

ՀԱԹԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԾԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻ 1600-ԱՄԵԱԿԻ ՄԱՏԵՆԱԾԱՐ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

Բ. ՀԱՏՈՐ

Ե . Դ Ա Ր

ԱՆԹԻԼԻԱՍ - ԼԻՐԱՆԱՆ
2003

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ	1289
Առաջաբան	1291
ԱԳԱԹԱՆԳԵՂԵԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ	1295
ԽՈՐԵՆԱՑԻ	1737
Առաջաբան	1739
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՑ	1743
ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՅՑ.....	2123
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ	2193
ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՑԻ	2197
Առաջաբան	2199
ՂԱԶԱՐԱՅ ՓԱՐՊԵՑԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ	2201
ԹՈՒՂԹ ՂԱԶԱՐԱՅ ՓԱՐՊԵՑԻՈՅ	2377
ՑԱՆԿԵՐ	2395
ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ.....	2397
ՏԵՂԱՆՈՒՄՆԵՐ, ՑԵՂԱՆՈՒՄՆԵՐ	2414
ԱՆՁՆԱՆՈՒՄՆԵՐ, ՏՈՂՄԱՆՈՒՄՆԵՐ	2493

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԲԱՅՈՑ

ԱԳԱԹԱԼԳԵՂՈՍԸ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»-Ը

Իր միակ յայտնի աշխատությունների մէջ Ագաթանգեղոսը հանդէս է գալիս որպէս Հայոց Տրդատ Գ (Դ) թագաւորի քարտուղար, «ի քաղաքէ ի մեծն Հռովմայ, եւ վարժեալ հայրենի արուեստիւ, Հռոմայերէն եւ յունարէն ուսեալ դպրութիւն, եւ ոչ կարի ինչ անտեղեակ լեալ ձեռնարկութեան նշանագրաց»: Իրապէս հեղինակը եղել է հայագիր, ապրել է Ե դարում, աշխատութիւնը կազմել 60-ական թուականներին՝ Գրիգոր Լուսաւորչի պաշտամունքի կանոնացման կապակցութեամբ: Ղազար Փարպեցին ճանաչում է նրա երկը որպէս Հայոց Առաջին պատմութիւն, որը միաժամանակ Գրիգորիսի գիրք է: Կարելի է ենթադրել, թէ վերջին խորագիրը պայմանաւորուած է վարքային խմբագրութեանը պատկանելու պարագայով:

Մեզ հասած ազգային խմբագրութեան բովանդակութիւնը կազմում է Հայոց Խոսրով թագաւորի պատերազմը Սասանեան Արտաշիր Պապական թագաւորի հետ, «Խոսրովի» սպանութիւնը Անակ Պարթեւի կողմից, թագաւորի եւ սպանողի ժառանգների փախուստը Յունաց կողմերը, նրանց հանդիպումը եւ Հայաստան գալը, Գրիգորի հաւատարմութիւնը քրիստոնեայ հաւատին եւ դատապարտութիւնը, Հռիփսիմեանց կոյսերի ժամանումը Հայաստան եւ վկայութիւնը, Տրդատի կերպարանափոխութիւնը, Գրիգորի՝ վերապից դուրս գալը, Հայոց երկրի դարձը իր մանրամասնութիւններով: Հետագայում աշխատութեան մէջ է մուծուել Գրիգոր Լուսաւորչի վարդապետութեան բաժինը, որը պատկանում է այլ հեղինակի (հայերէնից կատարուած վաղ միջնադարեան վրացերէն թարգմանութիւնը վերագրուած է Հիպոդիտէս Բոստրացուն: Վարդապետութիւնը հետագայում ընդարձակուել է ազգային հողի վրայ):

Ագաթանգեղոսի Պատմութիւնը, որպէս գրական երկ, տարբեր տեսակների ձուլուածք է. աւանդական պատմութեան կողքին իրենց վիպական առանձնայատկութիւններով առկայ են վարքագրական պատումներ, որոնք տեղաւորուած են՝ ըստ առանձին առանցքների:

Ագաթանգեղոսի երկը յայտնի է մի շարք տարբերակներով՝ թարգմանուած տարբեր լեզուների: Այդ երկի միջոցով է հաստատուել Գրիգոր Լուսաւորչի պաշտամունքը քրիստոնեայ բոլոր Եկեղեցիներում:

Հայերէն մեզ հասած տարբերակը պարունակում է Կորիւնից քաղուած եւ վերաիմաստաւորուած մի շարք հատուածներ:

Ագաթանգեղոսի Հայոց պատմութիւնը իր տարբերակներով ոչ միայն կարեւորագոյն, այլ, փաստորէն, միակ սկզբնաղբիւրն է, որ հնարաւորութիւն է տալիս վերականգնել մեզանում քրիստոնէութիւնը պաշտօնական կրօն դառնալու ընթացքը:

Ագաթանգեղոսի երկը վերահրատարակում է ըստ Գալուստ Տէր-Մկրտչեանի եւ Ստեփան Կանայեանցի կազմած գիտա-քննական բնագրի (տե՛ս Ագաթանգեղայ Պատմութիւն Հայոց, աշխատութեամբ Գ. Տէր-Մկրտչեանի եւ Ստ. Կանայեանցի, Տփղիս, 1909):

Կարէն Իւզբաշեան, Պարոյր Մուրադեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Յ. Անասեան.** Հայկական մատենագիտութիւն, Ե-ժԲ դդ., *Հտ. Ա, Երեւան, 1959, սիւնակ 151-213*
2. **G. Winkler.** Our Present knowledge of Agat'angelos and its Oriental Versions, - *REArm, nouvelle série, t. XIV, 1980, pp. 124-141*
3. **Պ. Մուրադեան,** Ագաթանգեղոսի հին վրացերէն խմբագրութիւնները, *Երեւան, 1982*
4. **R. W. Thomson.** A Bibliography of Classical Armenian Literature to 1500 AD. Brepolis-Turnhout, 1995, pp. 90-95
5. **Գ. Մուրադեան,** Արտաշիրի վիպական հատուածն ագաթանգեղեան բնագրերում, «Աշտանակ», Բ, *Երեւան, 1998, էջ 46-55*

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹՅ ՁԵՆԱԳՐԵՐԻ

- α. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 3782, Ճառընտիր. ժամանակ՝ ԺԲ դ.*
- β. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 1912, Ճառընտիր. ժամանակ՝ 1220 թ.*
- a - *ՄՄ ձեռ. թիւ 1479, ժամանակ՝ 1293 թ.*
- b. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 1481, ժամանակ՝ 1261° թ.*
- c. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 1881, ժամանակ՝ ԺԷ դ.*
- c². -. *ՄՄ ձեռ. թիւ 1881*
- d. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 1859, ժամանակ՝ անյայտ*
- d² - *Վիեննայի Մխիթարեանց մատենադարանի ձեռ. թիւ 314, ժամանակ՝ ՌԽԳ (1594)*
- E. - *Մագաղաթեայ երկաթագիր պահպանակ, ժամանակ՝ ամենաուշը ԺԲ դ.*
- g. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 1525, ժամանակ՝ ԺԳ դ.*
- g². - *g ձեռագրի մի քանի հատուածները նոր ընթերցողածներով, տարբեր ուղղագրութեամբ*
- h. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 993, ժամանակ՝ 1456*
- k. - *Գիրք վիպասանութեան՝ որ կոչի հոմանունամբ Ագաթանգեղոս. Կոստանդնուպոլիս, ՌՃԾԸ-ՌՃԾԹ (1709-1710)*
- l. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 3787, ժամանակ՝ ԺԴ դ.*
- n. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 3797, ժամանակ՝ ԺԴ դ.*
- o. - *Ագաթանգեղոս, յորում պարունակի պատմութիւն Տրդատայ արքայի եւ սրբոյն Գրիգորի: Եւ եւս աստուածախօս վարդապետութիւն նորին սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ. Օրթագիւղ, 1822:*
- p. *Վիեննայի Մխիթարեան մատենադարանի ձեռ. թիւ 56, ժամանակ՝ ամենաուշը Թ-Ժ դ.*
- R. *Յրանսիայի Ազգային գրադարանի (Փարիզ), Հայ. ձեռ. թիւ 112, ժամանակ՝ 1254 թ.¹*
- s. - *ՄՄ ձեռ. թիւ 996, Ճառընտիր, ժամանակ՝ 1442 թ.*

1 Մանրամասն տե՛ս **R. H. Kévorkian, A. Ter-Stepanian. Avec le concours de Bernard Outtier et de G. Ter-Vardanian.** Manuscrits arméniens de la Bibliothèque nationale de France, Paris, 1998, pp. 361-365.

- v. - Ագաթանգեղոսի Վենետիկեան 1835 թ. հրատարակութեան այն ընթերցուածները, որոնց ձեռագրերը չեն նշանակուած հրատարակութեան մէջ
- v^m. - Ագաթանգեղոսի 1835 թ. վենետիկեան հրատարակութիւն
- v^p. - Ագաթանգեղոսի 1862 թ. վենետիկեան չորրորդ հրատարակութիւն
- v¹. - Փարիզի ձեռագրի (R) այն ընթերցուածները, որոնք յայտնի են վենետիկեան 1835 թ. տպագրից
- v². - Վենետիկեան 1835 թ. հրատարակութեան այն ընթերցուածները, որոնք բխում են 1350 թ. Դերջանում գրուած մի ձեռագրից
- v³. - Վենետիկեան 1835 թ. հրատարակութեան այն ընթերցուածները, որոնք բխում են Ամիգոնում գրուած մի անթուակական ձեռագրից
- v⁴. - Վենետիկեան 1835 թ. հրատարակութեան այն ընթերցուածները, որոնք բխում են Կ. Պոլսի 1709-1710 թթ. տպագրից
- v⁵. Վենետիկեան 1835 թ. հրատարակութեան այն ընթերցուածները, որոնք բխում են 1697 թ. գրուած մի ձեռագրից
- v⁶. Վենետիկեան 1835 թ. հրատարակութեան այն ընթերցուածները, որոնք բխում են Լեհաստանում գրուած մի ձեռագրից
- v⁷. - Յոյնը. Վենետիկի 1835 թ. տպագրից առնուած Ագաթանգեղոսի յունարէն ընթերցուածները
- w. - ՄՄ ձեռ. թիւ 1524, Ճառընտիր. ժամանակ՝ 1402 թ.
- w². - ՄՄ ձեռ. թիւ 942, Ճառընտիր. ժամանակ՝ 1478 թ.
- w³. - ՄՄ ձեռ. թիւ 3791, Ճառընտիր. ժամանակ՝ 1453 թ.-ից առաջ
- w⁴. - ՄՄ ձեռ. թիւ 1523, Ճառընտիր. ժամանակ՝ ԺԵ դ.
- x. - Ենթադրեալ մայր ձեռագիրը՝ գրուած 1569 թ.-ից առաջ, որից բխում են առաջին խմբի մնացած բոլոր ձեռագրերը
- z. - ՄՄ ձեռ. թիւ 1730, Ճառընտիր. ժամանակ՝ ԺԷ դ.
- Ա. - ՄՄ ձեռ. թիւ 1920, ժամանակ՝ 1569 թ.
- Բ. - ՄՄ ձեռ. թիւ 2639, ժամանակ՝ ՌձԻԱ (1672)
- Գ. - ՄՄ ձեռ. թիւ 1863, ժամանակ՝ ՌձԺԷ (1668)
- Դ. - ՄՄ ձեռ. թիւ 1482, ժամանակ՝ 1676-1678 թթ.
- Ե. - ՄՄ ձեռ. թիւ 3306, ժամանակ՝ 1692 թ.
- Զ. - ՄՄ ձեռ. թիւ 1458, ժամանակ՝ 1705 թ.
- Է. - ՄՄ ձեռ. թիւ 3305, ժամանակ՝ 1714 թ.
- Ը. - ՄՄ ձեռ. թիւ 3516, ժամանակ՝ ԺԸ դ.
- Թ. - Ռուսաստանի Գիտութիւնների ակադեմիայի Արեւելագիտութեան ինստիտուտի Ս.-Պետերբուրգի մասնաճիւղի գրադարանի հայերէն ձեռ. թիւ 4, ժամանակ՝ 1690 թ.
- Ժ. - Նախկին Լազարեան ճեմարանի ձեռ. թիւ 1167, ժամանակ՝ ՌձԽԸ (1699)
- Ի. - Նախկին Սանասարեան վարժարանի ձեռ. թիւ 126, ժամանակ՝ ԺԷ դ.
- Լ. - Միքայէլ Յովհ. Թամամչեանի մատենադարանի ձեռագիր (Թիֆլիս).
- Խ. - Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց մատենադարանի ձեռ. թիւ 310, ժամանակ՝ 1631 թ.-ից առաջ
- Ս. - Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց մատենադարանի ձեռ. թիւ 230, ժամանակ՝ 1679 թ.

- Կ. - Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց մատենադարանի ձեռ. թիւ 314, ժամանակ՝ ժէ դ.
 Հ. - Կարապետ Եղեանցի ձեռագիր, ժամանակ՝ 1668 թ.
 Զ. - Յիշուած է Ղ. Փիրղալէմեանից (Նօտարք Հայոց, Կ. Պոլիս, 1888, թիւ 16, էջ 17),
 ժամանակ՝ 1402 թ.
 Ղ. - Յիշուած Ղ. Փիրղալէմեանից (Նօտարք Հայոց, թիւ 220, էջ 186-187), ժամանակ՝
 1457 թ.
 Ճ. - Վենետիկի Մխիթարեան մատենադարանի ձեռագիր, ժամանակ՝ 1759 թ.
 Մ. - «Բարձրահայեաց Ս. Աստուածածնի վանաց Արղնայ», ձեռ. թիւ 212
 Յ. եւ Ն. - Գալուստ Շերմազանեանի մատենադարանի ձեռագիր
 Շ. - Դոկտ. Յ. Թիրեաքեանի ձեռագիր

Յապաւումներ

- Հայկ. Բառ. - Նոր Բառգիրք Հայկազեան լեզուի, Հտ. Ա-Բ, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1836-
 1837
 Նոր. Բիւզ. Կոր. - **Նորայր Բիւզանդացի**, Կորիւն վարդապետ եւ նորին թարգմանու-
 թիւնք, Տփղիս, 1900

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ ԱԳԱԹԱՆԳԵՂԵԱՅ

Նմանութիւն ծովու եւ վաճառականի:

1. Իդձք նաւելոց. ընդոստուցեալ ալիք, մրրկածին աւղք, կապոյտ դաշտ, անքայլ գնացք, անընթացք ոտք. շահ աւգտութեան, մահ մրցանաց, փինածիր աւազադիր սահմանք: 2-3. Խորք անդնդոց, ահագին ծով. ընտանիք եւ դրացիք, բռնութիւն իշխանաց, լուծ ծառայութեան թագաւորաց: 4. Զրեղէն լերինք, ծովային ձորք, ուռուցիկ փոթորիկք, անքոյթ նաւահանգիստ, յետին տնանկութիւն, գլխոց փրկանք, պարտառուք եւ աւգուտ շահի: 4. Վաճառականութեան արուեստ, ծանրագին մարգարիտ, նոր եւ չքնաղ գիւտք, անուշահոտ խոնկք, դեղք եւ արմատք աւգտակարութեան: 9-11. Երթեւեկ վաճառք, շահատակումն ընդ ալիս, մահ կամ կեանք:

12-13. Սոյն աւրինակ հարկ վտանգի ստիպէ նաւել ի վերայ իմաստութեան ծովուն. ոչ յանդգնութեամբ, այլ ի բռնութենէ իշխանաց: Մատենայած ծով պատմութեան: 14-17. Աղքատիմաց խանութ, հրաման թագաւորաց. անցեալ իրք, յայտնական պատմութիւնք որ առ մեաւք գործեցան. կարգ գրուցաց, դարգք դարգք պատմութեան:

18-21. Հոգեւորացն առաքինութիւն իբրեւ զմարգարիտն բոլորասեր. Հնդկային աշխարհ, մեծագնաց թանգարք, երկարողի ճանապարհք, արտախոյր պսակի ի վերջաւորն փողփողեալ: 22-26. Գործք հոգեւորացն, որ նաւեալք ընդ մէջ մրրկեալ աշխարհակիր մեղացն վտանգեցան եւ պսակ մատուցին լուսաւոր թագաւորին: 27-28. Գինք այսպիսի վաճառաց. ականջք՝ աման պատգամաց, գինդ կախեալ, կոչունք արքայական, անուշութիւն խորտկաց, անթառամ գգեստ, շուշան ծաղիկ:

29-38 Ագաթանգեղոս ոմն ի մեծն Հռովմայ, Հռոմայերէն եւ Յունարէն ուսեալ դպրութիւն, տեղեակ ձեռնարկութեան նշանագրաց. դուռն Արշակունի, ուժեղ Տրդատ, ըմպչամարտ սկայագաւրհրաման նորա վիպասանել զմարտամբոխ պատերազմաց. բովանդակութիւն վիպասանութեանս. Խոսրով քաջ, մահ նորա, հաւրամոյն քաջութիւն Տրդատայ. սիրելի վկայքն Աստուծոյ (=Հրիփսիմեանք), սքանչելիք ցուցեալք յաշխարհս Հայոց ի ձեռն առն միոջ (=Գրիգոր). (եկամուտ բանք Կորեան). լուսաւոր վարդապետութիւն նորա, ամենեքեան հնազանդեալ աստուածակարգ լծոյն. կործանումն մեհենից, կանգնումն եկեղեցեաց. նոյն ինքն (=Գրիգոր) հովիւ կացուցեալ. երթն Տրդատայ յաշխարհն Յունաց յամս Կոստանդեայ, ուխտ եղեալ, դարձ նորա ի Հայս պարգեւաւք. տեղիք նուիրեալք Աստուծոյ. վարդապետութիւն սրբոյն (Գրիգորի):

39. Երիվար մտաց. յեղեղուկ անիւ պատմութեան. ժամանակագրական ծով:

40-45. Վերստին եկամուտ բանք Կորեան. կրկնութիւն գործոց սրբոյն (Գրիգորի):

47-47. Դիմումն Ագաթանգեղեայ առ Տրդատ. նկարագիր ծովու, թանգարական վաճառք խանթից:

ՎԱՐՔ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

Ա. Պատերազմ Խոսրովու արքային Հայոց ընդդէմ Արտաշրի, ի վրէժխնդրութիւն արեանն Արտաւանայ թագաւորին Պարթեւաց:

Բ. Մահ Խոսրովու դաւաճանութեամբ Անակայ Պարթեւի եւ կոտորած ամենայն տոհմին Անակայ, բաց յերկուց մանկանց նորա, որք ի ձեռն դայեկաց փախուցեալ

ապրեցան, մին ի կողմանս Պարսից եւ միւսն ի կողմանս Յունաց:

Գ. Հարուած եւ գերութիւն Հայաստան աշխարհին, եւ գերծումն Տրդատայ ի ձեռն դայեկաց իւրոց ի դուռն կայսեր, եւ յարելն առ նա Գրիգորի որդւոյ Անակայ, որ կայր ի կողմանս Յունաց:

Դ. Յառնելն պատերազմաւ իշխանին Գթաց ի վերայ կայսերն Յունաց եւ մենամարտիկ յաղթութիւն կայսերակերպին Տրդատայ, եւ թագաւորել նորա եւ տիրել ի վերայ Հայրենի աշխարհին Հայոց:

Ե. Ստիպելն Տրդատայ գտուրբն Գրիգոր պաշտաւն տանել Անահտական պատկերին. եւ հրաժարումն նորա եւ պատասխանի առ արքայ:

Զ. Սպառնալիք Տրդատայ եւ առաջին չարչարանք սրբոյն Գրիգորի. գայլ ի բերան, շառաչեղք աղի ի վերայ ողին, գելոցք կրծից:

Է. Երկրորդ չարչարանք. կախելն գլխիվայր, ծխել ի ներքոյ աղբ, եւ գանբրաւք դալարովք: Աղաւթք Գրիգորի ի կախաղանին:

Ը. Երրորդ չարչարանք. կոճեղք փայտից ըստ ոլոքի խոտոցաց ոտիցն, պնդեալք առատակաւք: Չորրորդ չարչարանք. բեւեռք երկաթիք վարեալք ընդ ներքանս ոտիցն: Հինգերորդ չարչարանք. կռուփք ի գլուխն: Վեցերորդ չարչարանք. աղ եւ բորակ եւ բարկ քացախ ի քիթսն եւ գգլուխն ի մամուլս հիւսանց: Եաւթներորդ չարչարանք. պարկ աւղենի լցեալ մոխրով, ագուցեալ ի գլուխն:

Թ. Ութերորդ չարչարանք. ոտք պնդեալք ի հրապոյրս տկաց եւ կախեալ գլխիվայր. ձագար եւ ջուր: Իններորդ չարչարանք. քերել կողիցն երկաթի քերչաւք: Տասներորդ չարչարանք. տատասկ երկաթի:

Ժ. Մետասաներորդ չարչարանք. կապիճք երկաթիք ի ծունկսն, ուռուք

ստուարք, եւ բառնալ ի կախաղան: Երկոտասաներորդ չարչարանք. կապար հալեալ եւ հոսեալ զմարմնովն:

ԺԱ. Տեղեկանալն Տրդատայ վասն Գրիգորի, թէ որդի է Անակայ Պարթեւի, եւ արկանելն զնա ի վիրապն մահապարտաց: Բանք զՏրդատայ՝ «Իբրեւ զսէզն Տրդատ...»: Աւերումն երկրին Պարսից եւ Ասորեստանի: Կին ոմն այրի ի բերդին Արտաշատու

ԺԲ. Հրովարտակ Տրդատայ վասն դիցն պաշտաման: Երկրորդ հրովարտակ վասն յուզախնդիր լինելոյ քրիստոնէից եւ մատնելոյ յարքունիս:

ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ

ԺԳ. Գեղապանձ վայելչութիւն Հռիփսիմեայ եւ խնդրելն զնա Դիոկղետիանոսի ի կնութիւն: Աղաւթք Հռիփսիմեանց: Փախուստ Հռիփսիմեանց ի Հռովմէացուց աշխարհէն ի սահմանս Հայոց:

ԺԴ. Հրովարտակ Դիոկղետիանոսի առ Տրդատ վասն յուզախնդիր լինելոյ Հռիփսիմեայ:

ԺԵ. Գտանելն Հռիփսիմեանց ի հնձանս Վաղարշապատ քաղաքի. հրաման Տրդատայ ածել զՀռիփսիմէ յարքունիս ի կնութիւն իւր: Յորդորական խրատ Գայիանեայ առ Հռիփսիմէ եւ աղաւթք Հռիփսիմեայ:

ԺԶ. Գալն հրաւիրակաց արքունի զՀռիփսիմեայ. աղաչանք կուսանացն առ Աստուած, որոտումն եւ ձայնն երկնային ի քաջալերութիւն Հռիփսիմեանց: Հրաման Տրդատայ բռնի ածել յարքունիս զՀռիփսիմէ եւ խնդրուածք սորա առ Աստուած:

ԺԷ. Ոգորումն Հռիփսիմեայ. պարտութիւն թագաւորին. յորդոր քաջալերութեան Գայիանեայ: Կրկին պարտութիւն թագաւորին եւ բռնաբար երթալն Հռիփսիմեայ յարքունի ապարանաց առ ընկերս

իւր. գոհացողական աղաւթք նորա առ Աստուած:

ԺԸ. Վկայական մահ Հռիփսիմեայ եւ ընկերաց նորա:

ԺԹ. Ափշուլթիւն մտաց թագաւորին վասն Հռիփսիմեայ. հրաման սպանման սրբոյն Գայիանեայ. գոհուլթիւն նորա առ Աստուած եւ կատարումն ընկերաւք իւրովք:

Ի. Խոզակերպ լինելն Տրդատայ. տեսիլ Խոսրովիդիւստոյ. ելանելն ս. Գրիգորի ի վերայէն. դիմելն յոտս նորա դիւաբաղիս նախարարացն եւ թագաւորին:

ԻԱ. Աստուածուսոյց խրատ սրբոյն Գրիգորի առ ամենայն բազմութիւն մարդկանն:

ԻԲ. Դարձեալ խրատ Գրիգորի եւ բովանդակութիւն (եւ 252) Վարդապետութեան նորա:

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐԻ

ԻԳ. Ինքնագոյ Աստուածութիւն միասնական սուրբ Երրորդութեան. արարչութիւն երկնի եւ երկրի:

ԻԴ. Արարչութիւն հրեշտակաց եւ առաջին մարդոյն: Աստուածակերպ նմանութիւն եւ անձնիշխանական պատիւ մարդոյն:

ԻԵ. Անկանելն Ադամայ ի դրախտէն պատրանաւք դիւին:

ԻԶ. Ծնունդ որդւոցն Ադամայ եւ առաջին նահապետաց:

ԻԷ. Շինութիւն տապանին Նոյի եւ ջնջելն ջրհեղեղին գտիեզերս: Շինութիւն բաբելոնեան աշտարակին եւ բաժանումն լեզուաց:

ԻԸ. Կոչումն Աբրահամու ի հաւատս. երեւելն Աստուծոյ եւ խոստումն պարգեւական գաւակին: Տեսանելն Յակոբայ զՏէր եւ երթալ նորա սովոյն պատճառաւ յԵգիպտոս առ որդին իւր Յովսէփ:

ԻԹ. Չարաչար տանջանք որդւոցն Յակոբայ յԵգիպտոս, եւ ելանելն նոցա ձեռամբ Մովսեսի յանապատ:

Լ. Մտանել որդւոցն Յակոբայ յերկիրն Աւետեաց. իշխանութիւն դատաւորացն եւ թագաւորութիւն Դաւթի:

ԼԱ. Երեւումն Աստուծոյ առ մարգարէս զանազան տեսլեամբ, եւ կարգելն զհրեշտակս ի պահպանութիւն մարդկան:

ԼԲ. Երեւի Աստուած զանազան նմանութեամբ՝ վասն ընդելացուցանելոյ զմարդիկ:

ԼԳ. Ազատութիւն որդւոցն Իսրայելի ի ծառայութենէ Եգիպտոսի եւ պաշտել նոցա զկուռս ազգաց երկրին Աւետեաց:

ԼԴ. Գերութիւն որդւոցն Իսրայելի ի Բաբելոն. ազատութիւն նոցա յետ ամացն եւ թանաքսից, եւ նորոգութիւն տաճարին:

ԼԵ. Գուշակութիւնք մարգարէից վասն գալստեանն Քրիստոսի յաշխարհ. հալածանք եւ կոտորումն նոցա:

ԼԶ. Պատճառ յամելոյ գալստեանն Քրիստոսի յաշխարհ: Անտեսութիւն բնութեանն Աստուծոյ եւ երեւումն նորա արդարոց եւ մարգարէից զանազան կերպարանաւք վասն տկարութեան մարդկան:

ԼԷ. Դաւանութիւն ուղղափառ հաւատոյ յամենասուրբ Երրորդութիւնն եւ ի մի Աստուածութիւն:

ԼԸ. Գալուստ միածնին յաշխարհ եւ մարդեղութիւն նորա ի սրբոյ Կուսէն Մարիամայ:

ԼԹ. Կատարումն գուշակութեան նահապետաց եւ մարգարէից գալստեամբն Քրիստոսի:

Խ. Դաւանութիւն ուղղափառ հաւատոյ ի մարդեղութիւնն Քրիստոսի:

ԽԱ. Առաքումն Հոգւոյն սրբոյ ի կոյսն Մարիամ:

ԽԲ. Ծնունդ Յիսուսի Քրիստոսի ի սրբոյ Կոլսէն եւ յաւիտենական թագաւորութիւն նորա:

ԽԳ. Գուշակութիւնք մարգարէից վասն ծննդեանն Քրիստոսի:

ԽԴ. Թշխատութիւն Քրիստոսի եւ փախուստ նորա յեգիպտոս ըստ գուշակութեան մարգարէից:

ԽԵ. Գալուստ Քրիստոսի յեգիպտոսէ ի Նազարէթ. սքանչելի վարդապետութիւն նորա յերուսաղէմ՝ յերկոտասանամեայ հասակին:

ԽԶ. Մկրտութիւն Քրիստոսի ի Յովհաննէ, եւ հաստատութիւն խորհրդոյ մկրտութեան նորոյ աւրինաց:

ԽԷ. Իջումն Հոգւոյն սրբոյ ի նմանութիւն աղանւոյ, եւ վկայութիւն Հաւր Աստուծոյ ի մկրտութեանն Քրիստոսի:

ԽԸ. Յովհաննէս տայ գքահանայութիւնն, զաւծութիւնն, զմարգարէութիւնն եւ զթագաւորութիւնն ցՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս:

ԽԹ. Վկայութիւն Յովհաննու վասն Յիսուսի, թէ նա է Քրիստոսն: Վկայութիւնք մարգարէից, թէ Քրիստոս է տէր, հովիւ եւ դատաւոր ամենայնի:

Մ. Կոչումն յառաքելութիւն Պետրոսի եւ Անդրէի եւ Յակոբայ եւ Յովհաննու. աստուածագործ նշանք եւ սքանչելիք Քրիստոսի:

ՄԱ. Պատուիրան խորհրդոյ մկրտութեան նորոյ աւրինիս. փրկութիւն հաւատացելոցն ի Քրիստոս եւ դատապարտութիւն անհաւատից:

ՄԲ. Ժողովելն Քրիստոսի գերկոտասան եւ գեաւթանասուն եւ երկու աշակերտսն, եւ տալ նոցա գաւետիս գալստեան Հոգւոյն սրբոյ:

ՄԳ. Նախագեկոյց ազդարարութիւն Քրիստոսի վասն չարչարանաց, մահու եւ յարութեան իւրոյ. գալն ի լեառն Զիթենեաց եւ կալ նորա յաղաւթս առ Հայր:

ՄԴ. Դաւանելն Պետրոսի զՅիսուս՝ Քրիստոս. տուչութիւն փականացն արքայութեան ի ձեռս առաքելոցն. գալուստ Քսի ի կատարածի աշխարհիս:

ՄԵ. Կամաւոր չարչարանք Քրիստոսի եւ փրկագործ խաչելութիւն նորա:

ՄԶ. Թաղել Քրիստոսի ի գերեզմանի եւ փառաւոր յարութիւն նորա:

ՄԷ. Երեւումն Քրիստոսի աշակերտացն իւրոց դրաւքն փակելովք ի վերնատանն:

ՄԸ. Երեւումն Քրիստոսի աշակերտացն իւրոց առ Տիբերական ծովուն. եւ վերանալ նորա յերկինս առ Հայր:

ՄԹ. Համբարձումն Քրիստոսի յերկինս եւ գալուստ Հոգւոյն սրբոյ ի դասս առաքելոց:

Կ. Կանխասացութիւնք մարգարէից վասն գալստեան Հոգւոյն սրբոյ, եւ խորհրդածութիւն հրակերպ երեւման շնորհածիր լեզուաց ի սուրբ վերնատանն:

ԿԱ. Խոստմունք հոգեծիր պարգեւաց հաւատացելոց եւ սպառնալիք պատժոց անհաւատից:

ԿԲ. Հատուցումն վարձուց եւ պատժոց ըստ իւրաքանչիւր գործոց:

ԿԳ. Ունայնութիւն պաշտաման սնտոի կռոց եւ մշտնջենաւոր դատապարտութիւն հեթանոսաց:

ԿԴ. Յաւիտենական փառք հաւատացելոց ի Քրիստոս ի յարութեան մարմնոց:

ԿԵ. Գտանել զթողութիւն զղջացելոցն յաստի կեանս եւ աններելի պատուհասն անզղջից:

ԿԶ. Միահամուռ ամբարշտութիւն Սոդոմայեցւոց եւ հրդեհակէզ պատուհաս նոցա:

ԿԷ. Յուսադրութիւն ներողութեան առ անգիտութեամբ սպանանելոյ զսուրբ կուսանսն, եւ յորդոր ապաստանելոյ յողորմութիւնն Աստուծոյ:

ԿԸ. Սիւնն անձրեւածիր եւ հրացայտ՝
աւրինակ գթութեանն Աստուծոյ առ
զղջացեալսն եւ բարկութեանն՝ առ ան-
զեղջսն:

ԿԹ. Երեւումն Աստուծոյ ամպով լու-
սատեսիլ եւ հրաբորբոք՝ ի նշանակ լուսա-
ւորելոյ զարդարս եւ այրելոյ զմեղաւորս:

Հ. Պատիժն ամբարշտաց յառաջին դա-
րուն ի զգաստութիւն ապագայիցս:

ՀԱ. Երանական փառք սրբոց Հռիփսի-
մեանց եւ հաշտարար բարեխաւսութիւն
նոցա:

ՀԲ. Խոնարհել բանին Աստուծոյ յեր-
կիր՝ ի լուսաւորել զհաւատացողսն եւ ի
կիզուլ զանհաւանսն:

ՀԳ. Առատ մարդասիրութիւնն Քրիս-
տոսի ի կոչել զմեղաւորս յարքայութիւնն
երկնից:

ՀԴ. Շինութիւն վաղափուլ աշտարա-
կին եւ բաժանումն լեզուաց:

ՀԵ. Պնդութիւն հաւատոց առաքելոցն
Քրիստոսի եւ սրբոց վկայից, եւ յորդոր
հաստատելոյ ի նոյն հաւատս ճշմարտու-
թեան: Կատարել Քրիստոսի զկամս Հաւր՝
զփրկութիւն ազգի մարդկան, եւ տալ իշ-
խանութիւն սրբոց՝ որդիս Աստուծոյ լինել:

ՀԶ. Հարկաւորութիւն մարդեղու-
թեանն Քրիստոսի ի փրկել զաշխարհ:

ՀԷ. Բնակել Հոգւոյն Աստուծոյ յոս-
կերս սրբոց վկայիցն, որք յանձն առին
զտանջանս եւ զմահ վասն անուան նորա:

ՀԸ. Մեկնութիւն բանից Տեառն մերոյ՝
Լինել խորագէտ իբրեւ գաւձ, եւ միամիտ
իբրեւ զաղաւնի:

ՀԹ. Աղաւնակերպ վերանալն արդա-
րոց յերկինս, եւ դատողական իշխանու-
թիւն առաքելոց ի կատարածի:

Ձ. Խորհրդածութիւն վասն իջանելոյն
Հոգւոյն սրբոյ հրեղէն լեզուաւք ի դասս
առաքելոց յաւուր պենտեկոստէին:

ՁԱ. Բաժանումն լեզուաց ի Բաբելոնի՝
վասն ամբարշտութեան մարդկան: Խորհր-

դաւոր երեւումն ամենասուրբ Երրորդու-
թեան ի հնումն եւ յայտնապէս ի նորումս:

ՁԲ. Համեմատութիւն Բաբելոնեան
աշտարակին ընդ կենարար խաչին Քրիս-
տոսի:

ՁԳ. Համբերել առաքելոց տանջանաց
եւ մահու՝ վասն ապրեցողցանելոյ զմար-
դիկ ի յաւիտենական մահուանէն:

ՁԴ. Նմանել առաքելոց կռածոյ փողոյ
ի քարոզել տիեզերաց զբանն կենաց:

ՁԵ. Բողբոջել ծառոց եւ բուսոց ի դա-
րուն եղանակի, աւրինակ ընդհանուր յա-
րութեան մարմնոց ի կատարածի:

ՁԶ. Բուսանել ծաղկանց եւ փշոց իւ-
րաքանչիւր բնութեամբ՝ աւրինակ յարու-
թեան արդարոց եւ մեղաւորաց իւրաքան-
չիւր գործովք:

ՁԷ. Գաւսանալ անպտուղ թզենւոյն
յանիծից Քրիստոսի՝ աւրինակ դատապար-
տութեան մեղաւորաց յաւուրն դատաս-
տանի:

ՁԸ. Աղաղակ թուչնոց ի ժամանել գար-
նան՝ ազդարարութիւն կոչման փողոյն յա-
րութեան:

ՁԹ. Յաճախութիւն հոգեծիր շնորհաց
եւ գիտութեան առաքելոցն Քրիստոսի, եւ
տիեզերաքարոզ վարդապետութիւն նոցա
ըստ կանխասացութեան մարգարէից:

Ղ. Խորհրդածութիւն վեցաթիւ աւուրց
արարչագործութեան աշխարհի եւ եաւթ-
ներորդի աւուրն հանգստեան:

ՂԱ. Հեղումն շնորհաց Հոգւոյն Աս-
տուծոյ ի մարդիկ ի յետին ժամանակս՝
ըստ նախագուշակութեան մարգարէից:

ՂԲ. Նշանագործ զաւրութիւն առաքե-
լոց ի լուսաւորել զտիեզերս աստուածեղէն
շնորհաւք եւ վարդապետութեամբ:

ՂԳ. Բարձրագոյն իշխանութիւն ա-
ռաքելոցն Քրիստոսի, համբերութիւն նո-
ցա ի հալածանս հակառակորդաց, որով ա-
ւարեցին զազգս ամենայն:

ՂԴ. Սփռելն առաքելոց ընդ ամենայն ազգս՝ աւետարանել զբանն կենաց:

ՂԵ. Արուեստ քարոզութեան առաքելոցն ի բարբարոսական կողմանսն:

ՂԶ. Գրաւոր աւանդութիւն աւետարանական քարոզութեանն ազգամամբ Հոգւոյն սրբոյ:

ՂԷ. Գիտելն առաքելոց զմիասնական սուրբ Երրորդութիւնն եւ զԱստուածութիւնն Քրիստոսի ի յայտնութենէ Հոգւոյն Աստուծոյ:

ՂԸ. Համաձայնութիւն առաքելոց ի վարդապետութիւնս հաւատոյ ի նշանակ առնլոյ նոցա զպարզեւս շնորհաց միեւնոյն Հոգւոյ:

ԳԱՐՁ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՂԹ. Յորդորումն ս. Գրիգորի ի շինել զվկայարանս ս. Հռիփսիմեանց:

ձ. Քարոզելն ս. Գրիգորի զաւուրս վաթսուն եւ հինգ՝ առ ի հաստատել զժողովուրդն ի հաւատս Քրիստոսի:

ձԱ. Աղաչանք թագաւորին Տրդատայ եւ նախարարացն առ ս. Գրիգոր՝ բժշկել զհարուածեալսն ի դիւբաղիս պատուհասէն:

ձԲ. Տեսիլ սրբոյն Գրիգորի եւ մեկնութիւն տեսլեանն:

ձԳ. Շինութիւն վկայարանաց ս. Հռիփսիմեանց ըստ աւրինակին որ ցուցաւ ս. Գրիգորի ի տեսլեանն:

ձԴ. Զետեղումն նշխարաց ս. Հռիփսիմեանց յիւրաքանչիւր արկեղ հանդերձիւք իւրեանց:

ձԵ. Բժշկութիւն ձեռաց եւ ոտից թագաւորին Տրդատայ աղաւթիւք ս. Գրիգորի:

ձԶ. Ամփոփումն նշխարաց ս. Հռիփսիմեանց իւրաքանչիւր արկեղաւք ի վկայարանս իւրեանց: Որոշումն տեղւոյ լու-

սանկար սրբոյ Էջմիածնի շրջապատ որմով:

ձԷ. Բժշկել Տրդատայ ի խոզատեսիլ կերպարանացն եւ բազմութեան մարդկանն՝ յիւրաքանչիւր ախտից եւ ի հարուածոց:

ձԸ. Աւերումն երազամոյն մեհենին Տրի դից, փախուստ եւ պատերազմ դիւաց: Կործանումն Անահտական մեհենին նշանաւ խաչին, աղաղակ եւ փախուստ դիւաց ի կողմանս Կաւկասոս:

ձԹ. Աւերումն մեհենին սպիտակափառ դիցն Բարշամինայ, եւ փախուստ դիւաց ի կողմանս Խաղտեաց: Կործանումն բազնին Արամազդայ հաւրն անուանեալ դիցն ամենայնի. պատերազմն դիւաց եւ խորտակումն ոսկի պատկերին Անահտական կանացի դիցն: Աւերումն Նանէական մեհենին դստերն Արամազդայ:

ձԺ. Բարձումն բազնաց ի բազում տեղեաց: Աւերումն Մհրական մեհենին որդւոյն Արամազդայ:

ձԻԱ. Խորհուրդ թագաւորին Տրդատայ եւ մեծամեծացն՝ վասն քահանայապետութեան սրբոյն Գրիգորի. հրաժարումն նորա եւ ապա յանձնառութիւն յաստուածային յայտնութենէ:

ձԻԲ. Գումարումն նախարարաց եւ իշխանաց տանել զս. Գրիգոր ի Կեսարիա՝ առնուլ զպատիւ քահանայապետութեան: Պատճէն հրովարտակին Տրդատայ առ արքայիսկոպոսն Ղեւոնդիոս:

ձԻԳ. Գնալն ս. Գրիգորի ի Կեսարիա, ձեռնադրութիւն նորա յարքայիսկոպոսէն Ղեւոնդեայ եւ դարձն յաշխարհն Հայոց:

ձԻԴ. Աւերումն Վահեվանեան մեհենին, բազնին Ոսկեմաւր Ոսկեծին դից եւ մեհենին Աստղկան դից, որ է Ափրոդիտէս: Ամփոփումն նշխարաց Յովհաննու կարապետին եւ Աթանազիոսեայ վկային մաւտ ի գետն Եփրատ:

ՃԺԵ. Կործանումն բազնաց նշանա-
գործ հողմով խաչին Քրիստոսի: Սկիզբն
չինութեան եկեղեցեաց աշխարհին Հայոց
ի տեղի մեհենիցն. մկրտութիւն ինն եւ
տասն բիւր մարդկան: Յիշատակ սրբոցն
յեւթն ամսոյն սահմի:

ՃԺԶ. Երթալն Տրդատայ ընդ առաջ
Գրիգորի: Պատճէն թղթոյն արքեպիսկոպո-
սին Ղեկնդեայ առ Տրդատ:

ՃԺԷ. Յորդորել ս. Գրիգորի գՏրդատ
եւ գաշխարհախոսմբ բազմութիւնն՝ ամ-
սաւրեայ ժամանակաւ ի պահս եւ յա-
ղաւթս յամել, առ ի լինել արժանի սրբոյ
մկրտութեան:

ՃԺԸ. Մկրտութիւն թագաւորին Տրդա-
տայ եւ ընտանեաց նորա, եւ մեծամեծաց,
եւ արքունական զաւրաց՝ աւելի քան
զհնգետասան բիւր մարդկան, եւ նշանք
սքանչելեաց որ երեւեցան ի մկրտութեան
նոցին:

ՃԺԹ. Մկրտութիւն չորեքհարիւր բիւր
մարդկան. կարգումն տաւնի սրբոցն Յով-
հաննու կարապետի եւ Աթանագիւնեայ
վկայի՝ յաւուր տաւնի Հիւրընկալ դիցն
Վանատրի: Շինութիւն եկեղեցեաց եւ
գրեւն Տրդատայ չորս չորս հողս երդոց
յագարակ տեղիս եւ եաւթն եաւթն հողս
յաւանսն՝ ի ծառայութիւն քահանայու-
թեանն:

ՃԻ. Շինութիւն դպրոցաց եւ ժողո-
վումն մանկանց, մանաւանդ որդւոցն
քրմաց, ի հրահանգս ասորի եւ հելլէն
դպրութեան: Տարածումն քարոզութեան
աւետարանին ընդ ամենայն երկիրն Հայոց
ի ծագաց մինչեւ ի ծագս:

ՃԻԱ. Հաստատութիւն վանականաց ի
չէնս եւ յանչէնս: Անուանք երկոտասան
եպիսկոպոսաց, որք ընտրեցան յորդւոցն
քրմաց: Հանդէս խաչակիր ճգնութեան
սրբոյն Գրիգորի յանապատ տեղիս յայրս
եւ ի փապարս լերանց:

ՃԻԲ. Իջանելն ս. Գրիգորի յանապատէ
լերանց մերթ ընդ մերթ յայցելութիւն ե-
կեղեցեաց եւ ամենայն հաւտին:

ՃԻԳ. Ձեռնադրելն ս. Գրիգորի աւելի
քան զչորեք հարիւր եպիսկոպոսս. հրա-
ման թագաւորին առ մարդիկ աշխարհին՝
հաստատուն կալ ի հաւատս Քրիստոսի:
Հանապազորդ բնակութիւն ս. Գրիգորի
յանապատ տեղիս: Տեղեկանալն Տրդատայ
գՎրթանիսէ եւ գԱրիստակեայ որդւոցն
Գրիգորի. առաքումն երից աւագ իշխա-
նաց ի Կեսարիա ածել զնոսս յաշխարհն
Հայոց:

ՃԻԴ. Հասանելն Վրթանիսի եւ Արիս-
տակեայ առ Տրդատ արքայ. ճեռնադրու-
թիւն Արիստակեայ ի սրբոյն Գրիգորէ:
Հանդէս բարեպաշտութեան արքային
Տրդատայ: Նախածանալթ հմտութիւն նո-
րա հելլենախաւս գիտութեան, ոգւով չափ
սատարութիւն քրիստոսական հաւատոց:

ՃԻԵ. Հաւատալն ի Քրիստոս կայսերն
Կոստանդիանոսի. հրամանահան լինել նո-
րա ընդ ամենայն տիեզերս՝ հնազանդել
հաւատոցն Քրիստոսի:

ՃԻԶ. Երթալն Տրդատայ եւ ս. Գրիգո-
րի առ կայսրն Կոստանդիանոս. պատուա-
սիրութիւն կայսերն եւ հայրապետին Եւ-
սեբեայ. դաշինք սիրոյ զոր հաստատեցին
ընդ միմեանս թագաւորքն երկոքին:

ՃԻԷ. Երթալն հայրապետին Արիստա-
կեայ ի ժողովն Նիկիոյ. յաւրինելն սրբոյն
Գրիգորի ճառս յաճախապատումս:

Դաւանութիւն ուղիղ հաւատոյ, յա-
ռաջ բերեալ յանստերիւր վարդապետու-
թենէ սրբոյն Գրիգորի:

13 ԱՌԱՋԱԲԱՆ

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂԵԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

1 Իդձք 2բաղձացեալք ցանկալեացն զկամս նաւելոցն ի նաւահանգիստն3 հասուցանել4 խնդութիւնն է խաղաղութեամբ. վասն զի ի մէջ ընդոստուցեալ5 ալեացն որ ընդդէմ դառնան, մրրկածին6 աւգովքն7 ի մարտ պատրաստին, ընչաքաղցիցն եւ աւգտածարաւեացն8 ժամ եղեալ բազմաց9, միաբան սանձեալ թիակաւքն10 զերիվարս տախտակագործացն 11բեւեռակապ երկաթագործացն՝ զմիմեանս քաջալերելով, կասկած12 երկիւղի13 սրտիւք14 ի կապոյտ

դաշտին ճիարձակ լինին15, անքայլ գնացիւք16 անընթաց ոտիւք17 թուրցեալ ի վերայ ծովուն մկանանց18 ջուրցն ալեացն19 կուտակելոց. ուր բարկացայտ20 ալիքն լեռնածեւ21 կուտակին, մէտ ի մէտ խոնարհին, 22ըստ 23աղեգէտն պատմողին մարմնաքնար Դաւթեան երգոյն24, 25թէ Ելանեն լեռնանան26, եւ իջանեն դաշտանան՝. ուր ուրեմն ապրեալք27 ի ծփանացն28 արշաւանս դենն յիւրաքանչիւր գաւառս29. զայս վէպ30 պատմեն մերձաւոր սիրելեաց – 31զանցս եղելոյ աշխատութեան ուղւոյն ճանապարհաց, զելեւէջս32 տարաբեր33 անդադարն սահանաց34, գրաւական եղեալ35

1 ab թուրք ընկած / c յառաջարան ազաբանգեղեայ պատմութեան / d չունի պակասի արտաքին նշան, բայց այսու ամենայնիւ չունի «յառաջարանի» առաջին մասը եւ առանց վերնագրի սկսուում է «պատմութիւնի որ առ մեւք գործեցան» բառերով: Տե՛ս ներքեւում d-ի սկզբնաւորութիւնը:
ԱԲԳԴ ազաբանկեղ [ազաբանգեղ] ալգնեայ [Բ աւել. ինձ] Յիսուս Քրիստոս Աստուած իմ եւ տէր. ի գործս բարին առաջնորդեայ ամէն [ԲԳ չիք ի գործս բարին ... ամէն] / Եէք ազաբանգեղ ալգնեայ Յիսուս Աստուած իմ եւ տէր / Զ ալաբանկեղ ալգնեայ սուրբ հոգի Աստուած. ՌՃԾԴ թուին յունիսի ի Բ. հա՛ս ի *յոզմութիւն / ալ ազաբանգեղոս
Ը յառաջարանի փոխարէն երկու բերք բաց ի Յառաջարան Ազաբանգեղայ պատմութիւն
աշ եւ միւս բոլոր ճառընտիրները չունին հատուածներ յառաջարանից:
2 c ԱԲԳԴԵԶէկո բաղձացեալք [Գ բազմացեալք] ցանկալեացն [Ա. ցանկալեացն] զկամս նաւելոցն / t ըղձացեալք ցանկալեացն զնաւելոցն
3 Զ գնաւահանգիստն / ալ ի նաւահանգիստ
4 Ա-ԴԶէ հասանել / ԵԿ հասանիլ
5 ԵԳԵէալ ոստուցեալ
6 Ա-Էալ մրրակոծին
7 ԵԱ-Էկալ աւղովքն [աւղովքն] / t ոգւովք
8 Ա ալկտածարաւեացն
9 ԴԵէալ բազմացն
10 ԵԱ-Էկալ թիակաւքն [թիակաւքն] / t թիակաւք
11 Զ չիք բեւեռակապ երկաթագործացն
12 Գ չիք կասկած
13 ԵԱ-Էկո երկելոյ [երկելոյ] / t երկելոյ
14 ԵԱԲԳԵԶկո սրտիւք / Գէտ սրտիւ

15 c ճիարձակ լինին / ԱԳ-Էկո ճիարձակ լինին / Բ ընդարձակ լինին / t չիք ճիարձակ լինին
16 Դալ գնացիւք
17 Դ չիք անընթաց ոտիւք / ԱԲԳԵԶէկո եւ անընթաց ոտիւք
18 Ա-Զալ մկանաց
19 Ա-Զկո ալեաց / է գալեաց
20 ԵԱ-Էկո որ բարկացայտ [բարկացայտ] / t ուր բարկացեալ
21 Ա-Է լեռնածեւ / t լեռնածեւ
22 Օ ընդ ալեգետն ըստ սաղմոսողի
23 Ա-Էք ալեգետն ոստմաւորի / c ալեգետն
24 Ա-Էկո երգոցն
25 Ե թէ Ելանեն / միւսն. չիք թէ
26 ԱԲԳԴ-ԷԿ լեռնանան / t լեռնանան
* Ս *գ. Ն Գ 8
27 Ա-Էկո ապրեալ
28 ԵԱ-Էկո ի ծփանաց
29 ԵԱ-Էկո գաւառ
30 ԱԴ վէտ, փիւ. վէպ
31 ԵԱ-Էկո զանցս աշխատութեան [Ա. Կ աշխատութեանց] ուղոյն [c ուղոյն] նանապարհացն [ԴԷկո նանապարհաց] / t զանցս եղելոյ աշխատութեան նանապարհացն
32 Ե գելեւէջ [այս բառով սկսուում է Ե-ն] / Դ գելեւէջս
33 ԵԱ-Էկո տարութիւն
34 Ե անդադարն սահանաց / ԵԱ-Էկո անդադար սահանացն
35 ԵԱ-Էկո եղեալ / t եղեալ

զանձինս շահաւորն աւագտութեան¹, եւ² կէտ՝ զմահ³ մրցանաց⁴ յաղթութեան. ընդ մեծանալ վաճառացն⁵ փոխանակեն⁶ զինքեանս⁷. զի թէպէտ եւ տեսանիցեն զբռնութիւն սաստկութեան հողմակոծեալ⁸ ալեացն տատանելոց, որ⁹ յերփն երփն¹⁰ զերանգսն¹¹ շրջշրջեն¹² ըստ սաստկութեան¹³ ծփանացն, զիզադէզ¹⁴ յեղեղուկ¹⁵ փրփրացեալ զմիմեանց կարգեալ զկնի¹⁶ տողիցին¹⁷, եւ¹⁸ յափնածիր¹⁹ յաւազադիր²⁰ սահմանս բարձրացելոցն ընդդէմ՝ հասեալ ի ցամաքակէտն²¹ ծիծաղեսցին²²:

2 Իսկ ի մէջ ըմբռնելոցն խորոցն անդնդոցն²³ լցեալ խոռոչացեալ²⁴ խոխոջելովն²⁵ 26ահափետ արարեալ²⁷ զաւրհասան

գուշակեն. 28զի թէպէտ եւ զինքեանս շարժունս²⁹ տեսանիցեն ի վերայ յաղթ ջուրցն բազմութեան, սասանելոցն սարսափելոցն³⁰, սակայն 31զկարողելն առաջի 32ածեալ 33ընդ միտ՝ ջանան դիմագրաւեալք ընդ խռովութիւն³⁴ ահագին ծովուն, զի թերեւս դարձեալք³⁵ աւագտութեամբ զգիւտս իւրեանց 36խնդութեամբ ցուցանիցեն³⁷ առ իւրաքանչիւր ընտանիս, եւ զպարծանս վաստակոյն³⁸ 39իւրեանց դրացեացն. 40զի ուր հարկ է զաղքատութեան անուն⁴¹ յանձանց⁴² թաւթափեալ⁴³, 44եւ զտառապեալ ընտանեակսն թափեալ⁴⁵ ի գրաւահարկ⁴⁶ իշխանացն⁴⁷ բռնութենէ, եւ յիւրեանց⁴⁸ շահիցն⁴⁹ բերելոց⁵⁰ հաճեալ⁵¹ զպարտս վտանգին⁵² ի լծոյ՝ ծառայու-

1 c շահաւոր արագտութիւն (պատուով) / ԱԲՁէ ակտուրեան
 2 bcU-էko չիք եւ
 3 k չիք գմահ
 4 cԱԲԳ մրցանակ / Դաւ մրցանակն / Զ մցանակ / bbէk գմրցանակ
 5 bcU-էko գմնձանալն վանառաց [c վանառոց] / t գմնձանալ վանառացն / ուղղ. ընդ մեծանալն վանառաց
 6 c փոխանակեալ
 7 b գինգեանց
 8 t հողմակոծեալ / bcU-էko հողմակոծ
 9 bct չիք որ
 10 ԱԲԳեko որ երփն երփն / Զ երբն երբն / Գեէ երփ երփ / b յերփն յերփն / t յերփն երփն
 11 Զ գերանգն / bէk գան, փ/ս. գերանգն / Գ գերանգան
 12 btko շրջեն / bU-ԴԶէ շրջշրջեն / c շրջշրջին
 13 bcU-էko ըստ սաստկութեան / t ըստ մանկութեան, փ/ս. սաստկութեան
 14 c դեզադէզ / b դէզ առ դէզ
 15 c յեղեղուկ / b յեղեղուն
 16 bcU-էko զկնի [cbk կնի] կարգեալ [Գեէk կարգեալ, b կարգեալ]
 17 cU-էko տողեսցին
 18 U-ԴԶko չիք եւ (յափնածիր)
 19 c յափնածիրս
 20 Զ չիք յաւազադիր / ԲԳԴաւ յաւազածիր / bէk յազածիր
 21 Զ ի ցամաքակէտն / Գեէk ցամաքակէտն (չիք ի)
 22 b ծիծաղիցին
 23 U-էko ի խորոցն յանդնդոցն [Բ յանդնդոց]
 24 Զ խորոչացեալ / Գ խոռոչեալ / b խոռոչեալ / է խոռոչեալ / ա խոռոչեալ
 25 b խոխոջացեալ / c խոխոջելովն / ԱԲԴ խոխոջելով / Զ խոխոջեցեալ

26 bcU-ԴԶաւ ահափետ արարեալ / bէk ահագետ
 27 t կրեալ, փ/ս. արարեալ
 28 bcU-էko զի թէպէտ եւ / t չիք զի
 29 b ի շարժունս / c ի շարժուն / U-ԴԶաւ ի շարժմունս / bէk ի շարժմանս
 30 b շարժափելոցն, փ/ս. սարսափելոցն
 31 c զկարողեալն առաջի եղեալ ընդ միտս
 32 d ածել ընդ միտս
 33 Գ ընդ միաջան անդիմագրեալ / bէk ընդմիջանցն դիմագրեալ
 34 bԶk ընդ խռովութեան (պատ.)
 35 bcU-էko դարձեալ / t դարձեալ
 36 b խնդութեանցն ունիցին առ / U-էko խնդութեան իւրեանց ընդանեաց իւրեանց [k իւրոց] ցուցանիցեն [bէk ցուցանեն] եւ
 37 ct ցուցանեն
 38 acU-էko վաստակոյն / bt վաստակոցն / Այստեղից սկսուով է a-ն:
 39 b յիւրեանց ի դրացիսն, զի եւ ի հարկէ գաղտնութեանցն
 40 ac զի հարկ է / U-էko զի հարկէ եւ / միայն t զի ուր հարկ է
 41 ԳԴեէk անունն
 42 c անձանց / aԶ *յանձանձ
 43 t թափեալ / abcU-էko թափափել
 44 ab չիք եւ գտառապեալ ... թափել
 45 cU-էko ընդանեակն թափել / t ընտանիսն թափել / ուղղ. թափեալ
 46 Գեէk ի գրահարկ
 47 a իշխանաց / U,Զ իշխանաց
 48 Դ եւ իւրեանց
 49 Գ շահից
 50 abcԳk բերելոց / ԱԲԴ-էto բերելոցն
 51 Բոլորը՝ հանել, ուղղ. հանեալ
 52 a վտանակի / bcU-էko վտանգի

թեան թագաւորացն² ազատացեալ դատարկասցին: 3 ³Եւ ⁴լաւութիւն ⁵առ ընկերս, ⁶եւ անուն առատ եւ բարգաւաճանք⁷ առ թշնամիս, եւ ուրախութիւն առ իւրեանց սիրողս⁸:

4 Վասն այսորիկ ընդ անհնարին պատերազմ մարտնչին ի մէջ ⁹բարձրացելոց ¹⁰ջրեղէն լերանց եւ ի մէջ խոնարհելոց ծովային ձորոցն, ջանան զապրուստ անձանց¹¹ փրկութեան գտանել¹², զի ի շրջանացն շփոթեալ ուռուցիկ¹³ փոթորկացն¹⁴ բքացելոց զերծանել ¹⁵եւ յանքոյթ նաւահանգիստն հասանել ¹⁶կարասցեն. ¹⁷զի արդարեւ իսկ շատ այնք են, որ ոչ առ ազհութեան զանձինս ի մահ դնեն, այլ առ չգոյութեան աղքատութեան կարաւտութեան¹⁸ յետին տնանկութեան¹⁹ շտապեալք առ վտանգի անկեալք²⁰ տարակուսանաց ²¹վասն զհարկսն հաճելոյ, թերեւս գլխոյ²²

փրկանս գտանել²³, ²⁴ի պարտուց զանձինս թափել կարասցեն. ²⁵փոխ եւս ի պարտուցն ի վերայ առեալ, թերեւս երկպատիկ աւգտութեան ելի աղագս²⁶ գտանել կարասցեն. միանգամայն զպարտառուսն²⁷ հաճել²⁸, եւ անձանց եւս միանգամայն աւգուտ շահի աւելագոյն ստանալ:

5 Զի բազումք²⁹ այն են, որ առ այսպիսի աղէտս տարակուսանաց³⁰ ի վաճառականութեան արուեստս տուայտանաւք³¹ անկանել յաւժարեն: 6 Իսկ են բազումք, որ զիւրեանց առատութիւն եղեալ³² աշխարհի աւգուտ գործեն, զարդարեալ³³ զթագաւորս ի գիւտ ծանրագին³⁴ մարգարտին, եւ զանազան ակամբք ³⁵պատուականաւք եւ կերպասու յերանգ երանգս գունոցն: 7 Նա եւ զաղքատս մեծացուցանեն³⁶ զփոքր ինչ ընդ յարգանաւք արկեալ, եւ զաշխարհ պսակեն նոր եւ չքնաղ գիւտիւք: 8 Նոքա եւ³⁷ զկարաւտս³⁸ լցուցանեն մեծամեծ շահիւք³⁹ աւգտութեամբ. նոքա եւ զփափագելի մարդկան զպէտսն⁴⁰ պատրաստեն. նոքա եւ զարմանեն զանձինս բազմաց. նոքա եւ գտունս բժշկաց

1 abcԱ-էկո լծոյ (չիբ ի)
 2 b ի թագաւորաց
 3 abcԱ-էկո եւ լաւութիւն [Գ լաւութեան] / t չիբ եւ (լաւութիւն)
 4 «Լաւութիւն» եւ «առ ընկերս» բառերի միջեւ բռնում է ինձ մի կամ մի բանի բառ պակաս:
 5 Ա-էկո չիբ առ ընկերս եւ անուն ... ժամանակաց գալոցն իցեն / ac առ աւտարս, փխ. առ ընկերս
 6 b չիբ եւ անուն առատ
 7 b բարգաւաճութիւն
 8 b սիրելիս
 9 abc բարձրացելոց ջրեղէն լերանց եւ ի մէջ խոնարհելոց ծովային / c ծովակիւն / ձորոցն [ac խորոցն]
 10 t չիբ ջրեղէն լերանց եւ ի մէջ խոնարհելոց
 11 ac անձանցն
 12 b փրկութեան գտանել / այստեղ ընդհատուի է b-ն, թուղթ ընկած / act չիբ գտանել
 13 ac ուռուցիկ
 14 a փոթորակացն / c փոթորկացն / t ուռուցեալ ի փոթորկացն
 15 ac չիբ եւ յանքոյթ նաւահանգիստն հասանել
 16 pac կարասցեն, զի [p չիբ զի] արդարեւ իսկ շատ այնք իսկ [ac չիբ իսկ] են, որ ոչ առ [p վասն] ազահութեան զանձինս ի մահ դնեն, այլ [ac չիբ այլ] առ չգոյութեան
 17 t չիբ զի արդարեւ ... ի մահ դնեն
 18 ac չիբ կարաւտութեան
 19 t տնանկութեան
 20 ac չիբ անկեալք
 21 ac վասն զհարկսն / t չիբ վասն

22 ac գլխոյ / t գլխոց
 23 ac գտցեն
 24 c չիբ ի պարտուց ... թափել կարասցեն
 25 t փոխ եւս ի պարտուցն եւս ի վերայ / ac փոխ ի պարտուցն եւս վերայ
 26 t աւելի եղագս / pa ելի աղագս / c ելի յաղագս
 27 pac զպարտառուսն / t զպարտաւորսն
 28 ac շահել, փխ. հանել
 29 ac բազումք / t բազում
 30 ac տարակուսանաց / t տարակուսի
 31 ac տուայտանաւք / t տուայտանաց
 32 ac աշխարհի աւգուտ գործեն / t աւգուտ աշխարհի
 33 ac զարդարեալ / t զարդարել
 34 ac ծանրագիւտ, փխ. ծանրագին
 35 ac պատուականաւք կերպասու յերանգ [a յերանկ] երանգ / t պատուականաւք եւ կերպասուց երանգ երանգս
 36 ac զփոքր ինչ ընդ յարգանաւք արկեալս / t փոքր ինչ յարգանաւք, եւ
 37 ac չիբ եւ (զկարաւտս)
 38 ac զկարաւտս / t զկարաւտեալս
 39 ac շահիւքն / t շահիւք
 40 a զպէտսն / c զպէտն / t զպէտս

լցուցանենն ազգի ազգի անուշահոտ¹ խնկովք, դեղովք աւգտակարութեան. նոքա եւ զտենչալի բժշկութեան արմատոց աւգտակարութեան բերեալ զպտուղս՝ զպիտուղսն² լցուցանենն. նոքա եւ զարդքաղաքաց³, նոքա եւ մեծութիւն⁴ գաւառաց. նոքա եւ համարակարք երկայն ճանապարհաց. նոքա եւ ուղեգնացք աշխարհի. նոքա եւ⁵ ճաշակիչք աւտարութեան⁶. նոքա եւ զամենեսին խնդացուցանենն. ⁷նոքա եւ ոյժ բազմաց, նոքա եւ կարողութիւն աշխարհի. ⁸նոքա եւ զմերկս զգեցուցանենն, նոքա եւ զքաղցեալս յագեցուցանենն, նոքա եւ զծարաւիս⁹ արբուցանենն. նոքա եւ ¹⁰մթերեն իսկ զգանձս ընչեղաց¹¹:

9 Զի թէպէտ եւ ¹²ի բռնութենէ են հարկեալք, ¹³սակայն ուսան¹⁴ առ վշտին հնարաւորութեամբ¹⁵ զանձինս ապրեցուցանել, եւ այլոց աւգուտ մարթեն լինել:
10 Ապա եւ¹⁶ նոյն իսկ ¹⁷սովորակի իմաստութիւնն քաղցրեաց նոցա. ընդելակի¹⁸

հանապազորդեալք ¹⁹երթեւեկն տարաբերեալ վաճառաւքն՝ զփոքր մասունս յարգել, ի հազարս եւ ի բիւրս բազմացունելով: ²¹ Վասն այսորիկ իսկ²⁰ ընդ ծաղկացեալ²¹ ալիսն բազմութեան համատարած ծովուն ընդխառնեալք շահատակիցեն²², ոչ ըստ անձանց կամաց²³, այլ ըստ վարիչ²⁴ աւգոյն²⁵ վարելոյ, բռնավարեալք ի վերայ յորձանացն յաճախատարած²⁶ լայնացելոցն դանդաչիցեն²⁷ վասն աւգուտն գտանելոյ. զանձինս ի մէջ ²⁸մահու եւ կենաց եղեալ՝ անձամբ զանձինս խորոցն ²⁹մատնեն, կա՛մ մահու կամ կենաց, եւ մի յերկուց գտեալ՝ անձանց համարին:

12 Սոյն աւրինակ տեսանեմք հարկ վտանգի հասեալ ³⁰ստիպեալ զմեզ, առաւել ի հարկէ նաւեալք ի վերայ իմաստութեան ծովուն. զի ոչ ոք է ³¹ամենեկին այն ³²ի մարդկանէ, ³³որ կարող իցէ զայսպիսի ջան վաստակոց քրտնալից աշխատութեամբ անձամբ անձին մատուցանել, եթէ³⁴ ոչ իշխանութեան հրամանի ³⁵հասեալ՝ ստիպեալ զայս առնել տալ տազնապիցէ. եւ ո՞վ այն իցէ կարող, որ զխորս անդնդոց ծովուն

1 t ինկաւմն դեղովք աւգնականութեան / ac խնկովք դեղովք աւգտակարութեան
2 ac զպիտուղսն. չիք զպտուղս / t զպտուղս. չիք զպիտուղսն / Ուղղում եմ՝ միացնելով երկու ընթերցումները:
3 t աղխատաց, փ/ս. քաղաքաց
4 c գաւառաց. նոքա եւ ուղեգնացք աշխարհի, նոքա եւ համակարք երկայն ճանապարհաց
5 ac չիք եւ (ճաշակիչք)
6 ac աւտարութեան / t աւգտութեան, փ/ս. աւտարութեան
7 ac նոքա ոյժ բազմաց, նոքա եւ կարողութիւն աշխարհի, նոքա եւ զամենեսեան խնդացուցանենն, նոքա եւ զմերկս զգեցուցանենն, նոքա եւ զքաղցեալս
8 t չիք նոքա եւ զմերկս զգեցուցանենն
9 a զծարաւիս / c ծարաւիս / t զծարաւեալս
10 ac մթերեն եւս զգանձս ընչեղաց
11 t ինչեղացն
12 c ի բռնութենէն հարկեալք
13 ac սակայն ուսան առ վշտին հնարաւորութեամբ
14 t չիք ուսան
15 t հնարաւորութիւն
16 ac չիք եւ
17 ac սովորակի իմաստութիւն / t սովորականի
18 ac ընդելակի / t ընդելական

19 ac չիք երթեւեկն ... վանառաւմն
20 ac այսորիկ իսկ / t չիք իսկ
21 ac ծաղկացեալ / t ծաղկաձեւ
22 ac շահատակիցեն / t նահատակիցին
23 ac կամի
24 p վարգիչ, փ/ս. վարիչ
25 pac աւգոյն / t ուգոյն
26 ac յաճախատած
27 ac դանդաչիցեն / t դանդաչիցին
28 ac մահու եւ կենաց / t կենաց եւ մահու
29 ac մատնեն. կամ մահու կամ կենաց մի յերկուց գտեալ անձանց համարին / t մատնեն. եւ մի յերկուց գտեալ անձանց համարին կամ մահու եւ կամ կենաց
30 ac ստիպել զմեզ առաւել ի հարկէ / t ստիպեաց զմեզ, առաւել զի եւ ի հարկէ / ուղղ. ստիպեալ
31 ac ամենեկին այն / t այն ամենեկին
32 ac որ կարող իցէ զայսպիսի ջան ի մարդկանէ վաստակել
33 t որ կարող է այսպիսի ջան վաստակոց
34 ac եթէ / t թէ
35 ac հասեալ ստիպեալ / t ստիպեալ հասեալ

քննել խրոխտիցի¹. այլ շահս² աւգտու-
թեան վաճառացն երկայն ճանապար-
հաւքն³ անձանց եւ եթ կամին մատուցա-
նել: 13 Սոյն աւրինակ⁴ եւ մեք ոչ յանդգ-
նութեամբ տղայաբար բարուք ինչ ի
ներքս անկանել անմտաբար հոսեցաք⁵,
⁶այլ ակամայ ընթացեալ ըստ հրամանացն
ի բռնութենէ հարկապահանջ իշխանացն՝
դիմեալ նաւեցաք ի մատենայած ծովուս
պատմութեան:

14 Վասն զի ստիպեաց զաղքատի-
մաստ խանութս մեր հրաման թագաւորաց,
եւ ի մէնջ հարկ⁷ պահանջեալ⁸ զանցեալ
⁹իրացն եղելոց զիրս մատենագրել՝ յայտ-
նական¹⁰ պատմութիւնք¹¹, որ առ մեաւք
գործեցան: 15 ¹²Սակայն մեծ եւ բազում
ջան եղեալ¹³ թողուլ այնոցիկ որ յետ մեր¹⁴
գայցեն՝ զկարգս զրուցաց դարուց ի դարս
յիշատակել. զի ոչ եթէ կամաւք ինչ¹⁵ յաւ-
ժարեցաք հաւանել առնել զայս, ¹⁶այլ իբ-
րեւ ոչ կարի ինչ ընդդէմ մարթացեալ
դառնալ արքայատուր հրամանացն, որ-

չափ յուժի ¹⁷կայր՝ մարթացեալ ըստ հրա-
մանացն պատմեսցուք: 16 Եւ մեր¹⁸ զայս
ջան յանձին¹⁹ կալեալ, անկեալ ի վաճառա-
կանութիւն բանից²⁰, առեալ ²¹զահ երկիւ-
ղի, եւ տուեալ ²²զգեղեցկադէր յարմա-
րումն պատմութեան: 17 Վասն զի ի
խնդիր եղեալ եւ խուզիւք²³ ²⁴ի մէջ բերեալ
զդարգս դարգս ²⁵պատմութեան՝ զմարմ-
նաւորացն մատենագրութիւն՝ ըստ կարգի
պատմութեան, ըստ աւրինին, ըստ ժամա-
նակին, ըստ իրացն եղելոցն, ըստ հրամա-
նացն ի վաճառ մատուցուք:

18 Իսկ²⁶ զհոգեւորացն առաքինու-
թիւն աստուածասէր²⁷ սիրողացն մեծու-
թիւն իբրեւ զմարգարիտն²⁸ պատուական²⁹,
զբոլորասերն³⁰, զլուսաւորն, զչքնաղա-
գիւտն, որ ոչ ունի գեղութիւն բաժանման
իւրոյ³¹ ճաճանչաւոր³² լուսոյն, այլ լիու-
թեամբ³³ զարդ անձին³⁴ վայելուչ զթագս¹

1 ac խոխտիցի / t խոտիցի / ուղղ. խրոխտիցի
2 ac շահ
3 ac ցանապարհաւք
4 pac եւ մեք ոչ յանդգնութեամբ տղայաբար բարուք /a տղաբար բարուք/ ինչ / t եւ մեր ոչ յանդգնութեամբ բարբառովք ինչ
5 a հոսեցա / ct հոսեցայ / ուղղ. հոսեցաք
6 ac այլ ակամայ ընթացեալ ըստ հրամանացն ի բռնութենէ հարկապահանջ իշխանացն դիմեալ նաւեցաք ի մատենայած /a ի մատենայած/ ծովուս պատմութեան / t այլ քան զմեզ ակամայ ընթացեալք ի բռնութենէ հրամանացն հարկապահանջ իշխանացն, առ բռնութեան նաւեալք մատենայած ծովուս դիպեցաք
7 ac հարկս / t հարկ
8 Բոլորք՝ պահանջել. ուղղ. պահանջեալ
9 ac իրաց գեղելոց իրս / t իրացն եղելոյ զիրս
10 ac յայտական / t յայտնական
11 t պատմութիւն / acd պատմութիւնք / այս բարով սկսուով է d-ն
12 acd սակայն մեծ / t սակայն եւ մեծ
13 acd եղեալ. ուղղ.՝ եղեալ
14 c չիք մեր
15 acd չիք ինչ
16 acd այլ ոչ իսկ մարք էր ընդդէմ դառնալ

17 acd կայ [a կա] պատմեսցուք. չիք մարթացեալ ըստ հրամանացն
18 acd չիք եւ մեր
19 cd անձին
20 d բանի
21 acd զահ երկիւղի [d երկուղի] / t զմահ երկիւղի
22 c զգեղեցկայարմարումն, փխ. զգեղեցկադիր յարմարումն
23 acd խուզիւք / t խուզիւք
24 acd ի մէջ բերեալ զդարգս դարգս պատմութեան՝ զմարմնաւորացն մատենագրութիւն՝ ըստ կարգի պատմութեան, ըստ աւրինին, ըստ ժամանակին, ըստ իրացն եղելոցն /d ըստ հրամանացն/ ի վաճառ մատուցուք
25 t պատմութեան զմարմնաւորացն մատենագրութիւն: Վասն զի ի խնդիր եղեալ եւ խուզիւք ի մէջ բերեալ զկարգ պատմութեան՝ իբրեւ կարգս պատմութեան բերեալ ըստ աւրինին ըստ ժամանակի իրացն եղելոց ի վաճառ ըստ հրամանացն մատուցաք
26 acd եւ, փխ. իսկ
27 acd զաստուածասէր
28 ac զմարգարիտ / d զմարգարիտն / t զմարգարիտս
29 acd պատուական / t պատուականս
30 acd զբոլորասէրն
31 acd յիւրոյ / t իւրոյ
32 d ցանանչաւոր
33 acd լիութեամբ (կարող էր կարողացուել՝ լրութեամբ) / t լրութեամբ
34 acd անձին / t զանձին

թագաւորացն² զարդարեացէ³. եւ կամ ա-
կանք պատուականք ⁴ի Հնդկային աշխար-
հէն, որ ի վայելչութիւն⁵ զարդու ⁶ի խոյր
պսակի զարդարիցեն զթագաւորս: 19 Իսկ
արդեաւք⁷ այս⁸ զիա՞րդ կամ ո՞րպէս գտա-
նիցի⁹ ումեք վայրապար, եթէ ոչ ի մեծա-
զնաց¹⁰ թանգարացն¹¹, որք եւ մեծն¹² աշ-
խատանաւք, ¹³երկայնուղւոյ ճանապար-
հաց զթոշական¹⁴ բաւեցուցին, ¹⁵եւ մեծա-
ջանք եղեալ ¹⁶ի գտանել՝ ¹⁷զթագաւորս
զարդարեցին: 20 Իսկ սոցա ճաճանչ¹⁸ լու-
սոյս, զոր մեր ի վաճառ իջուցեալ, ¹⁹ոչ
միայն ²⁰ի զարդ գլխոյ թագաւորին բո-
վանդակի²¹ առ ի տես այլոցն, ²²այլ եւ զա-
մենեսեան զարդարէ²³, զամենեսեան լու-
սաւորէ²⁴, զամենեսեան լցուցանէ²⁵, ամե-
նեցուն բաւէ²⁶, զամենեսեան²⁷ մխիթարէ²⁸,

²⁹զամենեսեան բժշկէ: 21 Զթագաւորս շքե-
ղացուցանէ³⁰ ի նմանութիւն³¹ արտա-
խոյրն³² պսակի ի վերջաւորն³³ փողփողե-
լոյ³⁴. նա եւ զաղքատս լցուցանէ³⁵, ³⁶թաւ-
թափէ բարձրացուցանէ յաղբեւաց եւ հա-
ւասար ³⁷իշխանաց կացուցանէ. նա եւ
պսակումն աշխարհաց աւրհնութեամբ
լցուցեալ, պսակ բոլորեալ տարւոյ³⁸ քաղց-
րութեամբ³⁹:

22 Նոքա եւ⁴⁰ զկարաւտս⁴¹ լցուցանեն
երկնաւոր առատութեամբն⁴². նոքա եւ աշ-
խատութեան⁴³ կարաւտելոցն⁴⁴ հանգիստ
պատրաստեն. նոքա դարման անկարաւտ
լի ամենայն բարեաւք. նոքա կարեն տալ
բժշկութիւն առանց դեղոց⁴⁵ խնկոց արմա-
տոց. նոքա կարեն ⁴⁶չինութիւն շնորհել
քաղաքաց մարդասիրութեամբ Տեառն իւ-
րեանց. նոքա կարեն մեծացուցանել զաշ-
խարհ աղաւթիւք նահատակութեան իւ-
րեանց. նոքա ⁴⁷կարեն ցուցանել զելս⁴⁸
երկնաւոր ճանապարհացն ⁴⁹առ Աստուած
վերանալոյ. ⁵⁰նոքա են ուղեւորք ⁵¹արքա-
յութեանն ճանապարհացն Աստուծոյ. նո-

1 acd գթագս / t գթագ
2 ac թագաւորաց
3 acd զարդարիցէ
4 acd ի հնդկային աշխարհէ / t հնդկային յաշ-
խարհէն
5 ad ի վայելչութիւն
6 acd ի խոյր պսակի զարդարիցէ [d զարդարի-
ցեն] գթագաւորս / t զխոյր պսակին զարդարի-
ցեն թագաւորաց
7 d արդաւք
8 acd այս
9 acd գտանիցեն
10 acd ի մեծագնաց / t ի մեծագանձ
11 act թագաւորացն / d թանգարացն
12 acd մեծն / t մեծ
13 t երկայն ցանապարհացն / acd երկայն ուղոյ
ցանապարհաց / p երկայնուղայ ցանապարհաց
14 acd գթոշական / t գթոշակն
15 ac չիք եւ մեծաչանք ... զարդարեցին
16 t ի գտանել գթագն
17 t չիք գթագաւորս զարդարեցին
18 ac ցանանչ
19 ac չիք ոչ միայն
20 acd ի զարդ գլխոյ / t ի գլուխ զարդու
21 acd չիք բովանդակի
22 t այլ (չիք եւ)
23 t զարդարեն
24 t լուսաւորեն
25 t լցուցանեն / ac ցուցանէ
26 t չիք ամենեցուն բաւէ
27 d զամենեսին (մխիթարէ)
28 մխիթարեն

29 t չիք զամենեսեան բժշկէ
30 t շքեղացուցանեն
31 d եւ ի նմանութիւն
32 c արտախոյր
33 acd վերջաւորն (չիք ի)
34 ac փողփողելով
35 t լցուցանեն
36 t թաւթափեն, բարձրացուցանեն
37 t շքեղացուցանեն, փխ. իշխանաց կացուցանէ
38 ac տարոյ
39 acd քաղցրութեան
40 acd չիք եւ
41 t զկարաւտաւս
42 t առատութեամբ
43 ac աշխատութիւն
44 acd կարաւտելոց
45 t դեղոյ
46 acd շնորհել շինութիւն
47 t կարեն գիտել ցուցանել
48 t զաւգտութիւն, փխ. զելս
49 ac չիք առ Աստուած վերանալոյ / d առ հայր
վերանալոյն
50 ac չիք նոքա են ուղեւորք ... ցանապարհացն Աս-
տուծոյ
51 d արքայութեան. չիք Աստուծոյ

քա են որ¹ չարչարեալք վասն Տեառն իւրեանց² մեռան, եւ ի կենդանութիւն փոխեցան, եւ զանուն եւ զազուտ պտղոց³ իւրեանց քաջութեան յաշխարհի⁴ թողին: 23 Նոքա կեանք եւ փրկութիւն այնոցիկ որ⁵ մեղաւքն⁶ են աղքատացեալ. նոքա են մեծութեան գանձ ծածկեալ յերկրի⁷ երկնաւոր արքային. նոքա հաւատովք իւրեանց խնդացուցանեն եւ ուրախ առնեն զայնոսիկ, ⁸ոյք յԱստուած⁹ մեծացեալ գանձեն. նոքա զմերկս զգեցուցանեն, եւ զայնոսիկ, որք մեղաւքն¹⁰ են մերկացեալ ըստ նմանութեանն Ադամայ՝ լուսաւոր պատմուճանաւք¹¹ զգեցուցանեն¹². նոքա եւ զքաղցեալս¹³ յագեցուցանեն, ¹⁴որք անգիտութեան մեղաւքն իցեն սովեալք. նոքա եւ զծարաւիս արբուցանեն առաքինութեան բաժակաւն. նոքա¹⁵ եւ զգանձն¹⁶ երկնաւոր յաւելուն¹⁷ տան ¹⁸այնոցիկ որ ¹⁹առաւելագոյն ունիցին. ²⁰զի Որ ունիցին՝ տացի²¹ նմա եւ յաւելցի՞. եւ առ ամենեսին բանան²² զգրունս զթոյ ²³մարդասիրին

1 acd որք
 2 t չիք իւրեանց
 3 acd պտղոյ
 4 d աշխարհի
 5 ac որք
 6 t մեղաւորքն / ac մեղաւք / d մեղաւքն
 7 ad յերկրի / c երկրի / t ի յերկրի
 8 t չիք ոյք յԱստուած ... զգեցուցանեն եւ զայնոսիկ
 9 d Աստուած
 10 t որք մեղաւք
 11 ac պատմուճանաւ
 12 t չիք զգեցուցանեն
 13 c զքաղցեալսն
 14 t որք եւ անգիտութեամբ մեղաց
 15 Սկսում է b-ն նոքա բառով:
 16 t գանձ
 17 abcd յաւելոյն
 18 abcd այնոցիկ որք
 19 abcd առաւելագոյն ունիցի
 20 d զի գոր
 21 b առաւել տացի
 * Մատթ. ԺԳ. 12. Իւ. 29
 22 ac բանա
 23 abc մարդասերն Քրիստոս / d մարդասերին

Քրիստոսի: 24 Վասն այսորիկ²⁴ իսկ²⁵ սիրեցին զՏէրն իւրեանց²⁶, եւ սիրեցան ²⁷ինմանէ, եւ բարեխաւսութեամբն լցուցանեն զամենայն կարաւոս²⁸:

25 Այսպիսի մարգարիտ ոչ²⁹ միայն ոգւոց, այլ եւ մարմնոց ³⁰զարդ եւ պայծառութիւն է. շինութիւն աշխարհի³¹ յԱստուծոյ ³²նոցա բարեխաւսութեամբ է շնորհեալ³³. զի գութ³⁴ Աստուածութեանն³⁵ ի նոսա իջեալ՝ ողորմութիւն եւ³⁶ քաւութիւն շնորհէ աշխարհի. զի վասն այսորիկ³⁷ իսկ նաւեալք ³⁸ընդ մէջ մրկեալ ³⁹աշխարհակիր մեղացն վտանգեցան⁴⁰, ⁴¹պատերազմեալք ճգնութեամբ⁴² ընդդէմ պլեացն⁴³, ի վերայ խորոցն սահեցան, հասանել⁴⁴ ի նաւահանգիստն խաղաղութեան երկնաւոր նաւապետին: 26 Մատուցին պսակ⁴⁵ պարծանաց⁴⁶ լուսաւոր թագաւորին⁴⁷, զերծեալք ի բքոյ ամբարշտութեան⁴⁸, հասեալք ի քաղաքն⁴⁹, ⁵⁰պատրաստեալք ա-

24 t այնորիկ / d այսարիկ
 25 abcd չիք իսկ
 26 abcd չիք իւրեանց
 27 abcd չիք ի նմանէ եւ բարեխաւսութեամբն
 28 abcd կարաւոսաւս
 29 t եւ ոչ / b որ ոչ
 30 t չիք զարդ եւ պայծառութիւն է
 31 t շնորհի, փխ. աշխարհի
 32 b նոցա շնորհեալ բարեխաւսութիւն, զի
 33 t չիք է շնորհեալ / acd շնորհեալ Աստուծոյ
 34 abc գութ
 35 t աստուածութեան
 36 b չիք եւ
 37 d այսուիկ / t այնորիկ
 38 b չիք ընդ մէջ ... պատերազմեալք / t ընդ (չիք մէջ)
 39 ac աշխարհակի ի մեղացն [c յետոյ ուղղած՝ աշխարհի մեղացն] / d աշխարհի ի մեղացն
 40 acd վտանկեցան
 41 bt ընդդէմ նգնութեան պլեացն պատերազմեցան
 42 t չիք նգնութեամբ
 43 ac ընդդէմ մեղացն
 44 ac հասեալ
 45 abcd զպսակ
 46 b պարծանացն
 47 acd չիք լուսաւոր թագաւորին
 48 bd ամբարշտութեանն
 49 abcd ի քաղաք
 50 b պատրաստեալք անձանց ուրախութիւն

նանց ուրախութեան¹ եւ² առլցեալք³ մարգարտովն⁴ պատուականաւ, եւ հոգեւոր լուսոյ⁵ աւամբք⁶ պսակեալք. որք եւ վաճառեցին զկեանս իւրեանց մատնելեացն⁷ ի տանջանս⁸, եւ մեծացան յանանցն⁹ մեծութիւն¹⁰, որք եւ բարձեալ ունին զչինութիւն աշխարհի կանգուն¹¹, անվթար, անշարժ, հաստատեալ ի նաւս հաւատոց իւրեանց:

27 Իսկ այսպիսի¹² վաճառաց ո՞յր ուրուք արդեաւք¹³ զի՞նչ զին բաւիցէ¹⁴. այո՛ այո՛, եւ կարի քաջ. միայն յաւթարութիւն կամաց սրտին՝ սիրով մատուցանել զլսելիս¹⁵, հաւատովք¹⁶ ձգտեալ զականջս՝ աման պատգամաց, եւ անդէն¹⁷ ի կամս սրտին հասեալ գեղեցկագոյն իբրեւ զպատուական¹⁸ մարգարիտն ծանրագին¹⁹ ընդ յաւթարութեանն զարդ ականջաց²⁰ զինդ եղեալ կախեսցի²¹. միայն²² զգլուխդ խոնարհեցո՛, եւ անդէն հոգեւորական²³ պսակն ի վերայ²⁴ զլիսոյդ դնի²⁵, եւ²⁶ առա-

ւել քան զականս պատուականս զարդարեացէ զքեզ: 28 Միայն յաւթարեա՛ց²⁷ ի կոչուես արքայականս, եւ անդէն քաղցրութեան անուշութիւն²⁸ խորտկացն ի քիմս քո²⁹ պարարեսցի. միայն ծարաւի՛ լեր սիրոյն³⁰, եւ անդէն աղբիւր³¹ կենդանութեան գերաշտութիւն³² ծարաւոյն պասքելոյն³³ յագեցուցէ զքեզ. միայն լուս՛ զքեզ յաղտոյ, եւ անդէն անթառամ եւ լուսաւոր զգեստուն³⁴ առաւելագոյն եւս քան³⁵ զանուշահոտ³⁶ շուշան ծաղիկն զքեզ զգեցուցանէ³⁷:

29 Արդ՝ ջան յանձին կալեալ մտանել³⁸ ի պատմագիր մատենիցս³⁹ խորութիւն, ցուցանել⁴⁰ այնոցիկ, ոյք⁴¹ իմաստութեամբ⁴² կամիցին ունկնդիր լինել աւգտակար պատմութեանս: 30 Արդ՝ հրաման հասեալ առ իս⁴³ ոմն Ագաթանգեղոս⁴⁴, որ ի քաղաքէ ի մեծն⁴⁵ Հռովմայ⁴⁶, եւ վարժեալ¹

1 d ուրախութեանն
 2 abcd չի՞ք եւ (առլցեալք)
 3 bt լցեալ
 4 bcd մարգարտով
 5 ac լուսով
 6 bd աւամբք
 7 d մատնելով
 8 b տանջանս / t տանջանացն
 9 l act յանանց / d անանց
 10 t մեծութիւնն / d մեծութիւնսն
 11 b չի՞ք կանգուն
 12 bt վաճառաց [b վաճառոց] արդեաւք ուրուք զինչ
 13 d արդեաւք
 14 t բաւիցի
 15 b գլխիսն
 16 abcd ձգտել [d ձգտել] զականջ
 17 c անտէն
 18 t եւ պատուական
 19 b եւ ծանրագին / t եւ ծանրագինն
 20 abcd աւանջացն
 21 c կախեսցի
 22 acd խոնարհեցոյ զգլուխդ [d զգլուխդ]
 23 b հոգեւոր
 24 b գլխոյդ դնի եւ քան զականս պատուականս առաւել եւս զարդարեսցէ
 25 t չի՞ք դնի

26 acd պսական առաւել քան աւամբք [c զականք, d աւամբք] պատուականաւ
 27 b ի կոչուես արքայական
 28 ac անուշահոտութիւն / b քաղցրութիւն անուշութեան
 29 bt պատարասեսցի / ac պարարեսցիս / d պարարես / Այստեղ, առանց արտաքին նշանի, պակասում է d-ում «Միայն ծարաւի լեր ... նախքանք զալեալ ժամանակա ...» (Յատառաբան 39)
 30 b սիրելոյն
 31 b աղբիւր
 32 ac ծարաւել պակելոյն / b պասքեալ ծարաւելոցն յագեցուցանէ. միայն
 33 t պասքելոցն
 34 ac սգեստուն
 35 t եւ քան
 36 ac ծաղիկ շուշանն
 37 b ցուցանէ / t լցուցանէ
 38 b ի պատմագիրս մատենիցն խորութիւնս
 39 ac մատենիցն
 40 b այնոց՝ որ իմաստասիրութեամբն
 41 ac ոյք
 42 t իմաստասիրութեամբ
 43 bt ոմն ագաթանգեղոս [b ագաթանգեղոս] / ac չի՞ք ոմն
 44 ac ագաթանգեղոս
 45 ac մեծն (չի՞ք ի)
 46 t հռովմայ

ժեալ¹ հայրենի արուեստի², ³Հոռոմայերէն եւ Յունարէն⁴ ուսեալ դպրութիւն, եւ ⁵ոչ կարի ինչ⁶ անտեղեակ լեալ⁷ ձեռնարկութեան նշանագրաց. եւ ի վերայ այսոցիկ⁸ հասեալ ի դուռն Արշակունւոյ⁹, յամս քաջի եւ առաքինւոյն¹⁰, ուժեղ եւ պատերազմողն¹¹ Տրդատայ, որ քան զամենայն նախնիսն¹² քաջ եղեալ¹³ զանցոյց արութեամբք¹⁴, որ ըմպչամարտ սկայագաւր¹⁵ քաջութիւնս¹⁶ գործեաց¹⁷ ի մարտս¹⁸ պատերազմաց¹⁹: 31 Ոչ ²⁰զիւր ²¹ինչ քաջութիւն՝ սուտ հրամայեաց մեզ վիպասանել, եւ ոչ ²²զքմագարդ բանից ինչ²³ առասպելս ²⁴աւելի քան զարժանն ընթանալ. այլ²⁵ իրք որ²⁶ եղեալք վասն յեղանակաց ²⁷յեղափոխ ժամանակաց, մարտամբոխ պատերազմաց, սուրակոխ բազմահեղ²⁸ արեանց կոտորածոյ²⁹, անհուն զաւրաց³⁰ շփոթե-

լոց³¹, գերութեան³² աշխարհաց, աւերածոյ գաւառաց, քանդելոյ քաղաքաց, մատնելոյ աւանաց³³, հարկանելոյ³⁴ բազմութեան³⁵ մարդկան³⁶ վասն քաջութեան քրնախնդիր վրիժուց³⁷:

32 Արդ՝ հասեալ առ իս հրաման³⁸ ի մեծ արքայէն Տրդատայ՝ կարգել ինձ ի ձեռնարկութենէ նշանագիր³⁹ ժամանակագրացն՝ պատմել նախ զհայրենեացն գործս քաջութեան⁴⁰ քաջին խորովու, եւ⁴¹ որ ինչ գործք գործեալք⁴² քաջութեան մարտից⁴³ պատերազմացն, ընդ շրջընթացն ⁴⁴տէրութեանն փոխելոյ ⁴⁵ընդ կոյսս հարկանելոյ, եւ ազգաց ⁴⁶խոռովելոյ. եւ կամ վասն մահուանն⁴⁷ քաջին խորովու, թէ ⁴⁸ուստի՛ եւ կամ ⁴⁹զիւրո՛ղ եւ կամ ո՛րպէս, ⁵⁰եւ կամ զի՛նչ անցք անցին. եւ կամ վասն հաւրամոյն⁵¹ քաջութեանն Տրդատայ, եւ որ ինչ գործ ⁵²գործեաց յամս յաւուրս ⁵³իւրոց ժամանակաց. ⁵⁴եւ կամ վասն սիրե-

1 ac որ վարժեալ
 2 b արուեստիւն
 3 abc ուսեալ հոռոմայերէն / pt հոռոմարէն
 4 a յունարէն / c յունայերէն
 5 t ոչինչ կարի անտեղեակ
 6 p չի՛ր ինչ
 7 p լիեալ
 8 abc այսոցիկ
 9 ac արշակունեաց
 10 ac առաքինոյն / b եւ առաքինւոյ
 11 t պատերազմող
 12 ac չի՛ր նախնիսն
 13 ac քաջ եղեալ / bt քաջ եկեալ
 14 b արութեամբք
 15 ac չի՛ր սկայագաւր
 16 b քաջութիւնսն
 17 pb գործք
 18 b ի մարտ
 19 abc պատերազմացն
 20 t զիւր քաջութիւնն սուտ ինչ
 21 b ինչ սուտ
 22 ac քմագարդ բանից առասպելս ինչ
 23 p չի՛ր ինչ
 24 b աւելի ինչ քան
 25 p այլ
 26 ac որ
 27 pb յեղափոխ պատերազմաց մարտամբոխ ժամանակաց
 28 ac չի՛ր քաջմահեղ
 29 pb կոտորածոց
 30 b զաւրացն

31 ac շփոթելոյ
 32 c գերութիւն
 33 c մատնել անանաց
 34 ac հարկահանելոյ
 35 t բազմութեանն
 36 b մարդկանն
 37 b վրիժուցն
 38 t հրամանի
 39 t նշանագիրս / b նշանակիւր / pac նշանագիր
 40 pb զքաջութեան
 41 b չի՛ր եւ
 42 bc գործեալ
 43 t քաջութեանն մարտիցն
 44 ac տերութեանց / b *տերութեանցն փոխելոց
 45 c չի՛ր ընդ կոյսս հարկանելոյ
 46 abc խոռովելոյ եւ / t խոռովելոց. չի՛ր եւ
 47 ac մահուան
 48 ac ուստի կամ
 49 ac զիւրո՛ղ, կամ որպէս եւ զինչ / t զիւրո՛ղ հանգեստապատական եւ կամ որպէս. չկայ եւ ոչ մի ձեռագրում հանգեստապատական
 50 b եւ զինչ
 51 b հարս, ամոյն
 52 ac գործեաց յաւուրս իւրոյ ժամանակաց / t գործեաց յամս յաւուրս
 53 b ժամանակաց իւրոց
 54 b Աստուծոյ, եւ կամ որպէս, կամ զիւրոց

լեաց վկայիցն Աստուծոյ, թէ ¹ո՛րպէս եւ կամ զիա՛րդ եկեալ², իբրեւ լուսաւորք ծագեցին, փարատել զմէզ խաւարի ի Հայաստան աշխարհէս³. կամ ո՛րպէս զանձինս իւրեանց փոխանակեցին ընդ Աստուծոյ ճշմարտութեանն. եւ կամ ո՛րպէս զթացեալ Աստուծոյ՝ այց արար Հայոց⁴ աշխարհիս, ի ձեռն առն միոջ եցոյց զսքանչելիս⁵ մեծամեծս, որ ⁶Համբերութեամբ ⁷բազում եւ ազգի ազգի փորձութեանց եւ կապանաւոր վշտաց մենակուիւ մենամարտիկ երկպատական բռնութեան⁸ յԱրտաշատ քաղաքի վասն Քրիստոսի յաղթութեամբ տարեալ, ⁹որոյ զվկայ անուն ժառանգեալ¹⁰, որ ի մահ¹¹ Հասեալ ¹²մտեալ, եւ կամաւքն Աստուծոյ այսրէն դարձեալ՝ ի վերակացութիւն դառնայր¹³ յերկիրս Հայոց¹⁴: 33 Սա¹⁵ մտեալ ի դրունս մահո՛ւ դարձեալ անտի¹⁶ կամաւքն Աստուծոյ, վարդապետութեանն Քրիստոսի պատգամաւոր գտեալ, յետ Աստուծոյ սքանչելագործ պատուհասին մարդասիրութեան¹⁷: 34 Իսկ բարեացապարտն¹⁸ Տրդատ յանկարծակամ¹⁹ կենացն ասպնջական²⁰ ցանկալի ամենեցուն²¹ լինէր, որ աշ-

խարհածնունդ²² Հայրենեացն²³ ²⁴որդի գտանէր շնորհաւքն ²⁵Աստուծոյ, եւ յաւիտենական կենացն մերձաւոր լինէր:

35 Եւ արդ՝ քանզի ըստ աւրինակի գրելոցս²⁶ առ ի մէնջ՝ ոչ եթէ ի հին ²⁷Համբաւուց տեղեկացեալք մատենագրել ²⁸գայս կարգաւ, այլ որոց²⁹ մեզէն իսկ եղեալ³⁰ ահանատես կերպարանաց եւ առնթերակաց³¹ հոգեւորական գործոցն, եւ լուսաւոր³² շնորհապատում վարդապետութեանն, ³³ըստ աւետարանական հրամանացն, եւ կամ որպէս լուսաւոր ³⁴վարդապետութիւնն գեր ի վերոյ ամենեցուն շնորհաւքն³⁵ Աստուծոյ յարգեցաւ³⁶: 36 Զոր³⁷ առեալ թագաւորին՝ ³⁸գամենեսեան աստուածակարգ լծոյն հնազանդեցուցանէր. մանաւանդ թէ³⁹ ոչ նա, այլ կամք մեծազաւրին⁴⁰ Քրիստոսի⁴¹: 37 Եւ կամ ո՛րպէս զմեհեանսն ի ձեռս տուեալ⁴² կործանեալ⁴³ աւերեցին, եւ սուրբ հիմունք եկեղեցեաց ⁴⁴կանգնէին. կամ ո՛րպէս զնոյն

1 ac որպէս կամ
2 abc եկեալի
3 b յաշխարհէս
4 a *հաց
5 ac սմանչելիս
6 abc համբերութեամբ բազում եւ ազգի ազգի / t բազում համբերութեամբ ազգի ազգի
7 Կորինն՝ բազում եւ ազգի ազգի
8 t առնութեան / p բռնութեան / abcԿ բռնութեանն
9 ac որ եւ վկա անուն / b որում
10 abc ժառանգեալ
11 b ի մահն
12 abc չի՛ք մտեալ եւ
13 ac չի՛ք դառնայր
14 ac երկիրս հաց
15 abc որ, փ/ս. սա
16 b անդէն, փ/ս. անտի
17 b մարդասիրութեանն
18 b բարեաց պարտն
19 Կորինն՝ յանկարծահաս. Հայկ. քառգ. յանկարծական
20 b չի՛ք ասպնջական
21 t ամենեցունցն

22 t աշխարհածունդ
23 t հայրենեաց
24 ac որդի. չի՛ք գտանէր
25 ac Աստուծոյ, եւ յաւիտենական կենացն մերձաւոր լինէր / bt Աստուծոյ, մերձաւոր կենաց [b կենացն] վայելէր
26 a գրելոյս / c գրելոյ
27 b համբաւուց ինչ տեղեկացեալ գայս կարգաւ, այլ որոց մեզէն
28 t չի՛ք գայս կարգաւ
29 t չի՛ք որոց
30 bt չի՛ք եղեալ
31 t առնթերակայ
32 b լուսաւորի
33 t չի՛ք ըստ աւետարանական ... վարդապետութիւնն
34 b վարդապետութեանն գերի վերոյ
35 t *ամենեցունցն շնորհովն / ac շնորհաւք
36 Հմմտ. Կորինն ԻԸ 2-ԻԹ՝ 1:
37 t որ
38 ac գամենեսիս աստուածակարգ
39 act եթէ
40 b մեծազաւրն
41 bc Աստուծոյ, փ/ս. Քրիստոսի
42 b տուեալս
43 ac կործանեալս
44 bc կանգնէին եւ կամ

ինքն աշխարհի հովիւ կացուցեալ՝ վայելէին ի նորուն վարդապետութեանն¹. եւ կամ ո՛րպէս դարձաւ Տրդատ անդրէն² յաշխարհն Յունաց յամս աստուածասէրն³ Կոստանդեայ, թագաւորի⁴ կացելոյ Յունաց եւ Հռովմայեցոց⁵ աշխարհին⁶, եւ կամ ո՛րպէս ուխտ եղեալ, ⁷Հաստատեալ ջնա յաստուածաշտուութիւն՝ դարձեալ լինէր անտի ⁹մեծաւ պարգեւաւք եւ բազում փառաւք, եւ կամ ո՛րպէս զբազում տեղիս¹⁰ Աստուծոյ նուիրեալ Տրդատ¹¹ մատուցանէր: ³⁸ Զայս ամենայն մի ըստ միողէ ոճով պատմեսցուք, Վարդապետութեամբ սրբոյն, որ արժանի¹² եղեւ ի մեծ յեպիսկոպոսական¹³ աթոռն Հասանել, եւ զՀայրապետական ¹⁴անուն ժառանգեաց, մեծամարտն առաքինութեամբ, ¹⁵թէ ուստի՛, յորո՛ց կամ ո՛րք¹⁶ էր, կամ յորմէ՛ ազգէ¹⁷, որ զայս ¹⁸արժանի եղեւ գործել աստուածատուր շնորհաւքն տուելովք:

³⁹ Արդ՝ ելից ի մտաց երիվարն¹⁹, եւ յարմարեցից զասպարէզն Հանճարոյ²⁰. ուղղեցից²¹ զնպատակն խորհրդոյ²², եւ

1 abc ի նորին վարդապետութեան
 2 ac չի՛ք տրդատ անդրէն
 3 t աստուածասէր
 4 t թագաւոր / b կոստանդինայ թագաւորին
 5 bt հռոմոց
 6 c չի՛ք աշխարհին
 7 ac հաստատեալ զնա յաստուածաշտուութիւն / t չի՛ք հաստատեալ / b հաստատէր ընդ նմա աստուածապ...
 8 t ընդ նմա զաստուածաշտուութիւնն
 9 b մեծաւ փառաւք եւ բազում պարգեւաւք
 10 ac բազում տեղ [c ուղղուած՝ տեղիս]
 11 b տրդատայ
 12 ac արժանի էր
 13 abc եպիսկոպոսական
 14 ac անունն ... մեծամարտ
 15 b եթէ ուստի եւ կամ յորոց
 16 ac ոյ ոք
 17 bt չի՛ք ազգէ
 18 ac գործեալ արժանի եղեւ
 19 b երիւարն
 20 b *զասպարէզսն հանջարոյ
 21 t ուղեցից
 22 b խորհրդոց

թափ տաց ուժի²³ բազկաւքս²⁴ եւ ձգեցից ի կորովս գրչի մատանցս, եւ լեզուաւս²⁵ զխորհուրդս յուզեցից, ²⁶եւ ²⁷չըթունքս ի ²⁸չչնչել իմաստունս կարասցեն, եւ կարգել Հաստատական, յեղեղուկ Հոլովել զանիւ պատմութեան²⁹ բանիցս³⁰, զի կամակարագոյնս³¹ նաւիցեմք³² զալեաւք ժամանակագրական ծովուս. ³³պատմել ³⁴յազգ յայլ³⁵ ժողովրդին ստացելոյ՞, ³⁶որք ավհանեսցեն զտէր, որք յետ այսր անցեալ ժամանակաց³⁷ գալոցն³⁸ իցեն, որք Հարցեալ զՀայրենական³⁹ մատեանսն՝ պատմեսցի⁴⁰ նոցա, եւ⁴¹ զծրագիր⁴² կարգեալս՝ եւ ասացի⁴³ նոցա:

⁴⁰ Ընթերցեալ⁴⁴ զԹորգոմայ⁴⁵ ազգիս⁴⁶, զՀայաստան⁴⁷ աշխարհիս⁴⁸ զաստուածապարգեւ⁴⁹ աւետեացն⁵⁰ աւետարա-

23 bt ուշի
 24 t բազկացս
 25 t մատանց եւ լեզուով / b քեզուս
 26 ac եւ շրթունքս ի շրթնցել իմաստունսն կարասցեն, ի կարգել
 27 t շրթունք շրջնցել
 28 b զշրջնցել իմաստունս նկարեսցեն, ի կարգել հաստական ի յեղեղուկ
 29 ac պատմութեանս
 30 ac չի՛ք բանիցս
 31 c կամակարագոյնս
 32 t նաւիցիմք
 33 t չի՛ք պատմել ... գալոցն իցեն
 34 p յազգս յայլ զժողովրդին
 35 acd այլ
 ** Հմմտ. Ս. Գ. Ն Լ 19. հմմտ. Կորին Ա :
 36 abcd որ արհնեսցեն
 37 b ժամանակի
 38 abcd գալոց
 39 t գեայրական
 40 Ա-ԴՁէտ պատմեցի
 41 Ա-է չի՛ք եւ (զծրագիր)
 42 Գ զծիրագիր
 43 Ա-ԴՁէտ ասացի
 44 ելէ ընթերցեալ / Գ ընթերճեալ / միւսն. ընթերցեալք
 45 t զթորգոմայ
 46 bԱ-էko ազգին
 47 ko հայաստան
 48 bԱԲԳեՁէko աշխարհին
 49 k աստուածապարգեւ
 50 acd չի՛ք աւետեաց / Դտ աւետեաց

նին¹ քարոզելոյ բանին կենաց, թէ² ո՛րպէս կամ³ զիա՛րդ ընկալան, եւ⁴ ո՛րպիսի⁵ արամբ⁶, կամ ո՛րք⁷ ուստեք, որ զայս⁸ նորոգատուր զառաքելաբար⁹ շնորհս յանձին ցուցանելով¹⁰ 11 այնպիսի աստուածեղէն շնորհաւք¹² երեւեցաւ¹³: 41 Եւ վասն նորին լուսաւոր վարդապետութեանն¹⁴ եւ հրեշտակակրան վարուցն առաքինութեան եւ¹⁵ կարգացն¹⁶, ազնուական համբերութեանցն¹⁷ շնորհալից¹⁸ մեծազաւր նահատակին¹⁹, որ եւ խոստովանող²⁰ Քրիստոսի գտեալ եւ վկայ ճշմարտութեան²¹. եւ կամ ո՛րպէս²² յայնմ հետէ շինութիւն եւ խաղաղութիւն, ²³ լիութիւն եւ պողաբերութիւն եւ բժշկութիւն աղաւթիւք նորա շնորհեցաւ յԱստուծոյ: 42 ²⁴ Եւ թէ զիա՛րդ նորուն²⁵ աստուածսիրութեամբ²⁶ եւ Քրիստոսի զաւրութեամբ²⁷ նմա տուելով²⁸ ան-

կան²⁹ փշրեցան³⁰ ունայնութեան պաշտամունքն, եւ աստուածպաշտութիւն³¹ տարածեցաւ ընդ ամենայն երկիրս³² Հայոց: 43 Եւ³³ կամ ո՛րպէս շինեցան եկեղեցիք³⁴ Հայաստան աշխարհիս, եւ քակեցան ունայնութեան պաշտամունքն, այն որ ի սովորական ³⁵ մոլորութենէ նախնեացն՝ ³⁶ ընդվայրակոչկոճ, գրթախաղաց քարանցն³⁷ եւ փայտիցն յիմարութիւնքն³⁸ էին, եւ ուրուապաշտ թմբուութիւնքն³⁹ անզգայութեանց. իբրեւ արբեալք անտուութեամբքն⁴⁰, պակուցեալք ⁴¹ շոյլութեամբն մեղաց, դիւցախելառ⁴² մրրովն⁴³ գնային ի մէջ ծովացեալ մեղացն չարութեան: 44 Որ⁴⁴ կամաւքն Քրիստոսի⁴⁵ քարոզ գտեալ արդարուսոյց⁴⁶ ամենեցուն⁴⁷ Հայաստան աշխարհիս, չկապել ընդ գարչապարս⁴⁸ մեղաց⁴⁹ ⁵⁰ ի ծովանման յաշխարհիս յայսմիկ: 45 ⁵¹ Այլ ի հողմախաղաղ

1 acd Բարոզութիւն բանին կենաց աւետիս, թէ [d եւ] որպէս / bԱ-էկո Բարոզութեան
 2 t չիբ թէ
 3 bk եւ կամ
 4 acdԱԲԳԶաւ չիբ եւ (որպիսի)
 5 b կամ որպիսի, փ/ս. եւ որպիսի
 6 աւ արամբ
 7 Բ-էկո ով ով [k չիբ ով]
 8 t չիբ նորոգատուր ... ցուցանելով
 9 pabcd գառաբեյարան
 10 b ցուցեալ / ԱԲԳԵԶէկ ցուցանել
 11 t այսպիսի շնորհով աստուածեղէն երեւեցաւ
 12 acd շնորհաւ
 13 cԱ-էկո երեւեալ
 14 acԱԳԵԶ վարդապետութեան / ԲԳԶ վարդապետութիւն (պատ.)
 15 acdԱ-էկո չիբ եւ (կարգացն)
 16 t կարգաց
 17 t համբերութեամբն / Ա-էկո համբերականն / b համբերութեան
 18 acd շնորհալիցն
 19 t նահատակ
 20 b խոստովանողն
 21 bdԱԲԳԶկո նշմարտութեանն
 22 եէտ որպիսի
 23 b եւ լիութիւն / t լիութիւն, պողաբերութիւն
 24 Ա-էկո եւ կամ որպէս, փ/ս. եւ թէ զիարդ / abcd եւ կամ զիարդ
 25 ԳԶ նորոյն / k նորւոյն
 26 t աստուածսիրութեամբն
 27 b զաւրութեամբն
 28 t տալով

29 աւ անգան / Զ անգան
 30 k փշրեցան
 31 abcԱԳաւ աստուածպաշտութիւնն
 32 abcd երկիր
 33 t չիբ եւ
 34 acd ի հայաստան աշխարհիս. որի փոխարէն bԱ-էկո ընդ ամենայն երկիրս / b երկիր/ հայոց
 35 acd մոլորութենէ / Ա-էկո մոլորական / b նախնեացն մոլորական
 36 Ա-էկո ընդ վայրս կոչկոճ գրթաղաց
 37 b քարանց
 38 t փայտից յիմարութիւնն
 39 b թմբութիւնն / է թմբութիւնն / Զ թմբութիւնն
 40 t արբեալ էին ստութեամբն / bԱ-էկո անտութեամբ
 41 abcdԱԲԳԵԶէկո շոյլութեամբ մեղացն / Դաւ շոյլութեամբ
 42 աւ դիցախելար / b դիցախելարն
 43 t մրրաւ / b մրրով / c մրրկովն
 44 ad չիբ որ
 45 t Աստուծոյ, փ/ս. Քրիստոսի
 46 bԱ-էկո արդ որ ուսոյց / acd չիբ արդար, այլ միայն՝ ուսոյց
 47 acd ամենայն / b զամենեցուն
 48 abcd ի գարչապարս
 49 b մեղացն
 50 acd յայսմիկ ի ծովանման աշխարհիս / b յայսմ ի ծովանման աշխարհիս
 51 bԱ-էկո այլ ի հողմախաղաղ անգոյթ / b անգոյթն, Զ ի հողմախաղաղական փոյթ / մտեալ / b

1յանքոյթ նաւահանգիստն հասեալ աստուածահաւրն շինութեան, կենաց մշտնջենականաց անդ պատրաստեաց աւթեվանս նոցա:

46 2Իսկ իմ անցեալ սահեալ շրջեալ³ ի վերայ յորձանախոր⁴, լայնանիստ, յարածաւծ⁵, անդնդապտոյտ⁶, սարսուսէր⁷, անհանգիստ, արշաւասոյր, աւդավար, ջրակուտակ⁸ յուզակ ալեացն⁹, սրավարացն¹⁰ մոլեգնելոցն¹¹, 12ձգտեալ 13ի կղզիս քաղաքացն եւ յաշխարհս հեռաբնակս, գտեալ լցեալ մեծաբեռն¹⁴ խստաբեռունս¹⁵, ինչ ինչ¹⁶ պատուական եւ¹⁷ արգոյ, ի զարդ եւ յաւզուտ¹⁸ եկեալ հասուցաք ի կայս¹⁹

հանգստեան ձերոյ աւզուութեան²⁰. փութացեալ բացցուք զթանգարական²¹ վաճառս²² խանթից²³. վաճառեսցուք լսելեաց²⁴ զգիւտս²⁵ աշխատութեան մերոյ, առնուլ²⁶ գունկնդրութիւն²⁷ 28եւ տալ զպատմութիւն: 47 Մանաւանդ վասն քոյոյդ²⁹ հրամանի³⁰, քաջ³¹ արանց Տրդատ արքայ Հայոց մեծաց, բերեալ զհազ³² վաճառին աշխարհի շինութիւն³³ քեզ ի դանձ յաւելցուք³⁴ ի մերոյ ծովավաստակ³⁵ նաւաստեացս^{36:37}

մտանել/ աստուածահարն շինութեան ի նաւահանգիստն [ԱԴ ի նաւահանկիստ] կենաց նոցա արթեվանս [ԱԴ չիբ նոցա, Բ չիբ նոցա արթեվանս պատրաստեաց] պատրաստեաց / ko պատրաստեաց [k պատրաստեալ] նոցա

1 acd յանբոյթ նաւահանգիստն հասեալ աստուածահարն շինութեան՝ կենացն մշտնջենականաց անդ [ac անտ] պատրաստեաց արթեանս նոցա

2 acd իսկ իմացեալ [c լուսանցում ուղղուած՝ իմ անցեալ]

3 d շրջել / աւ շրջեալ սահեալ

4 abcdԱ-էko յորձախոր

5 էյարանաւն

6 ԲԳ անդրնդապտոյտ

7 ac սարսուսէր [c ուղղուած՝ սարսուսէր] / b սայսմասէր / d սայստասէր / է սարուսէր / Ա,t ստոտասէր

8 abcd չիբ ջրակուտակ

9 b ալեաց / a ընդհատում է ալեացն բառով. քերթ ընկած

10 c սրվորավարացն. ուղղուած՝ սրրավարացն / d սրվարաց / b սորավարաց / ԱԲԳեՁէ սրավարաց

11 Ձ մոլեգնելոցն

12 d ձգտել ի կղզիս քաղաքաց

13 աւ ի կղզիսն / b չիբ ի կղզիս ... գտեալ / c ի կղզիս հեռաւորս քաղաքաց

14 bcdԱ.ԴՁաւ մեծաբեռն / Բ միաբեռն / Գեէk բեռն / t մեծաբառն

15 Ա-Ձko խստաբեռունս / է խոտաբեռունս / c տաբեռունս, ուղղուած՝ խստաբեռունս / d տայ բեռունս / b միտաբեռունս / t տաբեռունս

16 Ա-էk մինչ, փ/ս. ինչ ինչ / աւ մի ինչ / c ինչ մինչ

17 bcdԱ-էk չիբ եւ

18 bcdԱ-էko եւ յաւզուտ / t ի յաւզուտ

19 b կայս (չիբ ի)

20 ԱԲ աւկտութեան

21 Գ զթանգարական / աւ զթանկարական / d զթանգարան

22 b վանառ

23 Ա-էko հանթից / b խանութիցս

24 b լսելեաց ձերոց

25 d զգիւտ

26 Ա-էk առ նուագ, փ/ս. առնուլ

27 Ա-էko ունկնդրութիւն

28 c չիբ եւ տալ զպատմութիւն

29 Ա-եէաւ բոյոյ / k բոյոյ / d բոյոյ / cb բոյոյ / Ձt Բն

30 cd հրամանի / bԱ-էtko հրամանիդ

31 Գ ջաջ, փ/ս. քաջ

32 cd զշահս

33 եէ շինութեան

34 Ա-եko յաւելուցում / b յաւելուցում

35 Ա-էko ծովակուտակ / c ծովավաստակն

36 Գեէk նուաստեացս / աւ նաւաստեաց

37 d յառաջաբանի վերջում տէր Աստուած ողորմեայ զարգէլ ամեն:

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂԵԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐՔ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

Ա. Ընդ նուագել ժամանակաց² թագա-
ւորութեանն³ Պարթեւաց, ի բառնալ տէ-
րութեանն յԱրտաւանայ⁴ որդւոյ Վաղար-
շու⁵, ի սպանանել զնա Արտաշրի որդւոյ
Սասանայ, — որ էր⁶ նախարար ոմն⁷ ի
Ստահր⁸ գաւառէ⁹, որ եկեալ միաբանեաց
զգաւրս¹⁰ Պարսից, որք¹¹ լքին¹² խոտեցին¹³
մերժեցին անարգեցին գտէրութիւնն Պար-
թեւաց, եւ հաճեցան հաւանութեամբ ընտ-
րել¹⁴ գտէրութիւնն¹⁵ Արտաշրի որդւոյ Սա-
սանայ, — արդ իբրեւ¹⁶ յետ մահուան հա-
սանելոյ գուժիս այսորիկ առ Խոսրով¹⁷
թագաւորն Հայոց, — որ էր երկրորդ տէրու-

թեանն Պարսից, ¹⁸զի որ Հայոց թագաւոր
էր՝ նա¹⁹ էր երկրորդ Պարսից տէրու-
թեանն²⁰, — արդ²¹ թէպէտ եւ վաղու²²
լուեալ²³ զբաւթն՝ ոչ ինչ ժամանեաց²⁴ հա-
սանել²⁵ յամբովկ²⁶ գործոյն պատերազմի
իրացն²⁷ պատրաստութեան: 2 Յետ այսո-
րիկ²⁸ դարձեալ լինէր յիրացն ²⁹եղելոց մե-
ծաւ տրտմութեամբ, զի ոչ եհաս ինչ³⁰ նմա
գործել գործ. ի մեծ ի³¹ տրտմութենէն եւ
յիրացն վճարելոյ³² դարձեալ անցեալ³³ ե-
կեալ³⁴ լինէր³⁵ յաշխարհ³⁶ իւր:

3 Արդ՝ ի միւս³⁷ եւս ի գլուխ³⁸ տար-
ւոյն³⁹ սկսանէր Խոսրով⁴⁰ թագաւորն Հա-
յոց գունդ⁴¹ կազմել եւ գաւր¹ բովանդա-

1 a թուրք ընկած / b *վկարանութիւն սրբոյն
գրիգորի հայոց լուսաւորչի եւ առաքելաւման
վարդապետի յագաթանգեղայ պատմութենէ /
c ԱՔԳՁԸ պատմութիւն յաղագս ծննդեան եւ
սննդեան եւ վարուց եւ վարդապետութեան
սրբոյն գրիգորի մերոյ լուսաւորչին / Գ լուսա-
ւորչի յագաթանգեղոսէ / c-ի վերնագիրը ստո-
րին լուսանցեում / d վարք եւ պատմութիւն
(լուս.) եւս վարք եւ պատմութիւն սրբոյն
գրիգորի լուսաւորչին / է չունի վերնագիր / t
ագաթանգեղայ պատմութիւն
2 c ընդ յոյժ նուագիլ ժամանակաց / d ԱՔԳՁԸ
նուագիլ ժամանակաց / Լ *նուագիլ / b նուագիլ
ժամանակաց / t նուագիլ ժամանակիլ
3 Գեէէկ սկսում են ի ժամանակաց թագաւորու-
թեան. չունին՝ ընդ նուագիլ
4 c ի բունակալութեան (փխ. ի բառնալ տէրու-
թեանն) արտաւանայ / Ա-էկո յարտեւանայ
5 Բ վաղարշայ
6 Դ որ է
7 Դ չիբ ոմն
8 c ի ստարի
9 Դ գոնէ / Ը գաւառէն
10 c գորս
11 cd որ (լքին)
12 b լքեալ
13 ԱՔԳՁԸ խոտորեցին / ԲԴ խորտակեցին / c
խոտեցին, ուղղուած՝ խոտորեցին
14 ԱՁ ընդրել / b ընտրեալ
15 Դեէ գտէրութիւն
16 b չիբ իբրեւ
17 Գ խոսրով

18 bc չիբ զի որ հայոց ... տէրութեանն
19 ԱՁ նայ
20 d թագաւորն էր նայ երկրորդ տէրեանն պար-
սից ԱեՁ տէրութեան / o տէրութեանն պարսից
21 Ա-Լտ այլ / միայն b արդ
22 Դո թէպէտ վաղ. միայն՝ c վաղու. մնացած բոլո-
րը՝ վաղ
23 cd թէպէտ վաղու [d վաղ] լուեալ
24 Գեէէկ ժամանակաց
25 c չիբ հասանել
26 ԱՁ յամբոխով / Բ յամբոխով / Դոս յամբոխ / Դ
լուսանց. Կոր. յամբոխ / b յամբոխ / d յամ-
բով / c յամբոխ (նախապես յամբով)
27 bcd գործոյն իրաց պատրաստութեան [c պատ-
րաստութիւն / պատերազմին
28 bcd արդ յետ այսորիկ / Դ այնորիկ / Ա-Լտ չիբ
արդ / ԱՔԳե-Լտ այնորիկ
29 Ը չիբ եղելոց ... տրտմութենէն եւ
30 cd միայն ունին՝ ինչ
31 cd Ա-Ձk ի մեծի. կարդում ենք՝ ի մեծ ի / ելէտ ի
մեծ
32 b վնարելոց
33 b չիբ անցեալ
34 cd եկեալ անցեալ / o չիբ եկեալ
35 Բ չիբ լինէր
36 Ը *յաշխարհին
37 Գեէէկ արդ միւս
38 bcd գլուխ (չիբ ի)
39 ԱՔՁ տարոյն
40 Գ խոսրով
41 c Ա-Լկո գունդս

կել², գուժարել զգաւրս³ Աղուանից⁴ եւ Վրաց, եւ բանալ զգրուոնս Ալանաց⁵ եւ զՃորայ պահակին⁶, Հանել⁷ զգաւրս⁸ Հոնաց⁹, ասպատակ դնել¹⁰ ի կողմանս Պարսից, արշաւել ի կողմանս¹¹ Ասորեստանի, մինչեւ ի դրուոն Տիւբոնի¹²: 4 Աւար առեալ¹³ զերկիրն ամենայն՝ յապականութիւն զարձուցանէր¹⁴ զչինանիստ քաղաքացն եւ աւանացն¹⁵ ցանկալեաց¹⁶. 17 զչէն երկիրն ամենայն 18 թափուր եւ աւերակ թողոյր. ջնջել¹⁹ ի միջոյ ի բաց կորուսանել, խլել քակել, հիմն ի վեր ջանայր առնել²⁰, համարէր բառնալ զաւրէնս տէրութեանն²¹ Պարսից: 5 Ուխտ²² եղեալ²³ միանգամայն՝ վրէժ²⁴ խնդրել 25 մեծաւ քինութեամբ²⁶ զանկանելն իւրեանց ի տէրութեանն²⁷. սպառ սպուռ²⁸ ջանայր զվրէժ²⁹ խնդրել, մեծաւ քինու յախանձաբեկ լինելով. մե-

ծամեծս փքայր³⁰ 31 ի բազմութիւն զաւրացն 32 ապաստան եղեալ³³, եւ ի քաջութիւն զաւրացն յուսացեալ³⁴: 6 Վաղվաղակի ի թիկունս հասանէին մեծաւ բազմութեամբ ժիր եւ³⁵ քաջ առն եւ ձիոյ եւ բուռն կազմութեամբ Աղուանք³⁶, 37 Լփինք եւ ձիղպք³⁸, Կասպք եւ այլ եւս որ³⁹ ի սմին կողմանց⁴⁰, զի⁴¹ զվրէժ արեանն Արտաւանայ⁴² խնդրեսցեն:

7 Զի թէպէտ եւ էր ինքն 43 ի մեծի տրտմութեան⁴⁴ վասն բնութեան եղբայրութեան ազգատոհմին⁴⁵, զի Հնազանդեցան եւ⁴⁶ ի ծառայութիւն մտին համբարձելոյ⁴⁷ թագաւորութեան⁴⁸ Ստահրացւոյն, եւ ընդ նմին միամտեցան. զի թէպէտ եւ⁴⁹ էր խոսրովու եւ դեսպան արարեալ⁵⁰, զի իւրեանց⁵¹ տոհմայինքն ի թիկունս եկեսցեն⁵² 1 եւ նոցա ընդդէմ 2 կայցեն ընդ նորա

1 d կազմել, գաւր
 2 b գաւր բովանդակել / t եւ միւնեքը՝ գորս բովանդակել
 3 Գեէէ գոր / d գաւրս
 4 Ը գորս աղուանից / ԱԲ աղուանից
 5 Ը ալանայ
 6 bvs միայն՝ զնորաց պահակին, միւսն. զիրոյ պահակին=Յոււնար.
 7 cԱ-Լկօ հանելը
 8 d պահակի, հանել գաւրս
 9 է հոււնաց
 10 Ա-Լկօ առնել, փ/ս. դնել / c եղեալ
 11 Գեէէ չիք պարսից, արշաւել ի կողմանս
 12 b տիսրովմի / d տրսպոնի / c տիսրոնի / ԱԲԳԶ տիսպոնի / Գեէէտօ տսրոնի
 13 bԳ աւար առնել
 14 b դարձուցանել
 15 Ը աւանեացն
 16 Ա. ցանգալեաց
 17 Ը չիք զչէն երկիրն ... աւերակ թողոյր
 18 ԱԶ չիք քափուր եւ աւերակ թողոյր
 19 b ջնջելը
 20 cdԱԲԳԷԶԸԿ առնել ջանայր
 21 b տէրութեան
 22 bԸ ուխ, փ/ս. ուխտ
 23 bcd արարեալ, փ/ս. եղեալ
 24 cd զվրէժ
 25 Ը չիք մեծաւ քինութեամբ ... խնդրել
 26 bcdԱ-Էէ չիք մեծաւ քինութեամբ
 27 bէ ի տէրութեանն իւրեանց
 28 c ի սպասուսպուռն
 29 b ջանան վրէժ

30 d փքայր / b փրքայր / Սկսուում է a-ն:
 31 Ը չիք ի բազմութիւն ... եղեալ
 32 d ապաստանեալ / b ապաստանել, եւ / ԱԶ չիք ապաստան եղեալ ... գորացն
 33 a լեալ, փ/ս. եղեալ
 34 a ի քաջութիւնս նոցայ յուսացեալ
 35 ad եւ ժիր եւ
 36 ԱԲ աղուանք / ԳԸ աղուանք
 37 abd լփինք, ճիղպք [d ճիղպք] կասպք [bd կասպք] եւ այլ եւս ի նմին կողմանց, զի գարեան վրէժն [b վրէժ] արտաւանայ [d արտեւանայ]
 38 ԳԸ փլմիք, ճիղպք / ԲԳ լրփինք ճիղպք / ԵԷէ լփմիք ճիղպք / v լփմիք եւ ճիղպք
 39 Ա-Լօ չիք որ
 40 Ը կողմանց
 41 ad չիք զի
 42 ab Արտաւանայ / միւսն. Արտեւանայ
 43 b ի մեծ / Ը չիք ի (մեծի)
 44 ԱԶ տրտմութեանն
 45 Գ յաղագս տոհմին, փ/ս. ազգատոհմին
 46 abdԳ չիք եւ
 47 abd համբարձելոյն / Դօ համբարձելոց / ԱԲԳԵ-ԸԿ համբարձելոցն [Բ ուղղուած՝ համբարձելոյ]
 48 Ը քաջատրութեանն
 49 Ա-Լկօ զի թէպէտ եւ / t չիք թէպէտ եւ
 50 abd զի թէպէտ յղեալ [b եւ ի յղեալ] խոսրովու եւ դեսպանս / Ա-ԸԿ յղեալ [Գ լուեալ] խոսրովու [Գ խոստրովու] դեսպանս
 51 d զիւրեանց, փ/ս. զի իւրեանց
 52 Ը չիք եկեսցեն

րա թագաւորութեանն, անտի սմա ձեռն տուեալ³ ի կողմանց⁴ Քուշանաց, եւ յայնմ⁵ մարզէ⁶ եւ յիւրեանց ի բուն⁷ աշխարհէն⁸ եւ ի քաջ⁹ ազգաց¹⁰ եւ ի մարտիկ զաւրացն¹¹ զի ի թիկունս¹² հասցեն. սակայն տոհմքն եւ ազգապետքն եւ նախարարքն եւ նահապետքն¹³ Պարթեւաց¹⁴ ոչ լինէին ունկնդիր. զի¹⁵ միամտեալ եւ հաւանեալ եւ նուաճեալ էին ի տէրութիւնն¹⁶ Արտաշրի, քան ընդ¹⁷ տէրութիւնն¹⁸ իւրեանց¹⁹ ազգատոհմին եւ եղբայրութեանն²⁰:

8 Սակայն առեալ Խոսրովու²¹ զբազմութիւն զաւրաց²² իւրոց, եւ²³ որ²⁴ ուստեք ուստեք²⁵ եկեալ²⁶ հասեալ էին²⁷ թի-

կունս աւգնականութեան նիզակակիցք²⁸ գործոյն պատերազմի²⁹: 9 Իսկ իբրեւ ետես թագաւորն Պարսից զայն ամբոխ³⁰ բազմութեան³¹ զնդի³², զի մեծաւ ուժով զիմեալ³³ եկեալ³⁴ հասեալ էին³⁵ ի վերայ նորա՝ ել եւ նա ընդ առաջ³⁶ նոցա ի պատրաստութիւն³⁷ պատերազմի³⁸: 10 Բայց սակայն ոչ կարաց ունել³⁹ զդէմ⁴⁰ նորա⁴¹, փախստեայ⁴² լինէր⁴³ առաջի նոցա. զհետ մտեալ կոտորէին զամենայն զաւրսն⁴⁴ Պարսից, եւ դաշտացն եւ ճանապարհացն⁴⁵ ցիր⁴⁶ դիւթաւալ⁴⁷ կացուցանէին եւ չարախտավատ⁴⁸ վատնէին⁴⁹ եւ անհնարին հարուածս ի վերայ հասուցանէին⁵⁰: 11 Եւ թագաւորն Հայոց դառնայր ի մեծ⁵¹ կոտորածէն⁵² մեծաւ յաղթութեամբ եւ բազում աւարաւ եւ ցնծալից⁵³ ուրախութեամբ ի կողմանսն⁵⁴ Հայոց յԱյրարատ¹ գաւառ², ի

1 ad եւ ընդդէմ կայցեն [d կացցեն] նորայ թագաւորութեանն / b եւ նմա ընդդէմ կացցեն ընդ նոր թագաւորութեանն, անտի նմա
 2 Գէ կացցեն ընդ նորա թագաւորութեան
 3 Բ տալ [նախապես տուեալ] / Ը տալով
 4 abd տուել [d տուեալ] ի կողմանցն / Գ ի կողմանցն
 5 Բ յայսմ
 6 b եւ իւրեանց ի բուն աշխարհ եւ քաջացն եւ ի մարտիկ
 7 Դ յիւրեանց բուն / Է յիւրեանց բուն
 8 ad բուն աշխարհէ
 9 Գ եւ քաջ
 10 Ա-Ը կօ չիբ եւ ի մարտիկ զօրացն
 11 a զաւրաց
 12 Ը գրիկունս, փ/ս. զի ի թիկունս
 13 Ա, Զ նախապետքն
 14 d պարթեւացն
 15 abd միամտեալ [a միայմտեալ] եւ հաւանեալ եւ նուանեալ
 16 bdԳ, ԶէԸ կ ի տէրութեանն / Ա ի տէրութեան / Ե ի տէրութիւն
 17 o քան թէ ընդ
 18 bԱ, ԶԸ ընդ տէրութեանն / Եէկ ընդ տէրութեան / Բ ընդ տէրութիւնն
 19 Ա իւրց (պատ.)
 20 dԳ, Եէ եղբայրութեան
 21 Գ խոստրովու
 22 abd զաւրացն / Ա, Զ զօրացն
 23 b չիբ եւ
 24 a ուր, փ/ս. որ
 25 Ա, Զ ուստէք ուստէք
 26 b որ ուստէք եկեալ
 27 d հասանէին

28 ab նիզակակից
 29 abd գործոց պատերազմացն [b պատերազմին] / Դ պատերազմին
 30 Զ ամիոխ
 31 ad բազմութեան / մնացածները՝ կազմութեան
 32 Դ զնդի
 33 ԳԴ չիբ դիմեալ
 34 abd դիմեալ եկեալ / Ա, Բ-Ը կօ եկեալ դիմեալ
 35 d հասանէին
 36 adԴ-Ը կօ ընդ յառաջ
 37 Ա, Զ ի պատրաստութիւնն
 38 a պատերազմին
 39 Զ առնել, փ/ս. ունել
 40 Ը չիբ զդէմ
 41 a նոցա, փ/ս. նորա
 42 abd փախստական / Ը փախստեան
 43 Գ լինէին
 44 abd զաւրսն [b զզաւրսն] ամենայն / Գ, ԵէԸ կօ զօրս
 45 է ի նանապարհացն
 46 abd ցիրս
 47 d դիւթաւալս / է եւ դիւթաւալ / Գ դիւթաւալ ցիր
 48 abv չարախտավատ / d ի չարախտավատ / Ա-Ը կօ չարախտավար
 49 b մատնէին, փ/ս. վատնէին
 50 abdԱ, ԲԳ, ԶէԸ կ ի վերայ (ի վերայ) նոցա հասուցանէին
 51 a չիբ մեծ / Դ ի մէջ, փ/ս. ի մեծ
 52 Ա-ԵէԸ կօ մեծաւ աւարաւ եւ բազում յաղթութեամբ եւ
 53 Ը ցնծալի
 54 b ի կողմանց

ի Վաղարշապատ³ քաղաք⁴, մեծաւ ուրախութեամբ⁵ եւ բարի անուամբ⁶ եւ բազում աւարաւ⁷:

12 Ապա⁸ հրաման տայր ջընդ կողմանս կողմանս¹⁰ դեսպանս¹¹ արձակել¹², հրովարտակս առնել¹³, յեաւթն¹⁴ բազինս մեհնեհնիցն¹⁵ ուխտաւոր¹⁶ լինել պատկերաց կռոց¹⁷ դիցն¹⁸ պաշտաման¹⁹: 13 Սպիտակ²⁰ ցլուք²¹ եւ սպիտակ նոխագաւք, սպիտակ ձիովք²² եւ սպիտակ ջորւովք, ոսկեղէն եւ արծաթեղէն²³ զարդուք²⁴, ի վերջաւորս²⁵ փողփողեալս²⁶, նշանակապ պալարակապ մետաքսիւքն²⁷ եւ²⁸ ոսկովք²⁹ պսակաւք³⁰ եւ արծաթի զոհարանաւք³¹, յանաւթս ցանկալիս³² ակամբք պատուականաւք³³,

ոսկով³⁴ եւ արծաթով³⁵, ի հանդերձս պայծառս եւ ի զարդս գեղեցիկս, զիւր ազգին Արշակունեաց³⁶ զհայրենեացն³⁷ պաշտամանց³⁸ տեղիս³⁹ մեծարէր: 14 Նա եւ հինգերորդ⁴⁰ եւս⁴¹ հանէր յամենայն մեծամեծ⁴² աւարացն⁴³ ածելոց⁴⁴, եւ⁴⁵ մեծամեծ պարգեւս քրմացն⁴⁶ շնորհէր⁴⁷: 15 Իսկ զաւրացն⁴⁸ որ զիւրեան⁴⁹ էին՝ ետ պարգեւս եւ արձակեաց յիւրմէ:

Բ. Իսկ ի գալուստ ամին միւսոյ զաւր⁵⁰ բազում կուտէր յոյժ⁵¹, գումարտակ առնէր⁵², զնոյն զաւր կոչէր⁵³, եւ եւս բազում քան զնոյն ասպատակ⁵⁴ սփռեալ զկողմամբքն⁵⁵ Ասորեստանի⁵⁶. մանաւանդ զի եւ զաւրք⁵⁷ Տաճկաց ի թիկունս եկեալ էին. աւար առեալ⁵⁸ զերկիրն ամենայն⁵⁹ քաջութեամբ դառնային յիւրաքանչիւր⁶⁰ տե-

1 a յարարատ / d յարայրատ / v այրայրարտ
 2 Աջ գաւառն
 3 Ը գաւառ ի վաղարշապատ
 4 Ը ֆաղափի, եւ
 5 Ը չի՛ք եւ բարի անուամբ եւ բազում աւարաւ: Ապա
 6 Ա անւամբ
 7 Ա օարաւ (յամ.)
 8 Ա ապայ
 9 ad ընդ ամենայն [d չի՛ք ամենայն] կողմանս դեսպանս
 10 Ը չի՛ք կողմանս
 11 Ը դեսպան եւ
 12 a արձակեալ
 13 Զ արձակել, փխ. առնել
 14 d ի յեւթն / Ա յեաւթն
 15 a մեհնեացն
 16 Բ ուխտաւորս
 17 b կոռցն
 18 ad դից / b չի՛ք դիցն
 19 եէ՛ք պաշտպան / Ը պաշտման
 20 b զի սպիտակ
 21 ab ցլաւք
 22 a ձիաւք / Գ ձի ձիոք
 23 d արծաթեղէնք
 24 Գ շնորհք զարդիւք
 25 adԲ-Ը կո եւ վերջաւորս
 26 b եւ *կերջաւոր փողփողեալ
 27 Գ մետակսիւք
 28 ad չի՛ք եւ
 29 a մետաքսեալ եւ ոսկեալ
 30 Զ պսակովք
 31 ԱԲ եէ՛ք զոհարանաւքն / Ը զօհրանօքն
 32 Ա յանաւթս ցանգալիս / Ը ցանկալի
 33 ԱԸ ակամբ պատուականաւք

34 Գ եէ՛ք ոսկովք / ԱԸ ոսկովք
 35 եէ՛ք եւ արծաթովք
 36 Ա-Գ զարշակունեաց / b արշակունւոյ
 37 ԲԵ-Ը զհայրենեաց / Ա հայրենեաց / Գ օ գտեղիսն զհայրենեաց
 38 Ա-Է կո չի՛ք պաշտամանց
 39 ab գտեղիս / d գտեղիսն
 40 a նա հրնկերորդ / Ա հինկերորդ
 41 b եւ հինգերորդս եւ / d նայ հրնգերորդս եւս
 42 Գ եէ՛ք չի՛ք աւարացն ածելոց եւ մեծամեծ
 43 ԱԲ մեծամեծաւորացն / b մեծամեծաց / b յաւտարացն, փխ. յաւարացն / Ը արանցն, փխ. աւարացն
 44 a յածելոց
 45 Ը չի՛ք մեծամեծ պարգեւս ... իսկ
 46 Ա քրմացն / Գ քրմացն
 47 Ա շնորհէ
 48 եւ իսկ ի գորացն
 49 d զիւրեւ / Գ եէ՛ք զիւրեւ
 50 Ա-Ը կո իսկ ի գալ [Ը իսկ գալ] միւս [Ա միւս] ամին գոր
 51 abd գաւր կուտէր բազում յոյժ
 52 Զ չի՛ք առնէր
 53 a գաւրն կոչեալ / bd կոչել
 54 b ասպատակս
 55 ad եէ՛ք զկողմամբք
 56 d ասորեստանի
 57 Ա գաւրք / b Գ գաւրքն / Ը գոր
 58 o առնել
 59 abd զերկիրն ամենայն / միւսն. գամենայն երկիրն
 60 Զ յիւրաքանչիւր

զիս: 2 Եւ ամս¹ մետասան² ստէպ ստէպ³ զայս աւրինակ⁴ աւար առեալ⁵ աւերէին զամենայն երկիր⁶ սահմանացն⁷, որ ընդ Պարսից թագաւորութեամբն⁸ եւ ընդ իշխանութեամբն⁹ էր:

3 Իսկ իբրեւ զայն ամենայն չարիս¹⁰ ետես թագաւորն Պարսից¹¹, որ եկին Հասին¹² ի վերայ նորա¹³ 14 նեղեցաւ¹⁵, տառապեցաւ¹⁶, տազնապեցաւ, տարակուսեցաւ, վարանէր յանձն իւր. առ ինքն կոչէր զամենայն թագաւորս եւ զկուսակալս եւ զնախարարս եւ զզաւրավարս եւ¹⁷ զպետս եւ զիշխանս իւրոյ տէրութեանն¹⁸. ի խորհուրդ¹⁹ մտանէին²⁰. աղաչէր զամենեսեան²¹ Հնարս ինչ մարթել խնդրել զտանել. ազգի ազգի պարգեւս ²²խոստանայր. ²³թերեւս ոք միայն ²⁴գտցի, ասէ, որ զվրիժուց²⁵ Հատուցումն²⁶ խնդրել մարթասցէ:

յերկրորդական գահ²⁷ իւրոյ տէրութեանն²⁸ մատուցանել²⁹ խոստանայր, թէ միայն նախանձոն³⁰ մեծի ձեռն³¹ արկեալ Հատուցէ³² ոք. բայց միայն աթոռովս ես ի վեր եղէցքան զնա, եթէ³³ կարի յանարգաց ոք իցէ կամ³⁴ ի պատուականաց. ազգի ազգի³⁵ ³⁶պատիւս ³⁷եւ պարգեւս ³⁸եւ վարձուց³⁹ Հատուցմունս շնորհել խոստանայր:

4 Արդ՝ ոմն⁴⁰ ի միջոյ խորհրդեանն գլխաւոր նահապետ⁴¹ էր⁴² Պարթեւաց տէրութեանն⁴³, որոյ անուն⁴⁴ էր Անակ. յոտն կացեալ, ի մէջ անցեալ՝ յիւրմէ ազգէն իբրեւ ի թշնամուց⁴⁵ վերայ խոստանայր վրէժ⁴⁶ խնդրել:

5 Խաւսել⁴⁷ սկսաւ ընդ նմա եւ ասէ⁴⁸. «Եթէ⁴⁹ միայն զայդ նախանձ խնդրեսցես միամտութեամբ՝ զբնութիւնն⁵⁰ պարթեւական, զձեր սեփական⁵¹ Պալհաւն⁵² ի ձեզ

1 c յամս
2 ac տասն եւ մի / d տասն մի / v ամս մետասան / ԲԳԴԵԷԷԷ եւ ամս Ժ. / ԱԶԼԵՏ ամս տասն
3 Ա ստէպ սէպ
4 Ա-ԼԿօ չիբ զայս օրինակ
5 b զայսու արինակաւ, որ առեալ
6 bc երկիրն / եւ չիբ երկիր
7 b չիբ սահմանացն
8 adԱ-ԼԷ բագաւորութեամբն / to բագաւորութեամբ / b բագաւորութեան
9 abd եւ ընդ իշխանութեամբն / ԱԲԴԶ եւ իշխանութեամբն, t եւ իշխանութեամբ (չիբ ընդ) / ԳԵԷԼԷ չիբ եւ իշխանութեամբն
10 ԳԶԼ չարիսն
11 abd պարսից բագաւորն
12 Դօ որ եկն եհաս
13 ԵԷԼԷ չիբ նորա
14 abd նեղեցաւ, տառապեցաւ, տազնապեցաւ
15 ԵԷԼ նեղացաւ
16 Ա-ԼԿօ չիբ տառապեցաւ
17 ad չիբ եւ (զպետս)
18 ԳԵԷ տէրութեան
19 ԴԼ խորհուրդ (չիբ ի)
20 a մտանէր
21 ab զամենեսին / Բ զամենեսն
22 Դ խոստանայր եւ վարձուց հատուցումն շնորհել
23 Դ չիբ թերեւս ոք միայն ... հատուցումն շնորհել խոստանայր (Բ 3)
24 ԱԲԴԵ-ԼԿօ ասէ գտցի որ
25 ԶԷ զվրէժուց
26 b հատուցումն

27 ad գահի / b գահու
28 abէ տէրութեան
29 a մատուցանեալ / Գ հատուցանել, փիւ. մատուցանել
30 bd նախանձուս
31 bԼ մեծ լԼ մեծի / ի ձեռն
32 միայն՝ Լ հատուցել / t եւ միւսն. հատուցել
33 ad թէ / b եւ թէ
34 abdԱԲԴԵ-ԼԿօ եւ կամ
35 Գ ազի ազի
36 ԵԷԿօ պարգեւս եւ պատիւս խոստանայր
37 a չիբ եւ պարգեւս եւ
38 bԱ-ԼԿօ խոստանայր եւ վարձուց հատուցումն / b եւ հատուցումն վարձուց / շնորհել: Արդ
39 d պարգեւս վարձուց / a *վարձուց / d չիբ եւ (վարձուց)
40 ԳԵԷԷ չիբ ոմն
41 Լ նախապետ
42 Գ չիբ էր
43 ԳԷ տէրութեան
44 ԳԼ անունն
45 ԱԲԶ ի թշնամուց
46 a վրէժս / b զվրէժ
47 abd արդ խաւսել / Ա-ԼԿօ չիբ արդ
48 ԳԵԷԿ չիբ եւ ասէ
49 ad թե
50 abd զբնութիւն / ԳԵԷԷ զբնակութիւն / ԱԲԴԶԼԵՏ զբնակութիւնն
51 ad սեփական / ԱԲԼՎ սեփական / ԵԳ-ԷԿօ սեփական
52 abd զպալիւսն / b պալիւսն / t պալիւսն / ԵԱԳԵ-ԼԿՎ պալիւսն

դարձուցից, եւ քեզ թագ եղեալ փառաւորեցից, եւ երեւելի եւ փառաւոր¹ ի թագաւորութեանս² իմում³ արարից⁴, եւ⁵ երկրորդ ինձ կոչեցից⁶»:

6 Պատասխանի ետ Պարթեւն եւ ասէ. «Չմնացորդս⁷ ազգի⁸ իմոյ կեցուցես⁹ զուայլ ես եւ եղբայր իմ հարազատ այսաւր հրաժարիմ¹⁰ ի քէն»:

7 Յայնմ ժամանակի հանդերձեցաւ կազմեցաւ¹¹ Պարթեւն¹² եղբարբն իւրով¹³ հանդերձ, ընտանեալ¹⁴ կանամբ¹⁵ եւ որդւով¹⁶ եւ ամենայն աղխիւ¹⁷ իւրեանց¹⁸. չու արարեալ¹⁹ յուղի անկեալ²⁰, դէտ ակն²¹ կալեալ ճանապարհացն՝ ելեալ երթայր հատուածի²² պատճառաւ ի կողմանս Հայոց, իբրեւ²³ թէ ապստամբեալ²⁴ իցէ յարքայէն²⁵ Պարսից: 8 Եկեալ յանդիման եղեւ²⁶ թագաւորին խոսրովու²⁷ յիւ-

տի²⁸ գաւառի, ի խաղխաղ²⁹ քաղաքի, ³⁰ ձմերոցս արքայութեանն³¹ Հայոց³²:

9 Իբրեւ ետես թագաւորն Հայոց՝ ցնծացեալ³³ ել³⁴ ընդ առաջ³⁵ նորա եւ³⁶ մեծաւ խնդութեամբ ընկալաւ զնա³⁷. մանաւանդ իբրեւ կեղծաւորութեամբ եւ դաւով³⁸ սկսաւ³⁹ խաւսել ընդ նմա⁴⁰ եւ զիւրոյ գալոյն հաւատարմութիւն ցուցանել⁴¹: 10 «Վանս այնորիկ⁴² ⁴³եկի ես առ քեզ, ասէ⁴⁴, զի հասարակ զհասարակաց⁴⁵ վրէժ⁴⁶ խնդրել⁴⁷ մարթասցուք⁴⁸»:

11 Արդ՝ իբրեւ ետես թագաւորն զայրն, զի դիմեալ եկեալ էր առ նա⁴⁹ ամենայն ընտանեալքն⁵⁰ հանդերձ, եւ⁵¹ մտերմութեամբ⁵² հաւատաց ի նա. յայնժամ տայր նմա պատիւ⁵³ ըստ ակրինաց⁵⁴ թագաւորաց⁵⁵, եւ հանէր⁵⁶ նստուցանէր զնա

1 եւ երեւելի փառաւոր
2 *ԵԱ-Լ*ko ի թագաւորութեան
3 *ad* թագաւորութեանս [*d* թագաւորութեան] իմոյ
4 *Դ* կացուցից, *փի*ս. արարից
5 *Ե* արարից զքեզ, եւ
6 *dԱ-Լ*ko կոչեսցիք / *abc* կոչեսցիս (*ֆերուածֆնե-րով*) / *a* այստեղ ընդհատուում է՝ թուղթ ընկած լինելով:
7 է ցմնացորդս
8 *Գ* ազի / *Լ* ազին
9 *Ը* կացուցես
10 *bcdԱ-Լ*ko հրաժարիմք / *t* հրաժարեսցուք
11 *Ա* կազմեցո (*յաճ.*)
12 *Ե* հանդերձ եղբարբ իւրով
13 *c* իւրով (*յուսանցֆուով*) / *d չիք* իւրով
14 *ԵԱ* եւ / *Ե չիք* եւ / ընդանեալք
15 *Ե* կանամք (*երբեմն*)
16 *ԱԲԶ* որդւովք
17 *c* աղխիւն / *bd* ախիւն / *Եէ*կ ախիւ / *Զ* աղախիւ
18 *Ա* իւրց (*պատ.*) / *Եէ*կ իւրոյ
19 *bdԳԳեէԼԿ չիք* արարեալ
20 *Գ* անգեալ
21 *Դ* *գէտակն
22 *Ա* հատուածի / *Ը* հատուածին
23 *bcd* իբրեւ / *Ա-Լ*tko իբրու
24 *Ա* ապրստամբեալ / *Ե* ապստամբել (*յաճ.*)
25 *ԱԴ* արքային
26 *bcd* յանդիման եղեալ [*Ե* լինէր]
27 *bcd չիք* խոսրովու

28 *cԲ-ԵէԼ*ko յաւտի [յօտի] / *ԱԶ* յոտի / *Ե* յուխտի
29 *Ը* ի խաղաղ
30 *Դ չիք* ի ձմերոցս արքայութեանն հայոց
31 *ԳԵ* արքայութեան / *Զ* արքայութեան
32 *bcd չիք* հայոց
33 *Ա-Լ*ko չիք ցնծացեալ
34 *d չիք* ել
35 *Ա* ընդ յառաջ
36 *cdԶ չիք* եւ
37 *Ա* ընկալօ զնայ
38 *bd* կեղծաւորութեամբն դաւով
39 *Ե* սրկեսեալ
40 *Ա* նմայ (*յաճ.*)
41 *bcd* ցուցեալ
42 *Ե* այտորիկ
43 *bd* եկի ասէ ես առ քեզ, զի / *Ա-Լ*ko եկի [*Եէ*ko եկի ես] ասէ առ քեզ, զի
44 *c չիք* ասէ
45 *o* հասարակս հասարակաց
46 *Ե* գվրէժ
47 *Ա* *խնդել
48 *Դ* մարթասցես
49 *Ա* նայ (*յաճ.*)
50 *Ա* ընդանեալքն
51 *ԵԵԼԿ չիք* եւ
52 *Ա-Լ*tko միամտութեամբ / *bcd* մտերմութեամբ / *Ը* միաբանութեամբ, *փի*ս. միամտութեամբ
53 *ԱԲԳԵ-ԼԿ* պատիւս
54 *d* ըստ օրինացն
55 *Ե* թագաւորացն
56 *bcd* եւ հանեալ

յերկրորդ¹ աթոռ ²թագաւորութեանն. եւ զամենայն ժամանակս ձմերայնոյն³ ուրախութեամբ⁴ զաւուրս ցրտաշունչ հողմաշունչ⁵ սառնամանեացն⁶ անցուցանէին:

12 Իսկ⁷ իբրեւ եկին հասին աւուրք ջերոտ հարաւահողմն⁸ գարուն⁹ դրանցն¹⁰ բանալոյ՝ ¹¹համբարձաւ թագաւորն ի կողմանցն յայնցանէ. եկին իջին¹² յԱյրարատ¹³ գաւառ¹⁴, ի Վաղարշապատ քաղաք. ի մինչդեռ ուրախութեամբ հանգուցեալ էին,¹⁵ ի միտ արկեալ թագաւորին՝ գումարտակ առնէր՝ անդրէն¹⁶ արշաւել ի կողմանս Պարսից:

13 Իբրեւ գայն լսէր¹⁷ Պարթեւն՝ գերդումն ուխտին յիշէր¹⁸ որ ընդ Պարսից արքային ուխտեալ¹⁹ էր: 14 Նա եւ²⁰ զխոստմունսն²¹ յիշէր զպարգեւացն²², եւ ի բուն²³ աշխարհն փափագէր²⁴ որ Պահլաւն²⁵ կո-

չէր, եւ²⁶ վատ խորհուրդ²⁷ ի միտ²⁸ արկանէր. առնոյր զթագաւորն մեկուսի²⁹ նա եւ եղբայր³⁰ իւր հարագատ՝ իբրեւ³¹ ի պատճառս³² ինչ զբաւանաց³³, իբրեւ³⁴ խորհուրդ³⁵ ինչ խորհել³⁶ ընդ նմա. եւ զսուսերսն³⁷ պողովատիկս³⁸ թերաքամեալս³⁹ ունէին⁴⁰. յանկարծ⁴¹ յեղակարծումն⁴² ժամանակի զէնս վերացուցեալ⁴³ զթագաւորն⁴⁴ դիւթաւալ⁴⁵ կացուցեալ⁴⁶ յերկիր կործանէին: 15 Անդուստ ուստեմն⁴⁷ իրագած⁴⁸ ⁴⁹եղեալ ⁵⁰իրաց որ եղեն՝ գոյժ աղաղակի ամբոխին⁵¹ թանձրանայր⁵². ⁵³մինչ այս մինչ այն՝ նոքա⁵⁴ հեծեալ⁵⁵ յիւրաքանչիւր երիվարս⁵⁶ փախստական⁵⁷ լինէին:

1 c յերկրորդական
2 cdԱ-էօ թագաւորութեան, գաւմեայն / b թագաւորութեանն իւրոյ, եւ
3 c սմերայնոյն / d սերանոյն / Ա սմերանոյն / Զk սմեռայնոյն
4 եէk ուրախութեան
5 d կողմաշունչ / Ը չիբ հողմաշունչ
6 cԱ-Լko սառնամանեացն / dt սառամանեացն
7 Ա-Լk չիբ իսկ
8 Ը ջերոտահարաւահողմն / b հարահողմն / d հարաւահողմ / ԱեԶէk հարաւակողմն
9 bcd գարունն
10 bcdԲԳԸ դրացն / Զ դրց (պատ.)
11 d համբարձան / Ա-Լko չիբ համբարձաւ թագաւորն ի կողմանցն յայնցանէ / Ա-Լko քաղաք համբարձեալ ի կողմանցն յայնցանէ, եւ
12 b եւ եկեալ իջին
13 d յարայրատ
14 Դեէk գաւառի
15 bcd ի միտ արկեալ թագաւորին / Ա ի միտ էառ / Բ-Լtko ի միտ առ
16 Ը անդէն
17 cd լուս
18 c յիշեաց
19 b ուխտեալն
20 b նա, եւ
21 ԳԸ զխոստումն / Զ զխոստումնսն
22 d պարգեւացն / Ը զպարթեւացն, փխ. զպարգեւացն
23 Գ եւ բուն
24 ԱԲԶ փափաքէր
25 bԱԳե-Լk պահլաւն

26 d չիբ եւ (վատ)
27 cd խորհուրդս
28 c ի մտի
29 c մեկուսի / Ա մէկուսի
30 c գեղբայրն / bd եղբայրն / Ը գեղբայր
31 bcd իբրեւ / Ա-Լtko իբրու
32 d պատճառս / Ը զպատճառս
33 Բ սքսանաց
34 bcd իբրեւ / Ա-Լtko իբրու
35 Ա խորուրի
36 bcd խորհել / Ա-Լtko խորհելոյ
37 cԱ-Լko գոսսերն
38 c պաղաւատիկս / d պողաւատիկս
39 Գ թերաքանեալս / ե թերաքանեալ / էk թերաքանեալս / Ը թերաքանեալս
40 Դ ունէր
41 Ա յանկարծ
42 c յեղակարծում / Ը յեղանակարծումն
43 b վերացուցեալս / d զաւրացուցեալ, փխ. վերացուցեալ
44 Դ զթագաւորս
45 Ա-Լko դիւթաւալ / bcdt դիթաւալ
46 ԱԲԴ-Ը չիբ կացուցեալ
47 bd անդուստ ուստեմն / cԱ-Լtko անդուստ ուրեմն
48 bԱեԶէօ իրագագ / ԲԳԴԸ իրագագ
49 bcd եղեալ իրացն / Ա-Լtko եղեն իրացն
50 b իրացն եղելոց գոյժ
51 cd ամբոխն / b ամբոխ
52 b թանձրանայր
53 Ը մինչ ցայն մինչ ցայս / o մինչ յայս մինչ յայն
54 Ա նոքայ (յան.)
55 cdԱԲեէԼko հեծեալք
56 d երիւարս
57 b փախստեալ / Գ փախստակ

16 Իսկ¹ իբրեւ զայն գիտացին նախա-
 րարք² հայակոյտ³ գաւրացն⁴ գունդ գունդ
 հատանէին⁵, զկնի լինէին. ⁶ոմանք ընդ
 ցամաքն աճապարեալ⁷, հասանել⁸ ի խելս
 կամրջացն⁹ առ դրունս Արտաշատ քաղա-
 քի: 17 Ձի գետն Երասխ յարուցեալ գայր
 լի¹⁰ դարիւ եւ¹¹ դարիւ¹², սառնահալ¹³,
 ջրակուտակ, ¹⁴ծիւնասոյգ, ձիւնախաղաղ¹⁵
 բազմութեամբն¹⁶ յաւուրս իւրոյ պղտորու-
 թեանն¹⁷: 18 Կէսքն անցեալ ընդ կա-
 մուրջն¹⁸ Վաղարշապատ քաղաքի, զոր եւ¹⁹
 կամուրջ²⁰ Մեծամարի²¹ կոչեն²² աճապա-
 րէին հասանել յառաջ²³ մի²⁴ ի խելս²⁵
 կամրջին²⁶ Արտաշատու: 19 Ի կիրճս ճա-
 նապարհացն²⁷ արգելին զնոսա²⁸, ի մէջ ա-
 րարեալ զնոսա՝ ի Տափերական²⁹ կամր-

ջացն³⁰ գէտավէժ³¹ առնէին զնոսա: 20 Եւ
 ինքեանք անդրէն դարձեալ³² վայիւք³³,
 ճչովք³⁴ եւ ողբովք, եւ³⁵ ամենայն եր-
 կիրն³⁶ ժողովեալ զթագաւորն աշխարէին³⁷:

21 Եւ մինչ դեռ ³⁸ջերմ ³⁹ոգիքն ի ծո-
 ցոյն չեւ էին թափեալ, եւ⁴⁰ շունչ վախճա-
 նին⁴¹ չեւ էր⁴² հասեալ՝ հրաման տայր
 զազգատոհմն⁴³ սատակել: 22 ⁴⁴Յայնժամ
 սկսան սատակել եւ⁴⁵ ⁴⁶կոտորել. մինչեւ ոչ
 թողին⁴⁷ յերիտասարդաց մինչեւ յայն⁴⁸ որ
 բնաւ⁴⁹ զաջ եւ զճախ⁵⁰ ոչ գիտէր⁵¹. նաեւ⁵²
 զիգական տոհմն մաշէին ի սուր սուսերի
 իւրեանց⁵³: 23 ⁵⁴Բայց միայն երկուս ման-

1 Ա-էկո չիբ իսկ
 2 bc նախարարք
 3 d հայափկոյտ / Ջ հայակուտ
 4 Ջ գորացն
 5 եէկ հասանէին, փիւ. հատանէին / պստեղից
 վերսկսում է ա. տն'ս Բ 6:
 6 abdԲ-եէլկո ոմանք ի ցամաք / Ա ոմանք ի
 ցամաքն
 7 ad անապարեալ / b անդր անապարեալ
 8 ad հասեալ / bԱ-Դէլկո հասեալ
 9 Ա կարմրջացն / ՋԼ կարմրջացն
 10 adԱ-Լէկո չիբ լի
 11 b լի դարիւ եւ
 12 ԳԴեէլկ դարիւ դարիւ
 13 Գ-ՋԼկո սառնախալ / է սառնախառն
 14 b ձիւնասոյգ, սառնախաղաղ բազմութեամբ
 15 v ձիւնախաղաղ
 16 bԱ-Լկո բազմութեամբ
 17 b պղտորութեան / Ա-Լկո պղտորութեանց
 18 a ընդ կամուրջ / d ընդ *կարմուրջ / Գ ընդ
 կարմուրջ / ՋԼ ընդ կարմուրջն
 19 Ջ եւ գոր
 20 ԳԼ գոր եւ կարմուրջ / Ջ կարմուրջ
 21 d մեծամարի
 22 ad կոչէին
 23 Գ չիբ յառաջ
 24 bԱ-էկո չիբ մի
 25 b յառաջսն ի խելս
 26 d ի խելս կարմրջն / Ա կամրջին / Ջ
 կարմուրջին / Լ կարմրջին
 27 Դ նանապարհին
 28 abd չիբ զնոսա
 29 abdԱ-ԴՋԼո տափերական / է պատերական / էկ
 տապերական

30 Ա, Ջ կամրջացն / Լ կարմրջոցն
 31 adԲ-եէլկո գետավէժս / Ջ գետավրէժ
 32 abd դարձեալ
 33 Գէ վայիւ
 34 bdԲ-Լկո ցրչովք
 35 b չիբ եւ (ամենայն)
 36 Ջ յերկիրն
 37 Ա-Լկո աշխարէին գրագաւորն
 38 Գ ջերմագիւնք ի ծոցոյն չէին
 39 a ոգւիքն ի ծոցոյն չէին
 40 ad չիբ եւ (շունչ)
 41 aԱ, Ջ վաղնանին / d վաղջանին
 42 b չեւ էին
 43 a զազգատոհմն / է զազգատոհմն
 44 Դո սատակել եւ կոտորել. յայնժամ
 45 b չիբ սատակել եւ
 46 b կոտորեալ (յաճախ) զնոսա մինչեւ ոչ / Ա-Լէկո
 կոտորել, եւ ոչ թողին
 47 ad մինչեւ ոչ թողին
 48 d այն / Լ ցայն
 49 a չիբ բնաւ
 50 Ջ եւ ի ճախ
 51 ad չգիտէր
 52 է գիտեայ, եւ / b եւ, փիւ. նաեւ
 53 Ա իւրնց (պատ.)
 54 Ա, Ջ չիբ բայց միայն երկուս մանկունս ... ի կող-
 մանս յունաց առեալ փախչէին (Բ 23): Բայց այս
 պարբերութեան տեղ. Ա, թղ. 7բ-8բ, Ջ, թղ.
 8ա-9ա ունին Ջենոբ Գլակի «Պատասխանի
 Թղթոյն Ասորոց եւ պատմութիւն վասն Իննա-
 կնեան տեղեացն եւ պատերազմին որ յԱրձա-
 նայ» պատմէնի հետեւեալ հատուածը. «Իսկ
 Բուրդար դայեակ սրբոյն Գրիգորի իբրեւ ետես
 ... եւ մնաց առ մմա մինչեւ թագաւորեաց ի տե-
 ղի հոր իւրոյ». (Ջենոբ. Բ. տպ. Վենետիկ 1889, էջ
 22) / հ («իւրեանց»-ից յետոյ սկսում է) Արդ
 երկուս մանկունս փոքրիկս... թղ. 375բ. վերնա-
 գիրն է. «ի յիշատակի սրբոյն գրիգորի հայոց
 լուսաւորչի յազաթանգեղեա պատմութենէ»

կունս փոքրկունս¹ յորդուցն² Պարթեւին պրծեալ³ ոմն⁴ ապրեցուցանէր⁵ ի ձեռն դայեկաց ուրումն⁶։ զմին⁷ ի կողմանս Պարսից, եւ զմին⁸ ի կողմանս Յունաց առեալ փախչէին։

Գ. ⁹Եւ եղեւ¹⁰ իբրեւ լուաւ զայս ամենայն¹¹ թագաւորն¹² Պարսից՝ զուարճանայր, զուարթանայր, տաւն¹³ ¹⁴մեծ ուրախութեան առնէր զաւրն զայն, եւ բազում ուխտ¹⁵ ատրուչանացն¹⁶ կատարէր։ 2 Զաւրաժողով լինէր, խաղայր զնայր, ասպատակ սփռէր¹⁷ զկողմամբ¹⁸ Հայաստան աշխարհին¹⁹։ զխաւսուն²⁰ եւ զանասուն²¹, ²²զծեր եւ զտղայ, զերիտասարդ եւ զմանուկ²³ առ Հասարակ խաղացուցանէր²⁴ ի գերութիւն²⁵։

3 Անդ²⁶ ոմն պրծեալ²⁷ ապրեցուցանէր ի հինէ²⁸ անտի յորդուցն խոսրովու²⁹ թա-

գաւորին Հայոց՝ մանկիկ³⁰ մի փոքրիկ, անուն Տրդատ³¹։ առեալ դայեկացն³² փախուցեալ ի դուռն³³ կայսեր ի կողմանս Յունաց։ 4 Եւ³⁴ զերկիրն Հայոց ³⁵այնուհետեւ եկեալ³⁶ արքային³⁷ Պարսից յիւր անուն զտեղիսն³⁸ անուանէր³⁹։ եւ զզաւրսն⁴⁰ Յունաց փախստական⁴¹ արարեալ⁴² Հալաձական տանէին մինչեւ ի սահմանս Յունաց։ 5 Վիհս փոսացուցեալ⁴³ սահմանս Հաստատէին⁴⁴, եւ տեղւոյն⁴⁵ անուն եղեալ Դրունս Փոսից, առ տեղեաւն որում Սոյզն⁴⁶ կոչէին⁴⁷։ 6 Եւ զայլ մարդիկ⁴⁸ երկրին ⁴⁹խաղացոյց, եւ զաշխարհն յինքն գրաւեաց։

7 ⁵⁰Արդ՝ երթեալ, սնեալ եւ ուսեալ⁵¹ Տրդատէս առ կոմսի⁵² ումեմն Լիկիանէս⁵³ անուն կոչեցելոյ⁵⁴։ 8 ⁵⁵Իսկ որդի⁵⁶ Պարթե-

1 a փոփունս / h փոփրիկս / Բ-ԵՆԷԼԿօ չիֆ փոփրկունս
2 ab յորդուց / Գ յորդց (պատ.) / Ե յորդորցն
3 h փրծեալ
4 b չիֆ ոմն
5 ԳԴԵԵԼԿօ ապրեցուցանէր ոմն
6 ԵԷԿ դահեկաց որումն
7 aԳօ զմինն / Դ զի մինն
8 aԳօ եւ զմինն
9 h չիֆ եւ եղի իբրեւ լուաւ ... զաշխարհն յիննն գրաւեաց (Գ 6)
10 Զ չիֆ եղի
11 abd զայս ամենայն / Ա-ԼԷԿօ չիֆ ամենայն
12 a Թագորն / d Թգորն (պատ.)
13 Ա տաւն (յան.)
14 ԵԷԿ մեծ կատարէր զօրն
15 abd ուխտս / ԳԵԷԿ տօն, փխ. ուխտ
16 Դ արտուչանացն
17 abd սփռեալ
18 ԵԱ-ԼԿ զկողմամբն
19 d աշխարհի / b աշխարհիս
20 Ա-ԼԿօ զխոսունն
21 ԱԲԳ-ԷԿօ զանասունն / dԳԼ զանխոսունն [d զանխոսունն], փխ. զանասունն
22 abdԱ-ԼԿօ զծերն եւ զտղայն [b զտղայ] զերիտասարդն
23 abdԱԳԴԵԵԼԿօ զմանուկն / Զ մանուկն
24 abd խաղացուցանեին / Դ խաղացուցեր / Լ խաղացուցանէ
25 abdԲԼ ի գերութեան
26 abdԳԵԷԿօ արդ, փխ. անդ
27 abdԱ-ԼԿօ պրծեալ ոմն

28 b ի հէնէ / Դօ ի գերութեան, փխ. ի հինէ
29 abd անտի յորդուց անտի խոսրովու
30 adԱ-ԼԿօ մանուկ
31 Ա-ԼԿօ տրդատ անուն / d տրտատ
32 bd դայեկաց
33 Ա,Զ ի դուռ
34 abd իսկ, փխ. եւ
35 Ա-ԷԿօ եկեալ այնուհետեւ արքային
36 b չիֆ եկեալ
37 a Թագաւորին, փխ. արքային
38 Ա,Զ զտեղիս
39 Ա անուանէր
40 Ա,Զ զաւրսն
41 b փախստականս
42 abd արարեալ / Ա-ԼԷԿօ փախստական անուանէր / a տանէր, փխ. անուանէր
43 Լ փախուցեալ, փխ. փոսացուցեալ
44 ԳԵԷԿ հաստատէին. փխ. հաստատէին
45 ԱԲ տեղոյն
46 Ա-ԼԿօ որոյ ոյծն / ad սոյծ / b սոյզն / t ոյծ
47 dԱ-ԼԿօ կոչին
48 a մարդիկ
49 b խաղացոյց յառաջ, եւ
50 h եւ [փխ. արդ] երթեալ սնեալ տրդատէս ի հոռմ առ
51 Զ վարժեալ, փխ. ուսեալ
52 Ե առ կամսի
53 Ա-ԷԿօ լիկիանէ / Լ լիկիանոս
54 a կոչեցելոյ / dԱ-ԼԿօ կոչեցելոյ / b կոչեցելոյն / t կոչեցեալ
55 Լ չիֆ իսկ որդի պարթեւին որ ի կողմանս
56 bd որդին

ւին որ ի կողմանս Յունաց գաղթեաց¹ սնանէր եւ ուսանէր ի Կեսարիայ² Կապադովկացւոց³ քաղաքին⁴. եւ մերձաւորեալ⁵ զնա սնոյց դայեկաւք⁶ երկիրդիւն⁷ Քրիստոսի. եւ ուսեալ եւս զքրիստոսական դպրութեան⁸ Հանգամանս⁹ ընտանի¹⁰ եղեալ զրոց Աստուծոյ. եւ մերձեալ¹¹ յերկիր¹² Տեառն, որոյ անունն ճանաչէր¹³ Գրիգորիոս: 9 Իբրեւ տեղեկացաւ¹⁴ ի դայեկացն¹⁵ Հայրենի գործոցն¹⁶ որ¹⁷ եղեալն էին¹⁸ եւ եւ զնաց¹⁹ առ Տրդատիոս ըստ Հեշտ²⁰ պաշտաման²¹: 10 ²²Եւ թաքուցանէր²³ զանձն, եւ զայն ինչ ի վեր ոչ Հանէր, թէ ո՛յր, կամ ուստի²⁴, կամ ո՛րպէս²⁵, կամ զիա՛րդ. զանձն²⁶ ի ծառայութիւն²⁷ տուեալ ի Հնազանդութեան²⁸ պաշտէր առաջի նո-

11 ²⁹Ընդ ժամանակս ընդ այնոսիկ իշխանն³⁰ Յունաց ի Հալաթեյ կայր ³¹գեկեղեցի Աստուծոյ: 12 Իսկ ³²Իբրեւ զգացեալ³³ Տրդատիոս վասն Գրիգորի, թէ³⁴ Քրիստոսական պաշտամանն³⁵ Հաղորդ է՝ ³⁶սկսեալ այնուհետեւ³⁷ պատուհասակոծ առնէր³⁸ զնա³⁹, եւ ազգի ազգի արհաւիրս արկանէր ի վերայ նորա⁴⁰. բազում անգամ ի բանդս եւ ի կապանս տանջանաւք⁴¹ նեղէր զնա⁴² թողուլ ի բաց⁴³ լինել նմա յերկրպագութենէն⁴⁴ Քրիստոսի, եւ⁴⁵ ի հնազանդութիւն⁴⁶ դառնալ⁴⁷ նմա⁴⁸ յղիցն սնոտեաց եւ պղծութեանն² պաշտաման³:

1 Ե գաղթեալ
 2 Ը գրիգորիոս ի կեսարիայ
 3 Ե ի կապադովկացւոց / Ա.Ե.Է.Կ կապադովկացւոց
 4 Գժ քաղաքի
 5 ԳժԱ-Ը Ե մերձաւոր եղեալ
 6 ԵԱ-Ը Ե սնոյց գնա դայեկաւք / Դ դահեկոֆ (յամ.) / Գժ դահեկաւք / Դ դայեկակն
 7 ԳժԳժ Ե երկիրդիւն / Ա.Գ.Գ.Ե երկիրդիւն / Ե երկիրդիւն
 8 Ե դպրութիւն
 9 Գժ Ե գիտնգամանս Ե
 10 Գժ Ե զընտանի
 11 Դ Ե կրթեալ, Գժ. մերձեալ / Ե.Է.Կ մերձ եղեալ
 12 Գժ յերկիրդիւն / Ա. յերկիրդիւն
 13 Գ Ե անաչի / Գժ Ե անաչէր / ԵԱ-Ը Ե անաչիւր
 14 Գ Ե տեղեկացաւ / Ա. տեղեկացո
 15 Գժ ի դայեկացն / միւսն. ի դայեկէն իւրմէ
 16 Գ Ե գործոցն / Ա.Գ.Ը Ե գործոց
 17 Գժ Ե հոր գործոց [Ե.Է.Կ հայր գոյս պատ.] որ
 18 ԳժԱ-Ը Ե եղեալ էին
 19 ԳժԱ-Ը Ե Ե գնաց
 20 Գժ Ե գիտ, Գժ. ըստ հեշտ
 21 Գ Ե պաշտամանն / Գժ Ե պաշտապան
 22 Գժ Ե գանձն [Ե գանձն իւր] թագուցանէր [Ե թագուցանէր], Ե
 23 ԳժԱ.Ը Ե թագուցանէր
 24 Գժ ուստ
 25 Գժ չիք կամ որպէս
 26 Գ Ե այլ գանձն / Ե գանձն իւր
 27 Գ ի ծառայութիւն / ԵժԳ.Ե.Է ի ծառայութիւն / Ա.Գ.Ը Ե ծառայութեան
 28 Ա-Ը Ե ի հնազանդութիւն

29 ԵԱԳԳԵԸ Ե ընդ ժամանակս / Գ սկսուիմ է. Ընդ այն ժամանակս իշխանն, թղ. 286ա: Վերնագիր. «Ի յագաղանգեղեայ պատմութենէ» / ԵԱԳԳԳԳ սկսուիմ են. Ի ժամանակին յայնմիկ իշխանն... Վերնագիրներ. Ե թղ. 561ա, Ե տետր ԻԷ, Ե թղ. 479ա, Ե թղ. 512բ «Հինգերորդ շաբաթ արն վկայարանութիւն սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւորչին, որ վկայեաց առաջի տրդատայ թագաւորին» / Ե սկսուիմ է. Ընդ ժամանակս ընդ այնմ իշխանն».. Վերնագիր. թղ. 252բ. «Վեցերորդ շաբաթ արն յիշատակ է սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւորչին. յագաղանգեղայ պատմութենէն»
 30 Ը իշխան
 31 ԳժԱ-Ը Ե Գժ Ե գեկեղեցիս [Ե գեկեղեցի] աստուծոյ / Ե շարունակուիմ է թղ. 375բ «Ե հպարտացեալ ամբարաւանէր որոգայթաղի թշնամին ... որ ի նմանէ անցանէր ընդ եկեղեցիսն աստուծոյ» (տե՛ս ԺԳ Ը)
 32 Գժ իբրեւ գիտացեալ տրդատիոս
 33 Ա.Գ.Ը սգացեալ
 34 Ե եթէ / Գժ Ե եթէ
 35 Գժ պաշտամանն / Ե պաշտաման
 36 Ե թղ. 15բ (ստորին լուսանցում ունի բնագրի գրչով, բայց աւելի մանր գրութեամբ) «Ով եղբարք բուի թէ պակաս է յայս դէմս Ե ի յարինակէս է որ չղնես մեղ վասն աստուծոյ»
 37 ԳժԱ.Ը, այնուհետեւ սկսեալ [Գ սկսաւ]
 38 Գ առնել
 39 ԵԱ-Ը Ե չիք գնա
 40 Գ ի վերայ նմա
 41 Ե Ե ի տանջանս / Գ տանջանաց
 42 Գժ Ե չիք գնա
 43 Ե Ե ի բաց
 44 Գժ յերկրպագութենէ
 45 ԳժԱ-Ը Ե չիք Ե
 46 Դ Ե հնազանդութիւն (պատ.)
 47 Դ առնել, Գժ. դառնալ
 48 Ա. նմայ (յամ.) / Գ չիք նմա

Դ. 4Յաւուրս ժամանակացն այնոցիկ
 զաւրածողով լինէր իշխանն Գթաց⁵, եւ
 բազում գունդս⁶ զաւրաց ժողովեալ՝ գայր⁷
 տալ մարտ⁸ պատերազմի⁹ ընդ իշխանին
 Յունաց: 2 Պատգամս¹⁰ յղէր աւրինակաւս¹¹
 այսուիկ, եթէ¹² «Ընդէ՞ր բնաւ¹³ ելանեմք
 խառնամիսի¹⁴ ի պատերազմ՝ սպառել
 զզաւրս¹⁵ մեր, ¹⁶եւ վտանգ եւ տագնապ
 միանգամայն աշխարհի հասուցանեմք.
 ես¹⁷ աւասիկ¹⁸ ախոյեան ելանեմ քեզ¹⁹ ի
 մերոց զաւրաց²⁰ աստի, եւ դու ինձ ի յու-
 նականաց²¹ այտի. հասցուք եկեսցուք²² ի
 մարտի տեղի. եթէ²³ ես զքեզ յաղթահարե-
 ցից²⁴ Յոյնք²⁵ ինձ²⁶ հնազանդեսցին²⁷ ի
 ծառայութիւն. եւ թէ²⁸ դու ինձ յաղթես-

ցես²⁹ մեր կեանքս քեզ³⁰ նուաճեսցին եւ
 հնազանդեսցին³¹. եւ առանց արեան³² եւ
 կոտորածոյ լիցի³³ շինութիւն կողմանցս³⁴
 երկոցունց³⁵»:

3 Եւ³⁶ իբրեւ ³⁷գայն ամենայն³⁸ լուաւ
 թագաւորն Յունաց՝ երկեաւ. քանզի աւրի-
 նաւք կազմութեամբ³⁹, գունդ առ գունդ
 ճակատել ոչ առնուին⁴⁰ յանձն⁴¹, եւ ըստ⁴²
 պատգամին պատշաճի ոչ կարէր⁴³ ունել
 յանձին. քանզի տկար էր⁴⁴ յոսկերաց զաւ-
 րութեամբ⁴⁵. սրտաթափ եղեալ զարհուրե-
 ցաւ, քանզի ոչ գիտէր, զի՛նչ⁴⁶ տացէ բա-
 նիցն պատասխանի⁴⁷:

4 Յայնմ⁴⁸ ժամանակի⁴⁹ ⁵⁰հրաման
 տայր թագաւորն⁵¹ հրովարտակս⁵² եւ դես-
 պանս առնել առ իշխանս եւ⁵³ զաւրս⁵⁴
 զաւրութեան իւրոյ⁵⁵, զի ուր եւ⁵⁶ իցեն⁵⁷

1 a դիցն պաշտաման սնոտի պղծութեանն / g դից
 2 bd սնոտուց եւ պղծութեան / ԱԳԵԶԷԿ պղծութեան
 3 եեէէք պաշտամանն
 4 gww^ww^w չիբ յաւուրս ժամանակացն այնոցիկ ... զօրացաւ ի վերայ սահմանաց նորս» (Դ 22-23) / h չիբ յաւուրս ժամանակացն այնոցիկ ... յամ- դիման առաջի թագաւորին կացուցանէր» (Դ 20)
 5 bdԱԲԶ գդաց / Զ գքած
 6 abdԱ-ԴԶԷ գունդս գունդս
 7 abdԱ-ԸԿօ ժողովէր գալ
 8 o մարտս
 9 adԱ-ԸԿօ պատերազմի / bt պատերազմ
 10 abdԴ պատգամ
 11 ԱԲԳԵԶԷԿ օրինակաւ
 12 ad թե / b թէ
 13 ԱԲԳԵ-ԸԿօ չիբ բնաւ
 14 abn խառնամիսի / d խառնմիսի / Ա-ԸԿօ խառն- ամբոխ
 15 ԱԴԶ գօրս
 16 Ա-ԸԿօ եւ վտանկ տագնապի հասուցանեմք աշ- խարհի
 17 Զ եւ, փիւ. ես
 18 b չիբ աւասիկ / Գ ահաւասիկ
 19 ԴԵԷԷ չիբ բեզ
 20 Ա-ԸԿօ չիբ գօրաց
 21 Բ / ի յունաց
 22 Ա-ԸԿօ եւ եկեսցուք
 23 եկ թէ
 24 d յաղթարհարեցից / Ը յաղթահարից
 25 Գ յոյնն
 26 d ինձի
 27 b հնազանդեսցեն
 28 d էթէ, փիւ. եւ թէ / bԱԲԴԶԸԸ եւ եթէ

29 Ա-ԴԶԸօ յաղթես / եկ յաղթահարեսցես / է յաղ- քահարեսցիս
 30 adԱ-ԲԿօ մերքս բեզ
 31 abd նուանեսցին [b նուանեսցեն] եւ հնազան- դեսցին / Ա-ԸԿօ նուանին եւ հնազանդին
 32 Ա.Զ արեանն
 33 abdԱ-ԸԿօ լիցի / t լինիցի
 34 aԲԵԷԷ կողմանց / dԱԴԴԸօ կողմանցն
 35 Զ երկուցունց
 36 b չիբ եւ
 37 Ա-ԸԿ լուաւ գայն թագաւորն
 38 abd գայն ամենայն / Ա-ԸԿօ չիբ ամենայն
 39 ԳԵԷԷ կազմութեան
 40 ad ոչ առնուին / bԱ-ԸԿօ առնոյր
 41 Զ յայնձն (յան.)
 42 b յանձն, այլ ըստ
 43 d կամէր, փիւ. կարէր
 44 abdԱ-ԸԿօ տկար էր / t չիբ էր
 45 Ա-ԸԿօ գօրութեամբ յոսկերաց [ԳԵԷ նսկերաց]
 46 ԱԲԴԶօ թէ գինչ
 47 b տայր պատասխանի / Ա պատասխի
 48 Ը յայն
 49 Դ յայնժամ
 50 abdԱԲԳԶԷԸԸԿօ հրաման տայր թագաւորն / եւ թագաւորն հրաման տայր
 51 Դ չիբ թագաւորն
 52 Ա-ԸԿ հրովարտակ
 53 Ա-ԸԿօ չիբ իշխանս եւ
 54 abd առ գաւրս
 55 abdԴ իւրոյ / ԱԲԳԵ-ԸԿօ իւր
 56 ԱԲԶԷ եւ ուր եւ / ad չիբ եւ (իցեն)
 57 Ա.Զ իցէ

առ նա¹ Հասանիցեն² վաղվաղակի:
 5 ³Յայնմ ժամանակի⁴ իշխանք⁵ եւ զաւրք⁶
 եւ նախարարք⁷ առ նա Հասանէին⁸ վաղ-
 վաղակի: 6 ⁹Առեալ եւ Լիկիանէ ¹⁰զբուն
 գունդն¹¹ որ ընդ իւրով ձեռամբն էր¹²
 փութայր Հասանէր¹³ ի տեղի պատերազ-
 մին¹⁴ յանդիման լինել¹⁵ ¹⁶Թագաւորին, եւ
 Տրդատէս ընդ նմա:

7 Եւ մինչ դեռ գային գունդք զաւ-
 րացն՝ դէպ եղեւ նոցա գալ մտանել ի նե-
 ղագոյն տեղի մի, յառուամէջս¹⁷ այգես-
 տանւոյն¹⁸, ի փողոցամէջս¹⁹ Համբարո-
 ցացն, առ դրունս²⁰ քաղաքին. քանզի
 զդրունս քաղաքին աղխեալ²¹ էր²², զի
 ժամ²³ էր Հասարակ գիշերոյ²⁴: 8 Իբրեւ ոչ
 գտաւ խար²⁵ երիվարաց²⁶ զաւրուն²⁷ բազ-

մութեան²⁸ դարման կերակրոյ²⁹ մինչեւ ի
 մէջգիշեր³⁰ Հայեցեալ տեսանէին³¹ ի զուա-
 րափակ³² քաղաքորմի³³ միոջ, զի խստա-
 Համբար³⁴ մթերեալ էր. եւ ոչ ոք կարաց³⁵
 ձգել³⁶ զձեռն իւր վասն որմոյն³⁷ բարձրու-
 թեան: 9 Յայնժամ Տրդատէս³⁸ ելեալ եւ³⁹
 իջեալ⁴⁰ Հոսէր ընկենոյր⁴¹ բարդս բարդս ի
 մէջ զաւրացն մինչ⁴² ի լիութիւն բաւակա-
 նի⁴³: 10 Նա եւ զՀամբարապանսն⁴⁴ իսկ⁴⁵
 եւ⁴⁶ բազումս ի շանց⁴⁷ յայսկոյս⁴⁸ որմոյն⁴⁹
 ընկենոյր⁵⁰ ի մէջ զաւրացն⁵¹, ⁵²եւ ինքն
 անդրէն⁵³ ելեալ իջանէր:

11 Զայն⁵⁴ ամենայն ոյժ⁵⁵ պնդու-
 թեան⁵⁶ տեսեալ Լիկիանէս⁵⁷ զարմացաւ:

1 Ա. նայ (յան.)
 2 աժԻօ հասցեն / Բ եկեսցեն, փխ. հասանիցեն
 3 a չի՛ք յայնմ ժամանակի իշխանք ... հասանէին
 վաղվաղակի
 4 Եյայն ժամ
 5 ԵԱ-ԼԿօ իշխանքն
 6 Բ գաւրաւարքն, փխ. գորք
 7 ԵԱ-ԼԿօ նախարարքն
 8 Դ առ նա հասին
 9 Ա-ԼԿօ եւ լիկիանէ առեալ
 10 աԺԱ-ԼԿօ զբունն / Դ զբունն իւր որ ընդ իւրով
 11 աԺԱԲԳԵՁ չի՛ք գունդն / Բ զգունն (ուղղուած՝
 զգունսն)
 12 Բ ձեռամբն էին, եւ
 13 a հասանեալ / ժԼ հասանել
 14 aԴ պատերազմի
 15 Բ յանդիման լինել / Ը չի՛ք յանդիման լինել /
 աԺԱ-ԷԿօ չի՛ք լինել
 16 աԺԱ-ԼԿօ քաղաքորմին եւ տրդատէս [Ը տրդատ
 էր] ընդ նմա [ժ նոսայէ եւ մինչդեռ գային
 գունդք [ժ գունդքն] գաւրացն, դէպ եղեւ / t
 քաղաքորմին: Եւ մինչդեռ գային գունդք գորացն
 եւ տրդատէս ընդ նմա, դէպ եղեւ
 17 ԱԲ յառուամէջս (յան.)
 18 ԱԲԶ այգեստանոյն
 19 ժ ի փողոցամէջսն / ԳԵԷԿ փողոցամէջս (չի՛ք ի)
 20 աԺԱ-ԼԿ եւ զդրունս
 21 աԺԲ-ԵԼԿօ ախեալ էր
 22 ԱԶԷԿ աղխեալ էր
 23 ԵԺ քանզի ժամ
 24 Բ գիշերոյ / ժ գիշերաց
 25 ժ աստ, փխ. խար / n խոտ, փխ. խար
 26 ԵԺ երիւարացն / a *երիւարացն
 27 Բ գաւրու

28 Ա-ԼԿօ բազմութեան [Ը բազմութիւն] զորուն
 29 Բ կերակրոյն
 30 n ի մէջ գիշերի
 31 Բ տեսանէր
 32 ԲԴԵԷԼԿօ ի զուարափակի
 33 ԱԳԶԸ ի քաղաքորմի / ԵԿ քաղաքի որմի / n ի
 պատուարափակ որմի
 34 աԺԱ-ԼԿօ խոտ համբարս
 35 Բ կարէր
 36 a ձգեալ
 37 աԺԵՆ որմոյն / Ա-ԼԿօ տեղոյն [ԱԶ տեղոյն], փխ.
 որմոյն
 38 աԺ տրդատիոս
 39 ԱԲԳԵԷԿ չի՛ք եւ
 40 Բ ելեալ իջանէր / Դօ ելեալ ի մէջ իջեալ
 41 Բ եւ ընկենոյր / Ա ընգենոյր
 42 աԺ մինչեւ
 43 Բ ի լիութիւն բաւականութեան
 44 ԳԵԷԿ զհամբարտաւանսն / Ը համբարպանսն
 45 t չի՛ք իսկ
 46 աԺԱ-ԼԿօն իսկ եւ
 47 a եւ բազմութեան / ԵԲԳԴԿՆ իջեանս / ԱԶԸ իջանս
 / ժ եւ բազում իջեան կամ՝ իշխան, ուղղուած՝
 իջան / ԵԷ իշխանս / t իջեան: Յունարէնը՝ «Եւ
 բազումս ի շանց պահապանաց». ուղղ-
 բազումս ի շանց
 48 աԲ յայսկոյս / ժԱ-ԼԿօ յայնկոյս / Զ չի՛ք յայսկոյս
 49 աԺ չի՛ք որմոյն
 50 Ա ընգենոյր (յան.)
 51 Ա գաւրացն (յան.)
 52 ԵԷԿ եւ ինքն ելեալ անդէն իջանէր
 53 ԲԳԿ անդէն
 54 a գայս
 55 ԵԷ ուժ
 56 Զ պնտութիւն
 57 a լիկիանէ

12 Իսկ¹ իբրեւ² այգն՝ զառաւաւտն³ մերկացաւ⁴ դրունք քաղաքին բացան, եւ զաւրքն⁵ ամենայն առ հասարակ ի ներքս մտանէին. եւ Լիկիանէս⁶ յանդիման լինէր թագաւորին, եւ ամենայն մեծամեծքն⁷ եւ սպարապետքն եւ զաւրագլուխքն⁸ եւ իշխանքն:

13 Ապա⁹ կաց¹⁰ պատմեաց թագաւորն¹¹ իշխանացն զամենայն պատգամս թագաւորին Գթաց¹²: 14 Յայնժամ¹³ խաւսել¹⁴ սկսաւ Լիկիանէս¹⁵ ընդ արքային¹⁶ եւ ասէ. «Մի՛ ինչ զարհուրեցի սիրտ տեսուն ի մոյ¹⁷. զի գոյ աստ այր մի ի դրան քում, զի իրքդ այդ նովաւ¹⁸ վճարին. Տրդատէս¹⁹ 20 անուն նորա, ի տոհմէ թագաւորին Հայոց²¹ աշխարհին²²»: 15 Եւ կաց²³ պատմեաց²⁴ զերեկորին զգործս քաջութեան նորա: 16 Յայնժամ²⁵ հրաման²⁶ ետ, եւ ածին

զՏրդատիոս²⁷ յանդիման թագաւորին²⁸. եւ պատմեաց²⁹ նմա կարգաւ զամենայն: 17 30 Յայնժամ ժամ ետուն կազմութեան³¹ մարտի³² առ ի ժամ վաղուի³³ զմիմեանս տեսանել պատերազմաւ: 18

Իսկ³⁴ ի միւսում³⁵ աւուրն ընդ այգն ընդ առաւաւտն հրամայեաց արկանել ծիրանիս³⁶. եւ զարգարեցին զՏրդատիոս³⁷ ի զարդ³⁸ կայսերական, արկեալ³⁹ զնովա զնշան թագաւորութեանն⁴⁰. եւ ոչ ոք գիտէր վասն նորա. հրաման ել⁴¹ ամենեցուն, թէ⁴² ինքն իսկ⁴³ կայսրն իցէ⁴⁴: 19 Եւ նորա առեալ⁴⁵ զգունդն⁴⁶ զաւրաց⁴⁷ բազմութեան⁴⁸ ի ձայն փողոյ⁴⁹ տազնապաւ յառաջ մատուցանէր⁵⁰ մինչեւ յանդիման թշնամեացն: 20 Իբրեւ⁵¹ յանդիման եղեն⁵² միմեանց կայսերակերպն⁵³ եւ թագաւորն՝

1 ելէտո չիֆ իսկ
2 abdԱ.-ԴՁԼ իսկ իբրեւ
3 Գ առաւօտն
4 b մերկանայր
5 abdԱ.-Լկօ ամենայն առ հասարակ / t առ հասարակ ամենայն
6 Գ լիկանէս
7 d մեծամեծացն / Լ մեծատունեմն, փխ. մեծամեծեմն
8 b չիֆ եւ գորագլուխքն
9 a եւ ապա
10 aԱ.Ձ էկաց
11 a չիֆ իշխանացն / Ա.-Լկօ իշխանացն իւր զպատգամս
12 bdԱ.ԲՁօ գդաց / ԳԴեեէԼկ գթայ / abd գթաց [bd գդաց] թագաւորին
13 Ա.-Լտօ չիֆ յայնժամ
14 abd ապա [b յայնժամ] խաւսել
15 Գ լիկանէս
16 bԱ.-Լկօ ընդ թագաւորին [Դօ ընդ թագաւորն], փխ. ընդ արքային
17 b իմոյ արքայի
18 Ա. նովօ (յան.) / Ջ նովս
19 abdԱ.-ԴՁԼԼկօ տրդատիոս
20 b անուն նորա ի տոհմէ / adԱ.-Լտօ չիֆ անուն նորա
21 a ի հաց
22 ad աշխարհէն
23 abԱ.Ձ եւ եկաց
24 abd գերեկորոյն [b գերեկորին] զգործս / Ա.-Լտօ գերեկոյին
25 ad յայնմ ժամանակի
26 adԱ.-Լկօ ետ թագաւորն, եւ

27 Լ գտրդատէս
28 bԱ.-Լկօ առաջի իւր [bեէկ նորա, չիֆ իւր], փխ. յանդիման թագաւորին
29 b պատմեաց
30 abdԱ.-Լկ յայնժամ [ad յայնմ ժամանակի] ժամ ետուն / t յայնժամ ետուն
31 bdԱ.-Լկ կազմութեան / at կազմութին
32 եէկ մարտ
33 եւ առ ի վաղուի / b վաղուին
34 ad չիֆ իսկ
35 d ի միւսմ, փխ. ի միւսում
36 o ծիրանի
37 abd գտրդատիոս եւ զարգարեցին / Ա.-Լկօ գտրդատիոս / t գտրդատ
38 d եւ զարդ, b զարդ, փխ. ի զարդ
39 Ա.-Լկօ զնշան թագաւորութեան [Գ թագաւորական] զնովաւ
40 ad թագաւորութեան / b թագաւորական
41 ad ետ, փխ. ել
42 Լ չիֆ թէ
43 bdԱ.ԲեԼկօ ինմն իսկ / aԳԴՁԼէ չիֆ իսկ
44 d չիֆ կայսրն իցէ
45 abd եւ նորա առեալ / t նա առեալ
46 bԱ.-Լօ եւ հանեալ զգունդս [b զգունդ]
47 abd զգունդ զարացն
48 k եւ հանեալ գորաց զգունդս թագաւորութեան
49 d փողոյն
50 b մատուցանէին
51 bdԱ.-ԴՁԼկօ եւ իբրեւ
52 b յանդիման լինել
53 է չիֆ եւ թագաւորն ... յաղթահարէր կայսերակերպն (Գ 20)

մտաւ ի կուշտ¹ արարեալ երիվարացն ի միմեանս հասանէին. անդ յաղթահարէր² կայսերակերպն զթագաւորն. ձերբակալ³ արարեալ՝ ածեալ⁵ յանդիման առաջի կայսերն⁶ կացուցանէր⁷:

21 Յայնժամ մեծացոյց յոյժ թագաւորն զՏրդատիոս, եւ մեծամեծ պարգեւս⁸ 9եո նմա. թագ¹⁰ կապեաց¹¹ ի գլուխ¹² նորա եւ ծիրանեաւք զարդարեալ մեծացոյց¹³ զնա, եւ կայսերակերպն¹⁴ զարդու շքեղացուցեալ¹⁵ մեծարեաց¹⁶ զնա. եւ գումարեաց ի ձեռս¹⁷ նորա զաւրս բազումս յաւզնականութիւն նմա, եւ արձակեաց յիւրական¹⁸ աշխարհն Հայոց:

22 Եւ յետ մարտին¹⁹ յաղթութեան քաջութեանցն²⁰ զոր արար՝ դարձեալ լինէր ի կողմանցն²¹ Յունաց Տրդատ արքայ Հայոց մեծաց: 23 Խաղաց զնաց թագաւորն ի կողմանս Հայոց²², եւ²³ եկն²⁴ եգիտ անդ²⁵ զաւրս բազում Պարսից, զի զաշխարհն²⁷

յինքեանս²⁸ գրաւեալ²⁹ էին³⁰ ի ծառայութիւն³¹. զբազումս կոտորէր³², եւ զբազումս փախստականս³³ արարեալ ի կողմանս Պարսից արկանէր. եւ զհայրենեացն³⁴ տէրութիւն³⁵ յինքն ³⁶նուաճեաց, եւ³⁷ զաւրացաւ ի վերայ սահմանաց նորա³⁸:

39Ե. Յառաջին ամին Տրդատայ արքայութեանն⁴⁰ Հայոց մեծաց, խաղացին եկին հասին յԵկեղեաց⁴¹ գաւառ⁴², ի գեւղն⁴³ Երիզայ, ի մեհեանն⁴⁴ Անահտական⁴⁵, զի անդ զոհս մատուցեն. եւ⁴⁶ իբրեւ կատարեցին զգործն անարժանութեան՝ իջին բանակեցան⁴⁷ առ ափն⁴⁸ գետոյն զոր⁴⁹ Գալլն⁵⁰ կոչեն:

1 ԳՁ ի կուշտն
2 Եկ յաղթահարեալ
3 d ձերբակալ
4 abd արարեալ ածեալ / Ա.-Լկո ածեալ առաջի
5 t չիբ ածեալ
6 abdԱ.-Լկո կայսերն / t թագաւորին, փխ. կայսերն
7 ԳեեէԼկո ցուցանէր, փխ. կացուցանէր
8 d պարգեւ
9 Ա.-Լկո եւ եղ [ԵՁէ ետ] ի գլուխ
10 a եւ թագ
11 abdԱ.-Լկո կապեաց / t կապեալ
12 abd ի գլուխ / t ի գլուխն
13 abd մեծարեաց, փխ. մեծացոյց
14 adԲ-ԵէԼ կայսերակերպ
15 abd զարդու շքեղացոյց
16 Լ մեծացոյց, փխ. մեծարեաց / abd չիբ մեծարեաց
17 a ի ձեռն
18 b իւրական
19 Ա.-Լկո մարտի
20 Ա.-Լկո քաջութեանց
21 ԵԱԳԳԶԼԿ ի կողմանց / Բեէո ի կողմանցն
22 ԵԱ.-Լկո յունաց, փխ. հայոց
23 adԱ.-Լկո չիբ եւ
24 b եւ եկն
25 Ա.-Լկո չիբ անդ
26 Լ զորս պարսից բազում զի
27 Զ զաշխարհս

28 ԵՁ յինքեանց
29 Ա գրեալ (յան.)
30 abd գրաւեալ էր
31 Լ ի ծառայ
32 d բազումս կոտորէր
33 aԴԼօ փախստական
34 Ա.-Լկո գաւառեաց
35 adԱԵԶԷ տէրութիւն / b տէրութիւնս / ԲԳԴԼկո տէրութիւնն
36 b նուաճէր, եւ զաւրացեալ
37 Ա չիբ եւ
38 b սահմանացն իւրոց / a նոցա
39 Այստեղից զանց ենք առնում նշանակել ԳԳԵԼԼկո ձեռագրերի ընթերցումները: Այսուում են.
α թղ. 127ա / β թղ. 48բ «Վկայութիւն սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւորչի»: Յառաջին: / b թղ. 376ա «Ի յիշատակի սրբոյն գրիգորի յազարանգեղեայ պատմութենէ. (ստորին լուսանցում) «Մուտն ի վիրապն»: s տետր 1, Ե., 1 թղ. 243ա. «Վկայարանութիւն սրբոյն գրիգորի լուսաւորչին հայոց» / l հայոց լուսաւորչի: Յառաջին ամին տրդատայ... / z թղ. 2ա (չունի վերնագիր. տգէտ գրչութիւն): «Յառաջին ամի արքայութեան հայոց մեծաց / g Յետ այսորիկ յառաջնում ամի թագաւորութեանն *տրտղատայ
40 βdՁz արքայութեան
41 βdԱ.Ձg յեկեղեց
42 b գաւառն
43 αd ի գեղն / b ի գեւղն / Զ ի գողն
44 Ա ի մեհեանն
45 ww³w⁴ անախտա / w² անախտիա
46 βad չիբ եւ
47 ab եւ բանակեցան
48 α առաջն, փխ. առ ափն
49 ԱԲՁց որ
50 z գալն

2 Իբրեւ¹ եկն եմուտ ի խորան ²անդր եւ յընթրիս բազմեցաւ, եւ³ իբրեւ ընդ գինիս⁴ ⁵մտին՝ հրաման ետ թագաւորն Գրիգորի, զի⁶ պսակս եւ թաւ ոստս⁷ ծառոց նուէրս⁸ տարցի⁹ բազնին¹⁰ Անհատական պատկերին¹¹: 3 Այլ նա ոչ առնոյր յանձն¹² պաշտաւնատար լինել¹³ դիցն երկրպագութեան¹⁴:

4 Յայնժամ խաւսել սկսաւ թագաւորն ընդ Գրիգորի¹⁵ եւ ասէ. «Այր մի աւտարական եւ անաշխարհիկ¹⁶ եկիր յարեցար ի մեզ, եւ¹⁷ զիս¹⁸ յաշտել ¹⁹գուտս եւ ոչ պաշտեմ»: 5 Եւ առ այն աւր²⁰ ²¹պահել հրամայեաց: 6 ²²Եւ ի վաղիւ անդր հրաման ետ²³, եւ ածին զԳրիգորիոս առաջի թագաւորին:

7 Խաւսել սկսաւ թագաւորն ընդ Գրիգորի²⁴ եւ ասէ. «Այսչափ ամբ են, զի տեսի ես²⁵ զքեզ, եւ յամենայն զաւրութենէ քու մմէ ծառայեցեր դու²⁶ ինձ²⁷ միամտու-

թեամբ. եւ ես գոհ էի զվաստակոց քոց եւ²⁸ ունէի ի մտի կեցուցանել զքեզ. ընդէ²⁹ ոչ առնես զկամս իմ»:

8 Ետ պատասխանի Գրիգորիոս եւ ասէ. «Հրամայեալ է յԱստուծոյ³⁰, զի Ծառայք հնազանդ լիցին մարմնաւոր ³¹տեքանց, որպէս աւրէն է, որպէս եւ դուդիակ վկայեցեր ինձ³¹, զի ծառայեցի³² քեզ³³ յամենայն զաւրութենէ իմմէ: 9 Այլ զԱստուծոյ³⁴ զպատիւն³⁵ եւ զպաշտաւն³⁶ ոչ ումեք³⁷ ³⁸վայել է տալ. զի նա միայն է արարիչ երկնից³⁹ եւ հրեշտակաց, որ փառաւորիչք⁴⁰ են⁴¹ մեծութեան⁴² ⁴³նորա, եւ երկրի⁴⁴ եւ մարդկան, որ ի նմանէ են⁴⁵ ստեղծեալ⁴⁶. որոց պարտ է⁴⁷ պաշտել զնա⁴⁸ եւ

1 abg եւ իբրեւ
2 βα անդր թագաւորն եւ
3 βад չիբ եւ (իբրեւ)
4 α ընդ գինի / z ընդ գետն, փխ. ընդ գինիս
5 b մտին, հրամայեաց թագաւորն
6 αβαδԱԲԶ չիբ գի
7 z բաւուրս, փխ. բաւ ոստս / ԱԶ ոստ, փխ. ոստս
8 αβαδԱԲԶ գի նուէրս
9 ag տարցէ / Բ տացի
10 g ի բագինն
11 g չիբ անաշխարհական պատկերին
12 b ոչ առ յանձն
13 a լինեալ / g լինել պաշտաւնատար
14 g չիբ երկրպագութեան / ԱԶ երկրպագութիւն
15 b ընդ գրիգորիոս / Զ առ գրիգորի
16 g անաշխարհիկ / s աշխարհիկ
17 a չիբ եւ (զիս¹⁸)
18 αabdԱԲԶ զաստուած / n զաստուած աւտար, գոր
19 g գոր մեք ոչն պաշտեմք
20 g աւրն
21 βадg պահել հրաման ետ, եւ
22 αβαδg եւ ի վաղիւ անդր / ԱԲԶt եւ ի վաղիւն
23 a ետ հրաման
24 αb չիբ ընդ գրիգորի
25 ԱԲԶ չիբ եւ
26 bԱԲԶt չիբ դու

27 βад դու ինձ
28 βадԱԲԶ որ, փխ. եւ (ունէի)
29 d աստուծոյ
30 αβαδԱԲԶ տեքանց, որպէս եւ [βbd չիբ եւ] աւրէն է, որպէս [ԱԲԶ չիբ որպէս] եւ [αad չիբ եւ] դու [βад դուդ] իսկ [βадg չիբ իսկ] վկայեցեր [ԱԲԶ վկայես] / t տեքանց, որպէս եւ դու վկայես ինձ
** Խ՜է․․Զ 5
31 a չիբ ինձ
32 ag զի ծառայեցի / βbd որպէս եւ ծառայեցի / aԱԲԶt որպէս ծառայեցի
33 βd եւ բեզ
34 Զ յաստուծոյ
35 αβαδ պատիւն
36 αβαδԱԲԶ զպաշտաւնն [զպաշտօնն]
37 ԱԶ ումեք
38 ag տալ վայել է, զի
39 αβαδԱԲԶ երկնից
40 αβαb փառաւորիչք / d փառաւորիչ / t փառաբանիչք / Ա փառայբանիչք / Զ փառփանիչք
41 a չիբ են
42 βад ածութեան (պատ.), փխ. մեծութեան / g մեծութեանց
43 αβαδԱԲԶ նորա, եւ երկրի եւ մարդկան
44 t երկնի եւ երկրի / t չիբ եւ երկրի
45 ag ի նմանէն / a չիբ են
46 βα ստեղծեալք
47 g չիբ պարտ է
48 αβад գնա պաշտել / g չիբ գնա

առնել զկամս նորա. եւ այլ¹ ամենայն որ է ի նոսա², որ ի ծովու³ եւ ի ցամաքի»:

10 Արքայ ասէ. «Գիտասջի՛ր, զի ապախտ արարեր ⁴զվաստական զոր ինձն⁵ վաստակեցեր⁶, որում ես եմ վկայ⁷: 11 Արդ՝ փոխանակ կենացն զոր պարտ էր առնել⁸ քեզ՝ յաճախեմ⁹ քեզ նեղութիւնս, եւ փոխանակ պատուին¹⁰ անարգանս. եւ փոխանակ բարձ¹¹ տալոյ եւ յառաջ ձգելոյ՝ բանդ եւ կապանս¹², եւ մահ՝ որ հատանէ զյոյս կենաց¹³ մարդկան, եթէ¹⁴ ոչ առնուցուս¹⁵ յանձն ¹⁶ղիցն պաշտան մատուցանել, մանաւանդ այսմ մեծի¹⁷ Անահտայ¹⁸ տիկնոջս¹⁹, որ է փառք ազգիս²⁰ մերոյ²¹ 22 եւ կեցուցիչ, զոր եւ ²³թագաւորք ամենայն պատուեն, մանաւանդ թագաւորն Յունաց, որ է մայր ամենայն զգաստութեանց²⁴,

²⁵բարերար ամենայն մարդկան բնութեան²⁶, եւ ծնունդ է²⁷ մեծի արին Արամազդայ²⁸»:

12 Ասէ Գրիգորիոս. «Ես քեզ միամտութեամբ վաստակեցի²⁹. ինձէն³⁰ երբեք³¹ զիմ վաստակս³² ապախտ ոչ արարից³³. զի եւ գրեալ է յԱստուածոյ, եթէ³⁴ Ծառայեսցեն մարմնաւոր տերանց՝. զի³⁵ այնմ³⁶ տէր է հատուցանող բարեաց³⁷. զի ոչ ինչ³⁸ ակն ի քէն³⁹ ունէի⁴⁰ եթէ⁴¹ հատուցես⁴² ինձ, այլ յԱրարչէն, որոյ են ստացուածք⁴³ իւր⁴⁴, ⁴⁵երեւելի եւ աներեւոյթ ⁴⁶արարածք ամենայն:

13 Այլ վասն որոյ ասեսն⁴⁷, թէ⁴⁸ ⁴⁹նեղութիւն յաճախեմ քեզ⁵⁰ փոխանակ կե-

1 β այլ եւ / ԱԲԶ եւ այլն
2 αβδց որ են ընդ նոսա
3 αβδց եւ ի ծովու
4 αβδԱԲԶ զվաստակսն [βα զվաստակ, b զվաստակս, ԱԲԶ զվաստակն] քն զոր / g զվաստակսն ամենայն զոր
5 ad չիբ ինձն / ԱԲԶց ինձ
6 β վաստակեցեր ինձ
7 β ես վկայ եմ
8 s ունել, փխ. առնել
9 α յաճախեմ առնել քեզ
10 βδց պատուի
11 b փոխան բարձ
12 αβδԱԲԶց կապանք
13 βabd չիբ կենաց
14 βδց թէ
15 αβδց ոչ առնուս
16 ԱԲԶ պաշտան մատուցանել դիցն
17 αb այս մեծի
18 α անահիտ
19 αβδԱԲԶ տիկնոջ / g տիկնոջ
20 βabd ազգի / g ազգին
21 α մերում
22 ww²w³w⁴ չիբ եւ կեցուցիչ զոր ... մեծին արին արամազդայ (b 11)
23 α թագաւորք ազգաց պատուեն / βb թագաւորքն / ԱԲԶ ամենայն թագաւորք
24 β զգաստութեանց / bg զգաստութեանց / ԱԲԶ սգաստութեանց

25 b եւ բարերար / g չիբ բարերար ամենայն մարդկան բնութեան
26 αβδԱԲԶ բնութեան մարդկան
27 βδց չիբ է
28 a արամաստայ / b արամասզդայ
29 αβδ ծառայեցի, փխ. վաստակեցի
30 αβδց եւ ինձն
31 Ա երբեք / g չիբ երբեք
32 α վաստակն
33 α ոչ արարից / βabdԱԲԶ ոչ արարի
34 αβδց թէ
35 Եւ... Զ 5
36 αβδց գի եւ / ԱԲԶ որպէս եւ
37 dԱԶ յայնմ
38 b բարեացն
39 αβδց գի եւ ոչ ինչ / ԱԲԶ գի եւ ոչ ինչ
40 αβδց ի քէն ակն
41 ԱԲ ունէի ի քէն
42 dԱԲ թէ
43 αβա հատուցես / bdԱԲԶ հատուցանես
44 Զ ստեղծուածք, փխ. ստացուածք
45 αβδց չիբ իւր
46 βδց երեւելի եւ աներեւոյթ արար...
47 ww²w³ չիբ արարածք ամենայն: Այլ վասն ... լինելոց են յարմարեանն աստուծոյ (b 16): եւ որովհետեւ շարունակում են խիստ համառօտելով եւ թոչելով՝ ուստի սրանց միջից նշանակում ենք միայն ուշադրութեան արժանի կէտերը, տարբերութիւնները:
47 αβabd ասես
48 dg եթէ / αβab թե
49 βad յաճախեմ քեզ նեղութիւնս / αβδցԱԲԶ նեղութիւնս
50 αbg չիբ քեզ

նաց¹ հանելով² զիս յայսց³ կենաց⁴ ահա⁵ յաճախես⁶ ինձ զպատրաստեալ ուրախութիւնն⁷ Քրիստոսի. այն որոյ տէրութիւնն յաւիտենից է, եւ արքայութիւնն⁸ ոչ անցանէ, եւ բարիքն⁹ ոչ պակասեն¹⁰: 14 Եւ փոխանակ¹¹ 12 պատուին որ ասես¹³ անարգանս¹⁴ շնորհես ինձ զպատիւն¹⁵ հրեշտակաց¹⁶, 17 փառաւորչաց Արարչին իւրեանց ցնծութեամբ:

15 18 Եւ որ ասեսդ¹⁹, թէ²⁰ փոխանակ²¹ բարձ տալոյ եւ յառաջ ձգելոյ ի 22 բանտ եւ ի կապանս արկանեմ²³ երանի է²⁴ ինձ, զի առից յանձն զաւրինակ կապանաց Տեառն իմոյ. եւ ընդ նմին 25 ուրախ եղէց եւ ցնծացայց յաւուր գալստեան²⁶ նորա: 16 Եւ մերժելով²⁷ ի քոց²⁸ բազմականացդ²⁹ ա-

հա³⁰ արկանես ինձ բազմականս առ հաւերն³¹ հաւատոյ³² Աբրահամու, եւ ընդ արդարսն ամենայն, որ ուրախ լինելոց են յարքայութեանն Աստուծոյ:

17 Եւ որ սպառնասդ³³ ինձ մահու՝ ահա խառնես զիս ի գունդն Քրիստոսի, 34 ուր 35 են ամենայն կոչեցեալքն³⁶, 37 հարքն եւ արդարք³⁸, եւ 39 մարգարէքն եւ առաքեալքն⁴⁰, մարտիրոսքն⁴¹ եւ ամենայն ընտրեալքն⁴²:

18 Այլ որ ասեսդ⁴³, եթէ⁴⁴ մահուամբ⁴⁵ զյոյս⁴⁶ հատանեմ⁴⁷ կենաց⁴⁸ որպէս քո⁴⁹ յոյսդ⁵⁰ հատեալ է, եւ ամենայն աստուածապաշտաց⁵¹ եւ աստուածասիրաց յոյսն⁵² զաւրացեալ է⁵³: 19 Իսկ որ միանգամ են⁵⁴ իբրեւ⁵⁵ զքեզդ⁵⁶, որ պաշտէք⁵⁷ զկուռս հա-

1 b կենացն (հանելով)
2 d հանելոյ
3 bg յայս / d յայսոց
4 ԱԲՁ յայսմ կենացս
5 βabd ԱԲՁt չիբ ահա
6 α ահա յանախես
7 α ուրախութիւնն / s արքայութիւնն, փ/ս. ուրախութիւնն
8 g արքայութիւն
9 ԱԲՁ բարութիւնն, փ/ս. բարիքն
10 β ԱԲՁ ոչ պակասին
11 Ա. փոխանակ / α փոխանակ
12 g չիբ պատուին որ ասես
13 ԱՁ ասեսն
14 g անարգանացդ
15 a զպակ, փ/ս. զպատիւն / bg զպատիւ / d զպատիս
16 ag հրեշտակացն / βbd հրշտակացն (d յան.)
17 βabd փառաւորչացն / g չիբ փառաւորչաց արարչին իւրեանց ցնծութեամբ
18 z չիբ եւ որ ասեսդ թէ ... եւ ամենեքեան ոյք յուսացեալ են ի նոսա (ե 40-43)
19 $\alpha \beta ad$ ասեսդ / b ԱԲՁt ասես
20 d էթէ (յան.) / b չիբ թէ
21 $\alpha \beta abd$ ԱԲՁg փոխանակ / t փոխանակ
22 ԱԲՁ բանդ եւ կապանք
23 ԱԲՁ չիբ արկանեմ
24 d երանելի է
25 ԱԲՁ ցնծացայց յուրախութիւն նորա. եւ
26 ԱԲՁ չիբ յաւուր գալստեան
27 b մերժելով զիս
28 β ի քոյ / ab ի քոց
29 a բազմականաց / Ա բազմականցդ

30 Ա ահայ (յան.)
31 α բազմական առ հաւր
32 $\alpha \beta adg$ հաւատոց / ԱԲՁ հոատոցն
33 ԱԲՁ սպառնաս
34 α ուր եւ իսկ առաջինն ամենայն հարքն եւ մարգարէքն եւ առաքեալքն ամենայն եւ մարտիրոսքն
35 b են այն կոչեցեալք
36 α կոչեցեալքն
37 g չիբ հարքն եւ ... եւ առաքեալքն
38 βad ԱԲՁ արդարքն
39 b չիբ եւ (մարգարէքն)
40 βad չիբ առաքեալքն
41 ag [a եւ] մարտիրոսքն / b եւ մարտիրոսքն
42 b չիբ եւ ամենայն ընտրեալքն
43 βabd ասեսդ / α ԱԲՁt ասես / $\alpha \beta abd$ ԱԲՁ ասես(դ) դու
44 ԱԲՁ թէ
45 b մահուամբ որ
46 α զյոյսն / β զյոյսն / β զյոյսդ
47 abg հատանեմ / b հատանէ / զյոյս
48 α զկենացն / ԱԲՁ ի կենաց
49 b կենաց ասես ի վերայ քո որպէս / $\alpha \beta abd$ որպէս քո [a եւ քոյ] իսկ (յոյսդ)
50 a յոյս
51 a աստուածապաշտից
52 $\alpha \beta abdg$ յոյս
53 α է զաւրացեալ / β հաստատեալ է, փ/ս. զորացեալ է / g չիբ է
54 g էին, փ/ս. են
55 ԱԲՁ որպէս եւ [Ձ որպէս], փ/ս. իբրեւ
56 $\alpha \beta abd$ ԱԲՁ զքեզդ / α քեզդ / t զքեզ
57 g պաշտեն

մերս եւ անշուռս¹, ձեռագործս² մարդկան՝
3արդարեւ³ 4իսկ էք յուսահատք ի ճմարիտ
կենաց անտի Աստուծոյ:

20 «Այլ զոր դուզ⁵ կոչես մեծ Անահիտ
տիկին՝ լեալ իցեն⁶ 7արդեաւք մարդիկ ոք⁸
յայնժամ երբեմն⁹ ժամանակի¹⁰: 21 Քան-
զի¹¹ դիցապաշտ¹² կախարդութեամբ¹³
14զմարդիկն¹⁵ որ յայնժամն¹⁶ էին, ցնո-
րիւք¹⁷ կերպս ի կերպս¹⁸ լինելով¹⁹ դիւացն՝
հաւանեցուցին²⁰ մեհեանս շինել եւ պատ-
կերս²¹ կանգնել²² եւ երկիր պագանել²³:
22 24Որ ոչ իսկ²⁵ են, 26ո՛չ չար եւ ոչ բարի
ումեք²⁷ ինչ²⁸ կարեն առնել²⁹. 30ո՛չ պա-

տուել³¹ կարեն զպաշտաւնեայս³² իւրեանց,
եւ ոչ անարգել զթշնամանադիրս³³ իւ-
րեանց. զոր դուքն³⁴ ցնորեալ³⁵ պաշտէք³⁶
յափշութիւն³⁷ մտաց ձերոց: 23 Եւ փոխա-
նակ Աստուծոյ, յորոյ³⁸ ի բարիսդ վայելէք՝
պաշտէք³⁹ 40զփայտեղէնսդ եւ 41զքարե-
ղէնսդ 42եւ 43զոսկեղէնսդ 44եւ զարծաթե-
ղէնսդ, զոր Աստուծոյ⁴⁵ կարգեալ է⁴⁶ ի
սպաս եւ ի պէտս եւ ի փառաւորութիւն
մարդկան:

24 Իսկ ինձ լիցի ամենայն հնազան-
դութեամբ⁴⁷ եւ ամենայն միամտութեամբ⁴⁸
եւ երկիւղիւ պաշտել զԱստուած արարիչ⁴⁹
եւ զՈրդին⁵⁰ հաստիչ եւ զՀոգին⁵¹ կազմիչ
արարածոց⁵², որ արար զամենայն, եւ եղ-
ծանել կարէ⁵³, եւ դարձեալ նորոգէ ողոր-
մութեամբ⁵⁴ իւրով: 25 55Այլ մեր կեանքս
չեն⁵⁶ յուսահատութեամբ. զի⁵⁷ պաշտեմք¹

1 Ձ անշուռս
2 b գճեռագործս
3 αβabd արդարեւ իսկ էք յուսահատք / t արդարեւ յուսահատ էք / ww²w³ չիք արդարեւ իսկ էք յուսահատ ... պահանջել յամենեցունց առհասարակ (b 24-26)
4 ԱԲԶ իսկ յուսահատ էք
5 ag դու / b չիք դուդ
6 ԱԲԶ լեալ էին
7 βad մարդիկ [a մարդիկի] ոք արդեաւք / g չիք արդեոք
8 αԱԲԶց որք, փխ. ոք
9 g յերբեմն
10 ԱԲԶ չիք ժամանակի / b ժամանակին
11 βabd եւ քանզի / α վասնզի / g եւ, փխ. քանզի
12 βabdg դիցապաշտ
13 αβabdg կախարդութեամբն
14 αbg գարիտեցունցին [b գարիտեցունցանէին] զմարդիկն [b զմարդիկ] / ԱԲԶ զմարդիկ / b որ յայնժամ մարդիկ էին
15 αg որ [g որք] յայնժամ ժամանակի եին
16 βad յայնժամ
17 a ցնորաւք
18 αdg [α եւ] կերպս կերպս / ԲԶ իկերպս կերպս
19 α լինել / b լեալ
20 αb հաւանեցուցանէին / βad հաւանեցուցեալ
21 βad շինեալ [βd եւ] պատկերս
22 βd կանգնեալ
23 αβad չիք եւ երկիր պագանել
24 αabdgԱԲԶ որ ոչ ոչինչ իսկ
25 abdԱԲԶ են որ ոչ չար
26 α չիք ոչ չար եւ ոչ ... զթշնամադիրս իւրեանց (b 22)
27 aԱԲԶt չիք ումեք
28 βabd ումեք ինչ / ԱԲԶց չիք ինչ
29 g առնել մարդկան
30 βabdg անարգել կարեն

31 Ձ կարեն առնել զպաշտօնս
32 Ա զպաշտօնայս
33 g զթշնամադիրս / n զթշնամանիչս
34 αβabdԱԲԶց եւ [bԱԲԶց չիք եւ] դուք
35 a ցնորել
36 b պատուէք, փխ. պաշտէք
37 βad յափշութեան [a յափշութեան] (պատ.) / bԱԶ յապշութիւն / s յափշտակութեամբ, փխ. յափշութիւն
38 d որոյ, b յորոց, ԱԶ որ, փխ. յորոյ
39 αβabdg պատուէք [βd պատուես], փխ. պաշտէք
40 αβabd զփայտեղէնսդ [α զփայտեղէնս] եւ զփայտեղէնսդ [ab զփայտեղէնս] / ԱԲԶ չիք զփայտեղէնսդ
41 g զփայտեղէնս եւ զոսկեղէնս
42 βadԱԲԶ չիք եւ զոսկեղէնսդ
43 ab զոսկեղէնս եւ զարծաթեղէնս
44 βad չիք եւ զարծաթեղէնսդ
45 b աստուած
46 a կարգել է / α պարգեւեալ է, փխ. կարգեալ է
47 g չիք եւ ամենայն միամտութեամբ
48 ԱԲԶ իմաստութեամբ, փխ. միամտութեամբ
49 β գարարիչ / g գարարիչն
50 a զորդի
51 a զհոգիին
52 ԱԲԶ ամենայն արարածոց
53 αb կարող է
54 g ողորմութեամբն
55 g այդ մեր կեանք
56 bg ոչ են
57 ԱԲԶt եւ, փխ. զի

զկենդանին², ³որ կարող է կենդանութիւն տալ մեզ, յորժամ եւ կամի. զի թէպէտ եւ մեռանիմք՝ կենդանի եմք⁴: 26 Զի որպէս որդին⁵ Աստուծոյ մեռաւ եւ եկեաց⁶ եւ մեզ եցոյց աւրինակ⁷ կենդանութեան⁸ յարութեամբն⁹ իւրով¹⁰. զի ¹¹որ մեռանիմքս վասն նորա՝ լինելոց եմք¹² կենդանիք¹³, յորժամ յայտնեսցի թագաւորութիւն Արարչին առ արարածս իւր, յորժամ խնդրեսցէ¹⁴ զվրէժ¹⁵ ամբարշտութեան¹⁶, անաչառ¹⁷ դատաստանաւն¹⁸ ստուգութեամբ¹⁹ պահանջեալ²⁰ յամենեցունց առ Հասարակ»:

27 Արքայ ասէ. «²¹Որ ասացերդ²². թէ²³ ի քէն ակն ոչ ունէի²⁴ եւ ²⁵ոչ պիտի իսկ՝ ես գիտեմ զի մահ²⁶ խնդրես դու եւ անդէն ի գերեզմանի զհատուցումն քեզ²⁷, ուր

են²⁸ իսկ²⁹ առաջինքն որ մեռանն³⁰. վաղ-վաղակի յղեմ զքեզ՝ ուր կամիսն³¹ երթալ: 28 ³²Կամ ո՞վ այն Քրիստոսն իցէ. ցո՛յց ինձ, զի գիտացից. ³³ո՞ այն ոք³⁴ իցէ հատուցանող վաստակոցն³⁵ քոց, զոր կոչես³⁶ դու արարիչ. ³⁷միթէ նա՞ ոք³⁸ իցէ շահապետ գերեզմանաց, որում դուն³⁹ ցանկաս հասանել, կամ⁴⁰ բանդակալ ⁴¹կապանաց քոց⁴² ⁴³նա՞ իցէ արձակիչ⁴⁴:

29 Եւ ո՞ւր իցեն արդեաւք⁴⁵ անպակաս ուրախութիւնքն զոր ասես, եւ⁴⁶ կամ⁴⁷ զի՞նչ գալուստն իցէ⁴⁸, ոչ գիտեմ. ⁴⁹կամ զի՞նչ հրեշտակք⁵⁰ իցեն⁵¹, զոր ասես, կամ⁵² զի՞նչ ⁵³յոյսն ձեր իցէ եւ մեր յուսահատութիւնն⁵⁴. ա՛ղէ, ⁵⁵դու ասա՛ ինձ զայս ամենայն մեղմով: 30 Այլ⁵⁶ ոչ թողից քեզ⁵⁷ զանարգանս դիցն զոր թշնամանեցեր զնո-

1 *αβabdg* զի պաշտեմք
 2 *g* զկենդանիսն աստուած
 3 *αβabdg* որ եւ մեզ կարող է *la* կարող է մեզ] զկենդանութիւն *lab* կենդանութիւն] տալ, յորժամ
 4 *b* կենդանանամք
 5 ԱԲԶ եւ որդին
 6 *αβbdgs* եկեաց *lβ* եկաց, ուղղուած՝ եկեաց] / *aԱԲԶt* եկաց
 7 ԱԶ օրինակս
 8 *β* կենդանութեանն
 9 *βad* յարութեանն / *g* յարութեան
 10 *βadg* չի՞ր իւրով / *b* չի՞ր յարութեամբն իւրով
 11 *αβadg* որ *la* որի] մեռանիմք / *b* որ եւ մեռանիմք
 12 *g* լինիցիմք
 13 *αβadԱԲԶ* կենդանի
 14 *q* խնդրիցէ
 15 *α* վրէժ / *βad* վրէժս / *b* զվրէժս
 16 *b* ամբարշտութեան մարդկան
 17 *ad* եւ անաչառ
 18 *adg* դատաստան / *βs* դատաստանաւ / *α* դատաստանաւն / *ԱԲԶt* դատաստանն
 19 *αβbdg* ստուգութեան / *s* ստուգութեանն
 20 *b* պահանջեալ / *αβadԱԲԶt* պահանջել
 21 *g* չի՞ր որ ասացերդ թէ ... ընդ նմին եւ գայլ (*Զ 2*)
 22 *βad* ասացեր
 23 *ab* եթէ
 24 *βad* չունէի
 25 *b* ոչ պիտի. իսկ ես
 26 *αβad* գմահ
 27 *α* քո, *ψi*. քեզ

28 *βad* եմն
 29 ԱԲԶ չի՞ր իսկ
 30 *α* մեռան
 31 *βad* կամիցիսն
 32 *βads* կամ ո այն
 33 *α* ով, *ψi*. ո / *βad* ով այն ով իցէ, հատուցանողն
 34 *αԱԲԶt* չի՞ր ով
 35 *βadԱԶ* վաստակոց
 36 *b* կոչեսն
 37 *βd* մի եթէ նա
 38 ԱԲԶ չի՞ր ով
 39 *bԱԲ* դու
 40 *b* եւ կամ
 41 *β* կապանացն (արդ)եմ ով նա իցէ / *ԱԲԶ* կապանաց նա ով իցէ / *d* կապանացն քո
 42 *a* ով, *ψi*. քոց / *βab* չի՞ր քոց
 43 *b* նա՞ ով իցէ
 44 *α* արարիչ, *ψi*. արձակիչ
 45 *αβb* արդեմ
 46 *α* չի՞ր եւ (կամ)
 47 ԱԲԶ չի՞ր կամ (զի՞նչ գալուստն)
 48 *αβabd* գալուստն իցէ / *միւսն*. է
 49 ԱԶ չի՞ր կամ զինչ հրեշտակք եմ զոր ասես
 50 *abf* հրեշտակքն
 51 *βabd* իցեն / *միւսն*. եմ
 52 *a* եւ կամ
 53 ԱԲԶ իցէ յոյսն ձեր
 54 *βf* յուսահատութիւն
 55 *αβabdԱԲԶ* ասա [*α* ասա ինձ] դու
 56 *βad* եւ այլ
 57 ԱԶ զքեզ

սա. զի ասացեր, բա՛ս¹, մարդիկ են², եւ ի մահկանացու բնութիւն իջուցեր զնոսա. եւ անհնարին թշնամանս³ զոր եղեր⁴ դիցն⁵ եւ կամ մեզ իսկ թագաւորացս⁶. զի ասացեր. եթէ⁷ խելագարք⁸ են թագաւորք որ պաշտեն զնոսա»:

31 Գրիգորիոս ասէ⁹. «Քրիստոս է որդի¹⁰ Աստուծոյ, յորոյ ի ձեռն¹¹ 12 արար նա զաշխարհս եւ կազմեաց. դատիչ¹³ կենդանեաց եւ մեռելոց, տէր¹⁴ եւ Հատուցանող բարերարացն¹⁵ բարիս եւ չարարարացն¹⁶ չարիս¹⁷ միանգամայն¹⁸:

32 Նա¹⁹, որպէս ասացեր²⁰ իսկ դու, 21 արդարեւ չահապետ է 22 գերեզմանաց եւ պահապան. 23 զի իբրեւ մեռաւ նա կամաւքն²⁴ իւրովք²⁵ եւ եմուտ ի գերեզման²⁶, որ պահէ²⁷ 28 զոսկերս ամենայն մարդկան,

եւ յարութեամբն իւրով եցոյց²⁹ եւ յայտնի արար³⁰ 31 զյարութիւն մեռելոց. զի ինքն իսկ է³² յարութիւն եւ կեանք, եւ յարուցիչ եւ նորոգիչ ամենայն մարմնոց³³. եւ պահէ³⁴ զշունչս մարդկան կենդանիս³⁵: 33 Վասն զի նա³⁶ ինքն է³⁷ կենդանութիւն, զի նորոգեացէ զշունչս մարդկան³⁸ զգեցեալ նովին մարմնով. եւ ապա յայտնի արացէ ըստ իւրաքանչիւր³⁹ վաստակոցն⁴⁰ զիւրաքանչիւր Հատուցմունս. զի⁴¹ նա⁴² արձակեացէ⁴³ զկապեալս⁴⁴ ի տանէ կապանաց կռապաշտութեան, որ կապեալ են⁴⁵ ի մեղս, եւ խզեացէ զղլթայս անաւրէնութեան⁴⁶ որ⁴⁷ են⁴⁸ իբրեւ զքեզդ: 34 իսկ յայդպիսի⁴⁹ կապանաց⁵⁰, զոր⁵¹ դուդ⁵² սպառնաս՝ սովոր է յայտնել⁵³ զողորմութեան զշնորհս⁵⁴ եւ փրկել⁵⁵ զյուսացեալս իւր:

1 βd բաս / Ա.Ձ բայ / t բա
 2 βabd եին
 3 αb թշնամանացն / βad թշնամանացոյ
 4 ab եղեր / αβdԱ.Բ.Ձt եղիր
 5 a չի՞ եւ / a եւ ի մեզ իսկ ձկտեցար, զի
 6 βbdԱ.Բ.Ձ Թագաւորաց
 7 αβabdԱ.Բ.Ձhո Թե
 8 αβabdhո խելագարք / v խելատարք / Ա.Բ.Ձt խելարք
 9 αβabd ասէ գրիգորիոս
 10 Ձ որդի է
 11 βabdԲ յորոյ ձեռն
 12 αb իսկ նա արար / βad արար իսկ նայ
 13 b Թագաւոր, փիւ. դատիչ
 14 α եւ տէր
 15 βabdԱ.Բ.Ձn քարեկամացն
 16 αβabdո եւ չարակամացն [d չարակամացն]
 17 α զչարիսն
 18 Ա.Ձ միանգաման
 19 b նաեւ
 20 αβabd ասացերդ
 21 αβabd [b եւ] արդարեւ իսկ [b չի՞ իսկ] շահապետ
 22 αβabdԱ.Բ.Ձ եւ պահապան [α իսկ] է [d չի՞ է] զերեզմանաց զի
 23 d զի է իբրեւ
 24 αβabdԱ.Բ.Ձ կամաւք
 25 βad չի՞ իւրովք
 26 b ի գերեզմանն
 27 αβabd որ պահէ / Ա.Բ.Ձt եւ պահէ
 28 αβ զամենայն ոսկերս մարդկան

29 a եցոյց / d էցոյց (շատ յան.)
 30 b իսկ արար
 31 α զյարութիւն ամենայն մարմնոյ
 32 βa էր
 33 βbԱ.Ձ մարմնոյ / Բ մարդոյ, փիւ. մարմնոց / α մեռելոց, փիւ. մարմնոց
 34 βabd որ եւ պահէ
 35 β կենդանի
 36 αβad չի՞ նա
 37 β ինքն իսկ է
 38 Ա.Բ.Ձ մեր, փիւ. մարդկան
 39 α չի՞ իւրաքանչիւր / d զըստաբանչիւր
 40 αa Ա.Բ.Ձ վաստակոց
 41 αabd եւ զի
 42 β եւ նա
 43 α արձակէ
 44 β զկապեալսն
 45 β կապեալն եւ / ad կապեալդ եւ / bs կապեալդ ին
 46 b անաւրէնութեան (պատ.)
 47 αβabdԱ.Բ.Ձ որք
 48 βad եւնդ
 49 Ա.Բ.Ձ յայնպիսի
 50 b ի կապանացոյ
 51 Ա.Բ.Ձ fոց գոր / αβad որով, փիւ. գոր
 52 b դու
 53 Ա.Բ.Ձ գողորմութիւն իւր (չի՞ զշնորհս)
 54 α շնորհս / βad շնորհն / b շնորհսն
 55 βad փրկեալ

35 Եւ անպակաս ուրախութիւնքն¹ այն են², ³յորժամ զիւր սիրեցեալսն եւ զկոչեցեալսն⁴ եւ զհրաւիրեալսն⁵ եւ զպատուիրանապահսն անմահացուցէ յիւր Աստուածութիւնն⁶, եւ զմեղաւորսն⁷ անմահացուցէ ի տանջանն⁸ յաւիտենից⁹: 36 Եւ գալուստն¹⁰ այն է¹¹, յորժամ գայցէ¹² առնել¹³ զայս ամենայն: 37 Եւ հրեշտակքն այն են, որ¹⁴ սպասաւորքն¹⁵ են նորա մեծութեանն եւ Աստուածութեանն¹⁶, մշտնջենաւոր¹⁷ արքայութեանն¹⁸:

38 Իսկ մեր յոյսն¹⁹ այսմ²⁰ ակն կալեալ²¹ սպասէ. եւ ձեր յուսահատութիւն²² այն է, զի ոչ ճանաչէք զԱրարիչն²³ ձեր, որ պահանջէ ²⁴ի ձէնջ վասն այնորիկ²⁵, զի ոչ ելէք ի խնդիր Տեառն²⁶ Արարչին²⁷ ձերոյ, եւ ոչ ծանեայք զնա: 39 Արդարեւ իսկ²⁸ իբրեւ զգնիս եղէ²⁹ կամ իբրեւ³⁰ զջո-

րիս, զի ոչ գոյ ի նոսա իմաստութիւն³¹, եւ քան զբզմ եւ գէշ եւս³² պակասամտագոյն³³ գտայք, զի ոչ ծանեայք զձեր հաստիչն³⁴. որ ի ժամանակի իւրում ³⁵ի սանձս եւ ի դանդանաւանդս³⁶ մմեսցէ զկգակս ձեր, որ առնա դուր³⁷ ոչ մարթայցէ³⁸ մերձեմալ³⁹:

40 Այլ զոր⁴⁰ ասացերն⁴¹, թէ դիցն թշնամանս եղիր, ⁴²զի⁴³ ոչ ինչ ⁴⁴արդեաւք իցէ⁴⁵ նոցա այն թշնամանք՝ որ երբեք եւ պատուելոյն⁴⁶ ուրուք զնոսա⁴⁷ ոչ զգան⁴⁸. զի ի ձեռաց մարդկան են⁴⁹ ⁵⁰ստեղծեալք, ⁵¹եւ ի խեղանոր կարծեաց ⁵²յերազոյց իցեն Հաստեալք եւ եղեալք⁵³: 41 Քանզի յանդրիագործ⁵⁴ պատկերաց առաջին⁵⁵ մարդկանն հրապուրեցան գործել զայն, յոր⁵⁶

1 ββαβδ ուրախութիւնք
 2 αβαβδԱԲԳ անդ լինին, փ/ս. այն են
 3 a յորժամ զսիրեցեալսն
 4 d կոչեցեալսն
 5 α չիբ եւ զիրաւիրեալսն
 6 b աստուածութեանն (պատ.) / Ա աստուածութիւն
 7 βad զմեղաւորս
 8 adԱ ի տանջանս / d եւ ի տանջանսն
 9 αβαβδ յաւիտենականս
 10 d գալուստ
 11 βabdԱԲԳ ինքն այն իb այն (պատ.) է
 12 αβαβδԱԲԳ գա
 13 d առնէ
 14 β որք
 15 αβαβ սպասաւորք / Ա *սպօր
 16 α չիբ եւ աստուածութեանն
 17 β մշտնջենակին / abd մշտնջենականին / ԱԲԳ մշտնջենականի
 18 βbdԱԳ արքայութեան
 19 αβαβδ յոյսն / ԱԲԳ յոյս
 20 b այնմ
 21 a կալեալս
 22 αab յուսահատութիւնն
 23 βd զարարիչ
 24 as ի ձէնջ զոգիս ձեր
 25 βb այսորիկ / ԱԲԳ այսորիկ
 26 ab տեառնն
 27 b եւ արարչին
 28 αβαβδ արդարեւ իսկ / ԱԲԳ չիբ իսկ

29 a եղաք
 30 βad չիբ իբրեւ (զջորիս)
 31 « Հմմտ. Ս. Պ. Լ. Լ. 9:
 32 αԱԲԳ չիբ եւս
 33 αβαβδ պակասամտագոյն / ԱԲԳst պակասագոյն
 34 s գտայք մտաւք, զի
 35 « Հմմտ. Լ. Պ. Լ. 3:
 36 s ի սանձս մերժեցիկն կգակք ձեր
 37 Ա դանդանաւանդս (շատ յան.)
 38 αβαβδԱԲԳ չիբ դուր
 39 βdԱԲԳ ոչ մարթայցէ / a ոչ մարթէ
 40 « Հմմտ. Ս. Պ. Պ. Լ. Լ. 9:
 41 « որ
 42 βd ասացերդ / b ասացեր
 43 α զի⁴⁴ ոչ ինչ արդեւք եին այն նոցա թշնամանք
 44 Ա չիբ ինչ
 45 b նոցա արդեալք այն / βadԱԲԳ չիբ արդեւք
 46 αβαβδ էին
 47 ԱԲԳ պատուելոյ
 48 αβαβδ ուրուք զնոսա / ԱԲԳ զնոսա ումեք
 49 ԱԳ զգաց նա
 50 βad մարդկանէ իβ ի մարդկանէն] են
 51 βadԱԳ ստեղծեալ զի ի խեղանոր / bբ ստեղծեալք, զի ի խեղանոր
 52 α չիբ եւ ի խեղանոր կարծեաց ... կուրացեալք ի լուսոյ արարչին
 53 βbd եւ ի յերազոյց իb յերազոյց] են հաստատեալք իd հաստեալք / ԱԲԳ յերազի
 54 a չիբ եւ եղեալք
 55 βab անդրիագործ / ԱԲԳs գործ, փ/ս. յանդրիագործ
 56 b առաջի
 57 ԱԲԳ չիբ յոր

եւ¹ անդէն իսկ մոլորեցան, կուրացեալք² ի լուսոյ Արարչին: 42 Իսկ որ զնոսայն³ պաշտեն՝ յիրաւի են իբրեւ զանասունս. զի Բերան է նոցա, եւ ոչ իսաւսին. աչս ունին, եւ ոչ տեսանեն. ականջս ունին, եւ ոչ լսեն. ⁴ունչս ունին եւ ոչ հոտոտին⁵. ձեռս ունին, եւ ոչ շաւշափեն. ոտս⁶ ունին, եւ ոչ գնան, եւ ոչ գոյ շունչ ի բերանս նոցա: 43 Նման նոցա եղիցին ճորժ արարին զնոսա, եւ⁹ ամենեքեան ոյժ¹⁰ յուսացեալ են ի նոսա»⁷:

Ձ. Խաւսել սկսաւ թագաւորն¹¹ եւ ասէ. «Քանի՞ցս անգամ¹² տուեալ¹³ է¹⁴ քեզ խրատ եւ պատուէր, զի մի՛ երկրորդեացես առաջի իմ զհաստուածս¹⁵ բանիցդ առասպելաց¹⁶, զոր յաւդեալ եւ¹⁷ ուսեալդ ես¹⁸, զոր ոչդ¹⁹ վայել է²⁰ քեզ խաւսել²¹. վասն որոյ ես խնայեցի ի քեզ՝ ²²իբրեւ ի վաստակաւոր, զի եկեացես ի կարգ ուղղութեան՝ պաշտել զդիսն²³: 2 Զորոց²⁴ դու առեալ

զնոցա պատիւն²⁵ ումպէտ²⁶ կարդաս արարիչ²⁷. եւ²⁸ որ են²⁹ իսկ ճշմարտիւ³⁰ արարիչ՝ թշնամանես, եւ³¹ զմեծն Անահիտ³², որով կեայ եւ³³ զկենդանութիւն կրէ երկիրս Հայոց. եւ³⁴ ընդ նմին եւ զմեծն³⁵ եւ³⁶ զարին Արամազդ³⁷, զարարիչն³⁸ երկնի³⁹ եւ երկրի. ընդ⁴⁰ նմին եւ ⁴¹զայլ աստուածսն⁴² կոչեցեր անշշունչս⁴³ եւ անմոռնչս. ⁴⁴եւ ի մեզ եւս⁴⁵ ձգտեցար⁴⁶ դնել թշնամանս⁴⁷, համարձակեցար ասել ձիս եւ ջորիս⁴⁸: 3 Եւ քանզի զամենայն թշնամանս յաճախեցեր, մինչ⁴⁹ իշխեցեր եւս⁵⁰ մեզ ասել⁵¹ անասունս⁵² արդ ես արկից⁵³ զքեզ ի տանջանս եւ եղից⁵⁴ դանդանաւանդ⁵⁵ ի կզակս քո.

1 βad որ եւ / bյոր եւ / at եւ յոր
 2 βabdԱԲԶ կուրացեալ
 3 α գնոսա / Ա գնս (պատ.) այն / Զ գնայն (պատ.) / βad գայն / b գայս
 4 α չի՛ք ունչս ունին ... ոյժ յուսացեալ են ի նոսա (ե 43)
 5 Ա խոտոտին
 6 β ոտն
 7 s բարբառ ի կոկորդս, փ/ս. շունչ ի բերանս
 8 βabd ոյժ, փ/ս. որք / ԱԲԶ արարիչքն նոցա, փ/ս. որք արարին զնոսա
 9 a չի՛ք եւ
 10 bԱԲԶ որ, փ/ս. ոյժ
 77 Սաղմ. ՃԺԳ 58. ՃԼԳ 16-18
 11 αԱԲԶs բագաւորն / βabdt բագաւոր
 12 d անկամ
 13 d առեալ, փ/ս. տուեալ
 14 βd չի՛ք է
 15 a զհաստուածդ / Զ գաստուածս
 16 a առասպելացդ
 17 αβabd չի՛ք եւ
 18 αβabdԱԲԶ ուսեալ եւ
 19 αbԱԲԶ ոչ
 20 αb վայել է / βd վայել էր / t վայելէ
 21 α խաւսել քեզ
 22 α ի վաստակաւոր եւ իբրեւ ի սիրելի, զի
 23 s գղիքսն, փ/ս. գղիքսն
 24 bd գորոց

25 βa զպատիւն
 26 b որ ումպէտ / s գայլ ումն, փ/ս. ումպէտ
 27 Զ արարիչն
 28 β չի՛ք եւ
 29 βad ենն
 30 βa նշմարիտ
 31 αԱԲԶ չի՛ք եւ (զմեծն)
 32 Ա,Զ ըզմեծ անահիտն
 33 αabdԶ կաց [αa կեաց] իսկ
 34 aԱԲԶ չի՛ք եւ (ընդ)
 35 ԱԲԶ չի՛ք եւ զմեծն
 36 ab չի՛ք եւ (գարին)
 37 a արամաստ / s արամասդ
 38 βabdԱԲԶ գարարիչ
 39 αβad երկնից
 40 abd եւ ընդ
 41 g վասն զի գաստուածսն *անշունչս անմոռնչս կոչիցես եւ զմեզ ձիս եւ ջորիս եւ զամենայն բշնամանս յաճախեցեր մինչեւ կոչել զմեզ անասունս, արդ եւ
 42 βad գաստուածս
 43 αabg անշունչս / Զ անշրթունս, փ/ս. անշշունչս
 44 βd եւ մեզ եւս ձգտեցար / b եւ ի մեզ իսկ ձկտեցար
 45 Ա,Զ չի՛ք եւս
 46 a ձգեցար / ԱԲԶt ձկտեցար
 47 a դնել անարգանս
 48 Զ զջորիս
 49 αb մի՛նչեւ
 50 bԱԲ եւ, փ/ս. եւս / βadԲ չի՛ք եւս
 51 aԲ ասել մեզ
 52 α անասունս ասել
 53 d արդէն արկից
 54 bԱԲԶ արկից [b եւ արկից], փ/ս. եղից
 55 αa դանդանաւան / ԱԲ դադանաւանդս / Զ դանդանաւանդս

զի ¹գիտասցես ²եթէ ի սին բանից քոց, զոր ³յաճախեցեր առաջի իմ ասել ⁴ ⁵վաղվաղակի եղեն քեզ ⁶ արդիւնքն ⁷: 4 ⁸Եւ այս, ասէ, մեծ է ինձ, որ ⁹ խաւսեցայս ¹⁰ ընդ քեզ ¹¹եւ մեծարանս եղի քեզ, ¹²եւ դու ¹³ ետուր ինձ պատասխանի ¹⁴իբրեւ ընկերի»:

5 Եւ ետ կապել զնա ձեռս յետս, եւ արկանել ¹⁵ գայլ ի բերան նորա. եւ ետ կախել ¹⁶ շառաչեղս ¹⁷ աղի ի վերայ ողին ¹⁸ նորա, եւ տալ գելոցս ¹⁹ կրծից նորա, եւ արկանել առասանս ²⁰ ի կապս ²¹ կրծից ²² ²³գելարանացն, կապել եւ համբառնալ ի բարձրաւանդակ ²⁴ տանիս ²⁵ ապարանից որմոյն ²⁶

մենքենայիւք ²⁷: 6 ²⁸Եւ կայր պրկեալ կապեալ ²⁹ այնպէս զաւուրս ³⁰ եաւթն ³¹: 7 Եւ ³²յետ եաւթն աւուրն ³³ ետ հրաման ³⁴, եւ լուծին զնա ³⁵ ի չարաչար եւ ի դառն կապանացն ³⁶, եւ ածին կացուցին ³⁷ առաջի նորա:

8 Սկսաւ հարցանել ցնա, թէ «Զիա՞րդ կարացեր ժուժալ ³⁸, տոկալ, ³⁹տեւել, մնալ ⁴⁰ եւ ⁴¹ հասանել մինչեւ ցայսաւր ⁴²: 9 ⁴³Եւ կամ առե՞ր զչափ ⁴⁴, թէ արդարեւ ⁴⁵ իբրեւ զէջ եւ իբրեւ ⁴⁶ զջորի այնպէս ⁴⁷ ըստանձնեալ ⁴⁸ բեռինս պահեցեր ⁴⁹ եւ ետեղակալ ⁵⁰ կացեր դու ⁵¹ բեռամբն ⁵² հանդերձ: 10 Վասն զի իշխեցեր դու թշնամանել

1 s գիտասցես գգարութիւն բանից քոց
 2 bad թէ գոր [β գորս] սին [β դուն] բանիցն [β ի բանիցն] քոց որ յանախեցերն ասել առաջի իմ [β չի՞ իմ] եղեն / ab թէ [α եթէ] գորս [b գոր ինչ] ի բանիցն [α ի բանից] քոց յանախեցեր [b որ յանախեցերն] ասել [α չի՞ ասել] առաջի իմ վաղվաղակի [b չի՞ վաղվաղակի] եղեն / g թէ քոյին բանից քոց / n թէ գորս ի բանիցն / ԱԲ գ եթէ գոր ի սին
 3 ԱԲ գ յանախեցեր ասել առաջի իմ
 4 g չի՞ ասել
 5 s վաղվաղակի յաւելան քեզ *յաւղիւնքն. եւ / միայն as ունին վաղվաղակի
 6 ԱԲ գ չի՞ քեզ
 7 badg արդիւնք
 8 α եւ այս մեծ է, որ խաւսեցայս ընդ քեզ
 9 abdg գոր
 10 b խաւսեցայս / badԱԲ գ խաւսեցայ
 11 g չի՞ եւ մեծարանս եղի քեզ
 12 αbad եւ ետուր դու ինձ [a ինձ դու]
 13 g չի՞ դու
 14 αg իբրեւ [α որպէս] ընդ ընկերի [g ընդ գերի]
 15 βbdԱԲ գs եւ հարկանել
 16 dԲ գ կապել
 17 α շառաչիդս / Բ գ շառաչեղս / g շառաչիդս
 18 ԱԲ գ ողան
 19 α գելս, β գայոց, a գելոց, d գայլոց, n գայլս, hww²w³ գել, փ/ս. գելոցս
 20 αabԱԲ գ առասան / s արասան / βd առաստան
 21 ԱԲ գ ի կապանս
 22 bԱԲ գ կրծիցն
 23 b գգելարանացն կապելոց եւ բառնալ ի բարձրաւանդակ / ԱԲ գ գելարանաց
 24 a ի բարձուաւանդակ / g ի բարձուանդակ
 25 g տեղիս, փ/ս. տանիս
 26 α ապարանիցն որմոց / a որմոցն

27 badԱԲ գ մեքենայիւք (մեքենաիւք)
 28 α եւ կայր նա կախեալ գաւուրս / g եւ կայր կախեալ այնպէս աւուրս / ww²w³ եւ կայր այնպէս կախեալ գմի ոտանէն աւուրս եւթն
 29 bad չի՞ կապեալ
 30 bad աւուրս
 31 Ա. եաւրս / Զ աւուրս է
 32 ԱԲ գ յետ եաւրս աւուրն ետ լուծանել գնա
 33 d աւուր
 34 a հրաման ետ
 35 ad չի՞ գնա
 36 αbԱԲ գ տանջանացն, փ/ս. կապանացն / β կապարանացն
 37 αbadg կացուցին գնա
 38 α ժուժել / a ժուժկալ
 39 badԱԲ գ մնալ տեւել
 40 α չի՞ մնալ
 41 αbadg չի՞ եւ (հասանել)
 42 βa յայսաւր / d այսօր
 43 g եւ թէ արդարեւ առե՞ր զչափ եւ իբրեւ զէջ կամ որպէս զջորի
 44 s զչակ, փ/ս. զչափ
 45 αβ արդար
 46 ԱԲ գ չի՞ իբրեւ (զջորի)
 47 b այն, փ/ս. այնպէս
 48 αabdԱԲ գ ըստանձնեալ / s սանձեալ / βt ըստանձնեալ
 49 ԱԲ գ կրեցեր, փ/ս. պահեցեր
 50 αβԱԲ գ ընդ ետեղակալ / a ընդ ետեղակալ / b ընդետեղեկեալ / d ընդէր տեղեկանալ (առաջին ա՞ի վրայ ջնջման նշանով) / hsw²w³ եւ գետեղացեալ / n ընդ գետեղեկեալ / t ընդտեղակալ
 51 g կացերդ, չի՞ դու
 52 αbad բեռամբն

զգիսն թէ¹ անշարժ են² վասն այսորիկ³ հատուցին⁴ քեզ զայսպիսի⁵ պատուհաս⁶:
 11 Իսկ արդ՝ եթէ ոչ առցես⁷ դու⁸ յանձն պաշտաւն⁹ տանել զիցն, եւ յաճախեսցես¹⁰ դու ի նոյնպիսի¹¹ թշնամանս¹² աստուածոցն¹³ եւ այլ եւս չարք¹⁴ չարագոյն¹⁵ անցք¹⁶ անցանիցեն¹⁷ ընդ քեզ»:

12 Գրիգորիոս ասէ¹⁸. «Վասն ¹⁹զիցն թէ²⁰ ասես, զոր կոչես²¹ դու²² աստուածս²³ ²⁴ստոյգ իսկ են հաստուածք. վասն զի ²⁵հաստեալք են ի մարդկանէ, եւ²⁶ եղեալք²⁷ պատկերք ի ձեռաց²⁸ ճարտարի. ²⁹ոմն փայտեայք են ³⁰եւ ոմն քարեայք³¹.

³²ոմն են պղնձիք եւ ոմն են արծաթիք եւ ոմն ոսկիք³³. ոչ խաւսեալ³⁴ նոցա երբեք ³⁵եւ ոչ իմացեալ³⁶ եւ ոչ զմտաւ ³⁷ինչ ածեալ, ոչ³⁸ վասն քո ³⁹եւ ոչ ⁴⁰վասն իմ: 13 Եւ ⁴¹դու ինքնին իսկ քեզէն վկայես ինձ, թէ ոչ երբեք ասացեալ է նոցա⁴² ցքեզ⁴³ զայդ վասն իմոյ տանջելոյս⁴⁴ ⁴⁵ի քէն. եւ կամ ⁴⁶բնաւ արդեաւք իմացա՞ն⁴⁷ քարինք անմոռնչք⁴⁸ զցաւս մարդկան:

14 Այլ վասն որոյ կապեցեր⁴⁹ ինձ աղ, զի կտտեցայց ես⁵⁰ կապանաւք⁵¹ յուսամ ես ի Տէրն⁵² իմ⁵³, որոյ են ստացուածք իւր⁵⁴ երկինք եւ ⁵⁵երկիր, եւ¹ յՈրդին հա-

- 1 βd եթէ
- 2 αbgԱԲԶ անշարժ են
- 3 βabdԲց այնորիկ
- 4 a հատոյց
- 5 αβabd գայդպիսի
- 6 a պատուհասդ / bԱ պատուհասս
- 7 αβabd աոցես / ԱԲԶ առնուցուս / t առնուս
- 8 α չի՞ դու
- 9 d պաշտուն / a պաշտաւն: Այստեղ ընդհատում է a-ն, որ լրացնում ենք c-ից, իբրև արտագրութիւնից:
- 10 α յանախես
- 11 βcd նոյնպիսի / bԱԲԶց նոյնպէս
- 12 b ի քշնամանս
- 13 g քշնամանել զաստուածսն / Զ աստուծոյն
- 14 αcԱԲԶ չի՞ չարք
- 15 βbdg չարագոյնք
- 16 βd անց / g չի՞ անցք
- 17 c անցանիցին
- 18 αβbcdg ասէ գրիգորիոս
- 19 g զիցն գոր ասես թէ աստուածք են, ստոյգ իցեն հաստուածք
- 20 ԱԲԶ եթէ
- 21 b կոչեսդ
- 22 αb չի՞ դու
- 23 βd աստուած
- 24 w²w³z ստոյգ հատուածք են, վասնզի հատեալք l w²z հաստատեալք/ են ի մարդկանէ
- 25 bԲ հաստատեալք / Բ են/ ի մարդկանէ
- 26 ԱԲԶ չի՞ եւ
- 27 βcdԱ եղեալ
- 28 ԱԲԶ ձեռաց
- 29 ԱԲԶ ոմն փայտեայ, ոմն քարեայ / b ոմն փայտեղէնք են եւ ոմն քարեղէնք
- 30 βcd եւ ոմն են [c չի՞ են/] քարեայք եւ
- 31 g քարեայք են

- 32 αԱԲԶ ոմն պղնձի, [α եւ] ոմն արծաթի, [α եւ] ոմն ոսկի, ոչ / c եւ ոմն պղնձիք եւ ոմն են ոսկիք, ոչ / b ոմն պղնձիք եւ ոմն երկաթիք, ոմն արծաթիք եւ ոմն ոսկիք, ոչ
- 33 βd են ոսկիք
- 34 αbd խաւսել
- 35 ԱԲԶ չի՞ եւ ոչ իմացեալ
- 36 α ոչ յիմանալ
- 37 ԱԲԶ չի՞ ինչ / αβbcd ածել [bcd ածեալ] ինչ [abc չի՞ ինչ/ վասն fn եւ
- 38 g չի՞ ոչ [վասն fn]
- 39 c եւ վասն իմ
- 40 g վասն իմ. զի աչս ունին եւ ոչ տեսանեն, ալանչս ունին եւ ոչ լսեն, ունչս ունին եւ ոչ հոտոտին, բերան ունին եւ ոչ բարբառին, ձեռս ունին եւ ոչ շաւշափեն, ոտս ունին եւ ոչ գնան, եւ ոչ գոյ շունչ ի բերանս նոցա: Նման նոցա եղիցին, ոյ՞ արարին զնոսա, ամենեքեան ոյ՞ յուսացեալ են ի նոսա (տե՛ս է 42-43)
- 41 β դուն / α դու ինքնին իսկ քեզէն / ԱԶ դու քեզէն / Բ դու քեզէն իսկ / bt դու ինքնին / βcd դու (β դուն) ինքնին իսկ
- 42 βd չի՞ նոցա / c յուսանցում՞ նոցա
- 43 βbcd ցքեզ / ԱԲԶի քեզ
- 44 b տանջելոյ
- 45 α ի քէն, կամ զի արդեւք
- 46 βbcd բնաւին / b բնաւին իսկ իմացա՞ն արդեւք քարինքս անշունչք գցաւս / g բնաւ քարինք անշունչք իմացա՞ն գցաւս
- 47 βbcdԱԲԶ իմացա՞ն արդեւք
- 48 αβbcdg անշունչք, փխ. անմոռնչք / Զ անմոռնչ
- 49 αβbdg կախեցեր, փխ. կապեցեր
- 50 g կտտեսցես զիս
- 51 αβdg կապանաւքն / bc կապանաւք
- 52 cdg ի տէր
- 53 b իմ եւ յիսուս քրիստոս
- 54 ԱԲԶ չի՞ իւր
- 55 g երկիր եւ ամենայն որ ինչ ի նոսա, եւ

մագործ եւ ի Հոգին բարեխաւս, զի համեմեցեն² զանհամուլթիւնս իմ ստուգութեամբ աղիւն ճշմարտութեան³ որ ոչ⁴ անցանէ: 15 Եւ ինձ տացէ զամենահեշտ լուծն խոնարհութեան թեթեւութեան⁵ պարգեւացն, որ ոչ⁶ անցանէ յաւիտեանս⁷ յաւիտենից⁸. 9որ բարձրացուցանէ¹⁰ զխոնարհս իւրով մարդասիրութեամբն 11յայն յանսպառ¹² եւ յանվախճան հատուցմունսն¹³, 14յանկէտ եւ յանժամանակ, յանթիւ յաւուրն¹⁵ ընտրութեան դարին¹⁶ մտելոյ եակթներորդին¹⁷, իբրեւ հանգուցանէ¹⁸ զամենայն վաստակաւորս իւր¹⁹ եւ պարգեւեցէ իւրով մեծութեամբն²⁰:

16 Իսկ որ²¹ պաշտեն զկուռս քարեղէնս՝ 22ասէ մարգարէն վասն նոցա, թէ Իշցեմ որպէս²³ զվէմս²⁴ ի ջուրս բազումս՝:

17 25Իսկ 26որ զփայտակերտ քանդակեալսն պաշտեն՝ այսպէս ասէ վասն նոցա, թէ²⁷ Հուր վառեցաւ ի վերայ ամենայն փայտի ագարակի, եւ այրեցէ զմեղաւորս, եւ մի՛ շիջցի²⁸: 18 29Իսկ որ պաշտեն 30զարծաթեղէնս եւ զոսկեղէնս՝ այսպէս ասէ³¹. 32Արծաթ մոցա եւ 33ոսկի մոցա³⁴ մի՛ կարացէ փրկել զմոսս յաւուր³⁵ բարկութեան Տեառնի. որ կարողն է³⁶ կախել նոցա բեռինս ծանրութեան եւ ամենայն³⁷ դիմադարձաց³⁸ 39եւ մեղաւորաց, որ իբրեւ⁴⁰ զքեզ⁴¹ իցեն ամբարիշտք⁴²»:

Է. Եւ յետ այսորիկ⁴³ հրամայեաց կախել զնա գլխիվայր զմիոյ ոտանէն⁴⁴. զի⁴⁵ մինչ դեռ 46կայցէ գլխիվայր՝ ծխեսցեն ի ներքոյ⁴⁷ նորա աղբ, եւ արբցէ⁴⁸ զան սասցեմ

1 b չիբ եւ
 2 abcg համեմեցել / s համեցել
 3 αβbcdԱԲԶՏ նշմարտութեան / t նշմարտութեամբ
 4 αβbcd որ ոչն
 5 β բեթեութեամբ
 6 αβd ոչն
 7 α չիբ յաւիտեանս
 8 αց չիբ յաւիտենից
 9 z չիբ որ բարձրացուցանէ զխոնարհս ... որ իբրեւ զԲեզդ իցեն ամբարիշտք (Ձ 16-18)
 10 βbcd բարձրացուցանէն [b բարձրացուցանէլ] իսկ
 11 b յայն անսպառ եւ անվախճանն / βcԱԲԶ չիբ յայն
 12 g յանանց յանսպառ / βd յանսպառն
 13 α հատուցմանն / bԱԲԶ հատուցմունս / s ուրախութիւնսն, փխ. հատուցմունսն
 14 c յանկէտ եւ յանսահման եւ յանժամանակ
 15 αβbgԱԲ աւուրն
 16 α դարուն
 17 bԱԲ եւթներորդի / as ութներորդի, փխ. եօթներորդին
 18 αβbcdԱԲ հանգուցել
 19 αց չիբ իւր
 20 βcd մարդասիրութեամբն, փխ. մեծութեամբն
 21 abg որք / cd ոյք
 22 αβbcdԱԲԶ որպէս եւ ասէ իսկ մարգարէն
 23 abԱԲԶց իբրեւ, փխ. որպէս
 24 c զվէմս, ուղղուած՝ վէմք / ԱԲԶ վէմք
 * Եւէէ. Թ. 11

25 t իսկ որ քանդակեալս զփայտակերտսն պաշտեն
 26 αβbcdԱԲԶց որ [bg որք] զփայտեակերտ [βd փայտակերտ, Բ զփայտակերտ, g զփայտակերտսն] քանդակեալս [βbcd քանդակեալսն] պաշտեն
 27 b եթէ
 28 ԱԲԶ շիջցին
 Է Եւէէ. Է. 20
 29 ԱԲԶ իսկ որ զարծաթեղէնս եւ զոսկեղէնս պաշտեն
 30 g զարծաթեղէնսն եւ զոսկեղէնսն
 31 b ասէ վասն մոցա
 32 αβbcdԱԲԶ արծաթ մոցա եւ / t արծաթ եւ ոսկի մի
 33 βbcdg ոսկի մոցա մի կարացէ [βc կարացեմն]
 34 αԱԲԶ չիբ մոցա (մի)
 35 c յաւուրն
 Գ Եւէէ. Է. 19. Ս. 4. Ը 18
 36 cԱԲԶ կարող է
 37 միայն α եւ ամենայն
 38 βbcd դիմադարձացն
 39 αβbcdԱԲԶ եւ [αβd չիբ եւ] մեղաւորաց [c մեղաւորացն] որ / t չիբ եւ մեղաւորաց
 40 ԱԲԶ իբրու
 41 α Բեզդ / g ԳԲզ
 42 g ամբարշտեալք
 43 d այսաւրիկ (յան.)
 44 cg զմի ոտանէն [g ոտանէլ]
 45 g չիբ զի
 46 abcԱԲԶ նա [ԱԲ չիբ նա, c նա՝ լուսանցմունք] կախեալ գլխիվայր
 47 g ներքոյ / Ա ի ներքոյ
 48 β արբցէ

տիկ բրաւք¹ դալարովք²: 2 եւ տանջեցին զնա³ տասն այր՝ ըստ հրամանի թագաւորին. եւ կայր նա կախեալ այնպէս աւուրս⁴ եաւթն:

3 Արդ՝ ⁵մինչ դեռ կայր նա կախեալ՝⁶ սկսաւ խաւսել⁷ ⁸ի կախաղանին այսպէս. «⁹Գոհանամ զքէն, Տէր, որ արժանի արարեր զանարժանութիւնս իմ քոյոյ պարգեւիդ¹⁰. ¹¹զի ի սկզբանէ իսկ սիրեցեր¹² զստեղծուածս ձեռաց քոց, եւ ետուր¹³ ¹⁴զփափկութիւն անաշխատ հանգստեան¹⁵ դրախտին¹⁶ վայելչութեան¹⁷. անմահս, անցաւս, անանց կենաց¹⁸ վիճակացն¹⁹ ուրախութեան²⁰ պատրաստեցեր²¹ ²²եթէ կացեալ էաք ի պատուիրանին, զոր եղեր²³ ²⁴ի ծառոյն չճաշակելոյ. զի ասացեր, թէ Մի՛ ուտիցեմ²⁵ յայդմ²⁶ ծառոյ, զոր պատուիրե-

ցի²⁷ չուտել ի դմանէ²⁸. ²⁹Իբրեւ ³⁰ոչ թէ³¹ ծառն անուանեալ կենաց՝ կարէր տալ կենդանութիւն³² առանց քոյոյ բանիդ³³ հրամանի³⁴ կամացդ³⁵ բարերարութեան³⁶, որ³⁷ է³⁸ ³⁹կամք քո ⁴⁰եւ բանդ եւ բարերարութիւնդ՝ միաձին Որդիդ⁴¹, ծնունդ Աստուածութեան⁴² քո. եւ Հոգիդ⁴³ սուրբ, որ ի քէն բղխէ լնու զամենայն տիեզերս⁴⁴, որ է ընդ⁴⁵ քեզ եւ ընդ միաձնիդ յշուութեանդ քում⁴⁶:

4 ⁴⁷Զի եթէ կացեալ էաք ի պատուիրանիդ⁴⁸ քում⁴⁹, Տէր, եւ պահեալ էր⁵⁰ ⁵¹զպատուիրանս, զոր եղեր⁵² վասն լաւութեան հանդիսի փորձութեան մերոյ՝ չնորհեալ լինէր քո մեզ զկեանս⁵³ անցաւս, անաշխատս⁵⁴, անբիծս⁵⁵, անհոգս¹, անտրտումս²,

1 cg բրովք
2 ab դալարաւք / g դալարի
3 bdg չիք գնա
4 b գաւուրս
5 g մինչ կախեալն կայր, սկսաւ
6 a (վերսկսուում է. տե՛ս 2 11) կախեալ
7 abbdg ասել, փխ. խօսել
8 ababd նա [a չիք նա] ի կախաղանի [ab ի կախաղանի] անդ
9 b քդ. 26ա ունի գոհանամք՝ կարմրադեղով եւ լուսանցազարդով: Ստորին լուսանցումք՝ «ով աղաթք աստուածամերձ եւ պաղատանք աստուածանուէրք որ ի գուրք անես գտերն»:
10 ababd բողոյ [a բողոյ] պարգեւի
11 abbdg զի ի սկզբանցն
12 b սիրեցեր դու / g արարեր, փխ. սիրեցեր
13 ababd ետուր դու
14 b զդրախտին փափկութիւն վայելչութեան
15 g հանգստեանն
16 g զդրախտին
17 g վայելչութիւնն
18 abbdg կենացն / միայն b ունի անանց կենաց
19 a վիճակաց / d ի վիճակացն
20 ag ուրախութեանն
21 a պարգեւեցեր, փխ. պատրաստեցեր
22 z չիք եթէ կացեալ էաք ... եւ մարմնով հանդերձ ի հուրն անշէջ եւ յորդնն անմահ (է 22-24) / g թէ
23 bbg եղեր / միւսն. եղիր
24 abbd չճաշակել ի ծառոյն / a ի ծառոյն չճաշակել
25 adg մի ուտեմ
26 ab յայմ

27 ababdԱԲԶ պատուիրեցի / t պատուիրեցեր
28 a ի նմանէ
** Ի՞նչ. Բ 17, Գ 11
29 ababd իբր [ab իբրեւ] զի ոչ եթէ
30 ԱԲԶ չիք ոչ / bԱԲԶ ոչ թէ [b եթէ] կարէր
31 g եթէ
32 g զկենդանութիւն (պատ.)
33 a բողոյ բանի
34 ԱԲԶ չիք հրամանի
35 aaԱԲԶ կամաց
36 aa բարերարութեանդ
37 b այլ, փխ. որ
38 ba չիք է
39 ababd բո կամք [b կամք] / g չիք կամք / a կամք եւ բարերարութիւն, բանդ միաձին որդի
40 badԱԲԶ եւ բան եւ բարերարութիւն
41 Ագ որդիտ
42 bdg աստուածութեանդ
43 g հոգիտ
44 as արարածս, փխ. տիեզերս
45 bd որ էդ
46 abԱԲԶ յետութեան քում
47 ԱԲԶ տէր, զի եթէ կացեալ
48 ԱԲԶ ի պատուիրանին / ababd ի պատուիրանի
49 Ա չիք քում
50 a չիք էր
51 a գիրամանս, փխ. զպատուիրանս / abbdg զպատուիրանս բո զոր
52 abԱԲԶ եղեր / միւսն. եղիր
53 abbdԱԲԳ կեանս
54 abԱԲԶ եւ անաշխատս / b անախտս, փխ. անաշխատս
55 bad եւ անբիծս / ԱԲԶ ամբիծս

տուժս², առանց ծերանալոյ³: 5 Եւ յետ սե-
րելոյն եւ բազմանալոյն⁴, որ պատուիրե-
ցեր կեալ⁵ մարմնաւորապէս⁶, անամաւթ⁷
փառաւքն⁸ զգեցեալ իբրեւ հանդերձիւ⁹ ի
դրախտին քուժ¹⁰, յոր¹¹ եղեր¹² զմեզ¹³, եւ
յետ այնորիկ¹⁴, որպէս յետ սրբութեան¹⁵
ամուսնութեան¹⁶ եւ¹⁷ որդի ծնանելոյ¹⁸ Ե-
նովքայ¹⁹, վերացուցեր²⁰ զնա ²¹ի կարգս
հրեշտակաց²² յուրախութեան վիճակն ան-
մահութեան. արդ²³ եթէ կացեալ ²⁴էաք ի
պատուիրանիդ ի քում հրամանի՝ ցուցեր
դու մեզ աւրինակ զԵնովք²⁵, զի եւ զմեզ
²⁶յետ ի դրախտին ²⁷վայելից եւ յետ երկ-
րաւոր²⁸ կարգացս²⁹ յանմահութիւն³⁰ փո-

խեալ լինէր ³¹քո զմեզ իբրեւ զԵնովք³² ի
կարգս ³³հրեշտակաց. եւ միահաղոյն ա-
ծեալ ³⁴լինէր զարքայութիւն քո³⁵, զոր
պատրաստեցեր կանխաւ³⁶ ի փառս մեր՝
մինչ չեւ էր աշխարհ. զի Ձոր ակն ոչ ետես
եւ ունկն ոչ լուաւ ³⁷եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ
անկաւ՝ պատրաստեցեր³⁸ դու³⁹ սիրելեաց
բոց յառաջագոյն՝, զոր տացես⁴⁰ դու, Տէր,
այնոցիկ, որ⁴¹ սիրեցին զաւր երեւելոյ
գալստեան միածնիդ⁴² քո⁴³:

6 ⁴⁴Իսկ արդ⁴⁵ իբրեւ ետես թշնամին
զմեզ⁴⁶ պատուեալս⁴⁷ ի մարդասիրութենէ⁴⁸
կամարար կամաց քոց՝ նախանձեալ ընդ
պատիւ թագի⁴⁹ պարծանաց մերոց, ⁵⁰պա-
տուին քո⁵¹ ⁵²որ տուաւ⁵³ ի քէն⁵⁴, զի ասա-

1 α եւ անհոգս / ԱԲԶ եւ անմահս, փ/ս. անհոգս
2 βadԱԲԶ եւ անտրտումս
3 ԵԱԲԶ յետ սերելոյ / αa սերանալոյն
4 βabdԱԲԶ եւ բազմանալոյ
5 α կալ
6 αβabdԲԶ մարմնապէս
7 ab եւ անամաւթ
8 α փառաւք
9 α գհանդերձ / b հանդերձիւք
10 g չիք քում
11 αβadԱԲԶց ուր, փ/ս. յոր
12 αabg եղեր / միւսն. եղիր
13 α գնոսա, փ/ս. գմեզ
14 d այնարիկ (յամ.) / g այսորիկ
15 αβad սրբութեանն
16 b ամուսնութեան (պատ.) / α եւ ամուսնութեանն
17 α չիք եւ
18 α ծնելոյ
19 h ենովքս
20 α վերացուցեալ
21 α ի կարգս հրեշտակաց, յուրախութեան վի-
ճակն անմահութեան հրեշտակաց, արդ / βab-
dԱԲԶցt ի կարգս ուրախութեան անմահութեան
հրեշտակացն յանմահութեան վիճակս
22 βd հրշտակաց
23 β եւ արդ
24 αβabdԱԲԶց էաք ի քում [ԱԲԶ ի քո] պատուիրա-
նիդ [α պատուիրանին, g պատուիրանի] ցուցեր
[g անդ ցուցեր] իսկ [ag չիք իսկ] դու [g չիք դու]
25 g գեմոք
26 αβadԱԲԶ յետ դրախտին [βd ի դրախտին] վա-
յելելոյ [α վայելից]
27 b վայելիցիմք եւ յետ
28 α երկրորդ, փ/ս. երկրաւոր
29 αβabdg կարգացն

30 βb յանմահութեան
31 αβabdԱԲԶ քո զմեզ իբրեւ / t չիք քո զմեզ
32 b գեմովքն
33 β հրշտակաց եւ մարդկան միահաղոյն / g
հրեշտակացն / ԱԶ *հրեշտաց
34 ԵԱԲԶ լինէր քո գարբայութիւն [b գարբայութիւն
(պատ.)] քո
35 αβad քո գարբայութիւնն [βad գարբայութիւնն]
36 βabdԱԲԶ դու կանխաւ / α չիք կանխաւ
37 b չիք եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ
38 αԱԲԶ գոր պատրաստեցեր
39 g չիք դու
* Ը Կ Բ Բ Բ
40 β տացես
41 a որք
42 βadg միածնի / αԵԱԲԶ չիք միածնիդ
43 g միածնի քո, «յետ այլոց», որ նշանակում է, թէ
ուզում է կրնատել:
44 g չիք իսկ իբրեւ ետես թշնամին ... ի վերայ
մարդկան բարկութիւն սրտմտութեան քո (է 50-
52) / h չիք իսկ իբրեւ ետես թշնամին ... օրհնու-
թիւն մտցեն յաշխարհ (է 8-11) / αβabd իսկ արդ
իբրեւ / ԱԲԶ չիք իսկ արդ
45 t չիք արդ
46 αԱԲԶ զմեզ թշնամին / b չիք զմեզ
47 β պատուել
48 αβbdԱԲԶ ի մարդասիրութենէ / t ի մարդասի-
րութենէն
49 a բազաւորի, փ/ս. բազի
50 αβabdԱԲԶ պատուին քո գոր [ԱԲԶ որ]
51 t չիք քո
52 α գոր ի քէն տուաւ, զի
53 βabԱԲԶt ետուր
54 β մեզ, փ/ս. ի քէն / d ետուրն ի քէն

ցեր, եթէ՛ Ի նմանութիւն պատկերի կերպարանաց իմոց² 3արարի եւ զմարդն, ⁴եւ կացուցի զնա տէր ամենայնի՞՞. ⁵որ առ նախանձ թշնամույն⁶ բանսարկուի⁷ հրապոյրք ցոփացուցիչք մտին յաշխարհ⁸, եւ արկին զմարդիկ⁹ ի կենաց եւ ի հանգստեանց¹⁰, զոր ¹¹դու առ քում¹² բարերարութեանդ շնորհեցեր մարդկան, որ¹³ կորուսին¹⁴ զայն:

7 ¹⁵Իսկ իբրեւ գթացաւ Աստուածութիւնդ¹⁶ քո¹⁷ առ մարդկութիւն տկարութեանս մերոյ, վասն ¹⁸յաճախ ողորմութեանդ քո¹⁹ ոչ թողեր ի ձեռանէ վասն բարերարութեանդ քո. ի ներել երկայնատութեանդ²⁰ քո ²¹առաքեցեր զսուրբ զմարգարէսն²² յերկիր եւ²³ զսիրելիս քո²⁴, որ²⁵ եղեն լուսաւորք յերկրի²⁶, ի խաւարչ-

տական²⁷ միջոյ²⁸ ազգացն²⁹ հեթանոսացոր եւ³⁰ յանմիտ եւ յանաւրէն³¹ մարդկանէն³² ատեցեալք³³ հալածեցան. որք³⁴ յայտնեցին զքո խորհուրդս³⁵ լուսաւորութեանդ³⁶, եւ քարոզեցին զկամս քո եւ զգալուստ Որդւոյդ³⁷ քո յաշխարհ³⁸, որ գալոցն էր³⁹ եւ⁴⁰ բառնալոց զկարիս յանցուցելոց⁴¹ պատուհասի⁴² մեղաց⁴³ մարդկութեան⁴⁴:

8 ⁴⁵Որք վասն զայս քարոզելոյ յաշխարհի չարչարանաւք մեռան, տանջանաւք եւ պէսպէս փորձութեանց⁴⁶ խոռվութեամբք⁴⁷, դառնութեան ճաշակաւքն⁴⁸ կեցին⁴⁹ յաշխարհի, ⁵⁰վասն զքեզ քարոզելոյն⁵¹ առ նեղիչս⁵² ⁵³իւրեանց. եւ նեղիչք եւ թշնամիքն⁵⁴ նոքա⁵⁵ տկարացան եւ ⁵⁶ան-

1 $\alpha\beta abd$ ԱԲԶ քե
 2 b մերոց, ψ/ι . իմոց
 3 b որ արարի, χ/ρ եւ
 4 $\alpha\beta abd$ ԱԲԶ եւ կացուցեր զմարդն [α ԱԲԶ զնա] տէր
 * Ծ. Ը 26
 5 α առ որ նախանձ
 6 $\alpha\beta ad$ ԱԲԶ թշնամույն / bt թշնամույն
 7 ԱԲԶ բանսարկուի / $\alpha\beta abdt$ բանսարկուիւն
 8 αb յաշխարիս
 9 α զմարդիկ / d զմարդն
 10 α եւ հանգստեանց / b ի հանգստեանցն
 11 β դու ի քում բարերարութեանէդ
 12 $\alpha\beta abd$ ԱԲԶ առ քում / t առ քո
 13 $\alpha\beta abd$ χ/ρ որ
 14 ԱԶ կուսին, ψ/ι . կորուսին
 15 α իսկ յորժամ
 16 b աստուածութիւն
 17 α χ/ρ քո
 18 βad յանաւորում մեծութեանդ քո / b յանաւորութեան ողորմութեան քո
 19 ԱԲԶ ողորմութեան քո
 20 βa երկայնատութեանդ / b երկայնատութեան
 21 ԱԲԶ առաքեցեր զսիրելիս քո զմարգարէսն յերկիր, որ եղեն
 22 β զմարգարէսն
 23 $\alpha\beta ad$ χ/ρ եւ
 24 $\alpha\beta bd$ զսիրելիս քո
 25 α որք
 26 βd երկրի / a երկնից, α յաշխարիի, ψ/ι . յերկրի

27 βad ԱԲԶ ի խաւարչական / bt ի խաւարչական / α ի խաւարային
 28 α միջոց / ԱԲԶ ի մէջ / $\beta ab d$ ի միջոյ
 29 ρ ազգաց
 30 α χ/ρ եւ
 31 β եւ ի յանաւրէն
 32 $\alpha\beta ad$ ի մարդկանէ / b ԱԲԶ մարդկանէ
 33 β χ/ρ ատեցեալք
 34 $\alpha\beta bd$ որ
 35 α զխորհուրդ / $\beta ab d$ խորհուրդ
 36 βad ԱԲԶ լուսաւորութեան / α լուսաւորութեանն
 37 $\alpha\beta ab$ որդւոյ
 38 α յաշխարիս / a քո որ յաշխարիս
 39 $\alpha\beta abd$ ԱԲ գալոց էր [ι . է]
 40 a χ/ρ եւ
 41 α յանցուցելոյ
 42 b պատուհասից
 43 α մեղանացն
 44 αb մարդկութեանս / ԱԲԶ մարդկան
 45 $\beta ab d$ որ վասն որոյ զայս / ԱԲԶ χ/ρ որք / ԱԲԶ լուսն որոյ զայս / α որ վասն զայս
 46 βad փորձութեամբք / b ԱԲԶ փորձութեամբ
 47 $\alpha\beta ad$ ԱԲԶ խոռվութեանց / b խոռվութեանցն
 48 $\alpha\beta ad$ ԱԲԶ նաշակաւք
 49 α կացին
 50 βad վասն զգալուստ որդւոյ քո քարոզելոյ
 51 αb ԱԲԶ քարոզելոյ
 52 d առ նեղիչսն / ԱԶ առ նեղիչսն
 53 $\alpha\beta abd$ ԱԲԶ իւրեանց, որ [ι ԱԲԶ որք] / ι նեղիչքն եւ
 54 α թշնամիքն
 55 $\alpha\beta abd$ ԱԲԶ χ/ρ նոքա
 56 $\alpha\beta ad$ ԱԲԶ անկան: Վասն որոյ

կան: 9 ¹վասն որոյ ²ընդ յարուցեալ ի վերայ իմ³ պատերազմիս⁴ ոչ երկիցէ ⁵սիրտ իմ⁶. Դեւ ընդ յարուցեալ ⁸ի վերայ իմ ցակատամարտի⁹ ի քեզ եմ յուսացեալ¹⁰. որ¹⁰ ի վախճան ժամանակացն¹¹ յայտնեցեր զխորհուրդս կամաց քոց, զոր յառաջագոյն պատմեցեր¹² ազգացն առաջնոց¹³ սիրելի Որդւովդ քոյ¹⁴ առ նոսա, ի ձեռն սրբոց քոց մարգարէից, ¹⁵զոր ի քէն¹⁶ առաքեցեր զալ ծնանել¹⁷ ¹⁸ի կուսէն սրբոյ: 10 ¹⁹Զի¹⁹ զոր աւրինակ ի ձեռն կուսին²⁰ առաջնոյ²¹ Եւայի մահ եմուտ յաշխարհ՝ սոյն աւրինակ եւ ի ձեռն այսր կուսի կեանք մտցեն յաշխարհ: 11 ²²Զի զոր աւրինակ ²³ի ձեռն ²³ծննդեանն Եւայի՝ կահելի²⁴ ²⁵անէծք եւ քրտունք եւ աշխատութիւնք եւ²⁶ երերմունք եւ տատանմունք մտին յաշխարհ²⁷ սոյն ²⁸աւրինակ եւ²⁹ ծնանե-

լով³⁰ Որդւոյ քոյ ի կուսէն Հանգիստք³¹ եւ կեանք եւ աւրհնութիւնք³² մտցեն³³ յաշխարհ:

12 Որ առաքեցեր ³⁴զմիածին Որդիդ քո յաշխարհ, լոյս ի լուսոյ, կեանք³⁵ ի կեանաց, որ եկն զգեներու³⁶ զմեր նմանութիւնս³⁷ մարմնոյ³⁸ ի կուսէ³⁹ անտի⁴⁰, զի զմեզ անդրէն առ Աստուածութիւնն⁴¹ յարեացէ⁴² իւրով նմանութեամբն, ⁴³որ իբրեւ զմեզն⁴⁴ եղեւ⁴⁵: 13 ⁴⁶Ծնաւ ⁴⁷ի կուսէն մարմնով ⁴⁸եւ մարդացաւ եւ մարմնացաւ⁴⁹ իբրեւ⁵⁰ զմեզ, այլ⁵¹ կայ եւ մնայ⁵² ի փառս Աստուածութեան⁵³ իւրոյ. եւ ոչ ընկալաւ փոփոխումն յԱստուածութենէ⁵⁴ իւրմէ.

1 bt որ վասն որոյ
 2 α ընդ յարուցեալս ի վերայ
 3 ab մեր, փիս. իմ
 4 αβad պատերազմիս / ԱԲԶt պատերազմ
 5 t սիրտ իմ, եւ ընդ յարուցեալ
 6 ab սիրտ մեր
 7 βbԱԲԶ եւ ընդ յառնել ի վերայ / αa եւ ընդ յառնելն / d եւ ընդ առնել
 8 α ի վերայ մեր ցակատամարտից ի քեզ եմք
 9 βd ցակատամարտի / abԱԲԶt ցակատամարտ
 * Հմմտ. Ս. Գ. Բ. 2-4:
 10 α չիք որ
 11 αβabdԱԲԶ ժամանակաց
 12 ad պատմեցեր / abԱԲԶt պատրաստեցեր, փիս. պատմեցեր
 13 αβabdԱԲԶ առաջնոց / t առաջնոցն
 14 α Բով / βad չիք Բո
 15 ԱԲԶ չիք գոր ի Բէն առաքեցեր
 16 αβbd ի Բէնդ
 17 aԱԲԶ ծնանել / միւսն. ծնանիլ
 18 βad ի կուսէ / αb ի սրբոյ կուսէն
 19 ԱԲԶ չիք գի
 20 α կուսի
 21 ԱԲԶ առաջնոյ կուսին
 22 βad ի ձեռնն ծննդեանն
 23 t ծննդեան / b եւայի ծննդեանն կայեմի
 24 t գկայեմ / ԱԲԶs գկայիմ / βd կահելի
 25 b անէծքն եւ քրտունքն
 26 ad չիք եւ (երերմունք)
 27 αβ յաշխարհս / βabd չիք յաշխարհ

28 αβad օրինակ ծնանելով / ԱԲԶ օրինակ ծնանել որդւոյն
 29 b չիք եւ
 30 bt ծնանելոյ
 31 bdԱԲԶ հանգիստ
 32 ԱԲԶ օրհնութիւն
 33 α մտին
 34 αβabdԱԲ գորդիդ [a գորդիտ] Բո միածին [βd գմիածին] յաշխարհ
 35 bԱԲԶ եւ կեանք
 36 α ի գգեներու
 37 βabd նմանութիւն
 38 αԱԲԶ մարմնով / b մարմնոյս
 39 ԱԲԶ ի կուսէն
 40 ԱԲԶ չիք անտի
 41 αβad Բ առ աստուածութիւնն / bԱԶt առ աստուածութիւն
 42 αβabdԱԲԶhs յարեացէ / t յարմարեացէ. a քդ. 20աք կարկատաններով է. c արտագրուած է a-ից՝ երբ a արդէն վնասուած էր, բայց դեռ չէր կարկատուած Զաքարիայի ձեռով, ինչպէս այդ երեւում է c-ի եւ a-ի մանրամասն քաղղատութիւնից:
 43 α որ եղի իբրեւ գմեզ / βdԱԲԶhs չիք որ
 44 βaԱԲԶ գմեզ
 45 βad լինելով, փիս. եղի
 46 a ծնաւ, ուղղուած՝ յաստուածածին կուսէն
 47 b մարմնով ի կուսէն
 48 βd եւ մարմնացաւ եւ մարդացաւ / α չիք եւ (մարդացաւ)
 49 ԱԲԶ չիք եւ մարմնացաւ
 50 α որպէս, փիս. իբրեւ
 51 αԱԲԶ եւ, փիս. այլ
 52 βad չիք եւ մնայ
 53 αb բնութեան աստուածութեան
 54 α յաստուածութենէն

1այլ նոյն է՝ որ էրն² եւ է եւ³ կայ եւ մնայ⁴ յաւիտեան⁵ ընդ Հաւր եւ ընդ⁶ սուրբ Հոգ-
 ւոյն: 14 Այլ զի սիրեաց զմարդիկ՝ վասն
 այնորիկ⁷ եղեւ իբրեւ զմեզ, զի զմեզ ածցէ
 յառաւելութիւն⁸ զչնորհաւք⁹ Աստուածու-
 թեան¹⁰ իւրոյ, ¹¹որ են կամք ծնողին¹² իւ-
 րոյ. եւ կատարեաց ¹³զկամս նորա. ¹⁴որ
 զսուրբս¹⁵ ¹⁶իւրով փառաւորեաց համբե-
 րութեամբն, ¹⁷ի կրել իւրում¹⁸ ¹⁹զանարգու-
 թիւն վշտաց մահու²⁰ տանջանաց, ²¹մա-
 հուամբն եւ թաղմամբն հանդերձ. որ²²
 վասն զի սիրեցին մարդիկ պաշտել²³
 զպատկերս²⁴ մարդադէմս փայտագործս
 ճարտարագործս²⁵ հիւսանց՝ եղեւ ինքն
 պատկեր²⁶ մարդկան, զի զպատկերա-
 գործսն եւ զպատկերասէրսն եւ զպատկե-

րապաշտսն յիւր պատկեր²⁷ Աստուածու-
 թեանն²⁸ հնազանդեցուցէ:²⁹

15 Եւ վասն զի սովոր էին³⁰ մարդիկ
³¹երկիր պազանել անշունչ պատկերաց³²
 մեռելոց՝ եղեւ ³³ինքն ³⁴մեռեալ պատկեր ի
 վերայ խաչին. եւ³⁵ մեռաւ եւ անշնչացաւ,
 զի ընդելականաւն ³⁶զնոսա արագ արագ
 հնազանդեցուցէ իւրում պատկերին. իբ-
 րեւ զկարթ³⁷ երեւեցուցեալ զխաչն, եւ
 զմարմին³⁸ իւր³⁹ առնէր⁴⁰ կերակուր տիե-
 ղերաց. զի այնու⁴¹ որսասցէ⁴² ⁴³յարքունա-
 կան սեղանն, մշտնջենաւոր արքայու-
 թեանն⁴⁴ ⁴⁵Աստուածութեանն իւրոյ:

16 Եւ փոխանակ դրաւելոց⁴⁶ փայ-
 տիցն⁴⁷ զխաչ⁴⁸ իւր⁴⁹ կանգնեաց ի մէջ
 տիեզերաց, ⁵⁰զի որ⁵¹ սովորն¹ իցեն² երկիր

1 β այն նոյն է
 2 βad որ էրն / αβԱԲԶt որ էն
 3 β չիբ եւ (կայ)
 4 αβabdԱԲԶ չիբ եւ մնայ
 5 b ի յաւիտեան
 6 αբԲ չիբ ընդ (սուրբ)
 7 ad վասն այսորիկ
 8 ԱԲԶ ածցէ յուղղութիւն
 9 βad շնորհաւ / αb շնորհաց
 10 α աստուածութեանն
 11 α չիբ որ են կամք ծնողին իւրոյ
 12 βd ծնողիդ եւ
 13 b զկամսն / βd զկամս ք
 14 βԱԲԶ որ [Զ չիբ որ] սուրբ սիրով եւ համբերու-
 թեամբն փառաւորեաց
 15 α գսուրբսն
 16 αβad իւրով համբերութեամբն փառաւորեաց
 17 αβabdԱԲԶ ի կրել իւր [βa իւրում]
 18 t կրել զիւր
 19 βd զանարգութեանն / at անարգութիւն / βԱԲԶ
 զանարգութիւն վշտաց մահուն / α զանարգու-
 թիւն տանջանաց մահուն վշտաց
 20 d մահուն
 21 ԱԲԶ մահուամբ եւ թաղմամբ
 22 βԱԲԶ չիբ որ
 23 b չիբ պաշտել
 24 b պատկերս
 25 βadԱԲԶ ճարտարագործ
 26 α ի պատկեր

27 αβabdԱԲԶ յիւր պատկեր / t իւր պատկերի
 28 αadԲ աստուածութեանն / β յաստուածութեանն
 / βԱԶt աստուածութեանն
 29 Հնազանդեցուցէ քառից յետոյ g թդ. 470 p, եւ
 թդ. 611ա ունին հետեւեալ վերնագիրը. «ի վար-
 դապետութեան սրբոյն գրիգորի հայտոց լուսա-
 ւորչի»: Ստորին լուսանցումը խաչի:
 30 gh սովոր եին
 31 α անշունչ պատկերացն մեռելոց երկիր պա-
 զանել, եղեւ
 32 βadԱԲԶ պատկերացն
 33 αβabdԱԲԶ ինքն մեռեալ պատկեր ի վերայ / t
 ինքն պատկեր մեռելոյ ի վերայ
 34 g մեռեալ ի վերայ
 35 ԱԲԶ չիբ եւ
 36 α զնոսա արագ հնազ...
 37 α կարթ / ԱԲԶ զկարթս
 38 αab զմարմինն
 39 b չիբ իւր
 40 ԱԲԶ առնէ
 41 b զի այն, փ/ս. այնու
 42 αb որսասցէ / միւսն. որսասցի
 43 βadԱԲԶhs յարքական սեղանն / αb յարքայու-
 թեան, փ/ս. արքունական
 44 α արքայութեան
 45 αβadԲ աստուածութեան / b աստուածու-
 թեամբն իւրով
 46 αԱԲԶ դրաւելոց / αabdh դրոշելոցն / t դրոշելոյ
 47 βabdԱԲԶ փայտից
 48 αβabdԱԲԶ զխաչն
 49 βadԱԲԶ չիբ իւր
 50 βabd զի որ սովորն / ԱԲԶt զի որով
 51 α որպէս, փ/ս. որ

կիր պագանել³ փայտի⁴ սովորականաւ⁵
 ընդելականաւն⁶ հաւանեսցին⁷ երկիր պա-
 գանել⁸ խաչին փայտի⁹ եւ որ ի վերայ նո-
 րա¹⁰ պատկերն եւ մարդադէմն իցէ: 17 Ջի
 ի վերայ խաչին ասէն այսպէս, զոր¹¹
 12 նշանակեալ մարգարէին¹³ 14 յերեսաց
 Տեառն ասէ¹⁵, թէ եղէ ես որպէս¹⁶ զիսու¹⁷
 որ¹⁸ ոչ լսէ, եւ¹⁹ իբրեւ զհամր²⁰ զի²¹ ոչ
 բանայ զբերան իւր²²: 18 Ջի²² դու²³, Տէր,
 ասէիր²⁴ 25 մարգարէիւն յառաջ, մինչ չեւ
 26 էր հասեալ ժամ կրելոյ²⁷ որդւոյ²⁸ քոյ Յի-
 սուսի զայս ամենայն համբերութիւնս²⁹,

թէ Արարից³⁰ զքեզ համր, եւ կապեցից³¹
 զլեզու քո ի քիմս քո. եւ եղիջիր³² դու իբրեւ
 գայր մի, որոյ³³ ոչ գուցեմ բանք յանդիմա-
 նութեան ի բերան իւրում³⁴:

19 «Քանզի³⁵ սիրեցին³⁶ մարդիկ զան-
 խաւս կուռս պատկերաց դիցն³⁷ սնո-
 տեաց³⁸ վասն այսորիկ³⁹ եւ⁴⁰ որդին Աս-
 տուծոյ⁴¹ մարմնովն⁴² պատկեր եղեալ
 43 մարդոյ, ի նմանութիւն մարդկան պատ-
 կերաց⁴⁴, ելեալ ի բարձրաւանդակ⁴⁵
 խաչն⁴⁶, իբրեւ ի վերայ բարձր դիտակի⁴⁷
 ելեալ⁴⁸ 49 ցուցանէր 50 զանբարբառ 51 մեռե-
 լութիւնն առ արարածս. վասն որոյ տեսին
 զնա 52 ի վերայ բարձուն⁵³ տիեզերք, ցնծա-
 ցան⁵⁴ եւ երկիր պագին⁵⁵ 1եւ Հնազանդե-
 ցան:

1 *ατ* սովոր
 2 *α* եին / *β* են
 3 *d* երկիր պագել
 4 ԱԲՁ փայտից
 5 *αβad* սովորական / *βԱԲՁ* սովորականան
 6 *βԱԲՁ* չիբ ընդելականան
 7 *α* հաւանեսցուցէ / *gs* հաւանեսցին / *βabdԱԲՁt*
 հաւատասցեն, *փ/ս.* հաւանեսցին
 8 ԱԲՁ փայտի խաչին մարդադէմն իցէ պատկեր /
α փայտի խաչին
 9 *β չիբ* եւ / *g չիբ* եւ որ ի վերայ նորա ... կուռս
 պատկերաց դիցն սնտեաց (է 19) / *h քդ.* 611բ
չիբ եւ որ ի վերայ նորա ... ի հուրն անշէջ եւ
 յորդնն անմահ (է 22-24)
 10 *βads* պատկեր եւ [*s չիբ* եւ] մարդադէմ [*ad* մար-
 դադէմն]
 11 ԱԲՁ չիբ գոր
 12 *β* նշանակել / ԱԲՁ ի մարգարէիցն նշանակեալն
 13 *βabd* մարգարէիցն
 14 *βad* յերեսաց տեառն ասէ / *αβԱԲՁt չիբ* յերեսաց
 տեառն
 15 *αββԱԲՁ չիբ* ասէ
 16 *βdԱԲՁ* իբրեւ, *փ/ս.* որպէս
 17 *βd* իսու
 18 *βdԱԲՁ* զի, *փ/ս.* որ
 19 ԱԲՁ չիբ եւ
 20 *β* իբրեւ համր / *βd* որպէս համր
 21 ԱԲՁ որ, *փ/ս.* զի
 22 « Ս ա ղ ի . Լ Լ 14
 23 *αβabdԱԲՁ* գոր, *փ/ս.* զի
 24 *αβԱԲՁ* եւ դու
 25 ԱԲՁ ասացիր
 26 *αβԱԲՁ* առ մարգարէսն [*α* մարգարէն] քո [*Ա չիբ*
 քո] յառաջագոյն [*αβ* յառաջ]
 27 *α* էր հասեալ / *βbd* հասեալ էր / ԱԲՁ էր ժամ
 հասեալ / *at չիբ* էր
 28 *α* երեւելոյ, *փ/ս.* կրելոյ
 29 *αβd* որդոյն / *β* որդւոյն
 30 *β* համբերութիւն

30 ԱԲՁ արարի
 31 ԱԲՁ կցեցից, *փ/ս.* կապեցից
 32 *αβabdԱԲՁ* եղիջիր / *t* եղիցես
 33 *α* որ, *փ/ս.* որոյ
 34 *αβԱԲՁ* նորա, *փ/ս.* իւրում
 35 Ե շ ի . Գ . 26
 36 *βad* եւ քանզի
 37 *α* մարդիկ ... պատկերացն
 38 *βd* դից
 39 *d* սնտուոյց
 40 *αԱԲՁ* այնորիկ
 41 *αβd չիբ* եւ
 42 ԱԲՁ եղեւ մարմնով պատկեր / *α* մարմնացաւ
 եւ եղեալ պատկեր / *β* մարմին եղեալ պատկեր
 43 *βad* եղեալ պատկեր
 44 *αβbdԱԲՁ* մարդոյ ի նմանութիւն / *at* մարդոյն
 45 *βbd* պատկերացն
 46 *β* ի բարձրաւանդակ / *d* ի բարձրաւանդակ / *Ձ* ի
 բարձրաւանդակ
 47 *β* խաչին
 48 *βdԱԲՁghv* դիտի / *αs* դիտանոցի
 49 *αβd չիբ* ելեալ
 50 *βad չիբ* ցուցանէր / *βad* մեռելութիւնն ցուցա-
 նէր արարածոց. վասն / *β* եւ ծանուցաւ առ
 արարածս իւր
 51 *αβad* զանբարբառ մեռելութիւնն [*β* մեռելու-
 քիւն] / *t* անբարբառ մեռելութեամբն
 52 *β* մեռելութեամբ / ԱԲՁ մեռելութեամբ [*β* մեռե-
 լութեամբն] առ իւր արարածս
 53 *β* ի վեր ի բարձունս
 54 *αԱՁ* ի բարձունս
 55 *Ձ* ցնծան
 56 *α* երկիր պագին նմա

20 Եւ վասն զի սովոր էին մարդիկ ուրախ լինել ի մեհեանս կռոցն զոհիւքն, զոր անմոռնչոցն² մատուցանէին՝ վասն այնորիկ³ եւ դու կոչեցեր⁴ Կի գենումն Որդւոյ քոյ գտիեգերս եւ ասացեր. Զպարարակ⁵ իմ գեմեալ է⁶, եւ⁷ գեաշ իմ պատրաստեալ⁸ է՞. եւ բազմացուցեր զուրախութիւն⁹ 10 ի խաչելոյ¹¹ Որդւոյ¹² քոյ. եւ յագեցուցեր զամենայն տիեգերս ի կենդանարար մարմնոյն¹³, 14 որ էն¹⁵ կերակուր եւ կենդանութիւն բաւական¹⁶ ամենայն¹⁷ երկրպագուաց քոց ընդ ամենայն տիեգերս: 21 Իսկ որ¹⁸ ոչն¹⁹ կամեցան գալ ի կոչունս²⁰ Հարսանեաց Հոգեւոր սեղանոյն²¹ 22 պատրաստեցեր զնոսա տանջանացն յաւիտենից, յանմահ սատակումն յանանց դատաստանացն²³, եւ զքաղաքս նոցա շինեցեր պատ-

րաստեցեր ի մէջ Հրոյն տանջանացն²⁴ պատրաստելոց²⁵ բարկութեան²⁶:

22 27 Եւ քանզի ուտէին²⁸ 29 եւ ըմպէին մարդիկ զարիւն³⁰ զոհից անասնոց դիցապաշտութեան՝ վասն այսորիկ³¹ եհեղ զարիւնն³² իւր ի վերայ փայտին. 33 զի փայտն ընդ դրաւչեալ³⁴ փայտիցն³⁵, եւ ինքն ընդ մարդադէմ պատկերացն պղծութեան, եւ³⁶ 37 արիւնն իւր ընդ նուազացն³⁸ ուրախութեան արեանցն³⁹, 40 որով եւ⁴¹ նորոգումն մարմնոց դալարութեան⁴² մարդկան: 23 43 Չի եկն գնեաց զմեզ արեամբն⁴⁴ 45 իւրով 46 ի ստրկութենէ ծառայութեան 47 Աստուածութեամբն իւրով, եւ 48 ազատեաց ի

1 g եւ հնագանդեցաւ: Այստեղ g-ն վերջանում է, իսկ h թոչում է Ծէ 1-3. «անդ կատարէր նուագ»...

2 s անշնչոցն, փ/ս. անմոռնչոցն

3 ԵԱԲԶ այսորիկ

4 αβabdԱԲԶ գտիեգերս ի գեմումն որդւոյ [b որդւոյդ] րո եւ ասացեր [α ասես]

5 b եթէ գպարարակ

6 αβd սպանեալ է / a սպանել եմ, փ/ս. գեմեալ է

7 α չիբ եւ (գեաշ)

8 βabd պատրաստեալ (չիբ է)

*** Մ...դ... ԻԲ 4

9 αβbd գուրախութիւնս

10 α որդւոյ րո ի խաչի եւ յագեցուցեր

11 α ի խաչի / βbdԱԲԶ ի խաչէ

12 ԱԲԶ որդւոյն / b որդւոյդ (չիբ րոյ)

13 αβabdԱԲԶ մարմնոյն / t մարմնոյ

14 α որ եկն ի կենդանութեան կերակուր

15 α են / Ա էր / ԱԲԶ եղեւ, փ/ս. էն

16 αβabd բաւական / ԱԲԶt բաւականի

17 ԱԲԶ չիբ ամենայն

18 βabd որբ

19 ԵԱԲԶ ոչ

20 αβd ի կոչունս / a ի կոչմունս / ԱԲԶt ի կոչումն

21 αβad սիրոյ րո, b սիրոյդ րո, փ/ս. սեղանոյն / ԱԲԶ սեղանոյ րո

22 αβabdԱԲԶ պատրաստեցեր զնոսա տանջանացն [b ի տանջանսն] յաւիտենից / t պատրաստեցեր ի տանջանս

23 α յանցանաց դատաստանացն / βadԱԶ դատաստանս / ԵԲ դատաստանսն

24 βabdԱԲԶ հրոյն տանջանաց

25 α չիբ պատրաստելոց

26 α բարկութեանցն / βd բարութեանցն, փ/ս. բարկութեան / b պատրաստելոցն բարկութիւն

27 α եւ վասն զի

28 b ուտեն

29 βabdԱԲԶ մարդիկ եւ ըմպէին [b ըմպեն] զարիւն

30 ԱԲԶ գոհիցն պաշտաման վասն / αβad գոհիցն անասնոց [αβ անասնոցն] դիցապաշտութեանն [α դիցապաշտութեան, β դից պաշտութեանցն] վասն

31 αβadԱԲԶ այնորիկ

32 abd զարիւն

33 ad զի գփայտն / β չիբ զի փայտն ընդ դրոշեալ փայտիցն

34 a դրոշեալ

35 αabdԱԲԶ փայտին

36 a չիբ եւ

37 αβabd արիւն իւր ընդ նուագաց [α նուագացն]

38 ԱԲԶ ընդ նուագաց

39 βad արեանց

40 α որով նորոգին մարմնոյ դալարութիւն

41 βabd չիբ եւ

42 b մարմնոցն դալարութիւն / ad դալարութեանն

43 β քանզի եւ եկն

44 ad արեամբ

45 βad իւրով յազատութիւն փառաց աստուածութեանն [ad աստուածութեան] իւրոյ

46 t ի ստրկութիւն ծառայութեան աստուածութեան իւրոյ / ԵԱԲԶ ի ստրկութեանէ / α չիբ ի ստրկութեանէ ծառայութեան աստուածութեամբն իւրով

47 ԵԱԲԶ աստուածութեամբ [ԵԲ աստուածութեամբն] իւրով

48 αβabd ազատեաց զմեզ ի

ծառայութենէ չարութեան¹ մեղացն². ³զի մեք եմք զինք⁴ արեան Որդւոյ քոյ, փրկեալք եւ ազատեալք ⁵արեամբ եւ մարմնով նորա. զի ոչ եմք ⁶անձանց տեարք՝ եթէ ըստ կամս զիւրութեան⁷ անձանց մերոց⁸ գնասցուք, ⁹եւ կամ ¹⁰ըստ կամաց ամենայն մահկանացու¹¹ մարդկան, թէպէտ եւ իցեն մեր տեարք մարմնապէս¹²:
²⁴ Սակայն պարտ է¹³ պատուել զնոսա¹⁴, որչափ¹⁵ ¹⁶ի քէն է հրամայեալ¹⁷, ¹⁸եւ ոչ զքեզ ընդ ահի¹⁹ մահկանացու մարդկան փոխանակել. զի սոքա զմարմին²⁰ ²¹եւ եթ կարող են²² չարչարել²³, ²⁴իսկ Որդիդ միածին, Տէր²⁵ մեր Յիսուս Քրիստոս, կարող է արկանել ի տանջանան²⁶ յաւիտենից²⁷ հասարակ²⁸, ոգւով²⁹ եւ մարմնով հանդերձ³⁰, ի հուրն անչէջ³¹ եւ յորդնն³² անմահ:

²⁵ Այլ, Տէր, տո՛ւր ինձ զաւրութիւն համբերութեան³³ նեղութեան³⁴ ցաւոց³⁵ վտանգիս³⁶ իմոյ, եւ ողորմեա՛ց³⁷ ինձ իբրեւ³⁸ ի վերայ աւազակին, ³⁹որ ընդ քեզ ⁴⁰էր կցորդ չարչարանաց խաչի⁴¹ քոյ⁴². եւ արա՛ առ իս զգուժ մարդասէր շնորհաց քոց⁴³, ⁴⁴որով կեայ⁴⁵ ⁴⁶ամենայն ⁴⁷երկիր առ հասարակ, արդարք եւ մեղաւորք, վասն ներելոյ քաղցրութեան⁴⁸ քոյ. Զի⁴⁹ ծագես զարեգակն փ⁵⁰ ի վերայ չարաց⁵¹ եւ բարեաց, եւ ածես զանձրեւ⁵² ⁵³ի վերայ արդարոց եւ մեղաւորաց՝. զի⁵⁴ պահես զբարկութիւն քո⁵⁵, եւ ցուցանես զողորմութիւն քո առ ամենայն մարդիկ առ հասարակ:

²⁶ Տո՛ւր ինձ, Տէր, շնորհս համբերութեան դառն⁵⁶ տանջանացս՝ որով կտտեն

1 α չարութեանն
 2 αբ մեղաց
 3 αβabd զի եմք մեք զինք
 4 ԱԲԶ զին
 5 b արեամբ նորա եւ մարմնով, զի / ԱԲԶ արեամբ մարմնոյ նորա, զի
 6 bԱԲԶ անձին տեարք
 7 α դրութեան
 8 αa չիք մերոց
 9 αβabd եւ կամ ըստ կամաց
 10 ԱԲԶt ըստ կամս ամենայն
 11 βad չիք մահկանացու
 12 ԱԲԶ մարմնաւորք
 13 αβԱԲԶ պիտի, փիս. պարտ է
 14 β գնոսայ
 15 βad որպէս, փիս. որչափ / b *որչաք եւ
 16 α ի փէն հրամայեցաւ
 17 β հրամայել
 18 ԱԲԶ չիք եւ ոչ զքեզ ընդ ահի մահկանացու մարդկան փոխանակել
 19 α ընդ ահիւ
 20 αβabdԱԲԶ զմարմինս
 21 b կարող են եւ եթ
 22 αԱԲԶ կարեն
 23 αβabdԱԲԶ տանջել, փիս. չարչարել
 24 αβabdԱԲԶ իսկ որդիտ փ միածին
 25 α տէրդ
 26 a ի տանջանս
 27 α յաւիտենականս
 28 a առ հասարակ
 29 βαbԲ հոգւով

30 βad չիք հանդերձ
 31 α անչէջանելի
 32 βa ի յորդն / b ի յորդն / ԱԲԶ յորդն / d որդն
 33 βabdԱԲԶz համբերութեան / α համբերութեանն / t համբերութիւն
 34 b ի նեղութեան
 35 βad ցաւոցս
 36 Ա վտանկիս
 37 ԱԲԶ ողորմեաց / միւսն. ողորմեա
 38 α որպէս, փիս. իբրեւ
 39 βad որ ընդ միածնիդ փն էր
 40 αβadԱԲԶ էր եւ կցորդ էր / b էր եւ չարչարանաց խաչիդ կցորդ էր
 41 adԱԲԶ խաչին
 42 ad չիք քոյ
 43 b զգուք մարդասիրութեան շնորհի փ
 44 b որով կեան յամենայնի առ հասարակ
 45 αβadԱԲԶ կեան
 46 βad յամենայն աշխարհի առ հասարակ
 47 ԱԲԶ չիք երկիր առ հասարակ
 48 α փաղցրութեանդ / ԱԲԶ երկայնմտութեան, փիս. փաղցրութեան
 49 ԱԲԶ չիք զի
 50 βd չիք փն
 51 αabdԱԶ չարեաց
 52 αb անձրեւ
 53 d եւ ի վերայ մեղաւորաց
 * Մարտ. Է 45
 54 b եւ, փիս. զի
 55 βad չիք փն (եւ)
 56 b ի դառն

զիս. զի¹ եւ ես արժանի եղէց պահել զա-
 ւանդութիւն² լուսաւորութեան հաւա-
 տոցս³, զոր ետուր ինձ՝ ճանաչել զքեզ եւ
 առնել զկամս քո: 27 Զի մի՛ ամաչեսցեն
 յուսացեալքն⁴ 5ի քեզ, որոց միանգամ
 պարծեցեալ են ի միածին Որդիդ⁶ քո 7ի
 Տէր⁸ մեր Յիսուս Քրիստոս, որ ի քէնդ⁹ ա-
 ռաքեցաւ. զոր դու առաքեցեր¹⁰ ի մահ
 վասն մեղաց մերոց, զի առցէ զմեղս մեր¹¹
 յանձն¹² իւր, եւ վասն յանցանաց¹³ մերոց
 պատժեսցի¹⁴, 15եւ առցէ զմեղսն յանձն
 իւր, եւ ընդ նմին տարցի¹⁶ զպատուհասն¹⁷
 յանցանաց¹⁸ մերոց յանձն իւր¹⁹ չարչարա-
 նաւք²⁰ խաչին, կատարեսցէ²¹ եւ տացէ²²
 շնորհս պարգեւաց²³ իւրոց 24Հաւատացե-
 լոցն:

28 25Եւ արդ՝ Տէր բարերար, որ ասա-
 ցեր, 26եթէ ես ընդ ձեզ եմ գամենայն ա-
 ւուրս²⁷ մինչ ի վախնան²⁸ աշխարհի²⁹ մի՛-
 թողուր զմեզ ի ձեռանէ քումմէ³⁰, այլ
 գաւրացո՛ զմեզ ³¹ի կամս քո, ³²զի ³³Համբե-
 րել կարացուք պատերազմիս՝ վասն մեծի
 անուանդ քոյ. զի յայտնի լիցի պարծանք
 Հաւատոցս³⁴ մերոց³⁵ ծառայից³⁶ քոց³⁷ ի
 տէրութիւն³⁸ Աստուածութեան քոյ³⁹. զի
 եւ այս յայտնի լիցի, եթէ⁴⁰ 41ոչ կարէ ոք ի
 թշնամեաց ⁴²յաղթել յուսացելոց քոց, որք
 անձանց են թշնամիք:

29 43Այլ, 44Տէր, խառնեա՛ զմեզ ի թիւ
 արդարոց քոց վասն մարդասիրութեան⁴⁵
 քոյ, որ⁴⁶ ոչ թողեր զմեզ ընդ վայր ի մեղս
 Հարցն⁴⁷ մերոց⁴⁸ եւ ի մոխրապաշտութեան¹

1 *b zhf* զի
 2 *a* զաւանդութիւնս
 3 *β* լուսաւոր հաւատոցն / *a* հաւատոցն լուսա-
 ւորութեան / *d* հաւատոցն / *ԱԲԶ* հաւատոյս
 4 *ββδԱԲ* յուսացեալ / *Զ* յուսահատեալ / *a* յու-
 սացեալս / *α* որ յուսացեալ են
 5 *a zhf* ի քեզ ... պարծեցեալ են
 6 *ԱԲ* որդի
 7 *h zhf* ի տէր մեր յիսուս քրիստոս ... ցասումն քո
 առ արարածս քո (է 29-31)
 8 *abd* քո տէր
 9 *αԱԲԶ* ի քեզ
 10 *a* ետուր, *փ/ս.* առաքեցեր
 11 *ԱԲԶ zhf* մեր / *ԱԲԶ* զմեղս մեր
 12 *αabdԱԲԶ* յանձն / *βt* ի յանձն
 13 *αb* մեղաց, *փ/ս.* յանցանաց
 14 *b* պատժիցի / *a* պատժեցաւ
 15 *βa zhf* եւ առցէ զմեղսն յանձն իւր / *αb* եւ
 բարձրէ զմեղս մեր եւ [*α zhf* եւ] ընդ նմին
 16 *a* տարցէ / *միւսն.* տարցի
 17 *αbԱԲԶ* զպատուհաս
 18 *b* յանձանց, *փ/ս.* յանցանաց
 19 *b zhf* իւր
 20 *a* եւ չարչարանաւք
 21 *βad zhf* կատարեսցէ
 22 *b zhf* եւ տացէ
 23 *b* զշնորհս պարգեւացն
 24 *αbԱԲԶ* հաւատացելոց / *βad* հաւատացելոց,
 որոց ասաց թէ ընդ ձեզ եմ մինչեւ ի վախնան
 աշխարհի *ld* աշխարհիսէ եւ արդ տէր բարերար
 մի՛ թողուր

25 *z zhf* եւ արդ, տէ՛ր բարերար, որ ասացեր ...
 յուսացելոց քոց որ յաւիտենից (է 53-56)
 26 *αβabdԱԲԶ* թե. *zhf* եւս
 27 *αβadԱԲԶ zhf* զամենայն աւուրս
 28 *b* մինչեւ ի վախնան
 29 *αb* աշխարհիս
 *** **Մ արդ. Ի Ը 20**
 30 *αβabdԱԲԶ zhf* քումմէ
 31 *βa* ի կամս քո ի պատերազմիս մեծի, զի
 համբերեսցուք վասն մեծի
 32 *a zhf* զի համբերել կարացուք
 33 *αb* համբերեսցուք պատերազմիս / *β* կարա-
 սցուք համբերել
 34 *αb* հաւատոց
 35 *abd* մեր / *β* քոց, *փ/ս.* մերոց
 36 *a zhf* ծառայից / *βabd* ծառայիցս
 37 *αβabd zhf* քոց
 38 *β* ի տէրութեան
 39 *αβadԱ.Զ* աստուածութեանդ քո
 40 *bԱԲԶ* թէ
 41 *a* ոչ ոք կարէ / *ԱԲԶ* չկարէ ոք
 42 *a* մերոց յաղթել յուսացելոցս ի քեզ, որք
 անձանց իրեանց են
 43 *Այստեղից նորից սկսում ենք դնել ԳԴ-ի ըն-
 քերցումները:*
 44 *Ա-ԴԶ* եւ արդ տէր խառնեաց
 45 *b* մարդասիրութեանդ
 46 *a zhf* որ
 47 *αԱ-ԴԶ* հարց
 48 *b* մերոցն

թեան¹ նախնեաց² մերոց եւ յանաւրէնու-
թիւնս³ առաջնոցն⁴ մերոց: 30 Եւ ետուր
ճանաչել զբնութիւնս⁵ 6 արարչութեանդ Աս-
տուածութեանդ⁷ քոյ, զի մի՛ կորիցուք⁸
յունայնութեան⁹ Հեթանոսութեան: 31 Այլ
զթացար յարարածս¹⁰ քո, զի մի՛ եկեսցէ ի
վերայ մեր ի սպառ բարկութիւն քո, եւ մի՛
վախճանեսցէ զմեզ սրտմտութիւն քո եւ
մի՛ յուզեսցի ցասումն քո առ արարածս քո:

32 Եւ¹¹ արդ՝ ¹²տո՛ւր, Տէր, զաւրու-
թիւն¹³ պատերազմել ի վերայ ճշմարտու-
թեան անուանդ¹⁴ քոյ եւ մեռանել, եւ
դարձեալ նորոգել¹⁵ փառաւք միւսան-
գամ¹⁶, յորժամ¹⁷ դարձեալ առաքեսցես առ
մեզ¹⁸ ¹⁹զհատուցմանց զիւրաքանչիւր²⁰
կշռիչ²¹, զՏէր²² մեր Յիսուս Քրիստոս. զի
կացցուք եւ²³ մեք ²⁴զուարթ երեսաւք ա-

ռաջի նորա²⁵, եւ առցուք զպսակն²⁶ յաղ-
թութեան ընդ սիրելիս քո. զի դու միայն
կալոց²⁷ ²⁸եւ մնալոց ես²⁹ յաւիտեան³⁰, ³¹եւ
ամենայն տարրական անցաւոր արարածք
³²բանիւ քով մաշեսցին. բայց դու միայն
ես³³ ³⁴յաւիտեանս, եւ ամփոփես զմարդիկ
իբրեւ զցորեան ի շտեմարանս³⁵ ի ժամա-
նակի³⁶ իւրեանց, եւ դարձեալ միւսանգամ
նորոգես³⁷: 33 Բուսուցանես ³⁸յերկրէ զոս-
կերս³⁹ մարդկան, դալարացուցանես⁴⁰, նո-
րափետուր զարդարես իբրեւ զարծուիս⁴¹
⁴²զսիրելիս ⁴³քո՞:

34 ⁴⁴Տէր տունջեան եւ⁴⁵ Հաստիչ խա-
ւարի, արարիչ լուսոյ, քո է տիւ եւ⁴⁶ քո է
գիշեր, որ կարգեսցեր լուսաւորս⁴⁷ ⁴⁸ի պէտս՝

1 βad ի մոխրապաշտութեան / α ի մոխրապաշ-
տութեան / bt ի մոխրապաշտութիւն / Ա.-Դ.Ձ
մոխրապաշտութեան (չիւի ի)
2 αβabd նախնեացն
3 βd յանաւրէնութիւնս / միւսն. յանաւրէնութիւն
4 α առաջնորդացն / Գ առաջնոց
5 Ա.-Դ.Ձ զգորութիւն [Ա գորութիւն] բնութեան [Դ
բարութեան]
6 αβabd արարչութեան / ԱԲԳՁ աստուածութեան
արարչութեան
7 βad աստուածութեան [a կարկատանի վրայ
օծութեան] / αԴ չիւի աստուածութեանդ
8 βadԱԲԳՁ կորիցուք մեք
9 αβd յունայնութեան / a ունայնուեն (պատ.) /
ԱԲԳՁ յունայնութիւն / bt յունայնութեանց
10 αβd առ արարածս / b առ յարարածս
11 Ա.-Դ.Ձ չիւի եւ
12 aԳ տուր ինձ / αβabdԱԲԳՁ տէր տուր
13 α գորութիւն ինձ
14 Ա.-Դ.Ձt ամենասուրբ անուան / αԱ.-Դ.Ձ անուան
15 α նորոգեալ
16 βad միւսանգամ / αβԱ.-Դ.Ձt միանգամայն, փիւ.
միւսանգամ
17 Ձ յայնժամ, փիւ. յորժամ
18 Գ չիւի առ մեզ
19 βad զհատուցմանց / b զհատուցմանցն / Դ հա-
տուցումն / t զհատուցման իւրաքանչիւր / ԱԲ-
ԳՁ զիւրաքանչիւր հատուցմանց
20 αβabd զիւրաքանչիւր
21 βad զկշռիչ / Ա.-Դ.Ձ կշռիչդ / αb կշիւ
22 Գ գտէրն / b չիւի գտէր
23 αb չիւի եւ

24 b գուարբերես առաջի
25 α fn, փիւ. նորա
26 αβabdԱ.-Դ.Ձ զպսակն / t զպսակս
27 Ա.-Դ.Ձ եւ կալոց
28 βabd չիւի եւ (մնալոց) / α չիւի եւ մնալոց եւ
29 Ա.-Դ.Ձ չիւի եւ
30 βabd յաւիտեանս
31 α չիւի եւ ամենայն ... միայն եւ յաւիտեանս, եւ (է
32)
32 Ա.-Դ.Ձ բանիւ հրամանաւ fn
33 b չիւի եւ
34 bԱ.-Դ.Ձ յաւիտեանս, որ փոփոխես [Ա.Դ.Ձ փոխես]
/ αβadhs յաւիտեանս, որ ամփոփես զմարդիկ /
t յաւիտեանս եւ փոխես զմարդիկ
35 Ա.-Դ.Ձ յըշտեմարանս / αβ ըշտեմարանս
36 αb ի ժամանակի / միւսն. ի ժամանակս
37 Ա.Ձ նորոգեսցես
38 Գ չիւի յերկրէ ... դալարացուցանես
39 b եւ գոսկերս
40 bd եւ դալարեցուցանես
41 ab զարծուի / Դ զարծիւս
42 α զընտրեալ սիրելիս / αβabd զսիրելիս fn: Տէր
տունջեան
43 Ա.-Դ.Ձt fn տէր: Տէր տունջեան
* Հմտ. Եւ. Խ 31:
44 h չիւի տէր տունջեան ... փառք յաւիտեան եւ
յաւիտեանս (է 36-38)
45 bԱ.-Դ.Ձ չիւի եւ
46 Գ չիւի եւ
47 αbԱԲԳՁs զլուսաւորս / Գ զլուսաւոր
48 Ա.-Դ.Ձ ի պէտս առաջնորդ / αs ի պէտս մարդ-
կան արարածոց / b չիւի ի պէտս առաջնորդս ...
զերկուս լուսաւորս

առաջնորդս արարածոց քոց¹, որ են յերկրի քում. որ արարեր զերկուս լուսաւորս առ ի պէտս շրջմանց² տարեաց³, ամսոց, ժամանակաց⁴, ⁵առ ի բոլորել զժամանակս ⁶չափովք աւուրց⁷ որ են յաշխարհի. ⁷զմին՝ իշխանական տունջեան⁸, որ ունի զաւրինակ⁹ միածնիդ¹⁰ քոյ, զանշէջ եւ զանպակաս, ¹¹զաննուաղ եւ զանխափան լուսոյդ¹², որ յայտնելոց է¹³ իւրոց արդարոց¹⁴ ի հանդերձեալ¹⁵ աշխարհին¹⁶, ուր¹⁷ ո՛չ աւուրք եւ ոչ գիշերք¹⁸, ո՛չ շաբաթք¹⁹ ²⁰եւ ²¹ոչ ²²ամիսք, եւ ո՛չ ամբ եւ ոչ ժամք եւ ոչ ժամանակք, եւ ո՛չ ²³շրջմունք տարեաց եւ ոչ շրջանք ժամանակաց. բայց ²⁴միայն Տէր է, եւ անուն նորա միայն²⁵: ³⁵Որ առնես²⁶

զհատուցումն²⁷ ուրախութեան²⁸ քոյոց²⁹ երկրպագուաց ³⁰բարեալքն, ³¹որոց ոչ գոյ փոփոխումն ³²բարեացն, ³³եւ ոչ հանումն պարգեւացն տուելոց³⁴:

³⁶ Իսկ գնացք իշխանականին³⁵ գիշերոյ³⁶, որ³⁷ ունի³⁸ քոյով³⁹ կամաւք զմիածնիդ⁴⁰ քո ⁴¹զաւրինակ՝ զնորոգումն⁴² յարութեան⁴³ յանձին բարձեալ բերէ, ցուցանել⁴⁴ նշանակել⁴⁵ ամենայն երկրաւորաց⁴⁶ զքաջալերութիւն⁴⁷ ամենայն մեռելոց յարութեան⁴⁸: ³⁷ ⁴⁹Յարեւմտից մինչեւ յարեւելս երթայ ի մանկութիւն⁵⁰. դարձեալ յարեւմուտս⁵¹ կամաւք քովք⁵² ծերացեալ⁵³ հասանէ⁵⁴. պատի, թաղի, գուշակ⁵⁵ թաղե-

1 βad չիբ քոց
 2 Զ շրջման
 3 α տարերց / s տարեարց
 4 Ա-ԴԶ եւ ժամանակաց
 5 β առ ի բոլոր / α արդ բոլորեալ
 6 α չափաւք աւուրցն / β չափաւրք / abdԱ-ԴԶտ չափովք
 7 ԳԴ գմինն / β գի մինն / αa գմինն իշխանական [α յիշխանական]
 8 αβ տունջեան
 9 α գաւրինաց
 10 Գ միածնի
 11 b եւ գաննուաղ / α եւ գաննուաղ լոյսդ անխափան
 12 βabdԱԲԴԶ լուսոյդ / Դ լոյսդ / t լուսոյ
 13 abd յայտնելոցդ է
 14 ab արարածոց, փխ. արդարոց
 15 Զ եւ հանդերձեալ / b հանդերձեալ
 16 βad աշխարհիդ
 17 b որ, փխ. ուր
 18 a գիշեր
 19 αβadԱԲԴԶ եւ ոչ շաբաթք
 20 βad եւ ոչ ամիսք եւ ոչ տարիք, ոչ ամբ [ad ամբ եւ ոչ ժամբ] եւ ոչ ժամանակք եւ [ad եւ ոչ] շրջմունք [a *շրջմունք] տարեաց եւ շրջանք
 21 ԱԲԴԶ ոչ ամիսք եւ ոչ աւուրք եւ ոչ ամբ եւ ոչ ժամանակք եւ ոչ շրջմունք
 22 b ամիսք եւ ոչ տարիք եւ ոչ ժամբ / α ամիսք եւ ոչ տարիք եւ ամբ եւ
 23 α շրջմունք տարերց եւ շրջանք ժամանակաց, այլ դու միայն տէր եւ անուն քո յաւիտեանական որ առնես
 24 Դ մի տէր է
 25 b չիբ միայն (որ)
 26 b առնեսդ

27 βadԱԳԴ գհատուցումն / b գհատուցումն / α հատուցումն / Բ հատուցումն
 28 α ուրախութեանց
 29 α քոց / a քոցդ
 30 α բարեացն, որ ոչ գոյ / b բարեօքն, ուր ոչ
 31 β որ ոչ գոյ / ad որոյ ոչ գոյ
 32 a բարեաց / β պարգեւացդ, փխ. բարեացն / Գ չիբ բարեացն եւ ոչ հանումն
 33 β չիբ եւ ոչ հանումն պարգեւացն
 34 a տուելոցն / Ա-ԴԶ չիբ տուելոցն
 35 α իշխանականն / Ա-ԴԶ իշխանական / b իշխանին
 36 αβabd գիշերոյ / Ա-ԴԶ գիշերոյն
 37 βad չիբ որ
 38 b ունին
 39 aԴ քովք
 40 b եւ միածնի / βad գմիածնիդ / αԱ-ԴԶտ միածնիդ
 41 βad գաւրինակ, գնորոգումն [a գի նորոգումն] յարութեան
 42 αԱ-ԴԶտ չիբ գնորոգումն
 43 α եւ գարութիւն
 44 b բերէ, ցուցանել / α չիբ ցուցանել
 45 Ա-Դ նշանակեալ / b նշանել
 46 b երկրաւորացս
 47 ԱԶ զքաջալերութեան
 48 a յարութիւն
 49 αβad յարեւելից մինչեւ յարեւմուտս
 50 α ի մանկութեան / Ա ի մանկութիւն
 51 Դ յարեւելս, փխ. յարեւմուտս
 52 β քովք / a քո
 53 Դ չիբ ծերացեալ
 54 a հասանի
 55 b գուշակ է

լոց¹ յարութեան² մեռելոց, մխիթարութիւն³ քաջալերութեան⁴ առ արարածս մատուցանէ, զգալուստ Որդւոյդ⁵ նշանակէ յերկնից⁶ եւ զնորոգումն տիեզերաց ակնարկէ⁷, զհաշումն⁸ մաշմանն⁹ մեղաւորաց ուսուցանէ¹⁰, զծագել արդարոցն¹¹ յարքայութեանն¹² 13ի գալստեան, դարձեալ¹⁴ զպահանջումն հնացելոց¹⁵ ի մեղս՝ ցուցանէ¹⁶: 38 Նա եւ¹⁷ գուշակէ մաշականն¹⁸ զյաւիտենականէդ¹⁹, անցականն²⁰ զանանցէդ, հնականն զնորոգչէդ²¹ իւրմէ. որ կամաւք քովք²² փոփոխի²³ ի կերպարանս՝ 24որպէս կամք քո հրամայեցի լինել. մինչեւ 25բարձին 26առակք լինելոցն, զոր²⁷ եղեր²⁸ պատրաստեցեր²⁹ յաւր³⁰ կատար-

ման³¹ խոստմանց քոց, յորժամ 32առնիցես ամենեցուն³³ հատուցումն³⁴ ի ձեռն 35միածնիդ եւ Հոգւոյդ³⁶ սրբոյ. զի քո է³⁷, եւ քեզ վայելեն³⁸ փառք³⁹ 40յաւիտեան եւ յաւիտեանս:

39 Տէր ամենակալ, որ պսակես զյուսացեալս⁴¹ ի քեզ⁴² եւ կատարես⁴³ զկամս երկիւղածաց⁴⁴ քոց, արժանի արա զիս, Տէր⁴⁵, զի պահեցից զյոյսն⁴⁶ իմ⁴⁷ որ⁴⁸ ի քեզ⁴⁹, եւ զերկիւղն զմեծ⁵⁰ զոր ածելոց ես 51առ զիմադարձ ամբարշտեալսն ի քէն⁵², եւ ինձ տո՛ւր համբերութիւն⁵³ կատարել⁵⁴ 55զընթացս իմ նեղութեամբս՝ յոր կամս⁵⁶: 40 Բժիշկ⁵⁷ ցաւոց մերոց⁵⁸, ողջացուցիչ բե-

1 *α* թաղման
 2 *α* յարութեանն / *βαβδ* Ա.-ԴՁ յարութեան
 3 *β* չիբ մխիթարութիւն
 4 *β* քաջալերութիւն / Ա.-ԴՁ քաջալերութիւն
 5 *βδ* որդոյդ / *α* որդւոյ *fn* / *a* որդւոյն / *Գ* որդոյն / ԱԲԳԶ որդւոյ / *β* արդարոյդ, *փ/ս.* որդւոյդ
 6 *Դ* ի յերկնից
 7 *Դ* չիբ ակնարկէ
 8 *β* գմաշումն մեղաւորաց / *αβԱԲԳԶ* մաշման / *a* մեղաւորաց մաշմանն / *Դ* չիբ մաշմանն
 9 *Դ* մեղաւորաց ակնարկէ
 10 *β* եւ ուսուցանէ
 11 *α* արդարոց
 12 *βαβδԱԳԶ* յարքայութեան
 13 *βαβδ* ի գալստեանն ուսուցանէ զպահանջումնն / *la* զպահանջումնն, *β* եւ զպահանջումնն / *h* նացելոցն / ԱԲԳԶ ի գալքստեանդ / *Դ* ի գալստեանն / *α* ի գալստեան անդ ուսուցանէ
 14 *α* չիբ դարձեալ
 15 *Դ* հնացելոցն
 16 *βαδ* չիբ ցուցանէ
 17 *α* չիբ եւ
 18 *β* մաշական
 19 *α* գոր յարիմականդ, *փ/ս.* զյաւիտենականէդ
 20 *α* անանցականն / *β* անցական
 21 *β* գանանցչէդ, *փ/ս.* զնորոգչէդ
 22 *αα* բովք / *β* բով
 23 *β* փոխի
 24 *βԱ.-ԴՁ* [*β* եւ] որպէս եւ կամք
 25 *a* բացցին առակքն
 26 *βαδ* առակքն լինելոց
 27 *β* գորս
 28 *ԲԴ* եղեր / *միւսն.* եղիր
 29 *Գ* պատրաստեցիր
 30 *Ա.Ձ* յաւուր

31 *α* կատարմանց
 32 *α* առնես զհատուցումն ամենեցուն
 33 *βαδ* չիբ ամենեցուն
 34 Ա.-ԴՁ հատուցումն ամենեցուն / *βδ* զհատուցումնս
 35 *β* միածնիդ *fn* եւ
 36 *αβαβδԱ.-ԴՁ* հոգւոյդ / *t* հոգւոյն
 37 *βαδ* չիբ է
 38 *aԱԲԳԶ* վայել է / *Դ* չիբ վայելեն
 39 Ա.-Դ փառք եւ պատիւ
 40 *βԱ.-ԴՁ* յաւիտեանս յաւիտենից ամէն / *βαδ* յաւիտեանս եւ յաւիտենից յաւիտեանս ամէն [*d* չիբ ամէն, *a* ամէն, ամէն] / *α* չիբ յաւիտեան եւ
 41 *α* գուրբս, *փ/ս.* զյուսացեալս
 42 *βδԱ.-ԴՁ* ի քեզ / *միւսն.* *fn*
 43 *a* առնես, *փ/ս.* կատարես
 44 *αβ* երկեղածաց
 45 Ա.-ԴՁ չիբ տէր
 46 *αβαδԱ.-ԴՁ* զյոյս / *β* զըյոյսս
 47 *αβαδ* չիբ իմ
 48 Ա.-ԴՁ չիբ որ
 49 *βαδ* որ ի քեզ [*β* ի քեզդ] է
 50 *αβαδ* մեծ
 51 *αβαδ* առ զիմադարձս ամպարշտեալս [*β* ամբարշտեալս]
 52 *ααβδԱ.-ԴՁs* ի քէն / *βt* ի քեզ
 53 *a* համբերութեամբ
 54 *βα* կատարեալ
 55 *α* զընթացս նեղութեանս իմում ուր կամս
 56 *βԱԲԳԶ* ուր կամս / *Գ* տուր կամս / *β* որ կամս / *a* որ կամ
 57 *Ձ* *բժշիկ
 58 *β* չիբ մերոց

կելոց, ¹անդորրիչ նեղելոց ²եւ արձակիչ կապելոց, մխիթարիչ սգաւորաց, յոյս անյուսից³, խռովելոց հանգիստ, աշխատելոց նաւահանգիստ, որ նայիս սիրով յարարածս⁴ քո եւ կերակրես զամենեանս ⁵քաղցրութեամբ քով⁶. տո՛ւր ինձ, Տէր⁷, առնուլ պսակ⁸ ընդ այնոսիկ, զորս⁹ արժանիս¹⁰ արարեր մեռանել վասն անուան¹¹ քոյ, որոց¹² փառաւորեալ են մահք իւրեանց¹³ առաջի քո. զի եւ ես¹⁴ արժանի եղէց վերանալ ¹⁵ընդ առաջ Որդւոյ քոյ սիրելոյ¹⁶. յորժամ յափշտակեսցէ¹⁷ զանձկացեալսն¹⁸ իւր ի ճառագայթ¹⁹ լուսոյ իւրոյ²⁰, դատել ²¹ճշմարտութեամբ զամենայն տիեզերս հրով բարկութեամբ²² իւրով²³:

41 ²⁴Այլ այժմիկ, Տէր, զաւրացո՛ղ զճառայս²⁵ քո վասն անուան²⁶ 27 քոյ, զի յաղ-

թեսցուք ²⁸զաւրութեանց թշնամւոյն. եւ բա՛րձ եւ փարատեա՛ զմէզ²⁹ չարութեան կռապաշտութեան հեթանոսութեան³⁰ քաղցրութեամբ³¹ ³²սիրով քով առ ³³արարածս քո. որ եղեր³⁴ զանձն քո³⁵ ի վերայ խաչանց քոց³⁶, ³⁷մի՛ թողուր զհաւտ քո, զի ածցես յուղղութիւն³⁸. որ դու ³⁹միայն կարող ես⁴⁰ թողուլ զմեզս, եւ քաւել ⁴¹զյանցանս եւ զանաւրէնութիւնս քոյոց⁴² արարածոց, զի զքեզ միայն պաշտեսցեն ⁴³եւ զկամս քո արասցեն, եւ լիցին փառաւորիչք⁴⁴ Աստուածութեանդ⁴⁵ քոյ, եւ ապրեսցին ի դատաստանացդ⁴⁶ քոց, եւ վայելեսցեն յանճառ բարիս⁴⁷ քո, զի ամենեքին⁴⁸ արժանի լիցին⁴⁹ առանց ⁵⁰ամաւթոյ եւ⁵¹ պատկառանաց⁵² կալ առաջի ⁵³մեծու-

1 β անդորրիչ / d ընդորրիչ / aԱ.-ԴՁ չիֆ անդորրիչ նեղելոց
 2 Ա.-ԴՁ չիֆ եւ արձակիչ կապելոց / α չիֆ եւ
 3 Ա.-ԴՁ անյուսից յոյս / d անյուսաց
 4 αβabdԱ.-ԴՁ առ արարածս
 5 αa քաղցրութեամբ կամաւ քով [a քով]
 6 βdԱ.ԲԴՁ քո, փիւ. քով
 7 b չիֆ տէր
 8 αβabd պսակ առնուլ
 9 αβabdԱ.-ԴՁ զորս / t որ
 10 αβad արժանիս / միւսն. արժանի
 11 αb անուանդ
 12 α քու սիրոյ, փիւ. քո, որոց
 13 t իւրանց
 14 Ա.-ԴՁ չիֆ եւ
 15 a ընդ յառաջ որդոյդ
 16 αβabdԱ.-ԴՁ սիրելոյ / t սիրելոյդ
 17 βbd յափշտակիցէ / a յապրշտակիցէ
 18 αβadԱ.-ԴՁ զանձկացեալս [Ա.-ԴՁ զանձկացեալս] / b զընտրեալս, փիւ. զանձկացեալսն
 19 αβabd ի նառագայթս / Ա.-ԴՁ ի նառագայթ
 20 b չիֆ իւրոյ
 21 ԲԳԴ նշմարտութեամբ [Բ նշմարտութեամբն] իւրով
 22 αbԱ.-ԴՁ բարկութեան
 23 αb իւրոյ / Ա.-ԴՁ չիֆ իւրով
 24 βabd արդ, փիւ. այլ / Ա.-ԴՁ եւ արդ այժմ իսկ տէր / α արդ տէր զաւրացոյ այժմ / h չիֆ այլ այժմիկ, տէր ... շնորհի քոյ, որ առ ամենեսին է (է 42-45)
 25 βab զճառայ
 26 αb անուանդ

27 α քո սիրոյ, զի / Դ չիֆ քոյ
 28 βadԱ.ԲԴՁ զարութեանց թշնամւոյն / αs զարութեան [s քոնութեան] թշնամւոյն / b թշնամւոյն զարութեան / Դt չիֆ զորութեանց
 29 Դt եւ փարատեալ մէզս / αβa զմէզ / միւսն. զմէզս / d զմեզ, փիւ. զմէզ
 30 b հեթանոսներն (պատ.)
 31 αβabdԱ.-ԴՁ չիֆ քաղցրութեամբ
 32 αb սիրով [b սիրովդ] քո որ եւ [b է] առ
 33 βad արարածս քո ի ձեռն սիրելոյ [ad սիրելի] որդոյ քո, որ եղ զանձն իւր ի վերայ
 34 Դs եղեր / միւսն. եղիր
 35 α չիֆ քո (ի վերայ)
 36 βad իւրոց, փիւ. քոց
 37 βad մի՛ թողուր զմեզ, այլ ածցես
 38 αd յուղղութեան
 39 ԲԳԴ միայն եւ կարող
 40 Զ չիֆ եւ
 41 βad զանաւրէնութիւնս եւ [a չիֆ եւ] զյանցանս [a զանցանս] քոյոց / b զանցանս
 42 b զընդոց (չատ յան.)
 43 αβabd եւ արասցեն զկամս քո եւ լիցին
 44 αβabd փառաւորիչք / Ա.-ԴՁ փառաբանիչք
 45 βadԱ.-ԴՁ աստուածութեան / α աստուածութեան
 46 αadԱ.-ԴՁ ի դատաստանաց
 47 αԱ.-ԴՁ բարիսն / b բարիստ
 48 αβabdԳԴ ամենեքեան
 49 b լինին
 50 Ա.Ձ պատկառանաց ամօթոյ
 51 ԲԳ չիֆ եւ (պատկառանաց)
 52 αβabd չիֆ եւ պատկառանաց
 53 Զ քո մեծութեանդ / aԱ.-Դ մեծութեան

թեանդ քոյ. զի¹ եւ զգործ² տգիտութեան սոցա անմեղուծիւն³ համարեսցիս⁴:

42 Եւ⁵ զի սովոր ես⁶ յարգել յոչնչէ⁷, զանինչսն⁸ յինչ⁹ ամեւ, եւ յոչնչէ ի լինելուծիւն արարածոց¹⁰. որ ոչ թողեր զազգս մարդկան¹¹ ի կամս անձանց զինչպիտութեան¹² 13իւրեանց. այլ զթացար առաքեցեր¹⁴ զմիածին Որդիդ¹⁵ քո¹⁶, որ եկն դարձոյց¹⁷ զարարածս յԱստուածուծիւն¹⁸ քո¹⁹, եւ²⁰ հրամայեաց²¹ քարոզել Աւետարանին²² ընդ ամենայն տիեզերս: 43 23Այն զի²⁴ քո միայն²⁵ է²⁶ փառաւորութիւն, եւ քեզ²⁷ իսկ վայել է երկրպագութիւն յամենայն²⁸ 29արարածոց. զի դու միայն ես փառաց եւ պատուոյ³⁰ արժանի: 44 31Արդ՝ զթա՛ յարա-

րածս քո, քոյով բարերարութեամբ³² 33չնորհաւքդ եւ³⁴ առ երկիրս³⁵ Հայոց աշխարհիս, 36զի եւ սոքա³⁷ ծանիցեն զքեզ եւ զմիածին³⁸ Որդի³⁹ քո, զՏէր⁴⁰ մեր Յիսուս Քրիստոս, որ ի քէնդ⁴¹ առաքեցաւ առ մեզ⁴², եւ զգեցաւ զմարմին⁴³ մարդկութեան⁴⁴ մերոյ, եւ նկարեաց⁴⁵ եւ սպաւորեաց զանձն իւր⁴⁶ ի ստեղծուածս⁴⁷ ձեռաց իւրոց, զի զգեցցի զմարմին մարդկեղէն⁴⁸, եւ ազգականաւն մերձեցուցէ զմարդիկ առ քեզ: 45 Քանզի⁴⁹ ոչ հանդարտէին մարդիկ տեսանել զերեսս քո եւ ապրել. վասն այնորիկ⁵⁰ եղեւ նա⁵¹ ի նմանութիւն մարդկան, զի⁵² զմարդիկ արժանիս⁵³ արասցէ Աստուածութեանն⁵⁴ իւրում⁵⁵. զի ազգակից⁵⁶ մարմնովն⁵⁷ 58որ ի մէնջ տեսեալ զԱստուածութիւնն⁵⁹ Որդւոյն՝ յար-

1 α չիբ զի
2 $\alpha\alpha\beta$ զգործս
3 β անմեղութեան
4 Γ համարիցիս
5 $\alpha\Lambda$ -ԴՁ չիբ եւ (զի)
6 Γ յոչնչէ յարգել
7 a յանարգութեան, $\psi\iota\upsilon$. յոչնչէ
8 $\alpha\beta ad\beta\Gamma$ զանիցն / b զանիցնս
9 Λ յոչնչէ ի լինելութիւն ամեւ արարածոցս [Ձ արարածս]
10 $\alpha\beta$ ի լիութիւն արարածոց / $b\Gamma\Gamma$ արարածոցս
11 Γ մարդակ, $\psi\iota\upsilon$. մարդկան
12 Λ -ԴՁ չիբ զինչպիտութեան / βab զինչպիտութիւն
13 Λ -ԴՁ իւրեանց գնալ, այլ
14 α եւ առաքեցեր
15 α որդւի
16 α չիբ քո
17 $\alpha\beta\Lambda$ -ԴՁ եւ դարձոյց
18 b յաստուածութիւնդ
19 Λ -ԴՁ իւր, $\psi\iota\upsilon$. քո
20 Γ չիբ եւ
21 Λ -ԴՁ աւետարանին քարոզել
22 $\alpha\beta ad b$ ընդ տիեզերս ամենայն
23 $\alpha\Lambda$ -ԴՁ այլ, $\psi\iota\upsilon$. այն / β զի այն քո / α զի միայն քո / a չիբ այն
24 Γ չիբ զի
25 $\beta ad\Lambda$ -ԴՁ չիբ միայն
26 b չիբ է (փառաւորութիւն)
27 Γ չիբ քեզ
28 Γ ամենայն
29 α արարածոց քոց, զի
30 βad պատուի
31 $\beta ab d$ արդ տէր [abd չիբ տէր] զթա առ արարածս

32 $b\Lambda$ -Դ բարերարութեամբդ / βad բարերարութեան
33 $b\Lambda$ -Դ [b եւ] շնորհաւք / α շնորհի քո եւ
34 Λ -ԴՁ չիբ եւ
35 b առ երկիրս
36 a զի քեւ սոքա ծանեան
37 Γ քոքս
38 Γ միածին
39 $ab\Gamma\Gamma$ որդիդ / $\alpha\beta d$ որդիս
40 $\Lambda\Gamma\Gamma$ տէր
41 $\alpha\Lambda$ -ԴՁ ի քեզ
42 α չիբ առ մեզ
43 $\alpha\beta$ մարմին
44 α մարդկութեանն / b զմարդկութեանս / Λ -ԴՁ մարդկութեանս
45 β նկարեաց, $\psi\iota\upsilon$. նկարեաց
46 α իւր, $\psi\iota\upsilon$. իւր
47 $\alpha\beta ab d\Lambda$ -ԴՁ ի ստեղծուածս / t ի ստեղծուած
48 Γ մարդեղէն
49 α եւ զի, $\psi\iota\upsilon$. քեզ
50 Λ -Դ այսորիկ
51 α ի նմանութիւն մարդոյ
52 $\alpha\Lambda$ -ԴՁ զի եւ
53 $\alpha\beta d\Lambda$ -ԴՁ արժանի
54 $ad\Lambda$ -ԴՁ աստուածութեան
55 $\alpha\beta ab d$ իւրում / Λ -ԴՁ իւրոյ
56 $\alpha\beta ad$ ազգակից / $b\Lambda$ -ԴՁ զազգակից / t զազգակիցս
57 Λ -ԴՁ մարմնովն
58 β որ էառ ի մէնջ / α որ ի մէջ
59 $\beta ab d\Lambda$ -Դ զաստուածութիւն

գեացուք¹ բարերարութեամբ² Հաւր, եւ ընդ նմին ³ընկալցուք զշնորհս բարերարութեան Հոգւոյդ⁴ սրբոյ⁵ որ ի քէն. զի եւ⁶ շնորհեսցին⁷ պատգամք⁸ Աւետարանի⁹ քոյ այսմ¹⁰ աշխարհի¹¹. զի եւ սոքա ծանիցեն գքեզ եւ զերախտիս¹² ¹³բարերարութեանդ ¹⁴շնորհի քոյ, ¹⁵որ ¹⁶առ ամենեսին է:

46 Այլ¹⁷ որ ¹⁸առատանասդ ամենեցուն՝ ¹⁹տո՛ւր մեզ²⁰, զի լիցուք վկայք ²¹Աստուածութեանդ քոյ, ²²չարչարել վասն անուան²³ քոյ, եւ մեռանել վասն ճշմարտութեան²⁴ քոյ, եւ նորոգել միւսանգամ²⁵ ²⁶ի

գալստեան քոյ, զի դու եկիր եւ մեռար ի վերայ արարածոց քոց, եւ խառնեցեր ²⁷զմահկանացու բնութիւնս մեր յանմահութիւն քո²⁸: 47 Վասն²⁹ այսորիկ եւ մեք մինչեւ³⁰ ի մահ լիցուք վկայք կենդանութեան³¹ քոյ³², զի խառնեցուք³³ ի թիւ³⁴ վկայից քոց. ³⁵զի այլ զի՞նչ ինչ³⁶ արդեաւք³⁷ կարիցեմք առնել դարձուածս փոխարէն բարեացն³⁸ որ ի քէն³⁹ եթէ ոչ տացուք զանձինս մեր փոխանակ պատուիրանաց քոց⁴⁰, ի հաճութիւն կամաց քոց. զի լիցուք ժառանգորդք⁴¹ արքայութեան քում ընդ այնոսիկ որ⁴² հաճոյ ⁴³եղեն առաջի քո. զի մատուցուք զանձինս մեր պատարագ⁴⁴ ⁴⁵Աստուածութեան ⁴⁶քում. ⁴⁷զի կորուսցուք ⁴⁸զանձինս, եւ⁴⁹ ⁵⁰դարձեալ գտցուք զնա⁵¹ յաւուր յարութեան⁵². կացցուք ընդ աջմէ⁵³ քումմէ զանմեղու-

1 *βδ* Դ յագեացուի, *α*Տ երգեացուի, *ψ*Խ յարգեացուի
 2 *α* բարերարութեանն / *s* բարերարութեան / *ԱԳԴՁ* բարերարութեամբն / *β* բարեբանութեամբն
 3 *Ա* ընգալցուի / *b* կալցուի շնորհ
 4 *αβԲԳԴ* հոգւոյն
 5 *Գ* չիբ սրբոյ
 6 *αԱ-ԴՁ* չիբ եւ (շնորհեսցին)
 7 *Դ* շնորհեսցի
 8 *a* պատգամ / *αԱ-ԴՁ* պարգեւի, *ψ*Խ. պատգամբ
 9 *α* աւետարանին / *βabd* աւետարանիդ / *Գ* աւետարան
 10 *βabdԳ* յայսմ
 11 *βad* յաշխարհի
 12 *αβabd* յերախտիս / *Դ* գերախտի / *Ձ* գերախտինս
 13 *αβabdԱ-ԴՁ* բարերարութեան / *Դ* բարերարութեան հոգւոյն սրբոյ որ ի քէն: Այլ որ
 14 *βad* շնորհիդ քո վայելեսցեն, որ առ / *α*Տ շնորհիդ [*α* շնորհի քո] վայելեսցեն [*s* վայելեսցեն]: Այլ որ
 15 *α*Տ չիբ որ առ ամենեսին է
 16 *βԱԲԳՁ* առ ամենեսեան է
 17 *βad* չիբ այլ
 18 *αβad* առատանասդ ամենեցուն [*αβ* առ ամենեսեան] տուր եւ [*βad* չիբ եւ] մեզ
 19 *βad* տուր մեզ տէր միածին որդիտ աստուծոյ շնորհս ի հոգւոյդ [*β* ի հոգւոյն] սրբոյ զի լիցուի *b* եւ մեզ
 20 *ααԱ-ԴՁ* աստուածութեան / *α* աստուածութեան քում
 21 *Ա-ԴՁ* չիբ չարչարել վասն անուան քո / *Գ* չիբ չարչարել ... միւսանգամ ի գալստեան քո (է 46)
 23 *αab* անուանդ
 24 *αb* ճշմարտութեանդ
 25 *ԱՁ* չիբ միւսանգամ
 26 *αβabdԱԲԳՁ* ի գալստեան [*α*Տ գալստեամբ] աստուածութեան քո. զի

27 *Ա* զմահկանութիւն, *βbdԲԳՁ* զմահկանութիւնս, *Դ* զմահկանացութիւնս, *ψ*Խ. զմահկանացութիւնս
 28 *b* յանմահութիւնս քո
 29 *α* եւ վասն
 30 *Ա-ԴՁ* մինչ
 31 *α*Տ աստուածութեան, *ψ*Խ. կենդանութեան
 32 *αbԱ-ԴՁ* քում
 33 *α* առնեսցուի, *ψ*Խ. խառնեսցուի
 34 *α* ի թիւս
 35 *βabd* զի այլ զի՞նչ ինչ / *α* եւ մեք զի՞նչ ինչ
 36 *Ա-ԴՁ* չիբ ինչ
 37 *Ա-Դ* եւս, *ψ*Խ. արդեոք
 38 *b* փոխանակ բարեացս
 39 *βabd* ի քէն է
 40 *α* պատուիրանին քո / *Ձ* չիբ քոց (ի հանութիւն)
 41 *α* ժառանգորդք / *միւսն*. ժառանգաւորք
 42 *bԳ* որք / *βad* ոյք
 43 *b* եղեն քեզ. *չիբ* առաջի քո
 44 *α* պատարագ ընդունելի
 45 *b* աստուածութեանդ քում, եւ զի
 46 *αβad* քո, զի
 47 *Ա-ԴՁ* չիբ զի / *αhs* չիբ զի կորուսցուի զանձինս... յուսացելոց քոց որ յաւիտենից (է 53-56)
 48 *ԲԳԴՁ* զանձինս մեր, զի դարձեալ
 49 *βabdԱ-ԴՁ* զի, *ψ*Խ. եւ
 50 *Գ* գտցուի զսա դարձեալ յաւուր
 51 *Ձ* չիբ զնա
 52 *βabd* յարութեանն
 53 *α* ընդ յաջմէ

թիւն¹ զգեցեալ² ընդ գառինս³ աջակողմեան⁴ դասուն⁵, կամարարաց քոց, յուրախութիւն⁶ սրբոց քոց, որ⁷ սիրեցին զԱստուածութիւն քո ⁸եւ զմիածին Որդիդ⁹, զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս. որ¹⁰ եղեւ¹¹ գառն ճշմարիտ ¹²եւ մատոյց զանձն իւր¹³ քեզ¹⁴ պատարագ¹⁵ վասն¹⁶ մեղաց ամենայն աշխարհի, զի լիցի¹⁷ Հաճեցուցիչ¹⁸ եւ բարեխաւս ընդ արարիչդ¹⁹ եւ ընդ արարածս: 48 ²⁰Իսկ ²¹որ յայս Հաճութիւն ընթացեալ²² ²³մերձեցան՝ պատրաստեաց²⁴ նոցա աւթեվանս²⁵ յարքայութեան²⁶ ²⁷Աստուածութեանն իւրոյ²⁸: 49 ²⁸Իսկ որք ոչն²⁹ կամեցան մտանել ի Հաճութիւն Հնազանդութեան

գալստեան նորա³⁰ յաւիտենից³¹ տանջանս³² խոստացաւ³³:

50 Եւ³⁴ արդ՝ Տէր բարերար, որ եկիր եւ խոնարհեցար եւ առեր զկերպարանս մարդկան, եւ ետուր զանձն քո ամենայն Համբերութեան, եւ ոչ դարձուցեր զանձն քո յանարգանաց ընդ երեսս³⁵ թքանելոյ, եւ մատուցեր Հարկանելեաց³⁶ զծնաւտ քո, քացախ եւ լեղի դառնութեան ³⁷վասն մեր արբեր, քաղցրացո՛ զսիրտ³⁸ ամենայն մարդկան³⁹ ի պաշտաւն քո, զի Հնազանդեցին ընդ ամենահեշտ լծով քով⁴⁰ եւ ապրեսցին ի յաւիտենից⁴¹ տանջանացն. զի լցաւ իսկ⁴² երկիր աստուածպաշտութեամբ քով⁴³. եւ որ մնացեալքս են՝ զի եւ սոքա մի՛ վրիպեսցին⁴⁴ ի ճշմարտութեան⁴⁵ ճանապարհաց քոց, եւ Հրաւիրեսցին⁴⁶ յարքայութեան ⁴⁷սեղանդ եւ վայելեսցեն ի Համբերութենէ⁴⁸ քումմէ: 51 Որ վասն ամենեցուն եկիր ի սպանումն⁴⁹ իբրեւ զգառն⁵⁰, եւ ուրախ արարեր ⁵¹ի մարմին քո, զոր ետուր ի փրկութիւն ամենեցուն,

1 Ձ գամեղուփիւն
2 Ե զգեցեալի
3 Ձ ընդ գառին
4 ԵՁ աջակողման / Ժ աջոյ կողման / ԵԵ աջակողման
5 ԲԳ դասուն
6 Ե յուրախութեան
7 ԵԳ որք
8 ԵԵԺ չիբ եւ զմիածին ... փրիստոս
9 Դ որդիդ փո
10 ԵԺ զի, փիւ. որ
11 ԵԺ եղեր
12 ԵԺ եւ մատուցեր զանձն
13 ԵԺԱ-ԴԶ չիբ իւր
14 ԵԺ չիբ փեզ
15 ԵԺ պատարագ հաւր
16 Ե եւ վասն
17 ԵԺ եղիցես [Ե եղիցիս], փիւ. լիցի
18 Ե հանոյացուցիչ
19 ԵԱ-Դ ընդ արարիչդ / Ե ընդ արարիչն / Ձ ընդ արարիչիդ / Դ ընդ արարիչ
20 Ե իսկ որք ի յոյս եւ ի հանութիւն
21 Դ որք / Ա-ԴԶ որ ընդ այս
22 ԵԵԺԱ-ԴԶ ընթացան
23 ԵԺ չիբ մերձեցան / Ե եւ մերձեցան, պատրաստեցան
24 ԵԺ պատրաստեցեր
25 Ե արթեւանք (յան.)
26 Ե յարքայութիւն
27 ԵԵԺԺ աստուածութեան [Ե յաստուածութեան] փո [Ե իւրոյ] / Ա-ԴԶ չիբ աստուածութեանն
28 Ա-ԴԶ իւրում
29 ԵԱ-ԴԶ ոչն / միւսն. ոչ

30 ԵԺ փո, փիւ. նորա
31 ԵԱԲԳԶ զյաւիտենից / Դ զի յաւիտենից
32 ԵԱ-ԴԶ տանջանս
33 ԵԺ խոստացար / Ա-ԴԶ խոստացար նոցա
34 ԵԺ չիբ եւ (արդ)
35 Ե ընդ յերեսս
36 Ե հարկանելեացն / ԱԲԳԶ հարկանողաց / Դ հարկանողացն
37 Ա-ԴԶ արբեր վասն մեր
38 ԵԺԱԲԳԶ զսիրտս
39 Ե մարդկանս
40 ԵԵԺԲԳԴ լծով փոյ [փո]
41 ԵԺ ի յաւիտենական
42 ԵԺԺ լցաւ իսկ / Ա-ԴԶ չիբ իսկ
43 ԵԺ փո
44 Դ վրիպիցին
45 Ե ի նշմարութեան
46 Ե այլ հրաւիրեսցին
47 Ե սեղան փո եւ
48 Ե ի համբերութեանդ / Ա-ԴԶ յարքայութեան, փիւ. ի համբերութեան
49 Ե ի սպանումն
50 Ե զգառն
51 Ե ի մարմնի փում / Ա-ԴԶ *ի մարմն փում

եւ զուղիսս¹ փափկութեան քոյ ետուր ըմպել, զարիւն քո, վասն կենաց ամենայն² աշխարհի, գթա՛, զի³ յիշեսցեն եւ դարձցին եւ եկեսցեն⁴ առ քեզ ամենայն ծագք երկրի, եւ⁵ երկիր պագցեն առաջի քո ամենեւեան⁶, ոյք իջանցն ի հող⁷։ 7 զի կարող ես միւսանգամ կանգնել⁸, կենդանացուցանել⁹ եւ¹⁰ առնել արժանիս¹¹ մարդասիրութեան քոյ¹²։ զի քո իսկ արեամբ¹³ են փրկեալք¹⁴ եւ ազատեալք յիշխանութենէ խաւարի¹⁵։ 52 Արդ՝ ծանիցեն զքեզ՝ յորոց վերայ մեռար դու¹⁶։ զի քո իսկ են ծառայք եւ քեզ լիցին երկրպագուք։ զի մի՛¹⁷ եկեսցէ ի վերայ մարդկան բարկութիւն սրտմտութեան քոյ։

53 Արա՛¹⁸ զմեզ¹⁹ որդիս լուսոյ եւ որդիս տունջեան, զի փառաւորեսցի անուն քո ի վերայ ամենայն²⁰ տիեզերաց։ զի դու ես փառաւորեալ²¹ ի մշտնջենաւոր²² 23 արքայութեանդ, ²⁴որ Եսդ յէութեանդ, յիս-

կութեանդ, յինքնութեանդ²⁵։ 54 Որ ետուր աւրինակ չարչարանաց²⁶ 27 քոյովդ չարչարանաւք խոնարհութեամբ՝ ²⁸քոյոց սիրելեաց, ²⁹եւ ցուցեր ³⁰զհալածանս քոյով հալածելովդ³¹, եւ ցուցեր զտանջանս³² քոց³³ սրբոց³⁴ 35 ի քո³⁶ մտանել ի տանջանս կոփահարութեանդ³⁷։ 55 Իսկ³⁸ մեք հողեղէնքս բնաւ ³⁹իսկ ⁴⁰զի՞նչ բերիցեմք ի համար ⁴¹զմեր նեղութիւնս⁴² չարչարանաց։ զի դու, Տէր, խոնարհեցար եւ առեր յանձն զամենայն, եւ⁴³ բարձեր ⁴⁴զվիշտս եւ զչարչարանս ⁴⁵ամենայն տիեզերաց։ 56 ⁴⁶Արդ՝ զաւրացո՛ւ ⁴⁷զիս, Տէր⁴⁸, ի ժուժկալութիւն պնդութեան նեղութեանս⁴⁹ ուր⁵⁰ կամս։ զի յերկարեսցի իմս պարծել⁵¹ ի նեղութիւնս⁵² տանջանաց⁵³։ զի հաւասա-

1 d եւ գուղիսս / Դ եւ գուլիստ / միւսն. եւ գուլիս
 2 βabd չիբ ամենայն
 3 βadԳ յիշեսցին, դարձցին
 4 Դ չիբ եկեսցեն
 5 βad չիբ եւ
 6 abbdԱԲԳԶ ամենեւեան / Դ ամենեցուն / βt ամենայն
 7 Զմեզ. Ս ադ. ԻՆՆ 30 :
 8 βabdԱԲԳԶ զի դու կարող
 9 a նորոգել, փխ. կանգնել
 10 b եւ կեցուցանել, փխ. կենդանացուցանել
 11 d չիբ եւ
 12 Ա.-ԴԶ արժանի
 13 Ա.-ԴԶ բուն
 14 b արեամբ
 15 βd փրկեալ
 16 b խաւարի
 17 b մեռարն դու
 18 Ա.-ԴԶ եկեցէ բարկութիւն սրտմտութեան / Դ չիբ սրտմտութեան / քո ի վերայ մարդկան
 19 g արայ, ուղղուած՝ արար
 20 Դ մեզ
 21 Դ չիբ ամենայն
 22 β ես փառաւոր
 23 b մշտնջենաւոր (չիբ ի)
 24 b յարքայութեանդ / Դ արքայութեանդ, յինքնութեանդ, որ եսդ
 25 g չիբ որ եսդ յէութեանդ

25 βabdg յանքնութեանդ, փխ. յինքնութեանդ
 26 g չարչարանաց
 27 aԱԲԳԶ քոյով [a բոով] չարչարանոք / Դ չիբ քոյով չարչարանոք
 28 abd բոոց / b քոյով սիրելեաց
 29 Գ չիբ եւ ցուցեր զհալածանս քոյով հալածելովդ
 30 βabd հալածանս [b զհալածանս] բոով հալածելովն
 31 ԱԲԳԶ հալածելովն
 32 ag տանջանս
 33 βa բոոց, b քոյ, փխ. բոց
 34 Ա.-ԴԶ սրբոց / bg սիրելեաց, փխ. սրբոց
 35 b ի քո մտանելն
 36 g քո (չիբ ի)
 37 βabdg կոփահարութեան / Ա.-ԴԶ կոփալիարութեանդ
 38 g չիբ իսկ (մեբ)
 39 βab զիւն իսկ
 40 g զիւն չբերիցեմք
 41 b գմեր իրքս գնեղութիւն
 42 Ա.-ԴԶ նեղութիւն
 43 βadg չիբ եւ (բարձեր)
 44 βabdg զվիշտս չարչարանաց
 45 Գ յամենայն
 46 b եւ արդ
 47 Զ զիս ամենայն ժուժկալութիւն / ԲԳԴ չիբ զիս
 48 bՉ չիբ տեր
 49 βadԱ.-ԴԶ նեղութեանս / b ի նեղութեանս / t նեղութեան
 50 βabdg ուր / Ա.-ԴԶ ուր, փխ. ուր
 51 Ա.-ԴԶ իմ պարծեալս [ԲԳԴ պարծելս]
 52 bԱԲԳԶ ի նեղութիւն
 53 βbdԱ.-ԴԶ տանջանաց

ընցայց¹ եւ ²ես ընդ սիրելիս քո յաւուրն³, յորում⁴ հատուցանիցես⁵ զանպատում⁶ բարիսդ⁷, որ կայ պահի⁸ ⁹յուսացելոց քոց որ յաւիտենից¹⁰»:

Ը. Եւ¹¹ մինչդեռ ¹²կայր նա կախեալ¹³ այնպէս¹⁴ խաւսեցաւ զայս ամենայն. եւ¹⁵ գրեցին ատենակալ¹⁶ դպիրքն¹⁷ նշանագրացն¹⁸. զի առ ոչինչ համարեալ զկախադանն, եւ ոչ զբրածեծ գանին գրեաց¹⁹ ինչ զվիշտս²⁰. զի ջարդեալ էր զամենայն²¹ մարմինսն²² յոգորածեծն առնելոյ²³: 2 Եւ այլ եւս ²⁴բազում քան զայս խաւսեցաւ՝ ²⁵մինչդեռ կայր²⁶ կախեալ գլխիվայր²⁷, եւ²⁸ գրեցին եւ ²⁹մատուցին ³⁰զայն առաջի

Թագաւորին. քանզի ³¹էր ³²կախեալ զեաւթն աւր³³ զմիոյ ոտանէն³⁴: 3 Եւ յետ այսորիկ³⁵ ետ հրաման³⁶, եւ իջուցին զնա անտի:

4 Սկսաւ³⁷ ³⁸խաւսել ընդ նմա Թագաւորն Հայոց³⁹ Տրդատ⁴⁰ եւ ասէ. «Զի՞նչ ունիս, եւ կամ⁴¹ զի՞նչ եղեր⁴² ի մտի, լինե՞լ կցորդ կենաց իմոց⁴³, որպէս աշխատեցարն⁴⁴ ընդ իս⁴⁵ ⁴⁶ի մանկութենէ վաստակովք⁴⁷, եթէ մեռանել տարապարտուց⁴⁸, ի տարապարտ⁴⁹ խորհուրդս⁵⁰ ընդունայնութեան⁵¹ մտացդ՝ ուր⁵² կասդ իսկ»: 5 Նա պատասխանի ետ⁵³ եւ ասէ. «Փութամ ես ելանել ի մարմնոյս, եւ առնուլ զկեանսն յաւիտենից⁵⁴. այլ⁵⁵ տո՛ւր⁵⁶ հրաման վասն

1 Գ հաւասարեցայց / միւսն. հաւասարեցից
2 Զ ես գսիրելիս / a ես ի նեղութիւնս ընդ սիրելիս
3 Ե յաւուրն / միւսն. յաւուր
4 ԲաբԸԱ-ԴՁց յորում / t յորժամ, փ/ս. յորում
5 ԲաբԸց հատուցանիցես / Ա-ԴՁt հատուցանես
6 ԲԱԲԳԶ զանպատումն
7 Եց բարիսն
8 Դ եւ պահի
9 ԱԲԳ յուսացելոց բեզ յաւիտենից
10 Դ յաւիտեանց / Ե յաւիտենից է / Ա յաւիտենից ամէն / Բ յաւիտենից եւ բեզ փառք յաւիտեանս
11 ԵԱԲԳ եւ արդ
12 ԲաբԸԱԲԳԸց կայր նա / t կայրն կախեալ / a կայր կախեալ
13 Բ չիբ կախեալ
14 Բեց այսպէս
15 ԲաԸ չիբ եւ
16 Գ ատենական
17 Ե դպիրք
18 Գ նշանագրաց
19 Զ կրեաց
20 ԲաբԸԲԳ զվիշտսն
21 Գ ամենայն
22 Բց մարմինն / ԱԲԳԶ զմարմինն
23 ԲԱԲԳԸց յոգորածեծն [ԱԶ յոգորածեծ] առնելոյ / միւսն. առնել
24 Բ բազումս / Բ բազում ինչ խաւսեցաւ
25 Գ չիբ մինչդեռ կայր կախեալ. եւ
26 ԱԲԳԶ կայր նա
27 ԲԵ կախեալ գլխիվայր / միւսն. չիբ գլխիվայր
28 ԲաբԸ չիբ եւ (գրեցին)
29 ԱԶ մատուցին առաջի թագաւորին զայս
30 ԵԱԲԳ զայս / Բ զայս ամենայն առաջի / a չիբ զայն

31 Գ էր նա կախեալ
32 ԲԵԱԲԳԻԻԻԶ կախեալ զնա [s չիբ զնա] զեւթն
33 ԱԲԳԶ է. օր
34 ԲԵԻԻԶ զմիոյ ոտանէն / միւսն. չիբ զմիոյ ոտանէն
35 ԱԲԳԸԻ այսորիկ / ԲԵ այսր / t այնր / Բ այր, փ/ս. այնր
36 ԱԲԳԶ հրամայեաց
37 Գ եւ սկսաւ
38 Ե խաւսել թագաւորն հայոց տրդատ ընդ նմա եւ ասէ
39 ԲաԸ թագաւորն հայոց [a հայոց] / ԲԱ-ԴԸt չիբ հայոց
40 ԱԲԳԸ չիբ տրդատ
41 Բ չիբ կամ
42 ԲԻ եղեր / միւսն. եղիր
43 Բ մերոց, փ/ս. իմոց
44 Գ աշխատեցարն / միւսն. աշխատեցար
45 Ա ընդ յիս
46 Գ չիբ ի մանկութենէ վաստակովք
47 ԱԲԳԶ ֆովք վաստակովք
48 ԱԲԳԸց տարապարտուց / միւսն. տարապարտ
49 Գ չիբ տարապարտ
50 ԲաբԸԱԲԳԸց խորհուրդս / t խորհուրդ
51 ԲաբԸԸԸ [Ե Բ] ընդունայն / Դ ընդունայնութիւն
52 Բեց որ, փ/ս. ուր
53 ԵԱԲԳԸց ետ պատասխանի
54 ԲԸ յաւիտեանս
55 Զ զի, փ/ս. այլ
56 Դ չիբ տուր

իմ որպէս եւ կամիս, զի՛նչ ¹մահ եւ ²Հրամայես ի վերայ իմ»:

6 Ետ պատասխանի ³արքայ եւ ասէ. «Ոչ տամ⁴ զայդ պարգեւ⁵ եթէ⁶ լիցի⁷ քեզ վախճան⁸ մահու⁹ երազ երազ¹⁰ եւ հանգչել¹¹ ի տանջանաց¹², զոր կոչես դու¹³ կեանս¹⁴ յաւիտենից. այլ կտտել զքեզ յերկար¹⁵, զի ¹⁶ոչ լիցի հնար¹⁷ քեզ ¹⁸երազ մեռանել, այլ ¹⁹տանջել զքեզ յերկար²⁰ եւ պահանջել ի քէն զանարգանս դիցն եւ զյամառութիւնդ²¹ քո, որ ոչ կամեցար պաշտել զնոսա»:

7 Եւ ետ հրաման բերել կոճեղս²² փայտից, եւ առնել ըստ ոլորի²³ խոտցաց²⁴ ²⁵ոտից նորա. եւ դնել եւ պնդել ուժգին²⁶ առատկաւք²⁷, մինչեւ իջանէր արիւնն²⁸ ընդ

ծայրս ոտից մատանց²⁹ նորա. եւ ասէ³⁰. «³¹Գիտիցե՞ս կամ³² զգայցե՞ս ինչ արդեաւք³³ զցաւսդ³⁴»: 8 Նա պատասխանի ետ³⁵ եւ ասէ. «Տուաւ ինձ զաւրութիւն, քանզի խնդրեցի ես³⁶ յԱրարչէն արարածոց, որ է³⁷ ճարտարապետ³⁸ եւ Արարիչ ամենայնի՝ որ երեւի³⁹ ⁴⁰եւ որ ոչն երեւի»: 9 ⁴¹Եւ Հրամայեաց, եւ լուծին զնա յայնմանէ⁴²:

10 Եւ ետ հրաման⁴³ բերել բեւեռս երկաթիս⁴⁴ եւ վարել⁴⁵ ընդ ներքանս ոտից նորա. եւ առեալ զձեռանէ⁴⁶ նորա⁴⁷ աստի եւ անտի⁴⁸ ընթացուցանէին զնա⁴⁹ յայս կոյս եւ⁵⁰ յայն կոյս. եւ արիւնն հոսէր⁵¹ իջանէր յոտից անտի, եւ ոռոգանէր⁵² զերկիրն⁵³ սաստիկ յոյժ⁵⁴: 11 Եւ դարձեալ ⁵⁵ասէ ցնա⁵⁶. «Ա՞յդ են¹ աներեւոյթ² արա-

1 $\alpha\beta abd$ ԱԲԳ մահ եւ [Ջ որ] հրամայես [ԱՋ կամիս] վասն իմ / g մահ է ի վերայ իմ / t մահու հրամայես
2 α հրամայեսցես ինձ
3 ԲԳՋ արբայն / a եւ ասէ արբայ
4 αb տամ քեզ
5 α պարգեւս
6 ad ԱԲ քե / Δ զի, փխ. եթէ
7 ag լիցիցի
8 g վաղ վախճան
9 $\alpha b \theta$ չի՞մ մահու
10 βad ԱԲԳՋ արագ արագ
11 b եւ հանգիցես
12 b ԱԲՋ ի տանջանացդ
13 b դու քեզ
14 αb զմահն կեանս
15 ԱԲԳՋ ընդ յերկար
16 $\alpha b g$ ոչ լիցի հնար քեզ [գ չի՞ քեզ. $\alpha\beta$ քեզ հնար]
17 միւսն. հնար լիցի
18 a ԱԲԳՋ արագ / α մեռանել երազ
19 ԱԲԳՋ չի՞ տանջել զքեզ յերկար եւ
20 g չի՞ յերկար
21 ԱԲԳՋ զամառութիւնդ / α զամառութիւն / b զամառութիւն / a յամառութեանդ
22 n կոնիդ / b կոնակս
23 bz ըստ ոլորաց
24 α խոտոցոց / βabd խոտոցոց / θ խոտոցոց / gs խոտոցոց / h խոտոցացն / n խոտոցաց / v խոտոցաց / v խոտոցոց / ww^2 խոտոցի / w^3 խոտոցիցն / z չի՞ խոտոցաց
25 $\alpha\beta abd z$ ոտիցն, չի՞ նորա
26 Ա ուշգիւն
27 g առատակաւք / h առատակովքն

28 $\alpha\beta abd$ արիւնն / միւսն. արիւն
29 g մատանց ոտից
30 βad ասէ քե
31 ԱԲԳՋ գտիցե՞ս արդեոք կամ զգայցես [ԲԳ սգայցես] ինչ զցաւս
32 b եւ կամ
33 b արդեոք (յան.)
34 $\alpha\beta abdg$ զցաւսդ / միւսն. զցաւս
35 αa պատասխանի ետ / միւսն. ետ պատասխանի
36 ԱԲԳՋ չի՞ քե
37 αad որ էն
38 g նշարտապետ, փխ. ցարտապետ
39 b ԱԲԳՋ որ երեւին
40 a եւ որ ոչ / b ԱՋ եւ որ ոչն երեւին
41 βabd ԱԲԳՋ եւ ետ հրաման եւ լուծին զնա / α չի՞ եւ հրամայեաց, եւ լուծին զնա յայնմանէ
42 g ի յայնմանէ
43 βad չի՞ հրաման
44 $\alpha\beta ad$ ԱԲԳՋ երկաթիս / bt երկաթի
45 β վայրել
46 αb զձեռանէն
47 $\alpha\beta abdg$ չի՞ նորա
48 αab ԱԲԳՋ աստի անտի
49 βad չի՞ զնա
50 $\alpha\beta ab$ ԱԲԳՋ չի՞ քե (յայն)
51 ad հոսեալ
52 $\alpha\beta ad \theta$ զոռոգանէր / միւսն. առոգանէր
53 g զերկիրն ամենայն / α զվայրն, փխ. զերկիրն
54 g չի՞ սաստիկ յոյժ
55 α արարածն քո գրիգորիս. ասէ ցնա այոյ այս եւ աներեւոյթ արարածն աստուծոյ
56 g չի՞ ցնա

րածք³ Աստուածոյն քո, զոր դուն⁴ տեսանես»:

12 Նա ասէ⁵. «Բարիոք⁶ ասացեր, եթէ⁷ այս իցեն⁸ աներեւոյթ⁹ արարածք¹⁰ Աստուածոյն իմոյ. վասն զի Սերմանի տկարութեամբ՝ եւ յառնէ զարութեամբ. ¹¹սերմանի անարգութեամբ՝ եւ յառնէ փառաւ¹²: 13 Զի Լալով¹² լան՝ որք տանիցիմ¹³ գսերմանիս իւրեանցէ, այսինքն են¹⁴ վիշտք ¹⁵եւ չարչարանք, որ ¹⁶Հասանեն ¹⁷մեզ որ վասն աստուածպաշտութեանն¹⁸ են. ¹⁹այլ յորժամ ²⁰որայն ի հունձս եկեալ մատուցէ զատուցութեանն²¹ բերրի²² զպտուղ²³ սերմանողացն²⁴ ²⁵ընդ նմին եւ զցնծութիւն²⁶

բերկրութեան²⁷ ուրախութեանց²⁸ ամենայնի բերէ²⁹»:

14 Ասէ թագաւորն. «Բախեցէ՛ք³⁰ զաման լալոյ³¹ արտասուացն³². թող եկեսցէ դմա³³ ուրախութիւն»: 15 Եւ Հանին նմա³⁴ կռուիս ի գլուխն³⁵, Հարկանելով³⁶ ³⁷զնա անհնարին: 16 Սկսաւ Հարցանել զնա³⁸ եւ ասէ. «Ա՞յդ է ուրախութիւնն³⁹»: 17 Եւ նա⁴⁰ ասէ⁴¹. «Այո՛⁴² այս է. զի թէ⁴³ ոչ քրտնեսցի⁴⁴ մշակն ⁴⁵ի տապ խորշակի⁴⁶ ջերմոյն⁴⁷ արեգակնակէզ⁴⁸ լինելով⁴⁹ ⁵⁰ոչ ըմբռնէ⁵¹ զարդիւնս⁵² շայեկանս⁵³ ուրախութեան⁵⁴ պտղոցն⁵⁵ ձմերայնւոյն

1 α այս եւ / Ա էն / Զ անդէն, փխ. ա՞յդ են
2 a.Ձ աներեւոյթբ
3 bg արարածքն
4 βԲԳԶ դու / a գոյն, փխ. դուն
5 βabdg ասէ ցնա [a նա]
6 βb սուրբն [b չիք սուրբն] գրիգոր [b գրիգորիոս] բարիոք
7 βabdԳ քե
8 βadԱԲԳԶ այս [Գ այն] են, փխ. իցեն
9 a աներեւոյթբ
10 Գ չիք արարածք / βadg արարածքն
11 Զ չիք սերմանի անարգութեամբ / ց չիք սերմանի անարգութեամբ ... փառոք (Լ 12)
*** Լ Կ՞ր. Ժ.Ե. 43
12 t լալովն
13 βadԳ տանին / Ա.Զ տանիցեն
Է Ս՞ղ. Ճ.Ի.Ե. 6
14 αβ է, փխ. են
15 ց չիք եւ չարչարանք ... վասն աստուածպաշտութեանն են
16 ԱԲԳԶ որ վասն աստուածպաշտութեան հասանեն մեզ
17 βad մեզ վասն աստուածպաշտութեան, այլ
18 α աստուածութեանն, փխ. աստուածպաշտութեանն
19 ց այլ այժմ ար այն ի հունձս
20 b որայն որ ի հունձս / Գ այն, փխ. որայն
21 βad զարբայութեան, փխ. զատոճութեանն / αbԱ զատոճութեան / Զ զատոճութիւն / ց զատոճութիւնն
22 α բերել, փխ. բերրի
23 b բերն ի պտուղ / βad պտուղն / ց չիք բերրի զպտուղ
24 ց սերմանողաց / α սերմանեացն / βad սերմանողին
25 ց չիք ընդ նմին ... ամենայնի բերէ

26 αb եւ ցնծութիւն
27 αβbdԱԲԳԶ բերկրութեան [α բերկրութեանց] / a բերրութիւն / t բարութեանց
28 βad ուրախութեանցն
29 βad ամենայնի բերէ / միւսն. չիք բերէ
30 αβadg բախիցեք դուք
31 ԱԲԳԶ լալոյն
32 αβabdԱԲԳԶ արտասուաց / αb արտասուաց դորա
33 αβabdԱԲԳԶ դմա / t նմա (ուրախութիւն)
34 ց չիք նմա (կռուիս)
35 βad ի գլուխ / ց գլուխն
36 βad հարկանելոյ
37 αβabdԱԲԳԶ չիք գնա (անհնարին) / ց չիք գնա անհնարին ... հարցանել գնա
38 Գ հարցանել ցնա
39 a ուրախութիւն / αβbd ուրախութիւնն [αb fn]
40 αβd չիք նա
41 Զ «Պ՛տ, պտսխնի կամ պտսնի (պատ.), պ կարմրադեղնով=ետ պատասխանի
42 αβadg չիք այո
43 abd եքէ
44 abdԱԲԶ ոչ քրտնիցի / αβց քրտնեսցի / Գt քրտնի
45 βad ի տապոյ / ց չիք ի տապ խորշակի ... շայեկանս ուրախութեանն
46 b խորշակին
47 αb ջերմութեանն / αβadԱԲԶ ջերմոցն
48 αβaԱԲԳԶhz արեգակնակէզ / bt արեգակէզ / d արեգական
49 αadԲԳԴ լինելով / t լինելոյ / β լինով
50 ց ոչ ժողովէ զպտուղ
51 αβ ըմբռնէ
52 αβabdԱԲԳԶ զարդիւնս / t արդիւնս
53 aԱԲԳԶ շայեկանս / d շայեկան
54 αβabdԲԳ ուրախութեան / միւսն. ուրախութեանն
55 b պտղոց

Հանգստեան¹»։ 18 ²Ետ պատասխանի ար-
քայ ³եւ ⁴ասէ. «Դու ⁵աստէն իսկ աշխա-
տեաց ի մշակութիւն տանջանացդ⁶, յո-
րում կասդ⁷»։

19 Եւ ետ Հրաման⁸ բերել ⁹ադ ¹⁰եւ բո-
րակ եւ բարկ քացախ, եւ ընկենուզ զնա
յորսայս, եւ դնել զգլուխ նորա¹¹ ի հիւ-
սանց մամուլս¹² եւ դնել փող եղեգան ի
քիթս նորա, ¹³եւ արկանել զայն ընդ
քիթս¹⁴ նորա¹⁵։

20 Եւ յետ այսորիկ¹⁶ ¹⁷ետ Հրաման, եւ
բերին պարկս աւղենիս¹⁸ մեծամեծս եւ¹⁹
լցին զայն մոխրով Հնոցի. եւ արարին թու-
լագոյն²⁰, զի մի՛ կարի լի իցէ²¹, վասն տու-
րեաառ շնչոյն²², ²³զի հարկանելով ընդ
խելսն վտանգեսցէ²⁴ զնա։ 21 Եւ²⁵ ագու-

ցին զայն ի գլուխ նորա²⁶, եւ ²⁷կապեցին
զբերան պարկին ի փողս նորա. ²⁸եւ կաց
նովաւ աւուրս²⁹ վեց։ 22 Եւ յետ այսորիկ³⁰
ետ Հրաման, եւ ³¹ածին առաջի թագաւո-
րին, ³²եւ ի բաց³³ Հանին զպարկն ի
գլխոյն³⁴։

23 ³⁵Սկսաւ ³⁶խաւսել ³⁷թագաւորն եւ
ասէ. «Ուստի՞ գաս. ³⁸թերեւս յարքայութե-
նէ անտի գայցես զոր ասէին»։ 24 Ետ պա-
տասխանի Գրիգորիոս եւ ասէ. «³⁹Այո՛,
ի՛սկ յարքայութենէ զոր ասէի՛ անտի գամ.
⁴⁰վասն զի արժանի արար զիս Աստուած⁴¹
զայս ամենայն կրել ⁴²յանձին վասն ա-
նուան իւրոյ⁴³։ 25 Արդարեւ իսկ⁴⁴ կայ
մնայ⁴⁵ ⁴⁶ինձ արքայութիւնն որ ոչ⁴⁷ անցա-

1 *αβαδԱԲԳԶ* գ մերանոյն [dg մերանոյն, b մերայնոյն, α մերայնոյն] հանգստեան / t մերայնոյ հանգստեանն
2 *g չիբ* ետ պատասխանի ... յորում կասդ
3 *bd* եւ ասէ. իսկ աստէն իսկ [d չիբ իսկ] աշխատեաց
4 *αβα* ասէ իսկ աստէն [a դու աստէն] աշխատեաց
5 *β**ի մշ իսկ աստէն. աշխատեաց ի մշակութիւն
6 *α* ի մշակութեան տանջանադ
7 *ԱԲԳԶ* կասդ իսկ
8 *g չիբ* հրաման
9 *αβαδԱԲԳԶgn* ադ եւ բարակ [abn բարակ, g բորակ] եւ բարկ քացախ [g քացախ] եւ արկանել [αβαd եւ ընկենուզ] զնա յորսայս / t ադ եւ բարկ քացախ եւ բորակ եւ արկանել զնա յորսայս / w ադ եւ բարակ
10 *v* եւ բարակ, եւ արկանել
11 *βαdԱԲԳ* գգլուխ նորա / միւսն. գգլուխն նորա
12 *βαd* ի մամուլս հիւսանց
13 *ԱԳԶ չիբ* եւ արկանել զայն ընդ քիթս նորա
14 *ww²w³* ընդ քիթս, *փխ*. ընդ քիթս / *g* ի քիթս, *փխ*. ընդ քիթս
15 *a չիբ* նորա (եւ յետ)
16 *βαd* այնորիկ
17 *α* աւղենի մեծ եւ հրամայեաց լնուլ զայն / *b* մեծս եւ ետ հրաման եւ լցին
18 *Զ* օթենիս
19 *βαbdg* մեծս եւ
20 *αβαδԱԲԳ* քուլագոյն / *Գ* քոյլագոյն
21 *α* լիցի, *փխ*. լի իցէ
22 *a* շնչուն
23 *α* զի արկանելով ի խելսն վտանգեսցեն
24 *bz* վնասեսցէ, *փխ*. վտանգեսցէ

25 *a չիբ* եւ (ագուցին)
26 *βαd* գլխոյ նորա
27 *g* կապեցին զպարկն ընդ փողս
28 *αβαδԱԲԳԶ* եւ եկաց նովին [ԱԲԳԶ նովին] / *g* եւ եկաց այնպէս աւուրս երիս եւ կոչեաց առաջի եւ ասէ քերեսս զայցես դու յարքայութենէ անտի զոր ասէիրն, ասէ գրիգորիոս, այոյ յարքայութենէ անտի գամ, վասնզի արժանի արար զիս աստուած կրել զայս եւ արդարեւ կա եւ մնայ ինձ արքայութիւնն եւ ուրայութիւնն որ ոչ անցանէ (Ը 25)։ Այսպէս համառոտում է՝ շարունակ ռատումներ անելով. ուստի այսուհետեւ նշանակում ենք միայն իրական տարբերութիւնները։
29 *ԱԲԳԶ* հանդերձ աւուրս գ.
30 *αβαb* յետ այնորիկ
31 *αβαb* ածին զնա առաջի
32 *ԱԲԳԶ չիբ* եւ ի բաց հանին զպարկն ի գլխոյն
33 *b* իրբեւ, *փխ*. ի բաց
34 *βb* ի գլխոյ նորա
35 *b* սկսաւ հարցանել զնա թագաւորն եւ / *Զ* սկսաւ թագաւորն խօսել եւ ասել
36 *βαd* ասել թագաւորն
37 *α* այսպէս թագաւորն. *չիբ* եւ ասէ
38 *αβαbd* քերեսս զայցես դու յարքայութենէ անտի, զոր
39 *βαd* այո՛ յարքայութենէն իսկ
40 *β* զի վասն այսորիկ արժանի
41 *α* տէր, *փխ*. աստուած
42 *αβαdԱԲԳԶ* յանձն իմ վասն / *b* իմում
43 *α* նորա, *փխ*. իւրոյ
44 *ԱԲԳԶ չիբ* իսկ
45 *αԱԲԳԶ* կայ եւ մնայ
46 *α* ինձ արդարութեան պսակն, փոխանակ
47 *b* ոչն

ԱԷ՞. փոխանակ ¹մոխրոյն՝ անթառամ ծաղիկքն², եւ փոխանակ քացախոյն՝ անսպառ ուրախութիւնքն³»:

Թ. ⁴Եւ սաստկացեալ թագաւորին՝ ետ պնդել զոտս նորա ի հրապոյրս⁵ տկաց, եւ կախել զնա գլխիւ վայր. եւ ետ դնել ձագար⁶ ի նստոյ տեղուղ⁷ նորա, եւ արկանել ջուր տկաւ ⁸յորովայն նորա: 2 Եւ ետ ⁹հրաման, եւ իջուցին յայնմանէ¹⁰. եւ¹¹ սկսաւ հարցանել զնա¹² եւ ասէ¹³. «Առնե՞ս զկամս ¹⁴իմ, ¹⁵թէ ոչ պաշտես զդիսն, որ են ամենայն երկրի կեանք եւ շինութիւն¹⁶»:

3 Ետ¹⁷ պատասխանի Գրիգորիոս¹⁸ եւ ասէ. «Ես Տեառն Աստուծոյ իմոյ¹⁹ երկիր պագանեմ, զի նա է արարիչ եւ կեանք եւ շինութիւն. եւ զՈրդին Հաստիչ եւ Համազաւր եւ Համագործ²⁰, եւ զՀոգի²¹ նորին, որ ելից²² իմաստութեամբ զամենայն տիեզերս: 4 Այլ զկուռս կռեալս, կոփեալս²³, քերեալս²⁴ եւ արարեալս²⁵ ոչ կալայ երբեք

²⁶առ աստուածս, եւ ²⁷մի՛ ²⁸լիցի այլ ունել՝ մինչեւ իցէ շունչ²⁹ իմ³⁰ ի մարմնի իմում»:
5 Ետ³¹ պատասխանի թագաւորն եւ ասէ. «Փոխանակ զի իշխեաց ասել կռեալս եւ³² քերեալս³³ դիցն՝ պահանջեսցի դա ընդ այդորիկ³⁴»:

6 Եւ³⁵ ետ հրաման քերել³⁶ զկողս նորա երկաթի քերչաւք, մինչեւ ոռոգան³⁷ վայրքն ամենայն³⁸ յարենէ նորա: 7 Եւ³⁹ սկսաւ ասել⁴⁰ ցնա. «Արդ⁴¹ արասցե՞ս զկամս իմ, Գրիգորիոս, որ յայդպիսի⁴² տանջանս մատնեցար»:
8 Ասէ ⁴³ցնա. «Ինձ լիցի պահել զուխտ⁴⁴ աստուածպաշտութեան⁴⁵, զոր ուսայ ի մանկութենէ իմմէ, ⁴⁶որ կարողն է փրկել զիս յամենայն նեղութենէ, եւ զքեզ արկանել ի տանջանս⁴⁷ որ ոչ ճանաչես զնա, եւ⁴⁸ դարձեալ⁴⁹ զայլս⁵⁰ եւս⁵¹ զարհուրեցուցանել կամիս եւ

՞ Ըմբ. Ի ՏԷԷ. Գ 8:

- 1 Գ չի՛ք մոխրոյն ... եւ փոխանակ
- 2 *ααβ* ծաղիկն
- 3 *ααβ* ուրախութիւնն / ԱԳՁ ուրախութիւն
- 4 *βabdԱԲԳՁ* եւ *[ԱԲԳՁ եւս]* բարկացեալ թագաւորն / *ααβ* չի՛ք եւ սաստկացեալ թագաւորին ... փակել ի պաշտմանէ սիրոյ նորա (Թ՝ 8)
- 5 *βabdԱԲԳՁոն* ի հրապարս
- 6 *gn* ձագար
- 7 *t* ի նստատեղոջ
- 8 *βadg* յորովայն նորա, մինչեւ դառնալ ընդ փիթս եւ ընդ բերան նորա *[ad չի՛ք նորա]*. եւ ետ *aԱԲԳՁ* հրաման իջուցանել
- 9 Գ յայնցանէ
- 11 *ԱԲԳՁ չի՛ք* եւ (սկսաւ)
- 12 *βadԳ չի՛ք* զնա
- 13 *β* եւ ասել
- 14 *t* իմ եւ պաշտե՞ս
- 15 *βabdԱԲԳՁ* թէ *[b եթէ]* ոչ պաշտես
- 16 *b* շինութիւնն
- 17 *a* նա ետ
- 18 *β* սուրբն գրիգորիոս / *ad չի՛ք* գրիգորիոս
- 19 *βabdԱԲԳՁ չի՛ք* իմոյ
- 20 *βad* զհամագործ
- 21 *d* զհոգին
- 22 *b* ելիցն
- 23 *b* եւ կոփեալս
- 24 *b չի՛ք* քերեալս

- 25 *b* եւ գարարեալս
- 26 *ԱԲԳՁ* առ աստուածն նշմարիտ եւ / *a* առ չաստուածս
- 27 *abdԱԲԳՁ մի՛* այլ լիցի ունել
- 28 *β* լինել ունել
- 29 *βb* շունչս
- 30 *βbԱԲԳՁ չի՛ք* իմ
- 31 *d* եւ ետ
- 32 *βadԱԲԳՁ չի՛ք* եւ (քերեալս)
- 33 *ԱԲԳՁ չի՛ք* քերեալս
- 34 *Ձ* այնորիկ
- 35 *a չի՛ք* եւ
- 36 *β* քերելս
- 37 *b* առոգան
- 38 *b չի՛ք* ամենայն
- 39 *ԱԲԳՁ չի՛ք* եւ
- 40 *ab* հարցանել, *փիս*. ասել
- 41 *ԱԲԳՁ չի՛ք* արդ
- 42 *ԱՁ* այդպիսի / *ab* յայդչափ, *փիս*. յայդպիսի
- 43 *βb* ցնա սուրբն *[b չի՛ք սուրբն]* գրիգորիոս. ինձ
- 44 *βbԱԲԳՁ* զուխտն
- 45 *b* աստուածութեան, *փիս*. աստուածպաշտութեան
- 46 *b չի՛ք* որ կարողն է ... նեղութենէ
- 47 *b չի՛ք* ի տանջանս
- 48 *t չի՛ք* եւ
- 49 *βabdԱԲԳՁ* եւ դարձեալ
- 50 *b* եւ զայլս / *d* զայլ
- 51 *t* իսկ, *փիս*. եւս / *β չի՛ք* եւս

քակել ի պաշտմանէ՛1 սիրոյ՛2 նորա»: 9 Ետ պատասխանի թագաւորն եւ ասէ. «Ո՛ր է՛3 Աստուած՛4 քո, որ փրկէն՛5 զքեզ ի ձեռաց իմոց, եւ կամ դատի, որպէս՛6 ասացեր՛7, դատաստանաւք՛8 իւրովք»:

10 Եւ՛9 ետ հրաման, եւ բերին տատասկ երկաթի բազում սակառեաւք՛10, եւ՛11 արկին ի վերայ գետնի թանձր. եւ՛12 մերկացուցին զԳրիգորիոս՛13, եւ արկին ի վերայ տատասկին մերկ՛14. 15 Եւ ծակոտեալ՛16 լինէին՛17 մարմինք նորա առ հասարակ. 18 Եւ քարշեցին եւ թաղեցին՛19 զնա ի տատասկին՛20. եւ շրջշրջէին՛21 զնա անդէն՛22, մինչեւ առ հասարակ ծակոտեցան՛23 մանրիկ՛24 մարմինք՛25 նորա, մինչ զի՛26 ոչ մնաց՛27 ի նմա տեղի ողջ՛28:

11 Եւ ի միւսում՛29 աւուրն ածին զնա առաջի նորա: 12 Սկսաւ՛30 հարցանել զնա եւ ասէ. «Յարմացեալ զարմացեալ եմ, եւ կարի քաջ. զիա՛րդ կեաս դու՛32 կենդանի. 33 Եւ ոչ ինչ գրեցեր՛34 դու՛35 զցաւսդ, եւ խաւսիս եւս. զի արժանի՛36 էր, թէ՛37 վաղուց էիր դու՛38 վախճանեալ՛39 ի տանջանաց՛40 այտի՛41»:

13 Ետ պատասխանի Գրիգորիոս՛42 եւ ասէ. «Ոչ է իմ ժուժկալուժիւն՛43 տոկալոյդ՛44 իմով զաւրութեամբ՛45, 46 այլ ուժով շնորհի Տեառն՛47 իմոյ, 48 Եւ իմոյ յաւժարութեան՛49 կամացս՛50, որ խնդրեցի ի նմանէ, զի եւ՛51 դու զփորձ առցես զճառայիս՛52 Աստուծոյ. 53 զի գիտացես, թէ՛54 ոչ ոք կարէ՛55

1 bd ի պաշտամանէ
 2 b եւ ի սիրոյ / βad չիբ սիրոյ
 3 αabd n^oվ է, փիւ. n^oւր է
 4 αabdԱԲԳԶ այն աստուած [αab աստուածն] / β աստուածն
 5 ԱԲԳԶ փրկէ
 6 b որպէ / Ա ոպս (պատ.) / Զ այսպէս
 7 βa ասացերդ
 8 ԱԲԶ դատաստանօքն
 9 b չիբ եւ (ետ)
 10 αβabdԱԲԳԶն սակառաւք / g սակառիւք
 11 αβabdԱԲԳԶ արկին ի գետնի [b ի գետնիւն]
 12 βad չիբ եւ (մերկացուցին)
 13 α գտուրբն գրիգորիոս
 14 Զ մեկ, փիւ. մերկ
 15 βad չիբ եւ ծակոտեալ ... նորա առ հասարակ
 16 Գ ծակոտեալք
 17 ab լինէր
 18 αβabd եւ քարշէին [ab քարշէին] եւ քաղէին [ab քաղէին] զնա [b զնա առ հասարակ ի վերայ տատասկին / ի տատասկին
 19 Գ քաւայեցին, փիւ. քաղեցին
 20 ԱԲԶ ի տատասկն
 21 z շրջմըշէին
 22 βad չիբ անդէն
 23 ab ծակոտեցաւ / β ծակոտեցեն
 24 b սաստիկ, փիւ. մանրիկ / βad մանր
 25 β ամենայն մարմինք
 26 βad չիբ մինչ զի
 27 βad եւ ոչ մնաց
 28 β ոչ, փիւ. ողջ

29 d եւ միւսում
 30 b եւ սկսաւ
 31 αβabdԳ գարմացեալ [α եմ] գարմացեալ եմ եւ [αaԲ չիբ եւ] կարի / t գարմացեալ եմ կարի
 32 αβbdԱԲԳԶ կաս դու / a կեայս. չիբ դու
 33 b եւ առ ոչինչ
 34 Ա կրեցեր, հիւնը՝ գրեցեր / Զ կրեցեր
 35 βad չիբ դու (զցաւսդ)
 36 ԱԶ զի արժանի
 37 a զի, փիւ. թէ / α եթէ
 38 αβad չիբ դու
 39 a վաղնանեալ / α վախնանել
 40 ԱԲԳ ի տանջանացդ
 41 a այդի / Ա յայդմանէ, հիւնը՝ յայդցանէ, փիւ. այտի / Զ յայդմանէ, ԲԳ յայդցանէ, փիւ. այտի / α չիբ այտի
 42 β սուրբն գրիգորիոս
 43 Բ ժուժկալութիւն
 44 αβadԱԲԶ տոկալոյս
 45 b իմոյ զարութեամբ
 46 αβabdԱԲԳԶ այլ ուժով [β ուժի, b ուժոյ] շնորհի / t այլ շնորհիւ
 47 b տնն (պատ.)
 48 α եւ իմ
 49 ԱԲԳ յօժարութեանն / Զ ժուժկալութեան, փիւ. յօժարութեան
 50 αβabdԱԲԳԶ կամացս / t կամացն
 51 a չիբ եւ
 52 α զճառայից / d ճառայիս
 53 α որպէս զի գիտացես / ԱԲԳԶ զի եւ գիտացես
 54 α եթէ / t զի, փիւ. թէ
 55 αab կարէ / միւսն. կարացէ

մեկնել¹ գյուսացեալս² ի նա³ ի սիրոյ նորա: 14 Զի նա տայ⁴ ոյժ⁵ եւ զաւրութիւն համբերութեան⁶ համբերել⁷ նեղութեանց⁸ 9 եւ փորձութեանց. զի ամաչեսցեն անարեմք յունայնութեան իւրեանց⁹ 10 եւ յամբարշտութեան եւ յապստամբութեան իւրեանց¹¹, որ իբրեւ զքեզդ իցեն, եւ կացցեն¹² 13 ամալթով յաւուրն¹⁴ այցելութեան եւ¹⁵ յանդիմանութեան¹⁶»:

Ժ. Եւ ետ հրաման արկանել կապիճս երկաթիս¹⁷ ի ծունկս նորա, եւ վարել ուռունս¹⁸ ստուարս, եւ բառնալ ի կախաղան՝ մինչեւ 19 յաւազեցին ծունկք²⁰ նորա անդէն²¹: 2 Եւ կաց²² կախեալ այնպէս²³ զերիս աւուրս²⁴:

3 Եւ յաւուրն չորրորդի²⁵ հրաման ետ²⁶ թագաւորն, եւ իջուցին զնա ի կախաղանէն²⁷, եւ ածին կացուցին զնա²⁸ 29 առաջին նորա: 4 Խաւսել սկսաւ թագաւորն եւ ասէ. «Տե՛ս³⁰ դու³¹, Գրիգորիոս, զի ոչ փրկեաց զքեզ սնտոի յոյսն քո³², յոր³³ յուսայիր դու³⁴. 35 Հե՛հան զքեզ³⁶ ի ձեռաց իմոց»:

5 Ետ պատասխանի Գրիգորիոս³⁷ եւ³⁸ ասէ. «Տե՛ս դու³⁹, զի սնտոի են⁴⁰ յոյսքն քո⁴¹, եւ 42 ոչ կարացին 43 հաւանեցուցանել եւ ոչ երկեցուցանել զիս. զի⁴⁴ զոր դուն⁴⁵ պաշտես՝ սնտոի է, եւ ամենայն գործ⁴⁶ 47 մոլորութեան քոյ: 6 Այլ տե՛ս դու, զի ո՛չ ի տանջանաց քոց⁴⁸ երկեայ ինչ ես⁴⁹, 50 եւ ոչ զսաստ ահի քոյ համարեցայ. այլ զաւ-

1 Գ չիք մեկնել
2 α գմեզ գյուսացեալս / a գյուսացեալսս / b գյուսացեալսն
3 b չիք ի նա
4 a տա
5 ab ոյժ / միւսն. ուժ
6 αβad համբերութիւն զարութեան
7 b չիք համբերել
8 βd համբերել [β համբել] նեղութեան
9 βad եւ փորձանաց հաւատացելոց իւրոց [ad չիք հաւատացելոց իւրոց], զի ամաչեսցեն
*** Սաղմ. ԻԳ. 4
10 Գ չիք եւ յամբարշտութեան եւ յապստամբութեան իւրեանց / α եւ յանարեմութեան եւ յապստամբութեան
11 αβabd չիք իւրեանց
12 βabdԲԳ կայցեն
13 α յամալթ յուրացութեան յանդիմանութեանն
14 βabd յաւուր
15 βad այցելութեանն. չիք եւ
16 β յանդիմանութեան արդար դատաւորին
17 βadԳ երկաթիս / միւսն. երկաթի / α երկաթի կապիճս
18 gw տոռունս
19 αβabdԱԲ յաւազեցին / t յօշեցան / Գ յօժեցին / Զ հոսեցին / α անդէն յաւազեցին ծունկէն: եւ
20 a ծունք
21 αβabdԱԲԳ անդէն / t անդրէն
22 αβabdԱԲԳs եկաց
23 αas կախեալ այնպէս / միւսն. չիք այնպէս
24 αβabds աւուրս [as գաւուրս] երիս [s եւաթն]

25 αβabdհոռւ յաւուրն երրորդի / s եւաթներրորդի / Զ չորրորդի
26 αb ետ հրաման
27 d ի կաղաղանէն / α անտի, փխ. ի կախաղանէն
28 βadԱԲԳԶ չիք գնա
29 β առաջի թագաւորին նովին տանջանաւն, խաւսել
30 a տես, ուղղուած՝ գիտես / α տեսանես
31 ԱԲԳԶ չիք դու
32 d քի (պատ.), փխ. քո
33 αβabdԱԲԳԶ յոր / dt որ
34 βad յուսացեալ էիր. չիք դու
35 d չհանու / α չիք չեհան գեզ ի ձեռաց իմոց
36 t գեզ ապրել
37 α սքն (պատ.) գրիգորիոս
38 β չիք եւ
39 α տեսանես. չիք դու
40 αb սնտոի է
41 αβb յոյսն քո
42 t եւ ոչ կարացին երկեցուցանել
43 αβabd հաւանեցուցանել զիս եւ ոչ երկեցուցանել [b զիս]
44 βa չիք զի
45 ԱԲԳԶ գոր դու
46 αβԲԳԶ գործք
47 αb քո մոլորութիւն [b մոլորութեան] են: Այլ
48 Գ չիք քոց
49 α չիք ինչ ես
50 βad եւ [a չիք ես]. եւ ոչ զսաստ ահի քո համարեցայ ինչ, այլ / αԱԲԳԶt չիք եւ ոչ զսաստ ահի քո համարեցայ ինչ

րութեամբ Տեառն իմոյ¹ մարտեալ² ընդ
 թշնամուոյն³ որ ի ծածուկն⁴ քեւ⁵ պատե-
 րազմի ընդ ճշմարտութեան⁶, եւ մատնեցի⁷
 զմարմինս⁸ իմ⁹ 10ի կիզումն տանջանաց.
 11զի եթէ վաղ եթէ անագան¹² 13սակայն
 քակտի¹⁴ Հնացեալ մարմինն¹⁵. զի¹⁶ եկեսցէ
 ճարտարապետն, գտեալ զորդիս մարդկան՝
 17միւսանգամ 18զնոյն Հնացեալն անդրէն
 նորոգեսցէ: 7 Զի զորոց¹⁹ 20զոգիսն գտանէ
 ի պարկեշտութեան, 21ի զգաստութեան, ի
 սրբութեան, ի քաղցրութեան, ի հեզու-
 թեան, յաստուածապաշտութեան կեցեալ²²
 նորոգէ, զարդարէ, կեցուցանէ զնոյն ո-
 գիս²³ նովին²⁴ մարմնով²⁵: 8 Իսկ զորս
 գտանէ յանաւրէնութեան եւ²⁶ յամբարշ-

տութեան, յաստուածատեցութեան²⁷, 28ի
 կռապաշտութեան կեցեալ՝ թէպէտ եւ²⁹
 բուսանել բուսանին³⁰ մարմինք նոցա 31առ
 ժամանակ մի՝ այլ 32զնոսին նովին ոգւով³³
 եւ նովին մարմնով արկանէ ի գեհեն³⁴,
 35յանչէջ հուրն, յաւիտենից³⁶ տանջանս³⁷,
 մանաւանդ զայնոսիկ, որ իբրեւ զքեզդ են
 ի կռապաշտութեան»:

9 Իսկ իբրեւ 38լուաւ զայն թագաւորն՝
 բարկացաւ ընդ բանսն եւ ասէ. «³⁹Ինձ ոչ է
 փոյթ զայնմանէ, թէ⁴⁰ նորոգեսցէ⁴¹ զքեզ
 Աստուածն քո թէ ոչ⁴². 43Ինձ ոչ է պէտ
 զայնմանէ: 10 Այլ զի ասացեր, եթէ զքեզ⁴⁴
 յանչէջ հուրն արկանէ⁴⁵ ես զքեզ 46աստէն
 իսկ⁴⁷ այրեցից շիջանուտ հրով⁴⁸. տես-
 ցուք⁴⁹, քո Աստուածն զի⁵⁰ արասցէ⁵⁰»:

11 Եւ ետ հրաման երկաթի պու-
 տամբք⁵¹ հալել կապար, 1եւ մինչդեռ ջերմ

1 b տեսանն իմոյ
 2 d մարտեցայ
 3 α ես ընդ թշնամուոյն
 4 ααԱԲԶ ի ծածուկ / Գ ի ծածուկբ
 5 a չիբ քեւ / Գ եւ, փիւ. քեւ
 6 αβab ընդ նշմարտութեանն
 7 ԱԲԳԶ եւ մատնեցի / αβabd եւ մատնեցի ես / t մատնեցից
 8 β գմարմին / b *գմարմիս
 9 Ա.Զ չիբ իմ
 10 αβabdԱԲԳԶhsz ի կիզումն [as յայրումն] տանջանաց / t չիբ ի կիզումն
 11 βadԱԲԳԶz զի թէ. [Գ չիբ թէ, z եթէ] վաղ
 12 αβadԱԲԳԶz եթէ [βad թէ, α եւ եթէ] անագան
 13 βad չիբ սակայն / α չիբ սակայն ... նարտարապետն
 14 βabd քակի
 15 βabd մարմինս հնացեալ / ԱԲԶ մարմինս
 16 βad այլ, փիւ. զի
 17 ԱԲԳԶ զնոյն հնացեալս միւսանգամ / b միւսանգամ զնոյն անդրէն նորոգեսցէ / αβad միւսանգամ զնոյն հնացեալն անդէն [α հնացեալ մարմինն] նորոգեսցէ
 18 t չիբ զնոյն հնացեալն անդրէն
 19 α որոց / b գորոյ
 20 Ա.Զ զհոգիսն / βad գտանէ զոգիսն / α զոգիսն գտեալ
 21 ԱԲԳԶ չիբ ի զգաստութեան / α ի զգաստութեան, ի սր (α-ից այստեղ թուղթ է ընկած, որով մնում է կիսատ)
 22 ԱԲԳԶ կացեալ
 23 ԱԲԳԶ ոգի / b հոգիս
 24 βd նոցին
 25 βad մարմնով
 26 βad չիբ եւ

27 b եւ յաստուածատեցութեան
 28 b ի կռապաշտութեան կեցեալ, թէպէտ / միւսն. չիբ կեցեալ
 29 βd չիբ եւ
 30 Ա.Զ բուսանի
 31 βad չիբ առ ժամանակ մի
 32 βabdԱԲԳԶ զնոսին իսկ նովին
 33 b հոգւով
 34 ԱԲԳԶ ի գեհեն / β ի գեհենն / a ի գեհենն
 35 b եւ յանչէջ / βad ի հուրն անչէջ
 36 b եւ յաւիտենից
 37 abԲԳ տանջանսն
 38 βad լուաւ զայն թագաւորն / եԱԲԳԶ լուաւ [Զ լուեալ] թագաւորն / t զայն թագաւորն լուաւ
 39 ԱԲԳԶ ինձ չէ փոյթ
 40 եԱԲԳԶ եթէ
 41 βabdԱԲԳԶ նորոգեսցէ / t նորոգէ
 42 b եթէ ոչ
 43 βabdԱԲԳԶ չիբ ինձ ոչ է պէտ զայնմանէ
 44 adԱԲԳԶ թէ զքեզ
 45 β տանի, փիւ. արկանէ
 46 Զ աստէն հուրն այրեցից
 47 adԶ չիբ իսկ
 48 βabdԱԲԳԶ շիջանուտ Ա.Գ շիջանիւթ, Բ շիջանիւտ, Զ շիջանիւր / հրովս
 49 a եւ տեսցուք
 50 b արասցէ ինձ / v զիարդ այրեսցէ, փիւ. զի⁵⁰ արասցէ
 51 ԱԲԳԶv պուտկոբ / β պուտմամբ / v բուտմամբ

էր՝ իբրեւ զջուր հոսել արկանել զմարմնով² նորա: 12 Եւ այրեցին զմարմինս³ նորա առ հասարակ, եւ ոչ մեռաւ. այլ կայր մեծաւ ուժով⁴, եւ⁵ զինչ հարցանէին՝ վաղվաղակի տայր պատասխանի:

13 Եւ զարմացեալ թագաւորն⁶ ընդ ժողովալութիւն համբերութեանն⁷ յարի անհնարին եւ⁹ ընդ տոկալ նորա¹⁰ եւ ասէ, թէ¹² «Զիա՞րդ կայ ի քեզ շունչդ¹³ յայդչափ¹⁴ ժամանակաց¹⁵, 16 եւ ի չարաչար տանջանացդ¹⁷, որով զքեզն¹⁸ կտտեցի»: 14 Ետ պատասխանի Գրիգորիոս¹⁹ եւ ասէ. «Ո՞չ վաղ իսկ ասացի քեզ, եթէ²⁰ զի առցես դու²¹ զփորձ համբերութեան ծառայիս²² Աստուծոյ. զի տայ զաւրութիւն յամալթ առնել²³ զայնոսիկ, որ առանց նորա իցեն²⁴ եւ մարտնչիցին²⁵ ընդդէմ նորա իբրեւ²⁶

զքեզդ: 15 Զի այսպէս ասէ. Ոչ թողից զձեզ²⁷, եւ ոչ ընդ վայր²⁸ հարից՞: 16 Արդ՝ այս է²⁹ պահպանութիւն³⁰ նորա առ³¹ արարածս իւր ³²եւ առ սիրելիս իւր³³, զի պահեսցէ զնոսա ի հաւատս իւրեանց որ ի նա³⁴, մինչեւ³⁵ հատուցէ³⁶ նոցա ի գալստեան³⁷ իւրում³⁸»:

ԺԱ. Եւ մինչդեռ³⁹ խորհէր Տրդատիոս խաւսել եւ այլ ողորքով⁴⁰ ընդ նմա, եւ⁴¹ յղել պատգամ⁴² եւ խոստանալ կեանս եւ պատիւս, որում ոչ ինչ էր ⁴³լսելոց.— «44 Եթէ այնմ եւս ոչ լսիցէ՝ ⁴⁵ասէ, եւ այլ եւս յաւելից, եւ ⁴⁶ի տոկ ⁴⁷կտտեցից».— յառաջ ⁴⁸մատուցեալ ոմն ի նախարարացն, ⁴⁹որում անուն էր Տաճատ, փեսայ Արտաւանայ սպարապետի⁵⁰ արքայի՝ սկսաւ խաւ-

1 ab եւ մինչդեռ ջերմ էր / t եւ ջերմ մինչդեռ էր իբրեւ զջուր / βd եւ ջերմն մինչդեռ էր [β այրէր] / ԱԲԳԶ եւ ջերմն մինչդեռ ջուր իցէ հոսեալ [ԲԳ հոսել]
2 abdԱԲԳԶ զմարմնով / t զմարմնովն
3 ԱԲԳԶ այրեցին զմարմին
4 βab մեծաւ յուժով / միւսն. մեծ
5 b չի՞ք եւ
6 b թագաւորին
7 Ա.Զ համբերութիւն
8 b եւ կարի / βad չի՞ք կարի անհնարին
9 b չի՞ք եւ (ընդ տոկալ)
10 t չի՞ք ընդ (տոկալ) / βabdԲԳ ընդ տոկալն [ԲԳ տոկալ]
11 βad չի՞ք նորա
12 b եթէ / βad չի՞ք թէ
13 b շունչդ
14 ab յայդչափ / միւսն. յայնչափ
15 β ժամանակացդ
16 b եւ ի չարաչարանս / t եւ չարաչար կտտանօդ որով
17 βabd տանջանաց / ԱԲԳԶ տանջանացդ
18 b զքեզն / միւսն. զքեզ
19 Ա.Զ գրիգորիս / βad չի՞ք գրիգորիոս
20 βad թէ
21 β դու յուսանցօրմ
22 βd ծառայի
23 ԱԲԳԶ եւ յամօթ առնէ
24 b նորայն իցեն / a նորա եւն
25 a մարտնչիւն / b մարտնչել / ԱԲԳԶ մարտնչէին
26 bd իբրեւ / միւսն. իբրու

27 b գրեզ, փխ. զձեզ
28 β չի՞ք վայր
՞ Ս. Գ. Ի. Գ. 28
29 b այս է / ԱԲԳԶt այն է
30 βad այն պահպանութիւն է
31 Զ որ, փխ. առ
32 b չի՞ք եւ առ սիրելիս իւր
33 ԱԲԳԶ չի՞ք իւր (զի)
34 b առնեն, փխ. ի նա
35 d մինչ
36 βabdԱԲԳԶ հատուցէ / t հատուցանիցէ.
37 βbt ի գալստեանն
38 β իւրոյ
39 βabd եւ մինչդեռ / միւսն. չի՞ք եւ
40 b ողորմանաբ
41 ԱԲԳԶ չի՞ք եւ (յղել)
42 bԱԲԳԶ պատգամս
43 βadԱԲԳԶ լսելոց, թէ եւ այժմ [ad այնմ, ԱԲԳԶ եւ եթէ այսմ] եւս լսիցէ [βd լսեսցէ, Գ լսիցես] / b լսելոց, եւ եթ այնու ոչ լուիցէ
44 t եթէ այնու ոչ լսիցէ
45 ԱԲԳԶ չի՞ք ասէ, եւ
46 Բ իտոկ կատարեցից, ոմն / Գ իկոկ կտտեցից
47 b⁵ կտտեցից զնա / a կտտեցից: Յառաջ մատուցեալ ոմն ի նախարարացն
48 βbdԱԲԳԶt ոմն մատուցեալ. չի՞ք յառաջ / b⁵ ոմն մատուցեալ ի նախարարացն որում անուն էր տանատ, փեսայ արտաւանայ սպարապետ արքայի, սկսաւ խաւսել
49 βadԱԲԳԶt չի՞ք որում անուն էր տանատ ... արքայի
50 Սպարապետ բառը ուղղ. սպարապետի. տե՛ս խոր. Բ, 78, 82:

սել եւ տալ տեղեկութիւն եւ ասել¹ այսպէս վասն նորա, թէ² «Վասն զի չէ պարտ կենաց՝ վասն այնորիկ ոչ կամի կեալ³ եւ զլոյս տեսանել: 2 Ձի այսքան⁴ ժամանակք են, որ⁵ առ մեզ բնակեալ է⁶, եւ ոչ գիտէաք գաս⁷. այլ դա է⁸ որդի Անակայ մահապարտի, որ սպան զՀայր⁹ քո¹⁰ Խոսրով¹¹, եւ արար խաւար¹² Հայոց աշխարհիս եւ ի կորուստ մատնեաց¹³ զայս աշխարհ եւ ի գերութիւն. արդ՝ չէ պարտ կեալ դմա, զի որդի վրիժապարտի¹⁴ է դա¹⁵»:

3 Եւ յետ այսչափ Հարցից եւ¹⁶ տանջանաց, գանից եւ բանտից, ¹⁷գելարանաց եւ ¹⁸կախաղանաց, ¹⁹դառն նեղութեանց ²⁰եւ ամենայն կտտանաց, որով կտտեցին զնա, բազում Համբերութեամբ²¹ յանձն իւր տարեալ²² վասն անուան ²³Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. այդ՝ իբրեւ այնմ²⁴ եւս²⁵ Հասանէր թագաւորն ի վերայ իրացն,

²⁶եթէ արդարեւ որդի Անակայ Պարթեւի է, որ սպան²⁷ զԽոսրով ²⁸Հայր նորա՝ Հրաման տայր ²⁹կապեալ ոտիւք եւ կապեալ ձեռաւք եւ կապեալ պարանոցաւ³⁰ խաղացուցանել³¹ զնա³² ³³յԱյրարատ գաւառ, եւ տալ զնա ի դղեակ³⁴ բերդին Արտաշատ³⁵ քաղաքի³⁶, եւ իջուցանել³⁷ ի վիրապն ներքին, որ անհնարին էր³⁸ խորութեամբ, մինչեւ ³⁹անդէն մեռցի: 4 Եւ եղեւ նա⁴⁰ յայնմ վիրապի⁴¹ ⁴²ամս երեքտասան: 5 ⁴³Եւ ինքն իսկ թագաւորն ⁴⁴խաղայր զնայր ի ձմերոց⁴⁵ ⁴⁶յԱյրարատ⁴⁶ գաւառ⁴⁷, ի Վաղարշապատ քաղաք, ⁴⁸ի Հայոց աշխարհ՝ յարեւելս:

1 *bv*⁵ եւ ասէ
 2 *b*ԱԲԳԶ եթէ
 3 ԱԲԳ եւ ոչ զլոյս
 4 *ad*ԲԳԶ այսքանի
 5 *βabd* զի, *ψ*իս. որ
 6 *βad* բնակեալ էր
 7 *βabd*ԱԲԳԶ գղա, *ψ*իս. գաս
 8 ԱԲԳԶ այլ է դա
 9 ԱԲԳԶ զհայրն
 10 Ա.Զ չիբ քո
 11 Գ զխոսրով
 12 *ab* աշխարհիս հայոց
 13 *a*ԱԲԳԶ զայս աշխարհս
 14 *β* վրիժապարտի / *d* վրէժապարտի / Ա վրիժապարտի
 15 Ա.Զ չիբ դա
 16 *βd* չիբ եւ (տանջանաց)
 17 *βd*ԱԲԶ եւ գելարանաց / *b* գեղարանաց եւ կապանաց եւ կախաղանաց
 18 *t* կախաղանաց առ նեղութիւն ամենայն
 19 *b* եւ ամենայն դառն նեղութեանց / *βabd*ԱԲԳԶոն դառն նեղութեանց [*β* նեղութեանցն]
 20 *βabd*ԱԲԶ եւ [*ad* չիբ եւ] ամենայն կտտանաց [*β* կտտանացն]
 21 *b* համբերութեամբ / *միւսն*. համբերութիւն
 22 ԱԲԳԶ կատարեալ, *ψ*իս. տարեալ
 23 *a* տեսուն մերոյ եւ փրկչին յիսուսի
 24 *b* այնմ, *միւսն*. զայն
 25 *β* չիբ եւս

26 *βabd*ԱԲԳԶ թէ արդարեւ
 27 ԲԳ սպան իսկ
 28 *b* հայրն / Գ զհայր նորա զխոսրով
 29 *a* կապել ոտիւք եւ կապել ձեռոք եւ կապել
 30 ԱԲԳԶ պարանոցոք
 31 Ա խաղացուցանել (*2* պատ.)
 32 *βad* չիբ գնա
 33 *hs* ի վաղարշապատ քաղաք [*s* քաղաքէ], *ψ*իս. յայրարատ գաւառ / *βd* յարայրատ / *b* ի յայրարատ
 34 *βd* ի դղեակ
 35 *βad* յարտաշատ
 36 *βbd*ԲԳ քաղաքի / *միւսն*. քաղաքին
 37 *b* իջուցանել գնա
 38 *b* անհնարին է
 39 *a* անդ մեռցի
 40 *b* գրիգոր իսկ, *ψ*իս. նա
 41 Զ վիրապին
 42 *h* ամբ երեքտասան (*այստեղ վերջանում է հ-ի մասը*)
 43 *gn* չիբ եւ ինքն իսկ թագաւորն ... գերէր զկողմանս պարսից (*ԺԱ. 6-10*) / *Is* չիբ եւ ինքն իսկ թագաւորն ... բանդին եւ ի խոր վիրապին (*ԺԱ. 11-14*) / *g* մինչեւ այստեղ համառոտելուց յետոյ՝ *միւս* նաորնտիրներին նման բաց է թողնում եւ այս հատուածը: Մնացեալն էլ մի քանի նախադասութեամբ ամփոփում է եւ անցնում պատմութեան վերջի մասին (*ՀԱ. 1*), որ նոյնպէս համառոտում է՝ բաց թողնելով տեսիլն ամբողջ, տանարներին շինութիւնը, եւ շատ հակիրճ պատմում է Կեսարիա գնալը եւ վերադարձը:
 44 *βabd* խաղացեալ երթայր
 45 *β* ձմերայնոց / *Բ* ձմերայնոցս / Ա.Գ.Զ ի ձմերանոցս
 46 *βad* յարայրատ
 47 Ա.Գ գաւառի
 48 *a* ի յաշխարհն հաոց

6 Իսկ թագաւորն Տրդատ զամենայն ժամանակս ²իւրոյ թագաւորութեանն աւերէր քանդէր³ գերկիրն⁴ Պարսից թագաւորութեանն եւ զաշխարհն⁵ Ասորեստանի, աւերէր եւ Հարկանէր ի Հարուածս⁶ անհնարինս: 7 Վասն այսորիկ⁷ պատշաճեցան⁸ բանքս այս ի բանս կարգի առակաց, թէ⁹ «Իբրեւ զսէգն Տրդատ, որ սիգալովն¹⁰ աւերեաց զթումբս¹¹ գետոց, եւ ցամաքեցոյց իսկ¹² ի սիգալն¹³ իւրում գյորձանս¹⁴ ծովուց»: 8 Վասն զի սէգ իսկ¹⁵ էր առ հանդերձս¹⁶ եւ այլ¹⁷ ուժով պնդութեան¹⁸, հարստութեամբ¹⁹, բուռն ոսկերաւք եւ յաղթ մարմնով, քաջ եւ պատերազմող անհնարին, բարձր եւ լայն հասակաւ, ²⁰որ զամենայն ժամանակս կենաց²¹ իւրոց պատերազմեալ²² եւ²³ առնէր մարտիցն²⁴ յաղթութիւն: 9 Մեծ²⁵ անուն պարծանաց քաջութեան²⁶ անձին ստանայր, եւ զհոյակապ

չքեղութիւն²⁷ յաղթութեան²⁸ ընդ ամենայն աշխարհ կացուցանէր. Հարկանէր ի Հարուածս զթշնամիսն²⁹, եւ խնդրէր ³⁰զքէնս վրիժուց ³¹իւրոց հայրենեացն. առնոյր³² աւար բազում³³ ի կողմանցն³⁴ Ասորեոց³⁵, եւ թափէր կապուտ³⁶ սաստիկ³⁷ անհնարին ի նոցանէն³⁸: 10 Արկանէր ի սուր զգաւրս³⁹ Պարսից, եւ թափէր կողպուտ⁴⁰ անհնարին⁴¹. լինէր առաջնորդ առն եւ ձիոյ զաւրացն Յունաց⁴², եւ մատնէր նոցա զբանակս նոցա. հանէր զգաւրս Հոնաց սաստիկ յոյժ, եւ գերէր զկողմանս Պարսից:

11 Եւ ⁴³զայն ամս երեքտասան, որ եղեւ Գրիգորիոս ի բերդին⁴⁴ բանդին⁴⁵ եւ⁴⁶ ի խոր վիրապին, կին ոմն ⁴⁷այրի, որ էր ⁴⁸բերդին յայնմիկ, հրաման առեալ յարհաւրաց⁴⁹ զի աւուրն նկանակ մի ⁵⁰արարեալ պատրաստական ընկենուլ ի ներքս ⁵¹ի խոր

1 ԵԱԳԳ աշխարհին / β յաշխարհի
 2 βad բագաւորութեան իւրոյ
 3 β ֆակէր, փխ. ֆանդէր / b եւ ֆանդէր
 4 b եւ զաշխարհին / միւսն. չիբ եւ
 5 βad զաշխարհս
 6 Ա.Ձ ի հարուած
 7 b այնորիկ
 8 a պատնառեցան, փխ. պատշանեցան
 9 b եթէ
 10 βad սիգալով
 11 βabd գրումս / Ձ գգուրս, փխ. գրումբս
 12 Ա.ԲԳ.Ձ չիբ իսկ
 13 βb ի սիգալն / միւսն. ի սիգալ
 14 a գորձանս
 15 b չիբ իսկ (էր)
 16 b առ հանդերձս / միւսն. առ հանդերձ
 17 βd չիբ այլ
 18 a պնդութեամբ
 19 b եւ հաստատութեան / ad հարստութեան / β հարստութեամբ / միւսն. հաստատութեամբ
 20 Ա.ԲԳ.Ձ որ զամենայն ժամանակս / միւսն. որ զժամանակս
 21 b կենացն
 22 βad պատերազմէր
 23 Ա.ԲԳ.Ձ չիբ եւ
 24 βabdԱ.ԲԳ.Ձ մարտիցն / t մարտից
 25 b եւ մեծ
 26 βa ֆաչութիւն / d ֆաչութիւն (յան.)

27 b շֆեղութիւն (պատ.) / βad շֆեղութիւնն
 28 βd յաղթութիւն / a յաղթութեան / b գյաղթութիւն
 29 Ա.ԲԳ.Ձ զքէնամիս
 30 βabd զքէն վրիժուցն [b վրիժուց, d վրէժուցն]
 31 b իւրոցն հայրենեաց
 32 Ա.ԲԳ.Ձ եւ առնոյր
 33 ad չիբ բազում
 34 a ի կողմանս / Ա.Ձ ի կողմացն
 35 Ա.ԲԳ.Ձ ասորեստանի / v ասորեստանեաց
 36 βd կապուտ / a ի կապուտ / միւսն. կողպուտ
 37 βabdԱ.ԲԳ.Ձ սաստիկ / t սաստիկս
 38 Ա.Ձ ի նոցանէ
 39 b զգաւրսն
 40 βbdԱ.ԲԳ.Ձ կողպուտ / at զկողպուտ
 41 βd սաստիկ անհնարին
 42 Ձ յունաց
 43 Ա.ԲԳ.Ձ զայն երեքտասան ամն
 44 Ա.Բ.Ձ ի բերդի / βd չիբ ի բերդին
 45 βbd ի բանդին / Ա.ԲԳ.Ձ ի բանտին
 46 Ա.ԲԳ.Ձ չիբ եւ
 47 βabdԱ.ԲԳ.Ձ այրի որ բնակեալ էր
 48 a ի բերդին յայնմիկ ի խոր / Ա.Ձ ի բերդի / b ի բերդի անդ / βa ի բերդին. չիբ յայնմիկ
 49 b ի յարհաւրաց / Ձ հարհորաց / v յարհուրաց
 50 Ա.ԲԳ.Ձ պատրաստական արարեալ
 51 βbdԱ.ԲԳ.Ձ ի խոր վիրապն եւ / միւսն. ի խոր վիրապն եւ

վիրապն. եւ այնու¹ կերակրեալ լինէր նա ի հրամանէն² Աստուծոյ³ գայն ամս⁴ որ եղեւ նա⁵ անդ: 12 Իսկ⁶ յայն վիրապ, ուր ընկեցին զնա՝ պահեալ լինէր նա⁷ կենդանի⁸ շնորհիւ Տեառն իւրոյ⁹: 13 Իսկ այլ¹⁰ մարդիկ¹¹, որ միանգամ¹² իջուցեալ էր¹³ անդը¹⁴ ամենեքեան մեռեալ էին վասն¹⁵ դժնդակ¹⁶ չարաշունչ¹⁷ դառնութեան տեղւոյն, վասն կարակում¹⁸ տղմին¹⁹, աւճախառն²⁰ բնակութեան²¹ եւ²² խորութեանն²³: 14 Վասն չարագործաց²⁴ 25 իսկ էր շինեալ զայն տեղի²⁶ եւ²⁷ ի սպանումն²⁸ մահապարտացն ամենայն Հայոց:

29 ԺԲ. 30 Եւ յետ այսորիկ հրաման ետ Տրդատ արքայ՝ հրովարտակ առնել ընդ ա-

մենայն աշխարհս իշխանութեան իւրոյ, հրաման հանեալ աւրինակ զայս.

«Տրդատ արքայ Հայոց մեծաց, առ մեծամեծս եւ առ իշխանս եւ³¹ առ³² նախարարս³³ եւ առ գործակալս³⁴ եւ առ այլ մարդիկը³⁵, որ ընդ իմով իշխանութեամբ էք, յաւանս, ի շէնս³⁶, ի գեաւղս³⁷, յազարակս³⁸, առ ազատս եւ առ շինականս, 39 միանգամայն իսկ առ ամենեսեան⁴⁰, ողջոյն:

դի եւ գրողի սորա ի Բուժ գալստեանդ եւ նոյն տերն անգ ողորմեսցի, որ գմեզ յիշէիդ ամէն: Անմիջապէս սկսու՛մ է նոր գլխով. «Յայնմ ժամանակի տեսիլ երեսեալ յաստուծոյ Բեռ թագաւորին, որոյ անուն էր խոսրովիդուխտ: / w-w³ շարունակու՛մ են.

«Յայնմ ժամանակի մինչդեռ սուրբ գրիգոր էր ի խոր վիրապին, գալուստ եղի սրբոց հոռիփսիմեանցն, որ եւ պատմեմ անգ. զի էր սուրբն հոռիփսիմէ ի թագաւորական տոհմէ կղաւղիայ կայսեր, որոյ կինն պատրոնիկէ եկն յերուսաղէմ» են. համառօտու՛մ են Հոռիփսիմեանց պատմութիւնը, որտեղ յիշու՛մ են Վարագ, Թորդիկ նգնաւոր: Վերադառնալով նորից Ազաթանգեղոսին՝ պատմու՛մ են Խոսրովիդուխտի երազը, ս. Գրիգորի ելն ի վիրապէն, համարեա ամբողջ Ազաթանգեղոսը: Եփրատի վրայ մկրտութիւն կատարելիս՝ ասու՛մ են, «չուրն գետեղեալ դարձաւ ընդ կրունկն»: Ապա պատմու՛մ են Հոռով գնալը, վերադարձը, նգնութիւնը Դարանաղեաց լեռներու: «ի փորուածս գիոյ միոյ բազում ամս», նգնութիւնը Մանեայ պարու՛մ, «վերափոխումն նորա յաշխարհէս առ Բրիստոս անգիտելի ի մարդկանէ»: Վերջապէս պատմու՛մ են ս. Գրիգոր Լուսաւորչի նշխարաց գիւտը Գառնիկի ձեռքով, «ի ժամանակի Ջենոնի կայսեր Յունաց», «Գառնիկ որ բնակեալ էր ի Բաւէն գաւառի ի վերա գեղին Աւան գթնոյ», [w²w³ Աւան կթնոյ]. նշխարքը տանու՛մ են Թորդան, դնու՛մ եկեղեցու՛մ, որտեղից Ջենոն կայսրը տանու՛մ է Կոստանդնուպոլիս, «մասն ինչ թողեալ ի տեղւոջն»:

30 nz չի՛ք եւ յետ այսորիկ ... եւ առին զպսակն յաղթութեան» (ԺԹ՝ 25)

31 b չի՛ք եւ (առ նախարարս)

32 Բ չի՛ք առ (նախարարս)

33 a չի՛ք եւ առ գործակալս

34 Զ եւ այլ առ

35 abdԱԲԳԶ մարդիկ

36 bԱԲԳԶ եւ ի շէնս

37 aԱԲԳԶ եւ [a չի՛ք եւ] ի գիւղս [Զ ի գոլս]

38 bԱԲԳԶ եւ յազարակս

39 ad միանգամայն եւ առ ամենեսեան [d ամենեսին] իսկ ողջոյն

40 Զ առ ամենեսինս / ԲԳ առ ամենեսին

- 1 a կերակրէր նա
- 2 βd ի հրամանէ
- 3 z գայն ժե. ամս
- 4 abԱԲԳԶ ամսն / միւսները՝ ամս
- 5 a չի՛ք նա (անդ)
- 6 ԱԲԳԶ այն / a ի յայն վիրապի
- 7 ԱԲԳԶ չի՛ք նա (կենդանի)
- 8 βabd շնորհիւ [ad շնորհաւն] տեսուն
- 9 I մերոյ, փիս. իւրոյ (I վերջ)
- 10 abdԱԲԳԶ գալ
- 11 βad մարդիկն
- 12 a միանգամայն
- 13 ԱԲԳԶ իջուցեալ էր / միւսն. էր իջուցեալ
- 14 β անդ
- 15 Զ գի, փիս. վասն
- 16 d գժղնակ
- 17 βabdԱԶ չարաշունչ, փիս. չարաշունչ
- 18 n կերակուր, v կարակուր, z կարակուտ, s կարկամուտ, փիս. կարակում
- 19 b տղմոյն / s տեղւոյն, փիս. տղմին
- 20 b եւ աւճախառն
- 21 ԱԶ բնակութեանն
- 22 βabd չի՛ք եւ
- 23 βabd խորութեանն / միւսն. խորութեան
- 24 ԲԳ չարագործացն
- 25 ԱԲԳԶ իսկ շինեալ էր
- 26 βabdԱԲԳԶ տեղի / t տեղին
- 27 βabd չի՛ք եւ
- 28 Գ ամենայն մահապարտացն / βabdԱԲԳԶsww²w³ մահապարտաց ամենայն հայոց
- 29 β քդ. 85բ
«Քրիստոսի աստուծոյ փառք յաւիտ. ճվ Բրիստոսի արեամբ փրկեալ նոր ժողովուրդք մեծ հաւատով հայցեմ *ասաջիք տէր յիսուս սուրբ հաւրս բարեխաւսութեամբ ողորմես աշխատո-

2 Ողջոյն հասեալ եւ¹ շինութիւն զիցն աւգնականութեամբ², լիութիւն³ պարարտութեան⁴ յարոյն⁵ Արամազդայ, խնամակալութիւն⁶ յԱնահիտ⁷ տիկնոջէ, եւ քաջութիւն հասցէ ձեզ ի քաջէն⁸ Վահագնէ ամենայն Հայոց աշխարհիս. իմաստութիւն⁹ Յունաց հասցէ դաստակերտիդ կայսերաց, եւ ի մեր դիւցախառն¹⁰ Պարթեւաց հասցէ այցելութիւն, ի փառաց¹¹ թագաւորաց¹² եւ ի քաջ նախնեաց¹³:

3 Ամենայն ոք զիտասցէ ի մերոց¹⁴ հրամանացս¹⁵ 16որ առ ձեզ, զի վասն ձեր շինութեան¹⁷ եմք¹⁸ հոգացեալք¹⁹. զի²⁰ յորժամ էաք մեք ի Յունաց աշխարհին՝ անդ²¹ տեսանէաք զհոգաբարձութիւն թագաւորացն²², ի հոգալ²³ ընդ շինութիւն²⁴ իւրեանց աշխարհին²⁵, ի պատուել զբազինս²⁶ զիցն աստուածոց²⁷ շինուածովք²⁸

եւ սպանդիւք զոհիցն²⁹, եւ³⁰ երեւելի պատարագացն ընծայիւք³¹, եւ գունակ գունակ նուիրաւքն³² եւ ի պտղոցն³³ յամենայնէ³⁴ զամենայն նոցա մատուցանելով³⁵, եւ ջերմեռանդն³⁶ եռալ զեռալ³⁷ պաշտամանն³⁸, շքեղացուցանելով եւ զարդուքն³⁹ զարդարելով⁴⁰ եւ⁴¹ զերեւելի զհոյակապ⁴² զանեղծ դիսն⁴³ մեծարելով: 4 Եւ զայն եւս⁴⁴ տեսանէաք ի նոցանէ՝ ի նոցունց⁴⁵ զիցն⁴⁶ անտի՝ զխաղաղասէր շինութիւն⁴⁷ մարդաշատութեան, հոծ բազմամբոխ լիութեամբ⁴⁸ պարարտութեամբ⁴⁹ նոցա զայն փոխադարձ փոխարինացն⁵⁰ շինութիւն շնորհեալ⁵¹, ամենալրիւք բարութեամբ մեծացեալք⁵² խաղաղացեալք ի բարիսն վայելէին⁵³:

5 Վասն որոյ պատուէր տուեալ⁵⁴, ահաբեկ արարեալ թագաւորաց⁵⁵ աշխարհին՝

1 *b չիբ եւ*
 2 *b աւգնականութեան*
 3 *a եւ լիութիւն / Ջ լիութեան*
 4 *ԲԳՁ պարարտութիւն / b պարարտութեանց*
 5 *a արեայն / d արեայն / b արեացն*
 6 *Ա խնամակալութիւն / v խնամութիւն*
 7 *Ջ *համահիտ*
 8 *b ի քաջէն / միւսն. ի քաջն*
 9 *ԱՋ իմաստութիւնն*
 10 *Ա զիցախառն*
 11 *a եւ ի փառաց*
 12 *b թագաւորաց / միւսն. թագաց*
 13 *abdԱԲԳՁ նախնեաց [b նախնեացն] առ ամենեսին [ad ամենեսեան] ողջոյն*
 14 *a մերոց (չիբի)*
 15 *abdԲԳ հրամանաց*
 16 *a որ առ ձեզ վասն ձեր / միւսն. որ ձեզ վասն ձեր. ուղղ. որ առ ձեզ, զի վասն ձեր*
 17 *ԱԲՁ շինութիւն / Գ շինութեանց*
 18 *abdԱԲԳՁ եմք / t իցեմք*
 19 *adԱԲԳՁ հոգացեալ*
 20 *abd չիբ զի*
 21 *b աշխարհի անդ / ԱԲԳՁ չիբ անդ*
 22 *t թագաւորաց*
 23 *b ի հոգալն*
 24 *t ընդ շինութիւնն*
 25 *abdԱԳՁ աշխարհին / Բ աշխարհի / t յաշխարհին*
 26 *ԱՋ զբազինս*
 27 *abdԱՋ աստուածոցն*
 28 *ԱԲԳՁ շինուածովք*

29 *b գոհից*
 30 *ad չիբ եւ (երեւելի)*
 31 *Ա ընծայիւք / a ընծաեալք*
 32 *adԱԲԳՁ նուիրալք*
 33 *t եւ պտղոցն / a եւ պտղովն / d եւ պտղովն / ԱԲԳՁ պտղոցն (չիբ եւ) / b ի պտղոցն (չիբ եւ)*
 34 *a զամենայն / միւսն. զամենայն*
 35 *ԱԲԳՁ մատուցանել*
 36 *a եւ ջերմեռանդ*
 37 *bdԱԲԳՁ եռալ զեռալ / a եռեալ զեռեալ / t եռել զեռել*
 38 *ad պաշտամամբոխ / b ի պաշտամանն*
 39 *ԲԳ զարդուք / ԱՋ զարդիւք*
 40 *abdԱԲԳՁ զարդարելով / t զարդարեալ*
 41 *ad չիբ եւ (զերեւելի)*
 42 *abd զհոյակապ / ԱԲԳՁ զհոյակապ*
 43 *ԱԲԳՁ զդիսն*
 44 *ԱԲԳՁ եւ եթ, փիւ. եւս*
 45 *d ի նոցուն*
 46 *bd ի զից*
 47 *abdԱԲԳՁ մարդաշատութեան [Ձ մարդաշատութիւն], հոծ / t մարդաշատութեանն հոյծ*
 48 *ԱԲՁ լիութեան*
 49 *abdԱԲԳՁ պարարտութեամբ / t պարարտութեամբն*
 50 *b փոխարինիցն / ad փոխարեւն*
 51 *abd շնորհեալ / միւսն. շնորհել*
 52 *ad մեծացեալք / միւսն. մեծացեալ*
 53 *a վայելելի / միւսն. վայելն*
 54 *ad տուեալ / միւսն. առեալ*
 55 *ad թագաւորացն*

զմարդիկն¹ ²զարհուրեցուցանէին ³վասն պաշտաման⁴ դիցն յոլովելոյ⁵. ⁶մի՛ գուցէ թէ⁷ խառնաղանջ⁸ բազմամբոխ⁹ խաժամուժ մարդիկ առ տգիտութեան¹⁰ ինչ¹¹ արհամարհիցեն¹². կամ եթէ¹³ ոք յանկարծ¹⁴ առ փոխելութեան իշխեսցէ արհամարհել զպաշտաւն դիցն՝ հրաման ելեալ¹⁵ զաւրացեալ ի թագաւորաց¹⁶, զի խլեսցեն բրեսցեն իշխանքն¹⁷ որ իցեն յիւրաքանչիւր գործակալութեան¹⁸, զի շինութիւն աշխարհի ի դիցն բազմասցի: ⁶ Զի ¹⁹գուցէ թէ²⁰ յանկարծ ոք զդիսն անգոսնեսցէ²¹ ²²վնաս ²³մեծ ի ցասմանէ դիցն²⁴ յուզեսցի²⁵. այնպիսիքն զանձինս²⁶ կորուսանեն²⁷, եւ աշխարհի մեծ ոճիրս²⁸ վնասուց ի նոցանէն²⁹

ընդոստուցանեն³⁰. ³¹վասն ³²այսորիկ իսկ եւ ետու զհրամանս սաստից³³ այնպիսեացն³⁴ պատուհաս³⁵ մահու՝ թագաւորքն Յունաց ³⁶յիւրեանց աշխարհին:

⁷ ³⁷Արդ՝ եւ մեք հրաման ³⁸շինութեան ³⁹կամեցեալ ձեզ, հոգացեալ ⁴⁰զի եւ ձեզ ամենալրիւքն⁴¹ ամենաբարիքն⁴² ի դիցն բազմասցին, զի ի ձէնջ՝ պաշտաւն⁴³ նոցա եւ փառաւորութիւն, եւ ի նոցանէ՝ շինութիւն, լիութիւն⁴⁴ եւ խաղաղութիւն. զի որպէս ⁴⁵ամենայն տանուտէր ընդ⁴⁶ ⁴⁷տան իւրոյ⁴⁸ եւ ⁴⁹ընդ ⁵⁰ընտանեաց հոգայ՝ սոյնպէս եւ մեք հոգամք ⁵¹ընդ մեր⁵² Հայոց աշխարհիս շինութեան⁵³:

⁸ Արդ՝ ամենայն նախարարք մեծամեծք⁵⁴ ⁵⁵եւ ազատք եւ գործակալք եւ սի-

1 adԱԲԶ զմարդիկն / Գտ զմարդիկ / Ե չի՛ք զմարդիկ
 2 ad զարհուրեցուցանէին վասն պաշտաման / ԵԱԲԳԶ կացուցանէին, փիս. զարհուրեցուցանէին
 3 ad վասն պաշտաման
 4 ԵԱԲԳԶ զի ի պաշտաման [ԱԳ ի պաշտաման]
 5 v հոլովելոյ / Ե հոլովելոյ
 6 ad մի գուցէ թէ / ԵԱԲԳԶ վասն զի [Ե չի՛ք զի], փիս. մի գուցէ
 7 t եթէ
 8 abԺ խառնիմաղանջ / ԱԲԳԶ խառնիմաղանջ
 9 t բազմամբոխ
 10 Ե ի տգիտութեան, փիս. առ տգիտութեան
 11 ad չի՛ք ինչ
 12 ԵԱԲԳԶ չի՛ք արհամարհիցեն
 13 abԱԲԳԶ թէ / d էթէ
 14 Ե յանկարծ ոք / Ա յանգարծ
 15 ԱԲԳԶ առեալ, փիս. ելեալ
 16 Ե ի թագաւորացն
 17 adԱԲԳԶ իշխանք
 18 adԲԳ գործակալութեան / Ե գործակալութեանն / ԱԶ գործակալութեանց
 19 Ե թէ գուցէ կամ յանկարծ / ԱԲԳԶ թէ գուցէ ոք յանգարծ
 20 ad չի՛ք թէ
 21 ԱԲԳԶ անարգեսցէ, փիս. անգոսնեսցէ / a անկոսնեսցէ (յան.)
 22 ad վնաս մեծ ի ցասմանէ դիցն
 23 ԵԱԲԳԶ մեծի ցասման / t մեծի ցասման ի դիցն
 24 ԱԲԳԶ չի՛ք դիցն
 25 ad յուզեսցի / t յուզեսցէ / ԵԱԶ յուզիցէ / Գ յուսիցէ
 26 Զ յանձինս
 27 Ե կորուսանիցեն
 28 ԱԲԳԶ ոճիրս

29 Ե ի նոցանէ
 30 ԵԱԲԳԶ ընդոստուցանիցեն / ad ընդոստուցանեն / t ընդոստուցանիցէ
 31 ad վասն այնորիկ
 32 ԲԳԶ այսորիկ եւ [Գ չի՛ք եւ] ետուն իսկ զհրաման
 33 dԱԲԳԶ սաստից / a սաստի / Ետ սաստիցն
 34 d այնպիսեաց
 35 abԺ պատուհաս / ԱԲԳԶ պատուհասից / ԵԱԲԳԶ չի՛ք պատուհասի
 36 abԱԲԳԶ յիւրեանց աշխարհին / dt յիւրեանց յաշխարհին
 37 ԱԲԳԶ արդ մեր զհրաման [Զ հրաման]
 38 ad շինութեան տուա՛ք ձեզ. զի ձեզ ամենալրիւք բարիք ի դիցն
 39 t կամեցեալ, ձեզ հոգացեալ
 40 ԱԲԳԶ զի եւ ձեզ
 41 Ա ամենալրիւք / Բ ամենալրիւք / Գ ամենայն լրիւք
 42 ԱԲԳԶ ամենայն բարիք
 43 a պաշտանն
 44 ԵԱԲԶ եւ լիութիւն
 45 Գ ամենայն ընդանեացն
 46 ad վասն, փիս. ընդ (տան)
 47 ad տան եւ ընտանեաց իւրոց հոգայ
 48 ad չի՛ք իւրոյ
 49 Ե ընդ ընտանեացն / t ընդ ընդանեաց
 50 ԱԲԶ ընդանեացն հոգա
 51 abԱԲԳԶ ընդ մեր [Զ զմեր] հայոց
 52 t չի՛ք մեր
 53 Ե շինութիւն / a իշխանութեան, փիս. աշխարհիս շինութեան
 54 abԺԱԲԳԶ եւ մեծամեծք
 55 ԱԲԳԶ եւ [ԲԳ չի՛ք եւ] գործակալք եւ [ad չի՛ք եւ] ազատք

ընդ մեր ¹Թագաւորաց, եւ շինականք, ²բնակք եւ ձեռատունկք եւ ձեռասունք³ մեր Արշակունեաց⁴, զոր⁵ ⁶յանձանձեալսդ եւ սնուցեալսդ⁷ է⁸, ⁹անխայեալսդ եւ յառաջեալսդ, ¹⁰վասն մեր ¹¹աւգտի հասարակաց հոգացեալ, զի¹² զդիսն¹³ պատուեալիք¹⁴: ⁹ ¹⁵Արդ՝ եթէ յանկարծ¹⁶ ոք թէ¹⁷ գտցի, որ զդիսն անպատուեսցէ¹⁸, եւ գտցեն զայնպիսին՝ կապեալ ոտիւք եւ կապեալ ձեռաւք եւ կապեալ պարանոցաւ ի դուռն արքունի¹⁹ անցեն. եւ տուն եւ կեանք եւ ²⁰արարք եւ ստացուածք եւ գանձք՝ ²¹այն ամենայն այնոցիկ լիցի²², որ զայնպիսիսն²³ ի մէջ անցեն²⁴: ¹⁰ Ողջ լեւրուք²⁵ ի դիցն աւգնականութենէ դուք²⁶ ամենեքին²⁷ եւ ի մեր թագաւորաց²⁸ որ

ընդ այս հրաման²⁹ կամիք³⁰, եւ ի շինութեան³¹ բնակեսլիք ³²ամենեքեան, ³³զի մեք ³⁴գլխովին իսկ ողջ եմք»:

11 Իսկ զամենայն ամս ժամանակաց³⁵ իւրոց թագաւորն Տրդատ գոռացեալ ընդ Պարսից տէրութեանն³⁶ ³⁷խնդրէր զքէնս վրիժուց մարտիւք³⁸ պատերազմաց: 12 Իսկ ի լնուլ ամացն, որ եղեւ Գրիգորիոս³⁹ ի վիրապին⁴⁰, իբրեւ ամս⁴¹ երեքտասան⁴², եւ էր մարտ սաստիկ խստութեան ⁴³Տրդատայ ընդ Պարսից թագաւորին՝ զամենայն անուրս⁴⁴ ⁴⁵կենաց իւրոց:

13 Իսկ միւս եւս այլ հրովարտակ⁴⁶ հրամայեաց զրել ⁴⁷ընդ աշխարհս եւ ընդ գաւառս իշխանութեանն⁴⁸ իւրոյ՝ ⁴⁹աւերինակաւս այսուիկ.

«Տրդատիոս⁵⁰ ⁵¹Հայոց մեծաց արքայառ աշխարհս եւ առ⁵² գաւառս, առ նախարարս եւ առ զաւրս եւ առ շինականս ⁵³եւ

1 ԱԲԳԶ քազաւորաց, շինականք եւ բնակք ձեռատունկք
 2 Եւ բնակք եւ նորատունկք
 3 Եւ ձեռատունկք / Զ ձեռատունկք
 4 ԱԲԳԶ արշակունեացս
 5 Զ զորս / միւսն. զոր
 6 Զ յանձանցեալսդ / Գ յանձանեալ / Եւ յանձանեալսդ եւ սնուցեալսդ, անխայեալսդ եւ յառաջեալսդ
 7 Գ սնուցեալ
 8 Զ սնուցեալսդ է / միւսն. չիք է
 9 Զ յանխայեալսդ եւ յառաջեալսդ / ԱԲԳԶ անխայեալսդ եւ յառաջեալսդ
 10 ԱԲԳԶ որ վասն / Եւ վասն որոյ / Եւ վասն որոց / Զ վասն մեր
 11 Եւ Զ ԱԲԳԶ արգտի [ԱԲԳ օկտի] [ա եւ] հասարակաց հոգացեալ / Եւ օգտի առ հասարակ
 12 Զ չիք զի
 13 ԱԲԳ դիսն
 14 Զ պաշտեսցիք, փիս. պատուեսցիք / ԱԲԳԶ պատուել մարթասցիք
 15 Եւ արդ թէ
 16 Ա յանգարծ (յան.)
 17 Եւ ԱԲԳԶ չիք թէ
 18 Զ անպատուիցէ
 19 Եւ ԱԲԳԶ չիք արբունի
 20 Եւ Զ արարք եւ գանձք եւ ստացուածք
 21 ԱԲԳԶ չիք այն ամենայն
 22 Զ արցիցն
 23 ԱԶ զայնպիսն
 24 Զ անցեն / Եւ ԱԲԳԶ անցէ
 25 Եւ ողջ լիցիք
 26 Եւ ԱԲԳԶ չիք դուք
 27 Զ ամենեքեան
 28 Եւ քազաց, փիս. քազաւորաց

29 Եւ հրամանս
 30 Զ ԱԲԳԶ կամիք
 31 Եւ ի շինութեան
 32 ԱԲԳԶ ամենեքին եւ մեք
 33 Զ զի մեք իսկ ի գլխովին [Զ ի գլխովին] / Եւ զի եւ մեք իսկ գլխովին
 34 ԱԲԳԶ չիք գլխովին իսկ
 35 Եւ ժամանակացն / ԱԶ ժամակաց
 36 Ա տէրութեան
 37 Եւ ԱԲԳԶ խնդրել [Եւ խնդրել] զքէն [Զ զքէնս] / Եւ խնդրեաց
 38 Եւ ԱԲԳԶ մարտիւք / Եւ մարտից
 39 ԱԶ գրիգորիս
 40 Զ ի վիրապն / Եւ Զ ի բանդին, փիս. ի վիրապն
 41 Եւ ԱԲԳԶ ամս / Զ ամս
 42 Եւ երեքտասան
 43 Եւ Զ մէջ տրդատայ եւ [Զ եւ ի մէջ, պարսից]
 44 Եւ ժամանակս, փիս. անուրս
 45 Զ կենաց իւրեանց
 46 Զ *հրովարտակ
 47 Եւ ընդ աշխարհս ամենայն
 48 Եւ ԱԲԳԶ իշխանութեան
 49 Ա օրինակ զգայս / Զ օրինակս զայս
 50 Եւ ԱԲԳԶ տրդատ
 51 Եւ արբայ հայոց մեծաց
 52 Զ չիք առ (գաւառս... գաւրս)
 53 Եւ ԱԲԳ չիք եւ առ ամենեքին

առ ամենեսին ողջոյն. ողջ լիջիք¹, եւ մեք մեզէն իսկ² ողջ եմք:

14 Դուք ինքնին գիտէք, զիա՛րդ ի բնէ ի նախնեացն³ իսկ⁴ յաղթուիլն խաղաղութեան⁵ բազում⁶ էր շնորհեալ մեզ⁷ դիցն ճազնականութեամբ, ⁹եւ կամ թէ ո՛րպէս զամենայն ազգս¹⁰ նուաճեալ էր, ¹¹եւ ի հնազանդութեան ունէաք: 15 Իսկ յորժամ զդիսն¹² ոչ մարթացաք¹³ հաճել¹⁴ պաշտամամբն¹⁵, զկամս¹⁶ նոցա ¹⁷քաղցրացուցանել ընդ մեզ¹⁸ հանին մերժեցին ի ցասմանն¹⁹ իւրեանց զմեզ ի մեծ²⁰ տէրութեանէն: 16 Մանաւանդ վասն²¹ աղանդին քրիստոնէից²² պատուիրեալ²³ ²⁴ձեզ, զի ²⁵հազար եւ բիւր ²⁶դէպ է²⁷ եթէ գտցի ոք,

²⁸զի նոքա անհնարին լինին խափան դիցն պաշտամանն²⁹, զայնպիսին³⁰ թէ³¹ գտցեն³² ³³եւ ³⁴վաղվաղակի ի մէջ աճցեն³⁵ յարքունուստ պարգեւք եւ պատիւք³⁶ նոցա³⁷ ³⁸լիցին շնորհեալ որ զնոսայն³⁹ յայտնեսցեն⁴⁰: 17 Ապա ⁴¹թէ ոք չյայտնեսցէ զայնպիսին, կամ ⁴²թագուսցէ, եւ գտցի՝ այսպիսին⁴³ ընդ մահապարտս⁴⁴ ⁴⁵համարեալ լիցի, եւ ի հրապարակ⁴⁶ արքունի եկեալ մեռցի, եւ տուն⁴⁷ նորա⁴⁸ յարքունիս⁴⁹ երթիցէ:

18 Արդ⁵⁰ զոր ակրինակ ես ոչ⁵¹ խնայեցի ⁵²յիմ վաստակաւոր Գրիգորիոս, յիմ սիրելին, որ ⁵³վասն դորին իսկ իրաց չարաչար եւ սաստիկ տանջանաւք տանջեցի, եւ յետ այնորիկ ետու ⁵⁴զնա ընկենուլ ի

1 b լինիջիք
2 aԱԲԳԶ չիք իսկ
3 abd ի նախնեացն / ԱԲԳԶ նախնեացն / t նախնեաց (չիք ի)
4 b չիք իսկ
5 b խաղաղութիւն
6 abd էր շնորհեալ / ԱԲԳԶ շնորհեալ էր / t չիք էր
7 b չիք մեզ
8 Զ օգնականութիւն / b աւգնականութեամբ եւ կամ թէ որպէս զամենայն: Այստեղ b թղ. 47ա ստորին լուսանցում ունի. «տէր յիսուս ողորմեսցի վարիամ միայնակեցի, որ զիմ չուխայն կոխել երեստ»:
9 adԱԲԳԶt չիք եւ կամ թէ
10 abdԱԲԶ ազգս / t ազգ
11 b չիք եւ հնազանդութեան ունէաք
12 ԱԲԳԶ գդիսն / միւսն. առ դիսն
13 d մարթացէք
14 ad հանելի / bԱԲԳԶt հանել
15 aԱԲԶ պաշտամամբ / d պաշտամամբ / bԳ պաշտամամբ
16 b գմիտս, փխ. գկամս
17 b քաղցրացուցանել ընդ մեզ
18 adԱԲԳԶt չիք ընդ մեզ
19 ad ի ցասման
20 ԱԲԳԶ ի մեծի
21 Զ զի, փխ. վասն
22 ԱԲԳԶ քրիստոնէից աղանդին [Գ աղանդոյն]
23 a պատուիրել
24 abd ձեզ, եթէ [b թէ.] հազար
25 Գ հազարք եւ բիւրք
26 abdԱԲԶ դէպ է եթէ [ԱԲ թէ, bԶ զի] գտցի
27 t չիք է

28 ad Բանգի նոքա անհնարին [d անհնար] խափան լինին դիցն
29 abdԱԲԳԶ պաշտաման
30 a զայնպիսին
31 ad չիք թէ
32 Զ չիք գտցեն
33 a եւ ի մէջ
34 Զ վաղվաղակի ընդ մէջ
35 b կալցին, փխ. աճցեն
36 b եւ պատիւք / adԱԲԳԶ եւ պատիւ / t պատիւս
37 ad չիք նոցա
38 abdԱԲԳԶ լինիցի [a լիցի, bd լիցին] շնորհեալ / t լինին
39 bԲԳ զնոսայն / ad զնոսա / Ա զնոսայն (նախ եղել է զնսն) / Զ զնսն / t զնսն
40 ԱԲԳԶ յայտնեսցէ / b յայտնիցէ
41 abdԱԲԳԶ թէ [bd եթէ.] ոք ոչ [Զ ոչ ոք] յայտնեսցէ զայնպիսին [bd զայնպիսին]
42 ԱԲԳԶ թագուսցէ ուր եւ գտցի
43 abdԱԲԳ այնպիսին / Զ զայնպիսին / b զայնպիսին
44 bԱԶ ընդ մահապարտս / Բ մահապարտսն
45 b համարեսցի եւ
46 ԱԶ ի հրապարակս
47 abd եւ տունն
48 abdԱԲԳ չիք նորա
49 b արքայի, փխ. յարքունիս
50 abdԱԶ այլ, փխ. արդ
51 ad իսկ ես ոչ
52 abdԱԲԳԶ յիմ վաստակաւոր [abd վաստակաւորն] սիրելին [b եւ ի սիրելին] գրիգորիս [ԱԶ գրիգորիոս], որ վասն
53 b վասն այդորիկ դորին իսկ իրաց զի չարաչար
54 ad զնայ ընկենուլ [a ընկենուլ զնայ] ի խոր վիրապն յանհնարին, զի անդէմ / bԱԲԳԶt զնա ի խոր վիրապն ընկենուլ, զի

խոր վիրապն յանհնարին, զի անդէն իսկ միանգամայն աւձից¹ լիցի² կերակուր. զի եւ ոչ զմեծ վաստակն³ նորա համարեցայ ինչ՝ ⁴առ սիրով եւ առ ահիւ ⁵դիցն, ⁶զի եւ ձեզ ահ լիցի այս⁷ եւ երկիւղ⁸ ի մահուանէն⁹. այլ զի կեցլիք ընդ հովանեաւ դիցն ¹⁰եւ ի մէնջ բարիս ¹¹մարթասլիք գտանել: 19 Ողջ լերուք, եւ մեք մեզէն¹² ¹³ողջ եմք»: 14ԺԳ. 15Եւ եղեւ ¹⁶ընդ ժամանակսն ընդ այնոսիկ խնդրեաց իւր կին կայսրն¹⁷ Դիոկղետիանոս¹⁸. եւ այնուհետեւ ընդ ամենայն կողմանս տէրութեան իւրոյ արձակեալք¹⁹ շրջէին պատկերագործք²⁰

21նմանահանք ճշգրտագործք. 22դեղատախտակ պայծառակշիռ հասակաչափ զգեղ երեսացն²³ եւ զմրազարդ յաւնիցն ²⁴ի տախտակսն²⁵ համանմանս²⁶ դեղովքն պաճուճէին²⁷, ²⁸զի յայտ յանդիման ցուցցեն²⁹ ³⁰առաջի ակնահաճոյ կամաց թագաւորին:

2 Յայնմ ժամանակի եկեալ³¹ գտանէին ի քաղաքին³² Հռոմայեցւոց արգելավանս մի³³ կուսանաց՝ միանձնական լեռնական³⁴, ընդակերս³⁵, զգաստացեալս³⁶, ³⁷պարկեշտականս, սրբամատոյց կանայս³⁸ քրիստոսական հաւատոց³⁹, որ զցայգ եւ զցերեկ եւ յամենայն ժամանակի փառաւորութեամբ⁴⁰ եւ աւրհնութեամբ զկատարեալ աղաւթսն⁴¹ ⁴²իւրեանց առ Աստուած⁴³ ա-

1 ab աւձիցն
 2 ԵԱԲԳԶ լինել, փխ. լիցի
 3 adԱ.Ձ վաստակ
 4 Գ չիք առ սիրով եւ առ ահի դիցն / abԵԱԲԳ առ սիրով եւ ահի [ԱԲԳ ահիւ] դիցն
 5 ԵԱԲԳԶ դիցն գրեցի ինչ, զի
 6 t զի եւ ի ձեզ
 7 b չիք այս
 8 ԱԲԳԶ երկեւղ
 9 abԵԱԲԳԶ ի մահուանէ
 10 Զ եւ ի մէջ
 11 abԵԱԲԳԶ գտանել մարթասլիք
 12 abԵ չիք մեզէն
 13 b ողջ եմք: Այնուհետեւ b թղ. 48ա ունի. «Ով համագումար դասք սրբազանից յորժամ ընթեռնոյք կամ լսեք, յիշեցէք ի բրիստոս գորդորիչ գործոյս զհայրապետն եւ զսիմեոն փակակալ եւ զամմաբուր զծոռս թէ արժանի առնէք յիշատակի վասն սիրոյն բրիստոսի զի եւ դուք յիշեցիք յաստուծոյ մերմէ»: Ապա սկսուի է նոր գլուխ՝ կարմրադեղով եւ լուսանցագարդով:
 14 Այստեղ Ա. թղ. 29բ եւ Զ. թղ. 31ա ունին բնագրում հետեւեալ վերնագիրը. «Յաղագս [Ա. յաղակս] զալստեան [Ա. զալստեանն] սրբոց հոռիփսեանց (պատ.) [Զ հոռիփսեանցն] եւ նահատակութեան նոցա» [Զ նահատակութեանց նոցինէ / h թղ. 506բ, n թղ. 199ա ունին վերնագիր. «Վկայարանութիւն սրբոյն հուփսիմեա եւ ընկերաց նորա» / n նորա. յագաթանգեղայ պատմութեանէ] / w թղ. 704բ, w³ թղ. 613բ, w³ թղ. 655բ ունին վերնագիր. «Վկայարանութիւն սրբոց հոռիփսիմեանցն»
 15 adԱԲԳԶ եւ եղիւ ընդ այն ժամանակս խնդրեաց / b չիք եւ եղիւ
 16 Դw³w⁴ ընդ [Դ. եւ ընդ] ժամանակսն [Դ ժամանակս] ընդ այնոսիկ
 17 Ա.Ձ կայսր / d կայսրս
 18 Ա. դիոկղիլետիանոս / Զ դիոկղիլետիանոս / ad դիոկղետիանոս / b դեոկղետիանոս
 19 ԵԱԲԳԶ արձակեալ / a արձակել
 20 adt պատկերագործք / ԵԱԲԳԶ պատկերագործք

21 abԵ նմանահան ճշգրտագործ
 22 Դ դեղատախտակ / b դեղատախտակ / ad զգեղատախտակ / ԱԲԳԶ զեղատախտակ. / ուղղ. դեղատախտակ(.) պայծառակշիռ եւն՝ ջնջելով միջակէտը:
 23 ԱԲԳԶ երեսաց
 24 t ի տախտակսն հանեն նման դեղովքն
 25 ad ի տախտակս
 26 ԱԲԳԶ համանման
 27 ad պաճուճէին / միւսն. պաճուճանաց
 28 ad զի յայտ / ԵԱԲԳԶ չիք զի
 29 ԱԲԳԶ ցուցանէին / ad ցուցցեն / b ցուցանել / t ցուցանեն
 30 abԵ առաջի ակն հանոյ կամաց [a հանոյ յանդիման] թագաւորին
 31 Դ ելեալ, փխ. եկեալ
 32 d չիք ի քաղաքին
 33 a չիք մի
 34 ad միանձնականս լեռնականս / ԵԱԲԳԶ լեռնական / t լեռնական
 35 ԱԲԳ ունդակերս / Զ յունդակերս
 36 Ա.Ձ սգաստացեալս
 37 abԵ պարկեշտ կանայս [bd պարկեշտականս] սրբայմատոյցս
 38 Ա կայնայք / Զ կանայք
 39 ad բրիստոսականն հաւատոց / ԱԲԳԶ հաւատոց / b հաւատոցն / t հաւատով
 40 b փառատրութեամբն / ԱԲԳԶ փառատրութեամբ / adh փառատրութեամբ
 41 ԵԱԲԳԶ աղաւթս
 42 abԵԱ.Ձ իւրեանց առ աստուած առաքել [a առաքեալ]
 43 ԲԳԶ չիք առ աստուած

ուաքել ի բարձունս արժանի լինէին¹: 3 Ուրոյ ²անունն էր³ գլխաւորին Գայիանէ, եւ սան⁴ նորին⁵ փ դստերաց ուրումն⁶ յաստուածապաշտ⁷ եւ ի թագակալ⁸ տոհմէ, զի անունն ⁹էր նորա Հռիփսիմէ¹⁰:

4 Եւ¹¹ իբրեւ եկին հասին՝ բռնութեամբ մտեալ¹² ի սուրբ կայեանս առաքինեացն, տեսալ¹³ զպարկեշտագեղն Հռիփսիմէ¹⁴, զարմացեալ սիրացեալ ընդ սքանչելատեսիկն տեսիլ՝ ի նկարապաճոյճ¹⁵ ի տախտակսն¹⁶ յաւրինէին, եւ առ թագաւորն հասուցանէին:

5 Եւ¹⁷ իբրեւ ետես թագաւորն զգեղապանձ վայելչութիւն¹⁸ պատկերակերպ¹⁹ նկարագրին²⁰ Հռիփսիմեայ, մոլեղնական²¹ ցանկութեամբ²² տուփողաց²³ զեղխեալ²⁴, զի անկարգ ցանկութիւն²⁵ ²⁶յիմարութեանն

մոլութեան²⁷ ստիպէր, ²⁸ժամ տուեալ ուրախութեան²⁹ հարսանեաց՝ ճեպով տազնապաւ³⁰ փութայր զուրախութիւնս³¹ հարսանեացն կատարել: 6 Յայնմ ժամանակի ³²տազնապապիոյթ ստիպով³³ դեսպանս արձակեալ³⁴, պատուիրակս ³⁵հանեալ ընդ աշխարհս ամենայն³⁶, զի ամենեքեան աւժտաբեր ընծայատար լիցին մեծի ³⁷հարսանեացն, եւ բազում ուրախութեամբ գալ կատարել առ հասարակ³⁸ ամենեցուն³⁹ ⁴⁰զաւրէնս արքայական փեսային՝ ըստ ականացն թագաւորաց⁴¹:

7 ⁴²Իսկ իբրեւ տեսին առաքինիքն⁴³ զգաղտաճիգ⁴⁴ նետս թշնամւոյն⁴⁵, ⁴⁶որ ⁴⁷ի ծածուկն սովոր էր ձգել ի սուրբսն⁴⁸ քրիստոսասէրսն⁴⁹, ⁵⁰աման չարի⁵¹ գտեալ զթա-

1 a չիբ արժանի լինէին
 2 abdԱԲԳԶ անունն էր գլխաւորին գայիանէ [a գաիանեա]
 3 t չիբ էր
 4 ԱԲԳԶ սանու / abdt սան
 5 ad էր ի դստերաց
 6 abdԴ որումն / Զ ումեմն
 7 ԱԲԳԶ աստուածապաշտ
 8 dԱԲԳԶ եւ թագակալ
 9 abd էր նորա հռիփսիմէ (յան.) / ԱԲԳԶ էր նմա
 10 h հուսփսիմէ (յան.)
 11 ԱԲԳԶ չիբ եւ
 12 abd մտեալ / ԱԲԳԶ մտին
 13 ԱԲԳԶ եւ տեսալ / Բ տեսին
 14 ab հռիփսիմէ (յան.) / d հուսփսիմէ (յան.) / Զ հռիպսիմէ (յան.)
 15 ԱԲԳԶ ի նկարս պանոյնի / b նկարապանոյն / d ի նկարապանուն
 16 adԱԶ տախտակսն (չիբ ի)
 17 ԱԲԳԶ իսկ, փխ. եւ
 18 bdԱԲԳԶ վայելչութիւն / t վայելչութիւնն / a վայելչութիւնն (յան.)
 19 b պատկերպ
 20 ԱԲԳԶ եւ նկարագիրն / bd նկարագիրն / a նկարին / t նկարագիրն
 21 bԱԲԳԶ մոլեղնական
 22 ԱԲԳԶ ցանկութեամբ / d ցանկութեամբն / b ցանկութեան
 23 b տրփողաց
 24 d տոփողաց գեղեալ / a տրփացեալ գեղխեալ / bԱԲԳԶ չիբ գեղխեալ
 25 abԱԲԳԶ ցանկութիւն / dt ցանկութիւնն

26 ԱԲԳԶ յիմարութեան եւ մոլութեան [Բ մոլութեանն, Դ մոլորութեանն] ստիպէր
 27 abdt չիբ մոլութեան
 28 abdԱԲԳԶ ժամ տուեալ ուրախութեան [d ուրախութեանն] / հարսանեաց
 29 t չիբ ուրախութեան
 30 ԱԲԳԶ եւ տազնապաւ
 31 ad փութայր զուրախութիւն / bԱԲԳԶ նեպէր զուրախութիւն
 32 abd տազնապաւ, փոյթ [b տազնապ փութոյ] ստիպով
 33 ԱԲԳԶ ստիպով / t ստիպաւ
 34 ab արձակել
 35 abdԱԲԳԶ հանեալ [b առնել, a հանել] ընդ աշխարհս ամենայն, զի
 36 t ընդ աշխարհ, չիբ ամենայն
 37 b հարսանեաց, բազում ուրախութեան եւ գալ
 38 ԱԲԳԶ չիբ առ հասարակ
 39 Զ գամենեցուն
 40 ԱԲԳԶ գաւրէն արքունական փեսային ըստ արիւնաց
 41 bd թագաւորացն
 42 b իսկ առաքինիքն իբրեւ տեսին
 43 d առաքինիքն, փխ. առաքինիքն
 44 d գաղտաճիգ / Ա գաղնաճիգ / Զ գաղտնաճիգ
 45 d թշնամութեան, փխ. թշնամւոյն. «թշնամւոյն» բառից յետոյ թուում է պակասորդ:
 46 abd որով [a որ] սովոր է [ad էր] ի ծածուկ ձգել / t զի որով
 47 ԱԲԳԶ ի ծածուկ սովոր է ձգել
 48 a ի սուրբս / b ի սուր, փխ. ի սուրբսն
 49 adԱԳԶ քրիստոսասէրս / b գրիստոսասէրսն
 50 a չիբ աման չարի գտեալ գրագաւորն / Դ չարի աման
 51 bd չարին

գաւորն. ¹որպէս ի դրախտի անդ գաւձն ²անդրուովար արարեալ, առ ի զպատուիրանն մոռանալոյ, մտեալ ³յանզգամ յունկն կնոջն առաջնոյ. սոյնպէս եւ աստ զթագաւորն անաւրէն իբրեւ զվահանակ⁴ երեսաց գտեալ՝ նովաւ⁵ մարտուցեալ ⁶ընդ աստուածաշէն եկեղեցիս:

8 Իսկ զթագաւորն հպարտացուցեալ ամբարհաւածեցուցանէր որոգայթադիր թշնամին՝ ի գրգռել յարուցանել հալածանս⁷ ի վերայ եկեղեցեաց⁸ Աստուծոյ, ⁹խելացնորեցուցեալ ¹⁰զնա առ ի տալ պագանել երկիր ուրուականաց մեռելոտոց¹¹, ոսկեղէն եւ¹² արծաթեղէն, փայտեղէն¹³ եւ¹⁴ քարեղէն¹⁵ պղնձագործ պատկերաց¹⁶ դիցն¹⁷ սնոտեաց¹⁸, եւ պղծութեանն¹⁹ պաշտաման²⁰: 9 Ուս²¹ եղեալ²² համբառնայր²³ հարկանել²⁴ ²⁵ընդ վիմին հաստատնոյ²⁶,

ընդ հաւատոցն²⁷ եկեղեցւոյ²⁸. վիմին ինչ ²⁹ոչ ստնանել կարացեալ՝ ինքն առ վիմին խորտակեցաւ: 10 ³⁰Սակայն ³¹յամբարհաւածութիւն մոլեգնութեանն³² վստահացեալ³³ բազում եւ անչափ էր այն, որ ի նմանէ անցանէր ընդ եկեղեցիս Աստուծոյ³⁴:

11 ³⁵Իսկ երանելին պարկեշտասէրն Գայիանէ, սրբասնելովն ³⁶Հռիփսիմեաւ հանդերձ³⁷ եւ այլ³⁸ ընկերաւքն իւրեանց³⁹, յիշեալ⁴⁰ զուխտն սրբութեան, զաւրինաւոր կրանիցն զգաստութեան⁴¹ սրբութիւնն⁴² յոր մտեալ էին՝ ողբային⁴³ յանձինս իւրեանց վասն նկարացոյց հրամանին, առ ի նկատել⁴⁴ զպատկերս նոցա պիղծ⁴⁵ եւ անաւրէն թագաւորին⁴⁶. ճգնութեամբ⁴⁷ մա-

1 a որպէս եւ ի դրախտին [b ի դրախտի] / d որպիսի դրախտի
2 ԱԴՁ անդրավար / ab անդրուար արեալ
3 Դ յանզգամուկն, փիս. յանզգամ յունկն / ԱԲՁ յանզգամ ունկն / b յանզգամի ունկն / ad յանսգամ [a յանզգամ] ի ունկն
4 ad վահանակ / b վահան / ww³ գաստար, փիս. զվահանակ
5 ad եւ նովաւ
6 b ընդ յեկեղեցիս
7 Ձ հալածականս
8 Ձ եկեղեցեացն
9 abbdԱԲԴՁ խելացնորեցուցեալ [a խելայցնորեցուցեալ] առ ի տալ [b զնա առ ի տալ] պագանել
10 t չիբ գնա առ ի տալ
11 dԱԲ մեռելոտոց / Ձ մեռելուտոց / Դ մեռելոտաց / abt մեռելոտոց
12 t չիբ եւ (արծաթեղէն)
13 Դ չիբ փայտեղէն
14 t չիբ եւ
15 bԱԲՁ եւ քարեղէն / adԴ չիբ եւ քարեղէն
16 b եւ պղնձագործ պատկերացն
17 aԱԲԴ դից
18 ad սնոտոց
19 abbd եւ պղծութեան
20 b պաշտամանն
21 Ա ուշ (նախ՝ ուս) / Դ ուշ (նախ՝ ուս)
22 Ձ ուշ ետեալ
23 a ամբառնայր
24 abbdԱԲՁ հարկանել / Աt հարկանէր

25 b ընդ վիմին հաստատնոյ / Դ չիբ ընդ վիմին հաստատութեան
26 adԱԲՁt հաստատութեան
27 ԱԲԴՁ ընդ հաւատոց
28 ad եկեղեցեաց
29 ad ոչ կարաց ստնանել, ինքն / b ոչ սրտնանէր. եւ ինքն
30 h չիբ սակայն յամբարհաւանութեանն ... ընդ եկեղեցիս աստուծոյ
31 ԱԲՁ յամբարհաւանութիւն / a ամբարհաւանութիւն / b յամբարհաւանութիւն / d անպարհաւանութիւն / Դ յամբարհաւանեալ մոլեգնութիւն / t յամբարհաւանութեանն մոլեգնութիւն
32 abbdԱԲՁ մոլեգնութեանն
33 bԲ վստահեալ / Դ վստացեալ / ad զարանայր, փիս. վստահացեալ
34 ԱԲԴՁ չիբ աստուծոյ
35 abbdԱԲԴՁ իսկ երանելին գայիանէ [a գաիանեայ] պարկեշտասէր [ԱԲԴՁ հանդերձ պարկեշտասէր] սրբասնելովն [ԱԲԴՁ սրբանովն]
36 b հռիփսիմեաւ / ad հանդերձ հռիփսիմեաւ եւ
37 ԱԲԴՁ չիբ հանդերձ
38 Ձ չիբ այլ
39 ԱԲԴՁ իւրով / ad չիբ իւրեանց
40 ad յիշելով / b յիշել
41 ԱՁ սգաստութեան
42 ad սրբութիւն / Դ սրբութեանն
43 ad ողբաին / bԱԲԴՁt ողբալով
44 ad նկատել / bԱԲԴՁt նկարել, փիս. նկատել
45 a պիղծ / d պեղծ
46 b թագաւորն
47 ad նզգնութեամբ

տուցեալ¹ յաղաւթս² խնդրել³ 4ի բազումո-
ղորմ Տեառնէն աւգնականութիւն⁵ փրկել
զնոսա ի փորձութենէն, որ Հասեալ էր ի
վերայ նոցա⁶: 12 Եւ յաղաչելն⁷ իւրեանց
այսպէս ասէին⁸.

«Տէր տերանց, Աստուած աստուածոց,
Աստուած յաւիտենական, Աստուած երկ-
նից⁹, 10Աստուած անճառ լուսոյ, որ Հաս-
տատեցեր զամենայն բանիւ քով. որ արա-
րեր զերկինս¹¹ եւ զերկիր եւ զամենայն
զարդ նոցա. որ ստեղծեր զմարդն Հոդ
յերկրէ¹² եւ իմաստուն կացուցեր եւ բազ-
մացուցեր զնա ի վերայ երկիր, եւ աւգնա-
կան եղեր նոցա ի դարս¹³ իւրաքանչիւր՝ որ
յուսացան ի քեզ:

13 Արդ¹⁴ 15աւգնեա՛ եւ մեզ, Տէր, ի
պատերազմիս որ նեղէս¹⁶ զմեզ, զի¹⁷ յաղ-
թեսցուք 18որոգայթից նենգութեանց¹⁹ սա-
տանայի²⁰, եւ անուն քո, Տէր, փառաւոր
լիցի²¹, 22եւ եղջիւր²³ եկեղեցւոյ քոյ բարձ-
րացեալ լիցի. զի եւ մեք արժանի լիցուք

Հասանել 24յաւթեվանս արքայութեան պա-
տուիրանապահաց քոց: 14 Եւ մի՛ լիցի
պակասութիւն ձիթոյ ի լապտերաց²⁵ մե-
րոց. եւ մի՛ չիջցին ճրագունք Հաւատոց
ուխտի սրբութեան²⁶ մերոյ²⁷. եւ մի՛ Հասցէ
տիրական մթացուցիչն²⁸ գիշերոյ²⁹ կորս-
տեան³⁰ ի վերայ լուսաւոր ճանապարհաց³¹
մերոց. եւ մի՛ գայթակղեսցին³² ոտք³³ մեր
ի լուսագնաց շաւղաց³⁴ քոց³⁵. եւ մի՛ կու-
րասցին³⁶ բիբք 37տեսանելեաց մերոց ի
զուարթարար ճառագայթից ճշմարտու-
թեան³⁸ քոյ³⁹. եւ մի՛ յափշտակեսցէ
թռչունն⁴⁰ մահացան զսերմանիսն⁴¹ բու-
սոյն⁴² կենաց, զոր⁴³ սերմանեաց ի մեզ
միաձին Որդիդ քո, Տէր մեր Յիսուս Քրիս-
տոս. եւ մի՛ տարցի զզգաստութիւն⁴⁴
սուրբ Հաւտի քոյ գազանն ապստամբ. եւ
մի՛ յաղթահարեսցէ⁴⁵ զգառինս Հաւտի քոյ
գայլն⁴⁶ ապականիչ. եւ մի՛ վարատեսցէ
թշնամին ուխտիս⁴⁷ մերոյ զոչխարս⁴⁸ ա-
ռաքելական⁴⁹ եկեղեցւոյ քոյ սրբոյ՛:

1 ad մատուցեալի / b մատուցեալ / ԱԲԴՁ մար-
տուցեալ
2 b առ աղաբս
3 abd առ ի խնդրել
4 abd ի բազումողորմ [b ի բազումողորմն] / աս-
տուծոյ աւգնականութիւն
5 ԱԲԴՁ օգնութիւն
6 b ի նոսա, փխ. ի վերայ նոցա
7 b յաղաւթեալն, փխ. յաղաչելն
8 ad ասէին այսպէս
9 Դ յերկնից
10 ԱԲԴՁ չի՛ր աստուած անճառ լուսոյ
11 b գերկին
12 b ի յերկրէ
13 b ի դարսն
14 abd չի՛ր արդ / b եւ այժմ, փխ. արդ
15 ad աւգնեա մեզ / Ձ օգնեա ի մեզ տէր
զպատերազմիս
16 b նեղէս / d նեղես / միւսն. նեղէն
17 ad եւ, փխ. զի
18 Դ յորոգայթից / b նենգութեան որոգայթից
19 ad նենգութեան
20 ԱԲԴՁ բշնամւոյն, փխ. սատանայի
21 b փառաւորեսցի, փխ. փառաւոր լիցի
22 Ձ չի՛ր եւ եղջիւր ... բարձրացեալ լիցի
23 b եւ եղջեր

24 abd յաւթեվանս պատուիրանաց արքայութեան [b
արքայութեանդ] / քո: եւ
25 bԱԲԴՁ լապտերաց
26 b սրբութեան (պատ.)
27 abdԲ մերոյ / ԱԴՁ մերում
28 bԱԲԴՁ մթացուցիչ
29 a գիշերոյն / b գիշերւոյն
30 d կորստեանն
31 b նաւապարհաց
32 Ա մի գայթակղեսցին
33 b աչք, h գնացի, փխ. ոտք
34 b շաղուաց
35 Դ մերոց, փխ. բոց
36 Ձ կուսացին, փխ. կուրացին
37 b տեսանելեաց / Ձ մեր տեսանելեաց
38 b նշարտութեանդ
39 Դ չի՛ր քոյ
40 bԱԲԴ բոչունն / միւսն. բոչուն
41 bdԱ.Ձ գսերմանիս / a գսերմանիք
42 abdԱ.Ձ բուսոյն / ԲԴ բուսոց
43 abdԱ.Ձ մերոց գոր / Դ որ
44 bԱԲՁ զգաստութիւն / adԴ զգաստութիւն
45 ab մի՛ յաղթեսցէ
46 abdԱԲԴՁ գայլն / t գայլ
47 abdԱԲ ուխտիս / ԴՁ ուխտին
48 b գոչխան / Ձ գոչխարիս
49 abd առաքելականս

15 Տէր Աստուած մեր, որ ²առաքեցեր զմիածին Որդիդ³ քո, որ եկն եւ ելից զամենայն տիեզերս⁴ ⁵Հոգևով իմաստութեամբ ⁶քով, ⁷զի զամենեսեան յիսրայէլ անուն աստուածատեսս⁸ գրեսցէ: 16 Եւ մեք լուաք զի ասաց, Թէպէտ եւ հալածեսցեն⁹ զանեզ ¹⁰Բաղափէ ի Բաղափ՝ ոչ կարաչիք սպանել զԲաղափս Իսրայելի, մինչեւ ի դարձ ¹¹զալստեան իմոյ այսրէն¹²:

17 Արդ¹² խնայեա՛, Տէր, ¹³յանձինս մեր¹⁴, որ ապաւինեցաք¹⁵ յանուն քո սուրբ¹⁶, զի մի՛ խառնակեսցուք ընդ անարգութիւն¹⁷ պղծութեան Հեթանոսաց. եւ մի՛ տար զզգաստութիւն¹⁸ սրբութեան մերոյ բողանոց անաւրէն շանազգեաց¹⁹ լկտութեան²⁰ նոցա²¹, ²²եւ մի՛ զկուսութեան մարգարիտ ²³Հաւատոց մերոց՝ ի շաւիղս խողազնաց ամբարշտութեան նոցա: 18 Եւ ²⁴մի՛ ²⁵շարժեսցէ ²⁶ուղիս անյագ

ջուրց բազմութեանց մոլորահոգի²⁷ խաբէութեան²⁸ զրահեղեղն սաստկութեան²⁹ զհիմունս սուրբ³⁰ եկեղեցւոյ քոյ, որ բազմապատիկ վիմաւքն³¹ արդարովք³² շինեցաւ ի վերայ վիմին Հաստատնոյ, որոյ գլուխ անկեանն³³ կատարման³⁴ եղեւ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ³⁵ի ձեռն մարմնանալոյն, մահուամբ խաչին, հեղմամբ արեանն, յարութեամբն եւ յերկինս վերանալոյն, նստելովն յաջմէ Աստուածութեան քոյ, ուր էրն յառաջ:

19 ³⁶Արդ նայեա՛ց³⁷, Տէր, յերկնից ³⁸ի սրբութենէ քումմէ, զի մի՛ լիցուք մեք³⁹ ⁴⁰իբրեւ ⁴¹զայն տունն, որ ի վերայ աւագոյն⁴² շինեալ էր⁴³, զոր դրդուեցին⁴⁴ խոռ-

1 ԱԲԳԶ փում սրբոյ
2 ԱԲԳԶ առաքեցեր առ մեզ զմիածին
3 d որդիտ (յան.)
4 Ա տիեզերս
5 abdh հոգևով գիտութեամբ փո, եւ զամենեսեան
6 ԱԲԳԶ փո. զի
7 Դ չիք զի զամենեսեան յիսրայէլ անուն
8 ԵԱԲԳ աստուածատեսս / Ջ զաստուածատեսսս / adt աստուածատեսսն
9 Ա հալածեսցեն
10 abdf ի Բաղափէ ի Բաղափ
11 abduf զալստեան իմոյ այսրէն / b իմում այդրէն / t զալստեան իւրոյ
12 Մարգ. Ժ 23
13 abd եւ արդ
14 aԴ յանձինս մեր որ
15 bdԱԲԶt չիք մեր
16 aԲԳ ապաւինեցաք / bdԱԶt ապաւինեցան
17 abd չիք սուրբ
18 ԱԶ ընդ անարգութեան
19 bdԱԲԶ զզգաստութիւն / a զզգաստութիւն / t զզգաստութիւն
20 d շանազգաց
21 b լկտուեն (պատ.)
22 abd չիք նոցա
23 abduf եւ մի՛ զմարգարիտ կուսութեան
24 ad հաւատոյս մերոյ / b հաւատոցս
25 adԱԲԳԶ մի՛ շարժեսցէ ուղիսացան / Դ ուղիսացան, a ուղիս, անց, d ուղիսանց / ջուրցն [ad ջուրց] բազմութեան [d բազմութեանց]

25 հ շարժեսցէ ուղիսաց ջուրց
26 b ուղիսանցաջուրցն բազմութեան / ww³ ուղիսացան ջուրցն
27 aԱԲԳԶ մոլորահոգի / bdt մոլորահոգի
28 Ջ խաբէութեան / b խաբէութեան (պատ.) / ad խաբէութեանց / ԲԳ խաբէութեանն
29 abduf զրահեղեղն սաստկութեան / t զրահեղեղ ի սաստկութեան
30 ԱԲԳԶ չիք սուրբ
31 abduf վիմաւք
32 Ա արդարովք / bԲԳ արդարովքն
33 bԲԳ անկեան / ԱԶ անգան
34 ԱԲԳԶ կատարմանն
35 ad ի ձեռն մարմնանալոյն, մահուամբ խաչին հեղմամբ արեանն, յարութեամբն յերկինս վերանալոյն, նստելովն յաջմէ աստուածութեան փո, որ էրդ յառաջ / b ի ձեռն մարմնանալոյն արեան մահուն եւ յարութեանն եւ վերանալոյն ընդ երկինս եւ նստել ընդ աջմէ աստուածութեանդ փո, որ էրն յառաջ ընդ փեզ / ԱԲԳԶ ի ձեռն մարմնոյ, արեան, մահուան [ԱԲԳԶ մահուն], յարութեան [Դ եւ յարութեանն], վերանալոյ ընդ յերկինս [ԱԲԳԶ վերանալ յերկինս] եւ նստել ընդ աջմէ աստուածութեանդ ուր էր [t էրդ, Դ էրն] յառաջ [ԱԲԶ յառաջ]
36 ad արդ տէր յիսուս քրիստոս նայեաց յերկնից
37 b նայեայ / Դ նայեայ
38 b ի սրբութենէդ փումմէ
39 abd չիք մեք
40 abduf իբրեւ զայն տունն որ
41 Դ չիք զայն / t չիք զայն տունն
42 b աւագոյ
43 ad շինեալ է
44 bԲ դրդուեցուցին

վուծիւնք ¹նեղուծեանց պէսպէս² փորձու-
 թեանց. այլ հաստատեա՛ զմեզ ճշմարտու-
 թեամբ Աւետարանին խաղաղութեան³, եւ
 առաջնորդեա՛ մեզ ըստ կամաց քոց, եւ
 արժանիս⁴ արա զմեզ գիշերոյն⁵ լուսոյ⁶
 հարսանեաց. յորում⁷ գգիշերն իբրեւ ⁸գտիւ
 լուսաւոր⁹ առնիցես ի ծագել ճառագայթից
¹⁰յերեսաց ¹¹փառաց քոց, ¹²եւ ապրեցո՛
 զմեզ ի ներքոյ թեւոց քոց, ¹³եւ մեք հաս-
 ցուք ի նաւահանգիստ կամաց քոց: 20 Եւ
 տո՛ւր մեզ, զի¹⁴ արբցուք զբաժակ¹⁵ նահա-
 տակութեան, զի առցուք զփոխարէն
 պսակն¹⁶ յաւուր արդար դատաստանին ի
 յայտնութեան¹⁷ փառաց քոց»:

21 Եւ յետ այսորիկ¹⁸ սուրբն Գայիանէ
 սանականաւն¹⁹ Հռիփսիմեաւ²⁰ եւ²¹ պար-
 կեշտածողով²² ընկերաւքն²³ հանդերձ²⁴
 դէմ եղեալ տարադէմ²⁵ գնացեալ փախս-
 տեայ լինէին²⁶, զի զանձինս իւրեանց

սրբութեամբ²⁷ պահեսցեն յայսմիկ²⁸ հողա-
 թաւալ²⁹, մեղսաթաթաւ³⁰, մեղանչական,
 անաւրէն³¹ ³²ի դիւական խառնից մարդ-
 կան. զի առաւելութեան³³ յուսոյն կենդա-
 նութեան³⁴ եւ լուսոյն³⁵ յարութեան³⁶ ար-
 ժանի լինիցին հասանել³⁷, ընդ առաքելա-
 կան սահմանաւք ապրեալ³⁸ յանվախճան³⁹
 ի հանդերձեալ դատաստանաց անտի, եւ
 յաջակողմն⁴⁰ դահուն մտեալ⁴¹ ⁴²խոստա-
 ցելոց բարեացն հասանել, անթառամ պսա-
 կաւքն զարդարեալ⁴³ ⁴⁴ընդ հնգեկան կա-
 մարարսն կուսանաց⁴⁵, գործովքն⁴⁶ բարու-
 թեան⁴⁷ լուսաւորեալք⁴⁸ ի հանգիստ⁴⁹ նո-
 րոգական⁵⁰ վայելչութեան զրախտին⁵¹,

1 b նեղութեանց եւ փորձութեանց / ad նեղու-
 քեանց պէս պէս փորձութեանց / Ա նեղութիւնք
 / Ջ նեղութիւնք / ԲԴ նեղութեան
 2 ԱԲԴՁ չիբ պէս պէս
 3 Դ խաղաղութեամբ
 4 ad արժանիս / bԱԲԴՁ արժանի
 5 ԱԲԴՁ գիշերոյ
 6 adԱԲԴՁ լուսոյն
 7 b յորժամ, փխ. յորում
 8 abdԱԲԴՁ գտիւ լուսաւոր առնիցես
 9 t չիբ լուսաւոր
 10 abdԱԲԴՁ յերեսաց փառաց քոց
 11 t քոց փառաց
 12 b չիբ եւ ապրեցո ... թեւոց քոց
 13 bԲԴՁ զի եւ մեք
 14 a եւ, փխ. զի (արբցուք)
 15 dԱԲԴՁ զբաժակ
 16 bԱԴՁ պսակն
 17 ad յայտնութեան (չիբ ի)
 18 d յետ այնորիկ
 19 a սանական / b սանականաւն / dԱԲԴՁ սանա-
 կանն
 20 Ջ հռիփսիմէս
 21 ad չիբ եւ
 22 Դ պարկեշտ ժողով
 23 ԱՁ ընգերթոցն
 24 abd չիբ հանդերձ
 25 Ջ դարադէմ
 26 abdԱԲՁ փախստական լինէին

27 b ի սրբութիւն
 28 b չիբ պահեսցեն յայսմիկ
 29 adv հողընթաւալ / bԱԲԴՁ ի հողաթաւալ
 30 aԱԲԴՁ մեղսաթաթաւ / bԴ մեղսաթաթաւ / t
 աղաթաթաւ
 31 d յանաւրէն
 32 ad ի դիւական, խառն մարդկանէ / d ի մարդ-
 կանէ. / b դիւականախառն մարդկանէս / h ի
 դիւախառն ի մարդկանէ / ԱԲԴՁ դիւական
 խառն ի մարդկանէս / Ջ խառնի մարդկանէս: Ուղղ.
 Ուղղ. ի դիւական խառնից մարդկան: Հմմտ.
 Ագաթ. Ժե 30:
 33 ԱՁ զի առաւելութիւնն
 34 ԱՁ չիբ յուսոյն կենդանութեան
 35 a եւ լուսոյն / միւսն. չիբ եւ
 36 ԱՁ լուսոյն / Ա նախ յուսոյն / յարութեան
 37 adԲԴ լիցին հասանել / b չիբ հասանել
 38 aԱԲԴՁ ապրեալ / bdt ապրել
 39 a ի յանվախճան / ԱՁ յանվախճան / Դ *իվախ-
 ճան
 40 b եւ յաջակողմ
 41 a մտանել
 42 abd խոստացելոց բարութեանցն հասանել / bd
 հասանել /
 43 bԲԴ զարդարեալք
 44 h ընդ հնգեկան / abd ընդ հնգական / b հին-
 գական / կամարարսն / a կամարար, b կամարս /
 կուսանացն
 45 ԱԲԴՁ կամարար կուսանացն
 46 abdԱԲԴ գործովք / Ջ գործովք
 47 b բարութեանցն
 48 ԱԲԴՁ լուսաւորեալք
 49 ad հանգիստ
 50 b եւ ընդ նորոգական
 51 ad դրախտին վանելութեանն / d վանելութեանն /

ընդ աստուածական ¹փեսային ի բազմա-
 ժողովս արդարոցն, ի բազմականս² Աբրա-
 համու անպակաս ուրախութեանցն լինել
 ժառանգորդ³: 22 Որպէս ⁴եւ Տէրն ⁵յԱւե-
 տարանի անդ ասաց, եթէ Որ թողցէ զբնա-
 կուքիւն⁶ իւր վասն անուան իմոյ՝ ի միւ-
 սանգամ գալստեան իմում⁷ զկեանս⁸ յաւի-
 տեմականս⁹ ¹⁰Ժառանգեցուցից նմա՞:
 23 ¹¹Իբրեւ ոչ ի ժամանակեան¹² մահուա-
 նէս ¹³փախուցեալք, այլ ¹⁴յանհնարին մո-
 լեկան¹⁵ անաւրէն ցանկութեանցն ճողոպ-
 րեալք: 24 Իբրեւ¹⁶ ¹⁷ոչ զի զմարմինս իւ-
 րեանց ի տանջանաց երկրակոխաց ի
 զրպարտութենէս¹⁸ ապրեցուցեն, այլ զի
 զոգիսն¹⁹ իւրեանց սրբութեամբ առանց
 աղտեղութեան պահել մարթասցեն²⁰ յա-
 նաւրէն ²¹գիծութեան պղծութեան աղտե-

ղութեան²² խառնից մարդկան անաւրէն
 կրանից²³. ²⁴այլ զի զանձինս իւրեանց
²⁵բանդից եւ կապանաց եւ պատժոց, ²⁶մա-
 հու եւ անհնարին նեղութեանց վասն ա-
 նուան²⁷ Տեառն պատրաստեալ²⁸, զի ար-
 դարութեան²⁹ պսակին արժանի լինիցին³⁰
 Հասանել: 25 Վասն այսորիկ թողեալ³¹
 գերկիր ծննդեան իւրեանց, ³²զինչս եւ
 զստացուածս եւ զմերձաւոր³³ ³⁴զազգա-
 կիցս եւ զտոհմականս³⁵ վասն աստուածա-
 կան հրամանին, զանձինս իւրեանց հրեշ-
 տակական³⁶ զուարթական³⁷ կարգաւք³⁸
 լուսաւորեալ³⁹ վարուցն քաջութեամբ⁴⁰,
 զի զԱստուած տեսանել կարասցեն:

26 ⁴¹Յայնմ ժամանակի գային Հասա-
 նէին յերկիրն⁴² Հայոց, յԱյրարատ⁴³ դա-
 ւառ, ի Վաղարշապատ քաղաք⁴⁴, ¹զոր եւ

1 *abd* փեսային ընդ բազմաժողովս արդարոց լե
 արդարոցն/
 2 *abdԲԳ* ի բազմականսն / *Ա* բազմականսն (*չիբ*
 ի)
 3 *ԱԲԳ* ժառանգաւոր / *բ* ժառանգորդս
 4 *abdԱԲ* եւ իմն տէրն
 5 *ad* յաւետարանին ասաց թե
 6 *adԱԲ* զբնակութիւնս
 7 *adԱԲԳ* գալստեան իմում / *բ* իմոյ / *t* իւրոյ,
փ/ս իմում
 8 *abd* զկեանսն
 9 *բ* յաւիտեանից
 10 *t* ժառանգեցուցանիցէ / *ԱԲԳ* ժառանգեցու-
 ցանեմ / *abd* ժառանգեցուցից նմա [*ad* եւ նմա]
 * *Մարտ. Ժ. Թ. 27-29*
 11 *abd* իբր լե իբրեւ յոչ եթե
 12 *բ* ի ժամանակեայ
 13 *բ* փախուցեալ էին, այլ
 14 *ԱԲ* յանհնարին անօրէն մոլեկանի / *Բ* մոլեկան,
Ձ մոլական / ի ցանկութեանցն / *Ա* ցանկու-
 րեանցն/
 15 *ad* մոլեկնական
 16 *ԲԳ* իբր
 17 *բ* ոչ եթէ զմարմինս
 18 *բ* երկրակոխաց զրպարտութենէ / *ad* զրպար-
 տութենէս
 19 *Ա* զոգիս / *ԲԳ* զոգիս / *ad* զոգիս
 20 *Գ* պահեսցեն. *չիբ* մարթասցեն
 21 *abdԱԲԳ* զիմութեան պղծութեան լե զիչութենէ
 պղծութեան, *ad* պղծութեան զիչութենէն / աղտե-
 դութեան խառնից [*ad* խառն, *բ* ի խառն] մարդ-
 կօրէն [*ad* ի մարդկանէ անաւրէն, *բ* մարդկանն
 անաւրէն]

22 *t չիբ* աղտեղութեան
 23 *բ* կրանիցն
 24 *abd* այլ զանձինս իւրեանց բանդից եւ
 կապանաց
 25 *Գ* կապանաց եւ բանդից / *t* եւ բանդից
 կապանաց / *ԱԲ* բանտից
 26 *ad* մահու / *ԲԱԲԳ* եւ մահու
 27 *բ* վասն անուանն
 28 *ԱԲԳ* պատրաստել
 29 *t* արդարութեանն
 30 *abdԱԲ* լիցին / *Գ* լինել / *d* եղիցին, *փ/ս* լինիցին
 31 *ա* թողին
 32 *ա* զինչս զստացուածս զմերձաւորս
 33 *Բ* եւ զմերձաւորս
 34 *ԱԲԳ* ազգակիցս / *հ* զազգակից տոհմականս
 վասն / *ad* զազգակիցս [*d* զազգակից] զտոհմա-
 կանս [*d* տոհմականս] վասն աստուածական
 հրամանին / *բ* եւ զազգակիցս եւ զտոհմականս
 վասն անուանն քրիստոսի եւ աստուածական
 հրամանին
 35 *ԱԲԳ* զտոհմայինս
 36 *d* հրըշտակական (*յան*.)
 37 *d* զուարթական / *ԱԲԳ* զուարթուն / *ա չիբ*
 զուարթական
 38 *bd* կարգաւքն
 39 *d* լուսաւորեալք
 40 *ԱԲԳ* քաջութեամբ
 41 *բ* յայնժամ գային
 42 *ad* յերկիր / *բ* յերկիրս
 43 *d* յարարատ (*յան*.)
 44 *abdԱԲԳ* ի վաղարշապատ քաղաք / *միւսն*. *չիբ*
 քաղաք

Նորաքաղաքն կոչեն, ի նիստս² թագաւորացն Հայոց: ²⁷ Այնուհետեւ եկեալ մտանէին³ ի Հնձանայարկս⁴ այգեստանւոյն⁵, որ կան շինեալ ի հիւսիսոյ⁶ յարեւելից կուսէ. եւ կերակրէին ընչիւք իւրեանց ի վաճառաց քաղաքին. ⁷եւ ոչ ինչ այլ ինչ ⁸գոյր թոշակ ընդ նոսա⁹ գոր ունէին¹⁰, բայց մի¹¹ ոմն ի նոցանէ ունէր արուեստ ապակագործութեան¹² առնել ուլունս ապակեղէնս, եւ տալ գինս ¹³ընդ կերակրոյ աւուրն պարենի ոռճկի¹⁴:

ԺԴ. ¹⁵Յայնմ ժամանակի ոչ սակաւ ինչ¹⁶ խռովութիւն լինէր ի մէջ Յունաց աշխարհին. ի կողմանս կողմանս ¹⁷յուզախնդիրք ելանէին, դեսպանս արձակէին, թերեւս ուրեք¹⁸ գտանել կարասցեն: ² ¹⁹Յայնմ ժամանակի գայր Հասանէր դեսպան²⁰ առ Տրդատ արքայ Հայոց մեծաց, եւ²¹ յանդիման լինէր թագաւորին ի վազարչապատ քաղաքի: ³ Եւ իբրեւ²² մատոյց գհրովարտակն՝ ²³առ ի ձեռանէ նո-

րա²⁴ խնդալով: ⁴ Եւ էր պատճէն²⁵ հրովարտակին աւրինակ զայս.

«Ինքնակալ կայսր Դիոկղետիանոս²⁶, առ սիրելի եղբայր աթոռակից²⁷ մեր Տրդատ, ողջոյն:

⁵ Գիտութիւն լիցի եղբայրութեանդ²⁸ քում նիզակակցի²⁹ մերում վասն չարեացս³⁰, որ անցանենն³¹ ընդ մեզ հանապազ ի մոլար աղանդէս³² քրիստոնէից. ³³զի յամենայնի դարովեալ³⁴ լինի³⁵ տէրութիւնս ³⁶մեր ³⁷յուխտէ նոցա³⁸, եւ արհամարհեալ լինի արքայութիւնս³⁹ մեր ի նոցանէ. եւ ինչ համեստութիւն ոչ գոյ ի նոսա: ⁶ Զի ինքեանք զմեռեալ ոմն զխաչեալ⁴⁰ պաշտեն, ⁴¹եւ փայտի երկիր պագանենն, եւ զոսկերս սպանելոցն⁴² պաշտեն⁴³, որ զիւրեանց մահն⁴⁴, որ⁴⁵ վասն⁴⁶ Աստուածոյն իւրեանց է⁴⁷ փառս եւ պատիւս⁴⁸ համարին: ⁷ ⁴⁹Եւ ի մերոց արդար աւրինացս⁵⁰ դատապարտեալ լինին. ¹վասն

1 ԱՁ չիբ գոր եւ նորաբաղաւթն / *abd*Բ գոր նորաբաղաւթն / *abd* եւ նորաբաղաւթն /
 2 *bah* ի նիստ
 3 ԱԲԴՁ եկեալ մտեալ էին
 4 *a* մտանէին յընձանայարկ / *d* յընձանայարկ
 5 *b* այգեստանեացն / *a* *այգեստանոյն
 6 *a* *ի հիւսիսոյ / *b* ի հիւսիսոյ / *Ա* ի հիւսիսոյ
 7 ԱՁ եւ այլ ոչինչ գոյր / *ԲԴ* եւ ոչ այլ ինչ գոյր
 8 *d* չգոյր / *b* գոյր նոցա
 9 *abd* ընդ իւրեանս, *փ/ս*. ընդ նոսա
 10 *b* ուտէին, *փ/ս*. ունէին
 11 *d* չիբ մի
 12 *adԱԲՁ* ապակեգործութեան
 13 *Դ* ընդ *կերակոյ եւ ընդ հանդերձի եւ աւուրն
 14 *ad* ոռճկի / *bdԱԲԴՁ* ոռճկին / *t* ոռճիկ
 15 *b* յայնմամ ոչ
 16 *aԲԴ* չիբ ինչ
 17 *a* յուզախնդիրք լինէին / *b* յուզախնդիրք / *d* յուզախնդիրք
 18 ԱՁ ուրեք
 19 *b* յայնմամ գայր
 20 *abԱԲԴՁ* դեսպանն
 21 *abdԱԲԴՁ* չիբ եւ
 22 *a* յորժամ, *փ/ս*. իբրեւ
 23 ԱԲԴՁ առեալ ի ձեռանէ / *b* եւ առ ի ձեռանց

24 *Դ* նորին
 25 *abd* պանէն
 26 *Զ* կայսեր թեոկլետիանոս / *aԲ* դիոկղետիանոս / *Ա* դիոկլետիանոս / *b* դիոկղետիանոս
 27 *bdԱԲԴՁ* եւ աթոռակից
 28 *ad* եղբայրութեան
 29 *Դ* նիզակակցի բում / *b* եւ նիզակակցի
 30 *abdԱԲՁ* վասն չարեացս
 31 *b* որ անցին
 32 *abԱԲՁ* աղանդէն / *Դ* ազգէն, *փ/ս*. աղանդէս
 33 *abdԱԲԴՁ* զի յամենայն ժամ
 34 *abd* դարովեալ
 35 *Դ* լիցի
 36 *Բ* մեր ի յուխտէն նոցա
 37 *Դ* յաւիտենից, *փ/ս*. յուխտէն նոցա
 38 *d* չիբ նոցա
 39 *Դ* լիցի արքայութիւնս / *d* արքայութիւն
 40 *aԱԲԴ* խաչեալ / *d* խաչելեալ / *b* եւ զխաչեալ
 41 *b* չիբ եւ փայտի ... պաշտեն, որ / *a* չիբ եւ փայտի երկիր պագանենն
 42 *d* ԱԲՁ սպանելոց
 43 *a* պաշտեն, *յուսանցբում այլ ձեռնով*՝ պատուեն
 44 *ad* մահ
 45 *a* որ՝ *ֆերուած*
 46 *abԱԲԴՁ* եւ վասն
 47 *ԲԴ* չիբ է
 48 *abԱՁ* պատիւս / *dԲԴ* պատիւ
 49 ԱԲԴՁ եւ ի մեր
 50 *bdԱ* արինացս / *միւսն*. արինաց

1վասն զի 2եւ զմեր զնախնիսն, զառաջին
հարսն³ զթագաւորսն⁴, դառնացուցեալս⁵
ձանձրացուցին⁶. 7զի մեր⁸ սուրբս բթե-
ցան⁹, եւ նոքա ոչ զարհուրեցան ի մեռա-
նելոյ¹⁰: 8 Զի 11ինքեանք զհետ Հրէի 12ու-
րումն խաչելոյ մոլորեալ են, եւ զթագա-
ւորս անպատուել ուսուցանեն, 13եւ գլխո-
վին իսկ¹⁴ զպատկերս¹⁵ դիցն զաստուա-
ծոց¹⁶ անարգել ուսուցանեն:

9 Նա եւ¹⁷ զլուսաւորացի¹⁸ զաւրու-
թիւն¹⁹, զարեգական²⁰ 21եւ զլուսնի աստե-
ղաւքդ հանդերձ՝ առ ոչինչ համարին²²,
նա եւ արարած²³ առնեն 24այնր խաչելոյ:
10 25եւ գլխովին զպատկերս դիցն աս-
տուածոց անարգել ուսուցանեն. եւ զաշ-
խարհս ամենայն փոխեցին ի պաշտամա-

նէ²⁶ դիցն. 27մինչեւ զի եւ զկանայս ան-
գամ յարանց եւ զարս ի կանանց կենդան-
ւոյն մեկնեալս²⁸ հեռացուցանեն: 11 Թէ-
պէտ²⁹ եւ ազգի ազգի պատուհաս տանջա-
նաց ի վերայ եղաք՝ առաւել եւս տոչո-
րեալ³⁰ յորդագոյնս³¹ տարածեցաւ աղանդ³²
նոցա: 12 Թէպէտ եւ բերապատիկ ինչ ար-
հաւիրս³³ սաստից³⁴ արկաք 35ի վերայ նո-
ցա՝ ի 36հեղումն արեան նոցա առաւել եւս
37բղխեաց յորդեաց աղանդ նոցա:

13 Դէպ եղեւ 38տեսանել ինձ³⁹ յաղան-
դոյ 40ուսման նոցա 41աւրիորդ մի կոյս եւ
գեղեցիկ, եւ կամեցայ առնուլ զնա⁴² ինձ
կնութեան⁴³. սակայն 44եւ զայն իշխեցին
խորամանգել յինէն: 14 Եւ ոչ իբրեւ⁴⁵ ի
թագաւոր ցանկութեամբ⁴⁶ փափաքեցին⁴⁷
յիս. եւ ոչ 48ի սաստից սպառնալեաց իմոց
երկեան ինչ նոքա⁴⁹. այլ առաւել եւս

1 b վասն զի զմեր իսկ զնախնիսն
2 ad եւ զմեր իսկ նախնիս / Դ չիբ եւ
3 ad առաջին հարսն / ԱԲԴՁ գառաջինս, փ/ս. գա-
ռաջին հարսն
4 ad թագաւորսն
5 ԱԲՁ գթագաւորս դառնացուցեալ / Դ գթագա-
ւորս դառնացուցին / d դառնացեալս / b դառ-
նացուցեալ
6 Դ չիբ ձանձրացուցին
7 bd վասն զի սուրբ մեր [d մեր սուրբս]
8 Զ զմեր, փ/ս. զի մեր
9 Դ փթեցան
10 abd ի մեռանել
11 b իմեանք իսկ զհետ
12 abd ուրումն խաչելոյ / ԱԲԴՁ ումեմն
13 ad եւ ի գլխովին զպատկեր դիցն աստուածոցն
14 adԱԲԴՁ չիբ իսկ
15 b զպատկեր
16 b աստուածոց / ԱԲԴ աստուածոցն / Զ աստու-
ծոցն
17 Դ չիբ նաեւ
18 d զլուսաւորացոյ
19 bt գորութիւնս
20 adԱԲԴՁ գաւրութիւն, զարեգական / bt զարե-
գակնդ
21 t եւ զլուսնդ / b եւ զլուսին / adԱԲԴՁ եւ զլու-
սին աստեղաւք համդերձ
22 abdԱԲԴՁ համարին / t համարեցան
23 b արարածս
24 abdԱԲԴՁ այնր խաչելոյ [b խաչելոյն] / t այնմ
խաչելոյ
25 abdԱԲԴՁ չիբ եւ գլխովին ... անարգել ուսուցա-
նեն (հմմտ. ԺԴ 8)

26 Ա.Զ ի պաշտմանէ
27 ԲԴ մինչ զի / abd մինչեւ զկանայս
28 b մեկնեալ
29 b զի թէպէտ
30 ԲԴՁ տոչորացեալ / ad տոչորեաց
31 abdԱԲԴՁ յորդագոյն [abd յորդագոյն եւս]
32 abd աղանդ / միւսն. աղանդն
33 Զ առհաւիրս
34 ad սաստիկ / h սաստիկս
35 abd ի վերայ նոցայ, ի հեղումն [b հեղումն]
արեան նոցայ
36 t սաստկապէս հեղումն / ԱԲԴՁ չիբ հեղումն
արեան նոցա
37 abdԱ.Զ բխեաց [bd բղխեալ] յորդեաց աղանդ
[bԱ.Զ ուսումն] նոցա
38 ԱԲԴՁ ինձ տեսանել յաղանդս
39 ad չիբ ինձ
40 / Բ ուսումն / t զուսումն նոցա
41 ad աւրիորդ [a որիորդ] մի կոյս գեղեցիկ
42 bd չիբ զմա
43 bԱԲԴՁ ի կնութեան / a ի կնութիւն
44 d եւ զայն եւս
45 abd ոչ իբրեւ / ԱԲԴՁ իբր
46 Բ ի թագաւորաց ցանկութեամբ / d ցանկալով,
a ցանկանալով, փ/ս. ցանկութեամբ
47 bdԱԲՁ փափաքեցին / a փափաքեցին / Դ ի փա-
փաքեաց
48 b ի սպառնալեաց իմոց երկեան ինչ, այլ /
միւսն. չիբ ինչ
49 abd չիբ նոքա

վասն¹ աղանդոյն² իւրեանց՝ աղտեղի եւ պիղծ³ եւ գարշ⁴ համարեցան զիս, ⁵եւ սնուցիչ⁶ նորին դայեկաւն ի կողմանս ձերոյ տէրութեանդ⁷ փախուցեալս⁸ յուղարկեցին⁹:

15 Արդ՝ փոյթ լիցի քեզ, եղբայր¹⁰ մեր, զի ¹¹ուր եւ իցեն զկողմամբքդ¹² գայդոքիւք¹³ զհետս նոցա գտանել մարթասցես¹⁴. եւ որ ընդ նմայն¹⁵ իցեն դայեկաւն հանդերձ¹⁶ վրիժուց մահու արժանի արասցես. եւ զհրապուրեալն զչքնաղագեղն¹⁷ ինձ ի սոյն¹⁸ այսրէն¹⁹ յուղարկեսցես²⁰. ապա թէ²¹ հաճոյ թուեսցի քեզ²² տեսիլ գերոյ նորա՝ այդրէն²³ առ քեզ պահեսցես, ²⁴զի ոչ երբեք գտաւ նման նմա ի մէջ Յունաց աշխարհիս²⁵: 16 Ողջ լեր դիցն պաշտամամբ²⁶ ամենայն պատուով»:

ժե. եւ եղեւ իբրեւ ²⁷ընթերցան ²⁸զթուղթն հրամանաց հրովարտակին այնորիկ՝ հրաման տայր թագաւորն մեծաւ սաստկութեամբ²⁹ պատուիրանաւ³⁰, զի գամենայն տեղիս իշխանութեան³¹ իւրոյ ³²քննայոյզ խուզիւ³³ փութով³⁴ խնդրեսցեն: 2 Վաղվաղակի դեսպանս ³⁵արձակէր ընդ կողմանս կողմանս, ³⁶զի ուր եւ գտցեն՝ ի մէջ անցեն վաղվաղակի. եւ որ գտցէ³⁷ զնոսա՝ մեծամեծ պարգեւս ³⁸հատուցանել խոստանայր:

3 ³⁹Մինչդեռ յայն յոյզ քննութեան⁴⁰ էին յաշխարհին⁴¹ սահմանացն Հայոց՝ սուրբ վկայքն⁴² այնոքիկ եկեալ զաւղեալ ⁴³էին յարքայական կայանին⁴⁴, ⁴⁵ի նմին թագաւորականին⁴⁶ ի Վաղարշապատ⁴⁷ քաղաքի⁴⁸: 4 Եւ յետ սակաւ ինչ աւուրցն

1 Դ եւ վասն
2 Ե աղանդիկն
3 Ե պիղծ / Ժ պեղծ
4 Ե Ե գարշելի / Ժ եւ գարշ
5 Ե Ե սնուցիչ նորին դայեկաւն [Ե դայեկաւն]
6 Ե ԱԲԴԶ տ գնուցիչ
7 Ժ տէրութեան
8 Ե ԱԲԴԶ փախուցեալ
9 Բ յողորկեցին (պատ.) / Ե յղարկեցին
10 Ե եղբայր իմ
11 Ե Ե ուր իցէ
12 Ե Ե ԱԲԴԶ գկողմամբքդ / Դ գկողմամբքդ / Ե գկողմամբք
13 Դ գայդոսիւք
14 Բ մարթասցես / Ե մարթասցես գտանել
15 Ե Ե Ե ընդ նմայն
16 Ե Ե հանդերձ դայեկաւն
17 Ե Ե զչքնաղագեղն
18 Ե Ե Ե զի ոչ սոյն
19 Ե Ե ԱԲԴԶ չիք այսրէն
20 Ե Ե Ե յուղարկեսցես / Ե յղարկեսցես / ԲԴ յարձակեսցես, ԱԶ արձակեսցես, փ/ս. յուղարկեսցես
21 Ե Ե Ե
22 Ե Ե չիք քեզ
23 Ե ԱԲԴ չիք այդրէն
24 Ե Ե Ե ոչ ոք երբեք
25 Ե Ե չիք աշխարհիս
26 Ե Ե պաշտամամբն / ԱԲԴԶ օգնականութեամբ, փ/ս. պաշտամամբ

27 Զ ընթերցան / Դ ընթերցան գիրովարտակն հրամանաց թագաւորին, հրաման տայր
28 Ե Ե ԱԲԴԶ գրուողք հրամանացն [Ե Ե հրամանաց] հրովարտակին
29 Ժ սաստկութեան
30 Ե եւ պատուիրանաւ
31 Ե իշխանութեանն
32 Ե Ե Ե քննայոյզ [Ե Ե քննայոյզ] խուզիւ խնդրեսցեն
33 Ե ԱԲԴԶ չիք խուզիւ
34 Ե ԱԲԴԶ եւ փութով
35 Ե Ե Ե արձակեալ [Ժ Ե արձակեալս] ի կողմանս, զի գտեալ [Ժ գտցեն]
36 Ե Ե Ե գի գտցեն եւ ի մէջ
37 Ե ԱԲԴԶ եւ որ գտանէ / Դ գտանէր
38 Դ Ե հատուցանել, փ/ս. հատուցանել / Ե խոստանայր հատուցանել
39 Ե Ե Ե Ե մինչդեռ այն յոյզ / Ե Ե մինչչեւ այն դեռ յոյզք քննուեն (պատ.)
40 Ե Ե քննութեան
41 Ե ԱԲԶ յաշխարհի
42 Ե Ե սուրբն. չիք վկայքն
43 Դ Ե Ե յարքա անիկա անին ի նմին
44 Ե Ե կայանին
45 Ե Ե Ե նմին թագաւորականին վաղարշապատ
46 Ե ԱԲԴԶ թագաւորացն, Ե թագաւորաց, փ/ս. թագաւորականին
47 Ե ԱԲԴԶ ի վաղարշապատ / Դ վաղարշապատն / Ե ի վաղարշապատն
48 Ե Ե քաղաքի

այնոցիկ¹ վաղվաղակի ի մէջ եկեալ խուզիւք² իրքն յայտնէին³:

5 ⁴Այլ ⁵ոչ իսկ էր պարտ թագչել ճշմարտութեանն⁶ եւ⁷ վկայիցն⁸ առաքինութեան, եւ ⁹ոչ լուսոյ ճրագին ընդ գրուանաւ¹⁰ ծածկել, եւ ոչ ի ներքոյ¹¹ ստուերաց¹² կաթեղբացն¹³ աներեւոյթ լինել. այլ ¹⁴ի վերայ ¹⁵աշտանակացն ոսկւոց զարդարելոց¹⁶, ¹⁷եւ ոսկւովք ճրագարանաւք զիւղն¹⁸ պարարտութեան անուշութեան¹⁹, զարդարութեան²⁰ հաւատոցն²¹ վառեալ զլոյսն համապայծառ²². որպէս եւ ինքեանք իսկ յառաջին աղաւթս²³ իւրեանց²⁴ աղաչէին. որպէս ²⁵եւ Տէրն իսկ ասէր առ իւր²⁶ սիրելիսն, թէ Տեսցեն

զգործս²⁷ ձեր բարիս²⁸, եւ փառաւորեսցեն²⁹ զՀայր³⁰ ձեր որ յերկինս է³¹:

6 Տեսանե՞ս զի վասն գործոցն³¹ բարութեան ճշմարիտ Որդին Աստուծոյ ոչ գարշի տալ զիւր ժառանգութիւն³² իւրոց³³ սիրելեացն³⁴ ծառայիցն³⁵: 7 Որ ինքն³⁶ բնութեամբ³⁷ Որդի է՝ անվեհեր մատուցանէ զիւր պատուիրանապահսն յիւր բնութիւնն. բայց միայն թէ³⁸ ³⁹ոք իցէ, ⁴⁰որ պահիցէ զբանս նորա՝ իբրեւ զմարգարիտ պատուական գտեալ խնդութեամբ⁴¹, գնեալ⁴² եւ զգուշացեալ ⁴³լինի մմա՝ առեալ զնշան ⁴⁴պատուինէ՞, զպսակն թագաւորութեան⁴⁵ եւ յարքայականն⁴⁶ մատուցանի: 8 Որպէս պատուականութիւն⁴⁷ լուսոյս⁴⁸ այսորիկ⁴⁹ երեւեալ առաջի հեթանոսաց Հայաստան աշխարհիս⁵⁰ ¹ակամայ, իսկ

1 ԱԲԴ աւուրց. չի՞բ այնոցիկ
2 ad խուզիւք
3 ԱԶ յայտ էին
4 abd այլ ոչ իսկ էր պարտ
5 t ոչ էր պարտ իսկ / ԱԲԴՁ ոչ պարտ իսկ էր
6 abd նշմարտութեանն / ԱԲԴՁt նշմարտութեանն
7 adԱԲԴՁt չի՞բ եւ
8 b եւ վկայիցն
9 abdh ոչ լուսոյ նրագարանի [b նրագարանին, dh նրագականի] ի ներքոյ գրուանաց [a գրուանացն, dh գրուականացն] ծածկել [d ծածկեալ] եւ ոչ
10 Ձ գրավանաւ
11 Բ *ի ներքոյ
12 abd ստուերացն
13 b կաթաղրաց / Ձ կաթերղրացն / h կանթեղաղրաց, փ/ս. կաթերղրացն
14 ad ի վերայ աշտանակացն ոսկւոց զարդարելոց
15 ԱԲԴՁ աշտանակաց զարդարելոց / t ոսկւոյ աշտանակացն զարդարելոցն
16 b զարդարելոց
17 ԱԲԴՁ եւ ոսկի նրագարանօք
18 b զեւղն
19 b անուշուեմ (պատ.)
20 abdԱԲԴՁ զարդարութիւնն(ն)
21 bԴ հաւատոց
22 a համայպայծառն / d համապայծառն
23 aԱԲՁ աղաւթսն / bdԴ յաղաւթսն
24 ԱԲԴՁ չի՞բ իւրեանց
25 abdԱԲԴՁ եւ տէրն / t չի՞բ եւ
26 a չի՞բ իւր

27 Ձ չի՞բ զգործս
28 Ձ բարին
29 Դ փառաւոր արասցեն
30 ԱԶt զհայրն
31 *** Մ *բ. Ե 16
31 ԲԴ գործոց
32 a ժառանգութիւնն / Դ ժառանգութիւնս / b ժառանգութիւն (պատ.) / b գրում է՝ ժառանգութիւն, մի քանի տող ներքեւում՝ բնութիւնն, ածութիւնն, միջնոց աւելի ներքեւ՝ պատուականութի, խոնկութի եւն:
33 b իւրոյ
34 bԱԲԴՁ սիրելեաց
35 adԱԶ ծառայից
36 Դ չի՞բ ինքն
37 adԱԶ բնութիւն
38 bd եթէ
39 Դ ոք է որ
40 ad որ գրան նորա պահիցէ
41 b եւ խնդութեամբ
42 ԱԲԴՁ գնել
43 abdԱԲԴՁ լինի մա [b մմա], առեալ / t լինի, մա առեալ
44 abd պատուին զպսակ [b զպսակն] / ԱԲԴՁt պատուի
Է Ը *բ. Մ *բ. ԺԳ 45-46
45 b թագաւորական
46 t յարժուականն
47 ԱԲԴՁ եւ պատուականութիւն
48 b լուսոյն
49 abd չի՞բ այսորիկ
50 abdԱԲԴՁ աշխարհիս / t աշխարհի

փառաւորութիւնն² առ Աստուածութիւնն³ հնչիւք⁴ լցին գտիեզերս:

9 Արդ՝ գտեալ լինէին նոքա ի հնճանս⁵ շինուածոցն⁶: 10 Քանզի իբրեւ եկին հասին⁷ հրամանք⁸ հրովարտակացն ի մեծ թագաւորէն Յունաց առ Տրդատ արքայն⁹ 10 Հայոց Մեծաց՝ ոչ սակաւ ինչ խոսովութիւն 11 եղեւ 12 ի մէջ աշխարհին Հայոց. զի պահէին զամենայն անցս ճանապարհաց¹³ պողոտայիցն¹⁴ եւ¹⁵ զամենայն զաւառացն¹⁶. ի կողմանս կողմանս 17 յուզախնդիրք ելեալ քննէին: 11 18 Իսկ ուրումն¹⁹ տեսեալ՝ պատմեաց զնոցանէ²⁰:

12 Իսկ²¹ իբրեւ իրքն 22 հռչակեցան 23 զնոցանէն՝ 24 ապա 25 աւուրս երկուս աս-

պարափակ²⁶ արարեալ՝ տուեալ 27 պահել զնոսա անդէն ուր գտինն²⁸ լեզէոն²⁹ հետեւակ զաւրուռն. ապա 30 յետ երկուց աւուրցն համբաւն³¹ հռչակեալ պարկեշտութեան³² զանազան գեղեցկութեանն³³ Հռիփսիմեայ ի մէջ³⁴ բազմամբոխ 35 հրապարակացն լինէր³⁶. ամենայն այր առ այր եւ մարդ առ մարդ զարմացումն յաճախէր³⁷:

13 38 Իսկ ի տես³⁹ գեղոյ նորա 40 կուտեալ յեղեալ զեղեալ⁴¹ խուռն⁴² կաճառացն⁴³ կուտակէր⁴⁴. նա եւ նախարարք⁴⁵ եւ մեծամեծք⁴⁶ աւազանւոյն⁴⁷ 48 ընթացեալք ի տեսանել՝ 49 զմիմեամբք ելանէին: 14 Նա⁵⁰ եւ ազատակոյտն⁵¹, խառնաճաղանճ⁵² ամբոխիւն⁵³ հանդերձ, զմիմեամբք⁵⁴ զիզանէին¹ ի միմեանց² վերայ,

1 a չիֆ ակամայ / b կամաց Այս նախադասութիւնը բուում է խանգարուած. թերեւս պիտի կարդալ՝ ակամայ իսկ փառաւորութեան եւ այլն:

2 dԱԲԴՁ գփառաւորութիւն(ն)

3 ԱՁ առ աստուածութիւն

4 ԱԴՁ հնչիւքն / Բ հնչիւքնք

5 b ի հնճանս

6 a շինածոցն

7 b չիֆ հասին

8 abdԱԲԴՁ հրամանք / t հրաման

9 a արքա / bԱՁ արքայ

10 abdԱԲԴՁ հայոց մեծաց [dԱԲԴՁ չիֆ մեծաց], ոչ սակաւ ինչ խոսովութիւն եղեւ [b լինէր] / t հայոց, ոչ սակաւ խոսովութիւն ինչ եղեւ

11 ad եղեւ ի հասաստան երկրին

12 bԱԴԴՁ ի մէջ հայոց աշխարհին

13 ad չիֆ նամապարհաց

14 ԱԲԴՁ պողոտայից / adh պողոտայիցն / b գպողոտայիցն / t պողոտայցն

15 adԱԲԴՁt չիֆ եւ

16 abdԱԲԴՁ գաւառացն / t գաւառաց

17 ad յուզախնդիրք ելեալ քննէին / միւսն. չիֆ յուզախնդիրք ելեալ

18 b իսկ մի ումն տեսեալ

19 d որումն

20 b պատմեաց զնոցանէն

21 d չիֆ իսկ

22 ԱՁ հռչակեցան զնոցանէ [Ձ ի նոցանէ]

23 ad չիֆ զնոցանէն, ապա

24 ԱԲԴՁ ապա երկուս [բ.] աւուրս սպարափակ [Բ ուղղուած՝ ասպարափակ] / abd ապա աւուրս [d աւուրց] երկուս [d երկուս բառի փոխարէն բաց տեղ] ասպարափակ [b սպարափակ]

25 t յաւուրս երկուս սպարափակս

26 h ասպարափակ

27 a պահեալ զնա անդէն

28 Բ գտին

29 Ա լեզէոն / Դ լեզէոն / a լիզեոնի / bd լիզեովնի / h լեզեովնի / ԲՁ լեզէոն

30 b յետ երկուց աւուրցն / adԱԲԴՁt յետ երկուց աւուրց

31 ad չիֆ համբաւն

32 ԱՁ պարկեշտութեամբ / Դ պարկեշտութիւն / b պարկեշտուեն (պատ.) եւ

33 Դ գեղեցկութեան

34 b եւ ի մէջ

35 d հրապարակաց / bԱԴԴՁt հրապարակացն, լինէր ամենայն

36 ad չիֆ լինէր

37 abd յաճախէր / ԱԲԴՁt յաճախեաց

38 abd իսկ ի տես գեղոյ

39 ԱԲԴՁt ի տեսիլ

40 b կուտեալ յեղեալ զեղեալ / adԱԲԴՁt կուտեալ ելեալ [t եւ ելեալ]

41 Ձ զեղեալ, փխ. զեղեալ

42 adԴ խառն, փխ. խուռն

43 h ի նաղաննացն, փխ. խուռն կանառացն

44 adh կուտեր

45 abd նախարարքն

46 bԴ եւ մեծամեծ

47 b աւազանւոյն / t աւազանոյն

48 Բ ընթացեալ / b ընթանային տեսանել

49 b զմիմեամբք ելեալ / a զմիմեամբ

50 d չիֆ նա (եւ)

51 ԱՁ ազատակոյտն

52 bԱԲԴՁ խառնիճաղանն / ad խառնաղանն

53 abd մարդկաւն, փխ. ամբոխիւն

54 abdԱՁ զմիմեամբք / ԲԴt զմիմեամբ

առ պակշոտ յիմարութեան³ ցոփութեան բարոյիցն⁴, այլանդակ մտացն զեղխութեան⁵ գիծութեանն⁶ հեթանոսաբար⁷ սովորութեանցն⁸:

15 Իսկ երանելիքն⁹ 10 իբրեւ գիտացին զանմիտ եւ զշղուաբարոյ¹¹ մարդկանն գյոռութիւն¹², կականաբարձ արտասուալից¹³, գձեռս լի աղաւթիւք յերկինս համբառնային, խնդրել զփրկութիւն յամենազաւր յամենակալ Տեառնէն¹⁴, որ յառաջին նուագին ապրեցոյց զնոսա յանաւրէն պղծութեանն¹⁵ չարութեան¹⁶ զազրութեան¹⁷ հեթանոսացն¹⁸. զի նոյն 19 տացէ նոցա զմարտին յաղթութիւն²⁰, զհաւատոցն լուսաւորութիւն. եւ զերեսս իւրեանց 21 պատեալ՝ անկեալ²² դնէին յերկիր, յամաւթոյ լկտեացն²³ տեսողաց²⁴, որ ժողովեալն էին²⁵ ի տեսանել²⁶:

16 Եւ²⁷ ապա յետ այսորիկ զարմացուցեալ²⁸ զթագաւորն²⁹ բազում³⁰ տեսողացն, որ 31 մտերիմքն էին որ³² եկեալն էին ի տեսիլ գեղոյ³³ նորա, եւ պատմեալ³⁴ առաջի թագաւորին: 17 Իսկ ի միւսում աւուրն ընդ այգն ընդ առաւաւտն, եւ³⁵ եւս վաղագոյն, հրաման ելեալ ի թագաւորէ անտի, զի զերանելին Հռիփսիմէ³⁶ տանել յարքունիս, եւ զսուրբն Գայիանէ 37 անդէն պահել 38 պարկեշտաժողով ընկերաւքն Հանդերձ:

18 Եւ անդէն³⁹ յարքունուստ⁴⁰ վաղվաղակի ոսկիապատ⁴¹ զահաւորակս⁴² 43 սպասաւորաւք Հանդերձ Հասուցանէին 44 առ դուրս Հնձանին, ուր էին վանք⁴⁵ նոցա արտաքոյ քաղաքին: 19 Նա եւ Հանդերձ⁴⁶ ազնիւս գեղեցիկս⁴⁷ փափուկս⁴⁸ պայծառս⁴⁹, եւ զարդարանս⁵⁰ երեւելիս մատուցանէին⁵¹ նմա 52 յարքունուստ, զի

1 *abd* դիզանէին / միւսն. դիզանէր
2 *d* միմեանց (*չիբ* ի)
3 *ad* յիմարութեանն
4 *b* բարոյիցն իւրեանց
5 *b* եւ գիտութեանն
6 *ԱԲԴՁ* գիծութեան / *abd* գիծութեան
7 *ad* հեթանոսական
8 *ԱԲԴՁ* տովորութեանց
9 *d* իմանալիքն, *փ/ս*. երանելիքն
10 *ad* իբրեւ տեսին զայն զշղուաբարոյ զանմիտ մարդկանն գյոռութիւն [*d* գյոռութիւնն] / *b* իբրեւ զայն տեսին զանմիտ զըշղուաբարոյ զմարդկանն
11 *Դ* զշղուաբարոյ / *Բ* շղուաբարոյ / *հ* զընաբարոյ / *ww*³ զշղուաբարոյ
12 *bԱԲԴՁ* յոռութիւն
13 *d* արտասուալից / *b* արտասուալիք
14 *b* յամենակալն ի տեսնել
15 *ԱԲԴՁ* պղծութեան
16 *b* չարութեան
17 *adh* անագատութեան, *b* ազատութեանն, *փ/ս*. զազրութեան
18 *adԲԴ* հեթանոսաց
19 *t* միայն՝ տացէ նոցա աստուած
20 *ad* գյաղթութիւն
21 *abdԱԲԴՁ* պատեալ անկեալ / *Ա* անգեալ / դնէին
22 *t չիբ* անկեալ
23 *Բ* լկտեաց
24 *b* տեսողացն
25 *a* ժողովեալն էին
26 *abdԲ չիբ* ի տեսանել

27 *ԱԲԴՁ չիբ* եւ
28 *abd* զարմացուցեալ լինէր
29 *Ձ* թագաւորն
30 *ԱԲՁ* բազմութեան / *Դ* բազմութիւն
31 *ԱԲԴ* մտերիմք / *abd* մտերիմքն էին, որ [*b* գի որ]
32 *ԱԲԴՁ* չիբ որ (եկեալն)
33 *b չիբ* գեղոյ
34 *b* եւ պատմել
35 *abd չիբ* եւ (եւս)
36 *b* հռիփսիմեայ
37 *b* պահել անդէն / *ad* անդրէն
38 *bԱԲԴՁww*³ պարկեշտաժողով ընկերոքն / *abt* պարկեշտ
39 *b* եւ անդէն / *միւսն*. *չիբ* եւ
40 *abdԱ* յարքունուստ / *ԲԴՁ* արքունուստ
41 *a* ոսկիակապ
42 *b* գահաւորակ / *d* գահուորակս
43 *ad* սպասաւորաւք / *b* սպասաւորաւք հանդերձ ի դուրս հնձանին հասուցանէին, ուր էին
44 *a չիբ* առ դուրս հնձանին / *d* ի դուրս հնձանին
45 *abdԱԲԴՁ* վանք / *t* վանքն
46 *d* հանդերձս / *a* հանդերձ
47 *bԱԲԴՁ* եւ գեղեցիկս
48 *b* եւ փափուկս
49 *abdԱԲԴՁ* եւ պայծառս
50 *abdԱԲՁ* եւ զարդս
51 *ԱԲՁ* մատուցին
52 *ad* զի յարքունուստ զարդարեսցի

զարդարեսցի¹, եւ² շքով³ եւ պատուով մտցէ ի քաղաքն եւ յանդիման լիցի թագաւորին. քանզի⁴ չեւ էր տեսեալ զնա՝ խորհեցաւ կին առնել⁵ զնա, վասն⁶ այնորիկ⁷ որ պատմեցինն⁸ զնմանէ⁹ վասն¹⁰ վայելչութեան¹¹ գեղոյ¹² նորա:

20 Արդ՝ իբրեւ ետես սուրբն¹³ Գայիանէ՝ խաւսել սկսաւ¹⁴ առ սանն իւր եւ ասէ¹⁵ այսպէս. «Յիշեա՛, որդեակ իմ, ¹⁶զի թողեր լքեր զմեծապատիւ շքեղաշուք ոսկիակուռ ¹⁷զաթոռն քո հայրենի, զծիրանեաց թագաւորութեանն¹⁸, եւ ցանկացար անանց ճառագայթարձակ լուսոյ թագաւորութեանն Քրիստոսի, որ է արարիչ եւ կեցողցիչ եւ նորոգիչ, ¹⁹եւ խոստացեալ պահէ զանպատում բարիսն իւրոցն յուսացելոց²⁰: 21 Եւ դու, որդեակ, անարգեցեր զանցաւորս²¹ քոյոյ բնութեանն²² զծիրանիսն²³. ²⁴արդ՝

զիա՞րդ արդեաւք տացես²⁵ դու զզգաստութիւնն²⁶ սրբութեանդ քոյ²⁷ կերակուր շանց յայսմիկ ի բարբարոս²⁸ յաշխարհի²⁹: 22 ³⁰Քա՛ւ քեզ, որդեակ³¹, եթէ³² լինիցի այդ³³ այդպէս. այլ ընկայցի զմեզ քեւ հանդերձ այն՝ որ առաջնորդեաց մեզ ի մանկութենէ մերմէ ³⁴մինչեւ յաւրս յայս եւ ի ժամս յայս, յորում այժմիկ³⁵ հասեալ կամք³⁶»:

23 Արդ՝³⁷ իբրեւ ետես սուրբն Հռիփսիմէ³⁸ զայն ամենայն ամբոխս³⁹ չարաց⁴⁰, եւ զոր լուաւն⁴¹ ի դայեկէն⁴² իւրմէ՝ ⁴³վառեցաւ իբրեւ զինու Հոգւոյն զաւրութեամբ Տեառն իւրոյ. զի զգեցեալ⁴⁴ էր զհաւատս մանկութեան տիոցն⁴⁵ իբրեւ սպառազէն⁴⁶ զրահիւք. ճչեաց մեծաձայն ուժով եւ տարածեաց զբազուկս⁴⁷ իւր ի նմանութիւն խաչին⁴⁸, եւ⁴⁹ սկսաւ ասել մեծաձայն այս-

1 Դ գարդարեսցէ
2 ad չիբ եւ (շիով)
3 ad շիեղ
4 b չեւ եւս էր
5 Դ առնու
6 ԱԲԴՁ սակս, փ/ս. վասն
7 ad այնոցիկ
8 ԱԲԴՁ պատմեցին
9 d գնմանէն
10 ad չիբ վասն (վայելչութեան)
11 d գվայելչութե (պատ.)
12 adԱԲԴՁ գեղոյ / bt գեղոյն
13 b չիբ սուրբն
14 ԱԲԴՁ ընդ սանուն իւրում եւ / bt ընդ սանն / ad առ սանն իւր այսպէս ասէ
15 b չիբ եւ ասէ
16 b զի լիեր լուծեր բողբեր գմեծ պատիւ զշքեղաշուք գոսկիակուռ
17 ad գաթոռ հայրենի
18 ԱՁ քագաւորութիւն / a քագաւորութիւնն
19 Դ չիբ եւ խոստացեալ ... իւրոցն յուսացելոց
20 a իւրոց յուսացելոցն / b յուսացելոց իւրոց
21 ab գանցաւոր / ԱԲԴՁ չիբ գանցաւորս
22 abԱԲԴՁ գրոյոյ [ab բոյ] բնութեան [ab բնութեանն, ԱՁ բնակութեան] / d բնութեանն / t բնութեանս
23 ԱԲԴՁ գծիրանիսն / at ծիրանիսն / b գծիրանիս / d ծիրանիս
24 abdԱԲԴՁ արդ [a գիարդ, փ/ս. արդ] արդեաւք / t չիբ արդ զիարդ

25 d տայցես
26 ԱԲԴՁ գագաստութիւն / bd գգաստութիւն / t գգգաստութիւնդ / a գգգաստութիւն
27 adԱԲԴՁ սրբութեանդ fn / bt fn սրբութեանդ
28 Դ լիցի ի բարբարոս
29 ad աշխարհի / b յաշխարհիս / ԱԲԴՁ աշխարհիս
30 Ձ fn, փ/ս. քաւ / Դ քաւ լիցի քեզ
31 b որդեակ իմ
32 b եթէ
33 bd լիցի այդ
34 abd մինչեւ ցայսար [d այսար] եւ [b չիբ եւ] ի ժամանակս [b ժամանակի] յայս որ
35 a այժմիկ / d յայժմիկ / b այժմիկս / ԱԲԴՁ չիբ այժմիկ
36 b եմք, փ/ս. կամք
37 ԱԲԴՁ չիբ արդ
38 b հռիփսիմեայ
39 abd ամբոխ
40 bԱԲԴՁ չարեաց / ad չարաց
41 abԱԲԴՁ լուաւն / dt լուաւ
42 ԱԴՁ ի դայեկէ
43 ԱԲԴՁ վառեցաւ հոգւովն սրբով իբրեւ զինու գորութեամբ
44 ԱԲ գագեցեալ
45 ad տիոց
46 adԱԲԴՁ սպառազէն / bt գսպառազէն
47 b գանուս, փ/ս. գրագուկս
48 ad խաչի
49 ad չիբ եւ

պէս. «¹Տէր աստուած² ամենակալ, որ հաստատեցեր զարարածս³ քո⁴ ի ձեռն Որդւոյ⁵ ⁶քոյ ⁷միածնի եւ սիրելւոյ, եւ կազմեցեր յաւրինուածս⁸ ⁹երեւելի եւ աներեւոյթ արարածոց ի ձեռն Հոգւոյդ սրբոյ. ¹⁰դու ես որ յոչնչէ զամենայն յէութիւն յաւրինեցեր, եւ¹¹ քոյով հրամանաւ¹² վարին ամենայն¹³ զաւրուութիւնք երեւելիք եւ աներեւոյթք, որ են¹⁴ յերկինս եւ յերկրի, ի ծովու եւ ի ցամաքի: ²⁴ Քանզի դու ես¹⁵, Տէր, որ¹⁶ ետուր¹⁷ յողոյ¹⁸ ջուրց զանաւրէն¹⁹ պղծալից մարդիկ ութերորդ դարուն, եւ փրկեցեր զսիրելին քո զՆոյ²⁰, որ պահեաց զհրաման²¹ բանի քոյ, եւ ապրեցուցեր²² խաչանման փայտիւն ի ջուրցն հեղեղէ: ²⁵ Որ յայնժամ աւրինակաւ խաչին արարեր²³ զփրկութիւն²⁴ եւ²⁵ այժմ արա՛ճչմարտութեամբ²⁶ ²⁷խաչիդ քոյ, ²⁸յոր ելեր

եւ հեղեր զարիւն քո ի բժշկութիւն ցաւոց մերոց:

²⁶ Որ պահեցեր զԱբրահամ²⁹ ի մէջ ամբարիշտ ³⁰ազգացն Քանանացւոց. որ յամաւթոյ նախատանաց³¹ պղծութենէ մահու³² ³³ապրեցուցեր զաղախին քո զՍառա. որ զթացար յԻսահակ³⁴ ծառայ քո, եւ պահեցեր³⁵ զաղախին³⁶ քո զԵրեմիակ³⁷ յանաւրէն Փղշտացւոց անտի, մի՛ թողուր զմեզ ³⁸ի ձեռաց ³⁹վասն սրբոյ⁴⁰ անուանդ քոյ. որ ուսուցեր, վարդապետեցեր եւ⁴¹ ետուր զբանս⁴² քո ի բերան⁴³ մեր, զի այնու⁴⁴ ապրել մարթասցուք յորոգայթից թշնամւոյն⁴⁵, եւ ասես. ⁴⁶Անուն իմ ի վերայ ձեր կոչեցեալ է՞, եւ դուք տանար էք⁴⁷ Աստուածութեան իմոյ՞. եւ ասես, եթէ⁴⁸ Ջանուն իմ սուրբ առնիչիք ի սիրտս ձեր՞. եւ եղեր⁴⁹ բանս⁵⁰ ի մտի՛ խնդրել ի քէն՝ եւ ա-

1 *abdԱԲԴ* տէր աստուած ամենակալ
 2 *t* չիք աստուած
 3 *ԱԲԴ* զամենայն արարածս
 4 *abd* չիք քո
 5 *bdԱԲԴ* որդւոյ [Ա որդւոյս]
 6 *d* չիք քոյ միածնի եւ
 7 *abԱԲԴ* չիք միածնի, եւ
 8 *bdԱԲԴ* զարարածս / *a* զարարածս
 9 *b* երեւելիս եւ աներեւոյթս
 10 *ք* չիք դու ես որ յոչնչէ զամենայն
 11 *abd* չիք եւ
 12 *abd* զի քո [b քով] հրամանաւ [b հրամանաւ]
 13 *ք* զամենայն
 14 *ԱԲԴ* չիք են
 15 *ab* չիք ես
 16 *Դ* չիք տէր, որ
 17 *ad* չիք ետուր
 18 *d* յողոյ / *b* ցաւոյով, *փ/ս.* յողոյ
 19 *a* ջնջեցեր զանաւրէն
 20 *d* նոյ
 21 *a* զհրամանս
 22 *b* եւ ապրեցուցեր / *միւսն.* չիք եւ
 23 *abdԱԲ* արարեր / *Դ* տ արարեալ
 24 *adԱԲԴ* փրկութիւն
 25 *adԱԲԴ* չիք եւ (այժմ)
 26 *Ա* ճմարտութեան
 27 *ԱԲԴ* քո խաչիդ / *ad* սուրբ խաչին յոր / *b* քով խաչիդ
 28 *ad* յոր ել միածնիդ քո եւ եհեղ զարիւն [d զարդիւն] իւր ի բժշկութիւն

29 *d* ամբրահամ
 30 *abdԱԲԴ* ազգացն քանանացւոց / *t* չիք ազգացն
 31 *ԱԲԴ* յայտատակաց, *ք* յայտատակաց, *փ/ս.* նախատակաց
 32 *bd* մահու
 33 *abdԱԲԴ* ապրեցուցեր զաղախին [Ա զաղախին, *ab* զաղախին] քո զսառայ [b սառայ], որ / *t* ապրեցուցեր զսիրելին քո սառայ
 34 *abd* ի Սահակ
 35 *bdԱԲԴ* փրկեցեր, *փ/ս.* պահեցեր
 36 *ab* զաղախին
 37 *ad* զերեմիակայ / *b* զհոսեակայ / *միւսն.* զերեակայ
 38 *bdԱԲԴ* ի ձեռաց / *t* ի ձեռաց քոց
 39 *abdԱԲԴ* վասն մեծի [abd սրբոյ *փ/ս.* մեծի] անուանդ [ԱԲԴ անուան] քո
 40 *t* չիք սրբոյ
 41 *ad* չիք եւ
 42 *b* զբան
 43 *abd* ի բերանս
 44 *b* ապրեցուց յորոգայթից
 45 *Ա* ճ թշնամոյն
 46 *ad* չիք անուն իմ ի վերայ ... եւ ասես
 * *Գ. Գ. Ժ. Ժ. 17*
 47 *b* էք տանար
 Է *Հ. Գ. Գ. 16. Գ. 19:*
 48 *abdԱԲԴ* քէ
 Զ *Ը. Գ. Գ. 15*
 49 *aԱԲԴ* եւ եղեր / *b* եւ դիր / *dt* եւ եղիր
 50 *ԱԲԴ* քան

ասել, ²Սուրբ եղիցի անուն ֆո³ ի վերայ մեր՝ գոր խնդրեմք ի քէն. եւ⁴ ահա ժողովեալք⁵ չարք բազումք⁶ պղծել զանուն ⁷սուրբ քո որ ի վերայ մեր է, եւ զտաճար անուանդ քոյ⁸. զի թէպէտ եւ մեք տկար⁹ եւ անարժան¹⁰ եմք՝ սակայն դու, Տէր¹¹, պահեա¹² զանձինս մեր¹³ յանարժան խայտառականացս:

27 Մարդասէր եւ¹⁴ քաղցր, որ արկեր զմեզ յայս¹⁵ փորձութիւն¹⁶, տո՛ւր մեզ յաղթել ¹⁷քոյով զաւրուութեամբդ¹⁸, զի քո է յաղթութիւն, եւ յաղթեսցէ քո անունդ¹⁹ պահել²⁰ զմեզ յուսով զգաստութեամբ²¹. զի այսու մտցուք ի թիւ²² վիճակաց արդարոց²³ քոց. զի²⁴ եւ²⁵ առցուք զվարձս վաստակոց²⁶, գոր²⁷ տացես²⁸ այնոցիկ, եւ²⁹ հա-

տուսցես իւրաքանչիւր այնոցիկ, որ կացեալ իցեն³⁰ յահի³¹ քում եւ պահեալ իցեն³² զհրամանս³³ քո:

28 Որ ապրեցուցեր զՆոյ ի ջուրցն հեղեղէ՝ ապրեցո՛ւ եւ³⁴ զմեզ յանաւրէնութեանցս հեղեղէ³⁵ որ ³⁶չուրջ պատեալ է զմեաւք: 29 Զի եթէ³⁷ զգազանս եւ զանասունս ապրեցուցեր ի տապանին, ³⁸ո՞րչափ եւս խնայեսցես ի քո պատկերս³⁹, որ զքեզ փառաւորեմք⁴⁰: 30 Իսկ եթէ ի սողունս եւ ⁴¹ի թռչունս խնայեսցեր, ⁴²ո՞րչափ եւս խնայեսցես ի մեզ, գոր⁴³ անուանեցեր տաճար կամաց քոց»:

ԺԶ. Արդ՝ իբրեւ այս այսպէս եղեւ՝ ժողով ամբոխին ի վերայ կուտէր⁴⁴ բազմութիւն մարդկան⁴⁵, եւ⁴⁶ էին⁴⁷ բազում սպասաւորք⁴⁸ ⁴⁹արքունի, որ ⁵⁰եկեալ էին զնմանէն⁵¹ տանել յարքունիս, եւ⁵² նախարարքն⁵³ եւ մեծամեծք ⁵⁴աւագանուոյն, որ

1 Ա յուսանցում ունի՝ եւ ասել, սուրբ եղիցի անուն ֆո
 2 d զի սուրբ լիցի / bd որ ի վերայ մեր է զի / b է եւ եթէ / սուրբ եղիցի անուն ֆո գոր խնդրեմք
 3 Մարդասէր . Զ . 9 . Գ . Կ . Ժ . Ը . 2
 4 a չիք ի վերայ մեր / Ա . Զ չիք ի վերայ մեր գոր խնդրեմք ի քէն
 5 abd չիք եւ
 6 dԱԲԳԶ ժողովեալ / b ժողովեալ եմ
 7 ԱԲԳԶ բազում չարք
 8 abdԲԴ ֆո սուրբ որ
 9 abdԱԲ անուան / ԱԲ անուան / ֆո / Դ անուն ֆո
 10 ԱԲԳԶ տկարք
 11 ԱԲԳԶ անարժանք
 12 abd չիք տէր
 13 b պահեսցեր
 14 ԱԲԳԶ չիք գանձինս մեր
 15 abd չիք եւ
 16 ad չիք յայս
 17 d ի փորձութիւն / a ի փորձութիւնս / b փորձութիւնս
 18 ԱԲԳԶ տէր ֆո / abd ֆոով / b ֆով / գարութեամբդ / ab գարութեամբ
 19 ԱԶ գորութեամբ
 20 ԱԲԳԶ անունդ ֆո
 21 a պահեսցես / ԱԲԳԶ պահեսցէ
 22 ԱԲԳԶ սպաստութեամբ / d գգաստութիւն
 23 ad ի թիւս
 24 ad չիք արդարոց
 25 ԱԲԳԶ չիք զի
 26 ad չիք եւ
 27 Դ վաստակոց ֆոց
 28 Դ զի, abd որ, փիւս գոր
 29 a տացես / ԲԴ տացես

29 ad չիք եւ
 30 a կացեալ եմ
 31 ad յուստի, փիւս յահի
 32 bd պահեալ իցէ
 33 b գրանս, փիւս գիրամանս
 34 ad չիք եւ
 35 b յանաւրէնութեանց հեղեղէս
 36 abd շուրջ գմեալ / b գմեալս / պատեալս / b պատեալ / է
 37 a թէ / d էթէ (յան.)
 38 d չիք ո՞րչափ եւս խնայեսցես
 39 b պատկեր
 40 d փառաւորեալ
 41 d ի թռչունս, որչափ եւս խնայեսցեր ի մեզ խնայեսցես, գոր
 42 a ո՞րչափ եւս առաւել ի մեզ խնայեսցես, գոր
 43 b գորս / ԱԲԳԶ որ
 44 abdԱԲԳԶ կուտէր / t կուտակէր
 45 ad մարդկան / bԱԲԳԶ մարդկան
 46 dԱԲԳԶ չիք եւ
 47 ab եւ էին
 48 abdԱԲԳԶ սպասաւորք / t սպասաւորքն
 49 ԱԲԳԶ արքայի որ
 50 aԱԲԳԶ եկեալ էին տանել զնա / a գտարքն / յարքունիս
 51 bd գնմանէ
 52 ԱԲԳԶ չիք եւ (նախարարք)
 53 abdԱԲԳԶ նախարարք
 54 ԱԲԳԶ աւագանոյն / Դ աւագանոյն / շֆաղիք, որ եկեալ էին պատիւ

1եկեալ էին շքազիրք² պատիւ³ առնել նմա
4եւ երթալ ընդ նմա յարքունիս⁵։ զի⁶ տար-
ցին⁷ զնա կնութեան⁸ 9թագաւորին Տրդա-
տայ եւ Հայոց տիկնութեան:

2 Իսկ նոքա արտասուագոչ¹⁰ ողորմ ո-
ղորմ զձեռս¹¹ համբարձեալ յերկինս¹²
խնդրէին ի կամարար Տեառնէն՝ ապրեցու-
ցանել զնոսա յանաւրէն¹³ յանարժան հար-
սանեացն պղծութենէն¹⁴։ 3 Ջգոչիւն բար-
ձեալ¹⁵ լալով մեծաձայն ճչէին եւ ասէին.
«Քա՛լ լիցի մեզ, թէ¹⁶ պատրեսցեն¹⁷ զմեզ
մեծութիւնք¹⁸, 19կամ խտղտեսցեն²⁰ զմեզ
փափկութիւնք, 21կամ հրապուրեսցեն զմեզ
թագաւորութիւնք, կամ նեղեսցեն զմեզ
հալածանք, կամ վտանգեսցեն զմեզ տան-
ջանք հարուածոց, թէպէտ 22եւ բիւր²³ ազ-
գի ազգի տանջիցէք զմեզ. կամ²⁴ երկի-
ցո՞ւք մեք արդեաւք²⁵ յահագին մահուա-

նէն, զոր ածելոց էք դուք²⁶ ի վերայ մեր:
4 Քա՛լ լիցի մեզ, թէ²⁷ 28փոխանակեսցուք
զանցաւոր 29կեանս ընդ յաւիտենական կե-
նացն որ ոչն³⁰ անցանէ. 31քա՛լ լիցի մեզ,
թէ ուրասցուք զէն Աստուած զամենա-
հաստիչն, որոյ տէրութիւնն³² յէութենէ³³
հաստատեալ³⁴ անփոփոխ են բարիքն ամե-
նայն³⁵ եւ ոչ³⁶ անցանեն: 5 37Այլ ո՛չ խո-
րութիւնք եւ ոչ բարձրութիւնք, ո՛չ վիշտք եւ
ոչ չարչարանք, 38ո՛չ կապանք եւ ոչ տան-
ջանք, ո՛չ հուր ո՛չ ջուր եւ ոչ սուր, 39ո՛չ գ-
բաւսանք եւ ոչ պատրանք, ո՛չ մեծութիւնք⁴⁰
եւ ոչ աղփատութիւնք⁴¹, 42ո՛չ այն աշխարհ
եւ ոչ այս աշխարհս, ո՛չ կեանք 43եւ ոչ
44մահ՝ ոչ ոք⁴⁵ կարէ մեկնել զմեզ ի սիրոյն
Քրիստոսի՞»: 6 46Զի նմա նուիրեցաք զկու-
սութիւնս⁴⁷ 1մեր, 2զի նմա աւանդեցաք

1 a եկեալ շքեղազիր
2 d *շքազիրք
3 b եւ պատիւ
4 b եւ ընդ մեզ երթալ / Դ չիք եւ երթալ ընդ մեզ
5 ԱԲԴՁ յարժանիսն
6 a չիք զի
7 b տարցեն / միւսն. տարցին
8 a ի կնութեն (պատ.)
9 ԱԲԴՁ տրդատայ [Դ տրդատ] թագաւորին եւ տիկնութեան հայոց
10 bdb արտասուագոչ
11 abdԱԲԴՁ զձեռս / t ձեռս
12 abdԱԲԴՁ յերկինս / t ի յերկինս
13 ԱԲԴՁ եւ յանարժան պղծութենէ [Դ պղծութենէն] հարսանեացն
14 abd պղծութենէ
15 ad մեծաձայն լալով ճչէին
16 bԱԲԴՁ եթէ
17 Դ պարտիցեն / ԱԲՁ պատրիցեն / abdh պատրեսցեն / t պարտեսցեն
18 ԱԴՁ մեծութիւն
19 abd եւ, փխ. կամ (խտղտեսցեն) / Դ չիք կամ խտղտեսցեն զմեզ փափկութիւնք
20 Ջ խտղտեսցեն / ab խտրտեսցեն / d խտղտեսցեն
21 a չիք կամ հրապուրեսցեն զմեզ թագաւորութիւնք
22 ad եւ [d չիք եւ] բիրազգի տանջիցէք
23 ԱԲՁ չիք բիր
24 ad կամ թէ
25 a չիք արդեօք

26 ad չիք դուք
27 ԱԲԴՁ եթէ
28 ad փոխանակեսցուք զյաւիտենական կեանքն ընդ անցաւոր կեանքս. քա լիցի մեզ թէ ուրասցուք զէն [d զէն] աստուած զամենահաստիչն [d զամենահաստիչ] որոյ
29 b զկեանս ընդ յաւիտենական կեանքն, որ
30 bԱԲԴՁ ոչ
31 bԱԲԴՁt չիք քա լիցի մեզ թէ ուրասցուք ... զամենահաստիչն
32 ԱԴՁ տէրութիւն
33 d յէութենէն
34 a հաստատեալ է / ԱԲԴՁ հաստատեցաւ
35 abd ամենայն բարիքն
36 t որ ոչ, փխ. եւ ոչ
37 ad այլ ոչ բարձրութիւնք եւ ոչ խորութիւնք եւ ոչ վիշտք
38 b եւ ոչ կապանք եւ ոչ տանջանք եւ ոչ հուր եւ ոչ ջուր եւ ոչ սուր եւ ոչ գբաւսանք
39 ԱՁ եւ ոչ գբաւսանք
40 bԴt եւ ոչ մեծութիւնք / d մեծութիւն
41 ab եւ ոչ աղփատութիւնք / d աղփատութիւն
42 abdԱԲԴՁ ոչ [b եւ ոչ] այս աշխարհ [a աշխարհս] եւ ոչ այն աշխարհ [ad չիք աշխարհ, Ջ չիք եւ ոչ այն աշխարհ] ոչ կեանք
43 ad եւ ոչ մահ կարէ [d ոչ կարէ]
44 ԱԲԴՁ մահ, եւ ոչ այլ ինչ կարէ
45 b չիք եւ ոչ ոք / t չունի «եւ»-երի մեծ մասը: «Այլ ոչ խորութիւնք ... քրիստոսի» հատուածում «եւ»-երը դնում եմ ըստ իմ հայեցողութեան:
** Հմմտ. Հմմտ. Ը 38-39:
46 ԱԲԴՁ չիք զի մեզ մուիրեցաք զկուսութիւնս մեր
47 d զկուսութիւն

զարբութիւնս մեր, ³զի նմա ⁴մնամք եւ սիրոյ նորա ⁵ցանկացեալ ⁶սպասեմք, մինչեւ կացցուք առաջի փառաց գովութեան նորա առանց ամալթոյ եւ⁷ պատկառանաց»:

7 ⁸Եւ արդ՝ եղեալ ⁹որոտումն յերկնից սաստիկ անհնարին, զի¹⁰ ¹¹ահաբեկեալ զամենայն ամբոխն, եւ ձայն՝ զի ասէր ¹²առ նոսա¹³, թէ¹⁴ «Ջաւրացարո՛ւք, պինդ¹⁵ կացէք, քաջալերեցարո՛ւք, զի ես ընդ ձեզ եմ, եւ պահեցի¹⁶ զձեզ յամենայն ճանապարհս ձեր, եւ ածի զձեզ պահեալս անարատութեամբ, եւ հասուցի զձեզ մինչեւ ի տեղիս յայս, զի եւ աստ փառաւորեսցի¹⁷ անուն իմ ¹⁸առաջի հեթանոսաց¹⁹ կողմանց հիւսիսականաց²⁰: 8 Մանաւանդ դու, Հռիփսիմէ՛²¹, ըստ անուանդ²² քում արդարեւ ընկեցեալ²³ եղեր Գայիանեաւդ²⁴ եւ քոյովք սիրելեաւքդ²⁵ ի մահուանէ ի կեանս. եւ մի՛ երկնչիք²⁶, այլ եկեսջիք ի տեղի²⁷ յայն՝

զոր ես²⁸ եւ հայր իմ պատրաստեցաք ²⁹ձեզ, զանքնին ուրախութեան տեղին, ձեզ եւ որ միանգամ³⁰ իբրեւ զձեզդ իցեն»:

9 Եւ այնպէս յերկար որոտացեալ, մինչեւ³¹ թմբբեալ³² լինէին մարդիկն յահէ անտի. եւ բազմաց ³³ընդոտուցեալ, անգուշեալ³⁴ բազում³⁵ երիվարք հեծելոց³⁶ յահէ անտի՝ զբազումս ընկեցեալ եւ զբազումս³⁷ առաթուր³⁸ հարեալ սատակէին: 10 Եւ մարդկանն իսկ³⁹ ⁴⁰ընդ միմեանս ամբոխեալ՝ ընդ կուտակելն⁴¹ բազումք զբազումս⁴² կոխեալ սատակէին. եւ բազմաց լինէր կոտորած, եւ ձայն աղաղակի եւ վայոյ⁴³, եւ⁴⁴ անհնարին ⁴⁵չարիք եւ արհաւիրք ի վերայ մարդկանն⁴⁶ հասանէին⁴⁷. եւ բազումք մեռան, եւ բազմաց արիւնն⁴⁸ հեղեալ զերկիրն ոռոգանէր⁴⁹: 11 Արդ՝ իբրեւ այս շփոթ ամբոխի⁵⁰ եղեւ ի նոցանէն⁵¹ ի

1 *abdԱԲԳԶ* մեր, զի նմայ աւանդեցաք / *bd* նուիրեցաք / զարբութիւնս / *ad* զարբութիւնս /
2 *t* զի ի նմա աւանդեցաք
3 *abdԱԲԳ* զի նմա մնամք / *Ջ* զի ի նմա մնամք
4 *Դ* մնամք, եւ նմա փափաքեալ սպասեմք սիրոյ նորա
5 *ԱԲԳԶ* փափաքեալ, *փխ*. ցանկացեալ / *Դ* *չիք* ցանկացեալ սպասեմք
6 *d* եմք ասեմք (*փխ*. սպասեմք) *միչեւ
7 *ad* *չիք* եւ
8 *ԱԲԳԶ* զի *չիք* եւ / *ad* եւ եղեւ, *փխ*. եւ արդ եղեալ
9 *ԱԲԶ* որոտումն սաստիկ յերկնից
10 *ԱԲԳԶ* եւ, *փխ*. զի
11 *b* ահաբեկ եղեալ ամենայն
12 *b* առ նոսա այսպէս, եթէ
13 *aԱԲԳԶ* ցնոսա
14 *ad* *չիք* թէ
15 *ad* եւ պինդ
16 *a* պահեցից
17 *adԱԲԳԶ* փառաւոր լիցի
18 *abd* առաջի կողմանց հեթանոսաց
19 *Դ* հեթանոս
20 *Ա* հիւսուսականաց / *abd* հիւսուսականաց
21 *b* հռիփսիմեայ (*յան*.)
22 *adԱԲԳ* ըստ անուան
23 *ww*³ ընտրեալ, *փխ*. ընկեցեալ
24 *ad* գայիանեալ / *Ջ* գայիանեոք
25 *abdԱԲԳԶ* եւ *բոս* / *b* եւ *բոյովիկ* / սիրելեալդ / *t* սիրելեոք
26 *b* մի երկնչիքիք

27 *ԵԲԴ* ի տեղին
28 *abd* որ ես
29 *abdԱԲԳԶ* ձեզ զանքնին / *b* անքնին, *d* անքնին / տեղի ուրախութեան / *Ջ* տեղի ուրախութեան տեղի /
30 *d* *չիք* միանգամ
31 *ԱԲԳԶ* զի, *փխ*. միմչեւ
32 *ad* միմչեւ թմբբեալ / *d* թմբբեալ / *b* թմբբեալ. *չիք* միմչեւ
33 *ad* ընդոտուցեալ, բազումք երիվարք հեծելոց անգուշեալ / *d* անկուշեալ / յահէ
34 *b* անկուշեալ / *Ջ* անգուշեալ
35 *Ջ* բազումք
36 *b* *չիք* հեծելոց
37 *Ջ* *չիք* եւ զբազումս (առաթուր)
38 *Դ* առաթուր
39 *ad* մարդկանն իսկ / *bԱԲԳԶ* *չիք* իսկ
40 *abdԱԲԳԶ* ընդ միմեանս իսկ / *abd* *չիք* իսկ / ամբոխեալ / *t* ընդ միմեանց
41 *b* ընդ կուտակեալն / *adԱԲԳԶ* ընդ կուտակելն / *t* ընդ կուտակեալ
42 *ad* գմիմեանս, *փխ*. զբազումս
43 *abdԱԲԳԶ* վայոյ / *t* լալոյ, *փխ*. վայոյ
44 *abd* *չիք* եւ (անհնարին)
45 *a* չարիք, արհաւիրք եւ հարուածք
46 *abdԱԲԳԶ* մարդկանն / *t* մարդկան
47 *abd* հասանելին / *ԱԲԳԶ* հասանել
48 *abdԱԲԳԶ* արիւն
49 *adԱԲ* ոռոգանէր / միւսն. առոգանէր
50 *d* շփոթ ամբոխ
51 *ԱԲԳԶ* ի նոցանէ

մէջ կուտակելոցն¹ մարդկան² բազմութեան³ ոմանք⁴ Կի մեծամեծ սպասաւորացն արքունի⁵ անդէն ընթացան պատմել թագաւորին զամենայն բանս⁶ նոցա. քանզի դիպեցան անդ նշանագիրք, որ գրեցին զամենայն⁷ բանս, եւ ընթերցան առաջի թագաւորին:

12 Եւ⁸ ասէ թագաւորն⁹. «Փոխանակ զի ոչ կամեցաւ¹⁰ գալ պատուով շքեղութեամբ¹¹ կամաւք¹² բռնաբար¹³ ածցեն¹⁴ մինչեւ յապարանսս¹⁵ եւ մուծցեն¹⁶ զնա¹⁷ ի սենեակն¹⁸ արքունի»:

13 Արդ՝ առեալ զսուրբն Հռիփսիմէ¹⁹ սպասաւորացն բռնաբար²⁰, մերթ վերամբարձ²¹, մերթ ի քարչ. եւ նա աղաղակէր եւ ասէր. «Տէր Յիսուս Քրիստոս²², աւգնեա՛ ինձ». եւ ամենայն ամբոխն զկնի նորա²³ փողեալ²⁴ թնդէր երկիրն ի բազմութենէ²⁵ անտի²⁶: 14 Արդ՝ ածին մուծին զնա մին-

չեւ²⁷ յապարանս թագաւորին, ի սենեակն²⁸ արքունի: 15 Իսկ իբրեւ արգելին զնա ի սենեակն՝ սկսաւ խնդրել ի Տեառն եւ ասէ²⁹. «³⁰Տէր զաւրութեանց, դու ես Աստուած ճշմարիտ: 16 Դու ես, որ Հերձեր զծովն Կարմիր, եւ անցուցեր զքո ժողովուրդն³¹: 17 ³²Դու ես, որ զամուլ վէմն³³ դարձուցեր ³⁴ի ծննդականութիւն Չուրցն վտակաց, եւ ³⁵արբուցեր զժողովուրդն³⁶ ծարաւեալ: 18 Դու ես, որ իջուցեր զծառայն³⁷ քո զՅովնան³⁸ յանդուհա խորոց ծովուն, եւ ետուր³⁹ առնուլ զչափ⁴⁰ ⁴¹քոյոյ զաւրութեանդ, եւ արտաքսեցեր զնա ի դուրս⁴² քան զմարդկային ⁴³բնութիւնս. եւ ⁴⁴միւսանգամ այսրէն⁴⁵ առանց ապականութեան ածեր⁴⁶ ողջանդամ ⁴⁷եւ կացուցեր ի կենդանութեան⁴⁸, զի եւ մազ⁴⁹ մի անգամ ⁵⁰ոչ շարժեալ լինէր ի վարսից նորա: 19 Դու ⁵¹եւ Աստուած ճշմարիտ, որ ⁵²եւ զԴանիէլ, կուր¹ արկեալ զազանաց²

1 *bdAԳՁ* կուտակելոց / *adh* կուտակելոցն / *t* կոտորելոց
 2 *b* մարդկանն
 3 *bAԳ* բազմութեանն / *adh* բազմութեան մարդկանն
 4 *ԱԲԳՁ* ի մեծ / *bt* ի մեծամեծ ամբոխէ սպասաւորացն
 5 *ԱԲԳՁ* ընթացան անդրէն / *d* անդրէն
 6 *ԱՁ* խօսն, *adAԳ* խաւսսն, *b* խաւսս, *փ/ս.* բանս
 7 *b* խաւսս նոցա, որ եւ ընթերցան
 8 *ԱԲԳՁ* չի՛ք եւ
 9 *abd չի՛ք* թագաւորն
 10 *a* ոչ կամեցան
 11 *abd* եւ շքեղութեամբ
 12 *b* եւ կամաւք / *ad չի՛ք* կամաւք
 13 *Դ* բռնաբար
 14 *abd չի՛ք* մինչեւ ... զնա
 15 *dԱԲՁ* յապարանսս / *b* յապարանսս / *aԴ* յապարանս
 16 *a* արկեցեն, *d* ածցեն, *փ/ս.* մուծցեն
 17 *bԱԲԳՁt* զնա մինչեւ
 18 *adԱԲԳՁ* ի սենեակն / *bt* ի սենեակ
 19 *d* հուփսիմէ (*յամ.*)
 20 *Դ* բռնաբար
 21 *d* վերամբարձ
 22 *aԴ չի՛ք* քրիստոս
 23 *bd* նոցա, *փ/ս.* նորա
 24 *Ձ* փողեալ / *b* փողփողեալ
 25 *ad* ի բազմութենէն
 26 *adԱՁ* չի՛ք անտի

27 *ԱԲԳՁ չի՛ք* մինչեւ
 28 *abdԱԲԳՁw* մինչեւ ի սենեակն [*w* ի սինեակն]
 29 *adԱԲԳՁ* եւ ասել այսպէս [*ad չի՛ք* այսպէս]
 30 Դե տէր աստուած գորութեանց
 31 *bԱԲԳՁ* զժողովուրդն *fn* / *d* ժողովուրդ
 32 *ԱԲԳՁ* դու ես որ / *միւսն.* չի՛ք եւ
 33 *ԱՁ* զվէմն
 34 *a* ի ծննդականութեան շուրջ
 35 *b* արբուցեր ժողովրդեան *fn* ծարաւելոց
 36 *d* զժողովուրդ
 37 *bdԱԲԳՁ* զծառայ
 38 *ԱԲԳՁ* յուսան / *a* յովան / *bd* յովան
 39 *Ձ* եւ տուր
 40 *ad* զչափ առնուլ
 41 *aԱԲԳՁ* *fn* յոյ գարութեանդ [*Դ* գորութեանց] / *bd* *fn*
 42 *Ձ* ի տուրս, *փ/ս.* ի դուրս
 43 *ԱԲԳՁ* բնութեանս եւ դարձեալ միւսանգամ
 44 *abdԱԲԳՁ չի՛ք* եւ (միւսանգամ)
 45 *ԱԲԳՁ չի՛ք* այսրէն
 46 *adԱԲԳՁ* ածեալ
 47 *b* եւ կացուցեր / *միւսն.* չի՛ք եւ
 48 *ԱԲԳՁ* զնա ի կենդանութեան / *ad չի՛ք* ի կենդանութեան
 49 *d* մեզ, *փ/ս.* մազ
 50 *b* ոչ էր շարժել ի վարսից
 51 *bԱԲԳՁ չի՛ք* եւ աստուած ճշմարիտ, որ
 52 *b* դու եւ զդանիէլ որ կերակուր / *a* դու եւս դանիէլ կերակուր (*նախապէս՝* որ կուր)

ապրեցուցեր յահագին ժանեացն, եւ³ կացուցեր զգրպարտեալն⁴ առաջի նեղչացն փառաւորութեամբ: 20 Դու եւ զերիս մանկունսն⁵, ⁶որ արկեալ յայրել⁷ վասն զքեզ պաշտելոյն⁸ ողջ եւ անարատ ի հրոյն պահեցեր⁹. ¹⁰զի փառաւորեսցեն¹¹ զքեզ՝ որք¹² տեսին զսքանչելիս քո: 21 Դու ետուր խոտաճարակ լինել խիստ եւ անաւրէն թագաւորին Բաբելացւոց¹³, զի ոչ իմացաւ փառաւորել զքեզ ի վերայ սքանչելեացն քոց¹⁴ զոր ցուցեր նմա. փոխեալ¹⁵ զնա ի կերպարանս անասնոց¹⁶ եւ ընդ¹⁷ գագանս անապատի եղեր¹⁸ զրնակուօթիւն նորա, ¹⁹եւ ընդ ցիոս վայրի զարաւտ նորա՞: 22 20Դու եւ զաղախին քո Շուշան կրկին ապրեցուցեր, յերկուց մահուց²¹ փրկեալ²², ²³եւ խայտառակամահ սատակեցեր զանաւրէն թշնամիսն²⁴, եւ պսակ պարծանաց արդարութեան յուսացելոյն²⁵ ²⁶քոյ շնորհեցեր

եւ կանգնեցեր²⁷: 23 Դու ²⁸նոյն ինքն ես, եւ ամբ քո ոչ անցանեն²⁹: 24 Դու, տէր, զփառս քո այլում ոչ տասէ: 25 Դու ես որ փառաւորեալդ ես ի վերայ ամենայն տիեզերաց՞. մի՛ պղծեսցեն ³⁰զանուն ³¹սուրբ քո հեթանոսք: 26 Դու³² կարող ես փրկել զիս ի պղծութենէս³³ յայսմանէ. ³⁴զի վախճանեցայց սրբութեամբ մեռանել վասն անուանդ³⁵ քոյ մեծի³⁶»:

ԺԷ. Արդ՝ մինչդեռ³⁷ սուրբն Հռիփսիմէ³⁸ ³⁹գայս ամենայն ⁴⁰աղաւթս առ Աստուած մատուցանէր՝ եկն եմուտ թագաւորն Տրդատ ի ներքս ի սենեակն⁴¹՝ ուր էրն⁴² զնա արգելեալ: 2 Արդ՝⁴³ իբրեւ եկն⁴⁴ եմուտ նա⁴⁵ ի ներքս⁴⁶ առ հասարակ ⁴⁷մարդիկն, ոմանք արտաքոյ ապարանիցն, կէսքն⁴⁸ ⁴⁹ի փողոցս ի ներքսագոյնսն⁵⁰, առ հասարակ երգս առեալ բարբառեցան կայ-

1 d որ կուր / Ա կեր՝կուր (կեր՝ ուրիշ ձեռնով) / Ջ որ զկերակուր / ԲԴ որ կերակուր
 2 adԱԲԴՁ գագանացն
 3 adԲԴՁ չիբ եւ
 4 ԱԲԴՁ կացուցեալ գրպարտեալն / b ըզրպարտեալն
 5 a մանգունսն
 6 abdԱԲԴՁ որ արկեալ [d յարկեալ] / t չիբ որ
 7 d յայրել
 8 ad պաշտելոյ
 9 ad ապրեցուցեր, փխ. պահեցեր
 10 Դ չիբ զի / a զի փառաւորեսցեն զքեզ եւ տեսցեն
 11 b փառաւորեսցեն / dԱԲԴՁt փառաւորեցին
 12 bd որ
 13 Ա բաբելացւոց / միւսն. բաբելացոց
 14 abd fոց / Աt քո / ԲԴՁ չիբ fոց
 15 ad փոխել / b փոխեցեր
 16 abdԱԲՁ անասնոց / Դt անասնոցն
 17 b միայն եւ ընդ / միւսն. չիբ եւ
 18 abԱԲԴՁ եղեր / dt եղիր
 19 abdԱԲԴՁ եւ ընդ ցիոս վայրի զարօտ [ad գարօտս] / t եւ ընդ ցիոս անապատի եղիր զարօտ
 20 ad դու գաղախինն [d գաղախինն]
 21 a մահու
 22 ad չիբ փրկեալ
 23 Ջ եւ խայտառակեալ սատակեցեր
 24 abdԱԲԴՁ բշնամիսն / t բշնամիսն
 25 bt յուսացելոյն / adԱԲԴՁ յուսացելոյն

26 ad քո / bt fոց / ԱԲԴՁ ի քեզ [փխ. քո] շնորհեալ կանգնեցեր
 27 ad չիբ եւ կանգնեցեր
 28 ad նոյն իսկ ես
 29 ԱԲԴՁ պակասեն [պակասին], փխ. անցանեն
 30 Աստուած
 31 Աստուած
 32 Դ քոյ մեծի
 33 abdԱԲԴՁ արդ մինչդեռ / t եւ մինչդեռ
 34 ab հռիփսիմէ / d հուսիսիմէ
 35 adԱԲԴՁ գայս ամենայն / t գամենայն. չիբ գայս / b չիբ գայս ամենայն
 36 ad առ աստուած աղաւթս / b գաղաւթս
 37 w ի սենեակն
 38 b որ էրն
 39 ԱՁ իսկ, փխ. արդ / ԲԴ չիբ արդ
 40 ad չիբ եկն
 41 ԱԲԴՁ չիբ նա
 42 a ներքս (չիբ ի) ի սենեակն
 43 b մարդիկ ... ապարանից
 44 ԱԲՁ եւ կէսք / Դ եւ կէսքն / d կէսք
 45 ԱԲԴՁ ի փողոցսն / d ի փողոցսն ներքսագոյն / b ի փողոցսն ի ներքսագոյն
 46 ԱԲԴՁ ի ներքսագոյն / a չիբ ի ներքսագոյնսն

թիւք¹ վազելով, ցուց² բարձրեալ մարդկանն. ³կէսքն ի բերդամիջին, եւ կէսք զքաղաքամէջն⁴ լցին խնճոյիւք⁵. առ հասարակ համարէին հարսանեացն⁶ զպարսն⁷ պարել եւ զկաքաւսն յորդորել⁸: 3 Իսկ Տէր Աստուած նայեցաւ յիւր սիրելին Հռիփսիմէ՝ ապրեցուցանել զնա, զի մի՛ կորիցէ աւանդն որ ⁹պահեալ զգուշացեալ¹⁰ էր, եւ լուաւ աղաւթից նորա՝ զաւրացուցանել զնա իբրեւ ¹¹զՅայէյն ¹²եւ իբրեւ ¹³զԴեբովրայն. ետ ¹⁴զաւրութիւն նմա, զի ապրեսցի ¹⁵ի ստամբակ բռնութենէ անաւրէնութեանն¹⁶:

4 Արդ՝ մտեալ¹⁷ թագաւորն՝ բուռն հարկանէր¹⁸ զնմանէն¹⁹, կատարել զկամս ցանկութեանն²⁰: 5 Իսկ նա զաւրացեալ լինէր ²¹ի Հոգւոյն սրբոյ. գազանաբար ոգորեալ, ²²առնաբար ²³մարտնչէր. իբրեւ յերեք ժամուց սկսեալ մարտնչել մինչեւ ի տասն ժամն²⁴ պարտեալ²⁵ լինէր զթագաւորն²⁶ իսկ զայն²⁷, որ անհնարին համա-

րեալ²⁸ ուժով. որ մինչ²⁹ ի Յունաց³⁰ աշխարհին էր՝ բազում ոյժ³¹ պնդութեան ոսկերաց³² ցուցեալ էր, զարմացուցեալ³³ զամենեսեան. եւ ³⁴ի թագաւորութեանն իսկ, իբրեւ ի հայրենի բնութիւնն³⁵ դարձեալ էր³⁶ բազում գործս արութեան քաջութեան³⁷ եւ անդ ցուցեալ. եւ որ այնպէս³⁸ հռչակեալ էր ամենայնիւ³⁹ արդ⁴⁰ յաղջկանէ միոջէ⁴¹ պարտեալ⁴² վատթարանայր⁴³ կամաւք եւ զաւրութեամբն⁴⁴ Քրիստոսի:

6 Արդ՝ իբրեւ⁴⁵ պարտեցաւ, վաստակեցաւ ⁴⁶եւ լքաւ՝ ել նա արտաքս, եւ ետ⁴⁷ ածել զերանելին Գայիանէ, եւ արկանել խառան ի պարանոց⁴⁸ նորա, եւ ածել ունել զնա առ դուրս⁴⁹ սենեկին. եւ ⁵⁰ինքն անդրէն ⁵¹ի ներքս մտանէր. եւ եդ բանս ի բերան⁵² սպասաւորացն, զի ստիպեսցեն

1 b կայքիւք եւ
 2 aԱԲԴՁ ցոյց
 3 adԱԲՁ կէսք ի բերդամիջին / b չիք եւ / d եւ կէսքն
 4 Ձ ի քաղաքամէջն
 5 bԱԲԴՁ խնճոյիւք
 6 adԱՁ գիարսանեացն / ԲԴ գիարսանեաց
 7 bԱՁ պարս / aԲ պարսն / dt գպարսն
 8 ԱԲԴՁ յարդարել
 9 b պահեալն էր զգուշութեամբ եւ
 10 ԱԲԴՁ եւ զգուշացեալ
 11 ad գայելն / գայելն, իբրեւ / b գայելն եւ իբրեւ
 12 ԱԲԴՁ չիք եւ իբրեւ
 13 d գղեբովրայ / b գղեբովրայ եւ ետ
 14 ԱԲԴՁ նմա գորութիւն
 15 t ի ստամբակ բռնաւորէն
 16 ԱԲԴՁ անօրինին
 17 b մտեալ լինէր
 18 d հարկանել
 19 adԱԲԴՁ զնմանէն
 20 ԱԲԴՁ ցանկութեան իւրոյ
 21 a ի հոգւոյն շնորհաց գազանաբար յոգորեալ
 22 Դ առնա...
 23 ԱԲԴՁ մարտնչէր յերեք ժամուց
 24 b ժամ / ԱԲԴՁ ժամ աւուրն
 25 Դ եւ պարտեալ
 26 abd զթագաւորն / ԱԲԴՁ թագաւորն

27 a իսկ գայն
 28 ԱԲԴՁ համարեալ էր
 29 dt որ մինչեւ / b ոչ մինչդեռ
 30 ԱԲԴՁ յունաց (չիք ի)
 31 bԱԲԴՁ ոյժ / a ուժ / d ոյժ / t ոյժս
 32 t ոսկերացն / a չիք ոսկերաց
 33 ad եւ անդ ցուցեալ զարմացուցեալ / b եւ զարմացուցեալ
 34 a ի թագաւորութեան / b ի թագաւորութեանն իսկ. իսկ իբրեւ
 35 adԱՁ բնութիւն / Բ բնութիւնն / Ե՛ր բնակութիւնն
 36 ԱԲՁ եհաս, փ/ս. դարձեալ էր
 37 bԱԲԴՁ արութեան [Դ արիութեան] քաջութեան / t արութեանն քաջութեանն / ad արութեան պնդութեան
 38 ԱԲԴՁ զի այն որ այնպէս / t այնպէս / ad այսպէս
 39 bdԱԲՁ ամենայնիւ հռչակեալ էր / a չիք ամենայնիւ
 40 d անդ, փ/ս. արդ
 41 a յախջկանէ միոջէ
 42 d եւ պարտեալ
 43 ԱՁ վատթարանայր
 44 d զարութեամբ
 45 abdԱԲԴՁ արդ իբրեւ / t եւ իբրեւ
 46 abdԱԲԴՁ եւ լքաւ / t չիք եւ
 47 d եւ յետ, փ/ս. եւ ետ
 48 t ի պարանոցն
 49 ad առ դրաց
 50 ԱԲԴՁ ինքն ի ներս մտանէր անդրէն եւ
 51 a ի ներս մտանէր / bdt չիք ի ներս
 52 a ի բերանս

զանհրապոյրն Գայիանէ՝ ասել ի դրաց անտի ի ներքս ի սենեակն առ Հռիփսիմէ, թէ՛ արա՛² զկամս դորա, եւ կեա՛ց դու եւ մեք:

7 Իսկ նա՛³ յանձին կալեալ խաւսել ընդ սանուռն իւրում, եւ մատուցեալ ⁴ասէ ի դրաց անտի ի ներքս ⁵ի սենեակն առ Հռիփսիմէ. «Որդեակ, պահեսցէ՛ զքեզ Քրիստոս ի պղծութենէդ եւ լիցի քեզ զաւրաւիզն⁶. ⁷բա՛ւ քեզ, որդեակ, եթէ լիցի⁸ քեզ ելանել ի ժառանգութենէ անտի կենացն Աստուծոյ, եւ ժառանգել⁹ քեզ¹⁰ զանցաւորս¹¹, որ ¹²ոչ ինչ ¹³իսկ է, այսաւր է, եւ վաղիւն կորնչի¹⁴»:

8 Իբրեւ¹⁵ իմացան, թէ զո՛ր խրատ յաճախեաց մատուցանել՝ բերեալ քարինս՝ հարկանէին զբերանն¹⁶, մինչեւ թափել¹⁷ ատամանցն¹⁸. եւ ստիպէին ասել նմա, զի արասցէ զկամս թագաւորին:

9 ¹⁹Նա եւս քան զեւս պնդէր եւ ասէր. «Քաջալերեա՛ց²⁰, պինդ կաց, եւ այժմ տեսանես զՔրիստոս, առ որ անձկացեալն²¹ ես²²: 10 Յուշ լիցի քեզ, որդեակ, ²³հոգե-

խառն սնունդն, ²⁴որով զքեզ սնուցի: 11 Յուշ լիցի քեզ աստուածեղէն խրատն, որով զքեզ պարարեցի²⁵: 12 Յուշ լիցին²⁶ հալածանքն²⁷ իմ եւ քո ի միասին: 13 Յուշ լիցի²⁸ քեզ եւ²⁹ բաժակ³⁰ մահունն³¹, զոր ի միասին եմք ընպելոց: 14 Յուշ լիցի քեզ եւ յարութիւն ամենայն տիեզերաց: 15 Յուշ լիցի քեզ եւ մեծատանն յանդիմանութիւն³²: 16 Յուշ լիցի քեզ այրումն³³ յաւիտեանական գեհենին տանջանաց³⁴: 17 Յուշ լիցի քեզ ³⁵անապական պարգեւքն ³⁶արդարոց, զոր եւ մեզն է պատրաստեալ: 18 Յուշ լիցի քեզ աստուածեղէն ³⁷բարբառն երկնաւոր³⁸, զոր լուար ³⁹իսկ ⁴⁰դու քեզէն քոյովք⁴¹ ականջաւք ⁴²յայսմ ⁴³աւուր. որ ⁴⁴քաջալերեաց եւ զաւրացոյց⁴⁵ զքեզ մեաւք հանդերձ՝ նոյն եւ⁴⁶ արժանիս արասցէ պսակին եւ հանգստեանն⁴⁷ զոր⁴⁸ խոստացաւ. եւ զաւրացուցէ զքեզ մեաւք

1 Ա զի, փ/ս. թէ
2 a կատարեաց, փ/ս. արա
3 ԱԲԴՁ նորա, փ/ս. նա
4 ԱԲԴՁ ի դրաց անտի ասէր / a ասէր
5 abd չիբ ի սենեակն առ հռիփսիմէ
6 abd զաւրաւիզն / ԱԲՁ զօրավիզն / Գt զօրավիզ
7 abdԱԲԴՁ քաւ / Ձ քո, փ/ս. քաւ / քեզ / t քաւ լիցի քեզ
8 d եթէ լիցիցի
9 d ժառանգեալ
10 bԱԲԴՁ չիբ քեզ
11 ad զերկրաւորս, փ/ս. զանցաւորս
12 ԱԲԴՁ ոչինչ է այսօր եւ
13 ad իսկ եմ այսաւր եւ / b իսկ եմ, որ այսաւր է
14 a կորրչին / d կորնչի
15 abd իսկ իբրեւ
16 b գրեքն նորա
17 d ի թափել
18 a ատամանցն / ԱԲԴՁ ատամանց նորա
19 ԱԲԴՁ եւ նա եւս քան / Գ չիբ քան / քան զեւս պնդեալ ասէր
20 ad քաջ լիցի
21 abd անձկացեալն / ԱԲՁ անձկացեալն / Գ անձակեալն / t անձկացեալ
22 adԱԲՁ էիր
23 b հոգեւոր սնունդն իմ

24 ad որով սնուցի զքեզ
25 a խրատեցի, փ/ս. պարարեցի
26 abd լիցի քեզ
27 adԱԲԴՁ հալածանքն
28 ԱԲՁ լիցին
29 a չիբ եւ (բաժակ)
30 bԱԲՁ բաժակն
31 ad մահունն / միւսն. մահու
32 adt յանդիմանութիւնն
33 ԱԲԴՁ եւ այրումն
34 t տանջանաց / abdԱԲԴՁ տանջանացն
35 ԱԲԴՁ եւ անապական պարգեւք / ad անապական պարգեւք արդարոց զոր մեզն է / d եւ մեզն. չիբ է
36 b արդարոց, զոր մեզն է / ԱԲԴՁ արդարոցն ... մեզ / t արդարոցն
37 ad բարբառն երկնաւոր / t երկնաւոր բարբառն
38 ԱԲԴՁ եւ երկնաւոր
39 a չիբ իսկ / bԱԲԴՁ դու իսկ
40 Ձ քեզէն դու
41 ԱԲԴ քո / bd քովք
42 b յայս ասուր
43 ԱՁ ասուրն որ քաջալերեաց / Ա որ ուրիշ ձեռնով
44 Բ քաջալերեաց որ զօրացոյց / Գ քաջալերեաց զօրացոյց
45 b զաւրացուցէ
46 ad չիբ եւ (արժանիս)
47 d հանգստեան
48 b որ

Հանդերձ, զի լիցուք բնակիչք Աստուծոյ
Նրանցէն յարկացն յաւիտենականաց²
բնակութեան³:

19 ⁴Այլ ⁵Տէր մեր եւ թագաւոր մեր եւ
Աստուած մեր, որ վասն մեր խոնարհեցաւ
յանարգութիւն, ⁶մի՛ թողցէ զմեզ ա-
նարգաւ⁷, զի զաւրութեանց նորա ցանկա-
ցաք. փրկիչն աշխարհաց աւգնեսցէ մեզ⁸,
⁹որ ¹⁰ոչ եթող¹¹ ընդ վայր ¹²զմեզ գյուսա-
ցեալս իւր, եւ¹³ ¹⁴արժանիս Համարեցաւ իւ-
րոց բանիցն՝ ¹⁵քաջալերութիւն տալոյ:
20 ¹⁶Զի նա անարգամեծար Տէր է, եւ նա
ինքնին¹⁷ պահեսցէ զմեզ¹⁸ զաղախնայս¹⁹
իւր յամենայն մեղաց. որպէս եւ²⁰ այսաւր
իսկ լուաք, զի էր պահեալ զմեզ²¹ ²²ամե-
նազաւր աջոյն²³, եւ պահեսցէ զմեզ մին-
չեւ յաւիտեան²⁴. բայց միայն²⁵ ի սիրոյ նո-
րա մի՛ մեկնեսցուք: 21 Այլ զարթուցէ
զգարութիւնս²⁶ իւր, եւ եկեսցէ կեցուցէ²⁷

զմեզ, եւ մեք գանուն Տեառն ²⁸կարդասցուք.
²⁹Երեսեցուցէ գերեսս իւր ի մեզ, եւ կեց-
ցուք՝. զի նա է Աստուած փրկիչ մեր. վասն
նորա համբերեցաք գարիանապագէ:

22 Յո՛ւշ լիցի քեզ Տէրն, որ վասն
զմեզ բարձրացուցանելոյ խոնարհեցաւ³⁰,
եւ Հեղ³¹ ³²զարիւն իւր ի վերայ խաչին.
³³Վասն կենաց մերոց եւ փրկութեան մե-
րոյ³⁴ ի մահ³⁵ վերաւորեցաւ³⁶: 23 Դի՛ր զնա
³⁷ի մտի քում, եւ կարգա՛ ³⁸սրտիւ քով
զնա. ահա հասեալ է քեզ յաւգնականու-
թիւն³⁹, եւ զաւրացուցէ զբազուկս քո, որ-
պէս գմանկանն⁴⁰ Դաւթի⁴¹ ի վերայ ⁴²ար-
ջոցն եւ առիծուցն⁴³, որ իբրեւ գուլս այ-
ծեաց մեղքեալ⁴⁴ բեկանէր⁴⁵: 24 ⁴⁵Նա եւ⁴⁶ որ
⁴⁷զանարի հսկայն ջարդեաց ի ձեռն ⁴⁸ժա-
ռայի իւրոյ Դաւթի՛ նոյն⁴⁹ խորտակեսցէ
զչարութիւնս⁵⁰ յանաւրէնութեան դորա ա-
ռաջի քո:

1 ad լուսեղեմի բոս յաւիտենական յարկացն
բնակութեան
2 Դ յաւիտենականացն
3 ԱԲԴԶ չի՛ք բնակութեան
4 ԱԲԴԶ այլ որ եւ թագաւորն եւ աստուած
5 bdt տէրն մեր եւ թագաւորն մեր եւ աստուածն
6 ԱԲԴԶ ոչ թողցէ
7 abԱԲԴԶ յանարգս
8 bԱԲԴԶ չի՛ք զմեզ
9 Դ որ ոչ թողու ընդ վայր գոծեալ իւր եւ գյուսա-
ցեալս
10 ad ոչն եթող զմեզ ընդ վայր
11 ԱԲԴԶ թողու
12 ԱԲԴԶ զմեզ իւրոց բանիցն քաջալերս
13 a զի, փի՛ս. եւ
14 Դ արժանիս արար զմեզ իւրոց
15 ad քաջալերութեանց [d քաջալերութեան], զի նա
16 b չի՛ք զի նա անարգամեծար տէր է
17 abdԱԲԴԶ ինքն
18 Զ չի՛ք զմեզ
19 a աղախնայս / bd աղախնայս
20 ab չի՛ք եւ
21 bd չի՛ք զմեզ
22 ԱԶ չի՛ք ամենագոր աջոյն եւ պահեսցէ զմեզ
23 b աջովն
24 b յաւիտեանս
25 ad չի՛ք միայն
26 ԱԶ գորութիւն / abԲԴ գորութիւն
27 abdԱԲԶ կեցուցանել / Դ եւ կեցուցէ

28 a կարդասցուք. զի նայ է աստուած փրկիչ մեր,
երեսեցուցէ գերեսս իւր ի մեզ եւ կեցցուք, զի
վասն նորա
29 ԱԲԴԶ երեսեցուցէ տէր / b եւ երես ...
՝ չի՛ք. Ա աղ. չի՛ք 3-4:
Է չի՛ք. Ա աղ. Ի Դ 5:
30 b ինքն խոնարհեցաւ
31 abdԱԲԴԶ եւ եհեղ
32 a գարիւնն / abd գարիւն իւր վասն կենաց եւ
33 b եւ վասն փրկութեան
34 ԱԲԴԶ չի՛ք մերոյ
35 ԱԲԴԶ ի մահ / a եւ մինչեւ ի մահ / d եւ մինչ ի
մահ
36 ԱԲԴԶ վարեցաւ, փի՛ս. վիրաւորեցաւ
37 a ի մտի քո
38 d սրտիւք քով / b գմա ի սրտի քում / ԱԲԴԶ գմա
սրտիւ քով
39 Դ յօգնութիւն / d աւգնականութիւն
40 d մանկանն
41 t դաւթայ
42 Դ արջուցն / a արջուցն, առիծուցն
43 d առիծուց / b առիծուցն
44 ad մեղքեալս
Զ չի՛ք. Ա թ աղ. Ժ Է 36. Դ աղ. Ժ Դ 6:
45 b չի՛ք նա / ad նայ եւ գմարի սկայն
46 ԱԲ չի՛ք եւ (որ)
47 ԱԲԴԶ գարի սակայն
48 Դ դաւթի ծառայի իւրոյ / abd ծառային
49 a միայն նոյն / միւսն. չի՛ք նոյն
50 b եւ զչարութիւն

25 2^{րդ}ուստր մարգարէութեան³ հաւատոցն Դաւթի եւ սնեալ յարդարութեան ի վերայ բազկաց⁴ իմոց. առաջի սուրբ եւ փառաւորեալ սեղանոյն⁵ Աստուծոյ սնար դու աղախին⁶ Քրիստոսի. այն որ այսաւր իսկ յայտնութեամբ՝ 7 գթութեամբ եւ⁸ մարդասիրութեամբ իւրով յայտնեցաւ⁹ մեզ, որ իմաստութեամբն¹⁰ խնդրեցաք զնա՝ նոյն տացէ քեզ¹¹ մեաւք հանդերձ առանց ամաւթոյ տեսանել զնա դէմ յանդիման»:

26 Արդ՝¹² զայս 13 ամենայն խաւսեցաւ սուրբն¹⁴ Գայիանէ ի բարբառ¹⁵ Հռոմայեցւոց¹⁶ 17 ընդ իւրում սանուն ի դրաց սենեկին, մինչդեռ¹⁸ թագաւորն ոգորէր ընդ սրբոյն Հովհաննէսայ: 27 Բայց գոյին¹⁹ անդ ոմանք ի սպասաւորացն²⁰ արքունի, որ լսէին զայն²¹ ամենայն ի բարբառ²² Հռոմայեցւոց²³:

28 Եւ արդ՝²⁴ իբրեւ լուաւ զայն ամենայն, 25 զոր խաւսեցաւն Գայիանէ²⁶ ընդ

սանուն²⁷ իւրում՝ 28 ի բաց առին զնա ի դրաց անտի: 29 Զի թէպէտ եւ բազում անգամ²⁹ 30 հարին զնա, եւ ծեծեցին³¹ քարամբք զերեսս նորա, 32 եւ թափեցին զատամուկսս նորա, եւ 33 ջարդեցին զմտուր բերանոյ³⁴ լնդաց նորա՝ 35 սակայն ոչ շրջեաց զբանս իւր՝ խաւսել³⁶ ընդ աղջկանն այլ ինչ. այլ զոր սկիզբն արարեալ էր 37 բանիցն իւրոց առաջնոց՝ զնոյն յաճախեալ³⁸ բազմացուցանէր:

30 39 իսկ նա 40 մարտեաւ եւս⁴¹ ընդ նմա ի տասն ժամէ աւուրն մինչեւ ի պահ մի գիշերոյն, 42 պարտեաց զթագաւորն: 31 Եւ զաւերացեալ լինէր 43 աղջիկն ի Հոգւոյն սրբոյ. հարեալ վանեալ պարտեալ, վաստակարեկ առնելով⁴⁴ զթագաւորն՝ մեղկեալ 45 ընկենոյր: 32 Մերկ կողոպուտ եւս ի հանդերձից⁴⁶ զթագաւորն կացուցանէր, եւ⁴⁷ զպատմուճանն պատառեալ եւ

1 ԱԲԴՁ անօրինիդ որ առաջի ֆո
 2 հ չի՛ր դուստր ... խնդրեցա՛մ զնա, նոյն
 3 Ե մարգարէութեանց
 4 ԱՁ բազկոց
 5 abd սեղանոյ
 6 d աղախինիդ
 7 Ե գթութեամբն եւ մարդասիրութեամբն / ԱՁ չի՛ր գթութեամբ
 8 adt չի՛ր եւ
 9 Ա յայտեցաւ
 10 abdԱԲԴՁ իմաստութեամբ
 11 ad չի՛ր քեզ
 12 ad չի՛ր արդ
 13 Ե ամենայն բանս
 14 ԱՁ սուրբ
 15 bdԱԲՁ ի բարբառն
 16 Դ հոռմ / a հոռմայեցւոց / Ե հոռմայեցւոց / d հոռմայեցոց
 17 a ի սանուն իւրում / bdԱԲԴՁ ընդ սանուն իւրում
 18 Ե եւ մինչդեռ
 19 Ե կային, փխ. գոյին
 20 a ի սպասաւորաց
 21 adՁ զայս
 22 bdԱԲՁ ի բարբառն
 23 Ե հոռմայեցւոց / d հոռմայեցւոց
 24 adԱԲԴՁ չի՛ր արդ

25 abdԱԲԴՁ գոր խօսեցաւ [d խօսեցաւն] / t գոր եւ խօսեցաւ
 26 ԱԲԴՁ սուրբն գայիանէ
 27 d ընդ սանն
 28 Զ առին ի բաց *անուր գի
 29 abdԱԲԴՁ բազում անգամ [d անկամ] / t չի՛ր անգամ
 30 a հարկանէին զնա եւ ծեծէին
 31 Դ ծեծէին
 32 ad եւ թափէին [d թափեցին] քարամբք
 33 a ջարդէին զմտուրս քերանոյ լնդաց նորայ, սակայն նայ ոչ շրջեաց
 34 bdԱԲԴՁ քերանոյ / at քերանոյն
 35 bd սակայն ոչ / ԱԲԴՁ սակայն ոչ շրջեաց գրերանս [ԲԴ գրանս] իւր / t չի՛ր սակայն
 36 Ե ի խաւսելոյ
 37 abdԱԲԴՁ բանիցն իւրոց առաջնոց, գնոյն [Ե եւ գնոյն] / t բանից իւրոց առաջի նոցա, եւ գնոյն
 38 Ե յանախէր
 39 ԱԲԴՁ իսկ թագաւորն [Ձ չի՛ր թագաւորն] մարտուցեալ ընդ նմա
 40 Ե մարտուցեալ եւս
 41 a չի՛ր եւ
 42 Ե պարտեալ լինէր
 43 abdԱԲԴՁ աղջիկն [a աղնիկն] ի հոգւոյն սրբոյ / t ի հոգւոյն սրբոյ աղջիկն
 44 a առնէր
 45 adԱԲԴՁ ընկենոյր [d ընկենոյր] զնա [a նա, d նայ] մերկ եւ կողոպուտ
 46 adԱԲԴՁ ի հանդերձիցն
 47 ԱԲԴՁ չի՛ր եւ (զպատմուճանն)

զնչան թագին¹ ցրուեալ² կողոպտեալ՝ ա-
մաւթալից³ թողոյր: 33 ⁴Զի թէպէտ եւ զիւր
զգեստիկն⁵ քճքճեալ⁶ պատառատուն⁷ ի
նմանէն⁸ ի դուրս բերէր՝ ⁹սակայն յաղթող
պահէր¹⁰ զանձն իւր սրբութեամբ:

34 ¹¹Եւ բացեալ զդուրս տանն¹² բռնա-
բար՝ ի դուրս ելանէր, հերձեալ ¹³զամբոխ
մարդկանն. եւ ոչ ուրուք կարացեալ յաղ-
թահարել զնա: 35 Եւ¹⁴ ընթացեալ ¹⁵ընդ
քաղաքամէջսն՝ ¹⁶եւլանէր ¹⁷ընդ արեւելս
կոյս, ընդ Արեգ դուռն քաղաքին: 36 Եր-
թեալ¹⁸ ¹⁹առ հնճանաւքն, ուր էինն²⁰ իսկ
յառաջ ²¹վանք իւրեանց՝ ձայն աւետեաց
մատուցանէր ընկերացն. եւ ինքն անցա-
նէր հարուստ մի ի քաղաքէն ի կողմն մի²²
հիւսիսոյ²³, ի տեղի մի²⁴ յարեւելս կոյս, ի
սարաւանդակ²⁵ ի բարձրաւանդակ²⁶ յաւա-

զին²⁷ տեղի մի, մաւտ ի բուն պողոտայն²⁸,
որ երթայր²⁹ յԱրտաշատ քաղաք:

37 Իբրեւ³⁰ եհաս յայն տեղի՝ ծունր³¹
եղեալ կայր յաղաւթս եւ ասէր. «³²Տէր ա-
մենայնի, ո՞³³ կարիցէ հատուցանել քեզ
փոխանակ³⁴ բարեացն³⁵, որ ի քէն շնորհե-
ցաւ մեզ. զի պահեցեր զյոյս³⁶ մեր հաստա-
տուն որ ի քեզ էր³⁷. եւ ապրեցուցեր զմեզ
ի պղծալից ժանեաց զազանին ³⁸որ ապա-
կանէրն³⁹ զմեզ: 38 Այլ զի՞նչ եւս ⁴⁰կայցէ
ի մեզ կար՝ փոխարէնս հատուցանել քեզ.
բայց անձինք մեր լիցին փոխանակ
⁴¹փրկութեան քում. զի ⁴²դու ինքն⁴³ ար-
ժանիս⁴⁴ արարեր զմեզ⁴⁵ արբանեկու-
թեան⁴⁶, կրել զանունդ⁴⁷ քո, որով ապրե-
ցուցեր զմեզ. զի բայց⁴⁸ ի Բէն, Տէր⁴⁹, զայլ
ոչ ոք գիտեմք, եւ զանուն քո անուանեմք
զաւր հանապազ՞»:

39 Այլ մեզ լաւ է մեռանել ⁵⁰ի սրբու-
թեան քում⁵¹, քան թէ ձգիցեմք զձեռս մեր

1 adԱԲԴՁ Թագին / bt Թագաւորին, փխ. Թագին
2 a ցրել / d ցրեալ / Ա. ցրեալ / Ջ. ցուրեալ
3 ԱԲԴՁ եւ ամթալից
4 b միայն զի թէպէտ / միւսն. չիք զի
5 a ԱԲԴ սգեստիկն / Ջ *սգեստկն / b զըգեստիկն
6 abdv քճքճեալ / h քճքճեալ
7 ab պատառատուն
8 d միայն ի նմանէն / b ի նմա / Դ չիք ի նմանէն
/ միւսն. ի նմանէն
9 a սակայն յաղթող պահել զանձն սրբութեամբ /
միւսն. չիք սակայն
10 d ԱԲԴՁ պահեալ
11 b երաց գորուս. չիք եւ / b եւ ի դուրս
12 ԱԲԴՁv սենեկին, փխ. տանն
13 ad զամբոխն եւ ոչ / Ջ զամբոխն մարդկան
14 ԱԲԴՁ չիք եւ (ընթացեալ)
15 abdv ԱԲՁ ընդ քաղաքամէջն / Դ ընդ քաղաքա-
մէջսն
16 b ելանէր յարեւելս կոյս
17 ad ԱԲԴՁ ընդ արեւելս [a արեւեալս] կոյս / t ընդ
արեւելակոյս
18 ԱԲԴՁ եւ երթեալ
19 abd առ հնճանաւն [a հնճանաւն] ուր էինն [b
էինն]
20 t էինն
21 ad զվանքն նոցա
22 a չիք մի (հիւսիսոյ)
23 Ա. հիւսիսոյ
24 ԲԴՁ ի տեղի մի / միւսն. չիք մի
25 Դ ի սարաւանդակի
26 a բարձրաւանդակ (չիք ի)

27 a յաւազակն / h յաւազակն
28 a պողոտայն
29 Դ երթեալ
30 b եւ իբրեւ
31 d ծունր
32 ԱԲԴՁ տէր աստուած, աստուած [Դ չիք աս-
տուած] ամենակալ, ո՞ [Ջ ո՞վ] / a տէր ամենա-
կալ ամենայնի, ո՞վ
33 b ո՞վ
34 d ԱԲԴՁ փոխարէն / a փոխարէնս
35 b բարեացն / ԱԲԴՁ բարեացս
36 ԱԲԴՁ զյոյսն
37 ad ի քեզ է
38 ԱԲԴՁ որ կամէր ապականել
39 ad ապականել
40 Ջ կացցէ / a կայցէ մեր կար փոխարէն
41 ad փրկութեանդ / Դ փրկութեան մերում
42 ԱԲՁ դու տէր ինքնին / Դ դու ինքնին տէր
43 b ինքնին
44 b ԱԲԴՁ արժանի
45 ԱԲԴՁ չիք զմեզ
46 d արբանեակութեան
47 a ԱԲԴՁ զանուն
48 b բայց, ուղղուած՝ բաց / Ա.Ձ բաց
49 ad չիք տէր
՞ Զմար. Ե. Ի. Գ. 13:
50 ad ի սրբութեան, քան թե
51 b ԱԲԴՁ մերում, փխ. քում

յաստուածս¹ աւտարս, որ չիցեն² իսկ. այլ ոչ ինչ իսկ են ամենայն պաշտամունք հեթանոսաց. ³զի դու ես ⁴արարիչ, ⁵եւ ամենայն ի քէն է եւ Որդւովդ քո⁶ միածնաւ, առանց որոյ եղեւ եւ ոչինչ, եւ Հոգիդ⁷ քո բարի ⁸առաջնորդեսցէ մեզ յերկիր⁹ ուղիդ¹⁰, ¹¹որ տանի զմեզ ¹²ի բարութիւնսն ¹³յաւիտենականսն յերկրաւորսն¹⁴:

40 ¹⁵Որոյ յանդիման լինելոց եմք¹⁶ առաջի միածնիդ¹⁷ քոյ. զի առանց ամաւթոյ կայցեմք¹⁸ ¹⁹ի կողմն աջակողմանն²⁰, յորժամ առաքեսցես զդա ի պատրաստ լուսոյ²¹ բնակութենէդ²² հայել յամենայն բնակիչս երկրի²³: 41 Որ ստեղծ իսկ զսիրտս²⁴ որդւոց մարդկան, որ ի միտ ²⁵առնու զամենայն գործս նոցա: 42 Զի եւ մեք ի ժողովրդեանէ²⁶ քու մէք եմք ²⁷եւ ի խաչնէ ա-

բաւտի քոյ. մտցուի²⁷ յարկսդ²⁸, զոր պատրաստեցեր սիրելեաց քոց: 43 Փութամք, Տէր, զի²⁸ ելցուք ²⁹ի մարմնոյս, զի խառնեսցուք ի գունդ³⁰ միածնի Որդւոյդ³¹ քոյ սիրելւոյ, եւ ի թիւ այնոցիկ, որ սիրեցին զաւր երեւելոյ զալստեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: 44 Ի պղծութենէս եւ եթ³² ապրեսցուք. այլ ³³եթէ եկեսցեն տանջանք ի վերայ մեր վասն անուան³⁴ քոյ պատրաստ եմք³⁵: 45 Զի ոչ զրկես դու ³⁶զմեզ. զի դու, ³⁷Տէր, ինքնին վկայես ինձ, զի վարուց երկրակեաց³⁸ կենացս³⁹ ⁴⁰ես ինչ ոչ ցանկացայ ի մանկութենէ իմմէ⁴¹. վասն զի նայեցայ եւ հաւատացի բանի⁴² քում⁴³ զոր ասացեր, թէ⁴⁴ ⁴⁵վա՛յ իցէ ձեզ, յորժամ բարի ասիցեն⁴⁶ զձեզ մարդիկ⁴⁷. այլ երանի է ձեզ, ⁴⁸յորժամ նախատիցեն⁴⁸ զձեզ եւ հալածիցեն⁴⁹, եւ ասիցեն զամենայն բան չար սուտ⁵⁰ զձեզ վասն իմ. ցնծացէ՛ք եւ ուրախ լերուի՛ք:

1 Դ առ աստուածս
 2 ԱՐԴՁ չեն, փխ. չիցեն
 3 Դ չի՞ գի դու ես ... եւ ոչինչ (Ժէ 39)
 4 Ե արարիչ ամենայնի որ ի քեզ է եւ որդւովդ
 5 Դ ի որ ամենայն ի քեզ որ / adԱՐԴՁ եւ ամենայն ի քեզ է [d չի՞ քեզ] եւ
 6 ad չի՞ քեզ
 7 a հոգի
 8 d որ առաջնորդէ մեզ յերկիր
 9 ab յերկիր / միւսն. ի յերկիր
 10 a ուղի
 Է Սաղմ. ՃԻԲ 10
 11 Ե որ տանիդ զմեզ ի բարութիւնս յաւիտենականս յերկրաւորսն
 12 ԱՐԴ ի բարութիւնս յաւիտենականս
 13 d յաւիտենականս երկրաւորս / a չի՞ յաւիտենականս
 14 a ԱՐԴՁ յերկրաւորս
 15 Ե որում յանդիման
 16 a կալոց եմք, փխ. լինելոց եմք
 17 a միածնի
 18 ԱՁ կացեմք
 19 abd ի կողմն / t ի կողմ / Դ ի կողմանդ / ԱՐԴ ի կողմանդ
 20 Ե յաջակողմանն / ԱՐԴՁ աջոյ, փխ. աջակողմանն
 21 bd լուսոյ
 22 Ե բնակութենէ / ԱՐԴՁ ի բնակութենէդ
 Խ Սաղմ. ԼԲ 14
 23 Ե զամենայն սիրտս
 24 abd առնու զգործս
 25 a ի ժողովրդեանէ / d ի ժողովրդէդ
 26 Դ եւ խաչն / a եւ ի խաչանէ / Ե եւ ի խաչին

27 Ե ի յարկս քո
 Է Նախ. Սաղմ. ՃԻ 13:
 28 ԱՐԴՁ եւ, փխ. զի (ելցուի)
 29 Ե ի մարմնոցս եւ խառնեսցուի ի գունդս
 30 ad ի գունդս
 31 ab որդւոյ
 32 d եւ թէ, փխ. եւ եթ
 33 ԱՐԴՁ եթէ եկեսցեն / միւսն. չի՞ եթէ
 34 Ե անուանդ
 35 ad զի պատրաստ եմք
 36 ԱՐԴՁ զմեզ, եւ դու տէր ինքնին վկայես
 37 abd տէր ինքնին / t ինքնին, տէր
 38 Ե երկրակեաց
 39 ad կենաց
 40 Ե ես ոչ ինչ ցանկացայ
 41 d իմէ
 42 d բանին / Ե բանիդ
 43 ab ԱՐԴՁ քում / dt քո
 44 abd եթէ
 45 Ե ԱՐԴՁ վայ է ձեզ
 46 Ե՞ ասացեն
 Զ Ղաւ. Չ 26
 47 abd յորժամ հալածիցեն զձեզ եւ նախատիցեն ձեզ զձեզ / եւ ասիցեն [ասացեն]
 48 Դ նախատեսցեն
 49 ԱՐԴՁ ի հալածեսցեն
 50 ad զձեզ սուտ
 Ծ Սաղմ. Լ 11-12

46 ¹Արդարեւ ²Իսկ, ³Տէր, ցնծացաք եւ ուրախ եղաք³ ընդ այս⁴ պատերազմ որ եւհաս մեզ⁵, մարտնչել⁶ 7 սիրով քով⁸. զի յաղթեաց յաղթող զաւրուժիւնդ⁹ քո, եւ ետ մեզ յաղթել: 47 Ուրախ եղաք¹⁰ ընդ այս փոխանակ աւուրցս¹¹, որ խոնարհ արարին¹² զմեզ, եւ ամացս¹³, 14 յորս տեսաք զչարչարանս¹⁵: 48 Հայեա՛ց¹⁶, Տէր, ի ժառանգութիւն¹⁷ քո եւ ի գործս անոաց քոց, եւ¹⁸ առաջնորդեա՛ 19 մեզ 20 ի վերին քաղաքդ²¹ քո Երուսաղէմ որ 22 ի բարձունսդ է, ուր ժողովեցոցդ²³ եւ զամենայն արդարս, 24 գուրբս եւ զսիրելիս անուան²⁵ քոյ. եղիցի լոյս տեան 26 Աստուծոյ ի վերայ մեր»²⁷:

ԺԸ. Եւ²⁷ մինչդեռ երանելին սուրբն²⁸ Հռիփսիմէ խաւսէր զայս ամենայն՝ անդէն

ի նմին գիշերի եկին ²⁹Հասին վաղվաղակի ի տեղի անդր իշխանք թագաւորին, եւ դահճապետն դահճաւքն³⁰ Հանդերձ ³¹ընդ նոսա, եւ ջահք լուցեալք առաջի նոցա: 2 ³²Եւ մատեան վաղվաղակի, կապեցին զնա ³³ձեռս յետս, ³⁴եւ խնդրէին զի հատցեն ³⁵զլեզուն: 3 ³⁶Իսկ նա ³⁷իւրովի կամաւք³⁷ բացեալ զբերանն՝ Հանեալ մատուցանէր զլեզուն:

4 Եւ անդէն զՀանդերձիկն պատառատուն³⁸ ³⁹որ զնովաւն էր՝ ի բաց գերծուին⁴⁰ ի նմանէ. եւ Հարեալ չորս ցիցս ի գետինն⁴¹, ⁴²երկուս ոտիցն եւ⁴³ երկուս ձեռացն՝ ⁴⁴եւ պրկեցին զնա. եւ մատուցին ⁴⁵զկանթեղունսն ցմեծ ժամս. այրէին եւ խորովէին զմարմինս նորա հրով կանթեղացն: 5 Եւ քարինս վարեցին ընդ գոգս⁴⁶ նորա եւ ի վայր վայթեցին⁴⁷ զաղիս⁴⁸ նորա. ⁴⁹եւ մինչդեռ ⁵⁰կայր կենդանի՝ փորե-

1 Դ չիք արդարեւ ... եղաք / *abd* արդարեւ [b իսկ] ցնծացաք տէր եւ
 2 ԱԲԶ չիք իսկ տէր
 3 b եղեաք
 4 Դ ընդ այս / *ad* ընդ այսպիսի
 5 *ad* չիք մեզ
 6 Դ չիք մարտնչել
 7 b ի վերայ սիրոյդ քո, զի
 8 a քո
 9 *ad* զաւրուքիւն
 10 b եղեաք
 11 *ad*ԱԲԶ աւուրցս / *bt* աւուրցն
 12 a արարեք
 13 *abd*ԲԴ ամացս / ԱԶ ամաց / *t* ամացն
 14 *abd* որ տեսաք
 15 *t* զչարչարանսն
 16 *ad* հայեա
 17 ԲԴ ի ժառանգութիւնս
 18 *d* չիք եւ (առաջնորդեա)
 19 Դ չիք մեզ ... երուսաղէմ որ
 20 *abd*ԱԲԶ ի վերին քաղաքդ [*d* քաղաքս] քո / *t* ի վերինդ քո
 21 *t* չիք քաղաքդ
 22 b միայն ի բարձունսդ է / միւսն. ի բարձունս, ուր
 23 aԱԲԶ ժողովեցոցդ
 24 a սուրբս սիրելիս / *d* սուրբ սիրելիս քո / *b* եւ գուրբ սիրելիս քո, եւ եղիցի
 25 Զ անուանդ
 26 *d* աստուծոյ մերոյ
 27 Հմմտ. Սաղմ. ԶԹ՝ 15-16:
 28 ԱԲԶ չիք սուրբն

29 *ad* հասին ի տեղի անդր վաղվաղակի
 30 ԱԴԶ դահճոք
 31 ԱԲԴԶ չիք ընդ նոսա
 32 ԱԲԴԶ եւ մատուցեալք կապեցին զնա
 33 *abd*ԱԲԴԶ ձեռս յետս / միայն *t* ձեռս յետոյ
 34 ԱԲԴԶ եւ խնդրէին հատանել
 35 a b զլեզուն նոցա
 36 ԱԲԴԶ կամով իւրովի բացեալ զբերանն իւրովի հանեալ / *a* իւրովի / *b* իւրով / *dt* իւրովի
 37 *abd* կամաւ / *t* կամովն
 38 *a* պատառատուն / *b* պատառատուն
 39 *b* որ զնովաւ / ԱԲԴԶ որ էր զնովաւ
 40 *a* գերծուցին / *b* գերծուին, ուղղուած՝ գերծուցին
 41 *at* ի գետինն / *bd* ի գետնին / ԱԲԴԶ ի գետնի
 42 ԱԲԴԶ երկուս ձեռացն եւ երկուս ոտիցն
 43 *t* չիք եւ (երկուս)
 44 *ad* եւ պրկեցին զնա եւ մատուցանեցին ի նայ [*d* ի սայ] զկանթեղուն, ցմեծ ժամ [*d* ժամս], այրեցին եւ խորովեցին զնա հրով [*d* զմարմինս նորա հրով] կանթեղացն / *b* եւ պրկեցին զնա ի չորս ցիցսն. եւ մատուցին ի նա կանթեղս հրոյ եւ ցմեծ ժամս այրեցին եւ խորովեցին զմարմինս նորա հրով կանթեղացն
 45 ԱԲԴԶ կանթեղս ... այրեցին եւ խորովեցին
 46 *abd* գոգ / ԱԲԴԶ գոգս / *t* գոգն
 47 *b* վայրեցին, փխ. վայրեցին
 48 *ad* զաղիս / միւսն. զաղիսն
 49 *b*ԱԲԴԶ մինչդեռ եւս
 50 Ա կայր կենդանի. աւելացրած յետոյ՝ էր

ցին ¹զաչս երանելոյն: 6 Ապա² անդամ անդամ յաւչէին³ զնա եւ ասէին, եթէ⁴ «Ամենեքան որ իշխեսցեն անգոսնել⁵ եւ անարդել զհրամանս⁶ թագաւորաց՝ շստ դմին աւրինակի կորիցեն»:

7 Իսկ⁸ էին եւ ⁹այլ սուրբք, արք եւ կանայք, որ¹⁰ ընդ նոսա եկեալ էին, աւելի քան զեաւթանասուն¹¹ մարդ. ¹²այլ որ ¹³ի ժամուն անդ հասին ի տեղին յայն ¹⁴ի նոցանէն, որ խնդրէին ամփոփել ¹⁵եւ ¹⁶թաղել զմարմինս նոցա¹⁷, յորոց ¹⁸վերայ սուր եղեալ ¹⁹կոտորեցին իբրեւ երեսուն ²⁰եւ երկու ոգիս²¹:

8 Որոց ասացեալ եւ նոցա զայս. «Սիրեցաք ²²զեզ, Տէր, զի լուիցես²³ զայն²⁴ աղաւթից մերոց. խոնարհեցուցեր²⁵ գունկն քարերար, եւ մեք²⁶ կարդասցուք²⁷ ²⁸առ

եկա՞: 9 Քեզ փառք, որ ոչ զրկեցեր զմեր ²⁹անարժանութիւնս ի քոց³⁰ բարեացդ, մարդասէր³¹. որ պահեցեր զմեզ ³²իբրեւ զբիր ական, ³³եւ ի հովանի³⁴ թեւոց քոց³⁵ սպրեցաք ³⁶յանաւրէնութեանցս բազմութենէ. եւ ահա մեռանիմք վասն փառաւորեալ անուանդ³⁷ քոյ»: 10 Եւ զայս ³⁸միաբան ասացեալ՝ առ հասարակ սպառեցան:

11 Եւ մի ոմն որ անդէն ³⁹ի ներքս սպանին ի հնձանի⁴⁰ անդ, ուր էին վանք⁴¹ նոցա. որ այսպէս ասէր ի ժամ հրաժարելոյն⁴² ⁴³իւրոյ. «Գոհանամ զքէն, ⁴⁴Տէր բարերար, ⁴⁵զի եւ զիս ոչ զրկեցեր. զի ես հիւանդ էի, եւ ⁴⁶ոչ կարացի ընթանալ ⁴⁷եւ զհետ ընկերացն ժամանել. ⁴⁸սակայն դու, ⁴⁹Տէր ⁵⁰մարդասէր ⁵¹եւ քաղցր, ընկա՛լ եւ խառնեա՛ եւ ⁵²զիմ⁵³ ոգիս ⁵³ի գունդ քոյ

1 ԱԲԴՁ գաչս նորա. ապա
2 Եւ ապա
3 abdԱԲԴՁ յաւչեցին / t յօշէին
4 ad քե / ԱԲԴՁ քե
5 abd անկոսնել (յան.)
6 ԱԲԴՁ գիրաման
7 ad միայն ըստ դմին / Դ ընդ մմին / միւսն. ըստ մմին
8 ԱԲԴՁ չիք իսկ
9 d այլ / ԱԲԴՁ այլ բազում արք
10 ad որք
11 ԱՁ գեւթան/ասուուն
12 ԱԲԴՁ այլ ի ժամու
13 ad ի ժամուն հասին / bt ի ժամանակի
14 ԱԲԴՁ չիք ի նոցանէն / abd ի նոցանէ
15 a չիք եւ քաղել
16 Դ գմարմինս նոցա քաղել
17 ad նորա
18 ad սուր ի վերա
19 t կոտորեցին գնոսա / abdԱԲԴՁ չիք գնոսա
20 ԱՁ չիք եւ (երկու) / ԲԴՁ *գր. / ad եւ երկուք / b եւ երկուս
21 ab չիք ոգիս
22 ad չիք զեզ տէր
23 d լուիցեն
24 aԱԲԴՁ զայնի
25 b խոնարհեցո
26 b զի եւ մեք
27 abd կարդացաք
28 b առ եւզ, զեզ փառաւորել որ ոչ / ԱԲԴՁ զեզ տէր փառաւորեմք որ

“ Հմմտ. Սաղմ. ՃԺԳ 1:
29 b գանարժանութիւնս ի քոց բարեաց
30 a ի քոց
31 d եւ մարդասէր
32 Ե՛ր որպէս բիր
33 ԱԲԴՁ եւ ընդ հովանեաւ / d եւ հովանիս
34 a ի հովանիս
35 b չիք քոց
36 ԱՁ յանօրինացս / ad ի բազմութենէ անարեւնութեանց
37 Ա անուան
38 ԱԲԴՁ ասացեալ միաբան
39 ԱԲԴՁ սպանին / Ա սանիւն / ի ներս
40 Դ հնձանի (չիք ի) / a յնձանի / d հնձանի (յան.) (չիք ի) / b ի հնձան
41 abdԱԲԴՁ վանք / t վանքն
42 ԱԲԴՁ հրաժարման
43 ԲԴՁ իւրոյ քե / b իւրոյ եքե
44 abdԱՁ տէր բարերար / ԲԴՁ չիք տէր
45 ԱԲԴՁ զի եւ ես
46 ad չիք եւ (ոչ կարացի)
47 ԱԲԴՁ եւ գետ / abdt չիք եւ
48 a սակայն եւ դու
49 abd չիք տէր
50 abdԱԲԴՁ եւ քաղցր / t չիք եւ (քաղցր)
51 ad չիք եւ (զիմ)
52 d զմիմ
53 ԲԴ ի գունդ սրբոց վկայիցն քոց քերցն [Դ քուքերցն] իմոց եւ ընկերաց, առ քո / bd ի գունդս սուրբ վկայիցն / b վկայից քոց / a ի գունդս սրբոց / Ա ի գունդ սրբոց

սուրբ վկայիցն, ¹ընկերացն իմոց եւ ²քերցն, առ քո աղախինն եւ մայրն մեր ³եւ ⁴գլուխ Գայրանէ, ⁵եւ ⁶գքեզ ⁷սիրիչ եւ որդեակ մեր Հռիփսիմէ»։ ¹² ⁸Եւ սա ⁹այսու աւրինակաւ խաւսեալ¹⁰ փոխեցաւ։ ¹³ Եւ քարչեալ ¹¹ի բաց ընկեցին զմարմինս¹² նոցա՝ ¹³առ ի կեր լինել շանց քաղաքին եւ զազանաց երկրի եւ թռչնոց երկնից։

ԺԹ. Իսկ թագաւորին¹⁴ թողեալ զիւր ¹⁵ամաւթն կորանաց, ¹⁶որ պարտէր նմա¹⁷ ամաչել¹⁸, որ այնչափ անուանի եղեալ՝ քաջութեամբ¹⁹ առաւելոր ի մարտս պատերազմացն. ²⁰նա եւ յՈղիմպիադսն²¹ Յունաց հսկայազաւր²² երեւեալ, բազում²³ գործս արութեան եւ անդ ցուցեալ, եւ²⁴ ոչ սակաւ ²⁵մղեալ պատերազմունս յայնկոյս

Եփրատ գետոյ ի կողմանս²⁶ Տաճկաց, ուր եւ²⁷ կարեվէր²⁸ խոցեալ՝ ելանէր երիվարաւն²⁹ ի պատերազմէն³⁰. Իսկ նորա³¹ առեալ զերիվարն, ³²եւ զասպազէն³³ ³⁴նորին եւ զիւր զառնագէնն առեալ ³⁵կապեալ ի թիկունսն՝ ³⁶ի վերայ մկանանցն ի լիւր³⁷ անցանէր³⁸ ընդ գետն Եփրատ³⁹. արդ՝ որ այնչափ հզաւր ⁴⁰զաւրաւորն էր եւ բուռն ոսկերաւք՝ յաղջկանէ միոջէ⁴¹ յաղթահարեալ լինէր ⁴²կամաւքն Աստուծոյ։ ² Եւ զայն ոչ ⁴³էր եղեալ ի մտի զամաւթն նախատանացն⁴⁴, այլ ի տեսիլ ⁴⁵սիրոյ նորա⁴⁶ ջեռեալ՝ տրտմեալ ընդ մահ աղջկանն, ⁴⁷տխրացեալ սգայր⁴⁸։

3 «Տեսէ՛ք, ասէ, զկախարդասար աղանդ ազգիդ⁴⁹ քրիստոնէից¹. զի՛ւրդ կո-

1 Աջ չի՛ք ընկերացն ... գայիանէ / Աջ վերելում (ԺԸ 11) բաց թողած տողերն ունին այսպէս. փոխեցաւ քոց եւ քերցն իմոց եւ ընկերաց առ քո աղախինն եւ մայրն մեր եւ գլուխ գայիանէ
2 Ե քերց, եւ առ քո
3 abd չի՛ք եւ գլուխ
4 Ե գայիանէ եւ գլուխն եւ գեթ / Գ գլուխն
5 ԱՔԳՁ եւ քեզ / Բ գեթ / Գ սիրիչ / Դ սիրիչն / եւ որդեակն
6 Ա քեզ սիրիչ ... հռիփսիմէ բռնեքը ունի ստորին լուսանցումն նոյն գրչից աւելացրած՝ մանրատառ։
7 abd սիրիչն եւ որդեակն
8 Ե եւ սա այսպէս
9 ԱՔԳՁ այսու / Ե այս / Ե այս արիւնակ / Ե գայս արիւնակ
10 abԱՔԳ խօսեցեալ / Զ խօսեաց
11 ԱՔԳՁ չի՛ք ի բաց
12 Ե գմարմին
13 Ե առ ի կերակուր
14 Ե բագաւորին / միւսն. բագաւորն
15 ԵԱՔԳՁ ամաւթ կորանացն
16 Ե որ պարտ էր նմա ամաչել, որ
17 ԱՔԳՁ չի՛ք նմա
18 միւսն. չի՛ք ամաչել
19 abbdԱՔԳՁ քաջութեամբ / Ե քաջութեամբ
20 Ե նաեւ զղովմպիադսն
21 Ե յողովմպիադսն / ԱՔԳՁ յողովմպիադսն / Ե յղովմպիադսն / Ե յղովմպիադսն
22 Ե սկայազաւր / Ե սկայազաւր
23 abbdԱՔԳՁ եւ բազում
24 Ե չի՛ք եւ (ոչ)
25 ԱՔԳՁ պատերազմունս մղեալ

26 Ե եւ ի կողմանս
27 adԱՔԳՁ չի՛ք եւ
28 ԱՔԳՁ կարեվէր
29 Ե երիվարն
30 Ե ի նակատուէն, փիւ. ի պատերազմէն
31 ad իսկ նա
32 Ե եւ գասպազէնն եւ զիւր առնագէնն
33 ԵԱՔԳՁ գասպազէնն / Ե գասպազէն / Գ գասպազէնն
34 ԱՔԳՁ չի՛ք նորին եւ զիւր գառնագէնն
35 ԱՔԳՁ կապեր ի թիկունս իւր եւ մկանանցն
36 abd ի վերայ մկանանցն / Ե մկանանց / ի թիկունս / Ե ի թիկունսն, Ե ի թիկունսն
37 ԱՔԳՁ ի լիւր / Ե ի լոյ / Ե եւ ի լոյ / Ե ի լոյ
38 Ե անցուցանէր
39 Ա երիվար
40 ԱՔԳՁ զօրութեամբ էր եւ բուռն ոսկերոք, յաղջկանէ / abd գաւրաւորն էր / Ե եւ / բուռն ոսկերաւքն / Ե ոսկերաւքն, յաղջկանէ / Ե զօրաւոր բուռն ոսկերոքն էր եւ
41 Ե միոջն
42 Ե կամաւք եւ գաւրութեամբն քրիստոնի / Ե աստուծոյ։ Ե գայն ոչ եղեալ էր / Ե չի՛ք էր / ի մտի գամաւք
43 Ե եղեալ էր ի մտի գամաւք / ԱՔԳՁ չի՛ք էր (եղեալ)
44 Ե նախարարացն, փիւ. նախատանացն
45 ԱՔԳՁ գեղոյ (փիւ. սիրոյ) նորա ջեռեալ տրտմեալ / Ե տխրեալ / Ե / Ե սիրոյ ջեռեալ ընդ / Ե սիրոյն ջեռեալ էր տրտմեալ
46 Ե չի՛ք նորա
47 ԱՔԳՁ եւ տխրեալ / Ե տրտմեալ / սգայր / Ե տխրեալ
48 abbd սգայր / միայն Ե սգանայր
49 Ե ազգի

րուսանեն զանձինս ²բազումս մարդկան, հանեալ յաստուածոցն³ պաշտամանէ. յերկրաւոր⁴ վայելից կենացս⁵ խափանեն, եւ ի մահուանէ⁶ ոչ դողան. մանաւանդ վասն սքանչելոյն Հռիփսիմեայ, ⁷որոյ ոչ գոյր համեմատ յերկրի ի ծնունդս կանանց⁸: 4 ⁹Վասն զի սիրտ հատեալ ¹⁰զհետ անհնարին եւ անմոռաց՝ ¹¹ի մտացս չանկանի, մինչ¹² կենդանի¹³ եմ ես, Տրդատ արքայ: 5 ¹⁴Զի¹⁴ զՅունաց աշխարհն¹⁵ եւ զՀռոմոց¹⁶ քաջ գիտեմ, եւ զմեր Պարթեւաց կողմանսն¹⁷, վասն զի ¹⁸բնութիւն իսկ է մեր, եւ զԱսորեստան ¹⁹եւ զՏաճկաստան եւ²⁰ զԱտրպատական: 6 Եւ զի²¹ մի ըստ միողէ թուեմ. զի բազում տեղիք այն են, որ իմ խաղաղութեամբ է հասեալ²¹, ²²եւ բազումք²³ այն են, որ մարտիւ²⁴ պատերազմաւ աւարի²⁵ ասպատակեալ: 7 ²⁶Ոչ

ուրեք տեսեալ է նման²⁷ նմանութիւն²⁸ ²⁹այսր գեղոյ, զոր էր կորուսեալ այս³⁰ կախարդացն³¹, ³²զի այսպէս զաւրացան ³³կախարդինքն, մինչեւ ինձ յաղթեցին»:

8 ³⁴Իսկ ի վաղիւ անդր մատուցեալ՝ ³⁵առնոյր հրաման դահճապետն վասն սրբոյն Գայիանեայ սպանման³⁶: 9 Իսկ նա իբրեւ լուաւ՝ առ սէրն³⁷ յեղեալ³⁸ զեղեալ ³⁹յիմարեալ ապշեալ⁴⁰ եւ ոչ յիշեալ վասն մահուան⁴¹ սրբոյն Հռիփսիմեայ՝ համարեցաւ եթէ⁴² կենդանի իցէ: 10 Մեծ⁴³ աւագութեան, բարձի եւ պատուոյ պարգեւս խոստանայր՝ եթէ յանկարծ⁴⁴ ⁴⁵ոք ⁴⁶հնարեսցէ պատրել⁴⁷ հաճել զմիտս աղջկանն՝ ⁴⁸զալ առ նա: 11 Իսկ նա ասէ⁴⁹, թէ⁵⁰ «Այնպէս կորիցեն ամենայն թշնամիք քո,

1 b քրիստովնէից
 2 bԱԲԳԶ բազում / ad բազմաց. չիք մարդկան
 3 d յաստուածոցն
 4 bԱԲԳԶ եւ յերկրաւոր
 5 ԱԲԳԶ v կենացս վայելչութենէ / ad չիք կենացս
 6 a եւ մահուանէ
 7 bdԱԲԳԶ որոյ ոչ / at որ ոչ
 8 a կանաց
 9 ԱԲԳԶ վասն որոյ սիրտ հատեալ անմոռաց ի մտաց
 10 a գիետ անհնարին եւ անմոռաց ի մտաց ոչ անկանի / t գիետ՝ անմոռաց ի մտացս չանկանի
 11 b ի մտէ ոչ անկանի / d ի մտաց քոց ոչ անկանի
 12 b միայն մինչ / adt մինչեւ / ԱԲԳԶ որչափ, փիս. մինչ
 13 ԱԲԳ կենդանի
 14 b ասէ. զի
 15 ԱԲԳԶ աշխարհ (գաղափարագիր)
 16 Գ գիտումոց / a գիտումանցոցն / b գիտովմայեցւոց
 17 adԱԲԳԶ կողմանս / b կողմանսս
 18 t բնութեամբ / abdh բնութիւն [a ուղղուած՝ նոր գրչով բնակութիւն] / ԱԲԳԶ բնակութիւն իսկ մեր
 19 h չիք եւ գտանկաստան եւ գատրպատական
 20 ԱԶ չիք եւ (գատրպատական)
 21 abdԱԲ է հասեալ / Գt հասեալ է / Զ չիք հասեալ
 22 abd եւ /b եւ է որ/ բազում մարտիւ
 23 Զ բազում
 24 Գ մարտիւ եւ
 25 b եւ աւարի

26 ԲԳ ոչ երբեք տեսեալ / ad ոչ ուրով տեսեալ նման
 27 ԱԶ չիք է նման
 28 abd նմանութեան
 29 ad այս գեղոյ, զոր կախարդացն էր կորուսեալ այնչափ զաւրացան կախարդինքն / ԱԲԳԶ այսմ [Գ այսր] գեղոյ զոր կորուսեալ էր
 30 b չիք այս (կախարդացն)
 31 ԱԲԳ կախարդաց
 32 ԱԲԳԶ զի եւ այնչափ զաւրացան կախարդութիւնքն / b զի այնչափ զաւրացան կախարդքն
 33 t կախարդիքն / h կախարդիքն մինչեւ ինձ յաղթեցին: Վերջ:
 34 h քո. 512ա սկսում է «Վկայաբանութիւն սրբոյն գայիանեայ յագաթանգեղեա պատմութենէ» / abdh արդ, փիս. իսկ
 35 ԱԲԳԶ դահճապետն հրաման առնոյր / ad դահճապետն առնոյր հրաման
 36 b սպանմանն
 37 Գ չիք սէրն
 38 b եղեալ, ԱԲԶ յեղեալ, փիս. յեղեալ
 39 abd ապշեալ համարեալ եւ ոչ յիշեալ վասն մահուան [b չիք մահուան] սրբոյն
 40 ԱԲԳԶt ափշեալ
 41 bԱԲԳԶt չիք մահուան
 42 abd թե
 43 b ասէ մեծ
 44 Ա յանգարծ
 45 d հնարեսցէ ոք / b չիք ոք
 46 ԱԲԳԶ հնարիցէ պատրել [Գ պարտել] զմիտս
 47 b պարտել
 48 abd զալ նմա առ նայ / h զալ ի կամս նորա. իսկ
 49 a ասէր
 50 ԱԲԶ եթէ / Գ չիք թէ

արքայ, եւ ¹որ զաստուածս անարգենն² ³եւ զհրամանս⁴ ձեր թագաւորաց. ⁵այլ կայ կախարդն այն, որ ապականեալ կորոյս զչքնաղագեղն, եւ երկու⁶ եւս ընկերք նորուն⁷»:

12 Իբրեւ⁸ լուաւ, ⁹թէ մեռաւ¹⁰ սուրբն Հռիփսիմէ՝ դարձեալ ¹¹ի նոյն ¹²տրտմութիւն ընկաւ, եւ իջեալ նստէր ի վերայ գետնոյ, եւ լայր եւ¹³ ի սուգ մտանէր: 13 ¹⁴Դարձեալ հրաման տայր վասն առաքինւոյն Գայիանեայ, թէ նախ զլեզուն ընդ ծործորակսն¹⁵ հանել, եւ ապա սպանանել. վասն զի իշխեաց վնասակար խրատուն իւրով կորուսանել¹⁶ գայնպիսին, որ զղիցն¹⁷ գեղեցկութիւն¹⁸ ունէր ի մէջ մարդկան: 14 Իսկ զորին խրատդ¹⁹ անշնորհ առնել²⁰ զղիսն իշխեաց, որոց²¹

²²նմայն գայն շնորհեալ էր գեղեցկութիւն. վասն այնորիկ զնա կտտամահ սպանցեն:

15 Արդ՝²³ ելեալ դահճապետն պարծելով՝ չարամահ առնել զնա, եւ ետ հանել զնոսս շղթայիւք ի քաղաքէն ընդ դուռն²⁴ հարաւոյ, ընդ կողմն պողոտային²⁵ որ հանէր ²⁶ի Մեծամարտի կամուրջն, ի տեղին յայն, ուր սովոր էին սպանանել զամենայն ²⁷մահապարտս, ի ճախճախուտ²⁸ տեղի մի, մաւտ ի պարկէն փոսին ²⁹որ շուրջ գայր զքաղաքաւն: 16 Եւ ³⁰վարեցին չորս չորս ցիցս միում միում ի նոցանէն³¹:

17 Եւ մինչդեռ կազմէին գայն³² սկսաւ ասել սուրբն Գայիանէ ընկերաւքն հանդերձ այսպէս³³. «Գոհանամք զքէն, Տէր, որ արժանի³⁴ արարեր զմեզ մեռանել վասն ³⁵մեծի անուանդ քոյ, եւ յարգեցեր զհողեղէն բնութիւնս մեր, զի լիցուք արժանի Աստուածութեանդ քում. ³⁶եւ հաղորդեցեր ³⁷զիս մահուան³⁸ սրբոց քոց վկայիցն³⁹, Հռիփսիմեայ եւ ընկերացն⁴⁰: 18 Եւ արդ՝ փութամ⁴¹ եւ անձկացեալ⁴² եմ¹

1 *abd* որք [b որ] գաստուածսն անարգեն [d անկոսնեն]
 2 ԱԲԶ անարգեն / h անգոսնեն, փխ. անարգեն
 3 Դ չիք եւ գիրամանս ձեր թագաւորաց
 4 ԵԲ գիրաման
 5 *abd* այլ այն կախարդն կայ, որ / ԱԲԴԶ այլ կախարդն [Ա կախարտն] այն կենդանի [Բ կենդան] է եւ երկու եւս ընկերք մորա որ կորոյս զչքնաղագեղն. իբրեւ լուաւ
 6 b երկուս
 7 ad նորին
 8 *abd* եւ իբրեւ
 9 ԱԲԴԶ թագաւորն թէ մեռաւ սուրբ [ԲԴ սուրբն]
 10 b մեռաւն
 11 ad ի նոյն տրտմութիւն ընկաւ եւ իջեալ [d ընկաւ ի իջեալ] / b ԱԲԴԶ չիք ի նոյն
 12 ԱԶ ի տրտմութիւն ընկաւ / ԲԴ տրտմութիւն կաւ / b գտրտմութիւն ընկաւ
 13 b չիք եւ (ի սուգ)
 14 b դարձեալ եւ / ԱԲԴԶ ապա հրաման տայր վասն սրբոյն գայիանեայ սպանմանն նախ
 15 ԱԶ ի ծործորակսն / Դ ծործորակս / Բ ծործորակս / v ծործորակս / ab ծործորակս / d ծործորակս
 16 bԱԲԴԶ կորուսանել / adt կորոյս
 17 ԱԶ ղիցն
 18 a գեղեցկութիւն / b գեղեցկութիւնն
 19 dԱԶ խրատ / b խրատն
 20 adԱԲԶ առնել / Ե՛ր արարեալ
 21 ԱԲԴԶ որոց

22 ԲԴ նմա / *abd* նմայ [d նմայն] գայն էր շնորհեալ զգեղեցկութիւն [b գեղեցկութիւնն, d գեղեցկութիւն]
 23 ԱԶ եւ, փխ. արդ
 24 a դուռն
 25 a պողոտան
 26 b ի մեծամարտին ... ի տեղի
 27 a մահապարտսն, ի նախնախորտ / b մահապարտսն ի տեղի մի նախնախորտ մաւտ ի պարկէն [կ յուսանցում, նորից բերուած]
 28 dԱԲԴԶ ի նախնախորտ
 29 d որ *շուր կայր
 30 ԱԲԴԶ վարեցին դ. ցիցս
 31 *abd* ի նոցանէ
 32 *abdԱԲԴԶ* կազմէին գայն / t չիք գայն
 33 ad չիք այսպէս
 34 ad արժանիս
 35 ԱԲԴԶ անուան fn մեծի / a չիք մեծի
 36 ad եւ հաղորդեցեր զմեզ մահուն սրբոցն fոց վկայից
 37 ԱԲԴԶ զիս մասին սրբոց
 38 b մահու
 39 ԲԴ չիք վկայիցն
 40 Զ եւ ընկերացն
 41 ad փութամ
 42 ԱԶ անձկացեալ

Հասանել նոցա որ² ³զքեզն սիրեցին, եւ ⁴ուրախ եմ, ⁵զի ժամանեցից զկնի⁶ դստերն իմոյ ⁷եւ որդեկին իմոյ Հռիփսիմեայ եւ քերցն⁸ իմոց եւ ընկերացն⁹: 19 Արդ՝ յիշեա՛ զմեզ, Տէր, որ վասն անուան¹⁰ քոյ մեռանիմք¹¹ գարիհանապագ. համարեցաք իրքեւ¹² գոչխար¹³ ի սպանումն¹⁴. արի՛ եւ մի՛ մերժեք ¹⁴զմեզ վասն անուանդ¹⁵ քոյ. եւ դու տո՛ւր մեզ գյաղթութիւնդ¹⁶ քո, եւ չարն գործակցաւքն¹⁷ Հանդերձ նկուն լիցի ¹⁸յահէ փառաց քոց»:

20 Եւ յետ այսորիկ¹⁹ մատեան եւ²⁰ պատառեցին զՀանդերձս նոցա յանդամոց²¹ նոցա²², եւ պրկեցին զնոսա մի մի ²³ի չորս չորս ցիցս: 21 Եւ ծակեցին ²⁴զմորթան ի պճղունս նոցա ²⁵եւ եղին փողս եւ փչելով այնպէս կենդանւոյն մորթեցին զսուրբսն երեսին²⁶, ի ներքուստ²⁷ ի վեր

մինչեւ²⁸ ի ստինսն, եւ ծակեալ զծործորակսն²⁹ եւ ³⁰զլեզուսն ընդ այն Հանէին: 22 Եւ վարեցին եւս³¹ քարինս ընդ գոգս³² նոցա, եւ ցրուեալ³³ զաղիս նոցա ³⁴յորովայնիցն ընդ գոգս նոցա. եւ քանզի դեռ եւս կային կենդանի³⁵ եւ ապա բարձին զզլուխս նոցա սրով:

23 Արդ՝ ³⁶որք միանգամ եկեալ էին ընդ նոսա անտուստ ³⁷ի Հոռոմոց աշխարհէն, որ միանգամ միաբանք³⁸ եկին³⁹ Հասին յերկիր Հայաստան աշխարհիս⁴⁰ աւելի էին⁴¹ քան զեաւթանասուն մարդ: 24 ⁴²Իսկ ⁴³որ սպանան ընդ սուրբ տիկնայսն, ընդ Գայիանեայ եւ ընդ Հռիփսիմեայ, նոքիմք⁴⁴ Հանդերձ որ թուեցան ի թիւ վկայելոցն⁴⁵ ⁴⁶ընդ ամենայն սպանեալսն երեսուն եւ եաւթն ⁴⁷մարդ:

1 ad եմք
 2 b որք
 3 Դ սիրեցին գեւզ
 4 ad ուրախ եմք գի եւ մեք ժամանեցուք
 5 եւս/դ զի եւ ես
 6 d զկար, փխ. զկնի
 7 abԱՐԴՁ եւ որդեկին (չիք իմոյ)
 8 Դ քերցն
 9 ԱՐԴՁ ընգերաց / abd ընկերաց
 10 abd չիք անուան
 11 ԱՁ մեռանիմք
 12 ab որպէս, փխ. իրքեւ
 13 d գոչխարս / b ոչխար
 14 Հանգ. Լ. Կ. Կ. Կ. 7:
 14 ԱՐԴՁ զմեզ իսպառ
 15 d անուան
 16 Հանգ. Ա. Կ. Կ. 23:
 16 adԱՐԴ գյաղթութիւն
 17 b գործակցաւք իւրով / ԱՐԴ գործակցոք իւրով
 18 abd չիք յաիւ փառաց քոց
 19 d այնորիկ
 20 ԱՐԴՁ չիք մատեան եւ / abd չիք եւ
 21 b յանդամոցն / adԱՐԴՁ յանդամոցն նոցա
 22 bt իւրեանց, փխ. նոցա
 23 abdh ի չորս չորս / ԱՐԴՁ ի չորս
 24 a զմորթն / d զմորթսն / ԱՐԴՁ զմորթսն / b զմորթսն պնդանց նոցա եւ այն այս փչելով կենդանոյն
 25 adԱՐԴՁ եւ եղին / bt չիք եւ (եղին)
 26 aԱՐԴՁ զերեսին

27 d ներքուստ (չիք ի)
 28 ԱՁ մինչ
 29 at զծործորակսն
 30 Բ զլեզուն / Դ լեզուն / d զլեզունսն ... եւ կենդանի է արդ եւ ոսկերտտին իսկ ուր իցեն: Լուսանցումն նոր ձեռնով. «պակաս է գրած»: Ստորին լուսանցումն նոյն նոր ձեռնով. «յետ կոյս հանին եւ քարինս ընդ գոգսն վարեցին եւ ի վայր հեղին գաղիսն եւ մինչ տակաւին կենդանի էին հատին զզլուխս նոցա սրով»: d-ի գաղափարից թուղթ է ընկած եղել, որ d-ն չէ նկատել, այլ՝ լուսանցումն գրողը:
 31 aԱՐԴՁ չիք եւս
 32 a գոգս
 33 Դ ցրեցին
 34 Դ չիք յորովայնիցն ընդ գոգս նոցա
 35 b կենդանիք
 36 b որ միանգամ եկեալքն էին
 37 ԱՐԴՁեւ ի հոռոմայեցոց / a ի հոռոմայեցոց աշխարհէն միանգամ / b ի յունաց եւ ի հոռովմայ, որք միանգամ միաբան հասին
 38 ԱՐԴՁ չիք միաբանք
 39 ab չիք եկին
 40 եւս/դ աշխարհիս / dt աշխարհին
 41 abԱՐԴՁ չիք էին
 42 a իսկ որք նահատակեալ կատարեցան ընդ սուրբ
 43 ԱՐԴՁ որք սպանան ընդ սուրբ կուսանսն ընդ [Դ չիք ընդ] գայիանեայ / b որք
 44 ԱՐԴՁ նոք / a նոքիմք
 45 aԱՐԴՁ վկայեցելոցն
 46 ԱՐԴՁ ընդ ամենեսեան
 47 a մարդ, որք պսակեցան ի քրիստոսէ

25 Արդ՝ ¹ի քսան ²եւ ի վեց ամսոյն Հո-
ռի կատարեցաւ սուրբն Հռիփսիմէ դասուն
սրբով³, երեսուն եւ երեք⁴ նահատակակից
ընկերաւքն հանդերձ. ⁵եւ ի քսան եւ
եակթն⁶ ամսոյն Հոռի՝ սուրբն Գայիանէ⁷
երկու իւրովք⁸ ընկերաւքն, ⁹որք ընդ նմա
պատերազմեալք պսակեցան եւ առին
¹⁰զպսակն յաղթութեան:

Ի. ¹¹Արդ՝ աւուրս վեց ¹²ի խոր տխրու-
թեան եւ յանհնարին տրամութեան կա-
ցեալ¹³ թագաւորն առ անձուկ¹⁴ սիրոյ¹⁵
զեղոյն Հռիփսիմեայ. ապա¹⁶ յետ այսորիկ
ժամ տուեալ որսոյ՝ ամենայն ¹⁷զաւրաց ա-
ծել կուտել զպառականն, խուճապական¹⁸
սփռեալ, երազազ¹⁹ տուեալ, ²⁰թակարդ
ձգեալ, կամեցեալ որս առնել, երթեալ ի
դաշտն Փառական Շեմակաց²¹:

2 Այն ինչ ի կառս²² ելեալ ²³կամէր
թագաւորն ²⁴ըստ քաղաքն ելանել՝ ան-
դէն²⁵ վաղվաղակի ²⁶պատուհաս ի Տեառնէ
ի վերայ հասանէր. եւ հարեալ զթագաւորն
այսոյն պղծութեան՝ ի կառացն²⁷ ի վայր
կործանէր: 3 Եւ անդէն մոլեգնել սկսաւ,
եւ²⁸ իւրովի ²⁹ուտել զիւր մարմինն³⁰. նա
եւ ըստ նմանութեանն³¹ ³²Նաբուգոդոնո-
սորայ արքային Բաբելացւոց, ³³ելեալ ըստ
մարդկային³⁴ ³⁵բնութիւնս արտաքս³⁶ ի
նմանութիւն վայրենի³⁷ խողաց, իբրեւ
զնոսա ընդ նոսա ի մէջ նոցա երթեալ
բնակէր: 4 ³⁸ Եւ այնուհետեւ մտեալ յե-
ղէզն, խոտածարակ լեալ անհնարին
³⁹անզգայութեամբ, մերկ զանձն ընդ
դաշտսն⁴⁰ կոծելով: 5 ⁴¹Զի թէպէտ կամե-
ցան ⁴²արգելուլ անդէն⁴³ ի քաղաքին՝ ոչ
կարացին. մի՛ վասն բնական ուժոյն, եւ մի՛

1 ww²w³w⁴ ի սեպտեմբերի (փ/ս. ի քսան եւ ի վեց ամսոյն հոռի). լր ընկերաւքն: Վերջ:
2 b եւ վեց
3 ab դասուն սրբով [b սրբովքն]
4 a երիւք
5 a եւ քսան եւ յեթն / n որ ար քսան եւ վեց էր հոռի ամսոյ: Վերջ:
6 Ա.Ձ յեթն
7 a գայիանեայ
8 Ա.Բ.Գ.Ձ չիք իւրովք
9 abԱ.Բ.Գ.Ձ որ ... պատերազմեալ
10 abԱ.Բ.Գ.Ձ հ զնշան (փ/ս. զպսակն) յաղթութեան [Ա.Ձ յաղթութիւն] հ վերջ: «Կարդա եւ գմատ-թէնս յիշեալ»:
11 Արդ-ով սկսում են si / վերնագիր. s տետր Ձ. «Նորին ի նոյն գրոց ելն ի վիրապէն եւ վասն լուսաւոր քարոզութեան նորս» / I, թղ. 250ր. «Նորին սրբոյն գրիգորի ելն ի վիրապէն»
12 b ի խորս ... եւ անհնարին
13 bԱ.Բ.Գ.Ձ եղեալ, փ/ս. կացեալ
14 bԱ.Ձ առ անձուկ
15 abԱ.Բ.Գ.Ձ չիք սիրոյ
16 ab եւ ապա
17 abԱ.Բ.Գ.Ձ զարացն [b զարաց] ածեալ [a ածել] կուտեալ
18 a զխոնապականն / b չիք խոնապական
19 s արագազ
20 a չիք թակարդ ձգեալ
21 Ա.՝ էն²v³v⁴tko փառական շեմակաց / a փառական նշամակաց, ուղղուած՝ փառականն շամակաց / Isv¹ նշամակաց / bn⁵ նըշեմակաց: Հմնտ. Սեբէնս Ա. դպր. եր. 7 (հրատ. Պատկ.) «Եւ Փառականն դաշտ որսոց եւ արշաւանաց նոցին»:

22 b ի կառսն
23 abԱ.Բ.Գ.Ձ թագաւորն [Ա.Բ.Գ.Ձ եւ] կամէր
24 a զփաղաքն, փ/ս. ըստ քաղաքն
25 b եւ անդէն
26 Ա.Ձ ի տեառնէ պատուհաս / b պատուհասն
27 Ա.Ձ չիք ի կառացն
28 b չիք եւ (իւրովի)
29 a ուտել զիւր մարմինն
30 Ա.Ձ մարմին
31 bԱ.Բ.Գ.Ձ նմանութեան
32 a նաբոգոդոնոսորայ արքայի / b նաբոգոդոնոսորայ
33 a ելեալ արտաքս ըստ մարդկային բնութեանս
34 Դ մարդկան
35 միայն b բնութիւնս արտաքս / Ա.Բ.Գ.Ձ բնութիւն / t բնութեան
36 dԱ.Բ.Գ.Ձ արտաքս
37 b չիք վայրենի
38 Ա.Ձ բնակէր: նոր գրուի. Յշտկրն. Ա «Զքազ հոն-տոր ... զներսէս ըստուրեպեանն որ քաղու՛մ ջա-նիւ ետ գծագրել գսա ...» / Ձ Գծագրեցաւ ակա-թանգեղոս ի տէր յոհաննէսի դապպինցւէ ի վայելումն անձին իւրոյ ՌՃԾԴ թուին» / Այս-տեղից սկսած բաց ենք թողնում Ձ-ի համեմա-տութիւնը:
39 Ա անզգայութեամբ / t անզգայութեամբ / Դ անզգամութեամբ / a անզգամութեամբ / n անզգայութեամբ խողանման զանձն
40 a ընդ դաշտս / b ընդ դաշտն
41 abԱ.Բ զի թէպէտ եւ
42 Ա.Բ անդէն արգելուլ ի քաղաքին
43 Դ չիք անդէն

վասն զի էր եւ 1ոյժն դիւաց որ ի նմայն2
հարեալ էին:

6 Նա եւ ամենայն մարդիկն որ ի քա-
ղաքին էին՝ նոյն աւրինակ դիւաբախք3
մոլեգնէին. եւ անհնարին կործանումն ի
վերայ աշխարհին4 հասանէր: 7 Եւ ամե-
նայն ընտանիք թագաւորին, ծառայք5 եւ
սպասաւորք առ հասարակ, 6հարուածովք
հարեալք7 լինէին. եւ անհնարին 8սուգ
վասն հարուածոցն լինէր:

8 9Յայնմ ժամանակի 10տեսիլ երեւեալ
յԱստուծոյ ի վերայ11 քեռ թագաւորին, ո-
րոյ12 անունն էր Խոսրովիդուխտ: 9 Արդ՝ ե-
կեալ խաւսէր13 ընդ մարդկանն14, 15պատ-
մէր գտեսիլն եւ ասէր16. «Տեսիլ երեւեցաւ
ինձ յայսմ գիշերի. այր մի ի նմանութիւն17
լուսոյ եկեալ՝ պատմեաց ինձ, եթէ18 «Ոչ
այլ ինչ 19գոյ բժշկութիւն հարուածոցդ20,
որ եկին21 հասին ի վերայ ձեր՝ եթէ ոչ

22յղեսջիք դուք ի քաղաքն յԱրտաշատ23,
ածել անտի զկապեալն Գրիգորիոս. նա
24եկեալ ուսուցէ ձեզ25 դեղ26 ցաւոցդ27
բժշկութեան»:

10 Արդ՝28 իբրեւ լուան մարդիկն՝
սկսան ծիծաղել զբանիւքն զոր 29ասաց.
սկսան խաւսել ընդ նմա եւ ասեն30. «Եւ
դո՛ւ ուրեմն մոլեգնեցար31. դեւ ուրեմն32
հարաւ ի քեզ: 11 Զիա՞րդ է, զի այս33
հնգետասան34 ամ է, զի ընկեցին զնա
յանհնարին 35խոր վիրապն, եւ դու ասես
36եթէ կենդանի է. արդ եւ ոսկերոտին37 իսկ
ո՞ւր իցեն38. զի39 40նոյն աւրին, իբրեւ ի-
ջուցին զնա անդր՝ 41յաւձիցն իսկ տեսի-
նէն42 նոյնժամայն սատակեալ իցէ»:

12 Իսկ կրկնեաց դարձեալ եւս կնոջն
զնոյն տեսիլ43, եւ հնգկնեաց44 սպառնա-
լեալք, զի եթէ ոչ պատմեսցէ45 ստէպ
ստէպ՝ մեծամեծ տանջանս ընկալցի46, եւ
հարուածք մարդկան47 եւ 1թագաւորին եւս

1 ՆԱԲ ոյժ դիւացն որ ի նմայն էին հարեալ / a ուժ դիւացն ի նմա հարեալ
2 Դ ի նմա
3 ՆԱ դիւաբախ
4 Ա *աշխահին
5 Ե ծառայքն
6 a հարեալք լինէին հարուածովք / b հարեալք հարուածովք լինէին
7 ԱԲ հարեալ
8 ԱԲԴ սուգ եւ տրամութիւն [Ա տրամութիւն]
9 Բ վերսկսուում է յայնմ ժամանակի բառերով / Կ վերսկսուում է թղ. 517ա «Սրբոյն գրիգորի հա- յաստանեաց լուսաւորչին ելն ի վիրապէն»
10 ԲԵԱԲԴ տեսիլ երեւեալ յաստուծոյ [Ա աստու- ծոյ] / t տեսիլ աստուծոյ երեւեալ
11 Բա չիք ի վերայ
12 ԱԲԴ որում
13 ԲԱԲ խաւսել / a խաւսել
14 ԲԵԲՏ ընդ մարդկանն / ԱԲԴ ընդ մարդիկն
15 Բա տեսիլ պատմէր / b գտեսիլն պատմէր / ԱԲԴ պատմէր տեսիլ
16 ԲԵԲ եւ ասէ
17 a ի նմանութեան / ԱԲԴ ի կերպարանս, փխ. ի նմանութիւն
18 Բա թէ
19 Դ բժշկութիւն գոյ
20 ԲԵԱԲԴ հարուածոցդ / t հարուածոցն
21 ԲԵԲ չիք եկին

22 ԱԲԴ առաքէք, փխ. յղեսջիք դուք
23 a արտաշատ
24 Բ եկեսցէ ուսուցէ
25 ԲԱԲԴՏ ձեզ / bdt զձեզ
26 ՆԱԲԴՏ եւ զդեղ
27 ԲԵ ցաւոց
28 ԱԲԴ չիք արդ
29 ԱԲԴ ասաց խոսրովիդուխտն
30 aԱԲԴ եւ ասել
31 Բ չիք մոլեգնեցար
32 Բ չիք ուրեմն
33 Դ այդ, փխ. այս
34 Բ հինգէտասան
35 ԱԲԴ ի խոր վիրապն, դու ասես թէ կենդանի իցէ, արդ / ԲԵ ի խոր վիրապն
36 Բա թէ / d եւ կենդանի
37 ԲԵԲԴ ոսկերոտին / b ոսկերոտին / t ոսկերոտին
38 ԲԵԲ իցեն / b կայցէ. միւսն. իցէ
39 d եւ զի
40 ՆԱԲԴ նոյնաւրին իսկ / Դ նոյն օրինակ / v նոյն օրն
41 ԱԲԴ ի տեսլենէ օձիցն սատակեալ իցէ
42 ԲԵԲ տեսլենէ / b ի տեսլենէ
43 ԲԵԲԴ տեսիլ / ԱԲԴ տեսիլն
44 n հնգկնեաց / միւսն. հինգկնեաց
45 a b պատմեսցես
46 a b ընկալցիս
47 ԲԵԲԴ մարդկանն / ԱԲԴ մարդկան

եւս քան զեւս սաստկացին² մահու եւ պէսպէս տանջանաւք³: 13 ⁴Եւ մտեալ անդրէն ⁵Խոսրովիդուխտն՝ մեծաւ երկիւղիւ⁶ եւ զգուշութեամբ ասաց զբանսն⁷ հրեշտակին⁸:

14 Իսկ նոքա վաղվաղակի յղէին անդր նախարար զոմն աւագ, որոյ անուն Աւտայ⁹ կոչէր: 15 Եւ գնաց նա ի քաղաքն Արտաշատ¹⁰ ¹¹Հանել զնա ի խոր բանդէ վիրապին¹²: 16 Արդ՝ իբրեւ եկն եհաս Աւտայն¹³ ի քաղաքն յԱրտաշատ¹⁴ ընդ առաջ ելանէին նմա¹⁵ քաղաքացիքն՝ հարցանել զպատճառս¹⁶ գալոյն: 17 Եւ նա ¹⁷ասէ ցնոսա, թէ¹⁸ «Վասն կապելոյն Գրիգորի եկեալ եմ, տանել¹⁹ զնա²⁰»: 18 Իսկ նոքա²¹

զարմացեալ առ հասարակ ասէին²². «²³Ո՞ր գիտէ թէ կայցէ²⁴. զի ²⁵բազում ամբ են, զի ընկեցին զնա անդր»: 19 Իսկ²⁶ նա պատմեաց զիրս տեսեանն եւ զգործն²⁷ զինչ եղեն իսկ²⁸:

20 ²⁹Եւ եկին բերին կարս³⁰ պարանաց ³¹Երկայնս եւ ստուարս, եւ կցեցին իջուցին³² ի ներքս: 21 Աղաղակեաց ³³Աւտայ նախարարն³⁴ ի ձայն մեծ եւ ասէ. «³⁵Գրիգորիոս, եթէ կայցես ուրեք³⁶ ³⁷ե՛կ ի դուրս. զի Տէր Աստուածն քո, զոր պաշտէիրն³⁸ դու³⁹ նա հրամայեաց Հանել զքեզ այտի⁴⁰»: 22 Եւ անդէն ⁴¹յոտն կացեալ՝ վաղվաղակի շարժեաց⁴² զպարանն, ⁴³եւ բուռն հարեալ ունէր:

23 ⁴⁴Իսկ սոցա գիտացեալ՝ ձգեալ հանին⁴⁵ զնա ի վեր⁴⁶, եւ ¹տեսին ²զի ³թխա-

1 ԱԲԴ քազաւորին առաւել եւս սաստկացի մահամբ եւ
2 d սաստկացին / βԱԲԴ սաստկացի / a սաստկանային / b *սաստկակացեալք
3 b եւ վիշտ մահու եւ ստեպ ստեպ տանջանաւք
4 βd չիք եւ (մտեալ) / b եւ մտեալ անդէն մեծաւ երկիւղիւ եւ զգուշութեամբ խոսրովիդուխտն ասաց զբանս քազաւորին: Իսկ յիսկ անդէն վաղվաղակի նախարար զոմն ամատունի, սնուցող մեծին խոսրովիդուխտն եւ իշխան անոյ ամրոցին, որում անուն արտայ կոչէր: Հմմտ. Խորեն. «Որոյ անուն օտայ կոչիւր... սնուցող խոսրովիդուխտն» Բ, 77.- «Օտայ, որ էր ի տոհմէն ամատունեաց եւ սնուցող խոսրովիդուխտն» Բ, 83: Տե՛ս եւ 82: / t եւ մտեալ անդէն խոսրովիդուխտն՝ մեծաւ երկիւղիւ եւ զգուշութեամբ ասաց զբանսն հրեշտակին: Իսկ նոքա վաղվաղակի յղէին անդր նախարար զոմն աւագ, որոյ
5 βad խոսրովիդուխտն ասաց զբանսն վասն քազաւորին. իսկ անդէն [ad անդրէն] վաղվաղակի յիսկ նախարար / βad չիք խոսրովիդուխտն
6 Ա երկեւղիւ
7 ԱԲԴ զբանս
8 v քազաւորին, փ/ս. հրեշտակին
9 βah արտայ / s արտայ
10 b յարտաշատ
11 ԱԲԴ հանել գտարքն գրիգորիոս ի վիրապէ բանտին. իբրեւ
12 b վիրապէն
13 a արտայ
14 abԱԲԴ արտաշատ
15 βad չիք նմա
16 Դ գապտոնոսն
17 ԱԲԴ ասէ եթէ
18 βad չիք եթէ
19 b հանել, փ/ս. տանել

20 βa չիք գնա
21 βa իսկ նոցա
22 βabd չիք ասէին
23 βa բէ n° / bs բէ n գիտիցէ բէ [s եթէ] կայցէ, զի
24 ԱԲԴ բէ կայ
25 Դ բազում... ընկեց
26 ԱԲԴ եւ, փ/ս. իսկ
27 bԱԲԴ գգործսն
28 βabdt եղեւ [t եղեմ]: Իսկ: Ուղղ.՝ ջնջելով վերջակէտը. եղեմ իսկ / ԱԲԴ չիք իսկ
29 ԱԲԴ եւ եկին / միւսն. չիք եւ
30 z կառս / s արասանս, փ/ս. կարս
31 ԱԲԴ երկայն ստուարս
32 βabdԱԲ եւ իջուցին
33 ԱԲԴ արտայ նախարարն / a արտայ / t օտայն նախարար
34 βabd նախարարն
35 βad գրիգոր, բէ
36 a ուրում
37 ԱԲ եկ արտայն զի / b եկ ի դուրս
38 βadԱԲԴ պաշտէիր / b պաշտէիրն / t պաշտես
39 βabd չիք դու
40 ԱԲԴ չիք այտի
41 ԱԲԴ վաղվաղակի յոտն կացեալ շարժէր / βad կացեալ բուռն հարեալ շարժէր վաղվաղակի զպարանսն. եւ սոցա [β նոցա] գիտացեալ
42 b շարժէր
43 b եւ բուռն հարեալ ունէր / ԱԲԴ եւ բուռն հարկանէր
44 ԱԲԴ եւ նոցա
45 β հանելին
46 βd անդրէն ի վեր

ցեալ էր մարմինն նորա իբրեւ⁴ զածուղ⁵ սե-
 ւացեալ. եւ անդէն հանդերձս մատուցեալ
 զգեցուցին⁶ նմա, եւ խնդութեամբ առին
 զնացին⁷ յԱրտաշատ քաղաքէ, տանել ի
 Վաղարշապատ⁸ քաղաք: 24 10 Յայնմ ժա-
 մանակի առ վտանգի¹¹ տարակուսի¹² ցա-
 ւոցն՝ ելեալ¹³ թագաւորն 14 յերամէ խոզիցն՝
 դիւին առեալ ածէր ընդ առաջ¹⁵ նորա
 մերկ խայտառակ: 25 Եւ նախարարքն ար-
 տաքոյ քաղաքին սպասէին նոցա¹⁶:

26 Արդ՝¹⁷ իբրեւ տեսանէին¹⁸ զնոսա ի
 բացէ¹⁹, զի գային Գրիգորիոս²⁰ Աւտա-
 յիւն²¹ հանդերձ, եւ այլ բազում մարդիկ²²,
²³ որ գային ընդ նոսա յԱրտաշատ քաղա-
 քէ՝ ընդ առաջ խաղացեալ, մոլեգնելով²⁴ եւ
 ուտելով զմարմինս իւրեանց՝²⁵ զիււհա-
 րէին եւ փրփրէին²⁶ առաջի նորա:

27 Իսկ նա վաղվաղակի ծուներ²⁷ եղեալ
²⁸ յաղաւթս կայր²⁹, ³⁰ եւ նոքա անդրէն³¹ ի
 զգաստութիւն դառնային: 28 ³² Եւ ³³ նա
 անդէն հրամայեաց, զի ³⁴ արկցեն զան-
 ձամբք³⁵ իւրեանց հանդերձս³⁶ եւ ծածկե-
 ցեն զամաւթ³⁷ իւրեանց: 29 Եւ մատուցեալ
 թագաւորն եւ նախարարքն՝ ³⁸ բուռն ³⁹ հա-
 րեալ ունէին զոտից⁴⁰ սրբոյն Գրիգորի եւ
 ասէին. «Ննդրեմք ի քէն, թո՛ղ մեզ զյան-
 ցումն⁴¹ մեր⁴², ⁴³ զոր մեք ընդ քեզ արա-
 րաք»:

30 Իսկ նա մատուցեալ կանգնեաց⁴⁴
 զնոսա ⁴⁵ ի գետնոյ անտի եւ ասէ⁴⁶. «Ես
 մարդ եմ իբրեւ զձեզ⁴⁷, եւ մարմին⁴⁸ ունիմ
 իբրեւ զձերդ⁴⁹. բայց դուք ծաներո՛ւք զձեր
 արարիչն⁵⁰, որոյ⁵¹ զերկինս եւ զերկիր ա-
 րարեալ է, զարեգակն եւ զլուսին եւ զաս-

1 βad տեսին թխացեալ գմարմինն իբրեւ
 2 w-w⁴ զի սեւացեալ էր մարմինն նորայ
 3 b էր թխացեալ մարմինն իբրեւ
 4 ԱԲԴ եւ իբրեւ
 5 ԲԴ գածուի / v գածուի / w-w⁴ գարծուի, փ/ս.
 գածուի
 6 b գնա (փ/ս. նմա) խնդութեամբ եւ առեալ
 գնացին
 7 ԱԲԴ գնացին / βad առեալ գնացին / t գնային
 8 d յարտաշատ քաղաք եւ տանել
 9 b քաղաքն. յայնմամ առ վտանգի (յան.) տարա-
 կուսի
 10 ԱԲԴ յայնմամ
 11 β առ վտանգին / d առ վտանգի
 12 βadԱԲԴ տարակուսի / միայն t տարակուսա-
 նաց
 13 βad քաղաքին յերամէ խոզիցն, առեալ դիւին
 14 չի՛ք յերամէ խոզիցն
 15 aԱ ընդ յառաջ
 16 βabdԱԲԴ սպասէին նոցա / t նմա
 17 ԱԲԴ չի՛ք արդ
 18 ԱԲԴ տեսին
 19 abԱԲԴս ի բացեայ
 20 βad գրիգորն
 21 Դ օտիւն
 22 Ա մարդ
 23 Ա չի՛ք որ գային ընդ նոսա յարտաշատ
 24 ԱԲԴ մարդկանն մոլեգնելով / b երթային մոլեգ-
 նելով
 25 βadԱԲԴ գմարմինս իւրեանց / bt չի՛ք իւրեանց
 26 b փրփրէին

27 d ծուներ (յան.)
 28 βad կայր յաղաւթս, եւ նոքա / b յաղաւթս կայր
 եւ նոքա ի զգաստութիւն
 29 ԱԲԴ կացեալ
 30 ԱԲԴ եւ նոքա / t իսկ նոքա
 31 ad անդէն, փ/ս. անդրէն
 32 bԱԲԴ եւ նա անդէն / t եւ սա
 33 βad չի՛ք նա անդէն
 34 ԱԲԴ արկցեն զիւրեանք հանդերձս
 35 b գանձամբ
 36 βt հանդերձ
 37 Դ գամթոս / ԱԲ գամթոս / βabd գամաթ / t գա-
 մթն
 38 b բուռն հարկանել զոտից
 39 ԱԲԴ հարկանէին զոտից նորա, աղաչէին եւ
 ասէին, թող մեզ զյանցանս մեր
 40 βa զոտից / dt զոտիցն
 41 β գանցումն / a զյանցումն / b գանցանս
 42 βad չի՛ք մեր
 43 βad զոր առ բեզ
 44 βabd կանգնէր
 45 βbԱԲԴ ի գետնոյն եւ / ad ի գետնոյն ասէ
 46 b եւ ասէր
 47 βad գձեզ / միւսն. գձեզդ
 48 b մարմինս
 49 βad գձեզ, փ/ս. գձերդ
 50 β գարարիչն
 51 ԱԲԴ որ

տեղս, զծով եւ զցամաք¹. եւ նա կարող է ²զձեզ բժշկել»:

31 ³Իսկ անդէն ⁴սկսաւ հարցանել Գրիգորիոս, թէ⁵ ո՛ր ⁶եղեալ են մարմինք վկայիցն Աստուծոյ: 32 ⁷Իսկ նոքա ⁸ասեն, թէ «Զորո՞ց վկայից ասես»: 33 Եւ⁹ նա ա- սէ. «Որ վասն ¹⁰Աստուծոյն մեռան ի ձէնջ»: 34 ¹¹Իսկ նոցա ցուցեալ նմա զտե- ղիսն¹²: 35 ¹³Իսկ նա ընթացեալ ժողովել եւ¹⁴ ամփոփել զմարմինս նոցա ի սպան- ման ¹⁵տեղեացն, զի կային ¹⁶անդէն: 36 ¹⁷Եւ տեսին զի գաւրութեանն¹⁸ Աստու- ծոյ պահեալ էր զմարմինս նոցա. ¹⁹զի այն ինն տիւ²⁰ էր եւ ինն գիշեր, ²¹զի ²²արտա- քոյ ²³ընկեցեալ կային մարմինք նոցա, ²⁴զի ոչ գազանի²⁵ էր մատուցեալ²⁶ եւ ոչ

²⁷շան, ²⁸քանզի անդէն շուրջ զքաղաքաւն էին, մաւտ²⁹ ի քաղաքն. ³⁰եւ ոչ ³¹հաւու վնասեալ եւս էր նոցա, ³²եւ ոչ հոտեալ էին մարմինք³³ նոցա:

37 ^{Իսկ} նոքա բերին³⁴ հանդերձս սուրբս³⁵ պատանաց. ³⁶բայց երանելին Գրիգորիոս ոչ արժանի³⁷ ³⁸համարէր ³⁹զպատանսն բերեալս թագաւորին⁴⁰, կամ⁴¹ զայլոց մարդկանն⁴². այլ իւրաքան- չիւր պատառոտուն⁴³ հանդերձին⁴⁴ պա- տէր զսուրբսն. «⁴⁵Առ անգամ մի, ասէ, մինչեւ ⁴⁶լիջիք դուք⁴⁷ արժանի պատել զմարմինս նոցա⁴⁸»: 38 ⁴⁹Եւ ⁵⁰ամփոփեաց, առ գնաց ի հնձանն, ուր ⁵¹վանքն իսկ լեալ էին նոցա. եւ իւր իսկ⁵² վանս անդէն կա-

1 Ա. ցամաք
2 ԵԱԲԻ բժշկել զձեզ
3 Դ իս (փ/ս. իսկ) նա
4 a հարցանել սկսաւ
5 b եթէ
6 ԱԲԴ եղիք զմարմինք
7 ԱԲԴ եւ նոքայ ասեն [Ա. չիք ասեն] թէ գորոց վկայից [Ա. վկայիցն]
8 βabds ասեն՝ գորոց / t ասեն՝ թէ որո՞ց
9 d չիք եւ
10 β աստուծոյն / a աստուծոյն իւրեանց / ԵԱԲԴ աստուծոյն [Դ աստուծոյ] մեռեալ են / t աստու- ծոյ
11 βad եւ նոցա
12 Ա. գտեղիս / b գտեղին
13 b եւ նա երթեալ ժողովեալ ամփոփել / ԱԲԴ եւ նորա ժողովեալ զնշխարս նոցա ի սպանման տեղեացն, զի
14 βd չիք եւ
15 βd տեղիսն, զի / b տեղուցն
16 ԱԲԴ անդրէն, եւ տեսին
17 b եւ տեսին / βabt չիք եւ (տեսին)
18 βabdβ գաւրութեանն / Ա. գորութիւն / Դt գորու- քիւնն
19 ԱԲԴ զի [Ա. չիք զի] զիցն [Բ. իցն] տիւ եւ զիցն [ԱԲ. իցն] զիշեր էր, զի ընկեցեալ [Ա. ընկեցեալ] կային մարմինք նոցա արտաքոյ, զի
20 s աւր, փ/ս. տիւ
21 b զի ընկեցեալ կային մարմինք նոցա արտաքոյ քաղաքին, զի ոչ
22 βad ընկեցեալ կային արտաքոյ քաղաքին [d չիք քաղաքին] մարմինք
23 t ընկեցեալ էին
24 a քանզի ոչ գազանի մաւտեալ էր եւ ոչ շան

25 Ա. գազան
26 s մերձեցեալ, փ/ս. մատուցեալ
27 ԱԲԴs շան եւ ոչ հաւու քանզի [s զի]
28 a քանզի շուրջ զքաղաքաւն մերձ ի քաղաքն
29 βad մերձ
30 ԱԲԴs չիք եւ ոչ հաւու վնասեալ եւս էր նոցա
31 βad հաւու մերձեցեալ էր ի նոսա
32 βad եւ ոչ հոտեալ [d հաւտեալ] էին մարմինք / t եւ ոչ էր հոտեալ մարմին
33 ԵԱԲԴ մարմինք
34 ԲԴ բերելին
35 ԱԲԴ քաղաւմ հանդերձս / b քաղաւմս / βad սուրբս / միւսն. քաղաւմս
36 ԱԲԴ եւ երանելին / βad բայց երանելին / t իսկ երանելին
37 a արժանիս
38 ԱԲԴ համարեցաւ զպատանս
39 b զպատանս բերեալ
40 ab գրագաւորին
41 b եւ կամ
42 β մարդկան
43 dԱԲԴt պատառոտուն
44 bd հանդերձովն
45 βad առ անգամն ասէ
46 ԱԲԴ լիցին պատանք [Դ. պատարագ] ձեր արժա- նի [Դ. ըստ արժանի սրբոց] մարմնոց սոցա
47 b դու
48 βad դոցա
49 ԲԴ եւ ամփոփեալ եւ առ գնաց / b եւ ամփո- փեալ առ
50 Ա. ամփոփեալ եւ առեալ գնաց / β ամփոփեաց գնոսա եւ գնաց / a ամփոփեաց առ եւ գնաց
51 ԱԲԴ էին իսկ վանք [Դ. վկայք] նոցա
52 βadԱԲԴ չիք իսկ (վանս)

լեալ՝ աւթեվանս առնէր: 39 ¹Եւ երանելին Գրիգորիոս զցայգն² ամենայն առ Աստուած աղաւթս ³մատուցանէր նոցա փրկութեան, ⁴եւ խնդրուածս առնէր, զի դարձցին եւ ապաշխարութեան ⁵Հնարս գտանել մարթասցեն⁶:

40 Եւ ի վաղիւ անդր թագաւորն⁷ եւ նախարարքն եւ մեծամեծ⁸ աւագանին⁹ խառնադանճ¹⁰ ամբողխին¹¹ բազմութեամբ ¹²եկեալ ի ծունր իջեալ առաջի սրբոյն Գրիգորի եւ առաջի սուրբ ոսկերաց վկայիցն Աստուծոյ¹³ խնդրէին եւ ասէին. «Թո՛ղ մեզ զամենայն յանցումն¹⁴ չարեացն¹⁵, զոր մեք ընդ քեզ արարաք. եւ խնդրեա՛ դու վասն մեր յԱստուծոյ¹⁶ քումմէ, զի մի՛ ¹⁷կորիցուք»:

ԻԱ. Իսկ կապեալն Գրիգորիոս¹⁸ անդէն ¹⁹խաւսել սկսաւ եւ ²⁰ասէ. «Որ ասէքդ, թէ «Աստուած քո»՝ ²¹Աստուած է՞²² եւ Արարիչ, ամենազաւր ²³կամայական բարերարութեամբն ²⁴յանուստեք յաննիւթոյ

զնիւթական արարածս գոյացոյց. նոյն ինքն էական զաւրութեամբն յանտեղեաց, յանվայր յոչնչէ իմեքէ Հրամայեաց Հաստատել երկրի. որ զամենայն ինչ արար՝ Աստուածն²⁵ ամենակալ, ամենարարն²⁶, ամենատէրն²⁷: 2 Զնա ծաներուք, զի ²⁸բժշկեսցին ձեր ցաւքդ²⁹ ³⁰յանցանաց ի պատուհասէ այտի: 3 Որ վասն իւրոյ ³¹մարդասէր ողորմութեանն³² խրատեաց զձեզ, ³³ըստ բանի ³⁴աստուածական ³⁵իմաստութեանն, որպէս ասաց իսկ, թէ Զոր սիրէ Տէր՝ ³⁶խրատէ. գանալից³⁷ առնէ գորդի՝³⁸ ³⁹գոր յակն առնու՞: 4 ⁴⁰Իսկ նա բարերարութեամբ⁴¹ իւրով կոչէ⁴² զձեզ յորդեգրութիւն:

5 ⁴³Իսկ ճշմարիտ Որդին Աստուծոյ ոչ ամաւթ Համարի ¹զայնոսիկ իւր եղբարս ա-

1 ԱՔԳ իսկ երանելին / Ե չի՞ Եւ (երանելին)
 2 Ե եւ զցայգն / Բաճ գիշերն, փխ. զցայգն
 3 Բաճ մատուցանէր եւ խնդրուածս առնէր վասն նոցա փրկութեան մինչ զի դարձցի [a դարձի] ապաշխարութեան
 4 Ե չի՞ Եւ խնդրուածս ... ապաշխարութեան
 5 a հնարս գտցէ. չի՞ մարթասցեն
 6 Բ մարթասցէ
 7 a թագաւորն
 8 Բաճ մեծամեծ
 9 a b d աւագանին
 10 ԱՔԳ խառնիմադանջ / Ե եւ խառնիմադանն
 11 Բձ ամբողխին
 12 Բa b d եկեալ իջեալ ի ծունր
 13 Բa b d չի՞ Եւ աստուծոյ
 14 ԱՔԳ յանցանս
 15 ԵԱՔԳ չարեաց
 16 Բa յաստուծոյն
 17 ԱՔԳ կորիցուք մեք
 18 Ե չի՞ Գրիգորիոս
 19 t սկսաւ խոսել / Բa b d ԱՔԳ խաւսել սկսաւ
 20 Ե ասէ, այդ գոր ասէիդ / ԱՔԳ ասացէիդ
 21 Բa d աստուած արարիչ Ե
 22 Ե չի՞ է
 23 ԱՔԳ կամոք բարեգործութեամբ
 24 Բa d յանուստեք, յանիւթոյ նիւթական [a զնիւթական] արարածս գոյացոյց նոյն ինքն էական

գաւրութեամբն յանտեղեաց, յանվայր յոչնչէ [Բ յոչնչէ.] իմեքէ [d ի մեք Եւ] հրամայեաց հաստատել երկրի, որ զամենայն ինչ արար / ԵԱՔԳ անուստեք անիւթական զնիւթական արարածս էական զիտութեամբն իւրով յանտեղիս իմիք [ԱՔԳ ի մի, t իմիք ի մի] հրամանէ [t հրաման, Ե հրամանաւ] հաստատեալ՝ զաշխարհս պատրաստեաց [ԱՔԳ պատրաստեալ] յոչնչէ. զամենայն
 25 Բa d ԱՔԳ աստուածն / t աստուած
 26 Միայն a ունի ամենարարն
 27 Ե ամենատէր
 28 Ե բժշկեսցին ցաւ՞ ձեր յանձանց ի պատուհասէ
 29 ԱՔԳ ցաւիդ / Բa d ցաւ
 30 Բa d յանցանաց պատուհասիդ, որ
 31 Բa d մարդասիրութեանն խրատեաց
 32 Ա ողորմութեան
 33 Բa d ըստ բանի / միւսն. ըստ բանից
 34 ԱՔԳ աստուածատուր [Գ աստուած] իմաստութեանն [Ա իմաստութեանն]
 35 Բ իմաստութեանն, գոր ասէ եթէ
 36 ԱՔԳ եւ խրատէ, գանալից առնէ
 37 t եւ գանալից
 38 Ա չի՞ Գրիգորի
 39 Բa b d գոր յակն / t գոր ի յակն
 * Ըստ. Գ. 12
 40 ԱՔԳ զի նա / Բa d ահա, փխ. իսկ
 41 a b d բարերարութեամբն
 42 Բa b d ԱՔԳ կոչէ / t կոչեաց
 43 Բa d չի՞ Եւ / ԱՔԳ իսկ միածին Եւ նշմարիտ

անուանել, 2որք դարձցին 3յերկրպագութիւն Հաւր4: 6 Եւ Հոգին5 սուրբ շնորհեցէ6 ձեզ7 զառհաւատչեայ8 սիրոյն իւրոյ, զուարճացուցանել9 զսիրտս ձեր յուրախութիւն10 որ ոչն11 անցանէ. բայց միայն եթէ12 դարձջիք եւ ըստ կամաց նորա զնասջիք, տացէ ձեզ զանմահութիւն կենաց13:

7 14Այլ զի կոչեցէք15 «Աստուած քո»՝ բարիոք16 17ասացէք. քանզի որք18 ճանաչեն 19զնա՝ նա նոցա Աստուած է20: 8 Իսկ 21որք ոչն 22ճանաչեն, թէպէտ եւ են նորա արարածք՝ աւտար են 23ի խնամոց եւ ի սիրոյ 24մարդասիրութենէ անտի նորա. իսկ երկիւղածք նորա մերձ են առ նա, եւ այցե-

լութիւն նորա 25շուրջ է զնոբաւ, եւ պահէ զնոսա՞:

9 26Իսկ թերեւս 27ասիցես դու, թէ ո՞ւր պահէ զերկիւղածս իւր. զի որք28 ի ձեռս մեր 29անկան՝ 30չարչարեցան եւ մեռան, եւ մեք ըստ կամաց մերոց դատեցաք31 զնոսա: 10 Տե՛ս զի կամեցաւ Աստուած զհանգիստ մահու մարդկան, եւ ի միւսանգամ32 զալստեան33 փառացն երեւեցուցանէ՝34 տալ զբարիսն սիրելեաց35 իւրոց եւ այնոցիկ որք36 ճանաչենն37 եւ առնեն զկամս նորա:

11 38Այլ տե՛ս 39դու զայս, թէ զի՛արդ զաւրութեամբ40 41Աստուածութեան իւրոյ պահեաց 42Հաստատուն զսուրբ վկայսն սիրելիսն, եւ ոչ նեղութիւնք բազումք երկմտեցուցին 43զմի ոք ի նոցանէն44: 12 Եւ 45ապրեցոյց 46զսուրբ զերանելին

1 ԱՐԴ զայնուսիկ եղբարս իւր անուանել / թad եղբարս [թa եղբայրս] իւր [թ չիբ իւր] անուանել զայնուսիկ
2 ԱՐԴ որ դառնան / b որ
3 ԱՐԴտ յերկրպագութիւն նորա
4 b չիբ հօր
5 b հոգի
6 թabdԱՐԴ շնորհէ
7 թabd չիբ ձեզ
8 b յառհաւատչեայ
9 bԱՐԴ [b եւ] զուարճացուցէ
10 bԲ յուրախութիւնն / թad ուրախութեամբն
11 թadԱՐԴ որ ոչ
12 ad թէ
13 Դ կենացն
14 ոl չիբ այլ զի կոչեցէք ... գօրութիւն ամենատեանն քրիստոսի (ԻԱ 18) / s չիբ այլ զի կոչեցէք ... առնեն զկամս նորա (ԻԱ 10)
15 Դ կոչէք
16 b բարւոբ
17 ad ասէք / թ ասէք թէ / ԱՐԴ ասէք, քանզի որք քանաչեն
18 թabd որք / t որ
19 b զնա՝ նոցա է նա աստուած
20 թadԱՐԴ է աստուած
21 ԱՐԴ որք ոչն քանաչեն [Դ քանաչենն] զնա / b որք / թabd որ ոչն քանաչենն / t որ ոչն քանաչէ b քանաչեն զնա
22 ԱՐԴ ի սիրոյ եւ ի խնամոց / թ ի խնամոյ / ad ի խնամէ / b ի խնամէն
24 թad մարդասիրութենէն, բայց երկեղածք [ad երկիւղածք]

25 b շուրջ զնոբաւ
՞ չմար. Ս աշմ. Լ Գ 8:
26 d իսկ թերիւր ասացէք թէ / h չիբ իսկ թերեւս ... զգեանույ յանձինս ձեր (ԻԱ 16)
27 ԱՐԴ ասիցէք դուք / թa ասիցէք թէ / b ասիցես դու / t ասացես
28 Ա գոր
29 b անկան եւ չարչարեցան եւ մեռան, եւ մեք
30 թadԱՐԴ չարչարեցան եւ մեռան / t մեռան եւ չարչարեցան
31 b չարչարեցաք, քիս. դատեցաք
32 Ա միտս անգամ
33 թad զալստեանն
34 a երեւեցուցանել
35 թabd գրարիսն տալ սիրելեաց / ԱՐԴ սիրելեաց / t սիրելեացն
36 a որք
37 թadԱՐԴ քանաչենն / t քանաչեն
38 ԱՐԴ այլ դուք տեսէք
39 b դու եւ զայս եթէ
40 թad զարութիւնն
41 թad աստուծոյ պահեալ [d պահեաց] հաստատուն զիւր վկայս սիրելիս / b աստուածութեանն
42 ԱՐԴ հաստատուն զիւր սիրելի վկայսն եւ ոչ բազում նեղութիւնն [Դ նեղութիւնն] / b հաստատուն զիւր վկայսն սիրելիս
43 Դ զմի մի, քիս. մի ոք
44 թadԱՐԴ ի նոցանէ
45 թd ապրեցոյց զսիրելիսն հուսիսիմէ
46 ԱՐԴ զսուրբն հոիսիսիմէ / a չիբ զսուրբ / b զսուրբն եւ գերանելին զհոիսիսիմէ

Հռիփսիմէ ընկերաւքն հանդերձ¹ 2ի ձերոյ պղծութենէ եւ 3յանաւրէնութենէ:

13 Արդ՝ պատրանք մեքենայից թշնամ-
ւոյն, որ 4ի սկզբանէ իսկ 5խաբեցին պատ-
րեցին զմարդիկ եւ կորստական⁶ ճանա-
պարհացն ուղեւորս⁷ հաստատեցին: 14 Եւ⁸
կամ 9զիմ իսկ¹⁰ 11զանարժանութիւնս, զի¹²
ո՛րպէս բարերարութեամբն¹³ իւրով արժա-
նի¹⁴ արար 15պատրաստել զիս՝ 16չարչարել
վասն անուան իւրոյ մեծի. եւ ետ ինձ
համբերել, զի հաստուցէ զիս 17ի վիճակսն
երկնաւորս¹⁸, որպէս¹⁹ 20ասաց իսկ մեծ ա-
ռաքեալն Պաւղոս, 21զոր հասցէ ձեզ ճանա-
չել, 22եւ ի նմին իսկ եւ 23ի նորուն բանս²⁴
վայելել²⁵ մարդասիրութեամբն Քրիստոսի,
թէ²⁶ 27Աւրինեալ է այն, որ արժանիս արար

զվեզ՝ հասանել ի մասն ժառանգութեան
սրբոցն 28ի լոյս՝: 15 29Եւ արդարեւ հասաք
30պարծանաւք 31ի խաչն Քրիստոսի, զի
չարչարանաւքն Քրիստոսի վայելիցեմք³²
33ի նորա կամս եւ ի նորին վարդապետու-
թեանն³⁴:

16 Արդ՝³⁵ զնա ծանիջիք, որ զձեզ³⁶ ի
խաւարէն³⁷ կոչեաց յիւր 38սքանչելի
39լոյսն փառաց. մատիջի՛ք 40առաջի աթո-
ռոյ շնորհաց նորա, եւ⁴¹ գտջիք զողորմու-
թիւն ի նմանէ. եւ ի բաց թաւթափեսջիք⁴²
զամենայն աղտ չարեաց 43անաւրէնու-
թեան. լուսաջի՛ք զանձինս ձեր⁴⁴ կենդանի
ջրովն, եւ 45զփառաց լուսոյ զպատմու-
ճանն արժանի լինիջիք⁴⁶ զգեներու յանձինս
ձեր:

17 Այլ⁴⁷ 48վասն սրբոյն Հռիփսիմեայ
դուք իսկ⁴⁹ ինքնին գիտէք, թէ⁵⁰ ո՛րպէս

1 Դ իւրով ընկերոք հանդերձ
2 ԱՔԴ ի ձեր պղծութենէ / βabd ի ձերոյ պղծու-
թենէ / t ի ձերոյ
3 ԱՔԴ յանօրէնութենէ
4 βabdԱՔ իսկզբանէ խաբեցին պատրեցին
5 t պատրեցին խաբեցին
6 βadԴ ի կորստեան
7 βabdԱՔ ուղեւորս / t ուղեւոր / Դ ուղեվորն
8 βabd չի՛ք եւ
9 βԱՔԴ զիմ իսկ անարժանութիւնս, որպէս / bd
զիմ իսկ
10 at չի՛ք իսկ
11 a անարժանութիւնս / b գանարժանութիւնս, թէ
/ t գանարժանութիւն
12 a չի՛ք զի
13 a բարերարութեամբ
14 βadԴ արժանիս
15 b զիս պատրաստել / βad չի՛ք պատրաստել
16 βad չարչարել [a չարչարեալ] վասն անուան [β
անուանն]
17 ԱՔԴ ի վիճակն երկնաւոր / βabd ի վիճակսն / t
ի վիճակս
18 a երկնաւորսն
19 t եւ որպէս / βabdԱՔԴ չի՛ք եւ
20 βad ասաց սուրբ առաքեալն
21 βԱՔԴ գոր եւ հասցէ
22 ԱՔԴ եւ ի նմին [Ա չի՛ք ի նմին] բարիսն վայելեալ
մարդասիրութեամբն
23 βabd ի նորին, փիս. ի նորուն
24 a բանսն
25 βabd վայելել / t վայելեալս
26 βԱՔԴ եթէ

27 βabdԱՔԴ արինեալ է այն որ արժանի / t օրի-
նեալ է աստուած որ
28 d լոյս (չի՛ք ի)
՝ Ա՝Ղ. Ը 12
29 b եւ արդարեւ իսկ
30 βad պարծանաւք ի խաչն քրիստոսի զի
31 βԱՔԴ չի՛ք ի խաչն քրիստոսի
32 d վկայիցեմք, փիս. վայելիցեմք
33 β միայն ի նորա կամս եւ ի նորին / bd ի նորա
ի նորին
34 ad վարդապետութեան / Ա վարդապետութիւն
/ ՔԴ վարդապետութիւնն
35 βabd չի՛ք արդ / b եւ, փիս. արդ
36 βabd զձեզն
37 βabd չի՛ք ի խաւարէն
38 d ի սփանջելի ի լոյսն եւ ի փառս
39 β լոյսն եւ ի փառսն / a լոյս ի փառս
40 βad առաջի փառաց շնորհաց
41 a չի՛ք եւ
42 a բափեսջիք
43 βad եւ յանարէնութենէ լուսաջիք
44 ad չի՛ք ձեր
45 βad զպատմութեանն լուսոյ փառաց արժանի լի-
ջիք զգեներու [β զգեներու] / ԱՔԴ զփառացն
46 ԱՔԴ լիջիք
47 b չի՛ք այլ
48 t վասն այսորիկ սրբոյն / b այնորիկ / βadԱՔԴ
չի՛ք այսորիկ
49 βad չի՛ք իսկ
50 b չի՛ք թէ

պահեաց զնա Տէր եւ ապրեցոյց ի ձեռաց ձերոց, ի պղծութենէ՜¹ անաւրէնութեան²: 18 եւ ³դու ինքնին գիտես զչափ ⁴քաջութեան ուժոյ պնդութեան ոսկերաց քոց. զի ա՞րդ եղեր⁵ տկարացեալ առաջի աղձկան⁶ միոջ⁷. զի պահեաց զնա զաւրութիւն ամենատեառն⁸ Քրիստոսի: 19 Իսկ⁹ վասն իմ ¹⁰դու իսկ գիտես, զի Հնգետասան¹¹ ամ է ¹²իմ՝ ¹³զի կայի ես ի խաւարչուտ ¹⁴ի խոր յանհնարին¹⁵ վիրապին. ի մէջ աւճիցն¹⁶ էր բնակութիւն իմ, եւ վասն ահին¹⁷ Տեառն ¹⁸ոչ երբեք մեղան ինձ. ¹⁹եւ ոչ զարհուրեցայ ի նոցանէ²⁰, եւ ոչ երկեալ սիրտ իմ. զի յուսացեալ էի ի Տէր Աստուած արարիչ ամենայնի:

20 Այլ վասն այսորիկ²¹ գիտեմ, զի տգիտութեամբ²² արարէք զոր ²³ինչ արարէքն: 21 Բայց արդ՝ դարձարո՛ւք ²⁴եւ ծաներո՛ւք զՏէր, զի ողորմեսցի եւ կեցուցէ զձեզ. եւ զսպանեալ կենդանիսն²⁵ բարե-

խաւս արարէք. զի ²⁶կենդանիք են եւ չեն մեռեալք²⁷. եւ ²⁸ծաներո՛ւք զԱստուած, ²⁹զի նա ինքն է ³⁰Տէր ամենայնի. եւ ի բաց թողէք այսուհետեւ զպղծութեան ³¹պաշտամունսդ, ³²զքարեղէն եւ զփայտեղէն, զարծաթեղէն եւ զոսկեղէն պղնձաձոյլ³³ պատկերացդ, զի սուտ են եւ սնոտի:

22 ³⁴եւ ³⁵ո՛չ զայդ իսկ ասացի ձեզ ³⁶վաղագոյն վասն մոլորութեանդ³⁷ ձերոյ, թէ մառախուղ ստուերացն³⁸ խաւարին³⁹ թանձրութեան նստեալ է⁴⁰ ի վերայ ⁴¹ձերոյ աչաց սրտին⁴², ⁴³ոչ կարացեալ Հայել իմանալ, ⁴⁴ածել զմտաւ, եւ ⁴⁵զԱրարիչն ճանաչել: 23 ⁴⁶Արդ՝ ⁴⁷թէ ի ձէնջ ես ուղղութիւն

1 b ի պղծութենէդ
 2 bad անաւրէնութեանն
 3 a դուք ինքնին գիտեմք
 4 badd քաջութեանն / bdd քաջութեանն / ուժոյ բռնութեանն ոսկերաց
 5 Ա չիք եղեր
 6 a աղձկանն
 7 badԱՔԳ միոջ / t միոյ
 8 bb ամենատեառնն
 9 a եւ, փ/ս. իսկ
 10 b դուք իսկ գիտեմք / ԱՔԳ դուք ինքնին իսկ
 11 bd հինգետասան
 12 Դ իմ, որ կայի
 13 b զի ի խաւարչտին ի խոր վիրապին եւ ի մէջ աւճից
 14 a խոր (չիք ի) / ԱՔԳ յանհնարին խոր
 15 b *անհրարին
 16 bad աւճից
 17 d ահի
 18 b ոչ ինչ մեղան / ad ոչ մեղան
 19 ԱՔԳ եւ ոչ երբեք գարհուրեցայ
 20 bd ի նոցանէն
 21 ԱՔԳ այնորիկ
 22 ԱՔԳ անգիտութեամբ
 23 a ինչ արարեմք / Դ ինչ եւ արարեմք
 24 a զի ծաներուք
 25 b կենդանիսս

26 b կենդանի / ԱՔԳ կենդանիք են եւ ոչ են
 27 b մեռեալ
 28 z ծաներուք գաստուած ամենայնի: Վերջ:
 29 ու չիք զի նա ինքն է տէր ամենայնի ... պահեալ ի մարմնի մերում (ԻԱ 34): Սկսում են համառոտել:
 30 a տէր աստուած ամենայնի, ի բաց
 31 bad պաշտամունս [d պաշտամունսդ, a պաշտամունս ձեր], քարեղէն, փայտեղէն, արծաթեղէն, ոսկեղէն, պղնձեղէն, պատկերաց /պղնձաձոյլ պատկերացդ/
 32 b գփարեղէնս եւ զփայտեղէնս, զարծաթեղէնս եւ զոսկեղէնս եւ պղնձաձոյլ
 33 v պղնձաձոյլ
 34 h չիք եւ ո՛չ զայդ ... կենդանութեանն որ ոչն անցանէ (ԻԱ 27):
 35 bad սնոտիք. ո՛չ վաղ իսկ ասացի ձեզ զայդ վասն մոլորութեան
 36 b վաղ վասն մոլորութեանդ
 37 Դ՛ մոլորութեանն / ԱՔ մոլորութեան
 38 bad մառախուղ [b մառաղուղ] ստուերաց / ԱՔԳ ստուերաց
 39 a խաւարին / b խաւարի
 40 bd նստեալ. չիք է
 41 bad սրտի [a սրտից] աչաց ձերոց / b ձերոց աչաց սրտին
 42 ԱՔԳ սրտի
 43 b եւ ոչ կամեցեալ հայել եւ իմանալ եւ ածել
 44 ԱՔԳ զմտաւ ածել
 45 bad չիք եւ
 46 b այլ եթէ ի ձեզ ինչ ուղղութիւն տեսանէի առ աստուածութիւն պաշտամանն
 47 a ԱՔԳ եթէ ի ձեզ

ինչ տեսանէի՝ ¹առ Աստուածութիւնն պաշտամամբ² ³մերձենալ՝ ոչ դադարէի ⁴զցայգե եւ զցերեկ ⁵աղաչել ⁶վասն ձեր, զի մի՛ կորիցէք: ²⁴ Այլ վասն բազում մարդասիրութեան⁷ Արարչին, որ անքնին⁸ եւ անպատում է առ արարածս իւր, որ⁹ երկայնատութեամբ¹⁰ ներէ թողու անսայ խնայէ, վասն բազում գթութեան¹¹ իւրոյ:

²⁵ ¹²Որ յաւուրցն առաջնոց ¹³թոյլ ետ ¹⁴զնալ մարդկան ըստ կամաց իւրեանց, որպէս եւ¹⁵ ասէն¹⁶ իսկ. Բարձի թողի գնոսա՝ երթալ¹⁷ զհետ կամաց սրտից իւրեանց: ²⁶ ¹⁸Եւ գնացին նոքա ըստ կամս անձանց իւրեանց՝: ²⁷ Այլ այժմիկ ¹⁹սկսեալ է կոչել²⁰ զձեզ յիւր փառսն²¹ եւ յանեղծութիւն, լինել ձեզ ժառանգաւոր յաւէժ²² կենդանութեանն²³ որ ոչն²⁴ անցանէ:

²⁸ Վասն որոյ ²⁵իսկ զիւր վկայսն սիրելիս առաքեաց առ ձեզ. ²⁶որք ²⁷ի վկայելն իւրեանց ²⁸վկայեցին զմիասնական ²⁹տէրութիւնն Երրորդական՝ ³⁰ընդ ամենայն ³¹ի վերայ ամենայնի զԱստուած³², որ նա ³³իմքն է յաւիտեանս յաւիտեանց. արքայութիւն³⁴ նորա արքայութիւն յաւիտեանց, եւ տէրութեան³⁵ նորա վախճան³⁶ ոչ գոյ՛: ²⁹ Եւ զմահն³⁷ իւրեանց եղին կնիք հաւատարիմ հաստատական՝³⁸ ³⁹իւրեանց ճշմարտութեան⁴⁰ հաւատոց. ⁴¹որոց ⁴²ահաւասիկ եւ ճառք ի միջի ձերում պատմին. որք կենդանի են առ Աստուած ⁴³եւ ⁴⁴բարեխաւս տաւնողացն, որ մաղթեմք բարեխաւս ունել զնոսա առ Աստուած: ³⁰ ⁴⁵Քանզի վասն Աստուծոյ մե-

1 βad առ աստուածութիւնն մերձ կալ պաշտամամբ [β ապաշխարութեամբ] ոչ դադարէի / Ա առ աստուածութիւն
 2 ԲԳ պաշտամամբ / Ատ պաշտամամբ
 3 ԵԱԲԳԴ մերձենալ, այլ վասն իմ [t վասն զի] ոչ դադարեցից
 4 a գցայք եւ զցերեկ աղաղակել վասն ձեր
 5 βbd աղաչել [β աղաչեն] վասն ձեր
 6 ԱԲԳԴ ի վերայ ձեր
 7 b ողորմութեան, փ/ս. մարդասիրութեան
 8 abԱ անքնին
 9 βad եւ, փ/ս. որ
 10 b երկայնատութեամբն
 11 b գթութեանն
 12 b որ եւ
 13 βabd թոյլ ետ գնալ մարդկան
 14 ԱԲԳԴ մարդկան գնալ
 15 ad չիք եւ
 16 b ասէ
 17 Ա երթեալ
 18 a զի գնացին նոքա զկամս
 * Ս * 2 13
 19 ԱԲԳԴ սկսեալ է / βadt սկսեալ կոչել. չիք է
 20 b կոչէ
 21 βabdԱԲԳԴ փառսն / t արքայութիւն, փ/ս. փառսն
 22 b յաւերժ
 23 Ա կենդանութեան
 24 aԱԲԳԴ ոչ

25 ԱԲԳԴ զիւր իսկ վկայսն սիրելիս / βad զիւր իսկ [a աւել. վկայսն] սիրելիս / bt իսկ զիւր վկայսն սիրելիսն [b սիրելիս]
 26 b որ վկայելն
 27 ԱԲԳԴ ի վկայելն իսկ
 28 βad խոստովանեցին [a խոստովանեցան], փ/ս. վկայեցին / Ա վկայեցին զմիասնական գտերութիւնն
 29 b տէրութեանն / ԲԳ գտերութիւնն / βad երրորդութեանն տէրութիւն
 30 bt ընդ ամենայն [b եւ] ի վերայ ամենայնի զաստուած [b աստուած] / ԱԲԳԴ ընդ ամենայնի
 31 βad գի վերայ [a զի ի վերայ] ամենայնի աստուածն / b եւ ի վերայ
 32 b աստուած / ԱԲԳԴ զաստուածն
 33 βad իմքն է յաւիտեանն յաւիտեանս
 34 a արքայութիւնն
 35 d տէրութեանն
 36 Ա վաղջան
 Է Ը Գ Դ Ե Զ Ը Թ Կ Կ Ը Թ Ե 28. Ս * 2. Ի Ե 15. Ճ Խ Գ 13:
 37 abԱԲԳԴ զմահն / միւսն. զմահ
 38 βad չիք հաստատական
 39 βad ճշմարտութեան հաւատոց իւրեանց
 40 ԵԲԳԴ ճշմարտութեանն
 41 βad որոց նաոք աւասիկ եւ ի մէջի [a ի միջի] / b որոց աւանիկ նաոք եւ ի ձերում միջի
 42 ԱԲԳԴ աւասիկ նաոք եւ [β չիք եւ]
 43 bv եւ բարեխաւս տաւնողացն, որով [v որով] մաղթեմք
 44 βad բարեխաւս ստացաւոց [a ստացաւոցն], որք մարթեն ունել զնոսա բարեխաւս առ աստուած, զի վասն [a զի որք վասն] / ԱԲԳԴ բարեխաւս ստացողացն
 45 b զի վասն

ռան՝ կարող են¹ զմեռելութիւն² բազմաց կենդանացուցանել:

31 ³Վասն այսորիկ նոքաւք ⁴Հաշտեցարո՛ւք առ Աստուած, ⁵ի ձեռն ⁶մահուան Որդւոյն Աստուծոյ. վասն զի Որդին Աստուծոյ մեռաւ, զի զմեռելութիւն արարածոց կենդանացուցէ. ⁷իսկ սոքա մեռան, զի ⁸վկայք լիցին Աստուածութեան⁹ նորա:

32 ¹⁰Եւ զի ոչ եթէ առանց իւրոյ ¹¹մահուան կենդանութիւն ¹²տալ մեզ ոչ կարէր, այլ զի¹³ մեծացուցէ ¹⁴զարարածս իւրով յանարգութիւն¹⁵ իջանելովն¹⁶. ¹⁷զի զանարգս բարձրացուցէ ¹⁸իւրովն իբրեւ զմեզ լինելովն¹⁹:

33 ¹Իսկ ոչ եթէ առանց սոցա ²⁰վկայութեան չլինէր²¹ արդեաւք²² հաւատարիմ, այլ զի ²³մեծասցին սոքա որ սիրեցին զնա:

34 ²⁴Եւ զմեր շունչս պահեալ²⁵ ²⁶ի մարմնի

մերում. ²⁷զի ²⁸թէպէտ եւ հասին մեզ²⁹ նեղութիւնք մարմնոյ³⁰ վշտաց եւ անհնարին ցաւոց, աւելի տանջեալ³¹ քան զամենայն մարդիկ³². զի ա՞րդ հնար էր³³ ³⁴միաւրեայ տոկալ մարդկային բնութեանս³⁵ ³⁶մարմնոյ այնմ ահագին ³⁷վտանգի չարչարանացն: ³⁵ Կամ թէ ³⁸կեցցէ՞ ³⁹արդեաւք մարդ լոկ միաւրեայ ժամանակի յանհնարին ի խոր⁴⁰ վիրապի անդ յայնմիկ⁴¹, յորում թաղեալն⁴² կայի ես⁴³ ի մէջ աւճիցն⁴⁴ իբրեւ ի շեղջի, ⁴⁵եւ եռային ⁴⁶զմարմնովք իմովք, պատեալ կային ⁴⁷չուրջ զինեւ⁴⁸ եւ կայտռային⁴⁹ զանդամովք իմովք. սակայն մեծասքանչ ⁵⁰ողորմութիւն Տեառն պահեաց զիս կենդանի: ³⁶ Եւ որում ⁵¹ոչ եւս էի արժանի՝ զբանս⁵² ⁵³մշակութեան

1 ԱԲԴ կարող եղեն
2 Ե կենդանութիւնն, փ/ս. գլխեւութիւն
3 Ե վասն այս որ նոքաւք
4 ԱԲԴ հաշտեցարուք ընդ աստուած
5 Դ ի ձեռն մահուամբ
6 ԱԲ մահու որդւոյ նորա, վասն զի / βabd մահուան / t մահուն
7 Ի չիք իսկ սոքա մեռան զի ... շունչս պահեալ ի մարմնի մերում (ԻԱ 34)
8 ԱԲԴ վկայեցին, փ/ս. վկայք լիցին
9 bd աստուածութեանն
10 βad չիք եւ զի / ԱԲԴ չիք եւ
11 Ե մահուանն ոչ կարէր տալ մեզ կենդանութիւն այլ
12 βad մեզ տալ
13 Ե չիք զի
14 ԱԲԴ զարարածս իւր իւրով
15 Ե յանարգութիւնն
16 β իջանելով
17 βad չիք զի զանարգս ... լինելովն. իսկ (ԻԱ 33)
18 ԱԲԴ իւրով իբրեւ
19 Ե լինելով
20 ԱԲ վկայութեանն չլինէր
21 Դ չլինել / βad չլինէր / bt ոչ լինէր
22 Ե չիք արդեոք
23 βad սոքա մեծասցին
24 βad եւ զիմ շունչս
25 Ե պահել
26 βad ի մարմնի իմում. թէպէտ

27 Ե վասն զի թէպէտ հասին
28 βad թէպէտ հասին նեղութիւնք մարմնոյ վշտաց անհնարին
29 Ա ի մեզ
30 Ե մարմնոյ / ԱԲԴ մարմնոց
31 Ե տանջել / ԱԲԴ տանջանք / Ե տանջանալ
32 βad մարդիկ / ԵԱԲԴ մարդկան
33 Ե հնար է
34 βad էր մարդկային բնութեան տոկալ միաւրեայ այնմ լիցայնմ / ԱԲԴ տոկալ միաւրեայ
35 ԵԱԲԴ բնութեան
36 ԱԲԴ մարմնոց / Ե մարմնոյ յայնմ
37 ԵԱԴ վտանգին / βad վտանգի չարչարանաց լա չարչարանացն
38 ԱԲԴ կայցէ ոք արդեոք լոկ / βad կեցէ արդեոք մարդ լոկ միաւրեայ ժամանակ ի յանհնարին լա ժամանակի յանհնարին
39 Ե արդեոք միաւրեայ մարդ յանհնարին
40 Ե եւ ի խոր
41 βad չիք յայնմիկ
42 βad ուր թաղեալն / ԵԱԲԴ թաղեալ
43 ԱԲԴ չիք եւ
44 ԱԲԴ օճից
45 Դ չիք եւ եռային ... զանդամովք իմովք (ԻԱ 35)
46 Ե զմարմնովքս / Ե մարմնովք իմաւք
47 Ե շուրջ զանդամովք իմաւք
48 Ե զինեւ
49 βad կտռային / Ե կըտռային
50 Ե ողորմութիւնն աստուծոյ պահեաց
51 βad ոչ էի արժանի / Դ ոչ եւս է / Ե ոչ եւս էի / ԱԲԴ ոչ եւս էաւք
52 Ե զբան / Ե բանս
53 βad մշակութեան մատակարարել լի մատակարարեալ ձեզ, մշակ եմ աւստի ի միջի ձերում,

բժշկութեան ակգտի՛ 2ոգւոց եւ մարմնոց մշակեմք ակասիկ ի միջի ձերում. բժիշկ՝³ ոգւոց եւ մարմնոց ձերոց պատրաստեցաք՝ զձեր ակգուտն ⁴ձեզ մատուցանել:

37 ⁵Աստուծոյ ի բարերարութենէ անտի ⁶սկսցուք զպատգամս երկնաւորս ⁷ձեզ ջամբել. զի ⁸եթէ ⁹լուիջիք բանին¹⁰ իրաւանց, քարոզութեան ¹¹Աւետարանին, հրամանաց Արարչին ամենայնի՝ ¹²փրկեալք սրբեալք ¹³լինիջիք ի փոքր պատուհասէդ, ¹⁴եւ ի յաւիտեանական կեանսն վայելեսջիք. ¹⁵բանին Աստուածութեան¹⁶ լուիջիք, եւ զբարութիւն ¹⁷երկնից արքայութեանն յանձինս ձեր¹⁸ ¹⁹ընկալիք:

38 ²⁰Միայն թէ յակամայ տգիտութենէ մեղացդ²¹, ի ²²քարապաշտ ի փայտապաշ-

տութենէդ ²³սրբեալ լիջիք, եւ զանճառ բարիսն Աստուծոյ յանձինս²⁴ ձեր ընդունել մարթասջիք. ապա եւ սուրբ վկայքն Աստուծոյ²⁵, զոր²⁶ դուքն չարչարեցէք՝ վասն ձեր ²⁷եւ նոքա ²⁸բարեխաւսութիւն կարեն մատուցանել. եւ ²⁹մեր ³⁰բանքս ³¹եւ ճառքս եւ ջանս³² եւ վաստակս ³³ձեզ յաւգուտ սերմանեսցի³⁴. բարեկեաց շատակեաց ³⁵կենաւք զձեզ ³⁶յերկրի վայելեցուցէ³⁷, եւ յերկինս հանդերձեալ կենացն ³⁸զձեզ ժառանգորդս արասցէ:

39 ³⁹Ապա եթէ ոչ կամիցիք⁴⁰ լսել քարոզութեան ⁴¹բանին կենաց՝ աստէն հարեալ վրիժուքն⁴² չարաչար հարուածովք⁴³ զձեզ սատակեսցէ⁴⁴, եւ ի ձեռն⁴⁵ ակտար թշնամեաց զձեզ դատեսցի⁴⁶, եւ միանգամայն իսկ զքէն ⁴⁷վրիժուցն հանեալ՝ ի մահ զձեզ մատնիցէ⁴⁸»:

ԻՅ. Եւ իբրեւ խաւսեցաւ երանելին Գրիգորիոս զայս ամենայն՝ առ հասարակ

բժիշկ ոգւոց եւ մարմնոց ձերոց, պատրաստեմ զձեր
1 Ա. օկտի
2 ԱՔԴ հոգւոց ... հոգւոց
3 ԵԱՔԴ չիք բժիշկ
4 βad ձեզ [β գձեզ] մատուցանել աստուծոյ [β յաստուծոյ] Սկսայց զպատգամսն [d զպատգամս] երկնաւորս
5 b յաստուծոյ բարերարութենէ
6 b սկսաք զպատգամս աստուծոյ ձեզ
7 βad ջամբել ձեզ
8 b թէ լուիջիք բանից իրաւանց քարոզութեանս
9 βad լուիցէք բանից իրաւանց [β չիք իրաւանց] քարոզութեան ակտարանին հրամանաց արարչին, փրկեալք
10 ԱՔ բանից
11 ԵԱՔԴ չիք ակտարանին հրամանաց
12 b փրկեալ եւ սրբեալ լիջիք եւ ի փոքր / βad պատուհասէդ ակտարեալք
13 βad լիջիք եւ
14 βad չիք եւ ի յաւիտեանական ... լուիջիք (ԻԱ. 37) / b եւ յաւիտեանական կենացն վայելեսցուք. լուիջիք եւ զբարութիւն արքայութեան
15 h չիք բանին աստուածութեան ... ի մահ զձեզ մատնիցէ (ԻԱ. 39)
16 ՔԴ աստուածութեանն
17 adԱՔԴ արքայութեան երկնից
18 a չիք ձեզ
19 βad ընկալիք. միայն թէ ի տգիտութենէ
20 b ապա թէ / ԱՔԴ ապա եթէ
21 ԱՔԴ մեղացն
22 βad քարապաշտ փայտապաշտութենէդ սրբեալ լիցիքիք

23 βad չիք սրբեալ լիջիք ... մարթասջիք
24 βad ի յանձինս
25 b չիք աստուծոյ
26 βa գորս
27 a չիք եւ նոքա
28 βd կարիցեն քարեխաւսութիւն մատուցանել
29 b մեր բանքս եւ ջանս եւ վաստակս
30 βad բանքն եւ ջանս եւ վաստակ ձեզ
31 միայն ԱՔԴ ունին եւ նոքա
32 ԱՔԴ ջանս / t ջանքս
33 Դ յոգուտ ձեզ
34 ad սերմանիցի
35 ԱՔԴ կենոք յերկրի գձեզ վայելուչս ցուցանիցէ
36 b յերկրիս վայելեցուցանիցէ
37 ad վայելեցուցանել
38 βad գձեզ ժառանգորդս առնել
39 b ապ' եթէ ոչ կամեսցիք
40 βad կամիցիք / ԱՔԴ կամիցիք
41 b բանի կենացն
42 a հարեալք վրիժուք / ԱՔԴ վրիժուք / d վրիժուց / β վրիժիւք
43 ԱՔԴ հարուածովք
44 abd սատակիցէ
45 βad ի ձեռն / միւսն. ի ձեռնս
46 ad դատիցէ / dՔԴ դատիցի / b մատնիցէ, փ/ս. դատեսցի
47 ԱՔ վրիժուց հանեալ / Դ վրէժ խնդրեալ
48 b դատիցի, փ/ս. մատնիցէ

¹զձեռս ²զաւծիւք արկեալ՝ զպատմուճանսն պատառէին. ³Թագաւորն եւ նախարարքն, եւ այլ բազմութիւն⁴ մարդկանն⁵ ⁶իջեալ ի գետին⁷ ընդ մոխիր⁸ թաւալեալ⁹ ասէին¹⁰ առ Հասարակ իբրեւ ընդ մի բերան. «Արդ ¹¹կայցէ՞ ¹²ինչ մեզ յոյս թողութեան յԱստուծոյ. զի մեք կորուսեալ էաք ի տգիտութեան մերում եւ ի խաւարային¹³ ճանապարհս¹⁴. արդ՝ իցէ՞ թէ ¹⁵թողցին մեզքս այս մեր բազումք¹⁶»:

2 Ետ պատասխանի Գրիգորիոս ¹⁷եւ ասէ. ¹⁸Մարդասէր ¹⁹է Տէր, երկայնամիտ եւ բազումողորմ է²⁰. գրած առ ամենեսեան ²¹որ կարդան առ նա, եւ որ²² խնդրեն ի նմանէ՝ թողու նոցա²³:

3 Իսկ նոքա ասէին²³, թէ²⁴ «Ծանո՛ մեզ, եւ Հաստատեա՛ զմիտս մեր, զի մարթասցուք աղաչել գերեսս Արարչին մերոյ

զոր ²⁵ոչն գիտէաք²⁶. եթէ²⁷ դարձեալ արդարեւ դարձցի՞ր եւ ընկալցի՞ր զմեզ յապաշխարութիւն. եւ կայցէ՞²⁸ եւս ²⁹տեղի դարձի, եւ չիցէ՞ արդեաւք Հատեալ յոյս կենաց մերոց ի նմանէն³⁰: 4 Կամ դու արդեաւք ո՞չ յիշեսցես ³¹զչարիսն, զոր մեք ընդ քեզ արարաք. եւ տայցե՞ս³² մեզ զուղիղ³³ վարդապետութիւն, եւ ո՞չ կալեալ ընդ մեզ ոխս, ³⁴եւ ³⁵ո՞չ չարակնիցես զմեզ, եւ ³⁶ո՞չ արկանիցես զմեզ յարդարեւ³⁷ յուղիղ³⁸ ճանապարհէն»:

5 Եւ ³⁹առ Հասարակ գոչիւն բարձեալ մարդկանն⁴⁰ ի ⁴¹գոչիւն լալոյ թագաւորան Հանդերձ՝ ամենայն մարդիկն⁴² անկեալ թաւալէին առաջի նորա. զի ⁴³սակաւիկ մի ոչ կարէին մեկնել ի նմանէ, վասն անհնարին Հարուածոցն⁴⁴ բարկութեան⁴⁵ դիւացամոլ⁴⁶ ⁴⁷տանջանացն: 6 Զի թէ ⁴⁸լի-

1 *bad* զձեռս գաւձիւք [*d* գաւձեաւք, *β* գաւձաւք] / *ԵԱԲԳԴ* ձեռն
 2 *b* գաւձեաւք հարկանէին [*ուղղուած՝* արկանէին] եւ
 3 *t* թագաւորն նոյնպէս կայր եւ նախարարն / *βabdԱԲԳԴ* չի՛ր նոյնպէս կայր
 4 *β* բազմութեան
 5 *βd* մարդկան
 6 *ԱԲԳԴ* իջեալ եւ ընդ մոխիր
 7 *a* ի գետինի
 8 *βabd* ընդ մոխիրն
 9 *βad* թաւալէին
 10 *βadԱԲԳԴ* եւ ասէին
 11 *b* կայցէ մեզ յոյս թողութեան յայսմ գի
 12 *Դ* մեզ ինչ
 13 *βbd* ի խաւարին
 14 *Դ* ի նախարարս
 15 *b* թողցին մեզ մեղսն այս բազումք
 16 *ԱԲԳԴ* բազում / *βad* մեզ բազումք [*a* բազում]
 17 *Դ* չի՛ր եւ ասէ
 18 *ԵԱԲԳԴ* մարդասէր է տէր եւ / *t* մարդասէր տէրն / *a* չի՛ր մարդասէր է տէր
 19 *βd* է տէր
 20 *ԵԱԲԳԴ* չի՛ր է
 21 *ԱԲԳԴ* ոյ՛ք կարդան
 22 *b* եւ որք
 * *Հմմտ. Սաղմ. ՉԵ 15*:
 23 *ԱԲԳԴ* ասեն
 24 *β* չի՛ր թէ

25 *bad* ոչ գիտեալ, եթէ արդ դարձեալ / *b* ոչն գիտեալ, եւ արդարեւ արդ դարձեալ դարձցի
 26 *t* գիտեալք
 27 *ԱԲԳԴ* էթէ
 28 *b* կայցէ
 29 *βad* դարձցի տեղի
 30 *βbdԱԲԳԴ* ի նմանէ
 31 *abd* զչարիսն գայն գոր [*b* որ]
 32 *abԱԲԳԴ* տացես
 33 *ad* ուղիղ / *β* ուղեղ
 34 *ԱԲԳԴ* եւ չչարակնիցես / *β* եւ ոչ չարակնիցես
 35 *a* չչարակնեցես / *d* չչարակնիցես / *t* չարակնիցես / *b* չի՛ր չչարակնիցես զմեզ
 36 *ԱԲԳԴ* ոչ արկես / *ad* չարկես / *b* չարկանիցես / *β* եւ չարչարեսցես, *փխ.* ոչ արկանիցես
 37 *βabd* յարդարեւ / *ԱԲԳԴ* արդարեւ. *կարելի է նոյնպէս կարողալ* յարդար եւ
 38 *βd* ուղիղ / *b* ուղեղ
 39 *b* մարդկանն առ հասարակ ի գոչիւն լալոյ թագաւորն հանդերձ ամենայն մարդկանն անկեալ
 40 *ԱԲԳԴ* ամենեսեան, *փխ.* մարդկանն
 41 *β* լալագոչիւն / *ab* գոչիւնն / *βad* գոչիւնն լալոյ / *β* ողորոց, *փխ.* լալոյ
 42 *a* մարդիկ / *t* մարդիկ
 43 *βabdԱԲԳԴ* սակաւ մի
 44 *ad* հարուածոց
 45 *βadt* բարկութեանն
 46 *βad* դիւացամոլ / *b* դիւացամոլն / *ԱԲԳԴ* դիւամոլ
 47 *a* տանջանաց, գի եթէ
 48 *b* լինէր երբեք ուստեք մեկնել

նէին երբեք ուրեք մեկնեալ¹ ի նմանէ՝ ան-
դէն դիւացն ի վերայ հասեալ² զայրազնե-
ցուցանէին, ³անդէն իւրեանց ատա-
մամբքն⁴ ուտել մարդկան⁵ զմարմինս իւ-
րեանց:

7 Արդ՝ իբրեւ լուաւ սուրբն ⁶Գրիգորի
րիոս ⁷զայս ամենայն բանս զոր խաւսեցան
առաջի նորա, իսկ⁸ նա յարտասուս հարեալ
ասէ ցնոսա. «Դուք ինքնին գիտէք զայն⁹
ամենայն ¹⁰չարիս, զոր դուքն¹¹ ընդ իս¹²
արարէք. զիա՞րդ¹³ կարիցէ մարդ տոկալ¹⁴
յայնչափ ¹⁵չարչարանաց վերայ, կամ
գո՞յր հնար տոկալ¹⁶ ժամ մի՝ լոկ ի ¹⁷տես-
լենէ աւճի միոջ ¹⁸բացուստ ի բաց, թող թէ
¹⁹ի մէջ բազմութեան աւճիցն²⁰ լինել ամս
հնգետասան²¹, ²²եւ ողջ ապրել, եւ տոկալ
եւ բնակել եւս հանապազ ի մէջ նոցա:

1 ad մեկնեալ / միւսն. մեկնել
2 ԱԲԴ գայրագնացուցանէին անդէն / b գայրա-
ցուցանէին
3 b եւ անդէն իւրեանց ատամամբք / βad անդէն
իւրեանց / t չիբ անդէն
4 adԱԲ ատամամբք
5 bd մարդկանն / ԱԲԴ չիբ մարդկան
6 ԱԲԴ գրիգորիոս զամենայն բանս / Դ գրանս / գոր
7 βabd գայս ամենայն բանս գոր / t գայն ամենայն
գոր
8 ԱԲԴ չիբ իսկ
9 β չիբ գայն
10 a չարիսն գոր ընդ
11 βbdԱԲԴ գոր դուք
12 Ա ընդ յիս
13 b արդ, փիս. զիարդ
14 a կալ, փիս. տոկալ
15 b ի չարչարանաց / βad չարչարանս, կամ գո՞յր
16 bԴ մարդոյ տոկալ
17 a տեսլեան աւճի
18 ԱԲԴ ի բաց փախչելով / Ա փառչելով / մարդիկ,
թո՛ղ / βabd չիբ փախչելով մարդիկ
19 βabdԱԲԴ ի մէջ բազմութեան / t ի բազմութեան
20 βabdԱ. աւճիցն / ԲԴԻ օճից
21 d հինգետասան
22 βabdԱԲԴ եւ ողջ ապրել, տոկալ / β եւ տոկալ / եւ
բնակել / Ա ի բնակել / եւս / ԱԲԴ չիբ եւս / ի մէջ
նոցա հանապազ / βabd հանապազ ի մէջ նոցա /
/ t եւ ողջ մնալ եւ բնակել եւս հանապազ ի մէջ
նոցա

8 Նախ յայդմ իսկ տեսէք զզաւրու-
թիւնն²³ Արարչին, զի որ զամենայն արար՝
զիարդ եւ կամի, յորժամ եւ կամի, յորժամ
եւ կամի կարող է զիւրաքանչիւր բարս
փոփոխել²⁴. զի եւ զայն²⁵ զմեղանչական²⁶
²⁷զթունաւոր ²⁸զազանս որ յանհնարին
²⁹զբի անդ՝ ընդ իսկ անարժանի³⁰ ընդ իւ-
րում ծառայիս քաղցրացուցանէր: ⁹Զի
թէպէտ եւ մեք անարժանք էաք՝³¹ սակայն
վասն ձերոյ³² ³³աւգտի զմեզ պահեալ՝ երե-
ւեցոյց³⁴ ³⁵զիւրոց սքանչելեացն³⁶ ³⁷զաւ-
րութիւն. ³⁸զի զմեզ պահեալ ³⁹ածեալ, ⁴⁰եւ
ի ձեր մշակութեան գործն եկեալ, եւ զաւ-
գուտն զձեր բերեալ, Աստուծոյ մարդասի-
րութիւնն⁴¹ մեաւք առ ձեզ կատարեսցի⁴²:

10 Եւ⁴³ կամ է՞ր ⁴⁴արդեաւք հնար
աղջկան⁴⁵ միոջ մանկամարդոյ՝⁴⁶ 1 ունել

23 Ա գորութիւն
24 b փոխել
25 ԱԲԴ այն
26 βabd մեղանչական
27 ab թիւնաւոր / ԱԲԴ գրեմաւոր զզազանութիւն
յանհնարին գրի անդրնդին / Դ անդրնդային /
28 βabd զազանութեանն / bd զազանութիւն / յան-
հնարին գրի / a գփի / անդ / b անտ / ընդ իս
անարժանի / b անարժան / ընդ իւրում ծառայի / a
չիբ ընդ իւրում ծառայի / t զազանս
29 t գրի անդնդային ընդ անարժանի իւրում
30 ԱԲ անարժան
31 bԱԲԴ եմք, փիս. էաք
32 a վասն ձեր
33 d օգտի ի մեզ պահեալ էցոյց
34 βa եցոյց, փիս. երեւեցոյց
35 ԱԲԴ զիւրոյ / a զիւր գտանչելեացն / b զիւրոյ
զաւրութեանցն զսփանչելիս, զի
36 d սփանչելեաց
37 βad զաւրութիւն. պահեաց զմեզ ի գործ
մշակութեան, զի աստուծոյ
38 ԱԲԴ զի եւ / h չիբ զի զմեզ պահեալ ... մեօք առ
ձեզ կատարեսցի (ԲԴ 9)
39 b ածեալ, զի եւ ձեր ի մշակութեան ի գործ
եկեալ, եւ ձեր աւգուտն ձեզ բերեալ
40 ԱԲԴ զի եւ ձեր մշակութեան զգործն եւ ձեր
աւգուտն եկեալ բերեալ ձեզ, աստուծոյ
41 Ա մարդասիրութիւն
42 d կատարիցի
43 βabd չիբ եւ
44 βad հնար արդեմք
45 a աղջկանն
46 βabd մանկան մարդոյ

զղէմ² առն³ սկայի, ⁴որպէս տեսէք⁵ իսկ ա-
 չաւք ձերովք. զիա՞րդ ⁶էր հնար այդմ լի-
 նել, եթէ ⁷ոչ Աստուծոյ⁸ էր տուեալ ⁹զիրա-
 ւունս յաղթութեանն՝ պահել¹⁰ ¹¹զիւր
 վկայսն¹² անարատութեամբ¹³ ¹⁴ի ձերոց
¹⁵յանցուածոց յանաւրէնութենէ¹⁶:
 11 Արդ՝¹⁷ վասն ¹⁸մահուան այնոցիկ
¹⁹սրբոց երանելեացն, որոց արիւն նոցա
²⁰հեղեալ յերկրի²¹ ձերում, որք արժանի ե-
 դեն Աստուածութեան²² շնորհացն եւ²³
 պատարագեցան²⁴, վասն որոյ եւ ձեզ այց
 եւ խնդիր եղեալ²⁵ Հայաստան աշխարհիս.
 վասն նոցա արդար արեանն²⁶ հեղլոյ եւ
 ձեզ քաւութիւն շնորհի աւաղիկ ձերով²⁷
 ապաշխարութեամբը²⁸ յամենապարզեւէն²⁹
 Աստուծոյ:

12 ³⁰Իսկ վասն իմ՝ ³¹արդեաւք ես ո՞չ
 էի ի հրամանէ Աստուծոյ ձեզ քարոզ, այլ
³²ի կամս մտա՞ց ³³իմոց. ³⁴եւ զիա՞րդ հնար
 էր այնմ լինել: 13 ³⁵Իսկ արդ գո՞յր ինձ
 արդեաւք ³⁶հնար իշխանութեան՝ իշխել³⁷
 բան մի ի ձէնջ թաքուցանել, ³⁸թո՞ղ թէ
 հրաման առեալ յԱստուծոյ: 14 ³⁹ ⁴⁰Չի եւ
 ես ⁴¹ի խոր վիրապի⁴² անդ զամենայն
⁴³աւր տեսիլ⁴⁴ տեսեալ աչաւք բացաւք
 զհրեշտակ⁴⁵ Աստուծոյ, զի հանապազ քա-
 ջալերէր զիս ⁴⁶եւ ասէր, որպէս եւ ⁴⁷այժմ
 իսկ ⁴⁸զնոյն տեսիլ տեսանեմ, ⁴⁹որ ասէ ցիս,
 թէ «Քաջալերեա՛ց⁵⁰, պինդ կաց, զի Տէր
 Աստուած պահեաց զքեզ եւ արժանի հա-
 մարեցաւ արբանեկութեան⁵¹ իւրոյ. ¹եւ ես

1 ԱԲԴ գղեմ ունել առն հսկայի
 2 a գղեմս
 3 βα առնն
 4 ԱԲԴ որպէս եւ
 5 βαbd տեսանէք
 6 bad հնար էր այդ [a այդմ] լինել
 7 Դ ոչ էր յաստուծոյ տուեալ
 8 βαbd աստուծոյ / ԱԲԴ յաստուծոյ
 9 ԱԲ իրաւունս յաղթութեան / Դ իրաւամբ
 յաղթութիւն
 10 βα պահեալ
 11 βαbԱԲԴ զիւր սուրբ
 12 a վկայն
 13 ԱԲԴ անարատ
 14 a ի ձեռն յանցուածոց անարեւնութեանն. այլ
 ԱԲԴ յանցուածոց [Դ ածածոց պատ.] անօրե-
 նութեանց
 16 b յանարեւնութենէն
 17 badԱԲԴ այլ, փիւս. արդ
 18 bad մահու երանելեաց վկայիցն, որոց արիւնն
 հեղաւ յերկրի ձերում եւ պատարագեցան
 արժանաւորապէս [a արժանապէս] աստուծոյ,
 վասն որոյ այց [a յայց] եւ խնդիր / b մահու
 ԱԲԴ երանելեացն սրբոց [Դ սրբոցն]
 20 ԱԲԴ հեղեալ է յերկրի
 21 b յերկրի / միւսն. ի յերկրի
 22 badt աստուածութեանն / Դ աստուածային
 23 ԱԲԴ չիք եւ (պատարագեցան)
 24 b պարգեւացն, փիւս. պատարագեցան
 25 ab խնդիր ելեալ
 26 a արեանցն
 27 bad չիք ձերով
 28 b ապաշխարութեամբը / միւսն. ապաշխարու-
 րեամբ

29 βαδԲԴ յամենապարզեւն / Ա յամենապարզեւն,
 ուղղուած՝ յամենապարզեւն
 30 s չիք իսկ վասն իմ ... մինչեւ վարդապետու-
 թեան վերջը (ՂԸ 28-31): Համառոտում է երրորդ
 զիրբը՝ թոչելով վկայարանների շինութիւնը, եւ
 իւր ծայրափաղը հասցնում է մինչեւ ձժ 6:
 31 Դ եւ ոչ արդեօք էի / b եւ ոչ ի հրամանէ աս-
 տուծոյ էի ձեզ
 32 βαbdԱԲԴ ի կամս կամաց իմոց
 33 bad իմոց. եւ զիարդ հնար էր այնմ լինել: Իսկ
 արդեւք էր ինձ իշխանութիւն բան մի ի ձեռն
 թագուցանել թէ թող թէ հրաման [ad թագուցա-
 նել թող թէ քան հրաման]
 34 bԱԲԴ չիք եւ զիարդ հնար էր այնմ լինել
 35 b իսկ արդեւք գո՞յր ինձ հնար իշխանութեան
 իշխել բան
 36 ԱԲԴ հնար իշխել բան մի
 37 t չիք իշխել
 38 ԱԲԴ թող թէ քան / t թող թէ քանգի / միայն βb
 չիք քան կամ քանգի
 39 b ստորին լուսանցում. «վայ մարմին ի վերա
 քո, որ ոչ մահ եւ ոչ տանջանք գեղ չեն ի խրա-
 տել»:
 40 βαbd զի էի ես
 41 b խոր (չիք ի) վիրապի անտ
 42 a վիրապին
 43 badԱԲԴ աւուրս տեսիլ [βd տեսիլս] տեսեալ / b
 աւր տեսիլ տեսանէի
 44 t չիք տեսիլ
 45 b զիրեշտակս
 46 t չիք եւ ասէր
 47 ԱԲԴ այժմիկ, փիւս. այժմ իսկ
 48 t գնոյնս տեսանեմ / b գնոյն տեսեալ որ
 49 ԱԲԴ որ ասեն ցիս եթէ [Դ եթէ]
 50 βαbdԱԲԴ քաջ լեր
 51 b գեղեց արբանեկութեան

ես քեզ ²զգործս մշակութեան իւրոյ, զի եւ դու ընդ այլ ³մշակսն մտեալ⁴ վարձս առցես ⁵զանապական պարգեւացն Քրիստոսի»:

15 Զի եւ ձեր իսկ⁶ արկեալ⁷ զիս ի խոր վիրապն⁸, յանհնարին ⁹տեղին ¹⁰մահուան, եւ ելեալ անտի¹¹ ողջանդամ կամաւքն Աստուծոյ: 16 Իբրեւ ոչ եթէ զայս ասելով¹² անձինս պարծանս տամ, այլ զի¹³ ոչ իսկ¹⁴ ¹⁵հնար է թաքուցանել զսքանչելիսն¹⁶ Աստուծոյ. ¹⁷քանզի ոչ իսկ¹⁸ թաքչի, այլ պատմի: 17 Վասն զի զիս¹⁹ ապրեցոյց²⁰ ի մահուանէ, որ յաչս ²¹ձեր մեռեալ համարեալ էի, որպէս ²²եւ դուք իսկ ձեզէն²³ վկայէք ինձ. ²⁴եւ դուք զի մեռեալ էիք ի մեզս ձեր՝ ահա աղբիկ²⁵ մեռեալքդ²⁶ ի ձեռն

մեռելոյս²⁷ կենդանանայք²⁸: 18 Վասն զի տուաւ ի ձեռս իմ պատմել ձեզ զհրամանս Աստուծոյ, ²⁹դարձուցանել զձեզ ³⁰ի ստուգութիւն, ³¹ի ճշմարտութեան ճանապարհն³², եւ³³ ի բաց լինել ձեզ յունայնութեան³⁴ պաշտամանց³⁵ անտի³⁶, ի քարեղէն, ի փայտեղէն³⁷, յարծաթագործ³⁸, ³⁹ի պղնձագործ պատկերաց այտի, որ ոչ ինչ իսկ են ⁴⁰եւ ոչ ումեք պիտանացու. դառնալ⁴¹ առ Աստուած կենդանի, որ արար զերկինս եւ զերկիր ⁴²եւ զծով եւ զամենայն ⁴³որ է ի նոսա, ⁴⁴եւ ի Բան նորա՝ յՈրդին միածին, եւ ի Հոգին կենդանի եւ կենդանարար, սրբիչ եւ քաւիչ երկրպագուաց եւ ⁴⁵փառաւորչաց իւրոց:

19 Իսկ եթէ զձեզ ⁴⁶յորդոր յաւժարութեամբ տեսանիցեմք⁴⁷ դարձեալ⁴⁸ առ

1 ԱԲԳ չիբ եւ ետ քեզ զգործս մշակութեան իւրոյ
2 βad գործ մշակութեան, զի
3 b մշակս վարձս
4 a մտանել
5 βabd չիբ գանապական պարգեւացն քրիստոսի
6 βad չիբ իսկ
7 ԱԲԳ ընգեցեալ, փ/ս. արկեալ
8 a ի խոր *վիապի
9 βadԱԲԳ տեղին [a տեղի] մահուան եւ [βad չիբ եւ] ելեալ անտի [βa անդի] ողջանդամ / bt տեղւոյն
10 b ի մահուանէ ելեալ անտի ողջանդամ իսկ / t մահուանէ ելեալ
11 t չիբ անտի
12 βadԱԲԳ անձինս ինչ
13 βabd չիբ զի
14 ԱԲԳt չիբ իսկ
15 ԱԲԳ է հմար
16 ad զսքանչելիս
17 βabdԱԲԳ քանզի ոչ / t զի ոչ
18 βad չիբ իսկ
19 ab չիբ զիս
20 d ապրեցոյցն
21 βabdԱԲԳ ձեր եւ [bԱԲԳ չիբ եւ] մեռեալ էի որպէս եւ [βad չիբ եւ] դուք իսկ [βad չիբ իսկ] ձեզէն [ԱԲԳ չիբ ձեզէն] վկայէք ինձ, զի [bԱԲԳ որ] յաչս ձեր եւ [bԱԲԳ չիբ եւ] մեռեալ համարեի [βd համարեալ էի] եւ դուք
22 a չիբ եւ դուք իսկ ձեզէն վկայէք ինձ
23 t չիբ ձեզէն
24 ԱԲԳ այլ դուք զի
25 βabd ահա աղբիկ
26 t մեռեալք / Ա *մեռեալքդ

27 Դ մեռելոյն
28 β կենդանացայք
29 In դարձուցանել ի ստուգութեան ցանապարհն: Վերջ: Այստեղից թոչում են. արդ այս ամենայն գործեցան (ՃԺ 3-5)
30 ԱԲԳt չիբ ի ստուգութիւն
31 b նշմարութեան (չիբ ի)
32 βd ցանապարհ
33 βad չիբ եւ
34 ԱԲԳt յունայնութեանց / β ի յունայնութեան
35 a պաշտամանցն
36 ԱԲ այտի
37 bԱԲԳ եւ ի փայտեղէն
38 b յարծաթեղէն
39 bԱԲԳ եւ ի պղնձագործ պատկերաց այտի [b անտի] / βad ի պղնձագործ [a ի պղնձագործ] պատկերաց անտի [β անդի] / t պղնձագործ ի պատկերաց
40 b եւ յոչինչ պիտանացու
41 βb եւ դառնալ
42 βabd չիբ եւ զծով
43 adԱ. որ ի նոսա
44 βabd եւ զբան նորա գորդին միածին եւ զհոգին կենդանի եւ զկենդանարար, զսրբիչ [β եւ զսրբիչ, b սրբիչ] եւ զփաւիչ [ab փաւիչ]
45 ԱԲԳ փառաբանչաց / β փառաւորչաց անուան իւրոյ / h փառաւորչաց իւրոց: Վերջ: Նորին ի նոյն գրոց. Արդ ի լնու վաթսներորդ վեցերորդ աւուրն (ՃԱ 1):
46 b յորդորս / ԱԲԳ յորդոր եւ յաւժար
47 a տեսանեմք
48 ԱԲԳ դարձեալս / βad չիբ դարձեալ

¹Աստուածուծիւն անդր՝ ախորժ² յաւժա-
րուծեամբ սկիզբն արասցուք ³ձեզ ⁴պատ-
մելոյ վասն արարչութեանցն⁵, թէ զիա՛րդ
բարի ⁶աշխարհս ստեղծաւ ի բարերարէ
անտի, թէ⁷ զիա՛րդ վարեցան կարգք⁸ աշ-
խարհիս⁹. զի ոմանք ի մարդկանէ ¹⁰զհա-
ճուծիւն բարեացն¹¹ յիւրեանց¹² կամաց
կատարեցին առ Աստուած. ¹³թէ որ¹⁴
զչարն գործեցին՝ ¹⁵աստէն պատժեցան
յերկրի¹⁶. ¹⁷թէ զիա՛րդ ¹⁸եկն Որդին Աստու-
ծոյ մարմնով յաշխարհ¹⁹ անարգութեամբ.
թէ զիա՛րդ գալոց է ի վախճանի նովին
մարմնով²⁰ ²¹եւ փառաւք ²²Հաւր, եւ վասն
լինելոց²³ բարեացն եւ հանդերձեալ դա-
տաստանին. եւ թէ ²⁴առ այժմ զիա՛րդ աւ-
րէն է մեզ²⁵ գնալ պատուիրանաւք²⁶ ըստ
կամացն Աստուծոյ. ²⁷եւ թէ ²⁸զիա՛րդ ա-
պաշխարուծիւն գտանել, ²⁹ընդ նմին եւ

զթողուծիւն³⁰ մեղաց³¹. ³²եւ թէ զիա՛րդ
³³զմեղուցեալսն տգիտութեամբ՝ քաւել, եւ
ըստ կամացն Աստուծոյ փախչել ի չարէ եւ
զբարիս գործել եւ խոստացելոց բարեացն
հասանել. ³⁴եւ թէ զիա՛րդ ³⁵արժան է գնալ
ի ճանապարհս³⁶ Աստուծոյ³⁷: 20 Զայս ա-
մենայն կարգաւ մի ըստ միոջէ ոճով³⁸
պատմեցից³⁹, անաշխատ լեզուաւ եւ ⁴⁰ան-
հանգիստ բերանով. զի եւ⁴¹ Տէր ըստ իւ-
րում մարդասիրութեանն⁴² ընկալցի զձեր
ապաշխարուծիւնդ, եւ դուք արժանի լի-
ջիք⁴³ մտանել ի շնորհս մարդասիրու-
թեան⁴⁴ ⁴⁵ի ձեռն Տեառն մերոյ ⁴⁶Յիսուսի
Քրիստոսի:

21 Սակայն⁴⁷ մեք ձեզ⁴⁸ ⁴⁹ի սկզբանցն
սկիզբն ⁵⁰արարեալ՝ սկսցուք ցուցանել
⁵¹զաշխարհի գարարչութիւնն, ⁵²բարերա-
րութեան բարեացն ⁵³ի բարերարէն, եթէ

1 Դ աստուածութիւնս անդր
2 ԱԲԴ մեք ախորժ
3 ԱԲԴ պատմել ձեզ վասն
4 a պատմելոյ յարարչութեանէ անտի, թէ / βd
պատմելոյ յարարչութեանցն, թէ / bt պատմելով
5 Դ արարչութեանց
6 ԱԲԴ ստեղծաւ աշխարհս
7 b եւ թէ
8 βabd վարք, փխ. կարգք
9 βabdԱԲԴ աշխարհիս / t աշխարհի
10 ԱԲԴ զհանութիւն կամաց իւրեանց
11 βabd չիք բարեացն
12 ab իւրեանց
13 ԱԲԴ եթէ որ / b եւ որ
14 β որք
15 βabdԱԲԴ պատժեցան աստէն յերկրի /b յերկրիս/
16 t ի յերկրի
17 bԱԲԴ եթէ զիարդ
18 ԱԲԴ որդին աստուծոյ եկն
19 b յաշխարհս
20 Ա մարմնովն
21 b եւ թէ / a չիք թէ / βabd չիք եւ
22 β չիք հար / a հար եւ հանդերձեալ բարեացն
եւ հանդերձելոց դատաստանաց, եւ թէ
23 bԴ լինելոյ
24 βabd առ այժմ / ԱԲԴտ այժմ
25 βabd չիք մեզ
26 Դ չիք պատուիրանով
27 Ա եւ եթէ / βd չիք եւ (թէ) / a չիք եւ թէ
28 βad զիարդ հնար է ապաշխարութիւն
29 βad եւ ընդ նմին գթողութիւն

30 bԴ բողոքիւն
31 b չիք մեղաց
32 Ա եւ եթէ / ad չիք եւ (թէ)
33 b զի մեղուցեալս տգիտութեամբն
34 aԱԲԴ եւ եթէ /a չիք եւ/
35 βabdԱԲԴ արժան է / t արժանի (չիք է)
36 ԱԲԴ ի ցանապարհն
37 b տեառն աստուծոյ
38 βabdԴ չիք ոճով
39 ԱԲԴ պատմեցուք
40 Բ անհանգիստ բարբառով, զի
41 βad չիք եւ (տէր)
42 Ա մարդասիրութեան
43 abԱԲ լիջիք / βd լինիջիք / Դt լինիք
44 ԱԲԴ մարդասիրութեան / βabd մարդասիրու-
թեանց
45 ԱԲԴ չիք ի ձեռն
46 Դ եւ փրկչին յիսուսի փրիստոսի / β յիսուսի
փրիստոսի. ընդ որում ընդ հար եւ ընդ հոգոյն
սրբոյ փառք... ով ասացէ... ողորմեա գրողի
սորա... փրիստոս աստուած զինքն սուրբ գրի-
գորոյ մասնակից արասցէ ամէն: Վերջ:
47 t չիք սակայն
48 t չիք ձեզ
49 ԱԲԴ ի սկզբանց / d յիսկզբանցն
50 b արասցուք սկսցուք
51 abdԱԲԴ գարարչութիւն /ԲԴ գարարչութիւնն/
աշխարհիս /b աշխարի, ԱԲԴ աշխարհի/
52 ad չիք բարերարութեան բարեացն
53 bԱԲԴ ի բարերարէ /b ի բարէ/ անտի

դուք կամիցիք¹ սրտի մտաւք ունկնդիր լինել եւ հաւատալ: 22 Սակայն մեք² անտուտ ի բնէ սկիզբն արասցուք պատմելոյ⁴ ձեզ⁵ նախ՝ վասն մեծի⁶ միոյ միայնոյ բարերարին, ⁷եւ ապա՝ եղելոցս⁸ 9ամենեցուն ի նմանէ: 23 Այլ զամենայն ի ձեր¹⁰ աշակերտելոցդ¹¹ յաւգուտ փութամբ կատարել ըստ հրամանի Աստուածութեանն. կարեւորագոյն ¹²համարեցաք ¹³ընդ նորա եւ վասն նորին դիպանագոյն¹⁴ ¹⁵եւ նմանագոյն բանիւք զփոխանակն¹⁶ թելադրել¹⁷. ¹⁸Գի վասն Աստուածութեան¹⁹ են բանքս²⁰. քանզի ²¹գիտեմք, թէ²² նա է ճշմարիտ Աստուած:

24 Այլ ոչ եթէ զանհաս բնութենէն ²³կարիցէ ոք ճառել, եւ որպէս էն՝ զայն ²⁴կարիցէ ոք պատմել. գի անհաս եւ ²⁵ան-

բաւ ²⁶եւ ²⁷անբաւանդակ եւ²⁸ անքնին է²⁹, անմատոյց ³⁰եւ անիմաց է յամենայն արարածոց, աներեւոյթ ի տեսլենէ եւ մաւտ ³¹առ ամենեսին խնամով ³²տեսչութեամբ գթութեամբ, ³³չնորհաւք ³⁴մարդասիրութեան իւրոյ. ոչ տեսաւ երբեք ի մահկանացու մարմնաւորաց, նա եւ ոչ ի հոգեղինաց եւ ի հրեղինաց զուարթնոց: 25 ³⁵Միայն փառաւորեալ յամենայն³⁶ արարածոց. քանզի ամենայն ինչ ³⁷ի նմանէ է, բայց ³⁸նա միայն ինքնութեամբ:

26 ³⁹Սակայն արք արդարք ի մարդկանէ, որ⁴⁰ արժանի եղեն⁴¹ ճանաչել զարարչութիւն նորա, եւ երկրպագութեամբ⁴² կամացն հնազանդեալ⁴³ հրամանակատարք⁴⁴ մշտնջենականին⁴⁵ եւ աստուածամերձ ⁴⁶կենացն պատմող մարգարէք անուանեցան ի դարս⁴⁷ առաջինս՝ յաստուածա-

1 *ԵԱԲԻ* կամիցիք
 2 *ԵԱԲԻ* սակայն մեր սկսեալ անդուստ /*Գ* անուստ/ աստի /*Ե* անդի/ սկիզբն / *ad* սակայն մեր սկսեալ /*ա* սկիզբն արարեալ/ անտուստ ի բնէն /*ա* ի բնէ./ սկիզբն
 3 *t* անտուստ իսկ սկիզբն
 4 *ԱԲԻ* պատմել
 5 *abd չիք* ձեզ
 6 *b* միոյ միայն բարերարին
 7 *ad* եւ ապա ամենայն արարածոց ի նմանէ եղելոց զամենայն ի ձեր աւգուտ փութացուց մատակարարել ըստ հրամանի
 8 *b* եղելոց
 9 *ԱԲԻ* ամենայնի ի նմանէ / *b* ամենեցուն ամենայն ի նմանէ
 10 *b* ի ձերոց
 11 *ԱԲԻ* յաշակերտելոցդ / *b* աշակերտելոց
 12 *ad* համարեցաք վասն նորա եւ յաղագս նորին դիպանագոյն եւ
 13 *Դ* ընդ նորա եւ ընդ նորին
 14 *ԱԲԻ* դիպողագոյն / *b* դիպանագոյն, *ուղղուած՝* դիպողագոյն
 15 *Դ չիք* եւ նմանագոյն
 16 *abd* զփոխանակն /*Ե* փոխանակ/ / *t* զփոխարէնն / *ԱԲԻ* զփոխանորդն
 17 *ԲԻ չիք* թելադրել
 18 *abdԱԲԻ* քանզի վասն
 19 *bdԱԲԻ* աստուածութեանն
 20 *ad* բանքս / *միւսն*. բանք
 21 *b* գիտեմք գի է նշմարիտ / *Դ չիք* գիտեմք թէ
 22 *aԱԲ* եթէ
 23 *b* կարիցեմք նառել
 24 *b* կարիցէ. *nf* ասել կամ պատմել

25 *d* անբաւ է եւ անբովանդակ եւ անքնին է
 26 *b* եւ անբաւանդակ է, անքնին եւ անմատոյց եւ անիմաստ ամենայն արարածոց, աներեւոյթ է ի տեսլենէ եւ մաւտ է
 27 *a* անբովանդակ եւ անքնին է / *ԲԻ* անբաւանդակ է
 28 *ԱԲԻ չիք* եւ (անքնին)
 29 *t չիք* է (անմատոյց)
 30 *ad* եւ անիմաց է / *միւսն*. *չիք* եւ
 31 *abdԱԲԻ* առ ամենեսեան խնամով /*ԱԲԻ* եւ խնամով/
 32 *b* եւ տեսչութեամբ եւ գթութեամբ շնորհացն մարդասիրութեամբն
 33 *t* շնորհաց մարդասիրութեամբ իւրով
 34 *ԱԲԻ* մարդասիրութեան իւրոյ
 35 *ԱԲԻ* միայն է
 36 *abd* է յամենայն /*d* ամենայն/
 37 *Դ* ի նմանէ, բայց միայն է
 38 *ԱԲ* նա միայն է
 39 *a* սակայն արդարք արք ի մարդկանէ
 40 *b* որք
 41 *a* եղենս
 42 *b* երկրպագութեան / *ԱԲԻ* յերկրպագութեան / *ad* եւ /*ա չիք* եւ/ երկրպագութեամբ
 43 *d* հնազանդել
 44 *ԱԲԻ* հրամանակատարքն /*abdt* հրամանակատարք
 45 *ԱԲ* մշտնջենական / *ad* մշտնջենականին / *Ե* ի մշտնջենաւորական
 46 *ad* կենաց պատմաւոր մարգարէք / *ԵԱԲԻ* կենացն վայելչութեամբ մարգարէք
 47 *bdԱԲ* ի դարսն

պաշտ² յազգէն³ եբրայեցւոց, յԱբրահամեան զաւակէն, որ աստուածպաշտութեամբն⁴ ընտրեալ՝ ամենայն ազգաց հայր անուանեալ⁵. ⁶Գի ի գլուխ ⁷հաւատոց արդարութեան ամենեցուն ելեալ նստիցի⁸ յառաջահաւատն պարծանաւք, արդարեւ իսկ հայր անուանեալ, ⁹յորոյ աւրինակ եւ ծնունդքն սերեալք ի նմանէ՝ ժողովուրդ առաջին եւ սեպհական անուանեալ:

²⁷ ¹⁰Յորոց միջի¹¹ ¹²եւ մարգարէքն իբրեւ լուսաւորք աստուածապայծառ պատգամաւքն¹³ ծագեցին, որք ¹⁴Հոգւոյն շնորհաց Աստուածութեանն արժանի եղեն՝ ուսուցանել ամենեցուն զաւրէնս¹⁵ Աստուծոյ, ¹⁶եւ զկամս¹⁷ եւ զկարգս¹⁸ նորուն ուղղութեան երկնաւոր հրամանացն¹⁹ ամենայն ուրուք²⁰ ²¹առաջի դնելով, ²²որպէս նոցուն իսկ մատեանք²³ մարգարէութեան²⁴

հաւաստեալ²⁵ պատմեն²⁶. ²⁷որ ²⁸յամենեցունց յաւգուտ²⁹ մինչ ի վախճան ընթացեալ³⁰, լի արարեալ զտիեզերս յաւրինեալ ընթերցուածովքն³¹ յանդիման ³²կացուցանել զարուեստն մարգարէական³³ աստուածեղէն բանիցն. ³⁴որպէս զի հնար լիցի ամենայն հնազանդելոցն բանից նոցա՝ զԱստուած ինքնին գլխովին յանդիման տեսանել ըստ տեսչութեանն:

²⁸ Արդ՝ ի մէջ սրբոցն³⁵ աստուածապաշտ ³⁶գնդաց մարգարէիցն ոմն յարուցեալ մեծ մարգարէ, որոյ³⁷ անուն Մովսէս կարգացեալ, արժանի եղեալ Աստուածութեան շնորհացն³⁸. ³⁹որոյ սկիզբն արարեալ ուսուցանելոյ յամենաստեղծ յսկզբնագործ ժամանակէն՝ աշխարհահամար աշխարհա-

1 t առաջին / b առաջինսն
2 ժԱ.տ աստուածապաշտ
3 Դ ազգէ / t յազգէն
4 a ԱԲԴ աստուածապաշտութեամբ
5 a անուանել
6 ԱԲԴ գի իբրեւ գլուխ / t գի իբրեւ գլուխ / ad գի ի գլուխ / b գի իբրեւ ի գլուխ
7 b հաւատոցն արդարութեանն
8 ԱԲԴ նստիցի
9 ad յորոյ արինակ եւ ծնունդն սերեալք [d սիրեալք] ի նմանէ ժողովուրդ առաջին եւ սեպհական անուանեալ [a անուանել] / b ԱԲԴ որոյ զաւակն իսկ [t չի՛ք իսկ] ժողովուրդ [b ժողովուրդն] առաջին սեպհական [ԱԲԴ չի՛ք առաջին, b առաջին էր սեպհական] անուանեալ [ԱԲԴ անուանեցաւ]
10 d չի՛ք յորոց միջի եւ մարգարէքն իբրեւ
11 b ի միջի
12 t չի՛ք եւ / ԱԲԴ եւ մարգարէքն իսկ
13 b պսակաւքն, փխ. պատգամոքն
14 abd հոգւոյն շնորհաց / t հոգւոյ շնորհացն / ԱԲԴ հոգւովն աստուածութեանն [Ա. աստուածութեան] շնորհաց
15 ԱԲԴ գորէնսն
16 ԱԲԴ եւ զկամս կարգաց
17 b զկամսն
18 a զկարգս
19 b հրամանաց
20 abd ԱԲԴ ուրուք / t ուրեք
21 a առաջնորդելով, փխ. առաջի դնելով
22 ԱԲԴ որպէս եւ / b եւ որպէս
23 ab ԱԲԴ մատեանքն

24 ԱԲԴ մարգարէութեան / ad մարգարէութեանն / b մարգարէութեամբ
25 ԱԲԴ հաւաստի
26 d պատմին
27 ad որոց ամենեցուն աւգուտ մինչեւ
28 b ամենեցունց իսկ
29 ԱԲԴ աւգուտ
30 ԱԲԴ ընթերցեալ, փխ. ընթացեալ
31 ad ընթերցուածովքն / b ԱԲԴ ընթերցողականացն [b ընթերցաւողականացն]
32 b կացուցանեն զարուեստ
33 a մարգարէութեան
34 ad որպէս զի հնար լիցի ամենայն հնազանդելոցն բանից նոցա զաստուած ինքնին գլխովին [d աստուած ինքն ի գլխովին] յանդիման տեսանել ըստ տեսչութեանն [d տեսչութեանն]: Արդ / b ԱԲԴ որպէս զի համարեալ լիցի գերանելիսն իսկ գլխովին [b համարեալ իսկ լիցի գերանելիսն գլխովին] յանդիման տեսանել: Արդ
35 ԱԲԴ սրբոց
36 abd գնդացն [b գնտիցն] մարգարէից
37 abd ԱԴ որոյ / Ա.տ որում
38 b շնորհաց
39 b ԱԲԴ որ եւ սկիզբն արարեալ ուսուցանելոյ [ԱԲԴ ուսուցանել] ամենեցուն [b յամենեցունց] առեալ զնշմարիտ գիտութիւն [ԲԴ գիտութիւնն] աշխարհահամար աշխարհապատում մեծն [b մեծ] մարգարէիցն [ԱԲԴ մարգարէից], անտի եւ մեր սկիզբն արարեալ ամենուոյց / ad որոյ սկիզբն արարեալ ուսուցանելոյ յամենաստեղծ յիսկզբնագործ ժամանակէն աշխարհամար [աշխարհահամար] աշխարհապատում մարգարէութեամբ ամենեցուն աւանդաց զնշմարիտ գիտութիւն: Ըստ նմին արինակի եւ մեր անտի սկիզբն արարեալ ամենուոյց

պատում մարգարէութեամբ՝ ամենեցուն անանդեաց զճշմարիտ գիտութիւն: 29 Ըստ նմին անրինակի եւ մեր անտի սկիզբն արարեալ՝ ամենուսոյց ¹չնորհաւք Հոգւոյն բան² ի գործ արասցուք վարդապետել ձեզ, ³փոյթ յանձին⁴ ⁵կալեալ վասն երկուց աշխարհաց հաստատելոց⁶ ի բարերարէն Աստուծոյ, ⁷վասն սկզբան եւ կատարածի, վասն անցաւորիս ⁸եւ ⁹վասն յաւիտենական¹⁰ մշտնջենաւորին¹¹: 30 Մեզ տացին¹² բանք ի բերան, ¹³մեզ՝ ցուցանել զաւգուտն, եւ ձեզ՝ լսել, ընդունել եւ հաւատալ, եւ քակել ի սատանայական¹⁴ գործոց չարութենէ¹⁵, եւ աստուածամուխ կենացն լինել ժառանգորդ:

30 Արդ՝¹⁶ սկսցուք շնորհաւքն Քրիստոսի ¹⁷ձեզ պատմել մի ըստ միողէ մանրապատում նշանակաւք¹⁸, եւ դուք ¹⁹ունկնդիր եղեալ սրտի մտաւք լուիջի՛ք»:²⁰

- 1 b շնորհաւքն գիտուցն բանս ի գործ արկցուի վարդապետել
- 2 ad բանս
- 3 ad փոյթ ստիպով [d սիրով] վասն երկուց
- 4 t ի յանձին
- 5 t կալեալ եւ վասն
- 6 bԱԲԴ հաստատելոյ
- 7 adԱԲԴ վասն իսկզբանց [d իսկզբանց] / b վասն սկզբան / t ի սկզբան (չի՛ք վասն)
- 8 abd եւ վասն յաւիտենական / t եւ յաւիտենական
- 9 Դ չի՛ք վասն յաւիտենական
- 10 ԱԲ չի՛ք յաւիտենական
- 11 b մշտնջենականին
- 12 d տացի
- 13 pabd մեզ [abd ձեզ] ցուցանել զաւգուտն եւ ձեզ լսել [ad անել եւ] ընդունել / ԱԲԴ ցուցանել ձեզ զօգուտն. ինձ ասել եւ ձեզ լսել եւ [ԱԲԴ չի՛ք եւ] ընդունել
- 14 b ի սատանական
- 15 pԱԲԴ չարութենէ / adt չարութենէ / b չարութենէ

- 16 pabdԱԲԴ արդ / t արդեօք
- 17 pad ձեզ պատմել / ԱԲԴ պատմել ձեզ / b ի ձեզ պատմել / t չի՛ք ձեզ
- 18 abdԱԲԴ նշանաւք / pt նշանակաւք
- 19 ԱԲԴ ունկնդիր լիջի՛ք եւ սրտի / d ունկնդիր լի սրտի / a ունկնդիր լեալ սրտի
- 20 a անկնդրում է վերջում. «փառք քեզ, փառք քեզ փառաց թագաւոր» / b անկնդրում է. «Յանուազ բարէն եւ յանաղաւտ լուսոյն... հայցեցէ... քաղցեալ գազանիս ողորմութիւն... յաւիտեանս»

ԻԳ. Տէր Աստուած, որ նա միայն
2ինքնուրթեամբ, 3եւ 4ոչ ոք յառաջ քան
զնա. 5չիք ոք այլ6 Արարիչ ամենայնի՝ որ
երեւի եւ որ ոչն7 երեւի. բայց 8Որդին միա-
ծին որ ի Հաւրէ ծնեալ, եւ Հոգի 9նորուն
որ ի նորին յէութենէ10, որով եղեւ11 աշ-
խարհս12 ի սկզբանց13 անդ, արարեալ
միասնական Երրորդութեանն14 միով զաւ-
րութեամբ15 կամացն 16ամենազաւրաց,
միախորհ17, միակամ, միաբուն 18ինքնու-
թեամբ, 19եւ ամենայն ի նմանէ եղեալ20,

երկինք21 եւ երկիր: 2 Արարեալ գերկինս
խորանարդ Հաստայարկ, եւ գերկիր թանձ-
րայատակ 22աղխեալ սեղմեալ. եւ գերկինս
կախեալ23 զոչնչէ, եւ գերկիրս24 ի վերայ
ոչնչի25 կացուցեալ, եւ ի նմին զան-
դունդս26 Համատարածս 27խաւարազգածս
աներեւոյթս անկազմս 28անարարս եւ ան-
յարդարս, անպատրաստս ստուերամածս:

3 Եւ անդէն իսկ29 ընդ30 ասելն Հաւրն
արարչութեան31 ցարարչակից32 33Որդին եւ
ցՀամագործ34 35Հոգին որ ի վերայ ջուրցն
չըջէր, անդ36 ի ներքոյ ջուրցն 37Հրամա-
յեաց լինել կազմածոյն 38յաւրինուածոց ա-
րարածոց: 4 Ասացեալ 39ի Հաւրէ 40առ
խորհրդակալսն խորհրդակատարսն Համա-
գործսն՝41 լինել լոյս, եւ անդէն եղեալ
լոյսն Համասփիւռ՝42 խաւարակուլ աւրա-
բեր: 5 Եւ յետ այսորիկ Հաստատութիւն
ջրամած սառնեղէն ծովահերձ43 ջրաբա-

1 վերնագիրք
p վարդապետութիւն տեսոն սրբոյ գրիգորի
ac վարդապետութիւն սրբոյն գրիգորի լուսա-
ւորչին
b չիք վերնագիրք. ունի լուսանցագարդ եւ կիսա-
խորան կարմրադեղ:
d վարդապետութիւն սրբոյն գրիգորի / ԱԶ յա-
ղագս քարոզութեան եւ վարդապետութեան
սրբոյն գրիգորի լուսաւորչին դիւարախ ոսմիւն
ԲԳեէԼԿտ վարդապետութիւն սրբոյն գրիգորի
առն [Բ առնն] աստուծոյ
Դօ վարդապետութիւն սրբոյն գրիգորի առն
արդարոյ
β եւ միւս նաորնտիրները չունին վարդա-
պետութեան այս մասը:
2 d ինքնութեամբ է
3 ad եւ այլ ոչ ոք յառաջ / pb եւ ոչ ոք յառաջ
4 ԱԲt չիք ոչ ոք
5 b եւ չիք ոք այլ որ երեւի արարիչ եւ որ
6 p այլ
7 ad ոչ
8 a որդիի ... հոգիի (յան.)
9 abd նորին / p չիք նորուն որ
10 pԱԲ էութեան
11 b եղեալ
12 pad աշխարհ
13 p սկզբանց (չիք ի)
14 Ա երրորդութեան
15 pad գաւրութեան
16 b ամենազաւրացն, մի խորհուրդ, մի կամ
17 pd միախոհ
18 p ինքնութեանէն եղեալ. մեզ թուում է պակասա-
ւոր. եւ պիտի լինի՝ ինքնութեամբ եւ ամենայն
ի նմանէն եղեալ
19 b եւ ամենեքեան / ad եւ ամենայն
20 ad եղեալ

21 a եւ գերկին
22 Ա աղխեալ, սեղիսեալ, սեղմեալ
23 b կախեալ, փխ. կախեալ
24 ԱԲ եւ գերկիր
25 b ի վերայ յոչնչի
26 p գանդունդսն
27 b եւ անպատրաստս ստուերամածս խաւարա-
զգածս
28 b եւ անարարս / ad եւ անարարս [d աւելաց-
նում է եւ] անյարարս եւ անպատրաստս
29 t չիք իսկ
30 ԱԲ չիք ընդ
31 b հար արարչութեանն / d արարչութեանն
32 bd արարչակից
33 d որդին նայ համագործ
34 b եւ համագործ
35 abdԱԲ հոգին [a հոգիին] իսկ որ ի վերայ
36 ԱԲ չիք անդ
37 abd հրամայեալ լինելոյ կազմածոյ
38 b յարինուածոյ արարածն
39 b ի հարեւ առ խորհրդակալսն համագործս
40 ԱԲt առ խորհրդակատարսն
41 bԱԲt համագործ
42 d համափիւռ
43 a ծովահերձ

ժին¹. որով երեւեալ ²ցամաքն ամենածին ծաղկաբուլիս³ տնկաբեր⁴: 6 Եւ յետ այսորիկ ասացեալ միասնական Երրորդութեանն⁵ զաւրուութեան⁶ լինել ⁷լուսաւորացդ առ ի ջրեղէն խորանանման⁸ հաստատութեան⁹ երկնին¹⁰ ճառագայթածիգք¹¹, աշխարհագունդք, նշանացոյցք¹², ժամանակաչափք. ¹³Եւ ապա ¹⁴զազգն շնչակեաց թռչնոց¹⁵ եւ գեռնոց եւ ջրածին կայտառաց¹⁶:

7 Յետոյ բղխեալ եռացեալ յերկրէ ¹⁷ամենայն չորքոտանեաց ազգ¹⁸, իւրաքանչիւր ըստ իւրում կարգի, վայելելիս¹⁹ հաստատեալ²⁰ յառաջակամ պատրաստութեամբ²¹ ²²կամացն Աստուածութեան առ ի պատիւ մարդոյն: 8 Որ²³ զվայելչականն²⁴ ²⁵Հանդերձեալ առնել Արարչին, որ կամարար կամացն առեալ անդէն զբարերարու-

թիւն²⁶ իւր ցուցանել, ²⁷առնել ²⁸զբանաւոր զիմաստուն զխաւսուն²⁹ արարածն, ի մէջ ³⁰անխաւս անբան անիմաստ արարածոցն: 9 Զի իմաստունն զիտասցէ ³¹զպատիւ Արարչին. ³²իմացեալ զԱրարչին ³³սքանչելութեան շնորհս³⁴ փառաւորութեան՝ զիտասցէ³⁵ դարձուցանել ի նմանէ ³⁶զփառաւորութիւն փոխարէն. ³⁷Եւ ընդ նմին եւ ի ձեռն նորին՝ ամենայն արարածք երեւեալ³⁸ գործքն մատուցեն զփառաւորութիւն:

Ի՛. Իսկ ի մէջ ³⁹աներեւութիցն արարեալ աներեւոյթ ⁴⁰փառաւորիչս – զաւրս հրեշտակաց ⁴¹Հոգեղէնս, հրեղէնս, բազմութիւնք զուարթնոց: 2 Սոքա յաւրս վերինս բնակեալ են, ի վերայ հաստատութեան⁴² ջրայարկի. իսկ մարդկանս⁴³ ի ներքոյ, ի հոգեղէն⁴⁴ բնակութեան⁴⁵ երկրիս⁴⁶, տուան վիճակք: 3 Զի⁴⁷ Աստուծոյ բարերարի զամենայն⁴⁸ արարեալ, կարգս⁴⁹ լի-

1 Ա. ջերարածին
 2 Ե ցամաքն ամենայնի ծովաբուլիս տնկաբեր
 3 ԵԱԲԻ ծաղկաբուլիս
 4 Ա. տնկաբեր
 5 Ա. երրորդութեան
 6 Ե ցաւրութիւն
 7 Ե լուսաւորաց առնել հրեղէն խորանման / ԵԱԲԱԲ լուսաւորաց
 8 ԵԺ խորանման
 9 Ժ հաստատութեանն
 10 Ե Երկնին
 11 Ե մտազայթածիգք
 12 Ժ նշանացոյց
 13 Ժ չի՛ք եւ ապա զազգն (բաց տեղ)
 14 Ե ազգ նշանակեաց թռչնոց եւ սողնոց եւ գեռնոց / Ե ազգն շնչակեաց
 15 Ժ թռչնոցն
 16 ԵԺ կայտառացն / Ե կայտոր-աց
 17 ԵԺ ազգն ամենայն չորքոտանեաց, իւրաքանչիւր վայելելիս [Ժ վայելելիւն] հաստատեալ / Ե ազգն ամենայն իւրաքանչիւր ըստ իւրում վայելեսցոյ՛ք հաստատեալ յառաջակողմն
 18 ԱԲ ազգք
 19 ԱԲ վայելեսցոյ՛ք / Ե վայելիւք
 20 ԱԲ հաստատեալք
 21 ԵԺ պատրաստութեամբ / Ե պատրաստութեանն / ԱԲԻ պատրաստութեանն
 22 Ե կամաց աստուածութեանն
 23 ԵԺ չի՛ք որ (զվայելչականն)
 24 Ժ զվայելչականն
 25 Ե մարդկան հանդերձեալ արարչին, որ բարերար կամացն

26 Ե զբարերարութիւնն
 27 Ե առնել զիմաստուն զբանաւոր զխաւսուն արարածս
 28 ԵԺ զբանաւորն զիմաստունն
 29 Ժ զխաւսուն
 30 ԵԺ անխաւս անբան / ԱԲԻ անբան անխոս
 31 Ե զպատիւ արարչին. իմացեալ զպատիւ արարչին
 32 ԱԲ չի՛ք իմացեալ զարարչին
 33 Ե սքանչելութեան շնորհ փառաւորութեանն / ԱԲ սքանչելագործութեան / Ե սքանչելութիւն, շնորհս փառաւորութեան զիտասցէ
 34 ԵԺԱԲ շնորհ / Ժ զշնորհ
 35 ԵԺ Ե զիտասցէ
 36 Ա. զփառաւորութիւնն / Ե զփառաւորութեան (պատ.) փոխարէնսն
 37 Ե չի՛ք եւ (ընդ) / Ե չի՛ք եւ ընդ նմին
 38 Ե Երեւելի
 39 ԺԱ. աներեւոյթիցն / Ե չի՛ք աներեւոյթիցն արարեալ
 40 Ե փառաւորիչ ցաւրք
 41 ԵԺ հոգեղէնք հրեղէնք
 42 Ժ հաստատութեանն
 43 Ե մարդկանն
 44 ԵԺԱԲ հոգեղէն (չի՛ք ի)
 45 ԵԺ բնակութեանն
 46 ԵԺ չի՛ք երկրիս
 47 ԵԺ Ե Ե Ե
 48 ԵԺ զամենայնն / ԵԱԲԻ զամենայն
 49 Ե կարգս / ԵԺԱԲ կարգս / Ե ի կարգիս

նելութեան¹ ²Հաստատեալ. իսկ չարն յանձնիշխան կամաց մտեալ՝ ³կործանէ զիւրաքանչիւր⁴ ոք առանձինն⁵. այլ⁶ յԱրարչէն բարի եղեալ ⁷ամենայնն Հաստատեցաւ:

⁴ Որ յառնելն⁸ զմարդն՝ սքանչելագոյն ⁹կարգաւ զիշխանն ¹⁰ի մէջ անցուցեալ, ¹¹եւ անդ է տեսանել սքանչելիս¹² եւ¹³ զարմանալիս եւ¹⁴ անհասական հրեշտակակերպս¹⁵: ⁵ Արասցո՛ւմ, ասէ, մարդ ըստ պատկերի մերում եւ ըստ նմանութեան՝: ⁶ Իսկ արդ՝ ըստ որո՞ւմ պատկերի արդեաւք ասիցէ¹⁶, եւ¹⁷ կամ¹⁸ ըստ որո՞ւմ նմանութեան զմարդն¹⁹ առնել. քանզի անեղծական, անստեղծական, անտարրական, իսկական Աստուածութիւնն²⁰ ճանաչի: ⁷ ²¹Ո՞րպէս լինելոցն²² արդեաւք²³ էականին Հանգոյն առնոյր լինել, կամ²⁴ հողն սակաւիկ՝ ինքնաբուն²⁵ զաւրութեանն²⁶ Աստուծոյ. ²⁷որ եւ անտեղեաւք²⁸ եւ անչա-

փակալ²⁹ վայրաւքն³⁰, անսկզբնական լիութիւնն³¹ անմատոյց յումեքէ³² ունի մշտընջենաւոր նոյն պարզական³³ եւ ³⁴անշարժական միապէս:

⁸ Իսկ արդ՝ ո՞րպէս ստեղծականին զինքն աւրինակ դնիցէ³⁵, եւ³⁶ կամ զկաւն դրաւչեալ³⁷ Աստուծոյ պատկերաւն ձեւիցէ. զոր եւ ասէն իսկ, թէ³⁸ Ըստ պատկերի Աստուծոյ³⁹ արար զնա՞: ⁹ Նախ ասաց բանս յառաջասաց⁴⁰ պատմութեան⁴¹ Հանդերձելոցն, ապա⁴² անց յառաջակայսն⁴³, եւ ⁴⁴ի լինելոցսն նշմարեցուցանէ: ¹⁰ ⁴⁵Եւ են որ անդէն իսկ մատալուտ առաջոյ⁴⁶ ⁴⁷ի նոյն ի նմին ժամանակի դէմ⁴⁸ յանդիման ցուցանէ⁴⁹. զի ⁵⁰տէր ըստ պատկերի Աստուծոյ արար զնա: ¹¹ Մի՞⁵¹ վասն ⁵²իմաստութեան, բանաւորութեան⁵³, խելա-

1 abt լինելութեանն
2 b հաստատեալ է
3 ad կործանէ զիւրաքանչիւր / bԱԲt կործանի
4 bt իւրաքանչիւր / ԱԲ յիւրաքանչիւր
5 ԱԲ առանձին
6 b իսկ, փ/ս. այլ
7 ԱԲ հաստատեցաւ ամենայն / ab ամենայն
8 dԱ առնել
9 Ա կարգեցօ զիշխան
10 a ի մէջ կացուցեալ
11 Բ եւ անդ է / abdԱ. t եւ անդէն
12 adԱԲ սքանչելիս / bt զսքանչելիս
13 bԱԲ չի՞ք եւ (զարմանալիս)
14 ad չի՞ք եւ (անհասական)
15 b հրեշտակակերպս / adԱԲt հրաշակերտս
՞ Ն՞. Ա՞ 26
16 d ասացեմ
17 ad չի՞ք եւ
18 b չի՞ք կամ
19 d եւ մարդ
20 aԱ աստուածութիւն
21 b որպէս արդեաւք լինելոյ
22 adԱԲ լինելոյ
23 a արդիւք / d արդեմ
24 b չի՞ք կամ
25 b ինքնաբունիս, փ/ս. ինքնաբուն
26 Ա զօրութեան
27 b որ տեղեաւք

28 ad անտեղեաւք / ԱԲt անտեղօք
29 ad անչափակալ / bԱԲt անչափական
30 abd վայրաւքն / ԱԲt վայրօք
31 ad լիութիւնն / b լիութիւն / ԱԲt զօրութիւնն (Ա զօրութիւն), փ/ս. լիութիւնն
32 b յիմեմէ
33 ԱԲ պարզականն (Ա լուսանցումն ան)
34 ԱԲt անշարժականն / b անշարժ, անմիապէս
35 ad դիցէ
36 abd չի՞ք եւ
37 a դրոշեալ
38 b եթէ
39 b չի՞ք աստուծոյ
է Ն՞. Ա՞ 27
40 ad յառաջասաց / bԱԲt յառաջացոյց
41 bd պատմութեանն
42 b եւ ապա
43 d յառաջիկայսն
44 ad ի լինելոցսն / b ի լինելոցս. նախապէս՝ ի լինելոցն / ԱԲt ի լինելոցն
45 ad եւ են որ / b եւ են իսկ որ անդէն մատալուտ / ԱԲt եւ էր որ
46 d յառաջոյ
47 b չի՞ք ի նոյն
48 b դէպ, փ/ս. դէմ
49 d ցուցանել
50 ԱԲ տէր ի պատկեր / b տէր պատկերի
51 d եւ, փ/ս. մի
52 b իմաստութեան, խելամտութեան, բանաւորութեան հոգեւոր շնչոյն, զոր շնչեսցէ զառաւելութիւն / ԱԲt իմաստութեանն
53 aԱԲt բանաւորութեանն

մտութեան¹, կենդանութեան², հոգեւոր շնչոյն, զոր շնորհեաց առակելութիւն³ գիտել ճանաչել իմանալ եւ ի միտ առնուլ զամենայն շնորհաց⁴ զաստուածակիր⁵ զաստուածատուր իմաստութիւնն⁶ 7եւ զբանաւորութիւնն⁸, 9զաստուածածանաւթութիւնն եւ¹⁰ զպետութիւնն, եւ իշխել ի վերայ ամենայն երկրաբուր¹¹ երկրածին ստեղծուածոցն¹², եւ զգիտութիւն յառաջգիտութեանն¹³, եւ կացոյց զնա տէր ամենայնի: 12 14Եւ ասաց Աստուած, թէ¹⁵ Ամե-նայն քաղցրաբուր¹⁶ սերմանի¹⁷ երկրի՝ 18ձեզ լիցի ի կերակուր¹⁹: 13 Եւ ասա զամենայն 19զազանս եւ 20զանասունս եւ զթռչունս անեալ²¹ առաջի մարդոյն Հնազանդէր: 14 Իսկ²² ասա աստուածակիր իմաստութեամբն խելամտեալ²³ ճանաչել 24ըստ իւրաքանչիւր ըստ առանձնային կերպարանաց²⁵ զանունն²⁶ նշմարեցուցա-

նել. զի զգիտութիւն²⁷ Տեառն ի մէջ անցուցեալ, նորա գիտութեամբ²⁸ զնորա արարածս ճանաչել²⁹ 30նորա նմա անուանեցաւ:

15 Եւ մի՛ վասն այսորիկ 31ասէ նման, վասն անձնիշխանական կամացն³² իշխանութեան: 16 33Զի 34յԱստուծոյ յամենագործութեանն եւ ամենարարութեանն երկու արարածք պատուականք եւ արգոյք³⁵ եղեալք³⁶ 37ի բարերարէն Հաստատեցան, 38մարդիկ եւ հրեշտակք: 17 39Արդ՝ 40զմարդիկ թողեալ ի կամս անձնիշխան կամաց⁴¹, վասն զի իւրովք⁴² կամաւք անձնիշխանութեանն⁴³ գիտասցէ⁴⁴ ընդ բարեացն⁴⁵ գործոց⁴⁶ շնորհս⁴⁷ գտանել 48ի բարերար Տեառնէն⁴⁹ եւ յԱրարչէն. եւ եղեալ 50առաջի նորա զգիտութիւն պատուիրանաց⁵¹ Հաճոյիցն Աստուծոյ, զի⁵² գիտասցէ խոյս

1 ԱԲ չիբ խելամտութեան
 2 Բտ կենդանութեանն
 3 ad գառաւելութիւնն
 4 ad շնորհեաց / b շնորհէ
 5 b աստուածակիր / d ամակիր
 6 dԱ իմաստութիւն
 7 Բ չիբ եւ / a չիբ եւ զբանաւորութիւնն ... գպետութիւնն
 8 bdԱ զբանաւորութիւն
 9 bd աստուածածանաւթութիւն, գպետութիւն / v գաստուածածանութիւնն
 10 b չիբ եւ (գպետութիւնն)
 11 a երկրաբուր
 12 bԱԲ ստացուածոց(ն)
 13 bԱ,t յառաջգիտութեան
 14 b եւ ասաց աստուած ասէ ամենայն
 15 ad չիբ թէ
 16 abԱԲt քաղցրաբուր
 17 b սերմանեաց
 18 adԱԲ լիցի ձեզ
 19 Իս. 1՝ 29
 20 ԱԲt զգազանս
 21 b գանասունս եւ գտողունս եւ գթոչունս
 22 a առեալ, փ/ս. անեալ
 23 ad չիբ իսկ
 24 abd խելամտել / ԱԲt խելամտեալ
 25 ad ըստ իւրաքանչիւր առանձնաին [a առանձին] կերպարանաց գանուն նշմարեցուցանել, գգիտութիւն
 26 b կերպարանացն

26 Ա գանուն / b գանունս
 27 abdԱԲ գգիտութիւն / t զի գիտութիւն
 28 b գովութեամբ, փ/ս. գիտութեամբ
 29 b նանաչէր
 30 ԱԲ նորա նմանեցաւ / t նորա նման նմանեցաւ / abd նորա նման անուանեցաւ
 31 a ասնն նման / Բ ասէ նմա
 32 ad կամաց
 33 Ա եւ (փ/ս. զի) աստուծոյ
 34 adԱ աստուծոյ ամենագործութեան յաստուծոյ [d աստուծոյ] ամենարարութեան / Բ յայ յամենագործութեան եւ յաստուծոյ ամենարարութեան (պատ.) / b ամենագործութեանցն յաստուծոյ ամենարարութեանն
 35 a յարգոյք
 36 abd եղեալ
 37 ԱԲ հաստատեցան ի բարերարէն
 38 b մարդիկ եւ
 39 a արդ զմարդիկ
 40 b զմարդիկ արար եւ թողեալ
 41 ad կամացն
 42 bԱԲt իւրով
 43 b անձնիշխանութեամբ / ԱԲt անձնիշխանութեան
 44 ad գիտասցէ / bԱԲt գիտացեալ
 45 abd բարեաց
 46 ad գործոցն
 47 bd շնորհ
 48 a ի բարերարէն եւ յարարչէն
 49 Աd տեառնէ
 50 abd առաջի նոցա
 51 ad պատուիրանացն
 52 ad չիբ զի

տալ ի չարէն¹, եւ զբարին ընտրել իւրոց² կամացն ³լաւութեամբ, իբրեւ յինքեան քաջութենէ, ⁴իւրով անձնիշխան կամաւք⁵ յԱրարչէ անտի զիւրոց⁶ վաստակոց⁷ առեալ զփոխարէնս⁸ պատուեսցէ:

18 Իսկ⁹ վասն նմանութեանն¹⁰ իմանալի է այսպէս. զի ամենայն արարածք ընդ հնազանդութեամբ ծառայութեան¹¹ եւ հարկեալք. զի մի՛ այլ աւելիս¹² ինչ¹³ իշխեսցեն գործել քան զայն, որչափ ինչ նոցայն¹⁴ հրամայեցաւ՝ հարկք¹⁵ եղան ի վերայ իւրաքանչիւր՝ ¹⁶կատարել զհրամանս: 19 ¹⁷Բայց Աստուած զմարդն միայն բազմապատիկ փառաւորեաց եւ մտաւք մեծացոյց, ¹⁸հոգեխառն ¹⁹հրեշտակակիցս խոնարհագոյնս արար: 20

Տե՛ս զարեգակն ²⁰եւ զլուսին²¹ եւ զաստեղս՝ ²²մեծամեծս ո՞րչափ քան զմարդն ի-

ցեն, ²³եւ նորա կամացն կան, հարկեալք ընդ հրամանաւ պատուիրանադրին²⁴:

21 Ո՛չ արեգակն յընթացից դադարէ, եւ ոչ լուսին²⁵ կասէ ի մաշել եւ լնուլ, ո՛չ աստեղք²⁶ ²⁷զկարգաւք իւրեանց անցանեն, եւ ոչ լերինք ետեղափոխ²⁸ լինին. ²⁹ո՛չ աւղք ի շշնջելոյ³⁰ դադարեն³¹, եւ ոչ ծով ³²ի սահանս ծփանաց³³ անդնդային մոլեգին³⁴ ալեացն խռովելոց յուզելոցն սաստկութեամբ³⁵ անդադար կուտակելոցն՝³⁶ ³⁷զեղեալ սահմանն ոչ կարացեալ անցանել³⁸ ³⁹եւ ապականել զերկիր. եւ ոչ երկիր բառնալ կրել դանդաղի զամենայն: 22 Ուրոյ⁴⁰ հրամանաւ յաւրինեալ է ամենայն⁴¹, որոյ ⁴²սուրբ եւ երկնաւոր զուարթունքն⁴³ կան յանդադար փառաբանութեան⁴⁴: 23 ⁴⁵Որ արար զբարձրութիւն¹ ²երկնից եւ

1 b ի չարէ
2 b իւրոյ
3 d լաւութեամբ իւր եւ յինքեանի
4 abd իւրով անձնիշխան [b անձնիշխանն] / ԱԲտ որով անձնիշխան
5 abd չի՞ կամօք
6 bԱԲ զիւրոյ
7 ad վաստակոց / b վաստակոցն / ԱԲ զվաստակոցն / t զվաստակոց
8 abd զփոխարէնն
9 ab չի՞ իսկ
10 Ա. t նմանութեան
11 b ծառայութեանն
12 abd աւելիս / ԱԲt աւելի
13 Ա. չի՞ ինչ
14 b նոցայն / միւսն. նոցա
15 ad հարկք / bԱԲt հարկ
16 abd զհրամանսն [a զհրամանս] կատարել [a կատարեալ]
17 abd բայց միայն աստուած զմարդ [b զմարդն] բազմապատիկ
18 v հոգեխառն հրեշտակաց հաւասարագոյն արար
19 abd հրեշտակակիցս [a հրեշտակակից, d հրեշտակակից] խոնարհագոյնս [b խոնարհագոյն] արար / ԱԲt հրեշտակակիս հաւասարագոյնս արար
20 ad չի՞ եւ (զլուսին)
21 d լուսին
22 abd եւ զմեծամեծս որ քան զմարդն

23 abd եւ [b չի՞ եւ] նորա կամացն կան, պահեալ [b հարեալ] / ԱԲt եւ ի նորա կամացն կան պահեալ
24 d պատուիրանագրին
25 ab լուսինն
26 ԱԲt եւ ոչ աստեղք
27 abd զկարգաւք անցանեն, ոչ / ԱԲt զկարգ իւրեանց անցանեն
28 ad ետեղափոխ / bԱԲt տեղափոխ
29 t եւ օղի ի շնչելոյ ոչ դադարեն / ad ոչ աւղք / bԱԲ եւ ոչ աւղք
30 a ի շնչելոյ / bdt ի շնչելոյ / ԱԲ ի շնչոց
31 b դադարէ
32 bԱԲ ի սահմանս [b ի սահման], փիւս. ի սահմանս
33 b ծփանացն
34 d մոլեգին
35 ad սաստկութեամբ / ԱԲ սաստկութեանն / bt սաստկութեան
36 b կուտակեալ
37 abd եւ սահման [d սահմանս] եղեալ ոչ [a որ ոչ] / ԱԲ եւ զսահման եղեալն ոչ / t եւ զեղեալ սահմանն ոչ
38 b ելանել, փիւս. անցանել
39 abd եւ ոչ ապականել զերկիր, բառնալ կարել [a կարեալ] դանդաղի [a դանդաղի] զամենայն
40 b որով
41 ab զամենայն
42 ad սուրբ երկնաւոր զուարթունքն կան / b սուրբ երկնային
43 Ա զօրութիւնք / bԲt զօրութիւնքն
44 a ի փառաբանութիւն / d փառաւորութեան / b փառատրու. նոյն գրչից ուղղուած՝ փառաւորութեան
45 b n արար

զթիւս աստեղաց, զջուրս ծովու եւ³ զաւազ երկրի, զկշիռս լերանց: 24 ⁴Որ հանէ զամպս եւ արգելու զհողմս⁵, եւ դարձուցանէ զերեկ, եւ դալարեցուցանէ⁶ զչոր գաւսացեալս⁷, եւ ժողովէ զանձրեւաշիթս⁸: 25 Վասն որոյ մարգարէութեան հոգին պատմէ, թէ⁹ Ո՞ր չափեաց ափով իւրով¹⁰ զջուրս ամենայն, եւ թգաւ ¹¹գերկիմս, եւ գերկիր ամենայն¹² փաւ իւրով. ¹³ն՞վ եղ զլերիմս ¹⁴ի կշիռս, եւ գղաշտս կշոռողաւ Եբարձ¹⁵: 26 Ո՞ր իցէ տեղին, ¹⁶որ զնա բարձեալ ունիցի, որոյ բանիւ արարածք ամենայն կախեալ կան: 27 ¹⁷Որ գիտէ զանցս զնացից երկնաւոր զնտոցն¹⁸, ¹⁹որ ի վերայ աւոզոց²⁰ շրջին, եւ ոչ թիւրին²¹. տարածին, եւ ոչ ըստ արտուղի անկանին²². ²³Ելանեն եւ մնան վարձկանք²⁴ պարտաւորք տարւոյ. կասեն²⁵ արծարծին²⁶ ²⁷ի

տունջենէ ի գիշեր եւ²⁸ ի գիշերոյ²⁹ ի տիւ. փոխարէնս արկեալ միմեանց փոխարինին՝ աննախանձ տան, անարգել դարձուցանեն ի չափ ժամանակաց, ի չորս որոշմունս փոփոխել³⁰ տարւոյն, որպէս եւ³¹ Աստուած կարգեաց:

28 Եւ զիա՞րդ զնայցեն զաւրութիւնք աստեղաց երկնից ³²Հաստատութեան՝ կշիռ կարգեալ³³ ի զնացս իւրեանց անդադար³⁴, եւ ոչ անցանեն զչափով³⁵: 29 Կամ ուստի՞ ելանիցեն³⁶ աւդաշունչ³⁷ սիք³⁸ հողմոցն³⁹ բռնութեան, եւ ո՞ւր երթեալ դադարիցեն⁴⁰. եւ ⁴¹զի՞նչ որոշմունք իցեն միոյ միոյ ի նոցանէ⁴². ⁴³մինն քաղցրաշունչ՝ սնուցանէ⁴⁴ ⁴⁵զբոյսս, մինն սաստկացեալ՝ զպտուկսն⁴⁶ բանայ. մինն ⁴⁷զգեստս կկէ, ⁴⁸գունակ գունակ ծաղկաւք⁴⁹ զերկիր զարդարէ⁵⁰ ի գունագոյն⁵¹ երանգս⁵². զմերկ

1 ab գրարձրութիւնս
 2 ԱԲ երկնից, գթիւ
 3 ad չիբ եւ (գաւազ)
 4 b n հանէ
 5 b գեղմ
 6 a դալարացուցանէ
 7 Ա գոսացեալս
 8 a գանձրեւաշիթս / ԱԲv գանձրեւաթիւս
 9 b եթէ
 10 d չիբ իւրով
 11 b գերկիմս, եւ փաւ իւրով գերկիր. ո՞ր բարձ գլերիմս ի կշիռս եւ գղաշտս կշոռողաւ իւրով. ո՞ր իցէ
 12 ad չիբ ամենայն (փաւ)
 13 ad ո՞ր բարձ գլերիմս
 14 ԱԲ ի կշիռս, եւ Եբարձ գղաշտս կշոռողով, ո՞ր իցէ
 15 ad չիբ Եբարձ
 * Լ* . Խ 12
 16 a գոր գմա
 17 b ո՞ր *գիցէ / ad n գիտէ
 18 abd ԱԲ գիտնոցն [d գիտնոց], փիւ. գնտոցն
 19 b չիբ որ ի վերայ օդոց շրջին
 20 Ա յաւոց
 21 Ա թիւրեն
 22 Ա անգանին
 23 Բ ելանեն (բաց տեղ) անման պարտաւորք / Ա չիբ ելանեն եւ մնան / abd ելանեն մնան պարտաւորք տարւոյն [a տարոյն, d տարւոյն]
 24 Ա վարձկան (Բերուածի վրայ)
 25 b կասին
 26 abd Ա արծարծին / Բt արծարծեն

27 a ի տուրնջեան եւ ի գիշերի
 28 ad չիբ եւ
 29 bd ի գիշերոյ
 30 b դարձուցանել, փիւ. փոփոխել
 31 ad չիբ եւ
 32 b հաստատութեամբ / b իւրեանց հաստատութեամբ եւ ոչ ելանեն ըստ չափով
 33 ad կարգեալս
 34 a անդադարս
 35 a զչափս
 36 a ԱԲt ելանեն / bd ելանիցեն
 37 a աւդաշունչ / d աւդաշունչս
 38 ab սիք, d իրք, փիւ. սիք
 39 abd հողմոց
 40 ad դադարեալ իցեն
 41 a զինչ որոյ հիմունք իցեն միոյ միոյ ի նմանէ
 42 b ի նոցանէն
 43 d մին քաղցրաշունչ
 44 b ի նոցանէ, փիւ. սնուցանէ
 45 d բոյսս, մին
 46 Ա գպտոյսս (տ Բերուած) / Բ գպտուկս / b գպտուղս
 47 a գգեստն կէ / d գգեստն / v գգետինս, փիւ. գգեստս
 48 b ի գունակ գունակ ծաղկացն (տողամիջուր մ=ծաղկանցն)
 49 ad ծաղկաւք
 50 b զարդարեն
 51 a ի գունայգուն / bdt ի գոյնագոյն
 52 b երանգս / ԱԲ երանկս

ծառս ազուցանէ, ¹զվարսաւոր գագաթունս
զարդարէ:

30 Ուստի⁶ ծնանիցին² ³աւղբ ⁴ամպա-
ծինք, ⁵որ եւ ⁶ի նոսին սպառին⁷ ի փայլա-
տակմանց հողմոյ⁸. ի ձայնէ որոտման⁹
ծնանին անձրեւք. եւ ուր Տէր հրամայէ եր-
թալ¹⁰ երթեալ¹¹ ի ջուցանեն եւ ոռոգանեն¹²
գերկիր. սնուցանեն¹³ զբոյս¹⁴, ¹⁵պարարեն
զպտուղս մարմնապարարս. յո¹⁶ յորովայ-
նէ ելանիցեն¹⁶ գետք աղբերաւքն¹⁷ հան-
դերձ¹⁸, եւ¹⁹ ոչ դադարեն յելիցն եւ ոչ
լնուլ ի մտանելն:

31 Երկինք եւ երկիր, արեգակն եւ լու-
սին եւ բազմութիւնք աստեղաց, եւ
ծովք²⁰, գետք²¹, գագան եւ անասուն, սո-
ղուն եւ թռչուն, ձկունք լուղականք²²,
լեալք²³, լինելոցք²⁴ զիւրաքանչիւր²⁵ կար-
գեալսն ²⁶ըստ իւրաքանչիւր հրամանացն
մատուցանեն²⁷: 32 Բայց միայն մարդոյն²⁸

անձնիշխան թողան²⁹ կամքն՝ զինչ եւ կա-
մեսցի. եւ այլ աւելի ինչ ոչ բռնադատե-
ցաւ ³⁰քան զայն ³¹որ ազդեալ ասացաւ –
³²չճաշակել նմա ի ծառոյ անտի. զի այնու
արժանի ³³արասցէ զնա փոխանակ ընդ
փոքուն³⁴ մեծամեծս ընդունել. ³⁵վասն
³⁶իւր շնորհ ունելոյն վաստակոց՝ լիցի առ-
նուլ նմա ³⁷Արարչէն զփոքունց փոխարէն
³⁸զմեծամեծ շնորհսն: 33 Վասն այնորիկ³⁹
եւ զանձնիշխան ⁴⁰կամաց նմա հրամայեաց
կամակար իշխանութիւն:

34 ⁴¹Կամ ո⁴²րպէս ⁴²մարդ հողաբեր՝ աւ-
րինակաւ Արարչին⁴³ յաշխարհ գայցէ, առ-
ժամագիւտ մատուցականն⁴⁴ անմատոյց
էականին նմանութեամբ առնուցու լինել
զլինելն⁴⁵: 35 Քանզի անսահմանական⁴⁶ եւ
անվայրափակ եւ առանձնական զաւրու-
թեամբ, աստուածական անուա⁴⁷մբն⁴⁷
միայն արդեաւք⁴⁸ մեծարեաց՝ ⁴⁹ըստ պատ-
կերին ասելով. այն չէ ինչ ի դէպ:
36 Քանզի ասէ Գիրն⁵⁰, ¹թէ Ըստ պատկերի

1 b վարսաւոր գագաթունս
2 ԱԲ ծնանիմ
3 a աւղ ամբայծիմֆ որ եւ
4 d ամպածիմֆ որ եւ
5 t եւ որ / ԱԲ չիֆ որ
6 b չիֆ եւ
7 b սպառին սպառին
8 ad եւ [d չիֆ եւ] ի փայլատականց հողմոց / b
հողմոցն
9 b որոտմանցն
10 ad չիֆ երթալ
11 b չիֆ երթեալ
12 bԲ առոգանեն
13 b սնուցանէ
14 Ա գբոյս
15 b պարարէ ... որովայնէ
16 abd ելանիցեն / ԱԲt ելանեն
17 bԲ աղբերաւք / Ա աղբերոք
18 bԱԲt չիֆ հանդերձ
19 abd չիֆ եւ (ոչ)
20 b ծով
21 ad եւ գետք / bԱԲ գետովք
22 a եւ լուղակիք / d դաւղակիք / b լաւղակաց / Ա
լուղականք
23 bd լիեալք
24 b լինելոց / Ա լինելոցն
25 abdԱԲ գի գիրաբանչիւր
26 ad գիրաբանչիւր, փյւ. ըստ իւրաբանչիւր
27 ad մատուցանեն
28 b մարդոյն

29 abdԱԲ թողաւ
30 a քան զայն նմայ չնաշակել ի ծառոյ / b քան
զայս
31 bd որ եղեալ ասացաւ
32 d նմայ չնաշակել / b անտի չուտել
33 ԱԲ արասցէ նմայ փոխանակ
34 b ընդ փոքուն
35 b վասն իւր. զի իւրով շնորհ ունելով վաստա-
կոց / ad չիֆ վասն իւր ... զմեծամեծ շնորհսն
(ԻԳ 32)
36 ԱԲ զիւր շնորհ ունելով
37 bԱԲ յարարչէ անտի
38 b մեծամեծ շնորհս
39 bԱԲ այսորիկ
40 ad կամացն կամակարութիւն շնորհեաց նմա:
Կամ իսկ [d կամիս] որպէս / ԱԲ հրամայեաց
զկամակարութիւն իշխանութեամբ [Բ իշխա-
նութեան] / b կամակարութեանն իշխանութիւն
41 b կամ իսկ որպէս
42 ԱԲ մարդ իսկ
43 b չիֆ արարչին
44 ad մատուցականն / bԱԲt մատուցական
45 a զլինեալն / ԱԲ զլեալն
46 ԱԲ *անահմանականն
47 t անուամբ
48 d արդեւք (յան.)
49 b ըստ պատկերի ասելովն
50 ԱԲ չիֆ գիրն

րի Աստուծոյ արար զնա^ա. եւ այլուր ասէ², եթէ³ Աստուած հաստատեաց զմարդն յանեղծութիւն, եւ ըստ պատկերի իւրոյ բարերարութեանն⁴ արար զնա^բ. ⁵եւ միւս եւս աստուածածանաւթ իմաստութիւնն⁶ ասաց, ⁷թէ Մարդ ⁸պատկեր Աստուծոյ է⁹: ³⁷ Այլ անդէն ի սկզբանն կարգեաց Աստուած մարդոյն¹⁰ մերձաւոր եւ ծանաւթ ¹¹կերպարանաց Աստուծոյ¹² լինել¹³, քանզի ոչ ի Հաստատելն¹⁴ միայն, այլ առաւել ¹⁵ի ծանաւթն առնել փութայ: ³⁸ ¹⁶Քանզի նմանութեամբ ¹⁷մարդոյ երեւեալ Աստուծոյ ի ստեղծանել զմարդն հող ¹⁸յերկրէ, եւ փչեաց յերեսս նորա շունչ կենդանի, ¹⁹եւ եղև²⁰ մարդն յոգի²¹ կենդանի^բ: ³⁹ Ստեղծեալ զմարդն²² ձեռաւք իւրովք՝ եւ արկ²³ ի նա ²⁴զկենդանութիւն ի փչել բերանոյ

իւրոյ զկենդանական շունչն ²⁵իմաստակիր մտաւորութեան բանաւորութեան ազդեցութեան. ²⁶զի ²⁷անդէն ²⁸զաչս բացեալ արարածոյն՝ զԱրարիչն ծանիցէ, եւ անդէն Աստուծոյ բարերարութեան²⁹ արարչութեանն³⁰ ընտանի եւ մերձաւոր, զիտակ եւ պատմիչ³¹ լինիցի³²:

⁴⁰ Եւ³³ թէ³⁴ զիա՛րդ ամենայն ³⁵արարածոց առեալ Հրաման լինել³⁶ յաննիւթոյ, ³⁷ի ³⁸չքաւոր յանկերպարան նիւթոյ, որպէս ընդելական ³⁹կերպարանացն ի ձայնի Հրամանացն՝ ⁴⁰առանց յապաղանաց՝ ամենայն արարածք սպասաւորականք զՀրամանսն⁴¹ կատարիցեն⁴²: ⁴¹ Իսկ⁴³ իսկական Աստուածութիւնն⁴⁴ ⁴⁵ի ծածկութեանն ի վերոյ քան զտարրական նմանութիւնս⁴⁶ եւ զձայնել⁴⁷ զազդեցութիւնս⁴⁸, յիւրում⁴⁹ յառանձնական⁵⁰ յէութեանն զիւրն ունի:

1 ab եթէ ըստ
 Գ. Ը. Ը 27
 2 t չի՛ք ասէ
 3 adԱԲ թէ
 4 ԱԲԷ բարերարութեան
 Բ Իմաստ. Բ 23
 5 abd եւ միւս եւս / ԱԲԷ եւ միւսն. չի՛ք եւս
 6 abd իմաստութիւնն / ԱԲԷ իմաստութեամբ
 7 b եթէ մարդ
 8 Բ պատկեր է աստուծոյ
 9 b չի՛ք է
 Գ Ը Կ. Գ. Ժ Ը 7
 10 b չի՛ք մարդոյն
 11 adԱԲ կերպարանացն [Ա կերպարանաց] լինելոյ, քանզի հաստատել [ԱԲ ի հաստատելն] միայն
 12 b չի՛ք աստուծոյ
 13 b լինելոյ
 14 b ի հաստատել
 15 abd ի ծանաւթն [b ի ծանաւթ] առնել [b առնելոյ] փութայ / ԱԲԷ ի ծանօթ լինելն փութայ
 16 ԱԲ քանզի նա
 17 abdԱԲ մարդոյ երեւեալ [a մարդոյ եր եւ երեւեալ] ի [b չի՛ք ի] ստեղծանել
 18 ad յերկրէ, փչեալ
 19 Ա չի՛ք եւ եղև մարդն յոգի կենդանի
 20 ad եւ եղև
 21 a մարդ յոգի / b ի հոգի
 Գ Ը. Բ 7
 22 ad չի՛ք զմարդն
 23 ad եւ արկեալ
 24 a զկենդանութեան շունչն / d զկենդանակ շունչ

25 ad իմաստակիր է / b իմաստասիրէ մտաւորութեամբ բանաւորութեամբ
 26 a զի զարարիչն
 27 ԱԲ անդէն արարածոյն բացեալ զաչս զարարիչն
 28 ad բացեալ զաչս / b զաչս / t զաչսն
 29 abd բարերարութեանն
 30 bԱ արարչութեան
 31 a պաշտիչ, փիւ. պատմիչ
 32 ad լիցի
 33 abd չի՛ք եւ
 34 b եթէ
 35 b արարածք / ad արարածոց հրամայեալ լինել յաննիւթոյ չբաւոր
 36 ԱԲ չի՛ք լինել
 37 ԱԲ չբաւոր (չի՛ք ի) եւ
 38 b չբաւոր կերպարան
 39 abd կերպարանացն եւ ձայնի հրամանացն [ad չի՛ք հրամանացն] / ԱԲԷ կերպարանաց եւ ձայնի հրամանաւ
 40 b չի՛ք առանց յապաղանաց
 41 ԱԲԷ զհրամանս
 42 a կատարեն / ԱԲ կատարեցեն
 43 b չի՛ք իսկ
 44 abԱ աստուածութիւն
 45 ԱԲ ի ծածկութեան / b ի ծածկութեանն վերայ քան
 46 b նմանութիւնն
 47 abd եւ ձայնել / Ա եւ զձայնելն
 48 a զազդեցութիւնն / bԱ զազդեցութիւն
 49 ab յիւրում / dԱԲԷ յորում
 50 abdԱ յառանձնական [b առանձնական] / ԲԷ յանձնական

42 Այլ վասն երեւելի արարածոցս² առեալ նմանութիւն³, վասն ժուժկալութեան արարածոցս խոնարհեացի⁴: 43 ⁵Ձի թէ ոչ այնպէս էր, ոչ ոք էր որ տեսեանն⁶ բնութեան⁷ կամ ⁸ինքեան ճայնին⁹ բարբառոյ¹⁰ ¹¹ժուժալ կարէր¹². այլ ¹³որպէս զի¹⁴ կարասցեն զնա տեսանել՝ վասն այսորիկ¹⁵ առեալ ¹⁶նմանութիւն երեւելի, ¹⁷բարբառոյ ազդեցութիւն:

44 Արդ՝ եղեալ մարդն¹⁸ ըստ պատկերի Աստուծոյ, Հանդերձ ¹⁹ազատութեամբ, իմաստութեամբ, բանաւորութեամբ եւ իշխանական պատուով²⁰ ըստ ազդեցութեան²¹ արարչութեանն²², ոչ եթէ ըստ աստուածաբուն զաւրութեանն²³, զոր միայն միածինն ունի ²⁴զնկարագիր էութեանն²⁵ Հաւր: 45 Ապա ածեալ²⁶ Աստուծոյ ²⁷զամե-

նայն արարածս ²⁸արարչութեան իւրոյ առ Ադամ, տեսանել զի՛նչ կոչեսցէ անուանս²⁹ նոցա: 46 Որով ³⁰յայտ իսկ է, թէ³¹ զԱրարչին անուն յառաջ քան զայս ծանուցեալ Ադամայ³². ³³զի նախ այն էր կարեւորագոյն: 47 ³⁴Քանզի եւ միածին Որդին Աստուծոյ զայս ասէր³⁵ ³⁶առ Հայր, թէ Այս եմ կամք իմ, զի ծանիցեմ զքեզ միայն³⁷ նշմարիտդ³⁸ Աստուած՞: 48 Նա³⁹ եւ ի հարկէ իսկ նախ զԱրարիչն անուանէր⁴⁰ Ադամ, զի⁴¹ յորոյ երեսաց զկենդանութիւնն⁴² ընկալեալ⁴³ էր⁴⁴ նախ քան զամենայն զնա ետես. քանզի եւ ⁴⁵արարածք իսկ առ ի ծանալթ առնելոյ նմա զԱրարիչն Հաստեցան⁴⁶:

49 Արդ՝ անուանէ զառաջի ⁴⁷ածեալսն յանդիման Արարչին. եւ զկնի ⁴⁸եկեալն յառաջագունիցն ծանալթական ⁴⁹լինի, որոց ոչ միայն անուանելովն⁵⁰, ⁵¹այլ եւ իմաստութեամբ եւ իշխանութեամբ առ Հա-

1 ԱԲ յետքեան իւրում զիւրն
2 ad արարածոց
3 b զմմանութիւն
4 abd խոնարհիցի
5 ԱԲ զի եթէ
6 abd տեսլեանն / ԱԲ տեսլեան
7 abd Ա բնութեան / Բւ բնութեանն
8 ԱԲ ինքնաճայնին
9 ad ճայնի
10 d բարբառոյ
11 a ժուժկալ / ԱԲ ժուժկալ կարէր
12 abd ոք կարէր / t ոչ կարէր
13 b որպէս եւ կարասցեն
14 ad ԱԲ չիք զի
15 t այնորիկ
16 abd ԱԲ նմանութիւն երեւելի / t նմանութիւնս երեւելիս
17 t բարբառեալ եւ զազդեցութիւնս / b բարբառո ազդեցութիւն / ad ԱԲ բարբառեալ ազդեցութիւն [Ա ազդեցութեանն]
18 a մարդ
19 Ա ազատութեան / abd ազատութեամբն իմաստութեամբն [ad եւ] բանաւորութեամբն
20 adt պատուովն
21 b ասդեցութեան
22 a արարչութեան (պատ.)
23 a զարութեան
24 a զնկարագրութեան հաւր
25 b Ա էութեան
26 a յածել
27 abd զարարածս ամենայն

28 a զիւրայոյ յարարչութեան առ / b իւրով արարչութեամբն առ / d իւրայոց արարչութեանն առ / Բ արարչութեանն
29 a զանուանսն
30 t յայտ է
31 b եթէ
32 d ադաման
33 abd ԱԲ քանզի եւ [b ԱԲ չիք եւ] նախ այն իսկ էր
34 ԱԲ զի եւ միածին / a քանզի միածին
35 d ասաց
36 b առ հաւր եթէ
37 b չիք միայն
38 abd նշմարիտդ / ԱԲ նշմարիտ
՞ Յ՞ՎՃ՝ Ժ՛Լ՝ Յ
39 abd չիք նա
40 b անուանէ
41 abd ԱԲ չիք զի
42 bt զկենդանութիւն
43 ԱԲ ընկալաւ
44 bt չիք էր
45 abd արարածք իսկ / ԱԲ արարածքս իսկ / t արարածքս. չիք իսկ
46 ad հաստեցան / b ԱԲ հաստատեցան
47 ԱԲ ածեալսն իսկ
48 b եկեալսն յառաջագունիցն ծանալթ լինի / միւսն. յառաջագունացն
49 ԱԲ լինելոյ, որոց ոչ միայն անուանն անուանելոյ
50 abd անուանելով
51 b այլ իմաստութեամբ

սարակ տիրէ: 50 ¹Ապա մինչդեռ միայն սկիզբն ²եւ կատար է ինքն միանգամայն, յամենայն արարածս³ ինքն ինքեան⁴ միայն էր, եւ ⁵ոչ ոք էր⁶ զաւրավիզն⁷, եւ ոչ ⁸ընկեր ոք, եւ ոչ նման նմա:

51 Արդ՝ Հաւր արարչի ⁹խորհուրդ ի մէջ եղեալ¹⁰ ¹¹ընդ արարչակից ¹²Որդւոյ եւ ընդ արարչակից Հոգւոյ, իբրեւ զխորհուրդն¹³ զառաջին¹⁴ նախաստեղծ¹⁵ ¹⁶մարդոյն. զի որպէս անդն ասաց¹⁷, թէ¹⁸ Եկա՛յք¹⁹ արասցուի մարդ ²⁰ի նմանութիւն պատկերի կերպարանաց մերոց՝, եւ անդէն ստեղծեալ Ադամ²¹ ի կենդանութիւն²² ի չզոյէն Հաստատեցաւ՝ ²³նոյն աւրինակ

²⁴եւ աստ²⁵ ասացեալ Հաւր ²⁶առ Որդին եւ առ Հոգին, ասէ. Եկա՛յք արասցուի Ադամայ աւգնական նման նմա, ըստ նմանութեան պատկերի ²⁷իւրոյ եւ ²⁸ըստ նմանութեան կերպարանաց իւրոց²⁹: 52 Եւ անդէն արկեալ³⁰ նմա քուն զարմանալի, եւ Հանեալ³¹ ոսկր ³²ի կողմից նորա՝ եւ շինեաց զայն ի պատկեր³³ կնոջ եւ կացոյց³⁴ առաջի նորա: 53 Եւ անդէն³⁵ ծանուցեալ Ադամայ աստուածագգեաց³⁶ իմաստութեամբ³⁷, թէ Այս³⁸ այժմ³⁹ ոսկր յոսկերաց իմոց ⁴⁰եւ մարմին ի մարմնոյ իմմէ. սա կոչեսցի կին, զի յառնէ իւրմէ առաւճ. Վասն այսորիկ⁴¹ թողցէ այր ⁴²զհայր իւր եւ ⁴³զմայր իւր, եւ յարեսցի⁴⁴ ի կին իւր, եւ եղիցին երկոբն⁴⁵ ի մարմին⁴⁶ մի:՞:

54 Ո՛չ ասպաքէն յանդիման Աստուծոյ ասիցէ⁴⁷ զայս⁴⁸, անդ՝⁴⁹ ուր ամենայն

1 *abdU* ապա մինչդեռ / *t zhf* ապա
2 *ad* եւ կարէ յինքն յամենայն [*d* յինքն նմայ ամենայն] / *U* Բէ եւ կատարէ [կամ կատար է] յինքն նման յամենայն / *b* եւ նկարէ յինքն միայն յամենայն
3 *b* արարածս / *adU* արանց, *փ/ս*. արարածս
4 *b* եթէ ինքն յինքեան / *adU* ինքն ինքեան
5 *b* ոչ ոք էր
6 *U* Բէ չիք ոք էր / *adt zhf* էր
7 *ab* զարարիզն / *d* զարարիզն / *U* Բէ զօրավիզ
8 *U* ընկերաւ, *փ/ս*. ընկեր ոք
14-16 *իմ ուղղածն է այսպէս*. ապա մինչդեռ միայն սկիզբն եւ կատար է ինքն միայն՝ [*թերեւս*՝ միանգամայն], յամենայն արարածս ինքն յինքեան [կամ ինքն ինքեան] միայն էր եւ ոչ ոք էր զարարիզն *եւն*
9 *abdU* խորհուրդ [*b աւելացնում է դարձեալ*] ի մէջ եղեալ
10 *t* առեալ, *փ/ս*. եղեալ
11 *bd* ընդ արարչակցի որդոյ [*b* որդւոյն] եւ ընդ արարչակցի [*b* արարչակից] հոգոյ [*b* հոգւոյն]
12 *U* Բէ որդւոյ եւ հոգւոյ
13 *abd* զխորհուրդ
14 *a* զառաջինն / *bdU* առաջին
15 *t* նախաստեղծն / *U* Բէ ի նախաստեղծ
16 *b* մարդոյն ... անդ
17 *ad zhf* ասաց
18 *b* եթէ
19 *d* եկաք / *U* Բէ չիք եկայք
20 *ad* նմանութիւն (*z hf* ի) կերպարանի կերպարանաց
՞ *Ծ.՝ Ը՝ 26*
21 *abdU* զադամ
22 *t* ի կենդանութիւնն
23 *abd* նոյն / *b* զնոյն աւրինակ ասացեալ է աստ [*b zhf* աստ] հաւր

24 *U* Բէ եւ աստ ասացեալ
25 *t zhf* աստ
26 *ad* առ որդի[ւ]ի եւ առ հոգ[ւ]ի
27 *ad* իւրոյ եւ ըստ նմանութեան կերպարանաց իւրոց
28 *U* Բէ չիք ըստ նմանութեան / *b zhf* ըստ նմանութեան ... իւրոց
29 *U* Բէ չիք իւրոց
Է *Ծ.՝ Բ՝ 18*
30 *b* եկեալ, *փ/ս*. արկեալ
31 *t* անդէն հանեալ / *a* հանել
32 *abd* ի կողիցն շինեաց
33 *b* պատկեր (*z hf* ի)
34 *abdU* կացուցեալ
35 *t zhf* անդէն
36 *a* աստուածագգեաց
37 *b* Բէ իմաստութեամբն
38 *b zhf* այս
39 *U* Բէ չիք այժմ
40 *d* եւ *մարմնին ի մարմնոյ իմոյ է
Դ *Ծ.՝ Բ՝ 23-24*
41 *abdU* այսորիկ / *t* այնորիկ
42 *Բ* զհայր եւ
43 *a* զմայր եւ
44 *d* արեսցի
45 *U* Բէ երկոբնն / *a* երկոբնանն
46 *ad* մարմին (*z hf* ի)
Ե *Մ.՝ Բ.՝ Ժ.՝ 5. Մ.՝ Բ.՝ Ժ.՝ 7*
47 *abdU* ասիցէ / *Բ* Բէ ասէր
48 *U* Բէ զայն
49 *b* արդ, *փ/ս*. անդ

զաւրք հոգեղինացն զփառս¹ Տեառն բարձրացուցանէին, եւ մարդն² ի հանդիսի անցեալ: 55 Եւ զոր ասէն՝ ամենահաս գիտութեամբ³ մարգարէանայ, եւ քնով⁴ գործեալն զարթնականին ի մէջ բերէ զգործն. զի որ յառնէն⁵ առեալ⁶ գիտաց՝ նա եւ զայր յերկրէ գիտէ, եւ գերկիր՝ յոչնչէ, եւ զԱստուած՝ էական: 56 Եւ ասելով⁷, եթէ «Թողեալ զհայր եւ զմայր եւ յարել⁸ ի կին⁹ իւր¹⁰, ¹¹եւ եղիցին ¹²երկոքեան ի մարմին մի»՝ զբոլորովին¹³ կարգս¹⁴ աշխարհիս¹⁵ եւ զկատարած¹⁶ զամենայն¹⁷ գիտաց:

Ի Ե. Յետ¹⁸ ¹⁹այսորիկ առեալ Աստուծոյ՝ ²⁰յԱզին դրախտին փափկութեան ²¹դնէր զմարդն. որում յայտ ²²արարեալ ծառս երկուս, ²³զմինն կենաց եւ զմինն գիտութեան բարևոյ եւ չարի. որում եղեալ²⁴ պատուիրան՝²⁵ ²⁶չճաշակել նմա ի ծառոյ ան-

տի՝ մահու²⁷ սպառնալեալք. զի Աստուծոյ պատուիրանապահութեամբն²⁸ ²⁹զնախանձելի զաստուածատուր իմաստութիւն³⁰ պահեալ³¹, զաստուածական իշխանութիւնն³² պահպանութեամբ պատուիրանին յանտուչական³³ փառս էականին ինքնակալ եղեալ վայելիցէ: 2 Եւ որպէս վերագոյնն³⁴ ասացաք, եթէ զհրեշտակս եւ զմարդիկ յանձնիշխանութեան³⁵ թողեալ, եւ զիւրաքանչիւր ³⁶պատուէրս եղեալ ի վերայ, ³⁷զի իւրաքանչիւր, յաւժարութեամբ կամացն՝ ³⁸լիցին Արարչին հրամանացն հնազանդեալ³⁹, վասն որոյ եւ առաւել ⁴⁰փառաց արժանի լիցին⁴¹ հասանել: 3 Արդ՝ մարդոյն⁴² եղաւ փոքր պատուէր⁴³ — ի ծառոյն չճաշակել. զի այնու ի մեծ պատիւ ձգեալ հասցէ, ⁴⁴որպէս վերագոյնն⁴⁵ ասացաք: 4 Իսկ զաւրացն⁴⁶ բազմութեան հրեշտակաց⁴⁷ ⁴⁸եղաւ պատուէր⁴⁹

1 *ԵԱԲ* զփառսն
 2 *ԵԱԲ* եւ մարդ
 3 *ԵԱԲ* գիտութեամբն
 4 *abd* գործեալն [*b* գործեալ] զարթնականին գործ ի մէջ բերէ. զի որ [*b* գոր] յառնէն [*a* յառնեն, *b* յառնէ.] / *ԱԲ* գործեալն զարթնականին գործն ի մէջ բերէ, զի / *t* գործեալն
 5 *ԱԲ* յառնէ
 6 *d* գիտաց նայ. եւ գայր
 7 *ad չիբ* եւ (ասելովն) / *b* ասելով
 8 *a* յարել / *bdԱԲ* յարեալ
 9 *ad* ի կինն
 10 *ԱԲ* չիբ իւր
 11 *ad չիբ* եւ եղիցին ... ի մարմին մի
 12 *ԱԲ* երկոքեան մարմին / *b* երկոքին
 13 *abd* զամենայն [*b* եւ զամենայն], *փխ*. զբոլորովին
 14 *a* կարգ
 15 *ԵԱԲ* աշխարհի
 16 *ad չիբ* զկատարած
 17 *b չիբ* զամենայն
 18 *b* եւ յետ
 19 *adԱԲ* այսորիկ եղեալ աստուծոյ գաղամ յաղին
 20 *b* գաղամ ի դրախտէն
 21 *abdԱԲ չիբ* դնէր զմարդն
 22 *b* արարեալ էր
 23 *dԱԲ* զմին կենաց եւ զմին [*ԱԲ* եւ զմիւսն]
 24 *a* որում եր
 25 *ԱԲ* զպատուիրանն
 26 *abd* չնաշակել [*b* չնաշակեալ] մարդոյն [*a* մարդոյն] անտի

27 *b չիբ* մահու
 28 *ad* պատուիրանապահութեամբ
 29 *b* գնախ խաչելի [*ուղղուած՝* խածելի] զածատուր
 30 *ab* իմաստութիւնն
 31 *aԱԲ* պահել
 32 *ԱԲ* իշխանութիւն
 33 *ԱԲ* յանտուչական
 34 *ԱԲ* վերագոյն
 35 *b* յանձնիշխանութիւն / *ԱԲ* յանձն խոնարհութեան, *փխ*. յանձնիշխանութեան
 36 *ad* պատուէրսն [*d* պատուէրս] ի վերայ եղեալ, զի զիւրաքանչիւր պատուէրս յաւժարութեամբ կամաց լինին [*d* լիցին] հնազանդեալ արարչին հրամանաց, վասն
 37 *b* զի զիւրաքանչիւր յիւր յաւժարութեամբ կամացն արարչին հնազանդել հրամայեաց, վասն
 38 *ԱԲ* զի եղիցին արարչի հրամանացն [*Ա* հրամանաց] հնազանդեալ, վասն
 39 *t* հնազանդել
 40 *ԱԲ* փառաց հասանել արժանացի արդ / *ad* արժանի եղեն լիցին հասանել / *b* փառացն արժանի լիցին հասանել
 41 *t չիբ* լիցին
 42 *ad* մարդոյս
 43 *a* պատուիրան
 44 *ad չիբ* որպէս ... ասացաք
 45 *ԱԲ* վերագոյն / *b* ի վերայգոյնն
 46 *ԱԲ* զորաց
 47 *bt* հրեշտակացն
 48 *ԱԲ* եղաւ նոցա պատուէր
 49 *a* պատուիրան

կալ յանդադար¹ փառաւորութեան² ³իւրեանց Արարչին, ի մեծ պատիւ փառաց⁴ զնոսա բնակեցուցեալ⁵, յաներեւոյթ մեծութեանն⁶ վերին⁷ երկնաւոր մշտնջենաւոր⁸ լուսոյն:

5 Արդ՝ ոմն ի վերին զաւրացն իշխանութեանցն⁹ հրեշտակաց¹⁰ իբրեւ տեսանէր¹¹ զխոստումն¹² ¹³բարեացն բարերարութեան Արարչին որ ¹⁴առ մարդն, եւ ¹⁵մարդոյն կալ ի բանի Արարչին իւրոյ, եւ զգուշացեալ ¹⁶պահել զպատուիրանն՝ իւրովք¹⁷ կամաւք¹⁸ ¹⁹չարացեալ չարն՝ չար²⁰ անուանեցաւ. ուստի եւ զՅետս²¹ երթալոյ²² ²³զհակառակասէրն զսատանայ անուն ժառանգեաց: 6 Արդ՝ նախանձեալ չարին՝ արկանէ²⁴ զմարդն²⁵ ի մահ պատրանաւք ի փառաց անտի. քանզի եւ²⁶ ասէ իսկ իմաստունն, թէ²⁷ նախանձու բանսարկուիմ²⁸ ե-

մուտ մահ յաշխարհ²⁹, խաբէութեամբն³⁰ ապականեալ:

7 Արդ՝ եկեալ մատուցանէ զխաբէութիւն պատրանաց³¹ մարդոյն թշնամին: 8 Եւ արդ՝ եկեալ մատուցանէ զխաբէութիւն պատրանաց մարդոյն թշնամին: 9 Եւ արդ՝ դու տե՛ս զոր ասէն. Ընդէ՞ր³², ասէ, պատուիրեաց ձեզ³³ Աստուած ³⁴չնաշակել ի ծառոյնէ. որով յայտ իսկ ³⁵է, թէ ունէր ³⁶ազատութիւն Ադամ³⁷ եւ անձնիշխան կամս եւ ³⁸իմաստութիւն յԱստուծոյ³⁹. զիտելով զԱստուած՝ պատուիրանադիր եւ զԱդամ՝ պատուիրեալ. ⁴⁰թերեւս ⁴¹յառաջ իսկ սա քան զպատուիրանն նենգութեամբ էր⁴² երեւեալ, եւ ամենագիտին չէր ի ծածուկ, քանզի քննիչ է սրտի եւ երիկամանց⁴³:

10 Եւ արդ՝ դու տե՛ս զի՛նչ ասէր⁴⁴. Թէ⁴⁴ նաշակիցէ՞⁴⁵ ասէ⁴⁶, աստուածք լի-

1 a անդադար / b յանպակաս, փ/ս. յանդադար
 2 a փառաբանութեան / b ի փառաբանութեան / a ի փառաբանութիւն
 3 a ԱԲ արարչին իւրեանց
 4 b փառացն
 5 abd բնակեցուցեալ / t բնակեցուցանել / ԱԲ բնակեցուցանել
 6 a մեծութիւն, ի վերինն յերկնաւոր / d ԱԲ մեծութեան
 7 d վերայ, փ/ս. վերին
 8 abd մշտնջենական
 9 ԱԲ իշխանութեան / a յիշխանութեանցն
 10 b ԱԲ հրեշտակացն
 11 d տեսանէ / b տեսեալ էր
 12 b չի՞ր զխոստումն
 13 ԱԲ բարեացն ի բարերար արարչէն, որ / b բարեաց
 14 t առ մարդ եւ
 15 b մարդոյն կալ
 16 a պահեալ զպատուիրանս
 17 ԱԲ իւրովի
 18 b կամովի
 19 ԱԲ չարեցեալ չարին
 20 b չի՞ր չար
 21 ԱԲ զյետս / abdt յետս
 22 a եթայ
 23 b զհակառակասէրն սատանայ / ad ԱԲ զհակառակասէր զսատանայ
 24 a արկանեալ / bd արկանել
 25 d զմարդ
 26 b չի՞ր եւ
 27 b եթէ

28 a բանսարկու
 29 a յաշխարհս
 *** Ի մատ. Բ 24
 30 b խաբէութեամբ / v խաբանութեամբն
 31 a պատրանացն
 32 a անդ, փ/ս. ընդէ՞ր
 33 b քեզ, փ/ս. ձեզ
 34 b ի ծառոյն չնաշակել
 է ՆԻ. Գ. 1
 35 b էր, եթէ
 36 ad ազատութիւն յաստուծոյ [d աստուծոյ] եւ անձնիշխան
 37 b մարդն, փ/ս. ադամ
 38 b իմաստութիւն գիտելովն
 39 Ա աստուծոյ / ad չի՞ր յաստուծոյ
 40 ad թերեւս յառաջ իսկստանց պատուիրանն / b թերեւս յառաջին պատուիրանն նենգութեամբ էր երեւեալ եւ ամենայտեսին չէր / ԱԲ թերեւս իսկստանց պատուիրանն նենգութեամբ երեւեալ եւ
 41 ԱԲ չի՞ր յառաջ: չայլ. բառգ. ունի իսկստանց կամ իսկստանց՝ միակ այս վկայութեամբ Ազաթանգեղոսից: Ուղղ. թերեւս յառաջ իսկ սա քան զպատուիրանն
 42 ad ԱԲ չի՞ր էր
 զ Հմմտ. Ս Պ. Լ: 10:
 43 ab ասեմ / d ԱԲ ասէմ
 44 b եթէ
 45 abd ԱԲ նաշակէ
 46 ԱԲ չի՞ր ասէ (աստուածք)

նիբ^ա: 11 *Զպատճառսն՝ ¹եղ ի նոսա, եւ ի ներքոյ² յինքն զիշխանութիւնն³ կորզել⁴ ջանայր. զի զնա⁵ վրիպեցուցեալ Հանեալ⁶ 7ի խոստմանցն՝ թերեւս Հնար լիցի նմա զնորա տեղին ժառանգել: 12 Որպէս եւ⁸ առաքեալն Աստուծոյ⁹, որ Հմուտ¹⁰ եւ տեղեակն¹¹ էր աստուածաբեր¹² խորհրդոյն, ¹³քանզի եւ ասէ իսկ, թէ Ամարւէն իշխանն իբրեւ աստուածանալն¹⁴ կամեցաւ՝ ձեռն¹⁵ արկանէր եւ իբրեւ զնոսա զամենայն մարդիկ մեղաւի կապէր^է. ¹⁶զի իբրեւ զնոսա¹⁷ Հանեալ ¹⁸յայնմ բարեաց՝ ¹⁹ապա նմա Հնար լիցի ²⁰զխոստացեալսն ըմբռնել: 13 *Իսկ նոքա վասն նորին պատճառանաց²¹ խաբեալք՝ ճաշակեցին, եւ անցեալ²² զպատուիրանանն՝ յաստուածակերպ փառացն մերկացան:**

14 *Սակայն եւ անդ իբրեւ ի վերայ որդւոց Հատուցելոց ²³Հայրաբար ²⁴գլխա-*

*ցեալ բարեգործէ. ²⁵զոր եւ ասէ իսկ Գիրն, թէ²⁶ Լուան զձայն տեսոն Աստուծոյ, զի իջեալ զգնայր^{27 28} ի դրախտին ընդ երեկս աւուրն^է: 15 *եւ նոցա²⁹ փախուցեալ թաքուցեալ³⁰ ծառախիթ³¹ տերեւապատ լինէին. զորոյ անցանել^{32 33}զամենագէտն երեսաւք անհնար է. ³⁴վասն որոյ եւ ասէ իսկ, թէ³⁵ Տէր Աստուած մերձաւոր եմ ես, ³⁶ասէ Տէր, եւ ոչ Աստուած հեռաւոր. ³⁷միթէ մա^որթ ինչ իցէ մարդոյ ³⁸փախչել թափչել³⁹ յինէն ի ծածկոյթ⁴⁰ իւր⁴¹ զի ես ոչ տեսից⁴² զնա. ո^ոչ ինեւ⁴³ լի են երկինք եւ երկիր^ա: 16 *եւ միւս ոմն Հմուտ մեծութեան նորա ի մարգարէիցն⁴⁴ սրբոց ասէ⁴⁵, ⁴⁶թէ Յո^ո ⁴⁷երթայց ես⁴⁸ յոգւոյ բումմէ, կամ յերեսաց բոց ես ⁴⁹յո^ո ⁵⁰փախեայց. թէ ելանեմ յերկինս՝ դու***

« ԾՆ. Գ. 5

- 1 ad եղ ի նոսա եւ ի ներքոյ յինքն [a ինքեան] / bԱբt չիբ եղ
- 2 t ի ներքո / bԱբt ի ներքոյ
- 3 Ա զիշխանութիւն
- 4 b կորզեալ
- 5 abd զի զնա / Աբt զի զնոսա
- 6 ad հանեալ / bԱբt հանել
- 7 abd ի խոստմանցն, թերեւս / Աբt ի խոստմանցն հնարեացի. թերեւս
- 8 bd չիբ եւ
- 9 a յաստուծոյ
- 10 b հմուտն
- 11 adԱբ տեղեակ
- 12 b աստուածային
- 13 b ֆանգի ասէր իսկ եթէ
- 14 b աստուածանալ
- 15 b եւ զձեռն
- է Գ. Կ. Բ. 16**
- 16 d զի որով զնա
- 17 abdԱբ զնա, փ/ս. զնոսա
- 18 a յայն բարեացն / d յայն բարեաց նայ եւ նմայ հնար
- 19 Աբ ապա հնար լիցի նմա
- 20 a զխոստացեալ բարիսն
- 21 d պատճառանաց / ab պատճառաց / Աբt պատճառի
- 22 b անցեալք
- 23 b գրացեալ հայրաբար գործէ
- 24 d գրացեալ բարեբար գործէ

25 ad գոր եւ ասեն իսկ գիրն

26 b եթէ

27 abԱբ գնայր

28 a ի դրախտի անդ ընդ

Գ. ԾՆ. Գ. 8

29 b նոքա

30 abd չիբ թաքուցեալ

31 abdԱբt ծառախիտ: Ուղղ. ծառախիթ ըստ Կորնեան (ձեռագիր, 55) «սորամուտ, ծառախիթ»: Տե՛ս եւ նոր. Բիւզ. «Կոր. վարդ.», էջ 122:

32 b անցեալ

33 abd զամենագէտն [a զամենագետն] երեսաւք [a չիբ երեսաւք] անհնար է / Աբt զամենագէտ երեսաւքն

34 ad վասն որոյ ասէ թէ

35 b եթէ

36 ad չիբ ասէ տէր

37 b մի եթէ մարթ

38 abd փախչել թափչել յինէն ի ծածկոյթ [a եւ ծածկոյթ] / Աբ փախչել եւ թափչել

39 t չիբ թափչել

40 Ա ծածկոյթ (չիբ ի)

41 b չիբ իւր

42 a տեսի

43 b եւ ոչ ինեւ

Գ. Ի. Բ. 23-25

44 b ի մարգարէից

45 Աբt որ ասէ

46 b եթէ յո՞վ երթայցես

47 a յո՞ւ

48 d չիբ ես

49 a յո՞ւ փախեաց / b յո՞վ

50 b փախեայց եւ որ ի կարգին: Նայեցեալ

անդ ես. թէ իջանեմ՝ ի դժոխս՝ եւ անդր² մաւտ³ ես^ա, ⁴հայեցեալ զնորաւք, թէպէտ եւ⁵ թաքչել կարծեցին⁶:

17 Սակայն բարերարին ⁷ձայն արկեալ⁸, թէ Ո՞ւր ես, Ադամ. եւ նա ասէ. Լուայ զձայն քո եւ երկեայ, զի գնայիր ի ⁹դրախտի աստ. Բանգի մերկ էի եւ թափեայ¹⁰: 18 Տեսանե՞ս¹¹ ո՛րչափ մերձաւոր¹² եւ ¹³ծանաւթ էին Աստուծոյ, մինչեւ ոտնաձայնին¹⁴ ¹⁵անգամ չլինել անտեղեակ: 19 Քանզի¹⁶ բարերարն¹⁷ ¹⁸յանգէտս պատճառեալ՝ նախ ոտնաձայն առնէ. զի յոտսն քաւութիւնաբերս հասեալ մարդոյն, ինքնապատուժ լինելով¹⁹ զյանցանացն²⁰ փրկութիւն²¹ ²²գտանիցէ:

20 Իսկ իբրեւ ²³այն չլինէր²⁴ սակայն ²⁵չկամի ²⁶ամբաստան լինել եւ ահագինս ի

զիմի հարկանել, ²⁷այլ հաշտականաւն²⁸ զիջանէ, ²⁹թէ Ո՞ւր ասաց զքեզ թէ մերկ ես դու՞ք. քանզի ³⁰կամի իմն ³¹ներելով այսրէն յինքն արկանել, զի³² քաղցրութիւնն Աստուծոյ զնոսա յապաշխարութիւնն ածիցէ³³: 21 Իսկ իբրեւ ³⁴այսու եւս ոչ զգաստացան³⁵, այլ զմիմեամբք³⁶ պատճառեալ³⁷ թշուառացան՝ ³⁸ապա զգատաւորութիւնն ի մէջ անցուցեալ՝ ³⁹վնիռ հատանէր, զոր հատուցեալ եւ ի հող դառնայցեն, զի Աստուծոյ դատաստանն ճշմարիտ է ի վերայ այնոցիկ որ զչարն⁴⁰ գործիցեն⁴¹:

22 Յետ այսորիկ ապա⁴² զապստամբութիւնն⁴³ ի մէջ բերեալ ասելովն⁴⁴, թէ⁴⁵ Ահա⁴⁶ Ադամ եղեւ իբրեւ զմի ի մէջ՝ ⁴⁷նա՛նչել զբարի եւ զչար. հանցումք առ ի ծառոյն կեանաց, զի մի՛ կերեալ կեցցէ⁴⁸ յաւիտեանք: 23 Բայց «իբրեւ զմի ի մէջնջ»՝ ¹ոչ

1 a եւ թէ իջանեմ
2 ad եւ անդ
3 adԱԲ ի մաւտ
ա Ս. Պ. Պ. Ն. Լ. Բ. 7-8
4 t նայել կայ, թէպէտ / adԱԲ նաեւ [d նայել] կայ [a կա] նոճաւք, թեպետ / b նայեցեալ զնոճովք թէպէտ եւ թափել կամեցան: Սակայն
5 dԱԲ չի՛ր եւ (թափել)
6 a թագչել կարծիցեն / d կարծիցին
7 b ձայն արարեալ եթէ
8 a արկել
9 a աստ ի դրախտի
10 Ա. թափայ
բ Ն. Ն. Գ. 10
11 ԱԲ տես
12 ad մաւտաւոր, փիս. մերձաւոր
13 bԱԲ ծանաւթ էր աստուծոյ մինչ [b մինչեւ]
14 ad ոտնաձայնիւ
15 abdԱԲ անգամ չլինել [b չէր] անտեղեակ / t անգամ լինէին տեղեակ
16 b եւ Բանգի
17 ad եւ բարերարն
18 a յանդէպս պատճառէր
19 abdԱԲ չի՛ր լինելով
20 ad զանցանացն
21 a փրկութիւնն
22 b գտանել մարթասցէ
23 a այն ինչ լինէր
24 Ա. չի լինէր
25 ad չկամի ապաստանել եւ
26 ԱԲ ամբաստանել եւ

27 a չի՛ր այլ ... զիջանէ / bd չի՛ր այլ
28 b հաշտականաւն / dԱԲ հեշտականաւն
29 abdԱԲ թէ ոչ [ԱԲ ով] ասաց քեզ թէ դու մերկ ես [b էիր] / t թէ ո՞ւր պատմեաց քեզ
գ Ն. Ն. Գ. 11
30 abd կամի իմն [b չի՛ր իմն] ներելով այսրէն յինքն / ԱԲ կամէր
31 t անդրէն ներելով / ԱԲ ներելով անդրէն
32 a Բանգի
33 a ածէ / b ածիցէ / dԱԲ ածցէ
34 t այնու / b այսու ոչ եւս
35 ԱԲ սգաստացան
36 abd միմեամբք
37 ab պատճառեալք
38 abdԱԲ ապա զգատութիւն [Ա. զգատութիւն, Բ. զգատութիւնն] ի մէջ անցեալ [bd անցուցեալ]
39 b վնիռ հատանէր, զոր ասացեալ եւ ի հող դառնայցեն / ad վնիռ հաստատուն հատուցման հաստ առնիցեն [d հաստ առնայցեն]
40 Ա. զչար
41 ab գործեն
42 b չի՛ր ապա
43 a զապստամբութիւնն
44 a չի՛ր ասելովն
45 b եթէ
46 abd չի՛ր ահա
47 abd չի՛ր նանչել ... զչար
48 dԱ. կայցցէ
դ Ն. Ն. Գ. 22

թէ Աստուած ²եղեալ. քանզի չէ էականն լինելով, այլ զկարծեալն³ ⁴լինելոյ ասէ. զոր աւրինակ սուտ աստուածք⁵ կարծեալք⁶ ի մարդկանէ՝ ⁷որ գործեցան⁸ ⁹առ անմտութեան յիմարութեան եւ պղծութեան մարդկան. որպէս եւ առ ձեզդ¹⁰ իսկ տեսանէի¹¹ ¹²զքարապաշտ զփայտապաշտ ¹³մոլորութիւնսդ, որ առ տգիտութեան ի ձէնջ նկարեցան. որ ոչ լսեն եւ ոչ խաւսին, ոչ իմանան եւ ոչ շարժին, եւ ոչ գոյ շունչ ի բերանս նոցա. եւ թողեալ ձեր¹⁴ զԱստուած կենդանի¹⁵, զԱրարիչն¹⁶ երկնի¹⁷ եւ երկրի՝ անշունչ անմռունչ¹⁸ քարանց պաշտաւն մատուցանէիք¹⁹, որ ոչ ինչ իսկ են:

24 Վասն որոյ եւ²⁰ աստուածատես սրբոց մարգարէիցն հոգացեալ, իբրեւ իմաստուն բժշկաց, ²¹զղեղ դարմանոյն²² ըստ ցաւոց հիւանդին պատրաստել²³,

բառնալ ջնջել զգայթակղութիւնն²⁴, ²⁵ի միջոյ ²⁶ի բաց կորուսանել²⁷: 25 Որպէս եւ²⁸ մի ոմն ի նոցանէ²⁹ ³⁰աստուածային Հոգւոյն զաւրութեամբ լցեալ՝ գոչեաց ասելով, թէ Աստուածք, որ գերկինս եւ գերկիր ոչ արարին՝ կորիցեն յերկրէ³¹ ի ներքոյ երկնից. այլ Տէր որ արար գերկիր զաւրութեամբ³² իւրով, եւ ձգեաց գերկինս սփանջելի խորհրդով իւրով, եւ պատրաստեաց գտիեգերս ամենայն³³ իմաստութեամբ իւրով, եւ որոտայ ձայնիւ, եւ լնու ջուրք³⁴ բազմութեամբ գերկինս³⁵, եւ³⁶ հանէ զամպս ի ծագաց յերկրէ³⁷, եւ³⁸ զփայլատակունս իւր ³⁹յանձրես արար, եւ հանէ զհողմս⁴⁰ ի շտեմարանաց⁴¹ իւրոց⁴²:

26 ⁴²Յիմարեցաւ ամենայն մարդ ⁴³ի գիտութենէ՝ ի վերայ ⁴⁴անձանց թշուառութիւն յարուցանել. ⁴⁵անդէն ⁴⁶անձանց անձամբք իւրեանց⁴⁷ ամաւթալից առնեն¹ զե-

1 abdԱԲ ոչ [a ե ոչ] եթէ աստուած / t իբրեւ աստուած
 2 b եղեւ քանզի չէականն
 3 bd զկարծելն / aԱԲt զկարծեալն
 4 b լինելով ասէ
 5 a հաստուածք
 6 ԱԲ կարծեցեալք
 7 b որ գործեցաւն / dԱԲt որ կարծեցան
 8 a կարծեցաւն
 9 ad առ անմտութեան, յիմարութեան եւ պղծութեան / b առ անմտութեան մարդկան առ յիմարութիւն / t առ յիմարութեան պղծութեան / ԱԲ չիք առ յիմարութեան եւ պղծութեան
 10 b առ ձեզ
 11 a տեսանի
 12 ԱԲ զբարապաշտս / b քարապաշտ փայտապաշտ
 13 b մոլորութիւնն մարդկան ի ձեզ տալ զգիտութիւն ի ձեզն ճկարեցան, որով լսեն եւ / ad մոլորութիւն [d մոլորութիւնս] մարդկան, որ ի ձեզ առ տգիտութեան ճկարեցան / ԱԲ զմոլորութիւն մարդկան, որ առ
 14 abd ձեր / ԱԲt ձեզ
 15 b կենդանի / adԱԲt նշմարիտ, փ/ս. կենդանի
 16 bd զարարիչ
 17 d երկնից
 18 bԱԲ եւ անմռունչ
 19 a մատուցանիցէք
 20 ad չիք եւ
 21 b ղեղն դարմանոյ
 22 ad դարմանոցն
 23 abԱԲ պատրաստեալս

24 abd զգայթակղութիւնն [a զգայթակղութիւննն]
 25 ԱԲ ի միջոյ ի բաց / abd չիք ի միջոյ
 26 ad չիք ի բաց կորուսանել
 27 bԱԲ կորուսանել / t անցուցանել, փ/ս. կորուսանել
 28 abd չիք եւ
 29 b ի նոցանէն
 30 ad աստուածային հոգւոյն զաւրութեամբ / bԱԲt աստուածութեան [t աստուածական, b աստուածութեամբ] զաւրութեամբ հոգւոյն
 31 a չիք յերկրէ
 32 Ա գորութեամբն
 33 Ա չիք ամենայն
 34 ad ջուրք / bԱԲt ջուր [Ա ուղղուած՝ ջուրք]
 35 abd գերկինս / ԱԲt յերկինս
 36 b չիք եւ (հանէ)
 37 bdԲ երկրէ / a երկրի
 38 bԱԲt չիք եւ (զփայլատակունս)
 39 b յանձրես արար, հանէ
 40 a զհողմն / Ա հողմս
 41 b շտեմարանաց (չիք ի)
 42 Եւրեմ. Ժ 11-14
 43 ad յիմարեցան ամենայն մարդիկ
 44 b ի գիտութենէ իւրեանց եւ ի վերայ
 45 bԱԲ անձանց թշնամութիւն [b զթշնամութիւն] յարուցանել [b յարուցանեալ]
 46 ad անդէն անձանց անձամբք իւրեանց
 47 b անձամբք զանձինս / ԱԲt անձամբք [t անձամբք] անձանց [t յանձանց]
 48 ԱԲ չիք իւրեանց

զերեսս իւրեանց, եւ մեծի բարկութեանն Աստուծոյ ²պատրաստեն զանձինս. ³այլ ⁴այժմիկ կացցէ այս՝ յանդիմանել ⁵զմոլորութիւն ձեր, զի ի կարգի⁶ իւրում պատշաճէ: ²⁷ ⁷Բայց այժմ որ ի կարգին սկիզբն արարաք պատմել ձեզ՝ ⁸ըստ իւրաքանչիւր կարգի զայն⁹ պատմեսցուք:

²⁸ Հանեալ այնուհետեւ զմարդն ի փափկական¹⁰ ¹¹դրախտէ անտի հանգստեան՝ արտաքոյ դրախտին բնակեցուցանէր¹², եւ փակեալ նմա զճանապարհ ծառոյն կենաց, զի մի՛ ականատես անգամ լիցի վայելչութեան դրախտին: ²⁹ Անդ եւ¹³ երկիր անիծեալ, փուշ եւ տատասկ եւ¹⁴ հաց ցաւոց, եւ Ադամայ մահկանացուի¹⁵ մահ. եւ այս՝ մարդասիրութեան նշանակ է. որպէս եւ¹⁶ ասէն¹⁷ իսկ ի բերանոյ¹⁸ մարգարէին Աստուած¹⁹, թէ²⁰ Խրատեսցէ զբեզ ապստամբութիւն քո²¹, եւ չարիքն²² քո կշտամբեսցեն զբեզ. ապա²³ գիտասցես²⁴

դու, թէ²⁵ չար եւ ²⁶դառն եղիս քո թողուլն զիս, ասէ տէր²⁷ Աստուած քո՞: ³⁰ ²⁸Եւ միւս ոմն ասէ յԱստուծոյ²⁹, թէ³⁰ Յորժամ դարձցիս եւ³¹ հեծեծեսցես՝ ³²յայնժամ կեցցես եւ գիտասցես թէ ո՛ւր իցես: ³¹ ^{Քանզի} յորժամ դառն ճաշակացն եւ կասկածանաց մահուն պաշարեալ իցէ, անսթափ³³ ³⁴ի մտացն ուշի³⁵ յիշեսցէ զյիշատակ³⁶ ծառոյն կենաց, եւ հեծեծելով խնդրեսցէ զմուտս³⁷ դրախտին վայելչութեան. ³⁸զի եւ ³⁹յանդիման դրախտին ⁴⁰բնակեցուցանելն ասացելոցս վկայէ:

ԻՁ. Իսկ բարերարն ոչ միայն ի դրախտին, ⁴¹այլ եւ արտաքոյ ⁴²նորին չհեռանայր ի նոցանէ, յորժամ յանդիման ⁴³դրախտին բնակեցուցանէր⁴⁴: ² Եւ⁴⁵ վասն իւրոյ բարերարութեանն հրամայեաց⁴⁶ սերել⁴⁷ յերկիր¹. ² ուր եւ անդէն

1 ad առնեն / ԵԱԲԷ առնել
 2 abd գանձինս պատրաստեն
 3 ad այլ այժմ կացցէ [a կայցէ] այս
 4 b այժմիկ կամեցեալ յանդիմանել / ԱԲԷ այժմիկ կեցալ է յայսմ յանդ...
 5 abd մոլորութիւնն զի / ԱԲԷ գմոլորութիւն [գմոլութիւն] ձեր
 6 b ի կարգին
 7 ad բայց այժմ որ ի կարգին սկիզբն արարաք / b այլ այժմ որ կարգն է սկիզբն արարեալ ձեզ զայն պատմել ըստ / ԱԲԷ այլ այժմ որ ի կարգէն իսկ սկիզբն արարեալ
 8 ad չիք ըստ իւրաքանչիւր կարգի
 9 ԵԱԲԷ չիք զայն
 10 abdԱԲ ի փափկական / t ի փափկութեան
 11 b դրախտէ անտի հանգստեանն / adԱԲԷ հանգստեան դրախտէն
 12 b բնակեցուցանէ
 13 b չիք եւ (երկիր)
 14 ԵԱԲԷ չիք եւ (հաց)
 15 ԵԱԲԷ մահկանացու
 16 ԱԲԷ չիք եւ (ասէն)
 17 ԱԲ ասէ / d եւ, փխ. ասեն
 18 d ի բերան / abԱԲ բերան
 19 abdԱԲ աստուծոյ
 20 b եթէ
 21 b չիք քո (եւ)
 22 ad չարիք
 23 b եւ ապա

24 ԵԱԲԷ գիտասցիք
 25 abd եթէ
 26 b դառն է քո թողուլ
 27 a չիք տէր
 * Իչէ՛. Բ 19
 28 adԱԲ եւ միւս ոմն / t եւ ի միւսումն / b եւ ի միւսում
 29 t չիք յաստուծոյ
 30 b եթէ
 31 bd չիք եւ
 32 b յայնժամ ապա ապրեսցես եւ գիտասցես / a չիք յայնժամ կեցցես
 ք Ի. 15
 33 b անսթափ / adԱԲ անթափ
 34 ad ի մտացն ուշի յիշեսցէ [d յիշիցէ] զյիշատակս / b մտացն (չիք ի) ուշիցէ
 35 ԱԲԷ չիք ուշի
 36 ԵԱԲԷ զյիշատակ
 37 ԱԲ գմուտ
 38 abdԱԲ քանզի եւ
 39 d յիանդիման իսկ
 40 b բնակեցուցեալ ասացելոցն / ԱԲԷ բնակեցուցանել ասացելոցդ
 41 ԱԲ այլ եւ որ արտաքոյն էին չհեռանայր
 42 b նորա ոչ հեռանայր
 43 d դրախտին կացուցանէր եւ վասն որոյ բարերարութեանն
 44 b բնակեցուցեալ
 45 ԵԱԲԷ չիք եւ
 46 ab հրամայեալ
 47 b սերմանել / adԱԲԷ սերել [Ա ուղղուած՝ տիրել]

Հրամանաւ³ ակնարկելոյ⁴ Արարչին ծնունդ արձակեալ յերկիր⁵ սկսան⁶ բազմանալ ընդ ասելն. Անեցէ՛ք⁷ եւ բազմացարո՛ւք, եւ լցէ՛ք գերկիր⁸:

3 Որդւոցն Ադամայ անդրանկանն Կահել⁹ անունն ճանաչէր¹⁰, եւ միւսումն Հաբէլ¹¹. որք¹² անդէն զիմաստութիւն տուողին ի մէջ անցուցեալ, նորին իմաստութեամբ՝ զնոյն Արարիչ ճանաչել: 4 Արդ՝ առեալ Կահելի¹³ երէց որդւոյն¹⁴ ընծայս նուիրաց¹⁵ յարմտեաց, որայ կապեալ ցորենոյ՝ պատարագս նմա մատուցանէր: 5 Իսկ¹⁸ ընդ այն հայեցեալ¹⁹ Հաբէլի²⁰ 21ի հաւտիցն գառանցն²² ընծայեալ²³ պտուղ՝ ի խաշանցն²⁴ մատուցանէր²⁵: 6 Իսկ Աստուած իւրով մարդասիրութեամբն²⁶ խոնարհեալ յընծայս որդւոցն²⁷

Ադամայ՝ մերձաւոր ճանաչէր²⁸: 7 Քանզի եւ անդէն իսկ²⁹ ընտրութիւն³⁰ առնէ³¹. զոմն ³²ի միամտութեան գտեալ՝ ընդունի ³³զպատարագն. ³⁴իսկ զոմն ընդ եղբաւրն յերկմտութեան գտեալ՝ անդրէն³⁵ դատապարտեալ դարձուցանէ³⁶ վասն երկմտութեանն³⁷. ³⁸Իսկ նա անդէն վասն որոյ մահ խորհեալ³⁹ սպան⁴⁰ զեղբայրն. եւ անդէն ⁴¹նզովեալ երկիր⁴² վասն նորա, եւ նա ինքն անիծաւ զաւակաւն⁴³ Հանդերձ:

8 Արդ՝ Ադամայ ա՛յլ որդի⁴⁴ ստացեալ յԱստուծոյ⁴⁵ փոխանակ սպանելոյն Հաբէլի⁴⁶, որոյ անունն Սէթ ճանաչէր⁴⁷: 9 Իսկ այն սպանեալն, վասն արդարութեան⁴⁸ իւրոյ⁴⁹, կենդանի է առ Աստուած, զի որ յոչնչէն⁵⁰ արար՝ ⁵¹նոյն եւ կենդանացուցանէ զնա յորժամ եւ ⁵²կամի, զոր յոյժ⁵³ պատմել ⁵⁴դիւրին է ձեզ. ⁵⁵յորժամ զձեզ

1 b յերկրի / Ա յերկիր, ուղղուած՝ յերկրի
2 b որ անդէն / ad չիք ուր
3 t չիք հրամանաւ
4 bt ակնարկելով / ad չիք ակնարկելոյ
5 b ի յերկրի
6 abd սկսեալք
7 b եթէ անեցէք
8 *** ՆԻ. Ա՝ 28. Թ՝ 1, 7
8 ad որ որդւոյն անդրանկանն ադամայ կահել
9 b կահել / Բ կահել / Ա. t կայէն
10 bԱԲ նանաչիւր
11 bԱ արել
12 b որ
13 ad կահել / b կահելի / Բ կահել / Ա. t կայէն
14 b որդւոյն / adԱԲ որդին
15 b ընծայս մատուցանէր նուիրաց յարմտեաց, որոց [փ/ս. որայ] կապեալ ցորենոյ
16 b նուիրաց / adԱԲ նուիրեաց
17 abd պատարագ [b պատարագս] մատուցանէր. իսկ ընդ այն [a յայն] / ԱԲ t ի պատարագս
18 t չիք իսկ
19 ԱԲ նայեցեալ
20 d հարելի / b արելի / ԱԲ t հարել
21 ԱԲ t ի հօտիցն / a չիք ի հատից
22 b գառանցն / ad գառամբ / ԱԲ t գառամբ
23 ad ընծայեալ [a ընծայեալ] / b ընծայեցեալ / ԱԲ t ընծայեցուցեալ [Ա ընծայեցուցեալ՝ յան.]
24 ad ի խաշանց
25 a մատուցանել
26 d մարդասիրութեամբ
27 bԱԲ որդւոցն / ad t յորդւոցն

28 abԱԲ նանաչել
29 ad չիք իսկ
30 d ընտրութիւնս / Ա ընդրութիւն (յան.)
31 ad առնէր
32 a ի միամտութիւն / ԱԲ յիմաստութեան, փ/ս. ի միամտութեան
33 b զպատարագս. իսկ զոմն յերկմտութեան գտեալ ընդ եղբարն, անդրէն
34 adԱԲ t իսկ զոր ընդ
35 a անդէն
36 ab դարձուցանէ / dԱԲ t դարձուցանէր
37 dԱ երկմտութեան
38 abd իսկ նա / ԱԲ t եւ նա
39 b խորհել
40 d սրպան
41 ԱԲ երկիր նզովեալ
42 b գերկիր
43 b գաւակաւն / adԱԲ t գաւակաւն
44 ԱԲ որդիս
45 Ա աստուծոյ
46 b արելի
47 aԱԲ նանաչիւր
48 b արդարութեանն
49 abd չիք իւրոյ
50 ԱԲ յոչնչէ
51 b նոյն եւ / adԱԲ t նոյն. չիք եւ
52 a կամի զի
53 abԱԲ v յուշ, փ/ս. յոյժ
54 abԱԲ ձեզ դիւրին է
55 b չիք յորժամ զձեզ

Ջերմեռանդն ի հաւատսն¹ տեսանիցեմք՝
²ասասցուք զայն, որոյ³ արդարութիւնն⁴
⁵կայ պահի յաւիտեանս⁶ յաւիտենից:
 10 Արդ՝⁷ Կահել⁸ նենգաւոր մարդասպանն⁹
 նզովեալ¹⁰ ¹¹անիծաւ. վասն այսորիկ որոշե-
 ցաւ հրամանաւ¹² Աստուծոյ. զի¹³ աւրհ-
 նեաց Աստուծաւ¹⁴ զՍէթ, եւ ետ¹⁵ նմա պա-
 տուէր, զի մի՛ զաւակն աւրհնեալ խառնե-
 ցի¹⁶ յանիծեալ զաւակն մարդասպանին¹⁷
 Կահելի¹⁸: 11 Արդ՝ բազմացան¹⁹ մարդիկն²⁰
²¹առ հասարակ ի վերայ երկրի կողմանց²²
 ցեղիցն²³ երկուցունց:

12 ²⁴Արդ՝ սեթեան ցեղին կացին նա-
 հապետք ²⁵արք արդարք մինչեւ²⁶ ի դարն
 ութերորդ²⁷. առ որս բարերարութիւնն²⁸
 Աստուծոյ²⁹ մերձաւոր եղեալ՝ ³⁰միանգա-

մայն իսկ առ ամենեքումք³¹ ³²մերձաւո-
 րութեամբն յաճախեալ, զի մի՛ մոռացաւնք
 ընտանութեանն³³ լինիցին³⁴: 13 ³⁵Վասն ո-
 րոյ եւ³⁶ երկայնակեաց իսկ արարեալ
³⁷զհարսն, եւ յերկարակեաց ծնունդ³⁸
 շնորհեաց. զի գոնեայ³⁹ վասն ցանկու-
 թեան⁴⁰ որդւոց⁴¹ ելանիցեն ի խնդիր Աս-
 տուծոյ. մանաւանդ զի կարեւորագոյն իսկ
 է զիւտ ծննդոց⁴² ⁴³ի կեանս երկրածնաց:
 14

Արդ՝⁴⁴ նահապետքն⁴⁵ ⁴⁶կարգեալք, Ա-
 դամն⁴⁷ առաջին աստուածաստեղծ, ⁴⁸այ-
 սինքն Ադամ, եւ Սէթ, եւ ի նմանէ ⁴⁹Ե-
 նովս, եւ ի նմանէ Կայնան, եւ ի նմանէ
 Մադաղիէլ⁵⁰, եւ⁵¹ ի նմանէ Յարէդ, եւ⁵² ի
 նմանէ Ենովք: 15 Եւ եկաց Ենովք ամս
 հարիւր ⁵³վաթսուն եւ հինգ¹, եւ ծնաւ

1 bd ի հաւատսն / aԱԲt ի հաւատս
 2 ԱԲt ասասցուք ձեզ, որոյ
 3 b որոց
 4 a որ յարդարութիւն / Ա. արդարութիւն
 5 abd կայ պահի / ԱԲt կայ եւ պահի
 6 b չի՛բ յաւիտեանս
 7 b իսկ, փ/ս. արդ
 8 ad կահել / b կահելն / Բ կահեղն / Ա. կային / t կայլն
 9 b մարդասպանն / adԱԲt մարդասպան
 10 ԱԲ չի՛բ նզովեալ
 11 ad անիծաւ եւ որոշեցաւ
 12 Ա. հրամանսն
 13 ad եւ, փ/ս. զի
 14 d չի՛բ աստուած
 15 a եւ եղ
 16 abd խառնեցի / ԱԲt խառնակեցի
 17 b մարդասպանն
 18 abd կահելի [b կահելի] / ԱԲt կայնի
 19 abd բազմացեալ
 20 ad մարդիկ / b մարդոյն
 21 b չի՛բ առ հասարակ
 22 abdԱԲ կողմանց [a կողմանցն] / t կողման
 23 abd ցեղիցն / ԱԲt ցեղին
 24 abd արդ սեթեան [a սեթեան] ցեղին [a ցեղն, b ցեղիցն] որ կացեալ [b կացեալ էին] / ԱԲt իսկ սեթեան ցեղին որ կացին
 25 d արք արդարք / abԱԲt չի՛բ արք
 26 ԱԲt մինչ
 27 b եւթերորդ
 28 Ա. բարերարութիւն
 29 bԱԲt չի՛բ աստուծոյ

30 b միանգամայն առ ամենեցուն իսկ մերձաւո-
 րութիւնն յաճախեալ զի մոռացաւդ ընտրու-
 թեանն լինիցին
 31 ԱԲ առ ամենեքումք
 32 adԱԲ մերձաւորութեամբն [ԱԲ մերձաւորու-
 թեամբ] յաճախեալ [ad յաճախեալ] / t բարերար-
 ութեամբն, փ/ս. մերձաւորութեամբն
 33 ԱԲ ընդամուտեամբ / d ընտրութեանն, փ/ս. ըն-
 տանութեանն
 34 a լինիցի
 35 b վասն որոյ յերկարակեաց արարեալ
 36 ad չի՛բ եւ
 37 a զհարսն եւ երկայնակեաց
 38 adԱԲ զծնունդն / b զծնունդն
 39 abd գոնէ
 40 ԱԲ ցանկութեան
 41 ad որդւոց / bԱԲt որդւոցն
 42 ad ծննդեան
 43 a չի՛բ ի կեանս
 44 b անդ, փ/ս. արդ
 45 bԱԲt նահապետք
 46 b կարգեալ / d կարգեալք նախ եւ առաջին
 աստուածաստեղծ
 47 a ադամ
 48 b չի՛բ այսինքն ադամ
 49 ab ենովս, ի նմանէ [b ի նմանէն] կայնանն [a
 կայնանն], ի նմանէ [b ի նմանէն] մադաղայել
 [a մադաղիէլ], ի նմանէ [b ի նմանէն] յարեդ [a
 յարեդ], ի նմանէ [b ի նմանէն] ենովք
 50 d մադաղայել
 51 d չի՛բ եւ (... յարեդ)
 52 d չի՛բ եւ (... ենովք)
 53 ԱԲ եւ վաթսուն

զՄաթուսաղայ. եւ հաճոյ եղեւ² Ենովք Աստուծոյ:

16 Նա եւ ամենայն նահապետացն շատակեաց եղեալ, իբրեւ³ ի բարերարէ⁴ անտի Աստուծոյ⁵ սերեալք⁶ բազմացան⁷. նոյնպէս⁸ եւ յետ ծննդոցն յերկարակեացս⁹ արարեալ, զի որք Աստուծովն ստացան՝ պատմեսցեն հարք¹⁰ որդւոց. զի¹¹ իբրեւ պատուիրանք զգուշացուցիչք¹² լինիցին¹³, առ ի ծանաւթ¹⁴ առնելոյ զնոսա Աստուծոյ. որպէս եւ¹⁵ ասացաւ իսկ, թէ¹⁶ Հարցչի՛ր դու¹⁷ ցհարս¹⁸ քո, եւ պատմեսցեն ¹⁹քեզ, եւ ցծերս²⁰ քո, եւ ասացեն քեզ²¹. որով յայտ իսկ է, թէ²¹ վասն այսորիկ²² երկայնակեացք²³, ²⁴եւ ոչ վասն բազմութեան ծննդոց:

17 Զի թէպէտ եւ²⁵ ասաց Աստուած ցԱդամ, թէ²⁶ Անեցէ՛ք եւ բազմացարո՛ւք եւ լցէ՛ք գերկիր²⁷՝ որպէս յառաջագէտ ըստ

մարմնական բարուցն²⁸ զլինելոցն²⁹ ասաց. իսկ Աստուած ոչ ի բազմացուցանելն³⁰ միայն³¹, այլ անդէն եւ անդ կամէր. զի ի մշտնջենակեաց³² անմահութիւնն³³ փոխեսցին: 18 Որպէս եւ զԵնովք³⁴ տեսանեմք յետ վարուց երկրակեաց կենացն³⁵, յետ ամուսնանալոյ եւ որդիս ծնանելոյ ³⁶ուղղութեանն վարուք, վերացուցեալ զնա կենդանւոյն³⁷ իսկ³⁸ յանմահութեան³⁹ վիճակն: 19 Որ⁴⁰ ոչ վասն ⁴¹առնն միայնոյ, այլ ⁴²զի ելք նորա՝ ⁴³այլոց ճանապարհ ⁴⁴գործեսցեն. եւ ոչ բռնազբաւսութեամբ⁴⁵ առեալ ի կեանսն, այլ զպարտ հաճոյական⁴⁶ վարուցն⁴⁷ հատուցեալ: 20 Սոյն⁴⁸ աւրինակ կամեցեալ Աստուծոյ զամենեսեան յանմահութիւն փոխել⁴⁹, յետ աստ⁵⁰ վայելելոյ ամենեցուն⁵¹:

21 Ամենայն մարդիկ ութերորդ դարուն հնազանդեալ⁵² մահու, մեղաց ծառայեալ⁵³ մոռացան զԱրարիչն, յուսակո-

1 Ա եւ հիմնկ
2 b հաճոյ եղեալ
3 ad չիք իբրեւ
4 ab ի բարերարէ / dԱԲ ի բարերարութենէ
5 b չիք աստուծոյ
6 ad սերեալք / b սերեալք / ԱԲ սերեալ
7 b բազմացանային
8 ad սոյնպէս
9 a յերկարակեաց / bd երկարակեացս / ԱԲ յերկարակեաց
10 Ա հարքն
11 aԱԲ չիք զի / bd իսկ, փխ. զի
12 b զգուշացուցիչ
13 ad լինցին
14 b առ ի ծանաւթս / adԱԲ ծանաւթ
15 ad չիք եւ
16 b եթէ
17 ad չիք դու
18 t զհարս / abdԱԲ ցհարս
19 ԱԲ քեզ, ցծերս
20 abdt զծերս
21 ԲՕԳ. ԼԲ 7
21 b եթէ
22 ԱԲ այնորիկ
23 a երկայնակեաց
24 ԱԲ թէ ոչ
25 ad չիք եւ (ասաց)
26 b եթէ
27 ԻՆ. Ը 28

27 bԱԲ որպէս եւ / d որս, փխ. որպէս
28 ad վարուց / b բարուց
29 ad զլինելոցն / b լինելոցն / t լինելոյն / ԱԲ լինելոյ
30 b ի բազմացուցանելն
31 d մի այ (պատռ.), փխ. միայն
32 b մշտնջենակեաց (չիք ի)
33 ab յանմահութիւն / Ա անմահութիւն
34 adԱԲ զԵնովքն
35 ԱԲ կենաց
36 abd ուղղութեանն [b ուղղութեան] վարուք / ԱԲ ուղղութեամբ վարուցն
37 abd կենդանւոյն
38 aԱԲ չիք իսկ
39 b յանմահութեանն
40 b չիք որ
41 d առնն միայնոյ / abԱԲ առն
42 ԱԲ զի եւ, փխ. զի ելք
43 ԱԲ նախապարհ գործեսցին այլոց
44 b գործիցի. ոչ / d յորդեցին, փխ. գործեսցեն
45 ԱԲ բռնասպասութեամբ / a *բռնայ
46 a հաճուական
47 ԱԲ վարուց
48 d այն, փխ. սոյն
49 b փոխեալ
50 a աստի
51 a յամենեցունց / d *ամենեցունց
52 b հնազանդել
53 b ծառայել

ըոյսք¹ ի կենաց անտի Աստուծոյ² ³եւ ապականեալ ⁴գուղղական զիւրեանց⁵ ճանապարհն: 22 Մատենաց զնոսա Աստուած ի կամս անձանց իւրեանց, առեալ զոգի շնորհաց մարդասիրութեան իւրոյ ի նոցանէ, զորոց եւ զառնելն ⁶ստրջացեալ ասէ⁷: 23 Որ եւ ստրջանալն⁸ Աստուծոյ՝ ահագին ⁹զգուշութեան նշանակ է. զի թերեւս այնու¹⁰ յուշ առնել մարթասցէ մոռացելոցն զարարչական զաւրութիւնն¹¹, որ խառնակեցան¹² յանիծեալ զաւակն Կայենի՝ ի պոռնկութիւնս¹³, յայլանդակ¹⁴ վարս, ուտել¹⁵ մեռելոտի: 24 Միանգամայն իսկ երկիր զազրացեալ¹⁶ ի վարուց մարդկան¹⁷ ¹⁸զարշեցեալ, ¹⁹որպէս ասէ իսկ, թէ Միանգամայն ամենեմեան²⁰ յամբարշտութիւն²¹ կործանեցան, եւ ամենայն մարդ պղծեաց զմանապարհս²² իւր ի վերայ երկրի²³:

Ի է. Արդ՝²³ ի ժամանակին յայնմիկ ²⁴մի ոմն արդար գտեալ ²⁵յարդարեցեալ

տոհմէն, որում²⁶ Նոյ անուն կարդացեալ, հաճոյ եղեալ Աստուծոյ ²⁷սիրեցաւ ի նմանէ: 2 Որ հրաման ²⁸առեալ յԱստուծոյ²⁹ առնել³⁰ տապան արկղագործ³¹ փայտիւ³² բազում ամաց ³³գործելոյ, առ ի հարկանելոյ ազգին թշուառացելոյ: 3 Որոյ խոստացեալ այնուհետեւ առնուլ զՆոյ ընտանեաւքն հանդերձ եւ ամենայն շնչականաւքն³⁴ ի տապանն, եւ ամենապահ ձեռամբն փակեալ³⁵ զտապանն: 4 Եւ ապա դարձուցեալ զանդունդսն³⁶ աւազակապս զցամաքաւ³⁷ հանդերձ հոսանաւքն³⁸ արձակելովք³⁹ յերկնից, հեղեղասաստ⁴⁰ ծովապատիժ⁴¹ բարկութեամբ ⁴²զառ ի ներքոյս երկնից ջնջեալ⁴³, առ հասարակ ողողեալ սրբեաց⁴⁴: 5 Իսկ յետ սաստիցն անցելոց՝ զայրն արդար՝ աշխարհահայր⁴⁵ ⁴⁶երկրակալ յաւիտենադիր⁴⁷ ուխտիւ⁴⁸ կացու-

1 *abd* յուսակորոյս
 2 *b* եղեն, *փ/ս*. աստուծոյ
 3 *a* եւ ապա ապականեալ
 4 *ԱԲ* գուղղական մանապարհս իւրեանց
 5 *b* իւրեանց / *ad չիբ* զիւրեանց
 6 *b* ստրջանալ է. *նախապէս*՝ ստրջացեալ ասէ
 7 *ad չիբ* ասէ
 * *Հմմտ. ԿՆ. Գ. 6*:
 8 *b* զգուշանալ, *փ/ս*. ստրջանալն
 9 *a* նշանակ է զգուշութեան / *d* զգուշութիւն նշանակէ
 10 *b* առնու, *փ/ս*. այնու
 11 *Ա* զօրութիւն
 12 *b* խառնեցան
 13 *a* ի պոռնկութիւնս / *Ա* ի պոռնգութիւնս
 14 *a* եւ յայլանդակ / *ԱԲ* այլանդակ
 15 *d չիբ* ուտել
 16 *a* զայրացեալ
 17 *ԱԲ* մարդկանն / *b* մարդկանէ
 18 *a* զարշացեալ վասն որոյ ասէ թէ
 19 *ԱԲ* որով [*փ/ս*. որպէս] եւ ասէ / *b* որ ասէ եթէ
 20 *ad* ամենեմեան
 21 *ԱԲ* յամբարշտութիւնս
 22 *ad* զմանապարհ
 23 *ԿՆ. Գ. 12*
 24 *bԱԲ* չիբ արդ
 25 *ԱԲ* մի միայն ոմն / *b չիբ* մի միայն
 26 *b* յարդարեաց տոհմէն

26 *abdԱԲ* որում / *t* որոյ
 27 *abd* սիրեցաւ [*b* սիրեցեալ] յարարչէն. որոյ [*b* որ]
 28 *bԱԲ* առեալ նոյի յաստուծոյ
 29 *ad չիբ* յաստուծոյ
 30 *d* առնէր
 31 *d* արկղագործ
 32 *d* փայտիւ / *ԱԲ* փայտից
 33 *abd* գործելոց առ հարկանել [*b* առ ի հարկանել] ազգին թշուառացելոյ [*a* չուտելոյ, *d* չուտացելոց], որոց [*b* որոյ] հետացեալ [*b* ստացեալ] առնու այնուհետեւ [*b* այնուհետեւ առնուլ] զնոյն [*b* զնոյ] հանդերձ ընդանեալն եւ ամենայն / *ԱԲ* հանդերձ ընդանեալն
 34 *ԱԲ* շնչականոք
 35 *abdԱԲ* փակեալ / *t* փակել
 36 *b* զանդունդսն / *adԱԲ* զանդունդս
 37 *abdԱԲ* ցամաքաւ. *ուղղ.*՝ զցամաքաւ
 38 *ԱԲ* հոսանոք
 39 *a* արձակելով / *b* արկանելովք, *փ/ս*. արձակելովք
 40 *ad* եւ հեղինդասաստ
 41 *b* ծովապատիժս
 42 *abdԱԲ* զառ ի ներքոյս / *t* զառ ի ներքոյ
 43 *d* ջնջեալ / *b* ջնջեալս / *aԱԲ* ջնջել
 44 *b* սրբեալս. *չիբ* ողողեալ
 45 *ԱԲ* աշխարհի հայր
 46 *b* աշխարհակալ յաւիտենադիր
 47 *Բ* յաւիտենագիր
 48 *abd* ուխտիւ / *ԱԲ* ուխտիւն

ցեալ. զոր եւ յերկարակեաց¹ արարեալ, առ ի պատմելոյ ազգացն եկելոց զհամաշխարհական² բարկութեանն³ պայման⁴:

6 Բայց ապա միատոհմ միալեզու ազգին բազմացելոյ⁵ խորհուրդ առեալ աշխարհագունդ⁶ երկնաբերձ⁷ ճաշտարակ շինելոյ, անուանակիր առ եւ յիշատակ մշտնջենաւոր, փոխանակ յաւիտենականին⁹ Աստուծոյ, որոյ¹⁰ պատմի անուն յաւիտենից յաւիտեանս¹¹ եւ յիշատակ ազգաց յազգս: 7 Որոյ¹² բարձրագոյն ազդեցութեամբ ցուցեալ զաստուածագործ գիտութիւնն¹³ ի խառնակելն¹⁴, ¹⁵յամբոխելն, եւ զմիասնունդ ազգն ի բազում¹⁶ ազգս այլալեզուս աւտարածայնս ¹⁷անձանաւթս միմեանց ընդ երեսս երկրի սփռէր. զի մի՛ կամայական սահման ¹⁸անձանց արկանիցեն, ¹⁹այլ յաւիտենագիր սահմանացն Աստուծոյ հնազանդեալ գնասցեն: 8 Որ ի բաժանել²⁰ ազգացն ²¹եւ ի խառնակել լեզուացն եւ ի ցանել²² որդւոցն Ազամայ՝

կարգեաց²³ սահմանս ամենայն ազգաց ըստ թուոյ²⁴ հրեշտակացն²⁵ Աստուծոյ:

ԻԸ. Եւ²⁶ քանզի տարածելոց ազգացն աստուածամոռաց գիտութեամբն²⁷ ²⁸յիւրաքանչիւր պաշտամունս ի տարրականս²⁹ արարածոց որոշեալ խոտորեցան³⁰ յանդունդս մոլորութեան, արդ³¹ ³²այր մի³³ ոմն³⁴ աստուածեղէն ազդեցութեամբն³⁵ զարթուցեալ³⁶, ³⁷երանելի ամենեցուն, որոյ³⁸ Աբրահամ անուն ճանաչի: 2 Ըջմարտին³⁹ Աստուծոյ ուղեկից⁴⁰ լեալ⁴¹ երթեալ⁴² զհետ ⁴³հրամանաց նորին հնազանդէր. ⁴⁴առ որ բարբառ արձակեալ Աստուծոյ՝ ⁴⁵ելանել նմա ի հայրենեացն⁴⁶ իւրոց. ⁴⁷քանզի պատրաստական գտանի Աստուած ⁴⁸խնդրականաց իւրոց:

1 a երկրակեաց / d երկարակեաց / bԱԲ յերկարակեացս
2 ԱԲ ի համաշխարհական
3 Ա բարկութեան
4 b հրաման, փ/ս. պայման
5 Ա բազմացելոց
6 b աշխարհագունդ / adԱԲԻ համագունդ
7 b երկնաբարձ / ad երկրաբերձ
8 a աշտարակին / b աշտարակն լինելոյ
9 bd յաւիտենականն
10 a որ
11 ad յաւիտեան
12 a չիբ որոյ
13 ad գիտութիւն / ԱԲ գորութիւնն [Ա գորութիւն], փ/ս. գիտութիւնն
14 a խառնակելն (չիբ ի) / b ի խառնելն
15 b յամբոխելն եւ զմիմեանս սատակել բազում ազգս աւտարալեզուս անձանաւթս միմեանց
16 ad ի բազում / ԱԲ բազում
17 ad անձանաւթս միմեանց / ԱԲ անձանօրս ի միմեանց
18 ԱԲ արկանիցեն անձանց / b անձանց իւրեանց
19 b այլ ըստ աստուածադիր սահմանացն տեսն գնասցեն
20 a ի բաժանեալն
21 abdԱԲ չիբ եւ ի խառնակել լեզուացն
22 a ի ցանելն

23 abdԱԲ կարգեալ
24 ԱԲ ըստ թրւոյ
25 ԱԲԻ հրեշտակաց
26 b չիբ եւ
27 ԱԲ գիտութեամբ. թերեւս ուղղելի՛ տգիտութեամբ
28 b յիւրաքանչիւր պաշտամունս ի տարրականս յարարածոց որոշեալս, խորհեցան յանդունդս մոլորութեանն. արդ այր ոմն աստուածեղէն իմաստութեամբ զարթուցեալ երանելի ամենեցուն որոյ արբահամ անուն / adԱԲ իւրաքանչիւր
29 adԱԲԻ ի տարրական
30 abdԱԲ խորհեցան
31 ԱԲԻ իսկ, փ/ս. արդ
32 ad այր մի ոմն
33 b չիբ մի
34 ԱԲԻ չիբ ոմն
35 ad ազդեցութեամբ / ԱԲ ազդեցութեամբ
36 a գարացեալ, փ/ս. զարթուցեալ
37 abd երանելի ամենեցուն / ԱԲ ամենեցուն երանելին
38 adԱԲԻ չիբ որոյ
39 ad ճմարտին / b ճմարտին
40 ab ուղեկից / ԱԲ ուղեկից
41 a լինեալ / d լինել / b լինելով
42 adԱԲԻ երթալ / b երթեալ
43 abd հրամանացն [b հրամանաց] հնազանդէր
44 b առ որս բարբառ արկեալ
45 a ելանել ի հայրենեացն / d երանելի հայրենեացն
46 ԱԲԻ ի հայրենեաց
47 ad չիբ ֆանգի ... իւրոց
48 ԱԲն խնդրողաց իւրոց

3 Արգ՝ ելեալ Աբրահամ¹ ի հայրենեացն² իւրոց, զհետ ³հրամանացն Աստուծոյ զնացեալ՝ հաւատովք վարեցաւ, որ ⁴զմեծ զաւետիսն արժանի ⁵եղեւ ընդունել, զկամս Արարչին իւրոյ⁶ կատարէր. որ ելեալ⁷ ի մէջ աւտար⁸ զազգացն հեթանոսաց պանդխտեցաւ. ըստ աստուածապաշտ սովորութեանցն¹⁰ բազում ամաւք զհամբերութիւն յանձն իւր կրէր:

4 Արգ՝ իբրեւ լցան նորա¹¹ ամք¹² իննսուն¹³ եւ ինն, ¹⁴երեւեալ Աստուած Աբրահամը՝ ուխտ¹⁵ եղեալ խաւսէր եւ վերանայր¹⁶. ¹⁷եւ դարձեալ հրեշտակաւքն¹⁸ եկելովք¹⁹ ի Մամբրէ²⁰ զպարզեւական զաւակն խոստացաւ²¹, ²²եւ զիւր որդին զալ մտանել ընդ մարմնով, առնուլ մարմին ի զաւակէն²³ Աբրահամու, եւ ²⁴լինել ²⁵որդի Աբրահամու, եւ ամենայն ²⁶հաւատացելոց

լինել հայր արդարութեան, եւ նահապետ արդարոց զնա կացուցեալ²⁷:

5 Նա եւ մարմնապէս իսկ զանթիւ ²⁸բազմութեան խոստումնն զաւակին²⁹ ընդունէր. ³⁰որով ճանապարհաւ իսկ միանգամայն զժանդագործ³¹ երկիրն³² Սոդոմացւոց³³ խրատեալ կուրացելովքն. ապա ի չհաւանելն՝ իջուցեալ կրակաբեր անձրեւս, եւ աստուածասաստ բարկութեամբն³⁴ համառատ դատեալ³⁵:

6 ³⁶Եւ յետ ³⁷այսորիկ կատարեալ նմա զխոստումն³⁸ զաւակին, զի³⁹ տուաւ նմա որդի Իսահակ: 7 Եւ դարձեալ երեւի Աստուած⁴⁰ Աբրահամու, առ ի պատարագել զփորձական⁴¹ զոհն⁴² զԻսահակ, ⁴³որով զաւետիս⁴⁴ հանդերձելոցն⁴⁵ ընկալաւ⁴⁶: 8 Նոյն աւրինակ եւ ⁴⁷առ Իսահակ որդին Աբրահամու երեւեալ, ⁴⁸հայրենի զինքն յուշ առնելով Աստուած:

1 t արրահամն
 2 ԱԲ ի հայրենեաց
 3 b աստուծոյ հրամանացն
 4 b զմեծ զաւետիսն / adԱԲ մեծ աւետեաց
 5 b եղեւ ընդունել / ad եղեւ հասանել / ԱԲ եղեւ ցանաչել
 6 ad չիք իւրոյ
 7 ԱԲ որ եղեալ
 8 ab չիք օտար
 9 b ազգաց հեթանոսացն
 10 adԱԲ սովորութեանց
 11 b չիք նորա
 12 a ամքն
 13 b ըննսուն
 14 ad երեւեալ նմա աստուած, ուխտ
 15 ԱԲ եւ ուխտ
 16 abd եւ վերացեալ
 17 d դարձեալ եւ / adԱԲ չիք եւ (դարձեալ)
 18 ԱԲ հրեշտակով
 19 abd եկելովք [a եկելովքն] / ԱԲ երեւեալ, փ/ս. եկելովք
 20 d ի կամբրէ
 21 ad խոստացեալ / b խոստանայր
 22 ԱԲ եւ գորդին իւր գալ
 23 ԱԲ ի զաւակէ
 24 a լինեալ որդի
 25 t որդի նորա եւ ամենայն
 26 b հաւատացելոց լինել / adԱԲ հաւատացելոց իւրոց լինել

27 b կացուցանել
 28 abd բազմութեան [b բազմութիւնն] խոստումն [d խոստումնն] / ԱԲ բազմութեանն զխոստումն
 29 ԱԲ զաւակաց
 30 b որով եւ ... միանգամ
 31 a զժանդագործ / bԱԲ ժանդագործ
 32 bԱԲ երկիրն
 33 ab սոդոմացւոց
 34 b հրամանաւն, փ/ս. բարկութեամբն
 35 b դատել
 36 Ա յետ (յ՝ կարմրադեղ), փ/ս. եւ յետ
 37 ad այսորիկ կատարեալ / bԱԲ այսորիկ եղեալ կատարեալ
 38 bdԱԲ խոստումն / a զխոստումն
 39 bdԱԲ չիք զի
 40 abd չիք աստուած
 41 d զփորձական, փ/ս. զփորձական
 42 abd զոհն / ԱԲ զզոհն / v զխոյն
 43 b սահակաւ / ԱԲ չիք որով ... ընկալաւ
 44 a զաւետիսն
 45 d դարձելոցն, փ/ս. հեցեմբն
 46 ad ընկալեալ էր
 47 abd առ սահակ / Բ չիք առ
 48 b հայրենի զինքն յուշ առնելով աստուած / adԱԲ զհայրենի զինքն աստուած յուշ առնելով [ԱԲ առնել]

9 Իսկ առ 1Յակոբ որդին Իսահակայ՝² եւս սքանչելագոյն³ սանդղածեւ⁴ երկնաբերձ⁵ տեսլեամբ Հանդերձ ամենայն ⁶Հրեշտակաւք՝ Տէրն ծանուցեալ երեւի⁷, եւ ⁸երբմն իբրեւ զայր մի ⁹սոսկագոյն՝ գիշերամարտ մենակուիւ. բայց մարգարէն Հրեշտակ ասէ¹⁰: 10 Ձոր եւ կաղացուցեալ իսկ՝ աստուածատես¹¹ անուամբն նշանակեալ արձակէ, որ հանապագատես յիշատակ երեւեալ Տեառն՝ յակորեան¹² զաւակին փայլիցէ:

11 Եւ այսպէս¹³ ընդելական եւ մերձաւորագոյն յաճախէ ¹⁴զերեւումն, մինչեւ հեթանոսական թագաւորացն հնագանդի տեսլեամբ¹⁵ առ ի պահպանութիւն ¹⁶իւրոց ծանաւթիցն. ¹⁷զորոց եւ պատմէր իսկ, թէ Կշտամբեաց գթագաւորս վասն նոցա՝ չմերձեմալ յաւծեալս¹⁸ Տեառն¹⁹». յայտ²⁰ արարեալ, թէ Արդարեւ բաժին Տեառն՝ ²¹Յակոբ, եւ վիճակ ժառանգութեան իւրոյ՝ Իսրայէլ^է:

12 Որոց²² եւ զամենայն ²³ժամանակս զհետ երթեալ աւգնականութիւն առնելով²⁴, ²⁵աւրհնել աճել բազմացուցանել զգաւակ²⁶ նոցա ի պանդխտութեանն²⁷: 13 Ձորս²⁸ եւ յերկիրն Եգիպտացոց ²⁹իջուցեալ ³⁰առ ի հաց ի բերան՝ ³¹սովոյն պատճառաւ, որ լինին³² ³³ընդ հինգ նահապետսն ³⁴յաբրահամեան ³⁵դարէն՝ ³⁶ամբ իբրեւ ³⁷չորեք հարիւր եւ երեսուն: 14 ³⁸Ապա անդ էր տեսանել զբարձրագոյն զառաւելութիւն³⁹ շնորհաց⁴⁰ մարդասիրին Աստուծոյ յերկիրն Եգիպտացոց, զի զայր ⁴¹մի ի բանտ արգելեալ կալանաւոր՝ հանեալ⁴² վերացուցեալ, յայտնի արարեալ մարգարէական արուեստիւ, տէր Եգիպտացոցն կացուցեալ:

ԻԹ. Յետ⁴³ այսորիկ բազմացուցեալ զժողովուրդն⁴⁴ իւր⁴⁵ յերկիրն Եգիպտաց-

1 a յակովբ որդին
2 ad սահակայ
3 b սքանչելապէս
4 a սանդղխտածեւ
5 b երկնաբարձ
6 a հրեշտակաւք երեւեալ եւ երբմն / d հրըշտակաւք երեւի եւ երբմն
7 b երեւիւր
8 bԱԲt չիբ եւ
9 abd սոսկագոյն, գիշերամարտ / ԱԲt սոսկագոյն եւ երբմն գիշերամարտ
10 ad ասէ / bԱԲt ասէր
11 ad եւ աստուածատես / b հրեշտակատես
12 b յակովբեան (յաւն.)
13 b այս..., փ/ի. այսպէս
14 abd զերեւումն մինչեւ հեթանոսական / ԱԲt զերեւելն, մինչեւ հեթանոսաց
15 abd տեսլեամբ / ԱԲt տեսլեամբն
16 ad իւրոցն ծանաւթից
17 b գոր եւ
18 a յաւծեալ
19 ԱԲt չիբ տեառն
* Սաղ. Ը՛Դ. 14-15
20 d եւ յայտ
21 b յակովբ է
է Բ Օբ. 1, Բ 9

22 d որոյ
23 b ժամանակսն զհետ երթալ
24 b անլով
25 a արհնել աճեալ
26 d գաւակ
27 ad ի *պանդխտութեան / ԱԲ ի պանդխտութեան
28 bԱԲt գոր
29 bԱԲt իջուցեալ գնոսս
30 abd առ ի հաց բերան / ԱԲt առ հաց ի բերան: Հմմտ. Եփր. Պհ. «Ի գործել զանդաստանս քո հաց ի բերան վարձու»:
31 b սովոյն. ընդ պատճառանաւ, որ ելին ընդ
32 ԱԲ որ լինէին
33 ad չիբ ընդ հինգ նահապետսն
34 b որ յաբրահամեան տոհմի լինին իբրեւ ամբ չորեք
35 ԱԲ դարէն լինէին իբրեւ ամբ
36 ad իբրեւ ամբ
37 Ա չորեք արիւր
38 abdԱԲ ապայ անդ էր տեսանել / t ապա անդրէն տեսանեն
39 b եւ զառաւելութիւն / a զառաւելութիւն
40 ad շնորհացն
41 ad մի զբանդարգել զկալանաւոր
42 b ապա հանեալ
43 ad եւ յետ
44 t զժողովուրդ
45 ad չիբ իւր

ւոց, ¹եւ ետես զնոսա նեղեալս ի նոցանէ:
 2 ²Արդ՝ եկեալ երեւեալ Տեառն³ առն⁴ միոջ
 ի ժողովրդենէն Եբրայեցւոց, ⁵ընդ որ կարի
 հաճեալ եւ արժանի ⁶գտեալ աստուածե-
 դէն⁷ խորհրդոցն⁸, որոյ անուն Մովսէս ճա-
 նաչէր: ³ Երեւեալ նմա ի Քորեբական⁹ լե-
 րինն բոցանշան բորբոքեալ ի մորենւոյն¹⁰.
 ծանաւթս տուեալ Մովսիսի¹¹ ի հայրենեաց
 անտի, ¹²եւ զէական անունն¹³ իւր ճշմար-
 տեալ՝ առաքեաց¹⁴ զնա յԵգիպտոս. ընդ ո-
 րում իջեալ ազգի ազգի¹⁵ հարուածովք
 տանջէր¹⁶ զԵգիպտացիսն առ ի խրատ:

4 Եւ հանեալ¹⁷ զԻսրայելացիսն հովա-
 նացեալ ամպովն¹⁸ եւ սինաձեւ լուսովն¹⁹
 եւ բոցադէզ²⁰ ²¹Հրոյն սպառնալեաւք, հեր-
 ձեալ զանդունդս ծովախորս²², սուզանելով
 զԵգիպտացիսն, եւ²³ անցուցեալ ²⁴զժողո-
 վուրդն հանէ ²⁵յանապատ. զոր եւ նշա-

նագրեալ վայելեցուցանէ²⁶: 5 Տանի ի Քո-
 րեք, եւ հանէ զնոսա ի լեառն²⁷ Սինեայ²⁸.
 եւ անդ ի վեր ի Սինէական²⁹ լերինն³⁰ ամ-
 պայարկ աստուածամուխ³¹ ³²խորան հա-
 րեալ, յորում ³³եւ գունդ սինաձեւ ճառա-
 գայթաձիգ, եւ մէգ³⁴ եւ մառախուղ սրա-
 հակաձեւ³⁵ շուրջ³⁶ զլերամբն³⁷ պատեալ.
 անդ բանակ³⁸ բիւրաւոր հրեշտակաց:

6 ³⁹Անդր այնուհետեւ կոչեցեալ⁴⁰
 զՄովսէս՝ յանդիման առնել աստուածա-
 կերպ տեսլեանն. որոյ յստակագոյնս⁴¹
⁴²նկատեալ եւ զպատուանդան ոտիցն՝ կա-
 պուտակաձեւ⁴³ ականակերպ⁴⁴ աղիւսա-
 նման, զուտ երկնագոյն ջինջ, ⁴⁵առ ի յիշե-
 ցուցանել զգործ⁴⁶ կաւոյն եւ զծովուն⁴⁷, եւ
 զլրբենի⁴⁸ սիրտ խստերախ ժողովրդեանն.
⁴⁹եւ ի փառաց աթոռոյն եւ⁵⁰ շուրջ ⁵¹զնո-
 վաւ շուք ահի իբրեւ զհուր բորբոքեալ:

1 ad եւ տեսեալ նեղեալ զնոսա յեգիպտացւոցն [d եգիպտացւոցն]. արդ / b եւ տեսեալ տն [տեսառն] զի նեղէին զնոսա յերկիրն եգիպտացւոց. արդ
 2 Ա՛ բ չի՛ արդ եկեալ
 3 b տէրն / t տէր / Ա՛ բ չի՛ տեսառն
 4 d առնն
 5 a ընդ կարի հանել
 6 ad գտեալ տեսառն աստուածական [d գտեալ տէրունեան] խորհրդոյն, որում մովսէս անուն իսկ [a չի՛ իսկ] նանաչէր
 7 t աստուածային / bԱ՛ աստուածեղէն
 8 Ա՛ խորհրդոյն
 9 ab ի բորբոքեալ / d ի բորբոքեալ / t ի բորբոքեալ / Ա ի բորբոքեալ / Բ ի բորբոքեալ
 10 b ի մորենւոյն / adԱ՛ մորենւոյն
 11 a մովսեսի / d մովսէս / Բ մովսիսի
 12 b եւ զէականն ունէր նշմարտեալ առաքեաց
 13 d անունն
 14 ad առաքեալ / Ա՛ առաքեալ
 15 Ա՛ եւ ազգի ազգի
 16 ad տանջել / Ա՛ տանջեալ
 17 a հանել
 18 Ա ամպովն
 19 a լուսոյն
 20 b՛ բոցակէզ
 21 b հրովն սպառնալով
 22 b ծովախորս
 23 abd չի՛ եւ
 24 b զժողովուրդսն իւր յանապատ, զոր եւ նշանակեալ
 25 Ա՛ յանապատն, զոր եւ նշանագրել

26 b վայելեցուցանէր
 27 a ի լեառնն
 28 a սինն / bd սինն
 29 ad ի *սինական
 30 b ի լերինն
 31 ab աստուածամուխ / dԱ՛ աստուածամուտ
 32 a խորան շինել, յորում
 33 b եւ գնտաձեւ նառագայթաձիգ
 34 d մէգ
 35 d սրահանկաձեւ
 36 abd չի՛ շուրջ
 37 a զլերամբն
 38 aԱ՛ բանակ
 39 b անդ այնուհետեւ եւ
 40 Ա՛ կոչեալ
 41 t յստակագոյնս / Ա՛ յստակագոյն
 42 abdԱ՛ նկատեալ եւ զպատուանդան / t նկատեալ յայտ առնէ պատուանդան
 43 Ա՛ կապուտակագոյն
 44 b ակն
 45 d առ յիշեցուցանել
 46 t գգործս
 47 Ա՛ զծովուն / abd ծովուն
 48 d լրբելի / b զլրբելի
 49 b եւ զփառաց
 50 t չի՛ եւ (շուրջ)
 51 Ա՛ զնովաւ հուր բորբոքեալ

7 Աստուած, որ¹ ամենայնիւ շլոյս է, ամենայնիւ լուր է, ամենայնիւ տես է, ամենայնիւ բան³ է, ամենայնիւ զաւրութիւն է, ամենայնիւ իմաստութիւն է, հոգի կենդանի⁴, հուր կիզելոյ, լոյս անփոփոխ է⁵, փառք⁶ անապատում, անքնին⁷ տեսիլ, անբաւ մեծութիւն՝ երեւէր նոցա՝⁸ որչափ զի նոքա կարասցեն⁹ հանդարտել նորա տեսլեանն մեծութեան¹⁰: 8 Յետ որոյ քահանայիցն հանդերձ ձերովքն ինքնատես երեւի¹¹. եւ¹² ամենայն ժողովրդեանն¹³ եկեալ յանդիման երեւէր¹⁴ տեսիլ¹⁵ հրոյ բորբոքելոյ, եւ¹⁶ ի շիփոր բարբառոյ տալ նոցա¹⁷ պատգամս պատուիրանաց՝ զրեալ ի քարեղէն տախտակս ձեռինն¹⁸ Աստուծոյ. զի յիւրաւանց¹⁹ նորա երկիցեն, եւ զպատուիրանս նորա պահեսցեն: 9 Եւ ասէ ցնա²⁰, թէ Գամ եւ յամպս²¹ յանդիման լինել²² Իւրայելացւոցն՝²³ 24 խաւսել ընդ քեզ, զի հա-

ւատասցեն քեզ²⁴: 10 Եւ²⁵ երեւեցաւ կառաւք քրովբէիւք²⁶, եւ սիւն ամպովք²⁷ եւ²⁸ միգախառն հրով:

11 Իբրեւ ել նա երկիցս²⁹ անգամ կալ³⁰ առաջի Տեառն՝³¹ ասէր. Թէ գտի գթութիւնս³² ի քեզ՝ երեւեցո՛ւ զքեզ ինձ, զի գիտացից զանուն քո. ³³Բանգի ողորմութիւն գտի եւ ի քեզ: 12 Ասէ ցնա Տէր, ³⁴թէ ³⁵Ոչ կարես դու տեսանել զերեսս իմ. զի ոչ գոյ մարդ որ տեսանիցէ³⁶ զիս, եւ ապրի³⁷. բայց ահա դեմս զքեզ ի փապ³⁸ վիմիդ, եւ անցուցանեմ առ քեզ³⁹ զփառս իմ: 13 Եւ ցոյց⁴⁰ նմա, զի զթած է եւ ողորմած. եւ⁴¹ երեւեցաւ նմա⁴² ⁴³խոնարհութեամբն, զի նա մի՛ մեռցի, եւ ապրեսցի, եւ կեցցէ: 14 ⁴⁴Որ ⁴⁵եւ ամենայն ժողովրդեանն եկեալ յանդիման ⁴⁶երեւէր. զորոյ եւ զբարբառն

1 d չիփ որ
 2 b լոյս է, ամենայնիւ *բան է, ամենայնիւ լուր է, ամենայնիւ զարութիւն, ամենայնիւ իմաստութիւն, հոգի
 3 d Բան, a սփանջելի, փիւ. բան
 4 a կենդանարար
 5 b չիփ է (փառք)
 6 a անպատում եմ
 7 abԱՔ անքնին
 8 ad որչափ զի կարասցեն նոքա / ԱՔ որչափ զի նոքա հանդարտել կարասցեն տեսլեանն / b որչափ զի նոքա / t որչափ նոքա
 9 b հանդարտել նորա տեսլեանն մեծութեան
 10 adԱՔt չիփ մեծութեան
 11 abdԱՔ երեւի / t երեւէր
 12 bd չիփ եւ
 13 Ա ժողովեանն
 14 a ի տեսիլ հրոյ բորբոքելոյ
 15 dt ի հուր բորբոքեալ / bԱՔ հուրք [b հուր] բորբոքեալ
 16 bdԱՔt չիփ եւ
 17 abԱՔ նմայ
 18 abԱՔ ձեռինն / dt ձեռին
 19 abdԱՔ յիւրաւանց / t յորինաց
 20 ԱՔ ցնոսա
 21 abdԱ յամպս / Բ յամպոյ / t յամպն
 22 ad առնել, փիւ. լինել
 23 a իեղացւոց / b *իւլացւոցն / d իեղացւոցն (պատ.)
 24 abd ընդ քեզ խաւսել, զի քեզ հաւատասցեն

*** Եւ. Վ. Թ. 9
 25 d չիփ եւ
 26 a քրովբէիւք / d քրովբէիւք / b եւ քրովբէիւք
 27 a ամպովք / Ա ամպովք
 28 adԱՔ չիփ եւ (միգախառն)
 29 b երկցս
 30 ab չիփ կալ
 31 b ասէ, եթէ
 32 bԱՔ գթութիւն
 33 b զի ողորմութիւն
 Է Եւ. Լ. Գ. 13
 34 b եթէ / ԱՔ թէ դու ոչ / t չիփ դու
 35 b քո. 108ք ստորին լուսանցումն նոյն գրչից. «Ով մեծի տառապանացս թէ եւ յիսնէ ո՞ւր փախչիմ, գտեղն կու փոխեմ ու զիս ոչ»
 36 abdԱՔ տեսանել
 37 bԱՔ ապրէ [Ա ուղղուած՝ ապրի]
 38 Ա ի փապ [նոր սրբ. փապար]
 39 d առ քեզ
 Գ Եւ. Լ. Գ. 20-23
 40 bԱՔt եւ եցոյց
 41 d չիփ եւ (երեւեցաւ)
 42 ԱՔ նոցա
 43 abdԱՔ խոնարհութեամբ, զի նոքա մի մեռցին եւ ապրեսցեն [bԱՔ այլ ապրեսցին] եւ կեցցեն
 44 ԱՔ եւ էր ու ամենայն իսկ / abd չիփ որ
 45 abd եւ ամենայն իսկ ժողովուրդն [b ժողովուրդն իսկ] եկեալ [a չիփ եկեալ] յանդիման լինէր եւ էր [a եր] զորոյ զբարբառու [ad աւել. իսկ] առ հասարակ
 46 ԱՔ երեւէր, եւ էր. որոյ զբարբառոն իսկ առ հասարակ

իսկ¹ առ հասարակ շուռեալ, մինչդեռ ընդ Մովսիսի բանս ի կիր արկեալ էր:

15 Եւ այնպէս³ երեկաւթս արարեալ⁴ ի լերինն աւուրս բազումս⁵, եւ ականատես եղեալ, եւ զաւրէն հոգեմատեան⁶ դիւանին զլեռն⁷ արարեալ՝ ուսուցանէր⁸ զորդիսն Իսրայելի. ⁹որոց եւ ¹⁰պատուիրանս իւրադիրս¹¹ շնորհեալ, յորում¹² եւ ¹³զաշխարհահամար զաշխարհապատումն լինելն Մովսիսի տայր: ¹⁶ ¹⁴Յուցանէր եւ ի նմանութիւնս ինչ անտարրական խորան¹⁵. զոր տեսեալ Մովսիսի¹⁶ հանդերձ¹⁷ որդւովքն Իսրայելի գործեաց¹⁸ խորան նիւթական ըստ աւրինակի ցուցելոյն¹⁹, որով բնակիցէ²⁰ Աստուած ի մէջ նոցա: ¹⁷ Յորում եւ հանապազախաւս իսկ ընդ Մովսիսի²¹ եղեալ եւ²² բիւրապատիկ²³ աւրինացն կարգելոց պատմող²⁴ եւ ընդ նոսին հանապազորդեալ յաւթեվանս²⁵ յանապատին²⁶, եւ

ահաւորագոյն նշանագործութեամբք տարեալ հասուցեալ ի խոստացեալսն²⁷:

18 Եւ եղեալ ընդ նոսա յանապատի անդ, եւ շրջեցուցեալ զնոսա²⁸ անդ ամս քառասուն, զի²⁹ մոռացուցէ նոցա զսովորութիւնն դիւցապաշտ քարապաշտութեանցն³⁰. զի թերեւս կարասցեն ³¹սակաւ մի փարատել ի հեթանոսական ի ³²սնտի ³³ուսմանց անտի՝ որ ներկեալ անմտութեամբն էին: ¹⁹ Զի այսպէս ածեալ³⁴ զմտաւ, թէ³⁵ հանեալ³⁶ զնոսա յերկրէն Եգիպտացոց սովորութեամբ չարեացն, զուցէ ուր տանիցին³⁷ զնոսա՝ ³⁸եւս լի չարեաւքն³⁹ ⁴⁰զնոսա տեսեալ՝ ⁴¹առաւել եւս բորբոքիցին⁴² ի չարիս. զոր աւրինակ աւդ⁴³ զհուր⁴⁴ տեսեալ՝ եւս⁴⁵ չարագոյն հրդեհ⁴⁶ հատանիցէ⁴⁷. այլ նախ քերեսցէ ի նոցանէ զաղտն հնացեալ, եւ ապա ⁴⁸զնոսին իսկ պղծալից ⁴⁹ազգացն Քանանացոց խլիչս⁵⁰ տարեալ բրեսցէ, եւ զնոսա¹ անդէն² բնակեցուցէ:

1 t չիբ իսկ
2 b լուեալ էր. չիբ մինչդեռ ... արկեալ էր
3 bdԱԲ եւ այնպէս / at եւ այսպէս
4 bd արարեալ / aԱԲt առեալ
5 a բազում
6 ad հոգեմտեան / b հոգեմատեան / ԱԲt գիտեմատեան
7 ԱԲ գլեռն
8 bd ուսուցանել
9 d որով եւ պատուիրանս / b որոյ
10 bԱԲ պատուիրանս իսկ
11 ad իւրագիրս / b իւրագիր
12 a որում
13 abdv զաշխարհահամարն [a զաշխարհամայրն, d զաշխահամարն, b զաշխարհս ամենայն] իսկ տայր ցմովսէս
14 abd ցուցանէ եւ նմանութիւն [b նմանութիւնս]
15 b խորանն
16 ad մովսեսի (յամ.)
17 adԱԲt եւ հանդերձ
18 ԱԲ գործիցէ / b իղի (պատ.), զի գործիցի
19 ԱԲ ցուցանելոյն / b ցուցանելոյ
20 b բնակի
21 bԱ մովսիսի / Բ մոսիսի
22 bԱԲt չիբ եւ
23 Բ բիւրապատիտ
24 ad կարգելոց պատմաւ / bԱԲt չիբ պատմող
25 Բ յօթեւանս (յամ.) / b աթեւանս
26 ab յանապատին / dԱԲt անապատին

27 ab ի խոստացեալն
28 b չիբ զնոսա
29 bԱԲt վասն զի
30 b քարապաշտութեանն / Ա քարապաշտութեանց
31 a սակաւիկ մի
32 adԱԲt սնտի (չիբ ի) / b սնտի ուսմանց անտի որ ներկեալ անմտութեամբն էին
33 ad ուսմանց անտի որ ներկեալ [a ներբեալ] / t ուսմանցն որ ներկեալ / ԱԲ ուսմանց անտի, որ անմտութեամբ ներկեալ էին
34 a ածել
35 ԱԲ եթէ / d եւ, փ/ս. քէ
36 b հանել
37 abd տանիցին / ԱԲt տանիցի
38 ad եւ լի
39 b չարեւք / t չարեօքն
40 ad տեսանիցէ զնոսա բորբոքեալ ի չարիս
41 ԱԲ եւս առաւել
42 b բորբոքիցին / adԱԲt բորբոքին
43 bd անդ [b եւ անդ], փ/ս. օդ
44 bԲ գիւրն
45 b եւ, փ/ս. եւս
46 a հրդեհս
47 ԱԲ հարկանիցէ, փ/ս. հատանիցէ
48 ԱԲ չիբ զնոսին իսկ
49 ԱԲ ազգին քանանացոց զնոսա խլիչ
50 b զնոսա խլիչս / ad խլիչ

20 Վասն այսորիկ³ առեալ չըջեցուցեալ զնոսա⁴ ընդ անապատն⁵ 6ինքնատես ի լերինն լինելով, եւ ազգի ազգի նշանաւք⁷ եւ արուեստիւք⁸ ի ձեռն Մովսիսի⁹ զգաւական¹⁰ արբահամեան¹¹ հրահանգէր¹²: 21 Երկնաւոր հացիւն մանանային¹³ քաղցրութեան զնոսա կերակրէր. ջուր ¹⁴ի վիմէ բղխեալ¹⁵ ի ծարաւին¹⁶ վտակս հոսեցուցանէր. եւ¹⁷ լորամարգի տեղացեալ¹⁸ զբանակաւքն՝ զփափագն¹⁹ հարեալ լցուցանէր:

22 20Որոց անդէն իսկ դառնացուցեալ զԱրարիչն՝ բարկացուցին չարին սննդեամբն սովորութեամբ, փոխանակ բարերարին Աստուծոյ՝ որթ կանգնեալ²¹, Աստուծո՞²² անուն եղեալ եւ²³ փրկիչ կարգային²⁴. վասն որոյ ²⁵բարկութիւնն Աստու-

ծոյ ի վերայ նոցա²⁶ եկեալ՝ սատակեաց անթիւ զաւրս բազմութեան²⁷ ի ժողովրդենէ անտի. վասն որոյ հրաման ելանէր՝ չմտանել յերկիրն խոստացեալ: 23 ²⁸Եւ ²⁹անդէն անկեալ սատակեցան յանապատի անդ ամենեքեան առ հասարակ ազգն անաւրէն դառնացողաց որդւոցն Իսրայելի:

24 ³⁰Եւ մեծ մարգարէն Մովսէս հրամանաւ Աստուծոյ ելեալ ի լեառն՝ եւ անդ մեռանէր. որ մինչեւ ցայսաւր զգերեզման³¹ նորա³² ոչ ոք ³³գիտել կարաց: 25 ³⁴Եւ սերեալք բազմացան ³⁵յանապատին՝ ³⁶որք ոչ գիտէին ամենեւին³⁷ զչարին³⁸ զսնունդ ինչ մեղաց:

Լ. ³⁹Արդ՝ ի վերայ նոցա այր մի ⁴⁰ընտիր, ⁴¹ի ձեռանէ Մովսիսի, հրամանաւ Աստուծոյ զաւրավար եւ առաջնորդ կացուցեալ, որոյ⁴² Յեշով⁴³ անուն ճանաչէր⁴⁴. որ

1 bd եւ զնոսին
 2 ԱՔտ անդ
 3 t այնորիկ
 4 abd չի՞ գնոսա
 5 Ա ընդ յանապատն / b ընդ յանապատ
 6 abd ինքնատեսիլ երեսելով, եւ
 7 d նշանաւքն
 8 ad արուեստիւքն
 9 Բ մոսիսի (յան.) / Ա մովսիսի (յան.)
 10 d գաւակն / Ա գոակն
 11 bdԱՔ արբահամու
 12 b հրահանկէր / d *հրագանգէր
 13 d մանանային / abԱՔտ մանանային
 14 b ի վիմէն բղխէր
 15 a բխեալ
 16 d ի ծարաւսն / bԱՔ ի ծարաւս
 17 b չի՞ եւ
 18 Բ տեղեաց / b տեղացուցեալ
 19 t զփափագն / bԱՔ զփափագն (b ուղղուած՝ զփափագն)
 20 abd որոց [b որ] անդէն իսկ դառնացուցեալ զարարիչն բարկացուցին [b բարկացուցեալ] չարին [bd չարի] սննդեամբն սովորութեան [b սովորութեամբ], փոխանակ / ԱՔտ որ անդէն իսկ բարկացուցեալ եւ դառնացուցեալ զարարիչն սննդեամբ սովորութեամբ [Ա սովորութեան, Բ սովորութեանն] չարի, փոխանակ
 21 d կանկնեալ
 22 b եւ աստուած
 23 b չի՞ եւ
 24 ԱՔ կարդացեալ
 25 a բարկութիւնն աստուծոյ / bdԱՔտ բարկութիւն. չի՞ աստուծոյ

26 b չի՞ նոցա
 27 b բազում
 28 b եւ անդէն անկեալ սատակեցան յանապատի անդ ամենեւեան առ հասարակ ազգն անաւրէն որդւոցն իլի (պատ.)
 29 adԱՔտ արդ անկան [Ա անգան] սատակեցան ամենեւեան առհասարակ յանապատի անդ ազգն [ad ազգ] անաւրէն դառնացաւ [a դառնացող, t դառնացողաց] որդւոցն իսրայելի [ԱՔ դառնացող եւ անորէն ժողովուրդն իլի]
 30 abd եւ մեծ մարգարէն մովսէս [ad չի՞ մովսէս] ելեալ՝ ի լերինն մեռանէր հրամանաւ աստուծոյ, որ մինչեւ
 31 ad գերեզմանն
 32 d չի՞ նորա
 33 ԱՔ կարաց գիտել / b գիտաց
 34 ad արդ սերեալք / b եւ եղեն սերեալք (յան.) եւ բազմացեալք
 35 abd յանապատի անդ [a անտ]
 36 ԱՔ որք ոչ գիտէին զանունը մեղաց զչար. արդ / abd որք / t որ
 37 abdԱՔ չի՞ ամենեւին
 38 abd զչարի
 39 b եւ կացուցեալ ի վերայ նոցա
 40 ԱՔ ընդիր [Բ ընտիր] կացուցեալ զօրավար եւ առաջնորդ հրամանաւ աստուծոյ մեծն մովսէս որ եւ յեսու անուն ցանաչիր
 41 b ի ձեռն մովսիսի
 42 abd որ
 43 abԱՔտ յեսու / d յիշելով, ուղղելի՛ յեշով կամ՝ յիշով
 44 a ցանաչիր

առեալ ¹յանապատէն զաբրահամեան զա-
 ւակն գորդիսն Իսրայելի՝ խաղաց զնաց ²ի
 խոստացեալ ³երկիրն. խլեաց քակեաց
 ազգս եաւթն⁴ յամբարշտացն⁵, եւ ⁶զնոսա
 ածեալ բնակեցոյց: ² Ուր եւ տեղի երեւե-
 ցուցեալ՝ ⁷նախ յանուն Տեառն տաճար շի-
 նեցին. ⁸եւ յայտ իսկ⁹ էր ի հրամանէ¹⁰ Աս-
 տուծոյ, անդ միայն իշխել մատուցանել
 նմա¹¹ զողջակէզսն¹² պատարագաց, ¹³ուր
 բնակեալ էր Աստուած ի մէջ մարդկան:
³ Եւ անդ¹⁴ յարուցեալ նոցա¹⁵ դատաւորս,
 որք ըստ Աստուծոյ ¹⁶կամացն ¹⁷դատէին
¹⁸զնոսա, որ եւ լի էին հոգւով¹⁹ մարգա-
 րէութեան²⁰. Եւ էր զի ամամէջս արարեալ
 նոցա, իբրեւ մեռանէին դատաւորքն՝ դար-
 ձեալ ամբարշտեալ յԱստուծոյ՝ դից²¹ պաշ-
 տան տանէին²² եւ պատկերաց երկիր պա-
 գանէին: ⁴ Վասն որոյ անդրէն²³ մատ-
 նեալ²⁴ զնոսա ի ձեռս ակտար ազգաց²⁵ եւ

հեթանոս²⁶ թագաւորաւք²⁷ խրատէր²⁸ զնո-
 սա:

⁵ Յետ ²⁹այսորիկ ինքեանք իսկ³⁰
 խնդրեցին յԱստուծոյ թագաւորս³¹, ³²եւ
 ետ նոցա: ⁶ Յորոց միջի յարոյց³³ զԴաւիթ
 որ լի էր Հոգւով սրբով, որում ³⁴վկայեաց
 եւս, թէ Գտի գիւաւիթ գորդի³⁵ Յեսսեայ³⁶
³⁷այր ըստ սրտի իմում, որ արացել եւ կա-
 տարեսցէ զամենայն³⁸ զկամս³⁹ իմ. Եւ
 կանգնեաց եւս⁴⁰ զաթոռ նորա եւ զաթոռ
 զաւակի⁴¹ նորա:

ԼԱ. Եւ ապա դարձեալ՝ ⁴²անդ էր տե-
 սանել ի պարգեւական ⁴³երկրին գունդս
 գունդս մարգարէականս, որք եւ տեսա-
 նողք⁴⁴ կոչէին՝ վասն աստուածակերպ
 յայտնութեանցն պատահելոց⁴⁵: ² Ուրք եւ⁴⁶
⁴⁷բարձրագոյն պատմէին իսրայելական
 տոհմին ըստ իւրաքանչիւր կարգի. որպէս
 եւ ⁴⁸արքայն ⁴⁹Դաւիթ զհամաշխարհական

1 *abd* յանապատէն [*d* յանապատէ] գորդիսն [*a*
 գորդիսն] իղի (*պատ.*) եւ [*b չիբ* եւ] գարրա-
 համեան զաւակն, խաղաց
 2 *b* ի խոստացեալ յերկիրն պարգեւաց, ած ֆա-
 կեաց զազգն
 3 *ad* երկիրն, ած ֆակեաց
 4 *a* եաւթն
 5 *d* ամպարշտացն / *b* ամբարշտաց
 6 *ad չիբ* զնոսա ածեալ / *b* զնոսա բնակեցուցեալ
 7 *abd* նախ յաստուծոյ [*d* աստուծոյ] անուն [*a*
 անունն] տանար
 8 *abdԱԲ* որ յայտ, *փ/ս.* եւ յայտ
 9 *abdt չիբ* իսկ
 10 *b* ի հրամանէն
 11 *ԱԲ չիբ* նմա
 12 *abd* ողջակէզս / *ԱԲ* զողջակէզս
 13 *b* որ բնակեալ էր
 14 *b չիբ* անդ
 15 *b* նոցա, *փ/ս.* մարդկան
 16 *b* կամացն նոքա դատէին, որ եւ լին էին
 17 *ad* զնոսա դատէին, որ լի
 18 *ԱԲ* զնոսա, եւ որ լի էին հոգւով
 19 *ԱԲ* հոգւովն / *b* հոգւոյն
 20 *b* մարգարէութեամբ
 21 *ad* դից
 22 *b* մատուցանէին, *փ/ս.* տանէին
 23 *abdԱԲ* անդէն [*a* անդէն]
 24 *a* մատնել
 25 *ad* ազգացն

26 *b* հեթանոսաց
 27 *abd* թագաւորաւք / *ԱԲ* թագաւորաց
 28 *ԱԲ* խրատել
 29 *b* այնորիկ խնդրեցին իւրեանց թագաւորս
 30 *ad չիբ* իսկ
 31 *ad* թագաւոր
 32 *ad չիբ* եւ ետ նոցա / *bԱԲ* եւ ետ նոցա թագաւոր
 [*b* թագաւորս]. յորոց ի միջի յարեալ դաւիթ [*b*
 միջի յարոյց. *չիբ* դաւիթ]
 33 *a* յարուցեալ
 34 *b* եւ վկայեաց եթէ
 35 *b* գորդի / *adԱԲ* որդի
 36 *a* յեսսէ
 37 *aԱԲ չիբ* այր ըստ սրտի իմում
 38 *b չիբ* զամենայն
 39 *ad* կամս
 * **Գ. Բ. 22**
 40 *b չիբ* եւս
 41 *t* զգաւակի
 42 *abd* անդ էր տեսանել [*a* տեսանեալ] / *t չիբ* անդ
 / *ԱԲ* անդրէն տեսանել
 43 *b* երկրին գունդ մարգարէից, որ եւ
 44 *abd* տեսանող / *Ա* տեսողք
 45 *bt* պատահելոյ
 46 *ԱԲ չիբ* եւ
 47 *b* բարձրագոյն իսկ
 48 *ԱԲ* արքայ իսկ դաւիթ զհամաշխարհակալ տե-
 րութիւնն
 49 *a* դաւիթ իսկ զհամաշխարհականն *տերութեմ

տէրութիւնն¹ երգեաց, թէ² Տէր Տէր մեր, զի³ սփանչելի է անուն 4ֆո յամենայն երկրի^է:

3 ⁵Զի է որումն կառաւք տեսեալ իբրեւ զաւրավար⁶ 7պայծառագոյն, ⁸եւ ոմն իբրեւ զայր ⁹մի դատաւոր ի դատողական աթոռ՝ իբրեւ զորդի մարդոյ ընդ ամպս երկնից եկեալ՝ զհինաւուրցն տեսանէ¹⁰. ¹¹Իսկ այլ ոմն իբրեւ զայր մի ի վերայ սեղանոյ. ¹²զոր եւ ¹³ասէն իսկ, թէ. Տեսի զՏէր, զի կայր ի վերայ սեղանոյ^ա: 4 Տեսանե՞ս, զի թէպէտ եւ այր տեսանի՝ Տէր ճանաչի:

5 ¹⁴Եւ միւս ոմն եւս սքանչելակերպ, թէ¹⁵ Տեսի զՏէր ի վերայ աթոռոյ¹⁶ բարձրացելոյ, եւ վեցթեւեան սրորէագունդ¹⁷ շուրջ զՏերամբն¹⁸. ¹⁹ուստի զամենայնսն²⁰ աստուածեղէն է²¹ իմանալ. որպէս եւ²² Աս-

տուծոյ իսկ առ Աբրահամ ²³անհամար եւ յաճախագոյն²⁴ տեսիլս արարեալ եւ ամենայն զաւակի նորա: 6 ²Չոր եւ ասէ²⁵ իսկ մարգարէն ²⁶ի Տեառնէ, թէ ²⁷Ես ի տեսիլս յանախեցի, եւ ի ձեռն մարգարէից մմանեցայ^է:

7 ⁸Որ ²⁸ի բաժանել ազգացն եւ խառնակել լեզուացն²⁹ եւ ի ցանել³⁰ որդւոցն Ադամայ՝ կարգեաց սահմանս ըստ թուոյ³¹ հրեշտակաց³² Աստուծոյ: 8 ⁹Որպէս եւ հրեշտակացն³³ իսկ ինքնապատում արարեալ ցանկալւոյն³⁴ Դանիելի զիւրաքանչիւր սահմանացն³⁵, զոր եւ³⁶ բարերարին Աստուծոյ հարկանելով, ի բարկութեանն³⁷ զողորմութիւնս³⁸ յիշէր³⁹. ⁴⁰զի ի պղծագունդ ⁴¹այսոց, ի պատերազմական դիւացն՝ աստուածակարգ անուշահոտ ոգիքն⁴² զազգս մարդկան աներկիւղ⁴³ պահեցեն⁴⁴, առ ի յարդարելոյ⁴⁵ ի գիտութիւն⁴⁶ աստուածամերձ⁴⁷: 9 ²Չոր եւ երա-

1 b տերութիւնն / t տերութիւն
2 b եթէ
3 a չի՞ֆ զի
4 b ֆո ի վերայ երկրի
է Ս...դ. Ը 2
5 abd զի է [a զի եւ] ուրումն / ԱԲ զի ոմն / t զի ուրումն
6 a գարավայր
7 bd պայծառագոյն, ուրումն
8 t եւ որումն / ԱԲ եւ ոմն
9 abd մի դատաւոր ի դատաւորական աթոռ հինաւուրց [b ի հինաւուրց], իբրեւ գորդի [ab որդի] մարդոյ եկեալ ընդ ամպս [d ամպս] թուցեալ [ad չի՞ֆ թուցեալ] զհինաւուրցն / ԱԲt մի ի դատողական աթոռ դատաւոր, իբրեւ գորդի
10 Բ տեսեալ
11 ԱԲ իսկ այլում իբրեւ
12 d չի՞ֆ գոր եւ ... ի վերայ սեղանոյ
13 a ասն իսկ, տեսի / ԱԲ ասէ / bt ասէր
ա Մ...թ. 1
14 d եւ միւս եւս ոմն եւս / bԱ եւ միւսումն [b միւսումն] եւս
15 b եթէ
16 b աթոռոյն
17 a սերորէագունդ / b սերովբէագունդ
18 b գաթոռովն, փ/ս. գտերամբն
է Լ...Չ 1-2
19 ԱԲ ուստի ամենայն աստուածեղէնն իմանալի
20 ad գամենայնսն / bt գամենայն
21 d աստուածեղէն է / abt չի՞ֆ է
22 ad չի՞ֆ եւ (աստուծոյ)

23 b որ անհամար էր յանախագոյն
24 a հանախագոյն
25 b ասէր
26 ad չի՞ֆ ի տեսնէ, թէ / b չի՞ֆ ի տեսնէ
27 abd եւ տեսիլս
է Ո Վ...ԺԲ 10
28 bt ի բաժանելն
29 Ա *լեւացն
30 Բ ի ցանելն
31 ԱԲ թըւոյ (յան.)
32 b հրեշտակացն / d հրըշտակացն
33 b գիրեշտակացն
34 b սփանչելոյն, փ/ս. ցանկալւոյն
35 dt սահմանաց
36 abd չի՞ֆ եւ
37 b ի բարկութեանն / adԱԲt ի բարկութեան
38 ad գողորմութիւն / bԱԲt գողորմութիւնս
39 b յիշէր / adԱԲt յիշել
40 ԱԲ զի ի պիղծ դասուցն եւ ի պատերազմէ դիւացն
41 b յայսոց պատերազմական / adt այսոցն եւ ի պատերազմական
42 b հոգիքն
43 Ա աներկեղ
44 ab պահեցին / d պահիցեն
45 b առ ի յորդորելոյ
46 Բ ի գիտութիւնն
47 b յաստուածամերձ

նելուոյն¹ Դաւթայ զչափ առեալ պատմէր,
 Թէ² Բանակի³ հրեշտակաց Տեառն շուրջ է
 գերկիւղածաւք⁴ իւրովք, եւ պահէ զնոսա՞:
 10 Եւ մեծն Յակոբ, Թէ⁵ Հրեշտակն որ պա-
 հէր զիս ի մանկութենէ իմմէ⁶: 11 Եւ ամե-
 նատէրն, Թէ⁷ Հրեշտակ իմ երթիցէ ճառաջի՝
 պատրաստել զնամապարիս քո՞: 12 Որոյ
 պահապանութիւնն¹⁰ առ ի ծանաւթ առնե-
 լոյ աստուածամերձ գիտութեանն¹¹
 12 զմիասնական ազգսն¹³ բաժանեալս, զան-
 կեալսն յերեսաց Աստուծոյ, զի թերեւս ե-
 րեւելի արարածովքս¹⁴ ծանաւթք աներե-
 ւութիւն¹⁵ Աստուծոյ լինիցին¹⁶:

13 Զի արար ի միոջէ արեմէ զամենայն
 ազգս մարդկան՝ բնակել¹⁷ ի վերայ երեսաց
 երկրի. եւ¹⁸ 19 հաստատեաց կարգեալ²⁰ ժա-
 մանակս եւ սահմանադրութիւնս²¹ բնա-
 կութեան նոցա՝ ինդրել զԱստուած, զի²²

թերեւս զննիցեն զնա եւ գտանիցեն². զի
 աներեւոյթք²³ նորա²⁴ի սկզբանէ աշխարհի՝
 յարարածոցս²⁵ 26 իմացեալ տեսանին²⁷: զի
 28 Տէր արժանաւորաց իւրոց մերձաւոր է²⁹:
 14 Նոյն աւրինակ եւ³⁰ ի Տեառնէ են ամե-
 նայն պահպանութիւնք. 31 զի ուր Տէրնէ՝
 անդ ամենայն 32 բանակք Հրեղինացն են.
 որպէս եւ Հայրապետին Յակոբայ՝ ըստ
 յայտնութեանցն եղելոցն³³ առ նա՝ միան-
 դամայն³⁴ իսկ³⁵ ի միջի լինէր Հրեշտակա-
 խուռն³⁶ բանակաց³⁷. քանզի կարգեալ էին
 Հրեշտակքն³⁸ ըստ նմանութեանցն³⁹ առ ի
 պատգամաւորութիւն մարդկան կամաւք
 մարդասիրին Աստուծոյ, 40 որ առ վեցթե-
 վեան սերովբէիւքն⁴¹ իմանալի է:

15 Քանզի ոչ եթէ մարմնեղէն թեւա-
 ւորք⁴², այլ ըստ նմանութեան թեւաւորք⁴³.
 44 որք երբեք բնաւ իսկ սոսկագոյն⁴⁵ իբրեւ

1 d երանելոյ
 2 b եթէ
 3 d բանակ
 4 bdԲ գերկիւղածաւք / Ա գերկիւղածոք (յան.) / at
 գերկիւղածովք
 Գ Սաղմ. ԼԳ- 8
 5 b եթէ
 6 ԱԲ չի՞ք իմմէ
 Կ Ծն. ԽԲ՝ 15
 7 b եթէ
 8 bԱԲտ առաջի քոյ
 9 ad չի՞ք քո
 Ը Մարթ. ԺԵ 10. Մարգ. Ե 2. Գառ. Է 27. Հմմտ.
 Սաղմ. Գ 1:
 10 ad ի պահպանութիւն / bԱԲ պահպանութիւնն /
 t պահպանութիւն
 11 Ա գիտութիւն
 12 b զմիասնական ազգս բաժանեալ
 13 d ազգսն
 14 b արարածովք
 15 bt աներեւոյթք / aԲ աներեւութիւն / Ա աներե-
 ւութի / d աներեւոյթն
 16 ad լինիցին / bԱԲ լիցին
 17 at բնակեալ
 18 ԱԲ չի՞ք եւ (հաստատեաց)
 19 b հաստատեալ կարգեաց ժամանակս եւ սահ-
 ման եղ բնակութեան
 20 dԱԲ կարգել
 21 bt սահմանադրութիւն
 22 ab չի՞ք զի

Գ Գառ. ԺԷ 26-27
 23 d աներեւոյթքն
 24 b ի սկզբանէ արարածոց աշխարհիս իմացեալ
 25 a արարածոցս
 26 ad իմանին, զի տէր իւրոց արժանեացն մերձա-
 ւոր է [a էր]
 27 ԱԲ տեսանի
 Գ Հառ. Ե 20
 28 b տէր իւրոց արժանաւորացն մերձաւոր է /
 ԱԲտ տէրն
 29 ԱԲ էր
 30 abdt չի՞ք եւ
 31 ad էր, էր անդ ամենայն բանակն հոգեղինաց,
 թէ ուր տէրն երեւէր անդ ամենայն զաւրբ հրե-
 ղինաց, որպէս եւ
 32 b բանակի հոգեղինաց, որպէս եւ նահապետին
 յակովբայ ըստ յայտնութեանն երեւելոյ առ տէր
 33 dԱԲ եղելոց
 34 ad չի՞ք միանգամայն
 35 abdt չի՞ք իսկ
 36 ԱԲ հրեշտակախառն
 37 abdԱԲ բանակացն
 38 a հրեշտակի
 39 ԱԲ ըստ նմանութեանց
 40 ad որ առաւել եւս վեցթեւեան
 41 dԱԲ սրովբէիւքն
 42 a թեւաւորաց
 43 ԱԲ չի՞ք թեւաւորք
 44 ԱԲ որք երբեմն բնաւ / b որ ֆերովբէ բնաւ
 45 ad սոսկագոյնք / b չի՞ք սոսկագոյնք

զմարդիկ հրեշտակքն¹ երեւեալ: 16 Քանզի առ Աբրահամու եւ Ղովտայ² մարդկաւրէն³ իսկ դարմանեալ. եւ առ Դանիէլի⁴ իբրեւ զայր մի երեւեալ. ⁵նոյնպէս ⁶առ Գեղէոնիւ՝ թանձրագոյն տեսեամք. իսկ ⁷Ջաքարիա՝ հեծեալ ⁸ի մէջ լերանց ետես, եւ Յեսու՝ բնաւ⁹ իբրեւ զմարդ ¹⁰յանկարծագոյն, որում եւ յաներկիւղս¹¹ հարցանէր. Ի մէ՞նջ ¹²իցես, եթէ ի թշնամեաց մերոց՞. եւ ապա տեղեկացեալ, եթէ¹³ զաւրավար է զաւրացն Աստուծոյ՝ ¹⁴անկեալ երկիր պագանէր¹⁵: 17 Նոյն¹⁶ աւրինակ եւ¹⁷ ամենայն ¹⁸հրեշտակատեսացն:

18 Ըշմարտագոյն¹⁹ համարիցիմք²⁰ այսուհետեւ զհոգեկան²¹ ազգին զամենայն մարդակերպ նմանութիւնս առ մարդիկ եղեալ՝ առ ի պատգամաւորութիւն ²²սպասաւորութեան ²³հրամանացն Աստուծոյ, առ ի պաշտաւն ժամանակաց²⁴ ըստ իրաց

իրաց ինչ ընծայելոց²⁵, եւ ոչ հանապազակիր զնոյն նմանութիւն ²⁶յանձին պահելոյ²⁷: 19 ²⁸Ձորոց զանտարրական անձինս մարգարէն իսկ²⁹ գուշակէ³⁰, թէ Ո արար զհրեշտակս իւր հոգիս, եւ զպաշտանեայս³¹ իւր ի բոց³² հրոյ՞. զի հոգիք եմ հարկաւորք, որք³³ առաքին ի սպասաւորութիւն ժառանգաւորացն փրկութեան՞:

20 ³⁴Վասն այսորիկ³⁵ եւ³⁶ անպատում եղեալ Մովսիսի³⁷, զի մի՛ ընդ անզգայական³⁸ ³⁹արարածս հոգիքն մտաւորք եւ բանաւորք համարեսցին⁴⁰. այլ ծառայական սպասաւորութեամբն⁴¹ ինքեանք իսկ⁴² բարձեալ բերիցեն զհրամանս մեծութեան⁴³ փառացն Աստուծոյ: 21 Բայց վասն արեւալ ընութեան⁴⁴ նոցա՝ անգուստ ի վերուստ իսկ⁴⁵ մարգարէքն ⁴⁶բարձրագոյնս հնչէին⁴⁷, թէ⁴⁸ Արար զհրեշտակս իւր հո-

1 b հրեշտակաւք
 2 abd առ դովթայ [b առ դովտայ]
 3 b մարդկեղէն
 4 b դանիէլի
 5 ԱԲ նոյնպէս երբեմն առ գեղէոնիւ
 6 abd եւ առ գեղէոնիւ [b գեղէովնի, d գեղեսովնիւ]
 7 a զաբարիաս հեծեալս
 8 b ետես ի մէջ լերանց եւ
 9 ad չիք բնաւ
 10 ad՞ յանկարծակոյն / b անկարծագոյն, որ իբրեւ յաներկիւղս / ԱԷ յանկարծոյն
 11 Ա յաներկեղս (յան.)
 12 bԱԲ ասէ, եթէ [ԱԲ թէ]
 ՞ ՅԷ. Ե 13
 13 ԱԲ թէ
 14 ab անկանէր յերկիր
 15 abd չիք պագանէր
 16 t եւ նոյն
 17 dԱԲt չիք եւ
 18 b հրեշտակատեսացն աստուծոյ
 19 ԱԲ նշմարտագոյնս
 20 a համարի / dԱԲt համարիմք / b համարիցիմք
 21 ԱԲ զհոգեւորական
 22 b սպասաւորութիւն / a ի սպասաւորութիւն / ԱԲ սպասաւորութեան կամօք մարդասիրին աստուծոյ
 23 t աստուծոյ կամօք մարդասիրին աստուծոյ / abd հրամանացն աստուծոյ առ ի պաշտոն
 24 b ժամանակացն

25 abd ընծայելոց / ԱԲt ընծայելոյ
 26 ad յանձինս պահեալ
 27 b պահելոցն / Բ պահելոց
 28 b որոց զանտարրական մարմինն մարգարէն
 29 t չիք իսկ
 30 ad գուշէր, փխ. գուշակէ
 31 Ա զպաշտոնեայս
 32 d բոց (չիք ի)
 Է Ս ՞. Ն Գ 4
 33 bԱԲ որ [Ա ուղղուած՝ որք]
 Գ Ե Է 14
 34 ad վասն որոյ անպատումն [d անպատում]
 35 t այնորիկ
 36 b չիք եւ
 37 ad մովսեսի / t մովսէսի
 38 ad անզգական / b անզգական / ԱԲ անզգայ / t անզգայ
 39 b արարածսն հոգիքն բանաւորք մտաւորք համարեսցին
 40 ad համարիցին
 41 ad սպասաւորութեամբն / ԱԲ սպասաւորութեամբ
 42 t չիք իսկ
 43 t մեծութեանց
 44 b փրկութեան, փխ. բնութեան
 45 t չիք իսկ
 46 ad բարձրագոյնս հնչէին / b բարձրաձայն / ԱԲt բարձրագոյն
 47 bԱԲt գուշէին, փխ. հնչէին
 48 b եթէ

գիս⁷: 22 ¹Եւ միւսն, թէ ես եմ Տէր Աստուած, ²որ հաստատեցի ³գերկիմս եւ գերկիր, որոյ ձեռք հաստատեցիմ զամենայն զաւրս երկնից⁴. Բայց եթէ⁵ էին տարրաւորք՝ ապա ⁶երեւելիք, եւ ոչ ⁷աներեւոյթք. ⁸Եւ առ հասարակ ոչ ումեք⁹ երեւեալ: 23 Իսկ եթէ արարելոցն այսպիսի⁹, ո՞րչափ եւս ¹⁰առաւել բարձրագոյն անարար եւ անմատոյց աներեւոյթ բնութիւնն էականին Աստուծոյ իմանայցի:

24 Որոյ ամենայն աստուածատես կատարելոցն միապէս մարդահասակ ¹¹նմանութեամբ երեւեալ ըստ իւրաքանչիւր ժամանակի, որ ¹²ի բարբառոյն իսկ եւ ¹³ի հրամանացն ճանաչի, եթէ¹⁴ մարդակերպ երեւեալ: 25 Քանզի եւ¹⁵ ընդ մարդկան խաւսէր, վասն հրաւիրելոյ ի տեսիլ բարեացն խոստացելոց, եւ ոչ մշտնջենաւոր զնոյն ¹⁶նմանութիւնն յանձին պահելով¹⁷: 26 Այլ նա բաւական է նմանութեամբ ճշմարտութիւնն ցուցանել, որում¹⁸ ամենայն ղժուարինքն¹⁹ ղիւրականք²⁰ են²¹, եւ

անհնարինքն հնարաւորք²². կարող²³ է²⁴ ամենայնի²⁵, եւ տկարանայ²⁶ նմա եւ ոչ ինչ: 27 ²⁷Չորմէ եւ ²⁸տեսանողքն ²⁹բարձրաձայն հնչէին, ³⁰զի ի չափաւոր յայտնութեանցն զանչափական աներեւոյթն ճանաչէին, եւ առժամայն տեսեամբն՝ զէական զաւրութիւնն³¹ գիտէին ³²ըստ կարի իւրեանց:

28 ³³Չոր եւ³⁴ հայրապետն Աբրահամ տէր եւ դատաւոր ³⁵ամենայն երկրի կոչէր. եւ մեծն Մովսէս՝ էական Աստուած եւ Արարիչ ամենեցուն. որում³⁶ եւ ցանկացեալ իսկ³⁷ էր³⁸ զփառսն³⁹ տեսանելոյ⁴⁰, զի⁴¹ ամենայն իսկ ⁴²մարգարէքն տեսանողք էին⁴³: 29 Ոմն՝ թէ Տէր Տէր⁴⁴ առաքեաց զիս եւ Հոգի⁴⁵ նորա՞, եւ թէ⁴⁶ Բերան Տեառն խաւսեցաւ զայս⁴⁷: 30 Ապաքէն ¹որ բերա-

Պատմ. ճԳ 4

- 1 b եւ միւս եթէ
- 2 ad գերկիմս եւ հաստատեցի գերկիր
- 3 b չի՞ գերկիմս եւ
- 4 Ով. ժԳ 4
- 4 ad թե / bԱԲ չի՞ եթէ
- 5 ad աներեւոյթք, այլ ոչ երեւելիք եւ ոչ առ հասարակ ամենեցուն երեւեալ
- 6 b աներեւոյթք, եւ առ հասարակ ոչ ումեք երեւեալ
- 7 ԱԲ եւ ոչ առ հասարակ
- 8 t եւ ոչ ումեք
- 9 bd այնպիսի / Ա այնպիսի
- 10 b առաւել անարարն բարձրեալն անմատոյցն
- 11 ad նմանութեամբ յիւրաքանչիւր ժամանակի երեւեալ, որ / ԱԲ նմանութեամբք / b նմանութեամբն
- 12 b ի բարբառոյն իսկ / adԱԲt ի բարբառոյն եւ
- 13 ԱԲ ի հրամանացն իսկ / b ի հրամանաց
- 14 bdԱԲ թէ
- 15 abd չի՞ եւ (ընդ)
- 16 abd նմանութիւնն պահելով
- 17 ԱԲt յանձին պահելոյ
- 18 ԱԲ որով
- 19 abd ղժուարինքն

- 20 ad դիւրականք / b գիւրական / ԱԲt դիւրինք / Ա ի դիւրինք
- 21 b չի՞ եւ
- 22 t հնարաւոր
- 23 b կարաւղ
- 24 ad չի՞ է
- 25 bԱԲ յամենայնի
- 26 a տկարանան
- 27 ad գոր եւ
- 28 b տեսանողքն իսկ
- 29 a բարձրագոյն ձայնիւ
- 30 b զի չափաւոր յայտնութեամբն զանչափական երեւոյթն նմանաչէին
- 31 Ա գորութիւն
- 32 abd չի՞ ըստ կարի իւրեանց
- 33 a գոր նահապետն արբահամ
- 34 b չի՞ եւ (հայրապետն)
- 35 adԱԲ ամենայնի կոչէր / b ամենայն կոչէր
- 36 ԱԲ որով
- 37 t չի՞ իսկ
- 38 ad չի՞ էր
- 39 Ա զփառս
- 40 ad տեսանել
- 41 abd եւ, փ/ս. զի
- 42 a տեսանողքն մարգարէք
- 43 abd չի՞ էին
- 44 abd չի՞ տէր
- 45 a ոգի / bd ոգի
- Պ Ե. ԽԸ 17
- 46 b եւ եթէ
- Է Ե. Ը 20, ԾԸ 14

նոյն լսէր՝ եւ կերպարանացն ականատես լինէր: 31 Եւ ոմն պաղատանս մատուցեալ ասէր. Տէր Տէր, ահաւասիկ² իսուել իսկ ոչ գիտեմ, զի մանուկ եմ ես³: 32 Տեսանե՞ս, ⁴«աւասիկ» զյանդիմանն⁵ ցուցանէ: 33 Եւ ամենայն իսկ⁶ հրամանաբերքն՝ իբրեւ յերեսաց Տեսուն եկեալ բարձրաբարբառ ՚ընդ հանուր աղաղակէին, ոմն՝ ⁸թէ Ասաց Տէր զարութեանց⁷, եւ ոմն՝ թէ Հրամայեաց⁹ Տէր ամենակալ⁸: 34 Իսկ Ամոփսական բարբառովն¹⁰ միանգամայն¹¹ իսկ¹² ճանաչի՝ որով ասէն, ¹³թէ Ոչ արացել Աստուած¹⁴ իրս ինչ՝ եթէ ոչ յայտնեցել ¹⁵զիրատն ծառայից իւրոց մարգարէից⁸:

ԼԲ. Եւ¹⁶ արդ՝ յայտնի է այսուհետեւ ասացելովքս, թէ¹⁷ եւ նախաստեղծ մարդոյն զնոյն նմանութիւն երեւեալ ի սկզբանն. ¹⁸որպէս եւ առ յապայ ¹⁹ամենայն աստուածատես կատարելոցն զնոյն պահեալ²⁰, զի մի՛ աւտարագոյն ինչ եւ

անծանաթ կերպարանաւք²¹ զտեսողսն²² հարթուցանիցէ: 2 Մանաւանդ ²³թէ առաւել լաւագոյն իսկ²⁴, զի յաստուածատես ²⁵հաւրէն որդւոյն տեղեկացեալ՝ զիւրագոյն պատրաստիցի²⁶ իբրեւ²⁷ ընդելականի՝ ²⁸եւ զլուեալն²⁹ ունկանն եւ ակամբ եւս նկատել³⁰: 3 Որպէս եւ³¹ ³²երանելին Յովբ³³, սիրելին ³⁴Աստուծոյ, արդարն³⁵, ասէր ցԱստուած, ³⁶թէ Ի լուր ³⁷ականջաց լսէի³⁸ զՖէն³⁹ յառաջագոյն, ⁴⁰բայց արդ ⁴¹եւ ակն իմ ետես զՖեգ⁴². ցոր⁴² եւ ասէր իսկ⁴³ Աստուած. Պնդեա՛ իբրեւ ⁴⁴այր զմէջ քո, եւ մի՛ համարիր⁴⁵ այլազգ ինչ երեւեալ⁴⁶ քեզ⁴⁷:

4 Քանզի եւ⁴⁸ ի սկզբանն⁴⁹ ըստ ազդեցութեանն⁵⁰ երեւեալ Աստուած, զոր եւ 1ա-

1 a ի բերանոյ / b որ բերանոյն / dԱԲt ի բերանոյն
 2 ab աւասիկ
 3 abd չի՛ք ես
 4 Երէմ. Լ 6
 5 b աւանիկ զի յանդիման / dԱԲt աւասիկ զյանդիմանն
 6 a զի զյանդիմանն
 7 b չի՛ք իսկ
 8 ab ընթանուր / Ա ընթանուր
 9 ad թէ աստուած, փ/ս. թէ ասաց
 10 Եւ. ԽԵ 13. Երէմ. Լ 3
 11 b հրբամեաց / t ասաց, փ/ս. հրամայեաց
 12 Զ. Գ. 9. Մ. Լ 9
 13 a բարբառն
 14 b միանգամ
 15 ad չի՛ք իսկ
 16 b եթէ ոչ
 17 b տէր, փ/ս. աստուած
 18 b զիրատ ծառայիցն
 19 Լ. Գ. 7
 20 ad չի՛ք եւ
 21 b չի՛ք թէ
 22 b եւ որպէս առ
 23 b ամենայն կատարելոց աստուածատեսացն զնոյն
 24 Ա պահել

21 b չի՛ք կերպարանոք
 22 ad գտեսաւոյն
 23 b թէ առաւելագոյն իսկ
 24 t չի՛ք իսկ
 25 a հարել / b ի հարել / d հարել եւ որդոյն
 26 abd պատրաստիցի / ԱԲt պատրաստիցին
 27 ԱԲ իբր
 28 b եւ լուեալ ունկամբ, եւ
 29 ad զլուեալ
 30 d նկատել / abԱԲt նկատեալ
 31 ad չի՛ք եւ (երանելին)
 32 ԱԲ երանելին եւ սիրելին աստուծոյ արդարն յոր որ ասէր
 33 a յոր
 34 abd աստուծոյ՝ արդարն ասէր
 35 t չի՛ք արդարն
 36 b եթէ / Ա թէ լուր անկաջաց
 37 b ականջաց քոյ
 38 a լսելի
 39 d ի Ֆէն
 40 d բայց արդարեւ ակամբ եւս տեսի զՖեգ
 41 ab եւ ակամբ եւս տեսի զՖեգ
 42 Զ. Գ. ԽԲ 5
 43 b որում, փ/ս. ցոր
 44 ad չի՛ք իսկ
 45 d գայր մէջ
 46 a մի համարեր
 47 dԱԲ երեւել
 48 abdԱԲ առ քեզ
 49 Զ. Գ. Խ 2-3
 50 b չի՛ք եւ
 51 d յիսկզբանն / t ի սկզբան
 52 ad իսկ (փ/ս. ըստ) ազդեցութեամբ / ԱԲ ազդեցութեան

1ասէն, եթէ Ըստ պատկերի Աստուծոյ արար գմարդն՝: 5 Եւ ամենայն յաւիտեանցն² 3ըստ նմին նմանութեան⁴ Աստուած փառաց երեւեալ. զոր ⁵եւ ասէր իսկ ⁶վկայն ⁷Ստեփանոս, թէ⁸ Աստուած փառաց երեւեցաւ հարւ մերում⁹ Արրահամու՞, եւ ամենեքեան իսկ¹⁰ Տէր սաբաւովթ¹¹, եւ Աստուած ամենակալ կոչեն:

6 Եւ արդ՝ զերեւելն Աստուծոյ ըստ նմանութեան մարդկան՝ ապաքէն ¹²ըստ տկարութեան¹³ տեսողացն իմանալի է, եւ ոչ եթէ¹⁴ անչափակալ¹⁵ բնութիւնն¹⁶ Աստուծոյ՝ սահմանաթաքոյց¹⁷ եւ կողմնափակ իցէ, եւ երբեք երբեք ¹⁸յիւրակայան սահմանացն¹⁹ ²⁰այլ սահմանս երեւեալ զայցէ, որով ²¹ին է ամենայն: 7 Այլ զիջանելով եւ Հնարաւորութեամբ բնդելացուցանէր նմանութեամբքն²², զի մերձաւորս եւ աստուածամուխս եւ յանդիմանատեսս

ճշմարիտ ²³կերպարանացն պատրաստիցէ. քանզի ²⁴ի նմանութենէն ապաքէն լինի ճշմարտութիւնն²⁵ խնդրելի:

8 ²⁶Որում եւ մեծն Մովսէս ցանկացեալ Հայէր. զի ²⁷թէպէտ ձեռն²⁸ ի ձեռն եւ ²⁹բերան ի բերան յանդիմանախաւս³⁰ ³¹ընդ Աստուծոյ ³²ճանաչէր Մովսէս՝ սակայն ճշմարիտ ³³գեղոյն փութայր Հասանել, ասելովն ցԱստուած, թէ Յո՛յց ինձ գանձն փո՞: 9 Եւ արդ՝ տե՛ս զպատասխանին, ³⁴թէ Ոչ ոք է մարդ, որ տեսանիցէ զԱստուած եւ ապրիցէ՞. եւ ապա սակաւիկ³⁵ ինչ նշանակաւ³⁶ նուաճեալ զՀայցողն, եւ զբնականն աներեւոյթ պահեալ, ³⁷վասն զի անՀաս էր:

10 ³⁸Տեսանե՞ս, զի ³⁹անտեսական է ի Հայեցողաց, եւ անքննական ի քննողաց ըստ առանձնական⁴⁰ կերպարանացն. քանզի ոչ եթէ կերպարանք ինչ տարրականք իցեն նմանութիւնքն⁴¹, այլ առ ժամայն տեսիլ. իսկ ճշմարտութիւնն⁴² բնութիւն

1 abԱԲ ասէն [a ասեն] իսկ թէ [b եթէ] / d ասէն իսկ ըստ
 2 Ծ. Ե. 27
 3 t յաւիտեանցն / b յաւիտենից
 4 abd ըստ նմանութեանն երեւեալ աստուած փառաց [a փառաւ]
 5 ԱԲ նմանութեանց
 6 t եւ ասէն վկայն
 7 ԱԲ նախավկայն թէ
 8 bԱԲ չի՞ ստեփանոս / a ստեփաննոս եւ աստուած
 9 b եթէ
 10 ad մերոյ
 11 Գ. Բ. Ե. 2
 12 t չի՞ իսկ
 13 a սարաւարթ
 14 abd ըստ տկարութեան տեսողացն [b տեսողացն]
 15 ԱԲ տ կարողութեան, փ/տ. տկարութեան
 16 Ա թէ
 17 b անչափական
 18 a գարութիւնն / ԱԲ բարձրութիւնն, փ/տ. բնութիւնն
 19 a սահմանաթաքոյց
 20 aԱ յիւրական / b յիւր ի կայանս սահմանացն երեւեալ / Բ յիւրակայ՝ ան / dt յիւրակայան
 21 ad սահմանացն / ԱԲ սահմանաց
 22 Ա այլ / Բ յայլասահմանս
 23 d լին է / abԱԲ լի է
 24 bd նմանութեամբ / a չի՞ նմանութեամբն

23 b կերպարանաւ պատրաստիցի
 24 abdԱԲ ի նմանութենէ անտի
 25 Ա տ ճշմարտութիւնն
 26 ԱԲ որով եւ
 27 b թէպէտ եւ
 28 a թէ ձեռն
 29 b բերան ի բերան խաւսէր ընդ աստուծոյ յանդիման, սակայն
 30 adԱԲ եւ յանդիմանախաւս
 31 ad ըստ աստուծոյ
 32 ԱԲ մովսէս նախաչիւր
 33 abdԱԲ գեղոյն փութայր հասանել ասելովն [a ասելով] / t դեղոյն ցանկայր տեսանել ասելով
 34 Ե. Լ. Գ. 13
 35 abd թէ [b եթէ] ոչ ոք է մարդ / ԱԲ թէ ոչ գոյ մարդ
 36 Ե. Լ. Գ. 20
 37 ad սակաւ
 38 abdԱԲ նշանաւ
 39 bdԱԲ չի՞ վասն զի անհաս էր
 40 ԱԲ տես, զի անտեսական էն ի կարողաց եւ անբնականն
 41 b անտեսական է ի կարաւոյց եւ բնական / t անտեսական եւ ի տեսողացն / ad անտեսական է ի հանցողաց
 42 abdԱԲ առանձնական / t անձնական
 43 ad նմանութիւնն / bԱ նմանութիւն / Բ տ նմանութիւնն
 44 Ա տ ճշմարտութիւնն

գոյական: 11 Քանզի եւ 1Մովսիսի նմանութիւն 2աւրինակաւ տարրական խորանի³ ցուցաւ⁴, ըստ որում կազմեաց խորան նիւթական, եւ⁵ Եղեկիելի⁶ տաճար, աւրինակ տաճարի: 12 Նոյնպէս եւ առաջին մարդոյն նմանութիւն⁷ անտարրական մարդակերպ⁸ երեւեալ Աստուծոյ, զի արասցէ մարդ ⁹ի տարրական նիւթոյ՝ մերձաւոր ճշմարտութեանն¹⁰: 13 Քանզի Աստուած անզղջական ¹¹բարերարութեամբ իւրով կարգեաց առաջին մարդոյն՝ մերձաւոր եւ աստուածամուխ ¹²լինել աստուածական վայելչութեանն¹³:

14 Եւ մի ըստ միոջէ առատագոյն¹⁴ Հոգին Աստուծոյ հեղեալ ի վերայ դասադաս ¹⁵գունդագունդ սրբոց¹⁶ ¹⁷մարգարէիցն ի մէջ իսրայելական տոհմին, որք ըստ կամացն Աստուծոյ պատուիրէին իւրեանց ազգացն¹⁸ պահել ¹⁹զգուշութիւն հրամանացն²⁰ Աստուծոյ. ²¹որ ազգ էին

ընտիր, եւ պատուէր առին՝ ²²չմերձենալ յայլ ազգս, եւ չխառնակել ի տոհմս հեթանոսաց, ²³զի մի՛ եւս²⁴ ուսցին զմեղս նոցա:

15 ²⁵Իսկ նոցա խառնակեալ²⁶ թաթաւեալ²⁷ ²⁸խնամութեամբ ընդ նոսա՝ առին ուսան ²⁹զանաստուածապաշտութիւնս նոցա թագաւորաւքն եւ իշխանաւքն խառնակեցան: 16 Վասն³⁰ որոյ ³¹տրտունջ եղեալ մարգարէին³² գոչէր, թէ Խառնակեցան ընդ հեթանոսս եւ ուսան զգործս նոցա. ծառայեցին կողոց նոցա, եւ եղև նոցա ի գայթակղութիւն^{33*}, ³⁴եւ թէ Զոհեցին զուստերս եւ զդստերս իւրեանց դիւաց, եւ հեղին արիւն անքիծ³⁵, ³⁶արիւն ուստերաց եւ ³⁷դստերաց իւրեանց, զոր զոհեցին կողոցն Քանանուէ՛:

Լ.Գ. Արդ՝³⁸ տէր Աստուած ի ժամանակի³⁹ զի⁴⁰ հարկանէր զերկիրն Եգիպտացւոց, զի հանցէ⁴¹ զնոսա անտի՛ կոտորեաց

1 ԱԲ մովսիսի / Ե մովսիսի / միւսն. մովսիսի(ւսի): Այն բառիմէջ Ե կամ ի գրութիւնը այլեւս չենք նշանակում:
 2 adԱԲ օրինական / Ե օրինակ եւ տարրական / ԱԲ եւ տարրական. ուղղ. օրինակաւ տարրական
 3 abԵԱԲ խորան
 4 ԱԲ ցուցեալ
 5 Ե չի՛ք եւ (եգեկիելի)
 6 Ե տանարն արիւնակ
 7 ԱԲ ի նմանութիւն
 8 ԱԲ չի՛ք մարդակերպ
 9 Ե ի տարրական նիւթոյ / adԱԲ տարրական ի նիւթոյ
 10 Ա.Բ նշմարտութեան
 11 ad բարերարութեամբն կարգեաց / Ե մարդասիրութեամբն, փ/ս. բարերարութեամբ
 12 Ե լինելական վայելչութեանն
 13 a վանելութեանն
 14 ԱԲ առատապէս
 15 ԱԲ եւ գունդագունդ մարգարէիցն
 16 d սրբոցն
 17 ad մարգարէից իեղական (պատ. յան.)
 18 ad ազգին / Ե ազգատոհմին, փ/ս. ազգացն
 19 Ե զգուշութեամբ զհրամանսն
 20 ad պատուիրանացն, փ/ս. հրամանացն
 21 abԵ որք [Ե որք] ազգք եւ [Ե չի՛ք եւ] ունէին հրաման չմերձենալ

22 Ե չմերձենալ յայլ ազգք եւ չխառնակել ի տոհմս / adԱԲ չմերձենալ եւ չխառնակել յայլազգքս [ad յայլ ազգք] ի տոհմս
 23 Ե չի՛ք զի մի՛ եւս ուսցին զմեղս նոցա
 24 ԱԲ չի՛ք եւս
 25 Ե իսկ նոցա խառնակեալք բաւալեալք խնամութեամբն որ ընդ նոսայն ուսան զանաստուածապաշտութիւն նոցա
 26 ԱԲ խառնակեալք
 27 Ա. բաւթեալք / Բ. բաթաւէին
 28 ad խնամութեամբն որ ընդ նոսա
 29 ԱԲ զանաստուածապաշտութիւնս / t զանաստուածապաշտութիւնսն / ad զանաստուած ամբարշտութիւնս նոցայ
 30 a եւ վասն / Ե չի՛ք վասն
 31 ԱԲ տրտունջ առեալ մարգարէն
 32 ad մարգարէն
 33 d գայթակղութիւն (չի՛ք ի). միւսն. ի գայթակղութիւն
 * Ա.Պ.Ն.Ն. 35-36
 34 Ե եւ եթէ / ԱԲ չի՛ք եւ եթէ
 35 abԵ անքիծ / ԱԲ տարքիծ
 36 Ե չի՛ք արիւն ուստերաց ... իւրեանց
 37 ԱԲ դստերաց իւրեանց / abԵ դստերաց նոցա գոր
 † Ա.Պ.Ն.Ն. 37-38
 38 ԱԲ իսկ, փ/ս. արդ
 39 ԱԲ ի ժամանակին
 40 Ե իբրեւ, փ/ս. զի
 41 abԵԱԲ վասն զի հանցէ

զամենայն անդրանիկս եգիպտացւոց², եւ փրկեաց զնոսա անտի. վասն որոյ եղեալ³ ուխտ ընդ Հարս նոցա՝ նուիրել⁴ զորդիս իւրեանց անդրանիկս⁵ տեառն Աստուծոյ իւրեանց: 2 Արդ՝⁶ փոխանակ այտորիկ⁷ առեալ նոցա⁸ 9 գուստերս եւ զդստերս իւրեանց¹⁰ դիցն հեթանոսաց զոհէին, բագինս շինեալ¹¹ յերկրին՝ զոր տէր Աստուած¹² ի՛ւր անուանեալ՝ վիճակ ժառանգութեան իւրոյ¹³ կոչէր. իսկ¹⁴ նոցա¹⁵ պատկերս կանգնեալ¹⁶ 17 փոխանակ նորա՝ քարանց¹⁸ եւ փայտից երկիր 19 պագանէին. եւ շաղախեալ երկիրն²⁰ յարենէն, 21 որ պոռնկեալ ի դիսն՝ յաճախէին²² եւ²³ զպոռնկութիւնս²⁴ մարմնոց²⁵. 26 վասն որոյ պղծեալ²⁷ ի գնացս իւրեանց:

3 Զի²⁸ ի մտանել²⁹ նոցա յերկրին զոր ետ նոցա՝ Հրամայեաց³⁰ Զնջել զանաւրէն ազգսն³¹ որ էին յերկրին. զորս³² ոչ սատակեցին, այլ զաշնաւոր եղեալ, ուխտս Հաստատեալ³³ ընդ ազգսն³⁴ անաւրէնս³⁵, ընդ որում եւ³⁶ միաբանեալ ժառանգեցին զամբարշտութիւն³⁷: 4 Զի Աստուած³⁸ վասն³⁹ Հարեացն իւրեանց Հան⁴⁰ զբուն⁴¹ բնակիչս երկրին ի բնակութենէ անտի⁴². իսկ նոքա⁴³ մտեալ՝ զնոյն 44 գործ միաբանութեան⁴⁵ 46 գործել սկսան իւրեանց թագաւորաւքն 47 եւ իշխանաւքն եւ քահանայիւքն Հանդերձ:

5 48 վասն որոյ տեառն Աստուծոյ յառաւել գթոյ մարդասիրութեան⁴⁹ իւրոյ առաքեալ⁵⁰ առ նոսա զմարգարէսն⁵¹ 52 սպառնալեաց պատգամաւք, զի դարձցին յանաւրէնութեան⁵³ գործոց⁵⁴ իւրեանց, եւ պաշտեսցեն զԱստուած զարարիչն⁵⁵ ամե-

1 b անդի
 2 d երկրին եգիպտացւոց
 3 a եւ եղեալ
 4 a նուիրեալ
 5 bԱԲ գանդրանիկս
 6 t չի՛ք արդ
 7 abd այնորիկ
 8 aԱԲt չի՛ք նոցա
 9 b գուստերս իւրեանց եւ զդստերս՝ դիցն / ԱԲt գորդիս, փիս. գուստերս
 10 a չի՛ք իւրեանց
 11 d շինեալս
 12 b յիւր անուն անուանեալ / adt իւր անուանեալ / ԱԲ իւրեանց անուանեալ
 13 ԱԲ ժառանգութեան իւրոյ / abdt չի՛ք իւրոյ
 14 adԱԲt չի՛ք իսկ
 15 ԱԲt նոքա
 16 ad կանգնեալս
 17 b փոխանակ ընդ նոր
 18 abd չի՛ք եւ փայտից
 19 ԱԲ պագանէին ընդ նորա, եւ
 20 bԱԲt երկիր
 21 b որ ի պոռնկեալ դիսն / ԱԲ որ պոռնկել / d որ ի պոռնկել
 22 adԱԲ յանախեցին
 23 ԱԲ չի՛ք եւ
 24 bdԱԲ զպոռնկութիւն / a զպոռնկութեան
 25 abdԱԲ մարմնոցն
 26 ԱԲ որով, փիս. վասն որոյ
 27 abd պղծեալս / ԱԲ պղծեալ / t պոռնկեալ, փիս. պղծեալ

28 b չի՛ք գի
 29 bd ի մտանել / միւսն. ի մատնելն
 30 Ա եւ հրամայեաց
 31 b զամենայն անաւրէն ազգսն / a ազգն
 32 d գորս / abԱԲt գոր
 33 b հաստատելին
 34 abԱ ընդ ազգս
 35 b անաւրէն
 36 ԱԲ չի՛ք եւ
 37 Ա զամբարշտութիւնն
 38 ad գի աստուծոյ
 39 bԱԲ Հարեաց նոցա հան [ԱԲ եհան]
 40 ad հանեալ
 41 b բուն, փիս. գրուն
 42 b իւրեանց, փիս. անտի
 43 adԱԲ սոքա / bt նոքա
 44 b գործս միաբանութեամբ գործելին. սկսան
 45 ad միաբանութեան / ԱԲt միաբանութեամբ
 46 bԱԲ հանդերձ գայն սկսան [b չի՛ք սկսան] գործել. վասն որոյ
 47 b չի՛ք եւ իշխանօքն եւ քահանայիւքն
 48 abdԱԲ աստուծոյ վասն առաւել
 49 a մարդասիրութեանն
 50 b առաքեալ / adԱԲt առաքեալ
 51 t մարգարէս
 52 ԱԲ սպառնալեացն / abd սպառնալեալ պատգամօք
 53 a յանաւրէն / b յանաւրէնութեան
 54 ԱԲ գնացից, փիս. գործոց
 55 d զարարիչ / ԱԲ արարիչ

նայնի, որ վասն իւրոյ¹ մարդասիրութեանն² գթացեալ ողորմէր³ ի վերայ⁴ չարութեան նոցա: 6 Որ մարգարէիւն տրտնջէր զնոցանէ, ⁵թէ Փայտին ասացին՝ հայր իմ ես դու, ⁶եւ ⁷Գարին՝ ⁸թէ քո ⁹Իսկ է ծնեալ զմեզ¹⁰. եւ դարձուցին յիս գթիկունս, եւ ոչ գերեսս իւրեանց¹¹:

7 Արդ՝ չար եւ անմիտ ազգիւն¹¹ կուրացելոյ¹² յարուցեալ¹³ ի վերայ մարգարէիցն՝ ¹⁴քարկոծել եւ սպանանել. եւ¹⁵ այնչափ կոտորել¹⁶ զնոսա, մինչեւ աղաղակել¹⁷ մարգարէի միոջ, ¹⁸թէ եւ միայն մնացի՞: 8 Եւ առեալ ¹⁹զմարգարէ սուրբ անունն²⁰ կարգալ սուտ եւ²¹ ընդվայրահար քրմացն:

9 Նա եւ աստուածատես մարգարէքն²² ճշմարիտք²³, որք²⁴ ճշմարտութեամբ պատմեցին նոցա զգալուստ ճշմարիտ Որդւոյն Աստուծոյ յաշխարհ²⁵ մարմնաւորու-

թեամբ²⁶ հանդերձ. որ²⁷ դառնացող ազգին եւ զայն չկամեցեալ²⁸ լսել: 10 Վասն որոյ եւս²⁹ ³⁰առաւել ի վերայ նոցա զմահն³¹ զաւրացուցեալ, զի եւ մի ոք³² մնացեալ՝ զոր³³ ոչ սպանին պէսպէս տանջանաւք:

ԼԴ. Վասն որոյ բարկացեալ տեսուն Աստուծոյ³⁴ ի վերայ ժողովրդեանն՝ գարչելի առնէր³⁵ ³⁶զժառանգութիւնն, մատնեալ³⁷ զնոսա ի ձեռս հեթանոսաց. զի զորոց սիրեցին պաշտել զդիւսն եւ ի նոսին պոռնկեցան՝ զնոսին տանջիչս ³⁸եւ թշնամանիչս³⁹ եւ գերիչս ի վերայ յարուցեալ մատնեաց ի ձեռս նոցա. որպէս եւ ⁴⁰ասէն, թէ ⁴¹Մատնեցի զնոսա ի ձեռս հոմանեաց իւրեանց⁴² հեթանոսաց, եւ տիրել նոցա ատելեացն, եւ թշնամեացն նեղել⁴³ ⁴⁴զնոսա, խոնարհեցուցեալ զնոսա ի ներքոյ ձեռաց⁴⁵ նոցա: 2 ⁴⁶Զի թէ եւ բազում անգամ փրկեաց⁴⁷ զնոսա ի ձեռաց նեղչացն⁴⁸, սակայն յետ ելանելոյն⁴⁹ ⁵⁰ի նեղութենէն՝ ի

1 a իւր
2 ԱԲ մարդասիրութեան
3 b ի վերայ չարեաց նոցա
4 a նոցայ չարութեանն
5 b եթէ փայտին ասացին եթէ հայր
6 ԱԲ եւ Գարին թէ / b եւ Գարին եթէ քո իսկ է ծնեալ զմեզ
7 adt Գարին ասացին
8 d եթէ քո
9 adԱԲ իսկ ծնեալ է
10 abԱԲ զիս, փ/ս. զմեզ
11 Եւ Գարին Բ 20
12 adԱԲ ազգի
13 b կուրացելոյ / adԱԲ կուրացելոցն
14 abdԱԲ յարուցեալ
15 abdԱԲ քարկոծել եւ սպանանել / t ի քարկոծել եւ ի սպանանել
16 b մինչեւ, փ/ս. եւ (այնչափ)
16 dԱԲ կոտորեալ
17 b աղաղակեալ
18 b եթէ ես
19 Ը Եւ Գարին 21
19 b զմարգարէսն սուրբ, իսկ նոցա անուն կարգեալ սուտ
20 adԱ անուն
21 ad չիբ եւ
22 a մարգարէիցն
23 ad ճշմարիտն
24 ab որ
25 abd յաշխարհս

26 Բ մարմնաւորութեամբն
27 ad որք
28 ad ոչ կամեցան / b չկամեցան
29 ԱԲ չիբ եւս
30 ԱԲ առաւել զմահն ի վերայ նոցա զորացուցեալ
31 t զմահ
32 a ումեք, փ/ս. ոք
33 a զորս
34 b չիբ աստուծոյ
35 ԱԲ առնել
36 ad զժառանգութիւն իւր / Ա զժառանգութիւն
37 b մատնեաց
38 b եւ գերիչս եւ թշնամիս
39 ԱԲ թշնամանիչս / adt թշնամիս
40 adԱԲ ասն իսկ
41 d մատնեցին / ad իւրեանց մատնել զնոսա հեթանոսաց / b մատնեաց զնոսա ի ձեռս հոմանեաց նոցա. իսկ եթէ զնոսա ի ձեռս
42 ԱԲ իւրոց
43 b նեղեալ
44 a զնոսա, ի ներքոյ ձեռաց նոցայ խոնարհեցուցեալ. զի թեպետ եւ
45 b ձեռքն
46 Ս Եւ Գարին 41-42
46 abdԱԲ զի թեպետ եւ
47 abd փրկեաց / ԱԲ փրկեալ
48 b նեղաց
49 Ա ելանելոյ
50 adԱԲ ի նեղութենէ անտի

նոյն¹ յաճախեցին. դառնացուցին² զԱստուած ի խորհուրդս իւրեանց³, եւ կորացան⁴ յանաւրէնութեան իւրեանց:

3 Սակայն Պայեցաւ Տէր ի նեղութիւնս նոցա՝ ի լսել⁸ զձայն⁹ աղաւթից նոցա. ¹⁰յիշեալ զուխտն¹¹ որ ընդ հարսն էր, եւ գրացեալ ըստ բազում ողորմութեան իւրում¹², եւ¹³ ետ զնոսա ի գթութիւնս¹⁴ առաջի ամենայն գերջաց նոցա: 4 ¹⁵Փրկեաց զնոսա տէր Աստուած, եւ ժողովեաց ի հեթանոսաց՝, *զարձուցեալ զնոսա ի գերութենէն¹⁶, յետ ամացն¹⁷ եաւթանասնից¹⁸, յերկրէն Բաբելոնի¹⁹, ²⁰ի կողմանցն Ասորեստանի²¹: 5 Շինեաց զաւերակսն վերստին²², եւ նորոգեաց զտաճարն²³ անուան իւրոյ. ետ²⁴ զմարգարէութիւնն²⁵, եւ դարձոյց զքահանայութիւնն²⁶, եւ նորոգեաց*

միւսանգամ ²⁷վերստին զամենայն. եւ ²⁸անդէն իսկ զբանն ընծայեցոյց, զոր յետ անցելոց²⁹ յաւիտեանցն³⁰ կատարեաց միածնաւն իւրով:

6 *Զի ոչ եթէ յետոյ իմացեալ ամենագիտին՝ ³¹գայր ³²երեւել Որդին³³ յաշխարհ, եւ³⁴ բարձրացուցանել զմարդիկ ի փառս աւագութեան, այլ ³⁵ըստ յառաջագրութեան ի սկզբանն՝ կատարեաց ի վախճանի:* 7 *Զի խորհուրդն³⁶ ³⁷ծածկեալ առ Աստուած ³⁸յազգացն յաւիտեանց³⁹, այժմ յայտնեցաւ սրբոց իւրոց⁴⁰, քանզի նմանութիւնք երեւեալք⁴¹ ⁴²առ ժամայն արդարոցն⁴³ գուշակք ճշմարտութեանն ⁴⁴յաւիտեականի ⁴⁵որ գալոցն էր՝ լինէին:*

ԼԵ. *Զի* բազում մասամբք եւ բազում արիմակաւք՝ կանխաւ խաւսեցաւ Աստուած ⁴⁶ընդ հարսն մեր մարգարէիւք. ի վախճան արուրցս այսոցիկ խաւսեցաւ ընդ մեզ Որդւովն, ⁴⁷զոր եղ ժառանգ ամենայնի, որով եւ գլխիտեանս արար. որ է լոյս փա-

1 ԱԲ ի նոյնն
2 Ա դառնացուցանել
3 ad չիք իւրեանց (եւ)
4 abdԱԲ կորացան / t կուրացան
5 b յանաւրէնութեանն. սակայն հայեցեալ յանաւրէնութիւնս նոցա լսէր զձայն
6 ԱԲ ապա հայեցեալ ի նեղութիւնս
7 ad հայեցեալ / d հայեցեալ ի նեղութիւնս
8 ad լսել (չիք ի)
9 a ձայնի
10 ad յիշել / Բ յիշեաց / b յիշէր գլուխտն
11 ԱԲ գուխտսն
12 ad իւրոյ
13 abd չիք եւ
14 bd ի գթութիւնս
15 abdԱԲ փրկեալ [ab փրկել] զնոսա տեառն աստուծոյ եւ ժողովեալ [b ժողովել] զնոսա [dԱԲ չիք զնոսա] ի հեթանոսաց
* Հմմտ. Ս շոք. ճ Ե 43-47:
16 a ի գերութենէ
17 abd ամաց
18 Բ եօթանասնիցն / b եւթանասուն
19 b բաբելոնի
20 b չիք ի կողմանցն ասորեստանի
21 a ասորեստանի
22 d ի վերստին
23 a գտանարս / b գտանարն / dԱԲ գտանար
24 b եղ
25 adԱ.տ գմարգարէութիւնս
26 abdԱ.տ գահահանայութիւնս

27 abd գամենայն [a գամենայնն] վերստին [d ի վերստին] եւ
28 ab անդէն իսկ, զբանն ընծայեցոյց / dԱԲ անդէն ի սկզբանն ընծայեցոյց
29 abԱԲ անցելոցն
30 ad յաւիտեանցն / b յաւիտեանս / ԱԲ յաւիտեանց
31 a գալ երեւել
32 b երեւէր յաշխարհ որդին, եւ
33 d որդիս
34 ad չիք եւ
35 ԱԲ ըստ յառաջասացութեան ի սկզբանն / b ըստ յառաջգիտութեան
36 b խորհուրդ
37 ad ծածկեալ առ [a չիք առ] աստուծոյ
38 abdԱԲ յազգացն յաւիտեանց [bdԱ յաւիտենից, Բ յսոցն (պատ.)]
39 t եւ յաւիտեանցն
40 a չիք իւրոց
41 ԱԲ երեւեալ
42 bԱԲ առ ժամայն / adt առ ժամայնք
43 Ա արդարոց / b արդարոյն
44 ad յաւիտենի / b յաւիտենականին որ գալոցն էր եւ որ լինելոց. զի
45 ԱԲ գալոցն է որ լինին / ad էր՝ որ լինին
46 dԱ ընդ հարս / d ընդ մեր
47 abdԱԲ որ է ժառանգ

ուաց եւ նկարագիր էութեան նորա. որ կրէ
զամենայն բանիւ զարութեամբ իւրոյ՞^է:

2 Տեսանե՞ս զմասունսն² եւ զաւրի-
նակսն³ եւ զմարգարէսն՝ յաճարագոյն⁴,
⁵եւ Աստուած՝ մի, որ վասն ⁶միոյ միածնին
իւրոյ խաւսէր: 3 Ասաց⁷ ⁸մարգարէն ի դի-
մաց Տեառն, թէ ես եմ Աստուած, եւ չի՞ք այլ
ոք բաց⁹ յինէն, որ պատմիցէ¹⁰ յառաջագոյն
զվերջինսն՝ մինչ չեւ եղեալ իցեն¹¹, եւ
միանգամայն կատարեսցին¹²՞. զի զխոր-
հուրդն¹³, լռեալ¹⁴ ի ժամանակաց, եւ¹⁵
յայտնեալ մարգարէական գրովք՝ վասն
¹⁶միայնոյն իմաստնոյն Աստուծոյ ¹⁷զի-
տէր:

4 Իսկ յորժամ ինքն եկեալ ¹⁸փրկիչն
Որդին Աստուծոյ՝ յայտնեաց¹⁹ առ աշա-
կերտսն. զի²⁰ երանի է, ասէ²¹, աչաց ձերոց՝
զոր տեսանէ՞ք²², եւ ականջաց ձերոց՝ զոր

լսէ՞ք. զի բազում ²³մարգարէք եւ արդարք
²⁴եւ թագաւորք ցանկացան տեսանել զոր
տեսանէ՞ք՝ եւ ոչ տեսին, ²⁵եւ լսել զոր
լսէ՞ք՝ եւ ոչ լուանէ:

5 Տեսանե՞ս, զի ²⁶ազդեցուցիչք էին
նմանութիւնքն²⁷ ճշմարիտ կերպարանացն
Քրիստոսի. եւ վայրկենի նմանու-
թեամբքն²⁸ ի մշտնջենատես կերպարանսն
փութային հասանել: 6 Չոր եւ²⁹ աւրէնքն³⁰
մովսիսագիրք³¹ ամենայն իրաւք զհան-
դերձելոցն նշանակեալ³² փայլէին:

7 Քանզի իբրեւ ետես Աստուած զհա-
մաշխարհագործ զմեղսն³³ տարածեալ, եւ
որով մահն թագաւորեալ՝ առ հասարակ
կլանէր յԱդամայ մինչեւ ի Մովսէս³⁴, եւ ի
մոռացաւնս³⁵ դարձուցեալ զկենսաբեր ա-
ւետիսն յառաջագիրս³⁶, ³⁷որպէս հուր ինչ
մոլեկան³⁸ հրդեհի՞ որ ապականիցէ զլե-
րինս եւ զդաշտս, արձակեալ այնուհետեւ
ի ներքս զաւրէսնս³⁹ իբրեւ զհեղեղատ
սաստիկ՝ շիջուցանել զայն համատարած:
8 Վասն որոյ եւ ասէն⁴⁰ իսկ⁴¹, թէ Ամենայն
որ արասցէ⁴² զայս՝ կեցցէ ի սոսին⁴³։ զի¹

1 եւ իւրով
է Եբ. Ը 1-3
2 b գիմաստութիւնսն, փիւ. գմասունսն
3 d գաւրիմակն / Ա. գորիմակս
4 b յառաջագոյն / adԱբt յամախագոյն
5 d թէ (փիւ. եւ) աստուած
6 d միոյն միածնին իւր մարդայսէր. ասացէ
մարգարէն
7 b ասացէ
8 abd մարգարէն ի տեսունէ թէ
9 Աբ բաց / abdt բայց
10 abd պատմիցէ / Աբt պատմեսցէ
11 ad իցէ
12 ad կատարիցին
՞ Ե. Խ. Գ 10
13 bd խորհուրդն
14 ad լուեալ / Ա. լոնեալ / bԲt լցեալ
15 d չի՞ք եւ
16 Աբ միայնոյ / b միոյ / ad միայնոյ [d միայնոյն]
իմաստնոյն աստուծոյ. գիտէ իսկ յորժամ ինքն
իսկ եկեալ փրկիչն յայտնեաց որդւովն [d
որդին] աստուծոյ առ աշակերտսն. ասէ երանի
է [a չի՞ք է] աչացդ [d աչաց] ձերոց զի տեսանէ՞ք
եւ ականջաց ձերոց զի լսէ՞ք
17 Աբ գիտէ իսկ. յորժամ / b գիտէին
18 b փրկիչն յայտնեաց որդին աստուծոյ առ աշա-
կերտսն ասէ, երանի է աչաց
19 t յայտեաց
20 Աբ թէ, փիւ. զի
21 Աբ չի՞ք ասէ
22 b տեսանէ՞ք

23 b չի՞ք մարգարէք եւ արդարք եւ
24 Աբ չի՞ք եւ թագաւորք
25 abd չի՞ք եւ լսել ... ոչ լուան
է Ղ. Կ. Ժ 23-24
26 b ազդեցութիւնք էին
27 bԱբt նմանութիւնք
28 dԱբ նմանութեամբքն / b նմանութեամբք / a
նմանութիւնք / t նմանութիւնքն
29 b չի՞ք եւ
30 a գաւրէնքն
31 ad մովսեսագիրք
32 a նշանակել
33 abd մեղսն
34 aԱբ ցմովսէս / bdt ի մովսէս
Գ Զմբ. Զմբ. Ե 14:
35 v ի մոռացունս
36 t յառաջագիրսն
37 bԱբ որպէս եւ հուր իսկ մոլեկան
38 a մոլեկան
39 a գաւրէնքն
40 a ասեն (յան.) / Աբ ասէ
41 t չի՞ք իսկ
42 a որ ասցէ, փիւ. արասցէ
43 bdԱ. ի նոսին

որպէս ²Ադամայ, թէ ճաշակեսցէ³ ի ծառոյն՝ մահ սպառնացաւ, ուստի եւ⁴ թագաւորեաց իսկ⁵ մահ՝ նոյնպէս եւ զաւրինացն⁶ ասաց, թէ⁷ Որ արասցէ զայս՝ կեցցէ ի սոսիւնէ, որով ի շիջաւ իսկ մահ:

9 Քանզի եւ աւրէնքն ⁸իսկ ⁹ստուերագիր յաւրինակատարն Քրիստոս՝ ¹⁰կորուսին զմահ. որով եւ յայտ իսկ արարեալ զծովացեալ զմեղսն, եւ ի համար արկեալ, եւ ըստ իւրաքանչիւր յանցանաց մահ սպառնացեալ¹¹: 10 Եւ տկարացուցեալ զամենեսին¹², եւ փակեալ ընդ անիծիւք ¹³եւ ընդ դատապարտութեամբ¹⁴. զի յորժամ ¹⁵եկեալ բառնայցէ ¹⁶ամենափրկիչն Քրիստոս զմեղս¹⁷ անիծաբերս ¹⁸եւ մահածինս՝ ասացեն ազատեալքն, թէ¹⁹ Շնորհիք նմա, որ յայնչափ մահուց²⁰ փրկեաց²¹ զմեզ^{**}:

11 ²²Հուսկ յայտ առնէ, թէ²³ աւրէնքն Քրիստոսի մնային, ²⁴ասելովն, թէ Աւրեմն յանցուածոց վասն յաւելան, մինչեւ եկեսցէ զաւակն որում խոստացեալն²⁵ էր, կարգեալ հրեշտակաւ ²⁶ի ձեռն միջնորդի[‡]: 12 Քանզի ²⁷Ղնդ արիւնաւն, ասէ, փակեալ պահեալ ի հանդերձեալսն հայեցեալ[‡]. որում ոչ միայն ազգք²⁸ երկրածնաց, այլ եւ աներեւոյթ²⁹ զաւրք հրեշտակաց հանդերձ ամենայն անզգայ³⁰ արարածովքս³¹ սպասեալ մնային. ³²ըստ այնմ թէ³³ Ակնկալութիւն արարածոց³⁴ յայտնութեան Որդւոյն Աստուծոյ սպասէ. զի ընդունայնութեան արարածի հնազանդեցան, ոչ իւրեանց կամաւ, այլ վասն այնորիկ՝ որ ³⁵հնազանդեցոյցն յուսով. զի եւ ինքեանք իսկ արարածին³⁶ ազատեցին ի ծառայութենէ ապականութեան՝ յազատութիւն³⁷ փառաց Որդւոյն Աստուծոյ[‡]:

13 Քանզի յորժամ³⁸ Ադամ, որ ըստ պատկերի³⁹ Աստուծոյ արարաւ⁴⁰, եւ ամենայն⁴¹ զաւակ⁴² նորա, ¹որ աստուածոր-

Գ. Գ. Գ. 12

- 1 ԱՔ չիբ գի
- 2 d յադամայ / t ադամայ գի թէ / b ադամայն եթէ նաշակիցեք ի ծառոյ անտի սպառնացաւ նմա, ուստի եւ թագաւորեաց իսկ մահ
- 3 ad նաշակիցէ
- 4 at չիբ եւ
- 5 ԱՔt չիբ իսկ
- 6 a զարիւնակացն
- 7 b եթէ
- ‡ Գ. Գ. Գ. 12
- 8 t չիբ իսկ / b իսկ ըստ որում եւ աւետարանն քրիստոսի
- 9 a ստուերադիր / ad ստուերադիրն [d ստուերագրին] *ատարն քրիստոսի
- 10 abd կորուսին զմահ, որոյ եւ [a չիբ եւ] ի [b չիբ ի] համար իսկ արկեալ եւ յայտ արարեալ զծովացեալ [b զծովական] մեղսն [d զմեղսն] եւ ըստ իւրաքանչիւր
- 11 b սպառնացաւ
- 12 abd զամենեսեան
- 13 b եւ ընդ դատապարտութեամբ
- 14 ad ԱՔt եւ ընդ մեղոք, փի/ս. դատապարտութեամբ
- 15 b եկն երարձ
- 16 abd չիբ ամենափրկիչն քրիստոս
- 17 b զմեղս / a զմեղսն
- 18 abd եւ զմահածինս [d մահածինս] ամենափրկիչն քրիստոս, ասացեն
- 19 b եթէ / ad չիբ թէ
- 20 b մահուանէ
- 21 a փրկեացն / Ա փրկեալ
- ** Հմմտ. Բ. Գ. Գ. Ը 10:

- 22 b հուսկ յայտ / ad որով եւ, t որ, փի/ս. հուսկ / ԱՔ չիբ հուսկ
- 23 b եթէ
- 24 b ասելովն եթէ արեւնք
- 25 ab խոստացեալն / d ԱՔt խոստացեալ
- 26 abd չիբ ի ձեռն միջնորդի
- ‡ Գ. Գ. Գ. 19
- 27 b ԱՔ ընդ արիւնաւն [b արիւնաւն] իսկ
- ‡ Գ. Գ. Գ. 23
- 28 t ազգ
- 29 ab աներեւոյթ
- 30 d անզգայական / a ազգական, փի/ս. անզգայ / b միասնական, փի/ս. անզգայ
- 31 abd արարածովք
- 32 abd չիբ ըստ այնմ
- 33 b եթէ
- 34 dՔt արարածոցս / Ա արարածոցն
- 35 b հնազանդեցոյց նովաւ յուսով, քանզի
- 36 b արարածիւ / d արարածի
- 37 abd չիբ յազատութիւն
- Գ. Գ. Գ. Ը 19-21
- 38 b ԱՔ չիբ յորժամ
- 39 t ըստ պատկերին / a ըստ կերպի
- 40 abd ստեղծաւ, փի/ս. արարաւ
- 41 Ա զամենայն
- 42 ԱՔ զաւակի

դիքն կոչեցան², կամաւք³ իւրեանց⁴ զապականութիւն ժառանգեցին՝ ընդ նոսին եւ ամենայն արարածք հնազանդեալ ապականեցան. ոչ իւրեանց կամաւ⁵, այլ վասն առաջնորդութեան⁶ կամացն Աստուծոյ առ ի Քրիստոս ազատելոյ: 14 Քանզի եւ⁷ որ միանգամ ի վայելչութիւն եւ ի փառս մարդոյն հաստեցան⁸ ապականեալք եւ անարգեալք⁹ վասն նորին բարկութեան¹⁰: 15 ¹¹Եւ երկիր ¹²անիծեալ եւ փշաբեր, հեղեղատեալ¹³ եւ հրայրեաց, շարժահիմն յողորդեալ¹⁴, ¹⁵եւ աւղք ապականեալք ընդ ժամանակս ժամանակս. եւ լուսաւորք խաւարամածք¹⁶ եւ¹⁷ արիւնանշանք¹⁸, եւ երկինք այլազունեալք. ¹⁹որպէս ի գրոց մարգարէականաց զանցելոցն է նշանակեալ²⁰. գոր եւ ²¹նոյն իսկ ²²մարգարէքն յազգականացն կրէին յանձինս իւրեանց: 16 Զի թէպէտ եւ²³ յԱստուծոյ պատուեալք առաքէին, սակայն ²⁴ի չընդունե-

լեացն թշնամանեալք եւ քարկոծեալք. ²⁵որպէս եւ ասէ իսկ ամենատէրն, թէ Վասն ձեր կոտորեցի²⁶ զմարգարէսն բանիւ բերանոյ իմոյ՝:

17 Նոյնպէս եւ հրեշտակքն²⁷ պատգամաւորեալք առ ազգս մարդկան, անարգեալք եւ ²⁸տրտմեալք ի չընդունելեացն դառնային. ²⁹որպէս եւ առ Ղովոս³⁰ եկելովքն հրեշտակաւքն պատեհագոյն է եւ զայլոցն իմանալ: 18 Քանզի եթէ ³¹դարձ միոյ մեղաւորի՝ ամենայն հրեշտակաց³² ուրախութիւն բերէ, ո՞րչափ ապստամբութիւնն³³ ամենեցուն՝ տրտմութիւն գործիցէ³⁴. որով եւ³⁵ անունն Աստուծոյ հայհոյեալ ³⁶ասի եւ զՀոգին³⁷ սուրբ տրտմեցուցեալ³⁸: 19 Այլ թէպէտ եւ այնպէս³⁹ նեղութիւնակիր⁴⁰ ամենայն⁴¹ արարածքն⁴² ընդունայնութեան ծառայէին⁴³, սակայն առաջի եղելոյ⁴⁴ ազատեցուցիչ⁴⁵ յուսոյն ամենեքեան⁴⁶ սպասէին⁴⁷, հրեշտակք եւ

1 ԱԲ չի՛բ որ / a որ աստուածորդի՛ի / b որ յաստուծոյ որդի՛ի / d որ աստուածորդի՛ն / ԱԲt որ որդի՛ի աստուծոյ
 2 ԵԱԲ համարեցան, փ/ս. կոչեցան
 3 t կամաւքն
 4 ad չի՛բ իւրեանց
 5 b կամաւք
 6 a յառաջնորդութեան / ԱԲ յառաջնորդութիւն
 7 abԵԱԲ չի՛բ եւ
 8 abԱԲt հաստատեցան / d հաստատեցան, ուղղուած՝ հաստեցան
 9 ԱԲ եւս եւ անարգեալք
 10 abԵ բարկութեան / ԱԲt բարկութեամբ
 11 t փանգի երկիր
 12 b անիծաւ փշաբեր
 13 abԵԱԲ հեղեղատեալ / t հեղեղեալ
 14 d *յողորդեալ
 15 ԱԲ չի՛բ եւ օղբ ապականեալք
 16 a խաւարամածք / b խաւարածք / dԱԲt խաւարամած
 17 ԱԲ չի՛բ եւ (արիւնանշանք)
 18 ԵԱԲ արիւնանշան
 19 abԱԲ որպէս եւ [Ա. պս եւ (պատ. յան.)]
 20 b նշանակել
 21 b նոյն ինքն մարգարէն
 22 a մարգարէն կրեցին յազգականացն յանձինս
 23 ԱԲ չի՛բ եւ
 24 ԱԲ չի՛բ ի չընդունելեացն / ԱԲ քարկոծեալք ի չընդունողացն

25 abԵԱԲ որպէս եւ ասէ [a ասէր] իսկ ամենատէրն, քէ [b եքէ] / t որպէս եւ ամենատէրն ասաց քէ
 26 a կոտորեցի / ԵԱԲt կոտորեցին
 ** Ո՛վ*. Գ 5
 27 b հրեշտակքն / adԱԲt հրեշտակք
 28 ԱԲ տրտմեալք դառնային ի չընդունողացն
 29 b որ առ զովտաւ եկեալ հրեշտակքն / adԱԲ որպէս [dԱԲ որ եւ] առ զովք [Բ զովտ] եկելովք
 30 Ա. նախապէս՝ զովք, ուղղուած՝ առ զովտ
 31 abԵԱԲ դարձ միոյ մեղաւորի [a մեղաւորին] / t դարձելոյ մեղաւորի
 32 b հրեշտակացն
 33 adԱ. ապստամբութիւն
 34 ԵԱԲ գործէ
 35 ad չի՛բ եւ (անունն)
 36 a ասէ եւ զհոգին
 37 b զհոգին / dԱԲt հոգին
 38 ԱԲ տրտմեալ
 39 ԱԲ եւ այսպէս
 40 b նեղութեակիր (պատ.)
 41 a եւ ամենայն
 42 abԵԱԲ արարածք
 43 ԱԲ ծառայեցին
 44 ad եղեալ / ԵԱԲ եղելոյ / t եղելոյն
 45 b ազատեցուցիչ
 46 a ամենեքին
 47 b չի՛բ սպասէին

մարգարէք¹ եւ ամենայն արարածք: 20 Ձի ոմն ասէր. Ի պահու իմում² կացից, եւ ելից ի վերայ վիմին³ եւ ակն կալայցէ. 4եւ միւսն՝ 5թէ եւ Տեառն ակն կալայց եւ սպասեցից Աստուծոյ փրկչին⁶ Դմոյ՞. 8եւ ոմն՝ թէ Ռ տացէ ի Սիովնէ⁹ գփրկութիւն Իսրայելի՞:

Լ.Ձ. Իսկ ընդդէ՞ր արդեաւք յերկարեալ միածնին՝¹⁰ այնչափ ¹¹նեղութիւնս արարածոցն¹² Հասուցանէր. եթէ ոչ՝ զի նախ ազդ արարեալ յառաջագոյն ընդելականս ¹³առնիցէ. 14զի մի յորժամ¹⁵ յանկարծ երեւեալ՝ անծանաւթ¹⁶, անընկալ¹⁷ լինիցի¹⁸. այլ իբրեւ ¹⁹Հայեցելոց եւ սպասելոց՝ եկեալ ծանաւթս տայցէ: 2 Ձի եթէ յայնչափ²⁰ ժամանակաց ²¹առ իւր արարեալսն եկեալ անընկալ եղեւ, ²²ո՞րչափ եւս ²³չազդեցելոցն

եւ չհամբաւելոցն. այլ կանխակալ²⁴ խորհրդով²⁵ ծանաւթս տուեալ ամենայն ազգացն²⁶ եւ²⁷ յաւիտեանցն եկելոց²⁸:

3 Որպէս ոմն ի պատգամաւորացն Աստուծոյ ասէ²⁹, թէ³⁰ Ինձ տուան շնորհիս այս՝ ի հեթանոսս աւետարանել զանհին³¹ մեծութիւնն³² Քրիստոսի, եւ լուսաւոր անել զամենեսեան³³, թէ³⁴ զի՛նչ է տնտեսութիւն խորհրդոյն³⁵, որ ծածկեալն³⁶ էր յամեցայն ³⁷աւիտեանց ան Աստուծոյ՝ որ զամեցայն ինչ արար. զի յայտնեսցի ³⁸արդ իշխանութեանց եւ պետութեանց ³⁹որ յերկինս են, ի ձեռն եկեղեցւոյ՝ բազմապատիկ իմաստութիւնն⁴⁰ Աստուծոյ, ⁴¹ըստ յառաջադրութեան յաւիտեանցն, զոր արար տեքամբ մերով ⁴²Յիսուսի Քրիստոսի. ⁴³որոյ եւ վասն նորին իսկ յայտ արարեալ, թէ⁴⁴ Իբրեւ եկն լրումն⁴⁵ ժամանակին⁴⁶՞:

1 *b* մարգարէքն
 2 *Բ* իւրում, *փ/ս.* իմում
 3 *Ա* վիմի
 4 *Է* *Լ.Ձ. Բ 1*
 5 *Ա* չիք եւ միւսն ... ակն կալայց
 6 *d* թէ է տէրն ակն
 7 *d* փրկչի
 8 *Ա* իմում, եւ միւսն թէ
 9 *Գ* *Մ. Է. Լ. 7*
 10 *d* եւ ոմն եթէ, ով
 11 *d* ի սիովնէ
 12 *Ս* *ա. զ. Ժ. Գ. 7*
 13 *abd* միածնին / *Ա* միածնին
 14 *abd* նեղութիւնս / *Ա* նեղութիւն / *b* նեղութիւնս հասուցանել արարածոց եթէ
 15 *Ա* արարածոյն / *a* արարածոց / *d* *արարածոց
 16 *b* արասցէ, զի մի յորժամ յանկարծ
 17 *d* զի մի ի յանկարծ
 18 *adԱ* չիք յորժամ
 19 *abdԱ* անծանաւթ / *t* անծանօթն
 20 *Ա* անընկալ (*յան.*)
 21 *Ա* լիցի
 22 *ad* հայեցելոց եւ սպասելոց / *b* հայցեցելոց եւ սպասեցելոց / *Ա* հայցողաց եւ սպասողաց
 23 *b* այնչափ
 24 *b* ան իւրսն արարեալ / *adԱ* ան իւր արարեալսն
 25 *adԱ* որչափ ազդեցելոցն [*a* ազդեցելոցն] եւ համբաւելոցն, այլ / *b* որչափ անազդեցելոցն եւ անհամբաւելոցն, այլ / *t* որչափ եւս ոչ ազդեցելոցն. այլ

23 *Հայկ. Բ.* անազդեցելոցն եւ անհամբաւելոցն / *a-ի* ընթերցուածը ուղղ. ազդեցելոցն եւ չհամբաւելոցն
 24 *Ա* կանխաւ
 25 *b* խորհրդովն
 26 *Ա* ազգաց
 27 *bd* չիք եւ
 28 *abd* չիք եկելոց
 29 *bԱ* ասէր
 30 *b* եթէ / *ad* չիք թէ
 31 *abdԱ* զանհինին
 32 *Ա* մեծութիւն
 33 *abd* զամենեսին
 34 *b* եթէ
 35 *a* խորհրդոյն / *bdԱ* խորհրդոյն / *t* խորհրդոց
 36 *dԱ* ծածկեալ
 37 *Ա* յաւիտեանցն որ ան աստուծոյ, որ / *b* յաւիտեանցն ան աստուած
 38 *b* այժմ իշխանութեանցն
 39 *ad* որ յերկինսն / *t* որ ի յերկինս
 40 *a* իմաստութեանն / *Ա* իմաստութիւն
 41 *Ա* ըստ յառաջագրութեան / *b* ըստ յառաջադրութեանցն յաւիտեանց
 42 *b* Քրիստոսի յիսուսի
 43 *Է* *Լ.Ձ. Գ. 8-12*
 44 *abd* որով եւ [*ad* չիք եւ] վասն
 45 *abd* եթէ
 46 *Ա* լրում
 47 *ad* ժամանակին / *b* ժամանակաց / *Ա* ժամանակացն
 48 *Գ* *ա. զ. Գ. 4*

4 Իսկ ո՞վ՛ այն իցէ ի մարդկանէ, որ կարող իցէ այնպիսի² վարդապետութիւն զԱստուածութենէն ճշգրտել խաւսել³. այլ որչափ⁴ ինքն կամեցաւ՝ առ ի ծանալթ առնել զինքն⁵, զի ծանիցեն զնա եւ կեցցեն: 5 Այլ ոչ բաւեմք արարածքս⁶ զԱրարչէն պատմել, որ բեւեռեալ կամք ի տիպս պատկերիս⁷՝ ճշտ առնել առնողին⁹. այլ որչափ ըստ չափոյ ժուժալոյ¹⁰ տկարութեանս¹¹ մերոյ՝ ինքն կամեցաւ պատմել մեզ. քանզի ոչ ոք զիտէ զԱստուծոյ՝¹² եթէ ոչ Հոգին Աստուծոյ եւ Որդին, որ¹³ եկն եւ¹⁴ պատմեաց եւ¹⁵ յայտնեաց եւ¹⁶ եցոյց, թէ¹⁷ Որ ետես զիս՝ ետես զչայր իմ՝:

6 Բայց Աստուած Հոգի¹⁸ կենդանի է, Հուր կիզելոյ, անթիւ եւ¹⁹ 20 անփոփոխ է, փառք²¹ անպատում, զաւրութիւն²² անբաւ, գեղ²³ աննման զարմանալի, անհաս մտաց եւ խորհրդոց, անխաւս²⁴ լեզուաց, ²⁵անամ-

փոփ խորհրդոց, արտաքոյ քան զամենայն ճառս. ²⁶ոչ ականատես եւ ոչ ունկան լուեալ, եւ ոչ կարծիք սրտի կարեն հասանել: ⁷ Երկինք ամենայնիւ, աշխարհ²⁷ ամենայնիւ եւ²⁸ տիեզերք²⁹ ամենայնիւ ³⁰ի վեր ունել ոչ բաւեն. եւ բան նորա բարձեալ ի վեր ունի զամենայն ³¹եւ ի զաւրութիւն հրամանի նորա կախեալ ³²առանց թեւոց ի թռիչս ի վերայ աւդոց³³ իբրեւ թռուցեալ³⁴: ⁸ Ինքն պատեալ զամենայնիւ, ³⁵ի ներքոյ ամենայնի, ի վերայ ամենայնի³⁶, արտաքոյ ամենայնի, եւ ամենայն ի նմանէ, եւ ամենայն ³⁷ի նա, եւ ամենայն ի փառս նորա:

9 Եւ ի բազում նշանս եւ ի բազում արուեստս ³⁸խաւսեցաւ ³⁹ընդ հարս մեր մարգարէիւք՝ ի ժամանակս ժամանակս, ի տեսիլս անպատումս⁴⁰, յաննման փոփոխմունս, ⁴¹ի լուր զարմանալի, ի գեղ գովելի, յաստուածեղէն կերպարանս: ¹⁰ Ումեմն ⁴²լուսեղէն նմանութեամբ⁴³, ի կերպարանս մարդոյ, ⁴⁴ումեմն իբրեւ զՀուր⁴⁵ բորբոքեալ, ի կերպարանս մարդոյ, եւ⁴⁶ արդա-

1 a ո՞վ / d ո՞վ
2 b պայնպիսի / adԱԲt այնպիսի
3 ԱԲ եւ խօսել
4 abd կամեցաւ ինքն
5 abd չիք զինքն
6 ad արարածք
7 d պատկերին / ԱԲ պատկերի
8 adԱԲ ըստ առնել առնողին [dԱԲ առնալիին]
9 t արարողին / b արարչին
10 ad ժուժկալոյ
11 bd տկարութեան
12 d թէ ոչ
13 t չիք որ
14 ԱԲt չիք եւ (պատմեաց)
15 ԱԲ չիք եւ յայտնեաց
16 ad չիք եւ (եցոյց)
17 d էթէ / b եթէ
՞ Յ՞Վ՞ Ժ՞Վ՞ 9
18 b ոգի
19 b չիք եւ
20 ad անփոփոխ են [d էն] փառք / Ա անանփոփ, Բ անանփոխ (առաջին «ան» ֆերուած), փի. անփոփոխ
21 ԱԲ փառք
22 Բ գորութիւն
23 ԱԲ գեղ
24 b լեզուաւ, անփոփ խորհրդով
25 d անամփոխ / Բ անանփոխ / Աt անանփոփ / a չիք անամփոփ խորհրդոց

26 abd ոչ ականատես եւ ոչ լուեալ [b լսել] լսելեաց, եւ ոչ կարծիք / ԱԲ ոչ ական տեսեալ եւ ոչ ունկան [Ա ունկան]
27 abdԱԲ եւ աշխարհ [d աշխարհի, Բ աշխարհս]
28 ad չիք եւ (տիեզերք)
29 d տեզերք
30 b ի վեր ունել ոչ կարեն եւ ոչ բաւեն
31 a չիք եւ (ի գորութիւն) / bdԱԲ եւ գարութիւն
32 b առանց թելի ունի ի թռիչս ի վերայ աւդոց
33 ԱԲt աւդոց
34 b թռուցեալ
35 a ի ներքոյ ամենայնի
36 b եւ ի վերայ ամենայնի
37 b ի նա է
38 ԱԲ խաւսեցաւ աստուած
39 abdԱԲ ընդ հարս [a հարսն] մեր մարգարէս
՞ Շ՞Մ՞ Ե՞Ք՞ Ը՞ 1:
40 ad յանպատումս
41 ad ի հուր, փի. ի լուր
42 a լուսեղէն կերպարանաւք ի նմանութիւն մարդոյ
43 d նմանութեամբ
44 b չիք ումեմն իբրեւ ... երեսեցաւ (ԼԶ 10)
45 t հուր
46 ԱԲ չիք եւ

րոց բազմաց ¹երեւեցաւ ²ըստ կարել տեսանելեացն նոցա, եւ ³ըստ հանդուրժել լսելեաց նոցա խաւսեցաւ ընդ նոսա: 11 Զի ⁴անբաւ է մարդոյ ⁵տեսանել զԱստուած գոյի իւրով ⁶, իբրեւ ⁶ մոմոյ զհուր. զի եթէ ⁷ լերինք ⁸ ոչ կարեն տեսանել զնա, զի ⁹ յորժամ հայեցեալ ընդ նոսա՝ հալեսցին:

12 Բայց ¹⁰ իբրեւ ինքնակամ կամաւք բարերարութեամբ ¹¹ իւրով ¹² զինքն ցուցանէր՝ ի կերպարանս մարդոյ երեւէր ¹³, ու մեմն լոյս ¹⁴, ու մեմն հուր եւ ¹⁵ ու մեմն հողմ ¹⁶, ¹⁷ եւ յամպ ¹⁸ եւ ի մէջ եւ ի մրրիկ:

13 Իսկ եթէ ¹⁹ ասիցեմք ²⁰ եթէ հուր է ²¹ զոր ինչ ²² տեսանեմքն ասեմք. ²³ եթէ ասեմք լոյս է ²⁴ զնմանութեան ²⁵ աստի կարծիս առեալ ²⁶ զմերոյ բնութեանս՝ նմանութիւն ²⁷ ցուցանեմք երեւութիւքս ²⁸ աներե-

ւութիւն ²⁹ վասն մերոյ անհասութեան ³⁰: 14 Ապա նա ըստ մերոյ ³¹ փոքրկութեանս երեւի, որպէս զի մի՛ տարրական արարածքս ³² կիզցին յահէ ³³ փառացն: 15 Եւ ³⁴ զանուն նորա ոչ չէ եւս ոք ³⁵ գիտաց. ³⁶ զի չէ եւս անդր քան ³⁷ զնա ոք՝ որ անտի եւ այսր անուանիցէ ³⁸:

16 Եւ յերեւելն ³⁹ ⁴⁰ իւրում արդարոցն՝ զահն ⁴¹ իւր յինքն ամփոփէր ⁴², եւ մարդատեսիլ եւ հրեշտականման երեւէր ⁴³ մտահաս ըստ հանդուրժելոյ ⁴⁴ աչաց ⁴⁵: 17 Ո՛չ արարածք կարեն քննել զԱրարիչն, եւ ոչ զանգուածն ⁴⁶ զզանգիչն ⁴⁷ գիտէ:

18 Բայց Արարիչն գթայ յիր արարածս ⁴⁸. զի Աստուած արար զամենայն արարածս, եւ զարդարեաց ի գեղ ⁴⁹ գովելի եւ ի փառս վայելուչս ⁵⁰: 19 Ի հողոյ ստեղծ զհողեղէն մարմինս ⁵¹ եւ ի լուսոյ ⁵² հրեշտակս, զարդարեալ ⁵³ ի լոյս վայելուչ, եւ

1 adԱԲ երեսեալ ըստ կարել [ԱԲ կարելոյ] տեսանելեաց
 2 b ըստ տեսանելեաց. չի՛ կարել
 3 bԱԲ ըստ հանդուրժելոյ / a ըստ հանդուրժելեաց նոցա
 4 ԱԲ անբաւ է. նոր ուղղած՝ անհնար է
 5 bd մարդ
 6 Զմմբ. Լքք. ԼԵԼ. (Հայկ. Բառագ.)
 6 adԱԲ որպէս, փիւ. իբրեւ
 7 ad բե
 8 Բ ոչ կարել / b ոչ կարացիմ
 9 ad եւ, փիւ. գի
 10 ad իբրեւ կամաւք ինքնակամ կամաւք
 11 b բարերարութեամբ
 12 b մարդոյ զինքն երեւեցուցանէր
 13 a երեսեալ
 14 a այսպէս, փիւ. լոյս
 15 bԱԲ չի՛ եւ
 16 a հողմն / b ի հողմ
 17 Ա եւ *յապմ եւ մէզ եւ մրրիկ
 18 d եւ մէզ
 19 abdԱԲ իսկ եթէ / t իսկ բէ
 20 d ասացեմք, ուղղուած՝ ասիցեմք
 21 d չի՛ է
 22 abd տեսանեմք ասեմք, եթէ
 23 ԱԲ եւ եթէ ասեմք եթէ լոյս է, գաստի կարծիս առեալ / t բէ ասեմք
 24 abd զնմանութիւն [b նմանութիւն] աստի կարծիս
 25 t ըստ ի կարծիս
 26 b զմերոյ նմանութեանս, նմանութիւն ցուցանեմք երեսութիւքս վասն
 27 t նմանութիւնք

28 adԱԲt չի՛ երեսութիւքս
 29 a աներեսութի
 30 Ա անհասութեան / Բ անհասութեան (բերուածներով)
 31 dԱԲ ըստ մերում
 32 b արարածքս / adԱԲt արարածք
 33 ԱԲ փառաց նորա եւ զանուն նորա ոք ոչ գիտաց / b փառաց նորա
 34 abdt գնորա անունն [t զանունն]
 35 b գիտաց. եւ ոչ եւս ոք անդր քան զնա, որ
 36 a զի չէ եւս / ԱԲ զի չէ եւս ոք անդր քան զնա, որ / dt զի չէր եւս
 37 ad զնա ոք, եւ անտի եւ այսր
 38 t անուանեսցէ
 39 ad յերեսել
 40 a իւրում n արդարոցն
 41 abdԱԲ զահ
 42 aԱ. անփոփէր / b անփոփեալ
 43 b երեսեալ
 44 adt ըստ հանդուրժել
 45 b աչացն
 46 ԱԲ զանգուած / b զանկուածն
 47 bdԱ. զանգիչն
 48 b չի՛ արարածս
 49 ԱԲ գովելի եւ ի վայելուչ փառս. եւ ի հողոյ ստեղծեալ
 50 abd վայելուչս / t վայելչական
 51 b զմարմինս
 52 bdԱԲ ի լոյս / at ի լուսոյ
 53 d զարդարել

զգեցեալ զարդարեաց¹ զփառաց² աթոռն³,
⁴ուր մտանեն ակրհնութիւնք հրեշտակաց⁵,
 բարբառք սրովբէից⁶, փառաւորութիւնք
 զուարթնոց⁷, ժողովք բանակաց⁸ եւ
 զունդք սրբոց⁹ եւ դասք զովչաց¹⁰ եւ¹¹
 ակրհնութիւնք երկնաւորացն եւ¹² ա-
 դաւթք արդարոցն եւ պաշտաւն սրբոցն¹³,
¹⁴սրովբէքն եւ քրովբէքն եւ զաւրք միա-
 բանական լուսոյն¹⁵:

Լէ. Զայս ¹⁶վկայութիւն ասացեալ՝
 կարգեցաք ի ձեր լսելիս զսուրբ¹⁷ հաւատս
 ճշմարիտս, որ յայտ յանդիման¹⁸ վարդա-
 պետեցին մեզ ¹⁹Գիրք սուրբք՝ սուրբ
 Հոգևովն, վասն մշտնջենաւոր արքայու-
 թեան²⁰ Աստուածութեանն²¹. որ յայտնե-
 ցաւ խորհրդով՝ արդարոց²² հարցն²³ մերոց,
 եւ խաւսեցաւ ²⁴ընդ մեզ ²⁵Որդևովն եւ
 սուրբ ²⁶Հոգևովն, եւ աւետարանեցաւ

²⁷սրբովք մարգարէիւք եւ առաքելովք, եւ
 տուաւ մեզ հաստատութիւն ²⁸հաւատոց:

2 Զի հաւատովք²⁹ ճշմարտեսցուք ի
 մի Աստուած հայր եւ տէր եւ արարիչ ³⁰ա-
 մենայնի, ³¹եւ ի միածին Որդին, որ ի Հաւ-
 րէ եւ առ Հաւր ³²եւ ընդ Հաւր, ³³եւ ի
 սուրբ Հոգին, ³⁴որ ի նորին էութենէ, եւ
 նովաւ արար զամենայն արարածս: 3 Որ է
 մի տէրութիւն, մի զաւրութիւն³⁵, մի իշ-
 խանութիւն, մի մեծութիւն, մի գիտու-
 թիւն, մի խորհուրդ, մի պետութիւն, մի
 անսկզբնական³⁶ զաւրութիւն. երեք կա-
 տարեալ անձինք, մի կատարեալ կամք.
³⁷անպատում, անքնին³⁸ միութիւն Երրոր-
 դութեանն³⁹. մի իսկութիւն, մի էութիւն⁴⁰,
⁴¹մի Աստուածութիւն, ⁴²Հայր եւ Որդի ⁴³եւ
 սուրբ Հոգին. ⁴⁴երեք անձինք, մի զաւրու-
 թիւն Աստուածութեանն⁴⁵. Հայր յանձնէ,
 Որդի⁴⁶ ի Հաւրէ, Հոգի ի նոցունց ի նոսին.
 իսկութեամբն, էութեամբն⁴⁷, Աստուածու-
 թեամբն ⁴⁸Հարթ հաւասար հասարակ, ի
 խորութիւնս, ի բարձրութիւնս, ի լայնու-

1 *abdԱԲ* զգեցեալ զարդարեալ
 2 *Ա* փառաց
 3 *bԱԲ* աթոռովն
 4 *b* ուր մտանեն / *adԱԲt* չիբ ուր
 5 *b* հրեշտակացն
 6 *a* սերոբեից / *b* սերոբեիցն
 7 *bt* զուարթնոցն
 8 *b* բանակակաց
 9 *ԱԲt* սրբոցն
 10 *bԱԲ* զովչացն
 11 *ad չիբ* եւ (օրհնութիւնն)
 12 *bԱԲt չիբ* եւ (աղաւթ)
 13 *dt* սրբոց
 14 *d* սրովբէք եւ քրովբէք / *a* սերոբեք եւ քրոբեք / *Բ*
 սերովբէքն եւ քրովբէքն / *b* քրովբէքն եւ սե-
 րովբէքն
 15 *ad* լուսոյ
 16 *b* վկայութիւնս ասացեալ կարգեաց
 17 *b* սուրբ
 18 *ad* յանդիմանութեամբ
 19 *b* գիրք սուրբ
 20 *b* արքայութեանն
 21 *Ա* աստուածութեան
 22 *b* արդարոցն
 23 *Ա* հարց
 24 *adԱԲ չիբ* ընդ մեզ
 25 *b* որդևովն իւրով
 26 *b* հոգևով. աւետարանել

27 *t* սուրբ առաքելովք եւ մարգարէիւք եւ / *ԱԲ*
 մարգարէիւք [*Բ* մարգարէիւքն] եւ առաքելովք
 սրբովք, եւ
 28 *b* հաւատոցն մերոց
 29 *ԱԲt* հաւատով
 30 *b* ամենայնի, միածին որդի ի հաւրէ
 31 *ad* եւ միածին
 32 *b չիբ* եւ ընդ հոր
 33 *b* եւ սուրբ հոգին ի նորուն
 34 *adԱԲ* որ ի նորին
 35 *Ա* զօրութիւնն
 36 *a* միասնական, *փխ.* անսկզբնական
 37 *ad* յանպատում յանքնին
 38 *bԱԲ* անքնին
 39 *b* երրորդութեան
 40 *ab* երրորդութիւն, *փխ.* էութիւն
 41 *b չիբ* մի աստուածութիւն
 42 *adԱԲ* հայր է եւ [*a չիբ* եւ] որդի է եւ հոգի է,
 երեք անձինք
 43 *b* եւ հոգի սուրբ եւ երեք անձինք
 44 *t չիբ* երեք անձինք ... հոգի (*Լէ* 3)
 45 *ԱԲ* աստուածութեան
 46 *b* եւ որդի
 47 *b* եւ էութեամբ
 48 *ԱԲ* հարթ եւ հաւասար

թիւնս, ¹յերկայնութիւնս, մի էութիւն բնութեան, ²մի պսակ երրորդութեան³, եւ լի⁴ են երկինք եւ երկիր փառաւք նորա:

⁴ Որպէս եւ⁵ Սողոմոն⁶ ⁷արքայ, որդի մարգարէին, ասէ⁸ յիւր⁹ յոգեկիր¹⁰ ազաւթան, եթէ երկինք եւ երկիր չեն քաւակամ¹¹: ⁵ Եւ մարգարէն ասէ¹¹ իբրեւ յերեսաց Տեառն, թէ¹² երկինք ¹³աթոռ իմ են, եւ երկիրս պատուանդան¹⁴ ոտից իմոց. զո՞րպիսի¹⁵ տուն շինիցեմ ինձ, ասէ Տէր, ¹⁶կամ զի՞նչ տեղի բնակութեան պատրաստիցեմ ինձ. ո՞չ ձեռն իմ արար գայս ամենայն. եւ¹⁷ եւ¹⁸ յո՞ւր¹⁹ հանգեայց²⁰ ²¹Եւ դադարեցից, եթէ ոչ ի հեզս եւ ի խոնարհս եւ յայնուսիկ, ոյ՞²² դողան ի բանից իմոց²³. Եւ եղէց նոցա Աստուած, եւ նոքա եղիցիմ իմ²³ ժողովուրդ²⁴: ⁶ Իսկ որում երկինք ²⁴եւ եր-

կիր չեն բաւական, ո՞րպիսի ²⁵ունիցի զնա սիրտ մարդոյ. միթէ²⁶ մե՞ծ ինչ իցէ մարդ ²⁷քան զերկինս եւ զերկիր: ⁷ Այլ յԱստուածութենէն զինչ կամի՝ եւ լինի, ²⁸զինչ կամեցաւ՝ եւ արար, զինչ կամեցաւ՝ եւ եղեւ, որ ինչ կամի՝ ոչ զանցանէ՞. այլ ամփոփեցաւ²⁹, փոքրկացաւ, եւ եղեւ զինչ եւ³⁰ կամեցաւ:

ԼԸ. ³¹Արդ՝ առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր յաշխարհ, որ եկն եւ եղեւ ի կնոջէ³². ³³Եւ ի մարդկեղէն մարմինս³⁴ պատեցաւ. մարմնովն³⁵ իւրով³⁶ զամենայն ³⁷մարմին կենդանացոյց: ² Որով եւ³⁸ յաղթեաց³⁹ իսկ⁴⁰ Արարիչն աշխարհի, զի նորոգեացէ զարդարան⁴¹ եւ զերծուցէ ի մեղացածին ծննդոց⁴² եւ⁴³ հրեշտակակերպս⁴⁴ արասցէ եւ աստուածորդիս կոչեսցէ. եւ զմահկանացուս անմահացուցէ⁴⁵ անմահ

1 a ի յերկայնութիւնս, ի մի եութիւն / b չի՞ր յերկայնութիւնս
2 b չի՞ր մի պսակ երրորդութեանն
3 Ա երրորդութեան
4 d լի
5 ԱԲt չի՞ր եւ
6 b սողոմովն
7 ԱԲt արեայորդի մարգարէին / abd արեայ, որդի
8 adԱԲ ասէր
9 abdԱԲ չի՞ր յիւր
10 ԱԲ ի հոգեկիր / t չի՞ր յոգեկիր
11 Գ. Թ. Գ. Ը 27
12 a ԱԲ ասէր
13 b եթէ / ad չի՞ր թէ
14 b աթոռ են իմ
15 a պաղուանդան
16 b ԱԲt որպիսի
17 ԱԲ եւ կամ / b կամ *զինձ տեղի հանգստեան իմոյ պատրաստիցեմ
18 a չի՞ր եւ (եւ)
19 b չի՞ր եւ
20 ԱԲ յո՞ւր / a յո՞ւր (յան.) / d յո՞ւր
21 a հանգեաց
22 ad եւ կամ յո՞ւր բնակեցայց [d բնակեցից], փ/ս. եւ դադարեցից
23 abd որ, փ/ս. ոյ՞
24 Է. Կ. Կ. Գ. 1-3
25 b ինձ, փ/ս. իմ
26 Գ. Գ. Ը 8. Երեմ. Ը 23. Ժ. Ը 4. Ի. Գ. 7. Ը 22. Ը Ը 1. Ը Ը 38. Բ. Գ. Ը 35. Ե. Գ. Ժ. Ը 20. Ժ. Գ. 11. Ը Ը 28. Ը Ը 23. 27
27 b չի՞ր եւ երկիր

25 b ունիցի սիրտ մարդոյ զնա
26 d միայն, փ/ս. միթէ
27 d քան զերկինք քան զերկիր
28 ad զինչ կամեցաւ եւ [d չի՞ր եւ] եղեւ, զինչ կամեցաւ եւ արար, զինչ կամեցաւ եւ լինի, որ [a գոր] ինչ կամի / b զինչ եւ կամի լինի, զինչ կամեցաւ եղեւ, զինչ կամեցաւ արար, զինչ կամի լինի, որ ինչ կամի ոչ անցանէ / Բ զինչ կամեցաւ եւ արար (յուսանցում)
29 Է. Կ. Կ. Գ. 9:
30 d անփոփեցաւ / Ա անփոփեցո
31 ad չի՞ր եւ (կամեցաւ)
32 abbdԱԲ արդ առաքեաց / t չի՞ր արդ: Վերսկսում է , քղթ. 8թ-10ա. վերնագիրն է. «երկրորդ աւուրն՝ ի վարդապետութենէ սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւորչի ասացեալ»:
33 abbdԱԲ ի կնոջէ / t ի կնոջէն
34 b եւ մարդկեղէն
35 a մարմինս / abbdԱԲt մարմին
36 t մարմնով / b չի՞ր մարմնովն
37 abbdԱԲ որով, փ/ս. իւրով
38 ԱԲ մարմինս կենդանացոյց, որով եւ
39 abbdt չի՞ր եւ
40 a յաղթեացն
41 t չի՞ր իսկ
42 ԱԲt զարդարս
43 b ծննդոցն
44 abbdԱԲ չի՞ր եւ (հրեշտակակերպս)
45 d հրշտակերպս
46 b անմահացուցէ

Հոգևովն, պատուեսցէ՜¹ աստուածեղէն փառաւքն՝² 3 Վայելուչ լուսովն՝³ զարդարին՝⁴,⁵ և յերկրաւորութենէս յերկնաւորութիւնն⁶ անցանեն, 7ի մահկանացուէս յանմահ կենդանութիւնն, զանանց լոյսն զգենուն⁸ և զանապական⁹ գեղ կերպարանացն¹⁰:

4 ¹¹Ո՞րչափ ևս իցէ անպատու¹² Աստուածութիւնն, որ ամենայն բարութեանց¹³ աղբիւր¹⁴ են կամք նորա, և տէր ամենայն գործոց. և բանիւ բերանոյ նորա¹⁵ հաստատեցան ամենայն արարածք՝, և ի նմանէ լոյս առին ամենայն լուսաւորք, և ի գաւրութիւնն¹⁶ նորա¹⁷ Հաստատեալ¹⁸ կան ամենայն արարածք¹⁹, վերնայարկք երկնից և աշխարհ²⁰ ամենայն²¹ և որ ի նոսրին, ²²և ի հոգւոյ բերանոյ ²³նորա ամենայն

նայն գաւրութիւնմ նոցա՞: 5 ²⁴Եւ երկնաւոր պաշտանեայքն²⁵, և սրբոցն²⁶ լուսեղէն բանակքն²⁷ յուսով նորա կան²⁸ կախեալ և ողորմութեանց նորա կարաւտին. և ի նորա ակնարկելն՝²⁹ ամենայն արարածոց³⁰ պէտք պատրաստին. ³¹և ի գաւրութիւնն³² նորա կեան ³³ամենեքեան, և Աչքն ամենեցուն ի նա յուսան՞:

6 Որ արարիչն³⁴ և Հաստիչն³⁵ է³⁶ և ³⁷առաջնորդն է ամենայնի իսկութեան³⁸ բնութեամբն³⁹. անբաւ գաւրութիւնն⁴⁰ որ ⁴¹ի նմանէ է՝ տարածեալ արկեալ ⁴²զամենայնիւ. ուստի կենարար գաւրութիւնքն⁴³ բաշխին, որ ընդ ամենայն արարածս անցանէ, ընդ երկնաւորս և ընդ երկրաւորս, ընդ աւգս և ընդ հողմս⁴⁴, ընդ հուր և ընդ ջուր, ընդ լոյս և ընդ խաւար, ընդ անդունդս և ընդ բարձունս: 7 Որ ընդ ⁴⁵աներեւակի գաւրութիւնսն թափանցանց

1 *α*ԱԲ պատեսցէ, *ϕ*ի/*ν*. պատուեսցէ
 2 *d* փառաւք
 3 *ad* լուսով
 4 *α* զարդարեալ
 5 *ad* չիբ եւ / ԱԲ եւ յերկրաւորէս յերկնաւորն
 6 *α* յերկնաւորութիւնն / *t* յերկնաւորութիւնս / *abd* յերկնաւորութիւն
 7 *α* եւ ի մահկանացուէս յանմահ կենդանութիւնն, զանանց / *abd*ԱԲ եւ / ԱԲ *t* չիբ եւ ի մահուանէս [*t* ի մահութենէս] յանմահութիւնն [*b* յանմահութիւնս], զանանց
 8 ԱԲ սգեմունն (*յան*.)
 9 *α* գեղն կերպարանին
 10 *ad* կերպարանաց
 11 *α* որչափ եւ կարիցեն յանպատում աստուածութեան նորա ամենայն բնութեանց աղբիւր են
 12 *ad* աստուածութիւնն նորայ
 13 *α**abd*ԱԲ բնութեանց, *ϕ*ի/*ν*. բարութեանց
 14 *bd*Ա աղբիւր (*յան*.)
 15 ԱԲ հաստատեալ կան / *α* չիբ հաստատեցան
 16 ¹¹Ո՞րչափ. Ս. Լ. Բ. 6:
 17 ԱԲ ի գորութենէ
 18 *α* հաստատեցան ամենայն / *ad* չիբ հաստատեալ
 19 *ad* կան [*d* կեան] ամենեքեան վերնայարկք [*a* վերնայարկք (*յան*.)]
 20 ԱԲ չիբ արարածք
 21 *α**abd*ԱԲ աշխարհ / *bd* աշխարհի
 22 *α**abd*ԱԲ եւ որ ի նոսրին [*α* ի նոսր] / *dt* չիբ եւ (որ)
 23 *d* եւ հոգի / *t* եւ ի հոգի
 24 *a* նորա. ամենայն

Ք Ս. Լ. Բ. 6
 24 *α* չիբ եւ երկնաւոր ... կապեալ կան (*ԼԸ 12*) / ԱԲ չիբ եւ (երկնաւոր)
 25 *d* պաշտանեայք
 26 *ad* սրբոց
 27 ԱԲ բանակք
 28 *ad* չիբ կան
 29 *b* յակնարկելն / *d* ակնարկել
 30 ԱԲ արարածոցս
 31 *ad* չիբ եւ ի գորութիւն ... ամենեքեան
 32 *b* ի գաւրութենէ
 33 *b* ամենեքին, եւ աչք
 34 Ք Ս. Լ. Բ. 15
 35 *b* արարիչ
 36 *bd*ԱԲ հաստիչն / *at* հաստատիչն
 37 *ad* չիբ է (եւ)
 38 *b* առաջնորդէ / *t* առաջնորդ է
 39 *abd* իսկութեան / ԱԲ *t* իսկութեամբ
 40 *b* բնութեամբ
 41 *abd*ԱԲ գաւրութիւնն [*d* *բ* գաւրութիւնն] / *t* գաւրութեան
 42 *b* ի նմանէն է տարածեալ արար գաւրութիւն, ուստի
 43 ԱԲ գամենեքումք / *ad* գամենայն արարածովք, ուստի
 44 Ա գորութիւնմ
 45 *a* ընդ հողմ / Ա ընդ *հողսս / Բ ընդ հողս
 46 *ad*ԱԲ գաներեւակի գաւրութիւնն [Ա գորութիւնն] թափանցանց [*a* թափանց] լուսով իւրով ելանէ [*a* անցանէ], որոյ / *b* գաներեւոյթ գաւ-

լուսով իւրով ելանէ, որոյ զաւրութիւն հոգւոյն անբաւ է, զամենայնիւ սփռեալ, ընդ ամենայնիւ¹ տարածեալ. եւ ելանեն ճառագայթք զաւրութեամբ, անըմբռնելի² բնութեամբ: 8 Մի ունի զչափ վերին բարձանց³, եւ մի գտորին⁴ անդնդոց⁵, ⁶մի յաջ ձգեալ եւ մի յահեակ, ⁷մի ի դէմս եւ մի ի թիկունս: 9 Վեց զաւրութեամբ ճառագայթքն, վեց հազարեան դարքն. եաւթնեւորդ⁸ դարն՝ հանգիստ⁹ արդարոց¹⁰:

10 Մեաւքակերպ¹¹ զԱստուած ի¹² քարոզեսցուք յաւղապատ¹³ անդամովքս¹⁴ զանգեալ¹⁵ ի հողոյ: 11 Իւրաքանչիւր անդամ զիւրաքանչիւր գործ¹⁶ ¹⁷բարձեալ ¹⁸բերէ յանձին, ¹⁹ոչ ձեռնհաս ի գործ ²⁰ընկերին. ո՛չ ակն լսէ, եւ²¹ ոչ ունկն տեսանէ. ո՛չ լեզու²² հոտտոի, եւ ոչ ձեռք գնան, ²³եւ ոչ ոտք աղաղակեն: 12 Բերան՝ խորտ-

կաց, հոտտելիք՝²⁴ հոտոց, քիմք՝²⁵ ճաշակաց, ²⁶մի մի յիւրաքանչիւր²⁷ ²⁸բնութեանն կապեալ կան²⁹:

13 ³⁰Բայց ինքն ³¹իւրով կամաւք³² արար զամենակեցոյց³³ զալուստն³⁴ իւր եւ³⁵ կատարեաց զկամս ³⁶Հաւր: 14 ³⁷Առաքեցաւ Աստուած ³⁸յԱստուծոյ ³⁹սուրբ Որդին, առ⁴⁰ զմարմին ի կուսէ, մարդ կատարեալ՝ կատարեալ Աստուածութեամբն⁴¹. ⁴²զԱստուածութեան զաւրութիւնն յայտ արար⁴³, եւ զմարմնոյ⁴⁴ տկարութիւնն⁴⁵ ցու-

րութիւն քափանցոյց լուսով իւրով ելանէ / տ աներեւակի գորութիւնն / Հայկ. բառգ. «որ զաներեւակի գորութիւնսն... ելանէ»: Ուղղ. զաներեւակի=ընդ աներեւակի:

1 b ընդ ամենայնի
 2 a եւ անըմբռնելի
 3 bԱԲ բարձանցն
 4 ad ստորին
 5 b անդրնդոցն
 6 abdԱԲ մի յաջ ձգեալ եւ մի յահեակ / t մի յաջ եւ մի յահեակ ձգեալ
 7 a մի դէմս
 8 a եւթերորդ
 9 ԱԲ հանգիստն
 10 b արդարոցն
 11 abԱԲ մեաւքակերպ / dt մեւքակերպ
 12 ԱԲ իսկ, փխ. ի¹² / t չիԲ ի¹²
 13 t յողապատս
 14 t անդամով / b անդամով / a անդամաւս / dԱԲ անդամովս
 15 bdԲ զանկեալ
 16 t գործն / d գործնականն
 17 ԱԲ բարձեալ ի յանձին բերէ / b բարձեալ յանձին կրէ, չէ ձեռնհաս
 18 ad յանձին բերէ չէ [d բերէ եւ ի] ձեռնհաս
 19 ԱԲ չձեռնհաս, ուղղուած՝ ոչ ձեռնհաս
 20 bԱԲ ընկերին / add ընկերի / b ընկերին. ոչ ունկն լսէ եւ ոչ ակն տեսանէ. ոչ լեզու խաւսի եւ ոչ ձեռք շաւղափեն եւ ոչ ոտք գնան. բերան
 21 a չիԲ եւ
 22 ad եւ ոչ լեզու
 23 Ա եւ ոչ ոտն / Բ եւ ոտք

24 b եւ հոտտելիք
 25 b եւ քիմք
 26 b մի մի յիւրաքանչիւր ի յիւրում
 27 adԱԲ չիԲ յիւրաքանչիւր
 28 ad բնութեան կարգեալ կայ / Ա բնութեան
 29 Բ կայ
 30 Ա ունի յիշատ. քղ. 76ա. «Զհոգեւոր հայրն մեր եւ զմարմնօր երախտաւորն մեր զներսէս հեզահոգի բարունապետն յիշեցէք ի քրիստոս... եւ զեղկելի գրիչս գԱկորիկս մի՛ մոռանար աղաչեմ: Աւարտեցօ վկաութիւնք մարգարէից: Սկսուով է նոր զուխ. բնագրում պսպիսի վերնագրով. «Վասն ծննդեան քրիստոսի աստուծոյ մերոյ. բայց ինքն...»:
 31 a իւրով. չիԲ կամաւք
 32 ad կամաւ
 33 a զամենակեցոյց
 34 d զալուստ
 35 dt չիԲ եւ
 36 ԱԲ հօր իւրոյ
 37 d առաքեաց / a առաք (պատառուած)...ին եւ ա՛ն զմարմին ի կուսէն
 38 b յաստուծոյ միածին որդի ի հարէ եւ առ մարմին ի կուսէն, մարդ կատարեալ՝ կատարէ աստուածութեամբն զգաստուածութեանն զարութիւն
 39 ad սուրբ հոգի [d հոգի] (փխ. որդին) առ մարմին / ԱԲ սուրբ հոգին (փխ. որդին) եւ մարգարեաց զկոյսն. ա՛ն [Ա ուղղուած՝ էտո] մարմին ի կուսէն որդին աստուծոյ [Բ աստուած], մարդ կատարեալ, կատարեալ աստուածութեամբ [Բ աստուածութեամբն], զաստուածութեանն գորութիւնն [Ա զաստուածութիւն գորութիւն] / Նախնականն է ըստ իմ կարծեաց «սուրբ հոգին». իսկ «սուրբ որդին» դասնարանական սրբագրութիւն է:
 40 t էտո
 41 a աստուածութեամբ
 42 aad զաստուածութեանն զարութիւն
 43 a յայտ արարեալ
 44 abd զմարմնոյն
 45 aabdԱ տկարութիւն

ցանէր¹: 15 ²Մառայակից եղեւ մարմնովն³ մարդկութեանս⁴, ⁵եւ ազատեաց ի մեղաց զմարդկութեան⁶ մարմինս⁷: 16 ⁸Որով էջ ⁹ի դժոխս, եւ ած եհան անտի զարգելեալսն¹⁰ ի դժոխոց¹¹: 17 Մարմնով հալածեցաւ, եւ հալածեաց զսատանայ եւ կապեաց ¹²զմեղս:

18 ²Զի որ¹³ ի մարմինն հաւատացին՝ ծանոյց նոցա զԱստուածութիւնն¹⁴ իւր, եւ որք ի մարմնոյն գլթեցին՝ ¹⁵ուրացան զընտելիւն նորա: 19 Քանզի միացաւ ¹⁶ի մարմնի բնութեամբ, եւ խառնեաց զմարմինն¹⁷ ¹⁸ընդ իւր Աստուածութիւնն¹⁹: 20 Որք²⁰ հաւատացին ի նա՝ նոքա վայելեցեն²¹ ²²ի բարիսն յանպատուս. եւ որք յայսց հաւատոց վրիպեցան՝ ²³նոքա ²⁴զանկոխն եւ զանխուլ գնացին եւ ըստ արտու-

ղի անկան եւ²⁵ խրամատեցին ²⁶անձանց իւրեանց անցս²⁷ անկարկատս, եւ զբազումս²⁸ ²⁹ի ճշմարիտ հաւատոցն³⁰ թիւրեցին: 21 Իբրեւ կարծէին³¹ թէ³² գտին ինչ՝ գտին զոչինչ³³. որպէս եւ³⁴ գրեալ է, թէ³⁵: Զնգամ զհետ³⁶ ոչնչի, եւ ³⁷գտին զոչինչ³⁷: 22 ³⁸Զի գիւտիցն³⁹ խնդիր՝ աշխատութիւն է, ⁴⁰իսկ անգիւտ աշխատութիւն՝ սուտ ⁴¹վարդապետութեամբ կռապաշտութեան ⁴²հասուցանէ:

23 ²Զի անտուտ ⁴³ի վերուստ զանցելոց⁴⁴ յաւիտեանցն՝ ⁴⁵զկնի իսկ եկելոցս մարգարէիւքն ամենեքումբք ծանալթս տայ. եւ առաջին ակրինակաւքն՝⁴⁶ վերջնոցս բազում անգամ վարդապետեալ մերթ ահագին ⁴⁷սպառնալեաւք կարգէ՝ յիշատակաւք առաջին վրիժուցն⁴⁸ խնդրելոյ, զի զանհաւանսն⁴⁹ զարհուրեցուցեալ՝

1 α ցուցանելով
2 b գծառայակիցն լինել մարմնոյս մարդկութեանն
3 α մարմնով
4 ad մարդկութեան / Բ մարդկութեանն
5 d չի՞ք եւ ազատեաց ... զմարդկութեան
6 αԱԲ գմարդկային
7 αadԱԲ մարմինս / b գմարմինս / t մարմինն
8 bd ով, փխ. որով / α չի՞ք որով էջ ... ի դժոխոց (ԼԸ 16)
9 b ի դժոխս, ած (պատ.) եհան
10 b զարգելեալս
11 bd դժոխոց (չի՞ք ի)
12 a գմեղս, որք ի մարմինն / ԱԲ գմեղսն / d գմեղս, որ քսի (պատ.) մարմինն
13 αb զի որք
14 b եւ զաստուածութիւնն / adԱ զաստուածութիւն
15 ԱԲ եւ ուրացան / α ուրացան նոքա
16 ԱԲ ի մարմնի անտ
17 d գմարմինն
18 α ընդ աստուածութեանն
19 Ա աստուածութիւն
20 Բt որ
21 b վայելեցին
22 αabd ի բարիսն յանպատուս [b անպատուսն] եւ որք [b որք] յայսց [α յայս, b յայսմ] / ԱԲ վայելեցեն յանպատուս բարիսն, եւ որք յայսց / t ի բարութիւնսն անպատուս, եւ որ
23 αabd նոքա [abd չի՞ք նոքա] գանկոխն [abd գանկոխ] գնացին եւ [abd չի՞ք եւ] ըստ [b չի՞ք ըստ] արտուղի [b զարտուղի] անկան եւ
24 ԱԲt գանկոխ եւ գանխուլ գնացին եւ զարտուղի

25 t չի՞ք եւ (խրամատեցին)
26 αb իւրեանց անձանց / t չի՞ք անձանց
27 bԱԲt ցանկս / α զցանկն / ad անցս
28 Ա քազումս
29 ԱԲ ի հաւատոցն ճշմարտութեանն թիւրեցին
30 t հաւատոց
31 bdԱԲ կարծէին / αat կարծեցին
32 b եթէ
33 ad եւ զոչինչ [d ոչինչ]
34 d չի՞ք եւ (գրեալ)
35 b եթէ / t չի՞ք թէ
36 α զկնի, փխ. զհետ
37 a գտին եւ զոչինչ
38 * 𐌱𐌰𐌹. 𐌶𐌹𐌶𐌰. Բ 5. Ուղ. 𐌱 6:
38 α չի՞ք զի գիւտիցն ... քաջալերեցէ (ԼԸ 26)
39 abd գիւտից
40 ad չի՞ք իսկ / b չի՞ք իսկ անգիւտ աշխատութիւն
41 b վարդապետութեամբն կռապաշտեամբ հասցեն / adԱԲt վարդապետութիւն
42 ԱԲ հասանիցեն. զի անդուստ ի վերուստ իսկ
43 ad ի վերուստ [a ի վերուստ] իսկ անցելոցն յաւիտեանց եւ զկնի եկեալ մարգարէիւք [d մարգարէիւքն] ամենեցուն [d ամենեցունց] ծանալթս
44 b անցելոցն
45 ԱԲ զկնի եկելոցս / b զկնի եկելովս
46 ԱԲ օրինոօն
47 ad սպառնալեալ յիշատակէ գառաջին
48 b վրիժուց
49 ad զանհաւանսն / ԱԲ զանհաւանս / bt զանհաւատսն

յուզղղութիւն յորդորիցէ. ¹որպէս զգունակ գունակ² հարուածսն եգիպտացւոց³, եւ զղառնագոյն հատուցումն նոցա ⁴վրիժուցն խնդրելոյ⁵: ²⁴ Եւ կամ զանհաւան անկելոցն⁶ յանապատին⁷, եւ զամենայն իսկ ⁸զփորձ առելոցն⁹ բարկութեանն¹⁰ Աստուծոյ գլխատակս¹¹ առեալ բերէ:

²⁵ Նա եւ ¹²Քրիստոսի իսկ զերկիրն Սողոմացւոց¹³ եւ Գոմորացւոց յաւրինակ առեալ, ¹⁴զի մի ի չհաւանել ոմանց՝ եւս ¹⁵դժնդակագոյնս քան զայն կրիցեն: ²⁶ Եւ մերթ զբազմազիմի սքանչելագործութիւնս¹⁶ պայծառագոյնս¹⁷ եւ զհատուցմունս¹⁸ արդարոցն¹⁹ ²⁰պարգեւելոցն Աստուծոյ յիշեցուցանէ²¹. կարգէ միանգամայն եւ զհաստատութեան²² արարածոցս զպայման²³, բազում անգամ ասելով²⁴, թէ

Զերկիրնս ճգեցի, ²⁵եւ զերկիր հաստատեցի՞, եւ Զծով սահմանաւ²⁶ փակեցիք. ²⁷զի այսու²⁷ ամենայնիւ հաւատարիմ²⁸ զլսողսն²⁹ ³⁰առ խոստացեալսն քաջալերեսցէ³¹:

ԼԹ. Իսկ իբրեւ եկեալ՝ կատարեաց փրկիչն ամենեցուն³² ³³զերբեմնի խոստացեալսն³⁴ վասն նորին: ² ³⁵Եւ վկայութեամբ³⁶ զգալուստ ³⁷Որդւոյն կարեմք³⁸ ճշմարտել մարգարէականաւքն յառաջասացելովք³⁹ վասն մարմնածին ծննդեան⁴⁰ աստուածորդւոյն, ⁴¹հոգեխառն բանիւք զաստուածախառն⁴² մարմնոյն. զոր յառաջագոյն ⁴³Աստուած եցոյց զիւրոյ Որդւոյն⁴⁴ ⁴⁵զգալուստ՝ արժանաւոր իւրոց⁴⁶ մարգարէիցն⁴⁷ ճայնիւք:

1 b որպէս եւ
 2 t չի՞ գունակ
 3 t եգիպտացւոցն
 4 ԱՒ վրէժիներութեան [Բ վրէժիներութեանն] եւ կամ
 5 t խնդրելոցն / abd խնդրելոյ
 6 Ա. անգելոց / a գանկելոցն
 7 ad յանապատի
 8 b փորձ առնելոց / ad զփորձառնելոցն
 9 ԱԲ առելոց
 10 Ա բարկութեան / ad բարկութեանցն
 11 ad յիշատակս / b ի յիշատակս
 12 b քրիստոս զերկիրն սողովմացւոց եւ գովմորացւոց
 13 a սողովմացւոց
 14 abd զի մինչ չհաւանեալ [d մինչչեւ հաւանեալ] / ԱԲ զի ի չհաւանելն
 15 ԱԲ դժնդակագոյնս կրեսցեն գնոյն / ad դժնդակագոյնս քան գնոյն կրիցեն [a կրեսցին] / b դժնդակագոյն քան գայն կրիցեն [չի՞ բւս] / t դժնդակագոյն գնոյն կրեսցեն
 16 a սքանչելագործուես (պատ.) / Բ սքանչելագործութիւնսն
 17 b պայծառագոյն / Ա գպայծառագոյնս
 18 ՅԱԲ գիստուցումն
 19 b մարդկան, փխ. արդարոցն
 20 d պարգեւելոց / a *պարտեւելոց / ԱԲ պարգեւել աստուծոյ
 21 b յիշեցուցանել
 22 abd զհաստատութիւն
 23 b գպայման / adԱԲt պայման
 24 b ասելովն

25 b չի՞ եւ զերկիր հաստատեցի, եւ
 * Ե. . Խ. Ի. 24
 26 ad սահմանաւ / ԱԲv աւագով, փխ. սահմանօք
 ք Զ. ք. Լ. Ը 8
 27 abd այնու
 28 ad չի՞ հաւատարիմ
 29 abdԱԲ գլխաւոյն / t զլսողն
 30 ՅԱԲ առ ի խոստացեալսն
 31 a քաջալերիցէ
 32 a չի՞ ամենեցուն / b աշխարհիս, փխ. ամենեցուն
 33 ad զերբեմնի ի խոստացեալսն վասն նորայ [d նորին] / abԱԲt զերբեմնի ուղղ. զերբեմնի
 34 a խոստացեալսն / b խոստացեալսն նորին / ԱԲt խոսեցեալսն, փխ. խոստացեալսն
 35 b եւ դարձեալ վկայութեամբ
 36 a վկայութեամբ / adԱԲt վկայութեամբ
 37 a որդւոյն աստուծոյ
 38 b կարեմք / t նկատեմք, փխ. կարեմք
 39 ad յառաջասացելովքս / b յառաջասելովն
 40 b ծննդեանն
 41 a հոգեխառն մարմնոյն, զոր / t հոգեխառն / a չի՞ հոգեխառն քանիւք գաստուածախառն մարմնոյն
 42 b յաստուածախառն
 43 a աստուծոյ ցուցեալ / ab եցոյց աստուած
 44 b գորդւոյն
 45 abcd գալուստ [ab զգալուստն] արժանաւոր իւրոց [b իւրով] մարգարէիցն
 46 ԱԲt իւրով
 47 ԱԲ մարգարէիցն / t մարգարէիւքն

3 *Ջի*¹ առաքեաց Աստուած գորդին իւր, որ եկն ծնաւ² ի կնոջէ³, ⁴եւ եմուտ ընդ աւրինաւ. զի գորս⁵ ընդ աւրինաւն իցեն՝ զմեսցէ⁶, ⁷զի մեք ⁸գորդեգրութիւն ընկալցուի⁷: ⁴ *Չանգոյն սորա եւ կարապետն*¹⁰ *Յովհաննէս ասէր.* Ապաշխարեցէ՛ք, զի մերձեալ է արքայութիւն¹¹ երկնից՝. *զոր եւ*¹² *յաւիտեանց*¹³ *Տէրն* ¹⁴*արքայութիւնաբեր առակ առաջի իսկ դնէ ասելովն, թէ* Կատարեալ է ժամանակ¹⁵, եւ հասեալ է արքայութիւնն¹⁶ Աստուծոյ⁷:

5 *Եւ*¹⁷ *արդ՝ եկեալ սքանչելի խորհրդակից*¹⁸ *Որդին Աստուծոյ՝* ¹⁹*կատարեալ զխորհուրդ նախակարգ*²⁰ *յաւիտեանցն*²¹, *զոր եւ*²² *ձմարգարէն ասէ, եթէ*²⁴ *Հաստա-*

տէ²⁵ *գրանս*²⁶ ²⁷*ճառայից իւրոց, 28*եւ *գխորհուրդս*²⁹ *հրեշտակաց իւրոց արդարացուցանէ՛:* 6 ³⁰*Ունի* ³¹*եւ հրեշտակն* ³²*պատրաստել նմա ճանապարհ*³³. *որոյ տուեալ ողջոյն*³⁴ *կուսին, 35*առ ի *զմարգարէականն կատարելոյ*³⁶, ³⁷*եթէ* Կոյս յղասցի եւ ծնցի որդի, եւ կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ³⁸, ³⁹*եւ ասէ, Ուրախ լեր, բերկրեալ*⁴⁰, *Տէր ընդ քեզ*⁷:

7 *Եւ անդէն նշանակէ, 41*թէ *զի՛նչ աւրինակ*⁴² *Տէր*⁴³ *ընդ նմա 44*լինելոց իցէ. *ասէ.* Հոգի⁴⁵ սուրբ եկեսցէ ի քեզ, եւ զաւրութիւն Բարձրելոյն⁴⁶ ⁴⁷հովանի լիցի ի վերայ քո. ⁴⁸քանզի որ ծնանելոցն է՝ սուրբ է, եւ որդի Բարձրելոյ⁴⁹ կոչեսցի⁵⁰: 8 *Եւ անդէն ի*

1 t արդ, փ/ս. զի
 2 *ααβ* եւ ծնաւ
 3 *ααβ* ի կուսէն / *d* ի կուսէ, *փ/ս.* ի կնոջէ
 4 *α* եւ եմուտ ընդ աւրինաւն. զի որք ընդ
 5 *ad* զի որք
 6 *a* զմեսցեն
 7 *b* զի եւ մեք
 8 *b* գորդեգրութիւն նորա ընկալցուի / *t* գորդեգրութիւն
 7 **Գ. Գ. 4-6**
 9 *ad չիք* հանգոյն սորա / *α չիք* հանգոյն սորա ... արքայութիւնն աստուծոյ (*L. 4*)
 10 *ad* յովաննես [*d* յոհանէս] հոգւովն գոչէ թե [*d* ասէ, *փ/ս.* թե] ապաշխարեցէք / *b* յովաննէս եթէ ապաշխարեցէք / *Ա. Բ.* յովաննէս (*յան.*)
 11 *ad* արքայութիւն (*պատ.*)
 11 **Մ. Գ. 2**
 12 *b չիք* եւ
 13 *ad* յաւիտեանց / *Ա. Բ.* յաւիտեանից / *bt* յաւիտեանցն
 14 *ad Ա. Բ.* արքայութիւնաբեր առաջի իսկ [*t չիք* իսկ] դնէ / *b* արքայութիւնաբեր առակ իսկ դնէ / *Միացնում եմ երկու ընթերցուածները՝* արքայութիւնաբեր առակ առաջի իսկ դնէ
 15 *αβδԱ. Բ.* ժամանակ / *t* ժամանակն
 16 *ad* արքայութիւն (*պատ.*) / *βԱ. Բ.* արքայութիւն
 17 **Մ. Գ. 15**
 17 *Ա. Բ.* *չիք* եւ
 18 *ad* խորհրդակիցն
 19 *b* կատարէ գխորհուրդս / *ad* կատարեալ գխորհուրդն
 20 *a* նախակարգ
 21 *b* յաւիտեանսն / *Ա.* յաւիտեանիցն / *Բ.* յւտնցն (*պատ.*)
 22 *αβδ չիք* եւ

23 *Ա. Բ.* մարգարէն իսկ ասէ թէ
 24 *αad* թե
 25 *b* հաստատեսցէ
 26 *Ա. Բ.* գրան
 27 *α* իւրոց մարգարեից եւ
 28 *d չիք* եւ գխորհուրդս ... իւրոց
 29 *Ա.* գխորհուրդ
 7 **Դ. Դ. 26**
 30 *Կարելի է կարդալ նաեւ.* «ունի եւ գիրեշտակն՝ պատրաստել...»:
 31 *ααβδԱ. Բ.* եւ գիրեշտակն
 32 *ad* պատրաստել զմանապարհն
 33 *b* զմանապարհ
 34 *b* գողջոյն
 35 *α* առ ի մարգարեականն կատարելով
 36 *b* նանաչելոյ, *փ/ս.* կատարելոյ
 37 *ad* թե կոյս
 38 *αβ* եմմանուէլ / *Ա. Բ.* եմմանուէլ
 7 **Դ. Դ. 14. Մ. Գ. 15. Ը 23**
 39 *Ա չիք* եւ ասէ ... բերկրեալ
 40 *βԲ* բերկրեալ
 7 **Գ. Գ. 15. Ը 28**
 41 *b* թէ գիարդ տէր
 42 *α* աւրինակաւ
 43 *αadԱ. Բ.* տէր / *t* տէրն
 44 *α* լինելոց է
 45 *a* հոգին
 46 *dԱ. Բ.* բարձրելոյ
 47 *α* հովանասցի ի վերայ
 48 *αad* քանզի եւ որ
 49 *ααβ* բարձրելոյն
 50 *bd չիք* կոչեսցի
 7 **Գ. Գ. 15. Ը 35**

մարգարէականն հայեցեալ՝ *ասէ, թէ*¹ Տա-
ցէ նմա տէր Աստուած զաթոռն Դաւթի
Չաւր իւրոյ, եւ թագաւորեցէ ի վերայ
տանն Յակովբայ յաւիտեան³, եւ թագաւո-
րութեան նորա վախճան⁴ մի՛ լիցիէ:
9 ⁵Ջորմէ եւ հայրապետն Յակովբ⁶ ⁷Հոգ-
ւովն լցեալ *ասէր*⁸, եւ փառաւոր զՅուզա
գիտացեալ՝ ի մարգարէութիւն⁹ *ասէ*. Մի՛
պակասեցէ իշխան Յուդայ, եւ մի՛ պետ
10 յերանաց նորա¹¹, մինչեւ եկեցէ այն՝ որոյ
իւր¹² է թագաւորութիւն¹³, ¹⁴զի նա է յոյս
հեթանոսաց՝:

10 Ահա¹⁵ տեսանեմք լցեալ ¹⁶կատա-
րեալ զամենայն մարգարէութիւն¹⁷ լիով.
ահա¹⁸ տեսանեմք զամենայն հեթանոսս
սպասեալ¹⁹ նմա, ո՛ր կամաւ եւ ո՛ր ակա-
մայ: 11 Ասէ. Կապեցէ զգրաստ իւր զոր-
թոյ, եւ ²⁰զյաւանակ իշոյն զորթոյն զնդա-

կէ՞. *այսինքն՝ զգալն խոնարհութեամբ առ
մշակս այգւոյն, ²¹որ ոչ ²²կամեցան զայգ-
ւոյ տէրն. ²³որ չարչարեցաւ իւրով կա-
մաւք²⁴ համբերեալ, ²⁵զոր ի ժամու իւ-
րում²⁶ պատմեսցուք՝ որ զեռ վասն
ծննդեանն են բանք ասել ձեզ, զգուշա-
կումն մարգարէիցն²⁷, զքարոզութիւն²⁸ ա-
ռաքելոցն, զվկայութիւն²⁹ վկայիցն:*

Խ. Որ նա ինքն է յէութեանն³⁰, ³¹որ-
պէս եւ էն իսկ. սակայն յորժամ կամեցաւ՝
առ³² զմարգարէան³³ կերպարանս, եւ զգե-
ցաւ³⁴ մարմին, եւ էջ ի մեր նմանութիւն.
այն որ ³⁵անբաւն էր եւ ³⁶անհաս յամե-
նայն լրութեան Աստուածութեանն՝³⁷ եւ³⁸
վասն մեր էջ ի չափաւորութիւն, ³⁹եւ ամ-
փոփեցաւ⁴⁰ ի մարմին⁴¹. բովանդակեցաւ⁴²
ճշմարտութեամբ ի մարմին⁴³, եւ ⁴⁴ճշմա-
րիտ մարդ եղեւ, եւ⁴⁵ էջ յանարգութիւն, զի
զմեզ բարձրացուցէ: 2 Սակայն իւրով

1 *abcd* թե / ԱԲԷ եթէ
2 *ab* հաւր նորա. եւ
3 *α* ի յաւիտեան / *b* չի՞ յաւիտեան
4 *a* վաղջան
է **Գ՝-Կ՝. Լ՝ 32-33**
5 *ad* զոր եւ
6 *α* յակովբ / *b* չի՞ յակովբ / միւսն. յակոբ
7 *bԱԲ* հոգւով ցուցեալ ասէր / *d* հոգով
8 *αad* ասէ
9 *b* ի մարգարութիւնն / *α* ի մարգարութեանն /
adԱ ի մարգարութիւն / *Բ* ի մարգարութիւնն
/ *t* ի մարգարութեանն
10 *adԱԲ* յերանաց նորայ
11 *abt* նոցա
12 *αadԱԲ* իւր / *bt* իւրն
13 *ԱԲ* թագաւորութիւնն / *αa* իշխանութիւն, *փ/ս.*
թագաւորութիւն
14 *abcd* զի նա / ԱԲԷ եւ, *փ/ս.* զի
** **Ծ՝. Խ՝ 10**
15 *α* եւ արդ ահա / *b* եւ ահա
16 *bԱԲ* եւ կատարեալ / *α* եւ կատարեալ լիով
զամենայն թագաւորութիւնն նորա, ահա
17 *b* մարգարութիւնն / ԱԲԷ վարդապետութիւն,
փ/ս. մարգարութիւն
18 *bdԱԲ* ահաւասիկ / *a* աւասիկ, *փ/ս.* ահա
19 *ab* սպասել
20 *abԱ* զաւանակ / *α* զյովանակ իւր զգնդակե-
որթոյ, այսինքն է զգալն / *d* չի՞ եւ զյաւանակ ...
հայեցաքն, եւ ձեռն (Խ 8)

է **Ծ՝. Խ՝ 11**
21 *ԱԲ* որք ոչն
22 *αb* կամեցան զյաւնոյն [*b* գունոյ, *α* զաւնոյ]
տէրն [*α* տեայրն]
23 *ab* որ եւ
24 *ab* կամով
25 *α* չի՞ զոր ի ժամու ... վկայիցն (ԼԹ 11) / *a* զոր ի
ժամու / միւսն. որ ի ժամու
26 *b* չի՞ իւրում
27 *Ա* մարգարէից
28 *b* եւ գարդութիւն
29 *ab* եւ զվկայութիւն
30 *αԱ* յէութեան
31 *b* չի՞ որպէս եւ էն ... լրութեան աստուածու-
թեանն (Խ 1)
32 *αadԱԲ* ա՛ն / *bd* էառ
33 *ԱԲ* զմարդոյ
34 *α* սգեցաւ
35 *a* անբաւ / *α* անբաւն է
36 *αa* անհասն եր [*α* չի՞ եր]
37 *ԱԲ* աստուածութեան
38 *α* չի՞ եւ (վասն)
39 *b* չի՞ եւ ամփոփեցաւ ի մարմին
40 *aԱ* անփոփեցաւ
41 *a* ի մարմինն
42 *b* բաւանդակեցաւ
43 *α* ի մարմին / *bԲ* ի մարմին
44 *αabԱԲ* մշմարիտ իսկ
45 *α* չի՞ եւ

Աստուածութեամբն¹ յերկինս է³ եւ յերկրի՝⁴ առ Հաւր եւ ընդ Հաւր. ⁵եւ ամենայն արարածք հրամանաւ նորա շարժին⁶ ըստ իւրաքանչիւր ⁷կարգածոցն կազմածոց⁸:

3 ⁹Սակայն թէպէտ¹⁰ վասն մեր էջ յանարգութիւն՝ այլ կայ յիւրում բնութեանն¹¹. որպէս եւ¹² ¹³ինքն ասէ, թէ¹⁴ եւ նոյն եմ, եւ¹⁵ ոչ փոփոխեցայ¹⁶։ 4 ²Ձի թէպէտ ¹⁷զկերպարանս առ¹⁸ եւ զմարմին մարդկան՝ ¹⁹այլ խառնեաց միացոյց ընկղմեաց²⁰ զմարմինն ²¹յԱստուածութեան իւրում: 5 ²²Եւ դարձեալ ասէ. Սա է Աստուած Աստուած մեր յաւիտեանս յաւիտեանից՝: 6 ²³Եւ դարձեալ ասէ. ²⁴Իու նոյն ես, եւ ամբ քո ոչ անցանենի՞: 7 ²⁵Եկեալ այսպիսի²⁵

²⁶բարբառ ²⁷եւ առ մեծն մարգարէից Մովսէս, ²⁸թէ ես եմ որ սկզբանէն էի. ²⁹այսպէս ասացես, ³⁰թէ որ ի սկզբանէն Աստուած՝³¹ առաքեաց զիս առ ձեզ: 8 ³²Չոր եւ Յովհաննէս³³ ասէր ի թղթին իւրում, ³⁴թէ Որ էրն ի սկզբանէ, գորմէ լուսի³⁵, որում³⁶ ականատեսս³⁷ իսկ³⁸ եղաք, ³⁹ընդ որ հայեցաք⁴⁰, եւ ձեռք մեր շաւշափեցին զբանն կենաց. ⁴¹եւ կեանքն յայտնեցան⁴², եւ տեսաք եւ ⁴³վկայեմք, ⁴⁴զի նա ինքն ⁴⁵է Աստուած ճշմարիտ եւ կեանք յաւիտեանականք:

9 Որ առ ⁴⁵զմարմին անըմբռնելին, եւ շաւշափեցաւ եւ ըմբռնեցաւ մարմնովն⁴⁶. ⁴⁷եւ զամենայն անցս մարմնոյն յանձն առեալ իւրովք⁴⁸ կամաւք, յանձանաւ թա ⁴⁹եղեալ ⁵⁰համբեր խոնարհութեամբ. եւ ոչ ուրուք բռնադատութեամբ⁵¹, բայց ⁵²իւրովք

1 Ա. աստուածութեամբ
2 α ի յերկինս էր եւ ի յերկրի
3 եւ
4 b առ հաւր էր
5 α չի՞ք եւ ամենայն ... կազմածոց (Խ 2)
6 b շարժելին
7 Ա՞ք կարգի կազմելոյ / b կարգածոց կազմածոյն
8 a կազմածոյ
9 b զի թէպէտ եւ վասն մեր էջ յապականութիւն, այլ
10 α չի՞ք թէպէտ
11 Ա. բնութեան
12 ab չի՞ք եւ (իմքն)
13 αԱ՞ք ինքն իսկ
14 a չի՞ք թէ
15 b չի՞ք եւ (ոչ)
16 αԱ՞ք փոխեցայ
՞ Ս. Գ. 16
17 abԱ՞ք կերպարանս առ
18 αdt էառ
19 α այլ խառնեաց ընկղմեաց վերացոյց զմարմինն
20 Ա. ընգղմեաց / b ընկղեաց
21 dt յաստուածութեանն / b աստուածութեան իւրոյ
22 α չի՞ք եւ դարձեալ ... յաւիտեանից (Խ 5)
Է Ս. Գ. 15
23 ab եւ դարձեալ ասե, դու նոյն ինքն ես եւ ամբ քո ոչ անցանեն [b անցանէ] եւ դարձեալ ասե սա եւ աստուած աստուած մեր յաւիտեան. եկեալ այսպիսի [b ասէ եւ եմ աստուած աստուած յաւիտեան. եղեալ այսպիսի]
24 αԱ՞ք դու նոյն իսկ ես
Ը Ս. Գ. 14
25 αԱ՞ք այսպիսի / միւսն. այնպիսի

26 b մեծ բարբառ առ մեծն
27 αԱ՞ք եւ առ մեծն / միւսները չի՞ք եւ
28 b եթէ ես
29 α չի՞ք այսպէս ասացես ... առ ձեզ (Խ 7)
30 b եթէ որ
31 b աստուածն
Կ Լ. Գ. 14
32 α գոր յովհաննէս ի թղթին իւրում, որ էրն / a գոր յոհաննեսն
33 Ա՞ք յոհաննէս
34 b եթէ որ / Ա՞ք չի՞ք թէ
35 ab լուսին
36 a եւ որում
37 αa ականատեսն / Ա՞ք ականատես
38 a չի՞ք իսկ
39 α չի՞ք ընդ որ հայեցաք
40 b հայեցաք
41 b եւ կեանքն մեր / α չի՞ք եւ կեանքն յայտնեցան
42 a յայտնեցաւ
43 α վկայեմք թե նա է աստուած
Թ Ը. Գ. 1-2
44 b է նշմարիտ աստուած եւ
45 αadԱ՞ք զմարմին ըմբռնելի / b զմարմին մարդկութեան եւ
46 αa մարմնով
47 α չի՞ք եւ զամենայն ... առից զնա (Խ 9)
48 Ա՞ք իւրով
49 b ինչպէս համբեր հանդերձ
50 adԱ՞ք համբեր հանդերձ խոնարհութեամբ
51 Ա. բռնադատութեամբն
52 adԱ՞ք իւրով իշխանական եւ անձնիշխան / b իւրով իշխանութեամբ եւ անձնիշխան

¹իշխանական եւ անձնիշխան կամաւք կրեաց զայն. որպէս եւ ²ինքն ասէր. Իշխանութիւն³ ունիմ դնել զանձն իմ⁴ իմովմ⁵ կամաւք, զի դարձեալ միւսանգամ առից զնա⁶:

10 Եւ ինքն ծնաւ ⁶ի կուսէն եւ իւրովք⁷ կամաւք կատարեաց զկամս առաքչին իւրոյ. ասէ. Ես⁸ Եկի կատարել զկամս Հաւր իմոյք, զի ցուցցէ¹⁰ զմիաւորական¹¹ զանքակ զանբաժին ինքնութեանն¹² միութիւն: 11 Կամաւք Հաւր եմուտ յարգանդ կուսին¹³, եւ ոչ գարչեցաւ. վասն զի ինքն ¹⁴է սրբիչ ամենայնի: 12 ¹⁵Իւրովք կամաւք պատեցաւ ի խանձարուրս¹⁶ եւ¹⁷ եղեալ ի մտուր անասնոց¹⁸. զի ¹⁹ինքն է Տէր եւ Արարիչ ամենայն մեծութեանց եւ բղիւիչ²⁰ ամենայն բարութեանց:

13 Հինաւորցն վասն մեր մանկացաւ, եւ առ ²¹զկերպարանս մարմնոյ ²²տկարու-

թեանս մերոյ մարդկութեանս²³, զի զմեզ փոխեսցէ յանմահութիւն²⁴ իւր: 14 Սակայն թէպէտ եւ²⁵ զգեցաւ²⁶ մարմին, եւ էջ ի մեր նմանութիւն²⁷ այլ ²⁸կայ ի փառս²⁹ Հայրենի բնութեանն³⁰ Աստուածութեան իւրոյ. որպէս եւ էր³¹ իսկ, եւ է, եւ կայ յաւիտեան ընդ Հաւր իւրում ի բարձունս ³²յիւրում բնութեանն³³, Հանդերձ մարմնովն զոր³⁴ ի մէնջն³⁵ զգեցաւ, ³⁶փառաւորեալ ցանկորդ³⁷ ի Հոգեղէն ³⁸եւ ի Հրեղէն զուարթնոցն³⁹:

15 Նա եկն եղեւ⁴⁰ մարդ, զի ⁴¹մարմնաւորքս տեսանել կարասցեն⁴². ⁴³բայց զԱստուած ⁴⁴գոյիւ ⁴⁵ոչ տեսեալ ուրովք, ո՛չ հրեշտակաց եւ ոչ հրեշտակապետաց, ո՛չ սրովբէից⁴⁶ եւ ոչ քրովբէից⁴⁷ եւ⁴⁸ ոչ բիւրաւոր բանակաց ⁴⁹երկնաւոր զուարթնոց. բայց ⁵⁰Որդին ¹ծածկեալ մարմնով՝

1 t չիբ իշխանական եւ
2 b ինքն իսկ
3 b եթէ իշխանութիւն
4 ԱԲ չիբ իմ
5 aԱԲ իմով
6 ԹՊԸ. Ժ 18
6 bt ի կուսէն եւ իւրովք կամով կատարեաց
7 ԱԲ իւրով
8 abbdԱԲ չիբ ես
9 abbdԱԲ եկի կատարել զկամս / t եկի ի կամս
10 ԹՊԸ. Գ 38
10 a ցուցէ
11 abԱԲt անբակ անբաժին [b անբաժինն] / a անբաժին անբակ ինքնութիւն միաւորութեանն
12 bԱ ինքնութեան
13 a սուրբ կուսին
14 a էր արարիչ ամենայնի
15 ԱԲ կամաւ իւրով պատեցաւ
16 a ի խանձարուրս
17 adԱԲ չիբ եւ
18 Ա անասնոցն / a անբանից, փիւ. անասնոց
19 adԱԲ ինքն իսկ է
20 a բիւիչ / a տուիչ, փիւ. բղիւիչ. թերեւս ուղղելի՝ բաշիւիչ
21 a զկերպարանս տկարութեան մարմնոյ մարդկութեանս մերոյ, զի
22 abd տկարութեան մարդկութեան մերոյ [b չիբ մերոյ], զի

23 ԱԲ չիբ մարդկութեանս
24 a յանմահութեան / at յանմահութիւնն
25 aԱԲ չիբ եւ (զգեցաւ)
26 b զգեցեալ
27 b նմանութիւնս
28 abbdԱԲ կայ [a կա] ի փառս [b ի փառսն] հայրենի [b ի հայրենի]
29 t չիբ փառս
30 abԱԲ բնութեան
31 a եւ երն
32 a յիւրում բնում բնութեանն
33 bԱ բնութեան
34 a որ
35 aԱԲ ի մէնջ
36 b փառաւորեալ ցանկ որդի ի հոգեղէն
37 Ա ցանգորդ
38 a եւ հրեղէն
39 bdԱԲ գուարթնոց
40 abbd եւ եղեւ
41 adԱԲ մարմնաւորք զնայ [ԱԲ չիբ զնայ] / ab մարմնաւորքս / t մարմնաւորքս
42 a կարասցուք / b մարթասցեն, փիւ. կարասցեն
43 a չիբ բայց զաստուած ... յայտնի արար (Թ 15)
44 b գոյիւ իւրով ոչ ուրով տեսեալ, ոչ
45 ad ոչ ուրեմ [d ուրով] տեսեալ
46 aԲ սերոբէից / Ա սրոբէից / b սերովբէից
47 aԲ քերոբէից / Ա քրոբէից / b քերովբէից
48 at չիբ եւ [ոչ բիւրաւոր]
49 b գուարթնոց երկնաւորաց
50 a գորդին ծածկեալ կատարեալ մարմնով կատարելապէս իմաստնոցն

կատարելամիտ իմաստնոց² եցոյց եւ յայտնի արար, զի յագեցցին³ 4 լուսոյն սքանչելութեամբ⁵, 6 թէ Որ ետես⁷ զիս՝ ետես զՀայր իմ^ա: 16 Եւ եկեալ⁸ զխոստացեալսն կատարեաց ի սրբոյ կուսէն. 9 եւ ծնունդն¹⁰ առաջին՝ ի Հաւրէ¹¹ յառաջ քան զանկէտ¹² յաւիտեանս¹³, մշտընջենական եւ յաւիտենական ծնունդ¹⁴, ի մշտընջենական եւ յաւիտենական Հաւրէն¹⁵ յառաջ քան զամենայն¹⁶:

17 Այսչափ եւ եթ¹⁷ գիտել տկարութեան¹⁸ արարելոցս ի նմանէ, 19 զի նա եւ ճշմարիտ Հայր՝ մի են²⁰. ուստի ամենայն հայրութիւն անուանեալ կոչի 21 երկնաւորաց եւ երկրաւորաց: 18 22 Մի միայն Տէր, երեքանձնական զաւրութիւն²³. երեք անձինք, 24 մի 25 զաւրութիւն, 26 մի միութիւն

գիտութեան, զաւրութիւն մի՝ միասնական փառաւք²⁷, 28 մի միայն լուսաւորութեամբ, մի միայն 29 իսկութեամբ. զի ոչ ոք կարէ քննել, թէ³⁰ ո՛րպէս կամ³¹ զիա՛րդ եղեւ:

19 Հաւատացէ՛ք 32 յերրորդութիւնն. ճշմարտեցէ՛ք ի միութիւնն³³ անշշունջ³⁴ լուսութեամբ³⁵, լուռ հաւատովք: 20 36 Բայց 37 զանյոյզ զանքնինս հողապատեանքս³⁸ ի հողոյ զանգեալ³⁹ զիա՛րդ քննել 40 կարիցեմք 41 եւ կամ⁴² գիտել զԲարձրելոյն. եւ 43 սկզբնաւորքս զանսկիզբնն զանհասն 44 զիա՛րդ կարիցեմք քննել:

21 Հաւատք ճշմարիտ այս են⁴⁵: 22 Խոնարհեցաւ եւ խառնեաց զԱստուածութիւնն⁴⁶ ընդ մարդկութեանս⁴⁷, եւ զանմեռն ընդ մեռոտս⁴⁸. 1 զի զամենայն մար-

1 b մարմնով ծածկեալ
 2 bd իմաստնոցն
 3 a յայգեցցին
 4 abd ի լուսոյ սփանչելութեանն / α լուսով սփանչելութեանն
 5 Ա սփանչելութեամբն
 6 α չիբթէ որ ... ետես զհայր իմ
 7 d էտես (յամ.)
 Գ Յ.Վ.Ը. Ե.Գ. 9
 8 ԱԲ գիտստացեալս / ad կատարեաց գիտստացեալսն
 9 ad չիբ եւ / α չիբ եւ ծնունդն ... կարիցեմք քննել (Խ 20) / ԱԲ եւ առաջին ծնունդն
 10 d ծնունդ
 11 abd ի հարբէն
 12 b զամենայն, փ/ս. զանկէտ
 13 d ԱԲ յաւիտեանսն
 14 b ԱԲ ծնունդ / ad ծնունդն
 15 b ի հարբէ
 16 a քան զայստեանս եւ քան զամենայն
 17 d այսչափ եւ թէ
 18 ad տկարութեանս
 19 ԱԲ զի նա ճշմարիտ եւ հայր ճշմարիտ մի են
 20 ad մի է
 21 b երկրաւորաց. երկրաւորացս մի միայն
 22 ad մի միայն տէր
 23 ad զարութեանն / ԱԲ զորութիւնք
 24 ԱԲ մի զորութիւն, մի էութիւն, գիտութիւն [Բ գիտութեան] զորութեան [Բ զորութիւն], մի միասնական փառք, մի միայն
 25 b զարութիւն եւ միութեան գիտութեան զարութիւն

26 ad մի էութիւն գիտութեան, մի բնութիւն էութեանն, մի միասնական փառք [d փառաւք]
 27 b փառքն
 28 b չիբ մի միայն լուսաւորութեամբ
 29 d իսկութեան. զքանն ոչ ոք / b իսկութեամբն
 30 b եթէ
 31 abd չիբ կամ
 32 ad յերրորդութիւն / b յերրորդութիւնն սուրբ
 33 ad Ա ի միութիւն
 34 d *անշշունջ / Բ անշշունջ
 35 a լուսութիւն
 36 ԱԲ բայց զանյոյզել զանհանգիսն n° [Բ նոր ուղղուած՝ որ] հողապատեանս
 37 ad անյոյզ անհանգիս [a անհանգիս] ոյ [d ո] / b զանյոյզել եւ զանհանգիս հողապատեանս
 38 ad տ հողապատեանս
 39 ad զանգեալս / Բ զանկէալ
 40 ad կարացոյք [d կարիցեմք] եւ կամ գիտել
 41 b եւ կամ գիտել / ԱԲ եւ գիտել զկամս բարձրելոյն. եւ սկզբնաւորք զանսկզբանէն / ԱԲ եւ գիտել զկամս բարձրելոյն. եւ սկզբնաւորք զանսկզբանէն
 42 t չիբ կամ
 43 b սկզբնաւորք զանսկզբանէն եւ մահկանացոս զիա՛րդ կարացել քննել զանհասանելի տէրն. հաւատք / ad զանսկզբանէն եւ [d չիբ եւ] զանհասն զիարդ ոք կարացել
 44 ԱԲ զիարդ ոք կարիցել
 45 α այս է
 46 ad Ա, զաստուածութիւն
 47 a ընդ մարդկութիւն / d ընդ մարդկանութիւն / b ԱԲ ընդ մարդկութիւնս [Ա ուղղուած՝ ընդ մարդկութեանս]
 48 a ընդ մեռելոտն / d ընդ մեռոտն

զիկ² անքակ արասցէ յանմահութենէ³ Աստուածութեան⁴ իւրոյ. յորժամ ⁵մարմնովն ⁶առ Հաւրն ընդ աջմէն եմուտ, եւ խառնեաց զմեզ յԱստուածութիւն⁷ իւր ⁸միածին ⁹Աստուածորդին Հզաւրակիցն¹⁰ Հաւր¹¹. յորոյ ի ձեռն Հաստատեաց զՀիմունս երկրի, եւ պարզեաց զպարզուածս¹² երկնից: 23 Վասն որոյ մարգարէն¹³ ասէ¹⁴. Յայտնեաց Տէր¹⁵ գաջ իւր եւ զբագուկ իւր¹⁶ ամենայն հեթանոսաց, ¹⁷եւ տեսին ամենայն ծագք երկրի գիրկուփիւն Աստուծոյ մերոյ”:

24 Աջն ¹⁸Հաւր ¹⁹ինքն իսկ է եւ բազուկն՝ միածինն Քրիստոս. եւ նովաւ լուսաւորեցան ամենայն եղեալքս²⁰. որ ի սկզբանէ²¹ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր Բանն. որ²² ամենայն ինչ նովաւ եղեւ²³, եւ նովաւ Հաստատեցան²³ ամենայն ինչ՝ որ ինչ յերկինս եւ

որ ինչ յերկրի. Հարկ էր զի նովաւ²⁴ սրբեացին՝ ²⁵որով եղենն եւ ²⁶Հաստատեցան, ²⁷եւ նովաւ լուսաւորեցին. եւ²⁸ կամեցեալ Աստուծոյ²⁹, զի կեցցեն արարածք, եւ մի՛ կորիցեն:

ԽԱ. Արդ՝ առաքեաց Աստուած զՀոգին սուրբ ի կոյսն Մարիամ, եւ³⁰ առ³¹ Աստուածորդին մարմին ի կուսէն. ³²որով կորոյս զչարն³³ ³⁴դովին մարմնովն պարտաւորեաց զմեզսն³⁵ աստուածախառն մարմնովն. ի բարձրախառն³⁶ խոնարհութենէն³⁷ զաներեւոյթ խառն³⁸ տեսմանն³⁹: 2 ⁴⁰Աւետարանումն Հրեշտակացն առ Հովիւսն՝ զաստուածեղէն⁴¹ ⁴²փառացն գուշակէր. մտուրն եւ խանձարուրքն⁴³ ⁴⁴զխոնարհածիգ մարմնոյն զաղքատութիւնն⁴⁵ ⁴⁶ի մէջ բերէին. առաջնորդ⁴⁷ աստեղբն⁴⁸, մոգուցն պատարագաւք՝ ⁴⁹յայտնի ամենատեառնն¹

1 *ԵԱԲ* զի գամենայն [*Ա ուղղուած՝* գամենեսեան] անբակ
 2 *ad* մարդկութիւնս, *α* մարդկութիւն, *փ/ս.* մարդիկ / *ԵԱԲ չիբ* մարդիկ
 3 *αabdԱԲ* յանմահութենէ / *t* յանմահութեան
 4 *αb* աստուածութեանն
 5 *b* մարմնով / *αԱԲ* մարմնովն [*ԱԲ* մարմնով] ընդ աջմէ: հար բնուտ
 6 *abd* առ հար ընդ յաջմէն [*bd* աջմէն]
 7 *αbԲt* յաստուածութիւնն
 8 *α* միածինն աստուած հզաւրակիցն հար, յորոյ ձեռն / *ad* միածինն
 9 *b* աստուածորդին հար էակիցն, որ ի ձեռն իւր
 10 *ԱԲ* արարչակիցն, *փ/ս.* հզորակիցն
 11 *adԱԲt չիբ hor*
 12 *b* զպարզուած
 13 *ԱԲ* եւ մարգարէն
 14 *a* ասաց
 15 *Բ* աստուած, *փ/ս.* տէր
 16 *ԵԱԲ չիբ* իւր
 17 *α չիբ* եւ տեսին ... աստուծոյ մերոյ (*Խ 23*)
 “ **Ս** . . . **Ղ** . **Լ** : 1-3
 18 *αabdԱԲ* հար ինքնին է [*α* ինքն է, *ԱԲ* ինքն իսկ է, *b* ինքնին] եւ բագուկ
 19 *t չիբ* ինքն իսկ է
 20 *α* եղեալս / *t* եղեալն / *abdԱԲ* եղեալք
 21 *abd* ի սկզբանէն
 22 *a* եւ, *փ/ս.* որ / *b չիբ* որ
 Է **Յ** . **Վ** . **Լ** : 1-2
 23 *αab* հաստատեցաւ

24 *a* նովիւր / *αbdԱԲ* նովին (սրբեցին)
 25 *α* որով եղենն որով հաստատեցան / *b* որ եղեւն եւ որ հաստատեցան, եւ
 26 *ad* հաստատեցան, նովաւ եւ լուսաւորեցան [*d* լուսաւորեցին]
 27 *α չիբ* եւ նովաւ լուսաւորեցին
 28 *b չիբ* եւ (կամեցեալ)
 29 *a չիբ* աստուծոյ
 30 *b չիբ* եւ (առ)
 31 *bt* էառ
 32 *b* որպէս կորոյս զչարն
 33 *αadԱԲ* զչարն / *t* չարն
 34 *d* նովին / *α չիբ* դովին ... աստուածախառն մարմնովն
 35 *abd* զմեզս
 36 *αabdԱԲ* զբարձրախառն
 37 *α* խոնարհութիւնն
 38 *ԱԲ* խառնն
 39 *α* տեսման
 40 *αabdԱԲ չիբ* անտարանումն հրեշտակացն
 41 *b* աստուածեղէն
 42 *α* փառացն որով գուշակէր
 43 *aԱԲ* խանձարուրն
 44 *α* զխոնարհածիգ / *d* զխոնարհածիգս մարմնովն
 45 *αad* աղբատութիւն / *ԵԱ* գաղբատութիւն
 46 *b* ի մէջ երբ / *α* ի մէջ բերեալ առաջնորդ զաստղն
 47 *a* *առաջնորդքեամբ
 48 *ad* աստեղբն / *ԵԱԲt* աստեղն
 49 *α* յայտնեալ / *dԱԲ* յայտնի է

տէրութիւն². երկրաւորաւքս³ գիտասցուք
զմարմինն⁴, եւ երկնաւորաւքն ծանիցուք
⁵զԱստուածութիւնն:

3 Արդ⁶ տե՛ս գի՛նչ պատմէ մեզ Մի-
քիայն⁷ ճշնորհ հոգւոյն⁹ մարգարէութեան,
թէ եւ դու, Բեթղեհեմ¹⁰, ասէ¹¹, ոչ ինչ
կրսեր¹² վիճակաց հասեր. ի Բէն ծագեսցէ
ինձ պետ ¹³եւ իշխան տանն¹⁴ Իսրայելի, եւ
ելի՛ նորա ¹⁵ի սկզբանէ աւուրց¹⁶ աշխար-
հի¹⁷: 4 «¹⁷Ի սկզբանէ»՝ զԱստուածութիւնն
¹⁸ցուցանէ, «Բեթղեհէմ»՝ զմարմինն պատ-
մէ: 5 Հրեշտակապետն ասէ. ¹⁹Ծնցի եւ
²⁰կոչեսցեն զանուն նորա Յիսուս². եւ
սաղմոսարանն ²¹երգեաց յառաջ քան զարեւ
զանուն²² նորա²: 6 Մին²³ զմարմնածին
ծնունդն պատմէ, եւ միւսն զԱստուածու-

թիւնն²⁴ ցուցանէ՝ զյառաջ²⁵ ²⁶քան զարու-
սեակ²⁷ ի Հաւրէ ծնեալ:

7 Մեք զայս ճշմարիտ հաւատս²⁸ ու-
նիմք ի սուրբ Գրոց եւ յաւրինաց եկեղեց-
ւոյ՝ առաջնորդ ²⁹կենաց ³⁰ճանապարհի առ
Աստուած, ³¹եւ ի սուրբ գիրս վարդապե-
տութեան հաւատովք: 8 Եւ մի՛ խոտորիք³²
ի ³³կարգաց իմաստութեան, մի՛ յաջ եւ մի՛-
յահեակ. զի ոչ եթէ այնպիսիք³⁴ իցեն սեր-
մանիքն³⁵, ամուլք եւ³⁶ ժանգառք³⁷, ³⁸ա-
զագունք եւ ոսնեալք³⁹, բոյսք զոր սերմա-
նեմք յանդաստանս սրտից⁴⁰ լսելեաց, ⁴¹այլ
յաստուածեղէն գրոց, ի հոգեպատում մա-
տենից. եւ քան զայս աւելի թէ ⁴²ոք սեր-
մանեսցէ զայնպիսի⁴³ սերմանիս ի լսելիս
⁴⁴լսողաց՝ այնպիսիքն նզովեալք⁴⁵ են. թէ
եւ ⁴⁶հրեշտակ ⁴⁷իցէ յերկնից՝ իբրեւ⁴⁸ զաւծ¹

1 adԱ. ամենատեսուն
2 Բ տէրութիւնն
3 α երկրաւորս
4 b գգաւրութիւն, փիս. զմարմինն
5 Ա. գաստուածութիւն / a գաստուածութիւնն որ-
պէս եւ ե
6 ad չիքարդ
7 α միմեայն / a միմեան / b միմիան / d միմեան
8 Ա. շնորհ / Բ շնորհոք (սրբագրուած) / aad
շնորհք / t շնորհն / b շնորհ մարգարէականի
հոգւոյն, եթէ դու
9 Ա. հոգւոյ
10 a բեղղեհեմ / α բեթղեհեմ / d բեթլեհեմ / ԱԲ
բեթղահեմ / t բեղղեհեմ
11 α չիքասէ
12 aԱԲ կրսեր / միւսն. կրսեր
13 b եւ իշխանն իղի (պատ.)
14 d տան / ԱԲ տանդ
15 a *իշսկբանն
16 αb չիքաւուրց
17 Տե՛ս ՄԳ՛. Ե 2. Մ՝. Բ 6:
18 αabdԱԲ սկիզբն գաստուածութիւնն [Ա. գաս-
տուածութիւն] ցուցանէ, բեղղեհեմ [α ի բեթղեհեմ,
b ի բեղղեհեմ, d բեղղահեմ, ԱԲ ի բեթղեհեմ]
19 t ի բեղղեհեմ. չիք ցուցանէ
20 αԱԲ ծնցի որդի
21 t կոչեսցի անուն նորա ֆրիստոս / a կոչեն
22 Է Մ՝. Բ 21. Գ՝. Ե 32
23 adԱԲ երգէ / b երգէր թէ յառաջ
24 α գարեւ է անուն / b էր անուն
25 Գ Մ՝. Ե 17
26 αabdԱԲ չիք մին

24 Ա. գաստուածութիւն
25 ԱԲ յառաջ / αab զի յառաջ
26 α քան զարեւ է անուն նորա ծնեալ ի հարւ. մեք
27 ad գարաւսեակ
28 d հաւատ
29 α կենացն նախապարհի որ առ աստուած
30 b նախապարհիկն որ առ աստուած եւ ընկա-
լարով գտուրք գիրս
31 α չիք եւ ի սուրբ ... յերկնաւոր ուրախութեանն
(ԽԱ. 10)
32 a խոտորիք
33 b կարգաւ ամատութեամբ մի յաջ
34 ԱԲ այսպիսիք
35 b սերմանիք
36 b չիք եւ (ժանգառք)
37 Բ ժանկառք
38 ad ազագունք եւ ոսնեալ
39 b եւ հոսնեալ / ԱԲ սինեալք, փիս. ոսնեալք
40 ԱԲ սրտի / b սրտին լսելեաց. այլ յաստուածե-
ղէն գրոց ի հոգեպատում մատենից, եւ քան
զայս աւելի թէ ոք սերմանեսցէ զայնպիսի
41 adԱԲ փիս. այլ յաստուածեղէն ... թէ ոք սերմա-
նեսցէ՛ի ունին զի որ եւ [α չիք եւ] սերմանեսցէ
[ԱԲ զի եւ որ սերմանէ]
42 d սերմանեսցէ ոք զայսպիսի
43 ԱԲ զայսպիսի
44 b խողացն այնպիսիսն նզովեալք են. եթե եւ
հրեշտակ յերկնից իցէ, իբրեւ / d լսաւոյց
45 t նզովեալ
46 d հրեշտակ երկնից է
47 aԱԲ յերկնից իցէ
48 ԱԲ իբրու

զաւձ¹ նգովեալ հողակեր, որ սուտ եւ պատիր բանիւք զպատուիրան² Արարչին փոխել կամեցաւ:

9 Բայց մեք ոչ այնպիսի պատրանս³ ձեզ մատուցանեմք, եւ զայս վկայեմք առաջի Աստուծոյ. զի նա միայն զիտէ⁴ զսրտից խորհուրդս⁵, եւ ամենայն ծածկեալք⁶ նմա յայտնի են. զի յամենայն ժամ առաջի նորա եմք⁷: 10 Եւ այժմ⁸ առաջի նորա⁹ խաւսիմք զնորա պատգամսն¹⁰, զքաջաբոյսսն¹¹ եւ զատոքսն¹² եւ զպտղաբերսն¹³ եւ զարդիւնատուսն¹⁴ եւ զշայեկանսն¹⁵ եւ զվայելելիսն¹⁶ եւ զշտեմարանալիցսն¹⁷. 18որ կարող են պարարել զձեզ, աստ մարմնաւոր պտղովն¹⁹, եւ անդ յարքայութեանն²⁰ զձեզ վայելեցուցանել²¹ յանանց²² եւ յերկնաւոր²³ ուրախութեանն²⁴: 11 Նմա փառք ամենատեառնն²⁵, որ վասն

26մերոյ կենաց մարդացաւ եւ մարդակերպ շրջեցաւ, եկեր իբրեւ զմեզ եւ արբ. 27տանջեցաւ, չարչարեցաւ, խաչեցաւ²⁸, բեւեռեցաւ, սպանաւ²⁹, թաղեցաւ, 30կենդանացաւ, յարեաւ³¹, վերացաւ եւ ել նստաւ ընդ աջմէ ծնողին³² 33Իւրոյ 34Աստուծոյ, 35եւ Հայր կենդանացոյց զամենեսեան 36որ ի նայն հաւատացին:

ԽԲ. Բայց մեզ դեռ կայ պատմել ձեզ՝ զծնունդ Աստուածորդւոյն որ³⁷ ի կուսէն. թէ զիս՛րդ³⁸ եղեւ, մի ըստ միոջէ պատմեսցուք³⁹: 2 Զի ոչ եթէ յորմէ հետէ⁴⁰ծնունդն ի կուսէն իցէ՝⁴¹յայնմ հետէ է⁴² սկիզբն⁴³ 44անսկզբանն Բանին գոյացութեան. այլ յառաջ քան⁴⁵զամենայն յաւիտեանս⁴⁶ ծնաւ ի Հաւրէ, իսկ արդ վասն մեր էջ եւ մարմնով ծնաւ ի կուսէն. այլ⁴⁷ այնր⁴⁸ ծննդոյ⁴⁹ Հաւր⁵⁰ 1որ զնայն ծնաւ՝ նա

1 d գաւձն
2 b գպատուիրանն
3 ԱԲ պատուիրանս, փ/ս. պատրանս
4 Ա. գսրտի / b գսրտին / Բ գխորհուրդս սրտի
5 a խորհուրդ
6 ԱԲ յայտնի են նմա
7 ad կամք, փ/ս. եմք
8 ԱԲ առաջի նորա գնորա պատգամն խօսիմք
9 b խաւսիմք գնորա պատգամ. խաւսիմք գփաջաբոյսն
10 ad պատգամս
11 a գփաջաբոյսն / bd գփաջաբոյսն / ԱԲ գփաջաբոյսս
12 dԱԲ գատոքս / b գատոքն
13 ԱԲ գպտղաբերս
14 ԱԲ գարդիւնատուս / t գարդիւնատուցն / b չիք գարդիւնատուսն
15 a զշահեկանսն / ԱԲ զշայեկանս [Ա. ուղղուած՝ զշահեկանս]
16 ԱԲ զվայելելիս / a զվաելուչսն / b զվայելուչսն / d զվաելելիսն
17 bԱԲ զշտեմարանալիցս
18 b որ աստ կարողն է պարարել զձեզ ըստ մարմնաւոր պտղովս
19 adԱԲ պտղով
20 d արքայութեան / Ա. յարքայութեան
21 b վայելեցուցանէ
22 d յանանցն
23 ad երկնաւոր
24 b յուրախութիւնն / ԱԲ ուրախութիւնն
25 a ամենատեառն

26 b կենաց մերոց
27 a չիք տանջեցաւ, չարչարեցաւ ... մի ըստ միոջէ պատմեսցուք (ԽԲ 1)
28 b եւ խաչեցաւ եւ
29 ԱԲ սպանաւ
30 abdԱԲ կենդանացաւ, յարեաւ [b եւ յարեաւ] եւ [ԱԲ չիք եւ] վերացաւ
31 t չիք յարեաւ
32 bd ծնաւորին
33 b աստուծոյ իւրոյ
34 Բ չիք աստուծոյ / ԱԲ աստուծոյ եւ հօր, եւ կենդանացոյց
35 abd եւ հայր կենդանացոյց զամենայն [b զամենեսին] որ ի նա [d ի նայն] հաւատան [b հաւատացին]
36 ԱԲ որ հաւատացին ի նա
37 bdԱԲ չիք որ
38 b եղեւ, պատմեսցուք մի ըստ միոջէ կարգաւ. զի
39 ad կարգեսցուք, փ/ս. պատմեսցուք
40 t ծնունդ / d չիք ծնունդն ... յայնմհետէ է
41 b յայնմհետէ առ զսկիզբն գոյութեան
42 ԱԲ միայն ունին է
43 a եւ սկիզբն
44 aadԱԲ անսկզբնականին [d անսկիզբնականին] գոյութեան
45 ad զամենայն ի հաւրէ ծնաւ [d ծնեալ]. իսկ
46 ab չիք յաւիտեանս
47 a միայն ունի այլ
48 b այնր / միւսն. այն
49 a ծննդոյն
50 ad հաւրն / bԱԲ հայրն

միայն գիտէ: 3 Իսկ երկրորդ ծնունդն² շնորհիւ³ իւրով ի մէջ մարդկան. վասն զի կեցուսցէ⁴ զմարդիկ, եւ աւրհնեացէ⁵ յառաջին անիծից⁶ անտի⁷ զերկիր ⁸եւ իւրովք աւրհնութիւնաբեր զարշապարաւքն⁹ եկեալ¹⁰ նորոգեացէ. զի ետես կորուսեալ զմարդիկ՝ ժողովեաց զցրուեալսն¹¹, եւ եգիտ զկորուսեալսն¹²:

4 Եւ յղացեալ այնուհետեւ ¹³ի Հոգւոյն սրբոյն շնորհագիւտ ¹⁴կուսին յանարանց¹⁵ յանապական արգանդին¹⁶ զորդին Աստուծոյ՝ անհասական պայմանաւ: 5 Եւ ¹⁷ըստ աւրինին ծննդականաց ծնաւ զանդրանիկն ¹⁸ի քաղաքի Դաւթի ի Բեթղեհէմ¹⁹, առ ի կատարելոյ զմարգարէականն, ²⁰թէ Դու, Բեթղեհէմ²¹ տունդ²² եփրաթայ²³, սա-

կաւաւորդ²⁴, իցե՛ս լինել ի հազարաւորսն²⁵ Յուդայ. ի Բէն ելցէ ինձ²⁶ պետ եւ իշխան Իսրայելի. եւ ելք մորա ի սկզբանէ աւուրց²⁷ յաւիտեանից աշխարհի^{28*}:

6 Տեսանե՞ս զելսն յառաջընծայս: 7 ²⁹Տեսանե՞ս եւ³⁰ զաւետիս հրեշտակացն յաւթեանս Հովուացն, թէ³¹ Ծնաւ ձեզ այսաւր փրկիչ, որ է աւծեալ³² տէր ի քաղաքի Դաւթի³³: 8 Տեսանե՞ս, որոյ³⁴ ելքն³⁵ ի սկզբանէ աշխարհի՝³⁶ այսաւր ծնաւ ասէին³⁷. զաւծելոյն՝ առ ի նշանակելոյ զմարգարէականն³⁸, թէ ³⁹Ո՛ պատմէ ի մէջ մարդկան զաւծեալ իւր⁴⁰: 9 Եւ տուեալ նշան զաւծելոյն, թէ Գտանիցե՛ք մանուկ պատեալ ի խանձարուրս եւ եղեալ ի մտուր⁴¹. այն իսկ էր յաւիտեանական⁴⁰ խորհուրդն ծածկեալ առ Աստուծոյ⁴¹, որ յայտնեցաւ երկնակեաց իշխանացն:

10 ⁴²Չորոյ անդէն իսկ⁴³ զաստուածական փառաց զերգս առեալ երկնաւոր զաւրուն՝ Հովուացն ուսուցանէին. զի մի՛ ի

1 ԵԱԲ որ գնա
2 *abad* ծնունդս
3 *abad* շնորհաւ
4 *a* աւրհնեացէ, *փիս*. կեցուսցէ
5 *a* փրկեացէ, *փիս*. օրհնեացէ
6 *aa* անիծիցն
7 *a* չի՛ք անտի
8 *a* եւ իւրով / միւսն. չի՛ք եւ
9 *a* զարշապարաւն
10 *abad* չի՛ք եկեալ
11 *d* զցրուեալս, *փիս*. զցրուեալսն
12 *ad* զկորուսեալս / *a* վերջանում է զկորուսեալսն *բառով*:
Սկսում է ց, քդ. 54բ-56ա. «Ի վարդապետութեան սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւորչի: – Եւ յղացեալ...»:
13 *g* շնորհագիւտ կուսին ի հոգւոյն սրբոյ յանարատ յանապական յարգանդէն
14 *abdԱԲ* կուսին յանարանց անապական [*d* յանարանցապական, *b* յանարանցս յանապական]
15 *t* չի՛ք յանարանց
16 *b* յարգանդին
17 *b* ըստ աւրինի ծննդական կանանց ծնեալ / *adԱԲց* ըստ աւրինակի ծննդականաց [*ad* ծննդականացն] ծնեալ
18 *d* ի քաղաքին / *b* ի քաղաքէն դաւթի բեղդէմ առ ի կատարել
19 *a* ի բեղդեմ (*յան.*) / *ԱԲ* ի բեթղահէմ / *t* ի բեղդէմ
20 *bdԱԲ* թէ եւ դու բեթղեմ [*d* բեթղահէմ, *ԱԲ* բեթղահէմ]
21 *t* բեթղեմ
22 *abg* տունդ / *dԱԲt* տուն
23 *a* եփրատա / *d* եփրաթայ

24 *b* սակաւաւորդ / *g* սակաւոր / *adԱԲt* սակաւաւոր
25 *ad* ի հազարաւորսն / միւսն. ի հազարաւորս
26 *b* չի՛ք ինձ
27 *g* աւուրցն
28 *adg* չի՛ք աշխարհի
* **Մէջ. Ե 2**
29 *b* տես եւ զաւետիս
30 *ad* չի՛ք եւ
31 *b* եթէ / *ԱԲ* չի՛ք թէ
32 *d* որ է ծնեալ
33 *bd* չի՛ք դաւթի
Է Ղ.՝. Բ 11
34 *ԱԲ* որ
35 *abdԱԲց* ելքն / *t* ելք
36 *g* չի՛ք աշխարհի
37 *b* ասն
38 *d* զմարգարէական
39 *g* ո՞վ պատմեցէ
Թ Ը.՝. Գ 13
Կ Ղ.՝. Բ 12
40 *g* յաւիտեանից
41 *b* առ ի յաստուծոյ / *g* առ աստուած
42 *ad* որոց / *g* զորոյ եւ
43 *abdԱԲց* անդէն իսկ / *t* չի՛ք իսկ

մարոյն ¹եւ ի պատանացն արհամարհեալ
²հովուացն կարծիցի: 11 Եւ փութացեալ
այնուհետեւ հովուացն՝ հասեալ գտանէին³
զմանուկն⁴ ըստ նշանակելոյ հրեշտակին.
որ ոչ միայն մաւտաւորացն⁵, այլ եւ բա-
ցականացն⁶ արեւելեաց⁷ ⁸աստղանշան ծա-
նաւթ⁹ գտեալ: 12 ¹⁰Անդ էր այնուհետեւ
¹¹քննելի հոգեպատում մատեանքն մար-
գարէականք, թէ Մանուկ ¹²ծնաւ մեր, եւ¹³
որդի¹⁴ տուաւ մեզ, որոյ իշխանութիւն
¹⁵իւր է¹⁶ ի վերայ ուսոց իւրոց. եւ անուն
կոչեցաւ նմա հրեշտակ մեծի խորհրդոյ,
սփանչելի խորհրդակից¹⁷, Աստուած հզար,
իշխան¹⁸ հայր հանդերձելոյ աշխարհիւն¹⁹:

13 *Տեսանե՞ս, ²⁰զի եւ որդի եւ իշխան
եւ հրեշտակ եւ խորհրդակից եւ Աստուած
հզար եւ հայր հանդերձելոյ աշխարհին²¹
զայսաւրածին մանուկն նշանակէ:* 14 *Քան-*

*զի եւ²² ²³է իսկ որդի. ²⁴վասն զի զաւրու-
թիւն Աստուծոյ է, խորհրդակից²⁵ եւ Աս-
տուած հզար, որով եւ յաւիտեանքն²⁶
հաստատեցան:* 15 *Եւ մանուկ՝ զի ²⁷այսաւր
²⁸ի սուրբ կուսէն ծնաւ ի Բեթղեհէմ. որ
եւ²⁹ յառաջապատում իսկ ³⁰ասէ, թէ³¹ Տէր
ասաց ցիս, որդի իմ ես դու, եւ³² ես այսաւր
ծնայ զքեզ³³. եւ հայր հանդերձելոյ աշխար-
հին՝ զի³³ զհնացեալ եւ զմահակուլ³⁴ աշ-
խարհս³⁵ ըստ առաջին հողածին մարդոյն՝
³⁶երկրորդ մարդն կուսածին եկեալ յերկ-
նից նորոգիցէ³⁷: 16 Եւ իշխան՝ քանզի գա-
ւազան բղխեալ³⁸ յարմատոյն Յեսսեայ³⁹, ա-
սէ Եսայի, եւ ծաղիկ ի շառաւեղաց⁴⁰ ան-
տի⁴¹ զծնունդ ⁴²դստերն ⁴³Դաւթի. ⁴⁴ապա
եւ յաթոռն Դաւթի նստցի, եւ զարքայու-
թիւն⁴⁵ նորա յաջողեացէ⁴⁶:*

1 ad եւ պատանացն [d ի պատանացն] արհամար-
հելի հովուացն լինիցի. եւ / g եւ պատատա-
նացն
2 bg հովուացն կարծիցի / ԱԲ կարծիցի հո-
վուացն / t չիբ հովուացն
3 ԱԲ գտանեմ
4 a մանուկ
5 ց մաւտաւորաց / b մաւտականացն
6 ԱԲ բացական / g բացականաց / a բացակա-
նացն
7 d երեւելեաց, փիւ. արեւելեաց
8 a չիբ աստղանշան / bԱԲց աստղանշան ծանաւթ
գտեալ
9 dt չիբ ծանօթ
10 ց անդէն այնուհետեւ քննել ի հոգեպատումն
մատեանք
11 b եւ քննել ի հոգեպատում մատեանս մարգա-
րէականս եթէ / ԱԲ քննել ի հոգեպատում մա-
տեանսն մարգարէականս
12 adg ծնաւ մեզ որդի [a որդիի]
13 b չիբ եւ
14 ց չիբ որդի
15 b իւր է / ԱԲt չիբ իւր
16 adg չիբ է
17 ց խորհրդոյ, փիւ. խորհրդակից
18 b չիբ իշխան
19 b աշխարհիս
20 Է. Թ. 6
21 bdg զի որդի
22 b աշխարհիս

22 ad չիբ եւ
23 abdg է իսկ / ԱԲt էր իսկ
24 b քանզի, փիւ. վասն զի
25 abdԱԲց եւ խորհրդակից
26 b յաւիտեանք
27 abdԱԲց այսաւր ի սուրբ կուսէն [Ա ի կուսէն] ի
բեղղեմ [d ի բեթղեհէմ, b եւ ի բեղղեհէմ, ԱԲ ի
բեթղեհէմ] ծնաւ, [bԱԲ ծնեալ] որ եւ [ԱԲ որով
եւ]
28 t չիբ ի սուրբ կուսէն
29 t չիբ եւ
30 ց ասէ, թէ / bdԱԲt է, a եր, փիւ. ասէ
31 b չիբ թէ / a եւ, փիւ. թէ
32 d չիբ եւ
33 Է Ս. Դ. Բ. 7
33 b չիբ զի
34 a զմահացու, փիւ. զմահակուլ
35 ց աշխարհն
36 b երկրորդն կուսածին յերկնից եկեալ
37 t նորոգեացէ
38 a բխեալ
39 a յեսսայ
40 Ա ի շառաւեղէ / Բ ի շառաւիղէ
41 Է. Թ. Ժ. 1
41 d զծնունդն / ԱԲ ծնունդ դստեր դարթի [Ա դոթի]
/ g որ զծնունդ դստեր դարթայ նշանակէ
42 b դստեր դարթի
43 ad դարթի [d դարթայ] ասէ / t դարթայ
44 ց չիբ ապա եւ
45 a զարքայութիւնն
46 ց աջողեացէ

ԽԳ. Որով եկեալ Հասին աւուրքն, զոր մարգարէն յառաջագոյն սահմանեաց. Ահա աւուրք գան, ասէ Տէր, հաստատեցից չգրանս իմ բարի՝ զոր խաւսեցայ² ի վերայ տանն Իսրայելի եւ ի վերայ տանն Յուդայ: 2 Յաւուրսն³ յայնոսիկ եւ ի ժամանակին յայնմիկ ծագեցից Դաւթի ծագումն արդարութեան, որ⁴ առնիցէ իրաւունս եւ արդարութիւն յերկրի՞: 3 ⁵Վասն որոյ եւ անդէն⁶ ասէ⁷. Դա՛րձ, Յակոբ⁸, եւ բուտն հար զմեանէ, ընդ ծագումն առաջին⁹ լուտոյ նորա. մի՛ տար այլում զփառս քո, եւ մի՛ գաւգուտ¹⁰ քո ազգի աւտարտուոյ¹¹:

4 Իսկ¹² այլ¹³ մարգարէ¹⁴ 15 յայտնագոյն իսկ վճիռ¹⁶ տայ, թէ¹⁷ Յաւուր¹⁸ յայնմիկ կանգնեցից զիտրանն Դաւթի, ¹⁹զանկեալն կանգնեցից²⁰, եւ զկործանեալս²¹ նորա եւ զատակեալս²² նորա ²³վերստին

²⁴կանգնեցից, եւ շինեցից զնա ըստ աւուրցն յաւիտենից. որպէս զի խնդրեսցեն զիս մնացորդ մարդկան եւ ամենայն հեթանոս²⁵, յորոց²⁶ վերայ կոչեցեալ է անուն իմ, ասէ ²⁷Տէր²⁷: 5 Որ առնէ զայս՝ ²⁸յայտնի է ²⁹ի սկզբանէ յաւիտեանց, քանզի յառաջագոյն խոստացեալ Դաւթի³⁰ ասէ, թէ³¹ Ի պտղոյ յորովայն³² քունմէ³³ նստուցից յաթոռ քո՝ բարձրացուցեալ³⁴ քան զամենայն թագաւորս երկրի, հաստատեալ³⁵ զաթոռ նորա ըստ ³⁶աւուրցն երկնից, իբրեւ զարեգակն առաջի ³⁷իմ, ³⁸իբրեւ զլուսին³⁹, զի հաստատեալ է⁴⁰ յաւուս⁴⁰:

6 Նա եկեալ, ⁴¹Որոյ ⁴²իւրն է թագաւորութիւն, եւ նա է յոյս հեթանոսաց⁴², որպէս ⁴³եւ պատմեացն Մովսէս, եւ յարուցեալ թագաւոր⁴⁴ համաշխարհական, զամենայն ազգս հնագանդելով, եւ ⁴⁵զթագաւորութիւն իւր ⁴⁶ազգի այլում ոչ փոխեալ⁴⁷, ըստ ա-

1 *abdUf* գրանն [b գրան, g գրանս] իմ բարի [a բարի] / t գրանս իմ ի բարիս
 2 a խաւսեցաւ
 3 d յաւուրս
 4 d եւ, փխ. որ
 5 ԼԳԵ. ԼԳ 14-15
 6 ad չի՛ վասն որոյ
 7 g չի՛ անդէն
 8 b ասէր
 9 g յակովբ
 10 adg առաջի
 11 b գաւգուտս
 12 a աւտարի
 13 ԲԳ. Գ 2-3
 14 adUf չի՛ իսկ
 15 b այլո
 16 ad մարգարեն
 17 b չի՛ յայտնագոյն իսկ
 18 d զնիռ
 19 b եթէ
 20 a յաւուրն
 21 g զանկեալն եւ զկործանեալն վերստին կանգնեցից եւ շինեցից զնա ըստ / ad եւ կանգնեցից զկործանեալն [d զկործանեալս] / Uf զանկեալն [U զանգեալն] եւ զկործանեալն եւ զատակեալս
 22 b չի՛ կանգնեցից
 23 b զկործանեալ
 24 a զատակեալս / b զատակեալ
 25 abd վերստին կանգնեցից [d կանկնեցից] եւ շինեցից զնա

24 t շինեցից եւ կանգնեցից զնա
 25 abdUf ազգի, փխ. հեթանոս
 26 bdUf յորոց
 27 a տէր ամենակալ, որ
 28 ԼԳ. Թ 11-12
 29 Uf յայտնի է [g չի՛ է] ի յաւիտեանց
 30 abd չի՛ ի սկզբանէ
 31 adg դաւթայ
 32 adUf չի՛ բէ
 33 g որովայն / b որովայնի
 34 b չի՛ քունմէ
 35 aUf բարձրացուցանել
 36 bUf հաստատել
 37 a աւուրց կենացն երկնից / dg աւուրց
 38 Uf իմ, որպէս լուսին
 39 ad եւ [a չի՛ եւ] որպէս լուսին հաստատեալ յաւուս / g եւ իբրեւ
 40 b լուսին
 41 b չի՛ է
 42 ԲԳ. Գ 28, 30, 37-38, ՃԼԸ 11
 43 ad որոյ իւրն է [d է], եւ է [d է] յոյս
 44 b իւր էր եւ է լոյս հեթանոսաց / g իւր է թագաւորութիւնն եւ է
 45 ԾԳ. Խ Թ 10
 46 adg չի՛ եւ (պատմեացն) / Uf եւ պատմեաց
 47 g թագաւորն
 48 abd թագաւորութիւն / g թագաւորութիւնն / Uf զթագաւորութիւն նորա այլում ազգի ոչ
 49 b այլում ազգի
 50 g տացի, փխ. փոխեալ

սացելոյն ¹Դանիելի: 7 ²Նա եւ Դաւթի իսկ, որոյ ³որդի անուանեցաւ Քրիստոս, բղխեալ⁴ ի սրտէ ⁵Հոգեպատում բարբառով⁶ մարգարէին, զհանգամանս թագաւորին⁷ յայտ արարեալ⁸. նախ՝ թէ⁹ Գեղեցիկ է քան զամենայն որդիս մարդկան, եւ շնորհս¹⁰ սփռէ ի շրթանց իւրոց¹¹. եւ¹² գեղեցիկ ոչ զկերպարանացն¹³, այլ¹⁴ զանզուգական¹⁵ փառացն ասէ¹⁶: 8 եւ դարձեալ՝ թէ¹⁷ Ա՛ծ գտուր քո¹⁸ ընդ մէջ քո¹⁹, հզաւր, զի վայելէ²⁰ նշմարտութեան քոմ²¹: 9 Ապա յետ այնորիկ²² ²³միանգամայն իսկ²⁴ վճիռ տայ, թէ²⁵ Աթոռ քո, Աստուած, յաւիտեանս յաւիտենից, գաւազան ուղղութեան՝ գաւազան արեւոյութեան քոյ՞. եւ նշանակէ, թէ

աւծեալն է ²⁶այն, ²⁷զոր եւ ինքն իսկ մարգարէն զմուտս²⁸ աւծելոյն երգէր²⁹ ³⁰ասելովն, թէ³¹ Վասն այսորիկ ասծ զքեզ Աստուած Աստուած քո ³²իւղով ուրախութեան առաւել քան զընկերս³³ քո՞:

10 ³⁴Տեսանե՞ս, զի³⁵ յառաջագոյն ծանուցեալ տեսող³⁶ մարգարէին³⁷ Հոգւովն³⁸ սրբով, թէ³⁹ միածին Որդին Աստուծոյ աթոռակից⁴⁰ ⁴¹Հաւր սիրելին՝ եղեւ որդի ⁴²Դաւթի, եւ բարձրացուցանել⁴³ զաթոռնորա յաւիտենական⁴⁴: 11 ⁴⁵Որպէս եւ ⁴⁶ասէն. Յառաջագոյն տեսանէի զՏէր⁴⁷ առաջի իմ ⁴⁸յամենայն ⁴⁹ժամ, եւ ընդ աջմէ ⁵⁰իմմէ՛.

Չ Հմմտ. Գ. Թ. Բ 44:

- 1 b դանիելի, որ վասն դարթին
- 2 adԱբց որ եւ [փ/ս. նաեւ] վասն դարթի [g դարթայ]
- 3 b որդին իսկ / adԱբց որդին [a որդիւն]
- 4 a բխեալ (յան.)
- 5 g հոգեպատում մարգարէին բարբառելով զհանգամանս / b հոգեպատումն
- 6 aԱԲ բարբառոյ
- 7 b բազաւորէն
- 8 g յայտ արար
- 9 abd եթէ
- 10 b շնորհ
- 11 b քոց, g նորա, փ/ս. իւրոց
- ՞ Ս. Գ. Բ 3
- 12 ad չիբ եւ
- 13 ad զկերպարանաց
- 14 g ասէ, այլ
- 15 d այլ սայ զգուգական / b զգուգական
- 16 g չիբ ասէ
- 17 b եթէ
- 18 ԱԲ չիբ քո (ընդ)
- 19 g չիբ քո (հզօր)
- 20 a վաել ե
- 21 g քո
- Է Ս. Գ. Բ 4
- 22 bԱԲ այսորիկ
- 23 adԱԲ զմիանգամայն իսկ [d չիբ իսկ] զվնիոն [d վնիոն, Ա զվնիոն, Բ զվնիոն] տայ / b չիբ միանգամայն
- 24 t չիբ իսկ
- 25 b եթէ
- Ը Ս. Գ. Բ 7

- 26 adԱբց այն զոր եւ [a այն զի եւ] ինքն եւ մարգարէն
- 27 b զոր ինքն եւ մարգարէն
- 28 g գմուտ
- 29 abdԱբց երգէին
- 30 d ասելով եթէ
- 31 ԱԲ չիբ եթէ
- 32 Ա եւղով / d իւղով / b չիբ իւղով ուրախութեան
- 33 Ա զընկերս (յան.)
- Դ Ս. Գ. Բ 8
- 34 ac չիբ տեսանես զի յառաջագոյն ... եւ անդ (ԽԳ 12)
ac-ում պակաս այս հատուածը d-ն ունի, ուստի եւ d-ն չէ կարող ac-ից ընդօրինակուած լինել: Այստեղ սկսում է g, թղ. 79^ա, նոր հատուած. «ուրբորդ աւուրն սացեալ՝ սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւորչի ի թլփատութիւնն տեսան: - Տեսանես յառաջագոյն...»:
- 35 bdeg² չիբ զի
- 36 dԱԲ տեսանող
- 37 g մարգարէիցն
- 38 d հոգով (յան.)
- 39 b եթէ
- 40 dgg² աթոռակիցն
- 41 bdeg² հաւր իւրոյ սիրելին
- 42 ԱԲ դարթի [Ա դօթի] առ ի բարձրացուցանել
- 43 d եւ բարձրացուցեալ
- 44 dԱԲ յաւիտեան
- 45 g² որպէս ասէն թէ / b որպէս եւ գրեալ է եթէ յառաջագոյն
- 46 dg ասէն իսկ, թէ յառաջագոյն / ԱԲ ասէ իսկ
- 47 bdԱբց² գտեր / at գտերն
- 48 d չիբ յամենայն ժամ
- 49 b ժամ, զի էր ընդ աջմէ իմմէ զի մի սասանեցայց. զոր եւ մարգարէն գիտեր, զի երդմամբ d իմէ. զիտեր մարգարէն հոգովն էթ երդմամբ
- Ե Ս. Գ. Բ 8

¹զոր ²եւ ³գիտէ, զի երդամամբ երդուաւ նմա Աստուած՝ ի պտղոյ յորովայնէ⁴ նորա նստուցանել յաթոռ նորա. որում եւ աւրինականքն⁵ իսկ վկայէին⁶, թէ⁷ Յազգէ Տիարքի եւ Յի Բեթղահեմ գեղջէ¹⁰ գայ Գրիստոսն¹¹։

12 ¹²Եւ անդ¹³ նա ոչ միայն¹⁴ ¹⁵յառաջագոյն գուշակելոցն¹⁶, այլ եւ առ ժամայն նշանաւ¹⁷ մոզուցն եկելոց¹⁸ թագաւոր ճանաչէր¹⁹. որք եւ ասէին. ²⁰Ո՞ր է որ ծնաւ արքայն Հրէիցք. եւ տեղեկացեալ ²¹ի դպրացն՝ Հասանէին ուր էր մանուկն. ²²որում եւ երկրպագեալ եւ պատարագս մատուցեալ, եւ միանգամայն²³ տիրագէտ եւ²⁴ հրեշտակածանաւթ եղեալ ²⁵դարձան։

ԽԴ. եւ իբրեւ լցան աւուրք ուր թլփատել զնա՝ եւ²⁶ կոչեցաւ անունն նորա Յիսուս, որ կոչեցեալ²⁷ էր ի հրեշտակէն, մինչ չեւ յղացեալ էր զնա²⁸ յորովայնի²⁹։ 2 ³⁰Զոր եւ ³⁰ասէ մարգարէն³¹, թէ³² Մինչ չեւ ստեղծեալ էր³³ զքեզ ³⁴յորովայնի՝ գիտեմ զքեզ, եւ ³⁵մինչ չեւ ելեալ³⁶ էիր յարգանդէ՝ սրբեցի զքեզք. ³⁷եւ այս ի Տէրն իսկ թարգմանի³⁸, թէ Զոր հայր սրբեաց եւ առաքեաց յաշխարհ³⁹։ 3 ⁴⁰Իսկ այլ մարգարէ, թէ⁴⁰ Յարգանդէ կարդաց⁴¹ զիս Տէր⁴², եւ յորովայնէ մաւր իմոյ ⁴³կոչեաց զանունն իմն։

4 ⁴⁴Եւ արդ՝ զու տե՛ս զճշմարիտ կերպարանս⁴⁴ բերեալ⁴⁵ ի սուրբ⁴⁶ կուսէն, եւ ոչ առ աշաւք ինչ տեսիլ։ 5 ⁴⁷Զի ⁴⁸սկիզբն առնու անսկզբնականն. եւ աւուրքք⁴⁹ ⁵⁰Համարեալ՝ ութաւրեայ¹ թլփատի յառաջ

1 ԱՅ գոր մարգարէն եւ եթ գիտէր զի
2 ց եւ մարգարէ էր եւ գիտէր թէ
3 ց՝ գիտէր թէ երդամամբ
4 ԵԱԲ յորովայնէ / *adt* որովայնէ
5 *d* *արիւնակնմն / *bgg*² արիւնակնմն
6 ց՝ վկայեմ
7 Ե եթէ
8 *d* դարքի ի բեղդէի / ԱՅ դարքի եւ ի բեթղահեմ / *b* դարքի եւ ի բեղդէմ / *agt* դարքայ
9 ցց՝ ի բեղդեմ գեղջէ գալոց է [ց՝ գայ]
10 Ա. գեղջէ
11 ց Գրիստոս
՝՝ Յ՝՝՝. Լ՝ 42
12 ԱՅ² եւ արդ նա
13 *ad* իսկ, *ի/ս*. եւ անդ
14 ց՝ *չի/բ* միայն
15 ց գուշակելոցն յառաջագոյն
16 ց՝ գուշակելովն
17 *a* նշանակաւ
18 ց՝ *չի/բ* եկելոց
19 *b* գրագաւորն նանաչէին / ԱՅ² նանաչիր
20 ցց՝ ուր է [a ե] նորածին արքայն
Է՝ Մ՝՝՝. Բ՝ 2
21 Ե ի դպրացն հարցանէին ո՞ր է մանուկն
22 ց որում երկիր պագեալ մատուցին պատարագս. եւ միայն տիրագէտ եւ / *abdg*² որում երկիր պագեալ մատուցանէին [*bdg*² եւ մատուցեալ] զպատարագս [*bdg*² պատարագս] եւ / ԱՅ որում երկիր պագեալ [Բ՝ երկրպագեալ]
23 ց՝ եւ միանգամ
24 ց՝ *չի/բ* եւ (հրեշտակածանաւթ)
25 ց՝ դարձան: Վերջանում է այս բառերով. «ընդ որս եւ մեք երկրպագելով փառաւորեսցուք *զծնիցեալն յաւիտ. ամէն»:

26 *adԱԲց չի/բ* եւ (կոչեցաւ)
27 ԱՅ որ կոչեցեալն
28 *d չի/բ* զնա
29 ց յորովայնին
Գ՝ Ղ.՝.Կ. Բ՝ 21
30 *abdԱԲց* ասե [ԵԱՅ ասէր] իսկ
31 ԱՅ մարգարէին
32 Ե եթէ
33 Ե *չի/բ* էր
34 *adԱԲց* յորովայնի / *t* յորովայնէ / *b չի/բ* յորովայնի՝ գիտեմ զքեզ
35 *ad* մինչչեւ լեալ [*d* եղեալ] եիր յարգանդի [*d* յարգանդէ]
36 Ե եղեալ
Դ՝ Լ՝՝՝. Լ՝ 5
37 ց Բարգմանի, որպէս եւ ինմն իսկ ասաց թէ գոր
38 ԱՅ Բարգմանի
39 ց *չի/բ* յաշխարհ
Ե՝ Յ՝՝՝. Ժ՝ 36
40 Ե եթէ
41 *d* խնդրեաց, *ի/ս*. կարդաց
42 *a չի/բ* տէր
43 *a* կոչեաց զիս. եւ
Զ՝ Լ՝. Խ՝Թ՝ 1
44 *bd* կերպարանսն
45 *abg չի/բ* բերեալ
46 ԱՅ ի սրբոյ
47 *t* զի եւ սկիզբն էառ եւ անուանս անսկզբնականն
48 Ե սկիզբն անուան սկզբնական. եւ
49 ց եւ աւուրքք / միւսն. աւուրք
50 ԱՅ համարեալ թլփատի ութորեայ յառաջ

քան զարուեսակ² որդին, աւետեաւք խոստացեալ զաւակն³ Աբրահամու. որով աւրհնին⁴ ամենայն ազգք ⁵երկրի. ⁶որպէս եւ Քրիստոսի Յիսուսի թլփատելն առ ի կատարելոյ զաւետիս հարցն, ⁷որոյ Մտեալ, ասէ, ընդ արիմաւֆ⁸, զի զարիմաւորսն փրկեսցէ⁹, ¹⁰զի եւ մեք գորդեգրութիւն ընկալցուիմ¹⁰:

⁶ ¹¹Արդ՝ ¹²անընկալ եղեալ՝ այնուհետեւ որդին ¹³Դաւթի հալածի յեգիպտոս, առ ի կատարելոյ զայն, ¹⁴թէ Յերկրէն ¹⁵եգիպտացւոց կոչեցից գորդի իմ¹⁵: ⁷ Քանզի յառաջագոյն սահմանեալ Աստուծոյ ամենագիտի¹⁶ հոգեկիր մարգարէիւքն իւրովք¹⁷, ¹⁸թէ ո՛րպիսի համբերութիւնս¹⁸ միածին ¹⁹Որդին իւր²⁰ ի Հրէաստանեացն²¹ եկեալ կրիցէ: ⁸ Որպէս եւ Պետրոս յառաքե-

լագործ մատենին ասէ, ²²թէ Աստուած որպէս յառաջագոյն պատմեաց ի բերանոյ ամենայն մարգարէից²³ զչարչարելն²⁴ Քրիստոսի իւրոյ՝ նոյնպէս եւ կատարեաց²⁵. ²⁶զոր եւ²⁵ Տէրն իսկ ասէր, ²⁷թէ²⁶ եկի կատարել²⁷ զաւրեմսն եւ զմարգարէս²⁷:

ԽԵ. ²⁸Կոչեցեալ ապա²⁹ ³⁰յեգիպտոսէ՝ ³¹գայ անցանէ ի Նազարէթ, ի կարծեալ³² հայրենիսն ³³իւր ³⁴ըստ մարմնոյ. ³⁵աճէ եւ զարգանայ հասակաւ, ³⁶ըստ աւրինակի մարդկան որդին³⁵ մարդոյ. ³⁷անսայ եւ Իսրայելական ազգին՝ ³⁸զի ինքնակամ ³⁹զիմեսցեն ի բացեալ աղբիւրն կենաց: ⁴⁰ Քանզի զնմանէ իսկ³⁷ գուշակէ³⁸ սաղմոսանուագն, ⁴¹թէ Աղբիւրն³⁹ ⁴²կոչեմաց ի քէն է: ⁴³ Չոր եւ Փրկիչն յայտ ⁴⁴արարեալ սամարացի կնոջն ասելով⁴². ⁴⁵Թէ գիտէիր դու զպարգեսն Աստուծոյ, եւ ո՛վ է, որ⁴³ ⁴⁴ասէդ ցեֆ, թէ տուր ինձ ըմպել⁴⁵ դու ար-

1 *abdԱԲց* ուրարեայ / *t* ուր
 2 *adg* զարուեսակ
 3 *aԱ* զաւակ
 4 *abd* արիմնին
 5 *ad* երկրի, թլփատեցաւ առ ի կատարելոյ զաւետիս
 6 *bԱԲց* որպէս եւ [*g չիբ* եւ] յի քի (*պատ.*) թլփատելն / *adt* որպէս զի
 7 *ad* որ եւ մտեալ / *t* որով մտեալ
 8 *adg* ընդ արիմաւֆն
 9 *g* ապրեցուցէ, *փ/ս.* փրկեսցէ
 10 *abdԲց* զի մեք
 11 *Գ. Գ. 4-5*
 12 *g չիբ* արդ անընկալ ... օրինակեալ տպաւորէր (*ԽԵ 12*) / *adԱԲ չիբ* արդ / *t* արդ ընկալեալ այնուհետեւ / *b* արդ անընկալ լի լեալ որդին
 13 *ad* անընկալ եղեալ այնուհետեւ որդին դարբի՝ հալածի յեգիպտոս / *ԱԲ* այնուհետեւ ընկալեալ [*Ա* ընկալեալ]
 14 *bԱԲ* դարբայ հալածանս [*b չիբ* հալածանս] հալածի յեգիպտոս
 15 *ad* թե յեգիպտոսէ / *b* եթէ
 16 *b* եգիպտացւոց կատարեցից գուլտ իմ. քանզի
 17 *Մ. Գ. 15*
 18 *a* ամենագիտին
 19 *b չիբ* իւրովք
 20 *a* համբերութիւն
 21 *b* որդին եկեալ ի հրէաստանեացն կրիցէ
 22 *ԱԲ չիբ* իւր
 23 *d* ի հրէաստանեաց / *ԱԲ* ի հրէիցն

22 *b* եթէ / *a չիբ* թէ / *d չիբ* թէ աստուած որպէս (*բաց տեղ է թողած, ուրեմն օրինակում անընթեռնի*)
 23 *ԱԲ* մարգարէիցն
 24 *b* զչարչարել
 25 *Գ. Գ. 18*
 26 *b չիբ* եւ (տէրն)
 27 *b* եթէ / *ad չիբ* թէ
 28 *t* ի կատարել / *a* կատարեալ
 29 *Մ. Գ. 17*
 30 *adԱԲ* կոչեցեալ / *bt* կոչեալ / *b* ապա կոչեալ
 31 *ԱԲ* ասէ, *փ/ս.* ապա
 32 *abdԱԲ* յեգիպտոսէ՝ գայ անցանէ ի նազարեթ
 33 *t չիբ* գայ անցանէ
 34 *abd* ի կարծեալ / *ԱԲ* ի կարծեցեալ
 35 *b* իւր. ըստ
 36 *ԱԲ* ըստ մարմնոյն
 37 *ԱԲ* որդի
 38 *abdԱԲ* դիմեսցեն. բայց [*ԱԲ* արդ, *b* եւ, *փ/ս.* բայց] եկեալ աղբիւրն կենաց
 39 *t չիբ* իսկ
 40 *abdԱԲ* նշանակէ, *փ/ս.* գուշակէ
 41 *abdԱԲ* աղբիւր
 42 *a* կենաց քի (*պատ.*) *b*
 43 *Մ. Գ. 10*
 44 *ad* արար սամարիտ
 45 *bd* ասելովն
 46 *a չիբ* որ
 47 *abdԱԲ* ասէդ [*a* ասեդ, *b* ասերդ] ցեֆ / *t* ասէ
 48 *Ա* ըմբել

դեաւ¹ ինդրէիք ի նմանէ, եւ տայր քեզ զչուր կենդանի²:

⁴ Որոյ ապա² ի լնուլ ամացն իւրոց³ երկոտասանից⁴ ելեալ⁵ յԵրուսաղէմ, եւ ընդ վարդապետս աւրինացն բանս⁶ ՚ի կիրարկեալ⁸ եւ զարմացուցեալ զամենեսեան⁹, առ ի կատարելոյ զմարգարէականն, ¹⁰ թէ Ահաւասիկ¹¹ ի միտ աոցէ մանուկ իմ, վերասցի եւ բարձրասցի եւ փառաւորեսցի յոյժ¹²: ⁵ Զի թէպէտ եւ¹² խոնարհեցաւ Աստուածութիւնն յերկնից՝ սակայն յերկրակեաց¹³ ի ներքնոցս ¹⁴ բարձրացեալ ճանաչի¹⁵: ⁶ Ի միտ առեալ, ¹⁶ զի թէպէտ եւ խոնարհութեամբ էջ՝ սակայն ¹⁷ ինքնաբուն իւրոց¹⁸ փառացն զաւրութեամբ վերացեալ¹⁹, ըստ յառաջագուշակ տեսողութեան մարգարէին, թէ Վերասցի եւ բարձրասցի եւ փառաւորեսցի²⁰: ⁷ Իբրեւ²⁰ զի ²¹ ոչ ինչ է²² նա կարաւտ փառաց, այլ յետ իւրով²³ կամաւք զիւր կամս կատարելոյ համբերա-

տար իշխանութեամբն²⁴, ²⁵ ոչ եկամտաւ²⁶ ինչ, այլ բնական փառաւքն վերացեալ ²⁷ ճանաչէր ²⁸ երկնաւոր զաւրուն²⁹, ըստ այնմ որ ասէն, թէ³⁰ Համբարձաւ Աստուած աւրինութեամբ³¹, ³² եւ Տէր մեր ձայնի³³ փողոյ՞:

⁸ Իսկ փողն միթէ³⁴ ³⁵ եղջիւր ինչ գոչիցէ, ³⁶ փքոցուռոյց ³⁷ լնդովք, թռալիւր աւգով փողիցն ³⁸ այտմամբ. այլ ³⁹ աստուածաքանչ աւետեաւքն⁴⁰ զամենայն գոչել եւ լցուցանել, թէ Ահա Աստուած, ահա Տէր⁴¹: ⁹ Զի եւ ⁴¹ ճանապարհս քարոզութեան կենսաբեր նորա վարդապետութեանն արասցեն, եւ զնա ի միտ առեալ ծանիցեն, թէ Ահա Տէր, որում սպասեալ⁴² ⁴³ սմա. ցնծասցուի⁴⁴ եւ ուրախ լիցուի⁴⁵ ի փրկութեան մերում⁴⁶: ¹⁰ Որ⁴⁶ նովիմբ⁴⁷

1 d արդեւ (յամ.)
 2 Յ՝ՎԷ՝Գ՝ 10
 3 b չի՛ր ապա
 4 abԱԲ չի՛ր իւրոց
 5 a երկոյտասանիցն / d երկոյտասանից
 6 Բ եկեալ, փ/ս. ելեալ
 7 b բան
 8 ԱԲ ի կիր առեալ
 9 ad արկանել
 10 ԱԲ գամենեսին
 11 a եթե աւասիկ
 12 dԱԲ ահաւաղիկ
 13 Լ՝՝՝՝՝ 13
 14 b չի՛ր եւ
 15 b յերկրակեց
 16 b բարձրացեալ ի միտ առեալ ճանաչի. զի
 17 d ճանաչիս
 18 ԱԲ եւ զի թէպէտ եւ / ad չի՛ր եւ
 19 b յինմարուն իւրոյ
 20 a իւրայ / dԱԲ իւրայոյ
 21 b բարձրացի, փ/ս. վերացեալ
 22 Լ՝՝՝՝՝ 13
 23 t եւ, փ/ս. իբրեւ
 24 b ոչինչ կարաւտ էր փառաց, այլ որպէս ըստ իւրոց կամաց զիւր կամսն
 25 ad չի՛ր է
 26 ad յետ իւրոյ

24 ԱԲ իշխանութեամբ / ad իշխանութեանն
 25 abd ոչ եկամտաւ ինչ
 26 ԱԲ եկամուտ
 27 ԱԲ ճանաչիւր երկնաւոր գորուն
 28 t երկնաւոր գորութիւն / ad երկնաւորն զաւրաւորն, ըստ
 29 b զաւրուն
 30 ad չի՛ր թէ
 31 Ա օրինութեամբն
 32 d եւ տէր ի ձայն
 33 ԱԲ ի ձայն
 34 Ս՝՝՝՝՝ Խ՝՝՝ 6
 35 b չի՛ր միթէ
 36 d եղջիւր ինչ գոյր, փքոցուռոյց
 37 b *փքոց ցուռոց ընդովն
 38 ԱԲ լնդով / a լնդաւնն թելաղիւր աւղովն / d լնդաւնն, թուաւ աւղովն
 39 d այտմամբ, այլասմանչ
 40 b աստուածասմանց աւետեալն գոչել եւ լցուցանել զամենայն, թէ
 41 ԱԲ աւետեով / a աւետիւնն
 42 Լ՝՝՝՝՝ Խ՝՝ 10
 43 b զճանապարհս քարոզութեանն / ԱԲ ճանապարհ արասցեն կենսաբեր վարդապետութեանն նորա եւ զնա
 44 d սպասեալի
 45 ad չի՛ր սմա ցնծասցուի
 46 b չի՛ր ցնծասցուի
 47 b եղիցուի
 48 Լ՝՝՝՝՝ Ի՝՝ 9
 49 b եւ, փ/ս. որ
 50 abdԱԲ նովիմբ / t նովին

1ճանապարհք քարոզութեան² բացեալ ³իւրեանց կենացն լուսոյ⁴ բարեաց⁵ հանգստեան, եւ ի միտ առեալ ծանիցեն, ⁶թէ ընդ նմա յարքայութիւնն⁷ վերացեալ, լուսեղէն ⁸յարկացն ⁹բնակութեան ¹⁰լինիցին բնակիչք. ¹¹հաւանեացին լսել¹², ի միտ առնուլ, աշխնքն է ճանաչել¹³ զնա տիեզերաց. որպէս եւ սաղմոսարանն ասէ, ¹⁴թէ Յիշեսցեն¹⁵ եւ դարձցին առ Տէր¹⁶ ամենայն ծագք երկրի¹⁷:

11 ¹⁷Եւ վերանալն եւ բարձրանալն՝ զի էջ ի խոնարհութիւն խոնարհ ¹⁸մարմնովն. ¹⁹վասն այնորիկ²⁰ նորին խոնարհութեան²¹ մարմնոյն²² կերպարանաւք²³ բարձրանայ: ¹² Իբրեւ զմարդ²⁴ ²⁵խոնարհ երեւեալ, ²⁶եւ առաւել քան զամենայն մարդիկ հեզ եւ խոնարհ, եւ հանդարտութիւն ցուցեալ

համբերութեամբ²⁷ ²⁸վշտացն զոր առ²⁹ ի մարմինն. վասն ³⁰այսորիկ նովին մարմնովն բարձրացեալ ի խոնարհութեանցն³¹, ³²մարդկութեամբն վերացեալ ³³եւ բարձրացեալ եւ փառաւորեալ. իբրեւ զի զմարդատեսիլ կերպարանացն զոր առն³⁴ բարձրացուցանէր, ³⁵զբարս խոնարհութեան³⁶ աւրինակեալ տպաւորէր յինքեան³⁷:

ԽԶ. Արդ՝ լռեալ ամս երեսուն ³⁸զինքն ի յայտնելոյ, ³⁹ի հասակ մարմնոյն⁴⁰ զարգացեալ, ըստ բնութեան աճման⁴¹ մարմնոյն՝ ⁴²անսայ ⁴³եւ մկրտութեան, եւ ⁴⁴նախ յառաջագոյն կարապետ առաջոյ⁴⁵ արձակեալ զՅովհաննէս⁴⁶, ⁴⁷մեծն մարգարէիցն՝ պատրաստել⁴⁸ նմա⁴⁹ ճանապարհ⁵⁰ եւ ուղղել զշաւիղս⁵¹ յայտնութեան նորա: 2 ¹Ան-

1 *ԵԱԲ* նանապարհ / *ad* նանապարհի արհաւորեան հորդեալ զիրեանց կենաց
 2 *ԵԲ* քարոզութեան
 3 *Ե* մերոյ, *փ/ս.* իւրեանց / *ԱԲ* զիրեանց կենաց յուսոյ
 4 *Ե* լուսոյն
 5 *abdԱԲ* բարեաց / *t* բարեացն
 6 *Ե* եւ (*փ/ս.* թէ) ընդ
 7 *Ա* յարքայութեան / *a* արքայութիւնն / *d* յարքայութիւն
 8 *adt* յարկաց բնակութեանն
 9 *ԱԲ* բնակութեան բնակիչք լեալ հաւանեացին լսել ի միտ առնուլ
 10 *ad* լինիցին բնակիչք / *t* *չիք* լինիցին / *Ե* *չիք* լինիցին բնակիչք
 11 *ad* *չիք* հաւանեացին ... սաղմոսարանն (*ԽԵ 10*)
 12 *bt* *չիք* լսել
 13 *ԵԱԲ* նանաչելն
 14 *ad* *չիք* թէ
 15 *adԱԲ* յիշեցեն / *bt* յիշեցին
 16 *ԱԲ* առ քեզ, *փ/ս.* առ տէր
 17 **Մ ... ԳԲ. ԻԼ՝ 28**
 17 *Ե* եւ ի վերանալն
 18 *d* մարմնով. եւ վասն
 19 *Ե* *չիք* վասն ... մարմնոյն
 20 *ad* այսորիկ
 21 *a* խոնարհութիւն / *d* խոնարհութեամբ
 22 *ԱԲ* մարմնոյ
 23 *Ա.* կերպարանոցն
 24 *abd* իբրեւ մարդ
 25 *a* խոնարհեալ եւ / *Ե* ի խոնարհ
 26 *ԱԲ* եւս առաւել

27 *ad* համբերութեամբ / *ԵԱԲ* համբերութիւն
 28 *ԵԱԲ* վշտաց զոր առ ի մարմինն [*Ե* ի մարմինն իւր]
 29 *ad* առ / *t* էառ
 30 *ad* այնորիկ նորին
 31 *ԵԱԲ* ի խոնարհութեանց
 32 *Ե* մարդկութեանց եւ փառաւորեալ իբրեւ զմարդատեսիլն / *adԱԲ* մարդկութեամբն վերացեալ եւ [*ԱԲ* *չիք* եւ] բարձրացեալ եւ փառաւորեալ, իբրեւ զի [*ԱԲ* *չիք* զի] զմարդատեսիլ
 33 *t* *չիք* եւ բարձրացեալ
 34 *abdԱԲ* առն / *t* էառ
 35 *adԱԲ* զբարս խոնարհութեան / *bt* զբարիս
 36 *Ե* խոնարհութեանն
 37 *ԵԱԲ* *չիք* յինքեան
 38 *abdԱԲ* գինքն յայտնելոյ [*d* ի յայտնելոյ] / *t* զինքն յայտ առնելոյ
 39 *ց* ի հասարակ մարմնոյ
 40 *Ե* մարմնոյ
 41 *ԵԱԲ* անման / *ad* անմանն
 42 *Ե* անսայ / *ad* անսայ եւ մկրտութեանն եւ նախ
 43 *ԵԱԲ* *չիք* եւ մկրտութեանն եւ
 44 *ց* *չիք* նախ յառաջագոյն ... ընդունել մարթասցեն (*ԽԶ 3*)
 45 *adԱԲ* առաջի, *փ/ս.* առաջոյ / *Ե* *չիք* առաջոյ
 46 *ԵԱԲ* զյովանէս
 47 *adt* մեծ / *Ե* *չիք* մեծն մարգարէիցն ... սոյնպէս եւ յովհաննէս (*ԽԶ 3*)
 48 *a* պատրաստեալ
 49 *t* *չիք* նմա
 50 *ԱԲ* նանապարհս
 51 *aԱԲ* զշաւիղս / *dt* շաւիղս

2 ¹Անսայ տալ զմկրտութիւն ապաշխարութեան, ոչ զմկրտութիւն ²աստուածադրոշմն լուսաւորութեան կենացն անվախճանից, այլ տալ³ ⁴զապաշխարութեանն սրբութեան մկրտութիւն. որպէս առ⁵ մովսիսեան⁶ դարիւն, յորժամ ⁷Աստուած երեւել նոցա կամէր՝ հրամայէր նոցա լուանալ եւ սրբել, զի արժանաւորք⁸ լիցին⁹ աստուածատես¹⁰ փառացն երեւելոյ¹¹:

3 Սոյնպէս եւ Յովհաննէս եկեալ լուանայր զժողովորդն ապաշխարութեամբ. զի յորժամ Աստուածորդին երեւեսցի՝ ¹²պատրաստագոյնք արժանաւորութեամբ նորին վարդապետութեանն¹³ զունկնդրութիւն մատուցեն, ի սիրտսն¹⁴ գործել ճանապարհ¹⁵, ¹⁶զի ի հեզ եւ ի խոնարհ աւթեւանս¹⁷ զամենատէրն ընդունել մարթասցեն:

4 Արգ՝ ¹⁸եկեալ եւ ինքն մկրտի ¹⁹ի

Յովհաննէ, ²⁰ձեռն արկեալ գրել²¹ կտակ յաւիտենական, եւ²² իւրով արեամբն կնքեալ, ապրել ²³ամենեցուն լուսաբեր եւ կենսատու մկրտութեամբն, ²⁴հրամայեաց ամենայն²⁵ երկրածին ²⁶մարդկան, ամենայն մսեղեաց, աստուածանման²⁷ պատկերին փրկութեան նմանել²⁸: 5 Արգ՝ եկեալ առ կնքատուն²⁹ Յովհաննէս³⁰ մկրտել³¹ ի նմանէ³². որոյ զահի հարեալ՝ ընդդէմ գնացեալ, թէ³³ ինձ ³⁴պարտ է ի քեզ մկրտել³⁵: 6 ³⁶Որոյ լուեալ պատասխանի եւ³⁷ առեալ հրաման ³⁸համարձակ զնա ³⁹մկրտելոյ, թէ Թոյլ տուր այժմ, ⁴⁰զի այսպէս ⁴¹արժան է լինել, զի կատարեսցուի ⁴²զարդարութիւնս ամենայնէ:

7 Եւ զի³⁶նչ իցեն⁴³ արդարութիւնքն, եթէ⁴⁴ ոչ զոր Հոգւովն սրբով նորուն Յով-

1 d անսայ մինչ ի մկրտութիւն / Բ անսայ տալ / aևt անսայ ի տալ
2 adԱԲ աստուածադրոշմն [d աստուածադրոշմ] լուսաւորութեան կենացն անվաղնանից [ԱԲ չի՛ անվաղնանից, d անվախճանից], այլ / t աստուածադրոշմ լուսաւորութեանն կենացն. չի՛ անվախնանից
3 ԱԲ չի՛ տալ
4 ԱԲ զապաշխարութեան գարբութեան զմկրտութիւն
5 Ա չի՛ առ
6 ad մովսիսեան
7 ԱԲ աստուած կամէր նոցա երեւել հրամայեաց
8 ԱԲ արժանի
9 abԱԲ լիցին / t լեալ
10 ԱԲ աստուածեղէն
11 adԱԲ փառացն երեւելոյ [ad երեւելոյ] / t տեսանելոյ, փիւ. երեւելոյ
12 abdԱԲ պատրաստագոյնք արժանաւորութեամբ [b արժանաւորութեամբն] նորին [ԱԲ նմ(պատ.) նորին] / t պատրաստագոյնք ապաշխարութեամբ նման նորին
13 Ա վարդապետութեան / b վարդապետութեամբ
14 ԱԲ ի սիրտս / abd ի սիրտն. ուղղ. ի սիրտսն
15 b զնանապարհն / t զնանապարհ / adԱԲ նանապարհ
16 ad զի ի հեզ / bԱԲ չի՛ զի
17 a արթեւանս (յաւն.) / b յարթեւանսն
18 g եւ եկեալ մկրտի ի յովաննէ ձեռն
19 d ի յոհանէ (մի բառի տեղ բաց) զի անկորուստ

20 d-ն երեսի միջում մի բառի տեղ բաց ունենալով՝ չունի «ձեռն արկեալ ... ծրարեաց եւ կնքեաց» (ԽԹ՝ 23): Ակնեբեւ է, որ d-ի օրինակում բուրբ էր ընկած:
21 ԱԲց գրել / adt գրեալ
22 a չի՛ եւ
23 g ամենեցուն կենսաբեր եւ սուրբ մկրտութեամբն
24 a չի՛ հրամայեաց / g չի՛ հրամայեաց ... կատարեաց զխոստմունսն (ԽԹ՝ 9)
25 ԱԲ չի՛ ամենայն
26 a մարդկան, լինել նմանող աստուածանման
27 ԱԲ աստուածային
28 ab չի՛ նմանել
29 b չի՛ կնքատուն
30 a յովաննէս (յաւն.)
31 adԱԲ մկրտիլ
32 b ի նմանէն
33 b եթէ
34 abԱԲ պարտ է / t պիտոյ է
35 b մկրտել / aԱԲt մկրտիլ
*** ՄԳԳՇ. Գ. 14
36 b որոց / a չի՛ որոյ լուեալ պատասխանի
37 b չի՛ եւ
38 ԱԲ համարձակ մկրտել զնա, թոյլ տուր ասէ այժմ
39 ab մկրտելոյ ասէ թոյլ
40 a զի այսպէս / bԱԲt չի՛ զի
41 b պարտ է, փիւ. արժան է
42 ԱԲ զամենայն արդարութիւնս
Է ՄԳԳՇ. Գ. 15
43 abԱԲ իցեն / t են
44 abԱԲ եթէ / t թէ

Հաննու ¹Հայրն Ջաքարիա² գոչեաց, թէ³ Յիշեաց, ասէ⁴, գերդումն, գոր երդուաւ Ար-
րահամու հաւր մերում, տալ մեզ առանց երկիւղի գփրկութիւն⁵ ի թշնամեաց մերոց եւ ի ձեռաց ամենայն ատելեաց մերոց. պաշտել ⁶զնա սրբութեամբ եւ արդարութեամբ*։ 8 ⁷Ըստ որում եւ երգողն ասէ. Յիշեաց⁸ գուխտ իւր որ⁹ ընդ Արրահամու եւ գերդումն իւր¹⁰ ընդ Սահակայ, եւ¹¹ հաստատեաց¹² առ Յակովբ գիրաման իւր, եւ առ Իսրայել գուխտ իւր յաւիտեանից¹³։ 9 ¹³Աւրհնեաց Հարցն Հաւատովք զամենայն ¹⁴երկիր, աւրհնեաց կատարեաց ¹⁵գլխոստմունսն, եւ ¹⁶վասն նորին էջ ինքն¹⁷ ի ջուրսն, եւ սրբիչ եւ նորոգիչ միանգամայն զջուրսն¹⁸ կացուցանէր։ 10 ¹⁰Եւ վասն զի գերկիր զառաջինն¹⁹ ի ջուրցն ²⁰փարատեցուցեալ ²¹Հրամանաւ, եւ

ջրովն պարարեալ՝ ամենայն բոյսբ ²²եւ զեռունք եւ զագանք եւ անասունք եւ թռչունք ի ջուրցն²³ դալարութենէ²⁴ բղխեցին²⁵ յերկրէ²⁶. սոյն աւրինակ դալարեցոյց²⁷ զարգանդ ծննդականութեան²⁸ ջուրցն՝ մկրտութեամբ²⁹, սրբեալ³⁰ ջուրքն եւ նորոգեալ³¹ զհնութիւն մաշուածոյ Հողեղէն ³²նիւթոյս, ³³զոր մեղացն էր մաշեալ ³⁴հնացուցեալ, մերկացուցեալ³⁵ ի շնորհաց անտի³⁶ ³⁷Հողուոյն։ 11 Արդ՝ ³⁸միւսանգամ բացեալ զարգանդ³⁹ աներեւոյթ ⁴⁰Հողուոյն երեւելի ⁴¹ջրովն՝ նորածնունդ⁴² նորափետուր զարդարեալ միւսանգամ ի ծննդականութիւն⁴³ աւագանին, զգեցուցանել զամենեսեան⁴⁴ լուսաւոր պատմուծանաւք⁴⁵, որ⁴⁶ միւսանգամ⁴⁷ վերստին ծնանիցին։

1 *աԱԲ* հայրն զաւարիա [*ԱԲ* զաւարիայ] / *բ* հաւրն զաւարիայ
 2 *տ չիբ* զաւարիա
 3 *եԱԲ չիբ* թէ
 4 *ա չիբ* ասէ
 5 *աԱԲ* փրկութիւն
 6 *ԱԲ* զնա ստուգութեամբ եւ արդարութեամբ. զի յիշել գուխտն
 * **Ղ Գ. Է. Ը 73-74**
 7 *ա* ըստ որում եւ երգաւորն ասե յիշեաց / *եԱԲ* չիբ ըստ որում... ասէ
 8 *ե* զի յիշեաց [*բ* յիշել]
 9 *աԱԲ չիբ* որ
 10 *ԱԲ չիբ* իւր (ընդ սահակայ)
 11 *աեԱԲ չիբ* եւ (հաստատեաց)
 12 *ա* հաստատեաց / *եԱԲ* հաստատել / *տ* հաստատեալ
 † **Ս Գ. Ը. ԸՊ 8-10**
 13 *աեԱԲ* արհնեալ հաւատովք [*ա* հաւատովքն] հարցն
 14 *եԱԲ* երկիր, արհնեալ կատարեաց / *ա* երկիր եւ կատարեաց
 15 *աԱԲ* գլխոստմունս վասն նորա եւ էջ [*ԱԲ* նորին էջ] / *բ* գլխոստումն վասն նորուն էջ
 16 *ց չիբ* վասն նորին
 17 *ԱԲ չիբ* ինքն
 18 *ԱԲ* զջուրն
 19 *ա* զառաջինն / *եԱԲ* զառաջին
 20 *տ* փարատեցուցեալ, եւ հրամայեաց / *ա* փարատեցուցեալ եւ ջրով պարարեալ / *ց* փարատեցուցեալ հրամանաւ եւ ջրովն

21 *ԱԲ* եւ հրաման ետ ջրոյն պարարել եւ ջրովն ամենայն բոյսբ / *բ* եւ հրամանաւ
 22 *ա* նաեւ գեոռոնք ամենայն գազան եւ անասուն
 23 *ա* ի ջուրց
 24 *բ* դալարութենէն
 25 *ա* բխեցիցին / *եԱԲ*ց բղխեցին / *տ* բղխեցեն
 26 *ԱԲ* յերկիր
 27 *աԱԲ* դալարացոյց
 28 *Ա* ծննդականութիւն / *ց չիբ* ծննդականութեան
 29 *աԱԲ*ց մկրտութեան
 30 *տ* սրբել / *աեԱԲ*ց սրբեալ [*բ* սրբելով] ջուրքն [*եԱԲ* ջուրքն]
 31 *ա* նորոգել. *ուղղ.*՝ նորոգեալ / *ԱԲ* մկրտել, *ց* մկրտեալ, *ե* մկրտելով, *փիս.* նորոգեալ
 32 *ա* նիւթոյն, գոր մեղացն
 33 *ց* որ մեղացն / *եԱԲ* որ ի մեղացն
 34 *ա* եւ հնացուցեալ / *ԱԲ* եւ հնացեալ եւ մերկացեալ ի շնորհաց անտի
 35 *ց* եւ մերկացուցեալ
 36 *ց* չիբ անտի
 37 *ց* հոգւոյն սրբոյ (արդ)
 38 *ց* բացեալ միւսանգամ զարգանդ
 39 *ԱԲ* զարգանդն
 40 *ց* հոգւովն երեւելի
 41 *բ* ջրովս որ ծնունդ / *ց* ջրովն նորածնունդ
 42 *աԱԲ* նոր ծնունդ
 43 *ա* ծննդականութեամբ
 44 *ԱԲ* զամենեսին
 45 *ա* պատմուցանաւ / *բ* պատմուցանաւն
 46 *ա* որք
 47 *տ չիբ* միւսանգամ

12 Քանզի 1ի սկզբանն իսկ² 3արար-
 չութեան ժամանակին՝ 4չրջէր Հոգի Աս-
 տուածութեան⁵ ի վերայ ջուրցն⁶. եւ անտի
 զկազմած 7արարածոցն 8յաւրինէր, 9ի լինե-
 լութիւն 10արարածոցն հրամայէր հաստա-
 նալ: 13 Նա եւ զհաստատութիւն¹¹ երկնի՝
 բնակութեան¹² հրեշտակաց 13հրեղինաց, որ
 երեւիս¹⁴ մեզ ջրեղէն՝ հրամայեաց հաստա-
 նալ: 14 15Նոյն աւրինակ եկեալ կատարէ
 զուխտն զոր եղ¹⁶ 17ընդ հարսն: 15 էջ
 18ինքն ի ջուրսն¹⁹, սրբեաց²⁰ զջուրս ներ-
 քինս²¹ երկրիս²² 23որ մեղաւք 24մարդկան
 էր պղծեալ:

16 Արդ՝ 25իւրոց գարշապարացն 26կո-
 խելով զջուրսն՝ սրբեաց 27եւ սրբիչս արար:

17 Եւ²⁸ որպէս յառաջագոյն չրջէր 29Հոգին
 ի վերայ ջուրցն՝ նոյն աւրինակ բնակեցէ
 ի ջուրսն³⁰, 31եւ զամենեսեան ընկալցի որ
 ծնանին նովաւ: 18 32Եւ ջուրքն վերինք
 մածեալք³³ բնակութիւն³⁴ են³⁵ հրեշտա-
 կաց: 19 Արդ՝³⁶ զայս ջուրս 37իբրեւ 38զայն
 ջուրսն արար³⁹. 40վասն զի 41ինքն էջ 42ի
 ջուրսն, զի ամենեքեան Հոգւովն⁴³ 44ի
 ջուրցն նորոգեալ հրեշտակացին, եւ նոյն
 Հոգին մինչեւ յաւիտեան ի ջուրցն զամե-
 նեսեան 45յորդեգրութիւն մատուցանիցէ⁴⁶:
 20 Վասն զի 47դրուես բացեալ 48ջուրցն ի
 խոնարհ, 49զի վերնաջուրցն դրուեք բաց-
 ցին երկնից, եւ զամենեսեան փառաւք⁵⁰
 վերացուցէ յորդեգրութիւն:

21 51Վասն զի ճշմարիտ Որդին Աս-
 տուծոյ խոնարհեցաւ եւ էջ ի ջուրսն⁵²

1 ԱԲ յիսկզբանն
 2 at չիք իսկ
 3 a յարարչութեանն շրջեր հոգւի / ԱԲց յարար-
 չութեան
 4 ց հոգի աստուծոյ շրջեր
 5 abԲ աստուածութեանն
 6 a ջուրց
 7 ԱԲ արարածոցս / b արարածոց հաստատեալ-
 նաւս
 8 b չիք յօրինէր ... հրամայէր
 9 ց չիք ի լինելութիւն ... հաստանալ
 10 a արարածոց. չիք հրամայէր հաստանալ
 11 Բ գհաստատութիւնն
 12 abԱԲ բնակութեան / ցt բնակութիւն
 13 a հրեղին, որ երիս հրամայեաց հաստանալ / b
 հրեղէն եւ որ երեւիս մեզ հրամայեաց
 հաստատել
 14 ԱԲ որ երեւիս / t որ երեւինս
 15 ց նոյն աւրինակ բնակեցէ ի ջուրսն եւ զամե-
 նեսեան որ ծնեալն իցեն ընկալցի եւ եկեալ
 ֆրիստոս կատարեաց զուխտն որ ընդ հարսն:
 Հմմտ. Ագաթ. ԽԶ 17:
 16 a երդուաւ, փխ. եղ
 17 b առ հարսն
 18 Ա ինքն ի ջուրս / b չիք ինքն
 19 a ի ջուրն
 20 b եւ սրբեաց
 21 ԱԲցt ներքին
 22 a չիք երկրիս
 23 ԱԲ որ պղծեալ էր մեղոք մարդկանս. արդ
 24 b մարդկանս են
 25 ցg իւրով գարշապարաւք
 26 ց զջուրսն կոխելով
 27 a եւ սրբիչս / bԱԲց եւ սրբիչ / t սրբիչ. չիք եւ

28 b զի, փխ. եւ / ց չիք եւ որպէս ... ծնանին նովաւ
 (ԽԶ 17)
 29 a հոգւին սուրբ
 30 ԱԲ ի ջուրս / b ի ջուրն
 31 a եւ զամենայն վերստին ծնեալն ընկալցի. եւ
 ջուրքն վերստին մածեալք / b եւ զամենեսեան
 որ ծնեալ ընկալցի. եւ ջուրքն
 32 ց եւ զի ջուրք
 33 ԱԲ մածեալ
 34 ց բնակութիւնն
 35 a չիք են
 36 b եւ, փխ. արդ
 37 ԱԲ իբրեւ զայն ջուրն
 38 ցg զայն ջուրսն / at զայն ջուրս
 39 aԱԲ արար / ցgt արարեալ
 40 ց չիք վասն զի ... ի ջուրսն
 41 b էջ ինքն ի ջուր, զի ամենեքին
 42 ԱԲ ի ջուրս, զի ամենեքեան ի ջուրցն հոգւովն
 նորոգեալ
 43 b հոգւով / ցg հոգւի
 44 ԱԲ ի ջրոցն / b ջրոցն (չիք ի) / ց ի ջուրսն
 45 a յորդեգրութիւնս մատուցէ
 46 ԱԲ մատուցանեն [Բ ուղղուած՝ մատուցանէ] / b
 դարձուցանիցէ, փխ. մատուցանիցէ
 47 ԱԲ դրունք բացեալ ջուրցն / b գդրունս
 48 b ջուրցն ի խոնարհ, ի վերանալ ջուրցն / t
 զջուրցն / ց զջուրսն
 49 a զի ի վերնաջուրցն / ԱԲ զի ի վերանալ
 ջուրցն դրունք երկնից բացցին եւ
 50 ց չիք փառոք
 51 aԱԲց վասն զի / b եւ ֆանգի / t չիք վասն
 52 a ի ջուրն

¹մկրտութեան, զի զխոստմունսն² ³կատարեացէ զհարցն եւ զաւետիսն⁴: 22 Յառաջ քան ⁵զայն եւ զթլփատութիւնն ⁶առ յանձն. զի եւ երկոցունց կողմանցն⁷ շնորհեացէ շնորհս⁸ եւ հատուցէ զբարիս⁹: 23 **Զի իւրով**¹⁰ թլփատելովն¹¹ կատարեացէ զհաստատութիւն խոստմանցն¹², ¹³եւ ի խրախուս¹⁴ հրաւիրմանցն¹⁵ որդեգրութեան ¹⁶ժառանգութեան արժանաւորացն: 24 ¹⁷Եւ ի մկրտելն՝ զամենայն մկրտեալսն ¹⁸կեցուցանէ ¹⁹իւրով յանձն առնելովն²⁰ զմկրտութիւնն²¹, եւ պատուական ²²արարեալ զմկրտութիւնն²³ ²⁴իւրով իջանելովն ի մկրտութիւնն²⁵:

25 **Եւ**²⁶ նախ անտի իսկ²⁷ ի միտ առեալ ²⁸ճանաչի ²⁹ճշմարիտ Որդին Աստուծոյ՝³⁰

բարբառովն Հաւր իւրոյ ³¹եւ իջանելովն³² ի վերայ նորա Հոգւոյն: 26 **Զի անտի իսկ ի միտ առեալ ճանաչի, առ ի կատարելոյ** ³³զյառաջասացութիւնն Հաւր, թէ Ահաւասիկ³⁴ ի միտ աոցէ մանուկ իմ, վերասցի եւ բարձրացի եւ փառաւորեսցի յոյժ³⁵”:

27 ³⁶**Զի ամս երեսուն լուռ եւ աներեւոյթ շրջեալ**³⁷ ի մէջ նոցա, եւ ապա³⁸ եկեալ հասեալ ի մկրտութիւնն³⁹ արդ ի մկրտութեանն⁴⁰ ճանաչի ամենեցուն: 28 **Յովհաննէս վկայէ եւ**⁴¹ **ասէ.** ⁴²Սա է, գորմէ եսն⁴³ ասէի⁴⁴, որ զկնի իմ գայ⁴⁵ առաջի⁴⁶ իմ եղբւ. ⁴⁷զի նախ նա ⁴⁸իսկ առաջին էր. զի ի լրութենէ անտի⁴⁹ նորա մեք ամենեքեան առաք շնորհս⁵⁰”:

Եւ Հոգին ի վերայ նորա իջեալ ի նմանութիւն աղաւնոյ⁵¹: 2 ⁵²Իսկ ⁵³ընդէ՞ր արդեաւք⁵⁴ ի նմանութիւն աղաւնոյ՝¹ երե-

1 abg մկրտութեան, մի զի
 2 b զխոստմունս
 3 a հարցն կատարեացե եւ
 4 abԱԲց գաւետիսն / t գաւետիս
 5 abԱԲց գայն [ԱԲ գայս, bg գայն] առ յանձն եւ զթլփատութիւն [Բց զթլփատութիւնն], զի [bԱԲց վասն զի] զերկոցունց [bg երկոցունց]
 6 t էառ յանձն վասն զի
 7 bԱ կողմանց
 8 g զընորհս
 9 Ա բարիս / abg զբարիսն
 10 abԱԲց իւրով / t իւրովն
 11 g թլփատութեամբն
 12 Ա խոստմանց
 13 ag չի՛ք եւ / bԱԲ չի՛ք եւ ի խրախուս հրաւիրմանցն
 14 g ի խրախուս
 15 ag հրաւիրմանցն / t հրաւիրմանց
 16 a ժառանգութիւն ժառանգաւորացն
 17 g որ, փիւ. եւ / b եւ մկրտեալ զի զամենայն
 18 ԱԲց կեցուցէ / b կեցուցանիցէ որով յանձն առնելով
 19 ԱԲ եւ իւրովի յանձն առեալ / g չի՛ք իւրով յանձն ... առաք շնորհս (ԽԶ 28)
 20 a առնելով
 21 aԱ զմկրտութիւն
 22 a արարեալ զմկրտութիւն իւրով
 23 bԱԲt չի՛ք զմկրտութիւն
 24 b իւրով իջանելով
 25 t ի մկրտութիւնն
 26 b չի՛ք եւ
 27 t չի՛ք իսկ
 28 ԱԲ նախաչի նշմարիտ որդին աստուծոյ բարբառով

29 b որդին աստուծոյ նշմարիտ բարբառովն / t որդին նշմարիտ աստուծոյ
 30 a չի՛ք աստուծոյ
 31 ԱԲ եւ իջմամբ հոգւոյն. զի
 32 ab իջանելովն / t իջանելով
 33 b գառաջասաց հարն, թէ ահաւասիկ / a գառաջասացն / Ա գառաջասացութիւնն / Բ գառաջասացութիւնն
 34 a աւասիկ
 35 a չի՛ք յոյժ
 * * * * *
 36 abԱԲ զի ամս / t գամս. չի՛ք զի
 37 b լիեալ, փիւ. շրջեալ
 38 ab չի՛ք ապա
 39 aԲ ի մկրտութիւնն
 40 ԱԲ արդ ի մկրտութեանն
 41 abԱԲ չի՛ք եւ
 42 a չի՛ք սա է
 43 ab գորմէ եսն / ԱԲt չի՛ք եսն
 44 abԱԲ ասէի / t ասէին
 45 ab գայ / ԱԲt գայր
 46 bt իբրեւ առաջի
 47 b զի նախ իսկ առաջի էր
 48 a իսկ յառաջ եր
 49 ab չի՛ք անտի
 50 ab չի՛ք շնորհս
 * * * * *
 51 Ա աղօճոյ
 52 b չի՛ք իսկ ընդէ՞ր ... երեսեցի
 53 ag ընդէր արդեաւք [g արդեւք]
 54 ԱԲt չի՛ք արդեոք

ւեսցի² Հոգին սուրբ Աստուծոյ. ³զի ուսուցէ⁴ տեսողացն, թէ ոչ այլ⁵ իւրիք ⁶է հնար մատչել առ Աստուածորդին՝ ⁷եթէ ոչ անմեղութեամբ ⁸եւ արդարութեամբ ⁹եւ սրբութեամբ՝ ¹⁰յաղաւնակերպ նմանութեանէ¹¹ ¹²անտի առեալ զկերպարանս յանձին բերիցեն:

³ Վասն զի քննիչ է սրտից եւ ծածկագէտ եւ¹³ ամենայն զաղտնեաց յայտնիչ¹⁴. զի զամենայն ինչ գիտէ, եւ զամենայն ¹⁵ինչ զոր ասէ՝ կարող է կատարել, ¹⁶եւ տկարանայ նմա եւ ոչ ինչ. որպէս ասաց Գաբրիէլ ¹⁷առ կոյսն սուրբ, թէ¹⁸ Ոչ տկարացի առ¹⁹ ի յԱստուծոյ ամենայն բան^ա:

⁴ Որ ²⁰եւ ²¹զսրտից մարդկան զխոր-

հուրդս²² ի վեր բերեալ յանդիմանէ. Ո ²³ստեղծ առանձին զսիրտս ²⁴նոցա, որ ի միտ առնու զամենայն գործս նոցա^բ, որ²⁵ առ նա էին մատչելոց:

⁵ Վասն այնորիկ²⁶ ²⁷Հոգին աղաւնակերպ²⁸ իջանէ²⁹, զի ուսուցէ տեսողացն³⁰ սրբամտելով³¹ ³²առ Աստուածորդին մերձենալ, եւ զչնորհս բարերարութեան Հոգւոյն ընդունել, եւ Հաւրն³³ հաճոյ լինել. վասն այսորիկ³⁴ ³⁵Որդին Աստուծոյ եկն ³⁶եւ կատարեաց զուխտ³⁷ հարցն, անուանելով նոցա որդի: ⁶ ³⁸Որդին Աստուծոյ ³⁹վասն այսորիկ եկեալ ⁴⁰մկրտի, ի հաստատել զմկրտութիւն ամենայնի՝ որ մկրտելոցն⁴¹ ⁴²իցեն, ⁴³զի անդ իսկ զայս աւանդելով՝ փրկութիւն ամենեցուն յայտնեալ՝ ի միտ⁴⁴ առեալ ⁴⁵ծանիցի, եւ ⁴⁶անտի իսկ

1 Ա աղօմոյ
2 ԱԲց երեւի / a երեւիցի
3 aԱԲց զի [ԱԲց վասն զի] ուսուցէ տեսողացն [a տեսողաց] թէ ոչ / b վասն զի ուսուցէ տեսողացն զի այլ իւրիք ոչ է հնար
4 t ուսուցանէ
5 g չիբ՝ այլ
6 g հնար է / a հնար ե մերձենալ առ
7 abԱԲց եթէ [a եթէ] / t թէ / b եթէ ոչ անմեղութեամբ. այլ յաւրիմակերպ նմանութենէն բերեալ զկերպարանսն յանձին բերիցեն
8 bԱԲ չիբ՝ եւ արդարութեամբ
9 b չիբ՝ եւ սրբութեամբ
10 a յաղաւնակերպ նմանութեան երեւել զկերպարանսն յանձին բերել / Ա յաղօնակերպ նմանութենէ անտի առեալ զկերպարանս / g չիբ՝ յաղաւնակերպ ... առ նա էին մատչելոց (Խէ 4)
11 Բ նմանութենէ / t միամտութենէն, փիւ. նմանութենէ
12 Բt չիբ՝ անտի առեալ
13 at չիբ՝ եւ (ամենայն)
14 a չիբ՝ յայտնիչ
15 b գոր ինչ
16 b եւ ոչ տկարանայ եւ ոչինչ. որպէս եւ
17 ab առ սուրբ կոյսն թե [b եթէ.]
18 ԱԲt չիբ՝ թէ
19 b չիբ՝ առ
ա Ղ.՝. 4. Ը. 37
20 a չիբ՝ եւ / ԱԲ եւ զսրտից մարդկան զխորհուրդս ի վեր բերեալ յանդիմանէ, ըստ այնմ, որ ստեղծ / t եւ զսրտից խորհուրդն ի վեր բերեալ առ մարդկան յանդիմանէր. որ ստեղծ
21 b զսրտիցն խորհուրդս / a զսրտիցն զխորհուրդսն ի վեր բերեալ մարդկան յանդիման նոցին իսկ. ոյ ստեղծ

22 t խորհուրդն
23 b ստեղծ իսկ
24 ԱԲ չիբ՝ նոցա, որ
բ Ա.՝. 1. Բ. 15
25 abt չիբ՝ որ
26 bԱԲց այսորիկ
27 ԱԲ հոգին սուրբ
28 Ա աղօնակերպ
29 b իջանէր
30 a տեսողաց
31 aԱԲց սրբամտելով / t սրբամտելովն
32 a առ աստուած մերձենալ
33 t հոր
34 t այնորիկ
35 g եկն որդին աստուծոյ եւ կատարեաց / b չիբ՝ որդին աստուծոյ
36 t չիբ՝ եւ / abԱԲ եւ կատարեաց զուխտ
37 t զուխտն
38 b մկրտի որդին աստուծոյ ի յովաննէ հաստատել զմկրտութիւնն ամենայն որ
39 ԱԲ նմին իրի, փիւ. վասն այսորիկ
40 g մկրտի ի հաստատել / abԱԲt մկրտի հաստատել
41 a մկրտելոցն / bԱԲցt մկրտելոց
42 bԱԲ իցեն ի նա, զի
43 g չիբ՝ զի անդ իսկ ... եւ ի նորոգելն միաբան (Խէ 8)
44 ԱԲt եւ ի միտ
45 a ծնանիցի եւ անտի բացցե / ԱԲ ծանիցի իսկ եւ բացցէ / b ծանիցի. անտի իսկ բացցէ
46 t չիբ՝ անտի իսկ

բացցէ զամենակեցոյց ճշմարտութեան¹ վարդապետութիւնն² իւր յայտնել³ աշխարհի: 7 ⁴Որպէս ասէ մարգարէն իբրեւ⁵ ⁶յերեսաց տեառնորդոյն⁷, թէ⁸ Մատերո՛ւմ առ իս եւ լուարո՛ւմ գայս. ոչ ի սկզբանէ ի ծածուկ ինչ խաւսեցայ, եւ ոչ ի տեղուչ խաւարին երկրի. զի յորժամ լինէրն⁹ ես անդ¹⁰ էի. եւ արդ՝ Տէր Տէր¹¹ առաքեաց զիս եւ Հոգի¹² նորա՞: 8 Տեսանե՞ս գէական միաւորութիւնն¹³. յորժամ լինէրն՝ ¹⁴ես անդ էի» ասէ. յայտ արարեալ զմիաբուն երրորդական զաւրութիւնն¹⁵, ¹⁶թէ ե՛ւ ¹⁷ի հաստատելն համագործ¹⁸, եւ ի նորոգելն միաբան:

9 Արդ՝¹⁹ բացեալ երկինք՝ եւ Հայր ազաղակէ²⁰, թէ²¹ Դա է Որդի իմ սիրելի՞. ²²եւ Հոգին իջեալ ի նմանութիւն ազաւնոյ. զի յայտ լիցի միաբուն խորհուրդ զաւրութեան²³ գալստեան²⁴ Որդւոյն²⁵:

1 ab նշմարտութեանն
 2 abԱ վարդապետութիւն
 3 abԱՔ յայտնեալ
 4 ԱՔ որպէս եւ ասէր / b որպէս եւ
 5 b չի՞ր իբրեւ
 6 a յերեսաց տեառն թե
 7 ԱՔ տեսան որդւոյ
 8 b եթէ / ԱՔ չի՞ր եթէ
 9 a լիներ
 10 Ա անտ (յամ.)
 11 ab չի՞ր տէր
 12 b ոգի
 Գ Է. ԽԸ 16
 13 Ա միօրութիւն
 14 b ասէ ես անդ էի, յայտ
 15 Ա գորութիւն
 16 b եթէ եւ
 17 a ի հաստատեալն համագործ եւ ի նորոգելն միաբուն
 18 abԱՔ համագործ / t միագործ, փ/ս. համագործ
 19 b եւ, փ/ս. արդ
 20 ԱՔ ազաղակէր
 21 g չի՞ր թէ
 Է Մարգ. Գ. 17. Մարգ. Թ. 6
 22 a եւ հոգիին սուրբ
 23 b գաւրութեանն / a չի՞ր գաւրութեան
 24 Ա գալստեանն
 25 ԱՔ որդւոյ

10 ²⁶եւ զի՞նչ իցէ զոր²⁷ ասէն, թէ ի սկզբանէ խաւսեցայ՝ ²⁸եթէ ոչ գյառաջաճայնսն²⁹ սրբոց մարգարէիցն, որ ³⁰ինքն իսկ³¹ ի նոսա վասն իւր խաւսեցաւ. եւ ³²խորհրդով միաբանական Հաւրն եւ Հոգւոյն՝ եկեալ ³³երեւի ³⁴արդ ի վախճան ժամանակացս³⁵: 11 ³⁶Որ էրն ի սկզբանէ Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր Բանն. նա³⁷ էր ի սկզբանէ առ Աստուած. ամենայն³⁸ ինչ նովաւ եղեւ, եւ ³⁹առանց նորա եղեւ եւ ոչ ինչ որ ⁴⁰ինչ եղեւն: 12 Նովաւ կեանք էր, ⁴¹եւ կեանքն էին լոյս մարդկան. եւ լոյսն⁴² ⁴³ի խաւարի անդ լուսաւորէր. եւ խաւար⁴⁴ նմա ոչ յաղթեաց: 13 եղեւ այր մի առաքեալ յԱստուծոյ, ⁴⁵անունն նորա Յովհաննէս. սա եկն ի վկայութիւն, զի վկայեսցէ վասն լուսոյն, զի ամենեքեան հաւատասցեն նովաւ^Է:

14 Արդ՝ լցեալ եւ կատարեալ զամենայն⁴⁶, եւ լոյս Որդւոյն Աստուծոյ ի մէջ անցեալ լուսաւորել⁴⁷ զամենայն ⁴⁸մարդ՝

26 g չի՞ր եւ զի՞նչ իցէ ... խորհրդոց ծնողին իւրոյ (ԽԹ 24)
 27 b որ
 28 abԱՔ եթէ ոչ / t թէ ոչ
 29 a գյառաջաճայնսն / ԱՔ գառաջաճայնսն / bt գառաջաճայն
 30 abԱՔ ինքն իսկ ի նոցանէ վասն իւր
 31 t չի՞ր իսկ
 32 b չի՞ր եւ (խորհրդով)
 33 aԱՔ երեւի. արդ ի վաղնան [ԱՔ ի վախճան]
 34 b եւ ի վախճան / bt չի՞ր արդ
 35 ԱՔ ժամանակացս / abt ժամանակաց
 36 b որ ի սկզբանէ էր
 37 at սա, փ/ս. նա
 38 b եւ ամենայն
 39 aԱՔ չի՞ր եւ (առանց)
 40 ԱՔ ինչ եղեւ / a չի՞ր ինչ (եղեւ)
 41 a եւ կեանքն եր լոյս / b չի՞ր եւ կեանքն էին
 42 t եւ լոյս
 43 Ա ի խաւարին անդ
 44 a խաւարն
 45 b անունն նմա / t չի՞ր անունն նորա
 Ը Թ.ՎԸ. Ը. 1-7
 46 abԱՔ ամենայն / t ամենայն
 47 ab լուսաւորեալ
 48 a մարդ զգալոց յաշխարհս

որ գալոց է¹ յաշխարհ. որում խաւարն ոչ կարացեալ համեմատել² յաղթել³. այլ⁴ այսու լուսով եղեւ աշխարհ, եւ զնա ոչ⁵ ծանեալ: 15 Արդ՝ վասն ճայտորիկ եկեալ, զի ի միտ առցեն զլոյս նորա, եւ որդիք Աստուծոյ լիցին: 16 Եկն հաստատել զաւրէնս⁸ եւ զմարգարէս, եւ զաւրինակսն⁹ անցուցեալ¹⁰ եւ զճշմարտութիւնն¹¹ հաստատեալ:

17 Եւ զի⁶ նչ իցէ¹² որ ասէ¹³ Բանն. միթէ բարբա՞ռ լոկ իցէ, բախիւն լեզուի ընդ աւդս, որ յառաջ քան զասել ասողին¹⁴ չէ յայտ, եւ յետոյ¹⁵ անհետ՝ չէ ի միջի: 18 Այլ վասն այտորիկ¹⁶ անուանեցաւ¹⁷ Բան, զի որպէս բան ի բերան ասողին¹⁸ նոյնպէս¹⁹ եւ ամենայն հրամանք Հաւր կամացն²⁰ ելանեն ի բերանոյ Որդւոյ: 19 Զի²¹ գիտակ է²² Հաւր²³ եւ կատարիչ կամաց նորա, որպէս եւ²⁴ ինքն ասէ. Ոչ ոք գիտէ զՀայր՝ եթէ ոչ Որդի. որպէս եւ զՈրդի ոչ ոք գիտէ՝ եթէ ոչ Հայր²⁵: 20 Եւ դարձեալ ասէ²⁵, եթէ²⁶ Եկի

կատարել²⁷ զկամս այնորիկ որ առաքեացն զիս²⁸: 21²⁸ Եւ դարձեալ Յովհաննէս ասէ. ²⁹Աստուած ոք երբեք ³⁰ոչ ետես, բայց միածին Որդին որ ի ծոց Հաւր՝ նա պատմեաց²:

22³¹ Եւ ինքն առ Հայր ասէ, թէ³² Եհաս³³ ժամ, Հայր. փառաւոր արա զՈրդի քո՞ւ. եւ եկեալ բարբառ յերկնից ասէ³⁴. Փառաւոր արարի, եւ այլ փառաւորեցիցէ: 23³⁵ Իբրեւ ոչ թէ³⁶ ի խնդրել ապաստան, եւ կամ կարաւոտ³⁷ ինչ հայրաբուն փառացն, այլ զի լուիցեն արարածք եւ հաստատեցին³⁸ յՈրդին: 24³⁹ Նոյն աւրինակ եւ Որդին ի միջի⁴⁰ կացեալ՝ զՀայրն⁴¹ ցուցանէ աշխարհի եւ զՀոգին սուրբ. նոյնպէս⁴² եւ Հայր աղաղակէ վասն միածնին, թէ Դա է⁴³ Որդին իմ միածին, հանեցուցիչ անձին իմոյ. եղից⁴⁴ զոգի իմ ի վերայ դորա⁴⁵: 25¹ Որ

1 ԱՐ գալոց էր
 2 Ե համեմատեալ
 3 Ե յաղթեալ
 4 Ե չի՞ր այլ
 5 Ե ծանեան. եւ վասն
 6 ԱՐ այտորիկ իսկ
 7 Ե ԱՐ՝ զի ի միտ / Ե չի՞ր զի
 8 ԱՐ եւ զմարգարէս, զօրինականսն
 9 Ե եւ զօրինականսն / Ե զաւրէնսն
 10 Ե ի մեզ անցուցեալ
 11 Ա զճշմարտութիւն
 12 Ե ԱՐ զոր ասէ
 13 Ե ասեն
 14 Ե ԱՐ չիցէ յայտ եւ կամ յետոյ անհետ չմիջի [Ե ոչ ի միջի]
 15 Ե անհետ, ոչինչ ի միջի
 16 ԱՐ այնորիկ
 17 Ե ԱՐ բանն [Ե բան], զի որպէս բանն
 18 Ե ասաւղին
 19 Ե չի՞ր եւ ամենայն / ԱՐ չի՞ր եւ
 20 Ե կամաց / Ե ԱՐ կամացն
 21 Ե ԱՐ եւ զի
 22 Ե չի՞ր է
 23 Ե եւ ինքն կատարիչ
 24 ԱՐ ինքն իսկ ասէ
 25 Ե Ե՞ւ-չ. Ե 22
 26 Ե ԱՐ չի՞ր ասէ

26 Ե ԲՐ թէ
 27 Ե զկամս հաւր իմոյ այնորիկ
 28 Ե Ե՞ւ-չ. Ե 34
 29 Ե եւ աւետարանագիրն ասէ, զաստուած
 30 Ե ԱՐ ոչ կարաց տեսանել, բայց միածինն որ էր ի ծոցոյ
 31 Ե ԱՐ չի՞ր էր] ի ծոց
 32 Ե Ե՞ւ-չ. Ե 18
 33 Ե ԱՐ եւ ինքն իսկ առ հայր ասէ թէ [ԱՐ չի՞ր թէ] եհաս
 34 Ե չի՞ր թէ
 35 Ե ԱՐ ժամ, փառաւորեա զորդի քո. եւ [Ե չի՞ր եւ] եկեալ
 36 Ե Ե՞ւ-չ. Ե 1-Ե 28:
 37 Ե չի՞ր ասէ
 38 Ե Ե՞ւ-չ. Ե 28
 39 Ե իբր ոչ խնդրեալ / ԱՐ իբրու զի
 40 Ե ոչ եթէ
 41 Ե ինչ է հաւրէն ի փառացն
 42 Ե հաւատացեն, չի՞ր. հաստատեցին
 43 Ե սոյնպէս, չի՞ր. նոյն օրինակ / Ե ԱՐ սոյն օրինակ
 44 Ե ի մէջ
 45 Ե ԱՐ զհայր
 46 Ե սոյնպէս
 47 Ե որդի ի միածին
 48 Ե ԱՐ եղից / Ե եղի
 49 Ե ԱՐ ի վերայ նորա / Ե չի՞ր դորա
 50 Ե Մ՞-չ. Ե 18

եւ² յայտ լեալ ³յիջանեալն ի վերայ եւ հանգչել, որպէս եւ⁴ ինքն ⁵ասէր զՀոգւոյն սրբոյ, թէ նա զիս ⁶փառաւոր առնէ՛:

26 Եւ եկեալ կատարէ զկամս առաք- չին իւրոյ⁷. ⁸որ եւ աղաղակ իսկ եդեալ ա- սէր, ⁹եթէ Որ հաւատայ ¹⁰յիս՝ հաւատայ յայն որ առաքեացն զիս. ¹¹եւ որ տեսանէ զիս՝ գայն տեսանէ որ առաքեացն զիս՝: 27 ¹²Եւ այսպէս զհայրական փառսն¹³ յին- քեան¹⁴ ցուցանէ ամենեցուն¹⁵ յայտական¹⁶ վարդապետութեամբն¹⁷:

28 Եւ զյառաջընթաց¹⁸ կարապետն ¹⁹հրեշտակ առաքեալ Հաւր՝ գայ առաջի²⁰ եւ աղաղակէ, թէ²¹ Սա է Որդին²² Աստուծոյ, սա է գառն Աստուծոյ, սա է ²³որ գայ բառ- նալ գմեղս աշխարհի²⁴: 29 ²⁴Եւ ելեալ ²⁵ի վերայ լերինն բարձու, ի մեծութիւն զաւ-

րութեան Աստուածութեանն²⁶, ²⁷որպէս յառաջատես տեսանող²⁸ մարգարէն ասէ ի Տեսունէ. Ի վերայ ²⁹լերինն սրբոյ, ³⁰ի լե- րինն բարձու՝ անդ ծառայեսցեն ինձ ամե- նայն ազգք երկրի²⁹: 30 Եւ դարձեալ միւս տեսանողն³¹ գոչէ, թէ³² ³³Ել ³⁴ի վերայ լե- րինդ բարձու, անտարանիչդ³⁵ Սիոնի³⁶. բարձրացո՛ր զբարբառ քո, անտարանիչդ երուսաղեմի: 31 Բարձրացա՛յք, բարձրա- ցուցէ՛ք զբարբառ ձեր, եւ³⁷ մի՛ գանգիտէք. ասա՛ դու³⁸ ցֆաղափոյ³⁹ Յուդայ: 32 ⁴⁰Ահա- ւասիկ Աստուած մեր, ահաւասիկ Տէր Տէր գայ զաւրութեամբ իւրով⁴¹, եւ բազուկն⁴² հզաւր⁴³ տէրութեամբ⁴⁴ իւրով. ահաւա- սիկ⁴⁵ վարձք ⁴⁶հաստուցման իւրոյ ընդ իւր, եւ գործք իւրաքանչիւր առաջի նորա: 33 Իբ- րեւ ⁴⁷հովիւ հովուեսցէ զխաշինս իւր, ⁴⁸եւ ի բազուկս⁴⁹ իւր ժողովեսցէ զգառինս իւր, ⁵⁰եւ ի գիրկս իւր ընկալցի զնոսա, եւ մխի-

1 b որ եւ յայտ եղեալ զիջանելն / ԱԲ որ եւ յայտ լեալ իջանել եւ հանգչել ի վերայ նորա, որպէս եւ որդին իսկ ասէ զհոգւոյն սրբոյ
2 at չիք եւ
3 a իջանել եւ հանկչի ի վերա նորա, որպէս ինքն ասե
4 b չիք եւ (ի նքն)
5 b ասէ առ ի հոգւոյն
6 a փառաւոր ե եւ եկեալ
է Յ՝ՎԸ՝ԺՊ 14
7 a իմոյ, փիս. իւրոյ
8 a ԱԲ որոյ եւ
9 a բե որ / b չիք եթէ
10 a յիս՝ յայն հաւատա
11 b չիք եւ որ տեսանէ ... առաքեացն զիս
՞ Յ՝ՎԸ՝ԺԲ 44
12 a որպէս զի, փիս. եւ այսպէս
13 ԱԲ զփառսն
14 b ի յինքեան
15 a չիք ամենեցուն
16 ԱԲ յայտնի
17 a վարդապետութեամբ
18 a ԱԲ յառաջընթաց
19 a ԱԲ իրեշտակն [a իրեշտակս] առաքեալ
20 b յառաջ
21 a չիք եթէ
22 b որդի
23 a որ գա եւ բառնա / b որ բառնայ
է Յ՝ՎԸ՝Ի՝ 30
24 a Ա. եւ ելեալ / b Բ չիք եւ
25 ԱԲ ի լերինն. չիք վերայ

26 Ա. տաստուածութեան
27 b որպէս եւ
28 a տեսանող / b ԱԲ տեսող
29 a լերինն բարձու լերինն սրբոյ անդ / ԱԲ սրբոյ, լերինն բարձու
30 b չիք ի լերինն
Չ Ի՝ՎԸ՝Ի՝ 40
31 a ԱԲ տեսանողն / b տեսողն
32 a չիք եթէ
33 ab ԱԲ եւ ի վերայ լերինդ [b լերինն] բարձու
34 t ի լերինդ. չիք վերայ
35 Բ անտարանիչք
36 a ԱԲ սիոնի / b տիովնի
37 b չիք եւ
38 ab ԱԲ ասա [b ասայ] դու / t չիք դու
39 b ցֆաղափոյ
40 a ավասիկ աստուած մեր ահավասիկ
41 a ԱԲ չիք իւրով (եւ)
42 b բազուկ
43 t չիք հզոր
44 ԱԲ զօրութեամբ, փիս. տէրութեամբ
45 a ահավաղիկ
46 b հաստուցման բառից յետոյ մի բերթ դատարկ (բդ. 150), որով b-ում պակասում է «իւրոյ ընդ իւր ... ձայն բարբառոյ էր նա» (ԽԸ 2)
47 a ԱԲ հովիւ մի հովուեսցէ [a հովեսցէ]
48 a եւ բազկաւ իւրով
49 t ի բազուկ
50 a չիք եւ ի գիրկս իւր ընկալցի զնոսա

թար լիցի յղեաց¹ ծանրացելոց²: 34 Ո՞ չափեաց³ ափով իւրով զջուրս ամենայն, ⁴կամ ռ^oվ⁵ չափեաց զերկինս թգաւ իւրով, ⁶եւ զերկիրս⁷ ամենայն իւրով: 35 Ո՞վ եղ զլերինս ի կշիռս, եւ բարձ գղաշտս կշորդաւ: 36 ՅՈ՞վ զհտաց զմիտս⁹ Տեառն, կամ ռ^oվ եղեւ մնա խորհրդակից⁷:

37 **Եւ զի՞նչ¹⁰ իցէ զոր ասէն. թէ ե՛լ ի վերայ լերինդ¹¹ բարձու, աւետարանիչդ Սիոնի¹²».** այլ իբրեւ զայն որ ¹³ասէն, **թէ Տէր ետ հրաման. զի¹⁴ տէրունի հրամանքն՝ ամենեցուն զեր ի վերոյ են, ¹⁵եւ ի բարձանց են հրամանք Բարձրելոյն: 38 Եւ զի՞նչ¹⁶ բարձր եւ ստուար քան զհրամանս Աստուածութեանն¹⁷ կայցէ¹⁸. ¹⁹ի նոյն ²⁰ինքն ելեալ Աստուածութեանն²¹ քարոզք²², ի նոյն հրամանաց լեռն²³ բարձրութեան, առանց զանգիտելոյ եւ երկիւղի ամենեցուն առաջի²⁴ անվեհեր քարոզել:**

ԽԸ. ²⁵Արդ՝ ²⁶եկն եւ մեծն Յովհաննէս, որդի քահանայապետին Զաքարիայ. ²⁷անդէն ել տաճարակիցն, եւ ոչ աւտար ոք. ²⁸անդէն ժառանգն²⁸ եւ բնակիչն Սիոնի, ²⁹նորուն վակասակիր քահանայութեանն³⁰, խոյրադիր պատուին պատմուճանացն սրբութեան, ³¹աւանդակիր³¹ պատուիրանացն. եւ ոչ ³²եկամուտ ոք, այլ կամարածուն³³ վայելչութեան³⁴, շառաւեղն³⁵ Մովսիսի եւ զաւակն ³⁶Ահարոնի եւ աւետարանիչն Սիոնի, ³⁷աւծութեանն³⁷ անկու³⁸, ³⁹առեալ զպատիւ նախնեացն⁴⁰ քահանայութեան⁴¹: 2 Եւ բովանդակեալ զմարգարէութիւն մարգարէիցն՝ ելեալ յանապատ ի վերայ աստուածական⁴² հրամանացն լեռնացելոց, բարձրացուցեալ զբարբառ իւր աւետարանիչն ⁴³Նրուսաղեմի, բարձրացեալ ⁴⁴բարձրացուցանէր զբարբառ իւր, զի ձայն բարբառոյ էր նա յանապատի⁴⁵, եւ⁴⁶ ասէ. Ահա Աստուած մեր, ⁴⁷ահա Տէր^է, եւ նա նոյն թագաւոր Իսրայելի:

1 a ԱԲ յղեացն
2 a եւ ծանրացելոցն
3 a ափով *իւրով իւրով
4 a կամ ոյ (a ունի միշտ ոյ) կշռեաց զլերինս կշորդով, փ/ս. կամ ով չափեաց ... կշորդով (տէ 35)
5 ԱԲ ռ^o, փ/ս. ով
6 ԱԲ եւ զերկինս ամենայն իւրով
7 bt զերկինս, փ/ս. զերկիրս
8 Ա ռ^o զհտաց / a ոյ *գիաց զմիտս տեառն կամ ոյ / ԱԲ կամ ռ^o
9 ԱԲ զիմաստութիւն, փ/ս. զմիտս
7 Լ. . Խ 9-14
10 ԱԲ իցէ որ ասէն
11 a լերին
12 t սիովնի (միշտ)
13 ՅՎ. Բ 1
14 ԱԲ ասէ թէ
15 a տրունի (պատ.) հրամայ
16 a ԱԲ եւ բարձանց իսկ են
17 a բարձր կամ ստուար
18 ՅԱ. տ աստուածութեան (կայցէ)
19 Ա կայցէ
20 a ԱԲ ի նոյն իսկ ինքն
21 ԱԲ ինքն է լեալ
22 a Ա. աստուածութեան (բարոզք)
23 a քարոզ
24 a լեառնն
25 a չի՞ր առաջի

25 ԱԲ արդ եկեալ մեծն
26 a եկն ել մեծն
27 a ԱԲ անդէն իսկ տաճարակիցն [ԱԲ աթոռակից, փ/ս. տաճարակիցն]
28 a ԱԲ այլ անդէն [a անդեն] ժառանգն
29 a նորին վակակիր
30 Ա քահանայութեան
31 a եւ աւանդակիր
32 a *եկամուտ, այլ
33 a ԱԲ կամարածուն / bt կամարածու
34 a վակասակիր (յան.) / ԱԲ *վայելչութեան / bt վայելչութեանն
35 Ա շառաւիղն
36 a ահարովնի, աւետարանիչն սիոնի
37 Ա օծութեան
38 ԱԲ անգու. նոր. Բիւզ. («Կոր. վարդ», էջ 118) առաջարկում է ուղղել՝ օծութիւն ընկալու
39 a չի՞ր առեալ զպատիւ
40 Ա չի՞ր նախնեացն
41 a քահանայութեան / bt քահանայութեանն
42 ԱԲ աստուածական
43 ԱԲ եմի (պատ.) բարձրացուցեալ բարձրացուցանէր
44 a բարձրացոյց զբարբառ
45 a անապատի
46 ԱԲ չի՞ր եւ
47 ab ԱԲ եւ [b չի՞ր եւ] ահա տէր եւ սա նոյն տէր [ab չի՞ր տէր] իղի (պատ.)

3 Արդ՝ ամենայն շնորհք աւանդութեան¹ մարգարէութեանն² Իսրայելական ազգին, որ³ կրէր աւանդապահ⁴ աւրհնութեանն⁵ աւետեացն⁶ եւ աւծութեանն⁷, ի ձեռն Ղեւեայ տոհմին էր⁸ յանձնեալ, ⁹քահանայութիւնն՝ թագաւորութեամբն¹⁰ Հանդերձ:

4 Քանզի¹¹ ի ժամանակին¹², իբրեւ կոչեաց Տէր զՄովսէս ի մէջ Հրոյն եւ ամպոյն¹³ ի գլուխ Սինէական լեռինն՝ եւ տեսիլ փառաց¹⁴ Տեառն իբրեւ զհօւր վառեալ էր. իբրեւ¹⁵ ¹⁶առնոյր զպատուիրանս ¹⁷աւրինացն Մովսէս¹⁸ ի ձեռացն Աստուծոյ, պարգեւախնդիր¹⁹ տեսանելով²⁰ զԱստուած ի պատասխանւոյն նմա, զի ասէ²¹ Գթած եմ եւ ողորմած՝ անդ առնոյր ²²զաւանդութիւն իշխանութեան՝ քահանայութեան,

²³թագաւորութեան եւ մարգարէութեան՝ ի ձեռաց Աստուծոյ: 5 Անդ ետ նմա ²⁴զաւրինակ աւծութեանն²⁵ Քրիստոսի²⁶, զինախ առակքն²⁷ լինիցին²⁸, ²⁹եւ ապա եկեացէ ճշմարտութիւնն³⁰, ³¹որ էն իսկ. անդ³² տայր ³³նմա առնել զեղջիւրն³⁴ աւծութեան ³⁵եւ զխնկանոց³⁶ խնկոյն³⁷:

6 Որ եղջիւրն³⁸ զաւրինակ³⁹ աւծութեանն⁴⁰ Քրիստոսի, եւ խնկանոցն⁴¹ զաւրինակ սուրբ⁴² կուսին Մարիամու⁴³ ունէր⁴⁴: 7 ⁴⁵Զի ⁴⁶որպէս նայն⁴⁷ ⁴⁸լին էր ⁴⁹հոտով սրբութեամբ՝ նոյնպէս եւ կոյսն ⁵⁰Հոգւով ⁵¹սրբով եւ զաւրութեամբ Բարձ-

Ք ԼԵ. Խ 10

- 1 եթէ աւանդութեանն / աւ աւանդութեան
- 2 Աթ մարգարէութիւն / ե մարգարէութեան / ա մարգարեութեանն
- 3 ե չի՞ որ
- 4 աԱթ աւանդապահ
- 5 Աթ օրհնութեանցն / ե փառութեան, փ/ս. օրհնութեանն
- 6 աԱթ եւ աւետեացն
- 7 Ա օծութեան
- 8 ա չի՞ էր
- 9 ա փառանորթիւն / եԱթ փառանայութիւնն [ե փառայութիւնն, Ա փառանայութիւն] իսկ / տ փառանայութեանն
- 10 Ա թագաւորութեամբ
- 11 տ զի, փ/ս. փանգի
- 12 տ ի ժամանակի
- 13 Ա ամբոյն
- 14 Աթ փառացն
- 15 Աթ յորժամ, փ/ս. իբրեւ (առնոյր)
- 16 ե առնոյր մովսէս զպատուիրանս օրհնացն ի ձեռացն
- 17 Աթ օրհնացն ի ձեռացն աստուծոյ մովսէս [Բ մօսէս (յան.)]
- 18 ա մովսէսի
- 19 Ա զպարգեւախնդիր / ա պարգեւախնդիրն / ե պարտ էր եւ փնախնդիր, փ/ս. պարգեւախնդիր
- 20 ա տեսներ / Աթ տեսանելովն
- 21 ա ասեր
- 22 ե զիշխանութիւն աւանդութեան փառանայութեանն եւ մարգարէութեանն եւ թագաւորութեանն ի ձեռացն աստուծոյ. արդ ետ

- 23 աԱթ եւ [Աթ չի՞ եւ] մարգարեութեան եւ թագաւորութեան ի ձեռացն [Աթ ի ձեռացն]
- 24 ե զաւրինակն ածութեանն (պատ.)
- 25 Ա օծութեան
- 26 ա քրիստոս
- 27 ab առակ
- 28 abt լիցին
- 29 ա եւ ապա եկեացն / եԱթ եւ ապա իբրեւ եկեացէ
- 30 Ա նշմարտութիւն / ա ի նշմարտութիւնն
- 31 եթ որ էն իսկ / ա որ են իսկ / Ատ որոյ են իսկ / Աթ իսկ եւ վասն որոց էն [Ա են] անդ / at իսկ եւ վասն որոյ են անդ
- 32 ե արդ, փ/ս. անդ
- 33 ե առնել նմա զեղջերն
- 34 Ա զեղջերն
- 35 ա եւ զխնոց խնկոյն / տ չի՞ եւ
- 36 Ա զխնկանոց / ե խնկանոցս
- 37 Ա խնկոյն / ետ խնկոցն
- 38 ե զեղջերն (յան.)
- 39 ա ունեւր զաւրինակ
- 40 Ա օծութեան
- 41 ա խնկոցն / Ա խնկանոցն
- 42 ե սրբոյ / ա չի՞ սուրբ
- 43 ե մարիամայ
- 44 ab չի՞ ունէր
- 45 ա զի որպէս նայն լին եր հոտով սրբութեան, տոյնպէս եւ սա հոգւով / եԱթ չի՞ զի
- 46 եԱթ որպէս եւ
- 47 Ա նայ
- 48 եԱթ լի էր
- 49 տ խոստովանութեամբ, փ/ս. հոտով սրբութեան / եԱթ չի՞ հոտով սրբութեան նոյնպէս եւ կոյսն
- 50 ե հոգւով սրբութեանն հոգւով սրբով զօրութեամբ
- 51 Աթ սրբով եւ հաւատով եւ զօրութեամբ [Ա զօրութեամբն]

ըելոյն: 8 Իսկ եղջիւր¹ 2ձիթոյն 3ուռնէր
զաւրինակ աւծութեանն Քրիստոսի, զի որ⁴
միանգամ⁵ յաւրինակ նորա աւծանէին՝
6անտի աւծան: 9 Ուստի եւ 7աւծանէրն իսկ
Ահարովն ի քահանայութիւն Տեառն, 8եւ
առնոյր զքահանայութեան 9թագն՝ աւծա-
նել¹⁰ ըստ նմին աւրինակի, զնել¹¹ նոցա
արտախուրակս, եւ պաշտել ի սրբութիւն
Տեառն, եւ կարգել զհանապազորդ¹²
հացն¹³ 14ի սեղանն, որ բերէր զաւրինակ
մարմնոյ Աստուածորդւոյն:

10 Անդ արար Մովսէս զարծաթի եղ-
ջիւրն աւծութեան¹⁵ իւրոյ, ուստի¹⁶ 17քա-
հանայքն եւ մարգարէքն եւ թագաւորքն
աւծանէին: 11 Անդուստ¹⁸ գայր 19կարգեալ
աւծութիւնն մի ըստ միոջէ ըստ հրամանի
իշխանութեան պատուիրանին, որ 20կար-
գեալ գայր առաջնորդութեամբ: 12 Յաբ-
րահամեան զաւակին²¹ պաշտէր խոր-

հուրդն²², զի աւանդապահքն²³ տային
ցմիմեանս 24մինչեւ ցՅովհաննէս՝ 25քահա-
նայ, մարգարէ²⁶ եւ մկրտիչ. եւ ի նա հա-
սեալ՝ 27իբրեւ ի ժառանգ մնացեալ: 13 Զի
28ի նա հասեալ էր յառաջին նախնեացն՝
թագաւորացն, մարգարէիցն եւ յաւծելոց
քահանայիցն՝ իբրեւ յաւանդապահ²⁹. եւ
նա ետ 30զքահանայութիւնն, զաւծու-
թիւնն, զմարգարէութիւնն³¹ եւ զթագաւո-
րութիւնն 32ցՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս:

14 Եւ կատարեցաւ մարգարէութիւնն³³
Յակովբայ³⁴ յասել առորդիս ազգի³⁵ իւրոյ,
36թէ Մի՛ պակասեցէ պետութիւն 37իշխա-
նութեանն, մինչեւ եկեցէ այն՝ որոյ 38իւր է
թագաւորութիւնն³⁹. քանզի նա է յոյս հե-
թանոսաց՝:

15 Արդ՝ առաջին հարքն որ եղեն աւ-
րինակ նորա, յոյս Աստուծոյ կերպա-
րանքն⁴⁰ նկարեալ⁴¹ կային. զի նոցա ամե-

1 a եղջերն / b եղջերն
2 ԱԲ ձիթոյն զօրինակ օժմանն քրիստոսի ունէր, զի որ միանգամ
3 a ունէր զարինակն աւծութեանն քրիստոսի, զի որ / b ունէր զարծութիւնն [t գօծութիւնն] քրիստոսի օրինացն [b արինակացն]
4 b գոր, փ/ս. զի որ
5 ԱԲ յօրինակին օժանին անտի իսկ օժէին [Բ օժանէին]. ուստի ահարոն իսկ օժանէր ի քահանայութիւն տեսոն
6 ab անտի աւծանին. ուստի եւ [a չիբ եւ] աւծաներն իսկ [a չիբ իսկ] ահարոն [b ահարովն]
7 t ածէր ահարովն
8 ab եւ առնուլ զքահանայութեանն [b զքահանայութեանն]
9 ԱԲ քագն ըստ նմին օրինակի օժանել եւ դնել / b զքագն
10 a չիբ օժանել
11 a դնել / b դրնել / t գնել
12 a զհանապազորդն
13 b զհացն
14 t ի սեղան / a ի սեղանն տեսոն որ
15 ab ԱԲՎ աւծութեան / t օժանութեան
16 ԱԲ յորմէ, փ/ս. ուստի
17 b քահանայք եւ մարգարէք
18 Ա. անտուստ
19 b աւծութիւնն կարգեալ
20 a կարգ գայր / b ԱԲ կարգեալ գայր / t կարգէր գայր առաջնորդութեամբ՝ յարահամեան զաւակին պաշտէր խորհուրդն: Զի
21 b ի զաւակին

22 a խորհուրդ
23 t աւանդապահք
24 a ԱԲ մինչ ի յովաննէս [a ի յովանն]
25 b մարգարէ եւ քահանայ եւ մկրտիչ
26 ԱԲ եւ մարգարէ
27 a ԱԲ իբրեւ ժառանգ
28 a ի նա եհաս առաջին թագաւորաց, զի ի նա հասեալ էր յառաջին նախնեացն թագաւորաց եւ մարգարէից եւ յաւծելոյ քահանայից իբրեւ / b ի նա էհաս յառաջին ի թագաւորացն, ի մարգարէիցն եւ յաւծելոց
29 b աւանդապահ
30 Ա. զքահանայութիւն, զօծութիւն, զմարգարէութիւն եւ զթագաւորութիւն / b զքահանայութիւն եւ զօծութիւն
31 b եւ զմարգարէութիւնն
32 ԱԲ ի տէր մեր
33 Ա. t մարգարէութիւն
34 aԲ յակովբայ
35 ab ազգին
36 b եթէ մի պակասե
37 ԱԲ իշխանութեան ի քէն մինչեւ / b իշխանութիւնն ի յուրայէ մինչեւ
38 ԱԲ իւրն է
39 Ա. թագաւորութիւն / b իշխանութիւն, փ/ս. թագաւորութիւնն
* Ն. Ի. Թ. 10
40 b պատուիրանն, փ/ս. կերպարանն
41 b նկատեալ

նայն արարածք հնազանդէին¹, քանզի
 գկերպարանս Արարչին ի նոսա տեսանէին:
 16 Իսկ զիւրդ հնազանդէին անխաւս
 2անմոռնչ եւ անշշունչ³ արարածքն՝ մահ-
 կանացու⁴ մարդկան, եթէ⁵ ոչ զնշանս⁶ Աս-
 տուծոյ ի նոսա տեսանէին եւ գկերպա-
 րանս⁷ Արարչին: 17 Եւ այսպէս մի ըստ
 միողէ վարեալ եկեալ աւանդութիւնքն⁸
 մինչեւ ցՅովհաննէս, եւ Յովհաննէս ետ
 9զաւանդ պահեստին տեառն իւրում¹⁰:

ԽԹ. ¹¹Եւ այնուհետեւ Տէր¹² ինքնին¹³
 ի միջի կայ, եւ Յովհաննէս վկայէ¹⁴, թէ¹⁵
 Ձեմ ես Քրիստոսն, այլ առաքեալ եմ առաջի
 նորա: 2 Այլ ոյր հարսնն¹⁶ է՝ նա է փեսայ¹⁷,
 եւ որ բարեկամն¹⁸ է փեսային՝ կայ առ նմա
 եւ ¹⁹հնագանդի նմա. ²⁰նա եւ ուրախ առ-
 նի²¹ յուրախութեան²² նորա, զի²³ ²⁴զձայն
 լսէ գփեսային²⁵: 3 Իմ ²⁶ուրախութիւնս

այս²⁷ լցեալ եւ կատարեալ ²⁸է, եւ արդ՝ նմա
²⁹պարտ է անել, եւ ինձ մեղմանայ: 4 Որ ³⁰ի
 վերուստն ³¹գայ՝ ի վեր է քան զամենայն.
³²որ ³³յերկրէ է՝ յերկրէ աստի խաւսի. որ
 յերկնիցն գայ՝ ³⁴գոր ³⁵ինչ լուան եւ³⁶ ե-
 տես՝ վկայէ³⁷, եւ զվկայութիւն նորա ³⁸ոք ոչ
 ընդունի. իսկ³⁹ որ ընդունի ⁴⁰զվկայութիւն
 նորա՝ ծրարեաց եւ ⁴¹կնքեաց, զի⁴² արդա-
 րեւ⁴³ նշմարիտ Աստուած է: 5 Զի որ յԱս-
 տուծոյ առաքեցաւ՝ նա զպատգամս Աս-
 տուծոյ խաւսի. զի ոչ եթէ չարով տուա
 նմա⁴⁴ հոգին⁴⁵. Հայր սիրէ զՈրդի, եւ զամե-
 նայն ինչ⁴⁶ ետ ի ձեռս նորա. որ հաւատայ⁴⁷
⁴⁸յՈրդի՝ ընդունի ⁴⁹զկեանս յաւիտենից, ⁵⁰եւ
 որ թերահաւատէ⁵¹ յՈրդոյ՝ ոչ տեսանէ⁵²
 զկեանս⁵³ յաւիտենից. այլ⁵⁴ բարկութիւն
 Աստուծոյ ի վերայ նորա ⁵⁵բնակեալ է՝:

1 a հնագանդիցն
 2 abԱԲ եւ անմոռնչ եւ անշունչ արարածք [ԱԲ արարածքն]
 3 t չի՛ք անշշունչ. ուղղ.՝ անշշունչ
 4 b մարդկանն եւ թէ
 5 at թէ
 6 Ա նշանս
 7 a գկերպարան
 8 Ա աւանդութիւնք / b աւանդութիւն
 9 abԱԲ զաւանդ պահեստին [a պահեստի] տեառն իւրում / t զաւանդն
 10 t իւրոյ
 11 b եւ այնուհետեւ / միւսն. արդ այսուհետեւ
 12 bԱԲ տէրն
 13 b չի՛ք ինքնին
 14 b վկայէր
 15 t եթէ
 16 abԱԲ հարսն
 17 b փեսայն
 18 abԱԲ բարեկամն / t բարեկամ
 19 b հնագա՛նդ է նմա. նաեւ ուրախ լինի յուրա- խութեան
 20 t եւ նա, aԱԲ նա, փ/ս. նաեւ
 21 t առնի, / միւսն. լինի: Հմմտ. Ազգաք. ԽԹ 11:
 22 ԱԲ յուրախութիւն
 23 ԱԲ եւ, փ/ս. զի
 24 bԱԲ զձայնն լսէ գփեսային / a զձայն փեսային լսէ
 25 t փեսային
 26 abԱԲ ուրախութիւն [Բ ուրախութիւնն] այս լցեալ [bԱԲ է լցեալ] եւ կատարեալ է [bԱԲ չի՛ք է], եւ արդ

27 t չի՛ք այս
 28 t չի՛ք է, եւ
 29 ab չի՛ք պարտ է
 30 a ի վերուստ գա ի վերոյ b
 31 b գայ, նա ի վերոյ է
 32 a որ յերկրէս է / ԱԲ որ ի յերկրէ է
 33 b չի՛ք յերկրէ է
 34 ԱԲ գոր ինչ լուան
 35 ab զինչ (փ/ս. գոր ինչ) լուա [b լուան] / t չի՛ք ինչ
 36 b չի՛ք եւ (ետես)
 37 b եւ վկայէ
 38 b ոչ ոք ընդունի, իսկ որ
 39 aԱԲt չի՛ք իսկ
 40 t զվկայութիւնն. չի՛ք նորա
 41 b կնքեաց եւ ասէ զի
 42 ԱԲ թէ, փ/ս. զի
 43 a արդար
 44 b չի՛ք նմա
 45 a հոգի
 46 b չի՛ք ինչ
 47 b եւ որ հաւատայ
 48 a յորդի ունի կեանս
 49 ԱԲ զկեանս / b զկեանս յաւիտենականս. եւ որ թերահաւատէ
 50 a եւ որ ոչ հնագանդի որդոյ ոչ տեսցե՛ զկեանս, այլ բարկութիւնն
 51 t թերահաւատ է
 52 b ընդունի, փ/ս. տեսանէ
 53 ԱԲ զկեանս
 54 b զի, փ/ս. այլ
 55 a բնակէ
 * ՅՎԸ. Գ. 28-36

6 Ահա եկեալ հրեշտակն Յովհաննէս՝ պատրաստել¹ ճանապարհս² Տեառն իւրում: 7 Զի³ որպէս ծննդեանն⁴ Գաբրիէլ եղև կարապետ՝ նոյնպէս⁵ յայտնութեանն⁶ սա⁷ ճեղև, եւ առաջի եկեալ ասէ. Առաքեալ Յեմ առաջի նորա. այլ ոյր հարսնն¹⁰ է՝ նա է փեսայ¹¹:

8 Իսկ¹² ո՞ր իցէ հարսն, ¹³կամ ո՞ր փեսայն, եթէ¹⁴ ոչ այն՝ զոր մարգարէն ասէ, թէ¹⁵ Այսպէս ասէ Տէր. խաւսեցայց¹⁶ զքեզ ինձ¹⁷ յալիտեան, եւ խաւսեցայց¹⁸ զքեզ ինձ ¹⁹արդարութեամբ ²⁰եւ իրաւամբ եւ ողորմութեամբ եւ գթութեամբ. եւ ծանիցես, զի ես եմ Տէր Աստուած քո. եւ լիցես դու զհոմանիսն²¹ քո, ²²զփայտեղէնս եւ զփարեղէնս, եւ ²³ասացես, եթէ²⁴ երթայց դարձայց առ այրն²⁵ իմ առաջինէ՛:

9 Քանզի²⁶ թողին մարդիկ զպաշտաւն Արարչին իւրեանց, եւ ամենայն ²⁷փայտի եւ քարի հնազանդեցան. եւ թողին զայրն առաջին որ յոչնչէն²⁸ արար զնոսա, եւ ²⁹չնացան յամենայն ինչ տարրեղէն որ առական դիպեցան, եւ պոռնկեցան³⁰ զհետ սնտոի ³¹պաշտամանցն արարածոց³²: 10 Վասն այսորիկ ³³չլ Աստուածորդին քակել յերկրէ³⁴ ³⁵զընդունայնութիւն պոռնկութեան շնութեան քարեղէն հոմանեացն³⁶, դարձուցանել³⁷ յերկրպագութիւն³⁸ Հաւր, եւ տալ³⁹ անուանել զայրն իւր՝ ⁴⁰այր առաջին⁴¹: 11 Եւ⁴² առաջին՝ վասն նախնական⁴³ ինքնութեանն⁴⁴ ասէ, ⁴⁵որպէս մեկնէ⁴⁶ ⁴⁷Պաւղոս առաքեալ⁴⁸ ⁴⁹առ հեթանոսս ⁵⁰եւ ասէ. Հաստատեցի⁵¹

1 *b* պատրաստեաց
2 *a* գնանապարհս / *ԱԲ* գնանապարհ
3 *a* որպէս ծննդեանն գաբրիէլ եղև կարապետ, նոյնպէս յայտնութեանն սայ եղև եւ առաջի եկեալ
4 *ԵԱԲ* առաջին գալտեանն, *փ/ս.* ծննդեանն
5 *ԵԱԲ* իսկ, *փ/ս.* նոյնպէս
6 *ԵԱԲ* յայտնութեանս
7 *b* չի՞ սա
8 *ԵԱԲ* չի՞ եղև եւ
9 *ԵԱԲ* եմ ես առաջի
10 *ab* հարսն
11 *ԱԲ* փեսայն
*** Յ՝ՎՃ. Գ. 28-29
12 *ab* ո՞ր [*b* ո՞ր] իցե / *ԱԲ* ո՞ր [*ԱԲ* ո՞ր] է
13 *ԵԱԲ* կամ ով
14 *ԱԲ* թէ
15 *b* եթէ / *ԱԲ* չի՞ թէ
16 *b* խաւսեցայ
17 *a* չի՞ ինձ
18 *b* եւ խաւսեցայ
19 *abԱԲ* արդարութեամբ եւ իրաւամբ եւ ողորմութեամբ եւ գթութեամբ, եւ ծանիցես դու, թէ [*b* զի, *փ/ս.* թէ] ես եմ տէր
20 *t* չի՞ եւ իրաւամբ եւ ողորմութեամբ
21 *aԱԲ* զհոմանիսն / *bt* զհոմանիս
22 *ԱԲ* զփայտեղէնս եւ զփարեղէնս / *b* զփարեղէնս եւ զփայտեղէնս
23 *aԱԲ* ասացես դու երթայց եւ [*ԱԲ* չի՞ եւ]
24 *b* դու եթէ
25 *a* ի յայրն / *t* յայրն
Է՝ ՈՎ՝Բ 19, 7

26 *abԱԲ* վասն զի
27 *b* փայտի եւ քարի
28 *ԱԲ* յոչնչէ
29 *a* շնացան որ ինչ տարրեղէն առական դիպեցան / *b* շնացան ընդ ամենայնի որ ինչ առական դիպեցան / *ԱԲ* շնացան յամենայն ինչ տարրեղէն, որ առական դիպեցան / *t* շնացան ինչ ինչ տարրեղէն, ամենայն որ առական դիպեցան
30 *Ա* պոռնկեցան
31 *abԱԲ* պաշտամանց [*b* պաշտաման] արարածոց
32 *t* արարածոցն
33 *a* չլ որդիւն աստուծոյ
34 *b* չի՞ յերկրէ
35 *b* զընդունայնութեան պոռնկութեանն հեթանոսութիւնն փարեղէն
36 *a* հոմանեաց
37 *baԲ* եւ դարձուցանել
38 *b* ի յերկրպագութիւն
39 *abԱԲ* չի՞ տալ
40 *ab* այր առաջին. եւ առաջին [*b* չի՞ եւ առաջին] վասն նախնական ինքնութեանն [*b* ինքնութեանն]
41 *ԱԲ* չի՞ առաջին (եւ)
42 *Ա* չի՞ եւ
43 *t* նախնականին
44 *ԵԱ* ինքնութեան / *v* քննութեան, *փ/ս.* ինքնութեանն
45 *ԱԲ* որպէս եւ
46 *ab* մեկնէն
47 *a* պաւղոս առաքեալ առ
48 *ԵԱԲ* չի՞ առաքեալ
49 *b* առ նոսա, *փ/ս.* առ հեթանոսս
50 *b* եւ ասէ / *aԱԲ* չի՞ եւ
51 *ab* չի՞ հաստատեցի

խաւսեցայ¹ ²զֆեզ հարսնութեան իբրեւ³ գկոյս⁴ մի սուրբ՝ յանդիման կացուցանել Քրիստոսի⁵։ *եւ մարգարէն ասէ*։ Կացցէ⁶ դշխոյ ընդ աջմէ ֆումմէ⁷։ *զամենայն տիեզերս իբրեւ զմի Հարսն դարձուցեալ⁷ առ մի փեսայ*։ *այսպէս⁸ նշանակէ այրն՝ որ յերկնից⁹ եկն Որդին Աստուծոյ*։ ¹⁰*որպէս Յովհաննէս ասէ*։ Ոյր հարսնն է՝ նա է փեսայ։ եւ մեք, բարեկամք եւ ¹¹ժառայք՝ ըստ հրամանացն ¹²ընթանամք։ կամք առ նմա եւ հնազանդիմք¹³ նմա, եւ ուրախ առնիմք¹⁴ յուրախութեան¹⁵ նորա, ¹⁶եւ զձայնն լսեմք զփեսային¹⁷։

¹² *Այս այն է զոր մարգարէն ասէ*։ Լո՛ւր, դուստր, եւ տե՛ս, խոնարհեցո՛ զունկն ֆո, մոռա՛¹⁸ զժողովուրդ ֆո եւ զտուն¹⁹ հար ֆոյ։ զի ցանկացաւ²⁰ թագաւոր գեղոյ ֆում²¹։ զի սա ինքն է Տէր ֆո։ երկիր պագցես սմա²²։ ¹³ ²²*Այս այն է որ* ²³*ա-*

սէն։ ²⁴Եղբարորդեա՛կ իմ, յարիցես զարթիցես, մերձաւո՛ր իմ, սիրելի՛ իմ։ բացցես²⁵ ինձ զդուրս²⁶ տանն, եւ համբուրեսցես²⁷ ²⁸զիս ի համբուրից²⁹ բերանոյ ֆոյ³⁰։ զի առատ են ստինք ֆո ֆան զգինի, եւ հոտ ³¹իւղոց ֆոց ֆան զամենայն խունկս անուշութեան։ 14 Իւղ արկեալ է անուց ֆո, վասն այտորիկ արիորդք սիրեցիմ զֆեզ։ ³²զհետ անուշութեան³³ իւղոց ֆոց ընթացցուք մեք։ տարաւ զիս արֆայ ի սենեակ իւր³⁴։

15 *Եւ ո՞վ իցէ³⁵ Հարսն՝ եթէ³⁶ ոչ եկեղեցի Հեթանոսաց, կամ ³⁷ո՞վ իցէ³⁸ փեսայն՝ եթէ ոչ Յիսուս Քրիստոս Որդին³⁹ Աստուծոյ, որ էջ յերկնից եւ նուաճեաց զամենայն յերկրպագութիւն Հաւր⁴⁰։* 16 *Եւ ⁴¹զի՞նչ իցեն⁴² երկու առատ ստինքն⁴³ եթէ ոչ կտակարանքն⁴⁴ Աստուծոյ, որ արբուցանեն զամենայն տգէտս Հոգեւոր կաթամբն⁴⁵ գիտութեան⁴⁶։* 17 *Եւ ⁴⁷զի՞նչ իցէ*

1 a խաւսեցայց
 2 t ինձ հարսնութեան
 3 a որպէս, փ/ս. իբրեւ
 4 b գկոյս / aԱԲt կոյս
 5 Է Է Կ Գ Դ Ը Լ 2
 6 a կայցէ
 7 a ֆումմէ
 8 Մ Խ Գ Դ Ը Լ 10
 9 b դարձեալ / a չիք դարձուցեալ
 8 a այսպես / bԱԲt այնպէս
 9 t ի յերկնից
 10 a որպէս ասեն յովհաննէս, որ հարսն է նա փեսայ / bԱԲ որպէս եւ [Ա չիք եւ] ասէ [Բ ասէն] յովհաննէս
 11 b ժառայք (փ/ս. ժառայք) եւ ըստ
 12 ԱԲ ընթանամք. կալ առ նմա եւ հնազանդել եւ ուրախ լինիմք յուրախութեան [Ա յուրախութիւն] / b ընթանամք կալ առաջի նորա եւ հնազանդիմք նմա
 13 t հնազանդ եմք
 14 b լինիմք, փ/ս. առնիմք
 15 a յուրախութիւն
 16 a եւ ձայն փեսային լսեմք
 17 bԱԲ զփեսային / t փեսային
 18 Զ Գ Դ Ը Լ 29
 18 a մոռեա՛ / b մոռայ
 19 b գտան
 20 a ցանկացի
 21 b գեղոյ ֆո
 22 Մ Խ Գ Դ Ը Լ 11-12

22 b այս է որ ասէն. իմ ասէ յարիցես
 23 aԱԲ ասէն [a ասեն]. եղբարորդեակ [ԱԲ եղբարորդեակն] իմ, յարիցես
 24 t չիք եղբարորդեակ իմ
 25 abԱԲ եւ բացցես
 26 a զդուրս
 27 aԱԲ եւ համբուրեսցէ
 28 a զիս համբոյր
 29 b ի համբոյրս
 30 aԱԲ բերանոյ իւրոյ
 31 b իւրոյ ֆոյ
 32 abԱԲ զհետ [b եւ զհետ] անուշութեան իւղոց ֆոց [a չիք ֆոց] ընթացցուք մեք [b եւ մեք]
 33 t չիք անուշութեան
 34 b չիք իւր
 35 Է Գ Դ Ը Լ 5. Լ 1-3
 35 abԱԲ ով իցէ (հարսն) / t չիք իցէ
 36 t թէ
 37 abԱԲ ով իցէ փեսայն, եթէ [a թե] ոչ
 38 t չիք իցէ
 39 t որդի
 40 b աստուծոյ, փ/ս. հօր
 41 abԱԲ զի՞նչ իցեն առատ
 42 t չիք իցեն
 43 b ստինք
 44 abt կտակարանք
 45 ab կաթամք
 46 at գիտութեանն / b գիտութեամբն
 47 t զինչ է

գոր¹ ասէն. Հոս² իւղոց քոց քան զամենայն խունկս անուշութեան. ³եւ թէ՛ Իւղ արկեալ է անուն քո. — զաւծութիւնն⁴ Քրիստոսի եւ զանունն ⁵յայտ առնէ. եւ համբուրելն՝ սիրոյ նշանակ է, ⁶զի եկեղեցի՝ Քրիստոսի, եւ Քրիստոս՝ Որդի Աստուծոյ:

18 Արդ՝⁷ նմա անել եւ ինձ մեղմանալ՝, այսինքն զժամանակն⁸ ասէ մեղմանալոյ⁹. զի մկրտութիւնն¹⁰ ¹¹զոր տայր նա¹² ժողովրդեանն՝ ¹³ապաշխարութեան մկրտութիւն էր: 19 ¹⁴Որ, ասէ, ի վերուստն¹⁵ եկն՝ ի վերոյ է քան զամենայնէ՛, յայտ ¹⁶արարեալ զգալն ի ծոցոյ Հաւր ¹⁷առ մեզ: 20 Իսկ ես, ասէ, յերկրէ խաւսեցայ, յերկնից առեալ¹⁸ զգիտութիւն¹⁹. ²⁰Իսկ որ ²¹յերկնիցն ²²եկն՝ ²³նա զՀաւրն խաւսի եւ ²⁴զՀաւրն գործ

գործէ: 21 ²⁵Որպէս եւ²⁶ Տէր²⁷ ինքն ասէր առ Հրեայսն, թէ՛ ես ի Հայր, ²⁸եւ Հայր յիս. զինչ տեսանեմ թէ²⁹ Հայր ³⁰գործէ՛, զնոյն եւ ես գործեմ. զի վասն ³¹այսորիկ ³²իսկ եկի, զի³³ արարից³⁴ զկամս Հաւր իմոյ, եւ կատարեցից³⁵ զգործս նորա՛:

22 Ասաց եւ վասն Հրէիցն, թէ՛³⁶ զվկայութիւն ³⁷նորա դուք ոչ ընդունիք: 23 Իսկ³⁸ որ ընդունի զվկայութիւն նորա՛, ծրարեաց եւ կնքեաց, զի անկորուստ լիցի արդարութիւնն³⁹. եւ երդամա՛ք՝ զի ⁴⁰արդարեւ ճշմարիտ Աստուած է. ⁴¹զի անշուշտ եւ⁴² անշարժ եւ անկորուստ լիցի արդարութիւն⁴³ հաւատոցն. եւ երդումն՝ ⁴⁴կնք, որպէս առ Աբրահամն: 24 ⁴⁵Զի որ ⁴⁶ի ծոցոյ Հաւր եկն՝ նա է տեղեակ խորհրդոց⁴⁷ ծնողին⁴⁸ ⁴⁹ըւրոյ: 25 Զի ոչ եթէ իբրեւ¹ կա-

1 bt որ
2 b թէ հոս
3 bt եւ եթէ իւղ
4 aԱ. զաւծութիւն
5 ԱԲ. յայտ արասցէ
6 aԱԲ զի եկեղեցի / bt զեկեղեցի, փիս. զի եկեղեցի: Կամ՝ թերեւս պիտի կարդալ համբուրելն սիրոյ՝ նշանակէ զեկեղեցի քրիստոսի: Հմմտ. Ազաթ. Խթ՝ 11:
7 ԱԲ չի՛ր արդ
՞ Յ՝ՎՃ. Գ. 30
8 b զժամանակս
9 a մեղմանալով / b մեղմանալով
10 Ա զի մկրտութիւնն / b զի մկրտութիւն
11 bԲ գոր նա տայր
12 aԱ. տայր նա / t չի՛ր նա
13 abԱԲ ապաշխարութեան մկրտութիւն էր / t ապաշխարութիւն մկրտութեան էր
14 ԱԲ որ ի վերուստ եկն ասէ ի վերոյ / b որ ասէրն թէ որ ի վերուստն
15 a ի վերուստ
Է Յ՝ՎՃ. Գ. 31
16 b արարեալ զի (=զի) ծոցոյ հաւրն զգալն առ մեզ. եւ ասէ յերկրէս
17 aԱԲ առ մեզ. իսկ ես [a չի՛ր ես] ասէ յերկրէս [ԱԲ յերկրէ] / t առ մեզ ասէ. ես յերկրէ
18 b առաւեալ, փիս. առեալ
19 Բ զգիտութիւնն
20 ԱԲ չի՛ր իսկ (որ) / b եւ ասէ. իսկ (որ) / a իսկ ասէ որ յերկնից
21 ԱԲ յերկնից եկն ասէ՛ նա զի որն խոսի, եւ
22 t եկն զի որ խոսի
23 b նա զի որն խոսի / a նայ զի որն խոսի եւ զի որն

24 bԱԲt զի որ գործ [b գործն]
25 a որպէս եւ ինքն ասաց ցիրեայսն / ԱԲ որպէս եւ տէրն իսկ ասէր առ հրեայսն, եւ / b որպէս եւ տէր ինքնին ասէր ցիրեայսն եթէ
26 t չի՛ր եւ (տէրն)
27 t տէրն
28 abԱԲ եւ հայր յիս / t եւ հայր առ իս
29 t եթէ (հայր)
30 a գործէ եւ ես գործեմ զնոյն, զի
31 t այսորիկ եւ եկի
32 aԱԲ իսկ եկի / b չի՛ր իսկ
33 ԱԲ եւ , b եւ ասէ, փիս. զի
34 b կատարեցից, փիս. արարից
35 b գործեցից, փիս. կատարեցից
Գ Յ՝ՎՃ. Ե. 19. Ժ. 38. Ժ. Գ. 10
36 b եթէ
37 a նորա ոչ ընդունին
38 t չի՛ր իսկ
39 aԱ. արդարութիւն / b պահպանութիւնն, փիս. արդարութիւնն
40 ad արդարեւ իսկ / bԱԲt չի՛ր իսկ
41 d զի ան (մի բանի տեղ բաց = զի անշուշտ)
42 ad չի՛ր եւ (անշարժ)
43 b պահպանութիւն, փիս. արդարութիւն
44 b եւ կնքի որպէս եւ առ արահամ. զի որպէս
45 ԱԲ զի որ եկն ի ծոցոյն հոր նա է
46 abd ի ծոցոյ հաւր եկն [a եկ] նայ / t ի ծոցոյն
47 b խորհրդոյ
48 d ծնողին
49 g իւրոյ, իբր ոչ եթէ խնդրել ապաստան եւ կարաւտ հայրաբուն փառացն, այլ զի լուիցեն արարածք եւ հաստատեցին յորդի. եւ ոչ եթէ իբր կարաւտ ոք առ: Բոլորը abcdԱԲt չի՛ր իբր ոչ

կարաւտ² ոք ա՛ն³ նա գշնորհս⁴ Հոգւոյն,
այլ ⁵ինքն ⁶միակամ, միաշունչ⁷, միախորհ⁸
ընդ Հաւր⁹ ¹⁰եւ ընդ ¹¹Հոգւոյն. զի¹² ինքն
է¹³ ¹⁴բաշխիչ շնորհաց¹⁵ ¹⁶Հոգւոյն սրբոյ:
26 **Զի Հայր սիրէ** ¹⁷գորդի իւր, ¹⁸եւ ¹⁹ամե-
նայն հաստատեալքն Հաւր՝ Որդւով. եւ որ
²⁰Հաւրն՝ նոյն եւ Որդւոյ. եւ որպէս Հայր՝²¹
նոյնպէս եւ²² Որդի. եւ ամենայն շնորհք²³
Հոգւոյն յՈրդւոյ բաշխին: 27 Եւ²⁴ Որ հա-
ւատայ ²⁵Որդի՝ ունի գկեանսն²⁶ յաւիտե-
նականս²⁷. ²⁸որ թերահաւատէ յՈրդւոյ՝ ²⁹ոչ
տեսանէ գկեանսն յաւիտենից՝:

եթէ խնդրել ... հաստատեսցին յորդի: *g-ի աւելի ունեցածը տե՛ս Խէ 22-25:*

1 d իբր
2 b գկարատ
3 t էաո
4 b շնորհսն
5 g ինքն միախոհ, ... միաշունչ
6 ad միախորհ միաբան ընդ / b միակամ, միա-
խորհուրդ, միաշունչ ընդ
7 ad չի՛ք միաշունչ
8 Ա՛ք միախորհ / t միախոհ
9 d հարն
10 b եւ ընդ հոգւոյն սրբոյ. եւ ինքն բաշխիչ հոգւոյն
սրբոյ շնորհաց. զի
11 adԱ՛ք հոգւոյն, ինքն բաշխիչ շնորհաց հոգւոյն
սրբոյ
12 g չի՛ք զի
13 g չի՛ք է
14 t բաշխիչ խորհրդոց
15 g չի՛ք խորհրդոց
16 g հոգւոյն սրբոյ. եւ որ հաւատայ ի նա ընդունի
գկեանս յաւիտենից ի քրիստոս յիսուս ի տէր
մեր... *Վերջ:*
17 adԱ՛ք գորդի [Ա՛ք գորդի իւր], եւ ամենայն ինչ
[adԱ՛ք չի՛ք ինչ] հաստատեալք [Ա՛ք հաստատեալքն]
հար որդւովն ե. եւ
18 v եւ ամենայն հաւատացեալքն հոր որդւովն
19 b ամենայն հաստատեալ հար որդւոյն են, եւ
որ հար / t չի՛ք ամենայն
20 ad հարն ե / Ա՛ք հոր
21 abdԱ՛ք որպէս հայր / t հայրն
22 Ա՛ք չի՛ք եւ (որդի)
23 Ա շնորհ
24 bԱ՛ք չի՛ք եւ
25 b ի յորդւոյ ընդունի գկեանսն
26 d գկեանս
27 abdԱ՛ք յաւիտենից
28 abd չի՛ք որ թերահաւատէ ... յաւիտենից
29 Ա՛ք ոչ տեսանէ գլխիտենական կեանսն
** Յ՛՛՛՛՛՛՛ Գ 36

28 **Վկայէ** ³⁰Յովհաննէս, ասէ Զորմէ
ասէին, սա է միածին Որդին Աստուծոյ. եւ
³¹տեսի եւ վկայեմ, թէ սա է ³²որ բառնայ
գմեղս աշխարհի³³: 29 ³⁴Սա է ժառանգ
այգւոյն, եւ **Տէր** ³⁵գայ ³⁶գաւրութեամբ, եւ
բազուկն հզաւր ³⁷տէրութեամբ իւրով. զի
բազուկ ³⁸հզաւր ³⁹Հաւր սա՛ է, եւ գտէրու-
թիւն⁴⁰ իւր առ իւր ունի⁴¹, թէպէտ եւ կա-
մաւք երեւեցաւ խոնարհութեամբ⁴²:

30 Ահաւասիկ⁴³, ասէ⁴⁴, վարձ⁴⁵ ⁴⁶հա-
տուցման իւրոյ⁴⁷ ընդ իւր՞. եւ ամենայնի
նա է⁴⁸ հատուցանող, եւ գործ⁴⁹ իւրաբան-
չիւր առաջի նորա՞: 31 **Ըստ այնմ**, ⁵⁰թէ Ի
միտ առնու գամեցայն գործս նոցա՛:
32 Իբրեւ հովիւ մի հովուեսցէ⁵¹ զխաշինս
իւր՞: 33 **Որ**¹ ²եւ ի մէջ իսկ անցեալ կենա-

30 abdԱ՛ք *յոհվանես [Ա՛ք եւ յովանէս, d
յոհանէս], սայ ե, ասե, [Ա՛ք չի՛ք ասէ], գորմե են
ասեի. սայ է [b ասէ, փ/ս. սա է]

31 abd տեսի ասէ եւ
32 abdԱ՛ք որ եկն բառնայ
33 d յաշխարհէ
Զ Յ՛՛՛՛՛՛՛ Ը 29
34 ad սայ է ասէ ժառանգ
35 abd գա [b գայ] ասե
36 bԱ՛ք գորութեամբ իւրով եւ [b զի, փ/ս. եւ]
բազուկ
37 d գտէրութեամբ / Ա չի՛ք տէրութեամբ իւրով, զի
բազուկ հզօր
38 b հզաւր ասէ եւ գտէրութիւնն առ իւր ունի,
թէպէտ եւ
39 d հար է սայ է / Ա՛ք սայ է հարն, եւ
40 ad եւ տէրութիւն
41 ad չի՛ք ունի
42 Ա՛ք եւ խոնարհութեամբ
43 a ահավասիկ (յան.) / bdԱ՛ք ահաւաղիկ
44 bԱ՛ք չի՛ք ասէ
45 b վարձ
46 Ա չի՛ք հատուցման ... նա է (խթ 30) / Բ հա-
տուցմանն ընդ իւր
47 ad չի՛ք իւրոյ
Գ Խ՛՛՛՛՛ Խ 10
48 ad չի՛ք է
49 Ա՛ք գգործս
Դ Խ՛՛՛՛՛ Խ 10
50 Ա՛ք չի՛ք թէ / abd թե որ ի միտ
Ե Ս՛՛՛՛՛ Լ Բ 15
51 ad հովեսցէ
Զ Խ՛՛՛՛՛ Խ 11

բարն ասէ՜, թէ՜ 5ես եմ 6հովիւն փաջ. հովիւ փաջ7 8գանձն իւր դնէ ի վերայ խաշին իւրոյ՞, եւ ի բազուկս իւր ժողովեսցէ զգանինս իւր, եւ ի գիրկս իւր9 ընկալցի զնոսաք՞:

34 Որ եւ10 կենարարն եկեալ յայտ առնէր11, 12յառնուլն ի ժողովելն զմանկտին ի վերայ աստուածական13 14բազկացն. 15եւ աւրինակեալ ամենեցուն, եթէ16 ոչ դարձջի՞ք եւ լինիջիք իբրեւ 17զմանուկս զայս՝ ոչ կարէք մտանել յարքայութիւնն18 Աստուծոյք: 35 Նորոգել19 20Հրամայէ, 21եւ մերկանալ զՀին մարդկութիւնս ի ձեռն մկրտութեան աւագանին: 36 Զի թէպէտ եւ22 կարի ոք թմբբեալ23 ծանրացեալ24 իցէ՝ ծանրակիր մեղաւքն25 խստութեան յղացեալ, 26որպէս

ասէն27. Ահաւասիկ երկնեաց զանարեւնութիւն, յղացաւ28 զցաւս29 30եւ ծնաւ զանիրաւութիւնք. սակայն բացեալ զդրոշնս ապաշխարութեան՝31 32ի մէջ 33մեր եկեալ կայ կենարարն, աղաղակէ եւ ասէ. եկա՛յք առ իս, 34ամենայն վաստակեալք եւ աշխատեալք եւ35 ոյք ունիք բեռինս36 ծանուցն, եւ եւ հանգուցանեմ զձեզ. եւ37 առէ՛ք զլուծ իմ ի ձեզ եւ ուսարո՛ւք յինէն, զի հեզ եմ, հանդարտ38 եւ խոնարհ սրտիւ, եւ գտջիք հանգիստ անձանց ձերոց. զի լուծ իմ փաղցր է, եւ բեռն իմ 39փոքրոզիք՞:

37 40Իսկ 41եթէ Հարցցէ42 ոք, թէ 43ն՛վ իցէ որ աշպէս մխիթար լինիցի44 յղեացն ծանրացելոց՝45 լուիցէ Եսայեայ46 47մարգարէութեանն՝ 48ն՛վ այն իցէ. ասէ. 49Ո՞չ փեսաց ափով իւրով զջուրս 50ամենայն, կամ ո՞վ51 չափեաց զերկինս1 թգաւ իւրով2 եւ

1 *b չիք* որ
2 *bԱԲ* եւ ի մէջ / *adt չիք* եւ
3 *b չիք* ասէ
4 *adԱԲ չիք* թէ
5 *t* եւ եմ հովիւ փաջ
6 *ԱԲ* հովիւն փաջ. հովիւ փաջ զանձն իւր դնէ ի վերայ
7 *b* եւ հովիւ փաջ
8 *abd* զանձն իւր դնէ ի վերայ ոչխարաց [*d* խաշին] իւրոյ [*b* իւրոց] / *t* դնէ զանձն իւր
9 *Յ՞ՎԸ. Ժ 11*
10 *a չիք* իւր (ընկալցի)
11 *Է՞. Խ 11*
12 *ԱԲ* որ եւ / *abdt չիք* եւ
13 *d* առնէ
14 *ad* յառնուլն ի ժողովելն / *bԱԲ* առնուլ ժողովել
15 *ԱԲ* աստուածեղէն [*Ա. նախապէս՝* աստուածեղէն ական]
16 *d* բազկացն յարինակեալ
17 *ԱԲ* եւ օրինակ ետ ամենեցուն
18 *bԱԲ* եթէ / *adt* թէ
19 *d* զմանկունկս / *b* զմանկտիղ զայդ
20 *bԱ* յարքայութիւն / *d* արքայութիւն
21 *Մ՞՞՞՞. Ժ 15*
22 *b* նորոգեալ
23 *t* հրամայէ եւ մերկանալ հրամայէ զհին մարդկութիւնն ի ձեռն
24 *ad* եւ մերկանալ զհին մարդկութիւնս ի ձեռն / *bԱԲ* եւ մերկանալ զհին մարդկութիւնս ի ձեռն
25 *aԱԲ* թէպէտ եւ / *bdt չիք* եւ
26 *a* թամբբեալ / *d* թամբբեալ
27 *b* եւ ծանրացեալ
28 *b* մեղաւն
29 *a* որպէս եւ ասեն

27 *d* ասէն / *ԱԲ* ասէ / *b չիք* ասէն
28 *abԱԲ* յղացաւ / *dt* յղացեալ
29 *bd* ցաւս
30 *bd* եւ ծնաւ զանարեւնութիւն, սակայն
31 *Մ՞՞՞՞. Լ 15*
32 *adԲ* ապաշխարութեանն
33 *ԱԲ* ի մէջ մեր եկեալ կայ կենարարն աղաղակէ եւ / *b* ի մէջ եկաց կենարարն մեր եւ սկսեալ աղաղակէ, ասէ / *t* ի մէջ կայ կենարարն մեր, եկեալ աղաղակէ եւ
34 *ad չիք* մեր, եկեալ
35 *ab* ամենայն աշխատեալք եւ վաստակեալք եւ ոյք
36 *d չիք* եւ (ոյք)
37 *abd* բեռինս / *ԱԲ* զբեռինս
38 *ԱԲ չիք* եւ (առէք)
39 *ab* հանտարտ
40 *ad* *փոքրոզի է
41 *Մ՞՞՞՞. Ժ 15 29-30*
42 *ԱԲ* իսկ եթէ ոք հարցանէ, ով իցէ որ մխիթար
43 *ad չիք* եթէ հարցցէ
44 *bt* հարցանէ. *չիք* եթէ
45 *b* ով այն իցէ որ մխիթար այսպիսի / *a* ով է որ այնպէս
46 *abd* լինիցի / *ԱԲ* լինի
47 *d* ծանրացելոցն
48 *d* եսայայ
49 *Ա* մարգարէութեան կամ ով այն իցէ որ ասէ
50 *t* ով այն իցէ. ասէ. ո՞վ չափեաց
51 *abdԱԲ* ո՞չ չափեաց
52 *b* ամենայն եւ զերկինս
53 *adԱԲ* կամ ո՞

գերկիր ամենայն փառ իւրով. ³n^oվ եղ զլե-
րինս ի կշիռս, եւ քարձ⁴ զդաշտս կշոր-
դաւ⁵. ⁶n^oվ զիտաց զմիտս⁷ Տեառն, կամ
⁸n^oվ եղեւ նմա խորհրդակից^{***}: ³⁸Որ ի
Հաւրէ ուսաւ⁹ զվճիռ¹⁰ դատաստանին՝ նա
եկեալ ¹¹մարդ ¹²լեալ քարոզէ աշխարհի,
խառնեալ¹³ սիրով¹⁴ իւրով զամենեսեան¹⁵
յԱստուածութիւնն¹⁶: ³⁹Եւ այսուհետեւ¹⁷
¹⁸եկեալ լոյսն, ի մէջ անցեալ՝ լուսաւոր
առնել զամենայն մարդ որ գալոց է¹⁹ աշ-
խարհ^է քարոզէր եւ ասէր. Ապաշխարե-
ցէ^է20, զի մերձեալ է արեայութիւնն²¹ Աս-
տուծոյ^ժ. կատարեալ են ժամանակք²². Հա-
ւատացէ՛ք յաւետարանն:

Ծ. Արդ՝ իբրեւ անցանէր²³ ²⁴առ ծովե-
զերբն՝ տեսանէ²⁵ զՊետրոս եւ զԱնդրէաս
եւ²⁶ զՅակովբոս եւ զՅովհաննէս, եւ կո-

չեաց²⁷ զնոսա ի ձկնորսութենէ անտի. ²⁸որ
անդէն վաղվաղակի թողուն²⁹ զՀայրն իւ-
րեանց նաւաւն³⁰ Հանդերձ եւ երթան³¹
զհետ նորա: ²Եւ զբազումս յայլոց ի պէս-
պէս զբաւսանաց³² ³³կոչեալ՝ աշակերտս³⁴
³⁵երկոտասանս եւ առաքեալս անուանեաց.
զորս ուսուցանէ ազատանալ յամենայն
զբաւսանաց. որ զհետ նորա շրջէին, ար-
ժանի եղեալ³⁶ աստուածագործ աւանդու-
թեան³⁷ խորհրդոյն:

³Որ³⁸ այնուհետեւ մարդասէրն Քրիս-
տոս ի մէջ անցուցեալ զամենակար բժշկա-
րանն, բժշկել զամենայն ախտս³⁹ եւ զչար-
չարանս. եւ զյառաջաձայն⁴⁰ սրբոց ⁴¹մար-
գարէիցն ⁴²զգուշակումն ելից, ի մէջ ունե-
լով⁴³ զբանն⁴⁴ որ ⁴⁵գոչէ. նա զհիւանդու-
թիւնս մեր քարձցէ⁴⁶. եւ զնոցուն⁴⁷ բանս⁴⁸
արդարացուցեալ, ⁴⁹որպէս ասէն, ⁵⁰թէ Ար-

1 a գլբրինս, փ/ս. գերկինս
2 ad չիբ իւրով (եւ)
3 a n^o եղ
4 bt եքարձ
5 ab կշորդով
6 ad n^o զիտաց
7 bdԱԲ զիմաստութիւն [b զիմաստութիւնս], փ/ս. զմիտս
8 d n^o եղեւ
*** Ե. . Խ 12-13
9 d յուսաւ
10 a զվճիռ
11 b մարդ եղեալ եւ քարոզ աշխարհի
12 d լիեալ / ԱԲ լեալ եւ քարոզեալ աշխարհի եւ խառնեալ
13 a խառնել
14 b սիրովն
15 d զամենեսին
16 b ի յաստուածութիւնն
17 bd եւ այնուհետեւ
18 b լոյսն եկեալ
19 ad գալոց է / bԱԲt գալոց էր
է Յ. . Ը 9
20 ԱԲ թէ ապաշխարեցէ
21 bdԱ արեայութիւն
ժ Մ. . Գ 2
22 b ամենայն, փ/ս. ժամանակք
23 a երեսեցաւ, փ/ս. անցանէր
24 ԱԲ առ ծովեզերբն միում, տեսանէր / t առ ծովեզերբ
25 abd տեսանէր
26 ad չիբ եւ (զյակովբոս)

27 abdԱԲ կոչէր
28 bԱԲ որ [b որ] անդէն իսկ
29 adԱԲ թողուն / bt թողին
30 abdԱԲ նաւաւն / t նաւովն
31 b երթային
32 ԱԲ սրբանաց
33 b կոչեցեալ / ad չիբ կոչեալ ... յամենայն զբոսանաց (Ծ 2)
34 Ա զաշակերտս
35 b *երկոտասան առաքեալս անուանէ, զոր
36 abdԱԲ եղին
37 t աւանդութեանն
38 ԱԲ որոյ
39 abdԱԲ զամենայն ախտս / t զախտս. չիբ զամենայն
40 a յառաջաձայն / Ա զյառաջաձայն / dԲ զառաջաձայնս
41 ad մարգարէից / b մարգարէիցն զգուշակումն ելից եւ ի մէջ ունելով զբանն որ գոչէ
42 adԱԲt չիբ զգուշակումն ելից
43 adԱԲt ունել
44 adt զբանս
45 ad գոչէն, նաեւ զհիւանդութիւնս
46 b բառնայ
՜ Մ. . Գ 17. Ե. . Ծ Գ 4
47 a զնոցին
48 b զբանս
49 b որպէս եւ
50 bԱԲ թէ որ

դարացուցանէ զբանս ծառայից իւրոց մարգարէից՝:

4 Եւ¹ շսկսնու աշնուհետեւ զառականս³ անցուցանել⁴, թէ Ընդ ամենայն տեղիս ի ձեռն Հոգւոյն նշմարտութեան երկիր պագցեն⁵ Հաւր, զի Հայր զայնպիսի⁶ երկրպագուս խնդրէ՞. եւ թէ⁷ Զողորմութիւն կամիմ, քան զպատարագս⁸: 5 Եւ եթէ ես եմ հաւրորդին, ¹⁰զի Հայր ինձ վկայէ Հոգւովն հանդերձ ճշմարտութեամբ¹¹. ¹²Եւ թէ Մովսէս ձեզ ¹³յառաջագոյն վասն իմ գրեաց. եւ Յակոբ վասն իմ ¹⁴ասէր ցՅուդա, թէ¹⁵ Մի՛ պակասեսցէ իշխան Յուդայ¹⁶ եւ մի՛¹⁷ ¹⁸պետ յերանաց նորա, մինչեւ եկեսցէ այն՝ որոյ¹⁹ իւրն է թագաւորութիւն²⁰. քանզի նա է յոյս²¹ հեթանոսաց՝:

6 Եւ թէ՛ մարգարէքն ամենայն վասն իմ գրեցին, առեալ յիմմէ առաքչէն զգի-

տութիւն²². ²³Եւ յայտ արարեալ նոցա, թէ իմ է այգիւն²⁴, եւ դուք էք մշակքն²⁵. եւ ես եկի, զի ես եմ ժառանգ այգւոյն²⁶. եկի²⁷ խնդրել զպտուղ այգւոյն²⁸ զի առից. որպէս առաքեաց զիս Հայր իմ՝ եւ ես եկի կատարել ²⁹զկամս Հաւր ³⁰իմոյ: 7 Եւ թէ՛ եկի կատարել զխոստացեալ աւետիսն³¹ Աբրահամու, ³²զի աւետեաւքն³³ կեցցէ³⁴ զաւակն Աբրահամեան, եւ զաւակն Աբրահամու նոցա ծանաւթ լիցի³⁵: 8 Իսկ նորա³⁶ միանգամայն զճշմարտագոյնն³⁷ առաջի եղեալ, եթէ³⁸ Յառաջ քան զլինելն Աբրահամու եմ ես՞: 9 ³⁹Եւ անդր ի վեր ⁴⁰այնուհետեւ հայեցուցեալ, ⁴¹որպէս եւ ասէն իսկ, հարցանելով առ⁴² ի նոցանէ զմարգարէականն, թէ Ո՞րպէս ⁴³ասէք զՔրիստոս որդի

Է Ե.՝ Եր 8
1 adԱԲ չիբ եւ
2 a սկսանէ / ԱԲ սկսնու / b եւ գառակս անցուցեալ սկսանի այնուհետեւ ուսուցանել, թէ
3 ԱԲ եւ գառակսն
4 adԱԲ անցուցեալ
5 ԱԲ երկիր պագանել
6 a այնպիսի
Մ Յ՝ՎԸ՝ Գ՝ 23
7 b եթէ
8 ad զպատարագ
Ը Ո՛Վ՝.Չ՝ 6. Մ՝.Գ՝. Թ՝ 13. Ժ՝Բ՝ 7
9 ad եւ թե ես եմ հաւրորդիւն / միւսն. հաւր որդիւն
10 bԱԲ զի հայր իսկ ինձ
11 Ա. նշմարտութեան / ad չիբ նշմարտութեամբ
12 b եթէ, փի/ս. եւ թէ
13 ԱԲ յառաջագոյն իսկ / b գրեաց յառաջագոյն վասն իմ. եւ
14 ԱԲ ասէր զյուդայէ
15 a չիբ թէ
16 a ի յուդա
17 t չիբ մի
18 a պետ յետ յերանաց
19 d յորոյ
20 t թագաւորութիւնն
21 b յոյս, փի/ս. յոյս
Գ Ե՛. Խ՝Թ՝ 10

22 Բ զգիտութիւնն
23 a չիբ եւ յայտ արարեալ ... ուստի զայ կամ (ԾԱ 1) Այստեղ a-ի մէջ մի թերթ պատահուած է, որից հետեւ եւ երեւում միայն: Այս պակասը լրացնում ենք c-ից: c-ն ընդօրինակուած է a-ից, երբ դեռ a-ում այս թերթը չէր պատահուած:
24 cԱԲ այգին / bdt այգիս
25 bd մշակք
26 bd այգւոյս
27 d զի եկի / b եւ եկի (խնդրել)
28 b զպտուղ յայգւոյս
29 ԱԲ զկամս նորա. եւ
30 b իմոյ. եւ եկի կատարել
31 d աւետիս / c զաւետիսն
32 cdԱԲ եւ զի / b զի աւետիսն կեցցէ
33 c աւետեալք
34 cdԱԲ կեցցեն
35 b լիցի / cdԱԲ լինէր
36 cdԱԲ իսկ սորա
37 b զնշմարտագոյնս / c զնշմարտագոյնն. տողամիջում աւելացրած՝ u=զնշմարտագոյնսն, ինչպէս որ ունիւն ԱԲ:
38 ԱԲ թէ
Դ Յ՝ՎԸ՝ Բ՝ 58
39 t եւ անդէն ի վեր / b եւ արդ ի վեր / cd եւ անդր ի վեր / ԱԲ եւ այնուհետեւ անդր ի վեր հայեցուցեալ, որպէս եւ ասէ իսկ
40 c հայեցուցեալ այնուհետեւ
41 b որպէս եւ ասէն իսկ / cdt որպէս եւ էն իսկ
42 b չիբ առ
43 ԱԲ ասէք դուք զՔրիստոս / cd ասէք [c տողամիջում աւելացնում է դուք, ինչպէս ունիւն ԱԲ] զՔրիստոս / b ասէք է քրիստոս որդիւն / t ասեմք զՔրիստոս

Դաւթի՛, գորմէ 2Դաւիթ իսկ նշանակեաց
Հոգւովն սրբով, թէ՛ Ասաց 4Տէր ցՏէր իմ5,
նի՛ստ ընդ աջմէ: իմմէ. եւ արդ՛6 զիա՞րդ ի-
ցէ որդի Դաւթի՛է:

10 Նոյնպէս եւ7 ամենայն 8յայտնու-
թեամբք եւ առակաւք 9յանդիմանէր եւ
խայտառակէր զկեղծաւորութիւն եւ զամ-
բարչտութիւն եւ զանաւրէնութիւն10 նո-
ցա: 11 Իսկ նոցա, 11խլացելոցն եւ կուրաց-
ցելոց ի ճմարտութենէն, 12նախանձեալ՝ ե-
լին, ի չարութիւն 13դառնութեան իւրեանց,
14կորուսանել զանձինս իւրեանց: 12 Իսկ
նա եկեալ՛15 16լինէր բժիշկ մարդասիրու-
թեամբ17 իւրով, զկոյրս լուսաւորել, զկաղս
զնացուցանել18, զբորոտս 19սրբել, փրկել
զամենայն ըմբռնեալսն20 ի սատանայէ. եւ
զանդամալոյծս յարուցանել, եւ21 զխուլս
22բանալ, եւ համերց տալ խաւսել, եւ զմե-
ռեալս յարուցանել. 23զսատանայ 24կոխան

տայր հաւատացելոց իւրոց, եւ խոստա-
նայր25 երթալ 26պատրաստել աւթեւանս
յարքայութեանն27 երկնից. եւ զինքն արա-
րեալ աւրինակ ամենայնի, համբերել
ճգնութեանց28 առաքինութեամբ29:

13 Որ դարձոյց զՉուրն ի գինի, զի
յայտնի լիցի30 Աստուածութիւն նորա, թէ՛31
նոյն է որ յոչնչէն32 արար զՉուրն33 ի
բնութիւն ջրոյ՝ նոյն եւ34 զՉուրն ի գինի
դարձոյց, որպէս եւ կամեցաւ: 14 35Եւ այն
որ վասն մեղացն ցաւս խառնեաց՝ նոյն
ինքն եկն զառողջութիւն36 բաշխել: 15 Եւ
բազումք հաւատացին յանուն նորա, իբ-
րեւ 37տեսին 38զնա եւ զնշանսն զոր առ-
նէր. այլ նա քանզի սրտագէտ էր՝ գիտէր39
զամենայն խորհուրդս մարդկան, քանզի
ծածկագէտ է40:

ԾԱ. Ապա41 յետ այսորիկ42 տուեալ
վճիռ. 43Եթէ 44ո՛ր ոչ ծնցի ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ՝
ոչ կարէ մտանել յարքայութիւնն45 Աստու-
ծոյ՞, եւ ոչ նորոգեսցի միւսանգամ. 1գի

1 bcdԱԲ դաւթի / տ դաւթայ
2 b դաւիթն իսկ
3 b եթէ
4 b տէր տեառն իմոյ, նիստ
5 c իմ լուսանցում
6 cd չի՛ք արդ
է Մատթ. ԻԲ 41-45. Մարկ. ԺԲ 35-37. Գլ. 4. Ի
41-44. Սաղմ. ՃԹ 1
7 cdԱԲ չի՛ք եւ (ամենայն)
8 cd յայտնութեամբն եւ առակաւն
9 bԱԲ յանդիմանել եւ խայտառակել
10 t զանօրէնութիւնս
11 b կուրացելոց եւ խլացելոց / cd խլացելոցն /
ԱԲt խլացելոց
12 bt նախանձէին ի չարութիւն / ԱԲ նախանձեալ
ի չարութիւն / cd նախանձեալ ելին ի չարու-
թիւն
13 ԱԲ դառնութեան կորուսանել
14 b չի՛ք կորուսանել զանձինս իւրեանց
15 d ելեալ, փիս. եկեալ
16 b բժիշկ լինէր
17 bԱԲt մարդասիրութեամբն
18 b զնացուցանէր
19 b սրբէր, փրկէր
20 cd նեղեալսն [d նեղեալս], t կորուսեալս, b
զրկեալս, փիս. ըմբռնեալսն
21 cdԱԲ չի՛ք եւ (զխուլս)
22 b բանայր... խաւսել տայր... յարուցանէր
23 bcdԱԲ եւ [d չի՛ք եւ] զսատանայ կոխան տայր
հաւատացելոց

24 t կոխան ետ տէր հաւատացելոց
25 b խոստացաւ
26 ԱԲ օրեւանս պատրաստել
27 b արքայութեան / dԱԲ յարքայութեան
28 cdԱԲ նզուրկանցն / bd նզուրկանց
29 cdԱԲ առաքինութեամբ / t առաքինութեամբն /
b առաքինութեանց
30 b լինիցի
31 b եթէ
32 cdԱԲ յոչնչէ
33 bd զջուր
34 t չի՛ք եւ (զջուրն)
35 bcdԱԲ եւ նոյն [ԱԲ այն] ինքն որ վասն մեղաց [d
մեղացն]
36 bcdԱԲ զառողջութիւնս
37 bcdԱԲ տեսին զնա եւ զնշանսն
38 t չի՛ք զնա եւ
39 d որ գիտէր
40 cdԱԲ էր
41 ԱԲ չի՛ք ապա
42 ԱԲ այնորիկ
43 ԱԲ թէ ո՛ր ոչ ծնցի
44 bcdt ոչ ո՛ր
45 d յարքայութիւն
** Յ. 4. Գ. 5

Այս, ասէ, որ ի մարմնոյ աստի ²է ծնեալ՝ ³մարմին է, իսկ այն որ ի Հոգւոյ ⁴անտի է՝ հոգի է. զի Հոգին սուրբ ⁵ուր կամի՝ բղիտ⁶. զձայն⁷ նորա լսես, այլ ոչ գիտես, ուստի՝ գայ կամ ⁸յո՛վ յերթայ՝. Զի ոչ ոք ⁹է որ ել յերկինս, ¹⁰բայց ¹¹որ էջն յերկնից Որդին¹² մարդոյ՝:

2 Եւ ասացեալ վասն յառաջադիր¹³ չարչարանացն իւրոց, թէ Որպէս Մովսէս կախեաց զաճն յանապատին¹⁴ այնպէս¹⁵ ¹⁶կախել պարտ է Որդւոյ մարդոյ. զի որ միանգամ հաւատայցէ¹⁷ ի նա՝ ¹⁸ընկալցի զկեանսն յաւիտեանից: **3** Զի այնպէս¹⁹ սիրեաց Աստուած ²⁰զաշխարհ, զի զՈրդին իւր միածին եղ²¹ ի վերայ նորա, զի ամենայն որ հաւատասցէ²² ի նա՝ մի կորիցէ, այլ ընկալցի զկեանսն²³ յաւիտեանականս²⁴: **4** Զի ոչ առաջեաց Աստուած զՈրդի²⁵ իւր

յաշխարհ, զի ²⁶պատծեցէ զաշխարհ, այլ զի ²⁷փրկեցէ նա զաշխարհ: **5** Որ հաւատայ ի նա՝ ոչ մտանէ²⁸ ի պատիժս դատապարտութեան. ²⁹իսկ որ ոչն հաւատայ ի նա՝ աստուտին³⁰ իսկ դատապարտեալ է. քանզի ոչ ³¹հաւատաց յանուն միածնի³² Որդւոյն ³³Աստուծոյ՞: **6** Եկն առ իւրսն, եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան՞: **7 Այն որ ի սկզբանէ ³⁴ժամանակացն ³⁵եղեն երախտիքն եւ խնամակալութիւնքն³⁶ եւ պատուիրանքն³⁷, ուստի եւ մարմնովն³⁸ իսկ երեւեցաւ՝ ³⁹յանձանց իսկ⁴⁰ մերժեցին զնա:**

8 ⁴¹Եւ այս են դատաստանքն⁴², զի լոյս եկն յաշխարհ, եւ մարդիկ սիրեցին զխաւար առաւել քան զլոյս, զի էին գործք իւրեանց չարութեամբ⁴³: **9** Զի ⁴⁴ամենայն որ զչար գործէ՝ ⁴⁵զչար գտցէ. եւ ատեայ նա զլոյսն, եւ ոչ ⁴⁶գայ ի լոյսն, զի մի՛ յանդիմանեցին գործք նորա: **10** ⁴⁷Իսկ որ առնէ

1 b զի ասէ որ / t զի այս որ / c զի այս է ասէ որ ի մարմնի աստ / d զի այս ասէ որ մարմնոյ աստի է ծնեալ
2 bcԱբ է ծնեալ է
3 b ի մարմնոյ է, փխ. մարմին է
4 c անտի ծնեալ է հոգւի է
5 b ուր եւ
6 cdԱբ եւ բղիտ
7 c զձայնն
8 Աբ յո երթայ / abd յոյ երթա
Պ Sբ՝՝ Յ՝ՎՀ՝ Գ՝ 6՝ 8՝:
9 Աբ է չիք է որ
10 adԱբ բայց եթե որ էջն / b բայց եթե որդի մարդոյ որ էջն յերկնից. եւ
11 ad որդի մարդոյ որ են [d էն] յերկինս. եւ
12 Աբ որդի
Գ Յ՝ՎՀ՝ Գ՝ 13
13 b յառաջ, փխ. յառաջադիր
14 ad յանապատի
15 bd այսպէս
16 Աբ կախիլ / ad պարտ է կախել
17 adԱբ հաւատասցէ / b հաւատացին
18 b ընկալցին զկեանս
19 abd այսպէս
20 Աբ զաշխարհս / ad զաշխարհ, մինչեւ գորդիին
21 b եղ / adԱբ ետ
22 t հաւատայ
23 b զկեանս
24 adԱբ յաւիտեանից
25 b գորդին

26 abdԱբ պատծեցի աշխարհ
27 b փառաւորեցէ, փխ. փրկեցէ / a փրկեցի աշխարհ նովա. n
28 Աբ ոչ մտցէ / b մտանէ նա
29 ad իսկ որ ոչ / t չիք իսկ / bԱբ ես, փխ. իսկ
30 a անդրստին / d անտրստին / Աբ աստէն / b արդէն, փխ. աստստին
31 ad հաւատաց յանուն / bԱբ հաւատացին նո՞րա յանուն
32 bd միածնին
33 b աստուծոյ. առ իւրսն եկն, եւ
Դ Յ՝ՎՀ՝ Գ՝ 13
Ե Յ՝ՎՀ՝ Լ՝ 11
34 abd ժամանակացն էր [d է] երախտիքն [b երախտիք]
35 Աբ եղեն երախտիքն / t երախտիքն եղեն
36 adԱբ խնամակալութիւնքն / t խնամակալութիւնք / b խնամակալութ
37 b պատուիրանք
38 t մարմնով
39 b յանձանց իւրեանց մերժեցին
40 adԱբ չիք իսկ
41 Աբ եւ այս իսկ են
42 Բ տ դատաստանք
43 Աբ չարութեան
44 t ամենայն ոք որ
45 bԱբ է չար գտցէ / ad զչար գտցէ, եւ ատէ [d ատեալ]
46 adԱբ գա նա [aԱբ չիք նա] առ լոյսն
47 b չիք իսկ որ առնէ ... գործք նորա (ԵԱ 10)

եւ գործէ զնշմարտութիւն՝¹ ²գայ նա ի լոյսն, զի յայտնի լինիցին³ գործք նորա, թէ⁴ Աստուծով գործեցան⁵։ 11 **Եւ Աստուածորդւոյն⁶ ուսուցեալ ամենեցուն զճանապարհս արդարութեան.** ⁷Իսկ խաւարասովոր գործոց⁸ մարդկան անաւրինաց **Հրէից⁹ սկսեալ¹⁰ կեղծաւորել, եւ խնդրեալ¹² սպանանել զնա¹³ մշակաց այգւոյն, եւ ոչ¹⁴ համարեալք արժանի¹⁵ զանձինս¹⁶ իւրեանց կենացն¹⁷ յաւիտենականաց, իսկ¹⁸ այնպիսեացն զեհեան խոստացաւ, ասելով¹⁹ վա՛յ ի վերայ նոցա:**

ԾԲ. Իսկ բարերարի²⁰ Տեառնն²¹ ժողովեալ²² զաշակերտսն երկոտասան²³, զորս եւ²⁴ առաքելս²⁵ անուանեաց²⁶, եւ զարձեալ եաւթանասուն²⁷ եւ երկուս. խրա-

տեալ եւ վարժեալ զնոսա Աստուածութեանն²⁸ խրատուն²⁹, եւ վկայ կացուցեալ եւ ասացեալ ցնոսա, եւ սիրելիս³⁰ իւր³¹ եւ բարեկամս³² անուանեալ, թէ³³ եւ³⁴ ձեզ ասեմ, սիրելեաց իմոց. մի³⁵ երկնչիք յայնցանէ³⁶, ³⁷որ զմարմինն³⁸ սպանանեն, եւ զոգին³⁹ ոչ կարեն սպանանել⁴⁰։ 2 **Եւ թէ⁴¹ եւ զձեզ ինձ⁴² բարեկամս գիտեմք. ⁴³**եւ թէ** Զոր միանգամ ասաց ինձ ⁴⁴**Հայր իմ⁴⁵ եւ** եցոյց՝ եւ ձեզ ցուցիք։ 3 **Եւ յայտնեալ նոցա զելսն առ ի Հաւրէ եւ զդարձն ի նոյն, ասելովն, թէ⁴⁶** Ելի ի Հաւրէ եւ եկն յաշխարհ, եւ⁴⁷ ⁴⁸դարձեալ թողում գաշխարհ եւ երթամ առ Հայրք։**

4 ⁴⁹**Տուեալ նոցա եւ զաւետիս Հոգւոյն սրբոյ առաքելոյն⁵⁰ ի Հաւրէ, թէ⁵¹** Երթամ եւ ⁵²առաքեմ զմիսիթարիչն, որ եկեալ էմիսի-

1 *bt* զնշմարտութիւնն
 2 *ԱԲ* գայ առ լոյսն
 3 *adԱԲ* լիցին
 4 *եԱԲ* թէ / *ad* զի
 5 *d* գործեցաւ
 6 **Յ՝ՎԸ՝Գ՝ 19-21**
 7 *abdԱԲ* աստուածորդւոյն / *t* աստուածորդին
 8 *b* իսկ խաւար ասելով որ գործոցս
 9 *a* գործ
 10 *bdԱԲ* ի հրէից
 11 *ԱԲ* սկսան կեղծաւորել, որ եւ խնդրեցին սպանանել
 12 *b* կեղծաւորել, որ խնդրէին զնա սպանանել մշակաց
 13 *ad* որոց եւ խնդրել [d խնդրեալ]
 14 *ԱԲ* մշակի այգւոյն, ոչ համարեալ
 15 *a* արժանիս համարեալ / *bd* համարեալ
 16 *d* չիք արժանի
 17 *ԱԲ* իւրեանց յաւիտենից կենացն, իսկ այնպիսեացն զեհեան
 18 *ad* յաւիտենականաց, իսկ այնպիսեացն զեհեան խոստացել [d խոստացեալ] ասելով հանդերձ վայ / *t* յաւիտենից
 19 *t* չիք իսկ
 20 *ԱԲ* վայ վայ
 21 *ab* բարերարին
 22 *abdԱԲ* տեսուն
 23 *d* ժողովել / *b* մերոյ ժողովեալ
 24 *ad* զերկոյտասան [d զերկոյտասանս] / *ԱԲ* երկոտասան / *bt* երկոտասան
 25 *t* չիք եւ
 26 *Ա* առաքելսն
 27 *a* անուանել / *dԱԲ* անուանեալ
 28 *a* եւստանասուն

28 *Ա* աստուածութեան
 29 *ԱԲ* խրատիւ / *b* խրատու
 30 *d* զսիրելիս / *ԱԲ* սիրելի
 31 *t* չիք իւր
 32 *ԱԲ* բարեկամ
 33 *b* եթէ
 34 *ԱԲ* չիք եւ
 35 *abd* թե մի՛
 36 *ԱԲ* յայնմանէ
 37 *ad* որ սպանանեն զմարմին
 38 *t* զմարմին
 39 *adt* զոգի
 40 *ad* սպանել
 * **Ղ՝ՆԷ՝ԺԲ 4՝ Մ՝Պ՝Ժ 28**
 41 *bt* եւ եթէ
 42 *ԱԲ* ինձ զձեզ / *ad* չիք ինձ
 † **ՏԷ՝Ն՝Յ՝ՎԸ՝ԺԵ 15:**
 43 *b* եւ եթէ որ / *ԱԲ* եւ զոր
 44 *ad* հայր իմ եւ եցոյց, եւ ձեզ ցուցից [d ցուցի]. յայտնեալ նորա զելսն / *ԱԲ* հայր եւ եւ ձեզ ցուցի. յայտնեալ զելսն առ ի հորէ / *b* հայր եւ ուսոյց եւ եւ ձեզ ասացի, յայտնեալ նորա
 45 *t* չիք եւ եցոյց
 ‡ **ՏԷ՝Ն՝Յ՝ՎԸ՝ԺԵ 15:**
 46 *b* եթէ / *adԱԲ* չիք թէ
 47 *adԱԲ* չիք եւ (դարձեալ)
 48 *b* դարձեալ եթէ
 † **Յ՝ՎԸ՝Ժ՝Գ 28**
 49 *b* եւ տուեալ նոցա զաւետիս
 50 *aԱԲ* առաքելոյ
 51 *aԱԲ* եթէ
 52 *b* առաքեմ առ ձեզ

Կմբիսրեացե գտրտմեալսդ² վասն իմէ:
 5 Տե՛ս զգուգականութիւնն³, տե՛ս զմիաւո-
 րական⁴ զաւրութիւնն, ⁵տե՛ս զէականու-
 թիւնն, տե՛ս զմիական⁶ լիութեանն կա-
 մակցութիւն⁷. զի եկեալ՝ ասէ, զիմ տեղին
 լցցէ ձեզ⁸, եւ նովին նշմարտութեամբ ա-
 ուջնորդեացէ ձեզ, եւ յանդիմանեացէ զաշ-
 խարհս⁹, զի ոչ հաւատացին¹⁰ յիս, դատես-
 ցի¹¹ եւ զկարծեալ¹² իշխան աշխարհիս այ-
 սորիկ: 6 Ճշմարտեացէ ¹³միանգամայն ձեզ
¹⁴վասն իմ, զի ի Հաւրէ առաքի. որոյ¹⁵ գա-
 լուստն՝ զերթալոյն իմոյ առ Հայր վկայէ.
 նա եկեալ առաջնորդեացէ ձեզ ամենայն
 նշմարտութեամբ¹⁶:

ԾԳ. ¹⁶Ապա առնու այնուհետեւ զյա-
 ուջադիր¹⁷ ¹⁸խորհուրդ չարչարանացն
¹⁹Յիսուս՝ կատարել յերուսաղէմ²⁰. վասն ո-

րոյ բազում²¹ անգամ գուշակեաց²², թէ²³
 մեռանելոց է²⁴ եւ յերիւր աւուր ²⁵յառնելոց:

2 Եւ ²⁶վասն ո՞յր արդեաւք²⁷ գայցէ ի
 մահն. մի՞թէ ²⁸պարտական ²⁹ինչ իցէ մա-
 հու. այլ մարգարէն ասէ, թէ Անաւրէնու-
 թիւն³⁰ ինչ³¹ ոչ գործեաց, եւ ոչ գտաւ նեմ-
 գութիւն ի բերան նորա՞. ³²զոր եւ ինքն
 իսկ³³ ասէր, թէ³⁴ Ո՞վ³⁵ ³⁶ի ձեզ յանդիմա-
 նեացէ զիս վասն մեղաց: 3 Իսկ ըստ աւ-
 րինաց ինչ պարտական մահու. այլ ասէ.
³⁷Կատարել եկի³⁸ գաւրէնս. որում ³⁹եւ ա-
 ուքեալ⁴⁰ վկայէ, թէ Կատարած⁴¹ արի-
 նացն⁴² Քրիստոս է: 4 ⁴³Իսկ ի բռնաւո-
 րաց արդեաւք ի հարկէ մեռանիցի. այլ ա-
 սէ, թէ⁴⁴ Անձամբ իմով դնեմ զանձն իմ, եւ
 ոչ ոմ հանէ յինէն: 5 ⁴⁵Անձամբ, ասէ, զանձն
 իմ⁴⁶ դնեմ, զի միւսանգամ առից զնա:

1 b միսիթարէ զձեզ գտրտմեալս
 2 a գտրտմեալսն / d գտրտմեալս
 Է Տե՛ս Գ՝ՎԸ. Ժ. Գ. 7. Ժ. Ե. 26:
 3 Ա զգուգականութիւն
 4 bdԱԲ գաւրութիւնն [Ա գորութիւն], տես զէական-
 նութիւնն [Ա զէականութիւն], տես զմիական [b
 զմիական]
 5 at չիմ տես զէականութիւնն
 6 Ա լիութիւն կամակցութեան / a լիութեան
 7 Բ կամակցութիւնն / b զկամակցութիւնն
 8 abdԱԲ լցցէ ձեզ / t չիմ ձեզ
 9 bԱԲ զաշխարհ
 10 b հաւատան
 11 ad դատեացէ / bԱԲ դատեցի
 12 b կարծեալ
 13 abdԱԲ ձեզ միանգամայն [b միանգամ]
 14 b չիմ վասն իմ
 15 d որոյն
 Խ Տե՛ս Գ՝ՎԸ. Ժ. Գ. 8-13:
 16 Սկսում է g, թղ. 361ա. «Ի մեծի աւուր
 ուրբաթին խաչելութեանն տեսոն մերոյ յիսու-
 սի քրիստոսի. ի վարդապետութենէ սրբոյն
 գրիգորի հաոց լուսաւորչի.- Ապա առնու...»:
 17 աԲց գառաջադիր
 18 ԱԲ զխորհուրդ չարչարանացն կատարել յիսուս
 [Ա՛յս (պատ.), ուղղուած՝ Ե՛մ (պատ.)], վասն
 որոյ
 19 b յիսուս, զոր կատարեաց եւ վասն որոյ / ad
 գլխուս կատարեալ, վասն որոյ / g զնա, փխ.
 յիսուս
 20 g չիմ յերուսաղէմ

21 ԱԲ եւ բազում
 22 abdԱԲց գուշակէ
 23 bg եթէ
 24 b չիմ է
 25 b յառնելոց է
 26 adԱԲ վասն ո՞յր / bt վասն որո՞յ / g վասն է՞ր
 27 bd արդեւք (յան.)
 28 ԱԲ պարտական է ինչ մահու, այլ որպէս ասէ
 մարգարէն, թէ / b պարտական ինչ էր մահու
 29 ad ինչ իցէ / t չիմ ինչ
 30 b անաւրէնութիւնս
 31 g չիմ ինչ
 Է Խ. Ն. Գ. 9
 32 abd զոր ինքն իսկ ասէր
 33 gt չիմ իսկ
 34 b եթէ
 35 ab ո՞յ / dg ո՞
 36 b ի ձեզ վասն մեղաց յանդիմանէ զիս. իսկ
 Գ Գ՝ՎԸ. Ը 46
 37 a կատարեալ / ad եկի կատարել
 38 ԱԲ չիմ եկի
 Դ Մ. Գ. Լ. 17
 39 abd եւ առաքել [bd առաքեալ] իսկ վկայէ
 40 gt առաքեալն
 41 b կատարումն
 42 b արիւնաց
 Է Հ. Կ. Ժ. 4
 43 g իսկ ի բռնութենէ արդեւք կամ ի հարկէ
 44 abdԱԲ չիմ թէ
 45 b չիմ անձամբ ասէ զանձն իմ դնեմ
 46 t չիմ իմ (դնեմ)
 Զ Գ՝ՎԸ. Ժ. 17-18

6 Իսկ ընդէ՞ր կամիցի¹ 2զանձն դնել անպարտականն³ մահու: 7 Ես եմ, ասէ, հովիւ քաջ, որ ի վերայ խաշանց իմոց մեռանիմէ: 8 Յորո՞ց խաշանց արդեաւք. ի հարթուցելո՞ցն, 4ի փախուցելո՞ցն, ի գազանակուր եղելո՞ցն, զորոց⁵ 6յառաջագոյն մարգարէն ասաց, թէ Ամենեֆին⁷ իբրեւ ոչխարք մոլորեալք, եւ⁸ այր ամենայն⁹ ի նանապարհի¹⁰ իւրում մոլորեցաւ. եւ¹¹ Տէր մատնեաց զնա ի մեղս մեր, եւ յանարեւնութեանցն¹² ժողովրդեան իմոյ¹³ ի մահ վարեցաւ¹⁴։

9 15Վասն որոյ քահանայապետ¹⁶ ազգին տիրասպանուաց¹⁷ ակամայ մարգարէացաւ, թէ¹⁸ Լաւ է մեզ, զի այր մի մեռանիցի¹⁹ ի վերայ ժողովրդեանս, եւ մի՛ ամենայն ազգս կորիցէ՞: 10 Բայց նա ²⁰ոչ ասէ²¹ ի վերայ ազգին միայն, այլ զի եւ²²

զամենայն որդիսն²³ Աստուծոյ, ²⁴զգրուեալսն ²⁵ի բաժանել ազգացն՝ ժողովեացէ ²⁶ի մի: 11 Վկայէ եւ Պաւղոս, թէ²⁷ Յայտնեաց Աստուած զսէրն իւր ի մեզ. զի ²⁸մինչ դեռ մեղաւորքն էաք՝ Քրիստոս վասն մեր մեռաւք. ²⁹եւ թէ³⁰ Ի ժամանակի ի վերայ ամբարշտաց մեռաւք:

12 Եւ արդ՝ եկեալ աշակերտաւքն³¹ ի լեառն³² Ջիթաստանեաց³³, զի կատարեացէ զմարգարէին³⁴ որ ասէ³⁵, ³⁶թէ եկեացէ հասցէ³⁷ տէր Աստուած իմ³⁸ եւ ամենայն սուրբք ընդ մեա. եւ կացցեն³⁹ ոտք նորա յաւուր յայնմիկ ⁴⁰ի վերայ⁴¹ լերինն Ջիթեանեաց հանդէպ Երուսաղեմի, յարեւելից⁴² կուսէ⁴³:⁴³Եւ ի տաւնական աւուրն⁴⁴ աւրինականաց⁴⁵ գայ ⁴⁶աշակերտաւքն կատա-

1 b կամիցիս
 2 a զանձն իւր դնել
 3 Ա անպարտականդ / abdԲ անպարտական է Յ՝ՎՃ. Ժ. 11
 4 b եւ ի փախուցելոց եւ ի գազանակուր եղելոցն վասն որոյ մարգարէն ասէ թէ ամենեֆեան
 5 adԱԲ զորոց / t գոր
 6 ԱԲ մարգարէն յառաջագոյն ասաց. ամենեֆեան
 7 adԱԲ ամենեֆեան
 8 ԱԲ չիք եւ
 9 ԱԲ չիք ամենայն
 10 b ի նանապարհի
 11 ad չիք եւ (տէր)
 12 a յանարեւնութեան / d յանարեւնութեան կամ յանարեւնութեան (պատ.) / bԱԲ յանարեւնութեանց
 13 abd չիք իմոյ
 14 g ի մահ վիրաւորեցաւ / b վարեցաւ. լուսանց-
 րում մոյն գրչով՝ վիրաւորեցաւ
 15 Է. Ն. Գ. 6-7
 16 bԱԲ եւ քահանայապետ
 17 ad տիրասպանուաց / b տիրասպանից / ԱԲ տիրասպանաց
 18 b եթէ
 19 b մեռցի
 20 Յ՝ՎՃ. Ժ. Ե. 50
 21 t չիք ասէ
 22 abd չիք եւ

23 a որդիս
 24 abdԱԲ զգրուեալսն [ad զգրուեալս] ի բաժանել [a ի բաժանեալ] ազգացն [bԱԲ լեզուացն] ժողովեացէ
 25 t չիք ի բաժանել ազգացն
 26 b սմին, փիս. ի մի
 27 b եթէ / a եւ, փիս. թէ / ԱԲ չիք թէ
 28 ԱԲ մինչ, փիս. մինչ դեռ
 29 Է. Ն. Գ. Ե. 8
 30 abdԱԲ եւ թէ [b եթէ] ի ժամանակի
 31 t չիք թէ
 32 Է. Ն. Գ. Ե. 6
 33 b չիք աշակերտոքն
 34 a ի լեառնն
 35 ad ձիթաստանեաց / ԱԲ ձիթաստանեաց / bt ձիթեանեաց
 36 ԱԲ զբան մարգարէին
 37 dԱԲ ասէր
 38 abdԱԲ եթէ [ԱԲ թէ] եկեացէ հասցէ տէր աստուած իմ եւ
 39 t չիք հասցէ
 40 t մեր, փիս. իմ
 41 bԱԲ կացցեն / a կացցէ / dt կայցեն
 42 abdԱԲ ի վերայ լերինն
 43 t չիք վերայ
 44 d յարեւելից
 45 Է. Ն. Գ. Ժ. 4-5
 46 b եւ տաւնական
 47 ԱԲ աւուրսն / abdt աւուրսն
 48 a արինականաց / bdԱԲ արինականաց / չմնտ. կորիւն Ի. Գ. 13. «յաւուրս բաղարջակերացն յորինական տօնին»:
 49 ԱԲ աշակերտոքն հանդերձ

ըել զաւրէնան¹, եւ յայտնել² զխորհուրդս³ հոգեւորական տաւնին. եւ յառաջ քան զչարչարանսն⁴ զփրկութիւնագործ⁵ զմարմին⁶ իւր եւ զարիւն⁷ պարգեւէ աշակերտացն: 14 Տեսանե՞ս⁸, 9 զի կամաւ¹⁰ եւ ոչ ի բռնութենէ չարչարի Որդին¹¹ Աստուծոյ, 12 որ յառաջագոյն քան զչարչարելն¹³ ճաշակեալ¹⁴ լինի:

15 Յետ այսորիկ աղաւթս 15 առնէ խորհրդիւ¹⁶ 17 ի լերինն առ Հայր. ոչ վասն իւր ինչ¹⁸ զանգիտելոյ, այլ զի ցուցցէ, թէ¹⁹ 20 միակամ ընդ Հաւր զառաջի²¹ 22 եղեալսն գործիցէ: 16 Վասն²³ որոյ բազում անգամ 24 ասացեալ յառաջագոյն, թէ²⁵ Ոչ յանձնէ ինչ խաւսիմ²⁶ եւ ոչ յանձնէ ինչ գործեմ, այլ Հայր 27 որ բնակեալն²⁸ է յիս՝ 29 նա գործէ:

17 Մանաւանդ լնու³⁰ զմարգարէականն, թէ³¹ Փոխանակ սիրոյ իմոյ մատնէին³² զիս, այլ ես յաղաւթս կայի՞ք:

18 33 Եւ յայտ արարեալ աշակերտացն 34 զմիակամութիւնն իւր ընդ Հաւր՝ եւ³⁵ ապա իջանէ ի լեռնէն³⁶, փութացեալ³⁷ վասն անհաւատիցն դնել զանձն. մանաւանդ յորժամ ի տաւնն եկելոց³⁸ հեթանոսացն³⁹ աղաչել զաշակերտսն՝ երթալ ընդ նոսա առ Յիսուս: 19 40 Որովք կատարի եւ⁴¹ մարգարէականն, թէ⁴² Այսպէս ասէ⁴³ Տէր ամենակալ. 44 յաւուրսն յայնոսիկ բուռն հարկանիցեմ⁴⁵ արք⁴⁶ տասն յամենայն ազգաց զդրաւշակէ առն հրէի եւ ասացեմ⁴⁷. 48 Երթիցո՛ւմ մեք⁴⁹ ընդ քեզ, զի լուսեմ, եթէ⁵⁰ Աստուած 51 ընդ քեզ է՞: 20 Եւ Յիսուսի⁵² լուեալ ասէ. եհաս ժամ, զի փառաւորեսցի

1 a գաւրէնս
2 b յայտնեալ
3 a գիտորհուրդն
4 a զչարչարանս
5 abd զփրկութիւնագործ / t զփրկութեմագործ / ԱԲ զփրկագործ
6 bgt զմարմինն / ԱԲ մարմինն
7 bԱԲgt զարիւնն
8 abd տեսանես / ԱԲt տես
9 abԱԲ զի կամաւ / d զկամաւ, փիս. զի կամաւ / t զի կամոք
10 a եւ ոչ բռնութեամբ / bԱԲ եւ ոչ ի հարկէ չարչարի [ԱԲ չարչարեալ լինի]
11 d որդի
12 g չիք որ յառաջագոյն ... յիսուսի լուեալ ասէ (ԾԳ 20) / ԱԲ որ յառաջ քան
13 a զչարչարեալն / bdԱԲ զչարչարելն / t զչարչարիլն
14 b նաշակել
15 a առնէր / ԱԲ առնել առ հայր խորհրդիւ ի լերինն, ոչ
16 abd խորհրդիւ / t խորհրդով
17 b չիք ի լերինն
18 abd չիք ինչ
19 abd եթէ
20 b միակամ է
21 b եւ գառաջի
22 abdԱԲ եղեալսն գործիցէ / t եղեալսն գործէ
23 b եւ վասն
24 abdԱԲ ասացեալ / t ասացեալ է
25 b եթէ
26 abdԱԲ եւ ոչ յանձնէ ինչ [b չիք ինչ] գործեմ, այլ հայր [ԱԲ հայրն] / t եւ յանձնէ գործեմ. այլ հայրն
27 ԱԲ որ յիս բնակեալն ցա գործէ զգործսն

28 abd բնակեալ
29 abd չիք նա գործէ
30 ՝ Յ՝ՎՃ. ԺՊ. 10. քէ՛ւ Ե 30. Ը 28:
30 ad քե լնուլ / b լնուլ
31 b եթէ / ԱԲ չիք թէ
32 adԱԲ զիս, եւ ես
33 ՝ Ս՝ՄԲ. ՃԸ 4
33 Ա չիք եւ յայտ արարեալ ... հոր (ԾԳ 18)
34 Բ զմիակամութիւնն իւր ընդ հոր / t զմիակամութիւնն հոր / abd զմիակամութիւնն [b զմիակամութիւնն] ընդ հար
35 b չիք եւ
36 d ի լեռնէն
37 b փութալով
38 b եկելոյ
39 a հեթանոսաց
40 ԱԲ որով / t որովք եւ կատարի
41 d չիք եւ
42 b եթէ / ԱԲ չիք թէ
43 d չիք ասէ
44 d յաւուրս / ԱԲ յաւուր յայնմիկ
45 ad հարկանիցեմ / bԱԲt հարցեմ
46 a Ա առնն
47 a ասիցեմ
48 b եթէ երթիցո՛ւմ եւ մեք ընդ ձեզ, զի
49 ad չիք մեք
50 adԱԲ քե
51 bԱԲ ընդ ձեզ է
32 ՝ Չ՝ՎՃ. Ը 23
52 ab յիսուս

Որդի մարդոյ՞: 21 ¹Տեսանե՞ս, զի զչարչարանսն² փառս կոչէ՞³:

ԾԴ. ⁴Արդ՝ ճշմարիտ աշակերտացն երբեմն ժողովեալ առ ճշմարիտ ⁵վարդապետն տէր Յիսուս, փրկիչ եւ բարերար եւ Որդի Աստուծոյ եւ աւծեալ. զորս ⁶Հարցանէր, թէ Զո՞ ուստե՞ք⁷ ասեմ մարդիկս⁸ զՈրդւոյ մարդոյ՞ թէ իցէ: 2 Որոց⁹ տուեալ ¹⁰պատասխանի՝ ¹¹ասեմ. Ոմն զՅովհաննէս Մկրտիչ, այլ զեղիա եւ կամ զմի ոք ի մարգարէիցն. եւ ասէ Յիսուս. Դուք ¹²զո՞ ոք¹³ ուստե՞ք ասէք, թէ ¹⁴իցեմ¹⁵: 3 Որոց առաջինն Պետրոս ասէ¹⁵, թէ Դու եւ Քրիստոս¹⁶ Որդի Աստուծոյ կենդանոյ՞: 4 Վասն որոյ եւ զերանութիւնն¹⁷ ընկալաւ. ասէ. երանի՛ է քեզ, Պետրոս¹⁸ որդի Յովնանու¹⁹, զի ոչ յերկրէ տոհմակցաց քոց²⁰, ի մարմնոյ²¹ եւ

յարեմէ ազգի քոց, ²²ի մարդկանէ առեր դու գայդ գիտութիւն, այլ Հայր յերկնից²³ ետ ի սիրտ քո եւ յայտնեաց քեզ²⁴: 5 Եւ արար զնա վէմ Հաստատութեան ամենայն եկեղեցեաց:

6 ²⁴Եւ եղեն իսկ²⁵ Հիմունք առաքեալքն²⁶, եւ առին²⁷ ²⁸ՀնորՀս քահանայութեան եւ²⁹ մարգարէութեան եւ առաքելութեան երկնաւոր խորհրդոյն³⁰ զհիտութեան, որ վարէր գայր յԱբրահամեան զաւակէն³¹. զոր ետ ³²ցՏէր ժառանգութեանն աւանդապահն³³ Յովհաննէս, եւ Տէր³⁴ ետ առաքելոցն: 7 ³⁵Եւ զփականս³⁶ արքայութեանն³⁷ ետ³⁸ ի ձեռս նոցա, զի ինքն իսկ Աստուածորդին էր դուռն մտողացն³⁹. վասն որոյ եւ⁴⁰ մարգարէն աղաղակէր⁴¹. ⁴²Այս դուռն Տեառն է, եւ արդարք մտանեմ ընդ սա՞: 8 Արդ՝ ետ Յովհաննէս ⁴³զքահանայութիւնն եւ զաւծութիւնն եւ ⁴⁴զմար-

Դ ՅՎԸ. ԺԲ 23

- 1 ԱԲ տես, զի
- 2 ab զչարչարանս
- 3 a կոչեաց
- 4 g չի՛ք արդ նշմարիտ ... որ առաջեացն զիս (ԾԵ 2)
- 5 abd վարդապետն տէր յիսուս փրկիչ [b փրկիչն] եւ բարերար [b բարերարն] եւ առ [b չի՛ք առ] որդին աստուծոյ աւծեալն / ԱԲ վարդապետն յիսուս քրիստոս տէրն մեր եւ փրկիչն եւ բարերարն եւ որդին աստուծոյ եւ օծեալն / t վարդապետն առ տէրն եւ փրկիչ
- 6 bԱԲ հարցանէր ցնոսա [b գնոսա] թէ
- 7 ԱԲ ուստե՞ք (յսն.)
- 8 a մարդիկք / bdԱԲ մարդիկս / t մարդիկն
- 9 aԱԲ գորոց
- 10 b պատասխանի՛ ասեմ. ոմն զյովհաննէս մկրտիչ, այլ զեղիայ կամ զմի ոք ի մարգարէիցն. եւ ասէ յիսուս դուք
- 11 adԱԲt չի՛ք ասեմ ոմն ... յիսուս (ԾԴ 2)
- 12 d զո՞ ոք ուստե՞ք / b զո՞ ոք ասէք զիցէն թէ իցեմ. պատասխանի ետ պետրոս եւ ասէ թէ
- 13 aԱԲt չի՛ք ոք
- 14 adԱԲ իցեմ ես
- 15 ՄԿԲ. ԺԳ 13-15. ՄԿԲ. Ը 27-29. ՂԿ. Թ 18-20
- 15 adԱԲ չի՛ք ասէ
- 16 adԱԲ չի՛ք քրիստոս
- 17 ՄԿԲ. ԺԳ 16
- 17 ԱԲ զերանութիւն
- 18 b սիմովն, փիս. պետրոս
- 19 aԱԲ յունանու
- 20 a չի՛ք քոց
- 21 b ի մարմնոց

- 22 abd չի՛ք ի մարդկանէ
- 23 abdԱԲ յերկնից / t ի յերկնից
- 24 ՄԿԲ. ԺԳ 17
- 24 b եւ եղեն իսկ / adԱԲ իսկ եղեն. չի՛ք եւ
- 25 t չի՛ք իսկ
- 26 ԱԲ առաքեալք
- 27 abd չի՛ք առին
- 28 abdԱԲ շնորհս / t զշնորհս / b շնորհս մարգարէութեան եւ առաքելութեան եւ փահանայութեան երկնաւոր խորհրդոյն
- 29 adԱԲ չի՛ք եւ (մարգարէութեան)
- 30 ad խորհրդոյն / b խորհրդոյն / ԱԲt խորհրդոյն
- 31 abd գաւակէն / ԱԲt գաւակից
- 32 abdԱԲ ցտէր [b ցտէրն] ժառանգութեանն [bԱ ժառանգութեանն] / t ցտէր ի ժառանգութեանն
- 33 d աւանդապահ
- 34 aԱԲ եւ տէրն
- 35 ԱԲ եւ զփականս / abdt չի՛ք եւ
- 36 a զփառս, փիս. զփականս
- 37 abdԱԲ արքայութեան
- 38 abdԱԲ չի՛ք ետ
- 39 abd մտաւղացն [d մտաւղաց]
- 40 abdԱԲ չի՛ք եւ
- 41 bdԱԲ աղաղակէր / t աղաղակէ / a աղաւթէր, փիս. աղաղակէր
- 42 abd թէ [ad չի՛ք թէ] այս է դուռն տեառն եւ
- 25 ՄԿԲ. ԸԺԷ 20
- 43 adԱ. զփահանութիւն եւ զաւծութիւն եւ
- 44 adԱ. զմարգարէութիւն եւ զքաղաքութիւն

գարէութիւնն եւ զթագաւորութիւնն
1ցփրկիչն մեր Քրիստոս. եւ Քրիստոս ետ
առաքելոցն, 2եւ առաքելքն՝ եկեղեցւոյ
մանկանց3:

9 4Համարձակութիւն առին5 Հարցա-
նելոյ զՏէրն ի Զիթաստանեաց6 լերինն,
յորժամ վասն քակելոյ7 գեղեցիկ տաճարին
վճիռ ետ. Ասա՛ մեզ, ասեմ, ե՞րբ ջլինիցի
այդ, եւ կամ9 զի՞նչ 10նշան իցէ քոյոյ գալս-
տեանն11 եւ վախճանի աշխարհիս12*:
10 Իսկ նա թէպէտ եւ 13հրաժարէր, թէ
Վասն աւուրն այնորիկ14 ոչ ոք գիտէ15, ո՛չ
16հրեշտակք երկնից17 եւ ոչ Որդի, բայց
միայն Հայրէ. 18եւ 19Ղուկաս յառաքելա-
գործ20 մատենին առական21 մեկնէր22. Ոչ է
23ձեզ ասէ, 24քննել զժամանակս եւ զժամս,

գոր Հայր եղ յիւրում25 իշխանութեանն26*.-
27Իսկ ո՞ւր այլ ոք իցէ իշխանութիւն Հաւր՝
28եթէ ոչ ինքն29 Որդի30.- սակայն առեալ
մանրապատումն31 նշանակաւք32 վասն ա-
հաւոր եւ ամպախաղաց 33գալստեանն իւ-
րոյ՝ աշակերտացն ուսուցանէր:

11 34Տեսանե՞ս, զի գիտակ էր35 Որդի
ոչ միայն աւուրն, այլ 36եւ ժամուն, եւ
կերպարանաց37 38իւրոյ գալստեանն ոչ ի-
ւրեք անտեղեակ. բայց վասն թերահաւատ
լսողացն39 40ըստ ժամանակի եւ զիջանելով
խաւսէր: 12 Այլ 41թէպէտ եւ խառնապա-
տումս42 վճարեաց43 վասն Հարցողացն44
45գաւերն Երուսաղեմի, եւ զհամաշխարհա-
կան 46կատարածն պատմեաց47, ոչ ինչ

1 d ցփրկիչս / ab ցտէր մեր եւ փրկիչն [b չիք եւ փրկիչն] յիսուս [a չիք յիսուս] քրիստոս եւ [a չիք եւ] քրիստոս
2 ԱԲ եւ առաքելքն ետուն եկեղեցւոյ մանկանց համարձակութիւն. հարցանելով գտերն
3 t մանկանցն / b մանկանց եկեղեցւոյ
4 ad համարձակութիւն առին հարցանելոյ / b համարձակութիւն ետ տերն հարցանելոյ աշակերտաց իւրոց ի ձիթաստանեաց
5 t չիք առին
6 dԱԲ ի ձիթաստանաց
7 b չիք քակելոյ
8 d լիցի այդ
9 t չիք եւ կամ / ԱԲ չիք կամ
10 b նշանք լինիցի
11 a գալստեանն / b գալստեան
12 d աշխարհի
* Մատթ. ԻԳ. 3
13 b հրաժարէր ի նոցանէ, եթէ
14 b այն, փիլ. այնորիկ
15 b գիտաց
16 a հրեշտակ / b հրեշտակք երկնից / adԱԲt չիք երկնից
17 adԱԲt չիք երկնից
է Մատթ. ԻԳ. 36. Գ. 1-4. ԺԳ. 32
18 b եւ զուկաս յառաքելագործ / Ա առաքելագործ / t չիք եւ զուկաս
19 adԱԲ չիք զուկաս
20 Ա առաքելագործ
21 ԱԲ առական
22 abdԱԲ մեկնէ
23 ad ձեզ գործ քննել զժամանակս եւ զժամս [d զժամն] / ԱԲ ձեզ գործ, ասէ, քննել զժամս եւ

գժամանակս գոր / b ձեզ, ասէ, պարտ քննել զժամս եւ զժամանակս գոր
24 t քննել ի ժամանակս եւ ի ժամս գոր
25 d իւրում
26 dԱԲ իշխանութեան
Ք Գ. 7
27 abdԱԲ իսկ ոչ [b ով] այլ ոք իցէ իշխանութիւն [a իշխանութիւնն] / t իսկ ո՞ւր իշխանութիւն
28 d թէ ոչ
29 b չիք ինքն
30 a որդիին
31 dԱԲ մանրապատում
32 d նշանակք / b նշանակաւք / aԱԲt նշանաւք
33 a գաղղստեանն / b իւրոյ գալստեանն
34 ԱԲ տե՛ս զի
35 abd գիտակ է
36 b չիք եւ ժամուն
37 abd t կերպարանացն
38 abdԱԲ իւրոյ գալստեանն [a գալստեանն] ոչ [ԱԲ եւ ոչ] իւրեք անտեղեակ / t իւրոց եւ գալստեանն իւրում ոչ
39 bd լսողացն
40 abdԱԲ ըստ ժամանակի եւ զիջանելով [b զիջանելոյ] / t ըստ ժամանակին զիջանելով
41 b թէպէտ եւ / adԱԲt թէպէտ. չիք եւ
42 d խառնապատում / b խառնապատումս / aԱԲt խառնապատում
43 a վնարեաց / d գարեացն, bԱԲ չարեաց, t շարժեաց, փիլ. վնարեաց
44 bd հարցաւոյցն / Ա հարցողաց
45 b գաւուրն, adԱԲ գաւուրն [ԱԲ գորն] եմի (պատ.), փիլ. գաւերն երուսաղեմի
46 ad կատարածն պատմեաց, ոչինչ զժուարին է
47 bԱԲt չիք պատմեաց

դժուարին¹ է հասանել ²ի վերայ ³կատարածին եւ աւերածոյն երուսաղեմի, թէ⁴ կամեսցի⁵ ոք հաւաստեալ քննել⁶ ⁷գիւրաքանչիւրսն ընտրելով:

13 Եւ արդ՝⁸ ⁹առեալ ¹⁰ի պատմել զպայման մեծամեծ նեղութեանցն եւ սուտ քրիստոսացն¹¹ եւ սուտ մարգարէիցն յարուցելոց եւ զնեռինն¹² զնոցին¹³ մոլորեցուցիչ նշանագործութեանցն¹⁴ ճառէ: 14 Վասն որոյ եւ առաքեալքն նշանակեցին, թէ¹⁵ Յետիմ ¹⁶ժամանակսն այնպիսիքն յառնելոց են¹⁷: 15 Ապա վասն յանկարծակի¹⁷ եւ երազահաս¹⁸ գալստեան իւրոյ նշանակէ հանդերձ աւրինակաւքն տուելովք Նոյիւ եւ Ղովտաւ¹⁹. 20 զոր Պաւղոս՝ Յական թաւափել²¹ ասէ: 16 Վաղվաղակի, ասէ, յետ ²²նեղութեան աւուրցն այնոցիկ արեգակն խաւարեսցի, եւ լուսին²³ ոչ տացէ

զլոյս իւր. եւ աստեղի յերկնից²⁴ թաւափեսցին, եւ գաւրութիւնք երկնից շարժեսցին: 17 Եւ ապա երեսեսցի ²⁵նշան Որդւոյ²⁶ մարդոյ ²⁷յերկինս²⁷: 18 ²⁸Ի վերուստ խաչն փայլեսցէ²⁹, եւ լնուցու զամենայն³⁰ երկիր³¹ լոյս նորա, յորժամ կրկին զիւր գալուստն այսրէն³² նշանակէ, ³³առնել զհատուցումն իւր³⁴ - ³⁵ի ժողովուրդս ամենայն յանդիմանութիւն - յազգս³⁶ ազանց³⁷, դատել զամենայն ազգս հրով բարկութեամբ իւրով³⁸ եւ դատաստանաւ իւրով³⁹. Գամենայն գիտութիւն ետ⁴⁰ եւ⁴¹ յայտնեաց ⁴²իւրոց առաքելոցն եւ հաւատացեալ աշակերտացն եւ սիրելի բարեկամացն:

ՄԵ. Արդ՝ եկեալ ի մէջ ժողովրդեանն, յուշ առնելով զյանդիմանաւոր եւ զհրապարակախաւս վարդապետութիւնն⁴³ իւր՝ ասէ⁴⁴, թէ⁴⁵ ես յայտնի¹ շխաւեսցայ ընդ աշ-

1 *բԱԲ* դժուարագոյն
2 *ad* ի վերայ կատարածին եւ աւերածոյն [a *աւերածոյն] եմի թէ կամիցի ոք
3 *բԱԲ* չիք կատարածին ... երուսաղեմի
4 *ԱԲ* եթէ
5 *ԱԲ* կամիցի
6 *բԱԲ* հաւաստեալ քննել / *adt* չիք քննել
7 *adԱԲ* գիրաբանչիւր ընտրելոյ [aԱ ընդրելոյ]. ուղղ.՝ ընտրելով / *b* չիք գիրաբանչիւրսն ընտրելով
8 *t* չիք արդ
9 *ad* առեալ ի պատմել զպայման
10 *բԱԲ* չիք ի պատմել
11 *b* քրիստոսացն
12 *ԱԲ* գնեռին / *b* նեռինն
13 *t* եւ զնոցին
14 *d* նշանագործութեանց
15 *բԱԲ* եթէ
16 *aԱԲ* ժամանակս / *d* ժամանակաց / *b* ժամանակս յառնելոց այնպիսիքն. ապա
17 **ՏԷ՝ Ի ԹԷ՝ Ի 8՝ Ը Յ՝ ՎԸ՝ Ի 18՝**
18 *Ա* յանգարծակի
19 *adԱԲ* երագահաս / *bt* արագահաս
20 *d* դովթաւ / *b* դատաւ
21 *բԱԲ* գոր եւ
22 *b* թաւափելն
23 **Ը Կ՝ Դ՝ Ժ՝ 52**
24 *bd* նեղութեանցն. չիք աւուրցն
25 *a* լուսինն

24 *բԱԲ* երկնից
25 *Բ* նշան որդւոյ ի վերուստ յերկնից. խաչն / *b* նշան յերկնից ի վերուստ խաչն
26 *Ա* չիք որդւոյ
27 *d* յերկնից. խաչ
28 **Մ՝ Կ՝ Ի՝ 29-30**
29 *adԱ. t* չիք ի վերուստ
30 *abdԱԲ* փայլիցէ
31 *a* զամենայն
32 *abd* չիք երկիր
33 *b* ասէ, *փիս.* այսրէն
34 *abdԱԲ* յառնել ի հատուցմունս
35 *b* չիք իւր
36 *d* ի ժողովուրդս ազգաց դատել զամենայն ազգս / «ի ժողովուրդս ամենայն յանդիմանութիւն» թուում է ընդմիջարկութիւն. **Հճճճճ. Ս՝ Կ՝ Դ՝ 7:**
37 *abԱԲ* յազգս / *t* ի յազգս
38 *aԱԲ* ազանց / *bt* ազգաց, *փիս.* ազանց
39 *ԱԲ* չիք իւրով
40 *ԱԲ* չիք իւրով
41 **Հճճճճ. Ս՝ Կ՝ Դ՝ 7. Է՝ Կ՝ Գ՝ 15:**
42 *a* չիք ետ
43 *d* չիք եւ (յայտնեաց)
44 *abdԱԲ* իւրոց առաքելոցն եւ հաւատացեալ իւրոցն. չիք առաքելոցն
45 *Ա* զվարդապետութիւն / *Բ* զվարդապետութիւն / *ad* զվարդապետութիւն / *b* զանդիմանութիւն, *փիս.* վարդապետութիւնն
46 *բԱԲ* չիք ասէ
47 *ad* չիք թէ

աշխարհի եւ յամենայն ժամ ուսուցի³ ժողովրդեանն⁴ ի տանարի⁵ անդ, ուր ամենայն Հրեայն⁶ ժողովեալ էին, եւ ի ծածուկ ինչ ոչ խաւսեցայ⁷: 2 ⁷Որ եւ աղաղակ իսկ եղեալ ⁸ասէր, թէ Որ հաւատայ յիս՝ ⁹հաւատայ յայն որ առաքեացն¹⁰ զիս. եւ որ տեսանէ զիս՝ զայն տեսանէ որ առաքեացն զիս¹¹: 3 ¹¹Եւ ¹²այսպէս վկայութիւն եղեալ ճշմարտութեամբ եւ ուխտեալ՝ երթայ այնուհետեւ անկանել¹² ի ձեռս ապստամբողացն: 4 ¹³Զի որք ի լուսաւոր ¹³եւ ¹⁴ի կենդանատու վարդապետութենէն թիկունս¹⁵ դարձուցեալ¹⁶ մոլորեցան՝ ¹⁷թերեւս ի շաւազափել ձեռացն¹⁸ չարչարանաւք¹⁹ զկենդանարարն՝ սթափեցին եւ զգաստացին մոլորականքն:

5 ²⁰Քահանայիցն եւ աւրէնստւոյց վարդապետացն մատնեցաւ, առ ի յուշ առնելոյ նոցա աւրինաւքն զյառաջապատում²¹ չարչարանացն իւրոց. ²²եւ նոցա առեալ դատեցան զգատաւորն ամենայնի,

ըստ ամենայն զրեւոյցն վասն նորա: 6 ²³Որպէս եւ ²⁴Պաւղոս յԱնտիոք²⁵ Պիսիզացոց²⁶ վկայէ վասն նորա, թէ²⁷ Բնակեալն²⁸ յերուսաղէմ անձանաւթ եղեմ ի մմանէ, եւ ըստ բարբառոյ մարգարէիցն, որ յամենայն շաբաթսն²⁹ ընթեռնուիմ՝ դատեալ³⁰ կատարեցին, ³¹եւ ոչ մի ինչ պատմաոս մահու գտեալ՝ ինդրեցին ի Պիղատոսէ սպանանել զնա³²: 7 ³²Եւ իբրեւ առեալ զկեանսն՝ յանդիման իւրեանց կախեցին զփայտէ³³. ³⁴այն վասն որոյ ³⁵յառաջագոյն Տեառն ³⁶նշանակեալ ³⁷առ ի յաւրինացն, թէ Պարտ է բարձրանալ Որդոյ մարդոյ³⁸: 8 ³⁸անդ այնուհետեւ ի ժամուն յայնմիկ ³⁹լցեալ ⁴⁰կատարի բանն որ ի Յովք, ⁴¹թէ ⁴²Որ տայ հրաման արեգական⁴³, եւ ոչ ծագէ եւ թափուցանէ⁴⁴ գաշխարհատարած ⁴⁵նառագայթսն, եւ որ¹ կնքէ

1 *bd* յայտնապէս
 2 *abd* խաւսեցա ընդ աշխարհի [*a* աշխարհիս] / *t* խոսեցայ յաշխարհի
 3 *b* ուսուցանէ
 4 *bt* ի ժողովրդեանն
 5 *abd* եւ ի տանարի
 6 *a* ի հրեայն
 7 **Յ՝ՎՃ. ԺԲ. 20**
 8 *bd* որ եւ / *bd* որոց եւ / *at* որոյ եւ
 9 *abd* ասէի [*bd* ասէր], որ
 10 *ad* յայն հաւատա որ
 11 *d* առաքեաց
 12 **Յ՝ՎՃ. ԺԲ. 44-45**
 13 *b* չիք եւ
 14 *abd* անկանել [*bd* անգանել (*յան.*)] / *t* անկանի
 15 *bd* չիք եւ ի կենդանատու
 16 *a* ի կենդանատուի / *dt* ի կենդանատուր / *b* ի կենսատուր / *g* ի կեանսատու
 17 *b* գրիկունս
 18 *a* դարձուցին
 19 *a* թերեւս շաւափել
 20 *ad* ձեռաց
 21 *abd* չարչարանաւք / *bd* չարչարանոքն
 22 *b* ի փահանայիցն եւ յարեւոստոյց
 23 *ad* գառաջապատում
 24 *t* եւ սոցայն առեալ

23 *b* չիք որպէս եւ ... վասն նորա (*ՅՆ 6*)
 24 *adt* չիք եւ
 25 *a* յանդիոք
 26 *bd* պիսիզաց
 27 *bd* եթէ
 28 *bt* բնակեալ
 29 *abd* շաբաթս
 30 *d* դատե
 31 *abd* եւ ոչ մի ինչ / *t* եւ ոչ ինչ
 32 **Պ՝ՐՁ. ԺԳ. 27-28**
 33 *abd* եւ իբրեւ առեալ զկեանսն՝ յանդիման իւրեանց / *t* եւ առեալ զկեանս իւրեանց յանդիման կախեցին
 34 *bd* զփայտէն
 35 *ad* այն վասն որոյ / *t* չիք այն / *b* այն որ վասն նորա տեսանն
 36 *b* չիք յառաջագոյն / *bd* յառաջագոյն ի տէր
 37 *abd* նշանակեալ յարինացն
 38 *bd* առ յորինացն
 39 **Յ՝ՎՃ. Գ. 14**
 40 *a* անտ այնուհետեւ լցեալ կատարի ի ժամուն յայնմիկ բանն որ ի յովք / *t* չիք անդ այնուհետեւ
 41 *t* ասացեալ բանն որ ի յովք / *b* որ ասացեալ բանն ի յովք
 42 *d* կատարի բանն ի յովք / *bd* կատարի բանն առ յովք
 43 *abd* թէ ո՞ [*a* ո՞] տայ
 44 *bd* որ տայ
 45 *bd* արեգականն
 46 *bd* թափուցանէ
 47 *ad* նառագայթս [*bd* գառաջապատում] իւր / *b* գառաջապատում (*չիք* իւր)

կնֆե զիրաբանչիր փայլիւն² աստեղաց³։

9 Եւ 4ի վեցերորդ 5ժամէ անտի, ասէ 6աւետարանագիրն, խաւար կալաւ գերկիր մինչեւ 7ցինն 8ժամ աւուրն, 9առ ի կատարելոյ զԱմոսական մարգարէութիւնն¹⁰, թէ¹¹ եղիցի յաւուր յայնմիկ, ասէ Տէր Տէր¹², մտցէ արեգակն¹³ ի միջարեւի¹⁴, եւ խաւարեսցի յերկրի¹⁵ լոյս ի տուէ։ 10 Հանգոյն նմա եւ Զաքարիա¹⁶, թէ¹⁷ եղիցի յաւուրն¹⁸ յայնմիկ, ոչ եղիցի լոյս, եւ ցուրտ եւ պարզ եղիցի ար մի. եւ արն այն յայտնի Տեառն. 19ոչ տիւ իցէ եւ ոչ զիշեր. եւ ընդ երեսկս եղիցի լոյս²։

11 Եւ զի²նչ իցէ, 20թէ Աւրն այն յայնտի Տեառն, 21եթէ ոչ յառաջագոյն նկատեալ²² մարգարէիւքն²³ ասէ, 24թէ ավր²⁵ Տեառն, որոյ եւ ժամադրութիւնն²⁶ Հա-

սեալ²⁷ կայր։ 12 Որպէս եւ Դանիէլ ի Հրեշտակէն տեղեկացեալ²⁸ գրեաց, թէ Յետ²⁹ վաթսուն եւ երկուց³⁰ եաւթներորդացն³¹ սպանցի ամեալն²։ 13 Իսկ³² Յայտնի Տեառն՝ զնշանաւորն ասէ, զոր 33արեգակամբն ցուցեալ, որպէս ի սկզբանցն³⁴ 35ի լինելութեանն³⁶ Հաստատեաց զլուսաւորսն, թէ³⁷ եղիցին ի նշանս։ 14 Վասն որոյ իւր իսկ³⁸ յերկարեալ³⁹ զհրաժարելն⁴⁰ Հանդերձ խաւարագիր⁴¹ ժամուն նշանաւն⁴², զի Հայեսցին⁴³ եւ տեսցեն⁴⁴ զոր⁴⁵ խոցեցիմնէ։ 15 Իսկ նոքա եւս քան զեւս նսեմացեալք, եւ Հասեալք⁴⁶ յատակս մուրութեան⁴⁷, եւ⁴⁸ իբրեւ շունք Համրացեալք⁴⁹ ի խոստովանողական բարբառոյն⁵⁰։

1 bdԱԲt որ / a n²յ
2 aԱԲ փայլիւնս / d փայլունս
3 a աստեղացն
Է Յ. Բ. Թ. 7
4 ԱԲ ի վեց ժամէ արուրն ասէ / t ի վեցերորդ ժամուն ասէ
5 abd ժամէ անտի ասէ
6 adԱԲ արեւարանագիրն թէ
7 ad յինն ժամ [a ժամու] արուրն, առ ի կատարելոյ
8 ԱԲt ժամն / b ժամ bԱԲt չիբ արուրն
9 ԱԲ չիբ առ / b չիբ առ ի
10 Ա մարգարէութիւն
11 b եթէ
12 abdԱԲ չիբ տէր
13 a արեգակնն
14 adԱԲ ի միջարեւի
15 b չիբ յերկրի
Մ Ը. Բ. Ը. 9
16 b գաբարիաս
17 abd եթէ
18 a յաւուրն / bdԱԲt յաւուր
19 b ոչ տիւ եւ ոչ զիշեր իցէ. եւ
Ը Զ. Գ. Ժ. Գ. 6
20 d չիբ թէ օրն այն ... մարգարէիւքն ասէ (ԾԵ 11) / b չիբ թէ (օրն)
21 a թէ ոչ
22 b կատարեալ, փ/ս. նկատեալ
23 a մարգարէեալն
24 a եթէ ար
25 d արն
26 bdԱԲt ժամադրութիւն

27 ab յասել, d ասել, ԱԲ յասելն, փ/ս. հասեալ
28 a տեղեկացեալ
29 b չիբ յետ
30 bd երկուց / a երկուս / ԱԲt երկու
31 bdԱԲ եւթներորդաց
Գ Դ. Գ. Թ. 26
32 b չիբ իսկ
33 ց արեգակամբն ցուցեալ. զի արեգակն եւ լուսին եղեն ... զփրկութիւն ամենայն արարածոց որպէս ի սկզբանն ի լինելոցն: ց-ի (թղ. 362ա) արեւորդ հատուածը առնուած է վարդապետութեան վերջին մասերից (տե՛ս ՂԱ 17-20). զի արեգակն ... զփրկութիւն ամենայն աշխարհաց
34 d ի սկզբանն
35 ad ի լինելութեանն / ԱԲ ի լինելոցն / t լինելոցն (չիբ ի)
36 b լինելոց
37 d էթէ (յան.) / b եթէ
Դ Ծ. Ը. Ը. 14
38 t չիբ իսկ
39 a յերկարել
40 b զիրաժարեալն
41 d խաւարագիր
42 b նշանաւ
43 ԱԲ հայեսցեն
44 a չիբ եւ տեսցեն
45 a յոր, փ/ս. զոր
Ե Յ. Գ. Ժ. Թ. 37
46 ԱԲ ի յատակս / միւսն. յատակս
47 a մուրութեանն
48 abd չիբ եւ
49 adԱԲ ի խոստովանողական / bt ի խոստովանական
50 b ի տեղոյն, փ/ս. ի բարբառոյն

16 Եւ նորա կատարեալ զամենայն,
 1որպէս ասէ աւետարանագիրն, թէ՛ 2 Յետ
 այսորիկ գիտաց Յիսուս, 3եթէ ահա4 ամե-
 նայն ինչ կատարեալ է՝ ասէ. Ծարաւի 5եմ՞.
 4րի 6լցցի գիրն, այսպանութեան7 բաժակաւն
 փացախ8 ընդ լեղոյ խառնեալ9 մատուցա-
 նէին10. վասն որոյ նշանակեաց, թէ՛ Ամե-
 նայն ինչ կատարեալ է՛: 17 Անդ11 12լցեալ
 13եւ բան14 մարգարէին, թէ՛ Կատարած ինքն
 արասցէ՞. վկայէ եւ Պաւղոս, 15թէ՛ Իբրեւ
 կատարեցին զամենայն զգրեալսն16 17վասն
 նորա՝ իջուցեալ զդին18 եղին19 ի գերեզմա-
 նի20:

18 Եւ զինն ժաման, ասէ21, գոչեաց
 Յիսուս ի 22ձայն մեծ եւ ասէ. 23էլի էլի, լա-
 մա24 սարափթանի25, այսինքն է26, 27Աս-

տուած, Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս՞:
 19 28Տեսանե՞ս, 29զի ի հրաժարելն՝ անոխա-
 կալութեամբ վարդապետութիւն գործէ, ո-
 րով եւ զաւագակն խաչակից իւր30 եւ զհա-
 ըրեալսն31 եւ զբազում եւս այլս աշա-
 կերտեալ: 20 Քանզի կամաւք եկեալ ի կա-
 տարումն, եւ ոչ ուրուք32 ի բռնութենէ
 ըմբռնեալ ամենազաւրն33, վասն որոյ 34գո-
 չեաց ի ձայն մեծ, զի կատարեսցէ զասա-
 ցեալսն մարգարէին, թէ՛ Արեգակն եւ լու-
 սին իսարեացին, եւ աստեղք ծածկեցեան35
 զոյս իւրեանցէ, եւ Տէր ի Սիոնէ36 գոչեացէ,
 եւ յերուսաղեմէ տացէ զձայն իւր37:

21 Արդ՝ 38 ո՞վ39 իցէ ի մարգկանէ, որ ի
 տազնապել40 ոգւոյն41, յորժամ մաւտ ի
 սպառելն42 իցէ՝ զաղաղակ43 տայցէ44 կամ
 գոչիցէ45. այլ բերանակապ եւ անբան եւս46
 եղեալ յառաջ 47քան զմեռանելն1 իսկ2:

1 ԱՐ որպէս եւ աւետարանագիրն ասէ թէ / Ե չի՞
 որպէս
 2 Ե եթէ / ad չի՞ թէ
 3 ad թէ ամենայն
 4 abdԱՐ չի՞ ահա
 5 Ե եմ ես
 6 Յ՝ՎԸ՝ ԺԹ՝ 28
 7 Ա լցցէ զգիրն
 8 ժ յայսպանութեան
 9 ԱՐ թէ փացախ
 10 Ե չի՞ խառնեալ
 11 adԱՐ մատուցին / Ե մատուցանէ
 12 շ՝ՎԸ՝ Ս՝Պ՝Ն՝ ԿԸ՝ 22՝ Ս՝Պ՝Ն՝ ԻԸ՝ 34, 48:
 13 Յ՝ՎԸ՝ ԺԹ՝ 29-30
 14 a անտ (յան.) / Ե արդ, փիս. անդ
 15 a լցեալ եւ մարգարէին բանն, թե / ԱՐ լցեալ եւ
 մարգարէականն, թէ
 16 t չի՞ Ե / Ե եւ մարգարէին եթէ
 17 d չի՞ բան
 18 Ն՝Պ՝Ն՝ Ը՝ 9
 19 Ե եթէ իբրեւ
 20 abd գրեալսն
 21 Ե ի նմա, փիս. վասն նորա
 22 bt զնա, փիս. զդին / d չի՞ զդին
 23 a չի՞ եղին
 24 a ի գերեզման
 25 Գ՝Պ՝Ն՝ ԺԳ՝ 29
 26 ԱՐ չի՞ ասէ
 27 Ե ձայնիւ մեծաւ
 28 a ելի ելի լամա սայրափթանի
 29 d լամայ
 30 Բ սափակթանի
 31 abd չի՞ է

27 aԱՐ աստուած իմ աստուած իմ
 28 Ն՝Պ՝Ն՝ ԻԸ՝ 46
 29 Ե տեսանե՞ս զհրաժարեալն
 30 ԱՐ զի հրաժարեալն
 31 abdԱՐ չի՞ իւր
 32 adԱՐ եւ բազում [a զբազում] եւս [ԱՐ եւ, d չի՞
 եւս] այլս աշակերտեալս / Ե եւ զբազումս եւ
 զայլս աշակերտեալս / t եւ զբազումս այլս
 33 Ե եւ ոչ ուրուք / adԱՐ չի՞ ուրուք
 34 Ե զամենազաւրն
 35 abdԱՐ գոչեաց իսկ եսաի [ԱՐ եսայի իսկ գո-
 չեաց] ի ձայն մեծ, զի լուիցէ [Ե լուիցենն] զասա-
 ցեալսն [ԵԱՐ զասացեալս] ի մարգարէին [ԵadԱՐ
 մարգարէին]
 36 Ե մի՛ տացեն, փիս. ծածկեցեան
 37 Յ՝ՎԸ՝ Բ՝ 10՝ Գ՝ 15
 38 a ի սիոնէ
 39 d զձայն նորա
 40 Ն՝ Յ՝ՎԸ՝ Գ՝ 16
 41 Ե եւ, փիս. արդ
 42 a ո՞վ / d ո՞
 43 Ե ի տազնապել
 44 abd ոգւոյն
 45 Ե ի սպառել
 46 abdԱՐ զաղաղակ / t աղաղակ
 47 ab տացէ
 48 ԱՐ գոչեացէ
 49 Ե իսկ, փիս. եւս
 50 ad քան զսպառելն [d զսպանանելն] իսկ. իսկ
 հաստիչ

22 Իսկ ³Հաստիչ ոգւոց⁴ Քրիստոս, կամա-
յական սիրովն եկեալ ⁵ի մահ⁶ ⁷ազդ առնէր
բարձրաձայն Հանդերձ ահաւոր նշանաւքն
⁸տուելովք, թէ եւ ի հրաժարելն միակամ
միագործ է ընդ ⁹Հաւր. եւ յայտնի արա-
րեալ զհաւաստի մահն իւր վասն աշխար-
հի, բարբառելով¹⁰ զմարգարէականն, թէ¹¹
Աստուած Աստուած¹² իմ, ընդէ՞ր թողեր
զիս՞, եւ ¹³թէ Ի ձեռն¹⁴ քո դնեմ ¹⁵զհոգի
իմ՞:

ՄԶ. Եւ զի¹⁶ ¹⁷մի՛ ¹⁸յերկբայս ինչ վասն
փութանակի եւ լուսաւոր¹⁹ յարութեանն²⁰
ի նենգաւորացն համարեսցի՞²¹ իջուցեալ²²
ի փայտէն²³ եզին ի գերեզմանի. ²⁴զորմէ

ինքն իսկ կանխաւ նշանակեաց, ²⁵աւրինա-
կելով ըստ մարգարէին, թէ²⁶ Որպէս ²⁷Յով-
նան եղեւ ի փոր ձկանն գերիս տիւս եւ զե-
րիս գիշերս, նոյնպէս լինելոց է Որդի մար-
դոյ ի սիրտ երկրի՞: 2 Որով լցաւ տեսո-
ղութիւնն²⁸ Եսայեայ²⁹, թէ³⁰ Ահաւասիկ³¹
³²դնեմ ի հիմունս Սիոնի վեմ պատուա-
կան՞. Հանգոյն նմա եւ³³ Հոգեպատում եր-
գողին, թէ³⁴ Ի հող մահու իջուցին զիս³⁵.
³⁶որում եւ³⁷ Պաւղոս վկայէ, թէ Մեռաւ
ըստ գրոց եւ թաղեցաւ՞:

3 ³⁸Որոց եւ Հրեայքն³⁹ Հմուտ եւ տե-
ղեկագոյն⁴⁰ ⁴¹եղեալ ասացելոցն⁴², եւ
⁴³պատմեալ դատաւորին զասացեալսն
Քրիստոսի, թէ Յերիբ⁴⁴ աւուր յառնելոց
եմ՞ առին⁴⁵ դաս մի զինուորաց⁴⁶, զի ան-
քուն ակամբ⁴⁷ պատրաստականք¹ ²կայցեն

1 ag գսպանելն, dԱԲ գսպանանելն, b գասելն, փ/ս. գվեռանելն
2 bԱԲt չիբ իսկ (իսկ)
3 b հաստչին ոգոց
4 adԱԲ ոգւոց / t հոգւոցն
5 g ի մահ հնազանդ լինէր բարձրաձայն
6 t ի մահն
7 d յայտ, փ/ս. ազդ / ԱԲ չիբ ազդ առնէր բարձրա-
ձայն
8 ԱԲ տուելովք, եւ հաստատեալ թէ համակամ եւ
համագործ է ընդ / b տուելովք, եւ հրաժարեալ
եթէ միակամ եւ միագործ է ընդ հաւր / ad
տուելովք եւ ի հրաժարելն թէ միակամ / t
տուելովք, թէ եւ ի հրաժարելն միակամ
9 abbdԱԲ հաւր. եւ յայտ արարեալ [a արեալ] զհա-
ւաստի մահն [ad զհաւաստս ի մահն] / t հոր.
կամ յայտնի առնել զհաւաստի
10 b եւ բարբառելոյ
11 b եթէ
12 t չիբ աստուած
՞ Մ․․․ԻԸ 46․ Ս․․․ԻԸ 2
13 b եթէ ի ձեռն
14 a ի ձեռնն
15 abd գոգի / g զհոգի իմ: Վերջ:
Է Ղ․․․ԻԳ․ 46․ Ս․․․Ի 6
16 bԱԲ չիբ զի
17 abd մի յերկբայս ինչ
18 ԱԲt երկբան ինչ
19 dԱԲ լուսաւորագոյն
20 Ա յարութեան
21 adԱԲ համարիցի / b համարիցիս
22 bԱԲ եւ իջուցեալ
23 adԱԲ ի փայտ
24 t գոր եւ ինքն կանխեաց նշանակեաց / adԱԲ
գորմէ ինքն իսկ կանխաւ նշանակեաց / [ԱԲ
կանխեաց գուշակեաց] / b գորմէ կանխաւ իսկ
նշանակեաց

25 ad արինակելով [d արինակելովն] զմարգա-
րէին
26 bԱԲ չիբ թէ
27 a յովնան էր ի փոր / ԱԲ յունան
Գ Մ․․․ԻԸ 40
28 adԱ տեսողութիւն
29 Ա եսայայ / a եսաիեայ
30 ԱԲ չիբ թէ
31 a ահավաղիկ
32 abbdԱԲ դնեմ ի հիմունս [d ի հիմանդ] սիովնի [d
սիոնի] վեմ / t դնեմ ի սիովն վեմ
Դ Ե․․․ԻԸ 16
33 b չիբ եւ
34 t եթէ
35 d չիբ զիս
է Ս․․․ԻԸ 16
36 ԱԲ որով եւ
37 ad չիբ եւ
Զ Ը Կ․․․ԻԸ 3
38 v որոյ / b որում եւ հմուտ եւ / ad որոց եւ
հրեայքն հմուտ եւ տեղեկագոյն
39 bԱԲt չիբ հրեայքն
40 v տեղեկագոյն
41 b եղեւ ըստ ասացելոցն
42 ad ասացելոցս / ԱԲ ասացելոցն / t ասացելոցն
43 b պատմեալ հրէիցն դատաւորին
44 abbdԱԲ թե յերրորդ
է Մ․․․ԻԸ 21, ԻԸ 22, Ի 19, ԻԸ 63․ Մ․․․ԻԸ 31, ԻԸ 30․ Ղ․․․ԻԸ 22, ԻԸ 33
45 adԱԲ եւ առին / b եւ առեալ
46 a զինուոր
47 ad ակամբ

ցեն ի գիշերապահս զգուշութեամբ: 4 Իսկ Տէրն, ըստ 3ասացելոյն իւրոյ, յարուցեալ յաւուրն⁴ երրորդի⁵, զի որպէս ի մահն կամաւ⁶ Հաւր՝ նոյնպէս 7եւ ի փառս յարութեանն, զի լցցին եւ⁸ ասացեալքն մարգարէին, թէ⁹ Յետ երկուց աւուրց յաւուրն երրորդի յարիցում եւ կացցում առաջի նորա, եւ զհետ երթիցում մանաչել զՏէր¹⁰. եւ իրքեւ զառաւատ պատրաստական գտցում զնա՞: 5 Որով 11լուծեալ զերկունս մահու¹². Քանզի ոչ իսկ¹³ էր հմար 14արգելուլ նմա 15ի նմանէ՞, որ չէրն¹⁶ վաճառեալ ընդ մեղաւք. զի թէպէտ եւ¹⁷ վիրաւորեցաւ եւ համարեցաւ 18ընդ ննջեցեալսն ի գերեզմանս¹⁹, առ ի բառնալոյ զմեղս եւ բժշկելոյ²⁰ զարարածս իւր՝ այլ առանց աւզնականի եւ ի մեռեալս ազատ՞:

6 Քանզի միայն եւ անծառայական 21անձամբ 22եւ ի մեղացն ազատ՝ սպան

զգաւրացեալ մահ²³ աշխարհակուլ²⁴ եւ եհատ զամենայն արտաւար յամենայն երեսաց՞: 7 Վասն այնորիկ²⁵ եւ ասացեալն²⁶ կատարէր, թէ²⁷ Ոչ թողցես զանձն իմ ի դժոխս, եւ ոչ տացես²⁸ սրբոյ քում տեսանել զապականութիւն. 29ծանուցեր ինձ զճանապարհս քո կենաց, լցուցեր զիս ուրախութեամբ յերեսաց քոց՞: 8 Որ եւ ասէր իսկ, թէ³⁰ եւ եմ հովիւն³¹ քոջ, 32եւ վասն խաշանց³³ իմոց դնեմ զանձն իմ՞: 9 Եւ ել 34այնուհետեւ յերկրէ հովիւն³⁵ հաւտից 36բանաւոր ոչխարաց. եւ³⁷ կատարէ զմարգարէական բարբառն³⁸, թէ Որ եհան յերկրէ զհովիւն հաւտից՞. 39գոր առաքեալն⁴⁰ թարգմանէ⁴¹, 42թէ եհան ի մեռելոց զհովիւն հաւտից⁴³ զմեծն արեամբ⁴⁴ յաւիտե-

1 *ad*ԱԲ պատրաստագոյնք / *b* պատրաստք
 2 *b* կայցեն գիշերապահ
 3 ԱԲ նկատելոյն իւրոյ / *ad* ասելոյն իւրում / *b* կատարելոյն իւրոց
 4 *abd* յաւուր
 5 *abd*ԱԲ երրորդի / *t* յերրորդի
 6 *at* կամօքն
 7 *abd*ԱԲ եւ [*d չիք* եւ] ի փառս յարութեանն [*Ա* յարութեան] / *t* եւ ի փառաւորութեանն. *չիք* յարութեանն
 8 *abd չիք* եւ (ասացեալքն)
 9 *b* եթէ
 10 *b* գտերն
 11 ՈՎ.Չ.Յ
 12 *b* լուծան երկունք / *ad*ԱԲ լուծեալ էր [ԱԲ է]
 12 *d* մահու
 13 *t չիք* իսկ
 14 *abd* արգելուլ նմա [*a* ի նմա] ի նմանէ [*b* ի նմա], որ չէրն վաճառեալ [*a* վաճառել] / ԱԲ ըմբոնիլ, փխ. արգելուլ
 15 *t* ի նմանէ, եւ ոչ էր նա վաճառեալ
 16 Գ.Պ.Յ. Բ 24
 16 ԱԲ չէր
 17 *d չիք* եւ (վիրաւորեցաւ)
 18 *b* ընդ ննջեցեալսն / *ad*ԱԲ ընդ ննջեցեալս
 19 *t* ի գերեզմանն
 20 *t* բժշկել
 21 ՈՎ.Չ.Յ 6
 21 ԱԲ անձամբ / *t* անձամբ մեղացն սպան

22 *abd*ԱԲ եւ [*ad*ԱԲ *չիք* եւ] ի մեղաց ազատ [*ad*ԱԲ *չիք* ազատ] սպան [*b չիք* սպան] զգաւրացեալ [*bd* զաւրացեալ] մահ [ԱԲ մահն] աշխարհակեր
 23 *v* մահն
 24 *v* աշխարհակեր / *t* աշխարհակուլ:
 Թերեսս միացնելու է երկու ընթերցումները՝ մահ աշխարհակեր աշխարհակուլ
 25 Հ.Պ.Պ. Ե. Ի. Ե 8:
 25 *b*ԱԲ այսորիկ
 26 *b* գասացեալսն
 27 *b* եթէ / ԱԲ *չիք* թէ
 28 *abd*ԱԲ տացես / *t* տայցես
 29 *ad*ԱԲ *չիք* ծանուցեր ... յերեսաց քոց (ԾՁ 7)
 է ՈՎ.Չ. Ժ 10
 30 *abd*ԱԲ *չիք* թէ
 31 ԱԲ հովիւն / միւսն. հովիւ
 32 *b* եւ ի վերայ խաշանց
 33 *ad*ԱԲ խաշանց / *t* խաշանցն
 2 Յ.Վ.Չ. Ժ 11
 34 *ad* յերկրէ այնուհետեւ
 35 *b* հովիւ
 36 *ad չիք* բանաւոր ... զհովիւն հոտից (ԾՁ 9)
 37 *b չիք* եւ
 38 *b* այնուհետեւ զմարգարէական զբարբառն
 է Ե.Վ.Գ. 11
 39 ԱԲ գոր եւ
 40 *b* առաւել
 41 *b*ԱԲ թարգմանէ
 42 *b* թէ հան
 43 *t* հոտիցն
 44 *a* արեամբն

նական ուխտին՝ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոսէ:

10 Եւ քանզի բազում անգամ աւանդեալ ի լսելիս աւրինականացն¹ զչարչարանսն եւ ²զերրորդ աւուր³ գյարութիւնն⁴, ոչ պարծանաւք եւ ոչ⁵ սպառնալով, այլ զի քաղցրուսոյց ⁶վարդապետութեամբ ածիցէ⁷ զվրիպեալսն ⁸ի հաւատոցն ճշմարտութիւնն⁹ յառաջագոյն ժամագիր ¹⁰առնէ առ¹¹ ի յարութիւնն: 11 Զի որոց¹² եկեալ առ ի կուսէն ոչ¹³ ծանուցեալ՝ թերեւս ¹⁴յորժամ առ ի գերեզմանէն դայցէ՝ զիմեսցեն անկանել յարքայութիւնն¹⁵: 12 Քանզի ¹⁶առ ի կեալ կենդանեաց¹⁷ եկն կենդանարարն¹⁸, եւ նոքա փոխանակ ¹⁹կենացն՝ յուսահատութեամբ մահու նուիրեցան:

13 Մեռաւ ապա վասն ²⁰մեռելոցն, եւ յարեալ՝ զի յարութեամբն իւրով աւրինակ լիցի. վասն որոյ ²¹եւ ի գիշերի իսկ արարեալ զլուսաւոր²² յարութիւնն²³, զի պահարկելոցն²⁴ ²⁵եւ զգուշացելոցն ծանուցէ ²⁶զճշմարտութիւն իւր յիրացն կատարելոց: 14 ²⁷Որոց թանճրագոյն եւ ահագինս²⁸ արարեալ²⁹ ³⁰զարհաւիրսն շարժմամբ երկրին եւ վիմաւքն պատառելովք եւ գերեզմանաւքն³¹ բացելովք եւ մեռելովքն³² յարուցելովք: 15 ³³Որով ³⁴եւ լնոյր³⁵ բան մարգարէին, թէ Լեւրիմֆ շարժեցիմ³⁶ ի նմանէ, եւ երկիր խախտեցաւ յերեսաց նորա, եւ ³⁷վեմֆ պատառեցան³⁸. որով եւ Խոռվեալ³⁹ պահապանացն եւ եղեալ⁴⁰ հանգոյն մեռելոցէ:

Է Ե՛ՔՐ. ԺՊ. 20

- 1 a արինացն / d արինակացն / b արինակաց / ԱԲ օրինակեաց
- 2 Ա եւ գերրդուրն գարութիւն / Բ եւ գերրորդու աւուրն
- 3 abd աւուր / t աւուրն
- 4 b յարութեանն
- 5 t չիք ոչ (սպառնալով)
- 6 ԱԲ վարդապետութեամբ [Բ վարդապետութեամբն] զվրիպեալսն ի հաւատոցն ճշմարտութիւն անցէ. յառաջագոյն
- 7 b անցէ
- 8 b ի հաւատս ճշմարտութեան
- 9 d ճշմարտութիւն / t ճշմարտութիւնն
- 10 abdԱԲ առնէ առ ի [adԱԲ չիք ի] յարութիւն [bԲ յարութիւնն]
- 11 t չիք առ
- 12 abd զի որոյ
- 13 bԱԲ չիք ոչ
- 14 ad յորժամ ի գերեզմանէն
- 15 bd յարքայութիւն
- 16 abd առ ի կեալ կենդանեաց [b կենդանոյն] եկեալ [b եկն]
- 17 t զկենդանիսն, ԱԲ կենդանիսն, փխ. կենդանեաց
- 18 a կենարարն
- 19 ԱԲ կենացն՝ մահու նուիրեցան յուսահատութեամբ

- 20 adԱԲ մեռելոց [ԱԲ մեռելոցն], զի յառնէ յարութեամբ [Ա գորութեամբ, Բ գորութեամբն] իւրով եւ [d չիք եւ] արինակ / b մեռելոց եւ յարեալ յաղթող յարութեամբն իւրով զի արինակ
- 21 abdԱԲ եւ [d չիք եւ] ի [dԱԲ չիք ի] գիշերի իսկ [b չիք իսկ] / t եւ գիշերի արարեալ
- 22 b լուսաւորաց
- 23 abdԱ յարութիւն
- 24 b պահելոցն, փխ. պահարկելոցն
- 25 a եւ գուշացելոց / d եւ գուշացելոցն / ԱԲt եւ գուշակելոցն / b եւ գունարկելոցն
- 26 bԱԲ ճշմարտութիւն [Բ ճշմարտութիւնն] իւր յիրացն / adt ճշմարտութիւն իրացն
- 27 adԱԲ որոց [ԱԲ որոյ] թանճրագոյն իսկ եւ ահագինս [ԱԲ ահագին] / b որոց թանճրագոյնս եւ ահագինս / t որոյ
- 28 t ահագին
- 29 b չիք արարեալ
- 30 b արհաւիրս շարժմամբ երկրի
- 31 a գերեզմանովն
- 32 a մեռելաւն
- 33 d որովք / b որով լնու եւ կատարի ասացեալն մարգարէին, եթէ
- 34 ad եւ լնոյր բան
- 35 ԱԲt կատարէր, փխ. լնոյր
- 36 ԱԲ շարժեցան
- 37 abd վեմֆ պատառեցան, որով
- 38 ԱԲt խորտակեցան, փխ. պատառեցան
- Մ յառ. Լ 5-6
- 39 a խոռվել
- 40 t եղեն / abdԱԲ եղեալ
- Է Մաթթ. ԻԸ 4

16 Իսկ¹ կենդանին² շարուցեալ, ³եւ
 Հանդերձ Հրեշտակացն վկայութեամբ ծա-
 նաւթս տայ՝ որոց եկեալ սպասէին նմա⁴,
 որպէս եւ⁵ նշանակեաց մարգարէն, թէ⁶
 Քաղցր է Տէր՝ Շորոց սպասեն նմա յաւուր
 նեղութեան, եւ նանաչէ գերկիւղածս իւր⁷։
 17 Քանզի յառաջագոյն իսկ⁸ Հրաւիրեաց
 յակնկալութիւն լուսաբեր յարութեան⁹։
 10 որով եկեալ ի վախճան եւ¹¹ բարբառ¹²
 մարգարէին, թէ Վասն այսորիկ¹³ սպասեա՛
 ինձ, ասէ Տէր, յաւուր յարութեան իմոյ ի
 վկայութիւն¹⁴։

18 Դիմեալ այնուհետեւ պահապա-
 նացն ի քաղաքն, եւ այնպէս¹⁴ Հռչակաւոր
 եւ ազդական¹⁵ արարեալ զաստուածագործ
 յարութիւնն¹⁶, մինչեւ 17անդէն 18գիշերայն
 19ընթացեալ եկելոց²⁰ կանանցն²¹ ի գերեզ-
 մանէն, աւետարանել 22աշակերտացն զտե-
 սեալ զսքանչելիսն²³։ 19 Նոյնպէս 24եւ

պահապանացն ոգեսպառ 25եւ սրտաբեկ ի
 քաղաքն անկեալ, պատմելով քահանա-
 յիցն²⁶ եւ 27աշակերտացն եղելոց, 28մանա-
 ւանդ յարուցելոցն 29ամբոխելոցն եւ զրդե-
 լոցն՝ ի քաղաքն 30երեւելով բազմաց։

20 31Որով եկեալ ի վախճան 32եւ խոս-
 տացեալ բան մարգարէին, թէ Բացից գգե-
 րեզմանս ձեր, ասէ Տէր եւ հանից գճեզ ի
 գերեզմանաց ձերոց²։ 21 Դարձեալ³³ Նսա-
 յի ասէ, թէ³⁴ Յարիցեն մեռեալք եւ 35կանգ-
 նեցիցն, որ իցեն ի գերեզմանս. զի 36ցաւոյդ
 37որ ի Բէն՝ բժշկութիւն է նոցա⁷։ Թերեւս
 վասն³⁸ կենդանարար³⁹ արեանն Քրիստոսի
 նշանակեաց, որ ի վերայ խաչին Հեղաւ⁴⁰
 զամենեքումբ⁴¹։ 22 Եւ զի յայտ արասցէ,
 42եթէ անտի մարգարէացաւ՝ զնովիմբ⁴³
 44ածեալ եւ⁴⁵ ի դէմս աշակերտացն. Գնա՛

1 b եւ, փխ. իսկ
 2 ԱԲ յարուցեալ եւ հրեշտակացն վկայութեամբ
 հանդերձ ծանօթս
 3 ad եւ հանդերձ / bt չիբ եւ
 4 b սպասէին նմա / adԱԲt չիբ նմա
 5 bt չիբ եւ
 6 b եթէ / ԱԲ չիբ թէ
 7 Բ որոց սպասէին / b որում սպասեն
 7 Նսա. . Ը 7
 8 t չիբ իսկ
 9 Ա յարութեան
 10 a չիբ որով ... մարգարէին
 11 t չիբ եւ
 12 d բարբառ
 13 ԱԲ այսորիկ
 14 Սս. . Գ. 8
 14 b այսպէս
 15 ԱԲ ազդողական
 16 Ա յարութիւն
 17 b անդրէն ընթացեալ
 18 ԱԲ գիշերայն ի գերեզմանէն ընթացեալ եկելոց
 կանանցն, աւետարանել / b ի գերեզմանէն գի-
 շերայն աւետարանել
 19 a ընթացելոցն ի գերեզմանէն աւետարանել
 20 bd եկելոցն
 21 abd չիբ կանանցն
 22 ԱԲ աշակերտացն. տեսեալ զսքանչելիսն նոյն-
 պէս
 23 b սքանչելիսն

24 ԱԲ եւ պահապանացն եւ սրտաբեկ ոգեսպառ ի
 քաղաքն
 25 abd եւ սրտաբեկ / t չիբ եւ (սրտաբեկ)
 26 a *բահանապեցիցն
 27 b աշակերտաց նեղելոց
 28 b մանաւանդ ամբոխելոցն յարուցելոցն եւ
 դրդելոցն / ԱԲ մանաւանդ ամբոխելոցն նեղե-
 լոց եւ դրդելոցն
 29 ad ամբոխելոցն եւ դրդելոցն [d գրգելոցն]. չիբ
 յարուցելոցն / t ամբոխելոց եւ դրդելոց
 30 a երեւելովն / d եւ երեւելոցն / b երեւելոյ իսկ
 բազմաց
 31 b որ եկեալ ի վախճան ասացեալն մարգարէին,
 եթէ
 32 ad եւ խոստումն մարգարէին
 3 Ես. . Լ. 12
 33 b եւ, փխ. դարձեալ
 34 abdԱԲ չիբ թէ
 35 adԱԲ կանգնեցիցն / b կանգնեցեն ամենեքեան
 որ բնակեալ են ի գերեզմանս / t կենդանաս-
 ցիցն, փխ. կանգնեցիցն
 36 a ցաւոյդ ի Բէն
 37 ԱԲ որ ի Բէն է բժշկութիւն է
 7 Ես. . Ի. 9 19
 38 b եւ վասն
 39 a կենդանի
 40 ad հեղու
 41 b զամենեքումբ
 42 ԱԲ թէ անտ / ad թե անդր
 43 b եւ զնովիմբ
 44 a ածել ի դէմս
 45 b չիբ եւ

ժողովուրդ իմ, ¹մո'ւտ ի շտեմարանս ֆո, եւ² փակեա՛ գղուրս³ ⁴ֆո եւ⁵ թափի՛ր⁶ առ ժամանակ մի՛:

23 *Իսկ կամակոր⁷ ազգին⁸ խաչահա- նուացն, խլացելոցն⁹ եւ կուրացելոցն ի ճշմարտութենէն, ոչ ինչ աւգուտ գործեաց՝ ո՛չ պատմութիւն կենդանեացն, եւ ո՛չ երե- ւել¹⁰ մեռելոցն, եւ ոչ ահաւորութիւն¹¹ 12 նշանացն աստուածայաղթ յարութեանն:*
24 *Քանզի¹³ վասն նոցա իսկ ¹⁴առակեաց ամենագէտն ¹⁵զլինելոց իրսն վասն մեծա- տանն ¹⁶թելադրեալ. Թէ՛ Մովսիսի եւ մար- գարէիցն ոչ լուիցեն՝ ապա թէ ¹⁷եւ ¹⁸ի մե- ոնելոց ոմ երթայ ¹⁹առ նոսա՝ ²⁰ոչ լսեն՞:*
25 *Որոց ի դէպ ելանէ եւ²¹ բարբառ մար- գարէին, ²²թէ՛ Յաւուր յայնմիկ առից ի վե- րայ ձեր²³ ²⁴առակ, եւ²⁵ ողբասցեն ²⁶ողբս*

ձայնիւ եւ ասասցեն, թէ²⁷ թշուառութեամբ թշուառացա՛ք: 26 *Զոր եւ առեալ ²⁸իսկ եւ²⁹ ազգականին իւրեանց ³⁰Պաւղոսի, թէ՛ Ողբալով ասեմ զթշնամեաց խաչին Քրիս- տոսի, որոց կատարածն կորուստ է՞:*

Ծէ. Երթայ այնուհետեւ Քրիստոս ընդ երեկս աւուրն միաշաբաթուն³¹ երեւել³² աշակերտացն դրաւն փակելովք, *ասէ ա- ւետարանագիրն. եւ տուեալ զկենդանա- րար ողջոյնն³³, եւ³⁴ բազում ուրախութիւն աշակերտացն արարեալ:* 2 *³⁵Անդ կատա- րէր նուազ³⁶ սաղմոսարանին, թէ՛³⁷ Տէր Աս- տուած մեր երեւեցաւ մեզ. արարէ՛ք տաւնս ուրախութեան կանխաւ մինչեւ յանկիւնս³⁸ սեղանոյ³⁹:* 3 *Եւ զի՞նչ իցեն անկիւնք⁴⁰ սեղանոյն⁴¹ եթէ ոչ զխաչն նշանակէ, որ եւ անկիւնս իսկ⁴² ցուցանէ խաչին չորս:*

4 *Մինն⁴³ ընդ երկիր ցցեալ, զի ⁴⁴յայտնեսցէ զնել ¹զՏեառն զարշապարսն²*

1 *b* մուտ շտեմարանս
2 *bԱԲ* *t չիֆ* եւ (փակեա)
3 *ԱԲ* գղուրս
4 *b չիֆ* ֆո եւ (թափիր)
5 *ad չիֆ* եւ (թափիր)
6 *ad* թագիր
Դ *Լ.Պ. Ի.Չ. 20*
7 *a* կամակատար
8 *bd* ազգի
9 *b* խցելոցն, *փ/ս.* խլացելոցն
10 *b* երեւեալ / *ԱԲ* երեւումն
11 *t* առաւելութիւն, *փ/ս.* ահաւորութիւն
12 *ԱԲ* նշանաց / *ad* նշանացն աստուծոյ յաղթող զարութեանն. ֆանգի / *b* նշանացն եւ ոչ յաղ- թող յարութիւնն աստուծոյ. ֆանգի
13 *ԱԲ* զի, *փ/ս.* ֆանգի
14 *b* առակեաց զլինելոցն ամենագէտն. զիրս որ վասն
15 *ad* զլինելոցսն վասն / *ԱԲ* զլինելոցն իրս սակս մեծատանն
16 *Բ* թելադրել / *b* թելադրել ասէ, թէ մովսիսի
17 *t չիֆ* եւ (ի մեռելոց) / *a* եւ մեռելոց / *d* եւ թէ ի մեռելոց
18 *Բ* ի մեռոց
19 *b չիֆ* առ նոսա
20 *a* ոչ լուիցեն / *bdԱԲ* ոչ լսեն
Կ *Ղ.Պ. Ժ.Չ. 31*
21 *t չիֆ* եւ
22 *ad* եթէ յաւուր [a յաւուրն] յայնմիկ աոցի [d աո- ցին]
23 *d* ի վերայ ձեզ
24 *b* գառակ, թէ ողբս աոցեն ողբս / *ԱԲ* առակ եւ ողբասցեն

25 *abdt* թէ, *փ/ս.* եւ (ողբասցեն)
26 *ad* ողբ ձայնիւ եւ ասիցեն, թշուառութեամբ
27 *b չիֆ* թէ
Ը *Մէ. Բ. 4*
28 *t չիֆ* իսկ եւ
29 *bԱԲ չիֆ* եւ (ազգականին)
30 *ԱԲ* պողոսի ասէ թէ
Գ *Փէ. Գ. 18-19*
31 *b* միաշաբաթոյ / *d* միաշաբաթոյն
32 *abdԱԲ* երեւեալ
Դ *Հ.Պ. Գ. 19:*
33 *Ա* ողջոյն
34 *b չիֆ* եւ (բազում)
35 *d* արդ, *փ/ս.* անդ / *gh* անդ կատարէր-ով վերսկսում են. *g թղ. 470ր,* վերնագիրն է՝ «Նո- րին սրբոյն գրիգորի». ստորին լուսանցումս՝ «խաչի»: *h-ն ունի սկզբից աւելի հատուած. տե՛ս է 19:*
36 *d* նուագս
37 *t չիֆ* թէ
38 *d* յանկունս / *Ա. t* յանգիւնս
39 *ad* սեղանոյ / *b* սեղանոյ / *ԱԲ* տ սեղանոյն
Ե *Ս.Պ. Ն.Ժ. 27*
40 *t* անգիւնի / *ԱԲ* անկիւնին
41 *b* սեղանոյ
42 *abdԱԲ* անկիւնս [Ա անգիւնս (յաճ.), *b* անկիւն] իսկ / *t չիֆ* իսկ
43 *adԱԲ* մի
44 *ԱԲ* ցուցանէ, *փ/ս.* յայտնեսցէ / *a* յայնեսցէ զտեառն զարշա...

պարսն² յերկրի. զի ի վերայ վիմին³ հաստատութեան շինեսցէ դիցէ⁴ զբարձրութիւն հիմանց⁵ եկեղեցւոյ. որպէս եւ⁶ մարգարէն գուշակեաց⁷, թէ ի վերայ վիմին կացոյց զիս Տէր⁸, զի անշարժ առնիցէ⁹։

5 Իսկ զբուն անկիւնն՝ զկատարն¹⁰ 11ի վեր ուղղեալ, զի այն 12անկիւնն (որ¹³) ի վեր կոյս ուղղեալ է իբրեւ զկշռուած¹⁴ սահմանի, զբնութիւն այնորիկ, 15որ ի նորայն ի վերայ բազմեցաւ՝ ի վեր կոյս 16հատանիցէ եւ անդր հայեցուցեալ 17գտեսողան, ի Հայրն ի գլուխն Քրիստոսի, 18եւ զբնութիւնն ցուցանիցէ։ 6 Իսկ աջ անկիւնն՝ ցուցանէ զգալութիւն 19աջոյ բազկի. 20աջովն 21զուրախութիւն 22արդարոցն զուար-

թութեան՝ պարգեւացն պատրաստելոց պսակացն զարդուն ցուցանէ։ 7 Իսկ ահեակ²³ անկիւնն՝ զտանջանսն նշմարեցուցանէ զմեղաւորացն։

8 Վասն զի ունի սեղանն չորս անկիւնս²⁴, որ է խաչն, եւ յիրաւի 25սեղան, զի եղեւ վերընկալ տէրունական²⁶ մարմնոյն ճշմարիտ պատարագին²⁷ որ մատեաւ Հաւր։ 9 Յիրաւի եւ²⁸ չորս անկիւնս²⁹ ասէ, զի 30ուղղեսցի ընդ չորս անկիւնս ամենայն³¹ երկրի, եւ զամենայն տիեզերս 32ուրախ արասցէ³³ յայսմ սեղանոյ, զերկնաւորս³⁴ եւ զերկրաւորս³⁵, եւ զսանդարամետականսն³⁶, եւ զհիմնացեալսն³⁷, որ են 38առաքեալքն եւ մարգարէքն։ 10 Եւ³⁹ 40զերկնաւորսն՝ զհրեշտակս⁴¹, զգալսն⁴² հոգեղէնս. որոց կարի իսկ 43ուրախութիւն եղեւ եւ լինի 44ընդ անկարծակամ դարձ

1 bd գարն (պատ.) ի գարշապարս երկրի, զի
 2 ԱԲ գարշապարս
 3 ԱԲ վիմի
 4 b չիբ դիցէ
 5 b հիմանցն
 6 adt չիբ եւ
 7 b գուշակէր
 8 ad զիս տէր / bԱԲt չիբ տէր
 9 b արասցէ
 * ՏԷ՝Պ ՍՊՊԿ՝ ԻՉ 6. 1. Թ՝ 3 :
 10 ad գկատարն / bԱԲt կատարն
 11 b չիբ ի վեր ուղղեալ, զի այն անկիւնն
 12 ad անկիւն (որ)
 13 Աւելացնում եմ որ=անկիւնն որ ի վեր կոյս
 14 abd իբրեւ զկշռուած / ԱԲt կշռուած
 15 d որ ի նորայն վերայ բազմեցո / abԱԲ որ ի վերայ նորա բազմեցաւ
 16 b հատուցանէ (փխ. հատանիցէ) եւ անտի հայեցեալ տեսողացն ի հայրենի գլուխն քրիստոսի եւ զբնութիւնն ցուցանէ. իսկ
 17 adgh գտեսաւս [gh տեսողացն] ի հայրենի գլուխն / ԱԲ տեսողացն / t գտեսողն
 18 adԱԲ եւ բնութիւն ցուցանիցէ / g եւ զբնութիւնն / t եւ բնակութիւն ցուցանիցէ
 19 abdԱԲ աջ բազկին. աջովն [a աջունն]
 20 b աջովն, զուարթութիւն արդարոցն, զուրախութիւն պարգեւատուին զպատրաստութիւն պսակացն ցուցանէ
 21 ԱԲ զուրախութիւն զուարթութեան արդարոցն պարգեւատուն պատրաստութեան պսակացն ցուցանէ
 22 ad արդարոցն զուարթութեան [a զուարթութեան] պարգեւացն պատրաստելոց պսակացն գարդուն [a գարդ...ն] ցուցանէ / gh արդարոցն, զուարթութեան պարգեւատուն [h չիբ պարգեւատուն] պատրաստութեան պսակացն ցուցա-

նէ / t արդարոցն, զուրախութեան պատրաստութեան պարգեւատուր պսակացն ցուցանէ
 23 d ահեկ
 24 adԱԲ անկիւնս / b անկիւնս / t անկիւն
 25 b սեղան, որ եղեւ ի վեր ի վերընկալ
 26 abdԱԲ տէրունական / t տէրունեան
 27 b պատարագն
 28 adԱԲ չիբ եւ
 29 b անկիւնս
 30 ad ուղղեսցի ի չորս
 31 t չիբ ամենայն
 32 adԱԲ ուրախ առնել յայսմ [ԱԲ յայսմ]
 33 b առնէ, փխ. արասցէ
 34 abd եւ զերկնաւորս / ԱԲ զերկնաւորսն
 35 Բ զերկրաւորսն / b չիբ եւ զերկրաւորս
 36 ab զսանդարամետականս / d զսանդարամականս
 37 b զհիմնացեալս
 38 ad առաքեալք եւ մարգարէք
 39 t չիբ եւ (զերկնաւորսն)
 40 Ա զերկնաւոր / Բ զերկնաւորս / b զերկնաւորսն նա զհրեշտակս
 41 ԱԲ հրեշտակսն
 42 a գալս / d գալր / Ա գորսն / Բ զգորսն / t զգորս
 43 b ուրախութիւն եղեալ եւ
 44 ad ընդ անկարծ կեանացն / b ընդ յանկարծ կեանացն / ԱԲճ ընդ կարծ կեանացն [h կեանացն] Հմմտ. Յառաջարան 34. «Իսկ բարեացապարտն տրդատ յանկարծակամ կեանացն...»: Նաեւ տե՛ս Կորին ԻԲ:

կենացն: 11 ¹Եւ մարդիկ իսկ երկրաւորք՝
որ կեցին եւ դարձան առ Տէր. եւ դուք
արդ ²կամիք կեալ այցելութեամբն Քրիս-
տոսի: 12 Եւ սանդարամետականքն՝³
ննջեցեալքն⁴, զորս ⁵փրկեաց զալստեամբն
իւրով: 13 ⁶Քանզի ⁷խաչն, ⁸որ կանգնա-
կանն՝ զյաղթականն ցուցանէ, վերնան-
կիւնն զյաղթութիւնն ցուցանէ:⁹

14 Իսկ յայսմ¹⁰ սեղանոյ վայելեցին
նախ առաքեալքն, զի¹¹ տեսին զյարութիւն
նորա եւ ցնծացան. եւ լցաւ¹² կատարեցաւ
այն որ ասէն¹³, թէ¹⁴ Արարէ՛ք տաւնս ¹⁵ու-

րախութեան ¹⁶կանխաւ մինչեւ յանկիւնս
սեղանոյ¹⁷: 15 Անդ¹⁷ կատարէր եւ նուազ
¹⁸սաղմոսարանին, թէ Ձերձ յիմէն գնորձ իմ
եւ¹⁹ ինձ զգեցոյց զուրախութիւն²⁰: 16 Ո-
րոց ցուցեալ զնշանս չարչարանացն²¹ յա-
րուցելոյն. ²²որում վկայէ Պաւղոս, թէ²³ Այ-
սուհետեւ²⁴ ոչ մեռանի, եւ մահ մա ոչ
եւս²⁵ տիրէ՞: 17 Եւ քանզի սքանչելագործ
է²⁶ եւ անհասական²⁷ ի քննողաց, եւ ամե-
նայն անհնարականաց²⁸ ²⁹հնարաւոր. զի
որպէս³⁰ յառաջ քան զչարչարելն պարզե-
ւեաց զկենդանարար ³¹մարմին իւր եւ զա-
րիւն ³²աշակերտացն, առ ի յայտ առնելոյ
թէ ինքնակամ չարչարի՝ նոյնպէս եւ յետ
յարութեանն³³ ցուցանէ յանձին զնշան բե-
ւեռացն. յայտ արարեալ թէ³⁴ չէին բաւա-

1 *abdԱԲ* եւ մարդիկ [*ad* մարդիկ] իսկ երկրաւորք [*bԱ* երկրաւորքս] որ կեցին եւ դարձան [*b* որ դարձան եւ կեցին] առ տէր [*bdԱԲ չիբ* առ տէր]. եւ դուք / *t* եւ մարդիկ երկրաւորք երկիցեմ եւ դարձցին. եւ դուք
2 *abdԱԲցի* կամիք կեալ [*ցի չիբ* կեալ] այցելութեամբն [*ԱԲ* եւ այցելութեամբն] քրիստոսի / *t* կամիք այցել ի կամսն քրիստոսի
3 *ԱԲ* սանդարամետական / *b* սանդարամետականք
4 *a* ննջեցեալք
5 *ԱԲ* եւ փրկեաց / *bԱԲ* փրկեաց զնոսա զալստեամբն
6 *ad* քանզի խաչն կանգնականն [*d* *կանգնականն] զյաղթականն ցուցանէ, վերնանկիւնն՝ զյաղթութիւնն [*d* յաղթութիւնն] վերացուցանէ / *bԱԲ* ի խաչն, *փիս*. քանզի խաչն
7 *ԱԲ* ի խաչն իւր կանգնական զյաղթականն ցուցանէ, որ ի վեր անկիւնն զյաղթութիւնն [*Ա* զյաղթութիւնն] վերացուցանէ
8 *b* որ *կանգնականն զյաղթականն / *t* որ կանգնականն՝ որ զյաղթութիւնն ցուցանէ, որ վերին անկիւնն է զյաղթութեանն վերացուցանէ / *b* որ վերնանկիւնն զյաղթութիւնն ցուցանէ
9 *b* թղ. 174ր, ստորին լուսանցք. «Շնորհալի եւ խոհեմ սուրբ եղբարք անմեղադիր լերով գործոյս...». այստեղ վերջանում է *b-ի ժե տետրը*, որ աւելի լայն լայն է գրուած, թէեւ նոյն գրչից: Երբեք իւր օրինակի պակասարորութեան պատճառով բաց տեղ է թողած եղել եւ յետոյ ուրիշ օրինակից լրացրել է: *b* թղ. 173ր ստ. լուս. 3 տող անձանօթ գրութիւն:
10 *ad* իսկ յայսմ [*a* յայսմն] / *bt* ի յայսմ / *ԱԲ* յայսմ
11 *ԱԲ* վասն որոյ, *b* վասն զի, *փիս*. զի
12 *bԱԲ* լցեալ
13 *ԱԲ* ասէ
14 *abdԱԲ չիբ* թէ
15 *abdԱԲցի* ուրախութեան կանխաւ [*adցի չիբ* կանխաւ] մինչեւ յանկիւնս սեղանոյ: *Վերջանում են ցի*:

16 *t չիբ* կանխաւ մինչեւ յանկիւնս ... զգեցոյց զուրախութիւն (ԾԷ 15):
17 *Ասղմ. ՆԺԷ 27*
18 *d* արդ, *փիս*. անդ
19 *bԱԲ* սաղմոսարանին, թէ [*ԱԲ չիբ* թէ.] տէր աստուած մեր երեւեցաւ մեզ արարէք տաւնս ուրախութեան, որոց [*ԱԲ* որոյ] ցուցեալ
20 *a չիբ* եւ
21 *a* ուրախութիւն
22 *Ք* *Ասղմ. ԻԹ 12*
23 *ad* չարչարանացն / *ԱԲ* չարչարանաց / *t* չարչարականս / *b* չարչարական
24 *ԱԲ* որում եւ պողոս վկայէ, այսուհետեւ
25 *b* եթէ
26 *d* այնուհետեւ
27 *abd չիբ* եւս
28 *Ք* *Հասմ. Գ 9*
29 *b չիբ* է
30 *ԱԲ* անհաս
31 *ԱԲ* անհնարից / *b* հնարաւորաց, *փիս*. անհնարականաց
32 *d* հնարաւոր է
33 *a* որ, *փիս*. որպէս
34 *ad* մարմին իւր եւ զարիւն / *bԱԲ* մարմինն [*ԱԲ* մարմինն] եւ զարիւնն [*Ա* զարիւնն] իւր / *t* մարմինն իւր եւ զարիւնն
35 *b* աշակերտացն առ ի ցոյցս թէ
36 *Ա* յարութեան
37 *b* եթէ

կան վէրքն¹ արգելուլ ի գերեզմանի² ³գրծիչկն վիրաւորաց:

18 Նոյնպէս⁴ եւ ճաշակեալ⁵ ընդ աշակերտսն ի նոր արքայութեանն⁶, զի յայտ արասցէ, թէ⁷ որ յանկարաւտ եւ յանճաշակ արքայութեանն⁸ ճաշակել ⁹գիտէ՝ ¹⁰նոյն եւ յառաջ քան զչարչարանսն ¹¹ի քաղցական եւ ի դարմանաւոր աշխարհիս լի եւ անկարաւտ ամենալցոյցն շրջէր: 19 Այլ գոր աւրինակ ¹²անդ առ ի Հաստատելոյ զաշակերտսն ճաշակեաց, նոյնպէս եւ ¹³աստ՝ ¹⁴առ ի Հաւատարիմ առնելոյ աշխարհի քաղցեաւ, եթէ¹⁵ արդարեւ իսկական Որդին Աստուծոյ եղեւ¹⁶ ըստ ժամանակի եւ որդի մարդոյ, զի կեցուցցէ ¹⁷զաշխարհ: 20 Վասն որոյ եւ կանխասաց եղեալ ¹⁸մարգարէին, թէ¹⁹ Աստուած յաւիտեանկան, Աստուած²⁰, որ հաստատեաց զծագս երկրի, ոչ քաղցիցէ եւ ոչ վաստակեցի²¹, ²²եւ ոչ գոյ քննութիւն իմաստութեան նո-

րա՞: 21 Երեւի եւ²³ կղէոպեանց²⁴ ումեմն ի ճանապարհին²⁵ Եմմաւուսայ²⁶, եւ առաջի եղեալ ²⁷նոցա զաւանդեալս²⁸ մարգարէականս, որ վասն նորա վկայեալ:

ԾԸ. ²⁹Յետ այսորիկ³⁰ երեւեալ³¹ աշակերտացն ³²առ Տիբերական ծովուն, եւ արարեալ նշանս առ ի Հաստատելոյ զնոսա, եւ յայտ արարեալ նոցա, ³³թէ ոչ սակաւիկ³⁴ ինչ կասեցուցեալ գերեզմանին³⁵ զաստուածագործ ³⁶զաւրութիւնն. այլ որպէս եւ³⁷ առ ծննդեամբն, եւ յառաջ քան զչարչարանսն ³⁸եւ ի չարչարանսն՝ նովին զաւրութեամբ³⁹ եւ յետ յարութեանն⁴⁰: 2 Որում եւ⁴¹ վկայեաց⁴² իսկ⁴³ երանելին Պաւղոս, թէ⁴⁴ Յիսուս Քրիստոս երէկ⁴⁵ եւ այսաւր, նոյն եւ յաւիտեանս յաւիտեանից⁴⁶:

1 Բ վեւթ. նախապէս՝ վերքն
2 Ե ի գերեզմանին
3 Ե չիբ գրծիչկն վիրաւորաց
4 ԱԲ սոյնպէս
5 ԵԱԲ եւ նաշակելն
6 ԵԲ յարքայութեանն / Ե յարքայութեանն
7 Ե եթէ
8 Ա արքայութեանն / Ե յարքայութեանն
9 Ե գիտէ, նոյն եւ յառաջ
10 ԵԵԱԲ նոյնպէս եւ յառաջ
11 ԵԵԱԲ քաղցական [ԵԱԲ քաղցրական, Ե քաղցրական] (չիբ ի) եւ դարմանաւոր / Ե ի քաղցրական
12 ԵԵԱԲ անդ [Ե անոյ յան.] վասն հաստատելոյ աշակերտացն / Ե անդ հաստատելոյ աշակերտացն վասն նաշակեաց
13 Ե աստ հաւատարիմ
14 Ե առ հաւատարիմ
15 Ե եթէ / Ե թէ / ԵԱԲ եւ թէ, Ե եւ, փխ. եթէ
16 ԵԵ եղեւ / ԵԱԲ եղեալ
17 Ե զաշխարհս ... կանխասաց իսկ
18 ԵԵ մարգարէն / ԱԲ մարգարէին, աստ. աստուածն
19 Ե եթէ
20 Ե չիբ աստուած (որ)
21 Ե վաստակիցէ / ԵԵ վաստակեցէ
22 Ե եւ ոչ քննութիւն ի նախապարհս նորա իմաստութեան, երեւեալ եւ կղէոպեանց ի նախապարհի / Ե չիբ եւ (ոչ գոյ)

՞ Ե. Ե 28
23 Ե եւ երեւի եւ
24 ԱԲ կղէոպեանց / Ե կղիոպեանց
25 Ե ի նախապարհի
26 ԵԵԵ Եմմաւուսայ
27 Ե նոցա զաւանդսն զաւանդեալս զմարգարէականս
28 Ե զաւանդեալ / ԱԲ զաւանդսն
29 Ե յետ այսորիկ երեւէր: Միջին լուսանցում, երկու սիւնակների միջեւ, վերնագիր. «Համարածմանն»:
30 ԵԵ այնորիկ
31 ԱԲ երեւէր
32 Ա առ ի տիբերական
33 ԵԱԲ եթէ ոչինչ է [ԱԲ չիբ է] կասեցուցեալ [Ե կասեցուցել]
34 Ե սակաւ
35 Ե զնա գերեզմանին
36 Ա գորութիւն / ԵԵ գարութիւնն, այն որ առ ծննդեամբն / Ե գարութիւնն, այնպէս եւ առ
37 ԱԲ չիբ եւ (առ)
38 ԵԵ չիբ եւ ի չարչարանսն
39 ԱԲ գորութեամբն
40 ԱԵ յարութեան
41 ԵԵ չիբ եւ
42 ԱԲ վկայէ / Ե *վկայէ
43 Ե չիբ իսկ
44 Ե աստ, փխ. թէ / ԱԲ չիբ թէ
45 ԵԵ երեւի
46 ԵԵ չիբ յաւիտեանից
՞ Ե. Ե Ե 8

3 *Յիշեցուցանէ ապա¹ շաշակերտացն եւ վկայ անէ գյառաջագոյն ասացեալսն իւր եւ ասէ*. Այս բանք են զոր խաւսեցայ ընդ անգ՝ մինչ առ անգն էի, թէ³ պարտ է լնուլ ⁴ամենայն գրելոցն յաւրէնսն⁵ Մովսիսի եւ ի մարգարէս⁶ եւ ի սաղմոսս⁷ վասն իմ՞. *եւ փչեաց ի նոսա Յիսուս եւ ասէ*. Առէ՛ք զՀոգի⁸ սուրբ՞: 4 եւ յայնժամ ⁹բբաց զմիտս ¹⁰նոցա՝ իմանալ զգիրս, ¹¹եւ ասէ ցնոսա, թէ այսպէս պարտ էր¹² չարչարել Քրիստոսի ¹³եւ յառնել ի մեռելոց ¹⁴յաւուր երրորդի՞:

5 *Եւ իբրեւ կատարեաց զուխտազրու- թիւնն¹⁵ Աստուծոյ¹⁶ վասն հրէական ազ- գին, զորոց ¹⁷եւ ամբաստան եղեալ յառա- ջագոյն ասելովն, Իմ եթէ¹⁸ չէր եկեալ եւ*

1 ԱՒ ապա յիշեցուցանէ / *b չի՛ր* ապա
 2 *ad* աշակերտացն եւ վկա անէ գյառաջագոյն ա- սացեալսն իւր եւ ասէ / ԱՒ աշակերտացն եւ զվկայելոցն հաստատութիւն եւ / *b* աշակեր- տաց իւրոց զվկայելոցն հաստատութիւն, ասէ / *t* աշակերտացն զվկայութիւնն վասն այլոցն հաստատութեան եւ ասէ
 3 *ad* եթէ
 4 *d* զամենայն գրեալսն
 5 *ad* յաւրէնս
 6 *bd* ԱՒ ի մարգարէսն
 7 *Բ* ի սաղմոսն
 8 **Ղ.՝. 4. Ի՛. 44**
 9 *d* հոգի
 10 **Յ.՝. 12. Ի՛ 22**
 11 *a* բացան սիրտք նոցա / *d* էբաց զսիրտս նոցա
 12 *b* իմանալ նոցա զգիրս եւ ասէ ցնոսա թէ
 13 *dt չի՛ր* եւ ասէ ցնոսա
 14 *ab* ԱՒ պարտ է
 15 *t աւելի ունի*. եւ մտանել ի փառս իւր / Ա այս հատուածը ունի լուսանցում նոր ձեռնով:
 16 *gh վերնագիր*. «Ի մեծի աւուր վերանալոյ [և համբարձման, *փ/ս*. վերանալոյ] տեսոն մերոյ յիսուսի քրիստոսի եւ աստուծոյ յերկինս. ի վարդապետութենէ սրբոյն զքիզորի հայրոց լու- սաւորչի.- եւ իբրեւ կատարեաց...» *g թղ. 403բ, հ թղ. 491բ*:
 17 **Ղ.՝. 4. Ի՛. 45-46. Գէ՛.՝. Մ.՝. 7. Ի՛. 21. Ժ.՛. 22 Ղ.՝. 4. Թ.՛ 22. Գ.՝. 7. Ժ.՛. 3**
 18 *d* Ա զուխտազրուութիւն
 19 *ad չի՛ր* աստուծոյ
 20 *abd* ԱՒ եւ ամբաստանեալ [*a* ապաստանել] յա- ռաջագոյն
 21 *ad* իմ թե

խաւսեցեալ ընդ նոսա՝ ¹⁹մեզ ինչ ոչ գոյր նոցա. բայց արդ չի՛ք պատճառք վասն մե- ղաց իւրեանց. զի տեսին զգործս իմ, ²⁰գոր այլ ոչ ոք գործեաց, եւ ատեցին զիս եւ զՀայր իմ՞,– *դարձուցանէ այնուհետեւ զլուսաւոր²¹ վարդապետութիւնն²² իւր ի հեթանոսս. որով անեալ ի կատարումն զա- ռաջապատում²³ պատգամս²⁴ Եսայեայ²⁵, թէ՛* Ետու զմեզ յուխտ²⁶ ազգին եւ ի լոյս հե- թանոսաց՝ լինել փրկութիւն մինչեւ ի ծագս երկրի՞:

6 *Եւ հանեալ զաշակերտսն ի լեռոն Ձիթենեաց եւ ²⁷հաստատեալ միաւորական ճշմարտութեամբն²⁸, ասելով²⁹, թէ՛* Գնացէ՛ք այսուհետեւ ³⁰աշակերտեցէ՛ք զամենայն հեթանոսս, եւ ³¹մկրտեցէ՛ք զնոսա³² յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ՞. եւ ամբարձեալ զանոս իւր արհմեաց զնոսա. եւ ³³ընդ արհմեան վերացաւ յերկինս^է, *ասէ աւետարանագիրն. զի կատարեսցի երգ սաղմոսարանին, թէ՛ ³⁴համբարձաւ Աս-*

19 *a չի՛ր* մեզ ինչ ոչ գոյր նոցա
 20 *ad* գոր [*d* գորս] ոչ այլ ոք
 21 **Յ.՝. 12. Ի՛. 22-24**
 22 *a* եւ զլուսաւոր
 23 *Ա* վարդապետութիւն
 24 *a* ԱՒ գյառաջապատում / *b* եւ զառաջապատում
 25 *d* ԱՒ պատգամսն
 26 *a* եսիս / Ա. եսայայ / *b* մարգարէականս, *gh* ե- սայականս, *փ/ս*. եսայեայ
 27 *b* ի յուխտ
 28 **Ե.՝. Թ.՛ 6. Թ.՛ 6**
 29 *b* հաստատեալ զնոսա
 30 *ad* Ա. նշմարտութեամբ
 31 *ad* ԱՒ ասելովն
 32 *b չի՛ր* աշակերտեցէ՛ք զամենայն հեթանոսս
 33 *bt չի՛ր* եւ (մկրտեցէ՛ք)
 34 *ad չի՛ր* զնոսա
 35 **Մ.՝. 7. Ի՛. 19**
 36 *t* ընդ օրհմելն նորա վերացաւ
 37 **Ղ.՝. 4. Ի՛. 50**
 38 *g* համբարձաւ աստուած արհմութեամբ. *ունի աւելի* եւ տէրն մեր ձայնի փողոյ: Իսկ փողն միթէ եղջեր ինչ գոչիցէ փնուոյց լնդամ բոա- լիւր արդովն փողիցն այտմամբ ... արհմակեալ տպաւորէր (*տե՛ս Թե 7-12*). *յետոյ շարունակում է*. Բանգի ասէ մարգարէն. ահաւաղիկ ի միտ առցէ մանուկ իմ ... համբարձաւ աստուած

տուած արհնութեամբ²: 7 Որոց¹ հրաման տուեալ, թէ՛ Նստարո՛ւմ յերուսաղէմ², եւ ես առաքեցից զաւետիս Հաւր իմոյ ի անգ³. որով եկեալ ի վախճան Ամովսական բարբառն³, թէ՛⁴ Որ շինէ յերկինս զհամբառնալ⁵ իւր, եւ զաւետիս⁶ իւր⁷ յերկիր⁸ հաստատէ:

ԾԹ. 9Ակն արկեալ մեզ այսուհետեւ ի վախճան¹⁰ ասացելոցս, ճառս ի մէջ առնուել զքրիստոսապատում աւետեացն խոստացելոց¹¹ 12վասն 13մխիթարութիւնաբեր [աղբեր] Հոգւոյն սրբոյ: 2 Մանաւանդ¹⁴ զի առնութեւր եւս ունիցիմք զգլխաւստոյց քաջալերիչն զերանելին Ղուկաս, որ իրագէտ եւ¹⁵ միջամուխ քրիստոսագործ իրացն կատարելոց ճանաչի¹⁶. վասն որոյ¹⁷ եւ բարձրապատում¹⁸ իսկ¹⁹ հնչեցուցանէ ի

սկզբանն տիեզերախաւս աւետարանին ասելովն, թէ՛²⁰ Կամ եղեւ²¹ եւ ինձ, որ ի սկզբանէն²² զհետ երթեալ էի ամենայնի²³ նշմարտութեամբ²⁴ կարգաւ գրել լեզ, քաջոյ Թէոփիլէ, զի ծանիցես զբանիցն որոց²⁵ աշակերտեցարն զնշմարտութիւն²⁶:

3 եւ քանզի համառուստ²⁷ քանիւք առ ի կատարած աւետարանին իւրոյ զերկնաչու ճանապարհն²⁸ Քրիստոսի նշանակեաց՝ առնուել²⁹ դարձեալ յառաքելանշան³⁰ յերկրորդ³¹ մատենին զորպիսութիւն իրացն³² կարգել³³. եւ միանգամայն իսկ զառաջագիր³⁴ աւետարանն³⁵ յիշատակելով³⁶ սկիզբն դնէ առաքելագործ³⁷ Գրոյն³⁸, նշանակեալ³⁹ եւ⁴⁰ զնոյն թէոփիլոս⁴¹. Զբանն⁴² առաջին զոր արարի վասն ամենայնի, 43ո՛ր թէոփիլէ, զոր⁴⁴ սկսաւ Յիսուս առնել եւ ուսուցանել⁴⁵: 4 վասն որոյ եւ կարճապատում շարեալ՝ ի վերանալն փութայ եւ

արհնութեամբ եւ տէր մեր ձայնիւ փողոյ (ԽԵ 4-7)

2 Առաջ. ԽԳ 6
1 abԱԲ որոց / dt որոյ
2 a ի քաղաքիդ եմ (պատ.) / b ի յեմ
3 Գ.՝. Ի.Գ. 49. ԳԵ՝. Գ.՝. Ե 4:
3 a բարբառոյն
4 t եթէ
5 ad զամբառնալ
6 bt զաւետիսն
7 t չիք իւր (յերկիր)
8 ԱԲ ի յերկիր / a ի յերկրի
9 Ե՛. Թ. 6
9 ԱԲ կարմրադեղ սկսուածք. Ա ունի լուսանցագարդ եւ քնագրում վերնագիր. «Յաղակս մեծ եւ հրաշափառ *համբարձանն տեսնոն մերոյ յիսուսի քրիստոսի.- Ակն արկեալ...» / b ակնարկէ մեզ
10 b վախճան (չիք ի) / ad եւ վաղնան [d վախճան]
11 t խոստացելոց
12 abdԱԲ վասն մխիթարութեան աղբեր [ad աղբեր]
13 t մխիթարութիւնաբեր աղբեր: Կարծեմ պետք է ջնջել աղբեր բառը:
14 abdԱԲ զի առ նա թերեւս ունիցիմք զգլխաւստոյցն [a գլխաւստոյցն] զբաշակելիցն [ԱԲ քաջալերիչ, b գաջալերիչն]
15 ad միջամուխ էր աստուածագործ իրացն եղելոց / ԱԲ միջամուխ էր
16 ԱԲ չիք նանաչի
17 d չիք որոյ
18 b *բարձրապատումս
19 t չիք իսկ

20 b ասելով եթէ / ad չիք թէ
21 b եւ ինձ / adԱԲ չիք եւ
22 a ի սկզբանէն / bdԱԲ ի սկզբանէ
23 b երթեալ եւ ամենայն / Բ ամենայն
24 ad չիք նշմարտութեամբ
25 a աշակերտեցարն զնշմարտութիւն / bdԱԲ աշակերտեցար
26 Ա նշմարտութեան / Բ նշմարտութեանն
27 Գ.՝. Ե 3-4
27 b բանիք / ad բանիք ի կատարած
28 abdԱԲ նանապարհին
29 b եւ առնու
30 b եւ յառաքելանշան
31 b երկրորդ
32 b ի միմեանց, փխ. իրացն
33 b կարգեալ
34 dԲ յառաջագիր / Ա յառաջագիրն / ab յառաջադիր
35 abd աւետարանին
36 b նշանակելով, փխ. յիշատակելով
37 b առաքելական, փխ. առաքելագործ
38 adԱԲ գրոցն
39 abd նշանակել / ԱԲ չիք նշանակեալ
40 adԱԲ չիք եւ
41 ad թեոփիլոս / ԱԲ թեոփիլոսն / b թեոփիլոս / t թեոփիլէ
42 a առաջինն / dԱԲ առաջին ասէ զոր
43 b ով թեոփիլէ
44 a գորս
5 Գ.՝. Ե 1

լուսաւորագոյն¹ եւս² պատմեալ³ զհանգա-
մանս վերանալոյն, զհրամանացն⁴ Քրիս-
տոսի առ աշակերտսն, եւ ⁵զամպաչու ելս
նորին, եւ զվկայութիւն⁶ հրեշտակացն ի-
ջելոցն⁷ վասն վերանալոյն Քրիստոսի, եւ
զաւրինակն⁸ ⁹միւսանգամ նորին¹⁰ գալս-
տեանն¹¹:

5 ¹²Յետ այնորիկ պայծառագոյն ¹³եւ
առաւել սքանչելագոյն¹⁴ նշանակէ զէջս¹⁵
Հոգւոյն սրբոյ ¹⁶յերկնից, թէ ¹⁷Կատարել
աւուրցն պենտեկոստէից Էին ամենեքեան
միաբան ի միասին. եւ եղեւ յանկարծակի
հնչիւն յերկնից եկեալ¹⁸ իբրեւ սաստիկ
հողմոյ, ¹⁹եւ ելից զամենայն տունն²⁰ յորում

նստէին. եւ երեւեցան նոցա բաժանեալ լե-
զուք իբրեւ ի հրոյ, եւ նստաւ իւրաքանչիւր
ի վերայ նոցա, եւ լցան ամենեքեան Հոգւով
սրբով, եւ սկսան խաւսել յայլ²¹ լեզուս, որ-
պէս եւ²² Հոգին տայր բարբառել նոցա²³:

6 Տեսանե՞ս զբարձրանշան զհոգւակա-
ւոր եւ զանկարծահաս²³ զմուտն²⁴ Հոգւոյն
սրբոյ: 7 ²⁵Եւ եղեւ, ասէ, յանկարծակի²⁶
հնչիւն յերկնից եկեալ²⁷ իբրեւ²⁸ սաստիկ²⁹
հողմոյ: 8 <sup>Եւ յայտ³⁰ իսկ է, ³¹եթէ երկնա-
ւորացն եւ երկրաւորացս ծանուցեալ
³²զէջս Հոգւոյն սրբոյ, մանաւանդ ³³թէ
հանգերձ ³⁴երկնաւորական ³⁵զաւրուն խա-
ղացեալ գայր: 9 Որում յառաջընծայ³⁶ ե-
ղեալ³⁷ յերգս³⁸ սաղմոսարանին՝ մարգա-
րէն³⁹ հայէր, որպէս ⁴⁰ի քառասներորդ ին-
ներորդ⁴¹ սաղմոսին⁴² նուագի⁴³, թէ⁴⁴ Աս-
տուած մեր յայտնապէս⁴⁵ եկեացէ, եւ հուր
առաջի նորա գնացէ, եւ շուրջ գնովաւ</sup>

1 bd լուսաւորագոյնս
2 abdԱԲ չիբ եւս
3 a պատմել / bԱԲ պատմէ
4 ad եւ զհրամանացն / b եւ զհրամանս
5 abd գամպաչու ելս [a ելսն] նորին / ԱԲt գամ-
պաչուելն նորին
6 a զվկայութիւնն
7 d իջելոց / b իջելոյ / ԱԲ իջանելոյ
8 adgh զաւրինակ
9 gh միւսանգամ գալստեան նորին: Այստեղ վեր-
ջանում են gh-ի հատուածները:
10 a իւրոյ, փ/ս. նորին
11 d գալստեան
12 b յետ այնորիկ. այս հատուածի սկիզբը: Միջին
լուսանցում ունի «+ Հոգեգալստեանն» / gh չիբ
յետ այնորիկ / gh դարձեալ պայծառագոյն: Այս-
տեղ g (թղ. 408բ) h ունին վերնագիր. «Ի վարդա-
պետութենէն սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւոր-
չի ի հոգին սուրբ»: h չիբ ի հոգին սուրբ, բայց
ստորին լուսանցում ունի «Հոգւոյ գալս-
տեանն»:
13 b եւ առաւել եւս / ad եւ առաւելագոյն նշանակէ
14 ԱԲ սքանչելագոյնս
15 ad եւ զէջս / b գաչս, փ/ս. զէջս
16 abdԱԲ առ ի [ԱԲ չիբ առ ի] յերկնից, յաւուրն
պենդեկոստից [d պենտեկոստէից, b պենտա-
կոստէից] թե ի կատարել [a կատարեալ] ա-
ւուրցն [b աւուրն] պենտեկոստէից [ԱԲ պենդե-
կոստէից, b պենտակոստէից] եին ամենեքեան /
t պենտակոստէից
17 l թղ. 302բ ունի վերնագիր. «Ի վարդապետութե-
նէ սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւորչի.- եւ իբ-
րեւ կատարեցան աւուրք պենտեկոստէիցն...
Ստորին լուսանցում ունի «Հոգւոյն սրբոյ»:
18 a եւ եկեալ
19 gh չիբ եւ ելից զամենայն ... բարբառել նոցա
(ԾԹ 5)
20 b գտունն

21 d այլ / Բ յայլեայլ
22 ad չիբ եւ (հոգին)
“ Գ. ր. շ. Բ 1-4
23 d գյանկարծահաս / Ա գյանգարծահաս / b
*գյանյարծահաս
24 bԱԲ գմուտ / a մուտ / d մուտս
25 ad չիբ եւ / h չիբ եւ եղեւ ասէ ... հոգւոյն սրբոյ
(ԾԹ 8)
26 Ա յանգարծակի (յան.)
27 ab եւ եկեալ
28 Ա չիբ իբրեւ
29 t ի սաստիկ
Է Գ. ր. շ. Բ 2
30 abdԱԲ որպէս [ad որով] եւ յայտ
31 b թէ երկնաւորաց
32 t զէջն հոգւոյն
33 bԲ եթէ հանդերձ
34 ԱԲ երկնաւոր գաւրուն
35 abdԱԲ գաւրուն իսկ
36 a յառաջընծա
37 abdԱԲ իսկ եղեալ
38 ԱԲ յերգ
39 Բ մարգարէին
40 ad ի քառասներորդի իններորդի / Ա ի քառաս-
ներորդ իններորդ (յան.)
41 b յիններորդ
42 d սաղմոսի
43 ad նուագին / ԱԲ նուագէ
44 ad ասե թե / b եթէ / ԱԲ չիբ թէ
45 d յայտնեացէ, փ/ս. յայտնապէս

մրրիկ յոյժ. կոչեսցէ գերկինս ի վերուստ եւ գերկիր ի դատել¹ զժողովուրդ² 3իւր եւ⁴ ժողովել առ ինքն գտուրբս իւր⁵:

10 *Եւ քանզի յառաջագոյն վկայութիւն եղեալ Հոգւոյն սրբոյ տանն Իսրայելի եւ ուխտ եղեալ քրիստոսամուտ⁵ գալստեանն՝⁶ երկնիւք եւ երկրաւ. երբեմն՝ թէ⁷ Նայեցարո՛ւֆ, երկինք, եւ խաւսեցայց⁸, եւ⁹ լուիցէ երկիր զպատգամս բերանոյ իմոյ⁹, եւ¹⁰ երբեմն՝ թէ¹¹ Լուիցէ երկին¹², եւ ունկն դիցէ երկիր, զի Տէր¹³ խաւսեցաւ⁵:*

11 *Եկեալ այնուհետեւ ի դատատան¹⁴, կոչել¹⁵ զերկինս եւ զերկիր, ¹⁶դատել ¹⁷զժողովուրդս: 12 Վասն որոյ ¹⁸ամենափրկիչն նշանակեաց, թէ¹⁹ Եկեալ յանդիմանեսցէ զաշխարհս²⁰ վասն մեղաց, զի ոչ հաւատան²¹ յիս⁵: 13 Քանզի տեղեկագոյնք²² եւ ընդելականք ²³էին ²⁴Հոգւոյն*

տունն ²⁵Իսրայելական առ ի գուժարութենէ մարգարէիցն յարուցելոց²⁶ եւ նոցին սքանչելեաւքն²⁷: 14 ²⁸Եւ աշխարհի աննիւզ²⁹ երեւեալ. ³⁰որ եւ հեթանոսական ազգացն յայտնի եղեալ³¹ աստուածական Հոգւոյն զաւրութիւն. եւ նշանակէ³² իսկ ծանուցեալ³³ թագաւորացն³⁴ ասել փարաւոնի³⁵ ցՅովսէփ, ³⁶թէ Ոչ գտանեմք զոք³⁷ իբրեւ զեզ՝ որ ունիցի զՀոգի³⁸ Աստուծոյ⁵: 15 Նոյնպէս³⁹ եւ Բաղտասար⁴⁰ ասաց ցԴանիէլ, ⁴¹թէ Գիտեմք զի Հոգի⁴² սուրբ Աստուծոյ գոյ ի քեզ⁵:

Կ. Այլ որդիքն Իսրայելի առաւել եւս ⁴³յղփագոյնք ⁴⁴եւ ստուարագոյնք մարգարէիւքն ճանաչէին: 2 ⁴⁵Մեծն Մովսէս ⁴⁶Հանդերձ եաւթանասուն ⁴⁷եւ երկու ծերովքն յանապատի անդ. ⁴⁸եւ ի պարզեալ-

1 *abd* դատել (*չիֆ* ի)
2 *b* զժողովուրդս
3 *ԱԲ* իւր, ժողովել առ իւր գտուրբս. եւ
4 *ԵԱԲ* *չիֆ* եւ (ժողովել)
5 **Ս.Մ.Բ. ԽԹ. 3-5**
6 *I* քրիստոսամուտ / *b* Բամատ (*պատ.*)
7 *abdԱԲ* երկնիւք [a երկնեալ] եւ երկրաւ [b երկրաւ] / *t* երկնից եւ երկրի
8 *b* եթէ
9 *a* խաւսեցաւ
10 *abdԱԲ* *չիֆ* եւ (լուիցէ)
11 **Բ.Օ.Բ. ԼԲ 1**
12 *d* *չիֆ* եւ (երբեմն)
13 *abdԱԲ* երբեմն բե [b եթէ] / *t* *չիֆ* բէ
14 *b* երկիր, *փիս*. երկին
15 *a* խաւսեցաւ զայս
16 **Ե.Ե. Ը 1**
17 *a* ի դատատանս
18 *aԱԲ* կոչէ
19 *ad* *չիֆ* դատել զժողովուրդս
20 *ԱԲ* զժողովուրդն / *b* զժողովուրդս իւր
21 *abdԱԲ* եւ ամենափրկիչն իսկ նշանակեաց
22 *b* եթէ
23 *bdԱԲ* զաշխարհ
24 *abd* հաւատացին
5 **Յ.Վ.Ը. Ժ.Ձ 8**
22 *a* տեղեկագոյնք
23 *Ա. չիֆ* էին հոգւոյն տունն
24 *bdԲ* հոգւոյն սրբոյ տունն / *a* *չիֆ* հոգւոյն / *a* իեղական (*պատ.*) հոգւոյն սրբոյ առ ի

25 *Ա* իլիեան (*պատ.*) / *Բ* իելեան (*պատ.*)
26 *t* յարուցելոցն / *b* *չիֆ* յարուցելոց
27 *abdԱԲ* սքանչելեալք
28 *adԱԲցի* եւ աշխարհանազ / *b* եւ աշխարհի աննիւզ երեւեալ
29 *t* սքանչելեոքն աշխարհանազ / *Հմնտ. Ազար. ՃԻԲ 3-6* «աննիւզական անձամբն»:
30 *abdԱԲ* որով, *փիս*. որ եւ / *d* *չիֆ* որ եւ (*մի բառի տեղ բաց*)
31 *b* երեւեալ, *փիս*. եղեալ
32 *b* նշանակէր
33 *abdԱԲ* ծանուցեալ / *t* ցանաչել
34 *abd* թագաւորաց
35 *b* փարաւոնին / *d* փարաւովնի
36 *b* եթէ ոչ
37 *b* *չիֆ* զոք
38 *d* զոգի
5 **Ծ.Ե. ԽԸ 38**
39 *ad* սոյնպէս
40 *aԱ* բաղտասար
41 *Բ* եթէ գիտեմք
42 *d* ոգի
5 **Գ.Ե. Գ. 6**
43 *bdԱԲ* յղփագոյնք եւ ստուարագոյնք [d ստուարագոյնք] մարգարէիւքն [ԱԲ որ մարգարէն, b գմարգարէն]
44 *at* *չիֆ* եւ ստուարագոյնք
45 *b* հանդերձ, *փիս*. մեծն մովսէս
46 *ԱԲt* *չիֆ* հանդերձ / *ad* հանդերձ եաւթանասուն [d եւթանասուն]
47 *ad* եւ երկուքն ծերովք
48 *d* եւ պարզեական

կան երկրին դասք դասք մարգարէից¹ յարուցելոց² ³յաւուրս թագաւորացն, ⁴որ ի թագաւորագիր ⁵մատեանսն կարգեալ կայ, որոց ⁶բնաւ ինքնապատում յայտնի արարեալ⁷ գմերձաւորութիւն Հոգւոյն: ³ Եսայի⁸ ասէ. Հոգի Տեառն ի վերայ իմ՞. եւ Միքիէ⁹, թէ¹⁰ եւ լցայց ¹¹Հոգւով զաւրութեամբ Տեառն¹²՞: ⁴ Իսկ¹³ Եզեկիելի ¹⁴միանգամայն ¹⁵յայտնի արարեալ զազգական¹⁶ զաւրութիւն¹⁷ Հոգւոյն, ըստ պատմութեան կառանչան տեսեանն: ⁵ Կամ ¹⁸նոյն ինքն իսկ¹⁹ յորժամ ²⁰սքանչելակերպ գյարութիւնագործ տեսիլն պատմէր²¹, թէ եղև ձեռն Տեառն ի վերայ իմ. եւ առ զիս ²²Հոգի սուրբ, եւ ²³տարաւ ի դաշտ մի, որ լի էր ոսկերաւ գաւրաց բազմաց. եւ ²⁴ասէ ցիս.

²⁵Որդի մարդոյ, իցէ՞ թէ ²⁶կենդանի ²⁷լինիցին ոսկերից այդ²⁸. եւ ասեմ. ²⁹Տէր Տէր, դու գիտես զայդ³⁰՞:

⁶ Տեսանե՞ս գմարգարէն³¹, ո՛րպիսի³² ճշմարտագոյնս³³ ³⁴տեղեկացեալ, յայտ առնելով³⁵ զաստուածական պատիւ³⁶ Հոգւոյն սրբոյ³⁷: ⁷ Ի միտ առ եւ զաստուածահրաման³⁸ գործոցն³⁹ զաւրութիւն⁴⁰ ի վերայ թանճրախոռոն⁴¹ ոսկերացն հնացելոց, թէ ո՛րպէս առ⁴² իւրաքանչիւր⁴³ յաւգս⁴⁴ յարեալք եւ⁴⁵ պատուաստեալք եւ կենդանացեալք⁴⁶ կանգնեցան⁴⁷ կացին. ⁴⁸զի մի ի բանիցն⁴⁹ ⁵⁰եւ ի հրամանացն միայն, այլ առաւել եւս⁵¹ յիրացն⁵² կատարելոց⁵³ առեալ տանիցիս ⁵⁴զճշմարտութեանն բարձրութիւն:

1 *bdԱ* մարգարէիցն
 2 *b* յարուցելոցն
 3 *b չիբ* յաւուրս բազաւորացն
 4 *a* որ լի թագաւորական / *b* որ ի թագաւորագիրս իսկ ի մատեանս
 5 *d* մատեանսն իսկ
 6 *Ա* բնաւին / *ad* բնաւ իսկ / *b* բնաւ ինքն իսկապատում
 7 *b* արար
 8 *g* իսայի
 9 **Մ. Մ. Ա. 1**
 10 *d* միբէ / *Ա* միբիայ / *b* միբիաս
 11 *dԱ* չիբ թէ
 12 *a* հոգիով / *b* հոգւովն զաւրութեան
 13 **Մ. Մ. Գ. 8**
 14 *abdԱ* միանգամայն [*a* միանկամայն] իսկ / *gh չիբ* միանգամայն յայտնի ... տեսիլն պատմէր թէ (Կ 5)
 15 *bԱ* յայտ արարեալ
 16 *adl* զազգական / *Ա* զազգողական / *b* զազգական
 17 *adԱ* զաւրութիւն / *b* եւ զզաւրութիւն / *t* գորութիւնն
 18 *ad* նոյն իսկ ինքն յորժամ
 19 *b չիբ* իսկ
 20 *adԱ* զսքանչելակերպ / *b* սքանչելակերպ տեսիլն պատմէր գյարութեանն գործ ասէ, եղև
 21 *ad* պատմէ
 22 *a* հոգիին / *Ա* հոգին / *gh* հոգին սուրբ: Վերջ:
 23 *abdԱ* տարաւ զիս
 24 *Ա* ասէ ցիս հոգին սուրբ

25 *abdԱ* չիբ որդի մարդոյ
 26 *abd* կենդանացին ոսկերից
 27 *Ա* լինիցին ոսկերից [Ա *ոսկերից] / *t* լիցին
 28 *bԱ* այդոբիկ
 29 *abdԱ* տէր աստուած, դու
 30 *abd չիբ* զայդ
 31 **Լ. Լ. 1-3**
 32 *b չիբ* գմարգարէն
 33 *ad* որպէս / *b* թէ որպիսի
 34 *bԱ* նշմարտագոյն
 35 *a* տեղեկացեալ / *b* տեղեկացեալ էր
 36 *ad* յայտ առնէ
 37 *bt* պատիւն
 38 *d* զաստուածական հրաման
 39 *a* գրոցն, *փ/ս*. գործոցն
 40 *b* զզաւրութիւն
 41 *l* թանճրախոռոն, *փ/ս*. թանճրախոռոն
 42 *b չիբ* առ
 43 *b* յիրաբանչիւր
 44 *adԱ* ոսկր, *փ/ս*. յոդս / *t չիբ* յաւգս
 45 *b չիբ* եւ
 46 *b* կենդանացեալ
 47 *abd չիբ* կանգնեցան
 48 *bԱ* զի մի [Ա ի մի] բանիցն
 49 *ad* ի բանիցն / *t* բանից
 50 *b* եւ հրամանացն
 51 *bd չիբ* եւս
 52 *d* ընդ իրացն
 53 *abdԱ* կատարելոց / *t* կատարելոցն
 54 *abdԱ* զնշմարտութեանն բարձրութիւն [Ա բարձրութիւնս, *b* զաւրութիւն] / *t* զնշմարտութիւնն բարձրութեան

8 Եւ արդ՝ նոյն ՚բաւական եւ ամենա-
կար Հոգին սուրբ, քննիչ խորոցն² Աստու-
ծոյ, որ յառաջադիր³ աւրինաւքն⁴ աւետա-
րանեաց մարգարէական⁵ բարբառովք⁶
վասն կենսաբեր գալստեան⁷ Որդւոյն Աս-
տուծոյ⁸ առաքեցաւ⁹ յաստուածական փա-
ռացն ի ժողով երկոտասանիցն¹⁰ ընտրե-
լոց¹¹, ժողովել¹² առ ինքն գուրբս իւր՞, եւ
ճշմարտագոյն հաստատել¹³ 14 վասն իրացն
կատարելոց, որ Քրիստոսիւն գործեցան:

9 Եւ երեսեցան նոցա բաժանեալ լե-
զուի¹⁵ իբրեւ ի հրոյ՞. զի աւանատես իսկ

փայլեցուցէ¹⁶ զչնորհացն բարձրութիւն¹⁷:
10 18Եւ նոքա¹⁹ լցեալ²⁰ Հոգւով²¹ սրբով,
որք²² եւ²³ ի մերձաւորացն եպերեալք²⁴, ե-
թէ²⁵ արբեալի իցեն²⁶. այլ²⁷ եւ էին²⁸ իսկ
արբեալք մարգարէական բաժակաւն:
11 Զի նոքա արբեալք եւ ուրախացեալք
եւ 29 միանգամայն ամենայն տիեզերաց³⁰
առեալ բերեալ³¹ 32 զբարձրութեանց ուրա-
խութիւնս³³: 12 Զոր եւ³⁴ 35 ընդ նոցայն
փոխանակ պատմեալ³⁶ մարգարէին, թէ Ու-
րախ եղէց եւ ցնծացայց ի քեզ՞. եւ դար-
ձեալ՝ թէ Արբեցայց յերեսել³⁷ 38 յերեսաց
փառաց քոց. 39 եւ եթէ՞ Բաժակ քո որպէս⁴⁰
գանապակ⁴¹ արբեցոյց զիս՞. եւ թէ՞⁴² Ողոր-
մութիւն քո, Տէր⁴³, յառաջ 44 մղեսցէ զիս.

1 ԱԲ բաւական ամենակալ
2 adԱԲ խորոցն / bt խորհրդոցն
3 ԱԲ յառաջագիր
4 ԵԱԲ աւրինացն
5 ad եւ մարգարէական
6 a բարբառովքն / dԲ բարբառովքն
7 b գալստեանն
8 ad չիբ աստուծոյ
9 dԱԲ որ առաքեցաւ
10 a երկոտասանից
11 a ընդրելոց / Ա ընդրելոցն
12 a ժողովեալ
՞ Ս՞՞՞. Խ՞Թ՞ 5
13 ab հաստատեալ
14 ԵԱԲ վասն քրիստոսի [b քրիստոսին] գործեցան
a-ն կարկատուել է երկու անգամ. առաջին
կարկատումից յետոյ ընդօրինակուել է c-ն, որն
եւ չունի գլխաւորապէս ներքին լուսանցքի կար-
կատաններն տակ մնացած տողերը, որը c-ն
լրացրել է, բայց ոչ միշտ. մի ուրիշ ձեռագրից,
հաւանօրէն այն ձեռագրից, որտեղից արել է
լուսանցքի եւ տողամիջի սրբագրութիւնները
(հմմտ. c թղ. 65բ եւ a թղ. 130բ. c թղ. 65ա եւ a
թղ. 130բ. c թղ. 64բ եւ a 127բ. c թղ. 64բ եւ a թղ.
127ա եւն):
a-ի երկրորդ կարկատանները, ինչպէս տեսանք,
արել է Զաւարիա սարկաւազը c-ի ընդօրինա-
կումից յետոյ: Զաւարիայի կարկատանները ա-
ւելի բաց գոյնի թղթով են՝ նիշտ այն թղթով, որի
վրայ գրուած է Զաւարիայի յիշատակարանը: a-
ի այժմեան կազմը եւ թերթերի յետ եւ առաջ
դրուելը կամ տեղափոխումը հաւանօրէն Զա-
ւարիային են, յամենայն դէպս c-ի ընդօրինա-
կումից յետոյ: c-ն չունի թերթերի այդ սխալ տե-
ղափոխութիւնները. ուրեմն Զաւարիայի ժամա-
նակ կազմալուծուած է եղել a ձեռագիրը:
15 d լեզուաւ
Է Գ՞՞՞. Բ՞ 3

16 adԱԲ փայլեցուցանէ / b փայլեցուցանիցէ
17 b գրարձրութիւն
18 Ա եւ ետ նոցա
19 b նոցա
20 ԵԱ լցեալ / ad լցան
21 abd հոգւովքն
22 b չիբ որք
23 ad չիբ եւ
24 abd են [b լինէին] եպերեալի
25 ad թե
26 b են, փի. իցեն
Գ՞՞՞. Բ՞ 15
27 b չիբ այլ
28 d իսկ սրելի (պատ.) մարգարէական
29 abdԱԲ միանգամայն իսկ գամենայն
30 d տիեզերս
31 ad բերեն
32 t գրարձրութեանցն / b գուրախութեանցն
գրարձրութիւն
33 ad ուրախութիւն
34 abdԱԲ գոր [ad գորոց] եւ / t չիբ եւ
35 abdԱԲ ընդ նոցայն իսկ փոխանակ / t ընդ նո-
սայն փոխանակ
36 a պատմել
Գ՞՞՞. Բ՞ 3
37 a ի յերեսեալ
38 Բ երեսաց / a չիբ յերեսաց / b փառաց յերեսաց
Ե Ս՞՞՞. Ժ՞ 15
39 dԱԲ եւ թէ բաժակ
40 b իբրեւ, փի. որպէս
41 abԱԲ անապակ
Զ Ս՞՞՞. Բ՞ 5
42 b եւ եթէ
43 abd չիբ տէր
44 a մղեսցէ զիս

16 Եւ յայտնի իսկ 2 ծաւալեալ հոսեցան շնորհք Հոգւոյն սրբոյ3:

13 Եւ4 իբրեւ հուր երեւեալ՝ զի խոտանն այրեսցի, եւ ընտիրն5 լցցի բաժակաւք6 ուրախութեան Հոգւոյն, անկարաւտ գանձու7 պարգեւաւքն որ ոչ8 անցանէ:

14 Եւ նոքա9 լցեալք անկարաւտ 10 Հոսանաւք Հոգւոյն՝ 11 միանգամայն դամբարեսցին12 հրդեհական13 Հոգւոյն գաւրութեամբ14: 15 Որոց բարեխնդրացն15 բարութեան ուրախութիւն16 պատրաստեցին17, ամենայն18 տիեզերաց մատուակք19 եղեալ20 արբուցին ծարաւեաց21, 22 իսկ անհնազանդիցն23 արբուցին զկործանումն:

16 Զի24 սկիզբն25 մատուակութեան՝ 26 27 ժիր մարգարէն մանուկն Երեմիա ընթացեալ28 արբոյց բազում լեզուաց զբա-

ժակն29 հատուցման մեղացն եւ30 զդառնութիւն31 մահուն անկանգնական32:

17 Իսկ սոքա 33 միանգամայն արբին զհուր Հոգւոյն ուրախութեան34, եւ եղեն մատուակք ընդ տիեզերս. ընթացան, պաշտեցին զանուշութիւն35 բաժակաւքն36 քաղցրութեանց37 ուրախութեան38 արժանեացն39 ի բազմականս արքայութեան40 հարսանեացն: 18 Իսկ յուլացն41 ծուլացելոց42, անմտացն չքթելոցն խառնեցին 43 եւ արբուցին զմրուր բաժակացն լեղւոյն դառնութեան, զի այրեսցին իսկ ընդ ըմպելն շրթունք իւրեանց 44 եւ անձինք իւրեանց45:

19 Արբ զայս բաժակ Անանիա եւ 46 կինն իւր Սափիրա, եւ ոչ կարացին զաւրել ուժոյ47 զաւրութեան 48 անոյ զինւոյ49 նորա50: 20 Ծարաւեցան արբին զմայլեցան51, եւ պասքեցան52 53 ի մաղձոյն, որ

Է Սաղմ. ԻԲ՝ 6

- 1 *abdԱԲ* որ եւ [*b չիբ* եւ.] յայտնի
- 2 *abdԱԲ* ծաւալեալ հոսեցան [*a* հաւսեցան] շնորհի [*a* շնորհաւի] / *t* ծաւալեցան շնորհի
- 3 *b չիբ* սրբոյ
- 4 *d չիբ* եւ (իբրեւ)
- 5 *a* եւ ընդրեալն
- 6 *a* բաժակաւն / *b* բաժակաւքն
- 7 *b* գանձուն
- 8 *bd* ոչն
- 9 *b* եւ նոցա
- 10 *adԱ* հոսանաւք / *b* հոգւոյն հոսանաւք / *Բt* հոսանօքն
- 11 *b* միանգամայն իսկ
- 12 *bd* դամբարեսցին / *Ա* գամբարեսցին
- 13 *d* հոգեհական, *փ/ս.* հրդեհական
- 14 *t* գորութեամբն
- 15 *ԱԲ* բարեգործացն, *փ/ս.* բարեխնդրացն
- 16 *b* ուրախութիւնս
- 17 *a* պարգեւեցին, *փ/ս.* պատրաստեցին
- 18 *ԱԲ* զի ամենայն
- 19 *b* մատուակ
- 20 *b* եղեալք
- 21 *t* ծարաւեաց / *b* ծարաւելեաց / *ԱԲ* գծարաւիսն
- 22 *l չիբ* իսկ անհնազանդիցն ... ընդ նմայ էին. մատուակութիւն (Կ 23)
- 23 *Ա* անհնազանդից
- 24 *bd չիբ* զի
- 25 *d* գսկիզբն
- 26 *Բ* մատուակութեանն
- 27 *b չիբ* ժիր: *Նոր. Բիւզ. ուղղում է.* «ժիր մանուկն մարգարէն Երեմիա». *Կոր. վարդ., էջ 309:*
- 28 *abdԱԲ* ընթացաւ

- 29 *adԱԲ* գրաժակն / *bt* գրաժակ
- 30 *ad չիբ* եւ
- 31 *ad* դառնութեան / *Ա* զդառնութիւնն
- 32 *ad* անկարգութեան, *b* անկանգնութեան, *փ/ս.* անկանգնական
- 33 *t* միանգամայն խառնեցին արբուցին զհուր
- 34 *abdԱԲ* ուրախութեան, / *t* իմաստութեան, *փ/ս.* ուրախութեան
- 35 *bԱԲ* գանուշութիւն / *ad* գուրախութիւն / *t* գանուշահոտութիւն
- 36 *ad* բաժակաւք
- 37 *bԱԲ* քաղցրութեան [*Ա* *քաղցրութեան] բաժակաւքն [*ԱԲ* բաժակիքն]
- 38 *t* ուրախութեանց / *b* յուրախութեանց
- 39 *ԱԲ* արժանաւորացն
- 40 *b* արքայութեան / *t* արքայութեանն / *ad* արքական / *ԱԲ* արքունական
- 41 *ԱԲ* յուլիցն
- 42 *t* եւ ծուլացելոցն / *abdԱԲ չիբ* եւ / *b* ծուլացելոցն / *միւսն.* ծուլացելոցն
- 43 *abdԱԲ* մատուցին, *փ/ս.* եւ արբուցին
- 44 *ԱԲ չիբ* եւ անձինք իւրեանց
- 45 *ad չիբ* իւրեանց
- 46 *abd* կին նորա սափիրա
- 47 *ad* ուժոյն
- 48 *a* անոյ / *b չիբ* անոյ զինւոյ
- 49 *ad* զինւոյն
- 50 *ad չիբ* նորա
- 51 *bԱԲ* եւ գմայլեցան
- 52 *ԱԲ* եւ դարձեալ պասքեցան / *d* պագքեցան
- 53 *abdԱԲ* ի [*b չիբ* ի] մաղձոյն որ / *d* ի մաղձոյն որ / *t* ի մաղձոյն նորա որ

Թաքուցեալ¹ էր ի փոր նոցա. չորացան երկմտութեան² մեղաւքն³ իւրեանց, եւ կիզան ի համոյ⁴ հրաբաժակ գինւոյն⁵ սաստիկ⁶ զաւրութեանն⁷: 21 Արբ զայն⁸ բաժակ եւ կին ոմն Տաբիթա⁹. բաժակ գինւոյն¹⁰, որ արբոյց¹¹ եւ ննջեցոյց զնա՝ ¹²դարձեալ առողջութեամբ արդարութեան¹³ կանխեաց եւ յարոյց զնա յուսովն: 22 Արբ ¹⁴ի բաժակէն յայնմանէ եւ Կոռնելիոս¹⁵, որ եղեւ արժանի բազմականին, եւ ետ բազմաց որ ընդ նմայն¹⁶ էին¹⁷: 23 Մատուռակութիւն¹⁸ ¹⁹Շմաւոնի սկիզբն արար ուրախութեանց²⁰ ի նմանէ²¹, բաժակաւն որ ի ձեռին նորա:

ԿԱ. Եւ ահա գայ պաշտէ զամենեւին²², եւ եհաս ահաւասիկ²³ մինչեւ առ ձեզ: 2 Ահա լի²⁴ են շտեմարանք ²⁵այսր թագաւորի, եւ ²⁶կազմ են մատուռակք²⁷ արբուցիչք. յաւրինեալ են²⁸ բաժակք ²⁹ի

մատուռնս, եւ ³⁰յաւրինեալ բազմականք³¹ ի տաճարս, ³²կազմեալ զըմպելի³³ քաղցր³⁴ եւ անոյշ³⁵ գինի³⁶ ուրախութեան ամենեցուն, որ կամին ըմպել զնա հաւատովք: ³⁷Կազմեալ է եւ զմրուրն³⁸ դառնութեան խաւարին ³⁹չարութեան՝ չարացն ըմպելին, այրիչն կործանման:

4 Արդ ահա զոր կամիք ըմպել՝ պատրաստ է երկոքումբք⁴⁰ ⁴¹ստուգութիւն ձեզ մատուցանել⁴²: 5 Արբէ՛ք զիմաստութիւն եւ մի՛ զանմտութիւն, զողորմութիւն եւ մի՛ զբարկութիւն. զհաւատսն քաղցրութեան, եւ մի՛ զերկմտութիւն անհաւատութեան՝ զայրիչ⁴³ հրոյն չարութեան, որ տոչորէ ի գեհենի⁴⁴ եւ⁴⁵ ի խաւար տանի. այլ զհուր⁴⁶ բաժակացն, որ⁴⁷ լուսաւորեսցէ զձեզ⁴⁸ յըմպելն ձերում զնա⁴⁹, եւ⁵⁰ այրեսցէ ⁵¹զժանգ մեղաց տգիտութեան ձերոյ, եւ պահեսցէ զանձինս ձեր յուսով հաւատոց⁵² ձերոց:

1 ad թագուցեալ
 2 abdԱ երկմտութեամբ
 3 ad մեղացն
 4 ad ի համոյն
 5 b գինոյն
 6 abdԲ սաստիկ / Աt սաստիկն
 7 Ա գաւրութեան
 8 aԱԲ գայս
 9 a տափիթայ
 10 a գինոյն / dԱԲ գինոյն / bt գինին
 11 ad որ արբեցոյց
 12 abdԱԲ դարձեալ առողջութեամբ / t դարձաւ
 13 abdԲ արդարութեանն
 14 ԱԲ ի բաժակէս յայսմանէ
 15 a կոռնիէլ / d կուռնիէլ / bԱԲ կուռնելիոս / t կուռնելիէ
 16 ԱԲ ընդ նմայ
 17 b չիբէին
 18 bԱ մատուռակութեան / Բ մատուռակութիւնն
 19 ad շմաւովնի / b սկիզբն արար շմաւոն
 20 aԱԲ ուրախութեանցն
 21 Ա ի նմա / b չիբ ի նմանէ
 22 abd զամենեւեան
 23 abԱԲ աւասիկ
 24 b եւ ահա զի
 25 aԱԲ այս թագաւորի
 26 abdԱԲ կազմ են / t կազմեալ, փ/ս. կազմ են
 27 ԱԲ մատուռակք / d *մատուռակք
 28 ԱԲ չիբ են
 29 a իմատուռնս, փ/ս. ի մատուռնս

30 ad յաւրինեալ են բազմականք / b չիբ յորինեալ
 31 b բազմականս
 32 dԱԲ կազմեալ է / a կազմ է
 33 a ըմպելի / Ա զըմպելի (յան.) / b ըմպել
 34 b քաղցր
 35 a անոյշ / b գանոյշ
 36 ad գինոյն / b գինին
 37 l չիբ կազմեալ է եւ զմրուրն ... յուսով հաւատոց ձերոց (ԿԱ 5)
 38 b զմրուր
 39 abd չարութեան չարեացն
 40 b երկոքումբ
 41 b ձեզ զստուգութիւնս
 42 d մատուցանել
 43 ad զայրիչն
 44 b եւ գեհենն / a գեհենն / d գինն
 45 bd չիբ եւ
 46 abdԱԲ զի հուր
 47 abdԱԲ չիբ որ
 48 abdԱԲ չիբ զձեզ
 49 b ձերում. նա
 50 bdԱԲ չիբ եւ
 51 b զժանգ տգիտութեան մեղացն ձերոց, եւ / aԲ զժանգ
 52 abd հաւատոցն

6 Առաքեալքն¹ երանելիք² արբին եւ արբեցան, եւ ուրախ եղեն. եւ արբուցին տիեզերաց ³երկուք բաժակաւք՝ որք ⁴կամեցան ըմպել զինչ կամեցանն⁵: 7 ⁶Արբոյց եւ ձեզ աւաղիկ յիմարութիւն տգիտութեան, եւ խառնեաց աւաղիկ⁷ ձեզ դեղ⁸ բաժակ մահու. առէ՛ք արբէ՛ք արդ⁹ հաւատովք¹⁰ ¹¹զբաժակն բժշկութեան կենաց անձանց ձերոց, զի փրկութեամբ¹² ապրես- ջիք յայրմանէն¹³ որ ¹⁴զայլոցն է:

8 Ահա հասեալ է բաժակն պատուհասի¹⁵ պատժոց յանձինս¹⁶ ձեր. առէ՛ք արբէ՛ք զբաժակն խաղաղութեան՝ որ ¹⁷լին է աւգտութեամբ: 9 Ծարաւի լերուք ապաշխարութեան¹⁸, զի խառնեսցի ձեզ ¹⁹միսիթարութիւն ուրախութեան: 10 Արբէ՛ք

զհոգին որդեգրութեան, եւ ²⁰մի՛ զհոգին պղծութեան, զոր արբ²¹ Շառուղ²² եւ տարագրեցաւ: 11 Արբ Դաւիթ, եւ եմուտ²³ յուրախութիւն ²⁴Տեառն իւրոյ. ²⁵նոյնպէս եւ դուք՝ թէ՛²⁶ կամիք միայն. բարերար է ուրախարարն, որ առաքեաց առ ձեզ զայս²⁷ զառաքեալսս²⁸, որ ²⁹եկին ձեզ յուրախութիւն, եւ³⁰ բերին երկուս³¹ բաժակս, ³²զմինն սաստից³³, եւ զմիւսն ուրախութեանց³⁴:

12 Զի այն³⁵, որ առաքեաց³⁶ զերկուտասանսն իւր ընդ ամենայն երկիր մատուակս՝ նոյն³⁷ առաքեաց ³⁸եւ ³⁹զայս զիւր վկայսս⁴⁰ ի մէջ ձեր: 13 ⁴¹Եւ զի ⁴²արբեալք էին դուք մոլորութեամբ⁴³ մեղաց⁴⁴ ձերոց՝ արբուցին ձեզ զմրուր պատուհասին որ ⁴⁵եհաս ձեզ. զի⁴⁶ մահուամբն⁴⁷ ⁴⁸իւրեանց

1 a առաքեալք
 2 adԱԲ երանելիք / bt երանելիք
 3 ԱԲ երկու / I չիբ երկու բաժակով՝ որք կամեցան ըմպել զինչ ... հոսանով հոգւոյն սրբոյ. ելին ընդ տիեզերս՝ (ՂԱ. 2-4): Յետոյ թոհչմեքով 45 տողում շարունակում է. «զի տայցեն զսանչելիս աստուածութեանն բազմագոյն լեզուացն ... յիրում աստուածեղէն բնակութիւնն գանգրաւական կեանս վայելեցուցանէ ՂԸ. 23-27): Վերջում, 1 թղ. 303բ, ունի յիշատակարան. «Ճշմարիտ աստուած... ողորմեա ստացողի սորա պարոն *տուածին եւ պարոնիկ ոպիպին, կենակցաց նոցա եւ որդոց եւ ամենայն սեռից նոցա եւ յոհաննէս քահանայի սկզբնակալի եւ նախաթողի»:
 4 abdԱԲ կամեցան, զինչ [ad զի ոչ] կամեցանն [b կամեցան] ըմպել
 5 t կամեցան
 6 abd արբոյց աւաղիկ [d ահաւաղիկ] եւ ձեզ յիմարութիւն / Ա արբոյց եւ ձեզ աւաղիկ եւ ձեզ յիմարութեան
 7 abd չիբ աւաղիկ
 8 ԱԲ եւ ձեզ դեղ
 9 b չիբ արդ
 10 b հաւատով
 11 ad գրաժակն կենաց բժշկութիւն [d ի բժշկութիւն] անձանց / ԱԲ գրժշկութեան բաժակն
 12 abԱԲ փրկութեամբն
 13 adԱԲ յայրմանէն [Ա յայրմանէ] / bt յայնմանէ
 14 a գայլոց է
 15 ԱԲ պատուհասի / միւսները՝ պատուհասից
 16 abdԱԲ յանձինս / t ի յանձինս
 17 ԱԲ լի է
 18 a ապաշխարութեանն
 19 a միսիթարութեան ուրախութիւնն

20 d մի գոգին ի պղծութեան զի արբն
 21 abԱԲ արբն
 22 d շառուղ / միւսները՝ սառուղ
 23 ԱԲ եւ մուտ
 24 abd չիբ տեառն իւրոյ
 25 abdԱԲ նոյնպէս եւ / t նոյն եւ
 26 b եթէ
 27 ԱԲ չիբ գայս
 28 a առաքեալսս / b առաքեալս / միւսն. գառաքեալս
 29 b եկին մտին ձեզ
 30 ad չիբ եւ (բերին)
 31 t երկու
 32 abԱԲ գմինն / b գմին / t մին / b գմին յուրախութիւն եւ գմիւսն սաստից. զի
 33 Ա սաստիցն
 34 bt ուրախութեանցն
 35 a չիբ այն
 36 a առաքեացն
 37 abd նոյն / ԱԲ նոյնն / t սոյն
 38 adԱԲ եւ գայս / bt չիբ եւ
 39 b եւ գտուրբ, փիս. գայս զիւր
 40 aԱԲ վկայսս / միւսն. վկայս
 41 abd եւ զի / միւսն. չիբ եւ
 42 abԱԲ արբեալ [a արբեալի] իսկ էիբ
 43 ad մոլորութեամբ / b ի մոլորութիւն / ԱԲ գմնորութիւն
 44 a մեղացն
 45 aԱԲ եհաս առ ձեզ
 46 ԱԲ եւ, փիս. զի
 47 ad մահուամբ
 48 b իւրեանցն եղեն ձեզ մատուակի

եղեն մատուցակք ճշմարտութեան¹ Աստուծոյ աւետեացն առ ձեզ². քարոզեցին³ նոքա նեղութեամբք⁴ իւրեանց, եւ խառնեցին զարիւնն⁵ իւրեանց յերկուս բաժակս. զի խրատեսցեն զանմտութիւն կուրութեան⁶ սրտից ձերոց: 14 Եւ դարձեալ պատրաստեսցեն⁷ յառաջիկայսն⁸ բաժակս⁹ ուրախութեան ձերոյ. զի¹¹ մահու¹² կենդանութեան բաժակաւք¹³ ուրախ արասցեն զձեզ, զոր ինքեանքն¹⁴ արբին:

15 Վասն զի տեսին զՏէրն եւ զԱրարիչն արարածոց, զի խոնարհեցաւ ի բաժակ¹⁵ խոնարհութեան մահու անարգութեան¹⁶ ինքնակամ իւրովք կամաւք¹⁷, եւ արբ զհամբերութիւն¹⁸ չարչարանաց բաժակին ինքնայաւժար¹⁹ խոնարհութեամբն²⁰. վասն այսորիկ ամենայն առաքինի²¹ վկայք²² ճշմարտութեան²³ եւ Աստուածութեան նորա²⁴ ետուն նեղութեան զանձինս իւրեանց. զի իւրեանց նեղու-

թեամբք²⁵ եւ վշտաւքն զոր²⁶ կրեցին՝ վկայք²⁷ լիցին²⁸ այնորիկ որ կամաւք²⁹ կրեաց³⁰ զայն. զի զմեր անարգութիւնս³¹ բարձցէ³² եւ զմեր չարչարանս³³ յանձն առցէ եւ մերում մահուն³⁵ հաւասարեսցէ³⁶ հաճութեամբք³⁷ կամաց իւրոց. զի որպէս կամեցաւ, զինչ կամեցաւ՝ եւ³⁹ եղեւ, ⁴⁰եւ որպէս կամեցաւ՝ արար: 16 Զի զմեր հողեղէն⁴¹ բնութիւնս զգեցաւ, եւ խառնեաց յանխառն ⁴²Աստուածութիւնն, զի տացէ մեզ զիւր անմահութիւնն⁴³ ⁴⁴եւ զանվշտութիւնն եւ զանչարչարութիւնն: 17 Զապականացու⁴⁵ ⁴⁶մարմինս խառնեաց յանապականութիւն ⁴⁷Աստուածութեանն, զի զբնութիւնս⁴⁸ մեր անապականս⁴⁹ գործեսցէ:

1 *abd* նշմարտութեանն
2 *ԱԲ* որ առ ձեզ
3 *b* քարոզէին
4 *ԱԲ* նեղութեամբն
5 *ad* զարիւն / *bԱԲ* զարիւնս
6 *Ա* կուրութիւն
7 *abdԱԲ* պատրաստեսցին / *t* պատրաստեցին
8 *աԱԲ* յառաջիկայսն / *d* առաջիկայսն / *b* գլխաւորիկայսն / *t* գառաջիկայսն
9 *աԱԲ* բաժակ
10 *d* ուրախութեանց ձերոց / *b* ուրախութեան սրտից ձերոց
11 *adԱԲ* եւ զի / *b* եւ, *փխ* զի
12 *ad* մահուամբ
13 *abdԱԲ* բաժակաւքն
14 *ad* ինքնանքն / *միւսն*. ինքնանքն
15 *abdԱԲ* ի բաժակ / *t* ի բաժակս
16 *b* անարգութեանն
17 *abd* կամաւքն
18 *b չիԲ* չարչարանաց բաժակին
19 *a* *ինքնայաւժար
20 *abdԱԲ* խոնարհութեամբ
21 *dԱԲ* առաքինիքն / *b* առաքինիքն
22 *ԱԲ* վկայքն
23 *b* նշմարտութեանն
24 *ԱԲ* ետուն զանձինս իրեանց նեղութեան

25 *ad* նեղութեամբքն / *b* նեղութեամբ / *ԱԲ* նեղութեամբն
26 *a* զորս
27 *ԱԲ* վկայ
28 *b* այնորիկ որ
29 *ԱԲ* կամաւ / *abt* կամաւքն
30 *dԱԲ* կրեաց / *at* կրեաց
31 *a* (զ)անարգութիւնս / *dԱԲ* անարգութիւնս / *միւսն*. զանարգութիւնս
32 *b* բարձէ
33 *a* անարգութիւնս, *փխ*. չարչարանս
34 *bdԱԲ* յանձն առցէ. եւ / *at* յանձն էառ
35 *Ա* մահու
36 *abd* հաւասարեսցէ / *ԱԲ* հաւասարեսցի / *t* հաւասարեաց
37 *d* հաճութեամբ
38 *bԱԲt* կամացն. զի [*ԱԲ չիԲ* զի]
39 *abd չիԲ* եւ
40 *b չիԲ* եւ որպէս կամեցաւ արար
41 *b* զհողեղէնս
42 *adԱԲ* աստուածութիւն [*Բ* աստուածութիւնն, *a* աստուածութեանն] իւր [*a* իւրոյ] զի [*Ա* եւ զի] տացէ
43 *adԱ* անմահութիւն / *b* զանմահութիւնն
44 *a* եւ զիւր անվշտութիւն
45 *ԱԲ* եւ զապականացու
46 *adԱԲ* մարմինս մեր
47 *ad* աստուածութեան իւրոյ, զի
48 *b* զբնութիւնն
49 *ad* անապական

18 Եւ արդարքս¹ այս² ցանկացան³ Տեառն⁴ ⁵մահու լինել վկայք իւրեանց մահուամբն՝ ⁶այնմ, որ զմեռելութիւն արարածոց⁷ կենդանացոյց մահուամբն⁸ իւրով: 19 ⁹Զի ցանկալի եղեւ մահ¹⁰ ¹¹մահուամբ Աստուծոյ մերոյ, որ վասն մեր արբ¹² զբաժակն¹³ մահու, եւ ետ ըմպել մեզ զբաժակն անմահութեան¹⁴: 20 Վասն զի այս մահ¹⁵ ¹⁶ժամանակեան է, զի միւսանգամ նորոգեացուք ի փառս յարութեանն¹⁷ անփոփոխ կենացն մշտնջենականաց: 21 Որպէս ինքն¹⁸ Տէրն ասէ¹⁹ ի սրբում²⁰ ²¹յաւեստարանին, ²²թէ ²³Արդարեւ արդարեւ ասեմ ձեզ, զի եթէ²⁴ ոչ²⁵ հատն ²⁶ցորենոյ յերկիր անկանի եւ մեռանի՝ լոկ միայն²⁷ հատ կայ.

բայց ի մեռանելն՝ բազմապատիկ փառաւորի, եւ պտղաբերէ²⁸ տոհմականաւ՝*:

ԿԲ. Իսկ ամենայն վարք երկրի կենաց նման են²⁹ վարուց մշակութեան երկրաբուղիս³⁰ արմտեաց³¹. վասն զի սերմանի նախ սերմն յարգանդ, եւ ապա ծառացեալ³² ծաղկի մարդահասակ պատկեր Աստուածութեանն³³. ³⁴զի որպէս վերագոյնն ասացաք, թէ³⁵ Մարդ ըստ պատկերի Աստուծոյ արարաւ³⁶ իմաստութեամբ³⁷, բանաւորութեամբ³⁷. որպէս զվարս ³⁸աւրինակաց ³⁹ի բնարմատէն կարգեցաք ձեզ:

2 Արդ՝ առ մարդն վարել եւ սերմանել գերկիր, զի անդէն եղաւ նմա Հրաման⁴⁰, թէ⁴¹ Զինչ ⁴²վարեսցէ մարդ⁴³ զնոյն եւ հնձեսցէ⁴⁴: 3 Եւ սոյն ⁴⁴տուաւ ի խելամտութիւն⁴⁵ իմանալ ⁴⁶մարդկան զառ ի յայտնեալքս ի ծածկեալ⁴⁷ յաներեւոյթսն⁴⁸

1 bd արդարք
 2 abd չի՛ք այս
 3 b ցնձացան, փ/ս. ցանկացան
 4 d տեսանն
 5 b մահու / ԱԲ մահուանն մահուամբն իւրեանց լինել վկայ այնմ, որ
 6 abd այն, որ
 7 ԱԲ արարածոցս
 8 ad մահուամբ
 9 adԱԲ եւ, փ/ս. զի / b չի՛ք զի ցանկալի ... աստուծոյ մերոյ
 10 ԱԲ մահս
 11 ԱԲ մահու աստուծոյն
 12 abdԱԲ արբ / t էարբ
 13 abԱԲ զբաժակ [b բաժակ] մահու [a մահուն]
 14 ad մահուան իւրոյ, փ/ս. անմահութեան
 15 a այս մահս
 16 abdԱԲ ժամանակեան [a ժամանակեայ] է / t ժամանակեայն է
 17 abdԱԲ յարութեան [Բ յարութեանն] / t յարբայութեանն, փ/ս. յարութեանն
 18 adԲ եւ ինքն
 19 b ասէր
 20 ԱԲ ի սուրբ / b չի՛ք ի սրբում
 21 abdԱԲ աւետարանի [b յաւետարանի] անդ, թէ [b եթէ]
 22 d արդարեւ արդարեւ ասեմ / միւսն. թէ արդարեւ ասեմ
 23 d արդարեւ արդարեւ ասեմ
 24 t թէ
 25 ԱԲ չի՛ք ոչ
 26 abdԱԲ ցորենոյ որ ոչ յերկիր
 27 b մերկ, փ/ս. միայն

28 d պտղաբերի
 * Տ Ե՛՛ * Յ * Վ Ը * Ժ * Բ * 24:
 29 b նման է
 30 ad երկրաբուիս
 31 b արմտեացն
 32 abdԱԲ եւ ապա պայծառացեալ
 33 dԱ. աստուածութեան
 34 abdԱԲ զի որպէս վերագոյն [b եւ վերագոյնն] / t չի՛ք զի
 35 abd զի, փ/ս. թէ
 36 ad եւ իմաստութեամբ եւ
 37 Ա. բանաւորութեան
 38 adԱԲ արինակաց ի բնարմատէն կարգեցաք [ԱԲ կարգեցաք իսկ] առ ձեզ. արդ առ մարդն / b արինակաց ի բնարդէն կարգեցաք իսկ ձեզ արդ առ մարդն է վարել
 39 t ի բնամտեան կարգեցաք ձեզ զայդ. արդ էառ մարդ
 40 ad պատուէր, փ/ս. հրաման
 41 b եթէ
 42 abdԱԲ վարեսցէ մարդ զնոյն
 43 t չի՛ք մարդ
 44 Գ * Ղ * Զ * 8
 44 b տուեալ մարդկան խելամտութիւն իմանալ գառ
 45 ԱԲ խելամտութիւն
 46 ad մարդկան առ ի յայտնեալս [d յայտնելեալս]
 47 b ի ծածկել / ԱԲ ծածկեալ (չի՛ք ի)
 48 b յաներեւոյթն

սերմանել եւ հնձել¹. զի ընկալցին² յուսով զհամբարսն³ պատրաստեալս. զի զինչ եւ վաստակեսցէ մարդ աստուածաշտութեան⁴ պատուիրանաւքն՝ անդ ի պատրաստեալ⁵ հանդերձելումն⁶ ընկալցի⁷ զպտուղսն:

4 Սոյն ⁸աւրինակ որպէս մշակութիւնն⁹, զի նախ վարս վարեալս¹⁰ ցելեալս¹¹ կակղեալս հերձեալս, ակաւսածիգ¹² պատառեալ¹³ զերկիրն սեւակոշտեալ¹⁴, պարարտացուցեալ¹⁵ ¹⁶նախ քրտնաբեր աշխատութեամբ հատանիցեն զընդվայր¹⁷ արմատսն¹⁸ մոլեբոյս¹⁹, տարապարտ²⁰ աճումն²¹ սիզաբոյս²² բանջարոցն²³, եւ ապա սերմանել²⁴ ²⁵զսերմանիս զաւգտակարն²⁶ ցանից²⁷:

5 Սոյն աւրինակ եւ քարոզութիւն²⁸ Աւետարանին, ²⁹եթէ ոչ նախ հատցէ³⁰ ոք զպարտս պատժապարտութեան իւրայոցն³¹ ընդվայրաբոյս³² սովորութեան³³ անարժանացն³⁴, ³⁵կամասէր կամագնաց ինքնակամ մեղացն: 6 ³⁶Որպէս եւ այժմիկ³⁷ առ ձեզ տեսանեմք³⁸. զի ³⁹եթէ ոչ խլեսջիք դուք ի մտաց ձերոց զարմատս⁴⁰ ընդվայրաբոյս⁴¹ ⁴²վնասակարս կորուսիչս մեղացն, ⁴³որ ի ձեզ արմատացեալ են եւ պատեալ զոստովք մտաց ձերոց՝ առ ի խափանել զծաղիկս⁴⁴ եւ առ ի չտալ բերել⁴⁵ զպտուղսն⁴⁶, նա եւ միանգամայն իսկ⁴⁷ ի գաւսացուցանել⁴⁸, արկեալ⁴⁹ զձեզ⁵⁰ ի տարակոյս⁵¹ անաւրէնութեան⁵², եւ կամ յանհիւթ⁵³ ապառաժ տեղին, ⁵⁴որ թէպէտ ¹վարել վարիցէ

1 b հնձել
2 abd զի ընկալցին / ԱԲԷ ընկալցի
3 a զհամբարս
4 ad աստուածաշտութեան / bԱԲԷ աստուածաշտութեամբ
5 ad ի պատրաստելումն / b չիբ ի պատրաստեալ
6 abd ի հանդերձեալսն
7 abdԱԲ ընկալցի [Ա. ընկալցի (յաւն.)] / t ընկալցին
8 adԱ.տ արիցակ իսկ որպէս
9 Ա մշակութիւն
10 b վարս վարելոյ
11 b անկեալս, փ/ս. ցելեալս
12 abdԱԲ ակաւսածիգս
13 bԱԲ պատառեալս
14 dԱԲ սեւակոշտեալս / b չիբ գերկիրն սեւակոշտեալ
15 bdԱԲ պարարտացուցեալս / a չիբ պարարտացուցեալ
16 abd նախ քրտնաբեր [a ոտնաբեր, d փրտնաբեր] աշխատութեամբն / ԱԲԷ նախ քրտամբ [t քրտամբ] եւ աշխատանաւք / [t աշխատութեամբ]
17 d գառվայր, փ/ս. զընդվայր
18 ԱԲ արմատս
19 b մոլաբոյս / ԱԲ մոլաբոյսս / ad մոլեբոյսս
20 d *տարտպարտ
21 ad անմունս
22 abd սիզաբոյս, ԱԲ Հայկ. բառգ. սիզաբոյսն / t կիզաբոյս
23 a բաննարոցն / d բաննրոցն / ԱԲ բանջարոց
24 a սերմանեալ
25 b սերմանիս / ad գաւտակար սերմանիսն
26 b աւգտակար / ԱԲ օգտակարն
27 ad չիբ ցանից / b ջանիցն, փ/ս. ցանից

28 Ա քարոզութեան
29 adԲ քե ոչ
30 t հատուցէ, փ/ս. հատցէ
31 ad իւրոցն / b իւրոյ
32 d ընդվայրաբոյսս
33 ԱԲ սովորութեանց / ad սովորութեանցն / b սովորութեամբն
34 ad անարժանաց / ԱԲ արժանեացն, փ/ս. անարժանացն
35 a ինքնակամ մեղացն կամասէր, կամագնաց
36 adԱԲ որպէս այժմ իսկ առ
37 b չիբ այժմիկ
38 ԱԲ տեսանիցեմք
39 abd զի եթէ
40 adԱԲ զարմատսն
41 b ընդվայրաբոյսս
42 abdԱԲ վնասակարս կորուսիչս [Ա կորուսիչ] մեղացն [ad մեղանչականս] / t վնասակար մեղացն
43 ad որ [d որք] ի ձեզդ են արմատացեալք եւ պատեալ են / b որոց ի ձեզ արմատացեալք են եւ պատեալ / ԱԲ որ արմատացեալ են ի ձեզ եւ պատեալ
44 ԱԲ զծաղիկսն
45 a բերեր
46 abdԱԲ զպտուղսն / t զպտուղն
47 adԱԲ միանգամայն իսկ / bt չիբ իսկ
48 a ի գաւսացուցանեալ
49 abd արարեալ, փ/ս. արկեալ
50 a զնա ձեզ
51 a եւ ի տարակոյս / ԱԲ ի տարակոյսս / d ի տարայկոյս
52 ad անարեւնութեանց / ԱԲ անարեւնութեանն
53 abdԱԲ անհիւթ
54 ԱԲ որ թէպէտ եւ

ոք՝ ²սակայն ³անմասն եղեալ ի պտղոյն զրկի⁴: 7 Նոյն աւրինակ ⁵եւ դուք, եթէ ոչ խլեսչիք ի ձէնջ զսննդեանն⁶ սովորութիւնսն⁷ ոչ կարէք ընդունել զսերմնն⁸, որ⁹ ի ձեզ¹⁰ պտուղ¹¹ տայցէ¹² զաւգտութեանն¹³:

ԿԳ. ¹⁴Արդ՝ դուք, եղբարք, նայեցարո՛ւք¹⁵ իմաստուն մտաւք ընդ անձինս¹⁶ ձեր եւ խորհուրդ առեալ¹⁷ ¹⁸ձեզէն ի ձեզ՝ խորհեցարո՛ւք եւ¹⁹ տեսէ՛ք զանձինս ձեր. զի Աստուած ²⁰գլթած եւ մարդասէր յայց ել²¹ ձեզ եւ ետես, ²²եւ ոչ կամեցեալ ²³ընդ ձեր կորուստն, այլ²⁴ վաղագոյն սպառնալեաւք²⁵ պատուհասիցն կոչեաց զձեզ ի դրուսս ապաշխարութեան մուծանել²⁶, զի կեցջիք²⁷ եւ մի՛ մեռանիցիք: 2 Զի անարժան խնդրոյ²⁸ մարդիկն, որ անցին Հեթա-

նոսութեամբ²⁹ իւրեանց³⁰ եւ³¹ ³²չեղեն արժանի գիւտի անձանց, որք ³³ոչ կամեցան³⁴ իմանալ զԱրարիչն իւրեանց, ³⁵յառաջագէտ իմաստութեանն³⁶ Աստուծոյ ³⁷թողեալ զնոսս՝ ³⁸որ ոչն էին լսելոց նորա Հրամանացն, այլ պատրաստելում³⁹ տանջանցն կանխութեանց⁴⁰ նիւթեալք թղքեցան⁴¹:

3 Արդ՝ պարտ է ձեզ⁴² կակղել⁴³ զանդս⁴⁴ մտաց ձերոց, ⁴⁵եւ խլել զմեղսն գայթակղեցուցիչս յանձանց ձերոց, որ խափան⁴⁶ առնեն⁴⁷ արդարութեանցն⁴⁸ ⁴⁹ի ձեզ բուսոցն⁵⁰, ⁵¹այսինքն կռապաշտութեանցն⁵² սովորութիւնք, որ ի նախնեացն Հետէ մոլորեալ⁵³ զանդաչեցին. որ իբրեւ քուն ընդ արթունս⁵⁴ եղեալ⁵⁵ յիմարակո-

1 *abdU*՝ վարել [a վարեալ, b եւ վարել] վարիցէ [d վարեսցէ.] ոք / t վարել վարիցեմք
 2 *ad* սակայն անմասն / *bU*՝ *չիք* սակայն
 3 *b* անմասն իսկ
 4 *a* զրկիցի
 5 *adU*՝ *չիք* եւ դուք
 6 *ad* զսննդեանն
 7 *a* սովորութիւնսն / *U*՝ սովորութիւնս / *d* սովորութիւն / *bt* սովորութիւնն
 8 *bdU*՝ զսերմնն
 9 *d* եւ, *փի*. որ
 10 *bd* ձեզ (*չիք* ի)
 11 *b* ի պտղոցն
 12 *abd* տայցէ
 13 *ad* զաւգտակարն / *b* զաւգտութիւն / *U* զաւգտակարութեան / *U*՝ զոգտակարութեանն
 14 *b* արդ եւ
 15 *t* հայեցարուք
 16 *b* ընդ յանձինս
 17 *abd* առեմք
 18 *b* եւ ձեզէն խորհեցարուք ի ձեզ
 19 *abd* *չիք* եւ (տեսեմք)
 20 *abdU*՝ գրած է եւ
 21 *abdU* եւ յայց ել
 22 *ad* եւ չկամեցաւ / *b* եւ ոչ կամեցաւ
 23 *ad* ընդ ձեր կորուստ, այլ վաղագոյն
 24 *bU*՝ եւ, *փի*. այլ
 25 *dU*՝ սպառնալեալք / *միւսն*. սպառնալեալքն
 26 *ad* *չիք* մուծանել
 27 *abd* կեցջիք / *U*՝ կեցեմք / *t* կեցցեմք
 28 *b* խնդրոց

29 *abdU* հեթանոսութեամբ / *միւսն*. հեթանոսութեամբն
 30 *ad* *չիք* իւրեանց
 31 *a* որ, *փի*. եւ
 32 *U*՝ չեղեն իսկ արժանի [U. անարժանի]
 33 *ad* ոչ իմացան ճանաչել զարարիչն իւրեանց [a զիւրեանց արարիչն]
 34 *b* իմացան, *փի*. կամեցան
 35 *abdU*՝ յառաջագէտ / *t* յառաջադեմ / *bU*՝ կանխագէտ իմաստութեան [b իմաստութիւն] մեծութեանն [U. մեծութեան] աստուծոյ
 36 *t* կանխագիտութեանն, *փի*. իմաստութեանն
 37 *U* թողեալ էր
 38 *abdU*՝ որ [ad որք] ոչն [U. ոչ] էին իսկ [bd իսկ էին] լսելոց հրամանաց մտա
 39 *U*՝ պատրաստեալ, *bd* պատրաստել, *փի*. պատրաստելում
 40 *b* կանխութեանց / *U*՝ կանխութեանցն / *ad* *չիք* կանխութեանց
 41 *adv*՝ թղքեցան / *v* թղկեցան / *v* թաղեցան / *U* թղեցան / *t* թղեցան / *b* կորեան, *փի*. թղեցան
 42 *bU*՝ եւ ձեզ
 43 *U*՝ *կակղեցուցանել
 44 *a* զանդամս, *փի*. զանդս
 45 *a* եւ խլել / *b* *չիք* եւ խլել ... յանձանց ձերոց
 46 *U*՝ խափանն
 47 *a* առնել
 48 *b* արդարութեանն / *U*՝ *չիք* արդարութեանցն
 49 *ad* *չիք* ի ձեզ
 50 *ad* բուսոց / *b* բուսանել / *U*՝ բուսոցն
 51 *U*՝ այսինքն է
 52 *bU* կռապաշտութեանց
 53 *U*՝ մոլորեալք
 54 *a* ընդ արթուն
 55 *U*՝ եղեալս

ըոյս¹ անմտեալք՝ ընդ վայր թարթափեցին² ոչ ինչ³ յաւգտակարսն⁴, այլ յունայնութիւնս⁵ ի սնոտիս⁶ ի տարապարտս⁷ յանաւգուտս, որ բնաւ ոչինչ իսկ⁸ են, ո՛չ աւգուտ եւ ո՛չ վնաս ումեք: 4 Աւգուտ չեն, զի ⁹անշունչք են, անխմաստք¹⁰ անխաղացք, անշարժք¹¹ ¹²լոկ. ոմանք կոփածոյք են եւ¹³ ոմանք կռածոյք, ոմանք խարտածոյք են¹⁴ ¹⁵եւ ոմանք ձուլածոյք, եղեալք¹⁶ ի մտաց ճարտարաց, Հաստեալք¹⁷ ¹⁸ի վնասել. ընդ վայր ¹⁹եւ եթ աշխատեալք²⁰ զուրոր²¹ պաշտենն²² զնոսա: 5 Ոչ կարեն զվնաս²³ ինչ²⁴ պահել ի նոցանէ, եւ ոչ ²⁵այնչափ՝ թէ լու մի կամ ճանճ²⁶ որ անաւգուտ ընդ մարդկան ²⁷է բնակեալ՝ ²⁸քչել Հանել ի տանէ պաշտանէիցն²⁹ իւ-

րեանց: 6 Եւ ոչ սարդքն³⁰, որ ելեւէջս առնեն³¹ զնոքիմք³² պատկերաւք³³ եւ ձգեն զոստայնս իւրեանց զգլխովք³⁴ նոցա՝ թէ³⁵ ³⁶զայն յանձանց ³⁷ի բաց կարիցեն ³⁸մաքրել. այլ ³⁹ընդ վայր ի ներքոյ ժանգակեր⁴⁰ փոշոտեալ Հարեալ մաշին:

7 Եւ քարեղէն պատկերացն⁴¹ առեալ զքարաքոս⁴² ժանգոյն⁴³, զազրացեալ⁴⁴, կանաչացեալ, ներկեալ, եւ⁴⁵ անփոյթք⁴⁶ եղեալ տգեղանան: 8 Իսկ զփայտեղէն⁴⁷ պատկերսն որդանցն Հարեալ⁴⁸ ⁴⁹բոտոտակեր եղեալ մաշին: 9 Իսկ Հանդերձիկն⁵⁰ որ զնոքաւք⁵¹ ⁵²արկեալ՝ այն ցեցակեր մեցոտեալ ⁵³փխրեալ եղծեալ⁵⁴ մաշեալ կորուսեալ ապականին: 10 Զի⁵⁵ թէպէտ⁵⁶ եւ ումեք վասն նոցա անմտութիւնքն⁵⁷ ⁵⁸զորք

1 *b չի՛* յիմարակորոյս
 2 *ԱՒ* թարթափեցան, *փ/ս.* թարթափեցին
 3 *ad* որ ոչինչ / *bԱՒ* որ եթէ [*ԱՒ* թէ] ոչինչ
 4 *ad* աւգտակար / *b* աւգտակարս / *ԱՒ* յաւգտակարն
 5 *bԱՒ* յունայնութիւնս / *a* յունայնութեան / *dt* յունայնութիւն
 6 *adԱՒ* սնոտիս / *b* ի սնոտիս / *t* սնոտի
 7 *abdԱՒ* ի տարապարտս / *t* տարապարտս
 8 *ad չի՛* իսկ
 9 *d* անշունչք եւ անխմաստք
 10 *ԱՒ* անխմաստունք
 11 *d* եւ անշարժք
 12 *abdԱՒ* լոկ ոմանք [*a* ամանք] կոփածոյք / *t չի՛* լոկ
 13 *bԱՒ չի՛* եւ
 14 *bd* խարտածոյք են / *aԱՒt չի՛* են
 15 *abd* եւ ոմանք ձուլածոյք / *ԱՒt չի՛* եւ
 16 *bՒt* եղեալ
 17 *bԱՒ* հաստատեալք
 18 *abd* եւ վնասեն ընդ վայր
 19 *d* եւ են, *փ/ս.* եւ եթ
 20 *ad* աշխատեալ
 21 *abdԱՒ* զուր [*a* զուր է, *ԱՒ* ի զուր] որ [*ԱՒ* որք] / *t* որք (*չի՛* զուր)
 22 *abd* պաշտենն
 23 *b* վնաս
 24 *ad չի՛* ինչ
 25 *b* այսչափ եթէ լու մի եւ կամ
 26 *d* մանջ
 27 *Ա. չի՛* է / *ad* են բնակեալ
 28 *b* քչեալ հանեալ
 29 *d* պաշտանէիցն

30 *b* սարդն / *ԱՒ* զսարդն
 31 *b* առնէ
 32 *Ա* զնոքիմ / *Բ* զնոքիմք
 33 *d* զպատկերաւքն / *ԱՒ* պատկերոքն / *b չի՛* պատկերոք
 34 *ad* զգլխովք
 35 *b* եթէ
 36 *ԱՒ* զայն ի բաց ոչ կարացեն մաքրել յանձանց. այլ
 37 *b չի՛* ի բաց
 38 *ad* մաքրել, ոչ այլ
 39 *adԱՒ* ընդվայր իսկ ի ներքոյ / *b չի՛* ընդ վայր
 40 *Բ* ժանգակեր
 41 *abd* պատկերքն
 42 *a* զքարաքոս
 43 *Բ* ժանկոյն (*յան.*)
 44 *b* զազրացեալն
 45 *abd չի՛* եւ
 46 *b* անփոյթք
 47 *b* փայտե
 48 *a* հատեալ, *փ/ս.* հարեալ
 49 *adԱՒ* բոտոտակերեալ [*Բ* բոքոքակերեալ, *a* բոտոտաց կերեալ, *d* բոտոտակերեալ] մաշին
 50 *ad* զհանդերձիկն
 51 *b* զնոքաւքն
 52 *ԱՒ* արկեալ է
 53 *abdԱՒ* փխրեալ [*aՒ* փղրեալ] եղծեալ մաշեալ
 54 *t չի՛* եղծեալ
 55 *adԱՒ* իսկ, *փ/ս.* զի
 56 *ad* եթէ, *փ/ս.* թէպէտ
 57 *ab* անմտութիւնք / *d* անմտութիւնք, *փ/ս.* անմտութիւնքն
 58 *b* զոր ստիպեալ

ստիպեն փոյթ առնել՝ յախերկան¹ կոտորել² զանասունս իւրեանց ³ի զոհս ճենճերոյն զազրութեան պղծութեան շարաւոյն, սակայն նոյն խանձրահոտ⁴ մուրն եւ ծուխն⁵ այրեցածոյն ելեալ ⁶ղիզեալ մածեալ զնոքաւք, իբրեւ զածուխ⁷ սեւացուցեալ⁸ զնոսս⁹ յալլագոյնս¹⁰ դարձուցանէ. եւ¹¹ ծախք¹² անշահք եւ անաւգուտ վաստակք՝ որ¹³ ի նոսս¹⁴ լինի¹⁵:

11 Եւ զայս ամենայն ըմբռնեալ¹⁶ ձեր՝ ի մոլորութիւնս ճեպիք¹⁷ վնասել ¹⁸աւգտութեանն եւ յաւիտենական¹⁹ նիւթել ձեզ տանջանս, ²⁰յանչէջ հուրն²¹ եւ յորդն²² անմահ երթալ²³ վասն ոչնչին²⁴: 12 Եւ²⁵ զԱրարիչն ձեր²⁶ թողեալ՝ անմոռնչովքն²⁷ բարկացուցանէք²⁸ զԱստուած ձեր²⁹. հանեալ³⁰ ձեր³¹ սերմանիս՝³² փոխանակ ցորե-

նոյ՝ փուշ, եւ փոխանակ հաճարոյ՝³³ որոմն, եւ փոխանակ պարարտ երկրին՝ ³⁴զանաւգուտն զապառածն³⁵ ³⁶ընտրեցէք զանպտուղն:

13 Արդ՝ ա՛ղէ տեսէ՛ք, ³⁷աւաղիկ դուք ³⁸յանդիման ³⁹կայք. ո՞ք ի ձէնջ յառաջ կացեալ տայցէ⁴⁰ պատասխանի, թէ լուաւ ⁴¹ոք զձայն պատկերաց⁴² ձերոց⁴³, կամ ⁴⁴ետես դուզնաքեայ ⁴⁵աւգուտս ⁴⁶ինչ ի նոցանէն⁴⁷, որչափ⁴⁸ թէ սակաւ մի յայտնեաւքս⁴⁹. Բայց միայն երագովքն⁵⁰ եւ պատիր⁵¹ խաբէութեամբ⁵² ցնորիւքն⁵³, որ ⁵⁴ի մէջ գալ ոչ կարեն՝ այնու⁵⁵ միայն կորուսեալ զողբիս ձեր եւ⁵⁶ հանեալ⁵⁷ ⁵⁸յԱրարչէն:

14 Արդ՝ որ յոսպէս ⁵⁹անաւգուտ են եւ ոչինչ, ⁶⁰եւ ոչ ումեք պիտանացու՞⁶¹

1 a յախերկայն / d յախ երկան / Աv յախերական
 2 a կոտորեալ
 3 abdԱԲ ի գոհս մեմեբրոյն / t ի գոհ մեմեբրոցն
 4 Բ խանձրախոտ / b մեմեբրոյն հոտ, փխ. խանձրահոտ
 5 b ծուխ
 6 b դիզեալ մածեալ / adԱԲt չիբ դիզեալ
 7 ad գածուղ / Ա գայծուղ / b ծուխ, փխ. գածուղ
 8 abd սեւացեալ / ԱԲ սեւացուցեալ / t սեւեալ
 9 ad չիբ գնոսս
 10 b յալլ գոյն
 11 չիբ եւ (ծախք)
 12 b ծուխք, փխ. ծախք
 13 ad որք
 14 abdt ի նոսսայն
 15 ԱԲ լինի
 16 a ըմբռնել
 17 Ա միպիբ
 18 a *աւգութեան / Ա աւգութիւն / b աւգութեանցն ձերոց եւ
 19 abdtԱԲ յաւիտենական / t յաւիտեան
 20 b ի հուրն անշէջ
 21 ad հուր
 22 b եւ յորդն
 23 bԱԲ երթեալք / ad չիբ երթալ
 24 bԱ վասն ոչինչին
 25 abdtԱԲ չիբ եւ (գարարիչն)
 26 ad չիբ ձեր
 27 a անմոռնչովք / b եւ անմոռնչովքն
 28 ԱԲ բարկացուցէք
 29 b մեր, փխ. ձեր
 30 abd հանել
 31 ad ձեր, փխ. ձեր

32 abdtԱԲ սերմանիս / t գերմանիս
 33 b հաճարոյն
 34 bԱԲ գանգուտ / ad գանաւգուտն եւ
 35 adԱԲ գառապարն, փխ. գապառածն
 36 a ընդրեցէք / ԱԲ գանպտուղն ընդրեցէք
 37 abdtԱԲ դուք աւաղիկ
 38 d էք յանդիման / b յանդիման ձեր:
 39 b կամ, փխ. կայք, ո՞ք / ad չիբ կայք, ո՞ք
 40 ԱԲ տայցէ / adt տացէ / b կայցէ, փխ. տայցէ
 41 ad ոք ի ձէնջ զձայն / bԱԲt չիբ ի ձէնջ
 42 bԱԲ պատկերացն
 43 ԱԲ չիբ ձերոց
 44 ad ետես ինչ դուզնաքեայ [d դուզնաքեայ]
 45 bdtԱԲ ինչ աւգուտս
 46 a չիբ ինչ ի նոցանէն
 47 bd ի նոցանէ
 48 b որպէս, փխ. որչափ
 49 ad յայտնեալքս / bԱԲt յայտնեոք
 50 bԱԲ երագովք
 51 b պատիրն
 52 a խաբէութեանցն
 53 a ցնորիւք
 54 b ի մէջն ոչ կարեն գալ
 55 ԱԲ այլ, փխ. այնու
 56 abd չիբ եւ
 57 a հանել
 58 b յարարչէն ձերմէ
 59 ad անաւգուտքն եւ եւ ոչինչ
 60 b չիբ եւ ոչ (ումեք)
 61 ad պիտանացուք

Հատէ՛ք ¹խզեցէ՛ք ի բաց ընկեցէ՛ք յան-
 ձանց² ձերոց զցամաքեալ³ գաւազեալն⁴.
 որ ոչ ձեզ⁵ խեղուիլուն, այլ առողջութիւն
⁶բժշկութեան, դարման⁷ տանել անձանց,
⁹իբրեւ այն՝ որ թափիցէ գմաղձ¹⁰ եւ գմա-
 դաս¹¹ դառնութեանն¹², եւ ¹³թեթեւացու-
 ցեալ զինքն յախտիցն՝ առողջութեամբ¹⁴
 լինի. սոյնպէս¹⁵ եւ դուք զանաւգուտն¹⁶
¹⁷եթէ թողեալ լինիք՝ ¹⁸զաւգտութիւն ան-
 ձանց¹⁹ գտանէք, ²⁰ի յաւիտենից տանջա-
 նաց²¹ դատաստանացն ապրելով²²: 15 Զի
²³կռապաշտութեանդ ²⁴սերմանիք յանշէջ
 Հուր²⁵ զեհնին²⁶ արկանէ²⁷, ուստի ²⁸չիք
 հնար ²⁹փրկութեան՝ ³⁰զայս պտուղ բերէ:

ԿՒ. Իսկ ճշմարտութիւն բարեպաշ-
 տութեան³¹ զԱստուած զԱրարիչն³² ամե-
 նայնի ճանաչելոյ՝ ³³բերէ պտուղ³⁴ զյաւի-
 տենական զմշտնջենաւոր³⁵ արքայու-
 թիւն³⁶ ուրախութեանցն³⁷, եւ ³⁸տայ այնո-
 ցիկ որ զնայն³⁹ ⁴⁰ճանաչեն: 2 Սերմնդ ան-
 աւրէնութեանց ձերոց եւ առ ձեզ երեւե-
 ցաւ⁴¹ փոքր ի շատէ – բոյսք որոման⁴²
 պատուհասից. զի զիտասջիք զգորին⁴³
 Հասկն⁴⁴ Հանել, որ առ յապայն⁴⁵ լինիցի.
⁴⁶որ առ ձեզ ⁴⁷մատուցանիցի՝ թէ ոչ վաղա-
 գոյն⁴⁸ սրբեսջիք զորոմնդ⁴⁹ ի ցորենոյդ⁵⁰
 ընտրել⁵¹:

1 a խզեցէք ի բաց ընկեցէք / միւսն. չիք ի բաց ըն-
 կեցէք
 2 abdԱԲ յանձանց / t ի յանձանց
 3 bԱԲ զցամաքեալն / ad զցամաքեալսն
 4 a եւ զգաւազեալսն / d զգաւազեալսն / b
 զգաւազեալսն / Ա զգոսացեալ / Բ գոսացեալ
 5 a իսկ ձեզ / d ձեզ իսկ
 6 Ա բժշկութիւն / b եւ բժշկութիւն իսկ
 7 abdԱԲ դարման / t դարմանս
 8 ad տանել տան անձանց / bԱԲ չիք տան
 9 ԱԲ իբրու գայն
 10 abd զմաղձն / ԱԲ զմաղձն
 11 aԱԲ եւ զմաղասն / d եւ զմաղձն, փ/ս. եւ զմա-
 դաս
 12 abdԱԲ դատնութեան
 13 d քեթեացուցէ զինքն յաղթիցն
 14 ad առողջացեալ / b յառողջութիւն / ԱԲ առող-
 ջութեամբ
 15 ԱԲ նոյնպէս
 16 b չիք գանձուտն
 17 bԱԲ եթէ / t բէ / ad բէ [d եւս] թողով աւգտու-
 թիւն անձանց գտանէք
 18 b գաւգուտ գտանէք / Ա զօկտութիւն / Բ զօգ-
 տութիւնն
 19 bt չիք անձանց
 20 abԱԲ ի յաւիտենից / dt յաւիտենից (չիք ի)
 21 Ա տանջանաց / միւսն. տանջանացն
 22 ad ապրելովն
 23 b կռապաշտութեան սերմանիքն
 24 ԱԲ սերմանիք պաշտելոյդ [t պաշտելոյդ] / abd
 չիք պաշտելոյդ
 25 b հուրն
 26 b չիք գեհնին
 27 a արկանի
 28 d չիքն / ԱԲ չիք հնար փրկութեան / միւսն. չիք
 փրկութիւն (չիք հնար)
 29 bt փրկութիւն ապրել / adԱԲ չիք ապրել

30 adԱԲ գայս [ad գայն] պտուղ բերէ: Իսկ նշմար-
 տութիւնն [Ա նշմարտութիւն, ad նշմարտու-
 թեանն] / b ապրել, իսկ որ գայս պտուղ բերէ
 31 adԱ բարեպաշտութիւն / b զբարեպաշտութիւն
 / Բ եւ բարեպաշտութիւնն / t բարեպաշտու-
 թեանն
 32 b զարարիչ / Ա արարիչն
 33 ԱԲ բերէ պտուղ զյաւիտենական
 34 abd չիք պտուղ
 35 bԱԲ մշտնջենաւոր
 36 ad արքայութեանն
 37 a զուրախութիւն / d զուրախութիւնս
 38 b նա, փ/ս. եւ / d չիք եւ
 39 b որ զնա
 40 ad նանաչեն, գայն պտուղ բերէ իսկ որոց սերմն
 մարարչութեանցն որպէս եւ ձերոց անարե-
 նութեանց որ առ ձեզ / b նանաչեն. գայն
 պտուղ բերէ, որոյ սերմն իսկ անարեւութեան
 ձերոյ եւ առ ձեզ / ԱԲ նանաչեն. որոյ սերմանդ
 ձերոյ անօրէնութիւն եւ առ ձեզ
 41 adԱԲ իսկ երեւեցաւ: Խառնակ է մարողս պար-
 բերութիւնը եւ կարօտ նոր ձեռագրի: Նախա-
 պէս հաւանօրէն եղել է հակադրութիւն՝ «գայն
 պտուղ բերէ – գայս պտուղ բերէ»:
 42 b որոմն / d որման
 43 b զորոմն
 44 b հակառակն, փ/ս. հասկն
 45 d առ յապայ
 46 ԱԲ որ առ ձեզ / b եւ ի ձեզ, փ/ս. որ առ ձեզ
 47 b մատուցանիցի, եւ սրբեսջիք վաղագոյն
 48 d վաղվաղակի
 49 bd զորոմն / a զորմոմ / t զորմն
 50 adԱԲ ի ցորենոյն / b ի ցորենոյ
 51 aԱ ընդրել

3 **Ձի** գայ¹ միւսանգամ այլ ²ժամանակ, վարումն եւ հնձումն. ³վարել ի գերեզմանի, եւ հնձել⁴ միւսանգամ յարութեամբն⁵ ի գործս իւրաքանչիւր վաստակոց⁶: 4 **Մի՛** լինիք իբրեւ զգաւսացեալսն, ⁷գոր հուրն անշէջ գտեալ՝ ⁸զձեզ իւր⁹ կերակուր առնիցէ¹⁰, այլ դալարութեամբ¹¹ ծաղկեալ մրգաւէտ¹² ի պտղոցն¹³ անուշութիւն¹⁴ զարգոյսն¹⁵ մատուցանիցէք ձերում Տեառնն¹⁶: 5 **Ձի** յորժամ միւսանգամ ¹⁷ի գերեզմանացն բուսուցանիցէ զձեզ՝ լինիցիք¹⁸ ցորեան, ¹⁹զի յշտեմարանս արքայութեանն²⁰ ընկալցին²¹ զձեզ ի բարիս, զի բերիցէք զբերսն²² ձեզ²³ ²⁴տուեալս ընդ միոյ բազումս: 6 **Ձի** գոր աւրինակ ի հունձս²⁵ ընտրեալ²⁶ զորոմնն²⁷ ի ցորենոյն ի հուր արկանիցեն²⁸ նոյն աւրինակ ²⁹բու-

սանին յանկարծաւրէն յական թաւթափել մարդիկ ³⁰ի գերեզմանաց: 7 **Որոց**³¹ ³²զԱստուածութիւն, նորին պատուիրանաւքն³³ հանդերձ, յանձինս³⁴ ընկալեալ³⁵ իցէ՝³⁶ նոքա ըստ նմանութեան ատոք³⁷ ցորենոյ³⁸ բուսեալք պարարտութեամբն:

8 **Եւ** որպէս հատն³⁹ մերկ⁴⁰ յերկիր անկեալ՝ բուսեալ, առեալ արմատս, բերեալ ցողուն⁴¹, արձակեալ ստեղն, կապեալ ծունր⁴², ջովացեալ, աւլցեալ⁴³ հասկաթուռ⁴⁴, ընդ միոյ հատոյն⁴⁵ բազումս⁴⁶ առեալ ի շայեկանութիւն⁴⁷ սերմանելեացն պատրաստէ⁴⁸ նոյնպէս⁴⁹ ⁵⁰եւ անդ⁵¹ ⁵²է տեսանել. բուսեալ⁵³ անձինք ⁵⁴արդարոցն ⁵⁵ի գերեզմանաց, նոյն մարմինք⁵⁶ նոյն հոգւով⁵⁷ բերեալ զգործս⁵⁸ վաստակոցն⁵⁹

1 bdԱԲ գայ / t գոյ, փ/ս. գայ / a չիբ գայ
 2 abd ժամանակ վարումն եւ հնձումն [b հնձումն]. վարել [a վարեալ] / ԱԲt ժամանակ վարել եւ հնձել, վարել [Ա չիբ վարել]
 3 Ա չիբ վարել ի գերեզմանի եւ հնձել
 4 b հնձել
 5 adԱԲ յարութեամբն / bt յարութեամբ
 6 b վաստակոցն
 7 ԱԲ գոր անշէջ հրոյն գտեալ
 8 ad չիբ գձեզ / ԱԲ գձեզ կերակուր իւր
 9 b իբրեւ, փ/ս. իւր
 10 a առնել
 11 ad դալարութեամբն
 12 b մրգաւետ / a միգաւետ
 13 ԱԲ պտղոյն / abd պտղոցն / t ի պտղոյն
 14 ad անուշութեամբ / b անուշութեան
 15 adԱԲ Հայկ. բառգ. գարգոյսն / b զի գարգոյսն / t գարդիւնսն
 16 ad տեառն / ԱԲ տեառն ձերում
 17 b ի գերեզմանաց բուսուցել
 18 b լինիցիք / adԱԲ լիցիք
 19 b զի ի շտեմարանս / ad զի ի շտեմարանս / ԱԲ զի շտեմարանս
 20 bԱԲ արքայութեան
 21 a ընկալցի
 22 a զբերս / d զբերսն / bԱԲt զբարիսն, փ/ս. զբերսն
 23 abd ձեզ, փ/ս. ձեզ
 24 b տուեալ ընդ միոյ բազում
 25 abd ի հունձսն
 26 Ա ընտրեալ
 27 bԱԲ զորոմն
 28 ԱԲ արկանեան

29 b բուսանիւն յական թաւթափել յանկարծօրէն
 30 b ի գերեզմանացն. իսկ
 31 abd որ / ԱԲt որոց
 32 adԱԲ գաստուածպաշտութիւն / bt գաստուածութիւն / ad գաստուածպաշտութիւն յանձինս նորին
 33 b պատուիրանաւք
 34 ad չիբ յանձինս
 35 b կալեալ, փ/ս. ընկալեալ
 36 ԱԲ իցեն
 37 a տանք, փ/ս. ատոք
 38 a *ցորենոյն / bt ցորենոյն
 39 abdԱԲ մի հատն / t չիբ մի
 40 b չիբ մերկ
 41 abdԱԲ ցողուն / t ցողուն
 42 b ծունրկս, փ/ս. ծունր
 43 a չիբ աւլցեալ
 44 ad հասկիթուռ / b հասկի ուռ
 45 abdԱԲ հատոյն / t հատոյ
 46 a բազումս, փ/ս. բազում
 47 d ի *շայեկանութիւն
 48 b բերիցէ, փ/ս. պատրաստել
 49 abd նոյնպիսի
 50 Ա եւ անդէն տեսանել
 51 a եւ անտ
 52 ad տեսանել է
 53 ad բուսեալք
 54 abdԱԲ արդարոցն ի գերեզմանացն [ad ի գերեզմանաց], նոյն [b զնոյն]
 55 t չիբ ի գերեզմանաց
 56 b մարմին
 57 ad հոգւովն / b հոգոյն
 58 abdԱԲ զգործս / t զգործսն
 59 Ա վաստակոց

արդարութեան՝¹ 2անդատին ի գերեզմանացն յարքայութիւն³ 4վերանայցեն: 9 Ընդ միոյ սակաւուն⁵, ընդ միոյ մեկնակ⁶ անձին⁷ 8բիւրս եւ հազարս պայծառացուցեալս⁹ անթիւ հատուցմունս¹⁰ առեալ¹¹ բերիցեն: 10 12Անդատին 13ընդ յառնելն զփառս¹⁴ զգենուցուն¹⁵, որպէս¹⁶ հասկն¹⁷, որ¹⁸ զատուցութիւն յանձին¹⁹ ցուցանիցէ²⁰ 21եւ յշտեմարանս խնամոցն²² անկեալ դարանի²³:

11 Նոյնպէս 24եւ փուշքն զհասկսն²⁵ մեղաւորաց²⁶ պատեալ ներքուստ ի վեր գայցեն. անդատին իսկ²⁷ իբրեւ²⁸ ի մաւրէ զկերպարանս²⁹ առեալ՝ 30ի վեր բերիցեն³¹ զանաւրէն գործոցն զպտուղսն: 12 Որպէս ի հոգեւոր³² երգարանին³³ 34նուագէ

35վասն այտորիկ, թէ Անկաւ հուր, եւ ոչ տեսին զարեւ, մինչ չեւ ի միտ առեալ էր զփուշս իւրեանց, իբրեւ զդժնիկ³⁶ բարկութեամբ³⁷ կենդանւոյն³⁸ կիզցէ³⁹ զնոսա՞:

13 40Եւ 41կամ այն զի՞նչ իցէ որ⁴² ասէն⁴³, թէ⁴⁴ Մինչ չեւ ի միտ 45առեալ զփուշս իւրեանց⁴⁶: 14 Այս ինքն 46յանհոգ դատարկութեան գործէին զմեղսն. մինչ ոչն⁴⁷ զիտէին զյանցանս⁴⁸ յառաջադիր պատրաստեցան տանջանքն: 15 49Որպէս 50եւ այլուր ուրեմն⁵¹ ասէ, թէ Յառաջ քան զար իւր՝ հասեալ⁵² պատահիցեն⁵³ նմացաւ իբրեւ զջուրս⁵⁴: 16 55Որպէս 56ի սկզբանն փուշքն⁵⁷ վասն մեղաւորացն⁵⁸ յանցաւորութեան⁵⁹ բուսան⁶⁰ 61նոյն եւ

1 abd արդարութեան / ԱԲ արդարութեանցն / t արդարութեանց
 2 abdԱԲ անդատին իսկ
 3 a յարքայութիւն / bd յարքայութիւն / Ա զարքայութիւն / Բt զարքայութիւն
 4 ad վերանայցեն. ընդ / bԱԲt չի՞ վերանայցեն
 5 a սակաւոյն
 6 b եւ միոյ մեկնակ
 7 abdԱԲ անձինն
 8 b բիւրս հազարս / ad հազարս եւ բիւրս
 9 bԱԲ պայծառացեալս
 10 b իսկ հատուցմունս
 11 adԱ իսկ առեալ
 12 b անդատին իսկ
 13 a ընդ յառնելն իսկ
 14 a զփառսն / ԱԲ փառս
 15 ԱԲ սգենուցուն
 16 abdԱԲ քան, փիւ. որպէս
 17 bԱԲ զհասկն / a զհասկն
 18 ԱԲ եւս, փիւ. որ
 19 ad յանձինս
 20 adԱԲ ցուցանիցեն / b բերիցեն, փիւ. ցուցանիցէ
 21 adԱԲ եւ ի շտեմարանս / b եւ յիշտեմարանս
 22 b դարմանոցն, փիւ. խնամոցն
 23 abdԱԲ դարմանին, փիւ. դարմանի
 24 abd եւ փուշքն / միւսն. չի՞ եւ
 25 a զհասկսն / b զհասկ / միւսն. զհասկն
 26 b մեղաւորաց / միւսն. մեղաւորացն
 27 abdԱԲ անդատին իսկ / t չի՞ իսկ
 28 ԱԲ իբր
 29 b զկերպարանս
 30 b չի՞ ի վեր (բերիցեն)
 31 abdԱԲ բերիցէ
 32 ad որպէս յոգեւոր / bԱԲ եւ ի հոգեւոր

33 ԱԲ յերգարանին
 34 abdԱԲ նուագէ [d նուագէր] վասն այտորիկ, թե
 35 t չի՞ վասն այտորիկ
 36 abd դժնիկ
 37 t բարկութեան
 38 b չի՞ կենդանւոյն
 39 d կիզցէ, Ա ընդուցէ, bԲ ընկուցէ, փիւ. կիզցէ
 40 Մ. Ն. Ի. 9-10
 41 abdԱԲ եւ կամ [ԱԲ չի՞ կամ] այն զի՞նչ
 42 t չի՞ կամ այն
 43 ԱԲ գոր
 44 adԱ. ասեն
 45 adԱԲ չի՞ թէ
 46 abԱԲ առեալ էր
 47 Մ. Ն. Ի. 10
 48 Ա յանհոգութեան դատարկ գործէին
 49 b ոչինչ, փիւ. ոչն
 50 adԲ զանցանսն / b զյանցունն
 51 b որպէս այլուր ուրեմն
 52 ԱԲt եւ [t չի՞ եւ] ուրեմն այլուր
 53 ad չի՞ ուրեմն
 54 b չի՞ հասեալ
 55 abd պատահեցեն
 56 b ջուր / ad չի՞ իբրեւ զջուրս
 57 Յ. Ն. Ի. 20
 58 ԱԲ որպէս եւ
 59 ԱԲ ի սկզբանն [Ա. յիսկզբանն] իսկ / b ի սկզբան. իսկ
 60 Ա փուշք
 61 abdԱԲ վասն մեղացն [ԱԲ մեղաց]
 62 Բ յանցաւորութեանն / ad չի՞ յանցաւորութեան
 63 b իսկ բուսան
 64 adԱԲ նոյնպէս եւ / b եւ նոյն

զյանցաւորաւքն¹ պատեալ² բուսեալ³ լուցկիք⁴ եղեալ այրիցեն⁵ 6անդստին իսկ⁷ 8ընդ յառնելն: 17 9Իսկ ձեզ 10աւաղիկ ազդ¹¹ արար¹² կանխեաց¹³, որպէս զի դուք¹⁴ ապրեսջիք յայն ահագին¹⁵ ի հրոյն¹⁶ հեղեղէ. զի սուրբ սերմանիքն¹⁷ ցանեացին¹⁸ ի ձեզ¹⁹, եւ մի՛ փուշն²⁰ այրելի:

ԿԵ. Արդ՝ Որդիք մարդկան, մինչեւ յե՞րբ էք խստասիրտ, ընդէ՞ր սիրէք զնամբութիւն եւ խնդրէք զստութիւն: 2 Ծանեւոր՛ւք զաստուածագործ զսքանչելիսդ²¹, որ առ ձեզդ²² երեւեցաւ. զի այսուհետեւ ոչ թողցէ ստուգութիւնն²³ զամենայն բնակիչս աշխարհի²⁴, թէ՛²⁵ ոչ ծանիցեն զնա ամենայն ազգք²⁶ 27երկրի, եւ²⁸ նմա ծառայեսցեն²⁹ ընդ միով լծով:

3 Խզեսցուք, ասէ³⁰, զկապանս նոցա³¹, եւ ընկեսցուք ի մէնջ զլուծ³² նոցա: 4 33Արդ խզեցէ՛ք զկապանսն³⁴ հեթանոսութեան³⁵ յանձանց ձերոց, եւ 36ազատեցա՛յք դուք ի մեղացն յանցուածոց³⁷, ուրախակից լինել այնոցիկ³⁸, որ ծիծաղին ի կորուստ ամբարշտաց: 5 Որպէս ասէ³⁹ Իմաստութիւնն⁴⁰ 41առ հանդերձեալս, թէ Այսուհետեւ ես⁴² 43ծիծաղեցայց զկորստեամբ ձերովք. եւ⁴⁴ թէ՛ 45Այն որ բնակեալն է յերկինս՝ ծիծաղեսցի⁴⁶ զնոքաւ⁴⁷, եւ Տէր ինքնին⁴⁸ արհամարհեսցէ զնոսա: 6 Յայնժամ խաւեսցի ընդ նոսա բարկութեամբ իւրով, եւ⁴⁹ սրտմտութեամբ իւրով խոռովեսցուցէ զնոսա: 7 50Այս 51Իսկ է ժամանակ կշտամբութեան⁵² եւ⁵³ յանդիմանութեան. զի Որդւոյն⁵⁴ Աստուծոյ ա-

1 Ա. զանցաւորքն / abd զանցաւորքն
 2 a պատել
 3 b չիք բուսեալ
 4 a լուցիկ
 5 a այրիցին / d այրեցին / bԱԲ այրեսցին
 6 ab անդստին իսկ / d անտըստին իսկ / ԱԲ չիք անդստին
 7 t չիք իսկ
 8 ԱԲ իսկ ընդ յառնելն / d ընդ առնելն / b ընդ յառնելն ձեր.
 9 b չիք իսկ ձեզ աւաղիկ
 10 b արդ ազդ արար
 11 d ազդ
 12 a արարեալ
 13 b եւ կանխեաց
 14 ad չիք դուք
 15 b յահագին
 16 abԱԲ հրոյն / d ի հուրն
 17 ԱԲ սերմանիք
 18 a սերմանեցին, փ/ս. ցանեացին
 19 ad ձեզ (չիք ի) / b չիք ի ձեզ
 20 b փուշ
 *** Ս. Գ. 3-4
 21 ab սքանչելիսդ / dԲ սքանչելիսն
 22 abd առ ձեզդ / t առ ձեզն / ԱԲ առ ձեզ
 23 b ստուգութեամբ / Ա ստուգութիւն
 24 abd երկրի, փ/ս. աշխարհի
 25 bԱԲ եթէ
 26 a ձակք, d ձագք, փ/ս. ազգք
 27 ad երկրի, ծառայել նմա ընդ
 28 b չիք եւ
 29 b չիք ծառայեսցեն

30 a չիք ասէ
 31 a նորա, փ/ս. նոցա
 32 b զլուծս
 Է Ս. Գ. Բ 3
 33 ad խզեցէք արդ
 34 abdԲ զկապանս
 35 ԱԲ հեթանոսութեանդ / ad անարեւոտեան, փ/ս. հեթանոսութեան
 36 ԱԲ ազատեցարուք ի մեղացն / b ազատեցէք զանձինս ձեր ի մեղացն
 37 abdԱԲ յանցուածոց / t յանցուածոցն
 38 d այնոցիկ
 39 a ասեն / d ասէն / b ասէն իսկ
 40 Ա իմաստութիւն
 41 abd առ հանդերձեալսն / ԱԲ առ ի հանդերձեալսն. այսուհետեւ
 42 b եւ ես
 43 adԱԲ ծիծաղեցայց ի վերա կորստեան ձերոյ
 Զ Ա. Գ. Լ 26
 44 ad չիք եւ (թէ)
 45 Ա զայն որ
 46 abdԱԲ ծիծաղեսցի / t ծիծաղեսցէ
 47 b զնոքովք
 48 b ինքն / ad չիք ինքնին
 49 b չիք եւ
 Կ Ս. Գ. Բ 4-5
 50 abdԱԲ այս իսկ է ժամանակ
 51 t իսկ ժամանակ է
 52 b կշտամբութեամբ
 53 adԱԲ չիք եւ
 54 bdԱԲ որդւոյն (որդոյն) / at որդին

ռեալ ի Հաւրէ ի ծնչէն¹ իւրմէ² զիշխանու-
թիւն³ դատել զամենեսեան⁴ որ ոչ պաշտի-
ցեն⁵ զՀայր՝ ⁶դատի զնոսա. եւ ⁷որ ոչ զՈր-
դին կամ զՀոգին ⁸սուրբ՝ տանջէ⁹ զնոսա:

⁸ ¹⁰Այս ձեզ ճանաչելոյ¹¹ զՀայր՝ բար-
բառ¹² Որդւոյն ¹³կանխեաց, ասէ¹⁴. Ես կա-
ցի¹⁵ թագաւոր ի նմանէ՝ պատմել¹⁶ ինձ
զիրամանս Տեառն, հովուել¹⁷ զձեզ գաւա-
զանաւ¹⁸ խստութեան երկաթոյն¹⁹. եւ իբ-
րեւ զկաւեղէն անաւթ փշրել²⁰ զայնոսիկ²¹,
որ անհնազանդութեամբն²² դիմադարձ լի-
նիցին²³ փրկութեանն²⁴, զի անաւթք ²⁵կա-
ւեղէնք իսկ են մարդիկ: ⁹ Արդ՝ որ պիտա-
նացուքն²⁶ են՝ զնոսա²⁷ զանձու²⁸ պա-
տուականաւ²⁹ լցցէ. իսկ որ անպիտանքն
են՝ զնոսա³⁰ տանջանաւք եւ կորստեամբ

լցցէ. զի ³¹զարթուցեալ իսկ³² է Տէր³³ յամ-
պոց³⁴ սրբոց իւրոց, այց առնել ամենայն³⁵
անաւրէնութեանց³⁶ մարդկան: ¹⁰ Արդ՝
թագաւորք, գայս ի միտ առեմ, խրատեցա-
րո՛ւմ ամենեմեան, ոյք դատիք³⁷ գերկիր. ծա-
նայեցէ՛ք Տեառն երկիւղի, եւ ցնծացէ՛ք ա-
ռաջի նորա դողութեամբ: ¹¹ Ընկալարո՛ւմ
զխրատ³⁸ նորա³⁹, զի մի՛ բարկասցի Տէր,
եւ կորնչիցի⁴⁰ ի մանապարհացն արդա-
րութեան. ⁴¹զի բորբոքեալ է բարկութիւն
նորա ⁴²ի վերայ ձեր:՝

¹² ¹² ¹² Իսկ երանի իցէ ձեզ՝ թէ⁴³ մարթի-
ցէք⁴⁴ աղաչել զերեսս Տեառն, եւ յուսաս-
ցիք⁴⁵ ի բազում ողորմութիւն փրկութեան
նորա. թողցէ ձեզ ⁴⁶եւ շնորհեցէ ձեզ⁴⁷
զյանցանս⁴⁸ ⁴⁹ձեր: ¹³ Ապա թէ յամառեալ
կայցէք⁵⁰ փշրեցէ զատամունս ⁵¹ի բերանս

1 abd ի ծնչէն / ԱԲԷ ի ծնողէն
2 ab չիք իւրմէ
3 ԱԲ չիք զիշխանութիւն
4 ԱԲ գամենեսին
5 bԱԲ պաշտիցեն / միւսն. պաշտեն
6 ad չիք դատի զնոսա
7 ad որ [d եւ որ] ոչ պաշտեն զորդի եւ զհոգի.
8 ad չիք սուրբ, տանջէ զնոսա / b սուրբ խոստո-
վանի
9 bԱԲ տանջէ / միւսն. տանջեցէ
10 abbdԱԲ այս ձեզ / t այլ, փխ. այս
11 ad շնանաչելոյդ / ԱԲ նանաչելոյ / bt նանաչե-
լոյդ
12 ԱԲ բարբառն
13 abbdԱԲ կանխեաց առ ձեզ / t չիք առ ձեզ
14 d չիք ասէ
15 d եւ թէ ես կացի
16 ad պատմել / միւսն. ի պատմել
17 a հովել
18 ԱԲ գոագանօն
19 d երկաթաւ
* Սաղմ. Բ՝ 6, 9
20 abbdԱԲ փշրել / t փշրեցէ
21 d այնոսիկ
22 ad անհնազանդութեամբ / ԱԲ չիք անհնազան-
դութեամբն
23 abbd լինին
24 Ա փրկութեան
25 b կաւեղէն / ad իսկ կաւեղէնք են մարդիկ
26 a պիտանացուք
27 bԱԲ զնոսա / adt գայն
28 ԱԲ գանձիւ
29 abbdԱԲ պատուականաւ / t պատուականօք
30 ad գայն, փխ. զնոսա

31 abbdԱԲ զարթուցեալ իսկ է
32 t չիք իսկ
33 abbdԱԲ չիք տէր
34 Ա յամբոց
35 b չիք ամենայն
36 ad անաւրէնութեան
37 adԱԲ դատիք / bt դատեմ
38 abbdԱԲ զխրատ / t զխրատս
39 b չիք նորա (զի)
40 b կորնչիցիք
41 b զի ահաւասիկ բորբոքեալ
42 ԱԲ չիք ի վերայ ձեր
Բ՝ քդ. 81բ-82ա ունի ստորին լուսանցում. «Ով
եղբարք եւ հոգեւոր հարք՝ եւ սպասաւորք եւ
բարոզիչք բանին աստուծոյ որք ընթեռնուք գայս
զիրս եւ հոգեւոր բանս օգտիք ի սմանէ: Յիշե-
ցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զՎարդան վար-
դապետն զբաղիշեցիին եւ զիս զՊօղոս երէցս
զգաւրոցիս, որ եմ գծօղ սորա»:
* Սաղմ. Բ՝ 10-12
43 bԱԲ եթէ
44 b մարթիք
45 ad յուսացէք / b յուսայցէք / ԱԲ յուսացիք, Ա
ուղղուած՝ յուսացիք / t յուսայք
46 b չիք եւ շնորհեցէ ձեզ
47 ad չիք ձեզ
48 abbd գանցանս
49 abbdԱԲ ձեր. իսկ որ [b ապա որք, d իսկ ապա որ]
յամառեալն [ԱԲ յամառեալն]
50 abbdԱԲ կայցեն
51 adԱԲ ի բերանս ամբարշտելոցն յամառացն [a
յամառելոցն] եւ արկցէ [ad ապա արկցեն] / b ի
բերանս յամառելոցն ամբարշտելոցն, եւ արկցէ

յամառելոցն¹ ամբարշտաց, եւ արկցէ
 զձեզ² ի յաւիտենական³ տանջանսն: 14 Ա-
 պա⁴ 5 յոչինչ աւգուտ է այն զղջումն⁶, որ
 անդ անկեալ 7 ի միտս լինիցի⁸. այլ տե՛ս,
 զի՛նչ գոչէ 9 մարգարէն. Որ 10 ոք է ի դժոխս
 11 որ 12 խոստովան առնի առ քեզ, եւ ոչ ոք է¹³
 քէ¹⁴ 15 յայնմ մահու յիշէ զքեզ¹⁵. զի այնուհե-
 տեւ ոչ ոք կարէ¹⁶ անցանել ըստ¹⁷ եղեալ¹⁸
 սահմանն հաստատութեան¹⁹:

15 Իսկ²⁰ 21 ժամանակ այս՝ է ապաշխա-
 րողաց ողորմութիւն գտանելոյ. 22 առ
 այժմ, 23 այսպէս ասէ մարգարէն. Աս-
 տուած²⁴ դատաւոր 25 արդար, հզար եւ²⁶
 երկայնամիտ, որ ոչ ածէ զբարկութիւն իւր
 զարիանապագէ: 16 27 Ապա այլ զի՛նչ ա-

սիցէ արդեաւք. Զի²⁸ քէ²⁹ 30 ոչ դարձցին՝
 զսուր իւր սրեալ է³¹ եւ զաղեղն իւր³² լա-
 րեալ, եւ³³ նոցա պատրաստեալ³⁴ է զա-
 նաւթս մահու եւ 35 զնետս հրեղէնս 36 գոր-
 ծեալ, որոց երկնեմ զանարեւնութիւն³⁷, եւ³⁸
 յղութիւն նոցա, ասէ³⁹, ծնանի զցաւս⁴⁰:
 17 41 Իսկ այնք, 42 որոց լուեալ հաւատաս-
 ցեն սքանչելութեանցն եւ⁴³ դարձցին
 44 յԱստուած յԱրարիչն⁴⁵ եւ պաշտիցեն⁴⁶
 զնա՝ այսպէս ասէ. Քաջալերեալ⁴⁷, երկիր
 խնդա՛ եւ ուրախ լեր, զի մեծամեծս⁴⁸ արար
 Տէր⁴⁹ զառնելն⁵⁰ իւր ընդ քեզ⁵¹: 18 Եւ մար-
 գիկն այն, որ 51 զԱրարիչն իւրեանց 52 ոչ
 ճանաչեն՝ նոքա իբրեւ զանասունս համա-
 րեալ են. վասն այնորիկ⁵³ իբրեւ ընդ երէս¹

1 t չի՛ք յամառելոցն
 2 ԱԲ չի՛ք գձեզ
 3 bd յաւիտենական (չի՛ք ի)
 4 b եւ, փ/ս. ապա
 5 ԱԲ ոչինչ / abd ոչինչ իցէ [b լինիցի] աւգուտ
 այն
 6 abdԱԲ զղջումն / t զղջումն
 7 adԱԲ ի միտսն [d ի միտս] լինիցի, զի լինել լի-
 նիցի. այլ
 8 b չի՛ք լինիցի
 9 abd մարգարէն ասէ. ոչ
 10 bԱԲ ոք է որ ի դժոխս
 11 bԱԲ չի՛ք որ / t որ խոստովանի առ քեզ
 12 abdԱԲ խոստովան առնի [b լինի] առ քեզ
 13 abdԱԲ չի՛ք է
 14 ad չի՛ք քէ
 15 ad յայն մահու
 * Ս աղ. Գ. 6-7
 16 abd կարիցէ
 17 ԱԲ ընդ, b քան, փ/ս. ըստ
 18 ad չի՛ք եղեալ / b զեղեալ
 19 abԱԲ հաստատութեան / dt հաստատութեանն
 20 b չի՛ք իսկ
 21 abd ժամ [b ժամանակ] այս է ողորմութիւն ա-
 պաշխարողաց / ԱԲ ժամանակ այժմ է ողոր-
 մութիւն գտանել ապաշխարողաց
 22 adԱԲt առ այժմ այսպէս ասէ մարգարէն
 23 b այսպէս եւ մարգարէն ասէ
 24 bt քէ աստուած
 25 a արդար է
 26 ad չի՛ք եւ (երկայնամիտ)
 † Ս աղ. Լ. 12
 27 b եւ արդ, փ/ս. ապա այլ / ԱԲ ապայ արդ այս
 զինչ ասիցէ / ad ապա արդ այս զինչ [d չի՛ք
 զինչ] է գոր ասես

28 ad չի՛ք արդեօք, զի / ԱԲ չի՛ք զի
 29 ԱԲ եքէ
 30 abdԱԲ ոչ դարձցին ասէ
 31 ad չի՛ք է
 32 abdԱԲ չի՛ք իւր
 33 ad չի՛ք եւ (նոցա)
 34 ԱԲ է պատրաստեալ
 35 ad եւ նետս / b զնետս իւր այրեցելով է գոր-
 ծեալ, եւ ոյ՛ք գործեն զանարեւնութիւնս. յղու-
 թիւն
 36 ԱԲ գործեալ է
 37 d զանարեւնութիւնս
 38 ad չի՛ք եւ
 39 ԱԲ չի՛ք ասէ
 40 abdԱ. զցաւս / ft ցաւս
 ‡ Ս աղ. Լ. 13-15
 41 b իսկ այն լցեալ սփանջելութեամբն
 42 ad որ [d որոց] լուեալ հաւատասցեն սփանջե-
 լեացն եւ դարձցին / ԱԲ որ լսեն սփանջելեացն
 եւ դառնան / t որ լսեալ սփանջելութեանցն
 43 t չի՛ք եւ
 44 d աստուած արարիչն / ԱԲ յարարիչն աստուած
 / a չի՛ք յաստուած
 45 b կենդանի, փ/ս. արարիչն
 46 abd եւ պաշտեցեն / ԱԲ եւ պաշտեն
 47 d քաջալերեալ
 48 ad մեծամեծ / bԱԲ մեծամեծս / t մեծ
 49 bd չի՛ք տէր
 50 bd զառնել
 † Յ Վ. Բ. 21
 51 ad զարարիչն ոչ ծանեան [d ծանեայն] զնոսս
 ընդ անասունս համարեալ է
 52 ԱԲ ոչ քանաչեցին / b ոչ քանաչիցեն
 53 ԱԲ վասն այսորիկ

բէս¹ խաւսի². Մի՛ երկնչիր, ³ասէ, երէ⁴ վայրի⁵, զի բուսան⁶ քեզ մարակի ի դաշտս եւ յառապարս⁷: 19 **Զի քան զանապատս⁸ եւս⁹ անպտուղ էին սիրտք մարդկան, եւ քան զդաշտս եւս¹⁰ անջրդի¹¹:**

20 Արդ՝ եւ¹² այգի կոչէ զնուաճեալսն, եւ թղենի պտղաբեր քաղցրութեանց¹³ 14 ըստ 15 աստուածպաշտութեան բանին. 16 որպէս եւ ասէ¹⁷, թէ Որպէս զի¹⁸ քաղցր են 19 ի քիմս իմ²⁰ բանքս քո, քան զվեղր բերանոյ իմոյ՞. եւ դարձեալ՝ եթէ²¹ Քաղցր ես դու, Տէր, եւ քաղցրութեամբ քո ուսո՞²² ինձ գարդարութիւնս քո: 21 **Եւ դարձեալ առ աստուածապաշտան²³ գոչէ²⁴ մարգարէն 25 եւ ասէ. Լցցիմ 26 կալի ցորեմով²⁷, եւ զեղցիմ²⁸**

հնձանք²⁹ 30 զիմոյ եւ իւրոյ. եւ 31 հատուցից փոխանակ³² ամացն³³, 34 յորս եկեր մարախն եւ 35 չորեակն եւ ժանգն³⁶ եւ թրթուրն³⁷, գաւր³⁸ իմ մեծ՝ զոր 39 առաջնի ի վերայ ձեր. ուտիչիք⁴⁰ վայելեսցիք⁴¹, եւ արհմեսցիք զՏէր Աստուած ձեր: 22 **Իսկ առ անաւրէնսն այսպէս ասէ. Արկէ՛ք մանգաղս⁴², զի հասեալ է ժամանակ կթոց, մտէ՛ք 43 հարէ՛ք հնձանս⁴⁴, զի 45 լցեալ են հնձանք⁴⁶ եւ զեղուն գութք⁴⁷ իւրեանց⁴⁸, զի բազմացան չարիք⁴⁹ նոցա, 50 վասն այնորիկ ձայնի հնչեցիմ ի ձորն դատաստանի՞:**

ԿԶ. **Ի ժամանակս⁵¹ Աբրահամու⁵² արք Սողոմ⁵³ զգիւնին անաւրէնութեան. արդ՝⁵⁴ խնդրեցաւ եւ⁵⁵ քննեցաւ ի բարձրագահաց⁵⁶ Տեառնէն՝ ի հարիւրոյ մինչեւ ի**

1 Ա ընդ էրես
2 Ե խաւսիմ
3 ad ասէ, երէ վայրի, զի / ԵԱԲէ չիք ասէ
4 Ա էրէ (յան.)
5 ԵԱԲէ չիք վայրի
6 Ե բուսաւ
7 ԵԱԲԱԲ յամապատս, փխ. յառապարս
Է ՅՎ. Բ 22
8 adԱԲ զանապատ
9 ԱԲ չիք եւս
10 ԵԲ չիք եւս
11 ad անջրդեղոյն
12 ԵԱԲ չիք եւ (այգի)
13 Ե քաղցրութեանց / ad չիք քաղցրութեանց
14 ad ըստ աստուածապաշտութեան բանին / ԵԱԲէ չիք ըստ
15 Ե աստուածապաշտութեանց բանին / ԱԲ աստուածապաշտութեան բանին / Ե յաստուածապաշտութեանց բանիցն
16 ad որպէս ասէ իբրեւ զի քաղցր են / ԱԲ որպէս եւ ասէ, որպէսզի քաղցր են
17 Ե ասէր
18 ԵԲ չիք զի
19 Ե բանքս քո ի քիմս իմ
20 ad քան քո
Պ Սաղմ. ՆՃԻ 103
21 ԵԱԲ չիք եթէ
22 Ե ուտոյ
Բ Սաղմ. ՆՃԻ 68
23 Ե առ աստուածապաշտս / Ե առ ամբարիշտսն, փխ. առ աստուածապաշտսն
24 Ե ասէ, փխ. գոչէ / ad չիք գոչէ
25 ԱԲ եւ ասէ / ԵԱԲ չիք եւ (ասէ)
26 ԱԲ կալի քո
27 Ե ցորեմով
28 Ե զեղցիմ

28 ԱԲ զեղցիմ, Բ ուղղուած՝ զեղցիմ
29 Ե հնձանք
30 Ե զիմոյ / ad զիմով եւ իւրով
31 ad հատուցից փոխանակ ամացն
32 ԵԱԲ չիք փոխանակ
33 Ե ամեմայն, փխ. ամացն
34 ԵԱԲ զոր եկեր
35 Ե չորեակ ժանգն
36 ԵԲ ժանգն
37 Ե եւ թրթուր
38 Ե եւ գաւր
39 ԵԱԲ առաջնի եւս
40 Ե ուտեսցիք
41 ԱԲ եւ վայելեսցիք
Գ ՅՎ. Բ 24-26
42 Ե մանգաղս / ԵԱԲ զմանգաղս / Բ զմանկաղս / at մանկաղս
43 ԵԱԲ հարէք հնձանս [Ե հնձանս] զի
44 ԵԲ չիք հնձանս
45 ԵԱԲ լցեալ են հնձանք [Ե հնձանք] եւ զեղուն
46 Ե չիք հնձանք
47 Ե գութք
48 Ե չիք իւրեանց
49 Ե եւ զի բազմացան չարիքն
50 ԵԱԲ չիք վասն այնորիկ
Դ ՅՎ. Գ 13-14
51 ԱԲէ ի ժամանակսն
52 ԵԱԲ արքամու
53 ԵԲ սողովմ
54 Ե եւ, փխ. արք
55 ԵԱԲ չիք եւ
56 Ե ի բարձրագահայեաց / Ա ի բարձրագահաց (ջնջուած է այց)

տասն², եւ ոչ գտան ի նմա տասն բաժակք արդարութեան: 2 Զի խաղող նոցա՝ ³էր խաղող դառնիճ⁴, եւ ողկոյց նոցա՝ ի դառնութիւն⁵ լեղւոյ, սրտմտութիւնք վիշապաց՝ գինի նոցա, սրտմտութիւնք⁶ չարաթոյնք⁷ իժից անհնարին⁸ առանց բժշկութեան՝ քաժակք նոցա⁹:

3 ¹⁰Վասն այնորիկ արբոյց նոցա գհամ հրաբաժակ գինւոյն¹¹ այրման նոցին¹², եւ կիզան նոքա բաժակաւքն¹³ իւրեանց: 4 Լցեալ էին շտեմարանք նոցա¹⁴ անաւրէնութեամբ¹⁵. ¹⁶Վասն այնորիկ հնչեաց կործանումն նոցա: 5 Հասեալ էր յանդս¹⁷ նոցա որոմն¹⁸. վասն այնորիկ¹⁹ ի գործ անկաւ մանգաղ²⁰ նորա, հնձեաց եկէզ²¹ գնոսա²² ի հրդեհի իւրում²³: 6 Ունկանն որ ²⁴պատեաց զնոսա՝ զոհեցան նոքա նմին ուռկանի, եւ ծխեցան²⁵ ²⁶նմին ցանցի,

զի²⁷ եղեն բաժին նորին²⁸: 7 Կերաւ²⁹ քրթուր զնոսա, եւ խզգեաց³⁰ զնոսա ջորեակի, եւ արածեաց³¹ զնոսա մարախ³² մեղաց իւրեանց. վասն³³ այնորիկ³⁴ վաղվաղակի գաւսացան: 8 Եւ արածեաց³⁵ հուր գշինուածս նոցա. տեղաց³⁶ ի նոսա հուր, եւ յորդեցին վտակք հրեղէնք³⁷ ի մէջ նոցա³⁸. եւ եբարձ³⁹ գխուին ⁴⁰անկեալ ⁴¹ի միջոյ նոցա. ⁴²գետք հրեղէնք յարեան⁴³ ⁴⁴ի մէջ նոցա, եւ ողողեցին այրեցին գերկիր նոցա⁴⁵: 9 Լցան շտեմարանք նոցա⁴⁶ հրով, եւ գեղան նովիմք⁴⁷ հնձանք նոցա⁴⁸. ⁴⁹լցին գրաժակս մեղաց⁵⁰ իւրեանց ⁵¹ի մրրոյն զոր⁵² արբին, եւ կիզան միանգամայն: 10 ⁵³Զի զովտեան բաժակն, որ⁵⁴ գտաւ ի մէջ նոցա⁵⁵, ուստի ոչ արբին նոքա⁵⁶ զու-

1 ab ի հարիւրոյ / ԱԲ ի հարիւրոց / d ի հարիւրոյ կրկնէք (երեսի՝ կրկնէ բ) գլխուն, զի անեցական է մինչեւ
 2 b ցտասն
 3 ԱԲ չիք էր
 4 b չիք դառնին
 5 ad դառնութիւն / b ի դառնութեան
 6 d սրտմտութիւն / a տրտմութիւն, փխ. սրտմտութիւնք (վիշապաց)
 7 a չարաթիւնք
 8 abd անհնարինք
 9 ad չիք բաժակք նոցա
 10 Հմգ. Թ. Ի 16:
 11 abdԱԲ վասն այնորիկ [ԱԲ այնորիկ իսկ] եւ արբուցին նոցին գհամ
 12 ԱԲ գինոյ
 13 b նոցա, փխ. նոցին
 14 b բաժակաւն
 15 a չիք նոցա (անօրէնութեամբ)
 16 b անարէնութեամբ
 17 ad վասն այնորիկ / bԱԲ վասն այնորիկ իսկ
 18 bdԱԲ յանդս / a յանոս / t ի յանդս
 19 abdԱԲ որոմն / t որոմն
 20 abd վասն այնորիկ
 21 adԲ մանկաղ / Ա մանգաղ (յան.) / bt մանկաղն
 22 b որ հնձեաց եկէզ
 23 ad գնա / b չիք զնոսա
 24 b հրդեհի իւրով
 25 Ա պատեացն գնա
 26 adԱԲ ծխեցան / b խցան, փխ. ծխեցան
 27 ad նմին ցանցի / միւսն. ի նմին

27 b եւ, փխ. զի
 28 Հմգ. Լ. Բ. 15-16:
 29 ԱԲ եկեր, փխ. կերաւ
 30 abd խզգեաց, ԱԲ ծախեաց, փխ. խզգեաց
 31 Հմգ. Թ. Լ. 4:
 32 adԲ արածեաց
 33 a մարախ / միւսն. մարախն
 34 b եւ վասն
 35 abdԱԲ այնորիկ / t այնորիկ
 36 a այրեաց, Ա տարածեաց, փխ. արածեաց
 37 dԱ տեղաց / միւսն. տեղեաց
 38 b չիք հրեղէնք
 39 dԲ ի մէջ նոցա
 40 abd եւ բարձ
 41 b անկեալ ի միջի նոցա / ԱԲ չիք անկեալ
 42 adԱԲ ի միջոյ [ad ի մէջ] նոցա յորդեցին գետք
 43 b չիք գետք հրեղէնք յարեան ի մէջ նոցա
 44 ad եւ [d չիք եւ] յարուցեալ
 45 adԱԲ ի մէջ նոցա եւ ողողեցին
 46 ԱԲ գերկիր նոցա
 47 ԱԲ շտեմարանք նոցա
 48 abdԱԲ նովիմք / t նովին
 49 ԱԲ հնձանք նոցա
 50 ad լցան բաժակք մեղաց նոցա
 51 b մեղացն
 52 bԱԲ ի մրրոյ նոցա, արբին (կարդալու է ի մրրոյն որ արբին)
 53 ad գոր / t որ
 54 abdԱԲ զի զովտեան [ad զովտեան] բաժակն / t զի մի զովտ է այն բաժակն
 55 b ոչ, փխ. որ
 56 ԱԲ ի մէջ նոցա
 57 a չիք նոքա

րախուսութիւն՝¹ եղեւ նա² նոցա այլ բաժակ, եւ արբոյց նոցա զտրտմութիւնն³:

11 Բաժակն⁴ կենդանութեան⁵, ուստի ոչ կամեցան ըմպել⁶ զկենդանութիւն՝ յարբոյց նոցա⁸ զմահու դառնութիւն: 12 Բաժակն⁹ քաղցրութեան, որ ոչ¹⁰ քաղցրացաւ ի քիմս նոցա՝ դառնութիւն բղխեաց¹¹ ի նմանէ. 12այն՝¹³ որ հուր նոցա¹⁴ ոչ¹⁵ այրէր զգալարսն, ¹⁶այլ պահէր զկանաչսն¹⁷, եւ տոչորէր ի գաւսս¹⁸ եւ այրէր զգաւսացեալսն¹⁹: 13 Արբ զայս²⁰ բաժակ²¹ Յուդա²² Սկարիովտացի²³, եւ այրեցաւ, զի ազազուն էր ծառ²⁴ նորա: 14 Արբին զայս²⁵ ²⁶առաքեալքն, եւ դալարացան²⁷, եւ լցին ²⁸անոյշ պտղովն զերկիր²⁹ ամենայն³⁰: 15 Տարածեցաւ հոտ ծաղկաց³¹ նոցա ընդ տիեզերս: 16 Սրբութիւն նոցա եւ գինի³² անոյշ³³ նո-

ցա³⁴ պաշտի յուրախութիւնն³⁵ վերնոց եւ ներքնոց, հրեշտակաց եւ մարդկան, եւ Տէր տաճարին ուրախ է ի նոսա, իբրեւ յայս³⁶ բաժակս³⁷, որ հասին աւասիկ արբուցանել ձեզ³⁸. ³⁹մի՛ ղովտեան բաժակն արբահամեան որ⁴⁰ գտաւ ի Սողոմ⁴¹. ուստի չեղեն⁴² նոքա ուրախ, եւ ըստ այնմ⁴³ ⁴⁴այլ ոչ գտաւ⁴⁵ ի մէջ նոցա:

Կէ. Ահա երեսուն եւ եաւթն բաժակք քրիստոսեանք որ եկին պաշտել զձեզ. հուր է զաւրութիւն նորա⁴⁶, եւ⁴⁷ անոյշ⁴⁸ է⁴⁹ համ նորա⁵⁰, ուրախութիւն է⁵¹ ի յայտնիս⁵² ⁵³նորա, եւ տրտմութիւն է⁵⁴ ի ծածուկս ⁵⁵նորա: 2 Զի թէ⁵⁶ ըմպէք⁵⁷ զնա արժանեաւք⁵⁸ այրեսցէ զաղա⁵⁹ ձեր, եւ սրբեսցին անձինք ձեր: 3 Այրեցան մարմինք որդւոցն Ահարոնի⁶⁰, եւ ոչ այրեաց հուրն զպատմուճանս ⁶¹քահանայութեան

1 t գուրախութիւնն
2 b չի՛ք նա
3 d գարտմութիւն, փ/ս. գտրտմութիւն
4 Ա՛ք բաժակն / միւսն. բաժակ
5 d կենդանութեանն
6 Ա ըմբել (յան.)
7 ad չի՛ք արբոյց ... դառնութիւն
8 b զանմահութիւն տանջանացն, փ/ս. զմահու դառնութիւն
9 bdԱ՛ք բաժակն / at բաժակ
10 b քաղցրեաց ի բիմս
11 a բխեաց (յան.) / b բուրեաց, փ/ս. բղխեաց
12 abdԱ՛ք այն [Ա՛ք այլ] զի [d գոր] հուրն
13 Ա՛ք որ ոչ այրէր
14 abdԱ՛ք չի՛ք նոցա
15 b չի՛ք ոչ
16 b չի՛ք այլ պահէր զկանաչսն
17 d զկանաչսն
18 a ի գաւսսն / d ի գաւսն / b զգաւսն
19 b զչորացեալսն, փ/ս. զգոսացեալսն
20 abdԱ՛ք զայս / t զայն
21 abdԱ՛ք չի՛ք բաժակ
22 ad յուդաս
23 ab սկարիովտացի / dԱ՛ք սկարովտացի
24 abdԱ՛ք ծառ / t ծառն
25 b զայն, փ/ս. զայս
26 Ա՛ք առաքեալքն ամենայն եւ
27 d դալարեցան
28 Ա՛ք անուշահոտ / b զերկիր անոյշ պտղովն
29 adԱ՛ք զերկիր / t զերկիրն
30 b չի՛ք ամենայն
31 adԱ՛ք ծաղկաց / b ծաղկանց / t ծաղկացն
32 Բ գինին

33 bԱ՛ք անոյշ / adt անուշ
34 Ա՛ք չի՛ք նոցա
35 Ա յուրախութիւնն
36 d իբրեւ յայս / միւսն. զայս
37 abd բաժակս / միւսն. բաժակս
38 b գձեզ
39 abdԱ՛ք մի [Ա զի] ղովտեան [bdԱ՛ք ղովտ] բաժակն / t մի ղովտ է այն բաժակն
40 ab ի սողովմ
41 abdԱ՛ք ուստի չեղեն / t ոչ եղեն
42 ad ըստ այն
44 Ա՛ք այլ ոչ գտան / միւսն. չի՛ք այլ
45 b գտանէր
46 b գորութիւն սորա
47 b չի՛ք եւ
48 a անոյշ / Ա՛ք անուշ / b անոյշ
49 bԱ՛ք չի՛ք է (համ)
50 b համ սորա
51 bԱ՛ք չի՛ք է (ի յայտնիս)
52 b ի յայտնի / at յայտնիս (չի՛ք ի)
53 b սորա եւ
54 adԱ՛ք չի՛ք է (ի ծածուկս)
55 b սորա. զի
56 abd եթէ
57 d ըմբել / Ա ըմբիցէ / Բ ըմպիցէ / b արբցէ, փ/ս. ըմպէ
58 adԱ՛ք արժանեաւք / bt արժանեոփն
59 abd զաղա / t զախտս / Ա՛ք զմեղս, փ/ս. զաղա
60 b ահարովն
61 b նոցա քահանայութեն (պատ.)

նոցա: 4 Սովոր է այս բաժակ¹ այրել զաղտեղիսն², եւ պահել զսրբեցեալսն³: 5 Արդ՝ եթէ⁴ կամեսչիք⁵ սիրով⁶ ըմպել⁷ զբաժակն երանութեան, ⁸որ յակամայն ի մէջ ձեր բղխեաց⁹ այրեսցէ զմեղս ձեր եւ գտեսցէ¹⁰ եւ ընտրեսցէ¹¹ զանձինս ձեր յուրախութիւն:

6 Իսկ եթէ¹² արդեաւք ¹³գայցէ ինչ ¹⁴զմտաւք ձերովք, թէ մեք սպանաք զսուրբ վկայսն՝ զայս¹⁵ եւ Պաւղոս անաւթն¹⁶ ընտրութեան¹⁷ տգիտացաւ¹⁸ ի հրէութեան¹⁹ ²⁰ժամանակին. որ եկն ի քարոզութիւն առաքելոցն՝ ի հալածման նոցին սպան նա²¹ զՍտեփանոս²², որ եղև վկայ Աստուածութեանն²³ ²⁴խոնարհու-

թեան եւ անդէն²⁵ բարձրութեան նորին²⁶ ի նոյն²⁷: 7 Արդ՝ ահա եւ դուք որ²⁸ տգիտացայք՝ արբէք²⁹ զբաժակդ³⁰ զայդ³¹, զոր մզեցին³² ձեռք ձեր. զի³³ զոր վկայեցին³⁴ նոքա եւ մեռան՝ ³⁵նոյն մահու³⁶ ³⁷կենդանացան նոքին եւ ելին ի վիճակսն³⁸ երկնաւորս:

8 ³⁹Եւ Ստեփանոս⁴⁰ ի ժամ մահուն իւրոյ⁴¹ ետես զերկինս⁴² բացեալ եւ զՈրդին⁴³ ընդ աջմէ ⁴⁴ծնողին իւրոյ, եւ⁴⁵ խնդրեաց զթողութիւն⁴⁶ սպանողացն⁴⁷ իւրոց ելոյ՞⁴⁸ զկապանս⁴⁹ ամբարշտութեան նոցա բարեխաւսութեամբ⁵⁰ աղաւթից իւրոց⁵¹, դադարեցոյց զգոչումն արեան իւրոյ, լռեցոյց⁵² զբողոք տանջման⁵³ իւրոյ⁵⁴ եւ⁵⁵ հայցեաց¹

1 a բաժակս / միւսն. բաժակ
 2 abd գաղտեղիս
 3 d գորբեցեալս / ԱԲ գորբեալսն
 4 d թէ
 5 adԱԲ կամիք / b կամիցիք
 6 d սիրել, փխ. սիրով / b չիք սիրով
 7 aԱ ըմպել (յան.)
 8 abd որ յակամայն [a յակամա] / ԱԲt գոր յակամայ
 9 a բխեաց (յան.)
 10 t ագտեսցէ, փխ. գտեսցէ
 11 a ընդրեսցէ / ԱԲ չիք եւ ընտրեսցէ
 12 b չիք եթէ
 13 abdԱԲ գայցէ ինչ / t ինչ գայցէ
 14 ԱԲ գմտաւ ձերով
 15 bԱԲ այսպէս, d այս, փխ. գայս
 16 ԱԲ անօթն / միւսն. անօթ
 17 bԱԲ ընդիր [bԲ ընտիր] ընդրութեան [bԲ ընտրութեան] / a ընդրութեան / d ընտրութեան / t ընտրութեանն
 18 b տգիտացաւ / adt ի տգիտութեան, ԱԲ ի տգիտութեանն, փխ. տգիտացաւ
 19 Ա ի հրէութիւն / Բ ի հրէութեանն / b ի հրէութեան / a հրեութեան (չիք ի) / t հրէութեանն
 20 ad ժամանակի [d ի ժամանակի] ֆարոգութեան առաքելոցն եկն ի հալածանս / bԱԲt ի ժամանակին [bt ժամանակին], որ եկն ֆարոգութիւն [bt ի ֆարոգութիւն] առաքելոցն ի հալածանս [t ի հալածման]
 21 b նախ, փխ. նա
 22 abԱԲ գտեսցեալսն (յան.)
 23 aԱԲ աստուածութեան
 24 bԱ խոնարհութեան / միւսն. խոնարհութեանն / չմտ. Ագաթ. ՉժԴ 4-5. «աւանդեալ ի նա գալատի խոնարհութեան ֆահանայութեանն ֆրիս-

տոսի եւ զբարձրութիւն եպիսկոպոսութեան փառաւորութեանն աստուծոյ»:
 25 adԲ եւ անդրէն
 26 abdԱԲ բարձրութեան նորին / t չիք նորին
 27 b եւ ի նոյն / ԱԲ ի նոյնն
 28 abdԱԲ չիք որ
 29 b եւ արբէք
 30 abd գրաժակն
 31 abd չիք գայդ
 32 ad խառնեցին, փխ. մզեցին
 33 d եւ, փխ. զի
 34 ԱԲ վկայեցինն
 35 ԱԲ եւ նոյն / b ի նոյն. եւ մահուն
 36 ԱԲ մահուամբն
 37 a կենդանացան կենդանացան / b կենդանացան. նոքա եւ
 38 abd ի վիճակսն / ԱԲt ի վիճակս
 39 ԱԲ եւ սուրբն / ad չիք եւ
 40 bԲ ստեփանոս (յան.)
 41 ad չիք իւրոյ
 42 abdԱԲ զերկինս / t զերկին
 43 bԱԲ գորդի
 44 b ծնաւորին / adԱԲ ծնաւորին [a ծնողին] հար [ԱԲ չիք հոր] իւրոյ / bt հոր իւրոյ ծնողին եւ
 45 ԱԲ չիք եւ (խնդրեաց)
 46 ab թողութիւն / d ողորմութիւն, փխ. զթողութիւն
 47 dԱԲ սպանողաց
 48 aԱԲ եւ ի լոյծ / d եւ լոյծ / b լոյծ
 49 b վկայս
 50 b բարեխաւսութեամբն
 51 bԱԲ եւ աղօթիք իւրով
 52 bԱԲ եւ լռեցոյց
 53 b տանջմանն / ad տանջանաց
 54 ad իւրոց
 55 ԱԲt չիք եւ

ի Տեառնէ զթողութիւնն² նոցա: 9 Վասն այսորիկ⁴ բարձ Պաւղոս վիրազ⁵ զլուծ նորա, զոր ձգէր եզն ամուլոյն⁶. եւ առ⁷ 8յանձն զտանջանս 9նորին, եւ արբ¹⁰ զնոյն բաժակ մահու նորա. եղեւ¹¹ վկայ բանից նորա ընդ նմին¹² եւ հաւասարորդ առ Տէր իւր. ետես¹³ զնոյն տեսիլ եւ լուաւ զնոյն անճառութիւն բանիցն, զոր ետեսն Ստեփանոս¹⁴ 15եւ լուաւ:

10 Արդ¹⁶ դուք¹⁷ սպանողք էք այսց¹⁸ սպանելոց, հաւատացէ՛ք զհաւատս¹⁹ սոցա²⁰ եւ ձգեցէ՛ք զլուծ²¹ նոցա²², եւ²³ ընկեցէ՛ք յանձանց²⁴ ձերոց²⁵ զլուծ²⁶ մեղաց²⁷, 28 լերո՛ւք վկայք ճշմարտութեանն²⁹ քարոզաց³⁰: 11 Արբէ՛ք³¹ զնոյն բաժակ հոգեւոր

ըմպելւոյն³², եւ եղերո՛ւք³³ կցորդք³⁴ նոցա. եւ իջցեն մարդասէր սիրոյն³⁵ վտակք յանդս³⁶ սրտից ձերոց³⁷ պարարտացուցանել³⁸ զերկիր³⁹ մտաց ձերոց քարոզութեամբն, 40որ ի ձեզ⁴¹ տոհմական լիցի՛⁴² զաւրաւոր հաւատովք⁴³ 44 ձեր ի նա՝ ըմպել ձեզ զբաժակն մարդասիրութեան զտիչ⁴⁵ հրոյն⁴⁶ ընտրութեան: 12 Որպէս ի ժամանակս հրէութեան⁴⁷ քահանայութեանն՝⁴⁸ 49 ի գերութեան անդ առեալ զկենդանի հուր⁵⁰ պատարագացն⁵¹ տարեալ քահանայիցն⁵² արկին⁵³ 54 ի ջրհորն, եւ հուրն ի ջուր դարձաւ. եւ յետ ամացն⁵⁵ եաւթանասնից⁵⁶ ի դարձին երթեալ առին զջուրն 57 եւ բերին արկին զողջակիզաւքն, իբրեւ չինեցաւ տաճարն՝ եւ ջուրն դարձաւ ի

1 b խնդրեաց, փ/ս. հայցեաց
2 ԱԲ թողութիւն / b գողորմութիւն, փ/ս. գթողութիւն
3 bd վասն այսորիկ իսկ
4 abdԱԲ բարձ [adԱԲ եւ բարձ] պաւղոս վիրաւ [Ա վիաւն, մԲ վիրազ] / t եբարձ վիրազ պաւղոս նորա զլուծն
5 Ա զլուծ նորա / միւսն. նորա զլուծն [Բ զլուծ]
6 abdԱԲ ամուլոյն [b ամուլոյ] / t ամուլոցն
7 abdԱԲ առ / t էառ
8 bԱ յանձն իւր
9 abd նորա, եւ
10 abdԱԲ զնոյն նորին [b զնորին] բաժակ մահու նորա.
11 ԱԲ եւ եղեւ
12 b եւ հաւասարորդ / միւսն. չիբ եւ
13 ԱԲ եւ ետես
14 b ստեփաննոս (յան.) / ad չիբ ստեփանոս
15 bԱԲt չիբ եւ լուաւ
16 b եւ արդ
17 abԱԲ սպանող / t սպանող / d սպանեցէք, փ/ս. սպանող էք
18 d *այցց, a անց, փ/ս. այսց
19 adԱԲt զհաւատս / b ի հաւատս
20 ԱԲ սոցայ / միւսն. նոցա
21 abdԲ զլուծ / Ա զլուծն / t զլուծս
22 Ա մեղաց, փ/ս. նոցա
23 adԲ չիբ եւ (ընկեցէք)
24 d անձանց
25 bdԲ չիբ ձերոց
26 bdԲ զլուծն
27 ab մեղացն
28 a չիբ լերով ... քարոզաց
29 Ա նշմարտութեան / d նշմարիտ, փ/ս. նշմարտութեանն
30 ԱԲ քարոզաց

31 bԱԲ այլ [b եւ] արբէք
32 ԱԲ չիբ ըմպելւոյն
33 b լերով
34 bdԱ կցորդ
35 ad սիրոյ
36 a յանդաստանս
37 abdԱԲ սրտից ձերոց / t չիբ ձերոց
38 a պարապեցուցանել, d պարարեցուցանել, փ/ս. պարարտացուցանել
39 ad մտաց ձերոց. քարոզութիւնն / b մտաց. քարոզութիւնն որ / ԱԲ մտաց ձերոց զքարոզութիւնն [Բ զքարոզութիւնն]
40 Բ որ ի ձեզն / Ա որ ի մեզն / bt որ ի ձեզ / ad չիբ որ
41 ad ի ձեզ
42 a լիցի / միւսն. լինի
43 ԱԲ հաւատովք
44 bԱԲ ձեզ ի նա / ad չիբ ձեր
45 bdԱԲ զրտիչ / at գտուիչ
46 abd հողոյն, փ/ս. հրոյն
47 abdԱ հրէութեան / Բt հրէութեանն
48 ԱԲ քահանայութեան
49 b ի տերութեանն, փ/ս. ի գերութեան անդ / adԱԲ ի գերութեան անդ [a անտ] առեալ / t ի գերութեանն: Արդ առեալ
50 ad հուր / bԱԲt հուրն
51 bԱԲ պատարագաց
52 ԱԲ չիբ քահանայիցն
53 ad արկանեին
54 ԱԲ ի ջրիտրն [Բ ի ջրհորն] եւ ջուրն հուր [Բ ի հուր, ուղղուած՝ հուրն ի ջուր]
55 b ամաց
56 d իւրանասնից
57 abd եւ բերին արկին / ԱԲt եւ բերեալ արկին

բնութիւն հրոյ: 13 Վասն զի ¹ըստ պիտոյից կարող է ²փոփոխել զկերպարանսն եւ³ զարդիւնսն⁴ ըստ իրացն մատուցանել⁵. մանաւանդ այս սքանչելութեան հուր⁶, երեւեալ ըստ մասանց մասանց⁷ Հոգւոյն սրբոյ:

14 Որպէս եւ⁸ հուրն ի մէջ ⁹դալարոյն կանաչ ոստոցն¹⁰ մորենւոյն երեւեալ՝ պահեաց զնա անթարշամ¹¹. զի¹² հուրն լուսատու պահեաց զմորենին, եւ¹³ ապրեցոյց զՄովսէս, եւ¹⁴ եղեւ նմա բաժակ ուրախութեան¹⁵: 15 Արբ¹⁶ ի նմանէ Մովսէս որ յուսացաւ ի նա. ապրեցոյց զանասունս¹⁷ Իսրայելի, եւ խանձեաց զստացուածս¹⁸ Եգիպտոսի¹⁹ ի մէջ կարկտին. եւ ի մէջ ծովուն արբոյց²⁰ զբաժակն²¹ Իսրայելի, զի արբին ²²զՀոգին եւ երգէին²³ ի մէջ ծովուն, որում մատուակէր²⁴ Մարիամ ²⁵քնարաւն. զի անցին ընդ ծովն յաղթ եւ աւրհնեցին: 16 ²⁶Արբին յայնմ²⁷ բաժակէ

եւ²⁸ Եգիպտացիքն, եւ արբեցան ի բաժակէ սեանն, որ կապեաց զանիւս կառաց նոցա. գլորեաց զնոսա մրուր նորա, եւ զարկոյց զնոսա հոտ նորա: 17 Արբ ժողովուրդն ²⁹զտրտնջման բաժակն, զոր խառնեաց բարկութիւնն³⁰, արբոյց ³¹նոցա բաժակ ³²քննման, ուր ³³պարտաւորեցան նոքա:

ԿԸ. Սիւնն սուրբ, որ ընդ ամպս աւդոց³⁴ հովանոցանայր³⁵ նոցա ի տապ խորշակին³⁶ ի տունջեան³⁷, եւ լուսատու ջեռուցանէր զնոսա ի ցրտոյ³⁸ սառամանեացն³⁹ ի գիշերապահութեան առաջնորդութեանն⁴⁰ նոյն սիւն ըստ ժամանակի ⁴¹ժամանակի փոփոխեալ⁴² ըստ պիտոյից⁴³ նոցա⁴⁴ զպէտսն պատրաստէր: 2 Երբեմն վիմացեալ ⁴⁵հոսէր նոցա ⁴⁶ի յագուրդ ի ծարաւսն⁴⁷ ⁴⁸վտակս անոյշ ջուրցն. զի ինքն⁴⁹ Քրիստոս էր այն, որ ընդ ամենայնի⁵⁰ զամենայն⁵¹ ⁵²ունի լիութիւն, ⁵³լցեալ

1 ad ըստ պիտոյիցն / bԱԲ չիբ ըստ պիտոյից
 2 ԱԲ գկերպարանսն փոփոխել [Ա փոխել] / b գկերպարանս փոփոխեալ
 3 b չիբ եւ
 4 aԱ եւ գարդիւնսն / d եւ դիւնսն / միւսն. գարդիւնս
 5 b կատարել, փխ. մատուցանել
 6 b հուրս / a հաւր, փխ. հուր
 7 ad չիբ մասանց
 8 b որպէս եւ / միւսն. չիբ եւ
 9 b դալարին ի կանաչ
 10 a ոստոց / bdԱ ոստոց
 11 abdԱԲ անթարշամ / t անթառամ
 12 b եւ, փխ. զի
 13 a որ, փխ. եւ (ապրեցոյց)
 14 ԱԲ չիբ եւ (եղեւ)
 15 abdԱԲ ուրախութեան / t ուրախութեանց
 16 bԱԲ եւ արբ
 17 ԱԲ զանասունն / b զանասուն
 18 b զստացուածսն
 19 ad եգիպտացոյց
 20 d արբեցոյց
 21 b բաժակ
 22 ԱԲ զհոգին սուրբ
 23 abd եւ երգեցին
 24 d մատուակէր
 25 b քնարաւն ի մէջ ծովուն. զի
 26 ԱԲ յայնմ բաժակէ արբին
 27 t եւ յայնմ / a ի յայնմ / d յայն

28 abdԱԲ չիբ եւ (եգիպտացիքն)
 29 Ա *գտրտնջման / ad գրաժակն տրտնջման, բաժակն որ խառնեաց
 30 aԲ բարկութիւնն / միւսն. բարկութիւն
 31 ad նմա, փխ. նոցա / Ա բաժակն նմա, ուր
 32 b քննութեան, ուստի, փխ. քննման ուր
 33 d պարտաւորական նոքա
 34 ԱԲ օդոցն / d աւդոյ
 35 b որ հովանոցանայր
 36 ad խորշակի
 37 a տունջեան / ԱԲ ի տունջեանն / d ի տունջեան
 38 b ի ցրտոյն
 39 a սառնամանեաց / ԱԲ սառնամանեացն / d սառնամանեաց
 40 adԱ առաջնորդութեան
 41 b ժամանակ փոփոխեալ / ad չիբ ժամանակի
 42 Ա փոխեալ
 43 ad ըստ պիտոյիցն
 44 ad չիբ նոցա
 45 b նոցա հոսէր
 46 ԱԲ ի յագուրդ եւ ի ծարաւսն / միւսն. յագուրդ (չիբ ի) / b ի ծարաւսն յագուրդ եւ ի ծարաւս
 47 ad ի ծարաւս / t ի ծարաւս
 48 ad չիբ վտակս անոյշ
 49 d զի ինքնին
 50 t ընդ ամենայնին
 51 abdԱԲ ամենայն
 52 b է (փխ. ունի) լիութեամբ
 53 b լցեալ ի բարեբարէն նոցա

բարերարէր նոցա. որ երբեմն ի քաղցրութիւն¹ հացի² եւ³ երբեմն ⁴թռչնովքն. իսկ երբեմն զքաղցրութիւն⁵ աղբերացն⁶ բղխէր⁷ նոցա, եւ բաժակ Հոգւոյն սրբոյ⁸ ուրախ առնէր զնոսա:

3 Իսկ⁹ ըստ նոցին¹⁰ խստապարանոցութեան¹¹ եւ ողնդժնեայ¹² բարուցն, խառնէր տայր նոցա զբաժակն¹³ բարկութեան¹⁴: 4 ¹⁵Ձի այս բաժակ թէպէտ հուր, թէպէտ ջուր՝ կարէ¹⁶ զզաւրութիւն¹⁷ իւր փոխել¹⁸ յինչ եւ կամի. երբեմն ձիւն լինի¹⁹ եւ²⁰ երբեմն սառն, երբեմն անձրեւ, երբեմն հուր²¹ եւ փայլակն²² դառնայ²³, եւ²⁴ երբեմն ցաւդ սնուցիչ բուսոց²⁵ կերակրել²⁶ ²⁷զգազանս եւ զթռչունս, զերէ եւ զանասուն, եւ պատրաստել²⁸ զդարմանս²⁹

մարդկան եւ զխնամս արարածոց³⁰: 5 Նոյն կարէ³¹ եւ հոգեւոր ցաւդել³² բուսուցանել սերմն³³ հաճոյ³⁴ կամաց վերնոյն, պատրաստել բանաւոր հաւտին³⁵ զկերակուրն անապականութեան³⁶:

6 ³⁷Իսկ երբեմն քաղցր անձրեւ³⁸ շայեկան³⁹, բուսուցիչ⁴⁰ երկրապարար⁴¹ խարակիչ⁴² փայլատակմամբն⁴³ զջերմագոլն⁴⁴ արկեալ⁴⁵, ⁴⁶առ ի քրտնացուցանել⁴⁷ զբոյսսն, ⁴⁸արբուցանէ ցաւդով⁴⁹ զստեղն յուրախութիւն եւ⁵⁰ զփթիթան⁵¹ յուրախութիւն⁵² զուարթութեան⁵³: 7 Կրկնակի պահանջէ զգոհութիւն⁵⁴ տալեացն⁵⁵ շնորհողին⁵⁶, յորժամ աւգտի⁵⁷ յաճախութեանցն¹

1 ad ի փաղցրութիւն / bԱԲ փաղցրութիւն
2 abd հացի / միւսն. հացին
3 adԱԲ չիբ եւ (երբեմն)
4 adԱԲ թռչնովքն / t թռչնովքն / b թռչնաւքն իսկ. եւ երբեմն
5 bdԱԲ փաղցրութիւն / a փաղցրութեան
6 ad աղբերց / b աղբերաց
7 a բխէր
8 bԱԲ չիբ սրբոյ
9 b եւ, փիւ. իսկ
10 abdԱԲ ըստ նոցին / t ըստ նոցա
11 ab խստապարանոցութեանն
12 b ողնեա, փիւ. ողնդժնեայ
13 Ա. զբաժակ
14 bԱԲ դառնութեան, փիւ. բարկութեան
15 abd ֆանգի այս
16 bԱԲ ֆանգի կարէ
17 dԱ. գարութիւն
18 dԱԲ փոփոխել / a փոփոխեալ
19 bd ձիւն լինել
20 adԱԲ չիբ եւ (երբեմն)
21 abdԱԲ երբեմն [b եւ երբեմն] հուր / t ի հուր
22 bԱԲ ի փայլակն / a եւ փայլակն / dt փայլակն
23 bdԱԲ դառնալ [Ա. նախապէս՝ դառնայ]
24 bdԱԲ չիբ եւ
25 adԱԲ բուսոց / bt բուսոյ
a թղ. 251. երկու երեսների վերելում մի ֆանի տող կարկատուած է, որ լրացնում ենք c-ից:
26 Ա. կերակրել / d կերակրէ
27 cԱԲ զգազանս եւ կանասունս [c զանասունս եւ զամենայն շնչաւորս երկրի] եւ զթռչունս եւ զերէ [c զերէ վայրիս] եւ պատրաստել
28 bd եւ պատրաստել / t եւ պատրաստ
29 d դարմանս

30 c ամենայն արարածոց
31 ad կարող է
32 b յաւելուլ, ad ցաւդովքն, փիւ. ցողել
33 b գտերմն / adԱԲ սերմն / t սերմ
34 ad հանելի
35 adԱԲ հաւտին / b հաւտի / t հոտիցն
36 ԱԲ անապական
37 abdԱԲ իսկ [b եւ] երբեմն [a *երբեմն] / t չիբ իսկ
38 ad անձրեւ / bԱԲ անձրեւն / t անձրեւս
39 a շահեկան
40 ԱԲ բուսուցիչն
41 a կերակրապարար, փիւ. երկրապարար
42 ad որ եւ խարակիչ
43 a փայլակմամբն / bd փայլատակմամբն / ԱԲ փայլատակմամբ
44 bԱԲ որ զջերմագոլն / adv զջերմագոլն / t զջերմն գոլն
45 d արկել
46 bԱԲ առ ի բոյսսն / t առ ի բոյսն / ad առ ի քրտնացուցանել [d քրտնացուցանել] զբոյսս
47 bԱԲ քրտնացուցանել
48 ad արբուցանել ցաւդովքն [d ցաւդովքն] զստեղն
49 bԱԲ չիբ ցողով
50 bԱԲ զի, փիւ. եւ / ad չիբ եւ
51 abdԱԲ զփթիթան / t զփթիթան
52 abdԱԲ չիբ յուրախութիւն
53 a գուարդութեան
54 cdԱԲ զգոհութիւնս / b զգոհութիւնս
55 b անդ տալեացն / d ստալեացն
56 b շնորհողի / c շնորհողի
Այստեղ c-ում (թղ. 71բ) բանաբը հինգ տողում փոխում է, եւ o-ի գործածութիւնից երելում է, որ այդ հինգ տողն արտագրուած է հաւանօրէն ոչ թէ a-ից , այլ մի ուրիշ ձեռագրից:
57 c օգտի / Ա. օկտի

զայս² բաժակ արբուցանէ: 8 Զի եւ ամպք սպասաւորք³ 4Հրամանացն մատուակեն⁵. զի ⁶Թէպէտ լցեալ պատրաստեալ⁷ լի անձ-րեւով զերեսս ⁸երկնից ունիցին, այլ ի դայն եւ յարձակելն, ի տալն, ի մատուակելն⁹ երկրի, յորժամ կամի՝ զչայեկանսն¹⁰ մատուցանէ, իսկ ¹¹յորժամ ոչ՝ զդժնդական¹², զեղեամն¹³ եւ¹⁴ զձիւն¹⁵ ¹⁶եւ զվնասաբեր¹⁷ կարկուտն¹⁸, այրիչ նշողիւքն¹⁹ տապացուցանէ, ²⁰եւ ժանգառութեամբ պատրաստէ զվնասն²¹, եւ չարաթոյն²² աւգոցն շնչմամբ²³ խստութեան²⁴ ²⁵դառնութեան՝ խորշակահար²⁶ ցամաքեցուցանէ²⁷ զվարսածեւ²⁸ բոյսս²⁹ դալա-

րոյն³⁰, մաւտ առ կարճիւնսն³¹ այրեցուցանէ³²:

ԿԹ. Ամպովքն³³ զՀրամանսն կատարէ. զի բնական ³⁴իմն է ամպովքն³⁵ երեւել³⁶ ի սկզբանցն, իբրեւ³⁷ ³⁸ընդունիչ ³⁹Հրամանացն եւ պաշտաւնեայ⁴⁰ մատուակութեանցն⁴¹ ⁴²առ մարդիկ, երբեմն ⁴³բարկութեանց, երբեմն ողորմութեանց: 2 Զի յորժամ կամէր Աստուած առ մարդիկ երեւել⁴⁴ ⁴⁵զգաւրութիւն իւր յինքն ամփոփեալ, յամպն ծածկեալ առաքաստեալ ⁴⁶պահէր. զի ոչ կարէին ⁴⁷մարդիկ Համաւերէն ժուծել⁴⁸ բաւել⁴⁹ տեսլեան⁵⁰ Աստուածութեանն⁵¹. այլ փակեալ զերկինս իբրեւ սրա-

1 b յանախութեանց / ԱԲ ի յանութեանց / c ի հանութեանց / d ի հանոյութեանց, փխ. յանախութեանցն
 2 bcdԱԲ անտի [b անդի] զայս
 3 b սպասաւոր
 4 c հրամանաց տեանն աստուծոյ մատուակելն
 5 ad մատակարարեն, փխ. մատուակելն
 6 b քէպէտեւ
 7 aԱԲ եւ պատրաստեալ / d պատրաստել
 8 b երկնի ցուցանիցեն, այլ / ad երկնից լնուն, այլ
 9 dԱ եւ ի մատուակելն / b եւ ի մատուակեալն
 10 a զշահեկանսն
 11 a յորժամ ոչ կամի
 12 a զդժնդական / Բ զդժնդական
 13 a զեղեմն / b զեղեալսն, փխ. զեղեամն
 14 b չիբ եւ (զձիւն)
 15 Ա զձիւն / b ձիւն
 16 bd չիբ եւ (զվնասաբեր) / ad եւ զկարկուտն վնասաբեր [a վնասակարսն] եւ
 17 ԱԲ զվնասակար, փխ. զվնասաբեր
 18 b զկարկուտն
 19 d այրիչն շողիւքն / b նշողիւք / ԱԲ նշողիւքն
 20 b եւ զժանգառութիւնն / Ա եւ ժանգառութիւն / Բ եւ ժանկառութիւնն / ad եւ ժանգառութեամբ / t ի ժանգառութիւն (չիբ եւ)
 21 b եւ զվնասն / Բ զվնասն
 22 a եւ զչարութիւն / bcdԱԲ եւ զչարաթոյն
 23 bԱԲ շնչմունս / c զշնչմունս / a զշշ (...կարկատան) / d զշնչմունսն
 24 d խստացուցանէ / cԲ խստութեանն
 25 d չիբ դառնութեան խորշակահար ցամաքեցուցանէ
 26 bcdԱԲ եւ խորշակահար
 27 b ցամաքեցուցեալ
 28 b զվարսածեւ, cԱԲ զկանաչածեւ, փխ. զվարսածեւ

29 cdԱ-Ըko չայկ. բառ. բոյսս / bt բոյսն
 30 b ի դալարիսն / cԱ-Ըko չայկ. բառ. դալարիցն / d դալարեացն / t դալարոյն
 31 cԱ-Ըkov չայկ. բառ. առ կանիսն / dv առ կարնիսն / b առ կարնիսկսն
 32 bԳt այրեցուցանէ / cԱԲԴձo արեցուցանէ / Ը արեցուցանէ / bԷk ցամաքեցուցանէ, փխ. այրեցուցանէ / Արդեօ⁶ պէտք է կարդալ՝ մօտ առ կարն իսկ սնարեցուցանէ:
 33 b ամպովք
 34 d չիբ իմն է
 35 d ամպովք
 36 abdԱԲ երեւել [bd երեւեալ] / t կատարել, փխ. երեւել
 37 bԱԲ իսկ իբրեւ
 38 ԱԲ ընդունիչ իմն
 39 bԱԲ հրամանացն երեւիլն եւ
 40 b պաշտաւնեայս
 41 b մատուակութեան / Ա մատուակութեանց
 42 bԱԲt առ մարդիկ երեւեալ երբեմն
 43 b առ բարկութեանցն եւ երբեմն առ ողորմութեան / ad բարկութեամբ, երբեմն ողորմութեամբ
 44 b երեւեալ
 45 bԱԲ զգարութիւն իւր յամպն ծածկեալ / t զգորութիւնն յամպն ծածկեալ / ad զգարութիւն [d գարութիւն] իւր յինքն [d յինքն] ամփոփեալ [d ամփոփել] ամպով ծածկեալ
 46 ad պահէր զինքն, զի
 47 adԱԲ մարդիկ համարէն / bt համարէն մարդիկ
 48 bԱԲ ժուծալ / ad ժուծկալ
 49 abd կարել [a կարեալ] բաւել [a բաւեալ]
 50 a տեսլեանն / b տեսանել, փխ. տեսլեան
 51 b գաստուածութիւնն / Ա աստուածութեան

Հակաւ իմն¹, յինքն վարագուրեալ, զի մի՛ անժոյժ² եղեալ արարածք կիզցին³:

3 Նա թէպէտ եւ⁴ 5երեւէր յայնժամ երբեմն ժամանակաւ ումեք ումեք արժանեացն՝⁶ ըստ նոցա Հանդուրժելոյ տեսանելոյ տեսանելեացն⁷ երեւէր, ⁸զի նոքա տանել⁹ կարասցեն, ¹⁰որպէս Մովսիսին եւ կամ ¹¹գլխովին ժողովրդեանն ի Սինէական լեռինն իջեալ ամպովն¹² պատեալ¹³ երեւէր, ¹⁴եւ անտի խաւսէր ընդ նոսա. ¹⁵նա եւ յամենայն ի դարսն¹⁶ ¹⁷նոյնպիսի երեւեալ ¹⁸ամպով. իսկ սրբոյն¹⁹ եզեկիելի Հոգելից²⁰ մարգարէին՝ եւս²¹ Հոչակական²² տեսլեամբ²³ երեւեալ. սակայն ոչ առանց ամպոյ ²⁴ետես ոք երբեք ուրեք յամենայն²⁵ մտեղեաց: 4 Որպէս²⁶ եւ²⁷ Հոգելիւր ²⁸մար-

գարէն ²⁹ի տեսլեանն իւրում պատմէ ³⁰եւ ասէ. ³¹Տեսի զի հոգի³² վերացեալ գայր ի կողմանցն³³ հիւսիւսոյ³⁴, եւ ամպ մեծ ի մմա, եւ լոյս սաստիկ գնովաւ³⁵. ³⁶Եւ հուր եւ³⁷ կայծակումք հատանէին ի մմանէ, ³⁸եւ ի մէջ նորա տեսիլ արեգական եւ ցառագայթ³⁹ հրոյ՞:

5 Սակայն լոյս ⁴⁰եւ Հուր, եւ ոչ առանց ամպոյ. զի լոյսն ի լուսաւորել ⁴¹զպիտոյսն, եւ Հուրն յայրել⁴² զանպիտանսն ⁴³բարկութեամբ: 6 Իսկ ամպն⁴⁴ երկոցուն⁴⁵ զերկոսին ⁴⁶մատուռակել տայ⁴⁷ յարբանեկելն⁴⁸, ⁴⁹զի Հուրն զմեղաւորսն այրէ⁵⁰, եւ ⁵¹լոյսն բարեացն զՀոգին⁵² շնորհացն⁵³ ⁵⁴որդեգրութեան յարբուցանէ,

1 d չի՛ք իմն
2 d անժոյժ
3 d կիզցէ / cԱՔ կիզցին արարածք
4 cԱՔ թէպէտ եւ / միւսն. չի՛ք եւ
5 abdԱՔ երեւէր [bՔ երեւէր յայնժամ] երբեմն ժամանակաւ [b ժամանակի, ad յայն ժամանակաւ] / t երեւէր յայնմ ժամանակի ումեք
6 abdԱՔ արժանեացն [b արժանեաց] / t արժանաւորացն
7 adԱ չի՛ք տեսանելոյ տեսանելեացն / Բ տեսլեանցն, փ/ս. տեսանելեացն
8 abdԱՔ որպէս զի նոքա
9 abԹt տեսանել, փ/ս. Ա տանել
10 adԱՔ որպէս մովսեսին [ԱՔ մովսէսն] եւ կամ / b մովսիսին եւ կամ / t որպէս մովսէսն. կամ
11 ad գլխովին [d ի գլխովին] իսկ
12 a ամպով / ԱՔ ամպոյն
13 ad չի՛ք պատեալ
14 ad չի՛ք եւ անտի խաւսէր ընդ նոսա
15 a նայ յամենայն / bԱՔ նայ էր յամենայն
16 abd դարսն (չի՛ք ի) [b դարս]
17 b եւ նոյնպիսի իսկ երեւեալ / ad նոյնպէս ամպով երեւեալ. իսկ
18 b ամպովն իսկ սրբով. եւ եզեկիելի
19 a չի՛ք սրբոյն
20 ad ոգելից
21 b չի՛ք եւս
22 ad հոչակաւոր
23 b տեսեալ, փ/ս. տեսլեամբ
24 ad ետես ոք երբեք / bԱՔ տեսաւ երբեք
25 bԱՔ յամենայն / adt ամենայն
26 bԱՔ տոյնպէս
27 ad չի՛ք եւ
28 ad մարգարէն պատմէ ի տեսողութեան իւրում

29 Ա ի տեսողութիւն, bՔ ի տեսողութեան, փ/ս. ի տեսլեանն
30 ad թե, փ/ս. եւ ասէ / ԱՔ եւ ասէ / bt չի՛ք եւ
31 abd տեսի զոգիւն [b զհոգին] զի վերացեալ
32 ԱՔ զի հոգին
33 abdԱՔ ի կողմանց / b ի կողմանս
34 a հիւսուսոյ / b հիւսուսոյ / d հիւսուսոյ / Ա հիւսուոյ
35 b շուրջ գնովաւ
36 ԱՔ եւ հուր եւ կայծակումք
37 abd չի՛ք եւ (կայծակումք)
38 bdԱՔ եւ ի մէջ նորա / at եւ [a չի՛ք եւ] մէջն նորա
39 abd ցառագայթ / ԱՔt ցառագայթ
* ԽԿԿ. Ը 4
40 abd եւ հուր է եւ
41 adԱՔ զպիտանիսն եւ
42 ad յայրել / bԱՔt այրել
43 ԱՔ բարկութեամբ զանպիտանսն / t բարկութեամբն / ad չի՛ք բարկութեամբ / b բարկութեան իսկ ամպովքն
44 ad ամպ / ԱՔ ամպ
45 ԱՔ զերկոցուն / abd չի՛ք երկոցուն
46 b չի՛ք մատուռակել / adԱՔ տալ մատուռակել [d մատուռակելն, ԱՔ մատուռակելն]
47 b տալ
48 a արբանեկել / ԱՔ յարբանեկելն / dt յարբանեկել / b չի՛ք յարբանեկելն
49 ad չի՛ք զի հուրն զմեղաւորսն այրէ եւ
50 ԱՔ այրել / b յայրել
51 ad լոյսն բարեացն / bԱՔt չի՛ք լոյսն
52 a զոգին
53 bdԱՔ շնորհաց
54 ԱՔ յորդեգրութեան [Բ յորդեգրութեանն] արբուցանել / b արբուցանել որդեգրութեանն

2իսկ չարացն զկայծակունսն արբուցանէ
 3եւ զբոցն ծխախառն 4հեղձամղձուկ 5նե-
 ղութեան տանջանացն: 7 Նա եւ 6մեծու-
 թեանն իսկ ամպք զտանին սպասաւորք7,
 8որպէս եւ տեսողն պատմէ, 9թէ Ամպփ փո-
 շի են10 11ոտից նորա՞:

8 եւ12 վասն 13յորդելոցն բազմացե-
 լոցն ամբարշտութեանց14 15ասաց. Սաստե
 ծովու, եւ ցամաքեցուցանէ, 16եւ զգետս ա-
 մենայն աւերէ17: 9 Վասն18 զի զծովն19 մե-
 ղաց ցամաքեցուցէ, եւ զգետս անաւրէ-
 նութեան20 կասեցուցէ21, եւ22 զնեխա-
 կանն23 24եւ զանհամականն եւ զպղտորն

25եւ զկացունն պարզեսցէ: 10 Իսկ իւ-
 րոցն26 27ապաւինելոցն եւ28 ի նա յուսացե-
 լոցն29 փրկութիւն 30բազմացեալ ծովասցի
 եւ գետ 31առանց մեղաց յորդեսցէ:
 11 Վասն որոյ միւս մարգարէն32 ասէ ի
 նոյն պարու33 երգոյն34 35իւրոյ, թէ36
 Զգետս ցրուեսցես37, եւ զերկիր դողացու-
 ցես38 ի սաստկութենէ39 անձրեւի փոյ՝ որ
 անցանեն40 ընդ սա41: 12 Զի զջուրս42
 սաստկութեան43 44ի վերուստ հոսեսցէ 45ի
 վերայ ջուրցն, զի զջուրսն46 դառնացեալս
 ի բաց մղեալ մերժեսցէ47. զի 48այնմ մտեալ
 որ սրբահամն է՝49 զաղտեղին50 եւ զգար-
 չացեալն51 ի բաց անցուցէ:

1 ad պատրաստե [փ/ս. արբուցանէ] եւ հուրն զմեղաւորս բոցակիզէ եւ չարացն կայծակունսն արբուցանէ
 2 b չիբ իսկ չարացն զկայծակունսն արբուցանէ / ԱԲ իսկ չարեացն [Բ չարացն] զկայծակունսն արբուցանել
 3 abdԱԲ եւ գրոցն [ad բոցն], փ/ս. t եւ գլոյսն
 4 ad հեղձամղձուկ [a հեղձամղձուկ] գտանջանաւոր նեղութեանցն գուշակէ. իսկ ամպփ մեծութեան հրամանացն գտանին սպասաւորք
 5 b նեղութեանն տանջանաց
 6 bԱԲ մեծութեան իսկ ամպփն
 7 bԱԲ սպասաւոր
 8 abd որպէս տեսանողն [b տեսողն իսկ]
 9 ԱԲ քէ եւ
 10 ad չիբ են
 11 b ոտից նորա են
 * ՆԻՄ. Ը 3
 12 b չիբ եւ
 13 abdԱ յորդելոց [a յորդելոց] բազմացելոց
 14 abdԱԲ ամպարըշտութեանցն (չորս ձեռագիր յան.)
 15 t ասաց, ասէ / abdԱԲ չիբ ասէ
 16 ad եւ ցամաքայն գետս
 17 b ցամաքեցոյց, փ/ս. աւերէ
 † ՆԻՄ. Ը 4
 18 ad չիբ վասն
 19 aԱԲ զծով
 20 ad անաւրէնութեանն
 21 ԱԲ կիզեցուցէ, փ/ս. կասեցուցէ
 22 abd եւ (զնեխականն), փ/ս. ԱԲ գի
 23 Ա նեխականն
 24 abdԱԲvv եւ զհամականն [ԱԲv եւ զանհամականն, bv եւ զմահականն] եւ զպղտորն / t չիբ եւ զանհամականն

25 abdԱԲ Հայկ. բառ. եւ զկացունն [d զկայունն, a զկաունն] եւ զկայեան [ԱԲ զկայանն, adt չիբ եւ զկայեան] պարզեսցէ [ad ի բաց պարզեսցէ]
 26 abd իսկ իւրոց
 27 ԱԲ ապօրինելոց եւ ի նա
 28 abdt չիբ եւ
 29 abd յուսացելոցն / ԱԲ յուսացելոց
 30 bԱԲ բազմացեալ եւ ծովացեալ / ad բազմացեալ ծովասցի / t ծովացեալ եւ բազմացեալ
 31 a առանմեղաց
 32 ԱԲ մարգարէ
 33 b պարուն
 34 d երագոյն
 35 a իւր, թե
 36 b եքէ
 37 bdԱԲ ցրեսցես / a ցրուեսցես
 38 a դողացուցես
 39 abdԱԲ սաստկութեամբ
 40 ԱԲ անցանէ
 41 abd ընդ նա
 † ՏԷ՝ Ս Պ Պ. Ը. 9 33, Ը. 9 15:
 42 Ա զջուր / a զջուրն / d զջուրսն
 43 Ա սաստկութեանց / Բ սաստկութեանցն
 44 b ի վերուստ հոսեցուցես
 45 ad չիբ ի վերայ ջուրցն, զի
 46 a եւ զջուրս / d եւ զջուրսն / ԱԲ զի նախ զջուրսն
 47 b մերժեսցես
 48 abdԱԲ այն մտեալ
 49 abdԱԲ իցէ, փ/ս. է
 50 adԱԲ եւ զաղտեղին
 51 ԱԲ զգարչն

13 Որպէս միւս տեսանողն¹ 2ի նոյն նուազեաց, ³եւ անդէն զնոյն⁴ միահամուռ⁵ ⁶մեկնեաց. ասէ. Անձրեւ կամաց պատրաստեցեր, Աստուած, ժառանգութեան⁷ Բուժ. զի⁹ թեպէտ եւ¹⁰ հիւանդացաւ՝ սակայն դու հաստատեցեր զնա՞: 14 ¹¹Զի ի մեղաց ծովուն¹² ըմբռնեալք, ¹³եւ նոյն ախտիւ հիւանդացեալք եւ ¹⁴կապեալք յամբարշտութեան կապանսն¹⁵, վասն այնորիկ¹⁶ զծովն անուռն¹⁷ անհամութեան¹⁸ քամեալ¹⁹, ²⁰եւ ցամաքեցուցեալ ²¹զակն աղբեր նորա, եւ զանձրեւ²² ²³սաստից տեղացէ առ մարդիկ: 15 ²⁴Որպէս եւ յայս հայեցեալ երգեաց մարգարէն. Խորբ²⁵ ի խորոց²⁶ կարդացին առ Բեզ ի ձայն սահանաց Բոց²⁷:

16 Զի իբրեւ սահանք հոգեւորք²⁷ ²⁸երկնաւոր պատգամացն ²⁹ի վերուստ իջեալ ի վերայ կուտակին³⁰, եւ զախտածէտսն³¹ եւ զցաւազնոտսն ի բաց կորուսցեն³²:

17 ³³Եւ ցաւոյն³⁴ բժշկական³⁵ եղեւ առողջացուցիչ³⁶, որպէս եւ ասէն³⁷, եթէ³⁸ Յաւող³⁹ որ ⁴⁰ցաւոյն ի Բէն՝ այն բժշկութիւն է⁴¹ նոցա՞, զի դարձցին առ նա երկիւղիւ: 18 Զի այնք որ սիրովն⁴² ոչ դարձան առ նա՝ ասիւ սպառնալեաց⁴³ արար զնոսա⁴⁴ իւր ժառանգութիւն, ⁴⁵որպէս զձեզդ: 19 Զի նախ զհեղեղն⁴⁶ մեղաց ⁴⁷ի ձէնը ⁴⁸բաց անցուցէ, եւ ապա տացէ ձեզ զառատութիւն⁴⁹ շնորհաց իւրոց⁵⁰:

20 Զի ի ձէնը ⁵¹բխեալ Յորդեսցեն իրբեւ զգետս արդարութիւնմ, եւ իրաւունմ իրբեւ զջուրս հեղեղաց բազմացին⁵². Եւ

1 ԵՐ տեսողն
 2 ԵՄՔ ի դոյն / Ե ի սոյն / Ե ի նոյն / ԵՄ ի նոյն [Ե ի դոյն] նուագի [Ե նուագ] երգեաց
 3 ԵՄ չիք եւ անդէն զնոյն միահամուռ մեկնեաց
 4 Ե չիք զնոյն
 5 ԵՄ միարբան միահամուռ
 6 Ե մեկնեաց զնոյն. ասէ / ԵՄ մեկնեաց անձրեւ կամաց ասէ պատրաստեցեր
 7 ԵՄ ժառանգութեան / ԵՄՔ ժողովրդեան
 8 ԵՄԵՄ Բուժ / Ե Բ
 9 ԵՄ չիք զի
 10 ԵՄԵՄ չիք եւ
 11 ԵՄ ԵՄ ԵՄ
 12 Ե զի մեղաց
 13 ԵՄՔ ծովն
 14 Ե եւ ի նոյն ախտին
 15 Ե կապեալ յամբարշտութեան
 16 ԵՄՔ վասն այսորիկ
 17 ԵՄ զանուռն / Ե անյատակ, ԵՄ. անուռն
 18 Ե զանհամութեան / Ե զանհամութիւն / Ե անհամութեանն / Ե անմահութեան, ԵՄ. անհամութեան
 19 Ե Բամբարշտեալ
 20 ԵՄՔ եւ ցամաքեցուցեալ [ԵՄ ցամաքեցուցէ] զակն աղբեր նորա, եւ / ԵՄ եւ զակն աղբեր [Ե աղբերն] նորա ցամաքեցուցեալ, եւ
 21 Ե զակնաղբերն նորա
 22 Ե զձայն, ԵՄ. զանձրեւ
 23 ԵՄԵՄ սաստիցն [Ե սաստից, Ե սաստիկ] տեղացեալ [Ե տեղացեացեալ]
 24 ԵՄ որպէս յայս / ԵՄՔ եւ յայս / Ե որպէս ի յայս
 25 Ե Ե թե խորբ
 26 Ե ի խորոց / ԵՄՔ խորոց (չիք ի)
 27 ԵՄ ԵՄ ԵՄ 8

27 Ե ինքեւորք / միւսները՝ ինքեւոր
 28 ԵՄ երկնաւոր [Ե երկնաւոր] պատգամացն ի վերուստ իջեալ, զախտս ցաւոցն ի բաց կորուսցէ / ԵՄՔ չիք երկնաւոր
 29 ԵՄՔ չիք ի վերուստ իջեալ
 30 ԵՄՔ կուտակէին
 31 Ե զախտածէտսն
 32 Ե մերծեսցեն, ԵՄ. կորուսցեն
 33 ԵՄ եւ զվերս հիւանդացեալոցն առողջացուցէ [Ե ողջացուցէ], ԵՄ. եւ ցողն բժշկական եղեւ առողջացուցիչ
 34 Ե եւ ցողն
 35 ԵՄ բժշկութեան, Ե բժշկարան, ԵՄ. բժշկական
 36 ԵՄՔ ողջացուցիչ
 37 ԵՄ որպէս ասէն / ԵՄՔ ասէ
 38 ԵՄ թե / ԵՄ չիք եթէ
 39 Ե ցաւող / միւսն. ցաւող
 40 ԵՄ ցաւող / ԵՄ ի Բէն ցող
 41 ԵՄ բժշկութիւն էր
 2 ԵՄ ԵՄ 19
 42 ԵՄՔ սիրովն / ԵՄ սիրով
 43 ԵՄ սպառնալեաց / Ե պատեաց, ԵՄՔ պատրաստեաց, ԵՄ. սպառնալեաց
 44 Ե չիք զնոսա
 45 ԵՄԵՄ որպէս եւ զձեզդ [Ե ձեզդ, Ե զձեզ] իսկ
 46 Ե զհեղեղ
 47 ԵՄ չիք ի ձէնը / Ե անցուցէ ի ձէնը, եւ
 48 Ե չիք ի բաց
 49 ԵՄ զառողջութիւն, ԵՄ. զառատութիւն
 50 ԵՄ ի ձեռն շնորհացն իւրոց
 51 ԵՄ յորդեալ բխեցեն [Ե բխեցեն]
 52 ԵՄ չիք բազմացին

ապա զիւր գիտութիւն¹ ²կենաց ձերոց՝
 յամպոց³ ողորմութեան⁴ ի ձեզ տեղասցէ,
 որպէս եւ ասէն⁵, թէ⁶ Անճրեւ Պամաց
 պատրաստեցեր, Աստուած, ժառանգու-
 թեան⁸ Բու՛մ⁹. զի ¹⁰թէպէտ հիւանդացաւ՝
 սակայն դու հաստատեցեր զնա՞. ապա¹¹
 Զուխս¹² ¹³փափկութեան տացես¹⁴ ¹⁵ըմպել
 արժանեացն^է, ըստ բանի հոգեւորական
 երգչին, որ ասէ, թէ¹⁶ Ի Բէն է, Տէր, աղ-
 բիր¹⁷ կենաց, եւ լուսով Բով¹⁸ տեսանեմք
 զլոյս^է. ¹⁹Եւ թէ Ծագեա՛ գողորմութիւնս Բո՛ւ
 ոյք նամաչն զԲեգ^է. Իսկ իւրոց²⁰ ճանաչ-
 չացն²¹ ծագէ²², եւ աղբիւրքն²³ իմաստու-
 թեան ի նոյն լուսոյ ականէն²⁴ առ նոսին²⁵
 բղխեալ²⁶, իսկ անիմաստիցն՝ այրիչ

վտակքն²⁷ եւ ողորիչք եւ հրդեհիչք²⁸ եւ
 տոչորականք:

21 Եւ քանզի իբրեւ զհուր²⁹ ³⁰յերկրի
 վառեալ էին մեղքն³¹ առ ի տալ³² յոյս, զի
 անթաքուստ³³ լիցին³⁴ ³⁵ի վրէժխնդրութե-
 նէն որ ի վերայն³⁶ էր հասանելոց, վասն³⁷
 որոյ յառաջագոյն կանխեաց յառաջա-
 գէտ³⁸ մարգարէութիւնն³⁹ ⁴⁰զիրացն իւրոց
 ասացելոց հաստատութիւն⁴¹, ⁴²որպէս ա-
 սէ⁴³. ⁴⁴Տեսի ի մարդիկ⁴⁵ զմեղսն⁴⁶ ծովա-
 ցեալս, բազմացեալս, հեղեղեալս⁴⁷. որպէս
 միանգամ⁴⁸ ⁴⁹մեկնեցաւ առական յաւուրս⁵⁰
 Նոյեան⁵¹ դարին⁵². ⁵³Ի ծովանալ մեղացն
 յերկրի⁵⁴, ⁵⁵ընդ նմին ծովացան եւ ջուրքն¹,

Դ Ա՛. Ե 24

- 1 aԱԲ գիտութիւն / միւսն. գիտութիւնն
- 2 b կենաց / ԱԲ կենացն / ad չի՛ կենաց ձերոց
- 3 ad յամպոցն / bԱԲ յամպոյն
- 4 a ողորմութիւն
- 5 ad որպէս սսն
- 6 ԱԲ չի՛ թէ
- 7 a ըստ կամաց Բոց պատրաստեցեր
- 8 abd ժառանգութեան / ԱԲ ժողովրդեան, փիւ. ժառանգութեան
- 9 bԱԲ Բու՛մ / միւսն. Բո
- 10 ԱԲ թէպէտ եւ
- ՞ Ս՞. Ս՞. Ե 10
- 11 ԱԲ եւ թէ, փիւ. ապա
- 12 ab եւ գուխս
- 13 ԱԲ փափկութեան Բո
- 14 d տացէ
- 15 abdԱԲ ըմպել արժանի եղելոցն, ըստ [bԱԲ զի ըստ]
- է Տէ՛. Ս՞. Ս՞. Ե 9:
- 16 adԱԲ չի՛ թէ
- 17 d աղբեր
- 18 abt լուսով Բո
- ՛ Ս՞. Ս՞. Ե 10
- 19 d չի՛ եւ / ԱԲ չի՛ եւ թէ
- Դ Ս՞. Ս՞. Ե 11
- 20 ԱԲ իւրոցն / a իւրոյ
- 21 a նամաչոյացն, փիւ. նամաչացն
- 22 ԱԲ ծագեալ / b չի՛ ծագէ
- 23 a աղբիւրք / b աղբերքն / d աղբերք / ԱԲ աղ- բերքն (յան.)
- 24 b ականն
- 25 a առ նովին
- 26 a բխէ / d բղխէ

- 27 ad վտակք
- 28 v հոգեխի՛նք, փիւ. հրդեհիչք
- 29 abdԱԲ իբրեւ զհուր / t հուր
- 30 ad վառեալ էին յերկրի
- 31 b մեղաւն
- 32 abd եւ առ ի տալ
- 33 d անթաքուստ
- 34 ԱԲ լիցին
- 35 abdԱԲ ի վրէժխնդրութեան: անտի, որ
- 36 a ի վերայ
- 37 b որ վասն
- 38 b չի՛ յառաջագէտ
- 39 Ա մարգարէութիւն
- 40 abdԱԲ որ եւ իրացն իւրոց [ad իւրոցն իրաց, ԱԲ իւրոց իրացն] ասացելոց [ԱԲ ասացելոցն] / t զիրացն զիւրոց
- 41 abd հաստատելի [a հաստատելի է] / ԱԲ հաս- տատութիւն / t հաստել
- 42 b որպէս / ad չի՛ որպէս սսէ
- 43 b չի՛ սսէ
- 44 b տեսին մարդիկ / ad զի ետես
- 45 ad ի յերկրի, փիւ. ի մարդիկ
- 46 abdԱԲ զմեղս [b զմեղս իսկ]
- 47 b չի՛ հեղեղեալս
- է Տէ՛. Ս՞. Ս՞. Ե 5:
- 48 ad չի՛ միանգամ
- 49 abdԱԲ մեկնեցաւ [bԱԲ եւ մեկնեցաւ] իսկ
- 50 b յաւուրսն
- 51 Ա նոյեայն
- 52 b դարուն
- 53 ad ի ծովանալ մեղացն / bԱԲ ծովացեալ մե- ղացն
- 54 Ա երկրի
- 55 ad ծովացան ընդ նմին

Ջուրքն¹, կորուսանել զմարդիկ սաստկացան²:

Հ. Արգ՝ սրբոց³ մարգարէիցն զիրացն⁴ եղելոց⁵ զառական յաճախագոյնս⁷ ի մէջ բերեալ, թերեւս եղելովքն ահարկեալ՝ զնոսա յիւրաքանչիւր ամբարշտութեանցն⁸ փրկել կարասցեն: 2 Վասն այսորիկ յաճախագոյնս երբեմն զՍողոմայեցիսն⁹ հրկիզեալս¹⁰, երբեմն¹¹ զհեղեղամաց¹² մարդիկն ջրահեղձոյց դարին յաւրինակ¹³ առեալ, ¹⁴երբեմն զհարուածս¹⁵ Եգիպտոսի եւ զայլոց բազմաց. եւ զանաւրէնութիւնսն¹⁶ ծովացեալս ¹⁷կոչէ, եւ ¹⁸փարատել յերկրէ խոստանայ, եւ դարձեալ¹⁹ զարդարութիւն²⁰ յերկրի ²²խոստանայ դնել, եւ քան զՋրհեղեղն²³ եւս յորդագոյնս բազմացուցանել, ²⁴եւ ²⁵զիրաւունս ծաղկեցուցանել:

3 ²⁶Վասն այսորիկ յանցանել²⁷ ²⁸մարդկան ընդ անցութեան ծովն, գոչէ մարգարէն եւ²⁹ ասէ. Անցցեմ ընդ ծովն յաղթ, եւ հերձցեմ զալիս ծովուն³⁰, ³⁰այսինքն է զամբարշտութիւնս. եւ թէ՛ Յամաֆեսցիմ³¹ պտոյտք գետոց³², ³⁰այսինքն մեղացն յորդութիւնք³³: 4 Վասն որոյ միւս մարգարէն ³⁴ասէ, թէ Ի վերայ գետոց բարկացիս, ³⁵Տէր, կամ սրտմտութիւն քո ³⁶ի վերայ ծովուց եւ³⁷ կամ³⁸ բարկութիւն քո ի վերայ գետոց³⁹:

5 ³⁹Ձի ածցէ³⁹ զյորդութեան անձրեւն, եւ⁴⁰ ջուրքն սուրբք⁴¹, կենդանութեան հոսանքն⁴², մերժեցն զՋուրսն⁴³ ⁴⁴ամբարշտութեան, եւ ծածկեցն յերկրի զգառնութիւն չարութեան տգիտութեան ամբարշտութեան մարդկան: 6 Որպէս ⁴⁵ասէ մարգարէն, թէ⁴⁶ Լցցի երկիր զիտութեամբ⁴⁷

1 b ջուրք
2 ad չի՛ք սաստկացան
3 abdԱ՛ սրբոց / t սրբոցն
4 Ա՛ չի՛ք զիրացն
5 ab եղելոց / bԱ՛ գեղելոց
6 bԱ՛ գառակսն [b գառակ] իմն
7 ab յաճախագոյնս
8 abd ամբարշտութեանցն / Ա՛ ամբարշտութեանց
9 b գաղղովմեացիսն / dԱ՛ գաղղովմեացիսն
10 a հրկիզել / Բ հրակիզեալս
11 b եւ երբեմն
12 a գիեղեղամաց / v Հայկ. բառգ. գիեղեղամած
13 b յառակ, փիւ. յորինակ
14 abd իսկ երբեմն / Ա՛ չի՛ք երբեմն զհարուածս եգիպտոսի
15 b գիարուածսն
16 a զանաւրէնութիւնս / bdԱ՛ զանօրէնութիւնսն / t զանօրէնութիւն
17 ad չի՛ք կոչէ եւ
18 ab փարատեալ յերկրէ խոստանայր
19 ad չի՛ք դարձեալ
20 Ա՛ զարդարութիւնս / abd զարդարութիւնսն
21 ad հաստատեալ [d հաստատել], փիւ. յերկրի խոստանայ դնել
22 b խոստանայր դնել
23 abd զջրհեղեղսն
24 ad չի՛ք եւ (զիրաւունս) / b չի՛ք եւ զիրաւունս ծաղկեցուցանել
25 ad զիրաւունսն ծաղկեալս

26 Ա՛ վասն այսորիկ իսկ
27 ad յանցանել / Ա՛ անցանել
28 abdԱ՛ Հայկ. բառ. մարդկան զանցութեան ծովուն / t մարդկան ընդ յանցութեան ծովն
29 d չի՛ք եւ (ասէ)
30 Գ. Գ. Ժ 11
30 abdԱ՛ այսինքն զամբարշտութեամբ [a զամբարշտութեամբքն, d զամբարշտութեամբքն] եւ թե
31 abdԱ՛ ցամաֆեսցիմ / t ցամաֆեսցեմ
32 abd գետոցն
33 Գ. Գ. Ժ 11
33 t յորդութիւնքն
34 Ա՛ ասէ թէ սրտմտութիւն քո ի վերայ գետոց կամ բարկութիւն [Ա՛ բարկութեամբ] քո ի վերայ ծովուց եւ թէ ի գետս բարկացիս տէր զի ածցէ
35 b դու տէր, եւ կամ
36 b ի վերայ ծովուն
37 bd չի՛ք եւ
38 a չի՛ք կամ
39 Լ. Գ. Գ 8
39 b ածիցէ
40 bԱ՛ որ, փիւ. եւ
41 abd սուրբ
42 aԱ՛ հոսանքն / d սանքն / t հոսանք / b չի՛ք հոսանքն
43 abd զջուրսն / Ա՛ զջուրս
44 Ա՛ մարդկան ամբարշտութեան. որպէս եւ
45 bԱ՛ ասէ իսկ
46 ad չի՛ք թէ
47 b զիտութեամբն

Տեառն՝ իբրեւ¹ 2 ջուրք բազումք զի ծածկեմ զծովսԷ. 3 *զայն զկորստական 4 ջուրցն ասէ, 5 զկորուսիչ եւ զհեղձուցիչ ջուրցն, թէ զայն 6 ջուրսն ծածկէ՝ որ արբոյցն 7 գերկիր 8 9 ի հրապոյրս պղտորս. որ 10 առաւելագոյն եւս վասն հրապուրանացն՝ 11 ի կռապաշտու թիւնսն 12 յորդեալ 13 մոլեգնեալ էին յաշխարհի: 7 Զի հանցէ 14 զամպն հոգիւնկալ 15, որ 16 մարգարէին Եգեկիելի երեւեցաւ. զի նոյն ամպ տեղասցէ ի մարդիկ 17 զչնորհս 18 գիտութեան, եւ նոյն դալարացուցէ 19 եւ 20 զչորութիւնն 21 ի բոյս 22 շրջեսցէ:*

8 *Իսկ զգաւսացելովքն որ ի հաւանութիւն գալ ոչ կամին 23 սփռեսցէ 24 զանճրեւ 25 հրեղէն 26 փայլատականց 27 ի կի-*

զուլ 28, յայրել 29 30 եւ 31 ի վախճանել, մատուցէ ըմպել զբաժակն դառնութեան 32: 9 Որպէս ի տասներորդում 33 սաղմոսին նուագէ 34 տեսանողն 35, թէ 36 Տեղասցէ 37 ի վերայ մեղաւորաց որոգայթ 38, հուր եւ ծծումք. այս մրրիկ է 39 բաժին բաժակի 40 նոցա՞:

10 *Զի Տէր արդար է եւ 41 զարդարութիւն սիրէ՞, եւ արդարութեամբ 42 կամի առ ինքն կոչել զձեզ յորդեգրութիւն 43. զի հոգիւնկալ 44 45 ամպն աստուածակիր ճշմարտութեան 46 սովոր է տեղալ 47 յոգիս 48 49 մարդկան 50 զգիտութեան ուսուցութիւն, եւ տնկել ի սիրտս 51 մարդկան 52 գերկիւղ*

1 ad որպէս, փ/ս. իբրեւ
 2 b գջուրս բազումս որ
 Է Լ.՝. Ժ.՝. 9
 3 ad զայն զկորստական [d կորստական] / b ԱԲԷ եւ [t չիբ եւ] յայնմ [b յայնմիկ] ի կորստական
 4 bd ջրոցն ասէ
 5 bԱԲ եւ ի կորուսիչ եւ ի հեղձուցիչ ջուրցն [b ջրոցն] թէ [b եթէ] զայն / t ի կորուսիչ եւ ի հեղձուցիչ / ad զկորուսիչ եւ զհեղձուցիչ ջրոցն թե ad ջուրսն ծածկէ / bԱԲԷ ջուրս
 7 ad արբոյցն / ԱԲԷ արբոյց / b դարձոյց, փ/ս. արբոյցն
 8 t երկիրս
 9 ad ի հրապոյրս [d ի հրապոյս] պղտորս, ի հրապոյրս կռապաշտութեան, յոր յորդեալ [a յորդ-յորդեալ] մոլեգնեալ էին յաշխարհի
 10 ԱԲ առաւել եւս
 11 b վասն հրապուրանաց
 12 ԱԲ ի կռապաշտութիւնս / b ի կռապաշտութիւնս
 13 ԱԲ յորդորեմն / t որ յորդեմն / b յորդեմն
 14 ԱԲ հանցեմն
 15 ԱԲ հոգիւնկալ / միւսն. հոգեւնկալ
 16 abdԱԲ եգեկիել [ad եգեկիելի, b եգեկիելի] մարգարէին [ad մարգարէի]
 17 abdԱԲ առ մարդիկ
 18 t շնորհս / ԱԲ զշնորհսն
 19 b դալարեցուցէ / d դալարեցէ (պատ.)
 20 abd չիբ եւ (զչորութիւն)
 21 adԱ զչորութիւն / b զչարութիւն
 22 abd ի բոյս / ԱԲԷ ի բոյսս
 23 abd ոչ կամեցան / ԱԲ ոչ կամիցին
 24 b ըսփռեսցէ
 25 ad անճրեւ

26 ԱԲ չիբ հրեղէն
 27 Ա փայլատականացն / Բ փայլատականցն / b փայլատակմանցն
 28 adԱԲ ի կիգուլ / t կիգուլ (չիբ ի) / b ի կիգումն
 29 b յայրելն
 30 abd չիբ եւ / ԱԲ եւ ի վախճանել իսկ
 31 b ի վախճանելն / ad ի վախճանել [d չիբ ի վախճանել] որոց տացէ ըմպել
 32 ad զբաժակն դառնութեան / bԱԲԷ չիբ դառնութեան
 33 dԱԲ ի տասներորդ
 34 bdԲ նուագեաց / aԱ երգեաց, փ/ս. նուագէ
 35 ԱԲ տեսողն / bd երգողն, a երգողս, փ/ս. տեսա-նողն
 36 b չիբ թէ
 37 ԱԲ տեղասցի
 38 b չիբ որոգայթ
 39 ad չիբ է
 40 a բաժակէ
 Է Ս.՝. Ժ.՝. 7
 41 abd չիբ եւ (զարդարութիւն)
 Ը Ս.՝. Ժ.՝. 8
 42 abdԱԲ արդարութեամբն
 43 Ա յորդեգրութեան
 44 ad եւ զի հոգեւնկալ / միւսն. հոգիւնկալ
 45 abd աստուածակիր ամպն
 46 Բ նշմարտութեանն
 47 Ա տեղել
 48 b յորդիս, փ/ս. յոգիս
 49 ԱԲ մարդկան գուտումն գիտութեան եւ տնկել [Բ տնկել]
 50 b զգիտութեանն իմաստութիւն, տնկել / adt զգիտութեան ուսուցութիւն եւ [t չիբ եւ] տնկել
 51 ԱԲ ի սիրտ
 52 b չիբ գերկիւղ աստուածպաշտութեան / Ա գերկեւղն (յան.)

աստուածապաշտութեան¹, եւ մատուակել զսէրն Քրիստոսի Արարչին² առ իւր³ արարածս, եւ նորուն⁴ կամաւքն⁵ ամբառնալ⁶ ի բարձրութիւն⁷ իւրոյ⁸ Աստուածութեանն⁹,¹⁰ զոր ձեզ պարտ է¹¹ ընդունել:

ՀԱ. 12 Ձի եթէ¹³ ամպք որ¹⁴ սպասաւորք են¹⁵, առեալ¹⁶ 17 զհրաման 18 ի Տեառնէ, իջեալ¹⁹ ի բարձանց ի խորութիւն անդնդական²⁰ ծովուցն²¹ խոնարհ՝ առ եթերացն առ ընթեր լցեալ ուռուցեալ²², ամփոփեալ²³ զբազմութիւն²⁴ ջուրցն, հանեալ²⁵, 26 վերացեալ, 27 տարածեալ, ծածկեալ զերեսս երկնից լի²⁸ որոտամբ²⁹, ցաւազին առատութեամբ³⁰ զԱրարչին³¹ հրամանս³² կատարեն³³, առ ի 34 ներքոյս մատուակեն, ո՞րչափ եւս առաւել այս վկայքս³⁵, որ³⁶ վերացան ի սէր³⁷ Աստուածութեանն³⁸, առ որս Աստուած³⁹ խոնարհեցաւ՝ եւս⁴⁰ առաւելագոյն առին զչնորհս⁴¹ Հոգւոյն, 42 եւս 43 առաւել լցան⁴⁴ 45 պարգեւաւքն. որք⁴⁶ զմարմինս իւրեանց ետուն ի գանձն⁴⁷ տէրունի⁴⁸, մի միւսանգամ առցեն անդրէն⁴⁹, նորոգեալ զհնացեալն⁵⁰: 2 Եւ լցեալ աստուածական⁵¹ պատգամաւքն՝ դուն եղեալ⁵² եւ ճգնութեամբ մեծաւ⁵³ քարոզցին, եւ տեղացին⁵⁴ ի ձեզ⁵⁵ զտեղ⁵⁶ երկնաւոր շահիցն⁵⁷ եւ⁵⁸ փայլատակեցին⁵⁹ ի ձեզ⁶⁰ 61 զլոյս եւ զհոլր միանգամայն, 62 եւ

138

1 adt աստուածապաշտութեան
2 abdԱԲ առ իւր արարածս
3 t չիք իւր
4 bdԱԲ նորին
5 bԱԲ կամաւք
6 ad համբառնալ
7 a ի բարձրութիւնսն / b ի բարձունս
8 ad իւրոյ, փ/ս. bԱԲ սիրոյ [t սիրոյն]
9 Ա աստուածութեան
10 ԱԲ գոր եւ
11 d պարտ էր
12 abdԱԲ զի եթէ [b թէ] ամպք որ
13 t եւ, փ/ս. եթէ
14 t չիք որ
15 Ա սպասաւորք են / abdԲ t չիք են
16 b եղեալ, փ/ս. առեալ
17 adԱԲ հրաման / b հրամանի տեառն
18 b եւ իջեալ ի տեառնէ ի խորութիւնս անդնդականս
19 a իջանեալ
20 ad ծովուցն [a ծովունն] խոնարհաբեւեալ լցեալ եւ / b ծովուց, խոնարհաբեւոցն լցեալ
21 ԱԲ խոնարհ առթերացն լցեալք
22 ԱԲ ուռուցեալք
23 abd ամփոփեալ / ԱԲ ամփոփեալք [Ա անփոփեալք]
24 ab զբազմութեան
25 bԱԲ հանեալք / ad հանեալ / t խառնեալք, փ/ս. հանեալ
26 ad վերացեալ / bԱԲ վերացեալք / t վերացեալք, տարածեալք
27 abdԱԲ տարածեալք [ad տարածեալ] լցեալք [bԱԲ լցեալ] ծածկեալք [ad ծածկեալ]
28 d զի, փ/ս. լի
29 b որոտամբն
30 bԱԲ առատութեամբն
31 d արարչին

32 a հրամանսն / bԱԲ զհրամանսն
33 b կատարելով
34 abdԱԲ ներքնոցս [bԱԲ առ ի ներքնոցս] մատուակեն [ԱԲ մատուակել]
b թղ. 200ա ստորին լուսանցում ունի. «աստուածաբանութիւն սրբոյն գրիգորի հայոց մեծաց լուսաւորչի»:
35 ԱԲ վկայք
36 b չիք որ
37 d ի սէրն
38 Ա աստուածութեան
39 abdԱԲ խոնարհեցաւ [Ա խորհեցաւ], եւ եւս
40 ԱԲ առեւ առին
41 ab հոգւոյն, եւ եւս
42 ԱԲ չիք եւս առաւել
43 bd առաւելագոյն լցան
44 ԱԲ եւ լցան
45 b պարգեւաւք / ԱԲ պարգեւոք նորս
46 abdԱԲ որք / t որ
47 ab ի գանձ
48 b տերունի
49 a անդէն
50 abdԱԲ զհնացեալն / t զհնացեալսն
51 ԱԲ աստուածային, փ/ս. աստուածական
52 abdԱԲ եւ գուն եղեալ
53 abd նզունութեամբ մեծաւ / ԱԲ մեծաւ նզունութեամբ / t չիք մեծաւ
54 b տեղացան
55 a ձեզ
56 ad գտեղն / b գտեղ / ԱԲ գանձրեւ, փ/ս. գտեղ
57 abd շահիցն, փ/ս. ԱԲ շնորհացն
58 a չիք եւ (փայլատակեցին)
59 ԱԲ եւ փայլեցուցին
60 a ձեզ
61 bd զլոյսն եւ զհոլրն
62 abdԱԲ եւ քան [b քանզի] զաստուածընկալ [Ա զաստուածընկալ, b զաստուած ընկալան]

քան¹ զաստուածընկալ ամպն² եւս³ 4զաւ-
զուտն ի ձեզ հոսեցին: 3 Փոխանակ ամ-
պաշուք⁵ 6տեղալի որոտալոյն ահագնու-
թեան՝ Աստուած որոտաց առ ձեզ եւս ա-
հագնագոյնս, եւ կամեցաւ⁷ զձեր⁸ կեանս⁹
եւ զփրկութիւն:

4 Եւ սոքա, որ ատեցին զաշխարհս¹⁰
եւ զամենայն ¹¹ինչ որ ¹²յերկրի է եւ սիրե-
ցին զերկինս եւ զպատուիրանս թագաւո-
րին Արարչին¹³, որ նստին¹⁴ ի վերայ նորա,
որ ընկալաւն¹⁵ 16զնոսա ¹⁷եւ զոգիս ¹⁸նոցա
¹⁹ի լուսեղէն յարկան, եւ յերկնաւոր քա-
ղաքն յափշտակեցան նոքա²⁰ եւ²¹ զուար-
թակից²² երկնաւորացն ²³եղեն, ²⁴որ են
կենդանիք. որ²⁵ փոխեցան ի տկարութե-
նէս²⁶ ի զաւրութիւն, յապականութենէս²⁷

յանապականութիւն²⁸, ի մահուանէս²⁹
յանմահութիւն. զի³⁰ յաղթեցին մարմնե-
ղէն ցանկութեանցն³¹, եւ հաղորդեցան
աստուածեղէն փառացն. որ³² նորոգեցան ի
փառս³³ անպատումս³⁴, եւ զերծան յանպի-
տոյիցս³⁵. եւ ոսկերք նոցա տաճարք³⁶ ե-
ղեն³⁷ 38Աստուածութեանն Հոգւոյն³⁹,
քանզի եւ⁴⁰ առ Տէրն իւրեանց ⁴¹կենդանիք
են, եւ սուրբ հոգիք⁴² նոցա զգուեալ պա-
հին կենդանիք:

5 Իսկ մարմինք նոցա⁴³ եւ ոսկերք նո-
ցա⁴⁴ 45Աստուծոյ տաճարք⁴⁶ են ի միջի ձե-
րում. զի⁴⁷ ոչ այլ իւրք կարիցէք⁴⁸ դուք
զԱստուած ⁴⁹ընդ ձեզ հաշտեցուցանել ⁵⁰եւ
մերձենալ ⁵¹առ Աստուած՝ եթէ ոչ բարե-
խաւսութեամբ աղաւթից նոցա. եւ հաւա-
նել ձեզ հաւատոցն⁵² այնց՝ որով⁵³ նոքայն
վարեցան⁵⁴ եւ արժանի եղեն ելանել⁵⁵ ի

1 t չիբ քան
2 Աբ ամպն / ad ամպն / t գամպն / b ամպն
3 bt եւ, փիւ. եւս
4 Աբ գոգուտն / ad ի ձեզ գաւգուտն [d գաւ-
գուտն ի ձեզ] հոսեցին
5 ad ամպաշուք / b ամպափուշ / Աբt Հայկ. բառ.
ամպաշուք
6 b տեղալն յորոտալոյն
7 abdt կամեցեալ
8 abdԱբ գձեր / t գձերն
9 Աբ կեանսն
10 ad գաշխարհս, փիւ. bԱբt գերկիրս
11 abdԱբ ինչ որ յերկրի է, եւ [b յերկրի եւ, d յերկ-
րէ եւ] սիրեցին
12 t ի սմա, փիւ. յերկրի է
13 Աբ արարչի
14 adԱբ որ նստի
15 bԱբt ընկալաւ
16 ad չիբ գնոսա եւ
17 b չիբ եւ գոգիս նոցա
18 t նոցա, ի լուսեղէն եւ յերկնաւոր յարկան
19 abdԱբ ի լուսեղէն յարկան [Աբ ի յարկան լուսե-
ղէն] եւ յերկնաւոր յարկան [b յերկնաւոր փա-
ղաքն, Աբ յերկնաւոր առագաստն] յափշտակե-
ցան [a յապըշտակեցան]
20 ad չիբ նոքա
21 abd որք, t որ, փիւ. եւ
22 ad գուարթակից
23 abdԱբ եղեն որ [b որք] են կենդանիք
24 t չիբ որ են
25 Աբ եւ, փիւ. որ (փոխեցան)
26 abd ի տկարութենէ
27 bd յապականութենէ

28 d յանապականութիւն
29 ab [b եւ] ի մահուանէ / Աբ ի մահկանացուէս,
փիւ. ի մահուանէս
30 a եւ, փիւ. զի
31 a ցանգութեանցն / bd ցանկութեանցն / Ա ցան-
գութեան / Բ ցանկութեանն / t ցանգութեանն
32 ad եւ, փիւ. որ
33 d ի փառսն
34 ad անպատում
35 b յանպիտոյից / t յանպիտոյիցն
36 ad տաճարք / bԱբt տաճար
37 ad եղեն / bԱբt են, փիւ. եղեն
38 abdԱբ աստուածութեան [ab աստուածային]
հոգւոյն
39 t հոգւոյ
40 bdԱբ չիբ եւ
41 t կենդանի են
42 bdԱբ ոգիք
43 Աբ չիբ նոցա (եւ ոսկերք)
44 ad չիբ նոցա (աստուծոյ)
45 Աբ տաճար են աստուծոյ
46 ad տաճար
47 b չիբ զի
48 t կարեք
49 ad հաշտեցուցանել ընդ ձեզ
50 ad չիբ եւ մերձենալ առ աստուած
51 Աբ առ նայ, փիւ. առ աստուած
52 d հետ տոցն, փիւ. հաւատոցն
53 abd որովք
54 abdԱբ վարեցան / t վերացան
55 ad մտանել, փիւ. ելանել

ծովն կենդանի, եւ¹ անտի հոսել ի ձեզ զվտակս² քարոզութեան³ աստուածական⁴ պատգամացն⁵, եւ պաշտել ձեզ զբաժակն⁶ արարչական սիրոյն՝ թէ⁷ ընդունել մարթասըիք⁸: 6 ⁹Զի ոչ զոք թողուցու ¹⁰ըստ անձանց կամս գնալ. այլ եթէ¹¹ կամիցիք¹², եւ ¹³եթէ ոչ՝ սակայն¹⁴ ¹⁵զոր ¹⁶Աստուածն կամի՝ զայն էք կատարելոց¹⁷:

ՀԲ. Քանզի իբրեւ ետես Աստուած զազգս¹⁸ մարդկան ¹⁹տկարացեալս եւ եղծեալս հիւանդութեան մեղաւքն՝ եկն իբրեւ զբժիշկ²⁰ բժշկել, զի մի՝ ²¹ի հիւանդութենէ մեղացն մեռանիցին. որում եւ²² վկայէ մարգարէն ²³եւ ²⁴ասէ. Թէպէտ եւ²⁵ հիւանդացաւ՝ սակայն դու հաստատեցեր զնա՞: 2 Արդ՝²⁶ նոյն²⁷ գլխածն եւ մարդա-

սէրն, որ ի սկզբանէն²⁸ էր յաւիտենից²⁹, հաստիչն³⁰ ³¹եւ արարիչն ամենայնի՝ նոյն³² ինքն³³ բժիշկ իւրոց ³⁴արարածոցն, ³⁵որ երկիւղածացն ծագեաց³⁶ ³⁷զլոյս իւր, որպէս ասէ մարգարէութիւնն³⁸. ³⁹Ծագեսցէ ձեզ երկիւղածաց անուան իմոյ արեգակն արդարութեան, եւ բժշկութիւն ի թեսս իւրէ՞:

3 ⁴⁰Եւ ո՞վ իցէ արեգակն արդարութեան՝ ⁴¹եթէ ոչ որ խոնարհեցաւն եւ ծագեաց զիւր ճառագայթսն⁴² ամենայն հիւանդացելոցն⁴³ եւ յախտ անկելոցն⁴⁴ մեղաւք⁴⁵, ⁴⁶նոյն է որ ի Հաւրէն⁴⁷ ծագեաց. զի ⁴⁸նա ⁴⁹միայն է, որ կարէ⁵⁰ լուսաւորել զոգիս խաւարեալս⁵¹ մարդկան, եւ զուարճացուցանել զանձինս ստուերանստաց⁵² անկելոցն⁵³: 4 Եւ նա ինքն է, որ յայց ել կորստեանդ⁵⁴ ձերում⁵⁵. որոյ¹ ²ճառագայ-

1 d չիբ եւ (անտի)
2 d վտակս
3 Բ քաղցրութեան, փխ. քարոզութեան
4 adԱԲ Հայկ. բառ. աստուածածան, փխ. աստուածական
5 bԱԲ պատգամաւրբն
6 bԱԲ զբաժակ
7 ad եթե
8 abbdԱԲ կամիցիք, փխ. t մարթասըիք
9 abbdԱԲ զի ոչ [adԱ. ոչ nf] ի կամս [b ի կամսն] զձեզ թողուցու [b թողացուցէ]
10 abbdԱԲ ըստ [b ընդ] անձանց կամի [bԱԲ կամաց] զնալ
11 adԱԲ թե
12 abd կամիցիք
13 adԱԲ թե ոչ
14 b չիբ սակայն
15 ԱԲ զոր ինչ / b գայն էք կատարելոց զոր աստուածն կամի
16 d աստուած կամին
17 Ա կատարելոցն
18 b զազգ
19 abbdԱԲ տկարացեալս եւ եղծեալս / t տկարացեալ եւ եղծեալ
20 d զբժշկ / b բժիշկ
21 abbdԱԲ ի հիւանդութեան մեղսն մեռանիցին
22 abbdԱԲ չիբ եւ
23 abd յասելն, փխ. եւ ասէ / b քանզի, փխ. եւ (ասէ)
24 ԱԲt ասէ զի
25 abd չիբ եւ (հիւանդացաւ)
՞ Սաղմ. Կ Լ: 20
26 b եւ արդ
27 b նոյն / միւսն. այն

28 Ա ի սկզբան / abbd ի սկզբանէն / t ի սկզբանէ
29 ad եւ յաւիտենից
30 bԱԲ հաստիչն / adt հաստիչ
31 abbdԱԲt եւ [t չիբ եւ] արարիչն [ad արարիչ, d անկելացումս է եւ դիւրիչ] ամենայնի
32 ԱԲ որ է նոյն / bt որ նոյն
33 b չիբ ինքն
34 adԱԲ արարածոց, որ երկիւղածացն ծագէ որպէս [ad ծագեաց զլոյս իւր. որպէս]
35 bt չիբ որ երկիւղածացն
36 b ծագէ / t ծագի
37 bԱԲt չիբ զլոյս իւր
38 ad մարգարէն / Ա մարգարէութիւն
39 ԱԲ ծագեցից ձեզ
Է Մաղ. Գ 2
40 ad եւ ով / b ո՞վ / bԱԲt չիբ եւ
41 abbdԱԲ եթէ ոչ / t թէ
42 ad քառագայթս
43 bԱԲ հիւանդացելոց
44 b անկելոց
45 abbdԱԲ մեղաւք / t մեղոքն
46 ad չիբ նոյն է
47 bԱ ի հարէ
48 b նա ինքն է միայն, որ
49 ԱԲ միայն ինքն է, որ
50 abbdԱԲ կարող [b կարողն] է
51 dԲ խաւարեալ
52 ad ստուերանստացն
53 ad չիբ անկելոցն
54 bdԱԲ կորստեան
55 bdԱԲ մերոյ, փխ. ձերում / b չիբ ձերում

թիւք նորա ³կեան արարածք եղեալք⁴ ի նմանէ ամենայնք⁵: 5 Նա եւ զարդն⁶ երկնից, աշխնքն են⁷ լուսաւորքն, զիւրեանց լոյսն⁸ յակնարկել⁹ ճառագայթից ¹⁰նորա ի մէջ արարածոց ջահացուցանեն¹¹ առ ի տալ լոյս երկրի. եւ լի են¹² լուսով նորա երկիրնք¹³ եւ աշխարհ¹⁴: 6 Եւ Հոգի նորա՝ նշոյլք ճառագայթից նորին էութեանն¹⁵, որ խոնարհեցաւ ¹⁶կամաւք ¹⁷գլթութեան իւրոյ, եկն¹⁸ ի լուսաւորել¹⁹ զարարածս. զի էին խաւարեալ²⁰ եկն ի տալ²¹ ծագել²² զլոյս իւր:

7 Իսկ եթէ ոչ կամիցին բանալ զսիրտս²³ իւրեանց նորա ճառագայթից²⁴ ²⁵Աստուածութեանն՝ այրեսցէ մինչեւ իսպառ, ²⁶որպէս եւ ասէն, թէ²⁷ Հուր բորբոքեցաւ ի բարկութենէ իմմէ. ²⁸այրեսցէ եւ իջցէ մինչեւ ի դժոխս ներքինս. կերիցէ գեր-

կիր եւ զամենայն բոյս²⁹ երկրի նոցա. վառեսցին հրով, բորբոքեսցին³⁰ հիմունք լեռանց նոցա՞: 8 ³¹Զի՞, կամ ընդէ՞ր, կամ ո՞րպէս զհիմունս³² մատուցեալ հրեհհիցէ: 9 Այլ քանզի³³ հիմնացեալ էին մեղքն յերկրի եւ զաւրացեալ³⁴ վասն աշտորիկ³⁵ հիմամբք³⁶ եւ ³⁷արմատովքն հանդերձ զչարն հրեհհեսցէ³⁸, եւ խլեսցէ զմոլորութիւնն³⁹ յերկրէ⁴⁰ առ հասարակ, եւ զմորոտութիւն⁴¹ կռապաշտութեանն⁴² ⁴³ջնջել եւ⁴⁴ ի բաց կորուսանել, ⁴⁵որպէս ի սկզբան⁴⁶ տանջանացդ⁴⁷ ⁴⁸առ ձեզ ցուցաւ⁴⁹:

10 Զի յորժամ⁵⁰ ⁵¹զծովու նմանութիւն, զմեղացն քամելոյ եւ զյստակելոյ ճառս⁵² բերէ ի մէջ, եւ¹ զդժնդակսն հեղ-

1 b որոց
 2 ad նառագայթիւքն. չի՞ք նորա
 3 a կեայն արարածքն
 4 ԱՒ նայ եւ եղեալք / b նաեւ եղեալքն / ad երկնայն
 5 ԱՒ ամենայն / ad չի՞ք ամենայնք
 6 b ամենայն զարդ / ad զարդ
 7 adԱՒ չի՞ք են
 8 d լոյս / ԱՒ զլոյսն
 9 a յակնարկեալք / b յակնն արկեալ
 10 bԱՒ արարածոց նորա
 11 b ջահացուցանել
 12 b լինել, փխ. լի են / ad չի՞ք են
 13 bԱՒ ամենայն երկիրնք
 14 abd աշխարհիք / ԱՒ աշխարհս
 15 bԱ Էութեան
 16 t իւրով, կամօք եկն
 17 adԱՒ գթութեան իւրոյ / bt գթութեամբ իւրով [b իւր]
 18 adԱՒ եւ եկն / b չի՞ք եկն
 19 abdԱՒ լուսաւորել (չի՞ք ի)
 20 ԱՒ խաւարեալք
 21 adԱՒ տալ (չի՞ք ի)
 22 ԱՒ եւ ծագել / b տարածել, փխ. ի տալ ծագել
 23 ԱՒ զայն, փխ. զսիրտս
 24 bt նառագայթիցն
 25 b աստուածութեան / ԱՒ աստուածութեան նորա
 26 ad որպէս ասեն
 27 b եթէ / ad չի՞ք թէ
 28 b այրիցէ եւ

29 Բ բոյսս
 30 d եւ բորբոքեսցին / Ա բորբոքեսցեն
 * Բ Օբ. ԼԲ 22
 31 b եւ, փխ. զի, կամ
 32 a հիմունքն / b զհիմունքն / dԱՒ *զհիմունքն
 33 b զի, փխ. քանզի
 34 adԱՒ եւ զարացեալ / bt զորացեալք (չի՞ք եւ)
 35 adԱՒ վասն այնորիկ
 36 abdԱՒ հիմամբքն / t հիմամբ
 37 aԱՒ արմատովք / b հանդերձ եւ արմատովք
 38 b կործանեսցէ / ԱՒ Է կործանիցէ, փխ. ad հրդեհեսցէ
 39 dԱ զմոլորութիւն
 40 b յերկրէ զմոլորութիւնն / ad չի՞ք յերկրէ
 41 bԱՒ զմորոտութիւն [Բ զմորոտութիւնն] / ad զսովորութիւն, t զմոլորութիւն, փխ. զմորոտութիւն
 42 abd կռապաշտութեանն / ԱՒ եւ զկռապաշտութիւնն / t կռապաշտութեան
 43 ad ի բաց ջնջեալ կորուսեցէ. որպէս
 44 b չի՞ք եւ (ի բաց)
 45 ԱՒ որպէս եւ է իսկ սկիզբն
 46 b ի սկզբան / adt սկիզբն
 47 b տանջանացն / ad տանջանաց
 48 ԱՒ որ առ ձեզ [b ձեզդ] / ad առ ձեզ [d ձեզդ] իսկ
 49 adԱՒ տեսաւ, փխ. ցուցաւ
 50 ԱՒ չի՞ք յորժամ
 51 abd զծովու նմանութիւն բերիցէ, զմեղացն զբամելոյ [b քամելոյ] եւ զյստակելոյ / ԱՒ զծովու [Ա ծովու] նմանութիւն ի մէջ բերէ նաեւ զմեղացն քամելոյ եւ զյստակելոյ [Բ զստակելոյ] եւ զդժնդակսն / t ծովու զնմանութիւն, զմեղացն քամելոյ եւ յստակելոյ
 52 b գնաոս

ձուցանէ անդէն² ըստ չհլութեան³ նմանութեան⁴ խստասրտութեան⁵ ընդդիմաստվոր բարոյիցն՝ ապարասան⁶ ապարթանական⁷ փարաւոնեան⁸ զաւրուն վաշտացեալ⁹ գնդաւքն, եւ բազմացեալ կառաւքն¹⁰, եւ սպառազէն առնեւծիոյն¹¹ նիզակաւք¹², եւ անթիւ երիվարաւքն¹³ վառելովք¹⁴ ի ջուրսն կորնչել¹⁵: 11 Զի ի չափաւոր¹⁶ ժամանակի¹⁷ ոռոգմունք¹⁸ կարի պիտոյ են առ ամենայն¹⁹ բոյսս սերման. իսկ յորդն եւ անչափն՝ նեխէ²⁰ ապականէ եւ կորուսանէ. ²¹Իսկ որ կարին²² բազմանայ՝ ողողէ անյիշատակ²³ ջնջէ: 12 Սոյն աւրինակ²⁴ եւ²⁵ լոյսն ²⁶ցանկալի է յաչս մեր, այլ ²⁷յորժամ կարի²⁸ ջերմակիծն²⁹ առնէ³⁰

վնասէ, ըստ եբրայական³¹ բանակին, որ հակառակ կացեալ ընդ³² Մովսիսի³³ այրեցան ³⁴ի բարկութենէ անտի Աստուծոյ:

13 Իսկ ցամաք երկիրս³⁵ բնակութիւն է մեր. եւ ամենայն աւգուտք եւ պաճարանք³⁶ կենաց մերոց ³⁷ի սմանէ եւ ի վերայ սորա, եւ³⁸ դայեկութեան դարմանք, ըստ նմանութեան³⁹ կաթինն⁴⁰ ⁴¹ի մաւրէ, մեզ յայնմանէ: 14 Վասն որոյ նոյն խնամակալ ⁴²մեզ երկիրս պայթեաց պատառեցաւ⁴³, եբաց⁴⁴ զիւր⁴⁵ ⁴⁶թանձրութիւնն, եւ ⁴⁷սոյզ, ընկլոյզ եկուլ միանգամայն⁴⁸, կենդանւոյն ⁴⁹ի դժոխս յուղարկեաց զղեւտացիսն, որ իշխեցին յընչաց քերել եւ արհամարհել ⁵⁰զընտրեալն եւ⁵¹ զսիրելին Աստուծոյ զՄովսէս:

1 t գի, փ/ս. եւ
 2 abdԱԲ հեղձուցանել անդէն / t անդրէն
 3 b չարութեան, փ/ս. չիւրութեան
 4 ad չիբնմանութեան
 5 abdԱԲ ընդդիմաստվոր [b ընդդիմաստուոր] բարոյիցն [d բարոյից] / t ընդդիմաստվորութեան պիտոյիցն / abdԱԲ չիբ պիտոյիցն
 6 bԱԲ եւ ապարասան / d է գի էր ասան, փ/ս. ապարասան
 7 b ապաքանական / aԱԲ ապրքանական
 8 ab փարաւովեան / ԱԲ փարաօնեան
 9 b վշտացեալ
 10 d կառաւ
 11 abԱԲ առնեւծիոյ / d առնեւծին
 12 abd նիզակաւքն
 13 b երիւարաւքն / ԱԲ երիվարօք
 14 b վառելով
 15 b կորնչելին / a կորուսեալ
 16 a չափաւոր
 17 abdԱԲ ժամանակի / t ժամանակին
 18 a ոռոգումն / b առոգումն
 19 abdԱԲ բոյսս սերմանեանց [bԱԲ սերմանեալս]. իսկ
 20 aԱԲ եւ ապականէ / b կորուսանէ եւ ապականէ
 21 ad իսկ որ եւս
 22 bԱԲ կարի
 23 b եւ անյիշատակ
 24 bԱԲ գի սոյն արիւնակ
 25 b չիբ եւ
 26 b կենդանի է, փ/ս. ցանկալի է
 27 abdԱԲ յորժամ կարի ջերմակիծն [b ջերմակիծ]
 28 t չիբ կարի
 29 t ջերմակիծ
 30 bԱԲ առնիցէ

31 bdԱԲ ըստ հեբրայական
 32 abd չիբ ընդ
 33 ԱԲ մովսիսի / b մովսի / ad մովսէսի
 34 abdԱԲ ի բարկութենէ անտի աստուծոյ [ad անտի տեառն] / t ի բարկութենէն աստուծոյ
 35 ԱԲ երկիր
 36 abdԱԲ՝ չայկ. բառ. պանարանք, փ/ս. t պատշանականք
 37 a ի սմանէ է
 38 ad չիբ եւ (դայեկութեան)
 39 ԱԲ մեզ ըստ նմանութեան
 40 adԱԲ կաթին
 41 abd ի մաւրէ մեզ իսկ [b մեզ. իսկ] սոցին [b ի սոցին] ի նոցանէ. վասն [b ի նոցանէ վասն] նորին սոյն խնամակալ / ԱԲ ի մօրէ. իսկ սոցին ի սոցանէ վասն սոցին սոյն խնամակալ
 42 ad մեզ եւ երկրիս
 43 bԱԲ պատառեաց
 44 ad երկիրն [d երկիր] եբաց [d էբաց]
 45 b չիբ գիւր
 46 abdԱԲ զթանձրութիւն [Ա թանձրութիւն, Բ թանձրութիւնն, ad զթանձրութիւն իւր] եւ *եւսոյց [ad սոյզ] ընկլոյզ [Ա ընկլոյզ] եկուլ [ad եւ եկուլ]
 47 t չիբ սոյզ, ընկլոյզ
 48 b գամենեսեան միանգամայն.
 49 b իսկ ի դժոխս յուղարկեաց զղեւտացիսն կենդանւոյն որ / adԱԲ կենդանւոյն [a կենդանւոյն] իսկ ի դժոխս
 50 b գմովսէս զընտրեալն եւ զսիրելին աստուծոյ
 51 ad չիբ եւ

ՀԳ. Յայնմ ժամանակի այս¹ 2եղեւ, իսկ արդ՝ զի առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր առ մարդիկ, որ ³եկն եւ շրջեցաւ ⁴ընդ աշխարհս, եւ առաքեաց ⁵զիւր առաքեալսն ⁶ընդ երկիր ամենայն. եւ այս⁷ երանելիքս⁸ որ առ ձեզ հասին, ոչ միայն⁹ զլոկ¹⁰ բանս¹¹, այլ եւ զնշանս արուեստիցն ցուցին ձեզ ¹²ձերով պատուհասիւք:

2 ¹³Իսկ արդ՝¹⁴ որք անգոսնեցին¹⁵ ¹⁶զծառայն ¹⁷Աստուծոյ զՄովսէս, այնպիսի պատուհասի եղեն արժանի. ¹⁸Իսկ որք իշխեցին ընդդէմ Աստուածորդւոյն խստանալ, ո՞րպիսի լինիցին ¹⁹պատժոց ²⁰պատուհասից արժանի: 3 ²¹Զի նոքա որ²¹ յերկրաւոր հրամանատուէն հրաժարեցին՝ այնչափ ²²բարկութեան եղեն պատահեալք²³. իսկ որք յերկնաւորէն հրաժարեցին՝²⁴ ո՞րչափ²⁵ ²⁶եւս առաւել²⁷ լինիցին²⁸ դիպեալք տան-

ջանաց²⁹: 4 ³⁰Քանզի Տէրն³⁰ Աստուածորդին առաքեալ³¹ ի Հաւրէ, յորժամ զիւր առաքեալսն զսիրելիսն³² առաքէր ³³ընդ երկիր ամենայն՝ այսպէս³⁴ հատ³⁵ զդատավճիռն եւ հաստատեաց. ³⁶ասէ. Որ գձեզ ընդունի՝ զիս ընդունի, ³⁷եւ որ զիսն ընդունի՝ ³⁸ընդունի ³⁹զՀայրն իմ՞:

5 ⁴⁰Արդ՝⁴⁰ թէպէտ յերեկ⁴¹ սպանէք դուք զնոսս, այլ⁴² Աստուծոյն⁴³ ⁴⁴նոքա ⁴⁵եւ այժմ կենդանի են, եւ ⁴⁶յաւիտեան ⁴⁷կենդանի են լինելոց: 6 ⁴⁸Արդ՝⁴⁸ նոցին բարեխաւսութեամբ⁴⁹ հաճեցայք⁵⁰ դուք⁵¹ ընդ Աստուծոյ, ըստ խրատու սոցին⁵² առաքելակցին ⁵³ձերոց առաքելոցս՝ մեծին Պաւղոսի, ⁵⁴որ ասէն, թէ⁵⁵ Մեաւ⁵⁶ ⁵⁷հանեցարո՛ւք

1 b այն, փ/ս. այս
 2 ԱԲ եղև իսկ. առաքեաց արդ աստուած
 3 abđԱԲ եկն շրջեցաւ
 4 abđԱԲ ընդ երկիր, փ/ս. ընդ աշխարհս
 5 ԱԲ գառաքեալսն իւր
 6 b ընդ յամենայն երկիր. եւ / ԱԲ ընդ ամենայն տիեզերս, եւ
 7 adt այսմ
 8 t երանելիք
 9 ad չիք միայն
 10 ad լոկ / b գլոյս, փ/ս. գլոկ
 11 ad գրանս / b բանն
 12 abđ ձերով [b ձերովքն, d ձերովք] պատուհասիւք
 13 ad իսկ արդ / ԱԲt չիք իսկ
 14 b չիք արդ
 15 a անկոսնեցին / b արհամարհեցին, փ/ս. անգոսնեցին
 16 a գմովսէս ծառայն աստուծոյ
 17 dԱԲ մովսէս ծառայն. չիք աստուծոյ
 18 ad իսկ որ [d որք] ընդդէմ որդւոյն աստուծոյ իշխեցին խստանալ, զիարդ ոչ լինիցին
 19 ad սաստիկ պատժոց / ԱԲ արժանի պատժոց պատուհասից
 20 a արժանի եւ պատուհասի
 21 b չիք որ
 22 ad բարկութեանց / Բ բարկութեանն / b եղև բարկութեանցն
 23 b պատուհասեալք, փ/ս. պատահեալք
 24 abđt հրաժարեցին / ԱԲ հրաժարիցեն
 25 abđԱԲ որչափ / t այնչափ
 26 ԱԲ եւս առով տանջանաց պատահեցին

27 abdt չիք առաւել
 28 ad լինիցին / bt լիցին
 29 ad տանջանաց / bt տանջանացն
 30 ad տէրն / bԱԲt տէր
 31 ad առաքեալն
 32 ԱԲ եւ զսիրելիսն / d զսիրելիս
 33 ԱԲt ընդ ամենայն երկիր
 34 ԱԲt որպէս, փ/ս. այսպէս
 35 d էհատ / a հատ / միւսն. եհատ
 36 ԱԲ որ գձեզ ասէ ընդունի
 37 adԱԲ եւ որ զիս ընդունի
 38 ad զհայրն իմ ընդունի
 39 b զհայր իմ
 40 Մարտ. Ժ. 40
 40 abđԱԲ իսկ արդ
 41 dt երեկ / bԱԲ չիք երեկ
 42 t չիք այլ
 43 abđԱԲ չիք աստուծոյն
 44 abđԱԲ նոքա եւ [Բ չիք եւ] այժմ կենդանի [b կենդանիք] են
 45 t չիք եւ այժմ
 46 b յաւիտեանս / t յաւիտեան նոքա
 47 abđԱԲ կենդանիք [b կենդանիք] լինելոց են / t կենդանի
 48 b եւ, փ/ս. արդ
 49 ԱԲ բարեխոսութեամբն
 50 abđԱԲ հանեցայք / t հանեցարուք
 51 bԱԲt չիք դուք
 52 b ուսուցչին, փ/ս. սոցին / ad չիք սոցին
 53 bԱԲ ձերոցս [b ձերոցն] առաքելոց
 54 adԱԲ որ ասէր [ԱԲ ասէրն] / b որ ասէ
 55 ad չիք թէ
 56 aԱԲ մեաւ
 57 b հանեցաք ընդ աստուած

ընդ Աստուծոյ ի ձեռն մահու¹ Որդոյ ան-
րա². զի Որդին Աստուծոյ մեռաւ եւ ե-
կեաց², սոյնպէս եւ վկայքն³ նորա սիրե-
լիք⁴ ⁵կենդանի են եւ ձեզ բարեխաւս:

7 ⁶Զի Որդին Աստուծոյ ⁷նա ինքնին
ձեզ քարոզ աւետեաց եւ ⁸ինքնին ձեզ
մատուակ ուրախարար պատգամացն:
8 ⁹Նա ինքնին ձեզ հրաւիրակ ¹⁰յարքայու-
թիւնն. նա ինքնին պաշտաւնեայ իւրոց¹¹
բարեացն. նա ինքնին ¹²բազուկս ի վեր
հարեալ՝ ի մէջգետին անցեալ պարգեւա-
տու լինի իւրոցն¹³ արժանեացն¹⁴: 9 Նա
ինքնին ահարկու լինի եւ դարձուցիչ ի
վերայ այնոցիկ՝ որք¹⁵ ոչն ճանաչեն¹⁶ զնա.
նա ինքնին¹⁷ ¹⁸գտակ է՝ որ կորուսեալն¹⁹
են²⁰ ի նորա բարեացն: 10 Նա ²¹ինքնին
առաջնորդ լինի մոլորելոցն²², ²³որք մոլո-
րեալ են ի նորա ճանապարհացն: 11 Նա
²⁴ինքնին նաւահանգիստ լինի այնոցիկ,
զորս²⁵ ալիք ամբարշտութեան²⁶ մեղացն²⁷

1 a մահուան
2 S Ե՛ * Բ Կ * Դ Ե 18:
2 adԱԲt եկաց
3 abd վկայք
4 ԱԲ սիրելիք / t սիրելիքն / ad եւ սիրելիք / b չիք
սիրելիքն
5 ad կենդանիք են
6 abd զի ինքնին իսկ որդւիւն
7 ԱԲ նա ինքնին իսկ ձեզ քարոզ / b նա ինքն է
ձեզ քարոզ
8 ad նա ինքնին ձեզ մատուակ
9 ad զի նա ինքնին ձեզ հրաւիրակ
10 Ա յարքայութիւն / ad յարքայութիւն [d յարքայու-
թիւնն] աստուծոյ, նա
11 a իւրոցն
12 b գրագուկս ի վերայ
13 ad իւրոց
14 b արժանեաց / ԱԲ արժանօրաց
15 abd որք / ԱԲ ոչք / t որ
16 d որք եւ նանաչեն / ԱԲ նանաչենն
17 b նա ինքն
18 abdԱԲ գիտակ [a գտակ] որ [aԱԲ որք]
19 bԱԲ կորուսեալ
20 ԱԲ լինին, փխ. են
21 b ինքն առաջնորդ
22 abdԱԲ մոլորելոց
23 ԱԲ որ մոլորեալ են
24 b ինքն նաւահանգիստ
25 abdԱԲ զորս / t զոր

պաշարեցին²⁸ իբրեւ²⁹ զձեզդ: 12 ³⁰Նա
ինքնին լինի ³¹դարձուցիչ գերութեանց³²
³³որք իցեն գերեալք³⁴ ի մեղս իբրեւ³⁵
զձեզդ: 13 ³⁶Նա ինքնին լինի բժիշկ³⁷ վի-
րաւորելոց՝ որ³⁸ ³⁹ամբարշտութեամբն են
վիրաւորեալք⁴⁰ իբրեւ⁴¹ զձեզդ⁴²: 14 Նա
⁴³ինքնին լինի աւգնական՝ որք ⁴⁴թափեալ
են յաւգնականութեանցն⁴⁵ ⁴⁶զնայն ճանա-
չելոյ: 15 Նա ինքնին լինի⁴⁷ յոյս⁴⁸ յուսա-
ցելոց⁴⁹ ի նա, ի ⁵⁰մշտնջենաւորն, յանկէտ⁵¹
յանսպառ յանպատում յանվախճան⁵² ար-
քայութեանն⁵³: 16 Որ նայի⁵⁴ ⁵⁵քաղցրու-
թեամբ ⁵⁶յարարածս իւր, եւ⁵⁷ զթու-
թեամբն⁵⁸ իւրով կերակրէ⁵⁹ զչարս եւ զբա-

26 a ամբարշտութեանն
27 a չիք մեղացն
28 ԱԲ պատեցին, փխ. պաշարեցին
29 ԱԲ իբրու
30 b չիք նա ինքնին լինի դարձուցիչ ... ի մեղս իբ-
րեւ զձեզդ (ԸԳ 12)
31 ԱԲ դարձուցիչ լինի
32 adԱԲ գերութեանց / bt գերութեան
33 ԱԲ որ իցեն
34 Բ գերեալ
35 Բ իբրու
36 b նա ինքն բժիշկ լինի
37 d բժշկ
38 ad որք
39 d ամբարշտութեանն են / b ամբարշտութեամբ
են
40 ԱԲ վիրաւորեալ / b չիք վիրաւորեալք
41 Բ իբրու
42 b զձեզ
43 bd ինքն լինի
44 a թափեալն են
45 aԱԲ յաւգնականութեանց
46 b գնա նանաչելոյն
47 b չիք լինի
48 t ապաւէն, փխ. abdԱԲ յոյս
49 adԱԲ ամենայն յուսացելոց [d յուսացելոցս]
50 adԱԲ ի մշտնջենաւոր
51 b յանգէտ / ԱԲ յանսպառ յանկէտ
52 bԱԲ եւ յանվախճան
53 bԲ յարքայութիւնն / Ա յարքայութիւն / ad յար-
քայութեանն / t արքայութիւն
54 ad նաին
55 a քաղցրութեամբ իւրով յարարածս
56 b առ արարածս իւր
57 d չիք եւ
58 ԱԲ զթութեամբ
59 b չիք կերակրէ

ըիս. ¹այլ եւ խրատէ զամենեսեան², զի յոր-
դեգրուծիւն³ կոչման⁴ Աստուածութեանն⁵
մերձենալ արժանիս⁶ ⁷արասցէ⁸:

17 ⁹Այլ ձեզ յայտնի¹⁰ ¹¹լինիցի, զի այս
այսպէս է¹². զի¹³ Աստուած ¹⁴մարդասէր
կամի¹⁵, զի ժառանգս¹⁶ արասցէ ¹⁷զձեզ ին-
քեան¹⁸: 18 Այլ յայնժամ մինչ ոչն¹⁹ գի-
տէիք դուք²⁰ զԱստուած՝ ²¹ծառայէիք այ-
նոցիկ, ²²որք ոչ էին ²³ի բնէ աստուածք.
այլ այժմիկ²⁴ ծաներուք դուք²⁵ զԱս-
տուած, մանաւանդ թէ Աստուած իսկ ծա-
նեալ զձեզ. զի էիք դուք²⁶ մոլորեալք
²⁷յարարածս տկարս եւ ²⁸ի պաշտաւն սնո-
տի, եւ ի լուծ ծառայութեան մեղացն էիք
Հնազանդեալ²⁹. այլ այժմ ³⁰ազատեցայք
յայնմանէ³¹ յանաւզուտ կամացն³² լծոյ³³

ծառայութեանն³⁴, ի ստրկութենէ ³⁵անտի,
ի Քրիստոս Յիսուս ³⁶ի Տէր մեր յՈրդին
Աստուծոյ:

19 ¹⁹Զգոյշ լերուք³⁷, գուցէ հրաժարի-
ցէք³⁸ ի խաւսելեաց³⁹ աստի⁴⁰. զի թէ⁴¹
այնք ոչ կարացին ապրել, որ յերկրաւոր
հրամանատուէն իշխեցին հրաժարել,
ո՞րչափ եւս առաւել⁴² մեք՝ ⁴³եթէ յերկնա-
ւորէն թիկունս դարձուցանիցեմք⁴⁴:
20 ⁴⁵Որոյ ճայնն զերկիր շարժեաց յայն-
ժամ դարձեալ⁴⁶ եւ այժմիկ⁴⁷ խոստացեալ է
եւ ասէ. ⁴⁸Իարձեալ ⁴⁹միւսանգամ շարժե-
ցից ոչ միայն⁵⁰ գերկիր⁵¹, ⁵²այլ եւ գեր-
կինս⁵³. այլ գոր ⁵⁴ասէն «միւսանգամ եւս»՝
⁵⁵յայտնէ զշարժելոցն՝ իբրեւ զեղելոցն⁵⁵
փոփոխումն. զի այն⁵⁶ հաստատուն կայ-
ցէ⁵⁷ որ⁵⁸ անշարժն⁵⁹ իցէ⁶⁰:

1 *b z h f* այլ եւ խրատէ գամենեսեան զի
2 *d U F* գամենեսին
3 *b* յորդեգրութեան
4 *abd* կոչմանն
5 *U* աստուածութեան
6 *ad U F* արժանի
7 *abd U F* արասցէ գմեզ [*b* գնեզ]
8 Հմմտ. Ագաթ. Առաջաբան 22-24:
9 *abd U F* այլ [*b* եւ] զի ձեզ
10 *F* յայտ
11 *abd* իցի թե [*d* եթէ] այս
12 *a* իցէ
13 *U F* որ, *phi*, զի (Աստուած)
14 *ab F* մարդասէր է
15 *b* եւ կամի / *ad z h f* կամի
16 *ad* ժառանգ / *b* ժառանգորդս
17 *ad* գնեզ որդեգրութեան շնորհին. այլ
18 *abd z h f* ինքեան
19 *abd U F* ոչն / *t* ոչ
20 *abd z h f* դուք
21 *t* ծառայէիք դուք այնոցիկ
22 *bd U F* որք ոչն էին
23 *abd U F z h f* ի բնէ
24 *U F* այժմ իսկ, *phi*, այժմիկ
25 *ad z h f* դուք
26 *ad z h f* դուք
27 *b* յաստուածս, *phi*, յարարածս / *U F* ի տկար յա-
րարածս եւ ի սնոտի պաշտօն [*F* պաշտօնս] եւ
28 *b* ի պաշտաւն սնոտիս, եւ
29 *b* հնազանդեալք
30 *ad* ազատեցայք [*d* ազատեցաք] դուք
31 *b* ի յայնմանէ
32 *ad U F* կամաց / *b z h f* կամացն
33 *abd* լծոյն

34 *abd U F* ծառայութեան
35 *b* անտի եւ հաւատացեալ ի քրիստոս
36 *b z h f* ի տէր մեր
37 *U F* կացեմ, *phi*, լերուք
38 *d* հրաժարեցեմ / *b z h f* գուցէ հրաժարիցեմ
39 *b* ի բանից, *phi*, ի խոսելեաց / *a* խաւսելեաց
(*z h f* ի)
40 *ad U* անտի
41 *ad U F* զի եթէ
42 *ad z h f* առաւել
43 *ad* թե յերկնաւորէ անտի թիկունս
44 *bd U F* դարձուցանիցեմք / *phi*, դարձուցանեմք
45 *d* որ թէ ճայն
46 *b U F z h f* դարձեալ
47 *b U F* եւ այժմ / *a* այժմ
48 *U F* դարձեալ միւսանգամ / *phi*, *z h f* դարձեալ
49 *b* շարժեցից միւսանգամ
50 *ad* լոկ, *phi*, միայն
51 *a* գերկիրս
52 *ad U F* այլ եւ գերկինս այլ եւ գայն եւս գոր / *b*
այլ եւ գերկինս. այլ եւ գմիւսանգամն եւս
*** Լ՝ Զ. Լ՝ 7
53 *U* ասեմ միւսանգամ եւ
54 *abd U F* յայտ առնէ [*U F* առնէք] զշարժելոցն
55 *abd* զեղելոց
56 *b z h f* այն
57 *d* կացցէ / *b* կացցեն
58 *b z h f* որ
59 *b* անշարժք
60 *b z h f* իցէ

21 Վասն այսորիկ հնազանդեցէ՛ք դուք¹ ի սիրտս² ձեր անշարժ թագաւորութեանն³ եւ ըմբռնես՛ջիք⁴ գշնորհս⁵, որով պաշտիցէք⁶ մտադիւրութեամբ⁷ գԱստուած⁸: 22 Զի Աստուած՝ հուր ծախիչ⁹ է, գի¹⁰ այրեսցէ գմեղս¹¹ ձեր, եւ սրբեսցէ զանձինս ձեր՝¹² իբրեւ ի հալոցս փորձութեան¹³ ճարտարութեան արուեստիցն, կռանագործ արծաթարարացն¹⁴, ընտրել զժանգն¹⁵ ի սրբոյ անտի: 23 16Իսկ որ ընտրին՝ սրբի եւ պատուականանայ. իսկ¹⁷ որ ոչն՝ այրի եւ հրդեհի. 18որպէս գիտողն ասէ, թէ¹⁹ եղիցի լոյսն Իսրայելի ի հուր²⁰, եւ սրբեսցէ զնա ի բոց բորբոքեալ²¹: 24 Եւ զանաւրէնութիւնսն²² խոտոյ նմանեցուցանէ. ասէ²³ այսպէս, թէ²⁴ Վառնեցի²⁴ զնովաւ, եւ կերիցէ զնա²⁵ իբրեւ զխոտ. յաւուր յայնմիկ շիջցին լերինմ եւ բլուրմ եւ ան-

տառմ, եւ կերիցէ ի շնչոյ²⁶ մինչեւ ի մարմին. եւ որ ապրէն՝ 27եղիցի իբրեւ²⁸ ոմ որ ապրէ ի բորբոքեալ բոցոյ. եւ որ մնացեալ²⁹ իցէ^{30 31} ի նոցանէ՝ ասէ³², թուով եղիցին³³:

ՀԴ. Արդ՝ ի ժամանակսն յայնոսիկ³⁴ յառաջինսն³⁵ յետ ջրհեղեղին, իբրեւ բազմացան մարդիկ³⁶ Վերայ երեսաց³⁷ երկրի՝ վայելէին ի պարարտութեան³⁸ խնամոցն Աստուծոյ. եւ ճարպոյ եկեալ զակամբ՝ յայլայլութիւն մտաբերէին³⁹, անկղիտացեալք⁴⁰ յիմարեցան: 2 Եկեալ⁴¹ ի մի վայր, խորհուրդ⁴² առեալ, սնտոխմաց խորհուրդ, շինել ի պաշտաւն մեհենից⁴³ աշտարակ մի⁴⁴ բարձր անհնարին՝ կոթողեցին ի դաշտսն⁴⁵ Սենէար⁴⁶ յերկրին⁴⁷ Ասորեստանեայց⁴⁸: 3 Արդ՝⁴⁹ շինել շինէին ի պաշ-

1 ad չիբ դուք
 2 ԱԲ գսիրտս
 3 b գանշարժ թագաւորութիւնն / Ա թագաւորութեան
 4 abdԱԲ եւ ըմբռնեսջիք
 5 d գշնորհս / միւսն. գշնորհսն
 6 bԱԲ պաշտեսցուք
 7 abd մտադիւրութեամբ / ԱԲ մտադիւրութեամբն / t սրտադիւրութեամբ
 8 abdԱԲ գաստուած / t առ աստուած
 9 bdԱԲt այրիչ, փխ. a ծախիչ
 10 ad չիբ գի (այրեսցէ)
 11 ԱԲ գմեղսն
 12 a իբրեւ հալոցս
 13 b փորձութեանց
 14 a արծաթարոցն, փխ. արծաթարարացն
 15 bd գժանգն / aԱԲt գժանկն
 16 abd իսկ որ ընդրին [b ընտրին] եւ սրբին եւ / ԱԲ իսկ որ ընդրի [Բ ընտրի] / t իսկ որ ընտրին է
 17 ԱԲ եւ, փխ. իսկ (որ ոչն)
 18 bԱԲ որպէս եւ
 19 b եթէ / ad չիբ թէ
 20 ԱԲ իսրայելի իբրեւ զհուր / d հուր
 21 ԼԿ. Ժ 17
 22 Ա գանորէնութիւնս
 23 b եւ ասէ / ԱԲ չիբ ասէ
 24 d չիբ թէ
 25 adԱԲ վառնեցի / b վառնեցի / t վառնեցից
 26 b գնոսա, փխ. զնա

26 d ի շնչոյ
 27 abdԱԲ եղիցի իբրեւ ոմ [ad չիբ ոմ] զի ապրէ [b ապրեսցի, a ապրէ ոմ]
 28 t որպէս, փխ. իբրեւ
 29 abԱԲ մնացեալն / d մնացեալն
 30 dԱԲ իցեն
 31 d ասէ ի նոցանէ / ԱԲ ի նոցանէ, թուով եղիցին ասէ
 32 b չիբ ասէ
 33 ab թուով եղիցին / t լիցին
 Է ԼԿ. Ժ 16-19
 34 abdԱԲ չիբ յայնոսիկ
 35 ab առաջին / dԱԲ առաջինս
 36 abd ի վերայ երեսաց երկրի
 37 ԱԲt չիբ երեսաց
 38 ad ի պարարտութեան
 39 bd միտ [b միտս] բերէին
 40 abԱԲv անկղիտացեալք / d անկղիտացեալք / t անգիտացեալք / չմմտ. «անկղիտանալ. յիմարի ի տոփանս կամ պշնուլ». Հայկ. բառ. (Հին բռ.-ից)
 41 b եկեալք
 42 abdԱԲ առեալ ի պաշտաւն [bԱԲ ի պաշտաւնս] սնտոյ իմաց, [d սնոյ իմաց, b նոյն ամաց, ԱԲ նորիմաց] խորհրդոց [b խորհրդոցն], շինել [d շինեալ]
 43 abdԱԲ մեհենից / t մեհենիցն
 44 ad մի / bԱԲt իմն, փխ. մի
 45 Բ b ի դաշտն
 46 ab սենեար / ԱԲ սենեար / dt սենեար
 47 b յերկրին
 48 abԱ. ստորեստանեաց / dԲ ստորեստանեաց (պատ.)
 49 b պնդեալ, փխ. շինել / adԱ. շինեալ [d շիկնեալ] շինէին / b չիբ շինել

տաւն¹ դիւաց², ³անձանց իմն⁴ անուն մե-
 հենաչէն կապեալ⁵ առ իւրեանց որդիս թո-
 դուլ: ⁴ Պանծացեալ⁶ հպարտացեալ⁷, զան-
 ձինս ի գործ կացուցեալ՝ կաւագործու-
 թեան⁸ ⁹վաստակասէր անաւրէնութեանն
 աշխատէին, ¹⁰իբրեւ պաշար խերշատա-
 նաց¹¹ չարութեան զաւակաց¹² ազգացն¹³
¹⁴զկնի իւրեանց եկելոցն թողուլ խնդրէին
 այն անմիտ ազգն¹⁵ առաջին¹⁶:

⁵ Տէր Աստուած նայեցեալ¹⁷ ի նոցա
 պակասամտութիւնն¹⁸ խառնեաց¹⁹ արբոյց
 նոցա զխառնակութիւն լեզուացն բաժան-
 ման. անդէն ի նմին տեղւոջ զնոսա ընդ
 միմեանս խառնակեաց, ուստի եւ նոյն տե-
 ղին²⁰ զխառնակութեան²¹ զԲաբել²² անուն
 ժառանգեաց: ⁶ Եւ նոքա ցրուեալք ²³ի մի-

մեանց մեկնեցան, չլուեալ²⁴ այնուհետեւ
 այր ընկերի բարբառոյ. այսպէս քակեալք²⁵
 ի միմեանց անջատեցան²⁶. եւ լքումն
²⁷գործոյն եղեւ. գոր²⁸ առաջի ²⁹արկեալն
 էր՝ ինքեանք քակտէին: ⁷ Եւ արբեալք՝
 յիւրաքանչիւր³⁰ լեզուս³¹ ³²խաւսէին, ու-
 սեալք յամենահաստիչ Արարչէն. ³³խառ-
 նակեալք եւ ցրուեալք բաժանեցան ի մի-
 մեանց:

⁸ Եւ հուր³⁴ ահագին հողմախառն շո-
 դի³⁵ Հոգւոյն Աստուծոյ, որ ³⁶սովորն է
 զմարդիկ յուղղութեան³⁷ ճանապարհն³⁸
 հաստատել³⁹, եւ ի զրավաստակ⁴⁰ ճանա-
 պարհացն խափանել⁴¹, ⁴²ուղղել յարդա-
 րութիւն ⁴³եւ հաստատել զամենեսեան՝
 այն հուր անկեալ ի վերուստ, կտրեալ⁴⁴
 զաշտարակն՝ վերուստ ի վայր փլուզեալ
 հոսեաց, տապաստ դաշտացն ցան եւ ցիր

1 a պաշտան
 2 b դիւացն / ԱԲ դից, փ/ս. դիւաց
 3 abdԱԲ անձանց իմն անուն մեհենաշէն կապեալ [ad անուն համարեալ մեհենաշէն] դիւաց, առ իւրեանց
 4 t չի՛ք իմն
 5 t կապել
 6 abdԱԲ պանծացեալ [d պանծացեալ] / t պարծեցեալ
 7 abd հպարտացան
 8 abd կաւագործութեան / ԱԲ կաւագործութեանն
 9 ad վաստակասէր աշխատութեամբ անարիւնէին / ԱԲ չի՛ք վաստակասէր անօրէնութեանն
 10 abdԱԲ իբրեւ պաշար / t իբրու պարշար
 11 t Հայկ. բառ. խերշտանաց / ԱԲ չայկ. բառ. հերշտանաց: Թոււմ է ուղղելի՛ խերշտանաց. հմմտ. խերշտանք Թուրք. Օձն. Պաւլ., նաեւ գաւառական՝ խշուր, խշրել
 12 a գաւակացն
 13 bԱԲ ազգաց / a չի՛ք ազգացն
 14 bԱԲ զկնի եկելոցն իւրեանց բողոլ
 15 Ա ազգին
 16 d առաջի
 17 ad նայեցաւ
 18 abdf պակասամտութիւնն / Ա պակասամտութիւն անդ / t պակասութիւնն
 19 b եւ խառնեաց / Բ անդ խառնեաց
 20 b տեղի
 21 b զխառնակութիւն իսկ / Ա զխառնակութեան / Բ զխառնակութեանն / adt խառնակութեան
 22 b գրաբելովն / ԱԲ գրաբելոն
 23 ԱԲ մեկնեցան ի միմեանց

24 Ա չլուեալ
 25 d քակտեալք
 26 d անջատան / b մեկնեցան, փ/ս. անջատեցան
 27 ad գործոյն եղեւ գոր
 28 bԱԲ չի՛ք եղեւ
 29 b եղեալ, փ/ս. արկեալ / ad արկեալ [d արկեալն] էր իմեհանք քակտէին [d քակտէին]. եւ / bԱԲ արկեալ [b եղեալ] միմեամբ տանէին
 30 bt իւրաքանչիւր
 31 abd լեզուս / ԱԲ լեզու
 32 ad խաւսէին ուսեալք [d յուսեալք] / bԱԲ չի՛ք խաւսէին
 33 ad խառնակեալ [d խառնակել] լեզուացն ցրուեալք ի միմեանց բաժանեցան / b ի միմեանց խառնակեալք ցրուեալք բաժանեցան
 34 abdf հուրն
 35 d գոգի, փ/ս. շոգի
 36 abd սովորն է [a էր] / bԱԲ սովոր
 37 Ա յուղղութիւն
 38 bԱԲ ճանապարհն / ad ճանապարհս
 39 a հաստատեալ
 40 a եւ զրավաստակ / d եւ զիւրավաստակ / bԱԲ ի գորավաստակ
 41 ad խափան անել
 42 ad եւ ուղղել [d ուղղել] / ԱԲ եւ ուղղել եւ հաստատել զամենեսին յարդարութիւն, այն / b եւ ուղղել եւ յարդարութիւն հաստատել զամենայն: հուր
 43 ad չի՛ք եւ հաստատել զամենեսեան, այն
 44 ad կտրեաց

կացուցանէր: 9 Արդ՝ իբրեւ յայս նոցա նորացոյց² ամբարշտութեանցն խափան լինէր, ցրուեալք³ ընդ վիճակս իւրաքանչիւր՝ ըստ կամացն Աստուծոյ⁴ ի վերայ երկրի սփռեցան. եաւթանասուն եւ երկու նահապետք լեզուաց կացեալ՝⁵ բաժանեցան⁶ ընդ երկիր⁷, հաստատեալք⁸ յիւրաքանչիւր սահմանս:

10 Բայց մի ոմն, որ⁹ նախնի¹⁰ հեբբայական¹¹ ազգին¹², ¹³ոչ ի խորհուրդն եմուտ չինել զվաղափուլն, եւ ոչ կցեցաւ¹⁴ ¹⁵յարգաւերն՝ վասն որոյ էր խորհուրդն. վասն այսորիկ¹⁶ զիւր լեզուն¹⁷ ¹⁸պահեալ: 11 Որ նախ Արարչին իւրովք զաւակաւք¹⁹ հանդերձ²⁰ ծանաւթ եղեալ²¹, որպէս ի սկզբանն պատմեցաք, զաստուածպաշտութիւն²² յանձն²³ առեալ՝ ժողովուրդ ձեռական²⁴ անուանեցան Աստուծոյ. ուստի եւ մարգարէքն²⁵ աստուածախաւք. Ուստի եւ

Քրիստոս²⁶ ըստ մարմնոյ²⁷, որ է²⁸ ի վերայ ամենայնի Աստուած արհմեալ ²⁹աւիտեանս՝. ուստի եւ³⁰ ³¹աշակերտքն աւետարանիչք³² նորապարգեւ³³ կտակարանացն³⁴ շնորհելոց³⁵. որք եւ³⁶ ³⁷վկայք նորա զաւրութեանն³⁸ գործոց³⁹ ⁴⁰նշանաց եւ արուեստից, որ գործեցան⁴¹ ի նորա գալստեանն: 12 Որք եւ ⁴²մատակարարեցին զշնորհսն, որք եւ զհուրն կենդանութեան Հոգւոյն ի բերան⁴³ առեալ՝ հրդեհեալ սրբեցին զաղտն տիեզերաց. որք եւ⁴⁴ յարուցին ի գլորմանէ զանկելութիւն⁴⁵ ⁴⁶ամենայն երկրի. որք զանաւրէնութիւնն⁴⁷ տիեզերաց⁴⁸ փլուզեալ այրեալ⁴⁹ մաշեցին ըստ աւրինակի բարձրաբերձ⁵⁰ աշտարակին զորմէ պատմեցաքն⁵¹:

13 Արդ՝⁵² փոխանակ բարձրաբերձ եւ վաղաւեր աշտարակին՝ խաչն ճշմարտու-

1 *abd* այս [b այն] նոցա [ad նոցացն] ամբարշտութեան [ad ամբարշտութեանցն]
2 *abd չիք* նորացոյց
3 *ԱԲ* ընդ իւրաքանչիւր վիճակս
4 *ad* սփռեցան ի վերայ երկրի
5 *ԱԲ* կացեալք
6 *ad* գնացին, *փ/ս.* բաժանեցան
7 *t* ընդ երկիրս
8 *ad* հաստատեալ / *b* հակառակել, *փ/ս.* հաստատեալք
9 *adԱԲ չիք* որ
10 *եԱԲ չիք* նախնի
11 *եԱԲ* ի հեբբայական
12 *ad* ազգին / *ԱԲ* ազգէն / *bt* ազգացն
13 *abdԱԲ* ոչ [ad որ ոչ] եմուտ ի խորհուրդ
14 *b* զուգեցաւ, *փ/ս.* կցեցաւ
15 *abdԱԲ* յարագաւերն [ԱԲ յերագաւերն] որ վասն այնր էր խորհուրդն
16 *ԱԲ* վասն այնորիկ
17 *ad* զլեզուն
18 *ԱԲ* պահեալ շնորհեաց. որ / *b* պահեաց շնորհեալ. որ / *ad* պահեաց շնորհեալ նմայ. որ
19 *ԱԲ* զաւակաւքն իւրովք / *abd* զաւակաւքն
20 *ԱԲ չիք* հանդերձ
21 *b* գտեալ, *փ/ս.* եղեալ
22 *եԱԲ* զաստուածպաշտութիւնն
23 *abdԱԲ* յանձն / *t* ի յանձն
24 *Ա.* ձեռական / *b* սեփական, *փ/ս.* ձեռական
25 *t* մարգարէք

26 *ԱԲ* քրիստոսն
27 *ad* ըստ մարմնոյն
28 *b չիք* է
29 *b* յաւիտեանս ամէն. ուստի
՝ *Հուս. Թ. 5*
30 *ad չիք* եւ
31 *b* աշակերտք նորա
32 *b* աւետարանել / *Ա.* եւ օտարանիչք
33 *b* պարգեւ, *փ/ս.* նորապարգեւ
34 *b* կտակարանաց
35 *adԱԲ* շնորհելոց / *bt* շնորհելոյ
36 *b չիք* եւ (վկայք)
37 *ԱԲ* վկայք գորութեան գործոց նորա
38 *b* գաւրութեան / *ad* գաւրութեանցն
39 *b* գործոցն / *ad չիք* գործոց
40 *abdԱԲ* նշանացն եւ արուեստիցն [d արուեստից]
41 *b* գործեցաւ
42 *եԱԲ* մատակարարեցին [*Բ* մատակարարեցին] իսկ
43 *b* ի բերանս
44 *b չիք* եւ
45 *abd* զանկելութիւն / *Բ* զանկումն / *Ա.* զանգումն (*յան.*)
46 *abd* տիեզերաց, *փ/ս.* ամենայն երկրի
47 *ԱԲ* զանօրէնութիւնս / *abd* զանաւրէնութիւն
48 *ad* աշխարհի, *փ/ս.* տիեզերաց
49 *ԱԲ* աւերեցին, *փ/ս.* այրեալ
50 *t չիք* բարձրաբերձ
51 *ad* պատմեցաք / *եԱԲ* եւ պատմեցաքն [b պատմեցաք]
52 *b* եւ արդ

թեան կանգնեցաւ, որոյ զաւրութիւնն¹ մշտնջենական² է³, եւ փառք⁴ նորա Աստուած. ⁵որպէս եւ գիտողն ասէ⁶. Ի քեզ, Տէր, յայտնեցցի, եւ ⁷փառք մորա զքեզ⁸ ծածկեցեմ. գնասցեմ⁹ թագաւորք ի լոյս քո, եւ հեթանոսք ի ծագել լուսոյ քոյ¹⁰:

Հե. ԱՀա¹⁰ ¹¹թագաւորեալք, որք պարծեցան ի խաչելեալ¹² Փրկիչն¹³, ¹⁴որք եւ վկայք են¹⁵ նորա Աստուածութեանն¹⁶: 2 Որք¹⁷ մեռանն¹⁸ ընդ Քրիստոսի՝ ընդ միմ եւ թագաւորեմ¹⁹. ²⁰զի մատնեցան ի մահ վասն անուանն²¹ Աստուծոյ, զի եւ կեանքն²² Յիսուսի²³ յայտնի լինի ահաւասիկ²⁴ ի մահկանացու ²⁵մարմինս սիրելեացն²⁶ Քրիստոսի²⁷: 3 ²⁷Որք եւ²⁸ յայտնի մեռեալք, եւ ի ծածուկ կենդանիք, որք²⁹

քարոզենն³⁰ յայտնի զկենդանութիւնն³¹ իւրեանց, ³²եւ տան զկենդանութիւնն³³ ³⁴ըմպել ձեզ, որ մեռեալք³⁵ էք ի մեղս ձեր:

4 ³⁶Ձի ³⁷Աստուած յայտնեցաւ ձեզ³⁸ ³⁹յոսկերս նոցա. վասն զի ⁴⁰առին նոքա ⁴¹յանձինս իւրեանց զլոյս չարչարանաց ⁴²խաչին, եւ նովին Քրիստոսի չարչարանաւքն⁴³ աւրինակեալ ⁴⁴զհամբերութիւն ⁴⁵Փրկիչին յանձինս իւրեանց, լուսաւորել⁴⁶ ⁴⁷զխաւարն որ մածեալ էր⁴⁷ յոգիս ձեր. որպէս ասէ⁴⁸ ⁴⁹գիտողն, թէ⁵⁰ ⁵¹Խաւար ծածկեաց գերկիր, եւ մառախոլ ⁵²մածեալ է գիւտնոսաւ⁵³: 5 ԱՀա⁵³ արդարեւ խաւար եւ մառախոլ մածեալ⁵⁴ է⁵⁵ զհեթանոսութեամբ⁵⁶ ⁵⁷ոգուովք ձերովք՝ անճանաչողա-

1 Ա գորութիւն
 2 ԱԲ մշտնջենաւոր / a մշտնջեան / d մշնջեան
 3 d չի՛ք է
 4 bdԱԲ փառք / միւսն. փառքն
 5 abd որպէս ասէ [b ասէ իսկ] գիտողն [a գիտաւորն] թե ի քեզ
 6 t ասէ գիտողն, ասէ
 7 b փառքն մորա ի քեզ ծագեցեմ
 8 Ա չի՛ք գրեք
 9 abdԱԲ եւ գնասցեմ
 10 Է Ե. Կ 2-4
 11 b եւ ահա
 12 ad թագաւորք որք
 13 abd ի խաչելեալն
 14 ad փրկիչ / b չի՛ք փրկիչն
 15 b որք են վկայք
 16 ad չի՛ք են
 17 Ա աստուածութեան
 18 b եւ որք
 19 a մեռանն / միւսն. մեռան
 20 ad թագաւորեցեմ
 21 Բ ՏԷԲ. Բ 12
 22 ԱԲ չի՛ք գի
 23 t անուան
 24 d կեանք
 25 Ա չի՛ք յիսուսի / Բ քրիստոսի, փիւ. յիսուսի
 26 ԱԲ աւաղիկ / bd աւասիկ / a չի՛ք ահաւասիկ
 27 b մարմինս մեր
 28 bdԱԲ սիրելեացս
 29 Է Է. Կ. Կ 11:
 30 b եւ որք յայտնի
 31 adԱԲ չի՛ք եւ (յայտնի)
 32 b Ա որք

30 ad քարոզեմ
 31 abd զկենդանութիւն / միւսն. զկենդանութիւնն
 32 ad եւ տան ձեզ / ԱԲ եւ տան արքունեանն զկենդանութիւն ձեզ / b եւ որ արքունեանն, փիւ. եւ տան զկենդանութիւն ըմպել
 33 d կենդանութիւն
 34 ad չի՛ք ըմպել ձեզ
 35 bԱԲ մեռեալ / ad մեռեալք / t մեռեալք
 36 ad զի / bԱԲ որ, փիւ. զի
 37 bԱԲ որ աստուածն իւրեանց յայտնեցաւ
 38 ad չի՛ք ձեզ
 39 ԱԲ յոսկերս սոցա
 40 ԱԲ առին սոքա
 41 ad չի՛ք յանձինս իւրեանց
 42 ad խաչին ի մարմինս իւրեանց եւ նովին / b խաչին քրիստոսի, եւ նովին
 43 bԱԲ չարչարանաւք
 44 b գիւտնոսութիւնն / ad գիւտնոսութիւն յիւտնոսութեան
 45 ad չի՛ք փրկիչն յանձինս իւրեանց
 46 ad առ ի լուսաւորեալ [d լուսաւորել] / ԱԲ լուսաւորեալ / b եւ լուսաւորել
 47 abd մածեալ է
 48 bԱԲ ասեմ
 49 Ա տեսողն, Բ տեսողն, փիւ. գիտողն / bt գիտող [t գիտողն] մարգարէն [b մարգարէն] / adԱԲ չի՛ք մարգարէն
 50 b եթէ
 51 a ի խաւար *ձածեաց
 52 a մածեալ գիւտնոս
 53 Է Ե. Կ 2
 54 Բ չի՛ք ահա
 55 abd պատեալ, փիւ. մածեալ
 56 d չի՛ք է
 57 Ա գիւտնոսութեամբն
 58 ad ոգուց ձերովք

կան¹ սովորութեամբքդ², որպէս եւ աշտարակն³ մոլորութեան⁴, ⁵յոր յղացան ազգք մարդկան զանաւրէնութեան⁶ պաշտամունս⁷, անշնչոց⁸ եւ շնչաւոր⁹ ¹⁰արարածոց պաշտաւն մատուցանել¹¹ փոխանակ Արարչին:

6 Զի թէպէտ եւ¹² յղացեալ¹³ խորհրդովք անաւրէնութեան¹⁴ յաշտարակագործ¹⁵ կորուսիչ¹⁶ պաշտամանն¹⁷, վասն որոյ ¹⁸եւ ցրուեցան ընդ երկիր¹⁹ խառնակեալ լեզուաւքն²⁰ սակայն ոչ²¹ թողին զնոյնն²². ²³որպէս ասէն²⁴ գիտողն²⁵ ²⁶ի նոյն սաղմոսարանին, թէ Ահաւասիկ երկնեցին զանարեւնութիւն, յղացան զցաւս²⁷, եւ ծնան զանարեւնութիւն²⁸: 7 Զի յետ

քակտելոյն²⁸ աշտարակին²⁹ ³⁰եւ թողլոյն զիւրաքանչիւր³¹ գործս³² ³³անաւրէնութեան՝ գործեցին³⁴ ձեռագործս, որում երկիր³⁵ ³⁶պագանէին. որպէս եւ³⁷ միւս գիտողն³⁸ ասէ. ³⁹Փայտին ասացին՝ հայր⁴⁰ իմ եւ դու, եւ քարին ասացին՝⁴¹ ⁴²եթէ քո իսկ ծնեալ է զմեզ⁴³, եւ դարձուցին յիս⁴⁴ զթիկունս⁴⁵, եւ ոչ գերեսս իւրեանցէ՞:

8 Վասն այսորիկ փոխանակ փայտին⁴⁶, որում երկիր պագանէին՝ կանգնեաց ⁴⁷զխաչն իւր. ուստի եւ զլոյս ճառագայթիցն արձակեացէ⁴⁸ ամենայն արարածոց, որք⁴⁹ նստէին ի խաւարի եւ ի ստուերս մահու. իսկ զանպիտոյսն⁵⁰ այրեացէ, որպէս⁵¹ ըստ գիտողական⁵² բանին ասէ⁵³. ⁵⁴Եղիցի Ղոյսն Իւրայելի հուր², եւ սրբեցէ

1 ԱՅ անճանաչական / b անճանաչական / a անճանաչողական / d անճանաչողական, t անճանանչական
2 ad սովորութեամբքդ / ԱՅ սովորութեամբն / t սովորութեամբն / b սովորութեամբ
3 b աշակերտն, փ/ս. եւ աշտարակն
4 t մոլորութեանն
5 d յոր յղացան ազգք / միւսն. որ յղացան ազգ
6 Ա զանարեւնութիւնն / ad զանարեւնութեանն
7 t պաշտամունսն
8 b անշնչաց
9 bԱՅ շնչաւորաց
10 b չիք արարածոց / ԱՅ արարածոց [t արարածոցն] պաշտոն [t պաշտամունս] մատուցանել
11 ad չիք մատուցանել
12 ԱՅ չիք եւ
13 d յղացան
14 bՅ անարեւնութեանն
15 ad յաշտարակագործութեանն
16 abd զկորուսիչ
17 ad պաշտամունսն / ԱՅ պաշտամանցն
18 abdՅ եւ ցրուեցան [d եւ ցրեցան] իսկ
19 b ընդ յերկիր
20 b լեզուաւք
21 ad չիք ոչ
22 abdԱՅ զնոյնն
23 ԱՅ որպէս եւ
24 t ասէն
25 b երգողն, փ/ս. գիտողն
26 bԱՅ ի նոյն սաղմոսարանի անդ [b անտ], թէ / ad չիք ի նոյն սաղմոսարանին, թէ
27 adԱՅ զցաւս / bt ցաւս
* Ս ար. Է 15

28 a քակտելոյ / b քակտելոյ / d քակտելոյն / ԱՅ քակտելոյ / t քակտելոյն
29 ab աշտարակին / dԱՅ աշտարակէն
30 ad եւ թողլոյն զիւրաքանչիւր / bԱՅ չիք եւ թողլոյն
31 b իւրաքանչիւր / ԱՅ յիւրաքանչիւր
32 b ի գործսն
33 ad անարեւնութեան [d անարեւնութեանն] դարձեալ
34 ad արարին, փ/ս. գործեցին
35 dԱՅ եւ երկիր
36 ad պագանէին. ըստ որում միւս [d եւ միւս]
37 b չիք եւ
38 b տեսողն, փ/ս. գիտողն
39 b ասացին փայտին
40 bԱՅ թէ [b եթէ] հայր
41 adԱՅ չիք ասացին (եթէ)
42 adԱՅ թե քո
43 ad զիս, փ/ս. զմեզ
44 b չիք յիս
45 Ա թիկունս
Է Եր. Է. Բ 27
46 ad փայտիցն / b փայտի
47 bdԱՅ զխաչ իւր
48 b արձակիցէ
49 abd որք / ԱՅ որ
50 abdԱՅ զանպիտանսն
51 abdԱՅ չիք որպէս
52 ad ըստ գիտողական / ԱՅ ըստ մարգարեական / t ըստ դիտողական
53 adՅ որ ասէ
54 b չիք եղիցի / ad եւ արդ հուր զթշնամի [d զթշնամիս] քո կերիցէ, փ/ս. եղիցի լոյսն ... ի բոց բորբոքեալ (չե 8)

ցէ զնա ի բոց³ բորբոքեալ⁴: 9 Իսկ աշտա-
րակն յուզեաց զսրտմտութիւն բարկու-
թեան⁴ Արարչին՝ ցրել⁵ 6 զնոսա եւ խառնա-
կել⁷ զլեզուս նոցա: 10 Իսկ ⁸ի խաչէն ո-
ղորմութիւնք յուզեցան, ժողովել⁹
զցրուեալսն¹⁰ ազգաց¹¹ որդւոցն¹² Ադամայ:
11 Եւ փոխանակ քարապաշտութեանն¹³
Հնոտուոյն¹⁴ սնոտուոյն¹⁵ վիմացոյց ¹⁶զհա-
ւատս իւրոց վկայիցն, զի անշարժ լինի-
ցին¹⁷ եւ Հաստատուն:

12 Եւ շինեսցո՛ւք մեք ձեաւք¹⁸ հան-
դերձ ի վերայ Հաստատութեան¹⁹ հաւա-
տոցն²⁰ առաքելոց²¹ եւ մարգարէից²². ²³Ըն-
կալցո՛ւք զչնորհացն հուր Հոգին²⁴: 13 Որ
այրեացն²⁵ եւ փրոյզ²⁶ զաշտարակն մոլո-
րութեան՝ նոյն շինեսցէ զմեզ²⁷ հիմամբք²⁸

Հաստատութեանն²⁹ հաւատոյ³⁰, եւ ածցէ
զմեզ ի միաբանութիւն խաչիւն իւրով:
14 Եւ տացէ մեզ զհուր³¹ Հոգւոյն, որով
մեղքն այրեսցին, եւ ³²արդարութիւնն
³³լուսաւորեսցի ի խաչն, ուստի Տէրն
յայտնեցաւ, ³⁴ուստի Տէրն կախեցաւ, ուս-
տի³⁵ ³⁶փառք նորա ³⁷ծագեցին եւ լցին
զերկիր, ուստի³⁸ վկայքն, թագաւորքն³⁹ եւ
թագաւորեալքն⁴⁰ ընդ Քրիստոսի, որով եւ
⁴¹Հաշտիք դուք⁴² ընդ Աստուծոյ⁴³ ի ձեռն
մահու Որդւոյ նորա:

15 Վասն որոյ եւ ⁴⁴Աստուածորդին
խոնարհեցաւ, զի առցէ զմարմին մարդ-
կան, եւ խոնարհեսցի յանարգութիւն մա-
հու՝ մինչեւ ի թաղումն անգամ. զի զար-
ժանացեալսն⁴⁵ արասցէ նմանակիցս⁴⁶
պատկերի Աստուածութեանն⁴⁷ մարդասի-
րութեամբն իւրով, որք եւ⁴⁸ եղբարք ա-
նուանեցան վասն անբաւական սիրոյն՝ որ
սիրեացն⁴⁹ զմարդիկ. զի լինիցի⁵⁰ ինքն
անդրանիկ ի մէջ եղբարց բազմաց:

1 Եւ յոյս իղի (պատ.) ի հուր
2 ԱՔԷ հուր (չի՞ք ի)
3 Եւ բոց (չի՞ք ի)
4 Եւ... Ժ 17
4 Եւ բարկութիւն
5 Եւ ցրուեալ / Բժ ցրուել / Եւ ցրուեալ
6 Եւ չի՞ք զնոսա եւ
7 Եւ խառնակեալ
8 Եւ Եւ Եւ ի խաչէ անտի [Եւ անդի]
9 Եւ ժողովեալ
10 Եւ Եւ Եւ զցրուումն / Եւ զցրուեալսն
11 Եւ ժողովրդոց ազգաց / ԱՔ ազգաց / Եւ ազ-
գացն
12 ԱՔ որդւոց
13 Եւ Եւ Եւ քարապաշտութեան
14 ԱՔ հնոտոյ / Եւ հնոտոյն / Եւ հնոտուոյն / Եւ չի՞ք
հնոտուոյն
15 Եւ ԱՔ սնոտոյն / Եւ սնոտուոյն / Եւ սնոտուոյն
16 Եւ զհաւատս եկեղեցւոյ իւրոյ. չի՞ք վկայիցն
17 Եւ ԱՔ լիցին / Եւ լիցի
18 Եւ ԱՔ ձեաւք
19 Եւ Եւ Եւ հաստատութեանն
20 ԱՔ հաւատոյն
21 Եւ ԱՔ առաքելոց / Եւ առաքելոցն
22 Եւ ԱՔ մարգարէից / Եւ մարգարէիցն
23 Եւ ԱՔ ընկալցուի [Եւ Եւ ընկալցուի] զոգի [Եւ
զոգի] շնորհացն: հուր [Եւ հուրն]
24 Եւ ԱՔ հոգւիւն / Եւ Եւ հոգին
25 Եւ ԱՔ այրեաց
26 Եւ Եւ Եւ փրոյզ / ԱՔ փրոյզ
27 Եւ չի՞ք զմեզ
28 Եւ ԱՔ հիմամբք

29 Եւ Եւ Եւ հաստատութեան / Եւ Եւ Եւ հաստատութեանն /
Եւ հաստատութեամբն
30 Եւ Եւ Եւ հաւատոցն / Եւ հաւատոց
31 Եւ Եւ Եւ *զհուրգ
32 Եւ Եւ Եւ արդարութիւնն յայտնեսցի, ուր տէրն
33 Եւ ԱՔ լուսաւորեսցէ ի խաչէն [ԱՔ ի խաչին],
ուստի
34 Եւ Եւ Եւ փիլ. ուստի (տէրն կախեցաւ) / ԱՔ չի՞ք
ուստի տէրն կախեցաւ
35 Եւ չի՞ք ուստի (փառք)
36 Եւ Եւ Եւ փառքն նորա / Եւ փառքն որ
37 Եւ ԱՔ ծագեցին [փիլ. ծագեցին] լցին [Եւ ԱՔ Եւ
լցին] զերկիր [Եւ լցին զտիեզերս]
38 Եւ Եւ Եւ Եւ իսկ, փիլ. ուստի (վկայքն)
39 Եւ ԱՔ թագաւորք
40 Եւ ԱՔ թագաւորեալք
41 Եւ ԱՔ հաշտիք [Եւ ԱՔ հաշտիքն] իսկ
42 Եւ չի՞ք դուք
43 ԱՔ ընդ աստուած
44 Եւ ԱՔ աստուածորդին իսկ
45 ԱՔ զարժանաւորսն
46 ԱՔ նմանակից արասցէ / Եւ Եւ Եւ նմանակիցս / ԱՔ
նմանակից
47 ԱՔ աստուածութեան
48 Եւ Եւ Եւ Եւ Եւ Եւ Եւ ԱՔ չի՞ք Եւ
49 Եւ Եւ Եւ Եւ սիրեացն / Եւ Եւ Եւ սիրեաց
50 Եւ ԱՔ լիցի / Եւ Եւ Եւ Եւ Եւ Եւ Եւ Եւ լինիցի

16 ¹Վասն իւրոյ մարդասիրութեանն² ե-
հատ այսպէս³ ⁴զդատավճիռն. ⁵ասէ ⁶ինքն
Աստուածորդին, թէ⁷ Սոբա եմ իմ⁸ քորթ⁹ եւ
եղբարբ, ¹⁰որ առնեն զկամս ¹¹Հաւր իմոյ որ
յերկինս է՞. զի Որդին եկեալ կատարեաց
զկամս Հաւր:

17 Եւ զի¹⁰նչ իցեն կամք¹² Հաւր՝ եթէ
ոչ զի զորդիս մարդկան զմերժեալս¹³ ըն-
կալցի միւսանգամ¹⁴ յարքայութիւնն¹⁵, եւ
զանկեալսն ի ներքոյ մահու կանգնեսցէ ի
կենդանութիւն¹⁶, եւ զկամարարսն¹⁷ Հաւր,
որ ինքն բնութեամբ ¹⁸Որդի է միածին՝ ¹⁹ա-
րասցէ որդիս շնորհաւք: 18 Եւ²⁰ վասն այ-
նորիկ²¹ էջ ինքն Տէրն²² զաւրութեանց ի
տկարութիւն մարդկութեան²³ կարգացն,
զի նովին տկարութեամբ²⁴ ըմբռնեսցէ
զտկարացեալսն²⁵ ի զաւրութիւն ²⁶փա-
ռացն Աստուածութեան կարգացն, եւ տա-

ցէ արժանի լինել որդեգրութեան²⁷ շնոր-
հին²⁸:

19 Արդ՝²⁹ ինքն իջեալ կամաւք³⁰, զի³¹
զսիրեցեալսն խառնեսցէ³² ³³Աստուածու-
թիւնն: 20 Որք ³⁴ըստ արժանական սիրոյն
իցեն տպաւորեալ³⁵ ³⁶աստուածական սի-
րոյն³⁷ զնոսա ³⁸եղբարս իւր³⁹ անուանեաց.
Եւ զբնական սէրն իւրոյ Հայրական⁴⁰ ի-
մաստութեանն⁴¹ ուսոյց նոցա, ⁴²Եւ ի գուլթ
⁴³խնամոց Հաւրն գրգեաց⁴⁴ յորդեաց ջե-
ռոյց զնոսա. Եւ ետ իշխանութիւն սրբոցն
որդիս Աստուծոյ լինել՝ որք հաւատացին
յաւուռն և որք: 21 Եցոյց⁴⁵ նոցա Հայր
շնորհաց⁴⁶ զծնողն⁴⁷ իւր, եւ եղ⁴⁸ բանս ի
բերան՝ Հայր կոչել զնա⁴⁹ անձանց, ⁵⁰Եւ ե-
ցոյց զբարերարութիւնն⁵¹ Հաւր⁵² իւրոյ նո-
ցա⁵³. զի Հաւրաբարոյ բարերարութեամբն¹

1 ad վասն անբաւ մարդասիրութեանն
2 Ա մարդասիրութեան
3 ad այսպէս եհատ / b այնուհետեւ, փ/ս. այսպէս
4 Ա զդատավճիռն / ad զդատավճիռ աստուա-
ծորդին ասէ
5 ԱԲ ասէ իսկ ինքն
6 b ինքն իսկ աստուածորդին
7 ad չի՞ք թէ
8 a չի՞ք իմ
9 a քորթ
10 b որք առնեն
11 abdԱԲ հաւր իւրոյ. եւ
՞ Մ՞. Գ՞. Ժ՞. 50. Գ՞. Մ՞. Գ՞. 34-35
12 ԱԲ իցեն կամքն
13 ad զմերժեալս / bԱԲt զմերժեալսն
14 Ա ի միւսանգամ
15 bdԱ յարքայութիւն
16 Ա ի կենդանութիւնն
17 abdԱԲ զկամակատարսն, փ/ս. զկամարարսն
18 ԱԲ է որդի
19 b արասցէ զձեզ որդիս
20 ԱԲ չի՞ք եւ
21 abdԱԲ վասն այսորիկ
22 a տէր
23 a մարդկային, փ/ս. մարդկութեան
24 abdԱԲ տկարութեամբն
25 b չի՞ք գտկարացեալսն
26 ad փառացն աստուածութեան / bԱԲt չի՞ք փա-
ռացն

27 d որդեգրութեանն
28 ad շնորհի
29 b եւ, փ/ս. արդ
30 ԱԲ կամաւ
31 abd չի՞ք զի
32 abd խառնէ
33 a յաստուածութիւն / ԱԲ յաստուածութիւն
անդր. որք
34 ԱԲ ըստ արժանաւոր սիրոյն
35 b տպաւորեալք / ԱԲ տպաւորեալ
36 յաստուածային սէրն, զնոսա
37 a *սիրոյն / b սիրովն
38 abdԱԲ եղբարս իւր անուանեաց
39 t չի՞ք իւր
40 ad հայրեանական
41 Ա իմաստութեան
42 abdԱԲ եւ ի գուլթ / t եւ գուլթ
43 adԱԲ խնամոցն [d խնամոյ, a խնամոյ սիրոյ]
հաւրն [ԱԲ հոր]
44 b գգուեաց, փ/ս. գրգեաց
՞ Հ՞. Գ՞. Թ՞. 12:
45 abd ԱԲ եւ եցոյց [d ցոյց]
46 b շնորհացն
47 bd զծնաւողն
48 abdԱԲ եւ եղ / t եւ ետ
49 ad չի՞ք զնա
50 ԱԲ եւ եցոյց ևնցա
51 dԲ գրաբերարութիւնն
52 b հաւրն
53 ԱԲ չի՞ք ևնցա

թեամբն¹ շիցին արժանի՝ ճշմարիտ³ Որդ-
 ւոյն եղբարք անուանել⁵: 22 Զորս առեալ
 Որդւոյն առ Հայր մատուցանիցէ, թէ Ա-
 հաւասիկ⁷ ես եւ մանկունի⁸ իմ գոր ետ⁹
 ինձ Հայր^է: 23 Եւ դարձեալ առ Հայր խաւ-
 սի եւ¹⁰ ասէ, թէ¹¹ Պատմեցից գանունն քո
 եղբարց իմոց, եւ ի մէջ ժողովրդոց¹² արի-
 նեցից զքեզ^ա: 24 Որպէս¹³ եւ¹⁴ առ աշա-
 կերտան ասէր. Զի¹⁵ զամենայն¹⁶ գոր ասաց
 ինձ¹⁷ Հայր իմ¹⁸ ես ձեզ ցուցի¹⁹, զի ես զձեզ
 ինձ²⁰ բարեկամս²¹ գիտեմ^է:

25 Ճշմարիտ²² Որդին Աստուծոյ
 ճշմարիտ վկայս եւ խորհրդակիցս²³ իւր ա-
 րար զկամարարս²⁴ Աստուածութեանն²⁵
 իւրոյ, որք մխեցան ի սէր²⁶ նորա եւ զպա-
 տուիրանս նորա պահեցին. զորս եւ այն-

չափ վերացոյց²⁷ եւ բարձրացոյց զնոսս²⁸
 յիւր²⁹ Աստուածութիւնն անդր, մինչեւ³¹
 առ Հայր³² գոչէր, թէ Այսուհետեւ սոքա չեն
 յաշխարհէ³³ աստի³⁴, որպէս եւ³⁵ ես չեմ
 յաշխարհէս³⁶ ք: 26³⁷ Եւ ես աղաչեցից
 զՀայր³⁸, զի զՀոգին³⁹ սուրբ զբարեխաւսն⁴⁰
 առաքեսցէ⁴¹ առ ձեզ գաոհաւատչեայն⁴²,
 որ⁴³ խառնեսցէ զձեզ⁴⁴ 45) Աստուածութիւն
 անդր, որ ի ձեզ իսկ⁴⁶ բնակեսցէ մինչեւ⁴⁷
 յաւիտեանս⁴⁸. գոր⁴⁹ ոչ տեսանէ, ասէ, եւ ոչ
 ցանաչէ այս⁵⁰ աշխարհ^ա: 27 Արդ՝ զնոսս
 արար նախ տաճար Աստուածութեանն⁵¹
 յերկրի, եւ տունն աւթեվանաց⁵² Հոգւոյ
 սրբոյ. 53) Եւ Հայր իմ, ասէ, եկեսցուք, եւ
 արթեվանս⁵⁴ առ ձեզ կալցուք^է: 28 55) Եւ

1 ԱԲ բարեբարութեամբն / a բնութեամբն, փխ.
 բարեբարութեամբն
 2 b արժանի լիցին
 3 bd ճշմարտի
 4 abdԱԲ որդւոյն [b որդւոյ] աստուծոյ եղբարք [b
 եղբարքս]
 5 ԱԲ անուանիլ
 6 bԱԲ որդւոյ առ հայր
 7 a աւասիկ
 8 Ա մանգունի (յան.)
 9 dԱԲ ետուր, փխ. ետ
 է Է. Ը 18
 10 ad չիք եւ (ասէ)
 11 abdԱԲ չիք թէ
 12 b եկեղեցեաց, փխ. ժողովրդոց
 ա Ուղ. Ի. Ը 23
 13 ad չիք որպէս
 14 b չիք եւ
 15 bԱԲ եթէ [b թէ], փխ. զի / ad չիք զի
 16 b գոր ինչ ասաց
 17 ad հայր եւ եցոյց [d եցոյց ես] ձեզ ցուցի / ԱԲ
 հայր իմ, եւ ես ձեզ
 18 b չիք իմ
 19 b ցուցից
 20 b իմ, փխ. ինձ (բարեկամս)
 21 a բարեկամ
 է Տէ. Գ. Յ. Ը. Ժ. Ի. 14-15:
 22 b եւ ճշմարիտ
 23 b իւր արար / միւսն. արար իւր
 24 ad զկամարարսն
 25 bԱԲ աստուածութեան
 26 abd նորայ, պահել [ad եւ պահեցին] զպատուի-
 րանս նորա, զորս [b նորա: գոր] եւ / ԱԲ՛ նորա,
 զպատուիրանս նորա պահել

27 ad եւ բարձրացոյց / միւսն. չիք եւ
 28 ad չիք զնոսս
 29 adԱԲ յիւր աստուածութիւնն անդր
 30 bt աստուածութիւնն. չիք անդր
 31 b զի, ԱԲ՛ վասն որոյ եւ, փխ. մինչեւ
 32 a առ հայր
 33 ad չեն [a ոչ են] յաշխարհէս
 34 b աստէ / ad չիք աստի
 35 a չիք եւ
 36 adԱԲ չեմ յաշխարհէ
 ք Յ. Ը. Ժ. Ի. 16
 37 adԱԲ եւ ես ասէ աղաչեցից
 38 abd զհայր / միւսն. զհայրն
 39 abԱԲ զի զհոգին / միւսն. հոգին
 40 b բարեխաւսն
 41 b արձակեսցէ, փխ. առաքեսցէ
 42 ԱԲ գաոհաւատչայն / b գաոհաւատչեայ
 43 b նորա, փխ. որ
 44 abd չիք զձեզ
 45 abdԱԲ յաստուածութիւնն անդր / t յաստուածու-
 րիւնն. չիք անդր
 46 ad չիք իսկ
 47 ad չիք մինչեւ
 48 b յաւիտեան
 49 ԱԲ՛ ոչ տեսանէ աշխարհս եւ ոչ ցանաչէ. արդ
 50 a չիք այս
 ք Յ. Ը. Ժ. Գ. 16
 51 Ա աստուածութեան
 52 b արթեվանաց (յան.)
 53 ԱԲ եւ ես եւ հայր իմ / abd եւ ես ասէ [a եւ ասէ]
 եւ հայր իմ եկեսցուք
 54 a արթեվանս (յան.)
 է Յ. Ը. Ժ. Գ. 23
 55 abdԱԲ եւ զանձանակ / t չիք եւ

զանձանակ սիրոյ զաւրութեան¹ մեծութեան խորհրդոյ² Հաւր պատրաստեաց զնոսա, եւ յառաջ քան զաշխարհ³ ծանուցաւ նոցա:

ՀԶ. Եւ քանզի ոչ կարացեալ ⁴մարդկան բառնալ զլուծ ⁵պատուիրանացն արդարութեան⁶ վասն այսորիկ⁷ անկան ընդ կարեաւք⁸ մահու մեղացն⁹: 2 Եւ իբրեւ ¹⁰ոչ ուրուք ի մարդկանէ կարացեալ ցանկել¹¹ զխրամատութիւնն¹²,— ի ծառայատոհմ¹³ ¹⁴ազգացն ոչ հնարեցաւ այս լինել, որ¹⁵ ի ձեռն Ադամայն¹⁶ յանցաւորութեան¹⁷ զաւրացաւ մահ եւ եկուլ, ¹⁸որպէս ասացաւն, ¹⁹թէ յԱդամայ ամենեքեան²⁰ մեռանէին²¹,— իսկ²² Որդին²³ Աստուծոյ առ²⁴ զկերպարանս²⁵ Ադամայ, ի նմանութիւն ծառայի, եւ ²⁶եղեւ ինքն²⁷ իբրեւ զմի²⁸ ի

մարդկանէ, եւ ²⁹եկն ի ցանկել զխրամատեալն³⁰, ³¹զի շինեսցէ զաւերեալսն³². որպէս ասէ³³ մարգարէն, թէ Շինեսցին աւերակին³⁴ յաւիտեանիցէ: 3 Ձի առցէ զմարմին արդարոցն իւրոց կերպարանացն³⁵ եւ նովին մարմնովն³⁶ կատարեսցէ զարդարութիւնսն³⁷ ամենայն. որպէս առ Յովհաննէս³⁸ խաւսի, թէ³⁹ Այժմ⁴⁰ այսպէս ⁴¹վայել է լինել, զի կատարեսցուի զարդարութիւնսն⁴² ամենայնի:

4 Վասն⁴³ զի ինքն Տէրն ծառայական ⁴⁴մարմնովն զամենայն արդարութիւնսն⁴⁵ կատարեսց⁴⁶, զի ⁴⁷մարմնոյն, զոր խառնեաց եւ միացոյց⁴⁸ ⁴⁹Աստուածութիւնն՝ նմին⁵⁰ ⁵¹մարմնոյն տացէ զյաղթութիւնն⁵²: 5 Ձի որպէս ընդ միոյ ադամական⁵³ մարմնոյն պարտաւորեցան՝ ⁵⁴նոյնպէս ընդ միոյ

1 ad զարութեանն
2 adԱԲ խորհրդոյն
3 b Բան զաշխարհս
4 b բառնալ մարդկան զլուծս
5 b արդարութեան պատուիրանացն / ԱԲ պատուիրանաց
6 Բ՛տ արդարութեանն
7 dԱԲ վասն այնորիկ
8 d ընդ կարաւք
9 ԱԲ մեղաց
10 abd ոչ ուրով [b ոչ երբեք] ի մարդկանէ կարացեալ / ԱԲ ոչ ոք ուրեք [Ա ոք *ուեք] կարացեալ ի մարդկանէ / t ոչ ոք ուրեք ի մարդկանէ կարաց
11 a ցանկեալ / Ա ցանգել
12 b խրամատութիւնն / Ա զխրամատութիւն
13 a ի ծառատոհմ
14 abdԱԲ ազգաց անտի ոչ
15 a գոր, փ/ս. որ
16 t ադամայն / Ա ադամայ, ուղղուած՝ ադադայ
17 t յանցաւորութեան / d յանցաւորութեանն
18 abdԱԲ որպէս եւ
19 ԱԲ քէ յադամն / b եքէ յադամ
20 adԱԲ ամենեքին
21 Բ մեռան / b մեռանին
** Լ Կ *բ. ժ. Լ. 22
22 dԱԲ չիք իսկ
23 adԱԲ ինքն որդին
24 abdԱԲ առ / t էառ
25 ԱԲ զկերպարանսն
26 abdԱԲ եղեւ ինքն իբրեւ
27 t չիք ինքն
28 ad մի

29 abdԱԲ եկն ցանկել [ԱԲ ցանգել]
30 ԱԲ զխրամատեալսն
31 b չիք զի շինեսցէ զաւերեալսն
32 d զաւերեալն
33 d եւ ասէ
34 b աւերակին
Է Եւջ. Լ. Զ. 33
35 ad կերպարանացն / ԱԲ կերպարանիցն / b կերպարանացն / t կերպարանաց
36 b մարմնով
37 abdԱԲ զարդարութիւնս
38 abdԱԲ առ [bԱԲ եւ առ] յովհաննէսն [b յովհաննէսն]
39 b եքէ
40 ad չիք այժմ
41 adԱԲ արժան է, b պարտ է, փ/ս. վայել է
42 abdԱԲ զարդարութիւնս
Գ Կ *բ. Գ. 15
43 b չիք վասն
44 abd մարմնովն կատարեսց [b կատարեսցէ] զարդարութիւնս ամենայն, զի [b ամենայն. զի]
45 ԱԲ արդարութիւնս
46 t կատարեսցէ
47 abdԱԲ մարմնովն [b մարմին] գոր
48 a միացոյց
49 abdԱԲ յաստուածութիւն անդր
50 ad նորին, փ/ս. նմին
51 b մարմնոյ տացէ
52 ԱԲ յաղթութիւն / d զաղթութիւն / a զյաղթութիւն / b զյաղթութիւն իւր
53 b ադամական / ԱԲ ադամեան
54 b նոյնպէս ընդ միոյ / միւսն. չիք նոյնպէս

տէրունական¹ մարմնոյն ազատեսցին ի ծառայութենէ մեղացն, այնու ազատութեամբն՝ որ ²ի վեր է քան զամենայն ազատութիւնս:

6 Որ³ վասն զնոսա⁴ ազատելոյ էջ ի ծառայութիւն⁵, զի իւրով մարմնովն լցցէ եւ⁶ կատարեսցէ զամենայն չափս կարգացն⁷ հանդիսի արդարութեանցն⁸. զի միանգամայն բարձցէ զկարիս տկարութեան մարմնոյ մեղացն⁹. եւ միանգամայն¹⁰ ¹¹ինքն ինքեան քահանայացի Հաւր իւրում, եւ միանգամայն¹² ինքեամբ հաճեսցէ մատուցանել¹³ զինքն պատարագ հաշտութեան¹⁴ Հաւր իւրում¹⁵, եւ նովին պատարագաւն¹⁶ մատուցէ ¹⁷ընդ նմին զհաւատսն¹⁸ խոստովանութեան մերոյ: ⁷ ¹⁹Զի ինքն էր որ յաղթեացն եւ կատարեսցն²⁰, եւ²¹ հատ²² ընկեաց²³ զդատակնիք²⁴ մահու²⁵, զի անշուշտ ²⁶եւ անսուտ

եւ անվրէպ լիցին²⁷ կենացն աւետիք. զի ի Քրիստոս Յիսուս²⁸ ամենեքեան²⁹ կենդանացուք³⁰:

8 Եւ զի³¹նչ այն իցէ ³¹զոր ասէն, թէ³² «Կատարեաց զկամս Հաւր իւրոյ», եթէ ոչ՝ զի իւրով³³ մարմնովն բարձրացուցէ զանուն յաղթութեան³⁴ կատարման արդարութեան: ⁹ Ընդ ամենայն մարմնաւորաց առեալ զնպատակն³⁵ յաղթութեան³⁶, ³⁷զի բարձցէ զնախատինս յորդուցն³⁸ Ադամայ³⁹, եւ թափեսցէ զթոյնս⁴⁰ մահու, եւ ջրեսցէ զխայթոցս⁴¹ դժոխոց⁴². ⁴³որպէս զի⁴⁴ համարձակ լիցուք յասելն⁴⁵, թէ⁴⁶ ⁴⁷Ո՞ւր է յաղթութիւն քո, մահ, կամ⁴⁸ ⁴⁹ո՞ւր եմ խայթոցք քո, դժոխք⁵⁰: ¹⁰ Զի հատցէ միանգամայն⁵⁰ զամենայն արտաւար յամենայն երեսաց⁵¹, եւ բարձցէ զուրգ⁵² տխրա-

1 ԱՒ տէրունեան
2 d ի վերն է
3 abdԱՒ եւ, փխ. որ
4 b գմեգ, փխ. գնոսս
5 d ծառայութիւն
6 abdԱՒ չիք եւ
7 b կարգաց
8 ad չիք հանդիսի արդարութեանցն / b արդարութեան
9 b մեղաց
10 b միանգամ
11 abdԱՒ իսկ ինքն [b չիք ինքն] յինքն [Ա. ինքն...] քահանայացի [ԱՒ քահանայացի]
12 b միանգամ
13 a մատուցանել / միւսն. մատուցել
14 a պատարագ ի հաշտութեան / b հանութեան, փխ. հաշտութեան
15 b իւրոյ
16 b պատարագաւ
17 a չիք ընդ նմին
18 b եւ զհաւատսն / ad զհաւատս / ԱՒ զհաւատ
19 bԱՒ զի յորժամ ինքն / ad չիք յորժամ
20 b կատարեսցն / b կատարեաց / ad չիք եւ կատարեսցն
21 ad որ, փխ. եւ (հատ)
22 bԱՒ եւ հատ / adt եհատ
23 bԱՒ ընկէց / ad չիք ընկեաց
24 abdԱՒ զդատակնիք [bԱՒ զդատակնիքն], փխ. t զդատակնիք
25 abd մահուն

26 b եւ անվրէպ եւ անսուտ / ad չիք եւ անսուտ
27 b լիցի
28 abd չիք յիսուս
29 b ամենեքին
30 d կենդանացին
31 bԱՒ որ ասէն
32 d էթէ
33 a զի իւրովն
34 ad յաղթութեանն
35 bdԱՒ զնպատակ
36 aԱ. յաղթութեան / միւսն. յաղթութեանն
37 a զի բարձցէ / միւսն. չիք զի / b եւ բարձցէ
38 abd յորդուց
39 a ի մարդկանէ, փխ. ադամայ
40 a գթիւնս
41 ab զխայթոցն
42 b դժոխոցն
43 a չիք որպէս զի համարձակ լիցուք յասելն, թէ / bԱՒ որպէս զի համարձակ
44 dt չիք զի
45 dԱՒ ասել / b յասել
46 d չիք թէ
47 abd ո՞ւր է [ab է մահ] յաղթութիւն քո, կամ [a եւ կամ] ո՞ւր է [a ուր է, b ուր են] խայթոցք քո [b եւ խայթոցք]
48 ԱՒ եւ կամ
49 Ա. ո՞ւր է խայթոցք
* Ը ԿՐԵ ԺԵ 55
50 d միանգամայն / a միւսանգամ, փխ. միանգամայն
51 b աչաց, փխ. երեսաց
52 bdԱՒ զուրգն

կան՝ եւ տացէ զուարթութիւն¹ զանտրտումն²:

11 Եւ³ որպէս ինքն խոնարհեցաւ⁴ թարձրութեանց անտի՝ այնպէս թարձրացոյց զորս եգիտն⁵ արժանաւորս⁶ իւրում⁷ Աստուածութեանն⁸. 9Եւ արար զնոսա գանձանակս¹⁰ սիրոյ իւրոց¹¹ կամացն, եւ տաճար բնակութեան Հոգւոյն սրբոյ. զի լիցին նոքա ընկղմեալ¹² 13 Աստուածութիւնն. զի իւրովն¹⁴ ազգակից¹⁵ մարմնովն ձգեաց¹⁶ զնոսա¹⁷ նախ առ իւր, եւ նոքաւք զամենեսեան¹⁸ 19 ձգեսցէ ի նոցա ուրախութիւնն²⁰: 12 21 Որպէս 22 յառաջախաւս զիտող մարգարէն²³ յայս հիացեալ խաւսէր, թէ Ուրախ լիցուի²⁴ յուրախութիւն²⁵ ազգի

բոյ²⁶, եւ գովեսցուի մեք ի ժառանգութեան բուս²⁷. զի ժառանգութիւնն Հաւր՝ 27 Որդին միածին է. 28 իսկ ազգք ուրախակիցք՝ արդարքն²⁹ մարմնակիցքն³⁰ տէրունական մարմնոյն: 13 28 զգովութիւնն³¹ արդարութեանն³² ինքն թարձրացոյց ընդ ամենայն մարմնոց³³ մարդկան, որ³⁴ 35 ժառանգն էր Հաւր եւ ժառանգիչ³⁶ ամենայն արարածոց: 14 37 իսկ զիւր վկայեալսն³⁸ 39 արար իւր ուրախակիցս, 40 զի տոհմակիցք էին մարմնոյ նորա. իսկ ամենայն 41 տոհմակից մարդիկ լիցին ուրախակիցք⁴² տոհմակցաց⁴³ իւրեանց 44 վկայիցն:

15 45 Եւ Տէրն նախ զնոսա զատոյց յերկրէս⁴⁶ կարգաց, եւ հրեշտակակրաւն եւ աստուածախառն կարգաւք⁴⁷ թարձրացոյց յերկրէս⁴⁸. զի ինքեանք վերացեալք⁴⁹ 1 յԱս-

Ք Հմմտ. Լ. Ի. 8:

- 1 adԱ գուրախութիւն, բԲ գուրախութիւնն, փ/ս. գուրախութիւն
- 2 ԵԱԲ անտրտում
- 3 ԱԲ չիԲ եւ
- 4 abdԱԲ ի բարձրութեանց անտի, սոյնպէս բարձրացոյց / t ի բարձրութեանն, այնպէս բարձրացուցէ
- 5 abdԱԲ գորս եգիտ
- 6 ԱԲ արժանի, abd արժանիս, փ/ս. արժանաւորս
- 7 ԱԲ իւրոյ
- 8 Ա. աստուածութեան / միւսն. աստուածութեանն
- 9 Ե չիԲ եւ արար զնոսա ... տաճար բնակութեան (ՀՁ 11)
- 10 adԱԲ գանձանակ
- 11 t իւրոյ
- 12 a ընկղմեալ / b հնգանդեյ, փ/ս. ընկղմեալ
- 13 adԱԲ յաստուածութիւն անդր [a անտր]. զի / b աստուածութեանն
- 14 ad իւրով
- 15 av յանկակից, ԱԲv յանգակից, bd ցանկակից, փ/ս. t ազգակից
- 16 ad զնոսա նախ առ իւր եւ նոքաւք / ԱԲt զնոսա առ իւր նախ, իսկ նոքաւք
- 17 b առ իւր. նախ իսկ նոքաւք
- 18 Ե չիԲ զամենեսեան
- 19 ad ձգեսցէ / b ձգեսցէ զնոսա յուրախութիւն անդր
- 20 dԱ ուրախութիւն
- 21 ԵԱԲ որպէս յառաջախաւս [b եւ յառաջախաւս] դիտող [Ա. գիտող] մարգարէն / ad որպէս առաջախաւս մարգարէն
- 22 t յառաջագիտող մարգարէն
- 23 ad յայս նաեւեալ ասաց [d ասէր], ուրախ / ԱԲ յայս հայեցեալ ասէր, թէ / Ե չիԲ յայս հիացեալ
- 24 Ե եղիցին, փ/ս. լիցուի

- 25 abԱԲ յուրախութիւն / dt յուրախութեան
- 26 ab ազգի բուս / d ազգի ազգի բոյ
- Մ Մ Մ Մ Մ 5
- 27 a որդի միածինն է
- 28 b իսկ ազգ ուրախակից
- 29 ԵԱԲ արդարք
- 30 abdԱԲ մարմնակիցք
- 31 Ե զգովութիւնն / ad զկատարելութիւն, փ/ս. զգովութիւն
- 32 ԵԱԲ արդարութեան
- 33 abԱԲ մարմնոյ / t մարմնոցն / d չիԲ մարմնոց
- 34 Ե եւ, փ/ս. որ
- 35 abd ժառանգ էր
- 36 abdv ժառանգիչ / ԱԲ ժառանգիչն / t ժառանգակից
- 37 ԱԲ իսկ զի եւ զվկայեալսն
- 38 ad վկայեալսն / b վկայեցեալսն / t վկայեալսն
- 39 ԱԲ իւր ուրախակիցս իւր արար, զի / abd արար իւր ուրախակիցս [b ուրախակից], զի / t արար ուրախակից, զի
- 40 d զի տոհմակիցքն էին / ԱԲ տոհմակից մարդիկ / bt տոհմակիցք մարդիկ
- 41 ad տոհմակիցք մարդկան լիցին
- 42 ԱԲt ուրախակից
- 43 a տոհմակցաց
- 44 abdԱԲ վկայիցն աստուծոյ
- 45 Ե եւ տէր զատոյց նախ զնոսա
- 46 abdԱԲ յերկրէս / t ի յերկրէս
- 47 ԱԲt կարգաւքն
- 48 Ե զնոսայ յերկրէս
- 49 Ե վերացեալ

1 յԱստուածութիւնն՝ զամենեսեան² զտոհ-
մակիցս³ իւրեանց վերացուցեն ի նոյն
սէր Աստուածութեանն⁴ յոր⁵ ինքեանք հա-
սին: 16 Զի եւ⁶ զխորհուրդս⁷ Աստուածու-
թեանն⁸ նախ նոքա արժանացան գիտել, եւ
նոքաւք⁹ ամենայն արարածք գիտացին՝
գոր¹⁰ աշխարհ¹¹, ասէ, ¹²ոչ տեսանէ եւ ոչ
նամաչէ: 17 ¹³Զի նոքա նախ զատան մեկ-
նեցան յաշխարհէս¹⁴, եւ ապա հասեալ սի-
րովն¹⁵ Տեառն իւրեանց ի զաւրութիւն
Հոգւոյն նորա¹⁶. Դուք, ասէ, նամաչէ¹⁷, զի
¹⁸ի ձեզ բնակեացէ մինչեւ յաւիտեան:՝

Հէ. Տեսանէ՞ք¹⁹ զդատավճիռն²⁰, զի²¹
ասաց, ²²թէ մինչեւ յաւիտեան ի ձեզ²³ բնա-
կեացէ. զի որպէս ի կենդանութեան սոցա՞²⁴
սոյնպէս եւ այժմ²⁵ եւ յաւիտեան բնակեալ
է յոսկերս սոցա²⁶ բարեխաւս²⁷ Հոգին²⁸ որ-

դեգրութեան արժանի եղելոցս²⁹, որով³⁰
³¹Հաշտիցիք դուք ընդ Աստուծոյ³² ի ձեռն
մահու Որդւոյ նորա: 2 Զի սուրբ վկայքս
այսոքիկ Հոգւովն³³, ³⁴որում ³⁵եղեն արժա-
նի՝ նովին լիցին ձեզ³⁶ բարեխաւս. զի եւ
ձեզ, ³⁷անգիտելոց եւ յանցուցելոց, ³⁸լիցի
թողութիւն: 3 Զի Որդին Աստուծոյ, որ³⁹
ինքեամբն⁴⁰ եցոյց զաւրինակ կենդանու-
թեան իւրոց⁴¹ վկայիցն⁴² ⁴³սիրելեաց՝ ասէ
⁴⁴ցնոսա, թէ եւ կենդանի եմ, եւ դուք յիս
կենդանասցիք. ⁴⁵զի եւ ⁴⁶ընդ Հաւր, եւ դուք
ընդ իս եւ եւ ⁴⁷ընդ ձեզ: 4 ⁴⁸Զի որ ընդունի
զպատուիրանս իմ⁴⁹ եւ պահէ զնոսա՝ նա
էր որ սիրէ⁵⁰ զիս, եւ սիրեացի ի Հաւրէ⁵¹
իմմէ, եւ եւ ⁵²սիրեցից զնա, եւ երեսեցու-
ցից նմա զիս:՝

5 Արդարեւ սիրեցին զՏէրն առաւել
քան զկար⁵³ իւրեանց. ⁵⁴զի տեսին ⁵⁵զՏէրն

1 a յաստուածութիւն / bdԱԲ յաստուածութիւն
ամեր
2 ad զամենայն, փ/ս. զամենեսեան
3 a տոհմակիցս / d տոհմակից
4 Ա աստուածութեան
5 ԱԲ յորս / a չիք յոր
6 ad չիք եւ (զխորհուրդս)
7 bԱԲ զխորհուրդս / adt զխորհուրդն
8 Ա աստուածութեան
9 b նոքավք
10 ad գոր / bԱԲt զի, փ/ս. գոր
11 d աշխարհս
12 b ոչ տեսանէ զնա եւ
է Յ.Վ.Շ. Ժ.Գ. 17
13 ad զի նախ նոքա
14 abd յաշխարհէ
15 adԱԲ սիրով
16 b չիք նորա
17 d նամաչեցէք
18 a ընդ ձեզ / bԱԲ ի ձեզ իսկ
ա Յ.Վ.Շ. Ժ.Գ. 17
19 abdԱԲ տեսանէք / t տեսանես
20 ad չիք զդատավճիռն
21 ad գոր, փ/ս. զի
22 b եթէ ընդ ձեզ բնակեացէ մինչեւ յաւիտեան, զի
23 a ընդ ձեզ
24 a նոցայ
25 abdԱԲ այժմ / t այժմս
26 a յոսկերս նոցայ
27 b եւ բարեխաւս է
28 ad սուրբ հոգւին

29 bdԱԲ եղելոցս / at եղելոց
30 d որովք
31 adԱԲ հաշտիցիք [ad հաշտիքն] իսկ դուք
32 abdԱԲ ընդ աստուծոյ / t ընդ աստուած
33 adԱ. հոգւովն / b հոգւով / Բt հոգւոյն
34 ad որ [d որով] եղեն
35 ԱԲ արժանի եղեն
36 b մեզ, փ/ս. ձեզ (բարեխոս)
37 abd անգիտելոց եւ յանցուցելոց / ԱԲt անգիտե-
լոց զանցուցելոց
38 b լիցի ձեզ բողոքիւն
39 abd չիք որ
40 abdԱԲ ինքեամբ
41 bd իւրոյ
42 abd վկայից
43 abdԱԲ սիրելեաց իւրոց ասէ [ad ասելովն]
44 ad չիք ցնոսա թէ
45 ԱԲ եւ, փ/ս. զի / ad զի եւ ի հաւր իմում ասէ եւ
դուք յիս եւ եւ
46 b ընդ հաւր ասէ եւ
47 abd ի ձեզ. զի
48 abdԱԲ զի որ ունի զպատուիրանս / t զի եւ որ
49 b չիք իմ
50 bd սիրէն / aԱԲt սիրէ
51 adԱԲ նա ի հաւրէ
52 a սիրեցի զնա
է Յ.Վ.Շ. Ժ.Գ. 19-21
53 adԱԲ քան զկար / bt քան զկարն
54 abdԱԲ զի [ԱԲ քանզի] տեսին / t չիք զի
55 ԱԲ զտէրն եւ զարարիչն զի եղ

¹եւ զԱրարիչն, զի եղ զանձն իւր ի վերայ նոցա, իսկ² սոքա³ ետուն զանձինս իւրեանց ⁴ի մահ փոխանակ մահու նորա. եւ խառնեցան ի սէր Աստուածութեան⁵ նորա⁶, եւ եղեն աւթեվանք⁷ մեծութեան նորա: ⁶ Տեսին զՏէրն⁸, զի մատոյց զանձն իւր⁹ ¹⁰Հաւր պատարագ, վասն այսորիկ եւ սոքա իբրեւ գառինք¹¹ մատուցան¹² ի մահ, զի լիցին պատարագ Աստուածորդւոյն: ⁷ Ջի ¹³Որդին Աստուծոյ¹⁴ կատարեաց զկամս Հաւր իւրոյ¹⁵, իսկ¹⁶ սոքա կատարեցին զկամս Աստուածորդւոյն: ⁸ Աստուածորդին¹⁷ ձգեաց զնոսա առ ինքն¹⁸, եւ նոքաւք զամենայն տիեզերս:

⁹ Առին¹⁹ նոքա հրաման ի Տեառնէ՝ արհամարհել ²⁰զաշխարհս եւ զամենայն ²¹որ ինչ յաշխարհի է. զի²² արհամարհեսցեն զայս կեանս յաշխարհի՝²³ զի անցաւորք են: ¹⁰ Արհամարհեսցեն²⁴ եւ²⁵ ²⁶զնեղութիւնսն որ ի սմա՝ վասն արդարու-

թեանն²⁷ ²⁸որ գայցէ, զի երանութիւնք են ²⁹եւ սերմանիք մշտնջենաւոր³⁰ արքայութեանն³¹: ¹¹ ³²Ջի խոտեսցեն ³³եւ անարգեսցեն, լքցեն ³⁴եւ թողցեն զիւրաքանչիւր գործս³⁵ ունայնութեան կարգացն, զի ապրեսցին ի յաւիտենից³⁶ տանջանացն:

¹² ³⁷Ասէ. Մի՛ երկնչիք յայնցանէ³⁸ ³⁹որ զմարմինն սպանանեն⁴⁰ եւ զոգիւն⁴¹ ոչ կարեն⁴² սպանանել. այլ երկերո՛ւմ ⁴³դուք յայնմանէ, ⁴⁴որ զոգիւն եւ զմարմինն արկանիցէ⁴⁵ ի գեհեմն⁴⁶ հրոյ⁴⁷: ¹³ ⁴⁸Ջի թողցեն զչարն եւ ընտրեսցեն զբարին. փափաքեսցեն, ընթասցին⁴⁹ ի սրբութիւն⁵⁰, ⁵¹եւ զերկ-

1 abdt չիք եւ զարարիչն
 2 a զի, փ/ս. իսկ
 3 ad սոքա / bԱԲտ նոքա
 4 b չիք ի մահ
 5 abdԱԲ աստուածութեանն
 6 abdԱԲ չիք նորա
 7 ԱԲ օթեւան / b արթեւանք (յամ.)
 8 abdԱԲ գտերն / t գտեր
 9 ԱԲ չիք իւր
 10 ԱԲ պատարագ որ
 11 abdԱԲ իբրեւ գառինս
 12 abdԱԲ մատուցան, փ/ս. մատուցան
 13 abdԲ որդիւն աստուծոյ կատարեաց
 14 Ա.տ չիք աստուծոյ
 15 ad չիք իւրոյ
 16 abdԱԲ իսկ, փ/ս. t եւ
 17 bԱԲ եւ աստուածորդին
 18 abd առ իւր, փ/ս. առ ինքն
 19 b եւ առին
 20 ad զաշխարհ եւ զամենայն ինչ որ յաշխարհի [d աշխարհի] է
 21 t գոր ինչ
 22 ad չիք զի
 23 ԱԲ աշխարհի / b աշխարհիս / ad չիք յաշխարհի
 24 adԲ արհամարհեսցեն / b եւ արհամարհեսցեն / Ա. արհամարհեն եւ / t արհամարհեցին
 25 bd չիք եւ
 26 abdԱԲ զնեղութիւնսն որ

27 adԱ. վասն արդարութեանցն [Ա. արդարութեանն]
 28 bԱԲ որ գայցեն, զի / ad որ գալոց [a գալոցն] են, զի
 29 bԱԲ եւ սերմանիք են
 30 Ա. մշտնջոյր / b մշտնջենաւորք
 31 Ա. բարութեանց, adԲ բարութեանցն, b բարութեանց, փ/ս. t արքայութեանն
 32 abdԱԲ զի խոտեսցեն անարգեսցեն [ad եւ անարգեսցեն] լքցեն
 33 t չիք եւ անարգեսցեն
 34 ԱԲտ չիք եւ (թողցեն) / b չիք եւ թողցեն
 35 abdԱԲ գործս / t գործն
 36 ab ի յաւիտենից / dԱԲտ յաւիտենից
 37 d ասեմ մի՛ երկնչիք / ԱԲ մի՛ երկնչիք ասէ
 38 abdԱԲ յայնցանէ [a յայնցանէ], փ/ս. t յայնմանէ
 39 ad որ զմարմին սպանանեն / b որ զմարմինդ սրպանանեն / ԱԲ որ սպանեն [Ա. սպանանեն] զմարմին
 40 t սպանանէ
 41 b եւ զոգիւն
 42 abdԱԲ ոչ կարեն, փ/ս. t ոչ կարէ
 43 ԱԲ դուք առանել յայնմանէ
 44 Ա. որ զոգիւն եւ զմարմինսն / ad որ զոգիւն եւ զմարմինս
 45 ad կորուսանէ, փ/ս. արկանիցէ
 46 b ի գեհեմն / adԱԲ ի գեհեմնի
 47 Ա. հուրն / Բ հուր / b հրոյն / ad չիք հրոյ
 * Մատթ. Ժ. 28
 48 ad զի թողցեն զչարն ընդրեսցեն [d ընտրեսցեն] զբարին, փափաքեսցեն / bԱԲտ զի թողուլ զչարն [b զչար] եւ ընտրել զբարին լիցին [b լիցին] զի [b չիք զի] փափաքեսցեն
 49 ad եւ ընթասցին
 50 abdԱ ի սրբութիւն / Բտ ի սրբութիւնն
 51 abd եւ զերկնաւոր / ԱԲ եւ յերկնաւոր / t չիք եւ

նաևոր 1 լոյսն եւ գյաւիտենից փառսն ժառանգեսցեն եւ ժառանգակից2 3անմահութեանն լիցին4 աստուածական5 յաւիտենական փառացն:

14 6Ասաց Որդին Աստուծոյ. Մտէ՛ք ընդ նեղ դուռն8. զի նեղ է, ասէ, դուռն որ հանէ ի բարիս, եւ անձուկ9 է10 նանապարհն որ տանի ի կեանսն յաւիտենիցէ: 15 2Ի նեղութեամբ11 եւ վշտաւք հասցեն12 յանսպառ 13արքայութիւն անդր, որ 14պահալն է նոցա, յորժամ Քրիստոս15 յայտնեսցի միւսանգամ յաւիտենական պարգեւաւքն յարութեամբն, եւ անմահութիւն բերելով եւ ըստ գործոցն16 հատուցանելով. 17որպէս 18եւ անդր եւս յիւրում տեղւոջն19 պատմեսցուք ձեզ20:

ՀԸ. Եւ21 եղերո՛ւք դուք, ասէ22, խորագէտք իբրեւ գաւառս: 2 Եւ զի՞նչ իցէ23 խո-

րագիտութիւն24 աւճին, եթէ ոչ՝ 25իբրեւ ծերասցի նա եւ տեսցէ26 ապականեալ27 գմարմին28 իւր՝ զխորհուրդս խորագիտութեանն29 իւրոյ30 ի մէջ բերէ: 3 2Ի31 դիմէ 32նա ընդ տեղի ինչ նեղածերպ33 վայրաց34, եւ35 ընդ կրթելն36 կեղեւէ37 զապականեալ38 մորթն39 ծերացեալ մարմնոյն, ի բաց մերկանայ 40եւ միւսանգամ ի մանկութիւն41 42դառնայ, եւ նորոգեալ գծերութիւնն43 իւր զարդարէ44: 4 45Սոյնպէս եւ արդարքն զանցաւոր մարմնոյս46 խտրամունս47 48յանձանց ի բաց 49մերկանան, զի՞50 մտցեն

1 *abdԱԲ* լոյսն եւ գյաւիտենից [*Բ* եւ գաւիտենից] փառսն ժառանգեսցեն [*ԱԲ* ժառանգել] / *t* լոյսն եւ գյաւիտենականսն ժառանգել
2 *b* ժառանգակիցս / *ad* ժառանգաւորք
3 *b* անմահութեանն լինել, անմահութեան փառացն յաւիտենականաց / *ad* անմահութեանն լիցին աստուածեղէն եւ [*d չիբ* եւ] յաւիտենական փառացն
4 *ԱԲt* լինել, *փխ*. լիցին
5 *ԱԲ* աստուածային, *փխ*. աստուածական
Ա. քղ. 12|բ ստորին լուսանցում ունի. «Աստուած ասէ (պատ.) [=օրհնէ.] գտէր Զաւարէն որ ձմերուկ երբեր որ կերանք»
6 *abdԱԲ չիբ* ասաց որդին աստուծոյ
7 *abdԱԲ* մտէք ասէ ընդ նեղ դուռն
8 *abd* ասէ դուռն / *ԱԲt* աստի դուռն
9 *ԱԲ* անձուկ
10 *ad չիբ* է
Է *Մարգ. Է 13-14*
11 *abd* զի նեղութեամբք
12 *abdԱԲ* հասցեն / *t* հասանեն
13 *t* արքայութիւնն անդր
14 *bԱԲ* պահեալ է / *ad* պատրաստեալ է, *փխ*. պահեալն է
15 *abdԲ* քրիստոս / *Աt* քրիստոսն
16 *t* ըստ գործոցս
17 *abd* որպէս անդր [*d* անդր անդր] եւս
18 *ԱԲ* եւ անդ եւս
19 *ad* տեղւոյ
20 *ad չիբ* ձեզ
21 *abdԱԲ չիբ* եւ
22 *ԱԲ չիբ* ասէ

Մարգ. Ժ 16
23 *b* է, *փխ*. իցէ
24 *b* խորամակութիւն, *փխ*. խորագիտութիւն
25 *ԱԲ* իբրեւ զի ծերասցի
26 *abdԱԲ* եւ տեսցէ / *t* տեսանէ
27 *b* ապականել
28 *adԱԲ* գմարմին / *bt* գմարմին
29 *adԲ* խորագիտութեան
30 *b չիբ* իւրոյ
31 *ad չիբ* զի
32 *a* նա ի տեղի
33 *d* նեղածերպս
34 *ԱԲv* վիմաց, *փխ*. վայրաց
35 *b չիբ* եւ
36 *b* երթալն, *փխ*. կրթելն
37 *ad* կեղեւել
38 *b* զապականել
39 *ԱԲ* գմորթն
40 *b չիբ* եւ միւսանգամ ի մանկութիւն դառնայ
41 *Ա* մանգութիւն (*չիբ* ի)
42 *ad* դառնայ, եւ միւսանգամ նորոգեալ / *ԱԲ* դառնայ, նորոգեալ զարդարէ զինքն. սոյնպէս
43 *a* գմանգութիւն, *d* գմանկութիւն, *b* գմանկութիւնն, *փխ*. գծերութիւնն
44 *b* յարդարէ, *փխ*. զարդարէ
45 *Հմմտ. Բարոյախաւս. ԺԴ. ֆիզիոլոգ, Մարք, ՇՊԵ. 1904, էջ 17, XLIX եւ այլն: / abd* սոյնպէս եւ արդարքն [*d* արդարք] զանցաւոր / *միւսն*. արդարացեալքն
46 *ad* մարմնոյն
47 *ԱԲ* զխտրութիւն, *b* զխտրութիւնսն, *a* խտրութիւնս, *d* խտրութիւն, *t* խախտմունս, *ուղղելի*՝ խտրամունս (=խտրամունս)
48 *aԱԲ* յանձանց / *d* եւ յանձանց / *b* ի բաց մերկանան յանձանց / *t* ի յանձանց
49 *ad* մերկանան, մտանել [*d* մտանեն] ընդ նեղ դուռն
50 *ԱԲ* եւ, *փխ*. *abdt* զի

¹ընդ նեղ դուռնն եւ ըմբռնեսցեն զանմահ թագաւորութիւնն²: 5 **Զի** ³որ զՏէրն սիրեցին⁴ կենդանիք են յաւիտեան. քանզի այսպէս ⁵ասաց. Որ⁶ հաւատայ յիս, թէպէտ եւ մեռանի՝ կենդանի է⁷. զի ես իսկ եմ յարութիւն եւ կեանք⁸, ⁷ասաց Որդին Աստուծոյ, որ կամաւքն⁸ Հաւր, որպէս վերագոյնն ասացաք, ճաշակեաց զմահ վասն մեր, զի փրկեսցէ յապականութենէ զամենայն ազինս: 6 **Իսկ** այժմ զի նստի⁹ ընդ աջմէ Հաւր¹⁰ զամենայն ինչ պատրաստէ եւ շնորհէ¹¹ յուսացելոց իւրոց:

7 Եղբրո՛ւք, ասէ, միամիտք իբրեւ զաղանիս¹²: 8 **Մի՛** վասն զի մարդասէր է¹³ ¹⁴եւ մարդընդել, եւ ¹⁵ի մարդամաւտի եւ եթ¹⁶ կամի կեալ աղաւնի, ¹⁷զի եւ Աստուած մարդասէր է եւ կամի Հանապազ ի մէջ սրբոց իւրոց բնակել: 9 ¹⁸Եւ միւս՝ եթէ բազում անգամ բարձցէ ոք զձուս¹⁹ կամ²⁰

զձագս ²¹աղաւնոյ՝ ոչ ²²երբեք երկմտեալ թողու²³ գտեղի ²⁴բունոյ իւրոյ: 10 **Սոյն** աւրինակ, թէպէտ²⁵ բազում եւ անսպառ²⁶ իցեն չարիք մարդկան Հանապազ²⁷ ²⁸առ արարչութիւնն, ուստի խնամք²⁹ դարմանոցն մատակարարին, եւ³⁰ զնա ոչ ճանաչեն՝ սակայն ոչ թողու ³¹եւ Հեռանայ յարարածոց իւրոց. այլ Հանապազ յայց ելեալ՝ խնդրէ զկորուսեալս³² զի գտցէ. եւ ³³ասէ, թէ Այսար ձայնի իմում³⁴ լուիցէք³⁵. ³⁵Եւ կամի զի³⁶ վասն որոյ զՈրդին³⁷ իւր առաքեաց՝ արասցէ³⁸ ժառանգս ³⁹շնորհաւք զամենեսին: 11 **Զի** ուսցին զխորագիտութիւն աւճին, մերկանալ⁴⁰ զհնութիւն մարդկութեան⁴¹ տգիտութեանցն⁴² ⁴³ամբարշտութեանց յանձանց, եւ առցեն զմիամտութիւն զանվնաս եւ զսուրբ⁴⁴ ա-

1 ԱՅ ընդ նեղութիւն [Ա նեղութիւնն], փխ. ընդ նեղ դուռնն
 2 Ա թագաւորութիւն
 3 *abd*ԱՅ որք գտերն սիրեցին
 4 *t* սիրեն
 5 *t* ասաց որդին աստուծոյ / *abd*ԱՅ չիք որդին աստուծոյ
 6 *b* թէ, որ
 7 **Յ՝ՎԸ. ԺԼ. 25**
 8 **Յ՝ՎԸ. ԺԼ. 25**
 9 *Բ* ասաց աստուածորդին որ
 8 *ad* կամաւք
 9 *d* նստին
 10 *b չիք* հօր
 11 *Բ* եւ շնորհեսցէ
 12 Ա գաղթնիս (*միշտ*)
 13 **Մ՝ԳԸ. Ժ 16**
 13 *a* մարդասէր էր
 14 *a* եւ ի մարդընդելի, եւ / *b* եւ մարդընդելի, եւ / *d* եւ ի մարդընդելիս, եւ
 15 *d* ի մարդամաւտի եւ թէ կամի
 16 *b* կամի կալ աղաւնին
 17 *t* որպէս զի աստուած / *abd*ԱՅ զի եւ աստուածութիւնն [Ա եւ աստուածութիւնն]
 18 *ad*ԱՅ եւ մի թե [ԱՅ եթէ] / *b* եւ եթէ / *t* եւ միւս թէ
 19 ԱՅ գձու
 20 *b* եւ, փխ. կամ

21 ԱՅ աղաւնոյն ոչ երկմտեալ թողու գտեղի բունոյ իւրոյ երբեք. սոյն
 22 *b չիք* երբեք / *ad* թողցէ երբեք գտեղի բունոյ [*d* բունի] իւրոյ
 23 *b* թողցէ
 24 *b* բունոյ իւրոյ / *t* բունին իւրոյ
 25 *b* եթէ, փխ. թէպէտ
 26 *a* եւ սպառ
 27 *Բ* եւ հանապազ / *ad չիք* հանապազ
 28 *abd*ԱՅ առ արարչութիւնն [*b* առ արարչութեան] անդր ուստի
 29 ԱՅ եւ խնամք
 30 *ad* եւ / *t* որք, փխ. եւ / *b չիք* եւ
 31 *bd*Ա եւ ոչ հեռանայ
 32 *b*ԱՅ զկորուսեալսն
 33 ԱՅ ասէ թէ այսօր / *միւսն*. եւ ասէ այսօր եթէ ձայնի
 34 *b* նորա, փխ. իմում
 35 **Յ՝ՎԸ. Ժ 16**
 35 *ad չիք* եւ կամի զի
 36 ԱՅ չիք զի
 37 *ad*ԱՅ եւ գորդին
 38 *abd*ԱՅ զի արասցէ
 39 *abd* շնորհացն [*b* շնորհաւ] զամենեսեան
 40 *t* եւ մերկանալ
 41 *ad* մարդկութեանն / *b* մարդկութեանց / ԱՅ մարդկային
 42 *ad* տգիտութեանցն / *b*ԱՅ տգիտութեան / *t* տգիտութեանց
 43 *abd*Յ ամբարշտութեանցն / *a* ամբարշտութեանց յանցանաց ի յանձանց, եւ / *bd*ԱՅ *չիք* յանցանաց
 44 *abd*ԱՅ զսուրբ / *t* սուրբ

դաւանոյն, ¹որ եւ զբարս Աստուածութեանն² յինքեան բերէ: ¹² ³Քանզի եւ Հոգին Աստուծոյ յորժամ յայտնեցաւ⁴ աշխարհի, զոր ի վերն պատմեցաք՝ ի կերպարանս մարմնաւոր աղանւոյ⁵ երեւեցաւ, զի ցուցցէ⁶ զբարերարական⁷ զմիամտական⁸ սիրոյն զառաւելութիւն⁹:

¹³ ²Ի որք ¹⁰կամիցին ¹¹ասպնջական ¹²Հոգւոյն Աստուածութեանն լինել՝ առցեն¹³ ¹⁴ի տեսնէն անտի զբարս զանվնաս եւ զաներկեւան¹⁵ աղանւոյն¹⁶: ¹⁴ ¹⁷Որպէս եւ Տէրն ասէր ցաշակերտսն, թէ¹⁸ եղբրո՛ւմ¹⁹ դուք բարերարք²⁰ ²¹առ չարս եւ առ թշնամիս, եւ յամենեցունց²² հալածեալք²³ վասն արդարութեան. զի Հայրն ձեր բարերար է. ծագէ զարեգակն իւր²⁴ ի վերայ բարեաց եւ չարաց²⁵, եւ ածէ անձրեւ²⁶ ²⁷ի վե-

րայ արդարոց եւ մեղաւորաց. զի լիջիք²⁸ դուք ²⁹որդիք բարերարք Հաւրն ձերոյ բարերարի՞՞:

ՀԹ. Արդ՝³⁰ որք յայսմ³¹ միամտութեան³² արդարութեան³³ պատուիրանի կացեալ իցեն՝ առցեն զկերպարանս արագութեան³⁴ աղանւոյ³⁵, եւ թռիցեն ի թեւս Հոգւոյն սրբոյ ³⁶Հասանել յերկնից ³⁷արքայութիւնն, որում ³⁸ցանկացեալ մնային սուրբք³⁹ յերկրի: ² Յոր եւ⁴⁰ մարգարէն կաթողին տենչացեալ⁴¹ սպասէր⁴² ասելովն⁴³, թէ⁴⁴ Տայր ոք ինձ թեւս որպէս⁴⁵ գաղաւնոյ⁴⁶, զի⁴⁷ թոչէի վերանայիէ: ³ ²Զոր եւ⁴⁸ երանելին Պաւղոս, առաքելակից ձերոց առաքելոցս⁴⁹, մեկնեաց⁵⁰ ⁵¹ի թղթին մխիթարականի, ⁵²որով զթեսաղոնիկեցիսն⁵³ սփոփէր, թէ Մեք որ կենդանիս եմք

1 *abdԱԲ* որ եւ զբարս / *t* որ զբարս
 2 *Ա* աստուածութեան
 3 *abdԱԲ* քանզի եւ հոգին / *t* զի հոգին
 4 *d* յայտնեցան
 5 *a* աղանւոյ (*յան.*) / *b* աղանւոյն / *Ա* աղօնոյ
 6 *b* ցուցէ
 7 *ad* զբարերարական / *b* զբարերար / *ԱԲ* զբարերարութիւն
 8 *b* զմիասնական / *ԱԲ* միամտական / *ad* զմիամտական
 9 *ad* սիրոյն զառաւելութիւն / *bԱԲ* չիք զառաւելութիւն
 10 *b* կամիցին հոգւոյն աստուծոյ ասպանջական լինել
 11 *ad* ասպնջական լինել աստուածութեան հոգւոյն
 12 *Բ* հոգոյ / *Ա* հոգւոյ աստուածութեան
 13 *a* զի առցեն
 14 *abdԱԲ* ի տեսնէն անտի զբարսն զանվնասն / *t* ի տեսնէնէն. *չիք* անտի
 15 *d* զաներկեւան / *միւս.* զաներկեւանն
 16 *b* աղանւոյ / *Ա* աղօնոյն
 17 *abdԱԲ* որպէս ասէր [*d* եւ ասէր] տէրն [*bԱԲ* իսկ տէրն] առ աշակերտսն
 18 *abdԱԲ* *չիք* թէ
 19 *b* ասէ եղբրոք
 20 *abd* բարեկամք, *փիս.* բարերարք
 21 *abd* առ չարս [*b* առ չարսն] եւ թշնամիս
 22 *ad* ասէ, եւ յամենեցունց / *Ա* ամենեցունց
 23 *abdԱԲ* հալածեալք / *t* հալածեալս
 24 *abdԱԲ* զարեգակն իւր / *t* *չիք* իւր
 25 *b* չարեացն եւ բարեաց / *Ա* չարեաց
 26 *bԱԲ* զանձրեւ

27 *b* ի վերայ մեղաւորաց
 28 *bԱ* զի լիջիքիք
 29 *ad* որդիք [*d* որդիք] բարերարի [*d* բարերար] հաւրն ձերոյ [*d* ձերոյ բարերարի]
 *** *Մարտ. Ե 44-45*
 30 *bԱԲ* իսկ արդ
 31 *bԱԲ* յայսմ / *d* յայնմ / *t* ի յայս / *a* ի յայնմ
 32 *b* իմաստութեան, *փիս.* միամտութեան
 33 *bԱ* արդարութեան / *միւսն.* արդարութեանն
 34 *a* արագաթեւ
 35 *a* աղանւոյն / *d* աղանւանց
 36 *b* հասանել յարքայութիւն անդր երկնից, որում
 37 *adԱԲ* արքայութիւն անդր, որում
 38 *d* ցանկացեալս նային, *փիս.* ցանկացեալ մնային (*երկարագիր* ս եւ *մ-ի շփոթութիւն*)
 39 *abd* սուրբքն
 40 *abdԱԲ* յոր [*d* յորում] եւ / *t* *չիք* եւ
 41 *a* տենչանալ
 42 *d* սպասէ
 43 *b* ասելով
 44 *b* եթէ / *ad* *չիք* թէ
 45 *bԱԲ* իբրեւ, *փիս.* որպէս
 46 *bԲ* գաղաւնոյ
 47 *b* *չիք* զի
 Է *Սարգ. ԴՊ 7*
 48 *abdԱԲ* զոր եւ / *t* *չիք* եւ
 49 *bԱԲ* առաւելոցս / *ad* առաւելոց / *t* առաւելոցն
 50 *b* պատմեաց, *փիս.* մեկնեաց
 51 *ԱԲ* ի թղթին իւրում մխիթարականի
 52 *abd* որով եւ
 53 *b* զթեսաղովնիկեցիսն

եմք եւ որ մնացեալս լինիմք՝ հանգուցե-
լովքն հանդերձ շյափշտակիմք ընդ ամպս՝
ընդ առաջ՝ լինել Տեառնն⁴ ի վերայ աւդոց,
եւ այսպէս⁵ ճյամենայն ժամ ընդ Տեառն լի-
նիցիմք⁷, խառնեալք⁸ ի գունդն Քրիստո-
սի, թուուցեալք⁹ ի թուիչս արագութեան¹⁰
լուսափետուր¹¹ սպիտակեղան¹² աղաւ-
նեաց¹³, ¹⁴որք առին կերպարանեցին¹⁵ յան-
ձինս ¹⁶զկերպարանս Որդւոյն Աստուծոյ
որ երեւեցաւ նոցա. եւ զնոյնս¹⁷ պատուի-
րեաց¹⁸ յանձինս մատուցանել, զի բուսու-
ցէ նոցա թեւս հոգեւորս՝ ¹⁹խառնել ի
գունդն²⁰ աստուածական²¹:

4 ²²Արդ՝ զարմացեալք²³ հարցանի-
ցեն²⁴ եւ²⁵ ²⁶զաւրք վերինք լուսեղէնք²⁷,

յորժամ²⁸ տեսանիցեն զներքնագունդս²⁹
սրբոց³⁰ մարմնականաց³¹, զի առ Տէրն ի
ներքուստ³² ³³վերացեալ գայցեն, թէ³⁴ Ո՞վ
են սոքա ³⁵իբրեւ զամպս թուուցեալ, եւ³⁶
իբրեւ զաղամիս³⁷ ձագախառն ³⁸երամո-
վին զան առ իս՝: 5 ³⁹Ապա լուիցեն⁴⁰ ան-
դէն⁴¹ յինքնին⁴² Տեառնէն⁴³ պատասխանի,
թէ ⁴⁴Սոքա յիս յուսացեալ են. տարայց⁴⁵
զնոսա ի լեառն սրբութեան իմոյ, եւ ուրախ
արարից զնոսա⁴⁶ ի տանարի իմումք. եւ
ամենեքեան որ⁴⁷ տեսանիցեն⁴⁸ ⁴⁹զնոսա՝
ճանաչիցեն, ⁵⁰թէ Սոքա են⁵¹ զաւակ արի-
նեալ յԱստուծոյ⁵², եւ ուրախութեամբ
ցնծասցեն⁵³ ի Տէր: 6 Անդէն⁵⁴ ասիցէ Տէրն,
թէ⁵⁵ ⁵⁶Եղիշիք ինձ՝ իուստերք եւ դատերք՝:

1 *abd*ԱԲ մեք որ կենդանիս եմք եւ որ [a եւ որք] մնացեալս [bԱ մնացեալս] լինիմք / t մեք որ կենդանիս մնացեալս լինիմք
2 a յայլըշտակիմք / bԱԲ յայլըշտակիմք յամպս
3 aԱ ընդ յառաջ
4 dԱԲ տեառն
5 ad եւ այնպէս
6 d ամենայն ժամ
7 ԱԲ լինիմք
8 **Ը Թ. Է. Գ. 16**
8 *abd*ԱԲ խառնեալք / t խառնեալ
9 *ad*ԱԲ թուուցեալք / *bt* թուուցեալ
10 *ad*ԱԲ երագութեան
11 ԱԲ ի լուսափետուր / b նորափետուր, փ/ս. լուսափետուր
12 ԱԲ եւ ի սպիտակ երամն
13 Ա աղունեաց
14 *abd*ԱԲ որք [b որք] առին կերպարանեցին յանձինս [ad զանձինս]
15 t չիք կերպարանեցին
16 *abd*ԱԲ զկերպարանս [b ի կերպարանս, ad իւրեանց ի կերպարանս] հոգւոյն [b ոգւոյ] որ երեւեցաւ
17 *abd*ԱԲ եւ զնոյն
18 Բ պատուիրան, փ/ս. պատուիրեաց
19 aԱԲ խառնեալ / d խառնելի ի գունդն
20 b ի գունդ
21 ad աստուածային
22 b արդ եւ / ԱԲ արդարեւ
23 ԱԲ զարմացեալ
24 a հարցանելին եւ / ԱԲ հարցանեն եւս
25 bd չիք եւ
26 ԱԲ վերին գորքն
27 b երեղեմք եւ լուսեղեմք

28 d յորում, փ/ս. յորժամ
29 bԱԲ զներքնագունդ
30 dԱԲ սրբոցն
31 d մարմնականացն / b մարմնականաց սրբոց
32 b ներքուստ
33 ԱԲ թուուցեալ վերացեալ / *abd* վերացեալ թուուցեալ գայցեն
34 b եւ ասիցեն թէ
35 *abd*ԱԲ որ իբրեւ զամպս թուուցեալ են
36 Ա չիք եւ
37 Ա զաղոմիս
38 ԱԲ երամովին զան առ իս [Բ ուղղուած՝ առ տէր] / *abdt* երամովին թուուցեալ. ապա
* **Է. Կ. 8**
39 *ad*ԱԲ ապա անդէն
40 ԱԲ լսիցեն
41 b լուիցեն անդէն / t չիք անդէն
42 ԱԲ չիք յինքնին
43 ad տեառնէն / bԱԲ ի տեառնէն / t տեառնէ
44 ԱԲ սոքայ են որ յիսն յուսացեալ են
45 ad եւ եւ տարայց
46 *ad*Ա. զնոսա / *bt* զնոսա
8 **Է. Կ. 9. 7**
47 ad ամենեքեան ապայ որ / b չիք որ
48 b հանապազ տեսանիցեն
49 *abd* նանաչիցեն զնոսա / ԱԲ զնոսա՝ նանաչիցեն զնոսա
50 ԱԲ եւ ասացեն, թէ սոքա
51 d չիք են
52 *abd* ի տեառնէ, փ/ս. յաստուծոյ
9 **Է. Կ. Ե. 23**
53 ԱԲ ուրախ լիցին, փ/ս. ցնծասցեն
54 ԱԲ ապա անդէն
55 b եթէ
56 ad եղիշիք դուք

անդ ապա գուժք² խնամոցն յուզիցին³ արարչական սիրոյն ըստ բանի մարգարէին, թէ Որպէս գթայ հայր ի վերայ որդւոց իւրոց՝ գթասցի⁴ 5Տէր յերկիւղածս իւրէ՛:

7 6Զի այժմ յուսով նայելովն՝⁷ գայս ամենայն իբրեւ ընդ հայելի տեսանեմք, բայց ապա⁸ դէմ Զյանդիման՝⁹ եւ ի նոյն նորոգումն նորոգիմք փառաց¹⁰ ի փառս իբրեւ¹¹ 12գՏեառն Հոգին, որ¹³ փորձէն¹⁴ եւ ընտրէ¹⁵ 16զամենեսեան, 17եւ նորոգէ զորս եւ¹⁸ գտանէ 19արժանացեալս: 8 Արդ՝ ի բովս²⁰ փորձութեան²¹ Հալոցաց 22ընտրութեան հրոյ կացուցանէր զլեզուս առաքելոցն, զի նոքաւք ամենայն տիեզերաց ընտրութիւն²³ 24արասցէ. զի եւ տաճար²⁵ Աս-

տուածութեանն²⁶ եւ բովք²⁷ երկրի աւթեւանք Արարչութեանն²⁸ եղեն:

9 Զոր²⁹ եւ յառաջավաստակ մշակացն մարգարէիցն՝³⁰ զկնի գալոցս³¹ դաւանեալ³² գայս³³ զլինելոցս³⁴ ամենայն ազգաց՝ նախ իւրեանց հրէական ազգին 35ծանուցանելովն, եւ ապա ամենայն տիեզերաց ազգառնել 36սմին, թէ³⁷ ժողովել ժողովրդոց³⁸ ի միասին, եւ թագաւորաց ծառայել Տեառն՝:

10 Եւ դարձեալ յանձինս³⁹ Հայեցեալք⁴⁰, 41եւ զառ յապայ 42գալոցն որդիս՝ զառաքեալսն նկատեալ⁴³, 44եւ առ Տէր գոչեալ⁴⁵ 46իբրեւ զանձանց 47եւ զորդւոցն, որ 48սփռելոցն էին 49ընդ երկիր, թէ⁵⁰ Փոխանակ հարց փոց՝ եղիցին որդիք փո. եւ կացուցես զնոսա իշխանս⁵¹ 1ընդ ամենայն

1 ԱՅ յուստերս եւ ի դստերս / *abd* ուստերք / *t* որդիք
Գ Բ Կ Գ Գ 9 18
2 *abd*ԱՅ եւ գուժք
3 *a* յուզեցիցն / *bd*Ա յուզեցիցն
4 *bd* գթասցէ
5 *abd*ԱՅ տէր ի վերս երկեւղածաց իւրոց
Ե Ս Կ Գ Գ Գ Գ 13
6 *d* զի *յայժ յուսովն
7 *b* նայելով / *ad* նայելեալ / ԱՅ չիք նայելովն
8 ԱՅ յայնժամ, փիս. ապա
9 *abd*ԱՅ յանդիման տեսանեմք. եւ
Զ Լ Կ Գ Գ Գ Գ Գ 12
10 ԱՅ ի փառաց
11 *ad* որպէս, փիս. իբրեւ
12 *d* եւ գտեառն / *b* տեսառն հոգիցն
13 *ad* եւ որ / ԱՅ որ եւ
14 Ա փորձեմ
15 *abd*ԱՅ եւ ընտրէն [*a* ընդրեմ] / *t* ընդրէ
16 *b* գամենեսին, եւ նորոգէ գամենեսին գորս
17 ԱՅ եւ նորոգէ բոլորովին գոր / *ad* չիք եւ նորոգէ
18 *ad* գորս եւ / *t* գոր եւ / *b* չիք եւ
19 *a* գարժանացեալս / ԱՅ արժանացեալ մարդ
20 *abd*ԱՅ որ ի բովսն
21 *a* ընդրութեան, փիս. փորձութեան
22 *b* հրոյն ընտրութեան
23 *a* ընդրութիւնս / *bd* ընտրութիւնս
24 ԱՅ արասցէ այնու զի
25 *ad* տաճարք

26 *b*Ա աստուածութեան
27 *abd* եմ եւ բովք
28 Ա արարչութեան / *ad* աստուածութեանն, փիս. արարչութեանն
29 *b* չիք գոր
30 *b* մարգարէից
31 *ad*Բ գալոցն / *b* գալոց
32 *a* դաւանել
33 *abd* գայս / ԱՅ գայսր
34 *ad* զլինելոցն / *b* զլինելոց
35 *abd*ԱՅ ծանուցանելովն [*a* ծանուցեալ], եւ անտի ամենայն ազգաց ազգ առնել
36 ԱՅ նմին, ըստ այնմ թէ / *d* նմին, թէ
37 *b* եթէ
38 *a* *ժողովրդոց
Կ Ս Կ Գ Գ Գ Գ 23
39 *abd*ԱՅ յանձինս / *t* ի յանձինս
40 *abd* հայեցեալ
41 *d*ԱՅ եւ գառ յապա գացն [*ԱՅ* յապայ գալոցս] որդիս / միւսն. գառ ի յապայ
42 *a* գալոցն որդիս / *b* գալոցս որդի / միւսն. գալոցս գորդիս
43 *ad* նկատեալ / *b*ԱՅ նկատել / *t* նկատեալս
44 *abd*ԱՅ եւ [*d* չիք եւ] առ ի տէրն [*a* առ տէրն]
45 ԱՅ գոչեալ / *abd* գոչել
46 ԱՅ իբրեւ գանցանցն իբրեւ գոգուցն որ եւ
47 *abd* եւ գորդոց եւ որ [*ad* որ եւ]
48 *abd*ԱՅ սփռելոց էին
49 ԱՅ ընդ երկիր, ըստ այնմ թէ
50 *ab* եթէ / *d* եւ թէ
51 *a*Ա իշխան

երկիր^է: 11 ²Որք եւ կացեալ իշխան երկրի, դարձուցանել զամենեսեան միում³ իշխանութեան⁴ ի հնազանդութիւն⁵, ի ծառայութիւն⁶ ազատութեան⁷ անձնիշխան կամաւք⁸. զի լիցին ամենեքեան ժառանգք արքայութեան⁹, յինքնագործ¹⁰ ¹¹լաւութենէ անտի հանդերձ իշխանաւք:

12 ¹²Որպէս եւ ինքն Տէրն խաւսի զհանդերձելոցն բերանովք մարգարէիցն¹³, թէ Արարից զիշխանս քո¹⁴ ի խաղաղութիւն, եւ զայցելուս¹⁵ քո յարդարութիւն^է. որով¹⁶ առաքեալքն¹⁷ արբին զբաժակն այցելութեան, եւ արբուցին տիեզերաց զբաժակն խաղաղութեան: 13 Վասն որոյ ¹⁸եւ յառաջագոյն իսկ կանխեալ մարգարէին տեսողութեամբն¹⁹ զլինելոցսն²⁰, ²¹թէ Այսպէս ասէ ցիս Տէր. Ա՛րկ²² դու զարծաթդ²³ ի բովս եւ ²⁴քննեա՛ ²⁵թէ սուրբ իցէ, որպէս

եւ ես²⁶ քննեցայ²⁷ ²⁸ի վերայ նոցա. եւ ²⁹առի զերեսուն արծաթին ³⁰եւ արկի ի տուն Տեսուն ի բովս^ւ:

14 Այլ զի գալոց իջանելոց էր³¹ Աստուածորդին եւ զամենայն ազգս վերացուցանելոց էր ³²յԱստուածութիւնն, վասն այսորիկ³³ եղեալ քննութիւն ի վերայ ամենայն մարդկան, ³⁴ըստ նմանութեան պատուիրանին՝ ի պտղոյ ծառոյն չճաշակելոյ³⁵, զի արժանի ³⁶լինիցին զանմահութիւնն³⁷ ³⁸առնուլ շնորհապարգեւին:

15 ³⁹Նոյնպէս եւ Տէրն⁴⁰ մարմնոյն խոնարհութեամբն⁴¹ եւ անարգն⁴² երեւելով⁴³ փորձեալ⁴⁴ քննեսցէ⁴⁵ զքաջահաւատսն⁴⁶, որք ի գձուձ⁴⁷ կերպարանսն⁴⁸ տեսին եւ լուան ⁴⁹թէ Աստուած է,– ⁵⁰եթէ ո՞րպէս

1 *abdԱԲ* ընդ ամենայն երկիր. որք [*ԱԲ* որ] եւ կացեալ [*bԱԲ* կացեալ] իշխանք [*a* իշխան] երկրի [*b* յերկրի, *ԱԲ* չիբ յերկրի] դարձուցանել
^է **Ս** Գ. Խ. Գ. 17
2 *t չիբ* որք եւ կացեալ իշխան երկրի
3 *ԱԲ* եւ միում
4 *dԲ* իշխանութեանն
5 *b* հնազանդեալ, *ԱԲ* հնազանդել, *փխ. ad* ի հնազանդութիւն
6 *Ա* ի ծառայութիւնն
7 *bdԲ* ազատութեան
8 *d* կամաւք / *միւսն*. կամաւքն
9 *dԱ* արքայութեան
10 *bdԱԲ* յինքնափորձ, *փխ.* յինքնագործ
11 *v* լաւութենէ հանդերձ: / *abdԱԲ* լաւութենէ անտի հանդերձ իշխանաւքն / *t* լաւութենէն. *չիբ* անտի
12 *abdԱԲ* որպէս ինքն
13 *ԱԲ* մարգարէիւք
14 *a չիբ* քո
15 *d* եւ զայցելուս
^է **Լ** Գ. Կ 17
16 *b* որ / *ad* որք
17 *ad* առաքեալք
18 *abdԱԲ* եւ յառաջագոյն իսկ / *t չիբ* եւ. *չիբ* իսկ
19 *ԱԲ* տեսողութեամբ
20 *abd* զլինելոցսն / *ԱԲ* զլինելոցն
21 *ԱԲ* ասէ թէ այսպէս ասէ ցիս
22 *ԱԲ* թէ արկ
23 *abd* զարծաթդ / *ԱԲ* զարծաթն
24 *b* քննեալ / *ԱԲ* քննեալ դու

25 *aԱԲ* թէ սուրբ
26 *ԱԲ* չիբ եւ
27 *abdԱԲ* քննեցայ / *t* քննեցայց
28 *bԱԲ* վասն, *փխ.* ի վերայ
29 *b* առի զերեսուն արծաթին / *adԱԲ* առի եւ զարծաթն
30 *abd* եւ արկի ի տան
^ւ **Ջ** Գ. Ժ. Ը 13
31 *ad չիբ* էր
32 *bԱԲ* յաստուածութիւն անդր
33 *adԱԲ* վասն այնորիկ
34 *ad* ըստ նմանութեան պատուիրանին ի պտղոյ ծառոյն / *bԱԲ* ըստ նմանութեան ծառոյն [*ԱԲ* ծառոյն] պատուիրանին՝ ի պտղոյն չճաշակելով [*b* ճաշակելով]
35 *adԱ* չճաշակելոյ
36 *bԱԲ* լիցին / *ad* լիցին առնուլ զանմահութեան պարգեւն
37 *Ա* զանմահութիւն / *b* զանմահութիւնս
38 *bԱԲ* առնուլ շնորհել պարգեւս [*ԱԲ* պարգեւի]
39 *abdԱԲ* նոյնպէս եւ տէրն մարմնոյն [*ԱԲ* եւ նոյնպէս մարմնոյն, *b* եւ նոյն ինքն] խոնարհութեամբն եւ
40 *t չիբ* տէրն
41 *bt* խոնարհութեամբ
42 *bԱԲ* անարգ
43 *bd* երեւելով / *միւսն*. երեւելովն
44 *adԱԲ* փորձեալ / *bt* փորձով
45 *ad* քննէ
46 *d* զքաջահաւատս
47 *bd* ի գձուձ / *a* ի գձուձ / *միւսն*. ի գձուձ
48 *aԱԲ* կերպարանս
49 *abdԱԲ* թե աստուած է
50 *abdԱԲ* թե [*b* եւ թէ] որպէս

եւ զիւրդ¹ հաւատասցեն² բնութեան³ բարձրութեանն⁴. ⁵Վասն այսորիկ ⁶ած եւ ասաց, թէ⁷ Ռրպէս ⁹եւ եւ քննեցայ¹⁰ ի վերայ նոցա: ¹⁶Արդ՝ արարեալ զնոսա միասնական¹¹ միաբանութեամբ՝ իբրեւ զմի տուն երեւեցուցեալ¹², միախոհ¹³ միահաւատ¹⁴ ճշմարտութեամբն¹⁵, միաքարոզ, յաւապատ անդամաւքն¹⁶, ¹⁷մի տաճար Աստուածութեանն¹⁸. որով եւ զամենայն տիեզերս քննեսցէ վասն իւրոյ¹⁹ գալստեանն հաւատալոյ²⁰:

Ձ. Արդ՝ քանզի եկեր ²¹հոռ մեղացն եւ վախճանեաց առ հասարակ զմարդկութեան²² բնութիւնն²³. զի բորբոքեալ մեղքն ի նմանութիւն²⁴ հրոյ տոչորեցան, ²⁵եւ բարկութիւն սրտմտութեան ²⁶Աստուծոյ

²⁷զարթեալ առ ի խնդրել վրէժ: ² ²⁸Արդարեւ թուով մնացեալք²⁹, ³⁰որպէս ասացն, ³¹թէ եւ որ մնացեալքն իցեն՝ թուով լիցին³²: ³ Արդ՝ նախ³² ընդ թուով մտանէր, ³³եւ յայտնէ զերկոտասանն³⁴ հաստատեալս՝ ³⁵մշակս կացուցեալս ըստ ազգացն³⁶ իսրայելական տոհմին: ⁴ ³⁷Որ եւ ըստ առաջին լեզուացն բաժանելոց³⁸ ³⁹ամենայն ազգաց⁴⁰, երեւեցուցեալ ⁴¹եաւթանասուն եւ երկուս, ⁴²որպէս ⁴³յառաջագոյն ⁴⁴քան զայս ասացաք. ⁴⁵զի նոքաւք ի միաբանութիւն զառաջին պատառումն ազգացն ⁴⁶եւ լեզուացն⁴⁷ ժողովեսցէ:

⁵ Իսկ սոքա զառաջինն⁴⁸ թուով մնացեալք⁴⁹ ⁵⁰եւ սակաւք: ⁶ ⁵¹Վասն որոյ եւ ինքն եկն Որդին Աստուծոյ⁵² ուսուցանել, միաբանական հաւատովք⁵³ ընտրել⁵⁴ զմի¹

1 *abd*ԱԲ կամ [ԱԲ եւ կամ] զիարդ
 2 *abd*ԱԲ հաւատասցեն / *t* հաւատացին
 3 *abd* բնութեանն / *Ա* ի բնութեան / *Բ* ի բնութեանն / *t* քննութեան, *փ/ս*, բնութեան
 4 *ad* բարձրութեան / *ԱԲ* բարձրութիւն / *b* չիբ բարձրութեանն
 5 *ad* վասն այսորիկ ասաց աստուած
 6 *b*ԱԲ ւած եւ ասաց, *փ/ս*. ասաց աստուած
 7 *b* եւ, *փ/ս*. բէ / *ԱԲ* չիբ բէ
 8 *b*ԱԲ որպէս ասաց [ԱԲ ասէ] բէ եւ [ԱԲ եւ եւ]
 9 *a* չիբ եւ եւ / *d* չիբ եւ
 10 *b*ԱԲ քննեցայց
 11 *bt* միասնական / *ԱԲ* միասնականն / *ad* միով, *փ/ս*. միասնական
 12 *ad* չիբ երեւեցուցեալ
 13 *bd*ԱԲ միախորի
 14 *d* միհաւատ
 15 *Ա*. ճշմարտութեան / *Բ* ճշմարտութեանն
 16 *d* անդամովքն
 17 *abd*ԱԲ մի տանար / *t* միատանար
 18 *Ա* աստուածութեան
 19 *ԱԲ* իւրոյն
 20 *abd*ԱԲ հաւատալոյ / *t* հաւատոյ
 21 *b* հուրն մեղաց
 22 *d*Ա. զմարդկութիւն / *Բ* զմարդկութեանն / *b* զմարդկութեանս
 23 *Ա*. բնութեան / *abd*Բ բնութիւն
 24 *a* ի նմանութեան
 25 *b* եւ բարկութիւնն եւ սրտմտութիւնն / *ԱԲ* եւ բարկութիւնն եւ սրտմտութիւնն / *ad* եւ բարկութիւն սրտմտութեանն [a սրտմտութեանն]
 26 *Ա*. աստուածութեան / *b*Բ աստուածութեանն: / *ad* աստուծոյ զարթեալ առ ի խնդրել [a առ ի խնդրել] վրէժ. արդարեւ

27 *b*ԱԲ չիբ զարթեալ ... վրէժ
 28 *b*ԱԲ արդարեւ իսկ թուով
 29 *ad* մնացեալ / *b* մնացեալք / *ԱԲ* մնացեալքն
 30 *ad*ԱԲ որպէս եւ ասացն
 31 *b*ԱԲ բէ որ մնացեալ [b մնացեալն] իցեն
 * Եւ. յ. Ժ. 19
 32 *b*ԱԲ եւ նախ / *ad* չիբ նախ
 33 *abd*ԱԲ որ եւ յայտնի էր զի
 34 *ad* երկոյտասանս / *b*Ա. երկոյտասանս / *Բ* երկոյտասանս
 35 *d* մշակացուցեալս
 36 *abd*ԱԲ ըստ ազգացն / *t* ըստ ազգաց
 37 *a* որպէս ըստ առաջին
 38 *Բ* բաժանելոցն
 39 *b* չիբ ամենայն ազգաց ... եօթանասուն եւ երկուս, որպէս
 40 *ad* ազգացն
 41 *Բ* եւ *p* (պատ), *փ/ս*. *h* եւ *p*
 42 *ԱԲ* որպէս վասն լեզուացն բաժանելոցն յառաջագոյն
 43 *abd*ԱԲ յառաջագոյն քան զայս ասացաք
 44 *t* չիբ քան զայս
 45 *abd*ԱԲ զի այնոքիւք [a այնոքիկ, b այնու.] ի միաբանութիւն
 46 *ad* չիբ եւ լեզուացն / *bt* չիբ եւ
 47 *b* լեզուաց
 48 *b* զառաջին
 49 *ad* մնացեալք / *b*ԱԲ մնացորդք
 50 *abd*ԱԲ եւ սակաւք / *t* չիբ եւ
 51 *abd*ԱԲ վասն որոյ եկն ինքն [b ինքն իսկ] որդւիւն
 52 *abd*ԱԲ չիբ աստուծոյ
 53 *abd* հաւատովք / *ԱԲ* հաւատովքն
 54 *b* խնդրել, *փ/ս*. ընտրել

եւ զնոյն ժողովն, ²վասն որոյ եկն իսկ ³եւ ասէ. ⁴Հուճմբ բազումք են, եւ մշակք⁵ սակաւք⁶. արդ՝ աղաչեցէ՛ք գտէր հնձոցն⁷, զի հանցէ մշակս⁸ ի գործ⁹ արդեանց իւրոցք^Է: ⁷ Եւ նոյն ինքն ¹⁰այսուիկ ¹¹պահանջեաց ի նոցանէ զսէր¹² ¹³առ միմեանս, եւ միացուցեալ զնոսա՝ ¹⁴իւր տաճար հաստատեաց յերկրի, եւ նոքաւք փորձեաց զամենայն տիեզերս:

⁸ ¹⁵Եւ այս էր որ երեւեցաւ հուր Հոգին յաւուրս¹⁶ պենտեկոստէիցն¹⁷, որ եկեալ¹⁸ հանգեաւ ի լեզուս առաքելոցն, որ եկեալ ժողովեաց¹⁹ զցրուեալսն, ²⁰եւ ²¹սկսաւ խաւսել լեզուս առ լեզուս ²²առաջինս առ ցրուեալսն: ⁹ Վասն զի անկաւ սերմն անաւրէնութեան²³ յարգանդ²⁴ մտաց²⁵ անմիտ մարդկանն առաջնոյ²⁶,

²⁷վասն այսորիկ եւ²⁸ սաղմն ամբարշտութեան²⁹ ընկալեալ՝ ձեռն զկշտաւ³⁰ արկեալ յղացան զկոպաշտութեան³¹ ծնունդն³² ի մէջ բերել³³: ¹⁰ Իսկ պտուղն այսորիկ³⁴ քակտումն³⁵ էր ³⁶յայլափոխ յայլաճայն, ³⁷այլ ընդ այլոյ ի միմեանց մոլորեալք, այր յեղբաւրէ իւրմէ³⁸ անջատելով³⁹ ցրուեցան:

¹¹ Իսկ սոցա⁴⁰ զմիասիրտ ժողովն⁴¹ միասէրն⁴² խնդրեալ⁴³ ⁴⁴ի միմեանց: ¹² Վասն այսորիկ հրամայէ⁴⁵, զի նախ ինքեանք իւրեանց մտաւքն⁴⁶ առ միմեանս ժողովեացին⁴⁷, զի ուսցին զամենայն ազգացն ժողովսն⁴⁸ ⁴⁹ածել ի մի միաբանութիւն: ¹³ Զի նախ զնոսա արասցէ աւթեւանս պատրաստեալս⁵⁰ եւ ապա առաքեսցէ առ նոսա ⁵¹զՀոգին Աստուածութեանն⁵², ⁵³որ զսէրն Հաւր եւ զՈրդւոյ՝ ա-

1 b գմինն / ԱԲ գմի / adt գմին
 2 ad վասն որոյ եւ ասէն [a ասեն] իսկ թե
 3 ԱԲ չիք եւ ասէ
 4 abđԱԲ հուճմբ [b հուճմբս] բազում [b բազումք] են / t հուճս բազումս են
 5 ԱԲ ասէ եւ մշակք / d մշակք / b մշակքս / at մշակս
 6 adԱԲ սակաւ / b սակաւք / t սակաւս
 7 adԱԲ հնձոցս / d հնձոց
 8 adԱԲ մշակս / d գմշակս / t մշակ
 9 ԱԲ ի գործս / ad ի հուճս, փխ. ի գործ
 Է Մատթ. Թ. 37-38
 10 ԱԲ այսուիկ իսկ
 11 b պահանջեաց զսէրն ի նոցանէ
 12 adԱԲ զսէրն
 13 b առ ի միմեանց եւ
 14 ԱԲ տաճար իւր
 15 bԱԲ եւ այս իսկ էր [b էր] որ / ad եւ այս իսկ էր հուր հոգւին որ երեւեցաւ յաւուրս
 16 b յաւուրն
 17 a պենդեկոստեիցն / d պենտեկոստեիցն / b պենտակոստեից / ԱԲ պենդեկոստեիցն / t պենտակոստեիցն
 18 bԱԲ եկեալ / t արկեալ, փխ. եկեալ / ad չիք որ եկեալ
 19 a ժողովեալ / d ժողովել
 20 ad որ եւ սկսեալ / t եւ սկսեալ / ԱԲ որ, փխ. եւ
 21 ԱԲ սկսան խօսել լեզուս ի լեզուսն
 22 ad առաջինս ցրուեալս / bԱԲ առաջինս որ [b որ եւ] ցրուեալքն [b ցրուեալքն էին] / t առաջինսն
 23 abđԱԲ անաւրենութեան / t անօրէնութեանց
 24 Բ յարգանդ, փխ. յարգանդ
 25 ad մտացն

26 adԱԲ առաջնոց / b առաջնոյ
 27 ԱԲ վասն այսր [Ա այրս] եւ
 28 b չիք եւ
 29 b անաւրենութեան, փխ. ամբարշտութեան
 30 b զկշտով
 31 Ա զկոպաշտութիւն / abԲ զկոպաշտութեանն
 32 abđԱԲ ծնունդ
 33 bԱԲ ի մէջ բերեալ
 34 d այնորիկ / b այսոցիկ
 35 a քակտումն
 36 abđ յայլափոխ յայլաճայն / ԱԲt այլափոխ, այլաճայն
 37 ԱԲ այլ ընդ այլոյ / միւսն. այլ ընդ այլ
 38 ad չիք իւրմէ
 39 b անջատելովն
 40 d սոքա / ԱԲ սա
 41 b ժողովոյն
 42 ad միասեր
 43 a խնդրեալ / միւսն. խնդրել
 44 abđԱԲ ի վերա միմեանց
 45 b հրամայի
 46 ad մտաւք
 47 d ժողովեացն
 48 ad ժողովսն / b գծողովն / ԱԲ ժողով / t ի ժողովն
 49 b ածել ի միաբանութիւն / ԱԲ ի միաբանութիւն [Բ ի մի միաբանութիւն] ածել
 50 adԱԲ պատրաստեալս / bt պատրաստեալ
 51 b զհոգին պատրաստեալ աստուածութեանն
 52 adԱ. աստուածութեան
 53 b որ ասէր զհաւրն

առեալ խաղացեալ ²գայր առ նոսա, զի նախ ի նոսա բնակեսցէ, եւ նոքաւք յամենայն արարածս: 14 Եւ եւ Հայր Յիւմ, աւե, եկեսցուի եւ արեւվանս⁴ առ նմա⁵ արասցուի⁶***: 15 Եւ⁷ սիրովն⁸ առ միմեանս⁹ զոր¹⁰ ուսոյց նոցա՝ ասէ. Աղաչեցե՛՛ք¹¹ զՏէր հնձոցն¹², զի հանցե՛՛. ¹³Վշակս ի գործս արդեանցն¹⁴ իւրոց¹⁵՞:

16 Միթէ ինքն ո՞չ կարէր առանց նոցա աղաչանացն¹⁶ ¹⁷զայն առնել, որ¹⁸ ակնարկելովն արար զամենայն արարածս. ¹⁹այլ վասն զի ²⁰առ ամենայնիւ²¹ ընկերսիրութիւն²² պատուական է առ Աստուածութիւն²³ անդր. ²⁴զի որպէս Աստուածութիւնն²⁵ մարդասէր է՝ ²⁶նոյնպէս կամի, զի զմիմեանս²⁷ սիրելովն²⁸ արժանի լիցին Աս-

տուածութեանն²⁹ ³⁰առ միմեանս անվասութեամբն:

17 Զի ի միոջէ երկրէ Հող եւ ³¹Հողմք եւ բոյս Հողոյ, ի միմեանց³² ³³բաժանեալ ծնունդք եւ³⁴ միոյ Արարչի ստեղծուածք, ³⁵սիրեսցեն նախ զարարչութիւնն³⁶, եւ սիրեսցին³⁷ ի նմանէ. եւ նորա Հաճոյիւքն ³⁸կեալ կարասցեն, ըմբռնեալ³⁹ զարքայութիւնն⁴⁰ երկնից⁴¹: 18 ⁴²Զի անձնսիրութեամբ⁴³ ընկերսիրութիւն ոչ լինի, այլ⁴⁴ ինքնասիրութիւն⁴⁵, որ⁴⁶ ոչ է⁴⁷ Հաճոյ կամաց արարչութեանն⁴⁸. վասն որոյ եւ⁴⁹ ⁵⁰մեղքն ի սկզբան մտին յաշխարհ: 19 ⁵¹Իսկ զի Աստուածութիւնն¹ մարդասէր

1 abd եւ գորդւոյն
 2 ad գայր նախ առ նոսա
 3 abdԱԲ իմ եկեսցուի աւե եւ
 4 ad արեւանս
 5 abd առ ձեզ, փխ. առ նմա
 6 abdԱԲ կալցուի, փխ. արասցուի
 *** Յ.Վ.Ը. Ժ.Պ. 23
 7 ad չիք եւ (սիրովն)
 8 a սիրովն սիրովն
 9 b որ առ միմեանս
 10 d զի, փխ. գոր / b չիք գոր
 11 a աղաչեսցուի
 12 ԱԲ հնձոցս
 13 ad զՎշակս իւր ի գործս
 14 abdԱԲ արդեանց
 15 a իւրեանց
 Է Մ.Գ.Բ. Թ. 38
 16 t աղաչանաց. չիք նոցա
 17 abdԱԲ առնել զայն [b այն]
 18 Ա ոչ, փխ. որ
 19 abdԱԲ այլ մի վասն զի
 20 bԲ չիք առ
 21 d առ ամենայն / aԱ ամենայն առ / t քան ամենայն / abdԱԲ՛տ ամենայն. ուղղում bԻ՞ ամենայնիւ
 22 abd ընկերսիրութիւնն
 23 abdԱԲ առ աստուածութիւն [a առածութիւն] անդր / t առ աստուածսիրութիւն
 24 abdԱԲ զի որպէս աստուածութիւնն [Ա աստուածութիւն] մարդասէր է
 25 t աստուածսիրութիւնն, փխ. աստուածութիւնն
 26 b նոյնպէս եւ
 27 Ա զի միմեանս

28 bd սիրութեամբն / aԲ սիրելովն / Ա սիրովն / t սիրելութեամբն / թուում է ինձ, որ նախնական ընթերցուածը կարող է լինել «զմիմեանսսիրութեամբ», մի բառ, ինչպէս որ Փաւստոսն ունի «զայլագրկութիւն, զայլոցկերութիւն» Դ, 6. կամ «զաւաջեալասուն», որի ամփոփեալ ձեւն է՝ «զառաջասուն», այսինքն՝ «սնեալ զառաջեալ». Ագաթ. ՃԻԱ. I:
 29 dԱ աստուածութեան
 30 b առ զմիմեանս / ԱԲ չիք առ միմեանս անվասութեամբն
 31 bԱԲ հողք, փխ. հողմք / adԱԲ հողմք բոյսի
 32 ԱԲ ի միմեանց / միւսն. ի միմեանցն
 33 abdԱԲ բաժանեալք, ծնունդք [a ծնունդ]
 34 abdԱԲ չիք եւ
 35 a արբեսցեն, փխ. սիրեսցեն / Ա չիք սիրեսցեն նախ զարարչութիւնն
 36 ab զարարչութիւն
 37 a արբեսցին, փխ. սիրեսցին
 38 bԲ կեալ կարասցեն / Ա կեալ կատարեսցեն / t կալ, փխ. կեալ / ad կեսցեն, փխ. կեալ կարասցեն
 39 abdԱԲ ըմբռնեալք
 40 bdԲ զարքայութիւն
 41 ad չիք երկնից
 42 ԱԲ զի անձնասէրն ընկերասէր ոչ լինի / Հմմտ. Նոր. Բիւզ. «Կոր. վարդ.», էջ 309, ուր հետեւում է ԱԲ-ի ընթերցումին:
 43 b անձնսիրութեամբ / adt անձնսիրութիւն
 44 b եւ, փխ. այլ / ad չիք այլ
 45 b ինքնասիրութիւնն / ԱԲ ինքնասէրն
 46 abdԱԲ չիք որ
 47 a չիք է
 48 Ա արարչութեան / a բարձրելոյն, d բարձրութեանն, փխ. արարչութեանն
 49 ad չիք եւ
 50 adԱԲ մեղք ի սկզբանն
 51 b իսկ աստուածութիւնն զի

սէր է՝² վասն այսորիկ իւրոց կամացն³ արար⁴ գնոսս խորհրդակիցս. զի նոքա սիրեսցեն զմիմեանս, եւ ելցեն հրաւիրակ⁵ տիեզերաց եւ աղաչեսցեն եւ⁶ հանցեն⁷ մշակս⁸ ի գործս արդեանց Տեառն իւրեանց:

ՁԱ. Զի⁹ առաջին յղուծիւն¹⁰ անձնակամ մարդկանն¹¹ գնալոյ՝¹² ծնաւ զպատառումն¹³ ¹⁴խառնակութեան լեզուացն: 2 Որպէս եւ վասն հրէական ժողովրդեանն ¹⁵տեսանի ի մարգարէականացն¹⁶ ¹⁷պատմութենէ, զի ասէ. Ա՛ղէ, հարցէ՛ք եւ տեսէ՛ք, իցէ՞ երբեք լուեալ¹⁸, թէ՞¹⁹ արուք ²⁰յղանան եւ ծնանիմ ձեռն արկեալ²¹ զընդերաւ²² եւ²³ դարման խնդրեն²⁴: 3 Զի տեսանեմ աւսահիկ²⁵ ²⁶զամենայն այր՝ եւ ձեռն իւր ի վերայ կշտի²⁷ իւրոյ²⁸. հայիմ ընդ մարդ, ²⁹եւ

երեսք ամենայն իբրեւ ի գոյն դալկան՝ դեղնացեալ շրջիմ՝:

4 ³⁰Արդարեւ իսկ յղացեալ էին ³¹յամբարշտութիւնս կռապաշտութեան բազնասէր բարոյիցն, եւ ձեռն յընդերս³² ³³եղեալ՝ ³⁴ակն ունէին շահազաւակ գտանել անձանց ի սնավաստակ³⁵ ³⁶գործոց անտի: 5 Ուստի եւ զեղուկ³⁷, ³⁸զգոյն ախտի ծննդեան՝ ³⁹ի հատուցմանէ անտի յանդիմանութեանն⁴⁰ ⁴¹գտեալ լինէր նոցա՝ զգերութիւն⁴² ծնանելով. եւ զքայքայումն աւերածոյ ցրմանն⁴³, փոխանակ պտղոյ որովայնին⁴⁴, իբրեւ զմանուկ ի գիրկս⁴⁵ առեալ տանէին, եւ յազգս աւտարս պանդխտեալք՝ ⁴⁶փոխանակ սիրոյ ամուսնութեան սենեկացն՝ ⁴⁷թափառական լինէին: 6 Փոխանակ ապստամբութեանն⁴⁸ վիճակա-

1 ԱՔ աստուած, փխ. աստուածութիւնն
2 Ա. չիք է
3 d կամաց
4 abd արարեալ
5 dԱՔ հրաւիրակք
6 Բ գի, փխ. եւ / abdԱ. չիք եւ (հանցեն)
7 Բ հանցէ
8 abdԱՔ մշակս / t գմշակս
9 abdԱՔ վասնգի
10 ԵՔ լղութիւնն
11 Ե մարդկան
12 ԱՔ գնալոց
13 t խառնումն, փխ. abdԱՔ զպատառումն
14 abdԱՔ խառնակութեան լեզուացն / t խառնակութեանն լեզուաց
15 ad տեսանելի է
16 Ե ի մարգարէական
17 ԵԱՔ ի պատմութենէ անտի, գի
18 ԱՔ լեալ, փխ. լուեալ
19 ԵԱՔ եթէ
20 abdԱՔ յղանան [Ե յղենան] եւ ծնանին / t յղեցան եւ ծնան
21 a արկանեալ / ԱՔ արկել
22 ab զընդերաւք / ԱՔ զընտերոք / d զընկերաւք, փխ. զընդերոք
23 ad չիք եւ
24 adԱՔ դարման խնդրեն / bt խնդրեսցեն
25 ԱՔ աւսահիկ / Ե աւսահիկ
26 abd գայր ամենայն
27 Ե կշտի / a կշտից
28 a իւրոց
29 abd եւ [d չիք եւ] երեսք ամենեցուն [Ե ամենայն] իբրեւ գոյն [Ե գոյնն] անկեալ [փխ. դալկան կամ

դալկան] դեղնացեալ [Ե եւ դեղնացեալ] / ԱՔ եւ երեսք ամենայն իբրեւ ի գոյն դալկան [t դալկան] եւ դեղնացեալ
՝՝ ԽԷԷ. I. 6
30 ԱՔ արդարեւ յղացեալ իսկ էին
31 Ե յամբարշտութիւն կռապաշտութեանն / ad զկռապաշտութեանն զամբարշտութիւն [d ամբարշտութիւն]
32 a յընդերս / միւսն. յընտերս
33 ԵԱՔ եղեալ էր
34 Ե անուանէին, փխ. ակն ունէին
35 a եւ ի սնավաստակ
36 abdԱՔ գործոց անտի / t ի գործոցն. չիք անտի
37 abd զեղուկ / ԱՔ զեղուն
38 ԵԱՔ զգոյն ախտի գունոյն [Ե գունոյն] ծննդեանն [ԱՔ ծննդեանն] անձանց / ad չիք գունոյն. չիք անձանց
39 abdԱՔ ի հատուցմանէ անտի / t ի հատուցմանէն. չիք անտի
40 Ա յանդիմանութեան
41 abdԱՔ գտեալ լինէր նոցա / t գտեալ նոցա լինէր
42 adՔ զգերութիւնն
43 abdԱՔ ցրմանն / t ցրման
44 Ե պտղոյ ծննդեանն որովայնին / aԱՔ որովայնի / d յորովայնի / t որովայնին
45 dԱՔ ի գիրկ
46 Զնշումն ենք վերջակէտները «փոխանակ պտղոյ», «փոխանակ սիրոյ» բառերից անաչ:
47 ԵԱՔ թափառական գտեալ լինէին / ad չիք գտեալ
48 abdԱՔ Հայկ. բառ ապստամբութեանն [Ա ապստամբութեանն] / t սրբութեանն, փխ. ապստամբութեանն

տուութեան¹ զկործանումն յԱրարչէն իւրեանց ի մերձաւոր Տեառնէն ընդունէին:

7 Սոյն աւրինակ եւ ազգքն² առաջինք³, փոխանակ զի իշխեցին ի բուն⁴ յիւրեանց Տեառնէն թիկունս⁵ դարձուցանել, որ զնոսայն⁶ յոչնչէն ինչ⁷ արար, ⁸եւ ի խեցեկոյտ ի խեցեկարկառ, ի կպրաշաղախ⁹ աշտարակն ապաստանեալք¹⁰ նովին ախտիւն անաւրէն¹¹ պաշտամամբքն¹² յղացան, ցրուեալք պատառեալք քակտեալք¹³, ի միմեանց բաժանեալք¹⁴ ծնանէին ընդ երեսս երկրի իւրաքանչիւր ոք¹⁵ առանձինն¹⁶ մի մի ի նոցանէն¹⁷, զմենութիւն¹⁸ չկեցութեանն յանձինս¹⁹ իւրեանց, իբրեւ զպտուղ²⁰ որովայնի ի գիրկս, ըստ նմանութեան մանկամար²¹ ²²առեալ՝ ընդգրկեալ բերէին:

8 ²³Եւ ²⁴Հայեցեալ ի պատուհասն առաջին²⁵ եկեալ²⁶ ջրհեղեղին՝ ²⁷սկսան գոր-

ծել զաշտարակն. իբրեւ ակն ունել նմին²⁸ եւ նովին²⁹ շինուածովն³⁰ ապրել՝ յորժամ եկեսցէ³¹: 9 Եւ ոչ Հայեցան յԱրարիչն՝ կարճել³² յիւրեանց³³ անաւրէնութեանցն³⁴, եւ նորին³⁵ ³⁶Հաճելի գործովն ապրել. եւ ³⁷ի նմանէն ³⁸որ ինչ կամք եւ ³⁹լինելութիւն, ⁴⁰թէ յետս թէ յառաջ, ⁴¹զայն ինչ ⁴²ոչ ածին ընդ միտ՝ որ ի սկզբանէ⁴³ ⁴⁴Արարիչն էր. եւ ⁴⁵ ⁴⁶ի մի ժողով եկեալ ամենեքեան⁴⁷ ⁴⁸ոչ եւս զգալին⁴⁹ միմեանց⁵⁰ յղութեանն⁵¹ որով եւ⁵² ծանրացեալն էին:

10 Վասն այսորիկ եւ ամենատեսն⁵³ իբրեւ ետես զանհաճոյս⁵⁴ կամացն⁵⁵ իւրոց ի նոսա, զխակութեանն⁵⁶ զանհասութիւն¹

1 a վիմատութեան / d վիմատութեանն b վիմա-կատութեանն / ԱԲՎ վիմակատութեանն
2 abdԱԲ ազգքն / t ազգք
3 bԱԲ առաջինք / միւսն. առաջին
4 ad իւրեանց / b տեսնուէն իւրեանց
5 ԱԲ գրիկունս
6 bԱԲ զնոսա
7 ԱԲ յոչնչէ յինչ / a չի՞ ինչ
8 ad եւ ի խեցեկոյտ խեցեկարկառ [d ի խեցեկարկառ] / bԱԲ եւ ի խեցեկոյտ եւ [ԱԲ չի՞ եւ] ի խեցեկարկառ
9 b եւ ի կպրաշաղախ
10 a ապաստան եղեալք / ԱԲՎ ապաստանեալք, փխ. bd ապաստանեալք
11 b եւ անաւրէն
12 a կոնպաշտութեամբքն, փխ. պաշտամամբքն
13 b քակտեալք, փխ. քակտեալք
14 ad չի՞ բաժանեալք
15 a չի՞ ոք
16 b առանձին
17 ԱԲ ի նոցանէն / միւսն. ի նոցանէ
18 a զմենութեան / d զմենութեան / Բ զմենութիւն / Ա զմենութիւն / b զմիութեան / t զմիութեան
19 d անձինս
20 b պտուղ
21 ad մանկամարն
22 b առեալ բերէին ընդգրկեալ
23 adԱԲ եւ սկսան հասել
24 b չի՞ հայեցեալ ... ջրիեղեղին

25 ad առաջին / ԱԲՎ յառաջին
26 ad չի՞ եկեալ
27 ad եւ սկսան / ԱԲ եւ գործել սկսան
28 adt նմին / ԱԲ ի նմին / b կամէին, փխ. ի նմին
29 b նորին, փխ. եւ նովին
30 ԱԲ շինուածովն / միւսն. շինելովն
31 ԱԲ գայցէ, փխ. եկեսցէ
32 ԱԲ կարճել / abdt եւ ոչ կարճել
33 d յիւրեանցս
34 abd անաւրէնութեանց / b յանաւրէնութեանց
35 abdԱԲ եւ նորին / bt եւ նովին
36 abdԱԲ հանելի գործովն ապրել / t հանել ի գործն եւ ապրել
37 bd որ ի նմանէն որ
38 ԱԲ որ ինչ կամք եւ լինելութիւն, թէ յետս / ad որ ինչ կամութիւն լինի նեղութիւն, թէ յետս / t որ ինչ կամութիւն լինելութեան
39 b լինելութիւնն է
40 b եւ եթէ յետ եւ եթէ յառաջ
41 abdԱԲ զայն ինչ / t զայս ինչ
42 ԱԲ ոչ ածէին զմտաւ
43 b ի սկզբանէն
44 abdԱԲ արարիչն [b արարիչ] էր / t արարչին է
45 a չի՞ եւ
46 a ի միաժողով / bdԱԲ Հայկ. բառ. եւ միաժողով
47 d ամենեքին
48 d եւ ոչ զգային / a եւ ոչ զայն / ԱԲՎ եւ ոչ եւս
49 bԱԲ սգային, փխ. զգային
50 ԱԲ ի միմեանց / b չի՞ միմեանց
51 Ա յղութեան
52 b չի՞ եւ
53 adԱԲ ամենատեսն / b ամենատէրն / t ամենագէտն
54 bdԱԲ զանհանոյ
55 a կամաց
56 bdԱԲ զխակութեանն / t զխակութիւնն / a զխառնակութեանն, փխ. զխակութեանն

խորհուրդ² արկեալ³ Աստուածութեանն⁴ գլղութեանն⁵ նոցա բերել⁶ ի մէջ զճնունդն⁷: 11 ⁸Եւ ասաց Աստուած. Եկա՛յք⁹ իջցո՛ւք եւ պղտորեցո՛ւք¹⁰ զլեզուսնոցա՞. եւ ոչ ասաց, թէ¹¹ «Գնացէ՛ք իջէ՛ք եւ¹² պղտորեցէ՛ք¹³ զլեզուսնոցա». ¹⁴որպէս եւ կարգ հրամանին¹⁵ պատշաճէր Աստուածութեանն¹⁶. այլ ¹⁷եկա՛յք, ասէ, իջցո՛ւք եւ ¹⁸պղտորեցուք. իբրեւ առ հաւասարութիւն¹⁹ գործոյն ²⁰յայտնի առնէր ի պղտորեցո՛ւք-ն ասել²¹, յիրաւի եւ²² առ մարդոյն արարչութեամբն²³ եւ լեզուացն բաժանամբ²⁴ աւրինակեաց զայս:

12 ²⁵Քանզի զմարդկութիւնն²⁶ վասն մերոյ փրկութեան յանձն առնլոց էր Աստուածութիւնն²⁷ զթիւ²⁸ Երրորդութեան²⁹

երեսացն³⁰ ուսուցանէր³¹ առաքելոցն. զի ըստ այնմ աւրինակի ³²աշակերտեցեն զամենեսեան³³, որ ընդ ամենայն³⁴ ³⁵տիեզերս մարդիկ³⁶ իցեն, յայտնեալ երեքանձնական միասնական³⁷ ³⁸զաւրութեանն, ³⁹միապաշտաւն տէրութեանն ⁴⁰խոնարհեալ ծունր կրկնեցի⁴¹: 13 Իսկ յղութիւն⁴² նոցա ծնոյց⁴³ զանլուր միմեանց ձայնիցն շփոթութիւն⁴⁴:

14 ⁴⁵Իսկ արդ՝ զի՞նչ ասացին ազգքն⁴⁶ այնոքիկ⁴⁷ առաջինք⁴⁸ ի շինել զաշտարակն. եկա՛յք ⁴⁹շինեցո՛ւք աշտարակ⁵⁰, զի⁵¹ իցէ ⁵²զլուիս ⁵³նորա ի վեր մինչեւ յերկինս՞: 15 Որ⁵⁴ ոչ կարացին հասուցանել ի բարձրութիւնն⁵⁵ խոստացեալ անձանց պարծա-

1 t գանհատութիւնն / d գանհատութիւն, փ/ս. գանհատութիւն
 2 ԵԱԲ արդ [ԱԲ արդ խոր] խորհուրդ
 3 ad արարեալ, փ/ս. արկեալ
 4 Ա աստուածութիւնն / Բ աստուածութիւնն / ad չի՛ք աստուածութեանն
 5 a յղութեանն / d գլղութեանն / b գլղութիւն
 6 b բերեալ
 7 ad ճնունդ ի մէջ / b ճնունդսն
 8 a ԱԲ եւ ասաց ասէ աստուած
 9 ԱԲ թէ եկա՛յք
 10 b զլեզուս, փ/ս. զլեզուսնոցա
 * ԾԾ. ԺԼ. 7
 11 b եթէ
 12 adԲ չի՛ք եւ (պղտորեցէ՛ք)
 13 abdԱԲ չի՛ք զլեզուսնոցա
 14 b որպէս կարգ / adԱ որպէս կարգի
 15 Ա հրամանի
 16 Ա աստուածութեանն
 17 ԱԲ եկա՛յք իջցուք
 18 ԱԲ պղտորեցուք ասէ / b բաժանեցուք, փ/ս. պղտորեցուք
 19 t առ հաւասարութիւնն
 20 abdԱԲ յայտնի առնէր ի պղտորեցուքն [b առ ի պղտորեցուքն] / t չի՛ք յայտնի առնէր
 21 ԱԲ ասելովն
 22 t չի՛ք եւ (առ մարդոյն)
 23 ad արարչութեանն / ԵԱԲ արարչութեամբ
 24 ad բաժանման
 25 abdԱԲ ֆանգի եւ
 26 Ա զմարդկութիւնն
 27 Ա աստուածութիւնն
 28 b եւ զթիւ
 29 abdԲ երրորդութեանն

30 abdԱԲ երեսաց
 31 ad ուսուցանել / ԵԱԲ ուսուցանել
 32 abdԱԲ աշակերտեցեն [Ա աշակերտ օրհնեցեն, նախապէս՝ աշակերտ օրհնեցեն] զամենեսեան [ԱԲ զամենայն, b զամենայնս] որ ընդ
 33 t չի՛ք զամենեսեան
 34 b չի՛ք ամենայն
 35 ad տիեզերս մարդիկ իցեն յայտնեալ
 36 ԱԲ մարդկութեամբն / bt մարդկութեանն
 37 abdԱԲ երեքանձնական [ԱԲ երեքանձնականն] միասնական [ԱԲ միասնականն] t չի՛ք միասնական
 38 abdԱԲ զարութիւն [ad զարութիւնն] միապաշտաւն [a մի պաշտաւն] տէրութեանն [ԱԲ տէրութեանն]
 39 t չի՛ք միապաշտոն տէրութեանն
 40 b ծունր կրկնեալ խոնարհեալ
 41 dԱԲ կրկնեցեն
 42 ԱԲ գլղութիւն
 43 ad ճնուն / ԵԱԲ ճնունդ
 44 Ա զշփոթութեանն / Բ շփոթութիւնն / միւսն. շփոթութիւն
 45 abdԱԲ իսկ արդ / t չի՛ք իսկ
 46 a Ա ազգն
 47 abdԱԲ չի՛ք այնոքիկ
 48 ab առաջին
 49 adԱԲ շինեցուք ասեն [a ասէ]
 50 ԵԱԲ զաշտարակն
 51 b որ, փ/ս. զի
 52 abdԱԲ զլուիս նորա ի վեր մինչեւ յերկինս
 53 t նորա մինչեւ ի վեր ի յերկինս
 * ԾԾ. ԺԼ. 4
 54 abd եւ, փ/ս. որ / ԱԲ չի՛ք որ
 55 a ի բարձրութիւնն / b ի բարձրութիւնն

նացն¹ զոր պանձացան². այլ ³աւերեցին փրուզին⁴ քակեցին զմիաբանական միալեզու միաբանութեանն⁵ իւրեանց շինութիւնն⁶ միամտութեանն⁷: 16 Ոչ հասուցին զաշտարակն ըստ ասելոյն յերկինս⁸, ⁹զի յերկրի էր, եւ աստուստ էր շինուածն¹⁰, այլ անտի ¹¹իջուցին ի կործանումն ¹²բաժանման ցրուելոյն. յղացան զանաւրէնութիւն, ծնան¹³ զբազմաձայն ¹⁴լեզուացն բաժանումն, զի մի՛ լուիցէ¹⁵ այր ընկերի բարբառոյ, ի միմեանց մեկնելով ցրուեցան¹⁶:

17 Իսկ Աստուածութիւնն¹⁷ երեւեցաւ յայնժամ խորհրդով, եւ յայտնեցաւ այժմ յայս¹⁸ ժամանակս յայտնապէս. մեկնեցաւ արդեամբք, զի ծանիցեն ¹⁹ամենեքեան, տեսցեն եւ հաւատասցեն: 18 Արդ՝ սերմանեաց յանձինս²⁰ մարգարէիցն զչնորհս²¹ յառաջգիտութեան²² Հոգւոյն սրբոյ, զի յղացին²³ զճշմարտութեանն²⁴ աւետիս²⁵

Աստուածութեանն²⁶ զալստեան²⁷ ամենայն արարածոց. եւ նոքա սերմանեսցեն ընդ ամենայն տիեզերս, զի յղացին զխորհուրդն²⁸ կենդանութեան ²⁹ակնկալութեան, անմահութեանն³⁰ բերել զծնունդն: 19 Յղացին³¹ զյոյս³² եւ զսէր³³ ³⁴նախ առ Աստուածութիւն արարչութեանն, եւ ³⁵ապա զսէր ընկերսիրութեանն՝ ³⁶աննենգ եւ անկեղծաւոր սիրով ³⁷պահել հաւասարութիւն առ միմեանս:

20 Ջոր եւ ինքն իսկ եկեալ ³⁸մեկնեաց, թէ³⁹ Յայս երկուս⁴⁰ ⁴¹պատուիրանս ամենայն արեւմեք եւ մարգարէք կախեալ կան՞: 21 Նախ՝ սիրել ⁴²զԱստուածութիւնն յամենայն սրտէ եւ⁴³ յամենայն անձնէ եւ ամենայն զաւրութեամբ⁴⁴ ⁴⁵հանդերձ, որ է առաջինն: 22 Եւ երկրորդն⁴⁶ սիրել⁴⁷ զըն-

1 ԱԲ պարծանաց
 2 d պարծեցան, փ/ս. պանձացան
 3 abdԱԲ աւերեցին փուրզին փակեցին
 4 t չի՛ք փուրզին
 5 a միաբանութիւն / Ա միաբանութեան / b միբնութեանն, փ/ս. միաբանութեանն
 6 b գշինութիւն
 7 a մատնութեան / d Հայկ. բառ. միատնութեան / Բ միատնութեանն / Ա միատնութիւն / bt միամտութեանն
 8 b չի՛ք յերկինս
 9 b Բանգի յերկրէ էր
 10 ab շինածն
 11 b իջուցին ի բաժանումն կործանման ցրուելոցն
 12 ad բաժանմանցն ցրուելոց
 13 bԱԲ եւ ծնան
 14 abdԱԲ լեզուացն բաժանումն [b գրաժանումն] զի / t լեզուաբաժանութիւն, զի
 15 bԱԲ մի՛ լուիցեն
 16 ab զընդեցան, փ/ս. ցրուեցան
 17 Ա աստուածութիւն
 18 a յայսմ
 19 ԱԲ չի՛ք մեկնեմեան, տեսցեն
 20 abdԱԲ յանձինս / t ի յանձինս
 21 bdԱԲ զչնորհսն
 22 b յառաջգիտութեան / Ա յառաջգիտութիւն / միւսն. յառաջգիտութեան
 23 abdԱԲ յղացին / t յղացէ
 24 bԱ զճշմարտութեան
 25 a աւետիս / b աւետիսն

26 ad աստուածորդոյն / b աստուածութեամբ / ԱԲ աստուածային, փ/ս. աստուածութեանն
 27 bԱԲ գալստեանն
 28 b գխորհուրդս
 29 ad ակնկալութեանն եւ ծնցին զանմահութեանն աւետիս ի լսելիս. յղացին
 30 bԱ անմահութեան
 31 b զի յղացին
 32 abdf գյոյսն / Ա զլոյսն, փ/ս. գյոյս
 33 adԱԲ եւ զսէրն [a զսերն]
 34 ԱԲ նախ առ արարիչն աստուած եւ / abd առ աստուածութիւնն [b աստուածութիւն] անդր արարչութեանն եւ
 35 abd ապա զսէրն [a զսերն] ընկերութեան աննենգ / ԱԲ ապա առ ընկերն աննենգ
 36 ad աննենգ եւ անկեղծաւոր սիրով պահել հաւասարութիւն առ միմեանս / bԱԲ՛t աննենգ կեղծաւորութեամբ [b կեղծաւորութեամբն] հաւասարութեամբ [ԱԲ հաւասար]
 37 ԱԲ հաւասար առ միմեանս պահել
 38 t մեկնեաց որդին աստուծոյ, թէ / abdԱԲ չի՛ք որդին աստուծոյ
 39 b եթէ
 40 abd յայս [a յայսս, d այս] երկուսին
 41 abd չի՛ք պատուիրանս ամենայն
 ԳՐԻԳՈՐԻ ԻՆՏԵՐՅԵՆՆԻՍ 40
 42 ԱԲ զաստուած յամենայն
 43 adԱԲ չի՛ք եւ (յամենայն անձնէ)
 44 ad զարութեամբն
 45 ԱԲ հանդերձ, որ սա է [Բ որ ասէ] առաջին / abd հանդերձ, որպէս առաջինն / t որ է առաջին
 46 abdԱԲ եւ երկրորդն / t եւ երկրորդ
 47 abd թե սիրել [ad սիրեցես]

կերն¹ իբրեւ զանձն: 23 Իսկ երրորդն² լսել Աստուածութեան³ 4բանին 5աւետեաց առանց երկմտութեան եւ հաւատալ այսմիկ⁶: 24 Այսուիկ⁷ յղացան⁸ զարագութիւն⁹ սլանալոյ, որով ծնան¹⁰ ի թռիչս 11եւ ի թեւս Հոգւոյն սրբոյ¹², զի խառնեցին ի գունդն Քրիստոսի՝ յղանալ զյոյսն¹³ հաւատոց¹⁴ 15եւ ծնանել յարքայութիւն¹⁶ միանգամայն¹⁷ զըմբռնեալսն¹⁸: 25 Որպէս եւ¹⁹ ընդ ամենայն արարածոց գոչէ²⁰ մարգարէն առ Հայր, 21իբրեւ յամենեցունց 22բերանոյ, իբրեւ ընդ ամենեցունց²³ տեսեալ զորդեգրութիւն շնորհին²⁴, որ²⁵ կատարելոցն²⁶ էր առ մեաւք²⁷, ասէ. Իբրեւ երկունք²⁸ յլոյ զի հասեալ իցեն²⁹ ի ժամանակս ծննդեան, եւ առ ցաւս իւր³⁰ 31նչիցէ³²:

26 Եւ զի³³ նչ իցեն երկունքն³² հասեալք, որ զցաւսն ճչելոյ³³ ստիպիցեն³⁴, 35եթէ ոչ 36զղջմունք եւ խոստովանութիւնք՝ ապաշխարութեամբ³⁷ յղացեալք³⁸, որպէս եւ ասէն³⁹, թէ Այնպէս⁴⁰ 41եղեաք սիրելոյ 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000

1 b գրնկեր
 2 abdԱԲ երրորդն / t երրորդ
 3 d աստուածութեանն / ԱԲ աստուածային
 4 abdԱԲ բանին անտեսաց առանց երկմտութեան եւ [b չիբ եւ] հաւատալ [bԱԲ հաւատալ այսմիկ]
 5 t չիբ անտեսաց առանց երկմտութեան
 6 ad չիբ այսմիկ
 7 bԱԲ չիբ այսուիկ
 8 abdԱԲ իսկ յղացան
 9 adԱԲ գերագութիւն
 10 bԱԲ ծնանին / ad ծնանեին
 11 adԲ եւ ի թեւս / bԱԲ չիբ եւ
 12 abdԱԲ չիբ սրբոյ
 13 ԱԲ եւ գյոյսն
 14 t հաւատոցն
 15 d եւ ծնան մեզ, փխ. եւ ծնանել
 16 d արքայութիւն / abԱ գարբաութիւն / Բ գարբաութիւն
 17 ԱԲ չիբ միանգամայն
 18 ad ըմբռնել / b եւ ըմբռնել / ԱԲ ըմբռնեալ, փխ. t զըմբռնեալսն
 19 bԱԲ որպէս եւ / adt չիբ եւ
 20 ad գոչեր
 21 ԱԲ իբրու / ad չիբ իբրեւ ... ընդ ամենեցունց (ՁԱ 25)
 22 b չիբ բերանոյ, իբրեւ ընդ ամենեցունց
 23 ԱԲ ընդ ամենեցունց
 24 abdԱԲ շնորհին / t շնորհի
 25 ԱԲ գոր
 26 adԱԲ կատարելոց
 27 b առ մեւք
 28 adԱԲ իբրեւ գերկունս [a գերկունց]

29 Բողոքը իցեն. ուղղում եմ՝ իցեն: ԸՊԳ. Ե.Պ. Ի.Չ 17. «Եւ որպէս որ երկնիցէն մերձ ի ծնանել եւ առ ցաւս իւր նչիցէ»:
 30 b առ ցաւս իւրեանց
 31 b չիբ նչիցէ ... որ զցաւսն (ՁԱ 26)
 32 ԱԲ Ե.Պ. Ի.Չ 17
 33 adԱԲ երկունքն
 34 b ստիպիցէ / a ստիցեն, փխ. ստիպիցեն
 35 ad եթէ ոչ, փխ. bԱԲt այլ
 36 abd զղջմունք եւ խոստովանութիւնք / ԱԲ զղջմունքն եւ խոստովանութիւնք / t զղջմունս եւ զխոստովանութիւն
 37 b ապաշխարութեանց / ad ապաշխարութեամբ / ԱԲt ապաշխարութեանցն
 38 ad յղացեալ / bԱԲ յղացեալք / t յղեցեալք
 39 bԲ ասէն / միւսն. ասեն
 40 ad թե այնպէս / միւսն. այսպէս
 41 abd եղաք [d եղեաք] մեք սիրելոյն [b սիրելոյ] / ԱԲt եղաք
 42 ԱԲ չիբ եւ
 43 abdԱԲ սիրելոյ / t սիրելոյն
 44 bd արդեւք / a արդեալք
 45 bԱԲ խաւսիցի / ad ասիցէ, փխ. խոսեցի
 46 abd եթէ ոչ / ԱԲt թէ ոչ
 47 b վասն որդւոյ
 48 ad չիբ նորա ասիցէ / ԱԲ աստուծոյ, փխ. նորա
 49 Ա որով, փխ. որում
 50 adԱԲ եւ կատարեաց
 51 bԱԲ որպէս ասէն [Ա ասեն] եւս
 52 abdԱԲ չիբ իսկ
 53 b բողոքելով
 54 d յառ երկիւղ
 55 abdԱԲ յղացաք / t յղեցաք
 56 adԱԲ երկնեցաք եւ ծնաք / bt չիբ երկնեցաք
 57 a գոգի / bd գոգի

ՁԲ. Արդ՝ փոխանակ աշտարակին
 Ինքն¹ Տէրն կանգնեաց զխաչափայտն՝
 ըստ յառաջասաց մարգարէութեանն². ³որ-
 պէս ⁴ասէ թէ Ահաւասիկ⁵ կանգնեմ⁶ նշան
 ի վերայ հեթանոսաց՝, ⁷այսինքն զխաչն
 փրկական⁷. ⁸յորոյ վերայ ⁸ինքնին Տէրն,
 ուստի եւ գկեանս⁹ գործէ աշխարհի:

2 Բայց եկա՛յք, ասացիմ¹⁰, շինեսցո՛ւք
 աշտարակ¹¹, զի իցէ ¹²գլուխ նորա ի վեր
 մինչեւ յերկինս՝. ¹³եւ այս ըստ նոյն ըստ
 նոցա կարծիսն անցեալ. եւ այն ոչ այս-
 պէս¹⁴: 3 Իսկ խաչ՝ աշտարակն¹⁵, ¹⁶յորոյ վե-
 րայ ¹⁶Աստուածորդին բազմեցաւ¹⁷. խաչն
 յերկրի, եւ մարմինն¹⁸ ի վերայ նորա. իսկ
 Աստուածութիւնն¹⁹ մինչեւ²⁰ ի վեր քան
 զերկինս, եւ քան զանկէտ²¹, քան զանսահ-
 ման²² բնութիւն²³ տարրեղէն²⁴ արարա-
 ծոցս²⁵, ²⁶բովանդակեալ եւ բեւեռեալ ²⁷ի

խաչին փայտի, լցեալ եւ²⁸ տարածեալ ի
 տարերս եւ յանտարերս, այնպիսին²⁹ որ եւ
 ի սիրտս առաքելոց³⁰ եւ ամենայն սրբոց³¹
 բնակեալ էր³² հանդերձ ³³Հարբն եւ սուրբ
 Հոգւովն իւրով³⁴: 4 Որ³⁵ եւ լեզուս³⁶ փո-
 խանակ լեզուացն խափանելոց³⁷ շար-
 ժեաց³⁸. ³⁹զի յառաջին աշտարակէն ցրումն
 եղեւ, իսկ ի խաչէս⁴⁰ ժողով. անտի մեր-
 ժումն ի տանջանս, եւ աստի՛ մերձումն
 յարքայութիւնն⁴¹:

ՁԳ. Յղացան առաքեալքն⁴² զսէր⁴³ առ
 մարմնակիրցս իւրեանց եւ ծնան զամենայն
 արարածս, խառնեալ⁴⁴ ⁴⁵յԱստուածութիւն
 անդր: 2 Մատնեցին զանձինս իւրեանց՝
 ընկերացն բողոքելով, զի ⁴⁶Աստուած ա-
 սացին. վասն այսորիկ իբրեւ զթշնամիս⁴⁷
 չարամահք⁴⁸ եղեալ⁴⁹ ի վերայ երախ-
 տեացն՝ չար ⁵⁰փոխանակ ընդ բարւոյ ըն-
 դունէին ⁵¹հրաւիրակքն, որ եկին կոչել

Ճ Ե՞. Ի՞Գ 17-18

- 1 ԱԲ ինքնին
- 2 Ա մարգարէութեան
- 3 ԱԲ որ, փխ. որպէս / ad չիք որպէս ասէ
- 4 b ասէն թէ
- 5 a աւասիկ / bdԱ ահաւաղիկ
- 6 ԱԲ դնեմ, փխ. կանգնեմ
- Դ Ե՞. Ժ՛Ը 12
- 7 ad զխաչն փրկութեան
- 8 abd ինքն [b եւ ինքն] տէրն
- 9 bԱԲ գկեանսն
- 10 ԱԲ ասնն
- 11 ad աշտարակ / bԱԲ գաշտարակն
- 12 abdԱԲ գլուխ նորա ի վեր մինչեւ յերկինս / t գլուխն մինչեւ ի վեր ի յերկինս
- Ե Ե՞. Ժ՛Ը 4
- 13 abdԱԲ եւ այս ըստ սոյն [b ըստ նոյն, a այլ ըստ սոյն, d եւ յս (պատ.) գոյն] կարծիս [ԱԲ ըստ նոցա կարծիսն, b ըստ կարիսն] անցեալ
- 14 ԱԲ ոչ այսպիսի
- 15 abdԱԲ խաչ աշտարակն / t խաչ աշտարակի՝
- 16 b աստուածորդին ի խաչն ել յերկրի
- 17 abdԱԲ չիք բազմեցաւ
- 18 b եւ մարմին
- 19 Ա աստուածութիւն
- 20 adԱ որ, փխ. մինչեւ / bԲ չիք մինչեւ
- 21 b զանգէտ / a զկէտ, փխ. զանկէտ
- 22 bdԱԲ եւ քան զանսահման / a եւ քան զանսահման
- 23 b բնութիւնն
- 24 abd չիք տարրեղէն
- 25 abdԱԲ արարածոց

- 26 b բաւանդակեալ: եւ
- 27 ԱԲ ի խաչափայտին / b ի խաչ ի փայտի խաչի
- 28 abd եւ լցեալ եւ
- 29 abd այսպիսի / ԱԲ այսպիսին
- 30 abd առաքելոցն
- 31 ab սրբոցն
- 32 abԱԲ բնակեալ է / d չիք էր
- 33 ԱԲ հարբ իւրով եւ հոգւով
- 34 adԱԲ չիք իւրով
- 35 d այլ, փխ. որ / ԱԲ չիք որ
- 36 a եւ զբզուս
- 37 a խափանելեաց / bdԱ խափանելոց / ԲԷ խափանելոցն
- 38 a չիք շարժեաց
- 39 d զի առաջին աշտարակն
- 40 ad ի խաչէն
- 41 bdԱ յարքայութիւն
- 42 a առ առաքեալն
- 43 abd գտէր / ԱԲ գտէրն
- 44 abd խառնեալ / Բ խառնիլ / Ա.է խառնել
- 45 abdԱԲ յաստուածութիւն անդր / t յաստուածութիւնն. չիք անդր
- 46 dԲ զի աստուածացին, a աստուածացին, փխ. աստուած ասացին
- 47 bԱԲ իբրեւ զթշնամի [b թշնամի]
- 48 ԱԲ չարամահ
- 49 ad եղեալք
- 50 abd փոխանակ բարւոյ
- 51 b իրաւիրակքն նորա եւ կոչել

զամենեսեան՝ ի հարսանիս Աստուածութեան² սիրոյն³: 3 Մահ ընկալեալ տանջանաւ⁴ հանդերձ, ⁵փոխանակ ընդ դրուատին եւ⁶ պատիւ⁷ գտանելոյ⁸ ի նոցանէ⁹, որպէս ¹⁰եւ դուք ¹¹իսկ ¹²առ ձերսս արարէք. զի տգիտութեամբ արարէք, ¹³զի ոչ էիք հասեալ յիրաւի ի լաւութեանցն¹⁴ վերայ:

4 Արդ՝¹⁵ յառաջին աշտարակէն ցրումն¹⁶ լեզուացն¹⁷ եղեւ. ¹⁸եւ այժմ ինքն Տէրն¹⁹ ժողովեաց ²⁰զցրուեալս ազգացն, եւ բեւեռեաց ընդ մարմնոյ²¹ իւրոյ²², զոր ²³առ ի մէնջ՝ ²⁴ի փայտին զորմէ կախեցաւ. զի անքակութիւն արասցէ ի մի հաւատս միասնական պաշտամանն²⁵: 5 Իսկ նոքա հրաման սիրել զՏէրն եւ զկամս նորա առնել²⁶. զի²⁷ զանձինս տոհմակցաց իւրեանց, այսինքն զամենայն²⁸ մարդկան²⁹, ապրե-

ցուցեն ի յաւիտենական³⁰ մահուանէն: 6 Զի Տէր ինքնին³¹ եկն եւ³² ³³մեռաւ վասն ամենեցուն, զի զամենեսեան ձգեսցէ ³⁴յանմահութիւնն. իսկ սոքա³⁵ նորին կամացն քարոզք առաքեցան, զի տացեն զփրկութիւն³⁶ եւ զերախտիս Աստուածութեանն³⁷ ³⁸առնուլ ի միտ ամենեցուն³⁹ որ առ նոսայն⁴⁰ եղեւ:

7 Վասն այսորիկ յղացան⁴¹ առաքեալքն ի Հոգւոյն սրբոյ ⁴²եւ ծնան ⁴³լեզուս՝ ⁴⁴խաւսունս անմահութիւն ամենեցուն: 8 Զի ինքն եկն⁴⁵ Հոգի Աստուածութեանն⁴⁶ ⁴⁷փորձել եւ քննել զամենեսեան, իբրեւ ⁴⁸զարծաթ ի բովս, լեզուաւք⁴⁹ առաքելոցն. որպէս ⁵⁰եւ ասէն ընդ ամենեցուն, ⁵¹իբրեւ ընդ երկրի, բերան⁵² առեալ՝ ⁵³իբրեւ զփող նովին զաւրութեամբ գոչէ⁵⁴ մարգարէն, թէ⁵⁵ Փորձեցեր զԱնգ, Աս-

1 d զամենեսիւն / b չի՛ք զամենեսեան
2 b կիմածութեան / ԱԲ աստուածային, փխ. աստուածութեան
3 b սիրոյ
4 t տանջանոցն
5 ad՛ փոխանակ ընդ դրուատին [Բ դրուատեացն] եւ / ՆԱ. փոխանակ ընդ դրուատն
6 b չի՛ք եւ
7 a պատուի
8 b գտանելին
9 a ի նոցանէն
10 abdԱԲ եւ դուք / t չի՛ք եւ
11 a չի՛ք իսկ / d իսկ առ ձեռն իսկ արարէք
12 a առ ձերսս արարէք / t առ ձերս
13 ԱԲ քանզի ոչ
14 aԱԲ յարութեանցն (չի՛ք ի)
15 abdԱԲ արդ / t իսկ, փխ. արդ
16 b զցրումն
17 t լեզուաց
18 b եւ այժմ / ԱԲ արդ, փխ. եւ այժմ
19 d այն, փխ. տէրն
20 ad զցրուեալսն. չի՛ք ազգացն
21 bdԱԲ ընդ մարմնոյն
22 abd իւրում
23 b առ ի մէնջ
24 abdԱԲ ի փայտին զորմէ կախեցաւ / t ի փայտին, յոր եւ կախեցաւ
25 a *պաշտամանն
26 ՆԱԲ կատարել, փխ. առնել
27 b չի՛ք զի
28 ԱԲ ամենայն

29 ad մարդիկ
30 abdԱԲ ի յաւիտենական / t յաւիտենից
31 b տէր ինքն / ad ինքն տէրն
32 ad եկն եւ / ԱԲ չի՛ք եկն եւ / bt չի՛ք եւ
33 abdԱԲ մեռաւ ընդ ամենեցուն [b ընդ ամենեցունց]
34 ad յանմահութիւն / ՆԱԲ յանմահութիւն անոր
35 Ա նոքա
36 b զփառս, փխ. զփրկութիւն
37 Ա աստուածութեան
38 abd ի միտ առնուլ
39 ad չի՛ք ամենեցուն
40 d որ ընդ նոսայն / b առ նոսա
41 abdԱԲ յղացան / t յղեցան
42 abdԱԲ եւ ծնան / t չի՛ք եւ
43 abdԱԲ լեզուս խաւսունս [ՆԱԲ խաւս] անմահութիւն [ՆԱ անմահութեան] ամենեցուն
44 t խոսս ամենեցուն անմահութեան
45 b եւ / ad չի՛ք եկն
46 Ա աստուածութեան
47 ad փորձել եւ քննել
48 adԱԲ զարծաթ / t զարծաթս / b զարդարեալ, փխ. զարծաթ ի բովս
49 ԱԲ լեզուաւ
50 abdԱԲ եւ ասեն [ՆԲ ասէն] ընդ ամենեցուն / t չի՛ք եւ
51 abdԱԲ իբրեւ ընդ երկրի / t չի՛ք իբրեւ
52 b ի քերան
53 ad իբրեւ զփողս. նորին
54 abdԱԲ գոչէր [a գոչեք]
55 b եթէ / ad չի՛ք թէ

տուած, եւ քննեցեր՝ որպէս եւ քննի ար-
ծաք՝:

9 ¹Արդարեւ իսկ փորձեցան արդարքն
իբրեւ ի բովս՝ ի Հոգին² սուրբ. զի նախ
զնոսա փորձեաց ի փչել Հոգւոյն ³զաւրու-
թեան. Փչեաց⁴ ի նոսա եւ ասէ, առէ՛ք զՀո-
գին⁵ սուրբ⁶: 10 ⁶Զի ընտրեսցէ նախ զնո-
սա իբրեւ զարծաթ, զի աղտն այրեսցի. զի
տունն Տեառն⁷ ինքն աստուածախառն
մարմինն էր, որ եւ⁸ տիեզերաց⁹ էին¹⁰ բովք
սրբելոյ¹¹: 11 Անկան առաքեալքն առաքի-
նիք¹² 13ի բովսն՝ նախ¹⁴ թուով երկոտա-
սանքն¹⁵. 16այրեցաւ Հալեցաւ¹⁷ կորեաւ
մի¹⁸ ի նոցանէն¹⁹, 20որդին կորստեան²¹
Յուդայ. իբրեւ զանագ²² ի մէջ հրոյ ծա-
խեալ սպառեցաւ:

12 Սրբեցան մետասանքն եւ ընտրե-
ցան իբրեւ²³ զարծաթ ի բովս եւ ելին ա-
նաւթք²⁴ ընտիրք²⁵ ճարտարութեան²⁶ պի-
տոյից Արարչին: 13 Փորձեցան պէսպէս

նեղութեամբք եւ տանջանաւք զոր կրեցին
ի մարդկանէ, յայնցանէ՝ որոց զաւգուտն
խաւսեցան²⁷. Հաստատեալ²⁸ սիրովն ²⁹տա-
յին վկայութիւն³⁰ մարմնակցացն, ³¹յորոց
ընդունէին ³²տանջանս, զի զՏեառն զա-
ռաքչին³³ զհրամանսն³⁴ կատարեսցեն.
սէր³⁵ աւգտի ընկերացն³⁶ բերեալ³⁷, Համբե-
րելով³⁸ նեղութեանցն³⁹, զի զանցաւորսն⁴⁰
արհամարհեսցեն: 14 Զի յորժամ Արա-
րիչն⁴¹ աշխարհի ⁴²յայտնեսցի միւսանգամ՝
նոքա ընդ նմին թագաւորեսցեն յաւիտե-
նական⁴³ թագաւորութեամբն⁴⁴. որպէս ա-
սէն⁴⁵ յիրաւի⁴⁶ 47ի դէմս նոցա նոյն երգո-
ղին ⁴⁸մարգարէութիւն, թէ⁴⁹ Փորձեցեր
զմեզ, Աստուած, եւ քննեցեր՝ որպէս եւ
քննի արծաք. իջուցեր⁵⁰ զմեզ յորոգայթ, եւ⁵¹

Պատմ. ԿԼ. 10

- 1 Ա արդ եւ իսկ
- 2 a հոգւի
- 3 b գաւրութեանն եւ
- 4 ad ասէ, փչեաց
- 5 b գոգի / dԱԲ հոգի
- 6 Յ.Վ. Ի 22
- 6 ԱԲ զի գնոսա նախ ընտրեսցէ իբրեւ
- 7 a չի՛ք տեսոն
- 8 b չի՛ք եւ
- 9 d տիեզերացն
- 10 b եղեւ, փ/ս. էին
- 11 abd սրբելոյ / ԱԲ սրբելոց
- 12 b երանելիք, փ/ս. առաքի՛նիք
- 13 ad ի բովս / ԱԲ ի բով անդր / b չի՛ք ի բովսն
- 14 ԱԲ չի՛ք նախ
- 15 ԱԲ երկոտասանք / b երկոտասանք բուով
- 16 abdԱԲ այրեցաւ հալեցաւ կորեաւ
- 17 t չի՛ք հալեցաւ
- 18 a միւսն
- 19 dԱԲ ի նոցանէն / միւսն. ի նոցանէ
- 20 ԱԲ յուդայ որդին կորստեան
- 21 d կորստեանն
- 22 bd իբրեւ զանարգ
- 23 a որպէս, փ/ս. իբրեւ
- 24 Բ անօթ / a աղաւթք, փ/ս. անօթք
- 25 ad ընդորոսեան, փ/ս. ընտիրք
- 26 ad չի՛ք ճարտարութեան

- 27 ad խաւսեցան / b խաւսէին / ԱԲ խօսեալք
- 28 b հաստատեալք
- 29 ad տային վկայութիւն մարմնակցացն
- 30 bԱԲ չի՛ք վկայութիւն
- 31 ad յորոց ընդունէին / bԱԲ չի՛ք յորոց
- 32 a գտանջանս / d գտանջանսն / b տանջանս ի տեսնուէն առաքի՛ն զի գիրամանս
- 33 ad գտառչին / ԱԲ առաքչին
- 34 ad գիրամանսն / t հրամանս / ԱԲ հրամանսն
- 35 b եւ սէր
- 36 a ընկերացն / b ընկերաց
- 37 ad բերել / ԱԲ բերելով
- 38 ad համբերելով / b համբերեալ / ԱԲ համբերել
- 39 abdԲ նեղութեանցն / ԱԲ նեղութեանց
- 40 abdԱ զանցաւորս
- 41 b արարչին
- 42 ԱԲ միւսանգամ յայտնեսցի
- 43 b ի յաւիտենական
- 44 bԱԲ մշտնջենաւորութեամբն, փ/ս. թագաւորութեամբն
- 45 ԱԲ ասէ / a ասեն
- 46 ad չի՛ք յիրարի
- 47 ad ի նոյն դէմս երգողն / bԱԲ ի դէմս նոյն վասն սոյն երգողի [b երգողին]
- 48 Ա մարգարէութեան / Բ մարգարէութեանն / ad չի՛ք մարգարէութիւն բէ
- 49 b եթէ
- 50 bԱԲ եւ թէ [b եթէ] իջուցեր
- 51 ԱԲ չի՛ք եւ (եղեր)

եղեր¹ ²ճեղուփիւն ի թիկունս մեր, եւ ան-
ցուցեր զմարդիկ ի վերայ գլխոց մերոց³:

15 ³Զի քննեաց զնոսա հրովն⁴ Հոգ-
ւոյն⁵ ⁶եւ ի ձեռս մարդկան. ⁷զի ի հանդիսի
փորձութեան քաջութիւնքն երեւեսցին նե-
ղութեամբքն⁸ վասն արդարութեանցն. ⁹որ-
պէս եւ դուք յայնցանէ¹⁰, ¹¹որ եւ ի ձերում
աշխարհիս առաջի ձեր¹² վկայք Աստուա-
ծութեանն¹³ գտան՝ զիտէք զփորձն¹⁴. զի
սիրեցին¹⁵ զյոյսն ¹⁶խոստացեալ միւսան-
գամ զալստեանն Աստուածորդւոյն: ¹⁶ Ա-
ռին զհուր Հոգւոյն¹⁷ կենդանւոյ¹⁸ յան-
ձինս իւրեանց, ¹⁹եւ զվտակս բղիժման ան-
մահութեանն²⁰ ²¹բաւական եղեն ընդունել:

17 Վասն այսորիկ կարացին դիմել անցա-
նել²², արհամարհել զհրով տանջանացն²³
եւ զպաղեալ²⁴ սառամանեալք²⁵ մեղացն:
18 Արդարեւ արհամարհել²⁶ ²⁷արհամար-
հեցին ²⁸զմեղաւք եւ ընդ նմին զնեղու-
թեանցն²⁹ եկելոց³⁰ գոհանային զտուողէն³¹
³²չնորհաց, թէ Անցաք մեք ³³ընդ հուր եւ
ընդ ջուր, եւ հաներ զմեզ ³⁴ի հանգիստ³⁵:

19 ³⁵Զի նախ անցին ³⁶ընդ հուրն եւ
ընդ ջուրն ³⁷եւ ընդ սուրն մեղաց, եւ³⁸
³⁹արհամարհեցին զհուր մեղացն եւ զընդ
անաւրէնութեան եւ զսուր տանջանացն⁴⁰
⁴¹փորձութեան, եւ ընկալան զլուսաւորիչ
⁴²հուրն կենդանութեան եւ զընդ⁴³ նորո-

1 a եղեր / bdԱԲt եղիր
2 a ի նեղութիւն զթիկունս
3 Սաղմ. ԿԵ 10-12
4 c զի քննեաց
Այստեղ a-ից մի թերթ պակաս է, որ c-ից լրաց-
րինք. բայց ապա գտնելով նոյն թերթը տեղափո-
խուած թղ. 165՝ a-ն եւս բաղդատեցինք: c-ի ըն-
դօրինակման ժամանակ ուրեմն a-ի թերթերը
խառնուած չեն եղել:
4 bԱԲ հրով
5 b հոգւոյ
6 t եւ ետ ի ձեռս
7 acd զի ի հանդիսի փորձութեան ֆաջութիւնքն
երեւեսցին / bԱԲt զի հանդիսի փորձութիւնքն [b
փորձութիւնքն] երեւեսցին. չիք ֆաջութիւնքն
8 bԱԲ նեղութեամբքն / t նեղութեամբքն / c նեղու-
թիւնքն / a նեղութեամբքն
9 b որպէս եւ դուք / միւսն. չիք եւ
10 abcdԱԲ յայսցանէ [b յայսմանէ] ի ձերոցս / t
յայնցանէ
11 ԱԲt որ եւ ձերում
12 c առաջ ձեր / Ա չիք ձեր
13 Ա ստուածութեան / acd վկայք աստուածու-
թեանն / bԱԲt աստուածութեանն վկայք
14 acdԱԲ զփորձ
15 acd որպէս [c տողամիջում աւելացնում է՝ զի]
սիրեցին
16 abcd խոստացեալ զալստեան աստուածորդւոյն
միւսանգամ զալստեանն [b չիք զալստեանն] /
ԱԲ խոստացեալ միւսանգամ զալստեանն աս-
տուածորդւոյն / t խոստացեալ աստուածորդ-
ւոյն ի միւսանգամ զալստեան
17 b հոգւոյ
18 d կենդանիոյ
19 bԱԲ եւ ընկալան զվտակս [b զվաստակս]
20 abcdԱԲ անմահութեան
21 ԱԲ չիք բաւական եղեն ընդունել

22 ac չիք անցանել
23 ac տանջանացն / d տանջանացն / bԱԲ տանջա-
նոցն
24 b սպառեալ, փխ. զպաղեալ
25 b գառամանիք / acԱ սառնամանեալք / Բ
սառնամանոք
26 b արհամարհել
27 a արհամարհեցին / cd արհամարհեցին / ԱԲt
արհամարհեալ զմեզ
28 abcdԱԲ զմեզս [bԱԲ զմեզ մեղաւքն] ընդ նմին
եւ
29 d եւ զնեղութիւնքն / b զբազմութիւն նեղու-
թեանքն / ԱԲ եւ զնեղութիւնքն բազմութեանքն
/ ac գանաւրէնութիւնքն, փխ. զնեղութեանքն
30 acd չիք եկելոց
31 bdԱԲ եւս գտուողէն [b գտուողէն]
32 b շնորհացն եթէ
33 d ընդ հուր ընդ ջուր
34 ac ի հանգիստ ֆո
35 Սաղմ. ԿԵ 12
36 b զի նախանձեղն ընդ
37 abc ընդ հուր եւ ընդ ջուր
38 Ա չիք եւ ընդ սուրն մեղաց. եւ արհամարհեցին
... անօրէնութեան (ՁԳ 19) / ac եւ ընդ սուր մե-
ղացն
38 acd զի, փխ. եւ (արհամարհեցին)
39 ac արհամարհեցին զհուր մեղացն եւ զընդն ա-
նաւրէնութեան եւ զսուր տանջանացն [c տան-
ջանքն] / b արհամարհեցին զսուրն եւ զընդն եւ
զհուրն տանջանաց / dԲt արհամարհեցին
զհուրն եւ զընդն եւ
40 ԱԲ տանջանաց
41 acdԱ փորձութեան եւ / bԲ փորձութեանն եւ / t
փորձանացն
42 abcd զհուրն կենդանութեան
43 b եւ զընդ

գուլթեան եւ զսուրն¹, այսինքն զբանն Աստուծոյ, որ սուր է քան զամենայն սուր երկսայրի եւ² պողովատիկ³, եւ⁴ կարող է հասանել հատանել թափ անցանել⁵ մինչեւ յորոշումն⁶ ոգւոց եւ մարմնոց եւ շնչոց⁷:

20 ⁷Վասն այսորիկ ⁸եւ մարգարէն ⁹յառաջագոյն ընծայեցուցանէ¹⁰ ¹¹զայս, թէ¹² Սուրբ¹³ երկսայրի¹⁴ եւն¹⁵ ի ձեռս նոցա¹⁶. որով եւ¹⁶ կտրիցեն¹⁷ հատանիցեն¹⁸ միանգամայն զանաւրէնութիւնս ամբարշտութեանցն, խլեսցեն¹⁹ յերկրէ: 21 Եւ զհնձեալսն եւ զհատեալսն զի²⁰նչ ²⁰առնիցեն: 22 Ասէ, թէ²¹ Հողմք առցեն, եւ ամպք²² բաժանեցցեն, եւ փոթորիկ²³ իբրեւ զխոլի²⁴

կուտեցէ զնոսա²⁵: 23 Իսկ կուտեալքն ի հուրն անշէջ մատնեցին²⁵: 24 Զի արդարեւ իսկ²⁶ ճշմարիտ մշակաց²⁷ գործ այն է, ²⁸զի զպիտանի արդիւնսն, զշայեկանսն²⁹, ի շտեմարանս³⁰ ³¹ժողովեցեն, եւ զփուշն եւ զգծնիկն ³²տալ ճարակ³³ հրոյ:

ԶԴ. Արդ՝ սոքա նախ զանձինս փորձեցին³⁴, եւ ³⁵ապա աշխարհի եղեն բովք: 2 Ընկալան³⁶ զհուրն կենդանութեան. միւսանգամ մտին ի բովս իբրեւ զարծաթ, ³⁷գտեալք եւ պարզեալք եւ ձուլեալք ի սէր³⁸ Արարչին գտան ի հնոցէն³⁹ հալոցաց՝ ⁴⁰եղեն փողք կռածոյք ի սպաս⁴¹ ⁴²Տեառն հրամանացն, գոչեցին լցին գտիեզերս: 3 Փողք առ փողս գոչեցին ⁴³եւ ասեն ընկեր ցընկեր, թէ⁴⁴ Աւետարանեցէ՛ք աւր ըստ աւրէ զփրկութիւն նորա. պատմեցէ՛ք ի հեթանոսս զփառս նորա⁴⁵, յամենայն⁴⁶ ժողովուրդս⁴⁷ զսփանչելիս⁴⁸ նորա. զի մեծ է Տէր եւ արիւնեալ է յոյժ, ահարկու է⁴⁹ նա ի

1 d եւ սուրն
2 b չիբ եւ (պողովատիկ)
3 d պողովատիկ
4 b կարաւղ է
5 d թափ անցեալ
6 ԱԲ ոգւոյ մարմնոյ եւ շնչոյ / b շնչոյ եւ մարմնոյ. չիբ ոգւոց եւ
7 Հմմտ. Լէբր. Գ. 12:
8 abcdԱԲ վասն որոյ
9 ab չիբ եւ / c Լեւի* մարգարէն յառաջ իբրեալ զլինելոցս յառաջաւագոյն c-ի այն ընթերցուածները, որոնք ուղղահայեաց գծերի մէջ են դրուած՝ առնուած են (c-ի թղ. 84ր) լուսանցից եւ տողամէջերից:
10 ԱԲt յառաջ բերեալ [t յառաջաբերեալ] զլինելոցս յառաջագոյն / a առաջագոյն / abd չիբ յառաջաբերեալ զլինելոցս
11 bԱԲ ընծայեցուցանէր / cd ընծայեցուցեալ
12 acd գայս ասէր
13 acd չիբ թէ
14 b սուրբ / միւսն. սուր
15 bԱ երկսայրիբ / Բ երկսայրիկ / միւսն. երկսայրի
16 acd է / Բb են / Ա. էն / t ետ
17 Սաղմ. Ճ. Խ. Թ. 7
18 abcd չիբ եւ
19 d կտրեցեն (պատ.)
20 ac միւսանգամ, փիւ. միանգամայն / b միանգամայն զամբարտաւանութիւն անարեւնութեանցն խլիցեն
21 d խլիցեն / ԱԲ չիբ խլեցեն
22 abcdԱԲ առնիցեն / t արացեն ասէ.
23 abcdԱԲ ասէ, թէ [b եթէ, c թէ] / t չիբ թէ
24 c եւ Լամպի / a ամբք
25 Ա. փոթորիկ
26 abcdԱԲ զխոլի / t խոլի

25 Ի. Խ. Խ. 16, Խ. 24
26 ԱԲ մատնիկն
27 b չիբ իսկ
28 ԱԲ մշակաց նշմարտից / ac մշակացն
29 abcd զի զպիտանի / ԱԲt չիբ զի
30 Բ եւ զշայեկանսն / acԱ շայեկանս / bd շայեկանս
31 t ի շտեմարանսն
32 dԱԲ ժողովել եւ / ac ժողովելով եւ
33 ԱԲ նարակ հրոյ տալ
34 b ի նարակ
35 a չիբ փորձեցին / c կփորձեցին
36 ԱԲ ապա եղեն բովք բոլոր աշխարհի
37 b եւ ընկալան
38 ԱԲ գտեալ եւ պարզեալ
39 a եւ ի սէր
40 b ի հնոցիկն / ac ի հնոցէ
41 acd եղեն փողք / bԱԲt չիբ եղեն
42 a եւ սպաս / c եւ ի/ սպաս
43 a չիբ տեսն / c խնայուն / d հրամանացն տեսն / ac հրամանացն աստուծոյ
44 acd եւ ասեն / bԱԲt չիբ եւ
45 b եթէ / d չիբ թէ
46 b չիբ նորա (յամենայն)
47 cd ամենայն
48 d ժողովուրդս
49 abcd թէ եւ [b եւ թէ]. ահարկու է

վերայ ամենայն կոոց՞. եւ¹ թէ՛ Ամենայն կուոմ հեթանոսաց շոչինչ են, այլ Տէր գերկինս արար՞: 4 Իսկ փոխանակ պատկերացն կռելոց³ առաքեալքն⁴ իբրեւ շիփորք⁵ կռածոյք անուանեցան, զի զամենայն աշխարհս⁶ շընդ հանուր լցցեն⁸. 9 որպէս ասէն, թէ Ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ¹⁰ նոցա, եւ¹¹ մինչեւ ի ծագս տիեզերաց¹² եմ¹³ խաւսմնոցա՛:

5 14 Արդ՝ եւ ինքեանք հնոցք¹⁵ տիեզերաց, եւ¹⁶ հուր 17 կենդանութեան Հոգւոյն ի լեզուս 18 նոցա, 19 զի զամենայն աշխարհս²⁰ փորձեսցեն²¹: 6 Եւ զի 22 գոչեսցեն 23 եւս ի Տեառնէն զճշմարիտ բնութեանն²⁴ Աստուածութեանն²⁵ զյայտնութիւն²⁶, թէ²⁷

Տեսե՛՛ք տեսե՛՛ք, զի ես եմ, եւ ոչ գոյ այլ Աստուած 28 բայց յինէն³⁰. 29 թէ՛ ես սպանանեմ, եւ ես 30 կեցուցանեմ. հարկանեմ, եւ ես բժշկեմ, եւ ոչ ոմ 31 իցէ, որ հանիցէ զձեզ ի ձեռաց իմոց³². եւ եթէ³² Սրեցից իբրեւ զփայլակն³³ զուսեր իմ, եւ ի խնդիր վրիժուց արձակեցից զաջ իմ. հատուցից³⁴ զհատուցումն թշնամեաց իմոց³⁴:

7 Յղացան³⁵ լեզուք առաքելոցն զանչափութիւն հաւատոցն իւրեանց, եւ ծնան լեզուս³⁶ զոր³⁷ ոչ գիտէին: 8 Գոչեցին իբրեւ զփող՝³⁸ զմիահեծան³⁹ տէրութեանն⁴⁰ իշխանութիւն, եւ ծնան զանթիւ⁴¹ բազմութիւն⁴² մարդկան ի կարգս հրեշտակաց ի սպասաւորութիւն Աստուածորդւոյն: 9 Զի փոխանակ հրեշտակացն 43 անկելոց, որք⁴⁴ կործանեցան յաստուածակիր ի լուսեղէն⁴⁵ ի 46 սպասաւորութեանէն՝ որդիք մարդկան հրեշտակացին, կանգնեսցին եւ կալցին⁴⁷ զտեղիս⁴⁸ նոցա: 10 Զի թիւք⁴⁹ կարգեալք¹

Չ Առջ. Գ. Ե 2-4

- 1 d չիբ եւ
- 2 շԱԲ ոչինչ են / abdt ոչինչի [b ոչինչ]. չիբ են
- ՞ Առջ. Գ. Ե 5
- 3 a կոոց
- 4 abdu բ առաքեալքն / t առաքեալք
- 5 abdu բ շիփորք [b զշիփորք], փխ. t զի փողք
- 6 ԱԲ աշխարհ
- 7 a ընդանուր / b ընթանուր / Ա ընթեանուր / Բ ընտեանուր
- 8 a լցից
- 9 ԱԲ որպէս եւ ասէ
- 10 d բ բարբառ
- 11 b ԱԲ չիբ եւ
- 12 b աշխարհի, փխ. տիեզերաց
- 13 d չիբ են

Է Առջ. Ժ. Ը 5

- 14 a ԱԲ արդ ինքեանք
- 15 abdu ԱԲ հնոցք / t հնոց
- 16 Ա չիբ եւ (հուր)
- 17 abdu ԱԲ կենդանութեան հոգւոյն [b հոգւոյն սրբոյ] ի լեզուս նոցա / t կենդանութեան ի լեզուս նոցա հոգւոյն սրբոյ
- 18 adu ԱԲ նոցա այժմ [ad արդ] եւ զամենայն
- 19 b զի զամենայն / t եւ, փխ. զի (զամենայն)
- 20 b արարածս, փխ. աշխարհս
- 21 a փորձեսցին
- 22 d գոչեսցեն եւ ասեն զճշմարիտ
- 23 b եւ ի տէ (պատ.) / a եւս ի նտէն (պատ.) զճշմարիտ
- 24 b ԱԲ բնութեանցն
- 25 Ա աստուածութեան
- 26 b յայտնութիւն / t յայտնութիւնն / adu ԱԲ զյայտնութիւն
- 27 Ա չիբ թէ

- 28 ԱԲ բաց յինէն
- ՞ Բ Օր. Լ. Բ 39
- 29 b եթէ եւ / ԱԲ չիբ թէ / ad չիբ թէ եւ սպանանեմ ... զհատուցումն թշնամեաց իմոց (ՁԴ 6)
- 30 t կեցուցանեմ. թէ եւ եւ հարկանեմ
- 31 ԱԲ չիբ իցէ որ
- ՞ Բ Օր. Լ. Բ 39
- 32 b ԱԲ եւ թէ
- 33 ԱԲ իբրեւ զփայլակն / միւսն. որպէս փայլակն
- 34 b եթէ հատուցից
- ՞ Բ Օր. Լ. Բ 41
- 35 adu ԱԲ յղացան / b յղեցան, ուղղուած՝ յղացան / t յղեցան
- 36 abdu ձեռն լեզուս / ԱԲ զլեզուս
- 37 b ԱԲ զորս
- 38 b ԱԲ զփողս
- 39 b միահեծան
- 40 Ա տէրութեան
- 41 a անթիւն / b անթիւ / d անանթիւ
- 42 Բ բազմութիւնս
- 43 ԱԲ անկան կործանեցան
- 44 bdu ԱԲ որ
- 45 ԱԲ ի լուսեղէն / bt լուսեղէն / ad չիբ լուսեղէն
- 46 abdu ԱԲ սպասաւորութեանն անտի
- 47 abdu ԱԲ կանգնեսցին [ad կարգեսցին] կալցին [ԱԲ եւ կալցեն] / t կալցին. չիբ կանգնեսցին
- 48 bdu ԱԲ զտեղի
- 49 ԱԲ թիւն

փառաւորութեանցն՝² նոյն³ անխախտս⁴ մնացեալ լիութեամբն⁵ 6անպակասեցին, զի ի հասարակաց⁷ փառաւորութեանցն⁸ գովեստք⁹ աճեցեալ¹⁰ զաւրասցին, ¹¹ուստի ի համեմատութենէ անտի¹² Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ¹³ հանութիւն*:

ՁԵ.¹⁴ ¹⁵Եղեն փողք առաքեալքն ժամատուք¹⁶ տիեզերաց¹⁷. զի զիցեն¹⁸ ի սիրտս¹⁹ ամենայն երկրի ակնկալութիւն²⁰ ժամակալութեան²¹ սպասել տեառնագալուստ փողոյն: 2 Ձի նովին ճայնիւք²² եկեալ հասեալ, ²³ի ժամանակի անդ ծանուցեալ զնոյն²⁴ ճայն²⁵ փողոյն, ի մահահան-

զիստ քնոյն յարուցեալք ²⁶ի ²⁷զարունն՝ զբերս բուսոցն իւրաքանչիւր²⁸ ²⁹հասելոցն տերեւիցեն: 3 Ձի այնուհետեւ յայն հասեալ³⁰ զարունն³¹ զիւրաքանչիւր սերմանեաց³² յարմատոյ³³ անտի³⁴ զտեսիլ³⁵ կերպարանացն³⁶ բերիցեն:

4 ³⁷Ոմն իբրեւ ³⁸զարմաւն քաղցրահամ ³⁹եւ զգեղեցկատես. ⁴⁰որպէս ⁴¹ասէ յառաջնծայ⁴² մարգարէութիւնն⁴³, թէ⁴⁴ Արդարին⁴⁵ իբրեւ⁴⁶ զարմաւենիս ծաղկեսցին, ⁴⁷եւ իբրեւ զմայրսն⁴⁸ Լիբանանու բազումք եղիցին: 5 Տնկեալք⁴⁹ եղիցին ի տան Տեառն, եւ ի գաւիթս Աստուծոյ մերոյ ծաղկեսցին⁵⁰: 6 Եւ զարձեալ՝ ինքն Տէրն՝ մեր

1 ԵԱԲ կարգեալ
 2 Ա. փառաւորութեանց
 3 Ե էր նոյն / ԱԲ որ էր նոյնն
 4 Ի նոյն կան անխախտս / ԵԱԲԱԲ անխախտ
 5 Ա լիութեամբ / Ե լիութեամբն
 6 ԱԲ անպակաս լիցին, զի
 7 ԵԱԲԱԲ ի հասարակաց / Ե ի հասարակ
 8 ԱԲ փառաւորութեանց / Ե փառաւորութեանց / ԵԱԲ փառաւորութեանց / Ե փառաւորութեանց
 9 ԱԲ գովեստք / միւսն. գովեստքն
 10 Ե անեալ
 11 ԵԱԲ ուստի ի հասարակ
 12 ԵԱԲԱԲ համեմատութեանց [Ե ի համեմատութեանց] անտի / Ե չիք անտի
 13 Ե եւ մարդկան / Ե Ե ի մարդիկ
 * Գ. Գ. Բ. Բ. 14
 14 Ե թղ. 164ր ունի մի տող մեծատառ:
 օցի սկսուում են. թղ. 65բ-66բ. ց թղ. 173ա-174բ. Ե թղ. 215ա (նառ ԵԱ.): Երբեք վերնագիրն է. «Ի վարդապետութեանց սրբոյն Գրիգորի հայոց լուսաւորչի [Ե լուսաւոր]: լուսաւորչի վասն յարութեան մեռելոցն»:
 Ե ստորին լուսանցում եւս ունի. «Առաջին աւուրն է ննջեցելոց յարութեան նառ ԵԱ.»:
 15 օցի եղեն փողք առաքեալքն
 16 Ե ժամատուք / Ե ժամադիրք
 17 ԵԱԲԱԲ տիեզերաց / Ե տիեզերացն
 18 Ե զի ղիցին
 19 Ե ի սիրտ
 20 Ե ինքնակալութիւն, փխ. ակնկալութիւն
 21 Ա ժամակալութիւն
 22 ԵԱԲ օայնիւ
 23 ԵԱԲԱԲ ի ժամանակի անդ / Ե ի ժամանակին. չիք անդ
 24 Ե զայն փխ. զնոյն
 25 Ե չափ, փխ. օայն

26 Ե ի զարունս, զի եւ բուսոցն իւրաքանչիւր հասելոցն երեսեալ լիցին: զի
 27 ԵԱԲԱԲ ցի զգարունաբեր [Ե ի զարունաբեր, Ե զի զարունաբեր, ԵԱԲ ի զարունն, զբերս, ց զգարունն զբեր] բուսոցն [Ե ի բուսոյն]
 28 Ե իւրաքանչիւր
 29 ԵԱԲԱԲ ցի հասելոցն [Ե հասելոյն] տերեւեսցին [ԱԲ երեսեցին, ց տերեւիցեն, ԵԱԲ տերեւալից] զի
 30 ց հասեալք
 31 ԵԱԲ զարունն հասեալ / Ե զարուն / միւսն. զարունն
 32 ԵԱԲ ց սերմանեացն / Ե սերմանց / Ե սերմանցն
 33 Ե յարմատոյ / ԵԱԲ յարմատոյն / միւսն. յարմատոց
 34 ԵԱԲ չիք անտի
 35 ԵԱԲԱԲ ց տեսիլ / միւսն. գտեսիլս
 36 ԵԱԲԱԲ ց կերպարանացն / միւսն. կերպարանաց
 37 Ե ոմն իբրեւ / միւսն. իբրեւ ոմն
 38 ց զարմաւ զքաղցրահամ
 39 ԵԱԲ եւ զգեղեցկատես / ԵԱԲ ց եւ զգեղեցկատեսիլ / Ե չիք եւ
 40 Ե որպէս եւ
 41 ԵԱԲԱԲ ասէն [Ե ի ասէ] իսկ
 42 Ե յառաջածան / ԵԱԲ յառաջընթաց, փխ. յառաջընծայ
 43 Ա մարգարէութիւն
 44 Ե եթէ
 45 ԵԱԲ արդարք
 46 ԵԱԲ ց որպէս, փխ. իբրեւ
 47 ԱԲ չիք եւ / ԵԱԲ որպէս, փխ. եւ իբրեւ
 48 Ե զմարս / Ե զմարսն / Ե մայր Բ
 49 ԵԱԲ եւ տնկեալք / ԵԱԲԱԲ եւ թէ [Ե եթէ] տնկեալք / Ե տնկեալ
 50 Ե ծաղկեսցեն
 * Ա. Գ. Բ. Բ. 13-14

մեր ²Յիսուս Քրիստոս յաւետեացաբեր³ ⁴եւ
⁵ի կենսաբեր ⁶Աւետարանին իւրում⁷ ամե-
նեցուն տայ գիտութիւն⁸ յայտնապէս, թէ⁹
Ի թգեմույ անտի ուսարո՛ւմ գառակն¹⁰. զի¹¹
յորժամ ուստմն¹² կակղասցին եւ տերեւե-
սցին՝ զիտասչի՛ք, ասէ¹³, թէ¹⁴ ¹⁵մերձ է գա-
րունն¹⁶։

7 **Զի կարի նմանութիւնք եւ աւրի-
նակք են¹⁷ ամենայն ծառատունկք¹⁸, զիւ-
րաքանչիւր¹⁹ կերպարանաց²⁰ տեսիլս²¹ բե-
րելով²² եւ ոչ երբեք փոխեն²³ զգոյնս
գոյնս²⁴ ծաղկանցն²⁵, համոցն եւ²⁶ հոտոցն
²⁷եւ տերեւոցն։** 8 ²⁸Զի արմաւն զիւր տե-
սիւն²⁹ եւ զգոյնն ³⁰եւ զհամն եւ զարարն

բերիցէ ³¹եւ զբնական զարմատոյն³²,
զծննդեան³³ բուսոյն³⁴։ 9 **Նոյնպէս³⁵ եւ
թուզն զտեսիլ³⁶ իւրոյ տերեւոյն³⁷ ³⁸եւ զա-
րար կեղեւոյն եւ զտարր³⁹ ⁴⁰մրգոյն ի
նմանէ ⁴¹որիչ. եւ այլքն ⁴²ի նմանէ ու-
րոյնք⁴³։** 10 **Զի⁴⁴ կարմրախնձորն զիւր աւ-
րինակն⁴⁵, եւ կարմրատանձն⁴⁶ զիւրն, եւ
կարմրադեղձն⁴⁷ զիւրն⁴⁸։** 11 **Եւ են նոյն⁴⁹
ի նորին⁵⁰ բնութենէ ⁵¹որ այլագոյնք են.
զի եւ զհոտն⁵² անգամ ⁵³իւրաքանչիւր ոք
ի նոցանէ առանձինն արձակիցէ⁵⁴։**

1 *bg* ինքնին տէր / *ath* տէր
2 *ԱԲ* չի՛ք յիսուս քրիստոս
3 *d* անտիացաբեր / *α* յանտաբեր / *ԱԲ*ցի յան-
տաբեր
4 *abd չի՛ք* եւ / *h չի՛ք* եւ ի կենսաբեր
5 *ԱԲ* ի կենդանարար, *g* ի կենսատու, *փ/ս.* ի կեն-
սաբեր / *b* ի կենսաբեր, *փոխուած՝* ի կենսա-
բեր
6 *abd* անտարանի [*b* յանտարանի] անտ [*α* անտ]
7 *ԱԲ չի՛ք* իւրում
8 *ԱԲ* զգիտութիւն
9 *b* եթէ
10 *α* գառակ
11 *d* գոր, *փ/ս.* զի
12 *ԱԲ* ւ նորա ուստմն / *abdgh չի՛ք* նորա / *α* ուստմն
13 *adԱԲ* չի՛ք ասէ
14 *abd* զի, *փ/ս.* թէ
15 *α* մերձեալ է
16 *h* ամառն, *փ/ս.* գարունն
17 **Մատթ. ԻԳ. 32**
18 *h չի՛ք* են
19 *adt* զի զիրաբանչիւր / *abԱԲ*ցի չի՛ք զի
20 *g* կերպարանացն
21 *ab* տեսիլ [*b* տեսիլս] կերպարանացն [*b* կերպա-
րանաց]
22 *abg* բերելով / *միւսն.* բերիցեն
23 *g* փոխեցեն
24 *α չի՛ք* գոյնս
25 *adԲ* ծաղկանց / *abh* ծաղկացն
26 *α* չի՛ք եւ (հոտոցն)
27 *α* *abԱԲ չի՛ք* եւ (տերեւոցն) / *ԱԲ չի՛ք* եւ տերեւոցն
28 *a* քանզի արմաւն
29 *abdԱԲ*ցի տեսիլն / *t* գտեսիլն
30 *α* չի՛ք եւ զհամն

31 *αabdԱԲ*ցի եւ զբնական / *t չի՛ք* եւ
32 *α* *b* զարմատոցն / *adԱԲ*ցի զարմատոյն / *t* զար-
մատոց
33 *ԱԲ* զծննդեան / *abg* զծննդեանն / *adh* եւ զծննդե-
անն / *t* ծննդեան
34 *ad* բուսոյն / *b* բոյսն / *g* բրոյսն / *h* բրոյսս /
ԱԲ ւ բուսոցն
35 *abg* որպէս, *փ/ս.* նոյնպէս
36 *ad* գտեսիլն / *ԱԲ* ւ գտեսիլս
37 *h* տերեւին / *α* բերելոյն
38 *bg չի՛ք* եւ զարար կեղեւոյն
39 *d* զբարր, *փ/ս.* զտարր
40 *α* *b* մրգոցն / *b* մրգոյն ի նմանէն.
41 *α* *b* որիչ՛ք եւ այլ՛ք որոնք [*b* եւ այնքն ուրոյնք] ի
նմանէ. զի
42 *adh չի՛ք* ի նմանէ
43 *a* ուրոյ / *d* ուրոյն / *ԱԲ* ուրոյնք / *g* ուրոյնք ի
նմանէն
44 *ad չի՛ք* զի
45 *abh* արիւնակն / *միւսն.* գորիւնակն
46 *h* կարմրատանձն
47 *ԱԲ* կարմրադեղեցն
48 *a* զիւր
49 *α* նոյն / *միւսն.* նոյնք / *Ա.* նոքա, *փ/ս.* նոյն
50 *g* ի նորուն
51 *α* *b* որ եւ / *h* եւ որ այլագոյնքն / *g չի՛ք* որ այլա-
գոյնք են
52 *agh* զհոտ / *Ա.* հոտն
53 *gh* ի նոցանէ իւրաբանչիւր ոք
54 *g* արձակեցէ / *αԱԲ* արձակիցէն / *b* արձա-
կիցեն

12 Սոյնպէս¹ կհտրոնն² ³եւ ապաբաղ-
սամոնն ⁴եւ դափնին ⁵եւ ձիթենին գեղեցիկ
եւ սերկեւիլն եւ մուրտն եւ ընկոյզն⁶ եւ
նուշն եւ⁷ քնարուկն եւ հաճարուկն եւ⁸
թութն⁹ եւ նուռն¹⁰ եւ հոյն¹¹: 13 Եւ ա-
մենայն ծառք մրգաբերք¹² ¹³եւ ծաղկա-
բերք եւ տերեւաբերք ¹⁴եւ հասկաբերք,
բարձուք¹⁵ եւ մեծամեծք. որպէս մայրն եւ
նոճն եւ շոճն¹⁶ եւ թեղաւշն¹⁷ եւ սանգն եւ
սարոյն¹⁸ ¹⁹եւ սաւսն եւ յակրին²⁰ եւ գին²¹
²²եւ կաղամախն եւ ուռին ²³եւ տաւսախն:

14 Սոյնպէս ²⁴եւ գունակ գունակ եւ²⁵
²⁶երփն երփն ծաղկանցն²⁷. ²⁸որպէս ման-
րագորն²⁹ եւ վարզն եւ շուշանն եւ ասպա-
զանն³⁰ եւ յասմիկն ³¹եւ անիարն ³²եւ
ամնակն ³³եւ ներգիսն եւ շամպղիտակն³⁴
եւ³⁵ մեղրուկն³⁶, ³⁷հաւրաւտն եւ մաւ-
րաւտն ³⁸եւ մանիշակն. եւ այլն³⁹ ամենայն
համասպրամ⁴⁰ ծաղկանցն⁴¹ եւ ծառոցն⁴²
բոյսք⁴³ բողբոջոցն⁴⁴ գարնանւոյն⁴⁵ երե-
ւեսցին⁴⁶ յետ ձմերանւոյն⁴⁷:

15 Սոյն աւրինակ⁴⁸ եւ յարութիւն մե-
ռելոց: 16 Զի յորմէ հետէ ստեղծաւ¹ աշ-

1 *αβ*ԱԲցի սոյնպէս / *φ*իւսն. որպէս
2 *ααβ*ԱԲցի եւ կհտրոնն / *φ*իւսն. *չի*բ եւ / *δ* կիւտ-
րոնն
3 *α*Բի եւ ապաբաղսամոնն / *ν* եւ ապա բաղսա-
մոնն / *α* եւ ապա, բաղսամոնն / *δ* եւ ապայ
բաղսամոնն / *Ա* եւ ապայբաղսամոնն / *β* եւ
ապոբաղսամոնն / *ց* ապայբաղսամոնն, *նոյն*
գրչով ուղղուած՝ ապոբաղսամոնն
4 *βԱԲ*ց եւ դարմիդն / *α* եւ տարմիդն / *հ* եւ դափ-
նիթն / *ad* եւ դափնիկն
5 *ԱԲ* եւ սերկեւիլն եւ ձիթենին գեղեցիկ
6 *adgh* ընգոյզն / *b* ընգոզն
7 *ԱԲ չի*բ եւ (ֆնարուկն)
8 *αβց չի*բ եւ (թուրթն)
9 *հ* թուզն, *փի*ս. թուրթն
10 *α* նուռնն / *հ* նուռն
11 *α* հոնն
12 *α* մրգաբերք
13 *ad* եւ տերեւաբերք եւ ծաղկաբերք
14 *ց չի*բ եւ հասկաբերք / *α* եւ հասկաբերք / *φ*իւսն.
եւ հասկաբերք: *Հմմտ. Ագաթ. ԶԼ 4-5.* «ծիծառն
մարդասէր է... նովաւ նանաչեն զկանաչա-
զգեստ հասկն գարնանւոյն անման»:
15 *β* բարձրութեամբ, *փի*ս. բարձունք
16 *αβ* տնն, *փի*ս. շոճն
17 *αabdԱԲ*ցի թեղաւշն / *t* թեղոշն
18 *β* սարոյնն / *α*հ սարոնն / *ց* սարւոյն
19 *α* եւ սաւն / *αβ չի*բ եւ սօսն / *ԱԲց չի*բ եւ (սօսն)
20 *ԱԲ* յակրինն
21 *d* զգին / *α* գիին / *հ* զգիին / *αβ* զգին, *փի*ս. եւ
գին
22 *αbd* եւ զկաղամախն / *հ* եւ զկաղամախն / *Ա* եւ
կամաղախն / *α* եւ կաղամաղն եւ կաղնին եւ
ուռին / *φ*իւսն. *չի*բ եւ ուռին
23 *αbh* եւ գտաւսախն / *ԱԲν* եւ տօսախն / *ց* եւ
տաւսախն / *t* եւ տուսախն / *ad չի*բ եւ տօսախն

24 *αβδ*Բի եւ գունակ գունակ / *ց* եւ գգունակ գու-
նակ / *φ*իւսն. *չի*բ եւ
25 *α չի*բ եւ (երփն)
26 *ց* գերփն երփն / *αβ* ծաղկանցն [*α* ծաղկացն]
երփն [*β* եւ գերփն] երփն
27 *d* ծաղկացն / *հ* ծաղկանց
28 *αβց* որպէս եւ
29 *d* մանդրագորն
30 *αabdԱԲ*ի ասպազանն / *ցν* ասպուզանն / *t* աս-
պազան
31 *α* եւ անիարն / *φ*իւսն. *չի*բ եւ
32 *ԱԲν* եւ կողմնակն, *փի*ս. եւ սմնակն
33 *ad* եւ ներգիսն / *φ*իւսն. *չի*բ եւ / *ԱԲ*ի ներգէսն /
*α չի*բ եւ ներգիսն եւ շամպղիտակն եւ մեղրուկն
34 *adԱԲ* եւ շամպղիտակն / *bg*ն շամպղիտակն
35 *ad չի*բ եւ (մեղրուկն)
36 *α* մեղրուկն / *bd* մեզուկն / *ԱԲց*ի մեզրուկն / *ν*
մզուրկն
37 *α* հաւրաւտն եւ մաւրաւտն / *abdg* հաւրոտն [*ad*
եւ հաւրոտն] մաւրոտն [*ad* եւ մաւրոտն] / *հ* հո-
րօտն եւ մորօտն / *ԱԲν* հօրօտն եւ մօրօտն / *t*
եւ մուրօտն
38 *αβԱԲ*ցի եւ մանուշակն / *α չի*բ եւ մանիշակն
39 *ԱԲ*ի այլ
40 *α* համասպրամն / *α* համասպրամ / *φ*իւսն. հա-
մասպրամն
41 *adԱԲ*ի ծաղկացն / *αβ* ծաղկանց
42 Ահ ծառոց
43 *ց*ի բոյսք բոյսք
44 *dh* բողբոջոց / *ց* բողբոջեալք / *α* բաննարոցն,
*փի*ս. բողբոջոցն
45 *αβ* գարնայնւոյն [*β* գարնայնւոյն] բողբոջացն [*β*
բողբոջոցն] / *α* գարնանւոյն / *d* գառնանւոյն / *ց*
*գառնանայնւոյն
46 *αԱԲց*ի երեւեսցին / *bd* երեւիցին / *α* երեսցին /
t երեսցի
47 *αβ* ձմերայնւոյն / *d* ձմերանւոյն / *φ*իւսն. ձմե-
րանւոյն
48 *αabdԱԲ*ցի արինակ / *t* օրինակի

խարհ² ոչ ոք ի նոցանէ³ յաշունն կամ ի
գարունն փոխ առ⁴ յընկերէն⁵, եւ կամ
զիւրն⁶ ետ զկերպարանս⁷ բուսոյն⁸
ծննդեան⁹ նմանութեան¹⁰ իւրոյ: 17 Այլ ¹¹ի
սկզբանց արարչութեանցն¹² ի ստեղծուա-
ծագործ¹³ 14 ժամանակէ անտի մինչեւ¹⁵ 16 ի
վախճանելոյ ժամանակն, 17 թէպէտ ստէպ
ստէպ¹⁸ յաշունն¹⁹ ոսնին²⁰ բոյսք աճունք,
չորացեալք²¹ տերեւընկէց²² լինին, 23 եւ
պարարեալք ճմբասունք²⁴ լինին²⁵, սառ-
նապատք, ճիւնաթաղք²⁶, եղեմնահարք²⁷,

խստութեամբ²⁸ հարեալք գձձին²⁹ ար-
մատքն³⁰ ծաղկանց³¹, եւ կամ բազմակոյտք
իմն իմն³² դարաստանացն, 33 եւ անտառք
բարձրաբերձ մայրիցն³⁴ մայրեացն³⁵ աճե-
ցելոց³⁶ ստուարապատ յաւրացելովքն³⁷
38 հանդերձ շառաւեղաւքն, սակայն ի ժա-
մանակս³⁹ գարնանելոյն⁴⁰ հասեալք⁴¹ ամ-
պաշողք, որոտընդոստք, անձրեւա-
բաղիւք⁴², ցաւղահարք, առատաբուղիւք⁴³,
ամարասունք⁴⁴ ի վեր բերեն զիւրաքան-
չիւր աւրինակ⁴⁵ բուսոց⁴⁶ 47 տերեւոցն:
18 Ըստ իւրոյ ⁴⁸ բնութեանն գայ տեսիլն⁴⁹
50 իւր իսկ⁵¹ կերպարանն, եւ ոչ փոխի ⁵² ի

1 a ստեղծան
2 azh աշխարհս
3 α ի նոցանէն
4 abbdԱԲԳԿ առ / t էտո
5 αԱԲ յընկերէ [ԱԲ յընկերէ իւրմէ] անտի, եւ / bg յընկերէ իւրմէ եւ
6 Ա գիր
7 abԱԲԳԿ զկերպարանս / ad կերպարանս / t զկերպարանն
8 abbdh բուսոյ / g բուսոց / ԱԲ լուսոյ, փխ. բուսոյն
9 abbdԱԲ ծննդեանն
10 α նմանութեանն / g նմանութեան ծննդեան
11 adg ի սկզբանց / h յիսկզբանց անտի / b ի սկզբան / ԱԲ ի սկզբանցն / t ի սկզբանն
12 adg արարչութեանց / ab յարարչութեանցն / ԱԲ արարչութեան
13 b ստուերագործ / ag ի ստեղծագործ / α ի ստուերագործ, փխ. ի ստեղծուածագործ
14 abbdԱԲԳԿ ժամանակէ [bԱԲ ժամանակեանն] անտի մինչեւ / t ժամանակէն. չիբ անտի
15 d մինչ
16 g ի վախճանին ժամանակն
17 g չիբ թէպէտ ստէպ ... ըստ հաստատել կարգողին նոյնպէս (Ձե 18)
18 abbdԱԲի թե [α եթէ, b եւ թէ] ստէպ ստէպ / t ստէպ
19 abbd իսկ յաշունն
20 α սմին, b նոսին, փխ. ոսնին
21 α չորացեալք / միւսն. չորացեալ
22 α տերեւընկէցք / b տերեւաթափք, փխ. տերեւընկէց
23 h չիբ եւ պարարեալք ձմերասունք ... հանդերձ շառաւեղոյն (Ձե 17) / cad եւ պարարեալ
24 ad ձմերասունքն / ԱԲ ձմեռնասունքն
25 bԱԲ չիբ լինին
26 a ձիւնաթալեալք, փխ. ձիւնաթաղք
27 abd եղեմնահարք / միւսն. եւ Հայկ. բառ. եղեմնախարք

28 bd խստութեամբն / a խստութեամբն
29 a գձձին / ԱԲ ձգին, փխ. գձձին
30 bbdԱԲ արմատք
31 a ծաղկանց / d ծաղկացն / միւսն. ծաղկանցն
32 չիբ իմն
33 կամ, փխ. եւ / b եւ կամ անտառք
34 ԱԲ վայրիցն, փխ. մայրիցն / α չիբ մայրիցն
35 a չիբ մայրեացն
36 անեցելոցն / d անեցոց / ԱԲ անելոցն
37 abv յարացելովքն / d ԱԲv յարացելովքն / t յովրացելովքն / α ուրախացելովքն, փխ. յարացելովքն
38 b չիբ հանդերձ շառաւեղոյն
39 bdh ի ժամանակ / a ժամանակի (չիբ ի) / ԱԲ ի ժամանակի
40 b գարնանելոյն / d գառնանելոյն / Ա գարնանելոյն / միւսն. գարնանելոյն
41 h հասեալ
42 a անձրեւաբաղիւք / azh անձրեւաբաղիւք / միւսն. եւ Հայկ. բառ. անձրեւաթափք
43 ad առատաբուղիւք / ԱԲ առատաբուղիւք / միւսն. առատաբուղիւք
44 a ամառնասունք / d ամառնասինք / h ամառանասունքն / միւսն. ամառասունքն
45 ad արինակն / h արինակս
46 abbd բուսոցն / ԱԲ բուսոց / t բուսոյ
47 ad եւ տերեւոցն. իսկ իւրոց / α տերեւոցն իւրոց / bԱԲ տերեւոցն իւրոյ [ԱԲ իւրոյ իսկ] / h տերեւոյն. յիւրոյ
48 Ա բնութեան / adh բնութեանցն [h բնութեանն] իսկ գա
49 h տեսիլ
50 h չիբ յիւր կերպարանն ... անխափան պատրաստեալ (Ձե 18) / abbdԱԲ յիւր իսկ ի կերպարանն [ad կերպարանն, b ի կերպարանն]
51 t չիբ իսկ
52 b չիբ ի նմանէ

նմանէ յընկերն, ¹կամ յընկերէն ի նորա նմանութիւն², այլ ըստ հաստատել³ կարգողին⁴ նոյնպէս⁵ կայ⁶ յիւրում բնութեանն. անխախտ անխափան⁸ պատրաստեալ⁹ ըստ Արարչին հրամայելն¹¹ բուսանին փթթին:

19 ¹²Նա եւ մանրախոտքն¹³ դալարիք¹⁴ իմն իմն¹⁵ ¹⁶եւ այլեւայլք եւ¹⁷ ¹⁸որիչք են նմանութեամբ¹⁹ ի միմեանց²⁰, որպէս լաւուն եւ վարսակն²¹ եւ կնիւնն²², եւ որ ինչ նման է²³ նոցա²⁴: 20 Նա եւ սերմանիքն²⁵ աւգտակարք²⁶ մարդկան, ²⁷որպէս ցորեանն²⁸ եւ հաճարն եւ²⁹ գարին եւ կորեակն եւ գաւարսն³⁰ եւ ոսպնն³¹ եւ ո-

լոռնն³² եւ ³³որիզն եւ դկուզն³⁴ եւ սիսեռնն³⁵, ³⁶եւ այլ եւս բազում սերմանիք՝ գոր³⁷ ³⁸ի թիւ ոչ ոք կարասցէ³⁹ արկանել: 21 Որք իւրաքանչիւր⁴⁰ յիւրում⁴¹ ժամու⁴² ի գարունն⁴³ ցուցանեն զյարութիւնն⁴⁴ իւրեանց՝ ⁴⁵բուսովքն եւ համովքն եւ հոտովքն, բողբոջովքն⁴⁶, ⁴⁷ծաղկովքն եւ ընդովքն⁴⁸. ⁴⁹եւ տերեւազգեստք զիւրեանց⁵⁰ մերկութիւնն⁵¹ ըստ իւրաքանչիւր⁵² նմանութեան⁵³ ազուցանեն:

22 ⁵⁴Որպէս եւ ⁵⁵միտք եւ մարմինք⁵⁶ մարդկան աստուածական¹ ցաւղովն² ի մեծ

1 *abd* կամ ընկերին [*ad* ընկերն] ի նորա / *b* յընկերէն / *ԱԲ* չիք կամ յընկերէն
 2 *ԲԲ* նմանութիւնն
 3 *a* ըստ հաստատել
 4 *abdԱԲ* կարգաւորին / *α* կարողին / *t* կապողին
 5 *a* չիք նոյնպէս
 6 *b* կան
 7 յիւրեանց բնութեանն
 8 *a* անխափան
 9 *adg* պատրաստեալ / *αβ* պատուաստեալ, *փ/ս.* պատրաստեալ
 10 *a* ըստ արարչին / *g* ըստ հրամայելոյ արարչին
 11 *bdԱԲ* հրամայելն / *α* հրամայել / *h* հրամայեցն
 12 *h* չիք նաեւ մանրախոտքն դալարիք ... ծաղկովքն եւ ընդովքն (ՁԵ 21)
 13 *b* մանրախոտքն
 14 *b* դալարիքն / *ԱԲ* դալարի
 15 *չիք* իմն
 16 *b* եւ այլք եւ այլ / *ԱԲ* եւ այլ եւ այլ
 17 *b* չիք եւ (որիչ)
 18 *abdg* որիչք [*b* որիչք] եւ / *միւսն.* որիչք չիք եւ
 19 *abdg* նմանութեամբ
 20 *g* միմեանց (չիք ի)
 21 *Ա* վարսակն
 22 *ad* կնիւն
 23 *b* չիք է
 24 *dԱԲ* սոցա / *ag* սոցին / *α* սոցա է
 25 *αg* սերմանիք
 26 *α* աւգտակարք
 27 *αβ* որպէս եւ
 28 *Ա* ցորեան
 29 *αabdԱԲg* չիք եւ (գարին)
 30 *b* գաւարսն / *ԱԲ* եւ գաւարսն / *միւսն.* չիք եւ
 31 *adԱԲg* եւ ոսպն

32 *a* ոլոռն / *αbdԱԲ* կամ ոլոռնն [*ԱԲ* ոլոռն]
 33 *g* չիք որիզն եւ / *α* կորիզն, *փ/ս.* որիզն
 34 *g* զըկուզն, *փ/ս.* դկուզն / *bt* դըկուզն / *adԱԲ* եւ դկուզն / *a* դդուկն
 35 *α* եւ սիսեռնն / *g* եւ սիսեռնն / *abdԱԲt* եւ [*t* չիք եւ] սիսեռն
 36 *αbdԱԲ* եւ այլեւս եւս բազում
 37 *adg* գորս
 38 *adԱԲg* ի թիւ ոք ոչ
 39 *αβ* կարիցէ / *aԱԲ* կարէ
 40 *ad* իւրաքանչիւր իւրաքանչիւր [*a* յիւրաքանչիւր]
 41 *ad* չիք յիւրում
 42 *α* կարգին, *b* կարգին, *g* ժամանակին, *փ/ս.* ժամու
 43 *adԱԲ* ի գարունն / *g* գարունն (չիք ի) / *t* ի գարունն
 44 *αbԱԲ* գարութիւն / *t* գարութիւն
 45 *αβ* բուսովքն հոտովքն իւրեանց եւ համովքն / *adg* եւ համովքն [*dg* եւ հոտովքն] / *t* համովքն / *ԱԲ* եւ հոտովքն եւ համովքն
 46 *g* բողբոջաւն
 47 *α* իւրեանց ծաղկաւն եւ / *b* ծաղկաւն իւրեանց եւ / *adg* ծաղկաւն եւ / *ԱԲ* եւ ծաղկովքն եւ
 48 *a* եւ հնդովքն / *g* եւ ընդովքն
 49 *αβg* եւ տերեւազգեստք / *ad* եւ տերեւովքն / *h* եւ տերեւազգեստ եւ / *ԱԲ* եւ տերեւազգեստ
 50 *d* իւրեանց / *g* զիւրաքանչիւր, *փ/ս.* զիւրեանց
 51 *α* զմերկութիւնն / *a* մերկութիւնն / *d* մեկնութիւն, *փ/ս.* մերկութիւնն
 52 *g* իւրեանց, *փ/ս.* իւրաքանչիւր
 53 *adԱg* նմանութեան / *b* նմանութեանցն / *h* ձեւոյ, *փ/ս.* նմանութեան / *միւսն.* նմանութեանն
 54 *α* որպէս եւ / *միւսն.* չիք եւ
 55 *αβg* միտք / *adԱԲհko* միսն / *t* ոստն
 Անմիտ չէ եւ *t*-ի ընթերցումը. ինչպէս ծառի ոստերը՝ այնպէս եւ մարդկանց մարմինները... Հմմտ. Ագաթ. ՁԶ 4-5:
 56 *αabdԱԲg* եւ մարմինք / *Ա* եւ մարմին / *t* մարմինն

մեծ գարունն պարարեալք³ ի գերեզմանացն բուսանիցին⁴: 23 **Զ**ի միանգամայն կազմիցին⁵ զոսկերաւքն⁶ չորացելովք՝ միսքն⁷ եւ ջիղքն⁸ եւ⁹ աճառքն¹⁰ ¹¹եւ նեարդքն, մորթովքն¹² զգեցեալք¹³ եւ¹⁴ մազովքն¹⁵ զարդարեալք: 24 **Ե**ւ իւրեանց ոգիքն¹⁶ ի նոսին դարձեալք¹⁷, եւ իւրեանց նմանութիւնքն¹⁸ յինքեանս¹⁹. **զի**²⁰ **զի**ւրաքանչիւր գործոցն²¹ տեսիլս²² ի գլուխս²³ իւրեանց²⁴ առեալ²⁵ բերիցեն²⁶, ²⁷իբրեւ զմիրգս²⁸ քաղցրութեան եւ զանուշութեան պտուղսն²⁹, ³⁰Համովքն եւ իւղովքն ³¹եւ

ծաղկովքն եւ հոտովքն, աճեցուն³² բազկարձակ տերեւալից³³ ջրասուն վայելչութեամբքն³⁴: 25 **Զ**որ եւ սաղմոսարանն³⁵ մարգարէութեամբքն³⁶ նուազեաց³⁷, թէ³⁸ Եղիցի նա որպէս³⁹ ծառ⁴⁰, որ⁴¹ ⁴²ունկեալն է ի գնացս ջուրց⁴³, ⁴⁴որ զպտուղ իւր ⁴⁵ի ժամու տացէ, եւ⁴⁶ տերեւ⁴⁷ նոցա մի՛ թափեցի. եւ զամենայն ⁴⁸ինչ զոր եւ⁴⁹ առնիցէ՝⁵⁰ յաջողեսցի⁵¹ նմա՞: 26 **Ե**ւ դարձեալ՝ եթէ⁵² Մաղկեսցի ի քաղաքի Տեսոն՝ իբրեւ⁵³ զխոտ⁵⁴ երկրի՞. **եւ** եթէ⁵⁵ ⁵⁶Եղիցին աւրինեալ յաւիտեանս⁵⁷՞:

ԶԶ. Եւ⁵⁸ արդարեւ իսկ գարունն բուսաբեր⁵⁹ գաւրինակ մարդկան⁶⁰ յարու-

1 ԱԲ աստուածային
 2 b ցողովն / h ցողովն
 3 g պարարեալք ի մեծ գարունն / ԱԲ պատրաստեալ, փ/ս. պարարեալք
 4 abbdg բուսանին
 5 a կազմիցին / d կազմեցին / միւսն. կազմին
 6 α ոսկերովք
 7 azadԱԲցի միսքն / t միսք / b մորթն, փ/ս. միսքն
 8 abdԱԲի եւ ջիղքն / t եւ ջիղք / αγ եւ ջիղքն
 9 a չիք եւ (աճառքն)
 10 α եւ աճառք
 11 αԱԲցի եւ նեարդքն / d եւ *նեարդքն / b եւ նեարքն / a եւ նեարդքն / t չիք եւ
 12 ԱԲ մորթովքն / h մորթովք / abg եւ մորթովքն
 13 αԱԲի զգեցեալք
 14 α չիք եւ (մազովքն)
 15 h մազովք
 16 t հոգիքն
 17 h դարձեալք
 18 a նմանութիւնս / αdԱԲի նմանութիւնքն / b նմանութիւն / g նմանութիւնն
 19 α յինքեանսն
 20 abԱԲցի չիք զի
 21 d գործոցն
 22 g գտեսիլս / a տեսանէ, փ/ս. տեսիլս
 23 Ա ի գլուխ
 24 g չիք իւրեանց
 25 h բարձեալ, փ/ս. առեալ
 26 abbdԱԲց բերիցեն [ԱԲ բերիցեն:] ի բուսոցն [ԱԲ ի բուսոցն]
 27 α եւ իբրեւ / g չիք իբրեւ զմիրգս քաղցրութեան ... եղիցին օրհնեալ յաւիտեանս (Զե 26)
 28 a զմիրգն
 29 g պտուղս
 30 abg համովքն [α համովք, g համաւքն] եւ հոտովքն եւ իւղովքն [α եւ իւղաւքն, g եւ եւղովքն] եւ ծաղկովքն [αg եւ ծաղկաւքն]
 31 d եւ ծաղկաւքն / a եւ ծաղկովքն *հոտովքն

32 ԱԲ անեցունք / ab չիք անեցունք
 33 α տերեւեալ / b տերեւեալք
 34 α վայելչութեամբք / ab վայելչութեամբք
 35 α սաղմոսարան
 36 ad մարգարէութեամբքն / ԱԲ մարգարեական / b մարգարէութեանն / t մարգարէութեան
 37 b սաղեաց, փ/ս. նուազեաց
 38 b եթէ
 39 abd իբրեւ, փ/ս. որպէս
 40 ab ծառ / α ծառն / g ծառ / միւսն. գծառն
 41 αγ չիք որ
 42 abԱԲ տնկեալ է / αγ տնկեալ (չիք է)
 43 abbdԱԲց ջուրց / t ջուրցն
 44 adԱԲ եւ թե որ / ab չիք եւ (որ) / միւսն. եւ որ / g չիք որ զպտուղ իւր ... յաջողեսցի նմա (Զե 25)
 45 abbd ի ժամու տացէ / միւսն. տացէ ի ժամու
 46 abbd չիք եւ (տերեւ)
 47 abbdԱԲ տերեւ / t տերեւն
 48 abbdԱԲ զոր [b որ] ինչ
 49 abbdԱԲ չիք եւ (առնիցէ)
 50 abbdԱԲ արասցէ
 51 abbdԱԲ յաջողեսցի / t յաջողեսցէ
 * Ս՞՞՞. Ը 3
 52 ԱԲց թէ / ad չիք եթէ
 53 αγ որպէս, փ/ս. իբրեւ
 54 ԱԲ գծաղիկ, αγ ծաղիկ, d գծաղիկս, փ/ս. գխոտ
 † Ս՞՞՞. Հ 16
 55 dԱԲց թէ / g չիք եթէ
 56 α եղիցի նա
 57 g յաւիտեան
 ‡ Ս՞՞՞. Հ 17
 58 b չիք եւ
 59 ԱԲ բուսաբերն
 60 ԱԲ մարդկանն

թեան¹ մեռելոցն² ուսուցանէ³: 2 ⁴Եւ զի ծաղիկքն⁵ եւ ծառատունկքն⁶ զարդարին⁷, նա եւ⁸ ⁹փուշքն բուսանին,— որպէս դժնիկն եւ տատասկն, եղիճն եւ պատեղիճն¹⁰, խայթահարն¹¹, ժանտափուշն¹², տափափուշն¹³, սրափուշն¹⁴, որոմնն¹⁵, կայծուկն¹⁶, գաղձն¹⁷ վնասակար, եւ որ ինչ նման ¹⁸է սոցա,— եւ սոքա ամենեքեան¹⁹ յիւրաքանչիւր²⁰ նմանութեան²¹ բնութեանն բուսանին: 3 Իսկ աւգտակար²² ծաղիկքն²³ եւ²⁴ կամ շառաւիղք²⁵ ծառոցն²⁶

²⁷դարաստանաց՝ յիւրեանց բնութեանն հասանեն²⁸ գարնայնոյն²⁹:

4 Իսկ միտք մարդկան, որ են տունկք³⁰ բուրաստանաց³¹ կամ³² ծաղիկք³³ ծաղկոցաց³⁴ Աստուածութեանն՝³⁵ ունին ինքեանս յինքեանս ըստ կամաց իւրեանց բերել³⁶ գնմանութիւնս³⁷ եւ զաւրինակս³⁸ տերեւոցն³⁹ եւ⁴⁰ ծաղկանցն⁴¹ ⁴²Եւ հոտոցն⁴³ եւ⁴⁴ մրգոցն⁴⁵: 5 Զի թէպէտ եւ⁴⁶ դառնաբերք ⁴⁷լինին ⁴⁸եւ ⁴⁹թէպէտ քաղցրաբերք, ⁵⁰թէպէտ մրգաբերք լինին եւ⁵¹ թէպէտ փշաբերք⁵², թէպէտ արդարութիւնաբերք⁵³ չլինին եւ⁵⁴ ⁵⁵թէպէտ ¹մեղսաբերք, թէպէտ

1 *αβ* յարութեանն / *b* յարութիւն
 2 *αβγ* մեռելոց / *d* ի մեռելոցն / *h* ի մեռելոց
 3 *α* ուսուցանէր
 4 *βԱԲ* չի՛ք եւ (զի) / *h* չի՛ք եւ զի ծաղիկքն եւ ծառատունկքն ... յիւրեանց բնութեանն հասանեն գարնայնոյն (ՁԶ 3)
 5 *αβ* ծաղիկք / *d* ծաղիկքն
 6 *αβ* եւ ծառատունկք / *a* ծառատունկքն
 7 *ad* չի՛ք զարդարին
 8 *αβγ* իսկ նաեւ
 9 *ԱԲ* փուշքն իսկ բուսանին / *ad* բուսանին նայ եւ փուշքն [*a* փուշք] իսկ որպէս
 10 *βdԱԲv* պատաղիինն
 11 *αβ* խայթահար / *a* խայթայիարն
 12 *γ* եւ ժանտափուշն / *ad* ժանտահար փուշն / *αβԱԲ* ժանդափուշն
Ա. թղ. 131բ¹ (առաջին սիւնակ) *թէ եւ նոյնպէս բոլորագիր է, բայց ուրիշ ձեւով է գրուած:*
 13 *βγ* չի՛ք տափափուշն
 14 *ԱԲ* որափուշն / *γ* չի՛ք սրափուշն
 15 *αadԱԲγ* որոմն
 16 *ααβγ* կայծուկն / *միւսն.* կայծուն
 17 *ԱԲ* գաղձն
 18 *ad* է նոցայ / *γ* է սոցին
 19 *γ* ամենեքին
 20 *ԱԲ* իւրաքանչիւր
 21 *αβ* չի՛ք նմանութեան
 22 *d* աւգտակարք / *α* աւկտակար / *ԱԲ* օգտակարքն
 23 *d* ծաղիկք / *ԱԲ* ծաղիկք
 24 *ԱԲ* չի՛ք եւ (կամ)
 25 *ԱԲ* շառաւիղք / *α* շառաւիղն / *adγ* շառաւեղքն / *միւսն.* շառաւեղք
 26 *γ* ծառոց

27 *ad* դարաստանացն / *αβ* բնութեանցն դարաստանաց [*α* դարաստանացն] յիւրոց ի բնութեանցն [*b* ի բնութեանն] / *adԱԲ* յիւրեանց բնութեան անտ [*ԱԲ* անդր] / *γ* ի բնութեանցն
 28 *a* հաստատեն, *փխ.* հասանեն
 29 *ԱԲ* գարնանոյն / *a* գառնանոյն / *d* գառնանոյն / *b* ի գարնանոյն / *α* ի գարնանոյն / *γ* ի գառնանոյն
 30 *a* տունկք
 31 *ԱԲ* բուրաստանացն
 32 *γ* եւ կամ
 33 *γ* չի՛ք ծաղիկք
 34 *ααβdԱԲγh* ծաղկոցաց / *t* ծաղկոցացն
 35 *Ա* աստուածութեան
 36 *ԱԲ* բերեն
 37 *t* գնմանութիւն
 38 *α* զաւրինակք / *միւսն.* զաւրինակք
 39 *α* տերեւոց / *adγ* տերեւոցն / *βԱԲt* տերեւոյն
 40 *αβԱԲγh* չի՛ք եւ (ծաղկանցն)
 41 *αadԲγh* ծաղկացն / *Ա* ծաղկանց
 42 *γ* եւ մրգոցն եւ հոտոցն
 43 *h* համոցն, *փխ.* հոտոցն
 44 *αaԱԲh* չի՛ք եւ (մրգոցն)
 45 *α* մրգացն
 46 *adԱԲ* չի՛ք եւ (դառնաբերք)
 47 *α* լինին, թէպէտ եւ
 48 *αβdγ* չի՛ք եւ (թէպէտ) / *h* չի՛ք եւ թէպէտ քաղցրաբերք, թէպէտ մրգաբերք լինին եւ
 49 *γ* չի՛ք թէպէտ մրգաբերք լինին ... յանփոփոխ փաղափին (ՁԶ 6)
 50 *αβ* թէպէտ եւ մրգաբերք
 51 *αβdԱԲ* չի՛ք եւ (թէպէտ)
 52 *αβ* թէպէտ եւ փշաբերք / *d* թէ փշաբերք
 53 *b* արդարութիւնաբերք / *αdh* զարդարութիւնաբերք
 54 *ααβԱԲh* չի՛ք եւ
 55 *α* թէպէտ եւ մեղսաբերք

ծաղիկք² լինին³, զի ի սկտեղս պատուականս⁴ թագաւորին⁵ ելանիցեն, եւ պսակք⁶ զարդու⁷ ուրախութեան⁸ պիտոյից⁹ պատրաստիցին¹⁰. ¹¹ըստ ասելոյն գուշակութեան Հոգւոյն սրբոյ ի բերանոյ խաւսեցեալ¹² Նսայեայ¹³ մարգարէին¹⁴, թէ¹⁵ Յայնժամ եղիցիս¹⁶ դու¹⁷ պսակ վայելչութեան ի ձեռին Տեառն, ¹⁸եւ թագ ¹⁹արքայութեան ի ձեռին Աստուծոյ. եւ²⁰ քեզ անուն կոչեսցին²¹ կամֆ իմ, ²²եւ յերկրին քում շինութիւն բնակութեան²³:

6 Անդ լինելոց է շինութիւն՝ յաստուածական²³ ²⁴եւ յանստուեր եւ յանխաւար ²⁵եւ յանկարաւտ ²⁶եւ յանփոփոխ քաղաքին: 7 Զի այժմ ամենայն բոյսք՝ յիւ-

րաքանչիւր²⁷ բնութեան²⁸ կան²⁹ կապեալք³⁰. բայց միայն³¹ մարդատունկքն³² ³³կարող են ³⁴զիւրաքանչիւր ³⁵բարս բնութեան ³⁶գունակ գունակ կերպարանացն շրջշրջել. ³⁷այժմ որպէս ³⁸եւ կամին՝ զայն բոյս թաղեն յանձինս³⁹ իւրեանց, ⁴⁰եւ նովին⁴¹ թաղին⁴² ի գերեզմանսն⁴³, այսինքն է⁴⁴ ⁴⁵մահն, աշունն ⁴⁶ոչ խոտոց՝ այլ ⁴⁷մարդկան, որ ժողովէ⁴⁸ ի շտեմարանսն⁴⁹. իսկ գարունն, ոչ ⁵⁰խոտոցն կամ⁵¹ փայտիցն, այլ⁵² մարդկան՝⁵³ զայն⁵⁴ ⁵⁵կերպարանս բերէ, զոր ⁵⁶ընդ քեզ ⁵⁷թաղեցեր ի

1 *bh* մեղսաբերք զի թէպէտ
 2 *ab* եւ ծաղիկք
 3 *b* լինիցին / միւսն. լինին
 4 *ԱԲ* պատուական / *ab* չիք պատուականս
 5 *ah* թագաւորաց
 6 *a* եւ պսակ
 7 *abd* զարդ
 8 *a* ուրախութեանն
 9 *adh* պիտոյիցն / *ab* չիք պիտոյից
 10 *a* պատրաստիցեն
 11 *ԵԱԲ* ըստ ասելոյն իսկ / *a* իսկ, *փյ*. ըստ ասելոյն
 12 *ad* չիք խօսեցեալ
 13 *a* նսայայ
 14 *abdԱ.հ* մարգարէի
 15 *b* եթէ
 16 *abԲ.հ* եղիցիս / միւսն. եղիցես
 17 *abdh* չիք դու
 18 *h* չիք եւ թագ արքայութեան ... շինութիւն բնակութեան (ՁՁ 5)
 19 *a* արքայութեանն ի ձեռինն
 20 *ab* չիք եւ
 21 *a* կոչեսցին
 22 *abd* չիք եւ / *abdԱ.Բ* եւ [*abd* չիք եւ.] յերկրին քում / *t* եւ երկրին

 1-4
 23 *abh* յաստուածական / *d* աստուածականն / միւսն. յաստուածականն
 24 *abdԱ.Բ.հ* եւ յանստուեր [*d* եւ անստուեր, *ԱԲ* յանստուերն] յանխաւար [*abdh* եւ յանխաւար] / միւսն. չիք եւ յանխաւար
 25 *dԱ.Բ.հ* չիք եւ (անկարօտ) / *a* եւ յանկարաւտ յանկարաւտ եւ
 26 *d* եւ անփոփոխ

27 *abcdԱ.Բ.ց.հ* յիւրեանց, *փյ*. յիւրաբանչիւր
 28 *abcdԲ.ց.հ* բնութեանն
 29 *g* չիք կան
 30 *abd* կապեալ
 31 *a* չիք միայն
 32 *g* մարդատունկք / *b* մարդատունկ
 33 *b* կարաւղ եւ
 34 *bg* զիւրաբանչիւր բարս [*b* բարսն, *g* դիրս] բնութեանն [*bg* բնութեանն]
 35 *dԱ.Բ* կամս, *ah* կամսն, *t* զկամսն, *փյ*. բարս բնութեան
 36 *h* ի գունակ գունակ կերպարանս
 37 *abcdԱ.Բ.ց.հ* այժմ որպէս / *t* չիք այժմ
 38 *եւ* կամին
 39 *abcdԱ.Բ.ց.հ* յանձինս / *t* ի յանձինս
 40 *h* եւ թաղին նովին սերմամբ
 41 *Ա.Բ* եւ նովին
 42 *b* թաղի
 43 *adԱ.Բ.հ* ի գերեզմանս / *g* ի գերեզմանի
 44 *dԱ.Բ* չիք է
 45 *bh* մահ / *g* մահն աշունն / *Ա.Բ* մահաշունն, *փյ*. մահն, աշունն ոչ
 46 *a* ոչ խոտոցն / *b* ոչ խոտոյ / *dgh* ոչ խոտոց / *Ա.Բ* հոտոց, *փյ*. խոտոց / միւսն. խոտոցն
 47 *ԵԱ.Բ* մարդկանն, որ
 48 *bg* ժողովէ / *ad* ժողովեն / միւսն. ժողովին
 49 *adԱ.Բ.հ* ի շտեմարանս / *b* յշտեմարանսն / *g* յշտեմարանս
 50 *gh* խոտոց կամ [*h* եւ կամ] փայտից,
 51 *a* եւ, *փյ*. կամ / *b* այլ, *փյ*. կամ
 52 *b* իսկ, *փյ*. այլ
 53 *Ա.Բ* մարդկանն
 54 *abg* զայս
 55 *abcdԱ.Բ.ց.հ* կերպարանս [*h* կերպարանն] ընդ քեզ բերէ [*b* բերել, *h* բերեալ] գոր
 56 *a* ընդ քեզ է
 57 *abcdԱ.Բ.ց* թաղեցեր [*a* գոր թաղեցեր] ի թաղելն քում [*g* քում] ի քում [*d* չիք ի քում]

¹գերեզմանին: 8 ²Զի եթէ² ծաղկաձեւ³ կամ⁴
⁵անուշահոտ անուշարար անուշահամ⁶ ար-
 դարութեամբքն⁷ ննջեսցես⁸ ⁹ի գերեզմա-
 նին՝ ¹⁰ընդ քեզ կանխեալ բուսանին ի յա-
 րութեանն քո արդարութիւնքն¹¹: 9 Ապա
¹²եթէ մեղաւք¹³ ¹⁴թաղեցար ¹⁵ի քո անուն
 գերեզմանին՝ ընդ քեզ բուսեալք¹⁶ ¹⁷ի քո¹⁸
 գարունն փուշքն ¹⁹ի քում²⁰ յարութեանն
²¹չուրջ գքեւ բուսանիցին:

²²Զէ. Ա՛ղէ, լո՛ւր ²³մեծին Յովհաննու,
 ո՛րպէս բողոքէ առ հրէական²⁴ ազգն Աբ-
 րահամեան. Արարէ՛ք ձեզ այսուհետեւ²⁵

1 *abcdԱԲց*ի գերեզմանի [հ ի գերեզմանի] անդ. զի
 2 *աԱԲ* թէ
 3 *α* ծաղկացն եւ, *β* ծաղկացն եւ, *γ* ծաղկաւք եւ,
 փխ. ծաղկաձեւ
 4 *dԱԲ* եւ կամ
 5 *α* անուշահոտ անուշարար անուշահամ /
 միւսն. *չիք* անուշարար
 6 *ց չիք* անուշահամ
 7 *bdg* արդարութեամբք
 8 *d* ննջեսցուք / *gh* ննջեսցեք / *bԱԲ* ննջիցես
 9 *adԱԲ*ի ի գերեզմանի [a ի բում գերեզմանի] անդ
 / *α* ի բում գերեզմանին / *bg* ի գերեզմանի / *α*
 ընդ քեզ ի գերեզմանին իսկ
 10 *bgԱԲց*ի ընդ քեզ իսկ / *abcdԱԲց*ի կանխեալք ընդ
 բում [g ի բում] բուսանելն ի յարութեանն [ԱԲ
 յարութեան, d յարութիւնն] ընդ քեզ [α ընդ բում
 տնկեալն ընդ քեզ] բուսանիցին [bԱԲց բուսա-
 նին] քո
 11 *Ա* արդարութիւնք / *bh* արգասանդութիւնքն, *փխ.*
 արդարութիւնքն
 12 *ԱԲ* եթէ քո
 13 *bԱԲ* մեղաւքն
 14 *abcdԱԲ*ի թաղեցար քո
 15 *ԱԲ* ի քո անունդ / *h չիք* ի քո անուն գերեզմա-
 նին / *abcdԱԲց* ի բում գերեզմանի [abcdԱԲ գե-
 րեզմանի անդ], ընդ քեզ
 16 *h* բուսեալ
 17 *abcdԱԲց* ի քո գարունն փուշքն / *h* փուշքն ի քո
 գարունն
 18 *t չիք* քո
 19 *abcdԱԲց*ի ի բում [α ի քո] յարութեանն [adԱ, յա-
 րութեանն]
 20 *t չիք* բում
 21 *ց* ընդ քեզ բուսանին շուրջ գքեւ: / *a* շուրջ գքեւ
 պատեալ բուսանիցին
 22 *h* այստեղ վերջանում են:
 23 *ց չիք* մեծին յովհաննու ... եւ ի նիւթ հրոյ պատ-
 րաստիցեն (Զէ 10)
 24 *b* հեքրայական, *փխ.* հրէական
 25 *abcdԱԲ* ասէ, *փխ.* այսուհետեւ

պտուղ արժանի²⁶ ապաշխարութեան, ²⁷եւ
 մի՛ ձեռն ²⁸յանձնես հարկանիցեք²⁹ ³⁰եւ ա-
 սիցեք, եթէ ունիմք մեք հայր զԱբրահամ. ա-
 սեմք³¹ ձեզ³², զի³³ կարող³⁴ է Աստուած ³⁵ի
 քարանց աստի յայսցանէ յարուցանել որ-
 դիս Աբրահամու³⁶: 2 ³⁷Զի ոչ եթէ *գԱբ-*
րահամ ինչ³⁸ *զիջոյց* ³⁹ի հայրապետութե-
 նէն, այլ *զի արժանի՛քն իցեն նորա որդիք,*
եւ ոչ անարժանքն: 3 Արդ՝ *գաւգտա-*
*կարսն*⁴⁰ դարձանէ⁴¹. *իսկ վասն անշայե-*
*կան*⁴² ⁴³խտոցն եւ փշոցն *զի՞նչ կամիցի*
*առնել արդեաւք*⁴⁴. *ցամաքեցուցանէ*⁴⁵ *նախ*
*եւ գաւսացուցանէ*⁴⁶ *յորում ոչ գտցէ*
*գպտուղն*⁴⁷:

4 Ա՛ղէ, նայեա՛ց յառակ⁴⁸ թղենույն եւ
 տե՛ս: 5 *եկն Տէրն*⁴⁹ *ի թղենին*⁵⁰, *զի գտցէ ի*
*նմա*⁵¹ *պտուղ*⁵², *եւ ոչ եզիտ,* ⁵³*զի չեւ էր*

26 *abdԱԲ* պտուղ արժանի / *t* պտուղս արժանիս
 27 *adԱԲ* եւ մի եւս եթէ [ԱԲ մի եւս եթէ] ձեռն [a
 ձեռնն]
 28 *ԱԲ* յանձնես / *միւսն.* յանձն / *d* յանձն ասէ
 29 *abcdԱԲ* հարկանիցեք / *միւսն.* հարկանեք
 30 *adԱԲ* եւ սսիցեք թէ / *միւսն.* եւ ասեք եթէ / *b*
չիք եւ սսիցեք
 31 *abcdԱԲ* գայս ասեմք
 32 *d չիք* ձեզ
 33 *ԱԲ* թէ, *փխ.* զի
 34 *b* կարաւր (յան.)
 35 *abd* ի քարանց [a ի քարանցս] աստի յայսցանէ /
միւսն. *չիք* աստի
 36 *b* արաամու
 * *Մարտ. Գ. 8-9*
 37 *abcdԱԲ* քանզի ոչ
 38 *b չիք* ինչ
 39 *abcdԱԲ* ի հայրապետութենէ [a ի նահապետու-
 րենէ] անտի, *փխ.* ի հայրապետութենէն
 40 *a* գաւգտակարն
 41 *b* դարձանել
 42 *a* անշայեկ / *b* անշահեակ / *d* անշայեակ
 43 *d* խտոցն, *փխ.* խտոցն / *ԱԲ* խտոցն փշոց
 44 *b* արդեւք (յան.)
 45 *bd* ցամաքեցուցէ
 46 *bdԱԲ* եւ *գաւսացուցէ
 47 *bdԱԲ* գպտուղսն
 48 *ԱԲ* յառակն
 49 *abd* տէր
 50 *abcdԱԲ* ասէ ի թղենին [a ի թղեզինն]
 51 *a* ի նա
 52 *abd* պտուղ / *ԱԲ* գպտուղսն / *t* գպտուղն
 53 *abcdԱԲ* քանզի չէր իսկ ժամանակ

ժամանակ¹ 2պտղոյն բերելոյ. եւ³ 4անէծ
զնա, թէ⁵ Յայսմիետե⁶ 7ի ԲԷՆ պտուղ ոք մի'
կերիցէ: 6 Քանզի ամենայն բուսաբերք
եւ⁸ 9տերեւաբերք եւ¹⁰ ծաղկաբերք՝ 11ժա-
մանակաւ ունին բերել զպտուղսն¹², իսկ
սա զի^o անիծաւ, զի չէր¹³ ժամանակ¹⁴
պտղոյն: 7 Արդեաւք¹⁵ 16թէ պիտոյ ինչ
էր¹⁷, ո՞չ 18կարէր, որ 19բանիւն միայն հրա-
մայեաց երկրի՝ բերել²⁰ զծառսն²¹ եւ զբազ-
մուծիւն 22մայրեացն 23իւրաքանչիւր
պտղովն, եւ ամենայն 24բուսոցն՝ իւրա-
քանչիւր սերմամբ ըստ ազգի իւրում է վե-
րայ երկրի երեւել²⁵ – եւ ծառոյն զկերա-

կուր պիտոյից²⁶ 27յայնմ հասեալ ժամանա-
կի անդ պատրաստել²⁸:

8 Արդ՝²⁹ ոչ զրադատ ինչ զայն³⁰ գաւ-
սուծիւն ծառոյն հասուցանէր. այլ կան-
խեաց ինքն եւ³¹ ասէ. Ի թզեմույ անտի ու-
սարո՛ւմ գառակն^o: 9 Իսկ թզենին բար-
ձեալ³² ունէր զաւրինակ անպտուղ մարդ-
կան. զի զանպտուղսն արդարուծեան³³
ցամաքեցուցէ զփուշսն³⁴: 10 Ա՛ղէ, լո՛ւր
մեծի մարգարէին յառաջընթաց³⁵ կարա-
պետին Յովհաննու³⁶, որպէս ասէ³⁷, թէ Այ-
սուհետեւ տապար 38առ արմին ծառոյ կայ.
ամենայն ծառ որ ոչ առնիցէ³⁹ զպտուղ⁴⁰
բարի⁴¹ հարկանիցեն⁴² եւ ի նիւթ⁴³ հրոյ
պատրաստիցեն: 11 Եւ⁴⁴ 45մարգարէն Ե-
սայի ասէ, թէ⁴⁶ Եղիցիմ մեղաւորք իբրեւ
զփուշ⁴⁷ 48այրեցեալք եւ ընկեցեալք⁴⁹:
12 Իսկ զգալարովքն⁵⁰ խնամարկեալ⁵¹

1 t ժամանակն
2 adԱԲ պտղոյն / t պտղոյ / b պտղաբերելոյ, փխ.պտղոյն բերելոյ
3 ԱԲ չիբ եւ
4 abdԱԲ անէծ գնա եւ ասե
5 abdԱԲ չիբ թէ
6 a *յայսմիետե
7 ԱԲ ոք ի ԲԷՆ պտուղ մի
8 ՏԷ՝ * Մ * Գ Է. Ի Ը 19:
8 abdԱԲ չիբ եւ (տերեւաբերք)
9 b տերեւ... Այստեղ բուրք է ընկած. տեղը կայ նորը, դատարկ. թղ. 235. ուրեմն պակասում է «...աբերք եւ ծաղկաբերք ժամանակաւ ... զիւրոյ ժամանակին զղէպս ի ն... (ՁԸ 2) / Ա ծաղկաբերք, տերեւաբերք
10 adԱԲ չիբ եւ (ծաղկաբերք)
11 ad ժամանակաւոր ունին
12 adԱԲ զպտուղսն / միւսն. զպտուղն
13 ԱԲ արդեոք զի չէր
14 adԱԲ ժամ, փխ. ժամանակ
15 adԱԲ չիբ արդեոք
16 adԱԲ թե [ԱԲ զի թէ] պիտոյ
17 d չիբ էր
18 ԱԲ կարէր արդեոք որ / t կարէր առնել որ
19 adԱԲ բանին միանգամայն հրամանաց բխել [d բղխել. ԱԲ միանգամայն բղխեաց հրամայելովն] երկրի
20 d չիբ բերել
21 adԱԲ զծառս
22 adԱԲ մայրեացն [ԱԲ մայրեաց] կամ աշխարհի
23 ad չիբ իւրաքանչիւր պտղովն
24 adԱԲ բուսոց [ԱԲ բուսոցն] երկրի իւրաքանչիւր
25 a երեւեալ, d երեւել / միւսն. պատրաստել, փխ. երեւել

26 ad պիտոյիցն
27 adԱԲ այն ի հասեալ ժամանակի անդ
28 a պատրաստեալ, d պատրաստել / միւսն. չիբ պատրաստել
29 adԱԲ չիբ արդ
30 ԱԲ չիբ գայն
31 adԱԲ չիբ եւ
o Մ * Գ Է. Ի Գ 32
32 d դարձեալ, փխ. բարձեալ
33 Ա արդարութեանն
34 a զփուշն
35 ԱԲ եւ յառաջընթաց
36 d յոհանու
37 adԱԲ ասէն
38 Բժ առ արմին ծառոց
39 ad ոչ առնէ
40 ad պտուղ / ԱԲ զպտուղս
41 dԱԲ չիբ բարի
42 aԱԲ հատանիցեն, փխ. հարկանիցեն
43 adԱԲ ասէ եւ ի նիւթ
8 Մ * Գ Է. Ի Գ 10
44 g չիբ եւ (մարգարէն)
45 g մարգարէին եսայայ որ ասէ
46 ad չիբ թէ
47 Ա՛ իբրեւ փուշ / Բ իբրեւ զփուշ
48 g այրեցեալ եւ
49 g ընկեցեալ
9 Խ * Լ Գ 12
50 aԱԲ գղալարովն / d գղալարովն / g գղալարաւն
51 ag խնամարկել

¹կենդանի ջրովն² յարքայութեանն³ յայն գարունն նորոգեալ⁴ պարարեսցէ⁵. որ տայցեն զպտուղ⁶ ընդ միոյ հարիւր, եւ ընդ միոյ երկերիւր, ⁷եւ ընդ միոյ երեքարիւր⁸, ⁹այսինքն՝ ըստ վաստակոցն ¹⁰զհատուցմունս ¹¹պարգեւացն իւրաքանչիւր հաւատոցն լուսաւորութեան¹²:

ՁԸ. Արդ՝ ի գարունս բուսաբերս եւ ծաղկաբերս, ¹³որք զնորոգութիւն գեղեցկութեանն գարնանւոյն¹⁴ յետ հնութեան ձմեռանւոյն¹⁵ բերիցեն¹⁶ եւ թռչնոցն¹⁷ հաւուցն¹⁸ ծանուցեալ զիւրեանց¹⁹ ժամանակ գալստեանն²⁰: 2 Որպէս յայս հայեցեալ մարգարէն ²¹Երեմիաս ասէ, զիւրոյ²² ժամանակին զդէպս ի նմանութիւն²³ ²⁴աւրինակաց յանդիմանութիւն բերէ, եւ զհանդերձելոցն ակնարկէ յասելն, թէ²⁵ Արդարեւ ծիծառն²⁶ եւ տատրակն²⁷ եւ խորդն²⁸,

հաււն²⁹ վայրի³⁰, ծանեան գժամանակ³¹ ³²գալստեանն իւրեանց³³: 3 **Ջի ժամանակաւ գարնանւոյն³³ եւ իւրեանց գալստեամբն ցուցանեն զժամանակ³⁴ վարուց կենաց ուրախութեան մարդկան, ի ձայն առնելն³⁵, ի ճչելն³⁶, ի ճռուղելն³⁷ ³⁸ի շինել բունոցն³⁹:**

4 **Ծիծառն⁴⁰ մարդասէր է⁴¹. յորժամ տեսեալ մարդկան՝ նովաւ ճանաչեն զկանաչագգեստ⁴² հասկն⁴³ գարնանւոյն⁴⁴ աճման⁴⁵:** 5 **Իսկ⁴⁶ տատրակն⁴⁷ ամուսնասէր երեւեալ, զՋերմաձայն քաղցրաձայն⁴⁸ ի լսելիս⁴⁹ մարդկան⁵⁰ լնու. ի գործ արկեալ զթեթեւագործ⁵¹ զկրկտակերտն⁵², զզուգնաքեայ⁵³ զփայտակերտիկն⁵⁴ երկթուեան⁵⁵**

1 *g* չի՛ք կենդանի ջրովն՝ յարքայութեանն յայն գարունն
 2 *a* ջրով / *d* իւրով, *փիս*, ջրովն
 3 *d* արքայութեանն / *Ա* յարքայութեան
 4 *ag* նորոգել
 5 *ԱԲ* պարարիցել / *adg* պարարեսցել / *միւսն*. պատրաստեսցել
 6 *adg* տայցեն պտուղ
 7 *g* չի՛ք եւ ընդ միոյ երեքարիւր
 8 *dԱԲ* երեքարիւր / *միւսն*. երեք հարիւր
 9 *adԲ* այսինքն ըստ վաստակոցն [*ad* վաստակոց] / *միւսն*. այսինքն զվաստակոցն
 10 *ad* հատուցումն է / *g* հատուցմունս
 11 *g* չի՛ք պարգեւացն իւրաքանչիւր հաւատոցն ... եւ կամ նախատորդ կայցեն (*ՁԸ 9*)
 12 *Ա* լուսաւորութիւն
 13 *adԱԲ* որք զնորոգութիւն [*ԱԲ* զնորոգումն] գեղեցկութեան / *միւսն*. որ
 14 *a* գառնանոյն / *d* գառնանոյն
 15 *aԱԲ* ձմեռանոյն / *d* ձմեռանոյն / *t* ձմեռայնոյն
 16 *adԱԲ* բերիցեն / *միւսն*. բերիցել
 17 *ԱԲ* եւ թռչնոց
 18 *dԱԲ* հաւուց
 19 *Բ* զիւրեանցն
 20 *ԱԲ* գալստեան
 21 *adԱԲ* երեմիայ [*Ա* երեմիա] ասէր
 22 *ԱԲ* զիւրացոյցն, *փիս*. զիւրոյ
 23 *ԱԲ* ի նմանութիւնս
 24 *a* արիւնաց / *d* յարիւնակաց / *b* չի՛ք օրինակաց յանդիմանութիւն
 25 *b* եթէ
 26 *b* ծիծառն

27 *ad* տատրակ
 28 *ԱԲ* եւ խորդն / *միւսն*. եւ խորդ
 29 *abdԱԲ* հաււ
 30 *bԱԲ* վայրենիք
 31 *a* գժամանակս
 32 *ad* գալստեան / *b* իւրեանց գալստեանն
 * **Ե՛րէ՛հ. Ը 7**
 33 *a* գառնանոյն / *d* գառնանոյն
 34 *d* ժամանակ
 35 *a* ի ձայն առեալ / *ԱԲ* առնելն / *bdt* առնել
 36 *abdԱԲ* ճչել
 37 *ad* ճռուղել / *b* ճղուլ, *փիս*. ի ճռուղելն
 38 *d* ի շինեւանոյն, *փիս*. ի շինել բունոցն
 39 *a* բունոյն / *b* գրոյն
 40 *b* ծիծեառն
 41 *ad* չի՛ք է
 42 *d* զկանանչագգեստ / *ԱԲ* զկանանչագգեստ / *b* զկանաչագգեստ / *t* զկանաչագգեստ
 43 *abd* հասակ, *ԱԲ* հասակն, *փիս*. հասկն
 44 *d* գառնանոյն / *աԱԲ* գարնանոյն
 45 *abd* անման / *միւսն*. անմանն
 46 *abd* կամ, *փիս*. իսկ
 47 *a* տատրակն
 48 *b* քաղցրաձայն / *ԱԲ* զքաղցրաձայն
 49 *adԱԲ* զլսելիս
 50 *ad* մարդկանն
 51 *ad* զթեթեւագործն / *b* թեթեւագործն
 52 *ԱԲ* զկրկտակերտ
 53 *b* զղուճնաբայ / *d* զղուճնաբայ
 54 *ad* զփայտակերտիկն / *միւսն*. փայտակերտիկն
 55 *ad* երկթուեան / *ԱԲ* երկթուեան / *t* երկթուեան / *b* երկուան

ձուռոցն իւրոց ապաւէն ծննդոցն¹ իւրոց² ³պատրաստէ:

6 Նա եւ դասադաս⁴ խորդոցն⁵ Հա-
ւուց⁶ եկեալ⁷ ի գարնանուոյն⁸ ժամանակս⁹
երամացեալք Հարաւրանան¹⁰: 7 Ելեալք
թռուցեալք բարձրացեալք¹¹ ի բարձրու-
թիւնս¹² 13 բարձանց՝ աւգայատակ թեւոցն¹⁴
գարշապարաց¹⁵ կոխան առնեն¹⁶ 17 գան-
հաստատն, 18 ճանապարհ իւրեանց, գնացս
Հաստատեն: 8 Փողք եղեալք, զկոչա-
ձայն¹⁹ զաղաղակ բարձեալ՝ զգործս²⁰ մշա-
կացն արթնութեան²¹ վաստակոցն²² աւգ-
տութեան մարդկան զարթուցանեն ի քնոյ,
զկանուխս եգանցն փութացուցանեն:

9 Իսկ թռչունքն²³ փողք են²⁴ երկրա-
գործութեան Հողագործութեան յառաքի-
նութիւնսն²⁵ յորդորելոյ. որպէս մեղուն եւ

1 d *ծննդոցն / a ծննդեանն / b ծննդեան
2 adԱԲ չիբ իւրոց (պատրաստէ)
3 b պատրաստէ նա. եւ
4 ԱԲ դաս դաս
5 d խորդոցն
6 b հաւուցն
7 aԱ եկեալ / միւսն. եկեալք
8 ԱԲ գարնանոյն, a գառնանոյն, d գառնաւոյն (չիբ
ի)
9 b ժամանակն
10 ad հարաւանան, b արարաւանան, փ/ս. հարօրա-
նան
11 abdԱԲ բարձրացեալք / t բարձրացեալ
12 b ի բարձրութիւնս / միւսն. ի բարձրութիւն
13 ad բարձանցն աւգայատակ
14 abd թեւոցն / ԱԲթ թեւացն
15 b գարշապարացն
16 t կոխան առնել
17 b գանհաստատ գնացս իւրեանց հաստատեն.
փողք / adԱԲ գանհաստատ [ԱԲ գանհաստատն]:
նանապարի [ԱԲ նանապարիս] իւրեանց, գնացս
հաստատեն, փողք եղեալք [d փող եղեալ, a փո-
խեալ]
18 t չիբ նանապարի ... հաստատեն
19 ad զկոչաձայնն / b կոչաձայն / ԱԲՎ զկոչաձայն
/ t զկոչաձայն
20 b գգործ
21 t արդարութեան, փ/ս. արթնութեան
22 ԱԲ վաստակոց
23 ԱԲ թռչունքն / ad թռչունք
24 a փողք եղեն
25 ad յառաքինութիւնս

կամ մրջիւնն²⁶ վատացն²⁷ վարդապետ²⁸ լի-
նիցին²⁹ եւ կամ ³⁰նախատորդ կայցեն:
10 ³¹Սոյն աւրինակ նմանեալ ³²եւ
³³թռչունքս մեծաձայն ³⁴մեծագոչ փողոյն՝
³⁵տեառնագալուստ ³⁶ազդուամն առնել³⁷ ա-
մենեցուն ի մեռելոց³⁸ յարութեանն³⁹. որ-
պէս ասէ⁴⁰ յաստուածապատում⁴¹ 42 իմաս-
տութեան նուագսն Սողոմոնեան⁴³ եր-
գոյն⁴⁴, թէ ⁴⁵Ձարթիցեն պահապանեալքն ի
ձայն հաւունք: 11 Եւ ո՞վ իցեն պահապ-
անեալքն, ⁴⁶եթէ ոչ՝ ոգիքն ⁴⁷ժողովեալք,
պահեալք⁴⁸ ընդ Հրամանաւն⁴⁹, որք⁵⁰ զիւ-
րեանց մարմինս⁵¹ իւրաքանչիւր զգենլոց¹

26 abdԱԲ եւ [abd եւ կամ] մրջիւնն / t մրջիւնն. չիբ
կամ
27 abdԱԲ վատացն / վատաց
28 ԱԲ վարդապետք
29 b լինիցի
30 abdԱԲ նախատորդ [a նախարտ] կայցեն [Ա կացէ]
/ t նախատորդք
31 abdԱԲց իսկ [b եւ] սոյն [g ի սոյն] աւրինակ / t
նոյն օրինակ
32 abdԱԲ եւ թռչունքն / t չիբ եւ
33 g թռչունքն յետ ձմերպարնոյն երեւեալք իբրեւ ի
մահուանէ ի գալ գառնանանոյն մեծաձայն
34 g մեծագոչ ազդ առնել տեառնագալուստ փո-
ղոյն ամենեցուն
35 b գտեառնագալուստն ազդ առնելոյ ամենեցուն
36 ad ազդ առնելոյն ամենեցուն
37 ԱԲ առնելոյ
38 adԱԲ ի մեռելոցն
39 ԱԲ յարութեան
40 ԱԲ ասէն / b եւ ասէն / adg եւ ասե / t ասաց
41 g յաստուածապատումն
42 abdԱԲց իմաստութեան [b յիմաստութեան, ad ի-
մաստութիւնն] անդ նուագն [ԱԲ ի նուագ, bg ի
նուագս] / t իմաստութեանն
43 g սողովմոնեան / a ի սողովմովնեան / d ի սո-
ղոմոնեան
44 g երգոցն
45 abdԱԲց զարթիցեն [d զարդիցեն, g յարիցեն,
փ/ս. զարթիցեն] պահապանեալքն ի ձայն [bg ասէ
ի ձայն] հաւունք [d հաւոյն]. եւ ո՞վ [d ո՞վք] / t
զարթիցեն ի ձայն հաւունք պահապանեալքն: իսկ
ով
* Ժ. շ. Ժ. Բ. 4
46 d թէ ոչ հոգիքն
47 ԱԲԸ ժողովեալք [g ժողովեալք] եւ
48 ԱԲ պահեալք, abdg պահեալք / t պահապանեալք
49 bg ընդ հրամանաւք
50 adԱԲց որք / bt որ
51 abdg մարմինս / միւսն. մարմինսն

են. եւ ըստ գործոցն² ըմբռնել զիւրաքան-
չիւր պատրաստութիւն³, ⁴զիւրաքանչիւր
վաստակոցն սերմանեացն⁵ ⁶զպտուղսն,
որպէս ⁷ի վեր անդ պատմեցաք եւ կամ
անդր եւս պատմեցուք ձեզ:

ՁԹ. Իսկ երանելի⁸ առաքեալքն փողք
եղեն⁹ պատուիրակութեան¹⁰, զի պատրաս-
տեսցեն¹¹ զամենայն¹² լսելիս¹³ աստուածա-
կան¹⁴ փողոյն գալստեան¹⁵ պատրաստա-
կան սպասել¹⁶. զի անխափան¹⁷ ¹⁸խառնե-
ցին ամենեքեան¹⁹ յայն գունդ թռչնոց.
ուստի եւ ձայն ազդոյ²⁰ փողոյն յարու-
թեանն²¹ Հարկանիցի, զի եւ սոքա արժա-
նասցին իւրեանց թեւս²² ստանալ եւ²³
բարձրանալ ի բարձունս եւ զՏէրն բար-
ձանց առանց ամալթոյ տեսանել. ²⁴զայն

Տէր, որ ի հեռաստանէ²⁵ ճանաչէ²⁶, եւ
զգնացեալսն²⁷ ի նեղութեան՝ կեցուցանէ²⁸
զնոսա²⁹, որք վասն արդարութեան³⁰
զխստամբերութեանցն զփորձութիւնս³¹
վասն սիրոյն³² Աստուծոյ տարան յան-
ձինս³³ իւրեանց:

2 Արդ՝ սոքա կատարեցին զկամս
³⁴Տեառն իւրեանց, զի սիրեցին³⁵ զմի-
մեանս. զի եւ³⁶ նա սիրեաց զնոսա այն-
չափ՝ մինչ³⁷ ³⁸զի ³⁹եղ զանձն իւր ի վերայ
բարեկամաց իւրոց³⁹: 3 Իսկ նոքա առին
հրաման սիրել զմիմեանս, զի այնու ըն-
կալցին ⁴⁰յանձինս իւրեանց զչնորհսն
խոստացեալս⁴¹:

4 Վասն այսորիկ զսէր⁴² սրտիցն⁴³
ծածկելոց եւ կերպարանաւքն⁴⁴ ցուցանէին
ի ժողովելն միով հաւանութեամբ ⁴⁵ի վեր-
նատուն անդր, ուր եկեալ⁴⁶ Հոգին սուրբ
եզիտ զնոսա, եւ⁴⁷ ալթեվանս կալեալ ⁴⁸ի

1 Բագնելոց (յան.)
2 Ա եւ ընդ գործոցն / ց ըստ գործոց
3 ԱԲ պատրաստութիւնս / ad պատրաստու-
թիւնսն
4 abdԱԲց գիրաբանչիւր վաստակոցն / t չիբ գիւ-
րաբանչիւր
5 bdԱԲց սերմանեացն / միւսն. գսերմանեացն
6 Ա զպտուղս / Բ զպտուղն / Եց պտուղս / ց
պտղոյ յանգրաւականն վայելել կեանս: Վերջա-
նում է:
7 abdԱԲ ի վեր անդ [աԲ անտ] պատմեցաք եւ կամ
անդր եւս [d անդր անդր եւս, b անդր անդր
կոյս, ԱԲ եւ կամ արդ եւս] պատմեցուք ձեզ
[adԲ չիբ ձեզ] / t ի վեր անդր պատմեցաք ձեզ
8 abd իսկ երանելի / t երանելի / ԱԲ չիբ երանե-
լի
9 abԱԲ փողք եղեն / t փողք են / d փողք են եղեն
10 b պատուիրակապաւտեանն, փիւ. պատուիրա-
կութեան
11 d պատրաստեցին
12 abdԱԲ ամենեցուն զամենայն
13 b ի լսելիս
14 ԱԲ աստուածային / ad աստուածութեան
15 abdԱԲ գալստեան / t գալստեանն
16 b սպասել
17 abdԱԲ անխափան / t անխափանք
18 ԱԲ ամենեքեան խառնեցին / abd խառնեցին
ամենեքեան [b ամենեքեան]
19 t չիբ ամենեքեան
20 ad ազդոյն
21 abdԱ. յարութեան
22 b թեւ
23 abdԱԲ չիբ եւ (բարձրանալ)
24 ԱԲ այն / b անտի, փիւ. զայն տէր

25 bdԱԲ ի հեռաստանէն
26 b ճանաչէր
27 b եւ զգնացեալս / d եւ զգացեալսն, փիւ. եւ
զգնացեալսն
28 abdԱԲ կեցուցանէ / t կեցուցէ
29 b նա, փիւ. զնոսա
30 a արդարութեանն / b արդարութեանց / d ար-
դարութեանցն
31 a զփորձութիւնս / bdԱԲ փորձութիւնս / t
զփորձութիւնսն
32 b սիրոյ
33 abdԱԲ յանձինս / t ի յանձինս
34 b աստուծոյ, փիւ. տեառն իւրեանց
35 b սիրեցեն
36 abd չիբ եւ
37 ad մինչ / bԱԲ մինչեւ
38 adԱԲ զի եղ [ad եւ եղ] զանձն / bt չիբ զի
39 b զանձն իւր եղ
40 չիբ. Գ. Վ. Ժ. 13:
41 b չիբ յանձինս իւրեանց
42 abdԱԲ խոստացեալս / t խոստացեալ
43 adԱԲ զսէր / bԱԲ զսէրն
44 b սրտից
45 abdԱԲ կերպարանաւք
46 abdԱԲ ի վերնատուն. անդր. որ [ԱԲ ուր] / t ի
վերնատունն. չիբ անդր
47 adԱԲ եւ եկեալ
48 a չիբ եւ
ԱԲ քնակեաց ի նոսա

նոսա բնակեաց. զի զանձուկ¹ նոցա, զոր² առ Տէրն ունէին, լցեալ՝ ³միանգամայն կատարեսցէ զխոստացեալսն⁴: 5 **Զի**⁵ ասէ. ես երթամ եւ ⁶զմիտիքարիչն առաքեմ⁷ առ ձեզ, որ եկեալ միտիքարեսցէ զսիրտս ձեր. զի ճնա, ասէ⁸, զիս փառաւոր առնէ, զի յինէն առնու եւ պատմեսցէ¹⁰ ձեզ⁹: 6 **Որ եւ** ¹¹զերրորդութեանն սէր ¹²միաբանութեան ի նոցա միաբանութեանն լցցէ. որ ի Տեառնէն¹³ առին Հրաման, ¹⁴թէ ելէ՛ք ընդ ամենայն աշխարհս¹⁵, ¹⁶եւ աշակերտեսցէ՛ք գամենայն լեզուս, եւ մկրտեսցէ՛ք զմոսս¹⁷ յանուն Հաւր եւ Որդւոյ ¹⁸եւ Հոգւոյն¹⁹ սրբոյ. ²⁰եւ ուսուցէ՛ք ²¹գամենայն պահել զոր խաւսեցայ ընդ ձեզ. ²²եւ ես ընդ ձեզ եմ գամենայն աւուրս ²³կենաց ձերոց՝ մինչ²⁴ ի վախճան²⁵ աշխարհի՝”:

7 **Զճշմարտութեան**²⁶ Երրորդութեանն²⁷, զմիաբուն տէրութեանն²⁸, երեքանձնեան²⁹ զաւրութեանն³⁰ ետ նոցա զգիտութիւն, զի ըստ³¹ այնմ աւրինակի ³²աշակերտեսցեն զամենեսեան, եւ մկրտեսցեն յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն³³ սրբոյ:

8 ³⁴Այլ զի զՀոգւոյն սրբոյ առին ³⁵զգաւրութիւն՝ եւ զամենայն ազգացն³⁶, լեզուացն³⁷ բաժանելոց³⁸, ընկալան զգիտութիւն³⁹, զի ամենայն աշխարհաց որ ընդ ամենայն տիեզերս մարդիկ իցեն՝ բաւական լիցին ուսուցանել զհրամանս Աստուածութեանն⁴⁰, եւ զսէրն⁴¹ Արարչին առ իւր արարածս, եւ զխոնարհումն⁴² վասն մերոյ բարձրութեան⁴³, ⁴⁴եւ զյոյսն անմահութեան ⁴⁵յետ մեռելոց յարութեանն⁴⁶: 9 **Եւ թէ**⁴⁷ սոյն ինքն մշտնջենաւորութիւն⁴⁸, զաւրութիւն⁴⁹ եւ⁵⁰ ¹Աստուածու-

1 ԱԲ գանձուկն / Ե գանձուկ
 2 *abd* գոր / ԱԲ^տ որ
 3 *ԵԱԲ* միանգամայն իսկ
 4 *adԱԲ* զխոստացեալսն / *ԵԲ* զխոստացեալն
 5 *Ե չիբ* զի
 6 *Ե* զմիտիքարիչն իմ
 7 *Ե* ես առաքեմ
 8 *ԵԱԲԱԲ* ճնա ասե զիս
 9 *Ե չիբ* ասէ
 10 *ԵԱԲԱԲ* պատմեսցէ / *Ե* պատմէ
 11 **Յ**՝ՊԷ. Ժ. Գ. 7. 14
 12 *ԵԱԲԱԲ* միաբանութեան ի նոցա [*Ե* ի նոսա] / *Ե* միաբանութեանն / *adԱԲ* միաբանութեանն [*ԵԱԲ* միաբանութեանն] անդ լցցէ / *Ե չիբ* միաբանութեանն (լցցէ)
 13 *Ե* ի տեսանէ
 14 *Ե* եթէ ելէք
 15 *ա* աշխարհ
 16 *ad* էթէ [*ա* եւ *թէ*] աշակերտեսցէք / ԱԲ չիբ եւ / *Ե չիբ* եւ աշակերտեսցէք գամենայն լեզուս
 17 *ad չիբ* զմոսս
 18 *Ե* եւ սուրբ հոգւոյ
 19 *ԵԱ* հոգոյ
 20 *adԱԲ չիբ* եւ / *Ե* եւ *թէ* ուսուցէք նոցա
 21 *ad* պահել գամենայն / *ԵԱԲ չիբ* գամենայն
 22 *Ե* եւ ես աւասիկ ընդ ձեզ
 23 *ad չիբ* կենաց ձերոց
 24 *ad* մինչեւ
 25 *ԵԵ* ի կատարած, *ի/Ե* ի վախճան
 * **Մ**՝ՊԷ. ԻԲ. 19

26 *ԵԲ* ճշմարտութեան / միւսն. զնշմարտութիւն
 27 *Ա* երրորդութեան / *adԲ* երրորդութեանն / *Ե* երրորդութիւնն / *Ե* երրորդութեանն
 28 *Ա* տէրութեան / *Ե* երրորդութեանն, *ի/Ե* տէրութեանն
 29 *ա* զերեքանձնական / *ԵԱԲ* երեքանձնական
 30 *ա* զաւրութիւնն / *Ա* զօրութեան / *Ե* զաւրութեամբն
 31 *Ե չիբ* ըստ
 32 *Ե* աշակերտեսցեն գամենայն հետնոսս եւ
 33 *Ա* հոգւոյ
 34 *ԱԲ* այլ զի առին զգորութիւն հոգւոյն սրբոյ, եւ
 35 *Ե* զաւրութիւն, եւ
 36 *adԱԲ* ազգաց
 37 *ad* լեզուաց
 38 *ad չիբ* բաժանելոց
 39 *Ե* զգիտութիւնն
 40 *Ա* աստուածութեան
 41 *ԵԱԲ* եւ զսէր
 42 *Ե* զխոնարհումն
 43 *Ե* բարձրութեանն
 44 *ա չիբ* եւ զյոյսն անմահութեան յետ մեռելոց յարութեանն / *Ե* եւ զյոյսն
 45 *ԱԲ* յետ մեռելոցն / *ԵԲ* յետ ի մեռելոցն
 46 *ԵԱԲ* յարութեան / *Ե* յարութենէ
 47 *ԵԲ* եւ եթէ
 48 *Ե* մշտնջենաւորութիւնն / *Ե* մշտնջենաւոր
 49 *ԱԲ* եւ զաւրութիւն / *Ե* զաւրութեան
 50 *ԵԱԲ չիբ* եւ

թիւն Որդւոյն վասն² մերոյ փրկութեան եկն զգեցաւ զմարդկութիւն³, մանաւանդ⁴ թէ⁵ ⁶առաւել վասն նորոգման⁷ ամենայն արարածոց իւրոց⁸. զի տացէ⁹ ամենեցուն զայն¹⁰ գիտութիւն¹¹, որ նոցա մեծամեծքն¹² շնորհեցան:

10 Անդ¹³ կատարեցան¹⁴ յառաջասաց¹⁵ ընծայութիւնք¹⁶ մարգարէութեանցն¹⁷ նոքաւք, թէ Յաւուր յայնմիկ ասասցեն հազարապետն¹⁸ Յուդայ ի սիրտս իւրեանց, թէ¹⁹ եկա՛յք գտցո՛ւմ մեք²⁰ զբնակիչս²¹ 22Երուսաղեմի 23ի Տէր ամենակալ 24Աստուած նոցա²⁵: 11 Զի նախ ²⁵անդէն իւրեանց ազգին ետուն զգիտութիւն, եւ անտուստ²⁶ յերուսաղեմէ բաշխեցին²⁷ ընդ ամենայն տիեզերս զաստուածպաշտութիւնն²⁸:

12 Եւ քանզի Տէրն ամենայնի յազգէն Յուդայ ծագեաց՝ վասն այսորիկ²⁹ 30Եւ սոքա հազարապետք տանն³¹ Յուդայ կոչին. զոր եւ³² մեկնեաց Պաւղոս առաքեալ, ած, թափեաց եւ³³ ասէ. Մեք³⁴ հազարապետք եմք խորհրդոցն Աստուծոյ՞: 13 Ապա յիւրաւի ուրեմն³⁵ ասէ նոյն Հոգի ի բերանոյ մարգարէին յառաջագոյն, ³⁶թէ Յաւուր յայնմիկ, ասէ Տէր, եղից³⁷ զհազարապետսն³⁸ տանն Յուդայ՝ իբրեւ զշահս վառեալ³⁹ ի մէջ փայտից, եւ իբրեւ ⁴⁰զղամբարս հրոյ յեղեգան, եւ կերիցեն⁴¹ յաջ եւ յահեակ ձեր զամենայն ժողովուրդս շուրջանակի⁴²: 14 Եւ խոնարհագոյն եւս ասէ, թէ⁴³ Հեղից ⁴⁴ի վերայ տանն Դաւթի ⁴⁵եւ ⁴⁶ի վերայ երուսաղեմի զոգի⁴⁷ շնորհաց եւ զթութեան⁴⁸, եւ դարձցին յիս⁴⁹: 15 Զոր եկն կատարեաց ինքն⁴⁹ սուրբ Հոգին⁵⁰, որ առաքեցաւ ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ: 16 Զի որպէս Որդի⁵¹ առաքեցաւ եւ⁵² եկն 17Հարբն եւ

1 b աստուածութեան որդւոյն / ԱԲ աստուածորդւոյն, փ/ս. աստուածութիւն որդւոյն
 2 a որ վասն
 3 abdԱԲ զմարդկութիւն / t զմարդկութիւնն
 4 abdԱԲ եւ մանաւանդ
 5 b եթէ
 6 b առաւել եւս
 7 a վասն նորոգմանն
 8 abdԱԲ չիք իւրոց
 9 a զի տացէ / միւսն. զի տացեն
 10 bԱԲ զայս
 11 aԱԲ գիտութիւն / միւսն. գիտութիւնն
 12 bԱԲ մեծամեծք
 13 bԱԲ արդ, փ/ս. անդ
 14 ad կատարեցան / bԱԲ կատարեցաւ
 15 d յառաջաց
 16 abdԲ ընծայութիւն / Ա ընծայութիւնք / t ընծայութիւնքն
 17 b մարգարէիցն նոքաւք
 18 a հազարապետք
 19 b եթէ / ԱԲ չիք թէ
 20 a մեք / միւսն. մեք
 21 dԲ զբնակիչսն / Ա բնակիչսն
 22 adԱԲ եմք, ի տէր [Ա ի տէր, ուղղուած՝ զի տէր]
 23 bt եւ տէր, փ/ս. ի տէր
 24 Ա աստուած, ուղղուած՝ աստուած է
 25 Զ. Գ. Ժ. Բ 5
 25 b անդէն ետուն զգիտութիւն իւրեանց ազգին, եւ անդուստ
 26 aԱԲ անտուստ / միւսն. անդուստ
 27 ԱԲ բաշխեցան
 28 abdԲ զաստուածպաշտութիւն / Ա աստուածպաշտութեան

29 b եւ վասն այսորիկ
 30 b չիք եւ սոքա
 31 abdԱԲ տանն / t տան
 32 ad չիք եւ (մեկնեաց)
 33 ԱԲ չիք եւ
 34 bԱԲ թէ մեք
 35 Ը. Կ. Գ. 1
 35 abdԱԲ չիք ուրեմն
 36 b եթէ յաւուրս յայսոսիկ
 37 abdԱԲ եղից / t եղի
 38 bԱ. զհազարապետս
 39 b վառեալ
 40 b զղամբարս հրոյ ի մէջ եղեգան
 41 abdԱԲ կերիցեն / t կերիցէ
 42 Զ. Գ. Ժ. Բ 6
 42 ad չիք թէ
 43 a հեղից ի վերայ տանն յուդայ եւ դաւթի եւ
 44 ԱԲ ի վերայ տանն դաւթի
 45 t եւ ի վերայ տանն (երուսաղեմի)
 46 a չիք ի վերայ (երուսաղեմի)
 47 ԱԲ զոգի
 48 b շնորհաց գիտութեան / ԱԲ եւ զթութեան / d եւ զզթութեան / at եւ զգիտութեան
 49 Զ. Գ. Ժ. Բ 10
 49 ad չիք ինքն
 50 ad հոգին սուրբ
 51 adԱԲ որդի
 52 b չիք եւ (եկն)

եւ Հոգւովն՝ սոյնպէս² եւ Հոգին առաքեցաւ Հարբն եւ Որդւովն, զի երեւեսցի միասնական³ 4միաբուն զաւրութիւնն:

Ղ. Սակայն եկն յԵրուսաղէմ քաղաք⁵. զտեալ զնոսա⁶ ի միասին՝ ելից զսիրտս նոցա⁷ միով զաւրութեամբ. զի կատարեսցին ասացեալքն⁸ յառաջխաւսութեան⁹ նորուն¹⁰ Հոգւոյն¹¹ ի բերանոյ մարգարէութեանն¹² Յովելեայ¹³. եւ եղիցի յետ¹⁴ այսորիկ յաւուրս յետինս, ասէ Աստուած, սփռեցից¹⁵ եւ յոգւոյ իմմէ ի վերայ ամենայն մարմնոյ. եւ մարգարէացիմ որդիք¹⁶ անբն դստերք¹⁷ անբն եւ երիտասարդք¹⁸ անբն տեսիլս տեսցեն, ¹⁷եւ ծերոց անբն երազք¹⁹ յայտնեսցին. եւ ի վերայ ծառայից իմոց ¹⁸եւ աղախնեաց իմոց սփռեցից յոգւոյ¹⁹ իմմէ²⁰, եւ մարգարէացիմ. ²¹եւ տաց նշանս²² յերկինս ի վեր ²³եւ յերկիր ի խոնարհ²⁴, արիւն եւ հուր եւ մրրիկ ծխոյ. արեգակն դարձցի

ի խաւար եւ լուսին²⁵ յարիւն՝ մինչ չեւ եկեալ իցէ ար Տեառն ²⁶մեծ եւ երեսելի. եւ եղիցի ամենայն որ կարդասցէ զանուն Տեառն՝ կեցցէ՞:

2 եւ զի՞նչ իցէ²⁷ ²⁸զոր ասէն, եթէ²⁹ յաւուրս յետինս. քանզի յորժամ արար Աստուած զարարածս՝ յառաջին աւուրն սկսեալ՝ ի վեցերորդին կատարեաց³⁰ զամենայն ³¹ինչ վասն ամենակար³² եւ անջան, անաշխատ եւ անզանդաղ զաւրութեանն³³, եւ ³⁴հանգեաւ յամենայն գործոց իւրոց. եւ ³⁵զարն եաւթներորդ կոչեաց հանգիստէ՞:

3 Իսկ³⁶ իբրեւ ետես Աստուածութիւնն³⁷ սայթաքեալ³⁸ կործանեալ³⁹ անկեալ զմարդն ի պատուիրանապահութենէ անտի, — զի ոչ ⁴⁰կաց մնաց ի լաւութեան անդ⁴¹, որպէս նայն⁴² կամէր, այլ ընդ պատժովք⁴³ պատուհասիւք⁴⁴ անկեալ⁴⁵ յարդարութեան⁴⁶ ⁴⁷դատաստանին, զբաւեցաւ ի ներքոյ մահուն, վիրաւորեալ խոցեցաւ, ի հոգս, ի ծուփս⁴⁸, յաշխատութիւնս,

1 b իբրեւ, փխ. հարբն եւ
2 ad նոյնպէս
3 եԱԲ միասնականն
4 ԱԲt միաբունն զարուրիւն
5 ad քաղաք / եԱԲ քաղաքն / t ի քաղաքն
6 d ի միս, փխ. ի միասին / b ի միոց, փխ. ի միասին ելից
7 adԱԲ զսիրտս նոցա / bt չիք նոցա
8 abԵԱԲ եւ ասացեալքն
9 bd յառաջխաւսութեանն / a յառաջխաւսութիւն / միւսն. յառաջախոսութեան
10 Ա նորին
11 b հոգւոյ
12 Ա մարգարէութեան
13 Ա յովելայ / bd յովելայ
14 ad այսորիկ ասե [d ասէ աստուած] յաւուրս յետինս սփռեցից
15 b ըսփռեցից
16 b չիք եւ դստերք անբն
17 dԱԲ եւ ծերք անբն երազք [ԱԲ երազովք] յայտնեսցին
18 abԵԱԲ եւ ի վերայ աղախնեաց [ab աղախնաց, d աղախնաց]
19 a հոգւոյ
20 b իմէ
21 ԱԲ եւ տաց եւ / b եւ տացեն / d եւ տացեն
22 aԱԲ նշան
23 d եւ ի յերկրի
24 dԱ խոնարհ

25 a եւ լուսինն / ԱԲ եւ լուսինն
26 t մեծն եւ երեսելին
՞ ՅՎ. Բ 28-32. Գ. Գ. Բ 17-21
27 a է, փխ. իցէ
28 ԱԲ որ ասէն
29 abԵԱ քե
30 abԵ կատարեաց / ԱԲt կատարեալ
31 abԵԱԲ ինչ, հանգեաւ [b եւ հանգեաւ] յամենայն գործոց իւրոց, վասն
32 b ամենակալ, փխ. ամենակար
33 Ա գորութիւն
34 abԵԱԲ չիք հանգեաւ յամենայն գործոց իւրոց
35 abԵԱԲ իսկ, փխ. եւ (գորն)
Է Հմ. Գ. Բ 2-3:
36 Բ չիք իսկ
37 Ա աստուածութիւն
38 d սայթեալ / b վայթեալ, փխ. սայթաքեալ
39 abԵԱԲ կործանեալ անկեալ / t չիք կործանեալ
40 ab կաց մնաց / ԱԲt եկաց մնաց
41 ԱԲ անդր
42 t եւ նայն
43 d ընդ պատժովք
44 ad եւ ընդ պատուհասիւք / ԱԲ պատուհասի
45 ab անկեալք
46 b ի յարդարութեան
47 ԱԲ ի դատաստանին / ad ի դատաստանի անդ
48 d եւ ի ծուփս

ի քրտունս ցաւոց, յանհանգիստ երերմունս տատանմանց¹ ընկղմեցաւ²,— ոչ դարձոյց ³զբանն զոր ասաց, այսինքն⁴ զմահն զոր եղ ի վերայ. այլ ⁵զարարչութեան ժամանակն, զոր արկն⁶ ⁷ընդ վեցաւրեայ թուով⁸, ⁹զի յայտնի լիցի ¹⁰մեծութիւն իւր՝ սոյն¹¹ աւրինակ կշռեաց¹² ¹³վեց հազար ամ ժամանակի¹⁴ ցաւոց քրտանց հոգոց¹⁵ աշխատութեանց¹⁶ երկրի. մի մի հազար ամաց՝ առ աւր մի կշռեալ¹⁷ ըստ վեց աւուրն առաջնոյ, ¹⁸յորում լիցին ¹⁹ծնունդք եւ սերունդք²⁰ ²¹բազմաց, ունդք լինելութեան²²:

4 Յորում եւ փորձութիւնք հանգիսի լաւացն²³ գործեսցէ²⁴ զընտրութիւն²⁵ հատուցմանցն, պարգեւառու²⁶ խոստմանցն

ակնկալութեանց²⁷, ժուժկալութեանց²⁸ արդարոցն նեղութեանց²⁹, որ եւ բովք³⁰ ի շաբաթութեան³¹ ամացն աշխատութեանց³². զոր եւ մարգարէն գոչեաց³³ յամենեսին³⁴, ազդեցոյց³⁵ ³⁶եւ ասէ. Հազար ամ³⁷ յաչս Տեառն՝ իբրեւ ար³⁸ մի զի անցանէ՛:

5 Զի յառաջնումն՝ սկիզբն, ³⁹եւ ի վեցերորդումն՝ նորոգումն⁴⁰, զոր արար իւրով գալստեամբն, եւ զէջս Հոգւոյն պարգեւեաց⁴¹. եւ⁴² ի սմին հազարի՝ վախճան, վասն որոյ եւ յետին կոչի⁴³, յորում դարձեալ⁴⁴ միւսանգամ գալոց է, եւ գեաւթնեւորդ աւուրն⁴⁵ խորհուրդ⁴⁶ ժամանակի⁴⁷, ⁴⁸զառանց թուոյն եւ զառանց չափոյն զհանգիստն եւ զպարգեւսն⁴⁹, ընդ նմին ⁵⁰բերելոց է. իսկ ⁵¹քանզի ինքն իւրոյ ա-

1 ad տատանմանցն / ԱԲ տաժանմանց, փ/ս. տատանմանց
 2 Ա. ընկղմեցո (յան.)
 3 adԱԲ գրան իւր զոր
 4 d այսինքն
 5 b գարարչութեանն ժամանակ
 6 abdԱԲ գոր արկն [bd արկ, Ա ակն, ուղղուած՝ արկն] / t էարկ
 7 abdԱԲ ընդ վեց օրեայն [a արեայ, bd արեան] / t ընդ վեցօրեայն
 8 abd թուովքն
 9 abdԱԲ զի յայտ [d յայտ] լիցի
 10 t մեծութիւնն իւր: սոյն
 11 abdԱԲ իսկ սոյն
 12 ԱԲ եւ կշռեաց / միւսն. չիբ եւ
 13 adԱԲ վեց հազար ամաց / b վեց հազար ամ / t վեցհազարամեան
 14 ԱԲ ժամանակին
 15 abdԱԲ ֆրտանց հոգւոց [ԱԲ հոգոց] / t չիբ հոգոց
 16 ad աշխատութեան / b աշխատութեանն
 17 ab կշռել
 18 a ծնունդք լինելութեանց սերունդք բազմաց յորում եւ
 19 b բազմաց ծնունդք
 20 d սերունդք / Ա *սերմնդք / b սերմանք
 21 v բացմացունդք / vk բազմաց / dԱԲot բազմացունդք. բերեւս ուղղելի՝ բազմածնունդք. ՀԿԿԿ. ԻՎԿԿ. ԳՆ 3:
 22 d լինելութեանց / Բv լիութեան, փ/ս. լինելութեան
 23 b լաւութեանցն, փ/ս. լաւացն
 24 abdԱԲ գործիցէ
 25 t զընտրութիւն
 26 a պարգեւատու, փ/ս. պարգեւատու

27 ԱԲ ակնկալութեանց / միւսն. ակնկալութեանցն
 28 b ժուժկալութեանցն
 29 ad զնեղութեանցն / b նեղութեանց / ԱԲt զնեղութեանց
 30 abdԱԲ բովքն
 31 ab ի շաբաթութեան / Ա ի շաբաթութեան / Բ ի շաբաթութեանն / dt ի շաբաթութեան
 32 b աշխատութեան / Բ աշխատութեանց / միւսն. աշխատութեանցն
 33 ԱԲ ձայնեաց, փ/ս. գոչեաց
 34 ԱԲ յամենեսեան
 35 t եւ ազդեցոյց / b ասդեցոյց
 36 ԱԲ եւ ասէ / միւսն. չիբ եւ
 37 d չիբ ամ
 38 b ար / միւսն. գար
 ԿՊՊՊ. ԶԹ 4
 39 b եւ վեցերորդումն
 40 b կատարումն, փ/ս. նորոգումն
 41 d պարգեւաց
 42 b չիբ եւ (ի սմին)
 43 Ա կոչին
 44 t չիբ դարձեալ
 45 adԱԲ աւուրն / b արւրն / t աւուր
 46 ԱԲ զխորհուրդ
 47 adԱԲ ժամանակն / b ժամանակ
 48 b առանց թուոյն
 49 b զպարգեւս
 50 b բերելով / Բ բերելոց է / adԱ բերելոց / t բերելով ի սկզբանն. զի ինքն իբրու յիշխանութեանս այսմիկ գօրն եւթներորդ / ի սկզբանն. զի ուղղում եմ՝ իսկ ֆանգի
 51 abdԱԲ ֆանգի ինքն իւրոյ արարչութեանն [b արարչութեանց, ԱԲ արարչութեանցն] գարն [b այսորիկ գարն]

ըրարչութեանն զաւրն եաւթներորդ¹ հանգիստ կոչէ՝ ²վասն այսորիկ եւ ³զաւրն եաւթներորդ սուրբ եւ փափուկ ունել⁴ պատուիրէ, զի ամենայն ոք ծանուցեալ զաւրն փափուկութեան⁵ հանգստիւն⁶ Արարչին՝ պատուեսցեն⁷: 6 Զի ընդ այսորիկ⁸ յեաւթներորդ դարուն⁹ հանգուցէ զաշխատեալսն, որ աշխատեցան ի վեցդարեան յիւրեանց¹⁰ ժամանակին. իբրեւ այն եթէ ընդ նմա¹¹ աշխատեցան յիւրեանց ¹²ժամանակին՝ ¹³սոյնպէս եւ ընդ նմին հանգիցեն յայն յերկայն¹⁴ ամին ¹⁵յանչափութեան անդ եւ ¹⁶ընդ նմին ուրախ լիցին:

ՂԱ. Այլ Հոգին Աստուծոյ ի վեցերորդիս¹⁷ երեւեցաւ ընուլ ¹⁸զառաջածայն խոստմունս¹⁹ իւր՝ զասացեալս²⁰ բերանովք²¹ մարգարէիցն²². ²³որ ²⁴եւ զեղան հեղան շնորհք Հոգւոյն սրբոյ²⁵ ի յետին²⁶

ժամանակիս²⁷. սփոեցան²⁸ ի վերայ բազմախումբ գումարութեան ժողովոյն²⁹, հոսեցան իբրեւ գյորդաղէմ բազմութիւն³⁰ բոնութեան³¹ չուրցն բազմութեանց³²:

2 Մարգարէացան զխորհուրդսն³³ ծածկեալս³⁴, խաւսեցան յանկարծակի³⁵ գամեցայն լեզուս՝, ամենայն ազգաց³⁶ ³⁷ետուն վերանալ առ հասարակ յարքայութիւնն³⁸: 3 Ընկալան զյայտնութիւնս³⁹ տեսլեանց, պատմեցին ⁴⁰ամենեցուն զտնտեսութիւն անճառ բանին, յայտնեցին զխորհուրդն⁴¹ հարսանեացն⁴² մշտնջենաւորաց Աստուծորդւոյն, այսինքն յորդեգրութիւն⁴³ վերանալ, եւ նովին Որդւովն եւ Հոգւովն՝ ընդ Հաւր⁴⁴ ուրախ լինել: 4 Եղեն կոչնականք՝ կոչել⁴⁵ զամենեսեան⁴⁶ յաւազանս մկրտութեան, լուանալ⁴⁷ յաղտոյն⁴⁸ ի սատանայական ծխոյն. զի զգեցցին զպատմունճանս⁴⁹ լուսեղէնս եւ մտցեն յուրախութիւնս⁵⁰ հարսանեացն, ուր փեսայն Քրիս-

1 a եաւթներորդ / dԱԲ եաւթներորդ
 2 abdԱԲ վասն այսորիկ [ad այնորիկ] եւ [b չիբ եւ] զարն եաւթներորդ [a եաւթներորդ, b եւթներորդ] սուրբ [a եւ սուրբ] եւ
 3 t չիբ գորն եօթներորդ
 4 a անուանել, ԱԲ առնել, փխ. ունել
 5 b փափուկութեանն
 6 ԱԲ հանգստեան / ad հանգըստիւն / t հանգիստ / b հանգստին
 7 b պահեսցեն, փխ. պատուեսցեն
 8 ad ընդ այսոսիկ
 9 adԱԲ դարուն / bt դարին
 10 ad յիւրեանց / bԱԲ իւրեանց
 11 abdԱԲ քե ընդ նմայ / t ընդ նմին
 12 abdԱԲ ժամանակի անդ / t ժամանակիս
 13 abdԱԲ սոյնպէս ընդ նմա [bԱ եւ ընդ նմա]
 14 abd երկայն / ԱԲ յերկայն / t երկար
 15 abdԱԲ յանչափութեան [b անչափութեան] անդ / t յանչափութեանն. չիբ անդ
 16 a ընդ նմա / d ընդ նորա
 17 abdԱԲ գի ի վեցերորդիս
 18 b գյառաջագոյն զխոստացեալս իւր / d գյառաջածայն
 19 ԱԲ զխոստմունսն
 20 ad զասացեալսն
 21 Բ բերանով
 22 abd մարգարէիցն / ԱԲ մարգարէին
 23 abdԱԲ որ եւ [b չիբ եւ] զեղան հեղան
 24 t չիբ եւ զեղան
 25 a սուրբ հոգւոյն / bd չիբ սրբոյ
 26 Բոլորը՝ յետին (չիբ ի)

27 adԱԲ ժամանակին / b ժամանակի
 28 b ըսփոեցան
 29 ԱԲ ժողովրդոցն, փխ. ժողովոյն
 30 ad բազմութիւնք
 31 abdԱԲ բոնութեան / t բոնութեամբ
 32 b բազմութիւնք / d բազմութեանք / a չիբ բազմութեանք
 33 bt զխորհուրդս / ad զխորհուրդն
 34 ad ծածկեալ / b ծածուկս
 35 Բ յանկարծակի
 * Հմմտ. Գ. Գրք. Բ 2-4:
 36 bԱԲ ազանց, փխ. ազգաց
 37 ԱԲ ետուն առ հասարակ վերանալ
 38 adԱԲ յարքայութիւն
 39 ԱԲ գյայտնութիւն
 40 b ամենեցուն գտնտեսութիւն անճառ բանին. յայտնեցին / միւսն. չիբ գտնտեսութիւն անճառ բանին
 41 abd զխորհուրդ / ԱԲ զխորհուրդս
 42 bԱԲ հարսանեաց
 43 adԱԲ յորդեգրութիւնք / bt յորդեգրութիւնս
 44 Ա եւ ընդ հօր
 45 b կոչելն
 46 b զամենեսին
 47 ԱԲ ի լուանալ
 48 adԱԲ յաղտոյն / bt ի յաղտոյն
 49 ad պատմունսն
 50 adԱԲ յուրախութիւնք / b յուրախութիւնս / t յուրախութիւնսն

տոս ուրախ լիցի¹ առ հարսինն², այսինքն՝ առ մարմնակիցսն³ արդարսն. որ⁴ ⁵ընդ Քրիստոսին չարչարեցան՝ ընդ նմին եւ թագաւորեցեն⁶:

5 Արդ՝ յայտնեցան հոսեցան շնորհք ⁷Հոգւոյն յամենեսին⁸, զի ⁹զամենեսեան արժանիս արասցեն¹⁰ նորապարգեւ¹¹ նորատուր¹² նորաբեր¹³ շնորհի¹⁴ Աստուածութեանն¹⁵: 6 Ուստերաց եւ դստերաց, ծերոց եւ երիտասարդաց, ծառայից եւ աղախնաց¹⁶ առ հասարակ ¹⁷շնորհեաց զշնորհս Հոգւոյն սրբոյ, զի ի միջոյ ի բաց բարձցէ¹⁸ զխտրոցն. զի¹⁹ մի՛ լիցի խտիր, ո՛չ Հրէի եւ ոչ հեթանոսի, ո՛չ ծառայի եւ ոչ տեսուն²⁰, ո՛չ առն եւ ոչ կնոջ. զի ամենեքեան²¹ միապէս արժանի²² ²³լիցին Քրիստոսի²⁴: 7 Նա ոչ միայն այսպէս, այլ եւ չարագործաց²⁴ եբաց²⁵ զղրունս²⁶ թողութեան²⁷. ²⁸զի եւ

մաքսաւորք եւ պոռնիկք²⁹ եւ մարդասպան աւագակք, եւ որ³⁰ իւր իսկ խաչահանունքն³¹ ³²լիցին նմա աւետարանիչք զփրկութիւնսն առնելոյ³³ ³⁴եւ զթողութիւնսն³⁵ ածելոյ³⁶ եւ զարքայութիւնն³⁷ ամենեցուն շնորհելոյ:

8 Արդ՝ լցան ամենեքին³⁸ ³⁹հոսանաւք ⁴⁰զաւրութեան Հոգւոյն սրբոյ. ելին ընդ տիեզերս, զի տացեն⁴¹ զգիտութիւն⁴² սքանչելեաց⁴³ Աստուածութեանն⁴⁴ բազմազգեան լեզուացն՝ առնուլ ⁴⁵ի միտ գնշանսն, զոր ետ յերկինս ի վեր ⁴⁶եւ յերկիր ի խոնարհ, ⁴⁷ըստ խոստմանն, թէ Տաց նշանս յերկինս ի վեր եւ յերկիր ի խոնարհ⁴⁸: 9 Երկնաւորացն⁴⁸ այն ⁴⁹նշան՝ զի տեսին զՈրդին Աստուծոյ մարդացեալ ի վեր յերկինս, եւ⁵⁰ ընդ նմին զկամարար⁵¹ զմարմնակիցսն⁵², զի իցեն ընդ նմին թա-

1 bԱ լիցի / Բ լինիցի / միւսն. լինի
2 a ընդ հարսինն
3 aԱԲ առ մարմնակից
4 a որք
5 a ընդ ինքեան, փխ. ընդ քրիստոսին
6 bd թագաւորեցին
Է Հմմտ. Բ՝ Տ՛Կ՛Կ. Բ՝ 12:
7 a հոգւոյն սրբոյ
8 ab յամենեսեան
9 dԱԲ զամենեսին արժանիս
10 abd արասցեն / ԱԲտ արասցէ
11 ԱԲ նորապարգեւն / b նորա պարգեւին / d նորոգապարգեւ
12 ԱԲ նորատուրն / d նորոգատուր
13 ԱԲ նորաբերն
14 bd շնորհին
15 bdԱ աստուածութեան / a աստուածութեն
16 d աղախնացն / Բ աղախնեաց
17 b չի՛ շնորհեաց զշնորհս հոգւոյն սրբոյ
18 ad ի բաց բարձցէ / bԱԲտ բարձեալ
19 abdԱԲ զի (մի) / t եւ, փխ. զի
20 b ազատի, փխ. տեսուն
21 b զի ամենեքին
22 dԱԲ արժանիք
23 ԱԲ լիցին ի քրիստոս
Զ Պ. առ Պ. Գ. 27-28
24 abd չարագործաց / միւսն. չարագործացն
25 d էբաց
26 aԱԲ գղուրս / bd գղրունս / t գղրուն
27 adԱԲ բողոքեան / b բողոքեանն / t ողորմութեանն

28 b զի եւ մաքսաւորք / միւսն. չի՛ք եւ
29 d պաւոնիկք
30 abd չի՛ք որ
31 d խաչահանութիւն
32 bԱԲ լիցին իսկ նմա
33 b *առնելոյ / d ածելոյ, փխ. առնելոյ
34 d չի՛ք եւ զթողութիւնսն ածելոյ
35 Ա զթողութիւնս
36 a առնելոյ, փխ. ածելոյ
37 bdԱ զարքայութիւն
38 abdԱԲ չի՛ք ամենեքին
39 adԱԲ հոսանաւք զարքութեան [ԱԲ զարքութեամբ] հոգւոյն
40 b հոգւոյն սրբոյ զարքութեամբ / t չի՛ք զորքութեան
41 abdԱԲ զի տացեն / t զի տայցեն
42 ԱԲ զգիտութիւնս
43 b սքանչելեացն
44 bԱ աստուածութեան
45 abdԱԲ ի միտ գոր ետ նշանս յերկինս ի վեր / v⁴ ի միտ / t ի միտս
46 bdԱԲv⁴ եւ յերկիր [d երկիր] ի խոնարհ ըստ խոստմանն թէ տաց նշան [d նշանս] յերկինս ի վեր եւ յերկիր [d երկիր] ի խոնարհ
47 at չի՛ք ըստ խոստմանն ... ի խոնարհ (ՂԱ 8)
Ը Յ՛Վ՛Լ. Բ՝ 30. Պ. առ Պ. Գ. 19
48 b եւ երկնաւորացն
49 t նշան է
50 ԱԲ չի՛ք եւ
51 abd զկամարարսն
52 b մարմնակիցս / ԱԲ եւ զմարմնակից կամարարսն

գաւորեալք եւ միահոմեալք¹ միագունդք² ի գունդս հրեշտակաց³:

10 Իսկ յերկիր⁴ ի խոնարհ այն⁵ նշան՝ զի⁶ տեսին մարդիկ⁷ յերկրի⁸ զմին⁹ զնոյն Որդին¹⁰ Աստուծոյ՝ խոնարհեալ մարդացեալ¹¹ եւ ի վերայ խաչին, ¹²զի ¹³հեղուցու զիւր արիւնն¹⁴: 11 Ուստի եւ հուրն¹⁵ վառեսցի¹⁶ յառաքեալսն, ¹⁷եւ գայցեն ի լեզուս նոցա դամբարք¹⁸, զի զմեղս ամենայն մարդկան ¹⁹հալեսցեն այրեսցեն բարձցեն ի միջոյ: 12 Զի ինքն ²⁰Որդին Աստուծոյ եղեւ զառն²¹ եւ մատեալ²² Հաւր իւրում պատարագ Հաշտութեան ի վերայ խաչին, եւ միահաղոյն իսկ²³ եբարձ զմեղս աշխարհի:

13 Հուր, ասէ, եւ արիւն²⁴ եւ մրրիկ ծխոյ²⁵։ Հուր սրբիչ²⁶ որ սրբեացն իսկ²⁷ եւ

սրբէ զամենեսին Հոգին սուրբ, եւ արեամբն Քրիստոսի ²⁸սրբին: 14 Իսկ որք ²⁹ոչն կամիցին սրբել զծուխն ծառացուցեալ³⁰ ունին³¹ զաւրինակ յայտնութեանն³² զմերկութիւն³³ այրեցածինէ՞. ³⁴եւ զարիւնն³⁵ իւր, ³⁶զոր արար նոցա ի փրկութիւն³⁷ զնոյն արիւնն³⁸ արասցէ նոցա³⁹ ի կորուստ, որ էն⁴⁰ ի թագաւորութիւն⁴¹ արժանեացն⁴²: 15 ⁴³Արեգակն դարձաւ իսկ ի խաւար, ⁴⁴եւ լուսին յարիւն՝ ⁴⁵յորում ժամու տեսին ⁴⁶զՏէրն խաչիւն չարչարեալ⁴⁷: 16 Զի այն էր աւրն⁴⁷ ⁴⁸երեւելի ⁴⁹որ գալոցն է, աւր դատելոյն եւ արդարացուցանելոյն ամենեցուն⁵⁰ դատաստանաւք⁵¹. այլ աւր փրկութեան արդարա-

1 b միահոսեալի, փ/ս. միահոմեալի
2 t եւ միագունդի
3 ab հրեշտակաց / միւսն. հրեշտակացն
4 abdԱԲ իսկ յերկիր / a իսկ յերկրի խոնարհ / t ի յերկիր
5 t նշան է
6 d գոր, փ/ս. զի
7 ԱԲ մարդիկ տեսին
8 b ի յերկրի
9 ԱԲ զմինն
10 adԱԲ գորդիւն
11 abbdԱԲ եւ ի վերայ խաչին / t չիբ եւ
12 b զի եհեղ զարիւն իւր սուրբ. ուստի հրով գաւորութեամբ իւրով այրեցէ հալեցէ գատնամանիմ մեղաց ամենայն մարդկան եւ բարձցէ ի միջոյ. զի
13 a հեղուցու զարիւնն
14 d արիւն
15 Ա հուր
16 ad վատիցի
17 adԱԲ եւ գայցէ [a եւ գնայցե] ի լեզուս
18 a դամբար / d դամպար
19 ԱԲ հալեսցեն այրեսցեն / ad այրեսցեն հալեսցեն / t չիբ հալեսցեն
20 abbdԱԲ չիբ որդին աստուծոյ
21 a գառնն
22 d եւ մատաւ
23 abbdԱԲ միահաղոյն իսկ / t չիբ իսկ
24 Ա արիւնն
25 d ի ծխոյ
26 ՅՎԼ Բ 30
27 adԱԲ սրբիչն
28 abbdԱԲ որ սրբեացն [b սրբեաց] իսկ / t չիբ իսկ

28 b սրբին. իսկ / ad սրբէ իսկ. եւ որք / ԱԲt սրբէ. իսկ
29 a ոչն կամիցին / միւսն. ոչն կամին
30 a ծառացուցեալ / ԱԲ ծառացուցանէ [Ա ուղղուած՝ ծառայեցուցանէ]
31 bԱԲt որ ունին [b ունի]
32 abd յայտնութեան / ԱԲ յայտնութիւն / t յայտնութեանն
33 ad զմերկութիւն, փ/ս. զմերկութիւն
Է ՀՄԳ. ՅՎԼ. Բ 6:
34 b չիբ եւ զարիւնն իւր
35 Ա զարիւն
36 a որ արար
37 dԲ ի փրկութիւն / Ա ի փրկութիւնն / abt փրկութիւն (չիբ ի)
38 ԱԲ զնոյնն արիւնն / a արիւնակ, փ/ս. արիւն
39 d նոցուն
40 d որ էն / միւսն. որ են
41 a ի թագաւորութեան
42 bԱ արժանեաց
43 abbdԱԲ արեգակն եւ լուսին դարձան [ԱԲ դարձցին] իսկ ի խաւար / t արեգակն դարձցի ի խաւար
44 b չիբ եւ լուսին յարիւն
45 abbdԱԲ յորժամ [d յորում ժամու] տեսին / t յորում ժամանակի տեսին
46 ab գտերն ի խաչին [b խաչին. չիբ ի]
Զ ՀՄԳ. ՅՎԼ. Բ 31. Գործ. Բ 20:
47 adԱԲ արն / bԱԲt օր
48 b երեւելի որ դատելոցն է արդարացուցանելոյ
49 ԱԲ գալոցն էր օրն որ դատելոցն է արդարացուցանելոյն / ad գալոցն էր [d է] որ դատելոցն է որ արդարացուցանելոցն է
50 ad զարդարսն, փ/ս. ամենեցուն
51 bԱԲ դատաստանաւքն

ցուցանելոյ զամենեսեան¹ ի շնորհաց անտի:

17 Զի արեգական եւ լուսին եղեն իսկ² քարոզք յայնմ ժամանակի: 18 Քանզի³ արեգական իւրով⁴ խաւարելովն ⁵բողոքեաց, ցուցանելով⁶ 7ամենեցուն զՏէրն ⁸ի խաչին, եւ ոչ կարացեալ տեսանել զայն տեսիլ⁹ խաւարեցաւ, զի ոչ կարաց տեսանել զՏեառն զանարգանսն¹⁰: 19 Իսկ լուսին¹¹ եւս մեծամեծս ցուցանէր, զի ըստ նմանութեան Հայելոջ¹² զարիւնն յինքեան ¹³ի վերուստ ¹⁴ի բարձանց ամենեցուն¹⁵ ¹⁶ցուցանէր արարածոց՝ զփրկութիւն ամենայն աշխարհաց¹⁷, որք առնիցեն ինքեան¹⁸ մտաւք զայն արիւն¹⁹ իւրեանց արքայութիւն: 20 Իսկ որք²⁰ զայս արհամարհիցեն²¹ եւ զայցեն յայսպիսի²² պարզեւաբաշխութիւն²³ լուսինն²⁴ ցուցանիցէ²⁵ զմշտաբուրիս²⁶ արիւնն²⁷ ի ²⁸նոցին մարմ-

նոց, որ զհամաւրէն տանջանացն²⁹ կորստեան³⁰ զանմահ որդունսն դժոխոցն³¹ բղխիցէ³²:

21 Վասն այսորիկ ասէ. Տաց նշանս յերկինս ի վեր ³³եւ յերկիր ³⁴ի խոնարհ՝. Տէր ի խոնարհ յերկրի ի վերայ խաչին, իսկ լուսաւորքն³⁵ ի բարձանց քարոզք՝ ³⁶ազդ առնել ընդ տիեզերս ամենայն: 22 Արիւն եւ³⁷ հուր եւ³⁸ մրրիկ ծխոյ՞. երկու ³⁹ինչ իրք պաշտեցան. մին⁴⁰ կենաց⁴¹ աւետիք, եւ միւսն⁴² արհաւիրք սպառնալեաց⁴³ պատուհասից⁴⁴: 23 Արեգակն դարձցի⁴⁵ ի խաւար, եւ լուսին⁴⁶ յարիւն, մինչ չեւ ⁴⁷եկեալ իցէ աւր Տեառն մեծ⁴⁸ եւ⁴⁹ երեւելի՞. այսինքն՝ զաւր զալստեանն⁵⁰ Հատուցման⁵¹ նշանակէ, զի նա ինքն է աւր մեծ եւ⁵² երեւելի:

1 abd գամենեսին
2 abdԱՔ եղեն իսկ / t չի՞ իսկ
3 ԱՔ քանզի / միւսն. զի
4 abdԱՔ իւրով / t իւրովին
5 ad բողոքէր ցուցանելով
6 bԱՔ ցուցանել
7 a գտերն ամենայն, փ/ս. ամենեցուն գտերն
8 bԱՔ ի խաչին. իսկ նորա ոչ կարացեալ [b առ չկարացեալ]
9 Ա գայն տեսիլս
10 b գտեառնն զանարգանս / ԱՔ զանարգանսն տեսնոն / abd զանարգանս
11 abԱՔ իսկ լուսինն / dt լուսին
12 a հաւելոյջ / bd հայելոյջ / ԱՔ հայելոյջ
13 abdԱՔ ի վերուստ [a վերուստ] ի բարձանց
14 t չի՞ ի բարձանց
15 b ամենեցունց
16 ad ցուցաներ զփրկութիւն ամենայն արարածոց / ԱՔ արարածոց ցուցանէր
17 ԱՔ աշխարհի / ad չի՞ աշխարհաց
18 d ինքեանց / a իւրեանց, փ/ս. ինքեան
19 ԱՔ արիւնն
20 abdԱՔ իսկ որք / t իսկ որ
21 ԱՔ արհամարհիցին
22 bdԱՔ յայս, a ի յայս, փ/ս. յայսպիսի
23 a պարզեւաբաշխութեան
24 d լուսին
25 abdԱՔ ցուցանել
26 a զմշտաբուրիս / ԱՔ զմշտաբուրիս / d զմշտաբուրի
27 bd արիւն

28 b նոցին (չի՞ ի) մարմնոց որք
29 adԱՔ տանջանացն / bt գտանջանացն
30 abdԱ կորստեան / Բt կորստեանն
31 abdԱՔ դժոխոց
32 aԱՔ բխիցէ / b բղխիցեն
33 a եւ յերկիր ի խոնարհ այսպէս. տէր
34 b ի խոնարհ. եւ տէր յերկրի ի խոնարհ ի վերայ խաչին
35 ՎՃՎ. Բ 30. Գ. Գ. Գ. Բ 19
36 b լուսաւորք
37 abdԱՔ որ ազդեալ [bԱՔ որ ազդեն] ընդ տիեզերս
38 abd չի՞ եւ
39 ՎՃՎ. Բ 30. Գ. Գ. Գ. Բ 19
40 abdԱՔ ինչ իրք / t չի՞ ինչ
41 ԱՔ մինն / abd մի
42 ad կենացն
43 ԱՔ միւսն / միւսն. մի
44 b սպառնացեալ / adԱՔ սպառնալեացն
45 abd դարձաւ
46 abՔ եւ լուսինն
47 bԱՔ եկեալ իցէ աւր / միւսն. չի՞ իցէ
48 adԱՔ մեծ / bt մեծն
49 d չի՞ եւ (երեւելի)
50 ՎՃՎ. Բ 31. Գ. Գ. Գ. Բ 20
51 bԱՔ գալստեան
52 b չի՞ եւ

24 ¹Իսկ մինչ չեւ այն եկեալ՝ ²որ կարգասցէ զանուն Տեառն՝ կեցցէ ³ի շնորհացն: 25 ²Զի Աստուած յերկիր խոնարհեցաւ, եւ զմարդիկ յերկինս վերացոյց եւ ⁴խառնեաց զհողեղէնսս⁵ ընդ հողեղէնսն⁶: 26 ⁷Նորոգեաց եւ ⁸մանկացոյց զարարածս միանգամայն. բաց⁹ զարգանդ աւազանին, զի նորոգեցին եւ¹⁰ ծնցին վերստին մանկունք¹¹ արքայութեան¹² ի մկրտութենէ անտի: 27 ²Զի առին առաքեալքն զարգանդ աւազանին, ծնան¹³ զամենայն տիեզերս վերստին ¹⁴եւ դարձուցին յանմեղութիւն մանկութեան¹⁵ անխարդախ կաթինն՝ առնել զամենեսեան¹⁶ որդիս Աստուծոյ եւ ժառանգաւորս¹⁷ փրկութեանն¹⁸ Քրիստոսի. որպէս եւ¹⁹ երանելին Պաւղոս ²⁰ասաց. Որդեակք իմ, զորս դարձեալ վերստին երկնեմ, մինչեւ նկարեցի Քրիստոս ի ձեզ²¹:

ՂԲ. Արդ՝ մանկացուցին զամենայն տիեզերս վասն այնորիկ²¹, զի առին ²²զաւրութիւն զայնորիկ որ հինաւուրցն մանկացաւ. որպէս աստուածախառն իմաստու-

1 ad իսկ չեւ / b իսկ մինչ չեւ եկեալ իցէ, այն որ
 2 ԱԲ որ կարդասցէ ասէ զանուն
 3 abbdԱԲ ի շնորհաց անտի
 4 abd խառնեաց զհողեղէնս ընդ մարմնեղէնս. նորոգեաց
 5 ԱԲt զհողեղէնս. ուղղում եմ՝ զհողեղէնսս
 6 Բ հրեղէնս, փիս. հողեղէնս
 7 ԱԲ նորոգեաց միանգամայն զարարածս եւ մանկացոյց [Ա մանկացոյց] երաց
 8 abd չիք եւ (մանկացոյց)
 9 abd բաց / ԱԲt երաց
 10 adԱԲ չիք եւ
 11 Ա մանգում (յան.) / b ի մանկութիւն, փիս. մանկում
 12 abԱ արքայութեանն
 13 abbdԱԲ եւ ծնան
 14 b եւ դարձուցին / միւսն. չիք եւ
 15 Բ մանկութեանն
 16 d զամենեսին
 17 a եւ ժառանգաւոր
 18 Ա փրկութեան / b փրկութեամբն
 19 adԱԲ չիք եւ
 20 b որդեակք իմ ասէ զորս
 21 Գ. Գ. Գ. Գ. 19
 22 ad այնորիկ / միւսն. այնորիկ
 23 t զգաւորութիւն այնորիկ

թիւնն²³ երգեաց յառաջագոյն ²⁴եւ ²⁵ասէ. Դարձցի թագաւոր²⁶ ²⁷ի մանկութիւն²⁸. զի ²⁸դարձան եւ տիեզերք ի մանկութիւն, զի տեսին զՏէրն մանկացեալ:

2 ²⁹Արդ՝ նոր ծնան ³⁰առաքեալքն ³¹զաշխարհս ամենայն ³²ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ. յաղեցին հուրք զամենայն³³ ոք³⁴, ³⁵զի առին հրաման, թէ Ամենայն ոք հուրք յաղեցի³⁶: 3 ³⁷Խառնեցան անքակութեամբ յԱստուածութիւն անդր³⁸ եւ լուսաւորեցան³⁹. ⁴⁰զմայլեցուցին ⁴¹եւ լցին զտիեզերս⁴² պարզեալք⁴³: 4 ⁴⁴Զի որ միանգամ ի Քրիստոս մկրտեցան՝ ⁴⁵զՔրիստոս զգեցան եւ զՀոգի նորին⁴⁶: 5 ⁴⁷Լուսոյ յականէն

23 Ա իմաստութիւն
 24 ԱԲ եւ ասէ / միւսն. չիք եւ
 25 b դարձցի, ասէ
 26 Բ թագաւորն
 27 abbdԱԲ ի մանկութիւն, դարձան եւ [b չիք եւ] տիեզերք ի մանկութիւն, զի տեսին
 28 Տէ՛. Ս. Ս. Տէ՛ 5:
 29 t չիք դարձան ... ի մանկութիւն
 30 Սկսում են ց թղ. 445բ, հ թղ. 588ա եւ ունին հետեւեալ վերնագիրը. «Ի յիշատակ սուրբ [առ]աքելոյն թովմայի ի վարդապետութենէ սրբոյն Գրիգորի հայոց լուսաւորչի». հ ունի ստորին լուսանցում. «Առաքելոյն թովմայի»: / abbdԱԲցհ արդ, փիս. t անդ / ցհ արդ նոր ծնան առաքեալքն
 31 d առաքել (փիս. առաքեալքն) յարուցանել: Այս երկու բառի մէջ պակասում են ամբողջ երեսներ, թէպէտ պակասի արտաքին նշան չկայ:
 32 d չիք զաշխարհս ամենայն ի ջրոյ ... եւ զօրութիւնս արուեստից, զմեռեալս (ՂԲ 18)
 33 a ԱԲ ի հոգւոյ եւ ի ջրոյ
 34 a զամենեսան
 35 ab չիք ոք
 36 bԱԲ զի առին իսկ
 37 Մ. Մ. Թ. 48
 38 t չիք անդր
 39 b լուսաւորեցին
 40 ab զմայլեցուցին լցուցին
 41 ԱԲ չիք եւ լցին
 42 abbdԱԲ զտիեզերս / t տիեզերս
 43 b ամենայն պարզեալք / a պարզեալքն
 44 b զի որ միանգամ մկրտեցան ի Քրիստոս, զՔրիստոս զգեցաւ եւ, եւ
 45 a զՔրիստոս իսկ զգեցան
 46 Գ. Գ. Գ. Գ. 27:
 47 b լուսականն, փիս. լուսոյ յականէն / aԱԲ լուսոյն [ah լուսոյ] ականն [a ական. Ա ուղղուած՝ լուսականն]

արբին զչնորհան, եւ¹ շնորին ահացոյց նշանաւքն, ³հրադէզ զաւրութեամբն, ⁴յաղեալ պնդեալ ⁵ի նեխութենէ մեղացն պղծութեան հեթանոսութեանն⁶ յառողջութիւն⁷ բժշկութեան:

6 Եւ⁸ ցաւդալից ⁹առատութեամբ եւ բանաւոր անճրեւոյն¹⁰ պարարեցին¹¹ զսրտից¹² երկիրս մսեղէնս¹³ անապատացեալս¹⁴ մարդկան: 7 Եւ ածին իբրեւ զծով դարալիւր¹⁵ զխաղաղութիւն¹⁶, եւ իբրեւ զգետ յորդագնաց¹⁷ զփրկութիւն, ¹⁸եւ իբրեւ զաղբերս¹⁹ մշտնջենաբուղիս՝ զողջոյն²⁰ եւ²¹ զհաւատս. իբրեւ զբաժակս²² ուրախութեան՝ զսէրն Աստուածութեան²³. իբրեւ զհուր՝ զահ եւ զերկիւղ²⁴ տնկել ի սիրտս մարդկան: 8 ²⁵Զի ²⁶զոր աւրինակ

զերկաթն ճարտարապետն դարբնաց առեալ, ընկեցեալ ի բովս²⁷ հրոյ եւ²⁸ ջեռուցեալ հրագոյն²⁹ շողացուցանէ³⁰ սոյն աւրինակ եւ արդարքն մխեցան ի փուքս³¹ հնոցի արդարութեանն³² եւ ներկան ի շողիւնս³³ եւ ի գոյնս ³⁴Հողոյն սրբոյ. զՔրիստոս³⁵ ինքնին³⁶ գլխոցին զգեցան ³⁷եւ իբրեւ զլոյս վառեցին զսէրն³⁸ Աստուածութեան³⁹ յանձինս իւրեանց. առին զզաւրութիւն⁴⁰ ի բարձանց, իբրեւ զքաջ մշակս⁴¹ ընթացան լնուլ սերմամբ աստուածպաշտութեան⁴² զամենայն լեզուս:

9 Եղեն ճրագունք լուցեալք՝ իբրեւ ի վերայ աշտարակի, այսինքն ⁴³ի վերայ խաչին. եւ⁴⁴ նորուն⁴⁵ զաւրութեամբ ճառագայթիցն⁴⁶ լուսաւորեցին զտիեզերս⁴⁷, հալածեցին զմթութիւն⁴⁸ խաւարին յամենայն մարդկանէ, զի արասցեն զնոսա ընդանիս աստուածականս⁴⁹ սիրոյն: 10 Սփռեցան ընդ տիեզերս՝ լինել քարոզք⁵⁰ ճշմարտութեանն. Զի ⁵¹ոչ գոյ արգել եւ ոչ խտիր,

1 Եւ, փխ. եւ (նորին)
 2 Եւ ԱԲ նովին ահացոյց
 3 ԱԲ հրադէզ գորութեամբն / Եւ հրդեհագարութեամբն, փխ. հրադէզ գարութեամբն / միւսն. գորութեամբն / Եւ հրակէզ
 4 Բոլորը յաղել պնդել [Եւ պնդեալ] / ուղղ. յաղեալ պնդեալ
 5 Եւ ի նեղութեան մեղացն
 6 Ա հեթանոսութեան
 7 Եւ այլ յառողջութիւն
 8 Եւ չի՞ եւ
 9 Եւ առատութեամբ եւ / միւսն. առատութեամբն. չի՞ եւ
 10 ԱԲ անճրեւան
 11 ԱԲ պարարեցաւ
 12 ԱԲ սրտից
 13 Եւ երկրի մսեղէն / ԱԲ մսեղէն / Եւ զմսեղէնս / Եւ վանելչապէս, փխ. մսեղէնս
 14 ԱԲ անապատացեալ / Եւ զանապատացեալս
 15 Եւ զարալիւր / ԱԲ զդարալիւր / Եւ զդարալի, փխ. դարալիւր
 16 Եւ զխաղաղութիւն
 17 Եւ ցեղ յորդագնաց / ԱԲ յորդէզնաց
 18 Եւ եւ իբրեւ / միւսն. չի՞ եւ
 19 ԱԲ զաղբերս
 20 Եւ եւ զողջոյն
 21 Եւ չի՞ եւ (գեաւատս)
 22 Եւ զբաժակ
 23 ԱԲ աստուածային / Եւ աստուածութեանն
 24 Եւ զերկիւղ
 25 Եւ չի՞ զի գոր օրինակ ... գտերն ինքնին գլխովին տեսա՞ք (ՂԳ 5)
 26 Եւ ԱԲ գոր աւրինակ մարտարապետն դարբնաց առեալ զերկաթն ընկեցեալ [ԱԲ ընկեցուն]

27 Եւ ի բով
 28 Եւ չի՞ եւ
 29 Եւ հրագոյնս
 30 Եւ շողացուցեալ
 31 Եւ ի փուքն / Եւ ի բովս, փխ. ի փուքս
 32 Եւ արդարութեանն / ԱԲ արդարութեան
 33 Եւ ի նշողիւնս
 34 Եւ սուրբ հողոյն
 35 Եւ Եւ զքրիստոս
 36 Եւ ԱԲ ինքնին / միւսն. ինքն
 37 Եւ եւ իբրեւ / միւսն. չի՞ եւ
 38 Եւ զսէր
 39 Եւ Եւ աստուածութեան / ԱԲ աստուածային / Եւ աստուածութեանն
 40 Եւ ԱԲ գարութիւն
 41 Եւ Եւ մշակ / միւսն. մշակս
 42 Եւ ԱԲ աստուածպաշտութեան / Եւ Եւ աստուածպաշտութեամբ
 43 Եւ ի վերայ խաչին սրբոյ, եւ
 44 ԱԲ եւ, փխ. եւ
 45 ԱԲ նորին
 46 Եւ զարութեամբն մարտարապետն
 47 Եւ զամենայն տիեզերս
 48 Եւ ԱԲ զմութ, փխ. զմութիւն
 49 ԱԲ աստուածային / Եւ աստուածութեան
 50 Եւ Եւ արդ / միւսն. արդոք
 51 ԱԲ ոչ գոյ արգել. ոչ Եւ խտիր

ն'չ հրէի եւ ոչ հեթանոսի, ո'չ ծառայի եւ ոչ¹ տեսանց, ո'չ առն եւ ոչ կնոջ. զի ամենեքեան մի իցեն² ի Քրիստոս³:

11 Եւ բազումք³ ի հրէական ազգէն, ⁴նոքին իսկ առաքեալքն, բուն սիւնքն հաստատունք, եւ բազումք ի հեթանոսաց զնոցին աւրինակն⁵ յանձինս իւրեանց առեալ⁶ բարձեալ բերէին⁷, բազում ազատքն եւ բազում ծառայք: 12 Ազատքն⁸ յազատութենէ անտի ¹⁰ի թագաւորութիւն ընթացան այնուիկ, որ թագաւորն վասն նոցա¹¹ խոնարհեցաւ ի բարձրութենէն. ¹²իսկ ծառայքն՝ ի ծառայութենէ¹³ յազատութիւն այնուիկ¹⁴, ¹⁵որ առ զկերպարանս ծառայի, եւ ազատեաց զամենեսեան ի ծառայութենէ իսաւարի: 13 Իսկ հրէականքն¹⁶, հարքն եւ մարգարէքն¹⁷, աւանդեցին ¹⁸իւրեանց ազգին ¹⁹զխորհուրդն յառաջագոյն: 14 ²⁰Եւ իբրեւ ²¹եկն եհաս խոստումն ²²աւետեացն՝ յայնժամ ծագեաց²³ ²⁴յայտնա-

պէս ի մէջ նոցա արեգակն արդարութեան, ²⁵որ է ինքն²⁶ Քրիստոս: 15 Իսկ որոց պատրաստեալ ²⁷էին կեանքն յաւիտենից, ²⁸որ հաւատացին ի նա՝ եղեն²⁹ ³⁰ի նոցանէ քարոզք եւ առաքեալք³¹ տիեզերաց, առաջին վկայք: 16 ³²Եւ յարուցին եւս³³ ի հեթանոսաց, յորդեցին³⁴ ³⁵զունդս գունդս հաւատացելոց³⁶, եւ դասս դասս վկայից, եւ զամենայն երկիր լցին: 17 Զի ոչ միայն ³⁷ի ձեռն արանց, ³⁸այլ եւ ի ձեռն կանանց սրբոց քարոզեցաւ Աւետարանն կենդանութեան ³⁹ընդ տիեզերս ամենայն. զի եւ ⁴⁰կանայք աւրհնեցան վասն կուսանին⁴¹ ծննդեանն որ ի նոցանէն⁴²:

18 Արդ՝ ⁴³բուն սիւնքն, առաքեալքն, ամուլքն⁴⁴, որ իսաւսեցան զամենայն լեզուս⁴⁵, ⁴⁶եկին ընդ տիեզերս, վիճակեցան, բաժանեցին⁴⁷ զազգս ամենայն. զորս առաքեացն⁴⁸ եւ ետ նոցա իշխանութիւն⁴⁹ առ-

1 Բ չի՞ ոչ (տեսանց)
2 abԱԲ են, փ/ս. իցեն
3 Ք Քրիստոս
4 Բ եւ բազում
5 Բորորը նոքին իսկ բուն առաքեալքն սիւնքն [abԱԲ սիւնքն]. ուղղում եմ ըստ ՁԲ-ի՝ առաքեալքն բուն սիւնքն
6 a գաւրիմակ
7 aԱԲ չի՞ առեալ
8 Բ բերիցեն
9 ԱԲ ազատք
10 a յազատութենէ անտի / միւսն. չի՞ անտի / ԲԱԲ ի յազատութենէ
11 ԱԲ ի ծառայութիւն, փ/ս. ի թագաւորութիւն
12 ԱԲ վասն նոցին
13 Բ իսկ ծառայքն զի ազատեցին
14 ԲԱԲ ի ծառայութենէն
15 ԱԲ այնուիկ / Բ չի՞ այնուիկ
16 ab որ առ / միւսն. որ էառ / ԱԲ որ զկերպարանս ծառայի էառ
17 a հրայքն, փ/ս. հրէականքն
18 abԱԲ մարգարէքն / t մարգարէք
19 ԱԲ իւրեանց իսկ ազգին
20 Բ զխորհուրդն իսկ յառաջագոյն
21 Բ եւ իբրեւ / միւսն. իսկ իբրեւ
22 abԱԲ եկն եհաս / միւսն. չի՞ եհաս
23 Բ աւետեաց, յայնժամ ծագեաց / միւսն. եւ, փ/ս. յայնժամ
24 a ծայգեաց

24 a ի մէջ նոցա յայտնապէս
25 abԱԲ որ է ինքն [a ինքն յիսուս] Քրիստոս
26 t չի՞ ինքն
27 ԱԲ էր կեանքն
28 abԱԲ հաւատացին [ԱԲ որ հաւատացին] ի նա / t հաւատացեալք, փ/ս. որ հաւատացին
29 ab եւ եղեն
30 Բ չի՞ ի նոցանէ
31 abԱԲ առաքեալք / t առաքեալքն
32 abԱԲ եւ յարուցին եւս
33 t չի՞ եւս
34 ԱԲ յորդորեցին, ab եւ յորդորեցին, փ/ս. յորդորեցին
35 Բ գունդ գունդս
36 Բ չի՞ հաւատացելոց
37 Բ չի՞ ի ձեռն (արանց)
38 Բ այլ եւ ի կանանց
39 ԱԲ ընդ ամենայն տիեզերս
40 Բ կանայք ամենայն
41 a կուսին / ԲԱԲ կուսածին, փ/ս. կուսանին
42 a ի նոցանէ
43 abԱԲ բուն սիւնքն [Ա սիւնքն] առաքեալքն / t բուն առաքեալքն սիւնքն, ամուլքն: ՏԵ՛ս նոր. Բիւզ. Կոր. վարդ. էջ 252:
44 Բ ամուլք
45 a չի՞ լեզուս
46 abԱԲ եւ լցին զտիեզերս, փ/ս. եկին ընդ տիեզերս
47 ab բաժանեցան
48 abԱԲ առաքեացն / t առաքեաց
49 Բ իշխանութիւնս

նել նշանս եւ զաւրութիւնս արուեստից. զմեռեալս յարուցանել, զհիւանդս ¹բժշկել, զախտաժէտս ² ողջացուցանել ³, զկազս զնացուցանել, զկոյրս բանալ ⁴, զխուլս ⁵ ի բան դարձուցանել, եւ տալ համերց ⁶ խաւսել, եւ ⁷ զբորոտս սրբել, եւ զամենայն ցաւս ⁸ ⁹եւ զլիկութիւնս հալածել. ¹⁰զդեւս թշնամիս մարդկութեանս փախուցանել, եւ ¹¹ զսատանայ, պահակ ¹² մեղաց մոլորութեան ¹³ մարդկութեան ¹⁴ կոխան ¹⁵ առնել. եւ զամենայն ոք աստուածպաշտութեան ծանալթս կացուցանել եւ ¹⁶ խափանել զմոլորութիւնսն ¹⁷, հաստատել ¹⁸ զազգս ամենայն հաւատալ ¹⁹ արարչութեանն ²⁰ ²¹հրամանաց:

²²Պ. Արդ՝ քրիստոսագունդ եւ խաչակիր առաքելոցն, որոց գլխաւորքն ²³ Պետրոս եւ Անդրէաս, ²⁴Յակովբոս եւ Յովհաննէս, Փիլիպպոս եւ Բարթողոմէոս ²⁵, Թովմաս ²⁶ եւ ²⁷ Մատթէոս ²⁸, Յակովբոս ²⁹ եւ Սիմովն ³⁰, Թադէոս ³¹ եւ ³² Բարսաբաս ³³, ³⁴Մատթիաս եւ ³⁵Յակովբոս, Մարկոս ³⁶ եւ ³⁷Ղուկաս, Պաւղոս եւ Բառնաբաս. եւ այլք ³⁸ եւս որ նմանեցին սոցա ³⁹, ⁴⁰որք եւ եաւթանասունքն եւս, որք առին ի յիսանութիւն ի Տեառնէ՝ գնալ ի վերայ ⁴¹իժի ⁴²եւ Բարբի եւ կոխել զգաւրութիւն ⁴³ թշնամւոյն, լինել լոյս երկրի, եւ համեմել յաղել զանկարգութիւն ⁴⁴ չարութեան անգիտու-

1 a *բժշտել, գդես հանել / միւսն. չիբ գդես հանել
 2 ab զախտաժետս
 3 abd առողջացուցանել
 4 a լուսաւորել, փիս. բանալ
 5 a գիտլս
 6 v համերաց / a հրաման, փիս. համերց
 7 Աբ չիբ եւ (գորոտս)
 8 abdԱբ ցաւս / t ցաւ
 9 bdԱբ եւ զլիկութիւնս / t զլիկութիւն / a եւ զլիկութիւնս հալածեալ եւ զամենայն թշնամիս ազգի մարդկան հալածական առնել, եւ զսատանայ
 10 Ա չիբ գդես թշնամիս մարդկութեան փախուցանել եւ / bdբ գդես զթշնամիս [bd թշնամիս] մարդկութեան [b մարդկան, d մարդկութեան] հալածել զսատանայ [d, եւ զսատանայ, b: եւ զսատանայ]
 11 Աբ չիբ եւ (զսատանայ)
 12 ad զպահակ
 13 Աբ մոլորութեանն / a մոլորութեան մեղացն
 14 Աբ չիբ մարդկութեան
 15 abd առնել. զամենեսեան [ad եւ զամենեսեան] աստուածպաշտութեանն [ad աստուածպաշտութեան] ծանալթս կացուցանել եւ / Աբ առնել. զամենայն ոք ծանօթս կացուցանել աստուածպաշտութեան եւ
 16 b չիբ եւ
 17 bԱբ զմոլորութիւնս
 18 b եւ հաստատել
 19 Աբ ի հաւատս, փիս. հաւատալ
 20 bԱբ արարչութեան
 21 abdԱբ հրամանացն [ad հրամանաց]: Փառք որդւոյն [Աբ որդւոյ] եւ զալստեանն [ad զալստեանն] իւրում ինքնակամ [b ինքնակամ] հարբն հանդերս սուրբ [b եւ սուրբ] հոգւովն ամեն [Աբ ամեն]

22 Այստեղ b թղ. 247^ա ունի. «Զամենամեղս եւ զբազմաչարս զանարժանս յոբունց զգրիչս Դաւիթ յիշել աղաչեմ առաջի սուրբ տառիս աստուածապատում եւ զճնողսն մեր եւ զամենայն եղբայրութիւնս, նաեւ զներսէս զհոգեւոր եղբայր. եւ որք յիշէք յիշել լիջիք ի Քրիստոսէ ամեն»:
 23 Աբ զլիսաւորքն / միւսն. զլիսաւորքն
 24 a յակովբոս եւ յոհաննէս / միւսն. յակովբոս
 25 ad բարթողոմէոս / bԱբ բարթողոմէոս / t բարթողոմէոս
 26 Ա թումաս
 27 bdԱբ չիբ եւ (մատթէոս)
 28 abd մատթէոս
 29 ab յակովբոս / միւսն. յակովբոս
 30 b եւ սիմովն / միւսն. սիմոն. չիբ եւ
 31 b թադէոս
 32 a չիբ եւ (բարսաբաս)
 33 bԱ. բարաբբաս, adբ բարաբբաս, փիս. բարաբբաս
 34 abdԱբ չիբ մատթիաս [Ա. ունի միայն նոր գրչով աւելացրած]
 35 abd յակովբոս [a եւ յակովբոս, d եւ յակովբոս] մարկոս [bd եւ մարկոս] / Աբt չունին այս երրորդ յակովբոսը
 36 ad եւ ղուկաս / միւսն. չիբ եւ
 37 Աբ ղուկաս, պողոս, բառնաբաս / միւսն. եւ պաւղոս
 38 a եւ այլքն / Աբ եւ այլ
 39 adԱբ սոցին
 40 abd որք [a չիբ որք] եւ եւթանասունքն եւս / միւսն. որք եւ եւթանասունքն եւս
 41 d չիբ իժի եւ Բարբի
 42 ab չիբ եւ Բարբի
 43 abdԱբ զգաւրութիւնս
 * Հմմտ. Սաղմ. Ղ 13. Ղ 14. Ժ 19:
 44 Ա զանկարգութեան / a եւ զանկարգութիւն

թեան՝ մարդկան աղիւն Աստուածութեան
 Հոգւոյն սրբոյ՛: 2 *Իբրեւ զքաջ՝ ախո-
 յեանս՝ իբրեւ զպատերազմասէր նահա-
 տակս զանձինս ի կիրթս՝ առաքինութեան՝
 մխէին. եւ եղեալ զնեղութիւնս՝ չարչարա-
 նացն առաջի, զի ընդ վաստակոցն՝ ճգնու-
 թեանցն՝, ոչ ձրի, այլ վարձուցն՝ փոխարի-
 նակ՝¹⁰ բռնութեամբ Համբերութեան¹¹
 ըմբռնեսցեն յանձինս իւրեանց զարքայու-
 թիւնն¹² Աստուծոյ մարտիւք¹³ պատերազ-
 մաց. իբրեւ քաջ¹⁴ նահատակաց¹⁵ զգե-
 ցեալ¹⁶ յանձինս իւրեանց զՀաւատս¹⁷ եւ
 զսէր՝ իբրեւ զգրահս¹⁸ ամրութեան¹⁹, 20 *յո-
 րում ոչ կարեն 21* գործել նենգութեան
 22 *նետք բանսարկութեան՝²³ թշնամոյն,*
 24 *եւ եղեալ զյոյսն՝²⁵ փրկութեան իբրեւ*
*զսաղաւարտ՝²⁶ անվթար՝²⁷, եւ զիմեալք ընդ**

տիեզերս՝ աւարեցին՝²⁸ զազգս ամենայն:
 3 *Առեալ՝²⁹ եւս զաւրինակսն՝³⁰ տուեալս՝³¹*
Համբերութեանցն՝³² եւ այլոց՝³³ եւս տային
*թղթովք. զառաջնոցն՝³⁴ վարս՝³⁵ իբրեւ զգա-
 ղափար՝³⁶ արկանէին, թէ Աւրինակ առէ,*
 եղբա՛րք, գերկայնմտութիւն³⁷ մարգա-
 րէիցն, որք խաւսեցան յանուն Տեառն՝. ³⁸*եւ*
թէ՛ Զհամբերութիւն³⁹ Յովբայ⁴⁰ լուարու,
 եւ զկատարումն Տեառն տեսէ՛ք:

4 *Զի եւ Տէրն⁴¹ զնոյն⁴² ուսոյց⁴³ նոցա*
զՀամբերութիւն⁴⁴, թէ՛ ⁴⁵երանի իցէ ձեզ,
⁴⁶*յորժամ նախատիցեն եւ հալածիցեն եւ*
 սպանանիցեն զձեզ վասն իմ. ցնծացէ՛ք եւ
 ուրախ լերուք, ⁴⁷*զի վարձք ձեր բազում են*
 յերկինս՛. *եւ զգաղափարն⁴⁸ արկանէր, թէ՛*
 Այսպէս հալածեցին զմարգարէսն որ ⁴⁹*յա-*

1 *b չիբ* անգիտութեան
 2 *Հմմտ. Մատթ. Ե 13-14:*
 3 *b* իբրեւ գփաջն
 4 *d* զախոյանս
 5 *abdԱԲ* ի կիրթս / *t* ի կիրթ
 6 *bԱԲ* առաքինութեանն / *d* առաքինութեանց
 7 *abd* զնեղութիւն / *ԱԲ* եւ զնեղութիւնս
 8 *b* վաստակոյն
 9 *ad* նգնութեանց
 10 *Ա* վարուցն, *փխ* վարձուցն
 11 *ԱԲ* փոխարինակ / *abd* փոխարինակ / *t* փո-
 խանակ
 12 *b* համբերութեամբն / *Բ* համբերութեան /
միւսն. համբերութեամբ
 13 *dԱ* զարքայութիւն
 14 *t* մարտիւ
 15 *ad* իբրեւ քաջ / *միւսն*. իբրեւ գփաջ
 16 *ԱԲ* նահատակացն
 17 *abdԱԲ* զհաւատս / *t* զհաւատսն
 18 *bԱԲ* զգրահս / *միւսն*. զրահս
 19 *Բ* ամրութեամբ / *a* արդարութեան, *փխ* ամրու-
 թեան
 20 *b* որում ոչ կարեն
 21 *b* գործել գործ նենգութեան / *ԱԲ* ներգործել
 նենգութեանն
 22 *ad* նետք [a նետքն] բանսարկութեան թշնամոյն
 23 *bԱԲ* բանսարկու
 24 *adԱԲ* եւ եղեալ / *միւսն*. չիբ եւ
 25 *abdԱԲ* զյոյսն / *t* զյոյս
 26 *d* իբրեւ *տաղաւարտ
 27 *Ա* անվթար

28 *d* աւարեցին / *ab* աւերեցին, *ԱԲ* հրաւիրեցին, *t*
 լուսաւորեցին, *փխ* աւարեցին
 29 *abdok* առեալ [k առել (*պատ.*)] / *միւսն*. առաւել,
փխ առեալ
 30 *b* գաւրինակ / *d* գաւրինակսն / *aԱԲ* գորինակս
 31 *ad* գտուեալս / *ԱԲ* տուեալս / *bt* տուեալ
 32 *b* գհամբերութեանց / *միւսն*. համբերութեանցն
 33 *bdԱԲ* եւ այլոց / *միւսն*. եւ այլոցն
 34 *ԱԲ* զառաջնոց
 35 *bԱԲ* վարսն / *b* վասն զի, *փխ* վարս
 36 *ad* իբրեւ զգաղափար / *ԱԲ* իբրեւ զկաղապար /
bt իբրեւ կաղապար
 37 *ab* գերկայնմտութիւն / *d* գերկայնմտութեան
 38 *Յմկ. Ե 10*
 39 *ԱԲ* եւ եթէ [Բ թէ] / *միւսն*. չիբ եւ
 40 *abd* զհամբերութիւնն
 41 *Բ* յորայ
 42 *Յմկ. Ե 11*
 43 *b* տէր
 44 *b* զայն, *փխ* զնոյն
 45 *abdԱԲ* ուսոյց / *t* եցոյց
 46 *bt* զհամբերութիւնն
 47 *a* երանի ձեզ յորժամ հալածիցեն զձեզ եւ սպա-
 նանիցեն զձեզ եւ նախատիցեն զձեզ ծանիջիք եւ
 ուրախ / *ԱԲ* երանի է ձեզ յորժամ հալածեսցեն
 զձեզ եւ սպանանիցեն
 48 *bd* յորժամ հալածիցեն զձեզ եւ նախատիցեն
 զձեզ [b չիբ զձեզ] եւ սպանանիցեն
 49 *t* զի ձեր վարձք
 48 *ad* զգաղափարն / *bԱԲ* զկաղապարն
 49 *d* յառաջն էին քան զձեզ / *abԱԲ* յառաջ քան
 զձեզն էին

նաջ քան զձեզ էին¹, ²եւ թէ՛ Յիսուս էր աղ
 երկրի, եւ լոյս աշխարհի²: 5 եւ զինքն
 աւրինակ տուեալ նոցա, որ ինքեամբն⁴
 կատարեաց զամենայն, որպէս եւ⁵ նոքա⁶
 այլոց⁷ ցուցանէին⁸, ⁹թէ եւ զՏէրն ¹⁰իննին
 գլխովին տեսաւ¹¹:

Ղ.Գ. Ապա¹² սփռեալք¹³ ընդ ամենայն
 ազգս՝ տալ ¹⁴զգիտութիւն Աստուածու-
 թեան, ծանալթս Աստուածութեան կացու-
 ցանել զամենեանս¹⁵. որպէս մարգարէն
 յառաջագոյն երգեաց իբրեւ ի նոցանէն¹⁶
 յառաջգիտութեամբ՝ զուշակութեամբ¹⁷
 Հոգւոյն սրբոյ, թէ Լուարո՛ւմ գայս, ամե-
 նայն ազգք, ¹⁸եւ ունկնդիր լերուք ամենե-
 րեան, ոյք¹⁹ ²⁰բնակեալդ էր յաշխարհի.
 ծնունդք երկրի եւ որդիք մարդկան, ի միա-
 սին մեծամեծք²¹ եւ տնանկք²²: 2 եւ²² այս-

պէս սփռեալք²³ ընդ տիեզերս բաժանե-
 ցան²⁴ յամենայն լեզուս. ²⁵որոց վկայեալ
 եկքն²⁶ Հրեայքն²⁷ յամենայն կողմանց²⁸,
 թէ Լսեմք մեք²⁹ յիրաբանչիւր³⁰ ³¹բարբառ
 մերէ, որք ժողովեալ³² տեսին զառաքեալսն
 ի միոջ վայրի, յառաջ քան զսփռել³³ նոցա
 ընդ ամենայն տիեզերս³⁴:

3 Արդ՝ ³⁵ոմանք ³⁶զիւրեանց ³⁷հրէա-
 կան կողմն առեալ վարդապետեցին, իսկ
 այլքն³⁸ սփռեցան ³⁹ընդ ամենայն⁴⁰ տիե-
 ղերս. ոմանք⁴¹ ի Մարս եւ ոմանք ի Պար-
 թեա. ⁴²ոմանք ի Խուժաստան եւ ոմանք ի
 Միջագետս. ⁴³ոմն ի կողմանս Գամրաց,
 ոմն ի Պոնտոս⁴⁴, ոմն յԱսիա⁴⁵, ոմն ի
 Փոհլզիա⁴⁶, ⁴⁷ոմն ի Պանփիլիա, ⁴⁸ոմն

1 t չիք էին
 2 abdԱԲ եւ թե [ad չիք եւ] դուք էր աղ / t չիք եւ թե
 3 abd երկրի, դուք [d թե դուք, a եւ թե դուք] էր լոյս
 Գ Մարգ. Ե 13-14
 4 a ինքեամբ
 5 dԱԲ չիք եւ
 6 t նոքայն
 7 b այլոցն
 8 abdԱԲ ցուցանեին / t ուսուցանեին
 9 a եւ թե եւ / b եթէ, փխ. թէ եւ
 10 d իննին ի գլխովին
 11 b տեսաւ
 Ե Տէ. Ե Թ. 1-2:
 12 adԱԲ եւ ապա
 13 b սփռեալք / միւսն. սփռեալ
 14 abdt զգիտութիւն աստուածութեանն [t աս-
 տուածայաշտութեանն] ծանալթս աստուածու-
 թեան [bdt աստուածութեանն] կացուցանել / ԱԲ
 զգիտութիւն աստուածամօթութեան եւ կե-
 ցուցանել / Հայկ. բառք. աստուածամօթու-
 թեան
 15 adԱԲ զամենեանս / bt զամենեսին
 16 adh ի նոցանս
 17 h զգուշակութիւն / ad զգուշութեամբ, փխ. գու-
 շակութեամբ
 18 abdԱԲ եւ ունկնդիր / t չիք եւ
 19 abd ոյք / ԱԲt որ
 20 bdԱԲ բնակեալ էր
 21 ad մեծատունք / bԱԲt մեծամեծք / Մարգ. մեծա-
 մեծք
 Գ Մարգ. Խ. 2-3
 22 ad չիք եւ

23 abd սփռեալք / ԱԲt սփռեալ
 24 ad վիճակեցան, փխ. բաժանեցան
 25 ԱԲ որ վկայեալ եկք / abd որք վկայեալք [b եւ
 վկայեալք]
 26 ad եկքն եւ / b չիք եկքն
 27 b ի երկից եւ
 28 b ազգաց, փխ. կողմանց
 29 ad չիք մեք
 30 bԱԲ իւրաբանչիւր
 31 bԱԲ բարբառոյ. որք / t բարբառոց. որք / ad
 բարբառ մեր. որք
 Ե Պարթ. Բ 8
 32 ad ժողովեալք
 33 a քան զսփռեալք / bԱԲ քան զսփռել / d քան
 սփռել
 34 ԱԲ երկիր, փխ. տիեզերս
 35 ԱԲ ոմանք իսկ զիւրեանց
 36 b զիւրեանց իսկ
 37 Ա հրէայկողմն / Բ զհրէայկողմն / b զհրեա-
 կողմն / d Հայկ. բառ. հրէայկողմն, փխ. հրէա-
 կան կողմն
 38 bԱԲ այլքն / adt այլք
 39 ad ընդ ամենայն տիեզերս
 40 bԱԲt չիք ամենայն
 41 adԱԲ զի ոմանք
 42 adԱԲ եւ ոմանք [d ոմանք] ի Խուժաստան
 43 ԱԲ ոմն ի կողմն զամրաց / abd ոմանք [ad եւ ո-
 մանք] ի կողմանս զամրաց
 44 a ի պոնդոս
 45 ԱԲ եւ ոմն յասիա
 46 Ա ի փոհլզիայ
 47 ab չիք ոմն ի պանփիլիա
 48 a չիք ոմն յեգիպտոս

1յեգիպտոս եւ² ոմն յաշխարհն Հնդկաց. ³ոմն ի կողմն Լիբէացւոց, ⁴ոմն ի կողմն Կիւրենացւոց, ոմն ի կողմն Դաղմատացւոց⁵, ոմն ի կողմն Սպանիացւոց, ոմն ի կողմն Ազովտայ⁶, ոմն ի կողմն Թրակայ⁷. ⁸ոմն ⁹ի Լակոնիա, ոմն ի Կապադովկիա¹⁰, ոմն ի Բիւթանիա: ⁴ Եւ ոչ ոք կարէ ¹¹բաւել թուել, հասու լինել. այլ ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ նոցա, եւ մինչեւ ի ծագս տիեզերաց եմ¹² խաւսփ նոցա՞:

5 Այսպէս քարոզեցին ընդ տիեզերս՝ առ ի լուսաւոր առնել¹³ գամենայն մարդ որ ¹⁴գալոց ¹⁵է յաշխարհ՞: 6 Տալ զապաշխարութիւն փրկութեան ամենեցուն, լուսնալ զամենեսեան, արձակել ի կապանաց խաւարի¹⁶ մկրտութեամբն, եւ քրիստոսագունդ¹⁷ դրոշմել¹⁸ զամենայն ազգս. տալ զՀոգին¹⁹ Աստուծոյ բնակել²⁰ ի սիրտս մարդկան, միաբանել խառնել²¹ ²²ի սէր

Աստուածորդւոյն, ²³զի սիրտ ամենեցուն²⁴ ²⁵իբրեւ մի աղաղակիցէ²⁶, ²⁷եւ զամենայն աշխարհս միաբանել²⁸ ասել, թէ²⁹ Աքքա՛ հայր՞: 7 Զի բարձցի անուն ³⁰ճառայութեան, եւ դիցի անուն որդեգրութեան³¹ շնորհելովն Քրիստոսի՝ ուտել³² զմարմին Աստուածորդւոյն եւ ըմպել³³ զարիւնն³⁴ կենդանարար. զի այնու³⁵ ³⁶մտցեն ամենայն աշխարհ³⁷ ³⁸ի ժառանգութիւն Քրիստոսի, լինել ժառանգորդ³⁹ Աստուծոյ եւ ժառանգակից⁴⁰ Քրիստոսի:

8 Այսպէս⁴¹ զաւրացուցեալ⁴² զնոսս ի խորհուրդս⁴³ կամաց իւրոց յուսով⁴⁴ նոցա⁴⁵ ի Քրիստոս. ⁴⁶զոր եւ դուք լուարուք ⁴⁷եւ հաւատասջիք ճշմարտութեան Աւետարանին փրկութեան ձերոյ. յոր հաւա-

1 gh յեգիպտոս [h յեգեպտոս] եւ թովմաս յաշխարհն հնդկաց
 2 ԱԲ չիբ եւ
 3 abd եւ ոմն ի կողմն լիբէացւոց / ԱԲ ոմն ի կողմանս լիբէացւոց
 4 abd եւ ոմն ի կողմն կիւրենացւոց / ԱԲ ի կողմանս կիւրենացւոց
 5 Ա ի կողմանս գաղատացւոց / ԱԲՎԿՈ գաղատացւոց, փխ. դաղմատացւոց
 6 a ի կողմն ազովտացւոց
 7 abd ի կողմն թրակացւոց
 8 abdԱԲ ոմն ի լակոնիա [d ի լակովնիա, b ի լիկովնիա]
 9 t ի կողմն դ'ակոնիայ
 10 b կապադովկիա / d կապովտկիա / միւսն. ի կապադովկիա(j)
 11 bԱԲ թուել բաւել
 12 a չիբ եւ
 Գ Հռոմ. Ժ 18. Հմմտ. Սաղմ. ԺԲ 5:
 13 abdԲ առնել / Ա. t առնելոյ
 14 abdԱԲ գալոց է / t գալոցն է
 15 gh է յաշխարհ. վերջանում եմ gh:
 Ծ Յովհ. Լ 9
 16 b խաւարին
 17 ad եւ ֆրիստոսագունդ / bԱԲ եւ [b չիբ եւ] ի ֆրիստոսագունդն
 18 a դրաւշմեալ
 19 abd զհոգին [a զհոգին] / t զոգի / ԱԲ զորդին, փխ. զհոգին
 20 t չիբ բնակել
 21 d խաւսել, փխ. խառնել

22 a ի սերն / b ի սէր որդւոյն աստուծոյ
 23 ad զի սիրտ / bԱԲ զի ի սրտից
 24 b ամենեցունց
 25 d իբր մի
 26 a աղաղակիցէ / միւսն. աղաղակ իցէ
 27 bdԱԲ եւ գամենայն աշխարհս [d աշխարհն] / a եւ գամենաշխարհս / t եւ ամենայն աշխարհ
 28 ԱԲ միաբանեալ / միւսն. միաբանել
 29 adԱԲ չիբ է
 Կ Հռոմ. Բ 15
 30 Բ ճառայութեանն / ad ճառայութեան շնորհելովն ֆրիստոսի, եւ դիցի անուն որդեգրութեան. զի ուտել
 31 ԱԲ որդեգրութեան / bt որդեգրութեանն
 32 abdԱԲ զի ուտել [b ուտելով]
 33 b ըմբել
 34 abd զարիւն / միւսն. զարիւնն
 35 abdԱԲ այնու / t այսու
 36 a չիբ մտցեն ամենայն
 37 ԱԲ աշխարհս / d աշխարհի
 38 abd ի ժառանգութիւն / Բt ի ժառանգութիւնն / Ա չիբ ի ժառանգութիւն ֆրիստոսի, լինել
 39 abԲ ժառանգ / d ժառանգ / Ա ի ժառանգ, փխ. ժառանգորդ
 40 ad եւ ժառանգակից
 41 b եւ այսպէս
 42 a զաւրացուցանել
 43 bԱԲ ի խորհուրդ
 44 ad յուսալովն / ԱԲ յուսովն
 45 ԱԲ որ, փխ. նոցա
 46 ad յոր եւ դուք
 47 abdԱԲ եւ հաւատասջիք ճշմարտութեան ավետարանին փրկութեան ձերոյ, յոր հաւատասջիք / t եւ հաւատասջիք փրկութեան ավետարանին ճշմարտութեամբ ձերով

տասջիք եւ մկրտեսջիք ի Հոգին¹ աւետեաց սրբութեան. որ է ինքն գրաւական ժառանգութեան մերոյ, ի փրկութիւն² նուաճութեան ի գովեստ փառաց նորա:

9 Ապա ընթացան ընդ տիեզերս ամենայն մինչեւ³ ի ծագս երկրի, ⁴ ի առնել զքարոզութիւն բանին կենաց: 10 ⁵Անդ եւ զաւրք հրեշտակաց⁶, հոգեղինաց⁷ եւ հրեղինաց⁸, առ ի մխիթարութիւն առաքելոցն գումարեալ⁹. 10 զի եւ բանից ընկեր¹¹ եւ ճանապարհաց ¹²եւ բանտամուտ կապանաց¹³, ուստի¹⁴ եւ շնորհաւք¹⁵ Աստուծոյ կորգեալ¹⁶ զառաքեալսն ճանաչէին¹⁷: 11 Եւ առաջնորդեալ հրամանակամ¹⁸ ¹⁹Հոգւովն սրբով՝ քաղաքի քաղաքի եւ աշխարհի աշխարհի²⁰ զհաւատոցն²¹ Քրիստոսի ²²ընդ հանուր ծանալթա տալով. զոր եւ մեք սակաւաւորքս²³ զառաւելագունացն ճշմարտութիւն բերիցեմք, վասն ինքնահրաման առաջնորդութեան Հոգւոյն սրբոյ:

12 Քանզի այսպէս հրաման տուեալ՝ աշակերտել²⁴ զազգս ամենայն. ²⁵առաքեալ զնոսա ընդ տիեզերս՝ հրաւիրելով զամենայն հեթանոսս ի հնազանդութիւն հաւատոց, առանց զանգիտելոյ քարոզել²⁶ զԱւետարանն առաջնորդութեամբ Հոգւոյն սրբոյ. որք համարձակեալք քարոզէին զարքայութիւնն²⁷ Աստուծոյ, եւ ուսուցանէին ²⁸վասն տեառն Յիսուսի Քրիստոսի անարգել եւ անխափան ամենայն համարձակութեամբ:

ՂԵ. Եւ յետ այսորիկ²⁹ քրիստոսագունդ առաքելոցն, շնորհակարգութեամբ Հոգւոյն սրբոյ գումարելոցն³⁰ ընդ ամենայն կողմանս որ³¹ ի ներքոյ երկնից՝ ամենայն նշանաւք եւ արուեստիւք եւ շնորհագործ զաւրութեամբ ³²ազդ արարեալ ըստ իւրաքանչիւր մասին, եւ զբանն կենաց հնչեցուցեալ, եւ միանգամայն քրիստոսածանալթա եւ յարութիւնական³³ յուսովն ծաղկեցուցեալ. ³⁴քանզի ի նոցուն իսկ ի շնորհագարդ բանիցն եւ ի գործոց³⁵ յայտնի է իւրաքանչիւր սահմանադրութիւն³⁶ հրամանաւ³⁷ Հոգւոյն սրբոյ վիճա-

1 a եւ հոգւին
2 Ա ի փրկութիւնն
3 ԱԲ մինչ / d եւ մինչեւ
4 ad լնու, փխ. bԱԲ լի առնել
5 b արդ եւ զաւրքն
6 abd հրեշտակաց / միւսն. հրեշտակացն
7 adԱԲ հոգեղինաց / bt եւ [b չի՛ք եւ] հոգեղինացն
8 bt հրեղինացն
9 bԱԲ գումարել
10 abdԱԲ զի եւ բանից / t չի՛ք զի
11 t ընդել, փխ. abdԱԲko ընկեր
12 abdԱԲ եւ բանդամուտ [բանտամուտ] կապանաց
13 t կապանացն
14 ad որոց, փխ. ուստի
15 aԱԲ եւ շնորհաւքն / b եւ շնորհի
16 ԱԲ կորգել
17 ad չի՛ք ցանաչէին / չմմտ. Ագաթ. ՂԵ 9-10. «առաջինն եւ երկրորդն ցանաչէր»:
18 ԱԲ հրամանակամ / bt հրամանակամք / ad հրամանաւ, փխ. հրամանակամ
19 bԱԲ հոգւովն սրբով [Ա սրբովն] / adt հոգւոյն սրբոյ
20 a չի՛ք աշխարհի
21 t եւ զհաւատոցն
22 b ընթացնուր / միւսն. ընդհանուր
23 abd սակաւաւորք / ԱԲ սակաւուրք

24 b աշակերտեալ
25 bԱԲt առաքեալք ընդ տիեզերս ի հնազանդել հաւատոցն ամենայն հեթանոսաց, հրաւիրել [b հրաւիրեաց] գնոսա ի համարձակութիւն քարոզութեանն [Ա քարոզութեան] առանց զանգիտելոյ. եւ միանգամայն իսկ [t չի՛ք իսկ] ընդ ամենայն տիեզերս առաջնորդութեամբ հոգւոյն սրբոյ համարձակեալք, զի քարոզէին
26 a քարոզեալ
27 dԱ քարոզութիւն
28 a յանուն տեառն. փխ. վասն տեառն
29 abd յետ այսորիկ
30 abdԱԲ գումարելոցն / t գումարելոց
31 abdԱԲ չի՛ք որ
32 a քարոզարեալ, փխ. ազդ արարեալ
33 ԱԲ զքարոզութիւնական / a յարութեական (պատ.)
34 abdԱԲ ցանգի ի նոցուն [Ա ուղղուած՝ ի նոցունց, b ի նոցունց] իսկ ի շնորհագարդ [b եւ շնորհագարդ] բանից [b բանիցն] / t ցանգի սոցուն ի
35 t եւ ի գործոցն / b եւ գործոցն
36 b սահմանադրութիւնն / a սահմանադրութեան
37 a հրամանաւ

կեալ¹: 2 Ձոր ²եւ Պաւղոսի իսկ նշանա-
կեալ, թէ³ Յերուսաղեմէ մինչեւ⁴ ի Լիւրի-
կիա⁵ ինձ եհաս⁶ լի առնել զԱւետարանն
Քրիստոսի⁷։ Եւ դարձեալ՝ թէ⁸ Որ կար-
գեացն⁹ զՊետրոս ի թլփատութիւնն¹⁰ զաւ-
րացոյց եւ զիս ի հեթանոսս¹¹։

3 ¹¹Որով եւ աստուածադիր ¹²Ժամա-
նակն ¹³մերձեալ ¹⁴կայր ամենայն ումեք
քրիստոսատուր փրկուլթեանն¹⁵ հասանե-
լոյ¹⁶։ որպէս եւ ¹⁷Պաւղոսի յԱթէնս ¹⁸պա-
տասխանի ¹⁹տուեալ, թէ Ձժամանակսն ան-
գիտութեան²⁰ անտես արարեալ Աստու-
ծոյ²¹՝ արդ զայս պատուիրէ մարդկան՝ ա-
մենայն ումեք²² ապաշխարել²³։ 4 Հանգոյն
սմա²⁴ նշանակեալ²⁴ եւ²⁵ Պետրոսի²⁶ ի Կա-
թողիկէական²⁷ թղթին իւրում, թէ Բաւա-

կան է անցեալ²⁸ ժամանակն լինելոյ կա-
մացն հեթանոսաց. արդ այսուհետեւ ըստ
կամացն Աստուծոյ կեցցեմ²⁹։

5 Բայց ոչ անդէն եւ անդ ²⁹յանկար-
ծաթափ ³⁰ըստ Հոգւոյն զաւրուլթեան՝ զնո-
րընծայսն յանընդելական³¹ մեծամեծսն³²
ձգտեցուցանէին³³. այլ նախ թեթեւագոյն
ըստ աշխարհակիր³⁴ կարգաց³⁵ առակաբա-
նեալ եւ արուեստախաւսեալ։ 6 ³⁶Վասն ո-
րոյ ³⁷եւ յայտ³⁸ արարեալ Պաւղոսի, եթէ³⁹
Կաթն ⁴⁰ջամբեցի ձեզ ի Քրիստոս, եւ ոչ
հաստատուն կերակուր. Բանգի չէիք⁴¹ բա-
ւականէ։ 7 Որպէս եւ⁴² յառաջագոյն իսկ⁴³
կարգեալ ամենիմաստն⁴⁴ Աստուծոյ մովսի-
սաբեր⁴⁵ աւրինաւքն, ⁴⁶նախ զոհիւքն եւ
շաբաթուքն⁴⁷ եւ տաւնահրաման կար-
գաւքն։ 8 Յորոց յետ այսորիկ⁴⁸ հրաժա-
րեալ՝ մարգարէիւքն յարուցելովք զառա-
ւելագոյնն⁴⁹ հայցէր⁵⁰. որովք¹ ասէն², եթէ³

1 ԱԲ վիճակել / Ե հրաւիրեալ, փ/Ն. վիճակեալ
2 a եւ պաւղոս իսկ
3 Ե եթէ
4 ԱԲ մինչ
5 Ե ի լիւրիկայ / Բ ի լիւրիկեա / միւսն. ի լիւրի-
կիայ
6 d էհաս
7 ad քրիստոսի / միւսն. աստուծոյ
8 Հ. Բ. Ժ. Ե. 19
9 Ե եթէ
10 abd կարգեացն / ԱԲ կարգեաց
11 abdԱԲ ի թլփատութիւն
12 Գ. Գ. Բ. 7-8
13 ԱԲ որոց եւ / Ե որոյ եւ / d որ եւ
14 abd ժամանակն իսկ
15 d մերձեալ է այն ամենայն
16 ԱԲ կայր առ ամենայն
17 Ա փրկութեան
18 a հասանել / d հասանելոյ / ԵԱԲ հասելոյ / t
հասեալ
19 abԱԲ պաւղոս յաթէնս / dt պաւղոս ի յաթէնս
18 ԵԱԲ պատասխանի տուեալ / Ե պատասխանա-
տուեալ / dt պատասխանատու եղեալ
19 abd տուեալ եւ զժամանակս
20 bd անգիտութեանն
21 abdԱԲ աստուծոյ / t աստուած
22 a ումեք / Ե ուրեք
23 Գ. Գ. Ժ. Ե. 30
24 d հանգոյն նմայ
24 abdԱԲ նշանակեալ / t նշանակէ
25 abԱԲ չիք եւ
26 ԱԲ պետրոս
27 a ի կաթողիկէից / Ե ի կաթաւղիական / Ա ի
կաթողիկեան / Բ ի կաթաւղիկեան

28 ad լցեալ, փ/Ն. անցեալ
29 Ը Պ. Գ. Գ. 2-3
29 Ե յանկարծաթափ աստ զաւրութիւն հոգւոյն
սրբոյ զնորընծայսն
30 adԱԲ ըստ զաւրութեան հոգւոյն զնորընծայսն
[Ա զնորընծայսն]
31 ad յանընկալական, փ/Ն. յանընդելական
32 d մեծամեծ
33 aԱ ձկտեցուցանեին
34 bdԱԲ ըստ աշխարհագիր
35 adԱԲ կարգացն / bt կարգաց / Հմմտ. Կորին Բ
9:
36 Ե վասն որոյ իսկ եւ / ԱԲ վասն որոյ եւ պողոսի
իսկ յայտ արարեալ, թէ
37 ad եւ յայտ իսկ արարեալ
38 t յայտնի
39 Ե եթէ / միւսն. թէ
40 ԱԲ ջամբեցի իսկ ձեզ
41 abdԱԲ չէիք [ad ոչ էիք] / t չէին
32 Ը Կ. Գ. Գ. 2
42 Ե չիք եւ
43 abdԱԲ յառաջագոյն իսկ / t չիք իսկ
44 ԵԱԲ ամենիմաստն / t ամենիմաստին
45 abd t մովսէսաբեր
46 a չիք նախ զոհիւքն եւ շաբաթուքն եւ տօնաւի-
րան կարգոքն
47 ԵԱ շաբաթուք
48 adԱԲ յետ այնորիկ
49 Ե զառաւելագոյնս / d զառաւելագոյն
50 adԱԲ հայցե

թէ՜³ Յագեալ եմ արդ գոհիւմ ձերովք՞. եւ թէ՜ Ոչ վասն պատարագաց քոց կշտամբեմ զքեզք. այլ՝ Մատո՛ Աստուծոյ պատարագ արհնութեանէ. ⁵եւ թէ՜ Չի՞նչ խնդրէ ի քեզ Տէր⁶, ⁷ո՛վ մարդ, բայց առնել իրաւունս եւ արդարութիւն, ⁸եւ պատրաստ լինել ⁹երթալոյ զկնի Տեառն՞:

⁹ Նոյն կանոն եւ առաքելովքն պաշտեցաւ¹⁰. քանզի միոյն¹¹ Աստուծոյ աւրէնք եւ աւրինապատու՞ք՝ առաջինն¹² եւ երկրորդն ճանաչէր: ¹⁰ ¹³Չոր իւր իսկ Տեառն յայտ արարեալ ասելովն, թէ՜¹⁴ ¹⁵Յայսմ իսկ է բանն նշմարիտ. զի այլ է որ սերմանէ, եւ այլ է որ հնձէ. ես առաքելի զձեզ հնձել՝ զոր¹⁶ դուք ոչ վաստակեցէք. այլ վաստակեցիք, եւ դուք ի վաստակս նոցա մտէք. զի որ սերմանէն¹⁷ եւ որ հնձէն¹⁸ հասարակ¹⁹ ցնծացեն՞:

¹¹ Այլ նորա ²⁰տեղեկացեալ իսկ²¹ էին արուեստի²² քարոզութեան²³ յամենափրկչէն²⁴ Քրիստոսէ, որ²⁵ սկսաւ²⁶ առնել եւ ուսուցանել: ¹² Քանզի եւ ²⁷ինքն Քրիստոս ոչ անդէն ի սկզբանն զբարձրագոյնսն եւ զանհասագոյնսն²⁸ որոտաց, այլ նախ խոնարհագոյն եւ առակախաւս բանիւք եւ ախտահալած բժշկութեամբ մերձաւորս արարեալ եւ իմաստնացուցեալ²⁹. ³⁰ցորս եւ ³¹ասէր. Թէ զերկրաւորս ասացի ձեզ, ³²եւ ոչ հաւատայք³³, զիա՞րդ եթէ³⁴ զերկնաւորսն³⁵ ասացիք³⁶ ձեզ՝ հաւատայցէք³⁷. ապա յետ այնորիկ³⁸, իբրեւ կատարելոց՝ ³⁹Համարձակագոյն եւ բարձրագոյն զճշմարիտն⁴⁰ վարդապետեալ: ¹³ Նովին կանոնաւ⁴¹ եւ առաքելովքն ի բարբարոսական կողմանսն գործէին:

Ղ.Ձ. Վասն որոյ եւ սիւնհոգոսական⁴² Հրամանաւ առաքելոցն նախածանաւթ⁴³ մատուցելոցն Հեթանոսաց⁴⁴ զթեթեա-

1 Աթ որով
 2 adԱթ ասերն / b ասէ
 3 adԱթ թե / b եւ եթէ
 4 a յայգեալ եմ արդ / d յագեալ իմդ (պատ.)
 5 Է.Ն. Ը 11
 6 Մ.Ն.Մ. ԽԹ 8
 7 Մ.Ն.Մ. ԽԹ 14
 8 Աթ եւ թէ ով մարդ զինչ
 9 ab չիք տէր
 10 abd ով / t ո՛ / Աթ չիք ո՛վ մարդ
 11 a եւ պատրաստեալ / միւսն. եւ պատրաստել / Մ՛նչ.Չ.Ց եւ պատրաստ լինել
 12 abdԱթ երթալոյ զկնի տեառն. նոյն / t զկնի տեառն երթալոյ. նոյն
 13 Մ՛նչ.Չ 8
 14 adԱթ պաշտեցաւ / bt պաշտեցան
 15 abdԱթ միոյ
 16 ad առաջինն / միւսն. առաջին
 17 abdԱթ գոր իւր [abd եւ իւր] իսկ տեառն / t գոր օրինակ տեառն
 18 t չիք թէ
 19 ad յայսմ իսկ է / միւսն. յայսմիկ է
 20 d եւ, փ/ս. գոր
 21 bdԱթ զի որ սերմանէն / at սերմանեն
 22 bԱթ եւ որ հնձէն / d եւ որ հնձէ / at հնձեն
 23 dԱթ հասարակ / միւսն. առ հասարակ
 24 Զ.Ն.Մ. Գ 37-38

20 abdԱթ տեղեկացեալ [a տեղեկացեալ] իսկ էին
 21 t չիք իսկ
 22 bԱթ արուեստի / ad արուեստիւմ
 23 Բ քարոզութեանն
 24 abԱթ յամենափրկչէն / միւսն. յամենափրկիչն
 25 Աթ գոր
 26 abdԱթ սկսաւ
 27 Գ.Ն.Մ. Ը 1
 28 b ինքն իսկ քրիստոս
 29 ab զանհասագոյնսն / d զանհասագոյնսն / Աթ զանհասականսն
 30 ab իմաստացուցեալ
 31 Աթ յորս, փ/ս. ցորս / b յորժամ. փ/ս. ցորս եւ
 32 abdԱթ ասէր իսկ, թե
 33 Աթ եւ դուք ոչ
 34 b հաւատացէք
 35 dԱ զիարդ թէ
 36 ab զերկնաւորսն
 37 Աթ ասացի
 38 ad եւ հաւատացէք
 39 Զ.Ն.Մ. Գ 12
 40 a յետ այտրիկ
 41 Աթ համարձակ եւ
 42 b նշմարիտ
 43 b կանոնիւ
 44 d անհոգական, փ/ս. սիւնհոգոսական
 45 Աթ նախածանօթս
 46 abdԱթ հեթանոսաց / t հեթանոսացն

գոյնսն¹ աւանդեալ², եւ որոշեալ³ 4նախ ի կերակրոց կոոցն⁵ եւ ի պոռնկութենէ⁶ եւ ի մեռելոտւոյ եւ յարենէ: 2 Իսկ յորժամ 7առաջի եղեալ ամենայն ումեք, եւ վկայեալ Հոգւովն սրբով Հրէից եւ Հեթանոսաց 8վասն յուսական հաւատոցն⁹ որ ի տէր Յիսուս¹⁰ 11Քրիստոս.— որպէս 12Պետրոս յառաջագոյն Հրէաստանեայցն¹³ 14ասէր, 15թէ եւ¹⁶ մեք եմք¹⁷ նորա վկայք, եւ¹⁸ Հոգին սուրբ՝ զոր ետ Աստուած¹⁹ հնագանդելոց իւրոցք. իսկ Պաւղոսի ահագին զգուշութեամբ ի Մելիտոս²⁰ առաջի համաշունչ ժողովելոցն²¹ յուշ արարեալ²² զաւանդելոցն հրամանս²³ եւ ուխտեալ²⁴, 25եթէ Ոչ զանգիտեցի յաւտակարացն հրապարակաւ եւ առունին տալ վկայութիւն Հրէից եւ հեթանոսաց, զապաշխարութեանն²⁶ որ²⁷ առ Աստուած եւ զհաւատոցն որ ի տէր

- 1 b գթթեւագոյնս
- 2 ad աւանդեալ / bԱբt աւանդել
- 3 a որոշեալ / միւսն. որոշել
- 4 d նախակերակրոց
- 5 aԱբ կոոցն / միւսն. կոոց
- 6 d եւս մեռելոտոյ
- 7 d առաջ եղեալ
- 8 Աբ վասն յուսոյ հաւատոցն
- 9 abd հաւատոցն / t հաւատոյն
- 10 b չիք յիսուս
- 11 t քրիստոս է / aԱբ չիք քրիստոս / abdԱբ չիք է
- 12 dԱբ պետրոս իսկ
- 13 b հրէաստանեայցն / d հրէաստանեայցն / at հրէաստանեացն
- 14 Աբ ասէր հրէիցն
- 15 adԱբ թե եւ մեք
- 16 bt չիք եւ
- 17 b եմք քրոսած
- 18 b չիք եւ (հոգին)
- 19 bԱբ չիք աստուած
- ՞ Պ. ր. շ. Լ. 32
- 20 Ա ի միլիտոս / d ի միլիտոս
- 21 Աբ ժողովելոցն / a ժողովոյն / d ժողովելոյն / bt ժողովրդոցն
- 22 ad յուշ առնելով
- 23 Աբ գիրամանս
- 24 Աբ եւ ուխտել
- 25 adԱբ թե ոչ
- 26 Ա զապաշխարութիւն / Բ զապաշխարութիւնն
- 27 abd չիք որ (առ աստուած)

մեր²⁸ Յիսուս Քրիստոս^ա. 29որոյ եւ վճիռ տուեալ, թէ³⁰ Վկայութիւն դնեմ³¹ ձեզ յաւուր³² յայսմիկ, ասէ³³, զի սուրբ 34եմ յարեմէ 35ամենեցուն. քանզի 36ոչ խորշեցայ ի պատմելոյ³⁷ ձեզ զամենայն կամս³⁸ Աստուծոյ.— գան այնուհետեւ³⁹ երանութեան⁴⁰ հասեալք⁴¹ ի խորհրդանոց⁴² Հոգւոյն սրբոյ՝ յիշատակել⁴³ զաստուածախաւս⁴⁴ զաստուածապատում զաստուածապարգեւ⁴⁵ վարդապետութիւն միածնին⁴⁶ Աստուծոյ. 47զի գրով կարգեալ հաստատեցեն ամենայն ազգաց եւ⁴⁸ յաւիտեանցն⁴⁹ եկելոց⁵⁰ ի ներքոյ երկնից, առ ի լուսաւոր առնել⁵¹ զամենայն մարդ որ գալոց է յաշխարհի[՞]: 3 Մանաւանդ 52թէ ազդեցութեամբ⁵³ Հոգւոյն շարժեալք՝ 1յառաջի ե-

- 28 Աբ չիք մեր
- ա Պ. ր. շ. Լ. 20-21
- 29 abdԱբ որոց [Ա որոյ] եւ վճիռ իսկ / t որով
- 30 abdԱբ տուեալ թէ [b եթ] / t չիք թէ
- 31 abdԱբ վկայութիւն դնեմ / t դնել
- 32 bԱբ յաւուրս
- 33 abdԱբ չիք ասէ
- 34 bԱբ եմ եւս
- 35 Աբ ամենեցուն ձեր
- 36 d ոչ խորշեցայ ինչ
- 37 adԱբ ի պատմելոյ / bt ի չպատմելոյ
- 38 abdԱբ կամս / t կամսն
- ՞ Պ. ր. շ. Լ. 26-27
- 39 abdԱ պնուիստեւ / Բt այսուիստեւ
- 40 b եւ երանութեանցն / adԱ երանութեան / Բt երանութեանն
- 41 abdԱբ հասեալք / t հասեալքն
- 42 a ի խորհրդոց / bdԱ ի խորհրդանոց / Բt ի խորհրդոցն / չմտ. Կորին Ա:
- 43 Աբ չիք յիշատակել
- 44 Աբ եւ զաստուածախոս
- 45 a զաստուածապարգեւ / Աբ զաւետապարգեւ / bt զաւետարեք
- 46 a միածին
- 47 abdԱբ զի գրելով [bdԱբ գրով] հաստատեալ կարգիցեն [Ա կարգեսցեն, a կայցէ, d կացցէ] ամենայն
- 48 b չիք եւ
- 49 abd յաւիտեանցն / Աբt յաւիտեանց
- 50 Աբ եկելոցն
- 51 b առնել / միւսն. առնելոյ
- ՞ Յ. Վ. Լ. 9
- 52 b թէ հոգւոյն ազդեցութեամբ
- 53 a ազդեցութեան

դեպի յաջողեցան²: 4 Վասն որոյ յուսուցանելն³ իսկ նշանակեաց աշակետացն սրբոց⁴ Փրկիչն ամենեցուն⁵ ասելով⁶, թէ⁷ եւս բազում ինչ⁸ ունիմ⁹ ասել ձեզ, այլ ոչ կարեմ հանդարտել այժմիկ. յորժամ¹⁰ եկեսցէ Հոգին նշմարտութեան՝ առաջնորդեցէ ձեզ ամենայն նշմարտութեամբ⁷:

5 Ակնարկեաց եւ վասն կենդանատու¹¹ Աւետարանին իւրոյ, թէ¹² Քարոզեսցի Աւետարանս¹³ արքայութեան ընդ ամենայն տիեզերս¹⁴ ի վկայութիւն ամենայն հեթանոսաց, եւ ապա եկեսցէ կատարած⁵: 6 Քանզի եւ¹⁵ առաքելոցն իսկ¹⁶, ¹⁷վկայիցն նորին ճշմարտութեան¹⁸, առեալ ի սուրբ Աւետարանէ¹⁹ 20 եւ ի մարգարէական գրոց՝ թողլիս հոգեպատումս ²¹եւ առաքելախաւսս ծաղկեցուցեալ, զի կանոնք մշտնջենակարգք²² աշակերտելոցն պահիցին²³, մանաւանդ հայեցեալ²⁴ եւս ի կատարումն եկեղեցեացն²⁵ յաճախէին²⁶ այնուհետեւ զառաւելագոյնսն²⁷ բարբառելով²⁸: 7 Որպէս եւ Պաւղոսի յայտ արարեալ ասէ. Զիմաստութիւն²⁹ խաւսիմք ընդ կատարեալս, զիմաստութիւն՝ ոչ զաշխարհիս այսորիկ, եւ ոչ զիշխանաց աշխարհիս այսորիկ զխափանելեացս³⁰, այլ խաւսիմք զԱստուծոյ իմաստութիւնն³¹ ծածուկ խորհրդով, զոր յառաջ քան զյաւիտեանս սահմանեաց Աստուած ի փառս մեր. զոր ոչ ոք յիշխանաց³² աշխարհիս այսորիկ ծանեաւ. զի եթէ³³ էր ծանուցեալ՝ ոչ արդեաւ զՏէրն փառաց ի խաչ հանէին³⁴: 8 Իմաստութեամբն լուսաւորեալք³⁴ եւ ³⁵զարդարեալք էին ասելովն, թէ³⁶ Մեք ոչ զոգի աշխարհիս այսորիկ առաք, այլ զՀոգին որ ³⁷Աստուծոյ. զի նովաւ ծանիցուի³⁸ զայն՝ որ յԱստուծոյն³⁹ շնորհեցաւ մեզ⁵:

9 Եւ արդ՝ առեալ հոգելից եւ հոգեմուխ աստուածատեսացն զաստուածատուր աւետիսն, եւ գրով հաստատեալ, եւ զմի աւանդութիւնն⁴⁰ չորս Աւետարանս⁴¹ սահմանեալ⁴². ոչ աւտարագոյնս⁴³ ի մի-

9 Եւ արդ՝ առեալ հոգելից եւ հոգեմուխ աստուածատեսացն զաստուածատուր աւետիսն, եւ գրով հաստատեալ, եւ զմի աւանդութիւնն⁴⁰ չորս Աւետարանս⁴¹ սահմանեալ⁴². ոչ աւտարագոյնս⁴³ ի մի-

1 Ե յառաջ եղեալն
 2 Ե աջողեցան / Ե յաջողեցեցեն
 3 Ե ասելու անունն / Ե յուսացեալն, փ/ս. յուսուցանելն
 4 Ե ասելով սրբոց
 5 Ա՛ս ամենեցունց փրկիչն
 6 Ե ասելովն
 7 Ե ասելովն
 8 Ե ասելովն
 9 Ա. ասելովն ունիմ
 10 Ե այլ յորժամ
 7 Ե ասելովն 12-13
 11 Ե կենդանատու / Ե ասելովն կենդանատուր / Ե ասելովն
 12 Ե ասելովն
 13 Ե ասելովն
 14 Ա՛ս երկիր, փ/ս. տիեզերս
 5 Ա՛ս ասելովն 14
 15 Ե ասելովն
 16 Ե ասելովն առաքելոցն իսկ / Ե ասելովն իսկ
 17 Ե ասելովն վկայիցն
 18 Ե նշմարտութեանն / Ե նշմարտութիւնն
 19 Ե ասելովն
 20 Ե ասելովն
 21 Ե ասելովն
 22 Ե ասելովն
 23 Ե ասելովն
 24 Ե ասելովն
 25 Ե ասելովն
 26 Ե ասելովն
 27 Ե ասելովն
 28 Ե ասելովն
 29 Ե ասելովն
 30 Ե ասելովն
 31 Ե ասելովն
 32 Ե ասելովն
 33 Ե ասելովն
 34 Ե ասելովն
 35 Ե ասելովն
 36 Ե ասելովն
 37 Ե ասելովն
 38 Ե ասելովն
 39 Ե ասելովն
 5 Ե ասելովն 12
 40 Ե ասելովն
 41 Ե ասելովն
 42 Ե ասելովն
 43 Ե ասելովն

25 Ե ասելովն
 26 Ե ասելովն
 27 Ե ասելովն
 28 Ե ասելովն
 29 Ե ասելովն
 30 Ե ասելովն
 31 Ե ասելովն
 32 Ե ասելովն
 33 Ե ասելովն
 34 Ե ասելովն
 35 Ե ասելովն
 36 Ե ասելովն
 37 Ե ասելովն
 38 Ե ասելովն
 39 Ե ասելովն
 5 Ե ասելովն 12
 40 Ե ասելովն
 41 Ե ասելովն
 42 Ե ասելովն
 43 Ե ասելովն

մեանց արուեստախաւսեալ¹, այլ ամենագէտ Հոգևոյն Աստուծոյ զմիաւոր ճշմարտութիւն հրամանացն² Քրիստոսի պատմեալ³. զոր յառաջակարգ ի մարգարէսն⁴ է⁵ տեսանել: 10 Զի զոր մեծին Մովսիսի⁶ յառաջագոյն շնորհաւք⁷ Հոգևոյն զլինելոցն⁸ առակախաւսեալ էր⁹ զնոյն հոգեպատում բարբառով¹⁰ եւ զկնի եկելոց¹¹ մարգարէիցն¹² երկրորդեալ, որովք երեւեալ ամենապարգեւ Հոգևոյն զաւրութիւն:

ՂԵ. Համբարձեալ այնուհետեւ թեւովք Հոգևոյն աւետարանագիր արանցն քրիստոսասիրաց, եւ անցեալ ընդ երկինս¹³ եւ բարձրացեալ¹⁴ ի վերայ խորանացն¹⁵ երկնից, ¹⁶անդր ի վեր յաստուածական յաթոն¹⁷, եւ տեղեկացեալ¹⁸ Հոգևոյն սրբով խորոցն¹⁹ Աստուծոյ, եւ ծանուցեալ զմիածին Որդին անդէն ի ծոց Հաւր իւրոյ. եւ²⁰ այնպէս ճշմարտագոյնս²¹ հաստատեալ²² նորին գիտութեամբ, որպէս եւ²³ գիտէ²⁴ ²⁵Հայր զՄիածինն իւր: 2 Որով լուսաւո-

րեալ եւ առեալ զանպատումն²⁶ ի պատմել, թէ Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր Բանն. նա էր ի սկզբանէ առ Աստուած. ամենայն ինչ նուաւ եղեւ, եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչ ինչ²⁷: 3 Տեսանե՞ս, զի չեթող ինչ ի միջի²⁷ զաստուածագէտ իմաստութեանն²⁸ զպայման²⁹. այլ միանգամայն զբովանդակն³⁰ բերէ ասելովն, ³¹թէ «էր ի սկզբանէ, եւ առ Աստուած էր, ³²եւ Աստուած էր. եւ ամենայն ինչ նովաւ³³ եղեւ». ³⁴եւ առ ժամայն իսկ ծանալթ եղեալ³⁵ էական ³⁶անձինն Որդևոյ, եւ միաբուն եւ աստուածակից պատուին, եւ ամենակար զաւրութեան³⁷ նորին³⁸:

4 Քանզի յառաջագոյն իսկ աստուածագէտս յարդարեաց բերապատիկ³⁹ սքանչելեաւքն⁴⁰ ամենատէրն Քրիստոս զսիրելի աշակերտսն իւր, ⁴¹զի եւ գեղոյ եւ⁴² կերպարանաց եւ⁴³ միասնական բնութեանն⁴⁴ երից անձանցն⁴⁵ կատարելոց մերձաւորք⁴⁶ եւ ծանալթք իցեն⁴⁷: 5 Զի ոչ եթէ իւրեանց կարճահաս իմաստութեամբն

1 ԱԲ արուեստախօսեալս / միւսն. արուեստախօսեալ
 2 a հրամանին
 3 ad պատմեալ / bԱԲt պատմել
 4 ԱԲt մարգարէսն (չի՞ք ի)
 5 a չի՞ք է
 6 bԱ մովսիսի / միւսն. մովսէսի
 7 abdԱԲ շնորհաւք / t շնորհովն
 8 b չի՞ք զլինելոցն
 9 ad առակախաւսեալ էր / bԱԲ չի՞ք էր
 10 bd բարբառով / a բարբառող / միւսն. բարբառովն
 11 abdԱ եկելոց / Բt եկելոցն
 12 a մարգարեից
 13 ab ընդ յերկինս
 14 d եւ բարձրացաւ
 15 abd խորանաց
 16 abd անդր ի վեր / ԱԲt անդ ի վեր
 17 ad աթոնն
 18 a տեղեկացեալ
 19 a խորհրդոցն, b խորանացն, ի/ս. խորոցն
 20 d չի՞ք եւ
 21 abd ճշմարտագոյն
 22 ad հաստատեալ, ի/ս. հաստատեալ
 23 ad չի՞ք եւ
 24 b գիտէն
 25 d հայրն զմիածնիւր

26 b զանպատումն
 27 Թ՝ՎԳ՝ Ը 1-2
 27 d ինչ ի միջի
 28 Ա ի իմաստութեան
 29 abdԱԲ պայման
 30 b զբովանդակն
 31 b թէ ի սկզբանէ էր, եւ / a չի՞ք թէ էր ի սկզբանէ
 32 b չի՞ք եւ աստուած էր
 33 a նուաւ
 34 abd եւ առ ժամայն / ԱԲt չի՞ք եւ
 35 ad եղեւն
 36 a անձին որդւոյն
 37 Ա զօրութիւն
 38 b նորա
 39 d բուրապատիկ
 40 d սքանչելեաւք / abԱԲ զսքանչելեաւք
 41 b եւ զի գեղոյ եւ
 42 a չի՞ք եւ (կերպարանաց)
 43 ad չի՞ք եւ (միասնական)
 44 bԱ բնութեան
 45 b անձանց
 46 ԱԲ մերձաւոր
 47 ad եղեւն, ի/ս. իցեն

Հասեալք¹ չքնաղ² գիտուլթեանն³ Աստուծոյ, այլ նորին իսկ մարդասէրն Աստուծոյ⁴ յայտ արարեալ յերկնից, թէ Դա է որդի իմ սիրելի, դմա լուարուի⁵։ 6 Զոր եւ ⁶Պետրոսի վկայեալ⁷ ի Կաթողիկէին⁸ իւրոււմ, թէ Ոչ պանունեալ ինչ առասպելաց⁹ գիտեալ երթեալ ցուցաբերեալ ձեզ գտեալն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զգարութիւն¹⁰ եւ զգալուստն¹¹, այլ մեզէն եղեալ ¹²ականատեսս մերա մեծութեանն¹³։ 7 Քանզի առեալ ¹⁴Աստուծոյ եւ ի Հարեւոյ գիտոս եւ զպատիւ, եկեալ այնպիսի¹⁵ բարբառոյ¹⁶ ի մեծվայելութեան փառաց անտի, թէ¹⁷ «Դա է որդի իմ սիրելի, ընդ որ հանեցայ¹⁸»։ եւ զայս բարբառ մեք իսկ¹⁹ լուաք եկեալ յերկնից՝ որք²⁰ ընդ մեա իսկ էաք ի սուրբ լերինն²¹։

8 Նոյնպէս²¹ եւ Որդին ²²եկեալ ծանուցանէ զՀաւրն մեծութիւն, թէ եկի ոչ զիմ կամս²³ կատարել²⁴, այլ զկամս այնորիկ²⁵

որ առաքեացն զիս²⁶։ 9 Եւ²⁶ յորդագոյն նշանակելով ²⁷ի վարդապետելն իւրոււմ²⁸ զփառս Հաւրն բարձրացուցանէ, յայտ արարեալ զմիասնական²⁹ կամացն, թէ Զբանս³⁰ ³¹գոր եւ խաւսիմ ընդ ձեզ՝ ոչ եթէ ³²յանձնէ ինչ խաւսիմ, այլ Հայրն որ յիս³³ ³⁴բնակեալ է՝ նա գործէ զգործսն³⁵։ 10 Նոյնպէս եւ վասն Հոգւոյն սրբոյ ասէ, ³⁶թէ Հոգին նշմարտութեան առաջնորդեցէ ձեզ ամենայն նշմարտութեամբ. զի ոչ եթէ յանձնէ ³⁷ինչ ³⁸խաւսիցի, այլ գոր ³⁹լսիցէ՝ խաւսիցի եւ զգալոցն ⁴⁰պատմեցէ ձեզ. նա զիս փառաւորեցէ⁴¹, զի յիմմէ անտի ⁴²առնուցու եւ պատմեցէ ձեզ։ 11 ⁴³Զամենայն ինչ⁴⁴ գոր ունի Հայր՝ իմ է. ⁴⁵վասն այնորիկ ասացի, թէ յիմմէ ⁴⁶անտի առնուցու եւ պատմեցէ ձեզ⁴⁷։

12 Տե՛ս ⁴⁸զմիաբանութիւնն, զմիակամութիւնն, զմիաւորական¹ ճշմարտու-

1 *abd* հասեալ
 2 *d* չքնաղ
 3 *Ա* գիտութեան
 4 *a* աստուած
 5 *ad* լուարուի / *միւսն*. լուիջիք
 6 *Մարկ. Թ. 6. Էմբ. Մարք. Գ. 17. Գ. 17. Գ. 22. Թ. 35*։
 7 *a* պետրոս իսկ / *dԱԲ* պետրոսի իսկ
 8 *b* յայտ արարեալ, *փիւ*. վկայեալ
 9 *b* ի կաթողիկէին
 10 *ԱԲ* առասպելաց
 11 *ad* զգարութիւնն
 12 *ԱԲ* եւ զգալուստ
 13 *ԱԲ* ականատես եւ սպասաւոր մերա
 14 *Ա* մեծութեան
 15 *ԱԲ* յաստուծոյ հորէ
 16 *ad* այսպիսի
 17 *b* բարբառ
 18 *b* եթէ
 19 *bԱԲ* եւ հանեցայ
 20 *a* չի՞ք իսկ
 21 *abdԱԲ* որ / *t* որք
 22 *Բ. Պէր. Լ. 16-18*
 23 *ԱԲ* որպէս, *փիւ*. նոյնպէս
 24 *ad* եկեալ ծանուցանե զհարն [*d* զհար] մեծութիւն, եթէ [*d* թէ] ոչ եկի զիմ / *bԱԲ* եկեալ մատուցանէ առ հայրն [*ԱԲ* առ հորն] գիտութիւն, թէ / *դաւանաբանական փոփոխութիւն*
 25 *b* զիմ զկամսն
 26 *a* կատարեալ

25 *bԱԲ* հոր իմոյ, *փիւ*. *ad* այնորիկ
 * *Յ.Վ.Չ. 38*
 26 *ԱԲ* որ, *փիւ*. եւ
 27 *ad* ի վարդապետութեան իւրում
 28 *b* զփառսն հար բարձրացուցանէր
 29 *ad* եւ զմիասնական
 30 *ԱԲ* զբանն
 31 *adԱԲ* գոր [*ad* որ] խաւսիմ / *b* գոր ընդ ձեզ խաւսիմ
 32 *ad* յանձնէ իմմէ խաւսիմ
 33 *b* որ յիսն
 34 *ab* բնակեալն է
 35 *abdԱԲ* զգործսն / *t* զգործն
 6 *Յ.Վ.Չ. Ժ. 10*
 36 *b* եթէ հոգին
 37 *abd* ինչ խաւսիցի, այլ / *ԱԲ* ինչ խօսի, այլ
 38 *t* խօսեցի, այլ
 39 *abdԱԲ* լսիցէ՝ խաւսիցի / *t* լսիցէ խօսեցի
 40 *a* պատմիցէ ձեզ
 41 *a* փառաւորե / *d* փառաւոր առնէ
 42 *ad* առնու, եւ պատմե ձեզ
 43 *a* չի՞ք զամենայն ինչ գոր ... առնուցու եւ պատմեցէ ձեզ (*Ղէ 11*)
 44 *bԲ չի՞ք* ինչ
 45 *b* վասն այսորիկ ասացի ձեզ, թէ
 46 *bdԱԲ* անտի առնու եւ պատմէ [*b* պատմեցէ] ձեզ
 47 *t* չի՞ք ձեզ
 7 *Յ.Վ.Չ. Ժ. 9. 13-15*
 48 *Ա* զմիաբանութիւն զմիակամութիւն

թիւնն². եւ տե՛ս զիա՛րդ լուսաւորեաց, ե-
ցոյց³ զգոյուլթիւն⁴ երից անձանցն հաւաս-
տի⁵ եւ ասէ, թէ⁶ Ոչ յանձնէ ինչ խաւսիցի⁷
Հոգին սուրբ. քանզի ջիմմէ անտի առնու-
ցու եւ պատմեսցէ ձեզ⁹. զի զամենայն¹⁰
ինչ¹¹ գոր ունի Հայր՝ իմ է՛: 13 Տե՛ս զ-
Հայրն կատարեալ, եւ զՈրդին ճշմարիտ,
եւ զՀոգին հաւաստի¹²: 14 Նշանակեաց
եւ¹³ զանորոշական եւ¹⁴ զմիաբուն աս-
տուածական¹⁵ զաւրուլթեանն¹⁶ պայման ա-
սելով, ¹⁷թէ ելի ի Հարբե եւ եկի յաշխարհէ՛:
15 Նոյնպէս եւ վասն ճշմարիտ Հոգւոյն,
թէ Հոգին նշարտութեան՝ որ ի Հարբե ե-
լանէ՛:

16 Տայ վճիռ¹⁸ եւ վասն միաւորու-
թեան միասնական¹⁹ Երրորդութեանն²⁰ ա-
սելովն, թէ²¹ Հոգի է Աստուած՞. ²²ցուցանէ
եւ վասն իւր եւ վասն ճշմարիտ ²³Հոգւոյն՝

զանքակուլթիւնն²⁴ ի Հարբէ: 17 ²⁵Զի թէ-
պէտ եւ առաքեալք անուանեցան յառա-
քիչն²⁶ ի Հարբէ՞^{27 28}այլ ընդ նմին միաբուն
եւ առանց մեկնելոյ զմիասնական գործն²⁹
կատարեցին. ասելովն՝ թէ³⁰ Ոչ ոք ել ³¹յեր-
կինս՝ եթէ ոչ որ էջն յերկնից ³²Որդի մար-
դոյ, ³³որ էն յերկնսէ՛: 18 Տեսանե՞ս, զի³⁴
եւ ³⁵իջեալ յերկիր³⁶, եւ է յերկինս: 19 ³⁷Ո-
րում եւ աւետարանիչն^{38 39}Յովհաննէս տե-
սեալ վկայեաց, թէ^{40 41}Աստուած ոչ ոք ե-
տես երբեք, բայց միածին⁴² Որդին⁴³ որ է ի
ծոց Հարբ՝ նա պատմեաց՞: 20 Եւ արդ՛ դու
ի միտ առ զոր ասէն⁴⁴, թէ Որ էն ի ծոց⁴⁵
Հարբ՝ նա պատմեաց՞. զի⁴⁶ զոր առ իւ-
րեանսն^{47 48}տեսանէին՝ ի ծոց Հարբ զնոյն⁴⁹
զիտէին⁵⁰: 21 Ո՞⁵¹ զարմանալի պարզեւե-

1 b գմիայնաւորական / ԱԲ միայնաւորական
2 abd նշարտութիւնն / Ա նշարտութեան / Բտ նշարտութեանն
3 d լուսաւորեց (պատ.) եցոյց / միւսն. չիք եցոյց
4 adԱԲ գոյութիւն / b գոյութիւնսն / t գոյութիւնսն
5 ԱԲ եւ ասէ / միւսն. չիք եւ
6 t եթէ / ad չիք եթէ
7 abԱԲ խաւսիցի / d խաւսեցի / t խոսեցի
8 ad յիմմէն առնուցու
9 b չիք ձեզ
10 Ա զի ամենայն
11 abd չիք ինչ
՞ Յ՞ՎՃ. Ժ. Գ. 13-15
12 ԱԲ հաստիչ, փխ. հաստի
13 b չիք եւ (զանորոշական)
14 abdԱԲ չիք եւ (զմիաբուն)
15 ԱԲ աստուածային
16 dԱ գարութեան
17 ab բե ելի / միւսն. չիք եթէ
է Յ՞ՎՃ. Ժ. Գ. 28
Զ Յ՞ՎՃ. Ժ. Ե. 26
18 a վնիւտ
19 b միասնականն
20 Ա երրորդութեան
21 d չիք եթէ
՞ Յ՞ՎՃ. Գ. 24
22 abd ցուցանե եւ վասն իւր եւ վասն / ԱԲ ցու-
ցանել վասն
23 ad հոգւոյն զանգալութիւնն ի հարբե

24 bԱԲ անմերժական, փխ. զանգալութիւնն
25 b զի եթէպէտ եւ / միւսն. չիք զի
26 ԱԲ յառաքեալք
27 ad յառաքեալք ի հարբե / bԱԲ հորէ (չիք ի)
28 b սակայն, փխ. այլ / a այլ ըստ նմին
29 abdԱԲ գործն / t գործս
30 abd չիք եթէ
31 b յերկինս, եթէ ոչ
32 d որդին / a չիք որդի մարդոյ՝ որ էն յերկինս ...
եւ ոչ բաժանի, բղիւտ եւ ոչ սպառի (ՂԼ 1)
33 b որ է յերկինս
է Յ՞ՎՃ. Գ. 13
34 d չիք զի
35 dԱԲ իջեալն [ԱԲ իջեալ] է
36 d երկիր
37 d որում աստարանիչն / bԱԲ յորոյ վերայ եւ
38 b մկրտիչն, Ա օե՛տիչն, փխ. աստարանիչն
39 d յովաննէս. չիք տեսեալ
40 d վկայէ, եթէ / b եթէ
41 b գաստուած ոչ ոք երբեք ետես
42 bԱԲ միածինն
43 ԱԲ չիք որդին / b որդի
՞ Յ՞ՎՃ. Ը. 18
44 Ա գոր ասեմ
45 ԱԲ որ էն ի ծոցոյ
՞ Յ՞ՎՃ. Ը. 18
46 d եւ, փխ. զի
47 b առ իւրեանս
48 d տեսանէին եւ ի ծոց հարբ
49 b զնա, փխ. զնոյն
50 ԱԲ տեսանէին, փխ. գիտէին
51 b ո՛վ / d որ, փխ. ո՛

լոցն եւ աստուածագէտ վիճակելոցն¹,
որպիսում² մեծվայելչութեան³ առ ժա-
մայն հասին:

ՂԸ. Նոյնպէս եւ վասն ճշմարիտ⁴ Հոգ-
ւոյն է իմանալ յասելոյն, թէ՛ ⁵Հոգին
նշմարտութեան՝ որ ի Հաւրէ ելանէ՛. ելանէ
եւ ոչ բաժանի, բղխէ⁶ եւ ոչ սպառի: 2 Եւ
միանգամայն իսկ⁷ զճշմարտագոյն⁸ զմիա-
պէս զմիակշիռն⁹ ասէ, թէ¹⁰ Ես ի Հայր, եւ
Հայր յիս¹¹. եւ որ ետես զիս՝ ետես զՀայր
իմ: 3 ¹²Քանզի ոչ եթէ սահմանք ինչ
զաստուածականն բովանդակիցեն¹³, եթէ¹⁴
Հայրն¹⁵ յերկինս, եւ միածին Որդին եւ
ճշմարիտ Հոգին յերկրի. որով լին է¹⁶ ամե-
նայն, եւ է յամենայնի ¹⁷եւ ի վերայ ամե-
նայնի:

4 Վասն այսր ամենայնի աստուածա-
խաւսեալ եւ վարդապետեալ աշակերտացն
իւրոց՝ հրաւիրէ¹⁸ յառաջնորդութիւն Հոգ-
ւոյն ¹⁹սրբոյ. ցորս եւ ասէր իսկ, ²⁰թէ Ես
բազում ինչ²¹ ունիմ ասել ձեզ, այլ ոչ կարէմ
հանդարտել այժմիկ. բայց յորժամ եկեսցէ

Հոգին նշմարտութեան՝ յիշեցուցէ²² ձեզ,
եւ առաջնորդեսցէ ձեզ ամենայն նշմար-
տութեամբ²³: 5 Վասն որոյ եւ Պետրոս
իսկ²⁴ նշանակեաց առեալ²⁵ զՀոգին սուրբ,
թէ²⁶ ²⁷Յիշեցի զբանն Տեառն զոր ասէր²⁸,
թէ Յովհաննէս մկրտեաց ի ջուր²⁹, բայց
դուք մկրտիցիք³⁰ Հոգւովն սրբով. եւ ոչ
միայն նոցա, այլ եւ մատուցելոցն նո-
քաւք³¹ առ Աստուած:

6 Որպէս ³²եւ երանելոյն Ղուկայ³³
³⁴ի սկզբան Աւետարանին յայտ արարեալ,
թէ Բագումբ յաւժարեցին վերստին կարգել
զպատմութիւնն³⁵ վասն իրացն հաստատե-
լոց³⁶ ի մեզ. ³⁷որպէս ³⁸աւանդեցին մեզ՝
³⁹որք ի սկզբանէ ականատեսք եւ սպասա-
ւորք եղեն Բանին. ⁴⁰եւ զԱւետա-
րանն Տեառն կարգեաց: 7 ⁴¹Իսկ առ Պաւ-
ղոսի եւս սքանչելագոյն ⁴²եւ ահաւորա-
գոյն ազդեցութեամբ⁴³ երեւեալ. վասն ո-
րոյ եւ ⁴⁴ինքն զարմացեալ պատմէ ասե-

1 b միանաշակելոցն, փ/ս. վիճակելոցն
2 b որպիսի
3 bdԱԲ վայելչութեան
4 b վասն նշմարտի
5 ԱԲ չիբ հոգին նշմարտութեան
է Յ՝ՎԸ. ԺԻ. 26
6 t եւ բղխէ
7 abdԱԲ եւ միանգամայն իսկ / t չիբ իսկ
8 a զնշմարտագոյնն / dԱԲ զնշմարտագոյն / b
նշմարտագոյն / t զնշմարտագոյնս
9 ԱԲ եւ զմիապէս եւ զմիակշիռն
10 ad չիբ թէ
11 a ի յիս
Է Յ՝ՎԸ. ԺԳ. 9-11
12 b քանզի եւ ոչ
13 b բաւանդակիցեն
14 ad եթէ / bԱԲt թէ
15 adԱԲ հայրն / bt հայր
16 adԱԲ լին ե / b լի եմ / t լի է
17 abd չիբ եւ ի վերայ ամենայնի
18 ad եւ հրաւիրեք / b եւ հրաւիրէ
19 d սրբոյ զոր եւ ասէ / միւսն. յորս. ուղղ. ցորս:
Հմմտ. Ագաթ. ՂԵ 12:
20 b եթէ / Բ քերես, փ/ս. թէ եւս
21 ad չիբ ինչ

22 d եւ յիշեցուցէ
23 Ա նշմարտութեան
՝ Յ՝ՎԸ. ԺԳ. 12-13
24 ad չիբ իսկ
25 t առնու
26 b եթէ
27 t յիշեցի եւ / abdԱԲ չիբ եւ
28 ad զոր ասաց
29 b ի ջուր / միւսն. ջրով
30 ab մկրտիցիք
է Գ՝ԲԶ. ԺԸ. 16
31 b նոքով
32 ԱԲ եւ երանելոյն իսկ / abd եւ երանելոյն / ԱԲt
չիբ եւ
33 a դուկաի
34 d ի սկզբանն / b ի սկզբան իսկ / ԱԲ յիսկզբան
35 Ա զպատմութիւն
36 a հաստատելոյ
37 b որպէս եւ
38 a աւանդեցին ի մեզ, որք
39 bdԱԲ որ ի սկզբանէ
Զ Ղ՝Վ. Ը 1-2
40 b եւ աւետարանն տեսնոն կարգեցաւ
41 bԱԲ իսկ պաղոսի
42 b եւ ահաւոր / a չիբ եւ ահաւորագոյն
43 abdԱԲ ազդեցութեամբ / t ազդողութեամբ
44 bԱԲ ինքն իսկ

լույն¹, շեթէ մարմնով Յեւ թէ ⁴առանց մարմնոյ՝ ոչ գիտեմ. բայց համբարձեալ յերրորդ մասն⁵ ճերկնից եւ ի դրախտն, եւ լուեալ ⁷բանս աննառս⁸ գիտեմ⁷: 8 Վասն որոյ ⁹եւ ասէն, ¹⁰թէ եւ ոչ ի մարդոյ ¹¹առի եւ ոչ ուսայ յումեմէ, այլ ի յայտնութենէն¹² Յիսուսի¹³ Քրիստոսի¹⁴: *զոր եւ ականատես եղեալ պարծի, թէ Զտէր Յիսուս ¹⁴Քրիստոս աչաւ իմով տեսի¹⁵:*

9 *Բայց թէպէտ եւ այսպէս¹⁵ բարձրապատիւ եւ պայծառանշան առաքեցաւ ի Քրիստոսէ՝¹⁶ տայ Հնազանդութիւն եւ¹⁷ երկոտասանիցն, գրեալ¹⁸ Կորնթացւոցն¹⁹. Զի²⁰ եւ ²¹ձեզ գայն նախ աւանդեցի՝ զոր եւ եսն ընկալայ²²:* 10 *Նոյնպէս եւ²² Եբրայականացն, թէ Մեմ գիա՞րդ ապրեսցում հեղգացեալս²³ յայնպիսի փրկութենէ²⁴, որ*

սկիզբն առ²⁵ իսուելոյ ի Տեառնէ, եւ ի ձեռն²⁶ այնոցիկ որ լուանն՝ ի մեզ հաստատեցաւ²⁷: 11 *Որով յայտ իսկ է, եթէ միոյ զաւրութեանն²⁸ շնորհք²⁹ զամենեսեան լուսաւորեալ՝³⁰ առ ի վկայութիւն³¹ միոյ ճշմարտութեանն³² զարթուցանէին³³. քանզի եւ ³⁴ասէ Պաւղոս, թէ Ամենեմբն³⁵ մեմ³⁶ գմի հոգի³⁷ արբաբ³⁷: 12 Որով բարձրապատումս³⁸ եւ երկնաբերձագոյնս³⁹ սկսան⁴⁰ Հոշակեցուցանել զպատիւ⁴¹ իսկական փառաց միածնին՝ Հանդերձ կանխասաց մարգարէական ⁴²բարբառովքն. զոր եւ ասաց աստուածապատումն, թէ Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ առ Աստուած էր, եւ Աստուած էր, եւ ամենայն ինչ նովար եղեմ⁴³: 13 Ասէ եւ Ղուկաս զառաքելոցն, ⁴³թէ Ի սկզբանէ ականատեսս⁴⁴ եւ սպասարոբ եղեմ⁴⁵ Բանին⁴⁵: 14 ¹Դարձեալ զսոյն² ³եւ Յովհաննէս*

1 ԱԲ ասելով / ad չիբ ասելովն
 2 abd եթէ մարմնով / ԱԲ թէ
 3 bd եւ եթէ առանց / միւսն. եւ թէ
 4 a առանց մարմին ոչ
 5 b մասն (լուսանցում)
 6 b յերկինս եւ
 7 abd բանս աննառս [b աննառ]. գիտեմ վասն որոյ
 8 ԱԲտ աննառական
 9 Բ Կ Գ Դ Ժ Բ 3-4
 9 abdԱԲ եւ ասեն [d ասեմ] իսկ
 10 b թէ ոչ եւ / ad չիբ թէ / ԱԲ թէ ոչ ի մարդոյ առի եւ կամ ուսա
 11 b առի կամ ուսայ ինչ
 12 bԱԲ ի յայտնութենէ
 13 bԱԲտ տեսուն մերոյ յիսուսի / ad չիբ տեսուն մերոյ
 14 Գ Գ Գ Ե Լ 12
 14 abdԱԲ քրիստոս աչաւ իմով տեսի / t քրիստոս տեսի աչոմ իմով
 15 Լ Կ Գ Դ Ժ 1
 15 abdԱԲ այնպէս
 16 abdԱԲ ի տեսունէ, փ/ս. ի քրիստոսէ
 17 ad չիբ եւ
 18 a եւ գրեալ / d ի գրեմ
 19 b կորընթացւոց
 20 ad թե, փ/ս. զի
 21 b ձեզ նախ գայն
 22 Լ Կ Գ Դ Ժ 23
 22 d չիբ եւ
 23 ad հեղգացեալ / bԱԲտ հեղգացեալս

24 bԱԲ փրկութենէ / t փրկութենէն / ad փորձութենէ, փ/ս. փրկութենէն
 25 a սկիզբն առաբ
 26 a ի ձեռնն
 27 Բ Ե Գ Դ Ժ 3
 27 b որով յայտ իսկ է թէ / adԱԲ որով [ԱԲ որոյ] յայտ իսկ է թե / t որով յայտնի է
 28 Ա գորութեան
 29 abdԱԲ շնորհք / t շնորհքն
 30 b լուսաւորէ
 31 a առ ի վկայութեան
 32 Ա ճշմարտութեան
 33 b զարթուցանէ / ad չիբ զարթուցանէին
 34 abdԱԲ ասե իսկ
 35 ad ամենեմբն
 36 d երբեմ, փ/ս. մեմ
 37 bdԱԲ ոգի
 38 Լ Կ Գ Դ Ժ 13
 38 abd բարձրապատում
 39 a երկնամերձագոյնն / b երկրաբարձագոյնն / d երկնաբերձագոյնն / ԱԲ երկնաբերձագոյնն / t երկնաբարձագոյնն
 40 a սկսանի
 41 a զպատիւն
 42 abdԱԲ բարբառովքն [ab բարբառովքն]. զոր [b զոր եւ] ասաց իսկ աստուածապատումն
 43 Գ Գ Գ Ե Լ 1-2
 43 adԱԲ թե ի սկզբանէ / միւսն. չիբ թէ
 44 b ականատես
 45 abdԱԲ եին, փ/ս. եղեմ
 46 Տ Ե Գ Դ Ժ 2:

նէս ասէ⁴ ⁵ի կաթողիկէին իւրում, թէ⁶ Որ էրն ի սկզբանէ, ⁷գորմէ լուսնն, ընդ որ հա- յեցանն, եւ ձեռք մեր ջաւաշափեցին ի վերայ Բանին կենաց՝:

15 եւ առ Աստուած էր, ասէ, Քաննէ: 16 Ասացելոյն¹⁰ Տեառն վկայեաց, թէ Հայր, տո՛ւր գփառսն՝ գոր ունէի առ քեզ յառաջ քան զլինելն¹¹ աշխարհի¹²: 17 Բերէ ի սոյն¹³ եւ¹⁴ Պաւղոս, թէ Ոչ ինչ¹⁵ յափշտա- կութիւն համարեցաւ զէանալն հաւասար¹⁶ Աստուծոյ¹⁷: 18 Նոյնպէս¹⁸ եւ Յովհաննէս յառաքելականին իւրում, թէ Որ էրն¹⁹ առ Հաւր²⁰ ²¹եւ երեսեցաւ ²²մեզ՝. եւ Աստուած ²³էր, ասէ²⁴, Բաննէ. որպէս²⁵ եւ ²⁶Քրիստոս ասաց, թէ Զոր ունի Հայր՝ ²⁷ունիմ եւ ես²⁷:

19 Դարձեալ եւ ²⁸Յովհաննէս ի թղթին իւ- րում ասէ²⁹, թէ³⁰ Նա է նշմարիտ Աս- տուած²⁷: 20 Նոյնպէս եւ Պաւղոս, թէ Յե- րեւել³¹ փառաց մեծին³² Աստուծոյ եւ³³ փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ եղ զանձն իւր³⁴ վասն³⁵ մերէ:

21 Արդ՝ միով միաբանութեամբ եւ³⁶ ինքնայաւժար մերովք իսկ կամաւ հաս- ցուր մեք հաւատոց եւ³⁷ գիտութեան Որդ- ւոյն Աստուծոյ, յայր կատարեալ ի չափ հա- սակի կատարմանն Քրիստոսի³⁸: 22 ³⁸Քան- զի տուեալ վարդապետութիւնն³⁹ Քրիստո- սի առ ի բազմաց ունկնդրութիւնն Հայի⁴⁰. որով Հրամանաւ ⁴¹զամենայն ազգս երկրի՝ ընդ անզեղջական⁴² վարդապետու- թեամբն⁴³ նուիրեաց ասելովն⁴⁴, թէ⁴⁵ ելէ՛ք ընդ ամենայն հեթանոսս⁴⁶, աշակերտեցէ՛ք⁴⁷ եւ⁴⁸ մկրտեցէ՛ք զնոսս⁴⁹ յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն⁵⁰ սրբոյ՛:

1 ԱԲԷ դարձեալ եւ / *abd չիբ* եւ
2 *a* գնոյն, *b* գայն, *փ/ս.* գտոյն
3 *abd* եւ յովհաննէս / ԱԲ եւ յոհաննէս / *t չիբ* եւ
4 *b չիբ* ասէ
5 *b* ի կաթողիկէին / Ա ի կաթողիկէին / ԲԷ ի կաթողիկէին / *ad* ի կաթողիկէին իւրում ասե
6 *ad չիբ* թէ
7 *abdԱԲ չիբ* գորմէ լուսնն
8 *ad* շաւաշափեցին զքանն կենաց
Ղ Ը Յ՝ՎՀ. Ը 1
9 ԱԲ քանն. վկայեաց տեառն ասացելոյն քե
է Յ՝ՎՀ. Ը 1
10 *ad* ասացելոյն / *bt* ասացելոյն
11 *bdԱԲ չիբ* զլինելն
12 *dԱԲ* գաշխարհս / *b* գաշխարհ
Ճ Յ՝ՎՀ. ԺԷ 24
13 *ad* ի նոյն
14 *b չիբ* եւ
15 *abdԲ չիբ* ինչ
16 *d* հաւասար, *փ/ս.* հաւասար
17 *b* հաւր, *փ/ս.* աստուծոյ
Ը ՓԼՊ. Բ 6
18 ԱԲ սոյնպէս
19 Ա էր
20 *abdԱԲ* առ հաւր / *t* առ հորն
21 *abԱԲ* եւ երեսեցաւ / *dt չիբ* եւ
22 ԱԲ մեզ. եւ թէ / միւսն. *չիբ* թէ
Ս Ը Յ՝ՎՀ. Ը 2
23 *abdԱԲ* էր ասէ քանն
24 *t չիբ* ասէ
Թ Յ՝ՎՀ. Ը 1
25 *a չիբ* որպէս
26 *adԱԲ* քրիստոս [*d* քրիստոսն] իսկ ասաց
27 *bԱԲ* ունիմ եւ ես / միւսն. *չիբ* եւ

Գ Յ՝ՎՀ. Ժ.Գ 15
28 *a* յոհաննէս ասէ ի թղթին իւրում, քե
29 *b* ասէր / *d չիբ* ասէ
30 *b* եթէ
Դ Ը Յ՝ՎՀ. Ե 20
31 *d* թէ երեւել
32 *a* միաձնին, *փ/ս.* մեծին
33 *adԱԲ չիբ* եւ
34 *abd չիբ* իւր
35 *adԱԲ* ի վերայ, *փ/ս.* վասն
է Տէր. Բ 13-14
36 *b չիբ* եւ
37 *bԱԲ չիբ* եւ
Ղ Հ՝ՄԳ. Ե 4է. Գ 13:
38 *bԱԲ* քաննն
39 *dԱ* վարդապետութիւն / *միւսն.* վարդապետու- րիւնն
40 *ad* հաւր, *փ/ս.* *bԱԲ* հայի
41 *abd* եւ զամենայն իսկ ազգս [*b* գազգս]
42 *abd* ընդ անզեղջական / ԱԲ անզեղջական
43 *ad* վարդապետութեամբ
44 ԱԲ ասելով
45 *b* եթէ
46 *a* երկիր, *d* աշխարհ, *փ/ս.* հեթանոսս
47 *abdԱԲ* եւ աշակերտեցէք
48 ԱԲ չիբ եւ (մկրտեցէք)
49 *ad չիբ* զնոսս
50 *bd* հոգոյ
է Մ՝ՊԸ. ԻԲ 19

23 Առաւել առ ի բազմացն¹ ակնկալութեամբ² կամի երեւեցուցանել զփառաւոր³ գալուստն իւր, որպէս թէ⁴ վասն երկայնմտութեան⁵ համբերողացն եւ յուսալից⁶ սպասելոցն գայցէ երեւել⁷: 24 Այսպիսի ինչ է իմանալ եւ զառաջին գալուստն⁸ Քրիստոսի, եւ զէջս⁹ աստուածեղէն¹⁰ Հոգւոյն¹¹ ի տասներորդ աւուրն ի պենտեկոստէից¹² տաւնին¹³: 25 Քանզի ոչ եթէ¹⁴ աւթեվանք¹⁵ ինչ պիտոյ էին ծախել միածնի¹⁶ Որդւոյն Աստուծոյ յելս բարձրութեան¹⁷ երկնից¹⁸, եւ կամ սուրբ Հոգւոյն՝ իջանելոյ¹⁹ ի ժողովս²⁰ առաքելոցն, ²¹որով երկիրն եւ երկիր ²²լի են. այլ այնպէս կամեցաւ մարդասէրն Աստուած, որպէս թէ²³ տասն աւուրց ակնկալութիւն առաքելոցն՝ ի վերնատունն²⁴ կոչեսցէ զպարգեւաբեր Հոգին, զմխիթարիչն ամենեցուն: 26 Եւ ամենայն ուրեք պատճառս ինչ ի մարդիկ

հարկանէ զիւրոյ բարեգործութեանն²⁵. զի վասն փոքր պատճառանաց²⁶ աստի ի վեր ընծայելոց²⁷ անչափ²⁸ բարեաց պատրաստական²⁹ ³⁰հատուցանող գտանիցի: 27 Եւ զի³⁰նչ իսկ արդարեւ անչափ եւ անհասական քան զայն կայցէ՝ ³¹յորժամ ծագեալ³² յերկնից փառաւք³³ Հաւր գայցէ³⁴, եւ առաջի ամենայն հրեշտակագուհւ զաւրուն ³⁵զձեռանէ առեալ զիւրոցն³⁶ սիրելեաց³⁷ առ ինքն հանեալ տանիցի, ³⁸յիւրում իսկ աստուածեղէն բնակութեանն³⁹ զանզրաւական⁴⁰ զկեանսն⁴¹ միասնական վայելեցուցանիցէ⁴²:

28 Քանզի ապենիագն Աստուած վայրակեաց բնակութեանն⁴³ եւ կայեանաւոր⁴⁴ սահմանացն⁴⁵ բնակութիւնն⁴⁶ աստուածամուտ սքանչելի վասն իւրոցն սիրելեաց զարքայութիւնն⁴⁷ յարդարէ, յորում⁴⁸ միակեաց⁴⁹ վայելչութիւնն¹ ամենայն արժանա-

1 adԱԲ առ բազմացն / bt առ ի բազմաց
 2 bԱԲ ակնկալութեամբ / միւսն. ակնկալութեամբն
 3 b զփառաւորեալ
 4 ad եւ, փխ. թէ
 5 bd երկայնամտութեան / միւսն. երկայնմտութեան
 6 d եւ ուսալից
 7 a երեւեալ
 8 Բ գազալուստն
 9 b գէջն
 10 ad հոգւոյն ի լրման աւուրցն պենտեկոստէից [a պենդեկոստեից]
 11 t ի տասներորդում աւուրն
 12 ԱԲ պենդեկոստէից / b պենտակաստէից
 13 ad չիբ տօնին
 14 ad չիբ եթէ
 15 a արթեւանք / d արթեվանք
 16 d միածնին
 17 abdԱ բարձրութեան
 18 d չիբ երկնից
 19 Բ իջելոյ / a իջեալ / t իջանելով
 20 a յերկնից ի ժողովս
 21 b չիբ որով երկիրն եւ երկիր ... ակնկալութիւն առաքելոցն (ՂԸ 25)
 22 adԱԲ լի ե, այլ
 23 ԱԲ գի, փխ. թէ
 24 t ի վերնատանն

25 Ա բարեգործութեան / abdԲ բարեգործութեանն / t բարեարութեանն
 26 b պատնառանացս / d պատնառաց
 27 ad ընծայելոյ
 28 a այնչափ
 29 abdԱԲ պարտական / t պատրաստական
 30 ԱԲ գտանիցի հատուցանողն [Բ հատուցանողն]. եւ
 31 abdԱԲ յորժամ ծագել [bԱԲ երթեալ] յերկնից
 32 t չիբ ծագել
 33 ԱԲ փառաւքն
 34 a գալոց ե, փխ. գայցէ
 35 d գձեռն առեալ
 36 abd գիրոյ
 37 adt սիրելեացն
 38 abdԱԲ յիւրում [d յորում] իսկ / t յորում. չիբ իսկ
 39 a բնակութիւնն / dԲt բնութեանն / bԱ բնութեան
 40 a յանզրաւական / d յանզրաւական / t զանբաւական
 41 abd կեանսն
 42 adԱԲt վայելեցուցանէ
 43 abdԱ բնակութեան
 44 b կայեանաւոր / միւսն. կայեանաւոր
 45 b սահմանաց
 46 Ա բնակութիւնս / abdԲ բնակութիւնս
 47 bdԱ գարբայութիւն
 48 b յիւրում, փխ. յորում
 49 ad բնակեաց, փխ. միակեաց

ւոր ²բանաւորացն, հոգեղինացն եւ մարմնականացն³, առ ինքեան⁴ պատրաստեալ զետեղեացէ⁵: 29 Վասն որոյ ⁶եւ ամենափրկիչն տայր աւետիս աշակերտացն եւ քաջալերէր, թէ⁷ Ուր եսն իցեմ⁸ եւ դուք անդ իցեք, եւ յամենայն ժամ զիմ փառսն⁹ տեսանիցեք¹⁰: 30 Բայց միւսն¹¹ եւս բարձրագոյն. ¹²Յայնմ աւուր ծանիջիք, ասէ, թէ ես ի Հայր, եւ ¹³դուք յիս, եւ ես ի ձեզ¹⁴: 31 ¹⁵Ի սոյն իսկ առնուլ պատեհագոյն է գասացեալսն, թէ Զոր ակն ոչ ետես, եւ ունկն ոչ լուաւ, եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ ¹⁶անկաւ՝ պատրաստեաց ¹⁷Աստուած սիրելեաց իւրոց¹⁸. ասել եւ¹⁹ ընդ երանելոյն Պաւղոսի, թէ²⁰ Շնորհիք²¹ Բրիստոսի²² ի վերայ անպատում ²³պարգեւաց նորա²⁴:

32 ²⁵Կատարեցաւ վարդապետութիւն սրբոյն Գրիգորի, որ շնորհեցաւ նմա յԱստուծոյ՝ լուսաւորել զսիրտս խաւարեալս Հայաստան աշխարհիս՝ հաւատովք եւ մկրտութեամբ: 33 Եւ զամենեսեան քրիստոսածանալթ առնէր եւ հաստատէր, փառաւորել զսուրբ անուանսն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ:²⁶

1 a վաեյլուքիւնն / d վայելչութիւնն
 2 ԱԲ բանաւորաց հոգեղինաց
 3 ԱԲ եւ մարմնաւորաց
 4 d առ ընեան
 5 b գետեղիցէ
 6 bdԱԲ եւ ամենափրկիչն / միւսն. չիք եւ
 7 d էթէ
 8 ԱԲ եմ, փիս. իցեմ
 9 t գփառսն
 10 Թ՝ Յ՝Վ՝ Ժ՝Է՝ 24
 11 t միւս
 12 ԱԲ դուք յիս
 13 Թ՝ Յ՝Վ՝ Ժ՝Գ՝ 20
 14 bdԱԲ ի սոյն [Բ՝ սոյն] իսկ առնուլ պատեհագոյն է գասացեալսն լեԱԲ գասացեալն, գոր ակն / ac ի սոյն իսկ առնուլ պատեհագոյն է գասացեալսն ի պաւղոսե թէ շնորհիք Բրիստոսի ի վերա անպատում պարգեւաց նորա. եւ դարձեալ ասէ, թէ գոր ակն / t ի նոյն իսկ առնուլ գասացեալսն պատեհագոյն է, գոր ակն
 15 t անկաւ՝ գոր պատրաստեաց
 16 ac աստուած սիրելեաց իւրոց եւ նմա փառք յաւիտեանս ամէն. չիք ասել եւ ընդ երանելոյն պաւղոսի ... պարգեւաց նորա (տե՛ս ծնթ. տ. 40)
 17 Ը՝ Կ՝Գ՝ Բ՝ 9
 18 d չիք եւ
 19 b չիք թէ
 20 ԱԲ շնորհիք
 21 d չիք Բրիստոսի
 22 b պարգեւաց նորա ամէն
 23 Բ՝ Կ՝Գ՝ Թ՝ 15

21 abcdԸ չիք կատարեցաւ վարդապետութիւն մինչեւ վերջը (ՂԸ 33) / Ա-է՞ս կատարեցաւ վարդապետութիւն [Դօ վարդապետութիւնն] սրբոյն գրիգորի հայոց [Դօ գրիգորի մեր] լուսաւորչի [Դօ լուսաւորչին] ի փառս Բրիստոսի [Դե՞է՞ս Բրիստոսի աստուծոյ մերոյ] որ է արինեալ [Ե՞է՞ս արինեալն ի բարձունս] յաւիտեանս [Դօ յաւիտեանս յաւիտեանից] ամէն: Ուրեմն միայն տ-ն ունի «որ շնորհեցաւ ... հոգւոյն սրբոյ» / ՂԸ 32-33 յետին յաւելուած է:

22 Յիշատակարաններ.- Ա. թղ. 145բ² «Բրիստոս Աստուած բարեխօսութեամբ եւ աղօթիւք սրբոյն Գրիգորի Լուսորչին ողորմեայ ներսէս քաջ բարունապետին եւ ծնողաց նորին հար Մեհերին եւ մար Քննուչին եւ եղբար վարդանիսին ամէն: Աղաչեմք զհանդիպողոք սուրբ տառիս ինչ կերպիս եւ իցէ յիշեցէք ի Բրիստոս գգնող գրոցս եւ զծնողսն իմ գրիւք² մաթ եւ զհայրն իմ զՎարդանէս եւ զնորեքն իմ.: եւ զհարեղբայրն իմ գնեքսէս քաջ բարունապետն որ մեծաւ փափաքանօք եւ բոլորով սրտիս ետ գրել յիշատակ իւր եւ ծնողաց իւրոց. ապօհնելով ի բարեխաւսութիւն Լուսաւորչին. զի թողութիւն լիցի մեղաց նոցին: եւ Աստուած յիշողացոյ եւ յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեացի, յորժամ ի մեծ բեմբին բազմիք»: Յաջորդ երեսում նոտրագիր եւ նորագոյն գրչով.- «Այս ազգաբանեցեղ գիրքս յիշատակ սուրբ էջմիածնայ է եւ օվ ոք որ իշխեսցէ յանդգնելով զիւր անձին ունիլ զսանգովեալ լիցի ամենայն սրբոց ամէն»:

Բ. թղ. 111ա՛ «Բրիստոս Աստուած բարեխօսութեամբ եւ աղօթիւք սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին ողորմեա ստացողի գրոցս Վարդան քաջ եւ սրբասէր վարդապետին: եւ իւր ծնողաց հօրն եղիային եւ մօրն Ղարիպին. եւ եղբարցն Խաչատուրին եւ Խօշիաբարին: եւս առաւել հոգեւոր ծնողին իւրոյ Խաչատուր բարունապետին. եւ հոգեւոր որդւոց իւրոց Արրահամ վարդապետին եւ Սարգիս պատանեկին:... Արդ աղաչեմք զձեզ ով հոգեւոր հարք եւ սիրելի եղբարք՝ որք հանդիպիք այս սուրբ տառիս՝ ինչ կերպիս եւ իցէ թէ կարդալով թէ օրինակ դնելով՝ եւ կամ հարեւանցի տեսանելով: Յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զՎարդան քաջ եւ բարունի վարդապետն զԲաղիշեցին, որ իբրեւ զարեգակն փայլէ եւ լուսաւորէ զխաւարեալ եւ մեղսասէր մարդիկք՝ ասելով եւ խրատելով՝ եւ զամենեսեան դարձուցանէ ի չարեաց քաղցր բարբա-

ոռվն եւ աստուածային փարզութեամբն. զի միշտ եւ հանապազ ոչ դադարի ի փարզելոյ եւ յուսուցանելոյ: Քանզի զբազում ժամանակաց զխանգարեալ եւ զաւերեալ եկեղեցիսն նորոգեալ կանգնեաց, եւ զոչ եղեալսն շինեաց ի հիմանէ. եւ այլ բազում բարեգործութիւնս արար ի վերայ երկրի, զոր ոչ կարեմ մի ըստ միոջէ արկանել ի շարս փարտիսիս. այլ բարեաց հատուցանողն որ տայ սիրողաց իւրոց զիւր անմատ բարիսն՝ տացէ նմա եւ զիւր երկնից արփայութիւնն ի միւսանգամ գալստեանն իւրում. եւ ի կեանս յայս ընդ երկայն աւուրս պահեսցէ զնա ամէն: Եւ Պօղոս երէցս գծօղ սորա աղաչեմ զձեզ զի յիշման արժան առնէ՛ք զիս»:

Գ. թղ. 364^ա. «Ձտառապեալ Գրիգոր պաշտօնեայ բանին գծողս յիշել աղաչեմ»:

Դ. թղ. 232^բ. «Եւ ինձ մեղսամած Գրիգորի գրչիս լի բերանով զԱստուած ողորմին ասացէք»:

Զ. թղ. 151^ա. «Քրիստոս Աստուած... ողորմեայ գծօղ եւ ստացօղ սուրբ գրչիս զՂազվիմցի տէր Ղուկասի որդի գտէր Յոհաննէս վարդապետին եւ ծնողաց նորին հօր տէր Ղուկասին եւ մօրն Մարգարտին եւ եղբարցս տէր Սարգսին տէր Մարկոսին Մաթէոսին Գրիգորին Յովսէփին եւ քեներցս Հովսէփիմէին Գայեանին եւ Մարիամին... գրեցաւ մինչի ի յայսմս ի թուին ՌՃԾԴ. ումն յուլիս ամսոյ քսան եւ յէօթն ի փառս Քրիստոսի եղել վերջ»:

1 ԴԱՐՁ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՅԱՅԱՍԱՆ
ԸՆԴ ՁԵՌՆ ԱՌՆ ՍՐԲՈՅ ԵՎ ՅԱՅԱՍԱՆԿԻ

ՂԹ. Արդ՝ եկա՛յք, եղբա՛րք, զաւ-
զուտն² վասն Հասարակաց³ շինութեան⁴
փութացուցուք⁵. զի եւ ի ձէն՞ զպատու-
հասքդ⁶ վերասցին, եւ լիցի ի խռովութենէդ
հասելոյ⁷ վաղվաղակի խաղաղութիւն, եւ ի
գերեալ մոլորութեանցդ⁸ դարձ փրկու-
թեան⁹: 2 Այլ ես զամենայն պատգամս Աս-
տուածութեանն¹⁰ կարգեցի եւ¹¹ եզի ի լսե-
լիս ձեր առ Հասարակ¹², ոչ թաքուցեալ¹³
զաւզուտն. ի սկզբանցն¹⁴ մինչեւ ի վախ-
ճան¹⁵ զամենայն¹⁶ պատմեցաք ձեզ¹⁷:

3 «Արդ՝ եկա՛յք ամփոփեսցուք
զգանձն¹⁸ 19 Աստուածութեան, զի յայնմա-
նէ²⁰ պարգեւեսցի ձեզ բժշկութիւն ամենե-
ցուն: 4 Մատուցո՛ւք զդոսս²¹ ի հան-
գիստ, եւ շինեսցուք վկայարանս ի վերայ
դոցա²², տաճարս²³ աղաւթից միաբանու-
թեան, հանապազորդ²⁴ խնդրել յԱստուծոյ
նախ՝ զհաշտութիւն²⁵ եւ զխաղաղութիւն
աշխարհի եւ²⁶ զողորմութիւն հաւատովք,
յուսով²⁷ եւ սիրով, ²⁸եւ ընդ նմին զկեանս²⁹
եւ զարքայութիւն Աստուծոյ:

5 ³⁰Զի եւ³¹ դուք ազատես՞իք³² ի ծա-
ռայութեանց³³ անձնականութեան³⁴ գոր-
ծոցն խաւարի³⁵, եւ զփառս լուսեղէնս Աս-
տուածութեանն³⁶ ըմբռնես՞իք, աղաւթիւք
եւ բարեխաւսութեամբ սոցա³⁷ առ Աս-
տուած. զի եւ սոքա հանգուցեն զանձինս
ձեր³⁸ ի տանջանաց³⁹ պատուհասիցդ 1 եկե-

1 abcdԳԳԵԷԿօ չունին վերնագիր. բայց ԵԳԳԵԷԿ
ունին մի-մի տող կարմրագիր, Ե (թղ. 261բ¹)
նաեւ կիսախորան եւ լուսանցազարդ:
ad նոյնիսկ բաժանման արտաքին որեւէ նշան
չունին, այլ շարունակում են իրրեւ վարդապե-
տութեան մասն: օ-ն հրատարակչի կողմից բա-
ժանուած է գլուխների Ազաթանգեղոսի սկզբից
մինչեւ վերջը, որոնց վերնագիրներն ինքն է նշա-
նակել. այս մասի Ա. գլուխն ունի հետեւեալ վեր-
նագիրը. «Յորդորումն սրբոյն գրիգորի ի շինել
զվկայարանս սրբոց հոիփսիմեանց»
Ա.Ձ «Յաղագս տեսեան սրբոյն գրիգորի լուսա-
ւորչին [Ձ մերոյ լուսաւորչի] զիջումն միածնի ի
վաղարչապատ քաղաքի»:
t Ազաթանգեղոս. Դարձ փրկութեան աշխարհիս
հայաստան ընդ ձեռն առն սրբոյ նահատակի

2 d գուգումն, փխ. գօգումն

3 ԱԲ հասարակացն

4 Ա շինութիւն / abcdԲ շինութեան / միւսն. շինու-
թեանն

5 Բոլորը փութացուի. ուղղում եմ՝ փութացու-
ցուի / Հմմտ. Ազաթ. ՁԸ 8. փութացուցանել:

6 abc պատուհասդ

7 ac հասելոց / ԱԲ չիք հասելոյ

8 acԱԲ մոլորութեանց / Ե մոլորութեանց /
միւսն. մոլորութեանցն

9 acd փրկութեանց

10 Ա աստուածութեան

11 abcdԲԳ չիք եւ

12 abcdԱԲ զամենայն [a զամենայնն] առ հասարակ

13 ԵԱԲ ոչ բախուցեալ / acd ոչ բազուցեալ / t ոչ
բազուցի

14 d յիսկզբանցն

15 acd մինչեւ ի վաղջան [c ի վախճանն] / միւսն.
մինչեւ վասն վախճանին

16 a զամն (պատ.) / միւսն. զամենայն

17 ԵԿ չիք ձեզ

18 ԱԲ զգանձս

19 acԱԲ աստուածային / bd աստուածութեան / t
աստուածութեանն / cԱԲ աստուածային զնշ-
խարս սոցա, զի յայսմանէ [c զնշխարս սոցա՝
լուսանցումն]

20 abd յայնմանէ / միւսն. յայսմանէ

21 ԱԲ գոսսա

22 ԱԲ ի վերայ սոցա

23 acԱԲ տանար

24 abcԱԲ հանապազորդ / dt հանապազ

25 Ե հաշտութիւն

26 ԱԲ զխաղաղութիւն աշխարհի եւ / միւսն. չիք
աշխարհի / ac չիք եւ (զողորմութիւն)

27 bdt եւ յուսով / ԱԲ չիք յուսով

28 abcd եւ ընդ նմին / միւսն. չիք եւ

29 abcdԱԲ զկեանս / t զկեանցն

30 abcdԱԲ զի եւ դուք

31 t չիք եւ

32 Բ ազատիչիք

33 ԱԲ ի ծառայութեանէ / Ե ի ծառայութեանց /
միւսն. ի ծառայութեանցն

34 ԱԲ անձնակամ

35 abcdԱԲ խաւարի / t խաւարին

36 ԱԲ աստուածային

37 Ե նոքա

38 d չիք ձեզ

39 d ի տանջանացդ

լոց, եւ սոքաւք² ³Հաշտեսջիք ընդ Աստու-
ծոյ: ⁶Ձի Աստուածութիւնն⁴, որ⁵ ⁶բնա-
կեալն է ի սոսա՝ գլխացի ի ձեզ ձերովն⁷ ա-
պաշխարութեամբ⁸, խոստովանութեամբ⁹,
խոնարհութեամբ¹⁰, Հնազանդութեանն¹¹
Հաւատոց, եւ¹² կրաւնաւորեալ¹³ ձեզ պա-
հովք¹⁴, տնկել ի սիրտս եւ առնուլ ի միտ՝
սփռել¹⁵ զկամացն խորհուրդա¹⁶, եւ արժա-
նի¹⁷ լինել լուացման մկրտութեանն¹⁸
սրբութեան¹⁹, եւ²⁰ սրբոցդ մասին ²¹Ժառան-
գութեան՝ լուսոյ²² վիճակին Հասանել եւ
պարծանաց²³ խաչին, որ կորուսելոցն²⁴ յի-
մարութիւն է²⁵, եւ ձեզ որ գտայիդ՝²⁶ իմաս-
տութիւն ²⁷եւ գաւրութիւն եւ փրկութիւն
Աստուծոյ²⁸՝:

⁷ ²⁹Ձորս ³⁰որդեգրութեան արժանիս³¹
արասցէ Աստուածութեանն, ջնջել զմեզս
ձեր ³²եւ թողուլ զպարտիս ձեր, եւ ընդու-
նել զմասն պսակի սրբոցս³³ որ ձեզս են³⁴:
⁸ Ձի եւ³⁵ դուք լիջիք³⁶ փառաւորիչք³⁷ Աս-
տուածութեան³⁸, դասուց³⁹ փառաւորչացն⁴⁰
Հաղորդեալք ի կցորդութիւն⁴¹ աւրհնու-
թեամբ⁴² Հոգւոյն սրբոյ⁴³, եւ արժանի լի-
ջիք⁴⁴ ⁴⁵դուք զխորհուրդն Աստուածու-
թեանն⁴⁶ առնուլ⁴⁷: ⁹ Ձի լուացեալ ⁴⁸իցէք
յաղտոյն⁴⁹ սատանայի⁵⁰, եւ նա ձերոց ո-
տիցն⁵¹ գարշապարաց⁵² կոխան լիցի⁵³:
¹⁰ Եւ ⁵⁴դուք ⁵⁵մտեալք ⁵⁶եւ Հաղորդեալք

1 ԱԲ եկելոց ի վերա ձեր, եւ
2 b սոքովք
3 b հաշտեսջիք առ աստուած / acdԱԲ հաշտեսջիք
ընդ [Ա չիք ընդ] աստուծոյ / t հաստատեսջիք առ
աստուած
4 Ա զի աստուածութիւն
5 ac ուր, փխ. որ
6 b բնակեալ էր / ԱԲ բնակեալ է ի սոսա / միւսն.
ի նոսա
7 abcd ձերովն / միւսն. ձերով
8 abcdԱԲ ապաշխարութեամբ / t ապաշխարու-
թեամբն
9 abcdԱԲ խոստովանութեամբ / t խոստովանու-
թեամբն
10 acdԱԲ խոնարհութեամբ / bt խոնարհութեամբն
11 ԱԲ հնազանդութեան / abcd հնազանդութեանն
12 abdԱԲ չիք եւ
13 ac կրօնաւորեալ / Բ կրօնաւորիլ / միւսն. կրօ-
նաւորել
14 ac պահաւ
15 ac սփռեալ / միւսն. սփռել
16 bԱԲ գլխարհուրդս
17 c արժան
18 abcd մկրտութեանն / ԱԲ մկրտութեան
19 acdԱԲ սրբութեան / bt սրբութեանն
20 b չիք եւ (սրբոցդ)
21 b ժառանգութեան եւ
22 bԱԲ լուսոյ / միւսն. լուսոյն
23 b պարծանաւ
24 a կորուսելոց
25 ԱԲ է յիմարութիւն
26 ac գտայիք / b գիտեմք, փխ. գտայիք
27 abcdԱԲ եւ փրկութիւն եւ գորութիւն
28 b յաստուծոյ: / a աստուծոյ. միւսն. աստուծոյ է
՝ Հմմտ. Լ. Ա. Գ. Լ. 18:

29 acd զորս որդեգրութեան [c յորդեգրութեան] /
ԱԲ որ / b որք
30 b յորդեգրութիւն / t ի յորդեգրութիւն / ԱԲ յոր-
դեգրութիւն [Ա յորդեգրութեան] աստուածու-
թեանն [Ա աստուածութեան] արժանի արասցէ
զձեզ
31 abd արժանիս / t արժանի
32 t չիք եւ թողուլ զպարտիս ձեր
33 acdԱԲ սրբոցս / b սրբոց / t սրբոցն
34 acdԱԲ որ [d եւ որ] առ ձեզս են / bt առ ձեզ են
35 t չիք եւ
36 abc լինիչիք
37 abcdԱԲ փառաւորիչք / t փառաբանիչք
38 Բt աստուածութեանն
39 b դասուն / adt դասուցն
40 abcdԱԲ փառաւորչացն / t փառաբանչացն
41 b կցորդութեամբ / acd չիք ի կցորդութիւն
42 abcd արհնութեամբ / ԱԲ արհնութեան / t
արհնութեամբն
43 ab ընդ հոգւոյն սրբոյ [a սրբոյ]
44 c արժանի լինիչիք
45 acd դուք հաղորդութեան կենարար խորհրդոյ
աստուածութեանն. զի
46 ԱԲ աստուածային
47 acd չիք առնուլ
48 ab լինիչիք, փխ. իցեք / ԱԲ իցեք դուք
49 abcdԱԲ յաղտոյն / t ի յաղտոյ
50 ԱԲ ի սատանայէ
51 bdԱԲ ոտից / ac ոտիցդ
52 adԱԲ գարշապարաց / b գարշապարացդ / ct
գարշապարացն
53 b կոխան եղիցի / ԱԲ կոխան լինի
54 ԱԲ դուք մտանիցեք որախութեամբ ի հարսա-
նիւն աստուածային, ուտել
55 b մտեալ հաղորդեալ
56 acd եւ հաղորդեալք / միւսն. չիք եւ

իցէք ¹ի հարսանիս ²Աստուածութեան սիրոյն, ուտել ³զմիս ճշմարիտ գառին Որդւոյն Աստուծոյ, եւ ըմպել ⁴զարիւն նորա:

11 ⁵Եւ կցորդ իցէք ⁶չարչարանացն Աստուծոյ, ⁷եւ հաղորդ փառացն, ⁸եւ լինիջիք ի մի ⁹ոգի ¹⁰եւ ի նա կցորդիցիք մարմնով եւ արեամբ ¹¹ ¹²նորա:

12 Եւ վկայքս այս ¹³ լինիցին ¹⁴ ձեզ ¹⁵ ողորմութեամբ ¹⁶ նորա բերդ ամուր եւ աշտարակ հզաւր ամրութեան ¹⁷ ¹⁸եւ վերակացուք ¹⁹ բարեխաւսութեամբ, հեղմամբ ²⁰ արեանն քաջացեալք, նահատակութեամբն ²¹ իւրեանց զձեզ ²² առեալ ²³ առ Աստուած մատուցանիցեն ²⁴. որ ²⁵ շահեալք ²⁶ զձեզ՝ զիւ-

րեանց ²⁷ նահատակութեանն ²⁸ մարտին ²⁹ ցուցին ձեզ գյաղթող զաւրութիւնն ³⁰:

13 ³¹Եւ ³²զի այսաւր ³³ընդ երեկս է՝ երթա՛յք ի հանգիստ քնոյ, խաղաղութեամբ ննջեցէք ³⁴. եւ ի վաղուէ ³⁵ հետէ փոյթ լիցի ձեզ ³⁶ շինել զյարկս ³⁷ ³⁸հանգստոցաց:

14 ³⁹Ձի սոքա փոխարէն ընդ հողեղէն յարկացն զոր սոցայն ⁴⁰ շինիցէք աստ՝ ⁴¹ պատրաստեսցեն ձեզ յարկս ⁴² լուսեղէնս յարքայութեանն ⁴³ երկնից. որում ակն ունիմք հասանել բարեխաւսութեամբ սրբոցս ⁴⁴, ի նոյն ժողով միաբանութեան յարքայութեանն ⁴⁵ Քրիստոսի: 15 ⁴⁶Ձի նորա են փառք ⁴⁷եւ զաւրութիւն եւ պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն»:

ձ. Եւ զայս ասացեալ՝ արձակեաց ⁴⁸ զամբոխն ⁴⁹. բայց թագաւորն եւ մեծամեծքն ոչ երբեք մեկնէին ի նմանէ ⁵⁰, զի

1 b ի հարսանիս ուրախութեան աստուածութեանն / միւսն. աստուածութեանն. չի՛ր սիրոյն
 2 acd աստուածութեան սիրոյն
 3 b զմիս *գառնիմն նշմարտի
 4 b եւ ըմպիցէ՛ք
 5 ad եւ լինել կցորդ չարչարանացն
 6 Ա՛ր չարչարանաց նորա
 7 ad եւ հաղորդ փառացն եւ / bԱ՛ր եւ փառացն հաղորդելոց իցէ՛ք [t է՛ք] եւ
 8 abdԱ՛ր եւ լինիցի՛ք մի ոգի
 9 Ա՛ր ոգի ի նա եւ կցորդիցի՛ք
 10 abd եւ ի նա կցորդիցի՛ք
 11 abd արեամբ / միւսն. արեամբն
 12 Ա՛ր նորա ի նա
 13 Ա՛ր չի՛ր այս
 14 abd լիցին
 15 b գձեւ, փ/ս. ձեզ
 16 t ողորմութեամբն
 17 t ամրութեամբ / adԱ՛ր չի՛ր ամրութեան
 18 Ա՛ր եւ վերակացուք / միւսն. չի՛ր եւ
 19 b վերակացու
 20 ad արեան / b արեամբ / t արեամբն / Ա՛ր արեան նահատակութեան իւրեանց փառացեալք զձեզ
 21 ab նահատակութեամբ / d նահատակութեամբն
 22 b չի՛ր զձեզ
 23 Ա՛ր չի՛ր առեալ
 24 Ա՛ր մատուցանեն
 25 b նոր, փ/ս. որ / ad չի՛ր որ
 26 bԱ՛ր շահեալ

27 b իւրեանց զի զիւրեանց
 28 abdԱ՛ր նահատակութիւն
 29 a չի՛ր մարտին
 30 ad եւ գյաղթող զաւրութիւն / b գյաղթողն զաւրութիւն / t յաղթող զօրութիւնն / Ա՛ր գյաղթութիւն, փ/ս. գյաղթող զօրութիւնն
 31 b եւ զի այսօր / t արդ այսօր. չի՛ր եւ զի
 32 ad զի արդ այսաւր / Ա՛ր զի այժմ օրս ընդ
 33 Ա՛ր ընդ երեկս է անցեալ, երբայք
 34 b եւ խաղաղութեամբ ննջիցէ՛ք
 35 Ա՛ր ի վաղուեան / abd ի վաղուէ / t ի վաղու
 36 ad չի՛ր ձեզ
 37 b զյարկ
 38 t հանգստոցացդ. զի / ad հանգստոցաց [d հանգստացաց] սրբոցն. զի / Ա՛ր հանգստի սրբոցդ. զի
 39 adԱ՛ր սոքա ձեզ փոխարէն / b սոքա հատուցեն ձեզ փոխարէն
 40 b զոր սոցայն / ad զոր նոցայն / t սոցա / Ա՛ր չի՛ր սոցայն
 41 Ա՛ր աստ շինիցէ՛ք
 42 abdԱ՛ր ձեզ յարկս / t զյարկս
 43 Ա՛ր արքայութեան / b յարքայութեան
 44 b սրբոց
 45 Ա՛ր յարքայութիւն / Ր՛ յարքայութիւնն
 46 b զի նորա ... ամէն (ՂԹ՝ 15) գրուած է բնագրից աւելի տժգոյն եւ մանրատառ բոլորագրով:
 47 abdԱ՛ր եւ զաւրութիւն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
 48 a արձակեալ
 49 b զժողովն, փ/ս. զամբոխն
 50 b ի նմանէն

¹Հարուածեալք ²էին եւ ահաբեկեալք. եւ³ զցայգ եւ ⁴զցերեկ ⁵կային առ նմա, եւ ⁶աւթեվանք նոցա⁷ առ նմա լինէին⁸ ի մէջ այգւոյն, առ դուրս⁹ ¹⁰հնձանին. զգեցեալ քուրծ¹¹ եւ նստեալ¹² ի վերայ մոխրոյ, եւ ¹³պահեալ լինէին պահա¹⁴ աւուրս վաթսուն ¹⁵եւ վեց: 2 Եւ յայպէս երանելին Գրիգորիոս ¹⁶անհանգիստ ¹⁷եւ անդադար զցայգ եւ զցերեկ ոչ դադարէր երբեք¹⁸ աւուրս¹⁹ վաթսուն եւ հինգ, խաւսել, խրատել եւ²⁰ ուսուցանել եւ հաստատել²¹: 3 Իբրեւ իմաստուն²² բժիշկ գտանել ջանայր զգեղն աւգտութեան²³. զի նոքա ²⁴մատուցեն առ նա ²⁵զանձինս իբրեւ զհիւանդացեալս, եւ նա իբրեւ ²⁶զճարտարապետ բժշկեսցէ զանձինս նոցա Աւետարանաւն Քրիստոսի:

4 Համարէն տեղեկացուցեալ²⁷ խելամտեցուցանէր. ոչ եթէ ²⁸ծայրաքաղ ինչ ա-

րարեալ աւդաբանս կամ սրավարս²⁹ խաւսեցաւ, այլ յստակապատում³⁰ արարեալ ուսուցանէր ամենեցուն. ի սկզբանց³¹ անտի սկիզբն³² արարեալ, յաշխարհահամար³³ յաշխարհապատում³⁴ ³⁵արարչութենէ անտի, մինչեւ ի բուն սրբոցն³⁶ պատգամախաւսացն³⁷ Աստուծոյ, ամենեցուն³⁸ իւրաքանչիւր գործոց³⁹ առաքինութեան⁴⁰ եւ հոգեպատում պատգամացն ընդելս եւ ծանալթս կացուցանէր⁴¹:

5 Եւ զարանցն⁴² աստուածասիրաց ըստ քրիստոսաւանդ հրահանգելոցն⁴³ ի ճշմարտութեան⁴⁴, զայր իւրաքանչիւր աստուածամուխ կենաւք⁴⁵ ⁴⁶եւ վաստակասէր ¹հո-

1 *abdԱԲ* հարուածեալք էին եւ ահեալք [Ա լուսանց-
 րում՝ ահաբեկեալք]
 2 *t չիբ* էին եւ ահաբեկեալք
 3 *adԱԲ* այլ, *փ/ս*. եւ (զցայգ)
 4 *ad* զցերեկ կային առ նմայ եւ աւթեվանք նոցին
 առ նմայ
 5 *bdԱԲ* *t չիբ* կային առ նմա եւ
 6 *bdԱԲ* աւթեվանք նոցա առ նմա
 7 *t չիբ* նոցա
 8 *a շինէին, փ/ս*. լինէին
 9 *a* այգեացն. ի դուրս / *b* առ գուրս, *փ/ս*. առ
 դուրս
 10 *bt* հնձանին էին օթեվանք նոցա [*b չիբ* նոցա]
 11 *b* քուրծ
 12 *ad* նստեալք
 13 *b* պահէին, *փ/ս*. պահեալ լինէին
 14 *ad չիբ* պահս
 15 *abdԱԲ չիբ* եւ վեց
 16 *a* անհանգիստ եւ անսուղ զցայգ եւ զցերեակ
 17 *bdԱԲ* եւ անդադար / *t չիբ* եւ (անդադար)
 18 *ԱԲ չիբ* երբեք
 19 *Բ* գաւուրս
 20 *bdԱԲ չիբ* եւ (ուսուցանել)
 21 *a* հաստատեալ
 22 *ad* իբրեւ իմաստուն / *միւսն*. իբրեւ զիմաստուն
 23 *abdԱԲ* օգտակարութեան
 24 *ԱԲ* մատուցեն զանձինս առ նա
 25 *a* զանձինս իւրեանց
 26 *ԱԲ* զճարտար բժիշկ բժշկեսցէ
 27 *abd* տեղեկացուցեալս
 28 *b* ծայրաքաղ ինչ

29 *dԱԲ* սրավարս / *a* սրտավարս / *t* արավարս /
b կամ որ արարս (*փ/ս*. սրավարս) ինչ
 30 *adՖ* յստակապատում / *Ա* յագտապատում
 (նոտրը քերուածքի վրայ է) / *b* ստուգապատում
 / *Հայկ*. բառգ. յստակապատում / *t* յստակապա-
 տում / *Հմմտ*. Ագաթ. *ԻԹ* 6. յստակապոյն:
 31 *ad* յիսկզբանց
 32 *t չիբ* սկիզբն
 33 *d* յաշխարհամար / *a* յաշխատահամար / *ԱԲ չիբ*
 յաշխարհահամար
 34 *Բ* յաշխարհատում, *փ/ս*. յաշխարհապատում
Հմմտ. Ագաթ. *ԻԲ* 28-29. «սկիզբն արարեալ...
 յսկզբնագործ ժամանակէն՝ աշխարհահամար
 աշխարհապատում մարգարէութեամբ...»: *Նաեւ*
ԻԹ 15-17, ուր լրացնելով բնագիրը ձեռագրերի
 ընթերցումներին, պէտք է կարդալ այսպէս.
 «յորում եւ զաշխարհահամար զաշխարհապա-
 տումն լինել Մովսիսի տայր»:
 35 *abdԱԲ* յարարչութեանց անտի
 36 *adԱԲ* սրբոց
 37 *ԱԲ* պատգամախոսաց
 38 *abdԱԲ* ամենեցուն / *t* ամենեցունց
 39 *ad* գործոցն
 40 *abd* առաքինութեանց
 41 *Հմմտ*. *Կորին* *ԻԹ*. «աստուածատուր իմաստու-
 րեանն ծանօթս (տպ. ծնունդս) կացուցանէին»:
Ագաթ. *ՅԺ* 6. «եւ ծանալթս աւետարանական ա-
 ւետեացն, յարդարեալս, ընդելս կացուցանէր»:
Հմմտ. *Կորին* *ԺԱ*:
 42 *abd* զարանցն / *ԱԲ* զարանց
 43 *aԱԲ* հրահանգելոց
 44 *d* հրահանգել ի նշմարտութեանն / *Ա* նշմար-
 տութեան / *միւսն*. նշմարտութեանն. *հմմտ*. *Կո-
 րին* *Գ*:
 45 *Հմմտ*. *Կորին* *Գ*. «աստուածամբնա աստուածա-
 մուխ կենացն վայելչութիւն»:/ *adԱԲ* կենաւք /
միւսն. կենաւք
 46 *t չիբ* եւ / *a* եւ հոգեւոր վարիւմն

գեւոր վարուք իւրովք², հանդերձ վկայութեամբ³ զմի մի ոք⁴ ի նոցանէ առանձինն⁵ յականէ յանուանէ⁶ ծանուցանէր⁷. եւ նոցին յԱստուծոյ⁸ ասացելովքն⁹ կարգեալս¹⁰ եւ յարմարեալս ընծայեցուցանէր զամենայն ասացեալ¹¹ զպատգամսն¹² Հոգւոյն սրբոյ, ¹³եւ ըստ նմին զմեկնութիւն¹⁴ նորուն¹⁵ հանդերձեալ¹⁶ գրեաց¹⁷ նորին¹⁸ զաւրութեամբն¹⁹:

6 Իսկ նոքա ժողովեալք²⁰ ²¹կուտեալք հասեալք ²²անթիւ մարդկանն²³, զմիմեամբք դուռութեալ²⁴ ինճոյս կացուցանէին՝ ունկնդրութեան վարդապետութեանն²⁵ մատուցանել²⁶ զլսելիս²⁷. բազմութիւնք²⁸ անհունք²⁹ անչափութեամբք³⁰, անհնարին³¹ շատութեամբք³² ժողովեալք³³ ի հռչակէն,

տեսանել եւ լսել զանպայման³⁴ սքանչելիս³⁵ Աստուածութեանն³⁶: 7 Ժողովեալք յիւրաքանչիւր գաւառաց արք եւ կանայք եւ մանկտի³⁷, ահաբեկեալք³⁸ ³⁹յահէն ⁴⁰զաւրութեանց արարչութեանն⁴¹, լինէին հնազանդեալք եւ ունէին⁴² զհաւատս: 8 Ծեպէին ⁴³առ ⁴⁴ի տեսիլ ցուցական սքանչելեացն, ⁴⁵մտերմութեամբ հասեալք լինէին աւգտակար խրատուն կենսաբեր քարոզութեանն⁴⁶ բանին կենաց աւետեաց⁴⁷ Աւետարանին: 9 Զամենայն⁴⁸ յանձն առեալ՝ թագաւորն⁴⁹ եւ իշխանքն փութային առնել զի՛նչ եւ հրամայիցէ⁵⁰:

ՃԱ. ⁵¹Արդ՝ ի լնուլ ⁵²վաթսներորդի վեցերորդի աւուրն, ⁵³ընդ այգուն առաւառտանալն, մատուցեալ ⁵⁴իշխանքն թագաւո-

1 ԱԲ հոգեւորական վարուք / միւսն. վարուցն
2 bdԱԲ իւրովք / a իւրով / t իւրովքն
3 ԱԲ վկայութեամբք / b վկայութեամբքն
4 d չի՛ք ոք
5 ԱԲ առանձին
6 abdԱԲ յականէ յանուանէ / t չի՛ք յանուանէ
7 b ծանուցեալ էր
8 dԱ աստուծոյ
9 ԱԲ ասացելովք
10 abdԱԲ եւ յարմարեալս / t չի՛ք եւ
11 adԱԲ ասացեալսն / b գասացեալս
12 abԱ զպատգամս / d զպատգամն / Բ պատգամս
13 abd եւ ըստ նմին / ԱԲt եւ ի նմին
14 b զմեկնութիւն (պատ.)
15 ԱԲ նորին / abdt նորուն
16 abdԱԲ հանդերձեալ / t հանդերձեալ
17 ad կարգեաց, փ/ս. գրեաց
18 ad նորուն
19 adԱ զարութեամբք / միւսն զօրութեամբքն
20 abdԱԲ ժողովեալք / t ժողովեալ
21 abdԱԲ կուտեալք հասեալք [b հոսեալք] / t կուտեալ. չի՛ք հասեալք
22 ad անթիւք / ԱԲ անթիւ բազմութիւն
23 abd մարդկան
24 Ա գոռեալք / Բ դոռեալք / a դոռեալք / bd դոռեալք / t գոռեալք
25 Ա վարդապետութեան
26 b մատուցանելին / ad չի՛ք մատուցանել
27 a լսելիս
28 a բազմութիւն
29 ad անհուն
30 dԱԲ անչափութեամբք / a անչափութիւնք
31 b անհնարինք
32 t շատութեամբք / adԱԲ շատութիւնք

33 abd ժողովեալք / ԱԲt ժողովեալ
34 Ա զայն պայման / d զպայմանս
35 a զսքանչելիս / b սքանչելիսն
36 abԱ աստուածութեան
37 b եւ մանկունք
38 ԱԲ ահաբեկեալք
39 b յահէ / ԱԲ յահէ անտի
40 b զարութեանցն / ad զարութեանցն լինէին արարչին հաւատովքն որ ի նա եւ [a չի՛ք եւ] նեպէին առ ի տեսիլ ցուցական
41 Ա արարչութեան / b եւ արարչութեան
42 ԱԲ ընդունէին, փ/ս. ունէին
43 ԱԲ առ ցուցեալ սքանչելեացն
44 bԱԲt չի՛ք ի տեսիլ
45 ad եւ մտերմութեամբք [d մտերմութեամբք] հնազանդէին աւգտակար
46 abdԱԲ քարոզութեան
47 b չի՛ք աւետեաց
48 a զամն (պատ.)
49 adԱԲ քաղաքին
50 abdԱԲ հրամայեացէ
51 h արդ ի լնուլ: Այստեղ h թղ. 51⁹ ունի հետեւեալ վերնագիրքը. «նորին ի նոյն գրոց»:
52 a վաթսներորդի վեցերորդի / bdԱԲt վաթսներորդ վեցերորդ
53 bdԱԲ ընդ այգուն / t ընդ այգոյն / a ընդ այգն առաւառտանալ
54 ԱԲ իշխանքն նախարարոցն եւ քաղաքացիացն հանդերձ ամենայն խառնիմաղանն ամբոյսին իւրեանց, նաեւ / ad իշխանքն նախարարոցն եւ քաղաքացիացն [d քաղաքացիացն] եւ [a չի՛ք եւ] խառնիմաղանց [a խառնիմաղանցն] ամբոյսին հանդերձ, նաեւ / b իշխանքն նախարարոցն հանդերձ եւ քաղաքացիացն եւ խառնիմաղանց ամբոյսին իւրեանց, նաեւ

րաւն եւ նախարարաւքն եւ յխառնիճա-
 դանճ ամբոխիւն հանդերձ, նա եւ կանան-
 ւոյն ժողովեալ² մատաղ մանկտովն³ անմե-
 ղաւք⁴, երամ երամ եւ⁵ դասադասեալք⁶
⁷անկանէին առաջի սրբոյն Գրիգորի, աղա-
 չէին եւ խնդրէին ⁸զբժշկութիւն գտանել
 հարուածոցն⁹ պատուհասին հասելոյ. քան-
 զի հարեալք էին բարկութեան¹⁰ գաւազա-
 նաւն¹¹ յարդար դատաստանէն¹²:

2 Մանաւանդ թագաւորն, ¹³զի էր նա
 փոխեալ ի կերպարանս աղբեւայոյզ¹⁴ խո-
 զաց. քանզի թաւացեալ էին¹⁵ առ հասարակ
 ամենայն մարմինքն¹⁶, եւ ընդ անդամս¹⁷
¹⁸ոսկերացն բուսեալ էր խոզանաստեւ¹⁹ իբ-
 րեւ զմեծամեծ²⁰ ²¹վարազաց վայրենեաց. եւ
 եղնգունք²² ²³ծայրից մատանց ոտիցն ²⁴եւ
 ձեռացն կճղակացեալք էին²⁵ իբրեւ զգետ-

նաբիր²⁶ եւ զարմատակեր²⁷ կնճացն²⁸:

3 Նա եւ պատկեր երեսացն դիմացն
²⁹չրջեալ էր ի պատկեր եւ ի կնճիթ գոճա-
 նացն³⁰ յեղեգան բնակելոց³¹. իբրեւ յիւ-
 րոց³² ի գազանամիտ բարուցն³³ բնութենէ³⁴
³⁵եւ ի վարուց՝ ի թագաւորութեանն³⁶
³⁷չքոյ սաստկութենէ³⁸ անկեալ³⁹, ⁴⁰չրջեալ
⁴¹ի տեսիլ նմանութեան⁴² անասուն խոտա-
 կեր գազանաց⁴³. եւ շրջէր ի մէջ գազա-
 նացն ի ներքս⁴⁴ յեղեգանն⁴⁵, կորուսեալ ի
 միջոյ մարդկանէ⁴⁶:

4 ⁴⁷Իսկ իբրեւ եկն եհաս ելեալ ի բան-
 դէ վիրապին խոստովանողն Քրիստոսի
 Գրիգորիոս, հասանէր ի տեղի վկայելոցն⁴⁸

1 t խառնադանջ ամբոխիւն իւրեանց հանդերձ
 2 b ժողովեալ
 3 Ա մանկտով / Բ մանկտաւ
 4 abdԱԲ անմեղաւ / t անմեղոփն
 5 ad չիք եւ
 6 ԱԲ եւ դաս դաս լեալ
 7 aԱԲ անկանեին առաջի սրբոյն գրիգորի աղա-
 չէին եւ խնդրեին / bdt անկանեին եւ աղաչէին
 առաջի սրբոյն գրիգորի, [d եւ] խնդրէին
 8 ԱԲ գտանել բժշկութիւն [Բ զբժշկութիւն] / a
 բժշկութիւն պատուհասին եւ հարուածոցն հա-
 սելոյ / d բժշկութիւն հարուածոցն պատուհա-
 սին հասելոյ
 9 ԱԲ հարուածոց / b հարուածոցն / t գհարուա-
 ծոցն
 10 b ի բարկութեան
 11 ad գաւազանին
 12 ԱԲ դատարարէն, փխ. դատաստանէն
 13 ԱԲ զի էր փոխեալ նա
 14 ԱԲ աղբեւայոյզ / a *աղբեւայ / n աղբեւանոյ
 / միւսն. աղբեւայոյզ
 15 adԱԲ քաւացեալ էր
 16 bԱԲ մարմինն / a մարմինք
 17 abdԱԲ ընդ անդամս / t ընդ անդամ
 18 b ոսկերաց նորա բուսեալ էին
 19 a խոզենի ստեւ / bn խոզանաստեւ / h խոզաս-
 տեւ / s խոզանաստեւ / dԱԲt խոզանաստեւ
 20 abdԱԲ գմեծամեծ / t մեծամեծ
 21 ad վարազացն / bԱԲ վայրենեաց վարազաց
 22 a եղնգունդք, b եղնգունք, փխ. եղնգունք
 23 b ծայրից ոտիցն եւ մատանց / միւսն. մատանցն
 24 b չիք եւ ձեռացն
 25 bdt կնճակեալք էին

26 h զգետնափոր, փխ. զգետնաբիր
 27 abd եւ զարմատակեր / ԱԲ եւ զարմատակերն /
 t զգետնաբիր արմատակեր / s զարմատաբիր,
 փխ. զարմատակեր
 28 ԱԲ կնճաց / ad կնճացն / g կնճացն / bt կնճ-
 քացն
 29 b շրջեալ էին ի պատ երեսաց եւ ի կնճիթ / ad
 շրջեալ էր ի դէմս եւ ի կնճիթ
 30 abԱԲ գոճանաց / n պանանաց, փխ. գոճանաց /
 k չայկ. բառ. կոճանաց
 31 b բնակելոց / ԱԲ բնակելոյ / միւսն. բնակելոցն
 32 bԱԲt յիրոյ
 33 d բարուց
 34 ad բնութենէն / b բնակութենէ, փխ. բնութենէ
 35 abԱԲ եւ ի վարուց / միւսն. եւ վարուց
 36 Բ ի թագաւորութեան / abd թագաւորութեան
 (չիք ի)
 37 ad շրջն
 38 adԱ սաստկութեան / bԲ սաստկութեանն
 39 ad չիք անկեալ
 40 ad շրջեալ էր տեսիլն ի նմանութիւն [a ի նմա-
 նութեան] խոտակեր գազանացն [a գազանացն]
 41 ԱԲ ի տեսիլ նմանութեան անասուն խոտակեր
 գազանաց
 42 bt նմանեալ, փխ. նմանութեան
 43 b անասուն խոտակեր գազանաց / t գազանացն.
 չիք խոտակեր
 44 ad ի ներքս / միւսն. ի ներքոյ
 45 abԱԲ եղեգան / d յեղեգան / t եղեգանն
 46 bd ի միջոյ մարդկանէն
 47 βabdԱԲ իսկ իբրեւ / t չիք իսկ
 նորից սկսուով է β եւ ունի այս վերնագիրը.
 «Յաղագս հիմնարկութեան սուրբ եկեղեցւոյն
 զոր ետես սուրբ լուսաւորիչն գրիգորիոս ի վա-
 դարչապատ քաղաքի ի մէջ աստուածագարդ խո-
 րանին ի սուրբն շուղակաթ»:
 48 a վկայելոցն / միւսն. վկայեցելոցն

իբրեւ ի տեսչութենէն Աստուծոյ ¹ի մի վայր ամենեքեան ²ժողովեալ՝ այսամտեալք³ ամենեքին⁴, ⁵ի տեղին հասեալք յայտնեցան: ⁵ Եւ թագաւորն խոզացեալ՝ մեծաձայն⁶ ճչէր⁷, կանչէր⁸, խանչէր⁹ բոհբոհելով¹⁰, փրփրացեալ, դիզացեալ¹¹, կնճթակերպ¹² երեսաւքն¹³, լեալ¹⁴ ի նմանութիւն չորքոտանեոյ, ընթացեալ ¹⁵յեղեղնաբնակ երամէ գազանացն ¹⁶ի միջոյ՝ հասանէր յայն տեղի¹⁷:

6 Իսկ երանելին Գրիգորիոս յաղաւթս կացեալ՝ խնդրէր¹⁸ յամենապարզելէն¹⁹ Աստուծոյ առ մի նուազ²⁰ ոչ զկերպարանացն²¹ հարուածելոց²² առողջութիւն²³, այլ զմտացն ունկնդրութիւն²⁴ վարդապետու-

թեանն²⁵, զգաստանալ²⁶, առնուլ ի միտ գասացեալսն²⁷ Աստուծոյ պատգամացն: ⁷ ²⁸Եւ լեալ ²⁹բժշկութիւն ³⁰այսչափ միայն – քաջ լսել եւ ի միտ առնուլ եւ³¹ համարձակ խաւսել: ⁸ Եւ մինչեւ ի վաթսուն ³²եւ ի վեց ւարն³³ զաւուրս վարդապետութեանն³⁴ ³⁵ի նոյն կայր կերպարանս, ձորձապատեալ, պատատեալ³⁶, ³⁷ի մէջ բազմամբոխ աշխարհաժողով հրապարակացն³⁸ ³⁹կուտակելոց մարդկանն:

9 Իբրեւ⁴⁰ սկսան ⁴¹թաւալել անկանել ⁴²առաջի նորա եւ խնդրել⁴³ բժշկութիւն, – քանզի ⁴⁴թագաւորն գատեալ էր կերպարանաւքն⁴⁵ ի մարդկային բնութենէ⁴⁶ ձաղածանակ⁴⁷ տեսլեամբն⁴⁸, բայց միայն ի բա-

1 ԱԲ ամենեքեան ի մի վայր
 2 βdԱԲ ժողովեալ էին / միւսն. ժողովէին
 3 ԱԲՎ այսահարեալք, փ/ս. այսամտեալք
 4 βadԱԲՎ ամենեքեան [a ամենեքեան առ հասարակ]
 5 βad չիք ի տեղին հասեալք յայտնեցան
 6 d մեծաձայնիւ
 7 βad ցչէր / t ցչել / չայկ. բառ. ցչեալ
 8 βad կնչէր / bԱԲՎ կնչել / n գանչեալ / v կանչեալ / t գնչել
 9 βad խնչէր / bԱԲ խնչել / v խանչել / v խանչեալ / t հնչել
 10 βad բոհբոհելով / ԱԲՎ բոհբոհելով / d բորբոհելով / t բոխոհելով
 11 βad դիզացեալ / bԱԲՏ դիզեալ
 12 βad կնճթակերպ [a կնճթակերպ] / ԱԲ գկնճթակերպ / b կնճթակերպ / t գկնճթակերպ
 13 βabdԲ երեսաւք
 14 a ելեալ, b եղեալ, փ/ս. լեալ
 15 s յեղեգարնակ / h յեղեգարնակ երամէն ի գագանացն / βad յեղեգնարնակ երամէ գագանացն / bԱԲ յեղեգնարնակ երամէն [b երամն] գագանացն [b գագանաց] / t յեղեգան բնակերամ գագանացն
 16 Ա միոջ, Բ միջոյ, b ի մէջ, փ/ս. ի միջոյ / βad չիք ի միջոյ
 17 βabdԱԲ տեղի / t տեղին
 18 βabdԱԲ խնդրեաց
 19 βbdԱ. յամենապարզելուն
 20 ԱԲ առ մի նուազն
 21 b գկերպարանաց
 22 ԱԲ հարուածելոց / bt հարուածելոցն / βad հարուածոց
 23 ԱԲ գառողջութիւն / a առողջացոյց, փ/ս. առողջութիւն
 24 βadԱԲ գունկնդրութիւն / b ունկնդրութեան

25 βdԱ. վարդապետութեան / b վարդապետութին (պատ.)
 26 βad գգաստանալ / b գգաստութեամբ / ԱԲ գգաստութեան / t գգաստութիւն, փ/ս. գգաստանալ
 27 ԱԲ գասացեալս
 28 b եւ եղեալ նոցա
 29 βadԱԲ բժշկութիւն նոցա
 30 a յայս միայն, փ/ս. այսչափ միայն
 31 bԱԲ չիք եւ (համարձակ)
 32 βabd եւ ի վեց / միւսն. եւ վեց
 33 ԱԲ օր
 34 dԱ. վարդապետութեան
 35 ԱԲ ի նոյն կերպարանս խոզի կայր. այլ / βad ի նոյն կերպարանս կայր
 36 bԱԲՏ այլ ձորձապատեալ կայր [b չիք կայր] պատատեալ / a չիք պատատեալ
 37 bԱԲ չիք ի մէջ
 38 ԱԲ հրապարակաց
 39 βdԱԲ կուտակելոց մարդկանն / βa կուտելոց [β կուտելոցն] մարդկան [β մարդկանն] / t կուտելոյ ի մարդկան միջի / bԱԲ ի միջի / βad չիք ի միջի
 40 Ա. իսկ իբրեւ / βad եւ, փ/ս. իբրեւ
 41 abd քաւալեալ անկանել
 42 βabd չիք առաջի նորա
 43 d խնդրէր
 44 βad քաղաւորն գատեալ էր / միւսն. քաղաւորին
 45 βad կերպարանաւքն / ԱԲՏ կերպարանն / b չիք կերպարանօքն
 46 βad բնութեանէս
 47 βad ձաղ եւ ծանակ
 48 d տեսլեամբ

նիմաստ¹ խաւարանացն եւ լսելոյն²։ — 3իսկ նա յետ աղաչանացն⁴ տուեալ պատասխանի ասէ⁵ 6ցնոսա, 7եթէ «Եւ ես ընդ ձեզ իբրեւ⁸ զմի ի ձէնջ խնդրեցից զձեր աւգուտն, եւ դուք սրտի մտաւք խնդրեցէ՛ք⁹ զձեր բժշկութիւնն¹⁰, 11քանզի մարդասէր¹² Աստուածութիւնն¹³ ողորմեսցի¹⁴ ձեզ: 10 15Բայց փութացարո՛ւք¹⁶ շինեցէ՛ք¹⁷ զվկայարանսն, զի հանգուցուք զվկայսս¹⁸ Աստուծոյ, զի¹⁹ եւ²⁰ սոքա 21զձեզ հանգուցեն 22ի տանջանաց 23պատուհասիցդ. եւ ապրեսջիք յահագին 24եւ ի դառն պատրաստեալ հանդերձեալ խոստացեալ դատաստանացն, եւ արժանի լիջիք²⁵ արքայութեանն Քրիստոսի»: 11 Իսկ նոցա

26խնդրեալ, զի փութով 27հրամայեսցէ, 28որպէս եւ կամիցի 29զի՛նչ եւ կամիցի առնել: 12 30Իսկ նորա տեսիլ 31պատմեալ նոցա՝ ասէ³²:

ձԲ. 33Արդ՝ եկա՛յք պատմեսցուք³⁴ ձեզ, 35եղբա՛րք, զցուցական սիրոյն արարչութեան առ ձեզ, որ ինձ³⁶ երեւեցաւ ահաւորութիւն տեսլեանն³⁷. Աստուածութեանն³⁸ խոնարհեալ առ սուրբ վկայս³⁹ իւր, 40եւ զսոսա յանհամեմատն բարձրութիւն, յանպատումսն⁴¹ վերացուցեալ⁴², յանզուգականութիւն արքայութեան⁴³ երկնից: 2 Արդ՝

1 *βabdԱԲո* Հայկ. բառգ. ի բանիմաստ / *t* ի բանիմաց
 2 *b* եւ լսելոյն
 3 *s* չիք իսկ նա յետ աղաչանացն ... ընդ առաւօտանայն ծածկեցաւ տեսիլն ձԲ 75-78 ուրեմն ամբողջ տեսիլը չունի:
 4 *ԱԲ* տուեալ նոցա պատասխանի
 5 *βabd* եւ ասէ
 6 *ԱԲ չիք* ցնոսա / *βad* ցնոսա, եթէ եւ ես
 7 *եԱԲ* է բեւ ես
 8 *ԱԲ* իբրու
 9 *b* սրտի մտաւք խնդրեսցիք
 10 *βadԱ.* բժշկութիւն
 11 *b* քանզի մարդասէր / *միւսն.* չիք քանզի
 12 *βad* մարդասէրն
 13 *Ա* աստուածութեան, *βad* աստուած, *փիւ.* աստուածութիւնն
 14 *βabdԱԲ* ողորմելոց է
 15 *ԱԲ* բայց միայն
 16 *a* փութացուիք
 17 *βadԱԲ* շինել
 18 *d* զվկայս / *b* զվկայսն
 19 *b չիք* զի (եւ)
 20 *βd չիք* եւ
 21 *βad* հանգուցեն զձեզ
 22 *βad չիք* ի տանջանաց
 23 *βad* ի պատուհասիցդ հասելոց, եւ
 24 *βad* եւ ի դառն տանջանացն զոր պատրաստեալն է ամբարշտաց [*β* ամբարշտաց, *a* ամբարշտաց] եւ ամենայն անհաւատից [*a* ամենայն անհաւատից] եւ արժանի / *եԱԲ* եւ դառն [*b* եւ ի դառն] ի հանդերձեալ եւ [*b չիք* եւ] ի պատրաստեալ խոստացեալ [*b* եւ ի խոստացեալ]
 25 *b* լինիցիք

26 *ԱԲ* փութով խնդրեալ եթէ զինչ հրամայեսցէ / *β* խնդրելով
 27 *βad* հրամայեսցէ նոցա առնել զոր ինչ կամիցին տան առնել. իսկ
 28 *ԱԲ* որպէս կամի եւ զինչ եւ կամի առնել. իսկ / *b* որպէս եւ կամիցի զինչ կամիցի առնել. իսկ / *t* որպէս եւ կամեսցի
 29 *h* զինչ եւ կամիցի առնել: *Վերջանում է հ:*
 30 *b* «Իսկ նորա» կարմրադեղով, «Ի» ամբողջ էջի երկարութեամբ:
 31 *an* պատմեսց նոցա [*a* նոցա ասէ:]
Այստեղ n բաց է թողնում տեսիլը եւ շարունակում է. «Իսկ թագաւորն տրդատ դեռ եւս». *ուրեմն n չիք* ասէ. արդ եկայք պատմեսցուք ձեզ, եղբարք – եկայք զսոսա յիրաւանչիւր հանգիստս մատուցուի: ձԳ 8-11
 32 *ԱԲ* ասէր
 33 *hln ունին հետեւեալ վերնագիրները. h թղ. 581բ.* «Տեսիլ սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւորչի, զոր ետես յաղագս հիմնարկութեան եկեղեցւոյ»: *Իսկ ստորին լուսանցում ունի.* «Շողոկաթին տեսլեան սրբոյն գրիգորի»: *l թղ. 270ա, n թղ. 252բ.* «Տեսիլ սրբոյն գրիգորի հայոց լուսաւորչին [l գրիգորի պարթեւի հայոց լուսաւորչին զոր ետես ի վերայ հիման կաթողիկէ սրբոյ եկեղեցւոյն] / *hln* արդ եկայք պատմեսցուք ձեզ եղբարք զցուցական
 34 *եԱԲ* եկայք պատմեսցիք
 35 *a* եղբայրք / *ԱԲ* եղբարք զայսոնի սէր արարչին առ ձեզ
 36 *ԱԲ* է ինչ, *փիւ.* *βabd* ինձ
 37 *b* տեսլեամբ
 38 *ԱԲ* աստուածութիւն(ն)
 39 *ԱԲ* առ սուրբ վկայս
 40 *dԱԲ* եւ սոցա զանհամեմատն [*t* զանհամեմատ] / *a* եւ զսոսա յանհամեմատ / *b* եւ զսոցա զանհամեմատն
 41 *եԱ* յանպատում / *Բ* յանպատումս / *βadh* յանպատումս / *t* յանպատում
 42 *βadh* վերացուցեալ / *եԱԲ* վերացեալ
 43 *aԲ* արքայութեանն / *b* արքայութիւն

զլինելոցն¹ շնդ ձեզ ³զկեցուցաբեր տու-
չութիւնն զոր շնորհելոց է՝ ⁴յայտնեաց ինձ,
⁵եւ երեւեալ ինձ տեսիլ աստուածակերպ
սքանչելի անպատում⁶, ⁷զորոյ փոքր ի շա-
տէ առի զհանգամանսն⁸:

3 Արդ՝ ⁹ի հասարակել զիշերիս այս-
միկ, զի խոնջեալ¹⁰ դուք ի քուն ¹¹լեալ էիք
ի ծանրութենէ աշխատութեան¹² ի տքնու-
թենէ այտի¹³, ¹⁴եւ ես դեռ ի զարթման
¹⁵հարեալ էի ¹⁶եւ մտախորհ կայի վասն
յանկարծասա դիպելոյ¹⁷ անքնին¹⁸ սքան-
չելեացս¹⁹ ողորմութեան Աստուածու-
թեանն²⁰ այց առնելոյ²¹ ձեզ, արկանելոյ
զձեզ ի բովս ²³խրատու հանճարագիտու-
թեան²⁴ աստուածագէտ²⁵ վարդապետու-

թեանն²⁶: 4 Զմտաւ ածէի եւ²⁷ զսէր վկա-
յիցն²⁸ ²⁹առ իւրեանց³⁰ սիրեցեալ արարչու-
թիւնն³¹, եւ զփոխարէն դարձուածսն³² ան-
պատումսն³³ պատրաստեալս³⁴ նոցա, թէ
³⁵ո՛րպիսիք իցեն:

5 Յանկարծակի եղեւ³⁶ ձայն սաստկու-
թեան, բոմբիւն³⁷ որոտման, ահաւոր
թնդիւն, իբրեւ զձայն եռանդան կուտակե-
լոյ ³⁸ծովու ալեաց խռովութեան: 6 Եւ³⁹
⁴⁰բացաւ խորանաշէն յարկն հաստատու-
թեան երկնից. եւ իջեալ այր մի ⁴¹ի կերպա-
րանս լուսոյ. կոչեաց⁴² զանուն իմ եւ ասէ.
Գրիգորիէ⁴³. եւ իմ նայեցեալ տեսի զկեր-
պարանս նորա, եւ⁴⁴ զարհուրեալ ⁴⁵դողա-
ցեալ յերկիր կործանեցայ: 7 Եւ ասէ ցիս.
Նայեաց դու ի վեր, եւ տե՛ս զսքանչելիս⁴⁶
զոր⁴⁷ ⁴⁸ցուցանեմ քեզ:

8 Եւ իմ նայեցեալ՝ տեսի բացեալ
զհաստատութիւն ⁴⁹երկնից, եւ զջուրսն որ
ի վերայ նորա՝ ըստ հաստատութեանն⁵⁰
պատառելոյ, զի ըստ նմանութեան ձորոց
իբրեւ զկատարս լերանց՝ յայս կոյս յայն

1 Բ զլինելոցս / Ե զլինելոյն
2 ԱԲ ընդ ձեզ կեցուցաբեր տուչութեան [Բ տուչու-
թեանն]
3 βabd կեցուցաբեր տուչութիւնն [a տուչութիւն]
զոր շնորհելոց է / t գկեցուցաբեր տուչութիւն
շնորհելոյ, երեւեալ
4 βad յայտնեաց ինձ երեւեալ [a եւ երեւեալ] ինձ
5 ԱԲ եւ երեւեալ ինձ տեսիլ անպատում սքանչելի
աստուածակերպ, զորոյ
6 β անպատումն
7 Ե զոր եւ փոքր ի շատէ
8 βbdt գհանգամանս
9 bdԱԲ ի հասարակել զիշերիս այսմիկ / βa ի հա-
սարակեալ զիշերիս [a գիշերոյս] այսմիկ / t ի
գիշերիս յայսմիկ
10 a խոնջեալք
11 Ա լեալք / Ե լեալ էիք ամենեքից
12 ԱԲ աշխատութեանդ
13 βadԱԲ ի տքնութենէ այտի / bt անտի
14 βad եւ դեռ յարթունս հարեալ էի
15 ԱԲ էի հարեալ / Ե չիք հարեալ
16 βad եւ մտախորհ / միւսն. չիք եւ
17 a դիպուածոյս, βd դիպուածոյն, փ/ս. դիպելոյ
18 βabԱԲ անքնին / dt անքնին
19 βad սքանչելեաց / Ե սքանչելեացն
20 Ե աստուածութեամբն
21 aԱԲ այց առնել
22 βad արկանել զձեզ / Ե չիք զձեզ
23 β խրատոյ / Ե խրատու ուսման հանճարագի-
տութեան
24 βabdԱԲ հանճարագիտութեան / t հանճարոյ գի-
տութեան
25 ԱԲ աստուածային, Ե աստուածապէտ, փ/ս. աս-
տուածապէտ

26 Ա վարդապետութեան
27 d չիք եւ
28 ԱԲ վկայիցս
29 βabd առ իւրեանց սիրեցեալ
30 ԱԲt չիք իւրեանց
31 Ա արարչութիւն / β արարչութեանն
32 d դարձուածն / βa դարցուածս / Ե գղար-
ձուածսն
33 βabdԱԲ անպատումս
34 abԱԲ պատրաստեալ
35 ԱԲ որպիսիք եմ
36 βabdԱԲ եղեւ / t եղեալ
37 βabdԱԲի բոմբիւն / t բոմբիւն
38 ԱԲ խռովութեան ալեաց ծովու
39 ԱԲ չիք եւ
40 βad բացան խորանաշէն յարկն
41 ԱԲ ի նմանութիւն, փ/ս. ի կերպարանս
42 Ե եւ կոչեաց
43 βad գրիգորիէ / միւսն. գրիգորիոս
44 t չիք եւ (գարհուրեալ)
45 β դողացայ եւ յերկիր
46 ԵԱԲ գսքանչելիսս / d սքանչելիս
47 bd որ
48 a ցուցից բեզ
49 Ե երկնին, եւ զջուրս
50 βabdԱ ըստ հաստատութեան

կոյս¹ բաժանեալ դիզեալ կային ²անբառու-
 թիւնք անկշռելութեան ական տեսանելոյ:
 9 Եւ լոյսն³ հոսեալ վերուստ⁴ ի վայր մին-
 չեւ յերկիր հասանէր. եւ ընդ լուսոյն՝
 զաւրք ⁵անչափք լուսեղէնք երկթեւեանք ի
 տեսիլ⁶ մարդկան, եւ թեւքն⁷ իբրեւ զհուր⁸:
 10 Եւ ըստ նմանութեան մանրամաղ⁹ փոշ-
 ւոյ¹⁰ հիւղէի¹¹, որ ի ժամանակս արեգակնա-
 կէզ¹² գարնաննոյն¹³ ¹⁴ըստ պատուհանացն
 կամ լոյսանցոյց¹⁵ ¹⁶երդոցն ի շողսն¹⁷ խա-
 զասցէ բազմութիւն¹⁸ մանրամաղ փոշ-
 ւոյն¹⁹, նոյնպէս եւ²⁰ զաւրքն²¹ ընդ լուսոյն
 լցին ²²զառ ի ստորեւս ամենայն, եւ առաջն
²³ցռկեալ յառիջանելն լուսոյն, եւ զաւրքն²⁴
 ընդ նմին:

11 Եւ մի ²⁵ահաւոր տեսիլ մարդոյ
 բարձր եւ ահեղ, որ զառաջն²⁶ ունէր եւ²⁷
 զէջսն ի վերուստ մինչեւ ի խոնարհ առա-
 ջապահ յառաջեալ²⁸, եւ ²⁹ի ձեռինն իւրում
 ուռն ³⁰մի մեծ ոսկի. եւ այն ամենայն
³¹զհետ խաղացեալ գայր: 12 ³²Եւ ինքն
 սլացեալ խոյացեալ գայր՝ ըստ նմանու-
 թեան արագաթեւ³³ արծուոյ. ³⁴եւ եկն էջ ե-
 հաս ³⁵մինչեւ մաւտ ի յատակս երկրիս, ի
 շինամէջ ³⁶քաղաքին, եւ բաղխեաց զթանձ-
 րութիւն լայնատարած գետնոյն³⁷, եւ մեծ
 եւ անչափ դրնդիւնքն³⁸ հնչեցին³⁹ ի սան-
 դարամետս⁴⁰ անդնդոց. եւ ամենայն երկիր
 յերեւելիս⁴¹, յական⁴² ⁴³տեսանելեաց բաւե-
 լոյ, հարթ հաւասար դաշտածեւ յատակե-
 ցաւ:

13 Եւ տեսանէի⁴⁴ ի մէջ քաղաքիս⁴⁵,
 մաւտ յապարանսն արքունի, խարսխածեւ
 ճախարակածեւ խարիսխ ոսկի, մեծու-

1 ԱԲ եւ յայն կոյս
 2 βabdԱ.Բ.հ անբաւութիւն [ԱԲ անբաւութիւնքն]
 3 βabdԱ.Բ.հ լոյսն [d լուսն] / t լոյս
 4 βad ի վերուստ
 5 ԱԲ անչափ լուսեղինաց
 6 b ի տեսիլս
 7 t բեւ
 8 Ա իբրեւ հուր
 9 a մանրամաղն
 10 ԱԲ փոշոյն
 11 Ա հիւղէի, ուղղուած՝ հիւլլէի / βd հիւղիէ / b հիւղէի
 12 βd արեգակէզ
 13 ԱԲ գարնանոյն / βd գառնանոյն / a գառնանոյն / միւսն. գարնայնոյ
 14 βabdԱ.Բ. ընդ պատուհանացն
 15 βbԱԲ ընդ լուսանցոյց [b լուսանցոյց]
 16 βabdԱ.Բ.հ երդոցն [β երդանց, b երդոյ] ի շողսն [a շողիսն] խաղայցէ [b խաղայցեն]
 17 t ի նշոյլսն
 18 βabdh բազմութիւն / t բազմութեան / ԱԲ չիբ բազմութիւն
 19 bԱԲt փոշին
 20 b չիբ եւ (գորբն)
 21 βabԱԲ գաւրբն / միւսն. գորբ
 22 Ա գառստորեւս / Բ գառստորեան / b գառըստորեան / a գառ ի ստորեան / βd գառ ի ստորեան
 23 ԱԲ ցռկեալ յառաջ եկեալ լուսոյն / βabdh ցռկեալ յառիջանելն [a յառիջանեալն, d առիջանելն, b յառաջեալ] լուսոյն / t ցիւռկեալ յառաջանալ
 24 βadԱ.Բ.հ գաւրբն / միւսն. գորբ

25 ԱԲ տեսիլ ահաւոր
 26 abԱԲ գառաջսն
 27 βabd չիբ եւ (զէջսն)
 28 a առաջնեալ / βb յառաջնեալ
 29 ԱԲ ի ձեռինն / βabd ի ձեռինն նորա ուռն [a ուռնն]
 30 β մի ոսկի մեծ յոյժ, եւ այն
 31 ԱԲ գետն ոտրա
 32 βabdԱԲ եւ ինքն / t չիբ եւ
 33 bԱԲ ըստ արագաթեւ նմանութեան / a երագաթեւն / d երագաթեւ
 34 b եւ եկն եհաս էջ
 35 ԱԲ մինչեւ մտ ի յատակ / βad եհաս [d եւ հուր, փխ. եհաս] մաւտ մինչեւ յատակս [β յատակ] երկրիս [β յերկրիս] եւ / bt մինչեւ ի մաւտ յատակս
 36 βabdԱԲ քաղաքս, եւ
 37 b լայնատարածն գետնոյ / ԱԲ գետնոյս / a գետնոյն / dt գետնոյ
 38 βabdԱԲ թնդիւնք, փխ. դրնդիւնքն
 39 a հնչեաց
 40 b ի սանդարամետսն
 41 d երեւելիս
 42 βdԱԲ ական
 43 βadh տեսանելեաց բաւելոյ հարթ / միւսն. բաւականի, փխ. բաւելոյ
 44 βabdԱ. տեսանէի [Ա. նախապէս՝ տեսանեմ] / Բt տեսանեմ
 45 β քաղաքիս / t քաղաքին

Թեամբ իբրեւ զմեծ մի ¹բլուր, եւ ի վերայ նորա ²սիւն մի հրեղէն բարձր մինչեւ յոյժ, եւ ի վերայ նորա թակաղաղ ³ մի ամպեայ ⁴, եւ խաչն ⁵ լուսոյ ի վերայ նորա:

14 Եւ նայեցայ, եւ տեսանեմ ⁶ այլ խարիսխ ⁷ երիս. մի՛ ի տեղուջն ⁸ ուր վկայեաց ⁹ սուրբն ¹⁰ Գայիանէ ¹¹ երկուք ընկերաւքն. եւ մի՛ ի տեղուջն ուր վկայեաց ¹³ սուրբն Հոփսիմէ ¹⁴ ¹⁵ երեսուն եւ երկու ընկերաւքն, եւ մի՛ ի տեղուջն հնձանին ¹⁶: 15 Եւ այն խարիսխ ¹⁷ կարմիրք ¹⁸ էին ¹⁹ ի գոյն ²⁰ արեան, եւ սիւնք ²¹ ամպեղէնք, եւ խոյակք ²² հրեղէնք. եւ ի վերայ սեանցն երից խաչք լուսեղէնք ըստ նմանութեան տեառնանման խաչին. եւ այս ²³ սեանց խաչքն ²⁴ հաւասարք էին այնր լուսեղէն սեանն ²⁵ թակաղաղի ²⁶, զի նա ²⁷ բարձր էր քան զնո-

սա: 16 ²⁸ Եւ ի չորեցունց սեանցն ²⁹ ի վերայ ³⁰ խաչիցն կամարք զարմանատեսք ³¹ ի միմեանս կապեցան. եւ ի վերայ այնորիկ տեսի ³² գմբեթաձեւ ³³ խորանարդ ամպեղէն շինուած ³⁴ աստուածակերտ զարմանալի ³⁵: 17 Եւ ի ներքոյ խորանին ի վերայ կամարացն տեսի գուրք ³⁶ վկայսս ³⁷ զայստսիկ զերեսուն եւ զեաւթն ³⁸, ³⁹ իբրեւ ի լուսաւոր կերպարանս սպիտակութեան ⁴⁰ հանդերձանաւք ⁴¹, զոր ոչ բաւեմ ⁴² պատմել:

18 Եւ ի կատար շինուածոյն ⁴³ տեսանէի աթոռ զարմանալի աստուածակերտ ⁴⁴ սքանչելի հրեղէն, եւ զխաչն ⁴⁵ տէրունական ի վերայ նորա. զորով ⁴⁶ փարեալ լոյսն համատարած՝ խառնեցաւ ⁴⁷ ընդ ճառագայթս խաչին, եւ մածեալ ի նոյն միացաւ ⁴⁸. եւ սիւն գործեաց ⁴⁹ լոյսն շողացեալ ⁵⁰, եւ ⁵¹ ծագեաց ի մէջ ներքին սեանցն ⁵² խարսխաց:

1 ԱԲ բլուր եւ բարձր մինչեւ յոյժ ի վերայ [Բ եւ ի վերայ] նորա սիւն մի հրեղէն եւ ի վերայ նորա թակաղաղ
2 β սիւնս հրեղէնս
3 h թակաղակ
4 a ամբեա
5 ԱԲ խաչ
6 βabd տեսի / Ա տեսանեմ, ուղղուած՝ տեսանէի
7 ad այլ խարիսխ
8 b ի տեղուջ
9 βadԱԲ ուր վկայեաց / b ուր *վկայեացաւ / t վկայեցաւ
10 βad սուրբն հոփսիմէ [a հոփսիսիմէ] երեսուն եւ երեք [d երիւք, a երիս] ընկերաւքն եւ մի ի տեղուջն [d եւ ի մի տեղուջն] ուր վկայեաց սուրբն գայիանէ երկուքն [β երկուք] ընկերաւքն [a ընկերաւք]
11 b գայիանէա երկու ընկերաւք
12 ԱԲ բ. ընկերոքն
13 βabdԱԲ վկայեաց / t վկայեցաւ
14 b հոփսիսիմեա
15 βadt երեսուն եւ երեք [d երիւք, a երիս]
16 b հընձանին
17 βbd խարիսխքն
18 b կարմիր
19 t չիբ էին
20 βd գոյն (չիբ ի)
21 β սիւնքն / d սիւնքն
22 a խոյակքն
23 βbԱԲ եւ այս
24 bt խաչք
25 ԱԲ լուսեղէն սեանցն
26 h թակաղակի

27 b չիբնա
28 t եւ չորեցունց
29 Ա սեանց
30 b վերայ (չիբ ի)
31 b զարմանատես
32 ԱԲ տեսիլ, փխ. տեսի
33 βad գուրքեաւք / b գումբեթաձեւ
34 βad շինած
35 b սփանչելի, փխ. զարմանալի
36 b չիբ գուրք
37 ԱԲ վկայսս
38 βd զերեսուն եւ զեաւթն / b զերեսուն
39 βad չիբ իբրեւ / b իբրեւ լուսաւոր կերպարանաւք
40 t սպիտակութեանց
41 βbt հանդերձանաւք / ad հանդերձանաւք / ԱԲ հանդերձանաւք
42 a ոչ բաւեմք
43 βad շինածոյն
44 β աստուածակերտ
45 a եւ խաչն
46 b գորոյ
47 ԱԲ եւ խառնեցաւ
48 bԱԲ ի նոյն միացեալ
49 d գործելոց
50 βabdԱԲ շողացեալ / t նշողացեալ
51 βabd չիբ եւ (ծագեաց)
52 d սեանցսն

19 Եւ բղխեաց աղբիւր¹ յորդաբուղիս, եւ հոսեցաւ ծաւալեցաւ ընդ դաշտս ամենայն, եւ ելից² առ հասարակ՝ ³որչափ ակն բաւեաց: 20 Եւ եղեւ ծով լի եւ⁴ կապուտակազոյն⁵, եւ⁶ երկնազոյն երեւեցան ⁷դաշտք առ հասարակ: 21 Եւ տեսի բազմութիւն⁸ հրեղէն սեղանոց⁹ անչափ բազմութեամբ. եւ ¹⁰սիւն մի մի առ սեղան¹¹, եւ ¹²խաչ մի մի ի վերայ նորա. եւ իբրեւ զաստեղս բազմութեամբ՝ այնպիսի ¹³երեւեալք եւ անչափ փայլեալք¹⁴:

22 Եւ տեսի հաւտս ¹⁵անթիւս այծեաց ի գոյն սեւութեան, որք անցեալք¹⁶ ընդ ջուրն¹⁷ յաւդիս դարձան. եւ զգոյնս¹⁸ իւրեանց ի կերպարանս¹⁹ սպիտակութեան²⁰ շրջեցին²¹, եւ լուսակիզն²² ասորն փայլէր առ հասարակ, մինչեւ ճառագայթք հատանէին ի նոցանէն²³: 23 ²⁴Եւ մինչեւ դեռ նայէի

եւս²⁵ յանկարծակի²⁶ ծնան հաւտքն եւ²⁷ բազմացան, եւ ծնունդքն²⁸ լցին զվայրսն²⁹. եւ ծնեալ գառինքն³⁰ ամենայն³¹ լուսակիզն էին: 24 Իսկ յանկարծ այլ ծնունդք յաճախեցին բազմացան, եւ³² կէսքն ³³անկեալ ելին յայնկոյս ջրոյն: 25 Եւ գառինքն գայլք եղեն թուխք, եւ յարձակեցան ելին ի մէջ հաւտիցն, եւ սկսան կոտորել, եւ եղեն արեան ճապաղիք³⁴: 26 Եւ մինչեւ դեռ ³⁵նայէի՝ եւ տեսի, եւ բուսան թեւք հաւտիցն, եւ եղեն թեւաւորք, եւ³⁶ վերացան խառնեցան ի գաւրս³⁷ լուսեղէնս³⁸: 27 Եւ յարեաւ հեղեղ հրեղէն, եւ արկեալ տարաւ զգայլսն:

28 Եւ ես³⁹ նայեցեալ զարմացեալ⁴⁰ կայի: 29 Եւ այրն, որ յառաջնուամն ⁴¹կարդաց զանուն իմ եւ ցուցանէր ինձ՝ ⁴²ասէցիս, ⁴³թէ «Այր դու, զի՞ կաս զարմացեալ, եւ ո՞չ ⁴⁴ի միտ առնուս զմեծամեծս Աստուծոյ»: 30 ⁴⁵Եւ ես ասեմ. «Ո՞րպէս, Տէր»: 31 եւ ասէցիս. «Տեսիլ ցուցաւ քեզ այս՝ զի

1 b աղբիւր
 2 bad եւ լցաւ
 3 bd որչափ եւ ակն
 4 bad չիբ լի եւ / ԱԲ չիբ եւ (կապուտակազոյն)
 5 ba կապուտազոյն
 6 b չիբ եւ (երկնազոյն)
 7 ԱԲ դաշտոցն / bad առ հասարակ դաշտոք ամենայն
 8 b գրազմութիւն
 9 b սեղանոյ
 10 badh սիւն մի մի / bԱԲt սիւն մի առ
 11 bdh առ սեղան / abԱԲt առ սեղանն
 12 b խաչ մի ի վերայ / badh խաչ մի մի ի վերայ նորա բազմութեամբ իբրեւ [h որպէս] գաստեղս երկնից այսպիսի անչափ [a այնչափ] փայլատակմամբ [bd փայլամբ, h փայլմամբ] երեւեալ եւ տեսի / t խաչ մի վերայ
 13 bԱԲ երեւեալ անչափ [b անչափս]
 14 b փայլեալ
 15 ԱԲ այծեաց անթիւս
 16 bԱԲ անցեալ
 17 badԱԲ ընդ ջուրսն / b ընդ ջուրս
 18 ԱԲ եւ գոյն [Ա ուղղուած՝ գոյնս]
 19 Ա ի կերպարանսն
 20 b սպիտակութիւն
 21 a շրջեցուցին / b փոխեցին, փխ. շրջեցին
 22 ԱԲ լուսակիզ
 23 bԱԲ ի նոցանէ
 24 a չիբ եւ մինչդեռ նայէի եւս, յանկարծակի ... ոսկի խարիսխն՝ վէմն հաստատութեան անշարժութեան է (ՃԲ 41): Թուղք է ընկած: Սոյն հաստուածը չունի եւ c-ն, ուրեմն c-ն ընդօրինակուած է a-ից՝ երբ a-ում արդէն թերթն ընկած

էր: c-ն պակասութեան արտաքին նշան չունի, ուրեմն չէ նկատել a-ի պակասը:
 25 ԱԲ եւս, փխ. եւս
 26 b եւ եւս, յանկարծ / bd յանկարծ
 27 b չիբ եւ (բազմացան)
 28 ԱԲ չիբ ծնունդքն
 29 bd զվայրս / ԱԲ զվայրն
 30 b գառինք
 31 bd ամէն, փխ. ամենայն
 32 b չիբ եւ (կէսքն)
 33 ԱԲ անկեալ ելեալ էին յայնկոյս / bbd *տնկեալք ելին յայնկոյս / h անկեալք ելին յայնկոյս / t անկեալ էին յայնկոյս
 34 ԱԲh՝ նապաղիբ / b նապաղիսիբ / bdt նապաղիսիբ
 35 bbd նայէի եւ տեսանէի, բուսան / ԱԲ նայէի տեսանէի, զի բուսան
 36 bb չիբ եւ (վերացան)
 37 bԱԲ ի գաւրսն
 38 b լուսաւորս, փխ. լուսեղէնս
 39 d եւ իս
 40 b եւ զարմացեալ
 41 bbdԱԲ կարդաց ինձ եւ ցուցանէր ինձ / b կարդաց զիս եւ ցուցանէր ինձ
 42 bԱԲ եւ ասէր [b ասէ]ցիս
 43 b եթէ այր
 44 bbdԱԲ ի միտ առնուս դու
 45 bԱԲ եւ ասեմ եւս թէ որպէս

ի միտ առցես: 32 Զի բացեալ են աւազիկ¹ երկինք՝ գիտեա՛² զի բացեալ են³ դրունք մարդասիրութեանն⁴ Քրիստոսի առ իւր արարածս: 33 Եւ ձայն⁵ բարբառոյ⁶ որոտմանն⁷, գիտեա՛⁸ զի իջանէ՞⁹ 10անձրեւ ողորմութեանն եւ գթութեանն Աստուծոյ: 34 Բացեալ են աւանիկ¹¹ դրունք երկնից, բացան եւ ջուրքն¹² որ ի վերայ նորա, զի մի՛ արգել լիցի այսմ աշխարհի մարդկան՝ ելանել ի վեր: 35 Զի սուրբ վկայքս այս¹³ որ աստ ¹⁴վկայեցին՝ ¹⁵հիւսիսական կողմանցս ճանապարհ գործեցին. զի ինքեանք ելին եւ այլոց շաւիղս¹⁶ ուղղեցին:

36 Աւասիկ լոյսս¹⁷ զի ելից զվայրս՝¹⁸ այս քարոզութիւն Աւետարանին¹⁹ է, որ եւ զկողմն²⁰ հիւսիսոյ լնու: 37 Եւ զարք²¹ 22լուսեղէնք ցանկացեալ փափագեցին²³ իջանել ի հոտ անոյշ ծաղկածեւ վարդագոյն²⁴ արեան վկայիցն²⁵, նա՛²⁶ այսուհե-

տեւ խառնելոց են ²⁷ընդ մարդկան ի բնակութիւն²⁸ բազմութիւնք հրեշտակաց²⁹:

38 Իսկ այրս ահաւոր եւ շքեղաւոր, որ զառաջսն³⁰ ունի զլուսոյն³¹ եւ զուռնն³² ոսկի ի ձեռին իւրում, բաղխեաց զսանդարամետսն՝³³ այս ³⁴տեսչութիւնն Աստուծոյ է³⁵, որ հայի³⁶ յերկիր, եւ տայ դողալ. մերձի ի լերինս, եւ ծխին՝: 39 Այն ահ ³⁷Աստուածութեանն հարթեաց կործանեաց ընկէց³⁸ զմոլորութիւնս³⁹ յերկրէ: 40 Այն զի հնչեաց երկիր՝ զձայն ⁴⁰ծառայութեանն հնազանդութեան բարբառեցաւ:

41 Որոյ սեանն⁴¹ խարիսխն⁴² ⁴³ոսկի է, եւ նորուն ⁴⁴սիւնն հրեղէն, եւ թակաղաղն⁴⁵ ամպեայ, եւ խաչն⁴⁶ լուսեղէն ⁴⁷ի վերայ նորա. ոսկի խարիսխն՝ վէմն հաստատութեան անշարժութեան⁴⁸ է. եւ սիւնն հրեղէն՝ կաթողիկէ⁴⁹ եկեղեցի է⁵⁰, որ ժողովէ⁵¹

1 βd աւասիկ
 2 d գիտա / b գիտայ
 3 d չի՛ք են (դրունք)
 4 Ա մարդասիրութեան / β մարդասիրութեանն
 5 Ա ձայն, ուղղուած՝ ձայնն
 6 βd բարբառոյն
 7 bԱԲ որոտման
 8 βd գիտա
 9 b զի իջէ
 10 ԱԲ անձրեւ գիտութեան եւ ողորմութեան [Բ ողորմութեանն] աստուծոյ / βbd անձրեւ ողորմութեան եւ գիտութեանն աստուծոյ
 11 βbd աւազիկ / ԱԲ չի՛ք աւանիկ
 12 b ջուրք
 13 βbd չի՛ք այս
 14 βd վկայեցին ճանապարհ հորդեցին, զի ինքեանք
 15 bԲէ եւ հիւսիսական [b հիւսսական] / Ա հիւսսական (յան.) / βd չի՛ք հիւսիսական կողմանցս
 16 β շաւեղս
 17 βd լոյսս / ԱԲ լոյսն / bt լոյս
 18 b զվայրսն
 19 b աւետարանինս
 20 βbd զկողմանս
 21 b զարքս / βԱ զարքն
 22 βbdԱԲի լուսեղէնք ցանկացեալ [b ցանկացեալ] փափագեցին [b փափաքեցին]
 23 t փափաքեցին. չի՛ք ցանկացեալ
 24 b եւ վարդագոյն
 25 βbԱԲ վկայիցս
 26 ԱԲ չի՛ք նա

27 βd ընդ մարդկան բնակութիւն / h ընդ մարդկան բնութիւն
 28 b ի բնակութիւնս
 29 βbd հրշտակաց [b հրըշտակաց]
 30 b գառաջսն / միւսն. գառաջն
 31 βbԱԲ զլուսոյն / միւսն. լուսոյն
 32 b գուռնն / միւսն. գուռն
 33 ԱԲ զսանդարամետս
 34 Ա տեսչութիւն աստուծոյ է. լուսանցում աւետարանում է՝ որ է նոյն ինքն տէրն մեր յիսուս քրիստոս
 35 d չի՛ք է
 36 b նայի / d նային / β եւ նայի, փի. որ հայի
 *** Ս...Գ. ԸԳ. 32
 37 Ա աստուածութեան որ
 38 βbdԱԲ ընկէց / t ընկեաց
 39 β զմոլորութիւնսն / bԱԲ զմոլորութիւն
 40 βbdԱԲ հնազանդութեան ծառայութեան [b ծառայութեանն]
 41 b սիւնն / ԱԲ սեան
 42 βbdԱԲ խարիսխն / t խարիսխ
 43 ԱԲ ոսկի էր, եւ նորին
 44 bd սիւնն հրեղէն
 45 βbdԱԲ թակաղաղն / h թակաղակն / t թակաղաղ
 46 ԱԲ խաչ
 47 βd ի վերայ նորա. խարիսխն ոսկի վէմ հաստատութիւն անշարժութիւն է
 48 ԱԲ անշարժութիւն
 49 b կաթաղիկէ
 50 βbd չի՛ք է
 51 ab ժողովեն

զամենայն ժողովուրդս¹ ի մի միաբանութիւն² հաւատոց³ ի ներքոյ թեւոց⁴ իւրոց: 42 Եւ թակաղաղն ամպեայ՝ որ ընդունելոց է զարդարան⁵, յորժամ թռիցեն⁶ 7ի տեառնազալստեանն ընդ առաջ նմա⁸ վերանալ:

43 Իսկ խաչն լուսաւոր ⁹ի նմա՝ է¹⁰ ինքն մեծ քահանայապետութիւնն¹¹ ի մէջ¹² ժողովրդոցն¹³, աւրինակ Քրիստոսի պատկերին ¹⁴մարմնացելոյ քահանայապետութեանն աւծութեան¹⁵ Աստուածորդւոյն: 44 ¹⁶Եւ տեղին այն լիցի տաճար Աստուծոյ, եւ տուն աղաւթից խնդրուածոց ամենայն հաւատացելոց, եւ աթոռ քահանայապետութեանն¹⁷:

45 Եւ խարիսխքն¹⁸ երեք, որ¹⁹ կարմիրքն²⁰ ²¹էին ի գոյն արեան՝ վասն²² չարչարանացն²³ ²⁴եկելոց նեղութեանց ²⁵մահու

համբերութեանն. զի ²⁶զմահն իւրեանց արարին խարիսխ²⁷ ճշմարտութեան հաւատոց²⁸, ²⁹հեղմամբ արեան իւրեանց: 46 Եւ սիւնքն³⁰ ³¹ամպեղէնք ³²յայն սակս երեւեցան, վասն զի ամպն³³ ունի զթեթեւութիւն³⁴ արագութեան³⁵ ի յարութեանն³⁶ յերկինս³⁷ վերանալոյ³⁸: 47 Եւ³⁹ թակաղաղն՝ ⁴⁰հրեղէն, զի բնակութիւն նոցա լինելոց է ի հուր⁴¹ Աստուածութեանն⁴² լուսոյն⁴³:

48 Եւ խաչքն ունին⁴⁴ զչարչարանս⁴⁵ վկայիցն, որ⁴⁶ նմանեցին Տեառն չարչարանացն, եւ մեռան փոխանակ⁴⁷ նորա. զի Աստուծով կեցին եւ ընդ Քրիստոսի խաչեցան, ⁴⁸եւ կենդանի է Քրիստոս յոսկերս նոցա՝ ցուցանել ամենեցուն զկենդանութիւն նոցա. յայտնի⁴⁹ առնել զՀոտ անուշութեան զիտութեան իւրոյ ի նոցանէ ⁵⁰եւ հռչակել

1 βbdԱԲ ժողովուրդս / at ժողովս
 2 a ի մի միաբանութիւն / միւսն. չիբ մի
 3 ԱԲ հաւատոյ
 4 βabdԱԲ քեւոց / t քեւոցն
 5 βabdԱԲ գարդարսն / t գարդարս
 6 abdԱԲ քոիցեն / t քոչիս
 7 βad ի տեառն գալստեանն ընդ առաջ [a յառաջ] նմա վերանալ / b ի տեառնագալստեան նմա ընդ առաջ վերանալ / ԱԲ ընդ առաջ վերանալ տեառն գալստեանն
 8 t չիբ նմա
 9 β որ ի նմա որ է ինքն / ad ի նմայ որ է ինքն / b ի նմա նա է ինքն
 10 ԱԲ չիբ է
 11 β փահանայութիւնն / d փահանայութիւն / a փահանապետութիւն / Ա փահանայապետութիւն
 12 b որ է ի մէջ / ԱԲ է ի մէջ
 13 ԱԲ ժողովրդոց
 14 βabdԱԲ մարմնացելոյ փահանայապետութեանն [ԱԲ փահանայապետութեան] / t մարմնաւալոյն փահանայութեանն
 15 βad աւծութեանն
 16 βabd եւ տեղին [d տեղի] նոյն [b ի նոյն] լիցի
 17 ԱԲ փահանայապետութեան / a *փահանապետութեան / t փահանայութեանն
 18 b խարիսխն
 19 βabd չիբ որ
 20 βabd կարմիր / ԱԲ կարմիր
 21 βabd չիբ էին ի գոյն արեան
 22 b որ վասն
 23 βabdԱԲ չարչարանացն / t չարչարանաց
 24 βad եկելոց [ad եկելոց են] նեղութեանցն համբերութեան մահուցն զի

25 bԱԲ մահուցն համբերութեան զի
 26 bԱ գմահ իւրեանց
 27 βdԱԲ խարիսխս
 28 βabdԱԲ հաւատոցն
 29 βad հեղմամբ արեամբն [a արեան] իւրեանց / bԱԲt հաստատութիւն [փիս. հեղմամբ] արեամբն իւրեանց
 30 βabdԱԲ սիւնքն / t սիւնք
 31 βadh ամպեղէնք յայն սակս երեւեցան
 32 bԱԲt չիբ յայն սակս երեւեցան
 33 βabdԱԲի վասն զի ամպն / t զի ամպ
 34 d գրեթեւութիւն
 35 βadԱԲի երագութեան
 36 bԱԲt յարութեան [t յարութեանն] / βad ի յարութեանն [d ի յարութեանն]
 37 β ի յերկինս
 38 βd վերանալոյն
 39 a չիբ եւ
 40 βad հրեղէն ըստ այնմ [d ըստ յայն] երեւեցաւ, զի
 41 b ի հուրն
 42 abԱԲ աստուածութեան
 43 βad չիբ լուսոյն
 44 bԱԲ եւ խաչն ունի
 45 t զկերպարանս, փիս. βabdԱԲի զչարչարանս
 46 βad զի, փիս. որ
 47 βad վասն, փիս. փոխանակ
 48 b եւ կենդանի է / միւսն. չիբ եւ
 49 b եւ յայտնի
 50 βabdԱԲ եւ հռչակել [a հռչակեալ] / t չիբ եւ

զառաքինութիւնս՝ նոցա ընդ տիեզերս: 49 Զի սպանին նոքա զմարմինս երկրաւորս², եւ կախեցին զտէրունական խաչէն³. եղեն⁴ Տեառն իւրեանց չարչարակից, նոյնպէս եւ⁵ փառացն⁶ եւ զաւրութեանն⁷ լինելոց⁸ են հաղորդք⁹:

50 Այլ առաջին խաչն որ ցուցաւ քեզ՝ ունի զպարծանս քահանայութեան¹⁰ պատուին, պանծացեալ ի խաչն Քրիստոսի: 51 Իսկ¹¹ 12երեք եւս, որ ունէին զտեղի վկայարանացն¹³ հանգստի¹⁴ սրբոցն՝ զի 15ի տեղուջ հեղման արեանն իւրեանց շինեսցին վկայարանք հանգստի¹⁶ ոսկերաց¹⁷ իւրեանց¹⁸: 52 Իսկ զի բարձր¹⁹ է սիւնն առաջին՝ զի մեծ եւ բարձր է²⁰ պատիւ կաթողիկէ²¹ եկեղեցւոյ քան զամենայն բարձրութիւնս²² սրբոցն²³: 53 Իսկ կամարքն որ ի սեանց անտի ի միմեանս²⁴ կապէին²⁵ այս

ինքն է²⁶ հաւասարութիւն միաբանութեան կաթողիկէ եկեղեցւոյ: 54 Իսկ²⁷ 28խորանն ի վերայ՝ ունի զաւրինակ վերնոյ քաղաքին, զժողովարանն²⁹ միաբանութեան 30արքայութեանն երկնից:

55 Եւ զի 31երեւէին քեզ վկայքն՝ զիտեա՛³² զի մահս³³ 34ժամանակեան է, ասէ³⁵, եւ կենդանութիւն³⁶ նոցա յաւիտենական³⁷, փառաւորեալ³⁸ ի փառս Աստուածորդւոյն. վասն այսորիկ եւ³⁹ զաւրինակ խաչի⁴⁰ նորա 41տպաւորեալ յանձինս⁴² նոցա:

56 Եւ ի վերայ կատարոյ⁴³ շինուածոյն⁴⁴ զոր տեսանես⁴⁵, նոյն 46ինքն աթոռամենազաւր բնութեան⁴⁷ 48Աստուածութեանն, 49բարձրութեան ինքնութեանն. զի 50նա ինքն գլուխ է եկեղեցւոյ սրբոյ⁵¹ եւ կատարիչ⁵² ամենայն բարութեանց, 53եւ ի

1 *βabd* գառափնութիւն
 2 *βabd* երկրաւորս / *ԱԲ* գերկրաւորս
 3 *d* խաչն
 4 *b* եւ եղեն
 5 *βad* նոյնպէս եւ / *bԱԲ* չի՛ք եւ
 6 *βadԱԲ* փառացն / *bt* փառաց
 7 *d* եւ զաւրութեանց
 8 *a* լիելոց
 9 *βad* հաղորդ
 10 *bԱԲ* փառանայապետութեան
 11 *a* եւ, *փ/ս.* իսկ
 12 *βabdԱԲ* երեքն եւս [*b չի՛ք* եւս] ունին
 13 *ԱԲ* վկայարանաց
 14 *βad* հանգստին / *Ա* հանգստի, *ուղղուած՝* հանգստեան
 15 *βadԱԲ* ի տեղուջ պսակմանն [*βa* պսակմանն] իւրեանց հեղման [*ԱԲ* հեղլոյ] արեան [*ԱԲ* արեանն] իւրեանց շինեսցին / *b* ի տեղուջ պսակմանն իւրեանց շինեսցես / *h* ի տեղուջ պսակման իւրեանց եւ հեղման արեանցն շինեսցին
 16 *βadh* վկայարանք հանգստի / *bԱԲ* հանգստի վկայարանք
 17 *b* ոսկերացն
 18 *βadh* նոցա, *փ/ս.* իւրեանց
 19 *b* եւ զի բարձր
 20 *d չի՛ք* է (պատիւ)
 21 *b* կաթողիկէ
 22 *βabdԱԲ* փառան զամենայն բարձրութիւնս [*b* բարձրութիւն] / *t չի՛ք* բարձրութիւնս
 23 *βbԱԲ* սրբոց
 24 *d* իմ միմեանս
 25 *ԱԲ* կապեցան

26 *βad չի՛ք* է
 27 *b* եւ, *փ/ս.* իսկ
 28 *d* խորանի վերայ / *b* խորանն որ ի վերայ նորա
 29 *ԱԲ* ժողովարան / *βd* զժողովարան
 30 *βdԱ* արքայութեան / *b* երկնից արքայութեան
 31 *βad* երեւին [*β* երեւէին] վկայքս
 32 *β* գիտա / *d* գիտայ
 33 *βabdԱԲ* մահս / *t* մահ
 34 *d* ժամանակեայն է
 35 *βad չի՛ք* ասէ
 36 *a* կենդանութիւնն
 37 *b* յաւիտենականք
 38 *βadԱԲ* փառաւորեալ / *t* փառաւորեալք / *b չի՛ք* փառաւորեալ
 39 *b չի՛ք* եւ
 40 *t* խաչին
 41 *ad* տպաւորեալ է/ *b* տպաւորէ
 42 *βd* ի յանձինս
 43 *b* կատար
 44 *βabd* շինածոյն
 45 *b* տեսանէիր
 46 *b* ինքն է աթոռ
 47 *b* բնութեան (պատ.)
 48 *b* աստուածութեանն բարձրութեանն ինքնութեանն. զի / *βad* աստուածութեանն [*d* աստուածութեանն] ինքնութեան բարձրութեանն. զի / *Ա* աստուածութեան
 49 *ԱԲ* բարձրութեան ինքնութեան [*Բ* ինքնութեանն] / *t չի՛ք* բարձրութեան
 50 *βabdԱԲ* նա ինքն է գլուխ եկեղեցւոյ
 51 *βad չի՛ք* սրբոյ
 52 *βabdԱԲ* կատարիչ / *t* տանար, *փ/ս.* կատարիչ
 53 *Ա* եւ ի նմա ամենայն

նա ամենայն շինուածն¹ պատշաճի, եւ աճէ
զաճուածն Աստուծոյ, շոր ամենայն Յարմին
յաւդիւմ⁴ եւ խաղալեալ⁵ եւ անդամաւ
հաստատեալ եւ թկազմեալ⁶:

57 Եւ⁷ յոյսն զի⁹ փարի զխաչիւն՝ այս
ինքն Հոգի¹⁰ Աստուածութեանն¹¹ որ զՈր-
դին փառաւոր առնէ: 58 Եւ զի խառնե-
ցաւ¹² ընդ ճառագայթս նորա՝¹³ այս ինքն
զի յՈրդւոյն¹⁴ առնու եւ պատմէ սիրելեաց
իւրոց⁵: 59 Եւ զի¹⁵ միացաւն¹⁶ ի նոյն՝ զի
17մի է բնութիւն Աստուածութեանն¹⁸:
60 Եւ զի ծագեաց լոյսն¹⁹ ի մէջ սեանցն²⁰
չորեցունց, եւ բոխեցոյց զաղբիւրն²¹ յոր-
դաբուղիս՝ զի կաթողիկէ²² եկեղեցւոյն²³
չնորհք Հոգւոյն ի մէջ վկայելոցն²⁴ եւ ի
մէջ քահանայութեանն²⁵ բոխելոց է աղ-

բիւր²⁶ մկրտութեան²⁷, լուանալ զաղտ²⁸ ոգ-
ւոյն²⁹ մարմնովքն հանդերձ: 61 Եւ այն զի
յորդեաց ելից զբազում վայրս՝ զի լինելոց է
փրկութիւն³⁰ մկրտութեամբ բազում ժո-
ղովրդոց: 62 Եւ զի երկնագոյն երեւեցան
դաշտք³¹ ամենայն՝ այս ինքն է՝³² զի եր-
կիրս իբրեւ³³ զերկինս³⁴ լինելոց է, խառ-
նուրդք³⁵ հրեշտակաց³⁶ եւ մարդկան:

63 Եւ հրեղէն սեղանոցն³⁷ բազմու-
թիւնք որ քեզդ երեւին՝ ճշմարտիւ իսկ լի-
նելոց են սեղանք Աստուծոյ, ³⁸որ զքաւու-
թիւն բաշխեն ամենեցուն: 64 Եւ հրեղէն
յայն սակս երեւեցաւ, զի պաշտաւն Հոգ-
ւոյն եղիցի փառաւք: 65 Եւ սիւնք³⁹ մի մի
առ սեղան⁴⁰ պաշտաւն աղաւթից քահա-
նայութեան⁴¹: 66 ⁴²Եւ խաչք ի վերայ նո-
ցա, այս ինքն զի⁴³ ⁴⁴սուրբ անունն Քրիս-
տոսի փառաւոր լիցի⁴⁵ ընդ ամենայն տե-
ղիս: 67 Եւ զի բազում էին իբրեւ զաս-
տեղս՝ զի պաշտամունք⁴⁶ սրբութեանն¹ իբ-
րեւ զաստեղս բազմասցին:

1 ԱԲ շինուած / Ե շինած / ԲԵԸ շինածն
2 ԱԲ յորում ամենայն
3 Ե մարմինն յաւդիւմն եւ անդամովն եւ խաղա-
լեալն
4 ԲԵԸ եւ անդամաւ [Բ անդամով] եւ խաղալեալ
[Բ խաղաղեալ]
5 ԱԲ չիբ եւ անդամոփ
6 ԲԵԸԱԲ կազմեալ է
7 ԲԵԸ չիբ եւ
8 ԲԵԸԱԲ լոյսն զի / ԵԸ լոյս
9 ԱԲԸ փարի ասէ [Ը սասց] զխաչիւն
10 ԲԵԸԱԲ հոգին
11 ԲԵԸԱԲ աստուածութեան
12 ԲԸ խառնեցաւ / ԸԸԸԸ. խառնեցաւ
13 ԵԱԲ այսինքն
14 Ը որդուն
5 Ը ԸԸԸԸ. ԲԸԸԸ. ԸԸԸ 14:
15 ԲԵԸԱԲ եւ զի / Ը չիբ զի
16 ԲԵԸԱԸ միացաւն / ԱԲԸ միացաւ
17 Ե մի բնութիւն է
18 Ը աստուծոյ, փիս. ԲԵԸԱԲ աստուածութեանն [Ա
աստուածութեանն]
19 ԱԲ լոյս
20 Ը սեանց
21 ԲԵԸԱԲ գաղբիւրն [ԵԱԲ գաղբիւրն] / Ը աղբիւր
22 ԵԸԸԸ զի կաթողիկէ
23 ԵԱԲ եկեղեցւոյ
24 ԲԱ վկայեցելոցն
25 Ե *ֆանապետութեանն, Ը ֆահանայպետու-
թեանն, ԲԵԸ ֆահանայպետութեանն, Ա ֆահա-
նայպետութեան, փիս. ֆահանայութեանն

26 Ա բոխեցէ աղբիւրն / Ը բոխեցելոցն աղբիւր / Ե
աղբիւր (յան.)
27 ԲԵԸԱԸ մկրտութեանն
28 Ե գաղտն / ԱԲ գաղտս
29 ԲԸԱԲ ոգւոց / ԵԸ հոգւոց
30 ԲԵԸԱԸ մկրտութեան [Բ մկրտութեանն] / ԱԲ բա-
զում ժողովրդոց մկրտութեամբն
31 ԲԵԸԱԲ դաշտքն
32 ԲԵԸ չիբ է
33 ԱԲ չիբ իբրեւ
34 ԱԲ երկին
35 ԱԲ խառնուրդ
36 Ը հրշտակաց (յան.)
37 Ե սեղան
38 ԲԵԸ որ բաշխեն զֆաւութիւն
39 ԲԵԸ սիւն / ԱԲ սիւնն
40 ԲԸ առ սեղան / ԸԸԸԸ. առ սեղանն
41 ԲԵԸԱԸԸ ֆահանայութեան [ԵԸ ֆահանայութեանն]
/ Ը խոստովանութեանն, փիս. ֆահանայութեան
42 ԲԵԸԱԸ եւ խաչքն [Ե խաչք, Բ խաչք] որ ի վերայ
նորա
43 ԵԱԲ չիբ զի
44 ԲԵԸԱԸ սուրբ անունն / Ը չիբ սուրբ
45 ԱԲ փառաւոր եղիցի
46 Բ զի *պաշտաւք / ԵԸԱԸԸ զի պաշտամունք / Ը
զի պաշտունն

68 Եւ հաւտք² բազմութեան այծեացն սեւութեան³, ⁴որք յիջանել ի ջուրսն⁵ յաւղիս⁶ դարձեալ սպիտակութեան⁷ աւաղիկ⁸ աջն⁹ Աստուածութեան շնորհացն ի ձեռն¹⁰ քահանայապետութեան¹¹ հասանելոց է. ¹²յորոյ ձեռն բղխեսցէ աղբիւր¹³ մկրտութեան¹⁴, ի թողութիւն¹⁵ քաւութեան բազում մեղաւորաց: 69 Եւ որ¹⁶ լուսակիզն¹⁷ ասր¹⁸ նոցա փայլեալ պայծառացեալ¹⁹ էր՝ այս ինքն՝ մկրտեալքն²⁰ լոյս²¹ զգենլոց են, եւ արքայութեանն²² խոստացելոց ²³արժանաւոր լինելոց: 70 Եւ զի²⁴ ծնան հաւտքն²⁵ եւ²⁶ բազմացան եւ լցին զվայրսն՝²⁷ ²⁸այս ինքն է՝ զբազում ժամանակս աճեցողցանէ զքարոզութիւնն²⁹, եւ ծնանին³⁰ նոր

ծնունդք³¹ նորոգութեան, եւ բազմացուցանէ զմկրտութիւնն³²:

71 Եւ զի կէսքն ³³անկեալ ելեալ էին հաւտքն³⁴ ընդ ջուրսն³⁵, ի նոյն կողմն³⁶ ուստի ³⁷անցեալն էին՝ այս ինքն է՝³⁸ ի յետին ժամանակս³⁹ անաւրինելոց են, անկեալք ի ճշմարտութենէն. ⁴⁰ընկենլոց են յետս զգրոշմ ⁴¹ուխտին սրբութեան Աստուածութեանն⁴², ⁴³եւ բազումք թողուն զուխտն սրբութեան⁴⁴: 72 Եւ ի գառանցն լինելոց են գայլք, ⁴⁵որ ⁴⁶կոտորելոց են գսուրք⁴⁷ գառինս⁴⁸. ⁴⁹այս ինքն որ գնան ի ճշմարտութենէ անտի⁵⁰ եւ յուխտէ քահանայիցն՝ ⁵¹լինելոց են գայլք, եւ ⁵²հանեն ճապաղիս⁵³ արեան գառանցն⁵⁴, այս ինքն ուխտին եւ քահանայութեանն⁵⁵, եւ խո-

1 *βαδh* սրբութեանն / *ԱԲ* սրբութեանցն / *t* սրբութեան
 2 *βabd* եւ հաւտքն
 3 *a* սեւութեանն / *β* եւ սուրբն
 4 *a* որ ի յիջանել / *β* որ յիջանելն / *b* որ իջանելով / *d* որ իջանելն
 5 *ԱԲ* ի ջուրս
 6 *d* աւղիս
 7 *ԱԲ* դարձեալ սպիտակութեամբ / *βadh* դարձան սպիտակացեալք
 8 *d* ահաւաղիկ / *b* եւ անդ, *փխ*. աւաղիկ
 9 *b* աջ
 10 *a* ի ձեռնն
 11 *βԱԲ* քահանայութեան, *adh* քահանայութեանն, *փխ*. քահանայապետութեան
 12 *d* որոց / *a* յորոյ ձեռնն
 13 *βabdԱԲ* աղբիւր / *t* աղբիւրն
 14 *ad* մկրտութեանն
 15 *ԱԲ* ի թողութիւն / *միւսն*. թողութիւն (*չիբ* ի)
 16 *t չիբ* որ
 17 *βabdԱԲ* եւ որ լուսակիզ [*d* լուսակիզն]
 18 *βadԱԲ* ասրն
 19 *b* փայլեալ պայծառացալք
 20 *βabԱԲ* մկրտեալքն / *dt* մկրտեալք
 21 *եԱԲ* զլոյս
 22 *bdԱ* արքայութեան
 23 *βabdԱԲ* արժանի լինելոց են
 24 *ԱԲ չիբ* զի
 25 *a* հաւտքն
 26 *βabd չիբ* եւ (բազմացան)
 27 *βabdԱԲ* զվայրս
 28 *βadԱԲ* այսինքն բազում
 29 *ԱԲ* քարոզութիւնն / *βad* զքարոզութիւնն / *bt* քարոզութիւն
 30 *ԱԲ* եւ ծնանին

31 *βd* նոր ծնունդք / *միւսն*. ծնունդ
 32 *a* զմկրտութիւնն / *եԱ* մկրտութիւն / *միւսն*. մկրտութիւնն
 33 *βabdԱԲh* անկեալ ելեալ էին [*βah* ելանէին] / *t* անցեալ / *չմտ*. *Ագաթ*. ճԲ 22-27:
 34 *βadԱԲh* կէս [*d* կէսն] հաւտքն
 35 *ab* ընդ ջուրն
 36 *d* ի նոյն կողմն
 37 *βabdԱԲ* անցեալն եին / *t* անցեալ էին
 38 *βabd չիբ* է
 39 *βabdԱԲ* յետին [*b* ի յետին] ժամանակս / *t* ժամանակն
 40 *ԱԲ* եւ յետս ընկենլոց են
 41 *βabdԱԲh* ուխտին [*ԱԲ* ուխտի] սրբութեան աստուածութեանն [*Ա* աստուածութեանն]
 42 *t չիբ* աստուածութեանն
 43 *b չիբ* եւ բազումք թողուն զուխտն սրբութեան
 44 *βadԱԲ* զուխտն սրբութեան / *t* սրբութեանն
 45 *a չիբ* որ կոտորելոց են գսուրք գառինս ... եւ յուխտէ քահանայիցն լինելոց են գայլք (*ճԲ 72*): *Որովհետեւ d-ն ունի a-ի այս պակասք՝ ուրեմն չէ կարող a-ից արտագրուած լինել:* / *Բ* որք
 46 *βabdԱԲ* կոտորեն
 47 *b չիբ* գսուրք
 48 *β* գառինսն / *եԱԲ* զգառինսն / *d* գառինս
 49 *βdh* այսինքն որ կան ի նշմարտութեանն
 50 *βbdh չիբ* անտի
 51 *βbdԱԲ* լինին գայլք
 52 *a* հանեն արեան նապաղիս արեան գառանցն / *βd* հանեն նապաղիս արեան գառանցն / *b* հանեն նապաղիս արեան գառանցն
 53 *ԱԲh* նապաղիս / *t* նաղնախիս
 54 *ԱԲt* ի գառանցն
 55 *βdԱԲ* քահանայութեան

վուծիւն ժողովրդոցն¹: 73 Իսկ որ ²Համբե-
րենն միամտութեամբ ի գառանցն, ³ի ժո-
ղովրդոցն կամ ի քահանայիցն՝ թեւս առ-
նուցուն⁴ եւ յարքայութիւնն⁵ Քրիստոսի
վերանան: 74 Իսկ որ գմիտս ⁶գալլոցն կամ
զգործս յափշտակութեան նոցա ունիցին⁷ ի
հուրն անշէջ մատնեսցին:

75 ⁸Եւ դու⁹, ասէ ցիս այրն¹⁰, պի՛նտ
կաց, քա՛ջ լեր¹¹, ¹²զգո՛յշ լեր. զի¹³ գործ ի
ձեռն եկեալ հասեալ է քեզ. զի քեզ¹⁴ բա-
րութիւն ¹⁵դիւրաւ լինելոց է, զի եւ դու ընդ
ճշմարիտ մշակս¹⁶ վարձս առցես յանպա-
տում¹⁷ պարգեւացն Քրիստոսի: 76 Արդ՝
զգո՛յշ լեր աւանդիդ, որ քեզդ¹⁸ հաւատա-
ցաւ¹⁹ ի տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ. չի-
նեսջի՛ր գտածար անուանն ²⁰Աստուծոյ ²¹ի
տեղուջն որ ցուցաւ քեզ, որ սիւնն²² հրե-
ղէն ունէր ²³զոսկի խարիսխն, եւ զվկայա-
րանս²⁴ սրբոցն²⁵ ի տեղիսն՝²⁶ ²⁷ուր զենան

ինքեանք ²⁸ի կենդանութիւն Աստուածու-
թեան²⁹ յուսոյն³⁰: 77 Զի բժշկեսցին հա-
րուածեալքդ³¹, եւ քարոզութեանն³² յաջո-
ղուած³³ յառաջադէմ լիցի հանապազորդու-
թեամբ աւր ըստ աւրէ, հասանել ամենե-
ցուն ի չափ կատարման հասակի³⁴ հաւա-
տոցն Քրիստոսի»: 78 Եւ զայս ասացեալ՝
չարժումն եղեալ, ³⁵եւ ընդ առաւաւտանալն
³⁶ծածկեցաւ տեսիլն: ³⁷

ՃԳ. «Արդ՝³⁸ ամենարարն³⁹, ամենաս-
տեղծն, ամենահաստիչն, ամենիմաստն, ա-
մենատէրն, ⁴⁰ամենակալն, ամենազիւտն⁴¹,
ամենաբժիշկն խրատեաց զձեզ, զի ⁴²Աս-

1 ԱԲ ժողովրդոց
2 *βabd* համբերեցն միամտութեամբ գառանցն / միւսն. համբերէ միամտութեամբ ի գառանցն
3 *βadԱԲ* ի ժողովրդոց կամ ի քահանայից
4 *βad* առնուն
5 *dԱ* եւ յարքայութիւն
6 *βad* գալլոցն ունիցն, կամ զգործս
7 *βad չիբ* ունիցին
8 *abd* եւ դու ասէ ցիս [*β չիբ* ցիս] պի՛նտ [*β* պի՛նդ] կաց / *ԱԲ* եւ դու քաջ լեր ասէ, պի՛նտ կաց
9 *t չիբ* դու
10 *β չիբ* այրն
11 *βad* եւ քաջ լեր / *ԱԲ չիբ* քաջ լեր
12 *b* զգոյշ կաց. զի ձեռն ի գործ եկեալ
13 *β* քանգի, *փխ*. զի
14 *β չիբ* քեզ (քարութիւն)
15 *bԱԲ* դիւրաւ է լինելոց. զի / *βadh* դիւրաւ լինե-
լոց է, զի / *t չիբ* դիւրաւ
16 *βd* մշակսն / *a* վկայսն, *փխ*. մշակս
17 *b* յանպատում / *միւսն*. զանապական
18 *b* քեզդ / *միւսն*. քեզ
19 *b* աւանդեցաւ, *փխ*. հաւատացաւ
20 *βadԱԲ* աստուծոյ ի տեղուջն ուր [*Ա* որ] ցուցաւ քեզ [*ԱԲ* քեզ ցուցաւ], որ [*ad* ուր] սիւնն / *t* աս-
տուծոյ, որ ի տեղուջն, ուր սիւնն
21 *b չիբ* ի տեղուջն
22 *b* որ սիւն
23 *bԱԲ* ոսկի խարիսխ
24 *a* զվկարան
25 *Ա* սրբոց

26 *βadh* շինեսցիր ի տեղիսն / *ԱԲ* ի տեղիս
27 *b* որ գեցան
28 *ԱԲ* ի կենդանութեան իրեանց յուսովն որ առ
աստուած. զի / *a* ի կենդանութեան
29 *β* աստուածպաշտութեանց / *d* աստուածու-
թեանն
30 *β* ուսոյն
31 *aԱ* հարուածեալ / *βbdԲ* հարուածեալդ / *t* հա-
րուածեալքն
32 *Ա* քարոզութեան
33 *a* աջողած / *bdԱԲ* աջողուած / *β* աջողումով
34 *βad* կատարման հասակին / *ԱԲ* հասակի կա-
տարման / *b չիբ* հասակի
35 *aԱԲ* եւ ընդ առաւաւտանալն / *միւսն*. *չիբ* եւ
36 *hln* ծածկեցաւ տեսիլն: *Վերջանում են:*
37 *h աւելացնում է հետեւեալ ոտանաւոր յիշատա-
կագրութիւնը.* «Որ յայտնեցեր քոյն ծառայի /
գտեսիս մեծ զարմանալի / Լուսաւորչին մեր
Գրիգորի / ի Վաղարշապատ քաղաքի / ծագեա
առ իս լոյս պանծալի / ցառագայթեա զխաւար
ոգի / Մաթէոս մեղաւի ի լի / զգծաւղի տառիս
Շողակաթի»: / *b թղ.* 275բ՝ «Քրիստոս Աստուած
յիշեալ եւ ողորմեայ անմահուր հոգոյ մեղուցեալ
զժողի սորա, եւ ամենայն եղբայրութեանս, զի
դու եւ վշտացելոյս՝ միսիթար, եւ տարակուսե-
լոյս՝ ապաւէն: Խաւարելոյս՝ լոյս: մոլորելոյս՝
դարձ: գլորելոյս՝ կանգնիչ: յուսահատելոյս՝ յոյս
կենաց: եւ ամենայն (*գաղափարագրով*) անհնա-
րից՝ հնար. եւ քեզ փառք»:
38 *abdԱԲ* արդ. *այստեղ adԱԲ չունին բաժանման
արտաքին ոչ մի նշան. ԱԲ* արդ-ի ա տառը
կարմրագիր է, իսկ ad այդ էլ չունին. միայն b
թղ. 275բ՝ այդ բառը մանիշակագոյն զարդագիր է
եւ երբէ կիսատող ծիրանեգոյն գրութիւն:
39 *ԱԲ* ամենակարն, *փխ*. ամենարարն
40 *β* ամենակալն ամենագործն
41 *βads* ամենագէտն, *փխ*. ամենագիտն
42 *b* աստուածութեան իւրում զձեզ արժանիս ա-
րացէ / *ԱԲ* աստուածութեան

տուածութեանն իւրոյ զձեզ մերձաւորս ա-
րասցէ: 2 Վասն այսրիկ ցուցեալ ձեզ
մեաւք զկենաց¹ ճանապարհս² եւ զփրկու-
թեան³ հանգամանս⁴, զթողութիւն⁵ միան-
գամայն ածել հասուցանել⁶ ի վերայ. վասն
այսորիկ⁷ գտեսիլ⁸ հանդերձելոցն երեւե-
ցոյց⁹ ինձ պատմել ձեզ, առ ժամանակիս¹⁰
զիւր կաման¹¹ առ ձեզ կատարելով¹²:
3 Արդ՝ եւ դուք գասացեալսն¹³ 14 ըստ հրա-
մանացն փութացարո՛ւք կատարել¹⁵: 4 Եւ
արդ՝¹⁶ եկա՛յք շինեսցուք զվկայարանսն¹⁷,
փոխել զվկայսս¹⁸ ի հանգիստ¹⁹. 20 զի եւ սո-
քա փոխեսցեն զձեզ ի նորոգութիւն»:

5 Եւ զայս ասացեալ՝ հրամայեաց զի²¹
զնիւթ շինուածոյն²² վաղվազակի պատ-
րաստեսցեն²³: 6 Եւ ամենայն²⁴ բազմու-
թեան մարդկանն²⁵ լուեալ զայն՝²⁶ իւրա-
քանչիւր ընթացան պատրաստել

զնիւթսն²⁷: 7 28 Եւ 29 կուտէին ի հրամայեալ
տեղիսն ոմն վէմ, ոմն քար, ոմն աղիւս,
30 ոմն զմայր փայտն³¹, պատրաստէին³²
խնդալից փութով եւ մեծաւ երկիւղիւ:

8 Եւ ինքն սուրբն³³ Գրիգորիոս³⁴ զլար
ճարտարութեան շինողացն³⁵ ի ձեռն ա-
ռեալ՝ գերանելեացն³⁶ վկայարան³⁷ հանգս-
տարանացն զհիմունսն³⁸ յաւրինէր³⁹:
9 40 Եւ մէն մի իւրաքանչիւր ամենայն⁴¹
բազմութեանն⁴² 43 սատարութիւն ի ձեռն
առեալ, ըստ գեղեցկադիր⁴⁴ յարմարելոյ⁴⁵
հիմնարկին⁴⁶ 47 ի կատարումն շինուածոյն⁴⁸
կանգնեցին: 10 49 Ամենայն ոք ձեռն ի
գործ արկեալ, եւ կանանւոյն անգամ սա-
տարեալ⁵⁰ 51 ըստ իւրեանց տկարութեան
կանացի⁵² ուժոյն, եւ այսպէս առ հասա-

1 *β*adԱԲ գկենացն
2 *ad* գնանապարիս / ԱԲ գնանապարի / *b* գնանա-
պարիս
3 *β*abd գփրկութեանն / Ա. գփրկութիւն / *β*t
փրկութեան
4 Ա. հանգամայնս
5 *β*adԱԲ եւ գթողութիւն
6 *β*ad *չ*իւ ի վերայ
7 *abd*ԱԲ վասն այսորիկ / *β*t վասն այնորիկ
8 ԱԲ եւ գտեսիլ / *b* գտեսիլս
9 ԱԲ եցոյց, *փ*իւ. երեւեցոյց
10 *b*ԱԲ եւ գառժամանակիս / *β*ad եւ գժամանակիս
11 *a*բԱԲ կամս
12 *β*ad առ ձեզ կատարելոյ
13 *b* գասացեալս
14 *β*ad ըստ հրամանացն / *մ*իւսն. *չ*իւ ըստ
15 *β*ad փութացարո՛ւք կատարել [d կատարել] /
*մ*իւսն. *չ*իւ կատարել
16 ԱԲ այժմ, *փ*իւ. եւ արդ / *b* *չ*իւ արդ
17 ԱԲ զվկայարանս / *b* վկայարանս
18 ԱԲ զվկայսս / *bt* զվկայսն / *d* զվկայս
19 *β* ի հանգիստս
20 *β*abdԱԲ զի եւ սոքա / *t* *չ*իւ զի
21 *b* *չ*իւ զի
22 *β*ab շինածոյն
23 *b* պատրաստել
24 *at* բազմութեանն մարդկան / *b* բազմութիւն
մարդկանն
25 *b* լուեալ գայն
26 *β*ad ընթացան իւրաքանչիւր

27 *β*abdԱԲ գնիւթսն / *t* գնիւթսն
28 *β*ad եւ կուտէին ի հրամայեալ տեղիսն
29 ԱԲ ի հրամայեալ տեղիսն կուտէին / *bt* ի տե-
ղիսն հրամայեալս կուտէին
30 *β*abd ոմն վմ գմայր
31 ԱԲ փայտ
32 *β*d նպաստէին, *փ*իւ. պատրաստէին
33 *β*abdԱԲ եւ ինքն սուրբն / *t* *չ*իւ սուրբն
34 *b*ԱԲ գրիգորիոս / *β*ad գրիգոր
35 *β*bdԱԲ շինողաց
36 *β*ad եւ գերանելեացն
37 *abd*ԱԲ վկայարանս / Ա. զվկայարանս / *β* վկայա-
րանսն / *t* վկայարանն / *ուղղ*. վկայարան
38 *a* զհիմունս / *β*d զհիմունսն / *մ*իւսն. հիմունս
39 *β*adԱԲ յաւրինէր / *bt* յօրինեալ
40 *β*abdԱԲ եւ մեն մի իւրաքանչիւր / *t* եւ մի մի իւ-
րաքանչիւր
41 *b* *չ*իւ ամենայն
42 Ա. բազմութեան
43 *β*ad *չ*իւ սատարութիւն / *β*ad գործ ի ձեռն առեալ
սատարելին
44 *β*ad եւ ըստ գեղեցկադիր [d գեղեցկագիր]
45 *b* յարմարելոյն
46 *β* *h*իւսն արկին
47 *β*ad եւ ի կատարումն հասուցին, ամենեցուն
ձեռն ի գործ
48 *b* շինածոյն
49 *b*ԱԲ եւ [*b* *չ*իւ եւ] ամենայն ոք ձեռն արկեալ ի
գործ, եւ կանանւոյն
50 *b*ԱԲ սատարեալ / *a* սատարել
51 *a* ըստ տկարութեան իւրեանց / *b* ըստ իւրեանց
տկարութեանց
52 *β* կանանցի

րակ¹ գործէին զգործն հաւատովք² եւ մեծաւ երկիրդիւ, զի³ մի՛ ոք ամենեւին անմասն եղեալ⁴ ի փրկութենէ շնորհացն, ի բժշկութենէն զրկեսցի⁵:

11 Եւ կանգնեալ երիս վկայարանս, մի՛ ի հիւսիսոյ յարեւելից կողմանէ քաղաքին, ուր վկայեաց⁶ սանականն Հռիփսիմէ⁷ երեսուն եւ երկու ընկերաւք⁸: 12 Եւ զմիւսն⁹ շինեցին ի հարաւակողմ¹⁰ կուսէ անտի, ուր վկայեացն¹¹ Գայիանէ¹² նորուն սնուցիչն երկու ընկերաւքն¹³: 13 ¹⁴Եւ զմիւսն եւս ¹⁵մաւտ ի հնձանն ի մէջ այգւոյն, ¹⁶ուր ¹⁷էին վանք նոցա: 14 Շինեցին կազմեցին գտեղիսն, եւ զարդարեցին ոսկի եւ արծաթի կանթեղաւք¹⁸ լուցելովք¹⁹, եւ լապտերաւք²⁰ վառելովք, եւ աշտանակաւք բորբոքելովք:

ՃԴ. Եւ հրամայեաց մէն մի իւրաքանչիւր արկղագործ, տախտակամած, մայրափայտեայ, բեւեռապինդ, հաստահեղոյս²¹, երկաթագամ տապան գործել: 2 Եւ ամենայն ըստ ասացելոյ²² պատուիրանին արա-

րեալ²³, ²⁴հանդերձեալ կազմեալ պատրաստեցին. ²⁵ըստ եղեալ հրամանին տուելոյ բերին զարկեղան ²⁶արարեալ հանգստի²⁷ սրբոցն²⁸ առ դուրս հնձանին, առաջի սրբոյն Գրիգորի: 3 Իսկ նա²⁹ առեալ ³⁰ինքն միայն ի ներքս մտանէր, ³¹եւ ոչ թողոյր զայլ ոք ամենեւին ի ներքս մտանել. ³²ասէ. «Ոչ է պարտ ձեզ հուպ լինել եւ մերձենալ առ նոսա³³, որ չեւդ էք բժշկեալ, ³⁴որ չեւդ էք սրբեալ մկրտութեամբ³⁵»: 4 Այլ ինքն միայն առանձնացեալ³⁶, զմի մի իւրաքանչիւր ի սրբոցն առեալ³⁷ յիւրաքանչիւր արկեղ³⁸ դնէր՝ իւրաքանչիւր ³⁹հանդերձով ⁴⁰եւ իւրեանց կազմութեամբ⁴¹ պնդէր⁴², եւ կնքէր քրիստոսանշան կնքովն:

5 Իսկ թագաւորն եւ արքայազունքն ամենայն⁴³ ⁴⁴եւ մեծամեծքն եւ նախարարքն եւ⁴⁵ ազատքն եւ զաւրքն ամենայն՝ իւրաքանչիւր⁴⁶ բերէին իւղս⁴⁷ անուշունս⁴⁸

1 t հասարակ (չի՛ք առ)
2 ԱԲ հաւատով
3 b եւ զի
4 b ելեալ, փ/ս. եղեալ
5 ԱԲ գրկիցի / b գրկիցից
6 βad ուր վկայեցաւ [a վկայեցաւ]
7 βab հռիփսիմէ / d *հուփիմէ
8 βabdԱԲ երեսուն եւ երկու ընկերոցն / t երեսուն եւ երեք ընկերոց / Հմմտ. Ագաթ. ԺԸ 7, ՃԲ 14-17:
9 β եւ միւսն
10 abԱԲ ի հարաւակողմն
11 βabd վկայեացն / ԱԲt վկայեաց
12 ԱԲ սուրբն գայիանէ
13 βad երկուքն [d երկուքն են] ընկերաւք / ԱԲ ընկերոք
14 βad եւ զմիւսն եւս
15 d մաւտ հնձանն (յաւն.)
16 βabdԱԲ ուր եին վանքն նոցա
17 t էին նոցա վանքն
18 βabdԱԲ կանթեղաւք / t կանթեղաւք
19 a լուցելովք
20 a լապտերովք / Հմմտ. Ագաթ. ՃԺԸ 8-9:
21 β հաստահեղոյս / bԱԲ հաստահեղոյս
22 Բոլորը ըստ ասացելոց. ուղղ. ըստ ասացելոյ

23 βad չի՛ք արարեալ
24 βad հանդերձեալ կազմեալ պատրաստեցաւ
25 βad չի՛ք ըստ եղեալ հրամանին տուելոյ / b ըստ եղեալ
26 βad արարեալս հանգստի սրբոցն ի դուրս
27 bԱԲt չի՛ք հանգստի
28 ԱԲ չի՛ք սրբոցն
29 b իսկ նա
30 t ինքն մի միայն
31 βad չի՛ք եւ ոչ թողոյր ... ի ներքս մտանել
32 bԱԲ ասէ ոչ է [b չէ] ձեզ պարտ հուպ
33 aԱԲ առ սոսա
34 ad չի՛ք որ չեւդ էք սրբեալ
35 βabd մկրտութեամբն
36 d առանձնացեալ
37 bԱԲ առեալ ի սրբոցն / βad ի սրբոցն [d ի սրբոցն] առեալ / t չի՛ք առեալ
38 bԱԲ յիւրաքանչիւր յարկեղ / a արկեղն / β արկեղս
39 βabdԱԲ հանդերձով [Բ հանդերձովն] եւ իւրեանց
40 t չի՛ք եւ իւրեանց
41 βad իսկ կազմութեամբ / ԱԲ լոկ կազմութեամբն
42 ԱԲ պատէր, փ/ս. պնդէր
43 βabdԱԲ արքայազունքն ամենայն / t եւ ամենայն
44 βabdԱԲ եւ մեծամեծքն / t չի՛ք եւ
45 βabd չի՛ք եւ (ազատքն)
46 abdԱԲ զիւրաքանչիւր
47 d եւղս / b զեւղս
48 bԱԲ անուշահոտս, փ/ս. անուշունս

եւ խուռնկս¹ ազնիւս, եւ զգուռնագոյն² նա-
րաւտս³ պատանաց, զմետաքսառէչս⁴ ոսկե-
թելս⁵ կերպասուց⁶: 6 Եւ կին թագաւորին
եւ աւրիորդք⁷ թագաւորագունք եւ կա-
նայք պատուականացն եւ մեծամեծացն
դատերք՝ բերէին ⁸ծիրանիս եւ ⁹զոսկեհոռն
դիպակն եւ զերկնագոյնն¹⁰, եւ զսպիտակ¹¹
իբրեւ զձիւն հանդերձանս¹² սրբոցն:
7 Նոյնպէս եւ¹³ զոսկին եւ զարծաթն եւ
զկտաւսն¹⁴ փութով¹⁵ կուտէին առ դուրս
հնձանին:

8 Արդ՝ երեալ տեսանէր սուրբն Գրիգո-
րիոս, զի ¹⁶չեղջ շեղջ կուտեալ էին առ
դուրս հնձանին: 9 Իսկ նա ոչ առնոյր
յանձն¹⁷ զնոցա ինչ¹⁸ առ նոսա մատուցա-
նել. ¹⁹ասէ. «Ո՞վ վաղ իսկ ²⁰ասացի, ²¹եթէ ոչ
է պատշաճ զձեր ինչ, մինչ չեւդ էք²²
սրբեալ մկրտութեամբ՝ ²³առ նոսա մատու-
ցանել. այլ յաւժարութիւնդ ձեր բարիք է
վասն ձերոյ փրկութեան: 10 Այլ այս ամե-
նայն յարքունական գանձուն պահեալ

կայցէ, մինչեւ ձեզ²⁴ հովիւ եւ ²⁵վարդապետ
ի տուչութենէ բարերարութեան²⁶ ²⁷Աստու-
ծոյ ²⁸պարգեւեսցի, եւ երեւեսցին ձեզ ա-
ռաջնորդք, քահանայապետք²⁹, տեսուչք ե-
պիսկոպոսք եւ երիցունք³⁰ եկեղեցական
կարգի³¹ լուսաւորութեան³² սիրոյն Աստու-
ծոյ. եւ այդ ամենայն երթիցէ ի սպաս պաշ-
տաման³³ փառաւորընկալ սեղանոյն Աս-
տուծոյ³⁴ ի ձեռն քահանայապետին կացե-
լոյ³⁵: 11 Այլ այժմ եկայք զսոսա յիւրա-
քանչիւր³⁶ հանգիստս³⁷ մատուցուք»:

ՃԵ. Իսկ թագաւորն ³⁸Տրդատ ³⁹յայն-
ժամ դեռ եւս էր յամենայն կերպարանս
խոզի, բայց միայն⁴⁰ ի մարդկապէսն⁴¹ խաւ-
սելոյ. եւ կճղակք ձեռացն եւ ոտիցն⁴² իբ-
րեւ զխոզի⁴³, եւ դէմք երեսացն կնճթա-
ցեալ⁴⁴, եւ ժանիք ¹մեծամեծք իբրեւ զմեծա-

1 b գտունկս
2 βabdԱԲ գոյնագոյն [a գգունագոյն] / t գոյնագոյն
3 b նարատս
4 β գմետակս, առէչս
5 βabd ոսկեթելս / միւսն. եւ զոսկեթելս
6 ԱԲ կերպասուցն
7 ad որիորդ / β որիորդք
8 b գծիրանի եւ
9 bԱԲ զոսկեհոռն եւ զդիպակ / βad ոսկեհոռն [d ոսկեհոռն] եւ զդիպակ
10 βad գերկնագոյնն / միւսն. գերկնագոյն
11 βadԱԲ սպիտակ / t սպիտակն / b եւ զսպիտակ
12 ԱԲ հանդերձանս / միւսն. ի հանդերձանս
13 aԱԲ չիք եւ (զոսկին)
14 abdԱԲ զկտաւն
15 βad եւ փութով
16 ԱԲ շիղջք շիղջք *կուտալ կային / abd շեղջք [b շեղջ] շեղջք կուտեալ [d կուտեալք] կային [a եին] առ դուրս
17 βadԱԲ ոչ առնոյր յանձն / b չառնոյր յանձն / t ի յանձն
18 βԱԲ զնոցա ինչսն
19 βabdԱԲ ասէ, թե ոչ վաղ
20 ԱԲ ասացի ձեզ
21 βad թե ոչ է
22 βadԱԲ որ չեւդ եք / t մինչ չեւ էք
23 βd առ նոսա ինչ մատուցանել

24 ԱԲ չիք ձեզ
25 βabd վարդապետ փրիստոսի [βab ի փրիստոսի] տուչութենէն
26 Բ բարերարութեան / βad բարերարութեամբն / b բարերարութիւն (պատ.)
27 βa աստուծոյ պարգեւեսցի ձեզ եւ երեւեսցին ձեզ / d աստուծոյ պարգեւեսցի եւ երեւեսցին ձեզ / b աստուծոյ երեւեսցի ձեզ
28 t չիք պարգեւեսցի եւ
29 ad փառաւորք
30 bԱԲ երիցունք. չիք եւ
31 βad եկեղեցական կարգի / bԱԲ եկեղեցական կարգք / ko եկեղեցական կարգ / t եկեղեցական կարգք
32 dԱԲko լուսաւորութեան / t լուսաւորութեանցն / a լուսաւորութիւն / β լուսաւորութիւնք
33 βabdt չիք պաշտաման
34 t չիք աստուծոյ
35 ԱԲ կացուցելոյ
36 β յիւրեանց, փիւ. յիւրաքանչիւր
37 βdԱԲ հանգիստս / a հանգիստ / b ի հանգիստ / t հանգիստն
38 b տրդատ յայնժամ եւս դեռ էր ի կերպարանս / βad տրդատ յայնժամ դեռ եւս էր յամենայն [d ամենայն] կերպարանս / ԱԲ տրդատ յայնժամ դեռ եւս էր ամենայնիւ ի կերպարանս
39 t դեռ եւս յայնժամ
40 βadԱԲ բայց միայն / bt չիք միայն
41 a ի մարդկապէս / βdԲ ի մարդապէսն
42 b ոտից
43 ԱԲ իբրեւ զխոզի / միւսն. իբրեւ խոզի
44 a կնճթացեալք

ծամեծ² վարազաց, եւ խողանաստեւն³ թա-
 ւացեալ զամենայն մարմնովն⁴: 2 Այլ⁵
 կայր պատեալ⁶ զերեսսն⁷ ճգլխովն հան-
 դերձ⁸ 9արկեալ զիրեաւ քուրձ, եւ կայր ե-
 րեւոյթ¹⁰ տեսեամբ¹¹ ի մէջ ժողովրդոցն¹²:
 3 Արդ՝ մատուցեալ աղաչէր զսուրբն Գրի-
 գորինոս, զի գոնեա¹³ ձեռացն եւ ոտիցն
 Հնար լինիցի¹⁴ բժշկութեան, զի ի գործ շի-
 նուածոց¹⁵ սրբոցն արժանի արասցէ գէթ
 16սակաւիկ ինչ մասնաւորել զնա:

4 Իսկ երանելին Գրիգորինոս ծուներ
 կրկնեալ¹⁷ ամենատեառն¹⁸ բարերարի մար-
 դասիրին¹⁹ Աստուծոյ, երթեալ անկանէր²⁰
 21զսուրբ ընկալ արկեղաւքն²² երանելի
 մարմնոցն²³ քրիստոսական վկայիցն՝²⁴ մա-
 տուցանել պաղատանս. համբարձեալ զբա-
 զուկսն հանապազատարած²⁵ յերկինս՝ ամե-

նայն ժողովելոցն²⁶ եւ թագաւորին բժշկու-
 թիւն²⁷ հայցէր: 5 Ապա²⁸ դարձաւ²⁹ առ
 թագաւորն, շնորհելովն³⁰ Քրիստոսի
 31գոտսն նորա եւ զձեռսն բժշկէր. զի թա-
 փեցան կճղակք³² 33ոտիցն եւ ձեռացն. որ-
 պէս³⁴ զի առ մի նուագ³⁵ հաղորդեալ լիցի ի
 գործ³⁶ սրբոցն՝ 37իւրոց ձեռացն վաստակե-
 լով:

6 38Իսկ նորա հարցեալ զԳրիգորինոս³⁹,
 թէ զի՛նչ հրամայեսցէ նմա. եւ⁴⁰ 41նա տայր
 զչափ⁴² արկեղացն⁴³ սրբոց⁴⁴, զի հատեալ
 զտեղիսն 45իւրաքանչիւր բնակութեան՝
 յաւրինեսցէ ի ներքս ի մարտիրոսական⁴⁶
 յարկին հանգստեան⁴⁷: 7 Իսկ նորա աղա-
 չեալ⁴⁸ զԳրիգորինոս⁴⁹ 50զի հրամայեսցէ,
 մի՛⁵¹ վասն 1կնոջ իւրոյ 2Աշխենայ տիկնոջ,

Այստեղից սկսեալ չենք նշանակում a-ի եւս ձեւը
 [փխ. ել], ինչպէս մատուցանեալ=մատուցանել
 եւն:

- 1 βabdԱԲ մեծամեծ Իրրեւ զմեծամեծ վարազաց [d վարաց]
- 2 t չիբ գմեծամեծ
- 3 βadԱԲ խոզան ստեւն / bn խոզանաստեւն / t խոզանաստեւ
- 4 ԱԲ մարմնովն / միւսն. մարմնովն
- 5 βad եւ, փխ. այլ
- 6 a կայր պատել
- 7 βad գերեսս / b գերեսսն / ԱԲt գերեսն
- 8 βad չիբ գլխովն հանդերձ
- 9 bԱԲ արկեալ քուրձ գիրեաւ, եւ կայր / βad ար- կեալ գիրեւ քուրձ անկեալ կայր
- 10 bԱ աներեւոյթ
- 11 βd տեսեամբն
- 12 b ի մէջ ժողովրդեանն
- 13 βdԱԲ զի ասէ գոնեա / b զի ասէ գոնէ / at գոնէ
- 14 βabdԱԲ լիցի
- 15 βabd շինածոյ
- 16 βd սակաւ ինչ / b սակաւ մի մասնաւորեալ
- 17 βabdԱԲ երթեալ ծուներ կրկնեալ
- 18 ԱԲ ամենատեառնն
- 19 βad եւ մարդասիրի / ԱԲ եւ մարդասիրին / b չիբ մարդասիրին
- 20 βbdԱԲ անկանէր / at անկեալ էր [a չիբ էր]
- 21 βad սուրբընկալ
- 22 β արկեղեաւքն
- 23 b մարմնոց
- 24 b վկայից
- 25 βadԱԲ հանապազատարած / t հանապազատա- րածս / b համատարածս

- 26 βad ժողովրդոցն , փխ. ժողովելոցն
- 27 βabdԱԲ գրծկութիւն
- 28 βad իսկ, b եւ, փխ. ապա
- 29 βad դարձեալ
- 30 β շնորհաւքն
- 31 b գոտս / βd գոտս նորա եւ զձեռս / a գոտս եւ զձեռս / ԱԲ զձեռսն եւ գոտսն
- 32 β կնդակքն / d կնդակքն
- 33 bԱԲ ձեռացն եւ ոտիցն [b ոտից] զի / d ձեռացն եւ ոտիցն որպէս զի / β ձեռացն եւ ոտիցն նո- րա, որպէս զի / a ձեռացն նորա եւ ոտիցն որ- պէս զի
- 34 bԱԲt չիբ որպէս
- 35 a հաղորդ լիցի
- 36 βbdԱԲ ի գործ / at ի գործս
- 37 b ձեռացն իւրոց
- 38 βad իսկ նայ հարցեալ
- 39 βd զգրիգորն
- 40 βad իսկ, փխ. եւ
- 41 abdԱԲ նայ տայր նմայ
- 42 bԱԲ չափ
- 43 β արկեղաց / ԱԲ գարկեղաց / b գարկեղացն
- 44 ab սրբոց / միւսն. սրբոցն
- 45 βabdԱԲ իւրաքանչիւր բնակութեան / t իւրաքան- չիւր ի բնակութեան
- 46 β ի մարտիրոսական
- 47 βad յարկին հանգստեան / bԱԲ յարկի [b յարկին] հանգստեանն տեառն / t ի յարկին հանգս- տեանն
- 48 βd աղաչեցեալ
- 49 a գոտրքն գրիգորինոս
- 50 bԱԲ զի հրաման տացէ / ad զի հրաման տայցէ [d տացէ]
- 51 βad չիբ մի

նոջ, ³եւ մի՝ վասն քեռն իւրոյ⁴ հարազատի որում անուն էր Խոսրովիդուխտ⁵, ⁶զի իշխեսցեն եւ նոքա հաւասարել գործոյն: ⁸ Եւ նորա տուեալ հրաման, եւ նոցա երթեալ⁷ ընդ նմա աւզնել գործոյն: ⁹ Եւ առեալ զչափ արկեղացն⁸ ⁹փոսել փորել զտեղիս¹⁰ հանգստի¹¹ սրբոցն¹² ի ներքս ի տաճարս¹³ ¹⁴հանգստարանացն:

ՃԶ. ¹⁵Արդ՝ առեալ թագաւորին ¹⁶փայտատ եւ բաճ՝ ¹⁷հատանէր զգիրս հանգստոցաց¹⁸ սրբոցն¹⁹ իւրաքանչիւր ըստ չափու²⁰ արկեղացն: ² Սոյնպէս եւ²¹ ինքեանք երկոքին²², Աշխէն տիկին եւ քոյր թագաւորին Խոսրովիդուխտ, ըստ բրել բրողին²³ ի հան-

դերձս իւրեանց ընկալեալ²⁴ զհողն՝ արտաքս պեղէին²⁵: ³ Եւ²⁶ այսպէս ²⁷կարգի կարգի յառաջակողմն²⁸ պատրաստեցին զգիրս²⁹ սրբոյն Հոբիսիմեայ³⁰. եւ ³¹զկնի նորա գերեսուն եւ զերկուցն³² ի տեղւոջն յայնմիկ, ուր հեղան արիւնք վկայականք ³³երանութեան նոցա, ³⁴ի տեղւոջ հանգստեան պատրաստելոյ³⁵ սուրբ եւ փառաւոր³⁶ սեղանոյն Քրիստոսի³⁷: ⁴ ³⁸Սոյնպէս եւ ի վկայարանին՝ որ ³⁹ի հարաւակոյս քաղաքին էր⁴⁰ պատրաստեաց եւ ⁴¹զայն տեղին երանելւոյն⁴² Գայիանեայ⁴³ եւ երկուց⁴⁴ ընկերացն: ⁵ Ինքնին⁴⁵ թագաւորն Տրդատ⁴⁶ քերքն Խոսրովիդուխտով⁴⁷ հանդերձ⁴⁸ ⁴⁹եւ Աշխէն տիկնաւ զգիրս սրբոցն

1 βad կնոջն իւրոյ
 2 βbd աշխիւնայ տիկնոջ [β տիկնոջն] / a աշխեսն տիկնայ / ԱԲ աշխէն տիկնոջ
 3 ԵԱԲ եւ միւս եւս վասն / βad չիբ եւ մի վասն
 4 βad եւ քեռն իւրոյ
 5 d խոսրովիդուխտ
 6 b զի իշխեսցեն հաւասարել եւ նոքա
 7 a նա երթեալ
 8 βad արկեղացն / ԵԱԲ տապանացն, փխ. արկեղացն
 9 b փոսեալ, փորեալ / d փոխել, փխ. փոսել
 10 βd գտեղի / ab գտեղիս / ԱԲ գտեղիսն / t գտեղին
 11 βabdԱԲ հանգստի / t հանգիստ
 12 b չիբ սրբոցն
 13 adԱԲ ի տանարս / b ի տանար / βt ի տանարն
 14 βad հանգստարանաց սրբոցն
 15 d չիբ արդ առեալ ... ըստ չափու արկեղացն (ՃԶ 1)
 16 βabԱԲ բաւ եւ փայտատ
 17 βabԱԲ հատանել զգիրս [b զգիր]
 18 t հանգստոցացն / Ա. հանգրստանոցաց / βԲ հանգստարանաց
 19 b սրբոց / միւսն. սրբոցն
 20 ԱԲ ըստ չափարանի / an ըստ չափոյ / b ըստ չափու / βt Հայկ. բառգ. ըստ չափարան / Թուում է թէ առաջին աղմատումն եղել է «ըստ չափարարկեղացն», արկղ բառի առաջին վանկի կրկնութեամբ: Այս սխալ ընթերցումաձր հասկացուել է չափար=ցանկապատի նշանակութեամբ, որով եւ «ըստ չափարան» ընթերցումաձր: Աւելի նորագոյն է «ըստ չափարանի» ընթերցումաձր: Գաւառական «չափար» (ցանկապատ) բառը գործ է ածուած եւ միջին հայերէնում. «ի չափար պալատան արհունի». Թղթ. դաշանց:
 21 βad չիբ եւ (իմեանմ)
 22 β երկուեանմն. չիբ իմեանմ
 23 ԱԲ բրողին / d բրաւղին

24 b ընկալան
 25 βad կրեին, փխ. պեղէին
 26 βad չիբ եւ
 27 n կարգ ի կարգ յառաջակողմն / միւսն. եւ Հայկ. բառգ. կարգի կարգի յառաջակողմն. թերեւս պէտք է կարդալ՝ կարգ ի կարգ ի յառաջակողմն
 28 βad յառաջագոյն, փխ. յառաջակողմն
 29 ԱԲ զգիր
 30 d *հուփիմեայ / βab հոբիսիմեայ (յան.)
 31 βad չիբ զկնի նորա
 32 βad եւ գերիցն / Ա. եւ երկուցն / Բ. եւ երկուիցն
 33 βadԱԲ երանութեան նոցա, ի տեղւոջ
 34 bt ի տեղի հանգստեան
 35 βad չիբ հանգստեան պատրաստելոյ / ԱԲ պատրաստելոց
 36 βԱԲ փառաւորեալ
 37 β աստուծոյ, փխ. քրիստոսի
 38 a սոյնպէս եւ վկայարանին / միւսն. չիբ եւ
 39 a ի հարաւակողմն քաղաքին / βd ի հարաւոյ [d ի հարաւու] կողմանէ քաղաքին
 40 βad է
 41 ԵԱԲ գայն տեղիս / βad գայն տեղի / ԵԱԲ Հայկ. բառ. գայն տեղին փոսէր երանելոյն [t սրբոցն, փխ. երանելոյն] / βad չիբ փոսէր
 42 t սրբոցն, փխ. βabdԱԲ երանելոյն
 43 d գայիմեա
 44 b երկու
 45 βadԱԲ իմեանմ / bt իմեանմ
 46 ԱԲ թագաւորն տրդատ / միւսն. չիբ տրդատ
 47 b խոսրովիդուխտով / d խոսրովիդուխտով / β խոսրովիդուխտով / ԱԲ խոսրովիդուխտով
 48 βad չիբ հանդերձ
 49 ԱԲ եւ աշխէն տիկնաւ հանդերձ

իւրաքանչիւր բնակութեան¹ յաւրինէին իւրեանց² ձեռաւքն³:

6 Եւ եկն թագաւորն, խնդրեաց հրաժեշտ ի սրբոյն Գրիգորէ եակթնաւրեայ ճանապարհ կալեալ⁴ Վեր ի բարձր⁵ լեռն ի Մասիս: 7 Եւ անտի ի գլխոյ լեռնէն առեալ վէմս արաստոյս⁶, անտաշս, անկոփս, յաղթս, ծանուես, երկայնս, ստուարս⁷ 8 Եւ մեծամեծս, որ⁹ գմի մի¹⁰ ումեք¹¹ լինէր Հնար, թէ եւ¹² դիպելոյ¹³ բազմութեան¹⁴ ի մարդկանէ¹⁵ գայն¹⁶ շարժել¹⁷. արդ՝ առեալ սկայազաւրն հայկաբար¹⁸ գոլթ արձանսն՝¹⁹ Վերայ իւրոց թիկանցն²⁰ գայն դնէր²¹ Եւ ըստանձնեալ բերէր²² ի վկայարանս²³ տաճարացն: 8 Մէն չորս արձանս սեամս կանգնէր՝ իբրեւ²⁴ փոխարէն անմիտ մարտին, զոր ընդ սրբոյն պատերազմեալ յիւրում սենեկին. ուր²⁵ ամենապահ շնորհացն

յաղթեալ՝ գայնչափ²⁶ զարմանալիսն²⁷ գործեաց: 9 Եւ սա պսակ յաղթութեան²⁸ զիւրոյ ձեռացն զաւրութեան զվաստակն ամենեցուն ցուցանէր:

10 Արարեալ³⁰ շինեալ կազմեալ զսուրբ վկայարանսն³¹ երեսին³² հանդերձեցին³³ զարդարեցին եւ աւրինաւք յարդարեցին. եւ ապա առեալ³⁴ զիւրաքանչիւր յիւրաքանչիւր³⁵ տեղի³⁶ վկայութեանն³⁷ մատուցանէին: 11 Զսուրբն Գայիանէ ի կողմն³⁸ հարաւոյ, իւրոյ մարտիրոսութեանն³⁹ երկու ընկերաւքն⁴⁰ դնէր ի վկայարանի⁴¹ տաճարին: 12 Սոյնպէս⁴² Եւ զերանելին Հոփսիմէ⁴³ երեսուն եւ երկու⁴⁴ ընկերաւքն⁴⁵ 46 ի կողմն⁴⁷ արեւելից ի շինածի տաճարին դնէին⁴⁸: 13 Եւ գմիաւորն⁴⁹,

1 Ա բնակութիւն / *βad* չիք իւրաքանչիւր բնակութեան
 2 *ab* ինքեանց, *փխ.* իւրեանց
 3 *βabd* ԱԲ ձեռաւք
 4 *βad* ի մեծ, *փխ.* ի վեր / *b* ի վեր ի լեռն բարձր ի մասիս. անտի / *միւսն.* մասիս (*չիք* ի)
 5 *a* բարձր
 6 *a* վէմ սարաստոյս
 7 *t* եւ ստուարս
 8 *βabd* ԱԲ եւ մեծամեծս / *t* չիք եւ
 9 *a* որպես, *փխ.* որ
 10 *βabd* ԱԲ ոչ ումեք լինէր
 11 *t* չիք ումեք
 12 *b* չիք եւ
 13 *βabd* ԱԲ դիպելոց
 14 *βabd* ԱԲ բազմութեան / *t* բազմութեանց
 15 ԱԲ մարդկան
 16 *βad* չիք գայն
 17 *b* շարժեալ (*յան.*)
 18 *βabdt* հայկաբար / ԱԲ եւ հայկաբար / *n* եւ հսկայաբար
 19 *b* ի վերայ ուսոց թիկանց / ԱԲ ի վերայ թիկանց իւրոց
 20 *b* չիք գայն / ԱԲ դնէր գայն
 21 *b* եւ ստանձնեալ / *միւսն.* չիք եւ
 22 *b* ԱԲ բերէր / *միւսն.* բերեալ
 23 *βb* ԱԲ ի վկայարանս / *միւսն.* ի վկայարան
 24 ԱԲ իբրու
 25 *βad* ուր / *b* ԱԲ որ

26 *βad* գայնչափ / ԱԲ պսակ / *b* պնպէս, *փխ.* գայնչափ
 27 *βad* զարմացմունս / ԱԲ *ko* զարմանալիս / *b* զարմանութիւնս / *t* զարմանութիւն
 28 *βad* ԱԲ յաղթութեան / *bt* յաղթութեանց
 29 *βad* զիւրոյ [*a* զիւրոց] ձեռացն զարութեան [*d* զարութեան] վաստակն [*a* վաստակն] ամենեցուն ցուցանեք, զոր եւ արարեալ / *միւսն.* զիւրոյ ձեռագործութեան զվաստակն մատուցանէր
 30 *βad* շինեցին կազմեցին
 31 *a* վկայարանս
 32 ԱԲ գերեսին
 33 *n* հանդերձայնիւ, *փխ.* հանդերձեցին
 34 ԱԲ զիւրաքանչիւր ոք
 35 *d* իւր, *փխ.* յիւրաքանչիւր
 36 ԱԲ տեղիս
 37 *ad* վկայութեան
 38 *βabd* ի կողմն / *միւսն.* ի կողմ
 39 ԱԲ մարտիրոսական / *βad* չիք իւրոյ մարտիրոսութեանն
 40 Ա. ընգբոֆն (*յան.*)
 41 *βad* ԱԲ ի վկայարանի / *b* ի վկայարանս / *t* ի վկայարան
 42 *βad* չիք եւ / *b* եւ գերանեալն
 43 *d* հուփիմէ (*յան.*)
 44 ԱԲ յր. / *ad* երիւմն / *β* երեք
 45 *ad* ընկերաւք
 46 ԱԲ արեւելից կողմն / *t* ի կողմն արեւելեաց ի կողմն տանարին
 47 *βad* արեւելեայ ի շինածի տանարին / *b* արեւելից տանարին
 48 *βad* դնէին, *փխ.* *b* ԱԲ մատուցանէին
 49 *βbd* եւ զմիաւորն / ԱԲ եւ միաւորն

որ ի հնճանին¹ սպանալ² սորա տաճարն³ ի կողմանէ քաղաքին ի հիւսիսոյ⁴ կուսէ⁵: 14 Եւ զամենայն սուրբսն ի միասին գումարեալ⁶, ⁷զխաչական վկայսն ⁸Քրիստոսի՝ յիրաքանչիւր հանգիստս⁹ մարտիրոսական¹⁰ բնակութեան¹¹ շինուածոցն¹² ¹³փոխեցին: 15 Ըստ երեւելոյ հրամանին¹⁴ տեսլեանն յառաջագոյն Գրիգորի՝ այսպէս եւ կատարեցաւ:

16 ¹⁵Եւ ի ներքսագոյն խորանացն, ի վերայ հանգստարանացն կենդանադիր գերեզմանացն ի տեղիս¹⁶ սեղանոցն, յերեսին վկայարանսն¹⁷ մէն մի կանգնեաց զսուրբ նշան¹⁸ տէրունական¹⁹ խաչին. «Զի միայն, առ²⁰, առաջի ²¹այդր ամենակեցոյց նշանիդ ²²երկիր պագանիցէք Տեառն Աստուծոյ արարչին²³ ձերոյ²⁴: 17 Ահա սիւնք ²⁵Հաս-

տատուն կանգնեցան ձերում խարխուլ²⁶ շինուածոյն²⁷: 18 Այս այն ²⁸սիւնք են, առ²⁹, որ ունին զբեռն ծանրութեան ձերոյ³⁰ շինուածոյն³¹ փրկութեան. ահա³² երեք սիւնք³³. եւ չորրորդ սիւնն կենդանութեան³⁴ որ³⁵ զձեզ առ Աստուած վերացուցէ³⁶: 19 Եկա՛յք զնկատեալ³⁷ տեղին³⁸ տէրունական տանն եւ³⁹ մեզ հրամայեալն⁴⁰ ի մէջ առեալ ⁴¹ի պատիւ փակեսցուք»:

20 ⁴²Եւ թագաւորաւն եւ ամենայն ժողովրդովքն հանդերձ ⁴³երթեալ հասանէր անդէն⁴⁴ ⁴⁵ի տեղին ցուցեալ հրեղէն սեանն⁴⁶ ոսկիակալ խարսխին, եւ անդէն բարձր քաղաքորմով⁴⁷ փակեալ զտեղին ի պատիւ, եւ դրամբք եւ դռնափակաւք⁴⁸ ամրացուցեալ⁴⁹, եւ կանգնեալ եւ⁵⁰ անդ զնշան փրկական⁵¹ խաչին. զի առ Հասա-

1 a որ հնճանին
 2 βabd ԱԲ սպանալ / t սպանին
 3 βabd ԱԲ տաճարն / t տաճար
 4 d ի հիւսիսոյ
 5 t կողմանէ, փխ. կուսէ
 6 βad գումարեալսն / ԱԲ գումարեալ / bt գումարեալս
 7 n զխաչակրան վկայսն
 8 n չի՛ք քրիստոսի, յիրաքանչիւր հանգիստս ... յարկի տանն աստուծոյ կային (ձէ՛ 1)
 9 b հանգիստն
 10 β մարտիրոսականսն
 11 b բնութեան, փխ. բնակութեան / a չի՛ք բնակութեան
 12 βab ԱԲ շինուածոցն / d շինուածոյն / t շինուածոյ
 13 βad փոխեցին, ըստ տեսլեան [a տեսլեանն] սրբոյն գրիգորի յառաջագոյն ցուցմանն, նոյնպէս կատարեցաւ
 14 ԱԲ հրամանի
 15 βabd ԱԲ եւ ի ներքսագոյն խորանացն [βd խորանացն, a խորաննն] ի վերայ հանգստարանացն կենդանագիր [βa կենդանադիր] / t եւ ներքսագոյն խորանացն կենդանադիր / Հմմտ. Կորին ԿԵ. «եւ ի ներքսագոյն խորանին»:
 16 βb ի տեղի
 17 βabd ԱԲ վկայարանսն / t վկայարանս
 18 a նշանն / b զնշան. չի՛ք գտուրք
 19 βabd ԱԲ տէ(ե)րունական / t տէրունեան
 20 βad չի՛ք առ
 21 βad այնր ամենակեցոյց նշանի
 22 d երկրպագանիցէ՛ք
 23 βb արարչի
 24 ԱԲ ձերում / ad մերոյ, b մերում, փխ. ձերոյ

25 dԱԲ հաստատունք / β հաստատեցան
 26 b խարխուլ
 27 βad շինուածոյն / ԱԲ շինուածոցն / b շինուածոցն
 28 βabd սիւնքն են / ԱԲt սիւնք են
 29 βabd չի՛ք առ
 30 b ձերոյն
 31 bd շինուածոցն / a շինածոցն / β շինածոյն
 32 d էիս
 33 β սիւնքն
 34 βabd ԱԲ կենդանութեան / t կենդանութեանն
 35 a եւ, փխ. որ
 36 β վերացուցէ / միւսն. վերացուցանէ
 37 Բ զնկատեալ
 38 a տեղին
 39 b չի՛ք եւ
 40 ԱԲ հրամայեալ
 41 βabd ԱԲ ի պատիւ փակեսցուք [b փոխեսցուք] / t չի՛ք ի պատիւ
 42 βad եւ թագաւորան / միւսն. չի՛ք եւ
 43 b եւ երթեալ հասանէր թագաւորան եւ ժողովրդովքն հանդերձ ի ցուցեալ տեղին
 44 βd հասանէր անդէն / a հասանեին անդրէն / b ԱԲt չի՛ք անդէն
 45 βad ԱԲ ի ցուցեալ տեղին
 46 b սեղանոյն, փխ. սեանն
 47 βbd բաղա՛մ որմաւ / a բաղա՛մ, որմաւ
 48 b դռնափակովք / a դռնապանաւք, փխ. դռնափակովք
 49 b ամրացուցեալք
 50 βb չի՛ք եւ (անդ)
 51 ԱԲ տերունական, փխ. փրկական

ըսակ¹ Նստեալ ամենայն² ոք յայն տեղի՝³ ամենազաւր արարչին⁴ Աստուծոյ երկրպագեալ ծունր կրկնեսցեն:

21 Եւ այսպէս⁵ լուսաւորեալ զսիրտս եւ զոգիւս⁶ ժողովրդոցն քարոզութեամբ⁷, աղիւն Աստուածութեանն⁸ յաղեալ Համեմեալ. թողեալ զպաշտաւն ունայնութեան⁹ սնտոեաց¹⁰ ձեռագործ¹¹ կռոցն¹² արարելոց¹³, եւ ի պաշտաւն դարձեալ մարդասիրին¹⁴ Աստուծոյ:

22 Եւ յայնմ հետէ եւ անդր կանխէին անձնակամ կամաւք ի պահս եւ յաղաւթս, եւ յերկիւղ եւ ի սէր. եւ յունկնդրութիւն Աստուծոյ¹⁶ վարդապետութեանն փութային¹⁷:

ՃԷ. Արդ՝¹⁸ իբրեւ ժողովեալք միահամուռ¹⁹ ի պաշտաւնարան²⁰ տեղւոյն²¹ յարկի տանն²² Աստուծոյ կային՝²³ խաւսել սկսաւ երանելին²⁴ Գրիգորիոս եւ²⁵ ասէ. «Դի՛ք

ծունր ամենեքեան²⁶, զի արասցէ Տէր բժշկութիւն Հարուածոցդ²⁷»: 2²⁸ Եւ եղեալ ծունր ամենեցուն առ Աստուած, եւ երանելոյն Գրիգորի²⁹ 30 մեծաւ աղաւթիւք եւ պաղատանաւք խնդրեալ³¹ ուժգին³² ճգնութեամբ եւ արտասուաւք վասն թագաւորին բժշկութեան: 3 Եւ թագաւորն³³ մինչ դեռ³⁴ կայր ի տեսիլ կերպարանաց³⁵ խոզի ընդ³⁶ ժողովրդեանն³⁷ յանկարծակի³⁸ Հարեալ զդողման, եւ զխորին խոզի արտաքոյ³⁹ մարմնոյն իւրոյ⁴⁰ ի բաց ընկենոյր, ⁴¹ ժանդատեսիլ ժանեաւքն⁴² եւ կնճթաղէմ⁴³ երեսաւքն հանդերձ. խոզանացեալ⁴⁴ մազովն թաւութեամբ զխորխացեալ⁴⁵ կաշին ի բաց ընկենոյր: 4 Եւ դէմք երեսացն դարձան յիւր իսկ⁴⁶ կերպարանն⁴⁷, եւ մարմինն⁴⁸ փափկացեալ⁴⁹ մատաղացեալ լինէր իբրեւ զառաւրեայ մանկան ծնելոյ, ⁵⁰ եւ ողջանդամ մարմնովքն ամենեւին բժշկեցաւ:

1 *β* *α* *β* *δ* ԱԲ հասեալ ամենայն ոք
2 *τ* *ζ* *ի* *φ* ամենայն
3 *β* *α* *β* *δ* ԱԲ ամենազաւր արարչին [*δ* ամյզար, յան.] / *τ* *ζ* *ի* *φ* ամենազոր
4 *β* *α* *δ* աստուծոյ ծունր եղեալ [*α* կրկնեալ] երկիր պազցեն. եւ
5 *β* *δ* այնպէս
6 *α* եւ զհոգիս
7 ԱԲ քարոզութեամբ / *β* *τ* քարոզութեամբն / *β* *α* *δ* քարոզութեան
8 *β* *α* *β* *δ* աստուածութեան
9 *β* յունայնութեան
10 *β* *α* *δ* սնտոեացն
11 *β* *α* *β* *δ* ԱԲ ձեռագործ / *τ* ձեռագործաց
12 *β* *α* *β* *δ* ԱԲ կռոցն / *δ* *τ* կռելոցն
13 *β* *α* *β* *δ* արարելոցն
14 *β* *β* *δ* մարդասիրի
15 *β* *α* *δ* աստուծոյ պատուիրանացն [*δ* պատուիրանաց]
16 *β* *α* *δ* *ζ* *ի* *φ* վարդապետութեանն փութային / Ա վարդապետութեան
17 *β* ԱԲ փութացեալ / *τ* փութային
18 *β* եւ, *φ* *ի* *ս*. արդ
19 *β* *ζ* *ի* *φ* միահամուռ
20 *β* ի պաշտաւն
21 *β* *δ* տեղի / *α* տեղին
22 *β* *α* *β* *δ* ԱԲ տանն / *τ* տան
23 *β* *α* *δ* *ζ* *ի* *φ* կային
24 *β* *α* *δ* սուրբն, *φ* *ի* *ս*. երանելին
25 *β* *δ* *ζ* *ի* *φ* եւ

26 ԱԲ ամենեքին
27 *β* *β* *δ* հարուածելոցդ
28 *β* *α* *β* *δ* ԱԲ եւ եղեալ ամենեցուն ծունր առ
29 *α* ԱԲ եւ երանելին գրիգորիոս / *β* գրիգորոյ
30 ԱԲ մեծաւ աղօթիւք եւ ուշգին խնդրուածով եւ պաղատանով խնդրել նզուարեամբ
31 *β* խնդրեաց
32 *β* *α* *δ* նզուարեան արտասուաւք
33 *β* *α* *β* *δ* ԱԲ մինչ դեռ կայր
34 *τ* *ζ* *ի* *φ* դեռ
35 ԱԲ ի կերպարանս. *ζ* *ի* *φ* ի տեսիլ
36 *β* *α* *δ* ի մէջ, *φ* *ի* *ս*. ընդ
37 *α* *δ* ժողովրդոց
38 ԱԲ հարաւ / *β* *α* *δ* գողղման հարեալ
39 *β* *α* *β* *δ* ԱԲ մարմնոյն իւրոյ ի բաց
40 *τ* *ζ* *ի* *φ* իւրոյ
41 *β* ԱԲ ժանդատեսիլն ժանեաւք
42 *α* *ζ* *ի* *φ* եւ կնճթաղէմ երեսոփն
43 ԱԲ կնճթակերպ
44 *β* խոզացեալ, *φ* *ի* *ս*. խոզանացեալ
45 *β* *α* *δ* զխոզացեալ, *φ* *ի* *ս*. զխորխացեալ
46 ԱԲ յիւր իսկ / *մ* *ի* *ս* *ն*. *ζ* *ի* *φ* իսկ
47 ԱԲ ի կերպարանս / *β* *α* *δ* կերպարանս / *β* կերպարանս / *τ* կերպարանն
48 *β* մարմին
49 *β* *փակփկացեալ
50 *β* *α* *δ* եւ ողջ ամենայն անդամովք [*α* անդամաւքն, *δ* անդամաւք] ամենեւին

5 Սոյնպէս եւ ամենայն մարդիկն, ¹որ էին բազմութիւնք կուտեալք՝ ² յիւրաքանչիւր ախտից ⁴ թաւթափեալք⁵. ոմանք բորոտք, եւ ոմանք անդամալոյծք եւ գաւսացեալք, եւ ջրգողեալք որովայնիւք⁶, ⁷եւ դիւահարք, եւ գոնճացեալք, եւ պատագրոսք: ⁶ Եւ այսպէս⁸ բացեալ ⁹ շնորհացն ¹⁰ մարդասիրին Քրիստոսի զիւր ամենակար¹¹ բժշկարանն¹² բժշկել զամենեսին¹³ ի ձեռն Գրիգորի¹⁴, ¹⁵ ախտացեալքն թաւթափէին յիւրաքանչիւր հիւանդութեանց¹⁶: ⁷ Սոյնպէս եւ¹⁷ բացեալ լինէր աղբիւր գիտութեանն¹⁸ Քրիստոսի, զլսելիս¹⁹ ամենեցուն ընուլ²⁰ ճշմարտապատում վարդապետութեամբն²¹ Աստուծոյ²²:

8 «²³Անդ էր այնուհետեւ սրտալիր²⁴ ուրախութիւն, եւ ակնավայել²⁵ տեսիլ²⁶

Հայեցելոցն²⁷: ⁹ Քանզի երկիր²⁸, որ եւ²⁹ համբաւուցն³⁰ անգամ աւտար³¹ էր կողմանցն այնոցիկ, յորում ամենայն աստուածագործ³² սքանչելութիւնքն³³ գործեցան³⁴ առ ժամայն վաղվաղակի իրացն եղելոց³⁵ ³⁶ խելամուտ լինէր. ³⁷ ոչ միայն առ ժամանակաւն պաշտելոցն, այլ եւ յառաջակարգ³⁸ յաւիտեանցն³⁹ ⁴⁰ եւ յապա եկելոցն⁴¹, ⁴² եւ սկզբանն եւ կատարածի, եւ ամենայն աստուածատուր աւանդութեանցն⁴³:

10 ⁴⁴ Իսկ իբրեւ զչափ առեալ զիրացն հաստատութեան՝ համարձակագոյն⁴⁵ ⁴⁶ եւ առաւելագոյն գաշակերտութիւն⁴⁷ նորա-

1 bad որ էին ժողովեալ անչափ [a այնչափ] բազմութիւնք [a բազմութիւնք]
 2 bad չիք կուտեալք
 3 bad ամենեքին [a ամենեքեան] յիւրաքանչիւր ախտից [a ախտիցն] ապրեալ լինեին. բանգի էին ոմանք
 4 b ախտիցն
 5 bad չիք բօթափեալք
 6 bad որովայնիւք [a որովայնիւք] / միւսն. որովայնիւ
 7 bad չիք եւ դիւահարք եւ գոնճացեալք
 8 bad ԱԲ այսպէս / t այնպէս
 9 ab շնորհաց / ԱԲ մարդասէր շնորհաց [Ա շնորհացն]
 10 ab մարդասէրն քրիստոս / d մարդասէրն քրիստոսի
 11 bd գամենակար / ԱԲ ամենակարն
 12 ԱԲ բժշկարան / b բժշկութիւն, փիլ. բժշկարան
 13 bad գամենեսեան
 14 b ի ձեռն սրբոյն գրիգորի
 15 n չիք ախտացեալքն բօթափէին ... եւ գովութիւն ի փառս աստուծոյ (ՃԸ 1-2)
 16 abt հիւանդութեանցն
 17 b տոյնպէս եւ. միւսն. չիք եւ
 18 Ա. գիտութեան
 19 bb ի լսելիս
 20 a լնոյր
 21 bad վարդապետութեամբն / Ա վարդապետութեան / Բ՛ վարդապետութեանն
 22 Բ՛ քրիստոսի, փիլ. bad Ա. աստուծոյ
 23 Հմմտ. Կորին ԼԱ. «Անդ էր այնուհետեւ ... պատուիրանացն աստուծոյ»:
 24 a սրտալիր

25 bad ակնավայելի / b ԱԲ՛ Կորին՝ ակնավայել / t ակն առեալ
 26 s տեսիլք
 27 s հայեցելովքն / bad հայեցողաց / b ԱԲ՛ հայեցելոցն / Կորին՝ հայեցելոյն (Ձեռ. հայեցելոյն, տպ. հայելոյն): Կորեան մէջ «հայցելի» կամ «խնդրելի» անուանում են հայ նշանագրերը:
 28 ad ԱԲ երկիր / միւսն. երկիրն
 29 b չիք եւ
 30 bad համբաւուց / ԱԲ՛ համբաւոյն / Կորին՝ համբաւուցն
 31 ԱԲ անտեղեակ, փիլ. օտար / Կորին՝ օտար
 32 ԱԲ աստուածային, փիլ. աստուածագործ / Կորին՝ աստուածագործ
 33 a գոնճացելութիւնքն / b սքանչելիքն / Կորին՝ սքանչելագործութիւնքն
 34 ԱԲ եղեմ, փիլ. badt Կորին՝ գործեցան
 35 bad ԱԲ Կորին՝ եղելոց / t եղելոցն
 36 Ա. խելամուտ էին / Բ՛ խելամուտք լինէին / badt խելամուտ լինէին / Կորին՝ լինէր
 37 b ԱԲ Կորին՝ ոչ միայն ժամանակաւ [b ժամանակաւ] / bad ոչ միայն առ ժամագիտ դիպումն [a դիպումն], այլ եւ
 38 d առաջակարգ
 39 b յաւիտեանց / a դիպումն, փիլ. յաւիտեանցն
 40 bad ԱԲ եւ յապա [d ապա] / t չիք եւ
 41 bad եղելոց [a եղելոցն], փիլ. եկելոցն
 42 ԱԲ չիք եւ (սկզբանն) / bad եւ ի սկզբանն / b եւ սկզբան
 43 bad աւանդութեանցն / Ա. աւանդութեան / Բ՛ աւանդութեանն
 44 at չիք իսկ / b եւ չափ իսկ, t եւ զչափ փիլ. իսկ իբրեւ զչափ
 45 ԱԲ համարձակ
 46 bad եւ առաւելագոյն / b ԱԲ՛ եւ առաւել քարճագոյն [b չիք քարճագոյն] / bad չիք քարճագոյն
 47 bad գաշակերտութիւնքն

ցուն հաւանութեամբ, ¹գործ ի ձեռն տայր
 երանելոյն Գրիգորի, զի գյառաջագոյն²
 զհայրենական հնամեացն³ նախնեացն⁴ եւ
 զիւր կարծեալ⁵ աստուածսն չաստուածս ա-
 նուանեալ⁶ անյիշատակ⁷ առնել, ջնջել⁸ ի
 միջոյ: 4 Ապա⁹ ինքն իսկ թագաւորն խա-
 դայր գնայր¹⁰ ամենայն զաւրաւքն հան-
 դերձ ի Վաղարշապատ քաղաքէ՝ երթալ¹¹
 յԱրտաշատ քաղաք, աւերել¹² անդ¹³ զբա-
 գինսն¹⁴ Անահտական դիցն, ¹⁵եւ որ յերա-
 զամոյն տեղիսն¹⁶ անուանեալ կայր¹⁷:
⁵ ¹⁸Նախ զիպեալ ի ճանապարհի երազա-
 ցոյց¹⁹ երազահան²⁰ պաշտաման ²¹Տրի դից,
 դպիր գիտութեան²² քրմաց²³, անուանեալ
 Դիւան գրչի Որմզդի, ուսման²⁴ ճարտարու-

թեան մեհեան²⁵. նախ ի նա ²⁶ձեռն արկեալ՝
 քակեալ²⁷ այրեալ²⁸ աւերեալ²⁹ քանդեցին³⁰:

6 Ուր եւ³¹ երեւեալ³² կերպարանեալ³³
 զիւացն ի նմանութիւն ³⁴առն եւ ձիոյ
³⁵բազմութեան, կազմութեան գնդի եւ հե-
 տեակազաւրու³⁶, մկնդաւորք³⁷ եւ ուռնա-
 ւորք³⁸, ³⁹առաջի ընթացեալք ⁴⁰ի կերպա-
 րանս մարդկան նմանութեան⁴¹, նիզակաւք
 եւ նշանաւք⁴², ⁴³ի զէն եւ ի զարդ վա-
 ռեալք⁴⁴, ⁴⁵մեծաւ գոչմամբ զաղաղակ հա-
 րեալ՝ փախստեայք յԱնահտական մե-
 հեանն⁴⁶ անկանէին, ուստի⁴⁷ ընդ հա-
 սեալսն⁴⁸ մարտ եղեալ կռուէին. նետս ա-
 նոյժս⁴⁹ եւ քարավէժս¹ թանձրատարափս² ի

1 ԱԲ ձեռն ի գործ
 2 βd գյառաջագոյն [d գառաջագոյն] / a գյառաջա-
 կան / միւսն. յառաջագոյն
 3 βabdԱԲko չիբ հնամեացն / Միայն վեներտկեան
 հրատարակութիւնները, Հայկ. բառգ. եւ t, ունին
 «հնամեացն»
 4 βabdԱԲ նախնեացն / t նախնոյն
 5 a կարծեցեալ / ԱԲ կարգեալ, փ/ս. կարծեալ
 6 βbdԱԲ անուանել / a անուանեալ / t անուա-
 նեալս
 7 aԱԲ անյիշատակ / միւսն. անյիշատակս
 8 b առնէր ջնջէր / ԱԲ եւ ջնջել
 9 βbdԱԲ եւ, փ/ս. ապա
 10 βabdԱԲ խաղայր [b խաղացեալ] գնայր / t չիբ
 գնայր
 11 βad երթալ / միւսն. երթեալ
 12 b արկեալ
 13 b չիբ անդ
 14 βdԱԲ գրագին / a գրագինս / b գրագինն
 15 β չիբ եւ / b եւ յերազմոյնս տեղին որ / Հայկ.
 բառ. երազմոյն (տե՛ս երազմոյնիս բառը)
 16 a տեղիսն / bԱԲ տեղին
 17 βad կայր / bԱԲ կարդայր, փ/ս. կայր
 18 ԱԲ նախադիպեալ / βbd նախնադիպեալ / a
 նախնադիպեալ
 19 b երազանցոյց, փ/ս. երազացոյց
 20 s երազահան / միւսն. երազընդիսն / Հմմտ.
 Խոր. Բ, 45. ԿՆ. ԽԼ՝ 8, եւ 24. երազահան:
 21 βabdԱԲsv տրի դից [βad դից] / v՛t տիր դից /
 kv արի դից
 22 b դպիր, գիտութիւն / s գիտութեան / միւսն.
 գիտութիւն
 23 βabԱԲ քրմաց / d քրմացն / t քրմացն
 24 ԱԲ ուսմանն

25 b չիբ մեհեան
 26 βabdԱԲ ձեռն արկեալ / t արկեալ ձեռն
 27 Ա. քակել / b չիբ քակեալ
 28 ԱԲ այրեցեալ / b այրել
 29 b եւ արկել / a արկեալ
 30 ԱԲ քանդելին
 31 βab չիբ եւ (երեւեալ)
 32 b երեւեալք
 33 b կերպարանեալք / βadԱԲ կերպարանեալ / t
 կերպարանոք
 34 b այր եւ ձիոյ
 35 a բազմութեան կազմութեան գնդի / βdԱԲ բազ-
 մութեան եւ կազմութեան գնդի / b բազմութիւն
 կազմութեան գնդի / t բազմութեան գնդի. չիբ
 կազմութեան
 36 b եւ հետեակ զարու / միւսն. եւ հետեակա-
 զոր
 37 Ա. մրկնդատաւորք, β մեղդաւորք, b կնդաւորք,
 փ/ս. մկնդաւորք
 38 β ուռնաւորք / d առնաւորք, abԱԲt սուռնաւորք,
 փ/ս. ուռնաւորք
 39 b առաջի նորա
 40 a *ի կերպարանս / ԱԲ ի կերպարանս նմանու-
 րեան [Ա նմանութիւն] մարդկան
 41 βad չիբ նմանութեան
 42 βad նշանակալք
 43 βabd ի զարդ եւ ի զէն
 44 βadԱԲ վարելովք / b չիբ վարեալք
 45 b եւ մեծաւ / βad մեծագոչ աղաղակաւ փախս-
 տայք եղեալ՝ յանահտական / ԱԲ մեծաւ գոչ-
 մամբ զաղաղակ հարեալ / bt գոչելով զաղաղակ
 հարեալք
 46 βadԱԲ յանահտական մեհեանն [a մեհեանն] / bt ի
 մեհեանն
 47 βad որք, փ/ս. ուստի
 48 βad ընդ հասանելն
 49 β անոյժս

ի վերուստ ի շինուածոցն³ ի խոնարհ
 զմարդկաւն ցնդէին⁴. ⁵Գորս եւ սակաւ մի
 զարհուրեցուցեալ, ⁶զնորահաւատ մար-
 դիկն: ⁷Իսկ սուրբն⁷ Գրիգոր⁸ իբրեւ տե-
 սեալ զայն՝ զնշան⁹ տէրունական խաչին¹⁰
 առնոյր¹¹ եւ դիմէր¹² ի դուռն մեհենին. ¹³եւ
 ամենայն շինուածք մեհենին ի հիմանց¹⁴
 դղրդեալ¹⁵ տապալեցան. եւ լուցեալ յան-
 կարծաւրէն փայտակերտն հրդեհեցաւ ի
 տէրունական¹⁶ նշանին¹⁷ զաւրութենէ¹⁸, եւ
 ծուխն ծառացեալ մինչեւ յամպս¹⁹ հասա-
 նէր:

8 Եւ ամենայն դեւքն ի փախուստ
²⁰դարձեալ՝ առաջի մարդկանն²¹ ²²երեւե-
 ցան, զաւճիս զգլխով արկեալ²³, եւ զճա-

կատ հարեալ²⁴, եւ զճիչ բարձեալ²⁵ ²⁶մեծա-
 գոչ լալեաւք ասէին, թէ «²⁷Վայ մեզ, վայ
 մեզ, վայ մեզ, զի յամենայն երկրէ փախս-
 տական ²⁸արար զմեզ Յիսուս որդին Մարե-
 մու²⁹, դստերն մարդկան. եւ աստի³⁰ եւս ³¹ի
 ձեռն կապելոյս եւ մեռելոյս եհաս մեզ
 փախստական լինել: ⁹ ³²Արդ՝ յո՞ դիմեալ
 փախիցուք, զի փառք³³ նորա լցին զտիե-
 զերս: ¹⁰ Այլ երթամք մեք ի բնակիչս³⁴ լե-
 րինն³⁵ ³⁶կաւկասու, ի կողմանս հիւսիսոյ³⁷.
³⁸Թերեւս անդ³⁹ հնար լիցի եւ ⁴⁰ապրել
 մարթասցուք: ¹¹ Զի առանց հանգստեան
 զաւղս կոծեալ⁴¹ անջատ⁴² զմեզ ի բնակու-
 թենէ մարդկան՝ կատարել զցանկութիւն
 կամաց մերոց նոքաւք»:

12 Եւ զայս ասացեալ առաջի ամենե-
 ցուն. ⁴³զի մարդիկն որ լուան՝ ¹առաւել եւս

1 *βabd* քարինս, *փխ*. քարավէժս
 2 *βabd* ԱՔո քանձրատարափս / *t* քանձրաքափ
 3 *abd* ի վերուստ [*b* վերուստ] ի շինածոցն [*d* շի-
 նուածոցն. *չիբ* ի]
 4 *b* ցանէին, *փխ*. ցնդէին
 5 *βabd* ԱՔ գորս եւ սակաւ [*ԱՔ* փոքր սակաւ] մի
 զարհուրեցուցին / *t* գոր փոքր սակաւ մի
 6 *ab* ԱՔ *t* զնորահաւատս մարդկանն / *βd* զնորա-
 հաւան [*d* զնորահաւան, *n-ի վրայ պատիւ*] մար-
 դիկն
 7 *βd* սրբոյն / *b* Ա *չիբ* սուրբն
 8 Ա գրիգորն / *b* գրիգորիոս / *βd* գրիգորի
 9 *b* ետես զայն զնշան / *βad* ԱՔ զայն տեսեալ զնշան
 / *t* նշան
 10 *βabd* ԱՔ տէրունական խաչին [*a* խաչին քրիստո-
 սի] / *t չիբ* խաչին
 11 *βad* առնոյր / *միւսն*. առնէր
 12 *βad* եւ դիմեր / *միւսն*. եւ դիմեալ
 13 *β չիբ* եւ ամենայն շինուածք մեհենին
 14 *d* ի հիմանցն
 15 *a* դղրդեալ
 16 *a* ի տերունակին
 17 *t* խաչէն, *փխ*. *βabd* ԱՔ նշանին
 18 *a* զարուրեցնէն
 19 *βd* յամպսն / *b* յերկինս, *փխ*. յամպս
 20 *b* դարձան եւ
 21 *d* ԱՔ մարդկան
 22 *n չիբ* երեւեցան, զօճիս արկեալ ... նշանին օրի-
 նակ եւ անդ կանգնէին (*ձԹ 1-3*): Ապա մի քանի
խօսով համառօտու՛մ է մինչեւ «թէ կամք աս-
 տուծոյ [ո տեսնոն] կատարեսցին [ո լիցին] (*ձԺԱ*
8-10):
 23 *b* զօճիս զգլխով արկեալ / *միւսն*. *չիբ* զգլխով
 / *Հմմտ. Եփր. Յես*. «զօճիս արկեալ»: / *βad* ար-
 կեալք

24 *βbd* զնակատ հարեալք
 25 *βd* զնիչ բարձեալք
 26 *βabd* մեծագոչ [*a* մեծայգոչ] լալիւք [*ab* լալեալք]
 ասեին [*b* ասելով] թէ / *ԱՔ* մեծագոչ լալիւ ասե-
 լով թէ / *t* մեծաձայն գոչելով ասէին, թէ
 27 *βabd* վայ [*a* վա] մեզ, վայ [*a* վա] մեզ, զի / *ԱՔ*
 վայ մեզ, վայ մեզ, վայ մեզ, զի / *t* վայ մեզ զի
 28 *β* արարեր զմեզ յիսուս որդի
 29 *βad* ԱՔ մարիամու
 30 *ԱՔ* եւ աստ
 31 *βad* ի ձեռն կապելոյ եւ ի ձեռն [*a* ի ձեռնն] մեռե-
 լոյ [*β* մեռելոց] եհաս / *b* ի ձեռն կապելոց եւ ի
 ձեռն մեռելոց եհաս / *ԱՔ* ի ձեռն կապելոյս եւ
 մեռելոյս եհաս / *t* ի ձեռն մեռելոց եւ ի ձեռն
 կապելոց եհաս
 32 *βbd* ԱՔ արդ յո դէմ եղեալ / *a* արդ յոյ դիմեալ / *t*
 արդ ի յո՛
 33 *βabd* ԱՔ փառք / *t* փառքն
 34 *a* մաւտ ի բնակիչս
 35 *ԱՔ* լերին
 36 *a* կաւկասու, ի կողմանս / *b* ի կաւկաս ի կող-
 մանս / *Ա* կաւկաս կողմանս / *միւսն*. կաւկաս ի
 կողմանս
 37 *a* հիւսուսոյ (*յան.*) / *b* հիւսուոյ
 38 *βabd* ԱՔ թերեւս անդ հնար
 39 *t չիբ* անդ
 40 *ԱՔ* ապրել մարթասցուք / *միւսն*. ապրեալք [*b*
 ապրեալ] լիցուք
 41 *βabd* ԱՔ կոծեալք
 42 *Ա* անջատել / *b* անջատեաց, *փխ*. անջատ / *բ* ան-
 ջատ (*երկրորդ ա-ի վրայ* «է») / *k* անջեատ
 43 *a* քանզի մարդիկն որ լուանն / *b* զի լուեալ
 մարդկանն

եւս ²Հաստատեցան ի հաւատս ամենեքին. իսկ սեւագունը³ դիւացն աներեւոյթք⁴ եղեալ⁵, ⁶չքոտեալք ի տեղւոյն իբրեւ զծուխ պակասեցան: 13 Իսկ⁷ ⁸մարդկանն հասելոց⁹ անդէն¹⁰ քանդեալ զհիմունս¹¹ մնացեալս¹² աւերէին, եւ¹³ ¹⁴զգանձան մթերեալս՝ աղքատաց, տառապելոց եւ չքաւորաց մասն հանէին: 14 Եւ զդաստակերտան¹⁵ եւ զսպասաւորսն քրմաւքն¹⁶ հանդերձ եւ¹⁷ նոցին¹⁸ գետնովքն եւ սահմանաւքն¹⁹ ²⁰ի ծառայութիւն նուիրեցին եկեղեցւոյ սպասաւորութեան:

15 Եւ առ հասարակ ամենեցուն սերմանեալ²¹ զաստուածապաշտութեան²² զբանն²³, եւ զամենեսեան ²⁴ի Տեառնն ճա-

նապարհի կացուցանէր, գիտուն լինել²⁵ պատուիրանաց²⁶ արարչութեանն²⁷: 16 Եւ յամենայն քաղաքս²⁸ Հայոց եւ ի գեաւղս²⁹ եւ յաւանս եւ յագարակս երեւեցուցանէր գտեղիս³⁰ տան³¹ Աստուծոյ: 17 ³²Բայց ոչ առնէր յայտ ³³զհիմնարկութեանն զհետ, եւ³⁴ ոչ սեղան ուրեք ուղղեալ³⁵ յանուն Աստուծոյ³⁶, ³⁷զի չունէր³⁸ զպատիւ քահանայութեան³⁹. ⁴⁰այլ լոկ պարսպէր քաղաքորմով⁴¹ գտեղիսն, եւ կանգնէր զնշան տէրունական խաչին: 18 Նոյնպէս ⁴²եւ ⁴³յելս եւ ի մուտս ճանապարհաց⁴⁴ ⁴⁵եւ ի փողոցս ⁴⁶եւ ի հրապարակս եւ ի ճանապարհակիցս պահ⁴⁷ եւ ապաւէն զերկրպագեալն⁴⁸ յամենեցունց⁴⁹ զնոյն նշան⁵⁰ կանգնէր⁵¹:

19 «Առնոյր այնուհետեւ զԱրշակունեաց⁵² տոհմի⁵³ ¹որեարն ի վարժս վարդա-

1 *βabd* առաւել եւս հաստատեցան ի հաւատս [*d* ի հաւատսն] ամենեքին [*βad* չիբ ամենեքին]
 2 *ԱԲ* ի հաւատս հաստատեցան ամենեքեան [*t* ամենեքին]
 3 *β* սեւագունդն / *ԱԲ* սեւագունդք
 4 *ԱԲ* աներեւոյթ
 5 *ad* եղեալք / *b* եղեն
 6 *d* չոտեալք / *b* ի տեղւոյն չոտեալք
 7 *b* եւ, *փիս*, իսկ
 8 *a* չիբ մարդկանն հասելոց ... մնացեալս աներէին եւ / *d-ն ունի a-ի այս պակասք* / *βbdԲ* մարդկանն / *միւսն*. մարդկան
 9 *b* հասեալ / *ԱԲ* հասելոց / *միւսն*. հասելոցն
 10 *b* չիբ անդէն
 11 *βd* զհիմունսն
 12 *b* մնացեալ
 13 *a* իսկ, *փիս*, եւ / *βd* չիբ եւ
 14 *bԱ* զգանձան / *միւսն*. զգանձս / *βabdԱԲ* եւ տառապելոց որրոց եւ այրեաց եւ չքաւորաց ի գանձից [*a* եւ գանձից, *b* եւ ի գանձուցն] մեհեմիցն [*a* մեհեմացն, *b* մեհեմաց] մասնաւորէին [*b* մասնաւորէին]. եւ
 15 *βabd* զդաստակերտսն / *միւսն*. զդաստակերտսն
 16 *at* քրմովքն
 17 *βad* չիբ եւ (նոցին)
 18 *ԱԲ* նոցունց
 19 *t* սահմանաւք
 20 *βabdԱԲ* ի ծառայութիւն սպասաւորութեան եկեղեցւոյ [*ab* եկեղեցւոյն] նուիրէին
 21 *β* սերմանել
 22 *βabd* զաստուածութեանն [*β* զաստուածութեան], *փիս*. զաստուածապաշտութեան
 23 *βbdԱԲ* բանն / *a* բան
 24 *βabd* ի տեառն մանապարհին / *ԱԲ* ի մանապարհս տեառն

25 *b* լինէր / *Բ* առնել, *Ա* առաւել, *փիս*, լինել
 26 *ad* պատուիրանացն
 27 *βabdԱԲ* արարչութեան
 28 *b* ի քաղաքս
 29 *ԱԲ* հայոց ի գեւղս
 30 *βabdԱԲ* գտեղիս / *t* գտեղի
 31 *βadԱԲ* տան / *bt* տանն
 32 *b* բայց ոչ առնէր հետ յայտ հիմնարկութեան եւ ոչ սեղան
 33 *βadԱԲ* հիմնարկութեան հետ եւ ոչ սեղան
 34 *t* չիբ եւ
 35 *βad* ուղղել ուրեք / *b* ուղղեալ / *ԱԲ* ուղղէր / *t* ուղղել
 36 *aԱԲ* տեառն, *փիս*. աստուծոյ
 37 *a* զի դեռ
 38 *ab* ոչ ունէր
 39 *bt* քահանայութեանն
 40 *bԱԲ* միայն, *փիս*, այլ / *βad* այլ լոկ միայն
 41 *βabd* քաղաքորմաւ
 42 *a* եւ յելս եւ / *միւսն*. չիբ եւ (յելս)
 43 *ԱԲ* զելս եւ զմուտս
 44 *b* մանապարհացն
 45 *ԱԲ* չիբ եւ (ի փողոցս) / *β* չիբ եւ ի փողոցս եւ ի հրապարակս եւ ի մանապարհակիցս
 46 *abd* չիբ եւ ի հրապարակս
 47 *βadԱԲ* պահապան, *փիս*. պահ
 48 *βabd* զերկրպագեալն / *ԱԲ* զերկրպագելին / *t* զերկրպագեալ
 49 *βabd* յամենեցունց / *ԱԲ* ամենեցունց
 50 *βdԱԲ* նշանն
 51 *a* կանգնել
 52 *ԱԲ* եւ զարշակունեացն
 53 *β* գտոհմի / *b* տոհմն

պետութեան պարապեցուցեալ. որոց² առաջնոյն³ Տրդատ անունն, որ եւ թագաւորն իսկ էր⁴, ամենայն տամբ իւրով: 20 Նոյնպէս եւ⁵ զամենայն ոգի ջանայր յերիւրել հասուցանել ի գիտութիւն ճշմարտութեան»⁶: 21 «Եւ յորժամ⁷ այնպէս լի առնէր ընդ ամենայն տեղիս⁸ զսուրբ Աւետարանն Տեառն⁹, ¹⁰եւ ամենեցուն զգուշացուցեալ¹¹ անմեղութեամբ¹² զճանապարհս կենաց¹³ վարելոյ¹⁴»¹⁵ ապա ամենեցուն զայն դնէր¹⁶ ի մտի¹⁷, զի տեսոն Աստուծոյ իւրեանց¹⁸ միայն երկիր պագցեն¹⁹, եւ նմա միայն սպաս տարցին²⁰»:

ՃԹ. Եւ²¹ ապա յանձն արարեալ զնոսա ամենապաշ²² շնորհացն Աստուծոյ, եւ ինքն²³ առեալ զթագաւորն՝ խաղայր գնացեալ²⁴ երթայր²⁵, զի եւ յայլ կողմանս ամե-

նայն²⁶ սահմանացն²⁷ Հայաստան աշխարհին սերմանեցեն զբանն կենաց: 2 ²⁸Եւ ²⁹երթայր հասանէր³⁰ ³¹ի Դարանաղեաց գաւառն, զի եւ անդ զանուանելոցն³² զսուտ³³ աստուածոցն զբազինսն³⁴ կործանեցեն³⁵, ³⁶որ էր ի գեաւղն Թորդան³⁷, մեհեան³⁸ անուանեալ³⁹ սպիտակափառ⁴⁰ դիցն Բարշամինայ⁴¹. նախ զնա կործանէին, եւ զպատկեր⁴² նորին փշրէին. եւ զզանձան⁴³ ամենայն, ⁴⁴զոսկւոյն եւ զարծաթոյն, աւար հարկանէին եւ զայն⁴⁵ աղքատաց⁴⁶ բաժանեալ⁴⁷ բաշխէին: 3 Եւ զգեաւղն⁴⁸ ամենայն ⁴⁹զաստակերտաւքն հանդերձ⁵⁰ եւ⁵¹ սահմանաւքն⁵² ⁵³յանունն եկեղեցւոյն⁵⁴ նուր-

1 *bad* որեարն / *ԱԲ* որեարս / *t* որերն *b* չիբ որեարն / *Կորիւն*՝ որեարն / *Հմմտ.* *Կորիւն* *ԼԲ.* «Առաւել երանելոյն սահակայ գմամիկոնեան որեարն ի վարժս ... ի գիտութիւն նշմարտութեան»:
 2 *ba* որոց / *միւսն.* որոյ
 3 *βabdԱԲ* առաջնոյն / *t* առաջին
 4 *βabd* չիբ էր
 5 *βabd* չիբ եւ (գամենայն)
 6 *Հմմտ.* *Կորիւն* *ԺԲ*:
 7 *ԱԲ* չիբ յորժամ
 8 *βadԱԲ* ընդ ամենայն տեղիս / *b* երկիր, *փխ.* տեղիս / *t* չիբ տեղիս
 9 *b* քրիստոսի, *փխ.* տեսոն
 10 *βad* եւ գամենեսեան զգուշացուցանէր [*β* զգուշացուցէր] անմեղութեամբ զճանապարհս
 11 *bԱԲ* զգուշացուցեալ / *t* զգուշացեալ
 12 *bԱԲt* չիբ անմեղութեամբ
 13 *βdԱԲ* կենացն
 14 *a* վնարելոյ, *փխ.* վարելոյ / *Հմմտ.* *Կորիւն* *ԼԹ*:
 15 *Հմմտ.* *Կորիւն* *ԺԷ*:
 16 *βad* դնէր / *bԱԲt* դնել
 17 *d* ի միտ
 18 *b* մերում, *փխ.* իւրեանց / *βad* չիբ իւրեանց
 19 *b* երկիր պագցուի / *ԱԲ* երկիր պագանիցեն
 20 *a* տարցեն / *b* տարցուի
 * *Հմմտ.* *Մարտի.* *Գ. 10*:
 21 *βdԱԲ* չիբ եւ
 22 *βabdԱԲ* ամենապահ, *փխ.* *t* ամենատես
 23 *b* իւր, *փխ.* ինքն
 24 *βb* խաղայր գնայր / *ad* խաղայր գնալ
 25 *ad* երթալ / *β* երթեալ / *b* չիբ երթայր

26 *βad* յամենայն / *ԱԲ* չիբ ամենայն
 27 *βad* սահմանս / *ԱԲ* սահմանաց
 28 *β* եւ երթեալ / *միւսն.* չիբ եւ
 29 *ad* երթալ [*a* երթեալ] / *bԱԲ* երթեալ հասանէր
 30 *βad* հասեալ
 31 *s* ի դարանաղեաց դիւաց գաւառն
 32 *βbd* անուանեալ / զանուանեալ / *ԱԲ* զանուանելոյ
 33 *βd* սուտ / *a* չիբ զսուտ
 34 *β* բագինսն
 35 *ԱԲ* կործանիցեն
 36 *βd* որ էրն ի գեաւղն [*d* ի գեաւղն] / *a* չիբ որ էր ի գեոզն թորդան
 37 *d* թորթան / *b* ի դորթան
 38 *βd* մեհան / *a* մեհեն / *ԱԲ* մեհեանն
 39 *a* անուանել
 40 *b* սպիտակափառն
 41 *βabdԱԲv* բարշամինա / *t* բարշիմնիա / *s* դարշամինա, *ուղղուած*՝ բարշամինա
 42 *βabdԱԲ* զպատկեր / *t* զպատկերն
 43 *ԱԲ* զզանձն
 44 *β* ոսկւոյն / *ԱԲ* ոսկւոյն եւ արծաթոյն / *b* չիբ զոսկւոյն եւ զարծաթոյն
 45 *bԱԲ* չիբ գայն
 46 *bԱԲ* եւ աղքատաց / *βadt* չիբ եւ
 47 *βad* չիբ բաժանեալ
 48 *a* եւ զգիւղսն
 49 *ԱԲt* դաստակերտոփն եւ գետնովփն / *βabd* չիբ եւ գետնովփն
 50 *ԱԲ* իւրով հանդերձ / *միւսն.* չիբ իւրով
 51 *ԱԲt* չիբ եւ (սահմանօփն)
 52 *ԱԲ* չիբ սահմանօփն / *βabd* եւ [*b* չիբ եւ] սահմանաւփն [*b* սահմանաւփն իւրովփ]
 53 *βabdԱԲ* յանուն եկեղեցւոյն [*bԲ* եկեղեցւոյ, *Ա* եկեղեցւոյն] նուիրէին [*bԱԲ* նուիրեալ] եւ
 54 *t* աստուծոյ, *փխ.* եկեղեցւոյն

րէին, եւ զամենափրկիչ¹ նշանին աւրինակ² եւ անդ կանգնէին³:

4 «⁴Իսկ ⁵երանելոյն վաղվաղակի զաւետարանական արուեստն⁶ ի մէջ առեալ⁷, ⁸ձեռն արկեալ զգաւառուսն⁹, Հանդերձ միամիտ սատարութեամբ թագաւորին՝ գերէր¹⁰ զամենեսեան¹¹ ¹²ի Հայրենեացն աւանդելոց ի սատանայապաշտ դիւական ի սպասաւորութենէն¹³ ի Հնազանդութիւն ծառայութեան¹⁴ Քրիստոսի մատուցանէր: ⁵ Եւ յորժամ ի նոսա զբանն կենաց սերմանեալ¹⁵, եւ զամենեսեան¹⁶ յաստուածապաշտութիւն կրթեալ¹⁷, որ եւ յայտնի իսկ բնակչաց գաւառին նշանք մեծամեծք երեւեալ¹⁸, կերպակերպ նմանութեամբ¹⁹ դիւացն²⁰ փախստական լինելով²¹ անկանէին²² ի կողմանս»²³ Խաղտեաց. եւ իբրեւ զնոսա

եւս Հաստատէր՝ ապա երթեալ Հասանէր յամուր ²⁴տեղին ²⁵անուանեալ Անի²⁶, ի թագաւորաբնակ²⁷ կայեանսն Հանգստոցաց գերեզմանաց թագաւորացն Հայոց: ⁶ Եւ անդ կործանեցին զբազինն²⁸ ²⁹Զեւս դիցն Արամազդայ³⁰, Հաւրն³¹ անուանեալ դիցն³² ամենայնի: ⁷ Եւ անդ կանգնեալ³³ գտէրուական նշանն, եւ զաւանն ամրականաւն³⁴ Հանդերձ ի ծառայութիւն եկեղեցւոյն³⁵ նուիրէին:

⁸ Եւ³⁶ ապա յետ այսորիկ³⁷ անդէն³⁸ ի սահմանակից գաւառն³⁹ Եկեղեցայ⁴⁰ ելանէր: ⁹ Եւ անդ երեւեալ դիւացն ի մեծ եւ ի բուն մեհենացն⁴¹ Հայոց թագաւորացն⁴², ի տեղիս պաշտամանցն⁴³, յԱնահտական մեհենին⁴⁴, ⁴⁵յերէզն աւանի. ⁴⁶ուր ի նմանու-

1 *β* *α* *β* *δ* Ա.Բ գամենափրկիչ / *t* գամենափրկչին
2 *b* գաւրինակ
3 *β* *α* *β* *δ* Ա.Բ կանգնէին / *t* կանգնէր
4 *β* *α* *β* *δ* իսկ երանելոյն [*β* երանելին] վաղվաղակի / Ա.Բ իսկ երանելին գրիգորիոս վաղվաղակի / Հմմտ. Կորին ժե-ժ.Ձ «Իսկ երանելոյն վաղվաղակի ... փախստական լինելով անկանէին ի կողմանս»:
5 *t* երանելին. *չ* *ի* *վ* վաղվաղակի
6 *β* *α* *β* *δ* արուեստն / Ա.Բ գարուեստն
7 Ա.Բ ի մէջ առնոյր
8 *β* ձեռն արկեալ / միւսն. ձեռնարկեալ
9 *a* գաւառն
10 *b* գերել
11 *b* գամենայն / *β* *α* *δ* գամենեսեան / Ա.Բ գամենեսին
12 *β* Ա ի հայրենեացն աւանդելոյն [*b* աւանդելոց] / *Բ* ի հայրենեացն աւանդելոյն / Կորին ի հայրենեացն աւանդելոց / *β* *α* *δ* ի հայրենեացն [*a* ի հայրենեց] մոլորութենէ ի սատանական սպասաւորութենէն [*β* ի սատանայական ի սպասաւորութենէն]
13 *β* Ա.Բ սպասաւորութենէն. *չ* *ի* *ի*
14 *β* *α* *β* *δ* ծառայութեան
15 Ա.Բ սերմանէր
16 *b* գամենեսին
17 Ա.Բ կրթէր
18 *β* *α* *δ* երեւեալ
19 Ա.Բ նմանութիւն
20 *β* դիւացն
21 Ա.Բ լինէին
22 *b* անկանէին / միւսն. անկանել
23 Հմմտ. Կորին ե:

24 Ա.Բ տեղին յանի, Բագաւորաբնակ կայեանսն / *b* տեղին անուանեալ տեղոյն յանի ի Բագաւորաբնակ կայեանս
25 *a* անուանեալ ի Բագաւորաբնակ կայեանս / *β* *δ* յանուանեալ ի Բագաւորաբնակ [*d* ի Բագաւորական *բ* *ա* *ո* *ի* *վ* *ր* *այ* *ե* *լ* *ու* *ս* *ան* *ց* *ր* *ու* *մ* *ջ* *մ* *ան* *ն* *շ* *ան*] կայանս / *t* յանուանեալ յանի
26 *β* *α* *δ* *չ* *ի* *ի* *վ* *ր* *այ* *ե* *լ*
27 *t* ի Բագաւորական, *փ* *ի* *ս*. ի Բագաւորաբնակ
28 Ա.Բ զբազին
29 *β* *α* *β* *δ* Զեւս դիցն / Ա.Բ եւս դիցն, *փ* *ի* *ս*. Զեւս դիցն
30 *β* *α* *β* արամազդայն / *d* արամազայն
31 *β* *α* *δ* հաւր / *b* հայր
32 *b* անուանեալ դից
33 Ա.Բ կանգնէին
34 *β* *α* Ա.Բ ամրականան / *d* ամրականաւ / *b* ամրարան / *t* ամրան
35 *b* եկեղեցւոյն / միւսն. եկեղեցւոյ
36 *β* *α* *δ* *չ* *ի* *ի* *վ* *ր* *այ* *ե* *լ*
37 Ա.Բ յետ այսորիկ
38 *a* *β* Ա.Բ *չ* *ի* *ի* *վ* *ր* *այ* *ե* *լ* *ան* *դ* *է* *ն*
39 *β* *α* *β* *δ* Ա.Բ գաւառն / *t* ի գաւառն
40 *β* Ա. *յ* *ե* *կ* *ե* *ղ* *ե* *ց* *այ* / *a* *ե* *կ* *ե* *ղ* *ե* *ց* *այ* / միւսն. *յ* *ե* *կ* *ե* *ղ* *ե* *ց* *այ*
41 *β* *α* *β* *δ* մեհենացն / Ա.Բ մեհենեացն
42 *β* *α* *δ* Բագաւորաց
43 Ա.Բ պաշտամանց / *β* *α* *β* *δ* պաշտամանցն / *t* պաշտամանացն
44 *β* *α* *β* *δ* մեհենին / Ա.Բ ի մեհենին / *t* մեհենացն
45 *a* *ս* յերազն աւանի / *β* *δ* յերազն յաւանի / Ա.Բ յերազն յաւանի [*Ա* յաւանի, *t* աւանին] / *b* յերազն աւանի
46 *β* *α* *β* *δ* Ա.Բ ուր [*Ա* *Ո* *ր*] ի նմանութիւն [*b* *ե* ի նմանութիւն] / *t* *չ* *ի* *ի* *վ* *ր* *այ* *ե* *լ* *ու* *ր*

թիւն վահանաւոր զաւրու¹ ժողովեալ զի-
 ւացն մարտնչէին, եւ մեծագոչ բարբառով
 զլերինս² Հնչեցուցանէին: 10 ³Որք փախս-
 տականք եղեալք, ⁴եւ ընդ փախչելն նոցա
 կործանեալ⁵ բարձրաբերձ պարիսպքն
⁶Հարթեցան: 11 Եւ ⁷որք զիմեալ⁸ Հասեալ
 էին⁹ զգաստացեալ¹⁰ զաւրաւքն, սուրբն¹¹
 Գրիգոր¹² թագաւորաւն ¹³Հանդերձ, փշրէին
¹⁴զոսկի պատկերն ¹⁵Անահտական կանացի
 զիցն. եւ ամենեւին զտեղին¹⁶ քանդեալ
 վատնէին, եւ զոսկին եւ զարծաթն ¹⁷աւար
 առեալ: 12 Եւ անտի ընդ գետն Գայլ յայն-
 կոյս¹⁸ անցանէին¹⁹, եւ²⁰ քանդէին զՆա-
 նէական²¹ մեհեանն զստերն²² Արամազդայ
 ի թիւն²³ յաւանի²⁴: 13 Եւ զգանձս²⁵ ²⁶եր-

կոցուն մեհեանացն աւարեալ ժողովեալ²⁷ ²⁸ի
 նուէր սպասուց սուրբ եկեղեցւոյն Աստու-
 ծոյ²⁹ թողուին³⁰ տեղեաւքն³¹ Հանդերձ:

ՃԺ. Եւ այսպէս ի բազում տեղեաց³²
 բառնային զգայթակղեցուցիչսն³³ ան-
 մոռնչս, ³⁴զձուլեալսն, կռեալսն³⁵, կո-
 փեալսն, քանդակեալսն³⁶, անպիտանսն,
³⁷անաւգուտսն, ³⁸վնասակարսն, արա-
 րեալսն անմտութեամբ³⁹ ցնորելոց⁴⁰ մարդ-
 կան, դարձեալ սրտի մտաւք ի Հաւատսն⁴¹
 Հաստատեալք⁴²: 2 «⁴³Արքայն մեծասաստ
 իշխանութեամբ⁴⁴ տայր Հրաման՝ սատանա-
 յակուր⁴⁵ եւ զիւսմոլ ազգացն⁴⁶ կող-
 մանցն⁴⁷ այնոցիկ՝ թափել եւ զերծանել յու-
 նայնավար⁴⁸ Հնացելոցն⁴⁹ անտիագործ

1 bad զարուց
 2 *β*abdԱԲ գլխինս / *t* գլխինսն
 3 *β*abdԱԲ որք [ԱԲ որ եւ] փախստականք եղեալք
 [ԱԲ եղեալ] եւ / *t* որք փախստական լինէին
 4 *abd* եւ ընդ փախչել [a փախչեալն] նոցա / *միւսն*.
 եւ ընդ փախչելն նոցա
 5 *b* կործանեցաւ / *a*ԱԲ չի՞ր կործանեալ
 6 ԱԲ հարթեցան կործանեցան
 7 *bad* չի՞ր որք զիմեալ ... գործն
 8 *b* զիմեալք հասեալք
 9 ԱԲ հասեալ էին / *միւսն*. չի՞ր էին
 10 *b*ԱԲ զգաստացեալ [ԱԲ սգաստացեալ զարբն]
 11 Ա սուրբ / *b* չի՞ր սուրբն
 12 *b* եւ գրիգորիոս
 13 *bad* հանդերձ եւ զգաստացեալ զարաւքն
 փշրէին [a փշրեցին]
 14 *β* զոսկիապատ պատկերսն / ԱԲ զոսկի պատ-
 կերսն
 15 ԱԲս անահտական զիցն / *a* անահտական զիցն
 կանացի, եւ / *β*bd անահտական [b զանահտա-
 կան] կանացի զիցն [β զիսն] եւ / *t* անահտակա-
 նաց զիցն. չի՞ր կանացի
 16 ԱԲ զտեղինսն
 17 *β*d աւարեալ եւ / *b*ԱԲ նուիրեալ, *փիս*. աւար ա-
 ռեալ
 18 ԱԲ յայս կոյս
 19 *b* անցուցանէին
 20 *b*ԱԲt չի՞ր եւ
 21 *a* զնաննեական
 22 *b* մեհեանն զստեր
 23 *ad* ի թիւսն / *b* ի թիւս
 24 *a* աւանին / *β*bd յաւանին
 25 Բ զգանձն
 26 *β*a երկոցունց / *bd* երկոցուն / *t* երկուցուն / ԱԲ
 ք. մեհեանիցն

27 *a* աւար առեալ ժողովեալ / *b* ժողովէր
 28 *bad* ի նուէրս [a ի նուէր] սպասուց սուրբ եկե-
 ղեցւոյն / *միւսն*. ի նուէրս սուրբ սպասու եկե-
 ղեցեացն
 29 *b*ԱԲ եկեղեցւոյն [b եկեղեցւոյ] աստուծոյ / *bad*
 չի՞ր աստուծոյ
 30 *β*d թողուին / *միւսն*. թողին
 31 Բոլորք՝ տեղօքն. ուղղ. տեղօքն
 32 ԱԲ տեղաց
 33 *b* զգայթակղեցուցիչսն / ԱԲt զգայթակղեցուցիչս
 / *β*ad զգայթակղութիւնսն
 34 *bad* զձուլեալսն [d ձուլեալսն] կռեալսն կո-
 փեալսն / *t* ձուլեալսն / ԱԲ ձուլեալս, կռեալս,
 կոփեալս
 35 *t* չի՞ր կռեալսն
 36 ԱԲ քանդակեալս / *b* չի՞ր քանդակեալսն
 37 *b*ԱԲ անաւգուտս / *β* զանաւգուտսն / *d* անաւ-
 գուտ եւ
 38 *b*ԱԲ վնասակարս, արարեալս
 39 *ad* անմտութիւնսն / *β* անմտութեամբ / *b*ԱԲt
 անմտութիւն
 40 *abd*ԱԲ ցնորելոց / *β* ցնորոց / *t* ցնորելոցն
 41 ԱԲt ի հաւատս
 42 *bad* հաստատեալ / *b*ԱԲ հաստատէին / *t* հաս-
 տատեալք
 43 Հմմտ. Կորիւն ԽԶ. «արքայն Աղուանից միամիտ
 փութով հրաման տայր ... ամենահեշտ լծոյն
 փրիստոսի»:
 44 *ab*ԱԲ իշխանութեամբ / *միւսն*. իշխանութեամբն
 45 *β* աստանակուր, *փիս*. սատանայակուր / Կորիւն՝
 սատանայակիր
 46 *b* ազգաց
 47 ԱԲ չի՞ր կողմանցն
 48 *β* յունայնավաստակ, *փիս*. յունայնավար
 49 *β*abdԱԲ հնացելոցն / *t* հնացելոց

պաշտամանցն, եւ ¹Հնազանդ լինել ²ամենահեշտ լծոյ ծառայութեանն Քրիստոսի»³:

3 «⁴Եւ ⁵յորժամ անդ եւս զայս արարեալ հաւասարութեամբ⁶ ամենեցուն՝ առ հասարակ լցեալ զպիտոյս⁷ քարոզութեանն»⁸ ոչ ինչ ապաստան լինէր յահ եւ ի սաստ թագաւորին՝ հաւանեցուցանելոյ զամենեսին⁹, եւ ոչ լոկ բանիւք միայն, ¹⁰այլ եւ նշանաւք եւ արուեստիւք եւ ազգի ազգի բժշկութեամբք¹¹ փառաւոր լինէր սուրբ անունն¹² Քրիստոսի: 4 Այս ամենայն գործեցաւ¹³ կամաւք¹⁴ մարդասիրին¹⁵ Աստուծոյ ի ձեռն Գրիգորի¹⁶: 5 Եւ յամենայն տեղիս հասեալ ինքնին¹⁷ թագաւորն լինէր քարոզ, խոստովանելով¹⁸ զիւր զամբարշտութիւնսն¹⁹. եւ պատմէր զամենայն արարեալսն²⁰ ²¹Աստուծոյ զսքանչելիսն որ անցին²² ընդ նա, եւ զողորմութիւն²³ բժշկութեանն²⁴, եւ զայն ցուցանէր բարձրաձայն

աղաղակաւ, յայտ յանդիման առաջի ամենեցուն:

6 ²⁵Ապա փութացեալ հասանէր ի գաւառն²⁶ Դերջան, զի եւ անդ ²⁷յառաջացի լնուլ²⁸ զառաքելական²⁹ քարոզութեանն³⁰ զարուեստ³¹ մշակութեանն³² երկովք³³, եւ³⁴ գերծուցանել³⁵ զնոսա³⁶ ի գարշելի «³⁷դիւցական սատանայակիր³⁸ բարուցն ճիւղուցեմնէ, զխուժագուժ կողմանսն³⁹ աշակերտելով⁴⁰, ⁴¹զխոշորագոյն եւ զխեցեքեկագոյն բարս⁴² հեթանոսութեան⁴³ շրջել ի զգաստութիւն աստուածուսոյց իմաստութեանն⁴⁴. եւ⁴⁵ ⁴⁶ծանալթս աւետարանական աւետեացն, յարդարեալս⁴⁷ ընդելս կացուցանէր»⁴⁸:

1 ԱԲ հնագանդել ամենահեշտ
2 Ե ամենահաշտ / Ե ամենայն հեշտալուծ ծառայութեանն
3 Հմմտ. Կորին ԺԶ:
4 Հմմտ. Կորին ԽԷ. «Եւ յորժամ զայն արարեալ ... լցեալ զպիտոյն իւրեանց»:
5 ԲԵԿԱԲ յորժամ անդ եւս [Ա. եւ] զայս / Ե յորժամ զայս անդ եւս
6 Բ ԽԱԻԱՆՈՒԹԵԱՄԲ, ՓԻՍ. ԽԱԻԱՍԱՐՈՒԹԵԱՄԲ / ԿՈՐԻՆ՝ ԽԱԻԱՍԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
7 Ե ԳԻԱՆՈՅԱ, ՓԻՍ. ԳՊԻՏՈՅԱ / ԿՈՐԻՆ՝ ԳՊԻՏՈՅԱ
8 Հմմտ. Կորին ԺԸ:
9 ԲԵ ԳԱՄԵՆԵՍԵԱՆ
10 ԲԵԿԱԲԱԲ ԱՅԼ ՆՇԱՆԱՎ
11 Ե ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՄԲ
12 Ը ԱՆՈՒՆ
13 ԵԲ ԳՈՐԾԵՑԱՆ
14 Ե ԿԱՄԱՎՆ
15 Ը ՄԱՐԴԱՍԵՐԻՆ / Ե ԶԻՖ ՄԱՐԴԱՍԻՐԻՆ
16 ԲԵ ԱՐԵՈՅԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻ
17 ԱԲ ԻՆԲՆ
18 Ը *ՎՈՍՏՈՎԱՆԵԼՈՎ
19 ԸԸԱԲ ՄԱՐԱՐՇՏՈՒԹԻՆՆ [Ը ՄԱՎԱՐՇՏՈՒԹԻՆՆ] / ԵԵ ԳԱՆԱՎԱՐՇՏՈՒԹԻՆՆ
20 ԵԱԲ ԱՐԱՐԵԱԼ
21 Ե ԳԱՍՏՈՒԾՈՅ ՍԲԱՆՇԵԼԻՍՆ, ՈՐ / ԱԲ ՍԲԱՆՇԵԼԻՍՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ, ՈՐ / ԲԵԿ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՍԲԱՆՇԵԼԻՍՆ ՈՐ
22 ԲԵԿ ԱՆԳԻՆ / ԵԱԲ ԱՆԳԵԱԼ
23 ԲԵԿԱԲ ԳՈՂՈՐՄՈՒԹԻՆ / ԵԵ ԳՈՂՈՐՄՈՒԹԻՆ
24 ԲԵԿ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆԳՆ

25 Ա. լուսանցում ունի է գլխահամար / Ե եւ, փիս. ապա
26 ԲԸ եւ ի գաւառն
27 Ա. յառաջ ասացի լնուլ / Բ. յառաջացի լնուլ / ԸԵ յառաջեալ լիցի / ԵԵ յառաջեալ [Ե առաջեալ] լիցի
28 ԲԵԿԸ ԶԻՖ լնուլ
29 ԲԵԿ ԱՈՒԱԲԵԼԱԿԱՆ
30 Ե ԲԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ
31 ԱԲ ԳԱՐՈՒԵՍՏՈՒ / ԲԵԿԸ ԱՐՈՒԵՍՏՈՒ / Ե ԳԱՐՈՒԵՍՏՈՒ
32 ԱԲ մշակութեան / Ե ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ, ՓԻՍ. մշակութեան
33 ԲԵԿ մշակութեանն երկովք / ԵԱԲ ԶԻՖ երկովք
34 ԲԵԿ ԶԻՖ եւ
35 Ե ԳԵՐԾԱՆԵԼ
36 ԲԸ եւ զնոսա
37 Բ ԴԻՍԱՎԱՅԱՇՏ, ԸԸ ԴԻՍԱՎԱՅԱՇՏ, Ե ԴԻՍԱԿԱՆ, ՓԻՍ. ԴԻՍԱԿԱՆ / ԿՈՐԻՆ՝ ԴԻՍԱԿԱՆ / Հմմտ. Կորին ԻԹ. «Վասն դիւական սատանայակիր ... ծանօթս կացուցանէին»:
38 Բ սատանայական, Ը սատանական, Ը սատանական, ՓԻՍ. ԵԱԲ ԿՈՐԻՆ՝ սատանայակիր
39 ԲԵ ԿՈՂՄԱՆՍ
40 ԱԲ աշակերտել / ԲԵԿ աշակերտելով / Ե աշակերտեալ / ԸԵ աշակերտելոյ
41 Ը խոշորագոյն եւ խեցեքեկագոյն
42 ԲԵԿԸ ԲԱՐՍՆ / ԱԲ ԳՐԱՐՍ
43 Բ ԽԵՔԱՆՈՍՈՒԹԵԱՆՆ
44 ԱԲ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ
45 ԲԵԿԱԲ ԶԻՖ եւ
46 ԲԵԿ ծանալթս եւ ընդելս աւետարանական աւետեացն կացուցանէր
47 ԵԱԲ յարդարել
48 Հմմտ. Կորին ԺԴ:

7 Գայր¹ հասանէր ի Մրհական² մեհանն անուանեալ որդւոյն Արամագղայ, ի գիւղն³ զոր Բագայառիճն⁴ կոչեն ⁵ըստ պարթեւարէն լեզուին: 8 Եւ զայն⁶ ի հիմանց բրեալ խլէին⁷, եւ զգանձսն⁸ մթերեալս⁹ աւար հարկանէին եւ¹⁰ աղքատաց բաշխէին, եւ գտեղիսն¹¹ նուիրէին եկեղեցւոյ¹². եւ զբնակիչս աշխարհին¹³ ¹⁴Հաստատէր ի գիտութիւն ճշմարտութեան: 9 Եւ յայնմհետէ փոյթ¹⁵ ի վերայ ունէր¹⁶ «¹⁷Գառնթերակաց արքունիսն¹⁸ հանդերձ մեծամեծ աւագանւովն եւ ամենայն ազատագունդ բանակաւն աստուածեղէն իմաստութեամբն վարդապետել¹⁹»²⁰:

ՃԺԱ. 21իսկ թագաւորն Տրդատիոս հանդերձ միաբանութեամբ²² կնաւ²³ իւրով Աշխէն տիկնաւ, եւ քերք²⁴ իւրով²⁵ Խոսրո-

վիղխտով²⁶, հրաման ետ ²⁷ի ժողով կոչել միաբանութեամբ²⁸ ամենայն զաւրաց²⁹ իւրոց: 2 Եւ վաղվաղակի հասանէին ³⁰ի ժամադիրն յամենայն կողմանց ըստ հրամանին՝ ³¹յԱյրարատ գաւառն ի Վաղարշապատ քաղաք³²: 3 Քանզի թագաւորն³³ չուարարեալ անդր հասանէր: 4 Եւ կուտեցան առ հասարակ³⁴ զաւրքն³⁵ ³⁶ամենայն, եւ մեծամեծք³⁷ եւ³⁸ կուսակալք, գաւառակալք, ³⁹պատուաւորք, պատուականք⁴⁰, զաւրավարք, պետք եւ իշխանք⁴¹, նախարարք եւ ազատք, դատաւորք⁴² եւ զաւրագլուխք⁴³, ⁴⁴եւ հասեալ կային առաջի թագաւորին:

5 ⁴⁵Խորհուրդ ի մէջ առնոյր⁴⁶ թագաւորն ընդ ամենեսին⁴⁷, փութալ հասանել՝ բարեաց⁴⁸ գործոց⁴⁹ ժառանգաւոր լինել⁵⁰: 6 «Եկա՛յք, ասէ, ճեպեսցուք զայս⁵¹ առաջ-

1 b եւ դարձեալ գայր
 2 n միրական, s ի մեիրական / b ի սրիական
 3 β ի գեղն
 4 ans բագառիցն / b բագառիցն
 5 β ըստ պարթեւարէն / dԱԲ ի [d ըստ] պարթեւարէն լեզուէն
 6 βabdԱԲ եւ գայն / t եւ գայս
 7 ԱԲ չիբ խլէին
 8 βabd գգանձսն / ԱԲ գգանձս
 9 b մթերեալ
 10 βad գայն, փխ. եւ (աղքատաց)
 11 βd գտեղիսն / a գտեղիսն
 12 b եկեղեցեաց նուիրէին / ԱԲ եկեղեցեաց
 13 βad երկրին, փխ. աշխարհին
 14 ns հաստատէր ի գիտութիւն ճշմարտութեան / s Այստեղ վերջանում է. իսկ n այստեղից յետ է դառնում եւ շարունակում է. «Արդ ի լնուլ զվաթսուն եւ զվեց». տե՛ս ՃԱ 1:
 15 β փոյթայր, փխ. փոյթ
 16 βdԱԲ ի վերայ ունել
 17 Հմմտ. Կորին 1Բ. «գառնթերակաց արքունիսն [ճեռ. արգունսն] հանդերձ ... իմաստութեամբն վարդապետեալ»:
 18 ԱԲ արքունիս
 19 d վարդապետել / միւսն. վարդապետեր
 20 Հմմտ. Կորին ԺԲ:
 21 bԱԲ «իսկ թագաւորն» սկսում են կարմրագրով: Ա յուսանցում ունի է գլխահամար:
 22 b միաբանութեամբն
 23 b եւ կնան / a կնան
 24 βabdԱԲ քերքն / t քերք
 25 t չիբ իւրով

26 a խոսրովիղխտի
 27 d ի ժողովել, կոչել
 28 Ա միայրանութեան
 29 Ա գաւրացն
 30 βad ի ժամադիրն յամենայն [d ամենայն] կողմանց / b ի ժամադիր կողմանց / ԱԲ ի ժամադիրն ըստ հրամանին ի կողմանց / t ի ժամադիրն ի կողմանց ըստ
 31 ԱԲ այրարատեան գաւառին / a յայրարատ գաւառն / βbd յարարատեան գաւառն / t յայրարատեան գաւառ
 32 βadԱԲ քաղաք / b քաղաք / t քաղաք
 33 b եւ քանզի թագաւորն
 34 a կուտեցան առ հասարակ / միւսն. չիբ առ հասարակ
 35 ԱԲ գորբ
 36 a ամենայն կուսակալք եւ մեծամեծք
 37 b եւ մեծամեծքն
 38 βd չիբ եւ (կուսակալք)
 39 ԱԲ եւ պատուաւորք գորագլուխք գորոք, պետք
 40 b պատուական
 41 d եւ իշխանքն
 42 βad եւ դատաւորք
 43 ԱԲ եւ պատուականք, փխ. եւ գորագլուխք
 44 βabd եւ ազատք / ԱԲ չիբ եւ
 45 b խորհուրդ առաջի դներ թագաւորն
 46 βԱԲ ի մէջ առնել
 47 βad ընդ ամենեսեան
 48 ԱԲ ի բարեաց
 49 βabd գործոց / ԱԲ գործոցն
 50 ԱԲ լինել ժառանգաւոր / a լինել
 51 b գայն

նորդ կենաց մերոց տուեալ մեզ¹ յԱստու-
ծոյ² ³զ Գրիգորդ հովիւ կացուցանել, զի
լուսաւորեսցէ զմեզ մկրտութեամբ⁴ եւ նո-
րոգեսցէ աւրէնստուոյց⁵ ⁶խորհրդովն ա-
րարչին ⁷մերոյ Աստուծոյ»:

7 Իսկ ⁸Գրիգոր ոչ առնոյր զայս
յանձն, առնուլ զմեծ պատիւ քահանայա-
պետութեանն⁹. ասէ. «Ոչ կարեմ հանդար-
տել բաւել¹⁰ վասն¹¹ ¹²անչափակալ բարձ-
րութեանն զաւրել¹³. զի անպատու է այս¹⁴
պատիւ¹⁵ քրիստոսատուր փառացն առաջ-
նորդութեան, ¹⁶միջնորդ կալ ընդ Աստուած
եւ ընդ մարդիկ. այլ զարժանին խնդրեալ
գտցեն¹⁷»:

8 Իսկ¹⁸ անդէն տեսիլ սքանչելի յԱս-
տուծոյ¹⁹ երեւեալ թագաւորին՝ տեսանէր
զհրեշտակ Աստուծոյ, զի ²⁰խաւսէր ընդ

նմա ²¹եւ ասէր, թէ²² «Պարտ է ձեզ զԳրի-
գորդ²³ վիճակեցուցանել առանց յապաղե-
լոյ ի քահանայապետութիւն²⁴, զի լուսաւո-
րեսցէ զձեզ մկրտութեամբ²⁵»: 9 ²⁶Նոյնպէս
երեւեալ ²⁷եւ Գրիգորի ²⁸տեսիլ հրեշտակի
Աստուծոյ, ²⁹զի մի իշխեսցէ ինչ³⁰ պնդել
յամառել³¹ վասն այնր, «զի ³²ի Բրիստոսէ է
այդ հրամայեալ, ասէ, քեզ»: 10 Իսկ նա
հաւանեալ³³ վաղվաղակի բարբառեալ³⁴
³⁵ասէր, թէ «Կամք Աստուծոյ կատարես-
ցին»:

ձԺԲ. Յայնժամ³⁶ թագաւորն վաղվա-
ղակի³⁷ փութով եւ³⁸ երկիւղիւ ³⁹եւ մեծաւ
խնդրութեամբ հոգացեալ, գումարեաց⁴⁰
զգլխաւորս⁴¹ նախարարացն ⁴²եւ զկուսա-
կալս աշխարհացն⁴³. առաջին⁴⁴ իշխանն⁴⁵
Անգեղ տան⁴⁶, երկրորդ՝ իշխանն⁴⁷ Աղձ-

1 β չիբ մեզ
2 α չիբ յաստուծոյ
3 βad գգրիգորդ հովիւ կացուցուի, զի / ԱԲ գգրիգորդ հովիւ կացուցանել մեզ, զի / b գգրիգորիոս մեզ հովիւ կացուցուի, զի / t գգրիգոր
4 βabd մկրտութեամբ
5 bԱԲ գմեզ օրէնստուոյց
6 βabdԱԲ խորհրդով [b խորհրդովն] արարչին մերոյ աստուծոյ. իսկ
7 t չիբ մերոյ աստուծոյ
8 ԱԲ գրիգոր ոչ անսայր առնուլ յանձն զպատիւ / βabd գրիգորն [b գրիգորիոս] ոչ առնոյր զայս [β չիբ զայս] յանձն առնուլ զպատիւ [βbd գմեծ պատիւ] / t գրիգորն ոչ ունէր յանձին զայս՝ առնուլ զմեծ պատիւ
9 βadԱԲ քահանայապետութեանն, b քահանայապետութեանն, փխ. քահանայապետութեանն
10 βabdԱԲ հանդարտել բաւել [a եւ բաւել] / t չիբ բաւել
11 βad չիբ վասն
12 Բոլորը եւ Հայկ. բառ. անչափակալ / բերելս ուղղելի՝ անչափակալ: Հմմտ. Ագաթ. անչափակալ վայրօքն: «ի չափաւոր յայտնութեանց զանչափակալ աներեւոյթն» Հայկ. բառգ.
13 βad չիբ գորել
14 bԱԲ այն / βad չիբ այս
15 a պատիւն
16 βabdԱԲ միջնորդ կալ ընդ / t միջնորդել ընդ
17 βd խնդրել գտցեն / b գտանիցեն
18 b եւ, փխ. իսկ
19 α չիբ յաստուծոյ
20 βabd խաւսէր ընդ նմա, ասէ / ԱԲ խօսէր ընդ նմա եւ ասէր

21 t չիբ եւ ասէր
22 βabdԱԲ չիբ թէ
23 βad գգրիգորդ / b գգրիգորիոս / t գգրիգոր
24 βabdԱ ի քահանայապետութիւն / Բt ի քահանայութիւն
25 βabd չիբ մկրտութեամբ
26 βabdԱԲ նոյնպէս երեւեալ / t նոյնպէս եւ երեւեալ
27 ԱԲ եւ գրիգորի / b եւ սրբոյն գրիգորի / միւսն. չիբ եւ
28 βbdԱԲt տեսիլ հրեշտակի [β հրշտակի] / a տեսիլ հրաշալի աստուծոյ / t չիբ տեսիլ
29 ԱԲ զի մի ինչ իշխեսցէ պնդել
30 βad չիբ ինչ
31 β յամառեալ
32 ad ի քրիստոսէ այդ հրամայեալ քեզ [d է քեզ] ասէ. իսկ / β ի քրիստոսէ է այդ հրամայեալ ասէ քեզ. իսկ / b ի քրիստոսէ ասէ այդ քեզ հրամայեալ. եւ
33 ԱԲ չիբ հաւանեալ
34 βad չիբ բարբառեալ
35 βad ասէ. չիբ թէ
36 bԱԲt իսկ, փխ. յայնժամ
37 βad չիբ վաղվաղակի
38 ԱԲ չիբ փութով եւ / b չիբ եւ
39 βabdԱԲ եւ մեծաւ / t չիբ եւ
40 βad գումարեաց / b գումարել / ԱԲt գումարեալ
41 βabdԱԲ գլխաւորս / t գլխաւորսն
42 βad եւ զկուսակալս / bԱԲt չիբ եւ
43 βabdԱԲ աշխարհացն / t աշխարհին
44 β առաջինն
45 b իշխան
46 βadԱԲ տանն
47 a երկրորդ իշխան

նեաց¹, ²որ է³ բղեաշխն մեծ. երրորդ՝ իշխանն⁴ մարդպետութեան⁵ իշխանութեանն⁶, չորրորդ՝⁷ իշխանն թագակապ իշխանութեան ասպետութեանն⁸, հինգերորդ՝⁹ իշխանն սպարապետութեան¹⁰, զաւրավար Հայոց աշխարհին. վեցերորդ՝ իշխանն Կորդովտաց¹¹ աշխարհին, եաւթներորդ՝¹² իշխանն Ծոփաց¹³ աշխարհին. ¹⁴ութերորդ՝ իշխանն Գուգարացւոց¹⁵ աշխարհին, ¹⁶որ միւս անուանեալ բղեաշխն. իններորդ՝ իշխանն Ռատունեաց¹⁷ աշխարհին. տասներորդ՝ իշխանն Մոկաց աշխարհին. մետասաներորդ՝ իշխանն Սիւնեաց աշխարհին. երկոտասաներորդ՝ իշխանն Ծաւղէից¹⁸ աշխարհին. երեքտասաներորդ՝ իշխանն Ուտիացւոց¹⁹ աշխարհին. ²⁰չորեքտասանե-

րորդ՝ իշխանն շահապ Զարաւանդ²¹ եւ Հեր²² գաւառի. հնգետասաներորդ՝²³ ²⁴իշխանն մաղխագութեան²⁵ տանն²⁶. վեշտասաներորդ՝²⁷ իշխանն Արծրունեաց:

2 Այս իշխանք են²⁸ ընտիրք²⁹, կուսակալք, կողմնակալք³⁰, հազարաւորք, բիւրաւորք³¹ ի մէջ Հայաստան աշխարհի³² տանն Թորգոմայ³³, զորս³⁴ գումարեաց թագաւորն Տրդատ³⁵ եւ առաքեաց զնոսա³⁶ ի կողմանս Կապուտկացւոց³⁷, ի քաղաքն Կեսարացւոց, ³⁸զոր ըստ հայերէն լեզուին³⁹ Մաթաք⁴⁰ կոչեն. զի տարեալ⁴¹ զԳրիգորն⁴² քահանայապետ կացուսցեն իւրեանց աշխարհին. եւ հանդերձեցան դէտ⁴³ ակն⁴⁴ ունել ճանապարհացն: 3 Եւ հրամայեաց ⁴⁵հրովարտակ ⁴⁶գրել աւրինակ զայս¹.—

1 ad ադանեացն
 2 βadԱԲ որ էր բղեաշխն [d բղեաշխն] / b որ է բղեաշխ
 3 t չիբ է
 4 d երրորդ իշխան
 5 Բ մարդպետութեանն
 6 ԱԲ չիբ (մարդպետութեան) իշխանութեանն / a իշխանութեան / βbd իշխանութեան
 7 b չորրորդ
 8 a իշխանն թագակապ իշխան ասպետութեան / βdԱԲ իշխանութեան ասպետութեանն [ԱԲ ասպետութեան] / t ասպետութեան
 9 βa հինգերորդ, a վեցերորդ, ութերորդ եւն յան. այսպէս
 10 d ասպարապետութեան / Հմմտ. Արար. Ագաթ. հրատ. Մառի. 115. ուր սպարապետութեան իշխանը յատկապէս կոչուում է Մամիկոնեան, իսկ մաղխագութեան իշխանը՝ Խոռխոռունի:
 11 βad կորդուացւոց / bԱԲ եւ Ուխտանէս՝ կորդուաց / t կորդովտաց
 12 a եւթերորդ
 13 βabdԱԲ ծոփաց / t ծովփաց / Ուխտանէս Ծոփաց իշխանը չէ յիշում:
 14 b չիբ ութերորդ իշխանն գուգարացւոց աշխարհին
 15 β գուգարացւոց / a գուգարաց / v գամրացւոց / d գուրգարացւոց / bԱԲ գարգարացւոց, փխ. գուգարացւոց
 16 b որ միւս անուանել բղեաշխ / βad որ միւս բղեաշխն [a բղեաշխն / d բղեաշխն] անուանեալ էր / ԱԲ չիբ որ միւս անուանեալ բղեաշխն
 17 βad ռըշտունեաց / b ըրշտունեաց / ԱԲ ըրըշտունեաց / t ռուշտունեաց
 18 ԱԲ ծողէից
 19 ԱԲ ուտացւոց / a ուտեացւոց / b ուտեացւոց

20 b չորեքտասաներորդն շահապ գարեւանդ եւ հէր / միւսն. չորեքտասաներորդ իշխանն շահապն [ԱԲ շահապ]
 21 a գարեւանդ
 22 ԱԲ հէր
 23 β հինգետասաներորդ / b հինգետասաներորդ
 24 ԱԲ Ուխտանէս չիբ իշխանն մաղխագութեան տանն, վեշտասաներորդ
 25 ab մախագութեան / t մաղխագութեան
 26 a *տասանն
 27 a վեցտասաներորդ
 28 βabdԱԲ չիբ են
 29 d ընդիրք (յան.)
 30 b չիբ կողմնակալք
 31 ԱԲ եւ բիւրաւորք / βad չիբ բիւրաւորք
 32 βad աշխարհին
 33 b բորբովայ
 34 βadԱԲ գորս / t գոր
 35 a թագաւորն տրդատ / միւսն. չիբ տրդատ
 36 βad չիբ զնոսա
 37 βd կապուտկացւոց [այսպէս եւ Ուխտանէս] / b կապապողովկացւոց / միւսն. կապապողովկացւոց / Հմմտ. Ագաթ. ՂԳ 3-4, մասնաւորապէս d-ի ընթերցումը ի կապովտկիա [=ի կապապողովկիա]:
 38 βabd գոր եւ
 39 βbԱԲ լեզուի
 40 dԱ մաթակք / Բ մաթանք
 41 β վասն զի տարեալ
 42 b գգրիգորիոս
 43 d դէպ, փխ. դէտ
 44 ԱԲ դէտ ակն / միւսն. չիբ ակն
 45 abdԱԲ գրել հրովարտակ / β չիբ հրովարտակ
 46 β գրել տրդատ եւ մմեանայն աշխարհն

2ՊԱՏՃԷՆ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿԻՆ

4 «3ի վաղնջուց հետէ կորուսեալք, տգիտութեամբ4 մեղացն պաշարեալք, 5մառախլապատք, միգապատք, 6ափշեալք, ոչ կարացեալ 7հայել իմանալ նկատել8, գարեզակն9 արդարութեան տեսանել10. վասն այսորիկ11 խաւարեալք12 էաք13, ի մութ թաթաւէաք14: 5 Իսկ յորժամ 15քաղցրութիւն եւ մարդասիրութիւն արարչին մերոյ Աստուծոյ16 երեւեցաւ՝ 17խրատել եւ լուսաւորել զմեզ18 19գարարածս իւր՝ ծագեաց զնշոյլս20 կենդանի լուսոյն իւրոյ21 ի սիրտս մեր, եւ կենդանացոյց զմեռելութիւնս22 23մեր, 24գիւր 25գսուրբ 26գսիրելի զվկայսս

իւր յայս կողմանս27 առաքելով:

6 Որք եկեալ՝ մերում անմտութեանս28 զիւրեանց 29քաջութեան նահատակութեան առաքինութեան զհանդէսն30 ցուցին: 7 Իբրեւ 31գի Տէրն գիտէր իսկ32 զնոցա քաջութիւնն թէ ո՛րպիսիք են. 33այլ զի եւ34 մեզ անմտացս35 ուսուցէ36 զիմաստութիւն37, 38թէ ո՛րչափ սիրով39 սիրեցին սոքա զՏէրն իւրեանց40, վասն41 42այսորիկ ընդ մարտին43 նոցա 44առաքինութեանն՝ տէր Աստուած սխրագործ ա՛յնչափ արար զիւր

- 1 b որ ունէր արինակ գայս / ad գայս արինակ / β արինակ գայս
- 2 β բթ. 133ա յիշատակարան. «եղբարք, աղաչեմ Քրիստոս ողորմեա Միսիթարայ գրաւդի սորա... եւն / β պատնէն հրովարտակին, որ գրեցին ի կեսար[իա] / ԱԲ պատնէն հրովարտակի / ab պատնէն [a պատնեն, ներքեւից արեւացրած նոտրագիր տ] հրովարտակին / adԱԲ այս երկու բարդ արեւի մանրատառ են. ԱԲ թէ՛ այս բառերը եւ թէ՛ յաջորդ տողը կարմրագրով են. b-ն բացի այդ ունի լուսանցագարդ եւ գարդագիր:
- 3 βabdԱԲ ի վաղնջուց հետէ / t ի վաղնջենէ հետէ
- 4 ԱԲ եւ տգիտութեամբ
- 5 βadԱԲ մառախլապատք միգապատք / b մառախլապատք միգապատք / t մառախլապատք. չիբ միգապատք
- 6 ԱԲ ապշացեալք ոչ կարացեալք
- 7 βabdԱԲ հաել իմանալ / t չիբ հայել
- 8 b տեսանել, փիւ. նկատել
- 9 bԱԲ եւ գարեզակն
- 10 βabdԱԲ արդարութեան տեսանել [b չիբ տեսանել] / t ոչ տեսանել
- 11 ԱԲ վասն այնորիկ
- 12 βad եւ խաւարեալք
- 13 ԱԲ չիբ էաք
- 14 ԱԲ թաթաւէաք / միւսն. թաթաւէաք
- 15 ԱԲ քաղցրութիւն եւ մարդասիրութիւն արարչին մերոյ աստուծոյ / միւսն. չիբ եւ մարդասիրութիւն. չիբ մերոյ
- 16 ab չիբ աստուծոյ
- 17 b խրատել զմեզ եւ
- 18 b չիբ մեզ
- 19 a չիբ գարարածս իւր
- 20 βabd զնշոյլս / միւսն. զնշոյլ
- 21 at չիբ իւրոյ
- 22 a զմեռելութիւն
- 23 ԱԲ մեր. գսիրելի սուրբ զվկայսն իւր յայս
- 24 t գիւր սուրբ գսիրելի վկայս յայս

- 25 βb գտուրք [b եւ գտուրք] գսիրելիս զվկայսս [b զվկայսս իւր] յայս / a գտուրք սիրելիս զվկայսս յայս
- 26 d գսիրելիս զվկայսս յայս
- 27 b ի կողմանս
- 28 βad մերում անմտութեանս / bԱԲ մերով անմտութեամբ [t անմտութեամբ]
- 29 βad քաջութեան [a քաջութիւն] առաքինութիւն [a առաքինութեան] եւ զնահատակութեան հանդէս / b քաջութիւն առաքինութեանն նահատակութեանն զհանդէս / ԱԲ գաքաքութեան նահատակութիւն առաքինութիւն [Բ առաքինութեան] ցուցին զհանդէս
- 30 t հանդէսն
- 31 βad զի գիտէր տէրն զնոցա քաջութիւն [β քաջութիւնն]
- 32 ԱԲ իսկ գիտէր / b չիբ իսկ
- 33 βd եւ զի / βdԱԲ չիբ այլ / a չիբ այլ զի
- 34 βbdԱԲ չիբ եւ
- 35 βabd անմտաց
- 36 d եւս ուսցէ / b ուսուցէ
- 37 βad իմաստութիւն
- 38 β թէ որչափ թէ որպէս սիրեցին / a թէ որչափ սիրեցին նոքա / dԱԲ թէ որչափ սիրեցին [d սիրով սիրեցին] սոքա / t թէ սոքա որչափ
- 39 βabԱԲt չիբ սիրով
- 40 ԱԲ չիբ իւրեանց
- 41 βad եւ վասն
- 42 b այսորիկ / ԱԲt այնորիկ / βad չիբ այսորիկ ընդ մարտին
- 43 ԱԲ ընդ մարտի
- 44 βad առաքինութեանն [d առաքինութեան] սխրագործն այնչափ [β անչափ] արար զիւր սխանչելիս եւ սաստիկ պատիժս [a պատիժ] պատուհասից [β պատուհասիցս] մինչեւ / b առաքինութեանն զսխրագործ սխանչելագործ զիւր զանչափ արար սխանչելիս, եւ մեզ պատուհաս մինչեւ / ԱԲ առաքինութեան տէր աստուած սխրագործ սխանչելագործ [Ա սխանչագործ] անչափ սիրելիս արար, եւ մեզ պատուհաս մինչեւ / t առաքինութեանն՝ զսխրագործ զիւր անչափ արար զսխանչելիս, եւ մեզ պատուհաս մինչեւ

սքանչելիս եւ մեզ սաստիկ պատիժս պատուհասից՝ մինչեւ թագաւորիս մերում¹ լինել խոզ², եւ ընդ վայրագասուն գազանս արածել: 8 Ապա ողորմեալ³ մեզ բարեխաւսութեամբ վայրագասուն գազանս արածել: 9 Ապա ողորմեալ մեզ բարեխաւսութեամբ⁴ աղաւթից⁵ վկայելոցս, ի ձեռն այդ⁶ վկայեցելոյդ Գրիգորի⁷ զամենեսեան զմեզ⁸ բժշկեաց:

10 Քանզի եւ⁹ դա¹⁰ առաւել եւս¹¹ վկայ գտաւ, առաւել քան գառաւել¹² նահատակեալ, վասն այսորիկ¹³ յԱստուծոյ¹⁴ մեզ տուեալ¹⁵ 16 առաջնորդ: 11 17Եւ ի ձեռն դորա գնախնական կարգս¹⁸ սովորութեան ունայնութեան¹⁹, 20 կոպաշտութեան 21 չայրենեացն, 22 խլեաց եբարձ ի միջոյ. եւ 23 ուսոյց ամենեցուն մեզ զիւր զվկայու-

թիւնսն²⁴ եւ զհրամանս²⁵, ըստ իւրոց կամացն²⁶ գնալ. 27 մինչեւ տալ մեզ հրաման յայտ յանդիման՝ զդոյն ինքն²⁸ զԳրիգորի²⁹ մեզ հովիւ եւ տեսուչ եւ վարդապետ ճշմարտապատում կացուցանել:

12 Վասն այսորիկ եւ³⁰ 31 մեր ապաստան եղեալ յաւգնականութիւն 32 ընդունելութեան աղաւթից ձերոց եւ սրբութեանդ, Ղեւոնդիոս արքեպիսկոպոս Կեսարու եւ ամենայն ուխտ³³ քահանայութեանդ³⁴ 35 սրբոյ եկեղեցւոյ, որ³⁶ այդր էք, մեք յողորմութենէ³⁷ Տեառն աղաւթիւք ձերովք³⁸ առցուք ողջոյն, Տրդատիոս թագաւոր, ամենայն գաւրաւք երկրիս Հայոց Մեծաց³⁹, եւ Աշխէն տիկին, եւ աւրիորդ⁴⁰ 41 մեծ Խոսրովիդուխտ: 13 Վասն այսորիկ⁴² առաքեցաք մեք առ ձեզ արս⁴³ գլխաւորս՝ իշխանս⁴⁴ պատուականս⁴⁵ զաշխարհիս մերոյ մեծի, զի պատմեսցեն ձեզ զամենայն

1 *β*adԱԲ քագաւորիս մերում / *bt* քագաւորիս մերոյ
 2 *β*abd խոզ լինել
 3 *β*d ողորմել
 4 *β* եւ աղաւթից վկայեցելոցս / *b*ԱԲ աղաւթիւ [ԱԲ եւ աղօթիւ] վկայեցելոցս զմեզ
 5 *a* չի՛ք վկայելոցս ի ձեռն այդր
 6 *β*bd ի ձեռն այդր / *ԱԲ*t այդ
 7 *b* վկայի սրբոյ գրիգորի
 8 *b*ԱԲ չի՛ք զմեզ
 9 *β* չի՛ք եւ
 10 *β*abdԱԲ առաւել եւս վկայ գտեալ, առաւել
 11 *t* չի՛ք եւս
 12 *β*ad նահատակել [βd նահատակեալ] վասն / *b*ԱԲt չի՛ք նահատակեալ
 13 *ԱԲ* վասն այնորիկ
 14 *β*ad աստուծոյ
 15 *β*abdԱԲ տուեալ մեզ
 16 *ԱԲ* առաջնորդ զդա / *β*ad առաջնորդ. եւ ի ձեռն դորայ զնախնական կարգս [a կարգի] սովորութեան
 17 *b*ԱԲt չի՛ք եւ ի ձեռն դորա
 18 *b* զի զնախնական կարգ / *ԱԲ* կարգն
 19 *β*ad չի՛ք ունայնութեան
 20 *t* կոպաշտութեանն / *β*ad կոպաշտութեան հայրենեաց [a հայրենեացն]
 21 *b*ԱԲt հայրենեացն, զոր աստուած ի ձեռն դորա խլեաց եւ եբարձ
 22 *β*ad խլեաց, եբարձ ի միջոյ. եւ եցոյց մեզ զիւր բարեբարութիւն [a բարեբարութիւնն] եւ զհրամանս կամաց իւրոց. եւ հրամանս յայտ յանդիման
 23 *b* ուսոյց զամենեսեան զմեզ

24 *ԱԲ* զիւր վկայութիւնս
 25 *b* եւ զհրամանսն
 26 *b*ԱԲ ըստ իւրոց կամաց
 27 *b*ԱԲ մինչեւ տալ / *t* մինչեւ ի տալ
 28 *b* զմեզ զդոյն ինքն / *Ա* ինքն / *a*՛ ինքն
 29 *ad* գրիգորի / *b* գրիգորիոս
 30 *β*ad չի՛ք եւ
 31 *β* մեր ապաւինեալ յաւգնականութիւն աղաւթից ձերոց յընդելութիւն սրբութեանդ դեռնողէս / *d* մեր անտանալ աւգնութիւն աղաւթից ընդունելութիւն սրբութեանդ վեսնատես արքեպիսկոպոս
 32 *a* ձերոց յընդունելութիւն սրբութեանդ դեռնողէս / *b* ընդ ունելութեան աղաւթից ձերոց սրբութեան դեռնողիոս
 33 *b* ուխտի
 34 *ԱԲ* քահանայութեան
 35 *β*abdԱԲ սրբոյ եկեղեցւոյ / *t* սուրբ
 36 *d* չի՛ք որ
 37 *β*a յողորմութենէն
 38 *a*ԱԲ ձերովք / *մի*ւսն. ձերով
 39 *β*ad չի՛ք մեծաց
 40 *b* արիորդս / *d* արրորդ
 41 *β*abdԱԲ մեծ խոսրովիդուխտ / *t* չի՛ք մեծ
 42 *ad* վասն այնորիկ / *ԱԲ* վասն այնորիկ
 43 *bd* գարս / *β* գգաւրս, *փի*ս. արս
 44 *β*b զի իշխանս
 45 *β*abdԱԲ պատուականս / *t* պատուական

սքանչելիս Աստուծոյ, որ աստ յայսմ աշխարհիս¹ գործեցաւ² ընդ մեզ:

14 Եւ տուաք մեք ածել առ ձեզ³ զսուրբ խոստովանողդ Քրիստոսի զԳրիգորիոս⁴. եւ զայս⁵ հրովարտակ մեր⁶ առ ձեզ գրեցաք, զի ըստ տուչութեան ականդութեան հոգեւոր աստուածատուր⁷ շնորհին Քրիստոսի⁸ մեզ զԳրիգորդ⁹ տեսուչ¹⁰ եւ վարդապետ¹¹ առաջնորդութեան աստուածագնաց¹² ճանապարհացն, եւ հովիւ եւ բժիշկ կացուսջիք, որպէս եւ մեզ յԱստուծոյ հրամայեցաւ: 15 13Եւ աղաւթս¹⁴ արասջիք, զի զմեզ արժանիս արասցէ Աստուած իւրոյ ողորմութեանն¹⁵, առողջութեամբ¹⁶ գնալ ի ճանապարհս նորա, եւ ձեր¹⁷ 18սէրն եւ ողջոյն եկեալ հանգիցէ առ մեզ»: 16 Եւ պատճէն հրովարտակին¹⁹ զայս աւրինակ գրեցաւ²⁰:

ձժԳ. Եւ կազմեցան պատրաստեցան, առին ընդ իւրեանս պատարագս՝ ոսկի եւ արծաթ, ձիս եւ ջորիս²¹ եւ հանդերձս գունակ գունակս²² ի զարդ²³ եւ²⁴ ի սպաս²⁵ պատուական տեղեացն²⁶ սրբոց²⁷ տանցն²⁸ Աստուծոյ՝ ուր առաքեալքն²⁹ էին. եւ ամենայն եկեղեցեացն³⁰ առնէին պատրաստութիւն³¹ պատարագաց՝ ընդ որ էին անցանելոց³²:

2 Եւ հանէին³³ զԳրիգոր³⁴ յոսկիապատ կառան³⁵ արքունականս՝³⁶ սպիտակաճիգ ջորւոցն³⁷: 3 Եւ ամենայն իշխանքն³⁸ գումարեալք ընդ նմա կառաւք եւ երիվարաւք³⁹, զաւրաւք⁴⁰, նշանակաւք⁴¹, իւրաքանչիւր⁴² գնդաւ խաղացին գնացին յԱյրարատեան գաւառէն, ի Վաղարշապատ քաղաքէ. եւ հասեալ ի սահմանս⁴³ Յունաց՝

1 ԱՐ յայսմ աշխարհիս / միւսն. աշխարհի
2 Ա. ընդ մեզ, a առ մեզ, փ/ս. ընդ մեզ
3 b առ մեզ, փ/ս. առ մեզ
4 ԱՐ գրիգորիոս
5 ad եւ զայդ / β եւ զայտ
6 βabdԱՐ մեր / t մեք, փ/ս. մեր
7 a եւ աստուածատուր
8 βad չիք քրիստոսի
9 Ա. գրիգորդ / b գրիգորիոս / βad գրիգորդ մեզ
10 ԱՐ հովիւ եւ տեսուչ / b հովիւ տեսուչ / βad տեսուչ եւ հովիւ [βd հովիւ եւ տեսուչ] կացուսջիք առաջնորդի մեզ յաստուածային [d աստուագնաց, β յաստուածագնաց] ցանապարհսն, որպէս եւ յաստուծոյ [d աստուծոյ] իսկ շնորհեցաւ մեզ. եւ աղաւթս
11 βadԱՐ չիք վարդապետ
12 ԱՐ ցանապարհացն եւ բժիշկ եւ հովիւ կացուսջիք [Ր կացուսջիք] / b ցանապարհսն բժիշկ եւ հովիւ կացուսջիք որպէս մեզ
13 bԱՐ եւ մեզ աղաւթս արասջիք [Ր արասջիք]
14 βad արասջիք, զի արժանիս արասցէ զմեզ աստուած
15 βabd իւրոց ողորմութեանցն / Ր ողորմութեանն / Աt ողորմութեան
16 βad ուղղութեամբ, փ/ս. առողջութեամբ
17 β եւ զմեք
18 βad սէրն [β սէր, d գւեր] եւ ողջոյն եկեալ հանգիցէ առ մեզ. եւ պատճէն / bԱՐt սէրն առ մեզ եկեալ հանգիցէ ողջոյն. եւ պատճէն [Ր պատճէն]
19 βad զայս աւրինակ / bԱՐt օրինակ զայս
20 ԱՐ գրեցին

21 ԱՐ եւ հանդերձս պատուականս
22 βd գունակ գունակս / միւսն. գունակ գունակ
23 Ր գարդ / bԱt գարդս
24 bԱՐt չիք եւ (ի սպաս)
25 βad ի գարդ եւ ի սպաս
26 ԱՐ տեղեաց
27 βad չիք սրբոց
28 ԱՐ տանց
29 bԱՐ առաքեալն
30 ԱՐ եկեղեցեաց
31 βbdԱՐ պատարագաց / at պատարագացն / c ունի «պատարագաց ընդ որ էին անցանելոց» աւելի մանր գրչութեամբ. այս տողը a-ում եղել է կարկատանի տակ: a-ում պակասող «անցանելոց» բառը ամբողջ տողի հետ c-ն առել է ուրիշ ձեռագրից: Ուրեմն c-ն ընդօրինակուել է a-ի առաջին անգամ կարկատուելոց յետոյ: Հմմտ. a թղ. 210բ եւ c թղ. 110ա:
32 b անցանելոյ / a չիք անցանելոց
33 βbdԱՐ հանին
34 bԱՐ գրիգորիոս / βad գրիգորն
35 βԱՐ կառս
36 β յարբունականս
37 a ջորոց / βd ջորւոց
38 βd իշխանք
39 β երիւարիւք
40 βad չիք գորօք
41 β նշանաւք / bdԱՐ եւ նշանաւք
42 βabdԱՐ գնդաւ [b գնդաւք] խաղացին գնացին յայրարատեան [ad յայրայրատեան, βb յարայրատեան] գաւառէն / t գնդօք, խաղացին յայրարատ գաւառէ
43 b ի կողմանս, փ/ս. ի սահմանս

բազում¹ պատիւս կազմութեան² հիւրամեծարութեան³ գտանէին ի քաղաքաց⁴ քաղաքաց: 4 Եւ բազում⁵ խնդութիւնս⁶ եւ կայտիւս ցնծութեան, խնճոյս ուրախութեան կացուցանէին, իբրեւ լսէին⁷ Աստուծոյ արարեալ⁸ զսքանչելիսն⁹, եւ զհասելոց դարձ փրկութեան եւ զճանապարհս աւգտակարս:

5 Այսպէս պատուեալ¹⁰ ըստ ճանապարհացն՝ մինչեւ գային հասանէին ի քաղաքն Կեսարացոց. եւ անդ տեսանէին¹¹ զսուրբ կաթողիկոսն¹² Ղեւոնդիոս, եւ զամենայն եկեղեցական գունդս գունդս սրբոցն¹³ կղերիկոսացն¹⁴ եւ զդասս դասս հրեշտակաբաւն¹⁵ պաշտանէիցն: 6¹⁶ Տուեալ ողջոյն եւ պատմեալ նոցա՝¹⁷ որ ինչ¹⁸ միանգամայն եղեալ էր¹⁹ յԱստուծոյ, եւ մատուցին զթուղթ²⁰ թագաւորին առաջի սրբոյ²¹ քա-

հանայապետին. եւ նորա²² մեծաւ²³ խնդութեամբ ընկալեալ²⁴ եւ ամենայն²⁵ քաղաքացեացն մեծաւ ուրախութեամբ: 7 Եւ ամենեքեան²⁶ առնէին տաւն ցնծութեան, եւ զսուրբն Գրիգոր պատուեալ ըստ արժանի²⁷ առաքինութեանցն ճգնութեանցն վկայաւրէն²⁸ մարտին՝ կանթեղաւք եւ²⁹ սաղմոսիւք եւ երգովք հոգեւորաւք փառաւորէին: 8 «³⁰Եւ իշխանաց քաղաքին³¹ ցուցեալ բազում մեծարանս հասելոցն³² եւ ընկալեալ³³ հոգաբարձութեամբ ըստ Քրիստոսի անուանելոյն³⁴ կարգի»³⁵: 9 Եւ այսպէս³⁶ ³⁷մեծապատիւ յամենեցունց մեծարեալ ըստ արժանաւորութեանն³⁸ երանութեան վկայական³⁹ անուան⁴⁰ ստացելոյ⁴¹:

1 bt եւ բազում
 2 βd չիբ կազմութեան
 3 d հուրամեծ դրութեան / b հիւրամեծարութիւն / β հիւրամեծարութիւնս / ԱԲ հիւրասիրութեան
 4 ԱԲ քաղաքաց (չիբ ի)
 5 βad խնդութիւն ուրախութեան բերկրալից ցնծութեամբ առնէին. իբրեւ / ԱԲ խնդութիւն
 6 b չիբ եւ կայտիւս
 7 βad զարարեալսն աստուծոյ սքանչելիս եւ հասելոյ դարձի փրկութեանն [d փրկութեան] եւ գնանապարհն յոր երթային [a երթան]. այսպէս պատուեալ [a չիբ պատուեալ] մինչեւ երթեալ հասանէին
 8 Բ զարարեալ
 9 b սքանչելիսն
 10 ԱԲ ըստ նանապարհսն / b գնանապարսն, փխ. ըստ նանապարհացն
 11 βadԱԲ գտորք կաթողիկոսն [Բ կաթողիկոսն] / bt զկաթաւղիկոսն [t զկաթողիկոսն] սուրբ
 12 βad դեւոնտիոս [βd դեւոնդոս] եւ զամենայն գունդսն սրբոց կղերիկոսաց
 13 ԱԲ սրբոց / b չիբ սրբոցն
 14 b կղերիկոսաց
 15 β հրշտակակրան
 16 βad եւ տուեալ ողջոյն պատմէին նոցա զեղեալսն յաստուծոյ
 17 ԱԲ որ ինչ միանգամ եղեալ էր
 18 bt չիբ ինչ
 19 bt չիբ էր
 20 d գրուղթն
 21 a սուրբ

22 βabd եւ նորա / ԱԲt եւ նա
 23 ԱԲ խնդութեամբ եւ ուրախութեամբ ամենայն քաղաքին գրուղթն ընկալաւ. եւ ամենեքեան
 24 βad եւ ամենայն քաղաքն առնէին տաւն [β տաւնս] ուրախութեան ի փառս աստուծոյ, եւ գտորքն [d գտորք]
 25 b քաղաքացեացն մեծաւ ուրախութեամբ. եւ ամենեքին / t քաղաքացոցն մեծաւ խնդութեամբ
 26 bԱԲt առնէին տաւնս [t տուն] ցնծութեան [t խնդութեան] եւ գտորքն գրիգոր [bԱԲ չիբ գրիգոր] պատուեալ ըստ արժանի [ԱԲ արժանւոյն] վասն [t չիբ վասն] առաքինութեանցն [ԱԲ առաքինութեան] նզնութեանցն [ԱԲ նզնութեան, b եւ նզնութեան] վկայաւրէն մարտին պատուէին [t չիբ պատուէին] կանթեղաւք
 27 βad չիբ առաքինութեանցն նզնութեանցն
 28 a վկայ արեան, d վկայարէն, փխ. վկայարէն
 29 βd չիբ եւ (սաղմոսիւք)
 30 Հմմտ. Կորին ԻԱ. «եւ իշխանօքն ... անուանելոյն կարգի»:
 31 βad բազում մեծարանս ցուցեալ հասելոցն վասն անուանն քրիստոսի եւ մեծապատիւ յամենեցունց եղեալ [β աւելացնում է ի փառս աստուծոյ]. եւ եղեւ ժողով քազմութեան եպիսկոպոսացն [β եպիսկոպոսաց]
 32 t եկեղեցեացն, փխ. հասելոցն / Կոր. հասելոցն
 33 ԱԲ հոգաբարձութիւն ըստ քրիստոսի աւանդելոյն կարգի
 34 bt անուանելոց / Կորին՝ անուանելոյն [տպ. անուանելոցն]
 35 Հմմտ. Կորին է:
 36 ԱԲ այնպէս
 37 bԱԲ մեծապատիւ իսկ
 38 bԱԲ ըստ արժանաւորութեան
 39 ԱԲ վկայ
 40 b անուն
 41 ԱԲ ստացելոյ / b ստացելոց / t ստանալոյ

10 ¹Եւ եղեալ ժողով բազմութեան² եպիսկոպոսաց ի քաղաքն Կեսարացոց³, զի ձեռնադրեսցեն զսուրբն Գրիգորիոս⁴ ⁵Եւ աւանդեալ⁶ ի նա զպատիւ խոնարհութեան քահանայութեանն⁷ Քրիստոսի⁸, ⁹Եւ զբարձրութիւն եպիսկոպոսութեան փառաւորութեանն¹⁰ Աստուծոյ, ¹¹զպատիւն ¹²Եւ զփառսն մեծ: ¹¹Սրբով Աւետարանաւն¹³ եղին ի վերայ նորա¹⁴ ձեռս¹⁵ ժողովք¹⁶ ¹⁷Եպիսկոպոսացն, որոց գլխաւորն Ղեւոնդիոս¹⁸, զի առցէ նա իշխանութիւն յերկինս եւ յերկրի¹⁹, առնուլ զփականս արքայութեանն²⁰ երկնից, ²¹կապել եւ լուծանել յերկրի²¹:

12 ²²Մեծաւ պատուով եւ թղթով եւ ժողովով զսուրբն Գրիգորիոս²³ անդուստ ²⁴յուզարկեցին իշխանաւքն Հանդերձ: ¹³ ²⁵Նստուն ²⁶ողջոյն, ²⁷Եւ յուղի անկեալ անտի ի շնորհս ²⁸տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ զային հասանէին ի քաղաքն Սեբաստացոց²⁹, եւ անդ յեցան³⁰ յերեկաւթս³¹ աւուրս ոչ սակաւս³²: ¹⁴ ³³Եւ անդ³³ գտանէր³⁴ բազմութիւն³⁵ եղբարց, զորս³⁶ հաւանեցուցանէր ընդ իւր³⁷ գալ³⁸, զի վիճակեցուցէ³⁹ ⁴⁰զնոսա ի քահանայութիւն յիւրում աշխարհին, եւ բազում գունդս գունդս յաճախեալ⁴¹ առնոյր ընդ իւր, «⁴²Եւ մեծարանաւք մեծարեալ յեպիսկոպոսաց աշխարհին եւ իշխանաց եւ ի ժողովրդոց»⁴³:

1 b եւ ելեալ ժողով
 2 ԱԲԷ բազում
 3 b կեսարու
 4 ԱԲ գրիգոր / abd չիբ գրիգորիոս
 5 βad եւ աւանդեալ ի նա զպատիւ փառանայատութեան [a փառանայատութեան] սրբով աւետարանաւն եղին
 6 bԱԲԷ աւանդել
 7 bԱԲԷ փառանայատութեանն, փ/ս. փառանայատութեան
 8 Հմմտ. Ագաթ. Կէ 6-7: «եղիւ վկայ աստուածութեանն խոնարհութեան եւ անդէն բարձրութեանն նորին ի նոյն»:
 9 bԱԲԷ աւանդել
 10 t փառաւորութեան
 11 ԱԲ գպատիւն եւ զփառսն / t զպատիւ
 12 bt չիբ եւ զփառսն
 13 b աւետարանաւ
 14 βadԱԲ ի վերայ նորա / bt չիբ նորա
 15 bt գծնու
 16 βad ժողով
 17 bt եպիսկոպոսացն սրբոց եւ [b չիբ եւ] գլխաւորն / ԱԲ սրբոց եպիսկոպոսացն գլխաւորն / βad եպիսկոպոսացն, որոց գլխաւորն
 18 β դեւոնտիոս
 19 a յերկիր
 20 bdԱ արքայութեան
 21 bԱԲԷ չիբ կապել եւ լուծանել յերկրի
 *** Հմմտ. Մատթ. Ժ.Ղ. 19:

22 βad յետ այսորիկ [d այնորիկ] յուզարկեալ լինէին մեծաւ պատուով եւ թղթով յամենայն իշխանացն եւ ի ժողովրդոցն [d ի ժողովրդոցն], եւ յուզարկեցան անտի ի շնորհս [β ի շնորհս], փ/ս. մեծաւ պատուով ... ի շնորհս / b մեծաւ ժողովով եւ պատուով եւ թղթով զսուրբն
 23 ԱԲ գրիգոր
 24 ԱԲ յուզարկեցին իշխանաւքն / t յուզարկեցին իշխանոք / b յուզարկեցին եւ իշխանաւքն
 25 ԱԲ տուեալ ողջոյն եւ յուղի անկեալ անտի շնորհոք
 26 b ողջոյն եւ յուզարկեցան անտի ի շնորհս
 27 t եւ յուզարկեալ անտի
 28 a տեառն մերոյ եւ փրկչին յիսուսի
 29 b ի փառսն սեբաստիա
 30 βabdԱԲ Հայկ. բառգ. յեցան / t յեցեալ
 31 b երեկաւթս
 32 d ոչ սակաւ
 33 βabdԱԲ եւ անդ / t չիբ անդ
 34 ԱԲ տեսանէր, փ/ս. գտանէր
 35 b բազմութիւնս
 36 a գոր
 37 ԱԲ գնոսա ընդ իւր
 38 βabd գնալ. փ/ս. գալ
 39 Ա վիճակեցուցէ / Բ վիճակեցուցանէ
 40 b գնոսա փառանայատութեան / β չիբ գնոսա
 41 βbd յանախեալս
 42 βad եւ մեծաշուք պատուով յուզարկեալ յեպիսկոպոսաց եւ իշխանաց աշխարհին եւ ի ժողովրդոց / ԱԲ եւ այսպէս մեծաւ շնով մեծարեալ յեպիսկոպոսաց եւ իշխանաց աշխարհին եւ ի ժողովրդոցն / Հմմտ. Կորին ԻԳ. «յորում մեծապատիւ իսկ յեպիսկոպոսէն եւ յեկեղեցոյն մեծարեալ լինէր»: / b եւ մեծաշուք մեծարեալ
 43 Հմմտ. Կորին Ը:

15 Իսկ¹ ընդ որ անցանէին՝ կուտէին² ժողովուրդք ի վերայ ժողովրդոց³ տեսանել զսուրբ եպիսկոպոսն Գրիգորիոս⁴, զի աւրհնեսցին ի նմանէ. եւ ասէին⁵ ցմիմեանս⁶. «Եկա՛յք⁷ տեսցուք⁸ զսուրբ եպիսկոպոսն⁹ Գրիգորիոս. զի¹⁰ այս այն¹¹ այր է, ասէին¹², որ¹³ վասն Քրիստոսի¹⁴ համբեր չարչարանաց, վկայ¹⁵ հաւատարիմ գտեալ¹⁶,¹⁷ զխոստովանողական անունն ժառանգեաց¹⁸»:

16 «Եւ¹⁹ յետ այսորիկ առնոյր²⁰ ընդ իւր զբազմութիւն հաւանելոցն՝ նախարարակոյտ²¹ զաւրուն հանդերձ. հրաժարեալ²² այնուհետեւ²³ շնորհատուր²⁴ պարգեւաւքն²⁵ եւ ամենայն իւրայովքն յանձն եղեալ շնորհացն Աստուծոյ՝²⁶ ճանապարհ

հորդ լինէր. եւ այսպէս զբազումս²⁷ աւթեվանաւք անցեալ՝ առողջութեամբ, յաջողութեամբ²⁸ եւ հոգելից ուրախութեամբ եկեալ հասանէին ի Հայաստան աշխարհն²⁹»³⁰:

ՃԺԴ. Եւ իբրեւ եկն եհաս³¹ ի սահմանս Հայոց՝ լուաւ Գրիգորիոս, թէ Վահէվանեան³² մեհեանն մնացեալ է յերկրին Տարաւնոյ³³, մեհեանն³⁴ մեծագանձ, լի ոսկուով եւ արծաթով, եւ բազում նուէրք մեծամեծ թագաւորաց ձաւնեալ³⁵ անդ. ութերորդ պաշտան³⁶ հռչակաւոր³⁷, անուանեալն³⁸ Վիշապաքաղն³⁹ Վահագնի, յաշտից տեղիք թագաւորացն⁴⁰ Հայոց Մեծաց⁴¹, ի անարս լերինն Քարքեայ, ի վերայ գետոյն Եփրատայ⁴², որ հանդէպ հայի⁴³ մեծի լերինն⁴⁴ Տաւրոսի⁴⁵,⁴⁶ որ եւ անուանեալ⁴⁷ ըստ յաճախաշատ պաշտաման տեղեացն՝⁴⁸ Յաշտիշատ: 2 Զի յայնժամ⁴⁹ 50 դեռ եւս չէն կային

1 βad եւ, փխ. իսկ
 2 ԱԲ կուտակէին
 3 Ա ժողովրդոցն
 4 b գրիգորիոս
 5 d ասնն
 6 t ցմիմեանս
 7 եԱԲ թէ եկայք
 8 βabdԱԲ գտուրբն. չիք եպիսկոպոսն
 9 βabdԱԲ գրիգորիոս [βd գրիգոր] զի այս այն
 10 t չիք զի
 11 Ա այրս է
 12 ԱԲ ասնն / a ասին
 13 β վասն ֆրիստոսի չարչարեալ համբերեաց հինգետասան ամ ի խոր վիրապի անտ եւ վկայ
 14 ad չարչարեալ համբերեաց / b համբերեաց չարչարանաց / ԱԲ համբեր չարչարանաց / t համբերեալ չարչարեալ
 15 βd եւ վկայ
 16 βad գտաւ
 17 a եւ խոստովանող անունն
 18 b գանունն ժառանգեալ
 19 Հմմտ. Կորինն ԻԵ. «այս յետ այնորիկ առնոյր ... ի հայաստան աշխարհն»:
 20 abdԱԲ ընդ իւր գհաւանելոցն բազմութիւն / β ընդ իւր գհաւատացելոցն բազմութիւն
 21 β նախարարակոյտ
 22 βadԱԲ եւ հրաժարեալ
 23 βd չիք այնուհետեւ
 24 βabdԱԲ Կորինն՝ շնորհատուր / t շնորհագիւտ
 25 βd՛ պարգեւելովքն / t պարգեւելոքն / abԱ Կորինն՝ պարգեւաւքն
 26 βabdԱԲ Կորինն՝ ցանապարհորդ լինէր, եւ / t ցանապարհորդեալ, եւ

27 βbdԱԲ գրագում / at բագում
 28 b եւ յաջողութեամբ եւ / βad չիք յաջողութեամբ
 29 βad Կորինն՝ աշխարհն / b աշխարհին / ԱԲտ աշխարհ
 30 Հմմտ. Կորինն Թ :
 31 d չիք եհաս
 32 β վահէվանեան / a վահեվահեան / միւսն. վահէվահեան
 33 d տարաւնու / b տարաւնոյ (յան.)
 34 d մեհան (յան.) / βb մեհեան / a մեհեան
 35 a ձուցեալ
 36 b պաշտանն
 37 βad հոչակաւոր / միւսն. հոչակեալ
 38 ԱԲ անուանեալ / a անուանելն
 39 b վիշապաքաղանն
 40 b թագաւորաց
 41 βad չիք մեծաց
 42 βd եւ փրատայ
 43 եԱԲ նայի, փխ. հայի
 44 βabdԱԲ մեծի [Բ ի մեծ] լերինն / t ի մեծ լեանն
 45 Ա տարոսի / Բ տորոսի / a տորոսի / bd տարոսի / β տարաւսի
 46 βad որ անուանեալ կոչի
 47 βad ըստ յաճախաշատ պաշտաման / ԱԲ Հայկ. բառգ. ըստ յաճախապաշտ պաշտաման / t ըստ յաճախապաշտաման տեղեացն
 48 b աշտիշատ, զի նա
 49 βad ցայնժամ / b յայնժամ
 50 βdԱԲ դեռ եւս / միւսն. եւս դեռ

երեք բազինք¹ ի նմա. ²առաջին՝ մեհեանն Վահէվանեան³, երկրորդն⁴ Ոսկեմաւր Ոսկեծին⁵ դից⁶, եւ բազինն իսկ յայս անուն⁷ անուանեալ Ոսկեհատ⁸ Ոսկեմաւր⁹ դից¹⁰. եւ¹¹ երրորդ՝ մեհեանն անուանեալ Աստղկան դից¹², Սենեակ Վահագնի ¹³կարդացեալ, որ է ըստ յունականին¹⁴ Ափրոզիտէս: 3 Արգ¹⁵ դիմեաց գալ սուրբն Գրիգորիտս, զի քանդեսցէ եւ զայն եւս¹⁶, ¹⁷զի տակաւին իսկ տգէտ մարդիկ¹⁸ խառնակութեան¹⁹ զոհէին յայս²⁰ բազինս մնացեալս²¹:

1 *βabdԱԲ* բազինք / *t* բազինքն
 2 *β* առաջի մեհեանն
 3 *βd* վահէվանեան / *եԱԲ* վահէվահեանն / միւսն. վահէվահեանն
 4 *βabdԱԲ* երկրորդն / *t* երկրորդ
 5 *βbd* ոսկեմաւր ոսկեծին / *ԱԲ* ոսկիամաւր ոսկիածին
 6 *a* դիցն
 7 *ԱԲ* յայս անուն / միւսն. *չիբ* անուն
 8 *βabd* ոսկեհատ / *ԱԲt* ոսկիհատ / *v* ոսկիհաւր, *փիս*. ոսկեհատ
 9 *βabdԱԲ* ոսկեմաւր / *t* ոսկիամաւր / *a* *ձեռագրում* եւ *ե* է *չեմ տարբերում* ընդհանրապէս, բացի *հագուագիտ դէպքերից*, ուրեմն *a-ն ունի* ոսկեհատ, ոսկեմաւր *ե*նն:
 10 *βabd* դից / միւսն. դիցն
 11 *d* *չիբ* եւ
 12 *βabdԱԲ* աստղկան դիցն
 13 *β* *կարգացեալ / *βad* կարդացեալ որ է ըստ յունականին ափրոզիտոս [*d* ափրոզիտէս] / *եԱԲt* կարդացեալ ըստ յունականին որ է ինքն ափրոզիտէս [*Ա* ափրոզիտէս] / *t* *կէտադրում է այսպէս*. սենեակ վահագնի կարդացեալ ըստ յունականին, որ է ինքն ափրոզիտէս
 14 *Ա*. ըստ յունականին
 15 *ե* եւ, *փիս*. արդ
 16 *βabdԱԲ* եւ գայն եւս / *t* *չիբ* եւս
 17 *βabd* զի տակաւին եւս տգէտ մարդիկ [*ե* մարդիկ խառնակութեանց] գոհեին յայն [*ե* եւս յայս] բազինս մնացեալ [*βe* մնացեալս]
 18 *ԱԲt* մարդկան
 19 *ԱԲ* խառնակութեանն
 20 *ԱԲ* եւս յայս / *t* ի յայս
 21 *β* մնացեալս. գորս զարութեամբ սուրբ նշանաւն եւ անուամբ տեանն կործանեաց եւ քրիստոսի աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտ. ... ով նոր ժողովուրդք քրիստոսի աղաչեմ յիշեսցիք գարգիս քահանայ եւ զմկրտիչն եւ զքոնաւորն ի քրիստոս. քանզի մեծաւ հաւատով յիշել հայցեն...:- *Այնուհետեւ վերնագիրք*. Յաղագս դարձին ի կեսարացոց եւ ի գալն ի հայս սուրբ լուսաւորչին մերոյ գրիգորի:

4 ²²Եւ իբրեւ դարձեալ գայր նա²³ ի կողմանցն²⁴ Յունաց՝ բարձեալ բերէր ²⁵ընդ իւր նշխարս ինչ²⁶ յոսկերաց²⁷ մեծի մարգարէին երանեալ²⁸ մկրտչին²⁹ Յովհաննու³⁰ եւ զսուրբ ³¹վկային Քրիստոսի զԱթանագինէի³²: 5 Եւ³³ իբրեւ եկին հասին յանդիման մեհեանացն³⁴, ³⁵մաւտ ի գետն եփրատ³⁶ կամէր հանել զնոսա ³⁷ի վեր, ի բարձրաւանդակ տեղի³⁸ մեհեանացն³⁹, կործանել⁴⁰ զբազինսն, ⁴¹եւ շինել զվկայարանս նոցա:

6 Իբրեւ⁴² եկին մաւտ եղեն⁴³ ի գետն եփրատ⁴⁴ իբրեւ ձիոյ⁴⁵ արչաւանաւք երկուք⁴⁶, ⁴⁷եւ դեռ ընդ փոքր ձորակ մի անցանել կամէին, ընդ ջուր մի սակաւ՝ զտեղի առին ⁴⁸սպիտակ ջորիք կառացն, ուր կային գանձքն⁴⁹ աստուածային⁵⁰, նշխարք

22 *βabdԱԲ* եւ իբրեւ / *t* *չիբ* եւ
 23 *βabdԱԲ* գայր նա / *t* *չիբ* նա
 24 *at* ի կողմանց
 25 *βe* *չիբ* ընդ իւր
 26 *ե* *չիբ* ինչ
 27 *βabdԱԲ* յոսկերաց / *t* յոսկերացն
 28 *βad* *չիբ* երանեալ
 29 *a* եւ մկրտչին
 30 *βe* յովանու
 31 *βabdԱԲ* վկային քրիստոսի / *t* վկայն
 32 *եԱԲ* գաթանագինէին / *t* գաթանագինէան / *a* գաթանագինեի / *βd* գաթանագէնի
 33 *եԱԲ* *չիբ* եւ
 34 *ԱԲ* մեհեանացն
 35 *ե* մուտ ի գետն
 36 *β* յեփրատ / *d* յեփրատ
 37 *βabdԱԲ* ի վեր ի բարձրաւանդակ տեղի [*ե* տեղիս]
 38 *t* տեղիս (*չիբ* ի վեր)
 39 *ab* մեհեանացն / միւսն. մեհեանիցն
 40 *βadԱԲ* զի կործանեացէ / *ե* կործանեալ
 41 *βadԱԲ* եւ շինեացէ նոցա [*ԱԲ* *չիբ* նոցա] վկայարանս [*a* վկայարան]
 42 *ե* եւ իբրեւ
 43 *βadԱԲ* եղեն / *ե* *չիբ* եղեն / *t* ի տեղին, *փիս*. եղեն
 44 *bd* եւփրատ (*d* յան.)
 45 *βd* իբրեւ ձիոց
 46 *ab* երկու / *ԱԲ* ք
 47 *β* եւ դեռ ընդ գետն փոքր ձորակ մի / *ab* եւ դեռ ընդ փոքր մի ձորակ / *ԱԲ* եւ դեռ եւս ընդ փոքր ձորակ մի
 48 *a* սպիտակ *ջոր ի կառացն յորոց վերա կաինն
 49 *βadԱԲ* գանձքն / *t* գանձք
 50 *βbd* աստուածութեանն(*ն*)

սրբոցն¹. ոչ կարացին² հանել³ 4ըստ ձորակն: 7 Եւ յայտնեալ⁵ առ Գրիգոր հրեշտակ Տեառն՝ ասէ⁶. «Հաճեցաւ Տէր զբնակել⁷ սրբոցդ Աստուծոյ ի տեղւոջդ»: 8 Ուր եւ անդէն բազմութեան⁸ զաւրացն, մէն սակաւ սատարեալ⁹ շինեցին զվկայարանն, եւ զսուրբան¹⁰ ի հանգիստ¹¹ փոխեցին:

ՃԺԵ. Եւ մինչ դեռ զշինուած¹² մատրանն¹³ կազմէին՝ հրաման ետ Գրիգոր¹⁴ զաւրականին եւ իշխանացն որ ընդ իւրն էին, զի ելցեն¹⁵ եւ մրճաւք տապալեսցեն¹⁶ զշինուածս¹⁷ բազնացն¹⁸: 2 Ուրք¹⁹ ելեալ շատ²⁰ ջանացան²¹, եւ²² ոչ կարացին²³ զդուրս բազնացն գտանել՝ 24թէ ի ներքս մտցեն, զի ծածկեցին դեւքն ի նոցանէն²⁵. եւ ի կողմանէ²⁶ արտաքուստ²⁷ ջանացան²⁸,

29եւ ոչ գծեաց անդ³⁰ երկաթ գործւոյն³¹. ապա փութացան հասին³² իշխանքն եւ պատմեցին նմա զամենայն:

3 Իսկ նա առնոյր³³ գնշան տէրունական խաչին, 34եւ ելեալ ի ձորակէն եկաց յանդիման բարձրաբերձ տեղեացն³⁵ շինուածոցն³⁶ եւ ասէ. «Հրեշտակ քո, Տէր, հալածեսցէ գնոսա»: 4 Եւ ընդ բանիցն³⁷ հողմ³⁸ ուժգին³⁹ բղխեաց ի խաչանիչ փայտէն, զոր ունէր ի ձեռին⁴⁰ իւրում սուրբ⁴¹ 42եպիսկոպոսն: 5 Եւ երթալը հողմն ուռուցեալ⁴³ լերինն հաւասար, եւ չողաւ հարթեաց, տապալեաց, ընկէց զամենայն շինուածսն⁴⁴ բազնացն⁴⁵: 6 Եւ այնչափ կորոյս, 46զի յետ⁴⁷ այնորիկ ոչ ինչ ոք⁴⁸ յայնմ տեղւոջ⁴⁹ 50նշմարանս կարէր գտանել, ո՛չ քարի եւ ոչ փայտի, 51ո՛չ ոսկւոյ եւ ոչ արծաթոյ, 52եւ ոչ բնաւ երեւէր, թէ լեալ ինչ

1 *βad* սրբոցն / *βԱԲt* նոցա, *փ/ս.* սրբոցն
 2 *b* եւ ոչ կարացին
 3 *ԱԲ* անցանել, *փ/ս.* հանել
 4 *abdԱԲ* ըստ ձորակն / *βt* ընդ ձորակն
 5 *βad* գրիգորի [a սրբոյն գրիգորի] / *b* առ գրիգորիոս / *ԱԲ* հրեշտակտն (*պատ.*) ասէ առ գրիգոր
 6 *a չիԲ* ասէ
 7 *βbd* զբնակել / *a* զբնակեալն / *ԱԲt* բնակել
 8 *b* բազմութիւն
 9 *b* տարեալ, *β* սատար արարեալ, *փ/ս.* սատարեալ
 10 *adԱ* գտարբն
 11 *β* ի հանգիստս / *b* ի հանգիստն
 12 *ad* զշինած / *β* շինուած
 13 *d* մարտրանն
 14 *βad* գրիգորն / *b* գրիգորիոս
 15 *βԱԲ* եւ մրճոֆ / *միւսն.* չիԲ եւ
 16 *a* եւ տապալեսցեն
 17 *b* զշինուած / *βd* զշինած / *a* գտեղի, *փ/ս.* զշինուածս
 18 *d* բազնացն / *a* մեհեմացն, *փ/ս.* բազնացն
 19 *βad* որք / *t* որ / *βԱԲ* ուր, *փ/ս.* որք
 20 *b* եւ շատ
 21 *a* ջանացին / *բԲ* ջանացեալ
 22 *b չիԲ* եւ
 23 *b* ոչ կարացեալ
 24 *βbdԱԲ* թէ ի ներքս / *t* զի, *փ/ս.* թէ / *a չիԲ* թէ ի ներքս մտցեն
 25 *βabdԱԲ* ի նոցանէ
 26 *ԱԲt* եւ ի կողմանցն / *b* եւ ի կողմանցն
 27 *b* արտաքոյ
 28 *a* ջանացին

29 *β* եւ ոչ գործեաց երկաթ / *ab* եւ ոչ գերծեաց անդ երկաթ / *dԱԲ* եւ ոչ գծեաց անդ երկաթ / *չայկ.* բառ. գծեաց անդր երկաթ
 30 *t չիԲ* անդ
 31 *βabdԱԲ* գործոյն
 32 *a* իջանել, *βbd* իջին, *փ/ս.* հասին
 33 *βdԱԲ* առնէր / *ab* առեալ
 34 *βad* եւ ելեալ ի ձորակէն եկաց յանդիման / *βԱԲt* եւ ել եկաց ի ձորակէն յանդիման
 35 *βԱԲ* տեղեաց / *βad* տեղեացն / *t* տեղւոյն
 36 *a* շինուածոց / *βbd* շինուածոցն / *ԱԲt* շինուածոյն
 37 *abdԱԲ* ընդ բանիցն / *βt* ընդ բանին
 38 *βad* հողմն / *βԱԲt* հողմ
 39 *ԱԲ* ուժգին
 40 *a* ի ձեռինն
 41 *dԱԲ չիԲ* սուրբ
 42 *a* եպիսկոպոսն գրիգորիոս / *β* կաթողիկոսն, *փ/ս.* եպիսկոպոսն
 43 *ԱԲv* ուռուցեալ / *միւսն.* լցեալ, *փ/ս.* ուռուցեալ
 44 *βabd* շինուածսն / *ԱԲ* շինուածս / *t* շինուածն
 45 *βabd չիԲ* բազնացն
 46 *β* զի եւ
 47 *Ա.* յետին
 48 *βadԱԲ* ոչ ինչ ոք / *b* ոչ ոք ինչ / *t չիԲ* ոք
 49 *b* յայնմ տեղւոյ / *a* յայնմ տեղւոջն
 50 *βadԱԲ* նշմար [ԱԲ նշմարանս] կարէր գտանել / *b* նշմար գտանէր / *t* նշմար էր գտանել
 51 *βabdԱԲ* ոչ ոսկւոյ եւ ոչ արծաթոյ / *t* ոչ ոսկի եւ ոչ արծաթ
 52 *βdԱԲ* եւ ոչ բնաւ / *at չիԲ* եւ / *b* եւ բնաւ երեւէր ոչ թէ եղեալ ինչ իցէ անդ

իցէ անդ: 7 Եւ¹ 2անթիւք կոտորեցան մարդիկ պաշտամանն քրմութեան որ³ ի տեղւոջ անդ էին, եւ⁴ անհետ եղեն ոսկերք նոցա. ⁵եւ որք տեսինն⁶ անթիւ մարդիկ ⁷Հաւատացին: 8 Եւ⁸ 9ասէ սուրբն Գրիգոր. «Արդ տեսէք, թէ ո՛րպէս ջնջեցան գայթակղութիւնքն¹⁰ ձեր, զի եւ¹¹ չէին իսկ¹² ինչ. այլ ծառայեցէ՛ք յայսմհետէ¹³ ¹⁴տեսուն Աստուծոյ որ արար զերկինս¹⁵ եւ զերկիր»:

9 Եւ¹⁶ յետ այսորիկ ելանէր նա ի տեղիս¹⁷ մեհենացն¹⁸, եւ ժողովեալ դարձուցանէր զմարդիկ աշխարհին¹⁹ յաստուածպատութիւն: 10 Եւ եզ անդ զհիմունս²⁰ եկեղեցւոյն²¹, եւ ուղղեաց սեղան փառացն²² Քրիստոսի²³. զի նախ անդ ²⁴արար սկիզբն շինելոյ եկեղեցեաց²⁵: 11 Եւ ուղղեալ²⁶ սե-

ղան յանուն ²⁷սուրբ Երրորդութեանն, եւ կազմեալ²⁸ աւագան մկրտութեան, նախ զայնոսիկ²⁹ լուսաւորեաց ³⁰մկրտութեամբն՝ որ ընդ իւրն էին ³¹մեծամեծ նախարարքն, որ ³²ընդ նմայն երթեալ էին ի քաղաքն Կեսարացոց, եւ ապա ³³զգաւառականն, զբնակիչս ³⁴երկրին: 12 Աւուրս քսան երեկաւթս առնէր, եւ մկրտէր անդ³⁵ աւելի քան զինն եւ տասն³⁶ բիւր մարդկան³⁷, եւ կանգնէր³⁸ սեղան ի վկայարանի³⁹ սրբոցն Հանգստի⁴⁰ զոր շինեացն⁴¹, եւ ⁴²մատուցանէր զպատարագն⁴³ փրկութեան, եւ բաշխէր անդ⁴⁴ ⁴⁵զմարմին եւ զարիւն կենարարին⁴⁶ Քրիստոսի:

13 Եւ Հրամայեաց կատարել անդ ամ յամէ, ⁴⁷ի նմին⁴⁸ տեղւոջ ⁴⁹ժողովեալ ամենեցուն, զյիշատակ⁵⁰ սրբոցն, որ աւր

1 *βabdԱԲ* զի, փխ. եւ
 2 *βabdԱԲ* անթիւ [*βd* անթիւ] կոտորեցան անդ [*βa* անտ] մարդիկ պաշտամանն [*b* պաշտաման, *ԱԲ* պաշտամանեայ] քրմութեան [*Բ* քրմութեանն] / *t* եւ կոտորեցան մարդիկ պաշտաման
 3 *b* գոր
 4 *b չիբ* եւ
 5 *b* եւ որք / *միւսն*. զի որք
 6 *a* տեսինն / *միւսն*. տեսին
 7 *a* հաւատացին նմա
 8 *եւԱԲ չիբ* եւ (ասէ)
 9 *βadԱԲ* ասէ գրիգորն [*a* սուրբն գրիգոր, *ԱԲ* գրիգորիոս], թէ արդ տեսէք, թէ որպէս / *b* ասէ ցնոսա գրիգորիոս, արդ տեսէք թէ որպէս / *t* ասէ գրիգորն. տեսէք զի որպէս
 10 *ԱԲ* գայթակղութիւնք / *b* գայթակղութիւն / *a* գայթակղութիւնն
 11 *βadԱԲ* զի եւ / *bt չիբ* եւ
 12 *βbdԱԲ* չէին իսկ / *bt չիբ* իսկ
 13 *b* այսուհետեւ, փխ. յայսմհետեւ
 14 *βadԱԲ* տեսուն աստուծոյ / *bt չիբ* տեսուն
 15 *b* գերկիմ
 16 *ԱԲ չիբ* եւ (յետ)
 17 *βad* ի տեղիս [*a* ի տեղիս] / *եւԱԲ* ի վեր տեղիս / *t* ի տեղի
 18 *a* մեհենացն / *b* մեհենին / *միւսն*. մեհենինն
 19 *ԱԲ* երկրին, փխ. աշխարհին
 20 *β* հիմունս
 21 *βԱԲ* եկեղեցւոյ
 22 *βabdԱԲ* փառացն / *t* փառաց
 23 *βad* աստուծոյ, փխ. քրիստոսի
 24 *βdԱԲ* սկիզբն արար
 25 *βad* զեկեղեցիս. *հմմտ. Փաւստ. Գ 14*:
 26 *βdԱԲ* ուղղեալ / *միւսն*. ուղղել

27 *a* տեսուն, *βbdԱԲ* աստուծոյ, փխ. սուրբ երրորդութեանն
 28 *եւԱԲ* կազմեալ / *միւսն*. կազմել
 29 *βabd* գայնս իսկ, փխ. գայնոսիկ
 30 *ԱԲ* մկրտութեամբ որ ընդ նմա երթեալ էին ի քաղաքն Կեսարացոց զմեծամեծ նախարարքն, եւ ապա
 31 *βad չիբ* մեծամեծ նախարարքն ... ի քաղաքն Կեսարացոց
 32 *b* ընդ նմա երթեալ
 33 *βad* զգաւառականն զբնակիչս / *եւԱԲ* զգաւառական բնակիչս
 34 *d* երկրի. արուրն
 35 *βabdԱԲ* մկրտէր անդ [*b* անտ] / *t չիբ* անդ
 36 *abԱԲ* զինն եւ տասն / *միւսն*. զինն եւ գտասն
 37 *βbdԱԲ* բիւր մարդկան / *at* բիւր մարդիկ
 38 *t* կանգնեաց. *չիբ* եւ
 39 *եւ* ի վկայարանս / *Ա. t* ի վկայարան / *βad* ի վկայարանի
 40 *ԱԲ* հանգստի / *bt* հանգստին / *βad չիբ* հանգստի
 41 *βabdԱԲ* շինեաց
 42 *ԱԲ չիբ* եւ
 43 *b* պատարագս / *βad* պատարագ
 44 *b չիբ* անդ
 45 *ԱԲ* զկենդանարար մարմին եւ զարիւնն քրիստոսի / *βad* զմարմինն [*β* զմարմինն] եւ զարիւնն քրիստոսի զկենդանարար
 46 *b* կենդանարարն, փխ. կենարարին
 47 *βabdԱԲ* ի նմին տեղւոջ
 48 *t չիբ* նմին
 49 *b* ժողովեալ / *Ա. t* ժողովել / *βad չիբ* ժողովել ամենեցուն
 50 *βabd* զյիշատակս [*a* զյիշատակ] / *Ա. t* ի յիշատակ

եաւթն էր ¹ամսոյն սահմի, զի խնդութեամբ ժողովեալ ²զաւր տաւնին խմբեսցեն. զի³ ⁴նախ անտի⁵ սկիզբն ⁶արար շինելոյ գեկեղեցիս: ¹⁴ Եւ կացուցանէր⁷ քահանայս ի տեղիս տեղիս. եւ ելից զվայրսն⁸ եկեղեցւովք⁹ շինելովք^{10 11}եւ քահանայիւք¹²:

¹⁵ Եւ ինքն չու արարեալ անտի՝ մեծապանծ¹³ պարծանաւք զաւրութեան¹⁴ խաչին Քրիստոսի¹⁵ եւ բարձ^{16 17}նշխարս անտի կէս մի ի սրբոցն, զի եւ յայլ տեղիս Հաստատեսցէ ¹⁸գլխատակս նոցա: ^{16 19}Եւ ընդ ամենայն տեղիս ²⁰եւ ընդ ամենայն գաւառս շրջէր. յաւանս եւ յագարակս շինէր²¹ եկեղեցիս²², եւ առնէր մկրտութիւն²³ եւ կացուցանէր քահանայս:

ՃԺԶ. Լուաւ ապա եւ մեծ ²⁴թագաւորն Տրդատ, եթէ Գրիգոր²⁵ եկեալ Հասեալ է²⁶

յերկիրս²⁷ Հայոց: ^{2 28}Առ զգաւրս ²⁹իւր եւ զԱշխէն տիկին եւ զքոյրն իւր զԽոսրովիդուխտ³⁰, եւ չու արարեալ³¹ յԱյրարատեան³² գաւառէն³³, ի Վաղարշապատ քաղաքէ, ընդ առաջ Գրիգորի³⁴, գայր Հասանէր ի քաղաքագեաւղն³⁵ Բագաւան³⁶, որ անուանեալ ³⁷կոչի ի պարթեւարէն լեզուէն՝ Դիցաւան³⁸. եւ անդ սպասեալ³⁹ մնայր նմա ամսաւրեայ⁴⁰ ժամանակա⁴¹: ³ Իսկ նա ⁴²շրջէր, զի լցցէ զկողմանս կողմանս եկեղեցեաւք⁴³ եւ քահանայիւք ⁴⁴եւ պաշտանէիւք եւ ամենայն աստուածագործ սպասաւորութեանն⁴⁵ կարգաւք⁴⁶, եւ լուսաւորեսցէ⁴⁷ զբազումս^{48 49}մկրտութեամբ:

⁴ Ապա⁵⁰ գայր Հասանէր յանուանեալ Դիցաւանն⁵¹ ամենայն ⁵²մեծամեծաւքն եւ զաւրաւքն եւ աշխարհակոյտ ամբոխիւն,

1 βad ամսոյն սահմի / bԱԲt սահմի ամսոյ [Բ ամսոյն]
 2 ԱԲ գորն տօնախմբեսցեն
 3 βad չիք գի (նախ)
 4 βabdԱԲ նախ [b նախ իսկ] անտի [b անդի] սկիզբն արար շինելոյ [b նա շինել]
 5 t անդ, փիս. անտի
 6 t արարեալ շինել
 7 βad կացուցանէր / bԱԲt կացուցանել
 8 βdԱԲ զվայրսն / a զվարսն / t զվայրս / b գաշխարհն, փիս. զվայրսն
 9 abd եկեղեցաւքն / ԱԲ եկեղեցոք / β եկեղեցեաւքն
 10 ԱԲ շինելով
 11 bԱԲt եւ քահանայս կացուցանելով / βad չիք կացուցանելով
 12 β քահանայաւք / ad քահանայիւք
 13 a մեծապանծ / միւսն. մեծապարծ
 14 ԱԲ գորութեան / միւսն. գորութեամբ
 15 t չիք քրիստոսի
 16 bԱԲ եւ բարձեալ / at եւ երարձ
 17 βad անտի նշխարս [ad նշխարս ինչ] ի սրբոցն
 18 βabdt գլխատակս [t գլխատակսն] նոցա / ԱԲ գնոցա յիշատակսն
 19 βad եւ շրջէր ընդ ամենայն տեղիս [a տեղիս] / b չիք եւ
 20 βad չիք եւ ընդ ամենայն գաւառս շրջէր
 21 b չիք շինէր
 22 b գեկեղեցիս
 23 βabdԱԲ մկրտութիւնս
 24 ԱԲ քագաւորն հայոց
 25 βad գի [փիս. եթէ] գրիգորն / bԱԲ գրիգորիոսն [b գրիգորիոս]
 26 ad եկեալ հասեալ էր

27 βԱԲ յերկիրս / bd յերկիր / at յերկիրն
 28 βabdԱԲ առ զգաւրս [a զգաւրսն] / t առեալ
 29 a իւրն եւ
 30 βaԲ գլխոսրովիդուխտ / միւսն. խոսրովիդուխտ
 31 βab չու արար
 32 βb յարայրատեան (յան.) / a յայրայրատեան (յան.)
 33 βabd գաւառէն / միւսն. գաւառէ
 34 b սրբոյն գրիգորի
 35 a ի գիւղաքաղաքն
 36 a բագաւան / βd բագաւան / v բագրաւան / bԱԲt բագաւան
 37 βad կոչի պարթեւարէն լեզուովն / ԱԲ կոչի ի պարթեւարէն լեզուէն / bt ի պարթեւական լեզուէն
 38 a դիցն աւան
 39 βad չիք սպասեալ
 40 β ամս ար, փիս. ամսօրեայ
 41 βad ժամանակ
 42 βad շրջէր [նոյր զկողմանս
 43 b եկեղեցաւք
 44 βabdԱԲ չիք եւ պաշտօնէիւք
 45 βabdԱԲ սպասաւորութեան
 46 b կարգաւքն
 47 b լուսաւորեալ / βad լուսաւորէր
 48 βad գամենեսեան, փիս. գրագումս
 49 βad մկրտութեամբ / bԱԲt մկրտութեամբն [Բ մկրտութեամբն] առնելով
 50 a արդ, փիս. ապա
 51 βabdԱԲ դիցաւանն / t դիցնաւանն
 52 βad չիք մեծամեծօքն եւ

¹որք էին ժողովեալ ի կողմանց կողմանց, եւ գնային շրջէին² ³զհետ նորա եւ գտանէին բժշկութիւն եւ լնուին զպէտս իւրաքանչիւր ի նմանէ: 5 Եւ նա ամենասփիւռ⁴ վարդապետութեամբն ամենեցուն⁵ ⁶սերմանէր զբանն կենաց, եւ⁷ «⁸Հանդերձ ամենայն սպասաւորաւք⁹ Աւետարանին¹⁰ որ ընդ իւրն էին, զոր¹¹ ¹²չէ ոք բաւական ըստ իւրաքանչիւր¹³ անուանցն¹⁴ նշանակել, քարոզէր զԱւետարանն¹⁵: 6 ¹⁶Որովք յանձն եղեալ երանելի եպիսկոպոսն շնորհացն Աստուծոյ՝ գայր¹⁷ Հասանէր առ ստորտով¹⁸ Նպատական¹⁹ լերինն»²⁰:

7 «Ընդ առաջ ելանէր²¹ նմա²² թագաւորն ամենայն զաւրաւքն²³ Հանդերձ, առ

ափն Եփրատ²⁴ գետոյն²⁵, ²⁶որ եւ ընդ²⁷ պատահելն իսկ լի առնէր զամենեսեան²⁸ ողջունիւ²⁹ Աւետարանին³⁰ Քրիստոսի, եւ բազում ³¹ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ ³²յաւանն դառնային»³³: 8 Եւ անդ մատուցեալ³⁴ ³⁵թագաւորին իշխանքն կեեալք զբերեալ պատասխանին³⁶ ողջունաբեր³⁷ թղթոյն, զի գրեալ էր զպատճէնն³⁸ աւրինակ զայս:

ՊԱՏՃԷՆ³⁹ ԹՂԹՈՅՆ⁴⁰ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ⁴¹

9 «Գանեալքդ⁴² եւ խրատեալքդ, հարուածեալքդ՝ ⁴³եւ ողորբեալքդ, տանջեալքդ⁴⁴ եւ նուաճեալքդ, կորուսեալքդ՝ եւ գտեալքդ⁴⁵, մոլորեալքդ՝ եւ դարձուցեալքդ⁴⁶, յակն առեալքդ՝ եւ սիրեցեալքդ Տեառն⁴⁷, Տրդատէս թագաւոր Հայոց մեծաց եւ Աշխէն տիկին եւ աւրիորդ մեծ⁴⁸ Խոսրո-

1 βad որք էին ժողովեալ ի կողմանց կողմանց եւ գնային / ԵԱԲ որ [ԱԲ որք] ժողովեալ [ԱԲ ժողովեալ] ի կողմանց կողմանց ժողովուրդք [t ժողովուրդքն] որ գային [b գնաին, Բ եւ գնային]
 2 b երթային, փխ. շրջէին
 3 βad գհետ նորա եւ բժշկէին եւ լնուին զպէտս իւրաքանչիւր / ԱԲ գհետ նորա. եւ գտանէին բժշկութիւն եւ լնուին զպէտս իւրեանց իւրաքանչիւր / Եt գհետ նորա, որք գտանէին զբժշկութիւնս եւ լնուին [t եւ ընդունէին] զպէտս Եd ամենասփիւռ
 4 βad չիք ամենեցուն
 5 βad սերմանէր ի նոսայ զբանն
 6 ԱԲ չիք եւ
 7 Հմմտ. Կորին 1Գ. «հանդերձ այլով եւս սպասաւորք աւետարանին ... որով յանձն եղեալ երանելին շնորհացն աստուծոյ, երթեալ իջանէր յառոտստակն [տպ. առ ոտս տանն, Ձեռ. առոտստակն] գողթան»:
 8 βabd սպասաւորաւքն
 9 βad չիք աւետարանին
 10 a գորս
 11 βabdԱԲ չէ ոք / t չէր ոք
 12 βabdԱԲ չիք իւրաքանչիւր
 13 βabdԱԲ ըստ անուանցն / t անուանց
 14 βad նշանակել, քարոզէր զաւետարանն / ԵԱԲt չիք քարոզէր զաւետարանն
 15 βad չիք որով յանձն եղեալ ... շնորհացն աստուծոյ
 16 βad եւ գայր
 17 ԵԱԲ առ ստորտովն
 18 a *նրպպական / βdԱԲv նպատական / Եv նպատակ / t նպատ
 19 Հմմտ. Կորին Թ:
 20 βad ելանէր / ԵԱԲt լինէր
 21 ԱԲ չիք նմա

23 βabdԱԲ գաւրաւքն / t գորք
 24 b եւփրատ
 25 d չիք գետոյն / ԱԲ գետոյ
 26 βabdԱԲ որ եւ [b չիք եւ] ընդ պատահելն իսկ
 27 t անդ, փխ. ընդ
 28 βabdԱԲ գամենեսեան / t գամենեսին
 29 βabdԱԲ ողջունիւ / t շնորհիւ, փխ. ողջունիւ
 30 ԱԲ աւետարանին / միւսն. աւետարանան
 31 βad չիք ցնծութեամբ եւ
 32 βad դառնաին յաւանն / Հմմտ. Կորին ԻԸ. «եւ արդ եկեալ ... ի քաղաքն դառնային»:
 33 Հմմտ. Կորին Թ:
 34 a մատուցանէր
 35 βabdԱԲ չիք թագաւորին իշխանքն եկեալք
 36 βa պատասխանին / b պատասխանի
 37 abdԱԲ ողջունաբեր / βt ողջոյնաբեր
 38 a *զպանեան
 39 βa պանեան
 40 ad քղթոյ
 41 b պատասխան
 42 a գանեալք / b գանեալք ... սիրեցեալք (տ. 14). բոլոր բառերն էլ առանց դիմորոշ դ-ի
 43 βbd եւ գողորբեալք [b գողորբեալք] / Թերեւս հնագոյն ընթերցումն է: Հմմտ. Սեբեթ. Թ (Հայկ. բառգ.). «այլ միանգամայն որ գողորբիք եւ քաղցնուցու»: Բառգրքի տուած բացատրութիւնը սխալ է:
 44 b չիք տանջեալք
 45 βadԱԲ եւ գտեալք / միւսն. գտեալք
 46 a դարձեալք / ԵԲ դարձուցեալք
 47 d գտեալք
 48 ԵԱԲ աւրիորդ մեծ / միւսն. չիք մեծ

վիզուալ, եւ ամենայն հրապարակք¹ բազմամբոխ ²ժողովրդոց որ իցեն Հայոց Մեծաց³. Ղեւոնդէս⁴ արքեպիսկոպոս մետրոպոլիտ⁵ մեզաղէ⁶ կեսարու եւ ամենայն ուխտ ⁷սրբոյ եկեղեցւոյ քահանայութեան⁸, եպիսկոպոսաց, երիցանց⁹, սարկաւազաց¹⁰ եւ ժողովրդոց¹¹. Ի Տէր խնդալ:

10 Վասն կենսատու¹² փրկութեանդ հասելոյ¹³ ձեզ յԱստուծոյ, ¹⁴որպէս մեզ պատմեցաւ, անպայման ուրախութեամբ գոհացաք զանգեղջական¹⁵ փառացն Քրիստոսի, եւ վասն սրբոց վկայիցդ¹⁶ Աստուծոյ ¹⁷որ ի ձերում միջի, յաշխարհիդ ձերում փառաւորեցան: 11 Զի եւ¹⁸ դուք նայեցեալք¹⁹ յեւր զնացից նոցա եւ²⁰ ²¹նմանողք լեալ հաւատոց նոցա՝ փառաւորեսջիք²², ²³նոցա պսակաւքն ²⁴պսակելով պսակեսջիք:

12 ²⁵Զի արարիչն ամենեցուն եւ ամենայն աշխարհաց, որ ընդ ամենեցուն հաճեալ զի առցեն զորդեգրութիւն, իւրով հաճոյական կամաւքն խրատէ զամենեսին, որով մխիթարեսցէ ի սնավաստակ աշխատութենէն, ²⁶յիւրումն արքայութեանն հանգուցէ զբեռնաւորսն զաշխատեալսն, զի լուծ նորա քաղցր է եւ բեռն իւր փոքրոգի՞. առ իւր թեւարկէ, վարդապետէ, զի իւրում հանգստեանն արժանիս արասցէ զամենեսին:

13 ²⁷Եւ վասն զի ²⁸ոչ կանխեալ²⁹ զիտացեալ ձեր զարժանն՝ վասն այսորիկ³⁰ ած³¹ ¹զանարժան գաւազանն² ի վերայ

1 *βabdԱԲ* ամենայն հրապարակք / *t zhf* հրապարակք
 2 *βdԱԲ* ժողովրդոց / *b* ժողովրդ որ իցեն
 3 *ԱԲ* ի հայոց մեծաց
 4 *ԱԲ* ղեւոնդիոս
 5 *β* մետրոպոլիտ / *d* մետրոպոլիտ / *b* մետրոպոլիտ / *a* մետրապոլիտ / *ԱԲ* մետրապոլիտ
 6 *βabdԱԲ* մեզաղէ / *t* մեզաղի
 7 *βadԱԲ* սրբոյ եկեղեցւոյ / *t* եկեղեցւոյ սրբոյ / *b* *zhf* սրբոյ
 8 *βad zhf* քահանայութեան
 9 *b* եւ եպիսկոպոսաց եւ երիցանց
 10 *βabԱԲ* եւ սարկաւազաց
 11 *a zhf* եւ ժողովրդոց
 12 *a* կենսատու / *d* կենատուր / *միւսն*. կենսատուր
 13 *βadԱԲ* հասելոյ / *b* հասելոց / *t* հասելոյդ
 14 *ԱԲ* որպէս պատմեցաւ մեզ
 15 *βad* վասն անգեղջական / *bԱԲ* գանգոջական
 16 *ԱԲ* վկայիցդ / *միւսն*. վկայիցն
 17 *βabdԱԲ* որ ի ձերում միջի, յաշխարհիդ ձերում (*bԱԲ* միջի եւ ի մէջ աշխարհիդ) / *t* որ ի մէջ ձերում աշխարհիդ փառաւորեցան
 18 *b zhf* եւ
 19 *bdԱԲ* նայեցեալ / *միւսն*. նայեցեալք
 20 *βad zhf* եւ
 21 *βad* նմանողք լիջիք հաւատոցն եւ առջիք զպսակն յաղթութեան զի / *ԱԲ* նմանող
 22 *b* փառաւորիջիք
 23 *ԱԲ* պսակոքն նոցա
 24 *bԱԲ* պսակելով պսակեալ իցէք. զի

25 *βad* զի արարիչն ամենայնի կոչեաց [*β* կոչեացն] զձեզ յորդեգրութիւն շնորհաց իւրոց եւ խրատեաց զձեզ, զի հանգուցէ զձեզ ի սնավաստակ աշխատութենէդ / *bԱԲ* զի արարիչն ամենայնի [*ԱԲ* ամենեցուն] եւ ամենայն աշխարհաց որ ընդ ամենեցուն [*b* ընդ ամենեսին] հանեալ զի առցեն զորդեգրութիւն [զորդեգրութեան] իւրով հանոյական [*bԱԲ* իւրոյ հանոյական] կամօքն խրատէ զամենեսին, որով մխիթարեսցէ ի սնավաստակ [*b* մխիթարէն իսկ նա ի վաստակա] աշխատութենէն / *Հմմտ.* «արարիչն.. ամենայն աշխարհաց» ընթերցուածը՝ «փրկիչն աշխարհաց» աւսացուածի հետ. Ագաթ. Ժէ 19-21:

26 *βad* յիւրում արքայութեանն [*a* արքայութիւնն], զի լուծ նորա քաղցր է եւ բեռն փոքրոգի [*a* փոքրոգի] առ իւր թեւարկէ, ժողովէ զի իւրում հանգստեանն արժանիս արասցէ զամենեսին / *bԱԲ* յիւրում արքայութեանն հանգուցէ զբեռնաւորսն [*ԱԲ* զբեռնաւորս] զաշխատեալսն [*b* եւ զաշխատեալսն], զի լուծն [*ԱԲ* լուծ] նորա քաղցր է եւ բեռն իւր [*b* նորա] փոքրոգի [*ԱԲ* փոքրոգի է]. առ իւր թեւարկէ, վարդապետէ, զի յիւր հանգիստն [*ԱԲ* զի իւր հանգստեանն] արժանիս արասցէ [*ԱԲ* արժանաւորեսցէ] զամենեսին *βad-ի* ընթերցուածները աւելի կարն են եւ աւելի կոկ, մինչդեռ *bԱԲ-ի* ընթերցուածները՝ աւելորդաբան: Բայց Կորինից փոխ առնուած հատուածներից տեսնուում է ակներբւ, որ համաօտողը *βad-ն* է, ուստի եւ իբրեւ բնագիր պահեցինք *bԱԲ-ի* ընթերցուածը, սակայն առանց երաշխաւորելու այս վերջինի անաղարտութեանը:

*** ՄԳՔ. ԺԼ 30

27 *βad* եւ վասն զի / *bԱԲ* *zhf* եւ
 28 *b* ոչ զիտացէք կանխել ձեզ յարժանն
 29 *βad zhf* կանխեալ
 30 *βad* վասն այնորիկ / *ԱԲ* վասն այնր
 31 *b* ած (*պատ.*)

3ձեր, եւ իբրեւ ի քնոյ 4ընդոստուցեալ, զի գիտասաղիք զզգաստութիւնն, որ5 արժանն է: 14 6Եւ զի 7ոչ իմացայք դուք 8զմարդկանն ի մարդկապէսն՝ 9գիտուն արար զձեզ ի չմարդկապէսն: 15 Եւ10 11զոր յանգիտութեանն արհամարհեցէք՝ հաստատեաց զձեզ յանշարժ գիտութիւնն. զի վէմն իսկ որ ի շինողացդ անարգեալ՝ եղիւ նա ձեզ զլուխ անկեան՞:

16 12Զի զոր ուրացութեամբն13 բարկացուցէք՝14 արտասուլաք հաշտեցուցիք: 17 Զի զոր, կափուցեալ15 գաչս ձեր, 16համարէիք խաւար՝ ծագեաց 17եբաց եւ լուսա-

ւորեաց զտեսանելիս ձեր, մերկեաց ի ձէնջ զզգեցեալ զխաւարն հեթանոսութեան, եւ զճառագայթարձակ զգեցոյց զպատմուճանն: 18 Իսկ18 19զոր համարեալ20 անմտութիւն, կորուսանել21 պանծայիք՝22 նոյն ինքն ձեզ23 իմաստնացուցիչ24 տուաւ, եւ նոյն ինքն ձեզ25 գտիչ պարգեւեցաւ:

19 26Արդ՝ մեք իբրեւ տեսաք զայսպիսի այր հրաշալի եւ լուսաք զմեծամեծ սքանչելիսն որ ի ձեռն սորա առ ձեզ կատարեցան՝ ընկղմեցաք ի խորութիւն սիրոյն Աստուծոյ իբրեւ ի ջուրս սաստիկս ալեաց բազմութեան, անհատական գովութեամբ, եւ ի վերայ այսորիկ՝ անդադար բերանով եւ անհանգիստ բարբառով զՏէր մեր զՅիսուս27 Քրիստոս, զբարերարն28 զսքանչելագործն29

1 bad գանարժան գաւազանն ի վերս ձեր, իբրեւ / b ի վերս ձեր գանարժան գաւազանն եւ իբրեւ / ԱԲ գանարժանն / t գարժան, փխ. գանարժան
2 ԱԲ չի՞ գաւազանն
3 ԱԲt չի՞ ձեր եւ
4 bad ընդոստուցեալ զի գիտասաղիք զզգաստութիւն [βd գգաստութիւնն] / bԱԲt ընդոստուցեալ ձեր տեսէ՞ գգգաստութիւնն [bԱ գգգաստութիւն, Բ գգգաստութիւնն]
5 b նորա, փխ. որ
6 bad իսկ զի, փխ. եւ զի
7 bad ոչ ծանեայք, փխ. ոչ իմացայք
8 bad գմարդկան ի մարդկապէսն / b գմարդկան ի մարդկան պէսս
9 βd գիտուն արար ի չի մարդկապէսն [β ի չմարդկապէսն] / a գիտուն արարիչ մարդկապէսն / bԱԲ գիտուն արարաւ ձեզ [b գձեզ] ի չմարդկապէսն / t գիտութիւն արար ձեզ ի չմարդկապէսն
10 bad զի, փխ. եւ
11 bad զոր յանգիտութեանն հայիոյցե՞ք նշմարիտ գիտութեամբն [a գիտութեամբ] արհնեսչիք. զի վէմն անարգեալ ի շինողացդ եղիւ ձեզ զլուխ անկեան / bԱԲt զոր յանգիտութեանն արհամարհեցէ՞ք հաստատեաց զձեզ յանշարժ գիտութիւնն [b գիտութիւնն]. զի վէմն իսկ որ ի շինողացն [ԱԲ որ իբր ի շինողաց, b իսկ ի շինողաց] անարգեալ, եղիւ նա ձեզ զլուխ անկեան
՞ Գործ. Գործ. Գ. 11:
12 bad զի զոր ուրացութեամբն [a ուրացութեամբ] բարկացուցէ՞ք եւ [βd չի՞ եւ] արտասուլաք հաշտեցուցիք
13 bԱԲt չի՞ ուրացութեամբն
14 ԱԲt բարկացուցէ՞ք / b բարկացուցէ՞ք
15 a կապուցեալ
16 badԱԲ համարէիք խաւար / bt համբերէիք խաւարի
17 bad եբաց գտեսանելիս [d գտեսանիս] ձեր եւ լուսաւորեաց զձեզ, մերկեաց [a մերկեաց] ի ձէնջ զզգեստ [β գզգեստն, d գզգեստ] խաւարի եւ զգե-

ցոյց զպատմունանն լուսոյ / bԱԲt եբաց [b չի՞ եբաց] եւ լուսաւորեաց գտեսանելիս [bԱԲ գտեսանելիս ձեր], մերկեաց [b մերկաց] զձեզ զգեցեալ զխաւարն հեթանոսութեան եւ գնառագայթարձակ [b գնառագայթարձակ] զգեցոյց զպատմունանն [ԱԲ գպատմունանն զգեցոյց] / չմտ. Ագաթ. ԺԵ 20-22. «ցանկացար անանց գնառագայթարձակ լուսոյ թագաւորութեանն քրիստոսի»:
18 bad եւ, փխ. իսկ
19 bad զոր համարէիքն անմտութիւն եւ պանծայիք կորուսանել, նոյն
20 ԱԲ խաւարեալ, փխ. համարեալ
21 b եւ կորուսանել / ԱԲt չի՞ եւ (կորուսանել)
22 bԱԲt պանծացեալ
23 d չի՞ ձեզ (իմաստնացուցիչ)
24 ad իմաստնացուցիչ, β իմաստացուցիչ, փխ. bԱԲt իմաստութիւն
25 βabdԱԲ ձեզ / t ձեր (գտիչ)
26 bad արդ մեք իբրեւ տեսաք զայսպիսի այր հրաշալի եւ լուսաք զմեծամեծ գտեսանելիսն [a սքանչելիսն] որ ի ձեռն սորա առ ձեզ կատարեցան, ընկղմեցաք ի խորութիւն սիրոյն աստուծոյ իբրեւ ի ջուրս սաստիկս անհասական [β անհատական] գովութեամբ, եւ ի վերայ այսորիկ [β այսոցիկ] անդադար բերանով եւ անհանգիստ լեզուով [a անհանգիստ բարբառով] գտէր մեր / bԱԲt արդ մեք իբրեւ զայսպիսիս գտեալք [b եւ մեր իբրեւ զայսպիսիս գտեալք] ընկղմեցաք ի խորութիւն սիրոյն այլեաց բազմութեան անհասական գոհութեանց [b գոհութեանցն] եւ ի վերայ այսորիկ անդադար բերանովք [ԱԲ բերանովք] եւ անհանգիստ լեզուով [ԱԲ լեզուով] գտէր մեր
27 βbԱԲ յիսուս
28 βabdԱԲ զբարերարն / t զբարերար
29 bad եւ գտեսանելագործն / bԱԲ գտեսանելագործն / t զբարերար, գտեսանելագործ

զպարգեւաբաշխն¹ աւրհնեցաք, եւ առ Աստուած² հայրն³ ամենայնի⁴ գոհութիւնս⁵ մատուցաք, շնորհելով Գրիգորի⁶ զանապական պարգեւս սուրբ Հոգւոյն, որով եւ դուք արժանի լիջիք շնորհին⁷ ողջունի⁸ արքայութեանն⁹ երկնից: 20 ¹⁰Եւ զմեզ, հեռի մարմնով¹¹, մերձ համարեալ¹² հոգւով¹³ ¹⁴յիշեցէք ¹⁵ի ձեր ի նորաթեք յաղաւթադ¹⁶, ի ձերում պարգեւեալ փրկութեանդ¹⁷, մանաւանդ յորժամ զյիշատակ¹⁸ սրբոցդ խմբիցէք¹⁹ ձերով ուրախութեամբդ²⁰:

21 Եւ հաստատեալ կացցէ²¹ վկայութիւն ի մէջ երկոցունց²² կողմանցս²³, զի պարգեւաբաշխութիւն նորոգ²⁴ քահանայապետութեանդ²⁵ ձերոյդ²⁶ ²⁷նահանգիդ առ ի մէնջ²⁸ կացցէ անշարժ յեկեղեցւոջս²⁹

Կեսարու, ուստի եւ հանդերձեցաւ³⁰ ձեզ ³¹պատրաստեալ՝ փրկութեան ձեռնադրութիւն: 22 Որով անապական պարգեւք³² խորհրդոյն³³ ձեզ բաշխիցին³⁴ վկայացեալ³⁵ աջովդ³⁶, շնորհաւք³⁷ ³⁸նորոգութեան մկրտութեան եւ փրկական խաչին, եւ կենդանարար մարմնոյն եւ քաւիչ արեանն Քրիստոսի, եւ երանութեամբ բազմացելոց քահանայութեանց. ³⁹որով եւ դուք լիջիք վերացեալք խառնեալք, աղաւթաբուղիւք մշտնջենաւորք, ի զաւրս քրիստոսակեցոյց գնդին: 23 Ողջ լերուք ի Քրիստոս, եւ հանապազ վայելեալիք ի փրկութեանն Տեառն»:

ՃՓԷ. Եւ ուրախ եղեն ընդ մխիթարութիւն թղթոյն⁴⁰. ⁴¹Եւ զի եկեալ ⁴²հասեալ էին ⁴³ուղեգնացքն լուսաւորութեամբ¹, եւ

1 *b* զպարգեւաբաշխ / *ad* չի՞ զպարգեւաբաշխն
 2 *ԵԱԲ* եւ աստուծոյ
 3 *ԲԵ* հայրն / *ԵԱԲ* հաւրն / *միւսն*. հայր
 4 *ԱԲ* ամենակալի, *փխ*. ամենայնի
 5 *ԲԱԱԲ* գոհութիւնս / *ԵՏ* գոհութիւն
 6 *Ե* եւ գրիգորի
 7 *ԲԱԲԺ* շնորհին / *ԱԲԷ* շնորհի
 8 *ԲԱԲԱԲ* ողջունի / *Է* ողջունին
 9 *ԲԱ* արքայութեանն / *միւսն*. արքայութեան
 10 *ԲԱԲԱԲ* զի եւ զմեզ / *Է չի՞* զի / *Պիտի լինի՞* զի եւ զմեզ ... յիշեսցիք, *կամ՞* եւ զմեզ ... յիշեցէք
 11 *Ե* մարմնովս
 12 *ԲԵ* համարեալ / *միւսն*. համարել
 13 *ԱԲԺ* ոգւով
 14 *Ե* յիշեցէք զմեզ
 15 *ԲԱԲ* ի ձեր նորաթեք [ա նորաթեքի]
 16 *Ե* յաղաւթադ / *ԲԱԺ* աղաւթադ / *ԱԲԷ* յաղօթս
 17 *ԲԱԱԲ* փրկութեանդ / *ԵՏ* փրկութեան
 18 *ԵԺ* զյիշատակս
 19 *Բ* տաւմախմբիցէք
 20 *ԱԲԺ* ուրախութեամբ / *միւսն*. ուրախութեամբդ
 21 *ԵԺ* կացցէ / *միւսն*. կայցէ
 22 *ԲԱԱԲ* երկոցունց / *ԵՏ* երկուց
 23 *ԲԱԲԺ* կողմանց
 24 *ԲԱԺ* նորոգ / *ԵԱԲԷ* նորոգեալ
 25 *Բ* քահանայապետութիւնդ / *Ա* քահանայութեանդ / *Ե* քահանայապետութեանց
 26 *ԲԱԱԲ* ձերոյ / *Ե* ձերոց
 27 *ԱԲ* նահանգի / *Ա* նահատակիդ, *փխ*. նահանգիդ / *Է* նահանգիդ, առ ի մէնջ
 28 *ԲԱԺ* անշարժ կացցէ [ա կայցէ] / *Ե* կացցէ / *ԱԲԷ* կայցէ
 29 *Ա* յեկեղեցւոջդ

30 *Ե* հանդիպեցաւ, *փխ*. հանդերձեցաւ
 31 *ԲԱԺ* պատրաստեալ փրկութեան ձեռնադրութիւն / *ԵԱԲԷ* պատրաստութիւն շինութեան ձեռնադրութիւն [ե չի՞ ձեռնադրութիւն]
 32 *ԱԲ* պարգեւին
 33 *ԵԱԲԷ* չի՞ խորհրդոյն
 34 *ԱԲ* բաշխին ձեզ / *Է* ձեզ բաշխին
 35 *ԱԲ* վկայեցեալ
 36 *Ե* աջով
 37 *ԲԱԺ չի՞* շնորհով / *Ե* շնորհին
 38 *ԲԱԺ* նորոգմամբ մկրտութեամբ եւ փրկական խաչին եւ մեղսաբաշխ արեամբն քրիստոսի, եւ երանութեամբ բազմացելոց քահանայութեանց [Բ քահանայութեանցդ] / *ԵԱԲԷ* նորոգութեան մկրտութեան, եւ փրկական [Ե եւ փրկական] խաչին, եւ [ե չի՞ ԵԱԺ] կենդանարար մարմնոյն եւ քաւիչ արեանն քրիստոսի, եւ երանութիւնք բազմացելոց քահանայութեանց
 39 *ԲԱԺ* որով եւ դուք լիջիք վերացեալք խառնեալք ի զաւրս լուսոյ [ad ընդ զաւրս հրեշտակաց լուսոյ]. ողջ լերուք ի քրիստոս, եւ հանապազ վայելեսցիք [ա վայելեցէք] ի փրկութեանն տեսան / *ԵԱԲԷ* որով եւ [ե չի՞ ԵԱԺ] լիջիք [ե արժանի լիջիք] վերացեալք խառնեալք [ե վերանալ խառնել] աղօթաբուղիս [ե աղաւթաբուղիս] մշտնջենաւորք [ԱԲ մշտնջենաւոր] ի զօրս քրիստոսակեցոյց գնդին. ողջ լերուք ի քրիստոս եւ հանապազ վայելեալ լիջիք [ԱԲ վայելեսցիք, *Ե* վայելեալք լիջիք] ի փրկութեան [Ե ի փրկութիւն] տեսան
 40 *Ե* թղթին
 41 *ad* եւ զի / *միւսն*. եւ զի
 42 *d* հասանելին
 43 *ԲԱԺ* ուղեգնացքն ուրախութեամբ եւ աստուածաշնորհ պարգեւաւմն գոհութեամբ սիրոյն զան-

երեւեալ աստուածաշնորհ պարգեւաւք, առաւել զհոգեւոր սիրոյն զանձուկսն սփռէին՝² եւ³ եւս քան զեւս ի հաւատսն հաստատեցան⁴ մեծաւ⁵ եւ ցնծալից բերկրութեամբ:

2 Իսկ նա⁶ անդէն «⁷եւ անդ ընդելական սովորութեամբն ի գործ արկեալ զանդադար⁸ վարդապետութիւնն⁹ հաւասարութեամբ բարեպաշտ¹⁰»¹¹ արքային Տրդատայ՝ «¹²զիւր արուեստն¹³ առաջի դնէր. խրատէր¹⁴ յորդորելով. որով առաւելագոյն հնազանդէին¹⁵ նմա ըստ հրամանացն Աստուծոյ, ¹⁶թագաւորն եւ զաւրքն ամենայն հանդերձ աշխարհախումբ բազմութեամբն¹⁷, ¹⁸որոց յանձն առեալ ամենեցուն զխնդրելին¹⁹ կա-

տարել»²⁰, ²¹եւ զհրամայեալսն ի գործ արկանել:

3 Եւ նորա տուեալ հրաման արքայագունդ²² բանակացն՝ ամսաւրեայ ժամանակաւ²³ ի պահս եւ յազաւթս յամենալ²⁴:
4 «Եւ իւրում անձինն՝²⁵ գսովորականն առաջի դնէր, իւրայովքն²⁶ անդուստ ածելովքն հաւասարաւքն²⁷, զպահս եւ զազաւթս, զտքնութիւնս²⁸, զպաղատանս²⁹ արտաւարաբերս³⁰, զխստամբերութիւնս³¹, զհոգս³² աշխարհահեծս³³, յուշ առնելով³⁴ զասացեալսն³⁵ հոգեպատում մարգարէին³⁶, թէ Յորժամ հեծեծեցես՝ յայնժամ կեցցես»:

5 «³⁷Այսպէս բազում աշխատութեամբ տարեալ՝³⁸ ³⁹վասն համաշխարհին բարեաց

ձուկսն [βd գանձուկն] սփռէին / ԵԱԲt ուղեգնացքն լուսաւորութեամբ եւ երեւեալ [b երեւեալն] աստուածաշնորհ պարգեւօք [b պարգեւելովքն] առաւել զհոգեւոր անձուկն [ԱԲ անձուկն] սփռեցին / Հմմտ. Ագաթ. Յառաջարան 5-8. «նոբա եւ ուղեգնացք աշխարհի»: / Հմմտ. Կորին ԽԳ. «մխիթարեալ [տպ. մխիթարէր] վասն հոգեւոր անձուկն սփռելոյ»: / Հմմտ. Ագաթ. Ի 1. «առ անձուկ սիրոյ»:
1 Հմմտ. Ագաթ. Յառաջարան 5-8:
2 Հմմտ. Կորին ԺԷ, Ագաթ. Ի 1:
3 b չիբ եւ (եւս)
4 b հաստատեցան ի հաւատս / βad հաստատելին
5 b եւ ցնծալից / միւսն. չիբ եւ
6 ԵԱԲt անդէն եւ անդստին
7 Հմմտ. Կորին ԼԳ. «եւ անդ ընդելական սովորութեամբն ... բարեպաշտին շարաթայ»:
8 ԱԲ վարդապետութիւնն [Ա վարդապետութիւն] իւր
9 βad միաբանութեամբ, փխ. հաւասարութեամբ բարեպաշտ
10 ԵԱԲ բարեպաշտ / t բարեպաշտութեամբ
11 Հմմտ. Կորին ԺԴ:
12 Հմմտ. Կորին ԼԷ. «եւ նորա զիւր արուեստն ... զխնդրելին կատարել»:
13 b գարուեստն
14 βad յորդորեր, որում առաւել հնազանդելին / ԵԱԲt յորդորելով, որով [b որում] առաւելագոյն հնազանդելին
15 ad չիբ մմա / b մմա եւ հրամանացն
16 βabdԱԲ թագաւորն եւ զաւրքն ամենայն հանդերձ ամենայն աշխարհախումբ / t թագաւորն եւ զօրականքն ամենայն, աշխարհախումբ
17 βad բազմութեամբն
18 βad որոց յանձն առեալ / b որում յանձն առեալ / ԱԲ որով յանձն առեալ / t չիբ որոց
19 βad զխնդրելին / b զխնդրելին / ԱԲt զխնդրեալն

20 Հմմտ. Կորին ԺԶ:
21 βad եւ զհրամայեալսն [a զհրամայեալսն] գործով կատարել [a հաստատեալ, փխ. կատարել. եւ նորա / ԵԱԲ եւ զհրամայեալսն [ԱԲ զհրամայեալն] ի գործ բերել. եւ նորա / t եւ զհրամայեալն ի գործ արկանել. եւ նորա
22 β արքագունդ
23 βad ժամանակ / bt ժամանակօք
24 ԱԲ յամել / βad դեգերել, փխ. յամենալ / Հմմտ. Բ ՄԿ. Գ 1. «Մի՛ էս յամենալ»:
25 βabdԱԲ գսովորականն դնէր առաջի իւրայովքն / Հմմտ. Կորին ԻԲ. «գսովորականն առաջի ... յայնժամ կեցցես»:
26 t եւ իւրովքն
27 ԱԲ հաւասարօք / b հաւասարով
28 βabdԱԲ եւ զտքնութիւնս
29 b եւ զպաղատանս
30 βd գարտաւարաբերս / ԱԲ արտասուաբերս / Կորին՝ արտասուալիցս
31 βabdԱԲ եւ զխստամբերութիւնս
32 b եւ զհոգս
33 bd Հայկ. բառ. աշխարհահեծս / βաԱԲt Կորին՝ աշխարհահեծս / Հմմտ. Կորին աշխարհահոգ ասացուածք: / Հմմտ. գերմաներէն՝ Weltschmerz:
34 βad յուշ առնելով / b յուշ առնոյր / ԱԲt յուշ առնել
35 ԱԲ գասացեալս
36 βad չիբ հոգեպատում մարգարէին / Կորին ունի՝ մարգարէին
՝՝ Ե. Լ. 15. հմմտ. Կորին Ը:
37 Հմմտ. Կորին ԻԳ. «եւ այնպէս բազում ... աշովն իւրով»:
38 βabd տարեալ / ԱԲ վարեալ / t կատարեալ / Կոր. աշխատութեանց համբերեալ
39 ԱԲ վասն աշխարհին բարեաց աւան ինչ

ինչ աւճան¹ գտանելոյ. որում եւ² պարգե-
ւէր իսկ վիճակ³ յամենաշնորհն Աստուծոյ⁴,
հայրական⁵ չափուն⁶ ծնանել ծնունդ⁷ 8նո-
րոգ եւ սքանչելի, պարգեւաբաշխ ⁹սուրբ
աջովն իւրով¹⁰. զամենայն¹¹ ի ջրոյ եւ ի
Հոգւոյ յարգանդէ¹² մկրտութեամբ¹³ միւ-
սանգամ վերստին¹⁴ ծնանել, առնել կատա-
րել, սրբել, դրոշմել մի ժողովուրդ Տեառն:

6 Եւ եղ անդ¹⁵ հիմունս¹⁶, եւ ¹⁷շինեաց
եկեղեցի¹⁸. եւ զնշխարան¹⁹ զոր ունէր յու-
կերաց սրբոցն²⁰ ի տէրունական տանն
բնակեցուցանէր: 7 Սոյնպէս²¹ եւ²² ընդ ա-
մենայն կողմանս գաւառացն դնէր հի-
մունս²³ եկեղեցեաց²⁴, եւ ուղղէր սեղանս²⁵,
եւ կացուցանէր քահանայս: 8 Եւ ամենայն
երկիրն²⁶ դարձեալ սրտիւք իւրեանց ²⁷կան-

խէին ի պահս եւ ի պաշտաւն եւ յերկիւղն
Աստուծոյ:

ձԺԸ. Իսկ²⁸ ի լնուկ կիտին²⁹ եղելոյ³⁰
պահոցն կատարելոյ, առեալ երանելոյն³¹
Գրիգորի զաշխարհաբանակ³² զաւրացն³³,
եւ զինքնին զթագաւորն³⁴, եւ զկին նորա
Աշխէն³⁵, եւ զմեծ աւրիորդն³⁶ Խոսրովի-
դուխտ, եւ զմեծամեծսն³⁷ 38ամենայն, ³⁹եւ
ամենայն ⁴⁰մարդկաւ բանակին հանդերձ՝
ընդ այգն ի լուսանալ առաւաւտուն յափն
Եփրատ գետոյն⁴¹ մատուցանէր, եւ անդէն
⁴²մկրտէր առ հասարակ զամենեսեան⁴³ յա-
նուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ:

2 Եւ իբրեւ իջանէին մարդիկն ամե-
նայն եւ թագաւորն ⁴⁴ի մկրտութիւն անդր,
ի ջուրսն Եփրատ գետոյն⁴⁵ նշան սքանչելի
երեւեալ յԱստուծոյ. ⁴⁶զի զետղ առեալ
ջուրք⁴⁷ գետոյն՝ անդրէն դարձան⁴⁸ ընդ
կրուկն⁴⁹: 3 Եւ լոյս սաստիկ երեւեալ ի

1 *βabd* Կորիւն՝ աւնան / *t* օնանս
2 *a* չիբ եւ
3 *βad* Կորիւն՝ վիճակ / *bԱԲt* վիճակն
4 Հմմտ. Փաւստ. Գ 12:
5 *βad* ըստ հայրապետական, *փ/ս.* հայրական / *Կո-
րիւն՝* հայրական
6 *βabdԱԲ* չափոյն / *Կորիւն՝* չափուն / *t* չափոց
7 *ԱԲ* նոր ծնունդ / *Կորիւն՝* ծնունդս
8 *bԱԲ* նորոգիչ եւ
9 *βadԱԲ* Կորիւն՝ սուրբ աջովն / *bt* չիբ սուրբ
10 Հմմտ. Կորիւն Ը:
11 *βad* չիբ գամենայն
12 *b* եւ յարգանդէ
13 *βat* մկրտութեամբն
14 *d* ի վերստին
15 *βad* չիբ անդ
16 *b* զհիմունս
17 *βad* շինեաց անդ
18 *βbd* զեկեղեցին / *a* զեկեղեցիս
19 *βbԲ* եւ զնշխարս
20 *b* սրբոց
21 *b* այնպէս, *փ/ս.* սոյնպէս
22 *βad* չիբ եւ
23 *ab* զհիմունս
24 *βad* եկեղեցեացն / *ԱԲ* եկեղեցեաց / *b* եկեղեց-
ւոյն / *t* եկեղեցւոյ
25 *βabdԱԲ* սեղանս / *t* սեղան
26 *bԱԲ* երկիր
27 *βabdԱԲ* կանխէին ի պահս եւ ի պաշտան [a ի
պաշտանս, Բ *ի աշտոն] եւ յերկեւղն [aԲ յեր-
կիւղն, b յերկիւն] աստուծոյ / *t* կանխէին ի պա-
ղատանս եւ յերկիւղ աստուծոյ

28 *b* եւ, ուղղուած՝ իսկ / *βad* եւ, *փ/ս.* իսկ / *Ա. ԲԳ. 167ա², Բ. ԲԳ. 126բ¹* մի մի տող կարմրադեղով:
29 *abdԱԲ* կիտին / *βt* կետին
30 *b* եղելոց
31 *bԱԲ* սրբոյն, *փ/ս.* երանելոյն
32 *βabdԱԲ* Հայկ. բառ. զաշխարհաբանակ / *t* զաշ-
խարհաբանակն
33 *b* զգաւրս
34 *βabd* թագաւորն
35 *βad* զաշխեն
36 *βd* աւրւորդն / *a* որդիորդն
37 *b* զմեծամեծս (յան. տողադարձում «զը»)
38 *abd* գամենայն եւ
39 *b* չիբ եւ ամենայն
40 *βad* մարդկան հանդերձ առեալ այգուն [a այ-
գոյն] ի լուսանալ առաւաւտուն յափն / *bԱԲ*
մարդկաւ [b մարդկան] բանակին [b բանակաւն]
հանդերձ առեալ ընդ այգուն առաւաւտուն [b ընդ
այգ առաւաւտուն] լուսանալոյ յափն
41 *b* Եփրատ (յան.) գետոյ
42 *b* մկրտէր զնոսս / *β* առհասարակ մկրտէր
43 *a* գամ (պատ.) / *b* գամենեսեան
44 *βabdԱԲ* ի մկրտութիւն անդր ի ջուրսն / *t* ի
մկրտութիւնն ի ջուրն
45 *Բ* գետոյ
46 *βabd* զի զետղ առեալ / *ԱԲt* զի գտեղի առեալ
47 *a* ջուրն
48 *a* դարձեալ
49 *ab* ընդ կրուկ / *βԱԲ* ընդ կրուկ / *dt* ընդ
կրուկն

նմանութիւն¹ սեան լուսաւորի՝ եւ եկաց² ի վերայ ջուրց գետոյն, եւ ի վերայ նորա նմանութիւն³ տէրունական խաչին. եւ այնչափ ⁴ծագեաց լոյսն, ⁵մինչեւ արգելոյր⁶ զճառագայթս արեգականն⁷ ⁸եւ նուազեցուցանէր: 4 Եւ իւզն⁹ աւծութեան, զոր արկանէր Գրիգորիոս¹⁰ ի վերայ մարդկանն¹¹ շրջան առեալ ի մէջ գետոյն շուրջ զմարդկան խաղայր: 5 Եւ ամենեքեան ¹²զարմացեալք բարձրացուցանէին զաւրհնութիւն ի փառս Աստուծոյ: 6 Եւ ընդ երեկս աւուրն նշանն աներեւոյթ լինէր, եւ նոքա ¹³ի վեր յաւանն դառնային¹⁴: 7 Եւ ¹⁵որք մկրտեցանն յաւուր յայնմիկ՝ աւելի քան զհնգետասան¹⁶ բիւր¹⁷ մարդկան¹⁸ յարքունական զաւրացն:

8 Եւ անտի ելեալ մեծաւ ցնծութեամբ եւ սպիտակազգեստ¹⁹ հանդերձիւք, սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ²⁰, կանթեղաւք

վառելովք, ²¹եւ մոմեղինաւք լուցելովք, եւ ջահիւք բորբոքելովք, մեծաւ²² լրջմտութեամբ եւ բազում զուարթութեամբ լուսաւորեալք եւ²³ հրեշտակացեալք²⁴. եւ առեալ զանուն որդեգրութեանն²⁵ Աստուծոյ²⁶, եւ մտեալ²⁷ ի ժառանգութիւն սրբոյ²⁸ Աւետարանին, ²⁹եւ ի վիճակ սրբոցն խառնեալք, ³⁰ծաղկեալք ի հոտ անոյշ ի Քրիստոս, եւ ելեալք ³¹ի վեր ի տէրունական տունն դառնային³²: 9 Եւ անդ մատուցանէր զաւրհնութեան պատարագն, հաղորդէր³³ զամենեսեան ի խորհուրդն գոհութեան³⁴. ³⁵բաշխէր ամենեցուն զսուրբ մարմինն³⁶ եւ զպատուական արիւնն³⁷ ամենափրկչին³⁸ Քրիստոսի, ³⁹զկենդանարարն եւ զկեցուցիչն⁴⁰ ամենայն մարդկան, ⁴¹եւ զարարիչն եւ զաշխարհագործն ամենայն արարածոց⁴², ¹զաստուածատուր շնորհսն առ ամենեսեան առատապէս մատակարարէր:

1 a ի նմանութեան
 2 βadԱԲ եւ եկաց / bt եւ [t չի՞ք եւ] կայր
 3 a չի՞ք նմանութիւն
 4 b ծագեալ / a ծայգեաց / ԱԲ ծագեաց լոյսն / միւսն. չի՞ք լոյսն
 5 βabdԱԲ մինչեւ [ԱԲ մինչ] արգելոյր զնառագայթս t չի՞ք արգելոյր
 7 a չի՞ք արեգական
 8 bԱԲt եւ [t չի՞ք եւ] նուազեցուցանէր / βad չի՞ք եւ նուազեցուցանէր
 9 βadԲ գիւղն / b գելն / Ա գել / t իւղն
 10 βd գրիգորն / ԱԲ գրիգոր
 11 ԱԲ գմարդկամբն
 12 βabdԱԲ զարմացեալք [ԱԲ զարմացեալք] բարձրացուցանէին [a բարձրացուցին, b բարձրացուցանէին] զարհմտութիւն [b *գարնութիւնս] ի փառս / t չի՞ք ...մացեալք բարձրացուցանէին զարհմտութիւն ի: t-ի այս պակասը տպարանական վրիպակ է՝ Վենետիկի հրատարակութիւնն արտատպելիս: Վենետիկի հրատարակութիւններն այս խօսքերը ունին:
 13 βabdԱԲ ի վեր յաւանն / t չի՞ք ի վեր
 14 b դարձեալ, փիւ. դառնային
 15 ԱԲ որ մկրտեցաւ / βbd որք մկրտեցան / t որ մկրտեցանն / a որք յաւուրն յայնմիկ մկրտեցան
 16 β գիւղնգետասան
 17 b բիւր
 18 Ա մարդկան / Բ մարդկանն / βad մարդիկ անդ / bt մարդիկ
 19 βabdԱԲ սպիտակազգեստ / t սպիտակ
 20 d արհմտութեամբ

21 bԱԲ չի՞ք եւ մոմեղինոք լուցելովք / Հմմտ. Ագաթ. ճԳ 11-14, Փաւստ. Ե 24:
 22 b եւ մեծաւ
 23 ԱԲ չի՞ք եւ (հրեշտակացեալք)
 24 Հմմտ. Փաւստ. Ե 24:
 25 βabd որդեգրութեանն / ԱԲt որդեգրութեան
 26 βabdԱԲ աստուծոյ / t յաստուծոյ
 27 βabd մտեալք
 28 βabd չի՞ք սրբոյ
 29 βd եւ ի վիճակս / b եւ ի վիճակն սրբոց
 30 βabdԱԲ ծաղկեալք հոտ անոյշ [β ի հոտ անոյշս, a ի հոտ անուշից] ի քրիստոս, ելեալք [ԱԲ ելեալք] ի վեր
 31 t չի՞ք ի վեր
 32 βad չի՞ք դառնային
 33 βadԱԲ եւ հաղորդէր / bt չի՞ք եւ
 34 bԱԲ Հայկ. բառ. գոհութեան / βad երկնաւոր, t սրբութեան, փիւ. գոհութեան / Հմմտ. Ոսկ. Մատթ. Ը 25:
 35 βad բաշխէր ամենեցուն զպատուական մարմինն եւ զարիւնն
 36 ԱԲ մարմին
 37 bԱԲ արիւն
 38 βad չի՞ք ամենափրկչին
 39 βad չի՞ք զկենդանարարն եւ զկեցուցիչ ... ամենայն արարածոց
 40 ԱԲ եւ զկեցուցիչն / bt զկեցուցիչ
 41 ԱԲ չի՞ք եւ (գարարիչն) / b եւ գարարիչ եւ զաշխարհագործ
 42 ԱԲ արարածոց, փիւ. bt աշխարհի

ձժԹ. Եւ դադարեաց անդ յետ այսո-
րիկ² աւուրս եաւթն³ վասն հոգեւոր⁴ մխի-
թարութեան: 2 Եւ յայնմ աւուրս եաւ-
թանս⁵ որ մկրտեցան յարքունական բանա-
կէ անտի՝ ընդ այր եւ ընդ կին⁶ եւ ընդ մա-
նուկ աւելի քան զչորեքարիւր⁷ բիւր⁸:

3 Եւ զյիշատակս⁹ վկայիցն բերելոց¹⁰
ժամադրեաց ի տաւն¹¹ մեծ հռչակել¹², սնո-
տեացն¹³ պաշտաման¹⁴ ի ժամանակի՝¹⁵
¹⁶դիցն Ամանորոյ ամենաբեր նոր պտղոց
տաւնիմ¹⁷, ¹⁸Հիրընկալ դիցն Վանատրի¹⁹,
զոր յառաջագոյն իսկ²⁰ ի նմին տեղւոջ
²¹պաշտէին յուրախութեան Նաւասարդ ա-
ւուր: 4 Զի ժողովեալ ի յիշատակ մեծի²² ե-

րանելոյն Յովհաննու²³ եւ սրբոյ վկային²⁴
Աստուծոյ²⁵ Աթանազիւնէի՝²⁶ ²⁷յայնմ աւուր
խմբեալ²⁸ ի նմին յաւանին²⁹ տաւնեացեն³⁰:

5 «Յորում³¹ ³²եւ երանելոյն Գրիգո-
րի³³ զվարդապետութիւնն³⁴ իւր ի գործ
³⁵արկեալ, ³⁶եւ ժողովելոցն առ ընդունել
քաղցրացուցեալ³⁷, «եւ ³⁸ճովացուցեալ
զվարդապետութեանն³⁹ զխորութիւն⁴⁰, ⁴¹եւ
լցեալ զեղեալ ամենայն հոգեւոր բարու-
թեամբք⁴²: 6 «⁴³Յետ այսորիկ ⁴⁴Հասեալ
նմա բովանդակ⁴⁵ ի վերայ ամենայն⁴⁶ երկ-

1 *βabdԱԲ* գաստուածատուր շնորիս [*ԱԲ* շնորիսն, *Ե* զշնորիսն] առ ամենեսեան առատապէս մատակարարէր, եւ / *t* շնորիսն. *չիբ* առատապէս մատակարարէր
2 *βabdԱԲ* այսորիկ / *t* այնորիկ
3 *βad չիբ* վասն հոգեւոր մխիթարութեան
4 *Ե* մխիթարութեանն. եւ յայնմ / *միւսն*. յայն
5 *βadԱ* եւթանս / *Բ* եօթանս / *Ե* եւթն / *t* եւթեանցն
6 *βad չիբ* եւ ընդ մանուկ
7 *a* չորեք հարիւր
8 *βb* բեւր
9 *ԱԲ* զյիշատակ
10 *βad չիբ* բերելոց
11 *βabdԱԲ* ի տաւն / *t* տօն (*չիբ* ի)
12 *βbd* հռչակեալ
13 *ԵԱԲ* յառաջագոյն կարծեալ [*ԱԲ* կարծեցեալ] սնոտեացն / *βad չիբ* յառաջագոյն կարծեալ
14 *βad* սնոտի պաշտամանն / *Ե* սնոտեաց պաշտաման
15 *Ե* ժամանակի / *βad չիբ* ի ժամանակի
16 *Ե չիբ* դիցն / *βabd* դիցն [*Ե չիբ* դիցն] ամանորոյ, ամաբեր նոր պտղոց / *ԱԲ* Հայկ. *բառգ.* դիցն ամանորաբեր նոր պտղոց / *t* դիցն ամանորայ ամենաբեր նորոց պտղոց
17 *βabdԱԲ* տաւնիմ / *t* տօնից
18 Հմմտ. Բ Մճ. Գ 2. «հիրընկալ որմզդական դիցն վանատրի»:
19 *βd* վասն անտրի
Մ Հմմտ. Բ Մճ. Գ 2
20 *a չիբ* իսկ
21 *βabdԱԲ* պաշտեին յար [ad յարուր, β յարուրս] ուրախութեան նաւասարդ [*Ե* նաւասարդի] ար. գի
22 *βad* մեծ

23 *ԱԲ* երանելի մկրտչին յովանու
24 *βabd* եւ սրբոյ վկային / *Ա* եւ գտուրբ վկայն / *Բ* եւ սուրբ վկային
25 *ԱԲ* քրիստոսի, *փիւ.* աստուծոյ / *βabd չիբ* աստուծոյ
26 *a* արքանագինեի / *d* արքանագինի / *ԵԲ* արքանագինեայ [*Բ* արքանագինեա] / *Ա* զարքանագինէս / *βt* արքանագինի
27 *aԱԲ* յայն աւուր / *d* յայս աւուր / *βbt* յայնմ աւուր
28 *ԵԱԲ* խմբել / *t* խմբեցեն
29 *ԱԲ* յաւանի
30 *Ե* ի նմին յաւանին / *βad* ի նմին յաւանին տաւնեացեն / *ԵԱԲ* չիբ տօնեացեն
31 *ԵԱԲ* յորս, *փիւ.* յորում
32 *βabd չիբ* եւ / *Հմմտ.* *Կորին* *ԽԱ*. «Եւ երանելին ... ժողովելոցն քաղցրացուցանէր»:
33 *βabd չիբ* գրիգորի
34 *βbd* զվարդապետութիւն
35 *βad* արկեալ էր / *ԵԱԲ* արկեալ, եւ ժողովելոցն առ ի յընդունել քաղցրացուցեալ [*Ե* քաղցրացուցանելով]
36 *t* եւ ժողովրդոցն առ ընդունել քաղցրացուցանելով / *βad չիբ* եւ ժողովելոցն ... քաղցրացուցեալ
37 *Հմմտ.* *Կորին* *ԺԷ*:
38 *Հմմտ.* *Կորին* *ԽԳ*. «Ծովացուցանէր զվարդապետութեանն զխորութիւն, եւ լցեալ զեղոյր ամենայն բարութեամբ»:
39 *Ե* զվարդապետութեան
40 *ԱԲ* *Կորին*՝ զխորութիւն / *միւսն*. խորութիւն
41 *βabdԱԲ* եւ լցեալ եւ [*ԱԲ չիբ* եւ] զեղեալ ամենայն հոգեւոր [*βd* հոգեւորն] բարութեամբ [*Ե* բարութեամբ] / *t* եւ լցուցեալ զամենայնսն հոգեւոր բարութեամբ
42 *Հմմտ.* *Կորին* *ԽԳ*:
43 *βad* յետ այնորիկ [*a* այսորիկ] հասեալ / *ԵԱԲ* չիբ յետ այսորիկ
44 *ԵԱԲ* հասանել / *Հմմտ.* *Կորին* *ԼԳ*. «Մինչեւ հասանել նմա բովանդակ ի վերայ սահմանաց սիւնեաց»:
45 *Ե* բաւանդակ / *βad չիբ* նմա բովանդակ
46 *β չիբ* ամենայն

ըին սահմանացն¹ 2Հայոց Մեծաց աշխարհին»³, շինելով⁴ եկեղեցիս⁵ 6յամենայն աշխարհս, 7ի գաւառս, 8ի կողմանս, 9ի քաղաքս, յաւանս, 10ի շէնս, 11ի գեաւղս եւ¹⁰ յագարակս: 7 Սոյնպէս եւ¹¹ թագաւորն յամենայն իշխանութեան իւրում 12առ հասարակ՝ գրեաց¹³ 14չորս չորս 15հոգս երդոյ յամենայն ագարակ¹⁶ տեղիս¹⁷, իսկ յաւանս 18եաւթն եաւթն 19հոգս երդոյ՝ 20ի ծառայութիւն սպասաւորութեան քահանայութեանն²¹, նուէր²² պտղոյ²³ Տեառն մատուցանէր:

8 24Եւ կացուցանէր քահանայս յամենայն տեղիս, եւ հրաման տուեալ, զի պաշ-

տեսցեն զՏէր Աստուած միայն²⁵, զարարիչն²⁶ երկնի²⁷ եւ երկրի. 28եւ բազմացուցանէր զպաշտաւնեայս սեղանոյն Տեառն ընդ ամենայն 29տեղիս, եւ կացուցանէր քահանայս առ սեղան սեղան յամենայն եկեղեցիսն³⁰: 9 Սոյնպէս եւ³¹ զեպիսկոպոսսն³² վիճակեցուցանէր ի գլխաւորութիւն ժողովրդոցն Տեառն³³, եւ հրաման³⁴ տայր նոցա՝ հաւատարիմ առաջնորդութեամբ վերակացու լինել լուսաւորապէս³⁵ հաւտին Քրիստոսի³⁶:

ձԻ. Նոյնպէս³⁷ հաւանեցուցանէր զթագաւորն, «³⁸զի ի գաւառաց գաւառաց եւ ³⁹կողմանց կողմանց ⁴⁰ի տեղիս տեղիս ժողովեսցեն⁴¹ բազմութիւն⁴² մանկտւոյ, առ ի նիւթ վարդապետութեան, ⁴³զգազանամիտ զվայրենազոյն⁴⁴ զճիւղաբարոյ⁴⁵ զաշխարհաբնակսն⁴⁶. զորս¹ առեալ² արկանէր ի

1 *b* սահմանաւն / *bad* չի՛ք սահմանացն
 2 *bԱԲ* հայոց մեծութեան աշխարհին / *bad* չի՛ք մեծութեան աշխարհին / *Ուղղում եմ ըստ Նոր. Բիւզ.* («Կոր. վարդ.», էջ 185). «Հայոց մեծաց աշխարհին»:
 3 *Հմմտ. Կորին ժե:*
 4 *bad* շինեք
 5 *Ա* գեկեղեցիս
 6 *bad* յամենայն աշխարհս եւ ի գաւառս ի քաղաքս եւ յագարակս ի շէնս եւ յաւանս եւ յամենայն տեղիս [*β* տեղի]. սոյնպէս / *bԱԲ* յամենայն աշխարհս, ի գաւառս [*ԱԲ* եւ ի գաւառս] ի կողմանս [*ԱԲ* եւ ի կողմանս], ի քաղաքս, յաւանս
 7 *t* չի՛ք ի գաւառս
 8 *t* չի՛ք ի քաղաքս
 9 *b* ի գեաւղս յակարակս
 10 *t* չի՛ք եւ (յագարակս)
 11 *b* չի՛ք եւ (թագաւորն)
 12 *bad* չի՛ք առ հասարակ
 13 *badԱԲ* կարգեաց, *փխ.* *t* գրեաց
 14 *badt* չորս չորս / *ԱԲ* դ. դ.
 15 *βԱԲ* հոգս երդոյ [*β* երդոց] յամենայն / *միւսն. չի՛ք* երդոյ
 16 *b* ագարակ / *միւսն.* յագարակ
 17 *bad* տեղիսն [*a* տեղիսն]
 18 *b* եւթն [*նոր ձեռնով աւելացրած*] / *ԱԲ* է. է.
 19 *badԱԲ* հոգս երդոց [*d* երդոց, *b* երդոյն] / *t* երդոյ հոդ
 20 *b* ի սպասաւորութիւն ծառայութեան
 21 *bԱ* ֆահանայութեան, *badԲ* ֆահանայութեանն [*a* ֆահանայութեանն], *փխ.* *t* եկեղեցւոյ
 22 *bԱԲ* նուէր / *badt* նուէր
 23 *bad* պտղոյ / *bԱԲ* պտղոց
 24 *b* եւ կացուցեալ / *bad* եւ կացուցեալ լինէր ֆահանայս ընդ ամենայն տեղիս [*a* տեղիս] առ սեղան սեղան, եւ հրաման

25 *bad* չի՛ք միայն
 26 *βd* զարարիչ
 27 *d* երկնից
 28 *bad* չի՛ք եւ բազմացուցանէր զպաշտօնեայս ... առ սեղան սեղան յամենայն եկեղեցիսն
 29 *b* չի՛ք տեղիս եւ
 30 *bԱԲ* եկեղեցիս
 31 *bad* չի՛ք եւ
 32 *a* եպիսկոպոս / *βd* եպիսկոպոսս / *b* զեպիսկոպոսսն / *Ա* զեպիսկոպոսն
 33 *bad* չի՛ք տեառն
 34 *ԱԲ* պատուէր, *փխ.* հրաման
 35 *bad* չի՛ք լուսաւորապէս
 36 *ԱԲ* քրիստոսի / *միւսն.* տեառն
 37 *badԱԲ* նոյնպէս / *t* նոյն
 38 *Բոլորը՝* զի գաւառաց գաւառաց. *ուղղում եմ՝* զի ի գաւառաց գաւառաց
 39 *Հմմտ. Կորին Լ.է.* «Ի կողմանց կողմանց ... եւ գտուն հոր իմոյ»:
 40 *a* եւ ի տեղիս տեղիս զի
 41 *β* ժողովեսցին / *Հմմտ. Կորին Լ.Գ.* «Եւ ժողովեալ մանկունս առ ի նիւթ վարդապետութեանն, առաւել զգազանամիտ զվայրենագոյն զնիւղաբարոյ կողմանցն»:
 42 *b* զբազմութիւն
 43 *a* չի՛ք զգազանամիտ զվայրենագոյն ... ի բովս վարդապետութեան
 44 *bԱԲ* եւ զվայրենագոյն եւ
 45 *βd* նիւղաբարոյ / *b* զնիւղամիտ, *փխ.* զնիւղաբարոյ
 46 *βbԱԲ* զաշխարհաբնակսն / *d* զաշխարհաբնակսն / *t* զաշխարհակսն

ի բովս³ վարդապետութեան, եւ ⁴հոգեւոր սիրոյն⁵ եռանդամբ⁶ զաղտն⁷ եւ զժանգն⁸ զշարաւահոտ դիւացն⁹ եւ¹⁰ զանտիագործ¹¹ պաշտամանցն ¹²ի բաց քերէր¹³: 2 Եւ այնչափ ¹⁴անջատէր ի հայրենեացն¹⁵ բնակացն իւրեանց¹⁶ մինչեւ ասել նոցա, թէ Մոռացայ գծողովորդ եւ գտուն հաւր իմոյ¹⁷:

3 «¹⁸Եւ ¹⁹ի տեղեաց տեղեաց սահմանացն²⁰ Հայոց՝ ²¹տայր հրաման թագաւորն Տրդատ՝ ²²իւրոյ իշխանութեանն ²³յաշխարհաց եւ ի գաւառաց ²⁴բազմութիւն ²⁵մա-

տաղ մանկտոյ ածել²⁶ յարուեստ դպրութեան, եւ կարգել ի վերայ հաւատարիմ վարդապետս²⁷. առաւել զազգս պղծագործ քրմացն²⁸ ²⁹եւ զմանկունս նոցա³⁰ ³¹ի նոյն ժողովել, ³²գումարել ³³յարժանաւոր տեղիս դասս դասս, եւ դարման բռնկաց կարգել³⁴»³⁵: 4 «Եւ գնոսս ³⁶յերկուս բաժանեալ, ³⁷գումանս յԱսորի դպրութիւն³⁸ կարգեալ³⁹, եւ գումանս ի Հելլէն⁴⁰»⁴¹: 5 «⁴²Որով անդէն յական թաւթափել վայրենամիտքն ⁴³եւ դատարկասունքն եւ անասնաբարոյ աշխարհաբնակքն⁴⁴ ⁴⁵վաղվաղակի մարգարէագէտք եւ առաքելածանաւթք եւ աւետարանաժողովք⁴⁶ լինէին, եւ ամենայն ականդելոցն Աստուծոյ ոչ իւրք անտեղեակք»⁴⁷:

6 «Հասանէր եւ⁴⁸ յառաջին⁴⁹ դաստակերտսն¹ իւր, յոտաստակն² Այրարատեան³

1 βbd գորս / միւսն. գոր
 2 βd չիբ առեալ / Կորիւն ունի՝ առեալ
 3 βd ի գործ, փխ. ի բովս / Կորիւն՝ ի բովս
 4 Հմմտ. Փաւստ. Դ 4. «Ձեռագետր սիրոյն եռանդն ածէր առ ամենեսին»:
 5 βa հոգեւոր սիրոյ / Կորիւն՝ սիրոյն / միւսն. սիրով
 6 βbd եռանդամբն / a եռանդամբն / ԱԲԷ Կորիւն՝ եռանդամբ
 7 βabdԱԲ գաղտն / t գաղտ
 8 Բ գժանկն
 9 ԱԲ եւ զշարաւահոտն դիւաց
 10 βa չիբ (դիւացն) եւ
 11 βa սնտիագործ / bԱԲ գսնտի գործ [b գործս]
 12 a չիբ ի բաց քերէր ... բնակացն իւրեանց
 13 b մերժէր, փխ. քերէր
 14 ԱԲ անջատեալ գնոսս
 15 βbdԱԲ ի հայրենեացն [b ի հայրենեաց] / t ի հայրենի
 16 βd չիբ բնակացն իւրեանց
 * ՏԷ՝ Ս ... Գ. ԽՊ. 11:
 17 Հմմտ. Կորիւն ԺԶ:
 18 ԱԲ եւ ի տեղեաց [Ա տեղաց] տեղեաց [Ա տեղաց] / bt չիբ եւ
 19 βad չիբ ի տեղեաց տեղեաց սահմանացն հայոց
 20 b սահմանաց
 21 βad եւ տայր հրաման թագաւորն տրդատ ժողովել բազմութիւն / Հմմտ. Կորիւն ԽԵ. «Տային եւս հրաման ի գաւառաց եւ ի տեղեաց իշխանութեանն իւրեանց ... եւ ոռնիկս կարգել ի դարմանս»:
 22 ԱԲ յիւրոց իշխանութեանցն / b յիւրոյ իշխանութեանց / βad չիբ իւրոյ իշխանութեանն յաշխարհաց եւ ի գաւառաց
 23 b յաշխարհացն եւ ի գաւառացն
 24 Հմմտ. Կորիւն ԽԱ. «Բազմութիւն մանկտոյ ... ի պատեհագոյն տեղիս»: ՏԵ՛ս նաեւ ԽԵ. «Ըստ արժանաւոր եւ պատեհ տեղեաց»:
 25 βabdԱԲ մատաղ մանկտոյ [b մանկտոյ] / t չիբ մատաղ

26 βad տալ, փխ. ածել / Կորիւն՝ ածել
 27 βabdԱԲ վարդապետս, փխ. t դպրապետս
 28 b գազգ պղծութեան քրմանց / Ա քրմանց
 29 βad եւ գմանկունս / bԱԲԷ չիբ եւ
 30 ad նոցին, փխ. նոցա
 31 βad ի նոյն ժողով գումարեալ [β գումարել] / b ի նոյն գումարեալ ժողովէր
 32 ԱԲ գումարել դասս դասս յարժանաւոր տեղիս
 33 βad չիբ յարժանաւոր տեղիս
 34 βad կարգեալ / ԱԲ կարգեաց
 35 Հմմտ. Կորիւն ԺԷ:
 36 Հմմտ. Կորիւն ԻԲ. «Ձտարեալսն ընդ իւր յերկուս բաժանեալ. գումանս յասորի դպրութիւնն կարգէր, եւ գումանս յունական դպրութիւնն ... գումարէր»:
 37 b գումն յասորի
 38 Բ դպրութիւնս
 39 ԱԲ կարգել / βad չիբ կարգեալ / Կորիւն ունի՝ կարգէր
 40 βad ի հոռոմ, փխ. ի հելլէն
 41 Հմմտ. Կորիւն Է:
 42 βabd որով, փխ. ԱԲԷ որ եւ / Հմմտ. Կորիւն ԽԶ. «Որով անդէն յական ... ոչ իւրք անտեղեակք»:
 43 a չիբ եւ դատարկասունքն
 44 ԱԲ աշխարհաբնակքն / միւսն. աշխարհին
 45 bԱԲ վաղվաղակի մարգարէագէտք / միւսն. չիբ վաղվաղակի
 46 a անտարանաժողովք
 47 Հմմտ. Կորիւն ԺԸ:
 48 abԱԲԷ չիբ եւ
 49 ԱԲ Կորիւն՝ յառաջին / bt յառաջագոյն / βad չիբ յառաջին

տեան³ գաւառին⁴ ի Վաղարշապատ քաղաք⁵»⁶, ուստի նախ զառաջինն⁷ աստուածասատ հրամանացն լինէր սկիզբն. ⁸ուր նախ ⁹նշմարեացն եւ¹⁰ ¹¹նշանակեալ կանգնեաց զնշան¹² խաչին սրբոյ¹³, ուր եւ սուրբ վկայքն Աստուծոյ¹⁴ ¹⁵գետեղեցան. եւ ի նոցա վկայարանսն կանգնեաց սեղանս Աստուծոյ ի Հանգիստս սրբոցն¹⁶. ¹⁷եւ զնկատեալ¹⁸ տեղին¹⁹ տանն Աստուծոյ շինեաց, ²⁰զցուցեալն նմա ի տեսլեանն, զյառաջագոյն²¹ դրոշմեալն իւր, եւ²² կանգնեաց²³ անդ²⁴ գեկեղեցին²⁵ Քրիստոսի²⁶: 7 Սոյն-

պէս եւ²⁷ ի տեղիս²⁸ մեհենացն²⁹ ³⁰զոր կործանեաց ³¹յառաջագոյն. սոյնպէս եւ յԱրտաշատ քաղաքի եւ յամենայն տեղիս, յաշխարհս եւ ի գաւառս առհասարակ, սոյն աւերինակ գործեաց³² ³³եւ ³⁴բազմացոյց գեկեղեցիս, եւ կացոյց քահանայս. եւ քրիստոսեան ³⁵դրոշմաւն զամենեսին առ հասարակ ընծայեցուցանէր՝ լինել ամենեցուն Հոգևովն սրբով:

8 Եւ այսպէս ընդ ամենայն երկիրն³⁶ Հայոց, ի ծագաց մինչեւ ի ծագս, ձգտէր³⁷ տարածանէր³⁸ զմշակութիւն ³⁹քարոզութեանն ⁴⁰եւ աւետարանութեանն. ի Սասաղացւոց քաղաքէն մինչեւ առ աշխարհաւն իտաղտեաց, ⁴¹մինչեւ առ Կաղարջաւք, մինչ ⁴²ի սպառ ի սահմանս Մասքթաց¹, ²մինչեւ

1 β եւ ի դաստակերտսն / d եւ ի դաստակերտիսն / a ի դաստակերտիսն / ԱԲ դաստակերտսն (չիբի) / bt ի դաստակերտսն / Կորիւն՝ դաստակերտն
 2 β յոռոդաստակն / ad յոռոդաստակն / b յոռոդաստակն / ԱԲv յոռոդաստակն / v յոռոդաստակն / t յոռոդաստակն / Կորիւն՝ առոտստակն (տպ. առոտս տանն) / Հմմտ. Կոր. ԼԳ:
 3 βbd արայրատեան / a այրայրատեան / ԱԲ այրարատեան / t այրարատեան
 4 b գաւառէն
 5 ԱԲ քաղաքի / bt քաղաքն
 6 Հմմտ. Կորիւն ԺԳ:
 7 ԱԲ նախ գառաջին
 8 ad որ նախ
 9 b նշմարեացն իսկ
 10 βad չիբ եւ (նշանակեալ)
 11 βad նշանակեացն եւ կանգնեաց
 12 βadԱԲ գնշան / bt գնիշ
 13 a խաչին քրիստոսի սրբոյ / ԱԲ սրբոյ խաչին
 14 βad չիբ աստուծոյ
 15 b գետեղեցան սոցա վկայարանին / ԱԲ գետեղեցան, ի նոցա վկայարանն եւ ի հանգիստն կանգնեաց սեղան աստուծոյ / βad գետեղեցան ի նոցա վկայարանն կանգնեաց սեղանս աստուծոյ ի հանգիստս [β ի հանգիստ] / bt գետեղեցան եւ սոցա վկայարանին, եւ կանգնեաց գետեղան աստուծոյ ի հանգիստ սրբոցն
 16 ԱԲ չիբ սրբոցն
 17 Ա չիբ եւ զնկատեալ տեղին տանն աստուծոյ
 18 βadԲ գնկատեալ / b գնկատել / t գնկարեալ
 19 b տեղին / a տեղին / միւսն. տեղի
 20 βad զցուցեալ նմա տեղին [a տեղին] ի տեսլեանն / b եւ զցուցեալ նմա տեղին տեսլեամբն
 21 d գառաջագոյն
 22 b չիբ եւ
 23 ad կարգեաց, փխ. կանգնեաց
 24 b եւ անդ
 25 βabdԱԲ գեկեղեցին [a գեկեղեցիւն] / t գետեղանն, փխ. գեկեղեցին

26 ԱԲ աստուծոյ, փխ. քրիստոսի / βad չիբ քրիստոսի
 27 b չիբ եւ
 28 βabdԱԲ ի տեղիս [a տեղիս] / t ի տեղի
 29 βad մեհենացն / միւսն. մեհենիցն
 30 bԱԲ զոր կործանեաց յառաջագոյն. սոյնպէս եւ յարտաշատ քաղաքի, սոյնպէս եւ յամենայն տեղիս յաշխարհս եւ / βad զորս կործանեաց յառաջագոյն. եւ յարտաշատ քաղաքի եւ յամենայն գաւառս քազմացոյց գեկեղեցիս [a գեկեղեցիս] եւ քրիստոսական դրոշմաւն զամենեսեան լուսաւորէր. եւ այսպէս ընդ ամենայն
 31 t յառաջագոյն. սոյնպէս եւ յառաջագոյն տեղիս՝ յաշխարհս եւ
 32 b չիբ գործեաց
 33 ԱԲ եւ քազմացոյց / bt չիբ եւ (քազմացոյց)
 34 t քազմացոյց զամենայն եկեղեցիս եւ կացոյց / b քազմացոյց կազմեաց գեկեղեցիս, կացոյց
 35 ԱԲ դրոշմաւն առ հասարակ ընծայեցուցանէր [Բ ընծայեցուցանէր] զամենեսեան / t դրոշմովն / b դրոշմաւն զամենեսեան առ հասարակ ընծայեցուցանէր
 36 b ընդ ամենայն երկիր
 37 βabdԱԲ ձգտէր [a ձկտէր] / t ձգէր
 38 ԱԲ տարածանել
 39 b քարոզութեանն / ԱԲ քարոզութեան աւետարանին
 40 βad չիբ եւ աւետարանութեանն
 41 βabd մինչ [b մինչեւ] առ կաղարջաւք մինչ ի սառ [β մինչ առ, b մինչ ի սար] ի սահմանս / ԱԲt մինչեւ առ կաղարջոք մինչեւ [t մինչ] ի սառի սահմանս [t ի սպառ սահմանս]
 42 ԳԿԵԶԷԿ ի սառի՝ սահմանս / o ի սառ ի սահմանս / ԹԵԵԵԵՍ՝ սառ, սար կամ՝ սարի յատուկ

չեւ ի դրունս Ալանաց, ³մինչ ի սահմանս Կասպից⁴, ի Փայտակարան⁵ քաղաք արքայու թեանն Հայոց. ⁶եւ յԱմդացւոց⁷ քաղաքէն ⁸մինչեւ առ Մծբին քաղաքաւ, քերէր⁹ առ սահմանաւքն Ասորւոցն ¹⁰առ Նոր Շիրական երկրաւն¹¹, եւ առ Կորդուաւք¹² մինչեւ յամուր ¹³աշխարհն Մարաց, ¹⁴մինչեւ առ տամբն ¹⁵Մահքը-Տան իշխանին, մինչեւ յԱտրպատական¹⁶ ձգտէր¹⁷ տարածանէր¹⁸ զաւետարանութիւնն¹⁹ իւր:

9 «²⁰Ձամենայն ժամանակս կենաց²¹ իւրոց, զամառն ²²եւ զձմեռն, զտիւ եւ զգի-

չեր, անվեհեր առանց յապաղելոյ իւրով իսկ²³ աւետարանական եւ ողջունապատում²⁴ գնացիւքն²⁵, առաջի թագաւորաց եւ իշխանաց եւ ամենայն հեթանոսաց՝ անընդդիմակաց²⁶ ի հակառակորդաց²⁷ զամենափրկչին²⁸ ²⁹անուեն Յիսուսի կրեաց, ³⁰եւ զամենայն ոգի³¹ աստուածագգեստս եւ ոգեգէնս վառեաց»³²:

10 «³³Եւ բազում ³⁴բանդականաց եւ կալանաւորաց եւ տագնապելոց ի բռնաւորաց փրկութիւն արարեալ³⁵, կորզելով զնոսա ³⁶ահաւոր զաւրութեամբ փառացն Քրիստոսի. եւ բազում³⁷ մուրհակս անիրաւագիրս³⁸ անիրաւութեան³⁹ պատառեաց:

11 Եւ բազում սգաւորաց⁴⁰ 1 կարճամտելոց

անուն լինի, թէեւ յոյն Ագաթանգեղոսն էլ չունի այդպիսի անուն:

1 *b* մագիթաց
 2 *ad* մինչ ի դրունս
 3 *b* մինչեւ ի դրունս կազրից (*այսպէս ունի եւ յոյնը*), *փխ.* մինչ ի սահմանս կասպից
 4 *βd* կասպից / *aԱԲko* կասբից / *t* կասպից
 5 *Ա* ի փայտարական
 6 *b* եւ ցամիդ ֆաղաֆէ
 7 *a* եւ յամբացոց
 8 *b* մինչեւ ի մծբին ֆաղաֆ / *a* մինչեւ առ մծբին ֆաղաֆ / *ԱԲ* մինչ առ մծբին ֆաղաֆ / *d* մինչեւ առ մծբին ֆաղաֆաւ
 9 *d* երէր, *փխ.* քերէր
 10 *a* առ նուշիրական / *d* առն որ շիրկան (=առ նոր շիրկան)
 11 *βad* երկրաւ
 12 *βabd* եւ կորդուաւք [*d* *կորդուաւք, *b* կորդուաւքն] / *միւսն.* կորդուօֆ
 13 *βabdԱԲ* աշխարհն մարաց / *t* երկիրն, *փխ.* աշխարհն
 14 *b* մինչ առ տամբն
 15 *b* մարտան / *ԱԲo* մահիրտեան / *միւսն.* մահիրտան / *k* մասֆեան, *փխ.* մահիրտան / *Փաւստ.*՝ մահկերտան կամ՝ մահկեր տան. *ասորերէն*՝ քէթ մահկերտ. *տե՛ս Հիւրշման Die altarmen. Ortsnamen*, 320:
 16 *ԱԲ* մինչեւ յատրպատականն
 17 *aԱԲ* ձգտէր / *b* ձկտէր / *βt* ձգէր
 18 *βabdԱԲ* չի՛ք տարածանէր
 19 *β* զաւետարանութիւնն / *Ա* զֆարոգութիւնն, *Բ* զֆարոգութիւնն, *փխ.* զաւետարանութիւնն
 20 *Հմմտ. Կորիւն ԾԳ-ԾԵ.* «Ձամենայն ժամանակս կենաց իւրոց ... արգելականս բնակեցուցեալ հաստատէր»:
 21 *d* կենացն

22 *a* եւ զձմեռն, զաշունն եւ զգարունն, զտիւ / *միւսն.* նաեւ Կորիւն՝ չի՛ք զաշունն եւ զգարունն
 23 *βad* չի՛ք իսկ
 24 *βabdԱԲ* ողջունապատում / *t* ողջոյնապատում / *Կորիւն*՝ ողջապատում
 25 *b* գնացիւք
 26 *ad* անընդդիմակացաց / *β* ան, ընդ դիմակացաց
 27 *βad* չի՛ք ի հակառակորդաց / *Կորիւն ունի՛* ի հակառակորդաց
 28 *b* զամենափրկիչ
 29 *β* քրիստոսի [*փխ.* յիսուսի] զանունն / *d* անունն քրիստոսի կրեաց / *ԱԲ* յիսուսի անունն կրեաց
 30 *βad* եւ զամենայն երկիրն քրիստոսագգեստս եւ ոգեղէնս վառեաց / *Կորիւն*՝ քրիստոսագգեստս եւ հոգեգէնս [*տպ.* հոգեղէն]
 31 *b* ոգիս
 32 *Հմմտ. Կորիւն ԻԲ-ԻԳ:*
 33 *Հմմտ. Փաւստ. Դ 4.* «Եւ բազում նեղելոց եւ տառապելոց գերեաց փրկութիւնն եւ գերեղարձ առնէր, զորս ահիւ ֆարոգութեան փառացն քրիստոսի...»:
 34 *ԱԲ* բանդականաց եւ կալանաց եւ տագնապելոց / *βad* բանդականաց [*a* բանդակալաց] եւ կալանակապաց եւ տագնապելոց / *bt* բանդականաց եւ կալանաւորաց ի տագնապելոյ [*b* եւ տագնապելոց]
 35 *βabdԱԲ Կորիւն*՝ փրկութիւն արարեալ / *t* արար
 36 *bԱԲt* ահաւորութեամբ զարութեան [*t* զորութեամբ] / *βad* ահիւ զարութեանն [*a* զարութեանն] / *Կորիւն*՝ ահաւոր զորութեամբն
 37 *βdԱԲ Կորիւն*՝ բազում / *միւսն.* զբազում
 38 *βad Կորիւն*՝ չի՛ք անիրաւագիրս / *Բայց Կոր. երկ. խմբագրութիւնը ունի՛* անիրաւագիրս:
 39 *b* զանիրաւութեան / *ԱԲ* չի՛ք անիրաւութեան
 40 *βabdԱԲv Կորիւն*՝ սգաւորաց [*b* սգաւոր] / *t* միաւորաց, *փխ.* սգաւորաց

մխիթարական վարդապետութեամբն զակնկալութիւնն² յուսոյն³ ըստ յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ եւ ամենափրկչին Յիսուսի Քրիստոսի նուաճեաց⁴. եւ զամենայն⁵ միանգամայն յաստուածպաշտութեան⁶ պայմանն⁷ փոխեաց⁸:

ՃԻԱ. «Եւ դարձեալ⁹ բազում եւ անհամար գունդս գունդս վանականաց ի շէնս եւ յանշէնս¹⁰, դաշտականս¹¹ 12 շինակեացս, եւ լեռնականս¹³ անձաւամուտս¹⁴ եւ արգելականս հաստատէր¹⁵: 2 Եւ զոմանս յորդուոց քրմացն առեալ իւր¹⁶ 17 զառաջեաւասունս ձեռնասունս¹⁸ առնէր. փոյթ ուսման ի վերայ ունէր¹⁹ 20 ընդ հոգեւոր խնամով

եւ²¹ երկիւղիւ սնուցանել²²: 3 Որ յաստիճան²³ 24 եպիսկոպոսութեան լինէին արժանի կալոյ²⁵, առեալ²⁶ ձեռնադրութիւն ի նմանէ. որոց²⁷ առաջնոյն²⁸ Աղբիւնոս²⁹ անուն, որ ապա կողմանցն Եփրատական³⁰ գետոյն³¹ լինէր վերակացու. երկրորդին³² Եւտաղիոս³³, որ ի կողմանս վայրացն³⁴ Բասենոյ³⁵ կացեալ լինէր հովիւ. երրորդն³⁶ Բասոս³⁷. Հորրորդն՝ Մովսէս³⁸. Հինգերորդն՝ Եւսեբիոս³⁹. վեցերորդն՝ Յովհաննէս⁴⁰. Եաւթներորդն՝ Ագապէս⁴¹. ութերորդն՝ Արտիթէս. իններորդն՝ Արսուկէս⁴². տասներորդն՝ Անտիոքէս⁴³. 44 մետասաներորդն՝

1 βad Կորինն՝ եւ կարնամտելոց / b եւ կարնամտաց / ԱԲ եւ կարնամտելոց / t կարնամտելոցն. չիբ եւ / βad եւ կարնամտելոց զակնկալութիւն յուսոյն, յուշ առնէր միտքարական [β միտքարողական] վարդապետութեամբ
2 βabdԱԲ զակնկալութիւն / Կորինն՝ զակնկալ / t յակնկալութիւն
3 βad չիբ ըստ յայտնութեան փառաց ... յիսուսի քրիստոսի նուանեաց / Կորինն ունի՝ ըստ յայտնութեան ... յիսուսի քրիստոսի նուանեաց [տպ. նօթեաց]
4 bԱԲ նուանեաց / t Հայկ. բառգ. նօթեաց, փխ. նուանեաց
5 βad զամենեւեան, փխ. զամենայն
6 Բ աստուածպաշտութեանն
7 βabd պայմանն / ԱԲ պայման
8 Հմմտ. Փաւստ. Դ 4:
9 βad չիբ դարձեալ / Կորինն ունի՝ դարձեալ
10 βbd յարաշէնս, փխ. յանշէնս / Կորինն՝ յանշէնս
11 b ի դաշտականս
12 b ի շինակեացս եւ ի լեռնականս եւ / βad եւ շինակեացս եւ [a չիբ եւ] լեռնականս [β լեռնականս] / ԱԲ շինակեացս լեռնականս / Կորինն՝ դաշտականս եւ լեռնականս
13 t լեռնականացս
14 d անձամուտս, b աւանձամուտս, փխ. անձամուտս
15 Հմմտ. Կորինն ԻԳ:
16 βabdԱԲ առեալ իւր / t չիբ իւր
17 βad զառաջեաւասունս (=զառաջեաւ սնեալ) / ԱԲ զառաջասունս / bt զառաջասուն / Հմմտ. Փաւստ. Գ 5. «Որք սման զառաջեաւ թագաւորին Հայոց, եւ ուսման գրոց փոյթ ի վերայ կալան ուսուցանել զնոսա»:
18 βd ձեռնասունս / a ձեռնասուն / bԱԲ ձեռնասունս / t ձեռքասունս
19 b ունել / β դմէր, փխ. ունէր
20 β ըստ հոգեւոր

21 βad չիբ եւ
22 βdԱԲ սնուցանէր / b ուսուցանէր, փխ. սնուցանել
23 abԱԲ յաստիճան / միւսն. յաշտիճան
24 bԱԲ եպիսկոպոսութեան լինէին արժանի / βad եպիսկոպոսութեան արժանի լինեին / t եպիսկոպոսութեանն էին արժանի
25 βad հասանելոյ, փխ. կալոյ
26 a առնեալ
27 βabdԱԲ որոյ / t որ / ուղղում եմ՝ որոց
28 βd առաջոյն, a յառաջագոյն, ԱԲ առաջին, b առաջինն, փխ. առաջնոյն
29 ԱԲ ալբիոս / βbd աղբիոս, / a աղբոս / t աղբիանոս / յոյնը ալբիոս, ալբիոն. միւս յոյնը (հրատ. Լագարդի) նոյնպէս. արաբը յուն. հայց. վերջաւորութեամբ ալբիանուն. բայց արաբը քիչ յետոյ, Ագապէսի եւ Արտիթէսի միջեւ, ունի մի ուրիշ՝ ալբիոն եպիսկոպոս Մամիկոնեան սպարապետական տան եւ Տարօնի: Փաւստ. եւ Խորեն. միշտ Աղբիանոս:
30 abd եւփրատական (երեմն էլ յան.)
31 βabdԱԲ վերակացու լիներ
32 abd եւ երկրորդին [a երկրորդին]
33 ԱԲ եւտալիոս / a տաղիոս / d * եւտաղիոս / βb եւտալիոս / t եւտաղիոս
34 βbdԱԲ վայրաց / a վայրեաց
35 b բասանու
36 t երրորդին
37 v բասու, փխ. բասուս
38 a մովսէ
39 Ա եւսեբէոս
40 d յովաննէս
41 a ագապէս
42 a ասրուկէս / ԱԲ արուկէս
43 βad անտիոքոս / b անդիոքէս
44 βabdԱԲ չիբ մետասաներորդն տիրիկէս, երկուտասաներորդն կիրակոս / Այս վերջին երկու եպիսկոպոսներն անունները գտնուում են միայն v՝. այսինքն Վենետկեան հրատարակութեան Ա

Տիրիկէս. երկոտասաներորդն՝ Կիւրակոս:
 4 Այսք՝ որ² յորդուց քրմացն ընտրեցան լինել եպիսկոպոսք կողմանց կողմանց, աճեցուցանել ³զքարոզութիւնն: 5 Եւ զայլոցն⁴ անուանս⁵ ⁶թէ եւ կամիցի ⁷ոք՝ ոչ կարացէ շարել⁸:

6 Եւ ⁹զԱղբիւնոս զայր ճշմարիտ եւ աստուածասէր՝ վերակացու թողոյր արքունական դրան¹⁰ բանակին: 7 ¹¹Եւ ինքն «¹²ընդ ժամանակս ժամանակս ¹³յանապատ լերինս¹⁴ ելանէր, ¹⁵ուր եւ ինքեան իւրով անձամբն իսկ աւրինակ ցուցանէր¹⁶: 8 Առեալ զոմանս ոմանս¹⁷ յաշակերտացն յիւ-

րաքանչիւր մենաստանաց՝¹⁸ երթեալ, լեռնակեաց¹⁹, մենակեաց²⁰, սորամուտ²¹, ծակախիթ²² եղեալ, եւ զառաւրեակն²³ խոտաբուտ ճարակաւք²⁴ վճարեալ²⁵: 9 Եւ այսպէս վշտակեաց տկարութեան²⁶ զանճինս²⁷ սուեալ, մանաւանդ ²⁸որոց հայեցեալ եւս ի միխիթարութիւն²⁹ առաքելական բանիցն, թէ³⁰ Յորժամ ³¹վասն Քրիստոսի տկարանամ՝ ³²յայնժամ զաւրացեալ լինիմ³³. Եւ թէ՛³³ ³⁴Լաւ եւս լիցի պարծել տկարութեամբ, զի բնակեցցէ յիս³⁵ զաւրութիւնն Քրիստոսի³⁶:

10 «Անդ էր ապա³⁶ չարբենալ³⁷ զինուով, այլ առաւելուլ ³⁸հոգևով, եւ պատրաստել զսիրտս երգովք³⁹ հոգեւորաւք ի փառս⁴⁰ եւ ի գովութիւն Աստուծոյ:

ձեռագրում, որ է «Փարիզեանն»: Տե՛ս Ագաթ. Վեներտ. 1835, յառաջարան, 11: / Յոյնը նոյնպէս չունի վերջին երկու անունը, բայց արաբը ունի եւ հետափրփրական մանրամասնութեամբ. տե՛ս Մատի հրատ. էջ 136-139:

1 ԱՐ այսօրիկ յորդուց / d այսօրն որ յորդուց / βad յորդուց / միւսն. յորդուցն
 2 b որք
 3 βabd զգարոզութիւնն / t զգարոզութիւն / ԱՐ զգարոզութիւն աւետարանին
 4 a գայլոց
 5 ԱՐ գանուան / b գանուանս
 6 ԱՐ եթէ կամեսցի / βabd թե եւ կամեսցի
 7 βdԱՐ ոք, ոչ կարացէ թուել. եւ / b ոք, ոչ կարէ շարել. եւ / a ոք, թուել ոչ կարացէ. եւ / Հմմտ. Ագաթ. ԾԹ՝ 3-4. «Կարնապատում շարեալ՝ ի վերանալն փութայ»:
 8 t շարծել
 9 ԱՐ գաղթոս այր / a գաղթէոս այր / βbd գաղթիոս այր / t միայն՝ գաղթիանոս
 10 βbdԱՐ դրան / at դրանն
 11 g վերսկսում է՝ եւ ինքն իսկ երանելին գրիգորիոս ընդ ժամանակս ժամանակս յանապատ լերինս եւն
 12 g թղ. 99ր ունի հետեւեալ վերնագիրը. «Յագաթանգեղեայ պատմութեանէ»: / Հմմտ. Կորիւն ԾԵ-ԾԶ. «Ընդ ժամանակս ժամանակս ... յանապատ տեղիս» / a չիք ընդ
 13 βabdԱՐց յանապատ լերինս ելանէր
 14 t ի լերինս. չիք յանապատ
 15 ԱՐց որ ինքեամբ իսկ իւրովին [ԱՐ եւ իւրով] անձամբն [g անձամբ] օրինակ / b ուր եւ ինքեամբ իւրով անձամբն իսկ աւրինակ / t որ եւ ինքեամբ ... անձամբ / βad որով [a որ եւ] ինքեան [β եւ ինքեան] իւրով [βd եւ իւրով] իսկ անձամբն աւրինակ [β աւրինաց]
 16 b կացուցանէր, փխ. ցուցանէր
 17 ԱՐ Կորիւն՝ չիք ոմանս

18 βabd մենաստանացն
 19 βabdԱՐ Կորիւն՝ լեռնակեաց / t լեռնակեաց
 20 ԱՐ միայնակեաց
 21 g սրամուտ / d սորայմուտ
 22 βd ծակամուտ, a ծակայմուտ, b ծակախիտ, փխ. ծակախիթ / Կորիւն՝ ծառախիթ [տպ. ծակախիթ] / Հայկ. բառգ. Կորիւնի երկ. խմբ.՝ ծակախիթ
 23 β գառարեկն / ad գառարեակն / Կորիւն՝ գառորեակն [տպ. գառորեակն գկերակուրն] / bԱՐցt գառորեակն [b գառուեկան, g գառարական] գկերակուրն [g կերակուրն, bt չիք գկերակուրն]
 24 βdg նաշակաւք / Կորիւն՝ նաշակօքն / aԱՐ նարակաւք / bt նարակօքն / Հմմտ. Նորայր, «Կոր. վարդ», էջ 121:
 25 g վնարէր / ԱՐt վնարել
 26 βb տկարութեամբ
 27 g զանճն
 28 βabdԱՐց Կորիւն՝ որոց [g որոյ] հայեցեալ / t չիք որոց
 29 a ի միխիթարութեան
 30 βabdԱՐ Կորիւն՝ բանիցն թէ / t բանին եթէ
 31 ԱՐ վասն յիսուսի, փխ. վասն փրիստոսի / g չիք վասն փրիստոսի
 32 g յայնժամ զաւրանամ
 33 Բ Կ՝. ԺԲ 10
 33 bg եւ եթէ
 34 g լաւ լիցի ինձ պարծել
 35 g զիս, փխ. յիս
 36 Բ Կ՝. ԺԲ 9
 36 b չիք ապա
 37 g ոչ արբենալ
 38 βad հոգևով երգել եւ սաղմոսել ի փառս եւ ի գովութիւն
 39 Բ երգօք
 40 bԱՐց ի փառս / t ի փառսն

11 Անդ¹ կրթութիւն քաղցրուսոյց ընթերցուածոց² հոգեպատում գրոց: 12 Անդ³ քաջալերութիւն ⁴յորդորական ⁵լուսաւոր վարդապետութեան, առ ի յառաջադէմ ընտրութիւն պսակահամբար⁶ քրիստոսազիր կիտին: 13 Անդ եռալ հոգևով աստուածապաշտ⁷ ծառայութեամբ: 14 Անդ⁸ աղակթք աղերսալիք ⁹եւ պաղատանք փարելիք եւ խնդրուածք հաշտեցուցիչք վասն ամենեցուն կենաց առ մարդասէրն Աստուած»:

15 «Եւ նովին¹⁰ հոգեկրան¹¹ արուեստիւն հանեալ¹² աւուրս բազումս յանապատ տեղիս¹³»¹⁴, յակունս¹⁵ Եփրատական¹⁶ գետոյն¹⁷, յայրս եւ ի քարածերպս¹⁸ երկրին բնակեալ լինէր, եւ¹⁹ ի կատարս լերանց,

զաւրինակ²⁰ առեալ ²¹զմեծի մարգարէին ²²Եղիայի, եւ կամ ²³զերանեալ զմկրտչին առաքինւոյն Յովհաննու. բարեաց գործոց նախանձաւոր եղեալ²⁴ զնոյն կեանս վարուցն²⁵ քաջութեան²⁶ աստուածամուխ կենացն²⁷ անձին²⁸ մատուցանէր²⁹:

ՃԻԲ. ³⁰Եւ թէ երբեք երբեք իջանել լինէր³¹, ³²չըջել զաւրացուցանել զաշակերտեալսն ³³ճշմարտութեան հոգևով, «³⁴իրաց իրաց պիտոյից աւգտակարաց ամենայն եկեղեցեացն³⁵ հասեալ յաւգնականութիւն³⁶ շնորհաւքն Աստուծոյ ³⁷առանց յապաղելոյ, առանց իրիք զբաղելոյ, հանապազ իջանէր³⁸ ի թիկունս դիպաց դիպաց³⁹ պատահելոց⁴⁰, եւ վճարէր զաւրութեամբն Աս-

1 *b* եւ, *փ/ս.* անդ
 2 *g* քաղցրուսոյց / ընթերցուած / *βad* վարդապետութեան, *փ/ս.* ընթերցուածոց / *b* վարդապետութեան ընթերցուածոց
 3 *b* եւ, *փ/ս.* անդ
 4 *βad* յորդորական միտքարութեան. անդ ակնկալութիւն պսակահամբար / *b* յորդարութ, *փ/ս.* յորդորական
 5 *b* լուսաւոր վարժապետութեան, եւ յառաջադէմ ընտրութեան
 6 *Կորին*՝ պսակահաս / *Կորինի երկ. խմբ.*՝ պսակահամբար / *Հմմտ.* *Խոր Հոհիս.* «Ի նշանակեալ նպատակ պսակահամբար քրիստոսազիր կիտին»:
 7 *βadg* քրիստոսապաշտ, *փ/ս.* աստուածապաշտ / *Կորին*՝ աստուածապաշտ
 8 *ԱԲ* այլ, *b* եւ, *փ/ս.* անդ
 9 *bg* *Կորին*՝ *չիբ* եւ պաղատանք փարելիք / *Բայց Կոր. երկ. խմբ. ունի*՝ փարելի պաղատանոք *ասացուածք, որից հետեւում է, որ Կոր. նախապէս ունեցել է*՝ «եւ պաղատանք փարելիք»:
 10 *βad* *Կորին*՝ նորին *փ/ս.* նովին, *բայց Կոր. երկ. խմբ.*՝ նովին
 11 *βadԱԲց* *Կորին*՝ հոգեկրան / *bt* հոգեւորաւ, *փ/ս.* հոգեկրան
 12 *Կորին*՝ հանէր
 13 *եԱԲց Կորին*՝ տեղիս / *միւսն.* տեղիսն
 14 *Հմմտ. Կորին ԻԳ*:
 15 *ԱԲց* յակունս / *միւսն.* յակունս
 16 *b* եւ փրատ / *dg* եւ փրատական / *βaԱԲ* եւ փրատական
 17 *bg* գետոյ
 18 *Բ* ի ծերպս, *փ/ս.* ի քարածերպս
 19 *g* *չիբ* եւ

20 *βabdԱԲց* զաւրինակ / *t* օրինակ
 21 *βabdԱԲ* զմեծի [*ԱԲ* մեծի] մարգարէին զեղիայի [*ԱԲ* եղիայի] / *t* զմեծին եղիայի մարգարէին
 22 *βad* զեղիայի եւ զառաքելոյն յովաննու [ա զովհաննու] զմկրտչի բարեաց [ա մկրտչին բարեաց]
 23 *ԱԲ* զերանեալ մկրտչին եւ առաքելոյն յովաննու / *b* զերանեաց եւ զմկրտչի երանելոյն յովաննու / *g* երանեալ մկրտչին յովաննու
 24 *a* լինել, *փ/ս.* եղեալ
 25 *bg* վարուց
 26 *β* քաջութիւն
 27 *ԱԲց* կենաց
 28 *βabd* յանձին
 29 *βad* կրէր, *փ/ս.* մատուցանէր
 30 *βad* եւ թե երբեք երբեք [*β* ուրեք] իջանել լինէր զաւրացուցանել / *g* *չիբ* եւ թե երբեք երբեք ... յաստիճան պաշտաման եկաց յերիցութեան (*ՃԻԳ 8-10*)
 31 *եԱԲ* *չիբ* լինէր
 32 *b* *չիբ* շրջել գորացուցանել
 33 *b* նշմարտութեան / *ԱԲ* նշմարտութեամբ / *βad* *չիբ* նշմարտութեան հոգևով
 34 *βad* որ եւ իրաց իրաց / *Հմմտ. Կորին ԾԶ-ԾԸ.* «իրաց իրաց [տպ. երիցանց, իրաց] ինչ օգտակարաց ... ի նմին հանապազորդեալք»:
 35 *b* եկեղեցեաց
 36 *βadԱԲ* շնորհաւն աստուծոյ [*ԱԲ* քրիստոսի, *փ/ս.* աստուծոյ] առանց իրիք գրադելոյ [*aԱԲ* յապաղելոյ] հանապազ / *b* շնորհաւն աստուծոյ, առանց յապաղելոյ, առանց իրիք գրադելոյ հանապազ / *Կորին*՝ շնորհոքն աստուծոյ [տպ. քրիստոսի, *փ/ս.* աստուծոյ] / *t* շնորհացն
 37 *t* *Կորին*՝ *չիբ* առանց յապաղելոյ
 38 *a* զիջանէր
 39 *β* ի դիպաց դիպաց
 40 *a* պահելոց, *փ/ս.* պատահելոց

տուծոյ: 2 Եւ¹ յորդորագոյնս² եւ պարարտագոյնս³ եւ⁴ անփակ բերանով⁵ զվտակս վարդապետութեանն ի սիրտս լսողացն⁶ սերմանեալ⁷ ճաւաղեցուցանէր. եւ զայս արարեալ զամենայն⁹ ժամանակս իւր¹⁰ վասն անձին եւ վասն աշխարհի¹¹:

3 «Քանզի սովոր իսկ են ճշմարիտ վարդապետք¹² զանձանց առաքինութիւն կանոն աշակերտելոցն¹³ դնել¹⁴. մանաւանդ յուշ առնելով զտէրունականն¹⁵ զմիոյն զմիայնոյն¹⁶ զիմաստնոյն Աստուծոյ. քանզի¹⁷ 18ասէ. Սկսաւ Յիսուս առնել եւ ուսուցանել¹⁹: 4 19Որոյ բազում անգամ առեալ զաշակերտսն ուրոյն, եւ աննիագական²⁰ անձամբն²¹ աւրինակ²² կարաւտելոցն լի-

նէր, յորժամ²³ թաբաւական լերինն զաւետեացն²⁴ զերանութիւն²⁵ տայր, եւ²⁶ կամ յորժամ²⁷ ի նմին լերինն զկանոնական²⁸ աղաւթսն²⁹ 30առնէր, մինչ զեռ աշակերտքն ի Տիբերական³¹ ծովուն նաւէին: 5 Եւ³² դարձեալ՝ յաւուրս³³ բաղարջակերացն³⁴ յաւրինական³⁵ տաւնին 36զգիշերոյն աղաւթս երիցս անգամ ի Ձիթաստանեաց³⁷ լերինն առանձինն³⁸ մատուցանէր: 6 Ուստի եւ³⁹ յայտ⁴⁰ իսկ⁴¹ է⁴² եւ⁴³ առանց վեհերելոյ⁴⁴, եթէ⁴⁵ ոչ վասն անձին⁴⁶ ամենատէրն, 47այլ համաշխարհի յուսումն զայն⁴⁸ գործէր⁴⁹, 50որ է աւրինակ ամենայն հնա-

1 *b zhf* եւ (յորդորագոյնս)
 2 *βa* յորդորագոյն / *Կորին*՝ յորդորագոյնս / *ԱԲ* յորդագոյն / *bdt* յորդագոյնս
 3 *Ա* պարարտագոյն / *a* պատրաստագոյնս / *Բ zhf* եւ պարարտագոյնս
 4 *βad zhf* եւ (անփակ)
 5 *bԱԲ* զվտակ [*b* զվաստակս] վարդապետութեան / *Կորին*՝ զվաստակս [տպ. ուղղուած՝ զվտակս]
 6 *βad* լսողացն / *bԱԲt zhf* լսողացն
 7 *βabd* սերմանէր
 8 *βad zhf* ճաւաղեցուցանէր / *Կորին ունի*՝ ճաւաղեցուցանէր
 9 *βad* բազում, *փիս*. զամենայն
 10 *βad zhf* իւր / *Կորին ունի*՝ իւր
 11 *Հմմտ. Կորին ԻԳ*:
 12 *a* վարդապետին
 13 *b* աշակերտացն
 14 *βbdԱԲ Կորին*՝ դնել / *միւսն*. դնեն
 15 *ԱԲ* գտէրունական
 16 *bԱԲ* զմիոյն զմիայնոյն / *Կորին*՝ զմիոյն միայն [տպ. ուղղուած՝ միայնոյն] / *βad* զմիոյն [*β* զմիոյն] զմիայնին
 17 *ԱԲ* զի, *փիս*. քանզի
 18 *t* ասէ իսկ / *βabdԱԲ zhf* իսկ
 19 *Գ. Գ. Զ. Ը 1*
 20 *βabd* որ եւ [*b* որոյ] բազում / *Կորին*՝ որոյ / *միւսն*. որով
 21 *βabdԱԲ Զot* աննիագական / *Դ* աննիագական / *Գեէէ* անկիզակական / *Հմմտ. Ագաթ. Ե 8-9*. «Աշխարհի աննիագ երեսեալ»:
 22 *βad Կորին*՝ անձամբն / *միւսն*. անձամբ
 23 *Բորորը*՝ կատարելոցն / *Կոր.* կարօտելոցն, *փիս*. կատարելոցն / *Հմմտ. Ագաթ. ՃԻԲ 8-9*. «Կարօտական անձանցն»:

23 *βd* ի թարսկական / *b* ի թափոսկական / *a* ի թափորական / *ԱԲ* ի թափորական ի լերինն
 24 *ԱԲ* զաւետեաց
 25 *Բ* զերանութիւնն / *Կորին*՝ զաւետեաց երանութիւնն
 26 *βad zhf* եւ
 27 *βabdԱԲ* կամ յորժամ / *t zhf* յորժամ
 28 *ԱԲ* կանոնական / *b* կանոնական
 29 *β* զաղաւթսն / *b* աղաւթս
 30 *ԱԲ* առնոյր / *b* առնէր. եւ յորժամ ի տիրեական ծովուն աշակերտաւնն նաւեր. եւ
 31 *a* տարեական
 32 *ԱԲ zhf* եւ
 33 *ԱԲ* աւուր / *b* յաւուր
 34 *bԱԲ* բաղարջակերացն
 35 *a* յաւրինակ, *փիս*. յորինական
 36 *Կորին*՝ զգիշերոյն աղօթքն եւ ցայգոյն, *փիս*. զգիշերոյն աղօթս երիցս անգամ
 37 *ԱԲ* ի ձիթաստանաց / *βad* ի ձիթաստանեայց
 38 *ԱԲ* առանձին / *a* առանձինն
 39 *b Կորին*՝ ուստի եւ / *միւսն*. *zhf* եւ
 40 *Կորին*՝ յայտնի
 41 *βad zhf* իսկ / *Կորին ունի*՝ իսկ
 42 *βadԱԲ Կորին*՝ է / *bt* էր
 43 *b zhf* եւ
 44 *ac* վեհերելոյ / *βd* հեւելոյ / *bԱԶ* հետեւելոյ / *Դ* հետեւելոյ / *Բ* հետեւելոյ (*լուսանց. սրբ. «հու»=հուտեւելոյ*) / *Գ* ուտելոյ / *Եէէ* հետագօտելոյ / *Ը* չունի Ագաթանգեղոսի երրորդ մասը / *Կորին*՝ առովելոյ, տպագիր խուզելոյ (*հմմտ. «հետագօտելոյ» ընթերցումը*)
 45 *b Կորին*՝ եթէ / *միւսն*. թէ
 46 *βabdԱԲ Կորին*՝ վասն անձին / *t* անձինն
 47 *ԱԲ* այլ վասն աշխարհի յուսումն / *b* այլ համաշխարհից ուսումն
 48 *βabd Կորին*՝ զայն / *ԱԲt* զայս
 49 *βad* առնէր, *փիս*. գործէր / *Կորին*՝ գործէր
 50 *βad* որ էն [*a* են] աւրինակ

զանդելոց. վասն որոյ եւ¹ շասէրն իսկ, թէ² Արթուն կացեմ, յաղաթս կացեմ⁴, զի մի՛ մտանիցեմ ի փորձութիւն³:

7 «Իսկ արդ՝ եթէ⁵ թեթեւագոյն⁶ արուեստից պակասագոյն⁷ զի գիտութենէ եմ ազգք երկրածնաց, ճո՞րչափ այնմ⁹ արուեստի ո՞ք համարիցի¹⁰ անգիտանալ¹¹, որ¹² ընդ աստուածախաւսսն կատարի¹³, ¹⁴որում երանելին Պաւլոս ամենեցուն տգիտանալ ասէ¹⁵. վասն որոյ եւ զամենակեցոյց Հոգին¹⁶ ի թիկունս հասանել անմոռնչ հեծութեամբ¹⁷ բարեխաւս գիտե՞՛:

8 «¹⁸Իսկ արդ՝ յորժամ լսիցեմք¹⁹, եթէ²⁰ Սկսաւ Յիսուս առնել եւ ուսուցանել՝²¹ ա-

պաքէն առնել՝ զի ուսուցէ²², եւ²³ ոչ եթէ²⁴ զի²⁵ պարզեւեցցի, ²⁶իմանալի է. ²⁷եւ բարեխաւսելն նորա վասն սրբոց, եւ բարեխաւսել Հոգւոյն սրբոյ՝ առ ի վարդապետելոյ մեզ, զի ընդ միմեանց²⁸ բարեխաւսիցեմք. եւ²⁹ ոչ եթէ առ բարձրագոյն ոք Միածնին³⁰ կամ Հոգւոյն սրբոյ բարեխաւսելն գիտելի է. քանզի միապատիւ է³¹ աստուածականն, եւ ոչ բազմաբար³²: 9 Իսկ երանելի առաքելոցն ³³ընկալեալ ³⁴ի վարդապետութենէ ճշմարտութեանն՝ նախ կարաւտական³⁵ ³⁶անձանց աւզուտ³⁷ մատակարարէին³⁸, եւ ապա աւրինակ աշակերտելոցն³⁹ բարձեալ տանէին. երբեմն առանձինն⁴⁰, եւ⁴¹ երբեմն

1 βad չիք եւ
2 βabd ասէրն իսկ / ԱԲ ասէ իսկ / t ասէն իսկ / Կորիւն՝ ասէր իսկ
3 βad արթուն կացեմ, եւ աղաթս արարեմ, զի մի մտանիցիք [βd մոչիք]
4 ԵԱԲ եւ յաղաթս կացեմ / Կորիւն՝ յաղթս կացեմ [տպ. բաց թողուած]
5 Ղ.Ն.Կ. ԻԲ՝ 46. Հմմտ. Մ.Պ.Կ. ԺԳ. 35. 37:
6 ԵԱԲ չիք եթէ
7 Ա չիք արուեստից պակասագոյն
8 Ա ի գիտութեանն է / Բ ի գիտութենէ / βt ի գիտութենէ / abd ի գիտութենէ եմ / միւսն. չիք եմ / Կորիւն՝ եմ ի գիտութենէ
9 βad որչափ եւս առաւել այնմ [a այն] արուեստի տգետն եմ, որ ընդ աստուածախաւսն կատարի բան. որում երանելին
10 ԵԱԲ Կորիւն՝ այնմ / t այն
11 Կորիւն՝ համարեցի
12 ԵԱԲ չիք անգիտանալ: Այս բառն առնում եմ Կորիւնից:
13 Հմմտ. Լ. Կ.Պ. ԺԳ. 36-38:
14 Կորիւն՝ ընդ աստուածախաւսսն [տպ. ընդ աստուած գիտսսն] / Հմմտ. Փաւստ. Գ 10. «զից հովիւն իւրեանց իբրեւ գաստուածախոս տեսանէին»: / Յանախ Կորիւնի եւ Ագաթ.-ի մէջ՝ մարգարէ գաստուածախոս, մովսէս աստուածախոս, արրահամ աստուածախոս, թուղթ աստուածախոս, աստուածախոս վարդապետութիւն եւն:
15 b Կորիւն՝ կատարէ / t կատարեցէ
16 b որում / ԱԲ որով / t որով եւ
17 a ասի
18 ԵԱԲ ոգին
19 βabdԱԲ Կորիւն՝ հեծութեամբ / t հեծութեամբն
20 Հմմտ. Հ.Ն.Ն. Բ՝ 26:
21 βabdԱԲ Կորիւն՝ իսկ արդ / t չիք իսկ
22 Ա լսիցիմք
23 bd Կորիւն՝ եթէ / միւսն. թէ

24 Գ.Պ.Ն. Լ՝ 1
25 βad ապաքէն առնել / ԵԱԲ ապաքէն առնելն / Կորիւն՝ ապաքէն առնէ եւ ուսուցանէ, եւ ոչ եթէ զի պարզեւեցէ իմանալի է
26 Ա ուսցէ
27 Բոլորք չիք եւ (ոչ) / Առնում եմ Կորիւնից:
28 βad չիք եթէ
29 b չիք զի
30 Ա իմանի է
31 βad եւ բարեխաւսելն որ ինչ վասն սրբոցն, եւ բարեխաւսելն վասն հոգւոյն սրբոյ / Կորիւն՝ եւ բարեխոսել նորա վասն սրբոց / ԵԱԲ չիք եւ բարեխոսելն նորա վասն սրբոց
32 βabdԱԲ ընդ միմեանց / t ընդ միմեանս
33 βad չիք եւ
34 βԵԱԲ միածնին / a միածին
35 ab մեծ պատիւ է, փիւ. միապատիւ է / ԱԲ մի պատիւ է / βdt չիք է
36 βad բազում, փիւ. բազմաբար / Կորիւն՝ բազմաբար
37 ԱԲ ընկալեալ ի նշմարիտ վարդապետէն, նախ
38 b ի վարդապետութենէն նշմարտութեան
39 βad չիք կարօտական / Կորիւն ունի՝ կարօտական
40 βad իւրեանցն [β իւրեանց] անձանցն [a անձանձն] աւգտութեան, եւ ապա աշակերտելոցն արիւնակ / ԵԱԲ անձանց
41 Կորիւն՝ չիք օգուտ
42 Բոլորք չիք մատակարարէին: Այս բառն առնում եմ Կորիւնից:
43 ԵԱԲ աշակերտելոցն / t աշակերտեցելոցն / Կորիւն՝ աշակերտելոցն [տպ. աշակերտացն]
44 d առանձնին
45 ԱԲ չիք եւ

ժողովովք¹ գուժարելովք² 3գփառսն 4Քրիստոսի 5առաւելովքն բարձրացուցանէին»:

10 «Քանզի 6առաւել աւգտակար իսկ է յամենայն աշխարհակիր⁷ զբաւսանաց առանձինն⁸ սահմանել⁹, եւ միայն¹⁰ աստուածապաշտութեան¹¹ պարապել: 11 Զոր եւ մարգարէքն յառաջագոյն գործէին¹², որք ի լերինս ¹³եւ յանապատս, յայրս եւ ի փապարս¹⁴ վիմաց զաստուածեղէն¹⁵ կրաւնիցն զծառայութիւն¹⁶ Հարկանէին¹⁷: 12 Նոյնպէս եւ ամենայն Հարքն որ¹⁸ յաջորդեցան¹⁹, 20 յառաքելական 21 կանոնացն

կրեալ՝ ինքեանք անձամբ բերէին աւրինակ²² վերջնոցս: 13 Ուստի եւ երանելիս այս բարձեալ²³ տանէր զաւանդելոցն պատիւ²⁴, եւ ամենայն մատուցելոց²⁵ առ նա զնոյն ²⁶պատուիրեալ գուշակէր: 14 Եւ այնպէս²⁷ յառաջ²⁸, ամենայն աստուածեղէն գանձուցն²⁹ վայելչութեամբք³⁰ 31 լցեալ ³²պարարտացուցեալ ամեթութեամբք³³ 34 զամենեսեան՝ խաղացեալ զայր ի բազում ժամանակս, եւ նովին³⁵ ի նոյն ³⁶կանխեալ ³⁷եւ ի նմին Հանապազորդեալ»³⁸:

ՃԻԳ. «39 Յայնմ ժամանակի երանելի ցանկալի եւ անպայման⁴⁰ սքանչելի լինէր

1 *b* ժողովքն / ԱԲ ժողովրդովք / Կորին՝ ժողովրդովքն, Կորինի երկ. խմբ.՝ ի ժողովս, փխ. ժողովովք / *a* ժողով / *β* ժողովք

2 *β* ԱԲ Կորին՝ գումարելովք / միւսն. գումարելովքն

3 *a* գփառս քրիստոսի բարձրացուցանեն

4 *β* ԱԲ քրիստոսի առնելովք [եւ առնելովք] բարձրացուցանէին

5 Կորին՝ առաւելովքն բարձրացուցանէին / *β* *ad* *z*իք առաւելովքն

Ըստ սրբագրութեան Նորայրի («Կոր. Վարդ.», էջ 123) պիտի լինի՝ առաւելովքն բարձրացուցանէին:

6 ԱԲ եւ առաւել իսկ օգտակար է / *β* *abd* առաւել օգտակար իսկ [եւ իսկ է] յամենայն աշխարհակիր գրասանաց [եւ գրասանացն] / *t* առաւել եւս օգտակար յամենայն

7 ԱԲ *t* աշխարհակար / Կորին՝ աշխարհակիր

8 *β* *ad* Կորին՝ առանձինն / միւսն. առանձին

9 *β* *abd* ԱԲ սահման / Կորին՝ սահմանել

10 *a* մի միայն / *b* միոյն, փխ. միայն

11 Բ աստուածապաշտութեանն / *β* *ad* անձին, փխ. աստուածապաշտութեան

12 Կորին՝ գոչէին [տպ. գործէին] / Կոր. երկ. խմբ.՝ գուշակեցին, փխ. գործէին

13 *β* *abd* ԱԲ Կորին՝ եւ յանապատս / *t* *z*իք եւ

14 *β* *β* *ad* ԱԲ Կորին՝ ի փապարս / *t* ի փարածերպս, փխ. ի փապարս

15 Ա աստուածեղէն

16 ԱԲ զճառայութիւն / Կորին՝ զճառայութիւնսն / միւսն. ճառայութիւն

17 *β* կատարէին, փխ. հարկանէին

18 *b* որք

19 *β* *abd* ԱԲ Կորին՝ յաջորդեցան / *t* առաջնորդեցան, փխ. յաջորդեցան

20 *β* *ad* յառաւելական կրանսն [եւ կրանս], եւ իւրեանց անձամբք բերին արիւնակ վերջնոցս / *z*մտ. Ագաթ. ԺԳ 21-25. «Ընդ առաւելական սահմանօքն ապրեալ»:

21 *β* ԱԲ կանոնացն [եւ կանոնացն] եւ ինքեանք անձամբ [եւ յանձանք] բերէին / *t* կանոնացն, եւ յին-

բեանց անձանցն բերին օրինակս վերջնոցս / Կորին ԾԸ. «Կանոնաց կրել [տպ. կրեալ] անձամբք զլուսփիւնս բերէին ի վերջնոցս [տպ. վերջնոցս] օրինակ

22 *β* ԱԲ *z*իք օրինակ

23 *β* *ad* առեալ, փխ. բարձեալ / Կորին՝ բարձեալ

24 *β* ԱԲ *z*իք պատիւ

25 ԱԲ *t* ամենայն ումեք մատուցելոց / *β* *abd* Կորին՝ *z*իք ումեք / *β* *ad* մատուցելոցն

26 *β* *ad* պատուիրան աւանդէր, փխ. միւսն. Կորին՝ պատուիրեալ գուշակէր

27 *β* *abd* Կորին՝ այնպէս / միւսն. այսպէս

28 *β* *ad* ԱԲ *z*իք յառաջ / Կորին ունի՝ յառաջ / Կոր. երկ. խմբ. յառաջադէմ

29 *β* *d* գանձուցն / *a* գանձիւքն / *b* գանձուց

30 *β* *ad* *z*իք վայելչութեամբք / Կորին ունի՝ վայելչութեամբք

31 *β* *ad* զամենեսեան լցուցանէր եւ պարարտացուցանէր / Կորին լցեալք, պարարտացեալք, խաղացեալք գային

32 *β* ԱԲ *t* պարարտացուցանէր / Դնում եւ՝ բնագրում՝ պարարտացուցեալ: / Դ պարարտացուցանէր փարոգութեամբք զամենեսին

33 *acd* ամեթութեամբք / *β* ամաթութեամբք, *b* համեստութեամբք, *ovv* Հայկ. բառ. ամեթ փարոգութեամբք, *v* ամենագթութեամբք, փխ. ամեթութեամբք / ԱԲ Գեձէկտ ամեթութեամբք / Կոր. *z*իք ամեթութեամբք, բայց Կորինի երկ. խմբ. ունի՝ ամեթացեալք

34 *β* *ad* *z*իք զամենեսեան. խաղացեալ գայր / Կորին ունի՝ խաղացեալք գային / ԱԲ զամենեսին

35 *a* եւ նովինք

36 *b* կանխեալ էին ի նմին

37 Բ եւ նմին / *β* *ad* *z*իք եւ ի նմին

38 *z*մտ. Կորին ԻԳ:

39 *z*մտ. Կորին Լ. «Յայնմ ժամանակի երանելի ... հայերեւելախօսք գտան»:

40 Ա եւ պայման

երկիրս¹ Հայոց. ²որպէս զՄովսէս³, որ յանկարծ ուրեմն արեւնստուոյց⁴ ⁵հեբրայական բանակին լինէր, ամենայն մարգարէական դասուն⁶, եւ⁷ կամ իբրեւ⁸ գյառաջողէմն⁹ Պաւղոս բովանդակ¹⁰ առաքելական գնդաւն, հանդերձ աշխարհակեցոյց աւետարանաւն Քրիստոսի՝ սոյնպէս¹¹ եւ սա եկեալ հասեալ երեւեալ՝ Հայաբարբառ¹² Հայերէնախաւս գտաւ»¹³:

2 Արդ՝¹⁴ ըստ գաւառաց գաւառաց երթեալ ընտրէր անձին իւրում կայս հանգստեան ¹⁵յանապատ տեղիսն եւ անդ բնակէր, եւ յանապատացն¹⁶ լուսաւորէր զամենեսեան¹⁷:

3 Եւ բազմացոյց կացոյց տեսուչս եպիսկոպոսս¹⁸ յամենայն գաւառս¹⁹ Հայոց²⁰ ²¹իշխանութեան իւրոյ²². ²³Եւ որ յաստիճան եպիսկոպոսութեան ձեռնադրեցան ի նմա-

նէ՝ աւելի քան զչորեքարիւր²⁴ եպիսկոպոս²⁵, որք²⁶ կացին տեսուչք²⁷ տեղեաց տեղեաց²⁸: 4 Իսկ կարգք²⁹ երիցանց կամ սարկաւազաց³⁰ կամ³¹ ³²անագնովսաց, եւ որ այլ եւս ի պաշտաւն Տեառն կացին՝³³ անթիւք էին ի բազմութենէն³⁴:

5 Իսկ³⁵ թագաւորն Տրդատ՝ ³⁶ուխտ գայս զնէր ³⁷ընդ ամենայն մարդոյ, ³⁸որ միանգամ³⁹ ընդ նորա տէրութեամբն էին, ընդ մեծի եւ ընդ փոքու, զի ամենեցունց հաստատութիւն⁴⁰ այն կայցէ⁴¹ առ նա⁴², զի անխորշ⁴³ եւ անխէթ⁴⁴ ⁴⁵աստուածահրաման պատուիրանացն հնազանդեցին⁴⁶ առանց երկմտութեան, եւ արարչութեանն⁴⁷ հաւատալ յամենայն սրտէ: 6 ⁴⁸Եւ ամենեցուն հաւանեալ⁴⁹ այնմ՝¹ փութային ²կատարել վաղվաղակի զհրամանսն³:

1 *bdԱԲ* երկիրն / *ad* երկիր
2 *βad* որպէս գմովսէսն որ / *t* որպէս եւ մովսէս յանկարծ
3 *bdԱԲ* գմովսէս
4 *b* արեւնստուոց
5 *βabdԱԲ* հեբրայական [*βad* եբրայական] բանակին լինէր [*bdԱԲ չիբ* լինէր] / *t* հեբրայականին. *չիբ* բանակին լինէր
6 *ԱԲ* գնդաւն, *փխ*. դասուն
7 *ԱԲ չիբ* եւ
8 *ԱԲ չիբ* իբրեւ
9 *t* յառաջողէմն
10 *b* բաւանդակ
11 *ԱԲ* նոյնպէս
12 *βabdԱԲ* հայաբարբառ [*a* հաաբարբառ] / *միւսն*. հայրաբարբառ
13 *Հմմտ. Կորին ժԱ*:
14 *b* եւ, *փխ*. արդ
15 *βabdԱԲ* գանապատ տեղիսն [*b* տեղիս] / *t* յանապատ տեղիս
16 *t* յանապատիցն / *ԱԲ* անտի, *փխ*. յանապատացն
17 *d* գամենեսին
18 *βabdԱԲ* եւ եպիսկոպոսս
19 *βad* ընդ ամենայն գաւառս
20 *ԱԲ չիբ* հայոց
21 *bt* իշխանութեանն / *βad չիբ* իշխանութեան իւրոյ
22 *Հմմտ. Փաւստ. Ե 21*:
23 *βabdԱԲ* եւ որ յաստիճան [*βd* յաշտիճան] եպիսկոպոսութեան ձեռնադրեցան / *t* եւ որ եպիսկոպոսացն յաշտիճան ձեռնադրեցան

24 *bdԱԲ* զչորեքարիւր / *միւսն*. չորեքարիւր
25 *ab* եպիսկոպոս / *միւսն*. եպիսկոպոսս
26 *β* որ
27 *βab* տեսուչ / *dԱԲ* տեսուչք / *t* տեսուչս
28 *Ա* տեղաց տեղաց
29 *βad* իսկ կարգք [*a* կարգ] / *bdԱԲ* իսկ գկարգս
30 *bdԱԲ* եւ կամ սարկաւազաց / *a* սարկաւազաց / *d* սգկաց (*պատ.*)
31 *βad* եւ, *փխ*. կամ
32 *βad* անագնովսաց եւ այլոց բազմաց որ ի պաշտաւն / *bdԱԲ* անագանոսաց
33 *ԱԲ* կային / *βad* նուիրեցան, *փխ*. կացին
34 *ԱԲ* ի բազմութենէ
35 *b* եւ, *փխ*. իսկ
36 *βabdԱԲ* ուխտ գայս / *t* գայս ուխտ
37 *b* ընդ ամենայն մարդ / *βad* ընդ ամենեսին [*β* ամենեսեան], *փխ*. ընդ ամենայն մարդոյ
38 *ԱԲ* ընդ ամենայն մարդոյ ընդ մեծի եւ ընդ փոքու որ միանգամ ընդ նորա տէրութեամբն էին, զի
39 *βad չիբ* միանգամ
40 *ԱԲ* հաստատուն
41 *dԱ* կացցէ
42 *βabdԱԲ* առ նա / *t* առ նոսա
43 *d* անխորշ, *փխ*. անխորշ
44 *a* անխայթ
45 *βabdԱԲ* աստուածահրաման պատուիրանացն [*b* պատգամացն], *փխ*. *t* աստուծոյ հրամանացն
46 *βad* հնազանդեցին / *bdԱԲ* հնազանդել / *t* հնազանդեցեն
47 *βad* արարչութեանն / *bdԱԲ* արարչութեանցն
48 *b չիբ* եւ ամենեցուն ... հանգստեանն իւրոյ վախճանին
49 *a* հաւանել

7 Իսկ թագաւորն շատ աղաչեաց
 զԳրիգոր⁴ վասն հանապազորդ⁵ առ նմա⁶
 կալոյ, զի ընդ ինքեան չըջեցուցէ. որում
 ոչ հաւանեալ չառնոյր յանձն⁷, այլ յանա-
 պատ տեղիս⁸ ⁹Հաճեալ բնակութեամբ,
¹⁰պահովք կոխեալ զինքն, զի մի՛ տացէ
 հպարտութեանն բարձրանալ¹¹ կոխել
 զինքն¹². ¹³այլ կէտ եղեալ ինքեան՝ զամե-
 նայն աւուրս կենաց իւրոց ¹⁴զքառասուն
 քառասուն աւր պահովք ձգտել¹⁵ մինչեւ
 յաւր քրիստոսակոչ հանգստեանն¹⁶ իւրոյ
 վախճանին¹⁷:

8 Իսկ իբրեւ կարի կարաւտեալ թագա-
 ւորն¹⁸ աշխարհաւն հանդերձ գնմանէն¹⁹,
 զի ի մէջ նոցա բնակեացէ, եւ քանքատէին²⁰
 կարաւտեալք²¹ ²²ի կայս նորա՝ յայնմ²³ ժա-
 մանակի լուան²⁴ յոմանց ի տեղեկաց, որ

զիտակ արարին զթագաւորն վասն սրբոյն
 Գրիգորի, զի յայնժամ²⁵ յառաջ եւս²⁶, մինչ
 դեռ ի մանկութեան աստիսն²⁷ էր զինուո-
 րութեամբ²⁸ ամուսնացեալ եւ ²⁹երկուս որ-
 դիս ստացեալ³⁰. ³¹որոց առաջնոյն³² ա-
 նուն³³ ³⁴ճանաչէր վրթանէս, որ յաշխար-
 հակեաց ³⁵կեանս էր. որ ապա ³⁶եւ նա յաս-
 տիճան³⁷ ³⁸պաշտաման կաց³⁹ երիցու-
 թեան⁴⁰. եւ երկրորդին՝ Արիստակէս⁴¹, որ ի
 մանկութենէ ըստ աստուածագործ⁴² ⁴³ծա-
 ռայութեան սնեալ էր. «որ ⁴⁴ի միայնակեաց
 լեռնակեաց⁴⁵ ի կրանս⁴⁶ մտեալ էր⁴⁷, եւ
 բազում եւ⁴⁸ ազգի ազգի վշտակեցութիւն¹

1 ԱՒ այսմ
 2 ԱՒ վաղվաղակի կատարել
 3 β գիրամայեալսն
 4 β գտուրբն գրիգոր / ԱՒ գգրիգոր / միւսն. գգրի-
 գորն
 5 βad հանապազ
 6 β առ նա
 7 βadԱՒ չառնոյր յանձն / միւսն. ի յանձն
 8 ԱՒ տեղիս / միւսն. տեղիսն
 9 ad հանեալ էր [d չիբ էր] բնակութեան կոխել
 պահաւ գինքն / β հանեալ բնակէր կոխելով
 պահով գինքն
 10 ԱՒ պահով կոխեալ գինքն / t պահովքն կոխել
 գինքն
 11 ԱՒ բարձրանալ հպարտութեանն [Ա հպարտու-
 րեան] / βad չիբ բարձրանալ
 12 a չիբ գինքն (այլ)
 13 βadԱՒ այլ կէտ եղեալ / t չիբ այլ
 14 βad գառասուն գառասուն աւր պահովքն /
 միւսն. գառասուն գառասուն
 15 βd ձգտեալ / βaԱ. ձկտեալ / t ձգել
 16 ad քրիստոսակոչ հանգստեան [a մահու հանգս-
 տեան] / β քրիստոսակոչման հանգստեան / ԱՒ
 հանգստեան
 17 ad վաղնանի. հմմտ. Փաւստ. Գ. 2:
 18 a կարաւտեալ թագաւորին / միւսն. թագաւորն
 19 βbd գնմանէն / միւսն. գնմանէ
 20 βad բնակեացէ սփանքտեին / b բնակեացէ, ֆան-
 գի ֆանքատէին
 21 b կարաւտեալ
 22 βad վասն նորա, փ/ս. ի կայս նորա
 23 βabd Յայնմ (գլխագրով)
 24 b լուաւ

25 βad զի յայնժամ / bԱՒt չիբ յայնժամ
 26 βabdԱՒ յառաջ եւս / t չիբ եւս
 27 βabd աստիսն [β յաստիսն] / ԱՒt տիսն / Հմմտ.
 Բիւզ. Գ. 3. «Յաստիս մանկութեան»:
 28 βabdԱՒ զինուորութեամբն [ԱՒ զինուորու-
 րեամբ] ամուսնացեալ / t չիբ զինուորութեամբ
 29 βabd երկուս որդիս / ԱՒ բ. որդիս / t երկու
 30 Հմմտ. Կորին Գ:
 31 Բոլորը՝ որոյ. ուղղում եմ՝ որոց / Հմմտ. Կորին
 ԻԱ. «յորոց [տպ. որոց] առաջնոյն բարիլաս
 [=բարիլաս] անուն եւ երկրորդին Ակակիոս»:
 Տե՛ս եւ Ագաթ. ՅԻԱ. 1-5. «Որոց առաջնոյն Ադ-
 րիանոս անուն»:
 32 ԱՒ անդրանկանն, փ/ս. առաջնոյն
 33 b անունն / β չիբ անուն
 34 βabd ճանաչէր անդրանիկն վրթանէս [d վրդա-
 նէս] / ԱՒ ճանաչիր / t ճանաչի
 35 β կեանսն էր
 36 ԱՒ եւ նա յետոյ
 37 abԱՒ յաստիճան / միւսն. յաշտիճան
 38 ԱՒ պաշտաման երիցութեան եհաս. եւ
 39 bd կաց / βat եկաց
 40 ad երիցութեան / βbt յերիցութեան
 41 g իսկ կրսեր որդի նորին արիստակէս / a ար-
 իստակէս / b առիստակէս / βd առքստակէս /
 ԱՒt որքստակէս
 42 ԱՒg աստուածապաշտ, փ/ս. աստուածագործ
 43 βabd ծառայութեանն սնեալ էր մեծակեաց [b
 միայնակեաց]
 44 ԱՒ ի միայնակեաց / t ի մեծակեաց / g ի մեծա-
 կեաց / Հմմտ. Կորին ԺԴ. «ի միայնակեցական
 կարգ մտանէր. բազում եւ ազգի ազգի ... աս-
 տուծոյ եւ մարդկան»:
 45 βdԲ լեռնակեաց / միւսն. լեռնակեաց
 46 βabd ի կրանս / միւսն. կրոնս / g կրանաւոր,
 փ/ս. կրոնս
 47 Ա. էր մտեալ
 48 βabdԱՒg եւ բազում եւ / t չիբ եւ (ազգի)

ըստ Աւետարանին կրեալ ²ամենայն կրթութեամբ, եւ ամենայն իրաց հոգեւորաց զանձն տուեալ ³միայնաւորութեան, լեռնակեցութեան, քաղցի⁴ եւ ծարաւոյ եւ ⁵բանջարաճաշակ կենաց, արգելանաց⁶ անլուսից, խարազնազգեստ⁷ եւ գետնատարած անկողնոց⁸. եւ բազում անգամ ⁹զհեշտական ¹⁰հանգիստն ¹¹գիշերաց, զհարկ քնոյ, յոտնաւոր¹² տքնութեան¹³ ի ¹⁴թաւթափելական վճարէր¹⁵. ¹⁶եւ զայս արարեալ ¹⁷ոչ սակաւ ժամանակս¹⁸: 9 ¹⁹եւ գտեալ եւս զոմանս՝ յինքն²⁰ յարեցուցեալ եւ աշակերտեալ²¹ ²²ամին աւետարանական սպասաւոր

րութեան²³: 10 ^{եւ այսպէս ամենայն փորձութեանց ի վերայ հասելոց ²⁴կամայական քաջութեամբ ²⁵տարեալ, ²⁶եւ նովիմբ²⁷ լուսաւորեալ եւ պայծառացեալ²⁸, ²⁹եւ ծանալթական եւ ³⁰հաճոյ եղեալ առաջի Աստուծոյ եւ ամենայն³¹ մարդկան»³²:}

11 Արդ՝³³ ³⁴իբրեւ լուաւ զայս ամենայն ³⁵թագաւորն Տրդատ՝ վազվազակի փութով եւ անզբաղապէս³⁶ արձակէր³⁷ ³⁸արս երիս աւագս փառաւորս³⁹ պատուականս⁴⁰ հրովարտակաւք հանդերձ⁴¹, զի

1 βad վշտամբերութիւն [β վշտամբերութեան], փիս. վշտակեցութիւն / Կոր. ունի՝ վշտակեցութիւն [Ձ. վշտակցութիւն] / bg վշտակցութիւն
 2 Կոր. յետ եւ առաջութեամբ՝ ամենայն իրաց ամենայն կրթութեամբ
 3 βd եւ մեղաւորութեան լեռնակեցութեան / a մեղաւորութեամբ լեռնակեցութեան / bԱԲ միայնաւորութեամբ լեռնակեցութեան [Ա. լեռնակեցութեամբ] / Կորին՝ միաւորութեամբ / t մեղաւորութեան / t լեռնակեցութեան
 4 βd եւ քաղցի
 5 Կորին՝ բանջարանաշակութեանց, փիս. բանջարանաշակ կենաց
 6 βad եւ արգելականաց / միւսն. եւ արգելանաց / Կորին՝ [չիբ եւ] արգելանաց
 7 b եւ խարազնազգեստ
 8 ab Կորին՝ անկողնոց / g անկողնով / միւսն. անկողնաց
 9 b անհեշտական [կամ անհաշտական] եւ անհանգիստ / βad չիբ գիշտական հանգիստն գիշերաց / Կորին ունի՝ գիշտական հանգիստ [տպ. հանգիստ] գիշերոյն / ԱԲ չիբ գիշտական
 10 ԱԲ գիսանգիստ / g հանգիստ գիշերոյն
 11 βad գիսարկ ֆնոյ գիշերոյ [a գիշերոյն]
 12 dg յոտնաւոր
 13 g անհանգիստ տֆնութեամբ / bԱԲ տֆնութեամբ
 14 a թարթափ ական / v թարթափարական / βad Կորին՝ ի թարթափել ական / ԱԲ ի թարթափական
 15 g Կորին՝ վնարէր / միւսն. վնարելով
 16 βd եւ զայն / a չիբ եւ զայս արարեալ
 17 g ի բազում, փիս. ոչ սակաւ
 18 b ժամանակ
 19 g եւ գտեալ զոմանս / βabdԱԲ Կորին՝ եւ գտեալ եւս զոմանս / t [չիբ եւ] գտեալ եւ զոմանս
 20 ԱԲ եւ յինքն
 21 βad եւ աշակերտեալս

22 b սմին սպասաւորութիւն աւետարանին. եւ / βad չիբ սմին / Կորին՝ նմին սովորական աւետարանութեան եւ
 23 a աւետարանական վարդապետութեան / aԲ սպասաւորութեանն
 24 b կամական / Կորին՝ կամական [տպ. կամայական] / Թերեւս նախնականն է կամական, եթէ միայն չէ ծագած «կամական» [=կամայական] ձեւից
 25 g տարեալ հանոյանայր աստուծոյ եւ մարդկան / g-ն շարունակում է քաղցի, ինչպէս ակնբերել է՝ Խորենացոյց. «Իսկ մեծն սահակ որդի մեծին ներսիսի ... առ սա եկեալ մեարովք յաղագս ինդրոյ նշանագրաց հայոց» (տե՛ս Խոր. Գ, ԽԹ). Ը «Որ էր որդի առն երանելոյ վարդան կոչեցելոյ սնեալ եւ ուսեալ առ մեծին ներսիսի. սա սիրեաց զմիայնակեցութեան վարս ... ի գաւառն գողթան զմեղակեցութեան վարս ստացեալ բնակէր» (Խոր. Գ, ԽԷ): - «Սա գերագանցեաց քան զամենեանն որք զայն ժամանակաւ էին առաքինիք ... ուսուցանելով անձանձրոյթ: Այլ զբոլոր նորա գառաֆնութիւնսն ոչ ոք բաւական առ ի պատմել» (Խոր. Գ, ԿԷ): Վերջ:
 26 Կորին՝ չիբ եւ նովիմբ լուսաւորեալ եւ, բայց Կոր. երկ. խմբ. ունի՝ եւ նովիմբ լուսաւորեալ եւ
 27 ԱԲ նովիմբ / միւսն. նովին
 28 b լուսաւորեալ պայծառանայր
 29 βad չիբ եւ ծանօթական / Կորին ունի՝ [չիբ եւ] ծանօթական
 30 Կորին՝ հանոյ լինէր աստուծոյ եւ մարդկան
 31 βad չիբ ամենայն
 32 Հմմտ. Կորին Դ:
 33 b եւ, փիս. արդ
 34 ԱԲ իբրեւ զայս ամենայն լուաւ
 35 βabdԱԲ թագաւորն տրդատ / t չիբ թագաւորն
 36 d եւ զբաղապէս
 37 Ա. արձակոյր / Բ. արձակիր
 38 βabdԱԲ արս երիս աւագս / t չիբ արս
 39 βad չիբ փառաւորս
 40 βad պատուաւորս, փիս. պատուականս
 41 βad չիբ հանդերձ

¹գերկոսին որդիսն Գրիգորի վաղ առ նա հասուսցեն: ¹² Եւ որք² առաքեցանն³ ⁴յարքայէ զնոցանէն, ⁵զի ածցեն զնոսա՝⁶ այսոքիկ են⁷. առաջնոյն անունն Արտաւազդէ, որ սպարապետն⁸ էր ամենայն⁹ զաւրացն¹⁰ Հայոց Մեծաց¹¹. եւ երկրորդին Տաճատ անուն¹², իշխան Աշոցաց¹³ գաւառին. երրորդին¹⁴ Դատ անուն, կարապետ¹⁵ արքայի¹⁶:

ՃԻՊ. ¹⁷Արդ՝ եկին¹⁸ հասին նոքա յաշխարհն Կապուտկացւոց¹⁹ եւ գտին զՎրթանէս²⁰ ի Կեսարացւոց քաղաքին, եւ զսուրբն Արիստակէս²¹ բնակեալ յանապատի, յիւրում մենաւորաստանին²². ապա²³ ոչ հաւանէր նա իջանել ²⁴յանապատէ անտի. մինչեւ²⁵ եղեւ ժողով բազմութեան քրիստո-

նէից²⁶, որք²⁷ հաւանեցուցին²⁸ ²⁹զնա գնալ անտի. զի³⁰ «³¹Լաւ է, ասեն, քեզ գործ մշակութեանն³² Աստուծոյ՝ քան զայդ մենաւորութիւն³³ բնակութեան³⁴ ³⁵յանապատի այդր»։ ² ³⁶Զորս այնուհետեւ եւ յուղարկեցին³⁷ զնոսա անտի։ ³ ³⁸Իսկ նոքա եկին հասին յերկիրն³⁹ Հայոց, եւ⁴⁰ ⁴¹յանդիման ունէին զածեալսն, ⁴²գերկոսին որդիսն Գրիգորի, առաջի թագաւորին. ⁴³զորս առեալ թագաւորին՝ ինքնին⁴⁴ նոքաւք հանդերձ ի խնդիր ելանէր⁴⁵ սրբոյն Գրիգորի՝ ⁴⁶ուր եւ գտցէ։ ⁴ ⁴⁷Եւ եկեալ ⁴⁸գտանէին ի Դարանազեաց գաւառին, ի լերինն որ կոչի ⁴⁹Մանեայ Այրք, յանապատին։

⁵ Ապա աղաչեաց երանելի թագաւորն Տրդատ⁵⁰ զսուրբն Գրիգորիոս, զի ⁵¹փոխա-

1 ԱԲ գր. որդիին / a գերկոսին որդիս / βd գերկոսեան / b գերկոսին / t գերկոս
 2 βadԱ. եւ որք / b եւ ոյք / Բt եւ որ
 3 βabd առաքեցան
 4 βabd յարքայէն [b յարքայէ] գնոցանէն [b գնոցանէ] / ԱԲt յարքայէն. չիք գնոցանէն
 5 b չիք զի ածցեն զնոսա
 6 βad չիք գնոսա
 7 βad այսոքիկ էին / ԱԲ չիք են
 8 βadԱԲ սպարապետ
 9 βad չիք ամենայն
 10 b գարաց
 11 a չիք մեծաց
 12 b ոմն, փոխ. անուն / βad չիք անուն
 13 β աշոցւոց / a աշոցուաց / d աշացւոց, ուղղուած՝ աշոցաց / b աշոցա / ԱԲ աշոցացւոց / t աշոցաց
 14 βԱԲ երրորդն / b եւ երրորդին
 15 a կարապետ
 16 βbd արքայի / միւսն. արքային
 17 b եւ, փխ. արդ / ԱԲt արդ իբրեւ / βabd չիք իբրեւ
 18 βad չոգան, փխ. եկին
 19 βad կապուտկացւոց / b կապապաղովկացւոց (յան.) / ԱԲt կապաղովկացւոց
 20 d գվրդանէս
 21 a արիստակես / b առիստակէս / միւսն. ոստակէս կամ որստակէս
 22 βb մենաւորաստանի / a մենաստանի / b մենաւորաստանն / ԱԲ միայնաստան
 23 b եւ, փխ. ապա
 24 βad յանապատէն. չիք անտի
 25 βadt թէ ոչ, ԱԲ եթէ ոչ, փխ. մինչեւ / b միայն ունի՝ մինչեւ

26 βad չիք քրիստոնէից
 27 βabdԱԲ որք / t որ
 28 b հաւանեցուցանէին / βad հաւանեցուցեալ
 29 b գնալ մտա անտի
 30 βad չիք զի
 31 βad լաւ է քեզ ասեն [a ասեին] գործ
 32 bԱԲ մշակութեան
 33 ԱԲ միայնաւորութիւն / միւսն. մենաւորութիւն
 34 βad չիք բնակութեան
 35 βad յանապատիդ / bԱԲ յանապատի այդր / t յանապատս. չիք այդր
 36 βad չիք զորս այնուհետեւ
 37 βabdԱԲ եւ յուղարկեցին / t այնուհետեւ յղարկեցին
 38 b եւ, փխ. իսկ նոքա
 39 β յերկիրս / ad յերկիր / ԱԲ յաշխարհն, փխ. յերկիրն
 40 ԱԲ չիք եւ
 41 βad յանդիման արարին թագաւորին գերկոսին զնոսա, զորս առեալ
 42 ԱԲ գր. որդիսն / b գերկոսին որդիսն / t գորդիսն
 43 bԱԲ գոր առեալ
 44 βad չիք ինքնին
 45 ԱԲ ի խնդիր ելանել / b ի խնդիր լինէր
 46 βad չիք ուր եւ գտցէ. եւ
 47 βabd եւ եկեալ / ԱԲt ապա, փխ. եւ
 48 βabdԱԲ գտանէին [b գտանէր] ի դարանազեաց գաւառին / t չիք գտանէին
 49 βbd մանեայ այրք / a մանէայրք / ԱԲ մանայ այր / kov մանեայ այր / tv՝ մանայարք
 50 b չիք տրդատ
 51 a փոխանայրն, փխ. փոխանակ այր

նակ այնր, զի ¹ոչ հաւանեցաւ նա կալ² եւ շրջել ընդ նմա, եւ սիրեաց զմենաւորութեան³ կեանս՝ ձեռնադրեսցէ ⁴եւ տացէ նմա եպիսկոպոս ⁵գտուրբ ⁶որդին իւր, ⁷զոր ետ ածել ինքն՝ զԱրիստակէս⁸: 6 Ձոր ձեռնադրեաց յեպիսկոպոսութիւն փոխանակ իւր. ⁹որպէս ըստ գրեցելոյն¹⁰ ի դէպ, թէ Փոխանակ¹¹ հարց¹² եղիցին որդիբ՝ կալ իշխան¹³ ի վերայ երկրի՞: 7 Որ առաւել եւս քան զհայրն վերագոյն¹⁴ ¹⁵երեւեցուցանէր զիւր վարդապետութիւնն¹⁶ առ¹⁷ հարբն. եւ յետ նորա ¹⁸կալաւ գտեղի հայրենեացն ¹⁹եւ անդէն նստաւ յաթոռ կաթողիկոսութեան²⁰ Հայոց Մեծաց²¹: 8 Ապա եւ²² ինքն իսկ²³ մեծն Գրիգորիոս «²⁴ելանէր գտեղեաւքն²⁵ կարգելովք եւ զգաւառաւքն աշակերտելովք յաշխարհին Հայոց՝ զուարթացուցա-

նել²⁶, զաւրացուցանել²⁷, նորոգել եւ հաստատել զամենեսեան²⁸»²⁹:

9 ³⁰Եւ աստուածասէր թագաւորն Տրդատիոս³¹ բարեպաշտութեամբ սպասաւորեալ³², ըստ աշակերտական հաւատոց ի Քրիստոս՝ երկիւղած³³ գտանէր³⁴, որ եւ տեղեկացեալ³⁵ եւ վարժեալ ³⁶աստուածակեաց հրամանաւքն, եւ ցանկալի եղեալ ³⁷աւրինապահ ընկալելովքն, եւ բարեաց աւրինակ ամենայն աշխարհի: 10 «³⁸Եւ ³⁹անդէն ի նմին ⁴⁰ուշ եղեալ փութով ընթերցուածոց աստուածեղէն գրոց»⁴¹: 11 Ջի⁴² յունական աշխարհական⁴³ դպրութեանն⁴⁴, երկնաւոր իմաստութեանն⁴⁵, ⁴⁶յառաջագոյն էր տե-

1 βad ոչ կամեցաւ, փիս. ոչ հաւանեցաւ
 2 βbd կալ / միւսն. գալ / չմտն. Ագաթ. ՅԻԳ 7. «Անպաշտաց ... վասն ... առ նմա կալոյ, զի ընդ ինքեան շրջեցուցէ»:
 3 d մենաւորութեան / ԱԲ զմիայնաւորութեան
 4 βԱԲ եւ տացէ նմա / միւսն. չիբ եւ
 5 βad չիբ գտուրբ / ԱԲ գտուրբն գործատակէս գորդին նորին. գոր ետ ածել ինքն. գոր [Ա. զի]
 6 βad գորդին իւր
 7 βad չիբ գոր ետ ածել ինքն
 8 β առաստակէս / a գարիստակէս / d առիստակէս / Բ գրոստակէս / Ա. t գորստակէս
 9 βad որպէս որ
 10 βd ըստ գրելոցն / ԱԲ ըստ գրելոյն / ab ըստ գրելոցն
 11 d փոխան
 12 b հարցն
 13 βbd իշխանն
 * Ս...դ. ԽԳ՝ 17
 14 βad չիբ վերագոյն / b լաւագոյն, ԱԲ լաւագոյն եւս, փիս. վերագոյն
 15 b երեւեցուցեալ / ԱԲt երեւեցուցանէր սա
 16 βab վարդապետութիւն
 17 b չիբ առ
 18 βad չիբ կալաւ գտեղի հայրենեացն եւ անդէն
 19 b եւ անդէն նստեալ / ԱԲt չիբ եւ
 20 β կաթողիկոսութեանն
 21 a չիբ մեծաց
 22 a չիբ եւ (ինքն)
 23 b չիբ իսկ
 24 Հմմտ. Կորին Լթ. «Ապա դարձեալ ելանէր շրջէր գտեղեոք ... նորոգել, հաստատել»:
 25 Բոլորը՝ գտեղոքն / Կորին՝ գտեղեոք

26 a գարթուցանել, փիս. զուարթացուցանել / Կորին՝ զուարթացուցանել
 27 βabd Կորին՝ չիբ գորացուցանել
 28 βad հաստատել [a հաստատեալ] զամենեսեան / bԱԲt Կորին՝ չիբ զամենեսեան
 29 Հմմտ. Կորին Ժէ:
 30 βabd եւ աստուածասէր / ԱԲt չիբ եւ / Հմմտ. Կոր. ԺԳ:
 31 βad տրդատ
 32 βad չիբ սպասաւորեալ
 33 a որ ի քրիստոս, երկեղած
 34 ԱԲ գտանիւր
 35 βad որ եւ / bԱԲ որով տեղեկացեալ / t որ սա տեղեկացեալ / a տեղեկացեալ
 36 a աստուածակեց հրամանացն / Հմմտ. Կորին՝ աշխարհակաց [երկ. խմբ. աշխարհակեաց. տպ. աշխարհական]:
 37 βad արինապահ կրանիւք, եւ / b արինապահ ընկալելովքն, եւ / ԱԲto օրինապահն կալելով [t կալեոք] եւ / Հայկ. բառգ. օրինապահն կալով / k օրինապահն կալով / Հմմտ. Ագաթ. ՅԻէ 13. «գիտեալ երթեալ հրամանացն ընկալելոց»:
 38 Կորին՝ եւ անդէն ուշ եղեալ փութով ընթերցուածոց աստուածեղէն գրոց
 39 βad չիբ անդէն ի նմին
 40 βad ուշ եղեալ խելամուտ եւ տեղեակ լինէր աստուածեղէն [a աստուածաշունչ] գրոց
 41 Հմմտ. Կորին Գ:
 42 a քանզի
 43 βad չիբ աշխարհական
 44 βabdԱԲ դպրութեան
 45 βa չիբ երկրաւոր իմաստութեանն / b երկնաւորի իմաստութեան (պատ.) / d իմաստութեան
 46 βad չիբ յառաջագոյն էր տեղեակ առաւել / ԱԲ յառաջագոյն էր տեղեակ առաւել / bt յառաջագոյն առաւել էր տեղեակ փիլիսոփայական

ղեակ, առաւել ¹փիլիսոփայական մտաց ²Հանճարագիտութեան ³Հմուտ էր, զի ⁴ուսեալ էր զայն⁵:

12 ⁶Արդ՝ ընկալեալ եւ զշնորհս⁷ երկնաւոր պարգեւացն, «որով առժամայն լուսաւորեալ եւ թեւակոխ⁸ թեւամուխ⁹ եղեալ աստուածատուր Հրամանացն ի Հանգամանս¹⁰, եւ ամենայն պատրաստութեամբ ¹¹զանձն ¹²յարգարեալ»¹³, «եւ ըստ աւետարանական չափոցն ի ծառայութիւն Աստուծոյ մարդասիրին¹⁴ դարձեալ¹⁵: 13 Մերկացեալ այնուհետեւ զհեթանոսակիր¹⁶ ցանկութիւնսն¹⁷, ¹⁸եւ առեալ զնշան պարծանաց¹⁹ ²⁰խաչին ²¹յանձն իւր, եւ ²²երթեալ զկնի ամենակեցոյց խաչելոյն՝²³ ²⁴Հաճել

²⁵զհրամանացն պայման, զկնի խաչակիր գնդին Քրիստոսի ²⁶աշակերտելոցն հետեւեալ^{27»}²⁸: 14 ²⁹Եւ անձին իւրում եղեալ սահման պահաւք³⁰ ³¹եւ տքնութեամբ «³²աղաւթս մշտնջենամուռնչս եւ բազկատարած պաղատանս³³ առ Աստուած³⁴, եւ արտասուս Հանապագաբուրիսս^{35»}³⁶ վասն աշխարհին իւրոյ: 15 Նոյնպէս³⁷ եւ վասն իւր խնդրէր³⁸, զի մի՛ յիշեացին ³⁹մեղքն որ յառաջին⁴⁰ տգիտութեանն⁴¹, ⁴²յայնժամ ⁴³զոր ի հեթանոսութեանն անդ ⁴⁴գործէր:

16 «⁴⁵Եւ բազում եւ ամենայն ուժով⁴⁶ նպաստաւորութիւն ընծայեցուցեալ աւե-

1 *b* փիլիսոփայութեան մտաց
2 *β*ad հանճարագիտութեան հմուտ էր, զի / *t* հանճարագիտութեան
3 *β*ԱԲt *չի*ֆ հմուտ էր
4 *β* ուսեալ իսկ էր
5 *β*abdԱԲ գայս
6 *β*b եւ արդ / *d* արդ եւ
7 *β*bd ընկալեալ զշնորհսն [*β*d եւս շնորհսն]
8 *b* թեւակոխ / *մի*ւսն. թեւակոխ
9 *a* եւ թեւացմուխ / *Կորիւն*՝ թեւամուխ միջամուխ
10 *b* զհանգամանս / *β*ad *չի*ֆ ի հանգամանս / *Կորիւն*՝ յաստուածատուր հրամանացն հանգամանս / *ԱԲ* որպիսութեանց, *փի*ս. ի հանգամանս
11 *Կորիւն*՝ զանձն գարդարեալ ... չափուցն / *Հմ*տ. *Կորիւն* ժԴ:
12 *β*ad յարդարեւ [*d* արդարէր] ըստ աւետարանական չափոյն / *b* արդարեալ [*մաի*՝ արդարեաց] եւ ըստ աւետարանական չափոյն
13 *Հմ*տ. *Կորիւն* Դ:
14 *β*abd մարդասիրի / *Կորիւն*՝ մարդասիրին
15 *b* մտեալ, *փի*ս. դարձեալ / *Կորիւն*՝ դարձեալ
16 *β*ad զհեթանոսական / *մի*ւսն. զհեթանոսակիր / *Հմ*տ. *Կորիւն*՝ զիշխանակիր:
17 *ԱԲ* ցանկութիւնս / *Կորիւն*՝ ցանկութիւնսն
18 *β*ad *Կորիւն*՝ եւ առեալ / *մի*ւսն. *չի*ֆ եւ
19 *b* *չի*ֆ պարծանաց / *Կորիւն* ունի՛ պարծանաց
20 *t* խաչին քրիստոսի / *β*abdԱԲ *Կորիւն*՝ *չի*ֆ քրիստոսի
21 *β*ad յանձն իւր, եւ երթեալ զկնի խաչելոյն հանել [*a* ճանել, ուղղուած՝ ճանաչել] զհրամանացն [*β* զհրամանաց] պայման [*β* պայմանն] զկնի խաչակիր գնդին [*a* գնդիցն] քրիստոսի
22 *Կորիւն*՝ ելանէր զկնի ամենակեցոյց խաչելոյն. եւ հանեալ / *β*ԱԲt պաշտել, *փի*ս. երթեալ
23 *β*ԱԲ խաչելոյն

24 *ԱԲ* հանել զհրամանացն պայման, զկնի խաչակիր / *Կորիւն*՝ եւ հանեալ հրամանացն [*չի*ֆ պայման], բայց *Կոր. երկ. խմբ.*՝ եւ հանեալ զհրամանացն [*տպ. զհրամանաց*] պայման
25 *bt* ըստ հրամանացն [*t* հրամանաց] պայմանի, զկնի [*t* *չի*ֆ զկնի] խաչակիր
26 *β*ad *չի*ֆ աշակերտելոցն հետեւեալ
27 *b* հետեւեալ / *ԱԲ*t հետեւել
28 *Հմ*տ. *Կորիւն* Դ:
29 *β*abdԱԲ եւ անձին / *t* անձինն. *չի*ֆ եւ
30 *β*Ա. պահով
31 *β*abdԱԲ եւ տքնութեամբ / *t* *չի*ֆ եւ
32 *Հմ*տ. *Կորիւն* ժԶ. «առեալ [*տպ. առաւել*] աղօթս [*տպ. յաղօթս*] մշտնջենամուռնչս եւ բազկատարած ... արտասուս անղաղարս»:
33 *b* աղաւթս, *փի*ս. պաղատանս
34 *a* *չի*ֆ առ աստուած / *β* *չի*ֆ աստուած
35 *β*bd հանապագաբուրիս / *a*ԱԲ հանապագաբուրիս / *t* հանապագաբուրիս
36 *Հմ*տ. *Կորիւն* ե:
37 *β*ad *չի*ֆ իւրոյ. նոյնպէս / *b* սոյնպէս
38 *ԱԲ* խնդրել / *β*ad *չի*ֆ խնդրել
39 *b* մեղք նորս որ
40 *β*ad *չի*ֆ յառաջին
41 *β*ad ի տգիտութեանն
42 *β*ad *չի*ֆ յայնժամ գոր ի հեթանոսութեանն անդ
43 *b* որ ի տգիտութեան, *ԱԲ* որ ի հնութեան, *փի*ս. գոր ի հեթանոսութեանն
44 *β*ad գործեցան. եւ ամենայն երկիւղածութեամբ զանձն ընծայեցուցեալ աւետարանական վարդապետութեանն եւ հնագանդութեամբ հպատակութիւն [*β* հպապատակութիւն] ցուցեալ
45 *β*ad *չի*ֆ եւ բազում եւ ամենայն ուժով նպաստաւորութիւն / *Հմ*տ. *Կորիւն* Լ.ե. «բազում ինչ նպաստութիւն ցուցանէր աւետարանագործ վարդապետութեանն...»:
46 *β*ԱԲ ամենայն ուժովն

տարանագործ վարդապետութեանն¹, ²եւ հնազանդութեամբ հպատակութիւն ցուցեալ³ ⁴եւ ծառայեալ⁵ ⁶ըստ Աւետարանին վայելչութեամբ⁷. եւ այսպէս խրատեալ ⁸եւ զգաստացեալ կրաննաւորական ⁹վարուք, ամենայն ուղղութեամբ ¹⁰յամենայն ¹¹գործս բարութեանց առաւել եւս¹² ¹³պաշտառացուցանէր ¹⁴զվարդապետութեանն սատարութիւն:

17 Իսկ¹⁵ մեծ արքեպիսկոպոսն¹⁶ երանելին Գրիգորիոս¹⁷, սուրբ որդւոյն իւրով Արիստակիսաւ¹⁸ եւ ամենայն երեւելի աւանականաւքն, զամենայն աշակերտելովքն¹⁹ շրջէր, եւ հաստատէր զնոսս՝ կալ ի պատուիրանին ²⁰ճշմարտութեան:

ձԻԵ.²¹ ²²Ընդ ժամանակսն ընդ այնոսիկ թագաւորեաց Կոստանդիանոս որդի Կոստանդեայ²³ արքայի յերկրին ²⁴Ապանիացւոց ²⁵եւ Գաղիացւոց. եւ հաւատացնա յԱստուած, յարարիչն²⁶ երկնի²⁷ եւ երկրի, ²⁸եւ ի ծնունդն ²⁹ի Բանն նորա, յՈրդին միածին, եւ ի Հոգին սուրբ Աստուածութեան նորա: 2 ³⁰Եւ կուտեաց գումարեաց առ ինքն զբազմութիւն ³¹զաւրաց իւրոց առ ափն Ովկիանոս³² ահագին ծովուն³³. եւ ուխտէր զայս բան ընդ ամենեսին³⁴, զի առ հասարակ ամենայն ոք ճշմարտութեանն

1 *b* վարդապետութեան
2 *bԱԲ* չիք եւ հնազանդութեամբ / *Հմմտ. Կորին*՝ «իբրեւ որդւոյ առ հայր հպատակութիւն ցուցեալ»:
3 *a* ցուցել
4 *β* *ad* չիք եւ ծառայեալ աւետարանին վայելչութեամբ. եւ այսպէս
5 *b* ծառայել
6 *bԱԲ* ըստ աւետարանին / *t* չիք ըստ / *Կորին*՝ ըստ աւետարանին վայելչութեան
7 *Հմմտ. Կորին ԺԵ*:
8 *βabdԱԲ* եւ զգաստացեալ կրաննաւոր վարուք [*aԱԲ* վարիւք] / *t* չիք եւ
9 *bԱԲ* վարուք յառաջադէմ լինել / *βad* չիք յառաջադէմ լինել
10 *βabdԱԲ* յամենայն գործս բարութեան [*b* բարութեանց] նորա [*βabd* չիք նորա]
11 *t* ի գործս բարութեանցն նորա
12 *b* եւ առաւել եւս / *βad* առաւելեալ, *փխ.* առաւել եւս
13 *βad* չիք պայծառացուցանէր զվարդապետութեանն սատարութիւն
14 *b* զվարդապետութիւն սատարութեամբ
15 *b* եւ, *փխ.* իսկ
16 *β* առֆեպիսկոպոսն
17 *ԱԲ* երանելին գրիգոր / *d* գրիգորն / *միւսն. չիք* երանելին
18 *βd* առաստակաւն / *a* առաստաւն / *b* առիստակիսաւ / *ԱԲ* ընդստակիսաւ / *t* ընդստակիսաւն
19 *a* աշակերտելովք
20 *β* նշմարտութեան անարատ վարուք

21 *a* թղ. 227ա², *b* թղ. 315բ² սկսուով եւ մի-մի տող զլիսագիր երկաթագրով: *d* թղ. 196բ չունի արտաֆին բաժանման եւ ոչ մի նշան: / *Ա. թղ. 173բ², Բ. թղ. 131ա²* սկսուով եւ մի-մի տող կարմրագրով. *Ա-*ն ունի յուսանցում նաեւ զլիսահամար *Ը.* իսկ բնագրում հետեւեալ կարմրադեղ վերնագիրը. Հաւատալն կոստանդիանոսի / *g* թղ. 112բ ունի վերնագիրը. «յագաթանգեղեայ պատմութեան» / *h* թղ. 533ա ունի վերնագիրը. «Ի յիշատակի սուրբ թագաւորին կոստանդիանոսի յագաթանգեղեայ պատմութեան»
22 *β* չիք ընդ ժամանակսն ընդ այնոսիկ թագաւորեաց կոստանդիանոս ... եւ առաւել զիրեանց եկեղեցիսն շինեալ հաստատէին. *Ագաթ. ՃԻԶ 24-25: Ուրեմն β դուրս է ձգուով «Հոռովս»* զնալու պատմութիւնը ամբողջովին: / *gh* սկսուով եւն. ընդ ժամանակսն ընդ այնոսիկ / *a* ընդ ժամանակս / *b* եւ ի ժամանակին յայնմիկ թագաւորեաց
23 *b* որդի կոստա / *v¹* որդի կոստասայ. *յուսանցումն*՝ կոստանդեայ / *d* կոստանտեա
24 *ad* սպանիացոցն [*d* սպանեցոցն պատ.] / *bԱԲ* հն սպանիացոց եւ գաղիացոց [*h* գաղիացոց, *ԱԲ*՝ գաղեացոց (*այսպէս եւ յունարեւում*) եւ հաւատաց
25 եւ գաղիացոցն [*d* եւ ի գաղիացոցն] եւ հաւատաց / *k* գաղեացոց / *o* գաղեացոց / *t* իտալիացոց, *փխ.* գաղիացոց / *g* չիք եւ գաղիացոց
26 *bԲ* յարարիչն / *միւսն.* արարիչ
27 *a* երկնից
28 *abdԱԲ*ց եւ ի ծնունդն / *t* ի ծնունդն եւ ի բանն / *bdԱԲ*ց չիք եւ (ի բանն)
29 *abd*ց ի բան նորա
30 *ԱԲ* եւ կուտեաց գումարեաց առ ինքն զբազմութիւն / *abd* եւ կուտեաց առ ինքն գումարեաց [*ad* չիք գումարեաց] զբազմութիւն / *g* եւ կուտեաց նա առ ինքն եւ գումարեաց զբազմութիւն
31 *ԱԲ*ց զարաց իւրոց / *t* զօրաց. չիք իւրոց / *abd* զարացն. չիք իւրոց
32 *g* ովկիանոսի
33 *g* ծովուն
34 *ad* ընդ ամենեսեան / *g* առ ամենեսեան

Հաւատասցէ¹, «²միով աստուածաբարբառ ³պատգամաւք՝ մի ազգ ⁴կատարեալ փառաւորիչ միոյ Աստուծոյ լինել⁵»⁶:

3 Եւ յԱստուած⁷ խրախուսեալ⁸ դիմէր ի վերայ Հեթանոսական⁹ թագաւորացն¹⁰, եւ անդէն սատակէր առ Հասարակ¹¹ զամենեսեան¹². զորս կործանէր¹³ զաւրութեամբ աստուածեան¹⁴ խաչին¹⁵, զպիղծ¹⁶ եւ զանաւրէն թագաւորան, զԴիոկղետիանոս¹⁷ եւ զՄարկիանոս¹⁸ եւ զՄաքսիմիանոս¹⁹ եւ զԼիկիանոս²⁰ եւ զՄաքսենտիոս²¹, եւ զամե-

նայն զաւակ պղծալից²² թագաւորացն ²³Հեթանոսաց ջնջէր ի միջոյ:

4 Շինէր²⁴ եւ²⁵ զաւերեալ եկեղեցիսն²⁶, եւ կանգնէր զսեղանսն²⁷ կործանեալս²⁸ 29ի տան Տեառն. շինէր³⁰ եւ զառաքինարանսն³¹ վկայիցն³², եւ բազմացուցանէր³³ զփառաւորութիւն³⁴ յիշատակաց³⁵ երանելեացն³⁶ մարտիրոսաց³⁷, եւ յաճախէր³⁸ զպատիւ քահանայիցն³⁹ Աստուծոյ, միանգամայն⁴⁰ ⁴¹առնել խաղաղութիւն երկրաւորաց⁴², բառնալ զգայթակղութիւնս⁴³ ի միջոյ. ⁴⁴զի մի՛ ⁴⁵ոք մի՛ իւրք սայթաքիցէ⁴⁶ յաստուածագնաց ճանապարհէն⁴⁷: 5 Աւերէր⁴⁸ զպղծալից մեհեանս¹ դիւացն², եւ

1 g հաւատասցեն
 2 Հմմտ. Կորին ԼԸ. «միով աստուածաբարբառ պատգամօք մի ազգ կապեալ՝ փառաբանիչք միոյ աստուծոյ յօրինէր»:
 3 ԵԱԲ պատգամաւք / g պատգամաւք / d չիք պատգամօք մի ազգ կատարեալ փառաւորիչ միոյ աստուծոյ լինել: d-ն այս պակասի համար մի տողից քիչ աւելի դատարկ տեղ է թողնում, ուրեմն իւր օրինակում այս բառերն անընթեռնելի էին, հետեւաբար d-ն չէ կարող a-ից արտագրուած լինել, որն ունի d-ի այս պակասը, թէ եւ «(պատգամօք մի ազգ կատարեալ) բառերը այժմ կարկատանի տակ են»:
 4 g կատարեալ լինել փառաւորիչ միոյ աստուծոյ. եւ
 5 a լինեիմ
 6 Հմմտ. Կորին ԺԶ:
 7 d եւ աստուած
 8 ԱԲ խրախուսել / g հաստատեալ, փ/ս. խրախուսեալ
 9 ad հեթանոս
 10 abdԱԲց թագաւորացն / t թագաւորաց
 11 aԱԲ առ հասարակ սատակէր / bdc սատակէր առ հասարակ / t չիք առ հասարակ
 12 ԱԲ զամենեսին
 13 d կործանէրն
 14 adԱԲց աստուածեան / t քրիստոսեան, b քրիստոսի, փ/ս. աստուածեան
 15 d խաչին
 16 ag զպիղծ / b զպիղծսն
 17 Ա. գղիոկլետիանոսն / Բd գղիոկղետիանոսն / g գղիոկղետիանոս / a գղեոկղետիանոսն / b գղեոկղետիանոսն / t գղիոկղիտիանոս
 18 b զմարկիանոսն / g զմարկիանոս / t զմարտիանոսն, փ/ս. զմարկիանոս / adԱԲko չիք եւ զմարկիանոսն / յոյնն ունի
 19 g եւ զմաքսիմիանոս / ԵԱԲt եւ զմաքսիմիանոսն / ad չիք եւ զմաքսիմիանոս
 20 ad զլիկիանէսն / g զլիկիանէս / ԵԱԲko զլիկիանոսն / t զդ՛ուկիանոսն, փ/ս. զլիկիանոսն

21 ԱԲko եւ զմաքսենտիոսն / abd եւ զմաքսիմիանոսն / g եւ զմաքսենտէս / t եւ զմաքսիմիանոսն
 22 b զաւակն պղծութեան
 23 ad չիք հեթանոսաց / a ի միջոյ եւ զհեթանոսութիւնն բնաւին բառնայր
 24 b եւ շինէր
 25 abdԱԲց չիք եւ (զաւերեալ)
 26 abd եկեղեցիսն / միւսն. եկեղեցիս
 27 abd զսեղանսն / միւսն. զսեղանս
 28 a կործանեալսն / b կործանել
 29 ad ի տուն տեառն
 30 bd շինել / a շինեալ
 31 a եւ զառաքինարանսն / միւսն. չիք եւ / adԱԲց զառաքինարանս / b զվկայարանս, փ/ս. զառաքինարանսն
 32 g սրբոց վկայիցն / a վկայից
 33 adԱԲց բազմացուցանել
 34 adg զփառաւորութիւնս
 35 b յիշատակացն
 36 b երանելի / ԱԲց երանելեաց
 37 dԱԲ մարտիրոսաց / a մարտիրոսաց / bt մարտիրոսացն
 38 ad յաճախել / b եւ յաճախէր / միւսն. չիք եւ
 39 ԱԲgt քահանայից
 40 g միանգամայն / միւսն. եւ միանգամայն
 41 adbԱԲց առնել խաղաղութիւն / t առնէր զխաղաղութիւն
 42 bg երկրաւորացս
 43 abdԲց զգայթակղութիւնս / t զգայթակղութիւն / Ա. զգայթակղութիւնս
 44 ad զի եւ մի
 45 b մի՛ ոք իւրք
 46 ad սայթաքիցէ / t սայթաքեալ / ԱԲց սայթաքեալ [Ա. սայթաքեալ] / b սղալեալ, փ/ս. սայթաքիցէ
 47 t քահանայարից
 48 Ա. աւերեալ / d աւերել

զնոսա առ հասարակ ³միանգամայն իսկ իւրեանց պաշտանէիւքն⁴ ի փախուստ դարձուցեալ պակասեցուցանէր: 6 ⁵Պատիւս եւ պարգեւս այնոցիկ շնորհէր, որք յաստուածպաշտութեան⁶ ճշմարտութեանն⁷ ⁸կացեալ էին, եւ ոչ երբեք զհաստատութիւնն⁹ ¹⁰թողեալ: 7 Վասն այսորիկ¹¹ ¹²յաղթութիւն տուաւ¹³ նմա ի վերայ ամենայնի, վասն զի առ¹⁴ նա զնշան ¹⁵յաղթութեան իսաչին ¹⁶յանձն իւր:

8 Եւ զհրաման¹⁷ սաստկութեան¹⁸ պատուիրանին ճշմարտութեան¹⁹, ²⁰կալ յայսմիկ ի հաստատութեան հաւատոցն զոր ²¹առ ի Տեառնէ՝²² ²³հրովարտակաւք իւրովք ընդ տիեզերս տարածանէր, սպառնացեալ յաղթող զաւրութեամբն²⁴ լուսոյն²⁵ հաւա-

տոց²⁶ որ առ²⁷ ի Տէր²⁸ ունել²⁹ զբարեպաշտութիւնն. եւ³⁰ այսուիկ³¹ հալածէր³² զզաւրս խաւարին³³, եւ ³⁴ի վերայ ամենայնի վերնոյն զաւրութեամբ գեր ի վերոյ լինէր: 9 իսկ³⁵ որք³⁶ այսմ³⁷ հաւանեալք³⁸ զի երկրպագուք լիցին ճշմարտութեանն՝ զնոսա³⁹ բարեկամեալ⁴⁰ մերձեալ⁴¹ պատուեալ⁴² առ ինքն մատուցանէր: 10 ⁴³Եւ այսու աւրինակաւ հզաւր⁴⁴ երեւեալ՝ ի վերայ մարդկանն⁴⁵ հաստատէր զթագաւորութիւնն⁴⁶ իւր, ⁴⁷աստուածակարգ թագաւորութիւն⁴⁷ ⁴⁸զիւր թագաւորութիւնն անուանեալ, ⁴⁹մինչ⁴⁹ այնչափ հզաւրացեալ⁵⁰ ⁵¹ի վերայ ամենայն մարդկան՝ իրաւացի լինէր պայծառացեալ⁵²:

1 *ԵԱԲԶ* մեհեանս / *ա* մեհեանն / *ժ* մեհանս / *տ* մեհեանսն
 2 *ա* դիւաց / *միւսն*, դիւացն
 3 *ԱԲ* միանգամայն իւրեանց իսկ
 4 *ա* պաշտանէեալսն
 5 *ad* պարգեւս եւ պատիւս / *Ե* եւ պատիւ
 6 *adg* յաստուածպաշտութեանն
 7 *գ* ի նշմարտութեան / *ad չիբ* նշմարտութեանն
 8 *ԱԲ* էին կացեալ / *տ* կեցեալ էին
 9 *ա* գհաստատութիւնն / *bdgt* գհաստատութիւն / *ԱԲ* զնշմարտութեան, *փիւ*, գհաստատութիւնն
 10 *bdg* թողեալ էր
 11 *abdg* վասն այնորիկ
 12 *գ* տուաւ նմա յաղթութիւն ի վերուստ յամենայնի. վասն
 13 *ա* տուեալ
 14 *abdԱԲԶ* առ / *տ* էառ
 15 *գ* իսաչին յաղթութեան
 16 *գ չիբ* յանձն իւր. եւ զհրաման սաստկութեան
 17 *ad* եւ զհրամանս / *Ե* զի եւ զհրամանս
 18 *ad* բարձրութեան, *փիւ*, սաստկութեան
 19 *ad չիբ* նշմարտութեան
 20 *եց* կալ յայսմիկ ի հաստատութեան [*գ* ի հաստատութեանն] ի հաւատս [*գ* ի հաւատոցն] զոր [*գ* որ] / *ad* կալ հաստատուն ի հաւատս [*ժ* ի հաւատսն] զոր
 21 *ad* առին ի տեաննէ [*ժ* ի տեաննէն], եւ / *ԵԱԲԶ* առ / *տ* էառ
 22 *Ե* ի տէրն (*պատ.*)
 23 *ԵԱԲ* հրովարտակալսն / *գ չիբ* հրովարտակալ իւրովք ... որ առ ի տէր (*ՃԻԵ Տ*)
 24 *abd* զաւրութեամբն / *միւսն*, զորութեամբ
 25 *abd* լուսոյն / *gt* լուսոյ / *ԱԲ չիբ* լուսոյն

26 *abd* հաւատոց / *միւսն*, հաւատոցն
 27 *ad չիբ* առ
 28 *Ե* զոր առ տէրն / *ԱԲ* առ ի տէրն
 29 *Ե* ունէր
 30 *adԱԲտ չիբ* եւ (այսուիկ)
 31 *ԱԲ* այսու իսկ / *գ չիբ* այսուիկ
 32 *գ* սա հալածէր
 33 *ad* խաւարինս / *գ* խաւարայինս
 34 *ԱԲԶ* ի վերայ ամենայնի վերնոյն զաւրութեամբն գեր / *adh* ի վերայ ամենայն դիւաց վերնագոյն [*dh* վերնոյն] զաւրութեամբ գեր / *Ե* ի վերայ ամենայն ի վերին զաւրութեանէն գեր / *տ* ի վերայ ամենայն վերնոցն զորութեանց գեր
 35 *ad* եւ, *փիւ*, իսկ
 36 *abdԱԲԶ* որք / *տ* որ
 37 *Ա*, յայսմ
 38 *եց* հաւանեալ
 39 *Ե* եւ զնոսա
 40 *գ* բարեկամեալս
 41 *գ* մեծարեալս, *փիւ*, մերձեալ
 42 *գ* եւ պատուեալս
 43 *գ* եւ այսմ արինակաւ
 44 *գ* ահաւոր, *փիւ*, հզոր
 45 *եց* մարդկանն / *միւսն*, մարդկան
 46 *ad* զթագաւորութիւն / *Ե* զթագաւորութիւն (*պատ.*)
 47 *ad* սաստուածակարգ թագաւորութեամբ
 48 *ad չիբ* զիւր թագաւորութիւնն անուանեալ
 49 *ad* եւ, *Ե* մինչեւ, *փիւ*, մինչ
 50 *abd* զաւրացեալ
 51 *ad չիբ* ի վերայ ամենայն ... լինէր պայծառացեալ
 52 *Ե* եւ պայծառացեալս

11 ¹Եւ այսպէս յաղթող երեւեալ² զինքն հաստատէր՝ ³մինչեւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց հրեշտակ յերկնից⁴ ⁵ե-րեւեալ⁶, զաւր հանապազ նմա սպասաւոր կացեալ⁷ ընդ առաւաւտս⁸ առաւաւտս զքրիստոսեան ⁹նշան թագի նորին ¹⁰առեալ՝ ի նորին գլուխն զնէր. եւ այսպէս¹¹ տեսել զերկնաւոր զհրեշտակն¹² յիւրում սպասաւորութեան¹³ երանելին եւ ցանկալին ամենայն թագաւորաց Կոստանդիանոս¹⁴:

12 Որ եւ զիւր¹⁵ թագաւորութեանն ծիրանիս¹⁶ Քրիստոսի ¹⁷աւանդէր, աստուածասէրն եւ¹⁸ աստուածապաշտն ¹⁹եւ ²⁰յաղթողն ²¹ի վերայ ամենեցուն, որ հաստատէր ²²զթագաւորութիւնն հաւատովք, եւ յամե-

նայն եկեղեցիսն²³ հաստատէր ²⁴զհաւատսն ճշմարտութեան:

ՃԻԶ. ²⁵Յայնմ ժամանակի լու²⁶ եղեւ այս յերկիրն Հայոց Մեծաց²⁷, ի դուռն²⁸ թագաւորութեանն²⁹ Արշակունեաց³⁰, առ Տրդատ արքայ Հայոց Մեծաց: ² Որ իբրեւ լուաւ³¹ զայս՝ բազում փառաւորութիւն³² ամենատեառնն մատուցանէր³³. խնդութեամբ եւ մեծաւ ուրախութեամբ գոհանայր զայնմանէ, որ ընդ ամենայն երկիր զիւր սուրբ³⁴ անունն ³⁵փառաւոր առնէր:

³ Ապա ³⁶իբրեւ լուաւ զայս ամենայն³⁷ մեծ արքայն Հայոց Տրդատ³⁸ ³⁹խորհուրդ առնոյր վասն ճանապարհացն այնոցիկ⁴⁰. հանդերձէր⁴¹ կազմէր առնոյր ընդ իւր զմեծ արքեպիսկոպոսն զԳրիգորիոս⁴² եւ զնորին⁴³ որդին զԱրիստակէս⁴⁴ եպիսկոպոս⁴⁵

1 ad չի՛ք եւ այսպէս յաղթող երեւեալ զինքն հաստատէր՝ մինչեւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց
2 Ա՛ք երեւեցուցեալ, փ/ս. երեւեալ
3 ad մինչեւ հրեշտակ
4 abđԱ՛ք յերկնից / t ի յերկնից
5 Ա՛ք երեւեալ. ընդ առաւուտս առաւուտս գորհանապազ նմա սպասաւորել, զքրիստոսեան / g երեւեալ սպասաւորէր նմա ընդ առաւուտս առաւուտս / ad երեւեալ զարիանապազ սպասաւոր կացեալ նմա ընդ առաւուտս զքրիստոսեան
6 Հմմտ. Փաւստ. Գ 10:
7 b կացեալ / միւսն. կարգեալ, փ/ս. կացեալ
8 b ընդ առաւուտն / b չի՛ք առաւուտս
9 adԱ՛ք նշան թագին [Բ թագին] առեալ, ի նորին գլուխն [dԱ՛ք գլուխ] դնէր / b նշան թագին ի գլուխն դնէր
10 g առեալ հրեշտակին ի նորին գլուխ դնէր / t առեալ նովին ի գլուխն դնէր
11 abđԱ՛ք եւ այսպէս / t եւ այնպէս
12 adԱ՛ք հրեշտակն
13 a յիւրում սպասաւորութիւն / dg յիւրում սպասաւորութեան / միւսն. ի սպասաւորութեան
14 abđԱ՛ք կոստանդիանոս [g սուրբն կոստանդիանոս] / d կոստանդիանոս / t կոստանդիանոսն
15 a որ եւ զիւրոյ / միւսն. զիւր
16 ad ծիրանիս / միւսն. ծիրանիսն
17 ab աւանդէր. աստուածասերն / g աւանդէր. աստուածասէրն, աստուածապաշտն, յաղթողն որ ի վերայ
18 bԱ՛ք չի՛ք եւ (աստուածապաշտն)
19 a եւ յաղթողն / միւսն. չի՛ք եւ
20 a յաղթող առ ի վերայ
21 ad ի վերայ [b ի վերայ] ամենեցուն որ հաւատովք հաստատէր զթագաւորութիւնն եւ յամենայն / միւսն. չի՛ք որ
22 Ա՛ք զթագաւորութիւնն [Ա. զթագաւորութիւն] իւր

23 adg եկեղեցիս
24 abdg գհաւատսն նշմարտութեան / միւսն. գհաւատս նշմարտութեանն
25 adԱ՛ք յայնմ ժամանակի / b յայնմ՝ բառերը մանր երկաթագրով / t ի յայնմ / g յայնմամ, փ/ս. յայնմ ժամանակի
26 abd լուր
27 g չի՛ք մեծաց
28 g ի գաւառն, փ/ս. ի դուռն
29 Ա. թագաւորութեան [Ա. թեանն եւ թիւնն վերջաւորութեանց դիմորդն մեծ մասամբ չունի]
30 adԱ՛ք արշակունեաց / b արշակունեոյն / t արշակունեոյ
31 abԱ՛ք լուեալ / d որոյ եւ լուեալ
32 dg փառաւորութիւնս
33 d մատուցանելին
34 b չի՛ք սուրբ
35 a փառաւոր առնն / b փառաւորէր
36 ad չի՛ք իբրեւ լուաւ զայս ամենայն մեծ արքայն հայոց տրդատ
37 g չի՛ք զայս ամենայն / b չի՛ք ամենայն
38 Ա՛ք արքայն հայոց տրդատ / միւսն. չի՛ք տրդատ
39 g խորհուրդ առնէր / միւսն. խորհուրդ առնոյր / Հմմտ. Ագաթ. ձԼ 1-2. «առնոյր ... խորհուրդ ...»:
40 Ա՛ք վասն նամապարհին այնմիկ
41 abđԱ՛ք հանդերձէր / t հանդերձեալ
42 bԱ՛ք զգրիգորիոս / միւսն. գրիգոր
43 abđԱ՛ք եւ զնորին / t զնորուն
44 Ա. զըզրստակէս / Բ. զըզրստակէս եպիսկոպոսն / a զարիստագէս / d առիստակէս / b գառիստակէս / g արիստակէս / t զըզրստակէս
45 adt չի՛ք եպիսկոպոս (եւ)

եւ ¹զմիւս եպիսկոպոսն զԱղբիւնոս²: 4 Եւ ի զինուորական կողմանէն՝ զչորեսին գահերէցսն³ իւրոյ տաճարին, որ ⁴բղեաշխքն կոչին. զառաջին սահմանակալն ի Նոր Շիրական⁵ կողմանէն, եւ ⁶զերկրորդ⁷ սահմանակալն յԱսորեստանեայց⁸ կողմանէն, եւ ⁹զերրորդն¹⁰ յԱրուաստան¹¹ կողմանէն, ¹²զչորրորդն՝ ի Մասքթաց¹³ կողմանէն. զմեծ իշխանն Անգեղ տան, եւ զթագադիր¹⁴ ասպետն¹⁵, եւ զսպարապետն¹⁶ մեծ, եւ զիշխանն Մոկաց, եւ զիշխանն Սիւնեաց, եւ զիշխանն Ռշտունեաց¹⁷, եւ զիշխանն Մաղխազութեան¹⁸ տանն¹⁹, եւ ²⁰զչահապն Շահապիվանի²¹, եւ զիշխանն սպասկապետութեանն²²: 5 Եւ ալ բազում մեծամեծաւք²³, եւ ²⁴եաւթանասուն հազարաւ ընտիր ըն-

տիր²⁵ զաւրու²⁶ հանդերձ՝ խաղայր գնայր²⁷ յԱյրարատ²⁸ գաւառէ²⁹ ի Վաղարշապատ³⁰ քաղաքէ՝ անցանել³¹ ի սահմանս Յունաց:

6 «³²Զանց առնէր ³³զբազում աւթեվանաւք³⁴ մեծաւ ուրախութեամբ»³⁵: 7 ³⁶Եւ բազում պատիւս պատրաստութեան հպարտութեան, ըստ քաղաքաց քաղաքաց դիպելոց³⁷ ³⁸Եւ իշխանաց իշխանաց պատահելոց, գտանէին մեծարանս³⁹ ընդունելութեան: 8 Ընդ ցամաք եւ ընդ ծով փութացեալ աճապարէին, ⁴⁰մինչ երթային հասանէին յաշխարհն⁴¹ Իտալիացոց⁴², ⁴³յերկիրն Դաղմատացոց, ⁴⁴ի թագաւորակաց քաղաքն Հոովմայեցոց⁴⁵:

1 b գմիւսն եպիսկոպոս / t չիբ գմիւս
 2 a աղբնոս / d աղբիոս / b աղբոս / Ա գաղբոս / Բ գալ'բոս / g աղբնոս / t գեպիսկոպոսն աղբիանոս
 3 ԱԲ գահերեցս / g գահերեցս / d գգահերեցսն
 4 ԱԲ բղեշխն կոչէին / g *բղեաշն կոչիր, եւ
 5 a ի նուշիրական / dh ի նոշիրական / g ի նոշիրական / b ԱԲ ի նոր շիրական
 6 abdԱԲ չիբ եւ (զերկրորդ)
 7 a զերկրորդ / bdԱԲ երկրորդ
 8 bd յասորեստանեայց / միւսն. յասորեստանեաց
 9 abdԱԲ չիբ եւ (զերրորդն)
 10 ԱԲ երրորդն / bd երրորդ / a զերրորդն
 11 adԱԲghv յարուաստան / b յարեստան / t յարուեստական
 12 a զչորրորդն / d ԱԲ չորրորդն / b չիբ զչորրորդն ի մասբաց կողմանէն
 13 ԱԲ ի մագբաց / g ի մասբուբաց
 14 abdg եւ գթագաղիր / ԱԲ գթագաղիրն
 15 ԱԲ ասպետ
 16 Ա եւ զսպարապետ / b եւ սպարապետն / g եւ զսպարապետն
 17 abd ոշտունեաց / ԱԲ ըռշտունեաց / t ոռշտունեաց
 18 abg մախագութեան
 19 Հմմտ. Ագաթ. ձժԲ 1, ձԻ 8:
 20 ԱԲ չիբ եւ (զչահապն)
 21 d ահապիվանի
 22 bdg սպասկապետութեան / a սպարապետութեանն, փ/ս. սպասկապետութեանն
 23 a մեծամեծ / d մեծամեծ (պատ.) / Հմմտ. Ագաթ. ձժԲ 1, ձԻ 8:
 24 adԱԲ չիբ եւ (եօթանասուն)

25 ab Ա ընդիր ընդիր / d Բ ընտիր ընտիր / t ընտիր
 26 abdt գօրուն
 27 g չիբ գնայր
 28 a յայրայրատ / g արայրատ
 29 b գաւառէն / միւսն. գաւառէ
 30 v յաշտիշատ, Ուխտանէս՝ յարտաշատ, փ/ս. ի վաղարշապատ
 31 g անցեալ
 32 b գանցանէր / միւսն. գանց առնէր
 33 Հմմտ. Կորիւն ԻԵ. «Եւ այնպէս բազում լինէր օթեանօթ անցեալ ... ուրախութեամբ» (այսպէս ձեռագիրը, իսկ տպագիրը՝ պակասաւոր):
 34 g աւթեանաւք
 35 Հմմտ. Կորիւն Թ:
 36 ad եւ բազում հպատակութիւն եւ մեծարանս ըստ բաղաճաց բաղաճաց
 37 ad Ա չիբ դիպելոց
 38 Ա չիբ եւ իշխանաց իշխանաց / g չիբ իշխանաց / ad եւ [d եւ ըստ] իշխանաց իշխանաց պատահելոց ընդունելին, աճապարեալ ընդ ծով եւ ընդ ցամաք երթեալ հասանելին
 39 g բազում մեծարանս
 40 ԱԲ մինչեւ երթային / b չիբ մինչ երթային հասանելին
 41 ԱԲ յերկիրն, փ/ս. յաշխարհն
 42 b յիտալացոց / d իտալիացոց / ԱԲ իտալացոց / g իտալացոց
 43 t եւ յերկիրն / ad չիբ յերկիրն դաղմատացոց / ԱԲ յաշխարհն, փ/ս. յերկիրն / b յերկիր նուկայ [ուղղուած լուսանցում՝ հոյակապ] բաղաճ / «նուկայ» գուցէ առաջ է եկել պակասաւոր ընթերցումից. «յերկիրն (դաղմատացոց ի թագաւոր)ակայ բաղաճ»:
 44 ad ի թագաւորակա [d ի թագաւորակայ] բաղաճ / միւսն. ի թագաւորական / Հմմտ. Կորիւն Խ. «հասանելին ի թագաւորակաց բաղաճ Կոստանդինական»:
 45 Հմմտ. Կորիւն ԺԲ:

9 «Զորմէ իսկոյն պատմեալ յարքունական պաղատանն². զոր իբրեւ լուսա³աստուածակարգ թագաւորն պատուակալ աթոռոյն⁴ Կոստանդիանոս⁵, եւ հայրապետն⁶ մեծ, արքեպիսկոպոսն⁷ աշխարհամուտ դրանն, որում անուն կոչէր⁸ Եւսեբիոս⁹ մեծաւ¹⁰ սիրով¹¹ պատիւ արարեալ¹² ընդ առաջ ելանէին, ¹³եւ տուեալ միմեանց զհանգիտապատիւ ողջոյնն ուրախ լինէին: 10 Եւ եղեալ ժամանակս ինչ անդէն ի տիեզերական քաղաքին»¹⁴ ապա¹⁵ զարմացեալ աստուածասէր կայսրն Կոստանդիանոս¹⁶, հարցանելով զարքայն

Տրդատ, թէ¹⁷ «¹⁸Զիա՞րդ կամ¹⁹ ո՞րպէս եղեն առ քեզ²⁰ Աստուծոյ²¹ սքանչելիքն²²»:

11 Իսկ նա կաց²³ պատմեաց առաջիկայսերն զամենայն արարեալսն ²⁴Աստուծոյ ²⁵առ նա զբարերարութիւնսն: 12 ²⁶Եւ զանհնարին զպատուհասն, զլինել ի կերպարանս անասնոյ²⁷, ոչ ամալթ համարեցաւ²⁸ պատմել նմա²⁹: 13 Եւ զհամբերութիւն նահատակեալ վկայիցն քաջութեան³⁰, եւ ո՞ր գործք գործեցան, ³¹եւ ո՞րպէս բնութիւն³² զաւրութեան նոցա: 14 Կամ զոր անդէն իսկ ³³յանդիման ցուցանէր³⁴ կայսերն ³⁵զտարեալն ընդ իւր ³⁶զԳրիգոր, եթէ³⁷ «Այս այն այր է, ասէ³⁸, ³⁹յոր դեռն

1 գ իսոյն, փիս. իսկոյն / ad չի՛ք իսկոյն պատմեալ յարժուանական պաղատանն, զոր իբրեւ / Հմմտ. Կորին Խ. «Զորմէ իսկոյն պատմէին յարժուանիսն...»:
 2 ց պաղատանն
 3 ag աստուածասէր, փիս. աստուածակարգ / Կորին՝ աստուածակարգ / Հմմտ. Կորին Խ. «աստուածակարգ բազաւորացն եւ հայրապետին ... աշխարհամուտ դրանն ... յորոց եւ գտեալ շնորհս ... ժամանակս ինչ անդէն ի տիեզերական քաղաքին...»:
 4 ad չի՛ք պատուակալ աթոռոյն / Ե Կորին՝ պատուակալ աթոռոյն / ԵԱԲց աթոռոյն / t աթոռոցն / միւսն. պատուակալ աթոռոյն / Հմմտ. Ագաթ. ՃԺԱ. 7. «անչափակալ բարձրութիւն». տե՛ս նոր. Բիւզ. կարծիք. «Կոր. վարդ.», էջ 152. նաեւ Փաւստ. Գ. 12. «պատուակալ պատուականութիւն»:
 5 d կոստանդինոս
 6 ԱԲ եւ մեծ հայրապետն / ad չի՛ք հայրապետն
 7 d առեպիսկոպոսն
 8 ԱԲջ կոչիր
 9 adh եւսեբի / bg եւսեբիոս / ԱԲՉՎՎ⁴ եւսեբիս [Բ ի լուսանցում՝ ուղղած՝ սեղբեստրոս] / Դ կոչիր եւ սեղբեստրոս / ԳեէՎՎ³Վ⁶kot սեղբեստրոս / Ուխտանէս՝ «զգացուցեալ ... մեծ հայրապետին եւսեբայ»:
 10 t որք մեծաւ / abdԱԲցgh չի՛ք որք / adh մեծաւ փոթով
 11 adh չի՛ք պատիւ արարեալ
 12 adh ընդ առաջ [a յառաջ] ելանէին. եւ տուեալ միմեանց զհանգիտապատիւ [h հանգիտապատում, d-ն եւս նախապէս՝ հանգիտապատում] զողջոյնն [a ողջոյնն] ուրախ լինեին. եւ եղեալ ժամանակս ինչ անդէն
 13 ԵԱԲցt եւ տուեալ հանգիտ. շնորհ լինել [t շնորհս ունել] ժամանակս ինչ անդէն
 14 Հմմտ. Կորին ժէ:
 15 Ե եւ, փիս. ապա
 16 d կոստանդինոս

17 bg եթէ / a չի՛ք թէ
 18 ԱԲց զիարդ եւ որպէս / a զիարդ կամ որպէս
 19 bdt չի՛ք կամ
 20 d առ քեզն / t որպէս առ քեզ եղեն
 21 a այս, փիս. աստուծոյ
 22 a սքանչելիսս
 23 abdg կաց / միւսն. եկաց
 24 ad աստուծոյ՝ առ նոսա բարերարութիւն / ԱԲ աստուծոյ՝ բարերարութիւն առ նա. եւ / Ե առ նա աստուծոյ բարերարութիւնս. եւ
 25 ց չի՛ք առ նա
 26 ԱԲt եւ զայն զպատուհասին [t ի պատուհասին] լինել / Ե եւ զպատուհասին լինել / ց եւ զպատուհասն զլինելն / ad եւ զանհնարին պատուհասին զլինելն
 27 adԱԲ անասնոց / Ե անասնոյ / gt անասնոցն
 28 Ե եւ ոչ ամալթ համարեալ
 29 adg չի՛ք նմա
 30 Ե նահատակութեան վարուց քաջութեան / ց քաջութիւն / ad չի՛ք քաջութեան
 31 ad չի՛ք եւ որպէս բնութիւն գորութեան նոցա. կամ զոր անդէն իսկ / ց եւ որպէս զարութիւն բնութեանն եւ կամ զոր
 32 ԵԱԲt բնակութիւն, փիս. բնութիւն
 33 ad յանդիման առներ կայսերն
 34 ց ցուցանէր յանդիման / Բ ցուցանէր, ուղղում՝ կացուցանէր / ԵԱԳt ցուցանէր
 35 ad չի՛ք գտարեալն ընդ իւր
 36 ad եւ գտար [d գտարն] գրիգորն եւ [d չի՛ք եւ] ասէ, այս այն այր է, յորոյ / Ե գրիգորիոս, եւ ասէ, այս այն այր է, յորոյ / ց գտարն գրիգոր. այս այն այր է, ասէ / ԱԲt գրիգորն
 37 ԱԲ թէ
 38 ԱԲ չի՛ք ասէ
 39 Եt յորոյ ի ձեռն / adg յորոյ ձեռն

ծանեաք մեք ¹զմարդասիրութիւնն Աստուծոյ, ²եւ զնորին³ ժուժկալութիւնն համբերութեանն⁴ նշանաւոր⁵ զարմանագործութեանցն⁶: 15 Վասն որոյ զարմացեալ կայսրն Կոստանդիանոս⁷, խոնարհեցուցեալ⁸ ⁹զանձն՝ անկանէր¹⁰ առաջի Գրիգորի¹¹, զի աւրհնեցի ի նմանէ¹². եւ բազում վայելուչ¹³ մեծարանաւք ¹⁴պատիւ արարեալ նմա, իբրեւ խոստովանողի Քրիստոսի, ¹⁵ըստ արժանաւորութեան նորա:

16 Սոյնպէս եւ¹⁶ արքային Տրդատայ, իբրեւ եղբաւր սիրելւոյ, սէր ցուցեալ ¹⁷ուրախութեամբ մեծաւ, ¹⁸մանաւանդ վասն աստուածածանաւթութեան¹⁹ նորա՝²⁰ ²¹առաւել դաշինս կռէր ընդ նմա²², միջնորդ

կալեալ զհաւատան ²³որ ²⁴ի Տէր Քրիստոսն էր, ²⁵զի անշուշտ մինչ²⁶ ի բուն զհաւատարիմ²⁷ սէրն ի մէջ թագաւորութեանցն²⁸ պահեցեն²⁹. զի եւս ³⁰քան զեւս առաւելագոյն ³¹զարքայն Հայոց հաստատեցէ յերրորդութեան հաւատան: 17 ³²Իսկ Տրդատիոս պատմէր եւ վասն վկայիցն Աստուծոյ³³, թէ ո՛րպէս կամ³⁴ զի՛նչ աւրինակ³⁵ վկայեցին³⁶:

18 ³⁷Ապա եւ կայսրն Կոստանդիանոս սկսաւ³⁸ պատմել նմա³⁹ վասն ազնուական վարուց⁴⁰ նոցա, զոր յառաջագոյն զիտէր՝ ⁴¹մինչդեռ էին անդէն յիւրեանց աշխարհին⁴², ⁴³թէ ո՛րպէս հաճոյ վարուքն⁴⁴ էին⁴⁵ եւ⁴⁶ կամ ո՛րպէս ազնուականք ի մարմնաւոր կողմանէ տոհմակցաց⁴⁷ իւրեանց:

1 ad գաստուած, փխ. գմարդասիրութիւնն աստուծոյ
 2 ԵԱԲց եւ զնորին [b զնորուն] ժուժկալութիւնն համբերութեանն [Բ համբերութեանն, b զհամբերութեանն] նշանագործ [ԱԲ նշանաւոր] զարմանալութեանց [ԱԲ զարմանագործութեանց.] վասն որոյ զարմացեալ ad եւ զնորին ժուժկալութիւնն համբերութեանն եւ զնշանագործ սեանչելիսն. եւ զարմացեալ
 3 t զնորուն
 4 t չիբ համբերութեանն
 5 t նշանագործ
 6 t զարմանալութեանցն
 7 ad չիբ կոստանդիանոս
 8 a եւ խոնարհեցուցեալ / g խոնարհեցուցանէր
 9 ag զանձն իւր
 10 b եւ անկանէր
 11 a ԱԲ առաջի սրբոյն զրիգորի
 12 abdԱԲց ի նմանէ / t ի նմանէն
 13 ԱԲ եւ վայելուչ / ad չիբ վայելուչ
 14 b պատուեալ զնա, իբրեւ զխոստովանող
 15 ad չիբ ըստ արժանաւորութեան նորա
 16 bd չիբ եւ
 17 adg մեծաւ ուրախութեամբ
 18 ԱԲ առաւել, փխ. մանաւանդ / ad չիբ մանաւանդ / g մանաւանդ յաստուածածանաւթութեանն
 19 ad եւ վասն բարեպաշտութեան, փխ. վասն աստուածածանութեան / Հմմտ. Ագաթ. ԻԴ 15-17, 34-39 եւ այլն. «աստուածածանութիւն, աստուածածանութիւն իմաստութիւն, զգիտութիւն աստուածածանութեան» եւ այլն:
 20 g չիբ նորա
 21 ad չիբ առաւել / Հմմտ. Փաւստ. Գ 21. «մանաւանդ զի զուխոն յիշեալ զդաշանցն կոնելոց ... միջնորդութեամբ ...»:
 22 Հմմտ. Փաւստ. Գ 21:

23 ad որ ի տէր [d ի տէրն] քրիստոս [a յիսուս քրիստոս] էր. զի
 24 g ի տէր մեր յիսուս քրիստոս. զի
 25 ad զի անշուշտ մինչեւ [d մինչ] ի բուն սեռն սէր ի մէջ թագաւորութեանցն պահեցի, եւ եւս քան ԱԲց մինչեւ
 26
 27 g հաւատարիմ
 28 b ի մէջ թագաւորութեանց
 29 g պահեցի
 30 ԱԲ քան զեւս արքայն հայոց առաւել հաստատէր՝ զերրորդութիւն [Բ զերրորդութիւնն] ի հաւատս պատմէր
 31 b զարքայն հայոց հաստատեցէ ի հաւատս երրորդութեանն / ad զարքայն հայոց հաստատէր յերրորդութեան հաւատսն / t արքայն հայոց հաստատէր ի յերրորդութիւն ի հաւատսն
 32 ad պատմել [a ապա պատմել] սկսաւ արքայն տրդատ եւ վասն / b իսկ տրդատիոս պատմէր եւ վասն / ԱԲցt չիբ իսկ տրդատիոս
 33 t նոցա, փխ. աստուծոյ
 34 gt եւ կամ
 35 bԱԲց զինչ օրինակաւ
 36 g վկայեցան
 37 d ապա կայսրն կոստանդիանոս
 38 ԱԲ գայն սկսաւ / t չիբ գայն
 39 abdg գայն պատմել նմա. չիբ սկսաւ
 40 t վասն անզուգական վարուցն
 41 adԱԲt մինչդեռ անդէն [t անդ] էին
 42 bԱԲց յաշխարհին. չիբ յիւրեանց
 43 abdԱԲց թէ որպէս / t եթէ որպէս
 44 Բ վարուի / Ա վարիւի
 45 ad չիբ էին
 46 abdgտ չիբ եւ
 47 bgt տոհմաց / ԱԲ տոհմիւ

19 *Եւ զգործսն¹ զաւրութեան² յաղթու-
թեանն՝³ Սատուծոյ նմա տուեալ՝ պատմէր,
առ ամենայն թշնամիսն ճշմարտութեանն
յաղթող երեւեալ: 20 Ասէ. «Գիտեա՛, եղ-
բայր, զի Աստուած յամենայն երկրի երեւե-
ցուցանէ զիւր⁵ ողորմութիւն զաւրու-
թեանն. զի ամենայն արարածք նորա⁶ ծա-
նիցեն զնա⁷ եւ լինիցին նորա փառաւորիչք
ճշմարտութեամբ⁸, Բանգի այնպիսի⁹ երկր-
պագուս իւր¹⁰ իսնդրէ՞»:*

21 Ապա¹² յետ այտորիկ «¹³մեծարեալ
լինէին դարմանաւք¹⁴ 15եւ մեծապատիւ
չքեղութեան¹⁶ կարգաւք¹⁷ 18յարքունեացն
եւ յեկեղեցեացն¹⁹ եւ ի պատուական իշխա-
նաց²⁰ քաղաքին. 21եւ մեծամեծ պատարա-

գաւք եւ ²²երեւելի պարգեւաւքն պա-
տուեալ սիրով»²³:

22 «²⁴Եւ ապա հրաժարեալ²⁵ ի ծիրա-
նափառ աւգոստականացն եւ ի սրբոյ կա-
թողիկոսէն, ընկալեալ ողջոյն յեկեղեց-
ւոյն²⁶ եւ յերեւելի իշխանաց քաղաքին, եւ
ամենայն իրաւք²⁷ յաջողեալք՝²⁸ ելանէին
յոսկիապատ կառս²⁹ արքունատուրս³⁰, եւ
մեծաւ շքով³¹ եւ բազում վայելչութեամբ
ունէին զճանապարհս արքունականս»³²:

23 «Եւ ամենայն քաղաքաց պատահե-
լոց ³³պայծառագոյն երեւէին, ³⁴եւ ³⁵մեծա-
մեծս ըստ արժանաւորութեան³⁶ արքայու-
թեանն պատուեալ անդատին, մինչեւ գա-
լին հասանէին»³⁷ յերկիրն³⁸ Հայոց, յԱյրա-
րատեան³⁹ գաւառ, ¹ի Վաղարշապատ քա-
ղաք, ²ի հանգստակայս սրբոցն:

1 *Եւ* զգործս / *ad* պատմէր եւ զգործս յաղ-
թութեանն իւրոյ ի վերա թշնամեացն, թե որպէս
ետ աստուած լժ տէր աստուած զթշնամիս նորա
ի ներքոյ ոտից նորա. *ասէ*, զիտեա
2 *Ա՛* յաղթութեան նմա տուելոյ յաստուծոյ պատ-
մէր
3 *t* աստուծոյ / *b* աստուծոյն մատուցեալ պատ-
մէր, եւ առ ամենայն / *g* աստուծոյ նոցա
տուեալ, պատմէր ամենայն մարդոյ զճշմարտու-
թիւնն յաղթող երեւեալ. *ասէ*
4 *Ա՛* գիտեա, *ասէ* / *d* գիտա / *g* գիտեայ
5 *a* ողորմութիւն / *bdt* ողորմութիւն / *Ա* ողոր-
մութիւն զարութեան / *Բ* ողորմութեան զօրու-
թիւնն / *g* զարութիւն ողորմութեանն
6 *g չի՛* նորա
7 *ad* եւ լիցին փառաւորիչ աստուածութեան նորա
/ *Ա՛* եւ լիցին
8 *Ա՛* փառաբանիչք նշմարտութեամբ / *t* նշմար-
տութեան
9 *adԱ՛* գայնպիսի / *միւսն*. այնպիսի
10 *abdԱ՛* չի՛ իւր
11 *b* իսնդրէ տէր
“ *Յ՛՛՛՛՛՛ 23*
12 *b* եւ, *փիս*. ապա
13 *g* մեծարեալ / *Հմտ*. *Կորիւն Խ*. «մեծարեալ
տպ. մեծարել զարմանոք ... իշխանաց քաղա-
քին»:
14 *g չի՛* դարմանոք
15 *Ա՛* եւ մեծապատիւ / *միւսն*. *չի՛* եւ
16 *Ա՛* շքեղութեան / *b* շքեղութեամբ / *միւսն*. շքե-
ղութեանն
17 *abd* կարգաւք
18 *b* յարժանեաց / *g* յարժանեաց անտի
19 *bdԱ՛* յեկեղեցեաց
20 *g* իշխանաց

21 *g* եւ մեծ եւ երեւելի պատարագաւ պատուեալ
/ *Ա՛* եւ մեծամեծ կարգով եւ երեւելի պատարա-
գով պատուեալ
22 *b* պատարագաւ երեւելի ընծայիւք պատուեալ
23 *Հմտ*. *Կորիւն Ժէ*:
24 *b* եւ ապա / *միւսն*. *չի՛* եւ / *Հմտ*. *Կորիւն ԽԱ*.
«եւ ապա ... երկիր պագեալ ծիրանափառ օգոս-
տականացն ... գային հասանէին»:
25 *g* հրաժարեալ
26 *Եւ* չի՛ յեկեղեցւոյն / *Կորիւն ունի*:
27 *g* ուրեք, *փիս*, իրօք / *Կորիւն՝* իւրայօքն *տպ*. իւ-
րայովն), *փիս*, իրօք
28 *g* աջողեալ / *bdԱ՛* աջողելով
29 *bg* կառսն
30 *g* յարժանատուրս
31 *abdԱ՛* *Կորիւն՝* շքով / *t* շքաւ
32 *Հմտ*. *Կորիւն Ժէ*:
33 *b* պայծառացեալ լինէին / *Կորիւն՝* պայծառա-
գոյն երեւէին / *g* պայծառագոյնք երեւէին /
միւսն. լինէին
34 *g* եւ ըստ արժանաւորութեանն մեծամեծ պա-
տուով պատուեալ լինէին, մինչեւ գային
35 *Ա՛* ըստ արժանաւորութեան արժայութեան [*Բ*
արժայութեանն] մեծապատուեալ անդատին,
մինչեւ / *b* ըստ արժանի ողորմութեան արժա-
յութեանն մեծամեծ պատուեալ / *adt* արժայու-
թեանն մեծամեծ պատուեալ
36 *ad* ըստ արժանողութեան / *t* ըստ արժանողու-
թեանն
37 *Հմտ*. *Կորիւն Ժէ*:
38 *b* յերկիրս
39 *Եւ* յայրարատեան / *a* յայրայրատեան / *t* յայրա-
րատ / *dg* յայրայրատ

24 Եւ բերէին³ զպարգեւսն⁴ տուեալս⁵ անդստին⁶, զոսկին եւ զարծաթն եւ զպատուական կարասին, ⁷ի նուէր սպասու ⁸եկեղեցւոյն Աստուծոյ, ⁹եւ ի տունս նուիրաց սրբոյ վկայիցն զնէին. ¹⁰նաեւ զտուեալ զոսկի սպասս կայսերն ի նոյն Հանգիստ սրբոցն զնէին¹¹: 25 Եւ առաւել¹² զիւրեանց եկեղեցիսն¹³ ¹⁴չինեալ Հաստատէին:

26 Եւ մեծն ¹⁵Գրիգոր առ¹⁶ շրջել¹⁷ ընդ աշակերտեալսն¹⁸ յառաջագոյն, եւ Հաստատէր¹⁹ զնոսա ²⁰ի ճշմարիտ վարդապետութեանն:

ՃԻՆ. Ապա²¹ յետ այսորիկ Հրաման ետ մեծ կայսրն, աւգոստականն²² Կոստանդիա-

նոս²³ ժողովել ամենայն եպիսկոպոսաց ի քաղաքն ²⁴Նիկիացւոց: 2 Յայնժամ մեծ արքայն Տրդատ եւ սուրբ կաթողիկոսն Գրիգորիոս²⁵ Հանդերձեցին եւ արձակեցին զԱրիստակէս²⁶, որ երթեալ Հասանէր ²⁷ի մեծ ժողովն Նիկիայ ²⁸ընդ եպիսկոպոսն ամենայն. ուր ամենայն տիեզերաց²⁹ կարգեցաւ ընդունելութեան³⁰ աւանդութեանն³¹ Հաւատք³² ³³եւ կարգք լուսաւորութեան, կանոնք պայմանաւորք³⁴, աստուածատուր զաւրութիւն Հաճոյիցն³⁵ Աստուծոյ³⁶ անչափ³⁷ բարձրութեանցն³⁸: 3 Ուր եւ մեծ կայսրն Կոստանդիանոս ³⁹խոստովան լինէր զհաւատսն եւ աւրհնութեամբ պսակեալ ի ժողովոյն՝ զանուն յերկրի⁴⁰ թողոյր եւ զարդարութիւն յերկինս⁴¹ Հաստատէր:

4 Իսկ երանելին Արիստակէս⁴² «⁴³գայր պայծառ ծագեալ⁴⁴ Հաւատովքն եւ Հաստա-

1 ԱԲ ի վաղարշապատ ֆաղաֆի. հանգստի [Բ ի հանգստի] սրբոցն / Ե ի վաղարշապատ ֆաղաֆն
2 adh ի հանգստակա [dh ի հանգստակայ] սրբոցն / ց ի հանգստարան սրբոցն: Վերջ:
3 Ե ԲԵԻԻՆ
4 t զպարգեւս
5 abd տուեալս / ԱԲ տուեալ / t ԲԵԻԵԱԼԻ, փ/Ն. տուեալս
6 ԱԲ զանդստին
7 ԱԲԿ ի նուէրս սպասու
8 abdԱԲ եկեղեցւոյ [ԱԲ եկեղեցեաց] աստուծոյ / t աստուծոյ եկեղեցւոյն
9 ԵԱԲ եւ ի տունս [Ե ի տանսն] կատարեալս [Ե աստուածակատարս] վկայիցն զնէին / ad եւ ի տունս նահատակարան վկայիցն զնէին / t եւ ի տունս նուիրաց սրբոց վկայիցն զնէին
10 abd նաեւ գտուեալս [Ե գտուեալ] ԲԵԻԵԼ [Ե գրե-րեալ] զոսկին [Ե զոսկի] սպասս կայսերն ի նոյն յիւր հանգիստ [Ե հանգիստն] սրբոցն
11 abd ԲԵԻԻՆ, փ/Ն. զնէին
12 Ե առեալ, փ/Ն. առաւել
13 ԵԸ զեկեղեցիսն
14 Ի շինեալ հաստատէին: Վերջանում է. ԹՊ. 534ա. «ի քրիստոս յիսուս ... ստացողի սուրբ գրոցս ամենաթշուառ գրչիս մթոսի» (պատ.)
15 Ե եւ մեծն գրիգորիոս / d գրիգորն / Ե գրիգո-րիոս շրջէր ընդ աշակերտեալսն եւ հաստատէր զնոսա յառաջագոյն ճշմարիտ ֆարոգութիւն
16 ԲadԱԲ առ / t էառ
17 ԲԱԲ ի շրջել
18 a ընդ աշակերտաւն
19 Ե եւ հաստատէր / միւսն. չի՛ֆ եւ / Ա հաստատէր
20 ԱԲ ի ճշմարիտ վարդապետութեանն / Բad ի ֆարոգութիւն ճշմարտութեանն / ԵԼ ի ճշմարիտ ֆարոգութիւնն
21 Ե չի՛ֆ ապա

22 a ոգոստական / d աւգոստական / Բ աւգոստական
23 d կոստանտինոս (համարեա միշտ պյսպէս)
24 ԱԲ նիկիայ բիթանացւոց / a նիկիացւոց առ հասարակ
25 ԲԸ գրիգորն / aԱԲ գրիգոր
26 a գարիստակէս / ԲԸ գառիստակէս / Ե գառիստակէս (միշտ) / միւսն. զոլոստակէս կամ զոստակէս
27 ԱԲ ի մեծ ժողովն նիկիայ / միւսն. ի ժողովն մեծ
28 Ե ընդ այլ եպիսկոպոսս / ad ընդ եպիսկոպոսս
29 ԵԱԲ տիեզերաց / միւսն. տիեզերացն
30 Բad ընդունելութեանն
31 Բabd աւանդութեանն / միւսն. աւանդութեանն
32 Բad հաւատն
33 ab եւ կարգք / ԲԸ եւ կարգքն / ԱԲ եւ կարգ / t չի՛ֆ եւ
34 Ե պայմանաւոր
35 Ե եւ հանոյիցն
36 Բabd չի՛ֆ աստուծոյ
37 Բad անչափն
38 a բարձրութեանն / Ե բարձրութիւն
39 Ա խոստովանող լինէր
40 ԲabdԱԲ զանուն [Ե եւ զանուն] յերկրի / t ի յերկ-րի
41 ԲabdԱ զարդարութիւն յերկինս / միւսն. ի յերկինս
42 a արիստագես / ԲԸ առիստակէս / միւսն. ոլոստակէս
43 t գայր հասանէր / ԲabdԱԲ չի՛ֆ հասանէր
44 a ծայգեալ / ԱԲ պայծառացեալ, փ/Ն. պայծառ ծագեալ

տունն աստուածահաճոյ¹ 2Նիկիական կանոնաւքն³ երեւել⁴ ի Հայաստան երկրին⁵. 6Եւ առաջի դէնք թագաւորին եւ կաթողիկոսին⁷ սրբոյ⁸ զբերեալ աւանդութիւնսն^{9»}10: 5 Ուրով սրբոյն Գրիգորի ¹¹ի նոյն ¹²լուսաւոր կանոնսն յաւելեալ, ¹³առաւել եւս զիւր ¹⁴վիճակն, զՀայաստան երկրին¹⁵, պայծառացուցեալ, Հանդերձ միաբանութեամբ¹⁶ 17արքային Տրդատայ՝ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց լուսաւորէր:

6 «¹⁸Ապա ¹⁹յետ այսպիսի ²⁰գործոց դարձեալ առաւել բարձրագոյն վարդապետութեամբ սկսեալ երանելոյն ²¹Գրիգորի ճառս յաճախագոյնս²² դժուարապա-

տումս²³, առակս խորիմացս ²⁴ղիւրալուրս ²⁵բազմաղիմիս շնորհագիրս, յարդարեալս²⁶ ի զաւրութենէ²⁷ եւ ի հիւթոյ գրոց ²⁸մարգարէականաց, լի ամենայն ճաշակաւք կարգեալս եւ յաւելեալս²⁹ աւետարանական հաւատոցն ճշմարտութեան³⁰: 7 Յորս³¹ բազում նմանութիւնս³² եւ³³ աւրինակս ³⁴յանցաւորաց աստի³⁵, ³⁶առաւել ³⁷վասն յարութեանական յոսոյն առ ի հանդերձեալսն յերիւրեալ³⁸, զի հեշտընկալք³⁹ եւ զիւրահասոյցք⁴⁰ տխմարագունիցն⁴¹ եւ մարմնական⁴² իրաւք զբաղելոցն⁴³ լինի-

1 βad եւ աստուածահաճոյ
 2 βdԱԲ նիկեական / Հմմտ. Կորին ԾԱ. «Նիկիական եւ եփեսոսական կանոնոփ գային երեւելով աշխարհին հայոց եւ առաջի դնէին.....»:
 3 βd կանոնաւք
 4 βabd գայր երեւեալ / ԱԲ գայր երեւել / t երեւեալ. չիք գայր
 5 b ի հայաստան երկիրս
 6 β եւ առաջի / միւսն. չիք եւ
 7 Ա կաթիկոսին / Բ կաթողիկոսին
 8 a չիք սրբոյ
 9 b աւանդութիւն (պատ.) / a թուղթսն, փիս. աւանդութիւնսն
 10 Հմմտ. Կորին Ի:
 11 βabdԱԲ ի նոյն լուսաւոր կանոնսն
 12 t լուսաւորական
 13 βad յաւելեալ, առաւել [a առաւել եւս] զիւր / միւսն. առեալ, փիս. առաւել եւս
 14 b վիճակն պայծառացուցեալ զհայաստան երկիրն
 15 ԱԲ զհայաստան երկրին
 16 βabdԱԲ հանդերձ միաբանութեամբ / t չիք միաբանութեամբ
 17 a արքային տրդատա / միւսն. արքային տրդատաւ
 18 b եւ, փիս. ապա / Հմմտ. Կորին ԾԳ. «ապա դարձեալ յետ [տպ. յետ դարձեալ] այնպիսի ... աւետիսն քաջալերել»:
 19 βabdԱԲ յետ այսպիսի գործոց [b գործոյ] դարձեալ [ԱԲ չիք դարձեալ] առաւել [b առեալ] բարձրագոյն վարդապետութեամբ [bԱԲ վարդապետութիւն] սկսեալ
 20 t գործոյ. չիք դարձեալ ... վարդապետութեամբ:
 21 ԱԲ գրիգորի. ի ճառս յաճախագոյնս [Ա յաճախագոյնն]
 22 d ճառս յանձնագոյնս / b ճառս *յանագոյնս

23 Կորին՝ դիրապատումս, փիս. դժուարապատումս
 24 βabdԱԲ դիրալուրս բազմաղիմիս [b բազմաղիւրս, ԱԲ բազմաղիւրս] շնորհագիրս
 25 t չիք բազմաղիմիս, շնորհագիրս
 26 βabdԱԲ յարդարեալս, փիս. t յարմարեալ
 27 Կորին՝ ի *գաւորութ (պատ.=ի գորութենէ. տպ. ի լուսաւորութենէ)
 28 Կորին՝ մարգարէականաց կարգել եւ յորինել. լի ամենայն ճաշակօփ աւետարանական հաւատոցն ճշմարտութեան
 29 βabdԱԲ եւ յարինեալս / t եւ յարմարեալս
 30 βad ճշմարտութեանց
 31 b յոր
 32 a նմանութիւն
 33 d չիք եւ
 34 ԱԲ ի յանցաւորաց / Կորին՝ ի յանցաւորաց [տպ. ի յանցաւորացս] / t յանցաւորաց գտանել աստի / βabdԱԲ Կորին՝ չիք գտանել
 35 b չիք աստի / Կորին՝ աստի / βad աստի, փիս. աստի
 36 b եւ առաւել / βad առաւելագոյն
 37 ԱԲ վասն յարութեան յոսոյն / ad վասն յարութեանական [d արութիւնական] յոսոյն / β վասն յարութիւն յարտեանական յոսոյն / b վասն յարութեանական [b «թե» պատուով] յոսոյն / t վասն յարութիւնական / Կորին՝ վասն յարութեանական
 38 b յերիւրեալս / t յերիւրել / ԱԲ յորդորեալ, փիս. յերիւրեալ / βad Կորին՝ յերիւրեալ
 39 βad Կորին՝ հեշտընկալք / b հաշտընկալք / միւսն. հեշտընկալ
 40 ԱԲ դիրահաս, փիս. դիրահասոյցք / Կորին՝ դիրահասոյցք
 41 a տխմարացն / bd տխմարագունացն / βԱԲ տխմարագունիցն / t տխմարագունից / Կորին՝ տխմարագունիցն [տպ. ախմարագունիցն]
 42 ԱԲ մարմնաւոր / Կորին եւ միւսն. մարմնական
 43 Կորին՝ սրաղելոցս [տպ. զբաղելոցն]

ցին¹, առ ի սթափել ²զուարթացուցանել եւ հաստահիմն ³առ խոստացեալ աւետիսն քաջալերել»⁴:

8 «⁵Ջաւետարանական ընթացսն եւ զվերակացութիւն եկեղեցւոյ սրբոյ՝ շնորհաւքն⁶ Աստուծոյ շառանց պակասութեան տանէր. եւ առաւել փութալը գուցէ եղեալ՝ զամենայն ոք⁸ յորդորելով⁹ առ ի բարեացն¹⁰ քաջալերութիւն»¹¹:

9 «Ջցայդ¹² եւ զցերեկ պահաւք եւ ազալթիւք եւ ուժգին¹³ խնդրուածովք, եւ¹⁴ բարձրագոյն¹⁵ բարբառովք¹⁶ զաստուածադիր¹⁷ պատուիրանացն¹⁸ զհրամանսն¹⁹ յուշ առնելով զգուշացուցանէր²⁰ ամեն-

նայն մարդոյ: 10 Չտայր Բուճ աչաց, ²²Եւ ոչ նինջ²³ արտեւանաց²⁴, ²⁵Եւ ոչ հանգիստ իրանացն²⁶, մինչեւ ²⁷հասանել ի հանգիստ Տեառն»²⁸:

11 «Եւ այսպէս հանդերձ թագաւորաւն ²⁹եւ ամենայն աշակերտելովքն³⁰ զամենայն ժամանակս³¹ իւրեանց ընթերցուածոց զորոց ծախէին զտիւ եւ զգիշեր. եւ նովին³² ծաղկեալք եւ շահաւետեալք, եւ աւրինակ բարեաց ուսումնասէր ³³առընթերակացացն լինէին»³⁴:

12 «Մանաւանդ զի ունէին եւս³⁵ պատուիրանս³⁶ զգուշացուցիչս յաստուածակարգ³⁷ պատգամաւորացն, որոց³⁸ առաջինս³⁹ հրամայէ, թէ⁴⁰ «Յաւրէնս տեառն

1 ԵՔ լիցին / Ա լցին / միւսն. եւ Կորիւն՝ լինիցին
 2 βabdԱԲ գուարթացուցանել [a չիք գուարթացուցանել] զարացուցանել եւ հաստահիմն / Կորիւն՝ ի գարթուցանել / Կոր. եկր. խմբ. ի գուարթացուցանել / Կորիւն՝ չիք գորացուցանել
 3 Կորիւն՝ առ ի խոստացեալ
 4 Հմմտ. Կորիւն ԻԱ:
 5 Հմմտ. Կորիւն ԿԲ. «զաւետարանական ընթացսն ... ի հանգիստ տեառն»: / Հմմտ. Փաւստ. Գ 6. «զաւետարանական ընթացսն ... զհոգեւոր եռանդն ածէր»:
 6 ԱԲ Կորիւն՝ շնորհոցն / միւսն. շնորհոց
 7 ԱԲ առանց իրիք պակասութեան / միւսն. եւ Կորիւն՝ չիք իրիք
 8 βabd չիք ոք / Կորիւն՝ զամենեսեան, փխ. զամենայն ոք
 9 Ե յարդարելով, փխ. յորդորելով / Կորիւն՝ յորդորելով
 10 Ե Կորիւն՝ առ բարեացն / միւսն. առ ի բարեացն
 11 Կորիւն ԻԶ, Փաւստ. Գ 6
 12 Ե զցայդ
 13 ԱԲ ուշգին
 14 ԱԲ չիք եւ
 15 βabdԱԲ Կորիւն՝ բարձրագոյն / Ե բարձր
 16 βbԱԲ բարբառով / Ե բարբառելով / միւսն. եւ Կորիւն՝ բարբառովք
 17 βabdԱԲ զաստուածադիր / Կորիւն՝ աստուածադիր / Ե զաստուածագիր
 18 a պատգամացն, փխ. պատուիրանացն / Կորիւն՝ պատուիրանացն
 19 ԱԲ զիրամանս / միւսն. զիրամանս / Կորիւն՝ հրամանս
 20 Կորիւն՝ յուշ [տպ. ուշ] առնելով զգուշացուցանել [տպ. զգուշացուցանելով]
 21 β զգուշացուցիչ / abd զգուշացուցանել / ԱԲ զգուշացուցանելով

22 a կամ, փխ. եւ ոչ (նինջ)
 23 Կորիւն՝ նիրհ, փխ. նինջ
 24 ab Կորիւն՝ արտեւանաց / միւսն. արտեւանաց
 25 Ե Կորիւն՝ չիք եւ ոչ հանգիստ իրանաց
 26 β հանգիստ տիրանաց / Ե իրանաց / aԱԲ իրանաց / Ե իրանացն
 * Մ...Զ...Ը...
 27 βad հասանել ի հանգիստն / Ե հաս ի հանգիստն / միւսն. եւ Կորիւն՝ հասանել ի հանգիստ [տպ. Կորիւն՝ ի հանգիստն]
 28 Կորիւն ԻԶ, Փաւստ. Գ 16
 29 Հմմտ. Կորիւն ԾԲ. «Եւ այնպէս զամենայն ժամանակս իւրեանց ընթերցուածոց [տպ. յընթերցուածս] գրոց ... որ բեզն լսիցենն»:
 30 Ե աշակերտելովք
 31 βabdԱԲ ժամանակս / Ե ժամանակսն
 32 Կորիւն՝ նովինք
 33 β առընթերակաց / abd առընթերակացն / ԱԲ առընթերակայիցն ցանկ լինէին / Կորիւն՝ առընթերակաց [տպ. առընթերակայիցն] լինէին / βabdԱԲ Կորիւն՝ չիք ցանկ / ուղղում եմ՝ առընթերակացացն / Հմմտ. Ազարթ. շիւ: 19-20՝ առընթերակաց հոգեւորական գործոցն
 34 Կորիւն Ի
 35 Կորիւն՝ չիք եւս
 36 Ե զպատուիրանս / միւսն. Կորիւն՝ պատուիրանս / Կոր. երկ. խմբ.՝ զպատուիրակսն / βad պատուիրակս, փխ. պատուիրանս
 37 ԱԲ զաստուածակարգ / Ե աստուածակարգ / βadt զաստուածակարգ
 38 ad Կորիւն՝ յորոց / Ե որով / միւսն. որոց
 39 βabdԱԲ զառաջինն / Կորիւն՝ առաջին [տպ. առաջինն]
 40 Ե եթէ

Վտորհեսցիս ի տուէ եւ ի գիշերի»¹. եւ երկրորդն զհամագունակն² պատուիրէ³, թէ «Միտ դիր 4րնթերցուածոց միտիթարութեան վարդապետութեան. մի՛ անփոյթ առներ⁵ զշնորհացդ⁶ որ ի քեզ⁷ են. յայդ խորհեսց⁸ եւ ի դոյն 9կանխեսցիր, զի քո 10յառաջադիմութիւնդ յայտնի լիցի ամենեցուն. գոյշ լինիջիր¹¹ 12անձինդ եւ վարդապետութեանդ, եւ ի դմին յամեսցի՛ր. 13զայդ եթէ առնիցես՝ եւ զանձն¹⁴ ապրեցուցես¹⁵ եւ զայնոսիկ որ քեզն¹⁶ 17լսիցեն»¹⁸:

13 18Արդ՝ այսու աւրինակաւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց¹⁹ առաքելա-

բան²⁰ առաքելագործ վարեալ, զհետ երթեալ²¹ հրամանացն²² ընկալելոց²³ մինչեւ²⁴ ի վախճան²⁵ կատարածին 26զայս առնէր ամ յամէ, եւ²⁷ թաղեալ ի սէրն Քրիստոսի 28լուսաւորէր:

* * *

14 29Իսկ մեք որպէս ընկալաք զհրամանս քոյոյ³⁰ թագաւորութեանդ, 31քաջդարանց Տրդատ, գրել զայս ամենայն՝ որպէս արէն է³² ժամանակագիր մատենից՝³³ 34ըստ այնմ 35ձեւոյ դրոշմեցաք, 36ըստ աւրինակի յունական ճարտարութեանն արկեալ ի շատ զամենայն³⁷:

15 Բայց նայեցաք իբրեւ ի ցուցող³⁸ հայելի յաստուածադիր³⁹ 40բարձրութիւն

1 ԵԱԲ Կորին' խորհեսցիս / *badt* խորհեսցի նա [βd չիբ'նա]
 * ՏԵ՛՞Ս Ս...Ն՝ Ը 2
 2 βdԱԲ գիսմագունակն, a գիսմագունակ / t գիսմագունակն / b նման սմին, Կորին' հանգոյն, փիս. գիսմագունակն
 3 b պատուիրէր
 4 a ընթերցուածոց գրոց եւ միտիթարութեան
 5 Կորին' առնէր
 6 βd շնորհացդ
 7 βabdԱԲ Կորին' որ ի քեզ [b ի քեզդ] / t որ առ քեզդ
 8 b խորհեսց / Կորին' խորհես
 9 ԱԲ Կորին' չիբ կանխեսցիր, զի քո յառաջադիմութիւնդ ... անձինդ եւ վարդապետութեանդ եւ ի դմին
 10 βabd յառաջադիմութիւնդ [bd առաջադիմութիւնդ] ամենեցուն յայտնի լիցի. գոյշ
 11 b լիջիր
 12 βabd անձին եւ վարդապետութեանն [β վարդապետութեանդ, b վարդապետութեան]
 13 ԱԲt զի եթէ զայդ առնիցես / βabd Կորին' չիբ զի / βabd Կորին' զայդ եթէ
 14 a զանձն / βbd Կորին' եւ զանձն / միւսն. չիբ եւ / t զանձն քո / βadԱԲ չիբ քո
 15 β ապրեցուցանիցես / Կորին' ապրեցուցանես [տպ. ապրեցուցես]
 16 βadԱ.-էko քեզն / bt քեզ
 17 ab լուիցեն / βdԱ.-էkot Կորին' լսիցեն / Դ լսիցեն. եւ քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն: Թղ. 243ա. «Աւարտեցաւ եւ կատարեցաւ պատմութիւն սուրբ լուսաւորչին եւ գրիգորի արքայիսկոպոսին»: Անմիջապէս հետեւում է Դաշանց թուղթը:
 * Ը ՏԵ՛՞Ս. Դ. 13-16. Կորին Ի
 18 b եւ, փիս. արդ / ԱԲԳԵԶէko չիբ արդ այսու օրինակաւ ... որք ոչ մեզ միայն, ով թագաւոր, այլ եւ յորժամ (ՃԻէ 20)
 19 abd կենաց իւրոց / βt չիբ իւրոց

20 abd առաքելական / t առաքելարան / β առաքելարան
 21 βabd զետ երթեալ / t զետ երեւեալ
 22 β առաքելական հրամանացն / b գիրամանացն
 23 β բնորելոց, փիս. ընկալելոց / Հմմտ. Ագաթ. ՃԻԴ 9-11. «Եւ ցանկալի եղեալ օրինապահ ընկալելովն»:
 24 ad մինչ / b եւ մինչեւ / միւսն. չիբ եւ
 25 a ի վաղման
 26 b զայս առնէր եւ յամէ գթողել զսէրն քրիստոսի լուսաւորէր
 27 Աւելացնում եմ՝ եւ (թաղեալ)
 28 β լուսաւորէր. շնորհաւ հար բարեբարի եւ որդւոյ միածնի ... յաւիտենից ամէն: Վերջանում է:
 29 ad իսկ մեք որպէս ընկալաք զհրաման [a հրաման] զիո [a գրոյ] թագաւորութեանդ քաջի [a քաջիդ] տրդատայ / b իսկ մեր որպէս ընկալեալ զհրաման քոյոյ թագաւորութեանդ քաջդ արանց տրդատիոս
 30 t քո
 31 t չիբ քաջդ արանց
 32 b եւ արէն է
 33 abd ժամանակագիր մատենիցն / t զժամանակագիր մատենաց
 34 a ըստ այն ձեւոյ
 35 t ձեւոյ, ոչ եթէ դրոշմեցաք / abd չիբ ոչ եթէ
 36 b ըստ կարգի, փիս. ըստ օրինակի
 37 b զամն (պատ.)
 38 b ի ցուցով
 39 abd յաստուածադիր / t յաստուածագիր
 40 abd բարձրութեան տուչութեանն / t բարձրութեանցն տուչութիւն / Հմմտ. Կորին ԻԹ. «մաւնաւանդ հայեցեալ ... զիրեանց մշակութիւնն

տուչութեան հրամանացն¹, որ առ երանելին Մովսէս ²եկեալ վասն³ ամենայն ⁴իրացն եղելոց ⁵եւ ⁶աստուածեղէն պատգամացն ականդելոց՝ մատենագրել ի պահեստ⁷ յաւիտեանցն որ գալոցն⁸ են ⁹«¹⁰»:

16 «¹¹Նոյնպիսիք եւ այլոց մարգարէիցն հրամայեալ. Ա՛ն, ասէ, քարտէզ նոր մեծ եւ գրեա՛ ի նմա գրչաւ դպրի նարտարի¹²«. եւ այլուր՝ թէ Գրեա՛ գտեսիլդ ի տախտակի եւ ի գիր¹³ հաստատեա՛¹⁴, ¹⁵զի որ ընթեռնուն՝ համարձակ ընթեռնուցու¹⁶՝¹⁷:

17 «Իսկ Դաւիթ ¹⁸յայտնագոյն եւս վասն ամենայն ազգաց զվիճակ¹⁹ աստուածատուր աւրինացն նշանակէ ասելովն, թէ

²⁰Գրեցի այս յազգ ²¹այլք, եւ թէ՛ Տէր պատմեցել գրովք²² ժողովրդոցէ՛:

18 «Ջոր եկեալ կատարեաց ամենափրկիչն Քրիստոս շնորհատուր հրամանաւն²³, ²⁴թէ ելէ՛ք ընդ ամենայն ազգս, եւ²⁵ թէ՛²⁶ Քարոզեցի Աւետարանս ²⁷ի ներքոյ երկնիցէ. ²⁸ուստի եւ երանելոյս այսորիկ համարձակութիւն առեալ յուսալից փութով երեւելի²⁹ եւ³⁰ արդիւնակատար ըստ Աւետարանին զիւր մշակութիւնն ցուցանէր³¹»³²:

19 «Եւ արգ՛ ³³քանզի ըստ աւրինակի գրելոցս առ ի մէնջ՝ ի կատարումն դարձուցաք³⁴, ոչ³⁵ եթէ³⁶ ի հին համբաւուց տեղեկացեալ եւ մատենագրեալ³⁷ զայս կարգեցաք, այլ որոց ³⁸մեզէն իսկ ¹ականատեսք

ցուցանեն»: / *Կորին*՝ բարձրութիւնն / *ուղղում*՝ *բմ*՝ բարձրութիւն

1 *ad* հրաման / *b* *չի*՝ հրամանացն

2 *b* եկեալ հրամանաց

3 *b* *չի*՝ վասն

4 *b* եղելոց իրաց / *adt* իրաց / *Կորին*՝ իրացն

5 *Կորին*՝ եւ աստուածեղէն [տպ. յաստուածեղէն. *չի*՝ եւ] / *bdt* *չի*՝ եւ

6 *a* *չի*՝ աստուածեղէն պատգամացն ականդելոց

7 *abd* *Կորին*՝ ի պահեստ / *t* ի պահեստն

8 *abd* *Կորին*՝ գալոցն / *t* գալոց

9 *d* իցեն / *Կորին*՝ էին

« *Տէ՛. Ք. Օր. Լ. Լ. 19-24*..

10 *Կորին* ժԱ.

11 *d* նոյնպիսիք եւ այլոց մարգարէիցն հրամայեալ: *Սյստեղ d թղ. 201ա երեսի կիսում ընդհատում է. հաւանաբար թերի է եղել d-ի օրինակը: / Կորին*՝ նոյնպիսիքն [տպ. նոյնպիսիք]

12 *Կորին*՝ *չի*՝ նարտարի

է *Լ. Ք. 1*

13 *ab* ի գիր / *t* *Կորին*՝ ի գիրս

14 *a* հաստատեայ / *b* *Կորին*՝ հաստատեա / *t* հաստատեալ

15 *b* զի որ ընթեռնուն / *at* զի որ ընթեռնուցուն / *Կոր.* *չի*՝ զի որ ընթեռնուն՝ համարձակ ընթեռնուցու

16 *ab* համարձակ ընթեռնուցուն [եւ ընթեռնուցուն] / *t* համարձակ ընթեռնու

զ *Լ. Ք. 1. 8. Լ. Լ. Բ. 2.*

17 *Կորին* ժԱ.

18 *a* յայտնագոյն եւս / *bt* յայտնագոյնս եւս / *Կորին*՝ յայտնապէս եւս

19 *a* *Կորին*՝ զվիճակ / *bt* վիճակ

20 *b* գրեցես յազգ այլ / *Կորին*՝ գրեցի յազգ այլ [տպ. յայլ]

21 *a* յայլ, թե

Դ *Ս. Ք. Ն. Լ. 19*

22 *b* գրով

է *Ս. Ք. 2. 9 6*

23 *ab* *Կորին*՝ հրամանաւն / *t* հրամանոցն

24 *Կորին*՝ եթէ ելէ՛ք

՛ *Տէ՛. Ք. Ս. Ք. Լ. 19:*

25 *a* *չի*՝ եւ

26 *a* թե (քարոզեցի) / *t* եթէ / *b* *չի*՝ թէ

27 *Կորին*՝ ընդ ամենայն տիեզերս, *փի.* ի ներքոյ երկնից / *ab* ի ներքոյ երկնից. ուստի երանելոյս [եւ երանելոյս] այսորիկ [եւ այս] համարձակութիւն առեալ յուսալից փութով

է *Տէ՛. Ք. Ս. Ք. Լ. 14, Ի. 9. 13. Ս. Ք. Ժ. Գ. 9:*

28 *t* *չի*՝ ուստի երանելոյս ... յուսալից / *Կորին* ունի՛՝ ուստի եւ երանելի հարցն մերոց համարձակութիւն առեալ յուսալից:

29 *Կորին*՝ եւ երեւելի

30 *b* *չի*՝ եւ

31 *a* ցուցանել

32 *Կորին* ժԱ.

33 *Հմտ. Կորին Կէ-ԿԼ.* «եւ զի ըստ օրինակի գրելոցս ... աշակերտելոց իցեն ազգս [տպ. յազգս] ազգաց»:

34 *b* դարձուցաք / *t* դարձուցից / *Կորին*՝ հարքն ի կափարումն դարձան

35 *b* եւ, *փի.* ոչ

36 *b* թէ

37 *ab* մատենագրել / *t* մատենագրեալ / *Կորին*՝ մատենագրեալ

38 *Կորին*՝ մեր իսկ / *Կորին*՝ երկ. խմբ.՝ մեզէն իսկ

եղեալ² կերպարանացն³ եւ առընթերակաց հոգեւորական⁴ գործոցն⁵ եւ լսողք⁶ շնորհապատում վարդապետութեանն⁷, եւ նոցին արբանեակք⁸ ըստ աւետարանական հրամանացն⁹: 20 Ոչ սուտապատում¹⁰ ¹¹ճարտարախաւս եղեալ ¹²առ ի մերոց բանից¹³, այլ զյաճախագոյնսն¹⁴ ¹⁵թողեալ եւ ի նշանաւոր գիտակաց¹⁶ քաղելով՝ զհամառուտսն¹⁷ կարգեցաք. ¹⁸որք ոչ մեզ միայն, ո՛վ թաղաւոր, ¹⁹այլ ²⁰յորժամ քո առաջի զմատենադ ընթեռնուցուն՝ յայտնի է²¹»²²:

21 «²³Քանզի չէաք իսկ հանդուրժող²⁴ զամենայն արարեալս²⁵ սրբոցն²⁶ գտակաւ²⁷ զիւրաքանչիւրսն²⁸ նշանակել²⁹, այլ ի դիւրագոյն³⁰ եւ ի հեշտագոյն³¹ ³²յառաքելականն անդր գանձինս պատսպարեցաք³³, որոյ³⁴ անցեալ³⁵ զբազմախուռն արգասեալք³⁶ սրբոցն³⁷ առ ի մանրակրկիտ³⁸ առնելոյ՝ զկարեւորագոյնսն եւ զաւգտակարագոյնսն պատմեաց³⁹»⁴⁰:

22 «Ուստի եւ մեր առեալ հանգոյն⁴¹ ասացաք⁴². ոչ ի պատիւ ընտրելոց Աստուծոյ⁴³, որք⁴⁴ ամենապարծ եւ կենդանատուր խաչին⁴⁵ ծանուցեալք յարգեցան⁴⁶, այլ յաւրինակ քաջալերիչ հոգեւոր ⁴⁷ծննդող

1 a ականատես եղեալ կերպարանացն / bt ականատես / Կորիւն՝ ականատեսս [տպ. ականատես եղեալ]
 2 bt չիբ եղեալ
 3 b կերպարանաց / t Կորիւն՝ կերպարանացն
 4 ab Կորիւն՝ հոգեւորական / t հոգեւոր
 5 abt Կորիւն՝ գործոցն [տպ. Կորիւն՝ գործոց]
 6 b լսաղբ / at լսողք / Կորիւն՝ լսող
 7 b Կորիւն՝ վարդապետութեանն / at վարդապետութեան
 8 abt Կորիւն՝ արբանեակք [տպ. Կորիւն՝ արբանեակ]
 9 a հրամանին / bt Կորիւն՝ հրամանացն
 10 abt Կորիւն՝ սուտապատում [տպ. Կորիւն՝ սուտապատումն]
 11 a նարտարախաւս. չիբ եղեալ / Կորիւն՝ նարտարախոս եղեալ / bt նարտարախոսեալ
 12 a Կորիւն՝ առ ի մերոց բանից / b առ ի մերոյն / t առ ի մերոցն
 13 bt բանիցն
 14 Կորիւն՝ զյանախագոյնն / abt զյանախագոյնս / Կոր. երկ. իմք.՝ զյանախագոյնսն
 15 Կորիւն՝ թողեալ, եւ ի նշանադիմակացն փակելով զհամատուրսն կարգեցաք
 16 a գիտակացն / b պիտանացն / t գիտակաց
 17 abt զհամառուտն / ուղղում եմ՝ զհամառուտն
 18 ab որք ոչ մեզ [b մեզէն] միայն ով թագաւոր, այլ եւ [b չիբ եւ] յորժամ / t որք ոչ մեզ միայնոյ թագաւորաց, այլ յորժամ / Կորիւն՝ որք ոչ միայն մեզ, այլ եւ
 19 Հմմտ. Կորիւն՝ «այլ եւ որ զյատեանսն [տպ. զատեանսն] ընթեռնուն յայտնի է»:
 20 ԱթԳեՁէկօ վերսկսում եմ. «եւ բարձրագոյն փռատաջի» / Ուրեմն այս խումբը ունի. եւ բարձրագոյն, փիս. եւ յորժամ
 21 abt յայտնի է / Աթ չիբ (յայտնի) է
 22 Կորիւն իթ

23 b եւ ֆանզի չէին իսկ / aԱթ Կորիւն՝ ֆանզի չէաք իսկ
 24 Աթ հանդուրժով / Կորիւն՝ հանդուրժող
 25 a Կորիւն՝ արարեալսն / bԱթ արարեալ
 26 Կորիւն՝ չիբ սրբոցն
 27 a գտակաւ / t գիտակաւ / Աթ կտակսն / b կտակաւ / Կորիւն՝ կտակաւսն [տպ. կտակաւ]
 28 Աթ Կորիւն՝ զիւրաքանչիւրսն / abt զիւրաքանչիւր
 29 Կորիւն՝ չիբ նշանակել
 30 b այլ դիւրագոյն
 31 Կորիւն՝ ի հեշտագոյնս
 32 Աթ առաքելական անդր / t յառաքելականդ անդ / ab յառաքելական անդր / Կորիւն՝ առաքելականն [տպ. յառաքելական] անդր
 33 aԱթv ապսպարեցաք / b Կորիւն՝ պատսպարեցաք / t ապաստանեցաք
 34 b Կորիւն՝ որոյ / aԱթ որոց
 35 b Կորիւն՝ անցեալ / aԱթ զանցեալ
 36 b արգասաւ / a արբասեաւ
 37 b սրբոյն
 38 Աթ առ ի մարմնակտիտ / v առ ի մանրակտիտ / b առ ի մարմնատ... / at առ ի մանրակրկիտ / Կորիւն՝ առ ի մանրակրկիտ [տպ. մանրակտիտ]
 39 Աթ պատմել / a պատմեաց / bt պատմեցաք / Կորիւն՝ պատմելոյ
 40 Կորիւն իթ
 41 b հանգոյնք / Կորիւն՝ զհանգամանսն [տպ. զհանգամանս], փիս. հանգոյն / Հմմտ. Կորիւն ՄԲ. «եւ երկրորդն հանգոյն պատուիրէ»:
 42 ab ասացան
 43 abԱթ փրիստոսի, փիս. t Կորիւն՝ աստուծոյ
 44 a որ
 45 bԱթ խաչին
 46 a յարդարեցան, փիս. յարգեցան
 47 Աթ ծննդոց իւրեանց, նոքա պատմելոց իցեն յազգս ազգաց / a ծննդոց իւրեանց, որոց նոքա

իւրեանց, եւ որք նոքաւք աշակերտելոց ի-
ցեն յազգս ազգաց»², ըստ բանի հոգեւորա-
կան³ երգչին⁴, որ⁵ ասէ⁶. Զի գոր ինչ միան-
գամ պատուիրեաց հարցն մերոց⁷ ցուցա-
նել զայս որդւոց⁸ իւրեանց⁹, ¹⁰զի ծանիցէ
ազգ այլ. որդիք որ ծնանին՝ յարիցեն եւ
պատմեսցեն¹¹ որդւոց իւրեանց, զի դիցեն
առ Աստուած զոյս իւրեանց, եւ մի՛ մոռաս-
ցին զգործս Աստուծոյ¹², եւ զպատուիրանս
նորա խնդրելով խնդրեսցեն, ¹³զի մի՛ եղի-
ցին իբրեւ զհարս իւրեանց¹³:

23 Զի նոքա¹⁴ առ արարչութիւն անդր
այսպիսի բարբառ արձակեալ ¹⁵ասասցեն.
Տէր¹⁶ Աստուած մեր ¹⁷դու ես. ¹⁸եւ նա ա-
սասցէ ցնոսա. ժողովուրդ իմ էք դուք¹⁹:²⁰

աշակերտելոցն իցեն յազգս ազգաց / b ծննդոց
իւրոց, որք եւ աշակերտելոց իցեն յազգս ազգաց
1 t իւրեանց, որք աշակերտելոց էին յազգս ազ-
գացն / Կորիւն՝ իւրեանց. եւ որք նոբոք աշակեր-
տելոց իցեն ազգս [տպ. յազգս] ազգաց
2 Կորիւն իԹ
3 a հոգեւոր
4 b երգողին, փ/ս. երգչին
5 bԱԲ որպէս / ուղղում եմ՝ որ
6 abԱԲ ասէ / t ասէն
7 b հարցն մերոց / միւսն. չիք մերոց
8 aԱԲ որդւոցն
9 t իւրոց / abԱԲ չիք իւրոց / Դնում եմ ըստ Սաղ-
մոսի՝ իւրեանց
10 abԱԲ զի ծանիցէ ազգ [Բ յազգ] այլ [ԱԲ յայլ] / t
զի ծանիցէ ի յազգ այլ / Սաղմ. ծանիցեն
11 ab պատմեսցեն [a պատմիցեն] զայս որդւոց
12 b նորա, փ/ս. աստուծոյ
13 a զի մի լիցին / b զի մի եղիցին որպէս եւ
զհարս
*** Սաղմ. Ժ 5-
14 b նոցա, փ/ս. նոքա
15 ԱԲ ասացին թէ
16 b մի, փ/ս. տէր
17 abԱԲ դու ես. եւ նա ասասցէ [b ասացէ] ցնոսա
[bԱԲ չիք ցնոսա] թէ [bԱԲ չիք թէ] ժողովուրդ իմ
էք դուք [b իմ դուք էք]
18 t չիք եւ նա ասասցէ ... էք դուք
19 a շարունակում է. «որում պատիւ եւ փառք եւն».
ունի յիշատակարան ԶԽԲ Բուի, որից յետոյ յի-
շատակարան նորոգութեան Զաբարիա սարկա-
ւազի եւ «ձառք յանախապատում»: Տե՛ս յառա-
ջարան:
Է ՈՎ. Բ 24
20 b աւելացնում է այս յիշատակարանը. «Ողոր-
մութեամբն աստուծոյ սկսայ ի յամենան դիկ-

Այս են հաւատք ճշմարիտ. Հաւա-
տամք՝ որպէս եւ մկրտեցաք, եւ փառաւո-
րեմք՝ որպէս եւ տեսաք զլոյս աւագանին²¹:

2 Հաւատամք յանուն Հաւր եւ Որդւոյ
եւ Հոգւոյն սրբոյ, որպէս ասաց Փրկիչն
յԱւետարանին առ աշակերտսն, թէ «Գնա-
ցէ՛ք այսուհետեւ աշակերտեցէ՛ք զամենայն
հեթանոսս, մկրտեցէ՛ք զնոսա յանուն Հաւր
եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ»:

3 Հաւատամք ի Հայր՝ Աստուած կա-
տարեալ, եւ յՈրդի՝ Աստուած բովանդակ,
եւ ի Հոգի սուրբ՝ Աստուած բաւական. մի
Աստուածութիւն Սրբոյ Երրորդութեանն,
մի էութիւն, մի կամք, երեք Անձինք կա-
տարեալք:

4 Հաւատամք ի մի Աստուած Հայր,
Տէր եւ արարիչ ամենայնի. եւ ի միածին
Որդին, որ ի Հաւր է եւ առ Հաւր եւ ընդ
Հաւր. եւ ի Հոգին սուրբ, որ ի նորին էութե-
թեանէ, եւ նովաւ արար զամենայն արա-
րածս²²:

5 Որ է մի տէրութիւն, մի գաւրութիւն,
մի իշխանութիւն, մի մեծութիւն, մի գի-

տեմբեր ԺԵ. եւ շնորհաւ սուրբ հոգոյն կատա-
րեցի ի մարտ Լ.» եւն:
cԱԲԳԶ շարունակում են անընդհատ իբրեւ
բնագրի մասն ներբնում դրուած «Հաւատամք»:
abd չունին: / c ունի նոր ձեւով: ԴՆ չունին՝ Թե-
րի լինելով: եէէ ունին այսպիսի վերնագրով
կամ լուսանցագրութեամբ. «Յորդորմունք եւ
դաւանութիւն նուրափառութեան [է չիք ուղղա-
փառութեան]: ù ունի իբրեւ բնագրի մասն,
զլիակարգութիւն ղնելով «եւ բարձրագոյն քո ա-
ռաջի գմատեանդ...» բառերից առաջ՝ այսպէս.
«Դաւանութիւն ուղիղ հաւատոյ յառաջ բերեալ
յանստերիւր վարդապետութենէ սրբոյն Գրիգո-
րի»: k ըստ իւր սովորութեան, աստուածաբա-
նական կարեւոր ասացուածները մատնանշում
է թաթերով եւ աստղանիշերով:
Տեղի ինայոդութեան համար մեր մանրամասն
համեմատութիւնը ամբողջովին զանց ենք առ-
նում՝ ղնելով ըստ ձեռագրերի վերականգնուած
բնագիրը: Ամբողջը բաժանում ենք 20 հա-
տուածի:
21 Հմմտ. Ագաթ. Խ 21-23:
22 Հմմտ. Ագաթ. Լ է 2-3:

տուլթիւն, մի խորհուրդ, մի պետութիւն, մի անսկզբնական զաւրուութիւն¹:

6 Երեք կատարեալ Անձինք, եւ մի կատարեալ կամք. անպատում, անքնին միութիւն Երրորդութեանն. մի իսկութիւն, մի բնութիւն, մի Աստուածութիւն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ²:

7 Երեք Անձինք, մի զաւրուութիւն Աստուածութեանն. Հայր յանձնէ, Որդի ի Հաւրէ, Հոգին սուրբ ի նոցունց ի նոսին. իսկութեամբ, էութեամբ, Աստուածութեամբ՝ Հարթ Հաւասար Հասարակ, ի խորութիւնս, ի բարձրութիւնս, ի լայնութիւնս, յերկայնութիւնս³:

8 Որ աներեւակի զաւրութեամբքն թափանցանց լուսով իւրով ելանէ. մերձ է առ ամենեսին եւ հեռի յամենեցունց. անտեսական ի նկատողաց եւ անքնին ի քննողաց, եւ անըմբռնելի է յամենեցունց բնութիւն նորա. մի է էութիւն բնութեանն, եւ լի է երկինք եւ երկիր փառաւք նորա⁴:

9 Այս է մեծութիւն միութեան Սրբոյ Երրորդութեանն. բայց զի պայման գովութեան այլ եւ այլ է, եւ այն չէ ծածկեալ յիմաստնոց. այն զի՝ Հայր չծնեալ եւ ծնող է, եւ Որդին չծնող եւ ծնունդ է, եւ Հոգին սուրբ ո՛չ ծնող եւ ոչ ծնունդ, այլ ելող:

10 Եւ խոստովանիմք զՀայր՝ անսկզբն, աներեւոյթ, անհասական, անճառ, անքակ, անբաժին, ամենակալ արարիչ երեւելեաց եւ աներեւութից. նախակարծ յառաջիմաց քան զամենայն արարեալս եւ հաստատեալս:

11 Եւ գիտանալ Աստուած Որդի՝ ծնունդ ի Հաւրէ յառաջ քան զյաւիտեանս, առանց սկզբան ժամանակի. անճառ, առանց բաժանելոյ, անքակ՝ առանց մեկնելոյ. առանց չարչարանաց. առանց միջնորդի. եւ նոյն

ծնունդ՝ ի կուսէն մարմնով ծնեալ ի վախճանի⁵:

12 Առաքեցաւ Աստուած յԱստուծոյ Որդի, առ⁶ մարմին ի կուսէն, եւ եղեւ մարդ կատարեալ. բովանդակեցաւ ճշմարտութեամբ ի մարմին եւ ճշմարիտ իսկ մարդ եղեւ:

13 Խոնարհեցաւ եւ խառնեաց զԱստուածութիւնն ընդ մարդկութիւնս⁷ եւ զանմեռն ընդ մեռոտս, զի զմարդկութիւնս անքակ արասցէ յանմահութենէ Աստուածութեան իւրոյ⁸:

14 Զի որպէս կամեցաւ, զինչ կամեցալ՝ եւ եղեւ. եւ որպէս կամեցաւ⁹ եւ արար. քանզի չիք ինչ անհնարաւորութիւն ի նմա. եւ յամենայնի զաւրաւոր է, եւ որ ինչ կամի՝ ո՛չ զանցանէ. եւ զմեր հողեղէն բնութիւնս զգեցաւ եւ խառնեաց յանխառն Աստուածութիւն իւր եւ յանպակասութիւնն¹⁰:

15 Վասն մեր էարբ զբաժակն մահու եւ ետ մեզ զբաժակն անմահութեան, եւ զմեռելութիւն արարածոցս կենդանացոյց մահուամբն իւրով, յորժամ յարեաւ մարմնովն եւ նստաւ ընդ աջմէ ծնողին իւրոյ եւ խառնեաց յԱստուածութիւն իւր միածինն¹¹:

16 Եւ դարձեալ գալոց է փառաւք՝ դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս: 17 Եւ Հայր կենդանացոյց զամենեսեան որք ի նայն հաւատացին:

18 Հաւատամք եւ ի սուրբ Հոգին աստուածեղէն, Հոգի սուրբ, Աստուած կատարեալ, առանց առնելոյ. բղխումն մչտնջե-

1 Հմմտ. Ագաթ. Լէ 2-3:
2 Հմմտ. Ագաթ. Լէ 2-3:
3 Հմմտ. Ագաթ. Լէ 2-3:
4 Հմմտ. Ագաթ. ԼԲ 6-9:

5 Ա լուսանցի. աւելացնում է՝ աւուրցս / Զ աւուրցս ի վախճանի
6 Այսպէս ԱԲԶ, իսկ միւսները՝ էառ
7 Այսպէս շ՝ԱԲԶ, իսկ միւսները՝ ընդ մարդկութեանս
8 Հմմտ. Ագաթ. Խ 21-23:
9 Այլ ընթերց. կամեաց, կամեցո
10 Հմմտ. Ագաթ. Լէ 4-7:
11 Հմմտ. Ագաթ. Խ 21-23:

նաև որ առ ի Հաւրէ. որ խաւսեցաւ յաւրէնս եւ ի մարգարէսն եւ յառաքեալսն, եւ էջ ի Յորդանան գետ:

19 Այսուհետեւ հոգի պետութեան, հոգի ազատութեան, հոգի բերանոյ Աստուծոյ, նորուն էութեան¹ Հաւր եւ Որդւոյ. ոչ արարած, ոչ ծառայ. ոչ հրամանառու, այլ հրամանատու. քանզի մի գործ է Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն. որպէս ասաց իսկ Քրիստոս փրկիչն աշխարհաց, թէ «Ես եւ Հայր», եւ «Հոգին ճշմարտութեան, որ ի Հաւրէ ելանէ»: 20 Ելանէ, եւ ոչ բաժանի. բղխէ, եւ ոչ սպառի²:

21 Այս են երեքանձնականք միութիւն սուրբ Երրորդութեան. եւ մեք զայս ճշմարիտ հաւատս ունիմք ի սուրբ Գրոց եւ յաւրինաց եկեղեցւոյ՝ առաջնորդ ճանապարհի առ Աստուած եւ ի սուրբ Գիրս վարդապետութեան³:

22 Հաւատամք եւ խոստովանիմք զհամաշխարհական սուրբ կաթողիկէ եկեղեցի, եւ ակն ունիմք յարութեան մարմնոց ի մեռելոց եւ զկենացն յաւիտենականաց, եւ փառաւորեմք առ հասարակ ի միասին զսուրբ Երրորդութիւնն այժմ եւ անվախճան յաւիտեանսն. ամէն եւ եղիցի եղիցի:

ՎԵՐՁ

1 Ա. Էուֆեմէ

2 Հմմտ. «Փրկիչ աշխարհաց» ասացուածը Ագաթ.-ում:

3 Հմմտ. Ագաթ. ԽԱ, 7-8:

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՅԻ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՅՑ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ

ՄՈՎԱՍԵՍ ԽՈՐԵՆԱԳԻ ԵՒ ԻՐ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՈՑ»-Ը

Աշխատութիւնը յայտնի է Պատմութիւն Հայոց վերնագրով, հեղինակային նախնակա-
նը պիտի լինի՝ Պատմութիւն Հայոց Մեծաց: Հեղինակի Մովսէս Խորենացի անունը նշուած
է Ա գրքի Ա գլխում: Պատմութիւնը գրել է Սահակ Բագրատունի իշխանի առաջարկով.
«Վասն որոյ ոչ միայն գովել արժան է գրեզ, այլեւ ի վերայ քո աղօթել՝ առ ի լինել քեզ
միշտ այսպիսի»:

Հայոց պատմութիւնը բաղկացած է երեք գրքից կամ «հատուածից»․ առաջինը նու-
րուած է Մեծ Հայքի ծննդաբանութեանը՝ «գորդի ի հօրէ ծննդաբանելով»: Հայկ նահա-
պետի առասպելը շարադրելիս հայերի ծագումը կապում է Աստուածաշնչի հետ: Հայկը
Նոյ նահապետի ժառանգներից է․ դրանով է որոշուած հայերի տեղը Սուրբ Գրքի տոհմա-
բանական ծառի վրայ: Խորենացին շարադրում է Արայ Գեղեցիկի պատմութիւնը, ներկա-
յացնում նրա ժառանգներին, որոնք տակաւին հանդէս են գալիս Հայոց իշխողների
«նախնիներ» դերով եւ ասպարէզ հանում Սկայորդու որդի Պարոյրին, որը հեղինակի աչ-
քում Հայոց առաջին թագաւորն է:

Կատարելով իր խոստումը՝ Խորենացին յաջորդ Միջակ պատմութիւն մերոցն նախ-
նեաց գրքում խօսում է Հայոց առանձին թագաւորների եւ նախարարական տոհմերի
ծագման մասին: Այդ գրքի առանցքը կազմում է գահակալների հերթականութիւնը, միա-
ժամանակ շարադրանքը հարստացնում է գրական կերպարներով՝ քաղելով նիւթը վիպա-
սաններէ երգերից եւ ձգտելով տալ դրանց իրական մեկնաբանութիւն: Գրքի վերջում ազ-
գային պատմութիւնը շարկապում է արդէն քրիստոնեայ ազգերի պատմութեան հետ:
Նա խօսում է քրիստոնեայ ուսմունքի տարածման մասին, ընդ որում սկսում է ոչ թէ
Գրիգոր Լուսաւորչից (ինչպէս Ագաթանգեղոսը), այլ նկարագրում Թադէոս եւ Բարթու-
ղիմէոս առաքելների գործունէութիւնը Հայաստանում՝ հայացնելով օտար հեղինակնե-
րի յայտնի պատումները:

Երրորդ «հատուածը» հիմնուած է գերագանցապէս ազգային աղբիւրների՝ Փաւստոս
Բուզանդի եւ Կորիւնի գրքերի վրայ, սակայն, բոլոր դէպքերում, քաղումներին հաղորդե-
լով Խորենացուն յատուկ մեկնաբանութիւն: Շարադրանքը աստիճանաբար աւելի անձնա-
կան բնոյթ է ստանում, ուստի վերջում նա խօսում է իր ճանապարհորդութիւնների մա-
սին՝ ցաւելով, որ չհասցրեց տեսնել Սահակ կաթողիկոսին եւ Մաշտոցին կենդանի: Վեր-
ջին գլուխը (ԿԸ) պարզ ողբերգական բնոյթի է, Խորենացին ներկայացնում է սուրբգրա-
կան եւ հայրախօսական երկերից քաղուածներով հիւսուած մի ողբական շարադրանք, թէ
ինչ ճակատագիր է սպասում Հայաստանին ապագայում:

Վաղ միջնադարից սկսած՝ Մովսէս Խորենացու Հայոց պատմութիւնը լայն ազդե-
ցութիւն է գործում Հայոց պատմագրութեան վրայ՝ գրաւելով մատենագրական այդ ոլոր-
տում առաջին տեղը: Դրանք շարունակ Խորենացու Հայոց պատմութիւնը ծառայել է իբ-
րեւ ազգային պատմութեան ձեռնարկ, ուստի յաճախակի ընդօրինակուելով՝ բնագրական
որոշ նորացումներ ու ընդամիջարկութիւններ է կրել, որոնց թելադրանքով ԺԹ դարի վեր-
ջերից սկսած՝ վէճեր են եղել հեղինակի ժամանակի վերաբերեալ (Ե-Թ դդ.): Դրանք այժմ
փաստօրէն դադարել են՝ սպառելով գիտական փաստարկները, չհամոզելով միմեանց:

* * *

Մովսէս Խորենացու Պատմութիւն Հայոց-ը ունեցել է շուրջ տասնհինգ հրատարակութիւն եւ ոչ քիչ թուով թարգմանութիւններ: Եղած հրատարակութիւնների մէջ լաւագոյնը Մ. Աբեղեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի աշխատութեամբ եւ Ստ. Մալխասեանցի վերակացութեամբ Տփլիսում 1913 թ. լոյս տեսածն է, որի նմանահանութիւնը Ա. Սարգսեանի լրացումներով վերահրատարակուեց Երեւանում 1991 թ.: Ստորեւ վերահրատարակում է տփլիսեան հրատարակութիւնը, իսկ Ա. Սարգսեանի լրացումները մուծուած են տարբերակներով մէջ:

Պարոյր Մուրադեան, Կարէն Իւզբաշեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Պետրոս Յովհաննիսեան**, Մովսէս Խորենացու մատենագիտութիւնը. Երկասիրութիւններ, Երեւան, Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչութիւն, 1991
2. **G. Traina**, Il complesso di Trimalcione (Movsēs Xorenac'i e le origini del pensiero storico armeno), Venezia, 1991
3. **Moïse de Khorène**, Histoire de l'Arménie, nouvelle traduction de l'arménien classique par Annie et Jean-Pierre Mahé, Paris, 1993
4. **R. W. Thomson**. A bibliography of Classical Armenian Literature to 1500 AD. Brepolis - Turnhout, 1995, pp. 156-168
5. **G. Traina**, Materiali per un commento a Movsēs Xorenac'i, Patmut'iwn Hayoc, I, "Le Muséon", 108, 1995, II, "Le Muséon", 111, 1998
6. **Ա. Թովհեան**, Մովսէս Խորենացու յունական աղբիւրների խնդիրը, Երեւան, 2001, էջ 169-178

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹՅ ՁԵՆԱԳՐԵՐԻ

- t - Ազգաբանութիւն տոհմին Յաբեթեան յօրինեցեալ ի Մովսիսի Խորենացույ, Յամստեղօղամ, 1695
- w - երկրորդ տպագր.՝ Mosis Chorenensis Historiae Armeniae Libri III..., Londini, 1736
- w¹ - երկրորդ տպագր. մէջ բերուած ձեռագրական ընթերցումները՝ ըստ Թովմայ Վանանդեցու
- վ - Ս. Ղազարի Մխիթարեան մատենադարանի ձեռ. թիւ 869, որից արուած են Վենետիկի 1843, 1865, Թիֆլիսի 1881, 1910 հրատարակութիւնները:
- վ - վ², վ³, վ⁴ Ս. Ղազարի Մխիթարեան մատենադարանի ձեռ. թիւ 200, որից արուած են Խորենացու եօթերորդ, ութերորդ տպագրութիւնների մէջ 1, 2, 3, եւ բոլոր ձեռագրերից բերուած ընթերցումները:
- x - Մովսիսի Խորենացույ Պատմութիւն Հայոց, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1881
- Կ¹ - ՄՄ ձեռ. թիւ 2748, ժամանակ՝ 1624 թ.
- Կ² - Կարէնեանցի բաղդատած երկրորդ ձեռագիր, տեղն՝ անյայտ

Ա. Ամստերդամի խմբի ձեռագրեր

- a - ՄՄ ձեռ. թիւ 1483, ժամանակ՝ 1687 թ.
- b - ՄՄ ձեռ. թիւ 1484, ժամանակ՝ 1666 թ.
- c - ՄՄ ձեռ. թիւ 1459, ժամանակ՝ 1616 թ.
- d - ՄՄ ձեռ. թիւ 1864, ժամանակ՝ 1666 թ.
- e - ՄՄ ձեռ. թիւ 1889, ժամանակ՝ 1675 թ.
- f - ՄՄ ձեռ. թիւ 719, ժամանակ՝ անյայտ
- L - Լայպցիգի քաղաքային գրադարանի ձեռագիր, ժամանակ՝ 1696 թ.
- E - Ենայի համալսարանի գրադարանի ձեռագիր, ժամանակ՝ 1862 թ.
- F - Ֆրանսիայի ազգային գրադարանի հայերէն ձեռագրերի հաւաքածոյ, թիւ 330, ժամանակ՝ անյայտ
- L (=L) - Լայպցիգի քաղաքային գրադարան, Slaw. 1. ժամանակ՝ 1696 թ.
- Z - Երոսաղէմի Ս. Յակոբեանց մատենադարանի ձեռ. թիւ 341, ժամանակ՝ ՌիսԸ
- M - ՄՄ ձեռ. թիւ 6354, ժամանակ՝ ԺԶ դ.

Տ. Տպագիր խմբի ձեռագրեր

- n - ՄՄ ձեռ. թիւ 728, ժամանակ՝ 1672 թ.
- o - ՄՄ ձեռ. թիւ 1860, ժամանակ՝ 1699 թ.
- p - ՄՄ ձեռ. թիւ 1861, ժամանակ՝ 1690 թ.
- q - ՄՄ ձեռ. թիւ 1862, ժամանակ՝ 1641 թ.
- r - ՄՄ ձեռ. թիւ 1882, ժամանակ՝ 1619 թ.
- s - ՄՄ ձեռ. թիւ 2559, ժամանակ՝ ԺԶ դ.
- N - ՄՄ ձեռ. թիւ 3655, ժամանակ՝ ԺԷ դ.
- O - ՄՄ ձեռ. թիւ 4351, ժամանակ՝ ՌձԼԸ
- P - Երոսաղէմի Ս. Յակոբեանց մատենադարանի ձեռ. թիւ 308, ժամանակ՝ 1616-1617 թթ.
- Q - Երոսաղէմի Ս. Յակոբեանց մատենադարանի ձեռ. թիւ 310, ժամանակ՝ անյայտ
- R - Տիւբինգենի համալսարանի գրադարանի ձեռ. թիւ 68, ժամանակ՝ ՌձԽ

Խ. Խառը խմբի ձեռագրեր

- g - ՄՄ ձեռ. թիւ 1883, ժամանակ՝ 1639 թ.
- h - ՄՄ ձեռ. թիւ 3502, ժամանակ՝ 1663 թ.
- i - ՄՄ ձեռ. թիւ 1863, ժամանակ՝ 1676 թ.-ից առաջ
- k - ՄՄ ձեռ. թիւ 3160, ժամանակ՝ 1633-1652° թթ.
- l - ՄՄ ձեռ. թիւ 2865, ժամանակ՝ ԺԴ դ.
- la - l-ի հին մաս, ժամանակ՝ ԺԳ-ԺԴ դդ.
- lb - l-ի նորոգուած մաս, 1567 թ.
- m - ՄՄ ձեռ. թիւ 1482, ժամանակ՝ 1678 թ.
- y - ՄՄ ձեռ. թիւ 4584, ժամանակ՝ 1668 թ.
- z - ՄՄ ձեռ. թիւ 5873, ժամանակ՝ ԺԷ դ. (Աղթամարի վանքի նախկին ձեռագիր)
- Z - Նախկին Լազարեան ճեմարանի հայերէն ձեռ. թիւ 1, ժամանակ՝ ՌձԺԷ (1668)

ՊԱՏՄՈՒԿՆԵՐ

- Պ₁ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1296, ժամանակ՝ Ժ-ԺԱ դդ.
Պ₂ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1385, ժամանակ՝ ԺԴ դ.
Պ₃ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1221, ժամանակ՝ անյայտ
Պ₄ - ՄՄ ձեռ. թիւ 10906, ժամանակ՝ Թ-Ժ դդ.
Պ₅ - Վենետիկ. մէկ մազաղաթեայ թերթ, ժամանակ՝ Թ դ.
Պ₆ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1376, ժամանակ՝ Ժ-ԺԱ դդ.
Պ₇ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1875, ժամանակ՝ Ժ դ.
Պ₈ - Վիեննայի Մխիթարեան մատենադարանի ձեռ. թիւ 505, ժամանակ՝ Թ-Ժ դդ.
Պ₉ - ՄՄ ձեռ. թիւ 314, ժամանակ՝ Ժ-ԺԱ դդ.
Պ₁₀ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1411, ժամանակ՝ Ժ-ԺԱ դդ.

ՎԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՅԵՐԻՍ² ՋԱՏՈՒԱԾՍ³ ԱՍԱՑԵԱԼ⁴ ՄՈՎՍԻՍԻ ԽՈՐԵՆԱՑՒՅՑ⁵ Ի ԽՆԴՐՈՅ
ՍԱՅԱԿԱՅ⁶ ԲԱԳՐԱՏՈՒՄՈՅ⁷

ՑԱՆԿԸ ԱՌԱՋԻՆ ԳՐՈՅ⁹

- 1 Ա. ¹⁰Պատասխանի թղթոյն Սահակայ, եւ խոստումն¹¹ կատարել զհայցուածս նորա:
- 2 Բ¹². Թէ ընդէ՛ր, վասն զի ¹³Քաղղէացւոց եւ Ասորեստանեայց¹⁴ մատենից ցանկա-

զոյն¹⁵ եւն¹⁶ մեր իրք, ¹⁷ի յունականէն կամեցաք¹⁸ մեք¹⁹ ցուցանել:

- 3 Գ²⁰. Յաղագս²¹ անիմաստասէր բարուց առաջնոցն²² մերոց ²³Թագաւորաց եւ²⁴ իշխանաց:

4 Դ²⁵. Յաղագս զի ոչ սակս Աղամայ եւ ալլոց նահապետացն միաբանեցան²⁶ ալլքն²⁷ ի պատմագրաց²⁸:

- 5 ²⁹Ե. Յաղագս հաւասար գալոյ³⁰ ազգաբանութեան երից որդւոցն³¹ Նոյի ցԱբրահամ³² եւ ցՆինոս եւ ցԱրամ. եւ թէ³³

1 c հարց փխ հայոց / ՏԽա չիք (o ցանկից յետոյ երեսի տակին ունի նոյնը) / Վx փխ այս վերնագրի ունին «սրբոյ հորն մերոյ [x չիք սրբոյ հորն մերոյ] մովսէսի խորենացւոյ պատմութիւն հայոց» / M չիք հայոց ... գրոց / L բոլոր գլուխներին ցանկը ունի միասին վերջում. ցանկ պատմութեան հայոց որ ի մովսիսէ խորենացւոյ շարադրեցեալ: առաջնոյ հատորին գլուխ փխ հայոց ... գրոց

2 o երիս

3 bcef հատածս

4 bcdeo մովսէսի / p ցանկի համար թողած երեսում ունի միայն. մովսէսի *խորենացոց յաղագս մերոյս յիսկզբանն յայսմ բանիցս ի սահակայ բակրատունոյ խնդ՛լ

5 bc խորենացոյ

6 c սահակա

7 bceo բագրատունոյ

8 anpqrstw Առաջին գրքի ցանկ չունին / a տեղը թողած է / Վ՛ր՛վ ցանկեր չունին բաղդատած / befl ցանկ / y ցանկ / h ցանկի առաջին դպրութեան պատմութեան հայոց ի մովսիսէ խորենացւոյ / bcdefo առաջին գլխի վերնագրից առաջ ունին սկիզբն նախից

9 bcdef չիք գրոց

10 ՏԽ [բացի o - ից] առաջին գլխի վերնագրի փոխանակ ունին յաղագս մերոյս [gk մերոյ] յիսկզբանն յայսմ բանիցս սահակայ բագրատունոյ խնդալ [zh խնդրեալ / m խնդալ, շինած է խնդրեալ] / L առաջաբանութիւն փխ պատասխանի ... զհայեցուածս նորա առանց գլխահամարի

11 o խոկումն փխ խոստումն

12 L Ա. փխ Բ

13 ՏԽ ի [o չիք ի] փաղղէացւոց [l փաղթէացւոց] / bg ի փաղղէացոց / c ի փաղղէացոցն / բերես լաւագոյն՝ ի փաղղէացւոց եւ յասորեստանեայց մատենից յանկագոյն (Ստ. Մ.)

14 ՏԽ յասորեստանեայց [g յասորեստանեայց / չո սասորեստանեայց] / L յասորոց փխ սասորեստանեայց

15 Zbdefl յանկագոյն / cg յանկագոյն / o յանկագոյնի

16 bef չիք եւն

17 L ի յունական մատենից մեք կամեցաք

18 o եւ ի յունականէն կամեցեալ

19 Zbcdefo չիք մեք

20 L Բ փխ Գ

21 cf չիք յաղագս

22 bde առաջնոց / o առաջին

23 cf թագաւորացն մերոց առաջնոց / bdeo թագաւորացն [o թագաւորաց] մերոց

24 f չիք եւ

25 L Գ փխ Դ

26 bcdefo միաբանեն / F միաբանին

27 Sacf այլ [o այլն]

28 cf պատգամագրացն

29 L Դ յաղագս աղամայ ծննդաբանութիւն մինչեւ ցնոյ հանգոյն սուրբ գրոց վերնագրով առանձին գլուխ, որով եւ գլխահամարների տարբերութիւնը վերանում է

30 kl գալոց / bcdefo գոլոյ փխ գալոյ

31 Zgk որդոց

32 ՏԽ ցարբամ [o մինչեւ ցարբամ] / M ցարբամ

33 ՏԽ եթէ [o թէ]

- Նինոս¹ ընչ է Բէլ եւ ոչ որդի Բելայ³:
- 6 Ձ. Յաղագս թէ է ինչ՝ որ հաւասար, եւ
4է ինչ՝ որ աւտար ի Մովսիսէ⁵ պատմեն
այլքն⁶ հնախաւք, եւ յաղագս Ոլոմպիո-
դորայ⁷ փիլիսոփայի անգիր⁸ հին⁹ գրու-
ցացն:
- 7 Է. Յայտարարութիւն¹⁰ սակաւուք, թէ
ըստ արտաքնոցն¹¹ 12ասացեալ Բէլդ՝ ըստ
աստուածային բանից ճշմարտութեամբ¹³
է ներբովթ¹⁴:
- 8 Ը. Թէ ո՛վ կամ ուստի՛ ¹⁵գայսպիսիս ե-
զիտ գրուցաբանութիւնս¹⁶:
- 9 Թ. Թուղթ Վաղարշակայ արքայի Հայոց
առ մեծն Արշակ արքայ Պարսից:
- 10 17Ժ. Յաղագս ապստամբութեանն¹⁸
Հայկայ:
- 11 ԺԱ. Յաղագս պատերազմին¹⁹ եւ մա-
հուանն²⁰ Բէլայ:
- 12 ԺԲ. Յաղագս որ ի Հայկայ ազգք եւ
ծնունդք, եւ թէ զի՛նչ իւրաքանչիւր ոք
ի նոցանէ գործեաց²¹:

- 13 ԺԳ. Յաղագս ընդ արեւելեայս²² պա-
տերազմին եւ յաղթութեանն²³, եւ մա-
հուանն²⁴ Նիւքարն Մադեսայ²⁵:
- 14 ԺԴ. Յաղագս ընդ Ասորեստանեայս²⁶
կռուոյն²⁷ եւ յաղթութեանն²⁸, եւ Պայա-
պայն²⁹ Քաաղեայն³⁰, ³¹եւ Կեսարու³², եւ
առաջին ³³եւ այլոց³⁴ անուանեալ³⁵ Հա-
յոց:
- 15 ԺԵ. Յաղագս Արայի եւ մահուան նորա
պատերազմաւ ի Շամիրամայ:
- 16 ԺԶ. Թէ ո՛րպէս յետ մահուանն³⁶ Արա-
յի³⁷ ³⁸Շամիրամ շինէ գքաղաքն եւ զամ-
բարտակ³⁹ գետոյն⁴⁰ եւ զիւր տունն⁴¹:
- 17 ԺԷ. Յաղագս Շամիրամայ⁴², թէ է՛ր ա-
ղազաւ⁴³ կոտորեաց զորդիս իւր, եւ⁴⁴ թէ
ո՛րպէս փախստական լինի ի Զրադաշ-
տէ⁴⁵ մոզէ ի Հայս եւ մեռանի ի Նինուա-
սայ որդւոյ⁴⁶ իւրմէ⁴⁷:

- 1 c չիֆ ցիմոս (ոչ է)
- 2 Snd ոչ բէլ [o ոչ է բէլ]
- 3 e բելայ / միւսն. բէլայ
- 4 Sth է [io է ինչ] որ օտար
- 5 ce ի մովսէսէ
- 6 fայլ / L այլ
- 7 c ողոմպիոդորայ / Zden ոլոմպիադորայ / f ո-
լոմպիադայ / M ոլոմպիադորայի
- 8 c անգրի
- 9 Sthc չիֆ հին [o ունի հին]
- 10 b յայտարարութեան
- 11 f արտաքնոց
- 12 Sth ասացեալ է [Zo չիֆ է]
- 13 Z նշմարտութեամբն
- 14 b ներբովթ / cde ներբովթ / f ներբովթ / Sth
նարբովթ [gk ներբովթ / Z նարբովթ] է [o է ներ-
բովթ] / L ներբովթ / F ներբովթս
- 15 Sth գայսպիսի եզիտ [k գայսպէս էզիտ] / o եզիտ
գայսպիսի
- 16 ef գրուցաբանութիւն / l գրուցաբանութիւնս
- 17 L նոր գլուխ ժ սկիզբն մատենին մարիբաս կա-
տինեայ գոր եբեր ի ցիմուէէ / L ԺԱ. փիս ժ եւ
այսպէս շարունակաբար
- 18 fsko ապստամբութեան
- 19 L պատերազմին հայկայ
- 20 Zb մահուան / Sth մահուն [o մահուան]
- 21 cf գործեցին

- 22 k ընդ արեւելայս
- 23 Zgo յաղթութեան
- 24 bfo մահուան
- 25 c մադեայ / F մարդեսայ
- 26 Z ասորեստանայս
- 27 o պատերազմին փիս կռուոյն
- 28 Zcfsko յաղթութեան
- 29 b պայպայն / f պայպեան / o պայպիս / Z
պայպայն
- 30 Sthbce քաղեայն [kly քաղէն] / Zd քաղեայ
- 31 f եւ առաջին եւ կեսարու
- 32 c կեսար / o կեսարեայն
- 33 c ու եւս այլոց / L եւս այլոց անուանց հայաս-
տանեայց փիս եւ այլոց անուանեալ հայոց
- 34 o այլովթ
- 35 ckly անուանեաց / o անուանել
- 36 befo մահուան
- 37 bcdefo նորա փիս արայի
- 38 bcdefo շինէ շամիրամ
- 39 ky գանպարտակ / EM գամպարտակ
- 40 kly գետոցն
- 41 k տանն / L գտուն իւր
- 42 c շամիրամ
- 43 o յաղագս փիս աղագաւ
- 44 be չիֆ եւ
- 45 c ի գրադեշտէ
- 46 f յորդոյ
- 47 Sthcf իւրոյ [gko իւրմէ]

- 18 ԺԸ. Յաղագս թէ ¹հաւաստի նախ լեալ պատերազմն² Շամիրամայ³ ի Հնդիկս, եւ զկնի մահ նորա որ ի Հայս:
- 19 ⁴ԺԹ. Որ ⁵ինչ զկնի մահուանն⁶ Շամիրամայ:
- 20 ԴԻ. Վասն Արայեանն⁸ Արայի, եւ⁹ եթէ¹⁰ ¹¹սորա որդի Անուշաւան¹² Սաւսանուէր¹³:
- 21 ԻԱ. ¹⁴Որ ¹⁵ի Սկայորդւոյն¹⁶ Պարոյր՝ առաջին ¹⁷ի Հայս թագաւորէ¹⁸. աւգնական

- լինի ¹⁹Վարբակայ Մարի²⁰, բառնալով զթագաւորութիւնն²¹ ի Սարգանապաղայ²²:
- 22 ԻԲ. Կարգ ²³թագաւորաց մերոց եւ համար նոցունց, որդի²⁴ ի հաւրէ ²⁵առնլով:
- 23 ԻԳ. Յաղագս որդւոցն²⁶ Սենեքերիմայ²⁷, ²⁸եւ թէ Արծրունիք եւ Գնունիք ²⁹եւ բղեաշխն³⁰ անուանեալ Աղձնեաց ի նոցանէ են³¹ սերեալք. եւ ի նոյն ճառի՝ եթէ³² Անգեղ տունն ի Պասքամայ:
- 24 ³³ԻԴ. Յաղագս Տիգրանայ, թէ ո՛րպիսիս³⁴ ամենայնիւ:
- 25 ԻԵ. Վասն երկիւղի կասկածանացն³⁵ Աժդահակայ³⁶՝ ի միաբանութենէ սիրոյն³⁷ Կիւրոսի³⁸ եւ Տիգրանայ:
- 26 ԻԶ. Թէ ²ո՛րպէս ³ի խիթի լինելով Աժդահակայ՝ զառաջիկայ⁴ իւր⁵ դիպուածն⁶ տեսանէ սքանչելի երազով:

- 1 b հաւաստի թէ
- 2 bc պատերազմ
- 3 o շամիրամայ պատերազմն / L նորա փխ շամիրամայ
- 4 bcdefo վերնագրից յետոյ ունին եւ [f եւ ի] համեմատութիւն ծննդաբանութեան ազգիս մերոյ ընդ երրայեցուցն [beo երրայեցուցն] մինչեւ ցարդանապալոս [bco սարդանապալոս], որ կոչի թովնոս [b թովնաս / o թովնաս] կոնկոնոնոս [o կոն կոնոնոս] / o այս յաւելուածի սկզբի եւ-ը շինած է նոյն ձեւով ի եւ դիմացն էլ նշանակած է գլխահամար Ի. իսկ յաջորդ Ի գլխի տեղ ունի ԻԱ. եւ այսպէս շարունակաբար / l ժԹ գլխից յետոյ դատարկ տեղ է թողած ի «վասն արայեանն արայի ...» վերնագրի դիմաց ունին ԻԱ. փխ Ի, եւ այսպէս շարունակաբար / k ժԹ գլխից յետոյ գլխահամարներ չունի / գլխահամարների այս փոփոխութիւնն երեւում է եւ բնագրի մէջ. op համեմատութիւնը դրած ունի Ի գլուխ, վասն արայեանն ... ԻԱ. եւ շարունակաբար / ghiklqrs համեմատութեան դիմաց գլուխ չեն նշանակած [l այս մասը չկայ գրուած]. բայց՝ վասն արայեանն ... դիմաց ունին ԻԱ. եւ շարունակաբար
- 5 ԱՏԽ գկնի ինչ / y ինչ գկնի
- 6 ՏԽbcdef մահուան [o մահուն] Ուղղում ենք մահ
- 7 L նոր գլուխ ԻԱ. համեմատութիւն ծննդաբանութեան ազգիս մերոյ ընդ երրայեցուց եւ ընդ ֆաղդեացուցուց մինչեւ ցարդանապալոս որ կոչի երթունոս կոնկոնոնոս (յաջորդը ԻԲ փխ Ի եւ այսպէս շարունակաբար)
- 8 ՏԽ արայեան
- 9 ՏԽ չիբ եւ [kl ունին]
- 10 bcdefo թէ
- 11 f որդի սորա / L նորա փխ սորա
- 12 ՏԽbc անուշաւանն [o անուշաւան]
- 13 ՏԽd որ սոս [սաւս] անուանիր [d անու / gk անուանի / o անուանէր] փխ սոսանուէր / L սուսանուէր
- 14 E որիկա որդւոյն փխ որ ի սկայորդւոյն
- 15 kly ի սկայորդւոցն
- 16 b չիբ ի [սկայորդւոյն]
- 17 bcdef թագաւորեաց ի հայս

- 18 L թագաւոր
- 19 y վարկաբամարի
- 20 F մարտի փխ մարի
- 21 M զթագաւորութիւն
- 22 be սարդանապալայ / c սարդանապալիա / d սարդանապալայ / f սարդանապալեայ / ՏԽ սարդանապաղայ [l սարդանապաղ՝այ / չո սարդանապալայ] / E սարդան պալեայ / F սարդանայ պալեայն / L սարդանապալեայ
- 23 L թագաւորաց եւ իշխանաց մերոց
- 24 չիբ որդի
- 25 f առնելով եւ շմբատայ հրէի / f-ից մի թերթ կտրած է, եւ այստեղից սկսած ցանկը չկայ / L առնելով
- 26 EF որդւոյն
- 27 ՏԽb սենեքերիմայ [չց սենեքերիմայ]
- 28 c չիբ եւ [թէ]
- 29 cd եւ եթէ բղեաշխն / F եթէ (բղեաշխն) փխ եւ / L եւ բղեաշխն աղձնեաց անուանեալ
- 30 ՏԽ բղեշխն
- 31 ՏԽc չիբ են
- 32 bcdey թէ
- 33 L նոր գլուխ ԻԵ յաղագս սմբատայ (յաջորդը ԻԶ փխ ԻԳ եւ այսպէս շարունակաբար) / Z չիբ գլխահամար բայց հաշուած
- 34 k որպիսիս
- 35 չbcde կասկածանաց
- 36 ՏԽ աշդահակայ / ՏԽ ունին սովորաբար աշդահակ
- 37 ՏԽ սիրոյ
- 38 Z չիբ կիւրոսի

- 27 ԻԷ. Յաղագս ⁷որ ի խորհրդակցացն բան⁸. զկնի ապա եւ ⁹ ¹⁰որ ինչ իւր մտածութիւն¹¹, եւ ¹²ի նոյն հետայն¹³ գործն¹⁴:
- 28 ԻԸ. Թուղթ Ածղահակայ¹⁵, յետ որոյ եւ յաւժարութիւն Տիգրանայ, եւ յուղարկումն Տիգրանուհեայ¹⁶ ի Մարս:
- 29 17ԻԹ. Եթէ¹⁸ ո՛րպէս ¹⁹յայտնեցաւ նենգութիւնն եւ զբռնեցաւ մարտն, յորում եւ մահն²⁰ Ածղահակայ:
- 30 Լ. ²¹Յաղագս թէ յուղարկեաց զքոյր իւր Տիգրանուհի²² ի²³ Տիգրանակերտ. եւ վասն²⁴ Անուշայ առաջին²⁵ կնոջն²⁶ Ածղահակայ եւ բնակութեան²⁷ գերւոյն:
- 31 ԼԱ. Թէ ո՛յք ոմանք սորա զարմք²⁸ եւ ո՛յք ի սմանէ որոշեալ ցեղք:

- 32 ԼԲ. Թէ²⁹ Եղիական³⁰ պատերազմն առ Տեւտամաւ³¹. եւ մեր³² Զարմայր³³ ընդ Եթովպացի³⁴ զաւրուն լինել³⁵ սակաւուք³⁶, եւ ի նոյն մահ³⁷:
- 33 ³⁸Կատարեցան ցանկք ³⁹Առաջին գրոց ծննդաբանութեան Հայոց Մեծաց:⁴⁰
- 34 ⁴¹Ի Պարսից առասպելաց⁴²: Յաղագս Բիւրասպեայ⁴³ Ածղահակայ⁴⁴:
- 35 ⁴⁵Ստորագրութիւն, որ ինչ սակա⁴⁶ Բիւրասպեայ Հաւաստին^{47:48}

- 1 Z չիք գլխահամար բայց հաշուած
- 2 FL որպիսի փխ որպէս ի
- 3 c ի խէթի / d ի խթի / E ի խիթի ունելով / L լիւնելոյ
- 4 ՏԽ գառաջակայ
- 5 bde չիք իւր
- 6 b դիպուածս
- 7 ՏԽ չիք որ ի [gk ունիւն որ]
- 8 o բանիւն / Z գրանն
- 9 L չիք եւ / F չիք եւ
- 10 ՏԽ չիք որ ինչ [g ունիւն]
- 11 o մտածութիւնն
- 12 Հց չիք ի [նոյն]
- 13 c չիք հետայն
- 14 b գործ
- 15 k ածղուհակայ
- 16 Z տիգրանուհայ
- 17 y չիք ԻԹ. եթէ որպէս ... ածղահակայ
- 18 bcdeo թէ / Հ չիք եթէ
- 19 Տ յայտնեաց գրգռութիւնն նենգութեան եւ մարտն [o յայտնեաց մարտ նենգութեանն եւ գրգռեցաւ մարտն] / ԽՀ յայտնեցաւ [l յայտնեց] նենգութիւնն [Հց հ նենգութիւնն] եւ գրգռեցաւ մարտն
- 20 Z մահ
- 21 ՏԽ թէ է՞ր աղագաւ յղարկեաց [Հց յուղարկեաց]
- 22 E չիք տիգրանուհի
- 23 Հ չիք ի [տիգրանակերտ]
- 24 Ա յորում եւ վասն
- 25 bcde չիք առաջին
- 26 bcde կնոջ
- 27 Z բնակութիւն
- 28 c զարմ

- 29 bcd եթէ
- 30 co ելիական / L ելիոնական
- 31 ՏԽ տեւտամաւ [Հց տեւտամաւ / l տիւտամաւ / y տիտամաւ]
- 32 bdeo մերն
- 33 Z զարմար
- 34 c եթովպացի
- 35 bc լինելոյ / de զինելոյ / g լինել, շինած՝ լինելոյ / Հ լինելով
- 36 c չիք սակաւուք
- 37 bcdeo մահն
- 38 o կատարեցաւ դպրութիւնն ծննդաբանութեան հայոց մեծաց / Խy չիք կատարեցան ... բիրասպեայ հաւաստին / F կատարեցան ցանկ դպրութեան ծննդաբանութեան հայոց մեծաց / EL չիք կարգեցան մեծաց
- 39 bcde դպրութեան փխ առաջին գրոց
- 40 h տակին ունի. երկրորդ ցանգն գրած է իւր կարգին / gk այստեղ ունիւն գիրքս պատմութեանց հայոց հաւաքեալ [k հաւաքեալ մովսէսի խորենացոյն, գոր ստացաւ մարտիրոս բարունապետն [k սարգիս ահրեպլսն սանահնեցի]. եւ ետ [k յետ] գրել զսայ յիշատակ իւր [k իւր եւ ծնողոյն իւրոց ամէն]
- 41 o այս ի պարսից / c նշանակում է գլուխ ԼԳ / oq ԼԳ
- 42 Scde առասպելաց
- 43 Տ բիրասպի [o բիրասպեայ]
- 44 e ածղահակ
- 45 c նշանակում է գլուխ ԼԳ / oq ԼԵ / bc ստորագրութիւն / d ստորագրութիւն / E ստորագրութիւն
- 46 bcde վասն փխ սակա
- 47 F հաւաստի
- 48 o ցանկից յետոյ երեսի տակին ունի. հայոց պատմութիւնն յերիս հատուածս ասացեալ մովսէսի խորենացոյ ի խնդրոյ սահակայ բագրատունոյ

1ԳԻՐԸ ԱՌԱՋԻՆ
ԾՆՆԴԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՑ

Ա.²

³Պատասխանի թղթոյն Սահակայ, եւ խոստումն կատարել զհայցուածս նորա:

2 ⁴Մովսէս իտրենացի⁵ ⁶յաղագս մերոյս⁷ ⁸ի սկզբան ⁹յայսմ բանիցս¹⁰ Սահակայ¹¹ Բագրատունւոյ¹² խնդալ¹³:

3 ¹⁴Ձանսպառ խաղացմունս ¹⁵ի քեզ աստուածայնոցն¹⁶ ¹⁷չնորհացն¹⁷ եւ զան-

դուլ¹⁸ ¹⁹հոգւոյն¹⁹ ²⁰ի վերայ քոց²¹ իմացուածոցդ²² ²³զշարժմունս²³ ծանեայ ի ձեռն գեղեցիկ խնդրոյս²⁴, ²⁵յառաջ²⁵ քան զմարմնոյդ՝ ²⁶զհոգւոյդ²⁶ ընկալեալ զծանաւթութիւն. որ եւ սիրելի²⁷ իսկ ²⁸իմոց ²⁹ախորժակացս է³⁰, առաւել եւս սովորութեանցս:

4 ³¹Վասն ³²որոյ ոչ միայն գովել ³³արժան է ³⁴զքեզ, այլ եւ ի վերայ քո աղաւթել՝ առ ի լինել³³ ³⁴քեզ միշտ³⁵ այսպիսի:

5 ³⁶Ձի եթէ վասն³⁶ բանին մեք³⁷, որպէս³⁸ ասի³⁹, պատկեր Աստուծոյ՞, եւ դարձեալ՝ Առաքինութիւն⁴⁰ բանականին է⁴¹ խոհականութիւն, եւ քո յայտուիկ⁴² ան-

- 1 Վո միայն ունին այս վերնագիրը / c վերնագրի տեղ ունի սկիզբն ցատիցդ / a տակին ուրիշ ձեռնով՝ մովսէսի խորենացոյ պատմութիւն ժամանակաց նաեւ ազգիս հայոց աշխարհին: Գլխին խորանի մէջ երկու կնիք խփած «մինաս վրդպտ», «մինաս վրդպտ», եւ այսպէ՛ «յիշատակ է գիրքս մինաս վրդպին յամբեցոյ ի դուռն սր արոտոյն էջմիածնի» / n գլխին ունի օգնեա հոգի սր ած
- 2 tw Ա գլուխը գլխակարգութիւնից դուրս է / L չիք գլխահամար բայց հաշուած Ա
- 3 c միայն ունի այս վերնագիրը / bcdefo ունին ցանկում
- 4 c վերնագրից յետոյ՝ մովսէսի քերթողի acde չիք մովսէս խորենացի ... խնդալ / bgopqrs մովսէսի / tw մովսէս / m մովսէս (գլխին աւելացրած) ի / Վոյն մովսէսի
- 5 boprs խորենացոյ. իվ/ցոմոյ խորենացոյ / tw խորենացի / R խորենոյ
- 6 tw չիք յաղագս ... բանիցս
- 7 b մերոց / f մերոցս / g մերոյ
- 8 bfg սկզբան (չիք ի) / h ի սկզբանն / Վlnopqrs յիսկզբանն [o յսկզբանն]
- 9 bf այսր / i այս / g այսմ (կարմիր թանաֆով, ապա սկզբից սեւ թանաֆով աւելացրած Յ) / o բանիցս յայս
- 10 bfoy բանից
- 11 l սահակ / p ի ահակա
- 12 y բագրատունոյ
- 13 bf չիք խնդալ / չՎ'grs խնդրեալ ցլ կարմիր թանաֆով գրած, բայց բառի վերջը քերած եւ սեւ թանաֆով շինած՝ բեալ / h ի խնդրեալ / p խնդալ. սեւ թանաֆով շինած է խնդրոյ / F խնդալ բառից յետոյ աւելեա սր ած
- 14 e չիք գանսպառ ... ի վերայ բոց / p չիք գանսպառ ... շնորհացն / q չիք գանսպառ խաղացմունս / c գրան սպառ / Z գանսպառ / M չիք գանսպառ / Q գանրսպառ
- 15 O չիք ի քեզ ... շնորհացն

- 16 Sbd աստուածայնոցն [q չիք ի քեզ [d որ ի քեզ] / abc աստուածայնոյ / f աստուածայնոյ
- 17 hqrs շնորհացոյ
- 18 d գանդուլն
- 19 a չիք հոգւոյն / L ոգւոյ
- 20 d ի վերայ մտաց բոց իմացուածոցդ
- 21 Sbe fn / t քոյ / R չիք բոց
- 22 Վո իմացուածոյդ
- 23 Sbd շարժմունս [pqrs շարժմունս]
- 24 c խնդրոյդ
- 25 ty առաջ
- 26 ce հոգւոյդ / d հոգւոյդ
- 27 Z սիրելոյ
- 28 Ա իմոցս [d իմոց] / Sbv իմոց իսկ ախորժակացս [m ախորժակաց / t ախորժացս] / b ախորժականացս
- 29 Վ՝ ախորժակեցէ փխ ախորժակացս է
- 30 Ա չիք է
- 31 Sbv որոյ եւ ոչ
- 32 L գեղգ արժան է
- 33 tw լինիլ
- 34 pqrs չիք քեզ
- 35 չիք միշտ
- 36 Ա ըստ փխ վասն
- 37 վ՝ մեզ փխ մեք
- 38 վ'pqrs չիք որպէս
- 39 m ասիմք. վերջի մք-ն ուրիշի ձեռնով աւելացրած
- ՞ ԶԳԳ. ԾՆ Ը 27:
- 40 Կ'abdef առաքինութեան
- 41 Ա չիք է / lnopqrsy եւ փխ է
- 42 qr այստուիկ

Հատ ցանկում թիւն՝ ապա ուրեմն¹ գեղեցիկ մտածութեամբ զխոհականութեանդ² քո վառ եւ բորբոք պահելով³ զկայծակն՝ զարդարես զբանն⁴, որով մնաս⁵ առ ի լինենն⁶ պատկեր⁷. Ի ձեռն որոյ եւ զայսորիկ⁸ զսկզբնատիպն⁹ ասիս¹⁰ ուրախացուցանել, գեղեցիկ¹¹ եւ չափաւոր մոլութեամբ յայտոսիկ մոլեալ եւ զակատեալ¹²:

6 Առ որով տեսանեմ¹³ եւ զայս, զի ¹⁴եթէ որք¹⁵ յառաջ քան զմեզ եւ¹⁶ կամ ¹⁷առ մեաւք եղեն¹⁸ հարուստք եւ¹⁹ իշխանք աշխարհիս Հայոց, ոչ ընդ ձեռամբ անկելոց²⁰ իւրեանց²¹ արդեաւք²² գտելոց²³ իմաստնոց²⁴ զայսպիսեացս հրամայեցին²⁵ կարգել զյիշատակս բանից, եւ ոչ արտաքուստ²⁶ ուստեք²⁷ այսոցիկ²⁸ 29ի ներքս ա-

ծել խորհեցան աւժանդակութիւնս³⁰ իմաստից, եւ զքեզ³¹ ³²այժմ այսպիսի եղեալ ծանեաք, - ³³ապա ուրեմն յայտ³⁴ է, թէ ամենեցուն ³⁵քան զքեզ³⁶ նախագունիցն³⁷ ճանաչիս վեհագոյն³⁸, եւ բարձրագունից արժանաւոր գովութեանց, եւ յայսպիսիս³⁹ ⁴⁰պատկանաւոր դնիլ յարձանագրութիւնս⁴¹ բանից:

7 Յաղագս որոյ⁴² հեշտաբար ընկալեալ զքո⁴³ խնդիրդ⁴⁴՝ աշխատասիրեցայց ածել ի կատարումն, յանմահ⁴⁵ ⁴⁶յիշատակ թողուլ ⁴⁷զայս քեզ եւ որ զկնի ⁴⁸քո գալոց են ազգք. զի եւ ազգի ես⁴⁹ նախնականի, եւ⁵⁰ քաջ⁵¹ ⁵²եւ արգասաւոր⁵³՝ ոչ միայն ի բանս եւ ի ⁵⁴պիտանաւոր խոհականութիւնս

1 O չիբ ուրեմն
 2 F զխոհականութեան
 3 Ա պահես
 4 Ա գրան
 5 ac մնա / b մնաց / Կ²def մնայ
 6 iopqrs լինել / t լինիլն
 7 a տկ՝ր փիս պատկեր
 8 Կ²cdefgprs գայստսիկ
 9 b սկզբնատիպն
 10 Ա ասի
 11 i զգեղեցիկ
 12 n գատակեալ / k վաստակեալ
 13 mty տեսանեմք
 14 Ա թէ որ
 15 ly ոք փիս որք
 16 Ա չիբ եւ (կամ)
 17 Z առ մեւք
 18 h չիբ եղեն
 19 Ա չիբ եւ
 20 b անկեցոցն / cf անկելոցն / de անկցելոցն / a տնկեցելոցն փիս անկելոց
 21 p իւրոց փիս իւրեանց / F իւրեանց / N իւրց այլ թանափով դարձրած իւրեանց
 22 P արդեաւք
 23 Ա գտեցելոցն [c գտելոցն] / Զmot գտեցելոց
 24 E իմաստնոցն
 25 MPQ հրամայեցին
 26 tw յարտափուստ
 27 p ուրեք փիս ուստեք
 28 p այստսիկ
 29 oqrs ի ներք փիս ի ներքս

30 b յօժանդակութիւն / t զօժանդակութիւն / F օժանդակութիւն / L զօժանդակութիւնս
 31 ty քեզ / f գմեզ փիս գմեզ
 32 Տիս այսպիսի այժմ
 33 Տիս ապա յայտ է ուրեմն թէ [g թէ ուրեմն / h ապա թէ ուրեմն յայտ է թէ]
 34 E յայս փիս յայտ
 35 Ա քան զքեզ վեհագունիցն ցանաչիս բարձրագոյն եւ բարձրագունիցն արժանաւոր / F քան զքեզ վեհագունիցն ցանաչիս բարձրագունիցն արժանաւոր
 36 d գմեզ փիս գմեզ
 37 Z նախագոյնից
 38 Q վեհագուն
 39 c չիբ յայսպիսիս / Z յայսպիսի
 40 Կ²de պատկանաւորութիւնս փիս պատկանաւոր ... յարձանագրութիւնս
 41 o դնել արձանագրութիւն c յարձանագրութիւն
 42 F որ փիս որոյ
 43 L զքեզդ
 44 Ա խնդիրդ / Z խնդիրք / L խնդիր
 45 ԱՏիս անմահ [tw յանմահ] / M անմահ յիշատակ
 46 Տիս ի [h չիբ ի] յիշատակ / p առ ի յիշատակ
 47 adef քեզ գայդ / b քեզ այդ / c գմեզ այդ փիս գայս քեզ
 48 Տիս քոյինքն [h քոյ ինքնին / վ¹pqrs քո ինքնին / y քո ինքն են] են գալոց [վ¹hq գալոց են / վ¹rs գրեցել են / m գալոց են] ազգք [p ազգս] / PQ քոյինքն են գալոց
 49 Տիս եւս փիս ես
 50 p չիբ եւ (քաջ)
 51 L քաջի
 52 b չիբ եւ (արգասաւոր)
 53 L արգասաւորի
 54 Ա պիտանագոյն խոհականութիւն

թիւնս, այլ եւ ի մեծամեծս¹ եւ ²ի բազում գործս արժանափառս³. գորս⁴ յիշատակեսցուք ⁵ի կարգի պատմութեանս⁶, յորժամ գորդի⁷ ի հաւրէ ծննդաբանելով⁸ ազգաբանիցեմք ⁹զբովանդակն, իսկ զՀայաստանեայցս¹⁰ նախարարութիւնս¹¹, զամենեցուն զուստն¹² եւ զգիրարդն¹³ յայտնելով ¹⁴համառաւտ եւ հաւաստի, որպէս ի յունականս կայ ի պատմութիւնս¹⁵:

Բ¹⁶

ԹԷ ընդէ՛ր, վասն¹⁷ ¹⁸գի Քաղղէացւոց¹⁹ եւ Ասորեստանեայց²⁰ մատենից ցանկագոյն²¹ են մեր²² իրք, ²³ի յունականէն

կամեցաք մեք²⁴ ցուցանել:

² Եւ ընդ այս²⁵ մի՛²⁶ ոք զարմասցի, եթէ²⁷ բազում ազգաց լեալ²⁸ մատենագիրք, որպէս ամենեցուն է յայտնի, մանաւանդ Պարսից²⁹ եւ Քաղղէացւոց³⁰, յորս առաւել³¹ ³²ազգիս մերոյ գտանին բազում³³ ինչ իրաց յիշատակք³⁴, մեք զՅունացն³⁵ միայն յիշեցաք զպատմագիրս³⁶, եւ անտի³⁷ զյայտարարութիւն մերոյ³⁸ ազգաբանութեանս³⁹ խոստացաք յանդիման կացուցանել: ³ Քանզի ոչ թագաւորքն⁴⁰ Յունաց միայն՝ որպէս զաշխարհակալութեանն⁴¹, այսպէս⁴² եւ⁴³ որ ինչ⁴⁴ ⁴⁵իմաստութեան ջանք՝ փոյթ⁴⁶ յանձին⁴⁷ կալան աւանդել⁴⁸ Յունաց, յետ զառտնին ⁴⁹իւրեանց յարմա-

1 Տն մեծամեծ
2 opqrs բազում (չիք ի)
3 L արժանափառի
4 Ա գորոց / Տն գորս [Վmy գոր]
5 p եւ ի կարգի
6 b պատմութեան
7 d որդի
8 opqrs ծննդաբանելոց
9 Վ գրովանդակն: Իսկ / Նոր. Բիւզ. (Բառաւն., 34) գրովանդակն իսկ
10 a զհայաստանեացն / Կ²bcdե զհայաստանեայց / f զհայաստանեայց / g հայաստանեայցս / l հայաստանեացս / Վmnopq զհայաստանեացս / L հայաստանեաց
11 L գնախարարութեանց
12 b գուստն փիս գուստն. լուսանցում ուրիշ ձեռնով՝ գուստն
13 p qrs զիրարդն
14 Տն համառոտ, որպէս հաւաստի ի [r չիք ի] յունականս / Z համառոտ որպէս եւ հաւաստի ի յունականս
15 Տն կայ պատմութիւնս [or ի պատմութիւն] / de պատմութիւն
16 t հատոր առաջին պրակ ա / w պրակ ա: Իսկ երրորդ գլխի տեղ ունին պրակ p եւ այսպէս շարունակաբար / L Ա փիս Բ վերնագրից յետոյ գլուխ առաջին եւ այսպէս շարունակաբար
17 L չիք վասն
18 Տն ի [hopqrs չիք ի] քաղղէացւոց
19 c քաղղէացոցն / E ի քաղղեացոց / Z ի քաղղեացւոց
20 Ա ասորւոց [d ասորոց] / Տն յասորեստանեայց [mo ասորեստանեայց / Կ՛ ասորւոց / չ յասորեստանեայց] / Առնում ենք ասորեստանեայց ձեւը ցանկից / L յասորւոց
21 ԱԿ՛չվ՛nopqs յանկագոյն / y ցանգագայն
22 de մեզ փիս մեր

23 Կ՛²abcef ի յունական մատենիցն / L ի յունականաց մատենից
24 Կ՛²abcef մեք կամեցաք / d չիք մեք
25 h այսմ / c էր փիս այս (գլխին ուրիշ ձեռնով գրած՝ այս)
26 c չիք մի՛
27 Ա թե [c թէ]
28 Ա լեալք
29 g պարսաց փիս պարսից / պէտք էր սպասել՝ ասորեստանեայց
30 N քաղղէացւոց / ZPQ քաղղեացւոց
31 p առնում փիս առաւել
32 abcef մերոյ ազգիս / de չիք մերոյ
33 p չիք բազում
34 e յիշատակեցաք
35 L յունացն
36 Ա պատմագիրս [b ի պատմագիրս]
37 Տն անտուստ փիս անտի / NPQR անտուստ փիս անտի
38 c մերոց / F չիք մերոյ
39 Ա աշխարհակալութեանն [c ակնկալութեանն] / Տն աշխարհակալութեամբ [hnpqrs զաշխարհակալութեամբ]: Ուղղում ենք զաշխարհակալութեանն
40 L թագաւորք
41 L աշխարհակալութեան
42 ԱԿ՛ այսպէս Տն այլ փիս այսպէս
43 o չիք եւ
44 h չիք ինչ
45 chtwy իմաստութեանն են ջանք / Վ՛zmq իմաստութեան են ջանք / f յիմաստութեան
46 L զփոյթ
47 bop անձին
48 F աւանել
49 d նախապէս իւրեանց, ջնջած եւ տեղում գրած՝ յունաց / p իւրոց փիս իւրեանց

ընել¹ իրս², - ³որպէս եւ⁴ Պտղոմէոսն⁵, որ եւ⁶ Եղբայրասէր⁷, պէտ արարեալ զամենայն⁸ ազգաց զմատեանս⁹ եւ զվէպս¹⁰ ի յոյն¹¹ լեզու փոխարկեաց¹², -

4 (Բայց ¹³մի՛ ոք աստանաւր ¹⁴զմեզ անուսումն¹⁵ Համարեալ¹⁶ բամբասիցէ¹⁷ իբրեւ¹⁸ զանվարժս¹⁹ ոմանս²⁰ եւ զտգէտս²¹, որպէս²² թէ²³ Եգիպտացւոց²⁴ լեալ թագաւոր՝ ²⁵մեք ²⁶այժմ զնա Յունաց գրեցաք: ⁵Քանզի նուաճեալ նորա եւ զՅոյնս²⁷ ընդ²⁸ իւրով ձեռամբ՝ անուանեցաւ Աղէքսանդրի²⁹ եւ³⁰ Յունաց³¹ թագաւոր, ³²որ-

պէս եւ ³³ոչ մի ոք ի Պտղոմեանցն³⁴ կամ յայլոցն³⁵ տիրելոցն³⁶ Եգիպտացւոց³⁷ ³⁸անուանեցաւ ոք երբէք. որ եւ վասն³⁹ առաւել⁴⁰ ⁴¹յունասէր բարս⁴² ունելոյ՝ ի յոյն լեզու ⁴³զաշխատութիւն իւր ժողովեաց: ⁶է եւ այլ⁴⁴ բազում այսպիսի⁴⁵ ինչ պատճառ⁴⁶ վասն ասելոյն մեր զնա Յունաց թագաւոր. այլ վասն Համառաւտելոյ ⁴⁷զճառս՝ բաւական լիցի ասացեալս վասն նորա⁴⁸.)
7 - այլ եւ⁴⁹ բազում արք⁵⁰ անուանիք⁵¹ եւ իմաստութեան⁵² պարապեալք ⁵³ի յունաց աշխարհէն⁵⁴՝ Հոգացան ոչ միայն զգիրս⁵⁵ գիւանացն⁵⁶ այլոց ազգաց⁵⁷ ⁵⁸թագաւորացն եւ զմեհենիցն յեղուլ⁵⁹ ⁶⁰ի յոյն բան, - որպէս գտանեմք զայն, որ եւ զԲերո-

1 ՏՍ յարմարեալ / L յարմարելոյ
2 L իրին
3 L որպէս եւ պտղոմէոսն ... ասացեալն վասն նորա առնուած է փակագծերի մէջ
4 c որ փիս եւ / g չիք եւ
5 b պտղոմեան / c պատմէոսն / չգ պտղոմէոս / տ պտղոմէոսն
6 d չիք եւ (եղբայրասէր)
7 ՏՍ եղբայրասէրն / F եղբայր ասէր
8 L ամենայն
9 b զմատեանսն / c մատեանս / p եւ զմատեանս
10 տպ/ զպէտս փիս զվէպս
11 n ի նոյն փիս ի յոյն
12 ՏՍ փոխարկել / [տ փոխարկեալ] փոխարկել բառից յետոյ վերջակէտ ունի եւ շարունակութիւնը նոր տողից
13 p աստանօր մի ոք
14 ՏՍ անուսումն զմեզ
15 b անյուսումնս
16 E լեալ փիս համարեալ
17 L բամբասեսցէ
18 ՏՍ իբր
19 q անվարժս / L զանվարժ
20 Ա չիք ոմանս
21 չգ տգէտս / L զտգէտ
22 f չիք որպէս
23 l չիք թէ
24 ՏՍ եգիպտացւոցն [l եգիպտացւոց]
25 Ա յունաց այժմ մեք զնա
26 o զնա այժմ
27 hqrs գոյնսն
28 qrs չիք ընդ
29 տպ աղեկսանդր / Z աղեկսանդրի / PQ աղեկսանդրի
30 N չիք եւ
31 Ա մակեդոնացւոց փիս յունաց
32 abf որպէս եւ զոր եւ ոչ / c որպէս զոր եւ ոչ

33 ԱՏՍ ոչ մի զոք [Հk ոք / g զոք, սկզբի գ-ն քերած / Կde չիք զոք]
34 Ա պտղոմէացւոցն [b պտղոմեացւոցն] / gk պտղոմեացն / տ պտղոմեացն
35 չգ յայլոց / co այլոցն / Կ չիք կամ յայլոցն / de չիք յայլոցն
36 ՏՍ տիրելոյ / x տիրողաց / L տիրողացն
37 abf եգիպտացւոց / ՏՍ եգիպտացւոցն [չգ եգիպտացւոց]
38 Ա անուանեցաք զոք / F անուանեցաք զորք
39 o չիք վասն
40 p առնուլ փիս առաւել
41 o յունասէր լինելոյ բարուցն սակի ի յոյն / Ա յունասէրն
42 p բար փիս բարս
43 ՏՍ զիւր աշխատութիւնն [Հk աշխատութիւնն]
44 a այդ՝ (սովորաբար այսպէս)
45 c այսպիսի / չգ այսպիսիս
46 Ա պատմաոս
47 ՏՍ մեք [o մեր] զնաոս [p նաոս]
48 p նոցա
49 p չիք եւ (բազում)
50 Հ արք արք
51 M եւ անուանիք
52 p յիմաստութեան
53 F ի յունաց այլոց
54 f աշխարհին
55 ԱՏՍ զգիր [p զգիրս]
56 ՏՍ դիւանաց
57 b ազգացն / hqrs չիք ազգաց
58 ՏՍ թագաւորաց եւ զմեհենից [p մեհենից] / L թագաւորաց եւ զմեհենից
59 Ա յեղեղուլ [b յեղեղուլ]
60 p զայն բան, որ / Z ի նոյն փիս ի յոյն

սոսն¹ յայս² յորդորեաց զայր³ քաղզէացի⁴ եւ զվարժ⁵ ամենայն իմաստութեամբ, - այլ եւ զմեծամեծս եւ զզարմանալոյ⁶ արժանաւորս յարուեստից⁷. եւ ուրեք ուրեք գտեալ աշխատութեամբ⁸, հաւաքեալ փոխեցին⁹ ի յոյն լեզու, ¹⁰որպէս զԱ. առ Ք. եւ զԹ. առ Փ. եւ զԿ. առ Ե. եւ զՇ. առ Թ. 8 Եւ ժողովեալ զայսոսիկ արանց, զորոց¹¹ եւ մեք զանուանան¹² հաւաստի¹³ գիտեմք՝ նուիրեցին ի փառս Հելլենացւոց աշխարհին: 9 Եւ ¹⁴զովելիք են, որպէս իմաստասիրեցեալքն, յաղագս ջանին¹⁵ եւ իմաստութեանն¹⁶ առ ¹⁷ի յայլոց լինելոյ¹⁸ գտակք, առաւել եւս որք ընկալան եւ պատուեցին

զայսպիսի¹⁹ ²⁰գիւտս իմաստից²¹: 10 Վասն որոյ եւ ²²զբոլոր իսկ զՅոյնս²³ ոչ դանդաղիմ²⁴ մայր կամ դայեակ ասել իմաստից:

11 ²⁵Եւ վասն առ ի Յունաց զրուցաբանսն²⁶ զակնարկութիւն մերոյ պիտոյիցս առնելոյ՝ բաւական է այսչափ²⁷:

²⁸Յաղագս անիմաստասէր²⁹ բարուց³⁰ առաջնոցն³¹ ³²մերոց թագաւորաց եւ իշխանաց³³:

2 ³⁴Կամիմ զանիմաստասէր բարս առաջնոցն³⁵ մերոց նախնեացն³⁶ ոչ առանց յիշատակի բամբասանաց³⁷ թողուլ, ³⁸այլ աստէն իսկ³⁹, ⁴⁰ի սկզբան մերոյ ⁴¹գործառնութեանս, զվասն նոցա կշտամբութեան

1 *logrsy* գրեւորիոս ոմն / *Վոոք* գրիւորիոս ոմն / *x* գրիւոոս ոմն *tw* գրեբրիոս ոմն / *Ա* գրիւոոսն *իւղղում* *ենի* գրեբրոսսն / *F* բիւոոսն
 2 *pq* այս փիս յայս
 3 *ՏԽ* այր / *abc* ըզայր
 4 *F* քաղզեացի / *ZQ* քաղթեացի
 5 *ՏԽ* վարժ
 6 *tw* զարմանալոյ
 7 *q* արուեստից
 8 *b* աշխատութիւն
 9 *pqrs* փոփոխեցին
 10 *Ա* որպէս գ. ա. [c ա] առ f / [ef զայր առ ft] եւ գ. թ. առ փ, եւ գ. կ. առ ե, եւ գ. շ. առ ք / *ՏԽ* որպէս զայր [pqrս այր] առ ft, եւ զգայ եւ գթոյ առ փիւր [i փեւր] եւ զկենն առ եչ, եւ զշայ առ սէ / *c* յուսանցիւմ ունի գաստեղարաշխութիւնն առ ֆաղդեացիս, թուականութիւնն առ փիւնիկեցիս, երկրաչափութիւնն առ եգիպտացիս, երաժշտութիւնն առ թրակացիս / *tw* փակագծում (*l* նոտրագրով)՝ այսինքն ալէֆ՝ ֆաղդեացւոց՝ առ իսի յունաց. զէ եւ թէ՝ ֆաղդեացւոց առ փսի յունաց. ղային ֆաղդեացւոց՝ առ փոբր է [w ե] յունաց. շին ֆաղդեացւոց՝ առ սիգմա յունաց. / *x* որպէս գլ(ստեղարաշխութիւն) առ Ք(աղդեացիս) եւ գե(րկրաչափութիւն) առ ե(գիպտացիս) եւ գԹ(ուականութիւն) առ Փ(իւնիկեցիս) եւ գե(րաժշտութիւն) առ Թ(րակացիս) / *Z* որպէս զայր առ ft եւ զայ եւ գթոյ առ փիւր եւ զկենն առ եչ եւ զշայն առ սէ
 11 *d* գոր փիս գորոց / *L* որոց
 12 *ՏԽ* գանուան [ln գանուանսն]
 13 *a* չիֆ հաւաստի
 14 *p* գովելիքն փիս գովելիքն
 15 *Ա* բանին փիս ջանին
 16 *ce* իմաստասիրութեանն
 17 *ՏԽ* ի յայլոցն
 18 *Ա* եղելոյ փիս լինելոյ / *EFL* եղելոց փիս լինելոյ

19 *b* զայնպիսի
 20 *o* իմաստից գիւտս
 21 *c* իմաստութեան փիս իմաստից
 22 *Ա* չիֆ եւ
 23 *bcdef* յոյնս / *c* յոյնսն
 24 *r* դանդաղեմ
 25 *b ՏԽ* եւ վասն յունացն զրուցաբանս [չգ զրուցաբանութիւնս] զակնարկութիւն մերոց [hց մերոյ] իմաստից
 26 *x* զրուցաբանիս
 27 *b* այսչափս
 28 *a* վերնագրից յետոյ ունի գմիւնաս վրդայ ամթեցի յիշեց.
 29 *a* իմաստասէր, ուրիշ ձեռնով շինած՝ անիմաստասէր
 30 *f չիֆ* բարուց
 31 *abcdefg* առաջնոց / *p* յառաջնոցն
 32 *f* թագաւորաց եւ իշխանաց մերոց / *ace* թագաւորացն
 33 *ac* իշխանացն
 34 *ՏԽ* կամիմ եւ ոչ գանիմաստասէր բարս ... նախնեաց առանց / *M չիֆ* կամիմ գանիմաստասէր բարս
 35 *M* յառաջնոցն
 36 *L* նախնեաց
 37 *Z* բամբասանացն
 38 *ՏԽ* այլ եւ / *a* այդ՝
 39 *b չիֆ* իսկ
 40 *ՏԽcf* յիսկգրան [չցր ի սկզբանն]
 41 *Ա* գործառնութեանց զյաղագս նոցայն [f նոցուն] կշտամբութեամբ յարմարել բանս / *M* դարձրած գործառնութեանս / *L* գործառնութեանս յաղագս նոցայն կշտամբութեամբ յարմարել գրանս

յարմարել զբանս¹: 3 Զի թէ² արդարեւ
³արժանի գովութեան այնք ի թագաւորաց
իցեն, որք գրով եւ պատմութեամբ զիւ-
րեանցն ⁴Հաստատեալ կարգեցին⁵ ⁶գժամա-
նակս, եւ զգործս ⁷իմաստութեան եւ զքա-
ջութիւն իւրաքանչիւր⁸ արձանացուցին ⁹ի
վէպս եւ ի պատմութիւնս՝ ըստ նոցանէ եւ
պարապեալքն այսպիսում¹⁰ ճգնութեան¹¹
զիւանագիրք մատենից՝ ներբողականաց
¹²ի մէջ արժանի եղեն ասից. ի ձեռն որոց
¹³եւ մեք յընթեռնուլն զառ ի նոցանէ շա-
րածս¹⁴ բանից՝ ¹⁵ըստ աշխարհաւրէն կար-
գաց իմաստնանալ ասիմք¹⁶, եւ քաղաքա-
կանս¹⁷ ¹⁸ուսանել կարգս, յորժամ զայսպի-
սիս¹⁹ ընթերցասիրիցեմք²⁰ իմաստութեան
²¹ճառս եւ զըուցատրութիւնս, ²²որք են
Քաղաքացուց եւ ²³Ասորեստանեայց, Ե-

զիպտացուց ²⁴եւ Հելլենացուց. առ այսո-
քիւք²⁵ եւ փափագիցեմք²⁶ եւս արդեաւք²⁷
իմաստութեան արանցն²⁸ այնոցիկ, որ²⁹
զայսպիսի փոյթ յանձին³⁰ կալան. - ³¹ապա
ուրեմն³² ամենեցուն մեզ յայտնի է թագա-
ւորացն մերոց եւ այլոց³³ առաջնոցն³⁴
³⁵առ ի յիմաստն³⁶ տխմարութիւն³⁷, եւ ան-
կատարութիւն³⁸ ոգւոյն³⁹ բանականի⁴⁰:
4 Զի թէպէտ եւ եմք ածու⁴¹ փոքր, եւ⁴²
թուով յոյժ ընդ փոքու⁴³ սահմանեալ, եւ
զաւրութեամբ տկար, եւ ընդ այլով⁴⁴ յովով
անգամ նուաճեալ թագաւորութեամբ՝ սա-
կայն բազում գործք արութեան⁴⁵ գտանին
⁴⁶գործեալ եւ ի մերում աշխարհիս, եւ ար-
ժանի գրոյ⁴⁷ յիշատակի, գոր⁴⁸ եւ ոչ մի ոք
ի նոցանէ պէտ⁴⁹ յանձին⁵⁰ կալաւ⁵¹ մատե-
նագրել: 5 Արդ՝ այնոցիկ, որ⁵² եւ ոչ¹ 2ան-

1 *knopqrs* զբանս / Հ բանսս
2 *h* եթէ
3 *Stw* գովութեան արժանի / *Z* գոհութեան արժա-
նի
4 *msy* կարգեցին հաստատել / *PQ* հաստատել
կարգեցին
5 *a* կանգնեցին *ի/ս* կարգեցին
6 *U* զգործս եւ գժամանակս
7 *p* իմաստութեանն եւ քաղաքական
8 *e* զիրաքանչիւր / *b* իւր *ի/ս* իւրաքանչիւր / *L*
իւրեանց *ի/ս* իւրաքանչիւր
9 *O* ի վերայս
10 *c* այնպիսում / *p* յայսպիսում / *q* այսպիսում /
tw այսպիսեաց
11 *Stw* ճգնութեանց
12 *p* ի մէջ *ի/ս* ի մէջ
13 *Stw* եւ մեր ընթերցումն
14 *Z* զշարածս
15 *PQ* *չիք* ըստ աշխարհորէն կարգաց / *opqrs* *չիք*
աշխարհորէն կարգաց
16 *UStw* ասեմք [գ ասիմք]
17 *Uhopqrs* քաղաքական / *L* զքաղաքականս
18 *b* յուսանել զկարգս *rs* / *չիք* ուսանել ... ընթեր-
ցասիրիցեմք / *tw* ուսանել / *L* ուսանիլ կարգս
19 *Stw* այսպիսիս
20 *ity* ընթերցասիրեմք / *k* ընթերթաս ...
21 *L* զմատն եւ զըուցատրութիւնս
22 *Uo* որք են [*U* *չիք* են] ի քաղաքացուց / *Q* որք են
ի քաղաքացոց
23 *Zbgk* *չիք* ասորեստանեայց եզիպտացուց / *mtw*
ելլենացուց [*tw* ելլենացուց, ասորեստանեայց
[*tw* ասորեստանեայց] եւ եզիպտացուց / *Stwcf*
ասորեստանեայց

24 *opqrs* *չիք* եւ ելլենացուց / *g* *չիք* եւ [ելլենաց-
ուց] / *Ustw* ելլենացուց [յգ ելլենացուց / *a* ել-
լենաց] / *R* եւ ելլենացուց [րացուած լու-
սանցում բայց քաղաքացուց բառից յետոյ]
25 *U* այսոքիկ
26 *aef* փափագիցիմք / *ZNQ* փափագիցեմք
27 *MN* արդեւք
28 *o* արանց / *Q* արանցն
29 *f* որք
30 *b* անձին
31 *U* ապա ամենեցուն մեզ ուրեմն
32 *NO* *չիք* ուրեմն
33 *Stw* այլոցն [*hpqrs* այլոց] / *F* այլոց
34 *clno* առաջնոց
35 *aq* առ յիմաստն / *L* առ ի յիմաստս
36 *Uabde* յիմաստն / *f* յիմաստուն
37 *U* անկատարութիւն [*Zd* տխմարութիւն] / *Stw* աղա-
մարութիւն [*U'* աղիմարութիւն]
38 *f* *չիք* եւ անկատարութիւն
39 *c* ոգոցն / *twy* ոգոյն
40 *k* բաւականի *ի/ս* բանականի
41 *U* քաճ եւ / *U'* այժմու *ի/ս* ածու
42 *b* *չիք* եւ (թուով)
43 *U* փոքունս
44 *U* այլոց / *F* այլոց
45 *c* արիութեան / *F* յարութեան
46 *U* *չիք* գործեալ եւ
47 *Stw* գրոց [*Zln* գրոյ] / *ty* գործոյ
48 *Stw* գորոց *ի/ս* գոր
49 *Stw* պէտք [չգ պէտք]
50 *b* անձին
51 *R* կալան
52 *Stw* որք [ք *չիք*] / *I* *չիք* որ

2անձանց խորհեցան բարի առնել, եւ անուն³ յիշատակի յաշխարհի⁴ թողուլ, ⁵զի՞ արդեաւք եւ մեղադրութիւն մեր այնպիսեացն⁶ ի ճահ պատահիցէ⁷, զեւս⁸ մեծագոյնս⁹ ի նոցանէ պահանջել եւ որ ինչ հնագոյն քան զնոսա:

6 Այլ¹⁰ ասիցէ ոք¹¹ արդեաւք. վասն ոչ լինելոյ¹² գիր եւ¹³ դպրութիւն ի ժամանակին, կամ¹⁴ վասն պէս պէս պատերազմացն¹⁵, որ կուռ զմիմեանց ¹⁶զկնի ¹⁷ի վերայ գային: 7 Այլ¹⁸ ¹⁹ոչ արդարեւ²⁰ այսոքիկ կարծեցեալ²¹ լինի²². քանզի գտանին եւ²³ միջոցք լեալ²⁴ պատերազմացն, եւ գիր Պարսից եւ Յունաց, որովք²⁵ ²⁶այժմ գիւղից²⁷ եւ գաւառաց, ²⁸եւս եւ իւրաքանչիւր ²⁹տանց առանձնականութեանց, եւ հանուրց հակառակութեանց եւ դաշանց այժմ առ մեզ գտանին անբաւ զըուցաց³⁰ մա-

տեանք, ³¹մանաւանդ որ ի սեպհական³² ազատութեան պայազատութիւն: 8 Այլ ինձ թուի, ³³որպէս այժմ՝ եւ առ³⁴ հինսն Հայաստանեայց³⁵ լեալ³⁶ անսիրելութիւն³⁷ իմաստութեան եւ երգարանաց³⁸ բանաւորաց: 9 Վասն որոյ աւելորդ է մեզ ³⁹եւ այլ⁴⁰ յաղագս ⁴¹արանց անբանից, թուլամտաց, վայրենեաց⁴² ճառել⁴³:

10 Բայց ընդ քո յոյժ զարմացեալ եմ ընդ մտացդ ծննդականութիւն⁴⁴, որ ⁴⁵ի սկզբանցն մերոց ազգաց մինչեւ ցայժմուսս⁴⁶ միայն գտար զայսպիսւոյ⁴⁷ մեծէ⁴⁸ իրէ բուռն հարկանել, եւ մեզ խոյզ խնդրոյ⁴⁹ առաջի արկանել - երկար եւ շա-

31 Ա մանաւանդ առ որ սեպհական [b սեփհական / Կ² սեպահական] ազատութեանն [f ազատութեանն] է պայազատութիւն [a ազատութիւն] / ՏԽ մանաւանդ որ ի [Կ¹մտ չիբ ի] սեփհական [Կ¹ սեփհական] ազատութեան [hրտց ազատութե (պատ.) / kq ազատութեմէ / no ազատութեմ (պատ.) է / g ազատութեմ է] պայազատութիւն [k պազատութիւն] / վվ «երկու օր. որ սեփհական կամ որ ի սեփհական ազատութեմէ. երկու այլ՝ որ սեփհական ազատութեան կամ (մաւե x) ազատութեանն է պայ ... իսկ միւսն որ ի սեփհական ազատութիւն»

32 M սեպհական
33 d որպէս եւ այժմ առ
34 k չիբ առ
35 c հայաստանեացս / ՏԽ հայաստանեաց [ցտ հայաստանեայց]
36 Ա լինել [ef լինիլ] փխ լեալ
37 cf սիրելութիւն
38 abcf արագ արանց / de առանց փխ երգարանաց
39 bde չիբ եւ այլ
40 gk չիբ այլ
41 ՏԽ անբանից արանց [p յարանց]
42 N վայլենեաց այլ ձեռնով դարձրած վայրենեաց
43 o ետոից / Ա պատմել փխ ետել
44 abf օժանդակութիւն / c օժնդակութիւն փխ ձննդականութիւն / e օժնդակութիւն, յետոյ ջնջած եւ շինած՝ ձննդականութիւն / E օժանդակութիւն փխ ձննդականութիւն
45 ԱՏԽ յիսկզբանցն [g ի սկզբանցն (վերջի ն ֆերած) / կամ ըստ ԱՏԽ-ի յիսկզբանցն, ուղղ. հորովր համարելով իսկիզբն (Ստ. Մ.) / M պահպանուած ի սկզբանն]
46 d ցայժմուս
47 ZNPQ գայնպիսոյ / O գայնպիսիոյ
48 f մեծի / ՏԽ մեծ [t չիբ մեծ]
49 ՏԽ խնդրոյս

1 a չիբ ոչ
2 bcdef անձանց անգամ / rs յանձանց
3 p յանուն / L գանուն
4 bqtw աշխարհի
5 Ա զի՞արդ արդեւ մեղադրութիւն
6 q յայնպիսեացն
7 c ոչ պատահիցէ / L պատահեցէ
8 p զի եւս փխ գեւս
9 op մեծագոյն
10 F այդ
11 F որք փխ ոք
12 Ա գոլոյ փխ լինելոյ
13 b կամ փխ եւ
14 p չիբ կամ
15 չց պատերազմաց
16 ՏԽ գկնի անհետ ի վերայ
17 c վերայ (չիբ ի)
18 a չիբ այլ / F այդ / N այլ եւ / F այդ (սովորաբար այսպէս)
19 Z ոչ արդար եւ այսոքիկ
20 Ա արդար փխ արդարեւ
21 tw կարծեցեալք
22 tw լինիմ / միւս. լինի
23 k ի փխ եւ [միջոցք] / Ա չիբ եւ
24 p չիբ լեալ
25 b որով
26 c այժմ առ մեզ գտանին գիւղից
27 gitwy գեւղից / O գեղից
28 dq եւս իւրաքանչիւր
29 p տանց եւ առանձնականութեանց
30 b զըուցեաց

Հաւոր գործով¹ զագգիս² մերոյ կարգել³ զպատմութիւնն⁴ ⁵ճշգրիլ՝ զթագաւորացն եւ զնախարարականաց⁶ ⁷ազգաց եւ տոհմից, թէ ո՛վ⁸ յուսմէ⁹, եւ զի՛նչ իւրաքանչիւր ¹⁰ոք ի նոցանէ գործեաց, ¹¹եւ ո՛վ ոք ի ցեղիցս որոշելոց¹² ընտանի¹³ եւ մերագնեայ¹⁴, եւ ո՛յք ոմանք եկք ընտանեցեալք¹⁵ ¹⁶եւ մերազնացեալք. եւ զգործս¹⁷ եւ զժամանակս իւրաքանչիւր գրով դրոշմեւ¹⁸, ¹⁹ի ժամանակէ անկարգ ամբարտակին²⁰ շինուածոյ²¹ մինչեւ ցայժմ²². - գեղեցիկ զայս քեզ համարեալ²³ ի փառս եւ անջան հեշտութիւն²⁴:

11 Առ որ այսչափ միայն ասացից. միթէ²⁵ մատեա՞ն մերձ կայցէ²⁶ ինձ, որպէս²⁷

1 Ա գործ
 2 L ազգիս
 3 q կարգեալ
 4 SՄ պատմութիւն [q պատմութիւնն]
 5 Ա նշգրտիւ գրագաւորականացն եւ գնախարարականացն [b չի՞ գնախարարականացն] / FL նշգրտիւ գրագաւորականացն չի՞ եւ գնախարարականաց
 6 ու գնախարարականացն / Z գնախարարականացն
 7 p ազգաց տոհմից
 8 Ա ո՛ փիս ով
 9 Ա.SՄ յուսմէ [p յուսմէ]
 10 a գործեաց ի նոցանէ
 11 h չի՞ ով ով ի ցեղիցս / opqrs չի՞ ով ով ի ցեղիցս որոշելոց / N չի՞ եւ ով ով ի ցեղիցս որոշելոց
 12 Ա որոշելոցս
 13 ZPQ ընդանի
 14 ու մեր ազնիւ փիս մերագնեայ
 15 SՄabcd ընտանացեալ [nqrsy ընդանացեալ / p ընդասացեալ / h ընտանեցեալ] / N նախապէս՝ ընդունացեալ դարձած՝ ընտանացեալ
 16 Ա opqrs չի՞ եւ մերագնացեալ
 17 a գգործսն
 18 Ա դրոշմեալ
 19 F ի ժամանակեան կարգամ բարտակին փիս ի ժամանակէ անկարգ ամբարտակին
 20 ուս ամբարտակին / NPQ անբարտակին
 21 c շինածոյ
 22 h ցայժմս
 23 SՄ հարեալ [վ՛ghitwxy համարեալ] / ԱԿ² համարեալ
 24 t հաշտութիւն
 25 a միթէ
 26 b կացցէ
 27 Ա չի՞ որպէս

28ասի 29ի Յովբ, կամ 30դպրութիւն քոց հայրենեացն, որով նմանագոյնս արդեաւք երբայեցւոցն պատմագրաց՝ 31ի վերուստ ի քեզ իջուցանիցեմ³² անսխալ³³, կամ ի քէն եւ յայլոց³⁴ սկսեալ՝ անդր ի վեր ³⁵հանիցեմ ³⁶ի սկիզբն: 12 Բայց ³⁷սակայն սկսայց, ³⁸թէպէտ եւ ջանիւ. միայն թէ³⁹ ⁴⁰չնորհակալ ոք մերոցս ⁴¹գտանիցի աշխատութեանցս: 13 Եւ⁴² սկսայց՝ յորոց եւ⁴³ այլքն⁴⁴, որք յեկեղեցւոջ⁴⁵ եւ ոյք⁴⁶ ըստ⁴⁷ Քրիստոսի, աւելորդ համարելով⁴⁸ զարտաքնոցն⁴⁹ երկրորդել ⁵⁰յաղագս ⁵¹սկզբանն առասպելս⁵², բայց եթէ⁵³ զկնիսն⁵⁴՝ ⁵⁵ժամանակս ինչ արդեաւք⁵⁶ եւ զարս⁵⁷ յայտ-

28 SՄ ասէ յոր / L ասի ի յովբ դրուած փակագծում
 29 ab ի յոր
 30 SՄ դպրութիւնի fոց [o fn / k չի՞ fոց] հայրենեաց, որով նմանագոյն [tw նմանագոյնի]
 31 Ա վերուստ (չի՞ ի)
 32 SՄ իջուցանեմ [in իջուցանիցեմ / i իջանեմ]
 33 EN անսխալ
 34 bc ցայլոց / E այլոց
 35 Ա հանիցեմ [c հանեմ] ի [adef չի՞ ի] յիսկգրանն [c սկզբանն]
 36 ghopqrs սկիզբն [չի՞ ի] / L յիսկգրանն / Պ_i յսկգրանն
 37 Պ_i չի՞ սակայն
 38 P թէպէտ եւ / Պ_i թեպետ եւ
 39 SՄ թէ եւ փիս թէ / a չի՞ թէ
 40 Պ_i ոչ շնորհակալ իմոյ գտանիցի աշխատութեանց
 41 SՄ գտանիցի լեալ աշխատութեանց / EL գտանիցի լեալ աշխատութեանցս
 42 Պ_i չի՞ եւ (սկսայց)
 43 Պ_i չի՞ եւ (այլքն)
 44 o յայլքն / L այլք / Պ_i այլքն
 45 h եկեղեցւոջ
 46 Ա որք փիս ոյք
 47 c ընդ փիս ըստ
 48 cdef համարել / ab համարեալ
 49 L արտաքնոցն
 50 b չի՞ յաղագս ... առասպելս
 51 Ա.SՄ ի սկզբանն [չգէ սկզբանն]
 52 L գտասպելս
 53 Պ_i եթե
 54 M գկնի իմն փիս գկնիսն
 55 SՄ ժամանակ
 56 Պ_i արդեւք
 57 Ա գորս / SՄ զարսս. / Ուղղում ենք զարս / Fգորս փիս զարս / Պ_i զարս

նիս, որում¹ եւ² աստուածայինքն ³ի ճաճ
զայցեն պատմութիւնք բանից. մինչեւ⁴ ի
հարկէ երթեալ⁵ հասանիցեմք⁶ ի⁷ հեթանո-
սականն⁸ զըրուցատրութիւնս⁹. սակայն եւ
ի նոցանէ՝ զոր ինչ հաւաստին կարծեմք,
առնուլ:

Դ

Յաղագս զի ոչ սակս Ադամայ եւ այ-
լոց¹⁰ նահապետացն միաբանեցան¹¹
այլքն¹² ի պատմագրաց¹³:

2 Յաղագս Արմատոյն¹⁴ հանուր¹⁵
մարդկութեանս¹⁶, կամ թէ հաճոյ ումեք
թուիցի¹⁷ ասել ծայրին, պարտ էր մեզ սա-
կաւ ինչ անցանել բանիւ¹⁸, թէ¹⁹ ընդէ՛ր
հակառակ Հոգւոյն խորհեալ²⁰՝ անմիաբա-
նեցան²¹ այլքն²² ի²³ պատմագրաց²⁴, զԲե-
րոսեայ²⁵ ասեմ, զԲազմավիպէն²⁶ եւ զԱ-
բիւղենայ²⁷. կամ զնոյն ինքն զՆաւակա-

ռուցէն²⁸ եւ զայլոց²⁹ նահապետացն, ոչ
միայն վասն անուանց³⁰ եւ ժամանակաց,
³¹այլ եւ ³²վասն ոչ սկիզբն զառ³³ ³⁴ի մէնջ
հաւատարմացեալս³⁵ կարգելոյ ազգի³⁶
մարդկան:

3 Քանզի ասէ ³⁷վասն նորա Աբիւղե-
նոս³⁸ հանգոյն այլոցն³⁹ այսպէս. «Եւ
զնա⁴⁰ ամենախնամն⁴¹ Աստուած եցոյց հո-
վիւ եւ առաջնորդ ժողովրդեանն»: ⁴²Յետ որոյ ասէ. «Թագաւորեաց⁴³ Աղով-
րոս⁴⁴ շարս տասն», ⁴⁵որ լինին⁴⁶ ամբ ⁴⁷ե-
րեսուն եւ վեց հազար: 5 Նոյնպէս եւ յա-
ղագս⁴⁸ Նոյի այլով⁴⁹ անուամբ վարին⁵⁰ եւ
ժամանակաւ⁵¹ անբաւիւք⁵². թէպէտ եւ
վասն⁵³ ջրոյն սաստկութեան եւ վասն ա-
պականութեան⁵⁴ երկրի՝ զոյգ հոգեւո-
րացն⁵⁵ բարբառին⁵⁶ բանից. նոյնգունակ

1 Ա որք փխ որում
2 Ա չիք եւ (աստուածայինքն)
3 opqrs չիք ի նահ գայցեն պատմութիւնք
4 p մինչ
5 pqrs չիք երթեալ
6 a հասանիցիմք
7 p չիք ի (հեթանոսականն)
8 N ի հեթանոսականն / Պ, [հրթանոսական
9 SՆ գրուցակարգութիւնս
10 b այլ փխ այլոց / O եւ ոչ փխ այլոց / Պ, այլոց
11 Պ, միաբանին
12 SՆ այլք փխ այլքն / Պ, այլքն
13 o ի պատմագրացն / r ի պատմագրոց / O ի
պատգամ դրաց փխ ի պատմագրաց
14 adef արմատոցն
15 SՆ հանուրք
16 p չիք մարդկութեանս / Պ, մարդկութեան
17 SՆ բուեցի [h բուիցի]
18 Պ, բանիւք
19 Պ, բե
20 SՆ խորհել [tw խորհիլ]
21 p միաբանեցան
22 Պ, այլք
23 F չիք ի
24 acef ի պատմագրացն / r ի պատմագրոց / p
զպատմագրաց
25 Կ²ade գրիւոսեայ / bef գրիւոսէ / SՆ գրիւոս
[չցիւոյ գրիւոս / tw գրերիւոս]. ուղղում ենք
գրերոսեայ
26 L Պ, եւ գրագմավիպէն
27 Կ²ade գարուդեայ / Պ, գար[իւ]դեան

28 N գնաւակառոյցէն / Պ, նաւակառոյցէն
29 p այլոց / Պ, զայլոց
30 Պ, անուանցն
31 SՆ այլ վասն / Պ, այլ
32 Ա վասն զի ոչ / Z չիք եւ վասն
33 a առ
34 SՆ ի մէնջն / [lpqrs ի մէնջ] / g ի մէնջն. ուղղած
է մէջ
35 Կ²bcdef հաւատարմացեալ / SՆ հաւացն [o հա-
ւուցն] փխ հաւատարմացեալս / Պ, հաւատար-
մացեալն
36 Ա ազգիս / p գազգի
37 Պ, չիք վասն նորա
38 Հabde արուդեանս / f արիդեանս
39 hopqrs այլոց / Պ, այլոցն
40 c նա
41 Պ, ամենակալն փխ ամենախնամն
42 d յետոյ փխ յետ որոյ
43 Q Թագաւորաց
44 ԱSՆ աղաւրոս [Վm աղովրոս / q աղաւր / twy
աղօրոս]
45 tw որք լինին
46 g լինի
47 Ա երեսուն վեց հազար
48 Պ, վասն փխ յաղագս
49 l այլով / Պ, այլով
50 F վարի
51 Q Պ, ժամանակաւ
52 b անբարիւք փխ անբաւիւք / N անբաւ
53 SՆ չիք վասն
54 Z անապականութեան
55 L ոգեւորացն / Z հոգեւորաց
56 Ա միաբանին փխ բարբառին

եւ զթիւ նահապետացն¹ տասն՝ Քսիսութ-
րեալ² Հանդերձ թուեն³: 6 Որ ոչ միայն
ըստ բոլորման⁴ առ ի յարեզականէ⁵ չորեք-
ժամանակեան⁶ ըստ մեզ լինելոյ տարւոյն՝
հեռանայ յամաց⁷ մերայնոցն⁸, - ⁹մանա-
լանդ թէ եւ յաստուածայնոցն¹⁰, - այլ եւ
ոչ որպէս¹¹ Եգիպտացիքն¹² զլուսնականսն
հաշուեն¹³ ծագմունս¹⁴. նա եւ ոչ, զառ ի
դիցն¹⁵ ոմանց ասացեալս թէ ¹⁶տարիս ոք
վարկցի՝ զուզեալ¹⁷ համեմատէ¹⁸ անհուն
թուոց առարկութեանցս¹⁹ առ ի հաւասար-
ել²⁰ ճշմարտութեանն²¹, երբեմն նուազ եւ
երբեմն սաստիկ զհաւաքումն գումարելով:
7 Արդ ²²աւրէն էր մեզ աստանաւր զկար-
ծիս նոցա յայտնել ²³ըստ կարողութեան,
թէ զի՛նչ իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ խոր-
հեցան աշպէս զայսոսիկ գրել²⁴. այլ վասն
երկարութեան²⁵ առաջիկայ²⁶ գործոյս՝ այ-
լում տեղւոյ²⁷ եւ ժամանակի զայսոսիկ թո-

ղեալ²⁸, հատցուք²⁹ աստանաւր զբանս,
սկսանելով յաղագս այսորիկ՝ որպէս եւ
հաւատացեալ եմք³⁰:

8 ³¹Ազամ նախաստեղծ³². սա կեցեալ³³
ամս³⁴ ³⁵երկերիւր եւ երեսուն՝ ծնանի
զԱէթ. Աէթ կեցեալ³⁶ ամս ³⁷երկերիւր եւ
հինգ՝ ծնանի զԵնովս: 9 Սորա³⁸ երկուքն³⁹
յարձանագրութեանցն⁴⁰ ⁴¹ընդդէմ երկուց
հանդերձելոցն, որպէս⁴² ասէ Յովսեպոս⁴³.
թէպէտ եւ ⁴⁴ուրն անյայտ է: 10 Ենովս, որ
առաջին⁴⁵ յուսացաւ⁴⁶ կոչել զԱստուած:

11 ⁴⁷Եւ ընդէ՞ր արդեաւք ⁴⁸այս, եւ⁴⁹
կամ վասն որո՞ց⁵⁰ պատճառանաց⁵¹ ⁵²նախ
սա յուսացեալ կոչելոյն⁵³ զԱստուած, եւ⁵⁴
կամ ո՞րպէս կոչելն իմանի: 12 Քանզի է⁵⁵

1 Վm նահապետաց
2 Պi ֆսիսուրբաւ
3 b բուիւն / ZNPQ բըւեն / Պi բուէ
4 Պi ասի փիս առ ի
5 SՆ յարեզակնէ
6 O չորիւֆ ժամանակեան
7 ch ամաց
8 L մերայնոց
9 Ա. չիֆ մանուանդ թէ եւ յաստուածայնոցն
10 p աստուածայնոցն
11 o չիֆ որպէս
12 Q եգիպտացիքն / L եգիպտացիք
13 SՆ հաշուին [k շահուին]
14 N ծագմանսն
15 SՆ ոմանս ասացեալս եթէ
16 h տարիս ոք վարկցէ
17 k գոգել
18 SՆ համեմատեն [h համեմատին] հուն [4՛ բուն /
tw յոյն] թուոց [չ թուոցն] / b անհու
19 ab առարկութեանց
20 SՆ հաւաստել [h հաստատել] փիս հաւասարել
21 չից նշմարտութեան
22 SՆ օրէն է
23 SՆ չիֆ ըստ կարողութեան
24 O գրեալ
25 c երկայնութեան / ER յերկարութեան
26 Հ յառաջիկայ
27 o տեղի / pqrs տեղ / tw տեղոյ / R դարձրած՝
տեղւոց

28 Ա. թողլով / h թողուլ
29 Ա. հատցուք / SՆ հատուցուք
30 def եմ
31 L դարձրած նոր գրուի՛ր. Գ. յաղագս աղամայ
ծննդաբանութեան մինչեւ ցնոյիանգոյն սր-
գրոց. ապա՛ աղամնախաստեղծ
32 Վgkmrstwy նախաստեղծն
33 c կացեալ / F չիֆ կեցեալ
34 F ամս մէ
35 Ա. մը [b բնը] / lopqrsy մլէ / եւս. մլ.
36 c կացեալ
37 Աh մե [b բնե]
38 p սոքա
39 w երկունք փիս երկուքն / Z երկուքս
40 g յարձանագրութեանցն [վերջի ն-ն ֆերած] / M
յարձանագրութեանց
41 a ընդդէմ երկուցն
42 Հ չիֆ որպէս
43 Scֆ յովսեպոս / tw յովսեփոս / O յովսեպոս
44 ab ուրանան յայտ է / cdef ուրն [de ուրս / f ուր
իցէ] անյայտ է / SՆ ուրն անյայտ [p անյայտն /
tw ուրանան յայտ]
45 bcpqrstwy յառաջին
46 F յուսացայ
47 N ճնոագրում թերթ է ընկած բնագրի «եւ ըն-
դէ՞ր արդեօք – ջնջեալ մաքրին, իբր առ նոյ [իւ]»
48 a չիֆ այս, եւ
49 cdf չիֆ եւ (կամ)
50 tw որոց / միւսն. որոյ
51 q պատնառ նց (պատ.) փիս պատնառանաց
52 SՆ նախնիս [x նախնի սա] ասացեալ [ty կոչե-
ցեալ] փիս նախ սա յուսացեալ
53 hopqrstwy կոչեցելոյն
54 Ա. չիֆ եւ
55 Ա. չիֆ է

Աղամ ճշմարտապէս¹ աստուածաստեղծ², եւ³ սա ի բերանոյ Աստուծոյ առեալ ասի պատուէր, այլ եւ յանցուցեալ եւ ի թագստեան⁴ եղեալ՝ ⁵գլ⁵ը եսն յԱստուծոյ⁶ եւ ոչ յայլմէ⁷ ումեքէ⁸ հարցանի. սապէս եւ զվճիռ⁹ վարկին ի նորին¹⁰ բերանոյ լսէ: 13 Իսկ յետոյ եւ Աբէլ¹¹ մերձաւոր եւ ծանալթ Աստուծոյ լեալ՝ պատարագ¹² մատուցանէ, եւ ընկալեալ լինի: 14 Արդ՝ ¹³սոցա այսպէս ¹⁴ընդունելութիւն եւ ի ծանալթութիւն ¹⁵Աստուծոյ լեալ՝ ընդէ՞ր ¹⁶առաջին սա ասի կոչել զԱստուած¹⁷, եւ այս՝ յուսով: 15 Արդ՝ զայլսն¹⁸ վասն սորա ի տեսութեանց ի հրաւիրեալն¹⁹ մեր յուղարկեսցուք²⁰ տեղի²¹. Իսկ որ ²²առ ձեռն ²³պատրաստն է՝ ասացուք:

16 Քանզի ²⁴ի պատուիրանագանցութեան գտեալ առաջինն ի մարդկանէ ի դրախտէն եւ²⁵ յԱստուծոյ, ²⁶չարին աղա-

գաւ²⁷, որպէս ասացեալ է, գտանի²⁸ արտասահմանեալ²⁹: 17 ³⁰Ջկնի եւ ընտանեգոյնն³¹ Աստուծոյ յորդուցն³² Աղամայ՝ ի հարագատէն իւրմէ սպանանի³³ յեղբաւրէ³⁴: 18 Յետ որոյ ոչ բանի ինչ աստուածայնոյ եւ ոչ յայտնութեան ինչ իրիք³⁵ եղելոյ, ի տարակուսանս եւ յանյուսութիւն³⁶ ազգ մարդկան հատեալ³⁷ լինի, այլ եւ յինքնահաճոյ³⁸ արդարեւ³⁹ գործս⁴⁰. յորոց միջի սա⁴¹ քաջայոյս եղեալ ուղղութեամբ հանդերձ⁴² կոչէ զԱստուած: 19 Իսկ կոչելը⁴³ կրկնակի իմանի. կա՛մ անուանել⁴⁴ որպէս⁴⁵ զմոռացեալ⁴⁶, կամ յաւգնականութիւն⁴⁷ կարգալ: 20 Արդ՝ անուանելն⁴⁸ որպէս⁴⁹ զմոռացեալ⁵⁰՝ ⁵¹ոչ է ի դէպ. զի ոչ բազմութիւն ամաց ընդ մէջ անցեալ⁵², որ ի մոռացումն նոցա զԱստուածը⁵³ ածէր ¹զանուն² եւ կամ զնոյն

1 Ա նշմարտութեամբ
 2 h աստուածաստեղծն
 3 Կճ չիբ եւ
 4 ՏԽԵ թագստեան (չիբ ի) / n ի թագստեան / abc ի թախտեան [c չիբ ի] / EQ թախտեան
 5 Կճ abde ուր եսն / p գորէնսն
 6 d աստուծոյ
 7 abc այլ / Կճ def յայլ / p այլմէ
 8 q յումեքէ
 9 M վիբն / F վիբն
 10 Ա նմին / p նորոյն փխ նորին
 11 o հաբէլ / F աբէլ
 12 abdef պատարագս
 13 R սոցա այսպէս / q չիբ սոցա
 14 Ա ընդունելութեան եւ ծանօթ / x ընդունելութեան / L ընդունելի եւ ծանօթ
 15 ՏԽ աստուծոյ լինել [pqrs լինէր / tw լինիլ] է՞ր աղագաւ սա առաջին ասի
 16 E սայ առաջի ասի
 17 p աստուած
 18 ՏԽ գայլն / ab գայլսն
 19 Ա ի հրաւիրեալսն
 20 i ուղարկեսցուք
 21 h գտեղի / L տեղիս
 22 ՏԽ ի ձեռն / c չիբ առ
 23 p պատրաստին
 24 ab պատուիրանագանցութեան (չիբ ի) / p պատուիրանագանցութեանց (չիբ ի)
 25 L չիբ եւ

26 L չարին աղագաւ որպէս ասացեալ է դրուած փակագծում / ՏԽ չարութեան
 27 b յաղագաւ
 28 ՏԽ գտան
 29 O արտասահմանեալէ
 30 ef եւ զվնի եւ
 31 ghoprstwy ընտանեգոյն / ընտրելագոյն փխ ընտանեգոյն / F ընտանգոյն / F ընդանեգոյն / Z ընդայնեգոյն / Q ընդանեգոյն
 32 g յորդուցն / Q յորդոցն
 33 d սպանի
 34 h եղբօրէ / tw յեղբօրէն
 35 a իրբ փխ իրիբ
 36 Ա յանյուսութեան [f անյուսութեան]
 37 Ա համարեալ [b հատեալ] / tw հատեցեալ
 38 ՏԽbf ինքնահաճոյ
 39 f յարդարեւ / p արդար է եւ
 40 b գործոյ / չցի ի գործս
 41 h չիբ սա
 42 de չիբ հանդերձ
 43 hopqrs կոչեալը / z կոչելն
 44 b անուանի / t անուանեալ
 45 E չիբ որպէս
 46 E զմոռացեալ
 47 d յօգնութիւն / op օգնականութիւն
 48 E անուանեալն
 49 ՏԽ իրբեւ փխ որպէս
 50 Ա մոռացեալ
 51 hopqrs ոչ է դէպ
 52 Ա չիբ անցեալ
 53 op գաստուած

ինքն՝ որոյ³ անուենն, եւ ոչ դարձեալ մահու եւ թաղման⁴ զեռ եւս⁵ ⁶յԱստուծոյ ստեղծեալն հասեալ էր⁷: 21 Ապա ուրեմն⁸ յաւգնականութիւն կոչէ սա⁹ զԱստուած:

22 Սա կեցեալ ամս ¹⁰Հարիւր եւ իննսուն՝ ծնանի ¹¹զԿայինան. Կայինան կեցեալ ամս ¹²Հարիւր եւ եաւթանասուն՝ ծնանի ¹³զՄաղաղայէլ. Մաղաղայէլ կեցեալ ամս ¹⁴Հարիւր վաթսուն եւ հինգ՝ ծնանի զՅարեգ¹⁵. Յարեգ կեցեալ ¹⁶ամս Հարիւր վաթսուն եւ երկու՝ ծնանի զԵնովք¹⁷. Ենովք կեցեալ ամս ¹⁸Հարիւր վաթսուն եւ հինգ՝ ծնանի զՄաթուսաղայ¹⁹: 23 ²⁰Սա յետ ծնանելոյն զՄաթուսաղայ²¹՝ ²²ամս երկերիւր²³ արժանի եւ ²⁴Հաճոյ

վարս ստացեալ, որպէս գիտէ որ հաճեցան, փոխեալ ասի²⁵ ի միջոյ ամբարշտաց²⁶. զորոյ²⁷ զպատճառն²⁸ յետոյ հատուցուք: 24 Մաթուսաղայ կեցեալ ամս ²⁹Հարիւր վաթսուն եւ հինգ՝ ծնանի ³⁰զՂամեք. Ղամեք կեցեալ ամս ³¹Հարիւր ութսուն եւ ութ՝ ծնանի ³²որդի, ³³եւ անուանէ զնա Նոյ:

25 ³⁴ՅԱՂԱԳՍ ՆՈՅԻ

Եւ ընդէ՞ր արդեաւք զսա³⁵ միայն որդւոյ³⁶ անուամբ յորջորջեաց, իսկ վասն այլոցն ամենեցուն³⁷ պարզաբար ³⁸սաց, թէ ծնան³⁹. զորմէ ընդդէմ իմն⁴⁰ մարգարէանայ⁴¹ Հայրն⁴². «Սա, ասէ, հանգուցէ զմեզ ⁴³ի գործոց եւ ի տրտմութենէ⁴⁴ ձեռաց⁴⁵ եւ⁴⁶ յերկրէ⁴⁷՝ զոր անէծ տէր Աստուած⁴⁸»: 26 Որ եղեւ ոչ հանգիստ, այլ ջնջումն որ ինչ միանգամ ի վերայ երկրի⁴⁹: 27 Ինձ թուի՝ հանգուցանելն դադա-

1 p q r s չի՛ք գանուն ... որոյ
2 ՏԽ անուն
3 o որոց / Z իւրոյ փի՛ս որոյ
4 h p q r s թաղմանն
5 F դեռ եւ
6 ՏԽ ստեղծեալն յաստուծոյ [o աստուծոյ] / վ՛ ստեղծանելն յաստուծոյ / do աստուծոյ / Z ստեղծեալն յաստուծոյ
7 ՏԽ չի՛ք էր
8 O չի՛ք ուրեմն
9 E չի՛ք սա
10 Ահ եղ [c ել] / p q եզ / եւս. Ժամ. եղ
11 abde գկայնանայն, կայնանայն / c կանանայն, կանանայն / ՏԽ գկայնան, կայնան / h գկանան եւ կանան. ուղղում ենի՛ք ըստ եւս. գկայինան, կայինան / Z գկանան, կանան / R գկանան, կայնան
12 Ահ եհ
13 ՏԽbcdef գմաղաղիւլ. մաղաղիւլ / ac գմաղաղալէլ. մաղաղայէլ / եւս. գմաղաղայէլ, մաղաղալէլ / O գմաղաղիւլ
14 Ահ եկե
15 ag գյարէլ, յարէլ / s սարեղ
16 Ահ եկբ
17 c գյեմովք
18 Ահ եկե
19 ՏԽbc գմաթուսաղա [h գմաթուսաղայ]
20 t w y չի՛ք սա ... գմաթուսաղայ / o յետ ծննդեանն մաթուսաղայի
21 ՏԽc մաթուսաղա [h գմաթուսաղայ] / Q գմաթուսայ
22 t w y երկերիւր ամս / Ա ամաց
23 acdef մ / b բն / Կ՛ երկուց հարիւր / R երկիւր փի՛ս երկերիւր
24 def հանոյացան

25 e g k աստի փի՛ս ասի
26 h ամբարշտացն
27 b գորոց
28 Ա պատճառն [ab տողի վերջում գպատճառն. իսկ a տակի տողում սըն
29 Ա եւս. եկե / ՏԽ վաթսուն եւ եօթն / ZMPQR եկե
30 Q զղամէք, դամէք
31 Ահ նձր / Կ՛ հարիւր ութսուն ութն
32 Z որդի. անուանեաց գանուն նորա նոյ / I գորդի
33 ՏԽ եւ անուանեաց գանուն նորա նոյ
34 g չի՛ք յաղագս նոյի / c ունի, բայց ետեւից աւելացնում է չէ գլուխ
35 y սա
36 b յորդւոյ / c որդոյդ / f որդւոյդ / O յորդոյ
37 c ամեն / b չի՛ք ամենեցուն
38 ՏԽ ասէ, թէ [o չի՛ք թէ.] ծնաւ. գոր
39 F ծնանի
40 a չի՛ք իմն
41 E մարգարէանայր
42 Z հայր
43 ՏԽ ի գործոյ [g ի գործոց] / F ի գործս
44 c սրտմութենէ
45 w ձեռաց մեք բոց
46 p չի՛ք եւ
47 h երկրէ
48 a չի՛ք աստուած / F չի՛ք տէր աստուած
49 p յերկիր

ընցուցանել¹ է². ³Իսկ դադարեցուցանելն՝
 զամբարշտութիւն⁴ եւ զչարիս, սատակ-
 մամբ մարդկան զագրագործաց⁵ ⁶դարուն
 երկրորդի: ²⁸ Քանզի գեղեցկաբար ասաց,
 թէ «⁷ի գործոց մերոց», որ է յանաւրէնու-
 թեանց⁸, «եւ ի տրտմութենէ⁹ ձեռաց», ո-
 ռովք կատարեմք զպղծութիւնս: ²⁹ ¹⁰Բայց
 եւ Հանգչին արդարեւ¹¹ ըստ այսմ¹² մար-
 դարէութեան ոչ ամենեքին¹³, այլ կատա-
 րեալքն յառաքինութեան¹⁴ ոգիք, յորժամ
 չարիք¹⁵ որպէս¹⁶ հեղեղաւ¹⁷ ջնջեալ¹⁸ մաք-
 րին, իբր¹⁹ առ Նոյիւ մոլեալքն²⁰ ի չարիս:
³¹ Իսկ որդւոյ անուամբ մեծաբեաց զնա
 Գիր՝ իբրեւ²¹ գլայտնի եւ զնշանաւոր եւ
 զարժանաւոր²² ժառանգ Հայրենեացն²³ ա-
 ռաքինութեանց²⁴:

1 SՊ դադարեցուցանելն [Հ դադարեցուցանել] է /
 F չիք դադարեցուցանել է
 2 Ա չիք է
 3 d իսկ դադարեցուցանել
 4 Ա գամբարշտութիւնս [c գամբարշտութիւնս]
 5 k զագրագործեաց / Ա երկրագործաց [b երկրա-
 գործեաց] փիս զագրագ ...
 6 Հk դարան երրորդի / l o p q r s երրորդի
 7 p գործոց (չիք ի)
 8 ho անօրէնութեանց
 9 q տրտմութեան
 10 Ա բայց արդարեւ հանգչին ըստ
 11 Z արդար. եւ ըստ
 12 SՊ այս [Հց հ այսմ / o p q r s չիք այս]
 13 Կ՛վ՛b c e f ամենեքեան
 14 o p առաքինութեան
 15 Ա չարեօք [c չարիւք]
 16 b c d e f իբրեւ / Կ՛ իբր փիս որպէս / a չիք որպէս
 17 f n p q r s հեղեղեաւ
 18 p ջնջել / F ջնջեալ
 19 SՊ իբրեւ
 20 e մոլորեալքն / Կ՛ մոլորելեալքն / Z մոլեալք
 21 SՊ իբր [h o p q r s իբրեւ]
 22 Ա զարժանի / g h l n t w արժանաւոր / o p q r s չիք
 զարժանաւոր / N P Q չիք եւ զարժանաւոր
 23 SՊ հայրենականացն
 24 l առաքինութեանցն / Ա ժառանգութեան փիս ա-
 ռաքինութեանց

ե
 Յաղագս հաւասար գալոյ²⁵ ազգաբա-
 նութեան երից որդւոցն Նոյի ցԱբրա-
 համ²⁶ ²⁷եւ ցՆինոս եւ ցԱրամ²⁸. եւ թէ²⁹
 Նինոս ոչ է³⁰ Բէլ³¹ եւ ոչ որդի Բելայ³²:

2 ³³Եւ այս յայտնի է ամենեցուն, զի
 դժուարահաւաք³⁴ եւ տաժանելի³⁵ է որպէս
 գիւտ ժամանակացն ի սկզբանէ մինչեւ առ
 մեզ՝ առաւել³⁶ եւս ³⁷գիւտ նախարարակա-
 նաց ազգաց ծննդոց յերից³⁸ որդւոցն Նոյի,
 ցորքան կամք³⁹ իցեն խուզել⁴⁰ ումեք⁴¹
 ըստ⁴² իւրաքանչիւր դարուց: 3 Մանա-
 ւանդ զի աստուածայնոյն⁴³ Գրոյ⁴⁴
 զիւրսն⁴⁵ ⁴⁶ի բաց հատեալ յինքն⁴⁷ սեպհա-
 կան⁴⁸ ազգ⁴⁹՝ ելիք⁵⁰ զայլոցն իբր զարհա-
 մարհելեացն⁵¹ եւ իւրոց⁵² անարժան⁵³ կար-

25 Աւ գալոյ փիս գալոյ
 26 Z ցաբրամ / NO յաբրահամ
 27 k չիք եւ ցնինոս
 28 NO ցըրամ
 29 Հց k o t w եթէ
 30 SՊ չիք է
 31 k արէլ փիս բէլ
 32 ԱՍՊ բէլայ [ց բելայ]
 33 h չիք եւ այս ... դժուարահաւաք
 34 Z դժուարալիւստ
 35 Z տայժանելի
 36 p առնուլ փիս առաւել
 37 SՊ գիւտ որդէծնութեան նախարարականացն
 [g l t w նախարարականաց] ծննդոց [p աւել. նոյի]
 յերից [p յերիցս] անտի [o p r s անտ / q անդ] որդ-
 ւոցն [Հց որդւոց / q յորդւոցն] նոյի
 38 L երից
 39 Q ամբ փիս կամք
 40 o p q r s յուզել փիս խուզել
 41 O ընդ ումեք
 42 p q r s ընդ փիս ըստ / N նախապէս՝ անդ ուղղած՝
 անտի փիս ըստ
 43 h p q r s աստուածայնոցն
 44 Ա գրոյն / M գրոց
 45 e f զիւրս
 46 Ա ի բաց հանեալ [x նոյնպ.] յինքն զսեփական [x
 նոյնպ.] ազգն [x զազգն. t w աւել. սեմայ] ելիք
 զայլոցն որպէս զարհամարհեալ ազգ եւ
 47 O ինքն
 48 M սեփական
 49 O ազգք
 50 o ելից փիս ելիք
 51 Z զարհամարհելոցն / M զարհամարհելեաց
 52 EFL իւրոյն / Z N O M Q R իւրոցն
 53 k o արժան / h p q r s արժանի

գելոց¹ բանից: 4 Զորոց² մեք սկսեալ ճա-
 ռեսցուք՝ որքան է կարողութիւն, որպէս
 գտաք զհաւաստին ի հնոց պատմութեանց,
 մերով մասամբ ամենեւին³ անսուտ: 5 Իսկ
 դու, ով ուշիմ⁴ ընթերցասէրդ⁵, հայեա՛ց
 աստանաւր ընդ հաւասարութիւն⁶ կարգի⁷
 երից ազգացդ⁸ մինչեւ⁹ ցԱբրահամ¹⁰,
 11 ցՆինոս եւ 12 ցԱրամ, եւ զարմացի՛ր:

6 13 Սեմ կեցեալ ամս հարիւր, յետ եր-
 կուց ամաց¹⁴ ջրհեղեղին, ըստ աստուածա-
 յին բանից, ծնանի զԱրփաքսաթ¹⁵:

ՍԵՄ¹⁶

7 17 Սեմ ամս¹⁸ հարիւր՝ ծնանի զԱր-
 փաքսաթ¹⁹:

8 Արփաքսաթ²⁰ ամս²¹ հարիւր երե-
 սուն եւ հինգ՝ ծնանի զԿայինան²²:

9 Կայինան²³ 24 ամս²⁵ հարիւր եւ
 քսան՝ ծնանի զՍաղայ:

10 Սաղայ²⁶ ամս²⁷ 28 հարիւր եւ երե-
 սուն՝ ծնանի զԵբեր:

11 Եբեր ամս²⁹ 30 հարիւր երեսուն
 եւ չորս՝ ծնանի զՓաղեկ³¹:

12 Փաղեկ³² ամս³³ 34 հարիւր երե-
 սուն եւ երիս՝ ծնանի զՌազաւ³⁵:

13 Ռազաւ ամս³⁶ 37 հարիւր եւ երե-
 սուն՝ ծնանի զԱերուք:

14 Աերուք ամս³⁸ 39 հարիւր եւ երե-
 սուն՝ ծնանի զՆաքովր⁴⁰:

15 Նաքովր⁴¹ ամս⁴² 43 եւ թանա-
 սուն եւ ինն՝ ծնանի զԹարայ⁴⁴:

1 a կրգլ (պատ.) / Կ²bde կարգեալ / cf կարգածաց / twy կարգելոցն
 2 c գոր ոչ փխ գորոց
 3 Inotw ամենեւիմբ / Ա չիբ ամենեւիմ
 4 Ա չիբ ուշիմ
 5 g ընթերցասէր
 6 ՏԽ հաստատութիւն [վ²hnoqrs հաւաստութիւն] փխ հաւասարութիւն / Կ²de չիբ ընդ հաւասարութիւն
 7 p կարգաց
 8 Ա ազգաց
 9 a մինչ
 10 ՏԽ ցարբամ / Q ցարբահամ
 11 Ա եւ ցնիմոս / Խ²hnoqrs չիբ ցնիմոս եւ ցարամ / F չիբ ցնիմոս
 12 abcf ցարամ եւ ցարամ իւր զարմա ցիր [cf չիբ զարմացիր] / F եւ յարամ
 13 ՏԽ սեմ կեցեալ [pqrս կացեալ] ամս հարիւր, յետ երկուց ջրհեղեղին, ըստ աստուծային բանից [hnpqr բանից] ծնանի զարփաքսաթ [h զարփաքսաթ նոյ / k զարփաքսափ / l զարփաքսափ, նոյ] / Ա չիբ այս հատուածն / F չիբ սեմ կեցեալ ... արայն գեղեցիկ մէկուկէս էջ թողած մահուր / Q սեմ / E անունները գրուած են երեք շարքով սեմ քամ հարեք անունների տակ, իւրաքանչիւր շարքի վերջում համապատասխանաբար ժա. ժա. ժր. / E սեմ ամս 6. ծնանի զարփաքսաթ
 14 ZNPQ ունեն ամաց
 15 R զարփաքսաթ նոյ. ապա էջի կենտրոնում նորից նոյ, որից յետոյ երեք խորաններում սեմ քամ յարեք անունների տակ ցանկը
 16 f չիբ սեմ / gkl նոյ փխ սեմ / n նոյն ծնանի զսեմ փխ սեմ: Անունները գրուած են երեք խորանի մէջ, սեմ, քամ, յարեք վերնագիրների տակ / f չունի այս վերնագիրները / ghlnopqs ունին մի ընդհանուր վերնագիր եւս, նոյ, որ hl մէջտեղում չէ գրած, այլ շարունակաբար, զարփաքսաթ անունից յետոյ / r անունները չունի

17 x գորոց փխ բանից
 18 abcd չիբ ամս
 19 Z զփաքսաթ
 20 Z ամս նլէ ծնանի զկանան. կանան լրացուած լուսանցում՝ նոյն ձեռքով
 21 abdef նլբ / cg նլէ / q նթ
 22 ab զկայինան / d զկանան / h զկանայն / միւսն. զկայինան
 23 ab կայինան / c կաինան / dh կանան / միւսն. կայինան
 24 bcf չիբ ամս / EZPQ ամս նի
 25 Ա նլ
 26 acde սաղայ
 27 abcd չիբ ամս
 28 Ա նլ
 29 bcf չիբ ամս
 30 Ա նլ
 31 f զփակեղ / O զփաղեկ
 32 f փակեղ
 33 bcf չիբ ամս
 34 Ա նլգ / եւս. նլ, այլ տեղում՝ լ
 35 Z զրոտգաւ
 36 abcf չիբ ամս
 37 Ա նլ / եւս. նլբ
 38 abcf չիբ ամս
 39 Ա նլ / tw 132 / w¹ 130
 40 f զմաթոր
 41 f մաթոր
 42 abcf չիբ ամս
 43 Ա հթ / p հթ / s ճթ / tw 179 / եւս. հթ
 44 Ա զթարայ

16 Թարայ¹ ամս² եաւթանասուն³
ծնանի զԱբրահամ⁴:

ՔԱՄ⁵

17 ⁶Քամ ծնանի զՔուշ⁷.

18 Քուշ⁸ ծնանի զՄեստրայիմ⁹.

19 Մեստրայիմ¹⁰ ծնանի զՆեբ-
րոզիթ¹¹.

20 Նեբրոզիթ¹² ծնանի զԲաբ.

21 Բաբ ծնանի զԱնեբիս.

22 Անեբիս ծնանի զԱրբէլ¹³.

23 Արբէլ¹⁴ ծնանի զՔայաղ¹⁵.

24 ¹⁶Քայաղ ծնանի ¹⁷զմիւս Արբէլ.

25 Արբէլ¹⁸ ծնանի զՆինոս¹⁹.

26 ²⁰Նինոս ծնանի զՆինուաս²¹:

ՅԱԲԵԹ²²

27 Յաբեթ²³ ծնանի զԳամեր²⁴.

28 Գամեր²⁵ ծնանի զԹիրաս.

29 Թիրաս ծնանի զԹորգոմ.

30 Թորգոմ ծնանի զՀայկ²⁶.

31 Հայկ ծնանի զԱրամանեակ²⁷.

32 Արամանեակ²⁸ ծնանի զԱրամա-
յիս²⁹.

33 Արամայիս³⁰ ծնանի³¹ զԱմա-
սիայ³².

34 Ամասիայ³³ ծնանի³⁴ զԳեղամ.

35 Գեղամ ծնանի³⁵ զՀարմայ³⁶.

36 Հարմայ ծնանի³⁷ զԱրամ.

37 ³⁸Արամ ծնանի³⁹ զԱրայն⁴⁰ գե-
ղեցիկ⁴¹:

1 ac քարա
2 abcf չիբ ամս
3 Ա հ
4 Zdef զաբրահամ / nprqs զաբրահամ արբահամ / Z զարբամ. արբամ / NP զարբահամ. արբամ / Q զարբահամ. արբահամ / R զարբահամ. արբամ / ab սիւնակի տակ ունին ծնունդների հաշիւը ժա / f ունի արբահամ բառից յետոյ որ են ծնունդ ժա
5 fi չիբ ամս
6 O քամ ամս ծնանի
7 c զքայշ
8 c քայշ
9 c զմեստրեմ / Shtadew զմեստրիմ
10 a մեստիմ / c մեստրեմ / Shtadew մեստրիմ
11 cf զնեբրոբ
12 cf նեբրոբ
13 a զարբել
14 a արբել / L արբել
15 c քայաղ / de զքայաղ / c քայաղ / e քայաղ
16 d չիբ քայաղ ... արբել
17 aef զմիւս / L զմիւս արբել
18 L արբել
19 f զնինուս փիւ զնինուս
20 f նինուս ծնանի զնինուաս, որք են ծնունդի մե-
տասան / hklmpq նինուս ծնանի զնինուս [s
զնինուս] / z զնինուաս՝ արբահամ նինուս փիւ
զնինուաս / ZNP զնինուաս. նինուս / R զնինուաս.
նինուս
21 ab սիւնակի տակ ունի ծնունդների հաշիւը ժա
/ ln ունին յիշատակարան
22 f չիբ քարեթ / L քարեթ

23 O քարեթ ամս / L քարեթ
24 deghpqs զգամիր
25 deghpq զամիր
26 c զհայկն
27 a զարամանեակ / bf զարամանեակ / Shtde զար-
մանեակ [os զարմանեակ]
28 f արամանեակ / Shtde արմանեակ [os արմանեակ]
29 ԱՏԽ զարմայիս [n զարամայիս / g զարամայիս,
չինած՝ զարմայիս] / P արամայիս
30 ԱՏԽ արմայիս [n արամայիս / g արամայիս, շի-
նած՝ արմայիս] / g ձեռագրի քերածները, եթէ
ուրիշ ձեռագրիների մէջ կան, առնու՛մ ենք իր-
քել չքերած / P արամայիս
31 abf չիբ ծնանի
32 ad զամասիա
33 acd ամասիա
34 abf չիբ ծնանի
35 abcf չիբ ծնանի
36 a զհարմա ... a հարմա
37 abf չիբ ծնանի
38 detw չիբ արամ ... զեղեցիկ
39 abf չիբ ծնանի
40 g զորայն փիւ զարայն
41 f զեղեցիկ, որք են ծնունդի ժք / ab տակին
ծնունդների հաշիւը ժք / ly ունին. «Զքայ հոն-
տոր եւ զանյաղթ փիլիսոփայն՝ զնեբուս [y
զանդրէաս (?) ջնջած եւ վրան ուրիշ ձեռնով
գրած՝ սարգիս] բարունապետն, որ բազում ջա-
նի ետ գծագրել զսա յիշատակ բարի հոգոյ իւր
[y հոգոյ իւրոյ] եւ ձեռագրել [y ձեռագրել] իւրոյ եւ
ամենայն զարմիցն [y չիբ ամենայն զարմիցն]:
Որ օգտիք ի սմանէ՝ յիշման արժանի արարէ,
ով ս՛ր ընթերցողք եւ լսողք. եւ դուք յիշեալ ի-
ցիք ի քել այ մերոյ, որ է ա՛հնեալ յախտեանս
ամէն. [y ով սուրբ ընթերցողք, ընդ նմին եւ ինձ
արբահամ գծողիս ասացէք զողորմին եւ ձեզ
լիցի ողորմութիւն իլ ք՛սէ ա՛յ մերոյ, ամէն» p
ունի տակին. «Զտեր աղեփանդը եւ զտեր յո-

38 Արդ զԿայինան² չորրորդ ի Նոյէ
ամենայնք³ ի ժամանակագրացն⁴ գրեն, եւ
5ի Սեմայ⁶ երրորդ: 39 Նոյնպէս եւ զԹի-
րաս՝ չորրորդ⁷ ի Նոյէ, 8իսկ ի Յաբեթայ
երրորդ. 9թէպէտ եւ ըստ մերում թարգմա-
նութեանս¹⁰ ոչ ուրեք¹¹ ի բնագրի գտանի:
40 Իսկ զՄեստրայիմ¹² չորրորդ ի Նոյէ եւ
երրորդ ի Քամայ՝¹³ ոչ ի մերում թարգմա-
նութեանս¹⁴ եւ ոչ ի ժամանակագրաց ու-
րեք կարգեալ¹⁵ գտանեմք: 41 Այլ այսպէս
զսա կարգեալ գտաք¹⁶ յուշմագունէ եւ
յընթերցասիրէ ումեմնէ Ասորոյ. եւ Հա-
ւատարիմ¹⁷ թուեցաւ մեզ ասացեալն:
42 18Քանզի Մեստրայիմդ¹⁹ է Մեծրայիմ,

որ իմանի Եգիպտոս²⁰. եւ բազումք²¹ 22ի
ժամանակագրաց զՆերբովթ²³, որ է Բէլ, ե-
թովպացի²⁴ գոլ ասելով՝ Հաւանեցուցին
զմեզ²⁵ այսպէս Հաւաստի լինել, յաղագս
բնակութեան սահմանացն ընդ Եգիպ-
տոս²⁶:

43 Յետ որոյ ասասցուք եւ զայս. զի²⁷
թէպէտ եւ ամք ժամանակաց ծննդոցն²⁸
Քամայ մինչեւ ցՆինոս²⁹ ոչ ուրեք³⁰ գտա-
նին³¹ թուեալ³², եւ կամ թէ առ մեզ ոչ Հա-
սեալ, այլ Հաւաստեալ եւ ոչ նորին ին-
քեան Նինոսի, իսկ մերոյն³³ Յաբեթի³⁴ ա-
մենեւին ոչ, - սակայն ասացեալ³⁵ ազգա-
բանութիւնդ Հաւաստի է, երեցունց³⁶ ցե-
ղիցն³⁷ մետասան գոլով³⁸ ցԱբրահամ³⁹ եւ
ցՆինոս⁴⁰ եւ ցմերն Արամ. զի Արայն երկո-
տասաներորդ՝ է⁴¹ յետ Նինոսի, մանուկ
տիրովք⁴² վախճանեալ: 44 Եւ է⁴³ 44ճշմա-
րիտ, եւ մի՛ ոք յերկուսացի⁴⁵. քանզի

հաննէս, սրբագրողք սորա յցեք ի քս: n ունի.
«Դարձեալ յիշեցէք ի քս զվարդան վարդապետն
եւ զճնօղսն իւր գիպրն գեղիւն եւ զմայրն գղա-
րիպն, եւ զեղբարն զխաչատուրն եւ զխօշխա-
պարն՝ եւ աստուած ողորմի ասացէք նոցա: ա-
մէն»:

1 pqs չիք արդ զկայման ... ամենայնք ի [p ունի ի] /
r չիք արդ զկայման չորրորդ / N արդ զկայման
չորրորդ ի-ն ջնջած / PQ չիք զկայման չորրորդ
ի / Z զկայման
2 Կ²bce զկայման / S¹uadf զկայման [h զկանան]
3 ac ամք (պատ.) / f ամենեման / L ամենեմանք
4 abc²hopqrs ի ժամանակագրաց
5 ac ի [c չիք ի] սեմա / cf չիք ի (սեմայ)
6 Կ²de երկրորդ / abc²f երրորդ բառից յետոյ lbc
յուսանցումն ունին. աստանօր թողու զմեզ [a
եւ զմեզ] մովսէս
7 R ի չորրորդ L N Z PQ
8 Ա իսկ յարեթէ / S¹W իսկ յարեթայ [g իսկ ի յարե-
թայ] / L յարեթէ / N յարեթա
9 gh²opqrs թեպէտ եւ / միւսն. թեպէտ
10 S¹W թարգմանութեան [rs թարգմանութեանս] / Z
թարգմանութեան / PQ թարգմանութեանս
11 a ումեք փխ ուրեք
12 a զմեստրայիմ / ճգլ զմեստրիմ
13 Z եւ ոչ ի մերում թարգմանութեանս եւ ի ժա-
մանակագրաց
14 It եւ ի ժամանակագրաց / p ոչ ժամանակա-
գրաց / n ի ժամանակագրացն
15 Ա գրեալ փխ կարգեալ
16 ճգ ի յուշմագունէ / S¹W ի յուշմագունէ ումեմնէ
եւ յընթերցասիրէ ասորոյ [tw ընթերցասիրէ ա-
սորոյ] / Z ի յուշմագունէ (դարձած՝ յուշմա-
գունէ) ումեմնէ եւ յընթերցասիրէ ասորոց
17 Ա մեզ թուեցաւ
18 o քան փխ քանզի / E քան զմեստրայիմ է / P
քան զմեստրայիմ է մեծրայիմ / N մեստրայիմ
մեծրայիմ / R քանզի մեստրայիմ է մեծրայիմ

19 c մեստրիմդ / S¹W մեստրայիմ
20 b յեգիպտոս
21 Z բազում
22 Ա ի պատմագրաց / E ի պատմագրացն փխ ի
ժամանակագրաց / L պատմագրաց / F պատ-
մագրացն փխ ի ժամանակագրաց
23 f գնեքրուք
24 e եթովպացի
25 p հաւաստի այսպէս
26 a եգիպտացուց / b յեգիպտոս
27 F չիք զի
28 Վabcdklm ծննդոց
29 o ցնինուս
30 L յուրեք
31 Ա գտանի
32 h թուեալք
33 ճ մերուն
34 o արեթի / F յարեթի
35 Ա ազգաբանութիւնդ ամենեւին հաւաստի. երե-
ցունց [fo երեցունց]
36 Q երեցունց
37 p մետասան թուով գոլ
38 L գոյ
39 S¹W ցարբամ / O արբամ
40 a *ցնինոս / ցնինուս
41 M չիք է
42 ճadf տիօք
43 p չիք է
44 Ա նշմարիտ արդարեւ, եւ
45 iop երկուսացի

պատմէ մեզ զայսոսիկ ¹ի յոլով իրս հաւատարիմն² Աբիւղենոս³, եւ ասէ⁴ այսպէս. «Նինոս Արբեղայ⁵, Քայաղայ⁶, Արբեղայ⁷, Անեբայ⁸, Բարեայ⁹, Բելայ¹⁰»: 45 Նոյնպէս եւ գմերն՝ ի¹¹ Հայկայ մինչեւ¹² ցԱրայն գեղեցիկ, զոր եսպան¹³ կաթոտն Շամիրամ՝ թուէ այսպէս. Արայն գեղեցիկ՝ Արամայ¹⁴, Հարմայ¹⁵, Գեղամայ¹⁶, Ամասեայ¹⁷, Արամայիսայ¹⁸, Արամանեկայ¹⁹, Հայկայ²⁰, որ²¹ եղեւ հակառակ Բելայ²², միանգամայն²³ եւ

կենախուզ: 46 Եւ զայս մեզ Աբիւղենոս²⁴ յիւրում առաջնում²⁵ առանձնականի²⁶ իմն²⁷ մանր ազգաբանութեան²⁸ ասէ²⁹. զոր աստ ուրեմն յետոյ ոմանք բարձին:

47 ³⁰Այսոցիկ վկայէ եւ ³¹Կեփաղիովն. քանզի ասէ ի միում գլխոցն³² այսպէս. «Մանր գամենայն³³ ³⁴ի սկզբան մերոյ աշխատութեան³⁵ սկսաք³⁶ գրել զազգաբանութիւնսն³⁷ ի զիւանացն³⁸ արքունի. այլ առաք հրաման ի թագաւորաց՝ ³⁹թողուլ զաննշանից եւ զվատաց արանց ⁴⁰ի հնոցն գլխատակն⁴¹, եւ գրել միայն ⁴²զքաջս եւ⁴³ զիմաստունս⁴⁴ եւ զաշխարհակալս նախնիս⁴⁵, եւ մի՛ յանպէտս⁴⁶ զժամանակս մեր ծախել⁴⁷», եւ զայլսն⁴⁸:

1 *Shc* չիֆ ի (յոլով) / *E* եւ ի յոլով / *FL* եւ փիս ի
 2 ⁴ հաւատարիմ
 3 Ա արուդեմնո [c արդեմնո / f արիդ ...] / *FL* արիդեմնո
 4 *dk* ասէր / *a* ասէ այսպէս, ասէ / ⁴*bcdf* ասէ այսպէս էր ասէ
 5 *ab* արբելայ / *de* արբելայ / *c* բելայ / *f* բելայ / ⁴ արբեղայ / *Sh* արբեղայ [x արբեղայ] փիս արբեղայ (ֆայաղայ)
 6 *c* ֆայալայ / *f* ֆայալայ / *lnopqrs* ֆայաղ / *O* ֆայաղ որ է եղա
 7 *abde* արբելայ / *c* արբեղայ / *f* արբեղայ / *Sh* արբեղայ [*hw*¹ արեղայ / *p* որէ եղայ / *x* արբեղայ] փիս արբեղայ (անեբայ) / *E* արբելա (անեբայ)
 8 *abde* անեբայ / *c* անեբա / *f* անեբայ / *Sh* անեբայ. ուղղում *bmf* անեբայ / *F* անեբայ *բագեղեցիկ* զոր եսպան
 9 *p* բարա / *M* բարեայ
 10 *USh* բելայ [gh բելայ] / *cp* մերն
 11 *o* չիֆ ի (հայկայ)
 12 *p* չիֆ մինչեւ
 13 ⁴*ade* էսպան / *cf* սպան / *Sh* սպանեալ
 14 *Sh* արամեայ [*p* արամայ արամեայ / *qrs* արամեայ արամեայ / *z* արեմայ]
 15 *a* համրայ / *Sh* հարմեայ [g հարմայ / *pq* հայրմեայ] / *ZO* հարմեա
 16 *c* գեղամա / *Sh* գեղամեայ [g գեղամայ / *zp* գեղեմայ] / *ZO* գեղամեա
 17 *M* ամասիայ / *ZO* ամասեա
 18 *b* արմասիա / ⁴*ade* արմայիսեայ / *c* արմայիսեա / *fg* արմայիսայ / *lnw* արամոսեայ / *p* արամասեայ / ⁴*oq* արամուսայ / *h* արամուայ / *rs* արամայ / *v* արամաիսեայ / *Z* արամասեա
 19 *c* արամանեկեայ / *f* արամանեկայ / *Sh* արամեակայ [*hopqrs* արմեակայ / *t* արամեակեայ] / *wy* արմեակեայ
 20 *Sh* չիֆ հայկայ [g ունի] / *R* հայկեայ
 21 *g* չիֆ որ
 22 *USh* բելայ [g բելայ]
 23 *EZ* մնայնգամայն

24 Ա արուդեմնո [c արեղեմնո / f արիդեմնո] / *F* արդեմնո
 25 Ա յառաջնում [f առաջնում]
 26 *c* առանձակի / *Sh* արանձականի [h անձակականի / *opqrs* արանձակի] ի մանր
 27 *O* չիֆ իմն
 28 *abc* ազգաբանութեան / *F* ազգաբանութեան
 29 Ա չիֆ ասէ
 30 *ab* այսոցիկ եւ վկայէ
 31 Ա կեփաղիովն [c կեփաղիոն] եւ [⁴ չիֆ եւ] փիլեոս / ⁴*lnopqrs* կեփաղիմս / *v* ամեմայն օրինակֆ կեփաղիմս կամ կեփաղիմոս / *vcm* կեփաղիոն / *y* կեփաղիմոս / *t* կեփաղիմոս / *w* կեփաղիմոս / *L* կեփաղիոն եւ փիլեոս
 32 *Shb* գլխոցն
 33 *Sh* զամեմայնսն / *Z* զամեմեանսն
 34 *Sh* յիսկզբան [g ի սկզբան]
 35 *c* աշխատութեանցս
 36 *w*¹ սկսեալ
 37 Ա զազգաբանութիւնս / *g* ազգաբանութիւնսն
 38 *z* ի դիւանաց
 39 Ա թողուլ զվատ եւ զաննշանից արանց / *Z* թողուլ զաննշանից յիշատակ եւ զվատաց արանց ի հնոցն
 40 *b* չիֆ ի հնոցն գլխատակն
 41 *acdef* յիշատակս
 42 *tw* զքաջսն եւ զիմաստունսն / *F* զֆաջս իմաստունս
 43 *abdef* չիֆ եւ (զիմաստունս)
 44 *l* զիմաստուն / *L* զիմաստունն
 45 *a* նախնից
 46 *oty* անպէտս
 47 *p* ծախել / *O* ծախեալ
 48 Ա զայլն [*b* այլն] / *L* այլ

48 Այլ ¹այս մեզ ամենեւին ււտար եւ արտաքոյ ճշմարտութեան², որք³ զնինոս որդի ⁴Բելայ ասեն, ⁵կամ թէ նոյն ինքն Բէլ. զի ոչ ազգաբանութիւնն⁶ եւ ոչ ամացն⁷ ժողովումն այսոցիկ վկայէ: 49 Բայց եթէ⁸ ըստ⁹ նշանաւոր եւ անուանի լինելոյ՝ ¹⁰ոք պատեհ համարեալ այսպէս կարգիցէ զհեռին մաւտաւոր:

50 Եւ գտաք զայսոսիկ արդարեւ¹¹ Յունաց դպրութեամբ. զի թէպէտ եւ¹² Յոյնք ինքեանք ¹³ի Քաղղէացւոցն¹⁴ փոխեցին յիւրեանց¹⁵ լեզուն¹⁶, ¹⁷եւ թէպէտ եւ Քաղղէացիք¹⁸ ինքնակամ¹⁹ յաւժարութեամբ²⁰ ²¹եւ կամ ²²ի հրամանէ թագաւորաց հարկեալ զայս իրագործել²³, որպէս ²⁴Առիոս ոմն եւ այլք բազումք, սակայն մեք Յունաց համարիմք, որպէս ի նոցանէ ուսեալք²⁵:

1 E գայլմէ փխ այս մեզ
 2 ԱՏԽ նշմարտութեանն [a նշտութեանն / fp նշմարտութեանն]
 3 Z որ
 4 ՏԽ բելայ [tw բելայ] ասեն որդի
 5 o եւ կամ
 6 Հգ ազգաբանութիւն
 7 Z ամաց
 8 ՏԽ թէ փխ եթէ [hoptqs չիմ]
 9 k չիմ ըստ
 10 a ոք պատեհ համարեալ ոք
 11 F արդարք եւ
 12 Z չիմ եւ
 13 Աք ի քաղղէացւոց
 14 Z քաղղէացւոցն [միշտ այսպէս]
 15 aog իւրեանց
 16 Ա լեզունս
 17 Ագ եւ թէպէտ [b թէ որպէս / c թէպէտ] փխ եւ թէպէտ եւ
 18 abdef քաղղէացիքն / ՏԽ քաղղէացի ոք [o քաղղէացիքն] / M քաղղէացի ոք յարձրած քաղղէացիք / ZPQ քաղղէացի ոք
 19 rs ինքն կամ փխ ինքնակամ
 20 r օժարութեամբ
 21 Վm կամ թէ
 22 Ա ի թագաւորացն հրամանէ
 23 Աչ: իրս գործել / i իրագործեալ
 24 Ա պոռոսեան [b պոսոսեան] փխ առիոս ոմն
 25 h յուսեալք

Չ²⁶

²⁷Յաղագս ²⁸թէ ինչ ²⁹որ ³⁰հաւասար, ³¹եւ է ինչ որ³² ււտար ³³ի Մովսիսէ պատմեն այլքն³⁴ հնախաւս, եւ յաղագս Ոլիմպիոդորայ³⁵ փիլիսոփայի³⁶ անգիր հին³⁷ գրուցացն³⁸:

2 Չհաւաստին որչափ կարացեալ ի բազմացն³⁹ ընտրեալ⁴⁰ բանից⁴¹՝ կարգեցաք զճնունդս⁴² երկց որդւոցն Նոյի ցԱբրահամ⁴³ եւ ցՆինոս եւ ցԱբրամ⁴⁴. որում ոչ զոք⁴⁵ ընդդիմանալ կարծեմ ⁴⁶ի միտս ունողացն. բայց եթէ⁴⁷ զճշմարտութեանն⁴⁸ ⁴⁹ոք խորհելով քակել զոճ՝ յառասպելս⁵⁰ զճշմարիտ⁵¹ բանս⁵² խորթելով փոփոխել⁵³ փութասցէ⁵⁴: 3 Եւ յայսոսիկ⁵⁵ իւրաքանչիւր միտք որպէս կամին՝ ուրախացին:

26 M է փխ Չ
 27 c յաղագս թէ եւ ինչ
 28 LZMOPQ թէ է (ինչ)
 29 cf հաւաստի է փխ որ հաւասար
 30 de հաւասար է եւ է
 31 ՏԽcf եւ է որ օտար / F եւ է որ ինչ
 32 M չիմ որ
 33 ab ի մովսեսէ / c ի մովսէսէ
 34 c այլք ի / f այլք / i այլք
 35 a ոլմպիոդորայ / Կ² ոլմբիոդորայ / g ոլմպիադորայի / չ ոլմպիադորայի / միւսն. ոլմպիոդորայ / N ոլմբիոդորա
 36 d չիմ փիլիսոփայի
 37 ՏԽ չիմ հին
 38 r գրուցոցն / Q գրուցան
 39 Ա ի բազմաց
 40 չ ընտրել / ZNPQ ընդրեալ
 41 ՏԽ բանիցն [n բանից] / F չիմ բանիցն
 42 O զճնունդն
 43 ՏԽa ցարբամ
 44 tw ցարբամ / միւսն. ցարայն
 45 y գրն փխ գրն
 46 Ա զմիտս ունողաց
 47 ՏԽ թէ
 48 fg զնշմարտութեան / r զնշմարտութիւն
 49 Ա ոք քակել խորհիցի գոն / y fn փխ ոք
 50 ty առասպելս / Z յառասպելոյ
 51 a զնշտ փխ զնշմարիտ
 52 Ա զբանսն [c զբանսն]
 53 cp փոխել / oq փոփել / t չիմ փոփոխել
 54 ՏԽ փութացէ / ZPQ փոյթացէ / L փութացի
 55 t այսոսիկ

4 Այլ¹ եթէ² շնորհակալ եւ³ մերոցս⁴ տքնութեանց եւ ջանից⁵ լինիցիս, ո՛վ ուսումնասէր դու եւ յայտոսիկ⁶ զմեզ աշխատեցուցանաւդ, անցից⁸ 9 սակաւ բանիւք¹⁰ յիշատակաց 11 յաղագս որոյ վերագոյնդ¹² կարգեցաք, թէ ո՛րպէս առաջինքն ի վիպասանացն¹³ յաղագս այսորիկ հաճեցան շարագրել. թէպէտ եւ ոչ ունիմ այժմ ասել, յամբարանոցս¹⁴ մատենից թագաւորացն¹⁵ այսպէս¹⁶ արդեաւք¹⁷ գտեալ, եթէ¹⁸ ըստ ախորժելոյ որպէս կամեցան իւրաքանչիւրքն¹⁹ փոփոխել զանուանս²⁰ եւ զգրոյցս²¹ եւ զժամանակս, եւ²² կամ վասն²³ այլ 24 գինչ եւ իցէ պատճառանաց²⁵: 5 Բայց որպէս 26 ի սկզբանն 27 երբեմն ճշմարտեն, երբեմն ստեն - որպէս յաղագս

նախաստեղծին, ոչ առաջին²⁸ մարդ ասելով զնա, այլ թագաւոր, սոյնպէս²⁹ 30 անուն խժական³¹ 32 նմա եւ աննշանակ³³ կոչելով, 34 եւ ամս տալով³⁵ 36 երեսուն եւ վեց հազար. իսկ թուով³⁷ նահապետացն³⁸ 39 եւ ջրհեղեղին⁴⁰ 41 յիշատակաւ՝ զոյգ եւ հաւասար Մովսիսի⁴², - նոյնպէս⁴³ եւ յետ ջրհեղեղին 44 երիս կարգելով արս⁴⁵ անուանիս յառաջ քան զաշտարակաշինութիւնն⁴⁶, զկնի նաւարկութեանն⁴⁷ Քսիսութեայ⁴⁸ ի Հայս՝ ճշմարտեն⁴⁹. իսկ անուանցն⁵⁰ փոփոխամբ եւ բազմաւք⁵¹ այլովք ստեն⁵²:

6 Բայց ես⁵³ այժմ ուրախացայց, 54 հաւառնելով առաջիկայիցս⁵⁵ իմոց բանից ի⁵⁶

1 cf այլ եւ փխ այլ
 2 c եթէ / ՏԽԹ
 3 o չիք եւ (մերոցս)
 4 ՏԽ մերոյս
 5 Ա բանից փխ ջանից
 6 f յայտոցիկ
 7 ՏԽ եւ զմեզ այսմ [էջլ յայսմ / k այտոսիկ] աշխատեցուցող [էջrs աշխատեցուցող / p աշխատեցող դու]
 8 E անցիկ
 9 Ա սակաւիկ բանիւ
 10 i բանից
 11 b չիք յաղագս որոյ
 12 Աջ վերագոյն / opqrs վեհագոյնդ / M վեհագոյն / Z վերագոյնի
 13 ՏԽ վիպագրացն [էջ վիպագրաց] փխ վիպասանացն / L ի վիպասանաց
 14 rs յամբարայնոց / չ յամբարայնոցն / NPQ յամբարայնոցս
 15 t չիք այսպէս
 16 N արդեւք
 17 ab թե / cde թէ
 18 p ըստ ախորժելով
 19 d իւրաքանչիւր ոք փխ իւրաքանչիւրքն
 20 ՏԽ գանուանն [i գանուանս / rs անուանն]
 21 af գրոյցս / O եւ ի գրոյցս
 22 Ա չիք եւ (կամ)
 23 ՏԽ չիք վասն
 24 a գինչ իցէ
 25 ՏԽ պատճառ
 26 bcdef գսկգրանն փխ ի սկզբանն. թերեւս ուղղելի՛ գսկգրանէն / L չիք ի
 27 ՏԽ երբեմն ի ճշմարտէն եւ երբեմն ի ստէն / rs չիք երբեմն ճշմարտեն

28 b յառաջին
 29 abcef նոյնպէս եւ փխ սոյնպէս
 30 FZ անուն ախ ժական
 31 ab ախժական / c ախորժական / pqrs խժական / L ախորժական լուսանցում ուղղած խժական
 32 o կոչելով նմա եւ աննշանական
 33 h աննշանական / չ աննշանական
 34 O չիք եւ (ամս) / E չիք եւ ամս տալով
 35 ՏԽ տալով նմա
 36 a յլգ / c լգ / de յլգ փխ երեսուն եւ վեց / bf յլգ փխ երեսուն եւ վեց հազար
 37 Կ՛ թուոց
 38 ՏԽ նահապետաց [h նահապետացն / Կ՛ նախապետաց]
 39 y չիք եւ (ջրհեղեղին) / ՏԽվ՛ եւ ի ջրհեղեղին [gno եւ ջրհեղեղին]
 40 d ջրհեղեղէն / F ջրհեղիին
 41 էջ չիք յիշատակաւ ... յետ ջրհեղեղին / F չիք յիշատակաւ ... յետ ջրհեղեղին
 42 abchoqrs մովսէսի
 43 p նոյն փխ նոյնպէս
 44 k երից / p երեց փխ երիս / L գերիս կարգելով
 45 hpqrs զարս
 46 ab գայաշտարակաշինութիւնն / fg գաշտարակաշինութիւն
 47 fg նաւարկութեան
 48 c փսիսութրայ / f փսիսութրայ / O փսիսութրեայ
 49 h ճշմարտութե՛ն / Z ճշմարտէն
 50 i անուանց
 51 p բազումք
 52 e ասեն փխ ստեն
 53 a չիք ես
 54 Կ՛ հաւանելով / o հաւաքելով / pqrs հաւ առելով փխ հաւ առնելով / R հաւ առնելով ուղղ. հաւանելով
 55 a առաջիկա / p առաջիկայիցն
 56 hprs չիք ի (սիրելոյն)

սիրելւոյն¹ իմմէ եւ քան² զշատս³ արդարախաւսողէ⁴, ի Բերոսեանն⁵ Սիբիլայ⁶:
 7 «Յառաջ քան զբուրգն⁷, ասէ⁸, եւ զբազմաբարբառն⁹ ¹⁰լինել ձայն ազգի մարդկան, եւ զկնի նաւարկութեանն¹¹ Քսիսութեայ¹² ի Հայս՝ Ջրուանն եւ Տիտանն¹³ եւ ¹⁴Յապետոսթէ լինէին իշխանք երկրի¹⁵»:
 8 Որ¹⁶ ինձ թուին¹⁷ Սեմ¹⁸, Քամ եւ¹⁹ Յաբեթ²⁰:

9 «Եւ ²¹ի բաժանել սոցա²², ասէ, զամենայն տիեզերս ընդ իւրեանց իշխանութեամբ՝ Հարստացեալ²³ տիրէ ի վերայ ²⁴երկոցունցն եւս Ջրուանն»:
 10 Ջոր աստ ուրեմն²⁵ Ջրադաշտ²⁶ մոգ, արքայ Բակտ-

րիացոց²⁷, որ է Մեդաց²⁸, սկիզբն եւ Հայր աստուածոցն²⁹ ասաց լինել³⁰. եւ բազում³¹ այլ ինչ զնմանէ առասպելեաց³², զոր անտեղի է մեզ այժմ երկրորդել³³:

11 «Արդ՝ ի³⁴ բռնանալն³⁵, ասէ, Ջրուանայ³⁶՝ ընդդիմացան նմա Տիտանն³⁷ եւ Յապետոսթէ³⁸, ի մարտ պատերազմի ընդ³⁹ նմա գրգռելով, վասն զի թագաւորեցուցանել զորդիս իւր ի վերայ ամենեցուն խորհէր⁴⁰:
 12 Եւ յայսպիսում⁴¹ խուան⁴² յափշտակեաց, ասէ, Տիտանն⁴³ զմասն ինչ ի ժառանգութենէ⁴⁴ սահմանացն⁴⁵ Ջրուանայ: 13 ⁴⁶Աստ ի մէջ անցեալ քոյր⁴⁷ նոցա⁴⁸ Աստղիկ՝ Համոզեալ դադարեցուցանէ⁴⁹ զաղմուկն. եւ յանձն առնուն թագաւորել⁵⁰ Ջրուանայ. ⁵¹բայց դաշինս⁵² ⁵³ուխտից եւ երդմանց ի միջի⁵⁴ Հաստատեն, սպանանել⁵⁵ զամենայն⁵⁶ արու՝ որ ծնանի-

1 *Shʿcd* ի սիրելոյն [Հ ի սիրելոյն] / *N* (աւելացրած ի) սիրելոյն
 2 *ʿd* քանգի / *ʿ* քան փիս քան
 3 *a* զշարս փիս զշատս
 4 *aef* արդարախոսողէն / *Sh* յարդարախոսողէ [*oy* արդարախոսողէ]
 5 *U* բիւոսեան / *Sh* բիւոսեանն [/*l* բիւոսեանն / *tw* բերիոսեանն]. *niqni*՝ *bnf* բերոսեանն / *R* բեոսեանն
 6 *ʿaef* սիբիլա / *bd* սիբիլայ / *c* սիբիլեա / *Sh* սիբիլոյեայ / *twx* սիբիլեայ / *L* սիբիլայ լրացուած լուսանցում
 7 *acd* գրուրգն / *opqrs* գրուրդն
 8 *U* զաշտարակաշինութիւնն [*f* զաշտարակաշինութիւնն] փիս ասէ
 9 *U* գրագմարբարո / *M* բազմաբարբառն
 10 *USh* լինելոյ. *niqni*՝ *bnf* լինել / *N* լինելոյ ձայնի լինելոյ
 11 *fg* նաւարկութեան
 12 *f* քսիսութեայ
 13 *y* տիտիանն / *Z* տիտան
 14 *rs* յապետոսթէ եւ լինէին / *bcdf* յապետեթէ / *c* յապետեթե / *M* յապետոսթէն
 15 *b* յերկրի
 16 *t* որք
 17 *U* թուի
 18 *Z* սեմ
 19 *cf* չիփ եւ
 20 *ZM* յաբեթ
 21 *hpqrs* ի բաժանելն / *F* չիփ ի
 22 *bh* նոցա
 23 *tw* հայարտացեալ փիս հարստացեալ
 24 *U* երկուցն եղբարց [*c* եղբարցն] գրուանն / *Z* երկոցունց
 25 *t* չիփ ուրեմն
 26 *b* գրադաշ

27 *a* բակտիրացոց / *zg* բակտրացոց
 28 *Ux* մակաց փիս մեդաց
 29 *abcfgn* աստուածոց / *Ztw* աստուծոց(ն)
 30 *tw* լինիլ (միշտ)
 31 *p* բազումք
 32 *Z* առասպելաց
 33 *k* երկրորդ փիս երկրորդել
 34 *F* չիփ ի
 35 *bcdef* ի բռնանալ / *F* բռնանալ
 36 *a* գրուանայ
 37 *B* տիտանն թէլ
 38 *a* յապետոսթէ / *c* յապետեթէ
 39 *q* չիփ ընդ
 40 *p* խորհել
 41 *p* յայսպիսուն / *tw* այսպիսում
 42 *a* խուան բախտն / *bcf* բախտն փիս խուան
 43 *ty* տիտան ասէ / *a* չիփ տիտանն
 44 *Sh* ի ժառանգութեան [*gh* ի ժառանգութենէ]
 45 *glt* սահմանաց
 46 *twy* աստի ի
 47 *chlnopqrst* քոյրն
 48 *p* չիփ նոցա
 49 *U* դադարեցուցանել
 50 *de* թագաւորեցուցանել / *F* թագաւոր
 51 *d* չիփ բայց դաշինս ... ծնանիցի գրուանայ
 52 *o* դաշ ինչ / *pqrs* դաշիչ փիս դաշինս / *N* դաշիչ *niqni*՝ դաշինս / *O* դաշին
 53 *abcdf* երդմանց եւ ուխտից հաստատեն
 54 *F* չիփ ի միջի
 55 *k* սպանանելն / *n* սպանել
 56 *c* չիփ զամենայն

ցի¹ Զրուանայ². զի մի ազգաւ ի վերայ նոցա³ թագաւորեսցէ: 14 Ուստի եւ արս հզաւրս ⁴ի Տիտանացն ի վերայ ծննդոց⁵ կանանց⁶ նորա⁷ կարգէին⁸: 15 Եւ սպանեալ⁹ գերկուս ոմանս վասն ¹⁰երդմանն¹¹ եւ ուխտին հաստատուն կալոյ՝ խարհի այնուհետեւ քոյր¹² նոցա Աստղիկ հանդերձ կանամբք Զրուանայ, հաւանեցուցանել¹³ զոմանս ¹⁴ի Տիտանացն՝ ապրեցուցանել զայլ¹⁵ մանկունս¹⁶, եւ յարեմուտս կոյս յուղարկել¹⁷ ¹⁸ի լեառնն, որ անուանեալ կարդային¹⁹ Դիւցընկէց²⁰, իսկ այժմ կոչի Ուրիմպոս²¹»:

16 Արդ՝ ²²զայսոսիկ ²³այլ ոք թէպէտ առասպելս, թէպէտ ճշմարտութիւն²⁴ հաշուեալ համարեսցի՝ բայց որպէս ես հաւա-

նեալ եմ, բազում ինչ ճշմարիտ է: 17 Քանզի եւ²⁵ որ Կիպրացոց²⁶ Կոստանդեայ²⁷ եպիսկոպոս²⁸ Եպիփանոս²⁹ ի Հերձուածոցն³⁰ Յանդիմանութեան³¹, յորժամ ճշմարիտ եւ արդարադատ³² զԱստուած ձեռնարկէ³³ ցուցանել, եւ վասն ջնջելոյ որդւոցն³⁴ Իսրայէլի³⁵ ³⁶զեաւթն ազգսն ³⁷ասէ այսպէս, ³⁸եթէ արդարադատապէս³⁹ Աստուած զազգսն զայնոսիկ⁴⁰ ջնջեաց յերեսաց որդւոցն Իսրայէլի⁴¹. զի ⁴²ի բաժին որդւոցն⁴³ Սեմայ հասեալ էր⁴⁴ երկիր կալուածոցս⁴⁵ այսոցիկ⁴⁶, եւ⁴⁷ բռնութեամբ Քամայ⁴⁸ ի վերայ եկեալ յափշտակեաց գերկիրն⁴⁹: 18 Իսկ Աստուծոյ իրաւունս պահեալ գերդման ուխտին⁵⁰՝ վրէժ հատուցանէ ազգին Քամայ, ի բաց դարձուցանելով զժառանգութիւնն⁵¹՝ որդւոցն⁵² Սե-

1 c ծնանի / p ծնանիցեն
 2 f ի գրուանայ
 3 Ա մեր փիս նոցա
 4 g ի տիտանեացն / N ի տիտանացն ուղղած՝ ի տիտանեացն / L ի տիտանեացն
 5 bcdef չի՞ ծննդոց
 6 r կանաց
 7 bcef նոցա փիս նորա
 8 Ա կարգեցին
 9 Հց ի սպանանել / k սպանանել
 10 Տիտանացն ուխտին
 11 be երդման
 12 abcdeg քոյր / միւսն. մոյրն / R եւ քոյրն
 13 b հաւանեցուցանել / L եւ հաւանեցուցանել / R հաւանեցուցեալ
 14 Հց ի տիտանեացն / N ի տիտանացն ուղղած՝ ի տիտանեացն / L ի տիտանեաց
 15 Ա գայլսն / L գայլս
 16 bf մանկունսն / p մանուկս
 17 k յուղարկել / io ուղարկել / PQ յողարկել
 18 Տիտ ի լեառն
 19 cef կարդացին. թերեւս ուղղելի՝ կարդայրն կամ՝ գոր ... կարդային
 20 e դիւցընկեց / Z դիւցընկէց
 21 b ոլմպիոս / c ողիմպոս / Տիտաբե՞ ոլիմպոս [hopqrs ոլիպոս] / N ոլմպիոս ուղղած՝ ոլմպիոս
 22 Տիտ գայսոսիկ թէպէտ առասպելս [g գառասպելս] ո՞ք, թէպէտ նշմարտութիւն [gr նշմարտութիւն] հաշուել համարեսցի, բայց ես [opqrs չի՞ ես] որպէս հաւանեալ / Z գայսոսիկ թէպէտ առասպել ո՞ք, թէպէտ նշմարտութիւն հաշուել համարեսցի, բայց ես որպէս հաւանել
 23 f այլ ո՞ք եթէ թէպէտ
 24 M նշմարտութեան

25 iq չի՞ եւ
 26 c կրիպրացոց / Տիտ ի կիպրացոց [pq չի՞ ի] / N աւելացրած ի (կիպրացոց)
 27 c կոստանդուպոս / O կատանդուպոս փիս կոստանդուպոս
 28 a եպիսկոպոսի
 29 f եպիփանէս
 30 d ի հերձուածոցն
 31 ck հանդիմանութիւն
 32 Z յարդարադատ
 33 f ձեռնարկել
 34 Q որդոցն
 35 M Իսրայէլի / P իդի
 36 r չի՞ զեթն ազգսն ... Իսրայէլի
 37 a այսպէս ասէ թէ
 38 p եթէ ազգսն արդարադատապէս աստուած զայսոսիկ / L չի՞ եթէ / O եթէ զազգսն արդարադատապէս աստուած զայնոսիկ
 39 Աւի՛զս արդարապէս
 40 g գայսոսիկ
 41 MP Իսրայէլի
 42 Տիտաբե՞ ի բաժնի [p բաժանել] / O ի բաժանել / FL չի՞ ի / F բաժն
 43 cp որդոց / Q որդոցն
 44 Ա չի՞ էր
 45 Ա՛ չի՞ կալուածոյս / Կ՛ կալուածոյ
 46 F այսորիկ
 47 Տիտ չի՞ եւ
 48 Տիտ քամ
 49 Տիտ չի՞ գերկիրն
 50 opqrs ուխտ
 51 Ա՛ չի՞ զժառանգութիւն
 52 Տիտ չի՞ որդւոցն

մայ¹: 19 Այլ² զՏխտանսն ³եւ զՌափա-
յիմսն⁴ յիշեն աստուածային Գիրք:

20 Բայց ⁵պարտ է ⁶մեզ զոմանց ան-
գիր հին զրոյցս, որ պատմեալ⁷ եղեն վաղ
ուրեմն ի մէջ իմաստնոցն⁸ Յունաց, (եւ
⁹Հասին մինչեւ ¹⁰ի մեզ այս զրոյցք¹¹ ի
Գորգի եւ ի ¹²Բանան¹³ անուն կոչեցելոց¹⁴,
¹⁵եւս երրորդ¹⁶ ոմն Դաւիթ¹⁷), թէպէտ եւ
յոյժ սակաւութեւ՝ երկրորդել: 21 Յորոց¹⁸ մի
ոմն ի նոցանէ, վարժեալ¹⁹ փիլիսոփայու-
թեամբ, ²⁰ասէր այսպէս, թէ²¹ «Ո՛վ²² ծերք,
յորժամ էի²³ ի²⁴ մէջ Յունաց զիմաստու-
թիւն վարժելով՝ դէպ եղեւ ի²⁵ միում ա-
ւուր²⁶, զի²⁷ վասն աշխարհագրութեանց եւ
բաժանմանց²⁸ ²⁹ազգաց ի մէջ արանց ի-
մաստնոց եւ հմտագունից բան ճառիւր³⁰.
ոմանք այլազգաբար ³¹եւ ոմանք այլաբա-

նաբար զրոյցս³² մատենից³³ տային. իսկ
որ³⁴ կատարելագոյնն³⁵ էր ³⁶ի նոսա, Ոլիմ-
պիոդորոս³⁷ անուն³⁸, ³⁹այսպէս ասաց.
«Պատմեցից ձեզ, ասէ, եւ⁴⁰ զրոյցս⁴¹ ան-
գիրս⁴² յաւանդութենէ ⁴³ի մեզ հասեալ,
զորս⁴⁴ եւ բազումք⁴⁵ ի գեղջկաց⁴⁶ զրու-
ցեն⁴⁷ մինչեւ ցայժմ: 22 Մատեան լեալ
զՔսիսուլթրեայ⁴⁸ եւ զորդւոց⁴⁹ նորա⁵⁰, որ
այժմ ոչ ուրեք⁵¹ երեւի, յորում⁵², ասեն,
⁵³կարգ ⁵⁴լեալ բանից⁵⁵ այսպիսի: 23 Յետ
նաւելոյն⁵⁶ Քսիսուլթրեայ⁵⁷ ի Հայս եւ դի-
պելոյ⁵⁸ ցամաքի, գնայ⁵⁹, ասէ, մի յորդ-
ւոց⁶⁰ նորա կոչեցեալն Սեմ⁶¹ ⁶²ընդ արեւ-

1 PQ սեմայ
2 O ապա փխ այլ
3 E գտիտանն
4 gknogrs գրոսփայիմսն / p գյոփայիմսն / Վm գոսփայիմսն / F գոսփսայիմսն
5 abc պարտէ
6 Ամեզ գանգիր հինս [Կ² հին] գոմանս
7 L պատմեալի
8 befg իմաստնոց
9 r հասին ի մէջ մինչեւ ի մեզ
10 E առ մեզ փխ ի մեզ
11 f զրոյցքս / Z զրուցք
12 c բանուան փխ բանան անուն
13 abdef բան / p բանն փխ բանան
14 Ա կոչեցելոյ
15 Zglo եւս եւ / L եւս յերրորդէ յումնմնէ դաւթէ
16 p յերրորդ / E երրորդումն փխ երրորդ ոմն
17 k դաւթի
18 Zgk որոց
19 p վարժել
20 c այսպէս ասէր
21 L չիբ թէ
22 o ովք / c որպէս փխ ով
23 fէի եւ / c չիբ էի
24 Zhpqrs չիբ ի (մէջ)
25 NO չիբ ի (մերում)
26 Sth աւուրց [p յաւուրց]
27 ef չիբ գի
28 o բաժանման / pqrs ի բաժանմանց
29 FL չիբ ազգաց ի մէջ արանց
30 alde ճառիւր եւ / c ճառէր եւ / f ճառել եւ
31 ck չիբ եւ ոմանք այլաբանաբար

32 Ա զրոյց / ghi զզրոյցս
33 n մատենիցն / o մատենիցս
34 d չիբ որ
35 Z կատարելագոյն
36 Ա ի նոցանէ էր
37 abd ող՛ումպիադորոս / cf ող՛ումպիոդորոս / e ո-
լումպիադորոս / g ողումպիադոս / l ողումպիո-
տիորոս / z ոլումպիադոս / միւսն. ոլումպիոդո-
րոս. ուղղում ենք ոլումպիոդորոս / PQR ողում-
պիոդորոս
38 bcd ոմն անուն
39 Ա ասաց այսպէս
40 Sth չիբ եւ (զրոյցս)
41 Ա զրոյցս ոմանս
42 L գանգիրս
43 b առ ի մեզ
44 Վm գոր
45 Ա բազումք ոմանք
46 Ա գեղջկաց / knopqrsy գեղկաց [n ուրիշ ձեռով
չինած՝ գեղջկաց] / LF ի գեղջկաց
47 p զրուցեն մեզ / F զրուց
48 h փսիսութեայ / Z գփսիսութեայ / F գփսիսաթ-
րեայ
49 n գորդուցն
50 p նորայ
51 N ուրէք
52 hopqrstwy յորժամ փխ յորում
53 Zg չիբ կարգ լեալ
54 abcf բանից լեալ
55 de չիբ բանից
56 Վm նաւելոյ
57 f փսիսութեայ
58 ad դիպեալ / be դիպել / c դիպե՛ց / f դիպեաց
59 Ա գնաց
60 h որդուցն / NO յորդուցն / E որդոց
61 o սեմ / rs սեմ / միւսն. սիմ
62 bp ընդ յարեւմուտս

մուտս հիւսիսոյ դիտել¹ գերկիրն, եւ դիպեալ² դաշտի միում փոքու³ առ երկայնանստիւ միով⁴ լերամբ⁵, գետոյ⁶ ընդ մէջ նորա անցանելով⁷, ⁸ի կողմանս Ասորեստանի, դադարէ⁹ ¹⁰առ գետովն երկլուսնեայ առուրս, եւ ¹¹անուանէ յանուն¹² իւր զլեառնն¹³ Սիմ¹⁴, եւ դառնայ անդէն¹⁵ յարեւելս¹⁶ Հարաւոյ, ուստի եկն: 24 Իսկ ի կրտսերագունից¹⁷ ¹⁸որդւոցն նորա ¹⁹Տարբան անուն, երեսուն ուստերաւք եւ²⁰ Հնգետասան դստերաւք եւ նոցին արամբք մեկնեալ ի Հաւրէն՝ բնակէ²¹ անդէն²² ²³ի նոյն գետեզեր²⁴, յորոյ անուն²⁵ եւ ²⁶զգալառն անուանէ Տարաւն²⁷, եւ ²⁸զանուն

տեղւոյն ²⁹ուր բնակեցաւն³⁰՝ կոչէ Ցրաւնս³¹. զի անդ զառաջինն³² սկիզբն եղեւ³³ բաժանելոյ³⁴ որդւոց³⁵ նորա ի³⁶ նմանէ: 25 Նորին դարձեալ եւ առ եզերք³⁷ սահմանացն³⁸ Բակտրիացւոց³⁹ ասէին բնակել⁴⁰ ⁴¹սակաւ առուրս, մնացեալ⁴² ⁴³եւ մի ⁴⁴ոմն յորդւոց⁴⁵ նորա անդ: 26 Քանզի⁴⁶ կողմանք⁴⁷ արեւելից⁴⁸ Զրուան⁴⁹ զՍեմ⁵⁰ ⁵¹կոչեն, եւ Զարուանդ⁵² զգալառն անուանեալ ասեն մինչեւ ցայժմ⁵³»:

27 Բայց առաւել յաճախագոյն հինքն Արամազնեայց⁵⁴ ի նուագս փանդուան⁵⁵ եւ յերգս ցցոց⁵⁶ եւ պարուց զայսոսիկ⁵⁷ ⁵⁸ա-

1 i դիտեալ
2 g դիպել
3 p առ ներկայմանստիւ
4 i միով
5 gi լերամբք
6 b կեցոյց / միւսն. գետոց. ուղղում եմք գետոյ
7 pqrs անցուցանելով
8 c չիբի (կողմանս)
9 g չիբ դադարէ
10 R առ գետով
11 Z յանուն իւր անուանէ / P յանուանէ
12 p անուն
13 Sthbd զլեառն
14 p իմ փիս սիմ
15 PQ անդրէ
16 k յարես փիս յարեսիս
17 abef ի կրտսերագունից / c ի կրտսերագունաց / o ի կրտսերագունիցն
18 a նորա ոմն որդւոցն ոմն տարբանիտ անուն / b նորա յումն յորդւոցն տարբան անուն / cf նորա ոմն յորդւոցն ոմնիտար անուն / de նորա յորդւոցն ոմն տարբանոմիտար անուն / hio որդւոց / EF նորա ոմն յորդւոցն ոմնիտար անուն (յուսանցում այլ ձեռնով ուղղած ոմն տարբան)
19 prc տարբանաւուն փիս տարբան անուն / Հgi տանբան փիս տարբան
20 g չիբ եւ (հնգետասան)
21 M բնակի
22 d անդ / Sth անդրէն [o անդէն]
23 4ⁱ ի նոյն եզերք գետոյն
24 g գետեզերք / hlopqrs գետեզերք / Վmntwx գետեզերքն
25 hrs անունն
26 U. զգալառն այժմ ասեն անուանեալ
27 g տարաւն / 4ⁱ տարուն / միւսն. տարուն
28 Z զայն տեղոյն փիս զանուն տեղոյն

29 hopqrs որ բնակեցաւ
30 P բնակեցան աւելացրած լուսանցում
31 f ցրաւնս / l ցրաւնս
32 hpqrs զառաջին
33 d եղեւ եւ
34 ab բաժանմամբ / cef բաժանման / d բաժան / hopqrs բաժանել
35 dhnp որդւոցն / N յորդւոցն
36 h չիբի (նմանէ)
37 e եզերք / tw եզերք / F եզերք / L եզերք
38 p չիբ սահմանացն
39 Ukhnopq բակտրացւոց [c բակտրացոց] / Հg բակտրացւոցն / rs բակտրացւոց / tw բակտրացւոցն
40 b բնակեալ / tw բնակիլ
41 U. աւուրս սակաւս
42 c մնացեալս
43 c չիբ եւ մի ոմն / f չիբ եւ
44 Sth ոմն անդ յորդւոցն [p որդւոցն / g որդւոցն] նորա ֆանգի
45 b որդւոց
46 U. եւ ֆանգի
47 f կողմունք / g ոմանք փիս կողմանք
48 bf յարեւելից
49 N գրան
50 tw գսիմ
51 U կոչեցին, գրուանդ
52 Հ գարուան փիս գարուանդ
53 U. ցայսօր ժամանակի փիս ցայժմ / O այժմ
54 U. Վ mnx արամագնեաց / ktw արամագնեացն / hlopqrs արամագնեայց
55 U. փանդուան / Sth բամբուան [Հ փամբուան] / E փանդուան
56 U. ցուց / Sth ցցոց [gir ցոյց / s ցցոյց] / O ցրցոց
57 opqrs զայսոսիկ
58 p չիբ ասեն ... այսոսիկ

սեն յիշատակաւ¹: 28 Եւ ²այսոքիկ զրոյցք ³սուտ եւ կամ թէ արդարեւ⁴ լեալ⁵՝ ⁶մեզ չէ ինչ փոյթ: 29 Այլ վասն գիտելոյ քեզ զամենայն, որ⁷ ինչ ի լրոյ եւ որ ինչ ի գրոց՝ անցանեմ ընդ բնաւն⁸՝ ⁹ի գիրսս յայսոսիկ, ¹⁰զի իմասցիս¹¹ զառ քեզ պարզմտութիւն¹² իմոց¹³ խորհրդոցս¹⁴:

Է

Յայտարարութիւն¹⁵ սակաւուք, թէ ըստ արտաբնոցն¹⁶ ասացեալ¹⁷ Բէլդ¹⁸՝ ըստ¹⁹ աստուածային բանից²⁰ նշմարտութեամբ²¹ է Նեբրովթ²²:

2 ²³ՋԲԵԼԱյ, առ²⁴ որով նախնին մեր Հայկ՝ բազումք բազում ինչ ²⁵այլ ընդ այլոյ պատմեն. բայց ասեմ զԿռոնոսդ²⁶ անուն ²⁷եւ զԲէլ՝ Նեբրովթ²⁸ լեալ. որպէս²⁹

Եգիպտացիք³⁰ թուեն³¹ հաւասար Մովսիսի³²՝ Հեփեստոս³³, ³⁴Արեգական, Կռոնոս³⁵, որ է Քամ, Քուշ, Նեբրովթ³⁶, թողեալ ³⁷Պեստրայիմ: 3 ՋԻ³⁸ առաջին³⁹ ⁴⁰ասեն իւրեանց մարդ լեալ⁴¹ զՀեփեստոս⁴² եւ գտակ հրոյ: 4 (⁴³Եւ ընդէ՞ր սա գտակ հրոյ, եւ կամ Պրոմեթէոս⁴⁴ գողացեալ⁴⁵ ⁴⁶առ ի յաստուածոցն⁴⁷ զհուր եւ շնորհեալ⁴⁸ մարդկան, - որ է այլաբանութիւն, - ոչ⁴⁹ բերէ ասել⁵⁰ կարգ բանիս⁵¹): 5 Որում եւ հարստութեանցն⁵² Եգիպտացոց կարգ, եւ ամացն⁵³ ժողովումն ի ⁵⁴Հովուացն հարստութենէ⁵⁵ մինչեւ ցՀեփեստոս⁵⁶

1 ՏԽ յիշատակօք
 2 տւ այսոցիկ գրոյցք սուտք
 3 Ա սուտք [abcd սուտ] կամ արդարեւ [abcd արդարք] լեալ
 4 h արդարք
 5 ՏԽ լեալք [i լեալ]
 6 a մեզ ինչ ոչ [bcdef ոչինչ] է փոյթ
 7 E չիք որ [ինչ ի լրոյ]
 8 a բնաւն
 9 ՏԽ ի գիրս յայս [h այս] / f ի գիրս
 10 c զի մի՛ իմասցիս զառ քեզ պատերազմութիւն իմոց
 11 a գիտացես փիս իմասցիս
 12 de պարզմտութիւն / g պարզամտութեանց / միւսն. պարզմտութիւն
 13 տւյ իմոցս / k չիք իմոց
 14 a խորհրդոց / r խորհրդոյս
 15 rs յաղագս յայտարարութիւն
 16 Կ՛ արտաբնոցն
 17 Տ ասացեալ է
 18 al բէլք / g բէլ
 19 g թէ ըստ
 20 c բան
 21 a նշմարտութեամբ
 22 ae ենեբրովթ / cf է ենեբրովթ / ՏԽ նաբրովթ [l ենեբրովթ / opqrs նաբրովթ / տւ ենեբրովթ] է
 23 abhw գրելայ / r արելայ / qs բելայ (սկզբից տառի տեղ թողած) / միւսն. գրելայ / Z գրելայ դարձրած գրելայ
 24 խոբոգրս չիք առ / N աւելացրած՝ առ (որով)
 25 p այլ ընդ այլ
 26 g զկռաւնոսդ / շտւ զկռոնոսդ
 27 FL չիք եւ գրել ենեբրովթ լեալ

28 cf ենեբրովթ / g նաբրովթ / E նեփրովդ
 29 Ա որպէս եւ
 30 a եգիպտացիք / hqrs եգիպտացիքն
 31 N թուեն
 32 abcdehiopqrs մովսէսի
 33 ԱՏԽ եփեստոս. ուղղում ենք հեփեստոս / M եփեստոս
 34 EFL արեգակն թողեալ զմեստրայիմ, կռոնոս, որ է քամ. քուշ ենեբրովթ
 35 gitw կռոնոս
 36 FL նաբրովթ
 37 h զմեստրիմ / Ա զմեստրայիմ կռոնոս, որ քամ, քուշ [c քուշ] ենեբրովթ [cf ենեբրովթ] / F մեստրայիմ
 38 Ա չիք զի
 39 a առաջինսն
 40 O իւրեանց ասեն
 41 c լեալ եւ
 42 ԱՏԽ զեփեստոս [a զփեստոս / d չիք զեփեստոս]. ուղղում ենք զհեփեստոս
 43 opqrs չիք եւ ընդէ՞ր սա գտակ հրոյ / EFL եւ կամ թէ ընդէր
 44 abde պոմիթոս / cf պոմեթոս / ՏԽ պոմիթեոս [տւ պոմիթեոս]. ուղղում ենք պոմեթեոս / FL պոմիթոս
 45 Ա գողացաւ
 46 ՏԽ գառ [o առ] ի յաստուածոցն հուր
 47 EFL յաստուածոց
 48 Ա՜՜հկոք շնորհել
 49 ՏԽabde եւ ոչ
 50 g ասէ / շ աս փիս ասել
 51 Ա բանից / g բանի
 52 չց հարստութեանց / Z հայրըստութեանցն
 53 ՏԽ ամենայն փիս ամացն / L ամաց
 54 p հովուաց հաստատութենէ / O հովուաց / F հրվուացն
 55 t հարստութեան
 56 i հեփեստոս / տւ ցեփեստոս / Z ցեփեստոս

վկայէ հաւասար Եբրայեցւոցն լեալ, որ է 1ի Յովսեփայ ժամանակացն2 մինչեւ ցՍեմ, Քամ եւ ցՅաբեթ3:

6 Եւ այտօքիկ բաւական լիցին4 ասել5 այսչափ: 7 Զի եթէ6 զամենայն եղեալսն7 յաշտարակագործութենէն8 մինչեւ առ մեզ ի հասողութիւն 9քեզ ի մերումս անել ջանացուք պատմութեան, ե՞րբ ապա10 յըզձալին11 քո12 հասանիցեմք 13զրուցաց պատմութիւնն14. մանաւանդ զի եւ15 առաջիկայս մեր երկար է16 գործ, եւ17 ժամանակ մահկանացուաց սող եւ անյայտ: 8 Այլ սկսեալ ցուցից քեզ զմերն, թէ ուստի՛ եւ ո՛րպէս:

Ը Թէ ո՛վ18 կամ ուստի՛ զայսպիսիս19 եգիտ գրուցաբանութիւնս20:

2 ԶԱրշակ21 մեծ, արքայ22 Պարսից եւ Պարթեւաց, որ եւ ազգաւ իսկ Պարթեւ,

1 *Shc* չիֆ ի (յովսեփայ)
 2 *dgk* ժամանակաց
 3 *Uo* յարեթ / *g* գարեթ / *z* ցյարեթ / *F* յափեթ
 4 *g* լիցի
 5 *U. zhf* ասել
 6 *L* թէ
 7 *Sh* եղեալս [ց եղեալսն]
 8 *k* յիշատակագործութենէ
 9 *Sh* քեզ ի մէջ [*opqrs* ի մէջ] անել [ց անեալ] ջանայցեմք պատմութիւն
 10 *b* ապայ
 11 *abf* ըղձալին
 12 *c* քեզ *ph* քո
 13 *U* գրուցապատմութիւնս / *F* գրուցապատմութիւն
 14 *zgp* պատմութիւն
 15 *Sh zhf* եւ
 16 *hde zhf* է
 17 *p zhf* եւ (ժամանակ)
 18 *hztw* որով *ph* ով
 19 *Shcftw* զայսպիսի
 20 *tw* գրուցաբանութիւնս / *Z* գրուցաբանութիւն / *a* դատարկ տեղումն նոյն ձեռով. «Ստացող սորին յամբցի միմաս վ՛րպ՛ն յ2՛ց»
 21 *Sh* արշակ [*lnop* գարշակ / *q* արշակ, *payg* սկզբուն Զ գլխատառի համար տեղ թողած] / *r* արշակ / *s* յարշակ
 22 *k* արքայն

ապստամբեալ23 ասեն24 ի Մակեդոնացւոց25 եւ թագաւորեալ26 ի վերայ ամենայն արեւելից եւ Ասորեստանեայց27, եւ սպանեալ28 զԱնտիոքոս թագաւոր29 ի Նինուէ՝ հնազանդեցուցեալ30 զամենայն տիեզերս ընդ 31իւրով ձեռամբ: 3 Սա թագաւորեցուցանէ 32զեղբայր իւր զՎաղարշակ ի վերայ աշխարհիս33 Հայոց, 34պատեհ համարեալ այսպէս իմն անշարժ իւրոյ թագաւորութեանն35 36մնալ: 4 Եւ քաղաք թագաւորութեան37 տայ նմա զՄծբին, եւ սահմանս հատանէ նմա զմասն ինչ յարեւմտեայ38 Ասորւոց39 եւ զՊաղեստին40 եւ զԱսիա41 եւ զամենայն Միջերկրեայս42 եւ զԹեոալիս43, ի ծովէն Պոնտոսի մինչեւ ի տեղին44՝ ուր45 կաւկաս46 յարեւմտեանն1

23 *hwzfnqrs* ապստամբել
 24 *F* ասէն
 25 *Sh* ի մակեդոնացւոցն / *z* ի մակեդոնացւոց
 26 *phbghkpqrs* բազաւորել
 27 *Shcf* ասորեստանեայց [*gpqrs* ասորեստանեայց] / *FZ* չիֆ ասորեստանեայց
 28 *zghr* սպանանել / *k* սպանել / *s* սպ՛ննել
 29 *U* բազաւորել / *k* բազաւորն
 30 *zabefgk* հնազանդեցուցանել
 31 *c* իւր / *zgil* ձեռամբ [ի ձեռամբն] իւրով
 32 *hpqrs* զվաղարշակ զեղբայր իւր
 33 *U* երկրին *ph* աշխարհիս
 34 *c* պատեհ է / *Sh* պատեհ իմն համարեալ ապալէս անշարժ
 35 *fg* բազաւորութեան (մնալ)
 36 *Sh* լինել *ph* մնալ / *E* չիֆ մնալ եւ քաղաք բազաւորութեան
 37 *b* բազաւորութեանն (տայ)
 38 *abcef* յարեւմտեայց / *h* յարեւմտեան / *o* արեւմտեան / *E* յարեւմտեայց
 39 *ZQ* ասորոց
 40 *F* պաղեստին
 41 *adef* գասիա / *z* ասիա / *mh* սն. ասիայ
 42 *abde* միջերկրեայսն / *z* միջերկրայս / *c* միջագետայսն / *f* միջագետեայսն / *E* միջագետայսն յուսանցումն այլ ձեռով ուղղած միջերկրեայսն / *F* մեջա միջերկրեայսն գետեայսն
 43 *z* գրիտալիայ / *adefg* գրետալիա / *c* գրետալիայ / *o* գիտալիա / *mh* սն. գրիտալիայ. *tu. thad.* թետաղացիֆ / *PQ* գրիտալիայ / *E* գրետալիայ
 44 *cd* ցտեղին
 45 *c* որ *ph* ուր
 46 *zabdeg* կովկաս / *N* կաւկաս *hpardrad.* կովկաս / *FLO* կովկաս

2յանգի ի³ ծով, եւ զԱտրպատական. «եւ⁴ այլ⁵ որչափ միտք⁶ քո եւ քաջութիւնն հասանիցեն⁷. զի սահմանք⁸ քաջաց, ասէ⁹, գէնն իւրեանց¹⁰, որքան հատանէ՝ այնքան ունի¹¹»:

5 Սորա կարգեալ¹² գիշխանութիւն¹³ իւր¹⁴ մեծապէս, եւ հաստատեալ զթագաւորութիւն¹⁵ իւր¹⁶՝ 17կամ եղեւ գիտել սորա¹⁸, թէ ո՛րք արդեաւք¹⁹ եւ ո՛րպիսի²⁰ արք²¹տիրեալ իցեն ի վերայ աշխարհիս Հայոց մինչեւ ցնա²². զքաջա՞ց²³ արդեաւք եթէ²⁴ զվատաց²⁵ անցեալ²⁶ ունիցի²⁷ գտեղի: 6 Եւ գտեալ գոմն²⁸ ասորի՝ 29Մար Աբաս Կատինայ³⁰, այր ուշիմ եւ վարժ քաղզէացի եւ

յոյն³¹ գրով, զոր յղէ՝ 32առ եղբայրն³³ իւր³⁴ Արշակ Մեծ արժանի ընծայիւք³⁵, բանալ նմա զգլխանն³⁶ արքունի: 7 37Եւ գրէ՝ 38առ նա ձեւ բանից աւրինակ³⁹ զայս. -

Թ⁴⁰

Թուղթ Վաղարշակայ⁴¹ արքայի⁴² Հայոց 43առ Մեծն Արշակ արքայ⁴⁴ Պարսից:

2 «45Արշակ թագաւոր երկրի եւ ծովու, որոյ⁴⁶ անձն⁴⁷ եւ պատկեր - որպէս եւ է իսկ⁴⁸ - մեր աստուածոց⁴⁹, իսկ բախտ⁵⁰ եւ պատահումն⁵¹ ի վեր քան զամենայն թագաւորաց, եւ մտաց լայնութիւն՝ որչափ երկնի⁵² ի վերայ երկրի. Վաղարշակ կրտսեր⁵³ եղբայր քո եւ նիզակակից, որ ի քէն կարգեալ արքայ Հայոց. Ողջ լեր⁵⁴ ամենայն⁵⁵ յաղթութեամբ:

3 «Քանզի պատուէր ընկալայ ի քէն՝ քաջութեան եւ ամենայն⁵⁶ իմաստութեան

1 *zabcdef* յարեւմտեան / *Stc* յարեւմտեանն [g յարեւմտեանն]. այսինքն՝ Կասպից ծովը, որ խօսողի եղած տեղից դէպի արեւմուտք էր ընկնում
 2 *b* անգի / *Q* յանկիծով
 3 *Stv* չիֆի (ծով)
 4 *Z* չիֆ եւ (այլ)
 5 *L* որչափ ասէ
 6 *L* միտ
 7 *Stv* հատանեն [y'kax հասանենն] *փի* հասանիցեն / *OQ* հատանէ
 8 *abc* սահման / *d* սահմանք
 9 *Ա* չիֆ ասէ
 10 *Ա* իւրեանց է
 11 *c* ունին
 12 *L* կալելով *փի* կարգեալ
 13 *abc* գիշխանութիւնն
 14 *h* մեր *փի* իւր
 15 *abdet* գթագաւորութիւնն
 16 *hopqrs* չիֆ իւր
 17 *Ա* կամ եղեւ նմա գիտել թէ [c կամֆ եղեւ նմա գիտել սորա թէ] / *L* կամ եղեւ գիտել, թէ
 18 *x* նմա *փի* սորա
 19 *Stv* չիֆ արդեօք
 20 *Ա* որպիսիք
 21 *Ա* ի վերայ տիրեալ իցեն յաշխարհիս [ef աշխարհիս] / *Stv* տիրեալ են / *ZQ* տիրել են
 22 *Ա* ցնորա թագաւորութիւնն *փի* ցնա
 23 *a* եւ զքաջաց
 24 *Ա* թէ
 25 *a* զվատ
 26 *bcdef* անցեալն / *hopqrs* չիֆ անցեալ
 27 *Ա* ունիցին / *kit* ունի
 28 *Z* ոմն
 29 *Uptw* մարիքաս / *PQ* մայրաքաս
 30 *pqrs* կատինեայ / *O* կատինեա

31 *F* նոյն *փի* յոյն
 32 *Stv* առ մեծ եղբայրն իւր [h մեր *փի* իւր] արշակ արժանի / *R* առ եղբայրն իւր արշակ արժանի
 33 *cdef* եղբայր
 34 *b* իւր եւ
 35 *Z* ընծայիւք
 36 *ab* դիւանն
 37 *O* եւ գրէ ձեւ բանից առ նա
 38 *p* ձեւ բանից առ նա / *F* առն *փի* առ նա
 39 *Z* զօրինակս
 40 *Z* Ը *փի* Թ, քայց *հաշուած՝ Թ*
 41 *r* վաղարշակ / *PQ* վաղարշակայ / *Z* վաղարշակեա
 42 *tw* արքային
 43 *p* առ մեծ արքայն արշակ թագաւոր / *O* առ մեծն արքայն արշակ թագաւոր
 44 *b* թագաւոր *փի* արքայ
 45 *Ա* արշակ արքայ թագաւոր
 46 *a* որ / *w* որոց
 47 *h* յանձն
 48 *Ա* չիֆ իսկ
 49 *Հ* աստուծոյ / *tw* աստուծոց
 50 *M* բարեբախտ *փի* բախտ
 51 *y* ի վերայ քան
 52 *Ա* երկին / *h* երկնի եւ
 53 *Ա* կրտսեր
 54 *Ա* լինել / *վ՛* եր *փի* լեր
 55 *b* յամենայն / *Stv* չիֆ ամենայն
 56 *ZMNOPQR* չիֆ ամենայն

հոգ տանել՝ ոչ երբէք¹ անփոյթ արարեալ զքոյոզն² անցի³ զխրատու⁴, այլ խնամ տարեալ հոգացայ ամենայնի, որչափ միտք եւ հասողութիւն⁵ բաւեցին⁶: 4 Եւ այժմ ի քուամէ խնամակալութենէ զետեղեալ⁷ զթագաւորութիւնս⁸՝ խորհուրդ ի մտի եղի գիտել, թէ⁹ ո՛րք ոմանք¹⁰ յառաջ քան զիս իցեն տիրեալ¹¹ աշխարհիս Հայոց, եւ ուստի՛ նախարարութիւնքս¹² որ¹³ աստ կան: 5 Զի ո՛չ կարգք¹⁴ ինչ¹⁵ աստ լեալ յայտնի, եւ ոչ մեհենից պաշտամունք. եւ ո՛չ գլխաւորաց աշխարհիս¹⁶՝ առաջինն¹⁷ յայտնի է, ¹⁸եւ ոչ վերջինն²⁰, եւ ոչ այլ ինչ աւրինաւոր²¹, այլ ²²խառն ի խոռոն ²³ամենայն եւ վայրենի:

6 «Վասն որոյ ազաչեմ զքո տէրութիւնդ²⁴, հրամայել²⁵ բանալ զգիւանդ արքունի ընդդէմ առնդ եկելոյ առաջի²⁶ քոյոյ հզաւր տէրութեանդ. զի գտեալ²⁷ զըզ-

ձալին²⁸ եղբաւր քոյ²⁹ եւ որդւոյ՝ բերցէ³⁰ փութապէս. եւ զմեր հեշտութիւն³¹, որ ի կամակատարութենէ³² լեալ՝ ³³քաջ գիտեմ խնդութիւն քեզ լեալ: 7 Ողջ լեր երեւելիդ բնակութեամբ³⁴ ի մէջ զից»:

8 Եւ ընկալեալ³⁵ Արշակայ Մեծի³⁶ զգիրն ³⁷ի ձեռաց ³⁸Մար Աբայն Կատինայ՝ մեծաւ լրջմտութեամբ հրամայէ ³⁹առաջի առնել նմա զգիւանն արքունի որ ⁴⁰ի Նինուէ, միանգամայն⁴¹ եւ ուրախացեալ ընդ⁴² ⁴³այսպիսի միտս ⁴⁴ունել եղբաւր իւրոյ, որում⁴⁵ զկէս թագաւորութեան⁴⁶ իւրոյ⁴⁷ հաւատացեալ⁴⁸ էր⁴⁹: 9 Եւ խուզեալ նորա⁵⁰ զամենայն մատեանսն⁵¹՝ գտանէ մատեան մի⁵² հելլենացի⁵³ գրով, յորոյ⁵⁴ վերայ էր, ասէ⁵⁵, վերնագիր⁵⁶ այսպիսի⁵⁷.

1 *tw* երբեք
 2 *o* փոյթ / *E* գոյթ / *L* գոյթ
 3 *Sh* չի՞ անցի
 4 *Sh* խրատու
 5 *E* հասողութիւն
 6 *Sh* բաւեցին / *FL* բաւեցին
 7 *c* գետեղ / *O* գետ եղեալ
 8 *hpqrs* թագաւորութիւնս / *միւսն*. թագաւորութիւնս
 9 *c* չի՞ թէ
 10 *Ա* տիրեալ իցեն յառաջ քան զիս
 11 *k* տիրել / *ZQ* տիրել
 12 *L* որք կան աստ
 13 *Ա* կան աստ
 14 *c* կարգ
 15 *Sh* լեալ աստ
 16 *p* չի՞ աշխարհիս
 17 *Ա* յայտնի առաջին, եւ ոչ
 18 *k* չի՞ յայտնի է, եւ ոչ վերջինն
 19 *cdef* վերջին
 20 *a* չի՞ եւ ոչ վերջինն
 21 *a* յորինաւոր
 22 *k* խոռոն ի խառն
 23 *p* եւ ամենայն վայրենի / *o* չի՞ ամենայն
 24 *c* տէրութիւնդ
 25 *Sh* հրամայես / *g* հրամես այեայ / *k* հրամես / *Կ՛* չի՞ հրամայել / *M* հրամայես
 26 *Ա* հզօր փոյթ / *ly* փոյ / *P* փոյ / *Q* փոյ
 27 *p* գիտեալ

28 *ahpqrs* ըզալին / *N* ըզալին դարձած՝ զըզալին
 29 *tw* փոյ / *միւսն*. փոյ
 30 *a* բերցեն / *rs* բերիցէ / *Sh* բերցէ զստոյզն փութապէս
 31 *cy* հաշտութիւն / *t* հաշտութիւն
 32 *Կ՛d* ի կամակատարութենէ / *EL* ի կամակատարութենէ
 33 *k* չի՞ քաջ գիտեմ ... լեալ
 34 *c* բնութեամբ
 35 *k* ընկալ
 36 *Ա* չի՞ մեծի / *Q* մեծ
 37 *pqrs* ի ձեռն / *R* ի ձեռացն
 38 *Sh* մար արայ [*klnoqrs* մարիբալ / *p* մարիբալ / *tw* մարիբալ] / *E* մարարայն / *L* մարիբայն
 39 *c* առաջի նորա առնել զգիւանն
 40 *Ա* ի նինուէի [*Կ՛* ի նինուէի]
 41 *Z* միայնգամայն
 42 *c* միայն ունի ընդ / *միւսն*. չի՞ ընդ
 43 *L* զայսպիսի միտս ունելոյն
 44 *Ա* ունելոյ եղբօրն
 45 *վ՛gkloqrsy* որով / *n* որով, շինած՝ որում / *վ՛p* որով
 46 *cdef* թագաւորութեանն
 47 *c* չի՞ իւրոյ
 48 *c* հաստատեալ *փիս* հաւատացեալ
 49 *f* չի՞ էր
 50 *Sh* սորա
 51 *Ա* չի՞ զմատեանն
 52 *Ա* չի՞ մի
 53 *Sh* հելլեն [*tw* հելլեն]
 54 *tw* որոյ
 55 *c* ասէր / *k* այս *փիս* ասէ
 56 *Sh* վերնագիրն / *M* վերնագիր
 57 *klw* այսպէս / *de* չի՞ այսպիսի

1ՍԿԻՋԲՆ ՄԱՏԵՆԻՆՉ

10 «Այս մատեան³ հրամանաւ Աղեքսանդրի⁴ ի⁵ Քաղզէացւոց բարբառոյ փոխեալ⁶ 7ի յոյն, որ ունի գբուն⁸ 9հնոցն¹⁰ եւ զնախնեացն¹¹ բանս¹²»:

11 Որոյ¹³ սկիզբն լեալ ասէ զԶրուանն¹⁴ եւ զՏիտանն¹⁵ եւ զՅապետոսթէ¹⁶, յորում եւ զԻւրաքանչիւր ոք ի ծննդոց երից նախարարականացս¹⁷ այսոցիկ¹⁸ արանց¹⁹, զարս անուանիս, կարգաւ շարադասեալ²⁰ յԻւրաքանչիւր²¹ տեղիս մինչեւ ցբազում ամս:

12 Յայսմ մատենէ²² Մար Աբաս Կատինայ զմերոյ ազգիս միայն հանեալ զպատմութիւն հաւատի՝ բերէ առ²³ Վաղարշակ արքայ²⁴ Մծբին յոյն եւ ասորի գրով: 13 Զոր առեալ անձնագեղոյն²⁵ եւ քաջաղեղանն²⁶ արին²⁷ Վաղարշակայ²⁸,

կորովաբանոյն²⁹ եւ հանճարեղի, առաջին³⁰ իւրոյ գանձուն համարելով՝ դնէ³¹ 32յարքունիսն ի պահեստի³³ մեծաւ³⁴ զգուշութեամբ, եւ զմասն ինչ³⁵ յարձանի³⁶ հրամայէ դրոշմել: 14 Յորմէ մեր հաւաստի ի վերայ հասեալ³⁷ կարգի գրուցացս³⁸՝ երկրորդեմք այժմ քում³⁹ հարցասիրութեանդ, ձգելով զմեր բնիկ նախարարութիւնս⁴⁰ մինչեւ ցՔաղզէացւոց Սարդանապաղդոս⁴¹, եւ⁴² եւս մաւտագոյն: 15 43Յորում է սկիզբն բանիցն⁴⁴ այսպիսի.

16 45«Ահեղք⁴⁶ եւ երեւելիք⁴⁷ առաջինքն⁴⁸ դից, եւ⁴⁹ 50աշխարհի մեծամեծ բարեաց պատճառք, որ⁵¹ սկիզբն աշխարհի եւ բազմամարդութեան: 17 Եւ ի սոցանէ 52հատեալ գտան ազգ¹ սկայիցն², անհե-

1 *kx* այս վերնագիրը չունիմ
2 *cf* մատենից
3 *b* մատեանն
4 Բոլորը բացի *x-ից*՝ աղէքսանդրի
5 *a չիբ* ի (ֆարդէացւոց)
6 *i* փոխել
7 *Տի* ի յոյնն
8 *o* գբան *փ/ս* գբուն
9 *Տի* հնոց / *o* հնոց եւ նորոց նախնեաց
10 *Ա չիբ* եւ զնախնեացն
11 *g* զնախնեաց
12 *o չիբ* բանս
13 *hopqrs* որ
14 *gh* գրուանն
15 *p* տիտանն
16 *c* յապիտոսթէ / *ghlnopqrstw* զապետոսթէ
17 *abcef* նախարարականացն / *OPQ* նախարարականաց / *F* նախարարականացն
18 *O* այսոսիկ
19 *Տի* արանցս
20 *Հց* շարադասեալ / *r* շարադասիլ / *միւսն*. շարադասել
21 *p* յիւրաբանչիւր իւր
22 *Uhhklnopqrstw* մարիբաս / *M* մարիբաս *ուղղած*՝ մարաբաս
23 *Տի* արքայ վաղարշակ / *a* արշակ *փ/ս* վաղարշակ
24 *o չիբ* ի մծբին
25 *b* անձնագեղոյն
26 *Տի* քաջաղեղան
27 *a չիբ* արին / *L* արւոյն

28 *Տի* վաղարշակ
29 *ab* կորովաբանոյն / *L* կորովաբանին
30 *b* առաջի
31 *Տի* դնէր
32 *Ա* յարձանիսն մեծաւ պահպանութեամբ ի պահեստի զգուշութեամբ / *L* յարձանիսն մեծաւ պահպանութեամբ *փ/ս* յարձանիսն ի պահեստի մեծաւ զգուշութեամբ
33 *k* պահեստ
34 *p* մեծ
35 *N չիբ* ընչ
36 *Տի* ի յարձանի
37 *F* հանեալ
38 *Հց* *ghprs* գրուցացն
39 *Տի* քոյ
40 *Ա* նախարարութիւն / *L* նախարարութիւնն
41 *ab* սարդանապաղոս / *cdef* սարդանապաղոս / *hopqrs* սարդանապաղայ / *Ulmn* սարդանապաղայ / *k* սանդրապաղայ / *tw* սարդանապաղայ / *M* սարդանապաղայ / *ZP* սարդանապաղայ / *E* սարդանապաղոս
42 *Ա չիբ* եւ
43 *ky* յորմէ *փ/ս* յորում է
44 *abc* բանից / *Տի* բանիցս
45 *L* նոր *գլուխ ժ* սկիզբն մատենին մարիբաս կատինեայ, գոր եբեր ի նիւնուէէ / *O* ահեղ
46 *Կ*՝ եւ զարմանալիք
47 *a* երեւելեօք
48 *Տի* ի դիցն
49 *p չիբ* եւ (աշխարհի)
50 *Ա* մեծամեծաց [*c* ի մեծամեծաց] աշխարհի բարեաց
51 *Z չիբ* որ
52 *b* հասեալ գտան ազգ

դեղք³, յաղթանդամք մարմնով եւ վիթխարիք⁴. որք յղացեալ ամբարտաւանութեամբ⁵ ծնան զամբարիշտ⁶ խորհուրդ⁷ աշտարակաշինութեանն⁸, եւ ի⁹ նոյն լինէին ի¹⁰ գործ անկեալք¹¹. յոր¹² հողմ¹³ ահագին իմն եւ աստուածային շնչեցեալ ի դիցն ցասմանէ՝ ցրէ¹⁴ զամբարտակն¹⁵, եւ մարդկանն¹⁶ 17անլուր բարբառս իւրաքանչիւր ումեք բաշխեալ, աղմուկ չփոթի ի մէջ արկանէին¹⁸: 18 Յորոց¹⁹ մի էր եւ Յապետոսթեանն²⁰ Հայկ, անուանի եւ քաջ նախարար²¹, կորովածիգ եւ հաստադեղն²²»:

19 Եւ այս կարգ գրուցաբանութեան²³ զաղարուծմն առցէ. զի հանդէս է մեր՝ ոչ ²⁴զպատմութեանն ողջաբանութիւն²⁵ գրել, այլ ջանալ ցուցանել զառաջինսն²⁶ մեր եւ

զբուն²⁷ հին²⁸ նախնիս²⁹: 20 Արդ ի նոյն մատենէ սկսեալ ասացից. Յապետոսթէ³⁰, Մերոզ³¹, Սիրաթ³², Թակլազ³³. որ է Յաբեթ, Գոմեր³⁴, Թիրաս, Թորգոմ: 21 ³⁵Յետ որոյ նոյն ժամանակագիր յառաջ մատուցեալ ասէ. Հայկ, Արամանեակ³⁶, եւ զայսն ի կարգի, զորոց³⁷ յառաջագոյն³⁸ ասացաք:

Ժ
³⁹Յաղագս ապստամբութեանն⁴⁰ Հայկայ:
 2 Այս⁴¹, ասէ, Հայկ գեղապատշաճ⁴² եւ անձնեայ, քաջագանգուր, խայտակն եւ հաստաբազուկ⁴³: 3 Սա ի⁴⁴ մէջ սկայիցն⁴⁵ քաջ եւ⁴⁶ երեւելի լեալ, եւ⁴⁷ ընդդիմակաց⁴⁸ ամենեցուն, որք⁴⁹ ամբառնային զձեռն⁵⁰՝ միապետել⁵¹ ⁵²ի վերայ ամենայն⁵³ սկայիցն⁵⁴ եւ դիւցազանց⁵⁵: 4 Սա խրոխտա-

1 F ազգք
 2 gkl սկայից / tw հըսկայից(ն) / L հսկայիցն
 3 չց անհեթեթք / p անհեղեղեակ / rs անհեղեղակ / P անհեղեղեպ
 4 Կ²abc վիթխարիթ
 5 NPQ անբարտաւանութեամբ
 6 p զամբարիշտս / P զամբարիշ / Z զամբարիշտ
 7 չցpqrsw խորհուրդս
 8 չց աշտարակաշինութեան / k աշտարակաշինութիւն
 9 p չիբի (նոյն)
 10 hopqrs չիբի (գործ)
 11 p անկեալ
 12 o որ
 13 tw կողմն
 14 չց ցրուէ / t ցրվէ / k ցրուէ / l ցրուէ
 15 rs զամբարտակն / q զամբարտական
 16 b մարդկան
 17 Ա անլուրս բարբառս շնորհեալ իւրաքանչիւր ումեք, աղմուկ / L զանլուրս բարբառս շնորհեալ իւրաքանչիւր ումեք, աղմուկ
 18 de անկանէին
 19 P յորոյ / EFL յորս
 20 Վ յապետութեանն / O ապետութեանն
 21 ՏԽ նախարարն
 22 glt հաստադեղն
 23 h գրուցաբանութիւնս
 24 չբdfg զպատմութեան / k պատմութիւն / L պատմութեանն զողջաբանութիւն / O ողջաբանութեանն
 25 չցpqrs ողջաբանութիւնս
 26 c զառաջինս

27 Ա գրունսն / p բուն
 28 a հինսն / bcdef հինս
 29 չո նախնիսն
 30 c յապետեսթորէ / Q յապետոսթէ / Z յապետեսթէ
 31 Ուղղելի է մերոզ
 32 չabcdef սիրադ
 33 Աց բագղաթ [f բագղադ] / չի բակղաթ / t բակղաթ
 34 Կ²abdef զամիր
 35 L յետոյ փիս յետ որոյ
 36 ՏԽ արմենակ [lot արամենակ] / L արմանեակ
 37 epqrs գոր / Վklmnotwx գորոյ
 38 c յառագոյն
 39 bf ապստամբութեան
 40 c յաղագս պատմութեան եւ ապստ ...
 41 p զայս
 42 չ չիբ գեղապատշաճ
 43 e հաստաբազուկ
 44 F չիբի
 45 tw միշտ հըսկայ(իցն) / Z ըսկայիցն / L հսկայիցն
 46 bcdef չիբ եւ (երեւելի)
 47 ՏԽ չիբ եւ (ընդդիմակաց)
 48 q ընդդիմաց / M ընդդիմակաց
 49 r ոյք
 50 M գձնոս
 51 y ի միապետել
 52 h չիբի վերայ
 53 չց չիբ ամենայն
 54 Z ըսկայիցն (միշտ այսպէս)
 55 de դիւցազանցն

ցեալ¹ ամբարձ գձեռն² ընդդէմ բռնաւորութեանն³ Բելայ⁴, ի տարածանել⁵ ազգի մարդկան ⁶ընդ լայնութիւն ամենայն երկրի, ի մէջ բազմակոյտ սկայիցն, անհուն⁷ յաւալաց եւ ուժաւորաց⁹: 5 Քանզի անդ¹⁰ մոլեգնեալ¹¹ այր¹² իւրաքանչիւր, սուր¹³ ի կող¹⁴ ընկերի իւրոյ¹⁵ ձգելով՝ ջանային տիրել ի վերայ միմեանց. ուր պատահմունք ի դէպ ելանէին Բելայ¹⁶՝ բռնանալ ունել զամենայն երկիր: 6 Որում ոչ ¹⁷կամեցեալ հնազանդ լինել¹⁸ Հայկայ, յետ ծնանելոյ զորդի իւր զԱրամանեակ¹⁹ ի Բաբելոնի²⁰ չու արարեալ գնայ²¹ յերկիրն Արարադայ²², որ է ի կողմանս հիւսիսոյ²³, հանդերձ որդւովք ²⁴իւրովք ²⁵եւ դստերաւք եւ որդւոց որդւովք²⁶, արամբք²⁷

զաւրաւորաւք²⁸, ²⁹թուով իբրեւ³⁰ երեքհարիւր, եւ այլովք ընդոծնաւք³¹ եւ եկաւք³² յարեցելովք³³ ի նա եւ բոլոր աղխիւ: 7 Երթեալ բնակէ ի լեռնոտին³⁴ միում ի³⁵ դաշտավայրի, յորում սակաւք³⁶ ի մարդկանէ յառաջագոյն ցրուելոցն³⁷ դադարեալ³⁸ բնակէին. զորս հնազանդ իւր արարեալ Հայկ³⁹՝ շինէ անդ տուն բնակութեան կալուածոց⁴⁰ եւ տայ⁴¹ ի ժառանգութիւն Կաղմեայ որդւոյ Արամանեկայ⁴²»: 8 Այս արդարացուցանէ⁴³ զանգիր ⁴⁴հին ասացեալ զրոյցս⁴⁵:

9 «Եւ ինքն խաղայ, ասէ, այլով աղխիւն⁴⁶ ընդ արեւմուտս⁴⁷ հիւսիսոյ. գայ բնակէ ի բարձրաւանդակ դաշտի միում, եւ անուանէ զանուն լեռնադաշտին⁴⁸ Հարք, այս ինքն ⁴⁹թէ Հարք են աստէն⁵⁰ բնակեալք⁵¹՝ ⁵²ազգի տանն թորգոմայ: 10 Շինէ եւ գիւղ⁵³ մի⁵⁴, եւ անուանէ ⁵⁵յիւր ա-

1 Ա հպարտացեալ փխ խորխտացեալ
 2 Կ² գձեռն իւր
 3 c բռնութեանն / g բռնաւորութեան / չ բռնութիւն
 4 l բեղ'այ / qh բելայ / միւսն. բէլայ
 5 tw ի տարածանելն / L տարածանիլ
 6 O զլայնութիւն փխ ընդ լայնութիւն
 7 Ա անհունց
 8 p խօլաց աղեղնաւորաց եւ / w խօլացն / O խօլաց եւ աղեղնաւորաց եւ ուժաւորաց
 9 aef ոժաւորաց / Կ²bd օժաւորաց
 10 N չիք անդ
 11 c մոլոգեալ / PQ մոլեգնեալ / Z մոլէգնեալ
 12 a այլ փխ այր
 13 L գտուր
 14 p առ ի կող / Ա ի կողս
 15 չ չիք իւրոյ / F իւր
 16 N բէլայ
 17 a կամեցեալ հայկայ հնագանդ լինել հայկայ / bcdef կամեցեալ հնագանդ լինել հայկայ / Stw կամեցեալ հայկայ [չ չիք հայկայ] հնագանդ լինել [g²tw լինիլ] բէլայ [ghx բելայ]
 18 L լինիլ
 19 f գարմանեակ / Stw գարմենակ [Ino գարմենակ / i գարմենեակ]
 20 bcf ի բաբելոն / ade ի բաբելովն / L ի բաբելոն
 21 O գնա փխ գնայ
 22 Հգ արարատայ / l արարա / r արա բաբելոնի (վրան ջնջման նշանով) ռագայ
 23 c հիւսւսոյ
 24 opqrs չիք իւրովք եւ դստերովք եւ որդւոց որդւովք
 25 b չիք եւ դստերովք եւ որդւոց որդւովք
 26 Հghi որդեովք
 27 Z արեամբք

28 p չիք գորաւորովք
 29 a թուովք / p չիք թուով իբրեւ երեք հարիւր, եւ այլովք
 30 r չիք իբրեւ
 31 b ընդօճեովք / cdi ընդօճեովք
 32 abcde եկովք
 33 c յարեցելովք
 34 Հdg ի լեռնոտի
 35 Ա չիք ի (դաշտավայրի)
 36 Z սակովք
 37 a ցրելոյ / bdef ցրուելոյ / c ցրուելոց
 38 O դադարեալ / L դադարեալք
 39 p հայկայ
 40 Կ²def կալուածոյ
 41 p տանի փխ տայ
 42 fhrsw¹ արմանեկայ / Inot արմենակայ / Կmpq արմենակայ / O արմենեկա / M արմենեկայ
 43 l արդացուցանէ
 44 Ա հնացեալ փխ հին ասացեալ
 45 p գրոյց
 46 Utw աղխիւ
 47 N ընդ արեւմուտ / E ընդ յարեւմուտս
 48 Stw լեռնադաշտակիւն
 49 c եթէ / Stw չիք եթէ հարք են
 50 Կ²abdef աստ / Հl աստեն / c չիք աստեն
 51 c բնակեալ / Stw բնակեալքս
 52 altw ազգ ի տանն
 53 aqrs գեւղ / beh գեղ / p գգեղ
 54 d չիք մի
 55 a իւր / c չիք յիւր անունն

նուն¹ Հայկաշէն²»: 11 Յիշի³ եւ ⁴աստանաւր ի պատմութեանս՝ ⁵ի հարաւոյ կողմանէ դաշտիս այսորիկ, առ երկայնանստիւ⁶ միով լերամբ, բնակեալ յառաջագոյն արք սակաւք⁷, ⁸ինքնակամ հնազանդեալ⁹ դիւցազինն¹⁰: 12 Արդարացուցանէ¹¹ եւ այս¹² ¹³զասացեալ զրոյցս անգիրս:

14ԺԱ.

Յաղագս ¹⁵պատերազմին եւ մահուանն¹⁶ Բելայ¹⁷:

2 Եւ յառաջ մատուցեալ զբանս իւր ¹⁸ասէ, թէ¹⁹ ի²⁰ հաստատել²¹ Տիտանեանն²² Բելայ²³ զթագաւորութիւն²⁴ իւր²⁵ առ ամենեսեան՝ առաքէ ի կողմն հիւսիսոյ²⁶ զմի ոմն²⁷ յորդոց²⁸ իւրոց առ Հայկ²⁹ արամբք

հաւատարմաւք, զալ նմա ի հնազանդութիւն եւ կեալ³⁰ խաղաղութեամբ³¹: 3 «Բնակեցեր, ասէ, ի մէջ ցրտութեան³² սառնամանեաց³³. այլ³⁴ ջեռուցեալ ³⁵մեղկեալ՝ զցրտութիւն սառուցեալ³⁶ քո հպարտացեալ բարուցդ, եւ հնազանդեալ ինձ³⁷ կեաց ի հանդարտութեան³⁸, ո՛ւր հաճոյ է քեզ յերկրիս³⁹ իմում⁴⁰ բնակութեան⁴¹»: 4 Եւ ի բաց դարձուցեալ ⁴²Հայկայ զպատգամաւորսն Բելայ⁴³ խտութեամբ պատասխանեաց: 5 Դառնայ ⁴⁴առաքեալն անդրէն ⁴⁵ի Բաբելոն:

6 Ապա զաւրաժողով⁴⁶ լինի ի վերայ նորա Տիտանեանն⁴⁷ Բէլ ամբոխիւ ⁴⁸հետեւակ զաւրաց. զայ հասանէ ⁴⁹ի հիւսիսի, յերկիրն⁵⁰ Արարադայ⁵¹, ⁵²մերձ ի տունն⁵³ Կաղմեայ: 7 Փախստական լինի Կաղմոս առ Հայկ⁵⁴, քաջընթացիկս⁵⁵ առաջի իւր ա-

1 bf անունն
2 Z հակաշէն
3 cef յիշէ / F չիբ յիշի
4 ՏԽ աստանոր պատմութիւնս. հարաւոյ
5 c հարաւոյ (չիբ ի)
6 OPQ երկնամաստիւ / F երկայն մաստիւ
7 d սակաւութ
8 q չիբ իմեմակամ ... արդար(ացուցանէ)
9 ՏԽ հնագանդել [o հնագանդեալ / tw հնագանդիլ] / tw ի յծորդի անորոշ դերբայը սովորաբար իլ ձեւով ունին / M հնագանդել դարձրած՝ հնագանդեալ
10 N դարձրած՝ դիւցազինն
11 l արդացուցանէ
12 bhp գայս
13 Ա. գանգիրն [a անգիրն] ասացեալ զրոյցս / hprs ասացեալ
14 Այս գլխից սկսած՝ t բաղդատուած է w-ի հետ, եւ առանձնայատուկ ընթերցուածները միայն վերցրած
15 Ա. պատերազմին հայկայ
16 c մահ / չհնոցրս մահուն / g մահուան / p գմահուն
17 gx բելայ / միւսն. բելայ
18 g եւ ասէ / i եւ թէ
19 L չիբ թէ
20 F չիբ ի
21 Z հաստատելն
22 cd տիտանեան / hp տիտանն
23 gx բելայ / l բելեայ / միւսն. բելայ
24 a գթագաւորութիւնն
25 FL չիբ իւր
26 c հիւսիսոյ
27 i ոմ փիս ոմն
28 k որդոց / o որդոց / N յորդոց

29 O հակ փիս հայկ
30 af եկեալ փիս կեալ
31 R ի խաղաղութեամբ
32 F զցրտութիւնս
33 ԿԿժ սառամանեաց
34 p չիբ այլ
35 t մեղկեայ ցրտութիւն
36 Հ սառնացեալ
37 p չիբ ինձ
38 k ի հանդարտութիւն
39 qk յերկիրս
40 h մերում փիս իմում
41 Ա. բնակութեանս
42 Ա. հայկայ՝ խտութեամբ պատասխանեաց զպատգամաւորսն որդոյն բելայ
43 x բելայ / միւսն. բելայ
44 de անդրէն առաքեալն
45 w ի բաբելոն / f ի բաբիլոն / M ի բաբելոն / E / ի բելայ փիս ի բաբելոն / L ի բաբիլոն
46 P զորաժող
47 bcef տիտանեան
48 Ա. հետեւակո՞ւ գորուցն / i հետեւակագորաց / հետեւակաց գորաց / EF հետեւակո՞ւ գորուց
49 Ա. ի հիւսիս [c ի հիւսիսոյ]
50 a երկիրն
51 ԿԳ արարատայ / k արարատեա / l արարադեայ
52 t չիբ մերձ ... կաղմեայ
53 k ի տան
54 Ա. հայկն
55 ktwy քաջընթաց իսկ փիս քաջընթացիկս

ուաքէ. «Գիտեա՛, ասէ, ո՛վ ²մեծդ դիւցա-
զանց, զի դիմեալ գայ ի վերայ քո Բէլ յա-
ւերժիւք³ քաջաւք⁴ եւ երկնադիզաւք⁵ հա-
սակաւք⁶ սկայիւք մըցողաւք: 8 Եւ իմա-
ցեալ իմ ⁷զմերձ լինելն⁸ նորա ի տուն իմ՝
⁹փախեայ, եւ¹⁰ գամ աւասիկ¹¹ տագնապաւ:
9 Արդ՝¹² աճապարեա՛ խորհել¹³ զոր¹⁴ ինչ
գործելոց ես»:

10 Իսկ Բէլն¹⁵, յանդուզն եւ անճոռ-
նի¹⁶ զաւրութեամբ¹⁷ ամբոխին¹⁸, որպէս
յորձան¹⁹ ինչ սաստիկ ընդ գառ ի վայր հե-
ղեղեալ²⁰՝ փութայր հասանել ի սահմանս
բնակութեանն²¹ Հայկայ²², ի սիրտ եւ ի
մարմին վստահացեալ արանց²³ զաւրաւո-
րաց²⁴: 11 Աստ ուշիմ²⁵ եւ խոհեմ սկայն²⁶,
քաջագանգուրն եւ խայտակնն²⁷, ²⁸աճա-

պարեալ հաւաքէ²⁹ ³⁰գորդիս իւր եւ զթո-
ռունս, արս³¹ քաջս եւ աղեղնաւորս, թուով
յոյժ նուազունս, եւ զայլսն³² եւս որ³³
ընդ³⁴ ³⁵իւրով ձեռամբ. հասանէ յեզր³⁶ ծո-
վակի միոյ, որոյ աղի են ջուրքն³⁷, մա-
նունս³⁸ ³⁹ունելով յինքեան⁴⁰ ձկունս:
12 Եւ կոչեցեալ⁴¹ զգաւրս⁴² իւր՝ ասէ ցնո-
սա. «Յեւանելն⁴³ մեր հանդէպ⁴⁴ ամբոխին⁴⁵
Բելայ⁴⁶՝ դիպել⁴⁷ ջանասցուք տեղւոյն,
ուր⁴⁸ անցեալ կայցէ⁴⁹ ի մէջ⁵⁰ խռան⁵¹ քա-
ջացն⁵² Բէլ⁵³: 13 Զի կա՛մ մեռցուք, եւ
աղիս⁵⁴ մեր ⁵⁵ի ծառայութիւն Բելայ⁵⁶ կաց-
ցէ⁵⁷, կամ⁵⁸ զաջողութիւն⁵⁹ մատանց մե-
րոց⁶⁰ ի նա ցուցեալ⁶¹՝ ցրուեսցի ամբոխն,

1 Q գիտեայ
2 Կ^{abcd} մեծդ եւ դիւցազանց / R մեծ
3 ՏԽ յաւերժիւք [gh յաւերժիւք]
4 O քաջիւք / P քաջաւք / Q քաջաք
5 ԱՏԽ երկայնադիզոք [c երկայնադիզակոք / opqrs
երկնադիզոք] / R երկնադիզոք դարձրած երկայ-
նադիզոք
6 opqrs չիք հասակոք
7 k չիք գմերձ լինելն նորա ի տուն իմ
8 NOR լինել
9 Ա փախեայ եւ աւասիկ գամ / EL փախեայ ա-
ւասիկ եւ գամ
10 p չիք եւ
11 O ահաւասիկ
12 k անդ փիս արդ
13 Ա ի խորհել
14 ՏԽ^{cdef} որ [g գոր]
15 g բէլ
16 b անճոռի
17 d քազմութեան փիս գորութեամբ
18 a ամբոխն
19 k յորձայն / O յարձան փիս յորձան
20 ՏԽ հեղեալ
21 ՏԽ^f բնակութեան
22 ՏԽ հայկին [Կ՛qk հայկայ] / Z հայկին դարձրած՝
հայկէին
23 p արանց եւ
24 Z գաւրաւարացն
25 b յուշիմ
26 w հսկայն / O հակայն փիս սկայն
27 ՏԽ^{def} խայտակն
28 c անապարեալ փախչի, հաւաքէ

29 f չիք հաւաքէ
30 f գորդիս եւ գթոռունս իւր
31 Z չիք արս ... նուագունս
32 ՏԽ գայլ [gx գայլս / k այլ]
33 L որք
34 N չիք ընդ
35 f ձեռամբ իւրով / hpqrs իւր
36 h եզր
37 Z ջուրն
38 F մասունս
39 ՏԽ ունելով ձկունս յինքեան [pqrs յինքեանս]
40 E յինքեանս
41 L կոչեալ
42 c գորս
43 c ի յեւանելն
44 O յանդէպ
45 c ամբոխի / E յամբոխին
46 gx բելայ / միւսն. բէլայ
47 ՏԽ դիպեալ [h ա-ն քեռած]
48 Ա որ [c ուր] փիս ուր
49 ՏԽ կայ
50 N ի մէջ դարձրած ի մէջ
51 Ա խռանն
52 L քաջաց
53 f բէլայ փիս բէլ
54 bdef աղիք
55 Ա ի ծառայութեան կայցեն բէլայ. եւ [c չիք եւ] /
F ի ծառայութիւն կայցեն բելայ / L ի ծառայու-
թիւն կայցեն բէլայ
56 gx բելայ. միւսն. բէլայ
57 Z կայցէ
58 F եւ կամ
59 f գաջողութիւն
60 de չիք մերոց
61 p ցուցնով

եւ մեք եղիցուք յաղթուծիւն ստացեալք¹»:

14 Եւ յառաջ կոյս անցեալ բովանդակ ասպարէզս²՝ ³Հասանեն ⁴ի միջոց ինչ⁵ ⁶դաշտածեւ՝ լերանց բարձրագունից: 15 Եւ յաջմէ ջուրց⁷ հոսանաց ի բարձրաւանդակում⁸ կուռ⁹ կալով ¹⁰ի տեղւոջ, ի վեր գերեսս ամբարձեալ՝ երեւեցաւ նոցա բազմուծիւն անկարգ հրոսակի¹¹ ամբոխոյն ¹²Բելայ, ցան եւ ցիր յանդուզն¹³ յարձակմամբ¹⁴ ընդ երեսս երկրին¹⁵ սուրալով¹⁶. իսկ Բէլ¹⁷ հեզ¹⁸ եւ հանդարտ ամբոխիւ¹⁹ մեծաւ²⁰ ի ձախմէ ջուրցն²¹ ²²ի վերայ ոստոյ միոյ, իբրեւ ի²³ զիտանոցի: 16 Ծանեաւ Հայկ²⁴ զխումբ վառելոյ ջոկատին²⁵, յորում Բէլ առաջի ամբոխին եկեալ հասեալ ընտրիւք²⁶ եւ²⁷ վառելովք²⁸ ոմամբք.

եւ²⁹ երկար³⁰ միջոց³¹ ճանապարհի³² ³³ընդ նա եւ ընդ ամբոխն³⁴: 17 Եւ ինքն գլխանոց³⁵ ագուցեալ երկաթի, նշանաւորաւք³⁶ վերջիւք³⁷, եւ տախտակս պղնձիս³⁸ ³⁹թիկանց եւ լանջաց, եւ պահպանակս⁴⁰ բարձից եւ բազկաց. գաւտեւորեալ զմէջսն⁴¹, եւ յահեկէ⁴² գսուրն⁴³ երկսայրի⁴⁴. եւ ⁴⁵նիզակ անարի ⁴⁶ի ձեռին իւրում աջոյ⁴⁷, եւ յահեկումն⁴⁸ վահան, եւ ընտիրք⁴⁹ յաջմէ եւ ⁵⁰ի ձախմէ: 18 Եւ տեսեալ Հայկին⁵¹ զՏիտանեանն⁵² կուռ ⁵³վառեալ, եւ զարս⁵⁴ ընտիրս⁵⁵ ընդ նմա աջինս⁵⁶ եւ ահեկինս⁵⁷

1 h ստացեալ
2 *zabg* ասպարէսս
3 *U* հասանելին ի մէջ ինչ դաշտածեւ լերանցն / *ghopqrs* հատանեն *փիս* հասանեն / *FL* հասանել ի մէջ ինչ դաշտածեւ լերանց
4 *w* ի միջոյ
5 *Z* չիբիւն
6 *y*՝ դաշտաց եւ լերանց
7 *S* ջուրցն
8 *S* ի բարձրաւանդակումն
9 *p* կուռ / *rs* կոռ *փիս* կուռ
10 *O* ի տեղւոջ տեղւոջ / *Q* ի տեղոջ
11 *cf* հրոյ սաստիկ / *S* հոսակի [*g* հրոսակի] *փիս* հրոսակի
12 *opqrs* բէլայ ցիր եւ յանդուզն / *gx* բելայ / *միւսն*. բելայ
13 *h* եւ յանդուզն
14 *opqrs* արձակմամբ
15 *d* դաշտին *փիս* երկրին
16 *O* սորալով
17 *Y* *abcef* գրել / *F* գրել
18 *S* հեզ [*zgin* հեզ / *k* հեց / *ow* հեզ / *p* հեցծ]
19 *U* խմբաւ *փիս* ամբոխիւ
20 *f* չիբ մեծաւ
21 *F* ջուրց
22 *O* եւ ի վերայ
23 *U* չիբի (դիտանոցի)
24 *U* հայկն / *L* հայկ
25 *U* նակատին *փիս* ջոկատին / *F* նակատի *փիս* ջոկատի
26 *ZNQ* ընդիրբ
27 *h* չիբ եւ (վառելովք)
28 *F* վառելոյ *փիս* վառելովք

29 *rs* չիբ եւ (երկար)
30 *p* յերկար
31 *N* չիբ միջոց
32 *S* նախապարհին
33 *p* եւ ընդ նմա ընդ ամբոխն / *O* ընդ նա եւ ամբոխն
34 *Z* ամբոխին
35 *zghopqrs* գլխանոցս / *a* չիբ գլխանոց
36 *F* նշանաւորով
37 *S* *wa* վերջով [*a* վերջնով]
38 *a* պղնձի / *Z* պղնձիս
39 *U* թիկանց եւ միջոց [*c* միջացն / *f* միջաց] եւ լանջաց
40 *dhopqrs* պահանակս
41 *U* զմէջն
42 *t* ահեկէ
43 *Z* *adegi* գսուրն / *bcf* գստին / *p* գստինսն / *V* *hklmnoqrs* գստինն. *ուղղում ենք* գսուրն / *E* գստին լուսանցումս այլ գրչութ. *ուղղուած՝* գսուրն
44 *p* յերկսայրի
45 *S* նիզակն արի / *Z* նիզակ արի
46 *p* ի ձեռն / *Z* ի ձեռնին
47 *f* յաջոյ
48 *d* յահեկում / *E* ահեկումն
49 *Z* ընդիրբ
50 *c* յահեկէ *փիս* ի ձախմէ
51 *w* հայկն / *L* հայկի
52 *Z* գտիտանեան
53 *U* վառեալ, եւ գորս [*a* գորս / *c* գաւրս] ընդ նմա վառեալ աջինս եւ / *EFL* վառեալ եւ գորս ընտիրս ընդ նմա վառեալ աջինս եւ
54 *wy* արս
55 *PQ* ընդիրբ
56 *hoq* յաջինս / *N* յաջինս *դարձած* աջինս / *M* առաջինս *փիս* աջինս
57 *hoqrs* յահեկինս

կարգէ ¹զԱրամանեակն երկու եղբարք² ընդ աջմէ³, եւ զԿարմոս եւ զայլս⁴ երկուս⁵ յորդուոց⁶ իւրոց ի ձախմէ, զի արք կորովիք էին յաղեղն եւ ի սուսեր. եւ ինքն առաջի, եւ զայլս⁷ հրոսակին⁸ զկնի իւր կարգեաց. երեքանկիւնի⁹ իմն ¹⁰կարգեաց ձեւով, հանդարտ յառաջ մատուցեալ¹¹:

19 Եւ հասեալ երկոցունց¹² կողմանց¹³ սկայիցն¹⁴ ի միմեանս՝ ահագին զղղզմունս¹⁵ ի վերայ երկրի առնէին շահատակելով¹⁶, եւ ահա պակուցանողս¹⁷ տարազուք¹⁸ յարձակմանցն¹⁹ սկայազունքն²⁰ զմիմեամբք²¹ արկանէին²²: 20 Անդ ոչ սակաւք յերկոցունց²³ ²⁴կողմանց արք յաղթանդամք բերանոյ սրոյ դիպեալք²⁵՝ տապալ յերկիր կործանէին, եւ մարտն յերկոցունց²⁶ կողմանց²⁷ մնայր անպարտելի: 21 ²⁸Ձայսպիսի անակնունելի դիպուած²⁹

տարակուսանաց տեսեալ արքայն Տիտանեան³⁰ ³¹զարհուրեցաւ, եւ ի նոյն բլուր ուստի էջն՝ վերջոտնեալ³² ելանէր³³. քանզի խորհէր ³⁴ի միջոցի ³⁵ամբոխին ամրանալ, մինչեւ հասցէ բովանդակ³⁶ զաւրն, զի միւսանգամ ճակատ յաւրինեացէ³⁷: 22 Ձայս իմացեալ աղեղնաւորին Հայկայ³⁸՝ յառաջ վարէ զինքն, մաւտ հասանէ յարքայն³⁹, ⁴⁰ի քարչէ զլայնալիճն, դիպեցուցանէ⁴¹ զերեքթեւեանն⁴² կրծից տախտակին, եւ շեշտ ընդ մէջ⁴³ թիկանցն թափանցիկ լեալ՝ յերկիր հարստի⁴⁴ սլաքն. եւ այսպէս ճոխացեալն⁴⁵ Տիտանեան⁴⁶ կործանի⁴⁷ յերկիր զարկուցեալ⁴⁸, եւ⁴⁹ փչէ գոգին: 23 Իսկ ամբոխն⁵⁰ տեսեալ զայսպիսի ահագին գործ քաջութեան⁵¹՝ փախեան իւրաքանչիւր⁵² դէպ երեսաց⁵³ իւրեանց⁵⁴:

1 d գարամանեակն իւր երկու / f գարամանեակն / ՏԽ գարմեակ [o գարամեակ / rs գարմանեակ]
 2 f եղբարք / p qrs եղբայրք
 3 s յաջմէ
 4 Z գայս փիս գայլս / F գայղս
 5 e երկուց / g երկուսս
 6 fhp որդուց
 7 Ա գայլսն / F գայղսն
 8 O հրոյ սակին / PQ հրոյսակին
 9 hpqrs գանկին / k գանգինի (=գ. անկին) / վ երեքանգինի / LPR գ անգինի
 10 o ձեւով կարգեաց / M կարգաց
 11 ՏԽ մատուցանելով
 12 E յերկոցունց
 13 b կողմանցն / F կողման
 14 w հրակայիցն / Z ըսկայիցն / F սկայի
 15 ՏԽ դղրդին / Q դղրդեան
 16 ՏԽ շահատակելովն
 17 M պակուցանողս
 18 cf տարազունք
 19 h արձակմանցն
 20 ՏԽ չիք սկայազունքն
 21 Z գմիմեամբ
 22 t հարկանէին
 23 a երկոցունց
 24 ՏԽ կողմանց սկայիցն [w հրակայիցն] / Z կողմանց ըսկայիցն
 25 o տապեալ / p տապեալք
 26 M երկոցունց
 27 p qrs կողմանցն
 28 k չիք գայսպիսի անակնունելի

29 abdef դիպուածս
 30 P տիտանեան / Z տիտեան
 31 b եւ գարհուրեցաւ, եւ
 32 bhy վերջոտնեալ / w վերջոտնեալ
 33 ՏԽ ելանէ
 34 b ի միջոց / o ի միջոցն
 35 ՏԽ ամրանալ ամբոխին
 36 O բովանդակն
 37 i օրինեացէ
 38 a հայկա
 39 O արքայն
 40 ՏԽ լի քարչէ պինդ զլայնալիճն, դիպուցանէ [ghnow դիպեցուցանէ / pq դիպեցանէ]
 41 M դիպեցուցանէ լուսանցում ուղղուած՝ դիպուցանէ
 42 b զերեքթեւեանն / O ք քեւեանն / ZPQR քք քեւեանն
 43 rs չիք մէջ
 44 a հաւաստի / c հաստի / ՏԽ անկանի փիս հարստի / P հարստի լուսանցումն նոյն ձեւով ուղղուած՝ անկանի / M անցանի փիս հարստի
 45 cf նոխացեալ
 46 rs տիտեայցն / N տիտանն / O տիտանեանն
 47 Այ կործանեալ / Կ՝ անկեալ կործանի
 48 c գարկուցէ
 49 Ա չիք եւ
 50 h ամբոխին
 51 ՏԽ քաջութեանն [ghoprs քաջութեանն]
 52 hopqrs յիւրաքանչիւր
 53 O յերեսաց
 54 kp իւրոց

24 Եւ վասն այսորիկ այսչափ բաւական¹ լիցի ասել²:

25 Բայց զտեղի ճակատուն շինէ դաստակերտ³, եւ անուն կոչէ Հայք⁴, վասն յաղթուլթեան պատերազմին. այսորիկ ազազաւ եւ ⁵գաւառն այժմ անուանի⁶ Հայոց ձոր: 26 Իսկ զբլուրն⁷, ուր⁸ քաջամարտիւաւքն⁹ անկաւ¹⁰ Բէլ՝ անուանեաց Հայկ¹¹ Գերեզմանս. որ այժմ¹² ասին¹³ Գերեզմանակք¹⁴: 27 Բայց զղիակն Բելայ¹⁵ ¹⁶պաճուճեալ զեղովք¹⁷, ասէ¹⁸, հրամայէ Հայկ տանել ի¹⁹ Հարք, եւ թաղել ի բարձրաւանդակ տեղոյ²⁰, ²¹ի տեսիլ կանանց եւ որդւոց իւրոց²²: 28 ²³Իսկ աշխարհս²⁴ մեր ²⁵կոչի յանուն²⁶ նախնւոյն մերոյ Հայկայ՝ Հայք²⁷:

ԺԲ

Յաղագս որ ²⁸ի Հայկայ ազգ²⁹ եւ ծնունդ³⁰, եւ³¹ թէ³¹ զի՛նչ իւրաքանչիւր ոք³² ի նոցանէ գործեաց:

2 Բազում ինչ զկնի այսորիկ պատմի³³ ի³⁴ մատենին. այլ մեք՝ որ ինչ պիտոյն մերոյ³⁵ հաւաքմանս³⁶ է, շարեացուք³⁷:

3 Զկնի այսորիկ դառնալ ասէ ³⁸Հայկին ի նոյն տեղի բնակուլթեան, եւ Կաղմեայ թոռին³⁹ իւրուս⁴⁰ բազում ինչս⁴¹ յանկածէ⁴² պատերազմին⁴³ պարգեւէ⁴⁴, եւ յիւրոց ընդոճացն⁴⁵ արս անուանիս: 4 Հրամայէ զնոյն տեղի⁴⁶ բնակուլթեան ունել նմա զառաջնոյ իւրոյ⁴⁷ տանն, եւ ինքն երթեալ դադարէ յանուանեալ⁴⁸ դաշտին⁴⁹ Հարք: 5 Սա կեցեալ ամս⁵⁰՝ ծնանի⁵¹ զԱրամանեակ⁵² ⁵³ի Բաբելոնի, ⁵⁴որպէս վերա-

1 Տն բովանդակ [go բաւական]
 2 Ա ասացեալոյ
 3 Չ դաստակերտն
 4 p հայկ փիս հայք
 5 EFL անուանեալ է այժմ
 6 abcdef անուանեալ է
 7 ՏԽ բլուրն
 8 pq որ փիս ուր
 9 FL քաջամարտկոցն
 10 Ա անկանի
 11 c հայկն
 12 o այժմ եւս
 13 cf ասեն / Կ^{de} ասի / hqrs կոչին փիս ասին
 14 ՏԽ գերեզմանք / L գերեզմանակ
 15 x բելայ / միւսն. բելայ
 16 ՏԽ պաճուճեալ իմն զեղովք, ասէ [ghlopqrs ասէ զեղովք
 17 Հի զեղով / P զեղով լուսանցում ուղղուած զեղովք
 18 Ա չիք ասէ
 19 h չիք ի (հարք)
 20 PQ O տեղոյ
 21 k չիք ի տեսիլ որդւոց
 22 hrs իւրեանց
 23 wy իսկ անուն աշխարհիս մերոյ կոչի յանուն
 24 gk աշխարհիս / O յաշխարհս
 25 Ա յանուն [a անուն] նախնոյն [a նախնոյն] մերոյ հայկայ [a չիք հայկայ] կոչի
 26 hk անուն
 27 c հայկ փիս հայք

28 cf ի հայկայ է ազգ
 29 ipqrs ազգ
 30 c չիք եւ (թէ)
 31 abef եթէ
 32 rs չիք ոք
 33 Ա պատմի
 34 dc չիք ի (մատենին)
 35 de մերոց / Z մերոյն
 36 r հաւաքման
 37 wy շարագրեացուք
 38 f հայկն ի նոյն տեղին / L հայկի
 39 Ա թոռին
 40 cy իւրոյ / f իւր
 41 ՏԽ ինչ լօ չիք ինչս
 42 Հ յանկածէ
 43 F պատերազմին
 44 ՏԽ պարգեւեաց
 45 abef ընդոճեաց / cd ընդոճաց / Z ընդոճացն
 46 p տեղին
 47 L իւր
 48 a անուանեալ
 49 ՏԽ տեղին [p տեղի] փիս դաշտին
 50 P ամս բառից յետոյ այլ ձեռնով աւելացրած թիւ՝ Ձ Ը Դ / Z աւելացրած թիւ ՝ լ
 51 ՏԽ ծնալ
 52 f գարմանեակ / ՏԽ գարմանեակ [glnot գարմանեակ, w գարմանակ]
 53 abde ի բաբելովնի / F չիք ի (բաբելովնի) / L ի բաբելովնի
 54 Ա որպէս ասացաք [cf ասաց] վերնագոյնն [cf վերագոյնն / d ի վերնագոյնն]

գոյն¹ ասացաք: 6 Յետ որոյ կեցեալ 2եւ
այլ եւս ամս ոչ սակաւս³ մեռանի, յանձն
առնելով զբովանդակ⁴ ազնն Արամանե-
կայ⁵ որդւոյ իւրում⁶:

7 Իսկ նորա⁷ թողեալ զերկուս⁸ յեղ-
բարց⁹ իւրոց, զԽոռ¹⁰ եւ զՄանաւազ, ամե-
նայն աղիսին¹¹ 12Իւրեաց ի կոչեցեալն
Հարք, եւ զորդի Մանաւազայ¹³ գԲազ. յո-
րոց 14Մանաւազ ժառանգէ զՀարք, իսկ որ-
դի նորա¹⁵ 16Բազ՝ յարեւմտից¹⁷ Հիւսիսոյ¹⁸
19զեզր ծովուն²⁰ աղւոյ²¹, եւ զգաւառն եւ
զծովն²² անուանէ իւրով անուամբ²³: 8 Եւ
ի սոցանէ ասեն լեալ զնահապետութիւնս
Մանաւազեան²⁴ եւ զԲզնունեաց²⁵, եւ Որ-
դունին²⁶ անուանեալ²⁷, որք աստ ուրեմն

յետ²⁸ սրբոյն Տրդատայ բարձեալ ասին²⁹ ի
միմեանց պատերազմաւ: 9 Իսկ Խոռն³⁰ 31ի
կողմանս Հիւսիսոյ³² բազմանայ, կարգէ
զչչնս իւր. եւ ի նմանէ ձգեալ ասի³³ մեծ
նախարարութիւն³⁴ ազգին³⁵ Խոռխոռու-
նեաց³⁶, արք քաջք³⁷ եւ անուանիք, 38որ-
պէս եւ որք առ մեաւք³⁹ են այժմ երեւե-
լիք:

10 Իսկ Արամանեկայ⁴⁰ առեալ զամե-
նայն բազմութիւնն⁴¹ խաղայ յարեւելս
Հիւսիսոյ, եւ⁴² երթեալ իջանէ ի խորին⁴³
դաշտավայր⁴⁴ մի, ի բարձրագագաթանց
45պարսպեալ լեռանց, 46գետոյ կարկաջա-
սահի յարեւմտից ընդ մէջ անցանելով⁴⁷:
11 Եւ զդաշտն արեւելից⁴⁸ 49գոգցես իմն
իբրեւ 50որսայսեալ, ձիգ¹ յարեգական² կոյս

1 Z վերագոյ
2 Ա չիբ եւ այլ եւս / Z չիբ եւ
3 o սակաւ
4 c գրոյր փիս գրովանդակ / Z գրովանդակն
5 c արեւմանեկայ / fhqrs արմանեկայ / վիսմո
արմեակայ / R արանեկայ
6 Տիւ իւրոյ [g իւրում / y իւր]
7 hpqrs չիբ նորա
8 ԱՏիւ երկուս (bw երկուց / g գերկուս) / OPQR ք
յեղբարց / Z ք յեղբարցն / F յերկուս յեղբարց
9 abc եղբարց
10 qrs գխուտ
11 Ա աղիսիւ
12 Ա իւրեանց ի կոչեցեալն իւրեանց հարք / p իւ-
րոց
13 ZPQ մանագայ
14 o ժառանգէ մանաւազ
15 p չիբ նորա
16 Z բազմյարեւմտից ի հիւսւոյ
17 Ա յարեւելից [Կ²c յարեւելից] փիս յարեւմտից
18 c հիւսիւոյ
19 Կ²de յեզր / Z գծովու եզր աղոյ
20 c ծովու
21 PQ աղոյ
22 Ա գծովակն
23 Տիւ անուամբն [g անուամբ]
24 Կ²bde մանաւազնեան
25 c գրագնունեաց / o բզնունեաց
26 Կ²abde որդուն ունին / c որդու ունին / չգիւնո որ
գնուին / k որգնունին / hpqrsվ³ որ գնունի / Կ¹
որ գնունին / NOR որ գնունիս փիս որդունիս /
M որ գնունին յուսանցում այլ ձեռնով ուղ-
ղուած՝ որդունին
27 hnopqrsw անուանել / Z անուանեալն

28 F չիբ յետ
29 c ասեն
30 չգ խոռ / pqrs խուռն / N խառն դարձրած՝ խոռն
31 Ա ի կողմանէ
32 c հիւսւոյ
33 c ասէ
34 Ա նախարարութիւնս / i նահապետութիւն փիս
նախարարութիւն
35 p յազգէն / Ա չիբ ազգին
36 gi խորխոռունեաց / w խորխորունեաց
37 b քաջ
38 Ա չիբ որպէս եւ ... երեւելիք
39 h մեօֆն / Z միօֆ / NPR մեւֆ
40 f արմանեկայ / Տիւ արմեակայ [hopqrs արմա-
նեկայ]
41 fgg բազմութիւն
42 Ա չիբ եւ
43 p խորխորին / Ա չիբ խորին
44 Տիւ c դաշտավայրի [k պաշտավայրի]
45 c չիբ պարսպեալ լեռանց
46 Տիւ գետս կարկաջասահ ի յարեւմտից / x գե-
տոց կարկաջասահից յարեւմտից / F գետոց
կարկաջասահի յարեւմտից / Z գետս կարկա-
ջասահի ի յարեւմտից / O գետս կարկաջասահ
ի յարեւմտից / L գետոց կարկաջասահից ընդ
մէջ անցելոց յարեւելից
47 Ա անցելոց [c անցելոյ] / N անցանելոյ
48 Ա արեւելեաց / NR յարեւելից
49 a գոգոցես իբրեւ իմն / Տիւ իմն գոգցես իբր / Z
իմն գոգցես իբրեւ
50 Կ²deg hopqrsw որսայս [w որ այս] եղեալ / t որ-
սայսել ի ձիգ / y որսայսելի ձիգ / Z որսասայլ
/ M որսայս եղեալ դարձրած յորսայս եղեալ /
N յորսայս եղեալ / O որս այս եղեալ / R յոր-
սայսեալ

զերկայնութիւն³ պարզեալ. եւ առ⁴ ստորոտովք⁵ լերանցն ⁶բազումք⁷ ականակիտ⁸ բղխեալ⁹ աղբւրք¹⁰, ¹¹որք ի գետոց եկեալ հաւաքումն հեզաբար: 12 Առ սահմանաւք¹² նոցա, ծնիւք¹³ լերամբք եւ եզերաւք դաշտին՝ պատանիք ոմանք իբր¹⁴ առ¹⁵ երիտասարդուհեաւք¹⁶ ճեմիցին¹⁷. այլ հարաւայինն¹⁸ արեգակնաճեմ լեառն, ¹⁹սպիտակափառ ունելով զազաթն²⁰, ուղղորդ²¹ յերկրէ²² բուսեալ, երեքաւրէիւ²³, որպէս ասաց ոմն ի մերոցն²⁴, քաջագաւտւոյ առն²⁵ շրջապատեալ ճանապարհաւ, եւ առ փոքր փոքր ի շեշտումն անկեալ²⁶, ծեր

ոմն արդարեւ լեառն²⁷ ի մէջ երիտասարդացեալ²⁸ լերանցն²⁹: 13 Յայսմ խորութեան³⁰ դաշտի³¹ բնակեալ Արամանեկայ³² շինէ զմասն ինչ ի հիւսիսոյ³³ կողմանէ ³⁴դաշտին, եւ զոտն լերինն³⁵ ի նոյն կողմանէ, եւ զլեառնն³⁶ անուանէ ³⁷յանկագոյն յիւր անուն Արագած³⁸, եւ զկալուածսն³⁹՝ ոտն Արագածոյ⁴⁰:

14 Բայց սքանչելի իմն ասէ պատմագիրն⁴¹, ⁴²թէ ի⁴³ յոլով տեղիս գտանէին⁴⁴ բնակեալք⁴⁵ ի մարդկանէ յերկրիս⁴⁶ մերում ցան եւ ցիր⁴⁷ սակաւք⁴⁸ յառաջ քան զգալուստ⁴⁹ բնկին⁵⁰ մերոյ նախնւոյն⁵¹ Հայկայ:

15 Այս Արամանեակ⁵² կեցեալ ամս՝ ծնաւ զԱրամայիս⁵³. եւ յետոյ կեցեալ ամս ⁵⁴չատ՝ մեռաւ: 16 Իսկ որդի նորա Արա-

1 R ի ձիգ
2 b արեգակն / d յարեգական
3 b գերկայնարութիւն / f գերկարութիւն
4 S^h չի^h առ
5 Ա^zg ստորոտով
6 p^qr^sվⁱ բազմականակիտ փիս բազում ականակիտ
7 S^hud բազում
8 Կ² ականակիտ / L ականակիտf
9 Ա չի^h բղխեալ
10 b աղբւրք / ZMP աղբւրքf
11 S^h որ [x որք ի] գետոց հաւաքումն եղեալ [x եկեալ] հեզաբար առ սահմանօք / կամ^a ի գետոց եկեալ հաւաքումն՝ հեզաբար առ սահմանօք ... (Ստ. Մ.) / F որք ի գետոց եկեալ հաւաքումն հեզաբար
12 Ա սահմանօքն
13 Ա ծննդիւք [cf ծննդիւքն] փիս ծնիւք
14 Ա իբրեւ
15 S^hud^{ef} չի^h առ
16 cf երիտասարդուիօք / Կ²gklmwվⁱ երիտասարդուիիւք / Վ²abdemopqrs երիտասարդուիիւք. ուղղումն ենք երիտասարդուիեօք / F երիտասարդուիաւք / L երիտադարդուիօք
17 Ա^zpqrs նեմեցին [Կ² նեմեյին] / h նեմեցան
18 g հարաւային / Ա հարաւակողմն / c հարաւակողմ փիս հարաւայինն
19 a սպիտակափայլ / qrsվⁱ սպիտակ ասի առ / p սպիտակ ատակաս առ փիս սպիտակափառ / w սպիտակափառն / O սպիտակափառ ասի առ ունելով
20 a ի գագաթն / z գագաթն
21 a ուղղորդ / k ողղորդ
22 S^h ի յերկրէ
23 Z երեքաւրիւ / F երեքաւրեի
24 L ի մերոց
25 S^hud առնն
26 M յանգեալ / NR յանկեալ

27 ab ի լեառնն / cdef լեառնն
28 E երիտասարդեալ
29 S^htabde լերանց
30 O խորութիւն
31 c դաշտին
32 c արամանակայ / shpqrs արմանեկայ / zgw արմանեկայ / վ²klmn արամեանակայ
33 Q հիւսւոյ
34 Ա չի^h դաշտին ... կողմանէ
35 O ի լերինն
36 S^h զլեառն
37 Ա յանգագոյն [cef յանկագոյն] անուանէ յիւր [b իւր] / M յանգկագոյն
38 N յարագած
39 gk զկալուածս
40 S^h արագածու
41 F պատմագիր
42 p թէ յոլով ի տեղիս / h եթէ
43 Կ²cd^{ef} չի^h ի (յոլով)
44 cf գտանին / S^h գտան
45 S^h բնակեալ [qrs բնակել / w բնակեալf]
46 ck յերկիրս
47 Ա ցիրք
48 վⁱ սակաւութ / Ա չի^h սակաւ
49 Z գգալուստն
50 fsվⁱ բնակին / kl բնիկ / p բանակին / PQ բռնկի
51 ef նախնւոյ / hpqrs չի^h նախնւոյն / MQ նախնոյն / L նախնկւոյն
52 S^h արմեանակ / w արամեանակ
53 ԱS^h զարմայիս [g նախ՝ զարմայիս գրած եւ ապա շինած՝ զարմայիս / k արամայիս / l զարմայիս]
54 b շատ, եւ մեռաւ

մայիս¹ շինէ իւր տուն բնակութեան ի վերայ ոստոյ միոյ առ եզերք գետոյն, եւ անուանէ ²զնա յիւր³ անուն⁴ Արմաւիւր. եւ զանուն ⁵գետոյն յանուն⁶ թոռին⁷ իւրոյ Երաստայ⁸՝ Երասխ: 17 Եւ զորդի⁹ իւր¹⁰ զՇարայ, զյորովածին¹¹ եւ զչատակեր, առաքէ ¹²ամենայն աղիսիւ իւրով¹³ ¹⁴ի դաշտ մի մաւտաւոր, արգաւանդ¹⁵ եւ բերրի¹⁶, յորում գնան ջուրք ոչ սակաւք¹⁷, ի թիկունս Հիւսիսոյ¹⁸ լերինն, որ անուանեցաւ¹⁹ Արագած. յորոյ անուն ²⁰եւ զգաւառն ասեն անուանեալ²¹ Շիրակ: 18 ²²Վասն որոյ²³ ²⁴Թուի արդարանալ առասպելին, որ ²⁵ասի ²⁶ի մէջ գեղջկաց²⁷. «Թէ քո Շարայի²⁸ ²⁹որկորն է՝ ասեն³⁰, մեր Շիրազայ ամբարքն³¹

չեն»: 19 Այս Արամայիս³² կեցեալ ամս՝ ծնանի³³ զորդի իւր զԱմասիա³⁴. ի վերայ որոյ կեցեալ եւ³⁵ ³⁶այլ եւս³⁷ ամս³⁸՝ մեռաւ:

20 Ամասիա³⁹ բնակեալ⁴⁰ յԱրմաւիւր՝ յետ ամաց ծնանի զԳեղամ, եւ յետ Գեղամայ զՓառոխ արի⁴¹ ⁴²եւ զՅուլակ⁴³: 21 Եւ յետ ծնանելոյ⁴⁴ զսոսա՝ անցանէ զգետովն մերձ ի լեռունն⁴⁵ Հարաւոյ, եւ շինէ անդ առ խորշիւք ⁴⁶լեռնոտինն մեծապէս ծախիւք⁴⁷ ⁴⁸երկուս տունս, զմին⁴⁹ ⁵⁰յարեւելս կոյս, մաւտ յակունս⁵¹ աղբերցն⁵², որ առ ստորոտով⁵³ լերինն ելանեն. իսկ զմիւսն⁵⁴ ⁵⁵յարեւմուտս կոյս ⁵⁶նորին տանն, բացագոյն իբր մեծաւք⁵⁶ ⁵⁷Հասարակ աւուր միոյ Հետեակագնացի⁵⁸ առն⁵⁹ ճանապարհի¹:

1 ԱՏԽ արմայիս [g նախ՝ արամայիս, ապա շինած՝ արմայիս / kl արամայիս]
 2 p գնա իւր յանուն / rst չի՛ք գնա
 3 adet իւր
 4 no անունն / cl չի՛ք անուն (արմաւիւր)
 5 Z չի՛ք գետոյն յանուն
 6 k անուն փխ յանուն
 7 ჯეღი բոռինն
 8 ՏԽ արաստայ [o արաստու / w երաստայ]. մինչեւ այստեղ iw-ն S-ի հետ են. այստեղից սկսած մտնում են Ա խմբի մէջ
 9 ՏԽ գորդին
 10 p չի՛ք իւր
 11 c յորովածին
 12 abcdef ամենայնիւ իւրով աղիսիւ / w ամենայնիւ
 13 c չի՛ք իւրով
 14 a ի դաշտի
 15 b արգաւան
 16 ՏԽ բարի փխ բերիի
 17 cf սակաւ / Z սակոփ
 18 p ի հիւսիսոյ / Q հիւսւոյ
 19 Ա անուանեցան
 20 Կ abcdefw ասեն եւ զգաւառն
 21 ՏԽ ef անուանել [g անուանեալ]
 22 dew վասն որոյ սորայ բուի
 23 ab սորա փխ որոյ
 24 ՏԽ արդարանալ բուի
 25 ef ի մէջ գեղջկաց ասի
 26 O ի մէջ կաց փխ ի մէջ գեղջկաց
 27 k գեղկաց
 28 t արայի փխ շարայի / ZM շարի
 29 O որկորնեն ասեն
 30 Ա ասէ
 31 r մ՛ր մինն փխ ամբարքն

32 ԱՏԽ արմայիս [lnpqrs արամայիս]
 33 hnopqrs ծնաւ
 34 a գամասիա / միւսն. ամասիայ
 35 b չի՛ք եւ
 36 y այլ եւս այլ / cdefw այլս
 37 cdef չի՛ք եւս
 38 Ա ամաց
 39 abd ամասիաս / f այս ամասիա / միւսն. ամասիայ
 40 y բնակեալ էր
 41 f չի՛ք արի
 42 F չի՛ք եւ (զցուակ)
 43 E ցուակ
 44 de ծնանելոյն
 45 opqrs ի լեռուն
 46 g ի լեռնոտին / k ի լեռուն ոտինն / hopqrs ի լեռնոտինն / Z չի՛ք լեռնոտինն մեծապէս ծախիւք
 47 F ծախիւք
 48 a երկու / L գերկուս տունս
 49 deglnopqr գմինն
 50 Ա յարեւելից կուսէ մօտ յականս / FL յարեւելից կոյս մօտ յականս
 51 p յանկիւնս փխ յակունս
 52 ab աղբերացն / չefghw աղբերացն / de աղբիւրացն
 53 EZ ստորոտովն
 54 չ գմիւս / p գմինն փխ գմիւսն
 55 Z նորին տանն մեծապէս ծախիւք
 56 Ա մեծ փխ մեծօր
 57 c հասարակ աւուրն / ՏԽ հասարակօրոյ / PQ հասարակ օրոյ
 58 ab հետեակագնացի / glվ՛ հետեակագնացի / p հետեակ գնացի
 59 ՏԽ առնն / Z առն

22 Եւ ետ զնոսա ի ժառանգութիւն 2երկուց որդւոց իւրոց, արւոյն³ Փառոխի⁴ եւ կայտառին Յոլակայ. յորս բնակեալ՝ յիւրեանց⁵ անուն⁶ զտեղիսն⁷ կոչեցին⁸, ⁹ի Փառոխայ՝ Փառախոտ, եւ¹⁰ ի¹¹ Յոլակայ՝ Յոլակերտ: 23 Բայց զլեառնն¹²՝ Ամասիա¹³ անուանէ իւրով¹⁴ անուամբ¹⁵ Մասիս. եւ¹⁶ ինքն դարձեալ յԱրմաւիր՝ եկաց ամս սակաւս, եւ¹⁷ մեռաւ:

24 Իսկ Գեղամ յետ ամաց անցանելոյ¹⁸ ծնաւ զՀարմայ¹⁹ յԱրմաւիր. ²⁰եւ թողեալ զՀարմայ²¹ յԱրմաւիր Հանդերձ²² որդւովք բնակել²³, եւ ինքն զնաց զմիւս լերամբն²⁴ արեւելեան²⁵ Հիւսիսոյ²⁶, յեզր²⁷ ծովակի միոյ: 25 Շինէ զեզր ծովակին, եւ²⁸ թողու անդ²⁹ բնակիչս. եւ յիւր անուն

եւ սա³⁰ զլեառնն³¹ անուանէ Գեղ, եւ զչէնսն³²՝ Գեղարքունի³³, ³⁴որով կոչի եւ ծովն: 26 Աստ³⁵ ծնաւ³⁶ զորդի իւր զՍիսակ, զայր սէգ³⁷ եւ անձնեայ, բարեգեղ³⁸, կորովաբան եւ³⁹ գեղեցկաղեղն⁴⁰: 27 Սմա⁴¹ զմեծ մասն ընչից⁴² իւրոց տուեալ եւ ծառայս անձինս բազումս՝ սահմանս Հատանէ նմա ժառանգութեան⁴³ ի ծովէն ⁴⁴ընդ արեւելս մինչեւ ցդաշտ⁴⁵ մի, ուր⁴⁶ գետն⁴⁷ Երասխ Հատեալ⁴⁸ զքարանձաւս լերանց՝ անցանէ ընդ⁴⁹ ⁵⁰խոխոմս ձիգս եւ նեղս⁵¹, ահագին ղնդնչմամբ⁵² իջանէ ⁵³ի դաշտն: 28 Աստ բնակեալ⁵⁴ Սիսակ⁵⁵՝ լնու շինութեամբ զսահմանս⁵⁶ ⁵⁷բնակութեան իւրոյ. եւ զաշխարհն⁵⁸ կոչէ իւրով անուամբն⁵⁹ Սիւնիք. այլ Պարսք⁶⁰ յըստակագոյնս¹ եւս²

1 Ա Բանապարհորդի / ՏԽ Բանապարհի. թերեւս ուղղելի՝ Բանապարհաւ
2 ZPQR ք որդւոց
3 d այրւոյն / Կ² արոյն
4 Կ²abcdet փառախոտի / w փարոխի
5 a իւրեանց
6 FL չիբ անուն
7 c զտեղիս
8 Ա անուանեցին փիս կոչեցին
9 w ի փառախայ
10 a չիբ եւ
11 hopqrs չիբ ի (ցոլակայ)
12 c զլեառնն. միւսն. զլեառն
13 ad ամասիա / միւսն. ամասիայ
14 ՏԽcde իւր [g իւրով]
15 c անուամբն
16 t չիբ եւ (իմքն)
17 h չիբ եւ (մեռաւ)
18 Ա անցելոց
19 acwx զհարմա
20 copqrs չիբ եւ թողեալ ... յարմաւիր
21 abdx զհարմա
22 ՏԽ որովք բնակէրն փիս որդւովք բնակել / c որդովք
23 Կ²abew բնակիլ
24 Ա կողմամբ փիս լերամբն / EFL կողմամբն փիս լերամբն
25 Ա արեւելից / h յարեւելեան / E յարեւելից
26 N հիւսւսոյ
27 Z չիբ ծովակի ... զեզր
28 a չիբ եւ (թողու)
29 c աւանդ փիս անդ

30 L գսա
31 bdghpqs զլեառն
32 g զչէնս / p շէնսն
33 Կ²abcklmno գեղարքունի / f գեղարքունիս / O արքունի փիս գեղարքունի
34 cf որով եւ կոչի եւ
35 N արդ փիս աստ
36 c ծնանի
37 t սեգ
38 ZM բարեգեղ
39 Ա չիբ եւ (գեղեցկաղեղն)
40 de գեղեցկաղեղն
41 p qrs սա փիս սմա
42 ՏԽ յընչից
43 O ժառանգութեան
44 h յարեւելս փիս ընդ արեւելս
45 Ա ի դաշտ
46 ՏԽa որ փիս ուր
47 a կոչի փիս գետն
48 Ա հատանէ
49 p չիբ ընդ
50 ՏԽ խոխոմաձիգս փիս խոխոմս ձիգս
51 p գնեղս
52 Ա ղըղչմամբ / p ղըղնչմամբ / Z ղըղնչմամբ
53 Ա ի դաշտ մի
54 ՏԽ բնակեալ / միւսն. բնակէ
55 g սիսակայ (այ աւելացրած է զլիսին) / չ սիսակայ
56 L գսահմանս
57 Ա իւրոյ բնակութեանն [f բնակութեանն]
58 k աշխարհն
59 dghopqrs անուամբ
60 p պարսկ / O պարսկ

եւս² Սիսական³ կոչեն: 29 4ի սորա ծննդոց⁵ 6աստ ուրեմն Վաղարշակ, որ առաջին ի Պարթեւաց արքայ Հայոց, գտեալ արս⁷ անուանիս՝ տեարս աշխարհին կարգէ, ⁸որ է ⁹Սիսականդ ազգ¹⁰. եւ¹¹ գայս առնէ Վաղարշակ՝ ¹²ի պատմութենէն ստուգեալ: 30 Այլ այս թէ¹³ ո՛րպէս է¹⁴, յիւրում տեղւոջ¹⁵ պատմեսցուք¹⁶:

31 Բայց ինքն Գեղամ դառնայ անդրէն¹⁷ ի դաշտ անդր, եւ¹⁸ առ ոտամբ¹⁹ նորին լերինն²⁰ ²¹ի ձորակի միում²² ամրոջ շինէ ձեռակերտ²³ մի, եւ կոչէ զանուն նորա Գեղամի²⁴, ²⁵որ յետոյ ի Գառնկայ թռուանէ²⁶ նորա անուանեցաւ Գառնի: 32 Ի սորա ծննդոց աստ ուրեմն առ Արտաշեսի²⁷ թռուամբ Վաղարշակայ²⁸ ոմն Վարամ²⁹ անուն պատանի լեալ³⁰, աջող³¹

յորս³² եղջերուաց եւ³³ այծեմանց եւ վարազուց³⁴, դիպածգութեամբ³⁵ նետից³⁶ կորովի. զսա ի վերայ որսոց³⁷ արքունականաց³⁸ կարգէ, եւ շէնս³⁹ պարգեւէ նմա առ եզերբ⁴⁰ գետոյն, որ անուանեալ կոչի Հրազդան⁴¹: 33 Եւ⁴² ⁴³ի սմանէ ասեն լինել⁴⁴ գտունն⁴⁵ Վարամունի⁴⁶: 34 Այս Գեղամ, որպէս ասացաք, յետ ամաց ⁴⁷կենաց իւրոց ծնաւ⁴⁸ զՀարմայ⁴⁹. ⁵⁰յետ որոյ կեցեալ⁵¹ եւ այլս⁵² եւս⁵³՝ եւ⁵⁴ մեռաւ: 35 Եւ Հրամայեաց⁵⁵ որդւոյ⁵⁶ իւրում⁵⁷ Հարմայ⁵⁸ բնակել⁵⁹ յԱրմաւիր:

36 Այս Հայկ⁶⁰ որդի Թորգոմայ, որդւոյ⁶¹ Թիրասայ, որդւոյ Գամերայ⁶², որդւոյ Յաբեթի⁶³, նախնի¹ Հայաստանեայց². եւ

1 *Sh* յըստակագոյն իսկ [*qrs* չիբ իսկ] / *ZNP* յստակագոյն իսկ / *Q* յստակագոյ իսկ
 2 *E* եւ *փիս* եւս
 3 *c* սիսականս / *hw*¹ սիսական
 4 *c* իսկ սորա
 5 *E* ծննդոցն
 6 *Ա* աստ ուրեմն առաջին ի [*c* չիբ ի] պարթեւաց վաղարշակ արքայ
 7 *L* գարս
 8 *Ա* որպէս *փիս* որ է
 9 *gkp* սիսական / սակի անդ *փիս* սիսականդ ազգ
 10 *w* ազն *փիս* ազգ / *Ա* չիբ ազգ
 11 *c* չիբ եւ
 12 *r* ի պատմութեն (պատ.)
 13 *ki* չիբ թէ
 14 *Ա* չիբ է
 15 *cf* տեղւոյն / *Sh* ժամու *փիս* տեղւոյ / *L* տեղւոյն
 16 *f* պատմեցից
 17 *Ա* չիբ անդրէն
 18 *g* չիբ եւ
 19 *ʔabcdef* ոտամբն
 20 *Ա* լերին / *L* լերինն
 21 *c* ի միում
 22 *Sh* մի
 23 *d* դաստակերտ *փիս* ձեռակերտ
 24 *Ա* գեղամէ / *h* գեղամին
 25 *k* որոյ *փիս* որ յետոյ
 26 *Ա* թռուցէ
 27 *Ա* արտաշեսի
 28 *O* եւ վաղարշակայ
 29 *Sh* Վ վարժ [*no* վարամ]
 30 *Ա* չիբ լեալ

31 *Sh* աջող [*h* յաջող]. միւսն. յաջող
 32 *cf* ի յորս
 33 *ʔabdef* չիբ եւ (այծեմանց)
 34 *Z* վարուզուց
 35 *Ա* գեղեցկութեամբ *փիս* դիպածգութեամբ / *w* դիպածգութեան
 36 *M* նիտից
 37 *hopqr* որսուց
 38 *Sh* արքունեաց
 39 *det* շէն / *h* զշէնս
 40 *Ա* եզր [*c* եզեր]
 41 *Ա* հրասդան [*e* հրաստան]
 42 *g* չիբ եւ
 43 *h* ի նմանէ
 44 *def* լինիլ / *pqrs* լեալ
 45 *cf* գտունն
 46 *c* վարամունի / *kl* վրամունի
 47 *Ա* չիբ կենաց իւրոց
 48 *Ա* ծնանի
 49 *Ա* զհարմա / *EF* զհարմայ
 50 *c* եւ յետոյ *փիս* յետ որոյ / *rs* չիբ յետ որոյ ... հարմայ / *P* յետ որոյ եւ այլս եւ մեռաւ
 51 *Sh* չիբ կեցեալ
 52 *abcd* այլ / *y* գայլս
 53 *ghknopq* չիբ եւս
 54 *c* չիբ եւ (մեռաւ)
 55 *Ա* հրամայէ
 56 *ac* որդոյ
 57 *hklopq* իւրոյ
 58 *bc* հարմա
 59 *fk* բնակիլ
 60 *hp* հայկա
 61 *Z* որդւոյ
 62 *abdefghw* գամիրայ
 63 *a* յաբեթի / *F* յափեթի

այս ազգք³ նորա եւ ծնունդք եւ աշխարհ⁴ բնակութեան նոցա⁵. եւ յայսմ⁶ հետէ 7 սկսան, ասէ, ⁸բազմանալ եւ լնուլ գերկիրն⁹:

37 Իսկ Հարմայ¹⁰ կեցեալ ամս՝ ծնաւ զԱրամ:

38 Արամայ¹¹ բազում գործք¹² քաջութեան պատմին մարտից¹³ նահատակութեան, եւ ընդարձակել¹⁴ զսահմանս Հայոց յամենայն¹⁵ կողմանց. յորոյ¹⁶ անուն ¹⁷եւ զաշխարհս մեր անուանեն ամենայն ազգք, որպէս Յոյնք՝ Արմէն¹⁸, Իսկ¹⁹ ²⁰Պարսիկք եւ²¹ Ասորիք²²՝ Արմէնիկք²³:

39 Բայց զընդարձակութիւն²⁴ պատմութեան²⁵ սորա²⁶ եւ զգործս²⁷ քաջութեան,

թէ զիւրդ²⁸ կամ առ²⁹ որո՛վ ժամանակաւ³⁰, թէ կամիցիս՝ արտաքոյ³¹ ³²այսորիկ գրոց³³ կարգեսցուք, ³⁴եւ կամ թողցուք. ապա թէ ոչ՝ ի սմին:

ԺԳ

Յաղագս ընդ արեւելեայս³⁵ պատերազմին եւ յաղթութեանն³⁶, եւ³⁷ մահուան³⁸ Նիւֆարն³⁹ Մաղեսայ⁴⁰:

2 Եւ վասն զի հաճոյ թուեցաւ մեզ զաշխատութիւնն⁴¹, որ ի վերայ քոյ հրամանիդ, համարել⁴² հեշտութիւն⁴³, քան⁴⁴ ⁴⁵զառ ի յայլոցն որ ի կերակրոց եւ⁴⁶ յըմպելեաց⁴⁷ լինի խրախճանութիւնք՝ հաւանեցաք⁴⁸ անցանել⁴⁹ սակաւութեամբ⁵⁰ եւ ընդ⁵¹ կարգ բանից պատերազմացն⁵² որ ի Հայկեանն⁵³ Արամայ: 3 ⁵⁴Սա այր աշխատասէր եւ հայրենասէր եղեալ, որպէս ցուցա-

1 p նախնոյ
2 f հայաստանեացս / lno հայաստանեաց
3 pqrs ազգ
4 c աշխարհի / d աշխարհս
5 SՆ չիքնոցս
6 a այսմ
7 c սկսանին բազմանալ / abdefw ասէ, սկսան [f սկսանին]
8 F բազ (չիքմանայ ... ծնաւ) զարամ
9 o գերկիր
10 bcd հարմա
11 hors արմայ / p արամէ փիս արամայ / O արմայէ փիս արամայ
12 E գործ
13 SՆ մարտիք
14 SՆ ընդարձակեալ [h ընդարձակել / pq ընդարձակել / r ընդարձարձակել / s ընդ յարձարձակել] / OPQR ընդարձակեալ
15 h ամենայն
16 Կ² որոյ
17 SՆ եւ ամենայն ազգք զաշխարհս մեր անուանեն / O եւ ամենայն ազգք աշխարհս մեր անուանեն
18 Z արմեն
19 SՆ եւ փիս իսկ
20 Աց ասորիք (abew ասորիք) եւ պարսիք / O պարսիք
21 R չիք եւ
22 h ասորիկիք
23 Կ²aw արմենիկք / SՆ արմենիք [gl արմենիկ / չի արմենիկ] / O արմենիք / L արմենիկ
24 E ընդարձակութիւն
25 k չիք պատմութեան
26 b նորա փիս սորա
27 Uhogrs զգործ / p գործ

28 k զի քէ արդ փիս զիարդ
29 SՆb չիք առ
30 Ա ժամանակի / L ժամանակաւ / O իսմանակաւ փիս ժամանակաւ
31 det չիք արտաքոյ
32 O գրոցս այսորիկ
33 SՆ գրոցս
34 k չիք եւ կամ թողցուք
35 fh յարեւելեայս / k արեւելեացս
36 Ազգք յաղթութեան
37 a չիք եւ (մահուանն)
38 c մահուն / hkw մահուանն / չիք մահուան
39 Z նիւֆարն
40 a մաղեսա / b մաղէս / e մաղեսայ
41 Ա աշխատութիւն / չիք զաշխատութիւն / y աշխատութիւնն
42 L համարիլ
43 O զհեշտութիւն
44 b քան զի փիս քան / Կ²det չիք քան
45 Կ²abcdf առ ի յայլոցն / F առ ի այլոցն
46 a քան փիս եւ
47 a յմպելեաց / bhpqrs ըմպելեաց
48 o համարեցաք փիս հաւանեցաք
49 pqrs առնել փիս անցանել
50 p սակաւութեամբ
51 p ըստ փիս ընդ
52 abcfw պատերազմացն / ZMNOPQR պատերազմաց
53 k հայկեանն
54 Ա սա այր եղեալ հայրենասէր եւ աշխատասէր [bc աշխարհասէր / a աշխատասէր եւ հայրենասէր] եղեալ [abcd չիք եղեալ]

նէ նոյն¹ պատմագիր², լաւ համարէր³ զմե-
 ռանելն⁴ ի վերայ հայրենեացն, ⁵քան թէ⁶
 տեսանել⁷ զորդիս աւտարածնաց կոխելով⁸
 զսահմանս հայրենեացն⁹ եւ հարազատից
 արեան նորա տիրել արանց աւտարաց¹⁰:

4 11 Այս Արամ, սակաւուք ամաւք յա-
 ռաջ քան գտիրելն Նինոսի Ասորեստա-
 նեայց¹² եւ¹³ Նինուէի, նեղեալ յազգացն¹⁴
 որ շուրջ զիւրեալ¹⁵ ժողովէ¹⁶ զբազմու-
 թիւն¹⁷ ընտանի¹⁸ արանց¹⁹ քաջաց եւ ա-
 զեղնաւորաց, եւ որք²⁰ ի տէգ նիզակի կա-
 մակարողք²¹, ²²նորատիք եւ հարուստք
 յոյժ եւ²³ յաջողածեռութիւն²⁴ ²⁵իսկ, եւ ե-
 րեսաւորք ²⁶ի սիրտ եւ ի պատրաստութիւն
 պատերազմի²⁷, իբր թէ բերս²⁸ հինգ:
 5 Պատահէ Մեղացոցն երիտասարդաց²⁹,
 որոց առաջնորդէր³⁰ ³¹Նիւքար ոմն ասա-

ցեալ Մադէս, այր հպարտ եւ պատերազ-
 մասէր, որպէս ցուցանէ ³²նոյն ինքն պատ-
 մագիրն, յեզերս սահմանացն Հայոց: 6 Ո-
 ռոց³³ միանգամ³⁴ քուշանաբար հինիւ³⁵
 սմբակակոխ արարեալ զսահմանս Հայոց`
 ծառայեցոյց ամս³⁶ երկուս³⁷: 7 Որում յան-
 կարծաւրէն³⁸ ի վերայ հասեալ Արամ յա-
 ռաջ քան զծագել արեգական³⁹` սատա-
 կեաց զբազմութիւն ամբոխիցն⁴⁰, եւ զնոյն
 ինքն զՆիւքարն⁴¹ զկոչեցեալն⁴² Մադէս⁴³
 ձերբակալ⁴⁴ արարեալ ածէ⁴⁵ յԱրմաւիր, եւ
 անդ ուրեմն⁴⁶ ի ծայրս⁴⁷ աշտարակի պարս-
 պին ցից վարեալ երկաթի⁴⁸ ընդ ճակատն⁴⁹,
 յորմն վարսել⁵⁰ հրամայէ, ի տեսիլ անցա-
 ւորաց⁵¹ եւ ամենայն⁵² եկելոց⁵³ անդր. եւ
 զաշխարհն⁵⁴ նորա⁵⁵ մինչեւ ի լեռունն⁵⁶ ա-
 նուանեալ⁵⁷ Ջարասպ` ⁵⁸ի ծառայութեան
⁵⁹հարկի կալաւ մինչեւ ցլթագաւորու-

1 *h* չի՛ք նոյն
 2 *f* պատմագիրն
 3 *p* համարէ
 4 *Zabdgkprs* զմեռանիւն
 5 *c* չի՛ք քան թէ տեսանել ... հայրենեացն եւ
 6 *Կʹabdef* թէ / *EFL* չի՛ք թէ
 7 *Կ²* տեսանելն / *N* ի տեսանել
 8 *b* կոխել
 9 *ՏԽ* հայրենիս
 10 *ՏԽ* օտարածնաց *փԽ* օտարաց
 11 *Ա* սա այս արամ
 12 *ՏԽbcf* ասորեստանեաց [*ցր* ասորեստանեայց]
 13 *a* չի՛ք եւ
 14 *b* ազգացն / *Z* յազգեաց
 15 *Ա* չգ զիրես
 16 *ՏԽ* եւ ժողովէ
 17 *Z* զբազումս *փԽ* զբազմութիւն
 18 *ՏԽ* ընդանի [*ցհ* ընտանի] / *Ա* չի՛ք ընտանի / *Z*
 ընդանի
 19 *p* չի՛ք արանց
 20 *ՏԽ* որ
 21 *Z* կամակայրող / *F* կամակող
 22 *k* չի՛ք նորատիք եւ հարուստ
 23 *Ա* չի՛ք եւ (յաջողածեռութիւն) [*c ունի* ի *փԽ* եւ]
 24 *f* յաջողածեռութիւն / *O* յաջածեռութիւն
 25 *Ա* իսկ եւ [*Կ²ew չի՛ք* եւ] երեսօք
 26 *ՏԽ* որ ի սիրտ / *O* որ ի սիրտս
 27 *ՏԽ* չի՛ք պատերազմի
 28 *Z* բերս
 29 *cf* երիտասարդացն
 30 *k* առաջնորդէ
 31 *a* նիւքար / *O* նիւքարն նմա ասացեալ

32 *o* նոյն պատմագիր
 33 *Ուղղելի է* որոյ
 34 *o* միանգամայն
 35 *Ա* հին / *Կʹgk* հիմու
 36 *L* գամս
 37 չգ երկու
 38 *b* անկարծօրէն
 39 *ՏԽ* արեգականն
 40 *b* ամբոխի
 41 *Ա* նիւքարն / *L* զնիւքարն
 42 *ց* զկոչեցեալն / *p* կոչեցեալն. *միւսն*. կոչեցեալ / *M* զկոչեցեալ
 43 *F* մադէս
 44 *Z* ձերբակ
 45 *Ա* ածէր
 46 *a* ումն *փԽ* ուրեմն
 47 *L* ի ծայր
 48 *Ա* չի՛ք երկաթի
 49 *b* չի՛ք նակատն
 50 *p* վարսել / *O* վարել *փԽ* վարսել
 51 *Ա* անցաւորացն
 52 *o* չի՛ք ամենայն
 53 *Ա* եկելոցն
 54 *ց* զաշխարհ
 55 *Ա* չի՛ք նորա
 56 *abcdew* ի լեռուն / *ՏԽ* ցլեռուն
 57 *hopqrs* անուանեալն / *F* անուանել
 58 *ՏԽ* ի ծառայութիւն
 59 *Ա* կալաւ հարկի

թիւնն¹ Նինոսի ի վերայ Ասորեստանի եւ Նինուէի:

8 Իսկ Նինոս թագաւորեալ² ի Նինուէ՝ յիշատակ քինու գնախնւոյն³ իւրոյ⁴ զԲելայ⁵ 6ունէր ի մտի, ի զրուցաց ուսեալ. եւ զայս խորհէր հատուցանել⁷ յամս⁸ ձիգս, նկատել որսալ զյաջողութիւն⁹ աւուրց¹⁰, բառնալ ջնջել զամենայն ճետ¹¹ սերմանեալ¹² յարանց¹³ քաջին Հայկայ¹⁴: 9 Այլ երկիրդ կասկածանաց խարդաւանակ¹⁵ լինելոյ¹⁶ իւրոյ թագաւորութեանն¹⁷ զայսպիսիս համարեալ իրագործութիւնս¹⁸՝ ծածկէ¹⁹ զչարութիւնն²⁰, եւ հրամայէ նմա զնոյն²¹ իշխանութիւն 22անկասկածաբար ունել. եւ համարձակութիւն տայ նմա վարսակալ ածել մարգարտեայ²³, եւ երկրորդ նորա կոչել²⁴: 10 Այլ այս²⁵ շատասցի ասել այսչափ. քանզի չթողացուցանէ²⁶

զմեզ որ առաջիկայս ²⁷է իր՝ յեզերումն յամել²⁸ այսր²⁹ պատմութեան:

ԺԴ

Յաղագս ընդ Ասորեստանեայս³⁰ կոուոյն եւ յաղթութեանն³¹, եւ³² Պայապայն³³ Քաաղեայն³⁴, եւ Կեսարու, ³⁵եւ առաջին³⁶ եւ այլոց³⁷ 38անուանեալ Հայոց:

2 Կարգեսցուք³⁹ դոյզն յիշատակաւք⁴⁰ բանից եւ որ⁴¹ ինչ գկնի ⁴²այսորիկ յարեւմուտս սորա⁴³ գործք քաջութեան պատմին ի նոյն մատենի, եւ⁴⁴ որ⁴⁵ ընդ Ասորեստանեայս⁴⁶ կռիւն⁴⁷. զպարտճառս եւ զզարութիւն իրացն⁴⁸ միայն⁴⁹ յայտնելով, եւ զերկարութիւն գործոյն⁵⁰ համառուտ բանիւ յանդիման կացուցանելով⁵¹:

1 Հ/ց ցթագաւորութիւն
2 k թագաւորեաց
3 Q գնախնոյն
4 k իւրոց
5 gx բելայ / միւսն. բելայ / Z գրելայ
6 Ա ունէր ի մտի գրելայ
7 gq հասուցանել փ/ս հատուցանել
8 Հի ամս
9 a գաջողութիւն
10 t չիբ աւուրց
11 a չիբ ցետ / Z ցետ
12 r սերմանել / Ա սահմանեալ [f սահմանաց] փ/ս սերմանեալ
13 abcj յառնեաց [ab յառնե ց] փ/ս յարանց
14 E հեյկեայ
15 h խարդաւակ / w կարդաւակ / Ա չիբ խարդաւանակ
16 Ա լեալ
17 gk թագաւորութեան
18 ՏԽՀ իրագործութիւն
19 a ծածկել / bcf ծածկեալ / h ծածկէր
20 Հցk գչարութիւն
21 ՏԽ գայն փ/ս գնոյն
22 k զանկասկածաբար ունելով
23 ՏԽ մարգարտե.
24 Աgh կոչիլ
25 Z այն փ/ս այս
26 Հ չթողացուցէ / w չթողացուցանէ

27 c էր փ/ս է իր
28 pqrs հանել փ/ս յամել
29 y այսմ
30 l ասորեստանայս
31 bgr յաղթութեան
32 d չիբ եւ (պայապայն)
33 a պապայ / hkopqrswl պայապան / Z պաապայն / O պապան
34 վabcdem քաղեայն / խnopqrsվ՝ քաղեւն / k քաղեւն
35 c եւս առաջին եւս այլոց / FL եւ առաջին եւս այլոց
36 de առաջ փ/ս առաջին
37 hpqrs այլոցն
38 clopqs անուանեաց / f անուանց փ/ս անուանեալ / L անուանց հայաստանեայց
39 LPQ յարգեսցուք փ/ս կարգեսցուք
40 Ա յիշատակաւ [c գյիշատակաւ]
41 o որ (չիւնած՝ է ոչ)
42 ab այսորիկ սորա յարեւմուտս գործք / ՏԽ այսորիկ սորա գործք քաջութեան պատմի յարեւմուտս ի նոյն
43 F սոքա փ/ս սորա
44 Ա չիբ եւ
45 k չիբ որ
46 b ասորեստանեաս
47 վrdegthw կոուոյն / kl կոուիւն
48 Ա իրաց / EF ի բաց փ/ս իրացն
49 p չիբ միայն
50 p գործոցն / F գործոյ
51 ԱՏԽ կացուցանել (h կացուցել). ուղղում ենք կացուցանելով

3 Նոյն այս Արամ, յետ վճարելոյ¹ ճա-
 կատուն² որ ընդ արեւելեայս՝ խաղայ նոյն
 զաւրութեամբ³ զկողմամբ⁴ Ասորեստանի.
 գտանէ⁵ եւ անդ զոմն ապականիչ երկրին⁶
 իւրոյ, չորիւք⁷ բիւրովք⁸ 9 վառելովք հետե-
 ւակաւք եւ¹⁰ չինգ հազար հեծելազաւրու¹¹,
 Բարշամ անուն, 12 յազգէ սկայիցն¹³. որոյ¹⁴
 սաստկագոյնս¹⁵ նեղեալ¹⁶ հարկաց խստու-
 թեամբ՝ անապատ զբովանդակ¹⁷ շրջա-
 կայն¹⁸ իւր առնէր¹⁹: 4 Սմա²⁰ ճակատու²¹
 պատերազմի ի դիմի հարեալ Արամ, հալա-
 ծական²² ընդ մէջ Կորդուաց ի դաշտն Ա-
 սորեստանի արկանէ, զբազումս ի նոցանէ
 սատակելով. իսկ Բարշամ առաջի զինակ-
 րաց²³ նորա պատահեալ՝ մեռանի²⁴: 5 Եւ
 զայս Բարշամ²⁵ վասն իւրոց արութեան²⁶
 բազում գործոց սատուածացուցեալ պաշ-

տեցին Ասորիք ²⁷Ժամանակս յուրվս:
 6 ²⁸Իսկ զմեծ մասն դաշտացն Ասորեստա-
 նի ²⁹կալաւ ³⁰ի ծառայութեան հարկի³¹
³²Արամ բազում ժամանակս:

7 ³³Այլ որ ինչ յարեւմուտս կոյս ընդ
 Տիտանեանս³⁴ է³⁵ սորա գործ քաջու-
 թեան՝ ասել³⁶ կայ մեզ առաջի: 8 Աստ³⁷
 յարեւմուտս³⁸ շարժեալ³⁹ ի վերայ առաջ-
 նոյն չորիւք բիւրովք⁴⁰ հետեւակազաւ-
 րու⁴¹ եւ երկու հազար⁴² հեծելովք⁴³՝ հա-
 սանէ ⁴⁴ի կողմանս Կապադովկացոց⁴⁵, ի
 տեղի մի, որ այժմ ասի Կեսարիա⁴⁶: 9 Եւ
 քանզի⁴⁷ զարեւելեանս⁴⁸ եւ զհարաւա-
 յինս⁴⁹ նուաճեալ, ⁵⁰յանձնեալ էր ⁵¹ի ձեռն
⁵²երկուց ցեղիցս այսոցիկ, Սիսակեանցն⁵³

1 F վնարելոյն
 2 SՊ ֆակատոյն [հոօրգ ֆակատուն]
 3 Ա գորու փիս գորութեամբ
 4 Կ²օ զկողմամբ
 5 Ա գումն եւ անդ [e չիֆ գումն]
 6 Ա երկրի
 7 g չորեք
 8 շgn բիրոֆ / o բիրուֆ / pq բիրիոֆ / r բերիոֆ
 / s բերիոֆ / Z բերոֆ / O բուրեոֆ / PQ բե-
 րեոֆ
 9 k չիֆ վառելովք հետեւակոֆ / h վառելոֆ / F չիֆ
 վառելովք
 10 Ա հնգիւֆ հազարովք [cef հազարոֆ]
 11 k հեծելագորոֆ
 12 a սկայիցն յազգէ
 13 Z ըսկայիցն
 14 E որոց
 15 SՊ սաստկագոյն
 16 opqrsվ՝ հարկախստութեամբ / N լուսանցում
 ուղղուած՝ հարկախուզութեամբ
 17 Ա չիֆ գրովանդակ
 18 c զըրջակայսն / EF զըրջակայն
 19 c առնէ
 20 k սա փիս սմա
 21 Ա ի ֆակատու
 22 Ա ընդ դաշտն
 23 SՊ զինակրացն
 24 SՊ մեռաւ
 25 Ա վասն իւրոց [ad իւրոյ] արութեանց [Կ²bc ա-
 րիութեանց] գործոց / SՊ վասն արութեան [Հօ
 արիութեան] իւրոյ բազում գործոց
 26 M արութեան փիս արութեան

27 Ա բազում ժամանակս / L գրազում ժամանակս
 / k ժամանակ
 28 adef չիֆ իսկ գմեծ մասն կալաւ
 29 bc կալաւ բազում ժամանակս ի ծառայութեան
 30 ky ի ծառայութիւն
 31 Ա հարկաց
 32 Ա չիֆ արամ ... ժամանակս / O չիֆ արամ
 33 Ա այլ որ ինչ յարեւմուտս ընդ տիտանեանսն
 [abcfw տիտանեայսն] սորա գործ քաջութեան [a
 ֆաջութեանն] / F այլ ինչ յարեւմուտս ընդ տի-
 տանեայսն գործ քաջութեան
 34 SՊ տիտանեանցն [p տիտանեացն] / N ուղ-
 դուած՝ տիտանեանցն
 35 h էր
 36 o յասել
 37 O ըստ փիս սատ
 38 a արեւմուտս / cf ի յարեւմուտս
 39 շէկլ շարժիլ / hoqrs շարժել
 40 f բիրոֆ / SՊ բիրու [rs բերու] / MN բիրուֆ /
 O / բուրու / ZPQ բերու
 41 SՊ հետեւակաւ գորու / Ա գորաւոր հետեւակոֆ
 / O հետեւակաւ գորութեամբ
 42 Ա հազարոֆ [c հազարովք] / kopqrs չիֆ հազար
 43 f հեծելոֆ / gkopqrs հեծելովք
 44 g ի սահմանս փիս ի կողմանս
 45 hoqrs կապադովկեցոց / k կապակովկեցոց / Կ²
 կապատովկեցոց / ZPQ կապեդովկեցոց / L
 կապուտկեցոց
 46 dh կեսարիայ
 47 hkopqrs ֆան փիս ֆանգի
 48 Վabdefklmn զարեւելեայսն / շgh զարեւելեան
 49 շkopqrs զհարաւային / h հարաւային
 50 SՊ ի ձեռն յանձնեալ էր
 51 F ի ձեռս
 52 Ա այնոցիկ երկուց ցեղիցն / ZR ք ցեղիցս
 53 d սիսականցն / p սիսակեանցն / O սիսակեանցն

զարեւելս, եւ որք ի¹ Կաղմեայ տանէն²՝
 գԱսորեստանին՝ ոչ ինչ այնուհետեւ կաս-
 կած³ շփոթից ուստեք ունէր⁴: 10 Վասն ո-
 ռոյ յերկարեալ⁵ ժամանակս լինել⁶ յարեւ-
 մուտս՝ պատահէ⁷ նմա Պայապիս⁸ Քաս-
 դեայն⁹ Տիտանեան¹⁰ պատերազմաւ, որ
 բռնացեալ ունէր զմիջոց երկուց¹¹ ծովուց
 մեծամեծաց, զՊոնտուս¹² եւ զՈվկիանու¹³:
 11 Որում ի դիմի հարեալ վանէ¹⁴, փախս-
 տական արկանելով ի կղզի ինչ ասիական
 ծովուն: 12 Եւ իւր¹⁵ թողեալ¹⁶ զոմն Մշակ
 անուն¹⁷ յազգէ¹⁸ իւրմէ եւ բիւր¹⁹ մի²⁰ ի
 զաւրացն ի վերայ աշխարհին՝ եւ ինքն
 դառնայ ի Հայս:

13 Բայց հրաման տայ բնակչաց աշ-
 խարհին՝ ուսանել զխաւսս եւ զլեզուս²¹
 հայկական. վասն որոյ մինչեւ ցայսաւր
 ժամանակի անուանեն Յոյնք²² զկղիմայն²³

զայն Պռոտին²⁴ Արմենիան²⁵, որ թարգմա-
 նի²⁶ Առաջին Հայք:

14 Եւ զդաստակերտն²⁷, զոր շինեաց
 յանուն²⁸ իւր Մշակ²⁹ կողմնապետն³⁰ Արա-
 մայ, փոքրագունիւք³¹ պարսպեալ որմովք,
 անուանէին³² հինք³³ աշխարհին՝ Մա-
 ժաք³⁴, որպէս ոչ կարելով ուղղախաւսել.
 մինչեւ յետոյ³⁵ յոմանց³⁶ ընդարձակագոյն
 շինեալ՝ անուանեցաւ Կեսարի³⁷: 15 Ըստ³⁸
 նմին աւրինակի ի³⁹ տեղեացն⁴⁰ այնոցիկ
 մինչեւ ցբուն⁴¹ 42 իւր սահմանսն⁴³, զբա-
 դում⁴⁴ անբնակ երկիր ելից բնակչաւք, որք
 երկրորդ⁴⁵ եւ երրորդ անուանեցան Հայք,
 այլ եւ Չորրորդ: 16 Այս է առաջին եւ⁴⁶
 ճշմարիտ պատճառն⁴⁷ վասն անուանելոյ
 զարեւմտեան⁴⁸ մեր կողմն⁴⁹ Առաջին եւ
 50 երկրորդ, այլ⁵¹ եւ երրորդ եւ Չորրորդ

1 ab չիբ ի (կաղմեայ)
 2 k տան էին փիս տանէն
 3 p եւ կասկած
 4 p չիբ ունէր
 5 y երկարեալ
 6 ef լինիլ
 7 k պատեհի
 8 pqrswl պարապիս / l պապիս / PQ պասապիս
 9 Swef ֆաղեայ / Կ² ֆաղեայն / x ֆայաղեայ / E ֆա-
 յաղեայն / NO ֆաղեա / L ֆաղեան
 10 Կ²abce տիտայեան / f տիտանեանն / F տիտա-
 ցեան
 11 k երուց փիս երկուց
 12 Ա. զպոնտացուցն [f զպոնտացոց] / S¹⁰ զպոն-
 դուն [Հց պոնտուն / k զպոնուն / q զպոնդուն] /
 L զպոնտացուց
 13 Հց զովկիանուն / abc զովկիանու / abc, որոնց
 հետ յանախ եւ Կ², նոյն տառասխալները պա-
 հում են. որով եւ Ա խմբի մէջ մի առանձին
 ստորաբաժանում են կազմում
 14 c վարէ փիս վանէ
 15 S¹⁰ ինքն փիս իւր
 16 hpqrs բողոլ
 17 o չիբ անուն
 18 F ազգէ
 19 ZP բիւր
 20 S¹⁰ ի գորաց իւրոց
 21 ghlnopqrsվ³ զլեզու / k լեզու
 22 S¹⁰ չիբ յոյնք
 23 ԱՀ զկղիմայն [c զկղիմագն]

24 a պոսուս / d պոստոսուն / e պոստոսուն / Կ²w
 պոսուսուն / f բրոթոն / c պրոսուն / Կ¹ձbghknopqrsվ¹
 պոստոն / a պոսուս / d պոս-
 տոսուն / e պոստոսուն / Կ²w պոսուսուն / f բրո-
 թոն / c պրոսուն / Կ¹ձbghknopqrsվ¹ պոստոն / Z
 պոստոն / L պոսուս
 25 b արմենիայն / ձլ արմենեան / N արամեայն
 26 Հ թարմանի
 27 Օ դաստակերտն
 28 or անուն
 29 k մշակա
 30 M կողմնապետն
 31 Z փոքրագոյնիւք
 32 de անուանէ / cft անուանեն / Հ չիբ անուանեն
 33 h հինգ փիս հինգ
 34 f մաժակք
 35 P յետս փիս յետս
 36 de ոմանց
 37 bh կեսարիայ
 38 p ընդ փիս ըստ
 39 cf չիբ ի (տեղեացն)
 40 Z տեղացն
 41 Z ցբին
 42 p ի սահմանսն փիս իւր սահմանսն
 43 Ա սահմանս
 44 Z անբնակչոք փիս անբնակ երկիր ելից բնակչոք
 45 Z չիբ եւ երրորդ
 46 FL չիբ եւ (նշմարիտ)
 47 ձabceghnopqrs պատմաո
 48 en զարեւմտեայն
 49 Ա եւ առաջին եւ
 50 y երկրորդ եւ երրորդ, այլ եւ
 51 ct այլն

Հայք: 17 Իսկ որ այլ ¹ի յոմանց ասի ի² յունական կողմանսն³ մեզ ոչ է հաճոյ. այլոց⁴ որչափ կամք իցեն:

18 Արդ⁵ սա⁶ այսպէս ⁷հզաւր եւ անուանի եղեալ՝ յանուն⁸ սորա մինչեւ ցայսաւր, որպէս ամենեցուն⁹ յայտնի է, որ շուրջ զմեաւք¹⁰ ազգք¹¹ զաշխարհս¹² մեր անուանեն: 19 Բազում¹³ եւ այլ¹⁴ գործք¹⁵ քաջութեան¹⁶ ի սմանէ գտանին¹⁷ կատարեալ, այլ մեզ բաւական լիցի¹⁸ ասացեալս¹⁹:

20 Բայց թէ ընդէ՛ր այսոքիկ ի բուն մատեանս թագաւորացն²⁰ կամ ²¹ի մեհենիցն պատմութիւնս²² ոչ յիշատակեցան, մի՛ ոք ընդ այս երկբայացեալ տարակուսեսցի: 21 Մի²³ զի յառաջ քան ²⁴զնինոսի ժամանակ թագաւորութեանն²⁵ է²⁶, յորում ոչ ոք այսպիսի²⁷ իրաց փոյթ յանձին²⁸ ու-

նէր. երկրորդ՝ զի ²⁹ոչ հարկ ինչ եւ ոչ պէտք կարեւորք էին նոցա՝ զազգաց³⁰ աւտարաց եւ զաշխարհաց³¹ ³²ի բացեայ եւ զհամբաւս հինս եւ զզրոյցս³³ նախնականս յիւրեանց³⁴ թագաւորաց կամ մեհենից ³⁵մատեանս գրել. մանաւանդ զի եւ³⁶ ոչ պարծանք ³⁷ինչ նոցա³⁸ ³⁹եւ ոչ բարգաւաճանք՝ աւտար⁴⁰ ազգաց քաջութիւն⁴¹ եւ գործք⁴² արութեան⁴³: 22 Բայց ⁴⁴թէպէտ եւ ոչ ի բուն մատեանսն, սակայն որպէս ⁴⁵Մար Աբաս Կատինայ պատմէ՝ ⁴⁶ի փոքունց ոմանց եւ յաննչանից արանց, ⁴⁷ի գուսանականէն այս գտանի ժողովեալ ի դիւանի արքունեաց⁴⁸: 23 Ասէ⁴⁹ եւ այլ⁵⁰ իմն պատճառս⁵¹ նոյն այր, ⁵²թէ, որպէս ուսայ՝ հպարտ եւ անձնասէր գոլով⁵³ Նինոս, եւ⁵⁴ կամելով ⁵⁵զինքն միայն աշխարհակալութեան եւ ամենայն⁵⁶ քաջութեան ¹եւ

1 Ա չիբ ի յոմանց / հ ոմանց
 2 կ չիբ ի (յունական)
 3 շ կողմանս / ՏԽ կողմանն
 4 ԿԿ² Հdegptվ² այլ որոց փխ այլոց
 5 y այլ փխ արդ
 6 ՏԽ չիբ սա
 7 Ա անուանի եւ հգոր
 8 ghnoprs անուն
 9 f ամենեցունց
 10 NR գմեւբ
 11 ՏԽՀc ազգ [g ազգբ]
 12 k աշխարհիս
 13 O բայց բազում
 14 O այլ այս
 15 ՏԽ գործ [h գործբ]
 16 Ա արութեան փխ քաջութեան
 17 Ա գտանի
 18 qrs լինի
 19 Ա ասացեալ / O ասացեալ
 20 o չիբ քազաւորացն
 21 Կ² agog ի մեհենից / ՏԽac մեհենիցն (չիբ ի) / M մեհենից
 22 ՏԽ չիբ պատմութիւնս
 23 F չիբ մի
 24 ՏԽ զմինոսի ժամանակս [p զժամանակս նինոսի]
 25 for քազաւորութեան (պատ.) փխ քազաւորութեանն է / Հgk քազաւորութեան / Z քազաւորութեան
 26 Հgk չիբ է
 27 Ա այսպիսեաց [c յայսպիսեաց]

28 bo անձին
 29 Ա ոչ հարկ եւ ոչ պէտք ինչ կարեւորք / FL ոչ հարկ եւ ոչ պէտք ինչ կարեւոր
 30 q յազգաց
 31 k զաշխարհեայ
 32 Ա բացեայ (չիբ ի)
 33 pw գրոյցս
 34 cefw իւրեանց / p յիւրոց
 35 Ա գրել մատեանս
 36 op չիբ եւ (ոչ պարծանք)
 37 k չիբ ինչ նոցա եւ ոչ բարգաւաճանք
 38 o չիբ նոցա
 39 Ա եւ կամ բարգաւաճանք
 40 Ա օտարաց
 41 pqrs քաջութեան
 42 Z գործ
 43 o արիութեան
 44 opqrs թէպէտ ոչ
 45 Աop մարիբաս
 46 o ի փոքունց
 47 c ի գուսանականէն / shopqrsyվ² ի գուսականէն / վ¹ ի գուսանականէն / Z ի գուսանականէն
 48 Ա արիւնականաց
 49 O այսէ փխ ասէ
 50 L զայլ
 51 w պատճառ
 52 d որպէս թէ
 53 ՏԽ գոլ
 54 ՏԽa չիբ եւ
 55 Հgnopqrs միայն զինքն
 56 Ա չիբ ամենայն

լաւութեան ցուցանել սկիզբն՝ հրամայէ զբազում մատեանս եւ զգրոյցս² առաջնոցն, ³տեղեաց տեղեաց եւ ⁴ուրուք ուրուք գործոց⁵ քաջութեան, այրել⁶, իսկ որ⁷ առ իւրովք ժամանակաւք՝ դադարեցուցանել, եւ որ ինչ վասն իւր միայնոյ՝ գրել: ²⁴ Այլ⁸ գայս աւելորդ եղեւ⁹ մեզ երկրորդել¹⁰:

²⁵ Բայց Արամ ¹¹յետ ամաց¹² կենաց¹³ իւրոց ծնաւ զԱրայն¹⁴. յետ¹⁵ որոյ¹⁶ եւ այլս¹⁷ բազումս կեցեալ ամս¹⁸՝ մեռաւ¹⁹:

ԺԵ

²⁰Յաղագս Արայի, եւ մահուան²¹ նորա պատերազմաւ ²²ի Շամիրամայ:

² Արայ²³ սակաւ ամաւք յառաջ քան զվախճանելն²⁴ Նինոսի խնամակալեաց իւրոց հայրենեացն²⁵, ²⁶նոյնպիսոյն շնորհի

արժանաւորեալ ի Նինոսէ՝ որպէս²⁷ եւ հայրն իւր²⁸ Արամ: ³ Բայց վաւաչն ²⁹այն եւ բորբորիտոնն³⁰ Շամիրամ³¹ ³²ի բազում ամաց լուեալ զգեղեցկութենէ³³ նորա՝ ցանկայր հասանել³⁴. այլ ³⁵ոչ ինչ³⁶ ³⁷յայտնապէս գայսպիսիս իշխէր գործել: ⁴ Իսկ յետ վախճանելոյն, կամ փախստական լինելոյն³⁸ ³⁹Նինոսի ⁴⁰ի կրետէ, ⁴¹որպէս հաւանեալ եմ, համարձակ պատուելով⁴² ⁴³Շամիրամայ գախտն⁴⁴՝ առաքէ հրեշտակս առ Արայն գեղեցիկ՝ ընծայիւք⁴⁵ ⁴⁶եւ պատարագաւք, բազում աղաչանաւք եւ խոստմամբ⁴⁷ պարգեւաց⁴⁸, գալ առ նա ի Նինոսէ, կա՛մ առնուլ կնութեան⁴⁹ եւ թագաւորել ⁵⁰ի վերայ ամենայնի՝ որոց տիրէր եւ Նինոս, եւ կամ կատարել զկամս ցանկութեան նորա եւ դառնալ մեծաւ⁵¹ պատարագաւք¹ եւ խաղաղութեամբ ի տեղի իւր:

1 k չիբ եւ լաւութեան
2 af գրոյցս
3 Տն ըստ տեղեաց տեղեաց եւ ոյր ուրուք [h ըստ տեղեաց եւ ոյր ուրուք] / Q ըստ տեղեաց տեղեաց եւ ոյր ուր ուք գործոց
4 w' ուր ուրուք
5 Ա գործ
6 ac այրել հրամայէ [a հրամէ, բայց ջնջած է] / F այրել հրամայէ ապա հրամայէ - ն ջնջած
7 op չիբ որ / R չիբ որ
8 Ա արդ փիս այլ
9 Ա է փիս եղել
10 p յերկրորդել
11 Ա գկնի փիս յետ / L գկնի (թուականի տեղ թոնդած) ամի փիս յետ ամաց
12 fp ամաց / միւսն. ամի / L ամաց (ապա թուականի տեղ թոնդած)
13 f չիբ կենաց
14 e գարա
15 Տն գկնի փիս յետ
16 Տն def որոց [go որոյ]
17 c այլ / i գայլս
18 c ամս / միւսն. ամաց
19 c մեռանի / E եւ մեռաւ
20 f արայի գեղեցկի
21 qrs մահուն
22 b ի շամիրայ / k ի շամիրամէ
23 c արա
24 L գվախճանիլն
25 k հայրենացն
26 Ա նոյնում արժանաւորեալ շնորհաց

27 Ա որում փիս որպէս
28 EFL նորա փիս իւր
29 f չիբ այն եւ բորբորիտոնն
30 Տն բորբորիտն [p բորբորիտն այն]
31 w սամիրամ
32 p ի բազմաց
33 k ի գեղեցկութենէ
34 Ա տեսանել փիս հասանել
35 w ոչինչ ի գայսպիսի
36 klo չիբ ինչ
37 Ա այսպիսի [bct այսպիսիս] յայտնապէս / E յեյսպիսիս յայտնիպէս
38 Տն d լինելոյ ի լինելոյն
39 ef նինոսի՝ որպէս հաւանեալ եմ ի կրիտէ / Inopqrs նինոս
40 չգ ի կրետէս / k ի կրետէն / l ի կրետէ / միւսն. ի կրիտէ / w չիբ ի (կրիտէ) / O ի կրիտէս
41 alcdw որպէս եւ [ad չիբ եւ] հաւանեալ եմ նինոսի ի կրիտէ
42 gk պատմելով փիս պատուելով / hi պատ(մ)ելով [մ-ը ուրիշի ձեռով աւելացրած գլխին]
43 f գախտն շամիրամայ
44 չ գախտս
45 FL ընծայիւք եւ
46 c եւ բազում
47 bfw խոստմամբ
48 c պատարագաց փիս պարգեւաց
49 չk գկնութիւն / Z կնութեամբ
50 b չիբ ի վերայ
51 Ա չիբ մեծաւ

5 Եւ 2ի բազում անգամ երթեւեկութեան³ հրեշտակագնացութեանն⁴ լինել⁵, եւ 6յոչ հաւանել⁷ Արային⁸, ի սաստիկ ցասման լեալ⁹ Շամիրամայ¹⁰՝ 11ի վախճանի պատգամաւորութեանն¹² առնու զբազմութիւն զաւրաց իւրոց, եւ փութայ երթալ հասանել¹³ յերկիրն¹⁴ Հայոց ի վերայ Արայի: 6 Բայց 15որչափ ի¹⁶ գիմացն էր նշանակեալ, ոչ այնչափ ի սպանանել¹⁷ զնա եւ ի հալածել¹⁸ փութայր, քան թէ 19ի նուաճել կամ²⁰ զբռամբ ածել, զի լցցէ զկամս ցանկութեան իւրոյ. զի 21առ յոյժ 22ցանկականի մոլեգնութեանն²³, ի բանսն որ զնմանէ²⁴՝ որպէս ի տեսութիւն շամբշութեամբ²⁵ վառեալ էր: 7 Գայ հասանէ 26տազնապաւ ի դաշտն Արայի, որ 27եւ յանուն²⁸ նորա²⁹

անուանեալ³⁰ Այրարատ³¹: 8 Եւ 32ի լինել ճակատուն՝ պատուէր տայ³³ զաւրապետաց³⁴ իւրոց, թէ³⁵ դէպ³⁶ լինիցի³⁷՝ հնարել³⁸ ապրեցուցանել զԱրայն: 9 Իսկ 39ի լինել մարտին՝ հարկանի զաւրն Արայի⁴⁰, մեռանի եւ⁴¹ Արայ⁴² ի պատերազմին ի մանկանցն⁴³ Շամիրամայ⁴⁴: 10 Դիակապուտս⁴⁵ 46առաքէ տիկինն յետ յաղթութեանն⁴⁷ ի տեղի ճակատուն, խնդրել⁴⁸ ի մէջ դիականցն⁴⁹ անկելոց⁵⁰ զըղձալին իւր⁵¹ եւ զտարփածուն: 11 Գտանեն զԱրայն⁵² մեռեալ 53ի մէջ քաջամարտկացն, եւ⁵⁴ հրամայէ⁵⁵ 56դնել զնա 57ի վերնատան ապարանիցն⁵⁸:

12 Իսկ⁵⁹ ի գրգռել միւսանգամ⁶⁰ զաւրացն Հայոց ի մարտ պատերազմի ընդ

1 Վm պարգեւօֆ փիս պատարագօֆ
 2 *Shd* բազում (չիֆ ի)
 3 *c* երթեւեկութեան / միւսն. երթեւեկութիւն
 4 Աց հրեշտակագնացութեան
 5 ԱՏԽ լինելոյ. ուղղում ենք լինել
 6 w յոչ / միւսն. ոչ / L ոչ հաւանելոյ
 7 *c* հաւանեալ
 8 E արբային փիս արային / L արայի
 9 F չիֆ լեալ
 10 w սամիրամայ
 11 Ա ի վախճանել / L ի վախճանիլ
 12 Հց պատգամաւորութեան
 13 Հw հասանիլ
 14 h երկիրն
 15 ՏԽ որչափ դիմաց էր նշանակել, [y նշանակեալ] ոչ այնչափ ինչ ի սպանանել
 16 *bcdef* չիֆ ի (դիմացն)
 17 *cdef* սպանանելն / h սպանել
 18 *abdefhopqrs* հալածել (չիֆ ի) / *c* հալածելըն / *f* հալածելն
 19 Աց նուանել (չիֆ ի)
 20 *deo* եւ փիս կամ
 21 ՏԽ առ ի յոյժ
 22 F ցանկական ի մոլեգնութեանն
 23 ՏԽ մոլեգնութեան [*hopqrs* մոլեգնութեանն]
 24 *i* զնմանէ (չիմաժ՝ ի նմանէ)
 25 *a* շամբշտութեամբ / Վ*dgklmn* շամբշտութեամբ / *hopqrs* վ՛ շամբշտութեամբ
 26 Ա ի դաշտն արայի տագնապաւ
 27 *y* եւ որ եւ
 28 *hp* անուն / *o* յանունն
 29 *o* չիֆ նորա

30 *r* անուանել
 31 *fg* արարատ / Հ արարադ
 32 *efw* ի լինիլ
 33 ՏԽ տայր [l տայ]
 34 *b* զորապետացն / *n* զորաց փիս զորապետաց
 35 E թէ պ
 36 *ko* պէտ փիս դէպ
 37 *ai* լիցի
 38 *p* չիֆ հնարել
 39 *ef* ի լինիլ
 40 *b* զարայի փիս արայի
 41 ՏԽ *b* չիֆ եւ
 42 *acdefw* արայն / M եւ արայ
 43 Պի ի մանգանացն
 44 F շամիրայ
 45 Հb դիակապուտ
 46 Ա տիկինն առաքէ
 47 *fgp* յաղթութեան
 48 Z խնդրէր / N խնդրի
 49 *c* դիականց / *i* դիակացն
 50 Պի անգելոց
 51 *h* չիֆ իւր
 52 L զարայ
 53 *b* ի մէջ դիակաց քաջամարտկացն
 54 Ա չիֆ եւ
 55 F հրամբէ
 56 *bdefw* զնա դնել / *c* չիֆ դնել
 57 Հ*knopqrs* ի վերայ տանն / Վ*ghlm* ի վերնատանն
 58 ՏԽ ապարանից / Q ապարանից փիս ապարանից
 59 *p* չիֆ իսկ
 60 *pqrs* չիֆ միւս անգամ

տիկնոջն Շամիրամայ¹, քինախնդիր լինել մահուանն Արայի² ասէ³. «Հրամայեցի աստուածոցն⁴ իմոց ⁵լեզուլ զվէրս նորա⁶, եւ ⁷կենդանացի»։ 13 Միանգամայն⁸ եւ ակն ունէր դիւթութեամբ⁹ վհկութեան¹⁰ իւրոյ կենդանացուցանել զԱրայ¹¹, ցնորեալ ¹²ի տուփական ցանկութենէն¹³։ 14 Իսկ իբրեւ ներեցաւ զի նորա՝ հրամայէ¹⁴ ընկենուլ¹⁵ ¹⁶ի վիհ մեծ եւ ծածկել. զմի¹⁷ ոմն ¹⁸ի հոմանեաց իւրոց զարդարեալ¹⁹ ունելով ի ծածուկ՝ համբաւէ²⁰ զնմանէ²¹ այսպէս²². «Լիզեալ ²³աստուածոցն²⁴ զԱրայ եւ կենդանացուցեալ լցին²⁵ զփափագ²⁶ մեր եւ զհեշտութիւն. վասն որոյ առաւել յայսմ²⁷ հետէ ²⁸պաշտելիք են

29ի մէնջ ³⁰եւ փառաւորեալք, իբրեւ³¹ հեշտացուցիչք³² եւ կամակատարք³³»։ 15 Կանգնէ եւ նոր³⁴ իմն պատկեր յանուն դիւաց³⁵, ³⁶եւ մեծապէս զոհիւք պատուէ, ցուցանելով ամենեցուն, իբր թէ այս զարութիւն աստուածոցն³⁷ կենդանացուցին զԱրայ³⁸։ 16 Եւ այսպէս³⁹ ⁴⁰համբաւեալ զնմանէ ⁴¹ի վերայ երկրիս⁴² Հայոց, եւ հաւանեցուցեալ⁴³ զամենեսեան՝ դադարեցուցանէ⁴⁴ զխազմն⁴⁵։

17 Եւ ⁴⁶որ ինչ յաղազս Արայի՝ կարճառատիւ եւ⁴⁷ այսչափ շատ լիցի յիշատակել։ 18 Սա կեցեալ ամս⁴⁸՝ ծնաւ⁴⁹ զԿարդոս⁵⁰։

1 Պ₂ շամիրամա
 2 Պ₂ արաի
 3 Ա ասէր
 4 at աստուածոցն / M աստուածոց
 5 Ա լիզուլ զվէրսն [w զվէրն]
 6 bcdefi արայի փ/ս նորա
 7 ZQՊ₂ կենդանացի միանգամայն եւ
 8 f մի անգամ
 9 a ի դիւթութեամբ
 10 c վոհկութեան / d վիկութեամբ
 11 cd գարա / h գարայն
 12 r ի տուփանան / y ի տրփական
 13 abcdefi ցանկութեան / c ցանկութիւն / p ցանկուէ (պատ.) / EF ցանկութենէ / Պ₂ ցանկութենէ
 14 SՆ հրամայեաց
 15 Պ₂ ընկենուլ
 16 ef ի վիհ մի մեծ
 17 c զի մի փ/ս զմի / Q զի փ/ս զմի
 18 ps ի հոմանաց / r ի հրամանաց փ/ս ի հոմանեաց
 19 ჳgk զարդարեաց
 20 M համբաւ
 21 Ա զնա
 22 cdef ասելով այսպէս
 23 Ա զարայ աստուածոցն
 24 Հt աստուածոց
 25 L ելից
 26 Ա զփափագս [f զփափագս] / ZPQՊ₂ զփափագ / L զփափագանս
 27 b այսմ
 28 Ա ի մէնջ պաշտելիք / E ի մէջ պաշտելիք են եւ փառաւորեալ / L ի մէնջ պաշտելի է եւ փառաւորեալ / M պաշտելիք են մեր ի մէնջ

29 qrs ի մէնջ-ից առաջ լուսանցում անկացրած՝ մեր
 30 են [f են հայք] եւ փառաւորեալ
 31 h իբր
 32 c զհեշտացուցիչք / Z ի հեշտացուցիչք / O հեշտացուցիչք / L հեշտացուցիչ
 33 L կամակատար
 34 a գնոր
 35 r դիւց / միւսն. դիւաց / Z դիւացն
 36 N չիք եւ մեծապէս ... գորութիւն
 37 ag աստուածոց / dcef աստուածոց
 38 c գարա
 39 k այնպէս
 40 p համբաւեալ յերկրիս զնմանէ / O համբաւեալ երկրիս զնմանէ հայոց
 41 hpqrs չիք ի վերայ
 42 Ա երկրից / h յերկրիս
 43 F հաւանեցեալ
 44 d դադարէ / h դարձուցանէ փ/ս դադարեցուցանէ
 45 F զխազմն
 46 Ա չիք որ ինչ
 47 Ա չիք եւ (այսչափ)
 48 L ամս տեղ թողած թուականի համար
 49 Ա ծնանի
 50 de զկարդոս / w կարդոս / t դոս / Հ զկա (շարունակութեան համար տեղ թողած)

ԺԶ

Թէ որպէս յետ ¹մահուանն Արայի Շամիրամ² շինէ գփաղաֆն³ եւ գամբարտակ⁴ գետոյն⁵ եւ ⁶գիւր տունն:

2 Իսկ գկնի այսպիսեաց⁷ իրաց յաջողութեանց⁸ դադարեալ⁹ Շամիրամայ¹⁰ աւուրս ինչ սակաւս ի դաշտին, որ անուանեալ կոչի ¹¹յանուն Արայի Այրարատ¹², ելանէ ի լեռնակողմանս¹³ երկրի հարաւակողմանն, քանզի ժամանակ ամառնային էր, գբաւանուլ¹⁴ կամելով ի հովիտս եւ ի¹⁵ դաշտս ծաղկաւէտս¹⁶: 3 Եւ տեսեալ գգեղեցկութիւն երկրին եւ գաւդոցն¹⁷ մաքրութիւն¹⁸ եւ գաղբերացն¹⁹ յստակագոյն²⁰ բղխմունս²¹ եւ գկարկաջահոսութիւն²² գետոց բարեզնացից²³՝ «Պարտ է ²⁴մեզ, ասէ, յայսպիսում բարեխառնութեան²⁵ աւդոց եւ մաքրութեան ջուրց եւ երկրի, ²⁶քաղաք

եւ արքունիս շինել բնակութեան, ²⁷որպէս գի²⁸ գչորրորդ ²⁹մասն ի բոլորմանէ տարւոյն³⁰, որ է ամառնային³¹ եղանակ³², ըստ ամենայն բարեվայելչութեան³³ անցուցանիցեմք³⁴ ³⁵ի Հայս, եւ գայլս³⁶ եւս³⁷ երիս³⁸ որոշմունս³⁹ աւդոցն⁴⁰ գովութեան տածիցեմք⁴¹ ի Նինուէ»:

4 Եւ անցեալ⁴² ⁴³ընդ բազումս ⁴⁴ի տեղեաց՝ գայ հասանէ յարեւելից կողմանէ յեզր ծովակին աղւոյ⁴⁵. Եւ տեսեալ առ եզերք ծովուն երկայնաձեւ ⁴⁶բլուր մի, որոյ⁴⁷ նիստ երկայնութեանն⁴⁸ ⁴⁹ի մուտս կոյս⁵⁰ արեգականդ⁵¹, սակաւ ինչ առիկողեալ⁵² ի⁵³ հիւսիսոյ⁵⁴, իսկ⁵⁵ ի միջաւրեայ⁵⁶ կողմանէ դէպ ուղիղ⁵⁷ առ երկին⁵⁸ հայե-

1 c մահուան նորա շամիրամ / Q մահուան
2 w սամիրամ
3 de չիֆ գփաղաֆն
4 k գամբարտակ / ly գանպարտակ
5 hknopqrsվ³ գետոցն
6 abcef գտուն իւր
7 Sth այսպիսի
8 U.Sth աջողութեանց [hprqs յաջողութեանց]
9 a դադարել / Կ²bcdefw դադարել
10 Կ²abcd շամիրամ / f չիֆ շամիրամայ / Պ₂ շամիրամս
11 c յանուն նորա արայի / h անուն
12 fgh արարատ
13 Կemors ի լեռնակողմանս
14 l ըսբօսնուլ / Z ըստբուսնուլ / Պ₂ սբաւսնուլ
15 Z չիֆ ի (դաշտս)
16 Պ₂ ծաղկաւետս
17 ac գողոյն
18 hopqrsw գմաբութիւն
19 at գաղբերաց / Կ²bcdef գաղբերաց
20 h յառատագոյն փիս յստակագոյն
21 Ա բղխումն / O բղղումն
22 abc գկարկաջահոսութիւնս / Sth գկարկաջասահոսութիւն [p^w գկարկամասահոսութիւն / Կ¹վ¹ գկարկաջասահոսութիւն]
23 Պ₂ բարեզնացից
24 Կ²bcdefw ասէ, մեզ
25 Պ₂ բարեխառնութեան
26 c փաղաֆ եւս փիս փաղաֆ եւ / pqrս եւ փաղաֆ եւ / Կ²abdefw փաղաֆս / Z արփունիս եւ փաղաֆ

27 Z չիֆ որպէս ... տարւոյն
28 p չիֆ գի
29 p մասն բնակութեան ի բոլորմանէ
30 QՊ₂ տարւոյն
31 Կklmn ամառնայինն
32 Կabdefw յեղանակ
33 hprqs բարեվայելչութեանց / O վայելչութեան փիս բարեվայելչութեան / Պ₂ բարեվայելչութեան
34 Կ¹wbcdefmpqrս անցուցանեմք / M անցուցանեմք
35 glno ի հայսս
36 Sth գայլն [չգ յայլն] / w գայլսն / c այլ / f գայս փիս գայլս / O գայն փիս գայս
37 p եւ փիս եւս
38 g յերիս
39 Պ₂ գ որոշմունս / F որոշմուն
40 Պ₂ աւդոցն
41 agknվ² տածիցիմք / չվ¹ տանիցեմք
42 E անցեալս
43 O ընդ բազում
44 b ի տեղեացն / p ի տեղաց
45 Q աղոյ
46 Ա մի բլուր
47 hprqs որ
48 g երկայնութեան
49 c ի մաւտս կոյս
50 Ա կոյս եւ
51 abcdet յարեգակնդ [abcd գրած է նշանագրով՝ j *դ] / f յարեգակնդ
52 O առիկողեալ փիս առիկողեալ / F առ ի կողեալ
53 knվ³ չիֆ ի (հիւսիսոյ)
54 Պ₂ հիւսիսոյ
55 a չիֆ իսկ
56 Sth ի միջօրէ [gh ի միջօրէ.] / PQՊ₂ ի միջարեւ
57 a չիֆ ուղիղ
58 o առ երկիրն

լով՝¹ քարանձաւ ²կանգուն անշեղ³. եւ ⁴ի սմանէ ⁵զհարաւով բացագոյն հովիտ իմն դաշտաձեւ եւ⁶ երկայնաձիգ⁷ յարեւելից⁸ կողմանէ լեռինն իջանելով յեզր ծովուն, ընդարձակ⁹ եւ գեղեցիկ ձորաձեւ, որոյ¹⁰ ընդ մէջն հոսանք ջուրց բարեհամաց¹¹ ի լեռնէն իջանելով, ¹²ի ծործորոց եւ ի հովտաց քամեալք¹³, եւ ի հիմանց փեղկից լեռանց¹⁴ միաւորեալք ¹⁵ի ծաւալումն գետոց պերճանային. եւ չէնք ոչ սակաւք ի¹⁶ հովտաձեւ ձորակին, յաջմէ եւ յահեկէ ջուրցն յաւրինեալք¹⁷. ¹⁸եւ յարեւելից կողմանէ հաճեցեալ¹⁹ բլրոյն ²⁰ լեռոն մի փոքրագոյն:

5 Աստ իմն ակնակառոյց²¹ լեալ²² այրասիրտն այն²³ եւ կաթոտն Շամիրամ, հրաման տայ չորից²⁴ բլրոց²⁵ եւ երկուց²⁶ հազարաց²⁷ արանց անարուեստից²⁸ գոր-

ծաւորաց յԱսորեստանեայց²⁹ ³⁰եւ ³¹յայլոց իշխեցելոց, ³²եւ վեց հազար իւրոց³³ ընտրելոց ³⁴յամենայն ³⁵արուեստաւոր գործաւորաց ³⁶փայտի եւ քարի, պղնձոյ³⁷ եւ երկաթոյ, որք ամենեւին³⁸ կատարեալք³⁹ իցեն յարուեստագիտութեան⁴⁰, ածել անխափան ի փափագեալ տեղին. եւ գործն հաւասար⁴¹ հրամանին առնոյր զկատարումն: 6 Եւ վաղվաղակի ածեալ լինէին բազմութիւն⁴² խառնաղանձից⁴³ գործաւորացն⁴⁴ եւ բազմարուեստից⁴⁵ հանճարեղաց⁴⁶ իմաստնոցն⁴⁷: 7 Եւ հրամայէ նախ զամբարտակ⁴⁸ գետոյն ապառաժիւք⁴⁹ եւ մեծամեծ ⁵⁰վիմաւք շինել, կրով եւ աւազով մածուցեալ⁵¹, անբաւ⁵² լայնութեամբ ⁵³եւ

1 Ա նայելով
2 a կանգուն նշեղ / c կանգունայ նշեղ / h կանգուն եւ անշեղ
3 k անլեղ փիս անշեղ
4 L ի նմանէ
5 w գհարաւագոյն փիս գհարաւով բացագոյն / Ա գհարաւ
6 Տիւ չիբ եւ
7 p յերկայնաձեւ / Ա երկայնաձեւ փիս երկայնաձիգ
8 FL եւ ելից փիս արեւելից
9 Պ₂ ընդարձակ
10 Տիւ որոց
11 QՊ₂ բարեհամաց
12 drs ի ծործորաց
13 Տիւ ծորեալք փիս փամեալք
14 o վիմաց փիս լեռանց
15 F չիբ ի ծաւալումն ... սակաւք ի
16 Ա չիբ ի (հովտաձեւ)
17 op օրինեալք / Պ₂ յարինեալք
18 Տիւ ի յարեւելից [p յարեւելից] փիս եւ յարեւելից
19 c հանեցեալք ի / p հանեցեալք
20 չգկ բլրին
21 h ակնկառոյց / N ակառոյց
22 Ա եղեալ փիս լեալ
23 Հ չիբ այն
24 Տիւ չիբ չորից
25 Տիւ ac բիրուց [hgrs բիրոց]
26 Տիւ Կ² երկու / Q p. n / F չիբ եւ երկուց
27 Տիւ հազար

28 h արուեստից / M արուեստից դարձրած՝ անարուեստից
29 acdef ասորեստանեայց / Տիւ յասորեստանեայց [չփր յասորեստանեայց]
30 Ա չիբ եւ յայլոց իշխեցելոց
31 w այլոց իշխեցելոց
32 Ե եւ ղն / F եւ վեց հարիւր փիս եւ վեց հազար
33 w իւրոցն / Ա չիբ իւրոց
34 a չիբ յամենայն արուեստաւոր / p ամենայն
35 c արուեստաւոր / hrs արուեստագործաւորաց փիս արուեստաւոր գործաւորաց / Z արուեստաւորաց եւ գործաւորաց
36 Ա քարի եւ փայտի
37 Z պղնձոյ / R պղնձոց
38 Տիւ ամենեւին
39 kn կատարեալ
40 Տիւ ի յարուեստագիտութեան / վ¹ ի յարուեստագիտութեան / վ² ի յարուեստագիտութեան / MNOR ի յարուեստագիտութեան / L յարուեստագիտութեան
41 Z չիբ հաւասար
42 Ա չիբ բազմութիւն
43 Տիւ խառնիճաղանձ / R խառնիճաղանձ
44 abdefg գործաւորաց
45 abcdev² բազում արուեստից / f բազում արուեստաւորացն
46 c հաննարեղացն
47 Աց իմաստնոց / y իմաստիցն
48 Հ ամբարակ / Z գանապարտակ
49 b ապառաժոժ
50 g վիմով / Ա շինել վիմով / PQ վիմով
51 Տիւ մածուցեալս
52 Ա բազում փիս ամբաւ
53 det չիբ եւ քարձրութեամբ

բարձրութեամբ. ¹որ կայ հաստատուն²,
³որպէս ասեն, մինչեւ ցայսաւր ժամանա-
կի: 8 Եւ ⁴ի պատառուածս նոյն ամբար-
տակի⁵ գետոյն այժմ⁶, որպէս լսեմք, մար-
դիկ⁷ աշխարհին ի հէն⁸ եւ ⁹ի գաղթականս
փախստեամբ ամրանան¹⁰, իբր¹¹ ¹²ի ծայրս
քարանձաւաց¹³ լերանց ամրացեալք¹⁴:
9 Եւ եթէ¹⁵ զփորձ առնուլ զէպ ումեք լի-
նիցի եւ ոչ իբր պարսատկաց¹⁶ քար մի ար-
ժանաւոր ի շինուածոյ ամբարտակին¹⁷
¹⁸խլել ոք զաւրեսցէ¹⁹, թէեւ մեծաւ ²⁰աշ-
խատութեամբ ջանայցէ: 10 Եւ ²¹ի հեղու-
սուածս արուեստին²² որ գքարամբքն²³
հայեցեալ²⁴ ուրուք²⁵, որպէս ճարպոյ²⁶ ինչ
հեղման հայեցողացն երեւեցուցանէ կար-
ծիս²⁷: 11 Եւ այսպէս²⁸ ընդ բազում²⁹ աս-

պարէզս³⁰ անցուցեալ զամբարտակն³¹՝ հա-
սուցանէ³² ³³ի նկատեալ տեղի քաղաքին:

12 Եւ³⁴ անդ հրամայէ³⁵ զամբոխն ի
բազում դասս որոշել, եւ ի վերայ իւրա-
քանչիւրոց դասուց ³⁶զընտիրս ³⁷ի ճարտա-
րացն վարդապետս կարգել³⁸. եւ այսպէս³⁹
ի⁴⁰ սաստիկ ճգնութեան պահեալ⁴¹ յետ
սակաւ ամաց կատարէ զհրաշալիս ամրա-
գունիւք պարսպաւք⁴², հանդերձ դրամբք⁴³
պղնձակերտիւք⁴⁴: 13 Շինէ⁴⁵ եւ ⁴⁶ընտիր
ընտիրս եւ⁴⁷ բազումս ի մէջ քաղաքին ա-
պարանս ի⁴⁸ պէս պէս քարանց եւ ի գու-
նից զարդարեալս, կրկնայարկս ⁴⁹եւ եռա-
յարկս⁵⁰, եւ⁵¹ ըստ ⁵²պատեհի իւրաքան-
չիւր՝ արեգակնակս⁵³. եւ գեղեցկագու-
նիւք⁵⁴ եւ ընդարձակ փողոցիւք⁵⁵ զկող-

1 b մինչեւ որ կայ
2 N հաստատոյն
3 Ա չիք որպէս ասեն
4 Ughoqw ի պատուածս [b ի պատուածս] / p ի
դիպուածս փիս ի պատ ... / L պատուածս
5 g ամբարտակ / k ամպարտակ / O ամբարտա-
կին / ZPQ անպարտակի
6 k այլ փիս այժմ / hqrs չիք այժմ
7 acdg մարդիկ
8 Ա շէնս փիս հէն
9 k ի գողթականս
10 gk ամբարանան
11 ch իբրեւ
12 Z ի ծերպս փիս ի ծայրս
13 y քարանձաւոց
14 b քնամրացեալք փիս ամրացեալք
15 Sbc թէ [i եթէ, q չիք եթէ]
16 b պատրաստկաց / c պարսետաց / Sbc պարսա-
տակաց [r պարտակեաց]
17 ly անպարտակին / O ամբարտակի / PQ ան-
պարտակի / R անբարտակի
18 Z խլել փիս խլել ոք
19 cef գորսացէ
20 Ա աշխատութեամբ ոք ջանացէ [a ջանայցէ]
21 Sbc ի հեղուածս փիս ի հեղուսուածս
22 ly ազուեստին / «արուեստին» թուի աղաւա-
դուած աղուաստր'ին? (Ստ. Մ.)
23 Sba գբարամբք
24 F հայեալ
25 b որում
26 w ի նարպոյ
27 Zlno կարծիսս
28 O չիք այսպէս
29 b ի բազում

30 Zae ասպարէսս / Z ասպարէզսս
31 ZPQ գանպարտակն
32 b հատուցանէ / c հատուցանելին
33 c ի կատարեալ տեղիս
34 Sbc չիք եւ (անդ)
35 F հրամէ
36 Ա կարգել վարդապետս զընտիրս ի նարտարաց
/ L կարգել վարդապետս ընտիրս ի հարտարաց
/ ZQ զընտիրս
37 g ի նարտարաց / k ի նարպարանց
38 prs կոչել փիս կարգել
39 Sbc այնպէս / c այսպիսի
40 cf չիք ի (սաստիկ)
41 Zgklnopqrs պահել
42 Zghnopqrs պարսպովք
43 c դարամբք փիս դրամբք / R դրամբք
44 c պղնձակերտիւք / q պղնձակերտ
45 c չիք շինէ
46 Ա շ ընտիր ընտիրս [d զընտիր ընտիր] ապա-
րանս ի մէջ քաղաքին ի պէսպէս / i զընտիր ըն-
տիրս / E ընտիր ընտիր / ZQ ընտիր ընտիրս /
L ընտիր ընտիր ապարանս ի մէջ քաղաքին
47 p չիք եւ (բազումս)
48 c չիք ի (պէս պէս)
49 det չիք եւ եռայարկս
50 O եռահարկս
51 M չիք եւ (ըստ պատեհի)
52 a իւրաքանչիւր պատեհից / bcdefp պատեհից /
FL իւր պատեհից փիս ըստ պատեհի / N պա-
տահի փիս պատեհի
53 f արեգակնակս
54 Sbc գեղեցիկ գունիւք եւ
55 Ա փողոցովք

մանս¹ քաղաքին որոշելով: 14 Շինէ եւ² զչքնաղս ոմանս եւ զգարմանալոյ³ արժանաւորս ըստ պիտոյից⁴ միջոցաց⁵ քաղաքին լուալիս⁶: 15 Եւ զմասն ինչ⁷ գետոյն ընդ մէջ քաղաքին բաշխեալ⁸ անցուցանէ ի սպաս ամենայն⁹ պիտոյից եւ յարբուցմունս բուրաստանաց¹⁰ եւ ծաղկոցաց¹¹. եւ զայլն¹² զեզերբ¹³ ծովակիրն¹⁴ 15 յաջմէ եւ յահեկէ՝ քաղաքին¹⁶ եւ բովանդակ շրջակային¹⁷ յարբուցումն: 16 18 Եւ զամենայն արեւելեան¹⁹ եւ զհիւսիսային²⁰ եւ զհարաւային կողմանս²¹ քաղաքին զարդարէ²² դաստակերտաւք²³, եւ սաղարթիւք²⁴ ծառոց վարսաւորաց, ²⁵զանազանեալք ի պտուղս եւ ²⁶ի տերեւս. եւ բազումս²⁷ բազմաբերս եւ զինբերս²⁸ ի նմա տնկեաց ²⁹ո-

վիտս: 17 Եւ ամենայնիւ³⁰ հոյակապ³¹ եւ հռչակաւոր³² զպարսպեալն յաւրինէ³³, ³⁴եւ անթիւ³⁵ ³⁶բազմութիւն մարդկան ³⁷իներքս բնակեցուցանէ³⁸:

18 Իսկ զծայր³⁹ քաղաքին եւ ⁴⁰որ ինչ ⁴¹ի նմա հրաշակերտութիւնք⁴² բազմաց ի մարդկանէ ոչ հասու լեալ, եւ ոչ պատմել է⁴³ կարողութիւն: 19 Զորոյ ⁴⁴պարսպեալ զգագաթնն⁴⁵՝ ⁴⁶դժուարամուտս ոմանս եւ դժոխեւանելիս⁴⁷ ի նմա յաւրինէ⁴⁸ շինուածս արքայանիստս⁴⁹, եւ ծածուկս⁵⁰ իմն ահագինս⁵¹: 20 Որոյ որպիսութիւն դրութեանն⁵² յաւրինուածոյ ոչ ի լսելի մեր հասեալ ճշմարտութեամբ⁵³ յումեքէ, եւ ոչ մեք ⁵⁴ի պատմութիւնս հիւսել⁵⁵ հաւանիմք. այլ ասեմ միայն, թէ ամենայն թա-

1 def գկողմունս
 2 Տն չիբ եւ
 3 ghopqrs զարմանալոյ
 4 c պիտոյի
 5 Տն ի միջոցաց [hopqrs ի միջոյ] / OPQ ի միջոց
 6 b լուանալիս (շինած՝ լուալիս)
 7 c չիբ ինչ
 8 Տն գնացուցանէ ի պէտս
 9 a չիբ ամենայն
 10 hopqrs բուրաստանեաց / N բուրաստանեաց դարձրած՝ բուրաստանաց
 11 Z ծաղկոցաց
 12 Z գայլ, փխ գայլն
 13 h եզերբ
 14 Ա ծովուն
 15 p յաջմէ քաղաքին եւ յահեկէ քաղաքին
 16 abfi չիբ եւ բովանդակ շրջակային ... կողմանս քաղաքին / g չիբ եւ (բովանդակ)
 17 c շրջակային փխ շրջակային
 18 c եւ զամենայն կողմանս
 19 c արեւելեանն / n արեւելեայն
 20 c գհիւսիսայինն
 21 cghk կողմանս / միւսն. կողմունս / w չիբ կողմանս
 22 w յարդարէ
 23 p դաստակերտիւք
 24 O սաղարթաթիւք
 25 Ա զանազանիւք ելովս ի պտուղս եւ ի տերեւս [a ի տերեւս եւ ի պտուղս]
 26 p ի տերեւս
 27 c զբազումս / hpqrs բազում
 28 Տնab գինեբերս / Z գինեբերս / L չիբ գինեբերս
 29 Ա հովիտս եւ ամենեւին

30 L ամենեւին, փխ ամենայնիւ
 31 prs հոյակապս
 32 p հռչակաւոր
 33 Տն յորինէր [p օրինէր]
 34 r չիբ եւ անթիւ բազմութիւն մարդկան (բաց տեղ բողած է. s այս կտորը կայ, միայն անընթեռնի է, որով պէտք է ենթադրել, թէ r ծագում է s-ից)
 35 o անթիւս
 36 b բազմութիւն մարդկան բազմութիւն / ceft մարդկան բազմութիւն
 37 Ա չիբ ի ներքս / FL չիբ ի ներքս բնակեցուցանէ իսկ
 38 չեք բնակեցուցանէր
 39 FL ծայր
 40 Տն որ ինչ ի նմանէ գործոյ հրաշակերտութիւնք [p հրաշակերտութիւն]
 41 O ի նմա է գործա հրաշակերտութիւնը
 42 Ա հրաշագործութիւնք փխ հրաշակերտութիւնք
 43 p չիբ է
 44 Տն զպարսպեալ [p պարսպեալ] զգագաթն
 45 ad զգագաթն / R զգագաթն
 46 ab դժուարամուտ սոմանս փխ դժուարամուտ ոմանս / R դժուարամուտ
 47 ZNOPQ դժոխեւանելիս
 48 p չինէ փխ յորինէ
 49 O արքայանիստ
 50 Տնcf ծածուկ
 51 Տն ահագին
 52 Ա դրութեան / gknops գրութեան / h գրութեանն / r գրութիւնն
 53 a նշտութեամբ փխ նշմարտութեամբ
 54 p ի պատմութիւնս մեր հիւսել
 55 b հիւսեալ

գաւորականաց¹ գործոց, որպէս լուաք, ա-
ռաջին եւ վեհագոյն համարեալ²:

21 Իսկ զընդդէմ³ արեգական կողմն⁴
անձաւին⁵, ուր⁶ եւ ոչ գիծ մի երկաթով⁷
այծմ⁸ վերագրել ոք կարէ, ⁹զայսպիսի
կարծրութիւնն նիւթոյ¹⁰ պէս պէս տաճարս
եւ սենեակս աւթից եւ տունս գանձուց եւ
վիհս երկարս, ¹¹ոչ գիտէ¹² ոք¹³, թէ որպի-
սեաց¹⁴ իրաց¹⁵ պատրաստութիւնն հրաշա-
կերտեաց¹⁶: 22 Իսկ ¹⁷զամենայն երեսս քա-
րին իբրեւ¹⁸ գրչաւ զմոմ հարթեալ¹⁹՝ բա-
զում ²⁰գիրս ի նմա գրեաց. որոյ հայե-
ցուածն²¹ միայն զամենայն ոք ի զար-
մանս²² ածէ: 23 Եւ ոչ միայն այս, այլ եւ
ի²³ բազում տեղիս²⁴ ²⁵յաշխարհին Հայոց
արձանս հաստատեալ²⁶, նովին գրով յիշա-
տակ ինչ իւր²⁷ հրամայէ գրել. եւ ի²⁸ բա-
զում տեղիս սահմանս նովին գրով հաս-
տատէր:

24 Արդ՝ որ ինչ յաղագս ²⁹Շամիրամայ
գործոց որ³⁰ ի Հայս՝ ասացեալ է:

Ժէ³¹

Յաղագս Շամիրամայ³², թէ է՛ր աղա-
գաւ³³ կոտորեաց գորդիս իւր. եւ³⁴ թէ
ո՛րպէս փախստական լինի ³⁵ի Զրա-
դաշտէ մոգէ ի Հայս, եւ մեռանի ի Նի-
նուասայ որդւոյ³⁶ իւրմէ³⁷:

2 Սա հանապազ յամառնայինսն³⁸ ի
խաղալն իւրում³⁹ ի կողմանս հիւսիսոյ ի
քաղաքն ամարաստանի⁴⁰ գոր շինեաց ի
Հայս՝ կողմնապետ⁴¹ ⁴²եւ վերակացու Ասո-
րեստանի եւ Նինուէի⁴³ թողու⁴⁴ զԶրա-
դաշտ⁴⁵ մոգ⁴⁶ եւ նահապետ⁴⁷ Մարաց:
3 ⁴⁸Եւ զայս այսպէս բազում ժամանակս
կարգեալ Շամիրամայ՝ ամենեւին հաւա-
տայ⁴⁹ նմա յարդարել¹ զիւր իշխանու-
թիւնն²:

1 ghopqrs քաղաւորական
2 R եւ համարեալ
3 F ընդդէմ
4 g կողմ
5 k աձաւին / a անձին փխ անձաւին
6 Sh որ փխ ուր
7 Shab երկաթոյ
8 o չիբ այծմ
9 a այսպիսի կարծրու
10 h նիւթոց
11 p ոչ ոք գիտէ, թէ
12 U գիտեմ
13 U չիբ ոք
14 i որպիսի
15 MR չիբ իրաց
16 p հրաշակերտութիւն / l հրաշակերտաց փխ
հրաշակերտեաց
17 U գերեսս ամենայն [w ամենայն գերեսս]
18 Shab իրբ
19 Sh հարթել / ipq հարթեալ
20 U գրեաց ի նմա գիր [w գիրս]
21 c հայեցածն
22 U ի զարմացումն
23 c չիբ ի (բազում)
24 p տեղին
25 hiop աշխարհին / q յաշխարհիս / U արձանս
հաստատեալ յաշխարհիս [a աշխարհիս] հայոց
26 h հաստատել
27 Sha չիբ իւր
28 f չիբ ի (բազում)

29 U շամիրամայ [w սամիրամայ] եւ որ ինչ գործոց
նորին ի հայս / F շամիրամայ եւ որ ինչ գոր-
ծոցն որրին
30 M չիբ որ (ի հայս)
31 a չիբ ժէ
32 F շամիրամայ
33 k ազգաւ փխ աղագաւ
34 c չիբ եւ
35 cf ի գրադեշտէ / g ի գրադաշտ / k ի գրադաշ-
տին
36 ef յորդւոյ
37 Shce իւրոյ [g իւրմէ] / f չիբ իւրմէ
38 k յամառայինս / R յամառնայինս
39 Sh իւր
40 k ամարաստան / opqrs արամաստանի / P ա-
մարաստանի այլ ձեռնով դարձրած՝ արքիա-
մաստանի / L ամարասանի
41 O կողմնապետ
42 Sh չիբ եւ վերակացու
43 abe նինուէ
44 եւ թողուլ
45 ef գրադեշտ / Կ՛ զրադաշտ
46 l մոգն
47 hqrsw գնահապետ
48 Sh եւ ի բազում ժամանակս զայս այսպէս կար-
գեալ շամիրամայ [h կարգեաց շամիրայ] ամե-
նեւիմբ հաւատայ նմա արդարեւ զիւր / Z եւ ի
բազում ժամանակս զայս այսպէս կարգեալ շա-
միրամա ամենեւիմ հաւատայ նմա արդարեւ
զիւր
49 c հաւատաց

4 Եւ բազում անգամ յանդիմանեալ³ յորդուց⁴ իւրոց վասն⁵ սաստիկ եւ վաւաշ⁶ շպոռնկական⁷ բարուց իւրոց՝ կոտորէ զամենեսեան⁹, եւ ապրի կրտսերագոյնն¹⁰ միայն, որ է Նինուաս¹¹: 5 ¹²Բարեկամաց եւ հոմանեաց իւրոց պարգեւելով զամենայն իշխանութիւն¹³ եւ զգանձս¹⁴՝ ոչ ինչ վասն¹⁵ որդուց ¹⁶իւրոց փոյթ յանձին¹⁷ ունէր: 6 Քանզի եւ այրն¹⁸ նորա Նինոս ոչ, որպէս ասի, մեռեալ թաղեցաւ ի նմանէ ¹⁹ի Նինուէ յարքունիսն²⁰, այլ իմացեալ ²¹զախտասէր բարս նորա ²²եւ զչարասէր, թողեալ զթագաւորութիւնն²³ փախստական անկանէր²⁴ ²⁵ի Կրեոէ: 7 Իսկ²⁶ ի հասակ եւ ²⁷ի միտս հասեալ որդուց²⁸ նորա՝

յիշեցուցանեն²⁹ նմա զայս³⁰ ամենայն, կարծելով ցածուցանել³¹ զնա ի դիւական պակշոտութենէն³², եւ աւանդել զիշխանութիւնն³³ եւ զգանձս՝ որդուց իւրոց: 8 Ընդ որ առաւել զայրագնեալ՝ սատակէ զամենեսեան. եւ ³⁴մնայ միայն³⁵, որպէս վերագոյնն³⁶ ասացաք, Նինուաս:

9 Իսկ ³⁷ի լինել ³⁸սխալանաց ինչ Ջրադաշտի³⁹ առ տիկիրնն, եւ հակառակութեան⁴⁰ ի ներքս անկանել⁴¹, ⁴²պատերազմ⁴³ի վերայ նորա յարուցանէ Շամիրամ. քանզի բռնանալ ի վերայ ամենայնի խորհէր մարն⁴⁴: 10 Եւ ի սաստկանալ պատերազմին՝ փախստական լինի Շամիրամ յերեսաց Ջրադաշտի⁴⁵ ի Հայս: 11 ⁴⁶Աստ ժամանակ վրէժխնդրութեան պատեհ⁴⁷ գտեալ Նինուասայ՝ սպանանէ⁴⁸ զմայրն եւ ինքն թագաւորէ ի վերայ Ասորեստանի եւ Նինուէի⁴⁹: 12 Ահա ասացաք եւ⁵⁰ յաղագս մահուանն⁵¹ Շամիրամայ, թէ ուստի՛ եւ որպէս:

1 *abdew* յարդարել փիս յարդարել
 2 *fgp* իշխանութիւն
 3 *k* յանդիմանել
 4 *O* որդուց / *E* որդոց
 5 *Ա* չիբ սաստիկ եւ
 6 *w* վաւաշոտ / *w'* վաւաշոտ
 7 *p* պոռնկութեան բարուցն / *k* չիբ պոռնկական բարուց իւրոց ... կարգի պատանեացն / *Z* պորնկական
 8 *Ա* իւրոց վարուց փիս բարուց իւրոց / *PQ* բարոց
 9 *E* զամենեսեանս
 10 *ՏԽԵ* կրտսերագոյնն [*glo* կրտսերագոյնն]
 11 *p* ի նինուաս, եւ փիս նինուաս
 12 *ՏԽ* բարեկամացաւ փիս բարեկամաց եւ / *M* բարեկամացաւ փիս բարեկամաց եւ
 13 *EFLZMNPQR* իշխանութիւնս
 14 *p* որդուց իւրոց
 15 *gl* գանձս
 16 *ՏԽ* իւրոց ունելով փոյթ յանձին [*op* անձին]. փանգի
 17 *b* անձին
 18 *abdefglw* այր
 19 *E* չիբ ի նինուէ
 20 *ab* յարքունիսն / *ՏԽ* յարքունիս
 21 *N* զախտասէր նորա եւ զչարասէր բարս / *Z* զխայտասէր փիս զախտասէր
 22 *Z* չիբ եւ զչարասէր
 23 *fg* զթագաւորութիւն / *p* զթագաւորութիւնս
 24 *Ա* անկանի
 25 *ceh* ի կրեոէ / *gl* ի կրեոէս / *fnv* ի կրիտէս / *միւսն.* ի կրիտէ / *Z* ի կրեոէս
 26 *Z* չիբ իսկ
 27 *ՏԽd* ի տիս փիս ի միտս
 28 *R* յորդուց

29 *Z* յիշեցուցանելն
 30 *Կdew* զայն
 31 *O* ցուցանել փիս ցածուցանել / *R* ցածուցանելով
 32 *ՏԽ* մրցական տոփանացն փիս պակշոտութենէն
 33 *ՏԽb* զիշխանութիւն
 34 *ՏԽ* մնաց նինուաս միայն, որպէս վերագոյնն [*Unopqrs* վերագոյնն] ասացաք
 35 *b* միմայն փիս միայն
 36 *EFL* վերագոյն
 37 *e* ի լինիլ
 38 *ՏԽ* ինչ սխալանաց
 39 *FL* զրադաշտի
 40 *c* հակառակութիւն
 41 *Ա.վkmnq* անկանելոյ / *hl* անգանել / *P* անգեալ
 42 *ՏԽ* պատերազմի ի վերայ նորա շամիրամ
 43 *Z* չիբ ի վերայ
 44 *ՏԽ* այրն / *c* մարտն փիս մարն
 45 *bdew* զրադաշտին / *cf* զրադաշտին / *L* զրադաշտի
 46 *Ա* աստ ժամանէ [*d* ժամանակ] վրէժխնդրութեան, զի պատեհ
 47 *ՏԽ* պատեհի
 48 *w* սպանանել
 49 *ՏԽ* նինուաս
 50 *ՏԽ* չիբ եւ (յաղագս)
 51 *bg* մահուան

ԺԸ¹

Յաղագս ²թէ հաւաստի նախ³ լեալ պատերազմն⁴ Շամիրամայ⁵ ի հնդիկս, եւ զկնի մահ⁶ նորա որ⁷ ի Հայս:

2 Ունիմ ի մտի եւ զԿեփաղիոնին⁸, վասն ոչ տալ⁹ զմեզ¹⁰ բազմաց ծաղրել¹¹, զի ասէ ¹²ի բազմաց այլոց նախ յաղագս ծննդեանն ¹³Շամիրամայ, եւ ապա¹⁴ ¹⁵զպատերազմն Շամիրամայ ընդ Զրադաշտի¹⁶ եւ զյաղթելն¹⁷ ասէ¹⁸ Շամիրամայ, եւ ապա ուրեմն զպատերազմն¹⁹ Հնդկաց: 3 ²⁰Այլ Հաւաստի մեզ²¹ թուեցաւ որ ի ²²Մար Աբայն ²³Կատինայն է քննութիւն քաղզէական մատենից ²⁴քան զայսոսիկ. քանզի²⁵ ոճով իմն ասէ եւ զպատճառս²⁶ պատերազմին յայտնէ: 4 Իսկ առ այսօրիւք եւ ²⁷ա-

ռասպելք աշխարհիս²⁸ մերոյ զբազմահմուտ Ասորին արդարացուցանեն՝ աստ ուրեմն ²⁹զմահն ասել Շամիրամայ, եւ զՀետեւակ³⁰ փախուստն, զպատճումնն³¹ եւ ի ³²զիղձս ջրոյն եւ զարբումնն³³, այլ եւ ի մաւտ Հասանել³⁴ ³⁵սուսերաւորաց՝ եւ զյուռութսն³⁶ ի ծով, եւ բան ի նմանէ. «³⁷Ուլունք Շամիրամայ ի ծով»:³⁸ 5 Այլ թէ³⁸ ախորժես առասպել՝ եւ Շամիրամ քար առաջին քան զՆիոբէ³⁹: 6 Արդ այս շատ է. բայց մեք որ⁴⁰ ինչ⁴¹ զկնի այսօրիկ:

ԺԹ

Որ ինչ զկնի ⁴²մահուանն⁴³ Շամիրամայ⁴⁴:

2 Յարմարեալ զամենայն⁴⁵ կարգեցիցքեզ ⁴⁶ի գիրսս յայսոսիկ⁴⁷ զազգիս մերոյ⁴⁸ ⁴⁹աւագագոյն արս եւ զնախնիս, եւ ⁵⁰որ ինչ վասն նոցա⁵¹ զըրոյցք եւ իրականութիւնք⁵² իւրաքանչիւր, ոչ¹ ինչ ²կամաց

1 M չիբ ԺԸ
2 a թէ որպէս հաւաստի
3 N նա փիս նախ
4 Ա. չգ պատերազմ / p պատերազմին
5 Ա. նորա փիս շամիրամայ [b նորա շամիրամայ]
6 Sabcd մահուան
7 Աx չիբ որ
8 չգհ գեփաղիոնսն / lngrsվ'w¹ գեփաղիմսն / o գեփաղսիմսն / p գեփաղմոն փիս զկեփաղիոնին / w զկեփաղիոնին / Z գեփաղիմս / L գեփաղիմսն / Q զկեփաղիոնին
9 ELZ տալոյ
10 prs մեզ
11 f ծաղր առնել
12 Sth ի բանից փիս ի բազմաց
13 w սամիրամայ եւ ապա եւ
14 p չիբ ապա
15 Sth չիբ զպատերազմն շամիրամայ ... եւ ապա / L զպատերազմն նորա փիս զպատերազմն շամիրամայ
16 cf գրադեշտի
17 a յաղթիւն / Կ²bcdef զյաղթիւն
18 L չիբ ասէ
19 Z ի պատերազմն
20 hopqrs այլ եւ հաւաստի
21 F չիբ մեզ
22 Ա մարիբաս / o մարիբայն
23 Sth կատինայէ փիս կատինայն է
24 N քան (դարձած քանզի) զայսոսիկ ոճով իմն ասէ / R քանզի զայսոսիկ ոճով իմն ասէ
25 ghln գի / opqrs չիբ քանզի
26 h պատճառս
27 [h զաշխարհիս] մերոյ առասպելք

28 Sth աշխարհիս
29 E ասեն զմահն
30 O հետեւակ
31 Sthcf պատճումն / NZMNPQR զպատճումն
32 F չիբ զիղձս ջրոյն ... ի մտ
33 Sthc գարբումն
34 Հ հասանիլ
35 c սուսերացն փիս սուսերաւորաց / F եւ սուսերաւորաց եւ գյուռութսն հասանել ուլունք ի ծով շամիրամայ այլ
36 Sthcf գյուռութսն [p գյուռութսն] / N գյառութսն
37 Ա ուլունք ի ծով շամիրամայ. այլ
38 w չիբ թէ
39 n զնիոբէ / Հ նիոբէ
40 y ոչ փիս որ
41 abcfe չիբ ինչ
42 g շամիրամայ մահուանն
43 Հ մահուան
44 w սամիրամայ
45 Ա զայսոսիկ փիս զամենայն
46 Sthbc ի գիրս
47 b այսօրիկ / c յայսօրիկ
48 g մեր
49 Sth զաւագագոյն զարս [hpqrs զօրս / o չիբ զարս] / Q զաւակագոյն
50 FL չիբ որ ինչ վասն նորա զըրոյցք եւ
51 Sth սոցա փիս սոցա
52 a իկարութիւնք / ghinqrs իրակութիւնք / o իրարկութիւնք փիս իրարկութիւնք

մտածական³ եւ ոչ ինչ անպատշաճ ⁴ի սմա
 յաւրինելով⁵ բան, այլ որ ինչ ⁶ի գրոց իսկ.
⁷ըստ նմանեացն ապա եւ⁸ որ ինչ ի բանից
⁹արանց իմաստնոց եւ յայտոսիկ քաջախո-
 ճաց¹⁰, ¹¹յորոց մեք արդարապէս¹² ջանա-
 ցաք հաւաքել զհնազրութիւնս¹³: 3 Եւ ա-
 սեմք¹⁴ լինել¹⁵ արդարաբան ¹⁶ի պատմու-
 թեանս յայսմիկ¹⁷ ըստ մերոյ¹⁸ յաւժարու-
 թեան¹⁹ եւ ուղղամտութեան²⁰. իսկ ըստ ո-
 րոց հաւաքումնն²¹՝ Աստուծոյ լինել²²
 յայտնիս, եւ մարդկան գովելիս ²³կամ
 բասրելիս²⁴. ²⁵մեք այնոցիկ ատար եւ ի
 բաց կացեալ²⁶: 4 Բայց զուզութիւն բար-
 բառոց²⁷ եւ հաւասարութիւն թուոյ²⁸ կար-
 դի պատանեացն²⁹՝ զճշմարտութիւն³⁰ աշ-
 խատասիրութեանս մերոյ ակնարկէ: 5 Եւ

այսոցիկ այսպէս կարգելոց³¹, կամ հաւաս-
 տի եւ³² կամ դոյզն ինչ կասեալ յարդա-
 րոյն՝ սկսայց քեզ եւ որ ինչ զկնի այսոցիկ
 ի³³ Հիւսման պատմութենէ³⁴ Պիտոյից³⁵:

6 Արդ՝ յետ մահուանն³⁶ Շամիրամայ³⁷
 ի Զամեսեայ³⁸ որդւոյ³⁹ իւրմէ⁴⁰, որ է Նի-
 նուաս, ⁴¹որ եղեւ⁴² յետ սպանանելոյն⁴³
 զԱրայն⁴⁴, այսպէս հաւաստեալ գիտաս-
 ցուք⁴⁵ զկարգ բանից⁴⁶: 7 Թագաւորէ Նի-
 նուաս, սպանեալ զմայրն հեշտասէր եւ
 խաղաղական ⁴⁷կեցեալ. եւ առ սովաւ Աբ-
 րահամու⁴⁸ աւուրք բաւեալք⁴⁹:

1 p որ փիս ոչ
 2 Տի կամամտածական փիս կամաց մտածական
 3 E մտացական / R մակամտածական փիս կա-
 մաց մտածական
 4 p յարմարելով բան ի սմա
 5 f օրինակելով / Տի յարմարելով փիս յօրինելով
 6 Վ ի գրոց. իսկ
 7 Տի ըստ նմանեաց
 8 f չիք եւ
 9 o իմաստնոց արանց
 10 Տի քաջախոհակաց / չ քաջ - կանաց
 11 Z յորոց եւ մեք
 12 p արդարադատապէս
 13 a զհնարագրութիւնս
 14 b ասիմք
 15 ef լինիլ
 16 hoprs ի պատմութիւնս
 17 d յայտոսիկ / E այսմիկ
 18 o մեր
 19 Z յօժարութեանն
 20 hopqrs ուղղութեան
 21 Տի/ հաւաքումն
 22 be լինիլ
 23 aopqrs չիք կամ բասրելիս
 24 E բարսելիս / E բարելիս
 25 Տի եւ մեք այնոցիկ օտար եւ բացակացեալ
 26 ab չիք կացեալ
 27 Տի բարբառոյ
 28 L բուր
 29 Ա,կ,մ պատանեաց [c պատանեաց եւ] / p պատ-
 մութեանցն փիս պատանեացն / N պատանեացն
 դարձրած պատկանեացն / MR պիտանեացն
 փիս պատանեացն
 30 bdefpt զճշմարտասիրութիւն

31 bcd կարգեցելոց
 32 Տի/ չիք եւ (կամ)
 33 h չիք ի (հիւսման)
 34 q պատմութե (պատ.)
 35 Ա բանից փիս պիտոյից
 36 M մահուան
 37 opqrs չիք շամիրամայ
 38 ԱՏի ի գամեսեայ [c ի գամեսեայ / 4'g/v' ի գար-
 մեսեայ / h ի գամեսեայ / opqrs ի գամեսեայ /
 w' ի գամեսեայ] / E ի գամեսեայ / FL ի գամես-
 տեայ / Z ի գարմասայ
 39 b յորդոյ
 40 Աի իւրոյ
 41 Կade եւ փիս որ եղեւ
 42 b չիք եղեւ
 43 d սպանանել / չ սպանանեալ
 44 L գարայ
 45 Ա տեսցուք փիս գիտասցուք
 46 Աhpqrs բանիս
 47 PQ կեցեալ բառից յետոյ հորիզոնական գար-
 դագիծ, ապա՝ եւ առ սովաւ ... բաւեալք
 48 glp արբամու
 49 L բաւեալ / L բաւեալ բառից յետոյ մահուր թո-
 դած 3, 5 էջ, որտեղ՝ «յօրինակին այսպէս էր թո-
 դեալ գրողիս», շարունակում է համեմատու-
 թիւն ծննդարանութեանն ...

1(Ի)

2 Համեմատութիւն ծննդաբանութեան ազգիս մերոյ 3 ընդ երբայեցւոցն4 5 եւ ընդ Քաղղէացւոցն6 մինչեւ ցՍարդանապաղոս7, որ կոչէր8 Թաւնոս9 Կոնկողերոս10:

11 ԵՐՐԱՅԵՑԻՈՑ

2 Իսահակ12.

3 Յակոբ13.

4 Ղեւի14.

5 Կահաթ15.

6 Ամրամ15.

7 Մովսէս.

8 Յեսու:

9 16Ի սմանէ յառաջ՝ ոչ ըստ ազգի17,

այլ ըստ յառաջադիմութեան արանց. զի եւ18 ամենեքեան19 յԱբրահամէ: 10 Ի սա-

տակել սորա զՔանանացիս20՝ անցին ի սմանէ փախստականք յԱգռաս21, նաւելով ի Թարսիս. 22 եւ այս23 յայտնի է24 դրոշմամբն25, որ յարձանսն26 Ափրիկեցւոց27 աշխարհին գրեալ28 կան մինչեւ ցայսաւր29 ժամանակի արդարապէս30 այսպէս31. «32Ի Յեսուայ գողոյ փախուցեալ՝33 մեք նախարարք Քանանացւոց եկաք34 բնակել35 աստ»: 11 Յորոց36 մի37 եւ Քանանիդաս38 պատուականագոյն մեր ի Հայս: 12 Եւ ստուգեալ հաւաստի39 գտաք զսերունդս ազգին Գնթունեաց40 41 ի սմանէ առանց 42 Հակառակութեան 43 լեալ. զայս44 եւ 45 բարք արանց ազգին46 յայտնեն47՝ Քանանացի գոլ:

13 Գոթոնիէլ48.

1 op առանձին գլուխ է դրած Ի, յաջորդ գլուխը ԻԱ. եւ այսպէս շարունակաբար: q գլխի տեղն ունի, բայց գլուխ չէ նշանակած: Այս փոփոխութիւնը, յաջորդ գլխից սկսած, ունին եւ ուրիշ ձեռագրեր: Տե՛ս նոյնը եւ ցանկի մէջ / ZMNOR չի՛ք Ի, բայց հաշուած / M-ը այստեղից իր իսկ ցանկի հետ համեմատած մէկով հետ է ընկնում5

2 d չի՛ք համեմատութիւն ծննդաբանութեան ... բունս կոնկողերոս / Z համեստութիւն փիս համեմատութիւն

3 l ընդ երբայեցւոյն

4 L երբայեցւոց

5 ჯგჰნოპრს չի՛ք եւ ընդ քաղղէացւոցն

6 f քաղղէացւոց / L քաղղէացւոց

7 abcefw ցարդանապաղոս / g սարդանապաղո՛ս / h սարդանայ պալլա / l սարդանայ պաղոս / opqrs սարդանայ պալլոս / dmn ցարդանապաղոս / Z ցարդանապաղ՛ոս / M ցարդանապաղոս

8 žabeg կոչիր / cfl կոչի

9 f էրթօնոս / L երթոնոս

10 a կոնկողերոս / F կողեոս / L կոնկոլեոս / ZMPQR կոնկողերոս

11 ab երեսի դատարի տեղում ունին յիշատակաբաններ: abcdghnopqrs չի՛ք երբայեցւոց

12 e սահակ / w արրահամ, իսահակ

13 OPR յակովբ

14 opqrs չի՛ք դեւի

15 a արամ փիս ամրամ / L ամիամ

16 L չի՛ք ի սմանէ յառաջ ... ամենեքեան յարրահամէ

17 cf կարգի փիս ազգի

18 Z չի՛ք եւ

19 ab ամենեքին

20 a քանանացիս / f քանանացիսն

21 abc ի յագոիս / f յագոիս

22 L եւ յայտնի է այս

23 Տե՛ս չի՛ք այս

24 Տե՛ս չի՛ք է

25 Z դրոշմամբ

26 g յարձանս / abcf չի՛ք յարձանսն

27 abcf յափրիկացւոց / w ափրիկացւոց / L յափրիկեցւոց / Q ափրիկեցոց

28 ZPQ գրել

29 p այսօր

30 L եւ է, փիս արդարապէս

31 abc այս այսպէս

32 d չի՛ք ի (յեսուայ) / Z յեսուայ / L ի յեսուայ

33 abcf փախուցեալք

34 hopqrs եկայք

35 L բնակիլ

36 p որոց

37 a չի՛ք մի

38 abc քանանիդաս / gkn քանանիդաս / E քանանիդաս / PQ քանան ի դաս

39 abcf չի՛ք հաստի

40 bhqrs գրունեաց / Q գնդունեաց / ZPQ գնդունեաց. գումանէ առանց

41 abcf ի նմանէ / no գումանէ փիս ի սմանէ / hrs չի՛ք ի (սմանէ)

42 M հակառակ լեալ

43 p չի՛ք լեալ. գայս / O չի՛ք լեալ գայս եւ

44 r այս

45 a քաւարանց փիս բարբ արանց / q չի՛ք բարբ արանց քանանացի գոլ

46 Տե՛ս ազգի [i ազգին]

47 rs յայտնի են փիս յայտնեն

48 E գողոնիէլ / N կորդոնիէլ

- 14 Աւովդ¹.
- 15 Բարակ.
- 16 Գեղէոն².
- 17 Աբրիմելէք³.
- 18 Թովղայ⁴.
- 19 Յայիր.
- 20 Եփթայի⁵.
- 21 Եսերովն⁶.
- 22 Եղովն⁷.
- 23 Ղարբոն⁸.
- 24 Սամփսոն⁹.
- 25 Հեղի.
- 26 Սամուէլ.
- 27 Սաւուղ.
- 28 Դաւիթ, ¹⁰եւ որ ¹¹ի կարգին:

- 32 Առամիթոն¹⁸.
- 33 ¹⁹Բելոքոս.
- 34 Բալէոս²⁰.
- 35 Աղտադոս²¹.
- 36 Մամիթոս²².
- 37 Մասքաղէոս²³.
- 38 Սփերոս²⁴.
- 39 Մամիղոս²⁵.
- 40 Սպարեթոս²⁶.
- 41 Ասկատաղէս²⁷.
- 42 Ամինտէս²⁸.
- 43 Բելոքոս²⁹.
- 44 Բաղոտոռէս³⁰.
- 45 Ղամպառիտէս³¹.

ՔԱՂԴԵԱՑԻՈՑ¹²

- 29 Արիոս¹³.
- 30 Առալիոս¹⁴, [որ] Ամիւռոս¹⁵.
- 31 Քսերքսէս¹⁶, [որ եւ] Բաղէոս¹⁷.

1 LZ աւովք / N գաւովք
 2 abf գեղէովն
 3 c արիմելիք / ZM արիմելիք
 4 Հք թուղղայ / l թուղղայ / E թովղղայ / L թովլայ
 5 e ափթայի / w յեփթայ / L յեփթայի
 6 abcf եսերոն
 7 abcf եղովն / L ելոն
 8 c Ղարբոն
 9 c սամփսոն / L սամսոն
 10 w սայօմոն, ոռքովամ, արիամ, սասայ, յուսափաթ, յորամ. չիք եւ որ ի կարգին / L եւ այլ փի եւ որ ի կարգին
 11 abc ի կարգին է
 12 ZMN)PQR չիք ֆաղղէացոց
 13 tw նինուաս, արիոս / abcf առիոս / deghlnorpqs առիսսա / Կ² առիսայ
 14 a առալոսսա / b առալոս / c առալոս / f առալիոսսա / n առիլիոս. եւ. ժամ. արալիոս
 15 abcf սիւտիոս / d ուռասիս / Կ²e սուռասիս / Կ¹ սուսառիս / SՄ սուսառիս փիս ամիւռոս / tw չիք. Խորենացու մէջ առանձին անուն է դարձած: եւ. ժամ. ունի «արալիոս, որ ամիւրոս». ամիւտիոս դարձել է սիւտիոս
 16 Կ¹abcf գաբրֆէս / d էոքսեր / e ֆէոքսեր / SՄ ֆէոքսեր [h ֆէսֆեր] / N ֆսերֆէր ուղղուած ֆսերֆէս / O ֆսերֆսեր / ZPQ ֆէսֆսեր / L ֆէրֆսէս

17 abcf վաղէոս / nopqr դաղէոս / վdekm գաղէոս / tw բաղէոս [t բալէոս] ֆէոքսեր: Խորենացու մէջ առանձին անուն է: եւ. ժամ. «գաբրֆէս որ եւ բաղէոս» / E վաղէս
 18 a առամիթոն / d մամիթոն / Կ²e ամամիթոն / f առամիթոն / g առամիթոն: / w արամիթիղէս. եւ. ժամ. ամիւրֆէս / Z առամիթոն
 19 եւ. ժամ. եւ tw բելոքոս, ապա՝ բաղէս [t բալէոս / w բաղէոս] / N բելոքոս դարձած բելոքոս
 20 ELZMOPQ չիք բալէոս
 21 ac աղտադոս / bf աղտադոս / d գաւտադոս / ew ագաւտադոս / SՄ աղտադոս. եւ. ժամ. աղադոս
 22 a մամիթոն / d ամիղոս / eghw մամիղոս. եւ. ժամ. մամիթոն
 23 abf մասֆալիոս / c մասֆաղիոս / w մասֆալէոս. եւ. ժամ. մասֆաղէոս / N մանֆաղէոս
 24 a գեփոն / bc սեփոն / d առոն / eh փառոն / f գեփոն / SՄ գփառոն
 25 abf մամեղոս / c մամելոս / egh սամիղոս. եւ. ժամ. մամիղոս
 26 abcf ապարթէոս / w սփառէոս. եւ. սպարթէոս / EL ապարթէոս / ZMNOPQR սպարթէոս
 27 SՄde սկատաղէս / abcf ագատաղէս. եւ. սակատաղէս
 28 a արմատասէս / bc արմատասէս / f ամատէս / w ամինտէս, վստասկար եւ. ամինտաս / E ամատասէս
 29 ab բելոքոս / w չիք. եւ. բելոքոս
 30 abcf բաղոտոռէս / p բողոտոռէս. եւ. բաղատոռէս
 31 abcf լամբոիղէս / SՄ դամպառիղէս / d ամպալիտէս ստասկար / Կ²e դամբալիտէս վստասկար [Կ² վատասկար] / Կ¹ դամբալիտիտէս ստասկար (վստասկար եւն Հայոց ցուցակից է

- 46 Սուսառիս¹.
- 47 Ղամբառիս².
- 48 Պաննիաս³.
- 49 Սոսառմոս⁴.
- 50 Միթուէոս⁵.
- 51 Տեւտամոս⁶.
- 52 Տեւտէոս⁷.
- 53 Թինեւս⁸.
- 54 Դեռկիւղոս⁹.
- 55 Եւպաղմոս¹⁰.
- 56 Ղաւոսթենիս¹¹.
- 57 Պեռիտիադէս¹².
- 58 Ուփոատիոս¹³.
- 59 Փռատինիս¹⁴.
- 60 Ակոազանիս¹⁵.
- 61 Սարգանապաղոս¹⁶:

մտած այստեղ) / r դամբրոռու / s դամբրոռիս / w չիբ. եւս. դամպրիդէս

- 1 *abcf* ամուսառիս. *եւս.* սոսմարէս
- 2 *c* լամբառիս. *եւս.* դամպարէս / *ZMNOPQR* դամպառիս / *O* դամպարիս
- 3 *Stw def* պանիաս. *եւս.* պաննիաս
- 4 *եւս. Ժամ.* սոսարմոս / *N* զոսառմոս
- 5 *abc չիբ* միթուէոս. *եւս.* միթրէոս / *E* մեվտամոս
- 6 *ab* մեւտամոս / *ehnopqrst* տեւմամոս / *f* մեւտառմոս. *եւս.* տեւտամոս / *N* եւմամոս
- 7 *a* տեւիոս / *def* տեւտիոս / *Կdeh չիբ* տեւտէոս. *եւս.* տեւտէոս
- 8 *abcf* քենեւս. *եւս.* քինեւս / *N* ոքինեւս
- 9 *եւս.* դերուսոս (դերկիւղոս)
- 10 *c* եպալմոս. *եւս.* եպաղմէս
- 11 *abf* դաւոսքեննիս / *c* լաւոսքեննիս / *w չիբ եւս.* դաւոսքեննէս
- 12 *abf* պեռիտիադիս / *c* պեռիտիադէս / *Stw de* պոիդիածիս. *եւս.* պերիտադէս
- 13 *abcf* ոփոատիոս / *d* առատէս / *ehw* փառատեւս / *Stw* սփոատէս [*opqrs* սփառատէս]. *եւս.* ոփրատէս / *M* փոատէս / *N* ոփառատէս
- 14 *d* ոքտինիս / *abcf չիբ* փոատինիս. *եւս.* ոփատանէս / *N* ալոատինիս *փիս* փոատինիս
- 15 *եւս.* ալրազանէս
- 16 *ad* սարանապալլոս / *bc* սարանապալլոս / *f* սարդանապալլոս / *enopqrs* սարդոնապալլոս / *gl* սարդոնապաղ'ոս / *h* սարդանապալլոս. *եւս.* սարդանապաղդէս / *Z* սարդոնապողոս / *N* սարդանապալլոս / *P* սարդոնաղ'ոս

ՀԱՅՈՑ¹⁷

- 62 ¹⁸Արայեան Արայ:
- 63 ¹⁹Սա ²⁰մերոյն Արայի որդի, Արայ²¹
- ²²ի Շամիրամայ կոչեցեալ, եւ զգործ վերակացութեան աշխարհիս նմա հաւատացեալ: ⁶⁴ ²³Իսկ նորա`
- Անուշաւան²⁴.
- 65 Պարէտ²⁵.
- 66 Արբակ.
- 67 Զաւան.
- 68 Փառնակ²⁶.
- 69 Սուր:
- 70 ²⁷Առ սովաւ Յեսու որդի Նաւեայ:
- 71 Հաւանակ.
- 72 Վաշտակ²⁸.
- 73 ²⁹Հայկակ:
- 74 Զսմանէ ասեն լինել ³⁰առ Բելոքոսի³¹ եւ ամբոխս³² իմն արարեալ ³³անխորհուրդս եւ մեռանել³⁴ ³⁵ի նմին:
- 75 Ամպակ³⁶.

- 17 *abcdghlnopqrs* չիբ հայոց
- 18 *ԱՏՏ* արայ [*f* արայեան արայ] / *L* կարդոս որ է, *փիս* արայեան արա
- 19 *Stwabcde* իսկ *փիս* սա / *L չիբ* սա մերոյն արայի որդի
- 20 *f չիբ* մերոյն արայի որդի արայ
- 21 *cdg* արա
- 22 *k* ի շամիրա / *w* ի սամիրամայ / *o չիբ* ի շամիրամայ / *Z* ի շամիրա
- 23 *Վkmopqrs չիբ* իսկ նորա
- 24 *w* արամ, արայն գեղեցիկ, արայ արայեան, անուշաւան / *Ughln* անուշաւան [*a* անուշաւան]. անուշաւան
- 25 *ab* կարէս / *cf* կարէտ / *d* (ա)րեւտ / *eh* փարէտ / *w* փարեւտ / *ZR* պարեւտ / *L* կարեւս
- 26 *abc* փառնակ / *Stwde* փառնաս / *f չիբ* փառնակ
- 27 *Stwabcde չիբ* առ սովաւ յեսու որդի նաւեայ
- 28 *rs* վաշկատ
- 29 *ab* գհայկակայ / *c* գհայկայ / *d* հայկակ / *e* ի հայկակ / *Stw* գհայկակ [*o չիբ*] *փիս* զսմանէ
- 30 *f* առ բելոփոսիս ասեն լինել
- 31 *a* բելոփոսիս / *eghknqs* բոլոփոսիս / *pr* բոլոփոսիս
- 32 *abcfgkl* ամբոխ
- 33 *f* անխորհրդաբար մեռանի
- 34 *ab* մեռանիլ / *L* մեռեալ *դարձրած* մեռանի
- 35 *f չիբ* ի նմին
- 36 *abc* ամբակ

- 76 Առնակ¹.
- 77 Շաւարշ².
- 78 Նորայր³.
- 79 Վստամկար⁴.
- 80 Գոռակ⁵.
- 81 Հրանտ⁶.
- 82 Ընձաք⁷.
- 83 Գղակ⁸.
- 84 Հաւրոյ⁹.
- 85 Զարմայր¹⁰:
- 86 11Սա 12աւգնական Պռիամու¹³ 14ի Տեւտամայ առաքեալ ընդ եթովպացի¹⁵ զաւրուսն՝ մեռանի¹⁶ի քաջացն Հելլենաց-ւոց¹⁷:
- 87 Պերճ.
- 88 Արբուն.
- 89 Բազուկ.
- 90 Հոյ¹⁸.
- 91 Յուսակ.
- 92 Կայպակ¹⁹.
- 93 Սկայորդի²⁰:

1 E չիք առնակ
 2 E շաւարշ
 3 c նորայս
 4 abcf վստամ. կար / Stw վստասկար / derstw չիք վստամկար [denw մտցրել են քաղղէացւոց ցանկի մէջ / N յուսանցում¹ իսկ վստամ եւ կար յայոց գրեցաք եւ բնիկ ոչ գոյր (սակայն չի մուծուած շարքի մէջ) / L վստամ գոակ. չիք կար / R վստասկար
 5 abcf գոակ
 6 gklv² հրատն / L հրանդ
 7 E ընծաք / L ընծակ
 8 fop գգակ / egh դղակ / միւսն. գղակ
 9 acf հուրա / b հուրայ / glopqrs հաւրոյ / h հորայ
 10 rs գայրմայր / Z գարմար
 11 ZPQ սա օգնական ... հելլենացւոց գրուած՝ գոռակ անուան դիմաց
 12 f օգնական լեալ պրիամու տետամեայ առաքեալ
 13 deghnopqrsվ¹ պոամու / k պոամուի
 14 w ետեւ քամայ փիս ի տետամայ
 15 c եթովպացի / k եթովպայի / rs եթովպացիս
 16 c ի քաջանց
 17 fw հելլենացւոց / g հեղձիկնացւոց / ln եղձիկնացւոց / p հելլենացւոց / միւսն. ելլենացւոց
 18 L հոյակ
 19 N կայպակս

Ի (ԻԱ)²¹
 Վասն արայեանն²² Արայի, եւ եթէ²³
 24սորա որդի 25Անուշաւան Սաւսա-
 նուէր²⁶:
 2 Այլ անդէն²⁷ իսկ²⁸ 29ի կենդանու-
 թեան իւրում³⁰ Շամիրամ³¹ զծնեալն 32ի
 Նուարդայ ի³³ սիրելի³⁴ կնոջն Արայի,
 35որ էր երկոտասան³⁶ 37ամաց մնացեալ ի
 մահուանն Արայի, վասն առաջին իւրոց³⁸
 խանդաղատանացն³⁹ որ առ Արայն գեղե-
 ցիկ՝ կոչէ զանունն նորա 40Արայ, եւ կարգէ
 զնա ի վերակացութիւն աշխարհիս⁴¹,
 42մտերմութեամբ հաւատացեալ 43ի նա.
 44գորմէ եւ մեռանել⁴⁵ ասեն 46ընդ Շամի-
 րամայ ի պատերազմին⁴⁷:

20 ac սկաորդի / b սկա որդի
 21 ghklopq իա փիս ի / M չիք ԻԱ
 22 Stw արայեան [no արայեանն] / abc արեանն / E վանարայեանն, փիս վասն արայեանն
 23 Stwacef թէ [l եթէ]
 24 Ա նորա որդի [Կ² որդի նորա]
 25 Stw անուշաւանն [չգ անուշաւան], որ սօս [gl սաւս] անուանիւր [o անուանէր]
 26 c սաւսանուէր / E սուսանուէր
 27 Stw անդրէն
 28 h չիք իսկ
 29 a չիք ի (կենդանութեան) / a ենդանութեան / lnpqrsw ի կենդանութեանն
 30 c իւր
 31 p չիք շամիրամ
 32 b ի նաւարդայ / k ի նաւորդայ / Stw ի նուարդայ սիրելոյ [չhprs սիրելի] կնոջն
 33 b չիք ի (սիրելի)
 34 MPQ սիրելոյ
 35 չ չիք որ էր ... արայի
 36 acdefw երկոտասանից
 37 abcdefw մնացեալ ամաց
 38 bcdefpw իւրոյ
 39 abcd խանդաղատանաց
 40 acg արա, եւ / f չիք արայ (եւ)
 41 fp աշխարհին
 42 q չիք մտերմութեամբ հաւատացեալ ի նա
 43 o նմա փիս ի նա
 44 Stw գորմէ եւ մեռեալ ասեն զնա ընդ
 45 d մեռանիլ
 46 Ա ի պատերազմի [c ի պատերազմին] ընդ շա-
 միրամայ
 47 abdefw ի պատերազմի

3 *Քայց յարէ զկարգ բանից*¹ *2* *զկնի այսորիկ*³ *3* *աւրինակ գայս*: 4 *Արայեանն*⁴ *Արայ մեռանի ընդ Շամիրամայ*⁵ *ի պատերազմին, թողլով արու զաւակ ամենահարուստ եւ շատահանճար յիր եւ ի բան՝ զԱնուշաւանն Սաւսանուէր*⁶: 5 *Քանզի ձաւնեալ էր ըստ*⁷ *պաշտամանց*⁸ *ի սաւսիսն Արամանեկայ*⁹ *որ յԱրմաւիր. զորոց զսպարթուցն*¹⁰ *սաւսաւիւն*¹¹, *ըստ*¹² *հանդարտ եւ կամ*¹³ *սաստիկ շնչելոյ աւղոյն*¹⁴, ¹⁵*եւ թէ ուստի շարժումն*¹⁶ *սովորեցան ի հմայս յաշխարհիս*¹⁷ *Հայկազնաց, եւ այս ցբազում*¹⁸ *ժամանակս*:

6 *Այս Անուշաւան բաւական*¹⁹ *ժամանակս արհամարհուելիւն կրեալ*²⁰ *ի Զամեսեայ՝ տուայտի*²¹ *22* *ի դրանն արքունի. իսկ աւզնեալ*²³ *ի բարեկամաց՝ շահի գմասն*

1 *ՏԽ* բանիցս
2 *de* չիբ գկնի այսորիկ
3 *Ա* այսպէս *փիս* օրինակ գայս
4 *N* արայեան
5 *ՏԽ* ի պատերազմին [*hpgqs* ի պատերազմին]
6 *c* սուսանուէր / *Հ* սուսանուէր (*նոտրագրով յետոյ՝* անուանիւր) / *ՏԽ* որ սուս անուանիւր *փիս* սուսանուէր / *E* սուսանուէր
7 *O* ի պաշտամանցն
8 *PQ* սաւսիսն
9 *gln* արամեանակայ / *Հ* արամեանակայ / *hpgwl* արմանեկայ
10 *L* գսադարթիցն
11 *ԱՀ* սուսաւիւն / *gl* սաւսաւիւն / *M* սուսիւն / *N* սաւսաւիւնն *դարձրած* սաւսաւիւն
12 *k* ընդ *փիս* ըստ / *Ա* չիբ ըստ
13 *FE* չիբ կամ
14 *L* Օղոյն *բառից յետոյ տեղ թողած, ապա այլ ձեռնով լրացուած* եւ եթ ուսոց շարժումն
15 *ՏԽabde* եւեթուստ [*p* յետուստ] *xw* եւ եթ ուսոց *փիս* եւ թէ ուստի / *F* եւ թէն եւ ստի *փիս* եւ թէ ուստի
16 *gh* զշարժումն
17 *ՏԽdef* աշխարհիս [*ghlp* յաշխարհիս / *rs* աշխարհիս]
18 *ՏԽ* բագում [*rs* բագումս]
19 *p* բագում *փիս* բաւական
20 *Հց* ի գարմասեայ / *F* ի գեմեսեայ / *Z* ի գամեսեան
21 *ZM* տըւայտի
22 *ԱՏԽ* ի դրան [*hopqrs* ի դրանն]
23 *h* յոգնեալ

*ինչ աշխարհիս*²⁴, *հարկահանութեամբ խնամել*²⁵, *զկնի*²⁶ *ապա եւ զբողորս*²⁷: 7 *Այլ կարի շատ լինի, եթէ*²⁸ *զամենայն*²⁹ *որ ինչ արժանն*³⁰ *իցէ*³¹ *ասիցեմք ի ճառիս զնախակարգելոց արանց*³² ³³*զբանս եւ զգործս*:

ԻԱ.³⁴ (ԻԲ)
Որ ³⁵*ի* *Սկայորդոյն Պարոյր՝ առաջին ի Հայս թագաւորէ*³⁶. *աւգմական լինի*³⁷ ³⁸*Վարբակայ Մարի, բառնալով*³⁹ *գթաւորութիւնն*⁴⁰ *ի*⁴¹ *Սարդանապալայ*⁴²:

2 *Թողլով զոչ կարեւորագոյնսն*⁴³ *ի բանից՝ ասասցուք որ ինչ*⁴⁴ *հարկաւորն է*⁴⁵: 3 *Վերջին սոցա, որք առ*⁴⁶ *Ասորեստանեայց*⁴⁷ *թագաւորութեամբն*⁴⁸ *եւ որք*⁴⁹ *ի Շամիրամայ եւ*⁵⁰ *կամ թէ ի Նինուէ՝ զմերս*¹

24 *hpgqs* յաշխարհիս
25 *bcdefw* խնամեալ
26 *E* եւ ապա
27 *Հց* գբողորն
28 *abdef* եթէ / *ՏԽ c* թէ
29 *bc* գամենայնն
30 *ՏԽ c* արժան
31 *ՏԽ է* *փիս* իցէ
32 *bcdefw* արանց
33 *Ա* գգործս եւ գբանս
34 *hlopq* իր *փիս* իա / *g* չիբ
35 *abc* ի սկայ որդոյն / *g* ի սկայ որդոց / *hlopqrs* ի սկայ որդոցն / *k* ի սկայորդոյն / *Հ* ի սկայ որդոցն / *O* որիսկայ որդոյն / *QR* ի սկայ որդոցն
36 *cf* թագաւոր / *k* թագաւորի
37 *p* լիցի
38 *k* վարկարայ / *lprs* վարկա բամարի
39 *h* բառնալ
40 *fg* գթաւորութիւն
41 *bde* չիբ ի (սարդանապալայ)
42 *a* ի սարդանապալայ / *f* ի սարդանապալայ / *gl* ի սարդանապալայ՝*ղ*՝այ / *k* ի սարդանապալայ / *O* ի սարդանապալայ / *Q* ի սարդանապալայ
43 *Ա* կարեւորագոյնս [*c* կարեւորագոյն] / *L* կարեւորս
44 *Z* *հարկեւորն է*
45 *Ա* չիբ է
46 *w* չիբ առ
47 *b* ասորեստանեացն / *ՏԽ* ասորեստանեաց [*Հց* ասորեստանեայց]
48 *bnqrs* թագաւորութեամբ
49 *b* ի շամիրայ
50 *ՏԽ չիբ* եւ (կամ)

զմերս¹ ասեմ Պարոյր առ Սարգանապալ-
լաւ², որ³ ոչ փոքր ինչ ⁴աւգնականութիւն
տուեալ գտանի Վարբակայ ⁵Մարի, բառ-
նալով զթագաւորութիւնն⁶ ⁷ի Սարգանա-
պալլայ:

4 Եւ այժմ ահա⁸ զուարճացայց⁹, ոչ
փոքր ինչ ¹⁰կրելով խնդութիւն, Հասանե-
լով¹¹ ¹²ի տեղիս, յորում մերոյ իսկ¹³ բնիկ
նախնւոյն սերունդք¹⁴ ի¹⁵ թագաւորու-
թեան¹⁶ Հասանեն¹⁷ յաստիճան: 5 Վասն ո-
րոյ արժան է մեզ¹⁸ աստանաւր մեծ գործ
կատարել, եւ բազումս¹⁹ ասել առարկու-
թիւնս ճառից²⁰. զորոց²¹ մեզէն իսկ զհի-
մունս²² այսպիսեաց բանից²³ ընթեռնուլ

արժանաւորեցաք ի չորս Հագներգու-
թիւնս²⁴, զարգասաւորին²⁵ ի բանս եւ²⁶ զի-
մաստնոյն իսկ եւ ²⁷ի մէջ իմաստնոց ի-
մաստնագունին²⁸:

6 Քանզի²⁹ Վարբակէս³⁰ գաւառաւ
մեղացի, ի փոքունց³¹ կողմանց ³²ի ծա-
գաց³³ գաւառին ամրագունի, ³⁴խորաման-
կագոյն ի կենցաղավարութեան³⁵ ³⁶եւ ի
մարտս³⁷ երեսաւոր³⁸, ծանուցեալ զանմար-
դի բարս եւ զհեշտասէր թուլամորթու-
թիւն³⁹ յուլութեան⁴⁰ թոնոյն⁴¹ Կոնկողե-
ռայ⁴² խտացուցանէ⁴³ բարուցն⁴⁴ եւ ձե-
ռացն առատութեամբ ի քաջաց եւ ի պի-
տանեաց⁴⁵ արանց բարեկամս, որովք⁴⁶ եւ
աշխարհակալութիւնն⁴⁷ Ասորեստանի առ

1 *Տ*ն գմերն
2 *bcdef* սարդանապալեալ / *Տ*ն սարդանապալու
[չգ սարդանապաղ'դ'ալ / *k* սարդանապաղու /
l սարդանապաղդու] / *E* առ սարդանապալեալ
/ *O* առ սարդանապալու / *Q* առ սարդանապ
պաղդու
3 *Տ*ն սա փիս որ
4 *Տ*ն օգնականութիւն [հ յօգնութիւն / *qrs* օգնու-
թիւն] գտեալ ի վարբակայ մարէ, բառնալով /
M օգնականութիւն գտեալ ի վարբակէ մարէ
բառնալով / *Q* օգնականութիւն գտեալ ի վար-
բակամարէ բառնալով
5 *abde* ի վարբակայ / *E* ի վարբակայ
6 *g* գթագաւորութիւն
7 *bcf* ի սարդանապալեայ / *չգ* ի սարդանա-
պաղ'դ'այ
8 *c* ահայ
9 *cghlnopqrs* զուարճացոյց
10 *o* խնդութիւն կրելով
11 *hopqrs* հաւանելով փիս հասանելով
12 *Տ*ն ի տեղիս մերում իսկ բնիկ [hopqrsվ' բնի]
նախնւոյն, յորում [օ որում] սերունդք բագաւո-
րութեան [g ի բագաւորութեանն / *hpqrs* բագա-
ւորութեանն / *k* բագաւորութիւն] հասանեն /
NR ի տեղիս մերում իսկ բնիկ / *R* նախապէս'
բնի նախնոյն, յորում սերունդք բագաւորու-
թեանն հասանեն
13 *a* չիբ իսկ
14 *Ա չիբ* սերունդք
15 *f չիբ* ի (բագաւորութեան)
16 *abcdew* բագաւորութեանն
17 *w* հասանիւն
18 *w չիբ* մեզ
19 *de* գրագումս
20 *Ա* բանից փիս նառից
21 *Ա* գորոյ
22 *Տ*ն հիմունս

23 *opqrs* բանիս
24 *glվ'* հանգներգութիւնս
25 *p* զարգաւորին. *սպասելի էր* արգասաւորին ...
իմաստնոյն
26 *f* որ եւ փիս եւ
27 *Տ*ն գմէջ (*x* գ'ի մէջ փիս ի մէջ) իմաստնոյն [gk ի-
մաստնոյն, *p* իմաստնոյն] իմաստագումի [nopqrs
իմաստնագումի / չ իմաստնագումի] / *R* գմէջ
(դարձրած' ի մէջ) իմաստնոյն իմաստագումի
28 *Ա* իմաստագումի
29 *c* քան փիս քանզի
30 *abdef* վարբակիս
31 *Տնw* փոքուէ [qrs քոքուէ]
32 *e* ի ծագաց / *p* ի ծագեաց / *Տն չիբ* ի (ծագաց)
33 *w'* գործոց փիս ծագաց
34 *Z չիբ* խորամանկագոյն ի
35 *b* կենցաղաւորութեան
36 *Ա չիբ* եւ (ի մարտս) / *F չիբ* եւ ի մարտս ... յու-
լութեան
37 *Տն* ի մարտն
38 *w'* երեսաւոր
39 *Տն* թուլամտութիւն [k թուլամտութիւնն] փիս
թուլամորթութիւն
40 *Ա* յաղթութեան / *hopqsw* յղութեան / *r* յղու-
վութիւն (*պատ.*) փիս յղութեան / *Z* յղութիւն
41 *Կabc* թոյնոյն / *def* թոյնոյն / *Տն* թուլոյն [g թոյ-
նոյն] / *x* թոնոյն / *w* թոնոյն / *Z* թուլուն
42 *a* կողեոյ / *Տն* կոնկողիոյ [h կոյնկողիոյ / չ
կոնկողեոյ]
43 *Ա* խայտացուցանէ / *w'* խտացուցանէ
44 *r* բարեացն
45 *Կdet* պատանեաց փիս պիտանեաց
46 *Տն* որով
47 *fgk* աշխարհակալութիւն

այնու¹ ժամանակա² վարիւր յայտնապէս մեծաւ հաստատութեամբ: 7 Յինքն եւ զքաջն³ մեր նախարար յանգուցանէ⁴ զՊարոյր, թագաւորութեան⁵ շուք եւ ձեւ նմա խոստանալով: 8 Եւ⁶ բազում ամբոխս⁷ արի⁸ արանց, եւ որք⁹ ի տէգ նիզակի եւ¹⁰ յաղեղն եւ ի սուսեր աջողածեռնագոյն¹¹՝ գումարէ¹². եւ այսպէս զթագաւորութիւնն¹³ 14ի Սարգանապալլայ յինքն առեալ՝ տիրէ¹⁵ Ասորեստանի եւ Նինուէի: 9 16Քայց վերակացու¹⁷ զայլս¹⁸ թողլով Ասորեստանի¹⁹՝ փոխէ զթագաւորութիւնն²⁰ ի Մարս:

10 21Այլ 22այս եթէ²³ առ այլս այլազգաբար²⁴ պատմի²⁵՝ մի՛ ինչ սքանչանար²⁶: 11 28ի որպէս վերագոյն²⁷ 28ուրեմն յառա-

ջին²⁹ ճառսն ամբաստանեցաք³⁰ զառաջնոցն³¹ մերոցն նախնեացն անիմաստասէր բարուց³² եւ³³ ախորժակաց՝³⁴ այս հանդիպի եւ³⁵ աստանաւր: 12 Քանզի եւ³⁶ որք ի հաւրէն³⁷ Նաբուգոդոնոսորայ գործք³⁸՝ գրեցան յիւրեանց³⁹ յիշողութեանցն⁴⁰ վերակացուաց⁴¹. իսկ մերոցն⁴², ոչ այսպիսի ինչ խորհեցելոցն⁴³, 44մնացին նշանակեալ⁴⁵ ի վերջինսն: 13 46Ապա եթէ ասիցես⁴⁷, ուստի՞ մեզ եւ⁴⁸ զնախնեացն⁴⁹ 50մերոց գիտել զանուանս⁵¹ այսպէս, իսկ զբազմաց եւ զգործս՝ ասեմ. ի հնոցն⁵² դիւանաց Քաղզէացուց⁵³, Ասորեստանեայց⁵⁴ եւ Պարսից, վասն մտելոց անուանց եւ գործոց նոցա⁵⁵ ի քարտէս⁵⁶ արքունի, իբրեւ⁵⁷ 58գործակա-

1 c այն
2 Ա ժամանակօք
3 EF գրաչ
4 Ա յանկուցանէ / p յանգուցանէր / L յանգուցանէ
5 Տն ձեւ եւ շուք խոստանալով նմա
6 Տն բազմամբոխս [h գրազմամբոխս]
7 L ամբոխ
8 Տն յարի
9 Տն a որ
10 c ի փիս եւ (յաղեղն)
11 cf աջածեռնագոյն / Տն աջողածեռն [o յաջողածեռն / rs աջողածեռն] / F աջածեռն առնագոյն
12 Տն չիբ գումարէ
13 b ի թագաւորութիւնն
14 bf ի սարդանապալլայ / k ի սարդանապաղղայ / gl ի սարդանապաղղայ / O չիբ ի (սարդանապալլայ) / M ի սարդանապաղղայ / ZQ ի սարդանայ պաղղայ
15 c տիրէ եւ
16 Տն քայց այլ վերակացուս կարգեալ ասորեստանի
17 w վերակացուս
18 c գայս փիս գայլս
19 Ա չիբ ասորեստանի
20 fgap գրագաւորութիւն
21 E չիբ այլ ... այս
22 Uhopq գայս / rs չիբ այս եթէ ... պատմի / L այս
23 g թէ
24 a այդ՛արար փիս այլազգաբար
25 w՛ պատմեն
26 Z սքանչանայր
27 Ա վերագոյնն
28 Հ չիբ ուրեմն յառաջին

29 E առաջին
30 Տն գառաջին նախնեացն մերոց
31 E մերոց / L մերոց նախնեացն
32 prs բարուցն
33 Տն չիբ եւ
34 abcd ախորժակաց / Տն ախորժակս
35 c չիբ եւ (աստանօք)
36 Uhopqrs չիբ եւ (որք)
37 Ա ի հորէ
38 w գործ / Ա չիբ գործք
39 Uacdefw իւրեանց / Տն յիւրեանցն [g յիւրեանց / h իւրեանցն]
40 EFLM յիշողութեանց
41 Ա ի [w չիբ ի] վերակացուաց
42 acdefghopqrsw մերոցն
43 Ա խորհեցելոյ [d խորհելոյ] / Z խորհելոցն / M խորհեցելոց
44 Ա մնաց աննշանակելի
45 Z ի վերջինս
46 Ա ապա թէ / l ապեթէ
47 Տն ասիցեն / M ասացեն
48 Ա չիբ եւ
49 d գնախնեաց / kl նախնեացն
50 Տն մերոց բազմաց այսպէս գտանել զանուանս [l գանունս] եւ զգործս
51 N չիբ այսպէս ... գրագմաց (տ. 8)
52 Ա զհնոցն / qrs հնացն
53 ZPQ փաղթեաց(ւ)ոց
54 Uabcw ասորեաց / def ասորոց / Տն ասորեստանեաց [g ասորեստանեայց]
55 O նորա փիս նոցա
56 O փարտէզ
57 Տն իբր
58 Ա վերակացուաց եւ գործակալաց աշխարհիս ի նոցանէ կարգելոց [acf կացելոց] եւ մեծաց

լաց եւ վերակացուաց աշխարհիս ի նոցանէ կացելոց եւ մեծաց կողմնակալաց:

ԻԲ¹ (ԻԳ)

Կարգ թագաւորաց² մերոց³ եւ համար նոցունց որդի ի հաւրէ առնլով⁴:

2 Արդ⁵ այժմ անցից⁶ թիւ⁷ մերոց արանց, մանաւանդ թէ⁸ թագաւորաց, մինչեւ ցտէրութիւնն⁹ Պարթեւաց: 3 Քանզի ինձ¹⁰ այտօքիկ արք¹¹ 12ի մերոց թագաւորաց են սիրելիք¹³, որպէս բնիկք եւ իմոյ¹⁴ արեանառուք¹⁵ եւ հաւատտի հարազատք: 4 Եւ սիրելի էր ինձ՝ յայնժամ գալ Փրկչին եւ¹⁶ գրիս գնել¹⁷, եւ¹⁸ առ նոքաւք յաշխարհ զմոտն իմ¹⁹ լինել, եւ նոցա տէրութեամբն²⁰ խրախճանալ²¹, եւ յարդեացս²²

ապրել վտանգիցս²³: 5²⁴ Այլ վաղ ուրեմն փախեալ²⁵ 26ի մէջ՝ պատահումնն²⁷ այն, թէ արդեաւք եւ²⁸ վիճակ: 6²⁹ Բայց արդ³⁰ ես առ³¹ աւտարաց թագաւորութեամբն կացեալ՝ ընդ նոցայն զմերս ազգի ածից զկարգ թագաւորացն, զի մերոյ աշխարհիս³² բնիկք պսակաւորք³³ արք այնօքիկ, զորոց զանուանսն³⁴ ի ներքոյ դրոշմեսցուք:

7 Եւ զի արդարեւ զայնու³⁵ 36 ժամանակաւ էր³⁷ 38 ազգիս մերոյ թագաւորութիւնն³⁹՝ վկայէ եւ Երեմիա մարգարէ ի բանս իւր, հրաւիրելով ընդդէմ Բաբելոնի⁴⁰ ի պատերազմ. 41 շրաման տուր, ասէ, Այրարատեան⁴² թագաւորութեանն⁴³ 44 եւ Ասփանագեան գնդին՝: 8 Եւ այս հաւատտի⁴⁵ գորոյ մերոյ թագաւորութեանն⁴⁶ առ այնու¹ ժամանակաւ:

կողմնակալաց ի նոցանէ կացելոց / O գործակալած եւ վերակացուած / EFL վերակացուցաց եւ գործակալաց աշխարհիս ի նոցանէ կարգելոց եւ մեծաց կողմնակալաց աշխարհիս ի նոցանէ կացելոց

- 1 *glopg* ԻԳ փիս ԻԲ
- 2 *acdef* թագաւորաց [c թագաւորացն] եւ իշխանաց / *h* թագաւորացն
- 3 *p* եւ որ համար
- 4 *fko* առնելով
- 5 *q ... pf* փիս արդ
- 6 *abdefw* ի թիւս
- 7 *cdef* արանց մերոց
- 8 *St* չիք թէ
- 9 *ab* տէրութիւնս / *cdefw* ցտէրութիւնս / չց ցտէրութիւն
- 10 *U* չիք ինձ
- 11 *R* ի կարգ փիս արք
- 12 *St* ի մերոյ թագաւորէն [my թգրութե՛ն / *p* թագաւորութե՛ն. *n* թագաւորութե՛ն *գրած, ապա շինած՝* թագաւորէն] սիրելիք / *M* ի մերոյ թագաւորէն (*այլ ձեռնով դարձրած՝* թագաւորութե՛ն) սիրելիք
- 13 *c* սերելիք
- 14 *w* իմոց
- 15 *c* արեանս առուք / *z* արեանառուք
- 16 *f* գնել գիս
- 17 *M* գլելի դարձրած՝ գնել
- 18 *U* առ նոքոք գլիմ յաշխարհի [f աշխարհի] գմուտն [c գմուտ] լինել [ew լինիլ]
- 19 *zgh* չիք իմ
- 20 *St* տեսութեամբն [my տէրութեամբն] / *h*² տէրութեամբն / *Z* տեսութեամբ փիս տէրութեամբ
- 21 *U* գուարեանալ փիս խրախճանալ
- 22 *b* յարդարեացս փիս յարդեացս

- 23 *a* վտանգից / *St* վտանգից ապրիլ / *L* ապրիլ վտանգից
- 24 *F* այդ վաղուրեմն
- 25 *U* էանց [c անց] փիս փախեալ
- 26 *O* ի մէջ փիս ի մէջ
- 27 *St* *bde* պատահումն
- 28 *cf* չիք եւ (վիճակ)
- 29 *St* բայց արդէն [x արդ են] առ [pqrz չիք առ] մարաց թագաւորութեամբն [g թագաւորութեամբ / *k* թագաւորութեան] կեցեալ բնիկք պսակաւոր [չց կ պսակաւորք] արք այնօքիկ, զորոց եւ [my չիք եւ] գանուանսն ի ներքոյ դրոշմեմք
- 30 *E* չիք արդ
- 31 *d* չիք առ
- 32 *L* աշխարհի
- 33 *E* պսակաւոր
- 34 *U* ի նոցանէ փիս ի ներքոյ
- 35 *cf* գայս փիս գայնու / *L* գայս դարձրած՝ գայսու
- 36 *L* ժամանակաւ մերոյ ազգիս լեալ իցէ
- 37 *cf* չիք էր
- 38 *cdew* մերոյ ազգիս
- 39 *cf* թագաւորութեամբ
- 40 *bc* բաբելոնի / *fh* բաբիլոնի / *N* բաբիլոն
- 41 *k* հրամանատուր փիս հրաման տուր
- 42 *zgh* արարատեան / *O* այրատեան
- 43 *M* թագաւորութեան
- 44 *opqrz* չիք եւ ասփանագեան ... մերոյ թագաւորութեանն / *c* այսփանագեան փիս ասփանագեան
- ՝ ԷԷԷԷ. ՆԷ 27
- 45 *U* մերոյ գոլոյ / *ghk* գոլ
- 46 *M* թագաւորութեան

9 Այլ մեք ²զկարգն կանոնելով³, ա-
ռընթեր եւ զՄարաց թագաւորսն⁴:

ՄԱՐԱՑ⁵ ԱՌԱՋԻՆ⁶

- 10 ⁷Վարբակէս
- 11 Մաւղակիս⁸
- 12 Սաւարմոս⁹
- 13 Առտիկաս¹⁰
- 14 Դէովկիս¹¹
- 15 Փռաւորտիս¹²
- 16 Կւաքսարէս¹³
- 17 Աժղահակ:

14ԻՍԿ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ¹⁵ Ի ՎԱՐՐԱԿԱՑ¹⁶ ՄԱ-
ՐԷ¹⁷ ՊՍԱԿԵԱԼ¹⁸

- 18 ¹⁹Պարոյր, որդի Սկայորդւոյ²⁰
- 19 Հրաչեայ²¹:

1 *abcde* այնմ / *f* յայնմ
 2 *վ'* զկարգ թագաւորաց կանոնելով
 3 *Ughopqr* կանոնելով
 4 *a* թագաւորութիւն / *R* թագաւորսն եղաք
 5 *r* որաց *փ/ս* մարաց / *s* զմարաց / *O* մարսոյ *փ/ս*
 6 *abhqrs* առաջինն
 7 *ԱՏԽ* վարբակիս [*t* արբակիս]. *ես.ս.* վարբակէս / *PQR* վարբակիս մողակիս (*իրար դիմաց*) / *L* վարակիս
 8 *ԱՏԽ* մողակիս [*abl* մաւղակիս / *c* մարակիս / *g* մաւղիկիս / *rs* ողկիս / *w* մանդակիս]. *ես.ս.* մաւղակէս / *N* սողակիս / *R* մոգակիս
 9 միայն *tw* սուսարմոս / *միւսն. չիք. ես.ս.* սովարմոս
 10 *ԱՏԽ* առտիկիս [*ab* առտիկաս / *f* առաիկաս / *w* առտուկաս, կարդիկեաս]. *ես.ս.* ժամ. Ա. արտիկաս / *բ.* կարդիկէս / *N* կառտիկիս
 11 *abc* դէովկիս. *ես.ս.* ժամ. դէիովկիս / *L* դեովկիս
 12 *abf* փառաւորտիս / *c* փառաւորտիս / *w* արտունիս. *ես.ս.* ժամ. փրաւորտէս / *LQ* փառաւորտիս / *E* փառաւորտիս
 13 *abf* կիւս / *c* կիրաք / *d* կուսք / *g* կուսք / *w* կվաքսարէս / *միւսն. կուսք. ես.ս.* ժամ. կիւսքսարէս. *ուղղում ենք* կուսքսարէս / *N* կուսքս
 14 *d* ի *փ/ս* իսկ / *L* հայոց *փ/ս* իսկ մեր
 15 *N* դարձրած առաջինն
 16 *tw* վարբակայ (*չիք* ի)
 17 *ՏԽԿ՝defw* *չիք* մարք
 18 *f* սկսեալ *փ/ս* պսակեալ / *ZPQ*
 19 *abc* պարոյր որդի սկայի. [*c,*] հրաչեա [*c,*] սա [*c* սայ] կոչի
 20 *abc* սկայ որդւոյն / *k* սկայորդւոյ / *w* սկայ *փ/ս* սկայորդւոյ / *E* սկայորդիւոյն / *L* սկայորդւոյն

20 ²²Սա Հրաչեայ կոչի վասն առաւել պայծառերես եւ բոցակնագոյն²³ իմն²⁴ լինելոյ²⁵: 21 Առ սովաւ ասեն ²⁶կեցեալ զՆաբուգոդոնոսոր արքայ Բաբելացւոց²⁷, ²⁸որ գերեաց զՀրեայս²⁹: 22 Եւ ³⁰սորա ասեն զմի ³¹ի գլխաւորաց Եբրայեցւոցն գերելոց խնդրեալ ³²ի Նաբուգոդոնոսորայ՝ ³³Շամբաթ անուն, ածեալ³⁴ բնակեցոյց ³⁵յերկրիս մերում³⁶ ³⁷մեծաւ պատուով. եւ³⁸ ի սմանէ ասէ³⁹ պատմագիրն լինել⁴⁰ ⁴¹զազգն Բագրատունեաց⁴², ⁴³եւ հաւաստի է: 23 ⁴⁴Բայց թէ⁴⁵ ո՛րպիսի⁴⁶ ջան եղեւ¹ թագաւորացն²

21 *b* հրաչեայ / *adopqrs* հրչեայ / *L չիք* հրաչեայ
 22 *ԱՏԽ* հրաչեայ սա [*x* հրաչեայ. սա / *dopqrs* հրչեայ՝ սա / *f* սա հրաչեայ]
 23 *k* բոցագոյն
 24 *abc* *չիք* իմն
 25 *abc* գոյն *փ/ս* լինելոյ / *L* գոյն *փ/ս* լինելոյ
 26 *abc* գնաբուգոդոնոսոր արքայ բաբելացւոց կացեալ [*a* կեցեալ] / *zdegh* կացեալ / *O* գկեցեալ
 27 *ՏԽ* բաբելացւոց [*zgh* բաբելացւոց]
 28 *abc* *չիք* որ գերեաց գիրեայս
 29 *Հ* հրեայս / *M* գիրեայսն
 30 *f* հրաչեի *փ/ս* սորա ասեն
 31 *abc* ի գերելոց գլխաւորացն եբրայեցւոց / *f* ի գերելոց եբրայեցւոց / *o* ի գլխաւորացն եբրայեցւոց
 32 *f չիք* ի նաբուգոդոնոսորայ
 33 *abc* անուն շամբաթ
 34 *L* գոր ածեալ
 35 *a* երկրիս (*նշանագրով*) / *ՏԽ չիք* յերկրիս մերում
 36 *abcde չիք* մերում
 37 *f չիք* մեծաւ պատուով
 38 *L չիք* եւ
 39 *Z չիք* ասէ
 40 *def* լինիլ / *abc չիք* լինել
 41 *a* զազգս / *bc* զազգ / *L* զազգ բագրատունեաց սերեալ *չիք* եւ հաւաստի է
 42 *ՏԽcde* բագրատունի
 43 *abf չիք* եւ հաւաստի է
 44 *Ա* «բայց» բառից առաջ ունին առանձին վերնագիր՝ «յադագս սամբատայ» [*c* շամբայ / *f* շամբատայ հրէի] / *d* նոր գլուխ (ԻԳ) է հաշուած այս վերնագիրը: *a* կարմիր թանաքով է գրուած այս վերնագիրը, եւ «բայց» բառի Բ տառը խոշոր կապտագոյն գարդագրով: *f* գլուխների ցանկի մէջ ԻԲ գլխի համար ունի. «Կարգ թագաւորաց մերոց եւ համար նոցունց որդի ի հորէ * առնելով եւ շմբատայ հրէի»:
 45 *a* թէ
 46 *ef* որպէս

մերոց՝ զնոսա³ ի պաշտաւն կոողն⁴ խոնարհեցուցանել, եւ կամ թէ⁵ քանի՛ք եւ⁶ ո՛յք ոմանք⁷ ճի նոցանէ որք աստուածպաշտութեամբ վճարեցին զկեանս⁹ յետոյ պատմեսցուք ոճով: 24 Քանզի¹⁰ ասելն ոմանց¹¹ անհաւաստի մարդոց, ըստ յաւժարութեան¹² եւ ոչ ըստ ճշմարտութեան, ի Հայկայ¹³ զթագադիր ազգդ¹⁴ 15 Բագրատունեաց լինել¹⁶: 25 Վասն որոյ ասեմ. 17 մի՛ այսպիսեաց յիմար բանից հաւանիր. զի եւ¹⁸ ոչ մի շաւիղ¹⁹ կամ ցուցումն գոյ նմանութեան²⁰ յասացեալսդ²¹՝ որ զարդարութիւն²² ակնարկէ. զի ի բայ բանից եւ անոճ իմն յաղագս Հայկայ եւ նմանեացն²³ կակազէ: 26 Բայց ծանի՛ր, զի²⁴ 25 Սմբատդ անուն, 26 զոր յաճախ 27 Բագրատունիք ի վերայ պատանեաց²⁸ կոչեն՝ ճշմարտու-

թեամբ²⁹ 30 Շամբաթ է³¹, ըստ նախնի իւրեանց³² խաւսիցն³³, որ է եբրայեցի³⁴:

27 Փառնաւագ³⁵

28 Պաճոյճ³⁶

29 Կոռնակ³⁷

30 Փառոս³⁸

31 Միւս³⁹ Հայկակ

32 Երուանդ⁴⁰ սակաւակեաց⁴¹

33 Տիգրան:

34 42 Քանզի եւ զվերջին⁴³ Երուանդ⁴⁴ եւ զՏիգրան⁴⁵ ի սոցանէ ըստ յուսոյ կոչեցեալ⁴⁶ ասեմ արդեաւք. ոչ կարի⁴⁷ հեռագոյն⁴⁸ գոլով⁴⁹ ժամանակին, 50 յիշեաց ոք զանուանս զայսոսիկ⁵¹:

1 Տն եղեալ փխ եղել
 2 gh բազաւորաց
 3 O գոսսա
 4 L կոոց
 5 cghkrs չիբ թէ
 6 EF կամ փխ եւ
 7 Ա չիբ ոմանք
 8 Տն ի սոցանէ [p ի նոցանէ] փխ ի նոցանէ
 9 o գկեանսն
 10 E յասելն յոմանց
 11 cdefw յոմանց
 12 Q յոժարութեանն
 13 O գհայկա
 14 Ա ազգ
 15 Տն լինել [p չիբ լինել] բագրատունեաց
 16 def լինիլ
 17 Ա մի այսպիսեաց բանիցս հաւանիր յիմարութեանց. զի
 18 k չիբ եւ
 19 k շաւիղ / p շաւեղ
 20 Ա չիբ նմանութեան
 21 h ասացեալսդ / pr յուսացեալսդ
 22 rs գարդարութեան
 23 tw՛ անմմանեացն
 24 Տն չիբ զի
 25 c սմբադ անուն, գոր յանախ անուն / Տն գամբատդ
 26 L գոր յանախ անուն բագրատունիք
 27 cde բագրատունիք / f բագրատունիք անուանեն ի վերայ պատանեաց կոչեն
 28 ace պատանեկաց / b պատանեկացդ

29 Տնեֆ նշմարիտ
 30 Ա է [a չիբ / f եւ փխ է] շամբայ / n շարաք
 31 o չիբ է
 32 abcdw իւրեանցն / p իւրոց
 33 a խօսոց / bcdef խօսից
 34 ow հեբրայեցի
 35 Տնdew փառնուսա
 36 c պայնոյն / Z պայուն
 37 abcf կոռնակ
 38 abc փառոս / l փաւոռոս / միւսն. փաւոս / M փօսու
 39 a տիւս / f տիոս փխ միւս
 40 ZPQ երուան
 41 l սակաւակաց
 42 L չիբ ֆանգի եւ ... գանուանս զայսոսիկ
 43 Տնdew վերջին
 44 cf երուանդն / Տնdew երուանդս
 45 Տնacdw տիգրան
 46 w ասեմ, արդեօֆ
 47 O կոչի փխ կարի
 48 abc հեռի
 49 a գոլով
 50 a յը՛ց ոֆ / b յիշեաց ոֆ / c յիշեցաֆ / f յիշե՛ց ոֆ / Տնdew յիշեսցուֆ [x յիշեաց ոֆ]
 51 deh այսոսիկ

ԻԳ.¹ (ԻԴ)

Յաղագս որդւոց² Սենեբերիմայ³, եւ թէ⁴ Արծրունիք եւ Գնունիք⁵ եւ բղեաշխն⁶ ⁷անուանեալ Աղանեաց՝ ⁸ի նոցանէ եմ⁹ սերեալի¹⁰. եւ ի նոյն նաոի՝ եթէ¹¹ Անգեղ¹² տունն¹³ ի Պասաբաւայ:

² Այլ¹⁴ յառաջ քան զձեռնարկելն¹⁵ մեր¹⁶ ¹⁷ի բանսն որ յաղագս մեծին¹⁸ Տիգրանայ, որ իններորդ ¹⁹ի բնկաց մերոց պսակաւորաց²⁰ էր, հուժկու, անուանի եւ յաղթող²¹ ընդ այլ աշխարհակալս՝ ճառեցուք որ ինչ ²²կարեւորագոյնն է ոճոյ բանիս: ³ Եւ ի²³ մոռացումն եկն ²⁴արդեաւք յաղագս Սենեբերիմայ²⁵. քանզի ²⁶ուժսուն, աւելի կամ պակաս, ամաւք յառաջ քան զթագաւորութիւնն²⁷ նաբուգոդոնտորայ²⁸ էր Սենեբերիմայ²⁹ կացեալ³⁰ արքայ

Ասորեստանի³¹. որ զերուսաղէմ պաշարեաց առ Եզեկիայի³²: ⁴ Հրէից առաջնորդաւ³³. զոր սպանեալ որդւոց նորա Ադրամելեքայ³⁴ եւ Սանասարայ՝ եղին փախստական առ մեզ:

⁵ Յորոց զմինն յարեւմտից հարաւոյ³⁵ ³⁶աշխարհիս մերոյ, մերձ ի սահմանս նորին Ասորեստանի, բնակեցուցանէ³⁷ Սկալորդին³⁸ ³⁹մեր քաջ նախնին, ⁴⁰այս ինքն է⁴¹ զՍանասարն. եւ ⁴²ի սմանէ ⁴³աճուճն եւ բազմասերութիւն լեալ՝ լցին զՍիւմն ասացեալ լեառն⁴⁴: ⁶ ⁴⁵Իսկ պերճքն⁴⁶ եւ գլխաւորքն ի նոցանէ յետոյ ուրեմն մտերմութիւն վաստակոց⁴⁷ առ թագաւորսն⁴⁸ մերցուցեալ՝ զբղեշխութիւն⁴⁹ կողմանցն ⁵⁰արժանաւորեցան առնուլ: ⁷ Իսկ Արդամոզանն⁵¹ ¹յարեւելից հարաւոյ նորին² կող-

1 dglopqrs ԻԴ փխ ԻԴ
2 de որդւոց
3 ՏԽ սենեբարիմայ [Հցլք սենեբերիմայ]
4 a թե / k եթէ
5 O գանունիք
6 ՏԽ բղեշխն [l բղեաշխն]
7 cf աղանեաց անուանեալ
8 g ի սոցանէ / f եմ սերեալի ի նոցանէ
9 c է փխ եմ / ՏԽ չիք եմ
10 k սիրելիք փխ սերեալի
11 a թե / bcdef թէ
12 O անկեալ փխ անգեղ
13 g տուն
14 ՏԽ արդ փխ այլ
15 F արկելն փխ ձեռնարկելն
16 rs մեք փխ մեր / d չիք մեր
17 ՏԽ ի բանս
18 de մեծի
19 ՏԽ ի նախնեաց փխ ի բնկաց
20 Z պսակաւորեցեր
21 Ա յաղթող / ՏԽ յաղթողս [g յաղթող / hx յաղթող] / N յաղթողս
22 Ա կարեւորագոյն է ոճոյս մերոց բանից
23 Հցհկ չիք ի (մոռացումն)
24 Ա արդեոք թէ այն լինիցի յաղագս / Q եկ արդեոք / R արդեւք
25 chpqrs սենեբարիմայ / L սենեբերիբոս / N սենեբարիմ
26 ՏԽ ութսուն ամօք, աւելի կամ պակաս, յառաջ
27 fg գրագաւորութիւն
28 a նաբու գոդոնտորայ
29 a սենեբերիմայ իբոս / c սենեբերիմոս / f սենեբերիմ / ՏԽ եւ սենեբերիմայ

30 prs կեցեալ
31 i ասորեստանեայց
32 l եզեկայիւ / N եզեկիաիւ / R եզեկաիւ
33 p առաջնորդէր
34 ՏԽbcde ադրամելայ [Հցհօ ադրամելեայ] / a ադրամելայ / M ադրամելեայ
35 Աւ՝ հիւսիսոյ փխ հարաւոյ
36 abcd մերոյ աշխարհիս
37 Հ բնակեցուցեալ
38 a սկալ որդին / cefw սկալ որդի / O սկալ որդին
39 Ա քաջ մեր
40 L այսինքն փխ այս ինքն է
41 ՏԽ չիք է
42 L ի նմանէ
43 ՏԽ սերեալ փխ անումն եւ բազմասերութիւն լեալ
44 Ա լեառն / L լեառն
45 Ա իսկ պերճագոյնք ի նոցանէ եւ գլխաւորագոյնք [w գլխաւորագոյնքն] յետոյ / L իսկ որ պերճագոյնք ի նոցանէ եւ գլխաւորագոյնք յետոյ
46 Z պերճ
47 c ի վաստակոց
48 cdf թագաւորն
49 ԱՏԽ բղեշխութիւն. ուղղում ենք գրեղեշխութիւն
50 l «արժանաւորեցան» բառի «ժանաւորեցան» մասից սկսած հին Զ-ն է, որ պատկանում է Ա խմբին, ինչպէս եւ ghik ձեռագրերը, որոնք ծագում են l-ից. որով ի Զ-ները մինչեւ այստեղ Տ-ի հետ էին, իսկ այստեղից սկսած մինչեւ «անբանութեան» բառի «անբան» մասը՝ Ա-ի հետ են:
51 ԱՏԽ արգամոզանն [gհի արգամոզանն / k արգամոզանն]. եւս. Ժամ.՝ «յիւրմէ որդւոյն արդու-

մանն³ բնակեալ. ⁴ի սմանէ ասէ պատմա-
գիրն լինել⁵ զԱրծրունիս ⁶եւ զԳնունիս⁷:
8 Արգ՝ յիշելոյն⁸ մեր զՍենեքերիմ⁹ ¹⁰այս
էր պատճառն:

⁹ Բայց զԱնգեղ տունն¹¹ ¹²ասէ նոյն
պատմագիր¹³ ի Պասքամայ ումեմնէ¹⁴ ¹⁵ի
Հայկայ թռռնէ լինել¹⁶:

ԻԴ¹⁷ (ԻԵ)

Յաղագս Տիգրանայ¹⁸, թէ ո՛րպիսի¹⁹ ա-
մենայնիւ²⁰:

² Բայց անցցուք այսուհետեւ ²¹որ ինչ
յաղագս Տիգրանայ ²²եւ որ²³ ի նմանէ
գործք: ³ Քանզի սա²⁴ ամենեցունց²⁵ թա-
գաւորացն մերոց հարստագոյն եւ խոհե-
մագոյն, եւ արանցն²⁶ այնոցիկ եւ ամենե-
ցուն²⁷ քաջ²⁸: ⁴ ²⁹Որ եւ³⁰ կիւրոսի աջա-

կցեալ³¹, զՄարացն³² ի բաց բառնալով
զիշխանութիւնն³³, եւ զՅոյնս³⁴ ոչ սակաւ
ժամանակս³⁵ ³⁶ընդ իւրեաւ³⁷ ³⁸նուաճեալ
հնազանդէր³⁹: ⁵ Եւ զսահմանս⁴⁰ մերոյ⁴¹
բնակութեանս⁴² ընդարձակեալ⁴³ ⁴⁴ի հինսն
մեր⁴⁵ հասուցանէր⁴⁶ յեզերս ծայրից⁴⁷ բնա-
կութեան⁴⁸, եւ ամենեցունց որ⁴⁹ առ իւ-
րովքն էին ժամանակաւք⁵⁰ նախանձելի,
եւ⁵¹ զկենացս⁵² ըղձալի⁵³ ինքն եւ ժամա-
նակ իւր:

⁶ Զի ⁵⁴n^o ոք ի ⁵⁵ճշմարիտ արանց⁵⁶, եւ
որոց ի բարս արութեան⁵⁷ եւ խոհականու-
թեան սիրելութիւն⁵⁸ կայցէ⁵⁹, սորա յիշա-
տակաւքն⁶⁰ ոչ զուարճացի¹, եւ յորդորես-

մուգանեայ»: Ուղղելի է ըստ նոր. Բիւզ. արդա-
մուլան

- 1 Z յարեւելից ի հարաւոյ
- 2 f չիք նորին
- 3 opqrs կողման
- 4 Ա ի նմանէ
- 5 def լինիլ
- 6 Yde չիք եւ զգնունիս
- 7 p գնունիս
- 8 Ա յիշելն / F շինելն փիս յիշելոյն
- 9 hqrs զսենեքերիմ
- 10 Աս պատմաոս [k պատմաոն / l պատմաո] է [տ
էր] այս / E պատմաոնայս / L պատմաո է այս
- 11 F տունն ուղղած տանն / Z գայն գեղտունն
- 12 Խ նոյն պատմագիր ասէ
- 13 f պատմագիրք / nw պատմագիրն
- 14 k ուրամն է փիս ումեմնէ
- 15 Sabc ի հայկակայ / hdef ի հայկայ / M չիք ի.,
հայկակայ
- 16 efw լինիլ
- 17 htopq ԻԵ փիս ԻԴ
- 18 f տիգրանայ թագաւորի
- 19 gh ո՛ւպ փիս ըրպիսի / M որպէս
- 20 Ա ամենեւին փիս ամենայնիւ
- 21 SԽ եւ [hxy չիք եւ] որ ինչ յաղագս / Q եւ որ ինչ
յաղագս
- 22 Y²det չիք եւ որ ի նմանէ գործք
- 23 k չիք որ
- 24 abclngrs գաս / o գնա փիս սա
- 25 dew ամենեցունց
- 26 M արանց
- 27 g ամենեցուն
- 28 Ա քաջաց

- 29 cef եւ որ
- 30 l չիք եւ
- 31 a աչկց՛լ
- 32 a մարացն
- 33 Աս զիշխանութիւն
- 34 opqrs գոյսն / PQR գոյսն
- 35 a ժամանակաւ / L ժամանակ
- 36 opqrs չիք ընդ իւրեաւ
- 37 SԽ իւրեւ [լ իւրեաւ] / Ա իւրով
- 38 Ա հնազանդեալ նուանեաց
- 39 opqrs չիք հնազանդէր [abf նուանեալ]
- 40 S գսահման
- 41 a մերս / L յերոյս
- 42 Y²abdeghlw բնակութեան / k բնակութիւնս / P
բնակութեանս
- 43 r ընդարձակելոյ / s ընդարձակեալս / PR ընդ-
արձակեալ
- 44 abdew ի հինն / cf ի հին
- 45 k չիք մեր
- 46 bk հատուցանէր / Sg հասուցանէ
- 47 h ծայրին
- 48 ԱՏՀ բնակութեանց
- 49 gh որք / kl որոց
- 50 r ժամանակաւ / NOPQR չիք էին
- 51 c չիք եւ (զկենացս)
- 52 Ա զկենացն [c զկնի եկկելոցն] / S յետնոցս / w
յետնոցն փիս զկենացս / h² զկենացս / F
զկենացն / L եւ կենացն փիս զկենացս
- 53 F ըղձալ
- 54 Ա ո՛ւ վ ոք
- 55 c նշմարացն փիս նշմարիտ արանց
- 56 p արանցն
- 57 gh արիութիւն / kl² արութիւն
- 58 de սիրելի է / s սիրելութեան
- 59 S կացցէ
- 60 Ա յիշատակոփս / L յիշատակաւ

ըեսցի² ³այսպիսի այր լինել: 7 Արանց կացեալ⁴ գլուխ եւ⁵ արութիւն⁶ ցուցեալ՝ զազգս⁷ մեր բարձրացոյց, եւ զընդ⁸ լծով կացեալսս⁹՝ ¹⁰լծադիրս եւ հարկապահանջս¹¹ կացոյց բազմաց¹². մթերս ոսկւոյ եւ արծաթոյ եւ քարանց պատուականաց եւ զգեստուց¹³ եւ պէս պէս գունից¹⁴ եւ անկուածոց¹⁵՝ ¹⁶արանց միանգամայն եւ կանանց՝ հասարակաց բազմացոյց. ուրովք¹⁷ տգեղագոյնքն իբրեւ¹⁸ զգեղաւորս¹⁹ երեւէին²⁰ սքանչելիք²¹, եւ գեղաւորքն ըստ ժամանակին առ հասարակ դիւցազնացեալք²²: 8 ²³Հետեւեալամարտքն ի վերայ ուսոց ձիոց բերեալք, եւ պարսաւորքն առ հասարակ դիպաղեղունք²⁴, եւ շերտա-

ւորքն²⁵ ի սուսեր²⁶ ²⁷եւ ի տէգ նիզակի վառեալք²⁸. մերկքն²⁹ վահանաւք եւ զգեստուք³⁰ երկաթեալք³¹ պարածածկեալք³²: 9 Որոց ի³³ մի վայր հասելոց³⁴ բաւական էր ³⁵տեսիլն միայն, եւ³⁶ որ ³⁷ի նոցայն պահպանակաց եւ զինուց փայլմունք եւ շողիւնք³⁸ զթշնամիսն³⁹ արտահալածել⁴⁰: 10 Խաղաղութեան ⁴¹եւ շինութեան բերող⁴², իւղով⁴³ եւ մեղու⁴⁴ ⁴⁵զամենայն հասակ⁴⁶ պարարեալ:

11 Զայս⁴⁷ ⁴⁸եւ որ ⁴⁹այլ այսպիսիք բազումք⁵⁰, եբեր մերոյ աշխարհիս⁵¹ խարտեաշս⁵² այս⁵³ եւ աղբբեկ⁵⁴ ծայրիւ հերաց¹

1 իւլ² գուարնանայցէ
 2 ՏՆ յորդորիցի
 3 Ալ այսպիսի լինել [defw լինիլ] այր / ուլ² այր լինել. այր արանց [n այր յետոյ է աւելացրած] / L այսպիսի լինիլ այր, արանց գլուխ, արութիւն ցուցեալ
 4 Աս¹ չի¹ կացեալ
 5 Ա չի¹ եւ (արութիւն)
 6 Հօ արիութիւն
 7 ghl զազգ / Z զազգն
 8 p չի¹ զընդ / ZO ընդ
 9 Աghopqrs կացեալս
 10 Ալ լծադիրս բազմաց եւ հարկապահանջս կացոյց
 11 pqrsվ¹ հարկապահանջողս / O հարկապահանջողս
 12 h չի¹ բազմաց
 13 N սգեստաց / PQR սգեստուք
 14 S գունոց [վ² գունից]
 15 Sabc անգուածոց
 16 ՏՆ արանց հասակաց [x հասարակաց] եւ կանանց միանգամայն [q միանգամ]
 17 l որովք / միւսն. որովք
 18 l իբր
 19 bo զգեղաւոր / F զգեղաւորս
 20 l երեւեին. l-ի հին մասը, անկատար ժամանակը ե տառով ունի
 21 Zhopqrs սփանջելեօք / Ա գեղեցիկփ փիս սփանջելիփ
 22 o դիւցազնեալք / pqrsվ² դիւցազնացեալք / NO դիւցազնացեալք
 23 prsw հետեւամարտին / c չի¹ հետեւակամարտին ի վերայ ... երկաթեօք պարածածկեալք / L հետեւակամարտի
 24 O դէպ աղեղունք

25 aw¹ շերտաւորք / Կ²zdefw շեշտաւորքն / E շեշտաւորք
 26 kl սուր փիս սուսեր
 27 abdefl եւ ի նիզակ
 28 a վառեալ / E վառեալս
 29 d մերկփ
 30 Կ²bfw զգեստօք / Sc զգեստիւք / PQR սգեստիւք
 31 a երկաթեալք / Zbdefghwվ² երկաթեօք / l երկաթեօք / kվ² երկաթիւք / Sc երկաթոյ / Z երկաթալք
 32 abfghkw պարածածկեցեալք / l պարածածկիցեալք
 33 ghk չի¹ ի (մի)
 34 Աghlվ² հասցեցելոց
 35 Z միայն տեսիլն
 36 Ա չի¹ եւ (որ)
 37 ՏՆ ի նոցայցն [r նոցունց / s նոցայն]
 38 t շողիւնքն / E շողիւք
 39 E գթշնամիս
 40 իւլ² արտալածել / nopqrsվ² արտալածելք
 41 F չի¹ եւ շինութեան ... զամենայն
 42 ԱՏՆ բերող [z բերող / l բերալք]. l-ի հին մասը ող վերջաւորութիւնն աւղ ձեւով ունի եւ o տառի տեղ աւ
 43 NPQ եւղով
 44 f մեղեբր
 45 իւլ² զհասակս ամենայն / S զհասակս ամենեցուն
 46 de հասակս
 47 Ա այս
 48 r եւս փիս եւ / k եւ որոց զայսպիսիփ
 49 b այլպիսիփ փիս այլ այսպիսիփ
 50 Ա բազում
 51 E չի¹ աշխարհիս
 52 o խարտեաշ
 53 rs չի¹ այս
 54 a աղղեբեկ / bcdewf աղղեբեկ / ghlnqrs աղղեբեկ / p աղղեբեկ / Կikmo աղղեբեկ

րաց¹ Երուանդեանս Տիգրան, երեսաւք
գունեան եւ մեղուակն, անձնեայն² եւ
թիկնաւէտն³, առոգաբարձն⁴ եւ գեղեց-
կոտն, պարկեշտն ի կերակուրս եւ յըմպե-
լիս⁵, եւ ⁶ի խրախճանութիւնս աւրինաւոր.
գորմէ ասէին⁷ ⁸ի հինսն մեր, որք⁹ փանդ-
ուամբն¹⁰ երգէին¹¹, լինել¹² սմա եւ ¹³ի ցան-
կութիւնս մարմնոյ¹⁴ չափաւոր, մեծի-
մաստ¹⁵ եւ պերճաբան, եւ յամենայն¹⁶ որ
ինչ մարդկութեան¹⁷ պիտանի: 12 Եւ
զի¹⁸նչ ինձ ¹⁸ի գիրսս յայտուիլ¹⁹ ար-
դեաւք²⁰ իցէ²¹ բան սիրելի, քան թէ²² որ
յաղագս ²³սորա էին ²⁴գովեստք եւ պատ-
մութիւնք²⁵ յերկարել²⁶: 13 Արդարադատ
եւ հաւասարասէր կշիռս²⁷ ունելով յամե-

նայնի՝ զամենայն ուրուք ²⁸զկենցաղ՝
մտացն ²⁹ծակաւ կշռէր: 14 Ո՛չ ընդ լաւա-
գոյնսն³⁰ խանդայր³¹, եւ ոչ զնուաստն³²
արհամարհէր, այլ ամենեցուն հասարա-
կաց³³ հնարէր զխնամոցն³⁴ իւրոց ի վերայ
տարածանել³⁵ զգեստս³⁶:

15 Սա նախ ³⁷յառաջագոյն ³⁸դաշնա-
ւոր եղեալ Աժդահակայ³⁹, որ ի Մարաց էր,
տայ նմա զքոյր իւր Տիգրանուհի կնու-
թեան⁴⁰, ⁴¹ընձիւք ⁴²խնդրելով զնա Աժդա-
հակայ⁴³: 16 Քանզի ասէր. կա՛մ ⁴⁴ի ձեռն
այսպիսոյ⁴⁵ մերձաւորութեան սէր հաս-
տատուն⁴⁶ առ Տիգրան ունել⁴⁷, կամ զիւ-
րաւ⁴⁸ ⁴⁹այսպէս դաւաճանել⁵⁰ զնա ի սպա-

1 Կ՝ հրոյ / l հրոց / k հրց / w՝ երաց փխ հերաց / Կ՛dew չիբ հերաց
2 Ա. անձնեայ / ghlp անձնեան
3 c թիկնաւեանդ / k թիկնաւէտ / l թիկնաւէտ
4 b առոգաբարձ / zghrs առողաբարձն / միւսն. առոյգաբարձ(ն)
5 h ըմպելիս / N յըմպելիս
6 Ա.իս՛ ան խրախճանութիւնս
7 l ասելին
8 c ի հինս / o ի մեր հինսն
9 c որ
10 Կ՛abfi բանդոամբն / de փանդոամբն / միւսն. բամբոամբն
11 Z երգենն
12 defw լինիլ
13 opqs ի ցանկութիւն / r ի ցանկութեան / O ի ցանկութեան մարմնաւոր չափաւոր
14 S մարմնոյն
15 Կklm մեծիմաստն / չԿ՛gh մեծիմաստուն
16 չp ամենայն
17 Ա մարդկութեանս [c ի մարդկութեանս] / p մարդկութիւնն
18 Ա.Sիս ի գիրս [zghl ի գիրսս]
19 b յայտոցիկ / h զայտուիլ / S յայս [op այս] / Z այսորիկ
20 Ա չիբ արդեոք
21 k իցես / l իցէր
22 l թե (հին մասում միշտ այսպէս)
23 zghl սորայն է Ա եւ k էիլ / Z սորայն է ի գովեստք / L սորա են
24 zgh գովեստ / p գործք եւ գովեստք եւ պատմութիւնք
25 zagh պատմութիւն
26 L երկարել
27 ab կշռես / f կշիռ / w կշռու

28 S կենցաղ / c գկենցաղս / d գկենցաղամտացն փխ գկենցաղ մտացն
29 ab լծակշռէր / def լծակշռե / Կ՛a լծակշիե փխ լծակաւ կշռէր / F լծակակշռե / L լծակակշիռ
30 a յաւագոյնս
31 Կ՛defi խնդայր / Z խանդայր
32 kn գնուաստն / a գաւրտուկսն / bcdew գաւրտուկսն / oqrs գկրուստն / p՛ զկրսեքոքն / չ գնուագագոյնսն փխ գնուաստն / NR գկրսեքոքն / R գկրսեքոքն փխ գնուաստն
33 իս՛ ի հասարակ / opqs հաւասարաց փխ հասարակաց / n հաւասարաց, շինած՝ հասարակաց / լ՛ ի հաւասարեաց
34 pqs զխնամոց
35 ԱS տարածել
36 իabcfw զգեստ / Վdem զգեստս / OPQR զգեստս
37 Աս յառաջագոյն որ ի մարացն [ghl մարաց] էր աժդահակ [աժդահակայ] եղեալ՝ տայ [ab տա] / ZM յառաջագոյն դաշնաւոր որ ի մարաց էր աժդահակ եղեալ տայ / p առաջագոյն
38 o դաշնաւորեալ փխ դաշնաւոր եղեալ / Ա չիբ դաշնաւոր
39 S աշդահակայ [p աժդահակայ]
40 kpqs կնութիւն / o ի կնութիւն
41 k խնդրելով ըղձիւք
42 Ա՛զլ գնա խնդրելով
43 S աշդահակայ (յամ.)
44 FL չիբ ի ձեռն
45 PQ այսպիսոյ
46 gh հաստատագոյն
47 a՛ զ ի հաստատեալ / Կ՛bcdt հարստեալ / ef հարստեալ / իս՛ զ ի հաստատել փխ ունել / F հարստեալ փխ ունել
48 foqs դիրեալ
49 Ա գնա այսպէս դաւաճանեալ
50 լ՛ զ դաւաճանեալ

նումն: 17 Ջի էր նմա¹ խէթ կամաց իւրոց, մարգարէութիւն իմն յոչ կամաց լեալ² նմա³ առաջիկայ դիպուածն⁴ իւր⁵:

ԻԵ⁶ (ԻՋ)

Վասն երկիրդի կասկածանացն⁷ Աժդահակայ⁸ ի միաբանութենէ սիրոյն⁹ Կիւրոսի եւ Տիգրանայ:

2 Բայց էր նիւթ¹⁰ այսպիսւոյ¹¹ խոհանութեան¹² դաշնաւորութիւն¹³ մտերմութեանն¹⁴ որ ի Կիւրոսէ առ Տիգրան. յորմէ բազում անգամ եւ¹⁵ ախտ քնոյ ¹⁶ի բաց փախուցեալ լինէր յԱժդահակայ¹⁷ յիշատակաւ¹⁸ այսուիկ¹⁹. եւ խորհրդակցաց²⁰ իւրոց անդուլ առնէր Հարցումն²¹ վասն այսպիսւոյ²² պատճառի. «Ո՞րպիսի²³ Հնարիւք լուծանել կարասցուք, ասէ²⁴,

զկապ սիրոյ պարսկայնոյն²⁵ եւ²⁶ Հայկազինն²⁷ բազմաբերաւորի²⁸»: 3 Եւ յայսպիսում²⁹ շփոթման³⁰ խորհրդոց³¹ Հասանէ նմա առաջիկայիցն³² յայտնութիւն ի ձեռն անըականաց³³ իմն նախատեսութեանց, աւրինակաւ³⁴ այսուիկ, ասէ³⁵ որ պատմէն³⁶:

ԻՋ³⁷ (ԻԷ)

Թէ ո՛րպէս³⁸ ի³⁹ խիթի⁴⁰ լինելով⁴¹ Աժդահակայ⁴² գառաջիկայ իւր⁴³ դիպուածն տեսանէ⁴⁴ սքանչելի երագով⁴⁵:

2 էր, ասէ, յաւուրսն յայնուիկ⁴⁶ ոչ սակաւ ինչ վտանգ՝ որ ի Մարացն Աժդահակայ, ⁴⁷ի միաբանութենէն Կիւրոսի եւ Տիգրանայ: 3 Վասն որոյ եւ ի սաստկութենէ⁴⁸ ծփանաց խորհրդոցն լինէր⁴⁹ նմա ¹ի

1 Ա. նա փիս նմա
2 a լինել / bcgl լիեալ
3 nopqrsw նորա փիս նմա
4 kl դիպուած
5 Ա. չիք իւր
6 łdopqrs ԻՋ փիս ԻԵ / M ԻՋ փիս ԻԵ / L ԻԸ փիս ԻԵ
7 Կ² cdefgh կասկածանաց
8 NPQR աշդահակայ (միշտ այսպէս)
9 ՏԽ սիրոյ
10 c նիւթս
11 Ա. այսպիսի
12 R խորամանկաւ եւ փիս խոհականութեան
13 dep դաշնաւորութեան
14 ჳghk մտերմութեան
15 o չիք եւ
16 opqrs չիք ի բաց / n ի բաց յետոյ աւելացրած
17 p աշդահակայ / ԱԽ ի նմանէ փիս յաժդահակայ / S մեծ մասամբ ունի աշդահակ, իսկ Ա. աժդահակ
18 abet յիշատակոփ / cf յիշատակոփն / Խվ³ յիշատակոփս / w յիշատակաւ / d հրեշտակոփ փիս յիշատակաւս
19 c այնուիկ
20 Ա. խորհրդակցացն
21 ԽԿ⁴ վ³ զհարցումնս / w զհարցումն / վmn զհարցուածս / opqrs զհարուածս / O ըզհայեցուածս փիս հարցումն
22 a այսպիսի
23 Ա՛ զի՞նչպիսի փիս ո՞րպիսի
24 Ա. չիք ասէ

25 Կ² abdef պարսկայնոյն / c p q r s պարսկանոյն / վ² պարսայնոյն / F պարսկանոյն / Z պարսայնոյն
26 nopqrs ի փիս եւ (հայկազինն) [n ի-ն յետոյ շինած է եւ]
27 Ա. հայկազնոյն [c հայկազնոյն / Կ² հայկազնոյն] / ჳgh հայկայինն / kl հայկացինն
28 Z բազմաբերաւորին / P բազմաբերաւորի
29 ՏԽ յայսպիսի [ճգվ² յայսպիսում / op այսպիսի]
30 L շփոթմանց
31 ghł խորհրդոյ
32 l առաջակայիցս
33 nopqrs⁴ անբջական [n յետոյ շինած՝ անբջականաց]
34 bt օրինակաւ
35 b ասէ փիս ասէ / S չիք ասէ
36 cfhoqrst պատմեն
37 ghopqrs ԻԷ փիս ԻՋ / dkl չունին զլիսի թուահամարը L ԻԹ փիս ԻՋ
38 Կ² bcdefst որպիսի
39 Կ² dcde չիք ի (խիթի)
40 c խէթ / d խթի / f խիթ
41 cf լինելոյն / FL լինելոյ
42 aw գառաջի / Sk գառաջակայ / NPQ գառաջակ իւր / O գառաջիկ իւր
43 Ա. ճկ չիք իւր
44 l տեսանել
45 k երագս
46 ՏԽ յայնս / O յայնս
47 Ա. Sk ի միաբանութենէ
48 E սաստիկութենէ
49 Ա. ՏԽ լինել [Կ² dew լինել] / L լինիլ

1ի տեսլեան երազոցն² երեւութանալ³ 4ի քուն գիշերոյ, գոր⁵ ոչ⁶ երբէք յարթութեան ետես աչաւք, եւ ոչ ի լուր ականջաց լուաւ: 4 Ուստի եւ ընդոստ⁷ 8ի քնոյն լինելով՝ ոչ յամէ⁹ ըստ սովորութեան կարգին ի ժամ խորհրդականութեանն¹⁰. այլ այն ինչ գիշերոյն¹¹ 12ժամս ունելով¹³ ոչ սակաւս՝ ձայնէ զխորհրդակիցսն. եւ¹⁴ տրտում երեսաւք¹⁵ յերկիր հայելով ի խորոց սրտին մոնչէ յողորմականութեամբ¹⁶: 5 17Եւ ի 18զվասն էրն ի խորհրդակցացն¹⁹ հարցանիլ՝ յերկարէ 20ժամս ինչ զպատասխանիսն, եւ ուր ուրեմն հեծութեամբ սկիզբն արարեալ յայտնէ զամենայն, 21որ 22ի ծածուկս սրտին խորհուրդ²³ 24եւ կասկած, ընդ նմին եւ զիրս ահագին տեսլեանն:

1 S ի տեսլեանէ
2 EFLM երազոյ
3 Ughl եւ երեւութանալ
4 ჳgh նմա ի բուն / y ի բուն երագոց / O քնուն
5 p գորս
6 Խ չիք ոչ
7 Zhorsw¹ ընդոստի / p ըստ փխ ընդոստ
8 Ա ի քնոյ / ghors ի բուն
9 Ա մնաց փխ յամէ
10 ჳghp խորհրդականութեան
11 f գիշերոյն
12 Ա ոչ սակաւ ժամս ունելով / Խ ժամ
13 ჳgh յառնելով / kl² առնելով փխ ունելով
14 F չիք եւ
15 Z երեսով
16 O հոգոցհանութեամբ
17 ԱՏԽ եւ ի [Ա չիք ի] զվասն [h վասն] էրն [opqrs^w զորպէսն փխ ի զվասն էրն] ի խորհրդակցացն հարցանիլ [cdęp հարցանել]
18 cf զվասն էր
19 NO ի խորհրդականացն
20 l ժամանակս (լուսանցում ուրիշ ձեւով՝ ժամս) k ժամս ժամանակս (l-ի լուսանցում աւելացրած բառը k-ն բնագրի մէջ ունի) / Z զժամանակս ինչ
21 d որ ինչ ի
22 S^w ի ծածուկ
23 Ա խորհուրդ
24 det չիք եւ կասկած, ընդ նմին եւ

6 «էր ինձ, ասէ, 25ո՛վ սիրելիք, 26լինել այսաւր յերկրի²⁷ անծանալթում²⁸, մերձ ի լեառն մի երկար²⁹ յերկրէ³⁰ բարձրութեամբ³¹, որոյ գագաթնն³² սաստկութեամբ սառնամանեաց³³ թուէր³⁴ պատեալ³⁵. եւ ասէին գոգցես³⁶ յերկրին Հայկազանց³⁷ զայս լինել³⁸: 7 Եւ ի նայել իմ³⁹ յերկարագոյնս⁴⁰ ի⁴¹ լեառնն՝ կին ոմն ծիրանագգեստ⁴², երկնագոյն⁴³ ունելով զիւրեաւ⁴⁴ տեռ, նստեալ երեւեցաւ 45ի ծայրի այնպիսւոյ⁴⁶ բարձրութեան, աչեղ⁴⁷, բարձրահասակ⁴⁸ եւ կարմրայտ⁴⁹, երկանց ըմբռնեալ ցաւովք⁵⁰: 8 51Եւ ի յերկարագոյնս¹ 2նայել իմ յայն-

25 kl այսաւր, ով սիրելիք, լինել (l այս տողի կողմից լուսանցում Աժդահակի երագի բովանդակութիւնն է դրած բոլորովին տարբեր ձեւով)
26 Ա այսօր լինել [d լինիլ]
27 p չիք յերկրի
28 p յանձանթում / k անձանթումն
29 a չիք երկար / E յերկար
30 FL ի յերկրէ
31 k բարձրութիւն
32 l գագաթնն / միւսն. գագաթն
33 Կ² սառնամանեաց
34 Կ¹ էր փխ թուր / Ա չիք թուր / l թուեալ զլինել գրած էր պատ.- թուեալ բառի ու-ի տակ եւ պատ բառի տ-ից յետոյ նշան է դրած, որ հասկացուի թուր պատեալ / k-ն՝ l-ից արտագրողը չկարողանալով հասկանալ նշանները՝ արտագրել է էր պատ թուեալ
35 oprs պատել
36 o գոգցես / c գիտիցես փխ գոգցես
37 abcf հայկազանեաց / de հայկազանայ / w հայկազանայց
38 e լինիլ
39 ghk իմ / միւսն. ինձ
40 S յերկարագոյն [o երկարագոյն] / չիք յերկարագոյնս / O յերկարագոյն
41 opqrs չիք ի (լեառնն)
42 p ծիրանագոյն երկնագգեստ փխ ծիրանագգեստ
43 k երկայնագոյնս / hl երկայնագոյն փխ երկնագոյն
44 abcdęgh զիւրեւ
45 k ի ծայր
46 ՏԽ այնպիսւոյ [gl այնպիսւոյ / չ այնպիսւոյ]
47 b ահեղ փխ աչեղ
48 Z բերձահասակ
49 Z կայրմրայտ
50 S ցաւով / Խ² ցաւոց / L ցաւօք
51 Sgh եւ յերկարագոյն [o երկարագոյն] նայելն [gh նայել] իմ յայսպիսի [pqrs այսպիսի] / R եւ (ա-

պիսի³ երեւումն եւ⁴ ի հիացման լինել⁵ ծնաւ⁶ յանկարծ կինն երիս⁷ կատարեալս ի դիւցազանց հասակաւ եւ բնութեամբ: 9 Առաջինն⁸ 9գերանսն ածեալ¹⁰ ի վերայ առիւծոս¹¹ սլանայր յարեւմուտս, եւ երկրորդն ի վերայ ընծու¹² 13 ի հիւսիսի հայելով. իսկ երրորդն զվիշապ¹⁴ անարի¹⁵ սանձեալ¹⁶ ի մերոյս վերայ շահատակեալ յարձակէր¹⁷ տէրութեանս¹⁸:

10 «Եւ ի մէջ 19խառնից այսպիսեաց²⁰ երազոց²¹, թուէր ինձ կալ²² ի վերայ տանեաց իմոց արքունեացս²³, եւ զնոյն²⁴ ինքն վերին²⁵ երեսս²⁶ 27յարկացս տեսանել

28գեղեցկաւք եւ բազմագունիւք զարդարեալ շատրուանաւք, եւ 29զպսակողսն մեր զդիսն հրաշատեսիկ տեսեամբ³⁰ ի վերայ կացեալս³¹. եւ զիս ձեաւք³² հանդերձ 33պատուել զնոսս³⁴ զոհիւք³⁵ եւ խնկովք³⁶: 11 Եւ 37յանկարծ ի վեր նայեցեալ³⁸, զայն որ ի վերայ³⁹ վիշապին⁴⁰ 41հեծեալ էր այր, 42արծուոյ իմն արդարեւ սլացեալ թեւովք տեսի⁴³ յարձակեալ⁴⁴. որ 45մատ հասեալ խորհէր կործանել զդիսն: 12 Իսկ ես Աժդահակ խորոց⁴⁶ ընդ մէջ անկեալ յիս⁴⁷ 48զայնպիսի ընկալայ զյարձակումն, մարտ ընդ սքանչելւոյն⁴⁹ առնելով⁵⁰ դիւցազինն⁵¹: 13 Եւ նախ 52ի տէգ նիզակաց

վիւացրած ի) յերկարագոյն նայելն իմ յայսպիսի երեւումն

1 *kl* յերկարագոյնսն / *վ²* յերկարագոյնս / *L* ի յերկարագոյն

2 *L* նայելն իմ յայսպիսի / *O* նայելն իմ այսպիսի

3 *klվ²* յայնպիսի / *մհւսն*. յայսպիսի / *N* այսպիսի *դարձրած* յայսպիսի

4 *Ա. չիբ* եւ (ի հիացման)

5 *dew* լինիլ

6 *Ա.* յանկարծակի / *S* կինն յանկարծ [ք յանկարծակի]

7 *oprs* ի կատարեալ ի / *q* կատարեալ / *OPQ* ի կատարեալ դիւցազանց / *L* ի կատարեալ դիւցազանց զերիս

8 *d* եւ առաջինն

9 *Խ* գերանս / *M* գերանածեալ *փխ* գերանսն ածեալ

10 *Ա.* ի վերայ առիւծու [ս առիւծոյ] ածեալ

11 *gl* առնծու / (*l* *հիմ մասը* իւ *երկբարբատի տեղունի* եւ) / *ZQ* առնծոյ

12 *PQ* ընծու

13 *c* ի հիւսուսի / *l* հիւսի / *o* ի հիւսիս / *rs* ի վերայ հիւսիսի / *w'* եւ հիւսիսի

14 *Տ* զվիշապն

15 *c* արի *փխ* անարի

16 *p* ի մերոյս ի վերայ

17 *de* յարձակիւր

18 *Ա.Խ* տէրութեան

19 *S* այսպիսեաց խառն [չ խառնից] երազոց / *F* խառնից

20 *a չիբ* այսպիսեաց

21 *M* երազոյ *դարձրած*՝ երազոց / *E* երազոյ

22 *deh* կեալ

23 *ghl* արհունեաց

24 *p* նոյն

25 *Ա.* ի վերին

26 *p* յերեսս

27 *Ա.* տեսանել յարկացս / *qrs* յարկաց

28 *Ա.Խ* գեղեցկոյ [*l* գեղեցկաւ] եւ բազմագունիւք զարդարեալ [*Ա.* յօրինեալ] շատրուանոյ [*acw* շատրուանով / *l* շատրուանաւ] / *S* գեղեցիկ եւ բազմագոյն [*վ'* գեղեցկոյ եւ բազմագունիւք] շատրուանոյ զարդարեալ

29 *S* զպսակողսն զմեզ զդիսն մեր հրաշատեսիկ

30 *a* տեսեամբն

31 *S* կացեալ

32 *F* ձեւաւք *փխ* ձեւոյ / *Z* ձեւք

33 *S* զնոսս պատուեալ / *fk* պատուեալ

34 *a չիբ* զնոսս

35 *O* գոհիւք *փխ* գոհիւք

36 *չեխ* խնկով / *l* խնկովք

37 *Ա.* յանկարծակի ի վեր հայեցեալ

38 *a* հայեցեալ՝ տեսի

39 *h չիբ* վերայ

40 *N* վիշապն

41 *Ա.* հեծեալ էր այր / *Խ* հեծեալ այր [*h* կայր] / *S* հեծեալ կայր [*opqrs* կայ] / *Z* հեծեալ այրն

42 *Ա.Խ* արծուոյ իմն [*w* արծուանման] արդարեւ [*Ա.* *չիբ* արդարեւ] սլացման [*w* սլացեալ] թեւովք [*խ* թեւով] / *S* արծուանման սլացեալ թեւովք

43 *Ա.* թուէր *փխ* տեսի

44 *E* արձակեալ / *R* յարձակել

45 *չգե* մօտահասեալ

46 *c* խորոց *փխ* խորոց

47 *SԽ* եւ յիս / *O* եւ զիս *փխ* յիս

48 *Ա.չ* զայնպիսի ընկալայ յարձակումն [*b* արձակումն] / *Խ* զայսպիսիս գեղեալ ընկալայ յարձակումն [*k* զյարձակումն] / *S* զայնպիսի եղեալ յարձակումն [*p* արձակումն] ընկալայ [*ր* ընկալեալ]

49 *M* սքանչելոյն

50 *k* առնել / *ghl* առնելի

51 *Ա.* դիւցազին / *g* դիւցազինի / *չհե* դիւցազինի / *S* դիւցազանն [*ր* դիւցազանց] / *M* դիւցազինն

52 *a* ի տէգն

զմարմինս¹ երկաքանչիւրոցս² յաւելով,
վտակս³ արեան ⁴ի վայր⁵ հոսեցուցաք, եւ
զարեգականատես⁶ երեսս⁷ ապարանիցս ա-
րեան հոսեալ ցուցաք ծով: 14 ⁸Այսպէս եւ
զկնի⁹ այլովք զինուք¹⁰ ժամս ոչ սակաւս:

15 «Բայց զի¹¹նչ աւզուտ ինձ եւ խաւ-
սիցս¹¹ երկարութիւն¹². զի վախճան գոր-
ծոյն՝ ¹³իմն էր¹⁴ կործանումն. ուստի եւ¹⁵
ի¹⁶ քրտան ¹⁷սաստկութեան յայսպիսեոյ ե-
ղեալ ¹⁸տագնապէ՝ փախեալ յինչն քունն¹⁹,
եւ ²⁰այսուհետեւ ոչ թուիմ²¹ կենդանի:
16 ²²Զի ոչ այլ ինչ ²³նշանակէ երեւո-
թիցս²⁴ շարժումն, եթէ ոչ որ²⁵ ²⁶ի Հայկազ-

նեանն Տիգրանայ²⁷ ²⁸հասանելոց է մեզ
բռնութեան²⁹ յարձակումն: 17 Բայց ո՞վ
արդեաւք, յետ³⁰ աստուածոցն աւգնակա-
նութեան³¹, բանիւ եւ³² գործով ³³մեզ աւ-
գուտ³⁴ խորհելով³⁵, ոչ զինքն³⁶ կարծիցէ³⁷
թագաւորակից մեր լինել³⁸»:

18 Եւ բազում ինչ ի խորհրդակցացն
լուեալ աւգտութեան մտածութիւն³⁹, շնոր-
հակալութեամբ ⁴⁰պատուէ զնոսա:

Իէ⁴¹ (ԻԸ)

⁴²Յաղագս ⁴³որ ի խորհրդակցացն
բան⁴⁴. զկնի⁴⁵ ապա եւ⁴⁶ ⁴⁷որ ինչ իւր⁴⁸
մտածութիւն, եւ նոյնեւետայն⁴⁹ գործն⁵⁰:

2 «Բազում ինչ հանճարով եւ⁵¹ իմաս-
տութեամբ ի ձէնջ լուեալ, ապէ⁵², ո՞վ սիրե-
լիք, ասացից եւ որ ինչ իմ⁵³ յետ աստուա-
ծոցն⁵⁴ աւգնականութեան¹ յայսուիկ² աւգ-

1 *nopqrs* զմարմին
2 *Ա* երկաքանչիւրոց [բերկաքանչիւրոցն] / *ghl* իւ-
րաքանչիւրոցս
3 *Օ* վտակս
4 *abdefw* չիբ ի վայր
5 *npqrs* վր (պատ.), (ո լուսանցում շինած՝ վայր)
6 *b* արեգատես
7 *a* գերեսս / *Z* չիբ երիս / *L* գերես
8 *opqrs* չիբ այսպէս եւ ... ոչ սակաւս (ո ունի լու-
սանցում)
9 *R* չիբ զկնի
10 *k* զինու
11 *Տ* խոսից / *I* խաւսից
12 *klv*² երկարութեան / *N* երկարութիւն դարձրած՝
յերկարութիւն
13 *opqrs* կործանումն իմն էր / *նոյնը n-ի մէջ, յետոյ*
փոխած՝ իմն էր կործանումն / *Հ* իմ էր
14 *abcf* լինէր / *de* լինել / *w* լինիլ *փխ* էր
15 *o* չիբ եւ
16 *opqrs* չիբ ի (քրտան)
17 *Ա* սաստկութեան յայսպիսում եղեալ վտանգէ՝
փախեալ / *Տ* սաստիկ վտանգի եղեալ [*oprs* ե-
լեալ] փախեալ / *ԽՀԿ*² սաստկութեան յայսպիս-
ւոյ եղեալ տագնապէ՝ [*k* տագնապէս] փախեալ
18 *N* տագնապէ փախեալ վտանգի յինէն
19 *ghopqrs* քուն / *N* եւ քուն
20 *ԱԽ* ոչ այսուհետեւ / *M* ոչ այնուհետեւ
21 *Ա* բուիմ եւս [*be* եւս]
22 *ԱԽ* ոչ այլ ինչ այսպիսիս [*խ նաեւ վ*² զայսպի-
սիս] նշանակէ երեսութիցն [*խ* երեսութից] / *R*
զի ոչ այլ ինչ (*լուսանցում աւելացում*՝ զայս-
պիսի) նշանակէ երեսութից
23 *NO PQ* նշանակ երեսութից
24 *opqrs* երեսութից
25 *opqrs* չիբ որ
26 *ԱԽ* ի հայկազնոյն [*Հ* *dew* ի հայկազնոյն] / *opq* ի
հայկազնեան

27 *f* ի տիրաւայ
28 *ԱԽ* մեզ հասանելոց է
29 *Հ* բռնութեամբ
30 *Հ* չիբ յետ
31 *r* օգնութեան
32 *Idē* չիբ եւ
33 *p* եւ *փխ* մեզ / *Օ* եւ յօգուտ մեզ խորհելով
34 *Տ* յօգուտ
35 *w*¹ լինելով *փխ* խորհելով
36 *k* ինքն
37 *L* կարծեցէ
38 *e* լինիլ
39 *k* մտածութեան
40 *ԱԽ* գնոսա պատուէ
41 *ghkopq* ԻԸ *փխ* ԻԷ / *I* գլխահամար չունի / *L* *Լ*,
փխ ԻԷ
42 *R* յաղագս (*աւելացրած* որ ինչ ի) խորհրդա-
կցացն
43 *opqrs* չիբ որ ի
44 *o* բանի
45 *qrs* զկրի *փխ* զկնի
46 *Ա* չիբ եւ
47 *Տ* իւր որ ինչ [*opqrs* չիբ որ ինչ]
48 *Հ* *cf* չիբ իւր
49 *Տ* ի նոյն հետայն / *abf* հետ այն / *w* հետէ այն / *I*
հետեայն
50 *Հ* գործ / *h* գործի
51 *Ա* չիբ եւ
52 *opqrs* չիբ ասէ
53 *Օ* եւ *փխ* իմ
54 *Հ* աստուծոց

աւգտակարագոյն³ ⁴բան եւ մտածութիւն⁵:
 3 Քանզի ոչ ինչ առ թշնամեացն զգուշու-
 թիւն ⁶վեհագոյն բերէ⁷ աւգնականութիւն⁸,
 եւ ծանալթութիւն նոցայցն⁹ առաջի արկե-
 լոց¹⁰ գործոց¹¹ քան¹² թէ որ ¹³ի ձեռն սի-
 րով դաւելոյն զկորուստ խորհեսցի: 4 Եւ
 զայս դարձեալ ոչ¹⁴ ¹⁵ի ձեռն¹⁶ գանձուց, եւ
 ոչ ի ձեռն բանից պատրողաց ¹⁷այժմ մեզ
 հնարաւորութիւն է կատարել, եթէ¹⁸ ոչ որ-
 պէս¹⁹ կամք²⁰ են ինձ այժմ²¹ գործել: 5 Եւ
 այն է նիւթ կատարման²² խորհրդոյս²³ եւ
 հնարք որոգայթիցս²⁴, գեղեցիկն²⁵ ի կա-
 նայս եւ խոհեմն²⁶, քոյր նորա Տիգրանու-
 հի: 6 ²⁷Ձի այսպիսիքս²⁸ իսկ արտաքուստ
 եւ եկամուտ²⁹ հարազատութիւնք համար-
 ձակ զդաւելն ի ձեռն երթեւեկութեան ան-

յայտաբար³⁰ ընդարձակ³¹ մարթեցուցանի-
 ցեն³² վարժել. կամ յանկարծաւրէն իւրոց
 մտերմաց³³, ընչիւք եւ խոստմամբ³⁴ պա-
 տուոց³⁵, տալ հրաման ³⁶խողխողել սրով եւ
 կամ հնարիւք³⁷ դեղոց, եւ կամ զմտերիմս
 նորա եւ զկուսակալս գանձիւք³⁸ ի նմանէ
 ի բաց մերկանալ, եւ³⁹ այսպէս իբրեւ⁴⁰
⁴¹զանզաւր տղայ ⁴²ի բուռն առցուք⁴³»:

7 Եւ ազգող⁴⁴ համարեալ բարեկա-
 մացն զայսպիսի խորհուրդք՝ նիւթեն եւ
 զգործն: 8 Ի ձեռն միոյ ուրումն⁴⁵ ի⁴⁶
 խորհրդակցացն տուեալ բազմութիւն
 գանձուց՝ ⁴⁷ի ձեռն թղթոյ⁴⁸, աւրինա-
 կաւս⁴⁹ այսուհիկ, յուղարկէ⁵⁰:

1 w¹ օգնութեան
 2 Կ^{de} յայտոցիկ
 3 S օգտակար
 4 O բանէ փ/ս բան եւ
 5 Ա իմաստութիւն փ/ս մտածութիւն
 6 p վերաբերէ փ/ս վեհագոյն բերէ / O վերայն բե-
 րել փ/ս վեհագոյն բերէ
 7 k բարէ փ/ս բերէ
 8 Հw¹ օգնութիւն
 9 y նոցունց / Z նոցա
 10 S արկելոցն
 11 Ա գործոցն
 12 y քանզի փ/ս քան
 13 S/ս ի ձեռն սիրոյն [օpqrս սիրելոյն] զդաւելն ոք
 խորհիցի. եւ / Z ի ձեռն սիրոյն զդաւելն ոք
 խորհիցիս
 14 c չիք ոչ
 15 N չիք ի ձեռն գանձուց եւ
 16 y ի ձեռացն
 17 S այժմ առ մեզ
 18 իս եւ փ/ս եթէ
 19 d որ ինչ փ/ս որպէս
 20 օpqrս կամքն
 21 իս այնմ փ/ս այժմ
 22 rs կատարումն
 23 de խորհրդոյն
 24 S/ս որոգայթից
 25 pqrս գեղեցիկ
 26 S/ս խոհեմ
 27 Z այսպիսի փ/ս իսկ փ/ս այսպիսիս իսկ
 28 S այսպիսի [n յետոյ շինած՝ այսպիսիս] / k այս-
 պիսիկս
 29 O եկամուտ փ/ս եկամուտ

30 pqrsw¹վ² յայտաբար
 31 NP ընդարձակ
 32 hkl մարթեցուցանեն / S մարթացուցանեն (լա-
 տագոյն՝ Ստ. Մ.)
 33 O մտերմաց
 34 l խոստմամբ
 35 L պատուոյ
 36 S սրով խողխողել եւ կամ դեղոց հնարիւք
 37 L հնարիւ
 38 Ա ընչիւք փ/ս գանձիւք
 39 իւք չիք եւ
 40 իսո որպէս փ/ս իբրեւ
 41 Ա տղայ [a գտղայ] անգոր / l գանաւր / Կ^k գա-
 նօր փ/ս գանգոր
 42 իւք² արդարեւ ի բուռն
 43 R արկցում
 44 abdeu ազգող / cf ազգոյ / ZM ազող
 45 Կabm որումն փ/ս ուրումն
 46 Ա չիք ի [խորհրդակցացն]
 47 S/ս եւ ի ձեռն
 48 d թղթոյն
 49 c օրինակաւ
 50 c յղարկէ

ԻԸ¹ (ԻԹ)

Թուղթ Աժդահակայ, յետ որոյ եւ յաւ-
ժարութիւն² Տիգրանայ, յուղարկումն³
Տիգրանուհեայ⁴ ի Մարս⁵:

2 «Գիտէ⁶ սիրելի եղբայրութիւնդ⁷ քո,
ոչ ինչ աւգտակարագոյն ի կեանս աշխար-
հիս⁸ ղիցն մեզ⁹ պարզեւեալ քան¹⁰ զսի-
րելեաց բազմութիւն, եւ այս¹¹ իմաստնոց
արդեաւք եւ հզաւրագունից¹². զի այսպէս
եւ արտաքուստ ոչ¹³ ի վերայ համարձակին
խոռովութիւնք, եւ¹⁴ եկեալքն¹⁵ վաղվազակի
հերքին. իսկ ի ներքս ոչ զմուտն յուժեքէ¹⁶
¹⁷գտեալ այսպիսւոյ¹⁸ չարութեան¹⁹՝ հալա-
ծեալ²⁰ լինին: 3 Արդ՝ զայսպիսի²¹ շահ²²
աւգտութեան, որ²³ բարեկամութենէ լի-
նի, տեսանելով՝ խորհեցայ եւս²⁴ հաստա-
տուն²⁵ եւ խորագոյն²⁶ զսէրն որ²⁷ 28 ի միջի

մերում է²⁹, հաստատել³⁰. զի երկոքեան³¹
յամենայն³² կողմանց ամրացեալք³³ ողջ
եւ անշարժ զտէրութիւն³⁴ մեր կալցուք:
4 Եւ այս³⁵ լինի ի տալն քում³⁶ զաւ-
րիորդդ³⁷ Հայոց մեծաց, զքոյր քո Տիգ-
րանուհի, ինձ կնութեան³⁸. Թէ³⁹ ար-
դեաւք⁴⁰ եւ⁴¹ բարի համարեսցիս⁴² դմա, զի
Թագուհեաց Թագուհի լիցի: 5 Ողջ լեր,
Թագակից⁴³ մեր եւ սիրելի եղբայր»:

6 Եւ առանց յերկարելոյ զբանս ասա-
ցից: 7 Գայ առաքեալն եւ կատարէ յա-
ղազս աւրիորդին⁴⁴ գեղեցկի. զի յանձն ա-
ռեալ⁴⁵ Տիգրանայ՝ տայ⁴⁶ զքոյր իւր Տիգ-
րանուհի⁴⁷ Աժդահակայ կնութեան⁴⁸: 8 Եւ
չեւ եւս գիտելով զառ ի նմանէ դաւաճա-
նութիւնն⁴⁹՝ յուղարկէ⁵⁰ զքոյր⁵¹ իւր⁵² որ-
պէս⁵³ 54 աւրէն է Թագաւորաց: 9 Զոր⁵⁵ ա-
ռեալ Աժդահակայ, ոչ միայն վասն նենգին

1 *hopyrs* ԻԹ փիս ԻԸ / *L* Լ.Ա. փիս ԻԸ եւ այսպէս շա-
րունակարար
2 *c* յօժարութիւն / *kl* հաւանութիւն փիս յօժարու-
թիւն
3 *l* յղարկումն / *n* յղարկումն / *FLMNR* եւ յու-
ղարկումն / *Z* եւ յղարկումն
4 *Z* տիգրանուհայ
5 *o* մարաստանեաց թագաւոր փիս մարս
6 *gh* գիտելի է փիս գիտէ
7 *zghl* եղբայրութեանդ / *i* եղբայրութիւն
8 *c* չի՞ր ղիցն
9 *h* մեր փիս մեզ
10 *f* զբազմութիւն սիրելեաց / *c* զի սիրելեաց
11 *U* այստիկ / *hw*² այնոցիկ փիս այս
12 *Z* հզաւրագունից
13 *hw* համարձակին ի վերայ
14 *Ukl* իսկ փիս եւ
15 *abcf* եկեալք / *d* եկեալ
16 *h*² ուժեքէ
17 *Zkl* գտեալ լինի այսպիսւոյ չարութեան. արդ
18 *a* այսպիսի
19 *h²bde* չարութեանն
20 *U* ածեալ փիս հալածեալ / *rs* եւ հալածեալ
21 *ko* այսպիսի
22 *c* շատ փիս շահ
23 *hw* ի բարեկամութեանն
24 *U* եւ եւս փիս եւս
25 *Z* հաստատնագոյն
26 *U* գտերն հաստատել ի միջի [*w* որ է ի մէջ մեր]
զի / *S* գտերն որ է ի մէջ մեր, հաստատել
27 *zgh* չի՞ր որ
28 *Z* ի մէջի

29 *gh* չի՞ր է
30 *ps* հաստատեալ
31 *a* երկոքեանն / *ghk* երկոքեանն / *S* երկոքեանն
32 *h* ամենայն
33 *bcdef* ամրացեալ
34 *U* զտէրութիւնս [*a* տէրութիւնս]
35 *Uhw* այն փիս այս
36 *U* քո փիս քում
37 *f* զօրիորդ / *l* զօրւորդ / *Sc* զօրիորդն
38 *p* ի կնութեան
39 *al* թե
40 *P* արդեաւք
41 *Uhw* բարի դմա համարիցիս թագուհի [*ghl* զթա-
գուհի] թագուհեաց դմա լինել [*c* լինել դմա / *def*
լինիլ / *hw* չի՞ր դմա] / *na* եւ չի՞ր զթագուհի թա-
գուհեաց լինել / *F* եւ լինել փիս եւ բարի / *F* չի՞ր
համարեսցիս ... լիցի
42 *Z* հրամայիցես փիս համարեսցիս
43 *opyrs* զ² թագաւորակից
44 *l* աւրւորդին
45 *O* չի՞ր եւ տիգրանայ ... իւր
46 *U* տալ / *l* տա
47 *S* աշդահակայ կնութեան. ոչ եւս գիտելով
48 *F* ի կնութեան
49 *Shw* դաւաճանութիւն
50 *E* յուղարկել
51 *hw*² զքոյրն
52 *gh* չի՞ր իւր
53 *gh* իբր փիս որպէս / *U* չի՞ր որպէս
54 *Uhw*⁴ օրինօք փիս օրէն է
55 *Uhw*² գաս [*k* սա] փիս զոր

որ 1ի սրտի իւրում, այլ² եւ³ վասն գեղեցկութեանն⁴, առաջին⁵ իւրոց կանանցն⁶ կարգէ եւ զչարութիւնն⁷ ի ներքոյ ոստայն հինու⁸:

ԻԹ⁹ (L)

Եթէ¹⁰ ո՛րպէս յայտնեցաւ նենգութիւնն եւ գրգռեցաւ մարտն¹¹, յորում եւ¹² մահն¹³ Աժդահակայ:

2 Զկնի այսորիկ ասէ, թէ¹⁴ ի հաստատել Աժդահակայ զՏիգրանուհի¹⁵ ի տիկնութիւնն¹⁶, ոչ ինչ առանց կամաց նորա¹⁷ թագաւորութեան իւրում¹⁸ գործէր. ¹⁹այլ բերանով²⁰ նորա կարգէր զամենայն, եւ հրամանի նորա ²¹ամենեցուն հնազանդ լինել հրամայէր²²: 3 ²³Եւ ²⁴յաւրինեալ զայս

այսպէս՝ ²⁵սկսանի նմա²⁶ մեղմով պատրանս²⁷ մատուցանել. «Ոչ գիտես, ասէ, եթէ²⁸ եղբայր քո ²⁹Տիգրան խանդացաւ զտիկնութիւնդ³⁰ քո ի վերայ Արեաց, ³¹ի կնոջէ իւրմէ ի³² Զարուհեայ³³ գրգռեալ: 4 Եւ զի՞նչ լինիցի³⁴ այն³⁵, ³⁶եթէ ոչ նախ ինձ մեռանել, եւ ապա լինել զԶարուհի³⁷ ի վերայ Արեաց եւ զաստուածուհեաց³⁸ ունել զտեղի: 5 Բայց արդե՞³⁹ ընտրելի է քեզ⁴⁰ զմի⁴¹ յայսցանէ⁴². կա՛մ⁴³ լինել⁴⁴ եղբայրասէր, եւ կործանուամն խայտառակելի⁴⁵ յանդիման Արեաց յանձն առնուլ, եւ կամ զանձին իմանալով⁴⁶ զբարի⁴⁷ խորհուրդ աւգտակար ⁴⁸ի մէջ բերել եւ յաղագս առաջիկայիցն⁴⁹ հոգալ»:

1 S ի սրտին / O ի սրտի
2 P այլ դարձրած՝ այլ եւ
3 S չի՞ք եւ / նաեւ՝ չի՞ք այլ եւ
4 չիցորքս գեղեցկութեան
5 S կարգէ կանանց իւրոց / F իւրոյ
6 Տէ՛ց կանանց
7 չից զչարութիւնն / h զչարութեան / F չարութիւնն
8 abcdefghw հանէ / de h (շարունակութիւնը չկայ) / klվ՛ հանանէ / i հինանէ / p հենու / Կ՛ անկանէ / չ հա փխ հինու
9 ghlopqrs L փխ ԻԹ
10 Ughl թէ [w եւ թէ] / չk չի՞ք եթէ
11 cf մարտ / չ մարդ
12 k է փխ եւ
13 Z մահ
14 a թե / Խb չի՞ք թէ
15 F չի՞ք գտիգրանուհի
16 Խbdefpվ՛ կնութիւնն / r տիկնութեան / F գտիկնութիւնն
17 Sde ի թագաւորութեանն / O ի թագաւորութեան
18 Խ նորա փխ իւրում
19 L չի՞ք այլ բերանով ... զամենայն
20 opqrs բերան
21 U. ամենեցուն հնազանդել [dew հնազանդիլ] հրամայէր / Խ հրամայէր ամենեցուն հնազանդ լինել / E ամենեցուն հրամայէ հնազանդել / F ամենեցուն հրամայէ հնազանդել / Z հրամայէր ամենեցուն հնազանդել / L ամենեցուն հրամայէ հնազանդիլ
22 opqrs հրամայէ
23 kl չի՞ք եւ յօրինեալ զայս այսպէս
24 m զայս այսպէս օրինել եւ սկսանի / abcdef յօրինել

25 S սկսանի մեղմով մատուցանել նմա պատրանս
26 c ի նմա
27 w զպատրանս
28 U զի փխ եթէ / k չի՞ք եթէ
29 F չի՞ք տիգրան ... արեաց
30 Uտ գտիկնութիւնն
31 U ի գարուհեայ կնոջէ իւրմէ
32 opqrs չի՞ք ի (գարուհեայ)
33 oprswվ՛ գարեհայ փխ գարուհեայ
34 Խո լինի
35 Խ այս / p այնու
36 Uտ եթէ ոչ մեռանել [c մեռանիլ] ինձ նախ [de չի՞ք նախ] եւ առաջին եւ ապա [ghk չի՞ք ապա] լինել [defw լինիլ / a չի՞ք լինել] զգարուհի [չցիկ գարուհի] ի վերայ / ZM եթէ ոչ մեռանիլ ինձ նախ եւ առաջին եւ (լրացուած՝ գարուհի լինել ի վերայ) / Z զգարուհի
37 o գարեհի / rs գարուհի / R զգարուհի (գն ջնջած)
38 վ՛ զաստուածուհեայ [gh գաստուհեա / l գաստուհեա. յետոյ շինած՝ գաստուածուհեա] / O չի՞ք եւ գաստուածուհեայ
39 go չի՞ք արդ
40 S քեզ այժմ
41 S զմի / Uտ մի
42 k յանցանէ / l յայնցանէ
43 opqrs եւ կամ / N եւ կամ ապա եւ-ը ջնջած
44 defw լինիլ
45 U խայտառակեալ
46 Խb իմանալ
47 Խ բարի / N չի՞ք գրարի
48 M ի միջոց
49 b առաջիկայ իրացն / L առաջակայիցն

6 Բայց էր¹ ի մէջ այսպիսւոյ² խորամանկութեան թագուցեալ եւ³ զմեռանելն⁴ Տիգրանուհեայ, եթէ⁵ ոչ ինչ ըստ կամաց խորհիցի⁶ մարապարսացւոյն⁷: 7 Այլ իմացեալ⁸ խորագիտոյ գեղեցկին զայսպիսի¹⁰ դաւաճանութիւն՝ պատասխանի¹¹ առնէ¹² սիրոյ բանս Աժդահակայ, եւ արագագոյն ի ձեռն մտերմաց պատմէ եղբաւրն զնենգութիւնն:

8 Եւ ձեռնարկէ¹³ այնուհետեւ¹⁴ ի գործն¹⁵ ի ձեռն պատգամաւորութեան, զալ նոցա¹⁶ ի տեսութիւն միաբանութեան¹⁷ ի տեղի¹⁸ միջոց¹⁹ սահմանաց երկոցունց թագաւորութեանցն²⁰. իբր բան ինչ եւ գործ հարկաւոր²¹ հասեալ, որ²² ի ձեռն գրոյ եւ հրեշտակութեան կատարել ոչ է կարողութիւն²³,²⁴ եթէ ոչ եւ զէմք երկո-

ցունց²⁵ ձեռնդէպ լինիցին: 9 Այլ գիտելով Տիգրանայ զառաքելոյ²⁷ իրին կատարումն՝²⁸ ոչ ինչ յորոց²⁹ խորհէրն³⁰ Աժդահակ³¹՝ ծածկէ³², այլ ի ձեռն գրոյ յայտնէ որ ինչ ի նորայն³³ խորութեան սրտի³⁴: 10 Եւ³⁵ յայտնեալ այսպիսւոյ չարութեան³⁶՝ ոչ ինչ էր այնուհետեւ³⁷ բան եւ խորամանկութիւն, որ զայսպիսիս³⁸ առագաստէր զչարութիւն. այլ յայտնի այնուհետեւ գրգռէր³⁹ խազմն:

11 Եւ⁴¹ ժողովէ արքայն Հայոց⁴² զի սահմանացն Կապադովկացոց⁴⁴, եւ որչափ⁴⁵ ընտիրք Վրաց եւ Աղուանից⁴⁶, եւ զամենայն⁴⁷ ընտիրս⁴⁸ Հայոց⁴⁹ Մեծաց եւ Փոքունց⁵⁰: 12 Եւ խաղայ⁵¹ ամենայն⁵² զաւրութեամբ իւրով զկողմամբ⁵³ Մե-

1 c չիբ էր
2 Ա այսպիսում
3 hk չիբ եւ / Ա եւ զայն
4 dew գմեռանիլն
5 abcdw թէ
6 ԱՏ խորհեցի
7 k մարակարացւոյն / l մարայ պարսացւոյն / p մարապարսացւոյն / O մարաբասացւոյն փիս մարապարսացւոյն / PQ մարապասացւոյն
8 rs չիբ իմացեալ
9 Ա խորագիտոյն եւ գեղեցկին / չ խորագիտակին / p խորագիտոյն / խ խորագաւտոյն [y խորագիտոյն] / Z խորագիտոյ
10 p այսպիսի
11 խ պատասխանիս
12 Ա սիրելի բանս / խվ² բանս սիրելիս
13 f ձեռն արկանէ
14 gh ի գործ
15 c չիբ ի ձեռն
16 ԱՏ ի միաբանութիւն տեսութեան
17 Ա ի տեղոյ միում սահմանաց
18 k տեղ
19 h միոյ / pq միոյ
20 ԱՏ թագաւորութեանց
21 h չիբ հարկաւոր
22 ԱՏ որ. ուղղելի է գոր
23 gh կարողութեան
24 Ախվ² եթէ ոչ եւ զէմք երկոցունց հանդէպ [a չիբ երկոցունց հանդէպ] երկաբանչիւրոցն [gh երկաբանչիւրոցն] երեսեցի [խվ² երեսիցին]. այլ / M եթէ եւ ոչ զէմք երկոցունց հանդէպ երկաբանչիւրոց երեսիցին այլ

25 Տ երկոցունցն
26 no հանդէպ միմեանց լինիցին
27 habcd գառաբեցելոյ
28 a չիբ ոչ ինչ յորոց ... յայտնէ / Կ¹ որ ինչ փիս ոչ ինչ
29 b որոյ / L որոց
30 p խորհէր
31 bns չիբ աժդահակ
32 Տ ծածկէր [Կ¹ եւ չ ծածկէ]
33 Ա ի նորս
34 ԱՏ սրտին
35 Տ ի յայտնել այսպիսւոյ [opqrs չիբ այսպիսւոյ] չարութեանն՝ ոչ ինչ այնուհետեւ էր բանն / R ի յայտնել (այսպիսւոյ լրացուած լուսանցում) չարութեանն՝ ոչ ինչ այնուհետեւ էր բան
36 noqrs զչարութիւնն
37 Z բան եւ խորհուրդ խորամանկութեան
38 Z զայսպիսի
39 L գրգռիր
40 a չիբ խազմն. եւ ժողովէ
41 bcdefklw ժողովէ այնուհետեւ
42 չ ի հայոց
43 Ա ի սահմանաց
44 ab կապադովկացոց / ZMO կապադովկացոց
45 k որչափ եւ / վ¹ որ ի չափ փիս որչափ / Z ոչչափ փիս որչափ
46 Տ աղուանից աշխարհին
47 Ա զամենայն իսկ / p ամենայն
48 prs ընտիր
49 խ ի հայոց
50 Աւ չիբ եւ փոքունց
51 opqrs խաղայ
52 kl չիբ ամենայն
53 k զօրութեամբ իւրով

դացւոց²: 13 ³Վտանգ այնուհետեւ հարկ առնէ Աժդահակայ՝ պատահել պատերազմաւ հայկազինն⁴ ոչ⁵ փոքր ինչ ամբոխիւ⁶: 14 Եւ երկայնէր⁷ հակառակութիւնն⁸ մինչեւ⁹ յամիսս¹⁰ հինգ. քանզի հիւանդանայր գործն արագ եւ առողջ¹¹, յորժամ զմտաւ¹² ածէր Տիգրան յաղագս քեռն իւրոյ սիրելւոյ: 15 Զի¹³ այսպէս¹⁴ իմն¹⁵ զելս իրացն հնարէր յարդարել¹⁶, ¹⁷զի ապրելոյ ճար լիցի Տիգրանուհեայ¹⁸: 16 ¹⁹Պատահէ եւ այս, եւ ժամ մարտին մերձենայ:

17 Բայց գովեմ ²⁰զքաջ նահատակն իմ²¹ զնիզակաւորն²² եւ զամենեւին բոլոր անդամովք²³ համեմատն²⁴ եւ ի²⁵ գեղեցկութիւն²⁶ ²⁷հասակի աւարտեալ. քանզի ²⁸առոյգ, ամենայնիւ ըստ²⁹ իրեարս³⁰

պատշաճեալ, ³¹եւ ուժով ³²ոչ զոք³³ ³⁴ուռնելով իւր զոյգ³⁵: 18 Եւ զի³⁶ երկայնեմ գբանս. քանզի ³⁶ի լինել մարտին³⁷ նիզակաւ ³⁸աւրինակ իմն որպէս³⁹ զՂուր⁴⁰ հերձեալ⁴¹ ⁴²գերկաթի ամուր⁴³ հանդերձն՝ շամփրէ զԱժդահակ ⁴⁴յընդարձակ տէգ նիզակին⁴⁵, եւ յամփոփել⁴⁶ միւսանգամ զձեռնն⁴⁷ արտաքս զկէս մասն⁴⁸ ⁴⁹թոքոցն հանդերձ զինուն ի դուրս բերէ⁵⁰: 19 Բայց ⁵¹մարտն էր սքանչելի. զի քաջք դիպեալ⁵² քաջաց՝ ոչ վաղվաղակի ⁵³թիկունս ⁵⁴ի միմեանց դարձուցանէին⁵⁵. վասն որոյ յերկարեալ քարչէր⁵⁶ գործ պատերազմին ⁵⁷մինչեւ ի ժամս⁵⁸ ձիգս: 20 Իսկ վախճան⁵⁹ գործոյն առնէր մահն⁶⁰ Աժդահակայ. եւ

1 Ա ի կողմանս / Խ զկողմամբն / Z զկողմամբ
 2 opqrs մաղացւոց
 3 Տ վտանգ հասանէ այնուհետեւ [h այնուհետեւ հասանէ] աշղահակայ / c եւ հարկ առնէ / նաեւ՝ Կ՛վ՛ վտանգ այնուհետեւ հարկ առնէ
 4 L հայկազինն
 5 a որ փխ ոչ
 6 p ամբոխիւ / O ամբոխիւ
 7 o երկայնամայր
 8 gh հակառակութիւն
 9 gh չի՛ մինչեւ
 10 չ՛ ամիսս / Տw ցամիսս
 11 o առողջանայր
 12 ԱԽ ածէր յաղագս [Ա վասն] քեռն իւրոյ սիրելոյ տիգրան
 13 Տ եւ փխ զի
 14 Ա այսպիսի / F այսպիսիս
 15 Տ չի՛ իմն
 16 Ա չի՛ յարդարել
 17 ԱԽԿ՛վ՛ իբր զի ողջ միայն ապրել [klվ՛w ապրիլ] նար լիցի [խԿ՛dվ՛ լինիցի] / M իբր զի ողջ միայն ապրիլ նար լիցի / R իբր զի ողջ միայն ապրելոյ նար լիցի [ընդգծուածը աւելացուած է յետոյ] Z տիգրանուհեայ
 18 Տ ի պատահման այսորիկ փխ պատահէ եւ այս
 19 ՏԽ զհաջահասակն փխ զհաջ նահատակն
 20 Տa զիմ
 22 Ա եւ զհաջ նիզակաւորն / Խ զնիզակաւոր
 23 ԱԽn անդամով
 24 ԽԿ՛abdefi համեմատ
 25 Ա չի՛ ի (գեղեցկութիւն)
 26 f զգեղեցկութիւն
 27 ԱՏ աւարտեալ [noqrs աւարտել] հասակի
 28 Ա առոյգ, ամենեւին ըստ իրեալ

29 չցիւ ընդ փխ ըստ
 30 h յիրարս
 31 FL չի՛ եւ ուժով
 32 M ոչ զոք
 33 Խ չի՛ զոք
 34 Տ իւր Լo եւ Ա չի՛ իւր լուսնելով
 35 Z զուր փխ զոյգ
 36 c չի՛ ի (լինել) / defw ի լինիլ
 37 Տ պատերազմին փխ մարտին / Կ՛ մարտին
 38 Տ չի՛ օրինակ իմն / R օրինակ իմն աւելացրած լուսանցում
 39 Խ իբր փխ որպէս
 40 Ա ջուր
 41 Խ հեղեալ փխ հերձեալ
 42 E զերկաթ ի հանդերձն
 43 Ա չի՛ ամուր
 44 b ընդարձակ տէգ / c յընդարձակատէգ / d զընդարձակ տէգ
 45 gopqrs նիզակի
 46 O յամփոփել
 47 Տ ձեռն
 48 ԱԽԿ՛ մասին
 49 Տ թոքոցն հանդերձ զինուն
 50 noqrs բերէր
 51 Q մատներ փխ մարտն էր
 52 N դիպեալ
 53 Խ ի միմեանց թիկունս / t ի թիկունս ի միմեանց
 54 R ի միմեանս
 55 ghk դարձուցանեն / l դարձուցանեին
 56 ԽԿ՛ քարչեալ / Ա չի՛ քարչեր
 57 Ա մինչեւ ժամս / միւսն. չի՛ մինչեւ ի
 58 p ժամանակս փխ ժամս
 59 F զվախման
 60 p չի՛ մահն / O մահ

այսպիսի դիպուկածս ի բարեբախտութիւնս¹ յաւելեալ՝ ²փառս յաճախէր³ Տիգրանայ⁴:

Լ⁵ (ԼԱ)

⁶Յաղագս թէ յուղարկեաց⁷ գոյր իւր Տիգրանուհի⁸ ⁹ի Տիգրանակերտ. ¹⁰եւ վասն Անուշայ, առաջին¹¹ կնոջն Աժդահակայ, եւ բնակութեան գերւոյն¹²:

2 Պատմի եւ այս, թէ¹³ գկնի ¹⁴այսպիսի իրաց կատարման¹⁵՝ յուղարկէ ¹⁶թագաւորապէս ¹⁷գըրոյր իւր Տիգրանուհի ¹⁸մեծաւ ամբոխիւ ի Հայս, յաւանն՝ զոր չինեաց ¹⁹յիւր ²⁰անուն Տիգրան, որ է Տիգրանակերտ, եւ զգաւառան²¹ զայնոսիկ²² ի ծառայութիւն նմա հրամայէ: 3 Եւ զոստանն²³ անուանեալ կողմանցն այնոցիկ ազատու-

թիւն²⁴ ի զարմից սորա²⁵ ասէ²⁶ լեալս²⁷, իբր թագաւորական զարմս²⁸:

4 Իսկ գԱնոյշ²⁹, ³⁰գառաջին կինն³¹ Աժդահակայ, ³²եւ զբազումս ³³ի սերմանէն Աժդահակայ³⁴ աղջկունս³⁵, Հանդերձ պատանեկաւք³⁶ ³⁷եւ բազմութեամբ գերեացն, որչափ թէ³⁸ աւելի քան զբիւր³⁹ մի, բնակեցուցանէ⁴⁰ յարեւելեայ⁴¹ ուսոյ⁴² ⁴³մեծի լերինն մինչեւ ի սահմանս⁴⁴ Գողթան⁴⁵, որ են⁴⁶ Տամբատ⁴⁷, Ոսկիողայ⁴⁸, Դաժգոյնք⁴⁹, եւ որ⁵⁰ այլք⁵¹ ⁵²առ եզերք գետոյն դաստակերտք⁵³, յորոց մինն է Վրանջունիք⁵⁴, մինչեւ Հանդէպ ամրոցին Նախճաւանու⁵⁵.

1 c բարեխոսութիւն / k բարեխաւսութիւն փխ բարեբախտութիւն
2 Տյաճախէր [p ճառէր] փառս / a չիք փառս
3 bcdeflw յաճախէ
4 Z տիգրան
5 Խlopqս ԼԱ. փխ Լ
6 Տ թէ է՛ր աղագաւ յղարկեաց
7 a յղարկեաց / M էր յուղարկեաց
8 abcdeghk գտիգրանուհի
9 l ի տիգրանայկերտ / N տիգրակերտ
10 Ա յորում եւ վասն / Խվ՛w եւ յորում վասն
11 c յառաջին / d գառաջին / Հ՛w առաջնոյ / k առաջոյ / NOPQ առաջի
12 ac գերոյն / b գերոցն / f գերեացն
13 abcef եթե
14 ԱԽԿ՛ այսպիսոյ իրաց կատարելութեան / L այսպիսեաց
15 վ՛ կատարելութեան
16 Խ գոյր իւր տիգրանուհի թագաւորապէս / Ա կատարելապէս փխ թագաւորապէս
17 O չիք գոյր իւր
18 ԱՏ մեծ ամբոխիւ [Կ՛ մեծաւ հանդիսի եւ ամբոխիւ] ի հայս [pqrs ի հայս մեծ ամբոխիւ] / R ի հայս մեծ ամբոխիւ աւելացրած լուսանցում
19 Ա յիւր անուն / միւսն. իւրով անուամբ / Z իւրով անուամբ ի հայս տիգրան եւ ետ ի գրանակերտ
20 kl անուամբ ի հայս տիգրան եւ է տիգրանակերտ
21 d գգաւառն / k գգաւառս
22 Ա գամենեսեան փխ գայնոսիկ / Z գայնոսիկ
23 a գոստան

24 Z ազատութեան
25 f ungw փխ սորա
26 opqrs առ փխ ասէ
27 abl լիեալս
28 Տ զարմն
29 ZM գանուշ
30 Ա գառաջին ասացեալ [a ասացեալս] կինն / Z գառաջինն կին անուանեալ
31 Խվ՛ կինն անուանեալ
32 f չիք եւ գրագումս ի սերմանէն աժդահակայ
33 ԱՏ ի սերմանէ
34 F չիք աժդահակայ
35 PQ աղջկունս
36 cf պատանեօք
37 Տ եւ այլ բազում գերեօք / նաեւ՝ Հվ՛ եւ բազմութեամբ գերեացն
38 gh չիք թէ
39 Z գերիւր
40 Խ չիք բնակեցուցանէ
41 Z յարեւելեաց
42 f յուսոյ / Տ ուսոց / վ՛ ուսոյ
43 c լերինն մեծի / FL չիք մեծի
44 Խ ցաւահմանս
45 Տ գողթանն
46 Ա է փխ են / E չիք են
47 k բամբրան փխ տամբատ
48 Ա ոսկի կողայ [c ոսկի կողայ] / p ոսկիյողոյ / M ոսկի ողայ / O ոսկիողոյ
49 Ա դժգոյնք / w՛ դաժգոյն
50 c չիք որ
51 Հkl այլ / g այլ (ջնջման նշանով) / h չիք այլք
52 L առ եզերք
53 d դաստակերտ / Z դաստակերտք / PQ դաստակերտք
54 Ա վրնջունիք
55 acdeflqrsw նախնաւանու / bgho նախնուանու / kmnp նախջուանու / Վ նախջուանու / L նախջուանու

եւ զերիս աւանսն¹, զԽրամ եւ² զՋուղայ³
⁴եւ զԽորշակունիս⁵ ⁶իսկ ⁷ի միւս կողմանէ⁸
 գետոյն. զբոլոր դաշտն, որոյ⁹ գլուխն¹⁰
 Աժդանական¹¹, մինչեւ ¹²ցնոյն ինքն ա-
 մուրն Նախճաւանու¹³: 5 Բայց զնախասա-
 ցեալ կիին¹⁴ Անոյշ¹⁵ բնակեցուցանէ որդ-
 ւովք¹⁶ իւրովք յանդորրութեան ¹⁷սպա-
 ուուածի փլածին¹⁸ մեծի¹⁹ լերինն: 6 (Ձոր-
 մէ²⁰ ²¹լեալ ասեն յահագին իմն շարժմանէ.
 զոր պատմեն՝ որք բազմաշրջութեամբ
 հրամանաւ Պտղոմեայ²² ասպարիսաւք
 զբնակութիւնս²³ մարդկան չափեցին, ²⁴այլ
 եւ²⁵ մասն ինչ ²⁶զծով եւ զանբնակս²⁷ յայ-

րեցածէն²⁸ մինչեւ զՔիմիւռոն²⁹): 7 Իսկ³⁰
 պաշտաւանեայ³¹ տայ³² Անուշայ ի նոյն
 Մարաց, որ³³ առ ոտամբ լերինն բնակե-
 ցան:

8 Յայտնեն զայս ճշմարտապէս եւ
 թուելեացն երգք, զոր ³⁴պահեցին ախորժե-
 լով, որպէս լսեմ, մարդիկ³⁵ կողմանն³⁶ գի-
 նեւէս³⁷ գաւառին Գողթան. ³⁸յորս շարին³⁹
 բանք երգոցն⁴⁰ զԱրտաշիսէ⁴¹ եւ զորդւոց
 նորա, յիշելով այլաբանաբար եւ զգար-
 միցն⁴² Աժդահակայ, վիշապագուեսս զնոսա
 կոչելով⁴³. զի Աժդահակը՝ ի մեր լեզուս⁴⁴
⁴⁵է վիշապ: 9 Այլ եւ ճաշ⁴⁶ ասեն գործեալ⁴⁷
 Արգաւանայ⁴⁸ ի պատիւ Արտաշիսի⁴⁹, եւ
 խարդաւանակ⁵⁰ լեալ⁵¹ նմին⁵² ի տաճարին
 վիշապաց⁵³: 10 ⁵⁴Այլ եւ Արտաւազդայ ոչ

1 Ա. աւանս
 2 Ա. չիք եւ (գջուղայ)
 3 F գջողայ
 4 Վ. եւ զխոշակունիս. իսկ ի միւս կողմանէ գե-
 տոյն գրոյր դաշտն. ուղղում ենք եւ զխորշա-
 կունիս իսկ ի միւս կողմանէ գետոյն. գրոյր
 դաշտն: Կարելի է իսկ-ը դուրս էլ ձգել՝ ըստ l-ի
 ԱՏ զխոշակունիս
 6 k եւ փիս իսկ ի միւս / l չիք իսկ
 7 acf ի մերս միւս / E ի մեր միւս
 8 [cf չիք միւս] կողմանէ
 9 kl որոց
 10 Խոփոք գլուխ
 11 abde աժդանականէ / c աժանականէ / f աժ-
 դականէ / Կ՝ աժդան ական է / E աժդանա-
 կան է / L աժդահական է
 12 klվ՝ ցոյցն իսկ ամուրն / gh ցնոյն ինքն իսկ ա-
 մուրն / չ ցնոյն իսկ ինքն ամուրն
 13 Տ նախնաւանոյ [o նախնաւանոյ / pq նախնաւա-
 նայ] / չ նախնաւանայ / L նախնաւանու / M
 նախնաւանու / O նախնաւանայ / R նախնաւա-
 նայս
 14 չghk գկինն / pq կին
 15 MQ անուշ
 16 c որդով / Կm որդովքն
 17 R ի սպառածի
 18 ՏԱցի փլածի [oգրս փիլածի / p ի փիլածի, լու-
 սանցում ուրիշ ձեռքով՝ փլուածոյ] / N փիլածի
 դարձրած՝ փլածի
 19 p մեծ
 20 E յորմէ
 21 o ասեն լեալ
 22 e պտղոմեայ / Խ պտղոմեանց [k ողորմեանց]
 23 Տ գրնակութիւն
 24 ՏԽ այլ մասն ինչ եւ
 25 c չիք եւ (մասն)
 26 [p չիք եւ] զծով եւ զանբնակ
 27 NR զանբնակ

28 Տ ի յայրեցածէն
 29 Ա. ցիմեոնոս [w ցիմեոնոնոս] / չgh ցիմիոնո-
 նիոս / l ցիմեոնոն: իոս (=ցիմեոնոն. իսկ) / p ի
 միմեոնոն / O ցիմիոնոն
 30 Խ չիք իսկ
 31 Աճցիվ՝ պաշտականս / Կ՝klվ՝ պաշտականս /
 n պաշտոնեայս (լուսանցում շինած՝ պաշտա-
 տականս)
 32 p տան փիս տայ
 33 w որք
 34 ԱԽ պահեցին իմն ախորժելով [a ի նմա խորժե-
 լով]
 35 ghw մարդիկք
 36 չghl կողման
 37 Տagh գիմաւետ / E գիմեւետ
 38 kl չիք յորս շարին բանք երգոցն / Ա յոր / չ յարս
 փիս յորս / O գորս
 39 c շարեն / hrsվ՝ շարժին / g շարժին. շինած՝ շա-
 րին
 40 Ա երգոց
 41 abc զարտաշէսէ / e զարտաշեսէ / E արտաշիսէ
 42 abdef զգարմից / w զարմից / Z զարմիցն
 43 Խ անուանելով փիս կոչելով
 44 չghr լեզու
 45 Ա վիշապ է
 46 de ի նաշ
 47 Տ գործել
 48 չ արգաւանաց / w՝ արգաւայ
 49 abef արտաշէսի / de արտաշէգի
 50 չ խարդաւակ
 51 b լիեալ
 52 Աճցիվ՝ իմն փիս նմին / h նմին իմն / p ի նմին
 53 kl վիշապայ
 54 k չիք այլ եւ արտաւազդայ

գտեալ, ասեն¹, քաջի² որդւոյն³ Արտաշի- սի⁴, տեղեկիկ⁵ ապարանից ⁶ի հիմնանալն Արտաշատու՝ նա ⁷անց, ասէ, գնաց եւ շի- նեաց ի մէջ Մարաց զՄարակերտ. ⁸որ է ի դաշտին՝ ⁹որ անուանեալ կոչի Շարու- րայ¹⁰: 11 Այլ եւ¹¹ տենչայ, ասեն¹², Սաթի- նիկ¹³ տիկին¹⁴ տենչանս՝ ¹⁵զարտախուր խաւարտ¹⁶ եւ զտից¹⁷ խաւարծի¹⁸ ¹⁹ի բար- ձիցն Արգաւանայ:

12 Եւ արգ՝ ո՞չ ²⁰արդեաւք առաւել²¹ ²²աստանաւր զարմասցիս ի վերայ մերոյ²³ ճշմարտապատմութեանս²⁴, թէ²⁵ ո՞րպէս յայտնեցաք²⁶ զանյայտ²⁷ իրս վիշապաց, ²⁸որք են յԱզատն²⁹ ի վեր ի Մասիս:

ԼԱ,³⁰ (ԼԲ)

Թէ³¹ ո՞յք ոմանք սորա գարմք, եւ ³²ո՞յք ի սմանէ որոշեալ³³ ցեղք:

2 Հաւաստի ³⁴պատմել զբուն³⁵ եւ³⁶ զառաջին Տիգրանն³⁷ եւ որ ինչ ի նմանէ գործք՝ սիրելի, որպէս ինձ պատմողիս ի մէջ իմոց³⁸ բանից³⁹ ⁴⁰որ ինչ յաղագս Ե- րուանդեանս⁴¹ Տիգրանայ բանք՝ եղիցի⁴² եւ⁴³ քեզ ընթերցողիդ, որպէս այրն եւ ⁴⁴գործք, ⁴⁵այսպէս եւ զնմանէ բանք: 3 Վասն որոյ սիրեմ կոչել այսպէս ըստ⁴⁶ քաջութեան - Հայկ, Արամ, Տիգրան. քան- զի ըստ քաջացն⁴⁷ ազգք⁴⁸ քաջք⁴⁹. Իսկ մի- ջոցքն⁵⁰ որպէս դէպ ումեք թուիցի⁵¹ կոչել: 4 Բայց ըստ դիւցազնութեանն⁵² կար-

1 Ա. չիք ասեն
2 cw քաջ
3 bw յորդույն
4 abcde արտաշէսի / l արտաշեսի
5 S տեղի / նաեւ Կ՛վ² տեղեկիկ / w գեղեցիկ փխ տեղեկիկ
6 b ի հիմնանալ
7 abdegkw էանց / L անց գնաց ասէ
8 c որ ի մէջ դաշտին
9 opqrs չիք որ անուանեալ կոչի
10 c շարուրա
11 cf չիք եւ
12 Ա.Կ՛ չիք ասեն
13 zghlv² սաթինիկ / Ա.վkmnpqrs սարթենիկ / Կ՛օվ՛w սաթենիկ
14 Ա. չիք տիկին
15 Ա. զարտախուր հաւասար խաւարտ / չվ՛ զար- տախոյր / F զարտխուր հաւասար խաւարտ
16 kl խաւարտն
17 k տից
18 Ա.Կ՛վ² հաւարծի / Z հարուածի փխ խաւարծի
19 w եւ բարձիցն / Z ի բարձից
20 S չիք արդեոք [Կ՛ արդեոք առաւել] / Խվ՛³ առաւել արդեոք / R ոչ առաւել. լուսանցում աւելաց- րած արդեոք
21 p առնուլ փխ առաւել
22 o զարմասցիս աստանօր
23 c մեր
24 a ճշմարտաբանութեանս / f ճշտութեանս
25 Կ՛abdefw եւ թէ / l թե
26 Ա. պատմեցաք փխ յայտնեցաք
27 F գնա յայտ փխ զանյայտ
28 Ա. որք են յազատն [a յազատս] ի վեր [a չիք ի վեր] ի մասիս / Խ որ են ի [k չիք ի] յազատ ի վերն մասիս [k ի մասիս] / S որք են յազատն [prs յազատ] ի վեր ի մասիս [pqrs իմասցիս փխ

ի մասիս, o չիք որք են յազատն ի վեր ի մասիս] / M որ են զազատն ի վերն մասիս
29 N ազատ
30 ghlopqrs ԼԲ փխ ԼԱ
31 abcք եթէ / de եւ թէ
32 N որք ի սմանէ
33 klw որոշեալք
34 Ա.ԽԿ՛վ³ պատմեալ [վ՛³ պատմել] զարդար եւ զբուն / R պատմել (լուսանցում աւելացրած՝ զարդարեւ)
35 x զարդարեւ զբուն
36 Խ չիք եւ (զառաջին)
37 hgh տիգրան
38 hkl իմոյ / a չիք իմոց
39 S բանիցս / p բան
40 y ոչ ինչ էր փխ որ ինչ
41 Z երանդեանս
42 k եկեղեցի փխ եղիցի
43 FL չիք եւ
44 a գործքս / bcdefw գործքն այսպէս [b այնպէս] եւ ըստ [w զըստ] նմանէ գործք. սոյնպէս [նաեւ՝ a սոյնպէս] եւ զնմանէ բանք / E գործքն այսպէս եւ ի նմանէ գործք սոյնպէս եւ զնմանէ բանք
45 pqrs չիք այսպէս եւ զնմանէ բանք
46 Խվ՛mnվ² ըստ իմ
47 Աopqrsվ² քաջացն / միւսն. քաջաց
48 Աnpq ազգքն / o ազգն / Կ՛վ² չիք ազգք
49 Կ՛ քաջ / Տվ² քաջքն [pqrs քաջք, Կ՛ քաջն] / նաեւ՝ չվ² քաջք
50 Ա միջոցն / Z միջոցք
51 opqrs թուի
52 zgh դիւցազնութեան / nop դիւցազանցութեան (n շինած՝ դիւցազնութեան) / qrs դիւցանցու- թեանն / P դիւցազանցութեանն

ծեաց¹՝ ճշմարիտ² է եւ ասելս մեր: 5 Ոչ Ա-
րամազդ ոք, այլ ³ի կամեցողսն լսին⁴ ⁵լի-
նել Արամազդ ⁶չորից եւս⁷ այլոց⁸ անուա-
նելոց⁹ ոմանց¹⁰ Արամազդ. ¹¹յորոց ¹²մի է
եւ¹³ ¹⁴կունդ ոմն Արամազդ¹⁵: 6 Այսպէս¹⁶
եւ¹⁷ բազումք անուանեալք¹⁸ Տիգրան¹⁹, մի
է եւ միայնակ ²⁰սա ի Հայկազանցս, որ
զԱժդահակ²¹ սպան²², եւ զտուն²³ նորա²⁴
²⁵ի գերութիւն վարեաց եւ²⁶ զԱնոյշ²⁷
մայրն վիշապաց. աւժանդակ՝ կամաւք եւ
յաւժարութեամբ Կիւրոս²⁸ ունելով՝ ²⁹զիշ-
խանութիւնն Մարաց եւ Պարսից յինքն
յափշտակեաց:

- 1 E կարծեալ
- 2 Ա հաւաստի փխ նշմարիտ
- 3 Թերես լաւագոյն՝ ... «ի կամեցողսն լինել արա-
մազդ՝ չորից եւս այլոց անուանեցելոց արա-
մազդ՝ մի է կունդ ոմն արամազդ» (Ստ. Մ.) /
FM չիք ի
- 4 Ա լսին [Կ² լսեն] / ՏԽ չիք լսին
- 5 R լինել արամազդ (յուսանցում աւելացումս՝
չորից եւս անուանեցելոց արամազդ, յորոց մի
է եւ կունդ ոմն արամազդ)
- 6 Հօքրս չիք չորից եւս այլոց ... ոմանց արամազդ
(n ունի յուսանցում) / NОPQ չիք չորից եւս այ-
լոց ... կունդ ոմն արամազդ
- 7 Ա եւ փխ եւս
- 8 c այլ
- 9 FL անուանելոց
- 10 ՏԽ չիք ոմանց
- 11 abfw չիք յորոց / EFL չիք յորոց ... ոմն արամազդ
- 12 a ցմի / bfw չիք մի է եւ կունդ ոմն
- 13 a չիք եւ
- 14 a ուտ / c սուտ փխ կունդ / l կունտ / Հghk կա-
տարումն փխ կունդ ոմն / Z կունտ
- 15 abfw չիք արամազդ (այսպէս)
- 16 w զի այսպէս
- 17 Ա չիք եւ (բազումք)
- 18 ՏԽ անուանեալ
- 19 ԱՏ տիգրանք [fo տիգրանք]
- 20 x սա ի / klվ² ասի փխ սա ի / միւսն. չիք սա
- 21 c զաժդահակն / O դաժդահակ
- 22 Հbdegh էսպան / l եսպան
- 23 Խc գտունն
- 24 Խ չիք նորա
- 25 bcdef ի գերութեան
- 26 bcdef չիք եւ
- 27 Հgh զանուշ / զանոշ
- 28 ՏԽ զկիրոս / միւսն. կիրոս
- 29 Ա, Խ յինքն [Հ յինքն] զիշխանութիւնն [Հghl զիշխա-
նութիւնն] մարաց եւ պարսից

7 Սորա³⁰ որդի³¹ ³²Բաբ, Տիրան, Վա-
հագն³³, ³⁴զորմէ ասեն³⁵ առասպելք աշ-
խարհիս³⁶. «³⁷Երկնէր երկին, երկնէր երկիր,
³⁸երկնէր եւ ³⁹ծովն ծիրանի. երկն⁴⁰ ⁴¹ի ծո-
վուն ունէր եւ⁴² ⁴³զկարմրիկն եղեգնիկ.
⁴⁴ընդ ⁴⁵եղեգան փոխ ծուխ⁴⁶ ելանէր, ընդ⁴⁷
եղեգան⁴⁸ փող բոց ելանէր. ⁴⁹եւ ի բոցոյն
վազէր խարտեաչ պատանեկիկ. նա⁵⁰ հուր⁵¹
հեր⁵² ունէր, ⁵³ապա թէ⁵⁴ բոց ունէր մաւ-
րուս⁵⁵, եւ աչկունքն⁵⁶ էին⁵⁷ արեգա-
կունք»: 8 ⁵⁸Ջայս երգելով¹ ոմանց² փանդ-

- 30 c սա փխ սորա
- 31 n որդին
- 32 MPQ բարտիրան
- 33 f վահակն / Z վահանգն
- 34 L գոր մեր առասպելք աշխարհիս երկնէր
- 35 L չիք ասեն
- 36 ՏԽ չիք աշխարհիս
- 37 ՏԽ երկնէր երկին եւ երկիր [ք յերկիր]
- 38 ՏԽ երկնէր եւ ծիրանի [ք յերկնէր եւ *ծերանի]
ծով
- 39 Կ²bdew ծիրանի ծովն
- 40 Հօքրս երկնի փխ երկն
- 41 Հghiopqrsվ² ի [rs չիք ի] ծովն փխ ի ծովուն
- 42 ՏԽ չիք եւ
- 43 Տ զկարմրիկ եղեգնիկն / Խ զկարմիր եղեգնիկ
(Հgh եղեգնիկն) / ZM եւ զկարմիր
- 44 Հ չիք ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր / F չիք ընդ
- 45 qrs եղեգեան փող
- 46 k փուխ փխ ծուխ
- 47 եւ ընդ
- 48 pqrs եղեգեան
- 49 Ա եւ ի բոցոյն վազէր խարտեաչ [Կ² խարտեալ]
պատանեկիկ / ՏԽ եւ ի [Կ² ընդ փխ ի] բոցոյն
պատանեկիկ [ք պատանեկից] վազէր / Խ եւ ի
[Հghk ընդ փխ ի] բոցոյն վազէր պատանեկիկ / p
չիք եւ
- 50 k չիք նա
- 51 ghk անհուր [g շինած՝ հուր]
- 52 a հէր / ԽԿ² հերս
- 53 o եւ ապա / ապա թէ հաւանօրէն հեղինակի
բառերն են եւ ոչ երգի հատուած, ուստի յար-
մար կլինէր փակագծի մէջ դնել (Ստ. Մ.):
- 54 giopqrswվ² չիք թէ [t ունի / g թէ գրած ու ջնջած է]
- 55 ab մօրուսն / Կ²cde մորուսն / gh զմօրուսն /
վkmn մուրուս / owվ² զմորուսն / pqrsվ² զմու-
րուսն / w մուրուսն / f չիք մօրուս / L չիք մօ-
րուս բայց տեղը թողած
- 56 ab աչք ունքն / Կ²c աչքունքն / Հghiprsվ² աչկոյն /
p աչքոյն
- 57 l եին
- 58 Ա, Խ եւ զայս

փանդոամբ³, ⁴լուաք մերովք իսկ ական-
ջաւք: 9 Յետ որոյ եւ ընդ վիշապաց ա-
սէին յերգին⁵ կռուել⁶ նմա եւ յաղթել⁷, եւ
կարի իմն նմանագոյնս զՀերակլեայ⁸ նա-
հատակութիւնսն⁹ նմա երգէին¹⁰: 10 Այլ
ասեն¹¹ զսա եւ աստուածացեալ¹². ¹³եւ
անդրի ի¹⁴ Վրաց աշխարհին զսորա¹⁵
¹⁶չափ հասակին¹⁷ կանգնեալ՝ պատուէին
զոհիւք: 11 եւ սորա են¹⁸ զարմք¹⁹ Վահու-
նիք²⁰. ի սորա կրտսեր²¹ որդւոյն ²²Առաւա-
նայ Առաւելնեանք: 12 Սորա Առաւան²³,
սորա Ներսէհ²⁴, սորա Զարեհ. ի սորա զար-
մից²⁵ ²⁶եւ որ Զարեհաւանիցն²⁷ կարդան
ազգք²⁸: 13 իսկ ²⁹սորա առաջին Արմոգ³⁰,

սորա Բագամ, սորա Վահան³¹, սորա Վա-
հէ: 14 Սա³² ընդվզեալ³³՝ մեռանի յԱղեք-
սանդրէ³⁴ Մակեդոնացւոյ³⁵:

15 Յայսմ հետէ մինչեւ³⁶ ցթագաւո-
րութիւնն³⁷ Վաղարշակայ ի Հայս՝ ³⁸ոչ ինչ
ճշմարտագոյն³⁹ ունիմ պատմել քեզ. քան-
զի⁴⁰ շփոթ⁴¹ իմն⁴² ամբոխից լեալ⁴³՝ այր
զարամբ ելանէին տիրել աշխարհիս⁴⁴. եւ⁴⁵
վասն այսորիկ զԻւրամուտ ի Հայս լեալ
⁴⁶Արշակ Մեծ՝ թագաւորեցուցանէ ⁴⁷զեղ-
բայր իւր զՎաղարշակ⁴⁸ ի վերայ աշխար-
հիս Հայոց:

1 Ա. երգեալ
2 *h z h f* ումանց
3 *Yabde* փամբոամբ / *Shcf* բամբոամբ. ուղղում
benf փանդոամբ / *L* բանբոամբ
4 *S* լուաք իսկ ականջօք մերովք / *h* լուաք իսկ մե-
րովք ականջօք
5 *S* յերգն / *mas* չվ² յերգին
6 *h* չվ² կռուեալ / *L* կռուիլ
7 *h* չվ² յաղթեալ
8 *kg* գերակղ'եայ / *zh* գերակլեայ / *l* գերակղեայ /
F գերակրեայ
9 *Sh* մահատակութեանցն / *E* մահատակութիւնս
/ *F* մահատակութիւն
10 Ա. երգելոյ [*h*² երգելով]
11 *Sh* ասէին
12 *h* աստուածացեալ / *Z* աստուածեալ
13 *Sh* եւ անդ յաշխարհին [*hioq* աշխարհին] վրաց
[*p* վրացուց / *l* ի վրաց աշխարհին]
14 *E* չիբի
15 *o* գոսա փիս գտորա / *E* գորայ փիս սորայ
16 Ա. կանգնեալ չափ հասակի [*h*² հասակին] նորա
[*c* սորա]
17 *S* հասակի
18 Ա. ասեն փիս են
19 *U* իս զարմ [c զարամ] / *Z* զարմն
20 *S* վահնունիք
21 *U* ք կրսեր
22 *f* առաւելայ առաւելեանք
23 *c* առաւան
24 *l* ներսէհ
25 *o* զարմիցն
26 *Sh* եւ զարեհնաւանիցն [*h* զարեհաւանիցն] որ
կարդան ազգք [*h* ազգ / *k* որ կարկանազ]
27 *a* զարեհ աւաւանիցն / *Q* զարեհնաւանեցն
28 Ա. ազգ

29 *US* առաջին [Ա. առաջինն] սորա / *O* առաջին
գտորա
30 *U* իս արմոգ
31 *Sh* վան փիս վահան
32 *k* եւ սա / *opqrs* սորա փիս սա
33 *M* ընդվզեալ
34 *abcd* յաղեքանդրէ / *h* աղեքանդրէ / *S* յաղեք-
սանդրեայ / *EM* յաղեքսանդրէ
35 *bdefl* մակեդոնացուց / *c* մակեդոնոյ / *prs* մա-
կեդոնացուց / *Z* մակեդոնացոյ
36 *a* մինչ
37 *g* ցթագաւորութիւն
38 *p* ունիմ ոչ ինչ ճշմարտագոյն իմն պատմել / *h*²
a որ փիս ոչ
39 Ա. ճշմարտագոյնս
40 *d* վասնզի փիս քանզի
41 *Z* շփոթ
42 *Z* չիբիմն
43 *z* լինելով փիս լեալ
44 *p* յաշխարհիս
45 *i* չիբ եւ
46 *o* չիբ արշակ մեծ
47 *p* վաղարշակ գեղբայր իւր
48 *m* իայն *cgk* զվաղարշակ / *m* իւսն. վաղարշակ

ԼԲ¹ (ԼԳ)

Թե եղիական² պատերազմն³ առ Տե-տամա⁴. եւ մեր⁵ Զարմայր ընդ⁶ եթովպացի⁷ գաւրուն լինել⁸ սակաւուք, եւ ի նոյն մահ⁹:

2 Երկուք¹⁰ այտքիկ են, ¹¹որք աշխատութիւն¹² տազնապաւ մեզ ի վերայ ի¹³ քումմէդ հասուցանեն¹⁴ հարցասիրութենէ - համառատասիրութիւն, արագաբանութիւն¹⁵. եւ այտքիկ` ¹⁶պերճք եւ պայծառք, պղատոնականք¹⁷ իբր եղանել¹⁸ բանք¹⁹. հեռի ի ստութենէ, եւ լի որ ինչ ընդդէմ ստութեան. եւ զայտոսիկ²⁰ յառաջին մարդոյն մինչեւ զքեզ ²¹առ ժամայն պատմել: 3 Եւ այտոցիկ ի միասին պատահել²² անհնարին է: 4 Քանզի որ ²³զամենայն ստեղծ²⁴, կարող գոլով ²⁵ականարկութեամբ ²⁶ի քթթել ական զամենայն կացուցանել`

ոչ այսպէս հաստատէ, այլ աւուրս որոշէ եւ կարգս ի ստեղծուածս. քանզի են²⁷ ոմանք առաջնոյ եւ ոմանք երկրորդի եւ²⁸ երրորդի եւ այլոցն²⁹ աւուրց³⁰ ստեղծուածք³¹: 5 ³²Եւ ³³այսու ³⁴մեզ այսպիսի իմն ³⁵ականարկէ կարգս³⁶ վարդապետութիւն Հոգւոյն³⁷: 6 Իսկ զքո՞³⁸ փափագ³⁹ ⁴⁰արտաքոյ այսպիսւոյ աստուածայնոյ տեսանեմք սահմանի, զի ⁴¹արդար եւ բնաւ⁴² եւ ⁴³առ ⁴⁴առ ժամայն ամենայնք⁴⁵ քեզ եղիցին⁴⁶ ասացեալ⁴⁷: 7 Այլ առ ի մէնջ այտքիկ կա՞մ⁴⁸ յերկար⁴⁹, եւ քեզ ըստ կամաց, կամ փոյթ, եւ քեզ ոչ հաճելիք⁵⁰: 8 ⁵¹Զի ⁵²այսպէս ի⁵³ քոյ հապճեպելոյ ահա ոչ ինչ յաղագս Մակեդոնացւոյն⁵⁴, եւ ոչ

1 *lupqrs* ԼԳ փխ ԼԲ
2 *ghlox* ելիական / *L* ելիոնական
3 *qm* պատերազմ
4 *S* տետամա / *OPR* առ տիտամա
5 *a* մեր / *c* գմեր
6 *c* չիք ընդ
7 *l* եթովպացի
8 *abdefv* լինելոյ / *lucx* լինելով
9 *cf* մահն
10 *oprs* երկուք / *w*¹ երկունք
11 *U* որ աշխատութիւն մեզ տազնապաւ ի վերայ ի փումմէ [a ի վերայ փո] / *L* որ աշխատութիւն մեզ տազնապաւ ի վերայ փումմէ
12 *Z* աշխատութեամբ
13 *pq* չիք ի (փումմէդ)
14 *Shv*² հասանէ / *oqr* հասան / *qmnp* հասանեն
15 *ghk* արագաբանութեամբ / *F* չիք արագաբանութիւն
16 *Sh* պերն եւ պայծառ
17 *n* պղատոնականք
18 *pqrs* եղանել / *c* եղանելի / *lhu* սն. եղանիլ
19 *lv* բան
20 *F* գայտոսիկ
21 *abdefi* չիք առ ժամայն / *lv* պատմել առ ժամայն [k չիք պատմել առ ժամայն ... պատահել]
22 *L* պատահիլ
23 *Z* ամենայնի ստեղծողն *ph* որ գամենայն ստեղծ
24 *zgh* էստեղծ
25 *U* ի քթթել ական ականարկութեամբ / *o* չիք ականարկութեամբ
26 *OM* ի քթթելական

27 *Z* չիք են
28 *F* չիք եւ (երրորդի)
29 *Sh* այլոց
30 *E* աւուրցն
31 *U* ստեղծուածի [a ստղծի]
32 *k* եւ ումէ գայսպիսի *ph* եւ այսու մեզ այսպիսի
33 *pqrs* այս *ph* այսու / *Z* այտոց / *R* այսու առ մեզ
34 *opqrs* առ մեզ / *U* իմն այսպիսի մեզ / *w* եւ այսպիսի իմն առ մեզ
35 *S* ականարկէ վարդապետութիւն հոգւոյն կարգս
36 *c* կարգ
37 *L* ոգւոյն
38 *f* չիք գփո
39 *Sabcdf* փափագ
40 *US* արտաքոյ այսպիսի (*U* այսպիսւոյ) իմն տեսանեմք սահմանի [o սահման] / *R* արտաքոյ այսպիսի իմն (*lv* սանցփում աւելացրած տեսանեմք սահմանի)
41 *Ughln* արդարն / *FPQ* արդարեւ *ph* արդար եւ
42 *c* բնաւ / *d* գրնաւն / *lhu* սն. բնաւն
43 *U* չիք եւ (առ ժամայն)
44 *nrs* առ ժամայն / *L* առ ժամայնք
45 *Uklmno* ամենայնք / *Z* ամենայն
46 *Z* եղիցի
47 *lvw* ասացեալ [t ասացեալ] / *S* ասացեալք
48 *E* եւ կամ
49 *zdegho* երկար
50 *zghk* հանելի
51 *opqrs* գայսպիսի *ph* զի այսպէս ի
52 *U* այսպէս քեզ ի հապ նեպելոյ / *L* այսպէս քեզ հապնեպելոյ
53 *lv* չիք ի (ոյ)
54 *defgh* մակեդոնացւոյն / *l* մակեդոնացւոցն / *k* մակեդոնացւոցն

վասն Եղիականին¹ ի կարգին նշանակեցաք, այլ զաւղեմք աւասիկ²: 9 Ոչ ունիմք ասել, իմաստո՞ւն կամ անհանճար³ աստանաւր⁴ լինել⁵ մեզ⁶ հիւսն, պատկանաւո՞ր⁷ կամ⁸ ոչ՝ զայնոցիկ⁹ այժմ ուրեմն գկնի հեղուսելով¹⁰ բանս, զկարեւորսն եւ մերոյս¹¹ արժանի շարադրութեանս¹²:

10 Եւ ¹³ն^օյք արդեաւք¹⁴ այսպիսեաց ճառից առաջինք, եթէ ոչ որք¹⁵ ¹⁶ի Հոմերոսէ ¹⁷պատմին. այն, որ վասն Եղիականին¹⁸ ¹⁹պատմի պատերազմին ²⁰առ Տելտամաւ²¹ Ասորեստանեայց²²: ¹¹ ²³Եւ մեր Զարմայր²⁴ ի ծառայութեանս²⁵ Ասորեստա-

նեայց²⁶ սակաւուք ընդ Եթովպացի²⁷ զաւրուն աւգնական Պռիամու²⁸, եւ անդ ի քաջացն Հելլենացւոց²⁹ վիրաւորեալ մեռանի. այլ կամիմ³⁰ յԱքիլլեայ³¹, եւ մի³²՝ յայլմէ³³ ումեքէ³⁴ ի³⁵ քաջացն:

12 Կատարեցան գիրք³⁶ Առաջին ծննդաբանութեան³⁷ Հայոց Մեծաց³⁸:

39Ի ՊԱՐՄԻՑ⁴⁰ ԱՌԱՍՊԵԼԱՑ⁴¹

Յաղագս Բիրասպեայ⁴² Աժդահակայ:

2 Բայց զի՞նչ արդեաւք⁴³ տարփանք բեզ՝ եւ⁴⁴ Բիւրասպեայ⁴⁵ Աժդահակայ փծուն⁴⁶ եւ անճոռնի⁴⁷ առասպելքն⁴⁸ իցեն. եւ կամ է՞ր⁴⁹ սակս զմեզ Պարսից⁵⁰ անյարմար⁵¹ եւ անոճ⁵² բանից, մանաւանդ թէ ա-

1 *zbgħlṙq* եղիականին / *c* եղականին / *defn* ելիականին / *rsx* իլիականին / *միւսն*. իղիականին
2 *L* աւաղիկ
3 *cw* հաննար [*t* անհաննար] / *R* անհաննար-ի ան-ը *աւելացրած լուսանցում*
4 *PQ* աստանօֆ
5 *e* լինիլ
6 *k* չի՞ք մեզ
7 *p* պատկամաւոր / *k* պատկանաւ
8 *Ավ՛ա* վասն *փիս* կամ
9 *ՏԽ* զայնոսիկ [*p* զայսոսիկ]
10 *Ա* հողովելով [*լ* հողովելոյ] *փիս* հեղուսելով
11 *k* զմերոյս *փիս* եւ մերոյս
12 *Ա* շարագրութեան [*a* շարադրութեան] / *ւլ*² շարագրութիւնս / *վ՛* շարադրութեանս / *MNOPR* շարագրութեանս
13 *Ացħl* ո՞յք առաջինք արդեօֆ [*ցħl* արդեօֆ առաջինք] այսպիսեաց նաոից / *Հ* ո՞յք / *Խօpqr* ո՞րք *փիս* ո՞յք
14 *օpqr* չի՞ք արդեօֆ
15 *l* որ / *a* ոք *փիս* որք
16 *ՏԽ* ի հոմերոսէ [*ors* ի հոմերոսէ / *p* ի հոմերոսէ] / *Հ* ի հերմոսէ / *c* ի հոմերոսէ պատմեն / *N* հոմերոսէ *դարձրած* հոմերովնէ
17 *ՏԽա* պատմին. *թէ* այն արդեւք, որ
18 *Կ*² *abgh* եղիոնականին / *c* եղեոնականին / *def* ելիոնականին / *S* եղիականի [*x* իլիականի] / *L* էլիոնականին
19 *ԱԽ* պատերազմին [*Խabf* պատերազմի] պատմին [*w* պատմի] / *S* պատերազմին պատմի / *FLZM* պատմին պատերազմի
20 *rs* չի՞ք առ / *PQ* առ տիրտամաւ
21 *abdef* տելտամաւ / *pqr* տիրտամաւ
22 *Scf* ասորեստանեաց
23 *օpqr* չի՞ք եւ մեր զարմայր ի ծառայութեան ասորեստանեայց / *n* ունի այս հատուածը լուսանցում:
24 *Z* զարմար

25 *R* ծառայութիւն
26 *Հ* ասորեստանեայ / *Ացħ* չի՞ք ասորեստանեայց
27 *l* եթովպացի / *Վmn* եթովպացի / *օpqr* եթովպիայ
28 *a* պոիմաւ / *c* պոոիմու / *f* բրիամու / *ցħ* պոամու / *kl* պուիամու / *օpqs* դուիամու / *r* դումիամու / *Z* պուամու / *L* պոոիամու
29 *abe* էլենացւոց / *cd* էլլենացւոց / *f* էլենացւոց / *E* էլենացւոցն
30 *d* կամիմք / *O* կամիք
31 *abcw* յափիւղեայ / *de* յափիւլայ / *f* յափիւլլեայ / *ghl* յափիւղեայ / *Z* յագիւղեայ / *P* ցափիլլեայ
32 *F* չի՞ք մի
33 *S* յայլ
34 *ef* յումեքէ
35 *Հցħkp* չի՞ք ի (*բաջացն*)
36 *օpqr* ցանկէ *փիս* գիրք / *n* ցանկէ. *լուսանցում շինած՝* գիրք
37 *L* ծննդաբանութեանն
38 *M* չի՞ք մեծաց
39 *acfgm* ունին *զլիսահամար* ԼԳ. *իսկ klo* ԼԳ
40 *k* չի՞ք պարսից
41 *Sacdef* առասպելեաց [*Կ*¹ առասպելաց]
42 *ԽՏ* բիրասպի [*օ* բիրասպեայ]
43 *օpr* չի՞ք արդեօֆ
44 *bef* ի *փիս* եւ
45 *ԱՏԽ* բիրասպի [*b* բիրասպեայ]
46 *Ա* փցուն / *օpqr* վ՛ փրցուն / *O* փրցուն
47 *abl* վ՛ աննոնի
48 *pq* առասպել / *R* առասպելք
49 *a* մեր *փիս* Է՞ր / *օpqr* չի՞ք Է՞ր
50 *ցħl* չի՞ք պարսից
51 *q* անյարմարին
52 *o* յաննոյ / *a* աննոյ *փիս* անոն

ուակել¹ վասն ²անբանութեան, առնես աշխատ, եւ անբարի առաջնոյ³ նորա բարերարութեան⁴, ⁵եւ դիւաց նմա⁶ սպասաւորութեան⁷, եւ ոչ վրիպեցուցանել կարելոյ զվրիպեայն⁸ եւ զսուտն⁹. եւ ուսոցն համբուրումն, եւ անդուստ ¹⁰վիշապացն ծնունդ, եւ¹¹ ¹²յայնմ հետէ չարութեան յաճախութիւն, ծախել¹³ զմարդիկ¹⁴ ի պէտս որովայնի¹⁵: 3 Իսկ ապա եւ Հրուդենայ¹⁶ ումեմն ¹⁷զնա կապել¹⁸ սարեաւք պղնձեաւք¹⁹, եւ ²⁰ի լեառնն տանել, որ կոչի Դրմբաւընդ²¹: 4 Այլ եւ²² ²³ի ճանապարհի ննջելն²⁴ Հրուդենայ²⁵, ²⁶եւ Բիւրասպեայ²⁷ ²⁸քարչելն ի բլուրն²⁹, եւ զարթ-

չելն³⁰ Հրուդենայ³¹, եւ տանել ³²զնա յայրս ինչ լերինն եւ կապել, եւ զինքն անդրի³³ ընդդէմ նորա³⁴ հաստատել. յորմէ պակուցեալ՝ հնազանդեալ³⁵ կայ շղթայիցն, եւ³⁶ ոչ զաւրէ ելանել եւ ապականել զերկիր:

5 Զի՞նչ ³⁷քեզ այսոքիկ կարաւտութիւն առասպելք սուտք, կամ³⁸ զի՞նչ պէտք անմիտ եւ անհաճար բանից յարմարանք³⁹: 6 Մի՞ արդեաւք յունական պերճ եւ ողորկ առասպելքն⁴⁰ իցեն հանդերձ պատճառաւ, որք⁴¹ զճշմարտութիւն իրաց⁴² այլաբանաբար յինքեանս⁴³ ունին թաքուցեալ: 7 Այլ ասես՝ մեզ պատճառս⁴⁴ տալ անբանութեան⁴⁵ նոցա, եւ զարդարել զանզարդսն: 8 ⁴⁶Նոյն ⁴⁷առ ի յինէն քեզ բան. զի՞նչ այսոքիկ⁴⁸ կարաւտութիւնք. ո՞րպիսի⁴⁹ իղձք՝ անբաղձաւոյ⁵⁰ ⁵¹իրիք բաղձալ⁵² եւ մեզ յաւելուլ աշխատութիւն:

1 en առաւել եւս / opqrs չիբ առաւել
 2 Ա. ամբաստանութեան փխ անբանութեան / Z չիբ անբանութեան առնես աշխատ եւ
 3 de առաջնոց / R առաջնոյն
 4 abcdeu բարերարութեանն
 5 Z չիբ եւ դիւաց նմա սպասաւորութեան
 6 M նորա փխ նմա
 7 L սպասաւորութեանն
 8 l զվրիպեալ / p վրիպելն
 9 k սուտն
 10 Տիւ զվիշապացն ծնունդս
 11 kl չիբ եւ (յայնմ)
 12 O յայնմհետէ
 13 lno ծախելն
 14 aw մարդիկ / f զմարդիկբ
 15 b յորովայնի
 16 Ա. հրողանայ [f հրողոնայ] / k հրուդինեայ / l հրուդենեայ / Z հրուդէնեայ / R դարձարած հերուդենայ
 17 S կապեալ [or կապել] զնա
 18 իւ կապեալ / a կացեալ փխ կապել
 19 a պղնձոք / bcdf պղնձեոք / k պղնձոք / l պղնձաւք / S պղնձիւք
 20 Sgh ի լեառն
 21 իւի՞ բղբմբաւընդ / opqrs դամբաւընդ / վ՞ տամբաւընդ / n դամբաւընդ. շինած՝ բղբմբաւընդ / Z բղբմբաւընդ / M բղբմբաւընդ / R դարձարած՝ բղբմբաւընդ
 22 իւ չիբ եւ
 23 c ի նանապարհին
 24 Տիւ զննջելն / չ չիբ ննջելն
 25 Ա. հրողանայ [f հրողոնայ]
 26 rs չիբ եւ բիւրասպայ ... եւ զարթչելն հրուդենայ
 27 f բիւրասպայ
 28 Ա. իւօրգ քարչել / O քարչել զբլուրն
 29 oq զբլուրն / n շինած՝ ի բլուրն

30 Աkl ի զարթչելն [abc զարթնչելն, f զարնչելն] / ghk զարթնչել / Z ի զարթչել
 31 Ա. հրողանայ [f հրողոնայ]
 32 իւ յայրս ինչ լերինն [gh ի լերինն] զնա [gh չիբ զնա]
 33 opqr անդի փխ անդրի / N անդի դարձարած՝ անդրի
 34 չ չիբ նորա
 35 oqr հնազանդել / w եւ հնազանդեալ
 36 kl ոչ փխ եւ
 37 Ա. Տիւ քեզ առ [o չիբ առ] այսոքիկ [gh այսոսիկ]
 38 opqrs եւ կամ
 39 Ա. յարմարանս / kl յարմարաւս / o յարմարականք
 40 c առասպելք / p առասպելալն
 41 c որ
 42 Sgh իրացն
 43 l յինեան
 44 M պատմանն
 45 Ա. այլաբանութեան փխ անբանութեան / l անբանութեան բառի ուրեան մասից սկսուի՛ է նորոգածք, որ Տ-ի հետ է:
 46 Տիւ չիբ նոյն առ ի յինէն ... յաւելուլ աշխատութիւն
 47 c առ յինէն / F չիբ առ
 48 f առ այսոքիկ
 49 a որ այսպիսի փխ որպիսի
 50 a անբաղձալ՝ոյ. / bcdef անբաղձալոյ / w անբաղձալոյ
 51 w չիբ իրիբ բաղձալ եւ մեզ յաւելուլ
 52 a բաղձեալ փխ բաղձալ

9 Այլ տացուք զայսոսիկ՝ ¹մանկականի քոյոց² տիոց³ եւ անհասութեան խակութեանդ⁴ լեալ տարփանք: 10 Վասն որոյ եզիցի եւ աստանաւր լնուլ մեզ զփափագ կամաց քոց:

11 ⁵Ստորագրութիւն, որ ինչ սակս⁶ Բիւրասպեայ Հաւաստին⁷:

12 Զպղատոնականն⁸ Համարձակագոյն այժմ բարբառիմ. «իսկ արդ⁹ արդեաւք իցէ՞ սիրելւոյ այլ ոք ես. քանզի եւ չէ¹⁰ իսկ ոք»: 13 Զի¹¹ 12ի վերայ այլոց¹³ անհնարիցն¹⁴, հնարաւոր ¹⁵վասն քո արարելոց¹⁶ մեր, կատարեմք եւ զայս. զի գորոց¹⁷ ատեմք¹⁸ զբանս¹⁹ եւ²⁰ զգործս, եւ ²¹այնոցիկ մանաւանդ թէ²² լուրն զլսելիս²³ մեր տաղտկացուցանէր՝ այսաւր ²⁴ձեռամբ իմով շարագրեմ²⁵ զայնոսիկ, միտս անմտութեան նոցա տալով, եւ զկարի²⁶ վաղուց նոցա իրս եւ նոցա²⁷ անհասանելիս

²⁸աւասիկ յայտնեմ. միայն ²⁹թէ եւ քեզ այսոքիկ³⁰ ուրախութիւն եւ կամ շահ աւգտութեան³¹: 14 Այլ ծանի՛ր զատելութիւն մեր առ³² այսպիսի բան³³, զի ոչ յառաջինսն³⁴ մեր ասացեալ գիրս³⁵, եւ ոչ ի վերջին բանս արժանաւորեցաք³⁶ շարել³⁷, այլ զատ եւ որիչ: 15 ³⁸Եւ սկսայց այսպէս:

16 Ասացեալն ի նոցանէ Բիւրասպի³⁹ Աժդահակ⁴⁰՝ առ Ներքովթաւ⁴¹ նախնի նոցա: 17 Քանզի⁴² ի⁴³ բաժանել լեզուացն⁴⁴ ընդ ամենայն երկիր, ոչ ⁴⁵խառն ի խուռն եւ ոչ անառաջնորդ⁴⁶ այս լինէր. այլ աստուածայնով⁴⁷ իմն ակնարկութեամբ գլխաւորք⁴⁸ եւ ցեղապետք որոշեալք⁴⁹ գիւրաքանչիւր սահմանս ժառանգեցին ⁵⁰կարգաւ եւ զաւրութեամբ: 18 Եւ ⁵¹զայս Բիւրասպեայ⁵² Հաւաստի անուն ճանաչեմ ես ⁵³կենտաւրոս Պիւռիդայ¹, ²ի քաղղէա-

1 Z մանկականի ի քոյոց տիոց
2 Կ^{bcdef} fn / w fnj / P fnng
3 L տիոյ
4 bcdefw խակութեան
5 acf ունին զլխահամար ԼԳ / klo Լե / abcf ստորագրութիւն / d ստորագրութիւն
6 Ա սակս ընդ
7 a հաստատին փխ հաստատին
8 rs ի պղատոնականն
9 Z չիք արդ
10 rs չեւ է փխ չէ
11 abcd քանզի փխ զի
12 Աք եւ ի վերայ
13 bcdefw այլոցն
14 Ա անհնարից / Z անարիցն
15 a չիք վասն fn արարելոց մեր կատարեմք եւ զայս
16 bcfw արարեցելոց / e արարացելոց
17 abcdefw գորոցն
18 c ատեմք
19 Ա եւ գրանս / E եւ գրայանս փխ գրանս
20 a չիք եւ [զգործս]
21 Ա այնոցիկ լուր մանաւանդ գրեթէ եւ զլսելիս
22 o չիք թէ
23 zklm զլսելիսս
24 Ա իմովք ձեռով
25 c շարագրել
26 a չիք զկարի
27 O նորա փխ նոցա

28 pqs անհասանելիս
29 r եւ թէ փխ թէ եւ / N թէյայսոսիկ եւ քեզ
30 l յայտոցիկ / Sgh յայսոսիկ
31 PQ օկտոութեան
32 Z չիք առ
33 L քանս
34 Ա յառաջինս
35 Ա ի գիրսս
36 o արժանաւորեցուցաք
37 rs շարժել փխ շարել
38 pqrz չիք եւ սկսայց այսպէս
39 a բիրասպի
40 ՏԽ աժդահակայ
41 Վaklm ներքութաւ / cf նարքութաւ / opqr ներքութաւ / s ներքութաւ / նաեւ՝ Կ՛չx ներքովթաւ
42 Ա քանզի եւ
43 k չիք ի (քաժանել)
44 Z լեզուաց
45 L խառնիխուռ
46 t առաջնորդ / ՏԽ անառաջնորդ կամ անգլխաւոր
47 Ա աստուածայնովն
48 pqrz գլխաւոր
49 PQ որոշեալք
50 Ա կարի փխ կարգաւ եւ
51 p այս բիրասպի
52 Z ի բիրասպեա
53 ՏԽa կենտորոս / bdef կենտորոս / E կենդորոս / L կենտոռոս պոիւղեայ / N կենդորոս պոիւղայի / R կենտորոս պոիւղայի

կանի գտեալ մատենի: 19 Սա ոչ ³քաջութեամբ քան թէ հարստութեամբ եւ ճարտարութեամբ զցեղապետութիւն ազգին⁴ իւրոյ ունէր, հնազանդեալ Ներբովթայ⁵. եւ հասարակաց⁶ զկենցաղս⁷ կամէր ցուցանել ամենեցուն⁸, եւ ասէր⁹՝ ոչ ինչ իւր ¹⁰առանձին ումեք ունել պարտ է, այլ ¹¹հասարակաց: 20 Եւ ամենայն ինչ նորա¹² յայտնի ¹³էր բան եւ գործ. եւ ի¹⁴ ծածուկ ինչ ոչ խորհէր¹⁵, այլ զամենայն յանդիման արտաքս բերէր¹⁶ լեզուաւ¹⁷ զծածուկս¹⁸ արտին: 21 Եւ զել եւ զմուտ¹⁹ բարեկամացն²⁰ որպէս ²¹ի տուրնջեան նոյնպէս եւ ի²² գիշերի սահմանէր: 22 Եւ²³ ²⁴այս է առաջին ²⁵նորա ասացեալ անբարի բարերարութիւնն²⁶:

23 Այլ քանզի աստեղաբանութեամբ²⁷ հզաւր եղեալ՝ յաւժարեցաւ ուսանել²⁸ եւ²⁹

զկատարեալ չարութիւնն³⁰. ³¹Եւ այսոքիկ անկարելիք³² նմա. քանզի³³ որպէս վերագոյնն³⁴ ասացաք՝ սովորութիւն ունէր պատրանաց աղագաւ³⁵ առ բազումս՝ ոչ ինչ ի ծածուկ գործել, եւ զայնպիսի³⁶ վերջին³⁷ եւ կատարեալ չարութիւնն³⁸ յայտնի ուսանել³⁹ կարողութիւն ոչ էր: 24 Հնարի⁴⁰ այսպիսում ուսման ⁴¹դառնութեան հնարս,- ցաւս ինչ յորովայնի⁴² ունել բազբաղէր⁴³ ⁴⁴չարաչարս, ⁴⁵որ ոչ այլով իւրիք, քան թէ բանիւ իմն եւ անուամբ սոսկալեաւ⁴⁶ բժշկիցի⁴⁷, ⁴⁸զոր վայրապար լսել ումեք ոչ է կարողութիւն⁴⁹: 25 ⁵⁰Եւ այս սովորեալ, որ զչարութիւնն⁵¹ նիւթէր, ուսուցանէր նմա ի տան եւ ի⁵² հրապարակա. ⁵³անկասկած զգլուխն⁵⁴ ⁵⁵ի վերայ ուսոցն¹

1 Աx պոիդեայ / Կ²ghopqrs պոիդայ / k պոիդեա / l պիոիդայ / Z պիոի դայի ֆադթեականի
 2 NR չիֆ ի (ֆադդեականի)
 3 de հպարտութեամբ ֆան թէ
 4 a չիֆ ազգին
 5 cf նաբրութայ / SՆ նեբրութայ [Հց հ նեբրութայ]
 6 c հասարակ
 7 de զկենցաղն
 8 Ա ամենեցունց
 9 p սսել
 10 c աոիմն / d աննին փիս աոաննին / SՆ աոաննին ուրուֆ պարտ լինել [o պարտ լինել ուրուֆ] այլ
 11 Ա հասարակաց ամենեցունց, եւ
 12 SՆ չիֆ նորա
 13 SՆ եւ քան [o թէ քան] փիս էր քան
 14 F չիֆ ի
 15 Ա խօսէր փիս խորիէր
 16 w բերէ / t չիֆ բերէր
 17 SՆ լեզուով / c չիֆ լեզուաւ
 18 fp զծածուկ
 19 k մուտ
 20 ao բարեկամաց
 21 ab ի տընջեան / e ի տունջեան / f ի տընջեան
 22 Վ¹abdmrs չիֆ ի (գիշերի)
 23 o սհա փիս եւ (այս)
 24 qrs ասէ փիս այս է / k չիֆ այս
 25 SՆ նորա ասացեալն եւ [m չիֆ եւ] անբարի
 26 Աս բարերարութիւն
 27 Կ² cdew աստեղաբաշխութեամբ

28 L ուսանիլ
 29 SՆ չիֆ եւ (զկատարեալ)
 30 Հ չարութիւն / Խ զչարութիւն
 31 SՆ եւ այս անկարելիք [Հ այսքան կարելիք]
 32 cf անկատարելիք
 33 SՆ չիֆ քանզի
 34 LM վերագոյն
 35 O յաղագաւ
 36 SՆ այնպիսի
 37 Z ի վերջին
 38 ghlopqrs զչարութիւն / L չարութիւնն
 39 Հ ուսանիլ
 40 kp հնար
 41 gh դաւանութեան փիս դառնութեան / SՆ դառնութեան. եւ հնարս եւ ցաւս ինչ յորովայնի [k որովայնի] ունել, եւ բադրադել [o բադրաչել] չարաչարս [ց չարաչար]
 42 Ա յորովայն
 43 w բադրաչէր
 44 de չարաչարս, ոչ թէ այլով
 45 w¹ եւ փիս որ / O որոց փիս որ ոչ
 46 b սոսկալեալ
 47 N բժշկցի
 48 SՆ զոր ումեֆ վայրապար լսել
 49 t կարութիւն
 50 SՆ եւ այս, որ գտովորեալ չարութիւն / Ա եւ գայս սովորեալ որ զչարութիւնն
 51 f զչարութիւն
 52 p չիֆ ի (հրապարակս)
 53 Z անկասկած. գլուխ
 54 SՆ գլուխ [ց գլուխս]
 55 abcef ի վերայ դնելով ուսոցն [e ուսոց] բիրասպեայ [a բերասպեայ] դնելով [cef չիֆ դնելով] եւ / dw դնելով ի վերայ ուսոց բիրասպեայ եւ

²Բիւրասպեայ դնելով³ եւ խաւսելով յա-
կանջան⁴ ուսուցանէր զանբարի ա-
րուեստն⁵. զոր յառասպելին⁶ մանուկ սա-
տանայի, ասեն, սպասաւորելով լինէր⁷ կա-
մակատար. եւ ապա վասն որոյ պարզեւ⁸ ի
նմանէ խնդրեալ⁹ համբուրէր¹⁰ զուսսն¹¹:

26 ¹²Իսկ վիշապացն բուսումն, կամ
կատարելապէս վիշապանալն Բիւրաս-
պեայ¹³, ¹⁴որ ասի, է այս¹⁵: 27 Քանզի
¹⁶անբաւ մարդիկ¹⁷ սկսաւ զոհել զիւաց.
մինչեւ տաղտկանալ ի նմանէ բազմու-
թեանն¹⁸ եւ ¹⁹միաբանեալ ամենեցուն եւ
հալածել²⁰, եւ²¹ փախչել²² նմա ²³ի նախա-
սացեալ լերինն կողմանս. եւ²⁴ ²⁵ի սաստիկ
վարելոյն զնա՝ թաւթափեցաւ²⁶ ²⁷ամբոխ
նորա ի նմանէ: 28 Յայս վստահացեալ

վարողացն զնա՝ հանգեան²⁸ աւուրս ինչ²⁹
զտեղեաւքն³⁰:

29 Իսկ ³¹Բիւրասպեայ ժողովեալ
զցրուեալսն³² յանկարծաւրէն³³ հասանէ³⁴
³⁵ի վերայ, վնաս³⁶ սաստիկ առնելով. այլ
յաղթէ³⁷ բազմութիւնն³⁸, եւ փախստա-
կան³⁹ լինի⁴⁰ Բիւրասպի⁴¹. եւ հասեալ սպա-
նանեն⁴² զնա⁴³ ⁴⁴մերձ ⁴⁵ի լեառնն, եւ⁴⁶ ըն-
կենուլն⁴⁷ ի վիհ մեծ⁴⁸ ծծմբոյ⁴⁹:

1 Տն ուսոց / Z ուսուց
2 Z բիւրասպեա եւ դնելով յականջան
3 o ունելով փխ դնելով
4 O յականջան
5 p արուեստ
6 apq առասպելից
7 y կամէր փխ լինէր
8 a պարզեւի
9 abdew խնդրել / f չիբ խնդրեալ
10 abefw համբուրել
11 U գուսս / opqrs^w գուսն / k գուսսն
12 Z չիբ իսկ վիշապացն բուսումն
13 a բերասպեայ / F բերասպեայ
14 չր չիբ որ ասի / s որ ասի անընթեռնելի է / c յոր
15 U այսպէս փխ այս
16 U մարդիկ անբաւ
17 O մարդիկ
18 չջհկք բազմութեան
19 Տն չիբ միաբանեալ ամենեցուն եւ. թերես ուղ-
ղելի՝ միաբանել, կամ՝ միաբանեալ ... եւ հալա-
ծեալ՝ փախչել
20 Կ^{abcd} հալածեալ / p հալածել
21 f չիբ եւ (փախչել)
22 L փախչիլ
23 Տն ի նախասացեալ վերին կողմանն / U ի նա-
խասացեալ [c նախասաց] դմբաւ [bcdefw չիբ
դմբաւ] կողմանս [abcdefw չիբ կողմանս] լերինն
24 a չիբ եւ
25 U ի սաստկագոյնս [c սաստկագոյնսն] զնա վա-
րելոյ
26 l թաւթափեցաւ
27 U ի նմանէ ամբոխն [f ամբոխ] նորա

28 U թաւթեան [Կ² թաւթեան] փխ հանգեան
29 a չիբ ինչ
30 l գտեղաւրն / nqrs գտեղոփն / p տեղոփն / N
գտեղոփն ուղղած տեղոփն
31 U ժողովեալ բիւրասպեայ
32 k զցրուեալս / p զցրուեալ սակաւ զօրսն
33 չյանկարծ / Z հանգարծաւրել
34 kl հասանէն / Z հասանեն
35 f ի վերայ նորա
36 w^l վասն փխ վնաս
37 U յաղթեր
38 fklw բազմութիւն
39 rs փախստականն
40 p լինել
41 U սասացեալն բիւրասպի (a բերասպի) / Տն
բիւրասպ
42 c սպանեն
43 cef չիբ զնա
44 p չիբ մերձ ի լեառնն
45 LZQ ի լեառն
46 FL չիբ եւ
47 O ընկենուլ
48 a մի փխ մեծ
49 L ծծմբի

1ՅԱՆԿԸ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՐՈՑ²

- 1 Ա³. 4Միջակ 5պատմութիւնն Հայոց⁶:
- 2 Բ⁷. Թագաւորել⁸ Արշակայ եւ որդւոցն⁹, պատերազմ ընդ Մակեդոնացիս¹⁰ եւ սէր ընդ Հռովմայեցիս¹¹:
- 3 Գ¹². Թագաւորեցուցանել¹³ զՎաղարշակ¹⁴ 15Հայոց աշխարհիս:
- 4 Դ. Եթէ¹⁶ ո՛րպէս միաբանեալ Վաղարշակայ¹⁷ զբաջս¹⁸ Հայոց 19ի կարգս զաւրու՝ խաղայ ի վերայ Մակեդոնացւոցն²⁰ մտերմաց:
- 5 Ե²¹. Պատերազմ Մորփիղիկեայ²² 23եւ մկնդահար մահ²⁴:

- 6 Զ²⁵. Թէ²⁶ ո՛րպէս կարգեաց Վաղարշակ 27զարեւմուտս եւ²⁸ 29զհիւսիսի մերոյ աշխարհիս:
- 7 Է³⁰. Յաւրինուած³¹ թագաւորութեանն³², եւ թէ³³ ուստի՛ զնախարարութիւնս³⁴ 35կարգեաց, ո՛րպէս եւ զիւրդ կենցաղավարել³⁶ հրամայեաց:
- 8 Ը. 37Երկրորդ լինել թագաւորութեան ի գաւակէ Աշդահակայ Մարաց թագաւորի:
- 9 Թ³⁸. Յաղագս մերոյ Արշակայ Առաջնոյ եւ³⁹ 40նորին գործոց:
- 10 Ժ⁴¹. Եթէ⁴² ուստի՛ եգիտ զպատմութիւնն⁴³ զկնի մատենիցն 44Մար Աբայ Կատինայ⁴⁵:

- 1 g չի՞ ցանկի երկրորդ գրոց / o ցանկ / Կ՛Կ՛վրգրս Բ. գրքի ցանկը չունին / tw ոչ մի գրքի ցանկ չունին / NO երկրորդ գրքի ցանկը չունեն / L երկրորդի հատորին գլուխփ փխ ցանկի երկրորդ գրոց
- 2 Z գրոցն
- 3 af չի՞ Ը. / b ունի լուսանցում
- 4 L առաջաբանութիւն փխ միջակ պատմութիւն հայոց
- 5 o պատմութիւնի մեր հայկազանցս նախնեաց փխ պատմութիւն հայոց / Uglu պատմութեան
- 6 f հայոց - ից յետոյ լուսանցում նոյն ձեռնով աւելացրած՝ յառաջաբանութիւն
- 7 df Ը. փխ Բ.
- 8 ԽՏ թագաւորեալ [o թագաւորել]
- 9 F որդւոյն
- 10 acf մակեդոնացիսն / be մակեդովնացիսն / ՏԽ մակեդոնացւոցն / go մակեդոնացիսն / L մակեդոնացիս
- 11 afo հոռմայեցիսն / cg հոռմայեցիս
- 12 df Բ փխ Գ.
- 13 ՏԽ թագաւորեցուցանել [o թագաւորեցուցանելն] / x թագաւորեցուցանել
- 14 o զվաղարշակ գեղբայր իւր
- 15 o աշխարհիս հայոց
- 16 ՏԽ թէ
- 17 g վաղարշակ
- 18 ՏԽ գաջն [gx գաջն]
- 19 L ի կարգ
- 20 acfx մակեդոնացւոցն / b մակեդոնացւոյն / ՏԽ մակեդոնացւոց
- 21 df Դ փխ Ե.
- 22 a մորփիկեայ / bcdefgx մորփիլիկեայ / l որ ի փիլիկեայ / n որ ի փիլիկեայ / Z որ ի փիլիկիս / PQ որ ի փիլիկայ
- 23 L եւ աշտեիւփ ոմրահար եւ մկնդահար մահ

- 24 F մահն
- 25 df ե փխ Զ
- 26 ԱՏԽ թէ [gl եւ թէ] Դնում ենք եթէ՛ համաձայն բնագրի վերնագրին / L եթէ փխ թէ
- 27 EFL զարեւմուտս մերոյ աշխարհիս եւ զհիւսիսիս
- 28 a չի՞ Ե
- 29 a մերոյ աշխարհիս զհիւսիսի / bcdef եւ մերոյ աշխարհիս եւ զհիւսիսի [cd զհիւսիս / f զհիւսիսոյ] / o զհիւսիս
- 30 df Զ փխ Ե, եւ այսպէս շարունակաբար
- 31 c յարինած
- 32 fg թագաւորութեան
- 33 ՏԽ չի՞ թէ / L եթէ փխ թէ
- 34 lno զնախարարութիւնն
- 35 Ա կարգեաց եւ որպէս [cf չի՞ որպէս] զհարդ / ՏԽcf սերեաց փխ կարգեաց [h սերեաց, լուսանցում փոխած՝ բազմացոյց] / M բազմացոյց փխ կարգեաց / E կարգեաց եւ որպէս եւ զհարդ
- 36 abde կենցաղավարիլ / f կենցաղավարեալ
- 37 Ugl չի՞ Ը. երկրորդ ... թագաւորի
- 38 abcegl / df է փխ Թ
- 39 b չի՞ Ե
- 40 cf գործ [f գործի] նորին
- 41 abcegl Թ / df Ը փխ Ժ, եւ այսպէս շարունակաբար
- 42 ՏԽ եւ թէ փխ եթէ
- 43 ՏԽabcf զպատմութիւնն
- 44 abcdego մարաբայ / lnx մարաբաս / միւսն. մարիբաս
- 45 f կատինայի / c չի՞ կատինայ

- 11 **ԺԱ.** Յաղագս մերոյ ¹Արտաշիսի Առաջնոյ, եւ յափշտակելոյ զնախագահութիւնն²:
- 12 **ԺԲ.** Խաղալն ³Արտաշիսի յարեւմուտս⁴, եւ ⁵ձերբակալ առնել զԿրիւսոս⁶, եւ աւարել⁷ ընձեռել⁸ Հայոց զպատկերս⁹ կոոցն¹⁰:
- 13 **ԺԳ.** Վկայութիւնք¹¹ տիեզերակալութեանն¹² Արտաշիսի¹³ եւ կապելոյն¹⁴ զԿրիւսոս¹⁵ յայլոց պատմագրաց¹⁶:
- 14 **ԺԴ.** Յաղագս թագաւորելոյ¹⁷ Տիգրանայ Միջնոյ, ¹⁸եւ ընդդէմ կալոյ¹⁹ զաւրացն²⁰ Յունաց²¹, եւ զմեհեանսն²² շինելոյ, եւ ²³արշաւանս առնելոյ ²⁴ի Պաղեստինէ:

- 15 **ԺԵ.** Դիմումն ի մեզ Պոմպէի²⁵ Հռոմայեցւոց²⁶ զաւրավարի եւ առնուլն²⁷ զՄածաք²⁸, եւ ²⁹մահն Միհրդատայ:
- 16 **ԺԶ.** Յաղագս յարձակելոյ³⁰ Տիգրանայ ի վերայ զաւրացն³¹ Հռոմայեցւոց³², եւ խոյս³³ տալ Գաբիանոսի³⁴ եւ արձակելոյ³⁵ զմանուկն Միհրդատ:
- 17 **ԺԷ.** Պատերազմ Կրասոսի³⁶, եւ սատակումն նորին ի Տիգրանայ:
- 18 **ԺԸ.** Եթէ³⁷ ո՛րպէս Կասսիոս³⁸ ընդդիմակաց³⁹ եղեւ⁴⁰ Տիգրանայ, եւ ⁴¹ապստամբելն Միհրդատայ եւ շինելն⁴² զԿեսարիայ:
- 19 **ԺԹ.** Յաղագս միաբանութեանն⁴³ Տիգրանայ եւ Արտաշէզի⁴⁴, եւ առաքել⁴⁵ ⁴⁶ասպատակ ⁴⁷ի Պաղեստինէ. եւ զբրութիւն չիւրկանու⁴⁸ քահանայապետի եւ այլ բազմութեան⁴⁹ Հրէից:

- 1 *ՏԽԵ* առաջնոյ արտաշէսի [fց արտաշիսի] / *abde* արտաշէսի
- 2 *fg* գնախագահութիւն
- 3 *a* արտաշէսի ի յարեւմուտս / *ce* արտաշեսի / *d* արտաշէսի / *F* արտաշեսի
- 4 *F* եւ յարեւմուտս
- 5 *a* ձերբակալ արար առնել / *L* ձերբակալն առնել / *Z* ձերբակա առնել
- 6 *de* զկրիւսոս / *abcflno* զկրիւսոս *փիս* զկրիւսոս
- 7 *Ա* աւարեալ / *gln* աւերել / *L* առնուլն *փիս* աւարեալ
- 8 *abde* ընձեռել / *Q* ավելացրած եւ (ընձեռել)
- 9 *de* պատկերս
- 10 *g* կոոց
- 11 *ԽՏ* վկայարանութիւնք [n վկայութիւնք]
- 12 *fg* տիեզերակալութեան
- 13 *abde* արտաշէսի / *c* արտաշեսի
- 14 *Տ* կապելոյ
- 15 *de* զկրիւսոս / *abcflno* զկրիւսոս *փիս* զկրիւսոս / *Z* զկրիւս *փիս* զկրիւսոս
- 16 *PQ* պատագրաց
- 17 *abde* թագաւորելոյն / *բնագրում* թագաւորութեանն / *L* թագաւորութեան
- 18 *PQ* չի՞ եւ ընդդէմ կալոյ գորացն յունաց
- 19 *cf* կացեալ *փիս* կալոյ
- 20 *c* զաւրաց
- 21 *F* չի՞ յունաց
- 22 *cf* զմեհեանս
- 23 *c* չի՞ արշաւանս առնելոյ / *L* արշաւան առնելոյն
- 24 *abdeln* ի պաղեստին / *fg* ի պաղեստին / *F* ի պալիստին

- 25 *cf* պոմպէայ / *L* պոմպէի
- 26 *de* հռովմայեցւոյ
- 27 *Ա* առնուլ
- 28 *ՏԽ* զմածակ [gln զմածակ] / *f* զմածակ / *L* զմածակ
- 29 *a* զմահ / *bcdefgln* մահ / *PQ* մահ մի հրադատայ
- 30 *abc* արձակելոյ
- 31 *ab* գորաց
- 32 *e* հռովմայեցւոց / *d* չի՞ հռովմայեցւոց
- 33 *E* խոյս *փիս* խոյս
- 34 *PQ* գաբիանոսի
- 35 *ab* արձակել / *cf* թողոյ *փիս* արձակելոյ
- 36 *g* կրասոսի / *F* կարսոսի
- 37 *ՏԽ* եւ թէ *փիս* եթէ / *F* թէ *փիս* եթէ
- 38 *Ugln* կարսիոս [c կարիոս / *f* կորսիոս]
- 39 *a* ընդդիմակացեալ
- 40 *ՏԽ* եղեալ
- 41 *Ա* ասպտամբել [f ասպտամբեալ] / *F* տամբելն *փիս* ասպտամբելն / *Z* ասպտամբեալն / *L* միհրդատայ ասպտամպիլն
- 42 *Ա* շինել
- 43 *cf* միաբանութեան
- 44 *g* արտաշիսի / *c* արտաշէզի / *d* արտաշէզի. միւսն. արշէզի / *L* արտաշէսի
- 45 *ՏԽ* առաքել [g առաքել]
- 46 *E* ասպտակի ի պաղեստինէ
- 47 *c* ի պաղեստին / *f* ի պալեստին
- 48 *gl* հուրկանու / *PQ* հիւրկանոյ
- 49 *ՏԽ* բազմութեանն [g բազմութեանն]

- 20 Ի. Այլ պատերազմ¹ Հայոց² 3ընդ գաւրս Հռոմայեցւոց⁴, եւ պարտուան Սիդոնի⁵ եւ Բենդիդեայ⁶:
- 21 ԻԱ. Եթէ⁷ զիւրդ Անտոնիոս⁸ իւրովի⁹ դիմեալ ¹⁰ի վերայ գաւրացն¹¹ Հայոց առնու¹² գՇամշատ¹³:
- 22 ԻԲ. Յաղագս թագաւորելոյն¹⁴ Արտաւազդայ, եւ պատերազմել¹⁵ ընդ Հռոմայեցիս¹⁶:
- 23 ԻԳ. Զերբակալ¹⁷ առնել¹⁸ գԱրտաւազդ¹⁹ Անտոնեայ²⁰:
- 24 ԻԴ. Յաղագս թագաւորելոյն²¹ Արշամայ, եւ ²²զառաջին մասնաւոր հարկիլ Հայոց²³ Հռոմայեցւոց. եւ արձակուան Հիւրկանու²⁴, եւ վասն նորին վտանգ²⁵ ազգին Բագրատունեաց:

- 25 ԻԵ. Գժտութիւն ²⁶ընդ Հերովդի²⁷ Արշամայ եւ ակամայ հնազանդութիւն:
- 26 ԻԶ. Թագաւորութիւն Աբգարու, եւ մտանել²⁸ բովանդակ²⁹ Հայոց ընդ հարկաւ³⁰ Հռոմայեցւոց³¹. եւ պատերազմ ընդ ³²գաւրս Հերովդի³³, եւ սպանանել³⁴ զեղբաւորդի³⁵ նորա գՅովսէփ³⁶:
- 27 ԻԷ. Շինուած Եդեսեայ³⁷ քաղաքի³⁸, եւ յիշատակուան սակաւուք ազգի³⁹ մերոյ⁴⁰ Լուսաւորչին:
- 28 ԻԸ. Յաղագս երթալոյն Աբգարու յարեւելս եւ թագաւորեցուցանելոյն⁴¹ Պարսից⁴² գԱրտաշէս. ⁴³եւ թէ զիւրդ կարգեաց զեղբարսն⁴⁴, ⁴⁵յորոց մեր Լուսաւորիչն⁴⁶ եւ նորին⁴⁷ ազգակիցքն⁴⁸:
- 29 ԻԹ. Դարձ Աբգարու յարեւելից, եւ տալ աւզնականութիւն⁴⁹ Արեսայ ¹ի մարտ ²ընդ Հերովդի չորրորդապետի:

- 1 PQ պատերազմ
- 2 L չիբ հայոց
- 3 c ընդ դէմ գորս
- 4 e հոռովմայեցւոց
- 5 abc սիովմի / de սիդովմի / E սիոնի / L սիօնի
- 6 abc բենդեկեա / df բենդեգեայ / e բենդեկեայ / g բենդեգիայ / l բենդիգայ / no բենդիգեայ / E բենդեգեա / L եւ բենդեգեայ / Z եւ բենդիգայ փխ բենդիդեայ
- 7 SՄ եւ թէ փխ եթէ / M թէ փխ եթէ
- 8 Բոլորը՝ անտոնիոնս
- 9 Z իւրով
- 10 cf ի վերայ հայոց գորացն
- 11 gln գորաց
- 12 c առնուլ
- 13 Ա. գշամշադ [ab շամշադ] / SՄ գշամշրթ [g գշամշատ / lx գշամշաթ] / L գփադափն շամշատ
- 14 cf թագաւորելոյ
- 15 LZ պատերազմ
- 16 eg հոռովմայեցիս / o հոռովմայեցիսն
- 17 Z ձերբակեալ
- 18 SՄacf արարեալ [o առնելն]
- 19 L գարտաւազդ արբայ
- 20 SՄ անտոնիոնս / cf անտոնի / b անտոնոնեայ / de անտոնիմեայ / L անդոնիմեայ
- 21 SՄ թագաւորութեանն [g թագաւորութեանն] / F թագաւորելոյ
- 22 SՄ գառաջին հարկիլ հայոց հոռովմայեցւոց մասնաւոր եւ / L գառաջինն
- 23 df չիբ հայոց
- 24 Ա. հիւրկանու փահանայապետի եւ / SՄ հիւրկիանու / L հիւրկանուսի / Z հիւրկիանուս
- 25 g վտանգին / PQ վտանկ

- 26 EQ ընդ հերովդի
- 27 c հերովդէս
- 28 c մտանել փխ մտանել
- 29 SՄabd բովանդակ [g լուսանցփում նոյն ձեռնով փոխած՝ բոլորովին] / c բոլորումս ef բոլորովիմբ / F բոլորումն / M բոլորովին փխ բովանդակ
- 30 SՄ հարկիլ [g հարկալ]
- 31 eg հոռովմայեցւոց / c հոռովմայեցոցն / E հոռովմացւոց / F հոռովմայեցւոցն
- 32 SՄ չիբ գորս / Պ; գաւրս / L հերովդի գորացն
- 33 c հերովդի / a հոռովմայեցւոց. փխ հերովդի
- 34 PQ սպանել
- 35 Պ; գեղբարսորդի
- 36 Պ; գյուսէփ
- 37 SՄdef եդեսիա [gl եդեսեայ] / b եդեսեա / Պ; եդեսիա
- 38 SՄ փադափին [gln փադափի]
- 39 f ազգիս
- 40 SՄ մերում [gl մերոյ]
- 41 L թագաւորեցուցանել
- 42 o չիբ պարսից
- 43 abcde թէ փխ եւ թէ / EF եւ եթէ փխ եւ թէ / Պ; եւ թէ
- 44 F գեղբայրսն / L գեղբարս իւր / Z գեղբայրս
- 45 L չիբ յորոց մեր ազգակիցքն
- 46 PQ լուսաւորիչ
- 47 abde չիբ նորին
- 48 abde ազգակիցք իւր / fgn ազգակիցք / l ազգակիցն / Z ազգակից
- 49 SՄc օգնութիւն

- 30 **Լ.** Առաքուամն իշխանացն Աբգարու առ Մառինոս, յորում տեսին զՓրկիչն մեր³ Քրիստոս, ուստի եղեւ սկիզբն հաւատոցն⁴ Աբգարու⁵:
- 31 **ՅԼԱ.** Թուղթ Աբգարու առ Փրկիչն:
- 32 **ԴԼԲ.** Պատասխանի թղթոյն⁸ Աբգարու, զոր գրեաց Թովմաս առաքեալ⁹ հրամանաւ Փրկչին¹⁰:
- 33 **ԼԳ¹¹.** Քարոզութիւն¹² յԵդեսիա¹³ 14առաքելոյն Թադէոսի¹⁵, եւ պատճէն¹⁶ թղթոցն հնգից:
- 34 **ԼԴ¹⁷.** Յաղագս 18 վկայութեան Առաքելոյն¹⁹:

- 35 **ԼԵ²⁰.** 21 վասն Սանատրկոյ թագաւորութեանն²², եւ սպանման²³ ծննդոցն²⁴ Աբգարու, եւ վասն²⁵ 26 Հեղինեայ տիկնոջ²⁷:
- 36 **ԼԶ.** Յաղագս նորոգման²⁸ Մծբին²⁹ քաղաքի³⁰, եւ անուանակոչութեան Սանատրկոյ եւ 31 մահուան նորին:
- 37 **ԼԷ.** Թագաւորել³² Երուանդայ, եւ կոտորել³³ զորդիս³⁴ Սանատրկոյ, եւ գերծանել³⁵ Արտաշիսի³⁶ փախստեամբ:
- 38 **ԼԸ.** 37 Որ ինչ ջան Երուանդայ 38 վասն ի բուռն արկանելոյ³⁹ 40 զմանուկն Արտաշէս, եւ ի⁴¹ բաց թողոյ զՄիջագետս:
- 39 **ԼԹ.** Յաղագս շինուածոյ⁴² 43 Երուանդաշատ քաղաքի:
- 40 **Խ.** Եթէ⁴⁴ ո՛րպէս շինեաց զԲագարան քաղաք⁴⁵ կոոց:
- 41 **ԽԱ.** Վասն տնկելոյ զանտառն, 1 որ կոչի Ծննդոց:

- 1 *Լ* ընդդէմ *փի* ի մարտ ընդ
- 2 *Ա* ընդ դէմ հերովդի [c հերովդէի]
- 3 *ab* չի՛ մեր
- 4 *de* հաւատոյն / *FZ*Պ; հաւատոց
- 5 *Z* արգարուն
- 6 *Ա չի՛ ԼԱ.* բուղթ արգարու առ փրկիչն / *glo* չի՛ ԼԱ. [*լ* զլիսի տեղ ունի աստղանշան] / *Լ Լ* *փի* ԼԱ. / *Լ* բուղթ արգարու թագաւորի առ փրկիչն մեր քրիստոս *փի* բուղթ արգարու առ փրկիչն / *Լ* թղթերը ներկայացուած են որպէս առանձին զրուխներ. ԼԳ բուղթ արգարու արբայի հայոց առ տիբեր կայսր. ԼԴ պատասխանի թղթոյն արգարու ի տիբերէ. ԼԵ դարձեալ գրէ բուղթ արգար առ տիբեր. ԼԶ բուղթ արգարու առ ներսեհ ի բարիօն. ԼԷ բուղթ արգարու առ արտաշէս պարսից արքայ
- 7 *Ա չի՛ ԼԲ.* պատասխանի ... հրամանաւ փրկչին / *glo* չի՛ ԼԲ [*լ* ունի աստղանշան] / *Լ ԼԱ* *փի* ԼԲ, ունի պատասխանի ... փրկչին
- 8 *Z* թխտուն
- 9 *ln* առաքեալն
- 10 *Լ* տեսուն մերոյ փրկչին
- 11 *abcegl* Լ. / *df* ԽԹ *փի* ԼԳ / *Լ ԼԲ* *փի* ԼԳ
- 12 *Q* կարողութիւն *փի* քարոզութիւն
- 13 *ao* եդեսեա / *b* յեդեսեայ / *F* յեդեսեա
- 14 *F* առաքելոյն մերոյ. *չի՛* թաղէնսի ... առաքելոյն / *Լ* առաքելոյն մերոյ թաղէնսի. *չի՛* պատնէն թղթոցն հնգից / *Պ*; *չի՛* առաքելոյն թաղէնսի
- 15 *g* թաղի
- 16 *Տ* թղթոց [*g* թղթոցն] / *E* թխտոյն հնտից* / *Պ*; թղթոյն հնգգից*
- 17 *abcegl* ԼԱ. / *df* Լ *փի* ԼԴ. *եւ այսպէս շարունակաբար* / *Լ ԼԲ* *փի* ԼԴ *եւ այսպէս շարունակաբար*
- 18 *Ա* ց վկայութեան [*ա* աւել. սրբոյ] առաքելոյն մերոյ / *Լ* վկայութեան սրբոց առաքելոյն մերոց
- 19 *Պ*; առաքելոյն մեր

- 20 *F Լ* *փի* ԼԵ *եւ այսպէս շարունակաբար*
- 21 *Ա* վասն [*e* յաղագս *փի* վասն] թագաւորութեանն սանատրկոյ
- 22 *fg* թագաւորութեան
- 23 *Տ* սպանմանն [*g* սպանման] / *Պ*; սպան
- 24 *Տ* ծննդոցն [*o* ծննդոցն]
- 25 *Պ*; *չի՛* վասն
- 26 *Տ* հեղինայ [*n* հեղինեայ] / *Պ*; հեղանէ / *Z* տիկն հեղինայ
- 27 *l* տիկնոջն
- 28 *x* նորոգմանն
- 29 *F* մծբին
- 30 *de* քաղաքին
- 31 *Տ* մահուանն. *չի՛* նորին [*g* մահուան նորին] / *Z* մահուան *չի՛* նորին
- 32 *Տ* թագաւորելն [*g* թագաւորել]
- 33 *o* կոտորելն
- 34 *c* զորդիսն
- 35 *o* գերծանելն / *Լ* գերծանիլ
- 36 *ae* արտաշէս / *cbd* արտաշէսի / *F*Պ; արտաշէսի
- 37 *Պ*; որ ին *փի* որ ինչ
- 38 *b* վասն բուռն / *cf* յաղագս *փի* վասն
- 39 *acde* առնելոյ / *f* առնելոյ / *b* անալոյ *փի* արկանելոյ / *Լ* անելոյ *փի* արկանելոյ
- 40 *F* զմանու արտաշէսի
- 41 *Պ*; *չի՛* ի
- 42 *Տ* շինուածի
- 43 *Տ* երուանդաշատի. *չի՛* քաղաքի [*g* երուանդայ քաղաքի]
- 44 *Տ* Եթէ *թէ*
- 45 *o* չի՛ քաղաք

- 42 *ԽԲ*². Վասն ³ձեռակերտին որ կոչի Երուանդակերտ:
- 43 *ԽԳ*⁴. Եթէ⁵ ո՛րպէս ⁶աւգնական արարեալ Սմբատայ զնախարարսն⁷ Պարսից՝ խնդրէր⁸ թագաւորեցուցանել⁹ զԱրտաշէս¹⁰:
- 44 *ԽԴ*¹¹. Յաղագս¹² ¹³լսելոյ ¹⁴Երուանդայ զգալն Արտաշիսի¹⁵, եւ գումարելոյ¹⁶ զգաւրսն¹⁷ ի պատրաստութիւն պատերազմի:
- 45 *ԽԵ*. Թէ¹⁸ ո՛րպէս ¹⁹ընդ մուտն Արտաշիսի²⁰ յիւր²¹ աշխարհն²² յաջողեցաւ²³ գործն:
- 46 *ԽԶ*²⁴. ²⁵Երուանդայ պատերազմ²⁶ ընդ Արտաշիսի²⁷ ²⁸եւ փախուստ, եւ առումն²⁹ քաղաքին եւ մահ նորին:

- 47 *ԽԷ*. ³⁰Թագաւորել Արտաշիսի³¹ եւ առնել³² բարի իւրոց³³ երախտաւորաց:
- 48 *ԽԸ*. Սպանումն Երուազայ, եւ շինել³⁴ ³⁵միւսոյ Բագարան³⁶ի, եւ հարկիլ³⁷ Արտաշիսի³⁸ Հռոմայեցւոցն³⁹:
- 49 *ԽԹ*. Յաղագս շինուածոյ⁴⁰ ⁴¹Արտաշատ քաղաքի:
- 50 *Ծ*. Յարձակումն⁴² ⁴³Ալանաց ի մեզ եւ պարտումն, եւ խնամութիւն Արտաշիսի⁴⁴ ⁴⁵ընդ նոսա:
- 51 *ԾԱ*. Սպանումն Արգամայ⁴⁶ եւ որդւոց նորա:
- 52 *ԾԲ*. Եթէ⁴⁷ ⁴⁸ո՛րպէս Սմբատ⁴⁹ եւ զի՛նչ յԱլանս⁵⁰ գործեաց. եւ բնակել⁵¹ Արտազու⁵²:
- 53 *ԾԳ*. Աւարումն⁵³ Կասբից⁵⁴, եւ գրգռութիւն⁵⁵ ⁵⁶ընդ Սմբատայ⁵⁷ զարմիցն¹ Արտաշիսի² ³եւ ընդ միմեանս:

1 *ՏԽԵ* չի՞ք որ կոչի [g ունի] / Պ; զանտառ ծննդոց
 2 d լ,ե / f լ,Ը փիս ԽԲ.
 3 *ՏԽ* ձեռակերտին երուանդակերտի
 4 *ժ* Լ,Թ փիս ԽԳ
 5 *FLMPQ* թէ փիս եթէ
 6 *Ա* սմբատայ [a սմբատ] օգնական իւր [f չի՞ք իւր] արարեալ / *Լ* սմբատայ օգնականս իւր արարեալ
 7 *Ա* գնախարարս / *Մ* գնախարարն
 8 *abde* խնդրէ / *cf* չի՞ք խնդրէ
 9 *c* թագաւորեցուցանէ
 10 *F* գարտաշես
 11 *ժ* Խ փիս ԽԴ. եւ այսպէս շարուն.
 12 *ՏԽ* չի՞ք յաղագս [g ունի]
 13 *ef* լսելոյ զգալն արտաշեսի երուանդայ
 14 *Պ*, ... տաշեսի երուանդայ եւ գումարելով
 15 *de* արտաշէս / *E* արտաշէսի
 16 *abde* գումարել / *ՏԽ* գումարեալ [gx գումարել]
 17 *abdefg* զգօրս / *P* ըզօրսն / Պ; զգաւրս
 18 *L* եթէ / Պ; եթէ փիս թէ
 19 *b* ի մուտն / *cf* ընդ մտանելն / *l* չի՞ք ընդ / Պ;
 զմուտն փիս ընդ մուտն
 20 *abde* արտաշեսի / *c* արտաշէսի
 21 *c* իւր
 22 *Ա* աշխարհս
 23 *ՏԽԵ* աջողեցաւ / *M* յաջողեցաւ
 24 *bcegl* ԽԶ / *de* ԽԲ փիս ԽԶ
 25 *L* պատերազմ արտաշիսի ընդ երուանդայ եւ փախուստ նորա եւ առումն քաղաքի նորին եւ մահ անդէմ փիս երուանդայ ... եւ մահ նորին / Պ; երուանդա
 26 *Z* պատերազմն
 27 *abde* արտաշեսի / *c* արտաշեսի / *E* արտաշէսի
 28 *cf* չի՞ք եւ (փախուստ) / *F* Պ; չի՞ք եւ փախուստ

29 *PQ* առնումն
 30 *ՏԽ* թագաւորեալ արտաշէս [g թագաւորել արտաշիսի]
 31 *abce* արտաշէսի / Պ; արտաշեսի
 32 *o* առնելն
 33 *cf* իւրոցն / *E* իւրոյ
 34 *g* շինելոյ
 35 *cf* զմիւս բագարան / *Z* միւս
 36 *ՏԽ* բագարանին
 37 *acego* հարկիլ / *b* հարկանիլ / *L* հարկիլն
 38 *abde* արտաշէսի / *c* արտաշեսի
 39 *abcd* ի հռոմայեցւոց / *e* հռովմայեցւոց / *E* հռոմայեցւոյ / *L* հռոմայեցւոց / *PQ* հռովմայեցւոյն
 40 *cf* շինելոյ
 41 *L* արտաշատայ փիս արտաշատ քաղաքի
 42 *a* ցարձակումն
 43 *cf* ի մեզ ալանաց / *g* աղ՛անաց
 44 *abde* արտաշէսի / *c* արտաշեսի
 45 *L* չի՞ք ընդ նոսա
 46 *d* արգանայ
 47 *ՏԽ* եւ թէ փիս եթէ
 48 *Ա* գ որպիսի [g որպէս] էր սմբատ
 49 *PQ* սմպատ
 50 *gl* յաղ՛անս [l յաղան] / *Q* աղան
 51 *c* բնակելն / *g* բնակիլ
 52 *abcde* յարտազու
 53 *l* եւ աւարումն / *f* աւարտումն
 54 *f* կազրից / *E* կասպից / *Z* կաքից
 55 *a* գրգռութիւն
 56 *cf* սմբատայ ընդ զարմիցն
 57 *PQ* սմպատայ

54 ԾԴ. Պատերազմ ընդ զաւրս⁴ Դոմե-
տիանոսի⁵ Բասեան:
55 ԾԵ. Յաղագս Տրայանոսի⁶ եւ⁷ նորին⁸
գործոց⁹, եւ մահուանն¹⁰ 11Մաժանայ
յեղբարցն¹²:
56 ԾԶ. Թէ ո՛րպէս բազմամարդացոյց¹³
Արտաշէս¹⁴ զաշխարհս¹⁵ եւ 16սահմանս
Հաստատեաց:
57 ԾԷ. Յաղագս¹⁷ 18նախարարութեանն Ա-
մատունեաց¹⁹:
58 ԾԸ. Յաղագս²⁰ Առաւելիւնից²¹ 22տոհ-
մին, 23թէ ուստի՛ սերեալ ազգ:
59 ԾԹ. 24Արուեստից գիտութիւնն որ ինչ
յաւուրս Արտաշիսի²⁵:

60 26Կ. Յաղագս մահուանն²⁷ Արտաշիսի²⁸:
61 ԿԱ. Արտաւազդայ թագաւորութիւն²⁹,
եւ Հալածել զեղբարս³⁰ իւր³¹ եւ զքորս³²,
33եւ մահն³⁴ Հանդերձ այլաբանելով:
62 ԿԲ. Որ ինչ վասն Տիրանայ³⁵:
63 ԿԳ. Յաղագս Տրդատայ Բագրատուն-
ւոյ, եւ անուանց ազգի նորա առաջնոյ³⁶:
64 ԿԴ. Եթէ³⁷ զիս՛րդ Տիգրան Վերջին, եւ
զի՛նչ ի նմանէ գործք:
65 ԿԵ. Յաղագս թագաւորելոյ³⁸ Վաղար-
շայ³⁹, եւ շինելոյ զաւանս Բասենոյ⁴⁰, եւ
պատել⁴¹ պարսպաւ⁴² զՆոր քաղաքն⁴³, եւ
պատերազմ⁴⁴ 45ընդ Խազրաց⁴⁶, 47եւ մահ
նորին⁴⁸:
66 ԿԶ. Եթէ⁴⁹ ուստի՛ զայսոսիկ⁵⁰ պատմէ:
67 ԿԷ. Եթէ⁵¹ ո՛րպէս 52Ագաթանգեղոս
պատմեաց 53Համառատ:

1 *ՏԽԿ* գարմից
2 *ԱՏԽ* արտաշէսի [յգ արտաշիսի / *l* արտաշիրի] / *F* արտաշեսի / *PQ* արտաշրի
3 *cf* չի^հ եւ ընդ միմեանս
4 *a* զաւրս
5 *ՏԽ* ի բասէն [յգ ի բասեան / *l* ի բասեն]
6 *f* տրիանու / *L* տրայանոսի կայսեր / *ZM* տրա-
յանոսի
7 *F* չի^հ եւ
8 *a* չի^հ նորին
9 *cf* գործոցն / *E* գործոյ
10 *abcdeg* մահուան
11 *L* մաժանայ արքայորդոյն յեղբարցն
12 *d* եղբարց
13 *ՏԽ* բազմամարդ արար [յգ բազմամարդացոյց] *փի*ս
բազմամարդացոյց
14 *f* չի^հ արտաշէս
15 *ՏԽ* գաշխարհս հայոց [յգ *lno* չի^հ հայոց] / *L* գաշ-
խարհս մեր
16 *Ա* սահման [c սահմանեալ] / *g* գսահմանս / *E*
սահմանս / *L* սահմանս նորագիւտս հաստա-
տեաց
17 *ՏԽ* վասն [յգ յաղագս] *փի*ս յաղագս
18 *ՏԽԿ* ամատունեաց նախարարութեան / *F* ամա-
տունեաց նախարարութեանն / *lno* նախարա-
րութեանց
19 *L* մեծի ամատունեաց
20 *Ա* յաղագս / *ՏԽ* վասն
21 *Ա* առաւելիւնից [b առաւելեմեաց] / *g* առաւելի-
նից / *միւսն*. առաւելեմից / *F* առաւելէնից / *L*
առաւելիմեաց / *ZPQ* առաւելիմից
22 *ae* տոհմին եւ թէ / *ՏԽ* տոհմից [g/ տոհմին] / *de*
տոհմի / *f* տոհմիցն / *c* չի^հ տոհմին
23 *ՏԽԿ* չի^հ թէ ուստի սերեալ ազգ [յգ ունի]
24 *abde* որ ինչ արուեստից գիտութիւն յաւուրս
25 *abce* արտաշէսի / *d* արտաշեսի

26 *F* Կ-ԿԲ գլուխների վերնագրերը հաւաքուած է
մէկ գլխահամարի տակ:
27 *L* մահուան
28 *abce* արտաշէսի / *d* արտաշեսի
29 *L* թագաւորութիւնն
30 *c* զեղբայրս
31 *ՏԽԿ* չի^հ իւր
32 *cl* գրոյրս
33 *a* չի^հ եւ մահ / *L* մահ այլաբանելով հանդերձ
34 *cdefgln* մահ / *b* չի^հ մահ
35 *de* տիգրանայ / *L* տիրանայ եւ մահու նորին
36 *aof* առաջնոց / *b* յառաջնոց
37 *ՏԽ* եւ թէ [յգ եթէ] *փի*ս եթէ
38 *abde* թագաւորութեանն / *o* թագաւորելոյն / *PQ*
թագաւորելու
39 *Ա* Վաղարշակայ [b վաղարշայ]
40 *a* բասէնոյ
41 *Z* պատեալ
42 *cf* պարսպաւ
43 *Ա* *gln* քաղաք
44 *ՏԽ* պատերազմել
45 *c* ընդ դէմ խազմաց
46 *F* խազրայց
47 *b* ի մահ *փի*ս եւ մահ
48 *c* նորա
49 *ՏԽ* եւ թէ [n եթէ] / *c* թէ *փի*ս եթէ
50 *ՏԽԿ* գայս [յգ գայսոսիկ]
51 *M* եւ թէ *փի*ս եթէ
52 *Ա* պատմեաց ազգաբանագեղոս
53 *L* համառատ վասն խոսրովու հայոց արքայի եւ
համատոհմից նորին

- 68 ԿԸ. Զթագաւորական¹ ազգացն², յորմէ ցեղք Պարթեւականք³ որոչեցան:
- 69 ⁴ԿԹ. Եթէ գիւրդ ցեղն Արտաշիսի⁵ Պարսից արքայի մինչեւ ցվախճան:
- 70 Հ. Եթէ⁶ գիւնչ առասպելք Պահլաւկաց⁷:
- 71 ՀԱ. Առաջին արշաւանք Խոսրովու⁸ յԱսորեստան, որով⁹ համարէր¹⁰ աւգնել Արտաւանայ¹¹:
- 72 ՀԲ. Խոսրովայ¹² աւգնականութիւն¹³ գտեալ ¹⁴ի Փիլիպպոսէ՝ դիմէ ի վերայ ¹⁵Արտաշրի պատերազմաւ:
- 73 ՀԳ. Դարձեալ յարձակումն¹⁶ Խոսրովու¹⁷ ի վերայ Արտաշրի¹⁸ առանց Հռոմայեցոց¹⁹ աւգնականութեան²⁰:
- 74 ՀԴ. Յաղագս գալստեանն²¹ Անակայ եւ լինելութեան²² սրբոյն Գրիգորի:
- 75 ՀԵ. Յաղագս Փերմելիանեայ²³ եպիսկոպոսի²⁴ Կեսարու Կապադովկացոց²⁵ եւ ²⁶պատմութեանց նորին:

- 1 de ի թագաւորական
- 2 abde ազգէն / cf ազգն
- 3 ՏԽ պարթեւական [ց պարթեւականն]
- 4 F չի՞ ԿԹ եթէ գիւրդ ... ցվախճան
- 5 ԱՏԽ արտաշէսի [ց արտաշիսի / l արտաշէլի / ZPQ արտաշէգի]
- 6 ՏԽ եւ թէ [gl եթէ] փիս եթէ / L թէ փիս եթէ
- 7 abde պալիսական / cf պալիսականաց
- 8 a խոսրովոյ / bcdef խոսրովայ
- 9 c որով / L յորում փիս որով
- 10 ՏԽ համարէ [ց համարեցաւ]
- 11 ՏԽa արտեանայ [ց արտաւանայ]
- 12 ՏԽcd խոսրով [ց խոսրովու]
- 13 իՏԿf օգնութիւն / de օգնական
- 14 ՏԽ ի փիլիպպոսէ / MPQ ի փիլիպպոսէ
- 15 abde արտաշէսի [b յարտաշէսի] որդոյ սասանայ պատերազմաւ / c արտաշէսի / f արտաշիսի / F արտաշէսի փիս արտաշրի / E արտաշէսի որդոյ սասանայ պատերազմաւ / L արտաշրի որդոյ սասանայ պատերազմաւ
- 16 E արձակումն
- 17 c խոսրովայ
- 18 b յարտաշրի / f արտաշիրի
- 19 ZM հոռովայեցոց
- 20 Z աւգնականութեամբն / L օգնականութեանն
- 21 abcdef գալստեան
- 22 F լինութեան

- 76 ՀԶ. Դիմումն ²⁷ի մեզ Արտաշրի, եւ յաղթել կայսեր Տակիրտոսի²⁸:
- 77 ՀԷ. Յաղագս խաղաղութեան Պարսից ընդ²⁹ Յունաց, եւ շինելոյ³⁰ Արտաշրի գՀայս յամս անիշխանութեանն³¹:
- 78 ՀԸ. Սատակումն³² ազգին Մանդակունեաց³³ յԱրտաշրէ:
- 79 ՀԹ. Յաղագս³⁴ նահատակութեանն³⁵ Տրդատայ յամս անիշխանութեանն³⁶ Հայոց:
- 80 Զ. Յայտարարութիւն³⁷ սակաւուք սննդեան³⁸ եւ վարուց Գրիգորի³⁹ ⁴⁰եւ որդւոց⁴¹ նորա, ⁴²ի թղթոյն Արտիթեայ⁴³ եպիսկոպոսի, որ⁴⁴ վասն⁴⁵ Հարցմանն⁴⁶ Մարկոսի միայնաւորի⁴⁷ ի⁴⁸ Յագոռճանի⁴⁹:

- 23 ՏԽ փերմելիանու [gl պերմելիանու] / b փերմիլիանեայ / e պերմելիանեայ f պերմելիանեայ / c պերմելիանեայ / F պերմելիանեայ
- 24 ՏԽ եպիսկոպոսի [gl եպիսկոպոսի]
- 25 a կապադովկայ / c կապադովկացոց / l կապադովկեցոց / FZ կապադովկեցոց
- 26 L պատմութեան / Z պատմութիւն նորա
- 27 F առ մեզ
- 28 d տա ... փիս տակիրտոսի / F մակիրտիսի
- 29 bcdef եւ փիս ընդ
- 30 ՏԽf շինելոյն
- 31 ՏԽb անիշխանութեան [lno անիշխանութեանն]
- 32 abde կատարումն փիս սատակումն / L կոտորումն փիս սատակումն
- 33 Z մանդակունաց
- 34 ՏԽ չի՞ յաղագս
- 35 ՏԽ նահատակութիւն [ց նահատակութիւնն] / df նահատակութեան
- 36 fg անիշխանութեան
- 37 f յայտարարութիւնն
- 38 ՏԽ սննդեանն [glno սննդեանն]
- 39 cf սրբոյն գրիգորի
- 40 L չի՞ եւ որդւոց նորա
- 41 ՏԽ որդւոցն [ց որդւոց]
- 42 l ի թղթոցն
- 43 F արտեայ / Z արտիթայ
- 44 cf չի՞ որ
- 45 cf յաղագս փիս վասն
- 46 cg հարցման / L հարցմանցն
- 47 Ա միայնակեցի
- 48 Աgl չի՞ ի (յագոռճանի)
- 49 Աո յագոռճանի / gl յագոռճան արանի / o յագոռճան արանի / Z յարգին արանի

- 81 ՁԱ. Եթէ¹ ուստի՝ ²եւ զիա՛րդ ազգ³ Մա-
միկոնէից⁴:
- 82 ՁԲ. Նահատակութիւնք⁵ Տրդատայ ⁶ի
թագաւորութեանն յառաջ քան զհաւա-
տայն⁷:
- 83 ՁԳ. Յաղագս⁸ առնելոյ⁹ Տրդատայ
¹⁰կին զԱշխէն եւ Կոստանդնի¹¹ զՄաքսի-
մինայ¹², ¹³եւ թէ ո՛րպէս հանդիպեցաւ
հաւատոց¹⁴:
- 84 ՁԴ. Սատակումն Սկիւնեաց¹⁵ ի¹⁶ ձե-
նագնոյն¹⁷ Մամգունայ¹⁸:
- 85 ՁԵ¹⁹. Նահատակութիւնք Տրդատայ ²⁰ի
պատերազմին որ²¹ յԱղուանս, յորում
²²միջակտուր արար զԲասլաց²³ թագա-
ւորն²⁴:

- 86 ՁԶ. Վասն²⁵ Նունէի երանելւոյ²⁶, եթէ²⁷
ո՛րպէս եղեւ²⁸ պատճառք²⁹ փրկութեան
Վրաց:
- 87 ՁԷ. Պարտումն Շապհոյ եւ աւամայ³⁰
հնազանդութիւն³¹ ընդ ձեռամբ մեծին³²
Կոստանդիանոսի³³, եւ Տրդատայ ունել
զԵկբատան³⁴, եւ զալ ազգականացն, ³⁵եւ
թէ յայնժամ³⁶ եղեւ զիւր փրկական
փայտին³⁷:
- 88 ՁԸ. Կապումն³⁸ Լիւկիանոսի³⁹, եւ փո-
խումն⁴⁰ արքունեացն⁴¹ ⁴²ի Հռովմէ, եւ
չինել⁴³ Կոստանդնուպոլսի⁴⁴:
- 89 ՁԹ. Յաղագս ⁴⁵Արիոսի չարափառի⁴⁶ եւ
⁴⁷ժողովոյն ⁴⁸որ եղեւ վասն նորա ⁴⁹ի Նի-
կիայ, եւ սքանչելեացն⁵⁰ որ երեւեցաւ ⁵¹ի
Գրիգորիոս:

- 1 ՏՆ չիբ եթէ / Լ թէ փխ եթէ
- 2 cf եւ կամ գիարդ
- 3 ֆ ազգն / ց՛ ազգֆ
- 4 ՏԽԷ մամիկոնեան
- 5 cf նախարարութիւնֆ փխ նահատակութիւնֆ / ZPQ նահատակութիւն
- 6 ց ի թագաւորութեան / acf չիբ ի թագաւորու-
թեանն
- 7 Լ գիւատալ նորա ի ֆրիստոս
- 8 ՏԽ վասն փխ յաղագս
- 9 Ա առնելոյն / օ առնելոյ / միւսն. առնելոյ
- 10 cf գաշխէն տիկին եւ
- 11 Z կոստանդեա
- 12 Բ գմաֆսիմինեայ / d գմաֆսիմինայ / e գմաֆ-
սիմինոյայ
- 13 Բ եթէ փխ եւ թէ / c չիբ եւ
- 14 Լ հաւատոյ
- 15 Լ սկիւնեաց ազգին
- 16 Լ չիբ ի (նենագնոյն)
- 17 abcֆ նենագնոյն / Z նենա գնոյն / M նենագոյն
/ Պ; նենագնոյն
- 18 ց մամկոնայ / ֆ մամգունոյ / c մամգունեայ /
abe մամգունայ
- 19 Պ; ՁԲ փխ ՁԵ եւ այսպէս շարունակաբար
- 20 acf չիբ ի պատերազմին / Պ; չիբ ի պատերազ-
մին
- 21 bcdef չիբ որ / Պ; չիբ որ
- 22 Լ արար միջակտուր
- 23 cf գրասլացն [c գրասլայն] արար / a գրասղ'աց
/ Պ; գրասղացն արար / PQ գրասղաց
- 24 cf թագաւոր

- 25 Ա յաղագս փխ վասն
- 26 abeg երանելւոյ / ֆ երանուելոյ / միւսն. երանե-
լոյ
- 27 ՏԽԷ թէ / Պ; եւ թե փխ եթէ
- 28 cf եղեւն
- 29 abdeg պատճառ
- 30 PQՊ; աւամայ
- 31 Պ; հնազանդութիւնն
- 32 cfo չիբ մեծին
- 33 abde կոստանդիանոսի / cf կոստանդիանու /
միւսն. կոստանդիանու / Պ; կոստանտինու
- 34 Լ գեկբատեան / ԼՊ; գեգբատան
- 35 a եւ թէ փխ եթէ / Պ; եւ թե / Լ չիբ թէ
- 36 ՏԽ յայնմ ժամանակի փխ յայնժամ
- 37 abcdef իսչին փխ փայտին
- 38 Լ պարտումն / Z կատարումն փխ կապումն
- 39 ՏԽ լիկիանու / Պ; գակիանոսի
- 40 Պ; փախուստ փխ փոխումն
- 41 LZ արբունեաց
- 42 Լ ի հոսմէ
- 43 ՏԽ շինումն
- 44 c կոստանդիանու պալլիս / fgnո կոստանդիանու
պոլսի / Z կոստանդիանու պոլսի / PQ կոստան-
դիանու պալլսի / Պ; կոստանտինու պոլսն
- 45 cf ժողովոյն նիկիայ, որ վասն արիոսի չարա-
փառի փխ արիոսի չարափառի ... ի նիկիայ
- 46 Պ; չիբ չարափառի
- 47 Պ; ժողովոյն որ] ժողովեցան ի նիկիայ
- 48 Z չիբ որ եղեւ վասն նորա
- 49 d չիբ ի նիկիայ
- 50 օ սֆանչելեաց
- 51 P ի գրիգորիոս

90 Ղ. Դարձ Արիստակեսայ¹ ի Նիկիոյ², եւ հաւատալ ազգականացն³, եւ որ ինչ ի Գառնի շինուածք:

91 ⁴ՂԱ. Յաղագս ⁵մահուան Գրիգորի եւ Արիստակեսայ⁶, եւ թէ⁷ է՛ր⁸ աղագաւ ⁹լեառն կոչի Մանեայ այրք:

92 ՂԲ. Յաղագս ¹⁰վախճանին Տրդատայ թագաւորին, ¹¹ընդ որում եւ ողբերգական մեղադրութիւն¹²:

93 ¹³Բովանդակեցան ցանկք¹⁴ ¹⁵Երկրորդ գրոց ¹⁶միջակ պատմութեանց:

1 Տ՛ւ արիստակայ [g առիստակեսայ, l առեստակեսայ] / *abcgo* առիստակեսայ / *Z* առեստակայ / *PQ* առեստակա

2 *EZ* ի նիկայ / Պ; նիկեսայ

3 Պ; ազգականաց

4 *F* չի՛ր ՂԱ. յաղագս ... մանեայ այրք

5 *f* մահուան սրբոյն գրիգորի / *PQ* մահուանն

6 Տ՛ւ արիստակայ [g առիստակեսայ / l առեստակեսայ] / *abcfgo* առիստակեսայ / *ZPQ* առեստակայ

7 Պ; թէ

8 *Z* չի՛ր էր

9 Ա. կոչի ի լեառնն [*bcf* չի՛ր ի] / *L* կոչի լեառն / Պ; կոչի լեառնն

10 Ա. վախճանին մեծի [*de* մեծին / *f* մեծ] թագաւորին տրդատայ / *g* թագաւորի / *E* վախճանի մեծի թագաւորին տրդատայ / *de* վախճանի

11 *f* չի՛ր ընդ որում ... մեղադրութիւն

12 *a* մեղադրութիւն հայոց ազգիս / *bcde* մեղադրութիւն ազգիս հայոց / *Z* մեղադրութեան / *F* մեղադրութիւն ազգս հայոց / *L* մեղադրութիւն հայոց

13 *fg* չի՛ր բովանդակեցան ... պատմութեանց / *c* բաւանդակեցան / *F* բովանդակեցաւ

14 *abcde* չի՛ր ցանկք / Պ; ցանկ

15 *bed* գիրք երկրորդ փ/ս երկրորդ գրոց

16 *abde* յառաջադիմութեան [*d* յառաջադիմութիւն] հայոց մեծաց փ/ս միջակ պատմութեանց / *F* միջակ պատմութեան հայոց

1ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ա²

Բան միջակ պատմութեան մերոցն
նախնեաց:

2 ³Գրեմ քեզ այժմ եւ⁴ որ ինչ առան-
ձին⁵ մերոյ աշխարհիս գործք⁶, երկրորդ
առնելով զիրս⁷, սկսեալ ի թագաւորութե-
նէն Աղեքսանդրի⁸, մինչեւ ցթագաւորու-
թիւն⁹ սրբոյ եւ քաջի առնն¹⁰ մեծին¹¹
Տրդատայ, կարգաւ¹², ¹³որ ինչ ¹⁴եղեալ
աստ գործ քաջութեան եւ արութեան¹⁵, ի-
մաստից եւ կարգաց¹⁶ միոյ միոյ ուրուք¹⁷ ի
նոցանէ, որք յարքայէն¹⁸ Պարսից յԱրշա-
կայ¹⁹ ²⁰եւ ի²¹ Վաղարշակայ եղբաւրէ²² նո-
րա, զոր մերոյ ազգիս թագաւորեցոյց²³. եւ

որ²⁴ ինչ որք²⁵ յետ նորա²⁶ եղեն թագա-
ւորք աշխարհիս մերոյ ի նորին սերմանէ,
որդի ի²⁷ հաւրէ²⁸ առնլով²⁹ զտէրու-
թիւնն³⁰՝ անուանեցան Արշակունիք³¹ յԱր-
շակայ. աւելորդքն³² յազգ եւ ի բազմու-
թիւն³³ աճեցեալք³⁴, եւ միակն³⁵ ըստ կար-
գի հետեւանայ³⁶ ի թագաւորութիւն³⁷:
3 Բայց գրեմ կարճ ի կարճոյ՝ որ ինչ մեզ³⁸
անկն³⁹ է, եւ զաւելորդսն⁴⁰ թողում:
4 Քանզի բաւական է յաղագս այլոց ազ-
գաց որ ինչ ի⁴¹ բազմաց ասացեալ եղեւ:

5 Յետ տիրելոյն⁴² ամենայն տիեզե-
րաց Աղեքսանդրի⁴³ Մակեդոնացոյ⁴⁴,
որդոյ⁴⁵ Փիլիպպեայ⁴⁶ եւ⁴⁷ Ոլոմպիադայ⁴⁸,
որ էր ⁴⁹քսան եւ չորրորդ⁵⁰ յԱքիդղայ¹,

1 w հատոր երկրորդ պրակ ա. / Ա.ձghlmnopqrsw
մովսէսի [c սրբոյն մովսէսի / fn մովսիսի / m
մովսէս] խորենացոյ [b խորենացոյ / c խորե-
նացոյն / h խորեն] բան միջակ պատմութեան
մերոցն [Ughpqrs մերոց / չօ մերոյ / m մերոյն /
w չիբ մերոցն] նախնեաց [cshn նախնեացն / w
չիբ նախնեաց] հատած [a հատակ / ghlmnopqrs
գիրք փխ հատած / w չիբ հատած] երկրորդ [w
չիբ երկրորդ]

2 L առաջաբանութիւն գլուխ առաջին փխ Ա

3 e չիբ գրեմ քեզ առանձին / p չիբ գրեմ քեզ / q
չիբ գրեմ քեզ աշխարհիս / O բայց փխ գրեմ քեզ

4 hoprs չիբ եւ

5 dlnopqrs առանձինն

6 abcf գործ / w չիբ գործք

7 w զգիրս

8 ab աղեքսանդրի / pqrs աղեքսանդրու / ghil ա-
ղեքսանդրի (սովորաբար այսպէս) / NO աղեք-
սանդրու

9 իՏ ցթագաւորութիւնն [glprt ցթագաւորութիւն]

10 ae չիբ առնն / LZR առն

11 a չիբ մեծին

12 Z կարգեալ

13 m եւ որ ինչ

14 Uw աստ եղեալ

15 չ արիութիւն / gl արիութեան

16 Z կարգեաց

17 c ուրեք

18 Q արքայէն

19 Shf արշակայ

20 E չիբ եւ ի վաղարշակայ

21 Shacw չիբ ի (վաղարշակայ)

22 Uw եղբորէն

23 k թագաւորութեան ցոյց փխ թագաւորեցոյց

24 Sh չիբ որ

25 Sh որ [ghn որք] / a չիբ որք

26 a սորա փխ նորա

27 F չիբ ի

28 F hop

29 fko առնելով

30 jgk գտերութիւն / F գտերութիւն փխ գտերու-
թիւն

31 Z արշակունիք

32 c աւելորդն

33 Uw մեծութիւն փխ բազմութիւն

34 U4² աճեցեալ

35 U4²w միակք

36 U4²w հետեւանաց

37 4²abce ի թագաւորութիւնն

38 Uw չիբ մեզ

39 Uw անկն / l ակն / միւսն. անկ

40 Sh գաւելորդն [k աւելորդն]

41 c չիբ ի (բազմաց)

42 U տիրելոյ

43 U աղեքսանդրի [c աղեքսանդր]

44 bdew մակեդոնացոյ / c մակեդոնացոյ / N
մակեդոնացոյ

45 k չիբ որդոյ

46 f փիլիպպոսի

47 det չիբ եւ (ոլոմպիադայ)

48 ghkl ոլոմպիադայ / o ոլոմպիադայ / p ոլոմպի-
դայ / FL ոլիպիադայ / O ոլոպիադայ / PQ ո-
լոմպիադայ

49 M քսաներորդ եւ չորրորդ

50 w չորսերորդ

բազմաց տալով զտէրութիւնն² կտակաւ,
 զի ամենեցուն³ իշխանութիւն⁴ Մակեդո-
 նացւոցն⁵ անուանեսցի՝ ինքն մեռանի:
 6 Զկնի որոյ թագաւորեաց⁶ Բաբելովնի⁷
 Սելեւկիոս⁸, գլուխը⁹ կորզելով զիշխա-
 նութիւն¹⁰. ուստի եւ զՊարթեւս Հնագան-
 դեաց¹¹ մեծաւ պատերազմաւ, եւ կոչեցաւ
 12 Նիկանովր այնորիկ¹³ աղագաւ: 7 Սորա
 տիրեալ¹⁴ ամս երեսուն եւ մի՝ թողու¹⁵
 զթագաւորութիւնն¹⁶ որդւոյն¹⁷ իւրում Ան-
 տիոքայ, անուանեցելոյն¹⁸ Սաւտէր¹⁹, ամս
 20 ինն եւ տասն: 8 Զսա²¹ յաջորդէ Անտիո-
 քոս, ասացեալն Թեոս, ամս տասն. եւ 22 ի
 մետասաներորդին ապստամբեն²³ Պար-
 թեւք ի ծառայութենէ Մակեդոնացւոցն²⁴:
 9 Ուստի եւ թագաւորեաց Արշակ Քաջ²⁵,
 որ էր²⁶ ի գաւակէ²⁷ Աբրահամու²⁸, 29 ի Քե-

տուրական ծննդոց, առ 30 ի Հաստատել բա-
 նին Տեառն առ Աբրահամ³¹, թէ³² թագա-
 ւորք ազգաց ի Բէն ելցեն՝:

Բ³³

Թագաւորել³⁴ Արշակայ եւ որդւոցն.
 պատերազմ³⁵ ընդ Մակեդոնացիս³⁶ եւ
 սէր³⁷ ընդ³⁸ Հոովմայեցիս:

2 Որպէս ասացաք՝ յետ վաթսուն ամի
 մահուանն Աղեքսանդրի³⁹՝ թագաւորէ ի
 վերայ Պարթեւաց Արշակ Քաջ ի քաղա-
 քին, որ կոչի 40 Բահղ Առաւաւտին⁴¹, յերկ-
 րին⁴² Քուշանաց: 3 Եւ տայ 43 պատերազ-
 մունս սաստիկս յոյժ, թափելով յինքն⁴⁴
 գամենայն արեւելեայս: 4 Հալածէ եւ⁴⁵ 46 ի
 Բաբելովնէ զՄակեդոնացւոց⁴⁷ իշխանու-
 թիւնն⁴⁸: 5 Լսէ եւ⁴⁹ զգաւրանալն⁵⁰ Հոով-
 մայեցւոց⁵¹ 52 ի վերայ ամենայն¹ արեւմտից

1 a յափիւղայ / bcgh յափիւղեայ / de յափիւլեայ
 չֆw յափիւլեայ / F յափիւղեայ / Z յարփիղեայ /
 M յափիղեայ / N յափիղա / O յափիլլա
 2 չֆgk գտէրութիւն
 3 Աw ամենեւին
 4 d իշխանութիւն / o տէրութիւն փիս իշխանու-
 քիւն
 5 bdegw մակեդոնացւոցն / չ մակեդոնաց / Աw
 թագաւորեալ փիս տիրեալ
 6 ՏԽ թագաւորեալ
 7 c բարբելոնի / R բարբիլովնի
 8 Կ²bde սելեւկէոս / c սելեփկէոս / f սելեֆկէոս
 9 hk յլովից
 10 L զիշխանութիւնն
 11 w հնագանդեցոյց
 12 ԱԿ²w նիկանովրայ [c նիկանովրա] նորին աղա-
 գաւ [d ազգաւ]
 13 F այնորին
 14 Աw թագաւորեալ փիս տիրեալ
 15 c եւ թողու
 16 ghlp գթագաւորութիւն / Աw զիշխանութիւնն [f
 զիշխանութիւն] փիս գթագաւորութիւնն
 17 a որդոյ
 18 չվ²ghkl անուանելոյն / PQ անուանացելոյն
 19 չվ²ghlnoqrs սատեր / ԱԿ²t սա տիրէ / k սատէր /
 w¹ ստիր / w ստիրէ / p չի²ֆ սատէր
 20 Կ² տասն եւ ինն
 21 k գայս փիս գաս
 22 op մետասաներորդին (չի²ֆ ի)
 23 defghpw ապստամբին / l ապստամբէն
 24 adet մակեդոնացւոց / cf մակեդոնացւոց
 25 c չի²ֆաջ
 26 ՏԽc է / M էր

27 EFL ի գաւակէն
 28 l արբամոն
 29 bw ի ֆետտուրական
 30 f ի հաստատիլ
 31 l արբամ
 32 f եթէ / L չի²ֆ թէ
 33 ԽԵԺԵ 6. 16
 34 b չի²ֆ Բ (գլխատեղը կայ)
 34 ՏԽcde թագաւորեալ / w թագաւորելն / M թա-
 գաւորել
 35 ֆնորա պատերազմ
 36 bdew մակեդոնացիս / N մակեդոնացիսն
 37 a չի²ֆ սէր
 38 rs չի²ֆ ընդ
 39 abde աղէֆանդրի
 40 a բալ¹հ / b բաղ¹հ / f բալիս / deopw բաիլ / c
 բալի / E բալիառաւտին / O բաիը
 41 ՏԽ առաւտին [gk առաւտին / h առաւտին]
 / c առաւտին / w յառաւտին / e հառաւո-
 տին / d հառաւտին
 42 k յերկիրն
 43 ՏԽ պատերազմ սաստիկ
 44 b ինքն
 45 adefw չի²ֆ եւ
 46 cw ի բարբելոնէ / L ի բարբիլոնէ / R ի բարբիլովնէ
 47 bdew զմակեդոնացւոց
 48 չֆghk իշխանութիւն / E զիշխանութիւն
 49 ՏԽ չի²ֆ եւ
 50 Z զգորանալ
 51 a հոովմայեցւոցն / c հոովմայեցւոց / Z հոովմա-
 յեցոցն
 52 f որ ի վերայ

տից եւ ծովու, եւ թէ՛² Յի Սպանիացւոց թափեցին զբովսն⁴, ուստի ոսկի⁵ եւ արծաթն⁶ հատանի. եւ զԳաղատացիս հարեալ ընդ հարկաւ⁷ արարին⁸, եւ զթագաւորութիւնն⁹ Ասիացւոց: 6 Հրեշտակս առաքեալ¹⁰ խնդրէր զդաշնաւորութիւն, զի մի՛ աւգնեսցեն¹¹ Մակեդոնացւոց¹². ոչ տալով հարկս, այլ պատարագս¹³ 14 միայն ամի ամի հարիւր քանքարոյ:

7 Այսպէս տիրեալ ամս երեսուն եւ մի, եւ յետ նորա 15 Արտաշէս 16 որդի նորա ամս¹⁷ քսան եւ վեց: 8 Զսա¹⁸ պայագատէ¹⁹ 20 նորին որդի²¹ Արշակ²², որ կաջեցաւ Մեծ. պատերազմի 23 ընդ Դեմետրեայ եւ²⁴ որդւոյն²⁵ Դեմետրեայ²⁶ Անտիգոնեայ. քանզի

ի վերայ նորա եկն ի Բաբելոն²⁷ մոկեղոնական²⁸ զաւրու, եւ պատերազմեալ՝ 29 զերութիւն ըմբռնեցաւ³⁰. 31 զոր կալեալ Արշակայ՝ տարաւ ի Պարթեւս հանդերձ³² երկաթեղէն կապանաւք, ուստի եւ Սիրիպինդէսն³³ կոչեցաւ: 9 Այլ³⁴ իմացեալ եղբաւր նորին³⁵ Սիրիացւոյ³⁶ Անտիոքայ զգնալն³⁷ Արշակայ՝ գայ ունի զԱսորիս: 10 Իսկ 38 Արշակայ երկոտասան³⁹ բիւրու⁴⁰ անդրէն դարձեալ, եւ Անտիոքոս⁴¹ ի սաստիկ ձմեռայնւոյն⁴² հերքեալ՝ պատահի⁴³ նմա պատերազմաւ յանձուկ⁴⁴ տեղիս, եւ կորնչի⁴⁵ հանդերձ զաւրաւքն⁴⁶. եւ Արշակ տիրէ երրորդ մասին աշխարհիս, որպէս յիրականացն⁴⁷ պատմութեանց⁴⁸ Հերոդոտեայ⁴⁹ է ուսանել⁵⁰ ի չորրորդէն, որ յա-

1 Տոբ չիբ ամենայն
 2 L եթէ փխ թէ
 3 Տո ի սպանիացւոցն / c ի սպանացւոց / *knop* ի սպաննացւոցն / չ ի սպաննիացւոց / *rs* ի սպանացւոցն / *w* ի հիսպանիացւոց / *Z* ի սպանացոցն / *OMPQ* ի սպանացւոց
 4 *rs* գրովն
 5 *o* ոսկին
 6 *Ա* արծաթ
 7 *Տո* հարկիւ
 8 *Տո* կացոյց *փխ* արարին
 9 *ԱԿ* զթագաւորն [*de* զթագաւորս] / *w* ցթագաւորն / *ghko* զթագաւորութիւն / չ զթագաւորութիւնս
 10 *p* առաքեալ
 11 *Տո* օգնեսցէ
 12 *ac* մակեդոնացւոց / *b* մակեդոնացւոյն / *FZ* մակեդոնացւոց / *MOPQR* մակեդոնացւոցն
 13 *վ* պարգեւս *փխ* պատարագս / *Z* պատագս
 14 *Ա* ամի ամի միայն
 15 *p* որդի նորա արտաշէս
 16 *b* չիբ որդի նորա
 17 *w* չիբ ամս
 18 *e* չիբ գաս
 19 *ZPQ* պագատէ
 20 *Z* որդի նորա / *N* որդի նորին
 21 *abdew* որդին / *c* չիբ որդի
 22 *չվghklqrs* արշական / *o* արշական / *nq* արշական-ի ան թերած
 23 *Տո* ընդ դեմետր / *bcw* ընդ դեմետրեայ / *a* ընդդէմ ետրեայ *փխ* ընդ դեմետրեայ / *Z* ընդ դէմետր / *O* ընդ դեմետր / *PQR* ընդ դեմետր
 24 *ԱԿ* չիբ եւ
 25 *Ա* որդւոյ
 26 *Աճ* դեմետրի

27 չէ ի բաբելոն / *f* ի բաբիլոն / *w* ի բաբելոն / *L* ի բաբիլոն
 28 *abdel* մակեդոնական
 29 *ԱԿ* *w* ի պարտութիւն *փխ* ի գերութիւն / չ քանգի գերի չոքաւ *փխ* ի գերութիւն ըմբռնեցաւ
 30 *ԱԿ* մատնեցաւ *փխ* ըմբռնեցաւ
 31 *F* չիբ գոր կալեալ ... կոչեցաւ
 32 *Տո* չիբ հանդերձ
 33 *Կ* *abdew* սերիպիդէսն [*c* սերիպիդէսն] / *opqrs* սրիպիդէսն / *k* սարիպիդէսն
 34 *Ա* եւ *փխ* այլ
 35 *c* նորա *փխ* նորին
 36 *Չ* սիդիացւոց / *fg* սիդացւոյ / *վ* *lqrs* սպացւոց / *op* զգացոյց / *n* զգացոյց, *յետոյ փոխած*՝ սիդիացւոյ / *k* սիդացւոց / *Z* սպացոյց / *O* զգացւոյց
 37 *a* զգալն *փխ* զգնալն
 38 *Տո* արշակ երկոտասան
 39 *rs* չիբ երկոտասան
 40 *Տո* բիւրեալ [*gh* բիւրով / *l* բիւրեալ] / *a* բիւրու / *E* բիւրոյ / *L* բիւրավ / *N* բիւրեալ *դարձած*՝ բիւրաւ
 41 *c* անտիոքոս
 42 *Տո* ձմեռայնոյ / *cd* ձմեռայնոյն
 43 *c* պատահէ
 44 *Տո* յանձուկ
 45 *PQ* կորնչի
 46 *b* գորուն
 47 *Ա* յերիկայցն / *c* յերիկեացն / *w* յերականացն / *վ* յիրականացն / չ յանցն
 48 *Ա* պատմութեանցն
 49 *ԱԿ* հերոդոտեայ / *S* հերոդոտեայ / *PQ* հերոդոտեայ
 50 *w* ուսանիլ

դագս բաժանելոյ զբոլոր երկիրս² յերիս մասունս, եւ կոչել³ ⁴զոմն Եւրոպէ⁵, եւ զոմն⁶ Լիբիէ⁷, եւ զոմն Ասիայ⁸, որում ⁹եւ տիրեաց Արշակ:

Գ.10

Թագաւորեցուցանել¹¹ գվաղարշակ¹² ¹³աշխարհիս Հայոց:

2 Ի ժամանակին յայնմիկ թագաւորեցուցանէ զեղբայր իւր գվաղարշակ¹⁴ ¹⁵աշխարհիս Հայոց, զհիւսիսի¹⁶ եւ զարեւմուտս տալով նմա սահմանս¹⁷: 3 Սա, որպէս ¹⁸յառաջնում մերում ¹⁹մատենին գրեցաք, այր²⁰ քաջ եւ խոհեմ՝ ²¹ընդարձակ տիրեաց ի վերայ սահմանաց իւրոց, եւ կարգս կենցաղականս, որչափ մարթէր, սահմանեաց²² աշխարհիս. եւ նախարարութիւնս²³ եւ նոցին նախարարութեանցն նահապետութիւնս²⁴ Հաստատեաց զարս պիտանիս, որք²⁵ ի զաւակաց²⁶ նախնւոյն²⁷ մերոյ²⁸ Հայկայ եւ²⁹ յայլոց:

1 SԽ ի չորրորդէ
2 b յերկիրս
3 SԽ կոչեալ [o կոչէ / k կոչի]
4 PQ չիբ գոմն եւրոպէ եւ
5 ԽՎՄՈՒ եւրոպիէ / opqrs չիբ եւրոպէ / L եւրոպէ
6 opqrs չիբ եւ գոմն
7 af լիբիէ / bcdefg լիբիէ
8 ՀacdW սսիս
9 F չիբ եւ տիրեաց
10 d Բ փխ Գ
11 a Թագաւորեցուցանել / Հbcdefgh Թագաւորեցուցանել / ow Թագաւորեցուցանելն
12 a վաղարշակ
13 SԽ հայոց աշխարհիս [q աշխարհիս հայոց]
14 SԽԿ՝ վաղարշակ
15 SԽԿ՝ մերոյ աշխարհիս փխ աշխարհիս հայոց
16 c զհիւսուսի / f զհիւսիսոյ / ZPQR զհիւսուսի
17 F գսահման
18 Աw յառաջնումն մերում մատենի
19 c մատենագրեցաք փխ մատենին գրեցաք
20 O այլ փխ այր
21 SԽ ընդարձակեաց փխ ընդարձակ տիրեաց
22 Կ՛abdefw շնորհեաց փխ սահմանեաց
23 Հdefg նախարարութեանց
24 F նահապետութիւն / Z նախապետութիւնս
25 ԽՎcm որ [g որի]
26 Կ՛abde ի գաւակէ / cf ի գաւակէն / o ի գաւակացն

4 Քանզի յետ³⁰ սանձահարելոյ³¹ զՄակեդոնացիս³² եւ զաղարելոյ³³ պատերազմացն՝ սկիզբն առնէ բարեգործութեանց³⁴ Պարթեւն քաջ. նախ եւ առաջին փոխարէն բարեաց Հատուցանելով³⁵ առնն³⁶ զաւրաւորի³⁷ եւ իմաստնոյ, որ ի Հրէիցն³⁸ Շամբատայ³⁹ Բագրատ⁴⁰. տալով⁴¹ նմա իշխանութիւն⁴² ազգաւ թագադիր լինել⁴³ Արշակունեաց. եւ որ⁴⁴ ի նմանէ ծնեալ ազգ՝ ⁴⁵լինել կոչմամբ յանուն նորա Բագրատունի⁴⁶, ⁴⁷որ է⁴⁸ այժմ⁴⁹ մեծ նախարարութիւն ⁵⁰ի մէջ աշխարհիս: 5 Քանզի այս Բագրատ⁵¹ ⁵²նախաձեռն ⁵³ընծայ ըստ կամաց մատոյց զինքն վաղարշակայ յառաջ⁵⁴ քան զպատերազմունսն⁵⁵ Արշակայ ¹ընդ Մակեդոնացիսն,

27 Աw չիբ նախնւոյն
28 ԽՎՄՈՒ մեր [g մերոյ] / ԱԿ՝ մերոյն
29 ԱԿ՛w եւ որ այլս
30 Աw եւ յետ
31 Աw սանձահարելոյն
32 abcw գմակեդովնացիսն / d գմակեդովնացիս
33 dew դաղարելոյն
34 prs բարեգործութեան / de բարեգործութեանցն
35 F հատուցանելով փխ հատուցանելով
36 o առն
37 վ՛opqrs գորավարի
38 Աw ի հրէից
39 Ա.SԽ շամբայ [o շամբատայ / g շամբաթ]
40 o բագրատի
41 Ա.SԽ տալ [ow տալով] / L տայ
42 L զիշխանութիւն
43 dew լինիլ
44 F չիբ որ
45 SԽ լինել յանուն նորա կոչմամբ բագրատունի
46 Հo բագրատունիբ
47 M որ եւ այժմ է
48 SԽ եւ փխ է
49 Հ չիբ այժմ
50 a չիբ ի մէջ
51 b բագրատ
52 F չիբ նախաձեռն ... վաղարշակայ կայ-ը միացել է նախորդ բագրատ բառին / O նախաձեռն փխ նախաձեռն
53 Աw զինքն [c զինքն] մատոյց ընծայ ըստ կամաց / ZPQ ընծայ
54 r ընդ առաջ փխ յառաջ
55 SԽ զպատերազմն

եւ սա² 3ի դրան արքունի: 6 Իսկ 4ի ծայրս հայերէն⁵ խաւսից կողմնակալ⁶, իշխան բիւրուց⁷ եւ հազարաց, յարեւմուտից կուսէ⁸:

7 Բայց դարձցուք անդրէն ի վեր, պատմելով յաղագս պատերազմին Վաղարշակայ ընդ Պոնտացիս⁹, եւ որ ի Փռիւզիայ¹⁰, եւ վասն յաղթութեանն¹¹:

Դ¹²

Եթէ¹³ ո՛րպէս միաբանեալ Վաղարշակայ¹⁴ զգաջս¹⁵ Հայոց¹⁶ի կարգս գաւրու՝ խաղայ ի վերայ Մակեդոնացւոցն¹⁷ մտերմաց¹⁸:

2 Յետ¹⁹ պատերազմին Արշակայ ընդ Մակեդոնացիս²⁰ եւ ունելոյ²¹ զԲաբելոն²² եւ²³ զարեւելս եւ զարեւմուտս Ասորեստա-

նի՝ միաբանէ եւ²⁴ Վաղարշակ²⁵ զաւր²⁶ բազում յԱտրպատականէ եւ ի Հայոց, որ²⁷ի միջոցի աշխարհիս, արս²⁸ անուանիս եւ քաջս²⁹, եւ³⁰ 31 զկոչեցեալն Բազարատ³², եւ որք³³ ընդ նովալ³⁴ քաջք, ³⁵եւ ծովեզերեայն մանկունս³⁶, ³⁷որք ի Գեղամայ եւ ի Քանանացւոց, ³⁸եւ Շարայի ծնունդք եւ Գուշարայ³⁹, եւ ⁴⁰առ թեր⁴¹ Սիսակեանսն⁴², եւ զԿաղմեանսն⁴³ եւ զնոցա⁴⁴ մերձաւորսն⁴⁵, որպէս թէ ⁴⁶զկէս մասն աշխարհիս: 3 ⁴⁷Հասանէ ի միջոց աշխարհիս, վերագոյն քան զակունս մաւրին⁴⁸ մեծի, յափն Երասխայ, մաւտ յԱրմաւիր⁴⁹ որ ⁵⁰ասի բլուր. աւուրս շատս առնելով անդ, որպէս պարտ է ասել. զի ոչ գիտէին⁵¹ զկարգս ինչ:

1 ԱԿ՞ա ընդ մակեդոնացւոց [d մակեդովնացւոց] գորութեանն [f գորութեանն] փխ ընդ մակեդոնացիսն
 2 ԱԿ՞ա այս փխ սա / n սա, լուսանցում փոխած՝ այս
 3 p է դրան փխ ի դրան / Z ի դրանն
 4 p ի ծայր
 5 k հայրեւն փխ հայրեւն
 6 k կողմակալ
 7 gl բերուց / pqrs բիրոց / NR բերուց
 8 վ կուսից / ԱԿ՞ա կողմանէ փխ կուսէ
 9 ef պոնտացիս / միւսն. պոնդացիս
 10 ac ի փոխիս / ML ի փոխիցայ / O ի փոխգա / NPQ ի փոխիցայ
 11 Աա յաղթութեանն [f յաղթութեանն] նորա / gp յաղթութեան
 12 d Գ փխ Գ. եւ այսպէս շարունակաբար
 13 gop եւ թէ փխ եթէ
 14 k վաղարշակ
 15 k զգաջ
 16 ՏԽ ի կարգ [g ի կարգս / k չիք]
 17 ՏԽ մակեդովնացւոց / de մակեդովնացւոցն / abcw մակեդոնացւոցն / f մակեդոնացւոց
 18 b մտերմացն
 19 O եւ ետ փխ յետ
 20 bdew մակեդովնացիս
 21 Հգk ունել / c ունելով
 22 abde գրաբելովն / f գրաբիլոն / w գրաբելոն / L գրաբիլոն
 23 w եւ զարեւելեայս ասորեստանի եւ զարեւմտեայս / Ա եւ զարեւմտեայս ասորեստանի եւ զարեւելեայս փխ զարեւելս եւ զարեւմուտս ասորեստանի

24 Աա չիք եւ (վաղարշակ)
 25 c զվաղարշակ
 26 p գորբ
 27 Աա ի միջոց
 28 k այր
 29 F քաջ
 30 Կ՞ չիք եւ (զկոչեցեալն)
 31 ԱԿ՞ա եւ որ առ սահմանօքն ատրպատականի զկոչեցեալն / L եւ որ առ սահմանօքն ատրպատականի զկոչեալն
 32 a բազա՞ա
 33 ՏԽ որ
 34 O նոքոք փխ նովալ
 35 b եւ որ գծովեզերեայսն / F եւ գծովեզերեայսն / MN եւ գծովեզերեայսն
 36 Աա մանկունք
 37 Աա ի գեղամայ եւ որք
 38 t չիք եւ (շարայի) / O եւ ի շարայի
 39 c դուշարա / ghknopqrs գուշարայ / FL փուշարայ / O գուշարա
 40 R առնն թեր սիսակեանսն
 41 ԱԿ՞վ՞ջա ընթեր / n թեր, լուսանցում փոխած՝ ընթեր
 42 ԱԿ՞ա սիսակեանն / p սիսակայսն
 43 ԱԿ՞ա զկաղմեականսն / F չիք եւ զկաղմեականսն
 44 ԱԿ՞ա գոցայսն / p նոցա / L գոցիցն
 45 cef մերձաւորս
 46 k գմասն փխ զկէս մասն
 47 o չիք հասանէ ի միջոց աշխարհիս
 48 p մերից փխ մորիցն
 49 ՏԽ յարմաւիրն
 50 c ասի ի բլուր / k առ փն փխ ասի / F ի փխ ասի
 51 k գիտէի / F գիտին

4 Եւ աստի¹ միաբանեալ զբոլոր³ կողմանս⁴ աշխարհիս՝ հասանէ առ սահմանաւքն⁵ Խաղտեաց: 5 Քանզի Ղազիկայ⁶, Պոնտոս⁷, ⁸Փոլեզիայ, Մաթաք եւ այլք⁹, ոչ գիտելով զհամբաւ¹⁰ պատերազմին Արշակայ՝ ¹¹առ Մակեդոնացւոց¹² պետութիւնն¹³ գմիաբանութիւն դաշտանցն¹⁴ հաստատուն պահէին: 6 Վասն որոյ ոմն Մորփիւղիկեայ¹⁵ միաբանեալ ¹⁶զասացեալ կողմանս զայսոսիկ¹⁷, եւ զբոլոր ի պատերազմ ընդ Վաղարշակայ: 7 Բայց պատահեն միմեանց առ բարձրաւանդակի միոջ բլրով քարագագաթնիւ¹⁸, որ¹⁹ այժմ ասի²⁰ Կողոնիայ²¹. եւ մաւտեալք²² առ միմեանս²³ ձիգ

ասպարիսաւք²⁴ միջոցացն՝ ամրանան ²⁵կողմանքն երկոքին բովանդակ աւուրս:

26Ե

Պատերազմ²⁷ Մորփիւղիկեայ²⁸ եւ ²⁹մկնդահար մահ³⁰:

2 Ջկնի անցանելոյ³¹ բազում աւուրց³² ամրանալոյ կողմանցն³³ երկոցունց, զբոլոր պատերազմն³⁴, ի մերմէ կողմանէս դիմեալ. վասն որոյ յարգարէ³⁵ կամաւ կամ ակամայ³⁶ Մորփիւղիկեան³⁷ զիւրոյ³⁸ կողման³⁹ ճակատն⁴⁰, հասանէ⁴¹ յանդուզն⁴² յարձակմամբ⁴³: 3 Քանզի այլ⁴⁴ սրտեայ էր եւ⁴⁵ անդամովք⁴⁶ երկար⁴⁷ եւ ընդ⁴⁸ իրեարս պատշաճ, զոյգ մարմնոյն⁴⁹ 50Եւ ոյժ⁵¹ սաս-

1 Աս աստ
 2 E միաբանեալ գկողմանս. չիք գբոլոր
 3 ԱԿ՝w չիք գբոլոր
 4 ՏԽ կողմ / R կողմն
 5 Աս սահմանօք
 6 af լազիկայ / c լազիկա / Կ՝dew լազիկիայ / b լազիկեայ
 7 ՏԽa պոնտոս / F չիք պոնտոս
 8 Աս մաթաք, փոլիզիա [bde փոլիզիայ] / կմաժակ, փոլուզիայ / L մաթաք, փոլուզեայ / O փոլզա / O մաթակ
 9 o այլքն
 10 ՏԽcf գհամ [gh գհամբաւ] փխ գհամբաւ / E գհամար փխ գհամբաւ / M նախապէս գհամբաւ զարձարած՝ համ / N գհամ զարձարած՝ գհամբաւ
 11 ԱԿ՝w առ մակեդոնացիսն [f մակեդոնացիսն] պահէին / Q մակեդոնացւոց
 12 del մակեդոնացւոց
 13 fgkp պետութիւն / F պատմութիւնն փխ պետութիւնն
 14 c դաշանց
 15 Աս մորփիւղիկեայ [c մորփիւղիկա] / p մորփիւղիկեա / F մորփիւղիկիա / O մորփիւղիկեա
 16 Աս գասացեալսն զայնոսիկ կողմանս [c ի կողմանս]
 17 Աս չիք զայսոսիկ
 18 E քարագագաթանիւ / FL քարագագաթանիւ / PQ քարագագաթանիւ
 19 w չիք որ
 20 ade չիք ասի
 21 c կողոնիա / l կողոնիայ / w կողոնիա / k կողմանիայ
 22 pqrs մտեալք / N մտեալք զարձարած՝ մտեալք
 23 ՏԽ ի միմեանս, / a միմեանս

24 bf ասպարիսովք
 25 ՏԽ երկոքին կողմանքն
 26 d Գ փխ Ե
 27 a պատերազմ եւ
 28 c մորփիւղիկա / adefw մորփիւղիկեայ / kopqrs որ ի փիւղիկայ / վ՝prs որ ի փիւղիկեայ / վ՝ որ ի փիւղիկեայ / մորփիւղիկեայ / F մորփիւղիկայ / O որ ի փիւղիկեա
 29 af եւ աշտէիւ [a չիք եւ աշտէիւ] ոմբահար եւ մկնդահար / վ՝ մակնդահար / N մկ՝նդամահ զարձարած մկ՝նդարամահ
 30 f մահն / a չիք մահ
 31 Աճw անցելոյ [bd անցելոց]
 32 F աւուր
 33 Z կողմանց
 34 k չիք պատերազմն / ZMN պատերազմ
 35 ko արդարէ
 36 defo յակամայ
 37 ԱԿ՝w մորփիւղիկեայ [c մորփիւղիկեա] / gk մորփիւղիկեան / L եւ մորփիւղիկեայ / M եւ մորփիւղիկեան / NOPQ եւ մորփիւղիկեան
 38 Աս զիւր / F իւր փխ զիւրոյ
 39 ԱԿ՝w կողմանն / k կողմանս
 40 EF ցակատ
 41 ԱԿ՝t հատանէ / k հաստատէ փխ հասանէ
 42 Z հանդուքն
 43 o արձակմամբ
 44 F չիք այր
 45 Աս չիք եւ
 46 Աճglnpqrsw անդամօք [o յանդամօքն]
 47 pqs յերկար / k եկար փխ երկար
 48 Աս ըստ փխ ընդ
 49 abd *մարնով / Կ՝cefiw մարմնով
 50 c չիք եւ (ոյժ)
 51 LZ ուժ

տիկ¹ ունելով, ամրացեալ պղնձով² եւ երկաթով, եւ այլովք ընտիր³ վառելովք, ոչ սաստիկ⁴ ինչ թուով՝ տապաստ յերկիր⁵ արկանէր⁶ արս⁷ ընտիրս⁸ 9եւ քաջս¹⁰ ի մանկանցն Վաղարշակայ. եւ ¹¹Ջանայր անցանել¹² հասանել յարքայն Հայոց ի մէջ ¹³խմբի մեծի եւ զինու ամրացելոյ¹⁴: 4 Եւ մատ անցեալ՝ աջողեցաւ¹⁵ ձգել զսուրինն. քանզի էր կորովի եւ երկայնածիգ, հեռի զաշտէսն¹⁶ արձակեալ¹⁷, որպէս ¹⁸ի թռիչս սրաթեւ¹⁹ հաւուց: 5 Այլ ոչ ինչ կարի յամեցին ընդ մէջ անցանել²⁰ արք քաջք եւ անուանիք ի²¹ զարմիցն²² Հայկայ եւ²³ ասորեստանւոյն²⁴ Սենեքերիմայ²⁵. եւ ²⁶հարեալ աշտէիւք զքաջն²⁷՝ սատակէին²⁸ եւ զզաւրսն²⁹ առաջի³⁰ արկեալ՝ ի փախուստ

դարձուցանէին³¹. բազում վտակս արեան հեղեալ գերկիրն³² ոռոգանէին³³ իբրեւ հեղեղաւք³⁴ անձրեւաց: 6 Եւ յայնմ հետէ դադարեալ խաղաղէր³⁵ երկիրն, նուաճեալ³⁶ ընդ ձեռամբ Վաղարշակայ, եւ³⁷ Մակեդոնացւոցն³⁸ դադարէր³⁹ գոռն⁴⁰:

Չ41

Եթէ⁴² ո՛րպէս կարգեաց Վաղարշակ⁴³ ⁴⁴գարեւմուտս եւ զհիւսիսի⁴⁵ մերոյ աշխարհիս:

2 ⁴⁶Եւ այսպէս կատարեալ՝ կարգէ զկողմանս⁴⁷ Մաժաբայ⁴⁸ եւ զՊոնտացիս⁴⁹ ⁵⁰եւ զԵգերացիս. դառնայ զհիւսիսեալ⁵¹ առ ստորոտովն⁵² Պարխարայ⁵³ ⁵⁴ընդ մէջ Տայոց, ⁵⁵ի գիջին եւ ⁵⁶ի մառախլուտ տեղիս մայրեաց⁵⁷ եւ ⁵⁸ի լաւուաւէտս. գեղե-

1 Աւ պակաս փխ սաստիկ
 2 NR պղնձով
 3 ZPQR ընդիր
 4 R սակաւ փխ սաստիկ
 5 b երկիր
 6 Աւ արկանէ / k անկանէր
 7 L գարս
 8 ZPQ ընդիրս
 9 ԱԿ՝ ա չիբ եւ
 10 k քաջք
 11 abcj ջանայր հատանել անցանել յարքայն
 12 dew չիբ անցանել
 13 bcdefw խմբի միոյ մեծի / i ամբոխի փխ խմբի
 14 Տիւ ամրացելոց [rs ապրեցելոց / opq ապրացելոց / q ուղղած՝ ամրացելոց] / PQ ապրեցելոց
 15 adeww յաջողեցաւ
 16 a աշտէնս / bcdefi յաշտէնս / opqrs զաշտէնս / w զաշտէնս
 17 a յարձակեալ / bcdefw յարձակել
 18 opqrs թռչիս (չիբ ի)
 19 b սրաթեւս
 20 b անցան / cefw անցեալ / L անցին
 21 F չիբ ի
 22 Տիւ ի գարմից
 23 E չիբ եւ
 24 Հ ստորեստանւոյն
 25 aopqs սենեքարիմայ / c սենեքիբայ / f սենեքերբայ
 26 ի՛՞ աշտէիւ հարեալ սատակեն զբաջն / Z աշտէին հարեալ սատակեն զբաջն
 27 f* զզաջսն
 28 Կ՛dew սատակեցին
 29 d զզօրն
 30 F առաջ

31 ԱԿ՝ ա դարձուցանեն
 32 E գերկիր
 33 r առոգանէին / k առոգանէին
 34 Տիւ հեղեղ / O հեղեղ
 35 f խաղաղեալ /
 36 O նուաճեալ
 37 a չիբ եւ
 38 bde մակեդոնացւոցն / Q մակեդոնացւոց
 39 Տիւ դադարեալ
 40 rs գոռն
 41 d ե փխ Ձ
 42 MN եւ թէ փխ եթէ
 43 a չիբ վաղարշակ
 44 Աւ գարեւմուտս մերոյ աշխարհիս եւ զհիւսիսի [b զհիւսիսոյ / c հիւսիսոյ]
 45 O զհիւսիս / PQR զհիւսիս
 46 Տիւ եւ այս այսպէս / MZN եւ այսպէս
 47 ԱԿ՝ ա զաւանան փխ զկողմանս
 48 k մաժաբ / p մաժակայ / L մաժագայ
 49 Տիւ զպոնդացիս / abc պոնդացւոց / E պոնտացոց / FL պոնտացւոց / O զպոնտացիս
 50 k չիբ եւ զԵգերացիս
 51 ab զհիւսիսաւ / Տիւ չիբ զհիւսիսեալ
 52 ԱԿ՝ ա ստորոտով / Z առ ստորովն
 53 ԱԿ՝ ա պահարեայ [c պահարեա / ab պահարեայ]
 54 Կ՛abcdw ի մէջ փխ ընդ մէջ
 55 Աւ ի գիջին
 56 opqrs չիբ ի (մառախլուտ) / abc ի մառախլուտ / f ի մառախլուտ
 57 Տիւ մայրեացն
 58 gl չիբ ի [թուաւէտս] / Տիւ ի լուաւէտս [g ի լուաւէտս] / c ի լուաւէտս / d ի մոաւէտս

ցիկ իմն կարգելով¹ գերկիրն², հաւասարելով գլեռնայինն³ եւ զջերմահոտն⁴ ի բարեխառն⁵ եւ ի ⁶գուգագեղեցիկ վայելչութիւն իւրոյ թագաւորութեանն⁷. ամառնային ժամանակին⁸ հովանոցս պատրաստելով, յորժամ զհիւսիսեաւ⁹ երթիցէ: 3 Գոմս գերկուս¹⁰ տափարակսն¹¹ անտառախիտս հանդերձ լերամբքն կազմելով, եւ որսոց¹² տեղիս, եւ զջերմութիւնն¹³ կողայ¹⁴ ի մարմանդս այգեաց եւ բուրաստանաց¹⁵: 4 Այլ խտրեմ¹⁶ աստ վասն սիրելի¹⁷ առնն¹⁸ յայտնի¹⁹ գրել զամենայն եւ²⁰ մանրապատում. զի անցի²¹ 22 միայն գտեղիսն²³ նշանակելով հաւաստի²⁴, եւ զոճն ի բաց թողեալ, վասն զկապ²⁵ սիրոյ զհրաշալւոյն²⁶ անխզելի պահելոյ²⁷:

5 Եւ աստ կոչեցեալ²⁸ 29 զվայրենի եկամուտ ազգն³⁰, 31 որ ի դաշտին հիւսիսոյ³² եւ որ³³ գստորոտով³⁴ մեծի լերինն Կաւկասոյ³⁵, եւ որ ի հովիտս³⁶ կամ ի ձորս երկայնաձիգս³⁷ 38 խորացեալս, ի լեռնէն որ³⁹ զհարաւով՝ իջեալ մինչ ի դաշտաբերանն մեծ. պատուէր տալով⁴⁰ զաւագակութիւն 41 եւ զմարդադաւուրութիւն⁴² 43 ի բաց քեցել⁴⁴ յինքեանց, եւ հրամանաց եւ հարկաց արքունի հպատակ լինել. որպէս 45 զի միւսանգամ տեսեալ զնոսա՝ առաջնորդս եւ իշխանս հանդերձ գեղեցիկ կարգաւք հաստատեսցէ: 6 Եւ արձակէ զնոսա հանդերձ արամբք իմաստնովք⁴⁶ եւ վերակացուաւք⁴⁷ յիւրմէ⁴⁸: 7 Եւ ինքն արձակեալ զարեւմտեայ բազմութիւնն⁴⁹՝ իջանէ⁵⁰ ի տեղիս խոտաւէտս⁵¹ մերձ ի սահմանն Շարայի. զոր հինքն Անփայտ եւ վերին Բասեան⁵² կոչէին⁵³. իսկ յետոյ վասն¹ հատուածի²

1 EF անդ կարգելով
 2 M գերկիր
 3 Z գլեռնայինն / PQ գլեռնահինն
 4 Uw գջերմայտուն [ac գջերմա ոտն] / O ջերմահոտն
 5 PQ բարեխառն
 6 a գուգագեղեցիկն իմն վայելչութիւն / չ գեղեցկութիւն փխ գուգագեղեցիկ վայելչութիւն
 7 M թագաւորութեան
 8 p ժամանակս / PQR ժամանակի
 9 Stw գիւսիսով / f գիւսիսեան / abc գիւսիսաւ / d գիւսիսաւն / ZPQR գիւսիսուով
 10 b երկուս / չգ գերկու
 11 opqs տափարական / վ՛k տարփական / Z գտափարական
 12 abde որսոյ / c սորա / f որոյ փխ որսոց
 13 չգkp գջերմութիւն
 14 F ի կողայ / L ի կողեայ
 15 Stw բուրաստանաց [l դարձրած՝ բուրաստանաց]
 16 kl այլ եւ խտրեմ / pqr խտրիմ / f խըրըտիմ / o խորիմ
 17 gk սիրելոյ
 18 LQ առն
 19 c յայտնել
 20 i չիբ եւ
 21 U4w անցից
 22 U4w նշանակելով միայն գտեղիսն [a գտեղիսն]
 23 prs գտեղիս
 24 Stw գիւսիստին
 25 FL կապ
 26 opqr հրաշալւոյն / PQ հրաշալւոյն
 27 չkl պահելով

28 L կոչեալ
 29 s զվայրենի ի եկամուտ / op զվայրէն / qr զվայրենն
 30 c ազգին / F ազն
 31 U4t չիբ որ ի դաշտին
 32 R հիւսիսոյ
 33 t չիբ որ (գստորոտով)
 34 Z գստորով
 35 abeo կովկասու / 4՛չգ կովկասու / fw կաւկասու
 36 FL հովիտսն
 37 Stw երկայնագոգս
 38 U4w խորացեալ գիւսիսով [ab գիւսիսով] ի լեռնէն ի վայր մինչեւ ի դաշտաբերանն մեծ իջանն
 39 opqr որով փխ որ
 40 Ut առնելով փխ տալով
 41 a չիբ եւ զմարդադաւուրութիւն
 42 k զմարդադատութիւն
 43 p չիբ ի բաց / Uw յինքեանց ի բաց քեցուլ
 44 չ քեցել
 45 c զմիւսանգամ փխ զի միւսանգամ
 46 չգ իմաստնոք
 47 OPQ վերակացոք
 48 b իւրմէ
 49 չգk բազմութիւն
 50 Stw իջանել
 51 Stw խոտաւէտ [o խոտաւէտս] / PQ խոտավետ
 52 չkn բասեն / վվ բասեն կամ բասէն / goprsw՛ բասէն
 53 F կոչին

Վզընդուր³ Բուլղարայ⁴ Վնդայ⁵, բնակե-
լոյ⁶ 7ի տեղիսն՝ յանուն նորա անուանե-
ցաւ Վանանդ. եւ անուանք⁸ շինիցն⁹ յա-
նուն եղբարց եւ զարմից նորա անուանեալ
կոչին մինչեւ ցայժմ:

8 Իսկ ի ցրտանալ Հիւսիսոյ¹⁰ եւ¹¹ 12ի
դառն Հողմ¹³ փչելոյ, խաղայ իջանէ ի
դաշտն մեծ¹⁴. եւ անդ զափամբ մաւրին¹⁵
մեծի բանակի¹⁶ 17ի տեղոջ, ուր 18գետն մեծ
ի¹⁹ ծովակէն Հիւսիսոյ²⁰ սկիզբն առեալ՝ ի-
ջանէ եւ խառնի ի մաւրն մեծ: 9 Եւ անդ
կարգեալ զզաւրս աշխարհիս, եւ թողեալ
21յինքենէ վերակացուս, եւ իւր առեալ
22զամենայն գլխաւորսն՝ չուէ ի Մծբին:

Է²³
Յարինուած²⁴ թագաւորութեանն²⁵, 26եւ
թէ ուստի²⁷ գնախարարութիւնսն²⁸

կարգեաց²⁹, ո՛րպէս³⁰ եւ³¹ գիա՛րդ կեն-
ցաղավարել³² հրամայեաց³³:

2 Այս դրուագ³⁴ մեծ, եւ հաւաստի
պատմութեամբ լի, եւ արժանի³⁵ բանից³⁶
ողորկագունից³⁷ եւ յոլովից: 3 Քանզի բա-
զում ինչ աստ կարգաց³⁸ եւ յաւրինուա-
ծոց³⁹ տանց, ազգաց⁴⁰, քաղաքաց, շինից,
դաստակերտաց, եւ համայն ասել՝ աւրէն⁴¹
թագաւորութեան, եւ որ ինչ շուրջ զթա-
գաւորութեամբն⁴² - 43զաւրաց, զաւրապե-
տաց, կողմանց կողմակալաց, եւ որ նման
այսոցիկ⁴⁴:

4 Արդ՝ նախ եւ առաջին աւրինադրէ⁴⁵
թագաւորն զինքն եւ զտուն իւր, սկիզբն⁴⁶
առնելով 47ի գլխոյ իւրմէ եւ ի թագէ:
5 Ե⁴⁸ զկոչեցեալն Բագարատ, 49որ ի
Հրէիցն, շնորհակալութիւն նմա վասն յա-
ռաջագոյն⁵⁰ անձնատուր⁵¹ ձեռնտու-
թեանն⁵² առ թագաւորն եւ միամտու-
թեանն⁵³ եւ քաջութեանն⁵⁴, զյառաջասա-

1 a չի՛ք վասն
2 EFLMNPQR հատուածին
3 Աւ վնդուր / Z վզուր
4 ՏԽ բուլղարայ / li բուլարայ / gkl բուղարայ / չ
բուղարայ / c բուկարա / f բուկարայ
5 Աւ վնդոյ [ac վնդո] / Z վնդայ / OPQR վնդա
6 Աւ բնակելով
7 ՏԽ ի տեղիս
8 c անուանքն
9 Պ_i շինացն
10 Հգk հիւսիսի / Պ_i հիւսիսոյ
11 ՏԽ չի՛ք եւ
12 ՏԽ ի դառնահոտ / չ ի դառնահոտ փխ ի դառն
հողմ
13 c հողմոյ
14 c չի՛ք մեծ
15 F մօրի / Պ_i մաւրին
16 defgopqrsւ բնակի
17 LZ ի տեղոջն / Պ_i ի տեղոջ
18 FՊ_i գետ մեծ
19 c չի՛ք ի (ծովակէն)
20 R հիւսիսոյ
21 Աւ վերակացուս յիմքենէ
22 Աւ գլխաւորսն զամենայն
23 d Ջ փխ է
24 R յօրինած
25 M թագաւորութեան
26 ԱԿ՛ եթէ փխ եւ թէ / Հգkopqrs չի՛ք թէ
27 a չի՛ք ուստի
28 Աւ գնախարարութիւնս

29 ՏԽ բազմացոյց, փխ, կարգեաց
30 w եւ որպէս
31 qrs չի՛ք եւ
32 k կենցաղավարելով / EL կենցաղավարի
33 o հրամայէ / P հրամայեաց
34 ՏԽ դրուակ [ց դրուագ] / aw դրիւուագ / bf
դրուատ
35 et արժանից
36 det չի՛ք բանից
37 Աւ ողորկագունաց
38 P կարգեաց դարձած կարգած / Z կարգեաց
39 p օրինուածոց / Պ_i յարինուածոց
40 b եւ ազգաց
41 Պ_i արէն
42 f թագաւորութիւն
43 Պ_i զաւրաց զաւրապետաց
44 k այսոց
45 Պ_i արինադրէ
46 Աւ եւ սկիզբն
47 ՏԽ ի գլխոյն
48 Աւ չի՛ք եւ (զկոչեցեալն)
49 Աւ որ [f չի՛ք որ] ի հրէից բագարատ
50 o առաջագոյն
51 bdef անձնատու
52 ՏԽbcw՛ ձեռնտուութեան / k ձեռն տուութեան
53 k միամտութեամբ / Հadefgo միամտութեան
54 ef քաջութեան

ցեալ¹ տանուտիրական² պատիւն ազգին պարգեւելով³. եւ իշխել⁴ նմա ⁵թագ ի գլուխ դնել թագաւորին, եւ կոչել⁶ թագազիր, այլ⁷ եւ ասպետ. եւ առանց ոսկոյ եւ ականց, գլրտսեր⁸ մարգարիտն երեքտակեան⁹ վարսակալ ածել¹⁰՝ յորժամ յարքունիս¹¹ եւ¹² ի տան¹³ թագաւորին¹⁴ չըջիցի:

6 Եւ զգեցուցանողս¹⁵ իւր զձեռէս¹⁶ 17ի զաւակէ Քանանացոց. եւ¹⁸ անուն կոչէ ազգին Գնթունիս, ¹⁹ոչ գիտեմ է՛ր աղագաւ: 7 ²⁰Եւ թիկնապաւս²¹ իւր, զինուհանդերձ²², ²³ի զաւակացն Խոռայ Հայկազնոյ²⁴, արս ընտիրս²⁵ եւ քաջս, նիգակաւորս ²⁶եւ սուսերաւորս. եւ գլուխ նահապետութեան²⁷ նոցա զՄաղխազ²⁸ ոմն ²⁹այր բարի եւ սրտեայ: 8 Բայց անուն ազգին զնախնականն պահէ: 9 Իսկ

զԴատ³⁰ ³¹ի զաւակէ Գառնկայ³², որ ի Գեղամայ, ի վերայ որսոց³³ արքունականաց կարգէ: 10 Որոյ որդի եղեալ Վարժ³⁴՝ յանուն նորա անուանի³⁵ ազգն. բաց այս ³⁶զկնի, յաւուրս³⁷ Արտաշիսի³⁸: 11 Եւ զԳաբաղ³⁹ ոմն անուն⁴⁰ ի վերայ կուտից, եւ զԱբէլ⁴¹ սպասարար⁴² եւ զահաւոր⁴³. եւ շէնս պարգեւէ նոցա, յորոց անուն⁴⁴ կոչին. սապէս⁴⁵ եւ նախարարութիւնքն⁴⁶՝ ⁴⁷Աբեղեանք եւ Գաբեղեանք:

12 Եւ զԱրծրունիսզ գիտեմ⁴⁸՝ ոչ Արծրունիս⁴⁹, ⁵⁰այլ ⁵¹արծուի ունիս, որք արծուիս առաջի նորա կրէին: 13 Թողում զառասպելացն⁵² բաջաղանս⁵³, որ ի Հաղամակերտին⁵⁴ պատմին⁵⁵. մանկան նիրհելոյ ⁵⁶անձրեւ եւ⁵⁷ արեւ հակառակեալ¹, եւ հո-

1 Աճգւ եւ գլուխապաւս / p գլուխապաւս / L գլուխապաւս
 2 noqr տանուտիրական / միւսն. տանուտիրական / R տանուտիրական
 3 f պարգեւէ
 4 c իշիլ
 5 p չիբ թագ ի գլուխ եւ կոչել
 6 Zbcdefg կոչիլ
 7 Sth չիբ այլ
 8 Uw գլրտսեր / Կ՞ գլսեր
 9 Sth երեքտակեմ [p երեքտակեմ]
 10 rs ածեալ
 11 bopqrs արժունիս
 12 ef չիբ եւ
 13 k տուն
 14 E թագաւորի
 15 noqr սգեցուցանողս / k ագուցանողս
 16 Կbcdefw զձեռս / a զձեռս, վերան ուրիշ թանաթով գրած՝ է / g՛ զձեռէս
 17 Uw ի զաւակէ / միւսն. ի զաւակաց
 18 Sth չիբ եւ (անուն)
 19 Sth չիբ ոչ գիտեմ է՞ր աղագաւ
 20 rs եւ ի թիկնապաւս
 21 p թիկնապաւս
 22 f չիբ հանդերձ
 23 g ի զաւակաց
 24 Zabf հայկազնոյ / dt հայկայնոյ / e հայկայնոյ
 25 Z ընդիրս
 26 Z չիբ եւ սուսերաւորս
 27 Sth նահապետ
 28 a գլխապաւս
 29 Sth Կ՞ չիբ այր բարի եւ սրտեայ

30 c գլուխաւոր փիլ գլուխ, որ / w՛ գլուխ փիլ գլուխ / L գլուխ փիլ գլուխ
 31 U որ ի զաւակէ
 32 abw գառնիկայ / c գառնիկայ
 33 k որոյ / O որաց փիլ որոց
 34 Sth եւ Ասողիկ վարժ / U վարժ
 35 b յանուանի
 36 p կնի յաւուր
 37 E չիբ յաւուրս
 38 abcde արտաշեսի / E արտաշեսի
 39 փknopqr գաբաղ
 40 Sth չիբ անուն
 41 փopqr գարիլ / k արեւ
 42 Zgk սպասարար / M սպասարար փիլ սրասարար / N սպասարար դարձրած՝ սպասարար
 43 Z գահարար / միւսն. գահարար
 44 Sth եւ անուն / o յանուն
 45 Zg այսպէս փիլ սապէս
 46 Zabfg նախարարութիւնք
 47 Sth արեղէն [Zg արեղեան] եւ գարեղէն [Zg գարեղեան] / EL գարեղեանք եւ արեղեանք [L արեղեանք]
 48 k գիտ փիլ գիտեմ
 49 c արծունիս
 50 a չիբ այլ արծուի ունիս / O ոչ փիլ այլ
 51 Sth արծու ունիս / w գարծուիս / U արծուիս ունիս [a չիբ] / t չիբ արծուի / NOR արծուիս
 52 Sthadef գառասպելացն [Zg գառասպելացն]
 53 Կaef բաջաղմունս / c բաջաղմունս / Կ՛ko բաջաղմունս / O բաջաղմունս
 54 c ի հանդամակերտին / w՛ ի յաղամակերտին
 55 Uw պատմի [b չիբ]
 56 L արեւ եւ անձրեւ
 57 opqr չիբ եւ (արեւ)

վանի թռչնոյ² պատանւոյն³ թալկացելոյ⁴:
 14 Գիտեմ եւ⁵ զԳնունիսդ գինի ունիս, ⁶որ
 զարժանի⁷ թագաւորին պատրաստէր⁸ զըմ-
 պելիսն⁹. որ սքանչելի իմն դիպեալ եղեւ¹⁰
 ըստ գործոյն եւ անունն¹¹. քանզի պատ-
 րաստէր զըմպելիսն¹² արքայի ¹³յընտիր եւ
 ի¹⁴ Համեղ գինեաց, ունէր եւ ¹⁵կոչուամն ա-
 նուանն¹⁶ Գին. ընդ որ ¹⁷կարի գուարճա-
 ցեալ, ասեն, Վաղարշակ՝ կարգէ¹⁸ ի թիւ
 նախարարութեան ազգաց¹⁹: 15 Եւ են այս
 երկու տունքս²⁰ ²¹ի զաւակէ Սենեքերի-
 մայ²², ²³Արծրունիք եւ Գնունիք:

16 Ասեմ²⁴ եւ²⁵ զՍպանդունիսդ²⁶ ի վե-
 րայ գենարանաց, եւ զՀաւունիսդ²⁷՝ բա-
 զէակիրս²⁸ եւ բազէակալս²⁹, յաղագս ի

մայրիս բնակելոյ: 17 Եւ եթէ³⁰ առ³¹ ցոփս
 ինչ³² ³³ոչ ունիցիս՝ եւ³⁴ զԶիւնականսդ³⁵՝
 ամարանոցաց³⁶ պահակս եւ ձիւնակիրս, եւ
 յառաջադիմութենէ³⁷ ազատացեալս, որպէս
 ընտանիք³⁸ թագաւորաց:

18 Եւ գունդս եւ պահապանս դրան
 արքունի կարգէ³⁹ զչորս⁴⁰, զմի մի իւրա-
 քանչիւր բիւրովք⁴¹ վառելովք ⁴²ի նոյն ի⁴³
 Հին ի զարմից թագաւորացն՝ որք ⁴⁴ի մե-
 րոյ նախնւոյն ի⁴⁵ Հայկայ, որք⁴⁶ ⁴⁷բուն
 ոստանն անուանեալ, որք ընդ ⁴⁸ժամա-
 նակս ժամանակս ժառանգութիւն⁴⁹ ⁵⁰ի Հա-
 րանցն⁵¹ ընկալեալ⁵² գիւղս⁵³ եւ դաստա-
 կերտս: 19 Իսկ աստ ուրեմն Պարսից թա-
 գաւորութեանն⁵⁴, ⁵⁵որպէս լսեմ, ⁵⁶այլս ու-
 մանս յարուցեալ գունդս եւ ոստան⁵⁷ ա-

1 c հարկ առնել փխ հակառակեալ
 2 p եւ բոչնոյ / Սւ բոչնոյն / O բոչնոց
 3 abcdef պատանւոյ
 4 c թալացելոյ
 5 ՏՔ չիբ եւ (զգնունիսդ)
 6 ԱԿ՝ չիբ որ զարժանի / E չիբ որ (զարժանի)
 7 ՏՍ առաջի փխ զարժանի / L արժանի
 8 Սա պատրաստել
 9 ՏՍ զըմպելիսն [zɡkmoqrs զըմպելիսն / p զըմբե-
 լիսն] / Ա ըմպելիս / L զմպելիս
 10 de չիբ եղել
 11 k անուան
 12 ab ըմպելիս / cdefw զըմպելիս
 13 Հ չիբ յընտիր եւ / ZR յընդիր
 14 Վklmpqrs չիբ ի (համեղ)
 15 o զանունն զին կոչմամբ փխ կոչումն անուանն
 զին
 16 ak անուանն / Հգ անուան
 17 ԱԿ՝ կարի [Կ² կաւի / de չիբ մեծապէս զուար-
 ցեալ [Կ² ուրախացեալ] ամենամեծապէս փխ
 կարի զուարցեալ ասեն / L կարի մեծապէս
 ուրախացեալ վաղարժակ
 18 f եւ կարգէ
 19 ՏՍ ազգաց մեծապէս եւ
 20 O տունեքս փխ տունեքս
 21 a չիբ ի զաւակէ
 22 opqrs սենեքարիմայ / Կ² սենեքարիմայ
 23 ՏՍ արծրունիս եւ գնունիս
 24 a ասեն
 25 R չիբ եւ (զպանդունիսդ)
 26 b զպանդունիս / k զպանդանիսդ / O զպան-
 գունիսդ
 27 ՏՍ զհաւնունիսդ / Հ հաւունիս / ac հաւնու-
 նիսդ / EL զհաւնունիսդ
 28 Հ բազէակիրս / absdjw չիբ բազէակիրս

29 f բազեակալս / Կcw բազեակալս / ade բազե-
 կալս / FL չիբ բազէկիրս եւ
 30 prs թէ փխ եթէ
 31 a չիբ առ
 32 ՏՍ չիբ ինչ
 33 c չունիցիս փխ ոչ ունիցիս
 34 ՏՍ չիբ եւ (զձիւնականսդ)
 35 ՏՍ զձիւնականն [k ձիւնականն] / a ձիւնա-
 կանսդ
 36 ՏՍ ամարայնոցաց [p ամարանոցաց / qrs ամ-
 րայնոցաց] / a ամրոցաց / O ամրանոցաց
 37 q յառաջադիմութեան
 38 cnp ընդանիբ
 39 ՏՍ պատրաստէ փխ կարգէ
 40 ՏՍ զչորսս
 41 ՏՍ չիբ բիւրովք
 42 ՏՍ ի նոյն հին զարմից ... որ
 43 EL չիբ ի (հին)
 44 ՏՍ չիբ ի մերոյ նախնւոյն
 45 Կ²acef չիբ ի (հայկայ)
 46 ELZMNR որ փխ որք (բուն)
 47 ՏՍ չիբ բուն ոստանն ... որք
 48 k ժամանակս ժամանակ
 49 ՏՍ ժառանգութեանն [o ժառանգութիւնն]
 50 ՏՍ ի հարանց
 51 L ի հարցն
 52 ՏՍ ստացեալ փխ ընկալեալ
 53 acw գեաղս / ef գեղս / Կ²b գեաղս / MZQ
 գեղս
 54 Հգk բազաւորութեան
 55 ԱԿ՝ չիբ որպէս լսեմ
 56 ՏՍ յայլոց փխ այլս ումանս
 57 E ոստայն

նուանեալ¹. ոչ գիտեմ թէ վասն սպառե-
լո՞՞յ² ազգին առաջնոյ, թէ՛³ վասն⁴ ընդդի-
մութեան իրիք արդեաւք⁵ չկապեալ⁶ եւ ի
բաց ընկեցեալ զազգն՝ զայլս ⁷ի տեղի նո-
ցա յարուցին գունդս⁸՝ անուամբ արքունի:
20 Այլ ⁹առաջինն հաստատ ի զարմից թա-
գաւորացն¹⁰ առաջնոց. որպէս եւ այժմ ի
Վրաց աշխարհին, որ Սէփէծուլն¹¹ կոչի:
21 Նա եւ ¹²ներքինիս հրամայէ ի նոյն
ազգէ խզել. եւ նահապետ նոցա զչայր իշ-
խան¹³ մասին¹⁴ յԱտրպատականէ մինչեւ
ցծուաչ եւ ցՆախճաւան¹⁵, ¹⁶եւ նահապե-
տութեան ազգին սա մեծարոյ: 22 Բայց թէ
¹⁷որպէս կամ ո՛ւր սորա իրք անցին¹⁸ անյի-
շատակելի, ես¹⁹ ոչ գիտեմ:

Ը²⁰

²¹Երկրորդ թագաւորութեան²² լինել²³ ի
գաւակէ Աժդահակայ Մարաց թագաւո-
րին²⁴:

- 1 *Տ*ն անուանել [ց անուանել]
- 2 *վճրքս* պատուելոյ / *օ* պատուելոյ *փ*իս սպառելոյ
- 3 *Ա*ւ եւ *թ*է
- 4 *Յ* չի՞ք վասն
- 5 *Կճեֆ* արդեօֆ / *Տ*ն լինելոյ *փ*իս արդեօֆ
- 6 *abdef* շկահեալ / *վ՛*ա նշկահեալ / *վ՛ր*ս շաղկա-
պեալ *փ*իս շկապեալ / *Լ* ըշկահեալ / *Ն* շկապեալ
դարձրած շկահեալ
- 7 *Տ*ն ի տեղիս
- 8 *Օ* գաւնդս
- 9 *Աօք*ա առաջին ի [c չի՞ք ի] զարմից թագաւորացն
առաջնոց հաստատի, որպէս / *Օ* առաջին
- 10 *Հ*ց թագաւորաց
- 11 *Կճեֆ*աւ սէփէծուլն / *ad* սեփէծուլն / *Տ*ն սեփ-
ծուլն / *Յ* սեպծուլն
- 12 *Ա*ւ ներքինիս ի նոյն ազգէ խզել [ab խել] հրա-
մայեաց
- 13 *Վaklm* իշխանն
- 14 *Կճեֆ*աւ մասն ինչ *փ*իս մասին
- 15 *Տ*ն նախնաւան
- 16 *Տ*ն չի՞ք եւ նահապետութեան ազգին սա մեծարոյ
- 17 *Տ*ն^ե որպէս է եւ ուր
- 18 *Ա*ւ չի՞ք անցին
- 19 *a* չի՞ք ես
- 20 *ԱԿ՛Հվճքկւ* չի՞ք [g *բերած* Ը] / *Ր* չուցի *զլիսահա-*
մար եւ չի *հաշուած*
- 21 *Ա*ւ չի՞ք *ամբողջ վերնագիրը* / *g* եւ երկրորդ
- 22 *վ՛նօքրք* թագաւորութիւն
- 23 *օ* լինիլ
- 24 *Հ*ց թագաւորի

2 Բայց յետ կարգելոյ զտուն թագա-
ւորին՝ ²⁵երկրորդ թագաւորութեանն լի-
նէր²⁶ ի զաւակէ Աժդահակայ²⁷, Մարաց ե-
ղելոյ²⁸ թագաւորի, որ այժմ²⁹ Մուրա-
ցեանդ³⁰ կոչեն³¹: 3 Քանզի ոչ ասեն³² նա-
հապետաց³³ ազգին³⁴՝ ³⁵Մուրացեան տէր,
այլ Մարացւոցն³⁶ տէր: 4 Եւ թողու ի վե-
րայ նորա զամենայն շէնս, որք³⁷ ի գերու-
թենէն Մարաց: 5 Եւ յարեւելից³⁸ կողմա-
նէ³⁹, զեզերք հայկական խաւսիցս⁴⁰, կողմ-
նակալս ⁴¹բիւրաւորս ⁴²զերկուս ի⁴³ ցեղից
տանց նահապետութեանց, զՍիսակեանսդ⁴⁴
եւ ⁴⁵որ ի Կաղմեայ⁴⁶ տանէն⁴⁷, զորոց⁴⁸
⁴⁹զանուանսն ի միում⁵⁰ ի⁵¹ յառաջագու-
նից⁵² ասացեալ ճառիցն կարգեցաք:

- 25 *Հվ՛gklnօքրք* չի՞ք երկրորդ թագաւորութեանն ...
եղելոյ թագաւորի
- 26 *c* լինի
- 27 *Տ*ն^ա աշդահակայ
- 28 *Կ՛* չի՞ք եղելոյ
- 29 *օ* չի՞ք այժմ
- 30 *Տ*ն մուրացանդ
- 31 *օ* կոչին
- 32 *gln* ասի / *օ* ասին
- 33 *Տ*ն նահապետի
- 34 *Ր* ազգի
- 35 *Տ*ն մուրացան / *Ն* մուրաց անտէր
- 36 *Աgnlsw* մուրացւոցն (*c* մուրացոցն) / *r* մոզաց-
ւոց
- 37 *Տ*ն^{Կ՛} որ [g՛ որք]
- 38 *ԱԿ՛*ա յարեւելայ
- 39 *d* կողմանէն
- 40 *Տ*ն խօսից [p խօսիս]
- 41 *Հ* ք. բիր / *Տ*ն չի՞ք բիրաւորս
- 42 *Տ*ն գերկուս [g գերկուց / *x* գերկու] ցեղից նա-
հապետութեանցն / *Ր* գ. ք. ցեղից նահապետու-
թեանցն
- 43 *Մ* չի՞ք ի
- 44 *Տ*ն սիսակեան
- 45 *Տ*ն չի՞ք որ ի
- 46 *Տ*ն կաղմեայն [օ կաղմեան / *klnօքրք* կաղմայն] /
Չ կաղման
- 47 *Տ*ն չի՞ք տանէն
- 48 *F* գորոյ
- 49 *Տ*ն զանուանսն յառաջնում նաոին կարգեցաք /
EL զանուանս / *Ր* զանուանս յառաջնում նա-
ոին կարգեցաք
- 50 *ab* չի՞ք միում
- 51 *abcdf* չի՞ք ի (յառաջագունից)
- 52 *L* յառաջնագունից

6 Յետ սորա մեծ եւ անուանի եւ բազմաբեր¹ զարեւելից² հիւսիսոյ կողմանն կարգէ կողմնակալութիւն³՝ զայր անուանի⁴ եւ յամենայն գործ⁵ մտաւորութեան եւ հանճարոյ առաջին, զԱռան, ⁶առ մեծ գետովն, որ հատանէ⁷ զգաշտն ⁸մեծ, որ անուանի Կուր: 7 Բայց զայս գիտեա⁹, զի ¹⁰զցեղս ¹¹զայս մեծ եւ անուանի¹² մոռացումն եղեւ մեզ յառաջնումն¹³ մատենին յիշատակել, ¹⁴զգունդն որ ի Սիսակայ, որ ժառանգեաց զգաշտն Աղուանից եւ զլեռնակողմն¹⁵ նորին դաշտի¹⁶, ¹⁷ի գետոյն Երասխայ մինչեւ ցամուրն¹⁸ որ ասի¹⁹ Հնարակերտ²⁰. եւ աշխարհն²¹ յանուն քաղցրութեան բարուց²² նորա²³ անուանեցաւ²⁴ Աղուանք. զի աղու ձայնէին զնա²⁵: 8 Եւ ի սորա ծննդոց այս Առան ²⁶անուանի եւ

քաջ ²⁷կարգեցաւ կողմնակալ բիւրաւոր ի²⁸ Պարթեւէն Վաղարշակայ: 9 Ի սորա զաւակաց²⁹ ասեն սերեալ³⁰ զագգն³¹ Ուտէացւոց³² ³³եւ Գարգմանացւոց եւ Ծաւղէացւոց³⁴ եւ Գարգարացւոց³⁵ իշխանութիւնսն³⁶:

10 Իսկ Գուշարայ³⁷, որ յորդուցն³⁸ Շարայի, ³⁹ժառանգեաց զլեռոն Մթին, որ է Կանգարք, եւ զկէս մասինն⁴⁰ Ջաւախաց⁴¹, զԿողբ, ⁴²զԾոր, զՁոր, մինչեւ ցամուրն⁴³ Հնարակերտ⁴⁴: 11 Բայց զտէրութիւնն⁴⁵ Աղոցայ⁴⁶, եւ գսեպհականութիւնն⁴⁷ Տաշրաց⁴⁸ կարգէ Վաղարշակ ⁴⁹ի զաւակացն Գուշարայ Հայկազնոյ⁵⁰: 12 ⁵¹Իսկ ընդդէմ լերինն Կաւկասայ⁵²

1 ZN բազմաբեր
 2 Առ զարեւելիցայ
 3 L գկողմնակալութիւն
 4 Առ եւ գործոյ պատերազմի եւ խորհրդականութեան առաջին / L եւ հաննարոյ եւ գործոյ պատերազմի եւ խորհրդականութեան առաջին գառան
 5 L գործս
 6 a մեծ առ գետովն / bcdft չիբ առ / Կ²bcdfw մեծաւ գետով [f գետաւն] / L մեծաւ գետովն
 7 c հասանէ փիս հատանէ
 8 O մեծ կուր
 9 lo գիտա / PQ գիտայ
 10 L ցեղս այսոքիկ մեծամեծս դարձրած՝ զցեղս զայսոսիկ զմեծամեծ
 11 Առ զայսոսիկ մեծամեծս եւ անուանիս
 12 L զանուանիս
 13 Տիւ յառաջին
 14 Տիւ զգունդս սիսակայն [Հո սիսակեան]
 15 kpgqs զլեռոնակողմն
 16 L դաշտին
 17 w որ ի գետոյն
 18 afy մօրն / c ցմարն / be ցամօրն
 19 abcef կոչի փիս ասի / d չիբ ասի
 20 abcefw հունարակերտ
 21 E յաշխարհն
 22 dlnow բարուցն
 23 dow չիբ նորա
 24 Տիւ կոչեցան [p կոչեցին / չ կոչեցաւ] փիս անուանեցաւ
 25 Առ զնա վասն քաղցրութեան բարուցն. եւ
 26 Առ անուանիս եւ քաջս

27 Տիւ կարգեցաւ ի պարթեւէն վաղարշակայ կողմնակալ բիւրաւոր
 28 c չիբ ի (պարթեւէն)
 29 Տիւ գաւակէ [pqrs գաւակէն]
 30 L լեալ փիս սերեալ
 31 Տիւ գագգ [o գագգն]
 32 abc աւտէացւոց / d օտէացւոց / Կ²ef օտեացւոց / w¹ օգեացւոց / w օդեացւոց
 33 Հի²gklopqrs չիբ եւ զարդմանացւոց / n եւ զարդմանացւոց (լուսանցեում)
 34 Առ ծողացւոց [c ծաւղացւոց] / Տիւ ծովդեացւոց [g ծաւղեացւոց / չ ծողեացւոց]
 35 kl զարարացւոց
 36 Տիւ²ef իշխանութիւնսն / L իշխանութիւնսն / M իշխանութիւն
 37 loqrs զգուշարայ / Հե զղուշարայ / Z զգունշարայ
 38 gf որդուցն / k որուցն / E որդուցն
 39 Առ ժառանգեաց հաւասար բնակութեան իւրոյ զլեռոն [f զլեռոնն]
 40 EZ մասին / L մասն
 41 Ա ջաւախայ / w ջաւաղայ
 42 a չիբ գծոր / E գծոփ / L գճոր, գծոր
 43 a ցյամուրն / E յամուրն
 44 L հունարակերտ
 45 M գտէրութիւնն
 46 L աշոցաց
 47 dew սեպհականութիւնն / M գսեպհականութիւն
 48 Տիւ տաշրայ
 49 EL ի զաւակաց
 50 Հabef հայկազնոյ / Z հայկազնուոյ
 51 kl չիբ իսկ ընդդէմ ... հիւսիսոյ
 52 abdefow կովկասայ / Հg կովկասու / E կովկասոյ

կողմնակալ հիւսիսոյ կարգէ¹ զմեծ եւ զհզաւր ազգն, եւ նահապետութեանն² անուն կարդայ բղեաշխ³ Գուգարացոց⁴, որ էր⁵ լեալ ի զաւակէ Միհրդատայ, Դարեհի նախարարի. զոր ածեալ Աղեքսանդրի⁶ թողոլ⁷ իշխան ի վերայ գերութեանն⁸ ի Վերիացոց⁹ ազգացն, զոր¹⁰ էած¹¹ Նաբուգոդոնոսոր, որպէս Աբիւղենոս¹² պատմէ այսպէս ասելով. «Մեծազաւրն¹³ Նաբուգոդոնոսոր, որ¹⁴ ուժգնագոյն¹⁵ էր քան զՀերակլէս¹⁶,¹⁷ Լիբիացոց եւ¹⁸ 19 ի Վերիացոց աշխարհն զաւրաժողով լեալ հասանէր²⁰ եւ վանեալ²¹ վկանդեալ²² 23 ընդ ձեռամբ նուաճէր²⁴. եւ զմասն մի ի նոցանէ յաջակողմն²⁵ Պոնտոս²⁶ 27 ծովու²⁸ տարեալ

բնակեցուցանէր»։ 13 եւ 29է Վերիայն յեզր երկրի յարեւմուտս։ 14 Իսկ ի հովտին մեծի³⁰ Բասենոյ³¹ կարգէ նահապետութիւն զՈրդունին³² անուանեալ, որ ի զաւակացն Հայկայ։

15 Իսկ զայր³³ խոժոռագեղ եւ³⁴ բարձր եւ կոպտարանձն³⁵ եւ տափակաքիթ³⁶, խորակն եւ դժնահայեաց³⁷, ի զաւակէ Պասքամայ, ի Հայկայ³⁸ թոռնէ, Տուրք³⁹ անուն կոչեցեալ, որ վասն առաւել⁴⁰ ժահագիմութեանն⁴¹ ձայնէին⁴² Անգեղեայ⁴³, վիթխարի հասակաւ եւ ուժով, հաստատէ կուսակալ արեւմտից⁴⁴. եւ յերեսացն⁴⁵ անպիտանութենէ⁴⁶ կոչէ զանուն ազգին Անգեղ տուն։ 16 Բայց եթէ կամիս՝ ստեմ⁴⁷ եւ ես⁴⁸ յաղագս⁴⁹ նորա անյաջ եւ փցուն⁵⁰, որպէս եւ⁵¹ Պարսիկք⁵² վասն Ռոստոմայ⁵³ Սագճկի⁵⁴ հարիւր եւ քսան փղոց⁵⁵ 56 ոյժ ասեն

1 w չիֆ կարգէ
 2 Աջգօւ նահապետութեան / M նահատակութեան փիս նահապետութեան
 3 Sth բղեշխ
 4 lpqrs գուգարացոց / o գարգարացոց
 5 ձk է
 6 ex աղեքսանդրի / M աղեկսանդրի
 7 Sth բողեալ
 8 Sthf գերութեան [n գերութեանն]
 9 b ի վերիացոց / c ի վերիացոց
 10 Sth գորս
 11 cprs չիֆ որպէս ... նաբուգոդոնոսոր
 12 Հձեկլօ արուղենոս
 13 R մեծագոր
 14 Sth չիֆ որ
 15 Uw ուժգնագոյն / միւսն. բոնագոյն [w' բոագոյն]
 16 ow գիերակլէս / միւսն. գերակլէս
 17 Uw ի լիբեացոց / Sth չիֆ ի (լիբիացոց) / չցլոն լիբեացոց
 18 Աւելացնում ենի եւ ըստ եւս.
 19 Sth գորաժողով լեալ հասանէր ի վերիացոց աշխարհն
 20 w հատանէր
 21 klnpqrs վանել
 22 klpqrs խորտակել / Uw վտանգեալ [bw վտանկեալ] / միւսն. խորաակեալ. ուղղում ենի ըստ եւս. վկանդեալ
 23 pqrs զընդ ձեռամբ
 24 p նուանել
 25 bcd յաջակողով
 26 Sthա պոնդոս / w պոնտոսի
 27 Sth ծովու յարեւմուտս տարեալ
 28 c ծովուն

29 Ա միայն ունի եւ է [b էր] վերիայն [cdefw վերին այն] յեզր երկրի [f յերկրի] յարեւմուտս
 30 defopqrs մեծին
 31 չց բասենու / l բասենույ
 32 cf գորդունին
 33 b այր
 34 Uw չիֆ եւ (կոպտարանձն)
 35 Uw կոպտատարագ անձն
 36 Հօգւ տափակաքիթ (q կայ ուրիշ ձեռնով գլխին աւելացրած) / միւսն. տափաքիթ
 37 c դժնեայ հայեաց
 38 Sth ի հայկակայ [o ի հայկայ]
 39 Sth տորք / c տուրք
 40 a չիֆ առաւել
 41 M ժահագիմութեան
 42 Ա կոչէին փիս ձայնէին
 43 gkq անգեղայ
 44 hopqrs յարեւմտից
 45 dgw յերեսաց
 46 N անպետութեանէ / P անպիտանութեանէ
 47 Uw եւ ստեմ / p ասեմ փիս ստեմ
 48 Uprqsw չիֆ եւս
 49 Uw վասն փիս յաղագս
 50 PQ փրցուն
 51 Sth չիֆ եւ (պարսիկք)
 52 c պարսիք
 53 acw ոստոմայ / f ուրստոմայ / o ուստոմայ
 54 Uw սանկի [c տանկի] / N սակնկի
 55 Uw փղոյ [c փեղոյ] / վ'ցլոն փղաց / Z փրղոցն
 56 aw ուժել [a չիւած՝ ուժ ունել] ասել / Կ'bdե ուժել ասեն / cf ուժ ունել ասեն / NPQR ուժ

ոււնել: 17 ¹Քանզի կարի իմն անյարմար²
 թուէին³ եւ⁴ նմա երզ⁵ բանից⁶ վասն ուժե-
 դութեանն⁷ եւ սրտեայ լինելոյն⁸. որք⁹ ոչ
 Սամսոնի¹⁰ եւ ոչ Հերակլեայ¹¹ եւ ոչ Սագճ-
 կին¹² յարմարին¹³ այս¹⁴ գրոյցք¹⁵:
 18 Քանզի երգէին նմա բուռն հարկանել
 գործաքար¹⁶ վիմաց ձեռաւք, ուր¹⁷ ոչ
 գոյր¹⁸ գեղութիւն¹⁹, եւ²⁰ ճեղքել²¹ ըստ կա-
 մաց մեծ եւ փոքր. եւ քերել եղնգամբքն²²
 եւ²³ կազմել որպէս տախտակ, եւ գրել
 նոյնպէս եղնգամբք²⁴ իւրովք²⁵ արծուիս²⁶
 եւ այլս²⁷ այսպիսիս: 19 Եւ յեզեր²⁸ ծո-

վոււն²⁹ Պոնտոսի³⁰ դիպեալ³¹ նաւաց³²
 թշնամեաց³³ դիմէ ի վերայ. եւ ³⁴ի խա-
 դալն նոցա ³⁵ի խորն իբրեւ³⁶ ասպարէզս³⁷
 ութ³⁸, եւ սա ոչ ժամանեալ³⁹ նոցա⁴⁰ առ-
 նու⁴¹, ասեն⁴², վէմս բլրաձեւս⁴³, եւ ճգէ
⁴⁴զկնի. եւ ի սաստիկ պատառմանէ ջուրցն
 ընկղմին⁴⁵ նաւք ոչ սակաւք, եւ ամբար-
 ձումն ալեացն⁴⁶, որ ի պատառմանէ
 ջուրցն, վարէ զմնացեալ նաւսն բազում
 մղոնս: 20 Ո՛հ⁴⁷, կարի է առասպելս, այլ⁴⁸
 եւ⁴⁹ ⁵⁰առասպելաց առասպել⁵¹: 21 Բայց
 քեզ զի⁵² է. քանզի⁵² էր արդարեւ սաստիկ
 հզաւր եւ այսպիսեաց⁵³ գրուցաց⁵⁴ արժա-
 նի⁵⁵:

22 Բայց զկնի դորա հաստատէ զմեծ
⁵⁶նախարարութիւնն Մովսէս Չորրորդն

1 Աւ չիք քանզի, չիք իմն
 2 Աւ անմամաւագոյնս փխ անյարմար
 3 Ա թուեն
 4 Տի չիք եւ
 5 d երզ
 6 Տի բանիցն
 7 Ացք ուժեղութեան
 8 Աւ լինելոյ
 9 Տի որում փխ որք
 10 adw սամսոնի / c սամսոնի
 11 gl երակղեայ / o հերակլեայ / w հերակլեայ / Կ՝
 երրակլեայ / միւսն. երակլեայ / M գերեկղեայ
 12 Աւ սանկին [c տանկեայ] / L սակնին
 13 Տի յարմարեն [go յարմարին] / Աւ նմանեն [a
 նման] փխ յարմարին
 14 Աւ այն / L այնք փխ այս
 15 Տի գրոյցք / M գրոյցք
 16 a գործաքար [d վերան յետոյ աւելացրած] / o
 գործաքար / k գործաքարն / qrs գործաքար / O
 ործաքար
 17 w՛ եւ փխ ուր
 18 p գայր փխ գոյր / Աւ չիք գոյր
 19 ՀԿ՝զկնուցր ղեզուութիւն / p ղեզուութիւն
 20 gl չիք եւ
 21 Կ՝abdefw երեղուլ
 22 abc եղանգամբքն [b շինած՝ եղնգամբք] / Տի ը-
 դրնգամբք [gl եղնգամբք / n ըդրնկամբ / p ե-
 դրնկամբ / pqrs ըդրնգամբք / Հ եղնգամբք] / L
 եղնգամբք
 23 Հ նաւ փխ եւ (կազմել)
 24 a եղնգամբքն / b եղնգամբքն / c եղնգամբքն /
 d եղնգամբք / ew եղնգամբք / Տի ըդրնգամբք [g
 եղնգամբք / loqrs ըդրնգամբք / p եղնգամբք / k
 ըդրնգամբք] / O եղնկամբք
 25 kp իւրով / Ա չիք իւրովք
 26 PQ արծուիս
 27 d այլ փխ այլս
 28 Աւ յեզեր [f յեզր] / միւսն. յեզերս

29 acdw ծովուն մեծի / def մեծի ծովուն / Տի չիք
 մեծի
 30 Տիւս պոնդոսի
 31 or դիպել / O դիմեալ փխ դիպեալ
 32 Հօր նաւուց
 33 Աւ բշնամեացն
 34 Աւ ի խաղալ / E ի խաղալն
 35 Կ՝ ի խոր
 36 Կ՝efw իբր
 37 Կ՝abdeg ասպարէսս / l ասպարէս / f ասպարէզ
 38 Աւ ութուտասն [c ութուտասան] / Կ ութ եւ
 տասն
 39 Տիւս ժամանեաց
 40 ew չիք նոցա
 41 Խօքրս առնուլ
 42 q չիք ասեն
 43 Աւ բոլորածես փխ բլրածես
 44 c զկնի նոցա, եւ ի սաստիկ պատառման
 45 R ընգղմին
 46 Հց ալեաց
 47 bcdef ո՛ փխ ո՛հ.
 48 ac չիք այլ
 49 f չիք եւ
 50 a առասպելեաց այլ առասպելս / deopqrs առաս-
 պելեաց / f չիք առասպելաց
 51 bf առասպելս (բայց)
 52 Z զի փխ քանզի
 53 Z այսպիսաց
 54 Կ՝det չիք գրուցաց
 55 Աւ արժանաւոր
 56 Տի նախարարութիւնն [g նախարարութիւն] ծո-
 վիաց

կոչեցեալ Հայս: 23 Այլ եւ¹ զնախարարու-
թիւնն Ապահունեաց եւ զՄանաւազեանն²
եւ ³զԲզնունականն ⁴ի նոյն զաւակացն⁵
Հայկայ. ⁶ի բնակչացն գտեալ զպերճա-
գոյնսն⁷ տեարս կարգէ, յանուն շինից եւ⁸
զաւառաց կոչելով:

24 Այլ մոռացաք եւ զդժնեայ Սլաքն⁹
անուանեալ այր, զոր ոչ կարեմ հաւաս-
տեալ ասել, ի Հայկա¹⁰յ եթէ¹⁰ յառաջագու-
նից¹¹ քան զնա եղելոց յաշխարհիս¹², զոր¹³
հին զրոյցքն¹⁴ պատմեն լինել¹⁵. բայց էր
այր քաջ: 25 ¹⁶Չսա կարգէ սակաւ ա-
րամբք զլեառնն¹⁷ եւ¹⁸ որսալ զբաւսն¹⁹.
որք անուանեցան Սլկունիք²⁰: 26 Այսպէս
եւ ²¹ի նոյն իրս եւ²² զՄիանդակն անդառ-
նալի. եւ ի սմանէ Մանդակունիք²³:

27 Բայց յորդոցն²⁴ Վահագնի գտեալ
արս, որք²⁵ ինքնակամ խնդրեցին ²⁶զմհհե-
նից պաշտամունսն՝ պատուէ մեծապէս, ի

ձեռն տալով նոցա զքրմութիւնն²⁷. եւ
կարգէ ընդ առաջին նախարարութիւնսն²⁸,
եւ անուն կոչէ Վահունիս²⁹: 28 Սապէս³⁰
եւ զԱռաւելեանսն³¹ եւ Ջարեհաւա-
նեանսն³² գտեալ ի զարմից առաջնոց³³
թագաւորացն՝ կարգէ ³⁴ի նոյնանուանս ա-
ւանս:

29 Եւ զՄարաշան³⁵ ի տանէ Սարասա-
րայ³⁶ հաստատէ բզեաշի³⁷ մեծ եւ կուսա-
կալ յարեւմտից հարաւոյ, յեզերս³⁸ սահ-
մանացն³⁹ Ասորեստանի, առ փին Տիգրիս
գետոյ⁴⁰, գաւառս պարզեւելով զԱրձն⁴¹
եւ⁴² որ շուրջ զնովաւ, եւ ⁴³զլեառնն Տաւ-
րոս⁴⁴, ⁴⁵որ եւ Սիւմ, եւ զԿղեսուրն⁴⁶ ամե-
նայն:

30 Իսկ զմոկացին ի նոյն գաւառէ
գտեալ այր, որ ունէր ընդ իւրեաւ⁴⁷ սրի-

1 defw չիբ եւ (գնախարարութիւնն)
2 def գմանաւագնեանն
3 grs գրգիւնոյն / p գրգիւնունն փիս գրգնունա-
կանն ի նոյն / Տիւ գրգնունեանն / Z գրգնու-
նեայն / O գրգնունեան
4 O չիբ ի նոյն
5 abcdeu գաւակաց
6 Տիւ ի բնակչաց / Z չիբ ի (բնակչացն)
7 Տիւ պերնագոյն [x պերնագոյնս]
8 cdeu չիբ եւ
9 abcw գալաքն / de գալաքն / f գալաքն
10 Աքա քէ
11 Հյառաջագոյն
12 Տիւ յաշխարհիին [o աշխարհիին] / f աշխարհիս
13 O զի որ փիս գոր
14 c գրուցքն
15 ew լինիլ
16 Աւ կարգէ գսա սակաւ
17 LN գլեանն
18 Տիւ չիբ եւ
19 abf գնուշանսն / c գնուշանսն / Կ²dew գօշանսն
20 Տիւ սղկունիք [koprs ողկունիք]
21 c ի սոյն
22 Աւ չիբ եւ (գմանդակն)
23 c մանդագունիք
24 O որդոցն / Q որդոցն
25 a որ
26 Տիւ գմեհեհիցն պաշտամունս / O գմեհեհից
պաշտամունս

27 fg գրմութիւն
28 Աւ նախարարութիւնս
29 Տիւ վահունիս [x վահունիս]
30 c սապէս
31 Տիւ գառաւելեանն [o գառաւելեանն / p գառա-
ւելեանն] / L գառաւելեանն
32 Տիւbcd գարեհաւանեանն / e գարեհաւանն
33 Տիւ առաջին
34 Աւ ի նոյն անուանսն / վ² ի նոյն անուան / w¹ ի
նոյն անուան փիս ի նոյնանուան անուան /
Հվգօքրs ի նոյն / k ի նոյնանուն փիս ի նոյնա-
նուան / Z ի նոյն անուանն / MR ի նոյն ան-
ուան / NPQ ի նոյն անուան փիս ի նոյնանուան
անուան
35 abcdef զարեւան / cw զարեւան / O շարաշան
36 defw սարասարայ / c սարասարայ / Կ² սարաս-
արայ / միւսն. սանասարայ
** Հմեք. Եւ. Լ. 38. Գ. Թ. 4. Ժ. 37:
37 Տիւ բոյեշի
38 Տիւ յեզեր / b եզերս
39 Հց սահմանաց
40 Հցk գետոյն
41 opqrs գանձն / w գաղձն
42 Տիւ չիբ եւ [g ունի]
43 k չիբ գլեանն տարոս որ եւ սիւմ եւ / ՏիւԿ²
գլեանն [lnprs գլեանն]
44 Հabdefg տորոս / t տորոս
45 Աւ եւ որ / Տիւ ուր եւ [g որ է / x որ եւ] փիս որ
եւ / Ասողիկ որ է
46 abcdefw կլեսուրն / c կլեսուրն / t գլլեսուրն / x
գլլեսուրն
47 Ացw իւրեւ / L գիւրեւ

կայս բազումս¹ նախարարութիւն² հաստատէ³: 31 Նոյնպէս եւ զԿորդուացիս⁴, ⁵եւ զԱնձեւացիս⁶, եւ զԱկէացիս⁷ ի նոյն գաւառաց: 32 Իսկ զՌըշտունիս⁸ եւ զԳողթնեցիս⁹ գտի պատմեալ ի Սիսականէն արդարեւ հատուած¹⁰. ոչ¹¹ գիտեմ, թէ¹² յանուն արա^նցն զգաւառան¹³ անուանեալ¹⁴, եւ¹⁵ թէ¹⁶ յանուն գաւառացն¹⁷ զնախարարութիւնսն¹⁸ կոչեցեալ:

33 Իսկ յետ այսր ամենայնի մեհեան¹⁹ շինեալ յԱրմաւիր՝ անդրիս հաստատէ արեգական եւ լուսնի եւ իւրոց նախնեացն²⁰: 34 Եւ աղերսեալ որ ²¹ի Հրէիցն Շամբատայ²² Բագարատ²³, որ եւ թագադիր եւ ասպետ, հանդերձ հարկեցուցանող բանիւք, թողուլ զաւրէնս²⁴ հրէութեանն²⁵, եւ պաշտել զկուռս²⁶. զոր²⁷ ²⁸ոչ առեալ

յանձն²⁹՝ ³⁰ըստ կամաց թողու զնա արքայն Վաղարշակ³¹:

35 Հրաման տայ³² եւ³³ զքաղաքն Շամիրամայ նորոգել, եւ յայլ³⁴ բազում տեղիս շինել³⁵ քաղաքս բազմաբնակս³⁶, եւ³⁷ շէնս գլխաւորս եւ մարգախիտս³⁸:

36 Եւ աւրէնս³⁹ իմն հաստատէ ի տան⁴⁰ թագաւորութեան⁴¹ իւրոյ, եւ ժամս որոշէ ⁴²ելից եւ մտից եւ խորհրդոց եւ խրախճանութեանց եւ զբաւսանաց⁴³:

37 Եւ կարգս⁴⁴ զինուորութեանց⁴⁵, եւ նուցունց առաջինս եւ⁴⁶ երկրորդս ⁴⁷եւ երրորդս, եւ որ ⁴⁸ի կարգին: 38 Եւ յիշեցուցանողս⁴⁹ երկուս⁵⁰ ի ձեռն գրոյ⁵¹. այլ ոմն զբարի յիշողութիւնս⁵² առնելով, եւ այլ ոմն զվրէժխնդրութեանցն⁵³: 39 Եւ բարւոյ⁵⁴ յիշեցուցանողին հրաման տայ՝ ⁵⁵ի բարկութեանն արքայի եւ յանիրաւ հրամանս՝ յիշեցուցանել ⁵⁶գիրաւն եւ զմար-

1 Տն բազում
2 Տնbc նախարարութիւնս
3 c հաստատէր
4 c զկորդացիս
5 Տն չիբ եւ (գանձեւացիս) եւ (գակէացիս)
6 c գանձեւացիս
7 abcdef գակեացիս
8 bdef գուշտունիս / Q գրոշտունիս
9 o գգողթնացիս / p գգողթնեացիս / qrs գգողթնեացիս
10 Աւ հատած
11 b եւ ոչ
12 n եթէ
13 Տն գգաւառն
14 Տն անուանեն [n անուանեալ] / w^l անուանեին
15 cfo չիբ եւ
16 o եթէ
17 g գաւառաց
18 Z գնախարարութիւնս
19 a եհան փխ մեհեան / Z մեհեանս
20 Տնa նախնեաց
21 Z ի հրէից
22 o միայն շամբատ / միւսն. շամբայ
23 b բագարատ
24 opqrs գորէն
25 Տնf հրէութեան
26 Տն գմեհեանս փխ զկուռս
27 k որզ փխ գոր
28 Տն չառեալ փխ ոչ առեալ

29 b անձն
30 Աւ թողու ըստ կամաց (a կամացն)
31 L վաղարձակ փխ վաղարշակ
32 Աւ տուեալ
33 Աւ չիբ եւ (գֆաղաֆն)
34 cef այլ
35 p շինեալ
36 d բազմամարդս
37 P եւս փխ եւ (շէնս)
38 O բազմախիտս փխ մարգախիտս
39 g գորէնս
40 Աւ չիբ տան
41 Կ²bcdef բագաւորութեանն
42 Հվ/ջ ելից եւ մտից / միւսն. ելեմտից
43 ZOPQ սրօսանաց
44 L զկարգս
45 p զինաւորութեանց
46 I չիբ եւ (երկրորդս)
47 p չիբ եւ երրորդս
48 Աւ ի կարգին է
49 abcdegnopqrs ցլիշեցուցանողս
50 Հ երկու
51 c գրոց
52 ՏնԿ² յիշողութիւնն [g յիշողութիւն] / P յիշութիւնն / Q յիշութիւն
53 Աւ զվրէժխնդրութեանց
54 Աpqrs բարի [p ի բարի]
55 Վajkm ի բարկութեան
56 Z չիբ գիրաւն եւ զմարդասիրելն

դասիրելն¹: 40 Իրաւարարս² ³ի տանն ար-
քունի⁴, իրաւարարս եւ⁵ ի քաղաքս եւ յա-
ւանս: 41 Հրաման տայ՝ եւ⁶ քաղաքացեաց
մարդկան⁷ ⁸արգոյ եւ⁹ պատիւ լինել¹⁰ ա-
ռաւել¹¹ քան զգեղջկաց¹². եւ գեղջկաց պա-
տուել զքաղաքացիս որպէս¹³ զիշխանս. եւ
քաղաքացեաց¹⁴ մի՛ կարի¹⁵ առ գեղջկաւքն
պերճանալ, այլ եղբայրաբար վարիլ, վասն
բարեկարգութեան եւ աննախանձոտ կե-
նաց, որ է ¹⁶չինութեան եւ խաղաղութեան
¹⁷կենաց պատճառք¹⁸. եւ որ ինչ նման այ-
սոցիկ:

42 Եւ քանզի բազում¹⁹ ունէր ուս-
տերս՝ պատշաճ վարկաւ ոչ ամենեցուն
²⁰առ իւր կալ ի Մծբին. վասն որոյ առաքէ
զնոսս բնակել²¹ ²²ի գաւառն Հաշտենից,
եւ ²³ի ձորն նորին սահմանակալ²⁴, որ է
արտաքոյ Տարաւնոյ. ²⁵ի նոսս թողլով
զէնս²⁶ ամենայն, Հանդերձ յաւելուածով

մտից²⁷ առանձինն եւ ռոճկաց կարգելոց
յարքունուստ: 43 Եւ միայն գառաջին²⁸
²⁹որդին իւր³⁰, որ կոչէր³¹ Արշակ, պահէ
առ³² իւր ի համար թագաւորութեան, եւ
զնորին³³ ուստր³⁴, զոր անուանեաց Արտա-
շէս³⁵ եւ³⁶ յոյժ սիրեաց³⁷. քանզի էր³⁸ ար-
դարեւ տղայն կայտառ եւ հզաւր մարմ-
նով. որպէս զի կարծիս ³⁹հայեցողացն
տալ՝ որ ի նմայն աճելոց⁴⁰ էին արու-
թիւնք⁴¹: 44 Եւ եղեւ այս⁴² ⁴³յայնմ հետէ
եւ առ յապայ⁴⁴ աւրէնք⁴⁵ ի մէջ Արշակու-
նեաց – միոյ որդւոյ բնակել⁴⁶ ընդ արքա-
յի՝ փոխանորդ լինել⁴⁷ թագաւորու-
թեանն⁴⁸, եւ⁴⁹ այլոց⁵⁰ ուստերաց եւ դստե-
րաց գնալ ի կողմանս Հաշտենից՝ յազգին
ժառանգութիւն⁵¹:

45 Բայց Վաղարշակ յետ այսպի-
սեաց⁵² ⁵³արութեանց եւ բարեկարգու-

1 O գմարդասիրել
2 pqrս չիբ իրաւարարս / Z զիրաւարարս
3 Տիւ ի տան / p չիբ ի (տանն) / Z ի տանս
4 opqrs արբայի փիս արբունի
5 Տիւ չիբ եւ (ի ֆաղաֆս) / E չիբ ի (ֆաղաֆս)
6 Տիւ չիբ եւ (ֆաղաֆացեաց) / PQ եւ (ֆաղաֆա-
ցեաց)
7 d չիբ մարդկան
8 Հց արգոյապատիւ փիս արգոյ եւ պատիւ / Աս
կարգ / k պարգւոյ փիս արգոյ / վ՛որqrs արգոյ /
R յարգոյ եւ պատիւ / O արգոյ* փիս արգոյ
9 վ՛որqrs չիբ եւ (պատիւ)
10 վ՛bcdefw ունել փիս լինել / n լինել, լուսանցում
փոխած՝ ունել
11 Տիւ չիբ առաւել
12 abf գեղջկաց
13 Ա իբրեւ փիս որպէս
14 crs ֆաղաֆացեացն / Z ֆաղաֆացայցն
15 Աս առաւել փիս կարի
16 Աս խաղաղութեան եւ շինութեան
17 p պատմամբ կենաց
18 Աս պատմառ
19 L բազումս
20 Աս չիբ առ իւր
21 Հցkw՛ բնակիլ / Աս չիբ բնակել
22 Տիւ ի գաւառս [o ի գաւառն]
23 Աս ի ձորն որ է նորին
24 NO սահմանակալ
25 c եւ ի նոսս
26 d զէնսն

27 Աս մտիցն
28 b գառաջինն
29 Աս որդւոց իւրոց
30 Հ զիւր
31 bdeg կոչիւր
32 p չիբ առ
33 abcf գնորուն / dew նորուն
34 c որդի փիս ուստր
35 klnopqrs արտաշէզ
36 Աս գոր փիս եւ
37 Տիւ սիրեցեալ
38 c չիբ էր
39 Ա տալ հայեցողաց [dew ի հայեցողաց]
40 Աս անեցելոցն
41 ֆ արութիւնն / Հ արիութիւնն
42 c չիբ այս
43 Ա յայսմ [c այսմ] հետէ / p այնմ
44 ac յապա / b ապայ
45 Ա չիբ օրէնն
46 Հabdefgko բնակիլ
47 de լինիլ
48 Հց բագաւորութեան
49 Աս չիբ եւ (այլոց)
50 Տիւ այլ փիս այլոց
51 s ժառանգութեան
52 pqrս այսպիսի
53 Աս արութեանց եւ ֆաշութեանց եւ բարեկար-
գութեանց / p արութեան / Հ արիութեանց

Թեանց մեռանի ի Մծբին, թագաւորուեալ
ամս քսան եւ երկուս¹:

ԹՁ

Յաղագս մերոյ Արշակայ Առաջնոյ եւ
Յնորին գործոց⁴:

2 Արշակ որդի Վաղարշակայ թագա-
ւորէ ի վերայ Հայոց ամս երեքտասան⁵.
նախանձաւոր եւ հետեւող ⁶Հայրենեացն
լեալ առաքինութեանց⁷՝ բազում կարգս
ուղղութեան⁸ գործեաց. պատերազմելով
ընդ Պոնտացիս⁹, եւ նշանակ¹⁰ եթող յե-
զեր¹¹ ¹²ծովուն մեծի. զնիզակն¹³ իւր, ա-
սեն¹⁴, զբոլորատէգ, ¹⁵որ էր արեամբ զեռ-
նոց մխեալ, ճգեալ ի հետեւակուց՝ խորա-
գոյնս¹⁶ նստոյց յերկանաքար¹⁷ արձանին¹⁸,
զոր կանգնեաց ¹⁹ի ծովեզերն: 3 Չայս ար-
ձան ²⁰բազում ժամանակս պատուեցին
Պոնտացիք²¹ որպէս զառ ի յաստուածոցն²²
գործ²³: 4 Իսկ ի գոռալն Արտաշիսի²⁴ միւ-

սանգամ²⁵ ընդ Պոնտացիս²⁶՝ ²⁷ընկեցեալ
ասեն²⁸ զարձանն ²⁹ի ծով:

5 ³⁰Ի սորա աւուրս աղմուկ մեծ լեալ³¹
ի գաւտիս ³²մեծի լերինն Կաւկասու³³ յաշ-
խարհին³⁴ Բուլղարաց³⁵, եւ բազումք ի նո-
ցանէ հատուածեալք եկին յաշխարհս³⁶
մեր, եւ բնակեցան ³⁷ի ներքոյ Կողայ³⁸,
յարգաւանդահող³⁹ եւ ի⁴⁰ հացաւէտ տեղիս
⁴¹մինչեւ ի ժամանակս բազումս:

6 Ի սմանէ նեղեալ որդիք Բագարա-
տայ վասն զկուռս⁴² պաշտելոյ՝ ⁴³երկուք
ոմանք⁴⁴ ⁴⁵ի նոցանէ սրով ⁴⁶կատարեցան
արիաբար⁴⁷ ի վերայ հայրենի⁴⁸ աւրի-
նացն.⁴⁹ զորս⁵⁰ ոչ պատկառեմ⁵¹ ասել հե-

1 c երկու
2 abcfglopqrs w ը / d է փխ Թ
3 c եւ որ ի նմանէ գործ փխ նորին գործոց
4 a գործոյ
5 L տասն եւ երեք
6 ՏԽ հայրենի առաքինութեանցն [ցկ առաքինու-
թեանց] լեալ / a լեալ հայրենեացն առաքինու-
թեանցն
7 F առաքինութեանցն
8 ՏԽed ուղղութեանց
9 ՏԽa պոնդացիս / O պոնտացիս
10 w նշան փխ նշանակ
11 Աk յեզր
12 Ա մեծի ծովուն / O ծովու
13 c նիզակն
14 ՏԽ չիբ ասեն
15 Ա գոր արեամբ զեռնոց ասեն մխեալ է, [cw էր] ի
հետեւակուց նստոյց խորագոյնս / EFL գոր ար-
եամբ զեռնոց ասեն մխեալ է (L էր) ճգեալ ի
հետեւակուց նստոյց խորագոյնս
16 p եւ խորագոյնս / Z խորագիւնս
17 Հcd յերկայնաքար / O երկանաքար
18 Ա արձանի [b յարձանի]
19 k ի ծովեզրն / Z ի ծովեզր
20 Ա պատուեցին բազում ժամանակս
21 ՏԽgla պոնդացիք / c պոնտացիք / MZ պոնդա-
ցիքն
22 ՏԽ յաստուածոց / Հcd յաստուծոցն
23 Ա գործս

24 abdenpq արտաշէսի / c արտաշեսի / o արտաշէ-
զի
25 a չիբ միւս անգամ
26 ՏԽa պոնդացիս / c պոնտացիս
27 Ա ասեն ընկեցեալ զարձանն
28 opqrs չիբ ասեն
29 opqrs ի ծովն
30 Q չիբ ի (սորա)
31 Կde չիբ լեալ
32 E մեծ ի լերինն
33 ՀԿabcdeg կովկասու / O կաւկասու
34 E աշխարհին / NPQR յաշխարհի
35 ՏԽa բուլղարայ [o բուլղարաց] / cf բուլղարաց
36 E աշխարհն (գաղափարագրով)
37 dg ի ներքոյ / միւսն. ներքոյ
38 O կալայ փխ կողայ
39 ՏԽ յարգաւանդ
40 def չիբ ի (հացաւէտ)
41 ՏԽ բազում ժամանակս փխ մինչեւ ի ժամա-
նակս բազումս
42 adet կուռս
43 ՏԽ երկու [ց երկուք] / F երկու ոմանք
44 ՏԽ չիբ ոմանք
45 Ա չիբ ի նոցանէ
46 Ա կատարեցան ի վերայ հարցն օրինաց արիա-
բար / E կոտորեցան զարձանս՝ կատարեցան
47 p չիբ արիաբար
48 k չիբ հայրենի
49 w մինչեւ այստեղ բաղդատած է Վ-ի հետ. այս-
տեղից սկսած՝ բաղդատած է d-ի հետ, եւ ա-
ռանձնայատուկ տարբերութիւնները միայն ա-
ռած. չեն նշանակուած ԱՏ հետ նման ընթեր-
ցուածները t-ի համար
50 k գոր
51 w պատկառիմ

տեևող լինել Անանիանց¹ եւ Եղիազարեանց²: 7 Բայց այլքն յանձն առնուն այսչափ³ միայն, ⁴ի շաբաթու հեծանել յորս եւ ի պատերազմունս, եւ զմանկունս⁵ թողուլ անթլփատս, յորժամ լինիցին. քանզի անկինք⁶ էին: 8 Եւ հրամայեցաւ յԱրշակայ՝ մի՛ տալ նոցա կանայս յամենայն նախարարութեանց⁷, եթէ ոչ ուխտ պայմանի դիցեն⁸ թողուլ զթլփատութիւնն⁹: 9 Ջոր¹⁰ յանձն առնուն զերկուս¹¹ զայս միայն, այլ ոչ եւ¹² զերկրպագութիւն¹³ կռոց¹⁴:

10 Աստանաւր սպառին բանք ծերունւոյն¹⁵ Մար Աբայ¹⁶ Կատինայ¹⁷:

18Ժ.19

Եթէ²⁰ ուստի՛ եզիտ գպատմութիւնն²¹ ²²զկնի մատենիցն²³ Մար Աբայ²⁴ Կատինայ²⁵:

2 Սկիզբն արասցուք պատմել քեզ ի հինգերորդ²⁶ գրոցն²⁷ Ափրիկանոսի ժամա-

նակագրի²⁸, որում վկայէ Յովսեպոս²⁹ եւ Հիւպոդիտայ³⁰ եւ այլք բազումք ի³¹ Յունաց: 3 Քանզի նա բովանդակ փոխադրեաց³² ³³որ ինչ ³⁴ի քարտէսս դիւանին³⁵ Եդեսիայ³⁶, որ է Ուռհայ³⁷, որ յաղագս ³⁸թագաւորացն մերոց³⁹ պատմէր. որ մատեանքն⁴⁰ ⁴¹ի Մծբնայ էին փոխեալ⁴² անդր եւ ի Սինոպայ Պոնտոսէ⁴³ ⁴⁴ի մեհենական պատմութեանցն: 4 Մի՛ ոք անհաւատացի, քանզի եւ⁴⁵ մեզէն իսկ ⁴⁶ականատես եղաք ⁴⁷այնմ դիւանի⁴⁸: 5 Եւ վկայ քեզ ի մատոյ երաշխաւորեացէ⁴⁹ Եկլէսիաստէ⁵⁰ գիրք Եւսեբի Կեսարացոյ, զոր⁵¹ ետ թարգմանել⁵² երանելի⁵³ վարդապետն մեր⁵⁴ Մաշտոց¹ ի հայ լեզու: 6 Խնդիր ա-

1 ՏՆ անանիանցն [g անանիանց / k անանիաց]
 2 ՏՆ Եղիազարանց [p Եղիազարանցն] / f Եղիազարեանց / c ազարիեանցն
 3 abcef այնչափ փ/ս այսչափ
 4 Ա ի շաբաթս
 5 OPQ գմանկուն
 6 ՏՆ անկին
 7 ՏՆ նախարարութեանցն
 8 ՏՆ հաստատեցեն փ/ս դիցեն
 9 Z գթլփատութիւնն / NM գթլփատութիւն
 10 ՏՆ գորս
 11 ՏՆ գերկուսս
 12 ՏՆ չիբ եւ
 13 o գերկրպագութիւնս
 14 ՏՆc կռոցն
 15 k ծերունյն / MPQ ծերունոյն
 16 Ա իբաս / չգ արայ / միւսն. արաս
 17 c կատինայի / k կատինաց
 18 w գլխակարգութեամբ գուզընթաց է abc-ին
 19 abcfghkloqrs Թ / d Ը փ/ս Ժ.
 20 c յաղագս թէ / g եւ թէ փ/ս եթէ
 21 Աց գպատմութիւնս / Inopqrs գպատմութիւն
 22 a մատենիցն զկնի
 23 k մատից փ/ս մատենից / cf չիբ մատենիցն
 24 ab իբայ / cde իբաս / gk արայ / p արասայ / միւսն. արաս
 25 c կատինա / p չիբ կատինայ
 26 PQ ի հինգ երորդ

27 k գրոց
 28 O ի (ժամանակագրի)
 29 Կabefkmnp յովսեպոս / E ովսեպոս / R յովսեփոս
 30 a հիւպոդիտա / չcgk հիւպոդիտայ / o հիւպելիտայ / L հիւպոլիպա / N հեպոդիտայ / O հիւպոդիտա
 31 ՏՆ չիբ ի (յունաց) [n ունի]
 32 k փոխանորդեաց / g փոխանորդեաց / c փոխագրեաց
 33 ՏՆ եւ որ ինչ
 34 abefop ի քարտէսս / E ի քարտէսս
 35 E տիւանին
 36 Ա Եդեսիայ / f յեդեսիայ
 37 abdef ուրիայ
 38 Ա մերոյն պատմէր թագաւորաց / L մերոց պատմէր թագաւորաց
 39 w մերոցն
 40 Ա մատեանք
 41 f ի մծուինայ
 42 d փոխադրեալ
 43 ՏՆ պոնդոսէ. քերեսու ուղղելի՛ պոնտոսի
 44 a ի մեհենական / c չիբ ի (մեհենական)
 45 ՏՆ չիբ եւ (մեզէն)
 46 Ա Եդեսիա [ae Եդաբ] ականատես [a ականատես]
 47 ՏՆ այն [g այնմ] / Z չիբ այնմ դիւանի եւ վկայ
 48 ՏՆ դիւանին
 49 k երաշխաւորեաց
 50 be Եկլիսեաստէ / c Եկլիսիաստէ / d Եկլիսիաստէ / f Եկլեւեաստէ / grs Եկլիսիաստէս / Inpq Եկլիսիաստէ / k Էկլեւսիաստէ / L Եկլեգիաստէ / M Եկլեւսիաստէս
 51 ՏՆ գորս [g գոր]
 52 ZPQ թարգմանել
 53 k ի փ/ս երանելի
 54 ՏՆ չիբ մեր

րասցես 2ի Գեղարքունի, 3ի գաւառին Սիւնեաց4, եւ գտցես5 յառաջին հագներգութեանն6 յերեքտասաներորդ թուին7, զի վկայէ յեղեսիայ8 զիւանին9 լինել10 ամենայն11 գործոց առաջնոց12 թագաւորացն մերոց մինչեւ ցԱբգար, եւ13 զկնի Աբգարու մինչեւ ցԵրուանդ: 7 Որ եւ այժմ կարծեմ գտանի պահեալ ի նոյն քաղաքի:

ԺԱ.14

Յաղագս մերոյ 15Արտաշիսի16 Առաջնոյ եւ յափշտակելոյ զմախագահութիւնն17:

2 Արտաշէս թագաւորէ Հայոց փոխանակ Արշակայ18 հաւր իւրոյ ի քսան եւ ի չորրորդ ամի19 Արշականայ20 Պարսից արքայի. եւ յառաջադէմ21 եղեալ՝ ոչ զերկրորդականն22 ունի գահ, այլ զաւագութեանն23 24թեկն ածէ. որում25 հաւանեալ, 26յանձն առնու Արշական տալ նմա զնա-

խագահութիւնն27: 3 Քանզի էր այր հպարտ եւ պատերազմասէր. որ եւ արքունիս իւր ի Պարսից աշխարհին շինեաց, 28եւ դրամ առանձին29 զիւր պատկերն հարկանէր. եւ զԱրշական ընդ իւրով ձեռամբ կացուցանէր թագաւոր Պարսից, 30որպէս զՏիգրան որդի իւր31՝ Հայոց:

4 Բայց տայ զՏիգրան որդի իւր ցպատանի ոմն Վարաժ32 անուն, որդի Դատայ33, որ34 ի զաւակէ35 36Գառնկայ՝ որ ի Գեղամայ, քանզի37 էր պատանին38 նշաւակ39 ի նետաձգութիւն40 կորովութեան, ուսուցանել զՏիգրան: 5 41Ձնա իշխան արքունականացն արարեալ որսոց42, եւ շէնս43 պարգեւեալ44 նմա45 զՀրազդան46 գետով՝ յանուն նորա47 կոչի48 ազգն Վարաժնունի49: 6 Բայց զդուստր իւր զԱրտաշամայ50 տայ կին Միհրդատայ 51ուսմմն Վրաց բղեշխի մեծի, որ էր52 ի զաւակէ Միհրդատայ, Դարեհի նախարարի, զոր

1 bcg մաշոց / ZNOR մաշոց
2 Smbce ի գեղաբունի [grs ի գեղարբունի]
3 gklopqrs ի գաւառի
4 O սինեաց
5 a գտես
6 Հ/ց հագներգութեան
7 O թուին
8 a * յեգեսիա / d եդեսիայ / F յեդեսայ
9 abcd դիւան
10 e լինիլ
11 a յամենայն
12 Sն առաջին
13 Sն չիբ եւ
14 abcfghklmnopqrs ժ / d թ փիս ժԱ.
15 Sն առաջնոյ արտաշիսի
16 abde արտաշէսի / c արտաշեսի
17 f զմախագահութիւնս / g զմախագահութիւն
18 e արշականայ փիս արշակայ
19 g ամին
20 et արշակայ / a արշակայնայ / d չիբ արշականայ
21 p առաջադէմ
22 OZ գերրորդական / Q գերկրորդական
23 Sնef գաւագութեան / L աւագութեան
24 վ'no թիկն / k թէ փիս թեկն / E թեկնածէ / L զթեկն ածէ
25 O յորում
26 Ա. արշական [abd արշակայնայ] յանձն առնու / E արշակունոյ յանձն առնու

27 de զմախագահութիւնն / Հ/ց զմախագահութիւն
28 a չիբ եւ դրամ առանձին ... պարսից, որպէս
29 o առանձինն
30 L որպէս նա գտիգրան որդի իւր հայոց / E չիբ հայոց ... որդի իւր
31 k չիբ իւր
32 NM վարժ
33 p դատա (յուսանցում աւելացրած՝ SP) / O տրդատայ փիս դատայ
34 g որ (եքրած) / opqrs չիբ որ (ի գաւակէ)
35 PQ ի զագակէ
36 Ա. գառնկայ գեղամեանց
37 a քան չիս քանզի
38 ab պատանի
39 FL նշանակ
40 f ի նետաձգութեան
41 Z գնա իշխան արարեալ արբունական որսոց
42 pqrs որոց փիս որսոց
43 opqrs շէն
44 Ա. պարգեւէ
45 w չիբ նմա
46 Sն առ հրազդան [k հրագնդան] / L գիրաստան
47 de չիբ նորա
48 c կոչէ
49 c վարաժունի / N վարաժունի
50 վ'opqrs գարտաժամայ
51 Հվ'ghklmnopqrs չիբ ուսմմն վրաց ... միհրդատայ
52 F է փիս էր

կացուցեալ էր Աղեքսանդրի¹ ի վերայ գերութեանն² Վերիացոց աշխարհին³, որպէս⁴ յառաջն⁵ պատմեցաք. եւ հաւատայ նմա⁶ զկողմնակալութիւնն հիւսիսային⁷ լեռանցն եւ Պոնտոս⁸ ծովու:

ԺԲ⁹

Խաղալն Արտաշիսի¹⁰ յարեւմուտս¹¹, եւ 12ձերբակալ առնել¹³ զԿրիւսոս¹⁴, եւ 15աւարել ընձեռել¹⁶ Հայոց զպատկերս¹⁷ կոոց¹⁸:

2 Յայնժամ հրաման տայ Արտաշէս՝ 19զաւր յարուցանել 20յարեւելից եւ ի հիւսիսոյ բազում յոյժ, մինչեւ²¹ ոչ գիտել 22նմա զհամարն²³, այլ յանցս²⁴ եւ յիջեւանս²⁵ քար ըստ մարդաթուի կարկառնչան բազմութեանն²⁶ թողուլ: 3 27Եւ իս-

ղայ այնուհետեւ²⁸ յարեւմուտս, եւ²⁹ ձերբակալ³⁰ առնէ³¹ զԿրիւսոս³² թագաւոր³³ Լիւդացոց³⁴:

4 Եւ գտեալ յԱսիայ պղնձածոյլ ոսկեզաւծ³⁵ պատկերս³⁶ զԱրտեմիդեայ³⁷ եւ³⁸ զՀերակլեայ³⁹ եւ զԱպողոնի⁴⁰՝ տայ բերել յաշխարհս մեր, զի կանգնեցեն⁴¹ յԱրմաւիր⁴²: 5 Զոր առեալ 43քրմապետացն, 44որ էին⁴⁵ յազգէն⁴⁶ Վահուենաց՝ 47զԱպողոնին եւ զԱրտեմիդայն⁴⁸ կանգնեցին յԱրմաւիր. իսկ զՀերակլեայն⁴⁹ զառնապատկերն⁵⁰, որ⁵¹ արարեալ էր 52ի Սկիւդեայ եւ 53ի Դի-

1 Տն աղեքսանդր / abcd աղեքսանդրի / O աղեքսանդր
 2 Հքքգր գերութեան
 3 Տն չիք աշխարհին
 4 O որ փիս որպէս
 5 gk յառաջն / abef յառաջագոյնն / միւսն. յառաջագոյն
 6 Տն սմա [opqrs չիք] / M մմա
 7 c հիւսսային
 8 Տնա պոնդոս
 9 abefgklmnoprs ԺԱ. / d ժ փիս ժի / P չիք գլխահամար, բայց հաշուած՝ ԺԱ.
 10 Կ'abcden արտաշէսի
 11 NOPQ յարեւմուտ
 12 k ձերբակալ
 13 L առնելն
 14 Կվ'abdefp զկիրսոս / վcklnoqrs զկիրսոս / L զկիրսոս
 15 Ա. աւարեալ ընձեռել / x աւարեալ / վ'gppqrs աւարել / o աւել / w աւերեալ / L եւ առնուլն ընձեռելն փիս եւ աւարել ընձեռել
 16 Q ընդ ձեռել
 17 a ընդ պատկերս / f զպատկեր / k զիպատկերս
 18 abcefno p կոոցն
 19 a զորացուցանել փիս զոր յարուցանել
 20 c ի յարեւելից եւ ի հիւսուսոյ
 21 bcdef մինչ
 22 bcdef զհամար մմա / p qrs չիք մմա
 23 Հagnopqrs զհամար
 24 N յայնցս
 25 bef իջաւան / E իջաւանս / P իջեւանս
 26 adefp բազմութեան
 27 Ա. եւ իսղայ այնու [a այնուհետեւ]

28 Տն չիք եւ. չիք այնուհետեւ
 29 Ա չիք եւ (ձերբակալ)
 30 qrs ձերբակալ / k ձերբակե'լ / Z ձերբակալ
 31 Տն արարեալ
 32 Կ'abdef զկիրսոս / clnopqrs զկիրսոս / k զիրսոս
 33 Ա չիք թագաւոր
 34 a իւրեացոց / gbx իւրեացոց / c իրեացոց / defklmnopqrs իրեացոց [էվ իւրեացոց] փիս իւրացոց / EF իւրեացոց / P զիրեացոց զարձարած՝ իրեացոց / Q զիրեացոց
 35 Տնabdef ոսկեզոծ
 36 k եւ պատկերս
 37 lo զարտեմիդայ / վ2nqrs զարտեմիդայ / w2abcef զարտեմիդայ [a զարտեմիդայ / w2 զարմեմիդայ] դից փիս զարտեմիդայ / F զարտեմիդայ դից փիս զարտեմիդայ / O զարտեմիդայ
 38 c չիք եւ (զհերակլեայ)
 39 Z զհերակլայ
 40 Հgk զապողոնին
 41 k կանգնեցին
 42 F յարմաւի
 43 F չիք քրմապետացն որ էին / L քրմացն
 44 w որք էին
 45 Հ չիք էին
 46 Տն յազգէ [է յազգէն] / E ազգէն
 47 abdef զապողոնի / L զապողոնի եւ զարտեմիդայ դիցն
 48 Ա զարտեմիդայ դիցն / Հg զարտեմիդեան / MZ զարտեմիդայն
 49 a զհերակլեայ / cef զհերակլեայ / Տն զհերակլայն [Հg զհերակլեան / o զհերակլեայն] / E զհերակլեա
 50 cf զառնի պատկերն
 51 Տնcdef զոր
 52 a ի սիկելիա / bde ի սիկելիայ / cf ի սիկելիլիա / op ի սիկելիլիայ / rs ի սիկելիդեայ / EF ի սիկելիլիայ / ZR ի սիկելիլիայ / NP ի սիկելիլիայ
 53 bcdef ի դիպոնոս / o ի դիպոնոս / a ի պոնդոսէ փիս ի դիպոնոսէ

պինոսէ կրետացւոյ¹, զՎահագն² իւրեանց³ 4վարկանելով նախնի՝ կանգնեցին ի Տարաւն, յիւրեանց սեպհական⁵ գիւղն⁶ յԱշտիշատ, յետ⁷ մահուանն Արտաշիսի⁸:

6 Բայց ⁹Արտաշիսի նուաճեալ ¹⁰զցամաքս միջոցաց¹¹ ծովուցն¹² երկոցունց¹³ լնու¹⁴ զՈվկիանոս բազմութեամբ նաւաց¹⁵, ծառայեցուցանել¹⁶ կամելով¹⁷ զբոլոր արեւմուտս¹⁸: 7 Քանզի մեծ յոյզք¹⁹ խռովութեանց²⁰ եղեալ ²¹ի Հռովմ՝ ոչ ոք ²²ընդդիմանայ նմա հզաւրապէս: 8 Այլ ոչ գիտեմ ասել յորպիսի ²³ազդմանէ, ահագին իմն աղմուկ լեալ շփոթից եւ²⁴ բազմութեան զաւրացն զմիմեանս կոտորեալ²⁵. իսկ Արտաշէս փախուցեալ մեռանի, որպէս ասեն²⁶՝ յիւրոց²⁷ զաւրացն²⁸, ²⁹թագաւորեալ ամս քսան եւ³⁰ հինգ:

1 f կրետացւոց
2 b եւ գվահագն / loqrs վահագն / k գվահանգն
3 p իւրոց փիս իւրեանց
4 Աց նախնի վարկանելով / չի նախնի վարկանելով (i նոյն ձեռքով միջին աւելցրած է վարկանելով) / խփնոqrs վերականգնելով փիս վարկանելով [ց լուսանցում ուրիշ ձեռքով՝ վերականգնելով / h չիֆ վարկանելով]
5 ՏԽԵ սափհական / ՇՕ սեպհական
6 Հ գիւղն / abefg գեղն / c գեաւղն / Z գեւղն / NO գեղ / PQ գեւղ / R գեաւղ
7 Ա. գլնի փիս յետ
8 abde արտաշէսի / c արտաշեսի
9 Հփգklnopqrs արտաշէս ի նուանեալ փիս արտաշիսի նուանեալ / abcde արտաշէսի
10 վ՛ գցամաքամիջոցաց փիս գցամաքս միջոցաց / c ցամաքս / Հ գցամաք / վ՛klnopqrs գցամաքաց
11 O միջոցացն
12 Z ծովուց
13 O երկոցունցն
14 abeflpqrs լնուլ
15 abcdef նաւուց
16 c ծառայեցուցանէ
17 Ա. կամեցեալ
18 E յարեւմուտս
19 f յոյզ / O յոյզս
20 ՏԽԵ խռովութեան
21 ՏԽabc ի հոռովմէ / d ի հոռմ / f ի հոռմէ
22 Ա. նմա ընդդիմանայր
23 b յագդմանէ ... լիեալ
24 ՏԽ չիֆ եւ
25 ԱՀ կոտորել
26 abde ասի / c չիֆ ասեն

9 Բայց եւ յԵլլադայ³¹ առեալ պատկերս³² զԴիոսի³³, զԱրտեմիդեայ³⁴, զԱթենայ³⁵, զՀեփեստոս³⁶, զԱփրոդիտեայ³⁷ տայ բերել ի Հայս. որք³⁸ ոչ ժամանեալ միջամուխ³⁹ լինել⁴⁰ յաշխարհս՝ լսեն⁴¹ զբաւթմահուանն Արտաշիսի⁴². եւ փախուցեալ ընկենուն⁴³ զպատկերսն յամրոցն⁴⁴ յԱնի. եւ քուրմք⁴⁵ զնոցին⁴⁶ զհետ⁴⁷ լինելով⁴⁸, դադարեն առ նոսա:

ԺԳ⁴⁹

Վկայութիւն⁵⁰ տիեզերակալութեանն⁵¹ Արտաշիսի⁵² եւ կապելոյն⁵³ գկրիւտս⁵⁴, յայլոց պատմագրաց⁵⁵:

2 Ջայս ասացեալ պատմագրացն⁵⁶ Յունաց, ոչ ⁵⁷միոյ կամ՝ երկուց, այլ բազ-

27 a իւրոց
28 ՏԽ գորաց
29 M չիֆ քազաւորեալ ամս քսան եւ հինգ
30 Ա. չիֆ եւ
31 gլ յեղ՛ղ՛ադայ / k յեղդադայ
32 Կ՛ գպատկերս
33 Ա. գղիոնի
34 Հk գարտեմիդիայ / aef գարտեմիդեա / c գարտիմիդեայ / ՏԽ գարտեմիդայ [go գարտեմիդեայ]
35 L գաթեմեայ
36 ՏԽ գեփեստոս / w գեփեստոս
37 վ՛kl գափրոդիտայ / NOPQR գապրոդիտեայ
38 ՏԽef որ
39 ՏԽ միջամուտ
40 L լինիլ
41 N լսել
42 abcde արտաշէսի
43 P ընգենուն
44 f յամուրն
45 O փուրմ
46 Ա. նոցս / p նոցին
47 Հ հետ
48 c ունելով / վ՛pqrs դնելով փիս լինելով
49 abcfgklopqrs ժԲ / d ժԱ. փիս ժԳ
50 a վկայութիւն
51 ML տիեզերակալութեան
52 abcde արտաշէսի
53 ef կապելոյ
54 abclnopqrs գկրիւտս / defk գկրիւտս
55 c պատմագրացն / Z պատմագրացն / O պատմագրաց
56 abc f պատմագրացն
57 f միայն փիս միոյ / PQZ միոյ կամ p

մաց. ընդ որ տարակուսեալ մեր՝ բազում խոյզ² խնդրոյ³ արարաք: 3 Քանզի լուաք⁴ ի պատմութեանց ոմանց՝ Կիւրոսի սպանեալ զԿրիւսոս⁵ եւ բարձեալ զԹագաւորութիւնն⁶ Լիւդացւոց⁷: 4 Եւ դարձեալ պատմի առարկութիւնն⁸ Կրիւսեայ⁹ եւ Նեքտանեբայ¹⁰. 11 Եւ է Նեքտանեբոսս այս վերջին թագաւոր¹² Եգիպտացւոց¹³, ի Մանեթոսէ պատմեալ, զոր ոմանք հայր Աղեքսանդրի¹⁴ ասացին: 5 Եւ գտանեմք զժամանակս¹⁵ Կրիւսոսի¹⁶ երկերիւր ամաւ¹⁷ 18 յառաջ¹⁹ քան զՆեքտանեբայն, 20 իսկ զՆեքտանեբայ 21 ժամանակս աւելի եւս²² երկերիւր ամաւ²³ յառաջ²⁴ եղեալ քան զառաջնոյն Արտաշիսի²⁵ թագաւորի Հայոց:

6 Բայց քանզի բազումք են, որ ասեն զԿրիւսոս²⁶ մերոյ Արտաշիսի²⁷ կալեալ²⁸, եւ ոճով իմն պատմեն՝ ես²⁹ հաւանեալ եմ: 7 30 Քանզի ասէ Պոլիկրատէս³¹ այսպէս. «Վեհ ինձ Արտաշէս Պարթեւ քան³² 33 զՄակեդոնացին Աղեքսանդր³⁴, զի կալով յիւրում աշխարհին՝ իշխեաց Թեբայ եւ Բաբելոնի³⁵. եւ 36 հեւ ընդ Ալիւս³⁷ զետ անցեալ՝ զլիւդականն³⁸ սատակեաց³⁹ 40 զզաւրս, եւ կալաւ⁴¹ զԿրիւսոս⁴². եւ յառաջ քան յԱսիայ⁴³ հասանելն՝ յԱտտիկէ⁴⁴ զղեկին քարոզեցաւ: 8 Աւա՛ղ բախտին⁴⁵. միայն թէ 46 ի տէրութեանն եւ ոչ 47 ի փախստեանն էր վախճանեալ»:

9 48 Հանգոյն դմին⁴⁹ ասէ Եւազարոս⁵⁰. «Փոքր Աղեքսանդրի⁵¹ եւ Դարեհի պատերազմն⁵² 1 առ Արտաշիսի² բաղդատեալ.

1 f չիբ կամ
 2 c խոյս
 3 k խնդրելոյ փխ խնդրոյ
 4 ՏԽ լսեալ [q լսել սմբ / prs լսեմբ]
 5 ab գկիրոսս / delmpqrs գկիրոսս / cf գկարոսս / o գկիրասոս
 6 ag գրագաւորութիւն
 7 ՏԽ լիւդացւոց [p լիդացւոց / շ լիբեացւոց / o լիբեացոց] / bcdef լիդացւոց
 8 Ա առարկութիւն / gk առարկութիւն
 9 վabclnopq կրիդմեայ / Կ՜ձվdgrs կրիդիմեայ / Կ՜ կրիդիմեա / e կրիդիմիայ / f կրիմիդեայ / k կրիտմեայ փխ կրիւսեայ / Z կրիւրոսի
 10 b ներտանեբեայ / վprs նեփտանիբայ
 11 ՏԽ եւ նեփտանեբոսս / a ենոփտանեբոսս փխ է նեփտանեբոսս / վ՜prs նեփտանիբոսս
 12 ՏԽ բագաւոր է
 13 ՏԽ եգիպտացւոց [o դիւպացւոց / p դիպացւոց / krs դիւպացւոց]
 14 abde աղեփսանդրի
 15 ձ ժամանակս
 16 abgopqrs կիրոսի / de կիրոսոսի / cf կրասոսի
 17 a ամա փխ ամաւ
 18 E յառաջ եղեալ
 19 b քան զնեփտանեբեայ / c քան զնեփտանեբայն / ՏԽd քան զնեփտանեբայ
 20 bd իսկ զնեփտանեբայն / acef չիբ իսկ զնեփտանեբայ ժամանակս աւելի
 21 bd չիբ ժամանակս աւելի / E չիբ ժամանակս աւելի եւս
 22 Ա չիբ եւս
 23 f ամօֆ
 24 ՏԽ գառաջին
 25 abders արտաշէսի / c արտաշեսի

26 abde գկիրոսս / f գկիրիւսոս / pqrs գկիրոսս / N գկիրոսս դարձրած՝ գկիրոսս
 27 abcde արտաշէսի
 28 E կարգեալ փխ կալեալ
 29 ՏԽ հաւանիմ
 30 F չիբ քանզի ասէ
 31 el պօլիկրատէս / bdf պօլիկրատէս / c պաւրիկրատէս / a պօղոսկրիտէս
 32 Z քանզի փխ քան
 33 o գաղեփսանդր մակեդոնացի / Ա զմակեդոնացիցն / rs զմակեդոնացի
 34 abde աղեփսանդր / c պլեփսանդր
 35 de բաքիլովնի / f բաքիլոնի / L բաքիլօնի
 36 f չեւ եւս ընդ / c միւնչեւ փխ չեւ
 37 Ա ալիս / ՏԽ ալիւսս [p ալիսոս] / Կ՜ ալիսս / դնում ենմ ալիւս / O ալիսս
 38 Uglmnopqrs զլիբեականն [a զլիբեականն] / ՏԽ զլիւդականն [k զլիբիականն] / L զլիւդեականն
 39 F սատակ փխ սատակեաց
 40 F չիբ զզօրս եւ կալաւ գկրիւսոս
 41 p կալեալ
 42 acef գկիրոսս / bde գկիրոսս / O գկրիսոս / R գկրիւսոս
 43 Կ՜ade գասիա
 44 S յետտիկէ [g յատտիկէ] / PQ յետ տիկէ
 45 Z բաղտին
 46 չճ ի տերութեան
 47 abdef ի փախստեանն
 48 Ա ասէ յանգոյն դմին
 49 Z դիմին
 50 abef եւ ազարոս փխ եւազարոս
 51 FZNOPQR աղեփսանդրի
 52 ՏԽ պատերազմ

քանզի նոցայն³ ոչ ⁴ի փոշւոյն մաքուր երեւէր⁵ լոյս տուընջեանն. այլ սա ծածկեաց նետաձգութեամբն⁶ եւ ստուերացոյց զարեգակն, ձեռագործ գիշեր զմիջաւրէիլ⁷ արարեալ: ¹⁰ ⁸Ոչ փախստեայ՝ Համբաւաբեր Լիւզացւոցն⁹ թողեալ. այլ եւ զթագաւորն նոցին¹⁰ զԿրիւսոս¹¹ ի տապակի ¹²Հրամայեաց կացուցանել: ¹¹ Վասն սորա¹³ եւ ոչ¹⁴ ուղիւք¹⁵ զգետն¹⁶ ստուարացուցին¹⁷, արբամամբն¹⁸ ի ձմեռնային նուազութիւն¹⁹ ի ջուցանելով. վասն զի եւ²⁰ զթուոցն²¹ եցոյց տկար լինել²²՝ բազմութեամբ զաւրացն, մինչ զի չափոյ պէտք եղեն առաւել քան զհամարոյ²³: ¹² Նա²⁴ ընդ այս ոչ հպարտացաւ²⁵, այլ արտասուեաց ասելով. «Աւա՛ղ փառացս²⁶ անցաւորի»:

¹³ Գրէ ²⁷եւ Սկամադրոս այսպէս. «Խաբեկանք²⁸ լինէին հպարտացելոյն²⁹ Լիւզացւոց³⁰ Կրիւսեայ՝ Պիւթիայ³¹ հարցուկն պատասխանելով. «Կրիւսոս³² անցեալ ընդ Ալիւս³³ գետ՝ ³⁴քակեսցէ զիշխանութիւնս»: ¹⁴ Զոր նորա³⁵ զաւտարաց կարծեցեալ³⁶՝ զինքն քակէ³⁷. քանզի կալեալ զնա Պարթեւին³⁸ Արտաշիսի³⁹ հրամայեաց ⁴⁰հանել յերկաթեղէն տապակ: ¹⁵ Իսկ Կրիւսոսի⁴¹ յիշեալ⁴² զբանսն⁴³ Սողոմնի⁴⁴ Աթենացւոյ, ⁴⁵ասէ յիւր լեզուն. «Մ՛վ ⁴⁶Սողոմն Սողոմն, գեղեցիկս⁴⁷ բարբառեցար, ոչ երանել⁴⁸ զբարբախտութիւն⁴⁹ մարդոյ մինչեւ ի վախճան⁵⁰»: ¹⁶ Եւ⁵¹ լուեալ որք⁵² մերձն կային՝ պատմեցին Արտաշի-

1 ZMNOPQR առ արտաշիսին
 2 abde արտաշէսին / c արտաշեսին
 3 a նոցան
 4 *abcde* ի փոշոյն / *Sṽf չիբ* ի (փոշոյն) / *M* ի փոշոյն / *O չիբ* ի, փոշոյն
 5 c էրեւեր
 6 *L* նետաձգութեամբս
 7 c զմէջարեիւ / *NOR* զմէջօրեիւ
 8 *a չիբ* ոչ փախստեայ ... թողեալ
 9 *Կbdx* ի [*Կ²x չիբ*] իւրեացուցն / *c* ի իւրեացուցն / *ef* ի իրեացուցն / *gnopqrs* իրեացուցն / *k* իրիացուցն / *z* իրեացն *փխ* իւրացուցն / *F* իւրեացուցն / *L* իւրեացուցն *փխ* նոցին
 10 *Ա* իրեացուցն (*c* իրեացուցն) *փխ* նոցին
 11 *abf* զկիրոս / *cde* զկիրոսս / *p* կրիւսոս / *r* կրիւդա
 12 *a* կացուցանել հրամայեաց
 13 *z* որոյ *փխ* սորա
 14 *ձb չիբ* ոչ
 15 *Խx* ուլիւք [ձգ ուղիւք]
 16 *Ա* զգետոյն [*c* զգետոցն] / *w* զգետին
 17 *de* ստուարացին / *z* ստուացուցին / *cf* ստուերացուցին
 18 *Ա* արբամամբ
 19 *Ա* նեղութիւն *փխ* նուազութիւն
 20 *ap չիբ* եւ
 21 *Ա* զթուոցն [*a* թուոց] / *Կ²q* թուոցն
 22 *ce* լինիլ / *Sṽ չիբ* լինել
 23 *kl* զհամարոց / *F* մարոյ *փխ* զհամարոյ
 24 *Sṽ չիբ* նա
 25 *Sṽ* հպարտացեալ
 26 *Z* փառաց

27 *Sṽ* եւ կամադրոս / *Ա* եւ կամադրոս / *w*՝ կամադրոս. ուղղում եմք այսպէս ըստ շատերի ցուցման / *FL* եւ սկամադրոս
 28 *վճqrs* խաբանք
 29 *Sṽ* հպարտացելոցն
 30 *Կ²abdgnoqrs* իւրեացուցն / *c* իւրեացուցն / *ձefklx* իրեացուցն *փխ* իւրացուցն
 31 *ձadeg* թեւտիա / *c* թեւտեա / *f* թեւտեայ / *Կ²վվ* թեւտիայ / *kp* թեւտեայ / *Կ¹* ուտեայ *փխ* պիւթիայ
 32 *abde* կիրոսս
 33 *Ա* ալիս / *Sṽ* ալիսս [*o* ալիս / *p* ալիսս]
 34 *F* քակեսցէ տխաց* զիշխանութիւնս / *ab* քակեսցէ / *c* քակեսցա
 35 *Ա* նա *փխ* նորա
 36 *bcdef* կարծեալ
 37 *Ա* քակտէ
 38 *k* պարթին
 39 *abde* արտաշէսի / *վճgnopqrs* արշակայ *փխ* արտաշիսի
 40 *Ա* յերկաթեղէն տապակ հանել / *E* երկաթեղէն տապակ հանել
 41 *a* կիրոսի / *bcde* կիրոսսի
 42 *Q* յիշեայ
 43 *Sṽ* գրան [*ձcgklmo* գրանն] / *L* գրանս
 44 *Ա, z* սիդոնի / *o* սողոմնի / *L* սիլոնի / *PQ* սողոմնի *դարձրած՝* սողոմի
 45 *O* ասէ յիւր լեզուն *կրկնուած*
 46 *Ա, z* սիդոն սիդոն [*c* սիդովն] / *L* սիլոն սիլոն
 47 *Sṽc* գեղեցիկ
 48 *z* ելանել *փխ* երանել
 49 *c* բարբախտութիւն
 50 *Sṽ* ցվախման
 51 *Ա* իսկ *փխ* եւ
 52 *Sṽa* որ

սի¹, ²եթէ զնոր ոմն³ աստուած⁴ կարդայ⁵
 Կրիւսոս⁶: 17 Եւ զթացեալ Արտաշիսի⁷
 հրամայեաց ածել. եւ հարցեալ եւ ուսեալ,
 թէ⁸ զի՛նչ է որ աղաղակեացն՝ հրամայեաց
 ներել⁹ գտանջանան»:

18 Գրէ եւ Փղեգոնիս¹⁰. «Ամենեցուն¹¹
 թագաւորաց հուժկու¹² եղեալ Պարթեւն¹³
 Արտաշէս¹⁴, ոչ¹⁵ միայն զԼիւրացիս¹⁶ վա-
 նեալ եւ զԿրիւսոս¹⁷ կապեալ¹⁸, այլ յԵլէս-
 պոնտոս¹⁹ եւ ²⁰ի Թրակէ գտարերցն²¹ փո-
 խեաց զբնութիւն²². ծովագնաց ²³ընդ եր-
 կիր բերեալ լինէր²⁴, եւ ընդ ծով հետեւա-
 կելով. Թեթաղացւոցն²⁵ սպառնալով, եւ²⁶
 համբաւն հիացուցանէր զՀելլենականն²⁷:

-
- 1 abcde արտաշէսի
 - 2 k չիֆ եթէ զնոր ոմն ... արտաշիսի / g թէ
 - 3 ԱՀ իմն փիս ոմն
 - 4 O աստուած
 - 5 c կարդայ
 - 6 abcde կիրսոս
 - 7 abde արտաշէսի / c արտաշեսի
 - 8 p չիֆ թէ
 - 9 k ներբել փիս ներել
 - 10 a գփղեգոնիոս / bf փղեգոնիոս / d գփիգոնիոս / e փիգոնիոս / c փղեգոնիոսի / Sիս փղեգոնիոս [չջ փղեգոնիոս / o փլեղոնիոս / Կ¹ փղոնոնոս / k գփղոնոնիոս / x փլեգոնիոս] / w¹ փլողիոնոս / L փլիգոնիոս
 - 11 Sիս ամենայն
 - 12 վյուժկու / վ¹ հոժկու / c յաւժու
 - 13 k պարթեւ
 - 14 M արտաշէզ
 - 15 Sիս եւ ոչ
 - 16 Ա զլիբեացիսն [c զլիբեացիսն] / Կ¹glnopqrsx զլիբեացիս / k զլիբացիս
 - 17 abf գկիրսոս / de գկիրսոսն
 - 18 Ա կապեաց
 - 19 ԱՀ յելէսպոնտոն [cd յելեսպոնտոն] / վ¹gopqrs յելեսպոնտոս / k յելլեսպոնտոս / ln յելլեսպոնտոս / վ յելլեսպոնտոս / x յելեսպոնտոս / Z յելլեսպոնտոս / NOMPQR յելլեսպոնտոս
 - 20 opqrs ի թիրակէ
 - 21 Sիս գտարերացն [pqrs գտարերցն]
 - 22 Կ¹abcdef գրնութիւնն
 - 23 E ընդ յերկիր
 - 24 b ունէր փիս լինէր
 - 25 Sիս թետեղացւոցն / a թետաղացւոցն / Հdex թետաղացւոցն / f թետաղացւոցն / E թետաղացւոցն / թետեղացւոցն
 - 26 Ա չիֆ եւ
 - 27 c գիելլենականն

19 Կործանեաց զԼակեղեմոնացիս²⁸, փախոյց զՓոկէացիս²⁹. Ղովկրացիք³⁰ անձնատուրք³¹ եղեն, Բիւտացիք³² մասն են ³³ի կազմածոյ նորա. ³⁴առ հասարակ նմա³⁵ Ելլաղայ³⁶ մատուցանէր զահն³⁷: 20 Յետ փոքու ժամանակի աղէտք³⁸ անցին զամենեքումբք³⁹. ոչ այնքան թշուառացաւ Կիւրոս⁴⁰ ընդ Մասքուլթս⁴¹ պատերազմելով, ոչ այսպիսի կիրս կրեաց Դարեհ⁴² ⁴³ի Սկիւթացւոցն փախուստն⁴⁴, եւ⁴⁵ ոչ Կամբիւսէս յԵթովպացիս. փոքր ի Քսերքսին⁴⁶ յԵլլաղայ⁴⁷ զաւրու երթալն⁴⁸, թողլով նոցա զգանձս⁴⁹ եւ զխորանս, միայն կենդանի փախուցեալ մազապուր⁵⁰: 21 Այլ սա մեծամեծ յաղթանակաւք պանծացեալ՝ ի⁵¹ յիւրոց զաւրացն⁵² խողխողի⁵³»:

-
- 28 b զլակեղոմոնացիս / a զլակեղոմնացիս / Կ¹ լակիդեմնացիս
 - 29 c զփոկեացիս
 - 30 b ղովկէացիք / Վm ղովկրացիք / Կ¹ ղեկկարիք / x լովկրացիք / միւսն. ղովկիացիք / F ղովկացիք
 - 31 Ա եղեն անձնատուրք [a անձնատուրք]
 - 32 Հgkl թիւտիացիք / O թիւսացիք
 - 33 Կ¹zabdegk ի կալուածոյ
 - 34 Ա ընդ ամենեսին փիս առ հասարակ
 - 35 t ման փիս նմա
 - 36 wt հելլեղայ / Կ²x ելլաղա
 - 37 c չիֆ գահն
 - 38 Sիս աղէտք / Ա աղէտն
 - 39 ab ամենեքումբք
 - 40 b կիրսոս / fgklopqrs կրիսոս
 - 41 a մազապուր
 - 42 O զղարեհ
 - 43 Ա յիսկիւթացւոցն [a յիսկիւթացւոցն / b յիսկիւթացւոցն]
 - 44 S պահուստ / իսվ¹w¹ պատուհաս փիս փախուստն / Z պատուհասն փիս փախուստն / N փախուստ ջնջած եւ նոյն ձեռքով ղարձարած՝ պահուստ
 - 45 Ա չիֆ եւ
 - 46 o ֆսերֆստիսն
 - 47 Ա ելլաղայ [bc ելլաղա]
 - 48 abed երթեալն
 - 49 F զգանձնս փիս զգանձս / L զգանձն
 - 50 վ¹fors մազապուրծ / NOPQ մազամուր
 - 51 Աg չիֆ ի (յիւրոց)
 - 52 gk գորաց
 - 53 c խողղի

22 Արդ՝ ես ¹հաւատարմութեան ²արժանի համարիմ զայսոսիկ պատմութիւնս³. եւ զայն կրիւսոսս⁴, որ⁵ առ կիրոսիւ եւ⁶ կամ Նեքտանեբան⁷ պատմին⁸, կամ⁹ սուտ լեալ¹⁰ եւ¹¹ կամ միով անուամբ ¹²բազում թագաւորաց¹³ վարեալ, որպէս յուր վից է սովորութիւն:

ԺԳ¹⁴

Յաղագս թագաւորութեանն¹⁵ Տիգրանայ Միջնոյ եւ ընդդէմ կալոյ զաւրացն Յունաց, եւ զմեհեանսն¹⁶ շինելոյ, եւ արշաւանս¹⁷ առնելոյ¹⁸ 19ի Պաղեստին:

2 Յետ Արտաշիսի²⁰ Առաջնոյ թագաւորէ Տիգրան²¹ որդի նորա ²²ի քառասուն եւ յիններորդ ամի Արշականայ²³ թագաւորի Պարսից: 3 Եւ ժողովեալ զզաւրս²⁴ Հայոց՝ ընդդէմ երթայ զաւրացն Յունաց, որք

յետ մահուանն²⁵ 26Արտաշիսի հաւրն իւրոյ եւ ցրուելոյ զաւրացն՝ հետամուտ լեալ²⁷ դիմեալ²⁸ գային յաշխարհս մեր: 4 Որոց²⁹ ընդդէմ պատահեալ Տիգրանայ՝ արգելեալ ³⁰ի վերջ նահանջէ³¹: 5 Եւ ի³² քեռայր իւր Միհրդատ³³ հաւատացեալ զՄաթաք³⁴ եւ զհոգս Մէջերկրայցն³⁵ եւ զաւր բազում թողեալ առ³⁶ նմա՝ դառնայ յաշխարհս մեր:

6 Առաջին գործ զմեհեանսն³⁷ 38չինել կամեցաւ³⁹: 7 Իսկ քրմացն⁴⁰, որ ⁴¹եկեալ էին ի Յունաց, զմտաւ ածեալ, ⁴²զի մի՛ ի⁴³ խորագոյն Հայս վարիցին⁴⁴՝ պատճառեցան⁴⁵ ըղձութիւնս⁴⁶, իբր թէ դիքն անդէն կամիցին⁴⁷ զբնակիւն⁴⁸: 8 Որում հաւանեալ Տիգրան, կանգնեաց զՈղիմպիական⁴⁹ պատկերն Դիոսի ⁵⁰յամուրն յԱնի⁵¹, եւ զԱ-

1 օ արժանի հաւատարմութեան
2 p համարիմ արժանի
3 Ա պատմութիւնս
4 a կիրոսս / bde կիրոսս
5 pqrs չիք որ
6 Ացկօպրս չիք եւ (կամ)
7 b նեկտանեբան / de նեկտանիբեան / f նեկտանիբան / pqrs նեկտեմարան / E նեկտանեբան / O նեկտեմեբան
8 Ա պատմեն
9 Z չիք սուտ լեալ եւ կամ / bcef սուտք
10 Աւ լեալք / w չիք լեալ
11 c չիք եւ
12 Ա բազմաց վարեալ թագաւորաց [c գրագաւորաց]
13 Z թագաւորեաց
14 abcfglopqrs ԺԳ / d ԺԲ փխ ԺԴ
15 Հիգկթ թագաւորութեան
16 Տիս զմեհեանսն [x զմեհեանսն] / c զմեհեանս
17 abde արշաւան / f արշաւանք
18 f չիք առնելոյ
19 Տիս ի պաղեստինէ
20 Կbde արտաշեսի / c արտաշեսի
21 L տիրան փխ տիրան
22 ab ի ի. եւ յիններորդ / Կdfetw ի քառասուն եւ յիններորդ [f ի իսներորդ] / g տասներորդի / միւսն. յինն եւ տասներորդ / EL ի քսան եւ յինն երորդ / M ի յինն եւ տասներորդի / ZPQR ի ԺԹ
23 Տիսեք արշաւանայ [glpqrs արշաւանայ / 0^{օօօ} արշաւայ]
24 c զաւրս

25 M մահուան
26 Ա հօր նորա արտաշեսի [c արտաշեսի / f արտաշիսի]
27 a եղեալ
28 Ա չիք դիմեալ
29 eg որոց / միւսն. որոյ
30 Q ի վեր փխ ի վերջ
31 w պահանջէ փխ նահանջէ
32 O չիք ի
33 NOPQ միտրադատ
34 rs զմաթաք / L զմաթաք
35 c մեջերկրեացն / Տիս միջերկրայցն [go միջերկրացն / x մեջերկրայցն / Հի^քկնպրս մեջերկրայցն] / F միջերկրեայցն / M միջերկրայցն / N միջերկրայցն
36 Տիս չիք առ
37 bc զմեհեանս
38 a կամեցեալ շինել
39 bcdef կամեցեալ
40 ak քրմացն / Կ^ք քրմացն
41 Ա չիք եկեալ էին
42 a զմի փխ զի մի
43 OPQ չիք ի (խորագոյն)
44 c վարիցեն
45 վ^լ պատմաւեցին
46 Ա զըղանութիւնս
47 Տիս կամին
48 Ա զբնակութիւն
49 Տիսեք զօլիմպիական / c զողոպպիական / w զօլիմպիական
50 O յաւուրն յանի
51 op անի

թեանայն¹ շի թիլ, եւ զԱրտեմիդայ³ զմիւս պատկերն յերիզայ⁴, եւ զԳեփեստուն⁵ ⁶ի Բագայառինը: ⁹ Բայց զԱփրողիտեայ⁷ զպատկերն⁸, իբրեւ Հերակլեայ⁹ ¹⁰տարփաւորի, առ նորին պատկերին Հերակլեայ¹¹ հրամայեաց¹² կանգնել յաշտից տեղիսն: ¹⁰ ¹³Եւ ցասուցեալ ¹⁴ընդ Վահունիսն, եթէ¹⁵ ընդէ՛ր յԼրեանց¹⁶ սեպհականին¹⁷ իշխեցին կանգնել¹⁸ զպատկերն¹⁹ Հերակլի²⁰, զառաքեալն²¹ ²²ի նորին հարէ՛ ընկենու²³ զնոսա ²⁴ի քրմութենէն, եւ զգիւղն²⁵ յարքունիս առնու²⁶, յորում պատկերքն կանգնեցան²⁷:

- 1 d գաթեմնայն / Տո գաթեմնա [տվօգրս գաթեմնա / p գադեմնոս / n գաթեմնայն] / M գաթեմնասի
2 Կ²bce ի թիլս / a ի թիլ / f ի թիլն
3 ՀԱց գարտեմիդեայ [d գարտեմիդեայն]
4 Z ի յերիզայ
5 ՏոԿ² գեփեստուն [g գեփեստուն / չ գեփեստուն] / w գեփեստուն / c գեփեստուն / b չիֆ եւ գեփեստուն
6 Կ²acdef ի բագադինց / b չիֆ ի բագայառինց / L գարառինց / NOPQ բագառինց
7 Վkmn գափրողիտայ / w գափրողիտայ / PQ գափրողիտայ
8 de պատկերն
9 abcdefx երակլեայ / rsw հերակլեայ / միւսն. երակլեայ
10 ap չիֆ տարփաւորի առ նորին պատկերին երակլեայ / Z տարփաւորին
11 bcdefx երակլեայ / w հերակլեայ / միւսն. երակլեայ
12 N հրամայից
13 opqrs չիֆ եւ ցասուցեալ ընդ վահունիսն / R եւ ցասուցեալ ընդ վահունիսն լրացուած լուսանցում
14 L ընդ վահունիս
15 g թէ
16 F յիւրոց
17 OPQ սեփեականին
18 Տո կանգնեցին [g կանգնել]
19 c պատկերն
20 ՍԽՏ երակլի [gln երակլի] / w հերակլի
21 Տո առաքեալ
22 Ա ի նորուն
23 Հgkl ընկենու
24 Ա ի քրմութենէն, հանդերձ գգեօղսն [c գգեաղսն / d գգիւղսն] յարմունիսն ունելով, յորում
25 g գգեօղն / R գգեաղն
26 Հgl առնու
27 p կանգնեցին

11 Եւ այսպէս մեհեանս²⁸ շինեալ, եւ առաջի²⁹ մեհենիցն բագինս կանգնեալ, զոհս³⁰ ամենայն նախարարացն հրամայէ մատուցանել հանդերձ³¹ երկրպագութեամբ³². զոր ³³չառեալ յանձն³⁴ ³⁵արանց ազգին Բագրատունեաց. յորոց³⁶ զմիոյ ուրումն³⁷ զլեզուն³⁸ հատեալ³⁹, որում⁴⁰ առնուն էր Ասուգ, վասն պատկերացն անարգանացն⁴¹՝ ոչ⁴² այլ իւրիք խոշտանգէ. քանզի յանձն առին ուտել ի զոհիցն արքայի⁴³ եւ զմիս խոզի, թէպէտ եւ ոչ ինքեանք⁴⁴ զոհեցին⁴⁵ երկրպագութեամբ: 12 Վասն որոյ առնու ի նոցանէ ⁴⁶ի բաց զիշխանութիւնն զաւրուն. բայց միայն զթագակապ ասպետութիւնն⁴⁷ ոչ հանէ: 13 Ինքն իջանէ ի Միջագետս, եւ գտեալ⁴⁸ անդ զԲարշամինայ ⁴⁹զպատկերն⁵⁰, զոր ⁵¹ի փղոսկրէ եւ ⁵²ի բերեղէ կազմեալ էր արծաթով՝ հրամայէ տանել կանգնել յաւանին⁵³ թորդան⁵⁴:

- 28 d գմեհեմնս
29 de առաջին
30 kl գոհ
31 Ա չիֆ հանդերձ
32 p երկրպագութեամբն / a երկրպագութիւն
33 N չառեալ ազգին բագրատունեաց յանձն
34 Z յանձին
35 Տո չիֆ արանց / Z չիֆ արանց ազգին, չիֆ յորոց
36 Տո չիֆ յորոց
37 w ումեմն փիլ ըւրումն / ZMNOPQR չիֆ ուրումն
38 ZOPQR լեզուն
39 Ա հատանելոյ [c հատանէ]
40 Տո որում
41 Տո անարգութեան
42 Տո եւ ոչ
43 Տո չիֆ արքայի
44 N ինչ փիլ ինքեանք
45 F գոհիցեն
46 def չիֆ ի բաց
47 k ասպետութիւն
48 de գտանէ
49 Ա գոր պատկեր
50 d պատկերն
51 Տո ի փղոսկրոյ / w ի փլոսկրէ
52 c ի բիրդէ
53 վ՛կն յանին / pqr յանի / o գան փիլ յաւանին
54 p ի թորդան / N ի թորդան աւելացրած այլ թանափով

14 Եւ նոյն հետայն¹ դիմէ յաշխարհն
 Պաղեստինացոց՝ վրէժս² պահանջել³ 4ի
 Պտղոմայիդ Կղէոպատրայ յաղագս Դիոնի-
 սի որդւոյ⁵ նորա առ հայր⁶ իւր յանցանաց:
 15 Առեալ գերի բազում եւ⁷ 8ի Հրէից՝
 նստի շուրջ զՊտղոմայիդ⁹ քաղաքաւ:
 16 Իսկ դշխոյն¹⁰ Հրէից Աղեքսանդրիայ¹¹,
 որ եւ Մեսաղինայ¹², որ էր¹³ 14լեալ կին Ա-
 դեքսանդրի¹⁵, որդւոյ Յոհաննու¹⁶, որդւոյ
 Շմաւոնի, եղբււր¹⁷ Յուդայ Մակաբէի¹⁸, որ
 զայնու ժամանակաւ¹⁹ ունէր զԹագաւո-
 րուԹիւնն²⁰ Հրէից²¹, 22ինչս բազումս տա-
 լով՝ դարձոյց զնա անտի: 17 Քանզի էր²³
 լուեալ եւ²⁴ համբաւ²⁵, թէ²⁶ Վայկուն²⁷

ոմն²⁸ անուն²⁹ յեղուզակ³⁰ խռովէր³¹ գեր-
 կիրն³² Հայոց, զլեառն ամուր կալեալ, որ
 մինչեւ³³ ցայժմ³⁴ յանուն յեղուզակին³⁵
 կոչին Վայկունիք:

ԺԵ³⁶

Դիմումն³⁷ 38ի մեզ Պոմպեի³⁹ Հոռմայեց-
 ոց⁴⁰ զաւրավարի⁴¹ եւ առնուլն⁴² զՄա-
 ժա⁴³, եւ մահն⁴⁴ Միհրդատայ⁴⁵:

2 Յայնմ ժամանակի Պոմպէոս⁴⁶ Հոռ-
 մայեցոց⁴⁷ զաւրավար⁴⁸ զաւրաւք բազ-
 մաւք եկեալ հասեալ 49ի Միջերկրեայս՝
 զՍկաւրոս⁵⁰ սպարապետ⁵¹ իւր յԱսորիս ա-
 ռաքէ՝ տալ պատերազմ ընդ Տիգրանայ:
 3 52Որոյ եկեալ, եւ 53ոչ պատահեալ Տիգ-
 րանայ, քանզի էր դարձեալ յիւր աշ-

1 Z հետե
 2 Sbc վրէժ
 3 Ա պահանջելով [d պահանջէ]
 4 de ի պտղոմայիդայ / Կ² ի պտղոմայիդայ / վ² ի պտղոմայիդ / վ¹ ի պտղոմայիդ / w¹ ի պտղոմայիդ / abc f ի պտղոմայիդ իդիովկղէպատրայ [f իդիովկղէպատրայ / c կղէոպատրայ] / d կղէովպատրայ / w կլէովպատրայ / ի պտղոմայիդ իդիով կղէոպատրայ / L ի պտղոմայիդ ի դիօփէպատրայ
 5 c որդոյն
 6 g հայրն
 7 d չիբ եւ
 8 S z ի հրէիցն [g հրէիցն]
 9 c պտղոմայիդ / E գպտղովմայիդ / F գպտղովմայիդ / L գպտովմայիդ / ZMPQ գպտղովմայիդ
 10 վ¹ գղջիոյն / k գղժիոյն
 11 abde աղէֆսանդրոս / c աղեֆսանդրի / f աղեֆսանտրոսի / O աղէֆսանդրիա
 12 c մերսաղիմա / x մեսաղիմա / L մեսալիմա
 13 Ա եւ փխ էր
 14 Ա կին լեալ
 15 fx աղէֆսանդրի / O աղէֆսանդրիայ
 16 def յովհաննու / M յոհանու
 17 prs եղբայր
 18 Ա մակաբայ / o մակաբայի
 19 f ժամանակօֆ / NOPQR ժամանակ
 20 fg գրագաւորութիւն / k թագաւորութիւն
 21 p qrs հայոց փխ հրէից
 22 Ա ինչս տալով բազում գնա անտի դարձոյց
 23 Z չիբ էր
 24 cf չիբ եւ
 25 c զհամբաւե
 26 abd եթէ
 27 Ա վայկուն / opqrs վայկունն փխ վայկուն / R վայկունն փխ վայկուն ոմն

28 O չիբ ոմն
 29 O յանուն
 30 Ա յելուզակ
 31 Sbc խռովէ
 32 b երկիրն
 33 Sbc եւ փխ մինչեւ
 34 Sbc այժմ
 35 a ելուզակի / eo ելուզակին / bcde յելուզակին
 36 abc fglopqrs ժԳ / d ժԳ փխ ժե.
 37 O դիտումն փխ դիմումն
 38 c չիբ ի մեզ
 39 b մոմպեի / վ²lopqrs պովպիոսի / k պովպե պիոսի / վm պովպիոսի / n պովպեոսի / M պովպեի
 40 a հոռմայեցոյ / FNOPQ հոռովմայեցոյ
 41 k գորավարին
 42 U g առնուլ
 43 O գմաժակ
 44 Ա չն մահ / klpqrs մահու
 45 վ հրադայ / rs հրադատեայ փխ միհրդատայ / N հրդատայ դարձրած՝ հրդատեայ / O միհրդադեայ / PQ հրդատայ
 46 վmn պովպիոս / k պոպիոս / lopqrs պովպիոս / M պովպեոս
 47 FMOPQ հոռովմայեցոյ
 48 Z գորավոյր
 49 Sbc ի մէջերկրայս [g մէջերկրեայս] tw ի միջերկրեայս / Ա ի [a չիբ ի] մէջերկրեայս / c չիբ ի [միջերկրեայս] / L ի մէջ երկրեայս
 50 Ա չեկլ գսկորոս [cf գսկորոս] / O գոկորոս
 51 cg սպարապետն / abdef գսպարապետն / E գրսպարապետն
 52 Ա չիբ որոյ [d ունի] եկեալ եւ ոչ պատահեալ տիգրանայ / l որ
 53 l ոչ բառից սկսած մինչեւ յետ բառք (Գիրք Բ, ԺԹ՝ 2) հին մասն է եւ Ա խմբի հետ է:

խարհն¹ վասն խուճապանաց² յեղուզակին³: 4 Անցեալ Սկալրոսի⁴ 5ի Դամասկոս, եւ տեսեալ զքաղաքն առեալ⁶ 7ի Մետեղայ եւ 8ի Ղուղայ՝ զնոսա հալածեալ անտի⁹, 10ինքն ի Հրէաստան փութայր հասանել ի վերայ Արիստաբուզի¹¹, յաւգնականութիւն¹² եղբար¹³ նորա երիցու¹⁴, Հիւրկանու քահանայապետի, որդւոյ Աղեքսանդրի¹⁵:

5 16իսկ Պոմպէի¹⁷ պատերազմեալ ընդ Միհրդատայ¹⁸ տեսանէ սաստիկ¹⁹ ընդդէմակացութիւն²⁰ եւ ահագին²¹ մարտս, եւ²² վտանգի յոյժ. սակայն բազմութեանն յաղթեալ՝ փախստական լինի Միհրդատ²³ 24ի կողմանս Պոնտոսի²⁵: 6 Յորմէ իբրեւ²⁶

զերծեալ²⁷ Պոմպէոս²⁸, որում ակն ոչ ունէր, եւ առեալ զՄաթաթ²⁹, եւ կալեալ զորդի նորա զՄիհրդատ³⁰՝ նստուցանէ³¹ 32զաւր ի քաղաքին. ինքն³³ ոչ 34հետամուտ լինի նմա, այլ³⁵ ընդ Ասորիս ի Հրէաստան փութայ³⁶ հասանել: 7 Եւ ի ձեռն հաւրն³⁷ 38Պիղատոսի Պոնտացւոյ 39զՄիհրդատ սպանանէ⁴⁰ թունաւոր⁴¹ դեղովք⁴²: 8 Վկայէ⁴³ այսմ բանիս⁴⁴ եւ⁴⁵ Յովսեպոս⁴⁶ ի ճառին, որ վասն ապրսամին⁴⁷ պատմէ, այսպէս ասելով. «Պոմպէի⁴⁸ հուպ⁴⁹ յերիքով⁵⁰ հասանեն⁵¹ աւետիք մահուանն⁵² Միհրդատայ⁵³»:

1 *pqrs* յաշխարհն2 *d* խուճանաց / *NOPQR* խուճապաց3 *Ա* յելուզակին [*a* յուզակին] / *Z* յելուզակին4 *a* սկորոս / *bde* սկորոսի / *f* սկորիոս / *SԽ* սկալրոս5 *opqrs* չիբի դամասկոս6 *gk* աւերեալ փխ առեալ7 *Ա* ի մետեղայ [*c* մետեղայ] / *զց* ի մետաղայ / *վճ* ի մետաղաց / *վճopqrs* ի տետաղայ8 *վ* ի խուղայ / *M* ի լուղայ / *NO* ի դուգայ9 *զցkl* անտի [*l* անդի] հալածեալ / *Ա* չիբի անտի10 *c* եւ ինքն հրէաստան11 *cdegk* արիստաբուզի / *o* արիստաբուզոսի / *OPQR* յարիստաբուզի12 *SԽ* օգնականութեամբ [*n* յօգնականութիւն] / *l* յաւգնականութեամբ13 *a* յեղբոր14 *N* իրիցու15 *abde* աղեքսանդրի16 *O* իսկ պիոս17 *Վmn* պոմպէոս / *gk* պոմպէոս / *l* պոմպէիոս / *opqrs* պոմպիոս18 *rs* հրադատայ փխ միհրդատայ / *PQ* հրդատայ փխ միհրդատայ19 *Ա* գաստիկ20 *SԽf* ընդդիմակացութիւն / *a* դիմակցութիւն / *Z* ընդդիմակացութիւն21 *Ացkl* գահագին22 *do* չիբի (վտանգի)23 *rs* հրադատ / *O* մետեղատ / *NPQ* հրդատ24 *Z* չիբի կողմանս պոնտոսի25 *SԽzab* պոնտոսի / *NR* պոնտոսի26 *S* իբր թէ փխ իբրեւ27 *Ազցk* զերծանելով եղեալ / *վ* զերծանել աղաչեալ28 *S* պոմպիոս [*ors* պոմպիոս] / *l* պոմպէիոս29 *L* մաթաթ30 *gkl* միհրդատ31 *Z* նստուցանէր32 *Ա* ի բաղաւրի գօր33 *x* եւ ինքն34 *զցkl* լինի հետամուտ35 *w*^l եւ այլ / *a* այլ եւ / *cdef* եւ փխ այլ36 *Ա* փութայր37 *NOPQR* հօր38 *Sk* պոնտացւոյ պիղատոսի / *O* պոնտացւոց պիղատոսի39 *o* սպանանէ զհրդատ / *rs* զհրադատ / *NPQ* զհրդատ40 *OPQ* սպանէ41 *l* թիւնաւոր / *opqrs* թիւնից42 *Աճopqrs* դեղովք [*c* դեղաւի]43 *զցk* վկայ44 *Աճgkl* բանից45 *զցk* չիբի եւ46 *ԱՎkmp* յովսեպոս47 *dg* ապրասիմին / *kl* ապրասամին / *վճopqrs* ապրասամին48 *l* պոմպի / *opqrs* պոմպի / *k* պոմէի49 *bcd* մօտ փխ հուպ50 *b* երեւով / *L* երիւով51 *L* հասանէ52 *abcf* մահուան53 *oq* հրդատայ փխ միհրդատայ / *rs* չիբի միհրդատայ

ԺԶ¹

2 Յաղագս յարձակելոյն³ Տիգրանայ ի վերայ գաւրացն⁴ Հոռմայեցւոց⁵, Թե 7 խոյս տալ⁸ Գաբիանոսի, եւ արձակելոյ⁹ 10 գմանուկն Միհրդատ:

2 Իսկ թագաւորն Հայոց Տիգրան¹¹ 12 զգերուծիւնն Հրէից¹³ նստուցեալ¹⁴ յԱրմաւիր¹⁵ եւ յաւանին¹⁶ Վարդգէսի¹⁷, որ ի վերայ Քասաղ¹⁸ գետոյ¹⁹, եւ 20 զյեղուզական բնաջինջ արարեալ ի լեռնէն, եւ զսուգն Միհրդատայ²¹ կատարեալ խաղայ զնայ յԱսորիս ի վերայ գաւրացն²² Հոռմայեցւոց²³, առ ի վրէժս²⁴ պահանջել²⁵: 3 Ընդդէմ նորա զայ²⁶ Գաբիանոս սպարապետ²⁷ գաւրացն²⁸ Հոռմայեցւոց²⁹, զոր թողեալ³⁰ էր Պոմպէի³¹ ի դառնալն³² իւրում³³

34 ի Հռոմ. եւ Գաբիանոս ոչ իշխեաց ի³⁵ դիմի հարկանել Տիգրանայ, դառնայ յեփրատայ³⁶ յեգիպտոս, զՊտղոմէոս³⁷ ունելով պատճառս³⁸: 4 Եւ 39 զաղտ ի հաշտութիւն խաւսեցեալ ընդ⁴⁰ Տիգրանայ տայ զքեռորդին⁴¹ 42 նորա զպատանին Միհրդատ, զորդին⁴³ Միհրդատայ⁴⁴, զոր կալեալ էր Պոմպէի⁴⁵ ի Մաժաք, ասելով թէ⁴⁶ զաղտ զնաց⁴⁷:

48 ԺԷ

Պատերազմ⁴⁹ Կրասոսի⁵⁰, եւ սատակումն նորին⁵¹ ի Տիգրանայ: 2 Զկասկած⁵² առեալ Հոռմայեցւոցն⁵³ զԳաբիանոս⁵⁴ փոխեն եւ զԿրասոս⁵⁵ փոխանակ առաքեն. որոյ եկեալ⁵⁶ եւ առեալ զամենայն գանձս գտեալս⁵⁷ 58 ի տաճարին Աստուծոյ յերուսաղէմ՝ խաղայ ի վերայ

1 abcfglopqrs ԺԵ / d ԺԶ փխ ԺԶ.
2 rs յաղագս հրադատայ յարձակմանն
3 af արձակելոյ / bcdf յարձակելոյ / eo արձակմանն / vempqrs յարձակմանն
4 abf գորաց
5 d հոռվմայեցւոց
6 op եւ ի խոյս
7 e զխոյս տալն
8 rs տուեալ
9 acf արձակել / b յարձակել / e գարձակելոյ
10 f զմիհրդատ. չիբ գմանուկն
11 k տիգ փխ տիգրան
12 f զհրէից գերութիւն / vegoqrs գգերութիւն / k գերութիւն
13 Se հրէիցն [gp հրէից]
14 e նստուցանել
15 S ի յարմաիր
16 Shev ի յաւանին
17 c վարգեսի / kl վաղգէիսի / Z վարդգէսին
18 p քասահաղ / k քասղ / EL քասախ
19 clp գետոյն
20 a գլխուզակ անբնաջինջ փխ գլխուզակսն բնաջինջ / bcdf գլխուզակսն / e յեղուզակսն / zglop գեղուզակսն / L գելուզակսն / Q գլխուզական ձօ հրդատայ / rs հրադատայ
21 l գաւրաց
22 FMPQR հոռվմայեցւոց
23 b վրէժ
24 c պահանջելոյ
25 k չիբ գայ
26 Sk սպարապետն
27 SHe չիբ գորացն
29 FZ հոռվմայեցւոց
30 Zgl թողեալն

31 vgmt պոմպիոս / l պոմպի / eopqrs պովպիոս
32 Ukl գնալն փխ դառնալն
33 Zcg իւր / l իւրով
34 e ի հոռմայ / FMPQR ի հոռվմ
35 vpqrs չիբ ի (դիմի)
36 l յեգիպտոս / d չիբ յեգիպտոս
37 w գպտոդոմէոս
38 Zgkl պատեան
39 SHevdef գաղտնի հաշտութիւն [c հաշտութեան]
40 e չիբ ընդ
41 cgl գեռորդի / p քեռորդին
42 vM չիբ նորա գպատանին
43 eopqrs գորդի
44 ors հրդատայ փխ միհրդատայ
45 l պոմպի / eopqrs պովպի
46 o եթէ
47 e գնա
48 Այս ԺԷ գլխից սկսած՝ հ-ն քաղղատած է g-ի յետ, որից եւ ծագում է / abcefglopqrs ԺԶ / dg ԺԵ փխ ԺԷ
49 c պատերազմի
50 Ա կրասոսի [e կրատոսի] / v կրասիոսի / k գկրասիոս
51 gkl նորա
52 vepers ի կասկած
53 Ա հոռվմայեցւոց [e հոռմայեցւոցն] / PQ հոռվմայեցւոցն / L հոռմայեցւոց
54 c գգաքիանոսի
55 abcdf գկարսոս / g գկրասիոս
56 c չիբ եւ առեալ
57 egklpqrs գտեալ
58 nopqrs ի տանարն

Տիգրանայ: 3 1ԵԼ անցեալ ընդ Եփրատ²՝ սատակի³ ամենայն զաւրաւքն⁴ հանդերձ⁵ Կատերագմելն⁶ ընդ Տիգրանայ: 4 7Զորոյ զգանձան⁸ ժողովեալ⁹ Տիգրանայ¹⁰ դառնայ¹¹ Ի Հայս:

ԺԸ¹²

Թէ ո՛րպէս Կասսիոս¹³ ընդդիմակաց Եղեւ¹⁴ Տիգրանայ. եւ 15ապստամբելն Միհրդատայ¹⁶, եւ շինել¹⁷ զԿեսարիա¹⁸:

2 Զջարեալ Հոռոմայեցւոց¹⁹՝ առաքեն զԿասսիոս²⁰ անթիւ զաւրաւք²¹: 3 Սա Եկեալ եւ²² ընդդէմ կացեալ, չտայ թոյլ²³ զաւրացն Հայոց անցանել²⁴ ընդ Եփրատ²⁵ եւ²⁶ ասպատակել յԱսորիս²⁷:

4 Զայսու ժամանակաւ թերահաւատութիւն լեալ Տիգրանայ Ի պատանին

Միհրդատ, 28ոչ զիւրն²⁹ կարծելով³⁰ քեռորդի, չտայ նմա մասն ինչ իշխանութեան³¹, այլ եւ ոչ զիւր աշխարհն³² Վրաց: 5 Եւ Միհրդատայ արհամարհութիւն կրեալ 33ի քեռոտյն իւրմէ Տիգրանայ՝ ապստամբութեամբ անկանի³⁴ առ Կեսար³⁵. իշխանութիւն գտեալ³⁶ 37ի նմանէ զՊերգեայ³⁸ քաղաքի³⁹, զաւրավիգն⁴⁰ աւգնականութեան⁴¹ 42լինի Անդրիպատրոսի⁴³ հաւր⁴⁴ Հերովդի⁴⁵, Կեսարու հրամանաւ: 6 Սա⁴⁶ չինէ զՄաթաք ընդարձակագոյն⁴⁷ եւ պայծառ շինուածովք⁴⁸, եւ անուանէ Կեսարիայ Ի պատիւ Կեսարու: 7 Եւ 49յայնմ հետէ 50բարձեալ. լինի իշխանութիւնն⁵¹ Հայոց 52քաղաքէն յայնմանէ:

1 M չիբ եւ անցեալ ... տիգրանայ
 2 k եփրատ / Z եփրատ
 3 k սաստիկ փիս սատակի
 4 a գորօֆ / N գորօֆն
 5 gkl ընդ պատերագմելն / c չիբ պատերագմելն ընդ / L ի պատերագմելն
 6 ab ի տիգրանայ
 7 Se գորոյ ժողովեալ տիգրանայ զգանձան [e զգանձան] / o գոր / L որոյ
 8 abcdf գանձան
 9 k ժողովել
 10 c տիգրան / M տիգրան (դառնալ)
 11 a դառնա / f չիբ դառնայ
 12 abcdefghijklmnopqrs ժէ / d ժձ փիս ժԸ
 13 Աւվգկնօփ կարսիոս / rs կարսիսոս / wt կրասիոս
 14 kl լեալ փիս եղեւ / M եղեալ
 15 abcd միհրդատայ ապստամբել / e ապստամբելն / gkl յապստամբելն
 16 O միհրատայ
 17 Sme շինելն [glp շինել]
 18 M զկեսարիայ
 19 FMZPQR հոռովմայեցւոց
 20 abdgklmnopqs զկարսիոս / cef զկարսոս / tw զկրասոս
 21 վճգ գորոս
 22 kpqrs չիբ եւ
 23 l թոյլ / o չիբ թոյլ
 24 k անցել
 25 Z եփրատ
 26 kl չիբ եւ
 27 վօփօրս զասորիս

28 Se չկարծելով ինքեան քուեր որդի / PQR չկարծելով ինքեան քուեր որդի
 29 abcdf գիւր
 30 c կարծեցելով
 31 k իշխանութիւն / L ժառանգութեան փիս իշխանութեան / O իշխանութեան
 32 L աշխարհս
 33 NOPQ ի քեռոյն
 34 PR անգանի
 35 վճkl կայսր / Z կայսրն փիս կեսար
 36 k *դտել
 37 Ա չիբ ի նմանէ [e ունի]
 38 վճl պերգեա / k զպերգեաց / e զպարգեա / L զպերգեայ / R զպերգեա
 39 ac քաղաքին
 40 Sgk գորավիգ
 41 վ զգնականութիւն
 42 չk լինի նմա անդրիպատրոսի / Z լինի նմա անթիւ պատրոսի / M լինել նմա անթիւպատրոսի / վց լինել
 43 c անդրիպատրոսի / L անթիւպատրոսի / NOR անթիւ պատրոսի
 44 Z հօրն
 45 efpqrs հերովդի
 46 O նա փիս սա
 47 R ընդարձակագոյն
 48 Z շինուածով
 49 O այնմ հետէ
 50 վkl բարձաւ փիս բարձեալ լինի
 51 Sme իշխանութիւնն / ZPQR իշխանութիւն
 52 eopqrs ի քաղաքէն յայնմանէ

ԺԹ՝

Յաղագս միաբանութեանն² Տիգրանայ եւ Արտաշէի³, եւ առաքել⁴ ասպատակի Պաղեստինէ. եւ գերութիւն⁵ Հիրկանու⁶ քահանայապետի 7 եւ այլ⁸ բազմութեան⁹ Հրէից:

2 ¹⁰Յետ այսր ամենայնի¹¹ ¹²ի հիւանդութեան եղեալ Տիգրան¹³՝ աղերսէ ի սէր գԱրտաշէզ¹⁴ արքայ Պարսից, յաղագս հպարտութեան¹⁵ ¹⁶հաւրն՝ հանելով ի նոցանէ զնախագահութիւնն¹⁷: 3 ¹⁸Իսկ սա ¹⁹իւրովք կամաւք զերկրորդականն²⁰ ունելով²¹ ըստ իրաւանց՝ դարձուցանէ ²²ի նա զնախագահութիւնն. եւ ²³ի հաշտութիւն ատեալ գԱրտաշէզ²⁴՝ առնու ի նմանէ զաւր²⁵ յաւգնականութիւն²⁶ ինքեան²⁷: 4 Յայնմ ժամանակի առեալ Տիգրանայ գԲարզափրան²⁸ նահապետ²⁹ Ռըշտու-

նեաց³⁰ նախարարութեանն³¹՝ սպարապետ կացուցանէ ³²զաւրացն Հայոց եւ Պարսից եւ առաքէ ի վերայ զաւրացն Հռոմայեցւոց³³, հրաման տուեալ³⁴ զբնակիչս աշխարհին Ասորւոց³⁵ եւ Պաղեստինացւոց ի հաշտութիւն հաւանութեան խաւսել³⁶: 5 Նմա³⁷ ընդ առաջ³⁸ լինի ³⁹ոմն Պակարոս անուն, որոյ հայրն⁴⁰ ⁴¹Թազաւոր լեալ Ասորւոց⁴², եւ ինքն խնամի Անտիգոնեայ⁴³ Արիստաբոլեանց⁴⁴: 6 Եւ⁴⁵ եկեալ առ Բարզափրան⁴⁶ նահապետ Ռըշտունեաց⁴⁷ եւ սպարապետ Հայոց եւ Պարսից՝ խոստանայ⁴⁸ հինգ հարիւր կին գեղեցիկ եւ հազար քանքար⁴⁹ ոսկոյ, զի աւգնեսցէ⁵⁰ նոցա՝ ընկենլով⁵¹ ⁵²ի թագաւորութենէ

1 abcdefglopqrs ԺԹ / d Ժէ փխ ԺԹ.
2 LMNPQR միաբանութեան / O միաբանութիւն
3 ac արտաշէզի / Կ²bdfg արշէզի / ჯegnpqrs արտաշէսի / l եգի փխ արտաշէզի
4 վm առաքել / l առաքել / k առքել
5 d գերութեան
6 n հիրկանու
7 eopqrs չիբ եւ այլ ... հրէից
8 f չիբ այլ
9 abcd բազմութեանն / f բազում
10 l յետ բարից սկսած մինչեւ հանդերձ բարը նորոգած մասն է / Z այսորիկ փխ այսր ամենայնի
11 c ամենայնի
12 Վefmpqrs ի հիւանդութիւն
13 abf տիգրանայ
14 Ulopqrs գարշէզ [c արտաշէզ] / ჯg գարտաշէս / EL գարշէ գարեայ / N գարշէս
15 c հպարտութեան
16 e գնախագահութիւն հորն. իսկ
17 fg գնախագահութիւն / k ի գնախագահութիւն
18 M չիբ իսկ սա ... գնախագահութիւնն
19 f կամոփ իւրովի / L իւրով կամաւ
20 O գերրորդականն
21 c ունել
22 a գնա փխ ի նա
23 F չիբ ի (հաշտութիւն)
24 Uopqrs գարշէզ [f գարշէս] / g գարտաշէս / l գարշէզս
25 f գորս
26 aop օգնականութիւն
27 epqrs յինքեան
28 abdeglnopqrs գրագափրան / OZ գրագամափրան

29 E գնապետն
30 c ոռշտունեաց / ჯf որշտունեաց / e ըռշտունեաց / միւսն. ըռշտունեաց
31 M գնախարարութեան
32 S^he հայոց եւ պարսից գորաց / F գորաց
33 FMPQR հոռովմայեցւոց
34 O առեալ փխ տուեալ
35 PQ ասորոց
36 e խօսիլ
37 s սմա փխ նմա
38 NR յառաջ
39 U պակարոս [a պակարկոս] ոմն
40 f հայր
41 abde լեալ [c լեալ էր] թագաւոր / n թագաւորեալ փխ թագաւոր լեալ
42 PQ ասորոց
43 abcdf անտիգոնի
44 abcdfw արիստարուլեանց [bf արիստարուլեանց] սա է պտղոմեանց [w պտղոմեանց] / O արիստարիւլեանց
45 abcdf չիբ եւ (եկեալ)
46 abdeglnopqrs բագափրան
47 ჯf որշտունեաց / o ոռշտունեաց / միւսն. ըռշտունեաց / NR ըռշտունեաց
48 S^he եւ խոստանայ
49 e քանքարս
50 e յօգնեսցէ
51 Z ընգելով / P ընգելով
52 O ի թագաւորութեան

¹Հրէից զՀիւրկանոս², եւ թագաւորեցուցանել³ զԱնտիգոնոս⁴:

7 Իբրեւ ետես Հիւրկանոս Հրէից քահանայապետ եւ թագաւոր, եւ Փասայեղոս⁵ եղբայր Հերովդէի⁶, եթէ զգաւրս Հռոմայեցւոց⁷ փախստական արարեալ⁸, զոմանս ի ծով, զոմանս ⁹ի քաղաքս, խաղաղութեամբ ընդ երկիրն անցանէր¹⁰ Բարզափրան¹¹՝ ¹²խաւսին ¹³եւ ինքեանք¹⁴ զխաղաղութիւն¹⁵ առ Բարզափրան¹⁶: 8 ¹⁷Եւ նա¹⁸ զԳնէլ¹⁹ ոմն, որ էր ²⁰տակառապետ արքային Հայոց, յազգէն Գնունեաց, առաքէ յերուսաղէմ Հանդերձ Հեծելագաւրու²¹, իբր²² թէ ի²³ պատճառս խաղաղութեան²⁴, բայց ի գաղտնիս՝ աւգնել Անտիգոնեայ²⁵: 9 Եւ Հիւրկանոս²⁶ զտակառապետն ամենայն զաւրաւքն²⁷ ոչ ընդունէր յերուսաղէմ, այլ

միայն ²⁸Հինգ Հարիւր Հեծելով: 10 Եւ տակառապետին²⁹ դաւով խրատ տուեալ Հիւրկանու³⁰՝ զի առ Բարզափրան³¹ երթիցէ վասն աւերածոյ³² աշխարհին. եւ ինքն խոստանայր³³ լինել³⁴ բարեխաւս: 11 Եւ ³⁵Հիւրկանու երդումն խնդրեալ ³⁶ի Բարզափրանայ՝ երդնու³⁷ նմա յարեգակն եւ ³⁸ի լուսին եւ յամենայն³⁹ պաշտամունս⁴⁰ ⁴¹իւրեանց երկնայնիս⁴² եւ երկրայինս⁴³, եւ յարեւ⁴⁴ Արտաշէզի⁴⁵ եւ Տիգրանայ: 12 Ընդ որ վստահացեալ Հիւրկանոս⁴⁶՝ թողու⁴⁷ զՀերովդէս ի վերայ Երուսաղէմի⁴⁸, եւ⁴⁹ զՓասայելոս⁵⁰ զբէց⁵¹ եղբայր⁵² Հերովդէի⁵³ առեալ ընդ իւր՝ գայ առ Բարզափրան⁵⁴ ⁵⁵ի ծովեզրն, ի գեաւղն որ կոչի Եքտիպոն²:

1 k չիբ հրէից գիւրկանոս եւ թագաւորեցուցանել
2 e գիւրկիանոս / Z գիւրկանոս
3 Sthe թագաւորեցուցանել [gn թագաւորեցուցանել]
4 ce զանտիգոնոս փխ զանտիգոնոս
5 abcdf փասայելոս / F փասայելոս
6 Sth հերովդէի
7 FZPQR հոռովմայեցուց
8 p արարեալ եւ
9 no ի քաղաքն / F ի քաղաք
10 abcdf անցանել
11 abdegopqrs բարզափրան
12 a չիբ խոսին եւ ինքեանք ... առ բարզափրան / bcdf խօսելին
13 FL չիբ եւ ինքեանք
14 k ինքեանք / Zbcdf չիբ ինքեանք
15 Հ չիբ զխաղաղութիւն
16 bdegpqr բարզափրան
17 Z եւ գնորա գնեալ
18 Բոլորը՝ նորա. ուղղում ենք նա
19 oqrs զգնեալ / p զգնեալ / k զգնել
20 Sthe ոմն տակառապետ արքային հայոց, որ էր յազգէն [p յազգին]
21 abcf ինքեանք զօրաւ
22 abcf իբրեւ
23 c չիբ ի (պատճառս)
24 p խաղաղութեանն
25 e անտիգոնայ
26 Z հիւրկանոս
27 F օրօք

28 e ին փխ հինգ հարիւր
29 Upqrs տակառապետն
30 c հիւրկիանու / Z հիւրկանու
31 abdegopqrs բարզափրան
32 vqrs աւերածու / Z աւերածոյն
33 k խոստանար
34 e լինիլ
35 O հիւրկանու եղբայրն ապա եղբայրն ջնջած / ce հիւրկիանոս / tw հիւրկանոս
36 abdց ի բարզափրանայ / clnoqrs ի բարզափրան / e ի բարզափրան / p ի բարզափրան / k ի բարզափրան / abdf եւ բարզափրան [f բարզափրան] երդուեալ
37 c երդուեալ
38 Sthe չիբ ի լուսին եւ
39 E ամենայն
40 վ պաշտմունս
41 d իւրոց եւ յերկնայինս
42 e յերկինս / n երկնայինս
43 ep յերկրայինս
44 c յարեւն
45 abcdop աշէզի / f աշէսի / ers յարշէզի / Zgn արտաշիսի / N արշէսի / EFOPQ արշէզի
46 celn հիւրկիանոս
47 O թողուլ
48 F յերուսաղէմի / L երուսաղիմի
49 c չիբ եւ
50 abfo զփասայելոս / d զփասայելոս / e զփասայելոս / k զփեսայելոս
51 Sthe երեց / ZNORR երեց
52 R եղբոր
53 abcd հերովդի / միւսն. հերովդէի
54 abdegopqrs բարզափրան
55 վ ի ծովեզրն

13 Եւ Բարզափրան³ խորամանկու-
թեամբ⁴ պատուէր զնոսա⁵. եւ ինքն յան-
կարծակի ⁶գնացեալ անտի՝ մնացելոց⁷
զաւրացն հրաման տայր՝ ի բուռն առնուլ⁸
զնոսա եւ ի ձեռն Անտիգոնի մատնել⁹:
14 Եւ Անտիգոնոս ի վերայ Հիւրկանու¹⁰
անկեալ՝ ¹¹զականջս նորա ատամամբքն¹² ի
բաց կտրէր¹³. զի թէ եւ այլ ժամանակ¹⁴
փոխեսցի՝ անհնար լիցի նմա զքահանա-
յապետութիւնն¹⁵ ունել. քանզի աւրէնքն¹⁶
զողջանդամսն հրամայեն կացուցանել քա-
հանայ¹⁷: 15 Եւ Փասայել¹⁸ եղբայր Հե-
րովղի¹⁹ իւրովի զարկեալ ²⁰զգլուխ իւր
զքարի²¹՝ առաքեցաւ բժիշկ յԱնտիգո-
նեայ²², իբր թէ բժշկել զնա. ելից²³ զվէրն²⁴
նորա²⁵ թունաւոր²⁶ դեղովք²⁷ եւ վախճա-
նեցոյց:

16 Եւ Բարզափրանայ²⁸ ²⁹հրաման
տուեալ Գնէլոյ³⁰ տակառապետին³¹ արքա-
յի³² Հայոց յԵրուսաղէմ զՀերովղէս որսալ.
³³Իսկ Գնէլ զՀերովղէս ³⁴արտաքս քան
զպարիսպն ելանել պատրէր. զոր չառեալ
յանձն Հերովղի³⁵, այլ³⁶ եւ ոչ եւս³⁷ կալ ի
քաղաքին իշխեաց³⁸, երկուցեալ ³⁹ի պա-
տառմանէ Անտիգոնեանցն⁴⁰, ի գիշերի ի⁴¹
ծածուկ ընտանեաւքն⁴² հանդերձ⁴³ ⁴⁴առ Ե-
դոմայեցիս փախչէր⁴⁵. ի Մասադան⁴⁶ յա-
մուրն⁴⁷ թողեալ⁴⁸ զընտանիսն⁴⁹ ⁵⁰ինքն ի
Հռոմ փութայր հասանել⁵¹: 17 Բայց
զաւրքն⁵² Հայոց ձեռնտուութեամբ⁵³ Ան-
տիգոնեանցն յԵրուսաղէմ մտանէին⁵⁴՝ ոչ

1 c ի գեաւղն / bl ի գեւղն / def ի գիւղն
2 R էֆտիպոն
3 abdeg բագափրան / c բարզափրանայ / p բագ-
րափրան
4 P խորամանկութեամբ
5 e գնա
6 abcdf անտի գնացեալ
7 e եւ մնացելոց
8 F առնու
9 L չիֆ մատնել
10 c հիւրկիանու
11 Sthe գականջն [k գականջն / p ականջն] (չիֆ
նորա)
12 abdfgl ատամամբն / epqrs ատամամբք / Z ատա-
մամբ / N ատամբք
13 l կտրէ
14 epqrs չիֆ ժամանակ / R ժամանակ լրացուած
լուսանցում
15 Zegoqrs գահանայապետութիւն
16 a օրէն / L օրէնք
17 L փահանայապետ
18 abdf փասայելի / e փասայէր / F փասայէլի /
MR փեսայէլ
19 eqrs հերովղէի
20 acd գիւր գլուխն [d գլուխն] / bf գլուխն (չիֆ
իւր)
21 O քարի
22 St յանտիգոնէ / e ի յանտիգոնէ / f անտիգո-
նեայ
23 eko լից
24 cd գվէր / i գվէրսն
25 Sthe չիֆ նորա
26 eqrs թիւնաւոր

27 clnop դիդաւֆ / Zefqrs դեղովք
28 abdep բագափրանայ / gk բագափրան
29 abf հրամանատուեալ / O հրաման առեալ փիս
հրաման տուեալ
30 c գնալոյ փիս գնէլոյ / Sthe չիֆ գնէլոյ / E գնէլոյ /
L գնէլայ / R չիֆ գնէլոյ
31 abcdf տակառապետի
32 St չիֆ արքայի / R չիֆ արքայի
33 N իսկ տակառապետն եղեալ արտաքս քան
զպարիսպն
34 Sthe իսկ տակառապետն ելեալ արտաքս քան
զպարիսպն [e զպարիսպան], զհերովղէս պատ-
րել [e պատրեալ]
35 ef հերովղէի
36 abcdf չիֆ այլ
37 Sthe չիֆ եւս
38 Sthe չիֆ իշխեաց
39 a ի *պատառմանէ
40 b անտիգոնեանցն / H² անտիգոնեան / L ան-
տիգոնեանց
41 abcdop չիֆ ի (ծածուկ)
42 Sthe ընդանեօֆն / P ընտանեալ
43 p չիֆ հանդերձ
44 d ի առ եղովմայեցիսն / E առ եղովմայեցիսն
/ L առ եղովմայեցիսն / Z առ եղովմայեցիս /
MNOPQR առ եղովմայեցիս
45 l փախչէր
46 al մասադան / k մասադան / f մասանդարան
/ միւսն. մասանդան
47 Vmno յամուր / L ամուրն
48 e եւ թողեալ
49 PQR զընդանիսն
50 e ինքն միայն ի հռոմ / rs ինքնին
51 L հասանիլ
52 l գաւրք
53 e ի ձեռնտուութեամբ
54 Se մտանեմ / c տանէին փիս մտանէին

ինչ ումեք վնասեալ, բայց միայն զՀիւրկանու զինչսն առնուին աւելի¹ քան զերեքարիւր² քանքար: 18 Եւ ընդ գաւառն³ ասպատակեալ՝ զՀիւրկանեանն⁴ առեալ⁵ աւերէին⁶. զՄարիսացւոց⁷ քաղաքն⁸ գերի առեալ, ⁹Թագաւոր կացուցանէին¹⁰ զԱնտիգոնոս: 19 Եւ¹¹ ¹²կապեալ զՀիւրկանոս¹³ ածեն¹⁴ Տիգրանայ Հանդերձ գերութեամբն. եւ Տիգրան հրաման տայ¹⁵ Բարզափրանայ¹⁶ նստուցանել զգերին¹⁷ Հրէից¹⁸ որ ի Մարիսացւոց¹⁹՝ ²⁰ի քաղաքն Շամիրամայ: 20 Եւ Տիգրանայ ոչ ²¹աւելի բաւեալ քան զերեւմ²² յետ այնորիկ²³՝ վախճանի, թագաւորեալ²⁴ ²⁵ամս երեսուն եւ երիս:

- 1 F աւել
- 2 c գերեփարիւր / kl գն. / վ² գհարիւր
- 3 Ա գաւառսն
- 4 egklnqrs զհիւրկանեայսն / p զհիւրկանայսն / PQ զհերկանեայսն
- 5 abcd/fkl չիբ առեալ
- 6 վրս աւարեին
- 7 egopqrs գասմարացւոց / Կ² մարիկացւոց / abdf գմարիկացւոց / c գմարիկաց / n գսամարացւոց. շինած՝ գմարիսացւոց / E եւ գմարի կացւոց / L եւ գմարիկացւոց / Z եւ գմարիսացւոց / M եւ սամարացւոց / NOR եւ գսամարացւոց
- 8 NOPQ քաղաք
- 9 վ²gkl թագաւորեցուցանելով փխ թագաւոր կացուցանէին
- 10 Տից կացուցանելով / c կացուցանէ
- 11 abcd/f չիբ եւ
- 12 Seg զհիւրկանոս կապեալ / PQ զհերկանոս կապեալ
- 13 Z զհուրկանոս
- 14 bo ածին
- 15 kl ետ փխ տայ
- 16 abdegnpqrs քաղաքիւրանայ
- 17 kn զգիրսն / M զգերիսն
- 18 l չիբ հրէից
- 19 Ugoqrs ի սամարացւոց / n ի սամարացւոց, յուսանցում մարիսացւոց
- 20 Ugl ի քաղաքին
- 21 gkl բաւեալ աւելի / a յաւելի
- 22 Zabcdf գերկեամ մի / eow¹ գերեփամ / npqrs զգ. ամ / Z գերեամ դարձրած՝ գերեսուն ամ
- 23 abcdf այտորիկ
- 24 O չիբ թագաւորեալ
- 25 cd երեսուն եւ երեք

26ի

Այլ պատերազմ Հայոց²⁷ ընդ գաւրս²⁸ Հոռմայեցւոց²⁹, եւ պարտումն³⁰ Սիդոնի³¹ եւ Բենդիդեայ³²:

2 Հերովդէս անցեալ ³³ի Հռովմ՝ առաջի Անտոնիրոսի³⁴ եւ³⁵ Կեսարու եւ սինկղիտոսին³⁶ զինքեան միամտութիւն առ Հոռմայեցիսն³⁷ պատմէ, եւ թագաւոր ³⁸Հրէաստանի յԱնտոնիրոսէ³⁹ եղեալ՝ առնու իւր զաւարավիգն⁴⁰ աւգնականութեան⁴¹ զԲենդիդեոս⁴² ⁴³սպարապետ Հոռմայեցւոց⁴⁴ զաւրաւք, ⁴⁵ի պատերազմել ընդ գաւրս Հայոց ⁴⁶եւ քակել⁴⁷ զԱնտիգոնոս¹: 3 Որոյ²

- 26 abcdeflopqrs ժԹ / g ժԸ փխ Խ / d այստեղից սկսած՝ չունի գլխահամարներ, թէպէտ եւ կան գլխատեղիք:
- 27 abcd/f չիբ հայոց
- 28 kl չիբ գորս
- 29 FZPQR հոռվմայեցւոց
- 30 ps գաւարտումն
- 31 enors սիդովնի / L սիլոնի
- 32 Հ բենետիգեա / վ²e բենդիգեայ / վ¹abcdfgklnopqrs բենդեգեայ / L բենդեգեայ / O բենտիգեա
- 33 Տիւ ի հոռվմէ [g ի հոռվմ] / e ընդ հոռվմէ / d ի հոռմ
- 34 Կ²abdg անտոնիրոսի / wt անտոնիրոսի / միւսն. անտոնի
- 35 a չիբ եւ (Կեսարու)
- 36 ag սինկղիտոսի / k սենգղիտոսի ag սինկղիտոսի / k սենգղիտոսի / M սինգղիտոսի / NOPQR սինգղիտոսին
- 37 FPQR հոռվմայեցիսն
- 38 Տիւ եղեալ հրէաստանի յանտոնիրոսէ [kl հրէաստանի յանտոնէ եղեալ] / M եղեալ յանտոնիրոսէ հրէաստանի
- 39 ab յանտոնիրոսէ / d անտոնիրոսէ / cf յանտոնէ / tw յանտոնիրոսէ / L յանտոնիրոսէ
- 40 Տիւ վ¹ գորավիգ [l գորավիգն]
- 41 e յօգնականութի՞
- 42 abfnopqrs գրենդիգիոս / de գրենդեգիոս / c գրենգեգոս / gk գրենդեգոս / l գրենդեգեոս / չ գրենդեգիոս / վ¹ գրենդեգեոս կամ գրենդեգիոս կամ գրենդիգոս / M գրեդեգոս / O գրենտեգիոս
- 43 abcd/f հոռվմայեցւոց սպարապետ
- 44 ZPQR հոռվմայեցւոց
- 45 f ի պատերազմեալ / abcdeopqrs չիբ ի (պատերազմել)
- 46 abcd/f չիբ եւ քակել ... հայոց / pqrs չիբ եւ քակել գանտիգոնոս / x ի փխ եւ
- 47 վ² քակել / l քակ (տել ուրիշ ձեռնով) / Z քակտեալ

րոյ² հասեալ յԱսորիս, փախստական³ առնէ զզաւրս Հայոց, եւ⁴ զՍիդոն թողեալ ընդդիմակաց Հայոց մերձ⁵ յԵփրատ⁶, եւ զՊակարոս⁷ սպանեալ՝ դառնայ յԵրուսաղէմ ի վերայ Անտիգոնի⁸: 4 Իսկ Հայոց միւսանգամ աւզնականութիւն⁹ 10ի Պարսից գտեալ՝ դիմեալ¹¹ ի վերայ Սիդոնի¹², 13փախստական զնա¹⁴ 15ի Բենդիդիոս արկանեն, հեղձուս¹⁶ արեանց¹⁷ առնելով¹⁸ անբաւ¹⁹:

ԻԱ²⁰

Եթէ²¹ զիա՛րդ Անտոնիոս²² իւրովի դիմեալ ի վերայ գաւրացն Հայոց, առնու զՄամշատ²³:

2 *Զչարեալ Անտոնիոս²⁴՝ իւրովի²⁵ հասանէ ամենայն զաւրաւք²⁶ Հռոմայեցւոց.*

եւ հասեալ²⁷ Շամշատ լսէ զմահն Տիգրանայ. եւ առեալ զքաղաքն²⁸, եւ թողեալ զՍոլսիոս²⁹ զաւրավիգն³⁰ Հերովդի, մարտ դնել³¹ ընդ Երուսաղեմի ի վերայ Անտիգոնի³²՝ ինքն³³ 34ի ձմերոց 35գնայ յԵգիպտոս³⁶: 3 Փութայր³⁷ հասանել ըստ շամբշութեան³⁸ առն³⁹ կնամուրոյ⁴⁰, ցանկութեամբ վառեալ⁴¹ 42ի Կղէոպատրայ⁴³ դշխոյն⁴⁴ Եգիպտացւոց: 4 Այս Կղէոպատրայ⁴⁵ դուստր էր⁴⁶ Պտղոմէոս⁴⁷ Դիոնիսի⁴⁸, թոռն Պտղոմայիդ⁴⁹ Կղէոպատրեայ⁵⁰, եւ 51սիրելի յոյժ Հերովդի. վասն որոյ 52առաւել եւս⁵³ յանձնէ Անտոնիոս⁵⁴ զՀերովդէս⁵⁵

- 1 PQ գանտիգոնոս
- 2 Z որով
- 3 վ՛kl հալածական
- 4 kl չիբ եւ
- 5 *abdefgklpqrs* յեփրատ (չիբ ի)
- 6 l յեփրատ
- 7 e պակտրոս
- 8 վ՛n անտիգոնայ
- 9 *abcdf* օգնութիւն գորու
- 10 *Szeghiy* գտեալ ի պարսից
- 11 f դիմէ:
- 12 F սիդովմի / L սիլօնի
- 13 *FLZ NOR* եւ փախստական / Z փախստական գնա
- 14 *Shae* չիբ գնա
- 15 a ի բենդիգէտու / *bdf* ի բենդիգէտու / *co* ի բենդիգէտու / *Zgnpqrs* ի բենդիգիոս / *վվ* ի բենդիգէտու / e արկեալ ի բենդիգիս / E ի բենդիգէտու / *ZMOPQR* ի բենդիգիոս
- 16 *Seg* հեղումն
- 17 Հ արեան / Q արանց *փխ* արեանց
- 18 f առնեն / kl առնել
- 19 o անբաւ
- 20 *abcefglopqrs* Ի / g ԺԹ՝ *փխ* ԻԱ.
- 21 Հգk թէ / r եթէ
- 22 Հգ անտոնիոնսի / *wt* անտոնիոս / *միւսն.* անտոնիոնս
- 23 *abdf* զշամշատ / *kl* զշամշատ / վ՛ զշամշատ / t զշամբատ
- 24 *bgk* անտոնիոնսի / *tw* անտոնիոս / *միւսն.* անտոնիոնս
- 25 *վ՛gkl* հասանէ միահամուռ ամենայն / e հասանի

- 26 *cl* գաւրաւքն
- 27 *abcdf* ի շամշատ / *kl* ի շմշատ
- 28 k գաղեալ *փխ* գաղաւքն
- 29 a գոսսիա / b գոսսիայ / c գոսսիա / *df* գոսսիա / *zegopqrs* գոսսիա / *վվ* գոսսիայ / k գոսսիա
- 30 *zegopqrs* գորավիգ
- 31 *cdf* դմելով
- 32 O անտանիգոնի
- 33 *Shae* եւ ինքն
- 34 *abcdf* ի ամբրոցս / *FL* ամբրոցս չիբ ի
- 35 k գնաց ի յեգիպտոս / *ew* գնաց
- 36 l յեգիպտոս
- 37 a փոքանայր
- 38 *Shuef* շամշուքեան / b շամբշուքեամբ
- 39 *Se* առնն / *N* առն
- 40 *fgl* կնամուրոյ
- 41 k առեալ *փխ* վառեալ / e չիբ վառեալ
- 42 *Shuef* ի կղէոպատրեայ [g ի կղէոպատրա / k չիբ ի] / d ի կղէպարայ / L ի կղէպատրայ / N ի կղէոպատրայ / O ի կղէովպատրայ
- 43 *sk* կղէոպատրեայ / *gl* կղէոպատրա
- 44 Z դժշոյն *փխ* դշխոյն
- 45 L կղէպատրայ / O կղէովպատրայ / PQ կղէոպատրայ
- 46 *Ugknopqrs* է
- 47 L պտուղմոս
- 48 *abcdf* դիոնէսի / *epqrs* գենէոսի / o գինէոսի
- 49 *abc* պտղոմայիդ / l պտղոմայի / վ՛² պտղոմեայ / k պտղոմեայ / *wt* պտղոմայիդ / *tw* պտղոմէոս / L պտուղմայիտ
- 50 վ՛ կղէոպատրեայ / *միւսն.* ... պատրայ / L փլէօպատրայ / Z ի կղէոպատրայ
- 51 *Sek* հերովդի յոյժ սիրելի
- 52 *gk* եւ առաւել յանձնէ
- 53 c չիբ եւս
- 54 *ctw* անտոնիոս / *միւսն.* անտոնիոնս
- 55 *abcdfgl* չիբ գեղովդէս

Սովսիայ¹: 5 Որ եւ մարտուցեալ² իսկ քա-
ջապէս՝ առնու³ գերուսաղէմ. եւ սպանեալ
զԱնտիգոնոս⁴՝ թագաւորեցուցանէ զՀե-
րովզէս ամենայն Հրէաստանի եւ Գալի-
լեայ⁵:

ԻԲ⁶

Յաղագս թագաւորելոյն Արտաւազդայ,
եւ պատերազմել⁷ ընդ Հոռմայեցիս⁸:

2 Հայոց թագաւորէ⁹ Արտաւազդ¹⁰ որ-
դի Տիգրանայ: 3 Սա ժառանգեցուցանէ
զեղբարս¹¹ իւր եւ զքորս¹² 13ի գաւառս
14Աղւոյ ովտի եւ Առբերանոյ¹⁵, թողլով ի
նոսս գմասն¹⁶ արքունի որ 17ի շէնսն
այնց¹⁸ գաւառաց, Հանդերձ առանձինն¹⁹
մտից եւ ռոճկաց, ըստ աւրինակի ազգա-
կանացն որ²⁰ 21ի կողմանս Հաշտենից. 22որ-
պէս զի լինել²³ նոցա պատուականագոյն
եւ առաւել²⁴ թագաւորացն²⁵ քան զայնս²⁶

Արշակունիս. միայն աւրինադրէ²⁷ ոչ
կեալ²⁸ յԱյրարատ²⁹ 30ի բնակութիւնս ար-
քայի:

4 Բայց այլ³¹ 32ոչ ինչ³³ գործ արու-
թեան³⁴ եւ³⁵ քաջութեան եցոյց³⁶. այլ³⁷ ու-
տելեաց եւ ըմպելեաց պարապեալ, մաւ-
րից³⁸ եւ եղեգնապուրակաց³⁹ թափառեալ
չրջէր եւ առապարաց, զիշավայրիս⁴⁰ եւ
զխոզս⁴¹ արածելով. զիմաստութենէ եւ
զքաջութենէ⁴² եւ զբարի յիշատակաց⁴³
անփոյթ արարեալ, ծառայ եւ ստրուկ⁴⁴ ու-
րովայնի արզարեւ լինելով՝ զաղբիւս⁴⁵ մե-
ծացուցանէր⁴⁶: 5 Սա բասրելով⁴⁷ յիւրոց⁴⁸
զաւրացն վասն առաւել պղերգութեանն⁴⁹
50եւ սաստիկ որկրամոլութեանն⁵¹, մանա-
ւանդ⁵² զի եւ⁵³ զՄիջագետս⁵⁴ Անտոնիոսի¹

1 ac սովսիա / e ովսիա / k սովսեա
2 bc մարտուցեալ իս մարտուցեալ
3 NOPQ առնու
4 Z գանտիգորոս
5 cd գալիլիայ / ge գաղիղեայ / PQ գալիլայ
6 abcdefghijklmnopqr իԱ / g ի իս իԲ
7 c պատերազմելոյ / e պատերազմի / o պատե-
րազմել / FL պատերազմ
8 dgk հոռմայեցիսն / FR հոռմայեցիս
9 k թագաւորն իս թագաւորել
10 kl տիգրանայ որդի
11 Z գեղբայրս / O գեղբայր
12 ZO գօյրս
13 abcdef ի գաւառին / d չիբ ի գաւառս
14 Se աղիովտի / cf աղւոյովտի
15 Sabe արբերանոյ / h առբերանոյ
16 acf գմասնն
17 Svec ի շէնս
18 Se այնմ / kl այնցն / E անց իս այնց
19 Swabde առանձինն [kl առանձինն]
20 L որբ
21 f ի կողմանցն / F ի կողմանս
22 l որպէս ի լինելն / Z որպէս եւ լինել նոյապա-
տուն կանագոյն իս որպէս զի լինել նոցա պա-
տուականագոյն
23 d լինիլ / e լինելն
24 w' առ ասել իս առաւել
25 Sh թագաւորագնն [glo թագաւորագնն]
26 dk գայլս իս գայնս

27 արինագրէ (գրէ՝ նոր ձեռնով)
28 g կալ
29 efghijklmnopqr յարարատ / l յարայրատ / k ի յայրարատ
30 Svec ի բնակութիւնն / ZM չիբ ի բնակութիւնն
արքայի
31 L չիբ այլ
32 a ինչ ոչ
33 d չիբ ինչ
34 M արութեան
35 c չիբ եւ
36 gkl ցուցեալ
37 a այլ
38 g մարից
39 v'gkl եղեգնապարակաց / F երեգան պուրակաց
40 OPQ զիշավայրիս
41 kl խոզս
42 Z չիբ գագնութենէ
43 c յիշատակ / e յիշատակս
44 Svec արդարեւ որովայնի [e յորովայնի] լինելով /
EFL որովայնի լինելով արդարեւ
45 v'w'abcdklx գտաղբիս / efghijklmnopqr գաղբիւսս / g
գաղբիւսս / m'ունն. գաղբիւս
46 v'kl մեծացուցանելով
47 eopqr բարելով / v'k բասրելոյ
48 a իւրոց / M յիւր
49 acdfgk պղերգութեան
50 k չիբ եւ սաստիկ որկրամոլութեանն
51 fl որկրամոլութեան / bdg որկրամոլութեան / ae
որկրամոլութեանն / opqr որկրամոլութեանն
52 eklopqr չիբ զի / N զի եւ միջա պատուած
53 k չիբ եւ
54 abcdef գմիջագետս [d միջագետս] ասորոց

սի¹ հանեալ² էր ի նմանէ, զայրացեալ³՝
⁴Հրաման տայր զաւր յարուցանել ⁵զբիւ-
րաւորս Ատրպատական նահանգին եւ
զբնակիչս լերինն Կաւկասու⁶ հանդերձ Ա-
ղուանիւք⁷ ⁸եւ Վրաւք. խաղայ իջանէ ի
Միջագետս, եւ հայածականս⁹ առնէ
զգաւրս Հռոմայեցւոց¹⁰:

ԻԳ.¹¹

Ձերբակալ առնել¹² ¹³Սրտաւազդ Ան-
տոնեայ:

2 Մունչեալ¹⁴ առիւծաբար¹⁵ ¹⁶գագա-
նութեամբ Անտոնիոս¹⁷, առաւել եւս թու-
նեալ¹⁸ ¹⁹Կղէոպատրայ, ²⁰քանզի քէն պա-
հէր²¹ վասն լլկանաց իւրոյ²² հանոյն²³, որ
ի Տիգրանայ. եւ ոչ միայն Հայոց, ²⁴այլ

²⁵բազմաց այլոց թագաւորաց լինէր մահա-
բեր, զի նոցայոցն²⁶ տիրեսցէ իշխանու-
թեանց: 3 ²⁷Սակս որոյ բազում²⁸ թագա-
ւորս սպանեալ Անտոնիոս²⁹՝ ի³⁰ Կղէո-
պատրայ³¹ հաւատայ³² զնոցա³³ իշխանու-
թիւնս³⁴, բայց³⁵ ի Տիւրոսէ եւ ³⁶ի Սիդոնիէ,
եւ որ միանգամ³⁷ ³⁸ընդ Ազատ գետովն
էին: 4 եւ առեալ զբազմութիւն զաւ-
րացն³⁹՝ դիմէ ի վերայ Արտաւազդայ. եւ
անցեալ ⁴⁰ընդ Միջագետս՝ ⁴¹կոտորէ անհ-
նարին զգաւրս Հայոց⁴², եւ⁴³ ձերբակալ⁴⁴
առնէ զարքայն⁴⁵ նոցա: 5 եւ դարձեալ⁴⁶
⁴⁷յեզիպտոս, պարգեւէ⁴⁸ Կղէոպատրայ⁴⁹
զԱրտաւազդ որդի Տիգրանայ, հանդերձ

1 *abdg* անտոնիոնսի / *tw* անտոնիոսի / միւսն. անտոնի
2 *F* հարեալ *փ/ս* հանեալ
3 *abcdf* ընդ որ գայրացեալ / *l* զարացեալ / *k* գո-
րացեալ / *o* այրացեալ
4 *bcdf* արտաւազդ հրաման տայր
5 *c* եւ զբիւրաւորս ատրպական / *N* զբերա-
ւորս
6 *zabdg* կոպկասու
7 *abcdf* աղուանօֆ
8 *c* չիֆ եւ վրօֆ
9 *Swcde* հայածական
10 *FPQ* հոռովմայեցւոց
11 *abcefglopqrs* ԻԳ փ/ս ԻԳ
12 *Sh* արարեալ
13 *Se* անտոնիոնս զարտաւազդ / *zgk* անտոնիոնս
/ *l* անտոնիոնսի / *c* անտոնիմայ / *abdf* անտո-
նիմեայ / *tw* անտոնեայ / *Q* զանտոնիոնս զար-
տաւազդ
14 *փ* փոնչեալ *փ/ս* մոնչեալ / *O* մրոնչեալ
15 *PQ* առեւծաբար
16 *L* անտոնիոնս զագանութեամբ
17 *bw* անտոնիոնս / *gk* անտոնիոնսի / միւսն. ան-
տոնիոնս
18 *copqrs* թիւնեալ
19 *l* ի կղէոպատրեայ / *L* ի կլէոպատրայ / *Z* ի
կղէպատրեա
20 *enopqrs* չիֆ ֆանգի ... ի տիգրանայ *ln ունի լու-*
սանցիում / *R* ֆանգի ... ի տիգրանայ *լրացուած*
լուսանցիում
21 *abcdf* պահեալ էր
22 *g* իւրոց
23 *zg* չիֆ հանոյն [*g տեղ թողած*]
24 *L* այլ եւ բազմաց / *R* այլ եւ բազում

25 *S* բազում թագաւորաց
26 *c* *նոցայոցն / *վ՛eglnopqrs* նոցայոցն / *f* նո-
ցունց
27 *o* վասն
28 *gkl* զբազում
29 *abcdfgk* անտոնիոնս / *tw* անտոնիոնս / միւսն.
անտոնի
30 *Կabcdf չիֆ* ի (կղէոպատրայ)
31 *L* կլէոպատրայ
32 *a չիֆ* հաւատայ
33 *e* նոցա
34 *a* իշխանութեանց / *e* զիշխանութիւնն / *Տ* իշ-
խանութիւնն / *M* իշխանութիւն
35 *Կbdgno* բաց
36 *cef* ի սիդոնէ / *a չիֆ* ի (սիդոնիէ)
37 *վ՛gkl* միանգամայն
38 *kl* զագատ / *վ՛* զագատ *փ/ս* ընդ ազատ / *e*
տղատ *փ/ս* ազատ / *Z* յնգաւազատ *փ/ս* ընդ ա-
զատ
39 *խ* զորաց իւրոց
40 *gl* ի միջագետս
41 *b* կոտորեան հնարին *փ/ս* կոտորէ անհնարին /
a կոտորէն
42 *վ՛kl* պարսից *փ/ս* հայոց
43 *kl չիֆ* եւ (ձերբակալ)
44 *e* ձերբակալ / *k* ձերբակ / *Z* ձերբակեալ
45 *zgk* զարբայ
46 *Seg* դառնայ
47 *b* պարգեւէ յեզիպտոս / *Z* յեզպտոս
48 *Sek* պարգեւեալ / *x* պարգեւել
49 *Sh* կղէոպատրի / *ep* կղոպատրի

բազում ¹ընչիւք² յանկածէ³ պատերազմին⁴:

ԻԴ⁵

Յաղագս թագաւորելոյն⁶ Արշամայ, եւ գառաջինն⁷ մասնաւոր⁸ հարկիլ Հայոց Հոռմայեցւոց¹⁰. եւ արձակումն¹¹ Հիւրկանու¹², եւ վասն նորին վտանգ¹³ ազգին¹⁴ Բագրատունեաց¹⁵:

2 ¹⁶Ի քսաներորդի ամի¹⁷, ի կատարումն աւուրց թագաւորութեանն¹⁸ Արշէզի¹⁹, ժողովեալ զաւրբն²⁰ Հայոց հրամանաւ նորին թագաւորեցոցին ի վերայ ինքեանց զԱրջամ, ²¹որ եւ Արշամ, որդի Արտաշիսի²², եղբայր²³ Տիգրանայ, հայր Աբգարու: 3 ²⁴Զսա ոմանք ²⁵Ասորուց կոչեցին Մանուկայ²⁵, ըստ յոլովից սովորութեան²⁶

կրկին ²⁷ուսելով անուանս²⁸. որպէս Հերովդէս Ագրիպպաս²⁹, եւ որպէս³⁰ Տիտոս Անտոնինոս եւ կամ Տիտոս Յուստոս³¹: 4 ³²Բայց³² քանզի ի նմին ամի վախճանեցաւ Արշէզ³³, թողլով³⁴ զթագաւորութիւնն³⁵ Պարսից³⁶ որդւոյ իւրում³⁷ Արշաւրի³⁸, ³⁹մանկան փոքրկան յոյժ եւ⁴⁰ տղայոյ՝ ոչ ոք էր որ աւգնէր Արշամայ՝ ⁴¹ընդդէմ կալ⁴² Հոռմայեցւոց⁴³. խաւսի ընդ նոսա ի⁴⁴ ⁴⁵Հաշտութիւն խաղաղութեան, տալով զհարկս⁴⁶ ⁴⁷ի Միջագետաց եւ ⁴⁸ի կողմանց Կեսարու ⁴⁹ի ձեռն Հերովդէի: 5 Այս եղեւ սկիզբն Հայոց մասնաւոր մտանել⁵⁰ ընդ հարկաւ Հոռմայեցւոց:

6 ⁵¹Զայսու ժամանակաւ եղեւ մեծ⁵¹ ցատումն Արշամայ⁵² ի վերայ Ենանոսի ասպետի ուրումն⁵³ թագակապի. քանզի նա

1 e ընչիւնք եւ յանգածէ
2 p ինչիւք
3 Z յանկարծ փխ յանկածէ / MNOP յանգածէ
4 Q-ն համեմատուել է մինչեւ այստեղ, որ ցոյց է տալիս, թէ այն համարեայ ամբողջութեամբ համընկնում է P-ին
5 abcdefglopq ԻԳ փխ ԻԳ
6 gkl թագաւորութեանն / M թագաւորութեան
7 Zefgkloqrs գառաջինն / p առաջին
8 k մասն որ փխ մասնաւոր
9 o հարկիլն հայոց առ հոռմայեցիսն
10 b եւ հոռմայեցւոց / n հոռմայեցւոցն / FP հոռմայեցւոց
11 bk յարձակումն
12 c հիւրկանուսի / Sabdef հիւրկանուսի / P հերկանուսի
13 c վտանգի / gl վտանգին
14 l ազգ / e յազգէն
15 e արշակունեաց փխ բագրատունն ...
16 al ի քսաներորդ
17 o չիք ամի / L ամին
18 fgrs թագաւորութեան / e չիք
19 Zf արշէսի / wt արշէզի / g արտաշիսի / l արտաշէզի / k արտաշիզի
20 FLNOPR գորք
21 E եւ որ եւ
22 abdl արտաշէսի / c արտաշեսի
23 Sbe եղբոր [gl եղբայր] / N եղբոր դարձրած՝ եղբայր
24 labcdf կոչեցին յասորուց [lucd յասորեաց]
25 Yadf մանուկայ / b մանաւազայ / c մանուկազայ
26 d սովորութեանց / e սովորութեանն

27 gkl անուանս ունելով / e աննելով փխ ուննելով
28 e գանուանս
29 See ագրիպաս
30 L չիք որպէս
31 Sabdeg յոստոս
32 Z չիք բայց
33 f արշէս / Zg արտաշէս
34 l թողու
35 fgl գագաւորութիւն
36 gkl չիք պարսից / Ze իւր պարսից
37 k իւրոյ
38 c արշարէի / YZd արշորի / e արշորի / k արշուրի
39 Se որ էր փոքրիկ մանուկ եւ տղայ / lucd մանկան տղայոյ փոքրկան յոյժ
40 EFL չիք եւ
41 p ընդ դիմակալ փխ ընդդէմ կալ / e եւ ընդդէմ
42 kl չիք կալ
43 FZP հոռմայեցւոց
44 glr չիք ի (հաշտութիւն)
45 YZkl խաղաղութիւն հաշտութեան
46 Sbc հարկս
47 Yzbcftw ի միջագետս [Yztw ի միջագետ] ասորուց եւ / d ի միջագետաց ասորոց եւ
48 kl ի կողմանցն
49 l ի ձեռն
50 YZabcdf մասնաւորիլ, մասնաւորել փխ մասնաւոր մտանել / k մտանիլ
51 copqrs չիք մեծ / g ունի մեծ՝ ջնջման նշանով
52 Yzabcdf չիք արշամայ
53 Ycmp որումն [Zg իւրում] / l չիք ուրումն / EF իւրումն փխ ուրումն

արձակեաց¹ 2գՀիւրկանոս Հրէից քահանայակետ, գոր գերեալ³ էր⁴ Բարգափրանայ⁵ 6Որչտունուոյ յաւուրս Տիգրանայ⁷: 7 Իսկ Ենանոս պատճառի առ⁸ արքայի⁹, ասելով 10եթէ փրկանս¹¹ խոստացաւ¹² 13Հարիւր քանքար. ակն ունելով¹⁴ առնուլ ի նմանէ. եւ¹⁵ յանձն էառ¹⁶ տալ: 8 Վասն որոյ¹⁷ ժամադրութիւն¹⁸ ի վերայ նորա սահմանէ Արշամ: 9 19Եւ նորա 20առաքեալ գմի յեղբարց իւրոց²¹ ի Հրէաստան, 22որում անուն էր Սենեքիայ, 23առ Հիւրկանոս²⁴, զի տայցէ²⁵ ինչս²⁶ 27յաղագս իւրոյ փրկութեանն²⁸: 10 Եւ երթեալ²⁹ առաքեալն յԵնանոսէ³⁰

պատահէ³¹ սպանեալ³² գՀիւրկանոս³³ Հերովդէ³⁴, զի մի՛ ինչ 35դաւ լիցի թագաւորութեան նորա: 11 Արդ՝ իբրեւ եհաս ժամադրութիւնն³⁶, եւ չտայ զգանձս³⁷ փրկանացն³⁸ Հիւրկանու³⁹ Ենանոս՝ բարկանայ⁴⁰ ի վերայ⁴¹ նորա Արշամ, եւ⁴² ընկեցալ⁴³ ի պատուոյն՝ հրամայէ դնել 44ի բանտի:

12 Յայնմ ժամանակի քսութիւն 45գնմանէ մատուցանէ 46արքայի Զաւրայ⁴⁷ նահապետ ազգին Գնթունեաց⁴⁸, ասելով. «Գիտեա՛ւ⁴⁹, արքայ, զի ապստամբել⁵⁰ ի քէն կամեցաւ⁵¹ Ենանոս⁵², խորհուրդ 53ընդ իս բերելով, զի երդումն խնդրեսցուք 54ի Հերովդէէ թագաւորէ Հրէաստանի, իբր⁵⁵ ընդունել⁵⁶ գմեզ եւ տալ ժառանգութիւն⁵⁷ ի բնակ⁵⁸ երկրի մերում. քանզի նորակտուս⁵⁹ ծանակեցաք¹ յաշխարհիս² յայս-

1 b յարձակեաց
 2 F չիբ գհիւրկանոս հրէից քահանայակետ / Z գհուրկանոս / N գհեւրկանոս
 3 Q գրեալ փիս գերեալ
 4 F չիբ էր
 5 abdg բագափրանայ / e ի բագափրանայ / Հեւ՛ բարգափրան / ու բագափրան / L բագաբրանայ / Z բագմափրանայ
 6 a չիբ որչտունուոյ ... տիգրանայ / l ոուչտունուոյ / Հ որչտունեաց / F ոչտունոյ / Z ոուչտունուոյ / NOP ըորչտունուոյ / R ըոչտունուոյ
 7 վ՛կլ տիգրանայ. ես ասեմ իսկ
 8 Sude չիբ առ
 9 Iueopars չիբ արքայի
 10 c չիբ եթէ փրկանս ... ակն ունելով
 11 p փրկականս / o փրկարանս / P փրկանանս
 12 gklr խոստացեալ
 13 d հարիւր / միւսն. հարեւր / F ն. քանքար
 14 c չիբ ունելով
 15 abcdjkl չիբ եւ
 16 l ետո
 17 k ոյ փիս որոյ
 18 e գժամադրութիւն
 19 c չիբ եւ / M նորա գմի յեղբարց իւրոց առաքել
 20 իսվ՛ առեալ գմի յեղբարց [Հէ եղբարց] իւրոց առաքել
 21 e իւրոյ
 22 Se առ հիւրկանոս [Հ չիբ՛ որում [e յորում] անուն էր սենեփիայ, զի
 23 R առ հեւրկանոս որում անուն էր սենեփիայ զի
 24 N հեւրկանոս
 25 Suce տացէ / d աոցէ փիս տայցէ
 26 c զինչս
 27 իս՛Տե վասն փրկութեան իւրոյ [gl յաղագս իւրոյ փրկութեանն]
 28 L փրկութեան
 29 abcdj երթայ
 30 c յեմանէ / յի յեմանէ

31 e պատահի
 32 or սպանեալ
 33 c հիւրկանոս
 34 Se հերովդէս [x հերովդի] գհիւրկանոս
 35 Iueopars դաւ նորա [c իւրոյ] թագաւորութեանն լինիցի / EZM դաւ / Z կաւ / նորա թագաւորութեան լինիցի
 36 fjk ժամադրութիւն
 37 kl զգանձս / միւսն. գանձս
 38 c փրկանաց
 39 e հիւրկանոսի / NR հեւրկանոս / P հեւրկանոս / O հիւրկանոս
 40 abcdj բարկացաւ
 41 E չիբ վերայ
 42 k չիբ եւ
 43 c ընկեալ
 44 FL ի բանդի
 45 Iueopars մատուցանէ գնմանէ
 46 Կ՛ գուրայ արքայի
 47 abdfk գուրայ / gl գուրա / Հ գու
 48 abcdj գնունեաց / p գթունեաց / r գթունեաց
 49 P գիտայ
 50 rs ապստամբելն / L ապստամբիլ
 51 իս կամի
 52 c եմուն
 53 R ընդ յիս
 54 bdl ի հերովդէ / ac ի հերովս
 55 acf իբրեւ
 56 e ընդունիլ
 57 e գժառանգութիւն
 58 abcdjgx բնիկ
 59 Z նորա կտուր / Q նորա կտուկ

միկ³: 13 Եւ իմ ոչ ⁴առնելով յանձն՝ ասեմ
 ցնա. Ընդէ՞ր պատրիմք⁵ զրուցաւք⁶ վա-
 դընջուց⁷ ⁸եւ պառաւեալ⁹ առասպելաւք¹⁰,
 պաղեստինացիս¹¹ զմեզ վարկանելով¹²:
 14 Եւ նորա անյուսացեալ յինչն՝ ¹³նմին
 իրի¹⁴ առաքեաց¹⁵ ¹⁶զքազանայապետն
 Հիւրկանոս¹⁷, եւ առաւել եւս¹⁸ ի Հերով-
 դէէ¹⁹ անյուսացաւ. այլ²⁰ ոչ մեկնի²¹ ²²ի
 դրժողութեան բարուցն՝ եթէ²³ ոչ արքայդ
 աճապարեսցես նմա»: 15 Այսմ²⁴ քսու-
 թեան²⁵ ²⁶հաւատացեալ արքային²⁷ Արշա-
 մայ՝ հրամայեաց տանջանս պէսպէս²⁸ ի
 վերայ Ենանոսի կոտել. եւ վախճան գոր-
 ծոյն - կամ ²⁹թողուլ ի սպառ զաւրէնս
 հրէութեան, եւ երկիր պագանել արեգա-

կան³⁰, եւ պաշտել զկուռս արքայի, ³¹ընդ
 որ վստահացեալ³² արքայի³³ տացէ նմա
 գնոյն իշխանութիւն³⁴, կամ³⁵ կախել³⁶
 զփայտէ եւ բնաջինջ լինել³⁷ ազգի³⁸ նո-
 րա³⁹: 16 ⁴⁰Եւ սպանեալ զմի⁴¹ ⁴²յազգակա-
 նացն առաջի նորա, որում անուն էր Սա-
 րիայ, ⁴³եւ առ ընթեր ⁴⁴զորդիսն մատու-
 ցեալ ի տեղի սպանմանն, որոց ա-
 նուանքն⁴⁵ Սափատիայ⁴⁶ եւ Ազարիայ⁴⁷
 յերկիրդէ⁴⁸ մահուան որդուցն եւ ի⁴⁹ թա-
 խանձելոյ⁵⁰ կանանցն կատարէ զկամս ար-
 քայի Հանդերձ ամենայն ազգատոհմիւն⁵¹,
 եւ յառաջին պատիւն իւր⁵² հաստատի⁵³:
 17 Սակայն ⁵⁴ոչ ամենեւին⁵⁵ վստահանայ⁵⁶
⁵⁷ի նա արքայ. ⁵⁸այլ առաքէ ի Հայս, Հա-

1 e ծածկեցաք փխ ծանակեցաք
 2 f աշխարհիս
 3 SWe յայսմ [n յայսմիկ] / Z յայս
 4 abcd f յանձն առնէ / ek առնելով / Z առնուլ փխ
 առնելով / EFL յանձն առնելով
 5 վ³abefnopqrs w¹ պարտիմք փխ պատրիմք
 6 վ³kl գրուցաւ
 7 c վաղնջաւք / Z վաղընջաց
 8 eq եւս առաւել փխ եւ պառաւեալ
 9 FL պատառեալ փխ պառաւեալ / O պառաւել
 10 ad f առասպելեոք / e առասպելովք
 11 R պաղեստինացի
 12 kl կարծելով փխ վարկանելով / L վարկանել
 13 kl չիք նմին իրի ... այնուսացաւ / e եւ մին արի
 փխ նմին իրի
 14 bcd f իրի իսկ / a իսկ փխ իրի
 15 a առաւելցաք
 16 e գիւրկանոս փախանայապետ
 17 PR հերկանոս
 18 e չիք եւս
 19 cf հերովդէս
 20 h abcd f սակայն փխ այլ
 21 Z մերժի փխ մեկնի
 22 վ³cefglnprs ի դրժողութեան / ჯdog ի դրժողութե-
 նէ / F ի դրժողութեան
 23 e եւ թէ փխ եթէ
 24 Sef այս [Կ¹ այսմ] / R այս դարձրած՝ այսմ
 25 ԱՏ փութեանց [Կmx փութեանցս] / L փութեան
 26 Կ²վ³abcdj հաւանեալ արշամայ եւ հաւատացեալ
 / Se հաւատայ արշամ [Կ¹ հաւատացեալ արփա-
 յին արշամայ] / O հաւատայ յարշամ
 27 l արփայի
 28 bdn պէս պէսս
 29 abcd f թողով ... հրէութեանն / L թողով ...
 հրէութեան

30 F արեգան
 31 SWe ընդ որով հարկեալ [Խվ² սմահարկեալ] ար-
 փայ
 32 w¹ հակեալ փխ վստահացեալ
 33 c արփայ
 34 Se իշխանութիւնն
 35 e եւ կամ
 36 ჯabdeg կախիլ
 37 ade լինիլ
 38 e յազգէ
 39 c նորա / միւսն. դորա
 40 e չիք եւ սպանեալ ... նորա
 41 cd f զմի / միւսն. մի
 42 l յազգականաց նորա / i ազգականաց / M յազ-
 գականաց
 43 խ եւ անդէն. չիք առընթեր / վ² եւ անդէն գոր-
 դիսն ամենայն ազգականոք / M եւ անդէն ա-
 ռընթեր
 44 e մատուցեալ գորդիսն / c գորդին
 45 e անուանին եւն / ZM անուանին
 46 L սապատիայ / M սափատիա
 47 M ազարիա
 48 P յերկիրդէ
 49 p չիք ի (թախանձելոյ)
 50 Z թախանձելոյն
 51 abcd f ազգատոհմաւ / kl ազգականաւն / Z ազ-
 գականոքն
 52 e չիք իւր
 53 i հասանի փխ հաստատի
 54 Z ոչ ամենեւին ոչ վստահանայ / R ամենեւին
 լրացուած լուսանցքում
 55 eopqrs չիք ամենեւին
 56 SWe վստահացաւ
 57 g նմա փխ ի նա
 58 d չիք այլ առաքէ ի հայս

Գաղատացւոց¹ եւ ի Պոնտացւոց²: 8 Տե- սեալ գայն Արշամայ³՝ երկրպագէ Հերով- դի⁴ իբրեւ⁵ տեառն ⁶ամենայնիւ իսկ⁷, տա- լով նմա⁸ զոր⁹ խնդրէրն¹⁰ գործաւորս¹¹. 12 ո- ռովք լցեալ¹³ զհրապարակսն¹⁴ անտիոքաց- ւոց¹⁵ քսան վտաւանաւ¹⁶ երկայնութեամբ, յատակեաց սպիտակ ¹⁷կճեայ սալայատա- կաւք, զի ուխաւորք¹⁸ յատակացն¹⁹ դիւրա- գոյնս²⁰ կարգիցին²¹, առ ոչ ինչ ²²վնաս առնել քաղաքին²³: 9 Բայց Արշամայ²⁴ վարեալ²⁵ զթագաւորութիւնն ամս²⁶ քսան, վախճանեցաւ:

ԻԶ²⁷

Թագաւորութիւն Արգարու, եւ մտա- նել²⁸ բոլորովիմբ Հայոց ընդ հարկաւ²⁹ Հոռմայեցւոց³⁰. եւ պատերազմ ընդ ³¹գաւրս Հերովդի, եւ սպանանել³² գեղ- բարորդի նորա գՅովսէփ³³:

2 Թագաւորէ Արգար որդի Արշամայ³⁴ ³⁵ի քսաներորդ³⁶ ամի Արշաւրի ³⁷արքայի Պարսից: 3 Այս Արգարոս³⁸ կոչէր³⁹ ⁴⁰աւագ այր, վասն առաւել հեզութեանն⁴¹ եւ ի- մաստութեանն⁴². որու⁴³ յետոյ եւ տիքն. գայս ոչ կարելով⁴⁴ ⁴⁵ուղղախաւսել Յու- նաց եւ Ասորւոց⁴⁶՝ կոչեցին Արգարոս⁴⁷: 4 Ի⁴⁸ սորա երկրորդ ամի թագաւորու- թեանն հարկին Հոռմայեցւոց բոլորովիմբ ամենայն կողմանքն⁴⁹ Հայոց: 5 ⁵⁰Քանզի ⁵¹հրաման ել յԱւգոստոս⁵² կայսերէ, որպէս

1 *abcdfl* գգաղատացւոց եւ գպոնտացւոց [*k* գպա- դատացւոց / *abc* գպոնդացւոց / *l* պոնդացւոց]
 2 *M* պոնդացւոց
 3 *d* արշամ
 4 *ef* հերովդի
 5 *cno* իբր
 6 *Կ²abcdf* ամենայնի [*Կ²* ամենայնի] իսկ տալով / *Sh* ամենայնի, տալով [*վ²k* ամենայն] / *R* գամե- նայն տալով
 7 *O* չիբ իսկ
 8 *Sh* չիբ մմա
 9 *gkl* զորս
 10 *Կ²abcdf* խնդրէր
 11 *Z* գգործաւորս
 12 *Հվ²kl* որոյ լցուցեալ / *c* որով
 13 *e* լցեալք / *M* լցուցեալ
 14 *Se* գիրապարակս [օ գիրապարակսն]
 15 *Z* անտուոքացւոց
 16 *O* վտաւանաւ
 17 *Sh* կնասալ [e կնասալ / *վ¹* կնասեալ / *gl* կժա- սաղ] յատակօք / *Z* կնոսալ յատակօք / *N* կնա- սալ յատակօք *դարձրած¹* կնեայ սալահատակօք / *R* կնասալս յատակօք
 18 *o* յուխաւորք / *e* ովսաւորք / *վթգրս* ուխտաւորք / *M* ուղխաւորք
 19 *Z* յատակեացն
 20 *abcd* դիւրագոյն
 21 *USh* կարգեցեցն [e կարգեցին]. *ուղղում ենի* կարգիցին
 22 *վ²kl* վնասել
 23 *l* քաղաքացն / *d* չիբ քաղաքին
 24 *gkl* արշամ
 25 *e* չիբ վարեալ
 26 *c* չիբ ամս

27 *abcefglopqrs* Ին փխ ԻԶ
 28 *O* մտանել փխ մտանել
 29 *k* հարկու
 30 *PR* հոռմայեցւոց
 31 *abcdf* հերովդի [*abc* հերովի] գորացն
 32 *NOP* սպանել
 33 *Sh* զուսիփ [*Կ¹* յուսէփ / *Հ* պյուսուսիփ]
 34 *a* արշաւայ / *b* արշորայ / *df* արշաւրայ / *e* ար- շորի / *Հ* արշորի / *O* շարօրի / *L* արշաւանայ փխ արշաւրի
 35 *efg* ի քսաներորդի
 36 *efgk* քսաներորդի
 37 *խ* պարսից արքայի / *Upqrs* թագաւորի փխ ար- քայի
 38 *Se* արգարէս / *c* արագարոս / *L* արգար
 39 *efl* կոչէր / *միւսն*. կոչիւր / *L* կոչեցաւ
 40 *k* աւագար փխ աւագ այր
 41 *f* հեզութեան
 42 *fl* իմաստութեան
 43 *d* յորում / *k* որում եւ / *F* չիբ որում
 44 *l* կամելով փխ կարելով
 45 *abcdf* ուղղակի խօսել ասորւոց եւ յունաց / *L* ուղղակի խօսիլ ասորւոց եւ յունաց
 46 *ZP* ասորոց
 47 *See* արգարիոս
 48 *e* չիբ ի (սորա)
 49 *abcdf* կողմանք / *tw* կողմանց
 50 *n* նոյն *ձեռնով տակիմ*՝ անուանք թագաւորացն մերոց վաղարշակ, արշակ, արտաշէս, տիգրան, արտաւագո, արջամ, արգար
 51 *abcdf* հրամայեալ էր / *Se* հրամայեալ փխ հրա- ման ել / *O* հրամայէ փխ հրաման ել
 52 *zadefg* յօգոստոս / *b* յօգոստոսէ / *l* յաւգոստոս

ասի¹ 2ի Ղուկայ աւետարանին, աշխարհա-
գիր առնել³ ընդ ամենայն տիեզերս. վասն
որոյ եւ⁴ 5ի Հայս առաքեալ⁶ գործակալք⁷
Հռոմայեցւոց⁸, բերելով զպատկերն⁹ Աւ-
գոստոսի¹⁰ կայսեր՝ կանգնեցին յամենայն
մեհեանս: 6 Զայսու¹¹ ժամանակաւ¹² լինի
ծնեալ Փրկիչն մեր¹³ Յիսուս¹⁴ Քրիստոս
որդի Աստուծոյ¹⁵:

7 Զամին աւուրբք¹⁶ լինի խռովութիւն
ի մէջ Աբգարու եւ Հերովդի: 8 Քանզի¹⁷
18 Հերովդի հրամայեալ զիւր պատկերն
19 Հուպ ի կայսերական պատկերն կանգնել
ի մեհեանս Հայոց. զոր չառեալ յանձն Աբ-
գարու՝ պատճառս ի վերայ նորա յուզէ²⁰
21 Հերովդէս: 9 Առաքէ զգաւրս Թրակաց-
ւոց²² եւ Գերմանացւոց ասպատակաւ հի-
նից²³ յերկիրն 24 Պարսից, 25 հրաման տուեալ
ընդ աշխարհն Աբգարու²⁶ անցանել²⁷:

10 28 Իսկ Աբգարու²⁹ 30 ոչ հաւանեալ՝ ընդ-
դիմանայ ասելով, եթէ ընդ³¹ անապատ է
հրաման կայսեր անցանել զաւրացդ ի³²
33 յերկիրն Պարսից³⁴: 11 Ընդ 35 որ դառնա-
ցեալ Հերովդէս՝ անձամբ ինչ ոչ կարէր³⁶
վճարել³⁷, պէսպէս ցաւոց զնա ըմբռնեալ³⁸,
- 39 վասն զի ի Քրիստոս համարձակեցաւ՝
40 որդանց⁴¹ ի նմա եռացեալ - որպէս պատ-
մէ Յովսեպոս⁴². առաքէ զեղբաւորորդի⁴³
իւր զՅովսէփ⁴⁴, որում տուեալ էր⁴⁵
զդուստր իւր, որ 46 էր յառաջ կին Փերու-
րի⁴⁷ եղբաւր իւրոյ: 12 Եւ նորա առեալ
զբազմութիւն զաւրացն՝ գայ հասանէ⁴⁸
յաշխարհն⁴⁹ Միջագետաց, պատահէ⁵⁰ Աբ-
գարու 51 ի զաւրանիստ զաւառին Բուզ-
նան⁵². եւ մարտուցեալ⁵³ 54 մեռանի, եւ
զաւրքն⁵⁵ փախստական լինի: 13 Նոյն հե-

1 N ասէ
2 a ի դուկա / k ի դուկաս / l յդուկայ / e չիբ ի (դուկայ)
3 e լինին / Տն լինել փխ առնել
4 abcd f չիբ եւ
5 k եհաս փխ ի հայս
6 b առաքեալք
7 Z չիբ գործակալք
8 E հռոմայեցոց
9 o զպատկերս
10 abdfgo օգոստոսի / kl աւգոստի / c աւգոստոս / epqrs յօգոստոսի
11 eqrs այսու
12 b ժամանակօք
13 F չիբ մեր
14 Zeklnopqrs չիբ յիսուս
15 H abcdj աստուծոյ ի հրէաստանի
16 b աւուրբք / E աւուր
17 abcd f զի փխ քանգի
18 eopqrs չիբ հերովդի ... նորա յուզէ / R հերովդի ... նորա յուզէ լրացուած լուսանցում
19 k չիբ հուպ ի կայսերական պատկերն
20 Se յուզէր / E ուզէ փխ յուզէ
21 g հերովդէս, եւ առաքէ / p առաքէ հերովդէս / f հերովդէ
22 k թրացւոց
23 f հինիցն
24 kl հայոց փխ պարսից / N չիբ պարսից ... ի յերկիրն
25 l հրամանս առեալ փխ հրաման տուեալ
26 R արգարու լրացուած լուսանցում

27 a անցուցանել
28 abcd իսկ արգար
29 e նա փխ արգարու / pqrs չիբ արգարու
30 kl չիաւանեալ
31 M չիբ ընդ
32 ekl չիբ ի (յերկիրն)
33 abcd f ի պարսս [c ի պարս] փխ յերկիրն պարսից
34 վ ի հայոց փխ պարսից
35 tw որ յոյժ դառնացեալ
36 k չիբ կարէր
37 o առնել փխ վճարել
38 e ըմբռնել
39 H abcd f վասնզի / միւսն. վասն որոյ / n որոյ (լուսանցում գի)
40 Sth չիբ որդանց ի նմա եռացեալ / H ab որդանցն
41 c ի նա / E ի նմանէ
42 dlnqrs յովսեպոս / միւսն. յովսեպոս
43 Sth զեղբորորդին
44 c զյովսեպոս / Sth չիբ զյովսեփ
45 Z չիբ էր
46 abcd fl յառաջ էր
47 a փերուրի
48 cf հասանի
49 a աշխարհն / O աշխարհ / P յաշխարհ
50 e եւ պատահի
51 o ի գաւառն
52 kl քուղնան
53 c մատուցեալ
54 H abcd f մեռանի ի գորացն արգարու եւ
55 L գորաց / M գորն

տայն¹ շվախճանի եւ³ Հերովդէս, եւ Հրէից ազգապետ՝ զԱրքեղայոս⁴ նորին⁵ որդի Աւգոստոս⁶ կացուցանէ⁷:

Իէ⁸

Շինուած եղեսեայ⁹ քաղաքի¹⁰, եւ յիշատակումն սակաւուի ազգի¹¹ մերոյ Լուսաւորչիցն¹²:

2 Ձկնի ոչ բազում աւուրց¹³ վախճանի Աւգոստոս¹⁴, եւ փոխանակ նորա¹⁵ թագաւորէ Հռովմայեցւոց¹⁶ Տիրբեր. եւ Գերմանիկոս կեսար եղեալ՝ ձաղէ¹⁷ զառաքեալսն¹⁸ 19ի Հռովմ զիշխանան²⁰ 21Արշաւրի եւ Աբգարու, յաղագս պատերազմին²² նոցա, յորում սպանին զեղբարորդին Հերովդի: 3 Ընդ որ խստացեալ²³ Աբգարու²⁴, խորհի ապտամբութիւն եւ պատրաստութիւն պատերազմի: 4 Յայնժամ շինէ քաղաք²⁵ զտեղի պահպանութեան²⁶ գնդին²⁷ Հայոց, ուր²⁸ յառաջագոյն զգուշանային Եփրա-

տու²⁹ 30ի Կասսիոսէ, որ կոչի Եղեսիայ³¹. եւ փոխէ ³²ի նա զարքունիս³³ իւր որ³⁴ 35ի Մծբին, ³⁶եւ զամենայն³⁷ կուռս³⁸ իւր, զՆարոգ³⁹ եւ զԲէլ⁴⁰ եւ զԲաթնիքաղ⁴¹ եւ⁴² զԹարաթայ⁴³, եւ զմատեանս մեհենից⁴⁴ վարժարանին⁴⁵, եւ միանգամայն զղիւանս⁴⁶ թագաւորացն⁴⁷:

5 Յետ այր մեռեալ Արշաւր⁴⁸ թագաւորէ ⁴⁹ի վերայ Պարսից Արտաշէս⁵⁰ որդի⁵¹ նորա: 6 Արդ՝ թէպէտ եւ ոչ ⁵²է կարգ պատմութեանս⁵³ ի ժամանակի, եւ ոչ ըստ ⁵⁴կարգի զոր ասելս ձեռնարկեցաք, այլ քանզի սերունդք⁵⁵ Արշաւրի⁵⁶ թագաւորին⁵⁷ են ⁵⁸որք Հայոց ազինս Հաւատոց ե-

1 l հետեայն
2 b եւ վախճանի եւ / Z եւ վախճանի
3 k չիբ եւ (հերովդէս)
4 abl գարեհաւուս
5 gkl գնորին
6 zabdefgno օգոստոս / F աւգուստոս
7 b կացուցանեն
8 habcdefopqrs ԻՁ փիս Իէ
9 ac եղեսեայ / միւսն. եղեսիայ / O յեղեսեայ
10 c քաղաքին
11 e ազգին / k չիբ ազգի
12 cd լուսաւորչի
13 ჳgkl ամաց փիս աւուրց
14 ჳdef օգոստոս
15 d չիբ նորա
16 d չիբ հռովմայեցւոց
17 ჳabdg անդեալ / Կcdf ձաղեաց
18 a գառափեալն
19 abcd ի հոռմ / ef ի հոռմէ
20 Sex գիշխանս
21 c արգարու եւ արշարի / Կճde արշարի
22 abcdf պատերազմի
23 b խոստացեալ
24 Z չիբ արգարու
25 ek գփաղաբ
26 p գպահպանութեան
27 opqrs գնդի
28 eopqrs որ փիս ուր

29 l եփրատու / Z եփրատու
30 egnopqrs ի կարսիոսէ / abcdf ի կարսուէ / l ի կարսեորսէ / ov ի կրասուէ / ճ ի կարսիոսի / Z ի կարսեորսէ
31 ճbl եղեսեայ / a եղեսեայ
32 f ի մա փիս ի մա
33 habd գարեհաւուսն
34 f չիբ որ
35 f ի մծուին / l ի մծուին
36 ճac չիբ եւ գամենայն
37 bdfgkl չիբ գամենայն
38 ac գկուտ / dfkl գկուտ / Z գկիւտ
39 abcfd գմարագ / d գմարատ / ճgl գմարոկ
40 gl գրէղ
41 ճk գրաթանի քաղ / ճ գրաթանիքաղ / F գրաթն ի քաղ
42 M չիբ եւ (գրարաթայ)
43 M գրարաթա
44 Se մեհենիցն
45 c վարժանիսն / w վարժարանիցն
46 kl գղիւան
47 g թագաւորաց
48 ճd արշարի
49 b չիբ ի վերայ
50 oqrs արտաշէտ
51 R գորդի
52 abcdf կարգ է պատմութեանս
53 p պատմութեանց
54 abcdf կարգի է գոր / E գկարգի է գորս
55 O սերունդի
56 Կd արշարի / e աշար
57 ZM թագաւորի
58 SԻe չիբ որք հայոց ազինս հաւատոց եղեն առիթ / Կճ որ

դեն առիթ, ¹եւ հարազատութիւն ²Արտա-
շիսի որդւոյ նորա՝ սկիզբն արասցուք³ յա-
ղագս պատուականութեան մարդկանն⁴,
նախակարգեալ⁵ ⁶ի գիրսս առնթեր Ար-
տաշիսի⁷. զի իմասցին որք⁸ ընթեռնունն⁹,
եթէ¹⁰ համազգիք¹¹ քաջին¹² են: 7 Իսկ
զկնի ապա նշանակեսցուք եւ¹³ զժամա-
նակ¹⁴ գալստեան հարցն¹⁵ նոցա¹⁶ ի Հայս,
որք են Կարենեանք¹⁷ ¹⁸եւ Սուրենեանք,
¹⁹յորմէ սուրբն Գրիգոր, եւ²⁰ յորմէ Կամ-
սարականք, յորժամ ի շարի կարգին հա-
սանիցեմք²¹ ²²ի ժամանակս թագաւորին որ
զնոսա²³ ընկալաւ:

8 Բայց Աբգարու ոչ յաջողեցաւ²⁴
խորհուրդն ապստամբութեան. զի խռովու-
թիւն անկեալ²⁵ ի մէջ ազգականաց²⁶ իւ-

րոց, թագաւորութեանն²⁷ Պարսից՝ ²⁸զաւր
ժողովեալ անդր²⁹ չուէր³⁰ ի ³¹համոզել ³²եւ
ի դադարեցուցանել զնոսա:

ԻՐ³³

Յաղագս երթալոյն³⁴ Աբգարու յարե-
ւելս³⁵ եւ թագաւորեցուցանելոյ³⁶ Պար-
սից զԱրտաշէս³⁷. եւ թէ³⁸ գիա՛րդ կար-
գեաց գեղբարս³⁹ իւր, ⁴⁰յորոց մեր Լու-
սաւորիչն ⁴¹եւ ⁴²նորին ազգակիցն⁴³:

2 Երթեալ Աբգարու յարեւելս՝ գտանէ
թագաւորեալ Պարսից⁴⁴ զԱրտաշէս⁴⁵ որդի
Արշաւրի⁴⁶, եւ⁴⁷ ընդդիմացեալ նմա զեղ-
բարս⁴⁸ իւր. քանզի նա խորհէր ազգաւ ի
վերայ նոցա թագաւորել, եւ նոքա ոչ⁴⁹
առնուին յանձն: 3 Վասն որոյ պաշարեալ
զնոսա⁵⁰ Արտաշիսի⁵¹ եւ երկիւղ մահու ե-
ղեալ ի վերայ նոցա՝ բազում պատառ-
մունք եւ անմիաբանութիւնք⁵² ⁵³ի մէջ

1 Տիւք արիւն եւ հարազատութիւն [ց արիւն հա-
րազատութեան] / Կ²abcdf եւ արտաշիսի որդւոյ
նորա հարազատութիւն / Z եւ արեւն եւ հարա-
զատութիւն
2 kl որդւոյ նորա արտաշեսի [k արտաշիսի]
3 P արասց փիս արասցուք
4 cfցk մարդկան / չ մարդոյն
5 lւen նախակարգել / eoqrs նախկարգել / p նախ
կարգեալ
6 ZO ի գիրսս
7 abcd արտաշէսի / l արտաշեսի / Z արտաշէի
8 l ոյք փիս որք
9 Ացլ ընթեռնունն
10 M թէ փիս եթէ
11 c համազգիք
12 k քաջին փիս քաջին
13 abcd փիս փիս
14 k ժամանակ / abdf զժամանակս
15 lւabcdf հարց / չeoqrs փիս հարցն
16 kl դոցա փիս նոցա
17 Sae կարենանք [o կարենեանք] / N կարենանք
դարձրած կարենեանք
18 Կճ փիս եւ սուրենեանք / Sade սուրենանք [o սու-
րենեանք] / N սուրենանք դարձրած՝ սուրե-
նեանք
19 b փիս յորմէ սուրբն գրիգոր
20 a փիս եւ
21 չef հասանիցիմք
22 abcd փիս ի ժամանակս
23 abcd գնոսայն / f գնոյն / kl գոսայ / Z գոսա
փիս գնոսա
24 abcf աջողեցաւ
25 Z անկաւ
26 EFL ազգականացն

27 a իւրոյ թագաւորութեան / M թագաւորութեան
28 bc գործողովեալ / adefp գորս
29 Ակր անդ
30 abcd չուէր
31 abcd փիս համոզել [f չիք a համոզել] գնոսա եւ դա-
դարեցուցանել
32 lւ չիք եւ ի դադարեցուցանել
33 lւabcdefopqrs եւ փիս եւ
34 b երթալոյ
35 վ՛ յարեւելս
36 lւ թագաւորեցուցանել
37 N գարտաշէս
38 k եթէ / l եթե
39 oqrs գեղբարս / N գեղբարս դարձրած՝ գեղ-
բարս
40 e յորոց եւ մեր
41 abcd փիս եւ նորին
42 abcd ազգակիցն իւր / w ազգակիցն նորին / f
փիս նորին
43 lւ ազգակիցն
44 e փիս պարսից
45 rs գարտաշէս
46 ELZMNOPR արշարի
47 f եղբարս / oprs գեղբարս
48 f գոր փիս եւ
49 F փիս ոչ
50 P գնա փիս գնոսա
51 EFZ արտաշէսի
52 kl անմիաբանութիւն / F անմիաբանութիւն
53 abcd փիս ի մէջ

զաւրացն եւ այլոց¹ ազգականացն² լինէին³: 4 Քանզի⁴ էին Արշաւրի թագաւորի որդիք երեք եւ դուստր մի. առաջին՝ նոյն ինքն արքայն⁵ Արտաշէս⁶, երկրորդն⁷՝ Կարէն, երրորդն⁸՝ Սուրէն, եւ քոյր նոցին⁹՝ որ¹⁰ անուանեալ կոչի¹¹ 12 Կոչմ, կին զաւրավարին ամենայն Արեաց ի հաւրէն կարգեալ¹³:

5 Իսկ Ագարու համոզեալ զնոսա խաղաղանալ, ի մէջ ամենեցուն¹⁴ հաստատէ¹⁵ զայս¹⁶ ինչ սահմանելով. թագաւորել Արտաշիսի¹⁷ հանդերձ¹⁸ 19 ծննդովք իւրովք՝ 20 որպէս եւ²¹ խորհեցաւն²², եւ զեղբարսն²³ անուանել²⁴ Պահլաւս²⁵՝ յանուն²⁶ քաղաքին իւրեանց եւ աշխարհին²⁷ մեծի եւ քաջաբերոյ²⁸. 29 որպէս զի լինել³⁰ նոցա պատուականագոյն եւ առաջին քան զամե-

նայն նախարարութիւնս Պարսից, որպէս արդարեւ³¹ զարմս³² թագաւորաց: 6 Եւ դաշինս եւ երգմունս ի միջի հաստատեալ³³, զի³⁴ թէ լիցի³⁵ սպառել³⁶ զարմից Արտաշիսի³⁷ ի³⁸ պատանեաց՝ նոքա մատիցեն³⁹ 40 թագաւորութիւնն: 7 Եւ արտաքոյ⁴¹ ցեղի նորա թագաւորեցելոյ⁴²՝ ցեղս⁴³ որոշել⁴⁴ զնոսա երիս, կոչմամբ այսպիսեաւ. 45 Կարենի Պահլաւ, 46 Սուրենի Պահլաւ, 47 եւ զքոյրն՝ Ասպահապետի⁴⁸ Պահլաւ⁴⁹, յառնն⁵⁰ տանուտէրութենէ⁵¹ զանունն⁵² որոշեալ⁵³:

8 Եւ ասեն զսուրբն Գրիգոր⁵⁴ 55 ի Սուրենեանն Պահլաւէ⁵⁶, 57 եւ զԿամսարականս⁵⁸ ի Կարենեանն⁵⁹ Պահլաւէ: 9 Այլ

1 Sek այլ / I այլոց
 2 abcf ազգաց [f ազգացն]
 3 kl լինէր
 4 abcd արշարի [d արշորի, c արշարեի] թագաւորի էին
 5 EML արքայ
 6 Q արտաշէս
 7 EFL երկրորդ
 8 abcd երրորդ / e եւ երրորդն
 9 S սոցին [n սոցին] / e սոցա
 10 F չիք որ
 11 abd կոչիւր / c կոչէր / Խ չիք կոչի
 12 F կոչմակին փիս կոչմ կին / e կողմ / f կոչմա / g/m կոմշ
 13 SI կարգեցեալ / R կարգեալ
 14 Sh ամենեցունց
 15 cdgl հաստատէր
 16 abcf զայն
 17 EF արտաշէսի
 18 L չիք հանդերձ
 19 Խabcdf իւրով ծննդովք / NOR ծննդովք
 20 e գոր փիս որպէս եւ
 21 abcd չիք եւ
 22 abcd խորհեցաւ / eopqrs Խորհեցան
 23 pqr ցեղայրսն / e եղբարսն / EZ զեղբարս
 24 Sek անուանեալ / gl անուանեալս
 25 abef պալիաւս (միշտ) / gl պահղաւս (միշտ) / o պալիաւ / M պահիաւս
 26 a անուն
 27 O յաշխարհի
 28 abdfgl քաղաքերոյ
 29 e գոր փիս որպէս զի
 30 L լինիլ

31 e զարդարել
 32 egklnoqrs զարմս
 33 gkl հաստատել
 34 b թէ պէտ դէպ լիցի
 35 Կabcdfk դէպ լիցի / g դէպ՝ գրուած ու ջնջուած
 36 a ի սպառել / c սպառեալ / M սպառիլ
 37 EF արտաշէսի
 38 Կabcd չիք ի (պատանեաց)
 39 b մատիցին
 40 EMZF ի թագաւորութիւն
 41 F ցեղին նորա
 42 e թագաւորեցելոյ
 43 p զցեղս
 44 EFL որոշեալ
 45 F կարենի պալիաւ / L կարենի (վերջի ի-ն ջնջած) պալիաւ / Z պահղաւ
 46 f չիք սուրենի պալիաւ / F սուրենի պալիո / L սուրենի պալիաւ / Z սուրենի պահղաւ
 47 p չիք եւ զքոյրն ... պալիաւ
 48 e ասպապետի / N ասպահապետին
 49 Z պահղաւ / FL պալիաւ
 50 Կabcd յանուն փիս յանուն
 51 Կabcd տանուտէրութեան եւ զնորա [f զնոսա] / In տանուտէրութենէ
 52 Կzacd անուն / b յանուն
 53 NO որոշել
 54 e գրիգորիոս
 55 bcd ի սուրենան / EF ի սուրենան / L ի սուրենան / O ի սուրենան
 56 M պահիաւ / FL պալիաւ
 57 rs չիք եւ զԿամսարականսն ի կարենեանն պալիաւ
 58 abc կամսարականն / def զկամսարականն / O կամսարականս
 59 EF ի կարենեան / L ի կարենեան / NO ի կարենանն

զայսր գալոյն² զորպիսուծթիւն ի կարգին պատմեսցուք. միայն նշանակելով³ այժմ առ⁴ ընթեր Արտաշէսի⁵, զի ծանիցես⁶ զազգս զայս⁷ մեծ, թէ հաւաստի արիւն⁸ Վաղարշակայ են⁹, այս ինքն զարմ Արշակայ¹⁰ մեծի, եղբար Վաղարշակայ:

10 Եւ այսոցիկ այսպէս կարգելոց¹¹ եւ զգիր ուխտին ընդ իւր առեալ Աբգարու՝ դառնայ ոչ առողջ մարմնով, այլ չարաչար ցաւովք¹² ախտացեալ¹³:

ԻԹ¹⁴

Դարձ¹⁵ Աբգարու յարեւելից, եւ տալ աւգնականութիւն¹⁶ 17 Արեւտայ ի մարտ ընդ Հերովդի չորրորդապետի:

2 Իբրեւ դարձաւ Աբգար¹⁸ յարեւելից՝ լուաւ նա զՀռոմայեցւոց, թէ¹⁹ ի կասկածանս²⁰ անկեալ են վասն նորա, ²¹որպէս թէ զկնի գաւրու գնաց²² յարեւելս²³: 3 Վասն որոյ ²⁴գրեաց ²⁵առ գործակալս Հռոմայեց-

ւոց զպատճառս երթալոյն²⁶ իւրոյ²⁷ ի Պարսս, միանգամայն եւ զգիր ուխտին²⁸, որ ընդ Արտաշէս²⁹ եւ ընդ եղբարս նորա՝ տայ³⁰ տանել: 4 Եւ նոքա ոչ հաւատացին³¹ նմա. վասն զի եւ³² թշնամիք չարախաւսէին³³ գնմանէ, Պիղատոս եւ Հերովդէս չորրորդապետ Լիւսանիա³⁴ եւ Փիլիպպոս: 5 Իսկ Աբգարու եկեալ ի քաղաքն իւր յԵդեսիայ³⁵՝ միաբանեաց³⁶ ընդ Արեւտայ³⁷ արքայի³⁸ Պատրիացւոց³⁹, սատարս⁴⁰ ⁴¹տալով նմա ի ձեռն Խոսրանայ⁴² ուրումն⁴³ Արծրունւոյ⁴⁴՝ մարտնչել⁴⁵ ընդ Հերովդի⁴⁶: 6 Քանզի նախ⁴⁷ զդուստրն⁴⁸ Արեւտայ արքայի⁴⁹ կին առեալ Հերովդի⁵⁰, եւ ապա⁵¹ անարգեալ ի բաց եթող, եւ⁵² զՀերովդիադայ⁵³ մեկնեալ յառնէ¹ իւրմէ

26 L երթալոյ
27 Կ²abcd նորա փիս իւրոյ
28 a տուխտին փիս ուխտին
29 d արտաշէսի
30 Խ³՝eopqrs տալ
31 Կ⁴abcdfgl հաւատային
32 k չիք եւ (քշմամիք)
33 Կ⁵ad չարախոսի էին
34 Ա⁶՝gnoqrs լիւսինայ / Կ⁷՝լ լուսինա / Z լիւսանիայ R լուսինայ
35 ac եդեսես / c եդեսիա / k յեդեսիա / FP յեդեսես / FNO յեդեսեսայ / Z յեդեսես
36 gl միաբանեցաւ / միւսն. միաբանեաց
37 ep արեւտայ / oqrs արեւատեսայ / k արեւտ / N արեւատեսայ ուղղած արեւատեսայ / M արեւտայ
38 E արեւային
39 c պարտի փիս պատրիացւոց
40 gkl սատար
41 Կ²abcdfgkl նմա տալով
42 Կ⁴abcf խորանայ / d խորենայ / Խ խոսրովայ / n խոսրովանայ
43 Կ² ուրեմն / e ուրում / k որում / Վ⁴m որումն. / f չիք ուրումն
44 F չիք արծրունոյ / NO արծրունոյ
45 EL մարտնչիլ
46 NOR հերովդիի
47 Z չիք նախ
48 Աձցնոqrs գղուստր / Z դուստր
49 Տե չիք արեւայի
50 Se հերովդիի [p հերովդիի]
51 Տե չիք ապա
52 Կ²abcdf զի փիս եւ (գհերովդիադայ)
53 I զի գհերովդիադայ / c հերովդիադա / Z զիվ-հերովդիադայ

1 EF պալիաւէն / L պալիաւէ / M պահ՝դաւէ
2 Կ²de գոլոյն / gkl գալոյ
3 Կ²abcdf պատմելով փիս նշանակելով
4 FL չիք առ
5 EFZ արտաշէսի
6 Z ծանիցէ
7 f չիք գայս
8 Z արեւն փիս արիւն
9 cf են եւ
10 M չիք մեծի եղբոր վաղարշակայ
11 ԱՎ.mnoprs կարգեցելոց [a չիք կարգելոց]
12 Հbenopqrs ցաւով
13 a ախտացեալի / e յախտացեալ
14 Խ³abcefopqrs Ե՛ր փիս ԻԹ.
15 cr դարձեալ
16 b յօգնականութիւն / e յօգնութիւն
17 Կ²abcdf արեւտայ ընդդէմ հերովդիի / e յարեւտից, oqrs արեւտեսայ, p արեւտա փիս արեւտայ / O արեւտա
18 Տե արգարիոս / kl արգարոս
19 e ի կասկածան / Վ⁴kl ի կասկած / R կասկածանկեալ են
20 o են անկեալ
21 abcdf իբրեւ թէ / իբր թէ փիս որպէս թէ
22 b չիք գնաց
23 Se յարեւելս արգար / Խ արգար յարեւելս
24 Տե յղէ փիս գրեաց / N նախապէս՝ յղէ առ նա գործակալս դարձած՝ յղէ նա առ գործակալս վերցրս առ նա գործակալս [e գործակալս] / b չիք առ

26հան կենդանույն, յաղագս որոյ 3ստէպ յանդիմանեալ ի Յովհաննէ Մկրտչէ՝ այնր աղագաւ եսպան⁴ 5գ Յովհաննէս Մկրտիչ: 7 Եւ եղեւ պատերազմ ընդ նա եւ 6ընդ Արետ⁷ վասն անարգանաց դստերն. յորում սաստկապէս Հարեալ սատակեցան զաւրքն⁸ Հերովդէ յաւգնականութենէ քաջացն Հայոց, որպէս⁹ 10յաստուածային իմն¹¹ տեսչութենէ, վրէժս հատուցանել ընդ մահուանն¹² Յովհաննու¹³ Մկրտչին¹⁴:

Լ¹⁵

Առաքումն իշխանացն Արգարու¹⁶ առ Մառիմոս¹⁷, յորում տեսին զՓրկիչն մեր¹⁸ Քրիստոս¹⁹, ուստի եղև սկիզբն հաւատոցն²⁰ Արգարու²¹:

2 Ընդ այն ժամանակս եկաց 22ի գործ Հազարապետութեան կայսեր ի վերայ Փիլնիկեցոց²³ եւ Պաղեստինացոց²⁴, Ասորոց եւ Միջագետաց Մառիմոս²⁵ որդի

1 EFL յառնէն
 2 Կ²abcdf կենդանույն [Կ²d կենդանույն] ի բաց եհան / fk չիբ եհան
 3 Տիւե չիբ ստէպ ... աղագաւ
 4 cfklo սպան / Կ²d էսպան / վեցհկմքգրս սպանեալ
 5 L գնա փխ գյովհաննէս մկրտիչ / e գյովանէս / f գյովաննէս
 6 E ընդ արետայ արբայի
 7 abcdf արետ արբայ
 8 Z գորբ
 9 e գոր փխ որպէս
 10 EFL յաստուածային իմն զոգցես տեսչութենէ / bde աստուածային
 11 eopqrs չիբ իմն / վիտոն զոգցես փխ իմն
 12 Տիւե մահուան [e մահուն] մկրտչին
 13 R չիբ յովհաննու
 14 EFL մկրտչի
 15 իսabcefopqrs ԻՓ փխ L
 16 f չիբ արգարու
 17 f մարիմոս / k մարիմիս
 18 abcdf չիբ մեր
 19 f քրիստոս յերուսաղէմ
 20 Հցլոքգրս հաւատոց / k հաւատոյ
 21 e արգարու թագաւորին
 22 F ի գործ n. ապետութեան
 23 O փիլնիկեցոց
 24 L պաղեստինեցոց
 25 f մարիմոս

Ստորգեայ²⁶. առ որ առաքեաց Արգար²⁷ երկուս ի²⁸ գլխաւորաց իւրոց, 29գ Մար 30ԻՀաբ բղեաշխն³¹ Աղձնեաց եւ զՇամչագրամ նահապետ Ապահունեաց տոհմին եւ զԱնան³² Հաւատարիմ իւր՝ 33ի քաղաքն Բեթքուբին³⁴, զգացուցանել նմա զպատճառս³⁵ երթալոյն իւրոյ յարեւելս³⁶, ցուցանելով 37եւ 38գգիր ուխտին՝ 39որ 40ընդ Արտաշէս եւ ընդ եղբարս իւր, եւ առնել 41գնա թիկունս⁴² աւգնականութեան: 3 Որոց եկեալ գտին գնա յԵլեւթերոյպաւլիս⁴³: 4 Եւ նորա ընկալեալ գնոսա⁴⁴ խնդութեամբ⁴⁵ եւ մեծարանաւք՝ առնէ պատասխանի Արգարու. «Մի՛ կասկածեր⁴⁶ ի կայսերէ սակս այնր, 47միայն զի⁴⁸ զհարկելն⁴⁹ լիով¹ փութաւցիս²»:

26 abcdf ստորոգեայ. ուղղելի ըստ Լարուբն. սարինոս որդի եւստորոգեայ / Z ստերգեայ
 27 Seg արգարիոս / EFLZ արգարոս
 28 p չիբ ի (գլխաւորաց)
 29 վ՛ գարիհա / n գմարիհար (լուսանցում՞ գարիհա) / k գար փխ գմար / Z գարիհեա փխ գմար իհար
 30 k իհարդեալն փխ իհար բղեաշխն
 31 Seg բղեշխն
 32 Հցրս գանանէ
 33 e ի քաղաքն
 34 b բեղուզին / f բեղուբին / Հk բեղուբին / ZNOPR բեթգուբին
 35 f գպատնաո
 36 c արեւելս
 37 n նմա եւ գգիր / abcdf նմա փխ եւ
 38 E գգրախտին փխ գգիր ախտին
 39 e ընդ որ
 40 E չիբ ընդ (արտաշէս)
 41 Հցk գնա ի թիկունս
 42 P թիկուն
 43 a ելեւթերոյպոլիս / be յերեւթերոյպոլիս / Հ հերեւթերոյպոլիս / cpqrs հերեւթերոյպաւլիս / I յերեւթերոյպաւլիս / dk յերեւթերոյպոլիս / o ելեւթերոյպոլիս / Lար. երեւթերոյպոլիս / E երեւթերոյպոլիս / F յերեւթերոյ պոլիս / O ելեւթերոյպոլիս
 44 ae գնա փխ գնոսա
 45 իվ՛ իւ եւ Լար. խնդութեամբ / միւսն. խաղաղութեամբ
 46 Կ՛b կասկածել / c կասկածիլ
 47 M միայն ի հարկելն
 48 Կ՛dop չիբ գի
 49 Sce զհարկեալն / ce զհարկանելն / վ՛ իւ հարկեալն

5 Եւ նոցա³ դարձեալ անտի⁴՝ ելին յե-
րոսադէմ տեսանել զՓրկիչն մեր Քրիս-
տոս վասն լրոյ համբաւոց⁵ սքանչելա-
գործութեանցն⁶. որում եւ⁷ ականատես ե-
ղեալ՝ պատմեցին Աբգարու: 6 ⁸Ընդ որ
զարմացեալ Աբգարու՝ հաւատաց ճշմար-
տապէս իբր⁹ արգարեւ¹⁰ յորդի¹¹ Աստուծոյ,
¹²եւ ասէ. «Այն զաւրութիւնք¹³ ¹⁴ոչ մար-
դոյ¹⁵ են, այլ Աստուծոյ¹⁶. զի չիք ոք ի
մարդկանէ, որ կարէ զմեռեալս¹⁷ յարուցա-
նել¹⁸, բայց¹⁹ միայն Աստուած²⁰»: 7 Եւ
քանզի²¹ ²²ապականեալ էր մարմինն²³
իւր²⁴ ի չարաչար²⁵ ցաւոց, որ պատահե-
ցին²⁶ նմա ի²⁷ ²⁸Պարսից աշխարհին յա-
ռաջ²⁹ քան զեալթն ամ³⁰, եւ³¹ ի մարդկանէ
ոչ եղեւ նմա³² հնար³³ բժշկութեան՝ ետ

³⁴տանել նմա թուղթ աղաչանաց, գալ եւ³⁵
բժշկել զնա ³⁶ի ցաւոցն, աւրինակ զայս:

ԼԱ.³⁷

Թուղթ Աբգարու առ Փրկիչն³⁸:

2 Աբգար Արշամայ³⁹, իշխան աշխար-
հի, առ Յիսուս փրկիչ եւ⁴⁰ բարեբար, որ ե-
րեւեցար⁴¹ ⁴²յերուսաղէմացոց աշխար-
հիդ⁴³, ողջոյն:

3 Լուեալ է⁴⁴ իմ⁴⁵ վասն քո⁴⁶ եւ վասն
բժշկութեանդ⁴⁷, ⁴⁸որ լինի⁴⁹ ⁵⁰ի ձեռս քո ա-
ռանց դեղոց⁵¹ եւ արմատոց. զի⁵² որպէս ա-
սի՝ տաս դու կուրաց տեսանել եւ կաղաց
գնալ, եւ⁵³ զբորոտս⁵⁴ սրբես⁵⁵ եւ զայս⁵⁶
⁵⁷պիղծս հանես⁵⁸, եւ որ⁵⁹ միանգամ չար-
չարեալ⁶⁰ են յերկար⁶¹ հիւանդութեամբք՝

1 վկլ լաւ փխ լիով
2 Կ²aklpqrs փութասցի / Z փութասցի
3 klp նոքա
4 l անդի
5 abcd համբաւոց
6 E գտնանչելագործութեանց
7 eforqrs չիք եւ
8 k չիք ընդ որ զարմացեալ արգարու
9 E իբրեւ
10 Տ՛յարդարեւ [nopr արդարեւ]
11 Վ²abdelmo որդի
12 e չիք եւ ասէ ... այլ աստուծոյ
13 a գորութիւնք / NOPR գորութիւն
14 abcdf աստուծոյ են եւ ոչ մարդոյ
15 k մարդու
16 rs յաստուծոյ
17 r զմեռուցեալս
18 Հ²abcdfkl յարուցանել զմեռեալս
19 e այլ փխ բայց
20 O յաստուած
21 Q նոքա զի փխ քանզի
22 e ապականէր փխ ապականեալ էր / f մարմին
նորա ապականեալ էր
23 abcdgk մարմին
24 abcd նորա փխ իւր
25 abcdf չար փխ չարաչար
26 իւլ² պատահեաց / e չիք պատահեցին / M պա-
տահեցան
27 gl չիք ի (պարսից)
28 իւ յաշխարհին պարսից / M յաշխարհի պարսից
29 abcdfkl յառաջ եւս
30 f ամս
31 abcdfkl որ փխ եւ
32 d չիք նմա

33 bdf հնարս
34 a նմա տանիլ / cdf տանիլ առ նմա / L տանիլ
առ նա
35 pqr չիք եւ
36 egrqrs ի ցաւոց անտի / o ի ցաւոցն, որ ունէր
գորինակ / s գորինակ
37 opqrs l փխ լ.ա. / abcgl չիք լ.ա.
38 f փրկիչն մեր քրիստոս / abcd փրկիչն քրիստոս
/ S փրկիչն յիսուս քրիստոս
39 b արշակայ փխ արշամայ
40 abcdfkl չիք եւ
41 ektnopq երեւեցաւ
42 Տ՛իւ աշխարհի [իւլ²gl յաշխարհի] երուսաղէմաց-
ոց / ac երուսաղէմացոց
43 N աշխարհի այլ ձեռնով դարձրած՝ յաշխարհի
44 ae չիք է
45 a եւմ փխ իմ
46 x fn / միւսն. քոյ
47 abcdf բժշկութեանցդ
48 L որք լինին
49 Ս՛ լինին
50 Հ՛ ի ձեռն
51 d դեղոյ
52 d եւ փխ զի
53 g չիք եւ (գորոտս)
54 e բորոտս
55 Տ՛իւ սրբել
56 Կ՛e գայս / R գայն փխ գայս
57 իւլ² Կ՛² Կ՛² abcdf պիղծս [g պիղծ] եւ գղեւս [ab գղեւս,
g գղեւ գրած, ապա ջնջած] / eoqrs պիղծ / p պղծ
58 իւլ² p հանել
59 Հ՛kl որք
60 L չարչարեալք
61 Se երկար / իւլ² ընդ երկար

բժշկես. դու¹ եւ զմեռեալս յարուցանես: 4 Եւ իբրեւ լուայ ²վասն քո³ զայս ամե- նայն՝ եղի⁴ ի մտի իմում մի յերկուց⁵ աս- տի⁶. 7Կամ թէ դու ⁸Աստուած իցես, իջեալ յերկնից, եւ⁹ գործես զայդ¹⁰. կամ¹¹ թէ ¹²որ- դի ¹³իցես դու Աստուծոյ, եւ զայդ առնես: 5 Արդ վասն այնորիկ¹⁴ գրեցի ես ¹⁵առ քեզ՝ աղաչել¹⁶ զքեզ, զի աշխատ լինիցիս¹⁷ եւ¹⁸ եկեսցես առ իս եւ բժշկեսցես զհիւան- դութիւնս գոր ունիմ ես: 6 ¹⁹Նա եւ²⁰ լուայ²¹, զի²² Հրեայք²³ տրտնջեն²⁴ զքէն եւ կամին չարչարել զքեզ. բայց քաղաք մի փոքրիկ²⁵ ²⁶եւ գեղեցիկ²⁷ է իմ, եւ բաւա- կան է մեզ երկոցունցս²⁸:

7 Որոց տարեալ զթուղթն՝ պատահե- ցին նմա յերուսաղէմ: 8 ²⁹Ձայս վկայէ եւ³⁰ աւետարանական³¹ բանն, եթէ³² էին ո-

մանք ³³ի հեթանոսաց եկելոց³⁴ առ նա՞. վասն ոչ համարակիցն³⁵, որք լուանն, ա- սել³⁶ ցՅիսուս, այլ ասեն ցՓիլիպպոս ³⁷եւ ցԱնդրէաս. ³⁸եւ նոքա ասեն ցՅիսուս³⁹: 9 Իսկ ինքն Փրկչին մեր³⁹ յայնմ ժամանա- կի յորում կոչեացն⁴⁰ զնա Աբգար⁴¹՝ ոչ առ⁴² յանձն⁴³. բայց թղթոյ արժանի արար զնա, որ⁴⁴ ունի ⁴⁵աւերինակ զայս:

ԼԲ⁴⁶
⁴⁷Պատասխանի քրթոյն Աբգարու, գոր գրեաց Թովմաս⁴⁸ առաքեալ⁴⁹ հրամա- նաւ Փրկչին⁵⁰:

2 ⁵¹Երանի իցէ այնմ, որ հաւատայ⁵² յիս՝ իբրեւ⁵³ ⁵⁴ոչ իցէ նորա տեսեալ զիս. զի գրեալ է վասն իմ⁵⁵ այսպէս. Ձի որք տեսա- նենն⁵⁶ զիս՝ ոչ հաւատասցեն¹ շիս, եւ որք

1 prs չիբ դու
 2 a չիբ վասն fn
 3 c չիբ fn
 4 k եւ եղի
 5 a երկուց
 6 bcdkcl չիբ աստի
 7 e զի կամ դու
 8 abcdfl իցես աստուած
 9 Sive չիբ եւ (գործես)
 10 a զայս փիս զայդ
 11 e եւ կամ
 12 abcdfl դու իցես որդի
 13 Ze չիբ իցես դու / g իցես դու գրած, ապա ջնջած / opqrs չիբ իցես
 14 cenq այտորիկ / h չիբ այնորիկ
 15 kl չիբ առ քեզ
 16 g եւ աղաչել
 17 k լիցիս
 18 kl չիբ եւ (եկեսցես)
 19 F նա լուայ զի հրայիդ տրտուջեն գէն եւ կամ չարչարել գէեզ
 20 p չիբ եւ (լուայ)
 21 O լուա
 22 abdf զի եւ
 23 S հրեայք / EL հրեայիդ / NO հրեայք
 24 jabcdfl տրտուջ են
 25 b փոքրիկ է
 26 rs չիբ եւ գեղեցիկ / z եւ է իմ գեղեցիկ եւ պատ- շանաւոր
 27 g գեղեցիկ ջնջած
 28 ckl երկոցունց / e երկոցունս
 29 e եւ զայս գրէ փիս զայս վկայէ եւ
 30 S չիբ եւ

31 b յաւետարանական / F օետարանական
 32 l pb / k եթէ / L չիբ եթէ թէ
 33 abcf եւ ի հեթանոսաց
 34 Sived եկելոց [l եկելոց / zg յեկելոց, op եղելոց]
 Խ Յ՝ՎԸ՝ ԺԻ՝ 20
 35 a համարակիցն / P համարահին
 36 a այսել փիս ասել
 37 L չիբ եւ ցանդրեաս եւ նոքա
 38 Iuabcdf անդրէաս եւ փիլիպպոս փիս եւ նոքա / F եւ փիլիպպոս փիս եւ նոքա
 Է շ՝ՄԳ՝ Յ՝ՎԸ՝ ԺԻ՝ 21-22:
 39 Sek չիբ մեր / g մեր գրած եւ ջնջած
 40 Iuceprs կոչեաց / f կոչեցիցն
 41 ԱՏ չիբ արգար
 42 abdeg էառ / F չիբ առ
 43 վ՛լ նմա յանձն
 44 c չիբ որ
 45 Sive այսպէս փիս օրինակ զայս [օ օրինակ զայս]
 46 prs ԼԱ / abcgI չիբ ԼԲ / N գլխահամարը գրած ապա ջնջած / MO չիբ գլխահամար
 47 gikl թուղթ առ արգար փիս պատասխանի քրթոյն արգարու / M պատասխանի քրթոյն արգարու թուղթ առ արգար գոր
 48 e թումս / f թումայ / k թումա / Scg թումս / l թովմայ / NOPR թումաս
 49 abcdkl առաքեալ / միւսն. առաքեալն
 50 en փրկչին յիսուսի / e փրկչին մերոյ
 51 Z երանիցէ փիս երանի իցէ
 52 h հաւատան
 53 Ա իբր / I իբրու / Z իբրեւ
 54 kl չիցէ
 55 k չիբ իմ
 56 Zcegprs տեսանեն

որք ոչն տեսանեն³ նոքա հաւատասցեն⁴ եւ կեցցեն: 3 Իսկ վասն այնր⁵ զի գրեցեր դու առ իս, գալ ինձ առ քեզ՝ արժան⁶ է ինձ ⁷կատարել աստ զամենայն⁸ ինչ վասն որոյ առաքեցայ ես⁹: 4 Եւ¹⁰ իբրեւ կատարեցից զայս՝ ապա համբարձայց ¹¹առ այն որ առաքեացն զիս. եւ յորժամ համբարձայց՝ ¹²առաքեցից զմի յաշակերտաց¹³ աստի¹⁴ իմոց, զի ¹⁵զցաւս քո¹⁶ բժշկեսցէ, եւ կեանս¹⁷ քեզ եւ որոց¹⁸ ընդ քեզ են¹⁹ շնորհեսցէ:

5 Զայս թողթ երբեր Անան²⁰ սուրհանդակ Աբգարու²¹, ընդ որում եւ գկենդանագրութիւն²² փրկչական պատկերին, որ կայ յեղեսացւոց²³ քաղաքին ²⁴մինչեւ ցայսաւր ժամանակի:

- 1 *abcdfg* հաւատայցեն / *e* հաւատան
- 2 *F* յիս եւ որք ոչս տեսցեն զիս նոքա հաւատասցեն *լրացուած լուսանցում* / *O* զիս
- 3 *Աkl* տեսանիցեն [e տեսանեն] զիս / *g* ոչ տեսանեն (զիս՝ *գրած ու ջնջած*)
- 4 *cf* հաւատայցեն
- 5 *L* այր *փ/ս* այնր
- 6 *d* արժանի
- 7 *bcdf* աստ կատարել
- 8 *p* ամենայն
- 9 *abcdf* յերուսաղէմ *փ/ս* ես
- 10 *d* չի՞ք եւ
- 11 *FL* չի՞ք առ այն ... համբարձայց
- 12 *kl* առաքեցից քեզ մի
- 13 *o* աշակերտաց / *p* աշակերտացն
- 14 *c* չի՞ք աստի
- 15 *abcdf* զգն ցաւս / *O* զգոս *փ/ս* զցաւս
- 16 *e* չի՞ք եւ
- 17 *kl* կեանք / *tw* կիսան
- 18 *NO* որ *փ/ս* որոց
- 19 *abd* չի՞ք են
- 20 *Կ՛abcdl* եման / *e* անանէս / *k* էման
- 21 *k* արգարու
- 22 *d* կենդանագրութիւն
- 23 *d* յեղեսիս / *k* յեղեսիացւոց
- 24 *abcdf* չի՞ք մինչեւ ցայսօր ժամանակի

ԼԳ²⁵

Քարոզութիւն յեղեսիս²⁶ առաքելոյն Թադէոսի²⁷, ²⁸եւ պատնէն ²⁹թղթոցն հնգից³⁰:

2 Բայց յետ³¹ համբառնալոյ³² Փրկչին մերոյ՝ Թովմաս³³ առաքեալ, մի յերկոտասանիցն, առաքեաց ³⁴զմի յեւթանասանից անտի զԹադէոս ի քաղաքն Եղեսիս³⁵՝ բժշկել զԱբգար եւ աւետարանել ըստ բանին³⁶ Տեառն: 3 Որոյ եկեալ եմուտ³⁷ ի տուն Տուբիայ³⁸ իշխանի³⁹ Հրէի⁴⁰, զոր⁴¹ ասեն լինել յազգէն⁴² Բագրատունեաց. որոյ խոսեալ⁴³ յԱրշամայ⁴⁴՝ ոչ ուրացաւ զհրէութիւնն⁴⁵ ընդ այլ ազգականս իւր, ⁴⁶այլ նովին⁴⁷ աւրինաւք⁴⁸ եկաց մինչեւ

- 25 *lwabcfo* Լ, *prs* ԼԲ *փ/ս* ԼԳ / *ZOP* չի՞ք զլիսահամար / *R* ԼԱ *փ/ս* ԼԳ
- 26 *a* յեղեսիս / *c* յեղեսիս / *e* եղեսիս / *l* յեղեսիս քաղաքի [*k* քաղաք] / *O* եղեսիս / *R* յեղեսիս քաղաք
- 27 *abcdf* Թադէոսի / *միւսն*. Թադէի
- 28 *L* չի՞ք եւ պատնէն թղթոցն հնգից
- 29 *f* հնգից թղթոցն / *abce* թղթոյն / *lp* թղթոց / *k* թիտոյն
- 30 *p* հնգի
- 31 *Z* չի՞ք յետ
- 32 *abcdf* համբառնալոյն
- 33 *e* բումաս
- 34 *lwabcdf* զթադէոս, որ էր [*k* է] մի յեւթանասանից [d յեւթանասանից, *f* յեւթանասանիցն] անտի [l անդի] / *S* մի յեւթանասանից / *NOR* մի յեւթանասանից / *O* յեւթանասանիցն/
- 35 *abf* յեղեսիս / *d* յեղեսիս / *l* յեղեսիս / *k* յեղեսիս / *Z* յեղեսիս / *O* եղեսիս
- 36 *o* զբանն
- 37 *Se* չի՞ք եմուտ / *R* եմուտ *լրացուած լուսանցում*
- 38 *Կ՛abcdf* չի՞ք տուբիայ / *Z* տուբայ / *NO* տուբայ
- 39 *O* իշխանին
- 40 *Կ՛abcdf* հրէից
- 41 *l* զորմէ
- 42 *NPZR* յազգէ / *O* ազգէ
- 43 *d* խօսեալ / *o* խօսելն / *f* ուսեալ / *e* խորշեալ / *pqrs* խուշեալ / *O* խուշեալ / *Q* խոսեալ / *R* խորշեալ *լուսանցում* *դարձրած*՝ խոշտանգեալ *փ/ս* խոսեալ
- 44 *b* արշամայ
- 45 *Հ* հրէութիւն / *NM* զհրէութիւն
- 46 *e* չի՞ք այլ նովին
- 47 *S* իւր նոյն
- 48 *Se* օրինօքն / *l* արինաւք

Հաւատալ ի Քրիստոս¹: 4 Եւ ել Համբաւ² նորա ընդ ամենայն քաղաքն: 5 Լուեալ Աբգարու ասէ. «Յնա է վասն որոյ գրեացն Յիսուս», եւ իսկոյն կոչեաց զնա: 6 Եւ եղեւ⁴ ի մտանելն Թաղէի՝ տեսիլ սքանչելի⁵ երեւեցաւ Աբգարու⁶ յերեսսն⁷ Թաղէի. եւ⁸ յարուցեալ ի գահոյիցն անկաւ¹⁰ ի վերայ երեսաց իւրոց եւ երկիր եպագ¹¹ նմա. եւ զարմացան ամենայն իշխանքն որ¹² շուրջն¹³ կային, զի ոչ¹⁴ գիտացին գտեսիլն: 7 15Եւ ասէ ցնա Աբգար, եթէ¹⁶ «Դո՞ւ իցես արդարեւ¹⁷ աշակերտ աւրհնելոյն Յիսուսի, 18զոր ասաց 19առաքել ինձ այսր, եւ կարո՞ղ²⁰ իցես բժշկել զցաւս իմ»: 8 Պատասխանի ետ նմա²¹ Թաղէ²². «Եթէ Հաւատացես²³ 24ի Քրիստոս Յիսուս²⁵ յորդին²⁶ Աստուծոյ²⁷՝ տացին²⁸ խնդրուածք սրտի քոյ»: 9 Ասէ ցնա Աբգար. «Ես Հաւատացի ի նա եւ ի Հայր²⁹ նորա. վասն որոյ կամե-

ցայ առնուլ զգաւրս³⁰ իմ³¹ եւ գալ կոտորել զՀրեայսն³², որ³³ խաչեցին զնա, եթէ ոչ³⁴ էր իմ³⁵ արգելեալ վասն Թագաւորութեանն³⁶ Հռոմայեցւոց³⁷»:

10 Եւ յայսմ³⁸ բանէ³⁹ սկիզբն արարեալ Թաղէի⁴⁰՝ աւետարանեաց նմա⁴¹ եւ քաղաքի նորա⁴². եւ եղեալ ձեռն ի վերայ բժշկեաց⁴³ զնա, եւ զԱբգիու⁴⁴ պատագրոս⁴⁵ իշխան քաղաքին եւ⁴⁶ պատուական յամենայն⁴⁷ 48տանն արքայի⁴⁹, նա եւ զամենայն⁵⁰ որ էին ի քաղաքին⁵¹ Հիւանդք եւ ախտաժէտք⁵², բժշկեաց: 11 Եւ Հաւատացին ամենեքեան. եւ մկրտեցաւ⁵³ ինքն Աբգար եւ ամենայն քաղաքն. եւ զդուրս⁵⁴ տաճարաց⁵⁵ կոոցն փակեցին. եւ որ⁵⁶ 57ի վերայ⁵⁸ բազնին եւ սեանն⁵⁹ կային պատկերքն⁶⁰՝ ծածկեալ¹ 2պատեցին եղեգամբ³.

1 b քրիստոսի
 2 k հաւրաւ
 3 e նախ փխ նա է
 4 իւ չիք եղեւ
 5 SԽe մեծ փխ սքանչելի
 6 Կ²abf չիք արգարու
 7 abd երեսն / չ յերեսն
 8 abcd չիք եւ
 9 abcdf յարուցեալ անկաւ առ ոտս [af ոտն] նորա արգար [cdf չիք արգար] ի գահոյիցն ի վերայ
 10 R անգաւ
 11 c էպագ
 12 tw որք / f ուր փխ որ
 13 abcdfցր շուրջ
 14 e գիտացին եւ գտեսիլն / k գիտաց
 15 c չիք եւ ասէ ցնա արգար / Se չիք եւ
 16 I թե / k թէ
 17 N արդար եւ
 18 abcdf չիք գոր ասաց առաքել ինձ այսր
 19 իւ ինձ առաքել / e առաքեալն
 20 I կարաւդ
 21 Seg չիք նմա
 22 cf թաղդէ / EL թաղէնս
 23 b հաւատս
 24 bcf ի յ'ն ք'ն / d գ'ն / L յիսուս քրիստոս
 25 k չիք յիսուս
 26 Ա. որդի / nopqrs յորդի
 27 O յաստուծոյ
 28 abcdfkl տացին քեզ
 29 Iwabcdfnop հայր / միւսն. հայրն

30 g զգորսս
 31 abcdf չիք իմ
 32 MOPR գիրէայսն
 33 eg որք
 34 abcdfklո էր [I եր] իմ արգելեալ
 35 միւսն. չիք իմ / R իմ աւելացրած
 36 fցk թագաւորութեան
 37 d չիք հռոմայեցւոց
 38 fo այսմ
 39 abcdf բանից / վ²kl բանի / չ բերէ փխ բանէ
 40 acf թաղդէի
 41 f եւ ի քաղաքի
 42 e ի վերայ նորա
 43 be եւ բժշկեաց
 44 a գաբդիոս / w¹ գաբիոս
 45 ad պատգարոս
 46 FL չիք եւ
 47 e ամենայն
 48 E տանն ամենայն արքայի / Z տանն արքային / իւ տան
 49 kl արքային
 50 իւվ² որ միանգամ էին / R որ-ից յետոյ լուսանցիում աւելացուած՝ միանգամ / tw որք
 51 Z չիք ի քաղաքին
 52 abcfg ախտաժէտք / միւսն. ախտաժէտք
 53 o արգար ինքն
 54 O զդուրս
 55 b տանար
 56 tw որք
 57 rs ի քաղիցն
 58 eopqrs չիք վերայ
 59 o ի սիւնն / M սեան / O զսեանն
 60 L պատկերք

գամբ³. եւ⁴ ոչ գոք ⁵ածէր բռնութեամբ ի հաւատս, բայց⁶ աւր ըստ աւրէ յաւելեալ ⁷ի հաւատացեալսն⁸ բազմանային:

12 Իսկ առաքելոյն Թադէի⁹ զխոյրա-
րար¹⁰ ոմն մետաքսագործ մկրտեալ, եւ ա-
նուն¹¹ կոչեցեալ¹² Ադդէ¹³, ձեռնադրեալ ¹⁴ի վերայ Եղեսիայ¹⁵՝ փոխանակ իւր թողու
առ¹⁶ արքայի¹⁷: 13 Եւ իւր առեալ¹⁸ հրո-
վարտակ յԱբգարէ¹⁹, զի ամենեքեան լուի-
ցեն աւետարանին²⁰ Քրիստոսի²¹՝ գայ ²²առ
Սանատրուկ²³ քեռորդի²⁴ նորին²⁵, գոր²⁶
կարգեալ էր ի վերայ աշխարհիս²⁷ եւ զաւ-
րացն²⁸: 14 Բայց Աբգար յաւժարեցաւ
զրել թուղթ առ²⁹ Տիբերիոս³⁰ կայսեր³¹, որ
ունի ³²աւրինակ գայս:

15 ³³Թուղթ Աբգարու³⁴ առ Տիբերիոս³⁵:

16 Աբգար արքայ Հայոց, տեառն ի-
մում³⁶ Տիբերի կայսեր Հռոմայեցոց³⁷
խնդալ:

17 ³⁸Գիտելով իմ, եթէ³⁹ ոչ ինչ⁴⁰ ծած-
կի ⁴¹ի քումմէ թագաւորութենէդ, այլ իբ-
րեւ զմտերիմ քո⁴²՝ աւելի եւս իմացուցա-
նեմ⁴³ ի ձեռն գրոյ⁴⁴: 18 Զի Հրեայք⁴⁵, որ⁴⁶
բնակեալ են ի գաւառս Պաղեստինացոց՝
ժողովեալ խաչեցին զՔրիստոս⁴⁷ առանց
⁴⁸իրիք յանցանաց, ի վերայ մեծամեծ ե-
րախտեացն, զոր արար⁴⁹ առ նոսա, նշանս
եւ սքանչելիս, մինչեւ⁵⁰ զմեռեալս ան-
գամ⁵¹ յարուցանել: 19 Եւ գիտեա⁵², զի
գաւրութիւնքս այս⁵³ ⁵⁴ոչ են սոսկ մարդոյ,
այլ Աստուծոյ: 20 Զի եւ⁵⁵ ⁵⁶ի ժամանակին
յորում խաչեցինն⁵⁷ զնա⁵⁸՝ արեգակն խա-
ւարեցաւ, եւ ⁵⁹երկիր շարժեալ տատանե-

1 k ծածկել
2 kl պատեցին զնոսա եղեգամբ
3 e եղեւ գամբ / O եղեգամբ
4 abcd բայց փիս եւ (ոչ)
5 Խք բռնութեամբ [բռնութեամբ] ամէր
6 abcd այլ փիս բայց
7 Աք ի հաւատսն [e ի հաւատս] փիս ի հաւատա-
ցեալսն
8 Z ի հաւատացեալս
9 c քաղէոսի / eopqrs չիբ քաղէի
10 Կ²abcd գիտեալարար / b գիտեալար / w՝ գիտեալար /
e գնախարար փիս գիտեալարար
11 eհ գանունն / tw յանունն / a անուանեալ փիս ա-
նունն
12 kw՝ կոչեալ
13 c ադէ
14 e չիբ ի վերայ
15 ac եղեսեա / b եղեսեայ / e յեղեսիայ / I եղեսայ
16 eopqrs չիբ առ
17 gk արբայ / L յարբայէ
18 w՝ առաքեալ փիս առեալ
19 e արգարէ
20 O յաւետարանին
21 eopqrs չիբ քրիստոսի
22 e սանատրուկ առ
23 a սանատրովկ
24 F քեռորդ
25 gk նորս
26 abcd ոք
27 Se աշխարհին
28 abcdfgkl գորաց
29 k չիբ առ
30 Կ²abcdkl / տիրեր / eop տիրերոս
31 Կ²cdkf չիբ կայսր
32 Z գորինակս գայս

33 gk Լ,Լ / e Լ,Կ դարձեալ գրէ թուղթ արգար առ
տիրերոս / L ունի գլխահամար Լ,Կ
34 L արգարու արբայի
35 Հabcdkl տիրեր / gqrs տիրերոս
36 c իմոյ
37 e հռոմայեցոց / միւսն. հռովմայեցոց
38 c գիտելով գիտէի եթէ
39 Տիւք թէ
40 k չիբ ինչ
41 o ի քումմէ տերութենէդ եւ քաղաւորութենէդ
42 eors ոք փիս քո
43 abcd իմացուցանել / e իմացուցանել
44 e գրոց / kln գրոյս
45 abf հրէայք / d հրէայքն / c հրեայքն
46 Աօ որք
47 b գիտուս փիս գրիստոս
48 o իրիվ վնասու յանցանաց
49 kl չիբ արար
50 p մինչ
51 abcd միանգամայն փիս անգամ / F միանգա-
մայն փիս անգամ
52 oq գիտայ
53 L այսոքիկ փիս այս
54 kl ոչ սոսկ մարդոյ են
55 kl չիբ եւ
56 eopqrs ի ժամանակի
57 FLMO խաչեցին
58 p չիբ գնա
59 c երկիր շարժեցաւ սասանեցաւ տատանեցաւ /
e երկիր շարժեցաւ եւ տատանեցաւ

ցաւ. եւ ինքն յետ երից աւուրց յարեաւ¹ ի մեռելոց եւ երեւեցաւ բազմաց: 21 Եւ այժմ² 3 յամենայն տեղիս անուն⁴ նորա ի ձեռն 5 աշակերտաց նորա սքանչելիս⁶ մեծամեծս կատարէ. որ եւ⁷ առ իս ինքեան⁸ եցոյց յայտնապէս: 22 Եւ արդ՝ այսուհետեւ տէրութիւնդ⁹ քո¹⁰ գիտէ, ¹¹որ ինչ արժան է հրամայել¹² ի վերայ ժողովրդեանն Հրէից, որք ¹³զայն գործեցին, եւ գրել ընդ ամենայն տիեզերս, զի երկրպագեսցեն Քրիստոսի՝ իբրեւ¹⁴ ճշմարիտ¹⁵ Աստուծոյ: 23 ¹⁶Ողջ լեր:

24 ¹⁷Պատասխանի թղթոյն Արգարու ¹⁸ի Տիրբերայ¹⁹:

25 Տիրբերիոս կայսր Հռոմայեցոց, Արգարու ²⁰թագաւորի Հայոց²¹ խնդալ:

26 ²²Զթուղթ²² մտերմութեանդ²³ քոյ²⁴ ընթերցան առաջի իմ, վասն որոյ շնորհակալութիւն ²⁵ի մէնջ ²⁶քեզ ²⁷հասցէ: 27 Թէ-

պէտ եւ ի բազմաց ²⁸մեք լուեալ զայդ²⁹ յառաջագոյն, ³⁰եցոյց եւ Պիղատոս ստուգապէս վասն նշանաց³¹ նորա, եւ³² եթէ³³ յետ յարութեանն³⁴ ³⁵ի մեռելոց հաւատարիմ եղեւ բազմաց³⁶, թէ Աստուած է: 28 Վասն որոյ եւ ես կամեցայ առնել զայդ, զոր եւ³⁷ դուդ³⁸ խորհեցար: 29 Այլ ³⁹քանզի սովորութիւն է Հռոմայեցոց՝ աստուած⁴⁰ ⁴¹ի հրամանէ թագաւորի միայնոյ ⁴²ոչ նստուցանել, մինչեւ ոչ⁴³ փորձեալ քննեսցի ⁴⁴նա ⁴⁵ի սինկղիտոսէ, վասն որոյ եւ⁴⁶ իմ յայտնեալ զբանս զայս⁴⁷ սինկղիտոսին⁴⁸՝ արհամարհեաց սինկղիտոսն⁴⁹, զի ոչ քննեցաւ նա⁵⁰ յառաջագոյն ⁵¹ի սմանէ: 30 Այլ մեր⁵² ⁵³ստուաք հրաման ամենայն⁵⁴ ումեք, որում եւ հաճոյ թուես-

1 epqrs յարուցեալ
 2 e այժմ
 3 abcdf անունն նորա յամենայն տեղիս
 4 e յանուն
 5 bcdf աշակերտաց նորին
 6 e գսֆանչելիս
 7 F չիբ եւ (առ)
 8 tw չիբ ինքեան
 9 lp տերութիւնդ
 10 e չիբ քո
 11 abcdf չիբ որ ինչ արժան է / e գոր
 12 e չիբ հրամայել
 13 n գայն գործ գործեցին
 14 abfglno իբր
 15 abdf նշմարտի
 16 kl չիբ ողջ լեր
 17 g լ.թ / լ.ե (լուսանցֆուս) / L ունի գլխահամար լ.թ
 18 bcdfgl ի տիրբեր / k տիրբեր փիս ի տիրբերայ / rs առ տիրբեր
 19 lhabcdf տիրբեր / eopqrs տիրբերոս
 20 e հայոց թագաւորի
 21 abcdf չիբ հայոց
 22 e զի թուղթ
 23 bdfgqrs մտերմութեան
 24 d քոյ / միւսն. քո
 25 kl քեզ ի մէնջ հասցէ
 26 f հասցէ քեզ
 27 e հասցէ եւ զի թէպէտ

28 Կ²abcdf յառաջագոյն լուեալ էր [Կ²acdf է] մեր գայդ / խ լուեալ մեր / NOPR մեր փիս մեք
 29 epqr չիբ գայդ
 30 abcd քոյց ստուգապէս եւ պիղատոս
 31 Էabcdfg նշանաց / միւսն. նշանացն
 32 eopqrs չիբ եւ
 33 lw քե
 34 fg յարութեան
 35 c ի *մեռելոց
 36 abcdkll չիբ բազմաց
 37 abcd փիբ եւ (դուդ)
 38 Segk դու
 39 p քանզի եւ սովորութիւն
 40 e գաստուած
 41 abcd փիս ի հրամանէ թագաւորին
 42 խ³ չիստատել փիս ոչ նստուցանել / n նստուցանել (լուսանցֆուս՝ հաստատել) / M հաստատել փիս նստուցանել / R ոչ նստուցանել, լուսանցֆուս՝ չիստատել
 43 վ³kl չիբ ոչ
 44 d նախ փիս նա / O ի նա
 45 Կ²abdmprqs ի սինկղիտոսին / չ ի սինկղիտոսէ / EFL ի սինկղիտոսէն / NOP ի սինկղիտոսէ
 46 kl չիբ եւ
 47 kl գայսոսիկ
 48 M սինկղիտոսին / OPR սինկղիտոսին
 49 kl սինկղիտոսիս / չ սինկղի / kl սինկղիտոսս / չ սինկղիտոսս / M սինկղիտոսն / O սինկղիտոսն / PR սինկղիտոսն
 50 չk սա փիս նա
 51 Uopqrs ի նմանէ
 52 EFLNO մեք փիս մեր
 53 e հրաման տուաք
 54 e յամենայն

ցի ¹Յիսուս՝ ընկալցին² զնա ընդ աստուածս. եւ մահ յայնոցիկ սպառնացեալ, որ³ չարախաւս կայցեն⁴ զքրիստոնէից⁵: 31 Եւ վասն ժողովրդեանն Հրէից, որք⁶ յանդգնեցան խաչել⁷ զնա, զորմէ լսեմ, եթէ⁸ ոչ արժանի ⁹10խաչի էր նա ¹¹եւ մահու, այլ պատուի¹² եւ երկրպագութեան¹³, յորժամ առից պարապումն¹⁴ ¹⁵ի պատերազմէն Սպանիացւոց¹⁶ ապստամբողաց¹⁷ յինէն՝ քննեալ¹⁸ Հաստուցից նոցա զարժանն¹⁹:

32 ²⁰Գարձեալ գրէ թուղթ Արգար²¹ առ Տիբերիոս²²:

33 Արգար արքայ Հայոց, տեառն²³ իմում Տիբերի կայսեր²⁴ Հռոմայեցւոց խնդալ:

34 Ձթուղթ գրեալ ըստ արժանի քոյոյ²⁵ տէրութեանդ տեսի, ²⁶եւ ընդ²⁷ հրաման մտածութեանդ քոյ²⁸ ուրախացայ. եւ

եթէ ոչ ²⁹ցասնուցուս ինձ՝ գործ սինկղիտոսիդ³⁰ ³¹յոյժ այպանելի է. քանզի³² առ դոսա³³՝ ի քննութենէ մարդկան տուեալ լինի աստուածութիւն³⁴: 35 Եւ արդ³⁵ այսուհետեւ³⁶ եթէ ոչ լինիցի³⁷ ³⁸Աստուած Հաճոյ մարդոյն³⁹՝ Աստուած լինել⁴⁰ նա⁴¹ ոչ կարէ. եւ⁴² իբրեւ յայսմանէ⁴³ ⁴⁴մարդոյն արժան է քաւել⁴⁵ զԱստուածն⁴⁶: 36 Բայց քեզ տեսան⁴⁷ իմում⁴⁸ Հաճոյ թրեւսցի առաքել ⁴⁹զայլ ոք յերուսաղէմ փոխանակ Պիղատոսի. զի լուծցի նա⁵⁰ անարգանաւք⁵¹ յիշխանութենէն յոր⁵² կարգեցեր զնա. վասն զի արար զկամս Հրէիցն, եւ խաչեաց զՔրիստոս ի⁵³ տարապարտուց առանց⁵⁴ քոյոյ հրամանի⁵⁵: 37 Ողջ լինել⁵⁶ քեզ ըղձամ⁵⁷:

1 F չիբ յիսուս ընկալցին
 2 habcdefghijklmnop ընկալցի
 3 Se որ
 4 p կացցեն
 5 eoq քրիստոնէից / prs քրիստոնէիցն
 6 dekl որք / FLNOP որ փխ որք
 7 վ խաչ հանել փխ խաչել
 8 Sthe թէ
 9 F չիբ ոչ արժանի ... երկրպագութեան
 10 ի խաչի եւ մահու էր նա / R խաչի, լուսանց-
 11 fում՝ եւ մահու
 12 Uopqrs չիբ եւ մահու
 13 d պատուոյ
 14 k երկրպագութիւն
 15 R զպարապումն
 16 bef ի պատերազմէ / x ի պատերազմէս
 17 e սպանեցւոց
 18 o ապստամբողացն
 19 F չիբ քննեալ
 20 k զարժան
 21 e լ, Զ (լուսանցում) / L ունի գլխահամար Լ Ե
 22 ի արգարիոս
 23 habcdefghijklmnop տիբեր / es տիբերոս / r տիբերոսն
 24 g չիբ տեսան
 25 e կայսր
 26 c քոյ
 27 e եւ ընդ մտածութիւնդ
 28 p ըստ փխ ընդ
 29 d քոյ / սիւսն. քո

29 abcdf ինձ ցասնուցուս / kl ցասնուս
 30 ef սինկղիտոսիդ / սիւսն. սինկղիտոսիդ / NOR սնկղիտոսիդ / P սնկղիտոսիդ
 31 habcdefghijklmnop է եւ փխ էլ յոյժ այպանելի
 32 k զի
 33 e գուտ փխ դոսա
 34 Vm աստուածութիւնն / Հ տէրութիւնն փխ աստուածութիւն
 35 e արար փխ արդ
 36 c այդրիստէ փխ այսուհետեւ
 37 ckl լինի
 38 Sthe հաճոյ աստուածն
 39 abd մարդկան
 40 L լինիլ
 41 p չիբ նա
 42 ep չիբ եւ
 43 kl յայնմանէ
 44 kl արժան է մարդոյն
 45 e քաւել
 46 k զաստուած
 47 L տեսանդ
 48 Se իմոյ / p մերոյ փխ իմում
 49 abcdfkl չիբ զայլ որք
 50 kl չիբ նա
 51 abcdf չիբ անարգանոք
 52 cdllt զորք / kl յորում փխ յոր
 53 վ'abcdefghijklmnop չիբ ի (տարապարտուց) / O առանց փխ ի
 54 e քարց փխ առանց
 55 c հրամանիդ / eg հրամանիւն
 56 L լինիլ
 57 abcd ըղձամ

38 *Զայս գրեալ Աբգարու¹՝ զհաւասար թղթոյն եդ² ի դիւանի իւրում, որպէս եւ³ գայլսն: 39 Գրեաց եւ ⁴առ Ներսեհ մանուկ արքայ Ասորեստանի⁵ ⁶ի Բաբելոն:*

40 ⁷Թուղթ Աբգարու առ Ներսեհ⁸:

41 *Աբգար արքայ ⁹Հայոց, որդւոյ իմում¹⁰ Ներսեհի խնդալ:*

42 *Զգիր¹¹ ¹²ողջունի քոյ¹³ տեսի, եւ զՊերոզ¹⁴ լուծի ի կապանաց, եւ զվնաս¹⁵ նորա թողի նմա¹⁶. եւ եթէ ¹⁷կամ իցէ քեզ՝ կարգեսցես զնա ի վերակացութիւն¹⁸ Նիւուէի, որպէս եւ կամիս: 43 Այլ վասն այնր զի գրեցեր¹⁹ առ իս, թէ²⁰ տո՛ւր ածել զայրդ բժիշկ, որ զնշանսդ առնէ եւ քարոզէ այլ²¹ Աստուած²² ²³ի վեր քան զհօւր եւ զՋուր, զի տեսից եւ լուայց դմա՝ նա ոչ էր²⁴ բժիշկ ըստ արուեստից²⁵ մարդկան, այլ ²⁶աշակերտ որդւոյն Աստուծոյ, արարչի²⁷ հրոյ եւ ջրոյ. եւ վիճակ հասեալ ի*

կողմանս Հայոց առաքեցաւ: 44 Բայց յընկերաց²⁸ ²⁹նորա գլխաւորաց, Սիմովն³⁰ աւնուն, այդր³¹ ի կողմանս Պարսից առաքեալ³² է. խնդիր արարեալ՝ լուիցես նմա, յորժամ³³ եւ հայրն քո Արտաշէս³⁴: 45 Եւ նա բժշկեսցէ զամենայն հիւանդութիւնս³⁵, եւ ճանապարհ³⁶ կենաց ցուցցէ³⁷:

46 *Եւ յաւել³⁸ եւս գրել առ³⁹ Արտաշէս ⁴⁰արքայ Պարսից աւրինակ գայս:*

47 ⁴¹Թուղթ Աբգարու ⁴²առ Արտաշէս:

48 *Աբգար արքայ Հայոց, Արտաշեսի⁴³ եղբաւր իմում⁴⁴ ⁴⁵Պարսից արքայի խնդալ:*

49 *Գիտեմ զի արդ լուեալ է քո⁴⁶ վասն Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյն Աստուծոյ, զոր խաչեցին Հրեայքն⁴⁷. որ յարեաւն⁴⁸ ի մեռելոց, եւ առաքեաց զաշակերտսն իւր⁴⁹ ընդ ամենայն տիեզերս՝ ուսուցանել ⁵⁰ընդ հանուր: 50 Եւ մի⁵¹ յաշակերտաց⁵² նորա գլխաւորաց⁵³, Սիմովն՝ աւնուն, է² ի կող-*

1 e արգար
2 opqrs եւ եդ / e եւ իւր փիս եդ
3 kl չիբ եւ (գայլսն)
4 L առ Ներսեհ
5 ჳgk ասորեստանեայց / M ասորեստանեաց
6 a ի բաբելովն / de ի բաբելովն / L ի բաբելովն / R ի բաբելուն
7 L ունի գլխահամար ԼԶ
8 խվ՝ Ներսեհ արքայ ասորեստանի
9 e հայոց սիրելի որդւոյ
10 Sabcef իմոյ
11 p գգիրս
12 խ քոյոյ ողջունի
13 Se քոյոյ / խabcf քո / dtw քոյ
14 c պերոզ
15 no գվնասն
16 abcdeopqrs չիբնմա
17 c կամիցի քեզ
18 a վկայութիւն փիս վերակացութիւն
19 abcd գրեցերն
20 abdfgkl եթէ
21 e գայլ
22 NR աստուած բարից յետոյ աւելացրած՝ որ
23 Կbcdefo որ ի վեր է քան / pqrs ի վեր է քան
24 I է փիս էր
25 Se արուեստի
26 Segl աշակերտ էր [I է] որդւոյն
27 FL արարչին

28 EO ընկերաց / R յընկերաց
29 ჳegnopqrs նորա ի գլխաւորաց
30 abcdf Սիմոն
31 abcf անդր / Se նա փիս այդր
32 խcdf առաքեցալ
33 h յորժամ (ջնջած, գրած՝ որպէս) / N յորժամ լուսանցումն ուղղած՝ որպէս
34 I արտաշէտ
35 o հիւանդութիւնս ձեր
36 e գնամապարհ
37 o ցուցցէ ձեզ
38 N ավել
39 e չիբ առ
40 խ պարսից արքայ / e արքային
41 e ԼԸ / L ունի գլխահամար ԼԷ
42 ჳkl առ արտաշէս պարսից արքայ
43 Կabcd արտաշէս ի / k արտաշէս / E արտաշէսի / F առ արտաշէսի
44 Կabcdf իմոյ
45 ԿԿԿԿabcdf արքայից փիս պարսից / M պարսից արքայից արքայի
46 x քո / d չիբ քո / միւսն. քոյ
47 L հրեայք / MNO հրեայքն
48 ჳegpqrs յարեալ
49 c չիբ իւր
50 e զընդհանուրս
51 L չիբ մի
52 ab յաշակերտացն / pr աշակերտաց
53 EF գլխաւորացն

մանս քոյոյ³ տէրութեանդ: 51 ⁴Արդ՝ խնդիր արարեալ գտցես զնա, եւ ⁵նա բժշկեսցէ զամենայն ախտս ⁶Հիւանդութեանց՝ որ ի ձեզ, եւ ճանապարհ⁷ կենաց ցուցցէ. հաւատասցես⁸ բանի նորա, դու եւ եղբարք⁹ քո եւ ամենեքեան¹⁰, որ¹¹ հնազանդին քեզ կամաւոր¹²: 52 Զի ախորժելի է ինձ՝ զձեզ ¹³ըստ մարմնոյ ¹⁴ազգականս՝ լինել¹⁵ ինձ մտերիմ¹⁶ հարազատս եւ ըստ հոգւոյ:

53 Եւ մինչ դեռ¹⁷ ¹⁸պատասխանի այսց թղթոց ոչ էր ընկալեալ՝ վախճանի Աբգարիոս¹⁹, թագաւորեալ ²⁰ամս ²¹երեսուն եւ ութ:

ԼԳ²²

Յաղագս վկայութեան²³ ²⁴առաքելոցն մերոց²⁵:

2 Յետ մահուանն Աբգարու բաժանի թագաւորութիւնն²⁶ Հայոց²⁷ յերկուս²⁸. քանզի Անանուն²⁹ որդի նորա ³⁰կապեաց թագ՝ թագաւորել³¹ յերեսիայ³², եւ ³³քեռորդի նորա³⁴ Սանատրուկ ի Հայս: 3 Գտանի ³⁵որ ինչ առ սոցա³⁶ ժամանակաւ՝ յառաջագոյն³⁷ գրեալ յայլոց³⁸, զգալուստ առաքելոյն Թաղէի³⁹ ի Հայս, եւ հաւատալ Սանատրկոյ⁴⁰. եւ ⁴¹թողուլ զհաւատսն⁴² յերկիւղէ⁴³ նախարարացն Հայոց, եւ կատարումն առաքելոյն եւ որք ընդ նմա՝ ի գաւառին Շաւարշան⁴⁴, որ այժմ կոչի Արտազ, եւ պատառումն քարին եւ յիրեարս⁴⁵ գալ եւ ընդունել ⁴⁶զմարմին Առաքելոյն, եւ ⁴⁷առնուլ ⁴⁸անտի աշակեր-

1 acfgl սիմոն
2 kl չիբ է
3 adn փոյ / bcefopqrs փո
4 b արդ ի խնդիր
5 k եւ զմա բժշկեսցէ
6 kl հիւանդութեանց ձերոց, որ / eos հիւանդութեան / p բժշկութեան փիս հիւանդութեան
7 e զմանապարհ
8 c հաստատեսցես փիս հաւատասցես / EFLMR եւ հաւատասցես
9 e եղբայրն
10 abcdfkl ամենայն
11 bcdfgnopqrs որք
12 abcdf կամաւ
13 b զմարմնոյ փիս ըստ մարմնոյ
14 kl ազգականս ինձ լինիլ / EF ազգականս իմ / abcdf ազգականս [c ազգականս] իմ / e ազգականս
15 d լինիլ
16 eopqrs մտերիմս
17 a չիբ դեռ
18 չի պատասխանիս ոչ էր ընկալեալ այսց թղթոց / M պատասխանիս / O չիբ պատասխանի
19 abcdfkl արգարոս / F արգարոս
20 FR ամս ԼԼ
21 dprsw լր / վ՛ ի երեսուն եւ երկու

22 abcfo ԼԱ / e ԼԹ / ԼԲ փիս ԼԳ / g չիբ գլխահամար / L ԼԸ փիս ԼԳ
23 e վկայութեանց
24 յ առաքելոյն մերոյ
25 f մերոց սրբոց
26 f թագաւորութիւն
27 p չիբ հայոց
28 վե յերկու / gl ընդ երկու / չի ընդ երկուս / F երկուս
29 Կ²abcf անան փիս անանուն
30 Կ²abcdf թագ կապեաց / e չիբ կապեաց ... փեռորդի նորա
31 frs թագաւորեալ / k թագաւորութեան
32 ab յերեսիայ / k յերեսիայ
33 abcdf սանատրուկ փեռորդի նորա
34 p ցոցա
35 E չիբ որ ինչ
36 e այսու փիս սոցա
37 I ողջոյն փիս յառաջագոյն
38 e այլոց
39 c թաղէոսի / f թաղէի / Sve չիբ թաղէի
40 e սանատրկայ / k սանատրուկոյ
41 p չիբ թողուլ զհաւատսն յերկիւղէ / OQ թողուլն
42 abcd հաւատսն / efgpqrs զհաւատն / M զհաւատս
43 rs յերկեղէ
44 O արշաւան փիս շաւարշան
45 Se յիրար
46 g անտի զմարմին աշակերտացն
47 R առնուլ (յուսանցումս՝ զմարմինն) անտի
48 M անտի զմարմինն աշակերտացն / չիբ զմարմինն փիս անտի

տացն եւ թաղել ի դաշտին. եւ մարտիրոսանալ¹ 2դաստերն արքայի Սանդխտոյ հուպ³ ի ճանապարհն⁴. եւ աստ⁵ ուրեմն յայտնել⁶ նշխարաց⁷ երկոցունց⁸, եւ փոխել⁹ յառապարհն¹⁰: 4 Այս ամենայն, 11որպէս ասացաք¹², յայլոց¹³ պատմեալ¹⁴ յառաջագոյն քան զմեզ՝ ոչ¹⁵ ինչ կարեւորագոյն¹⁶ համարեցաք 17ոճով երկրորդել: 5 Դոյնպէս եւ որ ինչ վասն¹⁸ կատարմանն¹⁹ Ադդէի²⁰ աշակերտի առաքելոյն յեղեսիայ²¹ յորդոյն²² Աբգարու²³՝ գտանի յայլոց²⁴ պատմեալ յառաջագոյն²⁵ քան զմեզ:

6 Որ իբրեւ թագաւորեաց յետ 26մահուան հաւրն²⁷՝ ոչ եղեւ ժառանգորդ հայրենի առաքինութեանն, այլ եբաց զտաճարս²⁸ կոոցն եւ կալաւ զպաշտաւն հեթա-

նոսութեանն²⁹: 7 Եւ յղեաց 30առ Ադդէ, զի արասցէ նմա³¹ խոյր բեհեզայ³² անգուածով³³ ոսկոյ, որպէս 34յառաջագոյն առնէր³⁵ հաւրն³⁶ նորա³⁷: 8 Եւ պատասխանի ընկալաւ³⁸, թէ³⁹ «ոչ արասցեն⁴⁰ ձեռք իմ խոյր գազաթան անարժանի⁴¹, որ ոչ երկրպագէ⁴² 43Քրիստոսի 44Աստուծոյ կենդանւոյ⁴⁵»: 9 Եւ իսկոյն հրամայեաց 46միւս ի զինակրացն՝ կտրել⁴⁷ զոտս⁴⁸ նորա սրով: 10 Ուրոյ⁴⁹ երթեալ, եւ տեսեալ զնա, զի նստէր յաթոռ վարդապետութեանն⁵⁰՝ 51էսձ սուսերաւ եւ 52ի բաց 53կտրեաց զսրունս⁵⁴ նորա. եւ նոյն ժամայն աւանդեաց զհոգին⁵⁵: 11 Զայս ծայրաքաղ արարեալ համառաւտ յիշատակեցաք, որպէս զառ ի յայլոց պատմեալ նախկին:

12 Բայց 56վիճակեցաւ Հայոց եւ Բարթոլղիմէոս⁵⁷ առաքեալ, որ եւ կատարեցաւ

1 I մարտիրոսանալ
 2 Se բագաւորի դստերն փխ դստերն արքայի
 3 իս մերձ փխ հուպ
 4 ors ցանապարհին
 5 e սուտ փխ աստ
 6 ჯefk յայտնել [Հէ պատուով] / M յայտնեալ
 7 eprs նշխարացն
 8 a երկուց
 9 abc փոխելն / f փոխիլն
 10 b առ յապարն / e յապարան / w^l յառ ցանապարհն փխ յառապարն / O առ յապարան փխ յառապարն
 11 kl որպէս ասացաք ամենայն
 12 e ասացաւ
 13 SԽe այլոց [op յայլոց]
 14 e պատմել
 15 e որ փխ ոչ
 16 d կարեւոր
 17 abcdfl երկրորդել ոճով / gk չիբ ոճով
 18 ჯgk չիբ վասն
 19 I ի կատարման / ჯnopqrs կատարման / e չիբ կատարմանն
 20 I աղէի (միշտ)
 21 a եղեսեայ / b եղեսեա / LNOP յեղեսեայ
 22 a որդւոյն / c յորդոցն
 23 O յարգարու
 24 P ի յայլոց
 25 k յառաջագոյ
 26 bcdfl հօրն մահուան
 27 a չիբ հօրն
 28 abcdfgl գտանար / k գտանառ

29 EFNMQ հեթանոսութեան
 30 N առ յաղդէ
 31 ap չիբ նմա
 32 p բեհեզոյ / k բեհեզէ / O բեհեզուոյ
 33 վ²abcdf անկուածոյ / Կ² անգուածոյ
 34 L յառաջագոյն, ասէ, առնէիր հօր իմում
 35 abcdf առնէիր
 36 MR հօր
 37 abcdf իմոյ փխ նորա
 38 N չիբ ընկալաւ
 39 abcdfk եթէ / I եթե / L չիբ թէ
 40 e արասցէ
 41 c երժանի փխ անարժանի
 42 c արկիրպագէ
 43 իս քրիստոսի որդւոյն [I որւոյն] / R քրիստոսի (լուսանցիւմ^o որդւոյն) աստուծոյ
 44 abcdf կենդանւոյ աստուծոյ
 45 իս չիբ կենդանւոյ
 46 abcdf չիբ միւս ի
 47 O կարել փխ կտրել
 48 abcd գոտսն
 49 Q որոց
 50 abcdfg վարդապետութեան
 51 p էսձ սուսեր
 52 kl չիբ ի բաց
 53 p կտրեաց սուսերաւ զսրունս
 54 c զսրունկս / e զսրունն
 55 SԽ գոգին [pqrs գոգին]
 56 o վիճակեցաւ եւ հայոց / f վիճակաւ
 57 altw բարդողմէոս / g բարդողիմէոս / c բարդողիմէոս / f բարթոլղիմէոս / b բարդուղով-

առ մեզ յԱրեբանոս¹ քաղաքի: 13 Իսկ
 զՍիմովնէ², ³որ Պարսիցն վիճակեցաւ, ոչ
 զհաւաստին⁴ կարեմ պատմել, եթէ⁵ զի՛նչ
 գործեաց եւ կամ⁶ ո՛ւր կատարեցաւ:
 14 Քանզի ⁷պատմի յոմանց՝ Սիմովնի⁸ ու-
 մեմն⁹ առաքելոյ¹⁰ կատարիլ ի Վերիփոփո-
 րայ¹¹. 12եւ թէ նա՛ իցէ ճշմարտիւ, 13եւ թէ
 է՛ր աղագաւ գալուստ¹⁴ նորա անդր¹⁵՝ ոչ
 գիտեմ. այլ միայն նշանակեցի, զի գիտաս-
 ցես թէ¹⁶ ոչ ինչ մնայ¹⁷ 18 յիմմէ ջանից
 պատմել քեզ ¹⁹զամենայն, որ ինչ²⁰ անկ²¹
 է:

ԼԵ²²

Վասն Սանատրկոյ թագաւորութեանն²³,
 եւ սպանման ծննդոցն²⁴ Աբգարու, եւ
 վասն Հեղինեայ²⁵ տիկնոջ²⁶:

մէոս / միւսն. բարդուղիմէոս / F բարդողով-
 մէոս
 1 *abcdf* յարեբեմնոս / *վկ* յարեւսրոնոս / *վո* յարե-
 բոնոս / *վx* յարեբանոս / *w* յարեբանի
 2 *c* գահմոնէ / *f* գահմէովնէ
 3 *E* որ եւ պարսից / *L* որ պարսից վիճակեցաւ
 4 *dep* հաւաստին
 5 *abcdfk* թէ / *I* թե
 6 *I* չի՛ կամ
 7 *a* պատմեաց ոմանց
 8 *cgl* սիմովնի
 9 *e* չի՛ ումեմն
 10 *kl* չի՛ առաքելոյ
 11 *af* վերիփոփոս / *չգ* վերիփոփո բերեայ / *I* վի-
 րիփոփոբերայ / *m* վերիմ սոփորայ / *tw* վերիս
 ֆորայ / *M* ի վերիմ սոփորայ / *R* ի վերիմնու-
 փորայ
 12 *ԱԽ* եթէ [*I* եթե] *փԽ* եւ թէ (նա)
 13 *ԱԽ* եթէ [*I* եթե] *փԽ* եւ թէ (է՛ր) / *L* եւ եթէ *փԽ* եւ
 թէ (է)
 14 *noprs* գալուստն
 15 *kl* չի՛ անդր
 16 *abd* եթէ
 17 *cdf* մնաց
 18 *abcdf* ի մէջ բանից *փԽ* յիմմէ ջանից / *kl* յիմ
 19 *e* գամենայն ինչ, որ
 20 *O* չի՛ ինչ
 21 *Հ* անգ / *F* անկ է *փԽ* անկ է
 22 *abcdfգopqrs* ԼԲ, *e* Խ *փԽ* ԼԵ / *L* ԼԹ *փԽ* ԼԵ
 23 *չգ* թագաւորութեան
 24 *չbdfglpqrs* ծննդոց
 25 *g* հեղինայ / *lor* հեղինէ / *M* հեղինեայ *դարձ*-
րած՝ հեղինայ
 26 *efopqrs* տիկնոջն

2 Սանատրուկ թագաւորեալ՝ զաւրս²⁷
 ժողովէ ի ձեռն քաջացն²⁸ Բագրատունեաց
 եւ Արծրունեաց դայեկաց²⁹ իւրոց, իջանել
 տալ պատերազմ ընդ որդիսն Աբգարու, զի
 բոլորումս³⁰ տիրեսցէ³¹ թագաւորութեան³²:
 3 Եւ մինչ դեռ³³ նա³⁴ յայսմ³⁵ էր՝ աս-
 տուածային իմն³⁶ ակնարկութեամբ
 37 խնդրեցաւ վրէժ մահուանն Ադդէի յորդ-
 ւոյն³⁸ Աբգարու: 4 Քանզի ³⁹սիւն կճեայ⁴⁰
 կանգնել⁴¹ տայր⁴² յԵդեսիայ⁴³ 44 ի վերնա-
 տունս ապարանից իւրոց, եւ ինքն ի ներ-
 քոյ կալով Հրամայէր զորպէսն առնել⁴⁵. որ
 գերծեալ յունողացն՝ անկաւ ի վերայ նորա
 եւ խորտակեաց ⁴⁶զոտսն եւ սատակեաց⁴⁷:

5 Եւ իսկոյն պատգամ բնակչաց քա-
 ղաքին եկն⁴⁸ առ Սանատրուկ, խնդրելով
 պայման ուխտի, զի մի՛ վրդովեսցէ զնոսա
 49 ի քրիստոնէութեան հաւատոց, եւ նոքա
 50 տացեն զքաղաքն⁵¹ 52 ի ձեռս եւ 1 զգանձս

27 *F* գօր
 28 *c* քաջացն
 29 *e* *գահեկաց / *p* գահեկեաց / *k* դայեկաց
 30 *Se* բոլորին / *չվճլ* բոլորումն / *k* բոլորում
 31 *Կabcdf* տիրեսցէ, հայոց
 32 *Կabd* թագաւորութեանն / *c* թագաւորութեանս
 33 *kl* չի՛ դեռ
 34 *d* չի՛ նա
 35 *f* այսմ / *R* յայս էր
 36 *մ* չի՛ իմն
 37 *k* խնդրեց առ ի վրէժ *փԽ* խնդրեցաւ վրէժ
 38 *abd* որդւոյն / *cp* յորդոցն / *Sk* յորդոյ / *N*
 յորդոյն
 39 *վ՛* սիւնի կնէ
 40 *k* կնէ
 41 *b* կանգնեալ
 42 *I* տա / *k* տայ
 43 *abc* յեդեսա / *k* յեդեսայ / *R* յեդեսան
 44 *Վ* մ ի վերնատունն / *enopqrs* ի վերնատուն
 45 *klm* առն ... (*վերջը ջնջած, m առանց տեղ թող-*
նելու)
 46 *Խ* զոտս նորա եւ
 47 *Խ* սատակեաց գնա
 48 *F* չի՛ եկն
 49 *Խabcdf* ի հաւատոց քրիստոնէից (*Խ* քրիստո-
 նէութեան) / *L* ի հաւատոյն քրիստոնէից
 50 *Խabcdf* տայցեն [*վ՛k* տայցեն] նմա գճաղաքն
 51 *e* գճաղաքս
 52 *Հ* ի ձեռս նորա / *L* ի ձեռն

Թագաւորին: 6 Զոր արարեալ²՝ յետոյ³ ստեաց. նա եւ զամենայն⁴ զաւակ⁵ տանն Աբգարու մաշեաց սրով, բայց⁶ 7 յաղջկանց, զորս⁸ եհան ի քաղաքէն բնակել⁹ ի կողմանս Հաշտենից: 7 Սապէս¹⁰ եւ¹¹ զգլուխ կանանցն Աբգարու, որում անուն էր Հեղինէ, առաքեաց¹² յիւրային քաղաքն բնակել ի Խառան, թողլով¹³ նմա¹⁴ գտիկնու-թիւնն¹⁵ ամենայն Միջագետաց, փոխանակ բարեացն զոր¹⁶ գտեալ էր¹⁷ ձեռն¹⁸ նորա յԱբգարէ¹⁹:

8 Այս Հեղինէ զարդարեալ հաւատովք²⁰, որպէս եւ²¹ զայր²² իւր զԱբգար²³, ոչ հանդուրժեաց բնակել²⁴ ի մէջ կռապաշտիցն. այլ չոգաւ յերուսաղէմ յաւուրս Կղաւղեայ²⁵,²⁶ ի սովին՝ զոր մարգարէացաւն²⁷ Ագարոս²⁸. եւ²⁹ տուեալ³⁰ զամե-

նայն գանձս³¹ իւր յԵգիպտոս՝ գնաց³² 33 ցորեան³⁴ բազում յոյժ եւ բաշխեաց ամենայն կարաւտելոց³⁵. որում³⁶ 37 եւ վկայէ Յովսեպոս³⁸. որոյ եւ³⁹ շիրիմ նշանաւոր կայ⁴⁰ առաջի դրանն յերուսաղէմ⁴¹ մինչեւ ցայսաւր ժամանակի⁴²:

ԼԶ⁴³

Յաղագս նորոգման Մծրին⁴⁴ քաղաքի, եւ անուանակոչութեան⁴⁵ Սանատրկոյ եւ մահուան⁴⁶ նորին⁴⁷:

2 Այլ որ ինչ գործք եղեալ⁴⁸ Սանատրկոյ՝ ոչ⁴⁹ ինչ⁵⁰ յիշատակաց արժանի համարեցաք բայց⁵¹ ի⁵² շինուածոյ⁵³ Մծրին քաղաքի: 3 Զի ի շարժմանէ խախտեալ՝ քակեաց⁵⁴ եւ վերստին շինեաց պայծառագոյն,⁵⁵ եւ պարսպեաց կրկին պարսպով եւ⁵⁶ պատուարաւ¹. եւ² զինքն անդրի³ 4ի

1 i գգանձն արքային
 2 L առեալ փխ արարեալ
 3 b ետոյ
 4 eopqrs չիք գամենայն / R գամենայն լրացուած լուսանցում
 5 e գգաւակ
 6 խԿժ բաց
 7 խ յաղջկանց քաղաքին զորս եհան բնակել / f աղջկանց / O յաղջկանցն
 8 Se զոր
 9 L բնակիլ
 10 eopqrs որպէս փխ սապէս / R որպէս լուսանցում դարձրած՝ սապէս
 11 b չիք եւ
 12 abcdf բնակիլ ի խառան յիւրոյնի քաղաքն [f քաղաք]
 13 SԽe ի վերայ թողլով
 14 Հkl նորա փխ նմա
 15 խf գտիկնութիւն
 16 tw զորս
 17 abcdf ընդ ձեռն / խԿժ ընդ ձեռամբ
 18 klԿժ նորա եւ յարգարէ
 19 e արգարէ
 20 Հ հաւատով
 21 ckl չիք եւ
 22 w՝ զհայր փխ գայր
 23 f արգար / d չիք զարգար
 24 Հdeg բնակիլ
 25 Հabcdef կողոնայ / k կղասըղոնայ / M կողոնայ / N կողոնա / PR կողոնա
 26 a չիք ի սովին
 27 abcdf մարգարէացաւ
 28 c արգարոս փխ ագարոս

29 Հ չիք եւ
 30 acdf գգանձս իւր գամենայն
 31 benopqrs գգանձս
 32 Se եւ գնեաց
 33 a քաղում ցորեան
 34 քաղում եւ յոյժ
 35 վ կարօտացելոց
 36 ef յորում
 37 abcdl վկայէ եւ / N չիք եւ (վկայէ)
 38 dhlnqrs յովսեպոս / k եւ յովսեպոս / միւսն. յովսեպոս
 39 խԿժ abcdfp չիք եւ (շիրիմ)
 40 a չիք կայ
 41 abcdf երուսաղէմի / Կժ երուսաղէմի
 42 abcdf չիք ժամանակի
 43 abcfdkloqrs ԼԶ, e խԱ. փխ ԼԶ / L խ փխ ԼԶ / R չիք զխախտմար
 44 kl մծմին (միշտ)
 45 խbdef անուանակոչութեան / միւսն. ... թեանն
 46 f մահուն / k մահու / l մարն փխ մահուան
 47 f չիք նորին / O նորա փխ նորին
 48 abcfe եղեն / F եղեն
 49 af որ փխ ոչ
 50 bcdf արժանի յիշատակի / a յիշատակի
 51 bdլ բաց
 52 e չիք ի (շինուածոց)
 53 SԽde շինուածոց [ի շինուածոյ]
 54 N քակեցաւ
 55 ab եւ պարսպով պարսպեաց կրկին պատուարաւ / վժcdfkl պարսպով կրկին / EFL պարսպեաց պարսպով կրկին պատուարով
 56 վժcdfkl չիք եւ (պատուարաւ)

4ի միջին հաստատեաց, 5դրամ մի 6ի ձեռն ունեւոյ. որ նշանակէ⁷ այսպիսի ինչ, եթէ⁸ 9ի շինել քաղաքիս ամենայն գանձքս¹⁰ ծախեցան¹¹, եւ այս միայն մնաց:

4 Բայց թէ ընդէ՛ր Սանատրուկ կոչեցաւ՝ ասելի է: 5 Քանզի յաւուրս ձմերայնոյ¹² ճանապարհորդեալ¹³ 14ի Հայս քոյր Աբգարու Աւգէ¹⁵՝ պատահէ բքոյ¹⁶ 17ի լեւրինս Կորդուաց¹⁸. ցրուեաց զամենեսեան մրրիկն¹⁹, մինչ ոչ գիտել²⁰ 21ընկեր զընկեր՝ ընդ որ վարեցաւ: 6 Իսկ դայեկին²² նորա Սանոտայ²³, քեռ Բիւրատայ²⁴ Բագրատունւոյ²⁵, կնոջ Խոսրենայ²⁶ Արծրունւոյ²⁷, առեալ զմանուկն, քանզի տղայ էր, եզ ի մէջ²⁸ ստեանց իւրոց, մնալով ի²⁹ ներքոյ ձեանն զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս:

7 Զորմէ առասպելաբանեն, եթէ³⁰ կենդանի իմն³¹ նորահրաշ սպիտակ յաստուածոցն³² առաքեալ՝ պահէր զմանուկն: 8 33Բայց 34որչափ մեք եղաք վերահասու³⁵՝ այսպէս³⁶ է. շուն³⁷ սպիտակ ընդ խնդրակսն³⁸ լեալ³⁹, պատահեաց մանկանն⁴⁰ եւ դայեկին⁴¹: 9 42Արդ՝ կոչեցաւ Սանատրուկ, 43ի դայեկէն զանուանակոչուիլինն⁴⁴ առեալ, որպէս թէ տուրք Սանոտայ:

10 Սա թագաւորեալ յերկոտասաներորդի⁴⁵ ամի Արտաշիսի⁴⁶ 47արքայի Պարսից, կեցեալ ամս երեսուն՝ մեռաւ⁴⁸ յորսի⁴⁹, նետի⁵⁰ ուրուք գիպեալ փորոտեացն⁵¹. իբր⁵² թէ վրէժս⁵³ հատուցեալ⁵⁴ ընդ չարչարանաց⁵⁵ 56սրբոյ դստերն⁵⁷: 11 Ղերուբ-

1 bcf պատուարով / O պատրարաւ
2 df չիբ եւ (գիմֆն)
3 egkiopqs անդր փիւ անդրի
4 abcdf ի մէջ
5 ԱՏ մի դրամ [Կ²abdf մին դրամ]
6 Se ի ձեռն / Կ²acdf ի ձեռնինն
7 c նշանակէր
8 abcdfprs թէ / e չիբ եթէ
9 e ի շինի
10 e գանձս / k գործք / g գանձք
11 e ծախեցաք
12 bf ձմերայնոյ
13 k ցանապարհեալ
14 abcdkfi քոյր արգարու օգնէ [b օգէ, cf աւգէ, I աւդէ, k օդէ] ի հայս
15 Հtwgopqrs աւգէ կամ օգէ, / Կmn օդէ
16 b բգոյ / M
17 a ի լերինն
18 Հ կորդաց
19 gl մրրիկն / միւսն. մրրիկ
20 ԱՏ գիտելով
21 իւ այր զընկեր [k այր ընկեր] / abcdf ընդ որ վարեցաւ այր զընկեր
22 abfi դայեկի / e դայեակ
23 kl սանոտոյ (միշտ) / E անոտայ
24 Կ²acdepqrs բիւրատեայ / b բիւրատեա / w՛ ի բիւրատա
25 M բագրատունոյ
26 Կ²abcf խոսրենայ / d խոսրենայ / չեք խոսրովայ / I խոսրոնայ
27 e արծրունեաց / M արծրունոյ
28 ab ստեանցն. չիբ իւրոց
29 N չիբ ի

30 abcdf թէ
31 իւ ոմն փիւ իմն
32 af աստուածոցն / չեք յաստուածոց
33 E բայց մեր որչափ եղաք
34 bcdfi որչափ մեք եղաք [I եղեաք] / միւսն. չիբ մեք / a մեք փիւ որչափ
35 վ՛k հասու ի վերայ փիւ վերահասու
36 abcdf այսպիսի
37 o շան
38 eopqrs խնդրոյն
39 I լիեալ / o եղեալ / i պատահեալ
40 չեք մանկան
41 kl դայեկիս / O դայեհեկին
42 չեք արդ զի կոչեցաւ
43 O ի դահեկէն
44 I գանուց անուանակոչութեան / FM գանուանակոչութիւն
45 ad երկոտասներորդ / b յերկոտասան յերրորդ / չեք յերկոտասաներորդ
46 EF արտաշէսի
47 Seg պարսից արքայի
48 e եւ մեռաւ / վ՛gkl մեռանի
49 Կ²իւվ՛²abcdf յորս / o յորս ելանելն
50 Seg նետի
51 k փորոտեան
52 Կ²b f իբրեւ / վ՛ իբրու
53 չվ՛k վրէժս ինչ
54 չվեցեք հատուցանել
55 Se չարչարման [co չարչարանաց] միւսն. չարչարանս
56 o դստերն սրբոյ / p չիբ սրբոյ
57 Կ²abcdf դստերն իւրոյ սանդիտոյ

նայ¹ որդի Ափշադարայ² դպրի գրեաց զամենայն գործս, որ ինչ յաւուրս³ Աբգարու եւ Սանատրկոյ, եւ եդ ի դիւանին յԵդեսիայ⁴:

ԼԷ⁵

Թագաւորել⁶ Երուանդայ⁷ եւ կոտորել⁸ գորդիսն Սանատրկոյ, եւ գերծանել Արտաշիսի⁹ փախստեամբ¹⁰:

2 Յետ մահուանն¹¹ Սանատրկոյ արքայի¹² շփոթի իմն¹³ թագաւորութիւնն: 3 Քանզի Երուանդ¹⁴ոմն, որդի կնոջ Արշակունւոյ¹⁵, թագաւորէ յութերորդ¹⁶ ամի 17 Դարեհի վերջնոյ¹⁸: 4 19Եւ ունին²⁰ զրոյցք²¹ յաղագս²² նորա²³ այսպէս: 5 Կին ոմն յազգէ²⁴ Արշակունեաց, անձամբ հարստի²⁵ եւ խոչորագեղ, վարար, զոր ոչ ոք դիմագրաւեաց²⁶ առնուլ կնութեան, ծնանի²⁷ երկուս մանկունս²⁸ յանկարգ

խառնակութենէ, որպէս Պասիփայէ²⁹ զՄինոտովրոս³⁰: 6 Եւ 31ի զարգանալ մանկանցն՝ կոչեն^{32 33}անուանս Երուանդ եւ Երուագ: 7 34Եւ ի³⁵ չափ հասեալ³⁶ Երուանդայ՝ լինի սրտեայ եւ անդամովք³⁷ յաղթ: 8 38Սա ի բազում իրս վերակացու³⁹ առաջնորդութեամբ առաքեալ⁴⁰ ի⁴¹ Սանատրկոյ, գտանի երեւելի, մինչեւ⁴² ամենայն նախարարացն Հայոց առաջին լինել⁴³. եւ խոնարհութեամբ եւ առատաձեռնութեամբ զամենայն ոք⁴⁴ յանգուցեալ յինքն յարեցոյց: 9 Եւ 45ի մեռանելն Սանատրկոյ՝ միաբանեալ թագաւորեցուցին զնա, առանց⁴⁶ արանց⁴⁷ յազգէն⁴⁸ Բագրատունեաց լինել թագադիր:

10 Բայց ի թագաւորելն իւրում Երուանդ, կասկած ունելով յորդուցն Սանատրկոյ՝ կոտորէ զամենեսեան: 11 49Թուի թէ⁵⁰ վրէժս¹ հատուցաւ սպան-

1 I դերուրնայ / x դերուրնայ / միւսն. դերուրնայ / L դերուրնայ / M դերուրնայ դարձած դերուրնայ / O դերուրնայ
2 d ափշագարայ
3 pqrs չիբ յաւուրս / R յաւուրս լրացուած լուսանցում
4 ae յեղեսեա / bk յեղեսեայ / չ յեղեսիա
5 abcfgkloqrs ԼԴ, e խԲ փիւ ԼԷ / e վերնագիրը նախորդ գլխինն է / L ԽԱ փիւ ԼԷ
6 pqrs թագաւորեալ / o թագաւորութիւն
7 NOR Երուանդայ նայ
8 k կոտորեալ
9 abcd արտաշէսի
10 M փախստամբ
11 dl մահուն
12 Se չիբ արքայի
13 Se չիբ իմն
14 e անորդի փիւ ոմն որդի
15 a արշակունոյ / k արշակունոյ / N արշակունէ
16 L յութերորդի / OP յը երրորդի
17 Կabcd դարեհի պարսից արքայի վերջնոյ
18 c վերջոյ
19 e չիբ եւ ունին
20 d ունի
21 abcdf զրոյց
22 իւ վասն փիւ յաղագս
23 abcdf սորա փիւ նորա
24 f ազգէն
25 SԽe խարստի
26 Կd առնուե՞ փիւ առնուլ կնութեան
27 L գերկուս մանկունս / չb յերկուս

28 kh մանուկս
29 abcf պասիփայ / Կdtw փասիփայ / EL փասիբայ / NO պասիփայէզ / P պասիփայէզ
30 Կabcdf գմնոդորոս / վեոքրս գմնոտովրոս / e գմնոդորոս / g գմնոտովրոս / չ գմնեղովրոս / OP մնոտովրոս
31 P ի զարգալ
32 c կոչէ
33 e գանուանս նոցա երուանդ / E գանուանս
34 enopqrs չիբ եւ ի չափ ... յաղթ (n ունի լուսանցում)
35 k չիբ ի (չափ)
36 f հասակի լեալ փիւ հասեալ
37 Կabcdfg անդամոք
38 Կabcdf սա եւ ի
39 a չիբ վերակացու
40 k չիբ առաքեալ
41 SԽe չիբ ի (սանատրկոյ)
42 Կabcdf առաջին նախարարացն լինել ա՞մ հայոց զորացն եւ / E առաջին նախարարացն լինել ամենայնի հայոցն զորացն եւ
43 e լինիլ / L լինիլ
44 Կabcdf յանգուցեալ յինքն յարեցոյց / kl յանգուցանէր յինքն / միւսն. ոք յինքն յանգուցանէր / o անկուցանէր / p անգուցանէր
45 Կabdfnopqrs ի մեռանել / e ի մեռանիլ
46 e թարց փիւ առանց
47 a չիբ արանց
48 abcdf ազգին / p յազգին / x յազգէ
49 e եւ թուի
50 d չիբ թէ

ման որդւոցն² Աբգարու: 12 Բայց ³մի ոմն տղայ, Արտաշէս անուն, զոր⁴ առեալ ստընտուի⁵ նորա՝ փախեալ ի կողմանս⁶ Հերայ⁷, ի հովուավանս⁸ Մաղխագանի⁹, լուր առնելով դայեկի նորա Սմբատայ¹⁰, որդւոյ Բիւրատայ¹¹ Բագրատունւոյ¹², ի Սպեր գաւառի, ¹³ի շէնն Սմբատաւանի: 13 Արդ՝ իբրեւ լսէ Սմբատ ¹⁴որդի Բիւրատայ¹⁵ զբաւթն¹⁶ Սանատրկոյ եւ զգոյժ¹⁷ կոտորման որդւոց¹⁸ նորա՝ առեալ զերկուս դատերս իւր¹⁹, զՍմբատանոյ²⁰ եւ զՍմբատուրհի²¹՝ նստուցանէ ²²ի Բայբերդի, արս քաջս թողլով ի վերայ ամրոցին. ²³եւ ինքն հանդերձ միով²⁴ կնաւ²⁵ իւրով եւ սակաւ արամբք գայ²⁶ անցանէ ի խնդիր մանկանն Արտաշիսի²⁷: 14 Որում իրազգած եղեալ

արքային²⁸ Երուանդայ՝ Հետայոյզս²⁹ առաքէ. վասն որոյ բովանդակ ժամանակս³⁰ ընդ երեսս ³¹լերանց եւ դաշտաց այլակերպեալ³² շրջելով հետի³³ հանդերձ մանկամբն՝ սնուցանէ ³⁴ի հովուավանս եւ յանդէորդս³⁵, մինչեւ պարապ գտեալ ³⁶ժամ՝ անցանէ առ Դարեհ արքայ Պարսից³⁷: 15 Եւ ³⁸քանզի այր³⁹ քաջ էր Սմբատ⁴⁰ եւ ծանալթ յառաջագոյն՝ պատուի մեծապէս ⁴¹ընդ զաւրազլուխսն⁴² Պարսից, սապէս⁴³ եւ մանուկն⁴⁴ ընդ որդիս թագաւորին, տեղի բնակութեան⁴⁵ առեալ զԲատ եւ զՈզոմն⁴⁶ կոչեցեալ գաւառս⁴⁷:

- 1 իս վրէժ
- 2 N յորդուցն
- 3 L գմի ոմն
- 4 L չիբ որ
- 5 b րստնդւոյ / el ստնտու / k ստուն / O սնընդի / PR ստընդուի
- 6 gk սահմանս փխ կողմանս
- 7 վ՛եորգրս հիրայ / O հիրայի փխ հերայ
- 8 իսվտո հովուավանս / a ովուաց վասն / վեորգրս հովավանս / tw ի վանս հովուաց վասն / միւսն. ի հովուաց վանս
- 9 a մախանի / x մախագանի
- 10 P սմպատայ
- 11 ceprqs բիւրատեայ
- 12 MP բագրատունոյ
- 13 Հվեորգրս ի շէնն սմբատունի / R ի շէնն սըմբատաւանի
- 14 Հգկ չիբ որդի բիւրատայ
- 15 ceprs բիւրատեայ / N բեւրատեայ / PR բեւրատայ
- 16 k գրօթս
- 17 OPR գգուժ
- 18 Inopqrs որդւոցն
- 19 Հգկ չիբ իւր
- 20 k գսբատանոյ / F գսպատանոյ / L գսմբատանոյ
- 21 Հabcdfgl գսմբատունի / eopqrs գսմբատունի / k գսբատունի
- 22 a ի բայբերդ / eopqrs ի բաբերդի
- 23 o չիբ եւ ինքն միով կնաւ իւրով
- 24 abcd չիբ միով
- 25 ab կնաւն
- 26 gk չիբ գայ
- 27 abcd արտաշէսի

- 28 իս թագաւորին փխ արքային
- 29 c հետայոյզ / իսվ՛ հետախոյզս
- 30 c ժամանակ
- 31 kl դաշտաց եւ լերանց
- 32 k *այլակերպի փխ այլակերպեալ
- 33 eopqrs հետ
- 34 իսվտո ի հովուավանս / a վասն հովուաց / eopqrs ի հովավանս / f ի հովուաց վանս / N հովաւանս դարձրած ի հովաւանս
- 35 ers յանդորրս / nopq յանդորդս [ո յետոյ շինած՝ յանդէորդս] / O յանդորրս
- 36 Կabd ժամանեաց / cf ժամանեցէ փխ ժամ անցանէ
- 37 e չիբ պարսից
- 38 O քանզի էր այր քաջ էր
- 39 a այլ փխ այր
- 40 k սմատ
- 41 E ընդ գորագլուխն / F չիբ ընդ
- 42 I գաւրագլուխս
- 43 Se որպէս փխ սապէս
- 44 c գմանուկ
- 45 SԽe բնակելոյ
- 46 e գոզոմ / Կ՛ գոզ ոմն
- 47 Uგopqrs գաւառ

ԼԸ¹

Որ ինչ ջան երուանդայ² վասն ի ³բուռն ածելոյ⁴ գմանուկն⁵ Արտաշէս, եւ ի բաց թողլոյ⁶ գՄիջագետս:

2 Բայց երուանդայ զմտաւ ածեալ, թէ ո՛րպիսի չար ՚նորա թագաւորութեանն⁸ սնանի ⁹ի Մարս¹⁰ խէթ ի¹¹ սրտի¹² լեալ¹³ ոչ հեշտալի¹⁴ էր¹⁵ նմա քուն¹⁶: 3 Հանապազ ի¹⁷ յարթնութեան յայն հոգալով¹⁸, նաեւ¹⁹ ի քուն անուրջս²⁰ ահագինս²¹ նմին իրի տեսանէր: 4 Վասն որոյ ²²ի ձեռն հրեշտակաց եւ պատարագաց²³ խնդրէր հաշտեցուցանել զարքայն Պարսից՝ ²⁴տալ ի ձեռս²⁵ զԱրտաշէս, ասելով թէ²⁶ «Արիւն²⁷ իմ²⁸ եւ²⁹ հարագատուծիւն, ընդէ՞ր սնուցանես³⁰ զՄարըզ³¹ Արտաշէս³² ³³հա-

կառակ ³⁴ինձ ³⁵եւ իմոյ թագաւորութեանս, լսելով բանից Սմբատայ յեղուզակի³⁶, որ ասէ, թէ³⁷ որդի է Արտաշէս Սանատրկոյ. եւ զորդի³⁸ հովուաց եւ զանդէորդաց³⁹ ջանայ⁴⁰ առնել Արշակունի, եւ արիւն⁴¹ քո եւ հարագատուծիւն ⁴²համբաւելով զնմանէ⁴³: 5 Նա⁴⁴ ⁴⁵չէ ⁴⁶որդի Սանատրկոյ, այլ ընդ խաբս⁴⁷ գտեալ⁴⁸ Սմբատայ զմար ոմն տղայ՝ բաջաղի⁴⁹»: 6 Նոյնպէս ⁵⁰եւ առ Սմբատ յղէր⁵¹ բազում անգամ, թէ «Ընդէ՞ր այդքան⁵² սնտոի աշխատուծիւն⁵³ կրես⁵⁴. խաբեալ⁵⁵ ի ստնտուէդ⁵⁶՝ սնուցանես զորդի Մարիդ հակառակ ինձ»: 7 Եւ լսէ ոչ սիրելի⁵⁷ բանս⁵⁸ պատասխանեաց⁵⁹: 8 Յայնժամ առաքէ երուանդ եւ սատակէ զբաջան ⁶⁰ի Բայբերդի. գերեալ⁶¹ զգաստերս¹

1 *ԽԵԲՈՐԳՐՏ* ԼԵ / *Ե* ԽԳ *ՓԻՍ* ԼԸ / *L* ԽԲ *ՓԻՍ* ԼԸ
2 *pqrs* երուանդայ
3 *c* բառնալոյ *փիս* ի բուռն ածելոյ
4 *adf* առնելոյ / *b* առնոյ / *վ²kl* արկանելոյ *փիս* ածելոյ
5 *NP* գմանուկ
6 *k* թողու
7 *Se* թագաւորութեան նորա
8 *M* թագաւորութեան
9 *w* ի մայրս
10 *Հcd* պարս *փիս* մարս
11 *Stve չիֆ* ի (սրտի)
12 *kl* սրտիւ
13 *Կ²abcdf* լինելով / *I* լինել
14 *e* հեշտանալ
15 *Կ²abcdf* լինէր / *kl* ի *փիս* էր
16 *EFL* քունն
17 *Աgl չիֆ* ի (յարթնութեան)
18 *O* հոգելով
19 *k* նախ *փիս* նաեւ
20 *aeh* յանուրջս
21 *klp* ահագին / *e* յահագինս
22 *e* ի ձեռս
23 *վ* պարգեաց / *prs* պատգամաւորաց *փիս* պատարագաց
24 *o* տալ ձեռն
25 *x* ի ձեռն
26 *L չիֆ* թէ
27 *I* արեւն (միշտ)
28 *eopqrs չիֆ* իմ
29 *I չիֆ* եւ
30 *k* ուսուցանես *փիս* սնուցանես
31 *r* գմար / *s* գմարդ (դ *բերած*) / *P* գմարդ
32 *bc* զարտաշէս

33 *L չիֆ* հակառակ ինձ եւ
34 *abcdfkl չիֆ* ինձ եւ / *F* իմոյ իմոյ *փիս* ինձ եւ իմոյ
35 *eopqrs չիֆ* եւ ... թագաւորութեանս
36 *abcdfo* ելուզակի / *glx* յելուզակի
37 *g* եթէ
38 *M* որդի
39 *a* անդեորդաց / *խԵԿԸԲԸԲ* անդեորդաց
40 *e* բազան
41 *I* արեւն
42 *k* համբառնալով զնա. զի չէ իսկ *փիս* համբառնելով զնմանէ. նա չէ ... / *NOP չիֆ* համբառնելով զնմանէ / *R* լրացուած լուսանցքում
43 *g* զնմանէ, *չինած՝* զնա / *Հ* զնա *փիս* զնմանէ
44 *Կ²abcdfl* թէ *փիս* նա / *g* նա *բերած*
45 *խԵԿԸԲԸԲ* չէ իսկ որդի
46 *f* որդի իսկ սանատրկոյ
47 *e* խաբ
48 *e* գալ *փիս* գտեալ
49 *O* բաջողի
50 *eopqs չիֆ* եւ առ / *NOP չիֆ* եւ
51 *h* յղէ
52 *Stv* այդ *fn* [օ այդքան], *engs* առ *fnj* *փիս* այդքան
53 *Stve* աշխատութիւնդ / *d* աշխատութիւնս
54 *Stve չիֆ* կրես
55 *L* խաբեցեալ
56 *P* ստընդուէդ
57 *Se* սիրելոյ
58 *M* բան
59 *վdpqs* պատասխանաց
60 *Հegopqs* ի բաբերդի
61 *abcdfgkl* գերելով [գ *փոխած՝* գերեալ]

զգստերս¹ Սմբատայ՝ պահէ² յամրոցին³ յԱնի ոչ⁴ վատթարապէս⁵:

9 Բայց թիկունս առնելով⁶ Երուանդայ զՀռոմայեցիս՝ ոչ ինչ վտանգի⁷ թագաւորութեանն Վեսպիանու⁸ եւ Տիտոսի, թողլով⁹ ի նոսա զՄիջագետս¹⁰: 10 Եւ յայնմ հետէ բարձաւ իշխանութիւնն¹¹ Հայոց ի Միջագետաց. եւ հարկս եւս¹² առաւելագոյնս¹³ տայր¹⁴ ի Հայոց Երուանդ: 11 Իսկ¹⁵ գործակալացն Հռոմայեցւոց մեծապէս հանդերձեալ զքաղաքն Եդեսիայ¹⁶ ի նմա հաստատեն¹⁷ գտունս գանձուց հարկացն¹⁸ ժողովելոց ի Հայոց, ¹⁹ի Միջագետաց եւ²⁰ յԱսորեստանեայց²¹: 12 Եւ²² ժողովեն²³ ²⁴ի նմա²⁵ զամենայն դիւանս²⁶, եւ կարգեն զպրոցս²⁷ երկուս²⁸, ²⁹մի՝

զբունն իւրեանց³⁰ զԱսորին, եւ միւս եւս զՅոյնն³¹. եւ զգրիւանն³² հարկաց եւ զմեհեանականն, որ կայր³³ Սինոպ Պոնտացւոց³⁴ անդր³⁵ փոխեն:

ԼԹ³⁶ Յաղագս շինուածոյ³⁷ Երուանդաշատ³⁸ քաղաքի³⁹:

2 ⁴⁰Յաւուրս սորա փոխին արքունիքն⁴¹ յԱրմաւիրն⁴² անուանեալ բլրոյ⁴³. քանզի էր⁴⁴ հեռացեալ գետն Երասխ, ⁴⁵եւ ի յերկարել⁴⁶ ձմերայնոյն⁴⁷, եւ⁴⁸ ⁴⁹ի դառնահոտ⁵⁰ փչմանէ⁵¹ հիւսիսոյ⁵² պաղացեալ⁵³ ձուլեալ⁵⁴ վտակն՝ ոչ ուստեք արբուցումն բաւական⁵⁵ թագաւորականին գտանէր⁵⁶ տեղոյ⁵⁷: 3 Ընդ որ նեղեալ⁵⁸ Երուանդայ, նա եւ⁵⁹ ամրագունի¹ ²եւս տեղ-

1 x գղստերսն
2 e պահել
3 P յայրոցիմ
4 abcd f ոչ ինչ
5 a *վատթարապէս
6 Se առնել
7 f ի թագաւորութեանն / չց ի ք'ն / M ի թագաւորութեանն / c չի f ի (թագաւորութեանն)
8 abcd f վեսպիանոսի / tw վեսպազիանոսի
9 f նոցա փիս ի նոսա / E գնոսա փիս ի նոսա
10 E ի միջագետս
11 a թագաւորութիւն փիս իշխանութիւնն / MF իշխանութիւն
12 Se չի f եւս / R եւս լրացուած
13 a աւելագոյնս / bdl յաւելագոյնս
14 Seg երուանդ ի հայոց [e հայոց] / չ չի f ի հայոց
15 h abcd f g հռովմայեցւոց գործակալաց / M գործակալաց հռովմայեցւոց
16 abcd եդեսսա / e յեդեսիայ / L եդեսսայ
17 Կ² a c d f հաստատել / b հաստատեալ / kl հաստատեցիմ
18 S h e հարկաց
19 c ի միջագետ / abcd f չի f ի (միջագետաց)
20 e ի փիս եւ (յասորեստանեաց)
21 Կ c e f k m n g յասորեստանեաց
22 c չի f եւ (ժողովենն)
23 k ժողովելիմ
24 k չի f ի նմա
25 abcd f նա փիս նմա
26 չ գրիւան / M դիւան
27 փ² abcd f kl դպրոցս ընդ / e գղպրոցս
28 abcd f երկու
29 f չի f մի գրունն ... փոխեն / abde միւն / cde գմիւսն / o մէկ

30 p իւրոց
31 a գնոյն փիս գոյնն
32 a գրիւսանն / g գրիւան
33 d ի սինոպ / փ² e g k n o p q s ի սինոպ
34 S h փ² e f պոնդացւոց / O պոնտացւոց
35 e անդ
36 a ԼԹ / b c f k l ԼԶ / e խԹ փիս ԼԹ / L խԳ փիս ԼԹ
37 dok շինուածոյ / b շինուածիմ / միւսն. շինուածի
38 k երկուշատ, չ e g o r երուանդայ, p q s երուանդեայ փիս երուանդաշատ
39 Q քաղաքայ
40 a c f ի սորա աւուրս / b ի նորա աւուրս / d ի յաւուրս
41 b յարբունիքն
42 c յարմաւիր
43 S չ e բլրոյն
44 c չի f էր
45 abcd f g o p q r s եւ ի յերկարել
46 e յերկարեալ / միւսն. յերկարել
47 b ձմերանոյն / a b f l ձմերայնոյն
48 abcd f չի f եւ (ի դառնահոտ)
49 F ի դառն հոտ
50 Կ² abcd f դառնահոտ
51 Se հնչմանէ
52 I հուսւոյ
53 e t w պաղեցեալ
54 f ձուլացեալ / g l ձուլեալ / O ձիւլեալ
55 Կ² abcd f չի f քաւական
56 Կ² a b d գտանիւր
57 h տեղոյն
58 d նեղացեալ
59 n o եւս փիս եւ (ամրագունի)

տեղւոյ ելեալ³ ի⁴ խնդիր՝ փոխէ զարքունիսն յարեւմուտս կոյս, ի⁵ քարակտուր մի բլուր, զորով⁶ 7 պատ առեալ Երասխայ⁸՝ ընդդէմ Ախուրեանն⁹ հոսի գետ: 4 10 Պարսպէ¹¹ զբլուրն, եւ 12 ի ներքսագոյն¹³ քան զպարիսպն ընդ բագում տեղիս¹⁴ կտրեալ զքարինսն 15 մինչեւ ի յատակս բլրոյն հաւասար գետոյն, 16 մինչեւ դիմել ջուրց գետոյն ի փորուածն, յըմպելեաց պատրաստութիւն: 5 Ջմիջնաբերդն ամրացուցանէր բարձր պարսպաւք¹⁷, 18 եւ դրունս¹⁹ պղնձիս²⁰ կանգնէր 21 ի միջոցի պարսպին, եւ ելանելիս²² երկաթիս ի²³ ներքուստ ի վեր մինչեւ ցողունն²⁴. եւ 25 ի նմա որոգայթս 26 իմն ծածուկս ընդ մէջ աստիճանացն²⁷, որպէս զի ըմբռնեսցի²⁸ եթէ²⁹ ոք

զաղտ³⁰ ելանելով դաւել կամիցի զարքայն: 6 Եւ էր, ասեն³¹, երկդիմի. որպէս զի մինն³² 33 լիցի սպասաւորաց³⁴ արքունի եւ ամենայն ելեւմտից³⁵ ճանապարհ տուրնջենային³⁶, 37 իսկ միւսն գիշերային³⁸ եւ մարդադաւաց³⁹:

Խ⁴⁰
Թէ⁴¹ n'րպէս շինեաց զԲագարան ֆառա⁴² կոոց:

2 Բայց Երուանդայ⁴³ շինեալ զքաղաքն իւր եւ փոխեալ անդր⁴⁴ զամենայն ինչ յԱրմաւրայ⁴⁵, ուրոյն ի⁴⁶ կոոցն, զոր⁴⁷ ոչ աւգուտ⁴⁸ իւր համարեալ յիւրն փոխել⁴⁹ 50 ի քաղաքն, զի մի⁵¹ զալ եւ ի⁵² գոհել անդ⁵³ աշխարհի՝ ոչ⁵⁴ զգուշութեամբ պահեսցի քաղաքն. այլ հեռագոյն ի նմանէ իբր քառասուն⁵⁵ ասպարիսաւ զհիւսիսով⁵⁶՝ նման⁵⁷ իւրոյ⁵⁸ քաղաքին¹ շինեաց

1 k ամրագոյն
2 e տեղւոյ եւս
3 ՏԽԵ եղեալ փխ ելեալ
4 ԿԺԸ չիբի (խնդիր)
5 e եւ փխ ի (ֆարսկտուր)
6 f գոր յովով փխ գորով
7 վ պատառեալ / cf պար փխ պատ / M պատեալ փխ պատ առեալ
8 d գերասխայ / l երասխ
9 abd ախուրեան / cf ախուրեան
10 o պարսպէ եւ գրուրն
11 abcdf գրուրն, եւ ի ներքսագոյն ֆան գրուրն պարիսպն շինէ / FL գրուրն եւ ի ներքսագոյն ֆան գրուրն պարիսպն ընդ բագում
12 վ ի ներսագոյն
13 O ներքնագոյն
14 a տեղիսն
15 ՏԽԵ մինչեւ [l մինչեւ ի] յատակս
16 abcdfl մինչեւ ի դիմել
17 n պարսպովք
18 f եւ ի դրունս
19 e գրուրն / k դրուն
20 o պղնձի
21 e ի միջոց / k ի միջոց
22 Q երանելիս փխ ելանելիս
23 abcdflkl չիբի (ներքուստ)
24 a ի դուռնն եւ ի դուռնն / bcdflkl ի դուռնն / e ցորունս / ჯgodpqrs ցորուն
25 o ի նմանէ
26 opqrs ի փխ իմն / e չիբի իմն / R իմն ի ծածուկս
27 abcdkl աշտիեանացն
28 cfl ըմբռնեսցէ
29 Sde թէ / l եթէ

30 O զաղտ փխ զաղտ
31 e ասենն փխ ասենն
32 cf մին
33 f լիցի ի սպասաւորաց
34 Sek սպասաւորացն
35 E ելեւմտաց / FL ել եւ մտաց
36 F տուրնջենային
37 F չիբի իսկ միւսն ... մարդադաւաց
38 Խվ գիշերոյ
39 a մարդաւաց
40 a l, l / e թէ / cfklpqrs l, է փխ իս / l Խի փխ l,
41 Seg թէ / l եթէ
42 l ֆաղաֆս
43 Se երուանդ
44 e անդ / E չիբի անդր
45 abcd յարմաւիրայ / e յարմորաց / OMP յարմորայ
46 ck չիբի (կոոցն)
47 ՏԽԵ գոր / FL գորս
48 c յոգուտ
49 a փոխելս / f փոխեալ
50 gl ի ֆաղաֆ / r ի ֆաղաֆին / Խ չիբի (ֆաղաֆ)
51 Sek ի [o չիբի] գալն
52 P չիբի (գոհել)
53 Sek անդր
54 e չիբի ոչ
55 e ի փխ քառասուն (ի փխ իս)
56 abd զհիւսիսեալ / cf զհիւսիսեայ / kl հիւսիսով / E զհիւսաւ / L զհիւսիսաւ
57 O նման փխ նման
58 Sek իւր

քաղաք փոքր² ի վերայ գետոյն³ Ախուրե-
նայ⁴, եւ անուանեաց Բագարան⁵, Յայս
ինքն թէ ի նմա ⁷զբագնաց յաւրինեալ է
զկազմութիւն⁸. եւ փոխեաց անդր զամե-
նայն զկուռսն⁹ որ¹⁰ յԱրմաւիր¹¹: 3 եւ մե-
հեանս¹² շինեալ՝ զեղբայր իւր զԵրուազ¹³
քրմապետ կացուցանէր¹⁴:

ԽԱ¹⁵

Վասն տնկելոյ¹⁶ գանտառն¹⁷, որ կոչի
Ծննդոց:

2 Տնկէ եւ¹⁸ 19մայրի մեծ ²⁰ի հիւսիսոյ
կողմանէ գետոյն, եւ որմովք²¹ ամրացու-
ցանէ²², արգելլով ի ներքս ²³այծեմունս ե-
րագունս²⁴, եւ զեղանց²⁵ եւ զեղջերուաց
ազգ²⁶, եւ ցիռս²⁷ եւ ²⁸վարագս. որք ի բազ-

մութիւն աճեցեալ²⁹ լցին զանտառն³⁰, ո-
րովք ուրախանայր³¹ թագաւորն յաւուրս³²
որսոց: 3 եւ ³³անուանէ զանտառն³⁴՝
Ծննդոց:

ԽԲ³⁵

Վասն ձեռակերտին, որ կոչի Երուան-
դակերտ³⁶:

2 Քաղցր է ինձ ասել եւ³⁷ յաղագս³⁸
գեղեցիկ դաստակերտին³⁹ Երուանդակեր-
տի, զոր յաւրինեաց նոյն ինքն Երուանդ⁴⁰
գեղեցիկ⁴¹ եւ չքնաղ յաւրինուածովք:
3 Քանզի⁴² զմիջոց⁴³ հովտին⁴⁴ մեծի⁴⁵
լնու⁴⁶ մարդկութեամբ⁴⁷ եւ պայծառ շի-
նուածովք, լուսաւոր⁴⁸ որպէս ական բիբ:
4 Իսկ շուրջ զմարդկութեամբն՝ ծաղկոցաց
եւ հոտարանաց⁴⁹ կազմութիւն, ⁵⁰որպէս
շուրջ զբբովն⁵¹ զայլ⁵² բոլորակութիւն ա-
կան: 5 Իսկ զբազմութիւն⁵³ այգեստանոյ՝

1 c չիբ ֆաղաֆ
2 F չիբ փոֆր
3 O գետնոյն փիս գետոյն
4 cf ահուրենայ / o ախուրանի
5 b չիբ բագարան
6 cfl այս ինքն է թէ
7 Se յօրինեալ է [eopqrs էր] զկազմութիւն բագ-
նացն / Խ գրագնացն յօրինեալ [I յաւրինեալի]
զկազմութիւն / cd բագնացն յօրինեալ է կազ-
մութիւն / EL գրագնացն յօրինեալ է զկազմու-
թիւն
8 O զկազմութիւն զարձրած՝ գրագնութիւն
9 Խ կուռսն
10 a չիբ որ
11 a արմաւիր
12 ektw գմեհեանս
13 Խ երուազ
14 Խ կացուցանէ
15 Խabcfoqrs ԼԸ / e ԽԶ փիս ԽԱ / L ԽԵ փիս ԽԱ
16 P տնկելոյ
17 I գանդառն (միշտ) / k գանտառս
18 eopqrs չիբ եւ
19 f մայրի մի մեծ
20 Հվ²abdfց ցիւսիսոյ / I հիւսիսոյ փիս ի հիւսիսոյ
21 Հ որմով
22 g ամրացուցանէր
23 e զայծեմունս երանգունս եւ զբանց եւ զեղջե-
րաց
24 O երանգունս
25 L գեղաց
26 O ազդ փիս ազդ
27 eprs զցիռս / O ցիցս փիս ցիռս
28 e զվագանս որս

29 e անեցեալի
30 e գանտառս / I գանդառն
31 N ուրանայր զարձրած՝ յօրանայր փիս ուրախա-
նայր / O ուխտանայր փիս ուրախանայր
32 k չիբ յաւուրս / a յաւուրս. անընթեռնի. վրան
գրած է ի վր
33 Խ անուանեաց / F անուան գանտառն
34 d չիբ գանտառն
35 Խabcfoqrs ԼԹ / e ԽԷ փիս ԽԲ / L ԽԶ փիս ԽԲ
36 rs երուանդակերտ
37 aeopqrs չիբ եւ
38 dkl վասն փիս յաղագս
39 Կ²bcdf ձեռակերտին
40 a յերուանդ
41 M չիբ գեղեցիկ
42 f ֆան փիս ֆանգի
43 k ի միջոց
44 c հովտն
45 Կ²abcdf չիբ մեծի
46 eopqrs լնուլ
47 p մանկութեամբ
48 վ² լուսարապէս / Հ չիբ լուսար / N լուսար-
րապէս բառից յետոյ աւելացրած՝ որպէս
49 abc հոտարանոց / d հոտարարանոց
50 abcdf որպէս որ շուրջ
51 Խվ²abcdf գրբան / վեթրս գրլրովն / R գրբովն
/ O գրլրովն փիս գրբովն
52 L զայլ
53 a չիբ գրագնութիւն

նոյ¹՝ իբր² զարտեւանանց³ խիտ եւ գեղեցիկ ծիր. որոյ հիւսիսային⁴ կողմանն⁵ դիր կարակնաձեւ⁶՝ արդարեւ գեղաւոր⁷ կուսից յաւնից դարաւանդաց⁸ համեմատ⁹: 6 Իսկ ի հարաւոյ¹⁰ հարթութիւն¹¹ դաշտաց՝ ¹²ծնաւտից ¹³պարզութեան գեղեցկութիւն¹⁴: 7 Իսկ գետն բերանացեալ¹⁵ դարաւանդաւք¹⁶ ամանցն¹⁷՝ գերկթերթիւն¹⁸ նշանակէ շրթունս: 8 Եւ այսպիսի գեղեցկութեան դիր՝ անքթթեղի իմն գողցես ¹⁹բարձրաւանդակ թագաւորանիստն²⁰ զհայեցուածսն ունի. եւ արդարեւ²¹ բերրի²² եւ թագաւորական դաստակերտն²³:

9 ²⁴Ձայս ամենայն զգործեցեալսն²⁵ Երուանդայ պարգեւէ մեծն Տրդատ մարդկան ազգին²⁶ Կամսարականաց, որպէս

մտերմաց²⁷ եւ արեան²⁸ կցորդաց²⁹ ազգին Արշակունեաց. զոր յիւրում տեղուջն³⁰ պատմեսցուք:

10 Բայց ասեն³¹ զԵրուանդայ³²՝ ըստ հմայից դժնեայ գոլ³³ ական հայեցուածով³⁴. վասն որոյ ընդ այգանալ աչալրջացն³⁵ սովորութիւն ունել³⁶ սպասաւորացն³⁷ արքունի³⁸՝ վէմս³⁹ որձաքարեայ⁴⁰ ունել⁴¹ ընդդէմ Երուանդայ⁴², եւ ⁴³ի հայեցուածոցն ⁴⁴դժնութենէ ասեն պայթել⁴⁵ որձաքար վիմացն: 11 Բայց այս⁴⁶ կամ եղիցի սուտ եւ առասպել⁴⁷, եւ կամ ⁴⁸դիւականս ինչ⁴⁹ առ իւր ունել զաւրութիւնս, զի

1 *abf* այգեստանոյն / *cdn* այգեստանոյն / *e* այգեստանոց / *վկլ* այգեստոյ / *o* այգեստանաց / *P* այգեստայնոյ
 2 *copqrs* իբրեւ
 3 *abcef* զարտեւանանց / *միւսն*. զարտեւանաց
 4 *P* հիւսուսային
 5 *O* կալման *փխ* կողմանն
 6 *Կ²abcdf* նկարածն / *վե* կարկնածն
 7 *copqrs* չիբ գեղաւոր / *R* գեղաւոր լրացուած լուսանցում
 8 *a* դարեւանդոց / *S* դարեւանդաց
 9 *Կ²cdf* համեստ *փխ* համեմատ
 10 *Q* չիբ հարաւոյ
 11 *Կ²abcdf* չիբ հարթութիւն
 12 *copqrs* ծնօտից պարզութիւն. իսկ
 13 *abcdf* գեղեցկութիւն պարզութեան
 14 *P* չիբ գեղեցկութիւն / *R* լրացուած լուսանցում
 15 *tw* բերանարացեալ
 16 *վ* դարուանդոք / *O* դարուանդակոք
 17 *P* ամանացն
 18 *c* գերկթերթիցն / *o* գերկթերթեան / *L* գերկթերթիս
 19 *վե* ի բարձրաւանդակ
 20 *OPR* բարձրաւորանիստ
 21 *չվցլ* է [*I* էր] արդարեւ / *E* արդարի եւ / *R* *աւելացրած է* (արդարեւ)
 22 *M* բերկրի *փխ* բերրի / *L* բերի
 23 *Ա* դաստակերտ [*e* դաստակերտ իմն]
 24 *k* զգործեցեալ սա
 25 *a* գործեցեալ / *bcd* գործեցեալս / *g* զգործեալսն / *f* գործեալս / *l* գործեցեալսն
 26 *a* ազգին

27 *k* մտերմաց / *միւսն*. զմտերմաց: *Հմմտ. Խոր. Բ, Ա*. «որպէս ազգականի իւրում եւ մտերմի»
 28 *abcdfg* արեանց
 29 *c* կցորդաւորաց
 30 *վ՛ն* տեղն / *Տեկ* տեղին [*o* տեղուջ] / *M* տեղի
 31 *a* առեւն *փխ* ասեն
 32 *pqrs* գերուանդեայ
 33 *Se* գոլով
 34 *c* հայեցածով / *k* հայեցած / *f* հայեցուածով
 35 *վak* աչալրջոցն / *վ* աչալրջոցն / *Կ⁴Կ²bdf* աչալրջոցն / *c* աչալրջոցն / *e* աղալրջաց
 36 *Կ⁴* դնել *փխ* ունել / *Կ²abcdf* ունել ասեն
 37 *I* սպասաւորացն նորա
 38 *չցk* արբայի *փխ* արբունի
 39 *e* վէմք
 40 *O* որձեւաքարեայ
 41 *k* ունելով
 42 *Կ²b* երուանդեայ / *L* նորա *փխ* երուանդայ
 43 *Կ²abd* ի հայեցուածէ / *cf* ի հայեցածէ / *k* ի հայեցածն / *I* ի հայեցուածոց
 44 *չԿ²abcdfkl* ասեն դժնութեանն [*Կ²c* դժնութեանն, *f* դժնութեան, *չL* դժնութեան, *k* դժնութի՛ն՛] / *վ՛ցnopqrs* դժնութեան / *վ՛* դժնութիւն / *e* դժնկութիւն
 45 *չabdf* պայթիլ
 46 *f* չիբ այս
 47 *e* առասպելք
 48 *Կ²abcdf* յոյժ դիւականս [*Կ²* դիւական] / *վ՛l* ոչ դիւականս / *Seg* դիւական / *F* ոյժ դիւականս ինչ
 49 *Կ²abcdfkl* չիբ ինչ

այսպէս¹ հայեցուածոցն² անուամբ³ վնասեցէ⁴ գորս⁵ կամի⁶:

ԽԳ⁷

Թէ⁸ ո՛րպէս Սմբատայ⁹ աւգնականս¹⁰ իւր¹¹ արարեալ զնախարարսն¹² Պարսից՝ խնդրէ¹³ թագաւորեցուցանել զԱրտաշէս¹⁴:

2 Բայց¹⁵ ի զարգանալ մանկանն Արտաշիսի, եւ ի բազում¹⁶ արութիւնս քաջութեան¹⁷ ցուցանել¹⁸ դայեկին Սմբատայ՝ հաճեալ¹⁹ ընդ²⁰ նա²¹ 22 նախարարքն Արեաց, մաղթեն²³ զթագաւորն տալ նմա պարգեւս²⁴ զինչ եւ խնդրեսցէ: 3 Եւ²⁵ յանձն առեալ թագաւորին՝ ասէ ցնախարարսն²⁶. «²⁷Տեսէ՛ք թէ²⁸ զի՛նչ կամիցի²⁹ այրն քաջ»: 4 Եւ նորա ասեն. «Անմահ

բարերարութիւնդ քո. ³⁰ոչ այլ ինչ կամի Սմբատ, քան թէ զարիւն³¹ քո եւ³² զհարազատութիւն³³, զԱրտաշէս³⁴ որդի Սանատրկոյ, զմերժեալն ի թագաւորութենէ³⁵ իւրմէ, հաստատել յիւրում թագաւորութեանն»: 5 Եւ յանձն առեալ արքային³⁶ արքայից՝ տայ ³⁷ի ձեռս Սմբատայ մասն ինչ ³⁸ի զաւրացն³⁹ Ասորեստանի եւ զզաւրս⁴⁰ Ատրպատականի, զի տարեալ զԱրտաշէս⁴¹ հաստատեսցեն ⁴²ի գահն հայրենի⁴³:

ԽԴ⁴⁴

⁴⁵Յաղագս ⁴⁶լսելոյ երուանդայ զգալն Արտաշիսի⁴⁷, եւ գումարել⁴⁸ գաւրս⁴⁹ ⁵⁰ի պատրաստութիւն պատերազմի⁵¹:

2 ⁵²Լուր հասանէ⁵³ առ երուանդ յուտէացւոց⁵⁴ գաւառին, եթէ ⁵⁵գումարեաց արքայն Պարսից ⁵⁶զաւրս բազումս ⁵⁷ի

1 e չիք այսպէս / R այսպէս լրացուած լուսանց-
ում
2 abdg հայեցուածոյ / վcf ի հայեցածն / k հայեցա-
ծոյ
3 o գորութեամբ եւ անուամբ
4 d վնասէ / l վնասեսցեն
5 k գոր
6 kl կամիցիմ
7 lhabcfopqrs խ / e խԸ փխ խԳ / L խէ փխ խԳ
8 d եթէ
9 c սմբատ
10 e օգնութիւն / SՆ օգնական
11 SՆe չիք իւր
12 e զնախարարն / SՆabcdf զնախարարս
13 g խնդրէր / k խնդրեաց
14 O զարտաշէս
15 Se իսկ փխ բայց
16 abcdf քաջութիւնս արութեան / չ արիութիւն
17 խ չիք քաջութեան
18 elpqrsw՝ ցուցեալ
19 eopqrs հասեալք
20 o չիք ընդ
21 aeopqrs չիք նա
22 F նախարար քաջաց / SՆabdef նախարարք [ք
նախարարս] / lo նախարարքն / c նախարարսն
23 abcdk ժողովեցին
24 kl պարգեւ / L զպարգեւս
25 k չիք եւ (յանձն)
26 f նախարարս / O ցնախանձարարսն փխ ցնա-
խարարսն
27 SՆe տեսէք զինչ կամի / M տեսեք թէ զինչ կամի
28 l թե / L չիք թէ
29 i քաջն փխ այրն քաջ

30 abcdf այլ ոչ
31 SՆe զարիւն [l զարեւնդ]
32 k չիք եւ
33 SՆabd հարազատութիւն [o զհարազատու-
թիւնդ]
34 eopqrs արտաշէս
35 a թագաւորութիւն
36 eopqrs արքայն
37 Sae ի ձեռն
38 d ի գորաց
39 e զգորքն / nopqrs գորսն
40 R զգորսն
41 O զարտաշէս
42 k ի գայ
43 f արիւնի փխ հայրենի
44 lhabcfopqrs խԱ. / e խԹ փխ խԳ / L խԸ փխ խԳ
45 o չիք վերնագիրը
46 a երուանդայ լսելոյ
47 F արտաշէսի
48 Sbe գումարեալ
49 SՆbe զգորս [l գաւրս]
50 Կ՛ չիք ի պատրաստութիւն պատերազմի
51 e պատերազմի ընդ արտաշիսի / NOPR պատե-
րազմին
52 lhabcdf հասանէ լուր / F հասանել լուր
53 e հասանի
54 b յուտացւոց / acf յուտեացւոց
55 L գումարեաց գորս քազումս արքայն պարսից
56 Sg գոր քազում / e զգորս
57 tw ի ձեռս / kl ի ձեռն սմբատայ գաւրս զի

ձեռն Սմբատայ, զի ի վերայ քո¹ խաղացեալ ածցէ զմանուկն Արտաշէս ի թագաւորութիւն իւր²: 3 Ձայս լուեալ Երուանդայ՝ եթող անդրէն զբազումս ի նախարարացն⁴ կողմնապահս⁵, եւ ինքն գնաց ի քաղաքն իւր փութանակի⁶, կուտել առ ինքն զզաւրս Հայոց, ⁷զվրաց եւ զկողմանցն Կեսարու, այլ եւ զՄիջագետացն⁸՝ աղերսիւք⁹ եւ տրովք¹⁰: 4 Եւ էին աւուրք գարնայնոյ¹¹. վասն որոյ երագ¹² ժողովեցան¹³ զաւրքն ամենայն. ¹⁴նա եւ Արգամ, տանուտէր¹⁵ ազգին¹⁶ Մուրացեան¹⁷, որ ի ծննդոցն Աժդահակայ¹⁸, ամբոխ հետեւակաւ¹⁹: 5 Քանզի էր Երուանդայ²⁰ ²¹դարձուցեալ ի նա զգահն երկրորդական²², զոր հանեալ էր²³ ի նոցանէ Տիգրանայ եւ ²⁴տուեալ իւրում²⁵ քեռառնն²⁶ Միհրդատայ. ²⁷Իսկ յետ²⁸ մահուանն Միհրդատայ՝

²⁹ոչ լինէր ումեք տուեալ, մինչեւ Երուանդայ դարձուցանել զնա³⁰ առ Արգամ: 6 Եւ ոչ միայն նմա, այլ եւ³¹ ամենայն նախարարացն տայր ³²պարգեւս եւ պատիւս, եւ զաւրացն ամենեցուն պարգեւէր³³ առատապէս³⁴:

ԽԵ³⁵

Եթէ³⁶ ո՛րպէս ընդ մուտն³⁷ Արտաշիսի³⁸ յիւր³⁹ աշխարհն⁴⁰ յաջողեցաւ⁴¹ գործն⁴²:

2 Իսկ Սմբատ⁴³ հանդերձ մանկամբն Արտաշիսիւ աճապարէր հասանել ի սահմանս Ուտէացոց⁴⁴: 3 Ընդ առաջ⁴⁵ նորա ելին զաւրք⁴⁶ ⁴⁷այնր կողմանն⁴⁸, նա եւ նախարարքն⁴⁹ զորա եթող Երուանդ: 4 Ձայն իբրեւ լուան այլ⁵⁰ նախարարքն⁵¹ Հայոց՝ ⁵²լուծանէին լքանէին եւ զատչել⁵³ Երուանդայ⁵⁴ խորհէին. նա եւ զայն եւս

1 a չիֆ ֆո
 2 e չիֆ իւր
 3 SԽe գայս իբրեւ լուա երուանդ
 4 L ի նախարարաց
 5 վ կողմնպահս
 6 a փութապէս
 7 SԽe եւ զվրաց / I վրաց
 8 Խabcd գմիջագետաց / Հ միջագետաց
 9 abd աղերսոփ / c աղերսամոփ / f աղերսովփ
 10 Zenopqss տրոփ
 11 Կabcd գարնանոյ / e գարնանայնոյ / dp գարնանոյ
 12 չgl արագ
 13 O ժողեցան
 14 e նախ փիս նա եւ
 15 O տանուտէր
 16 tw չիֆ ազգին
 17 ՀԿabcdftw մուրացեան / միւսն. մուրացան
 18 N աշդիկայ / OPR աշդահակայ
 19 c հետեւակաւփ
 20 eopqrs երուանդ / abcd րարձուցեալ էր երուանդայ / e չիֆ երուանդայ
 21 L դարձուցեալ էր ի նա երուանդ գգահն
 22 r երկրորդին
 23 kp չիֆ էր
 24 S տուեալ էր իւրում / O առեալ էր փիս տուեալ
 25 p ուրում փիս իւրում
 26 eo ֆեռառն / abcf ֆեռն առն / d ֆեռ առն
 27 abcdkcl չիֆ իսկ յետ մահուանն միհրդատայ
 28 o չիֆ յետ

29 abcd ոչ ումեք տուեալ լինէր / Խ ումեք լինէր [I լինէր] / F ոչ տուեալ լինէր մինչեւ երուանդայ
 30 eopqrs չիֆ գնա / g գնա գրած եւ ջնջած
 31 a չիֆ եւ (ամենայն)
 32 Կcdf պարգեւս եւ պարտիւս / ԽԿՎՉ չիֆ պարգեւս եւ / միւսն. չիֆ եւ պարտիւս
 33 ԿՎԿabcdf պարգեւս փիս պարգեւէր / k պարգեւէր պարգեւս
 34 Կabcdfk չիֆ առատապէս
 35 Խabcopqrs ԽԳ / e Մ փիս Խե. / L ԽԳ փիս Խե
 36 Sceg թէ [I եթէ]
 37 ekpqr մուտս
 38 F արտաշէսի
 39 o չիֆ յիւր
 40 abcd աշխարհս / f յաշխարհն
 41 SԽc աջողեցաւ [g յաջողեցաւ]
 42 R գործ
 43 OP սմպատ
 44 abd օտէացոց / f օտեացոց / c աւտեացոց / I ուտեացոց / F աւտէացոց
 45 e յառաջ
 46 Խe գորֆն
 47 abcd կողմանցն այնր / k չիֆ այնր / E կողմանց այնր / O ի կողմանն
 48 k կողման
 49 p նախարարֆն հայոց
 50 ce չիֆ այլ
 51 abdf նախարարֆ / e նախարարֆն ամ այրֆ
 52 I լուծանեին լքանեին
 53 չek զատչիլ
 54 Հdf երուանդայ

տեսանէին, եթէ¹ զաւրքն² Հռոմայեցւոց ոչ հասին³ նմա ի թիկունս: 5 Իսկ Երուանդ⁴ առաւել եւս⁵ յորդագոյն⁶ տայր զպարգեւսն⁷, եւ բաշխէր միոյ միոյ ումեք⁸ ի նոցանէ զգանձսն⁹. եւ որչափ¹⁰ շատ տայր՝ շատ¹¹ եւս ատելի¹² լինէր: 6 Քանզի գիտէին ամենեքեան, եթէ¹³ ոչ առ¹⁴ առատութեան¹⁵ տայ¹⁶, այլ առ¹⁷ երկիւղի վատնէ¹⁸: 7 Եւ ոչ այնչափ¹⁹ 20 սիրելի զայնոսիկ առնէր, որոց²¹ 22 շատն տայր, 23 քան թէ թշնամի զայնս՝ որոց²⁴ ոչն տայր պերճագոյնս²⁵:

ԽԶ²⁶

²⁷Երուանդայ պատերազմ ընդ Արտաշիսի եւ ²⁸Փախուստ, եւ առումն ֆաղափի ²⁹նորին ³⁰եւ մահ:

2 Բայց Սմբատ հանդերձ մանկամբն Արտաշիսիւ ելանէ առ ափն ծովուն Գեղամայ, զթիկամբքն³¹ Արագածն³² կոչեցեալ լերին³³. աճապարէին³⁴ հասանել ի բանակն Երուանդայ³⁵: 3 Առ ոչինչ համարեալ զբազմութիւն³⁶ զաւրաց³⁷ նորա՝ միայն³⁸ ակնածէին³⁹ 40 ի Մուրացեանէն 41 Արգամայ, զի այր քաջ էր եւ բազմաց տէր տիգաւորաց⁴²: 4 Եւ ճամբարն⁴³ Երուանդայ էր բացագոյն⁴⁴ 45 ի քաղաքէ նորին աւելի քան 46 երեք հարիւր ասպարիսաւ 47 ի հիւսիսոյ, ի վերայ գետոյն Ախուրեան⁴⁸: 5 Զայս⁴⁹ իբրեւ լսէր Երուանդ՝ 50 հանէր 51 ընդ առաջ զբազմութիւն⁵² զաւրացն⁵³, եւ ճակատէր

1 Կ²abcdf թէ
 2 Կ²abcdfl գորֆ
 3 e հասանին / Se հասանեն
 4 e առաւելապէս փխ առաւել եւս
 5 Կ²abcdf չիֆ եւս
 6 Seg յորդորագոյն
 7 e պարգեւս
 8 abcdf չիֆ ումեք
 9 իս զգ անձս
 10 Se առատանայր փխ շատ տայր / g շատ տայր, լուսանցում փոխած նոյն ձեռնով՝ առատանայր / n առատանայր, լուսանցում փոխած՝ շատ տայր / M առատանայր առաւել եւս շատ տայր / c չիֆ շատ
 11 Se առաւել [e աւելի] փխ շատ / g շատ, լուսանցում փոխած նոյն ձեռնով՝ առաւել / o շատ, լուսանցում փոխած՝ առաւել / Կ¹ շատանայր փխ առատանայր
 12 I աւելի փխ առաւելի
 13 e թէ փխ եթէ
 14 abcdkopqrs չիֆ առ
 15 k առատութիւն
 16 abcdf չիֆ տայ
 17 pqrs չիֆ առ / N առ ավելացրած
 18 ad վտանգէ փխ վատնէ
 19 F այն չարի փխ այն չափ
 20 o զայնոսիկ սիրելի
 21 N որ ոչ փխ որոց (շատն)
 22 c շատանայր փխ շատն տայր
 23 Կ²abcdf թշնամի եւ ֆան զնոսա զայնս / F ֆան թէ թշնամի. եւ ֆան զնոսա զայնս որոց ոչն տայր էր տեսանել լաւագոյնս
 24 a որ փխ որոց (ոչն)
 25 Կ²abcdf էր տեսանել փխ պերնագոյնս / kl պերնագոյն / Կ² լաւագոյնս / E էր տեսանել լաւագոյնս փխ պերնագոյնս

26 Խabcopqrs ԽԳ / e ԾԱ փխ ԽԶ / L Ծ փխ ԽԶ
 27 L պատերազմ արտաշիսի ընդ երուանդայ
 28 L փախուստ նորա
 29 k չիֆ նորին եւ / Seg նորա
 30 L եւ մահ անդէն
 31 ՏԽԲ գրիկամբֆ
 32 E արագած
 33 Sbe լերինն
 34 d անապարէր / e անապարին
 35 b երեւանդայ
 36 e բազմութիւն
 37 aelnoprs գորացն
 38 e զի միայն / d այլ միայն
 39 Se կասկածէին փխ ակնածէին / Կ¹վ² ակն ածէին / g ակնածէին. լուսանցում փոխած՝ կասկածէին
 40 Կ²bcdf ի մուրացեանէն / միւսն. ի մուրացեանէն / E ի մուրացեանէն
 41 e արգամայ վասն զի
 42 a տիգաւորաց / k չիֆ տիգաւորաց
 43 Հվ² շամբարն / O ցամպարն
 44 c բարձրագոյն փխ բացագոյն
 45 k ի ֆաղափէն որ էին փխ ի ֆաղափէ նորին
 46 Սց գերեֆարիւր / I գերեֆարիւր / N թուակաւնը ջնջած
 47 f եւ հիւսիսոյ / F չիֆ ի (հիւսիսոյ)
 48 cf ահուրեան
 49 abcdsgkl զայն փխ զայս
 50 F չիֆ հանէր ... ոչ հեռի
 51 E չիֆ ընդ առաջ / NOP ընդ յառաջ
 52 e չիֆ զբազմութիւն
 53 e զգորացն

ոչ հեռի յիւրմէ բանակէն: 6 Իսկ Արտաշի- սի առաքեալ¹ պատգամ² 3առ Արգամ նա- հապետ⁴ Մուրացեան⁵ հանդերձ բազում երզմամբք⁶ թողուլ ի վերայ նորա զոր ինչ⁷ 8 գտեալ էր⁹ յերուանդայ¹⁰, եւ կրկին այլ¹¹ յաւելուլ, միայն զի զերուանդ¹² թո- դեալ¹³ ի բաց գնասցէ:

7 Եւ իբրեւ հանդէպ¹⁴ ճակատուն Ե- րուանդայ¹⁵ ելին նշանք¹⁶ Արտաշիսի¹⁷ Արգամայ առեալ զբազմութիւն հետեւա- կացն՝ 18ի կողմն ելանէր: 8 Եւ Սմբատ հրամայէր¹⁹ զփողն պղնձիս²⁰ հնչեցուցա- նել²¹. եւ յառաջեալ²² զճակատն իւր՝ իբրեւ զարծուի²³ յերամս²⁴ կաքաւուց խոյա- նայր²⁵: 9 Իսկ նախարարքն 26 Հայոց, որ²⁷ յաջ եւ յահեակ թեւն էին²⁸, ի նա խառ-

նեալ²⁹ միանային: 10 Եւ զաւրքն³⁰ Վրաց, հանդերձ արքայիւն իւրեանց Փարսմա- նաւ³¹, թէպէտ³² եւ յանդուզն³³ յարձակ- մամբ³⁴ յառաջեալ³⁵ 36 բախէին՝ 37 արագա- պէս դառնային ի միւս կողմն³⁸ փախու- ցեալ³⁹: 11 Եւ անդ էր տեսանել⁴⁰ կոտո- րած⁴¹ անհնարին զգնդին⁴² Երուանդայ եւ զզաւրաց Միջագետաց: 12 Եւ 43ի խառնա- կել այսպիսի ճակատուց՝ պատահեն⁴⁴ Ար- տաշիսի⁴⁵ արք քաջք Տաւրացիք⁴⁶, որոց զոգիս 47ի բաց եղեալ⁴⁸, Երուանդայ պայ- մանեալ⁴⁹՝ սպանանել զԱրտաշէս: 13 Որոց դիպեալ ի⁵⁰ հետի ընդ մէջ անցանէ⁵¹ Գի- սակ որդի ստնտուին⁵² Արտաշիսի⁵³, եւ սատակեալ⁵⁴ զնոսա, ուր⁵⁵ եւ կէս⁵⁶ դի- մաց⁵⁷ նորա¹ ի վայր բերեալ² 3 սուսերաւ,

1 *abcdf* արձակեալ *փիս* առաքեալ
 2 *իս* պատգամ / *M* պատգամս
 3 *epqrs* չի՞ք առ արգամ / *o* չի՞ք արգամ / *R* առ ար- գամ լրացուած լուսանցում
 4 *F* նահապետն
 5 *abcdf* մուրացեան / *միւսն*. մուրացանաց / *O* մուրացաց *փիս* մուրացեան
 6 *o* երդմամբ
 7 *k* ինձ *փիս* ինչ
 8 *I* գտեալ ի յերուանդայ *փիս* գտեալ էր յերուան- դայ
 9 *Տիւ* է *փիս* էր / *k* չի՞ք էր
 10 *bde* երուանդայ
 11 *zopqrs* չի՞ք այլ / *g* այլ զրած եւ ջնջած / *R* այլ լրացուած լուսանցում
 12 *k* երուանդ
 13 *t* թողուլ
 14 *abcdf* յանդիման *փիս* հանդէպ
 15 *kl* չի՞ք երուանդայ
 16 *abcdf* նշանակք
 17 *E* արտաշէսի
 18 *Se* *k* ի կողմ / *N* ի կողմն
 19 *k* հրամայէ
 20 *k* պղնձի
 21 *ի՞ք* *abcdf* գոչեցուցանել [*k* կոչեցուցանել] *փիս* հնչեցուցանել
 22 *ի՞ք* *abcdf* յառաջասեալ / *ի՞ք* յառաջ առեալ / *NO* յառաջել
 23 *a* զարծուիս / *Se* զարծիւ
 24 *ի՞ք* *abcdfkl* յերամս / *ի՞ք* *pqrsw* յերամակս
 25 *e* չի՞ք խոյանայր
 26 *cd* հայոց եւ որ / *epqrs* չի՞ք հայոց
 27 *L* որք *փիս* որ
 28 *I* եին

29 *P* խառնել
 30 *abcdf* զօրք
 31 *a* փարսմանաւ անդ / *NO* փարսմանաւ
 32 *I* թեպէտ / *M* թեպետ
 33 *b* անդուզն / *M* յանդուզն
 34 *e* արձակմամբն / *ի՞ք* *abcdf* չի՞ք արձակմամբ
 35 *b* յառաջէտ / *O* յառաջել
 36 *e* բախէին, սակայն արագապէս / *I* բախեին
 37 *ի՞ք* *abcdf* երագապէս այլ դառնային / *ի՞ք* երագա- պէս եւ դառնային / *F* երագապէս այլ դառնային
 38 *I* կողմ
 39 *L* փախուցեալք
 40 *a* տեստ *փիս* տեսանել
 41 *e* զկատարած / *k* կատարած / *zopqrs* զկոտո- րած
 42 *etw* գնդին / *kl* զգունդն
 43 *z* *g* ի խառնակիլ
 44 *z* *e* պատահին
 45 *ի՞ք* արտաշէսի / *kl* չի՞ք արտաշէսի
 46 *ի՞ք* *abde* տօրացիք / *ի՞ք* տուրացիք / *z* տօրարա- ցիք *ի՞ք* *abde* տօրացիք / *ի՞ք* տուրացիք / *z* տօ- րարացիք
 47 *ի՞ք* *abcdf* իւրեանց *փիս* ի բաց / *F* չի՞ք ի բաց
 48 *k* դիպեալ *փիս* եղեալ
 49 *e* պայմանել / *f* պայմանաւ / *d* չի՞ք պայմանեալ
 50 *Se* չի՞ք ի (հետի)
 51 *ի՞ք* *abdfl* անցանէ / *k* անցէ / *միւսն*. անցանէր
 52 *c* ստնտուն / *e* սընընդունին (ը-երի վրայ ջնջման նշանով) / *z* *g* ստնտուի / *OR* սընընդունին
 53 *E* արտաշէսի
 54 *e* սատակել / *ի՞ք* սատակեաց
 55 *etw* որ *փիս* ուր
 56 *c* կէս / *միւսն*. զկէս
 57 *abcdfn* դիմացն

զյազթուծիւն ստացեալ⁴՝ մեռանի ⁵ի վերայ այսպիսեաց⁶: 14 Եւ մնացեալ զաւրքն ի փախուստ դառնային:

15 Իսկ Երուանդ ⁷ձիովն իւրով բովանդակ ասպարէզս⁸ անցեալ⁹՝ ելանէ ¹⁰ի խանս¹¹ կարգեալս¹² ի բանակէն իւրմէ ի քաղաքն իւր, հեծեալ ի նոր ձիս հանգոյց ¹³ի հանգուցէ փախչել¹⁴: 16 Եւ ¹⁵քաջին Սմբատայ զհետ մտեալ՝ սաստկագոյնս¹⁶ ¹⁷վարէր զնա ի գիշերի ¹⁸մինչեւ ցղուռն քաղաքին: 17 Եւ Մարաց¹⁹ զաւրացն անցեալ ²⁰ի կողմն երուանդական գնդին²¹, նսեմաւ ի վերայ դիականցն²² բանակէին²³: 18 Իսկ Արտաշիսի²⁴ հասեալ ²⁵ի Երուանդայ շրջապատեալ²⁶ առագաստն, ²⁷ի կաշեայ եւ ի կտակեայ պարսպին²⁸, էջ, եւ ²⁹ի

խորանի նորա բնակեցաւ³⁰ զայն³¹ գիշեր³²: 19 Եւ այգուռն³³ եղելոյ՝ տիրաբար արարեալ, զսպանեալսն թաղել հրամայեաց. եւ անուանեաց զհովիտն, ուր³⁴ ի վերայ դիականցն³⁵ բանակեցաւն³⁶՝ Մարաց մարգ, եւ զտեղի ³⁷ճակատուն՝ Երուանդավան³⁸, որ³⁹ կոչի մինչեւ ցայսաւր ժամանակի. այս ինքն եթէ⁴⁰ յայսմ⁴¹ տեղուղ⁴² վանեաց զԵրուանդ: 20 Եւ ինքն չուեաց ի քաղաքն Երուանդայ. յառաջ⁴³ քան զմիջաւրեայ⁴⁴ հասեալ ի դաստակերտն Երուանդայ, եւ միաբան գոչմամբ հրամայեաց աղաղակել զաւրացն՝ «⁴⁵Մար ամատ⁴⁶», որ թարգմանի ⁴⁷Մարս եկն, յիշեցուցանելով⁴⁸ զթշնամանսն⁴⁹, զոր յղէր⁵⁰ Երուանդ առ թագաւորն Պարսից եւ առ⁵¹ Սմբատ⁵², Մար զնա կոչելով: 21 Յայս⁵³ ի սոյն ձայն անուանե-

1 *abcdf* չի² նորա
2 վրերաւ
3 *abcdf* սուսերաւ եւ յաղթութիւն
4 *abcd* գործեցեալ *ի/ս* ստացեալ / *f* ցուցեալ *ի/ս* ստացեալ
5 *enrstw* ի վիրաց *ի/ս* ի վերայ (*tw* գնում եմ *e-ի* հետ) / *c չի²ի* (վերայ)
6 *ի/ս* այսպիսեացս
7 *abcdfl* իւրով ձիաւ [*l* իւրով ձիով] / *k* իւրովի ձիովի / *z* իւրով ձիով
8 *dg* ասպարէսս
9 *b* եկեալ *ի/ս* անցեալ / *kl չի²* անցեալ
10 *O* ի խն
11 *abcdf* խորանս *ի/ս* խանս / *ze չի²* խանս
12 *abcdf* կանգնեալս, *e* կար դէս, *nopqrs* կարդէաւ *ի/ս* կարգեալս (*n լուսանցում ուղղած՝* կարգեալս)
13 *c* հանգուցանէ *ի/ս* ի հանգուցէ
14 *ce* փախչիլ
15 *Se* փաջն սմբատ
16 *kl* սաստկագոյնս / *միւսն.* սաստկագոյն
17 *abcdf* գնա վարեալ / *ի* գնա վարէր
18 *kl* մինչեւ ի դուռն
19 *f* մարացն
20 *elopqrs* ընդ կողմն երուանդայ
21 *elopqrs չի²* գնդին
22 *fk* դիակացն
23 *ac* բնակէին
24 *ի²* արտաշէսի
25 *Shbe* երուանդայ *ի/ս* ի Երուանդայ / *MR* Երուանդայ *ի/ս* ի Երուանդայ
26 *S* ընդ շրջապատեալ
27 *Se* ի կաշոյ եւ ի կտակէ [*elopqrs* ի կտակոյ]
28 *ի²* պարսպին

29 *Se* ի խորանս
30 *no* բնակեցաւ
31 *o* այն
32 *k* գիշերն
33 *elopqrs* այգու / *M* այգոյն
34 *abcdf* գոր / *k* որ *ի/ս* ուր
35 *Sf* դիակացն [*no* դիակացն]
36 *Unopqrs* բնակեցան [*c* բնակեցան] / *միւսն.* բնակեցաւ
37 *M* նակատուն նամբարուն / *ի²* *ի²* *abcdfeg* նամբարուն *ի/ս* նակատուն [*g լուսանցում փոխած՝* նակատուն / *n* նակատուն, *լուսանցում փոխած՝* նամբարուն / *ի²* *ի²* *abcdfeg* նամբարուն *ի/ս* նակատուն [*g լուսանցում փոխած՝* նակատուն / *n* նակատուն, *լուսանցում փոխած՝* նամբարուն
38 *ի²* *abdeg* երուանդայ վան
39 *abcdf* եւ *ի/ս* որ
40 *abdf* է թէ / *k* թէ
41 *elopqrs* ի յայսմ / *E* այսմ
42 *kl* տեղ
43 *p* առաջ
44 *ze* գմէջօրեայն / *F* գմէջարեայ
45 *L* մարամատ
46 *c* ամարտ
47 *L* մար եկն
48 *ի²* *abcdfkl* յիշելով
49 *ի²* *abcdf* ինչ թշնամանս / *EL* գթշնամանս / *F* գթշնամանս
50 *I* յիեր
51 *elopqrs չի²* առ (սմբատ)
52 *kl* սմբատն
53 *Se* յայսմ / *ի²* նաեւ յայս

ցաւ դաստակերտն Մարմէտ¹, ²իբր ի³ կամաց Արտաշիսի⁴՝ բառնալ զանուն⁵ Երուանդայ ի տեղւոյն. այս պատճառ է անուանակոչութեան⁶ դաստակերտին:

22 Բայց⁷ Սմբատայ⁸ գիշերայն⁹ զհետ Երուանդայ եկեալ սակաւ վաշտկանաւ¹⁰՝ զդուռն քաղաքին պահէր¹¹ մինչեւ ի գալն Արտաշիսի¹² եւ զաւրացն¹³ ամենեցուն: 23 ¹⁴Եւ ¹⁵ի մարտնչել¹⁶ քաջացն¹⁷ ¹⁸ընդ ամրոցին՝ ¹⁹անձնատուրք²⁰ եղեն մարդիկ²¹ ²²ամրոցին, եւ ²³բացին զդուռն քաղաքին: 24 Իսկ²⁴ մի ոմն ²⁵ի զինուորացն մտեալ եւհար վաղերք²⁶ զգլուխն Երուանդայ, եւ ցրուեաց²⁷ զուղիւղն²⁸ ²⁹ի յատակս տանն. եւ այսպիսի ջախմամբ³⁰ վախճանեցաւ, կալեալ զթագաւորութիւնն³¹ ամս քսան:

25 Բայց Արտաշիսի³² յիշեալ, թէ³³ խառնուած Արշակունւոյ³⁴ է Երուանդ՝ հրամայէ³⁵ զդի նորա թաղել մահարձանաւք³⁶:

Խէ³⁷ Թագաւորել Արտաշիսի³⁸ եւ առնել բարիս³⁹ ⁴⁰իւրոց երախտաւորացն⁴¹:

2 Յետ մահուանն Երուանդայ մտեալ Սմբատայ⁴² զարքունականսն⁴³ յուզէր⁴⁴ զգանձսն⁴⁵. եւ գտեալ զթագն Սանատրկոյ⁴⁶ արքայի՝ դնէ ⁴⁷ի գլուխն Արտաշիսի⁴⁸ եւ թագաւորեցուցանէ ի վերայ ամենայն ⁴⁹երկրիս Հայոց ի քսան եւ իններորդի⁵⁰ ամի Դարեհի Պարսից արքայի: 3 Իսկ Արտաշիսի⁵¹ առեալ զթագաւորութիւնն⁵²՝ տայ պարգեւս⁵³ ⁵⁴զաւրացն Մարաց եւ Պարսից, եւ արձակեաց⁵⁵ յաշխարհն⁵⁶ իւրեանց: 4 Տայ⁵⁷ եւ առնն⁵⁸ ⁵⁹քաջի եւ պատուականի Արգամայ զխոստացեալ գահն

1 eInops մարմետ
2 e ի բարի փխ իբր ի (կամաց)
3 վ՛1 չիբ ի (կամաց)
4 E արտաշէսի
5 no գանունն
6 k անուանակոչութիւն
7 nopqrs իսկ փխ բայց
8 o սմբատ
9 SWe գիշերոյն
10 epqrstw վաշտականաւ / o վ՛ վաշտանակաւ
11 abcdfkl պահել
12 E արտաշէսի
13 a գորաց
14 c չիբ եւ ի մարտնչել ... ընդ ամրոցին
15 I ի մարտնչելն
16 ze մարտնչիլ
17 Կ²abdf ի քաջացն ամենեցուն
18 Կ²zabdfk չիբ ընդ ամրոցին / EFL ամենեցուն փխ ընդ ամրոցին
19 z չիբ անձնատուրք եղեն մարդիկ
20 kl անցնատուր
21 Կ²abdfglp մարդիկի
22 abcdfkl ամրոցին բանան
23 L չիբ եւ
24 abcdf բայց փխ իսկ
25 be ի գորացն / p չիբ ի (զինուորացն)
26 a աղերք / k վաղարք
27 f ցրեաց / g ցր(ու)եաց
28 ab գուղիւղն / cefo գուղեղն / միւսն. գուղիղն
29 egkopqrs ի յատակ / abcdf չիբ ի (յատակս) / NOPR հատակ փխ ի հատակս
30 k ջախմամբ / O ջաղխմամբ
31 p թագաւորութիւնս

32 eforqrs արտաշէս / E արտաշէսի
33 խ եթէ [I եթե]
34 eopqrs արշակունի
35 M հրամայեաց
36 grs մահարձանաւք
37 Խabcforqrs ԽԻ փխ Խէ: Մինչեւ այս գլուխը t բաղդատած է w-ի հետ: / L ՄԱ. փխ Խէ
38 e արտաշէսի
39 fl բարիս / միւսն. բարի
40 L իւրոցն երախտաւորաց
41 Խab երախտաւորաց
42 pqrս սմբատ
43 abdef գարբունական / c գարբունեան / EFL գարբունականն
44 a յուղէ / Խbcfg յուզէ / de յուզել
45 zok զգանձս / L զգանձ
46 O տանատրկոյ
47 bl ի գլուխ
48 E արտաշէսի
49 p հայոց երկրիս / k երկիրս
50 cknors իններորդ / z յիններորդ
51 nopqrs արտաշէս
52 fgrs գթագաւորութիւն
53 F չիբ պարգեւս
54 UGk գորացն պարսից եւ մարաց
55 b յարձակեաց
56 I զաշխարիս / acef յաշխարի
57 a տա
58 Ugo առն
59 Ugo քաջի եւ [g չիբ եւ] պատուականի / միւսն. քաջին եւ պատուականին

երկրորդական¹, եւ պսակ յակնթակապ², եւ գինդ յերկոսին³ ականջան⁴, եւ⁵ կարմիր գգեստ⁶ միոյ⁷ ոտինն⁸. տարգալ⁹ ունել¹⁰ ոսկի եւ պատառաքաղ, եւ ոսկեղինաւք ըմպել նուագաւք: 5 Եւ ոչ ինչ ընդհատ յայսց պատուոց¹¹ տայ դայեկին¹² իւրում¹³ Սմբատայ, բայց¹⁴ միայն յերկուց¹⁵ գնդացն¹⁶ եւ ի կարմիր¹⁷ կաւչկէ. եւ աւելի¹⁸ քան զհայրենական¹⁹ զիւր²⁰ թագակապ²¹ ասպետութիւնն²² եւ զիշխանութիւնն²³ արեւմտեայ զաւրուն՝ հաւատայ ի նա գամենայն²⁴ զաւրս Հայոց, եւ զբոլոր²⁵ աշխարհիս զգործակալս²⁶ եւ զհամաւրէն²⁷ տունն²⁸ արքունի²⁹: 6 Եւ զՆերսէս³⁰ գորդի³¹ որդւոյն³² 33 իւրոյ ստընտուին³⁴ Գի-

սակայ, ազգ գնա սերելով՝ անուն կոչէ գնահատակութեանց³⁵ հաւրն³⁶ - Դիմաքսեան³⁷. քանզի, որպէս ասացաքն³⁸՝ զկէս³⁹ 40 զիմացն սուսերաւ ի վայր բերին ի վերայ Արտաշէսի⁴¹:

7 Պատմի սորա ի նոյն աւուրս սերեալ ազգ եւ գորդիսն⁴² Տուրայ, պատանիս հինգ հանդերձ տասամբ⁴³, յանուն հաւրն իւրեանց Տրունիս. ոչ վասն արութեան⁴⁴ ինչ գործոց⁴⁵, այլ միայն վասն քսութեան հաւր⁴⁶ նոցա, զոր առնէր⁴⁷ ի տանէն արքայի⁴⁸ առ Սմբատ⁴⁹, 50 քանզի ընտանի⁵¹ էր Երուանդայ, սակս նորին եւ սպանաւ 52 ի նմանէ:

1 O երրորդական
 2 b ակնթակապ / Հգk ականակապ
 3 bc երկոսին
 4 gI յականջան
 5 M չիբ եւ
 6 k գգեստ / c կաւչիկ փիս գգեստ / P սգեստ
 7 իւ չիբ միոյ / R միոյ գրած սպա, ջնջած
 8 Հէգk ոտին
 9 իսՎm տարգալ [Հ թրգալ] / Աo դրգալ / որգրս տրգալ
 10 Sc ունելով / gk ունելով [g ով ջնջած] / NO ունել
 11 Ա պատուոյ
 12 N դահեկին
 13 a իւրում / միւսն. իւրոյ
 14 b բաց / g բա(յ)ց
 15 de երկուց
 16 Տիւ գնդաց
 17 o չիբ կարմիր
 18 p յաւելի
 19 abf գհայրենականն / d գհայրականն / F հայրենականն
 20 Ա իւր
 21 a թագ
 22 dl ասպետութեան / bcefgek ասպետութեանն / prs ասպետութիւն
 23 p իշխանութիւն / NMPFLR գիշխանութիւն
 24 a ամենայն / Հ եւ զամենայն
 25 prs բոլոր
 26 def գործակալս
 27 վկI համօրէն
 28 Հվ գտունն / k տուն
 29 Ա արբայի
 30 fs գնեքսեհ / p ցնեքսե
 31 Աիւց որդի
 32 p չիբ որդւոյ

33 Աիւ ստնտուի [k ստընտուիմ] իւրոյ
 34 OR սնընդուին
 35 ՏիւԿabc գնահատակութեանցն [Հգ գնահապետութեանց, k գնահատակութեանց]
 36 Ա գիօրն
 37 defglo դիմակսեան / ԿԿՎՎctwx դիմակիսեան
 38 Աց ասացաք
 39 k գգէս փիս գկէս / O գկէսն
 40 Աիւ դիմակացն ի վայր բերին սուսերաւ [a սոսերաւ] / MEFL դիմացն ի վայր բերին սուսերաւ
 41 E արտաշէսի
 42 Ա գորդիս
 43 de չիբ տասամբ
 44 Հ արիութեան (միշտ)
 45 a գործոյ
 46 Sk հօրն
 47 c առնէ
 48 իւ արբունի
 49 OP սմպատ
 50 որգրս քանզի էր ընդանի երուանդայ
 51 P ընդանի
 52 L ի նմանէ յառաջագոյն

ԽԸ¹

Սպանումն Երուազայ², եւ շինել³ միւսոյ⁴ Բագարանի⁵, եւ հարկիլ⁶ Մարտաշիսի Հոռմայեցւոց:

2 *Ձկնի այսորիկ* ⁸*Հրաման տայ Սմբատայ՝ երթալ⁹ յամուրն Բագարան, որ հուպ ի քաղաքն Երուանդայ ի վերայ Ախուրեան¹⁰ գետոյ, ¹¹գի սպանցէ զԵրուազ զեղբայր¹² Երուանդայ: 3 Ձոր կալեալ Սմբատայ՝ երկան¹³ գուլանէ¹⁴ Հրամայէ կապել, եւ ¹⁵ընկենուլ ի պտոյտ մի գետոյն: 4 Եւ¹⁶ ի տեղի նորա ¹⁷ի վերայ բազանցն¹⁸ կացուցանէ զընտանի¹⁹ Արտաշիսի²⁰, աշակերտ մոգի ուրումն²¹ երազահանի, որ յայն²² սակս եւ Մոգպաշտէ²³ անուն կարդային²⁴: 5 Եւ ապա ²⁵աւար առեալ զգանձան²⁶ Երուազայ, եւ ծառայս անձինս²⁷ Հինգ Հարիւր, նա եւ զընտիր գանձուցն²⁸ մեհե-*

նից²⁹՝ բերէ Արտաշիսի³⁰: 6 Եւ Արտաշէս պարգեւէ Սմբատայ զծառայսն³¹ Երուազայ. բայց զգանձան³² Հրամայէ տանել³³ Դարեհի ³⁴արքայի Պարսից, ³⁵հանդերձ յաւելմամբ³⁶ յիւրոց³⁷ գանձուց³⁸, ³⁹ի շնորհակալութեան պատիւ իբրեւ⁴⁰ հաւր եւ աւգնականի:

7 *Յայնժամ Սմբատայ⁴¹ զծառայսն Երուազայ, զոր գերեացն⁴² ի Բագարանէ, տարեալ բնակեցուցանէ ի թիկանց Մասեաց, ի նոյն ⁴³անունն Բագարան⁴⁴ ⁴⁵կոչելով զձեռակերտն: 8 Ինքն անցանէ ⁴⁶ի Պարսս, ընծայատար⁴⁷ Դարեհի, ոչ ինչ փոյթ առնելով⁴⁸ զՀոռմայեցւոց տէրութենէն⁴⁹: 9 Իսկ ի գնալն Սմբատայ⁵⁰ ⁵¹ի Պարսս հասանեն հարկահանք կայսեր եւ⁵² սպայ⁵³ ծանր ի սահմանս Հայոց, զորս⁵⁴ մաղթեալ Արտաշիսի⁵⁵ եւ կրկին տուեալ զհարկսն՝ հաշտեցուցանէ: 10 Եւ գայս*

1 *h*abcopqrs ԽԵ փխ ԽԸ / *L* ԾԲ փխ ԽԸ
2 *b* երուանդայ փխ երուազայ
3 *gk* շինելոյ
4 *k* միւս / *NOP* զմիւսոյ
5 *N* բագարունի
6 *O* հարկել
7 *ade* արտաշիսի ի հոռմայեցւոց / *c* արտաշէս
8 *o* հրամանաւ փխ հրաման տայ
9 *a* երթալն
10 *cf* ախուրեան / *NOR* ախուրեան
11 *kl* չիբ գի սպանցէ
12 *Sh* եղբայր [*no* զեղբայրն]
13 *O* երկայն
14 *c* գուլանէն / *h* գուղ անէն
15 *U* ընկենուլ գնա ի պտոյտ / *R* ընգեմուլ
16 *fk* չիբ եւ (ի տեղի)
17 *M* ի վերայ բագարանին բազանին
18 *h*վ² բազանին [*g* յուսանցումն փոխած՝ բագարանին] *վ*²*nopqrs* բագարանի [*n* յուսանցումն շինած՝ բազանցն]
19 *am* զընտանիս / *OR* զընդանի
20 *E* արտաշէսի
21 *am* ուրեմն / *tw* ումեմն / *zgnop* ուրումն / *միւսն*. որումն
22 *h*²*abcd* յայս
23 *U* մոգապաշտի
24 *m* կոչելին փխ կարդային
25 *U* Կ՛վ աւարեալ, *k* աւերեալ փխ աւար առեալ
26 *U* զգանձս / *L* զգանձն
27 *F* անձին
28 *abcdfk* գանձուց

29 *ab* մեհեացն / *de* մեհեմացն / *cf* մեհեմեացն / *p* չիբ մեհեմից
30 *E* արտաշէսի
31 *U* զծառայս
32 *U* զգանձն / *k* զգանձս
33 *O* առնել փխ տանել
34 *h*վ*cmo* պարսից արքայի
35 *h*mnopqrs յաւելլով եւ ինքն ի գանձսն փխ հանդերձ յաւելմամբ յիւրոց գանձուցն
36 *E* աւելմամբ
37 *վ*cf*lkn* իւրոց
38 *EFM* գանձուցն
39 *k* ի շնորհակալութիւն
40 *S* իբրու / *h* իբր
41 *o* սմբատ
42 *U* ի գերեաց
43 *t* անուն անուանակոչելով / *abdf* անուան
44 *bcdef* չիբ բագարան
45 *a* կոչել զձեռակերտսն
46 *NO* ի պարս
47 *a* ընծատար
48 *I* ունելով փխ առնելով / *k* չիբ առնելով
49 *S*վ² իշխանութենէն [*p* իշխանութիւնն] փխ տէրութենէն / *O* իշխանութեանն փխ տէրութեանն
50 *a* չիբ սմբատայ
51 *N* ի պարս / *c* չիբ ի (պարսս)
52 *p* չիբ եւ
53 *pqrs* ապա փխ սպայ
54 *coprs* զոր
55 *E* արտաշէսի

մեզ ստուգապէս պատմէ Ողիւմպ¹ քուրմ
Հանույ², գրող³ մեհենական⁴ պատմու-
թեանց, եւ զայլ⁵ բազում գործս՝ զոր ասել
ճկայ մեզ առաջի, որում եւ Պարսից մա-
տեանքն⁷ վկայեն եւ Հայոց երգք⁸ վիպա-
սանաց⁹:

Խթ¹⁰

Յաղագս¹¹ շինուածոյ¹² Արտաշատ քա-
ղաքի:

2 Արտաշիսի վերջնոյ գործք՝ բա-
զում¹³ ինչ¹⁴ յայտնի են քեզ¹⁵ 16ի վիպասա-
նացն, որ¹⁷ պատմին ի¹⁸ Գողթան - շինել
զքաղաքն, ¹⁹եւ խնամութիւն ²⁰ընդ Ա-
լանս²¹, եւ ծնունդք զարմիցն²², եւ իբր²³
տրփանք²⁴ Սաթինկան²⁵ ընդ²⁶ Վիշապա-

զունսն՝ առասպելաբար, այս ինքն ²⁷ընդ
զարմս²⁸ Աժդահակայ²⁹, որ³⁰ ունին զամե-
նայն ³¹զառ ստորոտովն Մասեաց. մարտ
ընդ նոսա եւ քայքայումն յիշանութե-
նէն³², եւ սպանումն³³ նոցա³⁴ եւ հրկիզու-
թիւն³⁵ շինուածոցն³⁶, եւ նախանձ որդ-
ւոցն³⁷ Արտաշիսի³⁸ եւ գրգռութիւն ընդ
միմեանս ի ձեռն կանանցն³⁹: 3 Այս ամե-
նայն, որպէս ասացաք, յայտնի են քեզ⁴⁰
⁴¹յերգս վիպասանացն. բայց յիշատակես-
ցուք ⁴²եւ մեք կարճառաւտիւք, եւ զայլա-
բանութիւնն⁴³ ճշմարտեսցուք:

4 Երթեալ⁴⁴ Արտաշիսի⁴⁵ ⁴⁶ի տեղին,
ուր⁴⁷ խառնին Երասխ եւ Մեծամաւր⁴⁸, եւ
Հաճեալ⁴⁹ ընդ բլուրն՝ շինէ քաղաք յիւր⁵⁰
անուն անուանեալ⁵¹ Արտաշատ: 5 Ձեռն-
տու⁵² ⁵³լինի նմա եւ Երասխ փայտիւք
մայրեաց⁵⁴. վասն որոյ անաշխատ եւ ե-

1 Կ²abcdef ողիպ / c ողւպ / Կ¹վկևո ողիւմպ / վ ու-
ղիւմպ / n ուղիւպ / tw օլիպ / միւսն. ուղիւպ
2 c հանոյ / վ²inopqrs հանէոյ
3 degl գրող [l գրաւղ]
4 p մեհենականն
5 kprqrs այլ / L գայս
6 f կամ է գառաջի փ/ս կայ մեզ առաջի
7 zgk մատեանք
8 ԱՏ երգն [i երգ] / միւսն. երդք
9 L վիպասանից
10 h²abcprqrs ԽԶ փ/ս ԽԹ / L ԾԳ փ/ս ԽԹ
11 Տգ վասն փ/ս յաղագս
12 nopqrs շինելոյ փ/ս շինուածոյ
13 tw բազումք
14 Ա. չիք ինչ
15 a չիք քեզ
16 g ի վ(ր)իպացն / k ի վրիպապաց / վ²hil ի վի-
պացն / o ի վիպասանաց / pqr չիք ի վիպասա-
նացն որ պատմին ի գողթան / L ի վիպասա-
նիցն / R ի վիպասանացն որ պատմին ի գող-
թան լրացուած լուսանցքում
17 tw որք
18 a չիք ի (գողթան)
19 OP եւ խնամակալութիւնն ընկալանք (P եւ խնա-
մութիւն ընգալանք) փ/ս եւ խնամութիւն ընդ ա-
լանս
20 p ընկալան փ/ս ընդ ալանս
21 Տ ալանք / g աղ անս / I աղանք
22 de գարմից
23 ao իբրեւ
24 վ²bcdefglotw տոփանք / Կ² տոփանք / O արփանք
փ/ս տրփանք
25 վprqrsw՝ սաթինական
26 Հlopqrs չիք ընդ

27 c գգարմս փ/ս ընդ գարմս
28 kl գարմ
29 Տh²abc աշդահակայ [g աժդահակայ]
30 tw որք
31 Հվ/gopqrs առ ստորոտովն [Հվ ստորոտով, g
(գ)առ ստորոտով(ն) / NP առստորով / R
գառստորով
32 gopqrs յիշխանութեան
33 h² սպանումն
34 a չիք նոցա
35 a գիրկիզութիւն
36 abcdef շինուածոյն / c շինուածոց
37 a որդւոյն
38 E արտաշէսի
39 o կանանց
40 c չիք քեզ
41 o ի վիպասանացն փ/ս յերգս վիպասանացն
42 ab չիք եւ մեք
43 fkrqs գայլաբանութիւն / p այլաբանութիւնն / F
գայլաբանութիւն
44 k երթալ
45 I արտաշէս
46 g ի տեղի
47 I որ փ/ս ուր
48 c մեծամուր / g մեծամար
49 h² հանեցեալ [k հանեալ] արտաշէսի [g արտա-
շիսի, k արտաշէսի]
50 b իւր
51 f չիք անուանեալ
52 d ձեռնատու
53 Կ²abef լինի եւ Երասխ նմա փայտիւք
54 Տh² մայրից / Հ մայրեաց

րաբ¹ շինեալ՝ կանգնէ ի նմա մեհեան², եւ
³փոխէ ի նա ⁴ի Բագարանէ զպատկերն Ար-
 տեմիդեայ⁵ եւ զամենայն կուռս⁶ հայրե-
 նիս⁷. Բայց զԱպողոնի պատկերն⁸ արտա-
 քոյ քաղաքին կանգնէ հուպ ի ճանա-
 պարհն: ⁶ Եւ յարուցանէ ի քաղաքէն Ե-
 րուանդայ զգեբուլթիւն⁹ Հրէիցն¹⁰, որ¹¹ փո-
 խեալ էին անդր¹² յԱրմաւրայ¹³, եւ նստու-
 ցանէ զնոսա¹⁴ յԱրտաշատ: ⁷ Նա եւ զա-
 մենայն վայելչութիւն քաղաքին Երուան-
 դայ, զոր տարեալ¹⁵ էր յԱրմաւրայ¹⁶ եւ զոր
 անդէն արարեալ նորա¹⁷՝ փոխէ յԱրտա-
 շատ. եւ առաւել եւս յինքենէ յաւրինէ¹⁸
 իբրեւ¹⁹ զքաղաք արքայանիստ:

Ծ²⁰

²¹Յարձակումն Ալանաց ²²ի մեզ եւ
 պարտումն, եւ խնամութիւն Արտաշի-
 սի ընդ նոսա:

² ²³Ջայսու ժամանակաւ²⁴ միաբա-
 նեալ²⁵ Ալանք²⁶ լեռնականաւքն²⁷ ամենայ-

նիւ, յինքեանս²⁸ արկանելով եւ զկէս
 Վրաց աշխարհին՝ մեծաւ ամբոխիւ տարա-
 ծեալ ընդ աշխարհս մեր: ³ Ժողովէ եւ Ար-
 տաշէս զիւրոց²⁹ զաւրացն բազմութիւն³⁰,
 եւ լինի պատերազմ ³¹ի մէջ երկոցունց
³²ազգացն ³³քաջաց եւ³⁴ աղեղնաւորաց:
⁴ Սակաւ ինչ տեղի տայ ազգն³⁵ Ալա-
 նաց³⁶, եւ գնացեալ անցանէ ընդ գետն մեծ
 Կուր, եւ բանակի³⁷ առ եզերք գետոյն ³⁸ի
 հիւսիսոյ. եւ հասեալ Արտաշէս³⁹ բանակի⁴⁰
 ի⁴¹ հարաւոյ⁴², եւ գետն ⁴³ընդ մէջ նոցա:

⁵ Բայց քանզի զորդի⁴⁴ Ալանաց⁴⁵ ար-
 քային⁴⁶ ձերբակալ արարեալ զաւրացն⁴⁷
 Հայոց ածեն⁴⁸ առ Արտաշէս՝ զխաղաղու-
 թիւն⁴⁹ խնդրէր արքայն Ալանաց⁵⁰, տալ⁵¹
 Արտաշիսի⁵² զի'նչ եւ խնդրեսցէ⁵³. եւ երդ-
 մունս եւ դաշինս ասէր հաստատել
 մշտնջենաւորս⁵⁴, որպէս զի մի' եւս ման-
 կունք Ալանաց ասպատակաւ հինից ելցեն

1 չցլ արագ
 2 իսր մեհեանս
 3 ԱԽԿԿ՝ փոխէ ի նա / միւսն. չիբ ի նա
 4 a ի բագարէ / իօ չիբ ի բագարանէ
 5 Տ արտեմիդայ [օ արտեմիդեայ] / Կ՛բ արտիմի-
 դեայ / f արտամիդեայ
 6 l զկուռսն / o կուռսն / k զկուռս
 7 չցլ հայրենի
 8 L զպատկերն
 9 a զգեբուլթիւնս / l զգեբուլթիւնն
 10 cgl իրէից
 11 ԱԽ որբ
 12 Տճk անդ / g անդ(ր)
 13 abcde արմաւիրայ / k յարմաւրաց / MPR յար-
 մօրայ
 14 E գնա փ/ս գնոսա
 15 d արարեալ փ/ս տարեալ
 16 Ա յարմաւիրայ / k յարմաւայ / MPR յարմօրայ
 17 Ավլ նոր փ/ս նորա
 18 Աk չիբ՝ յօրինէ
 19 cdef իբրեւ / միւսն. իբր
 20 իabcօpqrս իւէ փ/ս Ծ / L ԾԴ փ/ս Ծ
 21 իսc յարձակումն ի մեզ ալանաց [ցլ աղանաց]
 22 f ընդ մեզ փ/ս ի մեզ
 23 R յայսու
 24 kl ժամանակաւ
 25 L միաբանեայ
 26 իս աղ անբ

27 Ա լեռնականօք
 28 c յինքեան
 29 Տe զիւրոյ / L իւրոց
 30 Ա բազմութիւնս / p բազմութիւնն / ML զբազ-
 մութիւն
 31 ՏԽ ի մէջ երկրիս երկոցունց
 32 rs ազգացն եւ քաջաց / չabցk ազգաց
 33 R աղեղնաւորաց եւ քաջաց
 34 Ա չիբ (քաջաց) եւ
 35 ՏԽabcf ազգ
 36 M աղ'անաց
 37 c բնակի փ/ս բանակի
 38 Ա ըստ հիւսիսոյ
 39 Աչցլ արտաշէս / միւսն. արտաշիսի
 40 pqrս բնակի փ/ս բանակի
 41 P ընդ փ/ս ի
 42 Ավլցլօ ցհարաւոյ / k զհարաւոյ
 43 չհցլ ի մէջ փ/ս ընդ մէջ
 44 b որդի / c գորդիս
 45 gh աղ անաց / l աղանաց
 46 Ացլ արբայի
 47 չցլ զօրաց
 48 ԱԽ ամին
 49 ac զի խաղաղութիւն փ/ս զխաղաղութիւն
 50 ghլ սովորաբար աղ անաց կամ աղանաց
 51 c չիբ տալ
 52 E արտաշէսի
 53 acde խնդրիցէ
 54 o մշտնջենաւոր / d արտաշէսի

յաշխարհս¹ Հայոց²: 6 Եւ ի³ չառնուլ
յանձն Արտաշիսի առ ի տալ զպատանին՝
զայ քոյր պատանույն յափն գետոյն⁴ ի
դարաւանդ մի մեծ, եւ ի ձեռն թարգմա-
նաց⁵ ձայնէ ի բանակն Արտաշիսի. «⁶Քեզ
ասեմ, այր⁷ քաջ⁸ Արտաշէս, որ յաղթեցեր
⁹քաջ ազգին¹⁰ Ալանաց. ե՛կ հաւանեա՛ց
բանից¹¹ աչագեղոյ¹² դստերս Ալանաց՝
տալ զպատանիդ. զի վասն միոյ քինուլ ոչ
¹³է արէն¹⁴ ¹⁵դիւցազանց՝ զայլոց դիւցա-
զանց զարմից բառնալ զկենդանութիւն,
կամ ծառայեցուցանելով ¹⁶ի ¹⁷ստրկաց
կարգի¹⁸ պահել, եւ թշնամութիւն յաւիտե-
նական ի մէջ ¹⁹երկոցունց ազգաց²⁰ քա-
ջաց²¹ Հաստատել»: 7 Եւ լուեալ Արտաշի-
սի զայսպիսի իմաստութեան²² բանս՝
զնաց յեզր գետոյն. եւ տեսեալ²³ զկոյսն
զեղեցիկ, եւ լուեալ²⁴ ի նմանէ բանս իմաս-
տութեան²⁵՝ ցանկացաւ²⁶ կուսին: 8 Եւ կո-
չեցեալ²⁷ զդայեակն իւր զՍմբատ²⁸՝ յայտ-

նէ նմա ²⁹զկամս սրտի³⁰ իւրոյ, առնուլ
զաւրիորդն³¹ Ալանաց³² ³³ի կնութիւն
իւր³⁴, եւ դաշինս եւ ուխտս³⁵ Հաստատել³⁶
ընդ ազգի քաջացն, եւ ³⁷զպատանին ար-
ձակել ի խաղաղութիւն³⁸: 9 Եւ³⁹ Հաճոյ
թուեցեալ⁴⁰ Սմբատայ, ⁴¹յղէ առ արքայն
Ալանաց՝ ⁴²տալ գտիկին աւրիորդն⁴³ Ալա-
նաց զՍաթինիկ⁴⁴ ի կնութիւն Արտաշիսի⁴⁵:
10 Եւ ասէ արքայն Ալանաց. «Եւ ուստի՞
տացէ⁴⁶ ⁴⁷քաջն ⁴⁸Արտաշէս Հազարս ի Հա-
զարաց եւ բիւրս ⁴⁹ի բիւրուց ընդ քա-
ջազգույ⁵⁰ կոյս ⁵¹աւրիորդիս Ալանաց»:

11 Զայս տեղի առասպելաբանելով
վիպասանքն յերգելն իւրեանց ասեն. «Հե-
ծաւ արի⁵² արքայն Արտաշէս ի սեաւն գե-
ղեցիկ, եւ հանեալ զոսկէաւղ⁵³ շիկափող⁵⁴

1 Տն յաշխարհն
2 rs իւրեանց փխ հայոց
3 Հց չիբ ի (չառնուլ)
4 k գետոյն
5 Տմ քարգմանչաց / g քարման(չ)աց / M քարմ-
մանաց / P քարմանչաց
6 M Բեզ այր Բաջ արիդ արտաշէս
7 ԱԿՂ արիգ [c արիտ] փխ այր
8 Կ՛ՀՎՁԿ Բաջարիդ փխ Բաջ
9 k Բաջաց, չիբ Բաջ ազգին
10 Ա ազգաց
11 Տ չիբ բանից / I Բաջա փխ բանից
12 վ աչագեղույ
13 k օրէն է / E չիբ է
14 f չիբ օրէն
15 rs չիբ գայոց դիւցազանց / p չիբ դիւցազանց
16 Տն եւ ի ստրկաց / a ի ստրկայ
17 ԱՀԿԼ ստրկաց պահել ի կարգի [bdefl կարգս]
18 M ի կարգի
19 k երկոցուց / L երկուց ազգացս
20 bcdefk ազգացս
21 a Բաջս / cd Բաջացս / f Բաջանց
22 Տն իմաստուն փխ իմաստութեա
23 k տես եւ փխ տեսեալ
24 I լսեալ փխ լուեալ
25 Ակ իմաստուն / I իմաստուն
26 lpqrs եւ ցանկացաւ
27 Հdeg կոչեալ / k կոչեաց / I ցանկացեալ փխ կո-
չեցեալ

28 Տ սմբատ
29 nopqrs գարտի իւրոյ կամս [ors գկամս]
30 abcf սրտին
31 gլ գարիորդն
32 Տ չիբ ալանաց / R ալանաց լրացուած լուսանց-
փում
33 ԱնԿ՛ իւր կնութեան [Կ՛ ի կնութեան]
34 Հ չիբ իւր
35 d երդմունս փխ ուխտս
36 I հաստատեալ
37 I զպատանին եւ խաղաղութեամբ արձակել /
Ացk չիբ զպատանին
38 ԱԿ՛Հցkno խաղաղութեամբ
39 c չիբ եւ
40 Ա թուեցաւ
41 ՏI առ արքայն ալանաց յղէ [o յղէ առ արքայն ա-
լանաց] / c եւ յղէ
42 nopqrs տալ զսաթինիկ օրիորդն ալանաց / R
տալ զսաթինիկ օրիորդն ալանաց
43 I աւրիորդն / k օրիորդն
44 b սաթինեկ
45 Ան արտաշէսի [Հdg արտաշիսի, I արտաշեսի]
կնութեան [k կնութիւն]
46 I տայցէ
47 ԱՀցI Բաջ արին [a արի] արտաշէս / ok արի [k
արին] արտաշէս / abck Բաջ / Կ՛ Բաջարին
48 Ան արտաշէս բիւրս [gI բիւրս] ի [c չիբ ի] բիւ-
րոց [defg բիւրուց] եւ հազարս ի հազարաց
49 prs ի բիւրոց / g ի բիւրոց
50 Sc Բաջազգոյ [o Բաջազգոյ] / b Բաջացալի
51 k օրիորդիս ալանաց
52 I արի [գլխին աւելացրած]
53 Ա գոսկի օղ / g գոսկէ աւղ / I գոսկեաւղ / o
գոսկէօղն
54 a շիկափողն

պարանն, եւ ¹անցեալ որպէս զարծուի² սրաթեւ ընդ գետն, եւ ձգեալ զոսկէաւ³ շիկափոկ պարանն⁴ ընկէց⁵ ⁶ի մէջք աւրիորդին⁷ Ալանաց, եւ շատ ցաւեցոյց զմէջք⁸ փափուկ ⁹աւրիորդին, արագ հասուցանելով ի բանակն իւր¹⁰»: 12 Որ¹¹ եւ¹² ճշմարտութեամբ¹³ ունի այսպէս¹⁴: 13 Քանզի պատուեալ է¹⁵ առ Ալանս մորթ կարմիր՝ ¹⁶լայքա ¹⁷շատ եւ ոսկի ¹⁸բազում տուեալ ի վարձանս՝ առնու զտիկին¹⁹ աւրիորդն Սաթինիկ²⁰: 14 Այս է ոսկէաւ²¹ շիկափոկ պարանն: 15 Դոյնպէս եւ²² զհարսանեացն²³ առասպելեալ երգեն, այսպէս²⁴ ասելով. «Տեղ²⁵ ոսկի տեղայր ²⁶ի փեսայութեանն Արտաշիսի²⁷, ²⁸տեղայր մար-

գարիտ²⁹ ³⁰ի հարսնութեան Սաթինկանն³¹»: 16 Քանզի սովորութիւն իսկ էր թագաւորացն³² մերոց³³, փեսայութեամբ³⁴ ի դուռն տաճարին հասանել³⁵՝ դահեկանս³⁶ ճապաղել իբրեւ³⁷ զհիւպատեանն³⁸ Հռոմայեցոց. սապէս³⁹ եւ թագուհեացն յառագաստին⁴⁰՝ մարգարիտ: 17 Այս է⁴¹ ճշմարտութիւն բանիցս⁴²:

18 Սա առաջին եղեալ ի⁴³ կանանցն Արտաշիսի՝ ⁴⁴ծնանի նմա զԱրտաւազդ եւ զայլս⁴⁵ բազումս, զորս ոչ կարեւոր համարեցաք այժմ⁴⁶ անուամբ թուել. բայց զկնիսն⁴⁷ յորժամ ի⁴⁸ գործ ինչ հասանիցեմք⁴⁹:

ԾԱ⁵⁰

Սպանումն Արգամայ եւ որդւոց⁵¹ նորա:

2 **Ի** չափ հասեալ Արտաւազդայ⁵² որդւոյ Արտաշիսի՝ եղեւ այր քաջ, անձնահաճ եւ հպարտ. եւ նախանձ բերելով ընդ

1 a անցեալ սրաթեւ որպէս զարծուի
 2 P զարծուի
 3 Ա զոսկի օղ / g զոսկէ աւղ / l զոսկեաւղ
 4 Կ²abcdf ներդերն, de ներդեն փխ պարանն
 5 Կ² ընկեց
 6 ԱխԿ՝ ի մէջ
 7 kl աւրւորդին
 8 Հabcdefgk զմէջ / l զմէջքն
 9 rs օրիորդին ալանաց, արագ / l աւրւորդին / k օրւորդին
 10 Ախլ՝ արտաշէսին [l արտաշէսին, g արտաշէս, շինած՝ իւր], Կ² արտաշէսի փխ իւր / L արտաշիսի փխ իւր
 11 a որոյ փխ որ / opqrs չիբ որ
 12 Ա.էգk չիբ եւ
 13 a նշտութեամբ
 14 i զայս փխ այսպէս
 15 Ա. չիբ է
 16 վ լախաշատ կամ դախաշտ / a լախայ շատ / Կ²cdef լախայ շատ / Կ՝g դխ՝ ախա շատ / l դ՝ ախա շտ / k դախայ շատ / L լախաշատ
 17 l շատ բառով սկսուում է նորոգած մասը / p շատ փխ բազում
 18 Ախ բազում ի վարձանսն [Կ²cdeg ի վարձանս] տուեալ առնու [Կ՝Կ² առնուլ]
 19 d զկին փխ զտիկին
 20 o սաթենիկ
 21 Ա ոսկի օղ / g ոսկէ աւղ
 22 S չիբ եւ
 23 Վkm զհարսանեաց
 24 Հ դոյնպէս փխ այսպէս
 25 gk տեղի (g փոխած՝ տեղայր) փխ տեղ / ML տեղայր փխ տեղ
 26 փլ՝ ի փեսայութեան
 27 E արտաշէսի

28 de չիբ տեղայր ... սաթինկանն / f տեղայր մարգարիտ տեղայր
 29 Հg եւ մարգարիտ
 30 Հabcdefglo ի հարսնութեանն
 31 Հbcfg սաթինկայ / lo սաթինկան
 32 Խa բագաւորաց
 33 M չիբ մերոց
 34 kl փեսայութեան / p չիբ փեսայութեամբ
 35 k հասել
 36 c եւ դահեկանս
 37 Հgլ իբր
 38 c հուպատեանն / l զհուպատեանն / E զհիւպատեանն
 39 O սապէտ փխ սապէս
 40 a առագաստին
 41 opqrs չիբ է
 42 Ախ բանից / PR բանիս
 43 Աkln չիբ ի (կանանցն)
 44 f ծնանին ի նմանէ
 45 Sխ այլս [gno զայլս, l զայլս]
 46 Ա չիբ այժմ
 47 վ²opqrs զվերջին փխ զկնիսն / NOPR զվերջինսն (R զվերջինս) փխ զկնիսն
 48 o չիբ ի (գործ)
 49 ad հասանիցիմք
 50 abcfgkopqrs ԽԸ փխ ԾԱ. / L Ծե փխ ԾԱ.
 51 NP որդոցն
 52 k աւազդայ

ծերունուն¹ Արգամայ²՝ ³Հրապուրեաց
 զհայր իւր ցասնու Արգամայ, որպէս թէ
 թագաւորել⁴ ի վերայ ամենայնի խորհիցի:
³ Այսպէս⁵ ընկեցեալ զնա ի պատուոյն՝
 ինքն⁶ առնու⁷ գերկրորդութիւնն⁸: ⁴ Յետ
 այտորիկ⁹ երթալով Արտաշիսի¹⁰ ի ճաշ Ար-
 գամայ, կասկած իմն անկեալ, իբր¹¹ թէ
 դաւել զարքայն¹² խորհիցին¹³՝ յարուցա-
 նեն որդիքն¹⁴ արքային¹⁵ ապշոպ¹⁶, եւ ան-
 դէն իսկ¹⁷ ի հացին քարչեն զալիսն Արգա-
 մայ: ⁵ Եւ խռովութեամբ մեծաւ եկեալ
 յԱրտաշատ¹⁸՝ ¹⁹Արտաշէս արքայ²⁰՝ դար-
 ձեալ արձակեաց²¹ զորդի իւր զՄաթան մե-
 ծաւ գնդաւ, եւ զբազումս յազգէն Մուրա-
 ցեան²² սպանանել հրամայեաց, եւ զապա-
 րանսն²³ Արգամայ այրել. եւ զհարձ²⁴ նո-
 րին²⁵, որ կարի չքնաղ²⁶ էր գեղով²⁷ եւ

մնացեալ²⁸ գնացիւք ոտից²⁹, զոր³⁰ կոչէին
 Մանդու³¹, ածել³² ի հարձութիւն Արտաշի-
 սի: ⁶ Զոր դարձեալ նուաճեալ յետ երկուց
 ամաց, ³³ ի բաց տալ հրամայէ զինչսն
³⁴ բայց ի հարձէն:

⁷ Իսկ Արտաւազդայ³⁵ ոչ շատացեալ³⁶
³⁷ առնուլ ³⁸ ի բաց ի նոցանէ գերկրորդու-
 թեանն³⁹ պատիւ⁴⁰՝ յաւելու⁴¹ եւս հանել
 եւ⁴² զՆախճաւան, եւ ⁴³ ըստ հիւսիսոյ Ե-
 րասխայ զամենայն գիւղս⁴⁴, յորում եւ
⁴⁵ ապարանս ⁴⁶ եւ բերդս ի նոցանէ շինէ
⁴⁷ իւր ի⁴⁸ ժառանգութիւն: ⁸ Այսմ ոչ կա-
 րացեալ համբերել ⁴⁹ որդւոցն Արգամայ՝
 ընդդիմանան նմա⁵⁰ պատերազմաւ. բայց
⁵¹ յաղթեալ արքայորդոյն՝ սատակէ⁵² զա-
 մենայն ծնունդս⁵³ Արգամայ հանդերձ

1 Ա ծառայսն փխ ծերունունյն
 2 P արգամ
 3 N չի՛ք հրապուրեաց ... արգամայ
 4 k ի թագաւորել
 5 abo եւ այսպէս
 6 h յինքն / վկլ չի՛ք ինքն
 7 վցկլ ունի փխ առնու / չ չի՛ք առնու / NOP առ-
 նուլ
 8 cց գերկրորդութիւն
 9 Ա այտորիկ / միւսն. այսր
 10 abcdef արտաշէս
 11 abcdef որպէս փխ իբր
 12 չցլ զարբայ
 13 Ա խորհիցին / միւսն. խորհեցան
 14 Աս որդիք
 15 abcdef արքային / միւսն. արքայի
 16 Կ²abcdef արշոտ / c զարշոտ / վօքրս աշոպ / E
 աշոտ փխ ապշոպ / R աշոպ դարձրած՝ ապշոպ
 17 pqrs չի՛ք ի հացին / R ի հացին լրացուած լու-
 սանց՛ում
 18 a արտաշատ
 19 Ա արտաշէս արքային / խ արքայի արտաշիսի [I
 արտաշեսի] / EFL չի՛ք արտաշէս
 20 EFL արքային
 21 O առաքեաց փխ արձակեաց
 22 Ա մուրացեան / ՏԽ մուրացան
 23 c ապարանս
 24 de զհարնս
 25 Ա նորա փխ նորին
 26 c գեղեցիկ փխ չքնաղ
 27 I գեղաւ / k գեղեաւ

28 m մնացեալ բառի դէմ լուսանցում՝ մանրաբայլ
 / M մնացեալ լուսանցում ուղղած՝ մանրաբայլ
 29 p ոտիք
 30 Հկլ ածեալ
 31 F մանու
 32 Աx գորս / k գո փխ գոր
 33 Ասվ² տալ ի բաց զինչսն հրամայէ բաց
 34 pqrs բաց ի հարնիցն / no բաց ի հարնէն / O
 բայց ի հարնիցն
 35 chdefnopqrs արտաւազդ
 36 Ա շատացաւ
 37 gl առնուլ ի նոցանէն ի բաց
 38 acdef չի՛ք ի բաց / չ պատիւ ի բաց
 39 ՏԽ գերկրորդութեան [I գերկրորդութեանն, g
 գերկրորդականն] պատիւն [glo պատիւ] /
 միւսն. գերկրորդականն
 40 N պատիւն
 41 c յաւել փխ հանել / L յաւել
 42 bdeflo չի՛ք եւ (գնախնաւան)
 43 b ի հիւսիսոյ / I ի հիւսիսոյ
 44 a գեղս / չ գիւղս / bde գեղս / c գեաղս / E
 գեաղս / R գեղս
 45 Ակլ ապարանս [b յապարանս] իւր եւ
 46 p ի բերդս փխ եւ բերդս
 47 Ակլ չի՛ք իւր ի (ժառանգութիւն) / Ակլw՛ իւր ժա-
 ռանգութեան
 48 gքրս չի՛ք ի (ժառանգութիւն)
 49 Տ որդւոյն ... ընդդիմանայ / L որդւոց
 50 վ² չի՛ք նմա
 51 ԱսԿ՛Կ² վ² յաղթէ արքայորդին եւ [Կ² չի՛ք եւ] սա-
 տակէ
 52 P եւ սատակէ
 53 Inors ծնունդն

Հարբն, եւ որք¹ միանգամ² ³երեւելիք էին⁴ յազգէ⁵ Մուրացեան⁶. եւ գրաւէ յինքն⁷ ⁸զչէնս եւ զամենայն իշխանութիւնս⁹ նոցա: 9 Եւ ոչ ոք ապրեաց¹⁰ ¹¹ի նոցանէն, բայց միայն¹² աննշանք¹³ ոմանք¹⁴ եւ կրտսերք¹⁵ փախուցեալ¹⁶ առ Արտաշէս ապրեցան ¹⁷ի դրան արքունի¹⁸: 10 Այս Արգամ է, որ յառասպելին¹⁹ Արգաւանն²⁰ անուանի²¹, եւ ա'յս պատճառ ²²պատերազմին ընդ Արտաւազդայ:

ԾԲ²³

Եթէ²⁴ ²⁵ն'րպիսի էր Սմբատ, եւ զի'նչ յԱլանս²⁶ գործեաց. եւ բնակել²⁷ Արտագու²⁸:

2 Սիրելի է ինձ ասել եւ վասն առնն²⁹ քաջին Սմբատայ. քանզի արդարեւ ըստ³⁰ առասպելին ոչ ինչ կարի հեռի ի ճշմարտութենէն³¹. որ ունէր հասակ անդամոց համեմատ քաջութեանն³², եւ առաքինութեան³³ ոգւոցն³⁴ որսորդ³⁵, եւ գեղեցկութեան ալեաւք³⁶ վայելչացեալ. սակաւ ինչ արեան³⁷ նիշ ունելով յաչան՝ որպէս դրակոնտիկոն³⁸ ի վերայ ոսկւոյ եւ ի մէջ մարգարտոյ³⁹ ծագէր. եւ⁴⁰ ⁴¹ի վերայ շոյտ անձին եւ մարմնոյ⁴²՝ զգոյշ յամենայնի⁴³, եւ տուչութիւն⁴⁴ յաջողուածոց⁴⁵ ունէր ի մարտս առաւել քան զամենայն ոք: 3 Զի

1 a որ
 2 վ միանգամայն
 3 ի երեսելիքն եին
 4 Վ. m չի՛ք էին
 5 agl յազգէն
 6 Տիւ մուրացան
 7 a յինքեան / p ինքն
 8 Ա. k շէնս [cefk զչէնս] նոցա եւ / l զչէնսն նա եւ զամենայն
 9 a իշխանութիւն
 10 Հ. cgk ապրեցաւ
 11 kto ի նոցանէ
 12 Ա. Հ. gk չի՛ք միայն
 13 Տիւ աննշանաւորք / O աննշանաւորքն
 14 f չի՛ք ոմանք
 15 Ա. p կրտսերք
 16 Հ. dgl փախուցեալք
 17 a ի դրանս / oqrs ի դրանն / Հ. gkl չի՛ք ի դրան արբունի
 18 e արբայի
 19 b յասպելին / f առասպելին
 20 Հ. gk արգաւան / O յարգաւանն
 21 Ա. անուանեն
 22 իւ պատերազմի ընդ նոսա արտաւազդ / M պատերազմի ընդ նոսա արտաւազդայ

23 իւ. abcdefopqrs իւ՞ք փիւ ԾԲ / L ԾՁ փիւ ԾԲ
 24 Հ. k չի՛ք եթէ / M թէ փիւ եթէ
 25 b որպիսի էր / իւ որպէս էր / S որպէս սմբատ (չի՛ք էր) / R որպէս սմբատ դարձրած որպէս էր սմբատ / R յալանս փաջին սմբատայ գործ փիւ յալանս գործեաց / a լուսանցում՝ գովութիւն սմբատս
 26 k յաղագս փիւ յալանս
 27 tw բնակիլ / OP բնակեալ / R բնակիլն
 28 Վ՛՛d յարտագու / k յարտագ
 29 Ա. չի՛ք առնն / M առն
 30 E չի՛ք ըստ
 31 L ճշմարտութենէ
 32 MNO փաջութեան
 33 abc առաքինութեանն / Վ՛ առաքինութեամբն
 34 dl ոգւոց / i ոգւոյն / O ոգոցն
 35 Հ. ghik հաղորդ փիւ որսորդ / Վ. depqrs չի՛ք որսորդ / P չի՛ք որսորդ քայց տեղը թողած, ապա աւելացրած այլ ձեռնով / R ուղղորդ աւելացրած լուսանցում փիւ որսորդ
 36 l աղեալն / Հ. ալեօքն
 37 de յարեան
 38 abhinopqrs գրակոնդիկոն / Վ՛ cef գրակոնտիկոն / d գրակոնտիկոն / M դրակոնդիկոն լուսանցում ուղղած՝ դրակոնտիկոն
 39 o մարգարտաց
 40 Ա. չի՛ք եւ (ի վերայ)
 41 cb չի՛ք ի վերայ
 42 մարմնոյն / nopqrs մարմնոց
 43 Վ՛ Վ՛ ամենայնի
 44 k տուչութեան / O տրչութիւն
 45 o աջողուածոց / F յաջողուածոյ

յետ ¹այնչափ արութեանց²՝ աւգնական ³եղբաւրն Սաթինկան⁴ յաշխարհն⁵ Ալանաց հանդերձ զաւրու երթայ⁶ հրամանաւ Արտաշիսի⁷: 4 Քանզի մեռաւ հայր⁸ Սաթինկան⁹, եւ այլ ոմն բռնացեալ ¹⁰թագաւորեաց աշխարհին¹¹ Ալանաց, եւ հալածէր զեղբայրն¹² Սաթինկան¹³. զոր¹⁴ վանեալ հերքէ Սմբատ, եւ տիրացուցանէ¹⁵ ի վերայ ազգին զեղբայրն Սաթինկան¹⁶, եւ զերկիր հակառակորդացն¹⁷ աւերէ¹⁸. զամենայն¹⁹ միահամուռ²⁰ ածէ ²¹գերի սաստիկ յԱրտաշատ²²: 5 Եւ հրամայեալ Արտաշիսի բնակեցուցանել զնոսա ի հարաւոյ յարեւելից²³ կուսէ Մասեաց, որ կոչէր²⁴ Շաւարշական²⁵ գաւառ, ի վերայ պահելով զբնիկ անուռն²⁶ Արտազ. ²⁷քանզի եւ աշխարհն ուստի գերեցանն²⁸՝ Արտազ²⁹ կոչի մինչեւ ցայսաւր ժամանակի:

ԾԳ.³⁰

Աւերումն³¹ Կասրից³², եւ գրգռութիւն ընդ Սմբատայ զարմիցն Արտաշիսի ³³եւ ընդ³⁴ միմեանս:

2 Յետ մեռանելոյ³⁵ վերջնոյ Արշակայ թագաւորի Պարսից, թագաւորեցուցանէ մերս³⁶ Արտաշէս ³⁷զհամանուռն իւր զԱրտաշէս որդի նորին ի վերայ Պարսից աշխարհին: 3 Եւ ոչ կամեցան³⁸ Հնազանդել³⁹ նմա⁴⁰ բնակիչք լերինն, որ անուանեալ⁴¹ կոչի ⁴²յիւրեանց լեզուն Պատիժահար գաւառ, որ է Գեղմանց⁴³ լեռուն⁴⁴, եւ⁴⁵ ծովեզերեայք⁴⁶, եւ այսր եւս քան զնոսա. նա եւ Կասրից⁴⁷ երկիրն ⁴⁸յայն սակս ⁴⁹ապստամբեն ⁵⁰ի մերոյ արքայէն: 4 Վասն որոյ առաքէ ի վերայ նոցա Արտաշէս զՍմբատ մմենայն զաւրաւքն⁵¹ Հայոց, ինքն արքայ ⁵²յուզարկ երթալով⁵³ ⁵⁴աւուրս եաւթն:

1 վկլ անչափութեանց [վլ այնչափութեանց] եւ առափնութեան փխ այնչափ արութեանց
 2 օ արիութեանց / վabcf արութեանց եւ առափնութեանց / չգ արիութեանց եւ առափնութեանց / L արութեանց եւ փաշութեանց
 3 Տ սաթինկայ եղբորն
 4 չգ սաթինկայ
 5 Վm յաշխարհին
 6 Ա երթայր / L չիբ երթայ
 7 E արտաշէսի
 8 M հայրն
 9 Աn սաթինկանն / չօօգրս սաթինկայ
 10 չգօգրս քագաւորեաց ի վերայ աշխարհին
 11 dl յաշխարհին
 12 ցգկ զեղբայր
 13 c սաթինկանն / չօգրս սաթինկայ
 14 abdefgl գորս
 15 վ՛ցgl տիրեցուցանէ
 16 օօգրս սաթինկայ
 17 O հակառակ որդուցն փխ հակառակորդացն
 18 Ախ աւերեալ
 19 P գոռ (վերջին երկու տառը պատուի տակ) փխ զամենայն
 20 օ միահամուռ եւ / O միահամուռ
 21 p գերի արտաշատ սաստիկ ցաւով. եւ
 22 MN արտաշատ
 23 e արեւելից
 24 Ա կոչի / չգ կոչիր
 25 չօր շաւարշան
 26 M անուռն
 27 Ա եւ փանգի եւ / L փանգի եւ
 28 kl գերեցան

29 վ՛ արտուագ / abk արտող / վcl արող [l սկզբնապէս արողկ] / m արողկ
 30 խabcօօգրս Ծ փխ ԾԳ / L Ծէ փխ ԾԳ
 31 a առումն է / վ՛bcdefgl աւարումն փխ աւերումն
 32 L կազրից
 33 kl չիբ եւ ընդ միմեանս / c չիբ եւ
 34 չ չիբ ընդ
 35 ցk մեռանելոյն
 36 O մեր
 37 k չիբ գհամանունն իւր զարտաշէս / Տ գհոմանունն / P գհոմանունն
 38 խ կամեցեալ
 39 Sdef հնազանդիլ
 40 a չիբ նմա
 41 p անուանելով
 42 Ա չիբ յիւրեանց լեզուն
 43 Ա դիլմաց [Կ՛e դիմաց] / I դիլմաց / չգk դիլմանց / m գիլմաց
 44 օօօգրս լեռունն
 45 p չիբ եւ (ծովեզերեայք)
 46 Տ ծովեզերայք [gl ծովեզերեայք] / Կ՛ ծովեզերք
 47 a կապից / b կասպից
 48 O յայնակս փխ յայլ սակս
 49 Ա ապստամբիւն ի նմանէ, ի [c եւ ի] մերոյն արփայէ / չ ապստամբին
 50 p ի մեր
 51 abcde օօօօօ
 52 Տխ յուզարկաւոր [Կ՛վ՛l յուզարկ, օ ուզարկաւոր], վ յորկաւոր / Ա յուղիարկ / k յուղարկէ / վw յուղարկելով
 53 p երթալ
 54 Ա զաւուրս / R աւուրս է

5 Իսկ Սմբատայ¹ երթեալ Հնազանդէ² գամենեսեան. բայց զերկիրն Կասբից³ աւերեալ՝⁴ առաւել քան զԱրտազեան⁵ 6 գերի ածէ ի Հայս. ընդ որս եւ զԶարդամանոս⁷ առնուն⁸ թագաւոր նոցին: 6 Վասն որոյ⁹ արժանի ըստ¹⁰ վաստակոցն¹¹ պարգեւէ նմա Արտաշէս¹² զմասն արքունի, որ ի շէնս Գողթան, եւ¹³ զՈւղտու ալունսն¹⁴, եւ առ այսոքիւք¹⁵՝ եւ զաւարն¹⁶ ամենայն նմա¹⁷ թողու: 7 Ընդ որ նախանձեալ Արտաւազդ՝ կամեցաւ սպանանել¹⁸ զՍմբատ. եւ յայտնեալ խորհրդոյն¹⁹, բազում խռովութիւն 20 վասն այնր լինէր հաւրն: 8 Իսկ Սմբատայ²¹ տեղի տուեալ գնաց²² զկողմամբք Ասորեստանի, 23 իւրովք 24 կամաւք թողով զիշխանութիւն զաւրացն Հայոց²⁵,

ընդ որ խանդայրն²⁶ Արտաւազդ: 9 Հրամանաւ Արտաշիսի բնակէ²⁷ ի Տմորիս²⁸, որ այժմ կոչի Կորդրիք²⁹, 30 ի յԱլկի նստուցեալ զբազմութիւն գերոյն. քանզի էր 31 ի ծերութեան կին արարեալ յասորեստանայց³² 33 հուպ յայն կողմանս, զոր յոյժ սիրեաց, վասն³⁴ այնորիկ³⁵ եւ զնորին կողմամբք բնակեցաւ³⁶:

10 Իսկ Արտաւազդ յետ գնալոյն Սմբատայ առնու³⁷ ի հաւրէն՝ որում ցանկայրն³⁸, զիշխանութիւն զաւրացն ամենեցուն³⁹: 11 Եւ նախանձ բերելով ընդ նմա եղբարցն⁴⁰ ի⁴¹ գրգենէ⁴² կանանց իւրեանց. վասն որոյ կարգէ Արտաշէս⁴³ զՎրոյր⁴⁴՝ հազարապետ, զայր իմաստուն եւ բանաստեղծ, եւ⁴⁵ հաւատայ⁴⁶ ի նա զամենայն գործս⁴⁷ տանն⁴⁸ արքունի. եւ զՄածան կարգէ քրմապետ 49 ի յԱնի դիցն Արամազդայ⁵⁰: 12 Բաժանէ Արտաշէս եւ⁵¹ զիշխա-

1 akl սմբատ
 2 o հնագանդեցուցանէ
 3 Կ²abcef պարսից փխ կասպից
 4 իս առաւել եւս քան
 5 Ա. զարդոդեան / Կ¹վ²k զարդոզան / վգրգրsw զարդագան / EFL զարդոզեան / M զարտագայն / NOR զարտագան
 6 Հվ²kl գերին բազմութեամբ ածէ / R գերին յուսանցիւմ աւելացրած՝ բազմութեամբ / EFLMP գերին
 7 a զգարգման ոմն / bcdef զգարդման ոմն / վ զգարման / Հվopqrs զգարմանա / Կ¹Կ²վkl զարդման ոմն / w զգարման ոմն / MNOPR զգարմանոս
 8 վլ չիբ անուն
 9 pqrs չիբ որոյ
 10 Ա. չիբ ըստ
 11 kl վաստակոյն
 12 O արտաշէզ
 13 L չիբ եւ (գուղտու)
 14 Տիւ ակունս
 15 Տk այսոքիկ / Կ¹Կ² այսոքիկ
 16 Ա. զգորն փխ գաւարն
 17 Ա. իսԿ¹վ² ի վերայ նորս փխ նմա
 18 k սպանել
 19 M խորհրդոյն
 20 Հ յաղագս այն փխ վասն այնր / Ա լինէր յաղագս այնր հորն [abcd հորս] / efkl յաղագս փխ վասն
 21 O սմպատայ
 22 O գնա / R գնայ
 23 L իւրով կամաւ / Տիւ իւրով [g իւրովf] / opqrs իւր
 24 Տ կամաւ թողու
 25 ab չիբ հայոց

26 Տd խանդայր / g խանդայր(ն)
 27 o բնակի
 28 O ի տմորիս
 29 L կորդրիս / O կորդրիկ
 30 ԱՀ ի յալկին / gopqrs չիբ ի (յալկին) [g ի գրած եւ ջնջած]
 31 pqrs ի ծերութիւն
 32 abdel յասորեստանայց / n ասորեստանայց / միւսն. յասորեստանայց
 33 Աk հուպ ի յայն / g հուպ (ի) յայն
 34 Ա. եւ վասն
 35 kl այսորիկ փխ այնորիկ
 36 b բնակեցո
 37 k առն փխ առնու
 38 k ցանկայր
 39 Տg ամենայնի
 40 c եղբարց
 41 I չիբ ի (գրգոութեան)
 42 Հgk գրգոութեամբ
 43 E արտաշէզ
 44 opqrs զվրոյր
 45 Ա. իս չիբ եւ (հաւատայ)
 46 bcdefgkm հաւատալով
 47 Ա գործ
 48 k տան իւրոյ փխ տանն / N տան
 49 g ի յանի գրած, ի-ն ջնջած
 50 a արամազգայ
 51 opqrs չիբ եւ

նութիւն զաւրուն ընդ չորս. ¹զարեւելեան զաւրն թողու ի վերայ Արտաւազդայ, եւ զարեւմտեանն² տայ Տիրանայ, զհարաւայինն³ ի Սմբատ հաւատայ եւ զհիւսիսայինն⁴ ի Զարեհ: 13 եւ Զարեհ էր սէգ եւ ⁵յորս երէոց⁶ նահատակ, իսկ ⁷առ պատերազմունս վատ եւ տաղտուկ. զորոյ⁸ զփորձ առեալ ⁹Քարձամայ ուրումն արքայի Վրաց¹⁰՝ ապստամբեցուցանէ¹¹ զերկիրն, եւ կալեալ¹² զԶարեհ¹³, ¹⁴ի բանտի դնէ ¹⁵ի կաւկաս: 14 Ընդ որում պատերազմեալ Արտաւազդայ եւ Տիրանայ հանդերձ Սմբատաւ¹⁶՝ դարձուցանեն¹⁷ զեղբայրն ¹⁸ի մեծէ կարակմէ¹⁹:

ԾԴ²⁰

Պատերազմ²¹ ընդ զաւրս Դոմետիանոսի ի²² Բասեան²³:

2 Աղմուկ²⁴ շփոթից²⁵ իմն լեալ յարեւմուտս, ընդ որ վստահացեալ Արտաշէս՝ նշկահեալ²⁶ ²⁷ընդդիմանայ Հռոմայեցւոցն²⁸ տէրութեանն²⁹, ոչ տալով հարկս: 3 Իսկ Դոմետիանոսի կայսեր ցասուցեալ՝ զաւրս ի վերայ Արտաշիսի առաքէ. որոց³⁰ հասեալ ի կողմանս³¹ Կեսարու, զՏիրան եւ զզաւրսն³² արեւմտեան³³ առաջի³⁴ արկեալ³⁵՝ ածեն տազնապաւ³⁶ մինչեւ ³⁷ի քաջ ընդարձակ³⁸ հովիտն Բասենայ³⁹. յորում⁴⁰ ընդդէմ դիպեալ Արտաւազդ արեւելեայ⁴¹ եւ հիւսիսային ⁴²զաւրաւքն, հանդերձ ամենայն որդւովքն⁴³ արքայի, եւ⁴⁴ պատերազմեալ՝ սաստկապէս վտանգին: 4 Յորոյ⁴⁵ ⁴⁶ի վերջս պատերազմին հասեալ

1 Ա զարեւելայ [c զարեւելայ] զօրն թողու / ՏԽ զարեւելեանն թողու / ՀԼ զարեւելայն / gopqrs զարեւելեան / M զարեւելեան թողու / F զարեւելայ զօրն ի վերայ
 2 abcdeho զարեւմտեայն / չfgrs զարեւմտեան
 3 d հարաւայինն / kl եւ զհարաւայինն
 4 F զհիւսիսայինն
 5 opqrs յորսեոց փխ յորս երեոց
 6 ԱԽվտ էրեոց [al երեոց] / n երեոց / F էրեոց
 7 S առ պատերազմ / EFLM առ ի պատերազմունս
 8 վlm որում / x որումն
 9 F քարձակալեալ փխ քարձամայ ուրումն արքայի վրաց ապստամբէ զերկիրն եւ կալեալ (մի տող հաւանաբար դուրս է ընկել եւ միացել են քարձա տառախումբը եւ կալեալ բառը)
 10 t չիբ վրաց
 11 rs ապստամբեցուցանեն
 12 ՏԽ կապեալ փխ կալեալ
 13 gk զարեհ
 14 O ի բանդի
 15 Աչցլ ի կովկաս
 16 O սմպատաւ
 17 L դարձուցին
 18 ՏԽԿ՝d ի մեծ / M ի մեծ կապանաց եւ ի բանտ փխ ի մեծէ կարակմէ
 19 k կարակամէ / g կարակմէ, լուսանցումն նոյն ձեռքով՝ կապանաց եւ ի բանդէ / S կապանաց եւ բանդէ փխ կարակմէ / վ² չիբ եւ ի բանդէ

20 abcfgkopqrs ԾԽ / l խօ փխ ԾԴ / L ԾԼ փխ ԾԴ
 21 k պատերազմն
 22 b չիբ ի (բասեան)
 23 F բասեանս
 24 f աղմուկ
 25 Ա շփոթի
 26 OP նշկահել
 27 acef ընդդիմանայ ի հոովմայեցոց / Կ²cdef ընդդիմանայր
 28 S հոովմայեցոցն / k հոովմէացոց / E հոովմայեցոց / F հոովմայեցոց
 29 ՏԽ չիբ տէրութեանն
 30 def որոյ
 31 F չիբ կողմանս
 32 gk զզօրս
 33 Աlnopqrs արեւմտեայ
 34 d յառաջի
 35 ՏԽ եղեալ փխ արկեալ
 36 O տազնա փխ տազնապաւ
 37 ՏԽ ցֆաչ ընդարձակ / i ցֆաչ եւ ընդարձակ / NO ցֆաչնարձակ
 38 cf ընդարձակ
 39 Աgk բասենոյ
 40 Կ¹Կ²abdegl որում
 41 c արեւմտեայ փխ արեւելայ / չgk արեւելեան
 42 ԱԽ զօրօքն [l զաւրաւքն] եւ հանդերձ / FL զօրօք եւ հանդերձ
 43 d զորդւովքն / L որդւովք
 44 Աkl չիբ եւ
 45 Ա յորոց
 46 e ի վերջ

Սմբատ¹ հարաւային զաւրաւքն² ընդ մէջ անցեալ ապրեցողցանէ³ զորդիսն արքայի, յաղթուծիւն եւ զրաւ պատերազմին արարեալ: 5 Ջի թէպէտ⁴ եւ ծերագոյն էր՝ ⁵երիտասարդապէս յարդարեաց եւ մղեաց զճակատն, եւ հետամուտ եղեալ հալածեաց զզաւրսն⁶ Հռոմայեցւոց մինչեւ 7ի սահմանս Կեսարու⁸:

6 Զայս կամելով երգել⁹ յառասպելսն¹⁰ Դոմետ¹¹ զոմն ասեն¹² եկեալ, ¹³որ է ինքն¹⁴ կայսրն¹⁵ Դոմետիանոս. ոչ ինքն այսր¹⁶, այլ զհրաման¹⁷ նորա եւ զզաւրս այլաբանելով¹⁸ յանուն նորա կոչեն¹⁹:

7 Բայց ըստ բախտի²⁰ եղեալ Արտաշիսի²¹ մեռանի ²²ի նմին ժամանակի Դոմետիանոս ²³ի Հռոմ, եւ ²⁴զկնի նորա Ներուաս ²⁵ոչ աւելի թագաւորեալ քան զմի ամ: 8 ²⁶Ընդ որ առաւել հպարտացեալ զաւրացն Հայոց եւ Պարսից՝ ասպատակ²⁷

եւս²⁸ ²⁹ի Յոյնս արարին: 9 Ընդ սոսա հայելով Եգիպտացւոց³⁰ եւ կողմանցն³¹ Պաղեստինացւոց՝ արգելուն³² եւ նոքա զհարկիւն Հռոմայեցւոց:

ԾԵ³³

Յաղագս Տրայիանոսի³⁴ եւ նորին գործոց, եւ մահուանն³⁵ Մաժանայ³⁶ յեղբարցն:

2 Զայսու³⁷ ժամանակաւ³⁸ ³⁹թագաւորեալ լինի⁴⁰ Հռոմայեցւոց⁴¹ Տրայիանոս⁴², եւ խաղաղացուցեալ⁴³ զամենայն արեւմուտս, դիմէ⁴⁴ ⁴⁵ի վերայ Եգիպտացւոց ⁴⁶եւ Պաղեստինացւոց. եւ նուաճեալ զնոսա ⁴⁷ընդ իւրով ձեռամբ, խաղայ յարեւելս⁴⁸ ի վերայ Պարսից: 3 Աստ⁴⁹ աճապարեալ⁵⁰ Արտաշէս մեծապէս ⁵¹ընծայիւք իջանէ ⁵²ընդ առաջ նորա, զմեղանս⁵³ յանձն⁵⁴ առեալ, հանդերձ հարկաւք⁵⁵ անցելոց ա-

1 gk սմբատայ
 2 L գորօֆ
 3 ef ապրեցուցանէր
 4 abc թէ փիս թէպէտ
 5 cdef երիտասարդարեաց փիս երիտասարդապէս յարդարեաց
 6 ԱԽ զզորս
 7 Inopqrs ի սահմանս
 8 k կեսարու
 9 E չիֆ երգել
 10 abcfo յառասպելն / de յառասպելս / E առասպելն / M առասպելսն
 11 k դոմետը / o դոմետեա / E դոմետն / O դոմէտ
 12 F ասէիմ
 13 a այսր փիս որ է
 14 SԽ չիֆ ինքն
 15 I կայսր
 16 f աստ փիս այսր
 17 o զիրամանս
 18 k ըղաբանելով փիս այլաբանելով
 19 I կոչելով
 20 SԽ բախտին
 21 F արտաշէս
 22 S ի նոյն
 23 abegI ի հոռովմ
 24 c զկին նորա ներուասայ
 25 c աւելի քան զմի ամ թագաւորեալ
 26 S ընդ որս
 27 NOR ասպատակս

28 f չիֆ եւս
 29 a արարին ի յոյնս
 30 I եգիպտացւոց (միշտ) / NO եգիպտացոցն
 31 Ացլ կողմանց
 32 Ա արգելուին
 33 abcfgkoprqs ԾԲ / I Ծ փիս ԾԵ / L ԾԹ փիս ԾԵ
 34 c տրայիանոսի / L տրայիանոսի կայսեր
 35 f մահուան / Ino մահուն
 36 c ժանայ փիս մաժանայ / L մաժանայ արբայորդուոյն
 37 R յայսու
 38 Sef ժամանակօֆ
 39 SԽ լինիլ թագաւորեալ
 40 O չիֆ լինի
 41 a չիֆ հռոմայեցւոց
 42 EFMPR տրայիանոս / L տրայիանոս
 43 abccl խաղաղեցուցեալ / O խաղացուցեալ փիս խաղաղացուցեալ
 44 Ա դիմեալ
 45 k ի վերայ նորա
 46 F չիֆ եւ պաղեստինացւոց
 47 o ընդ ձեռամբ իւրով
 48 վ յարեւելս
 49 d անդ / e անտ փիս աստ
 50 O ապարեալ փիս անապարեալ
 51 ԱԽ ընծայիւք ընդ առաջ նորա իջանէ
 52 NOPR ընդ յառաջ
 53 E զմեղանսն
 54 S ի յանձն
 55 չգk հարկիւքն / I հարկաւքն

մացն¹ ինի առաջի² նորա. եւ թողութիւն ի նմանէ գտեալ, դառնայ յաշխարհս Հայոց: 4 Եւ Տրայիանոսի³ անցեալ 4ի Պարսս, եւ զամենայն զկամս իւր կատարեալ՝ դառնայ ⁵ընդ Ասորիս:

5 ⁶Ընդ առաջ նորա իջեալ⁷ Մաժան՝ մատնութիւն զեղբարցն առնէր. «Գիտեա՛⁸, ասէ, արքայ. եթէ զԱրտաւազդ եւ զՏիրան վտարանդիս⁹ ոչ արասցես, ¹⁰եւ զգաւրսն¹¹ Հայոց Ջարեհի¹² ոչ հաւատասցես¹³, հարկքն¹⁴ անաշխատ ¹⁵առ քեզ ոչ եկեսցեն¹⁶»: 6 Ջայս արար Մաժան¹⁷՝ քէն պահելով¹⁸ վասն Սմբատայ, զի եւ¹⁹ զնա ²⁰նորա էր սնուցեալ²¹. Ընդ նմին եւ զՏիրան խորհեցաւ հանել, զի ինքն լիցի քրմապետ միանգամայն եւ սպարապետ արեւմտից: 7 Զորմէ ոչ ինչ փոյթ արարեալ Տրայիանոս²², արձակէ ունայն²³: 8 Իսկ²⁴ Արտաւազդայ եւ Տիրանայ իմացեալ զխորհուրդն²⁵ նորա՝ դարան գործեալ յորս²⁶ սպանին զՄաժան, զոր տարեալ թաղեցին

²⁷ի Բագնացն աւանի իբրեւ²⁸ զքրմապետ: 9 Իսկ Արտաշէս ²⁹յայնմ հետէ անսայթաք³⁰ հարկեաց Տրայիանոս³¹, եւ յետ նորա Ադրիանոսի³² կայսեր³³ զամենայն աւուրս իւր:

ԾԶ³⁴
ԹԷ³⁵ ո՛րպէս բազմամարդացոյց Արտաշէս³⁶ զաշխարհս³⁷, եւ ³⁸սահմանս հաստատեաց:

2 Յետ ամենայն ³⁹առաքինութեանց եւ գործոց ուղղութեանց⁴⁰ Արտաշէսի⁴¹, հրամայէ⁴² զսահմանս գիւղից⁴³ եւ ագարակաց որոշել. քանզի բազմամարդացոյց զաշխարհս Հայոց, եկամուտս⁴⁴ բազումս⁴⁵ ածելով ազգս⁴⁶, եւ բնակեցուցանելով ի լեւրինս եւ ի հովիտս եւ ⁴⁷ի դաշտս: 3 Եւ նշանս⁴⁸ սահմանացն⁴⁹ հաստատեաց այսպէս. հրաման տալով քարինս կոփել չորեքկուսիս⁵⁰, եւ պնակածեւ⁵¹ փոսել¹

1 չցլ ամաց
2 F առաջ
3 ՏԽ տրայիանոս [I տրայիանոսի] / F տրիանոսի
4 NOPR ի պարս
5 Խվ յատրիս փիս ընդ ասորիս
6 OR ընդ յառաջ
7 Տ իջանէ
8 a գիտես / c գիտս
9 Ա վտարանդի
10 a չիբ եւ զգորսն հայոց գարեհի ոչ հաւատասցես / p չիբ եւ (զգորս)
11 շbcdefnopq զգորս / g գորս / l զգաւրս
12 Խվ² գարեհ / M ի գարեհ
13 gl հաւատասցես / M հաւատայցես
14 N հարկն / O հարքն փիս հարկքն
15 Տ ի քեզ / f չիբ առ քեզ
16 չվpqrs հասցեն փիս եկեսցեն
17 F ժաման փիս մաժան
18 Ա պահեալ / F պահել
19 oqrs չիբ եւ (զմա)
20 Ա նորա սնուցեալ էր
21 O սնացեալ փիս սնուցեալ
22 kl տրայանոսի / O տրիանոս
23 de անյոյս փիս ունայն
24 Ա,Խ բայց փիս իսկ
25 bgլ զխորհուրդ
26 nopqrs յորսս

27 abde ի բազմաց աւանի / f ի բազարանի փիս ի բազմացն աւանի
28 gkx իբր
29 kl յայսմ հետէ
30 O անսայթակ
31 Խ տրայիանոսի (k տրայանոսի) / o կայսերն տրայիանոս / O տրիանոս
32 վեցնոքրս անդրիանոսի / o անդրիանոս / tw հանդրիանոսի
33 ՏՎ չիբ կայսեր
34 abcdefgkoprqs ԾԳ / l ԾԱ. փիս ԾԶ / L Կ փիս ԾԶ
35 gk եթէ
36 l արտաշէզ
37 քpqrs զաշխարհն / L զաշխարհս մեր
38 rs սահման հայոց հաստատեաց / bcdfk սահման / n զսահմանս
39 Ա չիբ առաքինութեանց եւ գործոց / k առաքինութեան
40 kl ուղղութեան
41 Կacd արշէսի / L արտաշէս
42 s հրամայեաց
43 abdef գեղից / p գեղից / qrs գեղից
44 Տ եկամուտ / F երկամուտս / L եկուտս
45 Sk բազում
46 Վm յազգս
47 ER չիբ եւ (ի դաշտս)
48 Ա նշան
49 ՏԽ սահմանաց
50 շklo չորեքկուսի
51 a պնակածեւ

զմէջսն², ծածկելով յերկրի. եւ չորեքկուսիս³ ի վերայ յարուցանել ամբարտակս⁴, սակաւ ինչ բարձրագոյն յերկրէ: 4 Ընդ որ նախանձեալ Արտաշրի որդւոյ Սասանայ՝ զնոյն նման⁵ հրամայէ առնել եւ ի Պարսից աշխարհին եւ յիւր⁶ 7անունն անուանել, զի մի՛ եւս յիշեսցի անունն⁸ Արտաշիսի⁹:

5 Բայց ¹⁰ասի, ի ժամանակս Արտաշիսի ոչ գտանել¹¹ երկիր¹² անգործ յաշխարհիս¹³ Հայոց, ո՛չ լեռնային եւ ոչ դաշտային, ¹⁴յաղագս շինութեան երկրիս¹⁵:

ԾԷ¹⁶

Յաղագս նախարարութեան¹⁷ Ամատունեաց:

2 ¹⁸Յաւուրս սորա¹⁹ ասեն եկեալ զազգն²⁰ Ամատունեաց ²¹ի կողմանցն արեւելից Արեաց աշխարհին²²: 3 Բայց են սոքա բնութեամբ հրեայ²³, ի Մանուէայ²⁴ ու-

մեմնէ. որոյ որդի էր²⁵ մեծահասակ եւ ուժեղ, Սամսոն²⁶ անուն կոչեցեալ, որպէս սովորութիւն է Հրէից²⁷ ըստ յուսոյ զնախնեացն²⁸ կոչել զանուանս²⁹: 4 Բայց է ճշմարիտ, որպէս³⁰ եւ այժմ իսկ է³¹ տեսանել ի զարմս Ամատունեաց, քանզի անձեայք³² ³³եւ բարեձեւք ըստ պատշաճի վայել են ամենայն իրաւք եւ ուժեղք: 5 Տարեալք են նոքա³⁴ ի³⁵ յԱրշակայ առաջին ի³⁶ Պարթեւաց թագաւորեցելոյն³⁷. եւ յառաջադիմութեամբ ³⁸անդէն յԱրեաց³⁹ աշխարհին⁴⁰ ի պատիւ հասեալք ի կողմանս Ահմատանի⁴¹: 6 Բայց թէ⁴² յի՛նչ⁴³ ⁴⁴պատճառաց գալուստ⁴⁵ նոցա⁴⁶ այսր՝ ⁴⁷ոչ գիտեմ. այլ պատուին յԱրտաշիսէ⁴⁸ գեղիւք⁴⁹ եւ դաստակերտաւք, եւ ⁵⁰անուանին⁵¹ Ամատունիք, որպէս թէ եկք⁵²: 7 Եւ

1 opqrs փողելով / N փոշելով ուղղած՝ փոշրելով / OP փոշելով / R փողելով դարձրած՝ փոսելով
 2 Ա գմէջն
 3 Աձցո չորեքկուսի
 4 վ² ամպարտակս / F ամբարտակ / NOPR անպարտակս
 5 rs մմայ / վ² մմանն / M մմա
 6 b իւր / M յիւրն
 7 Աձցւ անուն / N չիբ անուանել ... անունն
 8 EM անուն
 9 E արտաշէսի (միշտ այսպէս)
 10 o ասի թէ ժամանակս
 11 L գտանիլ
 12 pqrs գերկիր
 13 FNOR աշխարհիս
 14 Ա չիբ յաղագս շինութեան
 15 ձձցկ երկրին / Կ² abcdef չիբ երկրիս
 16 abcfgkopqrs ԾԷ / I ԾԷ փիս ԾԷ / L ԿԱ փիս ԾԷ
 17 ձց նախարարութեանց / O նախարարութիւն / R նախարարութեան
 18 abef յաւուր / L ի սորա աւուրս
 19 b նորս
 20 I եւ զազգն / k եւ ազգն / ԱՏց զազգ [de ազգ, չprs զազգս, o զազգն]
 21 E ի կողմանս յարեւելից / FLMNOPR ի կողմանց
 22 k աշխարհէն
 23 R հրէայ
 24 c մահուս / իւլ² մանովեայ / L մանունեայ

25 S իւր փիս էր
 26 իւձ սամիսոն
 27 NOPR հրէիցն
 28 a նախնեացն / k նախնեաց
 29 Sak անուանս / g (զ) անուանս / O զանուանս
 30 Տիւ չիբ որպէս
 31 Տիւ չիբ է (տեսանել)
 32 ՏI աննեայքն / EFL աննեայք / P աննեայքն
 33 իօpqrs չիբ եւ բարեձեւք
 34 Տց սոքա փիս նոքա
 35 Աց չիբ ի (յարշակայ)
 36 opqrs չիբ ի (պարթեւաց)
 37 c թագաւորեցելոցն / p թագաւորելոցն
 38 Ա անդէն ի յարեաց / L անդէն յարեաց
 39 O արեաց
 40 F յաշխարհին
 41 M ահմատանիբ
 42 Աk եթէ / I եթէ / M չիբ թէ
 43 a զինչ
 44 Աիւ պատճառանց [ց պատճառ(ան)աց] այսր գալուստ նոցա՛ ոչ / M պատճառաց գալուստ նոցա այսր
 45 P գալուստն
 46 x նորս
 47 ab ոչ եւ գիտեմ / cdef եւ ոչ գիտեմ
 48 I ի յարտաշէսէ / O արտաշիսէ
 49 f գեղոբ / g գիւղիւբ / np գեղիւբ / M գիւղիւբ / P գեղիւբ
 50 kl չիբ եւ (անու.)
 51 MOPR անուանի
 52 a կէպ փիս եկէ

¹կէսք ի Պարսից՝ Մանուեանս² գնոսա³ կո-
չեն⁴ յանուն նախնւոյն:

ԾԸ⁵

Վասն⁶ Առաւելիւնաց⁷ տոհմին, թէ ուս-
տի՛ սերեալ⁸ ազգ:

2 Ի սորա աւուրս եւ Առաւելեանքդ⁹,
¹⁰յազգէ Ալանաց, մերձաւորք Սաթինկան¹¹,
գհետ նորա եկեալք՝ կարգեցան յազգ¹² եւ
ի¹³ նախարարութիւն աշխարհիս¹⁴ Հայոց,
որպէս Հարազատք¹⁵ թագուհւոյն մեծի. եւ
ի ժամանակս Խոսրովու¹⁶ Հաւրն¹⁷ Տրդա-
տայ խնամեցեալ¹⁸ ընդ ումեմն քաջի Բաս-
ղացն¹⁹ եկեալ Հատուածի:

ԾԹ²⁰

²¹Որ ինչ արուեստից գիտութիւն²² յա-
ւուրս²³ Արտաշիսի:

2 Քանզի բազում ինչ գործք²⁴ յա-
ւուրս Արտաշիսի գործեցան²⁵, վասն այնո-
րիկ ²⁶ի բազում ճառս կոտորեցաք, զի մի՛
երկայնութիւն²⁷ բանից²⁸ տաղտկութիւն
ընթերցողացն լինիցի²⁹. որոյ է³⁰ վերջին
ճառս այսպիսի ինչ, յիշատակել եւ զայլսն
եւս³¹ որ ինչ ³²ի ժամանակս Արտաշիսի:
3 Զի թէպէտ եւ³³ այլն³⁴ ամենայն, ³⁵գոր
յիշատակեցաք³⁶ յառաջագոյն³⁷ ճառիցն³⁸,
կարգք³⁹ ⁴⁰եւ սովորութիւնք գեղեցիկք⁴¹
Հաստատեցան ի Վաղարշակայ եւ յայլոց⁴²
առաջնոց թագաւորացն՝ այլ ⁴³ի մեծամեծ
արուեստից⁴⁴ եւ⁴⁵ ի⁴⁶ գիտութեանց ունայ-
նացեալք էին, որպէս Հինից եւ ասպատա-
կաց պարապեալք⁴⁷, եւ այսպիսի գիտու-
թեանց⁴⁸ կամ անփոյթ արարեալք¹, եւ կամ

1 օ կէսք գնոսա ի պարսից մանուեանս կոչեն
2 Ա մանուեան / Խ մանուվեանս
3 gl գոսա / k գոսա
4 EFL կոչելով
5 abcfgkoprqs ԾԵ / Ի ԾԳ փիս ԾԸ / L ԿԲ փիս ԾԸ
6 L յաղագս փիս վասն
7 Ա առաւելիւնաց [d առաւելիւնաց] / Տ առուե-
ղիւնից [pqrս առուելիւնիցս] / g առաւելիւնից / Է
առուելանից / k առաւելանից / Հ առուելից / R
առաւելիւնիցս
8 k սիրեալ փիս սերեալ
9 ՏԽ առուելեանից [g առաւելեանից, I առուե-
ղեանից, n առաւելեանից, k առուելեանից] / Ա
առաւելեանից [d առաւելիւնեանից] / O առուե-
ղանից
10 O չիք յազգէ ալանաց / Խ ի յազգէ
11 Տ սաթինկայ / E սաթենկան
12 oprqs ազգի փիս յազգ
13 oprqs չիք ի (նախարարութիւն)
14 Խ երկրիս փիս աշխարհիս
15 a չիք հարազատք
16 Ն չիք Խոսրովու
17 ԱԽ հօր
18 Վ՛Լ խնամեցեալ / միւսն. խնամացեալ
19 c ի բասղաց / Ա բալսացն / k բասղանց / F
բալսացն / L բասլաց / O բազղածն

20 abcfgkoprqs ԾԸ / Ի ԾԳ փիս ԾԹ / L ԿԳ փիս ԾԹ
21 ՏԽ արուեստից գիտութիւն որ ինչ յաւուրս
22 c գիտութեան
23 c յաւուր
24 Ա գործ / tw չիք գործք
25 Ա գործեցաւ
26 Աk չիք ի (բազում) / O ի բազումս
27 Տ երկայնութեամբ
28 Խ բանիցն
29 Ա լիցի
30 Ա չիք է
31 Ա չիք եւս
32 c ի ժամանակն
33 d չիք եւ
34 Վmx գայլն / p այլ / o այլքն
35 Վmnpqx գոր ինչ յիշատակեցաք / F չիք գոր
36 kl յիշատակեցաքն
37 ԱSg յառաջագոյն / միւսն. յառաջագոյնս
38 M չիք նառիցն
39 oprqs կարգ
40 oprqs չիք եւ (սովորութիւն) / R եւ (սովորու-
թիւն) լրացուած լուսանցում
41 pqrս գեղեցիկ
42 f այլոց
43 p ի մեծամեծաց
44 P արուեստիցն
45 P չիք եւ
46 ԱԽ չիք ի (գիտութեանց)
47 Ա պարապեալ
48 Հgl գիտութեան

կամ ոչ հասեալք. զշաբաթուց² ասեմ եւ³ զամսոց⁴ եւ զտարեաց բոլորմանց: 4 Քանզի⁵ ոչ այսպիսի ինչ⁶ ճանաչիւր առ նոսա, այլոց ազգաց վարելով. եւ ոչ ի ծովակս աշխարհիս նաւագնացութիւնք⁷, ⁸եւ ոչ ի վերայ գետոց ⁹ճանապարհորդութիւնք, եւ ոչ գործիք¹⁰ ¹¹ձկանց որսոց. այլ¹² եւ ոչ յամենայն տեղիս երկրագործութիւնք¹³, բայց դոյզն ուրեք. ¹⁴այլ ըստ¹⁵ աւրինակի հիւսիսականաց¹⁶ կողմանց շաղկապերութեամբ¹⁷ եւ այլովք¹⁸ այսպիսեաւք¹⁹ կեցեալք²⁰: 5 Եւ այս ամենայն յաւրինի յաւուրս²¹ Արտաշիսի:

Կ²²

Յաղագս մահուանն Արտաշիսի:

2 Գեղեցիկ իմն պատմէ եւ Արիստոն Փեղղացի²³ յաղագս մահուանն²⁴ Արտաշիսի: 3 Քանզի²⁵ ժամանակին որպէս²⁶

ապստամբեցին²⁷ Հրեայք²⁸ յԱդրիանոսէ²⁹ Հռոմայեցւոց³⁰ թագաւորէ, եւ ետուն պատերազմ ընդ ³¹Րուփոսի եպարքոսի, ³²առաջնորդութեամբ ³³առն ուրումն³⁴ աւագակի, որում³⁵ անուն³⁶ էր³⁷ Բարքոբայ, այս ինքն ³⁸աստեղ որդի, որ էր գործովք չարագործ եւ սպանող³⁹, բայց անուամբ իւրով մեծաբանեալ⁴⁰ պարծէր, որպէս թէ յերկնից ծագեաց⁴¹ նոցա փրկիչ, իբր⁴² նեղելոց եւ գերեաց: 4 Եւ այնքան⁴³ սաստկացոյց⁴⁴ զմարտն, մինչեւ⁴⁵ ի նա⁴⁶ հայելով ի բաց կացին ⁴⁷ի հարկելոյ⁴⁸ Հռոմայեցւոց Ասորիք եւ Միջագետք եւ Պարսք⁴⁹ ամենայն. քանզի էր եւ⁵⁰ լուեալ, եթէ եմուտ յԱդրիանոս⁵¹ ախտ ուրկութեան⁵²: 5 Բայց մերն Արտաշէս ոչ երկմտեաց ⁵³ի նմանէ:

6 Եւ եղեւ ընդ նոյն⁵⁴ ժամանակս հասանել Ադրիանոսի⁵⁵ ի Պաղեստինէ եւ սա-

1 Ացլ արարեալ
 2 x զշաբաթուց / միւսն. շաբաթուց
 3 O չիք եւ (գամսոց)
 4 FL ամսոց
 5 Հ չիք քանզի
 6 Ա չիք ինչ
 7 c նաւագնացութիւնս / R նաւագնացութիւնք լուսանցում աւելացրած այսինքն կամուրջք
 8 rs չիք եւ ոչ ... նամապարհորդութիւնք
 9 ԱխԿ՝վ նամապարհորդութիւնք [c նամապարհորդութիւն] այսինքն կամուրջք
 10 N գործից
 11 opqrs ձկնորսաց փիս ձկանց որսոց
 12 վ.mpqrsx չիք այլ
 13 k երկրագործութիւնն
 14 NOP չիք այլ ըստ
 15 pqrs չիք ըստ
 16 Կ²abcef հիւսիսականացն
 17 Հ շաղկապերութեամբ / L շաղկապերութեամբք
 18 abcef այլ / d չիք այլովք
 19 I այսպիսովք / F այսպիսեաւք
 20 ԱI կեցեալ
 21 k յաւուրսն / O աւուրս
 22 abcfghkopqrs Ծէ փիս Կ / L ԿԳ փիս Կ
 23 I փեղեցի (նոտրագրածը նորոգած է) / Ար փելլացի / o փիլլացի / k փեղեցի
 24 f չիք մահուանն
 25 S ի ժամանակի
 26 իս որ փիս որպէս [g որ, լուսանցում շինած՝ յորում, Հ յորում] / M յորում որ փիս որպէս / R յոր փիս որպէս

27 վ ապստամբ կացին
 28 Ա հրէայք / g հրէայքն
 29 PR յանդրիանոսէ
 30 P հռոմայեցից
 31 tw րոֆոսի հիպարֆոսի / ԱI րոփոսի
 32 pqrs չիք առաջնորդութեամբ ... աւագակի
 33 c չիք առն / P որումն փիս առն ուրումն
 34 o ումն
 35 S որոյ
 36 Sabk անունն / P անուն
 37 a է փիս էր
 38 L աստեղորդի
 39 Հ սպանող / M սպանող
 40 opqrs մեծաբանելով
 41 de ծագեալ
 42 c ի վերայ փիս իբր
 43 FL այսինքն
 44 a սասկացոյց
 45 Կ՝ այլ ըստ օրինակի փիս մինչեւ
 46 ԱխԿ՝ նոսա փիս նա
 47 F չիք ի (հարկելոյ)
 48 w՝ հարկանելոյ փիս հարկելոյ
 49 O պարօք փիս պարսք
 50 d չիք (էր) եւ
 51 do ադրիանոս / p յանդրիանոսի / qrs յանդրիանոս
 52 վw՝ ուրուակութեան
 53 kl ի նմանէն
 54 SI այն փիս նոյն
 55 opqrs անդրիանոսի

սատակել զապստամբսն պաշարմամբ ²ի քաղաքի մի փոքր³, հուպ յերուսաղէմ⁴. ⁵վասն որոյ եւ ամենայն⁶ ազգին չրէից հրամայեաց մերժել⁷ ի հայրենի աշխարհէն⁸, որ⁹ եւ ¹⁰ոչ ի բազում¹¹ հեռաստանէ հայեսցին յերուսաղէմ: ⁷ ¹²Եւ ինքն շինէր զերուսաղէմ, զաւերեալն¹³ ¹⁴ի վեսպասիանոսէ եւ ի Տիտոսէ եւ յիւրմէ. եւ անուանեաց Հեղիայ¹⁵ ¹⁶յիւր անուն¹⁷, որպէս եւ կոչէրն¹⁸ իսկ Ադրիանոս¹⁹՝ արեգակն: ⁸ ¹⁹Բնակեցոյց ²⁰ի նմա ²¹հեթանոսս եւ քրիստոնեայս²², որոց եպիսկոպոս էր Մարկոս ոմն: ⁹ ²²Ընդ այն ժամանակս առաքեաց զաւր ծանր զկողմամբ²³ Ասորեստանի²⁴. եւ մերոյն Արտաշիսի հրամայեաց երթալ ²⁵ի Պարսս հանդերձ²⁶ իւրով²⁷ զիւզոտատաւք²⁸. զորոյ²⁹ զհետ քարտուղարու-

թեամբ³⁰ լեալ³¹ ³²այս այր, որ զայս պատմութիւն³³ ³⁴ետ մեզ, հանդիպի Արտաշիսի ³⁵ի Մարս, ³⁶ի Սոհունդ անուանեալ տեղ-ւոջ:

¹⁰ ³⁷Եղեւ հիւանդանալ նմա ³⁸ի Մարանդի, ի Բակուրակերտ ականի³⁹. եւ զԱբեղոյ⁴⁰ գոմն⁴¹ նահապետ Աբեղենից⁴² տոհմին⁴³, ⁴⁴զայր շոյտ⁴⁵ եւ շղոմարար⁴⁶ եւ սուտակասպաս⁴⁷, ի նորին⁴⁸ խնդրոյ ⁴⁹արձակէ յեկեղեաց⁵⁰ յերիզայ, ի մեհեանն Արտեմիդեայ⁵¹, խնդրել⁵² ի կոոցն բժշկութիւն⁵³ եւ զբազում⁵⁴ կեանս: ¹¹ ⁵⁵Որոյ ոչ ժամանեալ դառնալ՝ հասանէ վախճան⁵⁵ Արտաշիսի: ¹² ⁵⁶Եւ գրէ, եթէ⁵⁷ ո՛րչափ ամբոխութիւնք⁵⁸ մեռան⁵⁹ ի մահուանն

1 f ի պաղեստին
2 p ի քաղաք
3 Ա փոքր
4 c երուսաղէմ
5 k չի վասն որոյ ... հայեսցին յերուսաղէմ
6 M չի ամենայն
7 l մերժիլ
8 N յաշխարհէն
9 tw որք
10 q ոչ բազում ի հեռաստանէ
11 o չի բազում
12 E չի եւ իմեց շինէր զերուսաղէմ
13 hb զաւերեալսն
14 tw ի վեսպասիանոսէ / միւսն. ի վեսպիանոսէ
15 S էղիայ [o էլիայ] / l եղիա / k յեղիէայ / M եղիայ / O էլիա
16 o չի յիւր անուն
17 brs անունն
18 z abdeg կոչիւրն [z g կոչիւրն]
19 opqrs անդրիանոս
20 abc f ի նոսս
21 R զհեթանոսս եւ զքրիստոնեայս
22 b քրիստոնեայսս
23 k ի կողմամբ փի զկողմամբ / E զկողմամբն
24 S ի ասորեստանեաց [g ի ասորեստանեայց] / c ասորեստանին
25 z ի պարս
26 c եւ հանդերձ
27 Ա իւրոյ
28 c զիւզոտակաւք / վճ զոյգոտատոք / p զուզոտոտոք / վ զիւզաստատոք / վ զոյգ ոտատոք / k զոյգս ստատոք / z զուզոտոտիւք / M զիւզոտոտոք / NP զիւզոտոտոք

29 k գոր
30 a քարտուղար / c քարտուղարութեամբ
31 l ի լեալ / k ելեալ փի լեալ
32 kl անայր փի այս այր
33 S ի պատմութիւնս
34 abc f kl մեզ ետ
35 S ի մարսս [o ի մարս] / z ի մարսիս հունդ փի ի մարս ի սոհունդ / O ի մարոս
36 Ա ի սոհունդ / k ի սոհունդ
37 z g ի պատմէ եւ, Sk պատմի եւ փի եղիւ / L եղիւ ասէ հիւանդանալ
38 Ա, z g ի մարնդի / k ի մարնդի
39 k n o p q r s յականի
40 ad զաբեղայ / kl զաբեղոյ
41 ad ոմն
42 S ի աբեղենից / O P աբեղենից փի աբեղենից
43 f տոհմից
44 վ զայրաշոյտ փի զայր շոյտ
45 Կ abcdef շոտ
46 a զղոմարար / Կ cdef զղոմարար / S g k զղոմարար / վճ զղոմարար / L զղղղոմարար
47 c զսուտակասպաս
48 h նորին փի նորին
49 M արձակէ եւ առաքէ / վճ զառաքէ
50 Ա յեկեղեց / l յեկեղեց
51 Ա ի արտեմիդեայ / միւսն. արտեմիդայ
52 kl խնդրէր
53 g k զբժշկութիւն
54 b k բազում / O զբազումս
55 O ի վախճան
56 p q r s չի եւ գրէ ... արտաշիսի / R եւ գրէ ... արտաշիսի լրացուած լուսանցիւմ
57 o թէ / Ա չի եթէ
58 P ամբոխ
59 g մեռան (z նչաճ, տեղը գրած՝ եղնն) / z k եղնն փի մեռան

Արտաշիսի², սիրելի կանայք եւ հարճք եւ մտերիմ ծառայք. եւ ո՛րպիսի շուք բազմադիմիս արարին առ ի պատիւ դիոյն, քաղաքականաց³ կարգաւք եւ ոչ⁴ որպէս զբարբարոսս⁵: 13 Դազադքն էին, ասէ՛⁶, ոսկեղէնք⁷, ճգահոյքն եւ անկողիքն բեհեգեայ. եւ Յպատմուճանն որ զմարմնովն՝ ոսկեթել¹⁰. Թագ կապեալ ի գլուխն, եւ գէնն¹¹ ոսկեով¹² առաջի եղեալ¹³. եւ զգահոյիւքն¹⁴ շուրջ՝ որդիքն եւ բազմութիւն ազգականացն¹⁵, եւ առ այսոքիւք պաշտաւնէիցն զինուորութիւնք¹⁶, եւ նահապետքն¹⁷ եւ նախարարութեանցն գունդք եւ միանգամայն զաւրականացն ¹⁸վաշտք, ամենեքին¹⁹ կազմեալ զինու հանդերձ, իբր թէ ի²⁰ պատերազմ ճակատիցին²¹. եւ առաջի պղնձիս²² հարկանելով փողս, եւ զկնի²³ ²⁴կուսանք ձայնարկուք սեւազգեստք եւ աշխարող²⁵ կանայք, եւ²⁶ զհետ՝ բազմութիւն²⁷ ռամկին²⁸: 14 Եւ այսպէս տարեալ

Թաղեցին: 15 Եւ շուրջ²⁹ զգերեզմանան³⁰ լինէին կամաւոր մահունք, որպէս վերագոյնն³¹ ասացաք: 16 Եւ սորա այսպէս³² սիրելի³³ եղեալ աշխարհիս³⁴ մերոյ, Թագաւորեալ ամս ³⁵քառասուն եւ մի:

ԿԱ.³⁶

Արտաւագոյայ թագաւորութիւն³⁷, եւ հալածել³⁸ գեղբարս³⁹ իւր⁴⁰ եւ զֆոս⁴¹, եւ մահ ⁴²հանդերձ այլաբանելով:

2 Յետ Արտաշիսի Թագաւորէ Արտաւագոյ որդի նորա⁴³, եւ ⁴⁴հալածէ յԱյրարատոյ⁴⁵ զամենայն եղբարս⁴⁶ իւր ի գաւառս Աղիովտոյ⁴⁷ եւ Առբերանոյ⁴⁸, զի մի՛ բնակեսցեն⁴⁹ յԱյրարատ⁵⁰ ի կալուածս արքայի. բայց միայն⁵¹ ⁵²գՏիրան պահէ փոխանորդ իւր, զի որդի ոչ գոյր նորա: 3 Որ⁵³ յետ սակաւ ինչ աւուրց Թագաւորելոյն իւրոյ, անցեալ զկամրջաւն Արտաշատ քաղաքի, որսալ⁵⁴ կինճս¹ եւ իշավայրիս զա-

1 k ի մահուան
2 Հki նորա փիս արտաշիսի
3 Խվ քաղաքականաց / միւսն. քաղաքական
4 c չի՞ ոչ
5 k գրարբարոս / F բարբարոս
6 ԱՏ չի՞ ասէ
7 k ոսկեղէն
8 I գահոյք եւ անկողիքն
9 k պատմուճանն նորա փիս պատմուճանն որ
10 Տցk ոսկեթել
11 aI գէն
12 c ոսկի / միւսն. ոսկով
13 Աki դնէր փիս եղեալ / L դնիւր
14 b զգահիւքն / de գահոյիւքն
15 F ազգանացն
16 I զինուորութիւնքն
17 L նահապետք
18 g վաշտք եւ ամենեքեան
19 cdklnq ամենեքեան
20 ak չի՞ ի (պատերազմ)
21 pqrs նակատեցին / Հk նակատիցեն
22 e պղնձի / L զպղնձիս
23 Տ գկնիսն [o գկնի]
24 ՏԽ ձայնարկու կուսանք / վ՞w՛ գուսանք / ki կուսանս / վ՛ գուսանս / c կուսանք
25 M աշխարող
26 Ա չի՞ եւ (գետ)
27 Ա բազմութեան
28 R ռամկին

29 b շուրջի
30 d զգերեզման
31 Հk վերագոյն / g չի՞ վերագոյնն
32 def այսպիսի
33 E սիրելիս
34 Հց յաշխարհիս
35 Հց իՍ. փիս քառասուն եւ մի / k քսան փիս քառասուն (ի փիս իս)
36 abcdefghijklmnopqr ՏԸ / I ՏԶ փիս ԿԱ. / L Կե փիս ԿԱ.
37 anopq թագաւորութեանն
38 k հալածեալ / OP հալածէ
39 c գեղբարս
40 Հ չի՞ իւր
41 F ֆոս / R զֆոս
42 abde այլաբանելով հանդերձ / f չի՞ հանդերձ
43 Խ նորին
44 a հալածէ ի յայրարատ
45 ki յարարատոյ / g յարարատոյ
46 c եղբարս
47 abcdef աղիովտի / ckl աղւովտի / Հց աղւոյովտի
48 gl առբերանոյ
49 o բնակեսցին
50 fg յարարատ / I յարարատ / k յարարատ / e յարարատ եւ ի կալուածս
51 opqrs չի՞ միայն / R միայն լրացուած լուսանցֆու՛մ
52 Ա գտիրան առ իւր պահէ փոխանորդ իւր [a չի՞ իւր] զի / O տիգրան փիս տիրան
53 Հki սա փիս որ
54 O որսալ

կամբք Գինայ, եւ² 3աղմկեալ ի ցնորից իմն խելագարանաց⁴, ընդ վայր յածելով⁵ երիվարաւն⁶՝ անկանի⁷ ի խոր իմն մեծ, եւ խորասոյզ⁸ լեալ անհետի:

4 Զսմանէ⁹ երգիչքն¹⁰ Գողթան¹¹ առասպելաբանեն այսպէս. եթէ¹² ի մահուանն Արտաշիսի բազում կոտորածք¹³ լինէին¹⁴ ըստ աւրինի հեթանոսաց. դժուարի, ասեն¹⁵, Արտաւազդ՝ ասելով ցհայրն¹⁶. «¹⁷Մինչ դու գնացեր, եւ գերկիրս¹⁸ ամենայն ընդ քեզ տարար, ես աւերակացս¹⁹ ո՞ւմ²⁰ թագաւորեմ»: 5 Վասն որոյ անիծեալ զնա Արտաշիսի²¹՝ ասաց այսպէս. «²²Եթէ դու²³ յորս²⁴ հեծցիս²⁵ յԱզատն²⁶ 27ի վեր ի²⁸ Մասիս, ²⁹զքեզ ³⁰կալցին քաջք, տարցին յԱզատն³¹ 32ի վեր ի³³ Մասիս. անդ կայցես³⁴, եւ զլոյս³⁵ մի՛ տեսցես»:

6 Զրուցեն զսմանէ եւ պառաւունք, եթէ արգելեալ³⁶ 37կայ յայրի միում, կապեալ³⁸ երկաթի շղթայիւք. ³⁹եւ երկու շունք հանապազ կրծելով զշղթայսն՝ ջանայ ելանել ⁴⁰եւ առնել վախճան⁴¹ աշխարհի⁴². այլ ի ձայնէ կռանահարութեան⁴³ ⁴⁴դարբնաց զաւրանան, ասեն, կապանքն:

7 Վասն որոյ եւ առ մերով իսկ ժամանակաւ բազումք ի դարբնաց, զհետ երթալով առասպելին՝ յաւուր միաշաբաթուոյ⁴⁵ երիցս⁴⁶ կամ չորիցս⁴⁷ բախեն զսալն, ⁴⁸զի զաւրասցին⁴⁹, ասեն, շղթայքն Արտաւազդայ: 8 Բայց է ճշմարտութեամբ այսպէս, ⁵⁰որպէս ասացաքս⁵¹ վերագոյն:

9 Այլ ոմանք ասեն եւ ի ծնանելն զսա⁵² դիպեալ պատահարաց⁵³ իմն. զոր համարեցան⁵⁴ կախարդել զսա⁵⁵ կանանց զարմիցն Աժդահակայ⁵⁶. վասն ⁵⁷որոյ զնո-

1 e կինջս / OP կինն
2 ՏԽ չիբ եւ (աղմկեալ)
3 Տ աղմկեալ իմն ի ցնորից խելագարանաց
4 k խեռագարանաց
5 abc ածելով
6 I երիւարան / O յերիվարան
7 kl անկաւ
8 O խորասույզ
9 c զմմանէ
10 c երգիչք
11 I կողթան / O գողթն
12 L չիբ եթէ
13 O կոտորած
14 opqrs լինին / R լինի
15 k ասել / Ա չիբ ասեն
16 a չիբ ցհայրն
17 rs չիբ մինչ դու ... տարար
18 c գերկիր
19 Կ՛ չիբ աւերակացս
20 Տg ո՞ւմ պէս փիս ո՞ւմ
21 k արտաշէս
22 L չիբ եթէ դու / M թէ փիս եթէ
23 Ա չիբ դու
24 nopqrstw յորսս / c չիբ յորս
25 L հեծցես
26 Տg յազատ / kl զազատ
27 kl ի վերն / g չիբ ի վեր
28 dlnopqrs չիբ ի (մասիս)
29 p չիբ զքեզ ... ի մասիս
30 Ա կալցեն քաջք, տարցեն
31 ՏԽ յազատ
32 Հk չիբ ի վեր

33 dqrs չիբ ի (մասիս)
34 EFLMNOP կեցցես
35 Հ լոյս
36 b յարգելեալ
37 c կայ ի յայրի
38 Կ՛ չիբ կապեալ / L կապեցեալ
39 ԱԿ՛kl չիբ եւ երկու շունն
40 c չիբ եւ առնել
41 O վաղնան
42 k աշխարհիս
43 Կ՛Կ՛abde կռանարութեան / ՏԽc կռանարկութեան / f կռանհարութեան / tw կռանահարութեան
44 Հցk դարբնաց, ասեն, զորանան
45 Հ միաշաբաթոյ
46 ԱՀցl երիս / L երիցս
47 Հacdegլ չորս / b չորիս
48 e զի մի զորասցին
49 Աl զորասցի
50 Խ որպէս վերագոյն [I վերագոյնն] ասացաք [k ասացաքս] / p q r s չիբ որպէս
51 e ասացաք
52 c զմա
53 O պատարաց փիս պատահարաց
54 F հարեցան
55 Ա զմա / opqrs չիբ զսա / R զսա լրացուած լուսանցում
56 NOPR աշդահակայ
57 Աkl որոյ *բազում սնոսա չարչարեաց / EFL որոյ բազում զնոսա չարաչարեաց

սա բազում չարչարեաց Արտաշէս¹: 10 Եւ զայս նոյն երգիչքն² յառասպելին³ ասեն այսպէս. եթէ⁴ «Վիշապագունք գողացան զմանուկն⁵ Արտաւազդ, եւ դեւ փոխանակ եղին»: 11 Բայց ինձ⁶ արդարացեալ թուի լուրն այն, թէ⁷ ծննդենէն⁸ եւ թ մոլորութեամբ⁹ լեալ, մինչ¹⁰ նովիմբ¹¹ եւ վախճանեցաւ: 12 Եւ առնու զթագաւորութիւնն Տիրան¹² եղբայր¹³ նորին¹⁴:

ԿԲ¹⁵

Որ ինչ վասն ¹⁶Տիրանայ:

2 Թագաւորէ Հայոց Տիրան որդի¹⁷ Արտաշիսի յերրորդ¹⁸ ամի Պերողի առաջնոյ Պարսից արքայի: 3 Սորա ոչ ինչ պատմին գործք մեծամեծք, այլ միայն թէ մտերմութեամբ ծառայեաց Հռոմայեցոց. եկեաց¹⁹ խաղաղութեամբ, որսոց եւ²⁰ զբաւսանաց ²¹պարապեալ, որպէս ասեն: 4 Եւ²² ճիոց²³ երկուց լեալ՝ թեթեւ առաւել քան զՊիգասոս, երագութեամբ անբաւ²⁴.

զորս²⁵ ոչ երկրակոխս²⁶, այլ աւղազնացս Համարէին. յոր խնդրեալ²⁷ հեծանել Դատաքէի²⁸ ուրումն իշխանի Բզնունեաց՝ պարծէր ընչեղագոյն գոլ քան զարքայ:

5 Եւ²⁹ եկեալ առ նա կանխագոյն ³⁰իւրոյ ազգին Արշակունեաց³¹, որ³² էին ³³ի կողմանս Հաշտենից՝ ասեն³⁴. «Ընդարձակեա՛ մեզ զժառանգութիւնս³⁵, զի նեղ է. քանզի բազմացաք յոյժ³⁶»: 6 Եւ նա հրամայէ ոմանց ի նոցանէ երթալ³⁷ ի գաւառն Աղիովտի³⁸ եւ³⁹ Առբերանուոյ⁴⁰: 7 Իսկ սոցա⁴¹ առաւել եւս⁴² բողոք կալեալ առ արքայի, թէ ⁴³առաւելագոյն ⁴⁴նեղ է մեզ՝ ոչ ինչ ունկնդիր լինի Տիրան. ⁴⁵այլ ⁴⁶հաստատեալ վճիռ⁴⁷՝ ոչ ⁴⁸այլ ժառանգութիւն տալ⁴⁹ նոցա, բայց⁵⁰ զոր ունէինն⁵¹՝ հաւասար տրոհել յինքեանս: 8 Զոր բաժանեալ ըստ մարդաթուի՝ գտաւ պակաս ժառան-

1 Ա արտաւազդ փխ արտաշէս
 2 Խ երգիչք
 3 ԱԽ յառասպելսն / Հ յառասպելս / M առասպելս
 4 Ա թէ / L չիք եթէ
 5 k գմանկունս
 6 cK չիք ինձ
 7 L ի ծննդենէն
 8 k եւ եթէ փխ եւ եթ
 9 վab մոլորութեամբ
 10 g մինչ եւ
 11 Ա չիք նովիմբ
 12 f չիք տիրան
 13 O եղբայրն
 14 Ա նորա / p չիք նորին
 15 abcfgkoprqs ԾԹ / I ԾԵ փխ ԿԲ / L ԿԶ փխ ԿԲ
 16 o տիրանայ գործք եւ այլ ինչ / L տիրանայ եւ մահու նորին
 17 e որդին
 18 o յերկրորդ, k ի յերրորդ փխ յերրորդ
 19 վ՛l եկեաց / միւսն. եկաց
 20 k չիք (որսոց) եւ
 21 O պարապեալ ... որպէս եւ ասեն ձիուց
 22 k չիք եւ (ձիուց)
 23 Եր ձիուց
 24 M ամբաւ

25 Ա գոր / F գորս
 26 k երկրակոխ
 27 Հվ՛nopqrs խնդրէր
 28 a դատէի
 29 ԱԽ չիք եւ
 30 I ազգին իւրոյ
 31 I արշակունեաց
 32 tw որք
 33 c ի կողմանս / F չիք ի
 34 bcdef ասէին
 35 abcdeIp զժառանգութիւնն / fgkoqrs զժառանգութիւն
 36 ՏԽ չիք յոյժ
 37 kl գնալ փխ երթալ
 38 ac աղովտիս / bde աղովտի / Հgk աղւոյտի / qrs աղիովտայ / p աղիովտայ / L աղւովտի
 39 g չիք եւ
 40 ԱՏ առբերանոյ
 41 defgk նոցա / M նոբա փխ սոցա
 42 k եւ փխ եւս
 43 al առաւելագոյն մեզ նեղ է, ոչ
 44 k նեղ մեզ է
 45 Աl չիք այլ / F չիք այլ (հաստատեալ)
 46 Ավ՛ վնիո հաստատեալ՝ ոչ / k վնիո հատեալ / F վնիո հաստատեալ / Հվ՛g հատեալ փխ հաստատեալ
 47 Հ զվնիո
 48 Ավ՛kl այլ ժառանգութիւն ոչ տալ
 49 c տա փխ տալ
 50 Աl այլ փխ բայց
 51 Ա ունէինն [f ունէինն] / ՏԽ ունին

գուժիւն բնակողացն¹ Հաշտենից. վասն որոյ բազումք ի նոցանէ եկին² ³ի գաւառն Աղիովտի⁴ եւ Առբերանու⁵:

9 Յաւուրս սորա ասեն լեալ զպատանի ոմն յազգէն⁶ Անձաւացեաց⁷, սէգ յամենայն, Երախնաւու⁸ անուն կոչեցեալ. որ առնէ կին զվերջին կանանցն Արտաւազդայ, զոր ⁹ի Յունաց էր ածեալ: 10 Եւ քանզի գաւակ ոչ գոյր Արտաւազդայ¹⁰ ¹¹արքայ թողու յԵրախնաւու¹² զամենայն տունն¹³ Արտաւազդայ: 11 Զի ասէին զնա այր ընտիր լինել¹⁴ եւ¹⁵ Համեստ յամենայնի, այլ եւ¹⁶ ¹⁷ի ցանկուժիւնս մարմնոյ իբրեւ¹⁸ զաւրինաւոր¹⁹ որ: 12 Զոր²⁰ սիրեալ արքայի տայ նմա զգազն երկրորդական, զոր ունէրն²¹ Արտաւազդ²². եւ զհոգս²³ արեւելեան²⁴ զաւրուն ի նա Հաւատացեալ առ նմա թողու²⁵ զԴրուասպ²⁶ ոմն պարսիկ զմտերիմ իւր²⁷, որ խնամեցեալ²⁸ էր²⁹ ընդ

նախարարս Վասպուրականի, որում տուեալ էր ³⁰գաւանն Տատեաւնս³¹ Հանդերձ ագարակաւքն³², եւ զայգին մեծ, յոր³³ մտանէր³⁴ առուն գետ, Հանեալ ի ծովէն³⁵ Գայլատուայ³⁶: 13 Եւ ինքն զնաց³⁷ զկողմամբք Եկեղեաց³⁸, ի ³⁹յաւանին Զըրմէս Հաստատելով⁴⁰ զարքունիսն: 14 Ի Հանդարտութեան վարեաց զթագաւորութիւնն⁴¹ ամս քսան եւ մի. եւ մեռաւ⁴² ի ճանապարհի ձեան Հիւսոյ⁴³ կալեալ:

ԿԳ⁴⁴

Յաղագս Տրդատայ Բագրատունւոյ⁴⁵ եւ⁴⁶ անուանց ազգի նորա⁴⁷ առաջնոց⁴⁸:

2 Տրդատ ոմն⁴⁹ յազգէն⁵⁰ Բագրատունեաց, որդի Սմբատուհեայ⁵¹ դստեր քաջին Սմբատայ, ⁵²այր սրտեայ եւ ուժեղ, կարճ Հասակաւ եւ գծուծ⁵³ տեւեամբ, զոր ⁵⁴իւր

1 ի՛ր բնակչացն
2 Տ եկեալ փի՛ս եկիմ
3 վ²abcdkl ի գաւառս
4 abe աղոյովտի / իւ՜շ աղոյովտի / c աղովտի / L աղեովտոյ
5 Հցլ առբերանոյ / միւսն. առբերանոյ
6 af ազգէն / nopqr ի յազգէն
7 Հdgo անձնացեաց
8 c երախնաւ / k երախնաւուս
9 Ա ի յունացն / L ի յունաց
10 ի՛ս յարտաւազդայ
11 o չի՛բ արբայ ... արտաւազդայ
12 de երախնաւու
13 bcefnopqrs գտունն
14 de լինիլ / gk լեալ / l լինալ
15 opqrs չի՛բ եւ
16 p չի՛բ եւ
17 Տի՛ս ի ցանկութիւն / O չի՛բ ի (ցանկութիւն)
18 Հk իբր
19 a գիւնուոր փի՛ս զօրինաւոր
20 k գորոյ
21 kln ունէր
22 kl արտաւազդն
23 F հոգս
24 Ա, իւ՛վ² արեւելեայ
25 Ա թողեալ
26 b գորուայ / kl գորուասպն / F գորուասպ / R գորուասպ
27 a ոմն փի՛ս իւր
28 l խնամեցեալ / միւսն. խնամեցեալ

29 Աkl չի՛բ էր
30 Ա գաւանն տատեայ [c տատեալ] ի նա հանդերձ
31 իւ՜շ² տատեանս / վա՛ւ տատեանս
32 Հgk ագարակոփ
33 afo որ փի՛ս յոր
34 c մտանէ
35 Ա ի ծովակէն
36 p գայլատունայ / qrs գայլատուայ / k գայ լուտունեայ / tw գայլոտայ
37 def գնայ
38 Կ՛վ²bkl եկեղեցայ / c եկեղեցայ / f եկեղեց
39 Ա յաւանն ի չրմէս / nopqrs յաւանն ինչ ըրմէս [n ուղղած՝ յաւանին չրմէս]
40 d հաստատել
41 f գրագաւորութիւն
42 k չի՛բ մեռաւ
43 Ա, իւ՛մ գիւսիսոյ [g հիւսոյ, l հիւսոյն] / pq հիւսոյ / F հիւսիոյ / M հիւսարոյ
44 abcfghkopqrs Կ / l ԾԸ փի՛ս ԿԳ / L Կէ փի՛ս ԿԳ
45 M բագրատունոյ
46 c չի՛բ եւ
47 c նոր, pqr մոցա փի՛ս նորա
48 Sag առաջնոյ / tw յառաջնոց / R առաջնոց
49 Վիսմոն ոմն անուն
50 b ազգէն
51 nopqrs սպանդաւեաց փի՛ս սմբատունեայ [n ուղղած՝ սմբատունեայ] / NOR սպանդակայ փի՛ս սմբատունեայ
52 Ա, իւ՜շ² այր եղիւ [g եղիւ ջնջած] առաւել սրտեայ / M այր առաւել սրտեայ
53 tw գծուծ
54 Աkl փեսայացոյց իւր արբայ

փեսայացոյց¹ արքայ Տիրան ի դուստր իւր յերանեակ: ³ Որոյ² ատեցեալ զայր իւր զՏրդատ³, պչրանաւք⁴ եւ պոստելով⁵ կեայր⁶ զաւրհանապագ⁷, աւաղելով⁸ զինքն, իբր⁹ թէ չքնաղագեղ¹⁰ ընդ վատակերպւոյ¹¹ եւ քաջատոհմիկ ընդ վատթարագգւոյ¹² բնակէ: ⁴ Ընդ որ զայրացեալ¹³ Տրդատայ¹⁴՝ յաւուր միում գանէ զնա¹⁵ սաստկապէս. եւ կտրեալ¹⁶ ¹⁷զդեղձան հերսն եւ ¹⁸զվարսիցն փետտեալ¹⁹ զխոսպիս²⁰՝ հրամայէ քարչել, ²¹արտաքս ընկենու ի սենեկէն: ⁵ Եւ ինքն գնաց²² ապստամբեալ ի կողմանս ամրութեանն²³ Մարաց. եւ հասեալ ի Սիւնեաց աշխարհն²⁴՝ ժամանէ նմա համբաւ մահուանն²⁵ Տիրանայ, զոր լուեալ²⁶՝ դադարէ անդ²⁷:

⁶ ²⁸Եւ ²⁹եղեւ յաւուր միում կոչել զնա յընթրիս³⁰ Բակրոյ³¹ նահապետին Սիւնեաց. եւ յուրախանալն³² զինեով³³, տեսեալ Տրդատայ զկին մի³⁴, զի յոյժ գեղեցիկ էր եւ³⁵ երգէր³⁶ ձեռամբ, որում անուն էր Նագինիկ՝ տրփացաւ³⁷ եւ ասէ ցԲակուր. «³⁸Տո՛ւր ինձ զվարձակս³⁹ զայս» . եւ նա ասէ. «Ոչ տամ, զի հարճ իմ⁴⁰ է»: ⁷ Իսկ Տրդատայ բուռն հարեալ ի կինն⁴¹՝ յինքն⁴² քարչեալ⁴³ ⁴⁴ի բազմականն, շամբչեալ⁴⁵ վաւաչէր ըստ աւրինակի երիտասարդի անարգել տարփաւորի⁴⁶: ⁸ Ընդ որ խանդացեալ Բակրոյ՝ յարեաւ հանել զնա⁴⁷ ի նմանէ: ⁹ Բայց⁴⁸ յոտն կացեալ Տրդատայ, ծաղկակալ սկտեղբն⁴⁹ իբրեւ⁵⁰ զինու վարեցաւ⁵¹, նա եւ զբարձակիցսն ի⁵² բազմականացն ի բաց պուղեաց⁵³: ¹⁰ ⁵⁴Եւ անդ էր⁵⁵ տեսանել նոր⁵⁶ զոմն¹ Ողիսեսս²՝ զՊե-

1 Հ փեսայացուց
2 Տ որ [p որոյ]
3 k տրդատ
4 Կ²վ²abde պչրանով
5 Տիւ պոստելեալ / վ²իւ պոստելաւ / O պըրքստելեալ / R պըրստելեալ
6 Տիւ կայր
7 Խ հանապագոր [l հանապագար]
8 k աւագելով / w¹ աղաւաղելով
9 a իբրեւ
10 ab չքնաղագեղ / վ չքնաղագեղ / վ չքնաղ
11 Տիւac վատակերպոյ / f վատակերպի
12 c վատարագգոյ / f վատարագգի
13 ԽԿ՝վ՝ գայրագնեալ
14 Տիւ տրդատ
15 opqrs չիբ՝ գնա
16 Ա կտրէ / k կատարեալ փիս կտրեալ
17 Խվ՝ գիւսն [lվ՝ գիւսսն] դեղձան փիս գղեղձան հերսն / վ² գիւսն դեղձան / p գիւսն դեղձան / O գղեղձան գիւսն / վ²qrs գղեղձան
18 f չիբ՝ զվարսիցն փետտեալ զխոսպիս / a վարսից
19 վ²l փետեալ / վ²pqrs փտտեալ
20 abcde զխոսպիսն / վ²gpqrs զխոսպիս / o զխոսպիս / չ զխոսպիս
21 Տց արտաքս եւ ընկենու / b յարտաքս
22 E գնացեալ
23 չնգk ամրութեան
24 e յաշխարհն / l աշխարհին
25 k մահուան
26 վ²l լսեալ
27 ab անդրէն / Խcdef անդէն

28 L եւ եղեւ յաւուր միում
29 Ա եղեւ յետ աւուր
30 b ընթրիս
31 a բակրոյն
32 E յուրախանալ
33 LO գինով
34 de չիբ՝ մի
35 Աlpqrs չիբ՝ եւ
36 ԱԽ գէր փիս երգէր կամ թերեւս՝ գեղեցիկ երգէր / M գէր դարձրած երգէր
37 Հl առփացաւ / M տոփացաւ
38 E տուր ինձ ասէ
39 վ զվարձականս
40 a իմն փիս իմ
41 R գկինն
42 Տիւ յիւրն փիս յինն
43 Տիւ քարչեաց / R քարչեալ
44 kl ի բազմական
45 Տց շամբչեով / E շամբչեալ
46 վ²gpqrs տրփաւորի
47 Հ չիբ՝ գնա
48 չնգl այլ փիս բայց
49 M սկուտեղբն
50 Ա իբրեւ / Տիւ իբր
51 E գիւտորեցաւ փիս զինու վարեցաւ
52 չopqrs չիբ ի (բազմականացն) / g ի գրած եւ չնգած
53 Ա պողեաց
54 F չիբ՝ եւ անդ էր տեսանել ... ի սպեր գնաց
55 P անտէր
56 g գնոր / Ա չիբ՝ գնոր

զ Պենելոպայ³ զսեղեխս⁴ սատակելով, եւ կամ զ Ղապիթեայցն⁵ եւ զ Յուշկապարկացն⁶ կռիւս ի վերայ Պերիթեայ⁷ Հարսանեացն⁸: 11 Եւ այնպէս⁹ յիւր¹⁰ վանսն¹¹ եկեալ, իսկոյն¹² ի¹³ ձի ելեալ՝ Հանդերձ Հարճիւն¹⁴ Սպեր զնաց¹⁵: 12 Զայս աւելորդ եղեւ¹⁶ պատմել մեզ զնահատակութիւն առնն¹⁷ ցանկասիրի:

13 Բայց գիտեա՛, զի ի¹⁸ թողուլ ազգին¹⁹ Բագրատունեաց զարէնս Հարցն՝ նախ²⁰ խժական ժառանգեցին յորջորջումն²¹ - Բիւրատ²² եւ²³ Սմբատ²⁴ եւ այլ²⁵ այսպիսի²⁶ կոչմունս²⁷, զրկեալ²⁸ ի նախնա-

կան²⁹ անուանցն, որպէս³⁰ կոչէին յառաջ քան զուրանալն³¹ - Բագաղիա, Տուբիա³², Յենեքիա, Ասուղ³⁴, Սափատիա, Վազարիա, Ենանոս³⁶: 14 Եւ ինձ թուի, թէ³⁷ որ այժմդ³⁸ կոչին³⁹ Բագրատունիք Բագարատ՝⁴⁰ Բագաղիա⁴¹ դա⁴², եւ⁴³ Ասուղ՝ Աշոտ⁴⁴. զոյնպէս եւ⁴⁵ Վազարիա՝ Վարազ⁴⁶, որպէս Շամբատ⁴⁷՝ Սմբատ⁴⁸:

ԿԴ⁴⁹

Եթէ զիա՛րդ Տիգրան⁵⁰ վերջին, եւ զի՛նչ ի նմանէ գործ⁵¹:

2 Փոխանորդէ զՏիրան⁵³ եղբայր⁵⁴ իւր Տիգրան վերջին, թագաւորեալ Հայոց ի⁵⁵ քսաներորդի եւ¹ ի² չորրորդի³ ամի Պե-

1 g ոմն / k իմն փիս գոմն
2 c որդիս փիս ողիւսեւս
3 ab գրմպենեովայ / c զրնպէնեոպա / վ՛ գրնպենովայ / k գպէնոպեայ / չից գպենոպայ / l գպենոպա / d գգէնեովայ / e գպենեովայ / w՛ գրպինեոպայ / NOP զրնպենեսպայ / R զրպենեսպայ
4 b գսեխիս / de գսեղեխովն / չց սեղեխն / l սեղեխս / c գսեղեղն / միւսն. գսեղեխն / NPR գսիգեխն / O գսըխիսն
5 Ա զլապիթեայցն [c զլապիդեայցն] / չց գղապիթեայցն / w լապեթայսն / վ գղապիթայսն
6 a գյուշկապարկացն / վ՛kl գվիշկապարկացն / O գյուշկապարկոյն
7 g պեր(ի)թայ / չpqrs պերթեայ / M պերթեայ
8 E հարսանեայցն / M հարսանեաց
9 Ա այսպէս
10 de իւր / l ի յիւր
11 o վանս
12 k իսկ փիս իսկոյն
13 վ չի՛բ ի (ձի)
14 f յսպեր փիս ի սպեր / R յրսպեր փիս ի սպեր
15 Ա՛ զնաց գաւառ. գայս
16 a չի՛բ պատմել / O մեզ պատմել
17 չdg առն
18 չdegk չի՛բ ի (թողուլ)
19 O յագգէն
20 F իսան փիս նախ
21 abcԲ յորջումն
22 p բիւրասպ փիս բիւրատ / O բիւրաս
23 c չի՛բ եւ (սմբատ)
24 ի՛ տրդատ փիս սմբատ / NO սմբատ / P սպատ
25 b այլս
26 Ա այսպիսիս
27 a կոչման / F կոչումնս
28 վ՛pqrs զկրեալն փիս զրկեալն

29 F չի՛բ անուանցն ... վազարիա], ապա՛ թիա եւնանոս
30 O ոչ որպէս
31 c գաւրանայն
32 Ա՛ չի՛բ տուրիա [c չի՛բ տուրիա] եղեանան [չց եղեան, Կ՛ վ՛բ եղեանան, k էղիան], սարիա [Կ՛ սարիայ, c սանիա, k սարեայ] / R տուրիա քսոց յետոյ լուսանցում լրացում՝ եղեան սարիա
33 o չի՛բ սենեփիայ, ասուղ, սափատիա / վ՛l սենեփիա, սարիա, սենեփ [l սենեփ], տուրիա, սափատիա / M սարի սենեփիա
34 k ասուղայ / O ասուղ
35 k սափատիա, վաղարիա
36 ab ենեանոս / c էնեանոս
37 g եթէ
38 Ա այժմ
39 ae կոչնն
40 l քագա փիս քագաղիա է / k քագրաղիա փիս քագաղիա / M քագատիա է
41 w՛ էաղա փիս է դա / bc ե փիս է
42 a ազ փիս դա
43 Ա որպէս փիս եւ (ասուղ)
44 w՛ ասող փիս աշոտ / NO ասող
45 k վաղարիա / Կ՛ bef ազարիայ / Կ՛ վ՛ cd ազարիա փիս վարազ / O վարագիայ
46 a չի՛բ վարազ
47 Ա շամբիա / opqrs շամբայ
48 OP սմպատ
49 abcԳկopqrs ԿԱ. փիս ԿԴ / L ԿԸ փիս ԿԴ
50 P տիրան փիս տիգրան
51 pqrs գործ
52 pqrs փոխանորդէ յետ տիրանայ եղբայր
53 չa տիգրան փիս տիրան
54 k չի՛բ եղբայր
55 S Բան / l Բաներորդ փիս Բաներորդի / f ԻԴ փիս Բաներորդի եւ ի չորրորդի

Պերողի Պարսից արքայի. եւ ⁴երկայնա-
կեաց եղեալ ամս ⁵քառասուն եւ երկու`
մեռանի⁶, ոչ ինչ գործ⁷ արութեան⁸ արժա-
նի յիշատակի ⁹ցուցեալ, այլ ի¹⁰ յաղջկանէ
միռջէ յունէ¹¹ ի կալանս ըմբռնեալ, ¹²ի ժա-
մանակին յորում¹³ վախճանեցաւ¹⁴ ¹⁵Տի-
տոս երկրորդ թագաւոր¹⁶ Հռոմայեցւոց, որ
անուանեցաւ Անտոնինոս¹⁷ Աւգոստոս¹⁸:
3 Եւ Պերող արքայ Պարսից ի Հռոմայեց-
ւոց իշխանութիւնն¹⁹ արշաւեաց²⁰, ուստի²¹
եւ Պերող անուանեցաւ, որ է յաղթող²².
քանզի²³ յառաջ անուանէր²⁴ ²⁵Վաղեգեսոս
²⁶ի յունաց լեզուն²⁷. բայց թէ²⁸ Պարսք²⁹
զի՛նչ կոչեն զնա, ոչ գիտեմ:

4 Արդ՝ յասպատակելն Պերողի ընդ³⁰
Ասորիս ³¹ի կողմանս Պաղեստինացւոց,
վասն նորա³² եւ³³ Հրամանաւ³⁴ նորին՝ եւ³⁵
մերն³⁶ Տիգրան ³⁷ի Միջերկրեայ³⁸ ասպա-
տակեալ³⁹ եւ ի⁴⁰ կալանս ըմբռնեալ յաղջ-
կանէ միռջէ⁴¹ իշխելոյ⁴² կողմանցն այնո-
ցիկ, մինչ դեռ Ղուկիանոս⁴³ կեսար յԱ-
թէնս⁴⁴ զմեհեանն⁴⁵ շինէր. ⁴⁶որոյ եւ ան-
ցեալ գաւրաւք բազմաւք ⁴⁷ի Միջերկ-
րեայն⁴⁸ յետ մեռանելոյն Պերողի նուա-
ճեաց զՀայս⁴⁹, եւ արձակեաց զՏիգրան:
5 Ետ⁵⁰ գրիովի⁵¹ ⁵²գկոյս, զմերձաւոր իւր,
⁵³նմա կնութեան, զոր եկեալ ի Հայս ի բաց
թողու⁵⁴, եւ ⁵⁵զլեալ ի նմանէ ⁵⁶պատանիս
չորս՝ ազգ⁵⁷ սերէ յանուն⁵⁸ մաւրն¹ իւ-

1 *p z h f* եւ (ի չորրորդի)
2 *EF z h f* ի (չորրորդի)
3 *z g k* չորրորդ *փ/ս* չորրորդի
4 *I* երկայնակեցեալ *փ/ս* երկայնակեաց եղեալ / *k* երկայնակաց
5 *Ա* քառասուն եւ երկուս / *F* իս. եւ *p.* սուս^o մե-
նանի
6 *p z h f* մեռանի
7 *I* գործս
8 *ԱՏ* *z h f* արութեան / *R* արութեան *լրացուած լուսանցում*
9 *p* ցուցեալ մեռանի, այլ
10 *g k z h f* ի (յաղջկանէ)
11 *Վտոս* ի յունէ / *g* ի *գրած եւ ջնջած / def* յունոյ / *abc* յոյնոյ
12 *I* ի ժամանակի
13 *abcef* յորժամ *փ/ս* յորում
14 *co* վախճանեցաւ
15 *rs z h f* տիտոս ... անուանեցաւ
16 *p* թագաւորին
17 *d* անտինոս / *L* անդրոնինոս
18 *z abdef* օգոստոս
19 *z g k* իշխանութիւն / *opqrs* իշխանութեան
20 *a* արշաւեայ
21 *p z h f* ուստի
22 *d* յաղթող
23 *k* զի *փ/ս* ֆանգի
24 *cl* անուանէր / *k* անուն էր / *միւսն*. անուանիր
25 *Ա* վաղեգեսոս որպէս ի յունաց / *c* վաղեգեսոս / *lrs* վաղեգեսոս / *միւսն*. վաղեգետոս / *FL* է-
գետոս / *MOP* վաղեգեսոս
26 *kl* ի լեզուն յունաց պատմի, բայց / *FL* որպէս ի
յունաց պատմի / *M* այսպէս ի յունաց պատմի
փ/ս ի յունաց լեզուն / *O z h f* ի (յունաց)
27 *Ա.Կ՝* *z g* պատմի *փ/ս* լեզուն
28 *qrs z h f* թէ
29 *P* պարսսֆ

30 *k z h f* ընդ
31 *I* ի կողման
32 *c* նորահն / *k z h f* նորահ
33 *Ա* *z h f* եւ (հրամանաւ)
34 *p* հրամանաւ
35 *knopqrs z h f* եւ (մերն)
36 *c* մերս / *ef* մեր
37 *M* ի միջերկայսն / *OP* ի մէջերկրայս / *R* ի մե-
ջերկրայս *լուսանցում աւելացրած՝* դիմեալ
38 *z* միջերկրեայսն / *dg* միջերկրեայս / *kl* միջերկ-
րեայսն / *Կ՝* մէջերկրեայս / *միւսն*. մէջերկրեայս
39 *Տիւ* *z h f* ասպատակեալ
40 *NOP z h f* ի (կալանս)
41 *Ա* *z h f* միռջէ
42 *L* իշխողէ
43 *I* ղուկանոս / *z* ղուկիոս / *opqrs* ղուկիանոս / *M*
ղուկանոս *նույն ձեռնով դարձրած՝* ղուկիա-
նոս
44 *kl* ի յաթէնս / *E* յաթէն
45 *f* գմեհեանս
46 *E z h f* որոյ եւ / *Ա* որ
47 *L* ի միջերկրեայս / *M* ի միջերկրայսն
48 *Sabcefmn* մէջերկրեայսն / *opqrs* մէջերկրայսն / *I*
միջերկրեայսն / *k* մէջերկրեայսն
49 *Ա* զայս *փ/ս* զհայս
50 *e* եւ ետ
51 *Աopqrs* գոափի
52 *իւ* կոյս մերձաւոր / *L* կոյս գմերձաւոր
53 *opqrs* նմա ի կնութեան
54 *L* եթող
55 *Sg* եւ ի նմանէ լեալ պատանիս / *c* զլեալն / *I*
զլիեալն / *f* եւ զի զլեալ (*ուղղած՝* զլեալս) / *k*
զլեալ / *FL* լեալ
56 *L* պատանիք չորս / *c* զպատանիս
57 *p* յագգ
58 *f z h f* յանուն

բեանց Ռոփեայ²՝ Ռոփսեան³. եւ զառաջին մանկանցն՝ գլուխ նահապետ կացուցանէ⁴, եւ կարգէ ընդ այլ նախարարութիւնս, զի մի՛ անուանեսցին Արշակունիք:

6 ⁵Եւ այլ որ ինչ կրտսերագոյն⁶ ազգք⁷, եթէ⁸ աստ եւ եթէ զկողմամբք Կորճէից⁹, հաստատէ այս Տիգրան. որք ¹⁰միանգամ անազգիք էին ի վաշտս եւ անձամբ երեւելիք, եւ վասն ¹¹նորա փրկութեան պատերազմեալ ընդ¹² Յոյնս¹³, որք ¹⁴ի Կորճէից եւ որք ¹⁵ի մերմէ կողմանէս¹⁶, ¹⁷զյառաջագունից ասեմ, ¹⁸մաւտաւորաց Վճենից, ի զարմից Հայկազանց¹⁹, ²⁰ոմանք եւ յեկաց²¹: 7 ²²Զոր ոչ անուամբ պատմեսցուք. է²² ինչ՝ ²³որ վասն²⁴ ²⁵յայտնի լինե-

լոյ մեզ, եւ ²⁶է ինչ՝ որ վասն աշխատութեան, ի վաստակելն²⁷ խոյս տալով. երրորդ²⁸, ²⁹զի եւ ³⁰անհաստատութիւնն բազմաց՝ կարծիս ի ներքս ածէ³¹ ընդ բնաւն անցանել: 8 Եւ այսորիկ աղագաւ ոչ ինչ վասն այնց³² ազգաց, որք³³ ³⁴ի վերջնոյն Տիգրանայ կարգեցան³⁵, ճառեսցուք, թէ եւ բազում անգամ ³⁶վասն այսր³⁷ ³⁸մէնջ աղերսիցես³⁹. այլ ⁴⁰միայն զորս հաւաստին⁴¹ ⁴²զիտեմք զկնիսն⁴³: 9 ⁴⁴Զի որչափ ⁴⁵էր հնար՝ փախեաք յաւելորդ եւ ⁴⁶պաճուծեալ բանից, եւ որ ինչ յանհաւաստին հայէր⁴⁶ բանն եւ մտածութիւնն⁴⁷. միայն⁴⁸ զհետ երթալով ըստ կարողութեան՝ որ ինչ այլուստ⁴⁹ եւ կամ ⁵⁰ի մէնջ՝ զարդարոյն եւ

1 Ա,ք մօր
2 de ոռփայ փխ ոռփեսայ
3 o ոռփսեան
4 abcdef կացուցանէր
5 E եւ որ այլ ինչ
6 Ա կրտսերագոյն
7 hvdemqrs ազգ
8 vqrs որ ինչ / p ոչ ինչ փխ եթէ
9 O կողմէից
10 bcpqrs միանգամայն ազգիք փխ միանգամ անազգիք / k միանամ փխ մի անգամ / F միանգամայն ազգիք փխ միանգամ անազգիք / M միանգամայն ազգիք նոյն ձեռքով դարձրած՝ միանգամայն անազգիք
11 a փրկութեան նորա / c նոցա փխ նորա
12 d ի փխ ընդ (յոյնս)
13 w նոյնս փխ յոյնս
14 k ի կործէից
15 d ի մերմէս
16 b կողմանէս եւ
17 a գառաջագունից / Shv գառաջագունից [i յառաջագունից] ասացելոց մօտաւորաց [vopqrs մօտեւորաց] վնենից [z'g գվնենից] եւ [kl ի փխ եւ] զարմից [g զգարմից] / M գառաջագունից առաջելոց մօտաւորաց գնենից եւ զգարմից / FR գառաջագունից մաւտաւորաց ասեմ՝ գնենաց
18 Ա մօտաւորաց [c զմօտաւորաց] գնենաց կամ գնենաց?
19 Ախ հայկազնեաց [I հայկայնեայց] / v հայկազնից
20 Sk ոմանք ի յեկաց
21 E եւ կաց
22 b եւ փխ է
23 ab չիք վասն
24 S որ վասն յայտնի ոչ լինելոյ

25 a չիք յայտնի լինելոյ մեզ, եւ է ինչ որ / bcef որ ոչ վասն յայտնի լինելոյ
26 F էին փխ է ինչ
27 Sk վաստակելն
28 fopqrs երկրորդ փխ երրորդ
29 vopqrs զի մի եւ
30 Ա անհաստատութիւն [v' անհաստատութեան] փխ անհաստատութիւն / v'g անհաստատութիւն / v'ln անհաստատութիւն / k անհաստատութիւն / F անհաստատութիւն բազմաց կարծի փխ անհաստատութեան բազմաց կարծիս
31 o ածցէ
32 Ա այսց / k անց փխ այնց
33 z'gk որ
34 opqrs վերջինս փխ ի վերջնոյն
35 p'qrs չիք կարգեցան
36 Ա չիք վասն այսր ի մէնջ
37 o այնր փխ այսր
38 I մեզ, k մեջ փխ ի մէնջ
39 Աչցլ աղերսեսցես
40 kl միայն վասն զի գոր
41 Sg հաւաստի
42 vcl գիտեմք ի գկնիսն / k գիտեմ եւ գկնիսն / z' գիտեմք զվերջինսն եւ գկնիսն
43 g գկնիսն, [v'usանցում] շինած՝ զվերջինսն / nv զվերջինսն (n յուսանցում ուղղած՝ գկնիսն) փխ գկնիսն / OP զվերջինս փխ գկնիսն
44 Ա հնար էր
45 kl չիք ի (պանունեալ)
46 z'g հայի / t հայցէր փխ հայէր / O հայր էր փխ հայէր
47 fcl մտածութիւն
48 f ոչ միայն
49 tv յայլուստ
50 b ի մէջ փխ ի մէնջ

զճշմարտի¹: 10 *Ջնոյն եւ աստանաւր² պատրաստելով՝ արգելում զընթացս բանիցս³ 4 յոչ պատշաճէն եւ որ զանհաւաստութեանն⁵ ի ներքս ածել ակնարկէ՝ 6 կարծիս: 11 Եւ զքեզ, որպէս⁷ բազում անգամ, եւ այժմ աղաչեմ, մի՛ յաւելորդսն՝ 8 Հարկաւորել զմեզ, եւ սակաւ եւ կամ⁹ յոլով բանիւք՝ զմեծ եւ զհաւաստի բովանդակ աշխատութիւնս¹⁰ մեր ընդ վայր 11 եւ աւելորդ ցուցանել¹² գործ. զի նմանագոյնս¹³ որպէս ինձ՝ եւ քեզ գործէ վտանգս:*

ԿԵ¹⁴

Յաղագս թագաւորելոյն¹⁵ Վաղարշայ¹⁶, եւ շինելոյ զաւանն¹⁷ Բասենոյ, եւ պատել¹⁸ պարսպաւ¹⁹ գնոր քաղաք, եւ պատերազմ ընդ Խագրաց եւ մահ նորին:

2 *Յետ մահուանն²⁰ Տիգրանայ թագաւորէ Վաղարշ²¹ որդի նորին²² 23 յերեսնե-*

րորդի եւ երկրորդի ամի հոմանուանն²⁴ իւրոյ Վաղարշայ²⁵ Պարսից արքայի: 3 Սա շինէ աւան մեծ գտեղի ծննդեան²⁶ իւրոյ ի վերայ ճանապարհին. ուր²⁷ 28 ի գնալ մաւր իւրոյ՝ 29 ի ձմերոց յԱյրարատ³⁰, յանկարծակի պատահեալ³¹ երկանց՝ 32 ի գնացսն՝ ծնաւ 33 ի վերայ ճանապարհին³⁴, ի գաւառին Բասենոյ³⁵, 36 ի տեղւոջն, ուր խառնին Մուրց³⁷ եւ Երասխ. զոր շինեաց³⁸ յիւր անուն եւ³⁹ կոչեաց Վաղարշաւան: 4 Սա պատեաց պարսպաւ եւ զհզաւր աւանն⁴⁰ Վարդգէսի⁴¹, որ ի վերայ Քասախ⁴² գետոյ. զորմէ յառասպելսն⁴³ ասեն. «Հատուած գնացեալ Վարդգէս⁴⁴ մանուկն⁴⁵ 46 ի Տուհաց գաւառէն, 47 զՔասաղ գետով⁴⁸, եկեալ նստաւ⁴⁹ զՇրէշ⁵⁰ բլրով⁵¹, զԱրտիմէզ⁵² քա-

1 k զնշմարտին
 2 a արտանօր
 3 Ա բանիցս / I բանիս / միւսն. բանից
 4 OFL ոչ զպատշաճէն / Արգրս ոչ / Աօգրս զպատշաճին / որ որ քստ պատշաճէն [ո ուղղած յոչ պատշաճէն] / w՝ որ զպատշաճէն
 5 ՏI զանհաւաստութեանն / f զանհաւաստութեան / Հգ զանհաւաստութեան / k զանհաւաստութիւն
 6 F չի՛ք կարծիս ... հարկաւորել
 7 I այսպէս փիս որպէս
 8 Խ գմեզ հարկաւորել
 9 Աօրգրս չի՛ք կամ
 10 gl աշխատութիւն
 11 b եւ ընդ աւելորդ
 12 վ՛օրգրս անցուցանել / Ա,Վ,ռո ցուցանելով փիս ցուցանել
 13 Խ նմանագոյն
 14 abcfgkօրգրս ԿԻ փիս Կն / L ԿԹ փիս Կն
 15 Ա թագաւորութեանն [f թագաւորութեանն]
 16 Աօ վաղարշակայ / L վաղարշայ
 17 L զյաւանն
 18 a պատելոյ / c պատեալ
 19 a չի՛ք պարսպաւ
 20 L մահուան
 21 o վաղարշակ
 22 prs նորս
 23 S յերեսուն եւ երկու / Հabcd յերեսներորդ երկրորդ / de յերեսներերորդ (չի՛ք երկրորդի) / gk յերեսներորդի երկրորդ / f յերեսներորդ երկրորդի

24 bI համանուան / Sg հոմանուանն [օգրս հոմանուան] / F մահուանն փիս հոմանուանն
 25 Աօ վաղարշակայ
 26 Ա ծննդեանն
 27 Հգօրգրս որ փիս ուր
 28 S ի գնալն [p ի գնալ]
 29 Ա ի մերոցս
 30 ից յարարատ / kI յարայրատ / Հ արարատ
 31 ՏԽ պատեալ փիս պատահեալ
 32 ՏԽ ի գնացու [Հ ի գնացս]
 33 Հգ ի նանապարիի
 34 M նանապարիի
 35 ՏԽ քասեան [օգրս քասեն] / OPR քասէն
 36 ՏԽ ի տեղւոջ [ոո ի տեղւոջն]
 37 Ա մուրց գետ
 38 kI շինեալ
 39 kI չի՛ք եւ (կոչեաց)
 40 F աւան
 41 d վարդ վէսի փիս վարդգէսի
 42 cdefgl քասաղ / k քասալ
 43 Վkm յառասպելն / E առասպելսն
 44 Աkln վարդգէսն / tw վարդգիսի
 45 Ա մանուկ
 46 Ա ի մուրիաց / Հգօրգրս ի տուեաց
 47 Աkl չի՛ք գրասաղ գետով
 48 n գետովն
 49 klmn նստեալ / Հգօրգրս չի՛ք նստաւ / k գըրեալ փիս նստաւ
 50 p գըրեշ / M շըրեշ
 51 Խվ բլրաւ / Ա բերդաւ փիս բլրով, n բլրով [ոուսանցեմ գրած՝ բերդովն]
 52 f գարտիմետ / L գարտիմիդ

զաքաւ, ¹զՔասաղ գետով², կռել³ կոփել⁴ գդուռնն⁵ Երուանդայ արքայի»։ 5 Այս ⁶Երուանդ՝ առաջինն⁷ է, սակաւակեացն, որ ⁸ի Հայկազանց, գորոյ⁹ գքոյրն կին առեալ Վարդգէսի¹⁰՝ շինեաց գաւանս գայս. յորում եւ¹¹ Տիգրան միջին յԱրշակունեաց¹² նստոյց գհասարակ առաջնոյ գերութեանն¹³ Հրէից. որ¹⁴ եղեւ¹⁵ քաղաքագիւղ¹⁶ վաճառաւք։ 6 Այժմ այս Վաղարշ¹⁷ պատեաց պարսպաւ եւ¹⁸ հզաւր պատուարաւ¹⁹, եւ անուանեաց Վաղարշապատ, ²⁰որ եւ նոր քաղաք։

7 Սա թագաւորեալ ամս ²¹քսան, մեռաւ։ 8 ²²Թէ լոկ եւ այլքն կեցին, բայց ասեմ զսա ²³եւ յետ մահուանն կեալ, յազազս բարի անուանն քան զթուլագոյնս²⁴ ²⁵ի թագաւորացն։ 9 ²⁶Վասն զի ի սորա ա-

ւուրս միաբանեալ ²⁷ամբոխութիւն հիւսիսականաց²⁸, ²⁹զնազրաց ասեմ եւ զԲասլաց³⁰, արտաքս³¹ քան զդուռն³² ձորայ³³ ելանեն³⁴, ³⁵առաջնորդ եւ ³⁶թագաւոր ունելով ինքեանց³⁷ զՎնասեպ³⁸ ոմն Սուրհայ³⁹. որք անցեալ վտարին այսր զկուր գետով։ 10 Որոց⁴⁰ պատահեալ⁴¹ Վաղարշ ամբոխիւ⁴² մեծաւ եւ⁴³ արամբք մարտկաւք՝ ⁴⁴ցիր դիւթաւալ⁴⁵ կացուցանէ⁴⁶ զամբոխն ընդ երեսս դաշտին, եւ ճիգ զհետ եղեալ⁴⁷՝ անցանէ ⁴⁸ընդ կապանն ձորայ⁴⁹։ 11 Ուր⁵⁰ միւսանգամ միաբանեալ թշնամեացն՝ յաւրինեցին ճակատ⁵¹. զորս⁵² թէպէտ⁵³ եւ⁵⁴ վանեալ քաջացն Հայոց՝ փախստականս առնէին, սակայն Վաղարշ

1 g գփասաղ գետու (չնչած) / opqrs չիք գփասաղ գետով
 2 վկլ գետու
 3 k առեալ փի կռել
 4 f գոփել, k կփել փի կոփել
 5 Տ գդուռն [rs գդուռնն] / O գդուռնն
 6 I երուանդ է, առաջին էր սակաւակեացն
 7 Ա չիք առաջին
 8 I ի հայկազանցն / k ի հայկազանցն
 9 c գորոց / E գոր
 10 c վարդնեսի / k վարդգէս / kw վարդգիսի / M վարդգեսի
 11 gk չիք եւ
 12 bopqrs արշակեանեաց / kl յարշակունեացն / F արշակունեաց
 13 g գիասարակն / չէգ գերութեան
 14 g որ եւ
 15 opqrs եւ փի եղել
 16 bcdef քաղաքագիւղ / MOR քաղաքագիւղ / P քաղաքագիւղ
 17 f վաղարշս / o վաղարշակ
 18 Աkl չիք եւ
 19 qrs պատուարով
 20 L չիք որ եւ նոր քաղաք
 21 af քսան եւ մեռաւ
 22 Աև չիք թէ լոկ եւ այլքն կեցին
 23 Աճkl եւ կեալ յետ մահուանն / M կեալ եւ յետ մահուանն
 24 I թուլագոյնս / L գրուլագոյնս
 25 Sbg ի թագաւորացն / OMPR ի թագաւորաց
 26 gk քան զի փի վասն զի

27 g ամբոխ(ութիւն) / ზოqrs ամբոխ / Sg ամբոխութիւն ի հիւսիսականացն / M ամբոխ ի հիւսիսականաց
 28 a հիւսիսականացն / l հիւսիսականաց / k հիւսիսականաց
 29 L խազրաց ... բասլաց / ef գիսաղաց / a զի խազրաց փի գիսաղաց
 30 gl գրասղաց / k գրասղաց որ
 31 R որք (արտաքս) աւելացրած
 32 abcdef դուռնն / FL գդուռնն
 33 ab նորա / f չորա
 34 չէգ ելանէին / l ելանեն / միւսն. ելանել
 35 M եւ առաջնորդ
 36 c թագաւոր ինքեանց ունելով
 37 Աև իւրեանց փի ինքեանց
 38 չէ գվնասէպ
 39 Ա սուրհակ
 40 I յորոց / opqrs որոյ
 41 F պահեալ փի պատահեալ
 42 abcdef ամբոխու
 43 k չիք եւ
 44 Ա չիք ցիր ... դաշտին / FL չիք ցիր ... դաշտին եւ
 45 I դիւթաւալ
 46 Sև կացուցանել [վճkl կացուցանեն / g կացուցանեն(ն) / չ կացուցանէ]
 47 Ավճkl առեալ / վճ եկեալ փի եղեալ
 48 b գկապանն / l կապանսն / k կապան
 49 ab նորա / f չորայ / cl չորա
 50 c որ փի ուր
 51 Ա նակատս
 52 cg գոր
 53 I թէպէտ
 54 kl չիք եւ

մեռանի ի ձեռաց կորովեաց աղեղնաւորաց¹:

12 Եւ առնու ²գլթագաւորութիւնն իտարով որդի նորին³ յերրորդ⁴ ամի Արտաւանայ Պարսից արքայի: 13 Եւ նոյն հետայն միաբանեալ զգաւրս Հայոց, անցանէ ընդ լեառնն⁵ մեծ, վրէժս պահանջելով զմահուան⁶ հաւրն. եւ վանեալ սրով եւ զեղարդեամբ⁷ ⁸զհաւր ազգսն զայնոսիկ, մի ⁹ի հարիւրոց յամենեցունց պիտանեացն¹⁰ ¹¹առնու պատանդա¹². եւ զիւրոյ տէրութեանն¹³ նշանակ՝ արձան հաստատէ հելլենացի¹⁴ գրով, որպէս զի յայտ լիցի ընդ հնազանդութեամբ լինել¹⁵ Հռոմայեցւոց:

ԿԶ¹⁶

Եթէ¹⁷ ¹⁸ուստի՛ գայսոսիկ պատմէ:

2 Զրուցէ մեզ զայս¹⁹ Բարդաձան²⁰, որ յերեսիայ²¹: 3 Քանզի նա²² յաւուրս²³ Ան-

տոնինոսի վերջնոյ²⁴ երեւեցաւ պատմագրող²⁵. որ ²⁶յառաջ աշակերտեալ²⁷ էր²⁸ աղանդին Վաղենտինոսի²⁹, զոր³⁰ յետոյ անարգեալ յանդիմանեաց. ոչ զալով³¹ ³²ի ճշմարտութիւն, այլ միայն ³³ի նմանէ գատուցեալ՝ ա՛յլ հերձուած ³⁴յարգարեաց յինքենէ: 4 Սակայն զպատմութիւնս ոչ ստեաց³⁵, զի ³⁶էր այր³⁷ կորովի բանիւք. ³⁸որ եւ առ³⁹ Անտոնինոս համարձակեցաւ գրել թուղթ, եւ բազում ասացուածս⁴⁰ արար⁴¹ ընդդէմ աղանդոյն⁴² Մարկիոնացւոց⁴³ եւ բաշխից եւ կոոց պաշտաման⁴⁴, որ⁴⁵ ⁴⁶ի մերում աշխարհիս:

5 Վասն զի⁴⁷ եկն նա այսր, որպէս զի աշակերտել զոք⁴⁸ կարասցէ ի խոժ հեթանոսացս⁴⁹. եւ իբրեւ ոչ ընկալեալ եղեւ՝ եմուտ նա յամուրն յԱնի⁵⁰, եւ ընթերցեալ⁵¹

1 Հվցկլ աղեղնաւորաց՝ թագաւորեալ ամս իա [կվ քսան եւ մի] / R աղեղնաւորաց բառից յետոյ լուսանցում աւելացրած՝ թագաւորեալ ամս իա կլ գրագաւորութիւնն որդի նորին խոսրով յերրորդ / f գրագաւորութիւն
2 S նորա
3 Ա յերկրորդ
4 Հց լեառն
5 c գմահուանն / def մահուան
6 p գեղարդամբ
8 Ա զհագորսն զայնոսիկ զազգսն
9 c ի հարիւրոցն մմենեցունց / F չիբ ի (հարիւրոց)
10 Ա չիբ պիտանեացն
11 Ա պատանդս [c պանտանդս] առնու / կլ առնու ի պատանդս
12 P պանդանդս
13 Հdeg տէրութեան / f տերութեան
14 gl հեղձեմացի / k հեղեմացի / o հելլենական
15 ac չիբ լինիլ / o լինել
16 abcfgkoprqs ԿԳ փխ ԿԶ / L Հ փխ ԿԶ
17 r թէ
18 de ուստի պատմէ գայսոսիկ / a ուստի է գայսոսիկ / noprqs ուստ
19 Հ չիբ գայս
20 a բարեձան / Կ²bdef բարտեձան / c բարդեձան / l բարդայձան
21 a յերեսայ / bc յերեսայ / k յերեսայ / NP յերեսայ
22 pr նորա / akl չիբ նա

23 a աւուրս
24 Ակլ վերջնոյն [կլ վերջնոյ] անտոնինոսի
25 M պատմագրող
26 I յառաջն աշակերտեալն
27 Ա աշակերտ
28 k է փխ էր
29 MNO վաղենդիանոսի
30 oprqs գայս փխ գոր
31 Uoprqs գովով փխ գալով
32 p ի ճշմարտութիւնն
33 Ա ի նմանէն / վկլ յանդիմանեալ փխ ի նմանէ
34 M յարդարեաց յորինէ յինքենէ / վ յորդորեաց / կլվ յորինէ փխ յարդարեաց
35 I ստէ / k ստեաց
36 կլ այր էր կորովի
37 F չիբ այր
38 a եւ որ
39 I չիբ առ
40 Sg ասացուած / կլ ասացած
41 gprqs արարեալ
42 Ա աղանդին
43 վ²abcdefnoprqs մարկիանացւոց
44 deoprqs պաշտամանն / g պաշտման / R պաշտամանցն
45 Հցk որ / միւսն. գոր
46 c իմում փխ ի մերում
47 rs չիբ գի
48 a nf
49 abde հեթանոսաց / cf հեթանոսացն
50 f անի
51 Ախ ընթերցաւ

զմեհենական¹ պատմութիւնն², յորում³ եւ զգործս թագաւորացն⁴, յաւելլով⁵ իւր եւ որ ինչ առ⁶ իւրեաւն, եւ փոխեաց⁷ զամենայն ի⁸ լեզու ասորի. որ եւ⁹ ապա անտի յեղաւ¹⁰ ի յոյն բան: 6 Յորում պատմէ¹¹ մեհենիցն պաշտամանց¹²՝ վերջին Տիգրանայ արքայի Հայոց պատուեալ¹³ զգերեզման¹⁴ եղբարն¹⁵ իւրոյ Մաթանայ քրմապետի¹⁶ ի Բագնացն աւանի, որ¹⁷ Բագրեւանդ գաւառի, բագին ի վերայ գերեզմանին շինեալ, զի ի¹⁸ զոհիցն ամենայն անցաւորք¹⁹ վայելեսցեն²⁰, եւ ընդունիցին հիւրք²¹ երեկաւթիւք²²: 7 Յորում եւ զկնի²³ Վաղարշ տաւն աշխարհախումբ²⁴ կարգեաց²⁵ 26 ի սկզբան ամին²⁷ նորոյ²⁸, 29 ի մուտն Նաւասարդի³⁰: 8 Յայսմ պատմու-

թենէ առեալ մեր³¹ երկրորդեցաք քեզ³² թագաւորութենէն Արտաւազդայ մինչեւ յարձանն³³ խոսրովու³⁴:

Կէ³⁵

Եթէ³⁶ ո՛րպէս Ագաթանգեղոս պատմեաց³⁷ համառուտ³⁸:

2 39Որպէս ասացաք՝ 40ի Վաղարշայ առնու⁴¹ զթագաւորութիւնն⁴² խոսրով որդի նորին⁴³, Հայր սրբոյ⁴⁴ 45մեծին Տրդատայ: 3 Յաղագս սորա⁴⁶ եւ Համատոհմիցն⁴⁷ կարճ ի կարճոյ իմն անցանելով⁴⁸ աջող քարտուղարն⁴⁹ Տրդատայ 50Ագաթանգեղոս, փոքր ի շատէ պատմէ զմահն Արտաւանայ Պարսից թագաւորին⁵¹, 52եւ զբառնալ⁵³ տէրութեանն⁵⁴ Պարթեւաց յԱրտաշէ որդւոյ Սասանայ, եւ զնուաճելն⁵⁵

1 *abd* զմեհենականն
 2 *Ա* պատմութիւն / *L* պատմութիւնն
 3 *Օ* որում
 4 *L* թագաւորաց
 5 *a* յաւելով
 6 *abde* իւրովն էին, եւ / *c* իւրին էին եւ / *f* իւրն էին, եւ / *g* իւրեալ / *z* իւրաւ
 7 *k* ի լեզու ասորի գամնայն
 8 *f* չիք ի (լեզու)
 9 *hw* ապա յեղու [*k* յեղաւ] անտի ի յոյն / *Ա*, չիք ապա
 10 *a* եղել / *c* եղաւ / *qs* ելա / *pr* ելայ / *o* ելաւ *փիս* յեղաւ
 11 *hw* ի մեհենից
 12 *PR* պաշտամանց
 13 *Ա* պատուել
 14 *opqrs* զգերեզմանն
 15 *gpqrs* եղբոր
 16 *k* քրմապետին
 17 *zgk* ի բագրեւանդ
 18 *c* չիք ի (գոհիցն)
 19 *I* յանցաւորք
 20 *O* վայելեսցեն *փիս* վայելեսցեն
 21 *zabcdefk* հիւրք / *I* հոյրք / *FNPR* հեւրք
 22 *acgl* երեկաւթիւք
 23 *oqrs* զկնի / *R* զկնի *լրացուած լուսանցում*
 24 *F* յաշխարհախումբ
 25 *o* կարգեալ / *O* կարգաց
 26 *Ա*, յիսկզբան / *O* բզբան *փիս* ի սկզբան
 27 *Տ* ամի
 28 *g* ն՛ր / *k* նորայ *փիս* նորոյ
 29 *S* ի մուտն / *hw* ի մուտ / *EFL* ի մուտս
 30 *c* նաւասարդի ամսոյ

31 *pqrs* մեք / *a* չիք մեր
 32 *NOP* ի թագաւորութենէ
 33 *de* յանձինն, *tw* ցանձն *փիս* յարձանն / *L* ցարձանն
 34 *kl* խոսրովայ
 35 *abcfgkoprqs* Կ՛ի *փիս* Կէ / *L* ՀԱ, *փիս* Կէ
 36 *k* թէ ... ագաթանգեղոս
 37 *f* պատմէ
 38 *c* հոռովայնաց / *Y²def* հոռովայնացի / *p* համառուտաբար *փիս* համառուտ / *L* համառուտ. վասն խոսրովու եւ համատոհմից նորին
 39 *hw* որպէս պատմեցաք
 40 *o* ի վաղարշակայ
 41 *NOPR* առնուլ
 42 *fgpqr* զթագաւորութիւն
 43 *Տ* նորայ *փիս* նորին
 44 *abcdef* սրբոյն / *c* չիք սրբոյ / *zglk* սրբոյ եւ
 45 *de* տրդայ մեծի / *P* մեծ
 46 *L* որոյ *փիս* սորա
 47 *k* համատոհիցն
 48 *O* անցանելոյ
 49 *O* բարտոզարն
 50 *Ukl* ագաթանգեղոս պատմէ փոքր ի շատէ մահն / *EFLM* ագաթանգեղոս (*L* ագաթանգեղոս) պատմէ փոքր ի շատէ զմահն / *b* ագաթանգեղոս
 51 *g* թագաւորին (*ջնջած, լուսանցում գրած՝* արփայի) / *z* արփայի
 52 *z* եւ զբառնիլն
 53 *g* բառնիլ / *F* բառնալ
 54 *Y²bcde* թագաւորութեանն, *f* թագաւորութեան *փիս* տէրութեանն
 55 *Տ* զնուանել [*ln* զնուանելն, *o* զնուանիլն] / *zgk* նուանիլ / *M* զնուանիլ

Պարսից ընդ ձեռամբ նորա, եւ զքինախնդիր լինել¹ Խոսրովայ² հաւր Տրդատայ, եւ ասպատակաւ հինից աւերել զաշխարհն³ Պարսից եւ Ասորեստանեայց⁴: 4 Յետ որոյ ասէ, թէ յղեաց Խոսրով յիւր բնիկ աշխարհն, ի կողմանս⁵ Քուշանաց⁶, ⁷զի իւր տոհմայինքն⁸ ի թիկունս հասցեն, ⁹եւ Արտաշրի ընդդէմ կացցեն: 5 Այլ նոքա, ասէ¹⁰, չլինէին ունկնդիր, զի հաւանեալք եւ միամտեալք էին ¹¹ընդ տէրութիւնն Արտաշրի ¹²քան ¹³ընդ տէրութիւն¹⁴ ¹⁵ազգատոհմին իւրեանց եւ եղբայրութեանն¹⁶, եւ¹⁷ եթէ¹⁸, Խոսրով առանց նոցա¹⁹ վրէժս²⁰ պահանջէ²¹. եւ զնովիմբ ածեալ²² ասէ, թէ²³ ամս տասն ստէպ ստէպ զայս աւրինակ²⁴ աւար²⁵ առեալ²⁶ ²⁷զամենայն երկիրն յապականութիւն²⁸ դարձուցանէր: 6 ²⁹Ասէ ապա եւ զգալն Անակայ նենգութեամբ,

հրապուրեալ ³⁰ի խոստմունս Արտաշրի, որ ասացն³¹, եթէ³² «զբուն պատուական զձեր սեպհական Պահլաւն³³, ³⁴զայն անդրէն³⁵ ³⁶ի ձեզ դարձուցից, ³⁷եւ զքեզ թագաւ փառաւորեցից»: 7 Վասն որոյ ³⁸յանձն առեալ Անակայ՝ սպանանէ³⁹ զԽոսրով:

8 Արդ՝ թէպէտ եւ Ագաթանգեղոս⁴⁰ այսպէս⁴¹ համառաւտ⁴² էանց⁴³ ընդ այս, բայց ես⁴⁴ հաւանեալ եմ ⁴⁵ձիգ եւ յերկար⁴⁶ առնել⁴⁷ զպատմութիւն⁴⁸ ժամանակիս այսորիկ⁴⁹, ճառելով ⁵⁰ի սկզբանէն, եւ ճշմարիտ ասացուածովք հոծ եւ խիտ:

ԿԸ⁵¹
Ջրագաւորական ազգացն, յորմէ ցեղի պարթեւականի որոշեցան:

2 ՅԱղամայ⁵² քսաներորդ առաջներորդ նահապետ մեզ զԱբրահամ⁵³ ⁵⁴աստուածայինքն ցուցանեն պատմութիւնք, եւ ⁵⁵ի նմանէ եղեալ ազգդ¹ Պարթեւաց²:

1 de լինիլ / o լինիլն
2 o խոսրովու
3 b յաշխարհն
4 ck ասորեստանեաց / Sg ասորեստանի
5 q կողմումն
6 E քուշանայ
7 O գիւր փիս գի իւր
8 F տոհմայինն
9 Ա չիք եւ արտաշրի ընդդէմ կացցեն
10 k չիք ասէ
11 Տի ի տերութիւնն / c ընդ տերութեան / էջ ընդ տերութիւն / M ի տերութիւն
12 c քանգի ընդ
13 O ընդ տերութեանն
14 abcde տերութիւնն
15 Աի իւրեանց ազգատոհմին [a ազգատոհմ]
16 էջէկ եղբայրութեան
17 M չիք եւ (եթէ)
18 էջէ թէ
19 O մորա փիս մոցա
20 Աք վրէժ / էջէկ վրէսն / L գվրէժս / M գվրէժսն
21 էկ պահանջեր
22 N ածել
23 dg եթէ / I եթէ
24 abpqrs օրինակաւ
25 b չիք աւար
26 ab արարեալ փիս առեալ
27 Ակլ գերկիրն ամենայն
28 deo ապականութիւն
29 c ասէ եւ ապա / d չիք ասէ / L ապա ասէ

30 I ի խոստմունսն / d ի խոստումն / c չիք ի (խոստմունս)
31 Տի ասաց
32 Ակ թէ
33 a պալիանն / bdf պալիան / g պահի աւն / k պահիան
34 opqrs չիք գայն անդրէն / է չիք գայն / g գայն (ջնջած)
35 I այդրէն
36 Ա դարձուցից ի ձեզ
37 Ա չիք եւ գեզ թագաւ փառաւորեցից
38 a առեալ յանձն
39 Ակլ սպանանել
40 M ազգաբանգեղոս
41 opqrs չիք այսպէս
42 վէէէ համառաւտաբար
43 I եանց փիս էանց
44 N չիք ես
45 k չիք ձիգ եւ երկար առնել / Տի յաւէտ ձիգ
46 Տի երկայն [I յերկար] / ad երկար
47 էջ չիք առնել
48 էջ գպատմութիւնն
49 k այսմիկ
50 ԱI յիսկզբանէն / L յիսկզբանէ
51 abcէգէկօրէս Կե փիս ԿԸ / L էԲ փիս ԿԸ
52 p աղումայ
53 pqrs արրահամ / NOPR արրամ
54 Տ աստուածային պատմութիւնն ցուցանեն
55 bcde ի մնանէն

3 Քանզի ասէ՜³, յետ մեռանելոյն Սառայի⁴՝
 առեալ Աբրահամոս⁵ կին զՔետուրայ⁶.
 յորմէ ծնան Եմրան⁷ եւ եղբարք⁸ նորա⁹,
 զորս¹⁰ 11 Աբրահամ¹²ի կենդանութեանն իւ-
 րում մեկնեաց յիսահակայ¹³, արձակելով
 յերկիրն արեւելից¹⁴: 4 Յորոց սերեալ ազգ
 Պարթեւաց. եւ¹⁵ի նոցանէ Արշակ քաջ, որ
 ապստամբեալ¹⁶ի Մակեդոնացոց՝ թագա-
 ւորեաց յերկիրն¹⁷ Քուշանաց ամս երեսուն
 եւ մի. եւ¹⁸ յետ նորա¹⁹ որդի նորին²⁰ Ար-
 տաշէս²¹ ամս քսան եւ վեց. ապա Արշակ
 նորին որդի, որ կոչեցաւն մեծ, որ զԱն-
 տիոքոսն²² եսպան²³ եւ զՎաղարշակ²⁴
²⁵զեղբայր իւր թագաւոր²⁶ 27 կացոյց Հայոց,
 երկրորդ իւր առնելով: 5 Եւ ինքն չուեալ²⁸
²⁹ի Բաշլ՝ հաստատեաց զթագաւորութիւն
 իւր ամս³⁰ 31 յիսուն եւ յերիս. վասն որոյ

զարմք նորա Պահլաւք³² անուանեցան, որ-
 պէս եւ եղբարն³³ Վաղարշակայ 34ի
 նախնւոյն անուն³⁵՝ Արշակունիք: 6 Եւ են
 թագաւորք պահլաւիկք³⁶ այսոքիկ³⁷:
 7 38 Յետ 39 Արշակայ մեծի առնու զթագա-
 ւորութիւն⁴⁰ նորա⁴¹ Արշական⁴², յերեքտա-
 սաներորդի⁴³ ամի Վաղարշակայ 44 թագա-
 ւորին Հայոց՝ ամս երեսուն. ապա Արշա-
 նակ՝ 45 ամս երեսուն եւ մի, յետ որոյ Ար-
 շէզ⁴⁶ ամս քսան. ապա Արշաւիր՝ ամս
⁴⁷քառասուն եւ վեց: 8 Սորա 48 լինին 49 որ-
 դիք երեք եւ դուստր մի, որպէս յառաջա-
 գոյն⁵⁰ ասացի⁵¹. որոց անուանքն⁵²՝ անդ-
 րանկանն Արտաշէս կոչէր⁵³, երկրորդին⁵⁴

1 *hwabfl* գազգդ [g շինած՝ ազգ] / c գազգմ / de
 գազգ / չ ազգ
 2 a պարթաց
 3 a սա է փիս ասէ
 4 c սառոայի
 5 *NOPR* արբամու
 6 *NO* քետուրայ
 7 *zk* երման / o եփրեմ փիս եմրան
 8 *FR* եղբայրք
 9 *L* իւր փիս նորա
 10 *Sh* գոր [gl գորս]
 11 *Uhw* ի կենդանութեան իւրում արբահամ /
NOPR արբամ
 12 չ ի կենդանութեան
 13 *gl* իսահակայ
 14 *F* յարեւելից
 15 *oqrs* ի սոցանէ
 16 *O* ի մակեդովնացոց
 17 *SI* յերկիրն
 18 *O zhf* եւ (յետ)
 19 *hw* նորին որդի / *p zhf* որդի նորին / *O* որ փիս
 որդի նորին
 20 *Uqrs* նորա փիս նորին
 21 *O* արտաշէզ
 22 *F* գտիոքոսն փիս գանտիոքոսն
 23 *cf* սպան / *FMO* էսպան
 24 a զվաղակ
 25 *L* եղբայր իւր
 26 *LM* զթագաւորութիւն
 27 *Uhw* հայոց կացոյց [gk կացուցանէ]
 28 *U* չուեաց
 29 *abcf* ի բալի / *g* ի բահի / *kl* ի բահի
 30 *h²abcdopqrs zhf* ամս / *R* ամս լրացուած՝ ծգ

31 *Uopqrs zhf* յիսուն եւ երիս
 32 *U* պալիաիկ [d պալիաիկ] / *g* պահի ալի / *I*
 պալիաիկ / *M* պահիաիկ / *OP* պալիաիկ / *R*
 պալիոփ
 33 *EFLMPR* եղբոր (*EP* եղբորն / *M* եղբայր)
 34 *abce* ի նախնոյն
 35 o անուն
 36 *abf* պալիաիկ [d պահի ալի] / *k* պահիաիկ
 / *I* պահիաիկ / *e zhf* պահիաիկ
 37 *O* այսոքիկ
 38 *R* յետ արշակայ ... արշական լրացուած լու-
 սանցում
 39 *F* արշակ մեծի
 40 *abcde* զթագաւորութիւնն
 41 *Uzgh* չիփ նորա
 42 *adef* երեքտասաներորդ / *hw* յերեքտասաներորդ
 / *b* յեր տասաներորդ
 43 *Uv²o* արշակ [v² արշական]
 44 *E* թագաւոր ի հայոց / *LM* թագաւորի
 45 *O* ամս. ի. փիս երեսուն եւ մի / *O zhf* ամս երե-
 սուն եւ մի յետ որոյ արշէզ
 46 *vh²* արտաշէզ / *d* արշէս / *F* արշէ՝ գամս / *M*
 արտաշէս
 47 *p* իզ փիս քառասուն եւ վեց
 48 *gk* լինի ... եւ մի դուստր
 49 *M* որդիի գ. եւ ս. դուստր
 50 *EFL* յառաջագոյնն
 51 *zgh* ասացաք
 52 *zgl* անունն
 53 *Sabdek* կոչիւր
 54 *U* եւ երկրորդին

Կարէն¹, երրորդին²՝ Սուրէն³, եւ դուստրն⁴ անուանեալ⁵ Կոշմ⁶:

9 Արդ՝ յետ⁷ հաւրն վախճանելոյ⁸, կամ եղեւ Արտաշիսի⁹ ազգաւ ի վերայ եղբարցն ¹⁰Թագաւորել. զոր յանձն առեալ¹¹ եղբարցն, ոչ առաւել ողորական¹² բանիւք ¹³եւ պատրողաւք, քան թէ սաստիւ նուաճեալ նորա: 10 Եւ Աբգարու պայման¹⁴ ¹⁵ուխտի եւ դաշինս ի միջի հաստատեալ¹⁶ - Թագաւորել Արտաշիսի¹⁷ ¹⁸ծննդովք իւրովք. իսկ եթէ¹⁹ հատցին²⁰ զարմք նորա՝ եղբարցն մատչել²¹ ²²ի Թագաւորութիւն ըստ կարգի աւագութեան²³: 11 Եւ Արտաշիսի²⁴ զայս²⁵ ի նոցանէ գտեալ՝ գաւառս պարգեւէ²⁶, ազգ զնոսա սերելով յանուն իւրաքանչիւր. եւ²⁷ ի վերոյ քան զամենայն նախարարութիւնս կարգէ²⁸, զնախանականն ի վերայ պահելով զանունս ազ-

գին, զի կոչեսցին այսպէս. ²⁹Կարենի Պահլաւ³⁰, ³¹Սուրենի Պահլաւ, եւ քոյրն³²՝ ³³Ասպահապետի Պահլաւ³⁴, քանզի ³⁵ի վերայ զաւրաց³⁶ էր այր³⁷ նորա³⁸: 12 Եւ ³⁹այսու կարգաւորութեամբս ձգեցան ⁴⁰բազում ամս, մինչեւ վերացաւ⁴¹ ի նոցանէ տէրութիւնն⁴²:

13 ⁴³Բայց մի՛ սատանաւր բամբասեցես զմեզ իբրեւ⁴⁴ ⁴⁵զաւելագործ ոք, որպէս թէ ⁴⁶զմի անգամ պատմեալսն⁴⁷ դարձեալ ասացաք⁴⁸. այլ⁴⁹ գիտեալ⁵⁰, զի ակորթելով վասն ազգականաց ⁵¹մերոյ Լուսաւորչին քաջահամուտ կամեցեալ լինել⁵² ընթերցողացն⁵³՝ կրկնազրեցաք երկրորդելով:

1 ՏԽ կարն [օ կարէն] / NOP կարըն
2 Ա եւ երրորդին
3 գ սուրն
4 f գրուստր / չգk դստերն / E դուստր
5 Հk չիբ անուանեալ
6 չվճեո կոմշ
7 rs չիբ յետ
8 O վաղնանելոյ
9 M արտաշէսի
10 c չիբ քագաւորել ... առեալ եղբարցն
11 de չառեալ / p առնուլ / M առեալ դարձրած՝ չառեալ
12 Ավճի ողորականօք / չգfk ողորականօք
13 f չիբ եւ պատրողօք
14 c պայմանս
15 Խ ուխտին եւ դաշին
16 Ա հաստատեն / չգl հաստատեաց / L հաստատե
17 M արտաշէսի
18 Ացl հանդերձ իւրով ծննդով [b չիբ ծննդով] / չ իւրով ծննդով / k ի հանդերձ ծննդով / L իւրով ծննդօք / o ծննդօք
19 qrs թէ
20 b հատցեն
21 չdef մատչիլ
22 abcde l ի քագաւորութիւնն
23 F աւագութեանն
24 չգk արտաշէս
25 a զայն
26 o պարգեւէ նոցա
27 a չիբ եւ
28 Ա կարգեալ

29 O կարն ի պահլաւ / e կարէնի / ԽS կարնի [օ կարենի]
30 abef պալիաւ / Խ պահլ աւ / L պալիաւ
31 O սուրեն ի պահլաւ
32 U քոյր նոցա
33 o չիբ ասպահապետի պահլաւ / a ասպատեհի
34 abdef պալիաւ / Խ պահլ աւ
35 c ի վերայ ի գորացն
36 abdef գորացն
37 որգրս այրն
38 a նոցա
39 ՏԽ այս կարգաւորութեամբս [ցօ կարգաւորութեամբ] / F այսու կարգաւորութեամբ
40 O բազում ամս
41 a վերացան / M վերաւ փիս վերացաւ
42 ճ տէրութիւն
43 որգրս բայց զի մի
44 Տ իբր / Խ որպէս փիս իբրեւ
45 ԽԿ՝ զաւելագործ ոք / n զաւելագործակ / Ա զաւելագործակ / որգրս զաւելագործուք փիս զաւելագործ ոք / N զաւելագործուք
46 O զմիանգամն
47 p պատմեալն / qrs պատմեալ են փիս պատմեալսն / N նախապէս՝ պատմեալ են դարձրած՝ պատմեալն
48 ԽԿ՝ երկրորդեցաք փիս ասացաք
49 a զի փիս այլ
50 P գիտայ
51 Ա լուսաւորչին մերոյ
52 de լինիլ
53 Ա չիբ ընթերցողացն

ԿԹ¹

Թէ գիա՛րդ ցեղն² ³Արտաշիսի Պարսից արքայի մինչեւ ցվախնան:

2 Արդ՝ անցցուք⁴ ⁵այսուհետեւ ընդ թիւ թագաւորաց⁶ ցեղին Արտաշիսի⁷՝ մինչեւ ⁸ցբառնալ ի նոցանէ տէրութեանն: 3 Յետ Արշաւրի⁹, որպէս¹⁰ ասացաք, թագաւորէ Արտաշէս ¹¹ամս երեսուն եւ չորս¹². Դարեհ ամս երեսուն. Արշակ ամս ¹³ինն եւ տասն. Արտաշէս¹⁴ ամս քսան. Պերոզ ամս ¹⁵երեսուն եւ չորս. Վաղարշ ամս յիսուն. Արտաւան ամս երեսուն եւ մի: 4 Զսա սպանեալ Ստահրացւոյն¹⁶ Արտաշրի, որդւոյ¹⁷ Սասանայ, բառնալով զթագաւորութիւնն¹⁸ Պարթեւաց¹⁹, հանելով ի նոցանէ զաշխարհն ժառանգութեան²⁰: 5 Բազում են²¹ ժամանակիս²² այսորիկ²³ պատմողք²⁴ ի Պարսից եւ յԱսորւոց²⁵, ²⁶այլ եւ²⁷ ի²⁸

Յունաց: 6 Քանզի ²⁹ի սկզբանէ թագաւորութեանն³⁰ Պարթեւաց մինչեւ ցբառնալուն³¹՝ ընդ³² Հռոմայեցւոց կալան գործ, ³³երբեմն հնազանդութեամբ եւ երբեմն պատերազմաւ, գոր³⁴ պատմէ Պաղեփատոս³⁵ եւ Պորփիւր³⁶ եւ Փիլեմոն³⁷, եւ այլք³⁸ բազումք: 7 Բայց մեք³⁹ ասացուք ի մատենէն⁴⁰, գոր եբեր խոռոհբուտ⁴¹, գԲարսումայի⁴²:

Հ⁴³

Եթէ⁴⁴ գի՛նչ առասպել⁴⁵ Պահլաւկաց⁴⁶:

2 Այս խոռոհբուտ⁴⁷ դպիր եղեալ ⁴⁸Շապուհոյ թագաւորին⁴⁹ Պարսից, եւ ⁵⁰ի ձեռս Յունաց անկեալ, յորժամ Յուլիանոս⁵¹, որ⁵² եւ Պառաբատոսն⁵³, զաւրու

1 abcfgkopqrs ԿԹ փխ ԿԹ / L ՀԳ փխ ԿԹ
2 չգկ ցեխֆ / I ցեղ / M ցեղֆ
3 k արտաշէս պարսից արքայ / M արտաշէսի / N արտաշէս
4 b անցուի
5 խշվ՝ այսուհետեւ ի կարգ թագաւորաց եւ ի [Հ եւ ընդ] թիւ նոցին ցեղին
6 L թագաւորացն
7 g արտաշեսի / M արտաշէսի
8 չգկ ցբառնալ տէրութիւն ի նոցանէ / Կ՞c բառնիլ / F ցբառնիլ
9 c արշաւրի / d արշորի / Հ արշուրի / pqrs արտաշրի, o արտաշիսի փխ արշարի
10 F չիֆ որպէս
11 Հ ամս ԼԳ / L ամս երեսուն եւ երեք
12 a երիս / bcd գ / k երեք փխ չորս
13 L տասն եւ ինն
14 f արշորի փխ արտաշէս
15 I ԼԳ / վk երեսուն եւ երեք / abcdefg երեսուն եւ Գ, կամ երեսուն եւ երիս փխ երեսուն եւ չորս
16 a ստահացւոյն / b ստահարացւոյն
17 O որդւոյն
18 fgr գթագաւորութիւն / k թագաւորութիւնն
19 k պարթաց
20 O ժառանգութեանն
21 I եին / gk էին փխ են / a չիֆ են
22 չցլօ ի ժամանակիս
23 չց յայսմիկ / k այսմիկ
24 M պատմողֆ
25 Հվ՞abcdel յասորեստանեայց / fցk յասորեստանեայց / M յասորեստանեայց դարձրած՝ յասորեստանեայց

26 Ախշվ՞ այլ ոմանք եւ
27 def չիֆ եւ
28 ab չիֆ ի (յունաց)
29 ՏԽc յիսկզբան / f յսկզբան / միւսն. ի սկզբան
30 M թագաւորութեան
31 I դադարումն
32 չգկ չիֆ ընդ
33 de երբեմն ընդ հնազանդութեամբ
34 gk գորս
35 ab փալեփատոս / չcdef փալեփատոս / tw փալեփատոս / M պաղեփատոս
36 abcdef պարփիւր / tw պորփիւր
37 չabcd փիլեմոն / ef փիլեմոն / g փիլեմոն / I փիլեմոն / Վmnoq իլիլեմոն / pqrs փիլիմոն / k փեղեմոն / E փեղեմոն / M փեղեմոն
38 F այլ
39 F չիֆ մեք
40 E զմատենէն
41 pqrs խոռոհբուտ
42 չգկ զբարսումայ / L բարսումայի / O ըզբարսումային
43 abcfgopqrs Կէ փխ Հ / k չիֆ Հ / L ՀԳ փխ Հ
44 Ա թէ
45 O առասպելոյ
46 Ա պալիաւկաց / gl պահլաւկաց / k պահլաւկայ / rs պահլաւաց / M պահլաւաց
47 վpqrs խոռոհբուտ
48 խշ շապուհոյ պարսից արքայի եւ
49 abcde թագաւորի / f արքայի
50 Տ անկեալ ի ձեռն [p ի ձեռն] յունաց
51 g յուղ իանոս / I յուղիանոս
52 c չիֆ որ
53 abfn պառաբատոսն / վ պոպատոսն / c պառաբատոսն / d պառատոսն / e բառատոսն / prs

Հանդերձ ¹ի Տիզբոն չոգաւ, եւ ի մեռանելն նորա անդ², ընդ³ Յոբիանու⁴ ⁵ի Յոյնս ընդ ⁶արքունական սպասաւորսն⁷ եկն. եւ մերոյ⁸ հաւատոյս⁹ դաւանեալ՝ անուանեցաւ Եղիազար¹⁰. եւ յոյն ¹¹լեզու ուսեալ՝ պատմագրեաց¹² զգործս¹³ Շապհոյ եւ Յուլիանու¹⁴: 3 Ընդ նմին թարգմանեաց¹⁵ եւ¹⁶ զառաջնոցն¹⁷ պատմութիւնս¹⁸, մատեան մի, որ գերեկից¹⁹ իւր լեալ²⁰ Բարսումայի²¹ ուրումն²² անուամբ, զոր Պարսք Ռասսոհուն²³ կոչեն. յորմէ մեր ուսեալ՝ երկրորդեմք այժմ²⁴ ²⁵ի գիրս յայսմիկ²⁶, թողլով զառասպելաց²⁷ նոցա բարբաջմունս²⁸:

4 Քանզի անտեղի²⁹ է մեզ այժմ երկրորդել զառասպելսն յազազս երազոյն³⁰ Փափագոյ³¹, եւ արտադատութեան³² Հրոյն մանուածոյ³³՝ որ ի Սասանայ³⁴, եւ պատումն³⁵ զհաւտիւն³⁶, եւ լուսնակն³⁷, եւ ախտարմողացն³⁸ յառաջասացումն՝ որ են քաւդեայք³⁹, եւ որ ինչ զկնի յայտրիկ⁴⁰. եւ⁴¹ պոռնկական խորհուրդն⁴² Արտաշրի Հանդերձ սպանութեամբք⁴³, եւ անմիտ Հանճարբանութիւն⁴⁴ մոզին դստեր վասն նոխագին, եւ որ ինչ այլն⁴⁵ ամենայն: 5 Նա⁴⁶ եւ այծին⁴⁷ դիեցումն⁴⁸ մանկանն ընդ հովանեաւ արծուոյն⁴⁹, եւ գուշակումն ագռաւուն, եւ զերապանծին պահպանութիւն առիւծուն⁵⁰ Հանդերձ արբանեկութեամբ գայլուն⁵¹. եւ միայնամարտութեանն⁵² առաքինութիւն, եւ որ ինչ այլա-

- պարատուն / Վօզ պառաւատուն / L պառաւատոս / N պոսպարտուն / OP պոպրատուն
- 1 abde ի տեսքոն / c ի տիսպոն / f ի տիգպոն / FNOPR ի տիսքոն
- 2 Աս չիֆ անդ
- 3 Աօք եւ փիս ընդ
- 4 In յուրիանու / k յորբիանու / e յորիանուսի / OP յորնիոս
- 5 abcd ի յոյսն փիս ի յոյնս / E ի հոյնսն / F ի յոյնսն / NOPR ի հոյն
- 6 ab արբունականսն պասաւորսն
- 7 O սպասաբորսն
- 8 abp մերոյս
- 9 O հաւատոյ
- 10 eI եղեազար
- 11 ՀkI ուսեալ լեզու
- 12 F պատմագրաց
- 13 Խ գգործսն
- 14 a յուրիանու / gI յուրիանու / k յուրիանոս / M յուրիանու
- 15 ԱՀ եւ թարգմանեաց [Հ թարգմանեաց] / MOP թարգմանեաց
- 16 Խ չիֆ եւ (գառաջնոցն)
- 17 Հգ գառաջնոց
- 18 Հk թագաւորաց պատմութիւնս
- 19 M գերեկից
- 20 gI լիեալ
- 21 M բարսումայի
- 22 S որումն [nopq ուրումն] / c որում
- 23 Կabcfef աստ սոհուն / d աստահուն / Խվ² ոստսոհուն / վ ոստսահուն / վ²օգրս ոստսոհուն / w աստ ոստ սոհուն / O ոստսոհուն
- 24 Խ չիֆ այժմ
- 25 bcdefl ի գիրսս
- 26 ԱՏ յայս [b այս]
- 27 Sadek գառասպելաց [p գառասպելացն]
- 28 Sd բարբաջմունս

- 29 b անտեղ / F տեղի է փիս անտեղի է
- 30 E երազոյ
- 31 Ա փափագոյն / Հgk փափագման / NOPR փափոյ
- 32 Ա արտադատութեանց / վ²g արդարադատութեան / I արդարադատութեանն / o սրտադատութեան / O արդարադատութեան
- 33 o մանուեայ / p մանուածոյն
- 34 վ²օգրս կասանայ / p կասանաց փիս սասանայ
- 35 վ²g պատմելն / Հkl պատիլն / NOP պատում
- 36 O զհոտին / P չհատիւն
- 37 I լուսնական (նոտրագրածը նորոգողինն է)
- 38 Ա ախտարմողացն / L աղթարմողացն
- 39 ԱՀ ֆոլեֆ [c ֆալեֆ] / MOR ֆոլեայֆ
- 40 SԽ այտրիկ
- 41 ԱՀgk չիֆ (այտրիկ) եւ
- 42 Խ խորհուրդն
- 43 Խabcef սպանութեամբքն
- 44 gI անհանջարարանութիւն / վk անհանճարարանութեան / op հանճարարանութեամբ / M անհանճարարանութիւն
- 45 c այլ
- 46 o չիֆ նա
- 47 Ա այծի
- 48 pqrs դիացումն
- 49 opqrs արծուայ / FM արծուոյն / NOPR արծուոյ
- 50 qrs առնւծուն / E առնւծուն
- 51 g այլոյն
- 52 c միամտութեան / abde միամտութեանն / k միանամարտութեան / f միապարտութեան / Հg միայնամարտութեան / p միայնամարտութիւն / FL միամարտութեանն / NO միայնամարտութիւն

բանութեանն¹ 2բերէ կարգ: 6 3Այլ մեք ա- սասցուք⁴ միայն զստոյգն, որ ինչ ճշմար- տութեանն⁵ վայել է պատմութիւն⁶:

ՀԱ.⁷

Առաջին արշաւանի⁸ Խոսրովայ⁹ յԱսո- րեստան¹⁰, յորում համարէր¹¹ աւզնել Արտաւանայ¹²:

2 Քանզի յետ սպանանելոյն¹³ զԱր- տաւան եւ թագաւորելոյն¹⁴ Արտաշրի¹⁵ որդւոյ¹⁶ Սասանայ¹⁷, երկու ցեղք Պահլա- ւին¹⁸, որ Ասպահապետի¹⁹ եւ 20Սուրենի Պահլաւն²¹ անուանին, նախանձ պահելով²² ընդ թագաւորեալ²³ ցեղին իւրեանց հարա- զատութեան²⁴ ազգին²⁵, որ է Արտաշէ-

սին²⁶՝ կամաւ յանձն առին թագաւորել²⁷ Արտաշրի որդւոյ Սասանայ: 3 28Այլ մտեր- մութիւն²⁹ պահելով առ եղբայրութիւն³⁰ ազգականութեանն³¹ տան Կարենի³² Պահ- լաւին³³՝ ընդդիմացան պատերազմաւ³⁴ Արտաշրի որդւոյ Սասանայ: 4 Բայց յա- ռաջագոյն իբրեւ լուաւ զաղմուկ³⁵ շփոթին թագաւորն³⁶ 37Հայոց Խոսրով, դիմեաց յաւգնականութիւն³⁸ Արտաւանայ, եթէ³⁹ Հնար լիցի աճապարել⁴⁰ ապրեցուցանել միայն⁴¹ զԱրտաւան⁴². եւ միջամուխ եղեալ յԱսորեստան՝ լսէ զբաւթ մահուանն Ար- տաւանայ, եւ⁴³ զմիաբանութիւն ամենայն ⁴⁴զաւրաց ⁴⁵Պարսից եւ նախարարաց⁴⁶, նա⁴⁷ եւ ⁴⁸զիւրոյ ազգին⁴⁹ Պարթեւաց եւ⁵⁰ Պահլաւկաց⁵¹, բայց⁵² ի ցեղէն Կարենեան⁵³. առ որ հրեշտակս ⁵⁴առաքեալ, դառնայ

1 fgk այլաբանութեան / hi այլաբանութիւն
2 n բարեկարգ, opqrs բարեկարգ փխ բերէ կարգ
3 d չի՞բ այլ մեք ... պատմութիւն / a այդ / EFL այլ մեք միայն զստոյգն որ ինչ ճշմարտութեանն վայելէ պատմեսցուք
4 abcdef չի՞բ սասցուք
5 fgk ճշմարտութեան
6 p պատմութիւնն / abcdef պատմեսցուք փխ պատմութեան
7 abcdefopqrs ԿԸ / k Կէ փխ ՀԱ. / L Հն փխ ՀԱ.
8 ի² արշաւան
9 Տխ Խոսրովու
10 Խզ² յասորիս
11 Հցk համարեցաւ
12 d արտեսանայ
13 b սպանելոյն
14 l թագաւորելոյ
15 d արշաւիբ
16 R որդւոյն լուսանցֆում լրացուած՝ սասանայ փխ նորա
17 opqrs նորա փխ սասանայ
18 Ա պալիւսին / k պահլաւին / M պահլաւին / O պալաւին
19 abcdef սպահապետին / Տխ սպահապետոյ / o սպահապետի
20 Տխ սուրենեան [g սուրենեանի / i սուրենի / n սու- րենեանի] ի [no չի՞բ ի] պալիւսին [Հ պահլաւին] / Կ²abcdef սուրենեանի պալիւս / de սուրենեան պալիւսին / F սուրենեանի պալիւսին / O սուրե- նան / L սուրենեան անուանին
21 E ի պալիւսին / M պահլաւին / O ի պալիւսին
22 p պահել
23 bc թագաւորել / de չի՞բ թագաւորեալ
24 abcdef հարազատութեանն
25 Ա չի՞բ ազգին

26 opqrs արտաշէս / R արտաշէսի
27 k թագաւորեալ
28 de չի՞բ այլ մտերմութիւն ... սասանայ
29 q մտերմութեամբ
30 abc եղբայրութիւնն
31 abcdef չի՞բ ազգականութեանն / Հց ազգականու- րեան
32 Տխabde կարն [o կարեն] / cf կարէն / tw կարենի
33 abcdef պալիւսին / M պահլաւին
34 c պատերազմ / Հցk չի՞բ պատերազմաւ
35 a զաղմուկ / f զաղմուց
36 F թագաւոր
37 N Խոսրով հայոց
38 NO օգնականութիւն
39 Տխ թէ
40 Հ անել փխ անապարել / gk չի՞բ անապարել
41 opqrs չի՞բ միայն
42 S զարտաւանն
43 p չի՞բ եւ
44 Ա պարսից զօրաց / p զօրացն
45 ԽՀ չի՞բ պարսից եւ
46 Խ նախարարացն
47 p զնա փխ նա
48 n զիւրոյ ազգին (փոխած՝ զիւրոց ազգացն)
49 Ա ազգացն
50 c չի՞բ եւ (պալիւսկաց)
51 Ա պալիւսկաց / M պահլաւկաց
52 abcdefgk բաց
53 ctw կարենեան / g կարնայն / միւսն. կարնան
54 Ա առաքեալ Խոսրովայ դառնայ

1յաշխարհս մեծաւ տրտմութեամբ եւ զկծանաւք: 5 Եւ նոյն հետայն փոյթ ընդ փոյթ ազգ առնէ Փիլիպպոսի² կայսեր Հռովմայեցւոց³, աւգնականութիւն 4ի նմանէ խնդրելով:

ՀԲ⁵

Խոսրովայ⁶ աւգնականութիւն գտեալ 7ի Փիլիպպոսէ, դիմէ⁸ ի վերայ 9Արտաշրի պատերազմաւ:

2 10Աղմուկ խռովութեան լեալ 11ի թագաւորութեանն Փիլիպպոսի¹²՝ ոչ կարաց ի Հռոմայեցւոց գնդացն¹³ պարապեցուցանել, առ ի զաւրավիգն¹⁴ լինել¹⁵ Խոսրովայ¹⁶: 3 Այլ աւգնէ նմա ի ձեռն գրոյ, հրամայելով 17սատարել նմա¹⁸ յամենայն¹⁹ կողմանց: 4 Որոց ընկալեալ զայսպիսի հրաման՝ հասանեն նմա յաւգնականութիւն յեզիպտոսէ²⁰ եւ յանապատէն մինչեւ 21ի ծովեզերսն Պոնտոսի²²: 5 Որոյն գտեալ

զայսչափ²³ բազմութիւն²⁴, խաղայ ի վերայ Արտաշրի. եւ ճակատ²⁵ տուեալ²⁶ ի փախուստ դարձուցանէ, թափելով ի նմանէ զԱսորեստան 27եւ զայլ արքայանիստ²⁸ աշխարհս²⁹:

6 Դարձեալ յղէ ի ձեռն հրեշտակաց առ իւր տոհմայինսն³⁰ Պարթեւ³¹ եւ³² 33Պահլաւիկ ազգս, եւ առ ամենայն³⁴ զաւրս³⁵ աշխարհին Քուշանաց³⁶, զի առ նա եկեալ վրէժս յԱրտաշրէ³⁷ պահանջեցեն, 38եւ զարժանաւորն ի նոցանէ թագաւորեսցուցէ³⁹, զի 40մի՛ տէրութիւնն հեռասցի յինքեանց: 7 Իսկ նոցա⁴¹ ոչ առեալ յանձն, յառաջասացեալ ցեղիցն⁴², որ 43Ասպահապետ եւ Սուրենեան⁴⁴ անուանին⁴⁵՝ դառնայ Խոսրով յաշխարհս⁴⁶ մեր. 47ոչ

1 L յաշխարհս մեր / Ա յաշխարհ [c յաշխարհս] իւր / Հ յաշխարհն / k աշխարհն
2 agl փիլիպպոսի / L փիլիպոսի / M փիլիպպոսի
3 f հռոմայեցւոց
4 a խնդրելով ի նմանէ / q չիբ ի նմանէ
5 acfopqrs ԿԹ / b չԹ / gk ԿԼ փիս չԲ / L ՀԶ փիս չԲ
6 c խոսրով / ՀdgI խոսրովու
7 I ի փիլիպպոսէ / a չիբ ի (փիլիպպոսէ) / M ի փիլիպպոսէ
8 Հdg դիմեալ
9 Ա արտաշրի որդոյ սասանայ պատերազմաւ
10 ԱԿ՝ՀՎ՝ՅԿ աղմուկ [f աղմուկ] շփոթի եւ [Ա չիբ եւ] խռովութեան
11 Վfgkm ի թագաւորութեան / c չիբ ի (թագաւորութեան) / E թագաւորութեան
12 I փիլիպպոսի
13 Stv գնդաց / O գնաց փիս գնդացն
14 L գորաւիգ
15 e լինիլ
16 S խոսրովու
17 d նմա սատարել
18 lhabcef չիբ նմա (յամենայն)
19 Ugl ամենայն
20 I յեզուտոսէ
21 f ի ծովեզերն / l ի ծովեզերացն / v ի ծովեզերայցն
22 P պոնդոսի

23 Կ²defgk գանչափ / abcl գայնչափ / միւսն. գայսչափ
24 SՀd բազմութիւնս [p բազմութիւն]
25 abcf նակատս
26 P տրեալ
27 F եւ գայլ եւ
28 c արքայանիստ
29 b յաշխարհս / Հ փաղափս փիս աշխարհս / I փաղափս (լուսանցումնոյն ձեռնով՝ աշխարհս) / M աշխարհս եւ փաղափս
30 c տոհմայինսն
31 lhabdef պարթեւս
32 p չիբ եւ
33 Հ պահլաւիկս առ համօրէն / Ա պալիաւիկ / g պահիլ աւիկս / kl պահիլաւիկս
34 ԱԽՎ՝Inopqrs համօրէն փիս ամենայն
35 R գօր
36 c փաւշանաց
37 M արտաշրէ
38 Ա չիբ եւ զարժանաւորն ... թագաւորեսցուցէ
39 lո թագաւորեսցուցեն / NOP թագաւորեսցէ
40 ԱԽ մի յինքեանց [Հ յիւրեանց] տէրութեանց [Հg տէրութիւն / kl տէրութիւնն] հեռասցին [lսՀ հեռասցի]
41 c նոքա փիս նոցա
42 Ա ցեղէն / EF ցեղիցն
43 Ա ասպապետ անուանին եւ սուրենեան / Stv ասպահապետ [rs ասպահապետ] / L ասպահապետին
44 S սուրէն / gl սուրենեանն / k սուրենեանն
45 L չիբ անուանին
46 gk յաշխարհն
47 gl ոչ ինչ. չիբ ուրախացեալ / k ուրախացեալ ինչ / M ոչ այնչափ ինչ ընդ յաղթութիւն ուրախացեալ

այնչափ¹ ուրախացեալ ընդ յաղթութիւնն², որչափ³ ընդ վերջակացութիւնն⁴ ազգականացն⁵ դժգմեալ⁶: 8 Յայնժամ Հասանեն⁷ առ նա⁸ ոմանք ի հրեշտակաց իւրոց, որք ի պատուականագոյն⁹ ազգն երթեալ էին, ¹⁰ի խորագոյն աշխարհն, ¹¹ի նոյն ինքն ¹²ի ներքս ¹³Բահլ¹⁴. ¹⁵բերին նմա Համբաւ¹⁶, եթէ¹⁷ «ազգական քո Վեհսաճան¹⁸, Հանդերձ ցեղիւն իւրով¹⁹ Կարենեան²⁰ Պահլաւի²¹, ոչ Հնազանդեաց Արտաշրի, այլ ²²ի կոչ քո դիմեալ գայ առ քեզ»:

ՀԳ.²³

Դարձեալ յարձակումն²⁴ խոսրովայ²⁵ ի վերայ Արտաշրի, առանց Հոռմայեցւոց աւգնականութեան²⁶:

2 Թէպէտ եւ յոյժ գուարճացաւ խոսրով ընդ լուր ²⁷գալստեան ազգականացն, սակայն ոչ յամեաց ուրախութիւնն²⁸, ընդ

Հուպ Հասանելով²⁹ բաւթն³⁰, եթէ³¹ ինքնին³² ³³Արտաշիր Հանդերձ միաբանութեամբ զաւրացն Հետահաս եղեալ՝ կոտորեաց զամենայն ցեղ³⁴ Կարենեան³⁵ Պահլաւին³⁶, ջնջելով զամենայն արու, յերիտասարդաց³⁷ մինչեւ ցատրնդիայս³⁸, բայց³⁹ ի միոյ տղայոյ, զոր առեալ մտերիմ տան նորա, Բուրզ⁴⁰ անուն⁴¹, փախեալ⁴² յաշխարհն⁴³ ⁴⁴Քուշանաց, առ Հզաւրս ոմանս նորա Հասուցանելով ազգայինս⁴⁵. զոր բազում ջանիւք⁴⁶ խնդրեալ⁴⁷ Արտաշրի⁴⁸ զմանուկն ի ձեռն առնուլ⁴⁹՝ ոչ կարաց յազգականացն⁵⁰ կուսակցելոց⁵¹. մինչեւ⁵² յոչ կամաց երդնուլ⁵³՝ անկասկած լինել⁵⁴ մանկանն. վասն որոյ բիւր⁵⁵ առասպելս⁵⁶ յաւդեցին Պարսք զնմանէ¹, - ան-

1 R այնչափ բառից յետոյ աւելացրած՝ ինչ
2 ձեցկ յաղթութիւն
3 Ա որքան
4 pqrs վերջակացութիւնն / վ՝ վերջակցութիւն
5 իս ազգացն փիս ազգականացն
6 c տրտմեալ / f դժգմեալ / իս գժգմեալ / M դժգմեալ
7 M հասանին
8 o նմա փիս նա
9 k չիբ ազգն երթեալ էին ի խորագոյն / e ազգքն
10 c չիբ ի խորագոյն աշխարհն
11 իս չիբ ի (նոյն)
12 Ա չիբ ի ներքս
13 abcde չիբ ի (բաւի)
14 abf բաւի / k բաւի / F բաւի
15 Հգլ չիբ բերին նմա համբաւ
16 k չիբ համբաւ
17 Տիս թէ
18 Հց վեհսճան
19 Ա իւրեանց փիս իւրով
20 tw կարենեան / միւսն. կարնան / L կարէնեան
21 Ա պախաւիւն / M պախալուիւն
22 Ա ի կոչն / իս ի կոչն
23 abcdefgrs Հ / gk ԿԹ փիս ՀԳ / L Հէ փիս ՀԳ
24 o արձակումն
25 c խոսրովի / SI խոսրովու / k ի խոսրովայ
26 p օգնութեանն / իս իշխանութեան փիս օգնականութեան
27 b ազգականացն գալստեան
28 fg ուրախութիւն

29 g հասանելով նմա
30 g բաւթին / Հk բօթին
31 abc թէ
32 c ինքն
33 ԱԿ՝ արտաշիր հետամուտ եղեալ, միաբանութեամբ զորացն կոտորեաց
34 Ա ցեղս
35 իս կարն / tw կարենեան / միւսն. կարնան / L կարէնեանց չիբ պախալուիւն
36 ab պախալուիւն / Կ՝ cdef պախալուիւն / M պախալուիւն
37 a երիտասարդաց / c յերիտասարդացն
38 I ցատրնդիայս / Հ ցարնդիաս / E ցատրիայս / M ցատրնդիաս / R ցատրնդիայս
39 Հ abcdefgo բաց
40 Հ gk բուրզ
41 Ա ի չիբ անուն
42 P փախեալ
43 c յերկիրն փիս յաշխարհն
44 Ա իս ՀԿ՝ վ՝ k քուշանաց առ հզորս ոմանս նորա [Կ՝ վ՝ k նորա ոմանս] հասուցանելով ազգայինս [վ՝ fkl յազգայինս] / միւսն. քուշանաց, հասուցանելով յազգայինս նորա / P քուշանաց
45 n յազգայինսն
46 Տ ջանիւ
47 O խնդրեաց
48 abcdef չիբ արտաշրի
49 Հ gk անելով / E առեալ
50 a ազգականացն / իս ի յազգականացն
51 gl կուսակցելոյ
52 pqrs մինչ
53 O յերդնուլ
54 de լինիլ
55 aef բիւր / միւսն. բիւր
56 Ա առասպելք

բանից² սպասաւորել³ մանկանն: 3 Սա է Պերոզամատն⁴, ⁵նախնի մեծի⁶ ազգին Կամսարականաց⁷, զոր⁸ յիւրում տեղւոջն⁹ պատմեսցուք:

4 ¹⁰Այլ մեք այժմ որ ինչ զկնի կոտորածի ազգին¹¹ Կարենեան¹² Պահլաւին¹³, զորոյ¹⁴ զվրէժն¹⁵ ոչ թուլագոյնս¹⁶ ինչ¹⁷ խնդրեաց ¹⁸Թագաւորն Հայոց Խոսրով: 5 Թէպէտ¹⁹ վախճանեալ Փիլիպպոսի եւ շփոթեալ²⁰ Թագաւորութիւնն²¹ Հռոմայեցւոց, մարդ²² ի մարդոյ առնլով²³ զտէրութիւնն²⁴ ²⁵սակաւ ժամանակեայ, Դեկրոս²⁶ եւ Գալլոս²⁷ եւ վաղերիանոս կայսերք, որք²⁸ ոչ աւգնեցին²⁹ նմա, ³⁰սակայն Խոսրով ³¹զաւրաւք իւրովք եւ այլովք³² սիրե-

լեաւք³³ յարեցելովք³⁴ յինքն եւ հիւսիսային³⁵ ազգաւք Արտաշրի յաղթեաց, հալածական ³⁶առնելով ³⁷մինչեւ յաշխարհն Հնդկաց:

ՀԳ³⁸
Յաղագս գալստեանն³⁹ Անակայ եւ լինելութեան⁴⁰ սրբոյն Գրիգորի:
2 Արդ՝ փախուցեալ ⁴¹ի Խոսրովայ Արտաշիր ⁴²մինչ ⁴³ի յաշխարհն⁴⁴ Հնդկաց եւ նեղեալ յոյժ՝ բազում խոստմունս նախարարացն ⁴⁵առնէր, թէ⁴⁶ ոք բուժեսցէ զնա յայնմանէ, եթէ⁴⁷ Հնարիւք⁴⁸ դեղոց եւ⁴⁹ եթէ⁵⁰ գաղտնի⁵¹ խողխողմամբ սրոյ. պէս պէս պարգեւս⁵² ⁵³տալ խոստանայր. «Մանաւանդ Պարթեւազանցդ⁵⁴, ասէ, դիւրահնար⁵⁵ գողցես⁵⁶ ի ձեռն կեղծաւոր⁵⁷ սիրոյ⁵⁸ զդաւեւն. ազգականութեան⁵⁹ ա-

1 *իօրգրս չիբ* գնմանէ
2 *Հվճել* յանբանից
3 *իվճ* սպասաւոր լինիլ
4 *Ա* պերոզամատ
5 *իւ* նախնի ազգին մեծի կամսարականաց
6 *արգրս* մեծ
7 *Օ* կամսարականացն
8 *կ* որ
9 *վճ* տեղն / *ՀԵԿ* տեղին / *Ե* տեղւոջ
10 *Ա* այժմ մեք / *՛* որ ինչ այժմ
11 *իս* աբեբ ազգի / *՛* չիբ ազգին
12 *Աիւ* կարնան / *Տ* կարենան [otw կարենեան] / *Լ* կարենեան
13 *Ա* պալիսիւսին / *Մ* պահղ'սին
14 *Ա* զորոց
15 *Ա* վրէժս / *իւ* զվրէժս
16 *՛* թոյլագոյնս / *Ի* թուլագոյնս / *Ր* թուլագոյն
17 *ա չիբ* ինչ
18 *արգրս չիբ* թագաւորն հայոց / *Ր* խոսրով թագաւորն, *չիբ* հայոց
19 *Ա* թէպէտ եւ
20 *Օ* շփոթել
21 *Տ* թագաւորութեանն / *ԲԵԿ* թագաւորութիւն
22 *կ* մարգ *փիս* մարդ
23 *ՏԵԿ* առնելով / *ՀԵԼ* առնուլ
24 *Բ* զտէրութիւնն / *ՀԵԿ* զթագաւորութիւնն / *Ի* զթագաւորութիւնն
25 *իւ* սակաւ ժամանակեան / *վճ* սակաւաժամանակեան
26 *Ա* դիկոս / *tw* դէչիոս / *LM* դեկոս
27 *Ա* գաղիոս / *իւ* գայիոս / *արգրս* գալիս / *LNOR* գալիոս
28 *Տիս* չիբ որք
29 *Հ* օգնեսցեն
30 *Ա* սակայն արքայ խոսրով
31 *Աիւ* իւրովք զօրօք

32 *Տ* այլ / *Լ* այլովք / *de չիբ* այլ
33 *Աիւ* սիրելովք / *օ* սիրեցելովք / *արգրս* սիրեցելովք
34 *՛* յարիցելովք / *արգրս* յարոցելովք / *ՕՍ* յարուցելովք
35 *ՕՐ* ի հիւսիսային
36 *օ* առնելով գնա մինչեւ
37 *Ե* մինչեւ աշխարհն / *Լ* մինչեւ յաշխարհն իսկ հնդկաց / *ԵԿ չիբ* մինչեւ
38 *արգրս* ՀԱ / *ԵԿ Հ փիս* ՀԳ / *Լ* ՀԵ փիս ՀԳ
39 *առ* գալստեանն / *միւսն*. գալստեան
40 *գ* լինելութիւն
41 *՛* ի խոսրով / *Մ չիբ* ի (խոսրովայ) / *Օ* ի խոսրովս
42 *արգրս* մինչեւ ի / *Ա* մերձ *փիս* մինչ
43 *Բ* ի աշխարհն / *բլարս չիբ* ի (յաշխարհն)
44 *ա* աշխարհն / *ճ* սահմանն / *ե* սաշխարհն *փիս* յաշխարհն
45 *Տ* առնէ թէ
46 *FLM* եթէ *փիս* թէ
47 *ՏԿ* թէ (հնարիւք)
48 *Ի* հնարուք
49 *իս* աբեբ *չիբ* եւ
50 *Տ* թէ (գաղտնի)
51 *արգրս չիբ* գաղտնի / *Ր* գաղտնի *արագուած լուսանցում*
52 *՛* պարգեւաց
53 *Ա* խոստանայր տալ / *Օ չիբ* տալ
54 *՛* պարթեւագանց
55 *բ* դիւահնար
56 *իւ չիբ* գողցես
57 *Հ* կեղծաւորութեան
58 *կ* սիրելոյ *փիս* սիրոյ
59 *իւ* ազգականութեամբ

նուամբ պատրել¹՝ ի դոսա վստահանայ²»:
 3 Խոստանայր զբուն³ տունն դարձուցանել ի ⁴նոսա, որ Պահլան⁵ ⁶կոչէր, զարքայանխստ⁷ քաղաքն⁸ Բահլ⁹, եւ զամենայն աշխարհն Քուշանաց: 4 Նա եւ թագաւորութեան ձեւ եւ¹⁰ շուք խոստանայր, եւ զհասարակ¹¹ Արեաց, ընդ իւրով¹² ձեռամբ երկրորդ իւր լինել¹³: 5 Յոր¹⁴ հրապուրեալ¹⁵ Անակ¹⁶, որ էր¹⁷ ¹⁸ի ցեղէն Սուրենեան¹⁹ Պահլաւէ²⁰՝ յանձն առնու²¹ սպանանել զխորով: 6 Եւ հատուածի ²²պատճառաւ փախստական լինի յԱրտաշէ²³. եւ զհետ մտանելով զաւրացն²⁴ Պարսից ²⁵առ պատճառէ, որպէս թէ ²⁶փախստական վարելով զնա ընդ Ասորեստան՝ հանեն²⁷ ²⁸առ եզերք սահմանացն Ատրպատականի ընդ

մէջ²⁹ Կորդուաց³⁰: 7 Ջոր լուեալ մեծին Խորովայ³¹ յՈւտէացւոց³² գաւառին, իբր³³ զԿարենեանցն³⁴ կարծեցեալ եկաւորութիւն՝ գունդ առաքէ յաւգնականութիւն³⁵ Անակայ³⁶: 8 ³⁷Որոց պատահեալ Անակայ՝ ածեն զնա հրամանաւ թագաւորին ի գաւառն, որ անուանեալ կոչի Արտազ³⁸, ի տեղի դաշտավայրս³⁹, ուր⁴⁰ յայտնեցան նշխարք սրբոյ եւ⁴¹ ⁴²մեծի ⁴³առաքելոյն մերոյ Թադէի⁴⁴:

9 ⁴⁵Եւ աստ⁴⁶ ⁴⁷ասեմ ⁴⁸գրոյց զսքանչելի ձերոյն որ ասէր, եթէ⁴⁹ «ի նախնեաց ունիմ⁵⁰ սովորութիւն⁵¹, որդի ի հաւրէ առնլով⁵² գլխատակ⁵³ զրուցացս այսոցիկ», որպէս Ոլիմպիոդորայն⁵⁴ յաղագս Տարաւնոյ⁵⁵ եւ Սիմն կոչեցեալ լերինն⁵⁶:

1 de պարտել փխ պատրել
 2 c վստահանալ
 3 խ տունն ի դոսա դարձուցանել
 4 rs գնոսա որպէս / pq գնոսա
 5 abf պալիան / de պալիաւուն
 6 d կոչիւր եւ գարխայանխստ / abdek կոչիւր / g կոչէր (փոխած՝ կոչիւր)
 7 c գարխայական
 8 ზგk ֆաղաֆ
 9 ab գրալի / cf գրալ իս / de գրաիլ / k քաիդ
 10 kpqrs չիֆ եւ (շուք)
 11 pqrs զհագարեակ / o զհագարակ / v զհագարեաց փխ զհասարակ / FL հասարակ
 12 c իւր փխ իւրով
 13 deo լինիլ
 14 de յորս
 15 Հվ հպարտացեալ փխ հրապուրեալ
 16 ԱՏ անակայ
 17 Ա չիֆ էր
 18 OPR ի ցեղէ
 19 bc սուրեանն / def սուրենեանն / q չիֆ սուրենեան
 20 Ա պալիաւէ / M պաիդ՝աւէ
 21 Հ առ փխ առնու
 22 F չիֆ պատնառու ... մտանելով
 23 O արտաշրէ
 24 gk զորաց
 25 Ա առ ի պատնառէ / L չիֆ առ պատնառէ
 26 F եւ փախստական լինի յարտաշրէ եւ զհետկան վարելով
 27 Ավ հանեն գնա
 28 SԽ գառ եզերք. քերեսս լաւագոյն՝ գառ եզերք Ստ. Մ.

29 c չիֆ մէջ
 30 p կորդացն
 31 խ խորովու
 32 c յուտեացոց
 33 L իւր փխ իբր
 34 c զկարնացն / g զկարենեանց / k զկարինեանց / f զկարնացն / p զկարենեանցն
 35 M յոգնութիւն
 36 a անականայ (որոց)
 37 Ա չիֆ որոց պատահեալ անակայ
 38 oqrs արտաւագ փխ արտազ
 39 d դաշտավայր
 40 P որ փխ ուր
 41 op չիֆ եւ
 42 Ախ մեծի մերոյ առաքելոյն / O մեծին առաքելոյն մերոյ
 43 S առաքելոյն մերոյ [Վտ չիֆ մերոյ] քաղէի
 44 cp քաղէոսի
 45 o եւ ասեմ աստ գրոյց
 46 k չիֆ աստ
 47 Ա ասեմ սֆանչելի գրոյցս գարմանալի ձերունույ [Կ՝ ձերունույն]
 48 SԽ գրոյց [g գրուց / I գրոյց] գսֆանչելի [g սֆանչելի]
 49 S քէ
 50 e ունիմֆ
 51 L աւանդութիւն փխ սովորութիւն
 52 cf առնելով
 53 խ չիֆ գլխատակ
 54 խbcef ողովպիողորայն [Հ ողովպիողորայն] / nopqrs ոլովպիաղորան / Վadm ոլովպիողորայն / tw ոլիմպիողորայն / NOPR ոլովպիաղորայն
 55 gl տարաւնոյ
 56 խ լերին

10 Արդ՝ ¹ի բնակելն Անակայ ի դաշտին Արտագու՝ պատահէ նմա՝² տեղի աւթարանին³ մաւտ առ դիրս ⁴սրբոյ Առաքելոյն, որպէս թէ ի ներքսագոյն սրսկապանի խորանին. եւ անդ ասեն գյղուժիւն⁵ մաւր⁶ սրբոյ եւ⁷ մեծի ⁸մերոյ Լուսաւորչին⁹:
 11 Վասն որոյ ¹⁰եւ ¹¹զնորին Առաքելոյ շնորհսն¹² ընկալեալ որ առ¹³ Հանգստարանաւ ¹⁴նորին ¹⁵զլինելուժիւն էառ՝ զնորին¹⁶ ելից զհոգեւոր¹⁷ մշակութեանն¹⁸ պակասուժիւն¹⁹:

12 Եւ յետ անցանելոյ²⁰ երկուց ամաց²¹ գալստեանն Անակայ ²²ի Հայս՝ յերրորդումն²³ սպանանէ զՆոսրով, ²⁴որ թագաւորեաց ամս քառասուն եւ ութ: 13 Եւ մեռանի ինքն եւ ²⁵իւրքն ամենայն, պահելով²⁶ խնամոցն²⁷ Աստուծոյ զսա միայն, որ ակնարկութեամբն²⁸ Աստուծոյ²⁹ եւ շնոր-

հաւք Առաքելոյն ³⁰ստեղծանել կամ լուսաւորել ասեմք յարգանդի մաւրն, զառաքելութեան³¹ իւրոյ³² ³³զշնորհս ի ձեռն տալով նմա: 14 Իսկ ³⁴զմնացեալսն ի զրուցացս ուսուցանէ քեզ Ագաթանգեղոս:

Հե³⁵
 Յաղագս³⁶ Փերմելիանեայ³⁷ եպիսկոպոսի³⁸ Կեսարու Կապադովկացոց³⁹ եւ պատմութեան⁴⁰ նորիմ⁴¹:

2 Փերմելիանոս⁴² եպիսկոպոս Կեսարու⁴³ Կապադովկացոց⁴⁴ էր այր⁴⁵ սքանչելի յուսումնասիրութեան⁴⁶, որ եւ ⁴⁷ի տղայութեան իւրում առ Որոգինէս⁴⁸ երթեալ վարժեցաւ: 3 Սա բազում խաւսս արար, յորոց մի է⁴⁹ պատմութիւն Հալաձանաց եկեղեցոյ, որ յառաջ⁵⁰ յաւուրս⁵¹ Մաքսիմիանոսի եւ Դեկոսի⁵² յարեաւ ⁵³եւ որ

1 ի բնակել / tw ի բնակիլն
 2 Տն սորա փխ նմա
 3 Լ օթարանի
 4 p առաքելոյն սրբոյ / ձկ սուրբ
 5 Լ գյղանալ
 6 Հգկ մօրն
 7 p չիբ (սրբոյ) եւ / O չիբ եւ (մեծի)
 8 R լուսաւորչին մերոյ (մերոյն լրացուած լուսանցում) / S չիբ մերոյ
 9 d լուսաւորչի
 10 չիբ եւ / F չիբ եւ զնորին
 11 ի զնորին շնորհս առաքելոյն [Հ առաքելոյն]
 12 Տ շնորհն [ոս զնորին] / EF շնորհս
 13 a չիբ առ (հանգստարանաւ)
 14 Լ նորին ասի զլինելութիւնն ետո, զնորին
 15 Տ զլինելութիւնն էառ [pqrս էառ զլինելութիւնն]
 16 o զնորին առաքելոյ
 17 a ի հոգեւոր
 18 Հնր մշակութեան / gk մշակութիւն
 19 Հko զպակասութիւն / NO մշակութիւն(ն) փխ պակասութիւն
 20 Վdkmpprs անցելոյ
 21 Ասլ² տարեաց փխ ամաց
 22 Լ չիբ ի հայս
 23 a յերկրորդումս / ce յերկրորդումս
 24 Աոօօօօ չիբ որ թագաւորեաց ամս քառասուն եւ ութ [ո լուսանցում աւելացրած]
 25 ի ամենայն իւրին
 26 Ա պահեալ
 27 օօօօ ի խնամոցն / k խնոցն
 28 ի ակնարկութեամբ

29 Հգկ չիբ աստուծոյ
 30 Ա ստեղծանիլ ասեմք, կամ լուսաւորել
 31 Լ առաքելութեանն
 32 Աօօօօ չիբ իւրոյ
 33 Ա շնորհս նմա ի ձեռն տալով. իսկ / Ա շնորհս / ի շնորհ
 34 k ի նմացածս փխ զմնացեալսն ի / g ի մնացածս / Հ ի մնացացս զրուցացս / M ի մնացածս զրուցածս / Տն զմնացեալս
 35 abcօօրօրօրր ՀԲ / gk ՀԱ փխ Հե / L ՀԹ փխ Հե
 36 F չիբ յաղագս
 37 abdefgnօրրրրր պերմելիանեայ / Հk պերմելիանեա / c պերմելիանեա / Լ պերմելիանեա / վ պերմելիանեայ / վ պերմելիանոս / վ պերմելիանէ / FP պերմելիանեայ
 38 օրրրրր եպիսկոպոսիմ
 39 b կապադովկացոց
 40 Տ պատմութեանց / ի պատմութիւն
 41 e նորս
 42 Աորրր պերմելիանոս [c պերմելիանոս] / Հգկ պերմելիանէ / Լ պերիանէ / O քերմելիանոս
 43 Ա չիբ կեսարու
 44 c կապուդակացոց
 45 Տն չիբ այր
 46 Ա լուսումնասիրութիւն / օրրրրր յուսումնասիրութիւնն
 47 abcd ի տղայութեանն
 48 c որոգնէս / gkl ուրիգնէս / Հ ուրոգնէս
 49 Հգկ էր
 50 bf յառաջին / acde յառացն
 51 f աւուրս
 52 bde դիկոսի / tw դիչիոսի
 53 pqrս որ եւ / ի չիբ եւ

Հուսկ¹ յետոյ յամս Դիոկղետիանոսի², շա-
րայարեալ ի նա եւ³ զգործս թագաւո-
րացն⁴: 4 Յորում ասէ՝ վեշտասաներորդ⁵
եպիսկոպոս⁶ կացեալ Աղեքսանդրացւոց⁷
Պետրոս, վկայեալ յիններորդ ամի Հալա-
ծանացն⁸: 5 Գրէ⁹ զբազումս¹⁰ վկայեալս¹¹
եւ¹² ի Խոսրովայ, ի¹³ մերում աշխարհիս,
Համայն եւ յետ նորա աւտարք¹⁴ յաւտա-
րաց: 6 Բայց զի ոչ ճշմարտութեամբ եւ¹⁵
ոճով պատմէ, եւ ոչ զանուանան¹⁶ նշանա-
կէ¹⁷ կամ գտեղիս¹⁸ 19 կատարմանցն՝ ոչ ինչ
կարեւորագոյն²⁰ Համարեցաք²¹ երկրորդել:
7 Նոյնպէս²² եւ զԱնտոնինէ²³ որդւոյ Սե-
ւերեայ²⁴ ասէ՝ պատերազմեալ ընդ Վա-
ղարչայ²⁵ 26 Պարսից արքայի 27 Միջա-
գետս, 28 եւ մեռանել²⁹ ի մէջ Եղեսիայ³⁰ եւ

Խառանու, եւ մերոյն Խոսրովու³¹ ոչ յոք³²
Հակամիտեալ³³:

8 Իսկ որ ինչ զկնի մահուանն³⁴ Խոս-
րովայ³⁵ մինչեւ³⁶ ցթագաւորութիւնն³⁷
Տրդատայ ի ժամանակս անիշխանու-
թեանն³⁸ պատմէ՝ ստոյգ Համարելով երկ-
րորդեմք³⁹ քեզ⁴⁰ Համառատ բանիւք⁴¹:
9 42 Բայց եւ 43 որ ինչ ի թագաւորու-
թեանն⁴⁴ Տրդատայ⁴⁵ 46 եւ յետ նորա, ոչ
Հեղգութեամբ եւ անզգուշաբար վրիպեալ,
եւ ոչ կամաւոր սխալանաւք⁴⁷ ի սմա յար-
մարեալ⁴⁸ բան, 49 այլ որ ինչ ի⁵⁰ յիշատա-
կաց դիւանագիր⁵¹ մատենիցն Յունաց:
10 52 Իսկ ըստ նմանեացն⁵³ ապա եւ որ ինչ
54 ի Համբաւուց արանց իմաստնոց 55 եւ
Հնախաւս⁵⁶ սիրաբանից ստուգապէս տե-
ղեկացեալ, արդարաբար քեզ զըուցեցաք⁵⁷:

1 ի հիւսկ
2 b դիոկղետիանոս / cg դիոկղիտիանոսի / tw դիոկլեցիանոսի
3 *ha zhf* եւ
4 *zabcdefgk* թագաւորաց
5 a վեշտասաներորդի
6 *l* կեցեալ պետրոս աղեքսանդրացւոց
7 *zgk zhf* աղեքսանդրացւոց
8 c հալածանաց
9 o գրէ թէ
10 *Sh* բազում
11 *Vhmt* վկայեալս / միւսն. վկայեալ / O վկայել
12 *USH* ի [*Uzg zhf* ի] խոսրովու [k խոսրով / g խոս-
րովա / *zl* խոսրովայ]
13 *zk zhf* ի (մերում)
14 f օտարաց
15 *US zhf* եւ (ոճով)
16 *zS* զանուանս
17 *z* յիշատակէ *phs* նշանակէ
18 *S* գտեղի [*opqrs* գտեղիս]
19 *f* կատարման նոցա, ոչ
20 *Sh* կարեւորագոյնս
21 *gkl* կամեցաք *phs* համարեցաք
22 *S* եւ որ զանտոնէ
23 *hc* զանտոնէ
24 *z* սեւերիա
25 *U* վաղարչակայ
26 *Uh* արքայի պարսից / *P zhf* պարսից
27 *nopqrs zhf* ի միջագետս եւ մեռանել [*n* լուսանց-
ում գրած] / *F zhf* ի միջագետս ... խառանու
28 *g* ի մեռանել *phs* եւ մեռանել / *kl* եւ ի մեռանել ի
29 *L* մեռանիլ
30 *adef* եղեսիայ / *bc* եղեսեա / *M* եղեսա

31 *aop nf*
32 *c zhf* ոչ յոք ... մահուանն խոսրովայ
33 *S* հակամտեալ [o հետամտեալ]
34 *adef* մահուն / *b* մահուան
35 *Uh* խոսրովու
36 *pqrs* մինչ / *o zhf* մինչեւ
37 *U* ի թագաւորութիւնն / *zgk* ցթագաւորութեան
/ *OP* զթագաւորութեանն
38 *M* անիշխանութեան
39 *L* երկրորդեմք
40 *Sh* *zhf* քեզ
41 *opqrs* բանիւ
42 *S* բայց որ ինչ եւ ի
43 *F* որին *phs* որ ինչ
44 *fgk* թե՛ *phs* թագաւորութեան / *M* ի թագաւո-
րութեան
45 *U zhf* տրդատայ
46 *o zhf* եւ յետ նորա
47 *gk* սխալօք
48 *NO* յամարել
49 *F zhf* այլ ոչ ինչ ... նմանեացն
50 *zgk zhf* ի (յիշատակաց)
51 *hw*² գղիւանագիր / *U* ի գիր *phs* դիւանագիր
52 *hw* իսկ եւ ըստ
53 *zgk* նմանեաց
54 *N* ի համբաւոց / *hw zhf* ի (համբաւուց)
55 *U zhf* եւ [*c* ունի] հնախոս սիրաբանից
56 *hw*² հնախոսաց
57 *L* զըուցեցաք

ՀԶ¹

Դիմումն² 3ի մեզ Արտաշրի, եւ յաղթել⁴ կայսեր Տակիտոսի⁵:

2 ⁶Նոյն այր ասէ, եթէ⁷ յետ⁸ սուսերա-
հարն լինելոյ խորովու, միաբանեալ նա-
խարարք⁹ Հայոց՝ ածեն¹⁰ իւրեանց¹¹ յաւգ-
նականութիւն¹² ¹³զգաւրս Յունաց որ ¹⁴ի
Փռիւզիայ՝ Պարսից ընդդէմանալ եւ պա-
հել զաշխարհս: 3 եւ իսկոյն ազդեցին
Վաղերիանոսի կայսեր: 4 Բայց ¹⁵վասն զի
Գուղք¹⁶ անցեալ¹⁷ ընդ Դանուբ¹⁸ գետ
զբազում գաւառս գերի վարեցին, ¹⁹եւ
զԿիւկղադայ²⁰ կղզիս²¹ ²²աւար առին՝
վասն որոյ ²³ոչ ժամանէ մերոյ աշխարհիս
թեւարկել Վաղերիանոս. նա եւ ոչ յերկա-
րէ²⁴ զկեանսն²⁵, առնլով²⁶ ²⁷ի նմանէ զթա-

գաւորութիւնն²⁸ Կղաղիոս²⁹, ³⁰եւ յետ նո-
րա Աւրեղիանոս³¹, հուպ ընդ հուպ փոխա-
նորդելով զմիմեանս. այլ եւ ամսականաւք
³²թագաւորեալ Կիւնտոս եւ Տակիտոս եւ
Փղոռիանոս³³ եղբարք³⁴: 5 Վասն որոյ Հա-
մարձակաբար արշաւեալ ի մեզ Արտաշրի,
եւ ³⁵զգաւրս Յունաց փախստական արա-
րեալ, գերելով ³⁶գլոյով մասն³⁷ աշխարհիս՝
յաւեր դարձուցանէ³⁸: 6 Յորմէ³⁹ գաղ-
թեալ⁴⁰ նախարարքն⁴¹ Հայոց, հանդերձ
ազգաւն Արշակունեաց ի Յոյնս ապաւի-
նէին⁴². յորոց մի էր եւ⁴³ Արտաւազդ Ման-
դակունի, որոյ առեալ զՏրդատ որդի խոս-
րովու՝ ի դուռն կայսեր հասուցանէր⁴⁴:
7 Վասն⁴⁵ որոյ հարկաւորեալ Տակիտոս⁴⁶՝
ընդդէմ Արտաշրի գայ⁴⁷ զկողմամբք Պոն-
տոսի⁴⁸, եւ գեղբայր իւր զՓղոռիանոս⁴⁹
այլով⁵⁰ գնդաւ ¹ընդ Կիւլիկիայ² արձակէ³:

1 *abcopqrs* ՀԶ փխ ՀԶ / *k չիբ ՀԶ / L Ձ փխ ՀԶ*
2 *MNOP* դիպումն
3 *a* արտաշրի ի մեզ
4 *c* վաղթաղել փխ յաղթել
5 *c* փխտոսի / *tw* տաշիտոսի
6 *Ա* իս ասէ նոյն այր / *prs* սոյն այր
7 *Sbcdf* թէ
8 *a* թետ փխ յետ / *b չիբ* յետ
9 *խ* զորաց փխ նախարարք
10 *խ* ածին
11 Հ յիւրեանց
12 *p* օգնութիւն
13 *l* զգօրս ի յունաց / *խ* զօրս
14 *pqrs* ի փիւղիգայ / *M* ի փոխիգա / *NOP* փիւղի-
գայ / *NOP չիբ* ի (փոխիգիա) / *R* ի-ն աւելաց-
րած
15 *Ա* ֆանգի / *opqrs չիբ* վասն
16 *Ուղղեցին* Գունդի (փխ գունդի)՝ ըստ նոր. Բիւզ.
/ *R* գունդի դարձրած՝ գուղք
17 *Կ²abc* անցին
18 *Կ²abef* անոք / *zcdgk* դանոք / *O* անուպ
19 *M* եւ գկիկղադայ կղզիս աւար առին լրացուած
լուսանցում
20 *a* գկիւղաթայ / *c* կիւկղադա / *խ* գկիկղադա [*l*
գկիկղադայ] / *L* գկիկղադայ
21 *zdegk* կղզին
22 *O* աւտառին փխ աւար առին
23 *Ա* իս ոչ մերոյ աշխարհիս ժամանէ [*z* մերոյ աշ-
խարհիս ոչ ժամանէ]
24 *abc* ցբերկարէր / *o* երկարէ
25 *խ* գկեանս
26 *kopqrs* առնելով
27 *Ա չիբ* ի նմանէ

28 *gk* զթագաւորութիւն
29 *Ա* չգ կղոզիոս [*c* կղաւղիոս] / *NOR* կղոզէոս
30 *k* եւ որ յետ
31 *Ա* չ օրեղիոս [*c* աւրեղիոս] / *M* օրիգիանոս /
NOPR օրելիանոս
32 *Ա* տիտոս [փխ կիւնտոս] եւ տակիտոս [*tw* տա-
շիտոս] թագաւորեալ
33 *opqrs* փղիւսանոս / *tw* ֆլօրիանոս / *L* փլօրիա-
նոս
34 *de չիբ* եղբարք
35 *d* զգօրս նոց յունաց / *gk* զօրս
36 *nopqrs* յաւեր դարձուցանէր գլոյով մասն աշ-
խարհիս (*n ուղղած*) / *NOPR* յաւեր դարձուցա-
նէ գերելով գլոյով մասն աշխարհիս / *c չիբ* գլո-
յով
37 *M* մաս
38 *Ա* չ դարձուցանէր
39 *Ա* յորում / *k* յորմէ
40 *c* գայթակղեալ / *խ* գաղթեալք / *w^l* յաղթեալ փխ
գաղթեալ
41 *EFL* նախարարք
42 *Ա* իս ապաւիցին / *F* ապաւիցին
43 *խ չիբ* եւ
44 *Sխ* հասուցանէ
45 *Ա* իս սակս փխ վասն
46 *tw* տաշիտոս
47 *d չիբ* գայ
48 *P* պոնդոսի
49 *l* փղորիանոս / *p* փղիւսանոս / *opqrs* փիւղիւս-
անոս. *միւսն*. գփղոռիանոս / *L* դփլոռիանոս /
NO գփիւղիւսանոս
50 *EFL* յովով փխ այլով

կէ³: 8 Իսկ Արտաշիր⁴ հասեալ ի Տակիտոս⁵ ի⁶ փախուստ դարձուցանէ, որ եւ⁷ ծայանաւ ի յԷրոցն⁹ ի¹⁰ Ճանիւս Պոնտացւոց¹¹, որ են¹² Խաղտիք¹³. նոյնպէս եւ¹⁴ եղբայր¹⁵ նորա Փղոփանոս¹⁶ յետ ¹⁷ուխուսն եւ ութ աւուր¹⁸ ի Տարսոն:

Հէ¹⁹

Յաղագս խաղաղութեան²⁰ Պարսից եւ Յունաց, եւ շինելոյ²² Արտաշրի²³ զՀայս²⁴ յամս անիշխանութեանն²⁵:

2 Բայց Յունաց թագաւորեաց²⁶ Պոռթոս²⁷, եւ խաղաղութիւն արարեալ²⁸ ընդ²⁹ Արտաշրի՝ բաժանէ զաշխարհս, սահմանադրութեամբ փոսս³⁰ գործելով³¹: 3 Եւ Արտաշրի³² նուաճեալ զազգ ³³նախարա-

րացն՝ զգաղթեալսն անդրէն³⁴ դարձուցանէ, ³⁵եւ զամբականսն ի վայր իջուցանէ, ³⁶բայց ի նախարարէ ումեմնէ, որոյ անուն³⁷ Օտայ³⁸ կոչէր³⁹, ⁴⁰ի տոհմէն Ամատունեաց, ⁴¹որ փեսայ էր ազգին⁴² Սղկունեաց⁴³ եւ սնուցող⁴⁴ Խոսրովիդիստոյ⁴⁵, ⁴⁶դստեր Խոսրովայ⁴⁷, որջացեալ յամուրն Անի⁴⁸՝ իբր⁴⁹ 50ի կաղաղի հանդարտութեան⁵¹ զաւղեալ⁵²:

4 Իսկ Արտաշրի գեղեցկապէս յարդարեալ ⁵³զաշխարհս Հայոց՝ ⁵⁴ի կարգ առաջին հաստատէր: 5 Նա եւ զԱրշակունիսն⁵⁵, զմեկուսացեալսն⁵⁶ ⁵⁷ի թագէն եւ յԱյրարատն⁵⁸ բնակելոյ⁵⁹, կարգէ ի նոյն տեղիս⁶⁰ մտիւք¹ եւ ոռոգեալք, որպէս եւ²

1 Ա ի կիլիկիա [d կիլիկիայ] փխ ընդ կիլիկիայ
2 pqrs գկիլիկիայ / gl կիւղիկիա / tw կիլիչիա / M կիւղիկիայ
3 ჳgk արձակեաց
4 ՏԽ արտաշրի
5 Հ տակիտոսի
6 c չիբի (փախուստ)
7 Ա չիբ եւ
8 ჳgklp սպանաւ յիւրոցն
9 Ա չիբ յիւրոցն / F չիբի յիւրոցն
10 ჳgl մանիւ սոյն տացւոց փխ մանիւս պոնտացւոց
11 ՏԽabcd պոնդացւոց
12 Խ է փխ եւ
13 L խախտիբ
14 Խ չիբ եւ (եղբայր)
15 Օ եղբայրն
16 d փլորիանոս / opqrs փղփանոս / միւսն. փղփանոս / L փլորիանոս
17 L ութսուն եւ ութն
18 c աւուրն / f աւուրց
19 abcforqrs չԳ / gk չԲ փխ չէ / L ՉԱ. փխ չէ
20 n խաղաղութեանն
21 Խ յունաց եւ պարսից
22 nopqrs շինելոյն
23 f չիբ արտաշրի
24 b հայս
25 ჳdefgk անիշխանութեան
26 Օ թագաւորաց
27 bdef պոնովրոս / L փոսպոս
28 Հ արար
29 FL չիբ ընդ
30 Ա, Խ փոս
31 OPR կործելով
32 L չիբ արտաշրի

33 c նախարարացն եւ զգաղթեալսն
34 abef անդէն
35 Ա չիբ եւ գամբականսն ... իջուցանէ
36 abcdefno բաց ի
37 d չիբ անուն
38 gl աւտա / OP ոտա
39 Sabdef կոչիւր / Խ կոչի
40 Տ ի տոհմէ:
41 a ազգէն
42 nopqrs չիբ որ փեսայ ... եւ [n լուսանցում աւելացրած]
43 Ա սկուունեաց
44 g սնուցող / I սնուցաւղ
45 c խոսրովիդիստոյն
46 NOR դստեր տէր խոսրովի / opqrs տէր փխ դստեր / E խոսրովի դիտոյ
47 Ա խոսրովու / Տ խոսրովի / gl խոսրովայ / k խոսրովա
48 abce յանի
49 gk իբրեւ
50 f ի խաղաղի / ճg ի գաղաղի / վ ի կաղաղ / cgk չիբի (կաղաղի) / P ի կաղաղ. ի հանդարտութեան
51 i հանդարտութեամբ / վո ի հանդարտութեան
52 Ա ղոնեաց / L ղոնեալ դարձրած՝ ղոնեաց
53 o գիւյոց աշխարհս / Ա գերկիրս փխ զաշխարհս / L գերկիրս փխ աշխարհս, չիբ հայոց
54 Ա ի կարգն / Խ ի կարգս առաջինս
55 gk գարշակունիս
56 g մեկուսացեալս / I մեկուսացեալսն / F մերկուսակցեալսն
57 g ի թագեան / վ ի թագաւորէն փխ ի թագէն
58 Հբ յարարատ / abcdeg յայրարատ / I յարարատն / M յարարատ
59 ჳgk բնակելոյն
60 gk տեղի

էինն³: 6 Եւ զմեհհենիցն⁴ պաշտամունս⁵ առաւել եւս⁶ յորդորէ. այլ եւ զհուրն որմզդական, որ⁷ ի վերայ բագնին որ⁸ 9ի Բագաւան, անշէջ հրամայէ լուցանել¹⁰: 7 Բայց զանդրին¹¹, զոր¹² արար Վաղարշակ պատկեր¹³ իւրոց¹⁴ նախնեացն հանդերձ արեգակամբ եւ լուսնիւ յԱրմաւիր, եւ փոխեցան¹⁵ յԱրմաւրայ¹⁶ ի Բագարան եւ դարձեալ յԱրտաշատ¹⁷՝ զայնոսիկ¹⁸ փշրէ Արտաշիր¹⁹: 8 Եւ զերկիրս²⁰ գրով ընդ հարկաւ²¹ իւրով²² արկանէ, եւ ամենեւիմբ²³ զիւր անունն²⁴ հաստատէ:

9 Նա եւ զսահմանս²⁵ հաստատեալս²⁶ յԱրտաշիսէ²⁷, զքարինս յերկրի²⁸ կացուցանելով, նորոգեաց, եւ յիւր անունն²⁹ փոխելով³⁰ Արտաշիրական³¹ անուանեաց: 10 Եւ

կալաւ զաշխարհս մեր որպէս զմի³² յաշխարհացն³³ 34իւրոց, պարսիկ գործակալաւք³⁵, ամս քսան եւ վեց. եւ³⁶ յետ 37նորա որդի նորին³⁸, որ անուանեցաւն³⁹ Շապուհ⁴⁰, որ լսի Արքայամանուկ⁴¹ ցթագաւորելն⁴², Տրդատայ, ամ մի:

ՀՈ⁴³
Կոտորումն⁴⁴ ազգիցն⁴⁵ Մանդակունեաց յԱրտաշրէ:

2 Բայց Արտաշրի լուեալ էր⁴⁶, թէ ոմն ի նախարարացն Հայոց առեալ զմի⁴⁷ յորդուցն Խոսրովայ⁴⁸, փախուցեալ ապրեցոյց, 49ի դուռն կայսեր հասուցանելով: 3 Եւ⁵⁰ քննեալ⁵¹ թէ ո՛վ ոք նա իցէ՝ եղեւ վերահասու⁵², թէ նա է Արտաւազդ յազգէն⁵³ Մանդակունեաց. հրամայեաց⁵⁴ զամենայն ազգն ջնջել սատակմամբ: 4 Քանզի 55ի գաղթելն Հայոց յԱրտաշրէ⁵⁶՝ գաղթին եւ նոքա ընդ ցեղս այլոց նախարարացն. եւ 57ի նուաճելն Արտաշրի զայլսն՝ դառնան

1 k մեւփ փիս մտիւփ / M միւփ փիս մտիւփ
2 ՏԽ չիֆ եւ (էինն)
3 I եինն
4 Հց զմեհենից
5 b պաշամունս / Տk պաշտամունսն [ո պաշտամունս] / վ պաշտմունսն
6 opqrs չիֆ եւս
7 Հdef չիֆ որ (ի վերայ)
8 Խc չիֆ որ (ի բագաւան)
9 Ա ի բագաւանի / gk ի բագաւան / Հ ի բագաւան / L ի բագաւանի
10 O լուծանել
11 Խ զանդրիս
12 tw գորս
13 Ա չիֆ պատկեր
14 Հgk իւրոյ / I իւրոցն
15 ԱԽ փոխեցաւ
16 ԱՏ չիֆ յարմարայ / M յարմորայ
17 E արտաշատ
18 a զայսոսիկ
19 b յարտաշիր
20 F գերկիր
21 Հgk հարկիւ
22 gkl իւր
23 O ամենեւիմ
24 ԱԽ անուն
25 g սահմանս
26 Խ հաստատեալ
27 c ի յարտաշէսէ / gl յարտաշեսէ
28 Հgk յերկիր / o երկիր
29 ԱՀglnop անուն
30 վ՞abdefl փոխեալ / Հbgk փոխեաց
31 Խc արտաշիրակ

32 Խbcf մի
33 Խad յաշխարհաց
34 ՏԽ իւրոց հանդերձ պարսիկ
35 g գործակալաւփ
36 F չիֆ եւ (յետ)
37 Խabcde նորին որդի [bcde որդին]
38 f չիֆ նորին
39 ՏԽm անուանեցաւ / NP անուանեցաւն
40 f շապուրի
41 Խd արփայ մանուկ / վ արփայամանուկ / միւսն. արփայի մանուկ
42 g գրագաւորելն / k գրագաւորեալն
43 abcf Հե / gk ՀԳ փիս ՀԸ / L ՁԲ փիս ՀԸ
44 Խcdeopqrs կատարումն
45 Հgk ազգաց
46 Ա չիֆ էր
47 ՏԽ չիֆ զմի
48 o խոսրովայ / միւսն. խոսրովու
49 ՏԽ չիֆ ի դուռն ... հասուցանելով
50 Ա չիֆ եւ
51 a քան փիս քննեալ
52 Ա հասու փիս վերահասու
53 gk ազգ
54 M հրամանաց
55 Ա ի [c չիֆ ի] գաղթիլն
56 O արտաշրէ / L չիֆ արտաշրի
57 p ի նուանել

եւ նորքա, եւ սատակին¹ սրով ամենեքին²:
 5 Բայց ³գկոյս մի գեղեցկադիմակ⁴, ի քերցն Արտաւազդայ, գողացեալ Տաճատայ ուրումն, որ⁵ էր⁶ յազգէն⁷ Աշոցան⁸, ⁹ի գաւակէ Գուշարայ¹⁰ Հայկազնոյ¹¹, փախուցեալ ի¹² Կեսարացուց քաղաքն¹³ ապրեցուցանէր¹⁴, ամուսնաւորեալ¹⁵ ընդ ինքեան վասն ¹⁶չքնաղագեղ կերպարանին:

ՀԹ¹⁷

Յաղագս նահատակութեանն¹⁸ Տրդատայ յամս¹⁹ անիշխանութեանն²⁰ Հայոց²¹:

2 Պատմէ զնահատակութեանցն²² Տրդատայ²³, նախ ²⁴ի մանկութեանն յերկվար²⁵ ²⁶կամակար աշտանակեալ²⁷, եւ կորովի ²⁸ծիավարեալ²⁸, եւ ²⁹գէնս²⁹ շարժեալ³⁰

1 ab սատակին
 2 Ա ամենեքեան [a ամենեքեան]
 3 ՏԽ կոյս մի գեղեցկադիտակ
 4 ՀԵԿ գեղեցիկ
 5 I որումն
 6 ՏԽ էր լեալ [I լիեալ] / tw չիբ էր
 7 E ազգէն
 8 kl աշոցայ / M աշոցա
 9 c ի գաւակէն
 10 dgknprs դուշարայ / L փուշարայ
 11 b հայկազնոյ / ՀԵԿ հայկազնան / I հայկազնայ / a արշակունւոյ փիս հայկազնոյ
 12 M չիբ ի (կեսարացուց)
 13 ՏԽ քաղաքին
 14 ԱՀԵ ապրեցուցանէ
 15 L ամուսնացեալ
 16 k չքնաղակերպարանին փիս չքնաղագեղ կերպարանին / Հվ² abcdgl չքնաղ / O չքնաղագեղ abcfoqrs ՀԶ / k ՀԿ փիս ՀԹ / L ՁԳ փիս ՀԹ
 18 ԱՀ նահատակութեան / gk նախատակութեան
 19 c չիբ յամս
 20 bdefg անիշխանութեան
 21 ՏԽ չիբ հայոց
 22 d գնահատակութեանց
 23 a տրդա
 24 Հեգեհ ի մանկութեան
 25 g երիւար / I յերիւար
 26 վ կամակոր շաշտ անկեալ / gk չիբ կամակար
 27 pqrs յաշտանակեալ
 28 a ճիս վարեալ / Կ² bdef ճիս վարել / c ճի վարել / Տվ ճիւտրեալ
 29 Տ զէն
 30 Ա շարժել

յաջողակաբար³¹, եւ այլ³² պատերազմականս³³ ուսանել արտորժակս. ապա ըստ Պեղոպոնէսացուց³⁴ մեհենական հրամանին Հիփիտեայ³⁵ ³⁶ի մրցանակս ազոնին³⁷ առաւելեալ քան զԿլիտոստրադոս³⁸ Հոողացի³⁹, որ զվզէ եւեթ կալեալ յաղթէր. դարձեալ⁴⁰ եւ քան զԿերասոս⁴¹ արգիացի⁴², ⁴³զի նա զկնդակ եզին⁴⁴ թափեաց. իսկ սա գերկուց ցլուց վայրենեաց միով ձեռամբ կալեալ⁴⁵ զեղջերէն⁴⁶, թափեաց հանդերձ ընդվզեալ⁴⁷ ջախջախմամբ⁴⁸: 3 եւ ⁴⁹ի ճիւղնթացս մեծի⁵⁰ կրկիսին⁵¹ կառավարել կամեցեալ ի⁵² Հմտութեանէ հակառակորդին⁵³ ոստուցեալ յերկիր անկաւ, եւ բուռն

31 c աջողակաբար / Տ յաջողակաբարս / Տվ յաջողաբար
 32 gk այլս / I այլս
 33 a/ պատերազմական
 34 Ա պիլեսէ պոնտացուց / վվ պեղեսէպոնդացուց կամ պեղեսպոնտացուց / Տ պեղեսպոնտացուց / nqrs պեղես է պոնդացուց / o պիլես է պոնտացուց / M պեղես պոնտացուց / OP պեղեսէ պոնդացուց
 35 c հեսեստայ / Վm հիփիտեայ / tw հեֆեստայ / միւսն. հեսեստայ / M հեսեստայ / NOPR հեսեստայ
 36 EL ի մրցանակ ազոնին
 37 nqrs ազոնին / L սազոնին
 38 Ա գլիլիտոստրոսոս [c գլիլիտոստրարոսոս] / Տ գլիլիտոստրադոս / o գլիլիտոս / p գլիլիտոստրասոս / tw գլիլիտոստրասոս / L գլիլիտոստրոսոս / NOP գլիլիտոս տրասոս / R գլիլիտոստրասոս
 39 g/ հոովդացի / Հ հոովուացի
 40 deors չիբ դարձեալ
 41 Ա գլրոնոս / Տ գլրասոս / վ գլրասոս / nopqrstw գլրոսոս / L գլրոնոս
 42 NOPR արդիացի
 43 O գնա
 44 Ա եզինն
 45 tw կալեաց
 46 abdef գեղջիւրէն / opqrs գեղջիւրէն / F գեղջիւրէն / OR գեղջիւրէն
 47 O ընդվզեալ
 48 k ախջախմամբ
 49 Տր ի ճիւղնթաց / cg չիբ ի (ճիւղնթացս) / O ի ճիւղնթացն
 50 c չիբ մեծի
 51 Ա կարկիմին / noqrs կարկիսին
 52 c եւ փիս ի (հմտութեան)
 53 ՏԽ հակառակորդին [gk հակառակորդին]

Հարեալ արգել զկառսն. ընդ որ ամենեքին¹ գարմացան: 4 Եւ ²ի պատերազմելն Պրոբոսայ³ ⁴ընդ Փուլթս⁵, եղեւ սով սաստիկ⁶. Եւ յոչ⁷ գտանելոյ⁸ շտեմարանաց⁹՝ ¹⁰յարեան զաւրքն ի վերայ եւ սպանին զնա. նոյնպէս եւ ի վերայ ամենայն իշխանացն դիմեցին: 5 Իսկ Տրդատ միայն ընդդէմ¹¹ կացեալ՝ չեթող զոք մտանել յապարանսն Լիկիանոսի¹², ¹³առ որում ինքն Տրդատ¹⁴ էր:

6 Բայց Կարոս¹⁵ հանդերձ որդուովքն Կարինեալ¹⁶ եւ Նոմերիանոսի¹⁷ թագաւորեաց¹⁸. եւ ¹⁹զաւրածողով եղեալ, ետ ճակատ²⁰ ընդ²¹ Պարսից արքային, եւ յաղթեալ՝ դարձաւ ի Հռոմ: 7 Վասն ²²որոյ բազում²³ ազգս ի սատարութիւն կալեալ Արտաշրի, թիկունս²⁴ արարեալ զանապատն Տաճկաստանի²⁵՝ դարձեալ ետ ճա-

կատ²⁶ ²⁷ընդ զաւրս Հռոմայեցոց կրկին, ²⁸աստի եւ անտի Եփրատու, յորմէ սպանաւ Կարոս²⁹ ³⁰ի Յոննովն³¹: 8 Նոյնպէս եւ ³²Կարինոս³³, որ ի վերայ³⁴ Կոռնակայ³⁵ չոզաւ յանապատ³⁶, ընդ ³⁷որում եւ ³⁸Տրդատ. եւ սատակեցաւ³⁹ նա⁴⁰ եւ զաւրն⁴¹, եւ մնացեալքն ⁴²ի փախուստ դարձան: 9 Յորում եւ Տրդատայ վիրաւորեալ երիվարն⁴³՝ ⁴⁴ոչ աճապարեաց ⁴⁵ընդ փախստեայսն, ⁴⁶այլ առեալ զզէն իւր եւ զկազմած⁴⁷ ձիոյն՝ ⁴⁸ի լուղ ընդ լայնատարած եւ ⁴⁹խորայատակն⁵⁰ անցանէր⁵¹ ընդ Եփրատ⁵² ⁵³ի բուն զաւրսն⁵⁴ իւրեանց, ուր⁵⁵ Լիկիանոսն⁵⁶ էր: 10 Ընդ նոյն⁵⁷ աւուրս⁵⁸

- 1 MP ամենեքեան
- 2 Ա ի պատերազմի ընդ զօրս պոռոսայ / F ընդ պատերազմի ընդ զօրս պոռոսայ / L ի պատերազմի ընդ զօրս պոռոսայ
- 3 bc պոռոսի / Sg պոռոսայ / k պրոռոսայ / I պրոռոսայ
- 4 Ա չիբ ընդ զուքս
- 5 gl զուքսն / tw զունքս
- 6 F սաստիկի
- 7 Ա խր ոչ
- 8 Ա խօ գտելոյ [f գտանելոյ] / S գտելոց
- 9 O յշտեմարանաց
- 10 Ա խ յարեան ի վերայ նորա [Ա չիբ նորա] զօրքն
- 11 o ի դէմ փխ ընդդէմ
- 12 gl դիկիանոսի
- 13 nopqrs չիբ առ որում ... էր [n լուսանցում աւելացրած]
- 14 abdef տրդատն
- 15 def կառոս
- 16 gltw կարինեալ / zk եւ կարինեալ / US կառինեալ [opqrs կառնալ] / O կաղնալ փխ կարինեալ
- 17 cl նումեոիանոսի / Sabdef նումեոիանոսի [p նովեոիանոսի]
- 18 խ բագաւորէ
- 19 I զաւր ժողովեալ
- 20 cef նակատս
- 21 S ընդդէմ փխ ընդ / d չիբ ընդ
- 22 a որոյ ի բազում
- 23 L զբազում
- 24 N ի թիկունս
- 25 k տանակտանի

- 26 abcdef նակատս
- 27 F չիբ ընդ զօրս ... յորմէ
- 28 խ սատ եւ անդ ի յեփրատայ [g ի յեփրատալ]
- 29 cdef կառոս
- 30 Հ ի ոինովն / f չիբ ի (յոինովն)
- 31 վոբոգրս յոյսն փխ յոինովն [n ուղղած՝ յոինոն] / a յոինոն / b յիւոինոն / c յիոինոն / de յիոինոն / F ի յիոինոն / NOP ի յոյսն փխ ի յոինովն
- 32 L չիբ եւ (կառինոս)
- 33 gltw կարինոս / միւսն. կառինոս
- 34 Ա չիբ վերայ
- 35 c կոռոնակայ / d կառնակայ
- 36 F յանակատ
- 37 խ որում էր տրդատ
- 38 d չիբ եւ (տրդատ)
- 39 O զսատակեցալ
- 40 p չիբ նա
- 41 չցկլ զօրքն
- 42 N ի փախուստն
- 43 gl երիւարն
- 44 Ա ոչ աճապարեաց փախել ընդ փախստեայսն / խ աճապարեալ
- 45 P ընդ փախստայսն
- 46 խ այլ զզէնն [kl զզէնն] իւր առեալ
- 47 opqrs զկազմուած
- 48 Ա ի լել / խ լիւղ փխ ի լուղ
- 49 US չիբ եւ (խորայատակն)
- 50 չցկ խորայատակ
- 51 Ա չցկ անցանէ [f անցանել]
- 52 g եւփրատ / tw եփրատ
- 53 b ի բուն
- 54 c զօրն
- 55 c որ փխ ուր
- 56 p լիւկիանոս / tw լեչիանոս
- 57 n այն փխ նոյն
- 58 N աւուրսն

1 ինի սպանեալ եւ Նոմերիանոս² ³ի Թրա-
կէ, եւ⁴ փոխանորդէ⁵ զթագաւորութիւնն⁶
Դիոկղետիանոս⁷: 11 Իսկ որ ինչ ⁸ի նորա
ժամանակի Տրդատայ⁹ գործք՝ ուսուցանէ¹⁰
քեզ Ազաթանգեղոս¹¹:

Ձ¹²

Յայտարարութիւն սակաւուր սննդեան
եւ 13 վարուց Գրիգորի¹⁴ եւ որդւոցն, եւ
թղթոյն Արտիթեայ եպիսկոպոսի, որ
վասն հարցմանն¹⁵ Մարկոսի միայնա-
կեցի¹⁶ 17 Յագոռոնանի¹⁸:

2 Այր ոմն ի Պարսից, ոչ ի փոքունց
եւ յաննչանից¹⁹, որում²⁰ անուն էր Բուր-
դար²¹, գնացեալ անտի²² եւ եկեալ ի կող-
մանս Գամրաց՝ պանդխտեցաւ²³ 24 ի կեսա-
րիայ: 3 Եւ առեալ²⁵ կին ի հաւատացելոց,

որում²⁶ անուն Սոփի²⁷ կոչէր²⁸, զքոյր²⁹ ու-
րումն մեծատան, որ Եւթաղիոս յորջոր-
ջէր³⁰, դարձաւ անդրէն³¹ գնալ յերկիրն
Պարսից հանդերձ կնաւ³² իւրով: ³³Զորոյ
զհետ ³⁴մտեալ Եւթաղեայ՝ համոզեալ³⁵
արգելոյր: 4 Որոյ³⁶ հանդիպեալ
ծննդեան³⁷ մերոյ Լուսաւորչին՝ ըստ պա-
տահման³⁸ մտանէ³⁹ ստընտու⁴⁰ մանկանն.
եւ ի հասանել աղետին⁴¹՝ առեալ Եւթա-
ղեայ⁴² զքոյր իւր եւ զայր⁴³ նորա հան-
դերձ մանկամբն ⁴⁴ի կապաղովկացւոց⁴⁵
աշխարհն դառնայր: 5 Այլ զայս⁴⁶ ամե-
նայն գործէ յառաջատեսութիւնն⁴⁷ Աստու-
ծոյ, որպէս կամք⁴⁸ են⁴⁹ 50 իմոյս ասել բա-
նի⁵¹, յաղագս որ ի ⁵²մեզ փրկութեան ճա-
նապարհ⁵³: 6 Ապա թէ ոչ, որոմ⁵⁴ յու-
սոյ⁵⁵ ակն ¹ունելով զմանուկն պահլաւիկ²

1 ԱԽ լինի սպանանել [ab սպանանիլ] եւ [Ացկ չիբ
եւ] նումեոիանոս [c գնումեոիանոս, k գնումե-
րիանոս / ef գնումեոիանոս] / L լինի սպանանել
գնումեոիանոս
2 OP նումեոիանոս
3 ԱԽ ի թրակէս
4 abdef չիբ եւ
5 Տ փոխանորդեալ [n փոխանորդէ] / Հցկ փոխա-
նորդել
6 fցկ գրագաւորութիւն
7 gl գիոկղիտիանոս / tw դիոկլեցիանոս / NPR
դիոկղետիանէս
8 Տ ի նորա ժամանակն / d ի ժամանակի նորա
9 ՏԽ չիբ տրդատայ
10 Տյայտնէ [n ուսուցանել] փիս ուսուցանէ
11 N ագաթանկեղոս / O ագաթանկեղոս
12 abcopqrs ձէ / gk ձն փիս Ձ / L ՁԴ փիս Ձ
13 fo վարուց սրբոյն գրիգորի
14 ԱԽ չիբ եւ որդւոցն / tw եւ որդւոյն նորա
15 Հgl հարցման / L հարցմանցն
16 ՏԽ միայնաւորի
17 Վ ի յառգինաւանի կամ յագոռոնանի / fnopqrs
չիբ ի (յագոռոնանի)
18 ԱՀՎճԼո յագղիոնանի / k յագղիոնանի / Կ՛ յագ-
տիոնանի / N յագոռոնանի
19 F յաննչանի
20 b յորում
21 a բուդար / c բուրդաի / Խ բունդար
22 I անդի
23 k ախտացաւ փիս պանդխտեցաւ / M պախտե-
ցաւ փիս պանդխտեցաւ
24 h ի կեսարիա
25 k առ փիս առեալ

26 cցլգրս որումն
27 i սոփիայ / tw սոփի
28 cf կոչէր / միւսն. կոչիւր / O կոչի
29 ՏI քոյր
30 abdeglnp յորջորջիւր
31 bef անդէն
32 Խa կնաւն
33 p գոր գետ
34 Տ հասեալ աներոյ նորա երթագեայ / ՏԽ հա-
սեալ փիս մտեալ
35 O համոզել
36 Ա որոյ / R որոյ աւելացրած լուսանցում
37 Sag ծննդեանն / NOP ծննդեան
38 Վ պատահումն
39 opqrs մտանեն
40 OP ստընդու / R ստնդու
41 abdeg աղիտին / f աղէտին
42 a երթաղեայ
43 cl զայրն / Հց այր / k այրն
44 e ի կապաղովկեցոց
45 NP կապաղովկեցւոց
46 a զայստիկ
47 abdel յառաջատեսութիւնն / Հfցկ յառաջտեսու-
թիւն
48 dep կամքն
49 p չիբ են
50 EFL ասել իմոյ բանի / Ա իմոյ
51 Խ բանից
52 Խ մեզ մանապարհն եղև փրկութեան / i մեզ ե-
ղև մանապարհ փրկութեան
53 p մանապարհն
54 Ա որոյ / Հցկ յորում
55 Հց յուսոյն

ի Հռոմայեցւոց իշխանութեանն³ սնուցանէին⁴, եւ⁵ Քրիստոսի ընծայէին⁶ հաւատոց⁷:

7 Բայց ⁸յարբուս հասակի հասեալ մանկանն՝ փեսայացուցանէ ⁹հաւատացեալ ¹⁰ոմն այր, որում¹¹ անուն էր¹² Դաւիթ, ի դուստր իւր Մարիամ. ¹³որ յետ երից ամաց երկուց ¹⁴որդուց լինելոյ, ի կամաց երկուցուց մեկնեալ ի միմեանց զատչին¹⁵: 8 Մարիամ¹⁶ հանդերձ ¹⁷մանկամբն կրտսերաւ ի վանս կանանց¹⁸ երթեալ¹⁹ կրաւնաւորէր²⁰. որոյ²¹ յարբուս²² հասեալ մանկանն, ²³զհետ ընթանայ²⁴ միայնաւորի²⁵ ուրումն²⁶, որում անուն էր ²⁷Նիկոմա-

քոս: 9 Իսկ անդրանիկն²⁸ առ դայեկաց մնացեալ, որ ապա²⁹ աշխարհավարեալ ամուսնացաւ: 10 Բայց հայր³⁰ նոցին³¹ Քրիզոր³² անցեալ զնաց առ Տրդատ՝ զհայրենեացն³³ հատուցանել պարտիս³⁴, կամ³⁵ որպէս պարտ է ասել ճշմարտութեամբ՝ զառաքելութեանն³⁶ վիճակ³⁷ մերոյ³⁸ աշխարհիս եւ զքահանայապետութեանն³⁹ հանդերձ մարտիրոսութեամբն⁴⁰ վարժելով:

11 ⁴¹Բայց արդարեւ հաւր սքանչելւոյ⁴² որդիք զարմանալիք առաւել⁴³ քան զառաւել. զի ո՛չ նա խնդրեաց զորդիսն՝ յորժամ դարձաւ⁴⁴ ընդ Տրդատայ, եւ ոչ նոքա չոգան⁴⁵ առ նա. եւ այն ⁴⁶զրեա՛ թէ վասն⁴⁷ երկիւղի հալածանացն⁴⁸. բայց եւ ոչ ի⁴⁹ քահանայանալն ⁵⁰եւ ի փառաւորել հաւրն երեւեալ պերճացան նոքա: 12 Վասն որոյ եւ ոչ նա⁵¹ յամեաց ի Կեսա-

1 ՏՆ ունելոյ գումուկ
2 bcdef պալիսիկ / M պաիդ'աիկ
3 չեցքր իշխանութեան / tw իշխանութիւնն
4 չեցլ սնուցանել
5 Ա չիբ եւ
6 c ընծայելով / gk ընծել / l ընծայել
7 ՏՆ հաւատով / L հաւատոյ
8 ԱՆ յարբուս [Խ ի յարբուս] հասեալ մանկանն հասակի, փեսայացուցանել [k փեսայացուցեալ / cf փեսայեցուցանել / g փեսայացեալ / չ փեսայացուցանել]
9 d ոմն հաւատացեալ այր / Խ չիբ հաւատացեալ
10 c այր ոմն
11 Խde որոյ փիս որում
12 Խ չիբ էր
13 a որ եւ յետ / Խ եւ փիս որ
14 c որդուցն ... ի կամացն
15 Ա գատչէին
16 c մարիամու
17 ԱՆ կրտսերով [gkl կրտսերաւ] մանկամբն [չ մանկամբ] / F կրտսերով մանկամբն / L կրտսերովն մանկամբ
18 չվեցորդս կուսանաց փիս կանանց
19 ՏՆ անկեալ փիս երթեալ / E երթալ
20 f կրօնաւորէր / միւսն. կրօնաւորիւր
21 չեց յորոյ
22 Ա որ ի յարբուս / N արբուս
23 L զհետ միաւորի ուրումն, որում անուն էր նիկումաֆոս գնայ
24 ԱՆ չիբ ընթանայ [c գնաց զհետ / de երթալ զհետ փիս զհետ ընթանայ]
25 abcdef միաւորի / k միանաւորի
26 f որումն / ՏՆ մի փիս ուրումն / c չիբ ուրումն
27 ՏՆ նիկումաֆոս, եւ նա [Խ չիբ եւ նա / opqrs չիբ նա] առաքել յանապատ [g յանապատն]. իսկ / Խ նիկումարոս

28 E անդրանիկ
29 pqrs չիբ ապա
30 ghp հայր / միւսն. հայրն
31 Ա չեցլ նոցա
32 չեցլ չիբ գրիգոր
33 p հայրենեացն
34 Ա զպարտս [f զպարտսն] / oqrs զպարտիս / p զպարտիսն
35 abc չիբ կամ / nopqrs այլ փիս կամ [ո լուսանցֆում աւելացրած]
36 ՏՆf գառաբնութեան
37 pqrs վիճակի
38 g մերոց
39 վեցքր գահանայապետութեան(ն) / միւսն. գահանայութեան(ն)
40 ՏՆ մարտիրոսութեամբ
41 ԱՆԿ՛ բայց է արդարեւ
42 Ա սքանչելոյ
43 Խ եւ առաւել
44 NOPR դարձաւան
45 p դարձան փիս չոգան
46 l զրեա թէ / միւսն. զրեթէ / M զրեթէ
47 Ա յաղագս փիս վասն
48 c հալածանաց / gl հալածանացս
49 F չիբ ի (ֆահանայանալն)
50 ԱՆվ՛ երեւեալ [c երեւել / Խվ՛ երեւելի] փառօք [l փառօքն] հորն [Խվ՛ հորն] պերճացան [k պերճացեալ] փիս եւ ի փառաւորել հորն երեւեալ պերճացան նոքա
51 Խ չիբ նա

ըրիայ, ¹այլ փութապէս դարձեալ² ³ի Աե-
բաստացւոց քաղաքին անսայր⁴ հաւաքել
զնիւթ վարդապետութեանն⁵: 13 ⁶Այլ թէ
եւ բազում աւուրս ⁷արարեալ ⁸ի Կեսա-
ըրիայ՝ ոչ ինչ, գորոց⁹ ¹⁰զմտաւն ածէր¹¹
¹²առնելոց էին, անսպառին եւ անանցակա-
նին¹³ միայն սկելով¹⁴. որք ոչ զպատիւն¹⁵
յինքեանս¹⁶ ձգէին, այլ պատիւն զհետ նո-
ցա ընթացաւ, որպէս ուսուցանէ քեզ Ա-
զաթանգեղոս:

ՁԱ.¹⁷

Եթէ ուստի՛ եւ զիա՛րդ ազգ Մամիկո-
նէից:

2 Վախճանեալ¹⁸ Արտաչրի որդւոյ
Սասանայ¹⁹ թողու զթագաւորութիւնն²⁰
Պարսից որդւոյ իւրում Շապհոյ: 3 Ի սորա
աւուրս ²¹ասեն եկեալ ²²ի Հայս նախնի ազ-
գին Մամիկոնէից²³ յարեւելից²⁴ հիւսիսա-
կանէն²⁵, ի քաջատոհմիկ եւ ի գլխաւոր

1 օ չիբ այլ ... ի կեսարիայ
2 Հց դարձաւ
3 prs ի սեսաստացւոց
4 k անսար
5 իս վարդապետութեան
6 p այլ եւ թէ
7 c արարեալ էր կեսարիայ
8 Հ ի կեսարիա
9 Ա յորոց [d որոց]
10 Հ ածէին զմտաւ առին / Ացk զմտաւ
11 c ածեալ էր / իվ՛ ածէին
12 gk չիբ առնելոց էին / n առնելոցն / M առնելոց
էր աւելացրած
13 Աւվ՛ցk մնացականին փիս անանցականին / F
մնացականի փիս անանցականին
14 Ա սպասելով փիս սկելով / MN սկելով դարձ-
րած՝ հսկելով
15 a գպատիւս
16 gk յինքեան
17 abcfgkoprqs ՀԸ փիս ՁԱ. / L Ձե փիս ՁԱ.
18 O վաղնանալ
19 a սասանա
20 Հկց գթագաւորութիւն
21 E եկեալ ասեն / SՊ չիբ ասեն
22 Ա չիբ ի հայս
23 Ա մամիկոնէից ի / k մամիկոնենից
24 EF ի յարեւելից
25 իւՀ ի հիւսիսականէն / M ի հիւսիսականէ /
NOP հիւսիսականէ

աշխարհէ²⁶ եւ ²⁷ամենայն հիւսիսականաց
ազգաց առաջին ասեմ իսկ²⁸ զձենացն²⁹. որ
ուրին զրոյցս³⁰ այսպիսիս³¹:

4 Յամս³² կատարման կենացն³³ Ար-
տաչրի, Արբուկ³⁴ ոմն ձեն-բակուր, որպէս
ասի ի նոցա լեզուն³⁵ պատիւ³⁶ թագաւո-
րութեան. սորա երկու դայեկորդիք³⁷,
Բղդոխ³⁸ եւ Մամգոն³⁹ անուն կոչեցեալ,
մեծ նախարարք: 5 Եւ չարախաւսեալ
Բղդոխայն⁴⁰ զՄամգոնայն⁴¹ ⁴²հրամայեաց
թագաւորն⁴³ ձենաց Արբուկ⁴⁴ սպանանել
զՄամգոնն⁴⁵: 6 Չոր իմացեալ Մամգո-
նայն⁴⁶՝ ոչ գայ ⁴⁷ի կոչն արքայի⁴⁸, այլ
փախուցեալ աղխիւ⁴⁹ իւրով անկանի առ
Արտաչիւր թագաւորն⁵⁰ Պարսից: 7 Եւ Ար-

26 իւ աշխարհէն
27 Ա ամենայն աշխարհի հիւսիսականաց / իւ ա-
մենայն ազգաց հիւսիսականաց [I հիւսական]
առաջնոց
28 Ա չիբ իսկ
29 Ա զգննաստանացն / Հցlo զգննաց / k զգննից /
p գննեացն / qrs զգննեացն
30 Վտ զրոյց / c զրուցս
31 ՏI այսպիսի
32 Հցk յայսմ փիս յամս
33 Ա ի կենաց
34 oprqs արով
35 I լեզու
36 Հցk ի պատիւ
37 իս դայեկորդիք / վ՛p դահեկորդիք / Ա եղբո-
րորդիք փիս դայեկորդիք
38 իւ բղդոխայ [Հ բղդոխ]: «Բղդոխայն» յիշեցնում է
«Բողդոխան» տիտղոսը: Ստ. Մ.
39 Հabgkn մամգոն / d մամկոն / միւսն. մամգոն
40 M բղդոխ
41 ab զմամգոնայն / d զմամկոնայն / c զմամգո-
նէն / n զմամգոնէ / Հk զմամգոնէ / l զմամգո-
նէն / p զմամգոնեան / միւսն. զմամգոնայն /
P զմամգոնայն
42 ԱՀցk հրամայեաց արբով թագաւորն ցննաց
43 գ թագաւորին
44 oprqs արով
45 abceI զմամգոնն / Հցk զմամգոն / d զմամկոնն /
միւսն. զմամգոնն
46 abde մամգոնայն / I մամգոնայ / gk մամգոն-
եան / Հ մամգոնեան / միւսն. մամգոնայն
47 EFL ի կոչ
48 M արբունի փիս արբայի
49 Հkl աղխիւն
50 Ա թագաւոր

բոկ¹ հրեչտակս² առաքէ³ խնդրել⁴ զնա. ⁵եւ
⁶ի չլսելն Արտաշրի՝ պատերազմ ի վերայ
 նորա յաւրինէ թագաւորն ձենաց: 8 ⁷եւ⁸
 իսկոյն մեռեալ Արտաշրի՝⁹ թագաւորէ Շա-
 պուհ:

9 Արդ՝ թէպէտ եւ¹⁰ ոչ տայ Շապուհ
 զՄամգոնն¹¹ ¹²ի ձեռս տեառն իւրոյ, այլ¹³
 եւ ոչ յԱրեան¹⁴ երկրին¹⁵ թողու¹⁶. բայց ա-
 մենայն¹⁷ աղիւսին¹⁸ իւրով առաքէ զնա¹⁹
 իբրեւ զվտարանդի²⁰ առ գործակալս իւր
 որ²¹ ²²ի Հայս: 10 ²³եւ ²⁴յղէ առ թագաւորն
 ձենաց՝ ասելով, թէ «Մի՛ թուեսցի քեզ
 դժուար²⁴, զի ²⁵ի ձեռս քո ոչ²⁶ կարացի²⁷
 տալ զՄամգոնն²⁸. ²⁹վասն զի երդուեալ էր³⁰
 նմա հաւրն իմոյ ³¹ի լոյսն արեգական.

1 opqrs արոկ
 2 r հրեչտակ
 3 իս առաքեաց
 4 Օ ի խնդրել
 5 իս² եւ չլուեալ [gk չուեալ / չ ի չտալ] / i եւ
 չտուեալ փիս եւ ի չլսելն
 6 Ա ի չլսել
 7 c չիք եւ իսկոյն ... մենաց
 8 Հէ չիք եւ
 9 Հ արտաշիր
 10 gk չիք եւ / E թէ եւ
 11 aden զմամգոնն / իս զմամգոն / b զմամգոնն /
 rs զմամգոնն / p զմամկոնն / q զմամգոնն /
 միւսն. զմամգոնն
 12 S ի ձեռնն [o ի ձեռն]
 13 Պ₂ այդ
 14 gk ի յարեան / վոգրս յիւր / p յիւրոց փիս յարեան
 15 Տվ երկրին [o երկրին]
 16 իս թողոյր
 17 b յամենայն
 18 gl աղիսիւ
 19 p չիք զնա
 20 Հgl զվտարանդիս / S վտարանդի
 21 deopqrs չիք որ
 22 abdef յաշխարհիս հայոց փիս ի հայս
 23 de չիք եւ
 24 abcf դժուարին / rs դժար / de չիք դժուար
 25 Հgk ի ձեռն
 26 c չիք ոչ
 27 gk չկարացի
 28 իսabdef զմամգոն / միւսն. զմամգոնն / O զմա-
 նուկն փիս զմամգոնն
 29 Ա եւ վասն զի / L չիք եւ (վասն զի)
 30 Ա չիք էր
 31 Տիւd ի լոյս / k ի լուսան

³²այլ վասն անխռով զքեզ առնելոյ³³՝ հա-
 լածեցի զնա յաշխարհէս իմմէ³⁴ յեզր երկրի
 եւ³⁵ ի մոլտս արեւու³⁶, որ հաւասար է նմա
 մահու. եւ արդ մի՛ լիցի պատերազմ ³⁷ընդ
 իս եւ ընդ քեզ»: 11 ³⁸եւ ³⁹զի քան զամե-
 նայն բնակեալս ի վերայ երեսաց³⁹ ⁴⁰երկրի
 խաղաղասէր ասեն գոլ⁴¹ զազգն⁴² ձենաց⁴³՝
 յանձն առնու առնել զհաշտութիւն⁴⁴. ուս-
 տի յայտ իսկ է⁴⁵, ⁴⁶եթէ ⁴⁷են արդարեւ խա-
 ղաղասէր ⁴⁸եւ կենսասէր⁴⁹ ազգն⁵⁰ ձե-
 նաց⁵¹:

12 ⁵²Աքանչելի է եւ⁵³ աշխարհն առա-
 տութեամբ ամենայն պտղոց, եւ գեղեցիկ
 բուսովք ⁵⁴զարդարեալ, քրքմաւէտ եւ սի-
 րամարգաշատ⁵⁵ եւ բազմամետաքս⁵⁶, ան-
 բաւութիւն⁵⁷ յամուրաց⁵⁸ եւ հրեչից¹, եւ

32 Ա չիք այլ ... առնելոյ
 33 Օ առնելով
 34 e մերմէ փիս իմմէ
 35 c չիք եւ
 36 de չիք արեւու
 37 OR ընդ յիս
 38 F զի քան զիս
 39 Աopqrs չիք երեսաց
 40 Ասի երկրին ասեն խաղաղասէր գոլ / EFL երկրի
 ասեն խաղաղասէր գոլ
 41 N չիք գոլ
 42 Ա զազգն / n զազգ
 43 Ա մենաստանաց [c մենաստանեաց] / rs մենեաց
 / O մենաց
 44 abcde զհաշտութիւնն
 45 E չիք է
 46 gkl եթէ արդարեւ են խաղաղասէր / Տիւ թէ / M
 թէ արդարեւ են խաղաղասէր
 47 Ա են խաղաղասէր արդարեւ / Հ չիք են արդա-
 րեւ խաղաղասէր / o չիք են
 48 իսabcdopqrs չիք եւ կենսասէր
 49 վ²abcd կենսասէր
 50 fgl ազգն / միւսն. ազգ
 51 O մենեաց
 52 f եւ սխանչելի է եւ
 53 k չիք եւ (աշխարհն)
 54 f զարդարեալք քրքմաւէտ
 55 f սիրամարգաշատ / Հվց սիրամարգաւէտ / kl
 սիրամարգաւէտ
 56 իս մետաքս եւ / M բազմամետաքս եւ / NOP
 բազմամետաք
 57 def անբաւութիւն
 58 Կ²abcdefn յամուրաց / վ² յամուրաց / o ամու-
 րաց

որ² էչայծեմունսդ³ անուանեն. ուր հասարակաց⁴ կերակուր ասեն⁵ զառ մեզ պատուական⁶ եւ սակաւուց ճաշակելիս՝ զփասեան⁷ եւ ճգպոր, եւ ջայլք այսպիսիք:
13 Այլ¹⁰ 11 զականց եւ զմարգարտաց¹² ոչ ասեն զիտել զհամար¹³ մեծամեծացն¹⁴. իսկ պատուականքս¹⁵ 16 առ մեզ զգեստուց եւ սակաւուց ազանելիք՝ 17 հասարակաց նոցա է զգեստ¹⁸: 14 19 Եւ 20 այս յաղագս աշխարհին ձենաց:

15 Իսկ²¹ Մամբոնայ²² յոչ կամաց²³ եկեալ²⁴ յաշխարհս մեր՝ 25 հանդիպեցաւ զալստեանն²⁶ Տրդատայ. եւ ոչ զարձաւ ընդ զաւրս Պարսից, այլ ամենայն 27 աղխիւն իւրով 28 ընդ առաջ 29 գնաց նմա³⁰ մե-

ծաւ պատարագաւ³¹. 32 եւ Տրդատ ընկալաւ զնա, բայց ընդ³³ իւր ի պատերազմ³⁴ ոչ էառ յերկիրն Պարսից. այլ ետ տեղի 35 աղխի նորա եւ ռոճիկ ի³⁶ կերակուր, փոփոխելով³⁷ 38 տեղի ի տեղուջէ զբովանդակամս:

ՁԲ³⁹

Նահատակութիւն⁴⁰ Տրդատայ⁴¹ թագաւորութեանն յառաջ քան զհաւատալն⁴²:

2 Քանզի⁴³ ոչ է պատմութիւն⁴⁴ ճշմարիտ 45 առանց ժամանակագրութեան⁴⁶, վասն որոյ եւ 47 մանրախուզիւ⁴⁸ քննեալ՝ գտաք զթագաւորելն Տրդատայ յերրորդ⁴⁹ ամի⁵⁰ Դիոկղետիանոսի⁵¹, եւ 52 գալ այսր⁵³ հանդերձ⁵⁴ մեծաւ⁵⁵ զաւրու: 3 Որոյ⁵⁶ հասեալ⁵⁷ ի Կեսարիայ՝ յուրովք⁵⁸ ի նախարա-

1 Ա. հրաշից / nqrs հրեշից / միւսն. հրեշից

2 օ չիք որ

3 օ այծեմունս / f էչայծեմունս

4 agk հասարակ / b հասարակ

5 չգկ չիք ասեն

6 a զպատուական / խ զպատուականն

7 c զփասիսան / չգ եւ զփասեանդ / k զփասեանդ

8 Աճգ զպոր եւ որ / F գապոր եւ որ

9 ՏԻ այլ այսպիսիք

10 g եւ փիս այլ (զականց)

11 չգկ զականս պատուականս եւ ոչ ասեն

12 ab զմարգարտոց / I մարգարտաց

13 p զհամարս

14 g մեծամաց / չկ մեծամեծաց

15 Ա. պատուականք

16 Ա. առաւել փիս առ մեզ

17 չգկ նոցա հասարակաց է

18 P սգեստ

19 M եւ այս աշխարհին նենաց յաղագս

20 չգ այս աշխարհին նենաց յաղագս / k աշխարհին նենաց յաղագս

21 Ացկ բայց փիս իսկ

22 իսabe մամբոնայ / f մամբունաց / միւսն. մամբունայ

23 a կամար

24 օ չիք եկեալ

25 I հանդիպեցաւ մեծի թագաւորին հայոց մեծաց գալստեանն

26 abde գալստեան / M չիք գալստեանն

27 Ախ իւրով աղխի [խ աղխիւն]

28 EMO ընդ յառաջ

29 F գնաց տրդատայ. մեծաւ պատարագաւ ընկալաւ զնա տրդատ բայց

30 Ա. տրդատայ փիս նմա

31 խ պատարագոք

32 Ա. եւ ընկալեալ [bcdef ընկալաւ] զնա տրդատ [c տրդատայ], բայց

33 Տխ զկնի փիս ընդ

34 խc ոչ առ

35 Տ աղխին նորա

36 չ չիք ի (կերակուր)

37 p փոխելով

38 Տխ տեղ [I տեղի] ի տեղուջէ / d ի տեղի ի տեղուջէ

39 abcdefopqrs չԹ՝ փիս ՁԲ / L ՁԶ փիս ՁԲ

40 չ նահատակութիւն

41 fցk ի թագաւորութեան / do չիք ի թագաւորութեանն

42 L զհաւատալն ի ֆրիստոս

43 oqrs այլ զի / n այլ քանզի

44 Տ պատմութիւնն

45 խ առանց ժամանակագրութեան նշմարիտ

46 R ժամանակագրութեանն

47 ՏԻ չիք եւ / R աւելացրած՝ եւ (մանրախուզիւ)

48 չգկ մանրախուզիւք

49 չգկ յերկրորդ

50 I ամին

51 ag դիոկղետիանոսի / ce դիոկղետիանոսի / tw դիոկղեցիանոսի

52 gk ի գալ [k ի գայլ], այր փիս գալ այսր / L գալն

53 c չիք այսր

54 չ չիք հանդերձ

55 b յուրով փիս մեծաւ

56 O որովք փիս որոյ

57 p հասեալք

58 p չիք յուրովք

րացն ²ընդ առաջ լինէին³: 4 եւ եկեալ⁴ յաշխարհս՝ գտանէ զՕտայ⁵ սնուցեալ զքոյր իւր զԽոսրովիդուխտ⁶, եւ⁷ պահեալ⁸ զգանձան⁹ ամրոցաւն¹⁰ ¹¹Հանդերձ յոյժ երկայնատուութեամբ¹². քանզի էր ¹³արդարեւ Համբերող¹⁴, ժուժկալ եւ առաւել իմաստուն. զի թէպէտ եւ ոչ ծանեաւ զճշմարտութիւնն¹⁵ յաղագս Աստուծոյ, սակայն զստուծիւն կոտցն զիտաց¹⁶: 5 ¹⁷Նոյնպէս էր¹⁸ եւ¹⁹ սան նորա²⁰ Խոսրովիդուխտ, կուսան Համեստ ²¹որպէս զաւրինաւոր ոք, եւ ոչ ամենեւին ²²ունել անդուռն²³ բերան, ²⁴նման այլոց²⁵ կանանց:

6 Իսկ Տրդատ²⁶ ի Հազարապետութիւն Հայոց զՕտայն²⁷ կացուցանէ²⁸ ²⁹եւ շնորհակալութեամբ պատուէ զնա, եւ առաւել եւս զիւր դայեկորդին³⁰, զՄանդակունին³¹

1 L ի նախարարաց
2 a յառաջ փխ ընդ առաջ / LNOP ընդ յառաջ
3 c լինէին նմա
4 Stv ելեալ փխ եկեալ
5 acg գաւտայ / Հ գօտա / OP գոտայ / Պ_s գովտայ
6 Stv Խոսրովիդուխտ [gkprs գխոսրովիդուխտ]
7 pqrs չիբ եւ
8 f չիբ պահեալ
9 cl զգանձաւ / Հգk զգանձն
10 I ամրոցին / Պ_s չիբ ամրոցան
11 վի հանդերձ ամենայնիլ յոյժ
12 g երկայնամտութեամբ / F երկայնամտութեան
13 E արդար եւ համբերող
14 Stv համբեր [o համբերող]
15 Stvf զգնարտութիւն [I գնարտութիւնն]
16 I գիտեաց [նորոգածն է]
17 O նոյնպէս եւ էր տան նորա
18 hv չիբ էր
19 opqs չիբ եւ
20 U նորին
21 U hv որպէս գոֆ օրինաւոր
22 U անդուռն բերան ունել / Հգk ունելով
23 I զանդուռն
24 c նման որպէս գոֆ այլոց կանանց / d չիբ նման
25 Sc այլ / I այլոց
26 gk տրդատայ
27 c գաւտա / hv abdef գնա փխ գօտայն / NOP գօտայն
28 hv կասուցանէ փխ կացուցանէ
29 p եւ շնորհակալութեամբ / միւսն. չիբ եւ
30 hv դայեկորդին / վ դայեկաց որդին
31 Sabdef զմանդակունին

Արտաւազդ³², վասն ³³լինելոյ նմա պատճառ³⁴ փրկութեան եւ Հայրենականացն Հասելոց³⁵ փառաց. յաղագս որոյ ³⁶ի ձեռս տայ նմա ³⁷զսպարապետութիւն զաւրացն Հայոց: 7 Նորին աղագաւ եւ զՏաճատ ³⁸քեռայր նորին իշխան ի վերայ գաւառին³⁹ Աշոցաց⁴⁰ կարգէ: 8 Սա էր⁴¹ որ յապայսն⁴² զգացոյց⁴³ աներոյն⁴⁴ իւրոյ Արտաւազդայ, ⁴⁵եւ նա արքայի, նախ՝ զԳրիգոր Անակայ ⁴⁶լինել որդի, եւ ապա զկնի՝ վասն որդւոցն⁴⁷ Գրիգորի, որպէս Հմուտ եղեալ, ի Կեսարացւոց քաղաքին բնակելով:

9 Իսկ քաջին Տրդատայ երազապէս եւ բազում ճակատս տուեալ, նախ ի Հայս եւ ապա ⁴⁸ի Պարսս՝ իւրով անձամբ առնէր զյաղթութիւնն⁴⁹: 10 Որ ի միում նուազի, առաւել քան զԵղիանանն⁵⁰ զայն ի Հնումն, կանգնեաց ⁵¹զնիզակն յոգնական Համաթիւ վիրաւորաց: 11 Դարձեալ յերկորդումն՝ կորովեացն⁵² Պարսից զվորձ ա-

32 L զարտաւազդ
33 S լինելոյ նորա նմա
34 hv պատճառի / EFLM պատճառի
35 d չիբ հասելոց
36 Stv ի ձեռն նորա տայ
37 U զսպարապետութիւնն [f զսպարապետութիւն] լինել [ef լինիլ] ի վերայ ամենայն գօրաց
38 abcde նորին քեռայր
39 Հգl իւրոյ գաւառին / R յուսանցում աւելացրած՝ իւրոյ (գաւառին)
40 Stv աշոցայ [k աշոցէ] / EFL աշոցան
41 U է
42 hv յապայսն
43 k սգացոյց
44 b աներին
45 pqrs չիբ եւ նա արքայի / R եւ նա արքայի աւելացրած յուսանցում
46 U որդի լինել
47 e որդւոցն
48 g ի պարս
49 Հգk գյաղթութիւն / E յաղթութիւն
50 abcde զելիանանն / f զելիականն / hv նորոգաց զեղանանն
51 U զնիզակն [c զնիզակն իւր / 4²ef զնիզակն] ի վերայ յոգնական [4² յոգնական] համաթիւ / Stv յօգնական [op օգնական] / L զնիզակն իւր ի վերայ հոգնական համաթիւ
52 k կորովեացն

ուեալ զսաստկութեան սկային¹ եւ կուռ վառուածոցն², բազում վիրաւք պատեալ³ զձին՝ սատակեցին նետաձգութեամբք⁴. որոյ⁵ զարկուցեալ ⁶յերկիր ընկենոյր⁷ զարքայն: 12 Իսկ նորա յարուցեալ ⁸եւ հետի յարձակեալ, փոխանակ ⁹իւր զբազումս¹⁰ ընկենոյր¹¹ ի թշնամեացն, եւ զմիոյ ուրումն¹² զձին¹³ կալեալ, արիաբար աշտանակէր¹⁴: 13 Դարձեալ յերկրորդին¹⁵ միւսանգամ կամաւոր լեալ հետի¹⁶՝ 17 սուսերաւ զերամակս փղացն¹⁸ պուղէր: 14 Եւ այսպիսի նահատակութեամբք¹⁹ յամեալ²⁰ 21ի Պարսս եւ յԱսորեստան²²՝ անդր եւս քան զՏիգրբոն²³ յարձակի:

ՁԳ²⁴

Յաղագս ²⁵առնելոյ կին Տրդատայ զԱշխէն, եւ Կոստանդին²⁶ զՄաքսիմիանայ²⁷, եւ թէ²⁸ ո՛րպէս հանդիպեցաւ հաւատոց²⁹:

2 Եկեալ Տրդատայ յաշխարհս՝ առաքէ ³⁰զՍմբատ ասպետ, զհայր Բագարատայ՝ ածել զկոյսն Աշխէն, զգուստրն³¹ Աշխարարայ³², իւր ³³ի կնութիւն. որ ինչ նուազ³⁴ էր կոյսն արքային հասակի: 3 Եւ հրամայէ զրել զնա³⁵ արշակունի եւ զգեցուցանել³⁶ ծիրանիս եւ թագ կապել, զի հարսնասցի արքայի: 4 Յորմէ եղեւ որդի Խոսրով, ոչ համեմատ հասակի³⁷ ³⁸ծնողաց իւրոց:

5 Ընդ նոյն աւուրս լինին³⁹ հարսանիք եւ⁴⁰ Մաքսիմիանայ⁴¹ դստերն Դիոկղետիանոսի⁴² ի Նիկոմիդայ, փեսայանալով նմա Կոստանդիանոսի⁴³ կեսարի որդւոյ Կոստայ թագաւորին⁴⁴ Հռոմայ⁴⁵, որ ⁴⁶ոչ

1 Հ սկային / Օ ըսկային
 2 Հgk վառուածոց
 3 k ատեալ / Ա չիբ պատեալ
 4 L նետաձգութեամբ
 5 կվ²abcde որոց / f որովք
 6 k չիբ ... յերկիր յարուցեալ
 7 Ա ընկեցին / L ընկեց / P ընգեցնուր
 8 Տիւ եւ ի հետի
 9 prs իւր եւ բազումս / Հgk չիբ իւր
 10 adef բազումս / F բազում
 11 k ընդենոյր փիւ ընկենոյր / P ընգեցնոյր
 12 cklprs որումն
 13 Տիւ գձի / M ձի
 14 Տ աշտանակեալ / Խ յաշտանակեալ
 15 վabcn յերրորդին / Հgl երկրորդին / L յերրորդումն փիւ յերկրորդին
 16 վopqrs հետ
 17 Ա սուսերաւ գփոց զերամակսն [c երամակն / bdef զերամակն] պուղէր
 18 d նահատակութեամբ
 19 վ փոց / tw գփլոցն
 20 Հgk համեալք
 21 e չիբ ի (պարսս)
 22 Ա յասորեստանի
 23 bcdef գտիսբոն

24 Խabcopqrs Ձ փիւ ՁԳ / L Ձէ փիւ ՁԳ
 25 Ա առնելոյն տրդատայ կին գաշխէն / Տ առնելոյ [op առնելոյ]
 26 gln կոստանդինի / NOPR կոստանդին
 27 c զմաքսիմիանայ / e զմաքսիմիանայ / d զմաքսիմիանայ / gk զմաքսիմիանայ
 28 o չիբ թէ
 29 p հաւատոց
 30 a զպարապետ փիւ զսմբատ ասպետ / NOPR զսմպատ
 31 bcfgk զգուստր / SI դուստր
 32 Աtw աշխարարայն [b աշխարհարայն]
 33 Ա կնութեան փիւ ի կնութիւն
 34 Ա անմեան փիւ նուազ
 35 b չիբ գնա
 36 P սգեցուցանել / E զգեցուցանել նմա
 37 Ա հասակաց / R հասակի լրացուած լուսանցում
 38 Ա իւրոց ծնողաց
 39 ԱՀgk լինի
 40 Ա չիբ եւ
 41 de մաքսիմիանայ / f մաքսիմիանայ / P մաքսիմիանայ
 42 a դիոկղիտիանոսի / c դէոկղետիանոսի / I դիոկլետիանոսի / tw դիոկլիցիանոսի
 43 Հ կոստանդիանոս
 44 Խ թագաւորի
 45 Հabd հոռովմայ
 46 R չէր փիւ ոչ էր

էր ի դստերէն Մաքսիմիանոսի, այլ Հեղե-
նայ¹ պոռնկէ ծնեալ²: 6 Այս Կոստանդիա-
նոս³ բարեկամացեալ ի հարսանիսն ընդ
Տրդատայ մեր թագաւորի⁴: 7 Եւ յետ ոչ
բազում ամաց⁵ մեռեալ⁶ Կոստանդ⁷՝ փո-
խանորդ⁸ նմա⁹ առաքէ Դիոկղետիանոս¹⁰
զնորին որդի եւ զիւր որդիացեալն Կոս-
տանդիանոս¹¹:

8 Սա յառաջ քան զթագաւորելն, մինչ
դեռ կեսար էր, պարտեալ ¹²ի մարտն, եւ
տրտմութեամբ մեծաւ ննջեալ՝ երեւութա-
ցաւ¹³ նմա¹⁴ ¹⁵ի քուն ¹⁶խաչ աստեղեայ
յերկնից, պարունակեալ ¹⁷գրով, ասէ. «Այ-
սու յաղթեա»։ զոր արարեալ սիւզնոյն¹⁸
եւ¹⁹ ²⁰յառաջաբերեալ՝ ²¹յաղթեաց պատե-
րազմացն²²: 9 Բայց յետոյ հրապուրեալ
²³ի կնոջէն ²⁴իւրմէ Մաքսիմիանայ, ի²⁵
դստերէն Դիոկղետիանոսի²⁶, յարոյց հա-

լածանս եկեղեցւոյ. եւ²⁷ զբազումս²⁸ վկա-
յեալ՝ ինքն եղեփանդական²⁹ բորոտու-
թեամբ³⁰ ³¹ըստ բոլոր ընկալեալ մարմնոյն
ապականեցաւ վասն յանդգնութեանն³²:
10 Ջոր ոչ կարացին³³ բուժել արիողա-
կան³⁴ կախարդքն եւ մարտիկեան³⁵
բժիշկքն³⁶. յազազս որոյ յղեաց առ
Տրդատ՝ առաքել նմա դիւթս ի Պարսից եւ
ի³⁷ Հնդկաց. սակայն ³⁸եւ այնք³⁹ ոչ հասին
նմա⁴⁰ յաւզուտ: 11 Ջոր եւ քուրմք⁴¹ ⁴²ո-
մանք ի դիւաց խրատուէ հրամայեցին
բազմութիւն տղայոց զենուլ յաւազանս եւ
ջերմ ⁴³արեամբ լուանալ⁴⁴ եւ ողջանալ:
12 Որոյ լուեալ զլալիւն⁴⁵ մանկանցն,
հանդերձ մարցն⁴⁶ կականամբք⁴⁷, զթա-
ցեալ⁴⁸ մարդասիրեաց, զնոցայն⁴⁹ ⁵⁰լաւ
վարկուցեալ քան զիւրն փրկութիւն:
13 Յազազս որոյ զփոխարէնն⁵¹ ⁵²յԱստու-

1 abdef հելլենեայ / co հելլենայ / pqrs հեղինայ / չ յեղինայ / F յելլենեայ / L յելլենայ / R հեղինայ
2 bcef չիբ ծնեալ
3 NOP կոստանդիանոս
4 Ա. քազաւորին
5 Ա. աւուրց փխ ամաց
6 Ա. մեռաւ
7 Հabcd կոստաս / n կոստայ
8 L փոխանակ
9 abde նորա
10 a դիոկղիտիանոս / cd դեոկղետիանոս / tw դիոկլեցիանոս (միշտ)
11 o գկոստ փխ կոստանդիանոս
12 a ի մարտս
13 c երեսութեցաւ / Հk երեսեցաւ
14 opqrs չիբ նմա
15 o ի քունն / Ա չիբ ի քուն
16 O խաչ աստեա
17 վ գրով աստեղ աստեղ փայտ
18 Ա սիւզնոն / pqrs իւզնոյն / o իսկոյն / tw սիւզ-
մում
19 o չիբ եւ
20 o յաղթեաց յառաջ բերելով զնշանն
21 Ա պատերազմացն յաղթեաց
22 o չիբ պատերազմացն
23 habcdef ի կնոջէ
24 cdef իւրմէ ի մաքսիմիանայ [de մաքսիմիանայ] / չբ մաքսիմիանայ / glnqrs մաքսիմիանայ / k մաք-
սիմիանայ / o մաքսիմիանայ / վ³ մաքսիմիանայ / վ² մաքսիմիանայ
25 Ա չիբ ի (դստերէն)
26 a դիոկղիտիանոսի / f դիոկղետիանոսէ

27 g չիբ եւ
28 gk բազումս
29 hnopqrs եղեփ ընդ ակն / չ եղե.. հնդկական / o ե-
ղեւ ընդ ակն / վ եղեփընդակն / tw ելեֆանդա-
կան / L եղեփանդակն
30 Աhmnopqrs բորոտութեամբն
31 E ըստ բոլորն / FL ըստ բոլորն ընկալեալ (L
կալեալ)
32 fgnp յանդգնութեան
33 k կացին փխ կարացին
34 Ա արիողական / w¹ արիողական
35 S^h մարիսկեան / c մարարսիկեան
36 p բժիշկն
37 k չիբ ի (հնդկաց)
38 Հ ոչ այնք փխ եւ այնք
39 k այնքն / ae նոքա փխ այնք
40 o չիբ նմա
41 վ քուրմք
42 Ա ոմանք հրամայեցին ի դիւաց խրատուէ
43 Ա լուանալ արեամբ [c արեամբն] / L լուանիլ
արեամբ
44 M լուանիլ
45 op լալիսն փխ զլալիւն
46 L մարբն
47 Հgnop կականամբք
48 Ա չիբ գթացեալ
49 abcf զնոցա / de նոցա
50 Ա լաւ քան զիւրն վարկուցեալ փրկութիւն / qrs
ընդ փխ լաւ
51 p փոխարէն
52 Ա ընդունի յաստուծոյ

գաւորին՝ աղմկէր ²զերկիրն, ³եւ մերձ առ լերամբն ⁴ոչ թողացուցանէր այլու՛մ պարապել⁵ գործոյ⁶: ⁶Ասէ ցամենայն նախարարութիւնս տանս Հայոց պարապել գործոյ: ⁷Ասէ ⁸ցամենայն նախարարութիւնս տանս⁹ Հայոց¹⁰ արքայ¹¹. «Որ ոք ածցէ¹² ¹³առ իս զնահապետն¹⁴ ազգին¹⁵ Սլկունեաց¹⁶՝ տաց¹⁷ նմա յաւիտենական իշխանութեամբ զգեաւորս¹⁸ եւ զգաստակերտս¹⁹, եւ գամենայն իշխանութիւն²⁰ ազգին²¹ Սլկունեաց²²»: ⁸ Զոր յանձն առնոյր ճենազնեայն²³ Մամգոն²⁴:

⁹ Եւ ²⁵ի խաղալ թագաւորին զկողմամբ²⁶ ²⁷Աղուանից ի վերայ հիւսիսակա-

նացն՝ զնաց Մամգոն²⁸ ամենայն աղխին²⁹ իւրով զկողմամբք Տարաւնոյ, որպէս թէ ապստամբեալ³⁰ ի թագաւորէն. եւ³¹ ի չու անկեալ, առաքէ գաղտագնաց³² հետեւակս, զգացուցանելով³³ նահապետի³⁴ ազգին Սլկունեաց³⁵ ³⁶զգնալն թագաւորին զկողմամբք³⁷ Աղուանից. «³⁸Վտանգ մեծ է, ասէ, թագաւորին Տրդատայ, վասն որոյ զնաց զկողմամբք Աղուանից պատերազմել³⁹ ընդ ամենայն լեռնոտնեայսն⁴⁰. վասն որոյ մեր է ժամանակ ի ճահ⁴¹ խորհել⁴² եւ գործել որ ինչ կամք են. զի խորհեալ եմ դաշնաւոր լինել⁴³ ընդ⁴⁴ քեզ՝ վասն⁴⁵ արհամարհանաց իմոց որ⁴⁶ ի թագաւորէն»: ¹⁰ Ընդ որ յոյժ⁴⁷ ուրախացեալ նահապետ⁴⁸ ազգին Սլկունեաց⁴⁹՝ ընդունի զնա երգմամբ ուխտից. բայց յամուրն⁵⁰ ոչ թողու, մինչեւ տեսանել⁵¹, թէ ո՛րպէս պահիցէ⁵² զմտերմութիւն⁵³ ¹երգմանցն եւ² դաշ-

1 nopqrs չիբ եւ / R եւ-ը լրացուած
 2 F գերկիրն որ առ լերամբն. չթողացուցանէր
 3 իսի՞ որ փիս եւ / Կ²abcdef որ փիս եւ մերձ / c չիբ եւ մերձ
 4 Աց չթողացուցանէր [b ոչ թողացուցէր] / k չթուլացուցանէր / l ոչ թուլացուցանէր / չ չիբ ոչ
 5 Հk չիբ պարապել / L պարապիլ
 6 իս գործոց
 7 o ապա ասէ արքայ առ ամենայն նախարարութիւն տանս հայոց որ ոք
 8 Տիս ամենայն նախարարութեանց / NOPR ամենայն նախարարութեան
 9 abcdef տանց / իս տանցն
 10 իս չիբ հայոց
 11 E արքայի
 12 Տիս ասէ
 13 opqrs չիբ առ իս / R առ իս աւելացուած լուսանցում ածցէ բարից առաջ
 14 EFL գնահապետ
 15 Տիս չիբ ազգին
 16 իս սղկունեաց
 17 f տացէ
 18 a գեաղս / bdef գեղս / c գեաւղ / չl գգեղս / NPR գգեղս
 19 Ա դաստակերտս
 20 Հcdgk իշխանութիւնս
 21 f չիբ ազգին
 22 իս սղկունեաց
 23 ab բենագւայն / Կ²def բենագւն այն / c բենագւն / gk բենագւգեան / Հpqrs բենագւեան / վ բենագւգեայն / P բենագւեան
 24 Կ²Հabe մամգոն / միւսն. մամգոն
 25 p ի խաղալն / O չիբ ի (խաղալ)
 26 չl զկողմամբքն
 27 c աղուանից ի վերայ

28 abde մամգոնն / cf մամգոնն / Հg մամգոն / k մամբգոն / միւսն. մամգոն / O մամգոնն
 29 Աnopqrs աղխիւ
 30 f ապստամբել / L ապստամբիլ
 31 e չիբ եւ
 32 իս գաղտագնացս
 33 իս զգացուցանող [l զգացուցանաւղ] / վ զգացուցանող / oqrs սգացուցանելով
 34 b նահապետին
 35 kl սղկունեաց
 36 pqrs գնաց ասէ զկողմամբք / Հckl գնալ / M գնալ
 37 k զկողմամբքն
 38 F չիբ վտանգ ... աղուանից / P վտանկ
 39 L պատերազմիլ
 40 cdef լեռնոտնայսն / g լեռնոտնեան / k լեռնոտնեան / վpqrs լեռնոտայսն / P լեռնոտնեայս
 41 gk մաշ փիս մահ
 42 L խորհիլ
 43 de լինիլ
 44 Ա, իս չիբ ընդ
 45 F չիբ վասն
 46 opqrs չիբ որ
 47 S չիբ յոյժ
 48 g նահապետի
 49 իս սղկունեաց
 50 E ամուրն
 51 իս տեսցէ
 52 Ա պահեսցէ
 53 SI գմտերմութիւնն [o գմտերմութիւն]

դաշնաւորութեանց³: 11 Իսկ ասացեալն⁴ Մամգոն⁵ ամենայնիւ⁶ ջանացեալ ⁷զմտերմութիւն ցուցանել⁸ ⁹առ ապստամբն՝ Հաւատարմացաւ նմա որպէս արդարեւ միամիտ գործակից. մինչեւ Հրամայեաց¹⁰ ¹¹նմա ¹²Համարձակ մտանել յամուրն եւ ելանել:

12 Եւ յետ ¹³բազում վստահութեան¹⁴, ի միում ակուրց¹⁵ Հաւանեցուցանէ¹⁶ զնահապետ ազգին Սլկունեաց¹⁷ ելանել արտաքս¹⁸ յամրոցէն¹⁹ եւ որսալ երէս²⁰. եւ ²¹ի միջամուխ լինել²² որսոցն²³՝ դիպեցուցանէ աղեղամբն²⁴ ընդ մէջ թիկանցն, եւ կործան²⁵ յերկիր զարկուցանէ զապստամբն: 13 Եւ ընթացեալ իւրովք²⁶ արամբքն²⁷ ²⁸ի դուռն ամրոցին՝ ունի զբերդն, կապելով զամենայն ²⁹արս որ³⁰ ³¹ի ներքս: 14 ³²Նա

եւ զազգն³³ Սլկունեաց³⁴ խորհեցաւ բառնալ, եւ կոտորեաց ³⁵զամենեսեան. երկուք³⁶ ոմանք³⁷ փախստական³⁸ անկան³⁹ յաշխարհն Մովսայ: 15 Իսկ Մամգոն⁴⁰ վաղվաղակի զգացուցանէ⁴¹ թագաւորին. ⁴²ընդ որ ⁴³ուրախացեալ Տրդատայ⁴⁴, զրէ Հրովարտակ⁴⁵՝ իշխել նմա ամենայնի ⁴⁶գորխոստացաւն, եւ կարգէ զնա նախարար⁴⁷ ի տեղի ապստամբին, անուանելով⁴⁸ յանուն իւր Մամգոնեան⁴⁹: 16 Բայց մնացելոցն⁵⁰ ⁵¹Սլկունեաց Հրամայէ չվնասել:

1 L երդմանց դաշնաւորութեանն / c երդման / չգրոգրս երդմանցն / p գերդմանցն / միւսն. երդմանց
2 Ա. չիք եւ
3 ՏԱ. դաշնաւորութեանցն
4 E ասացեալ
5 Հաբդեց մամգոն / f մամգունն / միւսն. մամգուն
6 Տ ամենեւին
7 acdef ցուցանել զմտերմութիւն [def զմտերմութիւնն] / i մտերմութիւն
8 b չիք ցուցանել
9 x առ ապստամբին
10 իւ հրամայէ
11 Ա. նմա ի բերդն համարձակ մտանել եւ ելանել
12 իւ համարձակ յամուրն մտանել եւ ելանել
13 EFL բազում վստահութեանց ի միում
14 Ա. վստահութեանց վստահութեանն / M վստահութեան
15 իւ աւուր
16 E հաւանեցուցանէ նմայ
17 իւ սղկունեաց
18 nopqrs արտաքոյ
19 rs ամրոցին / M ամրոցէն / O յամրոցին
20 ef երէս
21 abc ի միջամուխն / i ի միջամուխ
22 abdef լինելոյ / i եղեալ
23 Ա. որսոյն / kl որսացն
24 Հkt աղեղամբ
25 Ա. կործանեալ / Հgk կործանէ / O կործանի
26 ԱՏ իւրով
27 Ա. Հkl արամբք
28 Ա. չիք ի դուռն ամրոցին
29 իւ արս ամրոցին, որ / Տ արսն

30 L որք փիս որ
31 Հk ի ներքն / M ի ներքս անտ եւ
32 k տեւ փիս նա եւ / Հ չիք նա
33 prs զազգսն
34 իւ սղկունեաց
35 L զամենեսեան բաց յերկուց ոմանց, որք փախուցեալք յաշխարհն ծոփաց սպրեցան / abdef զամենեսին
36 k երուք փիս երկուք
37 F չիք ոմանց
38 Ա. փախուցեալք / իւ փախստականք
39 Ա. չիք անկան / OP անգան
40 Հabdei մամգոն / fg մամգունն / միւսն. մամգուն
41 P սպացուցանէ
42 abdef եւ փիս ընդ որ
43 f չիք ուրախացեալ տրդատայ / c յոյժ ուրախացեալ
44 abde արքայի փիս տրդատայ
45 a հրովարտաք
46 Տ չիք գոր խոստացան / Ա. Հվից որոց փիս գոր / R որոց խոստացան լրացուած լուսանցում
47 a զնախարար
48 Ա. իւ անուանեալ
49 Հabde մամգոնեան / միւսն. մամգոնեան
50 Ա. մնացելոց
51 Ա. Հgk սղկունեաց [gk սղկունեաց ոչինչ հրամայէ վնասել / l սղկունեացն

ՁԵ՛1

Նահատակութիւնք Տրդատայ 2ի պատերազմին յԱղուանս, 3յորում միջակտուր արար4 5գրագաւորն Բասլաց:

2 Իսկ թագաւորն Տրդատայ ամենայն Հայաստանաւք6 իջեալ ի դաշտն Գարգարացւոց՝ պատահէ7 հիւսիսականացն8 ճակատու9 պատերազմի10. եւ 11ի խառնել12 երկոցունց13 կողմանցն՝ յերկուս14 ճեղքէ15 զամբոխ թշնամեացն16, սկայաբար17 շահատակելով: 3 Ոչ կարեմ ասել զերագութիւն18 ձեռինն, ո՛րպէս անբաւք ի նմանէ յերկիր19 20անկեալ թաւալազլոր21 խաղալին, 22աւրինակ իմն ի23 գեղեցիկ ցանցորդէ24 լի ձկամբք յերկիր25 թաւթափեալ26 ցանցոյն27, կայտուէին28 յերեսս29 երկրին30:

1 abcfghkopqrs ՁԲ փխ ՁԵ / L ՁԹ փխ ՁԵ
 2 gk ի պատերազմին որ
 3 L յորում արար միջակտուր գրաւաց թագաւորն / Inopqrs յորժամ փխ յորում
 4 q արարին
 5 Աչգk գրաւաց [gk գրագղաց] թագաւորն
 6 de հայաստանօփս / SՄ հայաստանօփ / I հայաստանաւք
 7 Հ պատահին
 8 g հիւսիսականացն / I հիւսիսականաց / OPR հիւսիսականացն
 9 I ցականուն
 10 kl պատերազմին
 11 L ի խառնիլ / OPR չիփ ի
 12 pqrs խառնեալ փխ խառնել / PR խառնեալ
 13 p յերկոցունց
 14 f երկուս / SI յերկու / p չիփ երկուս
 15 իս նեղեալ
 16 I թշնամոյն
 17 Հ հսկայաբար
 18 a գերագութիւնն
 19 իս չիփ յերկիր
 20 k անկեալ դի / vac թաւալգոր / v bdefnpqrs թաւալգոր / իսվ դիւթաւալ / Հ անկեալ դիւթաւալ գոր փխ անկեալ թաւալազլոր / M անկեալ դիւթաւալ գոր խաղալին
 21 O թաւալազլոր
 22 bcdef օրինակ իմն իբրեւ / g արինակ
 23 իս չիփ ի (գեղեցիկ)
 24 իսվ2 ցանցորդի
 25 իս յերկիր
 26 SՄ թափեալ [o թաւալեալ]
 27 c ցանցոյն
 28 f կայտառին / abcde կայտոյն / OP կատուէին
 29 M յերեսս

4 Զոր տեսեալ 31թագաւորին Բասլաց32՝ մաւտ հասանէ յարքայն33. եւ հանեալ յասպազինէն34 35զներդեայ քեմխտապատ36 պարանն, եւ կորովութեամբ ձգեալ37 յետուստ կողմանէ38՝ 39ճահ զիպեցուցանէ յուս40 ձախակողմանն41 եւ յանութ42 աջակողմանն43. զի էր վերացուցեալ44 զձեռնն45 ածել ումբ սուսերաւ46. եւ ինքն վառեալ վերտ47 պահպանակաւք, ուր48 ոչ գծէին նետք49: 5 Եւ քանզի ոչ կարաց 50չարժել ձեռամբ զհսկայն51՝ զլանջաւք52 առ երկվարին53. եւ ոչ54 այնչափ ինչ շութափեաց մտրակել55 զերկվարն, 56քան թէ57 ահեակ ձեռամբն58 1ի ներդեայն2 աճապարեալ3

30 իս չիփ երկրին
 31 gk թագաւորն քաղաց
 32 F քաղաց փխ քաղաց
 33 իս յարքայն հայոց / E արքայն / R յարքայն լուսանցնում աւելացրած՝ հայոց
 34 վի՛ն յասպարիգէն / Կ2abc չիփ յասպարիգէն / EF յասպի գինէին
 35 k գնեարդաբեմ խտապատ / Հ գնեարդաբեմ ղապատ / c գնեարդա / F գնեարդա քեմխտապատ / M գնեարդաբեմ խտապատ / NO գնեարդաբեմ խտապատ / PR գնեարդաբեմ խտապատ
 36 Կ2ab քեմխտապատ / c քեմխտապատ
 37 Աս ձգէ
 38 Կ2cdef կողմանն
 39 SՄ ցարպ [k ցարպադեպեցուցան]
 40 abdef ի յուս / վ2 յուսի
 41 Հվ2gkl ձախոյ [I ի ձախոյ] կողմանն [չգk չիփ կողմանն] / rs ձախակողմն / O ձախակողմանն
 42 c յանթու / վ2nopqrs յանթ
 43 rs եւ ղախակողմանն / p եւ յաջակողմանն / g աջու կողմանն / k աջոյ կողմանն / Հ յաջոյ կողմանն / N աջակողմանն
 44 gk վերացեալ
 45 SՄab գնեմ
 46 O առ սուսերաւ
 47 չգk գերդ փխ վերտ / OP վերտ
 48 չգk որ փխ ուր
 49 N չիփ նետք
 50 Աս ձեռամբ շարժել
 51 Հ հսկային / Ա քարքայն փխ գնակայն
 52 SՄ զլանջիւք
 53 Ա երկվարին առեալ / Կ1 երկարին
 54 Ա չիփ ոչ
 55 Կ2defg մտրակել
 56 Ա իսկ ապա փխ քան թէ
 57 k եթէ / I թէ
 58 L ձեռամբ

սկային⁴, եւ սաստիկութեամբ ուժոյն զիւրեալ⁵ ցանցեալ՝ ի ճահ դիպեցուցանէր⁶ զերկսայրին, եւ ընդ մէջ կտրէր⁷ զայրն⁸ եւ⁹ զոյգ ընդ պարանոցին զգլուխ¹⁰ երիվարին¹¹:

6 Իսկ զաւրացն ամենայնի¹² տեսեալ զթագաւորն իւրեանց եւ զգաւրաւորն¹³ միջակտուր¹⁴ յայնպիսի¹⁵ ահաւոր¹⁶ բազկէ լեալ՝ ի փախուստ դառնային¹⁷. զորոց¹⁸ զհետ մտեալ Տրդատ¹⁹, վարէ²⁰ մինչեւ²¹ յաշխարհն Հոնաց: 7 Եւ թէպէտ ոչ փոքր հարուած²² ²³եհաս զաւրացն իւրոց, եւ բազմաց անկումն մեծամեծաց, ²⁴յորում մեռաւ եւ²⁵ սպարապետն ամենայն Հայոց ²⁶Արտաւազդ Մանդակունի, սակայն Տրդատ²⁷ անտի ըստ հայրենի²⁸ արինին²⁹ պատանդս³⁰ առեալ դառնայ: 8 ³¹Որով

պատճառաւ³² միաբանեալ զամենայն³³ հիւսիսի³⁴, հանեալ³⁵ զաւր բազում, գումարտակ արարեալ՝ խաղայ յաշխարհն Պարսից, ³⁶ի վերայ Շապհոյ որդւոյ Արտաշրի, չորս³⁷ յիւրոցն³⁸ առնելով զաւրավարս³⁹, զՄիհրան առաջնորդ Վրաց, վստահացեալ ⁴⁰վասն ի Քրիստոս հաւատոցն⁴¹, եւ զԲագարատ ասպետ եւ զՄանածիհր⁴² նահապետ⁴³ Ռշտունեաց⁴⁴ ⁴⁵եւ զՎահան նահապետ Ամատունեաց: 9 Բայց յաղագս հաւատոցն⁴⁶ Միհրանայ եւ աշխարհին Վրաց ասել կայ մեզ առաջի:

ԶԶ⁴⁷

⁴⁸Յաղագս Նունէի երանելւոյ⁴⁹, եթէ⁵⁰ ո'րպէս եղեւ պատմաոք⁵¹ փրկութեան Վրաց:

2 Կին ոմն, անուն⁵² Նունէ⁵³, յընկերաց¹ սրբոց² Հռիփսիմեանց³ ⁴ի ցրուելոցն,

1 L ի ներդերն / NO ի ներբնն / R ի ներդ/°/են
2 a ներդերն / Կ²bcdef ներդերն / rs ներբէն փիս ներդեայն
3 f անապարեաց
4 gl հսկային / p սկայն
5 c զիւրեւ
6 Ugl դիպեցուցանէ
7 Uu կտրէ
8 Su եւ ընդ զոյգ պարանոցին
9 M ընդ զոյգ պարանոցի / O ի փիս ընդ (պարանոցին)
10 FLR գգուլսն / OP գգուլսն
11 Կ²cl երիւարին
12 O յամենայնի
13 lu զգորաւոր
14 a ի միջակտուր
15 de այնպիսի
16 nprq յահաւոր
17 lu դարձան
18 L զօրաց
19 lu տրդատայ
20 Կ²abcf վանէ
21 k մինչ
22 S հարուածս
23 Su իւրոց զօրացն եհաս / R իւրոյ զօրացն եհաս
24 U յորում եւ մեռաւ
25 opqrs չիբ եւ
26 ჯგ մանդակունին արտաւազդ
27 EFL տրդատայ
28 Su հայրութեան [U հայրութեանն]
29 Su օրինաց
30 P պանդատս

31 EFL որով պատմաոք / Uu որով
32 lu պատմաոք / S պատմաոք
33 lu չիբ գամենայն
34 c հիւսիսի / Կ²de հիւսիս / lu գիւսիս / չ գիւսիսիսի
35 OP հանել
36 Su դիմեալ ի վերայ
37 L զչորս
38 U իւրեանց / gl իւրոց
39 opqrs զօրաւորս / N նախապէս՝ զօրաւորս դարձրած՝ զօրաւարս
40 luabcfnno վասն առ ի քրիստոսն
41 L հաւատոյ / M հաւատոց
42 c գմանիիր / վվ մանանիիր / NP գմանանիիր
43 S նահապետ ազգին
44 ck ոռշտունեաց / O ըռշտունեաց / R ըռուշտունեաց
45 f չիբ եւ զվահան ամատունեաց
46 Sձk հաւատոց / f չիբ հաւատոցն / L հաւատոյն
47 abcfgkopqrs ՁԳ փիս ՁԶ / L Ղ փիս ՁԶ / F ՁԳ դարձրած՝ ՁԶ
48 Պ, ունի վկայարանութիւն նունեա եւ մանեա եւ ընկերացն վերնագիրը / Պ, ունի վկայարանութիւն սրբոյն նունեայ եւ մանեայ. Մովսիսի խոյարունացոյ պատմութենէն վերնագիրը
49 Sl երանելոյ / չցգ երանելոյն / L երանուիւոյ
50 F թէ փիս եթէ
51 Uo պատմաոք
52 f չիբ անուն
53 Ulu² նունի / Պ, նունի անուն / Պ, նունեայ

լոցն, փախստեամբ⁵ հասեալ յաշխարհն Վրաց ի Մծխիթայ, ⁶ի նոցա քաղաքն նախագահ⁷, յոյժ ճգնութեամբ ստացեալ շնորհս բժշկութեան, որով⁸ եւ⁹ զբազում¹⁰ ախտաժեսս¹¹ բժշկեալ¹², եւ գլխովին գկին¹³ Միհրանայ¹⁴ 15 առաջնորդին Վրաց: 3 Վասն որոյ հարցեալ¹⁶ զնա¹⁷ Միհրանայ, եթէ¹⁸ որո՛վ զաւրութեամբ¹⁹ առնես²⁰ զայս²¹ սքանչելիս²²՝ ուսաւ²³ զքարոզութիւն Աւետարանին Քրիստոսի²⁴. եւ ախորժելով լուեալ²⁵՝ պատմեաց իւրոց նախարարացն²⁶ հանդերձ գովեստիւ: 4 Եւ իսկոյն եհաս ²⁷առ նա լուր սքանչելեացն, որ²⁸ եղեն²⁹ ³⁰ի Հայս ³¹ի թագաւորն եւ ի

նախարարն, ³²եւ զընկերացն³³ երանելւոյն Նունեայ. ընդ որ հիացեալ³⁴՝ ³⁵զըրուցեաց երանելւոյն³⁶ Նունեայ³⁷, ³⁸յորմէ եւ³⁹ ստուգագոյնս⁴⁰ եւս⁴¹ տեղեկացաւ⁴² ⁴³զամենայն ոճով:

5 Եւ եղեւ ⁴⁴ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ելանել ⁴⁵Միհրանայ յորս⁴⁶. մոլորեցաւ⁴⁷ ի դժուարս լերանց⁴⁸, խաւարեալ աւդով⁴⁹, այլ⁵⁰ ոչ տեսանելեալք⁵¹, ըստ այնմ՝ ⁵²եթէ կոչէ զմէզ բարբառով, եւ դարձեալ⁵³՝ թէ⁵⁴ ⁵⁵գտիւ ի գիշեր մթացուցանէ⁵⁶: 6 Այսպիսեալ⁵⁷ ⁵⁸Միհրան ըմբռնեալ խաւարաւ⁵⁹, որ եղեւ նմա առիթ մշտնջենաւոր լուսոյն. քանզի զարհուրեալ, յի-

1 N յընգերաց / Պ₆ յնկերաց
2 ԽԵ սրբոյն / L սրբուհեացն
3 c հոիւփսիմեանց / S հոիւփսիմեանցն / gk հոիւփսիմէի / ՀI հոիւփսիմէ / Պ₆ հոոփսիմեա / Պ₇ հուփսիմեայ
4 opqrs եւ ցրուելոցն / Հgk չիբ ի ցրուելոցն
5 Պ₇ փախստեայ
6 Խ նոցա (չիբ ի) քաղաք / Պ₆ չիբ ի (նոցա)
7 a նախագահ / c նախագ / Պ₇ մեծագահ փ/ս նախագահ
8 b որով փ/ս ըրով / Պ₇ որոյ փ/ս որով
9 Uopqrs չիբ եւ (գրագում)
10 g քազում
11 c հիւանդս փ/ս ախտաժեսս / LMNOR ախտաժէտս
12 Պ₆ բժշկէր
13 Պ₇ գկինն
14 Խ հայցեալ միհրանայ զնա / Պ₆ միխրանայ / Պ₇ միհրանա
15 Պ₇ վրաց առաջնորդի / Խ առաջնորդի
16 Պ₇ հրամայեալ հարցանել
17 Պ₆ ցնա փ/ս զնա
18 gh բէ / բե
19 Պ₆ Պ₇ զաւրութեամբ
20 E առնէ
21 Պ₆ չիբ զայս
22 Պ₇ սքանչելիս
23 tw ուսոյց
24 L չիբ քրիստոսի
25 L զլուեալն
26 L նախարարաց
27 S ի նա
28 tw որբ
29 Պ₆ եղեւ
30 Պ₇ ի հայք
31 pqr ի քազաւորսն

32 ԱԽ չիբ եւ զընկերացն ... նունեայ
33 վ՞ա՞ յընկերաց / opqrs ընկերաց
34 Պ₆ գարիուրեալ փ/ս հիացեալ
35 nopqrs չիբ զըրուցեաց երանելւոյն նունեայ / Խվ՞ չիբ զըրուցեաց
36 Sckl երանելոյն / L երանուելոյն / Պ₆ երանելին / Պ₇ երանելոյն
37 Պ₆ նունեա
38 S որով փ/ս յորմէ եւ
39 EFL Պ₆ Պ₇ չիբ եւ
40 Stpdef ստուգագոյն
41 Պ₆ Պ₇ չիբ եւս
42 Հվ՞k տեղեկացեալ
43 Պ₇ կարգաւ փ/ս զամենայն ոճով / Պ₆ չիբ զամենայն
44 M ընդ աւուրս / R ընդ յաւուրսն
45 Պ₆ յորս միխրանա / O միհրանայ
46 S յորսս
47 Պ₇ եւ մոլորեցաւ
48 Պ₇ լերինն
49 Պ₆ Պ₇ աւդով
50 Պ₆ Պ₇ այդ
51 Խվ՞ տեսանելովք / վnopqrs տեսանելեալ / F տեսանելեալ / Պ₆ Պ₇ տեսանելեալք
52 Stp բէ ... բէ / L չիբ բէ / Պ₆ Պ₇ բէ
53 Պ₇ դարչեալ
54 E բէ / Պ₆ բբե / Պ₇ բե փ/ս բէ
55 f գտիւ եւ զգիշեր / o գտիւ որպէս զգիշեր
56 I դարձուցանէ փ/ս մթացուցանէ
57 a եւ այսպիսեալ / Sl այսպիսի / g այսպիսեաց / k այսպիսեայ եաւ / Պ₆ եւ այսպիսեալ / Պ₇ այսպիսի եղեալ փ/ս այսպիսեալ
58 Sg խաւարաւ [չգ չիբ խաւարաւ] ըմբռնեալ միհրան / U միհրանայ / Պ₆ միխրան / Պ₇ եւ միհրանայ
59 Պ₆ խաւարու / Պ₇ խաւարան

չեաց զոր լուաւն¹ վասն Տրդատայ, ²եթէ ³ի ճանապարհ ելեալ⁴, ⁵կամելով յորս գնալ⁶՝ հասին նմա⁷ հարուածք⁸ ի Տեառնէ. զոր համարեցաւ, ⁹թէ եւ նմա այնպիսի¹⁰ ինչ ¹¹դիպելոց է: ⁷ ¹²Եւ երկիւղիւ մեծաւ պաշարեալ¹³, խնդրեաց աղաւթիւք¹⁴՝ լուսաւորել¹⁵ աւգոյն¹⁶ եւ դառնալ խաղաղութեամբ, եւ¹⁷ պաշտել զԱստուածն¹⁸ Նունէի խոստանայր¹⁹. որում հանդիպեալ՝ կատարեաց²⁰ զասացեալսն²¹:

8 Իսկ երանելոյն²² Նունէի²³ խնդրեալ արս²⁴ հաւատարիմս՝ յղեաց²⁵ առ սուրբն Գրիգոր, եթէ²⁶ ²⁷զի՛նչ հրամայեցէ²⁸ նմա²⁹ գործել այնուհետեւ. քանզի յաւժարութեամբ³⁰ ընկալան³¹ Վիրք³²

զքարոզութիւն Աւետարանին: 9 Եւ հրաման ընդունի՝ կործանել զկուռսն³³, որպէս ինքն արար, եւ ³⁴կանգնել զպատուական նշան խաչին մինչեւ³⁵ ցաւր³⁶ տալոյ ³⁷Տեառն ³⁸հովիւ յառաջնորդութիւն նոցա³⁹: 10 Եւ իսկոյն կործանեաց զամպրոպային պատկերն Արամագղայ, որ կայր մեկուսի ի քաղաքէն, գետոյն⁴⁰ հզաւրի ընդ մէջ անցանելով⁴¹. զոր սովոր էին երկրպագել ⁴²այգուն այգուն ի տանեաց իւրաքանչիւր, զի հանդէպ նոցա երեւէր⁴³. Իսկ եթէ ոք զոհել կամէր՝ անցեալ ընդ գետն առաջի մեհենիցն⁴⁴ զոհէր:

11 ⁴⁵Բայց ⁴⁶ի վերայ նորա⁴⁷ ⁴⁸յարեան նախարարք քաղաքին, եթէ⁴⁹ ո՞ւմ⁵⁰ արդեաւք⁵¹ փոխանակ կոոցն երկրպագեմք. ուսան՝ եթէ⁵² նշանի⁵³ խաչին⁵⁴ Քրիստոսի. զոր արարեալ կանգնեցին ի վերայ վայելուչ բլրոյն⁵⁵ յարեւելից կուսէ⁵⁶ քաղաքին⁵⁷, մեկուսի⁵⁸ բաժանեալ⁵⁹ եւ նա փոք-

- 1 Տ լուաւ [օ չի՜ք]
- 2 Տ եթէ կամեցաւ ցանապարհորդել յորս [ոպօրց յորսս] հասին / Ա թէ / Պ₆ Պ₇ թե
- 3 Պ₆ ի ցանապարհի յորս կամելով եւ հասին / Պ₇ ի ցանապարհի յորս եւ հասին
- 4 Խվ² ել
- 5 EM յորս կամելով գնալ / FL յորս կամելով հասին
- 6 S abcdefl չի՜ք գնալ
- 7 Պ₇ չի՜ք նմա
- 8 Պ₆ հարուածքն
- 9 EL եթէ / Պ₆ Պ₇ թե եւ / S թէ
- 10 U gopqrs այսպիսի
- 11 Պ₆ լինելոց է փխ ղիպելոց է
- 12 k երկիւղածիւ փխ եւ երկիւղիւ / Պ₆ չի՜ք եւ
- 13 Պ₇ ըմբոնեալ փխ պաշարեալ
- 14 Պ₆ աղաւթիւք
- 15 c լուսաւորել
- 16 g աւղւոյն / k օղւոյն
- 17 S չի՜ք եւ (պաշտել) / R եւ (պաշտել) լրացուած
- 18 OEFL գաստուած
- 19 nopqrs չի՜ք խոստանայր [n լուսանցճու՛մ աւելացրած]
- 20 Ա կատարէ
- 21 I գասացեալն
- 22 SԽ երանելոյն [g երանելւոյն] / L երանուիւոյն / Պ₇ չի՜ք երանելւոյն
- 23 Պ₇ նունեի
- 24 Հ այրս
- 25 Պ₇ յղէ
- 26 Պ₇ եթե
- 27 d զի՞՞ զինչ. չի՜ք հրամայեցէ
- 28 F հրամայեցէ / Պ₇ հրամայեցէ
- 29 Ա չի՜ք նմա
- 30 Պ₇ յաւժարութեամբ
- 31 N ընգալան

- 32 O զվիրք
- 33 abdef զկուռս / gk զկուռն
- 34 ԱԽ զպատուական կանգնել զնշան խաչին
- 35 prs մինչ / Ա չի՜ք մինչեւ
- 36 c ցաւրն / opqrs չի՜ք ցօր
- 37 ԱԽ տեառն նոցա հովիւ յառաջնորդութիւն / ՀI չի՜ք տեառն
- 38 f հովիւ եւ առաջնորդ նոցա
- 39 NOR չի՜ք նոցա
- 40 k որ գետոյն
- 41 Ա անցելոյ
- 42 Հg այգոյն այգուն
- 43 M էր եւ էր փխ երեւէր
- 44 opqrs մեհենիւն
- 45 M բայց նոցա վերայ
- 46 Խ ի նոցա վերայ
- 47 S նոցա
- 48 o յարեան արք նախարարք
- 49 d թէ
- 50 S գով փխ ո՞ւմ / O գո՛ք փխ ում
- 51 abcdef արդեմօք / միւսն. արդեալ
- 52 Ա թէ
- 53 c զնշան
- 54 Խ խաչիս
- 55 ԱԽվ բլրին
- 56 S կողմանէ փխ կուսէ
- 57 ab քաղաքէն / L ի քաղաքէն
- 58 M մեկուսին
- 59 Ա բաժանելով

րազոյն գետով¹: 12 Եւ² 3երկրպագեցին ա-
մենայն բազմութիւնն⁴ ընդ առաւաւտն
նոյնպէս ի տանեաց իւրաքանչիւր⁵:
13 Բայց յորժամ ելեալ⁶ ի բլուրն տեսին⁷
փայտ կոփեալ, ոչ ճարտարաց⁸ 9ինչ գործ`
յոլովք¹⁰ քան զսակաւս արհամարհեցին,
իբր թէ այնպիսեալ¹¹ լի իցէ ¹²ամենայն
անտառն¹³ նոցա, ¹⁴եւ թողեալ ¹⁵ի բաց
գնացին: 14 Իսկ բարերարին Աստուծոյ
նայեցեալ ¹⁶ի գայթակղութիւն նոցա` ա-
ռաքեաց յերկնից¹⁷ սիւն ամպոյ¹⁸, եւ լցաւ¹⁹
լեռանն²⁰ բուրմամբ անուշուրեան²¹. եւ
ձայն բազմութեան սաղմոսերգուաց²² լսե-
լի եղեւ քաղցր յոյժ²³, եւ ծագեաց լոյս
տպաւորութեամբ ²⁴խաչի, ²⁵ըստ ձեւոյ եւ²⁶
չափոյ փայտեղինին²⁷, եւ²⁸ կալով²⁹ ի վե-

րայ նորա հանդերձ³⁰ երկոտասան³¹ աստե-
ղաւք³². յոր ամենեցուն հաւատացեալ`
երկրպագեցին³³ նմա: 15 Եւ յայնմ հետէ
զաւրութիւնք բժշկութեան կատարէին³⁴ ի
նմանէ:

16 Իսկ երանելին³⁵ 36Նունէ ել գնաց
անտի³⁷ աշակերտել եւ³⁸ գալլ եւս գա-
ւառոսն³⁹ Վրաց յանապակ⁴⁰ լեզուէն, չրջե-
լով անպաճուճաբար⁴¹ եւ առանց աւելոր-
դաց, աւտարացեալ յաշխարհէ⁴² եւ որ ի
սմա. կամ թէ ճշմարտագոյն ասել` ի խաչ
ելեալ, ի⁴³ կրթութիւն⁴⁴ մահու զկեանսն⁴⁵
առնելով, բանիւ վկայ⁴⁶ Բանին Աստուծոյ,
եւ յաւժարութեամբն⁴⁷ իւրով որպէս ա-
րեամբ պսակեալ: 17 Զոր համարձակիմ⁴⁸
ասել, առաքելուհի եղեալ քարոզեաց ⁴⁹ի
Կղարջաց սկսեալ առ դրամբք Ալանաց
⁵⁰եւ Կասբից⁵¹ մինչեւ ⁵²ի սահմանս Մասք-
թաց⁵³, որպէս ուսուցանէ քեզ Ագաթանգե-
ղոս: 18 ⁵⁴Բայց մեք դարձցուք անդրէն⁵⁵

1 Ա. գետովն
2 Հկլ չիբ եւ
3 ԱԽ երկրպագեցին ընդ առաւտն ամենայն
բազմութիւնն [էգ բազմութիւն] նոյնպէս / c եր-
կիր պագեցին
4 p բազմութիւն
5 O գիրաբանչիւր
6 Ա. ելին
7 Ա. գտին փ/ս տեսին
8 Ա. նարտարի
9 Խ չիբ ինչ գործ
10 OP յոլով
11 Ա. այսպիսեալ / Խ այսպիսով
12 ԱԽ նոցա ամենայն անտառն [gl անդառն] եւ
13 pqrs անտառ
14 def չիբ եւ թողեալ ի բաց գնացին
15 O ի բաց գնա գնացին
16 Ա. ի գայթակղութիւնս / g ի գայթակղութիւն / L
ի գայթակղութիւնս / PR ի գայթակղութիւն
17 g չիբ յերկնից
18 Ա. ամպեայ / E ամպոյ / N յամպոյ
19 Ա. լցոյց
20 Ա. զլեռան / էգկ լեռան
21 Վ.mrs անուշահոտութեամբ / o անուշահոտու-
թեան
22 Ա. սաղմոսերգութեան
23 Խ չիբ յոյժ
24 Ա. խաչի եւ ըստ ձեւոյ / Ա. խաչին / opqrs չիբ
խաչին / R խաչի լրացուած լուսանցում
25 FL ըստ ձեւոյ եւ ըստ չափոյ
26 pqrs չիբ եւ (չափոյ)
27 c փայտեղինին / OP փայտեղին
28 c չիբ եւ
29 Խ կացեալ

30 Հկլ չիբ հանդերձ
31 F երկոտասան
32 p աստեղեօք
33 de երկրպագին
34 ak կատարին / bcs կտրին
35 L երանուհին
36 Խ նունի գնաց
37 SI չիբ անտի
38 ԽՎ.mopqrs չիբ եւ
39 ԱԽ գաւառս / N գաւառս դարձած՝ գաւառսն
40 k յանապատ փ/ս յանապակ
41 c անպաճոյնաբար
42 abde յաշխարհի / Խվ՝ աշխարհի
43 Խabc չիբ ի (կրթութիւն)
44 def կրթութեամբ
45 n զկեանս
46 Ա. վկայեալ
47 L յոժարութեամբ
48 Ա.է համարձակիմ / միւսն. համարձակիմ
49 ԱԽվ ի կղարջից / NOP ի կղարջաց
50 Խ չիբ եւ կասբից
51 EFL կասպից
52 nopqrs ցսահմանս
53 Հbcdefgl մագբաց / ns մասնութաց / N մաս-
թեաց / O մասնութաց / P մասնութեաց
54 f չիբ բայց մեք ... ի պարսս
55 abdef չիբ անդրէն

¹ի պատմութիւն Տրդատայ յարձակմանն²
³ի Պարսս:

ՁԷ⁴

Պարտումն⁵ Շապիոյ⁶ եւ ակամայ հնա-
գանդութիւն⁷ ընդ ձեռամբ մեծին Կոս-
տանդիանոսի⁸. եւ Տրդատայ ունել զեկ-
բատան⁹, եւ գալ ազգականացն¹⁰. եւ թէ
յայնժամ եղիւ գիւտ փրկական¹¹ փայ-
տին¹²:

2 Բայց Տրդատայ թէպէտ¹³ եւ գյաղ-
թութիւն¹⁴ ստացեալ էր¹⁵, ալլ¹⁶ 17ի հարկա-
նելոյ¹⁸ զաւրուն եւ ի¹⁹ բազում անկելոց²⁰
նախարարացն՝ զանգիտեաց ²¹ինքեամբ
յատուկ մարտնչել²² ընդ Շապհոյ, մինչեւ
եհաս²³ բազմութիւն²⁴ զաւրուն²⁵ Հռոմա-
յեցոց²⁶, որք ընդ²⁷ Ասորեստան²⁸ յարձա-
կեցան²⁹. եւ ³⁰ի փախուստ զՇապուհ³¹

դարձուցին, յաւարի զամենայն երկիրն ա-
ռեալ: 3 Քանզի եւ Տրդատ միահամուռ
իւրովքն³², ³³եւ որք ³⁴ընդ իւրովքն էին
զաւրքն, ընդ հիւսիսային³⁵ կողմանս իշ-
խանութեանն³⁶ Պարսից դիմեաց տարեկան
չուաւորութեամբ³⁷:

4 Յայնժամ գայ ³⁸առ ³⁹նա ազգա-
կանն⁴⁰ 41իւր եւ հարագատ Կամսար, առա-
ջին որդի⁴² Պերոզամատայ⁴³: 5 Այս ⁴⁴Պե-
րոզամատ է այն տղայն⁴⁵, որ ⁴⁶ի կոտորելն
Արտաշրի զցեղն⁴⁷ Կարենեան⁴⁸ Պահլա-
ւին⁴⁹, փախուցեալ Բուրզայ⁵⁰ ապրեցուցա-
նէր: 6 Որոյ հասեալ յերիտասարդութիւն՝
ի պատիւ հաւրն եւ⁵¹ ի վերայ զաւրուն⁵²
կարգի յԱրտաշրէ, առ ի պատերազմել⁵³
⁵⁴ընդ խուժադուժ ազգսն՝ ընդ այնոսիկ,

1 abde ի պատմութիւնս վասն յարձակելոյն տրդատայ / c ի պատմութիւնն / L ի պատմութիւն վասն յարձակելոյն տրդատայ ի պարսս
2 ի յարձակման
3 k ի պարս
4 abcfghkoprqs ՁԷ փխ ՁԷ / L ՂԱ. փխ ՁԷ
5 pqrs կատարումն փխ պարտումն
6 g շապուհ / M շապիու
7 չեք հնագանդիլ
8 gk կոստանդիանու / l կոստանդիանու
9 ad գերկբատան / c գերկբական / l բերկապատան / pqrs գեգբատոն / L գեգբատան / NOP գեգբատոն
10 g ազգականաց
11 l փրկչական
12 Ա՛խ խաչին փխ փայտին
13 l թեպէտ
14 gkprs յաղթութիւն
15 ի չիք էր
16 Ա. չիք այլ
17 M ի հարկելոյ փխ ի հարկանելոյ
18 չ անկանելոյ փխ հարկանելոյ
19 P բաղմանգելոց
20 gkl անկելոյ
21 p յատուկ ինքեամբ
22 չ մարտնչիլ
23 Ա. եհան փխ եհաս
24 Ա. զբազմութիւն
25 b գորսն
26 ի ի հոռմայեցոց
27 abc ըստ փխ ընդ
28 d յասորեստան
29 F չիք յարձակեցան

30 n ի փախուստն / S ի փախուստ շապիոյ՝ դարձան եւ յաւարի առին զամենայն երկիրն / k չիք ի (փախուստ) / R ի փախուստ զշապուհ դարձուցին եւ յաւարի առին զամենայն երկիրն
31 վք զշապիոյ / l զշապույ
32 ab իւրովք
33 N չիք եւ որք ընդ իւրովքն
34 O ընդ իւրովքն էին փխ ընդ իւրովքն էին / L ընդ իւրեաւ էին գորոքն
35 R հիւսիսային
36 չեք իշխանութեան
37 Ա չուարարութեամբ
38 E չիք առ նա
39 gkl նա հարագատ իւր եւ ազգական կամսար / M նա գհարագատ իւր եւ ազգական կամսար
40 prs ազգական
41 չ չիք իւր եւ հարագատ
42 nprqs որդին
43 oqrs պերոզամատեայ փխ պերոզամատ / R պերոզ ամատեայ
44 k պերոզամատեան / չ պերոզամատան փխ պերոզամատ է այն
45 acdefg տղայ
46 g ի կոտորեալն
47 abc զցեղ
48 tw կարենեան / միւսն. կարնան
49 bcdef պալիաին
50 չեք բուրզայ / p բուրզին
51 ի չիք եւ
52 oprqs գորսն
53 abdef պատուել փխ պատերազմել
54 pqrs չիք ընդ խուժադուժ / N չիք ընդ խուժադուժ, ապա աւելացրած միայն՝ ընդ / R ընդ խուժադուժ լրացուած լուսանցում

²նենգութեամբ խորհեալ³ արկանել զնա ի ձեռս բարբարոսաց: 7 Որոյ ⁴եղեալ այր քաջ՝ սքանչելապէս մղեաց զպատերազմունս⁵. եւ ⁶ի պարտել զՎզրրկն⁷ որ անուանէր⁸ Խաքան⁹, նուաճեալ՝ ¹⁰տայ զգոռատր¹¹ իւր նմա կնութեան¹². ¹³նա եւ այլ կանայս առեալ¹⁴, զմերձաւորս Արտաշրի, եւ բազում որդիք եղեալ, զաւրացեալ¹⁵ բռնութեամբ ունի զկողմանսն զայնոսիկ¹⁶. թէպէտ եւ էր¹⁷ ի համար Արտաշրի՝ այլ ոչ տեսանէ զնա: 8 Եւ ի մեռանելն Արտաշրի ոչ հնազանդի ¹⁸որդւոյ նորա Շապհոյ. եւ ի մարտնչելն ի բազում պատերազմունս¹⁹ յաղթէ, եւ ²⁰ի մտերմացն Շապհոյ ղեղակուր եղեալ մեռանի²¹:

9 Առ²² նովիմբ²³ ժամանակաւ այլ ոմն կացեալ²⁴ Վզրրկն²⁵ Խաքան²⁶, որ թշնամութեամբ ընդ Կամսարայ որդւոյ նորա վաւրէր²⁷: 10 Իսկ²⁸ Կամսարայ ղժուարին²⁹

վարկուցեալ ի մէջ երկուց հզաւր³⁰ թագաւորաց³¹ բնակել³² թշնամութեամբ, մանաւանդ զի³³ եւ ³⁴եղբարքն ոչ միաբանեցան ընդ նմա՝ խաղացեալ ամենայն ³⁵ընտանեաւք իւրովք ³⁶եւ աղխիւ³⁷ գայ առ Տրդատ մեր թագաւոր, եղբարք³⁸ նորա առ Շապուհ երթալով: 11 Այս Կամսար³⁹ ահագին քաջութեամբ նահատակեալ առ հարբն⁴⁰ ի պատերազմունս, ի շահատակելն իւրում⁴¹ հարկանի յումեմնէ⁴² սակերբ⁴³ զգլուխն⁴⁴. եւ վերացուցեալ⁴⁵ մասն ինչ յոսկերէ սկաւառակին, բժշկեալ ի ղեղոց, պակաս գոլով⁴⁶ բոլորութիւն զագաթանն⁴⁷՝ անուանեցաւ Կամսար այնր⁴⁸ աղագաւ:

12 Բայց Տրդատայ⁴⁹ ⁵⁰իւր հաստատեալ զեաւթնպարսպեանն⁵¹ ⁵²Եկբատան, երկրորդ եւ⁵³ վերակացու⁵⁴ յինքենէ թո-

1 Ե գայնոսիկ փխ ընդ այնոսիկ / Ա չի՛ք ընդ այնոսիկ
 2 Խ խորհել [չ խորհել էր] նենգութեամբ
 3 Տ խորհել / Ա չի՛ք խորհել: Ուղղում ենք խորհեալ
 4 Կ այր եղեալ
 5 ՏԽ գպատերազմունսն
 6 Խ ի պարտելն
 7 Ա գվրգրեղն / Հգլ գվզրրգն / Մ գվզրրգն / Օ գվզրրկն / Ր վզրրկըն
 8 Ե անուանիւր /
 9 Վ՞ա՛ խաքան
 10 Խ դուստր իւր տայ / Ա տայր
 11 Ե գոռատրն
 12 օքգրս ի կնութեան
 13 Ե չի՛ք նա եւ այլ ... արտաշրի
 14 ԵԵԵ առնոյր / Բ առնէր
 15 Ե գորացեալք
 16 Բ գայնոցիկ
 17 օգրս է / Ա,ք չի՛ք էր
 18 Ա շապհոյ որդոյ նորա
 19 Լ պատերազմունսն
 20 ԱԽ ի մտերմաց
 21 Հ մեռանի / Վ սատակեցաւ փխ մեռանի
 22 ԵԵԵ այլ փխ առ
 23 Ա նովիմ [Ե նորիմ]
 24 ԱՀԿԼ կացեալ / միւսն. կեցեալ
 25 Հգլ վզրգ / Ե վրզրնդ / ԵԵԵԲ վրզրնդ / Մ վրզրրկ / Ք վզրրկ
 26 օքգրս խաքան
 27 Ե վարիւր

28 Կ ընդ փխ իսկ
 29 Վ դժարին
 30 ԱԽ հզորաց
 31 Ա չի՛ք քագաւորաց
 32 Հ բնակիլ
 33 ՀգԿ չի՛ք զի
 34 Խ եղբարք [Կ եղբայրք] նորա ոչ
 35 Խ ընտանեոք [գ ընտանեոք / Լ ընտանաւք] եւ աղխիւ իւրով գայ / ՏԵ ընդանեոք / Օ ընդանովք / Ր ընդանեոք (յուսանցեալն յրացուած՝ եւ աղխիւք) իւրով գայ
 36 օքգրս չի՛ք եւ աղխիւ
 37 Ե աղխիւք
 38 ԵԵԵԵ եղբոր / ԵԲ եղբայրն
 39 օքգրս կամսարայ
 40 ԵԲ հարբն
 41 Կ իւրումն
 42 Ե յումեմն / ՈՐ ումեմնէ
 43 Ե սայ կերպ
 44 ԵԵԵԵ գլուխն
 45 ՀԿԼ վերացեալ
 46 Ա գտաւ փխ գոլով
 47 ՀգԿ գագաթան
 48 ԽԵԵԵԵ այնորիկ
 49 օ տրդատ
 50 Տ հաստատեալ իւր
 51 Ե գրեմն պարսպեանն փխ գեօթնպարսպեանն / Ե գեթն պարսպեանն
 52 «Եկբատան, երկրորդ ... » / Ե երկրատան / ԵԼ եգրատան / Օ երկրատեան
 53 Հգլ չի՛ք եւ
 54 Խ վերակացու

դեալ՝ դառնայ ի Հայս, ընդ իւր ածելով
 զԿամսար ամենայնիւքն¹: 13 Քանզի Շա-
 պուհ աղաչեաց ²գյաղթողն Կոստանդիա-
 նոս՝ ³խնդրել զհաշտութիւն եւ⁴ հաստա-
 տել⁵ զխաղաղութիւն⁶ մշտնջենաւոր. զոր
⁷արարեալ սրբոյն Կոստանդիանոսի⁸, յետ
 այնորիկ⁹, առաքեաց ¹⁰զհեղինէ գմայր¹¹
 իւր յերուսաղէմ ի խնդիր պատուական
 խաչին. զոր եւ¹² ¹³եգիտ իսկ¹⁴ զփրկական¹⁵
 փայտն հանդերձ հինգ բեւեռաւքն¹⁶, ¹⁷ի
 ձեռն Յուդայի¹⁸ հրէի, ¹⁹որ ապա ²⁰եկաց ե-
 պիսկոպոս յերուսաղէմ²¹:

ՁԸ²²

Կապումն²³ Լիկիանոսի²⁴, եւ փոխումն
 արժունեացն²⁵ ի Հոռմէ, եւ շինել²⁶ Կոս-
 տանդնուպալսի²⁷:

2 ²⁸ի բառնալն Աստուծոյ զբռնա-
 ւորսն ամենայն յերեսաց Կոստանդիանո-
 սի՝ ²⁹մեծարեաց նա զԼիւրիանոս³⁰ մեծու-
 թիւն յոյժ, եւ ետ ³¹նմա ի կնութեան³²
 զքոյր իւր ոչ համամայր, ծիրանեաւք³³ եւ
 պսակաւ կայսերական³⁴ զարդարեաց զնա,
 եւ յերկրորդականս³⁵ հասուցեալ³⁶ պա-
 տիւս³⁷՝ արքայ ամենայն արեւելից³⁸ կա-
 ցոյց: 3 Բայց զոր ³⁹աստուածային բանն
⁴⁰առ Եբրայեցիսն⁴¹ անհնարին համա-
 րեալ⁴², չարութեանն⁴³ փոփոխումն⁴⁴
 նոյն⁴⁵ եւ աստանաւր պատահի⁴⁶. Ընձու⁴⁷
 անկարելի⁴⁸ է զխայտուցսն⁴⁹ փոխել, եւ Ե-

1 L ամենայնիւք
 2 S գկոստանդիանոս գյաղթողն / R չիք գյաղ-
 քողն
 3 en խնդրել զխաղաղութիւն եւ զհաշտութիւն / L
 խնդրելով զհաշտութիւն
 4 c չիք եւ
 5 U չիք հաստատել / kl հաստատեալ
 6 Vampqrs խաղաղութիւն
 7 U արար իսկ սուրբն
 8 abcef կոստանդիանոս
 9 Uo այսորիկ
 10 Iu գմայր իւր զհեղինէ [I հեղինէ] / abcf գելենէ /
 d գելինէ / tw գելեյնէ / opqrs գհեղինէ / NOP
 չիք գհեղինէ / R գհեղինէ լրացուած լուսանց-
 քում իւր բառից յետոյ
 11 NOP գմայրն
 12 Iuopqrs չիք եւ
 13 pqrս եգիտ յերուսաղէմ իսկ
 14 E չիք իսկ
 15 abf զփրկական / c գպատուական փիս զփրկա-
 կան
 16 EFLP բեւեռոք
 17 SՄ չիք ի ձեռն յերուսաղէմ
 18 F յուդայ
 19 F երապետ փիս որ ապա / L որ յապա
 20 L եպիսկոպոս եկաց / f չիք եկաց
 21 c երուսաղէմ

22 abcfdopqrs Ձե փիս ՁԸ / L ՂԲ փիս ՁԸ
 23 Uo պարտումն փիս կապումն / P կակումն փիս
 կապումն
 24 tw լիչիանոսի
 25 b յարժունեացն / ck արժունեաց
 26 L շինել
 27 Zcdegk գկոստանդնուպոլիս / p կոստանդինու-
 պոլիս / rs կոստանդիանոսի պոլիս / N կոս-
 տանդինու պըլիս
 28 U ի բառնալ ... գբռնաւորս
 29 F մեծարեացն զլիկիանէ
 30 U զլիկիանէ / Zgl զլիկիանէս / tw զլիչիանէս
 31 SՄ նմա կնութեան
 32 cd ի կնութիւն
 33 U ծիրանեաւ / g ծիրանոք / I ծիրանիւք
 34 U զ²n կեսարական
 35 gl յերկրորդական / Zk երկրորդական / P յեր-
 րորդականս փիս յերկրորդականս
 36 b հասուցեալ փիս հասուցեալ
 37 Iuopqrs պատիւ
 38 Zgl արեւելեաց
 39 U աստուածային բան / EF աստուածային բան
 40 MNOPR առ եբրայեցոցն
 41 SՄ եբրայեցոց / tw հեբրայեցիսն
 42 U համարեալ լինել [de լինի] / L համարեալ լի-
 ցիլ
 43 Iudef չարութեան
 44 Iu փոխումն
 45 U նոյնպէս
 46 U պատահի
 47 FM ընձու
 48 c անհնարին փիս անկարելի
 49 U զխայտուցն [c զխայտուց]

թովպացւոյ¹ զթխուլթիւն², նոյնպէս³ մարդոյ ամպարչտի⁴ զբարսն⁵: 4 Քանզի սա⁶ նախ⁷ առ⁸ ճի հաւատսն գտանի դրժող⁹,¹⁰ եւ երկրորդ առ բարեգործն¹¹ իւր ապստամբ: 5 Յարոյց¹² հալածանս եկեղեցւոյ, եւ նենգուլթիւն¹³ գաղտնի ընդդէմ Կոստանդիանոսի. նա եւ չարիս¹⁴ բազմազանս¹⁵ հասոյց ամենեցուն, որ ընդ իւրով¹⁶ իշխանութեամբն¹⁷ էին¹⁸, ցանկասէրս այս եւ զարչելի պեւեր¹⁹, ներկածոյ²⁰ ունելով զհերս. որ եւ²¹ զկին²² իւր ի մեծ նեղութիւն արգել, սակս տարփութեան²³ երանելոյն²⁴ Գլափիւռայ²⁵, վասն որոյ սպան²⁶ զսուրբն²⁷ Բասիլիոս²⁸ Ամասիոյ²⁹ Պոնտաց-

ւոց³⁰ եպիսկոպոս³¹:

6 Եւ³² իբրեւ յայտնեցաւ դաւն³³, եւ³⁴ գիտաց³⁵ եթէ³⁶ նմա լուռ³⁷ ոչ³⁸ լինի Կոստանդիանոս՝ ժողովեաց զաւրս³⁹ ընդդէմանալ պատերազմաւ: 7 Եւ ցրտացեալ⁴⁰ սիրոյն Տրդատայ մեր⁴¹ թագաւորի⁴², ակնածէր⁴³ որպէս արդարեւ⁴⁴ թշնամւոյ. քանզի գիտէր⁴⁵ եթէ⁴⁶ ատելի է⁴⁶ արդարոյ ամենայն ամբարիշտ: 8 Իսկ իբրեւ եկն յաղթողն⁴⁷ Կոստանդիանոս՝ մատնեաց Աստուած ի ձեռս նորա զԼիկիանոս⁴⁸. յոր խնայեալ որպէս⁴⁹ ծերունի եւ ի քեռայր՝ ետ տանել⁵⁰ Փաղղիոս հանդերձ⁵¹ երկաթի կապանաւք, դնել ի մետաղս, զի⁵² աղաւթեսցէ առ Աստուած, որում մեղաւն⁵³, թերեւս երկայնամիտ լիցի առ նա⁵⁴: 9 Եւ⁵⁵ ինքն հանդերձ որդւովքն մի⁵⁶ թագաւո-

1 c եթովպացոց / g եթովպացւոց / L եթովպացւոյն / NOP եթովպացւոց
 2 abcde գթխութիւնն
 3 abdef նոյնպէս եւ / խ այսպէս եւ / opqrs որպէս փխ նոյնպէս
 4 defg ամբարչտի
 5 L գրարս
 6 ՏԽ չիբ սա
 7 L առ հաւատն / չվ'opqrs չիբ առ
 8 p ի հաւատս / Ա.խ չիբ ի (հաւատսն)
 9 ჯcdefopqrs դժրող / g դժրաւղ / M դրժող
 10 L չիբ եւ երկրորդ / խ չիբ եւ
 11 ჯk բարի գործն փխ բարեգործն
 12 խ յարոյց եւ
 13 ep նենգութեամբ
 14 c զչարիս
 15 ՏԽ ամենեցուն հասոյց
 16 prs իւրեաւ / o իւրեան
 17 խabc իշխանութեամբ
 18 Պճ եին
 19 a արեւոր / rs ալեւորս / N ալեւորն
 20 ՏԽ ներկուածոյ
 21 F չիբ եւ
 22 c զկնի փխ զկին
 23 Կ՛վ՛abdefgl տարրութեան [c թարփութեան] չ արփութեան / միւսն. տրփութեան / MՊճ տարփութեան / OP տրփութեանն
 24 MP երանելոյն
 25 վabcf գլափիւլեայ / tw գլափիւլեայ / de գլափիւրայ / Կ՛ գլաթեւեայ / խվ՛ գլաթիւոյ / վո գլաթիոյ / վrs գլոթեայ / opq գլոթիոյ / Պճ գլաթիւրայ
 26 b եսպան / de էսպան / N չիբ սպան / O զսպան
 27 խ չիբ զսուրբն
 28 Ա. վասիլէոս / խ գրասիլիոս
 29 b ամասիայ / c ամսոյ / f ամիսոյ / խ ամիսիրոյ փխ ամասիրոյ / Պճ ամասիացւոյ

30 t չիբ պոնտացւոց / MOP պոնդացւոց
 31 M եպիսկոպոսն / N եպիսկոպոս բառից յետոյ լուսանցում աւելացրած՝ նահատակեց
 32 խ չիբ եւ (իբրեւ)
 33 k դաւն փխ դաւն
 34 չ չիբ եւ (գիտաց)
 35 g գիտեաց
 36 Տ թէ / Պճ եթե
 37 Պճ լուր
 38 խ կայ [փխ լինի] երանելին կոստանդիանոս
 39 de զգորսն
 40 խ ի տրդատայ սիրոյն / L ի սիրոյ
 41 խ մերոյ
 42 Կ՛dekլ թագաւորին
 43 Ա չիբ ակնածէր
 44 c ի թշնամւոյն / gk չիբ ի (թշնամւոյ)
 45 Ա թէ ... արդարոյն / Պճ եթե
 46 Ա յերեմտասաներորդ / խ ցերեմտասանամեկայն արդարոյ
 47 M յաղթողն
 48 Ա զլիկիանէս / խ զլիկիանէ / tw զլիչիանէս
 49 F չիբ ի (ծերունի)
 50 Ա.խ ի գաղիոս / prs ի դալլիոս / q ի դաղիոս / o ի գալլիոս / w ի գալլիոս (այստեղ դաղարում են w՛-ի համեմատութեան ընթերցուածները) / O չիբ ի գաղղիոս ... դնել / N ի գաղղիոս / R ի գաղղիոս
 51 NR չիբ հանդերձ
 52 F չիբ զի
 53 F մեղոն
 54 խ նմա փխ նա
 55 M չիբ եւ
 56 խԿabcde զմին / f զմի / opqrs մին

րութիւն զՀռոմայեցւոցն ցուցեալ²՝ զքսանեմեակն³ Նիկոմիդացւոց քաղաքին կատարեաց⁴: 10 Զի ի չորրորդ⁵ամէ Հալածանացն սկսեալ թագաւորել⁶ մինչեւ ցերեքտասաներորդ⁷ ամն խաղաղութեան, զոր եւ այսաւր տաւնէ աշխարհ:

11 Եւ ոչ պարտ վարկուցեալ⁸ 9ի Հռոմ դառնալ, այլ¹⁰ի Բիւզանդիոն անցեալ՝ հաստատէ¹¹ զարքունիսն, յանրջական իմն նախատեսութեանց¹² հրամայեալ. գերապայծառս իմն առնելով¹³ շինուածս¹⁴, Հնգապատիկ¹⁵ յաւելեալ մեծացուցանէ: 12 Քանզի ոչ ուրուք¹⁶ մեծի թագաւորի կայր ի նմա¹⁷ ձեռնարկութիւնք այնպիսիք¹⁸, բայց¹⁹ 20ի սակաւուց ինչ իրաց, 21որպէս տիեզերակալին Աղեքսանդրի²² Մակեդոնացւոյ²³, յորժամ անտի ընդդէմ Դարեհի սպառազինեցաւ, եւ սակս այնորիկ շինեաց²⁴ ի²⁵ յիշատակ իւր²⁶ գասա-

ցեալն Ստրատիգին²⁷. քանզի ի նմա զպատերազմականսն²⁸ յաւրինեաց զկազմութիւն²⁹: 13 Զոր յետոյ Սեւերիոս³⁰ արքայ Հռոմայեցւոց նորոգեաց. եւ ինքն շինեաց զբաղանիսն ի տեղուջ սեանն, որ ունէր³¹ ստորագիր խորհրդական անուն Արեգակն³², ըստ Թրակացւոց բառի³³ 34 Զեւքսիպոն, որոյ կոչմամբ³⁵ յորջորջեցան³⁶ եւ բաղանիքն: 14 Սա շինեաց եւ զտեսարանն³⁷ եւ զգազանամարտկացն³⁸ եւ³⁹ զխաղալկացն⁴⁰, եւ զճիւղնթացսն⁴¹ ոչ կատարմամբ: 15 Այլ Կոստանդիանոսի⁴² ամենապատիկ⁴³ յարդարեալ՝ անուանեաց նոր Հռոմ. այլ⁴⁴ աշխարհ կոչեաց զնա Կոստանդիանու⁴⁵ քաղաք⁴⁶: 16 Ասեն եւ զայս, եթէ⁴⁷ գաղտնի եհան 48ի Հռոմայ գասացեալն Պաղաղիոն⁴⁹ քերածոյ, եւ եդ⁵⁰ զնա ի Փորոնին⁵¹ ներքոյ¹ սեանն, որ² 3առ

1 Ա քազաւոր հոռովմայեցւոց
2 իս ցուցանել
3 Ե ի նիկոմիդացւոց / d ի նիկոմիդացւոց
4 Օ կոտորեաց փ/ս կատարեաց
5 իս ամէն սկսեալ հալածանաց եւ քազաւորել [k քազաւորեալ] / R ամէն
6 ef չիբ քազաւորել
7 Ա յերեքտասաներորդ / իս ցերեքտասան
8 Ե վարկու ցուցեալ
9 Ա դառնալ ի հոռովմ
10 Ե ի բիւզանդոն / abdef ի բիւզանդիոն / F ի բիր գանդիոն
11 Վտ հաստատել
12 Ա տեսութեանց նախատեսութեանց / EFL տեսութեանց փ/ս նախատեսութեանց
13 P ելով փ/ս առնելով
14 Ե շինուածս
15 Ա/ի հինգապատիկ / n հնգապատիկս / E հինգապատիկ
16 Կ²abdef ուրեք
17 L ձեռնարկութիւն այնպիսի
18 abcdefkl այնպիսիք / միւսն. այսպիսիք
19 del բաց
20 Տիս ի սակաւ
21 իս որպէս ի տիեզերակալին
22 M աղեքսանդրի
23 OP մակեդոնացւոյ
24 pqr յիշեաց փ/ս շինեաց
25 Տիս չիբ ի (յիշատակ)
26 EFL գատրատիգինն ասացեալ / O գասացեալն

27 Ա գատրատիգինն / իս ստրատիգին / NR ստրատիգին
28 Բք պատերազմականս
29 abcde զկազմութիւնն / F զկազմութիւնն
30 իս սեւերոս / L եւ երիոս փ/ս սեւերիոս
31 opqrs ունի / Ե չիբ ունէր
32 Ե արեգական
33 Ա քարքառի
34 Ե գբեւսիպոն, որ / ց/ զբեւսիպոն / Հ Ե զբեւսիպոն / O զբեւսիպոն
35 Հ Ե կոչմամբն
36 իս յորջորջեցաւ
37 Ե գտեսարան
38 Ա վ²rs զգազանամարտն [d զգազանամարտն] / op գազանամարտ / q զգազանամարտ / P զգազանամարտ / R զգազանամարտ, կոցն վերջաւորութիւնը աւելացրած լուսանցում
39 Ա opqrs չիբ եւ (զխաղալկացն)
40 Ա խաղալկաց [վ²opqrs խաղալկացն]
41 օ զճիւղնթացն
42 Sck կոստանդիանոս
43 Տ յարդարեաց եւ անուանեաց / Ա յորինեալ փ/ս յարդարեալ
44 Տ իսկ փ/ս այլ
45 իս bdefopqrs կոստանդիանու / Հ կոստանդ պոլիս / L կոստանդոն
46 gkl պոլիք [l պալիք] փ/ս քաղաք
47 Ա քէ
48 Հ abcdefgk ի հոռովմէ / cl ի հոռովմէ
49 abdef պալաղիոն / cx պալաղիոն
50 EF ետ փ/ս եդ
51 իս վ² փարոնինն / վ²opqrs փորանինն

3 առ ի յիւրմէ կանգնեալ⁴: 17 Բայց⁵ այս մեզ անհաւատալի է, այլոց՝ որպէս կամք իցեն⁶:

ՁԹ⁷

Յաղագս Արիոսի չարափառի, եւ ժողովոյն որ եղեւ վասն նորա ի Նիկիա, եւ սփանջելեացն որ⁸ երեւեցաւ Պի Գրիգորիոս:

2 Ընդ այն ժամանակս երեւեցաւ Արիոս աղեքսանդրացի¹⁰, որ¹¹ ուսոյց չարաչար ամբարշտել¹², ոչ գոլ գՈրդի¹³ 14 Հաւասար¹⁵ Հաւր, եւ ոչ ի բնութենէ եւ յէութենէ¹⁶ Հաւր. եւ ոչ ծնեալ¹⁷ ի Հաւրէ յառաջ քան զյաւիտեանս, այլ աւտար¹⁸ զոմն¹⁹ եւ արարած²⁰ եւ կրտսեր²¹, եւ յետ ժամանակի գոյացեալ. որ ըստ արժանեաց իւրոց ամբարիշտս այս Արիոս ի գարշելիսն ընկալաւ զսատակումն²²: 3 Վասն որոյ եւ հրաման յինքնակալէն²³ Կոստանդիանոսէ՝ ժողով լինել²⁴ բազմութեան եպիսկոպոսաց²⁵ ի Նիկիա Բիւթանացւոց²⁶: 4 Եւ ժողովե-

ցան Բիտոն²⁷ եւ Բիկենդ²⁸ երիցունք ի²⁹ Հռոմ քաղաքէ, ձեռնարկութեամբ³⁰ սրբոյն³¹ Սեղբեստրոսի, Աղեքսանդրոս³² Աղեքսանդրի³³, Եւստաթիոս³⁴ Անտիոքայ, Մակարիոս Երուսաղէմի, Աղեքսանդրոս³⁵ Կոստանդնուպալսի³⁶ եպիսկոպոսք³⁷:

5 Յայնժամ գայ Հասանէ³⁸ հրովարտակ ինքնակալին Կոստանդիանոսի³⁹ առ մեր արքայն Տրդատ, ⁴⁰զի զսուրբն ⁴¹Գրիգոր առեալ⁴² ընդ իւր ի ժողովն երթիցէ. զոր ոչ առ⁴³ յանձն Տրդատ: 6 Քանզի լուեալ էր զինամենալն⁴⁴ Շապհոյ ընդ Հնդկաց թագաւորին եւ ընդ արեւելեանն⁴⁵ Խաքանայ, եւ զգաւրավարելն⁴⁶ Ներսէհի, որ ⁴⁷եւ թագաւորեաց ամս ինն, եւ Որմզդի, որ ապա⁴⁸ եւ նա թագաւորեաց ամս երիս⁴⁹ նահատակութեամբք⁵⁰: 7 Եւ ի կասկածի ե-

1 LO ի ներքոյ
2 ՏԽ չիբ որ
3 c առ իւրմէ / ԽՏժ գառ ի յիւրմէ [Խ յիւրմէն] / F չիբ առ ի
4 nopqrs կանգնեալն
5 Խ այլ փխ բայց / Ա չիբ բայց
6 k իցէ
7 abcdefgkopqrs ՁՁ փխ ՁԹ / L ՁԳ փխ ՁԹ
8 tw որք
9 opqrs ի գրիգորիս
10 M աղեկսանդրացի
11 c չիբ որ
12 P անբարշտել
13 M որդի
14 h հաւասար ընդ հոր
15 Խ հոր եւ յետքենէ եւ
16 O ի յետքենէ
17 Հ ծնեալ ծնեալ
18 gl աւտար
19 չիօր ոմն
20 F արարածս
21 Ա կրտսեր
22 ՏԽc զսատակումն
23 d ինքնակալէն
24 de լինիլ
25 M ի նիկիայ
26 gk բուքանացւոց

27 abdef բիտոն / ԽԿՎ բիկտոն / վ² nopqrs բիկոն / L բիկովն
28 Ա բեկենդի [Բ բեկենդ] / gl բիկենդ / L բեկենդ / OPR բիկենդ
29 a չիբ ի (honnol)
30 Հ ձեռնարկութեամբ փխ ձեռնարկութեամբ
31 Խ չիբ սրբոյն
32 F աղեկսանդրոս / M աղեկսանդրոս
33 F աղեկսանդրի / L աղեկսանդրացի / M աղեկսանդրի
34 Հbcfl եւ ստաթէոս / EM եւստաթէոս
35 F աղեկսանդրոս / M աղեկսանդրոս
36 gl կոստանդինու պօլիս [I պաւլիս] / Հ չիբ կոստանդինուպօլիս / R կոստանդինուպօլիս
37 Scgk եպիսկոպոս / M եպիսկոպոսն
38 Ա չիբ հասանէ
39 ԱԽ չիբ կոստանդիանոսի
40 Հgk չիբ զի զսուրբն ... յանձն տրդատ / M զի ... տրդատ յրացուած լուսանցում
41 I գրիգոր ընդ իւր առեալ
42 bdef էառ / I առեալ
43 M առել փխ առ
44 cgl զինամենալն / միւսն. զինամենալն / F զինամենալն
45 abefl արեւելեայն / Հcdg արեւելեան
46 Կ²bcdef զգորավարէն / NO զգորավարն
47 bdef եւ նա թագաւորեաց / k չիբ եւ / E թագաւորեաց նայ
48 b չիբ ապա
49 d երբք
50 opqrs չիբ նահատակութեամբ

ղեալ, ¹զի մի՛ արդեաւաք² ³պայմանին ստի-
ցէ⁴ ըստ⁵ սովորութեան հեթանոսու-
թեանն⁶՝ վասն այնորիկ⁷ ոչ եթող ⁸առանց
իւր զաշխարհս: 8 Բայց եւ ոչ սուրբն Գրի-
գոր⁹ հաւանեցաւ երթալ, զի մի՛ զառաւել
պատիւ¹⁰ վասն խոստովանողական¹¹ ա-
նուանն¹² ի ժողովոյն ընկալցի¹³. որպէս¹⁴
զի այնպէս¹⁵ ¹⁶փափագանաւք եւ մեծաւ
փութով կոչէին¹⁷: 9 Այլ¹⁸ նոքա առաքեն
փոխանորդ¹⁹ իւրեանց²⁰ զԱրիստակէս²¹,
հանդերձ ճշմարիտ խոստովանութեամբ,
երկոցունց գրով: 10 Որոյ երթեալ²² հասա-
նէ²³ մեծին Ղեւոնդի²⁴. եւ²⁵ հանդիպի
յայնմ²⁶ ժամու²⁷, զի ²⁸մկրտէր զԳրիգոր
զհայր²⁹ Գրիգորի աստուածաբանի³⁰. որ³¹

իբրեւ ել ի ջրոյն՝ լոյս շուրջ փայլատա-
կեաց³² զնովաւ³³, զոր³⁴ ոչ ոք ³⁵ի բազմու-
թեանէն ետես, այլ³⁶ միայն Ղեւոնդիոս³⁷,
³⁸որ մկրտէրն, եւ մերն³⁹ Արիստակէս⁴⁰, եւ
Եւթաղ⁴¹ Եղեսիայ⁴², եւ Յակոբ⁴³ Մծբնայ⁴⁴,
եւ Յոհան Պարսից եպիսկոպոսք⁴⁵, որք
նոյն շաղաւք⁴⁶ ուղեւորէին ի ժողովն:

Ղ⁴⁷

Գարձ⁴⁸ Արիստակէսայ⁴⁹ ի Նիկիոյ⁵⁰, ⁵¹եւ
հաւատալ ազգականացն⁵², եւ որ ինչ ի
Գառնի⁵³ շինուածք⁵⁴: 2

Երթեալ⁵⁵ Արիստակէս⁵⁶ ընդ մեծին
Ղեւոնդի, հասանէ⁵⁷ ի քաղաքն Նիկիաց-
ուոց⁵⁸, ուր⁵⁹ եղեն ժողովեալ հարք¹ ²երեք

1 M զի մի երբեք փխ զի մի արդեոք լրացուած լուսանցում
2 SԽԺ արդեոք / c արդեաւք / Հվցլ երբեք փխ արդեոք
3 a պայման ի նա տեսցէ փխ պայմանին ստիցէ
4 (a)bcdef ստեսցէ / E ատեսցէ փխ ստեսցէ
5 p ընդ փխ ըստ
6 Հֆցk հեթանոսութեան / NOR հեթանոսաց
7 Ախ այսորիկ
8 Խ զաշխարհս առանց իւր
9 Խ գրիգորիոս / M գրիգոր
10 S պատիւն
11 N խոստովական
12 Հ անուան
13 Վm կրիցէ / nopqrs կրեսցէ փխ ընկալցի
14 Ախ իբր փխ որպէս / R որպէս ուղղած՝ իբր
15 S այսպէս / F գայնպէս
16 pq մեծաւ փափագանօք եւ փութով / Sef փափագանօք / I փափագանաւք
17 S կոչին / NOP կոչեն
18 Խ եւ փխ այլ
19 Հցլ փոխանակ
20 k ինքեանց
21 Վadefgk արիստակէս / Վbc գառստակէս / I գառստակէս / միւսն գորստակէս / EFL գառիստակէս / M գարիստակէս / O գրորստակէս
22 k երթալ
23 Sa հասանէր
24 M դեւոնդի
25 k չիք եւ
26 gl այնմ / Հ չիք յայնմ
27 Խ չիք ժամու
28 b մկրտէր գտէր գրիգոր / Խ ի մկրտել [Հ մկրտեալ] էր փխ մկրտէր
29 Խ զհայրն

30 gkn աստուածաբանին
31 I եւ փխ որ
32 SԽ փայլատակեալ
33 Խabc չիք գնովաւ
34 Խ եւ փխ գոր
35 Ա ի բազմաց
36 Ախ բայց փխ այլ
37 cg դեւոնդեոս
38 Ա չիք որ մկրտէրն
39 OR մեր
40 S որստակէս / bcdgl առիստակէս / OP ընդստակէս
41 Վabde օթաղայ / cf աւթաղայ / O եւ օթղ
42 d յեղեսիայ / bc եղեսիայ / Խnopqrs եղեսիոյ / M եղեսիոյ
43 I գալովք
44 kl մծմնայ
45 SU [բացի ղ] եպիսկոպոս
46 N շաղաւք
47 abcdefgkopqrs Ձէ փխ Ղ / L ՂԳ փխ Ղ
48 f դարձ ի մեք
49 Հadf արիստակէսայ / k արիստակեա / bceg առիստակէսայ / I առիստակ(եա)այ / nopqrs ընդստակէսայ / o ընդստակէսայ / Վm որստակիսի / NOP ընդստակայ / R ընդստակէսայ
50 gl նիկիոյ / ade նիկիայ / c նիկեայ
51 abcdef եւ [c եւ ի] հաւատալն
52 c ազգացն / gk ազգականաց
53 c գաւառին փխ գառնի
54 Խ շինուած
55 Պ, եւ երթեալ
56 S որստակէս / Խbc առիստակէս / N ընդստակէս / OPR ընդստակէս / Պ, մեծն [ոս]տակէս
57 Պ, հասանէր
58 bcdef նիկեացուոց
59 O որ փխ ուր

Հարիւր եւ ութեւտասն ի քակտումն ա-
րիանոսաց³. զորս⁴ նզովեալ⁵ մերժեցին ի
Հաղորդութենէ եկեղեցւոյ. սոյնպէս⁶ եւ
7ինքնակալն արտասահմանեաց ի մետաղս:
3 Ապա դարձեալ ⁸Արիստակէս արժանա-
հաւատ բանիւ⁹, եւ ¹⁰քսան կանոնեալ
գլխովք¹¹ ժողովոյն՝ գայ¹² Հանդիպի
Հաւրն եւ արքային¹³ ի Վաղարշապատ
քաղաքի¹⁴: 4 Ընդ ¹⁵որ ուրախացեալ¹⁶
սրբոյն Գրիգորի, ¹⁷սուղ ինչ գլուխս¹⁸ յին-
քենէ ի¹⁹ կանոնս ժողովոյն յաւելու,
²⁰վասն առաւել զգոռչութեան իւրոյ վիճա-
կին:

5 ²¹Յայնմ ժամու եւ²² ազգային նոցա
Կամսար մկրտի իւրայովքն²³ Հանդերձ ²⁴ի
ձեռն մեծին Գրիգորի. արքայի²⁵ ընդունե-
լով ի ջրոյն՝ տայ²⁶ նմա²⁷ ²⁸ժառանգութիւն

²⁹զմեծ դաստակերտն Արտաշիսի³⁰, որ
այժմ ասի Դրասխանակերտ³¹, եւ զգաւառն
Շիրակ, որպէս ազգականի իւրում եւ մտե-
րիմ Հարազատի³²: 6 Այլ նա ոչ աւելի³³
բաւեալ քան զեաւթն³⁴ աւուրս³⁵ յետ
մկրտութեանն³⁶, վախճանի: 7 Բայց թա-
գաւորին Տրդատայ մխիթարեալ զգլուխ
որդւոցն Կամսարայ զԱրշաւիր³⁷՝ զինքն
փոխանակ ծնողին³⁸ սահմանելով, ազգ
զնա սերէ³⁹ յանուն Հաւրն, եւ կարգէ ի
թիւ նախարարութեանց⁴⁰: 8 Յաւելու⁴¹ եւ
այլ ⁴²պարգեւս - զքաղաքն Երուանդայ
եւ⁴³ զնորին⁴⁴ գաւառն մինչեւ ցկատար
ձորոյն մեծի. միայն զի ⁴⁵ի մտաց նորա հե-
ռացուցէ⁴⁶ զյիշատակ բնիկ աշխարհին
որ⁴⁷ Պահլան⁴⁸ կոչի, որպէս զի անվրդով⁴⁹
զհաւատան⁵⁰ պահիցէ⁵¹: 9 Իսկ Արշաւիր⁵²
առաւել սիրեալ զգաւառն⁵³՝ յիւր⁵⁴ անուն¹

1 gk հայրքն / Հ հարքն
2 L երեք հարիւր տասն եւ ութ / Պ, յժը
3 Հ արիոսի
4 k գոր
5 Պ, ժողովեալ փխ նզովեալ
6 SՆ սապէս
7 Պ, մեծն կոստանտինոս արիամարիեաց ի մե-
տաղս եւ խոստովանեցաւ զնշարտութեանն
հաւատան փխ ինքնակալն արտասահմանեաց ի
մետաղս
8 O բանիւ ընդստակեա արժանահաւատ բանիւ /
S ուրստակեայ / bcdgk առիստակէս / P ընդս-
տակեա / Պ, սուրբն ոստակէս
9 Ն բանիւք
10 Ա. քսան սահմանեալ գլխով [d գրով] կանոնաց
ժողովոյն / Պ, քսան սահմանեալ գրով կանոնաւ
ժողովոյն
11 nopqrs գլխոց / R գլխոց
12 c չիք գայ
13 Ա, Ն արքայի
14 MR Պ, քաղաքին
15 Հcdgk որ յոյժ ուրախացեալ
16 Պ, յոյժ ուրախ եղեալ փխ ուրախացեալ
17 Պ, սուղ ինչ կանոն
18 Ն գլուխ / Ա, չիք գլուխս
19 a չիք ի (կանոնս)
20 Ն առաւել վասն զգոռչութեան
21 Ա, յայն ժամ փխ յայնմ ժամու
22 Ա, չիք եւ
23 Աg իւրովքն / E իւրովք
24 Ա, ի մեծն գրիգորէ. չիք ի ձեռն
25 i եւ արքայի
26 SՆ տալ

27 խճ չիք նմա
28 Ա ժառանգութիւն նմա զմեծ
29 p զդաստակերտն մեծ
30 p արտաշրի / Ա արտաշէսի / gk արտաշեսի
31 Ա դաստակերտ / E դաստակերտ
32 gk հարազատ
33 Ն չիք աւելի
34 SՆd գեթն / c գեաւթն / M գեթն
35 g որ / I ար
36 fgd մկրտութեան
37 Ն գարտաշիր փխ գարշաիր
38 o ծնողին իւրոյ / M ծնողին
39 Ա սերեալ / Sk սերելով
40 Հgk նախարարութեանցն
41 Ն յաւելլով
42 b պարգեւս եւ զբաղանքն / Ն պատիւս փխ պար-
գեւս
43 a չիք եւ
44 ԱՀgk զնորուն / F նորուն
45 O իմաց փխ ի մտաց
46 P հեռացցեսցէ
47 O որպէս փխ որ
48 abdef պալիսան / c պալիսանի / g պահալա /
k պահալան
49 F վրդով փխ անվրդով
50 ԱՀg զհաւատն
51 ԱՀgk պահեսցէ
52 gk արտաշրի / Հ արտաշիր
53 b զբաղանքն փխ զգաւառն
54 k ուր փխ յիւր

նուն¹ կոչէ² Արշարունիս. քանզի³ յառաջ
Երասխաձոր կոչէր⁴: 10 Ահա ասացաք եւ⁵
զպատճառս⁶ զալստեան⁷ երկուց ցեղիցն,
Պարթեւաց եւ Պահլավաց⁸:

11 Զայսու ժամանակաւ կատարէ
Տրդատ զչինուած⁹ ամբողին Գառնուոյ¹⁰,
11 գոր որձաքար եւ¹² կոփածոյ¹³ վիմաւք,
երկաթագամ եւ կապարով¹⁴ մածուցեալ.
15 յորում շինեալ եւ տուն հովանոց, մա-
հարձանաւք, սքանչելի դրաւշուածովք¹⁶,
17 բարձր քանդակաւ¹⁸, ի համար քեռ¹⁹ իւ-
րոյ խոսրովիդիստոյ, ²⁰եւ գրեալ ի նմա զյի-
շատակ իւր հելլենացի գրով:

12 Բայց սրբոյն Գրիգորի դարձեալ ²¹ի
նոյն լերինս²²՝ ոչ ումեք²³ յետ այնր²⁴ յա-
ւելոյր²⁵ երեւել²⁶ մինչեւ ցվախճան²⁷:

1 Տ անունն
2 ԱՏ անուանէր փխ կոչէ
3 ց զի փխ քանզի
4 Sabde կոչիւր
5 Ա չիք եւ
6 c զպատճառ
7 Խa զալստեանն
8 bcdef պալիակաց / E պահլավակաց եւ պարթե-
ւաց / M պահղ'ակաց
9 Ա զչինուածս [c շինուած]
10 Հckl գառնոյ
11 F գորձաքար փխ գոր որձաքար
12 Խ չիք եւ (կոփածոյ)
13 d փորածոյ փխ կոփածոյ
14 Ա կապարաւ
15 Հgk յորում եւ շինեալ եւ տուն
16 Հgo դրոշուածովք / I դրոշածաւք / Վ շինուածովք
փխ դրոշուածովք / M դրոշուածովք
17 Հgk բարձրուանդակաւ / ՎI բարձրուանդակաւ
փխ բարձր վանդակաւ / M բարձր անդակաւ
18 Ա քանդակովք
19 Հ բեռն
20 opqrs եւ գրեալ զյիշատակ իւր հելլենացի գրով
ի նմա / NOPR եւ գրեալ զյիշատակ իւր ի նմա
հելլենացի գրով
21 O ի նոյնն
22 OPR լերունս
23 M ումեք
24 L այր փխ այնր
25 Ա յաւել
26 Հ երեւիլ
27 Ա ի վախճան

ՂԱ²⁸
Յաղագս մահուանն²⁹ Գրիգորի³⁰ եւ³¹ Ա-
րիստակեայ³², եւ թէ³³ է'ր³⁴ աղագաւ
³⁵կոչի լեառնն³⁶ Մանեայ³⁷ այր³⁸:

2 ³⁹Յեաւթն եւ ի տասներորդի ամի
թագաւորութեանն⁴⁰ Տրդատայ գտաք
նստեալ⁴¹ յաթոռ սրբոյ առաքելոյն Թա-
ղէսոսի⁴² զհայրն⁴³ մեր ⁴⁴Գրիգորիոս եւ ըստ
Աւետարանի⁴⁵ ծնող⁴⁶: 3 Յետ լուսաւորե-
լոյ⁴⁷ զամենայն Հայս լուսով աստուածգի-
տութեան, եւ ջնջելոյ զխաւար կռապաշ-
տութեանն⁴⁸, եւ լնլոյ զամենայն կող-
մանս⁴⁹ եպիսկոպոսաւք եւ վարդապե-
տաւք⁵⁰՝ սիրեաց⁵¹ զլերինս եւ զամայու-
թիւն⁵² եւ զհանդարտութեամբ⁵³ մտաց⁵⁴

28 abfgkqrs ՁԸ փխ ՂԱ / L ՂԵ փխ ՂԱ
29 abcde մահուան
30 L սրբոյն գրիգորի
31 a չիք եւ
32 Հf արիստակեայ / gl առիստակայ / k առիս-
տակեայ / միւսն. որստակեայ / F ոստակեայ /
P ըստակեայ
33 I եթէ / f չիք թէ
34 վ² ո'ր փխ էր
35 prs լեառն կոչի
36 cdfgk լեառն / oq չիք լեառնն
37 M մանեայ
38 f այր
39 a յեթն եւ տասն / b յեթնետասն / c յութն եւ
տասն / de յեթն եւ տասներորդի / g յեթնե-
տասներորդ / gl յեթն եւ ի տասներորդ / k
յեթն եւ ի տասներորդի / qrs յեաւթն եւ ի
տասներորդի / F յեթն եւ տասներորդի / M
յեթն եւ տասներորդ / O եթն եւ ի տասներոր-
դի / P ի եթն եւ ի տասներորդի
40 fgrk թագաւորութեան
41 N նստել
42 Խ թաղէի
43 ՏԽ զմախախարն
44 E չիք գրիգորիոս եւ / Ա չիք գրիգորիոս
45 ԽՎmnn աւետարանին
46 def ծնող / cl ծնալ
47 Խ լուսաւորելոյն / O լուսաւորեալ
48 Հfgk կռապաշտութեան
49 NO կողման
50 p վարդապետիւք
51 Խc սիրեաց / միւսն. սիրեցեալ
52 abcdef գլխաւորութիւն / c գլխաւորութիւն / L գլխ-
աւորութիւն
53 de զհանդարտութիւն
54 Աս մտացն

յինքեան կեալ¹, որպէս² զի խաւսեսցի ընդ Աստուծոյ անզբաղապէս. փոխանորդ իւր թողլով⁴ զորդի⁵ իւր զԱրիստակէս⁶, ինքն կալով ի⁷ գաւառին Դարանաղեաց⁸, ⁹ի լեւրինն Մանեայ այրս:

⁴ Այլ ասասցուք, թէ է՛ր ¹⁰աղազաւ ¹¹կոչի Մանեայ¹² այրք: ⁵ Քանզի ¹³էր կին ոմն ¹⁴անուն Մանի¹⁵, յընկերաց ¹⁶սրբոց Հոփսիմեանց¹⁷, որպէս զՆունէ¹⁸ Վրաց¹⁹ վարդապետուհի. որ ոչ ²⁰չութափեաց հետեւել²¹ նոցա ի գալն առ մեզ, գիտելով զամենայն տելիս՝ Աստուծոյ, բնակեցաւ ²²ի լեւրինս յայտոսիկ²³, յայրս²⁴ ինչ քարանց²⁵. վասն որոյ կոչեցաւ անուն²⁶ լեւրինն Մանեայ²⁷ այրք. ²⁸յոր այրի ²⁹յետոյ բնակեցաւ եւ³⁰ սուրբն Գրիգոր³¹:

- 1 e անկեալ / խ կալ / opqrs կալեալ փ/ս կեալ
- 2 Ա չիբ որպէս
- 3 խ զի անզբաղապէս [չ անզբաղ] խօսիցի [I խաւսեսցի] ընդ աստուծոյ
- 4 M թողով
- 5 Ա գորդին
- 6 Հadf գարիստակէս / bceh գառիստակէս / խ առիստակէս / միւսն. գորստակէս
- 7 F չիբի (գաւառին)
- 8 M դարանաղեաց
- 9 Ա ի լեւրինն որ կոչի
- 10 խ աղազաւ [k ազգաւ] սա կոչի
- 11 Sխ կոչի նա մանեայ
- 12 M մանեա
- 13 o կին ոմն էր / Ա չիբ էր
- 14 S մանեայ [o մանի] անուն
- 15 Հgk մանոյ / I մանայ
- 16 խ սրբոյն [չ սրբոցն] հոփսիմեանցն [g հոփսիսիմէ / չ հոփսիսիմէի / k հոփսիսէ / I հոփսիսիմէ] / S հոփսիսիմեանց
- 17 M հոփսիսիմէ յարձրած՝ հոփսիսիմէայ / NPR հոփսիսիմէանցն
- 18 Աչ գնունի
- 19 f ի վրաց
- 20 Հ շուքափեաց գիետ նոցա
- 21 խ գիետեւել / L յետեւիլ
- 22 Ա ի լեւրինն յայնմիկ [f այնմիկ] / Հgk ի տեղիսն [I ի տեղինն] յայնոսիկ փ/ս ի լեւրինս յայսմիկ
- 23 NOPR յայսմիկ
- 24 Ա ի յայրս
- 25 խվ քարանձաւաց
- 26 E չիբ անուն
- 27 M մանեա

⁶ Այլ թէպէտ եւ բնակեցաւ անդ, սակայն ³²ընդ ժամանակս ժամանակս յայտնեալ³³ չըջէր ընդ աշխարհս, հաստատէր³⁴ ի հաւատս զաշակերտեալսն: ⁷ ³⁵Բայց իբրեւ³⁶ եկն ³⁷նորին որդին Արիստակէս³⁸ ³⁹ի ժողովոյն⁴⁰ Նիկիայ⁴¹՝ ⁴²յայնմ հետէ ոչ եւս⁴³ երեւեցաւ յայտնել⁴⁴ ումեք⁴⁵ սուրբն⁴⁶ Գրիգորիոս⁴⁷: ⁸ Վասն որոյ յիսկզբան քահանայանալոյ⁴⁸ նորա, ⁴⁹յեաւթն եւ ի տասներորդ ամէ⁵⁰ թագաւորութեանն⁵¹ Տրդատայ մինչեւ ⁵²ցքառասուն եւ վեցերորդ ամն⁵³ նորին, ⁵⁴յորմէ

- 28 S յոր այր / k որ փ/ս յոր / F յոր բնակեցաւ յետոյ
- 29 c չիբ յետոյ ... թէպէտեւ / խbdef բնակեցաւ յետոյ / a յետոյ փ/ս եւ
- 30 bdef չիբ եւ
- 31 խ գրիգորիոս
- 32 p ընդ ժամանակս յայտնեալ
- 33 խվ² ելեալ [չ յեւեալ] փ/ս յայտնեալ
- 34 cdef հաստատել
- 35 a բայց յորժամ իբրեւ
- 36 bcdef յորժամ փ/ս իբրեւ
- 37 c չիբ նորին որդի
- 38 S որստակէս որդի նորին / խdef որդի / bcefg առիստակէս / k որստակէս / I ոստակէս / O ընդստակէս
- 39 R ի ժողովոյն լրացուած լուսանցում
- 40 opqrs չիբ ժողովոյն
- 41 c նիկիա / S նիկիոյ
- 42 Sխ այնուհետեւ փ/ս յայնմ հետէ
- 43 Ա, խ չիբ եւս
- 44 abdef յայտնիլ / Վklmn յայտնեալ / E չիբ յայտնել
- 45 F ումէք
- 46 Հ սրբոյն / F սուրբ
- 47 NOR գրիգոր
- 48 abdef քահանայանալոյն
- 49 խ յետն եւ տասներորդ / F յետն եւ ի տասներորդ / M յետն եւ տասներորդ
- 50 Sխ ամէն / O ամին
- 51 Հfgk թագաւորութեան
- 52 Sխ ցքառասուն եւ վեց
- 53 խ ամ
- 54 Sխ յորում փ/ս յորմէ հետէ

հետէ ոչ եւս յաւել¹ շումեք երեւել³՝ համարեալ թուին ամբ⁴ երեսուն:

9 Եւ յետ նորա Արիստակէս⁵ ամս հաւթն⁶, ⁷ի քառասուն եւ յեաւթներորդ ամէն⁸ Տրդատայ մինչեւ ⁹ցյիսուն եւ երրորդ ամն¹⁰ նորին, յորում¹¹ եղեւ կատարումն¹² Արիստակեայ¹³: 10 Զի արդարեւ ¹⁴էր սուսեր հոգեւոր¹⁵ ըստ ասացելումն, վասն որոյ ¹⁶թշնամի ամենայն անիրաւաց եւ զազրագործաց թուէր նա¹⁷: 11 Յաղագս որոյ եւ¹⁸ Արքեղայոս¹⁹, որ ²⁰էր կարգեալ ²¹ի վերակացութիւն ²²Չորրորդն կոչեցեալ Հայոց, կշտամբեալ ի նմանէ՝ սպասեաց դիպող²³ աւուր²⁴. եւ պատահեալ նմա²⁵ ի ճանապարհի ի Ծոփաց գաւառին՝ սպան²⁶ զնա²⁷ սրով, եւ ինքն զնաց փախստական

28ի Տաւրոս²⁹ Կիւլիկեցոց³⁰: 12 Իսկ զմարմին երանելոյն³¹ բարձեալ ³²աշակերտաց նորին³³՝ բերին³⁴ ³⁵յեկեղեաց գաւառն³⁶, հանգուցանել ³⁷ի Թիլն, յիւրում³⁸ աւանին³⁹: 13 Եւ յաջորդեաց զաթոռն երէց⁴⁰ եղբայր նորին Վրթանէս⁴¹, ⁴²ի յիսուն եւ ի չորրորդ ամէն⁴³ Տրդատայ եւ անզր:

14 Բայց սրբոյն Գրիգորի ի ⁴⁴Մանեայ այրն⁴⁵ կեցեալ⁴⁶ աներեւութաբար ամս բազումս՝ փոխի մահուամբ ի կարգս հրեշտակաց: 15 Եւ հովուաց գտեալ⁴⁷ զնա վախճանեալ՝ ⁴⁸ի նմին ⁴⁹տեղւոյ թաղեցին, ոչ գիտելով թէ ⁵⁰ն'վ ոք ⁵¹նա իցէ: 16 Վայելէր իսկ նոցա, որք Փրկչին մերոյ ծննդեանն⁵² եղեն⁵³ ⁵⁴խորհրդածուրք, լինել⁵⁵ եւ աշակերտին⁵⁶ յուղարկմանն¹

1 de յաւելու
2 իս a երեւել [z երեւիլ] ումեք գրիգորիոս [իս չիբ գրիգորիոս], համարեալ / bcdef երեւել գրիգորիս, համարեալ
3 F երեւայ / L երեւիլ
4 իս ամս
5 Հadf արիստակէս / bcegl առիստակէս / միւսն. որստակէս / O ըորստակէս
6 b ե փիս եօթն
7 c ի քառասուն եւ յեւթն / gl իսէ
8 Հgk ամին
9 gl ԾԳ
10 kl ամ
11 c յորմէ փիս յորում / F որում
12 Ա կատարումն սրբոյն
13 Աz արիստակեայ / bcde առիստակեայ / g առիստակայ / I ոսստակայ / միւսն. որստակեայ / O ըորստակեա
14 Ա սուսեր էր
15 L ոգեւոր
16 Ա չիբ բշնամի ... յաղագս որոյ
17 իս նա նոցա / opqr ն'ր
18 իս չիբ եւ
19 I արքեղայոս
20 Ա կարգեալ էր
21 Հgk ի վերակացութեան
22 opqr չորրորդն հայոց [o հայլ] կոչեցեալ [o կոչեցեալն]
23 Տիւ ի [I չիբ ի] դիպող [z դիպող]
24 o ժամու աւուրն
25 Տիւ չիբ նմա
26 abde էսպան
27 Ա գերանելին փիս զնա

28 իս ի կողմանս տաւրոս
29 Հabcdef տօրոս
30 gl կիւլիկեցոց / LO կիլիկեցոց
31 Տk երանելոյն / Ա սրբոյն փիս երանելոյն
32 Ա աշակերտաց նորին բերին / իս նորին աշակերտաց բերին / NOP աշակերտացն / R նորին աշակերտացն բերին (նորին աւելացրած լուսանցում)
33 NOP չիբ նորին
34 M բերին
35 իս ի գաւառն եկեղեց / LF յեկեղեց
36 Ա չիբ գաւառն
37 ԱՀkl ի թիլս
38 O իւրում
39 cf աւանիս
40 MR էրէց
41 gk վրթանիսի / M վրթանէսի
42 ի ԾԳ / p ի ԾԳ / M ԾԳ ամէն / P ի ԾԳ ամէն
43 tw յամէն
44 c մանեայս այրն / abcdef մանէ
45 Հk այրս
46 M կացեալ
47 Տ գտին [o գտեալ]
48 Ա ի նոյն
49 իսվ տեղի եւ թաղեցին
50 Հ չիբ ով ոք նա
51 p իցէ նա / gk չիբ նա
52 Ա չիբ ծննդեանն
53 Հ չիբ եղեն
54 k լինէրն խորհրդածուրք / Հgl խորհրդածուրք լինէրն [I լինէրն, փոխած՝ լինեից / z լինէիցն]
55 de լինիլ
56 Տ աշակերտի

սպասաւորք: 17 Եւ ծածկեալ ամս բազումս աստուածային իմն գողցես տեսչութեամբ², իբրեւ³ զՄովսէսն⁴ զայն ի հնումն, զի մի՛⁵ի պաշտաւն ի⁶ դեռահաւատ բարբարոսացս առցի ազգաց: 18 Իսկ յորժամ սերտեալ⁷ հիմնեցան⁸ հաւատք կողմանցս այսոցիկ՝ զկնի յետ⁹ բազում ժամանակաց¹⁰ յայտնեցաւ ճգնաւորի ումեմն Գառնիկ անուն կոչեցելոյ¹¹, եւ բերել եղաւ¹² ի գեաւղն¹³ Թորդան նշխարք սրբոյն Գրիգորի:

19 Սա, որպէս¹⁴ ամենեցուն յայտնի է, աշխարհաւ Պարթեւ, գաւառաւ Պահլաւ¹⁵, յազգէ¹⁶ թագաւորեցելոյ գատուցեալ¹⁷ Արշակունի, ի ցեղէ¹⁸ Սուրենական, ի հաւրէ Անակ կոչեցելոյ¹⁹, յարեւելից կողմանց²⁰ աշխարհիս²¹ մերոյ²²՝ 23 արեւելք ճշմարիտ²⁴ ծագեալ մեզ²⁵ եւ իմանալի²⁶ արեգակն²⁷

եւ²⁸ հոգեւոր ճառագայթ, ի խորին չարութենէ²⁹ կռապաշտութեան³⁰ ելք³¹, երանութեան եւ շինութեան հոգեւորի³² առիթ, աստուածային արդարեւ արմաւենի տնկեալ ի տան Տեառն եւ ի³³ գաւիթս Աստուծոյ մերոյ³⁴ ծաղկեալ: 20 Եւ այսպիսեաւք³⁵ եւ այսքանեաւք ժողովրդովք բազմացեալ, ³⁶ի ձերութիւն պարարտութեան³⁷ հոգեւորի ³⁸զմեզ ժողովեաց ի փառս եւ ի գովեստ Աստուծոյ:

ՂԲ³⁹

Յաղագս վախճանի⁴⁰ 41 Տրդատայ թագաւորի⁴², ընդ⁴³ որում եւ ողբերգական մեղադրութիւն⁴⁴:

2 Զսրբոյ եւ զմեծէ եւ գերկրորդ նահատակէ եւ զմերոյ լուսաւորութեան⁴⁵ հոգեւոր⁴⁶ վերակացուէ ճառելով, զ'ի⁴⁷ Քրիստոսէ հանուրց⁴⁸ եղելոցս ճշմարիտ թագաւորէ՝ հրաշափառագունիւ ⁴⁹պարտ էր ան-

1 Տ յղարկման / Խվ յուղարկման / NOPR յղարկմանն
 2 p տեսչութեամբն
 3 Խ որպէս փխ իբրեւ
 4 b գմովսէս
 5 Ա ի պաշտօն ի դեռահաւատ մարդկանն [bcd մարդկան] ի բարբարոսացս [a բարբարոսաց] առցի ազգաց / Տ ի պաշտօն առցի ի դեռահաւատ բարբարոսացն ազգաց / EL ի պաշտօն դեռահաւատ մարդկան ի բարբարոսացս առցի ազգաց / c չիբ ի (պաշտօն)
 6 Խվ² չիբ ի (դեռահաւատ)
 7 Խ սերտեալ / M սերտելիբ
 8 Ա հիմնեցաւ / Խվ հիմնացան
 9 L չիբ յետ
 10 Ա ամաց փխ ժամանակաց
 11 F կոչեցելոյն
 12 c ի գեաւղն / չց ի գիւղն
 13 P գեւղն
 14 tw յայտնի է ամենեցունց / ab յամենեցունց / cdef ամենեցունց
 15 abcdefg պալիաւ
 16 Հ թագաւորաց գատուցելոյ / ՏԽ թագաւորեալ
 17 վցկլ գատուցելոյ / O գատուցեալ
 18 f ի ցեղէն
 19 Ա կոչեցեալ / M կոչելոյ
 20 Խ կողմանէ
 21 Ա հայոց աշխարհիս
 22 Ա չիբ մերոյ
 23 Խ արեւելք մեզ ծագեալ
 24 ՏԽ չիբ նշմարիտ
 25 Ա չիբ մեզ

26 f իմանի
 27 Տ արեգակն [nopqrs արեգակն]
 28 ՏԽ չիբ եւ (հոգեւոր)
 29 O չարութեան
 30 Կ² abcdef կռապաշտութեանն
 31 ԱԽ չիբ ելք / ՏԽ ելք, նշմարիտ բարի եւ այսահալած, երանութեան
 32 c հոգեւոր / L ոգեւորի
 33 Հ չիբ եւ ի (գաւիթս)
 34 Ա չիբ մերոյ
 35 g այսպիսիօք / l այսպիսիալ
 36 Ա չիբ ի ձերութիւն ... հոգեւորի
 37 Տ եւ ի պարարտութիւն
 38 acd ժողովեաց զմեզ գամենեսին ի փառս / b ժողովեաց գամենեսեան ի փառս / EL ժողովեց զմեզ ամենեսեան (L գամենեսեան) ի փառս / bef չիբ զմեզ
 39 abcdefgkopqrs ՁԹ փխ ՂԲ / L ՂԶ փխ ՂԲ
 40 Խnopqrs վախճանին
 41 Ա մեծի թագաւորին տրդատայ
 42 Տ թագաւորին
 43 M ըստ փխ ընդ
 44 tw մեղադրութիւն ազգիս հայոց
 45 ՏԽ լուսաւորութեանցն / Ա լուսաւորութեանց. ուղղում ենք լուսաւորութեան
 46 ՏԽ լուսաւոր փխ հոգեւոր
 47 cf զի ի փխ զ'ի
 48 Ա հանուր
 49 a չիբ պարտ էր

ցանել բանիւ, որպէս զգործակցէ եւ զհա-
 ւասար ճգնողէ¹ մերոյ նախաշաւղի եւ²
 լուսաւորութեանց³ նահապետի. որպէս
 թուեցաւ հաճոյ ⁴Հոգւոյն սրբոյ՝ երիցա-
 ցուցանել⁵ զիմ լուսաւորիչն վկայու-
 թեանն⁶ միայնոյ⁷ վիճակաւ, ի վերայ բե-
 րեմ՝ թէ եւ առաքելութեանն⁸. իսկ որ ինչ
 զկնի այսորիկ, զուգաբան եւ հաւասարա-
 գործ: ³ ⁹Այլ զառաւելութիւն ասեմ աստ¹⁰
 զթագաւորին. քանզի խորհելն¹¹ յաղագս
 Աստուծոյ եւ ճգնազգեցիկն¹² լինել¹³՝ զոյգ
 երկոցունց. իսկ նուաճել ¹⁴Հաւանողական
¹⁵կամ բռնաւորական¹⁶ բանիւ¹⁷՝ առաւել
 էր¹⁸ թագաւորին շնորհ¹⁹. քանզի ըստ հա-
 ւատոցն²⁰ ոչ ինչ կասեցուցանէր²¹
 զգործսն²²: ⁴ Այսորիկ²³ աղագաւ ²⁴կոչեմ
²⁵եւ զսա²⁶ նախաշաւիղ²⁷ ճանապարհ եւ
 լուսաւորութեան²⁸ մերոյ²⁹ հայր երկրորդ:

⁵ ³⁰Բայց զի պատմութեանց, եւ ոչ գովես-
 տից³¹ է ժամանակս³², մանաւանդ զի եւ³³
 հագներգութիւնս³⁴ ըստ իւրաքանչիւր
 պատմագրաց արտասանութեանց եւ ոչ
 յատուկ ³⁵ի մէջ շարագրեցաւ³⁶, անցուք
 ի կարգ բանից որ ինչ յաղագս սորա³⁷:

⁶ Սա յետ³⁸ հաւատոցն³⁹ որ⁴⁰ ի Քրիս-
 տոս, ամենայն առաքիւնութեամբ⁴¹ բացա-
 փայլեալ⁴²՝ եւս քան զեւս յաճախէր որ ինչ
 յաղագս Քրիստոսի գործ եւ բան. սաստե-
 լով եւ հաւանեցուցանելով զմեծամեծ⁴³
 նախարարսն, միանգամայն եւ⁴⁴ զամենայն
 բազմութիւն⁴⁵ ուսմիկն, լինել⁴⁶ արդարեւ
 Քրիստոսի. որպէս⁴⁷ զի ⁴⁸վկայեսցեն հաւա-
 տոցն՝ ամենեցուն եւ⁴⁹ գործքն⁵⁰: ⁷ ⁵¹Այլ
 զխստասրտութիւն⁵² կամիմ ասել, թէ⁵³ եւ
 զամբարհաւանութիւն ⁵⁴ազգիս մերոյ
 յիսկզբանցն⁵⁵ եւ այսր. որպէս անհամբոյր
 բարւոյ եւ ճշմարտութեան⁵⁶ անհարա-
 զատ⁵⁷, կամ թէ բնութիւն ունելով զբարձ-

1 M նգնողէ
 2 c որպէս եւ
 3 gl լուսաւորութեանցն
 4 իւ սրբոյ հոգւոյն
 5 իրգ երիցուցանել
 6 fps վկայութեան / ի վկայութեամբ / M վկայու-
 քեամբն
 7 Ա միայն
 8 Հքնոց առաքելութեան / p առաքիւնութեան / k
 առաքելութեանէ
 9 իւ չիք այլ ... զթագաւորին
 10 Ա չիք աստ
 11 c նգնելն փի խորհելն
 12 SU նգնազգեցիկ
 13 de լինիլ
 14 Տ հաւանեցուցանողականաւ կամ բռնաւորա-
 կանաւ / իւ հաւանեցուցանողական եւ կամ
 15 c չիք կամ բռնաւորական
 16 վ բանաւորականաւ
 17 Ա բանիւք
 18 tw չիք էր
 19 a շնորհք
 20 SU հաւատոյն
 21 q պակասեցուցանէր
 22 SU զգործն
 23 Տ այնր / իւ այնորիկ
 24 k եւ կոչեմ եւ զսա
 25 a չիք եւ զսա / bcdef չիք եւ
 26 իսbcdef զնա փի զսա
 27 a զնախաշաւիղ
 28 SU լուսաւորութեանցն
 29 Sd մերոյ / tw մեր

30 f չիք բայց ... ժամանակս
 31 de գովեստի
 32 իւ ժամանակ
 33 p չիք եւ
 34 opqrs հագներգութիւն / M հաղներգութիւնս
 35 b ի մէջ / իւ² միայն փի ի մէջ
 36 c շարագրեցաւ
 37 Ա նորա
 38 d յետ / միւսն. հետ
 39 Տ հաւատոյն
 40 իւ չիք որ
 41 abcdefgl առաքիւնութեամբ
 42 վ բացաւ փայլեալ
 43 Ա իւ զմեծ
 44 իւ չիք եւ
 45 Ա բազմութիւնս
 46 de լինիլ
 47 n չիք որպէս
 48 Ա վկայեսցեն ըստ հաւատոցն [c հաւատոց]
 49 p չիք եւ
 50 իւ գործք
 51 իւ² այլ [gk այլ եւ] զխստապարանցութիւն
 52 վ զսրտախստութիւն
 53 de չիք թէ
 54 Ա իւ մերոյ ազգիս
 55 Ա յսկզբանն / EFL յիսկզբանն
 56 d նշմարտութեանն
 57 opqrs հարազատ

րայաւնութիւն¹ եւ գկամակորութիւն²՝
 ընդդիմանան կամաց թագաւորին յաղազս
 կրաւնից³ քրիստոսականաց, զհետ երթա-
 լով կամաց կանանց եւ հարձից: 8 Որում
 ոչ կարացեալ⁴ ներել թագաւորին⁵, ընկե-
 ցեալ գերկրաւոր պսակս⁶՝ զհետ⁷ ընթա-
 նայր⁸՝ 9երկնաւորին, 10արագ հասանելով
 11ի տեղի սուրբ ճգնաւորին Քրիստոսի¹²,
 ծակամուտ լեռնակեցիկ եղեալ:

9 Աստանաւր ամաչեմ ասել զճշմար-
 տութիւնն¹³, մանաւանդ թէ¹⁴ զանաւրէնու-
 թիւն¹⁵ եւ զամբարշտութիւն¹⁶ ազգիս¹⁷ մե-
 րոյ, եւ¹⁸ զմեծի¹⁹ ողբոց եւ արտասուաց
 արժանի գոցոց²⁰ գործս²¹: 10 Քանզի զհետ
 առաքեալ, կոչեն²² զնա՝ լինել ըստ կամաց
 նորա²³, եւ ունել²⁴ զթագաւորութիւնն²⁵:

1 bc գրարձրայաւնութիւն
 2 չվճե կամակարութիւն / Խcf գկամակարութիւն
 3 S կրօնիցն
 4 Ա կամեցեալ փխ կարացեալ
 5 Խ թագաւորն
 6 ԱԽ պսակն
 7 k եւ զհետ
 8 kl ընթանայ
 9 O երկնաւորին քրիստոսի
 10 R արագ հասանելով ի տեղին ուր նգնաւորն
 լրացուած լուսանցում / opqrs չիբ արագ նգնա-
 ւորին
 11 ԱԽվ² ի տեղին, ուր նգնաւորն. թերես լաւա-
 գոյն՝ «ի տեղին, ուր նգնաւորն քրիստոսի ծա-
 կամուտ ... » (Ստ. Մ.) / L ի տեղին ուր նգնաւոր
 զինուորն քրիստոսի / F ի տեղին
 12 Ա աւելացնում է զինուորն (քրիստոսի)
 13 Խf զնշմարտութիւն
 14 q չիբ բէ
 15 p զանօրէնութիւնն
 16 nopqrs չիբ զամբարշտութիւն [n աւելացրած լու-
 սանցում
 17 pqrs ազգին
 18 Ա չիբ եւ (զմեծի)
 19 a մեծ / gkh մեծի
 20 ՏԽ սոցա / d գոսսա
 21 abcde զգործս
 22 Ա գնա սուրբ լինել [d լինիլ] / L գնա սուրբս լի-
 նիլ / Խ գտուրբն փխ գնա
 23 Խn մոցա փխ նորա
 24 rs առնել փխ ունել
 25 fgk զթագաւորութիւն

11 Իսկ ²⁶ի չհաւանել²⁷ սրբոյն²⁸՝ տան նմա
 արբումն, որպէս անդ ուրեմն ի հնումն²⁹
 Աթենացիքն³⁰՝ 31Սոկրատայ զմոլելիսինդն.
 32Եւ կամ թէ զմերն³³ իսկ ասել, կատաղեալ
 Եբրայեցիքն³⁴ ըմպելի³⁵ լեղեալ³⁶ խառնեալ
 Աստուծոյ մերոյ³⁷: 12 Եւ զայս արարեալ
 շիջուցին յինքեանց³⁸ զբազմափայլ ³⁹ճա-
 ուագայթն աստուածպաշտութեան:

13 ⁴⁰Վասն այսորիկ ես⁴¹ ի վերայ իմոց
 ողբալով ասեմ, որպէս Պաւղոս⁴² յաղազս
 իւրոցն⁴³ եւ թշնամեաց խաչին Քրիստո-
 սի⁴⁴. բայց ասեմ ոչ զիմ բանս, այլ ⁴⁵զչոզ-
 ւոյն սրբոյ: 14 ⁴⁶Ազգ թիւր⁴⁷ եւ ⁴⁸դառ-
 նացող, ազգ, որ ոչ ուղղեաց զսիրտ⁴⁹ իւր,
 50Եւ ոչ հաւատարմացաւ Աստուծոյ ոգի⁵¹
 նորա: 15 ⁵²Արք Արամեանք⁵³, մինչեւ

26 Խ չառնել փխ ի չհաւանել / M չառնել փխ ի
 չհաւանել լուսանցում դարձրած՝ ի յանձն չառ-
 նել
 27 L չհաւանիլ
 28 abde սրբոյ
 29 ՏԽ հինսն փխ հնումն
 30 Ա չիբ աթենացիք
 31 Ա գտկրատայ զմոլելիսինդն
 32 o չիբ եւ կամ բէ ... աստուծոյ մերոյ
 33 Ա զմեր
 34 Ա եբրայեցիք / O եբրայեցիկն
 35 P զըմպելի
 36 f դեղեալ / M լեղեալ
 37 Խ չիբ մերոյ
 38 Խ չիբ յինքեանց
 39 Ա նառագայթ աստուածպաշտութեան նորա [def
 սորա]
 40 FL վասն որոյ
 41 ՏԽ չիբ ես
 42 Հabdefg պօղոս / F պօղոս
 43 opqrs իւրոց
 44 a չիբ քրիստոսի
 45 Խ գտրոյ հոգւոյն
 46 P ազգ թիւր ... զինչ լինիցի առնուած չակերտ-
 ների մէջ / L թիւր եւ դառնացող ազգ
 47 Խվ² գուր փխ թիւր / M չար փխ թիւր
 48 Ա դառնացող, ասէ. ազգ / Խ դառնացուցանող
 [Հ դառնացուցանող] / O դառնացող
 49 c գտիրտս
 50 Խվ² եւ ոչ հաստատեաց առ աստուած զհոգի
 իւր փխ եւ ոչ հոգի նորա
 51 N հոգի
 52 Հ չիբ արբ ... յե՞րբ էբ / E փար փխ արբ
 53 k ամանեանք փխ արամեանք

յե՞րբ¹ էք² ծանրասիրտք³, ընդէ՞ր սիրէք
զնանրութիւն⁴ եւ զանաստուածութիւն:
16 5Ո՞չ ծանեայք⁶, զի սքանչելացոյց⁷ Տէր
զսուրբն⁸ իւր. եւ ոչ Տէր լուիցէ⁹ յաղաղա-
կել ձերու¹⁰ առ նա: 17 Զի¹¹ բարակա-
ցեալ¹² մեղայք¹³, եւ յանկողինս ձեր ոչ
զղջացարուք¹⁴. քանզի¹⁵ զենէք զենու՛մն
անաւրէնութեան, եւ զյուսացեալն¹⁶ ի Տէր
արհամարհեցէք¹⁷: 18 Վասն այսորիկ¹⁸ ե-
կեսցէ ձեզ¹⁹ որողայթ²⁰՝ զոր ոչ ծանեայք²¹.
եւ որսն²² 23 զոր որսայցէք²⁴՝ ըմբռնեսցէ
25 զձեզ, եւ²⁶ նովին²⁷ որողայթիւն²⁸ անկ-
ջիբ: 19 29 Այլ 30 նորա անձն³¹ ցնծասցէ Տե-

րամբ եւ³² ուրախասցի³³ ի փրկութեան իւ-
րում, եւ ամենայնիւ³⁴ 35 ինքեամբ ասասցէ.
Տէր, ո՛վ³⁶ 37 նման է քեզ:

20 Եւ զի այսորիկ³⁸ ճշմարիտ³⁹ այս-
պէս⁴⁰՝ 41 մխիթարեսցուք մերովք վտան-
գիւքս⁴² եւ մեք. «զի եթէ⁴³ ընդ փայտ դա-
լար գայս⁴⁴ արարին⁴⁵, ասէ⁴⁶ Քրիստոս, իսկ
ընդ չորն զի՞նչ լինիցի»: 21 Արդ՝ եթէ
ընդ սուրբս⁴⁷ Աստուծոյ, եւ որք ի թագա-
ւորութենէ⁴⁸ յաղագս Աստուծոյ զինքեանս
նուաստացուցին, 49 այս է, զի՞նչ 50 մեր
բանս առ⁵¹ Աստուծոյ յաղագս ի ձէնջ
52 վտանգիցս, որոց վտանգք⁵³ եւ աղքա-
տութիւն սեպհական է⁵⁴: 22 Այլ սակայն
ասացից: 23 55 Ո՞վ ոք ի ձէնջ թոշակս⁵⁶ յա-

1 L երբ
2 dgkl չի՞ք էք
3 gk ծանր սիրտք / M ծանր սիրտք դարձրած՝
ծանրասիրտք
4 Ախ զանօրէնութիւն [I զանարեւութիւն] (թե-
րեւս լուսազոյն՝ Ստ. Մ.) փիս զանրութիւն
5 Ա որք ոչ ծանեայք
6 O ծանեայք
7 c սքանչացոյց
8 Sg գսուրբս / Հkl գսուրբք
9 Ա լուիցէ ձեզ
10 pqrs ձեք
11 Տի չի՞ք զի
12 habc բարակացեալք
13 Տի մեղանչեցէք [m մեղանչեցիք] / NOPR մեղան-
չէք
14 de զղջացայք
15 Ա զենու՛մն անօրէնութեան զենէք, եւ / ի զե-
նու՛մն զենէք / L զենու՛մն անօրէնութեան զենիք
եւ
16 S գյուսացեալսն
17 def արհամարհեցիք / p արմարիէք / O արհա-
մարիէք
18 n այնորիկ
19 c չի՞ք ձեզ
20 M յորողայթ / O յորողայթն
21 g ծանեայք
22 gklnopqrs որս / Հ որսս
23 ի զոր ըմբռնեցէք, որսացեն [I որսայցէ] զձեզ /
M զորս ըմբռնեցէք որսացեն զձեզ
24 c որսացէք / o որսայիք
25 ի զձեզ, այլ եւ
26 p չի՞ք եւ
27 Ացի նորին
28 Ախ որողայթի
29 L այլ անձն նորա ուրախասցի տերամբ ցնծա-
ցէ ի հանգստեան իւրում
30 Ա անձն նորա
31 ի անձնն

32 Առոզր չի՞ք եւ (ուրախասցի)
33 Ա ի հանգստեան իւրում փիս ի փրկութեան իւ-
րում
34 k ամենայնի
35 abcdef ինքեան [b ինքեամբ] անձամբ ասասցէ
36 Ախ ո՞վ [չ չի՞ք]
37 o նմանի
38 ors գայստսիկ
39 Ա ճշմարիտք
40 prs չի՞ք այսպէս / R այսպէս աւելացրած լու-
սանցում
41 Ա եւ մեք մխիթարեսցուք մերովք վտանգիւն, զի
թէ / L եւ մեք մխիթարեսցուք մերովք վտանգիւն
զի թէ
42 I վտանգիւն / Հցk վտանգիւք
43 ի թէ
44 Ա այս
45 Ա է փիս արարին / ի չի՞ք արարին (չ բաց տեղ
բողած) / M չի՞ք արարին, իսկ ասէ բառից յետոյ
լուսանցում աւելացրած առնեք
46 abcdef ասէք
47 Աo սուրբն / qrs սուրբ / L սուրբսն
48 Ա զինքեանս յաղագս աստուծոյ նուաստեցուցին
/ F զինքեանս յաղագս աստուծոյ նուաստացու-
ցին
49 Ա այսպէս փիս այս է / opqrs չի՞ք այս է /
վտանգս այս է, այլ զի՞նչ / NOPR այլ փիս այս
է
50 ի բան մեր
51 c չի՞ք առ
52 ի վտանգիս, որում
53 o վտանգ / O վտանգիք
54 kopqrs չի՞ք է / O սեփհական է
55 S ո՞վ ոք
56 opqrs բոշակ

ղազս¹ մեր, ²ն^oվ ոք վարդապետացն մաղ-
 թանս, ³ն^oվ ոք բան յաւժարեցուցանող⁴
 կամ⁵ յորդորական⁶, ⁷ն^oվ ոք յերթալս⁸ մե-
 րում⁹ բեռնաբարձս¹⁰, ¹¹ն^oվ ոք ի գալն մե-
 րում հանգիստ, ¹²ն^oվ ոք տուն կամ աւթա-
 նոց¹³ մեզ պատրաստեաց: ²⁴Թողից¹⁴
 գայլն¹⁵, զի¹⁶ եւ¹⁷ ոչ զլեզուս չարս եւ
 զտգիտութիւն¹⁸, հանդերձ սնոտի¹⁹ փառա-
 մոլութեամբ²⁰ եւ²¹ կատաղի լեզուանու-
 թեամբ²², սանձահարեցէք²³. այլ ²⁴նիւթ նո-
 ցա անմտութեանն²⁵ ²⁶զձեր ուսումնա-
 տեացդ տալով բարս²⁷, բորբոքեցէք²⁸ ²⁹ա-
 ոււել ³⁰քան զհնոցն Բաբելովնի³¹:

- 1 Խ վասն փխ յաղագս
- 2 Խ ո^o [Հ չիֆ] ոֆ
- 3 Խ ո^o [Հ չիֆ] ոֆ
- 4 M յօժարեցուցանող
- 5 a չիֆ կամ
- 6 վ յարդարական
- 7 քվ² ո^oր ոֆ յերթալս / c ո^oվ ոֆ ի յերթալն / k ո^o / Հ չիֆ ո^oվ / M n ոֆ
- 8 վ²ցնօրցս երթօղս [ոլ երթալոս] / k յերթօղս / Հ յերթօղս / abdef յերթալն / F յերթալն / NOPR երթողս
- 9 Վ.մ մեր / Խնօրցս մեզ / dc իւրում փխ մերում
- 10 Ա բեռնաբարձ / E բեռնաբերձ
- 11 Խ ո^o ոֆ փխ ո^oվ ոֆ (ի գալն)
- 12 Խ ո^o ոֆ տուն կամ արքանոցս [Հko օթանոցս]
- 13 O օթանոց
- 14 Հցլ թողում / k թողումն
- 15 Հ գայլս / R գայլսն
- 16 N չիֆ զի
- 17 Խ չիֆ եւ (ոչ)
- 18 abcde գտգիտութիւնն / Sf գտգիտութիւնս / tw գտգիտութեանն
- 19 d չիֆ սնոտի
- 20 SՀվ² փառամոլութեամբն [ք փառամոլութեամբ]
- 21 Խ չիֆ եւ
- 22 I լեզուայնութեան / վ²k լեզուանութիւնս / S լեզուանութեամբն [օր լեզուանութեամբ]
- 23 c սանձահարութիւնն / de սանձահարեցիֆ / M սանցահարեցիֆ
- 24 O նիւթնոց տան մտութեանն փխ նիւթ նոցա անմտութեանն
- 25 SՀցk անմտութեան
- 26 Խ զձերդ տալով ուսումնատեաց
- 27 f գրարս
- 28 de բորբոքեցիֆ
- 29 M առաւել ֆան / Խ չիֆ առաւել
- 30 Ա,Խ ֆան գրաբելովնի [f քաբելովնի] հնոցն / E ֆան գրաբելովն ի հնոցն / L ֆան գրաբելովնի հնոցն

²⁵ Վասն որոյ իւրաքանչիւր ոք ³²առ-
 անձին է քուրմ եւ պաշտաւնեայ³³, որպէս
 ասէ ³⁴Գիր, որ է ըստ այժմուցս ի դէպ. ուր
 բազում խաւսողք աստուածայնոցն³⁵, եւ
 գաւրութեան մտացն ոչ հասուք³⁶. եւ
 խաւսողք³⁷՝ ո'չ ըստ³⁸ հաճոյից Հոգւոյն³⁹,
 այլ ըստ աւտարին: ²⁶ Վասն որոյ ⁴⁰Հիա-
 ցումն իմն են ճառքս եւ սարսափելի՝ որոց
 միտս ունին. քանզի ⁴¹խաւսի որ խաւսին՝
 գԱստուծոյ եւ գաստուածայինսն, եւ խոր-
 հուրք⁴² խաւսողին ⁴³յաւտարն հային:
²⁷ Զի ոչ վասն⁴⁴ որոյ խաւսին՝ կրէ գաշ-
 խատութիւն⁴⁵, եւ ոչ⁴⁶ մեղմով եւ հեզիկ,
 որպէս ուսաւն⁴⁷, թէ «մի՛ ոք լուիցէ արտա-
 քոյ զբարբառ նորա», այլ յաղագս փառաց
 մարդկայնոց⁴⁸, եւ ճայթեցուցանելով⁴⁹
 Հնչեցուցանեն⁵⁰ ⁵¹ի լսելիս մարդկան:
²⁸ ⁵²Ուր ⁵³չատխաւսութեանն հոսանք¹ իբ-

- 31 R բաբելովնի
- 32 SԽ առանձինն
- 33 Խվ²bcdef պաշտօ [I պաշտաւն] / EFLM պաշտօն
- 34 Ա գիր, որ է ըստ այժմուցս [d այժմուց] ի դէպ, ուր [de որ / Վ² չիֆ է ըստ այժմուցս ի դէպ ուր] բազում խօսող / SԽ գիր, որպէս եւ այժմ խօսող [Հ խօսող] բազումք
- 35 Ա,Խնօրցս յաստուածայնոցն
- 36 օրցս հասցուֆ
- 37 ցն խօսողն / Հk խօսողն
- 38 o չիֆ ըստ
- 39 P հոգոյն
- 40 Ա հիացումն է [c չիֆ է] նաոֆս եւ սարսափելի իմն
- 41 E խօսին որ խօսի
- 42 L խորհուրդ
- 43 Ա հայի յօտարս / Հkl հային [Հ հայի] յաւտարն [Հ յօտարն] / g յաւտար
- 44 Ա,Խ յաղագս փխ վասն
- 45 ԱSԽ գաշխատութիւնն [էք գաշխատութիւն
- 46 tw չիֆ ոչ
- 47 f ուսան / Խ ուսաւ
- 48 tw մարդկայնոյ / NO մարդկան այնոց
- 49 Ա նայթելով
- 50 p հնչեցուցանել
- 51 n ի լսելիսս
- 52 «Ուր շատխօսութեանն հոսանք իբրեւ յաղբերէ դիմեն»: «Զամենայն հրապարակն հնչեցուցանել ... գամենայն գիւնարբոս գլծեցուցանել շատխօսութեամբ» / S որ փխ ուր / ցլ չիֆ ուր
- 53 քրցս շատախօսութեան են հոսանք / Խabdef շատխօսութեան

իբրեւ յաղբերէ՛² դիմեն³, որպէս ասաց⁴ ոմն⁵ ի հնոցն, եւ զկծեցուցանեն⁶ զամենայն⁷ գինարբուս⁸ 9եւ զհրապարակս: 29 ¹⁰Ո՞վ ոք զսոսա¹¹ ոչ ողբասցէ¹²՝ որ միտս¹³ ունիցի¹⁴. եւ¹⁵ եթէ ոչ ոք¹⁶ զչարիցի¹⁷՝ ասեմ, ¹⁸Թէ եւ որք¹⁹ յորդորենն²⁰ զսոսա²¹ այսպիսիս²² լինել²³: 30 Արգելում²⁴ ասել²⁵ զՔրիստոսին²⁶ – տալ²⁷ վրէժս²⁸ յարենէն²⁹ Աբելի³⁰ արդարոյ³¹ ³²մինչեւ ցարիւնն³³ Ջաքարիայ, որ կայ³⁴ ի մէջ տաճարին եւ սեղանոյն³⁵:

31 Այլ³⁶ աստանաւր դադարեսցէ բանս, որպէս աշխատութիւն³⁷ կրեալ՝ յականջս լինել³⁸ խաւսեցեալ մեռելոց: 32 Այլ պատմութիւնս³⁹ յաղագս սրբոյն Տրդատայ ճշմարիտ է. քանզի արբուցեալ նմա դեղ մահու՝ զրկեցան ի լուսոյ⁴⁰ շնորհաց⁴¹ ճառագայթից նորա, ⁴²որ թագաւորեաց ամս ⁴³յիսուն եւ վեց:

32 ⁴⁴Բովանդակեցան Գիրք⁴⁵ Երկրորդ, յառաջադիմութեան⁴⁶ Հայոց մեծաց⁴⁷

1 Ա բանք փխ հոսանք
 2 Կ²tw յաղբիրէ / F յաղբերէ
 3 Ա բդիսն փխ դիմն
 4 abde ասացն
 5 k ումն փխ ոմն
 6 o զկսկծեցուցանեն
 7 Ա չիք գամենայն
 8 ab զգիներբուս / Խ զիներբունս [k ի գիներբունս / չ գիներբունս]
 9 Ախվ՛ եւ զիրապարակս / միւսն. ի հրապարակս
 10 Խ n^o nf / d ոչ փխ n^oվ
 11 Sk զնոսա
 12 ՏԽ ողբասցի [n ողբասցէ] / abc ողբացէ
 13 nd զմիտս
 14 P ունցի
 15 gk չիք եւ (եթէ)
 16 a չիք nf
 17 de զչարիցէ / S զչարեսցէ / Խվ զչարասցի / OR զչարեսցի
 18 վ թէ եւ այլ որք
 19 Վmg nf փխ որք
 20 c յորդորիցեն / վ²Խ յորդորենն / միւսն. յորդորենն
 21 Խվ² զսոսա / միւսն. զնոսա
 22 վ²glo այսպիսիս
 23 de լինիլ
 24 Խվ² յորդորումն փխ արգելում
 25 Ա ասելով
 26 Խվ² զքրիստոսէ / M ըստ քրիստոսի
 27 Ա տալ / ՏԽվ² զտալն
 28 Խվ² վրէժ
 29 bo յարենէ
 30 adef արէլի
 31 o արդարոյն
 32 Ա մինչեւ յարիւնն
 33 gl ցարենն / L ցարիւն
 34 c կայր
 35 g սեղանույն

36 f չիք այլ
 37 tw աշխատութեան
 38 de լինիլ
 39 Հgk պատմութիւն / I պատմութիւնն
 40 opqrs փառաց փխ լուսոյ
 41 a չիք շնորհաց
 42 R չիք որ թագաւորեաց ամս յիսուն եւ վեց
 43 g Մ / kl յիսուն փխ յիսուն եւ վեց
 44 tw աւարտեցաւ հատոր երկրորդ փխ բովանդակեցան ... հայոց մեծաց / k բովանդակեցան
 45 L զիրք
 46 f յառաջադիմութենէ / cpqrs յառաջադիմութիւն / o յառաջաբանութիւն / L յառաջադիմութեանն
 47 Խ չիք մեծաց

¹ՅԱԿ ԵՐՐՈՐԴ² ՀԱՏԱԾԻ

- 1 Ա. ³Աւարտումն պատմութեան Հայոց Մեծաց:
- 2 Բ. Որ ինչ յետ վախճանին⁴ Տրդատայ ⁵ընդ մեծն Վրթանէս եւ ընդ երիս նախարարութիւնսն⁶ անցք⁷:
- 3 Գ. Կատարումն սրբոյն⁸ Գրիգորիսի⁹ ¹⁰ի բարբարոսաց:
- 4 Դ. Որոշումն Բակուր¹¹ բղեչիւին¹² ի միաբանութենէ Հայոց, եւ ¹³խորհուրդ նախարարացն թագաւորեցուցանել զԽոսրով:
- 5 ¹⁴Ե. Պատճէն¹⁵ թղթոյն Հայոց¹⁶:
- 6 Զ. ¹⁷Գալուստն Անտիոքայ¹⁸ եւ գործք¹⁹ նորա²⁰:
- 7 Է. Յանցանք²¹ Մանաճհրի²² առ մեծն Յակոբ²³, եւ մահն²⁴:

- 8 Ը. Յաղագս թագաւորելոյ²⁵ Փոքր Խոսրովու²⁶ ²⁷եւ փոխելոյ²⁸ զարքունիսն եւ տնկելոյ²⁹ զանտառն³⁰:
- 9 Թ. Որ ինչ յաւուրս սորա ³¹ի հիւսիսականացն ազգաց³² արշաւանք ի մեզ, ուր³³ եւ նահատակութիւնք³⁴ Վահանայ Ամատունւոյ³⁵:
- 10 Ժ. Վախճանն³⁶ Խոսրովու, եւ պատերազմ Հայոց ³⁷ընդ Պարսս:
- 11 ԺԱ. Յաղագս թագաւորելոյն Տիրանայ³⁸, եւ փոխելոյ³⁹ յաշխարհէս⁴⁰ մեծին Վրթանայ⁴¹, եւ փոխանորդելոյ⁴² ⁴³զաթոռն սրբոյ⁴⁴ Յուսկանն⁴⁵:
- 12 ԺԲ. Պատերազմ Շապհոյ ընդ Կոստանդեայ⁴⁶:
- 13 ԺԳ. Եթէ⁴⁷ զիս'րդ ⁴⁸Տիրան իջեալ ⁴⁹ընդ առաջ Յուլիանոսի¹ ²պատանդս տայ:

1 օ ցանկն է երրորդ հատուածի պատմութեան / L երրորդ հատորին գլուխ / c ցանկ / gl ցանգ

2 P երկրորդ փխ երրորդ

3 ՏԽ աւարտմանն հայոց պատմութեան. չի՛ք մեծաց / L առաջարանութիւն փխ աւարտումն պատմութեան հայոց մեծաց

4 c վախճանի

5 F չի՛ք ընդ մեծն վրթանէս

6 d նախարարութիւնս / օ նախարարութիւնքն

7 Ա անցին / l անցաք / F անցինք փխ անցք

8 F չի՛ք սրբոյն

9 b գրիգորիսի / S գրիգորի [no գրիգորիսի]

10 P ի բարբարոսացն

11 M բագուր

12 abdef բղեչիւին

13 օ խորհուրդն նախարարաց

14 L Ե գլխի վերնագրից յետոյ առանց գլխահամարի նոր վերնագիր. թուրք կոստանդեայ

15 l պանէն

16 f հայոց եւ կոստանդեայ

17 gl գալուստ անտոքայ

18 Ա անտիոքոս

19 c գործ

20 Ա նորին

21 M անցանք փխ յանցանք

22 L մանանքի սպարապետին / P մանանքիի / c մանանքիի / dg մանանքիի

23 a l յակովբ

24 abcdegլ մահ / L մահ նորա

25 bcdefg թագաւորելոյն / a թագաւորեցուցանելոյն

26 gl խոսրով

27 F չի՛ք եւ փոխելոյ ... վրթանայ

28 օ փոխիւնելոյ

29 c տնկել / P տնգելոյ

30 gl զանտառն / վտրգրս զանտառն

31 abdefgl ի [gl չի՛ք ի] հիւսիսականաց / c ի հիւստականաց

32 M չի՛ք ազգաց

33 Ա չի՛ք ուր

34 L նահատակութիւն

35 abc ամատունոյ / g չի՛ք ամատունոյ

36 S վախճանն / M վախճան

37 c ընդ պարս / g ընդ պարսից

38 abcdef տիրանայ

39 Scfg փոխելոյն

40 gl յաշխարհէ

41 L վրթանիսի

42 Sl փոխանորդելոյն

43 L զաթոռ նորին

44 n սրբոյն / M չի՛ք սրբոյ

45 gl յուսկան

46 c կոստանդեայ / l կոստանդայ

47 ՏԽ թէ

48 gl իջեալ տիրան / M իջեալ տիրան / abcdef տիրան

49 a ընդ յառաջ

- 14 ԺԴ. Վկայութիւն սրբոյ³ Յուսկանն⁴ եւ Դանիելի⁵:
- 15 ԺԵ. Եթէ⁶ զիա՛րդ⁷ Ջաւրայի առեալ զզաւրսն⁹ Հայոց¹⁰ դառնայ¹¹ 12ի Յուլիանոսէ, եւ սատակի¹³ ազգաւ¹⁴:
- 16 ԺԶ. Յաղագս մահուան¹⁵ որդւոցն¹⁶ Յուսկանն¹⁷, եւ յաջորդելոյ զաթոռն Փառներսեհի:
- 17 18ԺԷ. Եթէ¹⁹ զիա՛րդ ի Շապհոյ խաբեցաւ Տիրան²⁰, երթալով²¹ ի կոչ նորա, եւ կուրացաւ²² ի նմանէ:
- 18 ԺԸ. Յաղագս թագաւորեցուցանելոյ Շապհոյ զԱրշակ, եւ արշաւանաց²³ ի Յոյնս:
- 19 ԺԹ. Եթէ ո՛րպէս արհամարհեաց Արշակ զթագաւորն Յունաց²⁴:
- 20 Ի. Յաղագս սրբոյն Ներսեսի²⁵ եւ բարեկարգութեանն²⁶ որ²⁷ ի նմանէ:

- 21 ԻԱ. Սպանումն Տրդատայ, եղբաւրն²⁸ Արշակայ, եւ երթալ²⁹ սրբոյն³⁰ Ներսեսի³¹ 32ի Բիւզանդիոն եւ դարձուցանել³³ զպատանդսն³⁴:
- 22 ԻԲ. Եթէ³⁵ ո՛րպէս եղեւ³⁶ խռովութիւն Արշակայ³⁷ ընդ Գնելայ, եւ մահն³⁸ Տիրանայ³⁹:
- 23 ԻԳ. Դարձեալ խանդալ⁴⁰ Արշակայ⁴¹ ընդ Գնելայ եւ սպանանել զնա:
- 24 ԻԴ. Եթէ⁴² ո՛րպէս ժպրհեցաւ⁴³ Արշակ առնուլ զկին⁴⁴ Գնելայ⁴⁵, յորմէ եղեւ Պապ:
- 25 ԻԵ. Սպանումն Տիրիթայ⁴⁶:
- 26 ԻԶ. Պարտումն⁴⁷ Շապհոյ ի Տիգրանակերտի:
- 27 ԻԷ. Եթէ⁴⁸ ո՛րպէս Արշակաւան⁴⁹ չինեցաւ եւ կոտորեցաւ⁵⁰, եւ առաւ Անի⁵¹:
- 28 ԻԸ. Առումն Տիգրանակերտի⁵² եւ բնաբարձ քանդումն⁵³:

- 1 gl յուլիանոսի / Ա յուլիանու / P յուլանոսի
- 2 g տա պատանդս / S պանդանդս / F պանանդս
- 3 gl սրբոյն
- 4 g յուսկեայ / M յուսկեա
- 5 Sabdef դանիելի / I դանիիլի
- 6 S՞ թէ lno եթէ / P եւ թէ փ/ս եթէ
- 7 F արդ փ/ս զիարդ
- 8 gl առեալ զարայի / abcd գուրայի / f գուրիայի
- 9 I զգօրս / g գօրս
- 10 Ա չի/բ հայոց
- 11 S՞ յարձաւ [I եւ դարձաւ]
- 12 gl ի յուլիանոսէ / P չի/բ ի
- 13 M սատակեցաւ
- 14 L ազգաւ ի տիրանա
- 15 g մահուանն
- 16 a որդւոյ / bcdef որդւոց / g չի/բ որդւոցն
- 17 I յուսկան / g յուսկեայ / M յուսկեա
- 18 L ԺԷ գլ/սի վերնագրից յետոյ առանց գլ/սահամարի նոր վերնագիր՝ թուղթ շապհոյ առ տիրան
- 19 S՞ թէ
- 20 F տիգրան փ/ս տիրան
- 21 S ի կոչն
- 22 cf չի/բ ի նմանէ
- 23 abde արշաւան / cf արշաւանս գնելոյ փ/ս արշաւանաց
- 24 f յունաց եւ գրուղթն կայսեր
- 25 adef ներսեսի
- 26 fg բարեկարգութեան
- 27 S՞ յա չի/բ որ

- 28 Ա եղբօր
- 29 S՞ յ երթալոյ / cf երթալոյն
- 30 cf չի/բ սրբոյն
- 31 abdef ներսեսի / cg ներսեսի
- 32 ac ի բիւզանդոն / f ի բիւզանդ / l ի բիւզանդուոն / F ի բուզանգրիոն
- 33 S՞ յ cf դարձուցանելոյ / P դարձուցանել
- 34 S զպանդանդսն / a զպատանսն / g զպատանդս
- 35 S թէ
- 36 P եղեալ
- 37 S ընդ գնելայ / bcgl ընդ գնելոյ / P ընդ գնելա
- 38 abdgլ մահ
- 39 P տիրա փ/ս տիրանայ
- 40 L խանդայ
- 41 F ընդ գնեալ / L ընդ գնելոյ
- 42 L թէ
- 43 M առնուլ արշակ
- 44 I զկինն
- 45 S գնելայ / cgl գնելոյ / P գնելա
- 46 gl տիրթայ / E տիրիթի
- 47 a զպարտումն
- 48 L թէ
- 49 S արշակաւանն [n արշակաւան] / P արշաւանն փ/ս արշակաւանն
- 50 abcde արեքեցաւ փ/ս կոտորեցաւ / I արեքեցաւ, լուսանցում շինած՝ կոտորեցաւ / m կոտորեցաւ արեքեցաւ
- 51 L յանի
- 52 M տիգրանակերտին
- 53 a քանդումն

29 ԻԹ. Յաղագս պատերազմին¹ Արշակայ²
³ընդ նախարարս իւր, ⁴եւ վտարանդի⁵
երթալոյն⁶ Պապայ⁷ ի Բիւզանդիոն⁸:

30 Լ. Յաղագս ⁹արտասահման լինելոյ մե-
ծին Ներսիսի¹⁰, եւ անկանել¹¹ պահել¹² ¹³ի
կղզին անբնակ. եւ թէ ո՛րպէս ¹⁴կերակ-
րեալ լինէին¹⁵ ¹⁶ի վերին¹⁷ խնամոցն¹⁸:

31 ¹⁹ԼԱ. ²⁰կոտորել Արշակայ զնախա-
րարսն. եւ վասն²¹ վարուց խաղայ²² ե-
պիսկոպոսի²³:

32 ²⁴ԼԲ. Եթէ ո՛րպէս ²⁵Արշակ ²⁶քարշել զե-
րանելին խաղ²⁷ եւ քարկոծել ²⁸զնա կա-

մէր, սակս²⁹ ³⁰յանդիմանութեան ³¹իւրոց
յանցանաց³²:

33 ³³ԼԳ. Յաղագս թագաւորելոյն³⁴ Թէո-
դոսի Մեծի, եւ ժողովոյն որ եղել³⁵ վասն
Հոգեմարտացն³⁶:

34 ³⁷ԼԴ. Ակամայ³⁸ երթ³⁹ Արշակայ առ
Շապուհ, եւ անդարձ լինել⁴⁰:

35 ⁴¹ԼԵ. Յաղագս ⁴²չարեացն որ անցին
⁴³ընդ Հայս ի Շապուհոյ, եւ մահ⁴⁴ Արշա-
կայ:

36 ⁴⁵ԼԶ. Անցք⁴⁶ ընդ մեզ չարեացն՝ որ ⁴⁷ի
Մեհրուծանայ, եւ թագաւորել⁴⁸ Հայոց⁴⁹
Պապայ⁵⁰:

37 ⁵¹ԼԷ. Յաղագս մեծի⁵² պատերազմին որ
եղել⁵³ ի Զիրաւ⁵⁴, եւ սատակման⁵⁵ ամ-
բարչտին Մեհրուծանայ⁵⁶:

1 *gl* կոտորածին *փիս* պատերազմին
2 *P* արշկա
3 *S* ընդ նախարարսն [no ընդ նախարարս] / *gl*
զնախարարսն *փիս* ընդ նախարարս. *չիբ* իւր / *gl*
չիբ ընդ / *L* ընդ նախարարսն եւ վտարանդի
երթալն ի տիրոջն պարսից *փիս* ընդ նախարարս
իւր եւ վտարանդի երթալոյն պապայ ի բիւզանդիոն
4 *F* *չիբ* եւ վտարանդի երթալոյն պապայ
5 *c* վարանդի
6 *Stocf* երթալոյ
7 *Ugl* *չիբ* պապայ
8 *I* բիւզանդիոն / *F* բիւզանդոն
9 *g* արտասահմանելոյ
10 *bef* ներսէսի / *aln* ներսիսի / *միւսն*. ներսիսի
11 *gl* անկեալ / *S* արկանել *փիս* անկանել / *L* անկա-
նիլ
12 *Ա* պատահեալ *փիս* պահել / *M* *չիբ* պահել
13 *Ա* ի կղզի
14 *gl* եղել կերակրեալ
15 *o* լինէր
16 *F* ի վեր
17 *gl* *չիբ* վերին
18 *gl* խնամոցն [*I* խնամոց] արարչին / *L* խնամոց
19 *a* ԼԲ *փիս* ԼԱ.
20 *L* թէ որպէս կոտորեաց արշակ *փիս* կոտորել
արշակայ / *a* խոտորել *փիս* կոտորել
21 *g* յագաղս / *I* յաղագս *փիս* վասն
22 *no* խաղայ / *M* խաթայ
23 *fgl* եպիսկոպոսին
24 *a* ԼԳ *փիս* ԼԲ.
25 *Ա* արշակ հրամայեաց քարշել զխաղ
26 *L* ետ քարշել զխաղ / *Stp* քարշէր / *P* քարշել
27 *S* զխաղ
28 *S* կամէր զնա

29 *a* ԼԴ *փիս* սակս
30 *M* իւրոյ յանդիմանութեան / *c* յանդիմանու-
թեանց
31 *S* յանցանաց իւրոց / *c* իւրոցն / *abgl* իւրոյ
32 *c* յանցանաց եւ սպանանել
33 *a* ԼԵ *փիս* ԼԳ.
34 *M* թագաւորելոյ
35 *c* *չիբ* եղել
36 *Ա* հոգեմարտին [*f* հոգեմարտին մակեդոնի] / *o*
հոգեմարտիցն / *F* հոգեմարտին / *P* հոգեմար-
տացն
37 *Ա* *չիբ* ԼԴ / *EFI* ունի ՀԳ
38 *a* կամայ / *o* յակամայ
39 *Ա* երթալ
40 *dc* լինիլ / *Stp* լինելոյ / *f* լինել անտի / *L* լինիլն
41 *a* ԼԶ *փիս* ԼԵ.
42 *Ա* չարեացն շապիոյ որ անցին [*cf* *չիբ* անցին]
ընդ հայս եւ / *gl* չարեացն հայոց որ անցին ի
շապիոյ, եւ
43 *S* ընդ հայք
44 *L* մահն
45 *a* ԼԷ *փիս* ԼԶ
46 *g* անցանք *փիս* անցք
47 *de* ի մեհրուծանայ / *միւսն*. ի մեհրուծանայ
48 *In* թագաւորել / *միւսն*. թագաւորելոյ
49 *ade* *չիբ* հայոց
50 *b* պապ
51 *a* ԼԲ *փիս* ԼԷ
52 *acdefgn* մեծի / *միւսն*. մեծ
53 *cef* *չիբ* եղել
54 *P* չիրաւ *փիս* ձիրաւ
55 *Ա* սատակումն
56 *de* մեհրուծանայ / *cf* *չիբ* մեհրուծանայ / *միւսն*.
մեհրուծանայ / *L* մեհրուծանայ ի նմին

- 38 1ԼԸ. Եթէ ո՛րպէս Պապայ² դեղ մահու արբուցեալ³ սրբոյն⁴ Ներսիսի⁵ ելոյծ⁶ 7ի կենցաղոյս:
- 39 8ԼԹ. Յաղագս աթոռակալութեանն⁹ Սահակայ¹⁰, եւ սպանմանն¹¹ Պապայ¹² 13ի Թէոդոսէ:
- 40 14Խ. Յաղագս թագաւորելոյն¹⁵ Վարագ- դատայ, եւ կապանաց¹⁶ նորին:
- 41 ԽԱ. Թագաւորութիւն¹⁷ Արշակայ եւ Վաղարշակայ:
- 42 18ԽԲ. Յաղագս բաժանելոյ Հայոց ¹⁹ընդ երկուս ի ձեռն երկուց թագաւորացն²⁰ Արշակունեաց, ի ծառայութիւն երկուց ազգաց²¹, Պարսից եւ Յունաց²²:
- 43 ԽԳ. Յաղագս փոփոխման²³ նախարարացն²⁴ Հայոց²⁵ յԻւրաքանչիւր ժառանգութեանց ²⁶ի պաշտաւն իւրաքանչիւր²⁷ թագաւորացն²⁸:

- 44 ԽԴ. Եթէ ո՛րպէս մեծարեաց Խոսրով զՍահակ ասպետ. եւ նահատակութիւնք նորին²⁹ 30ի յեղուզակս ազգին Վանան- դացւոց³¹:
- 45 ԽԵ. Յաղագս գալոյն³² առ Խոսրով Սուրենայ³³, Վահանայ եւ³⁴ Աշխադարայ³⁵ Հանդերձ գանձիւք³⁶ Արշակայ:
- 46 ԽԶ. Պատերազմաւ Արշակ պարտեալ³⁷ ի Խոսրովայ՝ ³⁸վախճանի Հիւանդութեամբ:
- 47 ԽԷ. Յաղագս երանելոյն³⁹ Մեսրոպայ⁴⁰:
- 48 41ԽԸ. Դարձ առ⁴² Խոսրով նախարարացն⁴³, որք⁴⁴ էին⁴⁵ առ Արշակայ⁴⁶:
- 49 ԽԹ. Միապետել⁴⁷ 48Հայոց Խոսրովայ⁴⁹, եւ ունել զաթոռ եպիսկոպոսապետութեան⁵⁰ մեծին Սահակայ⁵¹:

- 1 a ԼԹ փխ ԼԸ.
- 2 gl պապ
- 3 cf տուեալ փխ արբուցեալ
- 4 P սրբոյ
- 5 an ներսիսի / bef ներսէսի / միւսն. ներսեսի
- 6 cf երարձ փխ ելոյծ
- 7 cf ի կենացս
- 8 a խ փխ ԼԹ / L ԻԹ-ից յետոյ առանց գլխահամարի նոր վերնագիր՝ թուղթ արշակայ առ վաղէս
- 9 fg աթոռակալութեան
- 10 L շահակայ
- 11 Ա սպանումն / gl սպանման
- 12 L պապայ արբայի
- 13 o ի թէոդորոսէ
- 14 a չիբ խ.
- 15 Sacef թագաւորելոյ / d թագաւորել
- 16 gl մահ փխ կապանաց / M մահու փխ կապանաց
- 17 abe թագաւորել / cf թագաւորելն
- 18 L ԻԲ գլխից յետոյ նոր վերնագիր առանց գլխահամարի՝ թուղթ շապիոյ առ նախարարսն
- 19 ՏԽ ընդ երկու
- 20 S թագաւորաց
- 21 b յազգաց
- 22 f յունաց. թուղթն շապիոյ
- 23 g փոխման
- 24 I նախարարաց
- 25 L չիբ հայոց
- 26 EL չիբ ի պաշտոն իւրաքանչյուր թագաւորացն / Աջ չիբ ի (պաշտոն) / EFL չիբ ի

- 27 Աgl երկոցունց փխ իւրաքանչիւր
- 28 Sg թագաւորաց
- 29 bdef նորա / a չիբ նորին
- 30 Ա ի յելուզակ / E ի յելուզակս
- 31 gl վանանդացեաց / P վա/^oանդացւոց / L վանանդայ
- 32 M գալուն
- 33 a սուրէնայ
- 34 gl չիբ եւ
- 35 a աշխարհայ / bdef աշխարաղայ
- 36 gl գանձուք / L գանձիւքն
- 37 FM պատեալ փխ պարտեալ
- 38 L հիւանդացեալ մեռանի փխ վախճանի հիւանդութեամբ
- 39 cf երանելոյն / միւսն. երանելոյն
- 40 a մեսրոպայ / def մեսրովբայ / g մեսրոպա / I մեսրոբայ / միւսն. մեսրովբայ
- 41 L ԽԸ գլխից յետոյ առանց գլխահամարի երկու վերնագիր՝ թուղթ նախախարարացն որ ի բաժնին յունաց առ խոսրով. պատասխանի թղթոյ նախարարացն ի խոսրովայ
- 42 c չիբ առ
- 43 glo չիբ նախարարացն
- 44 o որք / միւսն. որ
- 45 gl չիբ էին
- 46 առ արշակ եւ թուղթ նախարարաց
- 47 Աgl միապետել / միւսն. միապետեալ
- 48 gl խոսրովայ հայոց
- 49 Ա խոսրովու
- 50 abcde եպիսկոպոսութեանն / Stof եպիսկոպոսութեան [o եպիսկոպոսապետութեան]
- 51 L իսահակայ

50 Ծ. Կապուժն¹ Խոսրովայ,² եւ ³փոխանորդել զաթոռն⁴ Վռամշապհոյ⁵ եղբար նորին⁶:

51 ⁷ԾԱ. Երթ մեծին Սահակայ⁸ ⁹ի Տիսբոն, եւ դարձ մեծարանաւք ¹⁰եւ պարգեւաւք¹¹:

52 ԾԲ. Յաղագս Դանիելեան¹² նշանագրացն¹³:

53 ¹⁴ԾԳ. Յաղագս Մեսրոպեան¹⁵ նշանագրացն¹⁶ ¹⁷ի վերնոյն տուելոց¹⁸ շնորհաց¹⁹:

54 ²⁰ԾԴ. ²¹Յաղագս զպրուժեան Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից:

55 ²²ԾԵ. Կրկին թագաւորելն²³ Հայոց²⁴ Խոսրովայ²⁵, եւ յետ նորա Շապհոյ²⁶ պարսկի:

56 ²⁷ԾԶ. Որ ինչ զկնի գնալոյն ի Հայոց Շապհոյ, եւ անիշխանութեանն²⁸ յետ նորա:

57 ²⁹ԾԷ. Առաքուժն Մեսրոպայ³⁰ ³¹ի Բիւզանդիոն, եւ պատճէն թղթոցն³² Հնգից:

58 ³³ԾԸ. Վասն զարեւմտեայս³⁴ մեր վարդապետելոյ, ³⁵եւ խաղաղանալոյ բոլորումն³⁶, եւ թագաւորելոյն³⁷ Արտաշէրի³⁸:

59 ³⁹ԾԹ. Շինուած Կարնոյ քաղաքին⁴⁰, որ կոչի Թէոդուպալիս⁴¹:

60 ⁴²Կ. Կրկին աւետարանիչ⁴³ լինել⁴⁴ Մեսրոպայ⁴⁵, եւ երթ⁴⁶ թարգմանչացն ⁴⁷ի Բիւզանդիոն:

61 ⁴⁸ԿԱ. Յաղագս ժողովոյն Եփեսոսի, որ վասն ամբարշտին Նեստորի եղել⁴⁹:

1 E կասարումն փխ կապումն
 2 Ա խոսրովու
 3 L եւ թագաւորեալ վռամշապհոյ փխ եւ փոխանորդել զաթոռն վռամշապհոյ եղբոր նորին / Ա փոխանորդելոյ լ զփոխանորդելոյ
 4 g գթի'' / I գթի''ն փխ զաթոռն: Հմմտ. պատմ. մէջ Ծ. գլխի վերնագրում - գթագն / M գթագաւորութիւն փխ զաթոռն
 5 I վրամշապհոյ
 6 gto նորին / միւսն. նորա
 7 L ԾԱ. գլխից յետոյ նոր վերնագիր առանց գլխահամարի' հրովարտակ արտաշէրի առ վռամշապուի թագաւոր
 8 L իսահակայ
 9 L ի տիգրոն
 10 L չիբ եւ պարգեւոֆ
 11 abdef պատուով / c պատուով / g պատուօֆ փխ պարգեւօֆ
 12 b դանիելեան / g դանիելեան / I դանիիղեան / c դանիելի / միւսն. դանիելեան
 13 gl նշանագրաց
 14 c չիբ ԾԳ. յաղագս ... նշանագրացն
 15 af մեսրոպայ / EPL մեսրովբայ
 16 g նշանագրաց
 17 bde ի վերնոցն / co ի վերնոյ / gl ի վերնոց / a չիբ ի վերնոյն / E վերնոցն տուելոցն շնորհացն
 18 abde տուելոյ / no տուելոյ / gl տուելոց / միւսն. տուեալ
 19 ՏՆ շնորհացն
 20 c ԾԳ փխ ԾԴ.
 21 ՏԽcf յաղագս կարգաց դպրութեան
 22 c ԾԴ փխ ԾԵ.
 23 gl թագաւորել
 24 cl չիբ հայոց

25 Աց խոսրովու
 26 M շապիու
 27 c ԾԵ փխ ԾԶ.
 28 fg անիշխանութեան
 29 c ԾԶ փխ ԾԷ / L ԾԷ. գլխից յետոյ առանց գլխահամարի հինգ վերնագրեր' թուղթ իսահակայ առ ատտիկոս: թուղթ իսահակայ առ անատոլիոս գորավար կայսերն, թուղթ թէոդոսի առ իսահակ: թուղթ ատտիկոսի առ իսահակ
 30 ad մեսրոբայ / bcefl մեսրովբայ
 31 cf չիբ ի բիւզանդիոն
 32 ՏԽ բղթոց / b թղթոյն / f թղթիցն
 33 c ԾԷ փխ ԾԸ.
 34 c զարեւմտեան / f զարեւմտեացն / ՏԽ զարեւմտեայսն
 35 F չիբ եւ խաղաղանալոյ բոլորումն
 36 ՏԽaf բոլորովիմբ / c բոլորիմբ
 37 g թագաւորելոյ
 38 a արշակայ / bde արտաշէսի փխ արտաշէրի
 39 c ԾԸ փխ ԾԹ.
 40 Աgl քաղաքի
 41 abef թէոդոսիպոլիս / d թէոպոսիպոլիս / c թէոդոսիպալիս / I թէոդոսուպալիֆ / o թէոդոսուպոլիս որ է արգրում / M թէոդոսուպոլիս / P թէոդոսուպոլիս
 42 c ԾԹ փխ Կ.
 43 c աւետարանիչն
 44 efo լինիլ / L լինիլն
 45 bef մեսրովբայ / dl մեսրոբայ / F մեսրբայ
 46 cf երթալ
 47 c ի բիւզանդոն / f ի բիւզանդիովն / gl չիբ ի բիւզանդիոն
 48 c Կ փխ ԿԱ.
 49 Աոյ չիբ եղել

- 62 ^{14Բ}. Ի վարդապետսն, յինքն եւ ի ճանապարհորդութիւն² ուսմանն, ³աւրինակաւ ⁴երկնային զարդու:
- 63 ^{5ԿԳ}. Յաղագս չար միաբանութեանն⁶ Հայոց ⁷ի խորհուրդ կորստեան անձանց:
- 64 ^{8ԿԴ}. Յաղագս բառնալոյ թագաւորութեանն⁹ Հայոց ինքեանց¹⁰ կամաւ¹¹, եւ անարգելոյ աթոռոյ¹² եպիսկոպոսապետութեանն¹³:
- 65 ^{14ԿԵ}. Արձակումն ի Պարսից մեծին Սահակայ¹⁵ հանդերձ Շմուելաւ¹⁶ աթոռակալաւ¹⁷:
- 66 ^{18ԿԶ}. Գործք¹⁹ Շմուելի²⁰ անարժան²¹ հոմիչխանին²² ²³մեծին Սահակայ:

- 67 ^{24ԿԷ}. Փոխումն յաշխարհէս²⁵ մեծին²⁶ Սահակայ²⁷ եւ Մեսրոպայ²⁸ երանելոյ²⁹:
- 68 ^{ԿԸ}. ³⁰Ողբք վասն բառնալոյ թագաւորութեանն³¹ Հայոց յազգէն³² Արշակունեաց, եւ եպիսկոպոսապետութեանն³³ յազգէ³⁴ սրբոյն Գրիգորի:
- 69 ³⁵Աւարտեցան ցանկք³⁶ Երրորդ Գրոց, յանկ³⁷ ելանելոյ³⁸ ³⁹պատմութեան Հայոց:

1 c ԿԱ. փ/ս ԿԲ.
 2 P քանապարհորդութեան
 3 L չի/օ օրինակաւ երկնային զարդու
 4 gl երկնային զօրուն եւ զարդու / M երկային զօրուն եւ զարդու
 5 c ԿԲ. փ/ս ԿԳ.
 6 fg միաբանութեան
 7 gl ի խորհուրդս
 8 c ԿԳ. փ/ս ԿԴ.
 9 fg բազաւորութեան
 10 a յինքեանց
 11 g կամօք
 12 f չի/օ արթոյ
 13 acd եպիսկոպոսութեան / f եպիսկոպոսութեանն / g եպիսկոպոսապետութեան
 14 c ԿԴ. փ/ս ԿԵ.
 15 L իսահակայ
 16 adef շմուելաւ / S շմուելի / gl շմուիղ'ի / FL շամուելաւ
 17 S իս արթոակցաւ / L չի/օ արթոակալաւ
 18 c ԿԵ. փ/ս ԿԶ.
 19 L գործ
 20 adef շմուելի / gl շմուիղ'ի / EL շամուելի / F շամուելի
 21 S անարժանք
 22 S հոմիչխանի
 23 abde չի/օ մեծին սահակայ

24 c ԿԶ. փ/ս ԿԷ.
 25 cgl յաշխարհէ
 26 c մեծի
 27 L իսահակայ
 28 f վարդապետին մեսրոպայ / a մեսրոպայ / bdef մեսրոպայ / cgl մեսրոբայ / միւսն. մեսրոպայ / L մեսրոպայ
 29 abg երանելոյն / S երանելոյ / f չի/օ երանելոյ
 30 f չի/օ ողբք ... գրիգորի / L ողբ
 31 EM բազաւորութեան
 32 E ազգէն
 33 SI քանապարհորդութեանն / g քանապարհորդութեան փ/ս եպիսկոպոսապետութեանն / c եպիսկոպոսութեանն
 34 abcl յազգէ / միւսն. յազգէն
 35 L չի/օ արտեցան ... հայոց / ի վերջում ունի տաղք չափաւ յինքն եւ ի սահակ քազրատունի / Վ «Յերկուս օրինակս որք ունին զցանկս զլիտոց, ի կատարածիս. կայ եւ գլուխ այսպիսի. Տաղք չափաւ յինքն եւ ի Սահակ քազրատունի. այլ ի կարգին չերեւի եւ ոչ ի մին ի հինգ օրինակացն»
 36 c ցանք / gl ցանք
 37 gl յանգ փ/ս յանգ
 38 o ելանելով
 39 o պատմութիւնք հայոց որ ի մովսիսէ խորեանացոյ / de պատմութիւն

¹ՅԱՏԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

Ա.

Աւարտաբանութիւն մերոց հայրենեաց²:

Ո՛չ հնախաւսութիւնք³ եղեալ⁴ մերոյ⁵ աշխարհիս, եւ ոչ ⁶ընդ ամենայն յունականսն⁷ անցանել ատակեալ⁸ սակա կարծութեան ժամանակին⁹. նա եւ ոչ մատենագրութիւնք¹⁰ Դիողորի¹¹ ¹²Հուպ առ մեզ ¹³են, զի ի նմա պահելով զակն՝ անմոռաց ¹⁴անցանէաք ընդ բնան, զի մի՛ ¹⁵ինչ ի մէնջ¹⁶ մնացէ¹⁷ ¹⁸ի գլխաւորացն եւ ¹⁹ի պիտանեացն, եւ արժանի յիշատակի մերոց²⁰ շարագրութեանց²¹: 2 Այլ որչափ

ջան եւ յիշողութիւնք²² բաւեցին²³՝ պատմեցաք ստուգապէս ի մեծէն Աղեքսանդրէ²⁴ ²⁵մինչեւ ի վախճան սրբոյն Տրդատայ, յոյժ կանուխ եւ հեռի ժամանակաւք: 3 Վասն որոյ մի՛ զմեզ այպանեալ²⁶ պարսակեսցես²⁷. զի ահա որ ինչ առ մերով²⁸ ժամանակաւ²⁹ եղեալ³⁰ կամ դոյզն³¹ ինչ հեռի՝ զրուցեցից³² քեզ անսխալ³³, Երրորդ առնելով Գիրս, որ ինչ ³⁴յետ սրբոյն³⁵ Տրդատայ մինչեւ ³⁶ի սպառել ³⁷Արչակունեաց ազգին ³⁸ի թագաւորութենէ, եւ զաւակի³⁹ սրբոյն Գրիգորի ի քահանայատուութենէ⁴⁰. ⁴¹Հասարակաց խաւսիւք անցանելով ընդ պատմութիւնս, ⁴²որպէս զի մի՛ ոք երեւեսցի ի⁴³ պերճաբանութիւնս գրաւեալ առ փափագն, այլ ճշմարտութեան

1 Անոպրզս մովսիսի [c մովսեսի / Կ²dekloqrs մովսեսի] խորենացոյ [c խորենացոյ] աւարտաբանութիւն [l լուսանցում կարմիր թանաքով՝ չէ ի բան] մերոց [abc մերցն / f մերոցն / nոպրզս մերոյնաւս Վm մերոյ] հայրենեաց [c հայրենեացն]. հատած [copqrs հատուած / n հատուած, շինած՝ հատած] երրորդ [af գ. o երկրորդ, ԿՄ]: Յետեւից ունին o օգնեա սուրբ հոգի աստուած. q աւգնեա հոգի սուրբ հոգի. r աւգնեա. s աօգնեա

2 L հայրենեաց բառից յետոյ հատուած երրորդ առաջաբանութիւն գլուխ առաջին / N ունի օգնեա սուրբ հոգի / R նոյնը ունի ներքեւի լուսանցում

3 p չի՛f ոչ հնախօ

4 r ելեալ փիս եղեալ

5 bde մերոց

6 Ա ընդ ունականսն [c ունականս / f ունականս]

7 իս յունականսն

8 իս²noqrs առակել / p յատակել

9 Ա ժամանակիս / nopqrs ժամանակի

10 In մատենագրութիւնքն

11 ab դեողորի / c գեողորի / def դեողորի / gl դիողորու / opqrs դիողորի

12 Աk հուպ են [k էին] առ մեզ

13 իս չի՛f են, զի

14 Ա ընդ բնան [a բնաւին] անցանէաք [b անցանեաք]

15 o ի մէնջ ինչ

16 abd մեզէն / իսcef մեզէ / վ² մեզէ կամ մեզ է կամ մեզէն փիս մէնջ

17 gl մնացել

18 Ա ի գլխաւորաց

19 Աglo ի պիտանեաց

20 S²wac մերոյ

21 S²w շարագրութեանց / EFL շարագրութեանցս

22 gk յիշողութեան / l յիշողութիւն / o յիշողութիւն մեր / Ա յօժարութիւն [c յօժարութեամբ] փիս յիշողութիւնք

23 Ավ²gl բաւեցին / վ բառիցն / o բաւեսցն / միւսն. բաւիցն / F բաւենին / M բաւեսցան

24 R աղեքսանդրէ

25 Ա մինչեւ ցվախնան

26 NO այպանել

27 bcdefgl պարսաւիցես

28 Ա մերովս / իս մերովք

29 Ա իս ժամանակօքս [l ժամանակաւս] / L ժամանակօք

30 Ա եղես

31 k գոյզն

32 P գրուցից լուսանցում նոյն ձեռնով ուղղած՝ գրուցեցից

33 d անդալ

34 c չի՛f յետ սրբոյն տրդատայ մինչեւ

35 nopqrs մեծին փիս սրբոյն

36 bde ի սպառիլ / իս² ի սպառ

37 nopqrs ազգին արչակունեաց

38 Ա ի թագաւորութենէն

39 opqrs ի գաւակէ

40 վbdemn ի քահանայութենէ

41 o չի՛f հասարակաց ... ընդ

42 Ա որպէս զի մի երեսեցում ի պերճաբանութիւնս գրաւել առ փափագ [cf փափաք] / իս որպէս զի մի երեսեցի ոք ի պերճաբանութիւնս [ց պերճաբանութեանս] գրաւեալ առ փափագ

43 OP չի՛f ի

բանից¹ մերոց կարաւտեալ՝ ստէպ ստէպ եւ անյագ² առնիցեն զընթերցումն³ պատմութեանց մերոց հայրենեաց⁴:

Բ

Որ ինչ յետ⁵ վախճանին⁶ Տրդատայ ընդ մեծն⁷ Վրթամէտ եւ ընդ երիս նախարարութիւնսն⁸ անց⁹:

2 Ի ժամանակի վախճանին¹⁰ Տրդատայ հանդիպեցաւ մեծն Վրթանէս ի վկայարանի սրբոյն Յովհաննու¹¹, որ ի հաւրէ նորին շինեալ¹² էր¹³ 14ի Տարաւն: 3 Ուր նենգ¹⁵ գործեալ լերինն այնորիկ¹⁶ բնակչաց, ի սազրելոյ նախարարացն¹⁷ կամեցան¹⁸ սպանանել. որք անըմբռնելի ձեռամբ կապեալք¹⁹, որպէս առ Եղիսէիւն այնուիկ²⁰ ի հնումն, ²¹կամ նորին ինքեան²² Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ զարկուցեալ Հրեայքն²³, անվտիտ²⁴ անցեալ գնայր յԵկեղեցաց²⁵ գաւառ, ²⁶ի թիւն աւան²⁷, ուր²⁸

էր²⁹ հանգստարան³⁰ 31եղբաւր նորին³² Արիստակեայ³³. սգացեալ³⁴ ի վերայ աշխարհիս³⁵ Հայոց, որք³⁶ յանիշխանութեան³⁷ մնացեալք՝ յարեան ³⁸ազգ յազգի վերայ նախարարութիւնք³⁹ կոտորել զմիմեանս. ուստի եւ⁴⁰ երեք տոհմքն, որ Բզնունականն⁴¹ 42եւ Մանաւազեանն եւ Որդունին⁴³ անուանէին⁴⁴, սպառեալ⁴⁵ բարձան ⁴⁶ի միմեանց:

Գ

Կատարումն սրբոյն Գրիգորիսի ⁴⁷ի բարբարոսաց:

2 Մեծաւ պնդութեամբ առնէր⁴⁸ վրէժխնդրութիւն հաւատոց⁴⁹ եւ վարուց երանելին Տրդատ, առաւել այնոցիկ, որ⁵⁰ ⁵¹բա-

1 Խ բանիցս
2 Ե յանյագ
3 ց զընթերցութիւն / Կ զընթերցանութիւն
4 abef հայրենեացն / Խո հայրենեացս
5 Խ գկնի փիս յետ
6 R վաղնանի
7 a մեծ / Կ մեծին
8 abc նախարարութիւնս / def նախարարութիւն
9 Կ անցաք փիս անցք / M նախապէս՝ անցանք, ապա՝ երկրորդ ա-ն քերած
10 bdef վախճանի / OR վաղնանի
11 Բ յովաննու / OR յոհաննու
12 d շնորհեալ փիս շինեալ
13 nopqrs չիք էր / R էր աւելացրած յետոյ
14 ց ի տարան
15 O գեմգ փիս նեմգ
16 S այնմիկ
17 o նախարարաց / O ի նախարարացն
18 R կամեցան աւելացուած լուսանցում
19 ԱՏ կապեալ
20 Կ անուիկ / S այն փիս այնուիկ
21 E կամ նորին առ ինքեան / Ա կամ առ
22 Sa ինքեամբ / Խ չիք ինքեան: Նախնական ձեւն երբեի եղել է. «կամ առ նովին ինքեամբ քրիստոսի ... » Ստ. Մ.
23 M հրէայքն
24 L նա անվտիտ
25 acefl յեկեղէց / bdk յեկեղեց
26 Ե ի թիւս

27 Ա յաւանն
28 Ա որ փիս ուր
29 Վkm էրն / nopqrs էին / df չիք էր
30 Ե հանգիստ
31 Ա նորին եղբորն
32 ցI նորս
33 bcde առիստակեայ / Skl ողստակեայ / M ողստակայ
34 Ա եւ սգացեալ
35 ցԿ աշխարհին
36 Ե որ
37 ք յանիշխանութիւն
38 F ազգ յազգ ի վերայ
39 ցԿ նախարարութիւնքն / Ա չիք նախարարութիւնք
40 Աkl չիք եւ
41 ցԿ բզնունեան / I բզնունեանն / de բնականն փիս բզնունականն / O զբզնունականն
42 Ե չիք եւ մանաւազեանն / ց չիք եւ (մանաւազեանն)
43 Inoqrs որ գնունին / ք որ գնունիս փիս որդունին / E որդունի / M որդունին
44 Ե անուանէ / Խ անուանին
45 M սպառեալք
46 Ա ի միջոյ փիս ի միմեանց
47 a ի բարբարոսաց յաղուանս / nopq ի բարբարոսացն
48 F անէր փիս առնէր
49 L հաւատոյ
50 L որք
51 Ավ ի բացեայ կողմանքն / ցI բացեակողմանքն / ԿՎԿ բացակողմանքն / no բացեայ կողմանքն / վրգրս բացակողմանքն / Վm բացեակողմանքն / նախապէս հաւանարար՝ բացեակողմանքն, ապա՝ Ե-ն քերած

ցեայ կողմանքն էին յիւրում¹ իշխանութեանն²: 3 Վասն որոյ եկեալ գործակալք կողմանցն³ արեւելից⁴ հիւսիսոյ, վերակացուք հեռաւոր քաղաքին, որ կոչի⁵ Փայտակարան⁶՝ ասեն 7ցարքայ. «Եթէ կամիցիս ուղղութեամբ⁸ վարել կողմանցն այնոցիկ ըստ այսմ հաւատոյ՝ առաքեա՛ նոցա եպիսկոպոս⁹ զաւակէ սրբոյն Գրիգորի, զի յոյժ փափագելով¹⁰ խնդրեն. եւ զիտեմք հաւաստի, թէ¹¹ ի¹² հռչակեալ¹³ անուանէն¹⁴ Գրիգորի¹⁵՝ ակնածեսցեն¹⁶ եւ¹⁷ նորին զաւակէ¹⁸,¹⁹ առնել զամենայն ըստ հրամանի»: 4 Այսմ²⁰ հաւանեալ երանելին²¹ Տրդատ՝ տայ նոցա եպիսկոպոս զմանուկն Գրիգորիս, զերէց²² որդին Վրթանիսի²³: 5 Թէպէտ եւ²⁴ յանլիութիւն աւուրցն²⁵ հայելով՝ պարականոն²⁶ զիրն²⁷ վարկանէր,

այլ²⁸ տեսեալ զհոգւոյն մեծանձնութիւն²⁹, եւ³⁰ զմտաւ ածեալ զՍողոմոն³¹ երկոտասանամեայ³² թագաւորեալ³³ Իսրայելի³⁴՝ առաքէ բազում³⁵ համարձակութեամբ, հանդերձ Սանատրկաւ ոմամբ յիւրմէ³⁶ ազգէն³⁷ Արշակունեաց:

6 Որոյ երթեալ՝³⁸ ինէր աւրինակ բարի, հայրենականաւքն³⁹ վարելով առաքինութեամբք⁴⁰. 41այլ կուսութեամբ գեր ի վերոյ քան զհարսն⁴², եւ պատժականաւ⁴³ զոյգ ընդ թագաւորին⁴⁴: 7 45Իսկ ի⁴⁶ հասանել⁴⁷ համբաւոյ⁴⁸ վախճանին Տրդատայ, ի դաւելոյ նորին Սանատրկոյ եւ այլոց⁴⁹ ոմանց հանապազասուտ⁵⁰ արանց Աղուանից՝ սպանին զերանելին⁵¹, ընթաղեալ⁵² ձիովք⁵³, բարբարոսքն⁵⁴ Վատնեան դաշտին, մերձ ի Կասբիականն⁵⁵ կոչեցեալ ծով:

1 R իւրում
 2 fցk իշխանութեան
 3 իւ կողմանն
 4 abcd յարեւելից / ՏԻՄ արեւելեայ / M յարեւելեայ
 5 Տ կոչէր
 6 F փայտակայան
 7 Տ ցարքայն ... ուղղորդութեամբ
 8 ՏԻՄ վարել ըստ հաւատոյ [Խ հաւատոց] կողմանցն այնոցիկ, առաքեալ / Ա վարիլ
 9 c ի գաւակէն
 10 Sbcdf փափաքելով
 11 pqrs եթէ / Ա զի փիս թէ
 12 իսopqrs չիք ի (հռչակեալ)
 13 իս²վ հռչակեալք / վր հռչակել
 14 Վցlmn յանուանէն / opqrs յանուանէ
 15 h սրբոյն գրիգորի
 16 Ա ակն ածիցեն [Կ² ակնածիցին]
 17 ի նորուն
 18 Ա գաւակացն
 19 Ա չիք առնել ... ըստ հրամանի
 20 opqrs հաւանեալ տրդատայ
 21 R երանելոյն աւելացուած լուսանցում / P չիք երանելին
 22 FMOR գէրէց
 23 bdef վրթանէսի / Sgl վրթանայ
 24 իւ չիք եւ
 25 k յաւուրց / M աուուրց
 26 ՏԻՄ պատանուոյն փիս պարականոն / վ² պատանուոյն պարականոն
 27 Կ²abdef գիւրն / c գիր փիս գիրն / m լուսանցում ուրիշ ձեւով՝ գիրն բառից յետոյ աւելացրած է անպատեհ / R գիւրն բառից յետոյ լուսանցում աւելացուած՝ անպատեհ

28 e չիք այլ
 29 o մեծանձնութիւնն
 30 bcdef չիք եւ
 31 gk գաղղմոնովն / l գաղղմովն / F գաղղմովն
 32 k երկոտասանամեայ
 33 op թագաւորել
 34 gl իղի / a իսայելի / միւսն. իսրայելի
 35 c զբազում
 36 իւ չիք յիւրմէ
 37 gl յազգէն
 38 Ա օրինակ բարեաց լինէր
 39 c կանոնաւն փիս հայրենականոցն
 40 k առաքինութեամբ
 41 k չիք այլ կուսութեամբ
 42 EO զհարսն
 43 d պատկանաւ փիս պատժականաւ
 44 Տ թագաւորութեանն
 45 pqrs չիք իսկ ի ... տրդատայ / R իսկ ի ... տրդատայ լրացուած լուսանցում
 46 c չիք ի (հասանել)
 47 L հասանիլ
 48 R համբաւոյն
 49 g յայլոց / l յայլոց
 50 c հանապազ սուտ / E սուտ փիս հանապազասուտ
 51 glpqrs չիք գերանելին
 52 F ընթաղեալ
 53 իւ ձիով / S ձիովն / M չիք ձիով
 54 bdo ի վատնիանեան / c ի վատնիարեան / np ի վատնանեան / E ի վատնի արեան
 55 E կասբիական / F կրիական

8 Ջոր բարձեալ սարկաւագաց նորին¹, բերելով² ի փոքր Սիւնիս, թաղեցին յԱմարաս³ աւանի⁴: 9 Իսկ Սանատրկոյ թագ կապեալ ինքեան՝ ունի զքաղաքն⁵ Փայտակարան. զաւրովեամբ աւտար ազգաց⁶ խորհէր տիրել բոլորումս⁷ Հայոց:

Դ

Որոշումն Բակուր⁸ բղեշխին⁹ 10ի միաբանութենէ Հայոց, եւ խորհուրդ նախարարացն թագաւորեցուցանել զԽոսրով:

2 Որպէս¹¹ յաստուածայինսն¹² գտանեմք¹³ ասացեալ պատմութիւնս¹⁴, Եբրայական ազգին, յետ դատաւորացն, ի ժամանակի անիշխանութեանն¹⁵ եւ անխաղաղութեան¹⁶, ոչ լինել¹⁷ թագաւոր, ¹⁸եւ առն¹⁹ ըստ Հաճոյից²⁰ իւրոց²¹ գնալ՝ սապէս եւ ի²² մերումս էր²³ տեսանել աշխարհի²⁴: 3 Քանզի ²⁵ի վախճանել²⁶ երանելոյն²⁷

Տրդատայ՝ մեծ իշխանն Բակուր²⁸, որ²⁹ բղեաշխն³⁰ Աղձնեաց կոչէր³¹, տեսեալ զՍանատրուկ ³²թագաւորեալ ի Փայտակարան՝ ³³զնոյն ³⁴խորհեցաւ եւ ինքն. թէպէտ եւ³⁵ ոչ թագաւորել³⁶, զի ոչ³⁷ ³⁸էր Արշակունի, այլ տիրազուրկ կամեցաւ³⁹ լինել⁴⁰. ճեղքեալ⁴¹ ի միաբանութենէ Հայոց՝ ⁴²ձեռս ետ յՈրմիզդ⁴³ ⁴⁴արքայ Պարսից: 4 Ուստի ուչ⁴⁵ ի կուրծս անկեալ⁴⁶ եւ ի միտս եկեալ նախարարացն⁴⁷ Հայոց՝ ժողովեցան առ մեծն Վրթանէս, եւ առաքեցին երկուս⁴⁸ ⁴⁹ի պատուական իշխանացն⁵⁰, զՄար իշխանն⁵¹ Ծոփաց, եւ զԴատ⁵² իշխանն⁵³ Հաշտենից, երթալ ⁵⁴ի նախագահ քաղաքն⁵⁵, ⁵⁶առ կայսրն Կոստանդնուս⁵⁷, որդի Կոստանդիանոսի, Հանդերձ պատարա-

1 ԱՏ նորուն [p նորին] / Խ նորին
 2 abcdef բերեալ / opqrs չիբ բերելով
 3 ace յամարեն / Կ²bc յամարէն փ/ս յամարաս
 4 Ա աւանին [b յաւանին] / Խ գաւառի փ/ս աւանի
 5 F քաղաքն
 6 Օ յազգաց
 7 Խ բոլորս
 8 kI բակոր
 9 Ա բղեշխի / opqrs բղեշխոյ
 10 c ի միաբանութենէն
 11 P եպս (պատուածայինով) փ/ս որպէս
 12 acdef յաստուածայինս
 13 k գտանիցեմք
 14 nopqrs պատմութիւն
 15 Խ/քր անիշխանութեան
 16 Ա առանց խաղաղութեան / Խ/քր խաղաղութեան / oqs խաղաղութեանն
 17 Ա լինելոյ
 18 M եւ առն բառերի վրայ այլ ձեռնով աւելացուած՝ իւրաքանչիւր
 19 S առնն
 20 F հայնոյից
 21 Խ իւր / S ինքեան փ/ս իւրոց
 22 g չիբ ի (մերումս)
 23 NOP է փ/ս էր
 24 ԱՏ աշխարհիս / L աշխարհի
 25 Ա յետ վախճանի [Կ² վախճանին]
 26 R վաղնանել
 27 S⁴cefg երանելոյն

28 k բակոր
 29 f չիբ որ
 30 a բղեշխ / bcddefg բղեաշխ / S բղեշխն
 31 cf կոչէր / gl անուանէր / k անուանիւր / միւսն. կոչիւր
 32 Օ թագաւորեալ փայտակարանն
 33 Ա զնոյն ինքն խորհեցաւ եւ [bcdef չիբ եւ]
 34 Խ եւ ինքն խորհեցաւ
 35 gk չիբ եւ (ոչ)
 36 fkn թագաւորեալ
 37 gk չիբ ոչ
 38 Ա արշակունի էր
 39 Ա կամեցեալ
 40 de լինիլ
 41 opqrs նեղեմ
 42 pqrs չիբ ձեռս ետ ... պարսից / R ձեռս ետ ... պարսից աւելացուած լուսանցում / E ձեռս եղ
 43 d որմիզդ
 44 Ա/Խ պարսից արքայ / F պարսից արքայի
 45 oqrs ուժ փ/ս ուչ
 46 L արկեալ փ/ս անկեալ
 47 M նախարարաց
 48 L գերկուս
 49 S ի պատուաւոր
 50 Խ/cef իշխանաց
 51 NP իշխան
 52 Ա զգաղ / gl գղատ / k դատ փ/ս զգաղ թերեւս լիւսագոյն՝ զգաղ: Ստ. Մ. / E զգաթ
 53 MP իշխան
 54 Խո ի նախագահն քաղաք
 55 P քաղաք
 56 acde առ կայսր
 57 c կոստանդինոս փ/ս կոստանդնոս / M կոստանտնոս

զաւբ¹ եւ թղթով, որ ունէր աւրինակ զայս:

Ե

Պատնէն² թղթոյն Հայոց³:

«Եպիսկոպոսապետ Վրթանէս եւ որք ընդ նովաւ⁴ եպիսկոպոսունք⁵ եւ ամենայն նախարարք Հայոց մեծաց. տեառն մերոյ⁶ Կոստանդեայ կայսեր ինքնակալի⁷ խնդալ:

2 «Յուշ⁸ լիցի քեզ պայման ուխտի Հաւրն⁹ քո Կոստանդիանոսի, որ առ մերում թագաւորին Տրդատայ. եւ¹⁰ մի՛ տացես զաշխարհս¹¹ քո¹² Պարսից անաստուածից, այլ աւգնեսցես¹³ մեզ զաւրաւբ՝ թագաւորեցուցանել¹⁴ գորդի¹⁵ Տրդատայ զԽոսրով¹⁶: 3 Քանզի Աստուած¹⁷ զձեզ ոչ միայն Եւրոպայ¹⁸, այլ եւ ամենայն Միջերկրեայցս¹⁹ տիրեցոյց²⁰. եւ ահ զաւրութեան ձերոյ եհաս մինչեւ²¹ ի ծագս երկրի: 4 Եւ մեք խնդրեմք առաւել քան զառաւել տիրել ձեզ: 5 Ողջ լերուք»:

1 S պատարագաւ
 2 p պատնեն / O պատժէն
 3 a հայոց մեծաց
 4 վ²kl սովաւ
 5 p չիբ եւ ամենայն նախարարք հայոց մեծաց տեառն մերոյ / O չիբ եւ ամենայն ... խնդալ
 6 Ա ինքնակալի կոստանդեայ կայսեր
 7 իւ չիբ ինքնակալի
 8 P յուժ
 9 EFL հօր
 10 Ա մի տայցես
 11 b աշխարհս / S գաշխարհն [ո գաշխարհս / օ գաշխարհ]
 12 օ չիբ ֆո
 13 k օգնեսցէ
 14 kln թագաւորեցուցանելով
 15 իւ գորդին
 16 gk խոսրով
 17 Ա ոչ միայն զձեզ
 18 իւվ²abcdef եւրոպայ / n եւրոպիոյ / միւսն. եւրոպիայ
 19 c միջերկրեայց / վgmn միջերկրայց / k մէջերկրեայց / l միջերկրեայց / օpqr միջերկրայց / M մէջերկրայց
 20 օpqr տիրացոյց
 21 kl մինչ

6 Այսմ լսող²² եղեալ Կոստանդեայ²³՝ առաքեաց զԱնտիոքոս²⁴ յարդարիչ²⁵ իւրոյ պալատանն²⁶ զաւրու ծանու, եւ ծիրանիս²⁷ Հանդերձ պսակաւ, եւ²⁸ թուղթ՝²⁹ որ ունէր աւրինակ զայս:

7 30Թուղթ Կոստանդեայ³¹:

8 «Աւգոստոս³² ինքնակալ³³ կայսր Կոստանդոս³⁴. մեծիզ³⁵ Վրթանիսի³⁶ եւ³⁷ ամենայն աշխարհականաց քոց խնդալ³⁸:

9 «Առաքեցի ձեզ զաւր³⁹ յաւգնակաւորութիւն⁴⁰, եւ Հրաման թագաւորեցուցանել ձեզ զԽոսրով որդի⁴¹ արքայի ձերոյ Տրդատայ. որպէս զի ի⁴² բարեկարգութիւն Հաստատեալ, մեզ ծառայեսջիք միամտութեամբ⁴³: 10 Ողջ լերուք»:

22 MO լսող
 23 M կոստանտես
 24 k գանտոնոս
 25 օ գարդարիչ / F յարդարին
 26 abcglpqrs պաղատանն / f պաղատին 1 երեսը վերջանում է, եւ տակի լուսանցումն նոյն ձեռնով գրած է. երէց, որ է վեհանուն: Շարունակութիւնը կտրուած է: / M պաղատանն
 27 իւ պսակաւ հանդերձ
 28 c թուղթ էր օրինակ զայս
 29 իւ չիբ որ ունէր
 30 a գլուխ Զ.
 31 h կոստանդիանոս / a կոստանդեայ կայսեր / օ կոստանդեայ առ նախարարս հայոց
 32 adef օգոստոս
 33 d չիբ ինքնակալ
 34 M կոստանտոս
 35 ԱS մեծի [ո մեծիդ]
 36 b վրթանիսի
 37 Տիւ ամենայն համօրէն [pqrs չիբ համօրէն] աշխարհականաց [h աշխարհակալաց] / EFL համօրէն փիս ամենայն / Կ²abcdf չիբ ամենայն
 38 r խնդրել փիս խնդալ
 39 E զնա փիս գօր
 40 a օգնակաւորութիւն
 41 իւ տրդատայ արքայի ձերոյ
 42 Scdefg չիբ ի (բարեկարգութիւն)
 43 Ա, ի մտերմութեամբ փիս միամտութեամբ
 44 M չիբ ողջ լերուք

Ջ¹

Գալուստ² Անտիոֆայ³ եւ գործք նորին⁴:

2 Եկեալ Անտիոքոս թագաւորեցոյց⁵ զԽոսրով, եւ զչորեսին⁶ սպարապետսն⁷ մատոյց ի նոյն⁸ իշխանութիւն զաւրու⁹, զորս կացուցեալ էր Տրդատայ յիւրում կենդանութեանն¹⁰՝ յետ մեռանելոյ դայեկին իւրոյ¹¹ Արտաւազդայ Մանդակունւոյ¹², որ ¹³միազլուիս սպարապետ էր եւ¹⁴ ամենայն Հայոց զաւրավար: 3 Առաջին¹⁵՝ Բազարատ¹⁶ ասպետ, ¹⁷զաւրավար արեւմտեան¹⁸ գնդին. երկրորդ՝ Միհրան առաջնորդ Վրաց¹⁹ եւ բրեւաշխ²⁰ Գուգարացւոց²¹, սպարապետ²² հիւսիսային զաւրուն. երրորդ՝ ²³Վազան նահապետ Ամատունեաց, զաւրավար արեւելեան²⁵ գնդին. չորրորդ՝ Մանածիհր²⁶ նահապետ²⁷ Ռըշ-

տունեաց²⁸, սպարապետ Հարաւային զաւրուն²⁹: 4 Եւ բաժանեալ³⁰ ետ նոցա³¹ զիւրաքանչիւր³² զաւրս³³: 5 Եւ առաքեաց զՄանածիհր³⁴ ³⁵Հարաւային զաւրաւք³⁶ եւ զԿիրիկեցի³⁷ զաւրս ընդ նմա զկողմամբք Ատրեստանի եւ Միջագետաց³⁸. եւ զՎազան³⁹ նահապետ⁴⁰ Ամատունեաց⁴¹ արեւելեան⁴² գնդաւն եւ զԳաղատացի⁴³ զաւրս⁴⁴ ընդ նմա առաքեաց զկողմամբք⁴⁵ Ատրպատականի⁴⁶, ⁴⁷ունել պահ յարքայէն⁴⁸ Պարսից:

6 Եւ իւր թողեալ⁴⁹ զթագաւորն Խոսրով, քանզի փոքր էր⁵⁰ յանձնէ եւ անասր⁵¹ ոսկերաւք ⁵²եւ ոչ գոլով⁵³ ⁵⁴ի նմանութիւն պատերազմողական⁵⁵ Հասա-

1 a չիբՁ / N եՁ փիս Ձ
2 abce գալուստն
3 abcde անտիոֆու
4 իս նորա
5 o օթագաւորեցուցանէ
6 d չորեսին
7 opqrs սպարապետն
8 q չիբ նոյն
9 իսվ գորուցն
10 իս Կենդանութեան / վ իշխանութեանն փիս կենդանութեանն
11 S իւրում փիս իւրոյ
12 MP մանդակունոյ
13 Sabdef միազլիսպետ [p միոյ գլիսպետ] / իսվ գլիսպետ փիս միագլուիս սպարապետ
14 Ա, իս չիբ եւ
15 rs առաջինն
16 a բազար
17 Ա գորավար ամենայն գնդին արեւմտեայ կողմանն
18 Վ, m արեւմտեայ / qr արեւմտեանն
19 pqrs ազգին վրաց
20 S բրեւշխ
21 o գուրգաց / p qrs գուրգացւոց փիս գուրգարացւոց / վ ոմանք գուրգարացւոց եւ այլուր
22 վ սպարապետ գորավար
23 F երկրորդ փիս երրորդ
24 q նահապետ վահան
25 abcdef արեւելեայ
26 d մանանիքի / p qrs չիբ մանանիքի
27 Ա, չիբ նահապետ

28 L ոչտունեաց / M ուուշտունեաց / OP ըորշտունեաց / R ըոշտունեաց
29 իս գնդին փիս գորուն
30 abdef բաժանեալ / միւսն. բաժանեաց
31 e չիբ նոցա
32 a իւրաքանչիւր
33 S գորսն
34 d գմանանիքի
35 L հարաւին գորոք
36 R գորուք
37 abdefgk զկիրիկեցիս / c զկիրիկեցիս / l զկիրիկեցիս
38 S զմիջագետաց / k ի միջագետաց
39 N զվահանն / O չիբ զվահան
40 O զմահապետ
41 F մամանեաց փիս ամատունեաց
42 abcdef արեւելեայ
43 dgI զգաղատացիս
44 a գորսն
45 abcdef չիբ զկողմամբք
46 abcdef ատրպատական / g ատր պատրկի / k ատրպատրկի / L յատրպատական
47 abcdef ի պահ ունել
48 b արքայէն
49 Sc թողլով
50 k է փիս էր
51 Կ²abcdefl անօսր / վ²dk անօսր / g անաւր / S անարի / միւսն. անաւր
52 M եւ գոլով պատերազմական հասակին դարձրած՝ եւ ոչ գոլով պատեհ պատերազմական հասակին / Sk չիբ եւ (ոչ)
53 abcdef գոլ
54 gk չիբ ի նմանութիւն / f ի նմա փիս ի նմանութիւն / de չիբ ի (նմանութիւն)
55 իսվ²cdefo պատերազմական

կի¹, - եւ² առեալ ընդ իւր զՄիհրան եւ զԲագարատ³ զաւրաւք իւրեանց, եւ⁴ միահամուռ ամենայն յունականաւքն⁵ խաղայ⁶ ի վերայ Սանատրկոյ: 7 Իսկ նորա պարսկական⁷ զաւրաւք լցեալ զքաղաքն Փայտակարան՝ ինքն⁸ առ արքայն⁹ 10 Շապուհ փութացեալ անկանի¹¹, հանդերձ Աղուանից նախարարաւք¹²: 8 Զոր տեսեալ Անտիոքայ, եթէ¹³ 14 ոչ¹⁵ ի հնազանդութիւն խաղաղութեան նուաճեցան՝ հրաման¹⁶ տայ առիւ¹⁷ զիշխանութիւն պառակտելոցն¹⁸ նուազեցուցանել¹⁹. եւ իւր²⁰ ժողովեալ զհարկն²¹՝ 22 առ կայսր գնայ²³:

Է

Յանցանք²⁴ Մանանիրի²⁵ առ մեծն Յակոբ²⁶, 27 եւ մահ²⁸:

2 Երթեալ Մանաճիհր²⁹ Հայոց³⁰ հարաւային գնդաւն եւ կիլիկեցւոց³¹ զաւրաւք³² զկողմամբք³³ Ասորեստանի, ճակատ³⁴ տուեալ ընդ³⁵ Բակուր բղեշխի³⁶՝ սատակէ գնա, եւ զզաւրս³⁷ նորա եւ զպարսիկս³⁸ աւգնականս³⁹ նմա⁴⁰ հալածականս⁴¹ առնէ. եւ զորդին⁴² Բակրոյ զՀեշայ⁴³ ձերբակալ արարեալ՝ հանդերձ երկաթի կապանաւք առաքէ ինտրովու⁴⁴. եւ զզաւառս իշխանութեան նորա⁴⁵ սրով դատի⁴⁶ յանխնայ⁴⁷, 48 ոչ միայն զմարտիկս⁴⁹. այլ եւ զուսմիկ շինականս. եւ բազում գերիս առեալ⁵⁰ ի կողմանցն Մծբնայ⁵¹, ընդ որս եւ⁵² սարկաւազունս⁵³ ութ¹ զմեծի² եպիս-

1 gk հասակին
 2 Sabcef չիֆ եւ (առեալ)
 3 Ախ իւրեանց զօրօֆ [խժ զօրօֆն] / pgrs զօրուֆ
 4 Sabcef չիֆ եւ
 5 Sabcef յունականաւ / gk յունականօֆ / M նախապէս՝ զօրօֆ յունականօֆ, ապա՝ զօրօֆ-ը ջնջած
 6 b խաղայր
 7 ors պարսկականն
 8 իս եւ ինքն
 9 abcfezgk չիֆ արբայն
 10 իսվ՛ժ շապուհ անկանի փութանակի
 11 F չիֆ անկանի
 12 abcfe ցախարարօֆն
 13 իսժ քէ
 14 gk չիֆ ոչ ի / M ոչ ի աւելացրած
 15 abcfe ի խաղաղութիւն հնազանդութեան
 16 L հրան փիս հրաման
 17 Կ՛abcfe առ իւր / իսժ առի [կվ՛՛ առ ի] փիս առիւ / E առ զիւր / R առիւ զարձրած՝ առ ի
 18 F պառակտելոցն
 19 Ա՛Տիս նուազեցուցանել [c նուազացուցանել / Կ՛Հվհ նուազեցուցանել]
 20 k զիւր
 21 իսabcdf զհարկս
 22 իսabdefo առ կայսրն
 23 իսԿ՛bcdef զցնաց

24 վյանցն փիս յանցանք
 25 c մանանիրի / dnoqrqs մանանիրի / FM մանանիրի
 26 aI յակովք / c չիֆ յակովք
 27 cf մարուգէ փիս եւ մահ / d չիֆ եւ մահ
 28 L մահ նորա
 29 c մանանիրի / dnoqrqs մանանիրի
 30 k չիֆ հայոց
 31 gtr կիլիկեցւոց / pqs կիլիկեցւոց / M կիլիկեցւոց
 32 a զօրօվֆ / c զօրովֆ
 33 b զկողմամբ
 34 Ախ ցականաւ
 35 c չիֆ ընդ
 36 M բղեշխին
 37 k զօրս
 38 P պարսիկս փիս պարսիկս
 39 abcfe օգնականս եկեալ / o օգնական եղեալ / pgrs օգնական
 40 d նորա փիս նմա
 41 pgrs հալածական
 42 Ախ զորդի
 43 Հc զհեշայ / d զհեշայ
 44 abcfeopqrqs խոսրովայ / d առ խոսրով
 45 abcfeopqrqs ցոցա
 46 L դատէ
 47 o անխնայ
 48 E չիֆ ոչ միայն զմարտիկս
 49 b զմարտիկս / cef զմարտիկս
 50 Տիս ի կողմանց
 51 kl մծմնայ / M մծմնայ ուղղած՝ մծբնայ
 52 p չիֆ (որս) եւ
 53 c սարկաւազունք

կոպոսին³ Յակովբայ⁴: 3 ⁵Ջորոց զհետ⁶ ե-
կեալ Յակովբայ⁷՝ համողէ զՄանածիհր⁸
արձակել⁹ զգերութիւն¹⁰ ռամկին¹¹, իբրեւ¹²
¹³զոչ ¹⁴ինչ մեղուցելոց¹⁵. որում ոչ¹⁶ հաւա-
նեալ¹⁷ Մանածիհր¹⁸՝ ¹⁹պատճառէ զարքայ:

4 Եւ Յակոբու²⁰ ²¹դէմ եղեալ առ ար-
քայ, առաւել եւս զչարի²² Մանածիհր²³, եւ
ի սաղրելոյ գաւառականացն²⁴՝ զութե-
սին²⁵ սարկաւազունս²⁶ նորա, որք ²⁷ի կա-
լանսն էին²⁸, հրամայէ ի ծով ընկեցուլ:

5 Ջոր լուեալ մեծին Յակոբու²⁹՝ դառնայ³⁰
³¹ի տեղի իւր լի³² բարկութեամբ, որպէս
Մովսէսն³³ յերեսաց Փարաւոնի³⁴: 6 Եւ³⁵

ելեալ ³⁶ի լեառն ինչ, յորմէ³⁷ երեւէր գա-
ւառն³⁸ ամենայն, անէծ զՄանածիհր³⁹ եւ
զգաւառ⁴⁰ նորին⁴¹: 7 Եւ ոչ⁴² ինչ⁴³ ⁴⁴յամե-
ցին ⁴⁵դատաստանքն Աստուծոյ հասանել
⁴⁶ի վերայ. եւ նման Հերովդի⁴⁷ ⁴⁸պէս պէս
ցաւովք սատակի Մանածիհր⁴⁹. եւ պողա-
բերութիւն ⁵⁰ջրաւորաց⁵¹ գաւառին դար-
ձաւ յաղտաղտուկ⁵², եղեալ ի վերայ նո-
ցա⁵³ երկինք պղնձի⁵⁴ ⁵⁵ըստ Գրոց, եւ⁵⁶
ծովն⁵⁷ հակառակեալ⁵⁸ յինքն⁵⁹ ընդունէր⁶⁰
զսահմանս⁶¹ անդաստանացն⁶²: 8 Ջոր
լուեալ մեծին Վրթանայ եւ արքային Խոս-
րովայ⁶³՝ ցասուցեալ հրամայեան արձակել⁶⁴
⁶⁵զգերեալսն, եւ առ նոյն այր մաղթել ա-
պաշխարութեամբ, զի դարձցի⁶⁶ սրմտու-

- 1 L ութն
- 2 S մեծի / abcef սրբոյ փխ գլխի
- 3 OPR եպիսկոպոսի
- 4 cef յակոբայ
- 5 k չիբ գորոց ... յակովբայ / Scdgl գորոյ
- 6 F հետ
- 7 cef յակոբայ / dl յակոբ / g յակովր / M յակովր
- 8 oqrs գմանանիքի
- 9 dgk ասելով արձակել
- 10 ade զգերութիւնն
- 11 d ռամկի / M ըռամկին
- 12 klnopqrs իբր
- 13 lnd ոչ ինչ
- 14 d ինչ համարէին մեղուցելոց
- 15 p մեղուցեալ
- 16 bdkl ոչ ինչ փխ ոչ (հաւանեալ)
- 17 d համարեալ փխ հաւանեալ
- 18 doprs մանանիքի
- 19 k չիբ պատճառէ ... մանանիքի / dg պատճառի
- 20 bl յակովբու
- 21 g դարձեալ փխ դէմ եղեալ
- 22 cdopqrs չարի
- 23 drs մանանիքի
- 24 d գաւառականաց
- 25 S գութ
- 26 abcef սարկաւազունսն / k սարգաւակուն
- 27 v.m ի կալանս
- 28 abcef չիբ էին
- 29 abdefgl յակովբայ / ck յակոբայ / NOPR յակով-
բու
- 30 o դառնայր / cf չիբ դառնայ
- 31 o չիբ ի տեղի իւր / P ի տեղի լրացուած լուս-
անցումս
- 32 l չիբ լի
- 33 Sabc գմովսէսն / lnd գմովսէս
- 34 l փարաւովնի
- 35 Sdgl չիբ եւ

- 36 f ի լեառնն
- 37 abcef յորում
- 38 N նախապէս՝ զգաւառն ապա՝ գ-ն ջնջած / O
զգաւառն
- 39 dpqrs գմանանիքի
- 40 c գաւառն / EF զգաւառն
- 41 abcef ամենայն փխ նորին
- 42 abcef չիբ ոչ
- 43 EFL չիբ ինչ
- 44 lnd յամեաց դատաստանն
- 45 abcef դատաստանն աստուածայինն / L դատաս-
տանն աստուածայինն
- 46 opqrs ի վերայ նորա
- 47 oq հերովդի
- 48 v'abcef չիբ պէս պէս ցաւովք / lnd սատակի պէս
պէս ցաւովք (g ցաւովք)
- 49 dprs մանանիքի
- 50 S գաւառին ջրաւորացն
- 51 lnd չիբ ջրաւորաց
- 52 n յաղտաղտուկս
- 53 v'abcef չիբ նոցա
- 54 R պղնձի
- 55 v'abcef ըստ գրեցելումն / dgk ըստ գրոյ
- 56 k չիբ եւ
- 57 Sabcefgl ծով
- 58 dk հակառակ ելեալ
- 59 l եւ յինն
- 60 Sdgl ընդունի
- 61 F գահաման
- 62 Sabcef անդաստանաց
- 63 pqr խոսրովու / a չիբ խոսրովայ
- 64 b յարձակել
- 65 k չիբ զգերեալսն ... մաղթել / p զկապեալսն փխ
զգերեալսն
- 66 O դարձցին

Թիւն Տեառն. զոր յետ ելից Յակովբայ¹ յաշխարհէս²՝ ³Ժառանգ որդի⁴ ⁵Մանածհրի գեղեցիկ ապաշխարութեամբ, ուժգին⁶ արտասուաւք⁷ եւ հառաչմամբ, նորին բարեխաւսութեամբ գտեալ ⁸զբժշկութիւն գաւառին:

Ը⁹

Յաղագս քագաւորելոյ¹⁰ Փոբր Խոսրովու¹¹ եւ փոխելոյ¹² գարբունիսն եւ տնկելոյ գանտառն¹³:

2 Յերրորդ ամի ¹⁴Որմզդի Պարսից արքայի եւ յութերորդ¹⁵ ամի ինքնակալութեանն¹⁶ Կոստանդեայ¹⁷, յաւգնականութենէ¹⁸ նորին թագաւորեաց Խոսրով. ¹⁹ոչ ինչ արութիւն²⁰ քաջութեան ցուցեալ որպէս գհայրն, այլ եւ²¹ ոչ վասն²² հատուածելոց կողմանցն²³ հակառակեցաւ ²⁴ինչ, յետ միոյ նուագին²⁵, զոր ²⁶ի յունականացն

կրեցին զաւրացն²⁷. այլ ²⁸ի կամս թողեալ զարքայն Պարսից՝ խաղաղութիւն ²⁹առնէ ընդ նմա. բաւական³⁰ վարկուցեալ³¹ մնացելոց սահմանացն³² տիրել, ամենեւին³³ ոչ ունելով ³⁴փարել ազնուական³⁵ մտածութիւնս³⁶: 3 Զի թէպէտ էր մարմնովն³⁷ փոքր, այլ³⁸ ոչ որքան³⁹ Մակեդոնացին⁴⁰ Աղեքսանդր⁴¹, որ միայն երից կանգնոց⁴² ունէր⁴³ գհափ⁴⁴ հասակի, եւ ոչ⁴⁵ զհոգւոյն խափանէր աշխոյժս⁴⁶: 4 Իսկ սորա⁴⁷ զբաջութենէ եւ ⁴⁸զբարի յիշատակաց անփոյթ արարեալ՝ զբաւսանաց⁴⁹ եւ ⁵⁰հաւորսութեանց եւ այլոց որսոց պարապեալ. նորին աղագաւ եւ անտառ⁵¹ առ Ազատ գետովն⁵²

1 c յակոբայ
2 Խժ յաշխարհէ / R աշխարհէս
3 L Ժառանգորդի փխ ժառանգ որդի
4 a որի փխ որդի
5 F մանանիի ի գեղեցիկ / bc մանանիի ի / gl մանանիի / Վտոգրս մանանիի ի / op մանանիի ի / bc մանանիի ի / gl մանանիի / Վտոգրս մանանիի ի / op մանանիի ի / d ի մանանիի (չիք որդի)
6 c եւ ուժգին / PR ուժգին
7 d արտասոք
8 Sabcefg բժշկութիւն ինքեան եւ [g չիք ինքեան եւ] գաւառին
9 d չիք
10 bcef քագաւորելոյն
11 ԱՎտ խոսրովու / միւսն. խոսրովայ
12 c փոխելու
13 gl գանդառն
14 Կ²abcef յագկերտի (փխ որմզդի) արբայի պարսից
15 a յութերորդի
16 gkp ինքնակալութեան
17 M կոստանտեա
18 O յօգնականութենէն
19 Խժ եւ ոչ ինչ
20 gk արութեան / չ արիութեան
21 չգ չիք եւ
22 b չիք վասն
23 L կողմանց
24 a յետ ինչ
25 Խժ նուագի

26 NOP չիք ի (յունականացն)
27 Խօքրս գորաց
28 o ի կամս իւր թողեալ
29 Ախ ընդ նմա առնէ
30 S բովանդակ [Կ՛ն բաւական] փխ բաւական
31 abcef համարեալ փխ վարկուցեալ
32 abef սահմանացս / c սահմանաց
33 Sgk ամենեւին
34 m յուսանցում ուրիշ ձեռնով՝ փարելի եւ ազնուական մտածութիւն / խ փարել փխ փարել / M փարել յուսանցում ուղղած՝ փարելի / L վարել փխ փարել / R փարելի
35 Խվ՛ժ եզնական փխ ազնուական / M եզնական յուսանցում ուղղած՝ եւ ազնուական
36 չվ՛ժցեր մտածութիւն
37 Ախ մարմնով
38 Խժօքրս չիք այլ
39 Կ²abcef որպէս փխ որբան
40 Կ²e մակեդոնացին / pqrs մակեդոնացի / չabdf գմակեդոնացին / Վcgkmno գմակեդոնացին
41 Վտ գաղեքսանդր / b յաղեքսանդրի / Կ²adegnopqrs աղեքսանդր / Վ այլ մակեդոնացի կամ գմակեդոնացին աղեքսանդր
42 չգ կանգնոյ
43 abcef ունելով / Խժ էր փխ ունէր
44 Խabd չափ
45 opqrs չիք ոչ / R ոչ լրացուած
46 F ժաշխոյժս
47 abcef նորա փխ սորա
48 O զբարեյիշատակաց
49 F զբոսանայ / P սբոսանաց
50 SԽdef չիք եւ (հաւորսութեանց)
51 b անտառ / Խվ՛ժ անտառ [gl անդառ] մի / միւսն. անտառս
52 Խժ գետով

տնկէ¹, որ² յանուն նորա³ կոչի⁴ մինչեւ
ցայսաւր ժամանակի:

5 Նա եւ զարքունիան ⁵փոխէ վերոյ
անտառին յոստ մի, ⁶ապարանս հովանա-
ւորս⁷ շինեալ, որ ըստ պարսկական⁸ լե-
զուին⁹ Դուին¹⁰ կոչի, որ թարգմանի¹¹
բլուր: 6 Քանզի ¹²ի ժամանակին յայնմիկ¹³
Արէս¹⁴ ուղեկցեալ արեգական¹⁵, եւ աւդք
ջերմայինք պղտորեալք¹⁶ ժանդահոտու-
թեամբ¹⁷ փչէին¹⁸. յորմէ ոչ կարացեալ ժու-
ժել¹⁹ որք յԱրտաշատն²⁰ ²¹բնակեալ էին՝
կամաւ ²²յանձն առին զփոփոխումն²³:

Թ²⁴

²⁵Որ ինչ յաւուրս սորա ի հիւսիսակա-
նաց ազգաց արշաւանք ի մեզ, ուր²⁶ եւ
նահատակութիւն²⁷ Վահանայ Ամա-
տունւոյ²⁸:

2 Յաւուրս²⁹ սորա միաբանեալ³⁰
³¹բնակիչք հիւսիսոյ կաւկասու³², գիտա-
ցեալ զթուլասրտութիւն³³ նորա ³⁴եւ գյու-
լութիւն³⁵, եւ առաւել³⁶ ի³⁷ հրապուրելոյ
մաղթանաց³⁸ ³⁹Սանատրկոյ՝ ⁴⁰ի գաղտնի
հրամանէ⁴¹ Շապհոյ Պարսից արքայի⁴²,
արշաւեալ⁴³ ⁴⁴ի միջոց աշխարհիս⁴⁵ մերոյ⁴⁶
հասանէին⁴⁷ մեծաւ ամբոխիւ, որպէս թէ
երկու⁴⁸ բիւրովք⁴⁹: 3 Որոց պատահեալ
պատերազմաւ արեւելեայ⁵⁰ եւ արեւ-
մտեայ⁵¹ ⁵²զաւրուն Հայոց՝ հանդերձ զաւ-
րապետաւքն⁵³ Բագարատաւ⁵⁴ ասպետիւ

1 c տնկէ
2 d որ
3 cd չիք նորա
4 իս²d անուանի փիս կոչի
5 Աիս վերոյ [bc ի վերոյ / իս² վերագոյն] անտա-
ռին [g անդառին] փոխէ
6 o չիք ապարանս ... որ ըստ / p յապարանս
7 cd հովանաւոր
8 cf պատուական փիս պարսկական
9 P լեզուին
10 LNOR դիւին / P դրին
11 Հ քարմանի
12 abce ի ժամանակի
13 a չիք յայնմիկ / L յայնմիկ
14 c արէն / f արիւն փիս արէս
15 kly արեգան
16 abcfe պղտորեալ
17 abf ժանտահոտութեամբ / e ժահահոտու-
թեամբ / gl ժանդահոտութեամբ / k ժանգահո-
տութեամբ
18 d փչեն
19 pr ժուժեալ
20 իսd յարտաշատն / c յաշտարակ փիս յարտա-
շատն / միւսն. յարտաշատ
21 a բնակեալ էին / իսd բնակէին
22 dgլ յանձն առնուն
23 k գփոփոխումն / միւսն. գփոփոխումն

24 d լ փիս Թ.
25 R չիք որ ինչ
26 Ա չիք ուր
27 b նահատակութիւն
28 P ամատունոյ
29 P ի աւուրս
30 ef բնակեալ փիս միաբանեալ
31 abcfe հիւսիսոյ բնակիչք
32 b կովկասու / zcdefo կովկասու / pqrs կաւկա-
սոյ / M կովկասու
33 l գթուղասրտութիւն
34 Կ²abcfe չիք եւ գյուլութիւն
35 k յուլութիւն / l գյուղութիւն
36 prs առեալ փիս առաւել
37 Հցk չիք ի (հրապուրելոյ)
38 a մաղթանացն
39 abcfe սանատրկոյ գաղտնի ի
40 M եւ (ի գաղտնի) աւելացուած լուսանցում
41 OP հրամայէ
42 g արքային
43 Տիսd արշաւանոք [վpqrs արշաւանք]
44 e ի մէջ աշխարհիս
45 opqrs աշխարհի
46 abcfe չիք մերոյ
47 Կ²abcfe չիք հասանէին
48 իսd երկուք / Կ²abcfe երկուք փիս երկու
49 d բիրովք / իս բիրովք [k բիրիւք]
50 S արեւելեան / Հ արեւելեայն
51 S արեւմտեան
52 abcfe մեր գորուն հայոց / L մեր գորուն փիս գո-
րուն հայոց
53 d գորապետոք / P գորապետաւք
54 c բագարատ

¹Եւ Վահանաւ² ³նահապետիւ Ամատունեաց. քանզի⁴ Հարաւային մեր⁵ գունդք⁶ ⁷առ արքային ⁸խոսրովայ էին⁹ յաշխարհին¹⁰ Մոփաց, եւ զՄիհրան սպանեալ, եւ զՀիւսիսային¹¹ մեր¹² գունդն¹³ Հարեալ¹⁴, ¹⁵ի թիկունս ընկեցեալ թշնամեացն, եւ հասեալ ի դրունս Վաղարշապատու¹⁶ պաշարէին¹⁷: 4 Որոց¹⁸ յանկարծակի¹⁹ ի վերայ անկեալ²⁰ ²¹արեւելեայ եւ արեւմտեայ մեր զաւրուն, եւ անտի ²²մերժեալ զՕշական²³ առապարան, ոչ²⁴ ետուն ժամանել ճապաղել²⁵ ²⁶ի նետաձգութիւն ըստ աւրինի²⁷ ²⁸իւրեանց սովորութեանն²⁹, երազեալ³⁰ սաստկապէս զհետ ունելով քաջաձիրոցն³¹

ի³² դժուարս քարանց եւ ³³ի վիմուտ տեղիս:

5 Մինչեւ յոչ կամաց գումարեալ թշնամեացն ի ճակատ. եւ զաւրագլուխ նիգակաւորացն³⁴ լեալ անարի ոմն սկայ³⁵ վառեալ, եւ³⁶ թաղեալ³⁷ կաճեայ³⁸ բոլորով³⁹ ամենեւիմք⁴⁰ պարածածկեցեալ⁴¹, շահատակէր⁴² ի մէջ զաւրացն: 6 Յոր⁴³ ակնականոց⁴⁴ լեալ ⁴⁵քաջացն Հայոց եւ յարձակեալ՝ ոչ ինչ⁴⁶ կարէին վնասել. քանզի⁴⁷ Հարեալ նիգակաւ՝ ճախր առնոյր կաճեայն⁴⁸: 7 Յայնժամ ⁴⁹քաջին Վահանայ Ամատունւոյ հայեցեալ յեկեղեցին կաթուղիկէ, ասէ. «Օգնեա՛ ինձ⁵⁰, Աստուած, որ զԴաւթեան⁵¹ պարսաքարն⁵² դիպեցուցեր ⁵³ճակատու խրոխտացելոյն⁵⁴ Գողիաթու⁵⁵. ուղղեա՛ եւ զնիգակս իմ ական հզաւրիս այսորիկ⁵⁶»: 8 Եւ ոչ վրիպեցաւ ի

1 O չիֆ եւ վահանաւ նահապետիւ
 2 c վահան
 3 abcef ամատունեաց նահապետիւ
 4 abcdef գի
 5 խժ չիֆ մեր
 6 Հձգկ գունդն / abcdef գորֆ փիս գունդ / F գորֆ փիս գունդ
 7 P առ քային փիս առ արքային
 8 O խոսրովային փիս խոսրովայ էին
 9 խժ ելին փիս էին
 10 d յաշխարհին
 11 F հիւսիսային
 12 Հ հայոց փիս մեր
 13 o գունդ / pqrs գունդս
 14 opqrs չիֆ հարեալ
 15 e ի թիկունս կեցեալ / R ի թիկուն / OP ի թիկուն
 16 L վաղարշապատու
 17 a չիֆ պաշարէին
 18 abcdef որոյ
 19 bef յանկարծ
 20 abcdef հասեալ փիս անկեալ
 21 abcdef արեւմտեայ եւ արեւելեայ / pqrs արեւելեան
 22 p մերժեալ մեր զօշական
 23 gl գաւշական
 24 p որ փիս ոչ
 25 opqrs չիֆ նապաղել / L նապաղիլ
 26 abef ի նետաձգութիւնս
 27 abcdef օրինի / միւսն. օրինակի
 28 խժ սովորութեան [k սովորութեանց] իւրեանց
 29 fpr սովորութեան
 30 Ախվ՛ երազեալ / միւսն. արազեալ
 31 d քաջաձիրոց

32 a չիֆ ի (դժուարս)
 33 Հկ ի վիմու / վժպրս ի վիմամուտ / e չիֆ ի (վիմուտ)
 34 abcdef նիգակաւորաց
 35 O ըսկայ / M հսկայ
 36 abcdefnopqrs չիֆ եւ
 37 վձcef թաղաւ / խվճnopqrs թաղիւ / վ թողիւ / N թաղիս
 38 d կնեայ / no կանէ [n լուսանցում՝ շինած՝ նակեայ] / խ նակեայ / վ նակեայ
 39 Հգկ բոլոր
 40 abcdef ամենայնիւ
 41 վճgl պարածածկեալ / OP պարած կեցեալ փիս պարածածկեալ
 42 d շահատակեալ էր
 43 Կ՛abcdef յորմէ
 44 Կ՛ ակնկառոց
 45 Կ՛abcdef մինչեւ գորաւիզն օգնականութեան փիս քաջացն հայոց եւ յարձակեալ / k քաջաց
 46 opqrs չիֆ ինչ
 47 gk քան փիս քանգի
 48 d կնեայն / Հ կնեայ / g կանեան / վոqrs կանայն / N կրնեայն
 49 o քաջաց քաջին վահանայ
 50 q չիֆ ինձ
 51 anopqrs գղաւթայն / e գղաւթայն / f գղաւթայն
 52 R պարսաքարն
 53 Կ՛abcdef նակատու այլագգոյ խրոխտացելոյն
 54 P խրոխտեցելոյ
 55 bcdefgl գողիաղու
 56 S այսմիկ

խնդրոյն. ընդ գաւակ ձիոյն հարեալ¹՝ յերկիր կործանեաց² ³զահագին գվիրագն⁴: 9 Այսպիսի դիպուած ի փախուստ յորդորեաց գթշնամիսն, եւ ի յաղթութիւն գՀայոց գունդն գաւրացոյց: 10 Եւ աստի դարձեալ յաշխարհն Մոփաց Բագարատ՝ վկայ հաստատուն առանց նախանձու լինի⁵ ⁶առ արքայի վասն⁷ Վահանայ քաջութեանցն եւ առաքինի⁸ դիպուածոյն⁹: 11 Վասն որոյ պարգեւէ նմա¹⁰ արքայ գտեղի ճակատուն՝ գՕշական, ուր¹¹ ինքնակամ¹² դիմագրաւ նահատակն¹³ եղեւ¹⁴: 12 Եւ փոխանակ Միհրանայ կարգէ գԳարջոյ¹⁵ Մաղխագ¹⁶ նահապետ¹⁷ Խոռխոռունեաց¹⁸ ի վերայ գաւրուն:

Ժ¹⁹
20 Վախճան Խոսրովու, եւ պատերազմ Հայոց ²¹ընդ Պարսս:

2 ²²Յետ այսորիկ գիտացեալ Խոսրովայ²³, թէ ձեռն Շապհոյ Պարսից արքայի ²⁴ընդ թշնամիսն է²⁵՝ լուծանէ գխաղաղու-

թիւնն²⁶ ²⁷որ ընդ նմա, եւ գմասնաւոր հարկսն²⁸ արգելու ի նմանէ, տալով ²⁹եւ գայն կայսեր. եւ ածելով³⁰ ³¹գզաւրս Յունաց՝ ընդդիմանայ³² արքային Պարսից: 3 Բայց ոչ յերկարեալ³³ գկեանս իւր՝ վախճանի, թագաւորեալ ամս ինն. եւ բարձեալ գնա՝ թաղեցին յԱնի ³⁴առ հարս իւր: 4 Եւ ժողովեալ մեծին Վրթանիսի³⁵ գամենայն նախարարս³⁶ Հայոց, հանդերձ³⁷ գաւրաւք³⁸ եւ գաւրապետաւք, ³⁹յանձն առնէ գաշխարհս⁴⁰ Արշաւրի⁴¹ Կամսարականի, որպէս գլխաւորի եւ յոյժ պատուականի ⁴²յետ արքայի: 5 Եւ իւր⁴³ առեալ գՏիրան որդի Խոսրովու՝ գնայ⁴⁴ ⁴⁵առ կայսր, գի թագաւոր⁴⁶ Հայոց ի տեղի հաւր իւրոյ⁴⁷ կացուցէ⁴⁸:

6 Իսկ⁴⁹ արքայն Պարսից Շապուհ⁵⁰ իբրեւ լուաւ գմահն⁵¹ Խոսրովու⁵², եւ եթէ⁵³ որդի⁵⁴ նորա Տիրան 1առ կայսր գնաց՝ գու-

1 ՏԽԺ չիբ հարեալ
2 ՏԽԺ կործանեալ
3 ԽԺ գվիրագն [k գվիրագն] ահագին
4 abcef վիրագն
5 Օ լինել
6 d առ արքայ
7 ԱԽ չիբ վասն / M ի փխ վասն
8 abcef առաքինութեան(ն) / R առքինի
9 Sabcf դիպուածոցն / e դիպուածոց
10 Հգk չիբ նմա
11 Տ որ փխ ուր
12 Օ ինքնական
13 Կ²abcef նահատակ
14 c չիբ եղել
15 Կ²abcef գգարջոյ / opqrs գգարջոյ
16 Տ մախագ / Կ²abcef չիբ մախագ
17 R չիբ նահապետ
18 Inopqrs խորխոռունեաց
19 d Թ փխ Ժ
20 d որ ինչ յաւուրս սորա ի հիւսականաց ազգաց արշաւանի փխ վախճան Խոսրովու ... ընդ պարսս / Օ վախճանի
21 gk ընդ պարսից
22 ԱԽ յետ այսր
23 abcd խոսրովու
24 Հacdef է [c ել փխ է] ընդ թշնամիսն
25 bl չիբ է

26 Տgk գխաղաղութիւն
27 c ընդ նմա որ եւ / ՏԽԺ չիբ որ
28 abcef հարկն
29 Տ չիբ եւ գայն
30 abcef ածեալ
31 ԽԺ գորս [k գգորս] ի յունաց
32 Խ ընդդիմանալ [I նախապէս ընդդիմանայ]
33 o երկարեալ
34 Կ²abcef առ հորն. չիբ իւր
35 c վրթանիսին / ԽԺ վրթանայ
36 L նախարարսն
37 Հ չիբ հանդերձ
38 M գորոք լուսանցիում ուղղած գորուք
39 Տ յանձն առնէ արշարի ... յետ արքայի, գաշխարհս հայոց. եւ ինքն առեալ / d յանձն առնու
40 MR չիբ գաշխարհս
41 Հabde արշորի
42 R յետ արքայի գաշխարհս հայոց
43 f չիբ իւր / PR ինքն փխ իւր
44 a գնաց
45 Հo առ կայսրն
46 Օ թագաւորեացէ
47 I իւր
48 ՏԽԺ կացցէ
49 bcgdefgk բայց փխ իսկ
50 Հgk չիբ շապուհ / N շապիոյ
51 Հk գմահ
52 Հabefo խոսրովայ / g խոսրովոյ
53 ac թէ
54 d որդին

գումարէ² զաւրս³ բազումս⁴ ի ձեռն ներսեհի եղբաւր իւրոյ, ⁵որպէս թէ թագաւորեցուցանել զնա ⁶Հայոց խորհեցեալ⁷, եւ առաքէ յաշխարհս մեր, իբրեւ⁸ անառաջնորդ⁹ զսա¹⁰ վարկուցեալ: ⁷ Որոց¹¹ պատահեալ¹² քաջին¹³ Արշաւրի¹⁴ Կամսարականի հանդերձ ամենայն Հայաստանեայցս¹⁵ զաւրու¹⁶, ճակատ¹⁷ տուեալ¹⁸ ի Մռուղն անուանեալ¹⁹ դաշտի: ⁸ Եւ թէպէտ եւ²⁰ բազումք ²¹ի մեծամեծ²² նախարարացն անկան ի պատերազմին, սակայն յաղթեալ ²³Հայոց զնդին²⁴՝ փախստական առնեն²⁵ զգաւրս Պարսից²⁶, եւ պահեն զաշխարհս մինչեւ²⁷ զգալն²⁸ Տիրանայ²⁹:

ԺԱ.³⁰

Յաղագս թագաւորելոյն³¹ Տիրանայ, եւ փոխելոյ³² յաշխարհէս³³ մեծին Վրթանայ³⁴, եւ փոխանորդելոյ զաթոռն³⁵ սրբոյ³⁶ Յուսկանն³⁷:

² ³⁸Յեաւթն եւ ի տասներորդի ամի ինքնակալութեան³⁹ իւրում Աւգոստոս⁴⁰ Կոստանդոս⁴¹, որդի ⁴²Կոստանդիանոսի, թագաւորեցուցանէ զՏիրան որդի Խոսրովու⁴³, ⁴⁴եւ առաքէ ի Հայս հանդերձ⁴⁵ մեծաւն⁴⁶ Վրթանաւ⁴⁷: ³ Որոյն եկեալ, ունի զաշխարհս⁴⁸ մեր խաղաղութեամբ, հաշտութիւն ⁴⁹ընդ Պարսս առնելով եւ ոչ պատերազմունս⁵⁰. հարկելով Յունաց, այլ եւ մասնաւոր ինչ⁵¹ Պարսից՝ կայր⁵² ի հանդարտութեան իբրեւ զՀայր իւր, ոչ ինչ արութիւն⁵³ քաջութեան եւ սորա ցուցեալնա⁵⁴ եւ ոչ հայրենի առաքինութեանն⁵⁵

1 չե առ կայսրն / իժ գնաց առ կայսր [Հ կայսրն]
 2 իժ գումարեաց
 3 ձժկլ գօր
 4 ՏԻժ բագում
 5 վ որպէս թէ / միւսն. որպէս զի
 6 իժօ խորհեցեալ [չգօ խորհեցաւ] հայոց / y մեր փիս հայոց
 7 Վտոքրս խորհեցաւ / L խորհեալ
 8 Կժաբեմ իբր
 9 rs առաջնորդ
 10 Ա. գնա փիս գսա
 11 ՏԻս որով [վժց որոյ] / d որոյ
 12 Տ պատահէ
 13 abcef չիբ քաջին
 14 Կժաբե արշօրի
 15 cf հայաստանեաց / Վժմօ հայաստանեացս / abe հայաստանեայց
 16 abcef գօրօֆ / իժժ գօրուֆ
 17 իժժ քակատս
 18 Վժմ ունել փիս տուեալ
 19 I անուանեալն I անուանեալն
 20 ՏԻժ չիբ եւ (բագումբ)
 21 dg ի մեծամեծաց
 22 Կժabcef չիբ մեծամեծ
 23 abcef գնդին հայոց
 24 իժժ չիբ գնդին
 25 abcef առնէին
 26 e պարսիցն
 27 իժժ չիբ մինչեւ
 28 O գգնալն փիս գգալն
 29 acef տիրանայ ի հայս

30 d ժ փիս ժԱ.
 31 k թագաւորելոյ
 32 N փոփոխելոյ
 33 իժօ յաշխարհէ
 34 abcef վրթանիսի
 35 c գաթոռ
 36 qrs սրբոյն / իժժ չիբ սրբոյ
 37 չգկ յուսկայ / o յուսկան
 38 Ա յեթն եւ ի տասն / I յեթն եւ ի տասաներորդ / չգկ յեթն եւ տասաներորդ (չկ *տասներորդ) / M յեթն եւ տասաներորդ / P յեթն եւ ի տասաներորդի
 39 R ինքնակալութեանն
 40 abdef օգոստոս
 41 M կոստանտոս
 42 O կոստանդիանոսի թագաւորի abcef կոստանդեայ / F կոստանդիանոս
 43 Տ խոսրովայ
 44 չգ չիբ եւ առաքէ ... վրթանաւ / M եւ առաքէ ի հայս մեծաւն վրթանաւ աւելացուած յետոյ
 45 d չիբ հանդերձ
 46 e մեծաւ
 47 c վրթանաւ / N վրթանու / O վրթանայ
 48 k զաշխարհն / F զաշխարհ
 49 beբ ընդ պարս / իժժ ընդ պարսից [d պարսիցն]
 50 a պատերազմուն / իժժ պատերազմ
 51 pqrս մինչեւ փիս ինչ
 52 N չիբ կայր
 53 I արութիւն / Հ արիութիւն
 54 abcef չիբ քա
 55 չգ առաքինութեան

հետեւեալ, այլ թուլացեալ¹ յամենայն² բարեպաշտութենէ³ գաղտնի, ոչ իշխելով համարձակ⁴ պատուել զախտն ի մեծէն Վրթանիսէ⁵:

⁴ Իսկ յետ լնլոյ հնգետասան⁷ ամաց⁸ 9եպիսկոպոսութեան մեծին Վրթանայ՝ փոխի յաշխարհէս¹⁰ յերրորդ ամի Տիրանայ¹¹: 5 Եւ ի հրամանէ նորին¹² տարեալ հանգուցանեն¹³ զեաւղն թորդան, իբրեւ¹⁴ մարգարէական¹⁵ ակամբ հայեցեալ՝ որ¹⁶ զկնի բազում ժամանակաց¹⁷ եւ հաւրն¹⁸ ի նոյն տեղւոջ հանգուցան նշխարք¹⁹: 6 Եւ յաջորդէ²⁰ զաթոռն Յուսիկ²¹ որդի նորին²² չորրորդ ամին²³ Տիրանայ, յոյժ հետեւող²⁴ եղեալ հարցն առաքինութեան²⁵:

ԺԲ

Պատերազմ Շապիոյ²⁶ ընդ Կոստանդնայ:

2 Բայց Շապուհ²⁸ Որմզդեան²⁹ առ Տիրան մեր արքայ առաւել սէր հաստատեաց, մինչեւ³⁰ գաւրավիզն³¹ աւգնականութեան³² եղեալ՝ թափէ զնա յարձակմանէ³³ 34Հիւսիսականացն ազգաց, որք³⁵ միաբանեալ ելին³⁶ արտաքս քան զկապանն³⁷ ձորայ³⁸ եւ բանակեցան³⁹ ի սահմանս⁴⁰ Աղուանից ամս չորս: 3 Եւ զայլ⁴¹ յոլով⁴² թագաւորս նուաճեալ Շապհոյ, եւ զազս բարբարոսաց բազումս⁴³ ի սատարութիւն կալեալ՝ յարձակեցաւ⁴⁴ Միջերկրեայս եւ⁴⁵ Պաղեստինէ: 4 Իսկ Կոստանդեայ⁴⁶ արարեալ կեսար զՅուլիանոս՝ սպառազինեցաւ⁴⁷ ընդդէմ Պարսից. եւ տուեալ ճակատ⁴⁸, 49երկոքին կողմանքն⁵⁰ պարտեցան. քանզի բազումք անկան⁵¹ յերկաքանչիւ-

1 I թուղացեալ
2 F ամենայն
3 I բարեպաշտութենն / q պարկեշտութենէ փխ բարեպաշտութենէ
4 Խժ գախտն պատուել [k պատու]
5 ԱԽ վրթանայ
6 Խժ իսկ մեծն վրթանէս յետ լնլոյ
7 ac տասն եւ հինգ
8 ab ամ / c ամի
9 dgl չի՛ք եպիսկոպոսութեան մեծին վրթանայ
10 Խժ յաշխարհէ
11 k տիրայ
12 L նորա փխ նորին
13 bgl ի գեւղն / c ի գեաւղն / չժ ի գիւղն
14 Խbcdef իբր
15 P մարգարական
16 q որոյ փխ որ
17 abcdef եւ հորն ի նոյն տեղւոջ հանգուցան [a հանգուցեալ] / միւսն. յայն տեղի
18 NOPR յայն տեղ փխ ի նոյն տեղւոջ
19 abef նշխարքն
20 Խժ յաջորդեաց
21 abcdef նորին որդի
22 gk եւ ի չորրորդ
23 Sabcefk ամի
24 M հետեւող
25 Sabcf առաքինութեանց [op առաքինութեանցն]

26 O շապուհ
27 I ընդ կոստանդայ / M ընդ կոստանտեա
28 Խորգրս շապուհի
29 abef յորգմիեան / c յորմիզդեան / o յորգմիան / որգրս որմզդան
30 ef չի՛ք մինչեւ
31 S գորավիզ
32 NPR յոգնականութեան / O յոգնականութեանն
33 p յոգնականութենէ փխ յարձակմանէ
34 Խ հիւսիսականաց ազգացն
35 S որ
36 f եկին / Խ էին [I եին] փխ ելին
37 opqrs զկապանս
38 ՏԽ չորայ [չ փորայ] / F չնորա / M չորայ դարձարած՝ չորայ
39 ՏԽabcf բնակեցան
40 M սահմանս լրացուած յուսանցում
41 ԱՉ գայլս
42 cdef յոլովս / չգկ չի՛ք յոլով
43 pqrs բազում
44 ab ի միջերկրեայս / de ի մէջերկրեայս / չգ ի մէջերկրեայս / Sk ի մէջերկրայս [վ՛ ի միջերկրայս / n ի մէջերկրեայս] / c երկրեայս
45 Խվ՛ք ի պաղեստին / OP չի՛ք ի (պաղեստինն)
46 pqrs կոստանդոս / M կոստանտեա
47 Խվ՛ք սպառազինէ
48 Ա ցակատս
49 Խ երկոքին պարտեցան կողմանցն
50 վորգրս կողմեանք / NO կողմանցն
51 c չի՛ք անկան

րոցն¹. եւ ոչ մի ի միւսոյ² թիկունս դարձոյց. մինչեւ ի հաւանութիւն եկեալ³՝ արարին խաղաղութիւն ամս սակաւս: 5 Եւ ⁴ի Պարսից դարձեալ Կոստանդեայ⁵՝ ⁶յերկար հիւանդացեալ վախճանեցաւ⁷՝ ⁸ի Մոմփսիւեստի քաղաքին⁹ Կիւլիկեցոց¹⁰, թագաւորեալ¹¹ ¹²ամս ¹³քսան եւ երիս: 6 Ի սորա աւուրս երեւեցաւ խաչն¹⁴ ¹⁵լուսեղէն ¹⁶առ երանելեաւն¹⁷ Կիւրղիւ¹⁸:

ԺԳ

Եթէ¹⁹ զիա՛րդ Տիրան²⁰ իջեալ ²¹ընդ առաջ Յուլիանոսի²² ²³պատանդս տայ:

2 ²⁴Զայսու²⁴ ժամանակաւ թագաւորեաց Յունաց ամբարիշտն²⁵ Յուլիանոս. ուրացաւ²⁶ նա²⁷ զԱստուած եւ պաշտեաց զկուռս, եւ յարոյց հալածանս եւ խռովու-

թիւն²⁸ ²⁹ի վերայ եկեղեցոյ. եւ բազմադիմի ջանայր շիջուցանել զհաւատ³⁰ քրիստոնէութեան³¹, բայց ոչ բռնութեամբ հաւանեցուցանէր, այլ խորամանկեալ³² հնարէր, զի ³³Քրիստոսի պաշտաւնն ³⁴խափանեցի եւ դեւք երկրպագեցին: 3 Եւ յորժամ զնա ընդդէմ Պարսից իրաւունքն³⁵ զինեցին, եւ անցեալ³⁶ ³⁷ընդ Կիւլիկիայ³⁸ հասանէր ի Միջագետս. եւ զաւրացն³⁹ Պարսից կողմնապահաց հատեալ զչուանս⁴⁰ նաւակամրջին⁴¹ Եփրատու⁴², զգուշանային անցիցն⁴³: 4 Իսկ Տիրան⁴⁴ մեր թագաւոր իջեալ⁴⁵ ⁴⁶ընդ առաջ Յուլիանոսի⁴⁷, դիմէ ի վերայ ⁴⁸Պարսից զաւրացն, եւ ⁴⁹հալածականս⁵⁰ առնէ. եւ հարեալ սպասաւորութիւն՝ անցուցանէ զամբարիշտն Յուլիանոս⁵¹ հանդերձ բազմութեամբ այրեւծիոյն⁵², եւ մեծարի¹ շի նմանէ յոյժ:

1 f երկաբանչիւրոցն / S յիւրաբանչիւրոցն / P յերկաբանչիւրոցն
 2 b միոյ փխ միւսոյ
 3 gk չի՛ք եկեալ
 4 Ա՛խ դարձեալ ի պարսից
 5 Iy կոստեա / k կոստեայ / M կոստանդիա
 6 Ա՛խ հիւանդացեալ յերկար
 7 ի՛ս վախճանի
 8 adef ի մոմփսեստին / b ի մոմփեստին / c ի մսիսփեստին / չgլ ի մոմփսիւեստին
 9 չabcI քաղաքի / gk քաղաք
 10 f կիլիկեցոց / gk լիկեացոց / I ղիկեացոց / չ լիկացոց փխ կիլիկեցոց / M լիկեացոց
 11 gk թագաւորեաց /
 12 d ամս Ի՛Ի.
 13 L քսան եւ երեք
 14 Կ²abcd խաչ
 15 Ա լուսեղէն յերկնից յերուսաղէմ՝ ամենայն քաղաքին հաւատացելոց եւ անհաւատից առ երանելեաւն
 16 k չի՛ք առ երանելեաւն կիւրղիւ
 17 P երանելովն
 18 N կիւրղիւ
 19 gko թէ / n եւ թէ
 20 p տիրանայ
 21 MNOPR ընդ յառաջ
 22 Տ՛իս յուլիանու [no յուլիանոսի] / M յուլիանու
 23 ի՛ս տայ պատանդս / S պանդանդս [p պատանդս]
 24 y յայսու
 25 k ամբարիշտ / P անբարիշտն
 26 Ա եւ ուրացաւ / N աւելացրած՝ որ (ուրացաւ)
 27 opqrs չի՛ք նա

28 opqrs խռովութիւնս
 29 Ա չի՛ք ի վերայ
 30 c գիւստոս
 31 S քրիստոնէութեանս
 32 չk խորամանկել
 33 Տ՛իս չի՛ք քրիստոսի ... խափանեցի եւ / Կ²e գրիստոսի
 34 F խափանեցի ... երկրպագեցին
 35 չgk իրաւունք
 36 f անցիցն
 37 b ի կիլիկայ / I ի կիւլիկիայ
 38 O կիլիկեա
 39 I գաւրաց
 40 Ա՛Տ գչուան / NOPR գչուանն
 41 a կաւակ կամրջին / bլ կաւակամրջին / c կաւակարմրջին / ef կաւայ կամրջին / չ նաւակարմրջին
 42 I եփրատու
 43 y անցից
 44 F տիրանայ
 45 g չի՛ք իջեալ / M իջեալ աւելացրած լուսանցում
 46 EMNOPR ընդ յառաջ
 47 Ա՛խ յուլիանու [I յուլիանու]
 48 acde պարսիցն գորաց / bpqrs գորացն պարսից / kl պարսիկ
 49 cf չի՛ք եւ (հալածականս)
 50 Ա՛չgլ հալածական
 51 I յուլիանոս
 52 acdef այրուծիոյն / b այրոյծիոյն / opqrs այրեւծիոցն

5 Եւ խնդիրս առնէ³, զի ⁴մի՛ տարցի զնա⁵ ⁶ընդ իւր ի Պարսս, իբր անկար գոլով⁷ ձիավարել⁸, եւ յանձն առեալ⁹ Յուլիանոս՝ ¹⁰խնդրէ զաւրս եւ պատանդս¹¹: 6 Եւ Տիրանայ ¹²խնայեալ ¹³յԱրշակ որդի ¹⁴իւր երկրորդ¹⁵՝ տայ ցնա¹⁶ զորդի իւր զՏրդատ¹⁷ զերրորդ¹⁸, ¹⁹Հանդերձ կնաւ եւ որդւովք²⁰, եւ ²¹զթռռն իւր զՏիրիթ²², զորդի մեռելուն²³ Արտաշիսի²⁴, որդւոյ իւրոյ անդրանկան²⁵: 7 Զորս²⁶ առեալ Յուլիանոս²⁷՝ ²⁸նոյն Հետայն առաքէ ²⁹ի Բիւզանդիոն. եւ զՏիրան արձակէ³⁰ յիւր³¹ աշ-

խարհն³². եւ տայ զիւր պատկերն նկարեալ³³ ³⁴ի տախտակս, ³⁵յորում եւ ի դիւաց գոմանս ³⁶ընդ նմա. եւ Հրամայէ յեկեղեցւոջ³⁷ կանգնել յարեւելից կուսէ. ասելով, թէ որք³⁸ միանգամ ընդ Հռոմայեցւոց ³⁹տէրութեամբն Հարկին՝ դոյնպէս առնեն⁴⁰: 8 Զոր ⁴¹յանձին կալեալ Տիրանայ՝ առեալ⁴² բերէ, ոչ ածելով զմտաւ, թէ⁴³ խաբէութեամբ՝ դիւաց⁴⁴ երկրպագին⁴⁵ պատկերք⁴⁶:

ԺԳ

Վկայութիւն⁴⁷ սրբոյ⁴⁸ Յուսկանն⁴⁹ եւ Դանիելի⁵⁰:

2 Արդ՝ Հասեալ Տիրանայ⁵¹ ի գաւառն Ծոփաց՝ յիւրում⁵² արքայական⁵³ եկեղեցւոջն⁵⁴ կամեցաւ կանգնել զպատկերն: 3 Զոր յափշտակեալ սրբոյ⁵⁵ Յուսկանն⁵⁶՝ եհան⁵⁷ ի ձեռաց արքայի⁵⁸. եւ ընկեցեալ¹

1 k մեծ փխ մեծարի
 2 M չիֆ ի նմանէ
 3 Տ արարեալ փխ առնէ
 4 Աօ մի տարցէ
 5 pqrs չիֆ գնա
 6 ԱԽ ի պարսս ընդ իւր
 7 Ա գոլ
 8 ՀI ձիավարել / E ի ձիավարել
 9 Խվ² առնու / pqrs առ փխ առեալ / F առ առեալ / R էառ
 10 յ² խնորէ ի նմանէ գօր / EFLM խնորելով ի նմանէ
 11 c պատանդս
 12 ՏԽc խնայեալ ի [Խc չիֆ ի] յորդի իւր արշակ [I յարշակ / c չիֆ արշակ] երկրորդ
 13 L յարշակ յորդի
 14 F չիֆ իւր երկրորդ ... գտիրիք գորդի
 15 L չիֆ երկրորդ
 16 g նմա / o ի նա
 17 Խ տրդատ / de չիֆ գտրդատ
 18 o երրորդ
 19 pqrs չիֆ հանդերձ կնաւ եւ / NO չիֆ հանդերձ կնաւ եւ որդւովք եւ գթոնն իւր
 20 MP որդովք
 21 Վ.mpqrs չիֆ գթոնն իւր / k թոնն
 22 klpqrs տիրիթ / y տիրաթ
 23 gkopqrs մեռելոյ
 24 abcde արտաշէսի / gl արտաշեսի / o արտաշրի
 25 de անդրանկանն
 26 copqrs գոր
 27 cdfy յուլիանոս / I յուլիանոս
 28 dk եւ նոյն հետեայն / g եւ նոյն հետեան / l եւ նոյն հետեայն / y եւ նոյն հետեւեայն / e հետայն / M եւ նոյն հետայն
 29 abce ի բիւզանդոն
 30 FL յարձակէ
 31 de զիւր

32 Ա յաշխարհս / Խ աշխարհս [k աշխարս] / L աշխարհն
 33 ԱՏ նկարագրեալ
 34 h ի տախտակի
 35 ԱՏ (թերեսս լաւագոյն՝ Ստ. Մ.) յորում եւ զդիւաց [p դիւաց] ոմանց ընդ նմա
 36 Խվ² ի նմա
 37 f յեկեղեցին / ՏԽ յեկեղեցիս
 38 Խ որ
 39 Ա իշխանութեամբ եւ փխ տէրութեամբն հարկին / շ՛ տերութեամբ
 40 Ա առնել
 41 E անձին կալեալ
 42 E առեալ
 43 abcef եթէ
 44 a չիֆ դիւաց
 45 c երկիր պագին
 46 Վgklmno պատկերքս / Հ պատկերքն / pqrs տարերքս փխ պատկերք / P պատերքս
 47 f վկայութիւնք
 48 Խa սրբոյն / c չիֆ սրբոյ
 49 gk յուսկեայ / Հ յուսկայ / R յուսկան
 50 b դանիելի / l դանիիդի / միւսն. դանիելի
 51 Խ տիրան
 52 f յորում փխ յիւրում / OP իւրում
 53 ԱԽվ² արքայական / միւսն. արքունական
 54 ad յեկեղեցւոջն
 55 Խ սրբոյն
 56 Հ յուսկայ
 57 Ա չիֆ եհան
 58 ԽՎ.m չիֆ արքայի

յերկիր, կոխեալ մանրեաց, զգացուցանելով արքայի² զիրին խորամանկութիւն³: 4 Ուրում ոչ ինչ ունկնդիր եղեւ⁴ Տիրան, ⁵քանզի երկեալ ⁶ի Յուլիանոսէ, զմտաւ ածելով՝ մեռանել ինքեան իբրեւ⁷ զկոխող թագաւորական պատկերի⁸. եւ ⁹յաւելեալ բորբոքումն չարութեանն¹⁰, զոր ունէր ընդ սրբոյ¹¹ Յուսկանն¹², յաղագս Հանապազորդ յանդիմանութեան¹³ իւրոց յանցանաց՝ Հրամայեաց ¹⁴Չալոտիւք Հարկանել յերկար, ¹⁵մինչ ¹⁶ի գանելն աւանդեաց զՀոգին¹⁷:

⁵ Եւ յետ¹⁸ կատարման նորա ¹⁹թշնամանեալ անիծիւք Տիրան²⁰ ²¹ի ծերունւոյ քահանայէն Դանիելէ²², որ ²³աշակերտ էր սրբոյն Գրիգորի ²⁴եւ Հիւպերետ²⁵, Հրամայեաց զնա խեղդամահ առնել: ⁶ Զոր բարձեալ աշակերտացն²⁶՝ թաղեցին²⁷ ²⁸ի միայ-

նարանի նորին, որ կոչի Հացեաց²⁹ դրախտ: 7 Իսկ զմարմին սրբոյ³⁰ Յուսկանն³¹ բարձեալ տարան ³²առ Հայր իւր ³³ի գիւղն Թորդան³⁴. որ եկաց յեպիսկոպոսութեանն³⁵ ամս վեց:

ԺԵ

Եթէ³⁶ զիա՛րդ Զաւրայի³⁷ առեալ ³⁸զգաւրս Հայոց դառնայ³⁹ ⁴⁰ի Յուլիանոսէ, եւ սատակի⁴¹ ազգաւ⁴²:

² Լուր⁴³ սպանման սրբոյ⁴⁴ Յուսկանն⁴⁵ եւ քրթմնջիւն⁴⁶ ամենայն⁴⁷ նախարարացն եհաս ⁴⁸առ նահապետն Ռըշտունեաց⁴⁹ Զաւրայ⁵⁰, որ փոխանակ Մանածհրի⁵¹ սպարապետ էր Հայոց Հարաւային գնդին, ⁵²եւ Տիրանայ ⁵³Հրամանաւ զհետ

1 R ընգեցեալ
 2 OP արքային
 3 gk խորամանկութեան
 4 Sh եղեալ
 5 U չի՞ քանզի երկեալ / L չի՞ քանզի երկեալ ի յուլիանոսէ
 6 U իսկ՞ զմտաւ ածելով [U ածեալ] ի յուլիանոսէ [I ի յուլիանոսէ] իմքն մեռանելի [kI մեռանել] իբրեւ [h իբր]
 7 Vmn իբր
 8 c պատկեր
 9 S յաւելեալ ի բորբոքումն չարութեանն / իսկ՞ յաւելեալ բորբոքումն ի [gl չի՞ ի] չարութիւն [v՞] չարութիւնն / Հ չարութեանն
 10 opgrs բարկութեան փխ չարութեանն
 11 h սրբոյն
 12 Հ յուսկայ
 13 h յանդիմանութեանցն
 14 c հարկանել ջալոտիւք
 15 o մինչ զի / Uk մինչեւ
 16 U ի [b չի՞ ի] հարկանելն փխ ի գանելն
 17 Sh գոգին
 18 y ետ փխ յետ
 19 U թշնամանեալ լինէր անիծիւք
 20 S տիրանայ
 21 MOP ի ծերունոյ
 22 I դանիելէ / միւսն. դանիելէ
 23 U էր աշակերտ
 24 o չի՞ եւ հիւպերետ
 25 a հիւպերետ / d հիւպերետ / իսկ՞ հեպերետ
 26 k աշակերտաց / g աշակերտացն նորա / ՀI աշակերտաց նորա

27 L քաղեցին զնա / R քաղեցին լրացուած լուսանցում
 28 zgk ի միայնարան
 29 b հայեաց
 30 zgk սրբոյն
 31 Հ յուսկայ
 32 U առ հայրն. չի՞ իւր
 33 adefp ի գեղն / zcd ի գիւղն / NR գեղն
 34 k թրկան փխ թորդան
 35 b եպիսկոպոսութեան
 36 v՞k թէ
 37 v՞abdef գուրայի / c գուրիայի / h գարայի / v՞ գարայի (միշտ)
 38 U զգորսն. չի՞ հայոց
 39 Sh դարձաւ փխ դառնայ
 40 O ի յուլիանոսէ
 41 I սատակեցաւ / g սատակի, լուսանցում ուրիշ ձեւով շինած՝ մեռանի / Հi մեռանի փխ սատակի
 42 F աղագաւ փխ ազգաւ / R ազգաւ ի տիրանայ
 43 իսկ լու փխ լուր
 44 h սրբոյն / b որդոյ փխ սրբոյ
 45 h յուսկան
 46 Uo քրթմնջել(ն) / pgrs քրթմնջեալ / F քրտմնջել / L քրդմնջել / O քրմնջեալ
 47 cdef չի՞ ամենայն
 48 abcef առ նահապետ
 49 ՀI ուղտունեաց / միւսն. ըրըշտունեաց / L ոշտունեաց / R ըրշտունեաց
 50 abde գուրայն / e գաւրուն / f գորուն / h գարայ փխ գորայ / L գուրայ / P գաւրայ
 51 Հdnp մանանիի
 52 U իս եւ հրամանաւ տիրանայ գորոք [d ելանէ գորոք / Հ գորոք երթեալ էր] զհետ յուլիանոսի
 53 o հրամանաւն հետէր յուլիանոսի

Յուլիանոսի զաւրաւք: 3 Որոյ՛ լուեալ զայսպիսի համբաւ, ասէ ցզաւրս իւր. «Մի՛ վարեսցուք հրամանաւ այնորիկ, որ գայ- թագղութիւն² արկանէ՛³ յերկրպագու- թիւնն⁴ Քրիստոսի, եւ սպանանէ՛ զսուրբս նորա. եւ մի՛ ճանապարհակցեսցուք⁵ այսմ ամբարիշտ թագաւորի»: 4 ⁶Եւ զզաւրսն համակամս իւր արարեալ՝ դառնայ, եւ ե- կեալ ամրանայ ի Տմորիս, մինչեւ տեսցէ՛⁷, թէ՛⁸ զի՛նչ արասցեն այլ նախարարքն: 5 Բայց սուրհանդակքն Յուլիանու յա- ռաջ՛ ժամանեն¹⁰ քան զզաւրն¹¹ նորա, բերե- լով ¹²Տիրանայ թուղթ, որ ունէր¹³ աւրի- նակ¹⁴ գայս¹⁵:

6 Թուղթ Յուլիանոսի¹⁶ 17 առ Տիրան: 7 «Ինքնակալ¹⁸ Յուլիանոս, ծնունդ Ի- նաքայ¹⁹, Արամազդայ որդի, եւ ²⁰ճակա- տագրեալ յանմահութիւն. Տիրանայ ²¹մե- ըում գործակալի խնդալ:

8 «Զզաւրս²², զոր արձակեցեր²³ ընդ մեզ, առեալ զաւրագլխի²⁴ նոցին²⁵՝ ²⁶ի բաց դարձաւ. եւ մեք բաւական էաք²⁷ յանթիւ զնդացս²⁸ մերոց զհետ առաքել՝ ունել զնոսա²⁹. այլ թոյլ տուաք վասն երկուց պատճառաց³⁰. առաջին³¹՝ զի ³²մի՛ ասիցեն զմէնջ³³ Պարսիկք, եթէ³⁴ բռնութեամբ եւ ոչ կամաւ³⁵ ածէ³⁶ զզաւրսն. երկրորդ՝ փորձել³⁷ զքե՛³⁸ միամտութիւնդ³⁹: 9 Արդ՝ եթէ՛ ոչ ⁴⁰ի քումմէ կամաց արար նա գայն՝ սատակեսցես զնա ազգաւիմբ⁴¹, առ ի չթո- ղուլ նմա⁴² մնացորդ. ⁴³ապա եթէ՛ ոչ՝ եր- դուեալ ի Ռաս, որ զթագաւորութիւնս⁴⁴ շնորհեաց մեզ, եւ յԱթենաս⁴⁵, որ զյաղ- թութիւնն⁴⁶, զի⁴⁷ ի⁴⁸ դառնալն մերում⁴⁹

1 N որոց
2 cf գայթակղութիւնս / de գայթագղութիւնս / LM գայթակղութիւն
3 F անկանէ փ/ս արկանէ
4 S^{10f} յերկրպագութիւն
5 L ցանապարհորդակցեսցուի
6 Աձցի եւ համակամ [Հ համակամ] իւր արարեալ զգորսն [ձցի զգորս իւր] / k եւ համակամիտ արարեալ զգորսն իւր
7 ի տեսցեն
8 a չիբ՝ թէ
9 S¹⁰ կանխաւ փ/ս յառաջ
10 ի ժամանեալ
11 Հցկ զգալ
12 Հցկ թուղթ առ տիրան / Ա տիրանայ / միւսն. առ տիրան
13 f չիբ՝ ունէր
14 ին չիբ՝ օրինակ
15 opqrs գայս / միւսն. այսպէս
16 S¹⁰ յուլիանու
17 a ինքնակալ / g ինքնակալ / iq ինքա / p իմարա / չ ինքն
18 o առ տիրան արայ հայոց
19 tw ի նախարայ փ/ս ինքնայ
20 Ա յանմահութիւն ցակատագրեալ
21 Ա գործակալի մերում

22 ի գորս
23 k առաքեցեր փ/ս արձակեցեր
24 c գորագլուխ / Հցk գորագլուխի
25 M ի նոցին
26 ի չիբ՝ ի բաց
27 Հ եաբ
28 Ա զնդաց / OP զնացս փ/ս զնդացս
29 abdef զնա
30 I պատճառանաց
31 E առաջինն
32 Ա մի ասացսն / E մի ասիցեն
33 a ի մէնջ / opqrs զմէնջ
34 ի թէ / M եթէ փ/ս թէ
35 ի կամոբ
36 ԱI ածէր / Հցktw ածեր
37 bcf փորձեալ / p qrs փորձելով
38 F զոբ փ/ս զոբ
39 ի միամտութիւն
40 S ի քոյ կամաց [opqrs կամաց] / N ի քո կա- մաց
41 def ազգաւիմբ / ի ազգովիմբ / վ ազգով / վ ազգաւ ամենեւիմբ
42 Uopqrs չիբ՝ նմա / R նմա լրացուած լուսանցում
43 Վտոզ ապ'եթէ / FLMO ապա թէ / N ապ' թէ
44 N գթագաւորութիւնդ
45 opqrs յարանա / k յարթասա
46 Հցk զյաղթութիւն
47 F չիբ՝ զի
48 opqs չիբ՝ ի (դառնալն) / NR աւելացրած՝ ի (դառ- նալս)
49 abcde իմում փ/ս մերում

անպարտելի զաւրութեամբս¹ վանեսցուք² զքեզ եւ զաշխարհդ»:

10 Տեսեալ ³զայս Տիրանայ⁴ եւ յոյժ զարհուրեալ՝ առաքէ զմարդպետն⁵ կոչեցեալ Հայր, ⁶եւ Հանդերձ երդմամբ կոչէ առ ինքն զՋաւրայ⁷: 11 Իսկ զաւրաց⁸ նորա տեսեալ, ⁹թէ լուեալ կան նախարարքն ամենայն՝ ըստ սովորական¹⁰ 11անժուժութեան մերոյ ազգիս ցրուեցան ¹²ի տունս իւրաքանչիւր: 12 Եւ միայնացեալ Ջաւրայ¹³, գայ առ արքայ ¹⁴յոչ կամաց. եւ արքայի¹⁵ զՋաւրայ¹⁶ ի բուռն առեալ՝ ունի եւ զամուրն¹⁷ նոցին զԱղթամար¹⁸, եւ¹⁹ բառնայ²⁰ զամենեսին²¹ սատակմամբ: 13 Բայց զմանուկ²² մի, որդի Մեհնեղակայ եղբաւր նորա, փախուցեալ²³ դայեկացն²⁴ ապրեցուցին: 14 Իսկ արքայ փոխանակ նորա կարգէ զՍաղամուրթ²⁵ տէր Անծտայ²⁶:

- 1 ՀվճԿ գորութեանս / p գորութեամբ / Ա գորութեամբ իմով
- 2 Ա վանեցից
- 3 Տ տիրանայ գայս լուեալ / NOR տիրանայ գայս լուեալ յոյժ
- 4 Խվճ տիրան
- 5 F զմարդպետն
- 6 վճ եւ հանդերձ երդմամբ կոչէ / միւսն. հանդերձ երդմամբ եւ կոչէ / ցկ չիք եւ
- 7 ac գգուրա / bdef գգուրայ / Խ գգարայ
- 8 OPR գորացն
- 9 Ա եթ լուեալ կան ամենայն նախարարքն
- 10 Խվճ սովորութեան
- 11 Տ մերոյ ազգիս անժուժկալութեան / abcf անժուժկալութեան / FL ժուժութեան
- 12 Հցկ ի տունս իւրեանց իւրաքանչիւր / Ահո իւրաքանչիւր ի տունս իւրեանց / NOP ի տուն
- 13 abdef գուրայ / c գուրա / Խ գարայ
- 14 Ա ոչ կամաւ / Խ ոչ կամաւ / opqrs չիք յոչ կամաց եւ արքայի / R յոչ կամոք արքայի յրացուած լուսանցում
- 15 Վտո արքայ
- 16 Ա գգուրայ / Խ գգարայ
- 17 Ա գամուր / Խվճ գամրոց / opqrs գամուրս
- 18 b գյաղթամար / N աղթամար
- 19 c չիք եւ (բառնայ)
- 20 y բառնայ
- 21 ԱԽ գամենեսան
- 22 opqrs մանուկ
- 23 M բախուցեալ փխ փախուցեալ
- 24 Խnopqrs դայեկաց / R ի դայեկաց
- 25 Ա գաղամուրթ / ցլ գաղամուրդ

ԺԶ

Յաղագս մահուան որդւոցն²⁷ Յուկան²⁸, եւ յաջորդելոյ զաթոռն²⁹ Փառնեքսեհի³⁰:

2 Բայց ի³¹ Տիրանայ խնդրեն նախարարքն³² Հայոց այր արժանի՝ կացուցանել յեպիսկոպոսութիւն³³ փոխանակ Յուկան³⁴: 3 Քանզի որդւոցն³⁵ նորին ոչ գովելի վարս ստացեալ³⁶՝ անարժանք ³⁷եղեն այնմ առաքելականին աթոռոյ. այլ եւ մահ եւս հասեալ նոցա յաւուրսն³⁸ յայնս, յոյժ ահագին եւ սարսափման լսողաց արժանաւոր³⁹, ի միում տեղւոյ⁴⁰ ⁴¹Հանթահար եղեալ⁴² երկոցունցն⁴³, որոց Պապ եւ Աթանագենէս⁴⁴ կոչէին⁴⁵ անուանքն⁴⁶. ոչ թողլով զաւակ հասակեայ⁴⁷ պատշաճ այնմ, բայց մանուկ մի որդի⁴⁸ Աթանագենի⁴⁹, որում ներսէս անուն ճանաչէր⁵⁰, որ ի Կե-

- 26 Ա անձտայ [f անձտեայ] / Խվճ անձտայ [k անձտայ] / վ անձտայ
- 27 abdefk որդւոց / c որդոյ / չ որդոց
- 28 abcde յուսկանն / չ յուսկայ
- 29 c գաթոռ / b գաթոռսն
- 30 c փառնց ներսեհի / Խք փառնեքսեհ [k փառնեքսեհ]
- 31 pqrs չիք ի (տիրանայ)
- 32 Ա նախարարք
- 33 c յեպիսկոպոսութեան
- 34 Աո յուսկանն
- 35 Ացլք որդւոց / N յորդւոց
- 36 f ստացան
- 37 ԱՏ եղեն [c չիք եղեն] առաքելականին այնորիկ աթոռոյ [Ա շնորհի փխ աթոռոյ]
- 38 Խք յաւուրս
- 39 Տ արժանի
- 40 cl տեղ / Հցկ տեղի
- 41 a շանթահարեալ / ly շանդահար
- 42 bcdef լեալ
- 43 ԱՀց երկոցունց / klvճ երկոցունց
- 44 Ա աթանագենէ / l աթանագենէս / միւսն. աթանագենէս
- 45 Խ կոչին / M կոչեն
- 46 Ա անուանք / Խ անուամբ
- 47 opqrs հասակաց / M հասակեալ / R հասակալ
- 48 opqrs չիք որդի
- 49 abcdefl աթանագենի / d աթագենի / ցկ աթանագիսի / չ աթանագենէսի / L աթանագենէի / M աթանագենեսի
- 50 cf անաչէր / միւսն. անաչիր

սարիայ էր ի՛հ հրահանգս, եւ զայնու² ժամանակաւ³ գնացեալ⁴ ի Բիւզանդիոն՝ առնուլ կին զդուստր⁵ Ասպիոնայ ուրումն⁶ 7 իշխանի մեծի: 4 Եւ վասն ոչ կալոյ⁸ այր յազգէ⁹ Գրիգորի¹⁰, ընտրեցին զՓառներսեհ¹¹ ոմն յԱշտիշատից Տարաւնոյ¹², եւ¹³ կացուցին քահանայապետ¹⁴ ի տասներորդ ամի Տիրանայ¹⁵. 16 որ կալաւ¹⁷ զաթոռն¹⁸ ամս չորս:

ԺԷ
Եթէ¹⁹ զիա՛րդ²⁰ 21 ի Շապիոյ խաբեցաւ Տիրան, երթալով²² ի կոչ նորա, եւ կուրացաւ ի նմանէ:

2 Յետ այսր²³ ամենայնի ամբարիշտն²⁴ Յուլիանոս ըստ արժանի խորհրդոցն²⁵ վէր ընկալեալ²⁶ ի փորոտիսն՝ սատակի²⁷ ի Պարսս: 3 Եւ²⁸ զաւրացն²⁹ դարձեալ, թա-

գաւոր ունելով զՅոբիանոս³⁰, որ³¹ 32 ի ճանապարհի վախճանեալ³³՝ ոչ ժամանեաց³⁴ ի Բիւզանդիոն: 4 Իսկ արքային³⁵ Պարսից³⁶ Շապոյ³⁷ 38 զհետ նոցա կրթեալ³⁹, եւ խաբկանաւք⁴⁰ կոչէ⁴¹ զՏիրան⁴² առ ինքն, գրելով⁴³ թուղթ այսպէս⁴⁴:

5 45 Թուղթ Շապիոյ առ Տիրան:
6 «Մագդեգանց⁴⁶ քաջ եւ բարձակից արեգական Շապուհ արքայից արքայ. 47 ի բարւոջ մերում յիշեալ⁴⁸ եղբայր սիրելի Տիրան Հայոց արքայ. ողջոյն շատ⁴⁹:

7 «Ճշմարտիւ⁵⁰ ի վերայ Հասաք, եթէ գսէրն մեր⁵¹ Հաստատուն պահեցեր, 52 ոչ գալով⁵³ ընդ կայսեր յաշխարհս⁵⁴ Պարսից. այլ եւ⁵⁵ զգունդն⁵⁶ զոր էաւ⁵⁷ ի քէն՝ զհետ յղեալ կոչեցեր ի բաց: 8 Եւ զառաջինն զոր⁵⁸ արարեր⁵⁹, գիտեմք, զի մի՛⁶⁰ 1 ընդ

1 f չիբ ի (հրահանգս)
2 Sbc գայսու
3 ի ժամանակօք / M ժամանակաւ
4 c ի բիւզանտոն / f ի բիւզանդոն
5 ի ուրումն ասպիոնայ / Աւ ասպիոնեայ / F ասպիոնայ / L ասպիոնիայ
6 Vcmqrs որումն / y որում փիս ուրումն
7 Ա մեծի [cgdef մեծ] իշխանի
8 o կելոյ փիս կալոյ
9 ի յազգէն [k յազգէ]
10 deo սրբոյն գրիգորի
11 M գփառներսէի
12 ի ի տարաւնոյ [k ի տարօնոյ] / P տարաւնոյ
13 Sgk չիբ եւ (կացուցին)
14 c ի տասներորդի
15 a չիբ տիրանայ
16 o չիբ որ կալաւ ... ամս չորս / չ չիբ որ
17 չ կալեալ
18 f ամս Գ
19 Sh թէ
20 gk արդ փիս զիարդ / M արդ դարձրած՝ զիարդ
21 i խաբեցաւ ի շապիոյ
22 opqrs ի կոչն
23 c այսորիկ
24 Ա յուլիանոս արժանի չար իւրոց խորհրդոցն
25 Ա վէրս ի փորոտին / EFL վէրս ընկալեալ ի փորոտին / O վեր
26 M ի փորոտին
27 d սատակեցաւ
28 def չիբ եւ
29 abdef չիբ գորացն

30 bcef գյովքիանոս / glm գյուքիանոս
31 ի չիբ որ
32 L ի քանապարհին
33 O վաղնանեալ
34 c ի բիւզանտոն / f ի բիւզանդոն
35 opqrs արքայն
36 M չիբ պարսից
37 o շապուհ
38 a զիստ կրթեալ նոցա
39 opqrs երթեալ փիս կրթեալ
40 վրգրս խաբանօք
41 ի կոչեալ
42 Sh չիբ առ ինքն
43 չգր գրեաց
44 nopq այսպիսի
45 cf չիբ թուղթ ... տիրան
46 վ՛կլ մագդեգաց
47 cվ՛ ի բարիոջ
48 nopqrs յիշել
49 իվ՛ չիբ շատ
50 վ՛կլ քաջ նշմարտիւ / չի քանգի նշմարտիւ / g քան նշմարտիւ
51 Ա չիբ մեր
52 E ոչ գոլով կայսեր ընդ աշխարհս պարսից
53 իվ՛nopqrs գոլով փիս գալով / M գալով
54 pqrս յաշխարհ / k աշխարհ
55 Vcm չիբ եւ (գգունդն)
56 F գունդն
57 F առ
58 F չիբ գոր
59 ab արարերն / c արարն
60 o չիբ մի

աշխարհ քո անցանիցէ՝² արարեր, զոր
ինքն իսկ առնելոց էր. ուստի եւ³ մեր պա-
հապանք⁴ գնդին վատասրտեալ⁵ ի բաց ե-
կին, գքեզ պատճառելով. վասն որոյ մեր⁶
Կասուցեալ՝ սալարի⁸ նոցա Գլու արբու-
ցաք արիւն¹⁰: 9 Եւ քում թագաւորու-
թեանդ ոչ ինչ¹¹ վնասեցուք¹², երդուեալ
13ի Միհր 14մեծ աստուած¹⁵. միայն¹⁶ փու-
թա՛ տեսանել զմեզ, զի 17խորհել ինչ մար-
թասցուք վասն հասարակաց¹⁸ աւգտի»:

10 Զայս տեսեալ Տիրանայ՝ խելագա-
րեալ գնաց առ նա. քանզի արժանն¹⁹ տա-
նէր գնա՝²⁰ ի տեղի հատուցմանն²¹: 11 Զոր
տեսեալ Շապհոյ՝ կշտամբեաց գնա բանիւք
յանդիման 22զաւրաց իւրոց, եւ 23զաչս նո-
րա կուրացոյց՝ որպէս 24Սեղեկիային
25այնու 26ի հնումն. 27թէ եւ արդեաւք²⁸

վրէժս ընդ²⁹ սրբոյ³⁰ առնն³¹ այնորիկ
32պահանջեցաւ, որով լուսաւորէր³³ աշ-
խարհս³⁴, 35ըստ Աւետարանին ճայնի³⁶՝
գոլով³⁷ լոյս աշխարհի³⁸, յորմէ խաւարե-
ցոյց Տիրան³⁹ գչայս: 12 Խաւարեցաւ եւ
ինքն, 40կալեալ զթագաւորութիւնն⁴¹ 42ամս
մետասան⁴³:

ԺԸ

Յաղագս թագաւորեցուցանելոյ⁴⁴ Շապ-
հոյ⁴⁵ զԱրշակ, եւ արշաւանաց⁴⁶ 47ի
Յոյնս:

2 Բայց⁴⁸ Շապուհ⁴⁹ թագաւորեցոյց
փոխանակ Տիրանայ զորդի նորա⁵⁰ զԱր-
շակ⁵¹, 52ական ածելով ի զաւրացն Հայոց,
53զի մի՝ 54խափան ինչ 55առաջի արկելոց
իւրոց գործոցն լինիցին⁵⁶. այսպիսի⁵⁷ իմն
պատեհ⁵⁸ համարեալ¹, բարերարութիւն

1 ԱԽՎՊ ընդ աշխարհս / ռ ընդ աշխարհն
2 ՏԽ անցցէ
3 d չիք եւ
4 abcqrs պահապանքն / չգլ պահապան
5 o վատասրտեալք
6 opqrs չիք մեր
7 E ցասուցեալ սալար ի նոցա / M ցասուցեալս
եղար ի նորա
8 ԽՎ սեղարի [չ չիք տեղը բաց]
9 Ա ցլու արիւն արբուցաք
10 Խ արեւն
11 pqrs չիք ինչ
12 bcef վնասեցաք
13 p ի միւրի / tw ի մեիք
14 M չաստուած / L աստուած մեծ
15 չգկ չաստուած
16 չ չիք միայն / չ փութայ
17 Ա խորհեալ ինչ թողցուք (փխ մարթասցուք)
զմեզ վասն
18 y հասարակ
19 o արժան
20 c չիք ի տեղի / gk չիք ի
21 չգկ հատուցման / M հատուցման փխ հատուց-
ման
22 ԱԽ իւրոց գորացն
23 չգկ կուրացոյց [k կուրացոյց] զաչս նորա
24 ԱԽ գնդեկիային [c գնդեկիին / f գնդեկի / Խ
սեղեկիային] այնոյ [deitw այնու / I այն] / S սե-
ղեկիային ի հնումն
25 L չիք այնու ի հնումն բայց տեղը թողած
26 Աճգկ չիք ի հնումն
27 p եւ թէ արդեւք / Խ թէ արդեւք եւ
28 acdef արդեւք / միւսն. արդեւք

29 a չիք ընդ
30 k սրբոյն
31 E առն
32 F վերջանում է պահանջեցաւ որով բառերով:
33 abde լուսաւորիւր
34 abcdefqrs աշխարհ / de գաշխարհ
35 b ըստ աւետարանի
36 y ճայնին / f բանի փխ ճայնի / P ճայի
37 ԱՏ գոլ
38 O յաշխարհի
39 Խ չիք տիրան
40 boprs թագաւորեալ փխ կալեալ զթագաւորու-
թիւնն / I կալաւ
41 gky զթագաւորութիւնս
42 E ամս ժ եւ գ
43 Ա վեշտասան [Կ²tw տասն եւ վեց]
44 P թագաւորեցուցանել
45 չգկ շապուհ
46 Ա արշաւանք
47 y ի յոյնսն
48 opqr չիք բայց
49 gk շապուհոյ
50 Ա նորին / Խ նորուն
51 gkp արշակ
52 R ականածելով
53 p զի մի խափան լիցի առաջի արկելոց իւրոց
գործոցն
54 Ա խափանիչ փխ խափան ինչ / O խաբան
55 Խ իւրոց առաջի արկելոց
56 pqrs լինիցի
57 L այսպէս
58 Խ չիք պատեհ

առնելով՝ իւր² հաստատել³ զաշխարհս. նուաճեաց եւ⁴ զազգս⁵ նախարարացն, պատանդս առնելով⁶ յամենեցունց: 3 ⁷Եւ փոխանակ Վահանայ Ամատունւոյ սպարապետ կացուցեալ⁸ Հայոց արեւելեայ⁹ զաւրուն՝ զհաւատարիմ իւր զՎաղինակ¹⁰ Սիւնի, եւ նմա յանձն արարեալ¹¹ զՀայս՝ ինքն¹² զհետ յունական զաւրուն կրթէր, եւ հասեալ ¹³ի Բիւթանիա, եւ նստէր¹⁴ ամիսս յորովս: 4 Եւ¹⁵ ոչ ինչ կարացեալ առնել¹⁶ սիւն առ ծովուն կանգնէ¹⁷, եւ առիւծ¹⁸ ի վերայ դնէ¹⁹, մատեան²⁰ ²¹ընդ ոտիւքն ունելով, որ նշանակէ այսպիսի ինչ. քանզի առիւծ²² հզաւր է ի զազանս, նոյնպէս²³ եւ պարսկականն²⁴ ի թագաւորս. եւ մատեան ժողովիչ²⁵ է իմաստովեան, որպէս Հռոմայեցւոց տէրութիւնն²⁶:

ԺԹ

²⁷Թէ ո՛րպէս արհամարհեաց Արշակ զթագաւորն Յունաց:

2 ²⁸Ընդ այնոսիկ ապա²⁹ ժամանակս յարեաւ ³⁰խոռվութիւն ³¹արքային Պարսից Շապհոյ ի հիւսիսականաց ազգաց: 3 Եւ Յունաց թագաւորեալ Վաղենտիանոս³², եւ³³ գումարտակ³⁴ ³⁵ի Միջերկրեայս առաքեալ՝ հալածականս³⁶ առնէ զզաւրս Պարսից: 4 ³⁷Ապա ³⁸առաքէ առ³⁹ Արշակ մեր⁴⁰ թագաւոր թուղթ⁴¹:

5 ⁴²Թուղթ Վաղենտիանոսի⁴³ ⁴⁴առ Արշակ:

6 «Ինքնակալ Վաղենտիանոս Աւգոստոս⁴⁵, հանդերձ աթոռակցաւ մերով եւ թագակցաւ⁴⁶ Վաղեսիւ⁴⁷ կայսերաւ⁴⁸. Արշակայ Հայոց արքայի խնդալ:

7 «⁴⁹Պարտ էր ⁵⁰քեզ յիշել զհարիսն, որ անցին⁵¹ ընդ ձեզ ⁵²յանաստուածիցն Պարսից, եւ զերախտիսն՝ որ ի մէնջ ի

1 Հ չիբ համարեալ
 2 w իբր փխ իւր
 3 Ա հաստատելով / E հաստատել
 4 gk չիբ եւ
 5 cef գազգս / միւսն. գազգ
 6 վbcefn առնելով / վ առնել / միւսն. առնելով
 7 իւ չիբ եւ փոխանակ վահանայ ամատունւոյ
 8 իւ կացուցանել
 9 S արեւելեան
 10 իւ վաղինակ / tw գվաղեանակ
 11 իւ արար
 12 S գիտ երթեալ յունական գորացն, եւ հասեալ ի բիւթանիայ, նստեալ ամիսս / R գիտ երթեալ յունական գորացն եւ հասեալ ի բիւթանիա (աւելացրած եւ) նստեալ ամիսս
 13 Հ ի բիւթանիա / միւսն. ի բիւթանիայ / NO ի բիւթանա
 14 L նստեալ
 15 L չիբ եւ
 16 իւվ² յաղթել փխ առնել
 17 l կանգնէր
 18 abcef առիւծ / միւսն. առեւծ
 19 S իւ չիբ դնել
 20 y մատեանն
 21 S իւ ընդ ոտիւք
 22 Հ abcef առիւծ / միւսն. առեւծ
 23 S ի այնպէս փխ նոյնպէս
 24 M պարսկականն
 25 a ժողովիչ
 26 Հ գ տէրութիւն / k տերութիւն

27 իւ քէ որպէս արհամարհեաց զթագաւորութիւնն [Հգ կ զթագաւորութիւն] յունաց արշակ
 28 ao ընդ այսոսիկ / b ընդ այն
 29 bcd չիբ ապա
 30 վ խոռվութիւն ի վերայ ազգին պարսից
 31 Ա ի շապհոյ արքայի պարսից [Հ պարսից արքայիւն]
 32 tw վաղենտիանոս / իւ վաղենտիանոս
 33 իւ չիբ եւ
 34 y գումարտիկ
 35 Sgk ի միջերկրայս / c ի միջերկրեայս / abe ի միջերկրեայս / f ի միջերկրեայս
 36 Ա ի հալածական
 37 prs ապա եւ առաքէ
 38 իւո առաքէ եւ առ
 39 c չիբ առ / R աւելացրած՝ եւ (առ)
 40 opqrs չիբ մեր / R մեր աւելացրած յունացնում
 41 f թուղթ գայս / L գթուղթ գայս օրինակաւ
 42 O չիբ թուղթ վաղենտիանոսի առ արշակ
 43 իւ վաղենտիանոս [Հ վաղենտիանոս]
 44 L առ արշակ արքայ
 45 abdef օգոստոս
 46 b թագաւորակցաւ փխ թագակցաւ
 47 k վաղեստիւ
 48 իւվ² կայսերբ
 49 Ա պարտ է
 50 Ա իւվ² յիշել քեզ [իւվ² ձեզ]
 51 cf անցուցին
 52 Ա ի պարսից անաստուածից

վաղնջուց մինչեւ ցքեզ, եւ հեռանալ ի նոցանէ եւ մաւտել¹ ի մեզ: 8 Որպէս զի խառնեալ ընդ զաւրս մեր՝ մարտիցես ընդ նոսա, եւ հանդերձ գոհացողական թղթովք² մերոց զաւրավարացդ առաքեսցես զհարկս³ աշխարհիդ. եւ առեալ զեղբայրս⁴ քո, եւ որ ընդ սմա⁵ վտարանդիքս⁶ ի բաց ածցես⁷: 9 Ողջ լեր ամենայն հնազանդութեամբ Հռոմայեցւոց տէրութեանս»:

10 Իսկ Արշակ եւ ոչ պատասխանի առնէ՞ թղթոյն, այլ նշկահեալ⁹ արհամարհեաց զնոսա. նա եւ ոչ զհետ¹⁰ Շապհոյ միտեցաւ¹¹ ամենայն սրտիւ. այլ¹² անձնահաճ¹³ եղեալ, պարծելով հանապազ¹⁴ ի գինարբուս եւ յերգս վարձակաց¹⁵. քաջ եւ արի երեւեալ¹⁶ քան զԱքիլլեւս¹⁷, իսկ արդեամբք Թերսիտեայ¹⁸ նմանեալ կաղի եւ սրագլխոյ¹⁹. վտարանջեալ²⁰ յիւրոց նա-

խագլխացն²¹, մինչեւ զամբարտաւանութեանն²² ընկալաւ վարձս²³:

Ի Յաղագս սրբոյն Ներսիսի²⁴ եւ բարեկարգութեանն²⁵ որ²⁶ ի նմանէ:

2 Յերրորդ²⁷ ամի թագաւորութեանն²⁸ Արշակայ եկաց եպիսկոպոսապետ Հայոց մեծն Ներսէհ, որդի Աթանազիւնեայ²⁹, որդւոյ Յուսկան³⁰, որդւոյ Վրթանայ³¹, որդւոյ սրբոյն Գրիգորի: 3 Եւ³² ի Բիւզանդիոյ դարձեալ ի Կեսարիայ, եւ եկեալ ի Հայս՝ զամենայն կարգս³³ ուղղութեան³⁴ 35 Հարցն իւրոց նորոգեաց, այլ եւ առաւել եւս. քանզի³⁶ զբարեկարգութիւնն³⁷ 38 զոր ետես ի Յունաց աշխարհին, մանաւանդ ի թագաւորեալ³⁹ քաղաքին⁴⁰, ի սմա նկարագրէ⁴¹: 4 Ժողով արարեալ եպիսկոպոսաց եւ համարէն աշխարհականաւք, կանոնական սահմանադրութեամբ հաստատեաց

1 Ան մօտիլ
 2 Ա բանիւֆ փիս քղթովֆ
 3 ք գիարկդ
 4 Տն գեղբայրս [gno գեղբարս] / միւսն. գեղբայր de նմա / Տն սոսա [pq նոսա]
 6 վոօրս վտաւանիֆս / վ վատանիֆս / N վտաւանդիֆս դարձրած՝ վտաւանդիֆս
 7 վ ածցես / միւսն. ածցին
 8 Խ առնէր
 9 N նշանակեալ դարձրած՝ նշահակեալ
 10 c հետ / pqrs չիֆ գհետ
 11 h միամտեցաւ
 12 opqrs չիֆ այլ
 13 վ՜ckl անձնեան
 14 Ան ի գինեքրուս
 15 վիցլ վարձկաց / վ՜օք վարձ(ա)կանաց
 16 bcef երեւել / Կ՜tw երեւիլ
 17 Կ՜ade զաֆիլլաս / b զաֆիւղաս / զաֆեղդես / Կ զաֆեղդա / glp զաֆիւղես / չ զաֆիւլես / noqrs զաֆեղդովս / E զաֆիզղաս / O զաֆիզղոս / NPR զաֆեւղոս
 18 c քերիսիտեայ / npqrs քերսիտայ
 19 վ՜օpqrs կորագլխոյ
 20 չվ՜զլ վտարանջեալ / միւսն. վտարանդեալ / R վտարանդեալ լուսանցֆոււմ ուղղած՝ վտարանջեալ

21 Տն նախագլխոցն
 22 M զամբարտաւանութեան / N զանբարտաւանութեանն
 23 Ան վարձ / M զվարձ
 24 ac ներսեսի / bdefg ներսէսի
 25 k բարեկենդանութեան / M բարեկարգութեան
 26 Sefk չիֆ որ
 27 P յերրորդի
 28 M թագաւորութեան
 29 վ՜abcde աթանազիմի / l աթանագիմի / f աթանագիմէի / pqrs աթանագեմայ
 30 bcdեֆ յուսկանն / չ յուսկայ
 31 g վարթանայ
 32 Ա դարձեալ ի բիւզանդիայ [df ի բիւզանդիոյ] / Խ դարձաւ ի բիւզանդոյ [k ի բիւզանդիոյ]
 33 E կարգ
 34 Տն ուղղութեանց
 35 Խ իւրոց հարցն / Ա իւրոց հայրենեացն [c հայրենեաց]
 36 b ֆան փիս ֆանգի
 37 Խ զբարեկարգութիւն / Ավօpqrs զբարեպաշտութիւն [a զբարեպաշտութիւնն / de բարեպաշտութիւնն]
 38 Ան զոր յունաց [չkl ի յունաց] աշխարհին ետես / վ՜ յունաց աշխարհին զոր ետես
 39 O թագաւորել
 40 Sbcdef ֆաղաֆն
 41 Ավ նորոգել փիս նկարագրել / Խվ՜n կարգել [չ կարգրել]

զողորմածութիւն, խլելով¹ եւ² զանգթութեանն³ արմատ⁴, որ բնաբար⁵ սովորութեամբ⁶ էր յերկրիս⁷ մերում: 5 Քանզի բորոտք հալածեալ լինէին, իբր պիղծ⁸ համարեալ յաւրինաց. եւ⁹ գուրուկս փախստեայս առնէին, զի մի¹⁰ ի նոցանէ յայլս փոխեսցի ախտն. որոց դադարք¹¹ 12անապատք եւ ամայիք, եւ ծածկոյթ¹³ վէմք եւ մացառք¹⁴, 15ոչ յունեքէ գտանելով¹⁶ մխիթարութիւն թշուառութեանցն¹⁷: 6 18Առ այսօրիւք եւ 19հաշմք անդամովք²⁰ ոչ խնամեալ²¹ լինէին, եւ հիւրք²² անծանալթք²³ ոչ ընդունէին, եւ աւտարք ոչ ժողովէին:

7 Իսկ նորա հրամայեալ՝ ըստ գաւառաց գաւառաց շինել աղքատանոցս²⁴ խորչս եւ 25ի գերծ տեղիս. զի փոխանակ հիւանդանոցացն Յունաց լինիցին²⁶ ի²⁷ մխիթարութիւն մարմնոց վշտացելոց²⁸:

8 Եւ բաժանեաց²⁹ ի նոսա զաւանս եւ զագարակս, պտղաբերել³⁰ յարդեանց³¹ անդաստանաց³² եւ 33ի կթից արաւտականաց եւ 34ի գեղմանց. զի պաշտեսցեն³⁵ զնոսա հարկաւ, 36բացէ ի բաց, եւ³⁷ նոքա մի³⁸ ելցեն 39ըստ բնակութիւնս իւրեանց: 9 Եւ յանձն արար Նադայ⁴⁰ ումեմն⁴¹, որ էր 42ի Մարգաց Կարնոյ⁴³ սարկաւագ⁴⁴ իւր⁴⁵: 10 Սահմանէ⁴⁶ եւ⁴⁷ յամենայն գիւղս⁴⁸ վանս շինել, զի լինիցին⁴⁹ աւտարանոցք, եւ տեղի⁵⁰ սննդեան որբոց եւ ծերոց⁵¹, եւ անուկողաց⁵² տաժումն: 11 Շինէ եւ յանապատ⁵³ եւ⁵⁴ յանմարդ⁵⁵ տեղիս 56եղբայրանոցս եւ մենաստանս⁵⁷ եւ 58յատկանձնա-

1 i եւ խլեաց փխ խլելով
 2 gl չիք եւ
 3 fk գանգթութեան / g գանգթութիւն
 4 b արմատ / խ արմատս
 5 k բնաբար
 6 de սովորութիւն
 7 խվ² յաշխարհիս փխ յերկրիս
 8 Ախ յօրինացն համարեալ / M յօրինացան համարեալ
 9 Աgl չիք եւ
 10 Ա չիք ի նոցանէ
 11 abcde դադար
 12 de ամայիք եւ անապատ / c ապատ
 13 d ծածկոյթ
 14 k մածառք
 15 P ոչ յունեքէ
 16 ՏԽ գտանել / վ գտեալ
 17 Ա թշուառութեանց / R ի թշուառութեանցն
 18 c առ այսօրիկ / E չիք առ
 19 O հաշմանդամք / def հաշմ
 20 cl անդամաւք / dg անդամօք
 21 Ա հաշուեալ փխ խնամեալ
 22 չգ հերք
 23 O չիք ոչ ընդունէին եւ օտարք
 24 y ի խորչ / վ ի խորչս / c չիք ի (խորչս)
 25 e ի գերծս
 26 խօքրս լիցին
 27 cy չիք ի (մխիթարութիւն)
 28 չkl վշտացելոցն

29 խվ² բաժանեալ
 30 fl պտղաբերել / միւսն. պտղաբերեալ
 31 M արդեանց
 32 k անդաստանեաց
 33 Աօ ի կթոց / խվ² ի կթելոց
 34 Ա ի գեղմից
 35 abcdef պաշտիցեն / n պահեսցեն փխ պաշտեսցեն
 36 խվ² բացեայ ի բաց [k բացեա ի բացեա]
 37 n զի փխ եւ
 38 O զի փխ մի
 39 Sabde ըստ բնակութեան / խվ² ըստ իւրեանց [վ² իւրեանցն] բնակութիւն
 40 Տ խաղոյայ [ք խաղոյայ]
 41 Տ չիք ումեմն
 42 վ²ցլո ի մարագաց
 43 Ա կարնայ / խ ի կարնոյ [չ ի կարմնոյ]
 44 gl սարկաւարգ
 45 b մի փխ իւր
 46 ՏԽ հրամայեաց [no հրամայէ] փխ սահմանէ
 47 խ չիք եւ
 48 Կ²abefp գետոյ / c գետաւոյ / չd գիւղս / gkl գիւղ / M գետ / P գետաւոյ
 49 ԱՏ լիցին / tw լիցի / EL լիցին
 50 NO տեղիք
 51 Ա այրեաց փխ ծերոց
 52 վօգրս անուկեւորաց / q ուկեւորաց փխ անուկողաց
 53 Ա յանապատս / վ անապատ
 54 վքգրս չիք եւ (յանմարդ)
 55 d յանմարդարեակ
 56 R եւ եղբայրանոցս / NOP եւ եղբայրանոցս
 57 P մենաստանս / O մենաստանս փխ մենաստանս
 58 N յատուկ առանձնականաց / վքգրս յատուկառանձնականաց / o յատուկ առանձնականաց / Ավ առանձնականաց փխ յատկանձնականաց

կաց խրճիթս. եւ հայր եւ տեսուչ նոցա կարգէ¹ զՇաղիտայ եւ զԵպիփան եւ² զԵփրեմ, եւ զԳիւնդ³ որ յազգէն Սլկունեաց⁴, եւ⁵ զայլս ոմանս:

12 Եւ զերկուսս⁶ զայսոսիկ⁷ յազգաց նախարարացն բառնայ. ⁸մի՝ զմերձաւորաց խնամութիւն, զոր⁹ վասն ազահելոյ¹⁰ սեպհական¹¹ ազատութեանն¹² առնէին¹³. եւ միւս¹⁴՝ որ ի վերայ մեռելոց¹⁵ զործէին ոճիրս¹⁶ 17 ըստ հեթանոսական սովորութեանն¹⁸: 13 Եւ էր այնուհետեւ տեսանել զաշխարհս մեր ոչ որպէս զբարբարոսս¹⁹ այլանդակեալս²⁰, այլ իբրեւ²¹ զքաղաքացիս²² համեստացեալս²³:

1 ՏԽ կացոյց փ/ս կարգէ
 2 Լ չիբ եւ (գեփրեմ)
 3 Օ գգիմ
 4 Լ սղկունեաց
 5 Ա,ԽՎ² զայլս ոմանս բազումս
 6 ԽԲ գերկուս / Կ գերկոյս
 7 ԽՎ²Կ²ԲԵԿԸ ի նախարարութեանց [ԽՎ² նախարարութեանցն] բառնայ յազգաց [Կ²ԶՎ²ԳԿ ազգաց] / Բ բառնայ ի նախարարութեանց ազգաց
 8 Օ գմի ի մերձաւորաց
 9 Ե որ
 10 ՀցԼ յազգահելոյ
 11 Տաբեկ սեփական
 12 ԳԿ ազատութեան
 13 ՀցԼ չիբ առնէին
 14 Տ միւսն
 15 Խ մեռելոյ / Տ մեռելոցն [բ մեռելոց]
 16 աբդեկ օմիրս / ցցԼ աւմիրս
 17 Ա ըստ սովորական հեթանոսութեանն [Բ հեթանոսութեան] / Օ ընդ փ/ս ըստ / Լ ըստ սովորութեան հեթանոսական
 18 Խ սովորութեանց
 19 Վ.մոռ բարբարոսս / օ գրաբարոսաց / քգրս բարբարոսաց
 20 Ա այլանդակեալ / Լ անդակեալ
 21 Տ որպէս
 22 Խ քաղաքացիս
 23 Ա.օքրս համեստացեալ

ԻԱ.
Սպանումն²⁴ Տրդատայ, եղբարն²⁵ Արշակայ, եւ երթալ²⁶ սրբոյն²⁷ Ներսիսի²⁸ 29 ի Բիւզանդիոն, եւ դարձուցանել³⁰ զպատանդսն³¹:

2 Սաստիկ եւ յոյժ ահաւոր էր ³²ի վերայ անիրաւաց Վաղենտինոսս. ուստի³³ եւ զբազում³⁴ իշխանս վասն յափշտակութեան³⁵ սատակեաց, եւ զՌոդանոս³⁶ ոմն³⁷ ներքինապետ այրեաց կենդանւոյն³⁸. քանզի³⁹ երիցս հրամայեաց⁴⁰, եւ⁴¹ ոչ դարձոյց զյափշտակութիւն⁴² ընչից⁴³ կնոջ⁴⁴ միոյ⁴⁵ այրւոյ⁴⁶: 3 Եւ ի նմին աւուր հասեալ այնց⁴⁷ հրեշտակաց⁴⁸ զորս⁴⁹ 50 ի Հայսն առաքեաց՝ ⁵¹ցասուցին զնա առաւել⁵² զըրուցով⁵³ 54 խրոխտալոյն Արշակայ: 4 Եւ վասն

24 ԳԿ սպանումն
 25 Ա եղբոր
 26 Օ երթեալ
 27 Բ չիբ սրբոյն
 28 ԵԸԲԳ ներսէսի / Ը ներսեսի
 29 Ը ի բիւզանդոն / Բ ի բիւզանդ, հանել զպատանդսն
 30 ՀցԿ դարձուցանելոյ
 31 Մ զպատանդս
 32 ա վաղենտինոսս ի վերայ անիրաւաց
 33 Տ որով փ/ս ուստի
 34 օքրս բազում
 35 ց յափշտակալութեան / Վ յաշտակալութեան
 36 Ա զոռօգանոս / օքրս զոռոգոն / ԽՎ զոռօգանոս
 37 Ա,Խ չիբ ոմն
 38 Բ կենդանոյն
 39 ԳԿ վասն զի
 40 Ա,Խ հրամայեալ
 41 Ա չիբ եւ (ոչ)
 42 ք զյապշտակութիւնն
 43 Ա չիբ ընչից
 44 Ե չիբ կնոջ
 45 ԶՎ² ԸԸԲԿԼ մի
 46 Օ արւոյ փ/ս այրոյ
 47 ՀցԿ այն փ/ս այնց
 48 Ե աշխարհին փ/ս հրեշտակաց
 49 Տ գոր / Օ գոր-ը կրկնուած
 50 Լ ի հայս
 51 Ա ցասուցեալ. չիբ գնա
 52 րս չիբ առաւել
 53 Ե զըրուցելով
 54 Տ յարշակայ [ք արշակայ] խրոխտանալոյն / Կ խրոխտացելոյն / Օ արշակայ խրոխտանալովն

զի ի ժամուն յայնմիկ ¹առ ձեռն ունէր
 զբարկուծիւն² ³Հրամայեաց զՏրդատ եղ-
 բայր⁴ նորա, զՀայր մանկանն⁵ Գնելոյ⁶,
 սպանանել, եւ Թէոդոսի⁷ զաւրու ծանու ի
 վերայ Հայոց դիմել⁸: 5 Որոյ⁹ Հասեալ ի
 սահմանս Հայոց զարհուրի Արշակ եւ ա-
 ռաքէ ընդ առաջ նորա զմեծն¹⁰ ¹¹Ներսէս.
¹²Եւ ի¹³ Հաշտուծիւն մաղթեալ տայ լիով¹⁴
 զխափանեալ Հարկան, եւ պայծառ պատա-
 րագաւք¹⁵ ընդ նմին իսկ արձակէ¹⁶ զմեծն
 Ներսէս¹⁷: 6 Որոյ ¹⁸Երթեալ եւ¹⁹ ի²⁰ Հան-
 դարտուծիւն զթագաւորն շրջեալ մեծարի
²¹ի նոցանէ յոյժ. նա²² եւ զպատանդսն²³
 խնդրեալ առնու եւ դառնայ: 7 Եւ կոյս մի
 անուն Ողոմպիադայ²⁴, յազգէ կայսեր,
²⁵կին անէ Արշակայ: 8 Բայց կայսերն²⁶

բարերարուծիւն արարեալ մանկանն²⁷
 Գնելոյ²⁸, յաղազս զուր ի նոցանէ ²⁹մա-
 հուանն Տրդատայ Հաւր³⁰ նորա, ³¹տայ
 նմա զպատիւ Հիւպատոսուծեան³², եւ
 գանձս³³ յուրկս: 9 Ընդ որ խանդացեալ³⁴
 Տիրիթ՝ ³⁵խորհէր նմա չարիս Հանապագ,
 սպասելով ի դիպող աւուր³⁶:

ԻԲ

Եթէ³⁷ ո՛րպէս եղել³⁸ խոովութիւն ³⁹Ար-
 շակայ ընդ Գնելոյ⁴⁰, եւ մահ Տիրանայ⁴¹:

2 Իսկ Գնէլ եկեալ⁴² յաւանն Կուաշ⁴³,
 որ յոտին Արագածն կոչեցեալ լերինն⁴⁴,
 առ կուրացեալ Հաւն⁴⁵ իւր Տիրան⁴⁶, զի
 ցայնժամ⁴⁷ կենդանի էր: 3 Եւ Տիրանայ⁴⁸
 ողբացեալ⁴⁹ դառնապէս⁵⁰ ⁵¹զՏրդատ զոր-

1 abcd առ ձեռնիմ / Կ²ef առ ձեռն / pqrs ի ձեռն / R ի ձեռնիմ
 2 Հէգ գրարկութիւն / միւսն. գրարկութիւն
 3 Տ հրամայէ սպանանել գտրդատ գեղրայրն [opqrs եղրայր] արշակայ զհայր մանկանն գնէլայ: եւ թէոդոսի [o թէոդորոսի] գորու ծանու ելեալ [nopqrs չիբ ելեալ] ի վերայ հայոց դիմեալ, եւ հասեալ / Ա հրամայէ
 4 gl գեղրայր / վ²k գեղրայր
 5 ԱՀ չիբ մանկանն
 6 f գնելայ
 7 Հգk թէոդոս
 8 cf դիմեալ
 9 gIk որոց / P եւ փ/ս որոյ
 10 իս գտուրքն [Հ ստուրքն] փ/ս գմեծն
 11 d ներսէս. որոյ երթեալ եւ ի հանդար (ջնջման նշանով) եւ ի հաշտութիւն (ֆերած) մաղթեալ
 12 Կ²abcdef չիբ եւ ի հաշտութիւն ... արձակէ գմեծն ներսէս
 13 Հգk չիբ ի (հաշտութիւն)
 14 k լինելով փ/ս լիով
 15 P պատարագաւք
 16 իսd առաքէ փ/ս արձակէ
 17 ik գտուրքն ներսէս
 18 Տ երթեալ եւ ի հաշտութիւն գրագաւորն շարժեալ, մեծարի
 19 o չիբ եւ
 20 Հգk չիբ ի (հանդարտութիւն)
 21 իսվ² ի նոցանէ պատուով յոյժ
 22 pqrs չիբ նա (եւ)
 23 gkpqrs գատանդս
 24 ad ոլումպիադայ / g ոլումպիայ / I ողումպիայ / k ուլումպեայ / Հ ողումպիա / opqrs ողումպիդայ / O ոլումպիդայ
 25 Հ արշակայ կին անէն / gkl կին արշակայ անէն

26 c կայսեր / no կայսրն
 27 իսվ² առ մանկանն
 28 Տf գնէլայ / R գնելայ
 29 Ա մահու հոր նորա տրդատայ / EL մահու հոր նորա տրդատայ
 30 M հորն
 31 իս նմա տայ / O տայ
 32 Տ հիւպատոսութեանն / g պատոսութեան / EL հիւպատոսութեան / M պատոսութեան, ապա սկզբից աւելացրած՝ հիւ / O հիւրպատոսութեանն
 33 n գգանձս
 34 p ի բարկացեալ փ/ս խանդացեալ / O բարկացեալ փ/ս խանդացեալ
 35 Տիս խորհէր նմա ի չարիս հանապագ, սպասելով նմա [q չիբ նմա] ի դիպող
 36 I աւուրս
 37 Տիս թէ
 38 de չիբ եղել
 39 f գնելայ ընդ արշակայ / k արշակ
 40 Տ գնէլայ / af գնելայ
 41 g տիրանայ (անայ ֆերած) / i տիր / k տիրթայ փ/ս տիրանայ
 42 prs չիբ եկեալ
 43 opqrs կուէշ
 44 իսո լերին
 45 իսվ² հայր / Կ²etw հորն փ/ս հաւն / NOP հաւ / M հաւն
 46 R տիրան բառից յետոյ լուսանցում աւելացում՝ երթայ
 47 Հ յայնժամ / O ցայնժամ
 48 Տ տիրան
 49 Ա սգացեալ [a գգացեալ] ողբալով
 50 իս չիբ դառնապէս
 51 prs գորդի իւր գտրդատ [p տրդատ]

զի¹ իւր, զհայրն² Գնելոյ³, իբր⁴ զինքն ունելով⁵ պատճառ⁶ սպանման⁷ նորա. վասն որոյ ⁸տայ Գնելոյ⁹ զամենայն ինչս իւր, եւ զկալուածս¹⁰ ¹¹զիւղից եւ դաստակերտաց¹². եւ ¹³ի նմին աւանի Կուաշ¹⁴ հրամայէ բնակել¹⁵: 4 Ապա առնու Գնէլ¹⁶ իւր կին ¹⁷զՓառանձեմ ոմն¹⁸ յազգէն¹⁹ Սիւնեաց. եւ թագաւորապէս արարեալ հարսանիս²⁰, տայ առատապէս պարգեւս²¹ ²²ամենեցուն նախարարացն: 5 Որոց հաճեալ ընդ նա եւ սիրեալ²³ ետուն ²⁴առ նա զգաւակս²⁵ իւրեանց. զորս²⁶ առեալ, մեծապէս հանդերձեաց ²⁷զինու եւ զարդու. ²⁸եւ յաւելին եւս սիրել զնա:

6 Աստանալը եգիտ Տիրիթ պատճառս²⁹ քսուլթեան. եւ մատուցեալ ³⁰առ

արքայն³¹ հանդերձ բարեկամաւ իւրով Վարդանաւ³² զինակրաւ արքայի, որ ի Մամիկոնեան ³³տոհմէն էր³⁴, ասեն³⁵. «Ո՞չ զիտես, զի խորհեալ է Գնելոյ³⁶ սպանանել զքեզ, զի ինքն փոխանակ քո³⁷ թագաւորեսցէ: 7 Ահա տե՛ս³⁸, արքայ, զնշան իրին, զի բնակեցաւ³⁹ Գնէլ⁴⁰ յԱյրարատ⁴¹, ի կալուածս ձեր⁴² թագաւորաց⁴³, եւ սիրտ ամենայն⁴⁴ նախարարացն⁴⁵ եղեւ ընդ նմա: 8 Քանզի կայսերքն⁴⁶ նիւթելով զայդ՝ ետուն նմա ⁴⁷զպատիւ հիւպատոսութեանը⁴⁸, եւ գանձս սաստիկս⁴⁹, որով պատրեաց⁵⁰ զնախարարսն⁵¹»: 9 Երդնոյր Վարդան յարեւն արքայի եւ ասէր. «Իմովք ականջաւք լուայ ⁵²ի Գնելոյ, զի ասէր, թէ⁵³ ոչ թողում հաւրեղբաւր իմում զվրէժ մահուան⁵⁴ հաւր իմոյ, որ վասն դորա եղեւ»:

1 Ա որդի
 2 ԱՏ գհայր [p հայր]
 3 Տբ գնէլայ / a գնելայ
 4 abc իւր փխ իբր
 5 de առնելով փխ ունելով
 6 Ա պատճառս [b գպատճառս]
 7 P սպան
 8 c տայ գամենայն ինչս իւր գնելոյ
 9 k գնել / Sa գնէլայ / M գնէլոյ / NPR գնելայ
 10 p կալուածս
 11 իւլ² զիւղից եւ ապարանից եւ դաստակերտաց / ap գեօղից / c գեւղից
 12 O դաստակերտաց
 13 Ա ի նմին աւանի ի կուաշ
 14 o կուէշ
 15 L բնակիլ
 16 p չիբ գնէլ
 17 y փառանձեմն ոմն / M գփառանձեմ
 18 Ա ոմն առնու / pqrs չիբ ոմն
 19 E ազգէն / L յազգէ
 20 L գհարսանիս
 21 k պարգս
 22 Ա ամենայն նախարարացն
 23 O տիրեալ փխ սիրեալ
 24 dtw չիբ առ նա
 25 g գաւակս
 26 oprs զոր
 27 Տխ գարդու եւ զինու
 28 Ա իւլ² եւ յաւելին [abcef յաւելին / վ² յաւելին] եւս սիրել / միւսն. եւ առաւել եւս սիրեցին [opqrs սիրէին]
 29 oprs պատճառ
 30 ML առ արքայ

31 իս արքայն
 32 k վարդանու
 33 O տոհմին էր / չլ տոհմէ
 34 ի չիբ էր
 35 o եւ ասեն / իոպրս չիբ ասեն
 36 af գնէլայ / be գնէլոյ / իcdtw գնելոյ / միւսն. գնէլ
 37 Ա իւլ³ չիբ ֆո
 38 O տեսայ
 39 իւլ³ բնակեաց
 40 Ա չիբ գնէլ
 41 չլk յարարատ / I յարայրարտ
 42 q մեր փխ ձեր
 43 opqrs թագաւորացն
 44 Տ չիբ ամենայն
 45 L նախարարաց
 46 իր կայսերբ
 47 իոպր գպատիւ գն [ոպր ֆո] հիւպատոսութեան [k հիւպատոսութիւն / ոպր հիւպատոսութեանը] / վ³ գպատիւ գն (կամ ֆո) հիւպատոսութեան(ը)
 48 L հիւպատոսութեանն
 49 իր սաստիկ
 50 gk պարտեաց
 51 opqrs գնախարարս / P գնախարարս
 52 a ի գնել / be ի գնէլոյ / Տբ ի գնէլայ / PR ի գնելայ
 53 L չիբ բէ
 54 NOPR մահուանն

10 Այսմ հաւատացեալ Արշակ¹՝ յղէ զնոյն իսկ զՎարդան² առ Գնէլ, թէ «Ընդէ՞ր բնակեցար³ յԱյրարատ⁴ եւ լուծեր զկարգ հայրենեաց⁵: 11 (6-Քանզի սովորութիւն էր՝ ⁷արքայի միայն բնակել յԱյրարատ եւ միոյ որդւոյ նորա, ⁸գոր փոխանորդ թագաւորի⁹ պահէին, եւ այլոց Արշակունեաց բնակել¹⁰ ի գաւառս Հաշտենից եւ¹¹ Աղիովտի¹² եւ Առբերանոյ¹³, հանդերձ ոռճկաւք եւ մտիւք¹⁴ յարքունուստ): 12 Եւ արդ՝ ընտրելի է քեզ¹⁵, կամ՝ ընդունել զմահ, կամ¹⁶ գնալ յԱյրարատայ¹⁷, եւ ¹⁸արձակել ի քէն զուստերս նախարարացդ¹⁹»: 13 Զայս լուեալ Գնելոյ²⁰՝ արար զհրամանս²¹ ²²արքայի եւ զնաց յԱղիովտ²³ եւ յԱռբերանի²⁴: 14 Բայց Տիրան հաւն²⁵ ²⁶նորա պատգամս խիստս²⁷ յղեաց

առ որդի²⁸ իւր Արշակ. վասն որոյ հեղձամահ եղեւ²⁹ ³⁰յիւրոց սենեկապետաց ի հրամանէ արքայի³¹ ³²ի գաղտնիս, եւ ³³ի նմին աւանի Կուաշ թաղեցաւ, ոչ արժանի եղեալ հարցն³⁴ գերեզմանաց. թէ արդեաւք³⁵ զփոխարէնսն³⁶ Դանիելի³⁷ առնն³⁸ Աստուծոյ հատոյց, որով³⁹ չափով⁴⁰ չափեաց՝ ⁴¹չափեալ եղեւ ⁴²ըստ Գրոց:

ԻԳ

Դարձեալ խանդալ Արշակայ ⁴³ընդ Գնելոյ եւ սպանանել զնա:

2 Ապա ելանէ⁴⁴ արքայ զթիկամբք Մասեաց առնել որսս⁴⁵ յիւրում սիրեցեալ գաւառին⁴⁶ ի⁴⁷ Կոզայովտի⁴⁸. եւ եղեալ ⁴⁹որս սաստիկ՝ ուրախացեալ⁵⁰ Արշակ ի

1 իւ արշակայ
 2 Ա.էցկ վարդան
 3 իւ բնակեցեր
 4 Հց յարարատ / I յարայրատ
 5 իրգրս հայրենեացն
 6 իւ քանզի սովոր էր արքայ միայն բնակել [չ բնակիլ] յարայրատ [ց յարարատ / I յարայրատ]
 7 Ա յարայրատ բնակել միայն արքայի եւ որդւոյ նորա միոյ / L յայրարատ բնակիլ միայն արքայի եւ որդւոյ նորայ միոյ
 8 Ե գոր եւ փոխանորդ / ցկ զի փ/ս գոր
 9 Ա թագաւորին
 10 L բնակիլ
 11 ց/լ չի/բ եւ (աղիովտի)
 12 Հ աղւոյովտի / Կ աղւովտի
 13 I առբերանոյ / միւսն. առբերանոյ / NOPR յարբերանոյ
 14 Ա մտովք
 15 O չի/բ քեզ
 16 L եւ կամ
 17 Անորց յայրարատոյ / ՀԿI յարայրատէ / Կ յարայրատէ / ց յարարատէ / վ յայրարատէ
 18 Ա արձակել զուստերս նախարարացդ [Ե նախարարաց] ի քէն
 19 Տ նախարարացն
 20 ԵԳ զնելոյ / ՏԲ զնելայ
 21 իւ զհրաման
 22 ՏԻ արքայի, զնալ
 23 Եր յաղիովտի / ՐՏ յաղիովտայ / Հ յաղւոյովտի
 24 ՀցI առբերանի / օրՐՏ յառբերանոյ / Գ առբերանոյ
 25 Ա հայր / ՀցԿԿ հօրն փ/ս հաւն
 26 իւ նորին պատգամ խիստ

27 NOR խիստ
 28 EL որդին
 29 ՏԻւե/բ եղեալ
 30 Ա յիւրոց սենեկապետացն ի գաղտնի հրամանէ [Ե ի հրամանէ] արքայի եւ / L յիւրոց սենեկապետաց ի գաղտնի հրամանէ արքայի եւ / O յիւրից
 31 ցկ արքային
 32 նօրգրս ի [ք չի/բ ի] գաղտնի
 33 I ի նմին աւանի ի Կուաշ
 34 ՀI հարանցն / Կ հարանց
 35 Ա արդեւք [Ե արդեւք] / վ²I արդարեւ
 36 Ա զփոխարէն / Կ զփոխարինաց
 37 Ե դանիելի / I դանիիլի / միւսն. դանիելի / O գտանելի փ/ս դանիելի
 38 Եցցկ առն
 39 ԵԳԵԲ որովք
 40 Ե չափովք
 41 ԵԿԵԲ չափեցեալ եղեւ
 42 Ա ըստ գրոցն
 43 Տ ընդ զնելայ / I ընդ զնելոյ / Բ չի/բ ընդ զնելայ / Ր ընդ զնելայ
 44 NOP Ել ասէ փ/ս ելանէ
 45 Ա.ՀցI որս
 46 ԵԳ գաւառի
 47 իւ չի/բ ի
 48 Ե կովզանովտի / ԵԲԿ կովզայովտի / I կովզանովտի / Հ կոզովտի / Ե կովզայովտի / M կոզովտին Ե-ի վրայ բարձման նշան / NOPR ի կովզանովտի
 49 Տ որս սաստիկ, որ ոչ այլոյ ուրով ի թագաւորաց նախ քան զնա այնչափ բազմութիւն էրէնց ի միում ժամու. եւ նա ուրախացեալ ի գինիս՝ պարծէր: Աստանօր
 50 վ ուր ախտացեալ փ/ս ուրախացեալ

գինիս պարծէր, ¹ոչ այլոյ² ուրուք ի³ թագաւորաց ⁴նախ քան զնա մեռանել⁵ այնչափ բազմութիւն⁶ երէոց⁷ ⁸ի միում ժամու: ³ Աստանաւր դարձեալ⁹ նորոգեն զնենգութիւնն¹⁰ Տիրիթ եւ Վարդան, ասելով, Գնելոյ¹¹ բազում երէս¹² քան զայն¹³ ունել¹⁴ ընդ նոյն աւուրս յիւրում¹⁵ լերինն, որ Շահապիվանն¹⁶ անուանի, որ ¹⁷ի մայրենի հաւոյ¹⁸ իւրոյ Գնելոյ¹⁹ Գնունոյ²⁰ հասեալ էր ցնա: ⁴ Վասն որոյ առաքէ²¹ ²²առ նա հրովարտակ այսպիսի²³:

5 ²⁴Թուղթ Արշակայ ²⁵առ Գնել:
⁶ «²⁶Արշակ արքայ Հայոց մեծաց, Գնելոյ²⁷ ²⁸իմում որդւոյ խնդալ:
⁷ «Տեսցես'ս տեղիս քաջերէս²⁹ ի լերինդ³⁰ Ծաղկաց զպարկացիր³¹ ջրով, եւ

պատրաստեսցես. զի եկեալ մեր³²՝ ըստ արժանեաց թագաւորականաց³³ հանդիպեսցուք որսոց³⁴»:

8 Եւ երազ³⁵ ³⁶զհետ հրովարտակին երթեալ³⁷ Արշակ³⁸՝ խորհէր³⁹, եթէ ոչ ըստ հրամանին գտցէ արարեալ Գնելոյ⁴⁰, պատճառս ի վերայ եղեալ, իբր թէ չարականաց⁴¹ զուրախանալն արքայի՝ կապեսցէ զնա: ⁹ Այլ իբրեւ⁴² ետես, զոր չէր⁴³ երբէք տեսեալ զայնպիսի⁴⁴ պատրաստութիւն որսոց⁴⁵ եւ բազմութիւն երէոց⁴⁶, խոցեալ խորհրդովք նախանձու եւ կասկածանաց՝ հրամայեաց ⁴⁷նոյն Վարդանայ ⁴⁸ի նմին որսին⁴⁹ սպանանել զԳնէլ, որպէս⁵⁰ թէ⁵¹ ընդ խաբս ինչ⁵² վրիպակաւ⁵³, երէոյ⁵⁴ կամելով⁵⁵ ձգել՝ նմա պատահեաց⁵⁶ նետն: ¹⁰ Որոյ առեալ զայսպիսի հրաման⁵⁷՝ վաղվաղակի կատարէ, ոչ այնչափ յա-

1 իւմ² ոչ ուրում այլոց [չ այլոյ]
 2 c այլոց
 3 hi չիմ ի (թագաւորաց)
 4 Աւ չիմ նախ քան զնա
 5 Հ ելանել փիս մեռանել
 6 Հցk բազմութեամբ / l բազմութեան
 7 իւվ. mocef էրեոց
 8 c իմում փիս ի միում
 9 Ա չիմ դարձեալ
 10 իւր գնեցութիւն
 11 Տf գնելոյ / k գնելոյ
 12 իւվ. mocef էրես
 13 iw գայն
 14 Ա. Կ'վ³ ունել / միւսն. առնել
 15 c իւրում
 16 Ա շահապի վան / L շահապիվան
 17 l ի մայրենի ի հաւոյ /
 18 Ա հաւոյն
 19 Տ գնելոյ / k գնել / f գնելայ
 20 abc գնունոյ
 21 opgrs չիմ առաքէ / R առաքէ լրացուած լուսանցում
 22 d չիմ առ նա
 23 Ացk այսպէս
 24 Ա չիմ թուղթ ... գնել
 25 k առ գնելոյ
 26 y արքայ հայոց արշակ. չիմ մեծաց
 27 Տdk գնելոյ / f գնելայ / O գնելոյ / P գնելա
 28 ԱՏ որդւոյ իմոյ / h որդւոյ իմում
 29 Տefk Բաջէրէս [որգ Բաջերէս]
 30 Ա ի լերինս / y ի լերինն
 31 վիւ գպուրակացիր

32 Ա չիմ մեր
 33 Աւ թագաւորաց
 34 իւ որսոյ / O որսաց
 35 Հցlo արագ
 36 E գիետ հրովարտակին երթալ գիետ արշակայ
 37 c երթալ
 38 abcd արշակայ
 39 E չիմ խորհէր
 40 Տbdek գնելոյ [o գնելայ] / f գնելայ / P գնելոյ
 41 Հվ²ցլ չարակնեալ / k չարակնեալն
 42 իւ յորժամ փիս իբրեւ
 43 b ոչ էր փիս չէր
 44 Ա այնպիսի / p այսպիսի
 45 Հցky որսոյ
 46 bdlmp երեոց / միւսն. էրեոց
 47 abcfe չիմ նոյն վարդանայ
 48 Sabcef ի նոյն փիս ի նմին
 49 Հցk որսոյ տեղ / վ²l որսոյն ետեղ / y որսոյ նետն / կամ որսոյն ետեղ. Ստ. Մ. / M որստետեղ / R որսոյն (ետեղ լրացուած լուսանցում)
 50 Ա իբր [c իբրեւ] փիս որպէս
 51 c չիմ թէ
 52 Հկ չիմ ինչ
 53 g վ(ա)րիպանոց / k վարիպանոց / վy վրիպանոց / Հ վրիպանոց / վl վահանաւ փիս վրիպակաւ
 54 Տk էրեոց [ո երեոց] / adefg էրեոյ
 55 Տ կամէր / իւմ² կամել
 56 վ²kl պատահեալ / Հց պատահել
 57 del հրամանն

զագս¹ հրամանի թագաւորին, քան թէ վասն կամացն² Տիրիթայ³ իւրոյ սիրելւոյն⁴: 11 Իսկ Արշակայ հանդերձ նախարարաւքն իջուցեալ⁵ ի դաշտն Աղիովտի⁶ գղին Գնելոյ⁷ թաղեաց⁸ յարքունական քաղաքին Ջարիչատի. ⁹ի չքմեղս եղեալ¹⁰ կոծ մեծ առնէ:

ԻԴ

Եթէ¹¹ ո՛րպէս¹² ժպրհեցաւ Արշակ առնուլ¹³ գկիմ¹⁴ Գնելոյ¹⁵, ¹⁶յորմէ եղեւ Պապ:

2 Թէպէտ եւ¹⁷ Արշակ կարծեաց ¹⁸զանխուլ գործել զչարիսն¹⁹՝ այն որ²⁰ ոչն²¹ ծածկի յամենատես ականէն²² Աստուծոյ²³, յայտնի²⁴ եւ աշխարհի, ²⁵առ ի մեղուցելոց պակուցումն, որպէս զմահն²⁶ ²⁷Տիրանայ եւ Գնելոյ²⁸: 3 Քանզի գիտացեալ²⁹ ³⁰ամե-

նայն ուրուք՝ իմացաւ ³¹զայս եւ մեծն ներսէս, եւ անէծ զԱրշակ եւ զառիթ սպանմանն. եւ գնացեալ նստաւ ի սուգ զաւուրս բազումս³², ³³որպէս Սամուէլ վասն³⁴ Սաւուղայ: 4 Իսկ Արշակ³⁵ ոչ զղջացեալ ապաշաւեաց, այլ անամաւթեալ, ազահելով ի գանձս սպանելոյն³⁶ եւ ի ժառանգութիւն՝ յաւել առնուլ գկին նորին³⁷ զՓառանձեմ³⁸. յորմէ եղեւ պատանի մի, որ անուանեցաւ³⁹ Պապ:

5 Այս Փառանձեմ⁴⁰ գործեաց ⁴¹զանլուր եւ զանկարելի⁴² չարիս, եւ զսարսափման լսողաց⁴³ արժանաւոր⁴⁴: 6 Անարժանիւ ոմամբ սուտանուն քահանայիւ ⁴⁵ի կենաց դեղն զմահացուն խառնեալ՝ ետ Ողիմիադայ⁴⁶ առաջին կնոջն⁴⁷ Արշակայ, եւ ելոյծ ⁴⁸ի կենաց սակս տիկնութեանն⁴⁹ մախանաց: 7 Նոյնպէս⁵⁰ եւ զՎաղինակ ⁵¹տայ Արշակայ սպանանել, եւ⁵² փոխանակ ⁵³կարգել ⁵⁴զիւր հայրն զԱնտիոք⁵⁵:

1 k յաղակս
2 cfrqrs կամաց / a չի՛ կամացն
3 վ² տիրթայ
4 deg սիրելւոյ
5 Ա ի դաշտ մի / Տ ի դաշտ
6 g աղւոյ ովտոյ / l աղւոյ ովտո / չ աղւոյ ովտոյ / k աղւովտայ
7 Sf գնէլայ / abd գնէլոյ / PR գնելա
8 opq թաղել / rs թաղեալ
9 Ա,Խվ² ի չմեղիկս [c չմեղիկս]
10 O եղեալ փիս եղեալ
11 Աk թէ
12 O ոչ փիս որպէս
13 c առ փիս առնուլ
14 L գկիմն
15 ad գնէլոյ / Խbce գնելոյ / միւսն. գնէլայ / PR գնելայ
16 f չի՛ յորմէ եղեւ պապ
17 opqrs չի՛ բե
18 Ա գործել զանխուլ
19 Վmk զչարիս / glnopqrs չարիս
20 y չի՛ որ
21 չgl ոչ
22 չgk ակէն
23 b յաստուծոյ
24 prs յայտ
25 Աgk առ ի մեղուցելոյն / չ առ ի մեղուցելոցն / l առ ի մեղուցելոցս
26 M զմահ
27 b եւ գնէլոյ տիրանայ
28 de գնելոյ / Saf գնէլայ / PR գնելայ
29 qy իմացեալ
30 opqrs ամենայն ո՛ք

31 ego եւ զայս / kl եւ զայս եւ
32 NO բազում
33 Խվ² որպէս ասաց սամուէլ
34 c ի վերայ փիս վասն
35 չg արշակայ
36 k սպանանելոյն
37 Խ նորս
38 ՏԽ փառանձեմ [o գփառանձեմ] / M փառանձեմ
39 pqrս անուանեցան
40 M փառանձեմ
41 cdef եւ զանլուր եւ
42 Ա զանկասկածելի փիս զանկարելի / MNOR զանկարծելի
43 Ա լսելեաց / ors լսողացն
44 Ա արժանաւորս
45 Խվ² ի կենացն դեղ
46 a ոլիմպիադայ / defnopqrs ոլոմպիադայ / Խ ուլոմպիադայ [չl ուղումպիադայ] / միւսն. ողոմպիադայ
47 abcde կնոջ
48 Ա,Խվ² ի կենցաղոյս փիս ի կենաց
49 չdefgopq տիկնութեան
50 a տյնպէս
51 f տայ սպանանել արշակայ
52 Խ չի՛ բե
53 E կարգել զիւր հայրն կարգել անտիոքոս / S կարգեալ [nor կարգել]
54 c զանտիոս զիւր հայրն
55 abde զանտիոքոս / fopqrs զանտիոս

ԻԵ

Սպանումն Տիրիթայ¹:

2 Իբրեւ եղեւ² խաղաղութիւն 3Շապ-
 Տոյ ի⁴ Հիւսիսականաց ազգաց⁵, եւ պարապ
 առեալ ի պատերազմացն⁶՝ յայտնեաց
 զցասումն զոր ունէր առ Արշակ, վասն ոչ
 նմա, 7այլ կայսեր հարկելոյ զայնքան⁸
 ամս: 3 Սակս որոյ առաքէ 9առ նա¹⁰ Ար-
 շակ¹¹ զՏիրիթ եւ զնորին¹² սիրեցեալն¹³
 Վարդան¹⁴ արժանի¹⁵ պատարագաւք՝
 խնդրել զհաշտութիւն¹⁶: 4 Բայց 17վասն զի
 քինախնդիր անցելոցն¹⁸ մարտից կամե-
 ցաւ¹⁹ լինել²⁰ Շապուհ՝ ինքն ելանէ²¹ պա-
 տերազմել²² 23ընդ Յոյնս, որոյ²⁴ աղագաւ²⁵
 խնդրէ զԱրշակ մեր թագաւոր հանդերձ ա-
 մենայն²⁶ զաւրաւքն²⁷ Հայոց²⁸ ընդ իւր լի-
 նել²⁹: 5 Իսկ Արշակ ոչ կամեցաւ³⁰ իւրովի

երթալ, այլ բարուրս³¹ եղեալ՝ 32դոյզն
 գունդ առաքէ զկնի Շապուհոյ:

6 Եւ իւր բարկացեալ Տիրիթայ³³՝ ըն-
 կենու զնա³⁴ ի պատուոյն, որպէս զի³⁵ թէ
 36ի նորա հրապուրանաց³⁷ եղեւ այն, յա-
 ղագս ատելութեանն³⁸ զոր ունէր առ
 Յոյնս: 7 Եւ առաւել եւս գրգռէր³⁹ զար-
 քայ⁴⁰ Վասակ⁴¹ զինակիր⁴² նորա, նախանձ
 պահելով ընդ⁴³ եղբաւրն վասն աղջկան⁴⁴
 միոջ⁴⁵ հարձի: 8 Վասն որոյ նախատեաց⁴⁶
 զնոսս⁴⁷ արքայ ամաւթալի⁴⁸ բանիւք եւ
 կսկծեցուցանողաւք⁴⁹: 9 Որոց⁵⁰ ոչ կարա-
 ցեալ այնպիսի⁵¹ 52վատթարութեան 53եւ
 պարսաւանաց տանել՝ դէմ եղեալ զնացին
 առ Շապուհ հատուած: 10 Ընդ որ առաւել
 եւս⁵⁴ զայրազնեալ⁵⁵ Արշակ՝ հրամայէ⁵⁶
 նոյն Վասակայ զհետ նոցա⁵⁷ կրթել⁵⁸ բազ-
 մաձեռն զնդաւ⁵⁹, 1 զի 2ուր եւ հասցէ՝

1 ի տիրթայ / ֆ տիրթայ ըստ անիծից ներսէսի
 2 k չիֆ եղեւ
 3 b ի շապիոյ ի
 4 ձkl եւ փիս ի
 5 ձkl ազգացն
 6 L պատերազմաց
 7 ֆ կայսեր այլ
 8 prs գայսեան
 9 o չիֆ առ նա / gk արշակ առ նա
 10 c չիֆ նա
 11 Հ չիֆ արշակ / O գարշակ
 12 Տիւ գնորուն / NOP գնորոյն
 13 NOPR սիրեցեալ
 14 n գվարդան
 15 վopqrs արժան
 16 իսի՞ գխաղաղութիւն [k գխաղաղութիւն] փիս
 գիաշտութիւն
 17 bcdef ֆանգի փիս վասն գի
 18 Ա. անցելոց / nopqrs անցուցելոցն / ձk անցանե-
 լոցն
 19 ԱՏk կամեցեալ
 20 e լինիլ / c չիֆ լինել
 21 O ելանել
 22 L պատերազմիլ
 23 c ընդ յունս
 24 O որոց
 25 b յաղագաւ
 26 de ամենա
 27 Տիւ գորօֆ
 28 Ա. չիֆ հայոց
 29 de լինիլ / L ելանել փիս լինել
 30 bo կամեցեալ

31 k բարուս / M բարոյրս յ-ն բարձման նշանով
 32 Ա առաֆէ դոյզն գունդ
 33 gl տիրթայ
 34 ի չիֆ գնա
 35 R չիֆ գի
 36 d ի նորին / ձgk չիֆ ի (նորա) / M ի (նորա) ա-
 ւելացուած
 37 Տ հրապուրանացն
 38 Հgops ատելութեան
 39 bcdef գրգռէ
 40 c գարբայն
 41 c չիֆ վասակ
 42 I գինկիր
 43 E չիֆ ընդ
 44 k աղջական
 45 Կ՛bcdef միոյ
 46 a անարգեաց փիս նախատեաց
 47 R գնա փիս գնոսա
 48 Աձk ամօթալիբօֆ / gl ամօթալիբ
 49 OP կսկծեցուցանէ ողօֆ
 50 Տիւ որում [g յորում]
 51 p այսպիսի
 52 Աիւ տանել այնպիսում [d այսպիսում] վատթա-
 րութեան եւ պարսաւանաց
 53 O չիֆ եւ պարսաւանաց
 54 իս չիֆ եւս
 55 L գայրացեալ
 56 NOPR եւ հրամայէ
 57 Ա. չիֆ նոցա
 58 e կրթէր
 59 E գնդաւն

սպանցէ՝³ զնոսա. զոր ոչ ⁴հեղգացաւ կատարել Վասակ, թէպէտ եւ⁵ ⁶եղբայր նորա էր Վարդան: 11 ⁷Եւ խնդրեցաւ ⁸անպարտ արինն⁹ Գնեւայ¹⁰ ¹¹յամբարշտէն Տիրիթայ¹² ¹³ըստ անիծիցն Ներսիսի¹⁴, եւ ի¹⁵ Վարդանայ¹⁶, ¹⁷ի հարազատ եղբաւրէ իւրմէ¹⁸ մեռանել:

ԻԶ

Պարտումն Շապիոյ ¹⁹ի Տիգրանակերտի²⁰:

2 Իսկ²¹ Շապուհ գայ²² հասանէ²³ ի Տիգրանակերտ մեր ²⁴քաղաք: 3 Կան²⁵ ընդդէմ նորա ²⁶արք քաղաքին հանդերձ գումարտակ²⁷ գնդաւ²⁸. քանզի Անտիոք²⁹

նահապետ Սիւնեաց, որ ³⁰էր աներ Արշակայ եւ վերակացու քաղաքին³¹, հրամայեաց աղիւել ընդդէմ Շապուհոյ: 4 Եւ ոչ միայն գմուտն³² արգել³³, այլ³⁴ եւ ոչ հրեշտակս ³⁵առաքեաց առ նա, եւ ոչ զնորայսն³⁶ ընկալաւ: 5 Եւ հզաւր ³⁷կռուոյ եղելոյ՝ զբազումս ³⁸ի Պարսիցն սպանանեն³⁹. եւ ի պարտութիւն մատնեալ գնդին Շապուհոյ⁴⁰, դառնայ անդրէն⁴¹ ⁴²ի Մծբին. եւ հանգիստ առեալ զաւրացն⁴³ եւ արծարծեալ յաշխատութենէն, խնդրէր⁴⁴ առնուլ զՏիգրանակերտ. եւ ⁴⁵ոչ թողացուցին⁴⁶ նմա յառաջախաղաց⁴⁷ գունդք⁴⁸ եւ լրտեսք՝ պատաղել⁴⁹ զայնու, իբր⁵⁰ թէ Յունացն⁵¹ խանգարեսցի⁵² գործ: 6 Եւ Շապուհոյ յառաջ անցեալ՝ գրէ առ նոսա թուղթ արինակ գայս:

1 a չիբ գի ուր
2 ghpq եւ ուր եւ / k եւ ուր հասցէ
3 f չիբ սպանցէ
4 իւզ² հեղգացեալ կատարէ
5 NOP չիբ եւ (եղբայր)
6 S եղբայր էր նորա
7 PR եւ խնդրեցաւ արինն ամբարշտին
8 Աւ արինն [I արինն] անպարտ [kl անպարտի] / opqrs չիբ անպարտ
9 NO արինն
10 վmn գնելայ / x գնելայ / Աւopqrs չիբ գնելայ
11 Ա ի տիրիթայ [a տիրիթէ] ամբարշտէ / իւ չիբ յամբարշտէն / NO ամբարշտին
12 gl ի տիրթայ
13 իւc ըստ անիծից
14 abcde ներսէսի / g ներսեսի
15 Աւ չիբ ի (վարդանայ)
16 gk վարդան
17 Աւ ի հարազատէն իւրմէ [abcdef չիբ իւրմէ] մեռանել յեղբորէ [իւ եղբորէ] / ors չիբ ի (հարազատ) / L ի հարազատէն իւրմէ մեռանիլ յեղբորէ
18 pq չիբ իւրմէ
19 c ի տիգրանակերտէ
20 M տիգրանակերտին
21 Աւ այլ փիս իսկ
22 d չիբ գայ
23 n հասանի
24 O քաղաքական փիս քաղաք. կան
25 h գան փիս կան
26 Ա քաղաքացիին փիս արք քաղաքին
27 Տիւ գումարտ [o գումարտակ] / վ գումարտ
28 Այ գնդան
29 Կ²abcd անտիոս / de անտիոս / opqrs անդ էր փիս անտիոս / R անդ էր փիս անտիոս լուսանցում աւելացրած նաեւ՝ անտիոս

30 Աւ աներ էր
31 y չիբ քաղաքին
32 Ա չիբ գմուտն
33 opqrs չիբ արգել / R արգել լրացուած լուսանցում
34 o չիբ այլ
35 իւզ² գնորայսն [z գնորայսն / վ² գնորայսն] առաքեալս պատուեաց եւ ընկալաւ / չgky չիբ առաքեաց
36 S գնորայսն
37 N կռուելոյ եղելոյ / իւզ² կռիւ
38 opqrs ի պարսից
39 d սպանանէին / Տիւ սպանին
40 c շապուհ
41 b անդէն
42 իy ի մծմին / k ի մծմի
43 b ի գորացն / Տիւ չիբ գորացն
44 NOP խնդրէ
45 Տիւ ոչ թողացուցին [չgk թուլացուցին] յառաջախաղաց գունդք եւ լրտեսք պատաղել նմա գայնու / M ոչ թուլացուցին յառաջախաղ գունդք եւ լրտեսք պատաղել նմա գայնու
46 f թուլացուցին / abdeu թուլացուցին
47 վ²gky յառաջախաղ
48 p գունդ / O գունդս
49 L պատաղիլ
50 S իբրու [o իբր]
51 Աւս յունաց
52 իւ խանգարիցի / Ա հանդարտիցի [c հանդարտից] փիս խանգարեսցի / M խանգարից

7 Թուղթ Շապիոյ ի Տիգրանակերտ:

8 «Մագդեզանց² քաջ³ Շապուհ զարթայից արքայ. Տիգրանակերտեայց⁴, որք ոչ եւս էք անուանելոց ⁵ի մէջ Արեաց եւ Անարեաց:

9 «Ես⁶ կամէի ի ձէնջ սկսեալ⁷ յամենայն առաջիկայ⁸ քաղաքս⁹ խաղաղութեամբ եւ քաջաւրէն ազատութեամբ զմուտն¹⁰ առնել. եւ եթէ¹¹ դուք Տիգրանակերտեայք¹², որ¹³ առաջին էք¹⁴, ոչ շահատակութեամբ¹⁵ ասեմ, այլ ի մտէ ուղեւորութեանս¹⁶, ընդդէմ կացէք¹⁷ ինձ՝ ի ձէնջ ուսցին եւ այլք զդոյն¹⁸ առնել: 10 Այլ ի դարձին իմում¹⁹ ²⁰բարկութեամբ այնպէս վանեցից զձեզ, ²¹զի կրկին եղիջիք աւրինակ խեռեալ²² ստահակելոց²³»:

ԻԷ

Եթէ²⁴ ո՛րպէս Արշակաւան²⁵ շինեցաւ եւ ²⁶կոտորեցաւ, եւ առաւ Անի²⁷:

2 Բայց Արշակ եւս ժպրհեցաւ առնել գործ²⁸ անմտութեան: 3 Ի թիկանց կուսէ²⁹ լերինն³⁰ Մասեաց շինեաց³¹ ձեռակերտ, ժողով մարդկան մեղաւորաց. եւ³² ետ հրաման, որ ոք անկեալ անդր բնակեսցէ³³՝ մի՛ լիցի ի վերայ նորա իրաւունք³⁴ դատաստանի: 4 Եւ նոյն ժամայն ³⁵ծովացեալ լցաւ մարդկութեամբ ³⁶Հովիտն ամենայն. քանզի աւանդառուք եւ պարտականք, եւ ծառայք եւ վնասակարք³⁷, եւ³⁸ գողք եւ սպանողք³⁹, եւ կնահանք եւ այլք⁴⁰ այսպիսիք⁴¹ փախուցեալք անդր⁴² անկանէին, եւ ոչ կայր նոցա այց եւ խնդիր: 5 Եւ բազում անգամ բողոքեալ նախարարացն⁴³՝ եւ⁴⁴ ոչ ինչ⁴⁵ ⁴⁶ուլաւ նոցա⁴⁷ Արշակ. մինչեւ առ Շապուհ եւս⁴⁸ ունել⁴⁹ նոցա⁵⁰ բողոք: 6 Եւ եղեւ⁵¹ ի դառնալն Շապուհոյ՝ ի²

1 Ա չիվ վերնագիր / *hw* չիվ թուղթ / *L* չիվ թուղթ
2 *kl* մագդեզաց
3 *N* չիվ քաջ
4 Ա տիգրանակերտեայցեաց [c տիգրանակերտեայցեաց] / *vgkm* տիգրանակերտեայց / *fnopqrsx* տիգրանակերտաց
5 *O* ի մէջերկրայց փխ ի մէջ արեաց
6 *k* եւ փխ ես
7 *o* սկսել
8 *lnop* յառաջիկայ
9 *g* քաղաքս
10 *o* գմուտ
11 *pqr* եթ փխ եթէ
12 *NOPR* տիգրանայք
13 *hc* որք
14 *hw* չիվ էք
15 *I* շահատակութեամբ (լուսանցում շահատակութեան) / *ky* շահատակութեան / *abcef* շահաստանութեամբ փխ շահատակութեամբ
16 *Z* ուղեւորութեան / *O* ուղեւորութեամբ
17 *L* կացին
18 *k* գոյզն փխ գոյզն
19 *bde* իմում / *h* իմն մերում
20 *def* անպէս վանեցից զձեզ բարկութեամբ / *EL* այնպէս բարկութեամբ վանեցից զձեզ
21 *q* չիվ զի կրկին ... ստահակելոց
22 *g* կր(կ)ին եւ / *hw* ի խեռել
23 *vw* ստահակելոցն / *rs* ստահակաց

24 *Sw* եթէ
25 *OP* արշաւան փխ արշակաւան
26 *c* կոտորեց եւ առումն աւանին փխ կոտորեցաւ եւ առաւ անի
27 *R* չիվ (կամ ջնջուած) անի
28 *rs* գործ
29 *d* չիվ կուսէ
30 *hw* չիվ լերինն
31 *U* շինէ / *oprs* շինել
32 *Uz* ք չիվ եւ
33 *Uhw* բնակիցէ
34 *R* անիրաւում փխ իրաւում
35 *hw* լցաւ ծովացեալ
36 *hw* ովիտն. չիվ ամենայն
37 *p* վնասականք / *v* վնասարք
38 *O* չիվ եւ (գողք)
39 *M* սպանողք
40 *pqr* այլ
41 *d* այնպիսիք
42 *c* անդ
43 *p* ի նախարարացն
44 *Uhw* չիվ եւ
45 *opqr* չիվ ինչ
46 *M* լուսւոցաց
47 *hw* չիվ անցա
48 *FL* չիվ եւս
49 *Z* չիվ ունել
50 *M* չիվ անցա
51 *c* եղեւ / *z* չիվ եղեւ

Յունաց՝ առաքեաց³ զմի ի⁴ սպարապետաց իւրոց եւ հայ գունդ⁵ ընդ նմա, եթէ⁶ դէպ⁷ լինի⁸, ունել զԱրշակ⁹. եւ նա խոյս ետ ի նոցանէ զկողմամբք Կաւկասու¹⁰, Վրաց միաբանելով:

7 Իսկ սպարապետն Պարսից եկեալ¹¹ ի Հայս՝ ի ձեռնտու լինելոյ¹² նախարարացն առնու զամուրն Անի¹³, եւ գերէ զամենայն զանձա արքունի ¹⁴որ ի նմա, այլ եւ զոսկերս¹⁵ թագաւորացն. ոչ գիտեմ, թէ¹⁶ վասն նախատր¹⁷նս¹⁷ առնելոյ Արշակայ, եթէ¹⁸ վասն¹⁹ հմայից ինչ²⁰ հեթանոսականաց: 8 Զոր ապա մաղթեալ նախարարացն²¹՝ թափեալ²² թաղեցին²³ յաւանին²⁴ յԱղցս, որ յոտին²⁵ Արագած²⁶ կոչեցեալ լերինն²⁷: 9 Քանզի ոչ գիտացին²⁸ ընտրել զոսկերս հեթանոսաց²⁹ եւ հաւատացելոց³⁰, ³¹զի ընդ

միմեանս էր խառնակեալ³² գերողացն, յաղագս այնր ոչ արժանի համարեցան ի դիրս սրբոցն թաղել ի Վաղարշապատ քաղաքի:

10 Եւ նախարարացն Հայոց ժողովեալ՝ դիմեցին ի վերայ արքունական ձեռակերտին Արշակաւանի³³, եւ հարին զնա սրով սուսերի յառնէ մինչեւ ցկին, ³⁴բայց ի տղայոց³⁵ ստնդիացաց³⁶. քանզի դառնացեալք³⁷ էին իւրաքանչիւր³⁸ ի վերայ ծառայից իւրեանց³⁹ եւ յանցաւորաց: 11 Զոր թէպէտ եւ⁴⁰ վաղ գիտացեալ մեծին Ներսիսի⁴¹՝ ոչ յառաջ քան զկոտորելն ժամանեաց հասանել. այլ ի կատար գործոյն⁴² հասեալ⁴³՝ եգիտ բաժանեալ զտղայս կոտորելոցն, զի վարեսցեն⁴⁴ ⁴⁵ի գերութիւն որպէս զհեռաւոր թշնամեաց⁴⁶: 12 ⁴⁷Զորս թափեալ մեծին Ներսիսի⁴⁸, հրամայեաց⁴⁹ ⁵⁰կրել որթովք⁵¹ ի գոմ մի, եւ դարմանս⁵² եւ⁵³ սնուցողս¹ նոցին կարգեաց². որք յե-

1 c չի՛ 2 շապիոյ
2 NOP չի՛ 3 ի (յունաց)
3 Խ առաքե
4 co չի՛ 4 (սպարապետաց)
5 a գունդն
6 ԱՏ թէ / R եւ թէ փ/ս եթէ
7 cde պէտ փ/ս դէպ
8 abcօpqrս լինել / c լինիլ
9 d չի՛ 9 գարշակ
10 2abde կովկասայ / cցfn կովկասու / o կովկասայ / pqrս կաւկասոյ
11 Ա ելեալ փ/ս եկեալ
12 p լինել
13 y յանի փ/ս անի
14 Խ չի՛ 14 որ ի նմա
15 gk ոսկերս / 2 գոսկերս
16 Խ եթէ
17 a նախատրին / O նախատին
18 Վmo եւ թէ / Խnpqrս եւ եթէ / bd թէ
19 kp չի՛ 19 վասն
20 Ա չի՛ 20 ինչ
21 c նախարարաց
22 ab թափեն / bcf թափեն եւ / detw թափեցին եւ / O թափել
23 a չի՛ 23 թաղեցին
24 d յաւանի / o չի՛ 24 յաւանին
25 Ա յոտին / L յոտին
26 abce արագածն
27 Աk լերին
28 i կարացին փ/ս գիտացին
29 Ա հեթանոսացն
30 Ազլ հաւատացելոցն / L հաւատացելոց
31 Խ չի՛ 31 զի ընդ ... գերողացն

32 b խառնեալ
33 a արշականի / Հgk արշակաւանին / I արշակաւանու / S արշակաւանոյ / x արշակաւանայ / E արշակերտ աւանի / OP արշակայ աւանոյ
34 abcdefghno բաց ի
35 L տղայոցն
36 Խվabcdef ստնդիացեաց / c ստնդիացոց / o ստնդիոց / n ստնդուացաց / վpqrս ստնդիացայց / վ ստնդուացաց
37 Ա դառնացեալ
38 detw չի՛ իւրաքանչիւր
39 Sg իւրոց փ/ս իւրեանց / P իւրեանց
40 Ա չի՛ 40 եւ (վաղ)
41 Աgy ներսէսի
42 opqrս գործոցն
43 SԽ չի՛ 43 հասեալ
44 k վերսցեն / R վարեսցին
45 Ա ի գերութեան
46 O թշնամեացն
47 O գարթափեալ փ/ս գորս թափեալ / S գոր / Խ գոր եւ
48 Uoprs ներսէսի / k ներսէս / L ներսիսի
49 Ա հրամայե
50 Խ որդովք [k որթովք] կրել ի գոմս մի եւ դարմանս եւ նոցուն սնուցողս [2 չի՛ սնուցողս] կարգեաց
51 c որդովք / f որդովք փ/ս որթովք
52 pqrս դարման
53 b չի՛ 53 եւ

տոյ աւանացեալ³ անուանեցան Որթք⁴ այ-
նորիկ աղազաւ:

ԻԸ

Առումն Տիգրանակերտի եւ բնաբարձ⁵
ֆանդումն⁶:

2 Իսկ Շապուհ եկեալ ի Տիգրանա-
կերտ, դարձեալ աղիւեցին ⁷ընդդիմանալ
նմա⁸. եւ ելեալ⁹ ի¹⁰ պարիսպն աղաղակէին.
«Գնա՛ 11ի մէնջ, Շապուհ, զի մի՛ չարիս¹²
յերկրորդումս ¹³ընդ քեզ առաւել եւս¹⁴
քան զառաջինն անցուցանիցեմք¹⁵ պատե-
րազմաւ»: 3 Եւ նա պատասխանեաց. «Ով
քաջքդ¹⁶ ի Հայոց, որք գանձինս արգելեալ
փակեցէք¹⁷ 18ընդ պարսպաւքդ Տիգրանա-
կերտի եւ արտաքս ձայն արկանէք սպառ-
նալեաց. զի ¹⁹քաջ ²⁰արանց է յարձակ դաշ-
տի եւ յազատ տեղոջ կռուել, ²¹եւ կա-
նանց ²²գործ է արգելուլ²³ փակել²⁴ զին-

քեանս յերկիւղէ²⁵ առ հանդերձեալ
կռիւսն²⁶»: 4 Եւ զայս ասացեալ՝ դարձաւ
²⁷առ գերեալ Յոյնսն²⁸ զինաւորս²⁹, ասէ.
«Եթէ³⁰ ձերով մարտիւ³¹ առից ³²զայս քա-
ղաք՝ զամենեսեան զձեզ արարից ազատս
հանդերձ ընտանեաւք³³ ձերովք³⁴»: 5 Եւ
պարսկական զաւրուսն³⁵ շուրջ զքաղաքաւն
հրամայեաց ընթանալ, եւ նետիւք խոցո-
տել ³⁶զ՛ի վերայ պարսպին:

6 Եւ³⁷ Յունացն³⁸ մատուցեալ³⁹ մե-
ծաւ⁴⁰ բռնութեամբ յեցուցին⁴¹ ի պարիսպն
զկոչեցեալ հշտն: 7 Եւ է⁴² այս ⁴³գործի մե-
քենայից անուաւոր, ⁴⁴յերից երից արանց⁴⁵
մղելով տարեալ, եւ⁴⁶ ի ⁴⁷ներքուստ կաց-
նովք⁴⁸ եւ ⁴⁹սակրաւք երկբերանովք⁵⁰ եւ
կտցաւոր⁵¹ մրճովք⁵²՝ փորել⁵³ զհիմունսն⁵⁴:

1 օ սնուցանող / OP սնուցողս
2 ԱՏ կարգեալ
3 իս աւանացեալք / tw անուանեցեալք
4 abcfly որդի / օ որդի / չեզ որդիք փիս ըրթք / M
որդիք ի-ն բերած
5 ֆ չիք բնաբարձ
6 իս ֆանդումն ի շապիոյ պարսից արեայէ
7 L ընդդէմ նմա / իս ընդդիմանալով
8 Տիս չիք նմա
9 իսվ եկեալ փիս ելեալ
10 OP չիք ի
11 k ի մէջ փիս ի մէջ
12 իսվ՝օքրս չարես փիս չարիս
13 օքրս չիք ընդ քեզ
14 իս չիք եւս
15 dq անցուցանիմք
16 ցգ քաջդ
17 օ փակեցիք / Ա պահէք / իսվ՝ պահեցէք փիս փա-
կեցէք
18 Աիս ընդ պարսպօք [ե պարսպովք / իս պարս-
պաւղ] տիգրանակերտի / Տ ընդ տիգրանակեր-
տի պարսպովք
19 E քաջ արանց է յընդարձակ ի դաշտի կռուել
20 Ա արանց է յընդարձակ եւ ի դաշտի [ֆ դաշտ]
կռուել / իսվ՝ արանց է յազատ եւ յընդարձակ
դաշտի կռուել
21 L եւ կանանց է գործ / k չիք եւ (կանանց)
22 O չիք գործ է
23 gky արգելով / չ արգելով / օքրս յարգելուլ
24 չ չիք փակել

25 NPR յերկեղէ
26 Ա կռիւն
27 Աիսվ՝ առ յոյնսն գերեալ [a գերեալսն] զինուորս
[իսվ՝ զինուորսն] / E առ յոյնս գերեալս զի-
նուորս
28 N յոյնս
29 O զինուորս
30 acdef թէ
31 klv մարտկիւ փիս մարտիւ
32 Աիս գեղաւսն գայս [Ա չիք գայս]
33 P ընդանեալք / R ընդանեօք
34 օքրս չիք ձերովք
35 a գորսն
36 a ի վերայ / O գոր ի վերայ
37 չ չիք եւ
38 չեք յունաց
39 չեք մարտուցեալ
40 Ա չիք մեծաւ
41 իս յեցուցանելին
42 Ա չիք է
43 L գործ ի մեքենայից
44 օ երից երից / օքրս երից յերից / NOR յերից յե-
րից
45 իս մարդոց [ց մարդաց] փիս արանց
46 Ացկ չիք եւ (ի ներքուստ)
47 E ներքուստ սկրովք եւ երկբերանովք
48 չեղ կացնօք / Ա չիք կացնովք
49 Ա սակրովք [a սակրովք / Կ՛ե սակրովք] եւ երկբե-
րանովք
50 glnօ երկբերանօք
51 c կտուցաւոր / d կացնաւոր
52 ցեղօքրս մրճաւք կամ մրճօք
53 Ա փորելով / իս փորեալ
54 c հիմունսն / p զհիմունս

8 Եւ նգախարխար¹ արարեալ զայն, որ ի հայկազնոյն Տիգրանայ հոծեալ եւ յարմարեալ որմունքն², քակեալ ընկեցին. ³Եւ հուր ի դրունսն եւ յամենայն կողմանսն⁴ վառեալ, եւ քարինք եւ նետք եւ տէգք⁵ արձակեալք⁶ լինէին, եւ խոցոտեալ մերքն⁷ յապուշ դառնային: ⁹ Եւ⁹ ի ներքս մտեալ¹⁰ բոլոր զաւրքն¹¹՝ եւ ձեռն պարսկական ոչ վաստակէր¹² զբազմախողխող¹³ երկաթն¹⁴ արեամբ արբուցանել, մինչեւ ¹⁵ապաժոյժ սպանելոցն¹⁶ լցեալ ¹⁷ի հիմունսն ծաւալէր¹⁸: ¹⁰ Այլ յունականն ձեռն¹⁹ ի քթթեկ ական ²⁰հրձիգ առնէր զամենայն փայտակերտսն²¹: ¹¹ ²²Եւ Շապհոյ²³ զմնացեալսն ի կոտորածէն գերեալ՝ չուէ²⁴ ի Պարսս. եւ հրեշտակս առ որ ի

Հայս գունդք²⁵ առաքեալ՝ անպայազատ²⁶ զՍիւնեացն²⁷ ²⁸հրամայէ առնել զտոհմ²⁹:

ԻԹ³⁰

Յաղագս պատերազմին Արշակայ ընդ նախարարս իւր, ³¹Եւ վտարանդի³² երթալոյն³³ Պապայ³⁴ ³⁵ի Բիւզանդիոն:

2 Դարձեալ յարեաւ խռովութիւն Շապհոյ ³⁶ի նոյն ազգաց, եւ խաղաղութիւնն³⁷ ի Յոյնս չըջեցաւ, ³⁸ըստ այնմ՝ թէ փոխարկեալ³⁹ միմեանց⁴⁰ փոխարինին. սոցա ⁴¹խաղաղութիւն ի նոցա խռովութեանն⁴², ⁴³եւ նոցա խաղաղութիւն ի սոցա խռովութեանն⁴⁴, ⁴⁵որ վախճան միոյն՝ միւսոյն⁴⁶ լինին⁴⁷ սկզբունք⁴⁸: ³ Քանզի հիւանդացեալ Վաղենտինոս⁴⁹ ի բերդին որ

1 Ա նգախարս / k նկախարիս / prs նգախարիս / վ նգախարոիս
 2 վpqrs հիմունքն փխ քրմունքն / M որմունք
 3 Ախվ² եւ հուր [ab հուրս] ի դրունսն վառեալ եւ յամենայն կողմանց հուր եւ քարինք
 4 opqrs կողմունքն
 5 c տիգք
 6 Ա ձգեալ / Sk յարձակեալ
 7 gl մերկէր / z մերկէր փխ մերկէր / M մերկէր կ-ն հանած
 8 a յանային փխ յապուշ դառնային / k յապոզ փխ յապուշ / E ապուշ
 9 M չիք եւ (ի ներքս)
 10 e չիք մտեալ
 11 Ախ գորն
 12 Ա գորէր փխ վաստակէր
 13 Կ²bedef բազմախողխող / pqrs զբազմաքոյս / o զբազմաքոյս
 14 O երկաթ
 15 Ա ապաժոյժ [a ապայոյժ] արին սպանելոցն
 16 k սպանանելոցն
 17 Կ²detw ի հիմունս
 18 խվ² անցուցանէր փխ ծաւալէր
 19 a ձեռնքն / o ձեռնք / dep ձեռն
 20 Ա հրձիգ զամենայն երկիրն առնէր զփայտակերտսն / խ հրձիգ զամենայն լճակն / M հրձիգ զամենայն առնէր զփայտակերտս
 21 pqrs փայտակերտ
 22 c չիք եւ շապհոյ զմնացեալսն
 23 abdefy շապհոյ
 24 Ա դառնայ փխ չուէ / EL դառնայ չուէ

25 խ գունդ / Ա գունդք էին / L գունդքն էին
 26 abcdefw ապա ազատ / c ապազատ / L ապա ազատս փխ անպայազատս
 27 M գսիւնեաց
 28 խ տոհմն հրամայէ առնել
 29 abcde տոհմս / d գտոհմս / f գտոհմսն
 30 k l փխ ԻԹ
 31 f եւ ներսէսի արարեալ զխաղաղութիւն երթայ ի Բիւզանդի փխ եւ վտարանդի երթալոյն պապայ ի Բիւզանդիոն
 32 c վարանդի
 33 Stw երթալոյ
 34 y պապ / abcde չիք պապայ
 35 ab ի Բիւզանդիոն / c չիք ի (Բիւզանդիոն)
 36 NOP ի յոյն փխ ի նոյն
 37 abcdegopqrs խաղաղութիւն
 38 Կ²abcdefw չիք ըստ այնմ ... փոխարինին
 39 խվ²d փոխարկեալս / opqrs փոխարկել / N փոխանակել / O փոխանակեալ
 40 խվ² ի միմեանց
 41 c ի սոցա խաղաղութիւն
 42 abcdefkly խռովութեան / zdegw խռովութիւն
 43 bcefwt եւ նոցա խռովութիւն ի սոցա խաղաղութեան / d չիք եւ նոցա ... խռովութեանն
 44 agky խռովութեան / zl խռովութիւն
 45 Ախվ² զմնացն [zak որ զանվախման / g որ զ(ան) վախման] փխ որ վախման
 46 L միւսոյ
 47 c լինի / n լինէին / M լինէին է-ն բարձման նշանով
 48 վ² սկզբունք / L սկիզբն
 49 Ա Վաղենտինոս / Sk վաղենտինոս / tw վաղենտինեանոս / NOPR վաղենտինոս

կոչի Բերգիտին¹՝ վճարի² ի կենցաղոյս,
³եղբաւրն փոխանորդելով⁴ ⁵գտէրութիւնն՝
 Վաղեսի. յետ բարեբախտագոյն⁶ պատե-
 րազմաւ Գլթացն⁷ յաղթութեամբ դարձի⁸,
⁹նոյն Հետայն առաքէ¹⁰ զաւրս¹¹ ի Միջա-
 գետս ¹²ի Հայս, յաղագս տուելոյ զաւրուն
 յաւգնութիւն¹³ Շապհոյ:

4 Բայց Արշակայ եկեալ Վրացի¹⁴
 զնդաւ՝ ժողովէ¹⁵ զսակաւս¹⁶ եւ¹⁷ յիւր¹⁸
 մտերմաց, եւ տայ¹⁹ ²⁰պատերազմ ²¹ընդ
 նախարարսն ընդ այնոսիկ, խնդրելով²²
 զվրէժ²³ ²⁴ձեռակերտին իւրոյ Արշակաւա-
 նու²⁵: 5 Միաբանեալ ²⁶եւ նոցա առաջնոր-
 դութեամբ ներսեհի որդւոյ Կամսարայ²⁷,
 ընդգիմանան Արշակայ պատերազմաւ:

6 ²⁸Եւ հզաւր մարտի եղելոյ՝ բազումք
²⁹յերկաքանչիւրոց կողմանցն անկան.
 քանզի արք³⁰ դիպեալ³¹ արանց՝ ոչ ոք
 զպարտութիւն յանձն առնոյր: 7 Եւ մինչ
 դեռ նոքա³² յայսմ³³ էին, հասանեն եւ³⁴
 զաւրքն³⁵ կայսերականք³⁶: 8 Ապա տե-
 սեալ Արշակայ³⁷, ³⁸թէ թշնամի են նորա
 Շապուհ ³⁹եւ Վաղէս եւ իւր նախարարքն,
 տարակուսեալ յամենեցունց՝ ⁴⁰յղէ առ
 մեծն ներսէս բազում անգամ աղաչելով.
 խոստանայր դառնալ յամենայն ճանա-
 պարհաց չարաց⁴¹, եւ⁴² լինել⁴³ ըստ կամաց
 նորա, եւ ապաշխարել ⁴⁴ի քուրճ եւ ի մո-
 խիր. միայն զի նա եկեսցէ եւ արասցէ խա-
 դաղութիւն, եւ թափեսցէ զնա⁴⁵ ⁴⁶ի ձեռաց
 հզաւրացն⁴⁷ Յունաց: 9 Սապէս⁴⁸ եւ ի⁴⁹
 նախարարացն ստէպ ստէպ զմիմեանց⁵⁰
 զկնի⁵¹ գային մաղթանք⁵² նորին աղագաւ.
 նա եւ եպիսկոպոսացն ժողովեալ⁵³՝ պաղա-

1 Ա բերգիտոն / pqrս բերգիտիոն / k ի բերգի-
 տիոն
 2 Աս վնարեցաւ
 3 p փոխանորդելով եղբորն / R եղբոր (լուսանց-
 փում լրացուած՝ վաղէսի) փոխանորդելով գտե-
 րութիւն
 4 իս փոխանորդելոյ
 5 ԱՏ գտէրութիւնն յետ բարեբախտագոյն վաղեսի
 [a վաղեստին / def վաղէսի] պատերազմաւ /
 PR գտէրութիւնն: յետ բարեբախտագոյն վաղէ-
 սի պատերազմաւ / fg գտէրութիւն
 6 Հգk բարեբախտագոյն
 7 Հգ գղացն / lnoqrս գնդացն / y գգացն / վվ գն-
 դացն կամ գոբացն / R գրդացն
 8 Ա դարձին
 9 Ա սոյն հետայն / gk ի նոյն հետեան / l նոյն հե-
 տեայն / L եւ սոյն հետայն / ԱՏg եւ նոյն
 10 ԱՏ առաքեալ
 11 labcde գոր
 12 NLMOPR եւ ի հայս
 13 Տ յօգնականութիւն [p օգնականութիւն]
 14 k ի վրացի
 15 Ա ժողովեալ
 16 Հglp սակաւս
 17 իս չիբ եւ
 18 c իւր / իս յիւրոց
 19 c չիբ տայ
 20 իս պատերազմ ընդ այնոսիկ նախարարս
 21 d ընդ իւր նախարարսն
 22 իսվտո խնդրել
 23 ab վրէժ
 24 իս իւրոյ ձեռակերտին
 25 y արշակաւանի / O արշակաւանու
 26 k ի նոցա փիս եւ նոցա
 27 Տ կամսարու

28 e չիբ եւ հգոր ... կողմանցն անկան
 29 labcdf յերկաքանչիւրոցն [b երկաքանչիւրոցն]
 անկան ի կողմանց [abdf կողմանցն] / O յիւրա-
 ֆանչիւրոց
 30 SI եւ արք
 31 p դիպեալ
 32 detw չիբ նոքա
 33 opqrs յայսմ
 34 Ա չիբ եւ (գորքն)
 35 lbcdef գորք
 36 Տ կայսերական
 37 pqrս արշակ
 38 Ա եթէ բշմամիբ են
 39 k չիբ եւ վաղէս եւ իւր ... ապստամբեալ գնացին
 առ շապուհ
 40 Տիս յղէ [gl յղէր] բազում անգամ աղաչելով
 գլխնն ներսէս
 41 abcdefrs չարեաց
 42 p չիբ եւ (լինել)
 43 de լինիլ
 44 MP ի քուրց
 45 opqrs չիբ գնա
 46 M ի գորացն փիս ի ձեռաց հգորացն
 47 Հg գորացն փիս հգորացն
 48 a սպապ փիս սապէս
 49 g չիբ ի (նախարարացն)
 50 O եւ գլխնն
 51 վլ կնի փիս գկնի
 52 Աg մաղթանքն
 53 Ա ժողով արարեալ փիս ժողովեալ

տանս մատուցանէին, զի ¹մի՛ անփոյթ ա-
րասցէ զկորստենէ իւրոյ՝² վիճակին³:

10 Ապա հաւանեալ մեծն⁴ Ներսէս⁵՝
եկն ի մէջ նոցա, եւ արար խաղաղութիւն,
լսելով նմա թագաւորին եւ նախարարացն,
⁶բայց ի նահապետէն⁷ Արծրունեաց Մեհ-
րուժանայ⁸ եւ⁹ ¹⁰ի նորին քեռառնէ¹¹ Վա-
հանայ Մամիկոնենէ¹², որք անլսող¹³ ե-
ղեալ՝ ապստամբեալ¹⁴ գնացին առ Շա-
պուհ: 11 Իսկ այլ ¹⁵ամենայն նախարարքն
հաստատեցին ուխտ¹⁶, զի յայնմ հետէ
¹⁷թագաւորն վարեսցի ուղղութեամբ, ¹⁸եւ
նոքա ծառայեսցեն միամտութեամբ. եւ
այս ի մէջ նոցա: 12 Բայց¹⁹ եւ²⁰ առ
զաւրսն Յունաց երթեալ²¹ մեծին²² Ներսի-
սի²³, աղաչէր մի՛ ինչ աշխարհիս մեղան-
չել, այլ առնուլ զհարկսն²⁴ եւ զորդի²⁵ Ար-
շակայ զՊապ հանդերձ ամենայն նախա-
րարացն որդուովք²⁶ պատանդս, եւ դառ-
նալ²⁷: 13 ²⁸Որում լսող²⁹ եղեալ քաղցր եւ

³⁰մեծն թէոզորոս զաւրավար³¹՝ դառնայ³²
³³առ կայսր ³⁴հանդերձ պատանդաւքն³⁵,
ընդ իւր տանելով զմեծն Ներսէս թղթով
Արշակայ, որ ունէր աւրինակ³⁶ զայս:

14 Թուղթ Արշակայ առ Վաղէս³⁷:

15 «Արշակ արքայ Հայոց մեծաց եւ
ամենայն նախարարք Արամեան³⁸ ազինս³⁹.
⁴⁰տեառն մերում ինքնակալի⁴¹ ⁴²Վաղեսի
Աւգոստոսի⁴³ եւ որդւոյ քում ⁴⁴Գրատիա-
նոսի խնդալ:

16 «Մի՛ դիցէ ինքնակալդ ի մտի, եթէ
⁴⁵առ ատել⁴⁶ զձեզ⁴⁷ նշկահեցաք, կամ իբ-
րեւ զհզաւրս ինչ⁴⁸ զմեզ⁴⁹ վարկանելով՝
արձակեցաք⁵⁰ գունդ⁵¹ հինից⁵² յերկիրդ⁵³
Յունաց. այլ մեծի խռովութեանդ⁵⁴, որ ¹ի

1 Տի մի անփոյթ զկորստենէ իւրոյ վիճակին առ-
նիցէ [իս արասցէ]
2 a յիւրոյն / bcdtw իւրոյն
3 Ա վիճակի
4 Առ մեծին
5 bdef ներսէսի / c ներսեսի / n ներսիսի
6 abcdefno բաց ի
7 R նախապետէն
8 Տնաբ մերուժանայ / R մերուժանայ
9 p չիբ եւ (ի նորին)
10 abefg չիբի (նորին)
11 abcdefw բեռ առնէն / L բեռառնէն
12 Ա մամիկոնէի / nop մամիկոնէ
13 ao անլսող / MOP անլսող
14 Ա չիբ ապստամբեալ
15 Աս նախարարքն ամենայն
16 gk ուխտս
17 իս վարեսցի ուղղութեամբ թագաւորն
18 a չիբ եւ նոքա ... միամտութեամբ
19 Ա չիբ բայց
20 k չիբ եւ (առ)
21 g երթալ
22 Ա սրբոյն փիս մեծին
23 abcdef ներսէսի / c ներսեսի
24 Ա զհարկս
25 de զորդիս
26 de որդուով
27 Հց դառնայ փիս դառնալ
28 gk որում եւ լսող

29 MOP լսող
30 իս մեծին [Հ մեծի] *թէոզոսոսի զօրավարին [I զօ-
րավարի] / M մեծին թէոզոսի զօրաւարին
31 S զօրավարն / d չիբ զօրավար
32 opqrs դառնալ փիս դառնայ
33 ԱS առ կայսրն / L առ կայսր
34 Ա պատանդոֆն հանդերձ / իս չիբ հանդերձ
35 OPR պատանդովքն
36 իտրգրս չիբ օրինակ / R օրինակ լրացուած լուս-
անցում
37 f վաղէս կայսր
38 de արամեանն / իս արամեանս [k ամս] / P ա-
րամենեան
39 իս ազգին [Հ ազգի] փիս ազինս
40 Ա տեառն իմոյ ինքնակալ վաղեսի օգոստոսի [օ-
գոստի / f օգոստայ] / L տեառն իմոյ ինքնա-
կալ վաղեսի օգոստի
41 N ինքնակալին
42 իս աւգոստոս վաղեսի / M օգոստոս վաղեսի /
p չիբ վաղեսի / NPR վաղէսի
43 NOR գոստոսի / P օգոստի
44 Աkl գրատիանոսի [tw գրացիանոսի] կայսեր
խնդալ / R գրատիանոսի քառից յետոյ լուս-
անցում լրացուած՝ կայսեր
45 c առ ստեալ / f ար ատեալ փիս առ ատել /
nopqrs չիբ առ
46 n ատեալ / opqrs ատելի
47 o զբեզ փիս զձեզ
48 opqrs չիբ ինչ
49 Ա չիբ զմեզ
50 a չիբ արձակեցաք
51 O դունդ փիս գունդ
52 Աիվ՝ հէն [c հեն] փիս հինից
53 Ա յերկիր
54 de խռովութեան

ձերում միջի շարժեցաւ², գիտակ եղեալ՝
 երկուցեալ ի Շապհոյ, եթէ³ ոչ ոք թափե-
 ցէ⁴ զմեզ⁵ ի ձեռաց նորա՝ աւգնեցաք նմա
 դոյզն գնդաւ: 17 Այլ ոչ ես⁶ ինքն Պրչակ
 եկի ընդ նմա, զմիամտութիւն⁸ ընդ ձեզ
 պահելով. վասն որոյ աւերեալ¹⁰ գերեաց¹¹
 գաշխարհս¹² մեր, մինչեւ¹³ զոսկերս ան-
 գամ հարցն բրեաց ի գերեզմանաց: 18 Եւ
 արդ՝ հաւատացեալ ձեր¹⁴ եղելոցս¹⁵՝ զա-
 ռաջին սէրն¹⁶ առ մեզ հաստատուն պահե-
 ցէ՛ք, եւ մեք առ ձեզ զմտերիմն¹⁷ հատու-
 ցուք ծառայութիւնս:

19 Իսկ Վաղէս ո՛չ գթուղթն ընթեր-
 ցաւ¹⁸, եւ¹⁹ ոչ զմեծն²⁰ ներսէս ետես. այլ
 ըբացէ ի բաց արտասահմանել²² զնա
 հրամայէ, եւ սրոյ զամենայն պատանդսն²⁴
 մատնել²⁵:

Լ²⁶

27 Յաղագս արտասահման²⁸ լինելոյ մե-

1 օ ի միջի ձերում / չգկ չիբ ի (ձերում)
 2 Ա շարժեցեալ [c շարժեալ] եղեւ
 3 Խ թէ
 4 ԱՏ թափէ
 5 prs գձեզ փիս գմեզ
 6 opqs չիբ ես / R ես լրացուած լուսանցում
 7 Խ եկի արշակ
 8 c զի միամտութիւն
 9 Խ պահելով ընդ [k չիբ ընդ] ձեզ / Ա չիբ ընդ (ձեզ)
 10 ԱՂI աւերեալ
 11 Ա գերեալ
 12 e աշխարհս
 13 Ա զոսկերսն անդամ գիարցն բրեաց ի գերեզ-
 մանացն
 14 Տ ձեր՝ մեր
 15 ԽՎmx յղելոցս / վ եկելոցս փիս եղելոցս
 16 p պահեցաք եւ մեզ առ
 17 detw մտերիմն
 18 Տ ընթերցեալ
 19 ԱՏ ոչ ետես գմեծն ներսէս
 20 k մեծ / I գուրբն փիս գմեծն
 21 I բայցէ ի բաց
 22 pqrs արտասահմանեալ
 23 ՏԽ հրամայէ գնա եւ գամենայն վտարանդիսն
 սրոյ մատնել
 24 Խ վտարանդիսն փիս պատանդսն
 25 p մատնեալ
 26 k Լ, Ա, I ԻԹ փիս Լ.

ծին ներսիս²⁹, եւ անկանել³⁰ պատա-
 հեալ³¹ չի կղզին անբնակ. եւ թէ³³
 ո՛րպէս կերակրեալ լինէին³⁴ չի վերին³⁶
 խնամոցն:

2 37Ի ժամանակին յայնմիկ էր յաթոռ
 եպիսկոպոսութեանն³⁸ Բիւզանդացոց³⁹
 հոգեմարտն⁴⁰ Մակեդոն⁴¹: 3 Եւ⁴² իբրեւ ել
 հրաման⁴³ յարքունուստ⁴⁴ 45աքսորել
 զմեծն ներսէս, որպէս զմի անգամ խա-
 բող⁴⁶ եւ դրժող⁴⁷ արքայի՝ 48մատուցեալ
 առ նա ոմանց ի հերձուածողաց աղանդոյն
 Արիոսի, ասեն. «Եթէ⁴⁹ դաւանես⁵⁰ ընդ
 մեզ՝ թափէ զքեզ հայրն մեր Մակեդոն⁵¹»:
 4 Որում ոչ հաւանեալ⁵²՝ աքսորեցաւ⁵³. եւ
 54ի նաւալիւղն լինել⁵⁵ ըստ խստաշունչ⁵⁶

27 Տ յաղագս արտասահմանելոյ գմեծն ներսէս եւ
 արկանել պահել ի կղզին
 28 bce արտասահման
 29 bcdef ներսէսի
 30 L անկանիլ
 31 f պատահի
 32 atw ի կղզի / bcdef ի կղզիս
 33 չգկ չիբ թէ
 34 Խ չիբ լինէին
 35 f ի խնամոցն աստուծոյ
 36 frs չիբ վերին
 37 օ չիբ ի ժամանակին ... եպիսկոպոսութեանն
 38 I եպիսկոպոսապետութեանն / MNOR եպիսկո-
 պոսութեան
 39 Տ բիւզանդիոյ
 40 Sbcfk հոգեմարտն
 41 Խabdef մակեդոն [k մակոդոն] / M մակեդոն
 42 c չիբ եւ
 43 M հրամանն
 44 ftw արքունուստ
 45 etw չիբ արքայի գմեծն ներսէս
 46 M խաբող
 47 cdpqrs դրժող / օ գրժող / M դրժող
 48 ՏԽ մատուցեալ ոմանց [Խ ոմանի] առ նա [Խօ չիբ
 առ նա] ի հերձուածոյն [օ ի հերձուածողացն]
 արիոսի
 49 Խ թէ
 50 N դաւանես
 51 abcdefg մակեդոն
 52 Խ չիւանեալ
 53 օ արտախեցաւ
 54 ԱՂՎճky եւ [ԿՂ չիբ եւ] ի նաւալիւղն / L ի նաւա-
 ղին
 55 Ավ լինելոյ
 56 i խստազոյն

աւղոյ¹ ձմերայնոյն², ընկեցեալ ի կղզի ինչ անապատ՝ ջարդեաց զնաւն. եւ նաւորդացն ոչ իշխեցեալ³ մակուկաւն նաւել, մնային⁴ տազնապեալ⁵, ուտելով զարմատս⁶ անտառին: 5 Այլ ⁷ի տեսչութենէն Աստուծոյ⁸ կերակրեալ լինէին ամիսս ութ⁹ ¹⁰ի ձկանցն, զոր¹¹ ծովն¹² ընկենոյր կենդանիս: 6 Բայց Պապայ յանձն առեալ Հանդերձ ամենայն¹³ պատանդաւքն¹⁴ թափեաց¹⁵ Մակեդոն¹⁶:

ԼԱ.¹⁷

¹⁸Կոտորել Արշակայ գնախարարսն, եւ յաղագս վարուց Խաղայ¹⁹ եպիսկոպոսի²⁰:

2 Ի հեռանալ մեծին Ներսիսի²¹ ստեաց Արշակ ²²ամենայն ուխտիցն²³, զոր

²⁴եղ ընդ նախարարսն, ²⁵եւ խնդրեաց զքէն ձեռակերտին իւրոյ Արշակաւանու²⁶: 3 Եւ կոտորեաց ²⁷զբազումս ի²⁸ նախարարացն, մանաւանդ զազգն²⁹ Կամսարականաց³⁰ բառնայր³¹ ի միջոյ, չարակնելով ազահեալ³² յամուրն Արտագերս³³ եւ ի քաղաք ³⁴սոտանի նոցա Երուանդաշատ³⁵: 4 Եւ կոչեալ³⁶ ³⁷առ ինքն ³⁸ի լքեալ արքունիսն Արմաւիր³⁹ իբր զազգականս⁴⁰ իւր, ի պատճառս ⁴¹պատուոյ մեծարանաց, միահաղոյն⁴² զարս եւ զկանայս Հանդերձ մանկամբք⁴³ հրամայեաց կոտորել: 5 Եւ ոչ ոք ի նոցանէ ապրեցաւ, բայց Սպանդարատ որդի Արշաւրի⁴⁴. քանզի ⁴⁵ունէր կին Արշակունի, որ եւ բնակեցաւ ի նորին ժառանգութեան ⁴⁶ի կողմանս Տարաւնոյ⁴⁷ եւ Հաշտենից⁴⁸, իբր⁴⁹ տրտունջ⁵⁰ զհաւրեղբաւրէն իւրմէ⁵¹ եղեալ⁵² զՆերսեսէ¹. որոյ

1 a օղոց / խհ²bde օղոց / c աղոց / f օղոյն / i օղոյ / E օղոցն
 2 abf ամերայնոյն / tw ամերայնոցն / միւսն. ամերանոյն
 3 g իշխեալ
 4 U^{gk} մնացին
 5 d տառապեալ
 6 U^S գարմատ
 7 c ի տեսչութեան / վտ ի տեսչութեանցն
 8 Հ^{gk} չիբ աստուծոյ
 9 L ութն
 10 U^{Sgk} ի ձկանց
 11 tw զորս
 12 abdef ծով
 13 U չիբ ամենայն
 14 S^h պատանդան
 15 U թափել
 16 Հ^{bdegl} մակեդովն / f չիբ մակեդոն / M մակեդովն
 17 I L, փիւ ԼԱ.
 18 U թէ որպէս կոտորեաց արշակ գամենայն գնախարարսն [d գնախարարսն ամենայն / e գնախարարսն գամենայն] եւ վասն վարուց / L թէ որպէս կոտորեաց արշակ գնախարարսն եւ վասն վարուց խաղայ եպիսկոպոսի / go կոտորելն / npqrs կոտորեալ
 19 Sak խաղայ
 20 Հ^{fgknopqrs} եպիսկոպոսին
 21 abdef ներսեսի / c ներսեսի (միշտ)
 22 tw ամենայն գնախարարաց ուխտին, զոր եղ ընդ նոսա եւ
 23 U^S ուխտին

24 U եղ ընդ ամենայն գնախարարաց նոսա [c նոսայ] եւ
 25 L չիբ եւ խնդրեաց ... արշակաւանու
 26 խ արշակաւանի
 27 U գրագում [de բագում] գնախարարս
 28 p չիբ ի (գնախարարացն)
 29 S զազգն [o զազգն / x զազգս]
 30 Հ^k կամսարական
 31 U բառնայ
 32 c չիբ ազահեալ
 33 ef արտագերս
 34 խ ոստանոցա
 35 O երուանդ աշոտ փիւ երուանդաշատ յարմաւիր
 36 p կոչեցեալ
 37 խ չիբ առ ինքն
 38 խ ի լքեալն արքունիս
 39 M յարմաւիր
 40 Հ ազգականս / S զազգական
 41 abefgltw պատուոյ եւ մեծարանաց / E պատուոց եւ մեծարանաց
 42 a եւ միահաղոյն
 43 U մանկամբքն / L մանկամբ
 44 abcde արշորի / Հ^{gk} արշորի / R արշորի
 45 U^S ունէր երկրորդ կին
 46 p^{qrs} ի կողմանէ
 47 P տարաւնոյ
 48 a հաշտենից
 49 OPR իբրեւ
 50 Հ^{gk} գտրտունջ
 51 U չիբ իւրմէ
 52 խ չիբ եղեալ

աղագաւ եւ² ոչ ³ի կոտորման⁴ նոցա դիպե-
ցաւ⁵: 6 Այլ լուեալ⁶ զբաւթն՝ հանդերձ
որդուվքն Շաւարշաւ եւ Գազաւոնիւ⁷ եւ
բոլոր ընտանեաւքն⁸ ⁹զնաց փախստական
ի Յոյնս:

7 Բայց ի զնալն մեծին¹⁰ Ներսիսի¹¹ ի
Յոյնս՝ էր¹² ձեռնադրեալ զսարկաւազն¹³
Խաղ¹⁴ յեպիսկոպոսութիւն Բագրեւանդայ
¹⁵եւ Արշարունեաց¹⁶, եւ հաւատաց ¹⁷ի նա
զամենայն¹⁸ գործ վերակացութեան աշ-
խարհիս¹⁹ մինչեւ²⁰ ցժամանակ²¹ իւրոյ
դարձին: 8 Այս²² Խաղ յամենայնի նմա-
նել²³ մեծին Ներսիսի²⁴, եւ²⁵ առաւել եւս
ի²⁶ տեսչութիւն աղքատաց. որոյ եւ²⁷ շտե-
մարանքն²⁸ իսկ²⁹ աղբերացան³⁰ սքանչե-
լապէս իբր³¹ ³²առ Եղիայիւ եւ Եղիսէիւ. եւ

ի³³ յանդիմանել ³⁴զարքայ՝ ահաւոր եւ³⁵
սաստիկ էր եւ աներկիւղ: 9 Եւ ոչ եղեւ ³⁶ի
նմա զամագիւտ³⁷ սատանայ, բայց³⁸ առ³⁹
միոյ նուազի, զի էր ⁴⁰պճնող առ հան-
դերձս եւ ձիասէր. զոր պարսաւեալ այսպա-
նէին փոխանակաբանեալ⁴¹՝ որք ի նմանէ
յանդիմանեալ⁴² լինէին: 10 Վասն որոյ
թողեալ այնուհետեւ⁴³ զպերճագոյն հան-
դերձան, խարագնազգեստ եղեալ՝ իշով⁴⁴
շրջէր մինչեւ ⁴⁵ցաւր մահուան իւրոյ:

ԼԲ

Եթէ ո՛րպէս ⁴⁶Արշակ փարշել⁴⁷ գերանե-
լին Խաղ⁴⁸ եւ փարկոծել զնա⁴⁹ կամէր
սակս յանդիմանութեան իւրոց⁵⁰ յան-
ցանաց⁵¹:

2 Եւ եղեւ ի⁵² սատակել Արշակայ
զազգն⁵³ կամսարականաց՝ հրամայեաց
զղիակունս նոցա քարշել եւ⁵⁴ ընկենուլ
անթաղ⁵⁵, կերակուր լինել⁵⁶ շանց. եւ ինքն

1 c գնբսսհ
2 Տ չիբ եւ (ոչ)
3 Տա ի կոտորմանն / Խ չիբ ի (կոտորման)
4 L կոտորումն
5 ՏԽ դիպաւ
6 p լուաւ / abf լսել / c ի լսել / detw լսել / Խվ լսեալ
7 abd գագաւովմիւ / k զգագաւոնիւ
8 ԱՏ ընտանեօք / P ընդանեօք
9 NOR փախեալ փիս գնաց փախստական / p փա-
խեալ փիս գնաց
10 de մեծի / f չիբ մեծիմ
11 abcdef գնբսսէսի / c գնբսսի
12 Խ եւ փիս էր
13 I զսարկաւարգն / M զսարկաւագ
14 ԱՏ զխաղ
15 ՏԽabc բագրաւանդայ
16 c արշակունեաց / I աշարունեաց
17 Ա ի նա զգործս [c գործս] վերակացութեան ա-
մենայն աշխարհիմ
18 M ամենայն
19 Տ աշխարհիմ
20 Խձցլ չիբ մինչեւ
21 c ցժամանակս / O ցժամանակի
22 O սսէ փիս այս
23 abcdefw նմանող եղեալ
24 E գնբսսէսի
25 ԱԽ չիբ եւ (առաւել)
26 ձցկ չիբ ի (տեսչութիւն)
27 Տա չիբ եւ (շտեմարանն)
28 Խ շտեմարանն
29 ՏԽ չիբ իսկ
30 f աղբիւրացան / Խ աղբիւրացեալ
31 k իբրեւ

32 Խ առ եղիայիւն
33 O չիբ ի (հանդիմանել)
34 O զարբայ ահաւոր արբայ եւ սաստիկ էր
35 ԱԽ չիբ եւ (սաստիկ)
36 Ա գամագիւտ ի նմա
37 Խ գամագիւտ / pqrs կամագիւտ / վ՛tw կամա-
գիւտ
38 I բայց / n բաց
39 ՏԽ վասն փիս առ
40 a պննող եւ ձիասէր առ հանդերձս / M պննող
41 Տ փոխանակաբանել
42 bcdef յանդիմանեալ
43 ձցկ չիբ այնուհետեւ
44 Ա իշաւ
45 Խ չիբ մինչեւ
46 a փարշել արշակ / tw արշակ հրամայեաց փար-
շել
47 cf փարշել / ՏԽd փարշէր / L ետ փարշել
48 o զխաղ
49 f չիբ գնաց
50 M իւրոյ
51 cdnpqrs յանցանացն / f անցանաց / y չիբ յան-
ցանաց
52 b չիբ ի (սատակել)
53 Խ զազգ / n զազգսն
54 ՏԽ չիբ եւ (ընկենուլ)
55 I անթաղս
56 e լինիլ

որպէս մեծաւ յաղթութեամբ պսակեալ, ¹ի բարեկենդանութեան կատարէր աւուրս², կուտել մթերել յԱրմաւիր³ զնոցայն հրամայելով զհամբարսն⁴: 3 Զորոց⁵ պեղեալ երկուս⁶ հորս⁷ յոյժ քաջախորս եւ սաստկապէս լայնս⁸, որ ⁹ի շինին Նախճաւանի¹⁰, բերին սայլովք նոցին աւանի¹¹: 4 Իսկ սայլորդացն¹² տեսեալ¹³ ոսկերս¹⁴ մարդկան զազանակուր¹⁵ եղելոց, ցրուեալս¹⁶ առ եզերբ փոսոյն¹⁷, ¹⁸հարցեալ ուսան¹⁹ իւրեանց²⁰ լինել²¹ տերանց²². հաւաքեալ ²³ի սայլսն ներքոյ եղեգանն²⁴ բերեալ թաղեցին ի նոյն հորս²⁵: 5 Զոր²⁶ զգացեալ²⁷ Արշակայ՝ հրամայէ զսայլորդսն ի վերայ հորոցն²⁸ կախել զփայտէ:

6 Բայց խաղայ²⁹ ոչ պատահեալ յառաջնում³⁰ նուագին, այսմ³¹ ժամանեալ³²

հասանէ. եւ սկսաւ³³ կշտամբել³⁴ զարքայ բանիւք յանդիմանութեան: 7 Հրամայեաց Արշակ քարշել զնա եւ քարկոծել³⁵: 8 Եւ քանզի ³⁶էին դստերաց նորա տայգերք³⁷ ի մեծ նախարարութեանցն³⁸, ի կորովի եւ ³⁹ի քաջ ազգէն Ապահունեաց⁴⁰ սուսերս⁴¹ հանեալ⁴² կիսախողխող⁴³ զքարշողսն⁴⁴ առնէին, եւ յափշտակեալ զԽաղ ի ձեռաց նոցա, եւ ⁴⁵յիւրեանցն⁴⁶ զնացին զաւառ⁴⁷: 9 Եւ Արշակայ ոչ ⁴⁸ի հակառակս մտեալ՝ զաւղէր, զի մի՛ խռովութիւն⁴⁹ ամենայն նախարարացն յուզիցի⁵⁰:

ԼԳ

Յաղագս քազաւորելոյն ⁵¹Թեոդոսի մեծի, եւ ժողովոյն որ եղեւ վասն հոգեմարտացն⁵²:

2 Բայց Վաղեսի⁵³ կայսեր⁵⁴ ըստ արժանի⁵⁶ ⁵⁷իւրոց խորհրդոցն¹ զյաւիտենա-

1 c ի բարեկենդանութիւն / Ա չիփ ի
 2 o գաւուրս
 3 Ա չիփ յարմաւիր
 4 Ա համբարս / g համբարս / k գհամբարս / l գհամբարս
 5 Հց գորոյ
 6 abdefw երկուց
 7 Հվճլ հորս / միւսն. խորս
 8 c լայն / y բանս փիս լայնս
 9 p շինէին փիս ի շինին
 10 deltw նախճաւանի / o նախճաւանի / E նախճաւանի
 11 Տիւ աւանի
 12 Հց սայլով / l սայլով
 13 y տուեալ փիս տեսեալ
 14 cdotw գոսկերս
 15 p գագանակերս / O գագանակուրս
 16 gp ցրուեալ / Հk ցրուեալ
 17 Ա փոսին / pqr գետոյն փիս փոսոյն
 18 E հարցան. չիփ ուսան
 19 gk չիփ ուսան
 20 ELM իւրեանցն
 21 de լինիլ
 22 l տեարց / Հgy տեարք / k տեարք
 23 d ի սայլն
 24 k եղեգեան / M եղեգան
 25 Հվճլ հորս / միւսն. խորս
 26 gl գորս
 27 ENPR սգացեալ
 28 Հglo հորոյն / վճ հորոցն / միւսն. խորոցն / P խորոյն
 29 Տg խաղայ / l խաղ(դ)այ
 30 O յառաջնումն

31 abde այսս / c յայս / tw այսու / g յայսմ
 32 abd ժաման / ctw ժամու / ef ժամայն
 33 Ա սկսեալ
 34 acdefw կշտամբել / b կշտամբ
 35 Ա քարկոծ առնել / L քարկոծել
 36 Տիւ էին նորա տայգերք դստերն
 37 Կabcde տագերք / O տայկերք
 38 dors նախարարութեանց / p նախարարութեան
 39 gk չիփ ի (փաջ)
 40 d արշակունեաց փիս ապահունեաց
 41 Ա սուսեր
 42 de հանեալ եւ
 43 Հ կիսախողխող
 44 g գփարշողս / Հ չիփ գփարշողսն
 45 Ա չիփ եւ (յիւրեանցն)
 46 d յիւրեանց
 47 Տիւ գաւառս
 48 prsy ի հակառակ / g չիփ ի (հակառակս)
 49 p խռովութիւնն
 50 Ա յուզեցի
 51 oy մեծին Թեոդոսի
 52 Տիւ հոգեմարտացն [pqr հոգեմարտին] / cdw հոգեմարտին / վ հոգեմարտիցն / միւսն. հոգեմարտին / N հոգեմարտիցն
 53 Ա վաղէսի [d վաղէս] Ա վաղէսի [d վաղէս]
 54 Տիւ չիփ կայսեր
 55 L ըստ արժանի անօրէն խորհրդոցն զյաւիտենական
 56 c չիփ արժանի
 57 Կbcdefw անօրէն [d անօրէնութեան] իւրոց [f չիփ իւրոց] խորհրդոց / Տիւ չիփ իւրոց

կան գեհնին² աստէն բերելով զաւրինակ,
 հրակէզ³ եղեալ յԱզրիանուպալիս⁴ սա-
 տակեցաւ. եւ առնու զթագն թէնդոս:
 3 Սա քակեաց զմեհեանս կոոցն⁵ 6 մինչեւ
 յատակս, զփակեալսն⁷ միայն⁸ ի սրբոյն
 Կոստանդիանոսէ, զանուանեալն⁹ Արեգա-
 կան¹⁰ եւ Արտեմեայ եւ Ափրոզիտեայ¹¹ ի
 Բիւզանդիոն. աւերեաց¹² նոյնպէս եւ¹³
 զտաճարն Դամասկոսի¹⁴, եւ¹⁵ արար եկեղե-
 ցի. նոյնպէս եւ զտաճարն Իլիոն¹⁶ քաղա-
 քի, զԼիբանոսի¹⁷ զմեծ¹⁸ եւ զհնչակաւոր
 զերեքբարեանն:

4 Սա զարձոյց զամենայն հարս
 սուրբս, որք¹⁹ յաղագս ուղղափառու-
 թեանն²⁰ արտասահմանեալ²¹ էին²² մե-
 տաղս, ²³ընդ որս եւ զմեծն²⁴ Ներսէս ա-
 ծեալ²⁵ առ իւր ²⁶Ի Բիւզանդիոն՝ պահէ մե-
 ծաւ²⁷ պատուով, մինչեւ ճշմարտու-
 թեանն²⁸ 29 ստուգեցաւ հաւատ, որ³⁰ յա-

ղագս ամբարշտին³¹ Մակեդոնի³² հայհո-
 յութեանցն. զի ոչ Տէր խոստովանէր զհո-
 գին³³ սուրբ, ³⁴եւ ոչ երկրպագելի ³⁵եւ ոչ
 փառաւորելի ընդ Հաւր եւ ընդ Որդւոյ,
 այլ աւտար³⁶ յԱստուծոյ բնութենէն, եւ
 ստացական³⁷ եւ ծառայ³⁸ եւ պաշտանեայ,
 եւ ազգումն ինչ, եւ ոչ էութիւն անձնա-
 ւոր: 5 Եւ ժողովեալ սուրբ հարքն ³⁹ի թա-
 գաւորեալ քաղաքն Բիւզանդիոն, Դամա-
 սիոս⁴⁰ Հռոմայ⁴¹, Նեքրտառիոս⁴² Կոստանդ-
 նուպալիս⁴³, Տիմոթէոս Աղեքսանդրի, Մե-
 լիտոս⁴⁴ Անտիոքոս⁴⁵, Կիւրղոս⁴⁶ Երուսա-
 ղէմի, Գրիգորիոս⁴⁷ Նիւսիայ⁴⁸, Գեղասիոս⁴⁹
 Կեսարու, Գրիգորիոս⁵⁰ Նաճիանձու⁵¹, Ան-
 փիւրղոս⁵² Իկոնիոն⁵³, եւ այլ⁵⁴ եպիսկո-
 պոսք⁵⁵, միանգամայն հարիւր⁵⁶ եւ յիսուն

1 a խորհրդոց
 2 Sk գեհննոյն / gl գեհննոյն
 3 Ավ²ors հրկէզ
 4 g յադրիանիպոլիս / վ⁴qrs յանդրիանուպոլիս
 5 L կոոց
 6 L մինչեւ գյատակս
 7 c զփակեալս
 8 Sth չի^h միայն
 9 O զանուանեալ
 10 Խվ³noqrs արեգակն
 11 abdef ի բիւզանդիոն / c ի բիւզանդոն
 12 O չի^h նոյնպէս եւ
 13 Sgl չի^h եւ (գտանարն դամասկ.)
 14 Խվ⁴m դամասկի / վ³npqrs դամասկի
 15 a չի^h եւ (արար)
 16 Կ²abefw իլիոն / cd իլու / միւսն. իլուզ
 17 k զլիբանոսի / N զլիբեւնոսի
 18 p զմեծն
 19 opqrs որ / չգk չի^h որք
 20 Sl ուղղափառութեանն / d ուղղութեան
 21 Ա արտասահմանեալք
 22 aef եւ ի մետաղս
 23 Հ ընդ որք
 24 pqrs չի^h զմեծն
 25 k անել
 26 abdef ի բիւզանդիոն / c ի բիւզանդոն
 27 y չի^h մեծաւ
 28 fgk նշմարտութեան
 29 N հաւատ ստուգեցաւ (դարձրած՝ ստուգեցաւ հաւատ)

30 Աglno որք
 31 P անբարշտին
 32 ჯabdef մակեդոնի
 33 L գոգին
 34 c եւ երկիր պագել. չի^h ոչ
 35 Ա եւ փառաւորեալ. չի^h ոչ
 36 d յօտար
 37 E ստական փիս ստացական
 38 Ա չի^h ծառայ / pqrs ծառայ աստուծոյ
 39 Ա ի թագաւորեալն բիւզանդիոն [c բիւզանդոն]
 40 abefw դամասոս / cdx դամասկոս
 41 c հոռմայ
 42 I նետադիոս / O նետադիոնոս
 43 i ի կոստանդինուպոլսէ / InO կոստանդինու-
 պոլսի / aprs կոստանդիանուպոլսի
 44 df մեղիտոս / Խվ³npqrs մելիտոն
 45 c անտոֆու / Հ անտիոֆայ
 46 c կիւրեղոս / Խվ²n կիւրղոս / p կիւրեղ
 47 Ա գրիգոր
 48 c նիւսայ / y նիւսայ / Հ նիւսիոյ / L նիւսայ
 49 c բասիլոս / rs գեղամիոս / Հ գեղասոս /
 միւսն. բասիլիոս փիս գեղասիոս / E բասիլիս-
 կոս փիս գեղասիոս
 50 Կ² եւ գրիգորիոս
 51 Ավ նագիագու / I (ն) անձիանձու / վgnyk ան-
 ձիանձու / Հ աձիանձու / pqrs նանձիանձու / վ
 նանձիանձու
 52 abdef անփիլիպսիոս / c անփիլիպսիոս / tw
 անփիլիպսիոս / L ամփիլիփոս / M անփիլիփ-
 սիոս
 53 Աglnopqrs յիկոնիոն [c յիկոնիոյ]
 54 Ա այլք
 55 O եպիսկոպոս
 56 abcd հարիւր

Հարք¹, որք² նզովեալ մերժեցին³ զՄակե-
դոն⁴ եւ զամենայն հոգեմարտս⁵:

ԼԴ

Ակամայ երթ⁶ Արշակայ⁷ առ Շապուհ,
եւ անդարձ⁸ լինել⁹:

2 Դարձեալ պարապ առեալ Շապուհ¹⁰
¹¹ի պատերազմացն՝ առաքէ ի վերայ Ար-
շակայ զԱլանաոզան¹² ոմն պահլաւիկ¹³՝
հզաւր գնդաւ, որ էր ազգակից Արշակայ:
3 ¹⁴Յորմէ խոյս տուեալ¹⁵ Արշակայ, թա-
փուր ¹⁶ի բազմաց մնայր¹⁷ ¹⁸նախարարաց.
որոց ձեռն տուեալ յԱլանաոզանն¹⁹՝ կա-
մաւ երթալին առ Շապուհ, տաղտկացեալ²⁰
յիւրեանց արքայէն²¹ Արշակայ²². եւ մեծա-
րեալք ²³ի նմանէ դառնային²⁴ յաշխարհս
մեր: 4 Ուստի տարակուսեալ Արշակայ՝
յղէ պատգամ առ իշխան զաւրուսն Պար-

սից²⁵, եթէ²⁶ «Դու ²⁷արիւն իմ եւ հարազա-
տուլթիւն, ընդէ՞ր այդպիսեալ²⁸ վարես զիս
ջերմուլթեամբ. թէպէտ եւ ակամայ զգա-
լուստ քո գիտեմ, ոչ²⁹ կարացեալ³⁰ սայթա-
քել զհրամանս³¹ Շապուհոյ՝ գալ ի վերայ
քո³² ազգականիս: 5 Այլ արդ՝ ³³թուլացո՛
ինձ դաւղեւ³⁴ ուրեք³⁵ վայրկեան մի³⁶ ժա-
մանակի³⁷, մինչեւ ոգի³⁸ առեալ՝ ³⁹անցա-
նել կարացից յերկիրն Յունաց. եւ դու
կալցես զաշխարհս, եւ բազմաց յինէն
հանդիպեսցիս⁴⁰ բարուլթեանց⁴¹, ⁴²որպէս ի
մտերիմ հարազատէ»:

6 Դարձուցանէ Ալանաոզանն⁴³ այս-
պիսի պատասխանիս, ⁴⁴եւ ասէ. «Թէ⁴⁵ դու
ոչ ինայեցեր⁴⁶ յազգայինսն⁴⁷ մեր կամսա-
րականս⁴⁸, որ⁴⁹ առաւել քան զիս էին քեզ⁵⁰
հարազատագոյնք⁵¹, ⁵²դենի ձերոյ⁵³ մա-

1 E հայրք
2 pqrs որ
3 Հ հերթեցին փխ մերժեցին
4 de զմակեդովն
5 ՏԽc հոգեմարտսն / b հոգեմարտս / L ոգե-
մարտս
6 Ա,pr,s երթալ / O երթն / gk երթայ
7 cgk արշակ
8 N անդարձն
9 e լինիլ / O լինիլն / g լինի / L լինիլ նորին
10 O շապուհ
11 L ի պատերազմաց
12 bf գաղանայոզան / c գաղանաոզան / de գալա-
նայոզան / gknopqrs գալանոզան / վ ազանոզան
կամ՝ ալանազան / E գանալայ ոզան
13 abcdefw պալիաւիկ / M պահղ՝աւիկ
14 abcef չիք յորմէ ... արշակայ / tw իսկ արշակ փխ
յորմէ ... արշակայ / L չիք յորմէ ... արշակայ,
բայց տեղը թողած է:
15 Հ տուեալք
16 abcef ի բազմացն
17 p մնաց
18 ՏԽ նախարարաց. որոց ձեռն տուեալ նախա-
րարքն
19 abf աղանայոզանն / detw ալանայոզանն /
gopqrs յալանոզանն / y յալանսոզանն
20 dklntw տաղտկացեալք
21 abcfeftw տեսնուէն փխ արքայէն
22 Հ յարշակայ
23 Ա ի շապուհոյ [c շապուհու փխ ի նմանէ
24 L դառնան

25 de չիք պարսից
26 L չիք եթէ
27 y արիւն իմ եւ հարազատութիւն իմ
28 pqrs այսպիսեալ
29 R աւելացրած՝ զի (ոչ)
30 opqrs կարացեր
31 abcdef գիրաման
32 lrs չիք քո
33 M թողաց ո ինձ գողել / O թողացոյ / P թողաց-
ուոյ / վ՛cgopqrs թողացո / f թուղացո / l թողա-
ցոյց թողացուոյ / վ թողացո
34 Հվ՛kլ ողովել
35 e ուրուք
36 gk չիք մի
37 վ ժամանակ
38 M յոգի
39 Ա կարացից անցանել
40 abcef հանդիպիցիս
41 վ բարերարութեանց
42 Ա որպէս արդարեւ ի մտերիմ / p որ փխ որպէս
/ E որպէս արդարեւ մտերիմ
43 Ա ալանայոզան [bf աղանայոզան / c աղանոզան]
արշակայ / opqrs ալանոզան
44 M չիք եւ ասէ / Ա չիք եւ (ասէ)
45 L չիք եթէ
46 a չխնայեցեր
47 L յազգայինս
48 Ա կամսարականն / Հ կամսարականն
49 tw որք
50 ՏԽ քո փխ քեզ
51 NP հարազատագունք / O հարազատագունց
52 b դէն հաւատով ձերոյ
53 ՏԽ ձեր / de չիք ձերոյ

սամբ¹ եւ աշխարհաւ համաբնակաւ, զի-
 ա²րդ յինէն ²ակն ունիցիս ի³ քեզ խնայել,
⁴հեռացեալ դենիւ եւ բնակութեամբ. եւ ո-
 րո⁵վ աւրինակաւ ես ⁵ի քոյսն յուսալով
 բարիս, որ անյայտ⁶ է թէ առից`
 զգտեալսն⁷ յիմմէ թագաւորէն⁸ կորուսա-
 նիցեմ»:

7 Ապա այնուհետեւ ⁹յոյժ նեղեալ Ար-
 շակ¹⁰, ¹¹յոչ կամաց երթայ առ Շապուհ, եւ
 ի պահեստի լինի ի¹² նմանէ. եւ բռնու-
 թեամբ հարկաւորեալ գրէ, զի Փառանձեմ
 կին նորա ¹³եկեսցէ ի դուռն: 8 Եւ Շապուհ
 հրամայէ ամենայն մեծամեծացն, զի ընդ
 Փառանձեմայ եկեսցեն:

ԼԵ

Յաղագս ¹⁴չարեացն որ անցին ¹⁵ընդ
 Հայս ¹⁶ի Շապիոյ, եւ մահն¹⁷ Արշակայ:

2 Իբրեւ զիտացին նախարարք¹⁸ Հա-
 յոց, այնք, որոց¹⁹ նախ²⁰ քան զԱրշակ
 ձեռն²¹ ²²տուեալ էր Շապուհ ²³արքայ Պար-
 սից, թէ²⁴ եւ ²⁵զնոցա կանայսն²⁶

²⁷խնդրեալ է իբրեւ²⁸ ²⁹զայնց, որք առ Ար-
 շակայն էին միամիտք, ³⁰եւ զայն³¹ եւս
 տեսին³², եթէ գնաց Ալանաոզան³³, եւ
 գունդ փոքր է որ վասն³⁴ ³⁵այնր է եկեալ`
 միաբանեալ հալածեցին զնոսա. եւ իւ-
 բեանց առեալ զկանայս եւ զորդիս` փա-
 խեան յաշխարհն Յուսաց: 3 Նա եւ ոչ
 գշխոյն Փառանձեմ գնաց ի կոչ առնն³⁶
 իւրոյ, այլ հանդերձ գանձիւք անկաւ³⁷ յա-
 մուրն Արտագերից³⁸. լուր առնելով առ
³⁹որդին իւր Պապ, յուսայր ապրել⁴⁰ ի ձե-
 ոաց Շապուհ⁴¹: 4 ⁴²Ընդ որս զչարեալ Շա-
 պուհ⁴³ կապէ զոտս Արշակայ երկաթեղէն
 շղթայիւք⁴⁴, եւ տայ⁴⁵ տանել յերկիրն Խու-
 ժաստանի յԱնուշն⁴⁶ կոչեցեալ բերդ: 5 Եւ
⁴⁷բազում զաւրս գումարեալ ի ձեռն Մեհ-
 րուժանայ⁴⁸ Արծրունույ⁴⁹ եւ Վահանայ
 Մամիկոնէի⁵⁰, ուրացողաց զՔրիստոս, ար-
 ձակէ⁵¹ յաշխարհս¹ Հայոց². որք եկեալ

1 L մասամբ
 2 Ա ունիցիս ակն
 3 f չիբ ի (ֆեզ)
 4 Ա հեռացեալ յինէն դենիւ / y չիբ հեռացեալ
 5 Տի ի ֆոյն / L իմ ֆոյս
 6 pqrs անյոյս փիս անյայտ
 7 rs գգտեալս
 8 L թագաւորէ
 9 Ա արշակ [c եւ արշակ] յոյժ նեղեալ
 10 իս արշակայ
 11 c յոչ կամայ
 12 k չիբ ի (նմանէ)
 13 Ա ի դուռն եկեսցէ
 14 abcde չարեացն հայոց որ անցին / tw չարեացն
 շապիոյ որք անցին ի հայս
 15 Տի ընդ հայք / f ի հայս / abcde չիբ ընդ հայս
 16 f ի շապիոյ պարսկէ եւ մահն արշակայ ի
 պարսս անդ սաւուղաբար
 17 Տի մահ
 18 Հ նախարարքն
 19 Տի որ
 20 Ա յառաջագոյն փիս նախ
 21 bcftw ձեռն
 22 Տի տուեալ էին
 23 Տի չիբ արքայ պարսից
 24 L եթէ փիս թէ
 25 d զկանայս ևոցա / gk ևոցա

26 abcef կանայս
 27 Տի խնդրէ
 28 Տի որպէս / f իբր
 29 Տի զայնցիկ որք առ արշակայ միամիտք էին /
 rs զայնոսիկ
 30 Հ չիբ եւ զայն եւս ... ականաոզան
 31 L զանց
 32 E տային փիս տեսին
 33 ade ականայոզան / bcf աղանայոզան / oqrs ա-
 լանոզան / EL ականայ ոզանն / O ականգողան
 34 bcdefw յաղագս փիս վասն
 35 Ա այնորիկ եկեալ է / NOR այնր եկեալ
 36 gl առն
 37 R անգաւ
 38 d արտագերոց
 39 rs առ որդին իւր պապ յուսայր առ որդին ապ-
 րիլ
 40 dl ապրիլ
 41 Ա արքային պարսից փիս շապիոյ
 42 Տի ընդ որ
 43 def շապիոյ
 44 c կապանաւ փիս շղթայիւք
 45 prs տալ
 46 abcdefw յանյուշն
 47 Ա զօր բազում / I բազումս
 48 Տիab մերուժանայ
 49 abc արծրունոյ
 50 ՎլմոնՕ մամիկոնոյ / pqrs մամիկոնոյ / չգկ մա-
 միկոնայ
 51 b արձակ

նստան շուրջ զբերդաւն Արտագերից:
 6 Եւ թէպէտ ոչ ինչ կարէին առնել նմա³
 վասն անմատչելի ամրութեանն⁴, բայց զի⁵
 բարկութիւնն⁶ Աստուծոյ⁷ էր ի վերայ Ար-
 շակայ՝ մարդիկ⁸ ամրոցին ոչ անսացին⁹
 մնալ համբաւուն¹⁰ Պապայ, այլ անձնա-
 տուրք եղեն ի կամաց, եւ ոչ ի բռնութենէ:
 7 Զորս¹¹ գերեալ հանդերձ գանձիւքն¹² եւ
 տիկնաւն¹³ Փառանձեմաւ¹⁴ խաղացուցին¹⁵
 ի¹⁶ յԱսորեստան. եւ անդ¹⁷ ընդ սայլի ցից
 հանեալ¹⁸՝ սատակեցին:

8 Ի նմին ժամու եհաս 19 հրաման ի²⁰
 Շապհոյ²¹ արքայէ²², զի²³ քանդեալ աւե-
 րեսցեն²⁴ 25 գամրութիւն ամենայն²⁶ քաղա-
 քաց, եւ 27 զՀրեայն խաղացուցեն ի գե-
 րութիւն, եւ զայն Հրեայն, որ նովին²⁸
 29 հրէնութեան աւրինաւք³⁰ կային 31 ի վանն

Տոսպայ, զորս³² ածեալ էր Բարգափրա-
 նայ³³ Ռըշտունւոյ³⁴ յաւուրս Տիգրանայ.
 զորս³⁵ բնակեցոյց³⁶ Շապուհ յԱսպահան:
 9 37 Գերեցին եւ³⁸ զայն³⁹ Հրեայն⁴⁰ որք
 յԱրտաշատ եւ ի⁴¹ Վաղարշապատ, զորս⁴²
 ածեալ էր⁴³ նոյն Տիգրանայ արքայի⁴⁴,
 որք⁴⁵ յաւուրս սրբոյն Գրիգորի եւ⁴⁶ Տրդա-
 տայ հաւատացեալ էին ի Քրիստոս. ընդ
 որս եւ զԶուլիթայ⁴⁷ երէց⁴⁸ Արտաշատու:
 10 49 Յայնժամ մատուցեալ առ Շապուհ
 Մեհհրուժան⁵⁰ 51 եւ Վահան⁵² չարախաւսէին
 զԶուլիթայ երիցուէ Արտաշատու, եթէ⁵³
 յայն⁵⁴ սակս եկն 55 ընդ գերութիւնն, զի
 խրատեսցէ զնոսա պինդ ունել զաւրէնս⁵⁶
 քրիստոնէութեան: 11 Վասն որոյ 57 Շա-

1 E աշխարհս
 2 cf յունաց փխ հայոց
 3 detw չիբնմա
 4 ჯgr ամրութեան
 5 Տխ չիբ զի
 6 ჯgl բարկութեան / EP բարկութիւն
 7 ჯk յաստուծոյ
 8 abdetw մարդիկ
 9 E անսային
 10 ԱՀI համբաւուն / միւսն. համբաւոյն
 11 cd գոր
 12 Աճg գանձիւք
 13 O տիգնաւն
 14 O փառանձեմաւն
 15 g խաղացին / k խաղաղացին
 16 Աgky չիբ ի (յասորեստան)
 17 Տխ ընդ սայլացից
 18 ԱՀ հարեալ փխ հանեալ
 19 Տխ հրաման շապհոյ, զի
 20 a չիբ ի (շապհոյ)
 21 c շապուհ
 22 L չիբ արքայէ
 23 k Բանգի
 24 pqrs չիբ աւերեսցեն / R աւերեսցեն աւելա-
 ցուած լուսանցում
 25 Ա. զամենայն ամրութիւն
 26 O զամենայն
 27 Ա. զհրէայն խաղացուցանել / L զհրէայս խա-
 ղացուցանել / Ա. հրէայք / p հրէայս / tw
 հրէայս որք / M զհրէայս
 28 Տխ նոյն
 29 O օրինոֆն հրէութեան / Ա. չիբ հրէութեան
 30 Տխ օրինոֆն

31 Ա ի վան / p ի վանս
 32 Տխ գոր
 33 abdegp բարգափրանայ / k բարգափրանայ / g ի
 բարգափրանայ
 34 L ոշտունոյ / M ընուշտունոյ / O ընըշտունոյ /
 PR ընշտունոյ
 35 gk գոր /
 36 q բնակե / N բնակեցուցանէ / O բնակեալ էր /
 R բնակե (ցոյց վերջաւորութիւնը աւելացուած
 լուսանցում)
 37 p եւ գերեցին զայն
 38 c չիբ եւ / O որ փխ եւ
 39 k զայլ փխ զայն
 40 abdetw հրէայս
 41 E չիբ ի (վաղարշապատ)
 42 dkoprs գոր
 43 k չիբ էր
 44 E արքայն
 45 Տխ որ
 46 e չիբ եւ
 47 gk զուլիթայ
 48 d էրէց
 49 abdetw եւ փխ յայնժամ / f չիբ յայնժամ մատու-
 ցեալ ... արտաշատու
 50 abde մերութանայ / tw մեհրութանայ / Տխ մե-
 րութան
 51 abde չիբ եւ վահան
 52 abde չարախոսեաց զգուրիթայ երիցու / L չարա-
 խոսեաց զգուրիթայ երիցու
 53 d թէ
 54 b այն
 55 Կabcdetw ընդ գերեալսն / չ ընդ գերեալս / gp
 ընդ գերութիւն / noqrs ընդ գերութիւնս
 56 Ա. զհաւատս(ն) փխ գորէնս
 57 Հ հրամայեաց շապուհ / Ա. չարչարել զգուրիթայ
 հրամայեաց շապուհ

պուհ հրամայեաց չարչարել զԶուրիթայ,
 1 զի թողցէ զաւրէնս² քրիստոնէութեան. ո-
 րում ոչ հաւանեալ, կատարեցաւ: 12 Զայս
 ամենայն³ աղէտս ⁴Թշուառութեանց լուեալ
 Արշակայ՝ ⁵սառուղաբար ⁶արար ընդ ան-
 ձին իւրում⁷. որ թագաւորեաց ամս երե-
 սուն:

ԼԶ

Անցն ընդ մեզ ⁸չարեացն ի Մեհրուծա-
 նայ⁹, եւ¹⁰ թագաւորել Հայոց¹¹ Պապայ:

2 Յետ մահուանն Արշակայ գումա-
 րեաց Շապուհ ¹²զաւր բազում ի ձեռն
 Մեհրուծանայ¹³, եւ արձակեաց¹⁴ ¹⁵ի Հայս,
¹⁶ի նա հաւատալով զաշխարհս: 3 Եւ
 տուեալ նմա կին զքոյր իւր¹⁷ զՈրմիզ-
 դուխտ, եւ հրովարտակս¹⁸ բազում¹⁹ շինից
 եւ դաստակերտաց²⁰ ի Պարսից աշխարհին,
 եւ խոստացաւ ²¹տալ նմա զՀայոց թագա-
 ւորութիւնն²², միայն թէ²³ զնախարարան

²⁴նուաճելով՝ ²⁵ի դէն մագղեգանց զաշ-
 խարհս²⁶ դարձուցէ: 4 Որոյ յանձն առեալ
 եւ²⁷ եկեալ, եւ²⁸ ²⁹զբազումս ի նախարա-
 րաց կանանց³⁰ կալեալ³¹՝ ի բերդս բերդս
 տայր պահել, զդարձ³² արանցն յուսալով:
 5 Եւ զամենայն կարգ քրիստոնէութեան
 ջանայր խափանել: 6 Զեպիսկոպոսս³³ եւ
 զբաշանայս³⁴ հարկաց պատճառաւ³⁵ կա-
 պեալ³⁶՝ յերկիրն Պարսից տայր տանել:
 7 Եւ զորս³⁷ միանգամ³⁸ գիրս³⁹ գտանէր՝
 այրէր, եւ հրաման տայր⁴⁰ ⁴¹մի՛ ուսանել⁴²
 զդպրութիւն⁴³ յունարէն, այլ զպարսիկ⁴⁴,
 եւ ⁴⁵մի՛ ոք իշխեսցէ յոյն⁴⁶ ⁴⁷խաւսել կամ
 թարգմանել⁴⁸. այսպիսի ինչ⁴⁹ պատճառաւ,
 զի ամենեւին⁵⁰ մի՛ լիցի Հայոց⁵¹ ⁵²ընդ
 Յունաց ծանալթութիւն եւ հաղորդու-
 թիւն⁵³ սիրոյ, այլ⁵⁴ ճշմարիտ՝ խափանել¹

1 a գրողի փխ գի թողցէ
 2 Ա գորէնս / միւսն. գհաւատ
 3 E չիբ ամենայն
 4 Ա թշուառութեան տեսեալ արշակայ
 5 Ա սառուղաբար անձինն [de անձին] արար որ
 6 p ընդ անձին իւրում արար
 7 իւ իւրոյ
 8 c չարեաց նորին մեհրուծանայ
 9 ՏԽԵ մեհրուծանայ
 10 g չիբ եւ
 11 Ա չիբ հայոց
 12 c գոր բազում, եւ առաքեաց ի հայս ի ձեռն մեհ-
 րուծանայ / վ՛1 գորս բազում / gk գորս բա-
 զումս
 13 ՏԽ մեհրուծանայ
 14 abcdefw արձակէ
 15 opqrs չիբ ի հայս ... զաշխարհս
 16 Ա եւ ի նա հաւատայ / NOP չիբ ի նա ... զաշ-
 խարհս / R ի նա ... զաշխարհս աւելացուած
 յուսանցումս
 17 prs չիբ իւր
 18 M հրովակս
 19 Ա բազումս
 20 վ դասկերտաց
 21 Ա նմա տալ [b տալ նմա] գթագաւորութիւնն
 հայոց
 22 g թագաւորութիւն
 23 abc եթէ

24 Ա նուանեսցէ եւ ի դէն [de ի դենի]
 25 ՏԽ ի դեն
 26 Ա զաշխարհն
 27 Աց չիբ եւ
 28 p ի նախարարացն
 29 Ա զբազումս նախարարաց կանայս կալեալ՝ ի
 բերդս տայր
 30 M կանանցն
 31 p կապեալ
 32 R ի դարձ
 33 Ա զեպիսկոպոսունս
 34 Inqrs քահանայսս / k գհահանայսս
 35 ՏԽ պատմառաց [չ պատմառաւ]
 36 Կ՛abef կապել / c կալեալ փխ կապեալ
 37 abcdefw գոր
 38 k միանգամայն
 39 չgk գիր
 40 s տայ
 41 b մի յուսանել
 42 L ուսանիլ
 43 Ա դպրութիւն / O դպրութիւնս
 44 d զպարսիկ / միւսն. պարսիկ
 45 Ա մի իշխեսցեն խոսել յոյն / L մի իշխեսցեն խո-
 սիլ յոյն
 46 M յոյնս
 47 չ խոսիլ կամ թարգմանել
 48 MP թարգմանիլ
 49 a իմն փխ ինչ
 50 վ ամենեւիմբ
 51 ab հայոյ
 52 Ա ընդ յոյնի / L ընդ հունի
 53 d հաղորութիւն
 54 Ա բայց փխ այլ

զքրիստոնէութեան² ուսումն. զի յայնժամ³ գիր դպրութեան Հայոց⁴ էւ եւս էր լեալ, եւ յունականաւն⁵ վարէին եկեղեցւոյ կարգք:

8 Արդ՝ իբրեւ լուաւ մեծն Ներսէս զչարիսն⁶ ամենայն⁷, որ հասին ի վերայ Հայոց, եւ գմազն⁸ Արշակայ՝ աղաչեաց զինքնական թէոզոս, խնդրելով ի նմանէ աւգնականութիւն: 9 Եւ թագաւորեցուցանէ⁹ զՊապ որդի Արշակայ. եւ ընդ նմա գումարեաց զաւր¹⁰ բազում ի ձեռն քաջ¹¹ ստրատելատին¹² Տերենտիանոսի¹³: 10 Եւ մեծին Ներսիսի¹⁴ առեալ զամենայն¹⁵ նախարարսն, որք կամակից¹⁶ էին¹⁷ ընդ տէրութիւնն Պապայ¹⁸ 19 եւ որք ոչ²⁰, եւ 21 զապրեալ 22 Կամսարականն Սպանդարատ²³ սոցա²⁴ միաբանութեամբ ածէ²⁵ զՊապ յաշխարհս Հայոց: 11 Եւ եկեալ գտանեն զամբարիշտն²⁶ Մեհրուծան²⁷

28 պետացեալ կալեալ զերկիրս²⁹ Հայոց. եւ հալածական³⁰ արարեալ՝ յինքեանս թափեն զաշխարհս³¹: 12 Բայց Մեհրուծան³² հրամայէ պայկացն³³՝ 34 զբերդիցն պարսպաց կախել զկանայս նախարարացն, մինչեւ մեռցին. եւ 35 թողուլ նոյնպէս ի կախաղանին զզիակունսն, զի լուծեալ անկցին³⁶՝ գէշ³⁷ կերակուր լինել³⁸ թռչնոց:

ԼԷ
Յաղագս մեծի³⁹ պատերազմին՝ որ եղել 40 ի Ջիրաւ, եւ սատակման⁴¹ ամբարշտին⁴² Մեհրուծանայ⁴³:

2 Ազգ արարեալ Մեհրուծանայ⁴⁴ յերկիրն իտրասանայ⁴⁵ առ⁴⁶ Շապուհ զամենայն աւգնականութիւն թէոզոսի զոր արար առ Պապ՝ ելանէ հրաման ի Շապուհ՝ ամենայն զաւրացն⁴⁷ Պարսից երթալ⁴⁸ ընդ Մեհրուծանայ⁴⁹ 50 ի Հայս ի պատերազմ: 3 Դոյնպէս ազգեն⁵¹ ինքնակալին⁵² թէո-

1 O խաբանել
2 L քրիստոնեութեան
3 L չիք գիր դպրութեան հայոց
4 p չեսս փիս չես եւս
5 Ա կարգք [b կարգ / c կար] եկեղեցւոյ վարէին
6 իս զչարիս
7 Ա չիք ամենայն
8 NO մահն
9 ԱՀ թագաւորեցուցանել
10 իս գորս
11 abcfe քաջ / Կ²dtw չիք քաջ / EL քաջի
12 d սպարապետին փիս ստրատելատին
13 Ա մեծին [a մեծ] տիրէնտիանոսի [abf տերինտիանոսի / cde տերենտիանոսի] / Վklmn տերէնտիանոսի / opqrs տերտիանոսի
14 bcdef ներսէսի
15 N չիք ամենայն
16 չգկ կամակիցք
17 չնց ընդ տերութիւն / Կ²adetw ընդ տերութեան / a չիք ընդ
18 Ա պարսից փիս պապայ
19 a չիք եւ որք ոչ
20 Կ²bedefw ոչն
21 Ա զապրեալն կամսարական
22 O սպանդարատ կամսարական
23 a սքանդարատ
24 Ա չիք սոցա
25 c ածել
26 P զամբարիշտն
27 Տիւ մեհրուծան [Հ մեհրուծանայ]

28 k պիտացեալ կապեալ զերկիրս
29 y զերկիրն / Ա զաշխարիս փիս զերկիրս
30 ap հալածական
31 Ա չիք զաշխարիս
32 Տիւ մեհրուծան [Հ մեհրուծան]
33 Կ²abc քայկացն / ՎO պայկանացն / d սպայկանացն / միւսն. պայկացն
34 Տիւ զբերդից պարսպացն
35 y թողուլ այնպէս ի
36 opqrs անկանիցին / R անգահիցի
37 P գեշ
38 deO լինիլ
39 opqrs մեծ
40 I ի ձի իրաւ / y ի ձի աւիրաւ
41 Ա սատակումն
42 f չիք ամբարշտին / P անբարշտին
43 Տիւ մեհրուծանայ
44 Տիւ մեհրուծանայ [Հ մեհրուծանայ / I մեհրուծանայ]
45 ly իտրաստանայ
46 E չիք առ
47 Տիւ զորաց
48 abcdef ի պատերազմ ընդ մեհրուծանայ [a մեհր] ի հայս / L ընդ մեհրուծանայ երթալ
49 Տիւ մեհրուծանայ [y մեհրուծան]
50 c ի պատերազմ ի հայս / p ի հայս պատերազմել / O ի հայս ի պատերազմել
51 E ազգեն փիս ազգեն
52 Հ չիք ինքնակալին

դոսի Պապ եւ Տերենտիանոս¹ զՇապհոյ, թէ² ամենայն զաւրացն հրամայեաց ելանել ի վերայ մեր, ³բայց ի դրանկացն: ⁴ Ապա եւ⁴ Աւգոստոսն⁵ թէոդոս հրամայեաց Ադգէի⁶ կոմսին⁷ մեծի երթալ յաւգնականութիւն⁸ Պապայ, առնուլ զամենայն զաւրս Յունաց, ոչ զոք թողուլ՝ զոր⁹ ոչ¹⁰ առցէ¹¹. այլ եւ զհետեւակս պահապանս¹² քաղաքացն, որք զմետաքսեայսն¹³ ունէին զվիշապս:

⁵ Եւ խմբեցաւ պատերազմն ի դաշտին որ կոչի Զիրաւ, եւ մատեան¹⁴ ճակատ առ ճակատ: ⁶ Եւ մանկունք¹⁵ քաջ նախարարացն¹⁶ Հայոց, ինքնակամ նահատակեալք, մտին¹⁷ ի մէջ ճակատուցն¹⁸, առաջնորդութեամբ սպարապետին իւրեանց Սմբատայ¹⁹ ասպետի, որդւոյ Բագարատայ, որ յազգէն Բագրատունեաց: ⁷ Ելին եւ²⁰ ի²¹ զաւրացն Պարսից համատիք նոցա, եւ խաղացին²² ի մէջ ճակատուցն²³. եւ ²⁴ցիրք ընդ ցիրս լինէին: ⁸ Եւ ²⁵ի դառնալ ման-

կանցն²⁶ Պարսից, ընդ հուպ դարձեալ մերոցն²⁷ զհետ նոցա, աւրինակ իմն որպէս փոթորիկ յանտառէ տերեւաթափ²⁸, այնպէս²⁹ երազ յերիվարացն³⁰ առեալ նիզակաւք, ³¹դի ցուրտ յերկիր ընկենուին, ոչ կարելով նոցա յիւրեանց³² ճակատն մտանել³³: ⁹ Իսկ յորժամ պարսիկքն³⁴ զմերն չրջէին՝ նոքա ի վահանափակն Յունաց իբր յամուր³⁵ քաղաք³⁶ մտանէին, առ ոչ ինչ վնասելոյ³⁷: ¹⁰ Քանզի այնպէս արար Գորգոնոս³⁸ իշխան³⁹ հետեւակ զաւրուն, իբր պարսպաւ⁴⁰ պատեաց⁴¹ վահանաւք⁴² զճակատն Պապայ:

¹¹ Քանզի զաւրքն⁴³ Յունաց ⁴⁴վահանաւ էին ⁴⁵ի գէնս ոսկւոյ եւ արծաթոյ, եւ երիվարք⁴⁶ նոցա նոյնպէս զարդու, եւ էր տեսանել իբրեւ⁴⁷ զպարիսպ⁴⁸ ինչ, յորոց ⁴⁹յուրովք ⁵⁰ի ջղեայ եւ ի կաշեայ պահպանակաց⁵¹ զգետուին⁵² զկարծրութեան վիմաց բերէին⁵³ երեւոյթս. եւ ի վերայ նոցա

1 ab տերինտիանոս / ՏԻ տերէնդ [gh տերէնտ / op տերենտ]
 2 Ա եթէ
 3 Ա բաց [cdef բայց] միայն ի / ԽԿ'ոքս բաց ի
 4 ՏԻ չի՞ք եւ
 5 abcdef օգոստոսն / g օգոստոս / չ աւգոստոս
 6 c ագէի / O չի՞ք ադդէի
 7 Ա կոմսի / ՀԿԼ կոմսի
 8 y օգնութիւն
 9 d որ
 10 k ինչ փիս ոչ
 11 Ա առցէ գկնի
 12 k պահականս
 13 Ա գմետաքսեայս / Ioprs գմետաքսայսն
 14 O մտանեն փիս մատեան
 15 Վkm մանկունքն
 16 abcdef նախարարաց
 17 c չի՞ք մտին
 18 c նակատուց / prsy նակատուցն / O նակատացն
 19 PR սմպատայ
 20 gl չի՞ք եւ (ի գորացն)
 21 NO չի՞ք ի
 22 Հc խաղային
 23 Հ նակատուցն
 24 ՏԻ ցիր ընդ ցիր լինէր [n ցիրք ընդ ցիրս լինէին]
 25 Հg ի դառնալն մանկանց [g մանգանց]

26 k մանկանց / P մանգանցն
 27 g մերոց
 28 Ա տերեւաթափաց
 29 Ա չի՞ք այնպէս
 30 bf երիւարացն
 31 f չի՞ք դի ցուրտ / վ դիացուրտ / R դիցուրտ
 32 bf իւրեանց
 33 Հ չի՞ք մտանել
 34 LO պարսիկք / P պարսիքն
 35 R ի յամուր
 36 b քաղաքն / d քաղաքի
 37 Ա վնաս առնելոյ
 38 Ա գորգիանոս [f գորդիանոս] / գորդոնոս
 39 pqrs իշխանցն
 40 Ա պարսպով [c պարսպաւ]
 41 c պատահեաց փիս պատեաց
 42 Ա վահանօքն
 43 k գորն
 44 E վանեալք էին
 45 abc ի գէն
 46 abc երիւարք
 47 bcde իբր
 48 L պարիսպ
 49 a յորովք ի ջլեայ
 50 tw իջլեայ
 51 d պահանակաց
 52 f գգետունս / k գգետուն / P սգետուն
 53 abcdef բերէր / klpqrs բերին

¹անխալամ գէսք նշանք արձակեալք² իբր
 գսաղարթս³ ինչ հովանաւոր ծառոց:
 12 Բայց զվիշապացն⁴ մանուածս⁵, ահա-
 գին բերանաբացութեամբ ուռուցեալ ի
 փշմանէ աւղոյն⁶, ոչ⁷ ինչ ուրեք կարեմ
 նմանեցուցանել, այլ միայն իբրեւ⁸
 զլեառն⁹ ինչ աղամանդեայ¹⁰ խոնարհիլ¹¹ ի
 ծով – բովանդակ¹² ճակատն Յունաց ի
 պարսկական¹³ զաւրսն: 13 Քանզի եւ զնո-
 սա էր տեսանել իբրեւ¹⁴ զհաւար¹⁵ ինչ գետ
¹⁶առ ի կողմն ի լայն ծաւալեալ. արդարեւ¹⁷
¹⁸զջրոյ գոյն զրահազգեստացն¹⁹ բերէր
 տեսութիւն²⁰:

14 Արդ՝ իբրեւ ետես մեծն Ներսէս
 զայն²¹ ամենայն՝ ել նա ի կատար լերինն
 Նպատայ. եւ ամբարձ ²²գձեռս իւր յեր-
 կինս, անխոնարհելի պահելով ²³ի
 խնդրուածս, հանգոյն նախամարգարէին

Մովսիսի²⁴, մինչեւ պարտեցաւ երկրորդն²⁵
 Ամաղէկ²⁶:

15 Իսկ ի ծագել արեգականն ընդդէմ²⁷
²⁸մերոց զաւրացն, ի պղնձապատ վահա-
 նացն նշոյլք զլերամբքն²⁹ փայլատակէին
 իբրեւ յամպոյ³⁰ մեծէ³¹, եւ ի նոցանէ ի
 դուրս ոստչէին³² ³³ի մերոց նախարարացն
³⁴քաջ զրահաւորք՝ որպէս փայլատա-
 կանց³⁵ ճառագայթք. յորոց ³⁶միայն ի³⁷
 տեսութենէն զանգիտեալ պարսկական³⁸
 գունդն, սակաւ ինչ եւ մերն, վասն ոչ կա-
 րել հայել ընդդէմ³⁹ արեգականն ծագ-
 ման⁴⁰: 16 Իսկ ⁴¹ի բաղխել զմիմեանս՝ ե-
 ղեւ ի վերայ հովանի ամպոյ, եւ հողմ⁴²
 սաստիկ⁴³ ⁴⁴ի մերոցն կուսէ ընդդէմ պարս-
 կականին փշեալ: 17 Եւ ի խառնակել մար-
 տին՝ պատահէ Կամսարականն Սպանդա-
 րատ խմբի մեծի, յորում էր քաջն⁴⁵ Շեր-
 գիր⁴⁶ Ղեկաց արքայ, զգլուխ⁴⁷ ⁴⁸միջին
 գնդին⁴⁹ պնդութեամբ զտեղի ճակատուն

1 Ա. անխալատ գէսք նշանք
 2 I յարձակեալք
 3 ՏԽ գսաղարթ
 4 nopqrs զվիշապաց
 5 k բանուածս փ/ս մանուածս
 6 k օգոյն
 7 չգk ուր փ/ս ոչ
 8 չ չիբ իբրեւ
 9 c լեառն
 10 bcdefopqrstw անղամանդեայ
 11 c խոնարհել
 12 p բովանդակ / միւսն. գրովանդակ
 13 P պարտական փ/ս պարսկական
 14 g իբր / Ա. որպէս փ/ս իբրեւ
 15 ap հզօր
 16 pqrs չիբ առ ի կողմն / R առ ի կողմն լրացուած լուսանցում
 17 չ որ արդարեւ
 18 Ավ ջրագոյն / վ զջրագայն փ/ս զջրոյ գոյն / M ջրոյ գոյն
 19 d գրահագգեստուցն / O գրագգեստացն / P գրահագգեստացն
 20 չ գտեսութիւն / Ա. գնմանութիւն փ/ս տեսութիւն
 21 c գայս
 22 c յերկինս գձեռս իւր / abcdefw գձեռն
 23 qrs ի խնդրուած

24 bcdefo մովսէսի
 25 f երկրորդ
 26 a ամաղէկ
 27 b ընդ փ/ս ընդդէմ
 28 y գօրացն մերոց / gk մերոյ / p մեր
 29 cg զլերամբք / lpqrs զլերամբք
 30 O յամպոյ
 31 L մեծն
 32 Ա ոստնչէին / L ոստչէին
 33 f եւ ի մերոց
 34 Ա քաջ գրեհաւորք
 35 ԿՉձ փայլակացն / I ի փայլատակաց / ԿՎճ gnopqrsy ի փայլատակացն / M ի փայլատակացն / NOP ի փայլատակացն
 36 Ա ի տեսութենէն միայն
 37 p չիբ ի (տեսութենէն)
 38 y ի պարսկական
 39 O ընդ դմա փ/ս ընդդէմ
 40 ab ծագմանն
 41 c գրախելն / del ի բախել / tw ի բաղխել / միւսն. ի բախելն / M ի բաղխելն
 42 agl հողմն
 43 չ սաստից
 44 չգk ի մերոց
 45 a չիբ քաջն
 46 a գեշգիր / ՎbfkmmO շերգիր
 47 Կabcdef գլուխն
 48 O մեջի գնտին / ՏԽ միջի
 49 M գնտին լուսանցում ուղղած՝ գնդին

կալեալ: 18 Եւ յարձակեալ Սպանդարատ, եւ հերձեալ զխումբն¹, ²որպէս զշանթահար³ յերկիր կործանէր զքաջն⁴, եւ ⁵զխումբն պտուտեալ ՚ի փախուստ դարձուցանէր: 19 Եւ այսպէս ի վերին աւզնականութենէն զաւրացեալ առ հասարակ⁶ զաւրքն Յունաց եւ Հայոց, դիակամբք թշնամեացն⁷ լցին զդաշտն ամենայն, ⁸եւ զմնացորդսն ամենայն ի փախուստ շրջեալ հայածեցին: 20 Ընդ որս եւ զՈւռնայր⁹ Ազուլանից արքայ, խոցոտեալ ¹⁰ի Մուշեղայ ¹¹որդույ Վասակայ¹² Մամիկոնենի¹³, հանին ի պատերազմէն:

21 Բայց ամբարշտին¹⁴ Մեհրուտանայ¹⁵ վիրաւորեալ ձին՝ ոչ կարաց երագել ¹⁶ընդ փախստեայսն. որում աճապարեալ հասանէ սպարապետն հայոց Սմբատ, եւ զորս ընդ նմայն էին կոտորեալ¹⁷՝ ձերբակալ առնէ զվատշուէրն¹⁸ յեզեր շամբին Կոզայովտի¹⁹: 22 Եւ զմտաւ ածեալ, թէ զուցէ թափիցէ²⁰ զնա մեծն Ներսէս, այնորիկ աղազաւ ոչ ածէ ի բանակն. այլ գտեղեաւքն²¹ գտանէ²² պատրաստական առ ի

կորուստ ամբարշտին²³ զոմանս խորանաւորս հուր լուցեալ, եւ շամփուր երկաթի՝ ²⁴միս խորովելոյ. զոր ջեռուցեալ²⁵, կրկնեաց բոլորեալ որպէս պսակ, եւ յոյժ արտաշէկ²⁶ արարեալ, ասէ. «Պսակեմ զքեզ, Մեհրուտան²⁷, քանզի ի²⁸ խնդիր էիր թագաւորել Հայոց. եւ ինձ ասպետիս²⁹ պարտ է զքեզ պսակել ըստ սովորական ³⁰իշխանութեան իմոյ հայրենեաց»: 23 Եւ մինչ դեռ տաքն³¹ էր իբրեւ զհուր՝ եղ ³²ի գլուխն Մեհրուտանայ³³, եւ այնպէս ³⁴սատակեցաւ չարն: 24 Եւ յայնմ հետէ խաղաղեցաւ³⁵ երկիրն, ընդ ձեռամբ Պապայ նուաճեալ:

ԼԸ

Եթէ³⁶ ո՛րպէս Պապայ³⁷ դեղ մահու արբուցեալ³⁸ սրբոյն Ներսիսի³⁹ ելոյժ⁴⁰ ⁴¹ի կենցաղոյս:

2 Յետ սպառելոյ պատերազմացն⁴² եւ խաղաղանալոյ երկրիս⁴³, մեծն Ներսէս դնէր վկայութիւն ⁴⁴ի մէջ արքային Պապայ եւ ի մէջ նախարարացն՝ զնալ յամե-

1 b գգունդն փիս գխումբն
 2 adqrs չի՛ք որպէս ... եւ գխումբն / R որպէս ... եւ գխումբն լրացուած լուսանցքում
 3 Sbd շանթահար
 4 Հ չի՛ք գաջն
 5 abcdefw պտուտեալ գխումբն
 6 SՄ հասարակ
 7 SՄ բշնամեաց / f չի՛ք բշնամեացն
 8 L չի՛ք եւ զմնացորդսն ամենայն
 9 O գուրնայր
 10 O ի մուշեղէ
 11 w չի՛ք որդույ ... մամիկոնենի
 12 k վասակայի
 13 Ա մամիկոնէի / M ի մամիկոնենի
 14 c ամբարիշտն / P անբարշտին
 15 SՄ մերուտանայ [Հ մերուտանայ]
 16 I ընդ փախստայսն / y ընդ փախստեանսն / O ընդ փախստայսն
 17 SՄ կոտորէ
 18 c զվատշուէրն
 19 aef կոզաովտի / վլ կաղայովտի / k կաղաովտի / Հ կաղայովտի
 20 L քափեցէ
 21 c տեղոփն / NR գտեղոփն / O գտեփոն
 22 a չի՛ք գտանէ

23 P անբարշտին
 24 SՄ ի միս խորովեալ
 25 gky ջեռուցուցեալ
 26 c արտաշէկ
 27 SՄ մերուտան
 28 վcopqrs չի՛ք ի (խնդիր)
 29 ab սպարապետիս փիս ասպետիս
 30 O իմոյ հայրենեաց իշխանութեան / bcde իշխանութեանն
 31 SՄ տափ
 32 SՄabcf ի գլուխ
 33 SՄ մերուտանայ
 34 Ա սատակեաց զչարն
 35 Հctw խաղաղացաւ
 36 pqs թէ
 37 cor պապ
 38 c արբուց
 39 cdefors ներսէսի
 40 etw եւ ելոյց
 41 ce ի [c չի՛ք ի] կենաց
 42 oprs պատերազմաց
 43 Ա երկրին
 44 SՄ ի մէջ արքային եւ նախարարացն

նայն ճանապարհս արդարութեան, զի¹ վկայեցեն ըստ հաւատոց քրիստոնէութեան² եւ³ գործքն. ⁴եւ զի արքայն⁵ մի՛ հաւրն⁶ իւրում նմանեցի, անիրաւել⁷ եւ զրկել, այլ վարեցի⁸ ուղղութեամբ, հայրաբար⁹ խնամովք¹⁰ առ նախարարսն. եւ ¹¹նոքա ¹²մի՛ եւս յաւելցեն վտարանջել¹³, ¹⁴նշկահելով զնա, այլ ծառայել միամտութեամբ: ³ Յայնժամ ¹⁵արքայն Պապ դարձոյց ի Կամարականն Սպանդարատ ¹⁶զամենայն ինչ՝ զոր յափշտակեալ էր հաւր¹⁷ իւրոյ Արշակայ, զգաւառն Շիրակայ եւ զԱրշարունեաց¹⁸, ¹⁹որ լեալ էին ազգին²⁰ Կամարականաց, ոչ իբրեւ զանիրաւ²¹ ազահութիւն²² հաւր իւրոյ Արշակայ, այլ իբրեւ²³ պարգեւս²⁴ ընդ վաստակոց քաջին Սպանդարատայ²⁵, որ սպան²⁶ զՂեկաց²⁷ արքայն²⁸: ⁴ ²⁹Այլ եւ զայլոց նախարա-

րացն դարձոյց զզրկանս³⁰, եւ յոյժ անընչասիրաբար³¹ ցուցանէր զիւր ախորժակսն³², եւ առատաբար կեայր³³:

⁵ Բայց զի ամալթալի ախտիւ³⁴ ³⁵զազրագործ էր, եւ յանդիմանեալ կշտամբէր³⁶ ի մեծէն Ներսիսէ³⁷, ընդ աւկամբ ³⁸հայէր ի նա, խորհելով³⁹ չարիս, եւ ոչ իշխէր յինքնակալէն⁴⁰ Թէոդոսէ յայտնի ինչ⁴¹ առնել նմա չարի⁴². զեղ մահու գաղտնի արբուցեալ սրբոյն Ներսիսի⁴³՝ ելոյժ ի կենցաղոյս. որ կալաւ զաթոռ եպիսկոպոսութեանն⁴⁴ ամս երեսուն եւ չորս: ⁶ Եւ փոխեալ յաշխարհէս երանելին Ներսէս ի գաւառին Եկեղեց⁴⁵, ⁴⁶ի գեաւդն որ կոչի Խախ⁴⁷, բարձեալ⁴⁸ զմարմին նորա արքային⁴⁹ Պապայ՝ թաղեաց ⁵⁰ի Թիլն աւանին⁵¹, զանխլաբար ունելով զեղեալսն:

1 Հ չի՛ գի: Այստեղ վերջանում է Հ-ի համեմատութիւնը:
 2 abcdetw քրիստոնէութեանն
 3 k չի՛ բ (գործքն)
 4 ի՛Տ եւ զի [տօքրս չի՛ գի] արքայի մի հօր իւրում մտանել լ՛ ճմանիլ]
 5 M արքայի
 6 R հօր
 7 Հցk չի՛ անիրաւել
 8 c վերացի
 9 d հայրեմաբար
 10 ՏԽ խնամով
 11 O նոքա մի եւս նոքա
 12 ՏԽ մի եւս յաւելցին
 13 Ա վտարանդի [c վտանդի] / L վտարանել
 14 k չի՛ նշկահելով զնա, այլ ծառայել
 15 Ա արքայն հայոց պապ
 16 c զամենայն որ ինչ
 17 M հօրն
 18 I զաշարունեաց / Կ²tw արշարունեաց
 19 ՏԽ չի՛ որ լեալ էին ազգին կամարականաց
 20 c չի՛ ազգին
 21 de զանիրաւութիւն փիս զանիրաւ
 22 ՏԽ զագահութիւն
 23 ՏԽ որպէս փիս իբրեւ
 24 x պարգեւ
 25 N սպանդատայ / O սպարանդատայ
 26 abde էսպան / ELN եսպան
 27 O գղեկա
 28 ՏԽ արքայ
 29 M այլ եւ այլոց / Ա քայց փիս այլ

30 M զրկանս
 31 տօքրս ընչասիրաբար / tw անընչաբար
 32 Ա ախորժակս
 33 ՏԽ կայր
 34 abcdef ախտի
 35 LR զազրագործեր
 36 abdenO կշտամբիւր
 37 bcef ներսէսէ
 38 Ա հայէր նմա խորհելով ի չարիս
 39 y խորհէր
 40 O ինքնակալէն
 41 gk չի՛ ինչ
 42 Ա չարութիւն
 43 Ա ներսէսի
 44 defgkpr եպիսկոպոսութեան / I եպիսկոպոսապետութեանն
 45 bcdefw եկեղեց / L եկեղէց
 46 cn ի գիւղն / g ի գեւղն
 47 տօքրս կախ փիս խախ
 48 c եւ բարձեալ
 49 d չի՛ արքային
 50 Ա ի Թիլս / w ի Թիլս / g ի Թիլ
 51 L յաւանին

ԼԹ՝

Յաղագս աթոռակալութեանն¹ Սահակայ², եւ սպանմանն³ Պապայ⁴ ի Թէոդոսէ:

2 Ապա տեսեալ թագաւորին Պապայ սգացեալ⁵ զամենայն Հայս ի վերայ երանելոյն⁶ Ներսիսի⁷, Հարկաւորեալ յուզեաց եւ եգիտ զոմն⁸ յազգէ եւ ի ժառանգութենէ Աղբիւսնոսի, որում անուն Սահակ⁹ կոչէր¹⁰, ոչ հեռի ի գովութենէ. զոր կացոյց¹¹ փոխանակ Ներսիսի¹² առանց մեծի արքեպիսկոպոսին Կեսարու. որ կալաւ զաթոռն ամս չորս¹³:

3 Բայց Պապայ¹⁴ լուեալ, եթէ մեծն Թէոդոս ել¹⁵ ի Բիւզանդիոյ¹⁶ չնովմ կոյս, եւ մտեալ¹⁷ թեսաղոնիկ Հանդերձ սպայիւն, եւ յաղագս իջավանհին¹⁸ եղեւ խռովութիւն¹⁹ ընդ նա եւ ընդ քաղաքացիսն, ²⁰եւ մարտ խռովութեան, եւ²¹ յաղթեալ ինքնակալին՝ սատակեաց ²²ի քաղաքացեացն արս Հնգետասան²³ Հազար²⁴:

4 Զայս լուեալ²⁵ Պապայ, վարկուցեալ յեր-

կարել²⁶ այսպիսւոյ²⁷ խռովութեան²⁸՝ արհամարհեալ նշկահեաց. եւ գրգռեալ զնա կորստեանն²⁹ իւրոյ³⁰՝ Հալածեաց զՏերենտիանոս³¹ Հանդերձ զաւրաւքն³², եւ սկսաւ պատրաստել³³ ի պատերազմ: 5 Եւ Հասեալ Հրաման ի մեծէն Թէոդոսէ, ընդ կրունկն³⁴ դարձաւ քաջն Տերենտիանոս³⁵: 6 Եւ ըստ իւրում պատահման բախտին³⁶ յանկարծակի անկեալ³⁷ ³⁸ի բանակն, ³⁹զոմանս կոտորեալ⁴⁰ սրով⁴¹, եւ զոմանս փախստեայս⁴² արարեալ. ուր սաստկապէս նահատակեալ քաջութեամբ ընդդիմամարտ լինէր Գնէլ նահապետ⁴³ Անձեւացեաց⁴⁴ եւ սպարապետ Պապայ արեւելեան⁴⁵ զաւրուսն⁴⁶. զոր յաղթողին Տերենտիանոսի⁴⁷ իւրովի արարեալ ⁴⁸սուսերաւ կիսակտուր զգլուխ նորա, ըմբռնեաց⁴⁹ ⁵⁰զթագաւորն Պապ: 7 Եւ Պապայ յաղերս աղաչանաց անկեալ, զի մի՛ մեռցի, ⁵¹այլ յանդիման լինել⁵² արքայի. եւ

1 MO աթոռակալութեան
2 rs շահապայ / tw իսահակայ
3 UgkO սպանման
4 a պապայ թագաւորին
5 b ցեալ փիս սգացեալ / E գգացեալ
6 Sbc երանելոյն
7 bdef ներսէսի / c ներսեսի
8 y ոմն
9 Sh շահակ [opqrs շահապ] / L իսահակ
10 Shabde կոչիր
11 l կացոյ
12 abdef ներսէսի / c ներսեսի
13 d երեմ / Կabetw Գ փիս չորս
14 c պապ
15 abf ի բիւզանդիայ / c ի բիւզանդիա
16 U ի հոռոմ
17 d ի թեսաղոնիկէ
18 ad իջաւաց / bcef իջեւանաց / Կ իջաւանաց / g իջեւանին / tw իջավանաց
19 dek ընդ նոսա փիս ընդ նա / L ընդ նմա
20 gk եւ մարտ խռովութիւն
21 p չիբ եւ (յաղթեալ)
22 y ի քաղաքացոցն
23 cde տասն եւ հինգ
24 U հազարս
25 Sh լսելով

26 L երկարիլ
27 a այսպիսեաց / gk այսպիսի / OP այսպիսոյ
28 a խռովութիւն / b խռովութեանց
29 g կորստեան
30 e իւր
31 bc գտերիմտիանոս / Կadefklmr գտերիմտիանոս
32 a գորականոֆն / g գորու / վInopqrs գորաւն / Կkm գորուն
33 L պատրաստիլ
34 a ընդ կրունկ
35 bc տերիմտիանոս / ԿaefklmO տերիմտիանոս / L տերիմտիանոս
36 abcdef բախտի
37 k օգնեալ փիս անկեալ
38 Կabcfeiw ի բանակն եւ
39 k չիբ գոմանս կոտորեալ սրով եւ
40 h կոտորեաց
41 abcd չիբ սրով
42 b փախստեայսս
43 bcdef նահապետն
44 c անձաւացեաց
45 abdefw արեւելեայ / c յարեւելեայ
46 ef գորու
47 bnopqrs տերիմտիանոսի / Կakm տերիմտիանոսի
48 rs սուսերակտուր / U չիբ սուսերաւ
49 U ըմբռնեալ / n ըմբռնեաց եւ
50 ab գթագաւորն զպապ
51 c այլ զի յանդիման լիցի կայսեր. եւ / ԽO չիբ այլ
52 de լինիլ

քաջին Տերենտիանոսի¹ գլխացեալ՝ շնորհեաց նմա զմաղթանսն²: 8 Եւ երկաթեղէն կապանաւք երթեալ առաջի³ մեծին Թէոդոսի՝ ըստ իւրում անզգամութեանն⁴ սակրով⁵ վճարի, թագաւորեալ ⁶ամս եաւթն: ⁷

Խ

Յաղագս թագաւորելոյն Վարազդատայ, եւ կապանաց նորին:

2 Բայց Աւգոստոս⁸ բարեացապարտն⁹ Թէոդոս, որ ի մեծ¹⁰, ի քսաներորդ ամին իւրում¹¹ թագաւորեցոյց Հայոց¹² փոխանակ Պապայ զՎարազդատ ոմն ¹³ի նմին տոհմէ¹⁴ Արշակունեաց: 3 Այս Վարազդատ էր¹⁵ տիովք¹⁶ մանուկ, սրտեայ, անձնեայ, ուժեղ, լի ամենայն գործովք արութեան¹⁷, եւ յոյժ կորովի նետաձգութեամբ: 4 Որ ի ժամանակի ¹⁸ի փախստենէն Շապհոյ գնացեալ ի դուռն կայսեր նահատակեցաւ, նախ ¹⁹ի Պիսաս զբռնամարտիկսն²⁰ ²¹յաղթելով. դարձեալ յԱրեգ²² քաղաքի

Ելլադացւոց²³ յաւր²⁴ հասարակի²⁵ կոտորեաց առիւծս²⁶, յորում²⁷ փառս Ողոմպիայ²⁸ խաղուն հանդիսի յըմբշամարտկացն²⁹ երեւի³⁰ եւ յարգի: 5 Այլ որ առ³¹ ազգին Ղանկուարտացն³² նորա արութիւնք³³ քաջութեան³⁴՝ համարձակիմ ասել հաւասար սրբոյն Տրդատայ. քանզի ³⁵հինգ նահատակս³⁶ ³⁷ի թշնամեացն ընդդէմ իւր յարձակեալ³⁸՝ ի վերայ իրերաց սպան³⁹ սուսերաւ. եւ ⁴⁰ի բերդ ինչ դիմեալ⁴¹, ի վերայ պատուարին եաւթնեւտասն այր նետիւք հարեալ՝ վերուստ⁴² ի վայր հոսեաց⁴³ միմեանց զկնի, ⁴⁴իբր ի սաստիկ իմն⁴⁵ մրրկէ⁴⁶ վաղահասուկ⁴⁷ թղենեաց⁴⁸:

6 Որ եկեալ թագաւորութեամբ⁴⁹ յաշխարհս մեր ⁵⁰ի յիսուն ⁵¹եւ հինգ ամին¹

1 *bnopqrs* տէրինտիանոսի / *vaefkm* տէրէնտիանոսի
2 *O* զմաղթանս
3 *c* առաջին
4 *abefgk* անզգամութեան
5 *Ա* սակրաւ
6 *k* չի՞ ամս եօթն
7 *a* ով սրբասնունդ հանդիպողի այսմ մատենի յիշեցէ՛ք ի թափանցիկ յաղօթս ձեր գտացող գրոյս զմիմաս աստուածաբան քաջ քարունին յամբեցի հանդերձ ձնողօքն եւ ամենայն արիւնառու մերձաւորօքն
8 *abdefgl* օգոստոս
9 *gl* բարեցապարտն / *h* բարեպաշտն / *O* չարեացանպարտն *փի* բարեացապարտն / *P* բարեցապարտն *դարձեալ*՝ չարեաց անպարտն
10 *Ա* մեծն
11 *Ա* չիւրոյ
12 *Ա* չի՞ հայոց
13 *d* ի նոյն
14 *f* ազգէ եւ տոհմէ
15 *opqrs* չի՞ էր
16 *Ա* տիովք
17 *Ա* բարութեան *փի* արութեան
18 *bcdefw* ի փախստենէն / *միւսն*. չի՞ ի
19 *Ա* ի պիսակս [*c* պիսի ան ակս] / *y* ի պիստս
20 *f* գրոնամարտիկն
21 *c* չի՞ յաղթելով, դարձեալ / *h*²*abdefw* յաղթեալ

22 *bcdefw* ի յարեգ
23 *f* յելլադացւոց
24 *Ա* օր [*c* աւր]
25 *Խ* յի՞ քրց հասակի
26 *LM* գառիւծս / *P* առնուծս
27 *Ա* որում
28 *ae* ոլոմպիա / *f* ոլոմպիական / *opq* յոլոմպիայ / *tw* օլիմպիա
29 *Ա* ըմբշամարտկացն
30 *cf* երեւելի
31 *opqrs* չի՞ ան
32 *abdef* լանկուարտաց / *c* լանկուարտաց / *M* լանկուարտացն
33 *c* արութիւն
34 *Inopqrs* քաջութեանն
35 *E* գ. ե. նահատակս / *Ա* զհինգ / *I* է *փի* հինգ
36 *Ա* նահատակսն
37 *L* ի թշնամեաց / *O* ի թշնամեացն
38 *bf* արձակեալ
39 *abdefw* էսպան / *EL* էսպան
40 *E* ի բերդին չիմեալ
41 *f* դիպեալ
42 *Տիւ* վիրաւոր *փի* վերուստ
43 *O* թափեաց *փի* հոսեաց
44 *Խ* իբր ի [*g* չի՞ ի] սաստիկ իմն ի մրրկէ
45 *Ա* Օ չի՞ իմն
46 *E* մրրէ
47 *pqrs* վաղահասուկ
48 *Ա* ի թղենեաց / *վ* թղենից
49 *Ա* չի՞ թագաւորութեամբ / *M* թագաւորութեամբ *աւելացրած*
50 *e* ի յիսուն եւ ի հինգ / *gk* ի յիսուն եւ եօթն [*g* է] / *L* չի՞ ի
51 *L* եւ ի հինգ

Շապհոյ, առաջին ²մարտին պատահեաց³ աւազակաց ⁴ոմանց Ասորւոց⁵ ի դժուարս Դարանաղւոյ, եւ փախստեայս⁶ արարեալ՝ հետամուտ լինէր: 7 Իսկ նոցա անցեալ⁷ ընդ նեղուցս⁸ ⁹կամրջին Եփրատայ¹⁰՝ ընկեցին զփայտն զկնի իւրեանց. այլ նորա հասեալ՝ վագեաց զԵփրատաւ առաւել քան¹¹ զղակոնացին¹² Քիոնեայ¹³ վագսն¹⁴ ¹⁵քսան եւ երկուց ¹⁶կանգնոց չափ: 8 Եւ անդ էր տեսանել նոր¹⁷ զոմն Աքիլլեւս¹⁸ ընդ Սկամանդրոս գետ վագելով: 9 Յորմէ ¹⁹զարհուրեալ աւազակացն՝ զէնընկէց²⁰ լինելով ի ձեռն եկին:

10 Յաղագս որոյ արբեալ ²¹ի մանկութեանն ²²արութիւնս, առ այսոքիւք եւ ²³ի թագաւորութեանն ոչ հնազանդէր խրատու²⁴ վերակացութեան զաւրացն²⁵ Յու-

նաց²⁶: 11 Վասն որոյ առաքէ հրեշտակս առ Շապուհ, զի տացէ²⁷ ի դասերաց իւրոց նմա կնութեան²⁸, եւ սա դարձուցէ ²⁹առ նա զաշխարհս Հայոց: 12 Զոր զգացեալ³⁰ զաւրավարացն Յոււնաց, ³¹ազդ առնեն կայսեր: 13 Իսկ կայսրն³² Թէոդոս հրամայեաց զնա ունել, եթէ ոչ իւրովք կամաւք³³ երթիցէ ³⁴ի կոչ ինքնակալին: 14 ³⁵Վասն որոյ հարկեալ ³⁶երթայ կամաւք իւրովք, յուսացեալ³⁷ ³⁸ի սուտ հանել զԱւգոստոսն³⁹: 15 Իսկ⁴⁰ կայսրն⁴¹ եւ ոչ տեսութեան արժանի արար, այլ երկաթի⁴² կապաւք ետ տանել զնա⁴³ ⁴⁴ի Թուղիս կղզի Ովկիանու⁴⁵. որ թագաւորեաց⁴⁶ ամս չորս:

16 Բայց յերկրորդ⁴⁷ ամի Վարազդատայ եկաց եպիսկոպոսապետ Հայոց Զաւէն⁴⁸, ի նոյն ազգականութենէ⁴⁹ Աղբիանու⁵⁰, ամս չորս⁵¹:

1 Ա. ամի
 2 Ա. մարտի պատահէ
 3 opqrs պատահեցաւ
 4 Կ՛de չի՛f ոմանց ասորւոց
 5 EMOP ասորոց
 6 Ա. փախստեայ / I փախստայս
 7 y անկեալ փիս անցեալ
 8 ER նեղուց
 9 Տիւ Եփրատայ կամրջին [վկ կարմջին]
 10 c գեփրատեալ
 11 E չի՛f քան
 12 Աnod զղակոնացին
 13 abde քիովնեայ / c քիոնայ / f քիովնեայ / gk քեոնեայ / I քեոնեա / M քեւ[՞]նեա / NOPR քեոնեա
 14 O վագն
 15 g քսան եւ երկու
 16 y կանգնոյ չափսն
 17 Աgk չի՛f նոր
 18 ade ափիլլէս / bcf ափեղղէս / gk ափիղեւս / Inrs ափիլեւս / M ափիլեւս / N ափիլեւս / PR ափիլեւս
 19 Ա. զարհուրեալ աւազակացն ի ձեռն անկան զէնընկէց լինելով
 20 p զէնընկեց
 21 Աgk ի մանկութեան
 22 opqrs չի՛f արուքիւնս ... ի թագաւորութեանն / R արուքիւնս ... ի թագաւորութեանն լրացուած յուսանցում / abcftw յարուքիւն / de արուքիւն
 23 c ի թագաւորութեանն / E ի թագաւորութեան / M չի՛f ի
 24 O չի՛f խրատու

25 ԱվոՕ զօրավարացն / pqrս օրինաց փիս զօրացն / NOR օրինացն փիս զօրացն
 26 M յունացն
 27 Ա տայցէ
 28 y ի կնութեան
 29 N չի՛f առ նա
 30 P սգացեալ
 31 c զգացուցանեն փիս ազդ առնեն / k աստ փիս ազդ
 32 NP կայսր
 33 cf կամովք / L իւրով կամաւ / P կամաւք
 34 abdef ի կոչն
 35 Ա սակս որոյ
 36 Ա երթալ իւրովք կամով [f կամովք] / L երթեալ իւրով կամաւ
 37 f չի՛f յուսացեալ
 38 abcdenopqrs ի սուտս / k չի՛f ի (սուտ)
 39 a զօգոստոս / f յօգոստոսն / EMNOPR զօգոստոսն
 40 abcdtw այլ փիս իսկ
 41 L կայսր
 42 Ա երկաթեղէն
 43 Տիւ չի՛f զնա
 44 վ՛opqrs ի թուղաս / իսկ՛Կ՛bcdefno ի թուղաս [gl թուղ՛աս]
 45 վ՛Iprs ուղկիանու
 46 E թագաւորեացն
 47 ac երկրորդ
 48 NOPR զօրեն (PR զօրէն) փիս զաւեն
 49 OP ազգաբանութենէ
 50 Ա աղբիանուսի
 51 de երեք փիս չորս

ԽԱ

Թագաւորութիւն Արշակայ եւ Վաղարշակայ՝:

2 Ապա փոխանակ Վարազդատայ թագաւորեցոյց Հայոց Թէոդոս մեծ գերկուս որդիսն Պապայ գԱրշակ 2եւ գՎաղարշակ, այսպիսի ինչ խորհեցեալ³, որպէս⁴ թէ ոչ միաբանեսցին երկոքին⁵ յապստամբութիւն: 3 Եւ անդէն պահելով զմայր մանկանցն⁶, արձակէ զնոսա հանդերձ վերակացուաւք յինքենէ⁷, արամբք հաւատարմաւք եւ զաւրու⁸: 4 Որք⁹ 10եկեալ կալան գաշխարհս մեր եւ տիրեցին սմա արիաբար¹¹ մարտիւք ընդ Պարսս: 5 Եւ առին իւրեանց կանայս, Արշակ՝ զգուստր Բաբկան¹² 13Սիւնեաց նահապետի¹⁴, եւ Վաղարշակ՝ զգուստր Սահակայ¹⁵ ասպետի, որ ի նմին ամի վախճանեցաւ¹⁶:

6 Բայց յերկրորդ ամին Արշակայ եկաց յեպիսկոպոսասպետութիւն¹⁷ Հայոց 18Ասպուրակէս, ազգական Շահակայ¹⁹ եւ Զաւենայ²⁰, ամս հինգ:

1 f վաղարշակայ որդուցն պապայ ի թէոդոսէ
2 E չիբ եւ գվաղարշակ
3 abcdetw խորհեալ / f խորհելով / k խոհեցեալ
4 Ա չիբ որպէս
5 Inors երկոքին
6 M մանկանց
7 O յինէն փխ յինքենէ
8 a գորուն / P գարուն
9 Տն որ
10 Տն եկին կալան գաշխարհս եւ / M եկեալ կալան գաշխարհս եւ
11 y արաբար
12 O բաբկէնի / M բաբգան
13 e նահապետին սիւնեաց
14 L նահապետին
15 c սահակ
16 O վաղնանեցաւ
17 U g k q r s յեպիսկոպոսութիւն
18 Տն ասպուրակէս ամս հինգ, ազգական շահակայ [gk արշակայ] եւ գաւենայ / NOR ասպուրակէս ամս եւ ազգական շահակայ եւ գաւենայ / f ասպուրակէգ
19 M նախապէս հաւանաբար՝ արշակայ, ապա խնամով դարձած՝ շահակայ
20 N գաւն / O գաւենա

7 Իսկ մեծն Թէոդոս ելեալ²¹ ի պատերազմ՝ 22ի Միդուլանոն հիւանդացեալ մեռաւ, թողեալ²³ գթագաւորութիւնն²⁴ որդւոց իւրոց, Արկադեայ գԲիւզանդեայն²⁵ եւ Ոնորեայ գՀռոմայն²⁶. որք ոչ գովելիք եւ 27արժանաւորք հայրենականացն գտան առաքինութեանց:

ԽԲ

Յաղագս բաժանելոյ Հայոց 28ընդ երկուս 29ի ձեռն 30երկուց թագաւորացն³¹ Արշակունեաց, ի ծառայութիւն 32երկուց ազգաց՝ 33Պարսից եւ Յունաց:

2 Իմացեալ Շապհոյ, թէ³⁴ թերուղիղ է Արկադ³⁵՝ 36խաւսի ընդ նմա խաղաղութիւն³⁷. քանզի էր պարտեալ հարեալ³⁸ 39ի հաւրէ նորա ի⁴⁰ մեծէն Թէոդոսէ: 3 Յանձն առնու եւ Արկադ առնել⁴¹ գհաշտութիւն, առաւել յիւրոց զաւրագլխացն⁴². 43զի թէպէտ եւ 44յԱստուծոյ էր պարգեւեալ գյաղ-

21 E չիբ ելեալ / N եղեալ փխ ելեալ
22 Ավգ ի միգուդանոն / վ՛նորգրս ի միգուդանոն / y ի միգուդանոն / k ի միգուդանոն / վ միգուդանոն. թերեւս ուղղելի՝ ի միգուլանոն
23 Ա թողլով
24 abcef գթագաւորութիւնն իւր / M գթագաւորութիւն
25 abdef գրիւզանդիոն / c գրիւզանդոն / N գրիւզանդեան
26 E գիոնմեայն / O գիոնման
27 Տն արժանաւորք ծառանգութեան հայրենականացն [op հայրենեացն] / Ա արժանիք
28 Տն ընդ երկու / OP ընդ բ.
29 Խվ՛նորգրս ի ձեռնս
30 PR բ. թագաւորաց / ef չիբ երկուց
31 M թագաւորաց
32 P բ. ազգաց
33 O յունաց եւ պարսից
34 Ա եթէ
35 L արկաթ
36 Ա խօսէր ընդ նմա զխաղաղութիւն
37 Վտ ի խաղաղութեան
38 abcf նիհարեալ / p չիբ հարեալ
39 abdef ի հօրէն
40 Տն չիբ ի (մեծէն)
41 pqrs առնուլ փխ առնել
42 Տն գորագլխաց
43 c չիբ գի
44 Ա էր յաստուծոյ պարգեւեալ գյաղթութիւնն [af գյաղթութիւնն]

Թուրթիւն յամս կենաց երանելոյն¹ Թէոդոսի, սակայն զաւրագլուխքն վաստակեալ² ճանճրացեալ լինէին³ յաշխատութենէ հանապազորդ պատերազմացն⁴: 4 Վասն որոյ հաւանեալ՝ կամաւ յանձն առին բաժանել զՄիջագետս եւ զՀայոց աշխարհս կրկին սահմանադրութեամբ⁵: 5 Վասն որոյ թողեալ Արշակայ զբուն թագաւորութիւն⁶ հարց իւրոց զԱյրարատ⁷, եւ զամենայն մասն ⁸բաժնին Պարսից՝ դնաց տիրել արեւմտեայ կողմանց⁹ աշխարհիս¹⁰ մերոյ, որ ¹¹ի մասն ¹²ի բաժնին Յունաց. ոչ միայն մաւրն աղագաւ, որ էր ի կայսերական քաղաքին¹³, այլ լաւ համարեալ նուազ կողմանն տիրել¹⁴՝ եւ ծառայել քրիստոնեայ ¹⁵Թագաւորի, քան յոլովից իշխել՝ եւ մտանել ընդ լծով հեթանոսաց: 6 Գնացին զհետ¹⁶ նորա հանդերձ կանամբք եւ որդւովք եւ նախարարութիւնք որ ¹⁷ի բաժնին Շապհոյ, թողլով զիւրաքանչիւր արարս եւ զգիւղս¹⁸ եւ զգաստակերտս:

7 ¹⁹Ընդ որ զչարեալ²⁰ Շապհոյ, գրէ²¹ առ Արշակ, թէ «Ընդէ՞ր գրգռեցեր զպա-

տերազմ²² ²³ի մէջ իմ եւ կայսեր, տանելով զնախարարութիւնս²⁴ իմոյ բաժնիս²⁵»: 8 Եւ պատասխանի²⁶ լսէ յԱրշակայ²⁷, թէ²⁸ «Վասն զի ոչ համբերէին ընդ Պարսիկ առաջնորդաւ վարիլ²⁹՝ եկին զհետ³⁰ իմ. եւ արդ եթէ հաւատաս ³¹ցիս զմասինդ քո իշխանութիւն, որպէս եւ կայսր զիւրոյս³²՝ պատրաստ եմ ի³³ պաշտել զքեզ՝ որպէս զկայսր³⁴. ապա թէ³⁵ ³⁶ոչ է հաճոյ քեզ այս³⁷, եւ իւրեանց կամաւ դարձցին³⁸ ³⁹առ քեզ նախարարքս⁴⁰՝ ոչ արգելում»: 9 Զայս լուեալ Շապհոյ՝ թագաւորեցոյց Հայոց ի վերայ ⁴¹բաժնի իւրոյ⁴² զԽոսրով ոմն ի նմին ազգէն⁴³ Արշակունեաց. եւ առ նախարարս իւրոյ մասինն⁴⁴, որ ելեալ⁴⁵ էին զհետ⁴⁶ Արշակայ՝ գրեաց հրովարտակ, որ ⁴⁷ունէր զայս:

1 ՏԽԵ երանելոյն
 2 de վաստակեալ
 3 d էին փխ լինէին
 4 N պատերազմաց
 5 y սահմանադրութիւն
 6 Ա թագաւորական
 7 Ա այրարատ [հարարատ]
 8 p պարսից բաժին / O բաժնի / qrs բաժին
 9 NOPR կողման
 10 y աշխարհին
 11 I ի մասնի բաժնին / abx ի մասին / E ի մասին բաժնի յունաց
 12 Աx ի բաժնի / pqrs ի բաժնի / N ի բաժնի դարձրած՝ ի բաժնին
 13 Աx քաղաքին / միւսն. քաղաքին
 14 Ա թագաւորել փխ տիրել
 15 ՏԽ թագաւորի, եւ ոչ յոլովից իշխել
 16 Ա զկնի փխ գետ
 17 Ա ի բաժնի մասին / pqrs ի բաժնի / իւր մ ի բաժնի
 18 abdef զգետ / c զգետ / g՝ գետ / MO գետ
 19 Ա ընդ որս
 20 tw զչարացեալ
 21 Ա յղէ փխ գրէ

22 E զպատերազմն
 23 pqrs ի մէջ իմ եւ ի մէջ կայսեր
 24 Ա զնախարարութիւն
 25 abdef բաժնին / O բաժնի
 26 ի պատասխանիս / ո՞ պատասխանին
 27 bc արշակայ
 28 Ա եթէ
 29 c վարել
 30 Ա զկնի
 31 Ա յիս զմասինդ fn զիշխանութիւն
 32 a զիւրոյս
 33 O չիք ի (պաշտել)
 34 qr կայսր
 35 abcdef եթէ
 36 NOR ոչ է քեզ հաճոյ այս
 37 Ա այդ
 38 O դարձին
 39 ՏԽ չիք առ քեզ
 40 pqrsy նախարարն / L եւ փխ նախարարս
 41 abcd իւրոյ բաժնին
 42 n իւր
 43 a յազգէ / bcdefO ազգէ
 44 g մասին / c բաժնին փխ մասինն
 45 N եղեալ փխ ելեալ
 46 L զկնի փխ գետ
 47 op ունէր օրինակ զայս

10 Թուղթ Շապիոյ¹ 2առ նախարարսն:

11 «Դիւցազանց քաջ, Շապուհ արքայ-
յից արքայ. նախարարաց Հայոց, ³որոց
կալուած իշխանութեան յիմ բաժնին⁴ հա-
տան⁵. ողջոյն շատ շնորհեմ ձեզ:

12 «Թէպէտ եւ ձեր⁶ ոչ ազատաբար
արարեալ, թողէք⁷ զիւրաքանչիւր իշխա-
նութիւնս⁸, եւ մեզ ոչ ինչ նիազ էր ⁹ի
ձէնջ, սակայն ըստ¹⁰ տիրաբար խնամոց
գլխացաք ի ձեզ եւ յաշխարհդ¹¹ ձեր.
գմտաւ ածեալ, եթէ ոչ կարեն հաւտք ա-
ռանց հովուաց լինել¹², եւ հովիւք¹³ առանց
բարիոք¹⁴ վերակացուի¹⁵, վասն որոյ թա-
գաւորեցուցաք ձեզ զխոսրով ոմն ի դենէ
ձերմէ, եւ յազգէ ¹⁶բնիկ ձերոյ տէրու-
թեանդ: 13 Արդ՝ դարձեալ ձեր յիւրաքան-
չիւր արարս իշխեցէք, որպէս¹⁷ եւ ցայժմ¹⁸:
14 Երգուեալ ¹⁹ի հուր եւ ի ջուր եւ ի
փառս անմահից իմոց նախնեաց²⁰, զի ա-
ռանց նենգութեան²¹ եւ պատրանաց արա-
րաք զայդ, եւ անշրջելի պահեմք: 15 Իսկ
այնք որք²² ոչ լուիցեն ²³հրամանաց մե-
րոց²⁴՝ գտունս նոցա հանդերձ²⁵ զիւղաւք²⁶

²⁷եւ դաստակերտաւք ²⁸հրամայեցաք ունել
յարքունիս: 16 Ողջ լերուք»:

ԽԳ

Յաղագս փոփոխման²⁹ նախարարացն
Հայոց յիրաքանչիւր ժառանգութեանց
³⁰ի պաշտաւն երկաքանչիւր³¹ թագաւոր-
ացն³²:

2 Իբրեւ³³ լուան³⁴ նախարարքն³⁵ Հա-
յոց³⁶, այնք որք³⁷ ունէին զիշխանութիւն³⁸
ի գաւառս բաժնին Պարսից, թէ³⁹ կացոյց
Շապուհ՝ թագաւոր հաւատացեալ Արշա-
կունի, եւ գմուրհակ ուխտին տեսին՝ թո-
ղեալ զԱրշակ դարձան ի բնակութիւնս իւ-
րեանց, ⁴⁰բայց յերից պատանեաց⁴¹ սննդա-
կցաց⁴² արքայի եւ ի մաւտաւոր մերձաւո-
րաց - Դարա⁴³, որդի Բաբկայ տեսուն Սիւ-
նեաց, ⁴⁴որ աներ էր Արշակայ, եւ Գազա-
ւոն⁴⁵, որդի Սպանդարատայ⁴⁶, տեսուն Շի-
րակայ եւ Արշարունեաց⁴⁷, եւ Պերոզ յազ-
գէն Գարդմանացուց⁴⁸. ⁴⁹եւ ի նոսին յա-

1 p շապիու
2 gk առ նախարարն / fo առ նախարարս(ն) հա-
յոց
3 d որոց ի կալուածս իշխանութեանս
4 Ա. բաժինս / pqrs բաժինն
5 Ա. հատածս / L հատուածս
6 d ձեզ / k ձիր փխ ձեր
7 def թողիք
8 Ա. իշխանութիւն
9 gk ի մէնջ / Ա. չիք ի ձեմջ
10 L վասն փխ ըստ
11 Ա. յաշխարիս
12 L լինիլ
13 y առ հովուի
14 Այ բարոք
15 k վերակացութիւն / M վերակացութեան
16 O ձերոյ բնիկ
17 O մինչ փխ որպէս
18 Աց այժմ
19 O ի հուր եւ ի հուր
20 Ա. նախնեացն
21 ors նենգութեանց / P նենգութեան
22 Ա. որ
23 Ա. մերոց հրամանաց
24 O իմոց փխ մերոց

25 N չիք հանդերձ
26 Ա. գեղիւք [f գեղիւք] / gq գեղոք / rs գեղոք / p
գեղոք / E գիւղուք
27 p չիք եւ դաստակերտոք
28 Ա. յարբունիս ունել հրամայեցաք
29 Տխ փոխման
30 Ա. չիք ի պաշտոն ... թագաւորացն
31 tw երկոցունց փխ երկաքանչիւր
32 gk թագաւորութեանց
33 rs որք փխ իբրեւ
34 k լուաւ
35 Ա. նախարարք
36 L չիք հայոց
37 de որ
38 f իշխանութիւն
39 Ա. եթէ
40 Կ²abdenO բաց յերից
41 Ա. պատանեացն / O պատանաց
42 Կ¹ արնդակցաց / վ ստնդակցաց փխ սննդա-
կցաց
43 bc դարայ
44 Աpqrs որ էր աներ
45 abdef գազաւովն / O գաւազոն
46 NO սպանդարատայ
47 tw արշարունեաց / Կ²cde արշակունեաց /
միւսն. աշարունեաց
48 opqrs գարգամանացուց
49 L եւ (աւելացրած՝ որ) ի նոսս

րեցեալք² Ատատ³ յազգէն ⁴Գնունեաց, Կենան յազգէն Ամատունեաց, Սուրայ⁵ յազգէն Մոկաց, Ռըստոմ⁶ Առաւենեան, եւ ⁷այլք անյայտք⁸ ոմանք: ³ ⁹Վասն որոյ գժառանգութիւնս նոցա կալաւ Խոսրով յարքունիս Հրամանաւ Շապհոյ, եւ ոչ եթող զկալուածս¹⁰ որդւոյ ¹¹ի Հայր, եւ ոչ ¹²զեղբաւր յեղբայր¹³:

⁴ Բայց էին ոմանք եւ ի նախարարացն, որք ունէին զիշխանութիւնս¹⁴ իւրեանց ի բաժնին Յունաց ¹⁵առ Արշակայ, որպէս Սահակ ասպետ, որ էր¹⁶ լեալ աներ Վաղարշակայ¹⁷, եղբաւր Արշակայ, եւ խնդրեցին գալ առ Խոսրով. ընդ որում խեթիւ¹⁸ Հայէր Արշակ, Հանապազ Հրապուրեալ ի կնոջէն իւրմէ, որպէս թէ¹⁹ զարդ²⁰ արքունական ունել նմա՝ ի փեսայէն իւրմէ մնացեալ²¹: ⁵ Ապա յայնժամ²² եղեւ քսութիւն²³ ²⁴սուտ զնմանէ յազգականաց

իւրոց ի Սպեր գաւառէ²⁵. վասն որոյ չարչարեաց զնա Արշակ արքայ: ⁶ ²⁶Եւ յայնմանէ խնդրէր ²⁷Սահակ փախչել յԱրշակայ եւ անկանել²⁸ առ Խոսրով. եւ խորհրդակից²⁹ նմին իրի գործակցեալ լինէին Սուրէն³⁰ Խոռխոռունի³¹ եւ Վահան³² Առաւելեան, եւ Աշխադար³³ յազգէն Դիմաքսենից³⁴: ⁷ Բայց ի գնալն նորա ոչ ժամանեցին նոքա, խափանեալ³⁵ ի զաւրացն Արշակայ. թաքուցեալ զաւղեցին³⁶ ³⁷ընդ կեղծաւորութեանն առագաստիւ³⁸, սպասեալ³⁹ զհպող⁴⁰ աւուր:

ԽԳ

Եթէ ո՛րպէս մեծարեաց Խոսրով զՍահակ ասպետ. եւ նահատակութիւնք նորին ⁴¹ի յեղուգակս ազգին⁴² Վանանդացուց⁴³:

² Բայց⁴⁴ Խոսրով մեծապէս ուրախ եղեւ ⁴⁵ընդ գալն Սահակայ ասպետի, եւ⁴⁶

1 M ի սոցին փխ ի նոցին
 2 gk յարուցեալք
 3 c արտակ փխ ատատ
 4 b գնունեաց, սուրայ յազգէն մոկաց, ոստոմ առաւենեան եւ կենաս յազգէն ամատունեաց, այլ abce սուրա
 5 Ա առաւաստաս [Կ² առաւաստոս] փխ որստոմ / MP ոստոմ
 7 Ա այլ անյայտ ոմանք
 8 O այնյայտ
 9 c վասն որոյ առնու գժառանգութիւնս նոցա խոսրով
 10 y կալուածս
 11 Ա առ հայր
 12 Sthef եղբոր յեղբայր
 13 b եղբայր
 14 k իշխանութիւնս
 15 Ա առ արշակայ [f արշակ] եւ խնդրեցին գալ առ խոսրով. որպէս սահակ ասպետ, որ էր լեալ [de չիբ լեալ] աներ վաղարշակայ՝ եղբոր արշակայ. ընդ որում / E առ արշակայ եւ խնդրեցին գալ առ խոսրով. որպէս սահակ ասպետ որ էր լեալ աներ վաղարշակայ. ընդ որում
 16 O չիբ էր
 17 O շաղարշակայ
 18 hg խեթիւ / O խիթի / միւսն. խեթի
 19 k չիբ թէ
 20 ak զիարդ փխ զարդ
 21 Ա ստացեալ փխ մնացեալ
 22 b այնժամ / E յայժմ փխ յայնժամ
 23 N փաւութիւն փխ փութիւն

24 Ա գնմանէ սուտ
 25 c գաւառին
 26 abcdefw չիբ եւ յայնմանէ ... յարշակայ
 27 c փախչել սահակ
 28 n անկանիլ / abcdefw անկեալ
 29 abcdef խորհրդակիցն
 30 k սունէն
 31 e խորխոռունի / f խորխորունի
 32 O վաշան փխ վահան
 33 Thopqrs աշղահար [k աշտահար] / Կ²tw աշխարայ ոմն / abde աշխարայ ոմն / cf աշխարայ ոմն / M աշխարայ
 34 Կ²etw դիմակսենից
 35 M խափանեալք / O խափանեալ
 36 M դուղեցին
 37 f ընդ կեղծաւորութեան
 38 Ա առագաստաւ [c առագաստով]
 39 Ա սպասելով / rs սպասել
 40 h ի դիպող
 41 Ա ի [f չիբ ի] յեղուգակ [d յեղուգակաց / f յեղուգակից] / O ի յեղուգակս
 42 f չիբ ազգին
 43 Ա վանանդայ / g վանանդակս / k վանանդացոյ / M վանանդակո
 44 Ա իսկ փխ բայց
 45 apqrs ընդ գնալն
 46 E չիբ եւ (սպարապետ)

¹սպարապետ ²զնա ի վերայ զաւրաց իւրոց կարգեաց. եւ³ ⁴դարձոյց ի նա զկալուածս⁵ հայրենիս, եւ այլ աւանս հանդերձ ագարակաւք պարգեւեաց նմա յայնոցիկ⁶ ⁷ժառանգութենէ, ⁸որք ի բաժնոյն Պարսից ⁹առ Արշակայ մնացին:

³ ¹⁰Չայտու աւուրբք ոմանք յագգէն¹¹ վանանդացոց¹² ապստամբեցին¹³ ի Խոսրովայ. եւ ¹⁴ոչ յոք ապաւինեցան, այլ ամբացան¹⁵ ի մայրիս ¹⁶լերանց իւրեանց եւ յանձուկս¹⁷ Տայոց քարանց¹⁸. յեղուզակաբար¹⁹ արշաւանաւք յիշխանութիւն²⁰ երկոցունց թագաւորացն Հայոց խռովէին զաշխարհս եւ²¹ անհանգիստ պահէին: ⁴ ²²Յորոց վերայ չոգաւ²³ սպարապետն Խոսրովայ Սահակ ասպետ, եւ զբազումս ²⁴ի նոցանէ սատակեաց, եւ զբազումս փախստականս²⁵ արար ի կողմանս Չորրորդ Հայոց: ⁵ ²Զի ոչ յերկիրն Խաղտեաց²⁶ ան-

կան, ի Յոյնս ապաւինելով, եւ ոչ առ թագաւորն ²⁷Արշակ անցին. ²⁸այլ զաւազակս ոմանս, որ ի կողմանս ²⁹Չորրորդ Հայոց էին, ի սահմանս Ասորւոց³⁰, զիմեցին ապաստան³¹ առնել: ⁶ Քանզի վանանդացիք³² զաւազակութեան գործ մեծ ցանկութեամբ գործէին, եւ³³ որպէս ուղիղ իրք ախորժելի թուէին³⁴ նոցա: ⁷ ³Ջորոց³⁵ ճիգ զհետ մտեալ Սահակայ՝ վարէ յերկար³⁶ ³⁷մինչեւ ի սահմանս Մանանդաւոյ³⁸:

ԽԵ

³⁹Յաղագս գալոյն առ Խոսրով Սուրեցայ, Վահանայ եւ Աշխադարայ⁴⁰ հանդերձ⁴¹ գանձիւք Արշակայ:

² Սուրենայ⁴² Խոռխոռունոյ⁴³ եւ վահանայ⁴⁴ Առաւելոյնի⁴⁵ եւ Աշխադարայ⁴⁶ Դիմաքսենի⁴⁷ գտեալ ժամ պատեհ, զի էր հանեալ զգանձսն⁴⁸ Արշակայ յամրոցէն

1 a սպարապետ ի վերայ գորաց իւրոց գնա կարգեաց
2 O կարգեաց գնա ի վերայ գորաց իւրոց / c չիք գնա
3 abcef չիք եւ (դարձոյց)
4 Ա դարձոյց գնա ի կալուածս
5 O կալուածս
6 a այնոցիկ
7 Տի ի ժառանգութենէ, որք [O որք ի ժառանգութենէ] ի բաժնոյն
8 abdef որք ի բաժնոյն պարսից որ առ արշակայ
9 L աւելացրած՝ որ (առ արշակայ)
10 վ գայտու ժամանակաւ աւուրբք / bdef գայտ
11 Տի ի յագգէն
12 Ա վանանդացեաց / k վանադացւոց
13 M ապստամբեցան
14 b ոչ ոք / lnpqrs յոչ ոք
15 Տի միայն փիս ամբացան
16 Ա իւրեանց լերանցն
17 Տի յանձուկս / M անձուկս
18 f քարանցն
19 Ա յելուզակաբար / O ելուզակաբար / վր յելուզաբար / qrs յեղուզաբար
20 a իշխանութիւն
21 cegk չիք եւ
22 Ա յորոց ի վերայ / y յորոց
23 O չոգաւ
24 O չիք ի նոցանէ ... զբազումս
25 Ա փախստեայ
26 LMO խախտեաց

27 NO արշակա նոցին փիս արշակ անցին
28 Ա այլ իբր [f իբրեւ] գաւազակս
29 k չիք չորրորդ ... ի սահմանս
30 MOP ասորոց
31 O ապաստակ փիս ապաստան թերեւս լաւագոյն (ըստ Ա-ի)՝ այլ իբր գաւազակս ոմանս, որ ի կողմանս չորրորդ հայոց էին՝ ի սահմանս ասորւոց զիմեցին, ապաստան առնել:՝ Ստ. Մ.
32 a վանանդեցիք / gk վանանդակացիք / M նախապէս՝ վանանդակացիք, դարձրած՝ վանանդակացիք
33 Ա չիք եւ
34 Ա թուէր / gk թուի / վլmoqrs թուին / p թուեցին
35 etw գորոյ
36 O երկար
37 bcefkl մինչ ի / a չիք մինչեւ
38 NO մանանդաւոյ
39 Տի հանդերձ գանձիւքն արշակայ գան առ Խոսրով սուրեց, վահան եւ աշխադար փիս յաղագս ... արշակայ
40 Ա աշխարհայ ուղղած՝ աշխադարայ
41 f չիք հանդերձ
42 O սուէն փիս սուրենայ / OP սուրեց
43 a խորխոռոնոնոյ / b խոռխոռնոնոյ / eks խորխոռոնոնոյ / l խորխոռոնոնոյ / f խորխորոնոնոյ / O խորխոռոնի / OP խոռխոռոնոյ
44 a վահայ / O վահան
45 Տիս առաւելոյնի
46 abdef աշխարհայ / c աշխարհայ
47 a դիմաքսենի / k դիմաքսեն / tw դիմակսենի
48 Ա զգանձն / y գանձն

Հանույ¹ տանել յաշխարհն Մոփաց, զոր յափշտակեալ, եւ կամեցեալ անցանել առ Խոսրով՝ ոչ ժամանեցին: 3 Քանզի ածապարեալ Սամուելի² Մամիկոնենի³ մտերմի⁴ Արշակայ, յուրվաճեռն գնդաւ գհետ մտեալ⁵՝ փախստեայս⁶ 7արկանէ յամուր այրս ի գաւառին Մանանաղուոյ⁸. յոր մուտ ոչ գտանէր⁹, 10բայց ի կողմանէ դոյզն ելք էին առ ի թաւալ, եւ առաջի դրաց¹¹ այրին սեպ էր ուղղորդ միապաղաղ. եւ 12ի վերուստ պաղանձաւ¹³ քուաւոր, որ¹⁴ հայի¹⁵ յանդուներս խորածորոյն¹⁶. եւ որ ինչ 17գերծանի՝ յանհնարին ուղիս¹⁸ սաստկութեան անկանի¹⁹, անդադար հորովմամբ 20գլորեալ, 21ոչ ուրեք լինել ոտնկոխի²²: 4 Վասն որոյ տարակուսեալ Սամուել²³ վարանէր 24առ անհնարութեան տեղեացն: 5 Եւ ազդ արարեալ Արշակայ՝ հրամա-

յեաց²⁵ արկղ գործել երկաթակապ²⁶, եւ 27քաջ արանց ի ներքս մտանել, եւ այնպէս շղթայատող²⁸ կարիւք 29ի վերուստ ի վայր իջուցանել ի դուրս այրին: 6 Սակայն եւ 30ոչ այն ինչ վնասեաց. քանզի յոյժ 31ի բացեայ պահէր ցիրդն³²:

7 Եւ մինչ դեռ նոքա 33յայնմ էին՝ լինէր իմն 34ըստ դիպուածոյ բախտի հասանել անդր 35ասպետին Սահակայ բովանդակ գնդաւն Խոսրովայ, որով³⁶ հետամուտ³⁷ յեղուզակացն³⁸ էր: 8 Թողեալ գնոսա՝ դիմէ ի վերայ յայնոցիկ որք ընդ այրին մարտնչէին³⁹, եւ հալածական արարեալ հանէ զՍուրէն, եւ⁴⁰ զՎահան եւ զԱշխաղար⁴¹ հանդերձ գանձիւքն⁴², փոյթ ընդ փոյթ 43հասուցանէ առ Խոսրով: 9 Իսկ 44Խոսրովայ առեալ՝ 45ի գանձուցն հանէ եւ մասն Շապուոյ. եւ հրամանաւ նորա տայ նոցա⁴⁶ գիւղս⁴⁷ եւ դաստակերտս ընտիրս⁴⁸

1 abce յանոյ / dfiw յանույ / Խօրգրս հանուց / n հանուց, շինած՝ յանույ
 2 a սամուել / Կ²def սամուելի / S¹⁰ սամելի [n սամուելի / O ումեմնի]
 3 UO մամիկոնէի
 4 k մտեր
 5 U հասեալ փխ մտեալ
 6 gl փախստայս
 7 p յամուրս արկանէր այրս / U արկանէր յայրս ինչ ամուր, որ [c չի՞ որ] ի գաւառին / NR արկանէր
 8 NO մանանագու
 9 L գտանիք
 10 de բաց ի կողմանէ
 11 c չի՞ դրաց
 12 O ի վեպաղանձաւ փխ ի վերուստ պաղանձաւ
 13 Կ² պաղ, անձաւ
 14 rs չի՞ որ
 15 x հայէր
 16 U խորածորոցն
 17 U գերծանիցի յահագին ուխտ սաստկութեան
 18 O ուխտ
 19 O կանի փխ անկանի
 20 U գլեպ, ոչ ուրեք գտանել ոտնկոխի [b ոտնխոխի]
 21 L ոչ ուրեք գտանել ոտն կոխի
 22 վ ոտնկոխի / M ոտնկոխի / NR ոտնկոխի դարձրած՝ ոտնկոխի
 23 S¹⁰ սամել [n սամուել] / O սամէր փխ սամուել
 24 S¹⁰ առ անհնարաւորութիւն / MPR առ անհնարութիւն

25 de հրամայեալ
 26 U երկաթապատ / O արկաթակապ
 27 c քաջանց փխ քաջ արանց
 28 kO շղթատող / վ շղթայատեղ / O շղթայ աստղ փխ շղթայատող
 29 U իջուցանել վերուստ [c ի վերուստ] ի վայր
 30 a այն ոչ
 31 S¹⁰ ի գատ փխ ի բացեայ
 32 խվ²noq ցիրդն / վ¹⁰prs ցիրքն փխ ցիրդն / M ցիրքն լուսանցում՝ ուղղած՝ ցիրդն
 33 a յայն էին
 34 d ըստ դիպուածոց
 35 U սահակայ ասպետի
 36 O որոյ
 37 k հետամուտ
 38 U յելուզակացն / O ելուզակացն / gl¹⁰prs եղուզակացն
 39 M մարտընչէին
 40 U չի՞ եւ (զվահան)
 41 abefw գաշխարայայն / c գաշխարայայն / d գաշխարայայն
 42 U¹⁰gk գանձիւք
 43 U հասանէ առ արքայ իսկ
 44 S¹⁰ խոսրով առեալ
 45 U ի գանձուցն մասն [c մասն ինչ] հանէ շապուոյ [b ի շապուոյ] եւ հրամայեալ տալ նոցա [detw չի՞ նոցա] գեղս [c գիւղս] / gk չի՞ ի (գանձուցն)
 46 opqrs չի՞ նոցա
 47 MO գեղս / P գեղ
 48 խ ընտիր / P ընդիրս

եւ յարմարս¹ յայնոցիկ² ժառանգութենէ³, որք ի բաժնոյն Պարսից ⁴մնացին ⁵առ Արշակայ: 10 Եւ այս եղեւ սկիզբն պատերազմին⁶ ⁷Արշակայ եւ Խոսրովայ:

ԽԶ

⁸Պատերազմաւ պարտեալ Արշակ⁹ ի Խոսրովայ՝ վախճանի հիւանդութեամբ:

2 Թէպէտ եւ ոչ եղեն¹⁰ ձեռնտու¹¹ Շապուհ եւ Արկադ Խոսրովայ եւ Արշակայ, լինել¹² զաւրավիզն¹³ աւգնականութեան ¹⁴առ ի տալ ընդ միմեանս պատերազմ, սակայն եւ ոչ արգելին զնոսա: 3 Եւ սպառեալ¹⁵ պատգամաւորութեանն¹⁶, ժողովեալ¹⁷ Արշակայ զգաւրս¹⁸ իւր՝ խաղայ¹⁹ ի վերայ Խոսրովայ: 4 Գնաց²⁰ եւ Խոսրով ի բանակէն իւրմէ ²¹առ ծովուն Գեղամայ²², զոր Մաւրան²³ կոչեն, ²⁴ընդ առաջ Արշակայ, զի²⁵ մի՛ ի սահմանս իւր իջցէ. ²⁶եւ ոչ

այնչափ ատակեաց աճապարեալ²⁷ մինչեւ եզիտ զԱրշակ իջեալ յիւր սահմանս²⁸, ի գաւառին Վանանդայ: 5 Եւ պատահեն²⁹ միմեանց ի դաշտին ³⁰որ կոչի Երեւել. եւ տան պատերազմ ընդ միմեանս սաստիկ յոյժ: 6 Հարկանի գաւրն Արշակայ, մեռանի եւ սպարապետն նորա Դարա Սիւնի ի պատերազմին, եւ փախստական լինի Արշակ ³¹սակաւուք: 7 Եւ ³²զհետ նորա մտեալ քաջին Սահակայ ասպետի, ³³սպարապետին Խոսրովայ՝ վարէր³⁴ սաստկապէս: 8 Ուրանաւր³⁵ ³⁶ահագին նահատակութիւնս ցուցեալ Գազաւոնի³⁷, որդւոյ Սպանդարատայ, բազում անգամ դարձեալ յարձակմամբ՝ ցրուէր³⁸ զհետամուտսն³⁹, եւ տայր պարապ ժամ գնալոյ Արշակայ:

9 Եւ դարձաւ Խոսրով ի տեղի իւր, եւ գնաց Արշակ յեկեղեաց⁴⁰. եւ հիւանդացեալ⁴¹ անդ⁴² մաշարայական⁴³ ախտիւք՝ ջերանի⁴⁴ հիւծմամբ ⁴⁵եւ մեռանի, թագաւորեալ⁴⁶ ամենայն Հայոց ամս ⁴⁷հինգ, եւ կիսոցն⁴⁸ Հայոց¹ ամս երկուս եւ կէս: 10 Եւ

1 Կ՛tw յամուրս / de ամուրս փխ յարմարս
2 k այնոցիկ
3 Ա ի ժառանգութենէ
4 P առ արշակ մնացին դարձրած՝ մնացին առ արշակ
5 pqrs առ արշակ
6 Ա պատերազմի
7 k եւ արշակայ խոսրովայ
8 Ա պատերազմաւ արշակ պարտեալ ի խոսրովայ հիւանդացեալ մեռանի
9 pqrs արշակայ
10 OP եղեւ
11 r ձեռնատու / tw ձեռնտու
12 de լինիլ / a լինին
13 ՏԽ գորավիզ
14 վօpqrs առ միմեանս
15 n ի սպառ / վ՛kօpqr սպառել / L սպառիլ / M սպառել դարձրած՝ ի սպառել / E ի սպառել
16 fg պատգամաւորութեան
17 abcdefw եւ ժողովեալ
18 d գամենայն գօրս
19 օpqrs եւ խաղայ [r խաղաց]
20 Ա գնաց
21 Ա առ եզր ծովուն
22 k գեղմայ
23 ՏԽ մուրսն / c մարսն
24 ELOPR ընդ յառաջ
25 a չի՛ք գի
26 Ա եւ ոչ ինչ այնչափ անապարեաց ասպատակել [Կ՛cdefwtw սատակել] մինչեւ

27 վ անապարեաց
28 ՏԽ սահմանն
29 a պատեն փխ պատահեն / L պատահին
30 Ա գոր կոչեն եւ տան ընդ միմեանս պատերազմ / EL գոր կոչեն երեւել եւ տան ընդ միմեանս պատերազմ
31 c չի՛ք սակաւուք ... սահակայ
32 Կ՛abdefwtw գիտ մտեալ նորա
33 Կ՛deopqrstw ասպետին խոսրովայ
34 c վարէ
35 Խ՛վmn որ այն օր փխ ուրանօր / P որ այն ար փխ ուրանօր
36 O նահատակութիւնս ահագին
37 Կ՛b գազաւովնի / k գազաւորի
38 ՏԽ ցրուէ
39 E գիտամուտսն
40 y յեկեղեց՝ց / O յեկեղեաց / միւսն. յեկեղեց / tw յեկեղեց
41 Ա հիւանդանայ
42 Ա չի՛ք անդ
43 c մաշարական / Խ՛վ՛nopqrs մաշարացական
44 d ջերմանի / y ջերմային փխ ջերանի
45 ՏԽabdefwtw չի՛ք եւ մեռանի
46 ՏԽ քազաւորէ
47 O չի՛ք հինգ եւ կիսոյն հայոց
48 Ա՛կ կիսոյն

10 Եւ այնուհետեւ ոչ եւս² կացուցին Յոյնք³ 4ի բաժնի իւրեանց թագաւոր, այլ առաջնորդէր⁵ 6նախարարաց կողմանցն այնոցիկ քաջն⁷ Գազաւոն⁸. եւ աշխարհին իւրեանց մասինն կացուցին Յոյնք կոմէսս⁹ իշխանս:

Խէ

Յաղագս երանելոյն¹⁰ Մեսրոպայ¹¹:

2 Տեսեալ թէ¹² Վերջ Հասեալ է¹³ թագաւորութիւնն¹⁴ Հայոց, եւ գլխովութիւնն¹⁵ նիւթ իւրոյ Համբերութեանն¹⁶ գտեալ Մեսրոպայ¹⁷, 18որ էր ի¹⁹ Հացեկաց²⁰ Տարաւնոյ, սնեալ եւ ուսեալ առ մեծին Ներսիսի²¹, եւ յետ ելից նորա յաշխարհէ²² 23ի դրանն արքունի կարգեալ քարտուղար²⁴. սա սիրեաց զմիայնակեցութեան²⁵ վարս²⁶. որպէս ասաց ոմն, թէ²⁷ ի նաւահանգիստ փութայ²⁸ նաւ խռովեալ, եւ

անձն ժուծկալ խնդրէ զանապատ. նոյնպէս եւ նորա փախուցեալ. յաշխարհական զբաղմանց²⁹, եւ ³⁰ընկեցեալ յետս զմարմնական³¹ պատիւն՝ ³²զհետ ընթանայր երկնաւորին: 3 Եւ երթեալ³³ ի գաւառն ³⁴Գողթան բնակէ, զմիայնակեցութեան³⁵ վարս ստացեալ: 4 Եւ որ ի նմա դաւղեալ աղանդն հեթանոսական, թագուցեալ³⁶ յաւուրցն³⁷ Տրդատայ մինչեւ ցայն³⁸ ժամանակս, եւ ապա³⁹ յայտնեցաւ ի վատթարել⁴⁰ թագաւորութեանն⁴¹ Արշակունեաց, զայն եբարձ աւգնականութեամբ⁴² իշխանի գաւառին, որում անուն էր Շաբիթ⁴³: 5 Ուր նշանք աստուածայինք լինէին, որպէս առ սրբովն Գրիգորիւ. Հալածական լեալ ⁴⁴դեւք մարմնաւոր տեսեամբ անկանէին⁴⁵ ի կողմանս Մարաց: 6 Եւ ոչ ինչ ⁴⁶պակաս յայնցանէ արարեալ գտանի եւ⁴⁷ ի⁴⁸ Սիւնեաց աշխարհին⁴⁹, ⁵⁰աւգնականութեամբ նորին⁵¹ իշխանին որ կոչէր Վաղինակ:

1 c չի՞ հայոց
 2 Ա չի՞ եւս
 3 p q r s չի՞ յոյնք / R յոյնք աւելացրած լուսանցում
 4 O ի բաժինն
 5 detw առաջնորդ
 6 ՏԽ նախարարացն այնք [y այնք] կողման քաջն / b f նախարարացն
 7 c քաջ
 8 bd գազաւոն
 9 c կոմէս / de կոմէս / p կամէս / r կողմէս փխ կոմէսս
 10 ՏԽc երանելոյն
 11 e մեսրոպայ / O մեսրոպայ փխ մեսրոպայ
 12 abetw ի վերջ է հասեալ / ors չի՞ ի (վերջ)
 13 cf չի՞ է
 14 fgpr թագաւորութիւն
 15 efg գլխովութիւն
 16 g համբերութեան
 17 bdef մեսրոպայ / E մեսրոպայ
 18 a չի՞ որ էր
 19 opqrs չի՞ ի (հացեկաց)
 20 d հացիկ
 21 bdef ներսիսի / c ներսեսի
 22 Ա յաշխարհէս
 23 ՏԽ ի դրան
 24 qrs քարտուղար / NR քարտուղար
 25 Տ գմիակեցութեան / L գմիակեցութեանն
 26 ՏԽ գլխով
 27 ՏԽ չի՞ թէ
 28 E խռովեալ նաւ

29 P սրբաբանաց
 30 g յետս ընկեցեալ
 31 p մարմնական
 32 c եւ զհետ ընթանայր
 33 gk երթալ
 34 Ա գողթան, գմիայնակեցութեան վարս ստացեալ բնակէ
 35 NOP գմիակեցութեան
 36 P թափուցեալ
 37 ՏԽ յաւուրսն [նO յաւուրցն]
 38 Ա յայն
 39 y յայպս
 40 L վատթարիլ
 41 gp թագաւորութեան
 42 N յօգնականութեամբ
 43 f շապիտ / 4՛ 4՛2 acdtw շամբիթ
 44 Ա մարմնաւոր տեսեամբ դեմքն անկանէին / L մարմնաւոր տեսեամբ դեմքն անկանէին / gln դեմքն
 45 r արկանէին փխ անկանէին
 46 ՏԽ յայնցանէ պակաս / P յայսցանէ պակաս
 47 c չի՞ եւ
 48 Վam չի՞ ի (սիւնեաց)
 49 d յաշխարհին
 50 R օգնականութեամբ նորին իշխանին լրացուած լուսանցում / abdetw ձեռնտուութեամբ փխ օգնականութեամբ / fopqrs չի՞ օգնականութեամբ
 51 c նոցին / abdefopqrstw չի՞ նորին

7 Եւ 2ի վարդապետել երանելւոյն³ Մեսրոպայ⁴՝ ոչ փոքր կրէր վտանգս⁵, քանզի ինքն էր ընթերցող եւ թարգմանիչ⁶. եւ⁷ եթէ⁸՝ 9այլ ոք ընթեռնոյր, ուր նա ոչ հանդիպէր՝ զանխուլ ի ժողովրդոցն լինէր, յաղագս ոչ¹⁰ լինելոյ թարգմանիչ¹¹: 8 Վասն որոյ եդ ի մտի հնարել¹² գտանել նշանագիրս Հայոց լեզուիս. եւ արկեալ զանձն¹³ ջանս՝ պէս պէս փորձիւք¹⁴ տաժանէր¹⁵:

ԽԸ

Դարձ առ Խոսրով նախարարացն¹⁶, որք¹⁷ էին¹⁸ առ Արշակայ:

2 Տեսեալ նախարարացն Հայոց, եթէ ոչ կացուցին Յոյնք ի վերայ նոցա թագաւոր, եւ դժուարին¹⁹ վարկուցեալ զանառաջնորդն²⁰ լինել²¹՝ խորհեցան կամաւ²² հնազանդել²³ թագաւորին Խոսրովու²⁴: 3 ²⁵Նմին իրի գրեն առ նա թուղթ աւրինակ գայս:

4 ²⁶Թուղթ նախարարացն առ Խոսրով:

5 «Ստրատելատ²⁷ Գազաւոն²⁸ եւ ամենայն նախարարք Հայոց մասինն²⁹ Յունաց. տեսուն մերում³⁰ Խոսրովայ արքայի կողմանն³¹ Այրարատոյ³² խնդալ:

6 «Ինքնին, տէր, գիտես զմիամտութիւն³³ մեր³⁴ առ յիշեցեալ թագաւորին մերում³⁵ Արշակայ, զոր³⁶ մինչեւ ցաւր վախճանի³⁷ նորա³⁸ անշրջելի³⁹ պահեցաք. եւ արդ խորհեալ եմք նոյնպէս ծառայել⁴⁰ քեզ⁴¹ միամտութեամբ, եթէ հաստատեսցես առ մեզ դաշամբք⁴² զերիսս⁴³ գայս⁴⁴. առաջին՝ չյիշել զյանցանս⁴⁵ մեր⁴⁶, զոր պատերազմեցաք⁴⁷ ընդ քեզ ի հարկէ եւ ոչ ի կամաց: 7 Երկրորդ՝ զի դարձուցես ⁴⁸ի մեզ զամենայն ժառանգութիւնս⁴⁹ մեր որ ⁵⁰ի մասինդ Պարսից, զոր հատէք⁵¹ յարքունիս: 8 Երրորդ՝ հնարել⁵² թափել զմեզ ի կայսերէ, զի մի՛ վրդովեսցեն⁵³ զբնակութիւնս

1 Ա իշխանին որում անուն էր վաղինակ / opqrs չիք իշխանին
 2 y չիք եւ ի վարդապետել / OP ի վարդապետ
 3 Sabc երանելոյն
 4 bdef մեսրոպայ
 5 P վտանկս
 6 MOP թարգմանիչ
 7 de չիք եւ (եթէ)
 8 O քէ
 9 Ա այլ ոք հանդիպէր [f ոչ հանդիպէր] որ ընթեռնոյր, ուր նա ոչ լինէր, գանխուլ
 10 NO չիք ոչ / R ոչ լրացուած լուսանցում
 11 MP թարգմանիչ
 12 Ա հնարս փիս հնարել
 13 abcdef ի ջան
 14 Ա հնարիւք փիս փորձիւք
 15 c տաժանեալ / Կ²detw տաժանիւք
 16 hnpqrs չիք նախարարացն
 17 Ա որ
 18 a առ արշակայնց / cfglor առ արշակ
 19 Ա դժուար
 20 c գառաջնորդն / EL գանառաջնորդ
 21 de լինիլ
 22 abcdefw կամաւոր
 23 Ա հնազանդ լինել [de լինիլ]
 24 f խոսրովայ
 25 abcdefw սմին իրի

26 Ա չիք թուղթ նախարարացն առ Խոսրով / L Թուղթ նախարարացն որ ի բաժնին յունաց առ Խոսրով արքայ հայոց
 27 Sbc ստրատելատն
 28 O գաւազոն
 29 Ugly մասին
 30 Ա մերոյ
 31 Ախորոքս կողման
 32 fgpqrs արարատոյ
 33 Sbc գմտերմութիւն փիս գմիամտութիւն
 34 Sbc առ (O չիք առ) յիշել
 35 Ա մերոյ
 36 c չիք գոր
 37 Sbc վախճանին
 38 Sabc չիք նորա
 39 Sbc անշրջելի [goy անշրջելի] / a չիք անշրջելի
 40 c ծառայ
 41 c չիք քեզ
 42 MNO դաշամբ
 43 c գերիս
 44 Sbc գայսոսիկ
 45 ab գլանցանսն / c գլանցանսն / def գանցանսն
 46 Ա չիք մեր
 47 E պատերազմեցայք
 48 abcdefw առ մեզ փիս ի մեզ
 49 hnpqrs ժառանգութիւն / O գժառանգութիւնս
 50 Ա ի մասին
 51 def հատիք / O յատէք
 52 Ա հանել փիս հնարել
 53 y վրդովեսցէ / P վրդովեսցէն

մեր, որք¹ ունիմք իշխանութիւն² 3յայսմ քածնի: 9 Եւ զայս պայման ուխտի գրեալ⁴ եւ խաչ հաստատեալ⁵ կնքեսցես. զորս⁶ տեսեալ՝ փութասցուք ի ծառայութիւն ձեր: 10 7Ողջ լեր, տէր մեր»:

11 8Գրէ եւ Խոսրով պատասխանի:

12 9Թուղթ Խոսրովու առ նախարարսն:

13 «Քաջ արանց Խոսրով Հայոց արքայ. ստրատելատիդ¹⁰ Գագաւոնի¹¹ եւ ամենայն նախարարացդ¹² մերոց¹³ 14ողջոյն շատ:

14 «Ուրախ լերուք, 15զի եւ¹⁶ մեք ողջ եմք, եւ ուրախացաք 17ընդ լուր ողջունի ձերոյ. եւ առաքեցաք¹⁸ 19ըստ խնդրոյ ձերոյ²⁰ զայս պայման ուխտի: 15 Առաջին՝ չյիշել զյանցանս²¹ ձեր, զոր²² չունէաք²³ 24առ յանցանս իսկ, այլ առ²⁵ երախտա-

ւորս՝ զմիամտելն²⁶ առ թագաւորին Արշակունւոյ²⁷ զոր պաշտէիքն. 28զի եւ առ մեզ զնոյն յուսամք²⁹ լինել³⁰: 16 Երկրորդ՝ դարձուցանել ի³¹ ձեզ զժառանգութիւնս ձեր, զոր ունիմք³² յարքունիս. 33բայց յայնմանէ, 34զոր ումեք ումեք պարգեւեցաք, զի³⁵ ոչ չըջին պարգեւք թագաւորաց³⁶ առանց վնասու, մանաւանդ զի ի³⁷ դիւան հաւրն մերոյ³⁸ տեսուն³⁹ Շապհոյ արքայից արքայի եմուտ. այլ փոխանակ ընդ այնր յարքունուստ⁴⁰ լնումք եւ զձերոյն⁴¹ պակասութիւն⁴²: 17 Երրորդ⁴³՝ թափեմք զձեզ 44ի գործակալացն Յունաց, թէպէտ պատերազմաւ ընդ կայսեր, թէպէտ խաղաղութեամբ:

18 «Եւ զքեզ, Գագաւոն⁴⁵, արիւն իմ եւ հարազատութիւն, ոչ ըստ⁴⁶ վաղնջուց ազգականութեանն⁴⁷, այլ ըստ արդեանս, որ ի մաւրէ քումմէ Արշանուշայ Արշակունւոյ⁴⁸, հանեալ⁴⁹ զքեզ ի հայրենեաց

1 R գորս փխ որք
2 abcdefw զիշխանութիւն / b գրնակութիւն փխ իշխանութիւն
3 c ի յայս քածնի
4 Stw գրել [n գրեալ]
5 4²bcdefotw հարստեալ / վխտրց հաստատել
6 4²bcdefktw գոր
7 a ողջ եր / O ողջ լերուք
8 f առ նախարարսն թուղթ խոսրովու. գրէ եւ խոսրով պատասխանի / Stw չիք գրէ եւ խոսրով պատասխանի / ab նախարարսն [b առ նախարարսն լուսանցում կարմիր քանափով] գրէ եւ cdetw չիք թուղթ խոսրովու առ նախարարսն / L պատասխանի թղթոյն նախարարսն ի խոսրովայ փխ թուղթ խոսրովու առ նախարարսն
10 Stw ստրատելատի [I ստրատելի]
11 O գաւագոնի
12 Stw նախարարաց
13 b հայոց փխ մերոց / 4²acdef չիք մերոց
14 Ա ողջոյն [f որջ] շատ. ուրախ լերուք / Stw ողջոյն: Շատ ուրախ լերուք
15 Ա զի մեք ողջ եմք, զի եւ մեք ուրախացաք
16 Ախորքրս չիք եւ (մեք)
17 rs չիք ընդ լուր ... առաքեցաք
18 c առաք փխ առաքեցաք
19 O չիք ըստ խնդրոյ ձերոյ / abcdefw ըստ խնդրոյ / pqrs ի խնդրոյ / L ըստ խնդրոյ ձերոյ / P առ խնդրոյ փխ ըստ խնդրոյ
20 Աk ձեր
21 c գանցանս / f գանցանսն / y անցանս
22 k զի փխ գոր
23 c չունէիք
24 f առ անցանս

25 Stw չիք առ (երախտաւորս)
26 c զի մտամտելն փխ զմիամտելն
27 L արշակայ փխ արշակունւոյ / MOP արշակունւոյ
28 c չիք զի եւ առ մեք / abdef գոր փխ զի
29 N յուսամք
30 e լինիլ / pqrs չիք ի (ձեզ)
31 Ա զժառանգութիւն
32 gk ունիք
33 Stw բայց ի յայնմանէ / abdeno բաց / L բաց յայնմանէ / M բաց ի յայնմանէ
34 p գոր ումեք պարգեւեցաք
35 Stw եւ փխ զի
36 a թագաւորի
37 k չիք ի (դիւան)
38 pqrs մերուք
39 NO չիք տեսուն
40 Stw եւ յարժանուստ [p արժանուստ] / NO չիք եւ (յարժանուստ)
41 a գանցանս
42 Stw պակասութիւնն
43 abdef երիւր փխ երրորդ
44 EL ի գործակալաց / R ի գործականացն
45 O գաւագոն
46 q վասն փխ ըստ
47 Ughkr ազգականութեան
48 P արշակունւոյ
49 խորքրս հանել

քոց կամսարականաց, եւ ի մայրենիս քո յիմս¹ առեալ ազգ՝ Արշակունի անուամբ պատուեցից»:

19 Զայս տեսեալ Գազաւոնի²՝ ընդ հուպ դարձուցանէ զբնաւ նախարարսն³ առ արքայն⁴ Խոսրով, եւ բարեբաստիկ⁵ եղեալ քաջափառութեամբ⁶, հանդիպի ամենայն խնդրոցն⁷ եւ խոստմանցն⁸: 20 Բայց Սամուելի⁹ Մամիկոնենի¹⁰ յինքն ըմբռնեալ զթուղթն Խոսրովու եւ զպատճէն¹¹ թղթոյն¹² նախարարացն՝ զատուցեալ¹³ ի նոցանէ զնաց առ կայսրն Արկադ¹⁴: 21 Քանզի էր սպանեալ նորա զհայր¹⁵ իւր Վարդան¹⁶ յաղագս¹⁷ ուրացութեանն¹⁸, եւ զմայր իւր Տաճատուրհի¹⁹, եւ²⁰ երկնչելով ի Պարսից եւ²¹ քեռեաց իւրոց Արծրունեաց՝²² ոչ իշխէր զատչել ի Յունաց: 22 ²³Իսկ Արկադայ բարի արարեալ նմա, հրամայէ զհաւասար²⁴ թղթոցն²⁵ հելլէն²⁶

գրով²⁷ զիւանի իւրում զնել, զի պահեսցին²⁸ յիշատակք²⁹ ազգաց ապստամբողաց. ³⁰որ կայ մինչեւ ցայսաւր:

Խթ՝

Միապետել³¹ Հայոց Խոսրովայ, եւ ունել³² զաթոռ եպիսկոպոսապետութեանն³³ մեծին Սահակայ³⁴:

2 Իբրեւ տիրեաց Խոսրով ամենայն³⁵ նախարարացն Հայոց, որում³⁶ ցանկայրն՝ յղէ առ Արկադ եւ³⁷ խնդրէ ի նմանէ հաւատալ³⁸ յինքն զմասն Յունաց որ ի Հայս, զոր³⁹ չէն կալեալ՝⁴⁰ հարկեցցեն նմա անսխալ⁴¹, որպէս նորին գործակալաց⁴²: 3 Եւ կասկածեալ Արկադեայ⁴³ ⁴⁴ի միաբանութեանէ նախարարացն Հայոց, թէ միաբանութեամբ հանիցցեն⁴⁵ ի նմանէ ⁴⁶եւ տացցեն ⁴⁷ի Պարսս զբաժինն զայն՝ կատարէ զխնդիրսն⁴⁸ Խոսրովայ⁴⁹:

4 Յետ այսր⁵⁰ վախճանեալ եպիսկոպոսապետն Ասպուրակէս⁵¹, ի տեղի նորա յա-

1 bdefp իմս
2 O գաւագոնի
3 L նախարարս
4 ՏԽ չիբ արբայն
5 Ա բարեբաստիկ
6 d քաջափառութեամբ
7 Ա խնդրոյն / O խնդրացն
8 a խոստմանն
9 Ա սամուէլի / ՏԽ սամելի
10 Ա մամիկոնէի / O մամիկոնոյ
11 p պատնեն / qrs պատնէն
12 ՏԽ թղթոցն / tw թղթոյն / միւսն. թղթին / L թղթի / OPR թղթոց
13 Ա ի նախարարացն փխ ի նոցանէ
14 c արկադէոս
15 Ա գիայրն
16 n զվարդան
17 f վասն. փխ յաղագս
18 M ուրացութեան
19 fpqrs գտանատուիի / IO գտանատուիի / Կ²bcdefgkn տանատուիի / միւսն. տանատուիի
20 ՏԽ չիբ եւ (երկնչելով)
21 c ի քեռաց
22 Ա ոչ ի յունաց իշխէր զատչել / Խ չիբ ոչ իշխէր զատչել ի յունաց / L ոչ ի յունաց իշխէր զատչի
23 Ա իսկ արկադ նմա բարիս արարեալ
24 c գիւաւաստակ
25 cef թղթոյն
26 adeflnopqrs հելլեն / e հելլեն

27 Ա ի դիւան իւր
28 cde պահեսցեն
29 cp յիշատակ
30 g որ եւ կայ / O որբ
31 ՏԽa միապետեալ [n միապետել] / cf միապէս տիրել փխ միապետել
32 y առնել փխ ունել
33 Աgkqrs եպիսկոպոսութեան / L եպիսկոպոսութեանն
34 tw իսահակայ
35 ՏԽ բոլոր ամենայն
36 a յորոց / bcdeflw որոց / O յորում
37 d չիբ եւ
38 ab *հաւատով / E հաւատով
39 Ա գորս (չէն)
40 Ա հարկիցեն տալ նմա
41 df անսղալ
42 ՏԽ նորուն գործակալացն
43 Վm արկադայ
44 O ի խոնարհութենէ ի միաբանութենէ
45 Ա հատանիցցեն փխ հանիցցեն
46 Ա չիբ եւ տացցեն
47 b գպարսս
48 ՏԽ զխնդիրս
49 pqr խոսրովու
50 ԱO այսորիկ
51 kl ասպուրակէ

Ջորդէ¹ Խոսրով զՍահակ² որդի³ մեծին Ներսիսի⁴, որդւոյ Աթանազենի⁵, որդւոյ Յուսկան⁶, ⁷որդւոյ Վրթանիսի⁸, որդւոյ սրբոյն Գրիգորի: 5 Սա ամենայն առաքինութեամբ⁹ Հարցն նմանեալ, աղաւթիցն¹⁰ մասամբ առաւելեաց¹¹: 6 Քանզի ստացաւ աշակերտս վաթսուոն¹² ըստ նմանութեան մայրաքաղաքացն¹³ սպուղէից, ¹⁴արք կրանաւորք, խարագնագգեստք¹⁵, երկաթապատք¹⁶, բոկագնացք, որք¹⁷ յար ¹⁸ընդ նմա շրջէին. որովք մշտնջենաւոր պաշտամամբ¹⁹ կատարէր զկանոնն²⁰, որպէս զայնս²¹ որք²² ²³յանապատսն էին, ի Հոգայր զաշխարհս, որպէս զայնս²⁴ որք²⁵ յաշխարհի են²⁶: 7 Առ նա եկեալ Մեսրոպ²⁷ յաղագս խնդրոյ նշանագրաց²⁸ Հայոց՝ եզիտ զնա առաւել եւս²⁹ փափագող³⁰ այնմ.

եւ յետ բազում ջանից եւ ոչ ինչ աւգտելոյ, դարձեալ³¹ յաղաւթս ապաւինեալ, յԱստուծոյ խնդրելով: 8 Եւ մեկնեալ ի միմեանց, զնաց Մեսրոպ³² ի դադարս իւր. եւ յանձն առեալ զխստամբերութիւն վարուց ճգնէին առաւել ³³քան զառաւել:

Ծ

Կապումն³⁴ Խոսրովայ, եւ փոխանորդել³⁵ զթագն³⁶ Վոսմշապիոյ³⁷ ³⁸Եղբարւր նորին:

2 Բայց Շապուհ էր ցասմամբ³⁹ ընդ Խոսրովայ ի⁴⁰ բարեկամանալն Արկաղեայ անձամբ, եւ⁴¹ յանհրաման կարգել⁴² յեպիսկոպոսութիւն⁴³ զմեծն Սահակ⁴⁴. վասն որոյ յղեալ մեղադրութիւն Հանդերձ սպառնալեալք՝ ըմբոստացաւ Խոսրով, եւ խրոխտամբ⁴⁵ ⁴⁶վեսական⁴⁷ պատասխանեաց, արձակեաց⁴⁸ զպատգամբերսն⁴⁹ անարգանաւք: 3 Եւ իսկոյն խաւսեցաւ ⁵⁰ընդ Արկաղեայ, զի լուծեալ զհաշտութիւնն⁵¹ ընդ⁵² Շապուհոյ՝ աւզնեսցէ նմա զաւրու, եւ սա դարձուցցէ ⁵³ի նա զբոլոր

1 c աջորդէ
 2 L գիսահակ / O զխոսրով փիս զսահակ
 3 L գորդի
 4 c ներսեսի / bef ներսեսի
 5 ab յաթանագիմի / cdetw աթանագիմի / f աթանագիմէի / P աթանիգեմի
 6 abcdefw յուսկանն
 7 R որդւոյ վրթանիսի լրացուած լուսանցում
 8 abde վրթանէսի / k վրթանի
 9 իսվտրգրս առափնուրթեանց
 10 abcd աղօթից
 11 o առաւելեալ
 12 O կամ փիս վաթսուն
 13 վ՛kլրգրս մայրաքաղաքայն / վ մայր քաղաքայն
 14 L գարս կրօնաւորս խարագնագգեստս, երկաթապատս, բոկագնացս
 15 P խարագնագեստ
 16 gk չիֆ երկաթապատ / M երկաթապատ լրացուած լուսանցում
 17 Տի որ լո որի
 18 o շրջէին ընդ նմա
 19 Vdefmpqrs պաշտմամբ / p պաշտամամբ
 20 p զկանոնն / k զկանոնն / M զկանոն
 21 Տի գայն [kn գայնս] / N գայն դարձրած՝ գայնս
 22 Vmp որ
 23 c չիֆ յանապատսն ... որի / adetw յանապատսն
 24 Vbcgkmpqrs գայն
 25 Vcmopq որ
 26 Uo էին փիս են
 27 ac մեսրոպայ / bdefw մեսրովրայ / E մեսրոբայ
 28 վ նշանագրոց
 29 U չիֆ եւս
 30 cf փափափող

31 q դարձաւ
 32 abcdef մեսրովր
 33 tw քան զկար փիս քան զառաւել
 34 acqr կատարումն փիս կապումն
 35 cf փոխանորդէ
 36 P զթագն
 37 Uopqrs վոսմշապուի
 38 U եղբայր նորա
 39 rs չիֆ ցասմամբ
 40 U չիֆ ի (բարեկամանալն)
 41 c չիֆ եւ
 42 y կարգեալ
 43 abc յեպիսկոպոսապետութիւն / opqrs յեպիսկոպոսութեան
 44 t իսահակ (ընդհանրապէս)
 45 Vm խրոխտով
 46 b չիֆ վեսական պատասխանեաց
 47 Vt վէսական
 48 ot եւ արձակեաց
 49 U զպատգամաւորսն
 50 իսվտրս ընդ արկաղայ / N աւելացրած՝ ընդ (արկաղեայ)
 51 fkg զհաշտութիւն
 52 o չիֆ ընդ
 53 opqrs ի նա / միւսն. առ նա [bgk չիֆ] / M աւելացրած՝ առ նա փիս ի նա

աշխարհս¹: 4 Այլ Շապուհ, ի հրապուրելոյ
²գուշակութեան նահապետացս³ մերոց՝
⁴նոյն հետայն առաքէ⁵ գորդի իւր գԱրտա-
 շիր զաւրու մեծաւ ի Հայս: 5 Եւ ի հրաժա-
 րել Արկաղեայ⁶ ⁷ի կուսակցելոյն խորո-
 վայ, եւ ոչ գոք ⁸յաւտար ազգաց գտեալ⁹ ի
 սատարութիւն, անկարացեալ ընդդիմանալ
 կամ¹⁰ խուսափել¹¹ ¹²ի նմանէ՝ չոգաւ¹³ առ
 նա:

6 Եւ Արտաշրի¹⁴ ընկեցեալ զնա ի տէ-
 րութենէն, փոխանակ կացուցանելով
 զՎռամշապուհ զեղբայր¹⁵ նորին¹⁶, ո՛չ
 զմեծն Սահակ¹⁷ եւ ոչ գոք ի նախարարացն
¹⁸կարգելոցն ի խորովայ վրդովեաց ի պա-
 տուոյ իւրաքանչիւր¹⁹, նա եւ հրամայեաց
 եւս ընդ Յոյնս զնոյն կարգ ունել: 7 Եւ
 թողեալ գունդ ստուար, ինքն²⁰ ի Տիսբոն²¹
 փութայր հասանել, ի ծերութենէ հաւրն
²²ակն ածեալ, ընդ իւր ունելով զխորով՝
 զնել յԱնուշն²³ կոչեցեալ բերդին²⁴, որոյ

թագաւորեալ ամս հինգ: 8 Ընդ նմա ²⁵տա-
 րաւ եւ զԳագաւոն²⁶ կապանաւք, կասկա-
 ծեալ յառնն²⁷ քաջութենէ. եւ զտուն²⁸ նո-
 րա հրամայէ²⁹ ունել յարքունիս, ³⁰նոյն-
 պէս եւ զեղբաւր³¹ նորա³² Շաւարշայ, ³³եւ
 զՊարգեւայ³⁴ Ամատունոյ³⁵: 9 Քանզի
³⁶նոքա երկոքեանն³⁷ հանդերձ զինուո-
 րաւք³⁸ ³⁹իւրեանց եաւթն հարիւրովք նկա-
 տեալ⁴⁰ որսացան զաջողութիւն⁴¹ ⁴²ժամու ի
 ճանապարհի կարաւանին՝ զերծուցանել
 զարքայն իւրեանց խորով⁴³. եւ ոչ աջողե-
 ցան⁴⁴ ⁴⁵ի պարաւանդելոյ ոտից նորա⁴⁶ ի
 շղթայս: 10 Եւ հզաւր մարտի եղելոյ՝
 սպանան⁴⁷ Շաւարշ եւ Մանուէլ որդի Պար-
 գեւայ, եւ բազումք ընդ նոսա. իսկ Պար-
 գեւ⁴⁸ ⁴⁹ի կալանս ըմբռնեալ՝ ածաւ առաջի
 Արտաշրի. եւ ⁵⁰տիկտեսակ գործեալ⁵¹ ու-

1 N գաշխարհս
 2 Ա. գուշակութեամբ նահապետաց
 3 O նախապետացն
 4 O չիք նոյն հետայն / R նոյն հետայն աւելա-
 ցուած լուսանցում
 5 Ա. գարտաշիր *գորդի [c գորդի] իւր
 6 իւ. m q r s արկաղայ
 7 p q s ի կուսակցելոցն
 8 NOR օտար յազգաց
 9 իւ. f n o p q r s եկելոց փ/իս գտեալ
 10 a չիք կամ
 11 a b c d e t խուսել / b խօսել փ/իս խուսափել
 12 d չիք ի նմանէ
 13 d g t չոգաւ
 14 իւ արտաշիր
 15 Տիւ եղբայր
 16 իւ n o p q r s նորա
 17 L իսահակ
 18 Տիւ կարգելոցն խորովայ եթող, այլ վրդովեաց
 / t կարգեցելոցն
 19 t իւրաքանչիւրոյ
 20 c եւ ինքն
 21 M տիգրոն
 22 Տիւ ակն ածելով / P ակնածելով
 23 c յանուշն
 24 Տիւ բերդի

25 Տիւ տարաւ զգագաւոն [ց եւ զգագաւոն] կասկա-
 ծեալ / Ա. տարեալ
 26 O զգաւագոն
 27 c ի յառնն / p q s յառն
 28 c գտունն
 29 Ա. չիք հրամայէ
 30 O եւ նոյնպէս զեղբոր
 31 M եղբոր
 32 det չիք նորա
 33 a չիք եւ զպարգեւայ հանդերձ / M եւ զպարգեւ
 ամատունոյ
 34 b պարգայ / c d e f զպարգայ
 35 O ամատունոյ
 36 t չիք նոքա ... հանդերձ
 37 n երեքեանս փ/իս երկոքեանն
 38 p q r s զինուոյ փ/իս զինուորոյ
 39 a t չիք իւրեանց եթող հարիւրովք
 40 իւ n p q r s նկատել
 41 Ա. զաջողութիւն
 42 R ի ժամու
 43 L զխորով
 44 Ա. աջողեցաւ [b յաջողեցաւ]
 45 a ի պարաւանդել / c ի պարանդելոյ / M ի պա-
 րաւանելոյ
 46 Ա. նոցա փ/իս նորա
 47 Տիւ d e f սպանաւ
 48 E պարգեւս
 49 Ա. ի կապանս փ/իս ի կալանս
 50 Ա. տիկ տեսակագործեալ
 51 M գործել

ուղցմամբ՝ հրամայեաց դնել յանդիման¹ Խոսրովայ հանապագ:

ԾԱ.

Երբ² մեծին Սահակայ³ ի Տիսրոն⁴, եւ դարձ⁵ մեծարանաւք եւ պարգեւաւք⁶:

2 Սուրբք⁷ ոմանք եւ⁸ երեւելիք, առաջինք⁹ ի նախարարացն եւ¹⁰ Վերադիտաց աշխարհիս, լուսաւորութեան պատճառք, որդէծնութեամբ իջեալ¹¹ մեծն Սահակ¹²՝ դադարումն եղեւ ուստերաց նորա. ունելով¹³ դուստր մի Սահականոյ¹⁴ կոչեցեալ¹⁵, որ տուաւ յամուսնութիւն Համագասպայ¹⁶ Մամիկոնենի¹⁷: 3 Եւ¹⁸ մեռանել¹⁹ քաջ սպարապետին Հայոց Սահակայ ասպետի՝²⁰ ի տեղի նորա աղաչէր սուրբն Սահակ կարգել զնա Խոսրովայ արքայի, եւ զկնի կապանաց նորա՝ եղբաւր նորա²¹ Վռամչապոյ: 4 Այլ սա հրաժարէր առանց հրամանաց²² արքայից²³ արքայի առնել զայն²⁴. յիջելով, եթէ²⁵ սակս այսպի-

սեաց²⁶ իրաց կրէ²⁷ վիշտս²⁸ եղբայր նորին²⁹ Խոսրով: 5 Վասն որոյ առեալ³⁰ նմանէ թուղթս³¹, ի թախանձելոյ դատերն³²՝ ինքնին³³ չոգաւ առ Արտաշէր Պարսից արքայ, որ յետ³⁴ եաւթանասուն ամի թագաւորութեան հաւրն կալաւ զտէրութիւնն³⁵ ամս չորս:

6 Եւ մեծարի ի նմանէ յոյժ. նախ վասն քաջատոհմիկ ազգին Պահլաւկաց³⁶,³⁷ դարձեալ եւ զի առաջի անհաւատից արգոյ³⁸ եւ պատուական ցուցանէ Աստուած զծառայս իւր³⁹: 7 Որոյ զբնաւն կատարեալ զխնդիրսն⁴⁰, նախ վասն փեսայի⁴¹ նորա⁴² Համագասպայ, դարձեալ⁴³ եւ⁴⁴ վասն մնացելոցն⁴⁵ մեղուցեալ⁴⁶ նմա⁴⁷ ազգացն Կամսարական⁴⁸ եւ Ամատունի, որք⁴⁹ սուզեալք⁵⁰ ղաւղեալք⁵¹ էին յանյայտ⁵² տեղիս. վասն որոյ մաղթեաց զթալ, իբր

1 Ա առաջի փ/ս յանդիման
2 Բ երբայլն
3 Լ իսահակայ
4 ԼՄ տիսրոն
5 Բ դարձն / ԲԳՐՏ դառնալ
6 Ա պատուով [c պատուով] փ/ս պարգեւով
7 y սուրբ
8 ՏԽԵ չիք եւ (երեւելիք)
9 Վ.տո ի նախարարացն փ/ս ի նախարարացն
10 Ա ի վարդապետաց փ/ս ի վերադիտաց / ցԼ չիք ի (վերադիտաց)
11 Ա ցմեծն
12 Լ իսահակ
13 ԲԳՐՏ գղուստր մի
14 Է իսահակ անոյշ
15 Ա անուն փ/ս կոչեցեալ
16 y համագասպայ
17 Աօ մամիկոնէի
18 Լ ի մեռանելի
19 Ա քաջին սահակայ սպարապետի [Բ սպարապետին մեծի] ի տեղի նորա / Լ քաջին իսահակայ սպարապետի ի տեղի նորա
20 ՏԽ ի տեղի նորա զնա աղաչէր կարգել խոսրովայ
21 ՏԽԵՖ չիք նորա (եղբոր)
22 ՏԽ չիք հրամանաց
23 ԼԲԳՐՏ արքայիցն
24 x զայն

25 ՏԽ քէ
26 Տց այսպիսի / kl այնպիսի
27 ՏԽ կրեաց
28 cdef զվիշտս
29 Ա.ԲԳՐՏ նորա փ/ս նորին
30 ՏցԼ ի սմանէ
31 d թուղթ
32 Ա դատերն [a դատեր] նորա [t նորին]
33 abcdef չիք ինքնին
34 ab եօթանասունամեայ / cdef եօթանասունամեայ / E h ամեա
35 acf զքագաւորութիւն / bdet զքագաւորութիւնն փ/ս գտերութիւնն / M գտերութիւն
36 abcdef պալիակաց
37 Ա դարձեալ զի եւ
38 abt յարգոյ
39 d չիք իւր
40 ՏԽ խնդիրս [o զխնդիրս]
41 cd փեսային
42 c իւրոյ փ/ս նորա
43 Ա եւ դարձեալ
44 O եւս փ/ս եւ / E չիք եւ
45 Ա չիք մնացելոցն
46 Կ՝ մեղուցելոց / abcdef մեղուցելոյ / c մեղուցելոյն
47 y չիք նմա
48 oy կամսարականաց
49 ՏԽ որ
50 ՏԽ սուզեալ
51 c ղաւղեալք / միւսն. ղողեալ
52 g անյայտ

յաստուածային հրամանէ՝ ոչ բառնալ¹ որդւոց զյանցանս² հարց. մանաւանդ զի եւ հարքն որք մեղանն՝ նոքին սակս այնր եւ մեռան³: 8 Որոց մնացելոցն պարգեւեալ⁴ զկեալն⁵՝ հրամայեաց գտունս⁶ երկաքանչիւրոցն⁷ զկալեալսն⁸ յարքունիս⁹՝ դարձուցանել ի նոսա. բայց միայն ի գահ հայրենի ոչ հաստատել¹⁰, այլ ¹¹ի խոնարհ քան զբազումս մատուցեալ նախարարս, ¹²ի կարգ կրտսերագունից¹³ պատրաստել¹⁴: 9 Իսկ զագգն Համագասպայ, որ է տոհմ¹⁵ Մամիկոնեան, ի վեր մատուցանել¹⁶, զի կարգեսցին¹⁷ ունել զհինգերորդ գահ նախարարացն¹⁸ Հայոց, եւ ի դիւանի իւրում գրել:

10 Զի ¹⁹գերկուս զայս այսպէս պահէին²⁰ սովորաբար, զի յորժամ նստէր ²¹արքայ նոր՝ նոյն ժամայն փոխէին զդրամ գտեալ ի գանձս արքունի, զնորայն²² տպաւորեալ²³ պատկեր. եւ զգիր²⁴

դիւանին յայլ փոխեալ²⁵ նորա՝ անուամբ, սուղ ինչ զանագանեալ, ոչ բառնալով զհինն: 11 Իսկ եթէ յամիցէ²⁶ ²⁷ի տէրութեանն ամս բազումս, եւ արասցէ աշխարհագիր նոր՝ թողուին զայն²⁸ որ ի հնոյն փոխեցաւ, զի միայն նորոյն²⁹ վերագրեսցի անուն: 12 Արդ՝ Արտաշիր ոչ ժամանեալ³⁰ ³¹ի կարճութենէ աւուրցն ա՛յլ³² ³³առնել աշխարհագիր՝ յայնմ³⁴ որ յառաջնոցն³⁵ փոխեաց³⁶, իւր անուամբն³⁷ հրամայեաց գրել ³⁸զայն ամենայն, եւ տալ ³⁹գահու եւ պատուոյ, հանդերձ իշխանութեամբ զիւրից⁴⁰ եւ դաստակերտաց Համագասպայ, եւ⁴¹ որում ցանկայրն⁴²՝ զսպարապետութիւնն⁴³ Հայոց, ⁴⁴հրովարտակ առ Վռամ-շապուհ մեր⁴⁵ թագաւոր գրեալ⁴⁶ զայս:

13 47Թուղթ Արտաշրի առ Վռամշապուհ:
14 «Մագղեղանց⁴⁸ քաջ¹, Արտաշիր արքայից արքայ. առ եղբայր Վռամշապուհ թագաւոր Հայոց. ողջոյն շատ:

1 Ա համարել փխ բառնալ
2 f գանցանս
3 Ա մեռանն
4 Առ պարգեւեաց [b պարգեւաց]
5 Աnopqrs գկեալ
6 Խվ² զկեանս փխ գտունս / E չի^f գտունս
7 Ա իւրաբանչիւրոցն / L իւրաբանչիւրոց
8 a գալեալսն / d գկալեալսն
9 pqrs յարբունուստ
10 վ պատուասել փխ հաստատել
11 a ի խոնարհս / det չի^f ի (խոնարհ)
12 Ա⁴ ի գահս փխ ի կարգ
13 Ա կրտսերագունից
14 Ա պատրաստեալ / pqrs պատուասել
15 a չի^f տոհմ
16 NOP մատուցանել
17 Ա կարգիցին
18 MNP նախարարաց
19 ՏԽտ գայս գերկուս [I գերկուսն] / L գայս երկուս / M գայս գերկուսս / nopqrs գերկուսս
20 oqrs պահին
21 It արբայն որ նոյն ժամայն / k արբայն փխ արբայն նոր / M արբայն որ նոյն ժամայն լուսանց-
փում որ-ը այլ ձեռնով ուղղած՝ ոչ / O յարբայն
22 f եւ գնորայն
23 Ա տպաւորել / t տպաւորելով
24 tw գգիր / f ի գիր / միւսն. գիր

25 f փոխել
26 Ա յամեացէ
27 fցk ի տէրութեան
28 M գայն
29 Վտ ի նորոյն / nopqrs ի նորայն / L նորայն
30 Վտ ժամանեալ / gk ժամանեաց
31 O ի կարճութեան
32 abcde յայլ
33 nopqrs աշխարհագիր առնել / abcef չի^f առնել
34 a եւ յայնմ / bcdef ի յայնմ
35 c ի յառաջնոցն
36 t փոփոխեաց
37 gl առուամբ
38 ՏԽ գայդ ամենայն
39 bnopqrs գահոյ թերեւս ուղղելի է գահ եւ պատիւ կամ^r գահու եւ պատուով / ԽՎacdefmt գահու
40 a գեղից / c գեղից / qrs գեղից
41 ՏԽ չի^f եւ (որում)
42 Խ ցանկայր
43 a զսպարապետութիւն / ՏԽ սպարապետութեան
44 L հրովարտակ արտաշրի առ վռամշապուհ մեր թագաւոր փխ հրովարտակ ... գրեալ գայս՝ որ-պէս վերնագիր
45 Խ մերն
46 defgnopqrs գրել
47 Ա չի^f թուղթ ... վռամշապուհ
48 In մագղեղաց / OP մագղեղաց

15 «Ընկալայ² զգրեալսս³ քո⁴, որ ինչ վասն եպիսկոպոսիս⁵ Սահակայ, եւ յիշեցի զերախտիս նախնեաց հարցն⁶ դորա, որք էին նահապետք Սուրենեան⁷ Պահլաւոյ⁸, եւ կամաւ յանձն առին գտէրութիւն⁹ իմոյ նախնւոյն¹⁰ եւ համանուանն¹¹ Արտաշիւրի. ¹²եւ այնչափ սիրեալ¹³ զնա քան զիւրեանց ազգայինսն, մինչ զի ոչ շատացան միայն ի Պարսից աշխարհիս¹⁴ մատնչել¹⁵ ընդ նոսա, այլ եւ ի ձերդ եկեալ նորին աղազաւ՝ սպանին զՍոսրով ¹⁶զքո նախնին, եւ գտոյծս¹⁷ սպանութեանն¹⁸ իւրեանց հատուցին մահուամբ: 16 Իսկ որդի սպանողին Գրիգոր՝ զկեանս եւ զթագաւորութիւն¹⁹ կորուսեալ հիւանդութեամբ²⁰ Տրդատայ, վերստին ետ իւրով բժշկութեամբ²¹, եւ առաւել առ ձեզ եղեւ²² երախտաւոր: 17 Վասն որոյ զորդիացեալդ²³ դորա²⁴ զՀամազասպ²⁵ կացուցես ի վերայ զաւրացդ սպարապետ՝ մեր հրամանաւ, եւ ազգի դորա տացես զգահն²⁶ հինգերորդ՝

պատուոյ²⁷ նախարարացդ. եւ զգիւղս²⁸ եւ զդաստակերտս, զոր տուեալ է նախնեացն²⁹ քոց հարց դոցա³⁰՝ կալցին դոքա: 18 Սապէս եւ գտունս³¹ ³²վնասակարաց ազգացդ³³ զորս³⁴ կալաք յարքունիս՝ թողցես³⁵ ի բաց, աներկիւղաբար³⁶ ³⁷ժառանգել նոցին մնացորդաց. ³⁸բայց գահուց³⁹ հայրենականաց պատուոյն⁴⁰ մի՛ արասցես արժանի. զի եւ մեք ի⁴¹ մերում զիւլանի հրամայեցաք գրել: 19 ⁴²Ողջ լեր»:

20 Բայց յորժամ եկն մեծն Սահակ եւ զամենայն պարզեւեալսն յԱրտաշիւրէ⁴³ հաստատեաց՝ մեռաւ⁴⁴ արքայն Պարսից⁴⁵ Արտաշիւր, եւ ⁴⁶փոխանակ նորա թագաւորեաց Վռամ, որ եւ կրմանն⁴⁷ կոչեցաւ, ամս տասն: 21 Եւ զնոյն բարեկամութիւն կալաւ⁴⁸ ⁴⁹ընդ աշխարհիս Հայոց եւ⁵⁰ ընդ թագաւորին մերում⁵¹ Վռամչապհոյ⁵² եւ ընդ մեծին Սահակայ. եւ էր խաղաղութիւն

1 o չիբ ֆաշ
 2 qrs ընկալ փիս ընկալայ
 3 ac գգրեալսն / bdef գգրեալս / P գգրեալսս
 4 Խ ի ֆէն փիս ֆո / Ա չիբ ֆո
 5 gk եպիսկոպոսապետիս
 6 ՏԽ չիբ հարցն
 7 n սուրեանն / NR սուրենեանն / O սուրենանն / P սուրէնան
 8 Աոօօօրս պալիաւայ / Խ պահլաւայ
 9 N գտերութեան
 10 OPR նախնոյն
 11 b համանուն / O համանըւանն
 12 NO ոչ փիս եւ (այնչափ)
 13 gl սիրեաց
 14 Խ աշխարհի
 15 L մարտնչիլ
 16 օոօօրս նախնիս ֆո / Ա ֆո
 17 Աոօօօրս գտոյծ / M գտուծս
 18 fgk սպանութեան
 19 E գրագաւորութիւն իւր
 20 Խ չիբ հիւանդութեամբ
 21 օօօօրս բժշկութեամբն
 22 Ա չիբ եղեւ
 23 Ա գորդիացեալ
 24 Աոօօրս դմա փիս դորա
 25 Խ համազասպ
 26 ՏԽ գգահ

27 pors պատուոյն
 28 ELM գգեօղս / NOR գգեւղ
 29 Աոս նախնեաց
 30 ՏԽ դորա
 31 օօօօրս գտունն / d գաւանս փիս գտունս
 32 Ա վնասակարացդ ազգաց
 33 o յազգացդ
 34 ԱՏ գոր
 35 c բողից
 36 c աներկեղաբար / n աներկեղաբար
 37 i ժառանգեցեսն մնացորդն
 38 NOR բայց զի (գահուց) / P բաց զի
 39 Աոօօօրս գահու
 40 Վո պատուոյ / օօօօրս պատուաց / R պատուոց
 41 NOR չիբ ի (մերում)
 42 a ողջ եր
 43 b արտաշիւր / det ի յարտաշիւր
 44 pors եւ մեռաւ
 45 t չիբ պարսից
 46 E ձեռագրի ժապաւէնում մէկ թերթ պակասում է, որ համապատասխանում է [փո]խանակ-յեղեւսիայ
 47 g կրման
 48 NO չիբ կալաւ / R կալեալ լրացուած լուսանցֆում
 49 Տ ընդ աշխարհս
 50 a չիբ եւ
 51 ԱԽՎոո մերոյ
 52 pors վոամչապուի / I վրամչապուի

ի մէջ Վռամայ եւ Արկադեայ¹: 22 Եւ Վռամշապուհ² ունէր զաշխարհս³ մեր, եւ ծառայէր ⁴երկոցունց թագաւորացն, տալով հարկս⁵, զմասինն⁶ Պարսից՝ Վռամայ, եւ զմասինն⁷ Յունաց՝ Արկադեայ⁸:

ԾԲ⁹

Յաղագս Դանիելեան¹⁰ նշանագրութեանն¹¹:

2 Յայնմ ժամանակի հիւանդացեալ¹² Արկադ¹³, եւ շարժմանց ահագնից եւ հրկիզութեանց¹⁴ եղեալ ¹⁵ի Բիւզանդիոն, որ յազազս մեծին Յովհաննու¹⁶ շփոթեալ լինէր թագաւորութիւնն¹⁷ Յունաց. եւ զաւրջն¹⁸ ընդ միմեանս պատերազմէին¹⁹ եւ ²⁰ընդ Պարսս: 3 Վասն որոյ Վռամ հրամայեաց Վռամշապուհոյ²¹ 22 մերում թագաւորի²³ իջանել ²⁴ի Միջագետս, զի խաղաղացուցեալ²⁵ կարգեսցէ²⁶ զնոսս, եւ համար²⁷ երկաքան-

չիւրոցն հատցէ գործակալացն²⁸: 4 ²⁹Եւ իջեալ նորա ³⁰ի կարգել զայս³¹ ամենայն՝ ոչ փոքր ինչ կրէր³² աշխատութիւն³³ յազազս³⁴ քարտուղարի³⁵. զի մինչ³⁶ գնաց Մեսրոպ³⁷ յարքունական դրանէն³⁸՝ ոչ զոք³⁹ ի ճարտարաց գտանէր⁴⁰ անդ⁴¹ 42ի դպրաց, քանզի պարսկականան⁴³ վարէին⁴⁴ գրով: 5 Վասն որոյ ⁴⁵մատուցեալ առ արքայն⁴⁶ քահանայի⁴⁷ ուրումն⁴⁸ Հաբէլ⁴⁹ անուն կոչեցեալ, խոստանայր ⁵⁰հայկականացս ⁵¹լեզուաց առնել նշանագիր, յարմարեալ⁵² ⁵³ի Դանիելէ եպիսկոպոսէ, յիւրմէ⁵⁴ մերձաւորէ: 6 Զորով⁵⁵ անփոյթ ⁵⁶արարեալ արքայի⁵⁷, եւ ելեալ¹ 2ի Հայս՝

1 գիրքս արկադայ
2 I վրամշապուհ
3 I զաշխարհ
4 ԱՆ թագաւորացն երկոցունց
5 ԱՏԿ զհարկս
6 ց զմասին / Պ₁₀ [զ]մասն
7 Մ զմասին / Պ₁₀ զմասն
8 ցI արկադայ
9 Պ₁₀ ԾԲ ի յ ՄԲ
10 I դանիելեան / Վbdefmnopqt դանիելեան / k դանիելի / grs դանիելի
11 ԱցI նշանագրացն / Կ² նշանագրաց / qr նշանագրութեան
12 agk հիւանդացաւ
13 O արկաթ
14 ՏԽ հրընկեցութիւն [ց հրընկեցութեանց]
15 Կ²abce ի բիւզանդոն
16 Ա յոհաննու
17 Մ թագաւորութիւն
18 Պ₁₀ զարբն
19 Պ₁₀ պատերազմին
20 Ա ընդ պարսիցն / Խ ընդ պարսից
21 I վրամշապուհոյ / pqrs վրամշապուհ
22 Պ₁₀ թագաւորին հայոց ի յ մերում թագաւորի / SI մեր
23 ՏԿ թագաւորին
24 NOP ի միջագետս
25 opy խաղաղացուցանել / վ²lnqrs խաղաղացուցանել / N նախապէս՝ խաղաղացուցանել, դարձրած՝ խաղաղացուցել
26 վ²pqrs կարացել

27 e զհամար
28 Աց գործակալաց
29 I եւ ի իջեալ
30 ԱՏ եւ կարգեալ ի յ ի կարգել / I եւ կարգել
31 ԱՏ զայս [d չիբ գայն] / Խ գայն
32 ԱՏԿ կրէ
33 O աշխատութիւնս / Պ₁₀ զաշխատութիւն
34 Պ₁₀ վասն ի յ յաղագս
35 pqrs քարտուղարի / NOP քարտուղարի
36 ԱՏ մինչեւ
37 I մեսրոպ / L մեսրոպ
38 I ի դրանէն
39 ԱՆ ոք / S զոք
40 abdef գտանիւր / միւսն. գտանէր
41 Պ₁₀ բան ի յ անդ
42 d ի դպրոց / Խ չիբ ի (դպրաց)
43 opqrs պարսկական
44 Պ₁₀ վարեին
45 Ա մատուցեալ ոմն առ արքայն հարել անուն կոչեցեալ [a կոչեցեալ անուն]
46 Խ առ արքայ
47 Պ₁₀ չիբ քահանայի
48 ՎԿlm որումն / Պ₁₀ ոմն ի յ ուրումն
49 Խ հարեղ / p յարել / P հարել
50 Պ₁₀ հայկականացս առնել նշանագիր լեզուի / Ա հայկականացս / opqrs հայկականաց / NO հայկականց
51 ԱՆ առնել նշանագիր լեզուացս [k լեզուաց, a չիբ լեզուացս] / opqrs լեզուացս
52 opqs յարմարել
53 I ի դանիելէ / ԱՏԿ ի դանիելէ / det չիբ ի (դանիելէ)
54 ցI իւրմէ / f իւր
55 y գորոյ
56 R արարեալ բարից յետոյ լուսանցում լրացուած՝ արքայի եկեալ գտանէ ժողովեալ
57 ՏԿ արքային

գտանէ ժողովեալ առ մեծն Սահակ եւ Մեսրոպ³ զամենայն եպիսկոպոսունս⁴, հոգալ զգիւտ⁵ դպրութեան⁶ Հայոց, զոր⁷ զգացուցին արքային. եւ նա պատմեաց նոցա⁸ զասացեալսն⁹ վանականին¹⁰: 7 Զոր իբրեւ լուան՝¹¹ թախանձէին զնա փոյթ զայնպիսեացն առնել¹² պիտոյից:

8 ¹³Վասն որոյ առաքեաց հրեշտակութեամբ զայր մի պատուական յաշխարհիս¹⁴ եւ ¹⁵հաւատարիմ իւր¹⁶, խաղունի¹⁷ ազգաւ, Վահրիճ¹⁸ անուն, յոյժ փափագող¹⁹ նորին գործոյ²⁰, ²¹առ Հաբէլն այն: 9 Զոր առեալ, եւ երթեալ նովաւ²² հանդերձ ²³քաջ հմտացեալ ²⁴ի Դանիելէ, կարգեալ²⁵ ըստ²⁶ ձեւոյ աւրինակի²⁷ յունականին²⁸ զվաղնջուցն²⁹

գրեալ³⁰ շարագիր³¹ տառից՝ եկեալ³² ետուն ³³ցմեծն Սահակ ³⁴եւ ³⁵Մեսրոպ: 10 Որոց ուսեալ³⁶, եւ թեւածելով³⁷ ընդ նոսա ³⁸տղայոց զամս սակաւս, տեղեկացեալ գիտացին՝ ոչ լինել³⁹ բաւական այնու⁴⁰ նշանագրաւք ստոյգ հոլովել ⁴¹զհեզեայ բառից հայկականաց հազներգաբար, մուրացածոյիւն⁴² այնուիկ գծագրութեամբ⁴³:

ԾԳ⁴⁴

Յաղագս Մեսրոպեան⁴⁵ նշանագրացն⁴⁶, ⁴⁷ի վերնոյն տուելոց⁴⁸ շնորհաց:

2 Զկնի այսորիկ⁴⁹ ինքնին Մեսրոպ⁵⁰ իջանէ⁵¹ ի Միջագետս ⁵²հանդերձ աշակերտաւք առ նոյն Դանիել, եւ⁵³ ոչ աւելի ինչ գտեալ քան զառաջինն՝ անցանէ եւ յեդեսիայ⁵⁴, ¹առ Պղատոն ոմն ճարտասան² հե-

1 խ եկեալ փխ ելեալ
 2 nopqrs ի հայսս
 3 cef մեսրոբ / L մեսրովբ
 4 Ախ գեպիսկոպոսունս [d գեպիսկոպոսունսն ամենայն] / LM գեպիսկոպոսուպն ամենայն / Պ₁₀ [գեպիսկոպոսունս [գալմենայն
 5 վճգլ գգիր փխ գգիւտ
 6 I դպրութեանն
 7 Ախ արբայի [gl արբայի] զգացուցին / P սգացուցին
 8 Ախվտ չիբ նոցա
 9 gl գասացեալս
 10 I վանակին փխ վանականին
 11 p թախանձէին գփոյթ / վճgl թախանձեցուցին / Պ₁₀ թախանձեին
 12 d տանել փխ առնել
 13 S վասն որոյ յաշխարհէս մերոյ [o մերմէ.] առաքեաց
 14 df աշխարհիս / S չիբ յաշխարհիս / Պ₁₀ յաշխարհէս
 15 c իւր հաւատարիմ / gl զհաւատարիմ / R չիբ եւ զհաւատարիմ
 16 խ չիբ իւր
 17 Պ₁₀ խաղունի փխ խաղունի
 18 Ա վարնին / oqrs վարնին / Կ՝ վահարին / L վահրին
 19 M փափագող / P փափաքող / Պ₁₀ փափագալ
 20 Ա գործոց / O կարծոյ փխ գործոյ
 21 խ առ հաբելն
 22 O նորա փխ նովալ
 23 Պ₁₀ քաջամտացեալ փխ քաջ հմտացեալ
 24 I ի դանիելէ / USk ի [a չիբ ի] դանիելէ
 25 Ugl կարգել
 26 Պ₁₀ ի փխ ըստ
 27 Պ₁₀ աւրինակի
 28 d յունամականին

29 Sժd զվաղնջուց
 30 Sժ գտեալ / L գրեալս
 31 Ախվճ շարագիր / միւսն. նշանագիր / Պ₁₀ շարագիրս
 32 a եւ եկեալ
 33 de եւ ցմեծն մեսրոպ / P զմեծն
 34 b եւ ցմեսրովբ / Պ₁₀ եւ ցմեսրոբ
 35 t մեսրոպ, որոյ
 36 MՊ₁₀ առեալ փխ ուսեալ
 37 Ա թեւակոխեալ ածելով
 38 Պ₁₀ եւ տղայս զոմանս սակաւս փխ տղայոց զամս սակաւս
 39 o լինելով
 40 cglorpqrs այն
 41 վճal զհեզմաբարոցից / վ զհեզմն բարոցից / NOPR զհեզմնեա
 42 Կճd մուրացածիւն / oprs մուրացուածիւն / վ մուրացածիւն
 43 k գործադրութեամբ
 44 c չիբ ԾԳ.
 45 Կճabt մեսրովբայ / de մեսրոբայ / cf մեսրոպայ
 46 cf նշանագրացս / Sժ նշանագրաց
 47 c եւ ի վերնոյն / a ի վերուստն / խ ի վերուստ / Կճbcdet ի վերնոցն
 48 Կճadet տուեցելոյ [t ... լոց] / խ տուեալ / copqrs տուելոյ / f չիբ տուելոյ
 49 b այնորիկ / d այնոսիկ
 50 a մեսրովբ / bet մեսրովբ / df մեսրոբ
 51 Sժ իջեալ
 52 խվճ հանդերձ դասուիբ աշակերտացն
 53 Ugl չիբ եւ
 54 ENO յեդեսայ / P յեդեսայ

հեթանոս, իշխան դիւանին³: 3 Եւ նորա խնդութեամբ ընկալեալ, եւ զոր ինչ միանգամ⁴ միտ առնոյր⁵ քան հայերէն յինքն առեալ⁶, եւ շատ ջանացեալ եւ ոչ աւգտեալ⁷՝ գտգիտութիւն խոստովանեաց⁸ հռետորն⁹: 4 Եւ զայլ ոմն ասելով յոյժ հասու, վարդապետ իւր եղեալ¹⁰ յառաջագոյն, եւ ապա առեալ¹¹ զճարտարացն գրեան¹² ի նոյն դիւանէն Եղեսեայ¹³, եւ գնացեալ քրիստոնէութեան հաւատաց, որոյ անուն Եպիփանոս¹⁴. զոր խնդրեալ¹⁵ գտցես լցուցանել¹⁶ զփափազդ քո:

5 Յայնժամ Մեսրոպայ¹⁷ աւգնականութիւն¹⁸ 19ի Բաբելոնէ եպիսկոպոս²⁰ գտեալ, եւ անցեալ ընդ Փիւնիկէ²¹ Սամոս²² դիմէ. քանզի Եպիփանոս վճարելով²³ զկենցաղս²⁴ թողեալ լինի աշակերտ մի ա-

նուանեալ²⁵ Հոռփանոս²⁶, հրաշալի արուեստիւ հելլէն²⁷ գրչութեան²⁸, որ 29ի Սամոս էր³⁰ միայնացեալ³¹: 6 Առ սա երթեալ Մեսրոպայ³², եւ յայսմ³³ եւս անշահ մնացեալ՝ յաղաւթս ապաւինի: 7 Եւ տեսանէ ոչ ի քուն երազ³⁴ եւ ոչ յարթնութեան տեսիլ, այլ ի սրտին գործարանի³⁵ երեւութացեալ հոգւոյն աչաց թաթ ձեռին աջոյ՝³⁶ գրելով ի վերայ վիմի. զի որպէս ի³⁷ ձեան վերջք գծին՝ կուտեալ³⁸ ունէր քարն³⁹: 8 Եւ ոչ միայն երեւութացաւ⁴⁰, այլ եւ հանգամանք⁴¹ ամենայնին⁴² որպէս յաման⁴³ ինչ ի միտս նորա հաւաքեցաւ⁴⁴: 9 45Եւ յարուցեալ յաղաւթիցն⁴⁶ Եստեղծ⁴⁷ զնշանագիրս մեր, հանդերձ Հոռփանոսիւ⁴⁸ կերպածեալ⁴⁹ զգիրն առ ձեռն պատ-

1 Ավ²նորգրս առ պղատոս
 2 Վkmrs մարտարասան / Վ՛ մարտասա
 3 օր դիւանի
 4 y ի միտս
 5 E բուն հայերէն
 6 իւ առնոյր փիւ առեալ
 7 P աւկտեալ
 8 Վ՛ խոստովեաց / E խոստովանեալ
 9 c հեռետորն / o ուետորն / S հոիտորն [Վ՛ր հոետորն] / OP ոիտորն
 10 Ա լեալ փիւ եղեալ
 11 վ՛ ի լուսանցսն մարտասանն գրեան / gkl մարտարարացն [l ուրիշ ձեռով / g նոյն ձեռով լուսանցում ուղղած՝ մարտասանն] / հոյ մարտասանն / M մարտասանին վերջին ն-ից առաջ մէկ տառ ֆերած փիւ գնարտարացն / R գնար մարտարացն փիւ գնարտարացն
 12 gl գգրիան / k գգրեան / M գրեանս / R գրեանք
 13 a յեղեսեայ / g եղեսիոյ / Inopqrs եղեսոյ
 14 y եպիփանիոս / t եպիփանիոս
 15 a լցուցանել գտցես / y ի ցուցանել
 16 E գփափափս ֆո / ԱՏk գփափափդ [e գփափափդ]
 17 adf մեսրոպայ / bcet մեսրովբայ / NOP մեսրոպ
 18 NOP յօգնականութիւն
 19 Ա ի բարեխոսէ [c ի բարեղոսէ] / n ի բարիղոսէ / g իրա բոսէ / k ի բարբոսէ / վօրգրս յիրարբոսէ / y իր ոսէ փիւ ի բարիլոսէ
 20 իւ չիֆ եպիսկոպոսէ
 21 gy ի սամոս
 22 O սամոս / P սամաւս
 23 իւվ՛ վնարեալ
 24 l գկենցաղն

25 վ՛ջլ անուն / def չիֆ անուանեալ
 26 Վ²abd հոռփանոս / c հոռմփանոս / e հոռփոնոս / t հոռփանոսն
 27 adefr հելլեն / c հելլեն / l հեղդէն
 28 ԱՏg գրչութեամբ
 29 gl ի սամոս
 30 a չիֆ էր
 31 gk մնացեալ
 32 abt մեսրովբայ / def մեսրոբայ / L մեսրոպայ
 33 o այս
 34 L երագոյ / M երագի
 35 y գ՛՞ծարանի
 36 Վm գրելով ի վերայ վիմի Ա, Ե, Է, Ը, Ի, Ո, Ի
 37 d չիֆ ի (ձեան)
 38 gk կուտակեալ / y կ տակեալ / վ կտակեալ / վ՛ ֆանդակեալ (l բառը նորոգած է) / Վ՛ աւսկեալ փիւ կուտեալ / Ա չիֆ կուտեալ
 39 իւվ քար
 40 c երեւոյթեցաւ
 41 g համանգամանքն / ky հանգամանքն / N համգամայքն / O համանգամայքն
 42 Աy ամենայնիցն [t ամենիցն] / l ամենայն / g ա մոցն / k ամենեցունցն
 43 o աման
 44 gln հաւաքեցան / c ժողովաւափ փիւ հաւաքեցաւ
 45 իւ եւ յաղօթիցն յարուցեալ / M յաղօթից յարուցեալ
 46 N աղօթից / O աղօթիցն
 47 abd Էստեղծ / իւ ստեղծ
 48 abdef հոռփանոսիւ / t հոռփանոսիւ / c ոռփանոսիւ
 49 S գգիրն մեսրոպայ առ ձեռն պատրաստ. փոխատրելով / R գգիրն մեսրոպա առ ձեռն պատրաստ. փոխադրելով

ըստ Մեսրոպայ¹, փոխատրելով զհայերէն աթուրթայսն ըստ անսայթաքութեան սիւղաբայից² Հելլենացւոց³: 10 եւ իսկոյն ⁴ի թարգմանութիւն ⁵ձեռն արկեալ, ⁶խորհրդաբար սկսեալ յԱռակացն, բովանդակելով զքսան եւ զերկու յայտնիսն⁷, եւ զնոր Կտակս⁸ յեղու⁹ ի հայ բան, նա եւ աշակերտք նորա Յոհան Եկեղեցացին¹⁰ եւ Յովսէփ Պաղնացի¹¹, միանգամայն եւ զարուեստ գրչութեան ուսուցանել ¹²տալով իւրոց մանկագոյն աշակերտացն:

ԾԳ¹³

Յաղագս դպրութեան Հայոց, ¹⁴Վրաց եւ Ադուանից¹⁵:

2 Վախճանեալ¹⁶ Արկաղեայ¹⁷ փոխանակ նորա¹⁸ թագաւորէ նորին որդի, որ կոչեցաւն¹⁹ Թէոդոս փոքր. ²⁰եւ զնոյն բարե-

կամութիւն կալաւ ընդ մերում աշխարհիս եւ ընդ արքային մերում²¹ Վռամշապհոյ²². բայց զմասն իւր ²³ոչ հաւատաց նմա, այլ ինքեան կալաւ գործակալաւք եւ խողաղութիւն արար²⁴ ²⁵ընդ Յագկերտի արքայի²⁶ Պարսից: 3 ²⁷Ընդ այն ժամանակս եկեալ Մեսրոպայ²⁸, եւ բերեալ զնշանագիր²⁹ մերոյ³⁰ լեզուիս, եւ հրամանաւ Վռամշապհոյ³¹ եւ մեծին Սահակայ ժողովեալ³² մանկունս³³ ընտրեալս³⁴, ուշեղս³⁵ եւ քաջասունս³⁶ փափկաձայնս եւ երկարողիս³⁷, եւ³⁸ դպրոցս կարգեաց յամենայն գաւառս. եւ ուսոյց զբնաւ կողմանս³⁹ ⁴⁰բաժնոյն Պարսից, բայց⁴¹ ի⁴² Յունաց մասնէն⁴³, որք ⁴⁴ընդ ձեռնադրութեանն տուգանեցան⁴⁵, վիճակեալք⁴⁶ յաթոռն Կե-

1 *Կʹabce* մեսրոպայ / *de* մեսրոպայ
 2 *a* սիլլոբայիցն / *b* սիղոբայիցն / *c* սիրոբայիցն / *Կʹdef* սիղոբայիցն *Կʹվճեղոբոգրս* սիղոբայից / *t* սիլլաբայից / *R* սիլոբայից
 3 *a* ի հելլենացւոցն / *Կʹdef* ի հելլենացւոյն / *bt* ի հելլենացւոյն / *c* ի հելլենացոյն / *gl* հեղղեմացւոց / *M* հեղղեմացւոց
 4 *gk* ի թարգմանութեան / *MOPR* ի թարմանութիւն
 5 *g* ի ձեռն արկեալ
 6 *Sh* խորհրդաբար սկսանելով յառակաց, բովանդակ գրսան եւ երկու [ի գերկու] յայտնիսս [ոգրս գայտնիս] / *NOR* խորհրդաբար սկսանելով յառակաց բովանդակ գ. իբ գայտնիսս
 7 *c* գայտնիսն
 8 *f* կտակսն / *gl* կտակարանս / [*I լուսանցքումն* նոյն ձեռով ուղղած՝ կտակս] / *k* կտակարան / *opqrs* չիբ կտակս
 9 *ԱԽՎՄՈՅ* յաղուլ
 10 *a* Եկեղեցայիցն / *միւսն*. Եկեղեցայիցն [*p ուղղած՝* Եկեղեցացիցն] / *M* Եկեղեցացիցն *ուղղած՝* Եկեղեցայիցն
 11 *d* պաղնացիցն
 12 *Ա* տալով մանկագոյն իւրոց [*a* յիւրոց] աշակերտացն [*e* աշակերտաց]
 13 *c* ԾԳ, *I* ԾԵ *փիս* ԾԳ.
 14 *f* եւ վրաց եւ / *b* ի վրաց
 15 *y* աղուվանից
 16 *rs* վախճանել
 17 *խՎՄՈԳՐՏ* արկաղայ
 18 *Sh* չիբ նորա
 19 *Աօբգրս* կոչեցաւ
 20 *de* որ եւ զնոյն

21 *Աօբգրս* մերոյ / *իս* մեր *փիս* մերում (վռամշապհոյ)
 22 *ly* վրամշապհոյ / *P* վրամշապհոյ
 23 *S* մեմ ոչ հաւատաց, այլ ինքեան գործակալով կալաւ
 24 *f* արարեալ / *o* էր *փիս* արար / *իօբգրս* չիբ արար
 25 *op* ընդ յագկերտ / *L* ընդ ազկերտի
 26 *def* արբայիցն
 27 *Ա* ընդ նոյն ժամանակս
 28 *abet* մեսրոպայ / *df* մեսրոպայ / *p* մեսրոպ
 29 *gl* նշանագիր
 30 *c* մեր
 31 *I* վռամշապհոյ
 32 *k* ժողով
 33 *P* մանգունս
 34 *Ա* չիբ ընտրեալս / *P* ընդրեալս
 35 *N* չիբ ուշեղս
 36 *Ավ* քաջասունս / *վո* քաջասումս / *վճկ* քաջակունս
 37 *abt* յերկարողիս / *c* յերկարողիս
 38 *իս* չիբ եւ
 39 *Ա* կողմն / *o* կողմունս
 40 *Ա* պարսից բաժնիցն / *L* բաժնիցն պարսից
 41 *Կʹabden* բաց *փիս* բայց
 42 *Կʹabdefopqrs* չիբ ի (յունաց)
 43 *խՎՄՈՅ* մասէն / *վօբգրս* մասն
 44 *Ա* ընդ [*a* չիբ ընդ] ձեռնադրութեամբ [*Կʹ* ձեռնադրութեան / *t* ձեռնադրութեամբ] / *gk* ընդ ձեռնադրութեան
 45 *opqrs* տուգանցան / *R* տուգանցան *ուղղած՝* տուգանեցան
 46 *Sh* վիճակեալ

սարու, վարել¹ Յունական դպրութեամբ եւ ոչ ասորութեամբ²:

4 Իսկ Մեսրոպայ³ երթեալ յաշխարհն⁴ Վրաց՝ ⁵առնէ եւ նոցա նշանագիրս ⁶տուեցելովն ի վերուստ շնորհաւն⁷, Հանդերձ Զաղայիւ ոմամբ թարգմանաւ⁸ հելլէն⁹ եւ հայ լեզուի¹⁰, ձեռնտու¹¹ լինելով¹² ¹³արքայի նոցա Բակրոյ եւ եպիսկոպոսին Մովսիսի¹⁴: 5 Եւ ընտրեալ¹⁵ մանկունս¹⁶ եւ յերկուս բաժանեալ դասս՝ ¹⁷եւ վարդապետս թողու նոցա¹⁸ յաշակերտաց¹⁹ իւրոց զՏէր Խորձենացի²⁰, եւ²¹ ²²զՄուշէ Տարաւնեցի:

6 Եւ ինքն յԱղուանս իջեալ ²³առ Արսվաղէն²⁴ թագաւոր²⁵ նոցա²⁶ եւ առ եպիսկոպոսապետն Երեմիայ. որոց կամաւ յանձն առեալ զվարդապետութիւն նորա՝ ²⁷ետուն մանկունս²⁸ ընտիրս²⁹: 7 Եւ կո-

չեալ³⁰ զԲենիամին ոմն շնորհաւոր թարգման³¹, զոր անդանդաղ³² արձակեաց մանուկն³³ Վասակ Սիւնեաց³⁴ տէր, ի ձեռն Անանիայի³⁵ ³⁶եպիսկոպոսի իւրոյ. որովք ստեղծ³⁷ զնշանագիրս կոկորդախաւս աղխագուր³⁸ խժական³⁹ խեցքեկագունին⁴⁰ այնորիկ⁴¹ Գարգարացոց լեզուին: 8 Եւ վերակացու թողեալ⁴² զաշակերտ⁴³ իւր զՅովնաթան⁴⁴, ⁴⁵միանգամայն եւ⁴⁶ ⁴⁷քահանայս կացուցեալ զրանն⁴⁸ արքունի ինքն դառնայ ի Հայս. եւ գտանէ զմեծն Սահակ թարգմանութեան⁴⁹ պարապեալ յասորոյն⁵⁰, ⁵¹յոչ լինելոյ յունի: 9 Քանզի նախ⁵² ⁵³ի Մեհրուժանայ⁵⁴ ⁵⁵այրեալ լինէին ընդհանուր աշխարհիս յոյն գիրք. դարձեալ ի բաժանել զաշխարհս Հայոց՝ չտալին⁵⁶ պարսիկ⁵⁷ վերակացուքն ⁵⁸յոյն ումեք

1 Ակլ վարեալ / օ վարիլ
2 Ա ասորոց / ՕՓ ասորով
3 adft մեսրոպայ / be մեսրոբայ / L մեսրոբայ
4 y յաշխարհսն
5 Ա առնել նոցա նշանագիր / Խ առնելով
6 opqrs տուեցելոյն ի վերին շնորհացն / dt տուիցելովն
7 L շնորհին
8 OMPR թարգմանաւ
9 Կ²adefit հելլեն / bc հելլեն / gl հեղդէն / M հեղդեն
10 Ա,ԽԿ՝վ՝ լեզուս
11 n ձեռնատու
12 Sabk լինելոյ / N լինելոյ դարձրած՝ լինելով
13 Ա,Խ նոցա արքային [k արքայի]
14 bcdefgl մովսէսի
15 P ընտրեալ
16 L զմանկունս / P մանգունս
17 c եւ վարդապետ եւ թողու
18 Ա,Խ չիբ նոցա
19 M յաշակերտացն
20 I խորձենեցի / L խորենացի փխ խորձենացի
21 g չիբ եւ (զմուշէ)
22 Վgkmpq մուշէ տարօնեցի
23 I առ արսվաղեն
24 NOPR արզվաղէն
25 abcef թագաւորն
26 Ա,Խ նոցին
27 c ընտիր մանկունս ետուն
28 P մանգունս
29 P ընդիրս

30 cp կոչեցեալ
31 MPR թարգման
32 Ա անդ փխ անդանդաղ
33 c զմանուկն / P վանուկն փխ մանուկն
34 I սիւնեա
35 bdefit անանիայ
36 Ա,Խ իւր [kt իւրոյ / d չիբ իւրոյ] եպիսկոպոսի
37 abdet էստեղծ / cfn եստեղծ
38 c աղագուր / det աղխագուր / l աղխագ լուր (լ տառը քերած է) / վ աղխագաւոր / L աղխալուր
39 ac իժական
40 a խեցքեկագունին
41 y այնորիկ
42 noqrs թողեալ նոցա
43 cgl զաշակերտն / y զաշակերտսն
44 ky յովնաթան
45 f եւ միանգամայն քահանայս
46 gk չիբ եւ
47 df զքահանայս դրան / Խ քահանայ
48 g ի դրանն / y ի տանն փխ դրանն
49 MP թարգմանութեան
50 NO ասորոյն / PR յասորոյն
51 Ա յոչ լինելոյն / o ոչ լինելով / վpqrs ոչ ունելով
52 o չիբ նախ
53 SԽ ի մերութեանայ
54 R մերութեանայ
55 Ա այրեցեալ [c այրեալ] էին գրեանն [t գրեանն] հանուր աշխարհիս յոյն գիրք / o այրեցեալ / ՕՓ արեալ փխ այրեալ
56 c տային
57 abde պարսիկ / E պարսիկն
58 c ուսանել ումեք յոյն դպրութիւն / S յոյն ուսանել դպրութիւն ումեք

ուսանել¹ դպրութիւն յիւրեանց² մասինն, այլ միայն ասորի:

Ծե³

Կրկին թագաւորելն⁴ Հայոց Խոսրովայ, եւ յետ նորա Ծապիոյ⁵ պարսկի:

2 Վռամշապուհ⁶ թագաւորեալ⁷ ամս 8 քսան եւ մի՝ մեռանի, թողլով որդի տասնամեայ, անուն Արտաշէս: 3 Յայնմ ժամանակի երթեալ մեծին Սահակայ ի դուռն արքային Պարսից Յազկերտի⁹՝ խնդրել զկապեալն Խոսրով, որ զկնի մահուանն Արտաշէրի¹⁰ լուծեալ պահեցաւ արձակ¹¹ յԱնուշն¹² կոչեցեալ բերդի յաւուրս¹³ Վռամայ: 4 Եւ Յազկերտի¹⁴ հաւանեալ՝ կատարէ զհայեցուածն¹⁵. տալով¹⁶ նմա զտէրութիւնն¹⁷՝ արձակէ¹⁸ ի Հայս: 5 Սա խնդրեաց զՀրահատ¹⁹ որդի Գազաւոնի²⁰, զոր²¹ յետ հաւրն²² նորա²³ մահուան²⁴ հանեալ յԱնյիշելի ամրոցէն²⁵՝ անդր եւս քան²⁶ Սագաստան²⁷ էր գումարեալ. ²⁸զոր ոչ

²⁹ժամանեաց տեսանել Խոսրով, մի ³⁰եւ եթ ³¹ի կրկնումն թագաւորեալ ամ³²:

6 ³³Յետ որոյ ³⁴Յազկերտի ոչ եւս ի նոցունց, այլ զՇապուհ ³⁵զորդի իւր թագաւորեցուցեալ³⁶ Հայոց, հնարս դառնութեան խորհելով, իբր թէ այնպէս³⁷ հանապազ ³⁸առ նմա լինելով³⁹ նախարարքն յանգչիցին⁴⁰ խաւսիւք⁴¹, տուրեւառիւք⁴², խրախճանութեամբ եւ զբաւսանաւք⁴³ որսոց, այլ եւ եկամուտ հարազատութեամբ մերձաւորեցին խնամութեամբ⁴⁴. զի մարթ լիցի ⁴⁵զնոսա եւ⁴⁶ ⁴⁷ի դեն մազդեզանց⁴⁸ սաղապեցուցանել⁴⁹, որով ամենեւիմբ⁵⁰ զատչիցին⁵¹ ի Յունաց. ոչ գիտելով անմիտն, թէ «Տէր ցրուէ⁵² զխորհուրդս հեթանոսաց». թէպէտ⁵³ առ ժամայն աջողեցաւ¹:

1 L ուսանիլ
2 LO իւրեանց
3 c ԾԴ / 1 ԾԶ փխ Ծե
4 gk խոսրովայ հայոց / d չիբ հայոց
5 I շափոյ / f շապուհ
6 Վռո վռամշապիոյ / y ըռամշապիոյ
7 abdef թագաւորեաց
8 L քսան եւ մէկ
9 I յեզկերտի / L ազկերտի (միշտ այսպէս)
10 I արտաշիրի / t արտաշիսի
11 EO յարձակ
12 Ա յանյուշն / O անուշն
13 P վռամայ եւ յազկերտի հաւանեալ
14 y յեզկերտի
15 ի զհայցուածն / R Պ հայեցուածս (Ակ. զհայեցուածսն)
16 gky տալ
17 fgk գտէրութիւն
18 Sefl արձակեաց
19 L զիրադատ
20 O գաւազոնի
21 Sh որ / Պ հ որ (Ակ. զոր)
22 M հոր
23 Ա չիբ նորա
24 ab մահուանն
25 n յամրոցէն
26 M գագաստանէ գումարեալ
27 ի է գումարեալ

28 c զոր եւ ոչ եւս ժամանեաց
29 ի ժամանեաց խոսրով տեսանել որ եթ ի կրկնումն թագաւորեալ ամ մի
30 վ՛ որ եթ կամ եւ եթ փխ եւ եթ
31 Պ ի կրկնումն թագաւորեալ ամի յետ որոյ յազկերտ ոչ եւս ի նոցանէ այդ շապուհ (Ակ. ի կրկնումն(°) ամ (°) մի թագաւորեալ յետ որոյ) յազկերտի [ոչ եւս ի նոցունց այլ զշապուհ] / E չիբ ի (կրկնումն)
32 վվ ամ մի
33 gk յետոյ փխ յետ որոյ
34 S յազկերտ ոչ եւս ի նոցանէ
35 E որդի իւր
36 g թագաւորեցուցանել / O չիբ թագաւորեցուցեալ
37 o չիբ այնպէս
38 g առ նա
39 Վռո որոց չիբ լինելով / R լինելով լրացուած լուսանցում / Պ չիբ լինելով (Ակ. ունի լինելով)
40 Ա ի յանգչիցին / O հանգչիցին
41 O խորիւ փխ խօսիւ / P խարիւ
42 g տուրեւաոբ
43 OP սրօսանոբ
44 Ա խնամաւորութեամբ / L Պ խնամութեամբ (Ակ. խնամաւորութեամբ)
45 o եւ զնոսա ի դեն
46 Ա չիբ եւ / Պ եւ (Ակ. եւս)
47 Ա ի դէն / E ի դենիւ
48 g մազդեզանցն / I մազդեզանցն
49 վ սաղապեցուցանել / Պ սաղապեցուցանել (Ակ. սաղապեցուցանել)
50 gl ամենեւիմբ / Պ ամենեւիմբ (Ակ. ամենեւիմբ)
51 g զատչից
52 gk ցրուեցէ
53 a թ է փխ թէպէտ

ցաւ¹: 7 Քանզի մեռեալ² Համազասպայ, եւ
³ի սգի մեծի եղեալ Սահակայ՝ ոչ ոք ի
միաբանութիւն հաւաքեաց զգունդս⁴ Հա-
յոց: 8 Վասն որոյ ⁵դիւրամուտ եղեւ յաշ-
խարհս Շապուհ, ընդ իւր ածելով զՀրա-
հատ⁶ եւ զամենայն վտարանդիսն, սակայն
ոչ կարաց ⁷հաճել զմիտս նախարարացն⁸,
անենեցուն⁹ ատեցեալ¹⁰ զնա, ¹¹եւ ոչ ար-
քայաւրէն¹² մեծարէին զնա յորս կամ ի
խաղու:

9 Էր երբեմն զհետ երամակաց¹³ ցուց
յանդզնագոյնս¹⁴ արշաւել¹⁵ ¹⁶ընդ խորտա-
բորտս¹⁷ ¹⁸եւ ընդ վիմուտ տեղիս. յորմէ
կասել¹⁹ սկսաւ Շապուհ: 10 Իսկ Ատոմայ
Մոկացու²⁰ եպերեալ զնա՝ ասէ. «Գնա՛,
զնա՛, աստուածորդիդ Պարսից, եթէ²¹ այր
իցես»: 11 Եւ նա ասէ. «Դո՛ւ երթիջիր²², զի
²³ի քարինս դիւաց է շահատակել²⁴»: 12
Դարձեալ յայլում ժամու դիպեցաւ ²⁵ի
շամբս կինջս²⁶ որսալ²⁷ հրով, եւ Շապուհ²⁸

ոչ համարձակեալ²⁹ ³⁰ի թաւուն քաջարշաւ
³¹լինել, մինչեւ³² շրջապատէր³³ հուրն³⁴. եւ
նորա զհայեցուածսն³⁵ յերկուս բաժանեալ՝
այսր անդր բերեալ լինէր երիվարաւն³⁶:
13 Միւսանգամ ասէ Ատոմ. «Աստուածոր-
դիդ Պարսից, ահա հայր քո եւ աստուած,
ընդէ՞ր զանգիտես»: 14 Իսկ Շապուհ ասէ.
«Թողեալ ³⁷ի բաց զկատակելդ³⁸՝ յանցանել
ընդ հուրդ դարձո՛ւ զքեզ, որ եւ ես զկնի
քո. քանզի յառաջելն³⁹՝ ⁴⁰ձիս իմ խրտչի»: 15
Յայնժամ այպանեաց զնա Ատոմ՝ ասե-
լով. «Միթէ եւ⁴¹ այդ քարի՞նք⁴² իցեն, զի
ես յառաջեցից. եւ արդ՝ եթէ դու զՄոկա-
ցիս կոչես⁴³ դիւագգիս⁴⁴՝ ես զՍասա-
նեանսդ⁴⁵ կոչեմ կնամարդիս⁴⁶»: 16 Եւ
մտրակեալ⁴⁷ զերիվարն՝ իբրեւ ընդ հո-
վիտ⁴⁸ ծաղկանց⁴⁹ անցանէր ⁵⁰ընդ հուրն,
զերծուցանելով⁵¹ զՇապուհ: 17 Եւ ⁵²յետ
այնր ⁵³գիտացեալ, եթէ⁵⁴ նմա՛ լուռ ոչ լի-

1 abdet յաջողեցաւ
2 իւ մեռեալ էր
3 ե ի սգի եղեալ մեծիմ սահակայ
4 Ա. զգօրս փիս զգունդս
5 Ա. իւ դիւրամուտ յաշխարհս եղեւ
6 E եւ գիրահատ
7 Ա. իւ գմիտս [det գմիտսն] հանել
8 y զնախարարացն
9 d ամենեցունց
10 վ՛ցլy ատեալ
11 c չիբ՛ եւ ոչ ... զնա
12 I արքայարէն
13 իւվ՛ երամաց
14 d յանդզնապէս / N յանդզնագոյն
15 Sk արշաւեալ
16 Վ. mo ընդ խորտաբորտսն / վkl ընդ խորտա-
բորտս / վօpqr ընդ խորաբորտսն
17 R խորաբորտսն դարձրած՝ խորտաբորտսն
18 SI եւ ի վիմուտ / վ ի վիմամուտ
19 g կասե՛լ / k կասեալ
20 M մոկացոյ
21 S բէ
22 իւ երթիցես
23 h ընդ քարինս / g չիբ՛ ի (քարինս)
24 k շահատակեալ
25 OPR ի շամպս
26 Կ՛abcdef կինն / gln կինն
27 N որսայր
28 p շապուհ

29 d համարձակեալ
30 op ի թաւոյն
31 վ լինէր զի մի շրջապատէ հուրն երիվարաւն /
L լինիլ
32 վօpqr զի մի փիս մինչեւ
33 իւվ՛ շրջապատեալ / օpqr շրջապատէ / վ շրջա-
պատաիէ / N շրջապատէ դարձրած՝ շրջապե-
տեսցէ / R շրջապատել
34 իւ հրոյն
35 cl զհայեցածսն / g զհայեցածս / M զհայեցածս
դարձրած՝ զհայեցուածս
36 gl երիւարաւն
37 S իւ չիբ՛ ի բաց
38 a զկատակելդ
39 c ի յառաջելն
40 gk իմ ձիս
41 det չիբ՛ եւ
42 def քարինք [t քարինք]
43 y կոչեսցես
44 Ա դիւագգի
45 Ա զսասանեանդ / I զսասանոյ
46 L կնամարդի
47 b մտրակել / de մտրկեալ
48 S իւ հովիտս [gy հովիտ]
49 cg ծաղկաց
50 gk ընդ հուր
51 իւ զերծուցանէր / y զերծուցանել
52 իւ յետ այսր
53 O եթէ զիտեցեալ եթէ
54 իւbcdef բէ

նի՝ անցեալ ի ²Մոկացն գնայր³ յաշխարհ⁴:

18 Այլ երբեմն ⁵ի մականական խազուն երկիցս⁶ պատահեաց⁷ Շաւասպայ⁸ Արծրունւոյ⁹ զգնդակն¹⁰ հանել¹¹ ի Շապհոյ: 19 Եւ նորա ածեալ¹² նմա մականաւն՝ ասէ. «Ծանի՛ր զքեզ»: 20 Իսկ նորա պատասխանեալ, ¹³թէ «¹⁴Այո՛, ասէ¹⁵, ճանաչեմ եւ¹⁶ զիս ¹⁷արքայորդի ի սերմանէ Սանասարայ¹⁸, եւ ունիմ իշխանութիւն ընդ եղբարս¹⁹ քո զբարձն արքայի համբուրել²⁰, որպէս եւ²¹ անուանակոչեցեալս²² եմ»: 21 Եւ զայս ասացեալ յոյժ²³ քամահաբար, ի ձիարձակարանէն արփայագնաց լինէր:

22 Դարձեալ երբեմն²⁴ ²⁵ի խնջոյս ուրախութեան Խոսրով²⁶ Գարդմանացի²⁷ ի գինւոջ զեղխեալ²⁸ առաջի Շապհոյ՝ ²⁹զաւ-

րէն սեղեխի³⁰ տոփեցելոյ³¹ զհետ ջնարահար³² քաջամատն³³ կնոջ³⁴ կրթէր³⁵: 23 ³⁶Ընդ որ ցասուցեալ Շապհոյ³⁷՝ հրամայէ ունել զնա եւ³⁸ ³⁹ի դահլճին պահել. այլ նա ⁴⁰ի վաղակաւորն հաստատեալ զաջն, պէս⁴¹ գունակ Տրդատայ Բագրատունւոյ⁴², յիւր տունն⁴³ անցեալ զնայր, եւ⁴⁴ ⁴⁵ոչ ոք ⁴⁶ի սպասաւորացն արքունի համարձակեալ արկանել⁴⁷ ⁴⁸ի նա ձեռն⁴⁹, յառաջագոյն⁵⁰ զիտելով զփորձ առնն: 24 Եւ զայս պատմել⁵¹ մեզ՝ քոյդ⁵² հարկաւորեաց ⁵³ընդ վայր խնդիր⁵⁴:

1 Տ նա
2 Տ գնայ ի մոկաց աշխարհն
3 Ա գնաց
4 cI յաշխարհն / fg աշխարհ
5 d ի մանկական / d ի մկանական / վօքրս ի մական
6 վ՛I երկիքս փիս երկիցս
7 a պատահեալ
8 M շաւասպեա
9 MP արծրունոյ
10 c գգունդն / t գգնտակն
11 I հանեալ
12 a ածել
13 c ասէ թէ այո
14 L ասէ այո փիս թէ այո ասէ
15 gk չիբ ասէ
16 abcef ես փիս եւ / խ չիբ եւ
17 gy արքայի որդից արքայի որդի
18 bcde սառանայ / f սոյ (ներբեւից պատիւ) փիս սանասարայ / EL սասանայ փիս սանասարայ / O անասարա
19 g եղբայր
20 I համբուրեալ
21 Ա չիբ եւ
22 խբ անուանակոչեալս
23 gl չիբ յոյժ
24 Ախվ՛ ուրեմն փիս երբեմն
25 Տ ի խնջոյսն / gl ի խննոյս / O ի խննոյսն / c չիբ ի (խնջոյսն)
26 c եւ խոսրով / k խոսրովայ
27 օքրս գարգմանացի
28 g զեխեալ
29 օքրս չիբ գորէն սեղեխի տոփեցելոյ / R գորէն սեղեխի տոփեցելոյ լրացուած լուսանցում

30 c սեղեղի / I սիղեխի
31 al տոփացելոյ
32 վօքրս ջնահար
33 gk քաջմայ
34 f տիկնոջ / k կնոջն / O կնոջ
35 gk կրթէ
36 E ընդ որոյ
37 խ շապուհ
38 g չիբ եւ
39 abfk ի դահղինն / c ի դահղինն / օքրս ի դահղինն
40 վ ի վաղակուրն
41 abceft նոյնպէս / d նոյն փիս պէս
42 MP բագրատունոյ
43 gk տանն
44 Աgl չիբ եւ
45 խԿ՛Կ²abceft ոչ ուրուբ
46 g ի սպասաւորաց
47 gk չիբ արկանել
48 k ձեռն ի նա
49 Ա ձեռս
50 p առաջագոյն
51 pqs պատմեալ
52 O գոյդ
53 Տ չիբ ընդ վայր / R ընդ վայր աւելացուած լուսանցում
54 Ա խնդիր

ԾԶ¹

Որ ինչ գկնի² գնալոյն ³ի Հայոց Շապ-
հոյ⁴, եւ անիշխանութեանն⁵ յետ նորա:

2 *Ջքառեամ*⁶ անարգաբար թագաւո-
րեալ Հայոց⁷ Շապհոյ⁸՝ հասանէ նմա համ-
բաւ հիւանդութեան հաւրն, եւ գնայ⁹ փու-
թանակի, իւրում¹⁰ տեղակալին¹¹ հրամայե-
լով զաւրագլխի¹²՝ ունել¹³ ¹⁴զմեծամեծս
Հայոց եւ տանել ի Պարսս: 3 ¹⁵Բայց իբրեւ
եղեւ¹⁶ հասանել Շապհոյ ի Տիսբոն՝ մեռաւ
հայրն¹⁷ նորա Յագկերտ¹⁸, թագաւորեալ
ամս մետասան: 4 Ի նմին աւուր եւ նա
անդէն¹⁹ ²⁰ի դրանն մարդկանէ նենգեալ՝
սատակեցաւ: 5 ²¹Իսկ ի²² ձեռն քաջին եւ
բարեբախտին Ներսիսի²³ ձիւճրակացւոյ²⁴
զաւրագլուխ եղելոյ ժողովեալ նախարա-
րացն Հայոց հանդերձ զաւրաւք²⁵ իւ-
րեանց՝ տան²⁶ ²⁷ընդ գնդին Պարսից պա-

տերազմ. հարկանեն²⁸ զզաւրսն²⁹, եւ սպա-
նանէ Ապրսամ³⁰ Սպանդուռնի զզաւրագ-
լուխն. եւ ինքեանք ցրուեալք³¹, տիրագ-
լուխք³² անձնապահապետք³³ յամենայն
³⁴լեռինս եւ յամուրս շրջէին. յորում հա-
մաւրէն Վանանդացին երեւեցան նահա-
տակեալք³⁵ քաջութեամբ: 6 Ուստի աղմ-
կաւ եւ բազում խռովութեամբ մնացեալ
աշխարհս³⁶ մեր յանիշխանութեան ամս ե-
րիս, աւերեալ³⁷ ամայանայր. վասն որոյ
պակասեալ³⁸ լինէին³⁹ հարկք⁴⁰ արքունի⁴¹,
եւ հատեալ⁴² ճանապարհք ռամկաց, եւ ա-
մենայն բարեկարգութիւն⁴³ վրդովեալ ա-
պականէր⁴⁴:

7 Ընդ նոյն աւուրս թագաւորեաց⁴⁵
Պարսից Վռամ երկրորդ, եւ զքէն վրի-
ժուց⁴⁶ խնդրեաց ի մերմէ աշխարհէս.
⁴⁷խաղաղութիւն առնելով⁴⁸ ընդ Յոյնս՝ ոչ
⁴⁹ի բաժին նոցա հպի:

1 c Ծն փխ ԾԶ.
2 c ի փխ գկնի
3 Տ շապհոյ ի հայոց
4 pqrs շապուհ
5 fgk անիշխանութեան
6 pqs ... քառամ / rs ի քառամ / Կ²d յամս չորս /
abcdefot գամս չորս / MNO գքառամ
7 Տիւ չիք հայոց
8 իւ շապուհ
9 Ա գնաց
10 Օ յիւրում
11 Կ՝գկ տեղեկալին / a ետեղականին / Կ²bceft ե-
տեղակալին
12 L գորագլխին
13 opqrs ուղղել փխ ունել
14 c չիք գմեծամեծս հայոց եւ տանել
15 Աիւ բայց եղեւ ընդ հասանելն [վ՝k] ընդ հասանել
/ d ի հասանելն շապուհ / Տ չիք բայց
16 op չիք եղեւ
17 P հայր
18 c ազկերտ
19 opqrs անդրէն / L չիք անդէն
20 Ա ի դրան մարդկանէն / Տ ի դրանէ մարդկանն
21 rs չիք իսկ ... ներսիսի
22 Օ չիք ի
23 b ներսեսի / c ներսեսի
24 վ՝գկ միհրակացւոյ / M միհրակացոյ
25 M գորոփն
26 de տալ
27 իւ ընդ պարսից գնդին

28 k հարկանէ
29 իւ գգորն / Օ ընդ գգորն
30 d ապրամ / իւ² ապրկամ
31 Ա ցրուեալ
32 Անո տիրագլուխ / վt անտիրագլուխ
33 gk անձնապահապետ / վ անպահապետ
34 Աիւ լեռինս շրջէին եւ յամուրս
35 Տիւ նահատակեալ
36 ab յաշխարհ / eft աշխարհ / Օ յաշխարհս
37 nopqrs չիք աւերեալ / R աւերել լրացուած լուս-
անցում
38 L պակասեալ
39 իւ լինէր
40 M հարկ
41 opq արքունիք
42 o հատեալ / a հասեալ փխ հատեալ
43 def բարեկարգութիւն
44 abdet ապականիր
45 Տ լինէր թագաւորեալ / իւ թագաւորեալ
46 M վրիժուցն
47 իւ² խաղաղութիւն ընդ յունաց ունելով
48 no ունելով փխ առնելով
49 Ա ի բաժինն / gk ի բաժնի

ԾԷ՛

Առափումն Մեսրոպայ² 3ի Բիւզանդիոն,
Եւ պատճէն⁴ 5թղթոցն հնգից:

2 Իսկ իբրեւ ետես⁶ մեծն Սահակ զայս
ամենայն չարիս 7ի մասինն⁸ Պարսից՝
զնաց նա զկողմամբք արեւմտից մերոյ
աշխարհիս, ի բաժին մասինն Յունաց, եւ
ոչ ըստ արժանեաց իւրոց եղեւ ընկալեալ.
վասն որոյ յղէ զՄեսրոպ⁹ եւ զՎարդան
թռն իւր ¹⁰ի Բիւզանդիոն առ կայսրն
Թէոդոս Հանդերձ¹¹ թղթով, ¹²որ ունէր
զայս:

3 Թուղթ Սահակայ առ Թէոդոս:

4 «¹³Խաղաղասիրի կայսեր, տեառն ի-
մում Աւգոստոս¹⁴ Թէոդոսի ¹⁵Սահակ ¹⁶Հա-
յոց եպիսկոպոս, ի Տէր խնդալ:

5 «Գիտեմ, զի Համբաւ նեղութեանս
մերոյ Հասեալ է ¹⁷ի լսելիս ինքնակալիդ.
սակս որոյ յուսալով ¹⁸ի գլխածութիւն¹⁹ բա-
րերարութեանդ քոյ²⁰՝ դիմեալ ապաւինե-
ցայ յոսս ձեր²¹. եւ ոչ Հանդիպեցայ ըն-

դունելութեան յիմում²² վիճակիս ի Հրա-
մանէ վերակացուացս²³ սոցա²⁴: 6 Այն-
չափ²⁵ ատեցեալ զմեզ, մինչեւ զնշանա-
գիրան²⁶ անգամ ոչ ընկալան, ²⁷զորս եբեր
նոյն այր՝ ²⁸զոր առաքեցի առ ձեր բարե-
բարութիւնդ, բազում անգամ ճգնեալ դո-
րա յԱսորոց²⁹ աշխարհին: 7 Արդ՝ Հա-
ճոյ³⁰ թուեսցի³¹ ³²տէրութեանդ ձերում՝ ոչ
անիշխան առնել զմեզ ³³ի մերում վիճա-
կիս, եւ Հրամայել³⁴ ընդունել զմեզ եւ³⁵
զվարդապետութիւնս³⁶ մեր³⁷: 8 Ողջ լեր»:

9 ³⁸Գրէ եւ ³⁹առ եպիսկոպոս թագաւո-
րեալ քաղաքին զայս ինչ:

10 Թուղթ Սահակայ առ Աստիկոս⁴⁰:

11 «Սահակ եպիսկոպոս⁴¹ Հայոց. վար-
դապետ մեր Աստիկոս եպիսկոպոս աշ-
խարհամուտ դրանդ, աւրհնութեամբ⁴² ող-
ջոյն:

12 «Յուսացեալ ի ձեր սրբութիւնդ ա-
ռաքեցաք⁴³ զուսուցող⁴⁴ ⁴⁵մերոյ աշխար-

1 c ՄԶ փխ ԾԷ.
2 abdef մեսրոպայ / It մեսրոպայ
3 abce ի բիւզանդոն / f ի բիւզանդ
4 O պատճէն
5 f ե քղթիցն / S թ քղթոց [pr քղթոյ]
6 b տեսեալ
7 O ի մասին / Խ չիբ ի (մասինն)
8 L մասին
9 abt գմեսրոպ / defl գմեսրոպ
10 abe ի բիւզանդիովն / c ի բիւզանդոն
11 S ի չիբ հանդերձ
12 Կ՛t ունէր օրինակ զայս / R ունէր օրինակ (օրի-
նակ բառը լրացուած լուսանցում) զայս
13 Խ խաղաղասիրի տեառն իմում Թէոդոս կայսեր
օգոստոսի [I աւգոստոսի]
14 abdef օգոստոս / oqrs օգոստոսի / p օգոստի / P
աւգոստոսի
15 NO սահակ եպիսկոպոսի խնդալ / f սահակայ
16 kl եպիսկոպոս հայոց / opqrs չիբ հայոց / P հա-
յոց աւելացուած լուսանցում / եպիսկոպոս
հայոց (հայոց բառն աւելացուած լուսանցում)
17 ԱՏ ի ներող լսողութիւն [վա լսելութիւն / c լսո-
ղութիւնդ] ինքնակալիդ
18 Ա ի բարեգրածութիւն
19 L բարեգրութիւն փխ գրածութիւն
20 abcfg fn
21 gk fn փխ ձեր

22 NOP իմում
23 Ացկ վերակացուաց / O վերակացուածս
24 Ա նոցա / opqrs ս՛ր փխ սոցա / OP սորա փխ
սոցա
25 M անչափ փխ այնչափ
26 ԱՏ զնշանագիրս
27 bcdef զոր եբեր
28 Խ զոր առ ձեր բարեբարութիւնդ առաքեցի
29 MOPR յասորոց
30 ԱխԿ՛ չիբ հանոյ / M հանոյ լրացուած լուսանց-
ում
31 Կ՛abdef թուիցի
32 Ացկ ձերում տէրութեանդ [c տէրութիւնդ] / I
ում տէրութեանդ
33 n ի ձերում փխ ի մերում
34 de չիբ եւ
35 ԱխԿ՛ հրամայեա
36 Խ զվարդապետութիւն / N զվարդապետս
37 pqr չիբ մեր
38 Ա չիբ գրէ զայս ինչ
39 S առ եպիսկոպոսն / L առ աստիկոս եպիսկո-
պոս կոստանդնուպոլսի
40 a աստիոս
41 o պատրիարք փխ եպիսկոպոս
42 g ա՛հնութեամբ
43 S թ առաքեցի
44 L զուսուցանող / M զուսուցող
45 O աշխարհիս մերոյ

Հիս զՄեսրոպ¹, եւ զԹոռն իմ զՎարդան²,
³որպէս ⁴զի լուեալ⁵ քո ի դոցանէ զաղէտս
նեղութեան մերոյ, բարեխաւսեալ⁶ առ⁷ մե-
ծի թագաւորիդ⁸՝ աւգնեսցես⁹ մեզ, որպէս
արդարեւ եղբայր սիրելի: 13 ¹⁰Ողջ լեր»:

14 ¹¹Գրէ եւ ¹²առ Անատոլիոս¹³ զաւ-
րավար զայս¹⁴ ինչ:

15 ¹⁵Թուղթ Սահակայ առ Անատոլիոս¹⁶:

16 «Սահակ եպիսկոպոս¹⁷ Հայոց. քա-
ջի ¹⁸զաւրավարի Անատոլեայ¹⁹ խնդալ:

17 «Ճնորհ ունիմ Աստուծոյ²⁰ յաղագս
զքեզ²¹ պատրաստելոյ²² մեզ յապաւինու-
թիւն²³. վասն որոյ զգացուցանեմ՝ ²⁴զի ²⁵ի
Հայթայթանս մերոյ նեղութեանս²⁶ առա-
քեցի զուսուցողդ²⁷ մեր զՄեսրոպ²⁸ եւ
զԹոռն²⁹ իմ զՎարդան³⁰ ի դուռն արքու-

նի³¹. եւ աղաչեմ զքո քաջութիւնդ ձեռն-
տու լինել³² ճանապարհիդ: 18 ³³Ողջ լեր»:

19 Զայս տեսեալ Անատոլեայ³⁴, միան-
գամայն եւ զլուր առաքինութեանն³⁵ Մես-
րոպայ³⁶ յիշեալ³⁷, որ յառաջագոյն Հնչե-
ցեալ³⁸ էր³⁹ զնմանէ՝ ոչ փոքր ինչ⁴⁰ ⁴¹արար
նոցա ընդունելութիւն⁴², մինչեւ ի ձեռն
փոփոխ ընթացից գրով⁴³ ⁴⁴զգացուցեալ
կայսերն⁴⁵՝ առնու հրաման՝ արժանապէս
առաքել փութով: 20 Վասն որոյ արգելեալ
⁴⁶ի քաղաքին Մելիտինէ⁴⁷ զբազմութիւն
աշակերտացն⁴⁸, զորս⁴⁹ ⁵⁰ընդ ինքեան ա-
ծեալ՝ հանդերձ գլխաւորաւն⁵¹ նոցա⁵² Ղե-
ւոնդիւ⁵³ առ եպիսկոպոսին⁵⁴ Ակակայ թո-
ղու: 21 Եւ իւր առեալ զՄեսրոպ⁵⁵ եւ
զՎարդան՝ տայ ցեպիսկոպոսն ⁵⁶Դերջանու
ց Գինդ⁵⁷, եւ բարեփառութեամբ ⁵⁸զնոսս

1 *Կ²bdft* զմեսրոպ / *e* զմեսրովք / *S* Մեսրոպ
2 *cf* *gk* զվարդան / *միւսն*. վարդան
3 *NOPR* որպէս լսել *fn*
4 *S* զի ի լսել *fn* / *Խօքրս* չի՞ գի
5 *Խվ²* լսեալ
6 *օքրս* բարեխօսել
7 *cf* չի՞ առ
8 *Խ* թագաւորին
9 *k* օգնեսցէ
10 *a* ողջ եր
11 *f* չի՞ գրէ ... գայս ինչ
12 *L* առ անատոլիս զօրաւար կայսերն / *OP* առ անատոլի
13 *abcde* անատոլիս / *glnopqrs* անատոլէոս կամ անատոլէոս / *k* առատոլիոս
14 *p* այս
15 *abcde* չի՞ թուղթ ... անատոլիոս
16 *gl* անատոլիոս / *op* անատոլէոս
17 *Պ₁₀* եպիսկոպոսապետ
18 *f* անատոլիս զօրավար / *Պ₁₀* գաւրավարիդ
19 *c* անատոլայ / *g* անատոլէ / *l* անատոլէ / *Պ₁₀* անատոլի
20 *glnopqrs* յաստուծոյ
21 *Պ₁₀* ֆեզ
22 *ԱՏ* պատրաստել
23 *Պ₁₀* յապահովութիւն *փ/ս* յապաւինութիւն
24 *Պ₁₀* զհայթայթանս *փ/ս* զի ի հայթայթանս
25 *վ* ի հայթայթս / *վ* ի հայթաթանս
26 *Ա* նեղութեան / *N* նեղութիւնս
27 *Sabc* զուսուցանող / *L* զուսուցանող
28 *ab* զմեսրոպ / *dfl* մեսրոպ / *e* մեսրովք / *t* զմեսրոպ / *Պ₁₀* մեսրոպ
29 *R* թոռն

30 *S* Մ վարդան
31 *Խ* արքայի *փ/ս* արքունի
32 *L* լիմիլ
33 *a* ողջ եր
34 *a* անատոլեայ / *gl* անատոլայ
35 *M* առաքինութեան
36 *adfl* մեսրոպայ / *det* մեսրովքայ
37 *Խվ²* չի՞ յիշեալ
38 *Խվ²* հնչեալ
39 *Պ₁₀* չի՞ էր
40 *S* չի՞ ինչ
41 *a* արար նմա օգնականութիւն, մինչեւ
42 *M* ընդունելութիւն
43 *Պ₁₀* գրելով
44 *S* զգացուցանել կայսերն: Առնու / *Պ₁₀* զգացուցանէր
45 *Պ₁₀* կայսեր
46 *abdef* ի քաղաքին ի մելիտինէ [*d* մելտինէ / *ef* մելիտինէ / *t* մելիտինէ]
47 *gl* մելիտինէ / *Պ₁₀* մելիտինի
48 *S* աշակերտաց
49 *afopqrs* գոր
50 *a* ընդ ինքեանս
51 *Ա* զլիսաւորաւ
52 *Անօք* նոցին / *rs* նոցայն / *Պ₁₀* իւրեանց] *փ/ս* նոցա
53 *Պ₁₀* ղեւոնտիւ
54 *Պ₁₀* եպիսկոպոսն
55 *ab* զմեսրովք / *defl* զմեսրոպ / *t* զմեսրոպ
56 *L* ղերջանուց գինդ / *P* ղերջանու / *R* ղերջանուց գինթ
57 *S* զգինթ / *Կոր*. գինթ
58 *o* յուղարկէ զնոսս

յուղարկէ¹: 22 Որով մտին ²ի Բիւզանդիոն, եւ յանդիման եղեալ մեծի ³Թագաւորին՝ ⁴առին զոր յուսայինն⁵ ⁶եւ զոր ոչն յուսային: 23 Եւ զարձան հանդերձ⁷ ⁸թղթով այսպիսեալ:

24 Թուղթ ⁹Թեոդոսի ¹⁰առ Սահակ:

25 «Ինքնակալ Թէոդոս¹¹ Աւգոստոս¹² եւ կայսր Հոռմայեցւոց¹³, մեծի Սահակայ եպիսկոպոսի¹⁴ Հայոց¹⁵ խնդալ:

26 «Հրամայեալ մեր տեսանել զթուղթս¹⁶՝ վերահասու եղաք¹⁷ գրելոցս¹⁸ առ ի քէն. եւ ¹⁹մեղադրեցաք յոյժ, զի ամենայն սրտիւ միտեցար²⁰ զհետ²¹ ²²հեթանոս թագաւորաց²³, եւ մեզ եւ²⁴ ոչ թղթով²⁵ բաւականացար ծանաւթանալ²⁶: 27 Եւ առաւել յայսմ²⁷ ²⁸մեղադիր եմք, զի արհամարհեալ զճարտարաւքս²⁹, որ ի մերում քա-

ղաքիս՝ յԱսորեաց³⁰ ոմանց խնդրեցեր³¹ զիմաստից գիւտս³²: 28 Վասն որոյ ³³հաճեալ էաք ընդ մերոց³⁴ ծառայիցդ³⁵ արհամարհել³⁶ զայդպիսի³⁷ ուսումն³⁸. Բայց զի³⁹ յետոյ պատմեաց մեզ⁴⁰ Մեսրոպ⁴¹, եթէ⁴² կատարումն արուեստիդ⁴³ ի շնորհաց վերնոյն⁴⁴ եղեւ՝ գրեցաք զի ամենայն փութով ուսցին⁴⁵. եւ⁴⁶ զքեզ պատուեալ⁴⁷ ընկալցին որպէս զարդարեւ վարդապետ⁴⁸ իւրեանց, հանգոյն արքեպիսկոպոսին Կեսարու, եւ զարմանք եւ ծախք յարքունուստ եղիցին: 29 Եւ հրամայեցաք քաղաք շինել յաշխարհիդ⁴⁹ Հայոց՝ յապաւինութիւն ձեզ եւ մերոց զաւրացդ⁵⁰: 30 Եւ վասն քո ⁵¹արարաք ստրատելատ ⁵²զՎարդան զորդի⁵³ ⁵⁴որդիացելոյ քոյ, ⁵⁵եւ յառաջին վարդապետսն գրեցաք զՄեսրոպ⁵⁶: 31 ⁵⁷Ողջ լեր»:

1 E ուղարկէ
2 abe ի բիւզանդիովն / c ի բիւզանդոն
3 Պ₁₀ քագաւորին քեոդոսի եւ առին
4 Ա առին եւ գոր յուսային
5 Մ յուսային (եւ)
6 borqrs չիբ եւ գոր ոչն յուսային / R եւ գոր ոչն յուսային յրացուած յուսանցում
7 Պ₁₀ չիբ հանդերձ
8 R քոթովք այսպիսեալ
9 L քեոդոսի կայսեր առ մեծն իսահակ / e քեոդոսէ / Պ₁₀ քեոդոսի
10 k առ սահակայ
11 a քեոդոդ / Պ₁₀ քեոդոս
12 abcdef օգոստոս / g օգուստոս / I աւգուստոս / Պ₁₀ չիբ աւգոստոս
13 M Պ₁₀ հոռովմայեցոց
14 Պ₁₀ եպիսկոպոսապետի
15 S չիբ հայոց
16 opqrs գթուղթ / Պ₁₀ գթուղթն
17 abc եղեալ
18 Ա գրելեացս / op գրելոցն
19 ԱԿ՝ մեղադիր եմք յոյժ
20 վ՛kl միտեցեր / Պ₁₀ միամտեցայք
21 L չիբ գիտ
22 f քագաւորաց հեթանոսաց / r հեթանոսաց
23 SԽ քագաւորի [I քագաւորին]
24 kopqrs չիբ եւ (ոչ)
25 Պ₁₀ քոթով
26 Պ₁₀ ծանաւթանալ
27 oqrs այսմ
28 opqrs մեղադրեմք
29 NOPR զճարտարովքս / Պ₁₀ ճարտարովքս

30 OP յասորեաց / Պ₁₀ յասորոց
31 ԱՏ խնդրելիք / Պ₁₀ խնդրեիք
32 deopqrs գիւտ
33 gl հանեալ եաբ / opqrs հանեալ եմք
34 ԱՎmn մերոյ / opqrs մեր / Պ₁₀ մերոյս
35 Խ ծառայից / Պ₁₀ ուսումն եւ ձեր փիս ծառայիցդ
36 k արհամարհեալ
37 Խվ՛ զայսպիսի
38 n ուսումնդ / opqrs ուսումդ / Վm ուսմամք
39 Պ₁₀ չիբ գի
40 Պ₁₀ չիբ մեզ
41 b մեսրովք / defl մեսրոք
42 SԽ քէ / Պ₁₀ քե
43 Խ արուեստիս / opqrs արուեստիցդ / Պ₁₀ արուեստիցն
44 abcdef վերնոց / f վերնոցն
45 Խվ՛ յուրեցեմ փիս ուսցին
46 p չիբ եւ
47 SԽ պատուով
48 gk զվարդապետ
49 E աշխարհիդ
50 SԽ գորաց Լո գորացդ
51 Ա արարաք զվարդան ստրատելատ
52 վ՛ զվարդան գորդիացեալ fn
53 ck չիբ գորդի
54 վ գորդիացելոյ fn
55 c եւ ի յառաջին
56 abet զմեսրովք / cdf զմեսրոք
57 a ողջ եր

32 ¹Գրեաց եւ մեծ եպիսկոպոսն Ատտիկոս զայս ինչ:

33 Թուղթ ²Ատտիկեայ առ Սահակ:

34 «Ատտիկոս ինքնագլուխ եպիսկոպոս Կոստանդնուպաւսի³. եղբար սիրելւոյ⁴ եւ⁵ աթոռակցի⁶՝ Սահակայ եպիսկոպոսի Հայոց, ի Տէր խնդալ:

35 «Բազում գոհութիւն Աստուծոյ⁷ մատուցանեմք յաղագս քո բարեհամբաւութեանդ⁸ 9ի մէջ այդպիսի¹⁰ բարբարոս ազգի. ¹¹այլ ազատ ի մեղադրանաց ոչ թողումք, որ ոչ կանխաւ յիշատակեցեր զսիրելութիւն Գրիգորի ¹²եւ Ներսիսի¹³ երանելեաց քոց հարց¹⁴: ³⁶ Եւ առաւել ընդ այս զարմանամք, եթէ զիա՞րդ թողեր¹⁵ զազբիւրն եկեղեցւոյ, զհայրն¹⁶ մեր¹⁷ սուրբ Յովհաննէս¹⁸, որ ոչ միայն տիեզերական մայրաքաղաքիս, ¹⁹այլ եւ սովաւ²⁰ ամենայն քրիստոնեայք ընդհանուր²¹ աշխարհիս²² ի նմանէ լուսաւորեցան վարդապե-

տութեամբ. ուստի եւ Ոսկբերան²³ ²⁴կոչեցին զնա: ³⁷ Եւ ձեր զանց զնովաւ արարեալ՝ կամեցայք ²⁵ի սահանական ջրոց զփափագ²⁶ ծարաւոյն²⁷ յագեցուցանել. մինչեւ ամենակալին²⁸ տեսեալ զսնտի աշխատութիւնն²⁹՝ բղխեաց³⁰ ³¹ի ձեզ զշնորհս Հոգւոյն, ընդ որ այժմ ուրախ եմք: ³⁸ Իսկ արդ³²՝ հրամանաւ ինքնակալին³³ Աւգոստոսի³⁴ տուեալ լիցի քեզ իշխանութիւն վարդապետել³⁵ զկողմնդ³⁶ մեր. եւ ³⁷աղանդոյդ բորբորիտոնաց³⁸՝ կամ հաւանեցուցանել³⁹, կամ⁴⁰ հալածել ի քումմէ վիճակէդ: ³⁹ Եւ զառաքեալս⁴¹ ի քէն զՄեսրոպ⁴² ձեռնադրեցաք լինել⁴³ եկղեսիաստիկոս⁴⁴»:

1 rs չիբ գրեաց ... զայս ինչ
2 L ատտիկոսի եպիսկոպոսի առ մեծն սահակ / Ա ատտիկոսի / gl ատտիկայ
3 abct կոստանդինուպոլսի
4 I սիրելիոյ / MOP սիրելոյ
5 ի չիբ եւ
6 L արթոնակալի
7 ինքոք գաստուծոյ / rs չիբ աստուծոյ
8 վ բարի համբաւութեանդ
9 de չիբ ի մէջ ... ազգի
10 NOPR այնպիսի
11 Աջ այլ ոչ ազատ ի մեղադրանաց թողումք
12 ի եւ ներսիսի եւ
13 cef ներսէսի / d ներսեսի / n գնեսեսի / pqrs գնեսեսի
14 Ա հարցն
15 Ա թողեալ
16 Տ ի զայր / O զայրն
17 d չիբ մեր
18 Ա յոհաննէս
19 Տ ի այլ սովաւ եւ ամենայն քրիստոնեայք եւ [gl չիբ եւ] ընդհանուր աշխարհի ի նմանէ վարդապետեալ ուսանի [ի ուսան] / R այլ սովաւ եւ ամենայն քրիստոնեայք եւ ընդհանուր աշխարհին ի նմանէ վարդապետեալ ուսանին
20 E չիբ սովաւ
21 Կ ընդ հանուր / t եւ ընդհանուր
22 Կ deft աշխարհի / L աշխարհի

23 I ոսկբերան / Scdefgk ոսկի բերան
24 Ա գնա կոչեցին
25 Կ՛ի սահանական
26 Կ՛defտ փափագ / P զփափագ
27 իԿ՛abdefտ ծարաւոյ / c ծարաւոց / E զծարաւոյ
28 Ա ամենագիտին փիս ամենակալին
29 gks աշխատութիւն
30 P բխեաց
31 p չիբ ի ձեզ
32 bceft այդ փիս արդ
33 Աgl ինքնակալի
34 adef օգոստոսի / b օգոստի / g օգոստիս / I արգոստիս / NOR օգոստի / P արգոստի
35 O վարդապետ
36 abft զկողմդ / c կողմդ / opqrs զկողմն / վ զկողմամբն
37 Ա աղանդոյ բորբորիտոնաց
38 NOR բորբորտոնաց / o բորբորիտոնաց / nqrs բորբորիտաց / վ բորբորտաց
39 Տիւս հաւանել / MR հաւանել, ապա լուսանցֆում դարձրած՝ հաւանեցուցանել
40 SI եւ կամ / NOP չիբ եւ (կամ)
41 E զառաքեալսն
42 abdfit զմեսրոպ / Կ՛e զմեսրոպ / c չիբ զմեսրոպ / NOP մեսրոպ
43 de լինիլ
44 abde եկլեսիակղիկոս / f եկլեսիակղիկոս / Կ՛ եկլեսիակղիկոս / c եկլեսիաստիկէս / gk եկլեսիադիոս / Կ՛ եկլեսիակղիոս / I եկլեսիակղիոս / n եկլեսիակղիկոս / o եկլեսիաստիկոս / p եկլեսիաստիկոս / qs եկլեսիակղիկոս / t եկլեսիաստիկոս / L եկլագիակ գիկոս, ապա դարձրած՝ դիկոս / M եկլեսիակղիոս / O եկլեսիակղիկոս

ԾՐ¹

Վասն գարեմտեայս² մեր վարդապետելոյ, եւ խաղաղանալոյ բոլորումն³, եւ թագաւորելոյն⁴ Արտաշի⁵:

2 Եկեալ⁶ Մեսրոպայ⁷ եւ Վարդանայ ստրատելատի՝ գտին զգաւրավարն⁸ Անատոլ⁹ հուպ ի մերս եկեալ սահման. որոյ ընկալեալ¹⁰ զհրամանն¹¹ արքունի¹²՝ առաւել յոխորտաբար եւ քաջափոյթ ձեռնարկութեամբ զգործն ի կատարումն աւարտեաց: 3 Քանզի իշխանք¹³ եւ գործակալք եւ զլիաւորք եւ որք միանգամ յայտնիք էին ի կողմանն, ի մի վայր եկեալ հասանէին հանդերձ ամենայն քահանայական ազգաւն ինքնակամ, իբրեւ¹⁴ յաստուածառաք ձայնէ հրաւիրեալք¹⁵. զորս¹⁶ անյապաղաբար սկսեալ ուսուցանել՝ երազապէս վարդապետեցին զկողմն¹⁷ արեւմտեայ¹⁸, որպէս զարեւելեայն¹⁹:

4 Յայնժամ գային հասանէին ի բազում նախարարաց²⁰ կոչնականք զմեծէն Սահակայ, զի ի մէջ նոցա անցեալ՝ ի միա-

բանութիւն ²¹Հաւաքեսցէ զամենեսեան: 5 Քանզի զիտացեալ արքային Պարսից²² Վռամայ, եթէ ²³առանց նախարարացն Հայոց ոչ մարթի ունել զաշխարհս²⁴՝ հաշտութիւն խաւսի²⁵ ²⁶ի ձեռն ²⁷Սմբատայ ասպետի: 6 Վասն որոյ թողու²⁸ զՄեսրոպ²⁹ ի վերայ վարդապետութեան կողմանն³⁰ արեւմտից³¹, եւ առ նմա ³²գլխոռունսն իւր զՀամայեակ եւ զՀամագասպեան, զեղբարսն³³ Վարդանայ ստրատելատի: 7 Հրամայէ քննել զժանդագործ³⁴ բորբորիտոնսն³⁵, եւ եթէ ոչ հեզութեամբ եւ ոչ սաստիւ գայցեն յուղղութիւն՝ չարչարանաւք հալածել. ³⁶զի որպէս թշնամիք ի թշնամեաց վրէժ առնուցուն, եւ խայտառակեսցի իրաւացի մահուամբ անիրաւ մահ հոգւոց: 8 Եւ ինքն եկեալ անցանէ³⁷ յԱյրարատեան³⁸ գաւառն³⁹. ⁴⁰կուտեալ զամենայն նախարարագունսն՝ առաքէ ⁴¹Սմբատ ասպետ եւ զՎարդան ստրատե-

1 c Ծէ փիս ԾՐ
2 Խ գարեմտեայն / NOP գարեմտայս
3 Խ բոլորումն / f բոլորից
4 ԽՎմ թագաւորելոյ
5 Կ^{abde} արտաշէսի / c արտաշեսի / ftw արտաշիսի
6 Խ եւ եկեալ
7 abetw մեսրոպայ / fl մեսրոբայ / c մեսրոպ
8 g գորավարն
9 c անատալ / df անատոլ / gl անատող / tw անատոլի
10 Ա եկեալ փիս ընկալեալ
11 ef եւ գիրաման / a հրամանն
12 b յարբունի
13 ԱՏ չիբ եւ գործակալ / R եւ գործակալ լրացուած լուսանցում
14 ՏԽ իբր
15 Տgk հրաւիրեալ / NOP հրաւիրեալ
16 ՏԽ գոր
17 gk զկողմանս / l զկողմանսն
18 Տ արեւմտեայն / l արեւմտեա
19 cg գարեւելեան
20 ԱՏ նախարարացն / OP նախարարն

21 Աս զամենեսեան [bdef զամենայնս / g զամենեսեանս / kl զամենայնսն] հաւաքիցէ / L զամենեսեան հաւաքեսցէ
22 E վարսից փիս պարսից
23 Աgl ոչ առանց նախարարացն հայոց մարթի [gl մարթէ]
24 ՏԽ գաշխարին
25 ԱՏ խօսեսցեալ
26 Ա ընդ ձեռն
27 gk սպարապետի փիս սմբատայ ասպետի / P սմպատա
28 Ա թողեալ
29 abe զմեսրոպ / cdf զմեսրոբ / tw չիբ զմեսրոպ
30 L կողման
31 Խp արեւմտեայ
32 ԱԽ զիւր թոռունսն
33 ԱԽ զեղբարս
34 fl զժանտագործ
35 d բորբորիտոնսն
36 ՏԽ զի թշնամանք ի թշնամանց
37 b յանցանէ
38 l յարայրատեան / o արարատեան / M յարայրատեան
39 NOPR գաւառին
40 ogfs կուտել ... նախարարագունս
41 g զսպարապետ փիս զսմբատ ասպետ / P զսմպատ

լատ¹ զթոռն իւր ի դուռն արքային Պարսից:

9 Եւ նորա հաստատեալ զհաշտութիւնն² մուրհակ³ մոռացման յանցանաց⁴ կնքէ, ⁵ըստ խնդրոյ նոցա ⁶թագաւոր կացուցանելով զԱրտաշէս⁷ որդի⁸ Վռամշապհոյ⁹. եւ փոխեալ¹⁰ գանուռն, Արտաշիր կոչելով՝ զաշխարհս¹¹ հայոց ի նա հաւատայ¹² առանց պարսիկ¹³ վերակացուի. որ տիրեաց¹⁴ ամս վեց:

ԾԹ¹⁵

Շինուած¹⁶ Կարնոյ քաղաքին¹⁷, որ կոչի¹⁸ Թէոդուպալիս¹⁹:

2 Անատոլեայ²⁰ զաւրավարի ընկալեալ զհրամանն արքունի, եւ²¹ եկեալ յաշխարհս մեր եւ շրջեալ ընդ բազում կողմանս մեր՝ հաճի ի գաւառին ²²Կարնոյ շինել զքաղաքն արգաւանդահող, շատաջուր եւ բերրի. ²³իբր միջոց վարկուցեալ զվայրսն²⁴, ոչ կարի ի բացեայ ²⁵ի տե-

ղեացն, ուր²⁶ Եփրատայ²⁷ մասինն²⁸ ինչ ²⁹բղիսեն աղբիւրք եւ հանդարտ գնացիւք ³⁰յառաջացեալ ծովանան մաւրաբար³¹ երեւուլթիւք. յորում անբաւուլթիւնք³² ձկանց եւ զանազան³³ հաւուց ճարակաւորաց, յորոց ³⁴ի ձուռցն³⁵ միայն կերակրեալ լինէին³⁶ բնակիչքն: 3 Եւ զեզերք³⁷ մաւրին շամբք³⁸ եւ բազմութիւն³⁹ եղեգանց⁴⁰. եւ դաշտքն⁴¹ ⁴²ունին զթանձրութիւն⁴³ խոտոց⁴⁴ եւ զքաղաքերութիւն սերմանաւոր⁴⁵ պտղոց: 4 Եւ լերինքն լի են երէտվք⁴⁶ կճղակաբաշխիւք⁴⁷ եւ որոճայնովք⁴⁸. նա եւ զանասնոց⁴⁹ պաճարս բազմացուցանեն, ⁵⁰մեծահասակս, քաղամարմինս⁵¹ եւ ⁵²յոյրս ցուցանեն⁵³, համակեալս ⁵⁴ի գիրութիւն¹:

1 NOPR ստրատելատն
2 Ացկ գիւշտութիւն
3 Ա եւ մուրհակ
4 Խվ² յանցմանն
5 de ընդ խնդրոյ
6 Խվ² թագաւորեցուցանելով
7 I գարտաշէգ
8 nopqrs գորդի
9 I վրամշափոյ / R վոամ շամպոյ
10 Խ փոխեացն
11 oqrs գաշխարհ
12 ԱՏ հաւատաց [a հաւատաւ]
13 O պարսից
14 qrs տիրեցան / NOP տիրեցան
15 c ԾԹ փիս ԾԹ
16 b շինուածք
17 ԱԽ քաղաքի
18 Տ կոչեցան
19 a թէոդսի պոլիս / bcdefw թէոդոսի պոլիս / gk թէոդոսի պալիս / I թէոդոսուպոլիս / n թէոդոսի պոլիս
20 f անատոլեայ / g անատոլայ / opqrs անատոլէ / I անատոլեա
21 Տ չիք եւ
22 ՏԽ կարնոյ իբրեւ [Խ իբր] ի միջոցի շինել
23 h իբր ի միջոց / opqrs չիք իբր միջոց
24 NOPR գվայրս
25 grs ի տեղացն / glo չիք ի (տեղեացն)

26 opqrs որ փիս ուր
27 abcd եւփրատայ / pqrs եփրատ
28 NOR մասին
29 f բղիսեն ջուրք աղբիւրք / S բղիսեն աղբիւրք ականց [nopqrs չիք ականց] եւ / Խվ² բղիսեն ակունք, եւ / R բղիսէին աղբիւրք. չիք ականց / opqrs բղիսէին
30 Ա յառաջանան ծովացեալ
31 վեռ մուրաբար / վopqrs մուրաբար
32 Խabcdw անբաւութիւն
33 Կ²etw գազան փիս գանազան
34 Տցկ ի ձուռց
35 M ձուռց
36 gk լինին
37 etw զեզերքք
38 L ամպք
39 d բազմութիւնք
40 Խc եղեգան / M եղեգան / OP եղեգանց
41 M դաշտք
42 b ունին գրազմութիւն քանձրութիւն
43 Խվ² գրազմութիւն փիս գրանձրութիւն
44 Խa խոտոյ / E խոտոցն
45 k սերմնաւոր
46 abd երէտք / f երետք / eg երէտք / c երեսաւք / I երեսաւք / L երէտք / P երէտք
47 վ կճղակաբաշխոք
48 c որոճալոյ / f որոճայնովք / no որոճայնոք / վqrs որոճանոք / M որոճայնովք
49 ՏԽ գանասուն / M գանասունք
50 c չիք մեծահասակս ... ցուցանեն / E բազմահասակս փիս մեծահասակս / gk մեծահասակ
51 gk քաղամարմին
52 M յովրացուցանել փիս յոյրս ցուցանեն / Խվ յովրս / oqrs յոյրս փիս յոյրս
53 Խվ ցուցանել
54 SI ի գիրութեան

5 Եւ առ ստորոտով մի գեղեցկանիստ
 2լերինն 3գտեալ բազում աղբիւրս⁴ ահա-
 նակիտս եւ մանունս բղխեալ՝ անդ⁵ ետե-
 ղագրեաց⁶ զքաղաքն⁷. զորով⁸ չըջափա-
 կեալ 9խոր փոսիւ՝ անդնդալիւր¹⁰ հաստա-
 տեաց¹¹ զհիմունս պատուարին. եւ ի վերայ
 բարձրաբերձ 12աշտարակս ահագինս շի-
 նեաց, յորոց¹³ զառաջինն¹⁴ Թէոդոս ա-
 նուանեաց ի պատիւ Թէոդոսի: 6 Եւ¹⁵ ի
 նմանէ եւ¹⁶ անդը շինեաց աշտարակս ժայ-
 ուաւորս¹⁷ իբրեւ զնաւացոռուկս, եւ ա-
 ուանցս¹⁸ գոգաւոր խորշիւք, որք¹⁹ 20ընդ-
 դէմ 21հային լերինն: 7 Սապէս եւ ընդդէմ
 դաշտին հիւսիսոյ²². իսկ²³ 24ընդդէմ արե-
 ւելից²⁵ եւ արեւմտից կանգնեաց աշտա-
 րակս բոլորածեւս: 8 Եւ ի մէջ քաղաքին
 26ի բարձրաւանդակ վայրի²⁷ մթերանոցս

բազմապատիկս շինեաց, եւ Աւգոստինոն²⁸
 անուանեաց ի պատիւ Աւգոստոսի²⁹: 9 Եւ
 այլ ջուրս³⁰ 31ընդ յովով տեղիս ածեալ³²
 մտոյց³³ անյայտ գնացիւք: 10 Եւ 34ելից
 գինու եւ պահապան գնդիւք³⁵ զքաղաքն,
 եւ անուանեաց Թէոդոպաւլիս³⁶, զի յիշա-
 տակաւ քաղաքին 37անմահ լիցի անունն:
 11 Եւ ի վերայ 38ջերմն բղխեալ աղբե-
 րացն³⁹՝ յարկս ի⁴⁰ վիմատաշ քարանց շի-
 նեաց⁴¹:

Կ⁴²

Կրկին աւետարանիչ լինել⁴³ Մեսրո-
 պայ⁴⁴, եւ երթ թարգմանչացն⁴⁵ 46ի Բիւ-
 գանդիոն:

2 Մեսրոպայ⁴⁷ կացեալ⁴⁸ յանապատ⁴⁹
 եւ ի⁵⁰ հովանաւոր տեղիսն⁵¹, որ Շաղ-
 գոմքն⁵² անուանին՝ բովանդակեաց զվար-

1 վ մեծահասակ գիրութեան
 2 abcf լերին / de չիբ լերինն / tw չիբ լերինն ... եւ
 3 d չիբ գտեալ ... եւ / e չիբ գտեալ ... ակամակիտս
 4 Տգ աղբերս / f չիբ աղբերս
 5 de անդը / h անդէն
 6 իսվոռ ետեղագրեաց / abftw տեղադրեաց / c տեղադրեց / Կ² տեղեդրեաց / միւսն. տեղա-
 գրեաց / M էտեղագրեաց
 7 M գաղափ
 8 O գորոյ
 9 Ավ խորափոսիւ
 10 O անդնալիւր
 11 k հաստատութեանց փխ հաստատեաց
 12 իս ահագինս շինեաց [k շինութեանց] աշտա-
 րակս / L գաշտարակս
 13 ky գորոյ / g գորոյ / de յոր
 14 bdef գառաջին
 15 p չիբ եւ
 16 gl չիբ եւ (անդը)
 17 g ժառանգորս / opqrs ժառանգաւորս փխ ժայ-
 ուաւորս / N ժառանգաւորս ուղղած՝ ժայտաւորս
 18 opqrs առանց
 19 kp որ
 20 Ա ընդդէմ լերինն հային
 21 r չիբ հային ... եւ ընդդէմ
 22 R հիւսիսոյ
 23 Ա եւ փխ իսկ / EL չիբ իսկ
 24 EL եւ ընդդէմ արեւմտից
 25 O յարեւելից
 26 c ի բարաւանդակ / opqrs ի բարձրաւանդակի
 վայր / R ի բարձրաւանդակի վայրի
 27 Ա ի վայրի մի / L վայրի մի

28 abdef օգոստինոն / g օգոստիսն / I աւգոստիսն
 / n օգոստիսն / opqr օգոստոսի / p օգոստին /
 P աւգոստի (անուանց) / R օգոստիս (ա-
 նուանց)
 29 alp օգոստի / def օգոստոսի / g օգոստի / I աւ-
 գոստի / k աւգոստի / P աւգոստի (եւ այլ)
 30 p ջուր
 31 իսվ² ածեալ ընդ յովով տեղիս
 32 p չիբ ածեալ
 33 de չիբ մտոյց
 34 e ելից գնա գաղափ
 35 Ա գնդաւ / gk գնդոփ / I գնդաւփ
 36 abef թէոդոսի * պօլիւ / ct թէոդոսի պալիս / In
 թէոդոսու պողիս / EL թէոդոսի պօլիս / P թէո-
 դոսայ պօլիս
 37 c չիբ անմահ լիցի
 38 E բղխեալ ջերմ / Ugl ջերմ
 39 b աղբերացն / tw աղբերացն
 40 dopqrstw չիբ ի (վիմատաշ)
 41 de շինեալ
 42 c ԾԹ փխ Կ
 43 L լինիլն
 44 abe մեսրոպայ / gl մեսրոբայ
 45 P թարգմանչացն
 46 c ի բիւգանդոն
 47 abe մեսրոպայ / dfi մեսրոբայ / L մեսրոպայ
 48 ի կեցեալ / f կալեալ փխ կացեալ
 49 bdefw ի յանապատ / NOR յանտապ փխ յանա-
 պատ / R յանտապ լուսանցիւմ ուղղած՝ յանա-
 պատ
 50 ac չիբ ի (հովանաւոր)
 51 L տեղիս
 52 Ասվ² շաղգումբն / s շաղգումբ

դապետութիւնս¹ առաջին² առելոց³ խմբիցն⁴: 3 Քանզի ոչ⁵ որպէս զարուեստ⁶ ուսուցանէր⁷, այլ իբրեւ⁸ զհոգի առաքելաբար⁹ աշակերտացն¹⁰ տայր: 4 11Յետ որոյ թողեալ վերակացու¹² յիւրոց¹³ աշակերտացն¹⁴ ի նմին տեղոջ, զՂեւոնդ եւ զԵնովք¹⁵ 16ի Սպեր, իսկ ի Դերջան զնոցին եպիսկոպոսն զԳինդ¹⁷, եւ յեկեղեաց¹⁸ զԴանան¹⁹ ինքն եկեալ յԱյրարատ²⁰՝ անցանէ յառաջնոյ²¹ բնակութեան գաւառն Գողթն²²:

5 Քանզի մնացեալ արմատ²³ դառնութեան հեթանոսական²⁴ աղանդոյն²⁵ ի ժամանակի անիշխանութեանն²⁶ ի վեր երեւեալ ի²⁷ բազումս տարածեցաւ. զորս բնաբարձ արարեալ երանելոյն²⁸ հանդերձ աւգնականութեամբ ²⁹Հաւրաբարոյին

Գտայ³⁰ որդւոյ³¹ Շաբիթայ, իշխանի³² գաւառին, տեղեկանայր³³ եւս, եթէ չարեացն³⁴ վարդապետք³⁵ նախագոյնք³⁶ 37ի Բաղասականն են կողմանս³⁸: 6 Ուր³⁹ երթեալ զբազումս⁴⁰ 41յուղղութիւն ածէ, եւ զսակաւսն⁴² անդարձս⁴³ յիշխանութիւն⁴⁴ Հոնաց⁴⁵ հալածականս⁴⁶ առնէ: 7 Հաւատալով⁴⁷ զվարդապետութիւն կողմանցն այնոցիկ⁴⁸ եպիսկոպոսին⁴⁹, 50որում Մուշեղն⁵¹ կոչէին ինքն դառնայ ⁵²զ Գարդմանայ⁵³ ձորովն. զի եւ ի նմա լուաւ լինել⁵⁴ 55ի նոցին ընկերաց⁵⁶ աղանդոյն. զորս գտեալ՝ ածէ եւ⁵⁷ զնոսա⁵⁸ ի գիտութիւն ճշմարտու-

1 *gl* վարդապետութիւնս
 2 *c z h f* առաջին
 3 *d* առեցելոց / *hw*² առելոցն
 4 *U* խմբացն / *hw*² խմբաց / *M* խմբից
 5 *O z h f* ոչ
 6 *U S* արուեստ
 7 *a z h f* ուսուցանէր
 8 *L* իբր
 9 *opqrs* առաւելաբար *wh* առաւելաբար
 10 *St* աշակերտելոցն
 11 *NOP* յետոյ *wh* յետ որոյ
 12 *d* զվերակացուս
 13 *hw* չիբիւրոց
 14 *hw* յաշակերտացն / *S* աշակերտելոցն / *EL* աշակերտաց
 15 *abcef* զենովք
 16 *cf* յսպեր *wh* ի սպեր
 17 *S* զգնիթ / *hw* գնիթ / Կոր. գինթ
 18 *aopqrs* յեկեղեց / *h²bcdefw* յեկեղեց
 19 *h²de* զդանան / *o* զգանդան / *p* զգանգոն / *qrs* զգանգան *wh* զդանան / *O* զգանգան *wh* զդանան / *R* զգանան
 20 *I* յարարատ
 21 *O* առաջնոյն
 22 *pqrs* գողթան
 23 *Uhw* աղանդ *wh* արմատ
 24 *lpqrs* հեթանոսականն
 25 *Uhw* աղանդոյ [*c* աղանդ]
 26 *fd* անիշխանութեան / *L* անանութեանն *wh* անիշխանութեանն
 27 *k z h f* ի (բազումս)
 28 *MOP* երանելոյն
 29 Կոր. հայրաբարովին գտայ, որդւոյ շաբաթայ

30 *abdefw* գիտայ / *c* գիւտայ
 31 *p* որդի
 32 *gk* իշխան
 33 *p* տեղականայր
 34 *U S* չարեաց
 35 *Uchw* վարդապետացն / *NOP* վարդապետաց
 36 *c* նախագոյնք / *gl* նախնագոյնք / *h²* նախնագոյնք
 37 *cl* ի բաղասական / *gopqrs* ի բաղականէն [*o* բաղականէն] *wh* ի բաղասականն են / *P* բաղասականէն *wh* ի բաղասականն են / *R* ի բաղասականն են
 38 *U* կողման / *opqrs* կողմանն
 39 *hw* որոյ / *S* որ *wh* ուր
 40 *gk* զբազում / *M* բազումս
 41 *hw* ածէ [*g* յածէ] յուղղութիւն
 42 *abcefhw* գաւառսն / *d* սակաւս / *opqrs* գաւառս / *wh* սակաւս գաւառս
 43 *b* անդարձան / *glopqrs* անդարձան
 44 *f* իշխանութիւն
 45 *U* հոնց / *gl* հոնցն *wh* հոնաց
 46 *Ugl* հալածական
 47 *be* հաւատով / *cf* հաւատա
 48 *U* նոցին *wh* այնոցիկ
 49 *Sg* եպիսկոպոսի
 50 *c* որում անունն մուշեղն
 51 *U* մուշեղ / *St* մուշեղն [*p* մուշեղն / *g* մուշեղն մուշեղնել] / *h²op*. որում մուշեղ կոչէին *ուղղած*՝ մուշեղն
 52 *ab* զգարդմանա ձորովն / *f* զգարդմանաձորովն
 53 *opqrs* զգարդմանայ
 54 *deo* լինիլ
 55 *hw* ի [*gk z h f* ի] նոցին ընկերաց [*k* յընկերաց] աղանդոյն / *wh* սակաւս. յընկերաց նորին աղանդոյն / *NOPR* յընկերաց նոցին աղանդոյն / *S* նոցին [*o* նոյն] *wh* նորին
 56 *p* ընկերաս
 57 *U z h f* եւ (զնոսա)
 58 *c z h f* զնոսա

թեան, հանդերձ վերստին ուղղութեամբ իշխանին Գարգմանաց¹, որում անուն էր Խուրս²: 8 Հրաւիրի անտի³ ի բղեշխէն Գուգարացւոց⁴ Աշուշայէ⁵՝ յաղագս նորին գործոյ գալ յիւր իշխանութիւնն⁶ ի գաւառն Տաշրաց⁷. ուր երթեալ՝ լաւագոյնս⁸ վարդապետեաց եւ⁹ հաստատագոյնս¹⁰ քան զամենայն ¹¹աշակերտեալսն. առ որով ժամանակաւ¹² Արծիւ¹³ ոմն էր¹⁴ կացեալ թաւաւոր Վրաց¹⁵:

9 Ապա եկեալ եւ առեալ Մեսրոպայ¹⁶ եւ մեծին Սահակայ գնոյն աշակերտս¹⁷, զՅովսէփ¹⁸ եւ զմիւս¹⁹ ընկեր նմին²⁰ ի Կողբ գեղէ, ²¹որում անունն Եզնիկ²² կոչէր²³՝ առաքեն ի Միջագետս ի քաղաքն Եդեսիայ²⁴. զի որ²⁵ միանգամ գտցին²⁶ անդ

զիրք ասացեալ նոցին²⁷ սրբոց²⁸ հարցն առաջնոց²⁹՝ թարգմանեալ³⁰ ի մեր լեզուս³¹ բերցեն փոլթով, զի յետ այնր ի Բիւզանդիոն առաքեսցին³² ի նոյն գործ: 10 Որոց ընկալեալ զհրապուրական թուղթս³³ սուտակասպասաց ոմանց, իբր թէ պատրաստին մեծն Սահակ եւ Մեսրոպ³⁴ զայլս³⁵ առաքել ³⁶ի Բիւզանդիոն. ³⁷վասն որոյ առանց հրամանի վարդապետացն³⁸ իւրեանց՝ նոյն ընդ նոյն չուեալ գնացին ³⁹ի Բիւզանդիոն, նախանձաւոր բարեաց⁴⁰ եղեալ ուսմանց. եւ քաջ վարժեալ Հելլէն⁴¹ դպրութեամբ⁴²՝ ձեռնարկեցին ⁴³ի⁴⁴ թարգմանել եւ⁴⁵ ի⁴⁶ գրել: 11 Եւ ընդ նոսա⁴⁷ նախանձեալ ընկերաց⁴⁸ իւրեանց աշակերտակցաց, որոց անուանքն⁴⁹ Ղեւոնդ եւ Կորիւն⁵⁰ կարդային՝ յիւրեանց կամաց ելին⁵¹ առ⁵² նոսա⁵³ ⁵⁴ի Բիւզանդիոն: 12 Ապա ելանեն⁵⁵ անդր Յովհանն⁵⁶ եւ Արձան,

1 Ա գարդմանաց / ors գարգմանայ / pq գարգմանայ / միւսն. գարդմանայ / Կոր. իշխանն գարդմանից / R գարգմանայ
 2 abc խորս / eftw խորսիւրաւիբ փիս խուրս
 3 Տիւ անդէն [I անդի]
 4 իս գարգարացւոց փիս գուգարացւոց / վ² գարգարացւոց կամ գուրգարացւոց / NP գուրացւոց / R գուրացւոց լուսանցիւմ ուղղած՝ գուրգարացւոց
 5 R յաշուշայէ
 6 Աքր իշխանութիւն / k յիշխանութիւն / L իշխանութիւնն
 7 Տիւ տաշրայ
 8 gI լաւագոյն
 9 g չիբ եւ
 10 gI հաստատագոյն / վ² հաստատուագոյն
 11 o աշակերտեալսն եղեն առ
 12 իւվ² չիբ ժամանակաւ
 13 abcef արգիլ / d ար ... / վ²gI արշիղ / Կ² արչիլ / Կոր. արձիւղ
 14 վ²gI չիբ էր
 15 Ա, իւ, Կ՝ վ² վրաց ի ժամանակին [tw մասնկիւն] յայնմիկ
 16 abdetw մեսրոպայ / f մեսրոբայ
 17 Ա աշակերտ
 18 a գմովսէս փիս գյովսէփ / E յովսէփ
 19 Ա միւս / S մեւս / NO գմիւս
 20 O նորին փիս նմին
 21 իւվ² որում եզնիկ անուն կոչի
 22 t եղնիկ
 23 Sabde կոչիւր
 24 ab եղեսեայ / c եղեսիեա / NP եղեսա
 25 Inopqrs գոր
 26 Sabceftw գացի

27 I նոցա / Աgk չիբ նոցին
 28 Կ²abcd սուրբ
 29 MP առաջնոցն
 30 PR թարգմանեալ
 31 abctw լեզու
 32 S առաքեսցեն
 33 opqrs թուղթ
 34 abe մեսրոպ / dfI մեսրոբ
 35 Ա գայլ ոբ փիս գայլս / N եւ գայլս
 36 c ի բիւզանդոն (միշտ)
 37 a չիբ վասն որոյ ... ի բիւզանդիոն
 38 o վարդապետին
 39 o չիբ ի բիւզանդիոն
 40 O բարեացն
 41 acdeg հելլեն / I հեղդեն
 42 իւվ² գրչութեան փիս դպրութեամբ
 43 oqrs ի թարգմանութիւն գրել եւ
 44 իւ չիբ ի (թարգմանել)
 45 P թ^o փիս եւ
 46 M չիբ ի (գրել)
 47 a նոցա / gk նոսին
 48 Աg չիբ ընկերաց
 49 իւ անուանի
 50 h կիւրիւն
 51 pqr երեւն փիս ելին
 52 Ա, իւ չիբ առ
 53 իւbcdeftw չիբ նոսա
 54 a չիբ ի բիւզանդիոն
 55 gI ելանէ
 56 Աg յոհաե մեսրոպայ / dfI մեսրոբայն

զորս կանխագոյն առաքեալ էր մեծին Սահակայ եւ Մեսրոպայ¹. որոց² յուլաբար³ ուղեւորեալ⁴ եւ ծովաբար⁵ ղեզերեալք⁶ պատաղեցան⁷ ի Կեսարիայ: 13 Որոց ընդունելութիւն⁸ ամենեցուն մեծապէս արար Մաքսիմիանոս⁹ եպիսկոպոս¹⁰ Բիւզանդացւոց:

ԿԱ.¹¹

Յաղագս ժողովոյն Եփեսոսի, որ վասն ամբարշտին¹² Նեստորի եղել:

2 Ընդ այն¹³ ժամանակս եկաց յաթոռ եպիսկոպոսութեանն¹⁴ Բիւզանդացւոց¹⁵ 16 անարժանաբար ամբարիշտն¹⁷ Նեստոր, եւ հրէական¹⁸ իմացմանց¹⁹ հետեւեալ՝ 20 Հայհոյեաց զամենասուրբ կոյսն՝ մարդածին լինել²¹ եւ ոչ աստուածածին: 3 Քանզի ծնեալն ի նմանէ առեալ սկիզբն՝ ա՛յլ որդի ասէր շնորհաւք ի Մարիամայ, եւ այլ որդի ի Հաւրէ յառաջ²² քան զյաւիտեանս. որպէս զի լինել²³ երկուս որդիս, որով երրորդութիւնն²⁴ չորրորդութիւն²⁵ լի-

1 be մեսրովբայ / dfi մեսրոբայ
2 E յորոց
3 I յուղաբար
4 tw յուղեւորեալ
5 v^2 abcfeftw ծովապէս / I ծուղաբար
6 gl դեզերեալ
7 hw պատեղեցան / vl պատահեցան / M պատեղեցան ուղղած՝ պատաղեցան
8 Uhw մեծապէս ամենեցուն
9 opqrs չիբ մաքսիմիանոս / R մաքսիմիանոս լրացուած լուսանցում
10 S եպիսկոպոսն
11 c Կ փխ ԿԱ.
12 P անբարշտին
13 p q r s նոյն փխ այն
14 hw m n o p q r s եպիսկոպոսութեան
15 E բուզանդացւոց
16 S անարժանաբար յաջորդեալ ամբարիշտն
17 P անբարիշտն
18 c հրեական
19 b իմացմամբ
20 vl հայիոյեաց զամենակոյսն
21 deo լինիլ / hw^2 ասել [i ասելով] փխ լինել
22 U.S չիբ քան գլաիտեանս / R քան գլաիտեանս լրացուած լուսանցում
23 deo լինիլ
24 gk զերրորդութիւն / p երրորդութիւն

նի: 4 Վասն որոյ²⁶ ժողովեալ սրբոց²⁷ հարցն²⁸ յԱսիա²⁹ ծովահայեացն Եփեսոս³⁰ գրաւորական վերծանութեամբ, Կելեստինոս³¹ Հռոմայ³², Կիւրղոս³³ Աղեքսանդրի³⁴, Յոբնաղիոս Երուսաղեմի³⁵, Յովհաննէս³⁶ Անտիոքայ³⁷, Մեմնոն³⁸ Եփեսոսի, Պաւղոս³⁹ Հեմեսու⁴⁰, Թէոդոտիոս⁴¹ Անկիւրիայ⁴², եւ այլք⁴³ բազումք⁴⁴, համանգամայն⁴⁵ երկերիւր հարք, նզովեալ⁴⁶ զՆեստոր՝ խոստովանեցին մի որդի Աստուծոյ⁴⁷ զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս, եւ աստուածածին զամենասուրբ կոյսն Մարիամ:

5 Եւ վասն⁴⁸ զի⁴⁹ ոչ հանդիպեցան յայնմ ժողովի⁵⁰ մեծն Սահակ եւ Մեսրոպ⁵¹՝ զրեն առ նոսա Կիւրեղ Աղեքսանդրացի⁵²

25 N չորրորդ
26 p նորա փխ որոյ
27 M սրբոցն
28 NOP յասիայ ծովահայեաց / ac յասիայ
29 fgk ի ծովահայեաց
30 NO յեփեսոս
31 abde կելիստիանոս / v^2 c n o p q r s կելեստիանոս / f կելեստիանոս / gl կելեստիանոս / tw չէլէստիանոս / M կելեստիանոս
32 abcdefgl հռովմայ
33 hw կիրիղ'ղոս / M կիրիղղոս
34 Ugl աղեքսանդրոս [f աղեքսանդրոս]
35 S h w b e f երուսաղէմի
36 c յոհաննէս
37 g անտուոբայ
38 U g k n o p q r s մեմնոս [c մեմնաս] / միւսն. մեմնոն
39 E L M O P R պողոս
40 S h c եմեսու
41 c o p q r s թեոդոտոս / k թեոդետոն / e t w թեոդոտիտոս / gl թողոտիտոս / v^2 թեոդիտոն / O P R թեոդոտոս
42 c անկիւրաի / gl անկիւրու / v^2 անկիւրայ / E L անկիւրեայ / N անկիւրեա
43 c g k այլք / միւսն. այլ
44 c g l բազումք / միւսն. բազում
45 c միանգամայն փխ համանգամայն / E համայնգամայն
46 U նզովելով / hw նզովեն [i նզովեցին] / P նզովել
47 U չիբ աստուծոյ
48 U չիբ վասն
49 O ոչ ժողովեցան փխ ոչ հանդիպեցան
50 d ժողովոյն / p ժողովեցան
51 abde մեսրովբ / fl մեսրոբ
52 o p q r s աղեքսանդրացի

եւ Պրոկղոս¹ Կոստանդնուպաւսի² եւ Ա-
կակ³ Մելիտինեայ եպիսկոպոսք⁴, զգուշա-
ցուցանելով զնոսա. քանզի լուան, եթէ⁵ ո-
մանք⁶ ի չարափառացն աշակերտաց⁷ ա-
ռեալ զգիրսն Թէոդորոսի⁸ Մամուկեստաց-
ւոյ⁹, զվարդապետին¹⁰ 11Նեստորի, եւ զա-
շակերտին¹² Թէոդորի¹³՝ զնացին յաշ-
խարհն Հայոց: 6 Ապա եկեալ թարգմա-
նիչն¹⁴ մեր, զորոց¹⁵ զանուանան¹⁶ յիշատա-
կեցաք յառաջագոյն¹⁷՝ գտնի զմեծն Սա-
հակ եւ զՄեսրոպ¹⁸ յԱշտիշատ Տարաւնոյ¹⁹,
եւ մատուցին²⁰ զթուղթսն²¹ եւ զկանոնս²²
23ժողովոյն Եփեսոսի, վեց սահմանեալ²⁴
կանոնաւ²⁵ 26եւ զստոյգ²⁷ աւրինակս Գրոց:

7 Զոր առեալ մեծին Սահակայ եւ
Մեսրոպայ՝ դարձեալ թարգմանեցին²⁸

զմի²⁹ անգամ թարգմանեալն³⁰ փութանա-
կի, հանդերձ նոքաւք վերստին յաւրի-
նեալ³¹ նորոգմամբ: 8 Բայց քանզի³² ան-
գէտք էին մերումս³³ արուեստի³⁴՝ ի բա-
զում մասանց թերացեալ գործն³⁵ գտա-
նէր³⁶. վասն որոյ առեալ մեծին Սահակայ
եւ Մեսրոպայ³⁷ 38զմեզ առաքեցին³⁹ յԱ-
ղեքսանդրիայ⁴⁰, ի լեզու պանծալի, ⁴¹ի
ստոյգ յաւղանալ ճեմարանին վերաբանու-
թեան⁴²:

ԿԲ⁴³

44Ի վարդապետսն, յինքն եւ ⁴⁵ի նանա-
պարհորդութիւն⁴⁶ ուսմանն⁴⁷, ⁴⁸աւրի-
նակաւ ⁴⁹երկնային գարդու⁵⁰:

2 Յարահետեոզք⁵¹ իմաստասիրացն
1եւ վերահայեցողք² չափաբերապէս մակա-

1 I պրոկղ’
2 a կոստանդիանուպոլսի / bc կոստանդիանուպոլսի
3 O եպիսկոպոս մելիտինոյ / p եպիսկոպոս մելիտինոյ զգուշացուցանելով / c մելիտինոյ / dtw մելիտինեայ / իւ մելիտինոյ / վ՝ մելիտինայ / n մելիտինոյ / o մելիտինայ / վ.mnqrs մելիտինոյ / M մելիտինա
4 L եպիսկոպոսունք
5 իւ թէ
6 իւվ՝ ի չարափառն
7 իւվ.m աշակերտացն
8 O թեոդորոսի
9 Ա սամուկեստացոյ / ՏԻ մամուկեստացոյ / M մամուկեստացու
10 c զվարդապետութիւն / N վարդապետին
11 c աշակերտին
12 d նեստորի թեոդորի
13 crs դեոդորի / p դեոդորոսի / NOPR դեոդորի
14 PR թարգմանիչքն
15 L որոց
16 Տ անուանքն
17 իւopqrs չիբ՝ յառաջագոյն
18 c մեսրոպ / abe զմեսրոպ / fl զմեսրոպ
19 c տարաւնու
20 Ա մատուցեալ
21 eglopqrs զթուղթն / k թուղթն
22 իւ զկանոն / c զկանոնսն
23 L եփեսի ժողովոյն
24 N սահմանաւ
25 իւվ՝ կանոնաւ / S կանոնաւ գլխով
26 Ա եւ գորինակս ստոյգ գրոց
27 gk ստոյգ
28 PR թարգմանեցին

29 վ՝ abdefwt զմիւս փիս զմի
30 tw թարգմանեալսն
31 f օրինակել / Sabde յօրինել
32 E զի փիս քանզի
33 ԱՏ մերում / R մերումս
34 իւվ՝ արուեստից
35 NO զգործն
36 abdetw գտանիւր
37 e մեսրոպայ / f մեսրոպայ / ab զմեսրոպայ
38 c առաքեցին զմեզ
39 իւվ՝ առաքեալ
40 P յաղեքսանդրիա
41 f յստոյգ փիս ի ստոյգ / cdef ի ստոյգ ի յօղանալ / L ի ստոյգ ի յօղանալ
42 իւվ՝ bdef վերբանութեան / վtw վերծանութեան / c վերբանութիւն / pqrs վերաբանութեամբ / l.ստ. նոր. Բիւզ. ի ստոյգ յօղանալ նեմարանին: Իսկ յաջորդ գլխի վերնագիրը՝ վերաբանութիւն ի վարդապետսն, յինքն ... / M դարձրած՝ վերբե-
րութեան
43 c ԿԱ. փիս ԿԲ
44 k ի վարդապետն
45 t ի նանապարհութիւն / opqrs չիբ ի (նանա-
պարհորդութիւն)
46 noqs նանապարհորդութիւնն
47 MOP ուսման
48 I օրինակաւ երկնային գորուն եւ գարդու
49 y երկնային գորուն եւ գամեայն
50 k զարդարութեան եւ գորութեան փիս գարդու / f գարդու եւ այլ փիս գարդու
51 d վերահետեոզք / f ... երահետեոզք / Կ՝ tw գե-
րահետեոզք / w՝ չարահետեոզք / M հարահե-
տեոզք

կազրութեանց³՝ զաստեղս ⁴ի լուսնոյ ա- սեն⁵ ընծուի⁶, եւ զլուսին⁷ արեգակամբ ուռճացեալ, եւ զբոլոր ⁸արեգակն յարփա- յինն⁹ երկնէ. ¹⁰Հիկէն արփուոյն¹¹ հեղեալ զծագումն յերկաքանչիւր¹² գաւտիսն, եւ ¹³զանցնիւր գաւտիսն¹⁴ ի ձեռն արեգա- կան¹⁵ ընծուի¹⁶՝ ըստ դասի, ըստ բերման, ըստ ժամանակի¹⁷: 3 Օրինակ իմն, այսպէս եւ մեք յաւետարանողաց¹⁸ շնորհիւ ցոլա- ցեալ¹⁹ յիմանալի ճառագայթից ²⁰Հոգեւոր Հարցն, ըստ Հարաւային մասանցն²¹ պա- րայածեալք²²՝ յերեսացւոցն²³ Հասանէաք քաղաք. թեթեակի ընդ խորս զիւանին նաւեալ²⁴՝ անցաք ի սուրբ տեղիսն երկր- պագել²⁵, եւ մնալ²⁶ վայրկեան²⁷ ի Պաղես- տինացւոց Հրահանգս:

4 եւ ²⁸այնպիսեալ ²⁹սաղապանեմիւ մտաք յեզիպտոս, յաշխարհն համբաւա- տենչ, յանչափից ³⁰Հրաժարեալ ի ցրտոյ եւ ի³¹ տաւթոյ, ի հեղեղաց ³²եւ յերաշտից, ³³ի գեղեցկումն մասին երկրի³⁴ զգիրն³⁵ ունե- լով, ամենազան պտղովք աւլցեալ, եւ ան- ձեռագործ պարսպեալ³⁶ Նեղոսիւ. որ ոչ պահպանութիւն միայն, այլ եւ կերակուր նմա բաւական³⁷ մատուցանել ³⁸բնաւո- րեաց յինքենչ, եւ առողմամբ³⁹ տէր զոլ⁴⁰ պատահեաց⁴¹ եւ⁴² չորութեան եւ խոնա- ւոյ⁴³ առ երկրին գործաւորութիւն. եւ զա- նեղան⁴⁴ ի նմա զիւրածել⁴⁵ գետոյն⁴⁶ բե- րիւք⁴⁷՝ ⁴⁸Հանգիտակ կղզւոյ առատա- գիւտս⁴⁹ առնչ, շուրջ պարունակելով ⁵⁰եւ

1 Ա ի վեր հայեցողք փխ եւ վերահայեցողք / w՝ եւ վեր-հայեցողք
 2 tw վեր-հայեցողք / M վրհայեցողք
 3 ՏՆ մակադրութեանց
 4 Կ՛վ՛detw ի լուսոյ փխ ի լուսնոյ
 5 w ասիմ
 6 Ա ընծայի / վ՛լ ընծուի / w ընդծայի / r ըն- ձուել / միւսն. ընծուի
 7 Տk գլուսիմն
 8 վ՛ յարեգականն ընծուի յարփայիմն փխ արե- գակն յարփայիմն / ct արեգականն / Ա.վ.տոս արեգակնն
 9 g յարփայիմն / k արփայիմն
 10 M ի կենարփոյ փխ հիկէն արփուոյն / O հրկէն / gk իկէն փխ հիկէն
 11 c արփոյն / gl արփուոյ / k արփոյ
 12 dopqrs յիրաբանչիւր
 13 ԱՏ գանցնիւր [Կ՛ գանձն իւր] գօտիմն ի ձեռն / L անձնիւր փխ գանցնիւր
 14 LP գօտիմն (ի ձեռն)
 15 ՏՆ արեգականն
 16 Ա ընծային փխ ընծուի / t ընծայիմն / l ընծուի / gk ընծուի / Տw՛ ընծուիմն
 17 Կ՛abef ամանակի / l արիմանակի / վ՛gk օրիմանակի փխ ժամանակի
 18 c յաւետ խաղաց / Sabdefk յաւետախաղաց
 19 w՛ ցուլացեալ / Ա յոլովացեալ փխ ցուլացեալ
 20 իւլ՛ հոգեւորաց փխ հոգեւոր հարցն
 21 Ա.ք մասանց
 22 or պարածածկեալ / y պարագածեալ փխ պա- րայածեալք
 23 իս յերեսացւոց / R ի յերեսացւոցն
 24 L նաւեալք
 25 l երկրպագեալ / NO երկիրպագել
 26 de մտեալ փխ մնալ

27 Օ վարկեան
 28 opqrs այնպիսի նաղապանեմիւ / abd այսպի- սեալ / gl այնպիսուով / վ.տո այնպիսով / opqrs այնպիսի
 29 Ա սաղապանեմ արարաք, մտաք յեզիպտոս / վ՛ նաղապանեմիւ / վw՛ նաղապանեալի / R նա- ղապանեմիւ ուղղած՝ սաղապանեմիւ
 30 atw հրաժարեալ ցրտոյ եւ սօթոյ / c հրաժա- րեալն
 31 k չիք ի (սօթոյ)
 32 E եւ երաշտից / g ի փխ եւ (յերաշտից)
 33 Աgl ի գեղեցկումն
 34 p յերկրի
 35 Օ զգիրն
 36 Կ՛det պարսպիմ
 37 p չիք բաւական
 38 Ա.վ.տոս բնաւորեաց, եւ յիմեմնէ առողմամբ [abcdetw ոռողմամբ] / P բնաւորեաց, եւ յիմեմնէ, եւ առողմամբ / L բնաւորեաց ի յիմեմնէ եւ ա- ռողմամբ / M բնաւորեացաւ
 39 իւfopqr առողմամբ / NO առողմամբք
 40 opqs գոլով / r գալով
 41 Sa պատահել / bcdetw պատահեալ / NOP ա- տահել
 42 ՏՆ չիք եւ (չորութեան)
 43 g խոնաւոց / վ՛kl խոնաւուց
 44 Կ՛defw գանեղս / c գանկեալս փխ գանեղսն
 45 Թերես ուղղելի դիրածեալ / M դիրածելի
 46 ՏՆw՛ ի գետոյն
 47 Աw բիրիւք փխ բերիւք / E չիք բերիւք
 48 ac հանգիտա կղզոյն / bdetw հանգիտ կղզւոյ [tw կղզոյն] / վgl հանգիտակղզւոյ / Կ՛bef հան- գիտակ կղզւոյն / M հանգիտա կղզւոյ / L հան- գիտակղզոյն
 49 N առագիւտս
 50 իս չիք եւ ընդ ամենայն հոսելով

ընդ ամենայն հոսելով, տրոհմամբ¹ երկոտոսանից վտակաց²: 5 Յորում³ բարեյարմար⁴ մեծն Աղեքսանդրիայ⁶ է չինեալ քաղաք բարեժամանակ⁷ ի մէջ ծովուն, եւ ձեռագործ⁸ լիճ⁹ կառուցեալ. յորոց աւղոցն քաղցրախառնութիւն¹⁰ փչեցեալ, որ ի¹¹ լճէն բերանք արձակին ի ծովն, ¹²եւ որք¹³ ¹⁴ի ծովէքն ¹⁵մաւտի ելոյ որ ելանեն ստէպ ստէպ սղոխք¹⁶ աւղոյ¹⁷, անաւսրունք¹⁸ այն որ ի ծովէն, ¹⁹եւ ²⁰թանձունք ²¹որ ի լճէն. որոց խառնուածն²² առողջագոյն²³ զհաստատութիւն կենաց գործէ:

6 Սորա առաջի²⁴ այժմ²⁵ ոչ անցեալ²⁶ նստի Պրոտենիոս²⁷ հինգակատար²⁸ գազա-

թամբն²⁹, զանսպառ աշխարհ պատելով, այլ Մարկոս³⁰ աւետարանական քարոզութեամբն³¹. եւ ոչ ³²վիշապազին դիւցազնակաց³³ գերեզմանք³⁴, այլ սրբոց³⁵ վայելչանան³⁶ վկայարանք³⁷: 7 Եւ ոչ ³⁸ի քսան եւ հինգն Տուբի³⁹ տաւնի աղճատանք, զբեռնաբարձս պսակելով գրաստս, եւ ⁴⁰պաշտաւն տանել լորտուաց⁴¹, եւ աթերաց առնել⁴² բաշխումն, այլ ⁴³ի մետասան նորին⁴⁴ Տուբի⁴⁵՝ յայտնութեանն⁴⁶ Տեառն կատարի տաւն. զյաղթող նահատակս⁴⁷ գովել, եւ աւտարաց առնել ընդունելութիւն⁴⁸ եւ ⁴⁹յաղքատս տուրս: 8 Եւ ոչ զոհել չար դիւին Սարապեայ⁵⁰, այլ զՔրիստոսի արիւնն⁵¹ մատուցանել պատարագ. եւ ոչ խնդրել հրաման⁵² պատասխանուոյ⁵³ ⁵⁴ի

1 c տրոխմամբ
 2 Ա վտակացն
 3 Ա.է չիֆյորում
 4 a բարեհամբաւ փիս բարեյարմար / P բարեհարմար
 5 f ի մեծէն աղեքսանդրէ / detw ի մեծն
 6 O յաղէքսանդրիա
 7 Sck բարեժամանակ
 8 Վ ձեռագործ / վ ձեռնագործ
 9 խՎ.տո լճի / վօքրsw լճիւ
 10 a քաղցրախառն / f քաղցրախառնութիւն / խվ բարեխառնութիւն փիս քաղցրախառնութիւն
 11 a չիֆ ի (լճէն)
 12 R եւ որք եւ ի ծովէն մօտելոյ
 13 c որ (ի ծովէն)
 14 f ի ծովէ / խ ի ծովէն փիս ի ծովէն / վ² ի ծովէն մօտի ելոյ / վ ի ծովէն մօտի ելոյ / w¹ վ այլ օր. մտելոց / P չիֆ ի (ծովէն)
 15 Ա մօտեցելոցն / Վ.կ.տօքրsw մօտելոյ / gn մօտի ելոյ / l մաւտի ելոյ / P մօտելոյ
 16 վ սխոխք / վ²օքրsw¹ ուխք փիս սղոխք
 17 խօքրsw օղոց
 18 abcft անասունք / w անօսունք / l անասունք
 19 խ չիֆ եւ քանձունք որ ի լճէն
 20 Ա քանձունք այն որ / L քանձունք այն որ / վw¹ քանձունք
 21 o որք փիս որ ի (լճէն)
 22 R խառնածն
 23 e որքագոյն
 24 Sխw¹ առաջին
 25 k այնմ փիս այժմ
 26 խ չիֆ անցեալ
 27 abef պղոտնէն / cdw պղոտնէն / g պղոտնիս / noqrs պղտնիս / p պղտնիս / վ պղտնիս
 28 Sabdektw հնգակատար / O հընգակատար

29 opqrs գազաթամբ
 30 c չիֆ մարկոս
 31 opqrs քարոզութեամբ
 32 վw¹ վիշապազէն դիւրագնականաց / tw վիշապին դիւց
 33 Ա դիւց / խy¹ վ դիւցագնաւս / վ դիւցագնաց / o դիւցականաց / M դիւցագնաւս
 34 խվ² գերեզման
 35 L սրբոց
 36 խվ²deo վայելչական
 37 a գերեզմանք վկայարանք / opqrsw¹ գերեզմանք փիս վկայարանք / R գերեզմանք լուսանցումն ուղղած՝ վկայարանք
 38 a ի քսան եւ հինգն / de ի քսան եւ ի հինգն
 39 խվ² տուրիդ փիս տուրի
 40 Ա պաշտօն տայ առնել [ab յառնել, w¹ տանել] լորտուաց
 41 վ² լորտուց կամ լորտուաց
 42 N չիֆ առնել
 43 S ի մետասաներորդի [ops ի մետասաներորդին]
 44 opqrs չիֆ նորին
 45 խվ²n տուրիդ փիս տուրի
 46 Sfgk յայտնութեան
 47 Վ.տ նահատակսն
 48 p ընդունելութիւն
 49 խ տուրս յաղքատս
 50 c սերապեայ / վ²pqrs սարապետ
 51 S գարիւնք / gk արիւնք / l արիւնք
 52 O հրաման
 53 P պատասխանոյ
 54 Sխ ի սանդարամետապետէն / OPR ի սանդարամետապետէ

սանդարամետէն Պրոդէիադայ¹, այլ ուսանել զգաւրութիւնս² պէսպէս³ իմաստից ⁴ի նորն Պղատոնէ, յիմն⁵ ասեմ վարդապետէ, որում ⁶ոչ անարժան⁷ գտայ աշակերտ, եւ ոչ անկատար ⁸վարժամբ ⁹ի յանգ ելեալ արուեստից՝ ինքնացայ¹⁰:

⁹ ¹¹Նաւել յելլադայ¹² կամելով՝ յիտալիա¹³ ¹⁴բռնութեամբ անկաք հողմոց¹⁵. եւ ողջունեալ¹⁶ ի հանգիստ սրբոցն¹⁷ Պետրոսի եւ Պաւղոսի¹⁸, եւ¹⁹ ոչ ²⁰բազում ի Հռովմայեցոցն կացեալ²¹ քաղաքի, անցանելով ընդ Ելլադայ²² յԱտտիկէ, սակաւ ինչ մնա-

ցաք յԱթէնս: 10 Եւ ²³ի կատարել ձմերայնոյն²⁴՝ զէմ եղեալ ²⁵ի Բիւզանդիոն ելանել, փափագելով²⁶ մերոց²⁷ հայրենեացն²⁸:

ԿԳ²⁹

Յաղագս չար միաբանութեանն³⁰ Հայոց ³¹ի խորհուրդ կորստեան անձանց:

2 Բայց թագաւորն Հայոց Արտաշիր անհուն սկսաւ³² ողողանել³³ յանառակ³⁴ ցանկութիւնս, մինչեւ տաղտկանալ³⁵ ³⁶ի նմանէ ամենայն նախարարացն: 3 Որոց եկեալ առ մեծն Սահակ՝ զբողոք³⁷ բարձին, հրաւիրելով³⁸ եւ³⁹ զնա յաւգնականութիւն ինքեանց⁴⁰, չարախաւսել ⁴¹առ արքային Պարսից, եւ⁴² ի բաց ընկենուլ ⁴³զթագաւորն իւրեանց, եւ պարսիկ ածել⁴⁴ ունող⁴⁵ աշխարհիս: 4 Այլ նա ասէ. «Ոչ առ սուտս ունիմ զձեզ. իմ իսկ ⁴⁶լուեալ է⁴⁷ զայդպիսի⁴⁸ աղէտս ամաւթալեաց, եւ բազում անգամ յանդիմանեալ՝ ուրացաւ: 5 Եւ արդ՝

1 Կ²վ²abetw ապրողիտեայ / d ափրողիտեայ / c ապրոյիտա / f ապրոյիդայ / opqrs պրոգէիադայ / M պրոդէիդայ
2 Uopqrs զգորութիւն / w գորութիւն [l գարութիւն] / M գորութիւնս
3 Կ²detw չիբ պէսպէս
4 c ի նորին փիս ի նորն / S ի նոր պղատոնէն / O ի նոր պղատոնէն
5 Ա ի [c եւ] յիմն
6 իսկ² ոչ գտայ անարժան աշակերտ / վ² ոչ անարժան կամ² ոչ գտայ անարժան աշակերտ
7 Sw² արժան [n անարժան] / NR արժան դարձարձ՝ անարժան
8 իսկ² վարժամբ ի յանգեալ արուեստից ինքն անցայ [k ինքն անցաւ] նաւել յելլադայ կամելով յիտալիայ [l յիտալիա] / Ա.տւ վարժամբ ի յանգ [tw ի յանկ] ելեալ [a ի յանգեալ] արուեստից ինքն, անցաւ [Կ² ինքնացաւ, cf ինքն անցայ] յեւլադայ [c ելլադայ]. նաւելով յիտալիայ բռնութեամբ հողմոյ [c հողմոյն] անկաւ [cf անկաւ] եւ
9 վ² ի յանգեալ արուեստից ինքն անցայ / S յանգեալ փիս ի յանգ ելեալ / w² յանդիմանել արուեստից ինքնաց, անցաւ / վ² յանդիմանեալ կամ յանդիմանել փիս ի յանգ ելեալ / կամ² ի յանգ ելեալ՝ արուեստից ինքնացայ (Ստ. Մ.) / P հանդիմանեալ փիս ի յանգ ելեալ / R յանդիմանեալ լուսանց՝ ուղղաձ՝ ի յանգեալ
10 M դարձարձ՝ ինքնացայ
11 w² յեւլադայ կամելով նաւել
12 O ելլադայ
13 NOP յատալիա
14 N բռնութեան գայթ / OP բռնութեան գաթ
15 P հողմոյ
16 Կ²abcd ողջունեալ / g ողջունել
17 Sh սրբոյն
18 Կ²abefg պողոսի
19 ԱՏ չիբ եւ (ոչ)
20 Ա բազում ինչ ի
21 kln կացաւ ի
22 tw հեւլադայ / NPR եղ՝ ի՞նչ / յեւլադայ

23 S ի կատարման / abd ի կատարիլ
24 abef ձմերայնոյն / d ձմերայնոյ / pqrս ձմերայնոյն
25 c ի բիւզանդոն
26 Ատտ փափագեալ [cfk փափաքեալ] / w² փափագելով / միւսն. փափաքելով
27 opqrs մերոյ
28 kl հայրենեաց
29 c ԿԳ փիս ԿԳ
30 fgnopqrs միաբանութեան
31 o ի խորհուրդս / f ի խորհուրդ ընկենուլ զարտաշէս ի կորուստ անձանց իւրեանց
32 NOP չիբ սկսաւ
33 Ա ողողանիլ / o ողողանիլն
34 LO անառակ
35 abc տաղտկալ
36 իս չիբ ի նմանէ
37 L բողոք
38 c հրաւիր փիս հրաւիրելով
39 cpqrs չիբ եւ [c տեղը բաց է բողոքով]
40 c իւրեանց փիս ինքեանց
41 opqrs առ արքայն
42 Ա չիբ եւ
43 Ա զիւրեանց թագաւորն
44 gk չիբ ածել / M ածել աւելացուած՝ յետոյ
45 gkn անուղս / M ունող / O յառնող փիս ունող
46 fgn լսեալ է / h լսեալն է / M լսելն է
47 Ա չիբ է
48 opqrs զայսպիսի

պարտ է փոքր մի տանել թերութեան առնն, մինչեւ զելս իրացն¹ 2 խորհել մարթասցուք կայսերբն³ Յունաց Թէոդոսիւ, եւ ոչ⁴ անաւրինաց մատնել⁵ ի ծաղր եւ յայպանումն⁶»:

6 Եւ նոքա ⁷ոչ կամէին, այլ ջանային ⁸համախորհուրդ ⁹իւրեանց զնա առնել: 7 Այլ նա ասէ¹⁰. «Ինձ քաւ լիցի մատնել զայլոց¹¹ զիմ¹² մոլորեալ ոչխարս¹³, եւ ոչ պատել զբեկեալն¹⁴ կամ զհիւանդացեալն¹⁵, ¹⁶այլ զահապէժ առնել¹⁷: 8 Զի եթէ¹⁸ էր հաւատացեալ թագաւորի առաջի՝ փութայի եւ ոչ յապաղէի, յուսալով¹⁹ զկանգնումն²⁰ գլորելոյն²¹. այլ հեթանոսաց, յառաւել²² կործանումն՝ ոչ առնում յանձն, ըստ այնմ՝ թէ²³ մի՛²⁴ մատներ գազանաց ²⁵զանձն խոստովանող²⁶ քեզ²⁷»: 9 Քանզի

դրոշմեալ է աւագանաւն²⁸, թէպէտ եւ²⁹ անառակ է. պոռնիկ է, այլ քրիստոնեայ է. գիծացեալ³⁰ է մարմնով, այլ ³¹ոչ անհաւատ հոգևով³². զեղի³³ է վարուք³⁴, այլ ³⁵ոչ կրակապաշտ. տկար է ի կանայս, այլ ոչ ծառայէ³⁶ տարերց: 10 Եւ զիա՞րդ ³⁷լինիցի այդ, փոխանակել³⁸ զիմ ախտացեալ ոչխարն³⁹ ընդ առողջ գազանին⁴⁰, որոյ առողջութիւնն⁴¹ է⁴² մեզ պատուհաս»:

11 Իսկ նախարարացն զմտաւ ածեալ, իբր թէ խաբկանաւք⁴³ իցէ գործն՝ յապաղել զնոսա, զի զթագաւորն ⁴⁴պատրաստեցուցէ՝ ասեն⁴⁵ ամենեքեան⁴⁶. «Վասն զի ոչ համակամեցար մեզ⁴⁷՝ չթագաւորել նմա, արդ եւ⁴⁸ մեք կամեսցուք՝ ⁴⁹եւ քեզ⁵⁰ չքահանայանալ մեզ»: 12 Եւ⁵¹ միաբանեալ ամենեքին⁵², անցին առ արքայն Պարսից Վռամ⁵³, հանդերձ Սուրմակաւ⁵⁴

1 M իրաց
2 c մարթեսցուի խորհել
3 gk կայսերբ / M կայսերբ / NOP կայսերբն
4 իս մի՛ փիս ոչ
5 a մատիլ / bc մատնիլ
6 b այպանումն
7 c ոչ կամէին, այլ կամէին ջանային
8 o գնա համախորհուրդ
9 SՆ զնա իւրեանց / gkl իմեանց փիս իւրեանց
10 glno ասէր
11 gk գայլոյ
12 M զիմն
13 ors ոչխարս / միւսն. ոչխար / L ոչխարն
14 իսվ.տո գրեկեալն / միւսն. գրեկեալ
15 Վ.տ.ո գիւանդացեալն / միւսն. գիւանդացեալ
16 Ա. չիք այլ գահավէժ առնել
17 prs չիք առնել / R առնել լրացուած լուսանցումն
18 իսվ.տ.ո քե
19 d չիք յուսալով
20 կանգնումն / վ՛որգրս գանկումն փիս զկանգնումն / P գանգումն այլ ձեռնով դարձրած՝ զկանգնումն
21 e գլորելոյն / o գլորեցելոյն
22 f առաւել
23 P եթէ փիս եթէ
24 de չիք մի
25 I զանձն որ խոստովանող
26 M խոստովանող
27 վ՛ճգ. գրեկ
** Հմմտ. Ս. Գ. 19:

28 Ա. աւագանաւ
29 opqrs չիք եւ
30 MN գիծացեալ
31 o ոչ է անհաւատ / իս ոչ անհաւատ է
32 Ա. ոգևով [c ոգով] / P հոգով
33 f զեղի
34 c վարիւք / O վարիւք
35 իս ոչ է կրակապաշտ
36 g ծառայ է / ho է ծառայ
37 NOP լինիցի փոխանակել
38 վ փոխարկել
39 SՆ ոչխար
40 SՆ գազանի / NOP գազանին / R գազանին լուսանցումն ուղղած՝ գայլոյ
41 M առողջութիւն
42 bcdef եւ փիս է
43 r խաբանոք
44 L պատրաստեցուցէ յինքեան ասեն / f պատրաստեցէ
45 abcdef չիք ասեն
46 abc Ինքեան, f յինքեան փիս ամենեքեան
47 իսվ՛ ընդ մեզ / Ա. չիք մեզ
48 pqry չիք եւ (մեք)
49 L չփախայանալ մեզ փիս եւ մեզ չփախայանալ / Ա. իսվ՛ չիք եւ (մեք)
50 իսվ՛ d գրն փիս մեզ / abcftw չիք մեզ / R գրեկ լուսանցումն ուղղած՝ գրն փիս մեզ
51 opqrs չիք եւ (միաբանեալ)
52 gl ամենեքեան
53 I վրամ / Ա. չիք վրամ
54 abcftw սորմակաւ

ոմամբ Արծկէացի¹ փառամոլ երիցու², չարախաւսել զարքայէն իւրեանց զԱրտաշէ, եւ զմեծէն³ Սահակայ՝ զՅունաւք⁴ գլեալ⁵ խորհրդովն⁶:

ԿԳ⁷

Յաղագս բառնալոյ թագաւորութեանն⁸ Հայոց ինքեանց⁹ կամաւ¹⁰, եւ անարգելոյ աթոռոյ¹¹ եպիսկոպոսապետութեանն¹²:

2 Յայնժամ արքային Պարսից¹³ Վռամայ¹⁴ կոչեցեալ¹⁵ ի դուռն զթագաւորն Հայոց զԱրտաշէր¹⁶ եւ զմեծն¹⁷ Սահակ, ¹⁸եւ խնդրէին ի նմանէ ամբաստանել¹⁹ զԱրտաշէ. եւ նա²⁰ հրաժարէր բնաւ ասել ինչ²¹ չար կամ բարի: 3 Ապա հրամայէ²² հազարապետին Արեաց, որ էր²³ ²⁴Սուրենեան Պահլաւ²⁵, զի հաւանեցուցէ զնա²⁶ խրատու սիրելութեան, որպէս զազգային:

4 Եւ նորա անկեալ ի բանս հրապուրանաց, ասելով²⁷. «Զի արիւն²⁸ ²⁹իմ ես եւ հարազատութիւն՝ զբարին քո³⁰ խորհելով³¹ ասեմ. եթէ միայն այժմ միաբանեսցիս³² ³³ընդ նախարարսդ՝ մեծարեալ լինիցիս³⁴ յարքայէն³⁵ Պարսից³⁶. եւ զթոռն քո զՎարդան³⁷ կարգեսցէ³⁸ ի վերայ Հայոց զուզահաւասար թագաւորին եւ համապատիւ»: 5 Այլ նա ոչ առնոյր յանձն, ասելով³⁹. «Զիա՞րդ վասն սնափառութեան եւ իշխանասիրութեան չարաբանիցեմ զընկերէ⁴⁰. կամ⁴¹ ⁴²ընդէ՞ր ձեր այդպիսի յաւժարութիւն՝ ընկենու զԱրտաշէր. զի ես զնորա ապստամբութեան⁴³ ⁴⁴ինչ խորհուրդ ոչ գիտեմ. ապա եթէ⁴⁵ վասն անառակ⁴⁶ ինչ⁴⁷ վարուց, զոր նոքա ամբաստանենն⁴⁸՝ պատուոյ արժանի է ի ձէնջ, ըստ ձերում անմաքրասէր աւրինացդ, թէպէտ⁴⁹ ըստ մերումն դատապարտի. բայց սակայն յինէն⁵⁰ ոչ ինչ էք լսելոց ամենեւին⁵¹»:

1 abfopqrs արձկեցի / Կ²cetw արձակեցի փխ արծկեացի / NOPR արծկեցի
2 Ա⁴վ²լ երիցաւ
3 p մեծէն
4 cf գլուցոմ / խվm գլուցով / npqrs գուցով / N գուցով դարձրած՝ գլուցով
5 N գրեալ դարձրած՝ գերեալ փխ գլեալ / OP գրեալ
6 f խորի ... / Խnpqrs խորհրդով
7 c ԿԳ փխ ԿԳ.
8 fk թագաւորութեան
9 g ինքեանց
10 gk կամով / l կամաւ
11 gkpqrs գաթոռ
12 fg եպիսկոպոսապետութեան / Կ²do եպիսկոպոսութեան / Կ²do եպիսկոպոսութեանն
13 c չիբ պարսից
14 gl վրամայ (g յան.)
15 Mnoq կոչեալ
16 Խ արտաշէր
17 L գմեծ
18 Խվ եւ խնդրէին յարտաշէր ամբաստան լինել, եւ նա / M խնդրէին զարտաշէր ամբաստան լինել
19 tw զամբաստանել / P անբաստանել
20 op չիբ նա
21 o չիբ ինչ
22 Ա հրամայեաց
23 Sabcfktw է փխ էր
24 abcelftw սուրէնն
25 Ա պալիաւ
26 pqrs չիբ գնա

27 c ասել
28 l արեւն
29 c իմ ես դու եւ / k եմ փխ իմ
30 gk չիբ fn
31 ՏԽ խոկալ [Կ²y ընկալ] փխ խորհելով
32 o միաբանեսցես
33 Տ ընդ նախարարացդ / abdef ընդ նախարարս եւ
34 bcdtw լիցիս / Խ լինիս
35 l յարբայէս / k յարբայէ
36 abcdefw արբայից [c յարբայից] փխ պարսից
37 ՏԽ վարդան
38 Խ կարգեսցես
39 gl ասելով, եթէ
40 O գնկերէ
41 L կամ թէ
42 npqrs ընդէ՞ր է ձեր
43 Ա ամբաստանութեան փխ ապստամբութեան
44 Խ խորհուրդ ինչ / o զխորհուրդ ինչ / pqrs չիբ ինչ
45 Խ թէ
46 O անառակի
47 bcdefw չիբ ինչ / R ինչ լրացուած լուսանցում
48 Աg ամբաստանենն / k ամբաստենն
49 oprs թէ փխ թէպէտ
50 Խ ինչ ոչ էք լսելոց
51 abf ամենեւին փխ ամենեւին

6 Ապա զայրացեալ Վռամայ, ի մեծի հրապարակին արարեալ¹ քննութիւն, եւ ոչ զնելով ունին Արտաշրի՝ յաւժարութեամբ լսէր չարախաւսացն, առաւել եւս յոյժ աղտեղութեան բանիցն Սուրմակայ²: 7 Քանզի զաթոռ եպիսկոպոսապետութեանն³ 4էր խոստացեալ⁵ նմա նախարարացն թշնամանակամացն⁶ եւ ոսոխասիրացն⁷. վասն որոյ ինքնասիրութեամբ պատրաստեաց զլեզուն⁸ իւր սուսեր սատակիչ: 8 Մինչեւ հրամայեաց Վռամ⁹ առնուլ¹⁰ զթագաւորութիւնն¹¹ յԱրտաշրէ, եւ անդէն արգելուլ զնա, եւ զամենայն ինչս¹² 13ազգի նորա ունել¹⁴ յարքունիս. նոյնպէս եւ զմեծն Սահակ, եւ զտունն կաթողիկոսական¹⁵ ունել յարքունիս, եւ 16տալ 17փոխանակ նորա յաթոռ եպիսկոպոսապետութեանն¹⁸ Հայոց¹⁹ զՍուրմակն²⁰ զայն: 9 Եւ մեծապարգեւ²¹ զնախարարսն արձակեաց²² պարսիկ

մարզպանաւ, որում անուն²³ էր Վեհմիհր-չապուհ²⁴:

10 Բայց Սուրմակայ²⁵ 26ոչ աւելի տեւեալ²⁷ քան զմի ամ՝ 28ի նոցին իսկ²⁹ նախարարացն³⁰ հալածեցաւ յաթոռոյն. որ ապա զիւրոյ³¹ գաւառին զԲզնունեաց³² զեպիսկոպոսութիւնն³³ ի Պարսից արքայէն եգիտ ունել³⁴ ազգաւ: 11 Իսկ նախարարքն³⁵ մեր³⁶ խնդրէին 37ի Վռամայ ա՛յլ աթոռակալ. եւ ետ նոցա զԲրքիչոյ³⁸ ոմն ասորի: 12 Սա եկեալ վատթար ընկերակցաւք³⁹, ածեալ 40ընդ ինքեան եւ⁴¹ կանայս տնկալուչս⁴², անժուժաբար⁴³ եւ աւելորդաւք եւ յափշտակութեամբ վախճանեցելոցն⁴⁴ վիճակաց վարեալ ամս երիս: 13 45Որում ոչ կարացեալ տանել նախարարացն՝ դարձեալ ազաչեցին⁴⁶ զՎռամ⁴⁷ փոխել զնա, եւ 48տալ զայլ ոք ըստ կրաւ-

1 O առնէր փ/ս արարեալ
 2 abcetw սորմակայ
 3 fgrpr եպիսկոպոսութեան / Ulopr եպիսկոպոսութեանն
 4 S էր մմա նախարարացն խոստացեալ
 5 R խոստացեալ լրացուած լուսանցում
 6 Խլ² թշնամանակամաց / վ թշնամանակամաց / S թշնամանասիրացն / O թշնամասիրացն / R թշնամակամաց լրացուած լուսանցում
 7 g օսոխասիրաց / I ասոխասիրացն / վօգրս սխասիրացն / P ոխասիրացն փ/ս ոսոխասիրացն / R ոխասիրացն դարձրած՝ օսոխասիրացն
 8 Խ զլեզուս
 9 I վրամ / a չի՛ք վրամ
 10 R առնուլ լրացուած լուսանցում
 11 fgk գթագաւորութիւն
 12 pqrs ինչ
 13 Ա նորա ազգին
 14 N ունիլ
 15 bdefl կաթողիկոսական
 16 S տալ նորա [օգրս մմա] փոխանակ / Խլ² տալ փոխանակ մմա
 17 R մմա փոխանակ
 18 klp եպիսկոպոսապետութեան / fg եպիսկոպոսութեան / abcdeortw եպիսկոպոսութեանն
 19 Աց չի՛ք հայոց
 20 abcetnopqrstw գտորմակն
 21 k գմեծապարգեւ
 22 gk արձակեաց / միւսն. արձակեալ / O յարձակեալ

23 E անունն
 24 վ² վեհմիհրաչապուհ / R վեհ մի հրաչապուհ
 25 abcetopqrstw սորմակայ
 26 I ոչ բաւելի տեւալ քան
 27 k տուեալ փ/ս տեւալ
 28 O ի նոցանէ
 29 ԱՏ չի՛ք իսկ
 30 I ի նախարարացն
 31 M իւրոյ
 32 gk բզնունեաց
 33 Խ զեպիսկոպոսութիւն / n եպիսկոպոսութիւնն / R զեպիսկոպոսութիւնն [f եպիսկոպոսութիւն բզնունեաց [c գրզնունեաց]
 34 Խ չի՛ք ունել
 35 L նախարարք
 36 opqrs չի՛ք մեր
 37 I ի վրամայ / a ի վրամայ այլ աթոռակալ յարգայէն պարսից, եւ
 38 c բրքիչոյ
 39 P ընգերակցօք
 40 I եւ ընդ ինքեան կանայս
 41 Ացր չի՛ք եւ (կանայս)
 42 Ա տնկալուչս
 43 o անժուժկալաբար / M անժուժաբեր
 44 agk վախճանելոցն / b վախճանացելոցն / O վաղմանեացելոցն
 45 ՏԽ որում տանել ոչ կարացեալ
 46 ԱՏ աղաչեմ / E աղաչէին
 47 I զվրամ
 48 gl գայլ ոք տալ

նից¹ նոցա. եւ կիսոցն² ի նոցանէ զմեծն³ Սահակ⁴ խնդրեալ⁵:

ԿԵ⁶

Արձակումն ի Պարսից մեծին Սահակայ հանդերձ Շամուելաւ⁷ աթոռակալաւ:

2 Որպէս ասացաք՝ յերկուս⁸ բաժանեալ նախարարքն⁹ Հայոց՝ յերկաքանչիւրոցն¹⁰ առաքեցին խնդրել¹¹ աթոռակալ¹² յարքայէն Պարսից. Վաչէ Արծրունեաց տէր¹³ եւ Հմայեակ Աշոցաց¹⁴ տէր՝ զոր ոք եւ¹⁵ 16արքայ կամեսցի. 17Իսկ Մանէճ¹⁸ Ապահունեաց տէր եւ Սպանդարատ Արշարունեաց¹⁹ տէր՝ զմեծն Սահակ. նա եւ զաւրավարին Յունաց²⁰ Անատոլեայ²¹ ի Կարնոյ²² զՀաւուկ²³ ի Կուկայառճոյ. զի եթէ ոչ իցէ նմա²⁴ Հաճոյ ունել յիւրում²⁵ բաժնին²⁶՝ տացէ²⁷ զնա մասինն²⁸ Յունաց:

3 Յղեցին եւ ²⁹բազմութիւնք եպիսկոպոսացն³⁰ Հանդերձ երանելեալն Մեսրոպաւ³¹ եւ բովանդակ ուխտիւ³² եկեղեցւոյն³³ մաղթանս զբահանայն Տիրուկ³⁴, զորդի³⁵ ³⁶Մովսիսկան ³⁷ի Զարիշատէ³⁸ Վանանդայ³⁹: 4 Վասն որոյ հաւանեալ Վռամայ՝ զերկաքանչիւրոցն կատարեաց զխնդիրս⁴⁰, տուեալ յաթոռ⁴¹ եպիսկոպոսապետութեանն⁴² զայլ ոմն ասորի, Շամուէլ⁴³ անուն, զի լիցի ընդդիմափառ մեծին Սահակայ եւ հակառակաթոռ. եւ գործ նմա⁴⁴ զատուցանէ⁴⁵ զընկերել⁴⁶ մարզպանին, կալ ի վերայ բաշխից⁴⁷ Հարկաց խնդրեցելոց⁴⁸ եւ դատաստանաց եւ ⁴⁹այլ աշխարհական կարգաց: 5 Եւ զմեծն Սահակ արձակեալ՝ թողու ի նա ⁵⁰գեաւղս սակաւս ի նորին տանէ, զի ⁵¹նստցի 1միայն յինքեան վիճա-

1 Ա կամաց փխ կրօնից
2 Խ կիսոց
3 opqrs չիբ գմեծն / R մեծ լրացուած լուսանցում
4 ու գահակ
5 Ա չիբ խնդրեալ
6 c ԿԻ փխ Կե.
7 Տ շմուելաւ / adefw շամուելաւ / b շամուելաւ / l շմուելաւ / միւսն. շմուելաւ
8 d երկուս
9 Ասորք նախարարք
10 gkop յերկաքանչիւրոց / L իւրաքանչիւրոցն
11 qrs ի խնդրել
12 Խ չիբ աթոռակալ
13 c չիբ եւ հմայեակ աշոցաց տէր
14 ՏԽ աշոցայ
15 c չիբ եւ (արքայ)
16 ԱԽ կամեսցի [abdefi կամիցի] արքայ
17 P ի սմանէ քապահ սինեաց տէր դարձրած՝ իսկ մանէ ... փխ իսկ մանէն ապահունեաց տէր
18 c մանանէ / Կ²detw մանէն փխ մանէն
19 l աշարունեաց / Կ²e արշակունեաց փխ արշարունեաց
20 e յունաց
21 l անատոլեայ / g անատոլայ
22 Կ²abcdefw գիւտուկ կուտոյ առնոյ / L գիւտուկ կուտ արնոյ
23 l ի կուկայ առնոյ / վ² ի կուկայառնոյ կամ ի կուկայ առնոյ / PR ի կուկաառնոյ
24 ԱԽվ² նա փխ նմա
25 NOPR իւրում
26 gk բաժնի
27 Ա տայցէ

28 gk նմա մասին
29 p բազում եպիսկոպոսացն / O բազում եպիսկոպոսացն / gl բազմութիւն
30 d եպիսկոպոսաց
31 bdefg մեսրոպաւ / L մեսրոպաւ
32 o ուխտիւ / a ուխտին
33 O եկեղեցոյն
34 opqrs գորիշատայ /
35 Աո գորդին
36 P մուսիսկանի գարիշատէ / վ²abcfgltw մովսէսկան / de մովսէսկան / o մուսիսկան / pqrs մուսիսկան
37 gl ի գորիշատայ
38 M գարիշատայ
39 L վանանտայ
40 S գիւտիւր / ԱԽ խնդիրս
41 b աթոռ
42 ԱԽ եպիսկոպոսութեան
43 Sgk շմուել / l շմուել / O շմուել
44 Խվ² նորա փխ նմա / N նմին / O նման փխ նմա
45 ՏԽ գատուցեալ
46 O զընկերեալ
47 վ վաշխից փխ բաշխից / O ի վաշխից փխ բաշխից
48 gk խնդրելոց
49 o այլ ամենայն աշխարհական
50 ՏԽ սակաւ գեղս / MR սակաւ գեղս / c գեաւղս / d գգեղս
51 Խ նստցի նա միայն / վ² նստցի նա միայն յինքեան վիճակի, իշխանութիւն ունել / R նստցի յինքեան վիճակի միայն իշխանութիւն ունելով (վիճակի լրացուած լուսանցում) / NOP նստցի յինքեան միայն իշխանութիւն

կի², իշխանութիւն ունելով³ միայն⁴ վար-
դապետութեան⁵ սովորական կրանիցն, եւ
ձեռնադրութեան զայնոցիկ՝ զորոց⁶ եւ
Շամուէլն⁷ յանձն առնուցու⁸:

6 Բայց յանձակելն զնա⁹ յանդիման
իւր արարեալ ի բազմակոյտ ատենին. ասէ.
«Երդմնեցուցանեմ զքեզ ի քոյին Հա-
ւատ¹⁰՝ միամիտ¹¹ կալ ի ծառայութեան մե-
րում, եւ ոչ խորհել¹² իրս¹³ ապստամբու-
թեան¹⁴՝ պատրել¹⁵ ի մոլար Հաւատակցու-
թիւնն¹⁶ Յունաց, եւ ¹⁷լինել պատճառ
կորստեան ¹⁸ի մէնջ Հայոց աշխարհին¹⁹,
²⁰փոխել զբարերարութիւնն²¹ մեր ի չարու-
թիւնն»: 7 Յայնժամ կանգուն կացեալ մե-
ծին Սահակայ, պարկեշտ եւ նազելի զինքն
կազմեալ²² ²³ի բեմասացութեան ձեւի՝ Հա-
մեստ Հայեցուածովք²⁴, Համեստագոյն
եւս²⁵ ձայնիւ²⁶ սկսաւ²⁷ ճառել զերախտիս

ծառայութեանն²⁸, եւ զապերախտն²⁹ ի նո-
ցանէ լինել³⁰. Ընդ նմին եւ զկեղծաւոր
քաղցրաբանութիւնն³¹ նոցա յանդիմանե-
լով, եւ զդառնութիւն խորհրդոց եւ
զգործս չարաչարս³². յարելով³³ ³⁴ի նոսին
զընդդիմաբանել³⁵ անմիտ ՀայՏոյու-
թեանցն³⁶ արտաճառեցելոց³⁷, զոր ասաց
մոլար Հաւատակցութիւն. եւ զնոցայն³⁸
խայտառակելով զպաշտամունս³⁹, կատա-
րեաց⁴⁰ ի հրաշալի աստուածաբանութիւն,
ըստ հանդուրժելոյ հեթանոսական լսե-
լեաց, եւ ⁴¹ոչ բովանդակ զբանին⁴² պայծա-
ռութիւն անհաւատիցն արկանել առաջի
յայպանումն, որպէս զմարգարիտ⁴³ ⁴⁴խո-
զից ի կոխումն. այլ այնչափ ⁴⁵կայծակնա-
ճաճանչ ցուցեալ, որով գազազացան⁴⁶ մո-
գուցն⁴⁷ լեզուք. եւ հիացեալ պակեաւ⁴⁸
ինքնին⁴⁹ թագաւորն, եւ ամենայն բազ-

1 Տ միայն յինքեան [p ինքեան]
2 ԱՏ չիբ վիճակի
3 ԱՂ ունել
4 ՏԽ չիբ միայն
5 հ վարդապետական
6 Խ որոց
7 ՏԽ շմուէլն
8 ւ անուցուն
9 ՏԽ ւ չիբ գնա
10 opqrs հաւատդ
11 a միամտութեամբ
12 L խորհիլ
13 abefw չիբ իրս
14 L ապստամբութիւն
15 abdefn պատրիլ
16 defp հաւատակցութիւն / gk հաւատակցութեան
17 Տ լինել կորստեան պատճառ հայոց աշխարհին
ի մէնջ / L լինիլ
18 M ի մէնջ դարձրած՝ ի մէջ
19 Ա աշխարհիս
20 ՏԽ փոխել գրարերար անուն եւ opqrs չիբ անուն
մեր ի չարարար / NOR փոխել գրարերար ան-
ունն մեր ի (NO չիբ ի) չարարար / e փոխեալ
21 EL գրարերարութիւն
22 Ա ցուցեալ փխ կազմեալ Ա ցուցեալ փխ կազ-
մեալ
23 Sagl ի բեմասացութեան
24 gk հայեցածովք / M հայեցուածովք
25 ւ անս (փխ եւս)
26 ւ անս
27 PR եւ սկսաւ

28 ւ ճառայութեան
29 gլ զապերախտ / Ա զապերախտիս
30 L լինիլ
31 Վտոցս բաղցրաբանութիւնն
32 ւ չարարար / p չարաչար
33 ԱԽՎտո յարելով / r համարելով / միւսն. յար-
մարելով
34 ւ ի նոցին
35 ւ զընդդիմաբանութիւն / O զընդդիմանել
36 M հայիտութեանց
37 վ՛Inoqrkps արտաճառելոց(ն) / de պատճառեցե-
լոց փխ արտաճառեցելոց
38 Խ զնոցա
39 Տ պաշտամունս / NOPR պաշտամունս
40 tw կատարեալ
41 Տ ոչ զբովանդակ բանին [nopqrs գրանին] զպայ-
ծառութիւն [n պայծառութիւն] / Խ ոչ զբովան-
դակի պայծառութիւն [g պայծառութիւն] բանին
42 d բանին / L գրարին փխ գրանին
43 ւ մարգարիտ
44 ԱՏ ի խորհից կոխումն
45 ՏԽ կայծակնաճաճանչեցուցեալ փխ կայծակնա-
ճաճանչ ցուցեալ / վ կայծակնաճաճանչեցուցեալ
46 ԱԿՎ՛gkո գազազացան [dtw գազազացան] / o
զգազացան / p զգոդացն / qrs զգազացն / վ
զգազացն / Վտո զգազազացան / L գազախացն
/ M գազազացան դարձրած՝ գազախացան
47 վopqrs անգուց փխ մոգուցն վopqrs անգուց փխ
մոգուցն / R մոգուցն բառից յետոյ յուսանց-
իւմ անելացրած կազացան անհանգոյց
48 O պակաւ
49 ԱԽ ինքն

մուծիւն հրապարակին¹ անձնագեղացն² Պարսից՝ յակճիոս³ կալով սականջնել⁴. մինչեւ հրամայեաց Վռամ⁵ արծաթ բազում տալ նմա՝ իբրեւ⁶ 7քաջաբանի եւ ուժգնասրտի⁸ առն⁹ համարձակախաւսի¹⁰ առաջի¹¹ այնքանոյ¹² թագաւորի:

8 Այլ նորա¹³ ոչ առեալ՝ ասէ ցհամագգին իւր¹⁴ ցՍուրենեանն¹⁵ Պահլաւ¹⁶. «Արծաթ նորա նմա լիցի. բայց դու հաւանեցուցես¹⁷ զնա¹⁸՝ տալ ինձ գերկուսս¹⁹ զայս²⁰ միայն. զգահ²¹ նախարարացն²² Հայոց, որպէս ²³կարգեալ յԱրտաշէ վարեցան մինչեւ ցայժմ՝ նորին աւրինակաւ հրամայեցէ եւ²⁴ ²⁵առ յապայ, ²⁶զի մարգպանք պարսիկք մի՛ կարասցեն ծանուցումն սակս այնր առնելով²⁷ ինչ գերա-

զանցաւրէն²⁸՝ փոփոխել ըստ կամաց իւրեանց: 9 Եւ միւս²⁹՝ զի դարձուցէ զտուն ազգականին³⁰ իմոյ³¹ եւ քոյ, զմանկանն Գագաւոնի³² ³³զորդւոյն Հրահատայ, թէ եւ ³⁴ոչ յիւրում³⁵ ետեղ³⁶, ³⁷զԱրշակունին յաջողելով անուն³⁸, գէթ ³⁹ի կարգ ընկեցեալ՝ ընդ այլ նախարարս⁴⁰ թուեսցի, յորում ետեղ⁴¹ ինքն կամեսցի, որպէս համազն⁴² նորա⁴³ կամսարականն⁴⁴, ⁴⁵կամ զԱմատունին թափեալ ⁴⁶ի հարցն գահուէ եւ յառաջամասինն պատուոյ ⁴⁷ի ստորնակայինն, եւ կամ գրեթէ որպէս⁴⁸ զարքունի գործակալութիւն նմա հաւատասցէ եւ նորուն զաւակաց համանմանակի ընտանութեամբ⁴⁹, մինչեւ Աստուած քաղցրասցի դարձուցանել ի կարգ հայրենի ⁵⁰ընդ ձեռն ⁵¹որոյ եւ է թագաւորի: 10 Արդ՝ ջանաս-

1 M հրապարակի
2 R անձնագեղաց
3 a յակնիոս / c յանիոս
4 S սականջել / c սակայնջնել / de սականջել / վtw ց՝ականջել
5 M վրամ
6 Վkmn իբր
7 իսՎmn փառաբանի եւ ուժգնասրտի / միւսն. փառաբան եւ ուժգնասիրտ / R փառաբան եւ յուշգնասիրտ
8 OP յուշգնասիրտ
9 abdeforstw առնն / P առնն
10 d համարձակախաւսի / Վabcefkmntw համարձակախասողի / opqrs համարձակեալ խասողի
11 kl չիք առաջի
12 de այնքանց / fgk այնքանոյ / pqrs այնքանի / o այնքանոյ եւ / NOPR այնքանիոյ
13 c նա
14 O իւրոց
15 վ ցտւրենեանն / g սուրենեան / k սուրենեան / Ա սուրեն / միւսն. ցտւրենն
16 Ա պալիաւ
17 abde հաւանեցուցանես
18 E չիք գնա
19 Կdeftw գերկուս
20 իս գայտսիկ
21 n գգահն / Կde գնախագահ փիս գգահ / L առաջին գգահ
22 Կ՝ նախարարցն
23 S կարգեալ է յարտաշէ եւ վարեցան
24 իս եւս փիս եւ
25 O առ հապա
26 o զի մի կարասցեն մարգպանք պարսիկք / իս մի փիս զի
27 opqrs առնելոյ / NO առնելոյ

28 k գերագանթեմ / P գերագանցաւորէն
29 Skl մես
30 Աgl ազգականի
31 abdefw իմ
32 O գաւազնի
33 L որդւոյն գիրահատայ
34 c ոչ ի յիւրում
35 def յիւրմէ
36 e էտեղ / f տեղ / tw է, ետեղ
37 իս չիք գարշակունին ... յիւրում տեղուց / լ լուսանցում ունի աւելացրած ուրիշ ձեռնով / M չիք գարշակունին ... ետեղ
38 L առնուն փիս անուն
39 tw ի կարգն կեցեալ
40 Sgk նախարարսն
41 ղ էտեղ / SՊ տեղուց / M ետեղ քաղցր քստոյ աւելացրած ուր
42 Ա համագինն / gl համագնն / o համագնն
43 Ա չիք նորա
44 Աo կամսարական / NOR ի կամսարականն
45 S եւ կամ գամատունին
46 ԱS ի հարցն պատուոյ եւ յառաջամասինն [ors յառաջամասին, p առաջամասին] գահէ [Ա գահոյէ]
47 S ի ստորնակային / gl ի ստորնակնային / վ՝ ի ստորնակնայինն / O ի ստորնակային
48 Ա իբրեւ փիս որպէս
49 Sckl ընդանութեամբ
50 nopq ընդ ձեռնն
51 Ասվ՝ որ եւ է [k չիք է] / M որեւէ դարձրած՝ որոյ եւ է

ցիս¹ դու ²թովելով զաւրէն³ համոզակեր⁴ թովչի⁵»:

11 Այնմ⁶ լսող⁷ եղեալ Վռամայ⁸՝ հրամայէ զամենայն⁹ կատարել¹⁰. եւ դարձեալ հաստատելով¹¹ ¹²զթոռն նորա զՎարդան ստրատելատն¹³ ¹⁴ի տէրութիւն¹⁵ իւրոյ¹⁶ ազգին Մամիկոնէից¹⁷՝ արձակէ¹⁸ ի Հայս:

12 Բայց թէ ասիցէ ոք, պարտ է մեզ զասացեալսն¹⁹ մեծին Սահակայ ի Պարսից հրապարակախաւսութեանն²⁰ գրել՝ գիտացէ, ²¹զի ոչ յուճեքէ ի լսելիսս մեր հասեալ է բովանդակն ճշմարտութեամբ, եւ ոչ մեք ի պատմութեանս հիւսել հաւանիմք: 13 Զի ²²եւ ես²³ ²⁴այր եմ ձերացեալ եւ հիւանդոտ եւ անպարապ ի թարգմանութեանց²⁵, եւ զերագելն²⁶ միայն խոկա-

ցի²⁷, ոչ ինչ մաքրագունից²⁸ պարապեալ²⁹ բանից, զի եւ³⁰ քո կամքդ կատարեսցին, եւ ես ճողոպրեցայց³¹ ի քոց հարկեցուցանող³² բանից եւ աղաչանաց. մարդ զքեզ վարկանելով, կարեկցութեամբ³³ մեզ հաւասարեալ³⁴, եւ ոչ³⁵, որպէս քերթողքն³⁶ ասեն, մերձագաւակք³⁷ եւ մաւտասերք³⁸, գոլ եւ նոյնասերմանք³⁹ աստուածոց՝ իշխանք:

ԿԶ⁴⁰

Գործի⁴¹ Շամուելի⁴² անարժան հոմիշխանի⁴³ ⁴⁴մեծին Սահակայ:

2 Եկեալ Շամուելի⁴⁵՝ կալաւ զաթոռ եպիսկոպոսապետութեանն⁴⁶, հետեւեալ վարուցն⁴⁷ Բրքիշոյի⁴⁸, եւ առաւել եւս ազաւութեանն⁴⁹ մասամբ. զի նա զվախճանեալ եպիսկոպոսացն⁵⁰ միայն⁵¹ յափշտակեաց զվիճակ⁵², այլ սա եւ⁵³ զկենդանեացն¹.

1 e ջանասցես / tw ջանասջիր
2 վ³ հաւանելով կամ⁴ թովելով գորէն համոզակ թովչի / վ հովելելով ... համոզակեր թափչի / b թողելով / cfopqrs հովելով / de թողով / խ հաւանելով փխ թովելով
3 p գորէնս
4 խժո համոզակ ...
5 cfopqrs թափչի փխ թովչի
6 խրգրս այսմ փխ այնմ
7 MO լսող
8 խ վոամ
9 akrs գամենայն
10 c կարել փխ կատարել
11 de հաստատել
12 Inopqrs գաթոռն [s գաթոռ] նորա եւ [lr չիբ եւ] փխ գթոռն նորա [n յետոյ ուղղած՝ գթոռն նորա]
13 I ստրատն փխ ստրատելատն
14 c ի տերութիւն
15 E տերութեան
16 խ չիբ իւրոյ
17 g մամիկոնից / Վռո մամիկոնենից
18 o եւ արձակէ
19 Sh գասացեալն [p գասացեալ] / M գասացեալսն
20 gk հրապարակախօսութեան
21 Ախ զի ոչ ինչ ի լսելիս մեր հասեալ է [k չիբ է] բովանդակն [խ բովանդակ] ճշմարտութեամբ յուճեքէ, եւ / k քանզի փխ զի
22 gk չիբ եւ ես / վopqrs չիբ եւ (եւ)
23 վլ չիբ ես
24 վ այր ձերացեալ եմ
25 P թարգմանութեանց
26 d գերագիլն / k գերագելն / O գերագնելն

27 k խոկասցի
28 d մանրագունից փխ մաքրագունից
29 opqrs պարապել / խ կարօտեալ փխ պարապեալ
30 opqrs չիբ եւ (fn)
31 c ճողոպրեցից
32 k հարկացուցանող / M հարկեցուցանող
33 Կ²de կամեկցութեամբ
34 Կ²bcdefgl հաւասարել / L հաւասարիլ
35 bcdef չիբ ոչ
36 M քերթողքն
37 վ³ մերձագաւակք
38 acef մօտասերք / I մաւտասերք / d մօտասեր / opqrs մօտասեր
39 O նոյնասերմանք
40 e Կե փխ ԿԶ
41 d գործ
42 Կ²adef շամուելի / I շմուելի / Sgk շմուելի
43 q համիշխանին
44 Ախ չիբ մեծին սահակայ [f եւ սահակ խնդիրք հայոց փխ մեծին սահակայ]
45 acef շամուելի / d շամուել / I շմուելի / Վgkn շմուելի / opqrs շմուել
46 abcde եպիսկոպոսութեանն / f եպիսկոպոսութեան / gk եպիսկոպոսապետութեան
47 L վարուց
48 I քրիշոյի
49 խ²f ազահութեան / o ազահութեամբն
50 k եպիսկոպոսաց / L եպիսկոպոսաց
51 S չիբ միայն
52 E զվիճակն
53 gk չիբ եւ (զկենդանեացն)

քանզի եւ² փոխանորդ մեռելոցն³ ոչ տայր թոյլ ձեռնադրել մեծին Սահակայ, եւ զկենդանեացն դոյզն ինչ գտեալ պատճառս⁴ խափանման⁵ հարկացն⁶ արքունի՝ հալածականս⁷ առնէր⁸, յինքն կորզելով զամենեցուն տունս: 3 Վասն որոյ ատեցեալ ի բնաւ եպիսկոպոսացն՝ արհամարհեալ լինէր. զի թէ⁹ եւ¹⁰ բերապատիկ չարիս ի նմանէ կրէին՝ ոչ¹¹ երբէք¹² տեսանէին զնա, ¹³բայց ի Սուրմակայն¹⁴ յայնմանէ, զորոյ¹⁵ եւ մեծացոյց իսկ զվիճակն¹⁶, արքունի հրամանաւ հանեալ զբազմաց¹⁷ նմա հաւատայր: 4 Ընդ որ նախանձեալ եւ այլ եպիսկոպոսաց¹⁸՝ ժպրհեցան զնոյն¹⁹ առնել, խնդրելով ի Պարսից արքայէն աւզնականութեամբ²⁰ իւրաքանչիւր իշխանաց²¹:

5 Այլ մեծն Սահակ ոչ ինչ կասեաց զհոգեւոր կաթնն²² դիեցուցանել մանկանց

եկեղեցոյ հանդերձ Մեսրոպաւ²³, զոր թողեալ խարսխեաց յեկեղեցոյն կաթուղիկէ, որ ի Վաղարշապատ քաղաքի, ինքն կալով ի Բագրեւանդ գաւառի, ²⁴ի տեղոյն՝ ուր²⁵ ²⁶ծագեաց լոյս յերկնից ի²⁷ մկրտել սրբոյն Գրիգորի զՏրդատ արքայ եւ զբոլոր²⁸ Հայս²⁹:

6 Բայց Շամուէլ³⁰ կեցեալ³¹ ամս հինգ՝ մեռանի ի մերում աշխարհիս: 7 Յայնժամ ժողովեալ ³²ի միասին ամենայն նախարարացն՝ չոգան առ մեծն Սահակ, եւ զմեղանս³³ յանձն առեալ՝ աղաչէին զնա դարձեալ³⁴ ³⁵ունել զաթոռն. ³⁶խոստանային ի Պարսից արքայէն հաստատել զնա, մուրհակ ամենեցուն կնքեալ³⁷՝ ազգաւ տալ³⁸ թոռանց նորա զնոյն³⁹ իշխանութիւն⁴⁰: 8 Այլ նա ոչ առնոյր յանձն. եւ ի բազում թախանձելոյ⁴¹ նոցա հարկաւորեալ՝ պատմեաց զտեսիւն, որ⁴² յառաջ քան զբազում ժամանակս երեւութացաւ⁴³ նմա ի քում ապագայիցն⁴⁴ յայտնութիւնք⁴⁵: 9 Զոր

1 gkn գկենդանեաց / c կենդանեացն / I կենդանեաց
 2 Տ չիբ եւ (փոխանորդ)
 3 Տ ոչ տայ թոյլ մեծին սահակայ [օ իսահակայ] ձեռնադրել եւ գկենդանեացն դոյզն ինչ պատճառս գտեալ խափանման [օրգրս խափանումն] հարկաց
 4 gk պատճառ
 5 a խափանումն
 6 k հարկաց
 7 Sa հալածական
 8 abcdef առնէ
 9 ի՞ր եթէ
 10 Տիւ չիբ եւ (բիրապատիկ)
 11 E երբէք բառից յետոյ չարիս ի նմանէ կրէին (կրկնուած նախորդ տողից) փի տեսանէին զնա
 12 Yabce չարիս [ab չարիբ] ի նմանէ կրէին փի տեսանէին զնա / de չիբ տեսանէին զնա (d տեղը բաց է թողած)
 13 Yabdegn բաց ի
 14 Yabcef սորմակայն / ի սուրմակէն
 15 o գոր
 16 p վիճակն
 17 Տ ի բազմաց փիս գրագմաց
 18 def եպիսկոպոսացն
 19 a զնայն փիս զնոյն
 20 abcdef օգնութեամբ
 21 c իշխանացն
 22 bc կաթն

23 Աջլ մեսրոբաւ / L մեսրովբաւ
 24 f ի տեղին
 25 o որ փիս ուր
 26 Տիւ ծագեաց յերկնուստ [pgrs յերկնից] լոյսն [ցլ լոյս]
 27 g չիբ ի (մկրտել)
 28 իւ գամենայն փիս գրոլոր
 29 Sk հայսս
 30 g զմուէլ / I շմուէլ / Sk շմուէլ
 31 gk չիբ կեցեալ / M կեցեալ աւելացուած լուսանցում
 32 Ա ի միասին ժողովեալ
 33 E զմեղանսն
 34 pgrs դարձուցանել, o ի դարձուցանել փիս դարձեալ
 35 օրգրս չիբ ունել ... հաստատել
 36 R խոստանային ի պարսից արքայէն հաստատել զնա լրացուած լուսանցում
 37 k կնքել
 38 O տայ
 39 c չիբ զնոյն
 40 c զիշխանութիւն
 41 I թախանձանաց (բառի վերջը նորոգած է)
 42 Տիւ գոր
 43 c երեւութեաց / օրգրս երեւութեացեալ
 44 bcdef ապագայցն
 45 y «յայտնութիւնք» բառից յետոյ դրած է Տեսիլի պատմութիւն եւ ապա մեկնութիւն

լուեալ նախարարացն եւ գիտացեալ, թէ յաստուածային հրամանէ դադարեաց յազգէ¹ նորա քահանայապետութիւնն²՝ յարտասուս հարեալ, աւաղելով զինքեանս ³ըստ Աւետարանին բանի, թէ Հարկ է ⁴գալ գայթակղութեանն, բայց վա՛յ ⁵այնոցիկ, ⁶ընդ ոյր ձեռն գայցէ գայթակղութիւնն⁷՝ ⁸թոյլ ետուն նմա:

ԿԷ⁹

Փոխումն յաշխարհէ¹⁰ մեծին Սահակայ եւ Մեսրոպայ¹¹ երանելոյ¹²:

2 ¹³Զքսան եւ զմի ամ թագաւորեալ Պարսից Վռամ երկրորդ՝ մեռանի, թողով զատըութիւնն¹⁴ որդւոյ¹⁵ իւրում¹⁶ Յազկերտի¹⁷: 3 Որոյ մոռացեալ զհաշտութիւնն¹⁸՝ իսկ եւ իսկ ընդ թագաւորելն դիմէ ¹⁹ի վերայ գաւրացն Յունաց, որք ²⁰առ Մծբնին, հրամայելով զնդին Ատրպատականի ի մեր աշխարհս ելանել. որք եկեալ անկարգա-

պէս²¹ բանակեցան²² հուպ²³ առ Բագնացն²⁴ աւանի:

4 Յայնժամ²⁵ ²⁶հասեալ մեծին Սահակայ հիւանդութիւն մահու. եւ առեալ զնա²⁷ աշակերտացն՝ տարան ²⁸ի գիւղն որ կոչի Բլուր. որպէս թէ ի վայր եւ յընտանեգոյն²⁹ եւ ի³⁰ գերծ տեղի³¹ մատուցեալ³² ի գաւրացն Պարսից կտտողաց³³ զնոսա: 5 Ուր եւ³⁴ եհաս վախճան, կեցեալ եպիսկոպոսապետութեամբն³⁵ ամս յիսուն եւ մի, սկսեալ ³⁶յերրորդ ամէ³⁷ վերջնոյ Խոսրովայ³⁸ ³⁹արքայի Հայոց մինչեւ ⁴⁰ցսկիզբն ամին⁴¹ երկրորդի⁴² Յազկերտի եղելոյ Պարսից թագաւորի, յելս ամսոյն⁴³ նաւասարդի, յաւուր իւրոյ ծննդեանն: 6 Որ մահկանացու ծնեալ՝ անմահ զիւրն⁴⁴ յիշատակ⁴⁵

1 c ի յազգէ
 2 f g k ֆահանայապետութիւն
 3 a ըստ անտարանի բանի
 4 f գալ գայթակղութեանց / g k գալ գայթագղութիւն / a b d e գայթագղութեանն
 5 M յոյր փ/ս այնորիկ ընդ ոյր / իւ չի՛ ֆ այնոցիկ
 6 k չի՛ ընդ / g l յոր փ/ս ընդ ոյր / n ընդ որոյ / o p q r s ընդ որ փ/ս ընդ ոյր / վ ամենայն գրչագիր՝ ընդ որոյ կամ՝ ընդ կամ՝ յոյր
 7 a b c d e l գայթագղութիւնն / միւսն. գայթակղութիւն / L գայթակղութեան / M գալ գայթակղութիւն
 8 իւ եւ թոյլ [l թոյղ] ետուն
 9 c ԿԷ փ/ս ԿԷ.
 10 Ա. յաշխարհէս
 11 a b e մեսրոպայ / c d l մեսրոբայ / L մեսրոպայ
 12 g s երանելոյն / k երանելոյն / L P երանելոյ
 13 q գբսան եւ մի
 14 f գտէրութիւն / իւր գթագաւորութիւն փ/ս գտէրութիւնն
 15 b յորդւոյ
 16 g k իւրոյ
 17 L ազկերտի
 18 c f g k p զհաշտութիւն
 19 Ա. ի վերայ յունաց գորուն
 20 c ի մծբն / իւ՛ առ մծմնին / S d առ մծբն / P առ մծբնին

21 g k անարգապէս փ/ս անկարգապէս
 22 N O P բնակեցան փ/ս բանակեցան
 23 b c d e f չի՛ ֆ հուպ
 24 g l բագնաց
 25 g k յայնմ ժամանակի փ/ս յայնժամ
 26 S մեծին սահակայ հասեալ հիւանդութիւն մահու / իւ հասեալ հիւանդութիւն մահու մեծին սահակայ
 27 S իւ չի՛ զնա
 28 a b e f p ի գեղն / c ի գեւաղն / S g k ի գեւղն [p ի գեղն]
 29 a յանտանեկան / b յընտանեգոյն / c յընդանեգոյն / d յընդանեգոյն / Կ՛ g l ընտանեգոյն / S k ընդանեգոյն
 30 S իւ չի՛ ի (գերծ) S իւ չի՛ ի (գերծ)
 31 իւ տեղիս
 32 h գատուցեալ փ/ս մատուցեալ
 33 L կտտողոց
 34 S իւ չի՛ եւ (եհաս)
 35 n o p եպիսկոպոսապետութեամբ / Ա իւ եպիսկոպոսութեամբ
 36 g l ի յերրորդ ամի
 37 Ա ամի
 38 իւ խոսարվու
 39 S իւ հայոց արքայի
 40 Ա. ցսկիզբն երկրորդին [b երկրորդի] ամի յազկերտի պարսից եղելոյ [նաեւ իւ պարսից եղելոյ] թագաւորի / L ցսկիզբն երկրորդին ամի ազկերտի պարսից եղելոյ թագաւորի
 41 o p q r s չի՛ ֆ ամին / R ամի լրացուած լուսանցում
 42 o p q r s երկրորդ
 43 M ամոյն / N ամոյն
 44 o p q r s զիւր
 45 p q r s յիշատակն / o յիշատակութիւն

եթող¹. պատուեաց զպատկերն, պատկառեաց ի կոչնականէն, փոխանորդեաց զկեանսն². եւ այսքան կենցաղավարեաց³ իբր⁴ զի⁵ ոչ պակասութեան⁶ իրիք մասն 7ի ծերութենէն եղանիլ, ⁸եւ ոչ յախտից առնդունել: 7 Զորմէ ⁹պարտ էր մեզ հրաշափառագունիւ անցանել բանիւ, ըստ արժանի սրբոյ¹⁰ հաւրն դրուատից. այլ զի մի՛ յերկարութիւն ճառիցս լիցի¹¹ ձանձրութիւն ընթերցողաց¹²՝ այլում¹³ տեղւոյ¹⁴ եւ ժամանակի զայսոսիկ¹⁵ թողցուք, արտաքոյ¹⁶ այսց¹⁷ գրոց, ուր զսկզբանն¹⁸ հրաւրեցաք առնել թելադրութիւն:

8 Բայց զպատուական մարմին նորա բարձեալ սարկաւագապետին¹⁹ նորին²⁰ Երեմիայի հանդերձ աշակերտակցաւքն²¹ եւ տիկնաւն Մամիկոնենից²², նորին նուաւ²³, որում անուն էր Դատրիկ²⁴, կին Վարդանայ ստրատելատի՝ տարեալ հանգուցին յիւրեանց գիւղն²⁵ յԱշտիշատ²⁶, ²⁷որ է²⁸ ի

գաւառին Տարաւն: 9 Եւ ցրուեալ աշակերտաց նորա կրաւնաւորաց²⁹ սպուղէից³⁰ ³¹ի գաւառս իւրաքանչիւր՝ ³²չինեցին վանորայս³³, ³⁴ժողովեալ եղբարս³⁵:

10 Եւ ³⁶զկին վեց ամսոց անցելոց ³⁷կատարման սրբոյն Սահակայ, յերեքտասանն³⁸ մեհեկանի³⁹ եւ⁴⁰ երանելին Մեսրոպ⁴¹ ⁴²յաշխարհէ փոխեցաւ ի Վաղարշապատ քաղաքի⁴³, գերագանցեալ քան զամենայն⁴⁴, որք զայնու⁴⁵ ժամանակաւ էին առաքինիք⁴⁶: 11 Քանզի ամբարտաւանութիւն⁴⁷ եւ մարդահաճութիւն առ ⁴⁸ի նորա վարս⁴⁹ տեղի գտանել երբէք⁵⁰ ոչ կարացին. ⁵¹այլ հեզ եւ լաւակամ եւ բարեխորհուրդ գոլով⁵², եւ երկնայնոցն զարդարեալ

1 օ բողեալ
 2 Ա գկեանս
 3 Ե կենցաղաւորեաց
 4 Ե իբրեւ
 5 Բ քէ փիս զի
 6 ԱՏ պակասութիւն
 7 օր ի ծերութենէ
 8 Ա եւ ոչ առ ի յախտից առ ի յընդունել
 9 օրգրս պարտ է մեզ
 10 ԽՎօրգրս չիք սրբոյ
 11 ԱԽ լինիցի
 12 Խ ընթերցողացն
 13 ՈՍՐ այլ այլում
 14 Ե տեղի / Մ տեղւոյ
 15 Ա յայնոսիկ [Ե յայնոցիկ], Ի զայնոսիկ փիս զայսոսիկ
 16 Լ յարտաքոյ
 17 Խ այսր, քրս այս փիս այսց / օ չիք այսց
 18 Ե զսկիզբն / Իոքրս զսկզբանն / օ յսկզբանն / միւսն. սկզբանն / վ՛ ի սկզբանն [Հայկ. Բանգ. թելադրութիւն բառի տակ]:
 19 ԵԳՄ սարկաւագապետի
 20 Ե նորա
 21 Տ աշակերտակցոք [Ե եւ ԵԳ աշակերտօքն]
 22 ՏԿՄ մամիկոնենից [օ մամիկոնէից] / ԱՄ մամիկոնէից / Լ մամիկոնէի
 23 Ե նուոյ փիս նուաւ / ՈՍՐ նուաւ փիս նուաւ
 24 ԿԵԲԵԳ դասիկ
 25 ԵԲԵԳ գեղն / Ե գեաւղն / ԽՎոքրս գեղն

26 ցրս աշտիշատ
 27 Խ չիք որ է ի գաւառին տարօն
 28 Լ չիք է
 29 ԵԳ չիք կրօնաւորաց
 30 Ե սպուղէից
 31 Բ ի գաւառ
 32 Տ վանորայս չինեցին
 33 Ե վանորայս բառից յետոյ մէկ տող բողած, ապա՝ ... սոց կատարման ...
 34 ԿԵ չիք ժողովեալ եղբարս
 35 Լ գեղբարս
 36 ԱԽ զկնի վեց անցանելոյ [ԽԵ անցելոց] ամսոց / Տ զկնի վեց ամսոց անցանելոյ [ՎԽ անցելոյ] / Հմմտ. Կոր. յետ ամսոց վեցից անցելոց վախճանի երանելոյն սահակայ
 37 ՏԽ չիք կատարման սրբոյն սահակայ
 38 Կ՛ ի տասն եւ յերեքն, ԵԵԲԵԳ ի տասն եւ երեքն փիս յերեքտասանն
 39 Լ մեհեկի
 40 Ա չիք եւ
 41 ԿԵԲԵ մեսրոպ / Ո մեսրոպ
 42 Տ փոխեցաւ յաշխարհէ / Խ յաշխարհէ / միւսն. յաշխարհէ
 43 ք քաղաք
 44 Ե գամենայնն
 45 Ա զայնր
 46 Ե յառաքինիք
 47 Ե ամբարտաւանութիւն / Ք ամբարտաւանութիւն
 48 Տ ի նորա, ԵԳ առ նորա փիս առ ի նորա
 49 օ վերայ փիս վարս
 50 Ա ամենեւին փիս երբէք / Լ չիք երբէք
 51 Ա այլ բարերար եւ [Ե չիք եւ] երկարախորհուրդ [Ե երկայնախորհուրդ] գոլով / վ այլ բարերար եւ հեզ եւ երկարախորհուրդ
 52 Խ չիք գոլով

սովորութեամբ զինքն բոլորից ցուցանէր:
 12 Վասն¹ զի գոյր տեսլեամբ հրեշտակա-
 կան, ²մտաւք ծննդական, բանիւ³ պայծառ,
 գործովք⁴ ժուժկալ, մարմնով արտափայ-
 լեալ, սարասիւք⁵ անճառ, խորհրդակցու-
 թեամբ⁶ մեծ, հաւատով ուղիղ, յուսով
 համբերողական⁷, սիրով անկեղծաւոր, ու-
 սուցանելով անճանճրոյթ⁸:

13 Այլ ⁹վասն զի ¹⁰գբոլոր նորա ¹¹ուղ-
 դութիւնս ոչ եմ¹² բաւական ասել¹³ ի¹⁴
 հանգիստ նորա նշխարացն դարձուցից
 զբանս: 14 Որպէս լուայ ի բազմաց եւ¹⁵ ի
 հաւաստի¹⁶ արանց, եթէ եկաց լոյս շողա-
 պէս ընդ աղատ¹⁷ նշան խաչի ի վերայ
 տանն, ուր երանելին զհոգին աւանդեաց.
 ոչ փոյթ ընդ փոյթ լեալ¹⁸ էանց¹⁹ ծագումն,
 կամ սակաւուց տեսանելի, ²⁰այլ ամենայն
 բազմութեանն²¹, մինչեւ²² յոլովից²³

մկրտել²⁴ յանհաւատից²⁵: 15 Յայնժամ
 լեալ²⁶ աղմուկ²⁷ շփոթի²⁸ յամբոխու-
 թեանն²⁹, ³⁰բաժանեալ յերիս գունդս, վասն
 հանգուցանելոյ³¹ ³²զպարկեչտն զայն մար-
 մին³³ եւ նախ քան զմահն կրթեալ³⁴ ի մե-
 ուելութիւն: 16 Կէսքն³⁵ ասէին տանել ³⁶ի
 բնագաւառն իւր ի³⁷ Տարաւն, եւ ոմանք
³⁸ի նախ աշակերտեալն Գողթն³⁹, եւ
 այլքն⁴⁰ անդէն ⁴¹ի նմին ի⁴² Վաղարշա-
 պատ քաղաքի ի սրբոցն դիրս: 17 Բայց
 յաղթեաց⁴³ քաջն Վահան Ամատունի, զի
 էր զաւրաւոր հաւատովք⁴⁴ եւ ճոխու-
 թեամբ մարմնաւորաւ⁴⁵. վասն զի ի ժամա-
 նակին յայնմիկ ⁴⁶ի նա էր հաւատացեալ
 Պարսից⁴⁷ զհազարապետութիւն⁴⁸ ⁴⁹աշ-

1 Ա չի՛ վասն
 2 opqrs չի՛ մտօք ծննդական / R մտօք ծննդական
 լրացուած լուսանցքում / E բնագիրն ընդհա-
 տուած է մտօք ծննդական բառերով
 3 Sk բանիւք
 4 I գործով
 5 abcfgk սարսիւք / նաեւ Սոկր. սարսիւք / d սաս-
 տիւ, ԿԵ սաստիւք փխ սարսաիւք
 6 p խորհրդակցութեամբն / N խորհրդակցու-
 թեմբն
 7 S համբերող
 8 gk անճանճիւր
 9 Ա քանզի փխ վասն զի
 10 S գբոլոր ուղղութիւնս նորա ոչ բաւական եմ
 ասել / M բոլոր
 11 R դարձրած՝ առաքինութիւն եւ ուղղութիւնս
 նորա ոչ բաւական եմ ասել / ԽԿ² առաքինու-
 թիւնս փխ ուղղութիւնս
 12 ԽԿ² չի՛ բմ
 13 ԽԿ² ասացեալ
 14 NO չի՛ ի
 15 ԽԿ² չի՛ եւ
 16 S հաւատարիմ, k հաւատի փխ հաւաստի
 17 I աղօտ. ուրիշ ձեռով շինած՝ անաղոտ
 18 I լիեալ
 19 cցk անց
 20 k չի՛ այլ ամենայն ... յանհաւատից
 21 b բազմութեան
 22 Ա, ԽԿ, օ մինչ
 23 Ա, ԽԿ² շատց [c շատից եւս] փխ յոլովից

24 Ա մկրտիլ
 25 c յանհաւատիցն / O անհաւատից
 26 Խ եղեալ փխ լեալ
 27 f աղմուկ փխ աղմուկ
 28 c շփի, Խ շփից փխ շփոթի / Վ² շփոթից
 29 Վ² bcdgl ամբոխութեանն / fg ամբոխութեան /
 opqrs յամբոխն / k յամբոխութեան / P յամբոխն
 f բաժանե ... չի՛ յերիս գունդս ... ժողովրդեանն
 (Գիրք III, Կէ 18) / Կ² abcde բաժանելով
 31 c հանգուցելոյ / ԽԿ² p qrs հանգուցանել / M
 հանգուցանել բառից յետոյ աւելրացրած՝ եւ
 պատիւ / P հանգուցուցանել
 32 p զայն պարկեշտ / abde զպարկեշտ / O զայն
 զպարկեշտ
 33 ad մարմինն / be զմարմինն
 34 p երթալ, qrs երթեալ փխ կրթեալ
 35 a կէսն
 36 Վ՞րցs ի բնագեղն փխ ի բնագաւառն / M ի բնիկ
 գաւառն, N ի բնագեղն / P ի բնագաւառն փխ ի
 բնագաւառն
 37 Խabc չի՛ ի (տարօն)
 38 a ի նախ աշակերտացն / L ի նախաշակեր-
 տեալն
 39 p qrs գողթան / L գողթ
 40 gk այլք / I այլք
 41 S չի՛ ի նմին
 42 gk չի՛ ի (վաղարշապատ)
 43 S յաղթեալ
 44 opqrs հաւատով
 45 ԽԿ² մարմնականաւ
 46 abde նմա փխ ի նա / c չի՛ ի (նա)
 47 abcdegk ի պարսից
 48 ak հազարապետութիւն / bde հազարապետու-
 թիւնն
 49 S Խ հայոց աշխարհիս [p աշխարհիկն]

խարհիս Հայոց¹. որոյ² բարձեալ՝ տարաւ
 զնա³ արժանի յուղարկմամբ⁴ յիւր⁵ գիւղն⁶
 Օշական⁷: 18 Եւ նոյն տեսիլ լուսեղէն խա-
 չին⁸ ի վերայ դազաղացն երթայր յանդի-
 ման ամենայն ժողովրդեանն, մինչեւ⁹ ի
 հանգիստ զնա փոխեցին Վահան եւ Թա-
 թիկ¹⁰ նորին¹¹ արբանեակ¹². եւ ապա
 նշանն¹³ աներեւոյթ լինէր: 19 Իսկ զա-
 թոռ¹⁴ եպիսկոպոսապետութեանն¹⁵ ետեղա-
 պահութեամբ¹⁶ յաջորդեաց հրամանաւ ե-
 րանելոյն¹⁷ Մեսրոպայ¹⁸ նորին աշա-
 կերտն¹⁹ Յովսէփ քահանայ²⁰ Վայոց ճո-
 րոյ, ի Խողոցիմ²¹ գեղջէ:²²

1 ad չի՛ֆ հայոց
 2 abcde որով / L որ եւ փ/ս որոց
 3 a չի՛ֆ գնա
 4 op ուղարկմամբ
 5 a իւր
 6 adepqrs գեղն / c գեաւղն / Վmno գեւղն
 7 b յօշական
 8 Sabcde ի վերայ երթալով [S երթեալ] դազաղացն
 9 n մինչ
 10 b քափիկ փ/ս քափիկ
 11 իս նորուն
 12 pqrs արբանեակ / միւսն. արբանեակֆ
 13 gk նշան
 14 pqrs զաթոռն
 15 abcde եպիսկոպոսութեանն / f եպիսկոպոսու-
 րեան / gk եպիսկոպոսապետութեան
 16 Ավ ետեղափոխութեամբ / k եւ տեղապահու-
 րեամբ
 17 Sabck երանելոյն
 18 abde մեսրոպայ / fl մեսրոբայ
 19 S աշակերտ / f աշակերտի
 20 Skno ի վայոյ ճորոյ
 21 Կ²abdef հողոց / Կ¹cgI հողոցիմ / p խողոցից / O
 ի խոյոցիկ
 22 c ունի յիշատակարանս ուրիշ ձեռնով եւ բանա-
 րով: «Եւ գայս Մովսէս Խորենացոյ պատմա-
 գիրքս է Ադրիանուպօլսոյ առաջնորդ եփրեմ
 վարդապետին ի վայելումն անձին հազար հա-
 րիւր քառասուն հայոց թուականին» / f «յիշա-
 տակ է տ՛ր Յօհաննիսին առաքելին»:

23ԿԸ

Ողբ²⁴ վասն բառնալոյ²⁵ թագաւորու-
 թեանն²⁶ Հայոց յազգէն²⁷ Արշակունեաց,
 եւ եպիսկոպոսապետութեանն²⁸ յազգէ²⁹
 սրբոյն Գրիգորի³⁰:

2 Ողբամ զքեզ, Հայոց աշխարհ, ող-
 բամ զքեզ, հանուրց հիւսիսականաց³¹ վե-
 հագոյն³². զի³³ բարձաւ թագաւոր եւ քա-
 հանայ, խորհրդական եւ ուսուցող³⁴. վրդո-
 վեցաւ խաղաղութիւն, արմատացաւ³⁵ ան-
 կարգութիւն. դրդուեցաւ ուղղափառու-
 թիւն,³⁶ կայկայեցաւ տգիտութեամբ չարա-
 փառութիւն³⁷:

3 ³⁸Ողորմիմ քեզ, եկեղեցի³⁹ Հայաս-
 տանեայց⁴⁰, խրթնացեալ ի բարեզարդու-
 թենէ բեմին⁴¹, ⁴²ի քաջէն ⁴³զրկեալ ⁴⁴ի հո-
 վուէ եւ⁴⁵ ի հովուակցէ: 4 Ոչ եւս տեսա-

23 cf չի՛ֆ ամբողջ ԿԸ գլուխը / Վ բաղդատած է եւ
 Յայամաւորք (յ), դնելով ծանօթութիւնս. «Ող-
 բոցս կան առ մեզ եւ այլ բազում օրինակք ի
 Յայամաւորս»:

24 Կ¹y վեց օր. Յայսմ. ողբանք / L ողբ
 25 k բոնալոյ
 26 gk թագաւորութեան
 27 N ազգէն
 28 bde եպիսկոպոսութեանն / Կ² եպիսկոպոսու-
 րեանն / gkr եպիսկոպոսապետութեան
 29 a յազգէն / Կ ի ցեղէ / S ի տանէ [pqrs տանէն]
 30 o գրիգորի մեր լուսաւորչի
 31 I հուսականացս / M հիւսիսականացս
 32 Կ²ժ³cklprs վերագոյն
 33 o բարձաւ ի Բէն թագաւոր / R բարձան
 34 o ուսուցանող / Կ²abde եւ իմաստուն ուսուցող
 / L իմաստուն ուսուցանող / M ուսուցող
 35 a եւ արմատացաւ
 36 opqrs չի՛ֆ կայկայեցաւ տգիտութեամբ չարափա-
 ռութիւն / R կայկայեցաւ տգիտութեամբ չա-
 րափոխառութիւն լրացուած լուսանցում / a եւ
 կայկայեցաւ
 37 k չարափառութեան / a չարութիւն
 38 իւԿ¹a ողբամ զքեզ փ/ս ողորմիմ քեզ / R ողոր-
 միմ քեզ լուսանցում ուղղուած ողբամ քեզ
 39 gk եկեղեցիք
 40 PR հայաստանեաց
 41 Կ²վadgknopq բեմիքին
 42 ao ի քաջաց զրկեալ հովուաց եւ ի հովուակա-
 նաց [o հովուապետաց]
 43 Վոբոցս զրկեալ հովուէ եւ հովուակցէ / a զրկե-
 լով
 44 R ի հովուէ եւ հովուակցէ
 45 M չի՛ֆ եւ

նեմ զբանաւոր ¹քո հաւտ ի վայրի դաւար-
 ւոջ² եւ ոչ³ ⁴ի ջուրս հանգստեան⁵ սնեալ⁶,
 եւ ոչ ⁷ի փարախ հաւաքեալ՝ զգուշանալով
 ի⁸ գայլոց, ⁹այլ ցրուեալ¹⁰ անապատաց¹¹ եւ
 դահաւիթութեանց¹²:

⁵ Երանի¹³ առաջնոյ¹⁴ եւ երկրորդի
 փոփոխմանն¹⁵. զի էր ինչ ժամանակ հեռա-
 նալոյ փեսային¹⁶ եւ փեսաւերին, եւ
 հարսնդ¹⁷ համբերեցեր՝ ողջախոհու-
 թեամբ¹⁸ զամուսնութիւն պահելով, որ-
 պէս¹⁹ ոմն²⁰ նախ քան²¹ զմեզ իմաստասի-
 րեաց: ⁶ Դարձեալ մինչ երբեմն ոմն ²²սե-
 ղեխաբար յանդգնեալ²³ յարձակեցաւ²⁴
²⁵յանարատ առագաստդ՝ եւ²⁶ հարսնդ ոչ
 աղտեղացար. թէպէտ եւ բռնութիւնն²⁷

զփեսայն ի բաց վարեաց, որդւոցն²⁸ բարձ-
 րացելոց անարգելով զծնողն²⁹, համայն եւ
 խորթոցն³⁰ ³¹ըստ արժանեացն ³²զաւտար
 հայրն եւ զեկամուտ յաւրայն³³. սակայն
³⁴դու եւ ոչ ³⁵յայնմ զքեզ ամայի բոլորիցն
 ցուցեր³⁶. ³⁷զանդրէն ³⁸քոյոյն յուսալով
 դարձ հովուակցաւն, ոչ որպէս տայգերբ³⁹,
 այլ որպէս⁴⁰ նոյնազաւակ⁴¹ ⁴²զուզահարբ,
 զմանկունան⁴³ փայփայեցեր: ⁷ Իսկ յեր-
 րորդ⁴⁴ հեռանալս ոչ է ակնկալութիւն⁴⁵
 դարձի, լուծեալ ⁴⁶ի մարմնոյս ընկերաւն⁴⁷
 եւ⁴⁸ գործակցաւն⁴⁹:

1 ao houm fn / de fn qhoum / hprqs չիֆ fn / M չիֆ
 fn ապա աւելացուած՝ houm բառից յետոյ / R fn
 լրացուած
 2 PR դալարոջ
 3 ՏԽa չիֆ ոչ (ի ջուրս)
 4 Տ առ ջուրս փիս ի ջուրս / Խ ի ջուր
 5 k հանգստեանն
 6 opqrs սնեալս / bdek տածեալ / միւսն. տածեալս.
 ուղղում՝ ենֆ սնեալ
 7 opqrs ի փարախս
 8 վ՛prqs չիֆ ի (գայլոց)
 9 a չիֆ այլ ... գահավիթութեանց
 10 ԱՏ ցրուեալս [Կ՛ ցրուեալ]
 11 Կ՛ անապաց փիս անապատաց / L անապա փիս
 անապատաց, ապա՝ տեղ թողած
 12 վ գահավիթութից
 13 opqrs երանի է
 14 Խ առաջնոց / M առաջնոյ
 15 apqrs փոխմանն
 16 վ՛յakno փեսաւերին / gl փեսաւերին
 17 gl հարսն / L հարսդ
 18 Կ՛bde ողջախոհութեան
 19 a որպէս եւ
 20 a չիֆ ոմն
 21 Խ չիֆ քան (զմեզ)
 22 a սեղեխացեալ յանդգնաբար արձակեալ անա-
 րատ fn առագաստ / l սեղիղաբար / վ.kqrs սի-
 դիխաբար
 23 M յանդգնեալ / P յանդգնել
 24 gopqrs արձակեցաւ
 25 opqrs յանարատն առագաստ / R յանարատն
 բառից յետոյ աւելացուած՝ fn յառագաստ
 26 aopqrs չիֆ եւ
 27 Ա.Խ բռնութիւն

28 b որդւոյ / Վ.adenr որդւոց
 29 adegլ զծնողն
 30 a զխորթոցն / dpqrs խորթոցն / o խորդոցն
 31 abdep ըստ արժանեաց
 32 ao եւ [o չիֆ եւ] գոտարահայրն եւ զեկամուտն /
 մասն յ եւ գոտարահայրն
 33 Վo երկու օր. Յ յորանայր փիս յօրայն
 34 gk չիֆ դու եւ
 35 Կ՛abde յայնմ [a այնմ] ամայի [Կ՛bde ամենայնի
 փիս ամայի] ի [Կ՛bde չիֆ ի] բոլորիցն / aopqrs
 այնմ / L յայնմ ամենայնի զմեզ բոլորիցն ցուցեր
 36 opqrs չիֆ ցուցեր / R ցուցեր լրացուած լուս-
 անցում
 37 Կամ «զանդրէն բոյոյն յուսալով դարձ՝ հո-
 վուակցաւն ոչ որպէս» ... այսինքն՝ մինչ յուսա-
 յիրն զանդրէն դարձ բոյոյն (փեսայի)՝ դու հո-
 վուակցաւ նորին փայփայեցեր զմանկունան ոչ
 որպէս ... Ստ. Մ. / a անդրէն
 38 Կ՛abde բոյոյն յուսալով [Կ՛ յուսով] զալուստն [a
 գալուստ]. դարձ [a չիֆ դարձ] հովուակցաւն /
 NOPR բոյոյն փիս բոյոյն
 39 gk տայգերբ / Կ՛Կ՛de տագերբ / b ասաց գերբ փիս
 տայգերբ / R տայգերբ դարձրած՝ տագերբ
 40 ՏԽ իբր փիս որպէս / a չիֆ որպէս
 41 a զնոյն աւագակ, opqrs նոյն աւագակ փիս նոյ-
 նագաւակ / N նոյն աւագակ լուսանցում՝ ձեռ-
 քով ուղղած՝ նոյնագաւակ
 42 a զմանկունան փայփայեցեր զուզահարբ
 43 opqrs զմանկունս / P զմանգունս
 44 Կ՛Կ՛ յերկրորդ / վ ոմնմ յերկրորդ կամ՝ երկ-
 րորդ փիս յերկրորդ
 45 յա ակնկալու / վ ակնառութիւն փիս ակնկալու-
 քիւն
 46 L ի մարմնոյ
 47 Խ ընկերակցաւն փիս ընկերաւն / P ընգերաւն
 48 abdeopqrs չիֆ եւ
 49 nopqrs գործակցաւ / a մարմնոյ գործակցաւն

8 Ընդ Քրիստոսի յլաւ է² նոցա բնակել³, եւ 4յԱբրահամեանն հանգչել⁵ ի⁶ գոգս, եւ զհրեշտակացն տեսանել զպարաւորութիւնս⁷: 9 Բայց անհոգող⁸ դո՛ւ այրութեամբ⁹, եւ եղկելիք մե՛ք՝ որ¹⁰ 11զրկեալք եմք¹² ի հայրենի վերակացութենէն¹³: 10 Զի ոչ որպէս 14ի հնումն ժողովուրդն¹⁵ այն¹⁶, այլ¹⁷ առաւել¹⁸ մերս¹⁹ է²⁰ թշուառութիւն²¹: 11 Վասն զի Մովսէս 22բարձեալ լինի, եւ Յեսու ոչ յաջորդէ²³՝ առաջնորդել²⁴ յերկիրն²⁵ Աւետեաց²⁶: 12 Թորովամ²⁷ մերժեցաւ յիւրմէ²⁸ ժողովրդենէն²⁹, եւ փոխանորդեաց 30որդին Նաբատայ³¹. եւ զայրն Աստուծոյ ծախեաց ոչ

առիւծ³², այլ³³ կատարումն ժամանակի: 13 Եղիա համբարձաւ, եւ Եղիսէէ³⁴ ոչ մնաց կրկին ոգւով³⁵ աւծանել³⁶ զՅէու³⁷. այլ³⁸ եւ Ազայէլ³⁹ հրաւիրեցաւ ի⁴⁰ կոտորել զԻսրայէլ⁴¹: 14 Ի գերութիւն վարեցաւ⁴² Սեդեկիայ⁴³, եւ Զաւրաբաբէլ⁴⁴ 45ոչ ուրեք է⁴⁶, որ նորոգէ զպետութիւնն⁴⁷: 15 Անտիոքոս⁴⁸ բռնադատէ 49թողուլ զաւրէնս հայրենիս, եւ Մատաթիայ⁵⁰ ոչ ընդդիմակայէ⁵¹. պատերազմ զմեզ⁵² շուրջ պաշարէ⁵³, եւ Մակաբէ ոչ փրկէ: 16 Այժմ մարտք ի ներքուստ 54եւ արհաւիրք արտաքուստ⁵⁵. արհաւիրք ի⁵⁶ հեթանոսաց եւ մարտք ի⁵⁷ հերձուածողաց, եւ խորհրդականն չէ ի միջի, որ 58խրատէր եւ յարմարէր⁵⁹ ի պատերազմ:

1 Խ լաւ է նմա հանգչել եւ յարահամեանն բնակել գոգս / R լաւ է բնակել եւ յարահամեանն R լաւ է բնակել եւ յարահամեանն
 2 Պ₁ էր փխ է
 3 L բնակիլ
 4 a արահամեան գոգ հանգչել եւ պարաւորութիւնս հրեշտակաց տեսանել / Կ²beo արահամեան / P յարահամեանն
 5 pqrs հանգչել նոցա / L յանգչիլ
 6 Sa չիֆ ի (գոգս)
 7 S^hab պարաւորութիւնս
 8 d անհոգալ / g անհոգոլ / c անհոգաւլ / O անհոգոլ
 9 abde այրութեամբ
 10 վ՛յցI որֆ
 11 ade գրկեալ եմֆ / S գրկեցաֆ / Պ₁ գրկեալ
 12 MՊ₁ չիֆ եմֆ
 13 Կ² վերակացութենէ
 14 be ի հնումն
 15 Կ²abde ժողովրդեանն / o ժողովուրդ
 16 Կ²abdeopqrs չիֆ այն
 17 Պ₁ այլ
 18 a առաւելու
 19 վ^aopqrs մեր
 20 aopqrs չիֆ է
 21 Կ²bdeos թշուառութիւնս / Պ₁ վատթարութիւն փխ թշուառութիւնս
 22 Պ₁ բարձեալ լինի ի նոցանէ
 23 a յաջորդեաց մեզ / b յաջորդ / Պ₁ չիֆ յաջորդէ
 24 a չիֆ առաջնորդել / Պ₁ առաջնորդեաց
 25 Խ²de յերկիր
 26 Ա աւետեացն
 27 abde բորովամ
 28 Պ₁ ի մերմէ փխ յիւրմէ
 29 bde ժողովրդենէ
 30 O որդի նորին նաբատայ
 31 Պ₁ [նա]բատայ

32 S^h առեւծ / M առիւծ
 33 Պ₁ այլ
 34 I եղիէուս / bdegk եղիսէուս / Պ₁ եղիսէ
 35 S^h հոգուով / I հոգուովն / M ոգուովն / Պ₁ ոգովն
 36 I յաւծանել / M յօծանել / Պ₁ աւծանել
 37 a գեսու, brs գյեսու փխ գյէու
 38 Պ₁ այլ
 39 I ազայէլ
 40 a չիֆ ի (կոտորել)
 41 al զիսրայէլ
 42 a հրաւիրեցաւ փխ վարեցաւ
 43 Պ₁ սեդեկիայ
 44 I զաւրաբաբէլ / P զաւրաբաբէլ / Պ₁ գորաբաբէլ
 45 a ոչ ուրեք երեսեր որ զպետութիւն նորոգեր
 46 bdeopqrs գոյ փխ է
 47 gk զպետութիւն
 48 gl անտուֆոս
 49 a թողեալ գորէն հայրենի
 50 Կ² մատաթիա / O մատաթեա
 51 Կ²bde ընդդիմակցէ / Պ₁ ընդդիմակց է
 52 bde մեզ
 53 a պաշարէ / Խ²bdeo պաշարեաց / վ՛յ պաշարեաց կամ՝ պաշարէ / միւսն. պատեաց
 54 Պ₁ չիֆ եւ արհաւիրք արտաֆուստ / a չիֆ եւ (արհաւիրք)
 55 LN յարտաֆուստ
 56 Պ₁ չիֆ ի (հեթանոսաց)
 57 Պ₁ չիֆ ի (հեթանոսածողաց)
 58 a խրատէ եւ յարմարէ / L խրատէ եւ յարդարէ / Պ₁ խրատէ եւ յարիւնէ / opqrs խրատէրն
 59 o յարմարէրն / Կ²bde յարդարէր փխ յարմարէր

17 Աւանդ զրկանացս, աւանդ թշուա-
 ւական² պատմութեանս³, ո՞րպէս ⁴զախտս
 Հանդուրծեցից բերել. զիա՞րդ ⁵զմիտս իմ⁶
 եւ⁷ զլեզուս⁸ պնդեցից, ⁹եւ ¹⁰Հատուցից
¹¹զբանս Հարցն՝ փոխանակ ծննդեանն եւ
 սննդեանն¹²: 18 Քանզի ծնան¹³ զիս իւ-
 րեանց¹⁴ վարդապետութեամբն¹⁵ եւ ¹⁶սնու-
 ցին, առ այլս առաքելով աճեցուցանել:
 19 Եւ մինչ նոքա զմերն յուսային
 զդարձ¹⁷, եւ պատուասիրել¹⁸ 19 իմով ²⁰ամե-
 նիմաստ արուեստիւս²¹ եւ կատարելագոյն
 յարմարութեամբս²², ²³Համայն եւ մեք
 փութապէս գիմեալք²⁴ ²⁵ի Բիւզանդիոյ,
 յուսայաք²⁶ Հարսանեաց պարել, անվեհեր

երագութեամբ²⁷ կրթեալք, եւ²⁸ առազաստի
 ասել երգս²⁹, - արդ փոխանակ խրախճա-
 նութեանն³⁰ ի վերայ գերեզմանի ողբս ա-
 սելով³¹՝ ողորմելի Հառաչեմ³². ուր եւ ³³ոչ
 տեսութեանն³⁴ ժամանեցի ³⁵աչաց նոցա
 կափուցման³⁶, եւ լսել զվերջին³⁷ բար-
 բառն³⁸ եւ զաւրհնութիւն³⁹:

20 Այսպիսեալ անձկաւ⁴⁰ հեղձամղ-
 ձուկ եղեալ՝ վտանգիմ⁴¹ կարաւտու-
 թեամբ⁴² մերոյ⁴³ Հաւրն: 21 ⁴⁴Ո՞ւր է
 քաղցր աչացն Հանդարտութիւն առ ու-
 ղիղս եւ ահաւորութիւն ⁴⁵առ թիւրս. ⁴⁶ո՞ւր
 զուարթ շրթանցն ժպտումն առ բարի ա-
 շակերտացն Հանդիպումն. ⁴⁷ո՞ւր խնդա-
 միտ սիրտն⁴⁸ ընդունող⁴⁹ արբանեկաց⁵⁰.
⁵¹ո՞ւր երկայն¹ ճանապարհաց յոյսն² հեշ-

1 a ո՛հ զրկանաց / pr չի՛բ աւաղ զրկանացս
 2 L բշուառականի
 3 Պ₁ պատմութեանցս
 4 a հանդուրծեցից գախտս
 5 Պ₁ զիմ միտս
 6 o չի՛բ իմ
 7 M չի՛բ եւ
 8 a զլեզու
 9 g չի՛բ եւ հատուցից
 10 M զբանն հատուցից (հատուցից աւելացուած լուսանցում)
 11 a զբան իմ հարցն իմոց փոխանակ ծննդեան եւ սննդեան / bde զբան / խ զբանն
 12 g սննդեան
 13 Պ₁ ծնաւ
 14 O յիրեանց
 15 Պ₁ վարդապետութեամբ
 16 a սնուցին զիս աստուածային ուսմամբն եւ առ այլս / խԿ՛Կ bde սնուցին զիս առ [b չի՛բ առ] այլս [b այլ] / L եւ սնուցին զիս, ապա մէկ բառի տեղ թողած՝ առաքելով, ապա մէկ բառի տեղ թողած՝ անեցուցանել
 17 Vabdenoqrs դարձ
 18 L պատուասիրիլ
 19 L չի՛բ իմով ամենիմաստ արուեստիւս ... ջրոյ առաւելուն (Գիրք III, ԿԸ 40)
 20 b չի՛բ ամենիմաստ ... առաւել(ուն) (Գիրք III, ԿԸ 40): Ծարունակուում է (առաւել)ումն վանկով / Sbdgk ամենիմաստ
 21 de արուեստիս / opqrs արուեստի
 22 lvade յարմարութեամբ
 23 a համանգամայն եւ մեք փութասցուք դիմելով ի բիւզանդիայ
 24 Պ₁ դիմեցաք
 25 degkn ի բիւզանդիոն / l ի բիւզանդուն / վ այլք ի բիւզանդիոն / յ ի բիւզանդիայ
 26 խԿ՛Կ de յուսացեալք / opqrs յուսացաք

27 a արագութեամբ
 28 a չի՛բ եւ
 29 O զերգս
 30 lvde խրախճանութեան
 31 խԿ՛Կ e ասել / M առեալ փիս ասելով
 32 opqrs հառաչելով
 33 a ոչ ժամանեցի տեսութեան
 34 degkopqrs տեսութեան
 35 խվ՛de եւ աչացն կափուցման
 36 Sab կափուցմանց
 37 a զվերջի
 38 Կ՛վ՛adegk բանն փիս բարբառն
 39 ag զահնութիւն / Inoprs զահնութիւնն / N գորհնութիւնն / O զահնութիւն
 40 a անձկաւ / opqrs անձկով / NO անձկով
 41 խԿ՛Կ վ՛ade փղձկիմ փիս վտանգիմ / R վտանգիմ լուսանցում ուղղած՝ փղձկիմ
 42 opqrs կարօտութեան
 43 o չի՛բ մերոյ
 44 opqrs չի՛բ ո՞ւր է ... առ թիրս / a ո՞ւր է քաղցրածայնութիւն հանդարտութեան առ ուղիղսն եւ ահաւորութիւն առ թիրսն / R ո՞ւր է ... առ թիրս լրացուած լուսանցում
 45 Slvb առ թիրս
 46 lvade ո՞ւր է գուարթ
 47 a չի՛բ ո՞ւր խնդամիտ ... արբանեկաց / խԿ՛de ո՞ւր է խնդամիտ
 48 խԿ՛Կ վ՛de սէրն փիս սիրտն
 49 M ընդունող
 50 վ՛d աշակերտաց, խԿ՛d աշակերտացն փիս արբանեկաց
 51 խԿ՛ade ո՞ւր է երկայն [a երկայնութիւն] ճանապարհացն յոյսն եւ հեշտացուցիչ [a հեշտացուցիչ եւ, k եւ վիշտացուցիչ] աշխատութեանց

տացուցիչ, ³աշխատութեանցն հանգուցանող⁴: 22 ⁵կորեակ ժողովողն⁶, թագեակ⁷ նաւահանգիստն, ելիք⁸ աւզնականն, լռեանց ձայնն յորդորեցուցիչ⁹:

23 Ո՞վ ¹⁰այսուհետեւ զմերս յարգեսցէ¹¹ զուսումն. ո՞վ ուրախասցի ¹²ընդ յաւազադիմութիւնն աշակերտիս. ո՞վ զհայրականն¹³ բարբառեսցի¹⁴ զուարճութիւնն, մասամբ ինչ¹⁵ յաղթահարեալ յորդուոյս¹⁶:

24 Ո՞վ կարկեսցէ¹⁷ զյանդգնութիւնն¹⁸ ընդդէմ առողջ վարդապետութեան¹⁹ հակառակ յարուցելոցն²⁰, որք ամենայն բանիւ²¹ քակտեալք²² եւ քայքայեալք՝ յոլովս փոփոխեն վարդապետս ²³եւ բազում գիրս, որպէս ասաց ոմն ²⁴ի հարցն. առ ամենայն

բան նմանապէս²⁵ դժուարին, եւ չար աւրինակ ²⁶անձանց գրեն զայն²⁷՝ զծիծաղելն²⁸ զմեաւք²⁹ եւ զարհամարհելն իբրեւ³⁰ զանհաստատնովք³¹, ³²եւ որ³³ ինչ պիտանացուունիցի³⁴ արուեստ³⁵: 25 Ո՞վ զնոսա ըմբերանեսցէ³⁶ սաստելով³⁷, եւ զմեզ ³⁸սփոփեսցէ գովելով, եւ չափ դնիցէ³⁹ բանի եւ լռութեան:

26 ⁴⁰Զմտաւ զայսոսիկ ածելով՝ հառաչումն յիս ի ներքս ընթանայ եւ արտաւար, եւ կամեցուցանէ բարբառել⁴¹ բան ⁴²տիրական եւ սգաւոր: 27 ⁴³Եւ ոչ գիտեմ, եթէ⁴⁴ զիա՛րդ յարմարեցից զողբերգութիւնս⁴⁵, եւ կամ ⁴⁶զո՛վ արտասուեցից. զհէ՞քն⁴⁷ իմ մանուկ եւ թագաւոր, ⁴⁸զխորհրդակցութեամբ վատթարն⁴⁹, զագաւ⁵⁰ ի բաց ընկեցիկն⁵¹, եւ նախ քան

հանգուցանող [a հանգուցիչ, k հանգուցանող, l հանգուցաւղ]

- 1 O յերկայն
- 2 S յոյս
- 3 R եւ (աշխատութեանցն)
- 4 S հանգուցող [o հանգուցանող, r հանգուցողն] / O հանգուցող
- 5 *իսկ՛վ՛de* կորեաւ ժողովիչն, թափեալ [կ՛վ՛ թագեալ] ժողովողն [d ժողովողն, l ժողովաւղն], թագեալ նաւահանգիստն / կ՛ թափեալ ժողովողն, թափեալ նաւահանգիստն *փիս* կորեալ ժողովողն, թագեալ նաւահանգիստն / M կորեալ ժողովողն-ից *յետոյ* թափեալ ժողովողն, *այպա՛ ջնջած*
- 6 *prs* ժողովն / N նախապէս՝ ժողովն *դարձրած՝* ժողովողն
- 7 OP թափեալ
- 8 a լիա *փիս* ելիք / a *չիք* ելիք
- 9 a յորդորիչ
- 10 a այսուհետեւ զմեզ յարգեսցէ զուսումնս
- 11 *opqrs* յարդարեսցէ *փիս* յարգեսցէ
- 12 e ընդ յառաջադիմութեան / *վցkn* ընդ առաջադիմութիւն
- 13 g հայրականն / O զհայրեանականն *փիս* զհայրականն
- 14 a բորբոխեսցի *փիս* բարբառեսցի
- 15 *իսկ՛կ՛de* չիք ինչ
- 16 կ՛de յորդուոյս
- 17 ad կարասցէ *փիս* կարկեսցէ
- 18 a զանդգնութիւնն / S զյանդգնութիւնն
- 19 Sa վարդապետութեանն
- 20 o յարուցելոյն / a չիք յարուցելոցն
- 21 Sgk բանիւք
- 22 a քակեալք
- 23 a եւ ստանան բազում
- 24 x ի հարց

- 25 a միապէս *փիս* նմանապէս
- 26 Sa գրեն զայն անձանց / *dg* անձանց *փիս* անձանց
- 27 *ay* զայս / *deg* զար / k զաս *փիս* զայն
- 28 *opqrs* զծիծաղել
- 29 *Sիս* զմեւք / M զմեզ
- 30 k իբր
- 31 a զհաստատնովք
- 32 *վ՛* եւ *յ* որ ինչ / *միւսն*. որ ոչ ինչ [a զոր ոչ ինչ, p չիք որ]
- 33 R որ *բառից* *յետոյ* լուսանցում աւելացուած՝ ոչ
- 34 *opqrs* ունի
- 35 ad արուեստս
- 36 *gk* ըմբոնեսցէ *փիս* ըմբերանեսցէ
- 37 *de* չիք սաստելով
- 38 a գովեսցէ սփոփելով
- 39 Sa դնէ
- 40 a զայսոսիկ զմտաւ ածելով
- 41 a չիք բարբառել
- 42 a տիրականս, սգաւորս
- 43 o եւ եւ ոչ գիտեմ
- 44 a թէ
- 45 *pqrs* ողբերգութիւնս
- 46 a զո՞վ արտասուեցից. զիէզն
- 47 O զիէզն
- 48 *Կամ՝* «զխորհրդակցութեամբ վատթար՝ ազգաւ ի բաց ընկեցիկն» = որ վատթար խորհրդակցութեամբ ընկեցաւ յաթոռոյն ազգաւ իւրով: *Ստ. Մ.* / a զխորհրդակցութեան / վ զխորհրդածութեամբ
- 49 a զվատթարն / վ վատթարն / *միւսն*. վատթար
- 50 a զագաւ / *միւսն*. ազգաւ
- 51 *degk* ընկեցիկ

զմահուն¹ մեռելու թիւն՝ անփառութեամբ² յաթոռոյն ի վայր կործանեալ, եթէ⁴ զիս ինքն, զի վերացաւ ի գլխոյս փարթամացուցիչ⁵ պսակն գեղեցիկ եւ կենցաղաւզուտ⁶. 7 զհա՞յրն իմ⁸ եւ զքահանայապետ⁹, զմիտսն¹⁰ վսեմացեալս¹¹, ¹²որ երթայր տանէր կատարեալ բան¹³, որով վարէրն¹⁴ եւ յարմարէր, եւ զերասանակս¹⁵ ի բուռն առեալ՝ ¹⁶ուղղէր զգէմսն ¹⁷եւ սանձահարէր¹⁸ զլեզուս աւտարածայնս¹⁹, եթէ զիս, թափուր ի Հոգւոյն մնացեալս²⁰ ²¹խանդից եւ ցականեալ²². զծնո՞ղն²³ իմ, աղբիւր²⁴ վար-

դապետական, զարդարութեանն²⁵ ոռոգող²⁶, եւ հեղեղաւ²⁷ զամբարշտութիւնն²⁸ ²⁹արտաքս սահմանելով, եթէ զիս, երաշտացեալ³⁰ եւ թարշամեալ ³¹պասքութեամբ արբուցմանց խրատու. զաշխարհիս³² եկեալ³³ աղէտս³⁴, եթէ զապագայիցն ակնկալութիւն:

28 ³⁵Ո՞վ մեզ յայտոսիկ³⁶ ³⁷ճառակցէ հաւասարելով տրտմութեանս, եւ աւզնեսցէ ախտակցելով ասիցս, ³⁸կամ յարձանս փորագրել: 29 ³⁹Ջարթի՛ր, Երեմիաս⁴⁰, զարթի՛ր եւ ողբա՛ւ հանդերձ մարգարէանալով⁴² ⁴³որ ինչ թշուառացաքս⁴⁴ եւ որ ինչ ⁴⁵թշուառանալոցս եմք. զուշակեա՛լ գյառնել⁴⁶ հովուաց⁴⁷ տգիտաց, որպէս երբեմն Ջաքարիաս⁴⁸ յիսրայէլին⁴⁹:

30 ⁵⁰Վարդապետք տխմարք ⁵¹եւ ինքնահաճք¹, անձամբ առեալ պատիւ եւ ոչ

1 Կ՛կ՛վ՛ degk գմահուն / I գմահոյն / NOPR գմահ
 2 OP անփառութեամբ
 3 a ի յաթոռոյն ի վայր կործանեալ եւ ի բարձանց յանդուրանդս ընկուզեալ, եթէ / S յաթոռոցն [ո յաթոռոյն]
 4 որ եւ թէ փիս եթէ
 5 O փարթամեցուցիչ
 6 opqrs կենցաղագուտն / վ կենաց օգուտն
 7 a զհայրն ասեմ իմ եւ զհայրապետ գմիտն վսեմացեալ, որ երթեալ տանէր կատարեալ բանս / p զհայր
 8 degk չի՛մ իմ
 9 k Բահանայապետ / opqrs զԲահանայապետն
 10 deg գմիտս
 11 dek վսեմացեալ / gl վսամացեալ
 12 k չի՛մ որ երթայր տանէր կատարեալ
 13 hde բանն
 14 adeg վարէր
 15 a զերասանակն / Կ՛degk զերասանակ / S զերասանակս
 16 hԿ՛կ՛de վ ոմանմ ուղղէր զղեպսն [I շինած՝ զղեմսն] եւ [Կ՛ չի՛մ եւ] կամ՝ զվեպսն եւ սանձահարէր / M ուղղէր զղեպսն եւ կամ՝ զվեպսն եւ անձահարէր, ապա՛ եւ կամ՝ զվեպսն ջնջած
 17 opqrsվ՛ չի՛մ եւ [opqrs ունին] սանձահարէր զլեզուս օտարածայնս / R եւ սանձահարեալ զլեզուս ունայնածայնեալս փիս եւ սանձահարէր զլեզուս օտարածայնս (լրացուած. լուսանցում) a սանձահարեալ
 18 hԿ՛կ՛վ՛de ունայնածայնեալս [I շինած՝ միայնածայնեալս, նաեւ՝ վ՛ միայնածայնեալս]
 19 a մնացեալ / վpqrs ունայնացեալ փիս մնացեալս
 20 վa չի՛մ խանդից եւ ցականեալ / Կ՛ խանտից / de խանդի / hԿ՛վ՛ խանտի
 22 վopqrs անկեալ, n անկանել փիս ցականեալ / Կ՛k զանկանեալ
 23 adg զծնողն
 24 dek զաղբիւր / gl զաղբեր / S աղբեր [p աղբիւրն]

25 a զարդարութիւն / deg զարդարութեան
 26 Կ՛կ՛ցlopqrs ոռոգող / միւսն. առոգող / MP ոռոգող
 27 a հեղեղելով / oprs հեղեղող / q հեղեղով
 28 ops զամբարշտութիւնն
 29 hԿ՛կ՛վ՛jade արտաքս սահմանելով / opqrs արտաքս սահելով / վn արտասահմանելով
 30 I երաշտացեալս
 31 a պասքութեանց արբուցման
 32 O զաշխարհս
 33 a եկեալս
 34 hde զաղէտս / O չի՛մ աղէտս
 35 nopqrs ով յայտոսիկ մեզ
 36 degk զայտոսիկ
 37 opqrs մատակցէ ի ձեռն հաւասարելով / R մատակցէ ի ձեռն հաւասարելով, ապա՛ ի ձեռն ջնջած / a կարկանդակ ձեռն փիս մատակցէ
 38 a եւ կամ արձանս
 39 hԿ՛կ՛de զարթիր, զարթիր, երեմիա [Կ՛ երեմիայ], զարթիր
 40 ae երեմիայ
 41 P ողբայ
 42 S մարգարէութեամբ
 43 a զոր ինչ թշուառացաքս եւ զոր ինչ
 44 hde թշուառացաք
 45 haden թշուառանալոց եմք
 46 NOP յառնել
 47 a հովուացն
 48 hԿ՛կ՛ զաբարիա [Կ՛g զաբարիայ] մարգարէ
 49 a իսայէլին / de յիսրայէլի / gl յիդ՛ի
 50 a եպիսկոպոսունմ [փիս վարդապետմ] անմարմ
 51 Կ՛dek չի՛մ եւ [ինմահանմ]

յ Աստուծոյ կոչեցեալ². արծաթով ընտրեալք³ եւ ոչ Հոգևով. ոսկեսէրք⁴, նախանձոտք⁵, թողեալ զհեզուլթիւն, ⁶յորում Աստուած բնակէ, եւ գայլք եղեալ⁷ ⁸զիւրեանց հաւտս գիշատելով⁹:

31 Կրաւնաւորք կեղծաւորք, անձնացոյցք¹⁰, սնափառք, պատուասէրք քան թէ աստուածասէրք:

32 Վիճակաւորք հպարտք, դատարկակացք¹¹, զրաբանք, ¹²ծոյլք, ատեցողք¹³ արուեստից եւ ¹⁴վարդապետական բանից, սիրողք¹⁵ վաճառաց եւ կատակերգութեանց:

33 Աշակերտք հեղգք¹⁶ ¹⁷առ ուսումն եւ փոյթք¹⁸ առ ի վարդապետել, որք¹⁹ նախ քան զտեսութիւնն²⁰ աստուածաբանք:

34 Ժողովրդականք վէսք, ստահակք, ²¹մեծախաւսք, անվաստակք, ²²այրեցողք, վնասակարք, փախչողք²³ ի ժառանգութեանէ:

35 Զաւրականք անարիք²⁴, սնապարծք²⁵, զինատեսցք, պղերգք²⁶, հեշտասէրք, անժուժկալք, կողոպտիչք, ²⁷գինարբուք, յուզարկուք²⁸, համաբարոյք²⁹ աւագակաց:

36 Իշխանք ապստամբք, ³⁰գողակիցք գողոց, ³¹կծլիք, կծծիք, ժլատք, ագահք³², յափշտակողք³³, ³⁴աշխարհաւերք, աղտեղասէրք³⁵, ծառայիցն համամիտք³⁶:

37 Դատաւորք³⁷ տմարդիք³⁸, սուտք, խաբողք³⁹, կաշառառուք, անընտրողք⁴⁰ իրաւանց, անհաստատք⁴¹, հակառակողք⁴²:
38 Եւ բարձումն առ հասարակ ⁴³յամենեցունց սիրոյ եւ ամաւթոյ:

39 Եւ ապա⁴⁴ ⁴⁵յանդիմանութիւն այտոցիկ զի⁴⁶նչ, եթէ ոչ անտես առնել Աստուծոյ, եւ տարերց փոփոխել⁴⁶ զբնութիւնս⁴⁷ իւրեանց¹: 40 Գարուն² երաշտա-

1 *իս²վ⁴de* եւ երկու յ ինքնահանք միւսն. ընդիմնահանք / *O* ընդիմնահանք
2 *a* կոչեցեալք
3 *իս²dep* ընտրեալ
4 *g* ոսկեսէր
5 *a* նախանձոտ
6 *իս²de* յորում բնակէ աստուած
7 *in* եղեալք
8 *a* զինքնանց [փիս զիրեանց] հոսս զիշատեն / *իս²do* զինքնանց փիս զիրեանց
9 *opqrs* զիշատեալ
10 *վ* անձնորոշանն ացոյցք փիս անձնացոյցք
11 *a* դատարկասացք / *Կ²de* դատարկակացք / *միւսն*. դատասացք / *R* դատասացք լուսանցփում ուղղած՝ դատարկասացք
12 *I* ծոյղք, ատեցաւողք
13 *M* ատեցողք
14 *O* ի վարդապետական բանից
15 *իս²de* եւ սիրողք / *M* եւ սիրողք
16 *an* հեղք / *ep* հեղգք / *միւսն*. հեղգ
17 *իս²e* առ ի յուսումն / *a* առ ի ուսումն
18 *adegl* փոյթք / *միւսն*. փոյթ
19 *իս²adep* որ
20 *adegl* գտեսութիւն
21 *nopqrs* չիք մեծախոսք, անվաստակք / *R* մեծախոսք անվաստակք լրացուած լուսանցփում
22 *a* չիք արբեցողք, վնասակարք / *վյ²de* արբեցողք, *Կ²* արբեցողք / *միւսն*. այրեցողք
23 *M* փախչողք

24 *ade* անարիք / *միւսն*. անիրաւի
25 *իս²ade* սնապարծք / *միւսն*. ստապարծք / *O* ըրտապարծք
26 *a* պղերգ / *g* պղերգ
27 *R* զինարբուք, յուզարկուք լրացուած լուսանցփում / *Կ²* զինարբոյք / *Sa* չիք զինարբուք
28 *de* խուզարկուք / *Sa* չիք յուզարկուք
29 *Sd* համբարոյք / *M* համբարուք
30 *իս²* գողակիցք եւ գողոց
31 *a* հինգ օր. յ կրծիք կծծիք / *իս²de²* (ոմանք) կծծիք [Կ² կծրծիք] կրծլիք
32 *degk* եւ ագահք
33 *ade* յափշտակողք
34 *իս²de* աշխարհաւերք, ծառայից համամիտք, [g համամետիք, k համամետիք], աղտեղասէք [k աղտեղասէք] / *a* աշխարհաւերք փիս աշխարհաւերք / *O* արհաւիրք փիս աշխարհաւերք
35 *opr* ախտասէք, *qs* աղտասէք փիս աղտեղասէք
36 *M* համամետիք դարձրած՝ համամիտք
37 *k* դասաւորք
38 *a* տմարդիք
39 *M* խաբողք
40 *M* անընտրողք / *P* անընտրողք
41 *Կ²de* անհաստատք փիս անհաստատք
42 *M* հակառակողք
43 *a* ամենեցունց սիրոյ եւ ամօք (վերջը բերած)
44 *nopqrs* չիք ապա / *R* ապա աւելացուած լուսանցփում
45 *a* եւ յանդիմանութեան այտոցիկ զի⁴⁶նչ, եթէ ոչ անտես առնելն աստուծոյ եւ ապա տարերց
46 *իս²Կ²en* փոփոխել
47 *Կ²de* զբնութիւնս / *միւսն*. զբնութիւն

ցեալ, ամառն անձրեկայոյց³, աշուն⁴ ձմեռնացեալ, ձմեռն⁵ սաստկասառոյց⁶, մրրկալից, յերկարացեալ⁷. հողմք բքարարք⁸, խորշակաբերք⁹, ախտահաւարք¹⁰. ամպք հրընկէցք, կարկտածուք¹¹. անձրեկք անժամանակք¹² եւ անպիտանք¹³. աւղք դառնաշունչք, եղեմնարկուք¹⁴. ջրոց¹⁵ առակելուլն¹⁶ 17 անաւգուտ եւ նուազելն¹⁸ անհարաւոր. երկրի անբերութիւնք¹⁹ պտղոց եւ անաճելութիւնք²⁰ կենդանեաց, այլ եւ սասանմունք եւ դղրդմունք²¹: 41 Եւ 22ի վերայ այսր ամենայնի խոռվութիւնք²³ յամենայն²⁴ կողմանց, ըստ այնմ՝ եթէ²⁵ չիք խաղաղութիւն ամբարշտաց²⁶՝:

42 Զի թագաւորք տիրեալք²⁷ խիստք²⁸ եւ չարաչարք²⁹, բեռինս 30բառնալով ծա-

նունս եւ դժուարակիրս, հրամանս³¹ 32տալով անտանելիս³³. վերակացուք 34անհարթարարք, անողորմք. սիրելիք դաւաճանեալք, եւ 35թշնամիք զաւրացեալք. հաւատ վաճառեալ ընդ սնոտի կենցաղոյս: 43 Հէնք 36եկեալ անհատք եւ յուրվից կողմանց. 37գերփումն տանց եւ³⁸ յափշտակութիւն ստացուածոց. կապումն³⁹ գլխաւորաց եւ բանտք յայտնեաց⁴⁰. յաւտարութիւն վտարումն⁴¹ ազատաց եւ անթիւ⁴² նեղութիւնք⁴³ ռամկաց. առումն⁴⁴ քաղաքաց եւ քանդումն ամրոցաց. 45աւերումն աւանաց եւ հրդեհումն⁴⁶ շինուածոց. սովք անբաւք եւ հիւանդութիւնք եւ մահք⁴⁷

1 Sa չիք իւրեանց
 2 deglr գարուն / միւսն. գարունն
 3 ad անձրեկայոյց
 4 degl աշուն / միւսն. աշունն
 5 gk չիք ձմեռն / M չիք ձմեռն, ապա աւելացրած
 6 իսկի՞ք՝ զձմեռն սառնակառոյց փիս սաստկասառոյց
 7 o եւ երկարացեալ
 8 կի՞ք՝ զքարարք / k չիք քարարք
 9 կի՞ք՝ զխորշակաբերք / k արբերք փիս խորշակաբերք
 10 o եւ ախտահաւարք / վորգրս ախտահաւարք
 11 o եւ կարկտածուք
 12 aopqrs անժամք
 13 de անպիտան
 14 կի՞ք՝ զանձրեկք եւ եղեմնարկուք
 15 a ջրոյ / S ջրոցն
 16 իւր առակելուլ / pqrս առակելուն / b ումն փիս առակելուն
 17 b եւ անօգուտ եւ / L եւ անօգուտ եւ նուազելն
 18 o նուազելն
 19 իւր անբերութիւն
 20 b անանութիւն / իւր անանութիւն
 21 b դղրդմունք
 22 opqrս ի վերայ այնր
 23 վորգրս խոռվութիւն / k խոռվութիւնք եւ
 24 a ամենայն
 25 Sabk թէ
 26 P ամբարշտաց
 27 չիք տիրեալ / k չիք տիրեալք
 28 bps խիստ
 29 a չարարարք / opq չարացեալ / rs չարչարեալ / NOPR չարացեալք

30 a բառնալով հնազանդելոցն ծանունս եւ դժուարակիրս, հրաման տալով սաստիկ եւ անտանելի
 31 կի՞ք՝ զհրաման
 32 իսկի՞ք՝ զանտանելիս տալով խիստս եւ անտանելիս / R լուսանցումն աւելացուած՝ խիստս եւ (անտանելիս)
 33 S անտանելիսս
 34 a անհարթարարք եւ անողորմք. սիրելիք դաւաճանեալք, թշնամիք զօրացեալք, հաւատ վաճառեալք / b անհաւասարաւերք փիս անհարթարարք
 35 b գորացեալ թշնամիք
 36 b եկեալ անհաւատք [նաեւ՝ o անհաւատք] ի յուրվից * տողմանց, գեր փայլատականց յափշտակութիւն
 37 opqrs չիք գերփումն տանց / L գեր փայլատականց փիս գերփումն տանց / M գերփումն ուղղած՝ գերփումն / R գերփումն տանց լրացուած լուսանցումն
 38 L չիք եւ (յափշտակութիւն)
 39 a կապանք
 40 b յետնոց փիս յայտնեաց
 41 be վարումն փիս վտարումն
 42 O անթիւք
 43 degk նեղութիւն
 44 b անմունք / o արբումն փիս անմունք
 45 a եւ արբումն աւանց, քակումն ամրոցաց, հրդեհումն շինուածոց, սովք անբաւք եւ հիւանդութիւնք ցաւալիցք, ախտ անբուժելիք եւ մահի մեռելութեան քաղաքիւնակք աստուածպաշտութիւն մոռացեալ եւ ստութիւն արմատացեալ, սէր ցամաքեալ եւ չարիք ուռնացեալ, մեղք քաղաքեալ եւ ակնկալութիւն գեեհեմն յամախեալ. սատանայ հրնուեալ եւ հրեշտակ տրտմեալ
 46 b հրդեհիք
 47 NO մահ

բազմաւրինակք¹. աստուածպաշտութիւն մոռացեալ², եւ ակնկալութիւն գեհնի³:

44 ⁴Յորմէ պահեսցէ⁵ զմեզ Քրիստոս Աստուած, եւ զամենեսեան՝ ոյք երկրպագեն⁶ նմա ճշմարտութեամբ. ⁷եւ նմա փառք ⁸յամենայն եղականացս⁹. ամէն:

45 ¹⁰ԱԻԱՐՏԵՑԱՆ ԳԻՐՔ ԵՐՐՈՐԴ, ՅԱՆԿ Ե-
ԼԱՆԵԼՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ¹¹ ՀԱՅՈՑ ՄԵ-
ԾԱՑ¹²

1 I բազմօրինակալ / y բազմօրինակօf
 2 Ig մոռատեալ
 3 b գեհնիին / o գեհնիին արմատացեալ / M գե-
 հնի (ուղղուած՝ գեհնիին) հանախեալ
 4 b յորմէ՝ զմեզ փրկեսցէ քրիստոս եւ զամենե-
 սեան որք երկիր պագանեն [նաեւ՝ de երկիր
 պագանեն] նշմարտութեամբ / a չիք յորմէ պա-
 հեսցէ զմեզ ... հայոց մեծաց (Գիրք III, ԿԸ 45):
 Դրա փոխանակ հրեշտակօ տրտմեալ բառերից
 յետոյ ունի. «եւ արդ ո՛վ եղբարք. ողբացուի
 զմեզ թէ որպիսի արանց գրկեսցաք եւ որքան
 բարեաց վրիպեցաք. յորպիսի մեծութենէ աղբա-
 տացաք եւ որչափ լաւագոյն արանց որբացաք,
 յորպի վարդապետաց որոշեցաք եւ որքան
 փաղցիամ աղբերց ծարաւ մնացաք. աւա զ զմեզ,
 զի այլ ոչ տեսանին փաղցրահայեաց կերպա-
 րանքն եւ ոչ բարբառին հրածորան լեզուքն. այլ
 ոչ սերմանեն զարդիւնարար հատն եւ ոչ մատ-
 ոռուակեն զուրախարար բաժակն. բայց գոհու-
 թին զարդարողին զնոսա ա՛յ հոգւոյն, զի թե-
 պէտ մարմնով հրաժարեցին ի մէնջ, այլ իմաս-
 տութեամբ հոգւոյն առ մեզ են. թէպէտ եւ քաջ
 սերմանողքն ննջեցին, այլ սերմանեալն ի նոցա-
 նէ ինքնին բերէ զպտուղն, ըստ բանին տեառն
 մերոյ յիսուսի. թէպէտ ի տեսութեանց մերոց
 անջատեցան, այլ անտրոհ աղօթիւք առ մեզ են».
 Վերջում երկու կնիք. «Մինաս Վարդապետ».
 «Կնիքս սք. էջմիծնա է» / L յորմէ քրիստոս զմեզ
 փրկեսցէ եւ զամենեսեան, որք երկիրպագանեն
 նմա նշմարտութեամբ / p q r s յորոց
 5 o փրկեսցէ փ/ս պահեսցէ
 6 N երկիր պագեն փ/ս երկրպագեն
 7 b չիք եւ նմա, փառք ... հայոց մեծաց / ԿԿ՝de եւ
 նմա փառք յաւիտեանս. ամէն [չիք յամենայն ե-
 ղականացս] / LN չիք եւ նմա ... ամէն
 8 p ամենայն եղականաց
 9 gk յեղականացս / h չիք եղականացս

10 dehprs չիք աւարտեցան ... հայոց մեծաց / L ա-
 ւարտ երրորդի հատորին պատմութեան հայոց
 11 o պատմութեան
 12 d վերջում ունի. «զծեցաւ ճեռամբ յոգնամեղ
 գրիգորի երեսանցւոյ ի թուիս ոճիս»: Յիշատա-
 րակարաններ ունին եւ միւս Ձեռագիրները.
 (տե՛ս Յատաչարան): Վենետ. հրատ. հիւանդու-
 թիւնք (Գիրք III, ԿԸ 45) բառի համար ծանօթու-
 թիւն է դնում. «Աստանօր Յայսմաւուրք երկար
 հատուածով կատարած տան ողբոցս, որ ի
 կարգադրողաց նոյն գրոց են յաւելուածք առ
 ժամանակօ կիլիկեցւոց եւ ոչ ի խորենացւոյն.
 նմին իրի եւ ի բաց թողաք առ անհարազատու-
 թեան, որպէս եւ գայլս եւս համառօտ իմաստս
 ուրեք ուրեք յընթացս ողբոցս»: / R վերջում ու-
 նի. «եւ գտացօղ սորին յակովք պարոնտէրն
 աթոռակալ սուրբ էջմիածնին տեսուն յակոբ
 կաթողիկոսին յիշեսցիք ի քրիստոս որք վայելէ
 ի հզր բուրաստանէս»:

ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՅՑ

Հայաստանի վաղ աւատատիրական, ինչպէս նաեւ անուղղակիօրէն դրան նախորդող շրջանի վարչա-քաղաքական բաժանման համակարգի ուսումնասիրութեան հիմնական սկզբնաղբիւրը Աշխարհացոյց-ն է, որ մեզ հասել է ընդարձակ եւ ռամաւոր խմբագրութիւններով: Ընդամէնը մի քանի տասնեակ էջերից բաղկացած աշխարհագրական այդ տրակտատը բաղկացած է ներածութիւնից, որը անհրաժեշտ գիտելիքներ է պարունակում կիսազնդի, նրա եօթ նահանգների կամ կլեմաների, ծովերի, ովկիանոսների, գետերի եւ մայրցամաքների մասին. եւ երեք գլուխներից, որոնցից առաջինը տալիս է Եւրոպայի երկրների, երկրորդը՝ Լեբիայի կամ Աֆրիկայի եւ երրորդը՝ Ասիայի երկրների նկարագրութիւնը: Հեղինակի հաւաստմամբ՝ նա ծաղկաքաղ է կատարել Պապուս Աղեքսանդրացու երկրագրութիւն-ից, սակայն մասնաւորապէս՝ Հայաստանի, Վիրքի, Աղուանքի, Ասիական Սկիւթիայի եւ Պարսկաստանի նկարագրութեան բաժնում նա հանդէս է բերում մեծ ինքնուրոյնութիւն, որն առանձնայատուկ արժէք եւ կարեւորութիւն է հաղորդում հայկական աշխարհագրական երկին:

Աշխարհացոյց-ն ունեցել է բազմաթիւ հրատարակութիւններ: Համառօտ խմբագրութիւնը հրատարակուել է առաջին անգամ 1668 թ. Ամստերդամում՝ նշանաւոր Ոսկան Երեւանցու տպարանում Գիրք աշխարհաց եւ առասպելաբանութեանց, որ է Աղուէսագիրք խորագրով ժողովածոյի մէջ¹: Այնուհետեւ այն լոյս է տեսել 1683 թ. Մարսէլում (Մարսիլիա) Աղուէսագրքի արտատպութեան մէջ²: 1698 թ. Լիւոռնոյում³ Աղուէսագրքի նոր արտատպութեան մէջ, 1736 թ. Լոնդոնում Վիստոն (Ուիսթոն) եղբայրների կողմից, որոնք Աշխարհացոյց-ի բնագրին կցել են նրա լատիներէն թարգմանութիւնը⁴ եւ 1752 թ. Վենետիկում՝ Մովսէս Խորենացու Պատմութիւն Հայոց-ի հետ մէկտեղ Ամստերդամի տպագիր օրինակից: Գիտական աշխարհն առաջին անգամ ծանօթացաւ Աշխարհացոյց-ին Վիստոն եղբայրների լատիներէն թարգմանութեան շնորհիւ, որը եւ ծնունդ տուեց յիշեալ փաստաթղթի ստեղծման հանգամանքների, հեղինակի եւ ժամանակի շուրջը ծաւալուած վէճերին: 1789 թ. բարոն Սեն-Կրուան, յենուելով Աշխարհացոյց-ի Բասրա քաղաքի յիշատակութեան փաստի վրայ, յանգեց այն եզրակացութեան, որ Մովսէս Խորենացին, որն ապրել

- 1 Գիրք աշխարհաց եւ առասպելաբանութեանց, որ է Աղուէսագիրք, ի հայրապետութեան Տեառն մերոյ Յակօբայ կաթողիկոսի Սրբոյ Էջմիածնի, Յամսբէլտումում, 1668 եւ Հայոց ԹձժԷ (Աշխարհացոյց Մօսէսի Խորենացոյ). **Անանիա Շիրակացի**, Մատենագրութիւն, թարգմանութիւնը, առաջաբանը եւ ծանօթագրութիւնները Ա. Գ. Արրահամեանի եւ Գ. Բ. Պետրոսեանի, Երեւան, 1979, էջ 352
- 2 Նիկողայոս Մառի (**Н. Марр**, *Сборники притч Вардана*, I, С.-Пб, 1899, стр. 99) եւ Յակոբ Մանանդեանի (**Յ. Մանանդեան**, Խորենացու առեղծուածի լուծումը, Երեւան, 1934, էջ 9) կարծիքով, Աղուէսագիրքը, ըստ երեւոյթի, հրատարակուել է Մարսէլում մասն 1776 թուին:
- 3 Ք. Պատկանեանը (**К. Патканов**, *Из нового списка Географии, приписываемый Моисею Хоренскому*. տե՛ս ЖМНП, С.-Пб, 1883, июнь, 226, стр. 21) եւ Կ. Կրումբախերը (**Karl Rumbacher**, *Geschichte der Byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des Öströmischen Reiches (527-1453)*, Zweite Auflage, München, 1897, S. 411) ենթադրել են, որ հրատարակութեան վայրը Էջմիածինն է: Գ. Զարբիանայեանը տպագրութեան տեղը համարում է Լիւոռնոն կամ Կոստանդնուպոլիսը (**Գ. Զարբիանայեան**, *Հայկական մատենագիտութիւն. Սյրբնական ցուցակ տպագրութեան գիւտէն մինչեւ առ մեզ եղած հայերէն հրատարակութեանց*, Վենետիկ, 1883, էջ 273), սակայն Ն. Մառը ցոյց տուեց, որ գիրքը տպագրուել էր Լիւոռնոյում (**Н. Марр**, *Сборники притч Вардана*, I, էջ 101):
- 4 **Mosis Chorenensis** *Historiae Armeniacae*, Libri III. Accedit ejusdem Scritoris Epitome Geographiae, London, 1736 (*Mosis Chorenensis Epitome Geographiae*)

է Ե դարում, ոչ մի կերպ չի կարող լինել յիշեալ երկի հեղինակ: Նրա կարծիքով, Աշխարհացոյցը կարող էր կազմուած լինել միայն է դարի սկզբում, երբ Բասրան ծաղկուն քաղաք էր¹: Չնայած Վիստոն եղբայրների ունեցած մեծ դերին, որ նրանք կատարեցին Աշխարհացոյցը մասսայականացնելու ուղղութեամբ, գիտական լայն հասարակայնութիւնը վերջինիս ծանօթացաւ Ֆրանսիացի հայագէտ Սեն-Մարտենի 1819 թ. հրատարակութեան շնորհիւ, որն օժտուած էր ընդարձակ ներածականով, Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ եւ ծանօթագրութիւններով: Սեն-Մարտենը փորձել է հիմնաւորել այն թեզը, որ Աշխարհացոյցը ոչ մի կերպ չի կարող լինել ՊատմաՏօր ստեղծագործութիւնը²: Նա գտնում էր, որ Աշխարհացոյցը ստեղծուել է Թ եւ ԺԱ դարերի միջոցին՝ մօտաւորապէս 950 թ., բայց ոչ աւելի ուշ, քանի որ սելջուկեան արշաւանքների հետեւանքով տեղ գտած փոփոխութիւններն այնտեղ չեն արտացոլուել³: Աւելին՝ շարունակելով իր միտքը զարգացնել՝ նա գտնում էր, որ այն, անգամ Խորենացու գրչին վերագրելու դէպքում, բազմաթիւ յաւելումների, ընդմիջարկութիւնների պատճառով կարող է համարուել ժ դարի գործ, որը պահպանել է իր մէջ առաւել հին ժամանակների վերաբերեալ արժէքաւոր տեղեկութիւններ⁴: Հեղինակի կարծիքով Աշխարհացոյց-ի ստեղծողը օգտուել է Պտղոմէոսի Աշխարհագրութիւն-ից ոչ թէ անմեղաբար, այլ Պապոս Ալեքսանդրացու Երկրագրութեան միջոցով վեր է հանել մի շարք յաւելումներ, որոնք կարող էին կատարուել ոչ թէ Ե, այլ ժ դարի հեղինակի կողմից⁵: Սեն-Մարտենի կարծիքով, «Ֆրանկների»՝ որպէս Գաղղիայի բնակիչների անունը հազիւ թէ կարող էր ծանօթ լինել Խորենացուն, Տաւրիկեան թերակղզին, որ Աշխարհացոյց-ում կոչուում է Ղրիմ եւ համարուում քրիստոնէական տիրոյթ: Այդպիսին կարող էր լինել իբր ժ դարում, երբ ուսմանը ընդունել էին քրիստոնէութիւն. Դանուբը կարող էր «Յոզու» կոչուել մօտաւորապէս 950 թ., Օրուան երկրամասը կարող էր հանդէս գալ Խորով Անուշիրուան կամ Նուշիրուան թագաւորի ժամանակներից, այսինքն՝ Չ դարի կէսերին. Մեքքան, որ Աշխարհացոյցը յիշում է «տունն Աբրահամու» անունով, կարող էր Հայաստանում յայտնի լինել Մուհամեդի հանդէս գալուց յետոյ. Բաբելոնի նկարագրութեան մէջ յիշատակուող Բասրան (Պասրա), Քուֆահը (Քուֆ) հիմնադրուել են է դարի կէսին արաբների կողմից եւ այլն եւ այլն⁶:

Սեն-Մարտենը օգտուել էր, եւ ինքն էլ չհշտում էր ներածականում այդ իրողութիւնը, մի սխալաշատ, հետագայ ընդմիջարկութիւններով ու ազաւազումներով լի ձեռագրից: Հեռուն գնացող եզրակացութիւնների համար հարկ էր ծանօթանալ Աշխարհացոյց-ի միւս ձեռագրերին եւս, սակայն Ֆրանսիացի հայագէտը, բաւարարուելով դրանով եւ, ըստ էութեան վերջնական համարելով քննադատութեան արդիւնքները, իր հրատարակած տեքստը վերնագրեց «Աշխարհացոյց ստոյ Մովսիսի Խորենացու»⁷:

Սեն-Մարտենի աշխարհացոյցեան քննութիւնը, չնայած իր մի շարք դրական կողմերին, վերը նշուած պատճառով խիստ խոցելի էր, ուստի եւ առաջ բերեց մեծ հակազդեցութիւն: Խիստ ազդուած Սեն-Մարտենի քննադատութիւնից եւ քննութեան արդիւնքներ-

1 Baron de Sainte Croix, *Sur la Géographie de Moïse de Chorene*, un b'u "Journal des savants", Paris, 1789, IV, p. 217

2 M. J. Saint-Martin, *Mémoires historiques et géographiques sur l'Arménie*, t. II, Paris, 1819, pp. 301-394

3 Անդ, էջ 301-317

4 Անդ, էջ 314-315

5 Անդ, էջ 315

6 Անդ, էջ 305-314. տն'ս նախ *Армянская География VII в. по р. X*, стр. V- VI:

7 Անդ, էջ 318

ըից, որոնք կասկածի տակ էին առնում հայ մշակոյթի նշանաւոր կոթողներից մէկի վաղեմիութիւնը՝ վենետիկեան Ղ. Ինճիճեանը հանդէս եկաւ Փրանսիացի հայագէտի տեսակէտների հերքումով: Նա պարզորոշ ցոյց տուեց, որ Սեն-Մարտենի եզրակացութիւնների համար շատ դէպքերում հիմք են ծառայել հետագայ ընդմիջարկութիւններ, որոնք բացակայում են աւելի հին ու ընտիր ձեռագրերում¹: Չնայած Ք. Պատկանեանը գտնում է, որ անկողմնակալ ընթերցողը կը բռնի Սեն-Մարտենի կողմը, քանի որ Ղ. Ինճիճեանը սահմանափակուել է փաստագրերի հերքումներով², միխիթարեան հայագէտը կարողացել է ձեռագրական նիւթի հիման վրայ հերքել Սեն-Մարտենի բերած կռուանների զգալի մասը: Այսպէս, նա ցոյց տուեց, որ Աշխարհացոյց-ի առաւել հին եւ ընտիր օրինակներում բացակայում են «որ է Յօգու Ռուսաց» արտայայտութիւնը, Շատախ գաւառաւանը, Տաւրիկեան թերակղզին կոչուում է ոչ թէ Ղրիմ, այլ «Քեռսին» կամ «Քեռսոն ցամաք կղզի» եւ այլն³: Յ. Մանանդեանը, որ հակուած էր Մովսէս Խորենացուն տեղափոխել Թ դար, իրաւացիորէն արձանագրում էր, որ Քեռսոնը քրիստոնէական խոշոր կենտրոն էր արդէն Դ եւ Ե դարերում, եւ յատկապէս՝ Քեռսոն քաղաքում գտնուել են եկեղեցիների աւերակներ, որոնցից հնագոյնը կռուցուած է եղել դեռեւս Դ դարում⁴:

Վերը նշուած վեց հրատարակութիւնները, որ մէկը միւսի արտատպութիւններն էին, ծագում էին մի սխալաշատ ձեռագրից, որն ունէր գրիչների կողմից կատարուած յաւելումներ եւ ընդմիջարկութիւններ: Այն ստիպեց Սեն-Մարտենի քննադատութիւնից խիստ վիրավորուած Վենետիկի միխիթարեան հայրերին 1843 թ. հրատարակել Աշխարհացոյց-ի համառոտ խմբագրութեան բնագիրը վեց գրչագրերի համեմատութեամբ, որոնցից հինգը պատկանում էին Վենետիկի միխիթարեաններին, իսկ վեցերորդը՝ էջմիածնի մատենադարանին⁵: Յաւօք, հրատարակութեան համար օգտագործուած ձեռագրերը անթուական էին եւ հրատարակիչները չէին նշել նրանց կարգահամարները: Սակայն, ինչպէս ճիշտ նշել է Ք. Պատկանեանը, անգամ այդ վիճակով նոր հրատարակութիւնը կարող էր ծառայել գիտութեանը: Պատահական չէ, որ 1843 թ. տպագիր օրինակը նոյնութեամբ վերահրատարակուեց Վենետիկում 1865 թ.⁶ եւ հիմք ծառայեց Ք. Պատկանեանի Армянская География VII века по р. X. աշխատութեան հրատարակութեան համար⁷: Անուանի հայագէտը ոչ միայն ուղևորէն էր թարգմանել Աշխարհացոյց-ը, այլեւ օժտել այն ընդարձակ ներածականով եւ բազմաթիւ արժէքաւոր ծանօթագրութիւններով:

Ղ. Ինճիճեանի հերքմամբ, բնականաբար, վերջ չտրուեց Աշխարհացոյց-ի շուրջ ծաւալուած վէճին: 1873 թ. գերմանացի մեծ աշխարհագրագէտ եւ քարտէզագէտ Հ. Քրիփերտը (Կրիպերտ) Բեռլինի Ակադեմիայում հանդէս եկաւ Աշխարհացոյց-ի ստեղծման ժամանակի մասին զեկուցմամբ, որտեղ նա ցոյց է տալիս, որ Եւրոպայի, Աֆրիկայի, Արաբիայի եւ Արեւմտեան Ասիայի նկարագրութիւնները փոխ են առնուած Գ (Դ?) դարի մի ինչ-որ յունական աղբիւրից, հռոմէական Ասիայի խմբագրութիւնը վերաբերում է Թէոդոսիա Ա-ից մինչեւ Յուստինիանոսն ընկած ժամանակներին, իսկ պարսկական Ասիայինը՝ Յուստի-

1 Ղ. Ինճիճեան, Հնախօսութիւն աշխարհագրական Հայաստանեայց աշխարհի, հ. Գ, Վենետիկ, 1835, էջ 305:

2 К. П. Патканов, Армянская География VII века по р. X., էջ VII:

3 Ղ. Ինճիճեան, Հնախօսութիւն աշխարհագրական Հայաստանեայց աշխարհի, հ. Գ, էջ 305-308:

4 Յ. Մանանդեան, Խորենացու տեղեւանի լուծումը, էջ 29

5 Սրբոյ հօրն մերոյ Մովսէսի Խորենացույ մատենագրութիւնի, Վենետիկ, 1843

6 Սրբոյ հօրն մերոյ Մովսէսի Խորենացույ մատենագրութիւնի, Վենետիկ, 1865

7 К. П. Патканов, Армянская География VII века по р. X., СПб, 1877

նիանոսի եւ Մաւրիկիոսի միջեւ ընկած շրջանին: Նրա կարծիքով, եթէ մի կողմ թողնենք Հայաստանի եւ Պարսկաստանի նկարագրութիւնը, ապա կարելի է Աշխարհացոյցը համարել Մովսէս Խորենացու գրչի արգասիք: Հեղինակը յանգել է այն մտքին, որ Հայաստանի աշխարհացոյցեան նկարագրութիւնն էլ վերջնական տեսքն էր ստացել Զ դարի խմբագրութիւնից յետոյ, եւ որ նրա տեսակէտը պատրաստ է պաշտպանել Հայաստանի պատմական աշխարհագրութեան մի այնպիսի հեղինակութիւն, ինչպիսին Ղ. Ալիշանն էր¹: Մօտաւորապէս նոյն տեսակէտն է առաջ քաշում Ա. Գուտշմիտը, որը Աշխարհացոյցը վերագրում էր Մովսէս Խորենացուն եւ այն համարում Ե դարի գործ՝ իր Մովսէս Խորենացուն նուիրուած առաջին յօդուածում²:

ԺԹ դարի 70-ական թուականների երկրորդ կեսին գիտական բանավէճի մէջ ակտիւօրէն ներառուեց Ք. Պատկանեանը, որի կարծիքով, գրաբարին ծանօթ անկողմնակալ հետազօտողի մտքով անգամ չի անցնի աշխարհագրական այս տրակտատը վերագրել Խորենացուն, որի օգտին չեն խօսում ո՛չ լեզուն, ո՛չ շարադրելու եղանակը եւ ո՛չ էլ յունարէնի իմացութեան աստիճանը³: Ընդունելով հանդերձ Մովսէս Խորենացու Պատմութիւն Հայոց-ի եւ Աշխարհացոյց-ի միջեւ ընդհանուր հատուածների առկայութիւնը՝ նա այնուամենայնիւ գտնում է, որ Աշխարհացոյց-ի առաջին օրինակներից մէկը մուծուել է ձեռագիր ժողովածուի մէջ Խորենացու Պատմութիւն Հայոց-ից յետոյ, առանց հեղինակի անուան, որը պատճառ է դարձել, որ հետագայ գրիչները այն վերագրեն Խորենացու գրչին⁴:

Ք. Պատկանեանը ուսումնասիրողների ուշադրութիւնը հրաւիրում է այն փաստերի վրայ, որոնք, նրա կարծիքով, ապացուցում են Աշխարհացոյց-ի է դարի յուշարձան լինելը, հետեւաբար եւ Մովսէս Խորենացու գրչին չպատկանելը: Քննարկելով Կոստանդին Անտիոքացու ինքնութեան հարցը՝ նա ցոյց է տալիս, որ նրա Քրիստոնէական տեղագրութիւնից Աշխարհացոյց-ում մէջբերուած հատուածները հանդիպում են Կոսմա Հնդկաչուի Քրիստոնէական տեղագրութեան մէջ, ուստի գալիս է տրամաբանական այն եզրակացութիւնը, որ Կոստանդին Անտիոքացին եւ Կոսմա Հնդկաչուն միեւնոյն անձնաւորութիւնն են, որի իսկական անունը պահպանել է լոկ Աշխարհացոյց-ը⁵: Հեղինակի կարծիքով, աշխարհագրական յիշեալ երկը չէր կարող ստեղծուել է դարից առաջ, իսկ հաւանական ժամանակը Պարսից արքայից արքայ Խոսրով Բ-ի եւ բիւզանդական կայսր Հերակլի իշխանութեան տարիներն են, այսինքն՝ մինչեւ արաբական արշաւանքները⁶: Աշխարհացոյցը դասելով է դարի յուշարձանների շարքին՝ Ք. Պատկանեանը դրանով իսկ այն ազատում էր մի շարք ժամանակավրէպ տեղեկութիւններից, քանի որ, ըստ նրա, Քեոսոնը է դարում իրօք պատկանել է քրիստոնեաներին. է դարի հեղինակը կարող էր Փրանկներին համարել Գալլիայի բնակիչներ. Մեծ Հայքի հիւսիսային մի քանի աշխարհներ վարչականօրէն գտնուել են Վրաց եւ Աղուանից մարզպանութիւնների կազմում. «թուրք» ցեղանունը յայտնի էր Հայաստանում է դարում. Ակողան, Բասրան, Մոսուլը եւ Կինեստինը կարող

1 H. Kiepert. Ueber die Zeit der Abfassung des dem Moses von Chorni zugeschriebener geogr. Compendiums. Sb'u "Monatsberichte der Königl. Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin", 1873, էջ 599-600: Հրատարակուել է հեղինակի եզրակացութիւնների սուղ շարադրամբը:

2 A. Gutschmid, Kleine Schriften, B. III, Leipzig, 1892, էջ 278, ծմբ. 1

3 К. П. Патканов, Армянская География VII века по р. X., стр. VIII-IX

4 Անդ

5 Անդ, էջ X-XII

6 Անդ, էջ XII-XIII

էին գոյութիւն ունենալ է դարի առաջին կէսին եւ ծանօթ լինել Աշխարհացոյց-ի հեղինակին եւ այլն¹: Քննադատելով Հ. Քիփերթին՝ Ք. Պատկանեանը փորձում էր հիմնաւորել, որ Աշխարհացոյց-ը գրուել է ոչ թէ մաս առ մաս երկու դարերի ընթացքում, այլ եղել է մէկ հեղինակի գործ: Ծաղկաքաղ անելով Պապոս Աղեքսանդրացու աշխատութիւնից՝ նա որոշ դէպքերում կատարել է յաւելումներ, իսկ Աղուանքի, Վիրքի, Հայքի եւ Պարսքի նկարագրութեան հատուածում հանդէս է բերել մեծ ինքնուրոյնութիւն, օգտուել է բազմաթիւ այլ աղբիւրներից, որովհետեւ յոյն հեղինակների տեղեկութիւնները թերի էին: Համարելով Աշխարհացոյց-ի հեղինակին է դարի անձնաւորութիւն՝ Ք. Պատկանեանը, բնականաբար, պէտք է փորձէր պարզելու նրա ինքնութիւնը: Նրա կարծիքով, Աշխարհացոյց-ի հեղինակ կարող էր լինել է դարի մեծ բնագէտ, մաթեմատիկոս Անանիա Շիրակացին, որին հաւասարապէս մատչելի էին ե՛լ Պտղոմէոսի, ե՛լ Հնդկաչուրի գործերը²: Պետերբուրգի հայագէտը ընդգծում էր այն փաստը, որ մինչեւ թ դարը հայ հեղինակների շարքում չի հանդիպում մաթեմատիկական գիտութիւններով զբաղուող մէկ այլ անձնաւորութիւն, ուստի, ի նկատի առնելով Անանիա Շիրակացու չափագիտական եւ տիեզերագիտական աշխատութիւնները, որոնք բնորոշում են հեղինակի հետաքրքրութիւնների ուղղութիւնը, ինչպէս նաեւ նրա աշխատութիւններից մէկում հանդիպող մի հատուածի ամբողջութեամբ պահպանուելը Աշխարհացոյց-ում, նա յիշեալ աշխարհագրական երկը, որ հայ մատենագրութիւնը դարեր շարունակ վերագրում էր Մովսէս Խորենացուն, ճանաչում է Անանիա Շիրակացու մտքի արգասիքը³:

Ք. Պատկանեանը, լոյս աշխարհ բերելով նշուած աշխատութիւնը, դարձաւ հայագիտութեան մէջ այն ուղղութեան հիմնադիրը, որի ներկայացուցիչները, ի տարբերութիւն հիմնադրի ենթադրութեան կամ թէական կարծիքի, անվերապահօրէն Աշխարհացոյց-ի հեղինակ հռչակեցին Անանիա Շիրակացուն: Սակայն Ք. Պատկանեանի քննութիւնը զերծ չէր թերութիւններից եւ բնաւ էլ անխոցելի չէր: Նրա ուշադրութիւնից դուրս մնացին բազմաթիւ կռուաններ ու իրողութիւններ, որոնք խօսում էին նրա տեսակէտի դէմ, իսկ որոշ հանգամանքներ, որոնք իրենց նպաստն էին բերում յիշեալ փաստաթղթի Ե դարում ստեղծուելու տեսակէտի օգտին, այդպէս էլ չընկալուեցին եւ չիմաստաւորուեցին նրա կողմից:

Աշխարհացոյց-ի ամէն մի քննութիւն, որ կասկածի տակ էր առնում ՊատմաՏօր հեղինակ լինելը, վենետիկեան մխիթարեաններին մղում էր նոր հետազոտութիւնների, որոնք նպատակ ունէին ապացուցելու վերոյիշեալ յուշարձանի Ե դարին վերաբերելը: Մովսէս Խորենացու հեղինակային իրաւունքները վերահաստատելու եւ պատմական ճշմարտութիւնը վերականգնելու նպատակով հանդէս եկաւ մխիթարեան միաբան Արսէն Սուքրեանը, որը 1881 թ. Վենետիկում հրատարակեց Աշխարհացոյց-ի ընդարձակ խմբագրութեան բնագիրը՝ տալով ոչ մեծ ներածութիւն եւ կցելով նրան Քրանսերէն թարգմանութիւնը⁴: Յայտարար մեզ յայտնի ընդարձակ խմբագրութեան միակ ձեռագիրը պահւում է Վենետիկի Մխիթարեանների Մատենադարանում 1245 թուահամարով: Հարկ է խոստո-

1 Անդ, էջ XIII-XV

2 Անդ, էջ XVI-XVII

3 Անդ, էջ XVIII

4 *Géographie de Moïse de Corène d'après Ptolémée. Texte Arménien, traduit en français par le P. Arsène Soukry Mékhitariste, Venise, Imprimerie arménienne, 1881.* Ընդարձակ խմբագրութեան քննադրման ունի «Աշխարհացոյց Մովսէսի Խորենացու յաւելումով նախնեաց» խորագիրը (Վենետիկ, 1881):

վանել, որ Ա. Սուքրեանի հրատարակութիւնը մեծ իրազարձութիւն էր Աշխարհացոյց-ի ուսումնասիրութեան ասպարէզում: Յրանսերէն ներածութեան մէջ բնաւ էլ չժխտելով Աշխարհացոյց-ում տեղ գտած բազմաթիւ յաւելումներ եւ ընդմիջարկութիւնների առկայութիւն, որոնք նա վերագրում է 600-700 թթ., մխիթարեան միաբանը յիշեալ փաստաթուղթն իր ամբողջութեան մէջ համարում է Ե դարի գործ՝ հիմնաւորելով իր տեսակէտը ներքոյիշեալ կռուաններով¹: Ըստ նրա՝ հայ աշխարհագէտը քայլ առ քայլ հետեւել է Պտղոմէոսին՝ հանգամանք, որ երեւում է իւրաքանչիւր երկրի նկարագրութիւնից, դրանց սահմանագատումից, մարզային բաժանումից եւ այն անուններից, որ նա տալիս է այդ երկրներից իւրաքանչիւրին: Ա. Սուքրեանը նոյնպէս հակուած է Կոստանդին Անտիոքացուն նոյնացնելու Կոսմա Հնդկաչուին, սակայն այդպէս էլ չի յանգում այն մտքին, որ Կոստանդին Անտիոքացու վերաբերեալ հատուածներն ընդմիջարկութիւն են: Ի տարբերութիւն Ք. Պատկանեանի, նա գտնում էր, որ հեղինակի լեզուն եւ ոճը, բացառութեամբ մի քանի կարճ ընդմիջարկութիւնների, Ե դարից աւելի ուշ ժամանակաշրջանի չեն, իսկ ինչ վերաբերում է պատմական կողմից, ապա կան բազմաթիւ ընդհանրութիւններ ՊատմաՏօր Պատմութիւն Հայոց-ի եւ Աշխարհացոյց-ի միջեւ, որ ինքն ըստ ինքեան խօսում է Մովսէս Խորենացու Աշխարհացոյց-ի հեղինակ լինելու օգտին²:

Ա. Սուքրեանի ընդհանուր առմամբ յաջողուած աշխատութեան կռուանների մի մասը շատ էլ յուսալի եւ հիմնաւոր չէր, որի հետեւանքով նրա մի շարք կարծիքները յայտարարութեան տպաւորութիւն էին թողնում: Աշխատութիւնն արժանացաւ Ք. Պատկանեանի քննադատութեանը, որի կարծիքով, ընդարձակ խմբագրութիւնը եւս Զ եւ անգամ է դարի յուշարձան է³: Յօդուածի վերջում, որպէս յաւելուած, Ք. Պատկանեանը կցել էր ընդարձակ խմբագրութեան Թրակիայի, Եւրոպական ու Ասիական Սարմատիաների եւ Սկիւթիայի նկարագրութեան ուղևերէն թարգմանութիւնը, որը մեծ օժանդակութիւն էր զբաբարին չտիրապետող արեւելագէտների եւ կովկասագէտների համար: Ք. Պատկանեանի քննութեան անմիջական աղեցութեամբ, թէ սեփական ուսումնասիրութեան արդիւնքներից կ'ընկելով Աշխարհացոյց-ի է դարի յուշարձան լինելն ընդունեց նաեւ Ա. Գուտչմիտը, սակայն վերագրում էր այն Մովսէս Խորենացու գրչին⁴:

Աշխարհացոյց-ի ստեղծման ժամանակի եւ հեղինակի հարցերին հպանցիկ կամ մանրակրկիտ անդրադարձան Յ. Տաշեանը, Գ. Խալաթեանցը, Յ. Մարքուարթը, որոնք Աշխարհացոյց-ի հեղինակ էին համարում Անանիա Շիրակացուն, իսկ գերմանացի մեծ հայագէտ Հ. Հիւբշմանի կարծիքով կամ Պատմութիւն Հայոց-ը եւ Աշխարհացոյց-ը միեւնոյն հեղինակի գործերն են, ուստի համարուելու են կա՛մ Ե դարի երկեր, որ անկարելի է, կա՛մ էլ Ե-Ը դարերի յուշարձաններ⁵: Ն. Ադոնցը, ձեռնպահ մնալով Աշխարհացոյց-ի հեղինակի

1 Անդ, էջ III

2 Անդ, էջ IV-VIII

3 К. П. Патканов, Из нового списка Географии..., стр. 23.

4 A. Gutschmid, Kleine Schriften, B. III, Leipzig, 1892, pp. 332-338.

5 Յ. Տաշեան, Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վիեննա, Վիեննա, 1895. Г. Халатъянц, Армянский эзэпос в истории Армении Мусея Хоренского, опыт критики источника, Москва, 1896, стр. 18. Jos. Markwart, Südarmenien und die Tigrisquellen nach griechischen und arabischen Geographen, Wien, 1930, pp. 6*, 14, 39, 58, 374 եւ այլն: Dr. J. Marquart, Eränasahr nach der Geographie des Ps. Moses Xorenac'i, Mit historisch-kritischem Kommentar und historischen und topographischen Exkursen, Berlin, 1901, p. 6. Հ. Հիւբշման, Հին Հայոց տեղւոյ անունները, Քարգմանեց Հ. Բ. Պիլէգիկեանց, Վիեննա, 1907, էջ 263, 267

ինքնուրույն հարցերը քննարկելուց, գտնում էր, որ այն արտացոլում է Հայաստանի Զ դարից յետոյ ընկած ժամանակաշրջանի վարչական բաժանումը¹:

Հայաստանում խորհրդային իշխանութեան հաստատումից յետոյ Աշխարհացոյց-ի ուսումնասիրութիւնը թեւակոխեց նոր փուլ: Յ. Մանանդեանը, համեմատական քննութեան ենթարկելով Պատմութիւն Հայոց-ը եւ Աշխարհացոյց-ը, յանգեց այն եզրակացութեան, որ վերջինս նոյնպէս պատկանում է ՊատմաՏօր գրչին: Չնայած ձեռագրական նոր նիւթեր չօգտագործելուն, քննութիւնը, կարելի է ասել, փայլուն էր կատարուած, սակայն եզրակացութիւնները, որոնց յանգել էր ճանաչուած Հայագէտը, բնաւ էլ չէին բխում ուսումնասիրութեան իրական արդիւնքներից: Հեղինակի կարծիքով, Անանիա Շիրակացին չի կարող լինել աշխարհագրական երկի հեղինակը, քանի որ նրա եւ Անանիա Շիրակացու հայեացքներն աշխարհագրական հարցերում չեն համընկնում: Այսպէս, ըստ Աշխարհացոյց-ի հեղինակի՝ երկրագունդը գնդաձեւ է, իսկ ըստ Անանիա Շիրակացու՝ քառակողմ հարթութիւն: Աշխարհացոյց-ի մէջ արեգակը փոքր է երկրագնդից, իսկ Անանիա Շիրակացու կարծիքով, այն նշանակալից մեծ է երկրագնդից եւ այլն: Յ. Մանանդեանը գտնում է, որ Աշխարհացոյց-ը եւ Մոնաչափ-ը, որը նա նոյնպէս վերագրում է Մովսէս Խորենացու գրչին, գրուել են Թ դարում՝ Բագրատունիների տոհմի ուժեղացման դարաշրջանում²:

Յ. Մանանդեանի աշխատութիւնը պատմագիտութեան մէջ առաջ բերեց ուժեղ հակադրեցութիւն: Աշ. Աբրահամեանը հանդէս եկաւ Խորենացուն վերագրուող «Աշխարհացոյց»-ի հեղինակի հարցի շուրջը աշխատութեամբ, որտեղ կրկին փորձ արուեց ապացուցել, որ Աշխարհացոյց-ը ստեղծուել է Է դարում՝ մինչեւ Հայաստանի՝ արաբների կողմից նուաճուելը³: Հեղինակի քննութեան ամենաարժէքաւոր կողմն, անշուշտ, ձեռագրագիտական հարուստ նիւթերի գիտական շրջանառութեան մէջ մտցնելն էր: Յաջող էր կատարուած, ընդհանուր առմամբ, նիւթի գիտական մեկնութիւնը, սակայն պատմա-աշխարհագրական քննութեան բացակայութեան պատճառով հեղինակի ուշադրութիւնից վրիպել էին այնպիսի իրողութիւններ, որոնք, ըստ էութեան, հակասում էին նրա հիմնական եզրակացութիւններին: Աշխարհացոյց-ի հետագայ ուսումնասիրութեան ասպարէզում կարեւոր դեր կատարեց Աշ. Աբրահամեանի կողմից համառօտ խմբագրութեան մի տարբերակի հրատարակութիւնը 1944 թ., որի համար հիմք ծառայեց Երեւանի Մատենադարանի թիւ 582 ձեռագիրը, որն ունէր Աշխարհացոյց-ի այլ ձեռագրերում չհանդիպող հատուածներ եւ կարեւոր տարբերումներ⁴:

1 Н. Адонц, Армения в эпоху Юстиниана, С.-Пб, 1908, стр. 235:

2 Յ. Մանանդեան, Խորենացու անեղծուածի լուծումը, էջ 35-89: Այս շրջանում Աշխարհացոյց-ի խնդրին հպանցիկ անդրադարձաւ Հ. ֆոն Մօրկը՝ Կլաւդիոս Պտղոմէոսի Աշխարհագրութեան հետ կապուած: Նրա կարծիքով, Աշխարհացոյց-ը Պապոսի երկն է հայկական հագուստով: Նա բարգամնել է Աշխարհացոյց-ի ներածութեան սկզբնամասը գերմաներէն եւ երկի հեղինակութիւնը վերագրել է Կեղծ Մովսէսին (H. V. Mžik, Neue Gesichtspunkte zur Würdigung der Bedeutung der "Geographie" des Klaudias Ptolemaios..., տե՛ս "Litterae Orientales" 54, Leipzig, 1933, pp. 1-16):

3 Աշ. Աբրահամեան, Խորենացուն վերագրուող «Աշխարհացոյց»-ի հեղինակի հարցի շուրջը, Երեւան, 1940, էջ 114: 1940 թ. լոյս տեսաւ Ստ. Մալխասեանցի Խորենացու անեղծուածի շուրջը (Երեւան, 1940) աշխատութիւնը, որով նա ապացուցում էր Մովսէս Խորենացու եւ դարի պատմիչ լինելը: Աշ. Աբրահամեանի հիմնաւորումներից էլնելով՝ նա յայտարարեց, որ Աշխարհացոյց-ը, անշուշտ, Անանիա Շիրակացու գործն է:

4 Աշ. Աբրահամեան, Անանիա Շիրակացու մատենագրութիւնը, էջ 336-354: 1947 թ. իր տեսակետների պաշտպանութեամբ կրկին հանդէս եկաւ Յ. Մանանդեանը, սակայն նորութիւն չկար ո՛չ փաստարկների եւ ո՛չ էլ մեկնարկների մեծ քանակով (Я. А. Манандян, Когда и кем была составлена "Армянская География", приписываемая Моисею Хоренскому, տե՛ս " Византийский временник", т. I (XXVI), Москва, 1947, стр. 127-143):

Անցեալ դարի 50-ական թթ. Աշխարհացոյց-ի քննութեանը նուիրուած յօդուածներով հանդէս եկաւ Թ. Յակոբեանը, որը անվերապահօրէն միացաւ բոլոր այն ուսումնասիրողներին, որոնք Աշխարհացոյց-ը համարում էին Անանիա Շիրակացու ստեղծագործութիւնը¹:

Աշխարհացոյց-ի քննութեան ասպարէզում առ այսօր ամենամեծ լուծման է մուծել Ս. Երեմեանը: 1963 թ. լոյս տեսաւ նրա Հայաստանը՝ ըստ «Աշխարհացոյց»-ի աշխատութիւնը, որի ներածութեան մէջ հեղինակը ցոյց է տալիս, որ Աշխարհացոյց-ը սկզբում եղել է մօտաւորապէս 15 քարտէզների ժողովածոյ-ատլաս, որոնց մէջ հիմնականը եղել է իր կողմից վերակազմած Մեծ Հայքի, Կողքիսի, Վիրքի եւ Աղուանքի քարտէզը²: Նրա կարծիքով, Աշխարհացոյց-ի հեղինակը նկարագրում է Հայաստանը եւ Անդրկովկասը երկու ժամանակաշրջանում՝ մինչեւ 387 թ., երբ Հայաստանը մի ընդարձակ պետութիւն է «Մեծ Հայք» անունով եւ 591-610 թթ. կացութեամբ: Ս. Երեմեանը գտնում էր, որ Աշխարհացոյց-ի հեղինակը Պտղոմէոսի գործերին ծանօթացել է ոչ միայն Պապոսի միջոցով, այլեւ անմիջականօրէն, եւ որ իրաւացի է Յ. Ֆիշերը՝ ենթադրելով, որ աշխարհագրական երկի հեղինակը ձեռքի տակ է ունեցել ոչ միայն Պտղոմէոսի բնագիրը, այլեւ նրա կողմից կազմուած քարտէզները, որոնց հիման վրայ պիտի գրուած լինէր մեզ չհասած Պապոս Աղեքսանդրացու Երկրագիտութիւնը³: Ս. Երեմեանը միաժամանակ գտնում է, որ Աշխարհացոյց-ը ստեղծուել է մինչեւ 608/609 թ. Հայ եւ Վրաց Եկեղեցիների դաւանաբանական բաժանումը, քանի որ Հռիփսիմեանց կոյսերի գերեզմանների վրայ եկեղեցիներ չէին կառուցուել, հետեւաբար այն Անանիա Շիրակացու գրչին պատկանել չի կարող⁴: Հեղինակը աշխատութեանը կից հրատարակեց Աշխարհացոյց-ի այն հատուածները, որոնք բովանդակում էին Մեծ Հայքի եւ նրան անմիջականօրէն սահմանակից երկրների նկարագրութիւնը, որտեղ բնագրային փոփոխութիւնները եւ միջամտութիւնները որոշ զէպքերում ոչ միայն հիմնաւորուած չէին, այլեւ ունէին կամայական բնոյթ: Իր առաջ քաշած տեսակէտները հեղինակը փորձեց առաւել հիմնաւորել իր նոր աշխատութիւններում, իսկ 1980 թ. հրատարակած աշխատանքներից մէկում նա, ի գարմանս ուսումնասիրողների, Աշխարհացոյց-ի հեղինակ ճանաչեց Անանիա Շիրակացուն⁵:

Ս. Երեմեանի տեսակէտները, որոնք, ինչպէս ճիշտ նկատել է Գ. Պետրոսեանը, յենուում էին Ա. Սուքրեանի եւ Յ. Ֆիշերի եզրակացութիւնների վրայ, բնաւ էլ միանշանակ ընդունելութիւն չգտան: Աւելին՝ ուսումնասիրողների մի մասը այն ենթարկեց սուր քննադատութեան: Թ. Յակոբեանը իր գրախօսականում ցոյց տուեց, որ Աշխարհացոյց-ը

1 Թ. Յակոբեան, Գիտողութիւններ 7-րդ դարի «Աշխարհացոյց»-ի մասին, տե՛ս «Երեւանի համալսարանի գիտական աշխատութիւններ», հտ. 43, աշխ. գիտ. սերիա, պր. 1, 1954, էջ 121-122:

2 Ս. Երեմեան, Հայաստանը ըստ «Աշխարհացոյց»-ի, Երեւան, 1963, էջ 7, 16

3 Անդ, էջ 7-11. J. Fischer, Pappus und die Ptolemäuskarten. տե՛ս "Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin", 1919, p. 340:

4 Ս. Երեմեան, Հայաստանը ըստ «Աշխարհացոյց»-ի, Երեւան, 1963, էջ 26

5 S. T. Eremian, Ptolemy's "Third Map of Asia" and the "Asharhacoyc". տե՛ս XXVII International Congress of Orientalists. Papers by the USSR delegation, Moscow, 1967, pp. 1-12: С. Т. Еремян, Древнеармянский атлас мира "Ашхарациуйц". տե՛ս «Լրաբեր» (հաս. գիտ.), 1968, թիւ 5, էջ 43-60: С. Т. Еремян, География и картография. տե՛ս Культура раннефеодальной Армении (IV-VII вв.), Ереван, 1980, стр. 232 (թարգմանութիւնը Գ. Պետրոսեանի): «Հայ ժողովրդի պատմութիւն», ՀՍՄՀ ԳՍ հրատ., հտ. Բ, Երեւան, 1984, էջ 544-549: Ս. Երեմեան, Երկրագունդը ըստ Անանիա Շիրակացու. տե՛ս «Գիտութիւն եւ տեխնիկա», 1984, թիւ 1, էջ 32-33: Ս. Երեմեանը 1984 թ. հրատարակել է նաեւ թեզիսներ իր հայկական գործուի վերաբերեալ. տե՛ս С. Т. Еремян, Древнеармянский глобус, "Второй всесоюзный симпозиум по проблемам эллинистической культуры на востоке", май, 1984, Тезисы докладов, Ереван, 1984, стр. 24-25:

երկրագրական աշխատությունն է եւ իր բնոյթով նման է Ստրաբոնի ու միւս հին հեղինակների աշխարհագրական երկերին. որ նա Պտղոմէոսին ծանօթ է ոչ թէ անմիջաբար, այլ միջնորդաւորուած՝ Պապոս Աղեքսանդրացու երկից օգտուելու միջոցով. որ Աշխարհացոյցը կարող էր «քարտէզների ժողովածոյ» կամ «ատլաս» նշանակել, սակայն այն ամենից առաջ նշանակում է «երկրագրություն», «աշխարհագրություն». եւ որ յիշեալ տրակտատի հեղինակը Անանիա Շիրակացին է¹: Մաւալուած բանավէճին հետագայում միացան այլ ուսումնասիրողներ եւս, որոնցից Մ. Խաչատրեանը առաջ քաշեց այն միտքը, որ Մոնցաչափքը ոչ մի կապ չունի Աշխարհացոյցի հետ, այլ խօսքով՝ նրա շարունակութիւնը չէ, իսկ Աշխարհացոյցն էլ կից ունեցել է ընդամէնը մէկ քարտէզ՝ աշխարհինը: Նա հակադրուեց Ս. Երեմեանին նաեւ Աշխարհացոյցի հեղինակի հարցում՝ գտնելով, որ նրա ու Շիրակացու տեսակէտները սկզբունքային մի շարք հարցերում տրամագծօրէն հակառակ են, եւ 570 եւ 622 թթ. միջոցին գրուած երկի հեղինակը չէր կարող լինել Անանիա Շիրակացին, որ այդ ժամանակ 10-12 տարեկան երեխայ էր²: Կրկին հանդէս գալով՝ Աշ. Աբրահամեանը փորձեց հիմնաւորել իր նախկինում արտայայտած տեսակէտները եւ ցոյց տալ, որ Աշխարհացոյցը անվերապահօրէն Անանիա Շիրակացու ստեղծագործութիւնն է:

Արտասահմանեան հայագէտներից Աշխարհացոյցի քննութեամբ աչքի ընկաւ Ռոբերտ Հիւսնը, որի կարծիքով, այն կարող էր ստեղծուել 610-663 թթ. միջոցին: Հեղինակը յատկապէս ուշադրութիւն է դարձնում Աշխարհացոյցում չորս Հայքերի առկայութեան վրայ, որով 536 թ. որոշակի սահման է դառնում քննութեան համար եւ Մօրիկ կայսեր վարչական վերակառուցումների վրայ, որոնց համաձայն՝ Երկրորդ Հայքը գտնուել է Առաջինից հիւսիս՝ իրողութիւն, որ կարող էր գոյութիւն ունենալ 591-640 թթ. միջոցին: Նրա եզրակացութեամբ՝ աշխատութեան հեղինակը Անանիա Շիրակացին է: Իր այլեւայլ աշխատութիւններում նա քննութեան է առել Մեծ Հայքի ըստ աշխարհների վարչական բաժանումը, աշխարհների հանդէս գալու խնդիրը եւ դրա ժամանակագրութիւնը, գաւառաբաժանման առանձնայատկութիւնները, Կասպիանէ երկիրը, կազմել է քարտէզներ, որոնց հիմքում դրուած են Աշխարհացոյցի տուեալները եւ Ս. Երեմեանի քարտէզագրական աշխատանքները, հրատարակել է Աշխարհացոյցի համառօտ եւ ընդարձակ խմբագրութիւնները անգլերէն լեզուով: Հեղինակի ուսումնասիրութիւններում կան որոշ դէպքերում վիճաբարոյց եւ անգամ անընդունելի տեսակէտներ, սակայն պարզ է մի իրողութիւն, որ նա այսօր Աշխարհացոյցի ուսումնասիրութեամբ զբաղուող գիտնականների շրջանում առաւել յայտնի դէմքերից է³:

- 1 Թ. Յակոբեան, Պրոֆ. Ս. Երեմեանի «Հայաստանը ըստ «Աշխարհացոյցի» աշխատութեան մասին, տե՛ս Երեւանի «Գիտական տեղեկագիր», հաս. գիտ., հտ. 96, պր. 8, Երեւան, 1965, էջ 86-91:
- 2 Մ. Մ. Խաչատրեան, Հոռոմէական աշխարհագրութեան եւ հայկական միջնադարի մասին, տե՛ս «Բնագիտութեան եւ տեխնիկայի պատմութիւնը Հայաստանում», Երեւան, 1967, թիւ 4, էջ 11: Մ. Մ. Խաչատրեան, VII դարի «Աշխարհացոյցի» մասին. տե՛ս ՊԲՀ, 1968, թիւ 4, էջ 81-99:
- 3 Robert. H. Hewsen, *On the Date and Authorship of the Ašxarhac'oyc'*, "REArm", Nouvelle série, tome IV, p. 423; Robert. H. Hewsen, *Introduction to Armenian historical Geography*, "REArm", tome XIII, pp. 77-97; Robert. H. Hewsen, *Caspiane. An Historical-Geographical Study*. տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», Վիեննա, 1973, 1-3; Robert. H. Hewsen, *Armenien and Georgien. Christentum und Territorialentwicklung von 4. bis 7. Jahrhundert*. տե՛ս "Tübinger Atlas des Vorderen Orients (TAVO)", Der Universität Tübinger, Wiesbaden, 1987, Masstab 1:200000; Robert. H. Hewsen, *The Geography of Anania of Širak (Ašxarhac'oyc')*, *The Long and the Short Recensions, Introduction, Translation and Commentary* by Robert. H. Hewsen, Dr. Ludwig Reichart Verlag, Wiesbaden, 1992; "Ašxarhac'oyc'", *The Seventh Century Geography Attributed to Ananias of Shirak, A Facsimile Reproduction of the 1881 Venice Edition of the Long Version of the Text, of the Unique Manuscript (Venice N 1245) upon which it was based and of the 1944 Yerevan Edition of the Short Version and with an Introduction* by Robert. H. Hewsen., Delmar, New York, 1994.

Վերջին տարիներին Աշխարհացոյց-ի խնդիրները քննութեան առարկայ են դարձել Գ. Պետրոսեանի, Է. Դանիէլեանի, Վ. Բուզբայի, տողերիս հեղինակի եւ այլոց ուսումնասիրութիւններում: Գ. Պետրոսեանը փորձեց կրկին ապացուցել, որ Աշխարհացոյց-ի հեղինակը Անանիա Շիրակացին է, մերժեց դրա քարտէզագրական բնոյթի վերաբերեալ Ս. Երեմեանի տեսակէտը, գտաւ, որ աշխարհագրական երկի աղբիւրը Պապոսի աշխատութիւնն է, որը մեզ չի հասել¹: Աչ. Աբրահամեանի եւ Գ. Պետրոսեանի գիտական համագործակցութեան արդիւնքում ծնուեց Աշխարհացոյց-ի աշխարհագրաբար թարգմանութիւնը, որի կարիքը վաղուց զգացուած էր²: Է. Դանիէլեանը, որն անդրադարձաւ Աշխարհացոյց-ի առաւելապէս տրեգերական խնդիրներին, ամբողջութեամբ պաշտպանեց Ս. Երեմեանի տեսակետները աշխարհագրական երկի հեղինակի եւ ստեղծման ժամանակի խնդրում³: Աշխարհացոյց-ի հեղինակի եւ ստեղծման ժամանակի հարցերի լուսաբանութեան ասպարէզում հաճելի անակնկալ էր Աբխազիայի անկախութեան պատերազմում վերջերս գոհուած Վ. Բուտբայի «Աշխարհացոյց»-ի բուլղարական ցեղանունների իմաստաբանութեան շուրջ յօդուածը⁴, որտեղ նա յանգել է այն տեսակէտին, որ յիշեալ երկում չորս բուլղարական ցեղերի յիշատակութիւնը Հիւսիսային Կովկասում որոշակիօրէն արտացոլում է Ե դարի իրողութիւն, որը ժամանակավրէպ է այլեւս Է դարում: Հետեւաբար, Ասպարուխի մասին Աշխարհացոյց-ի տեղեկութիւնը ոչ թէ բնութագրային է, այլ ընդմիջարկութիւն:

Աշխարհացոյց-ի ուսումնասիրութեամբ, մասնաւորապէս՝ Մեծ Հայքի աշխարհացոյցեան նկարագրութեամբ զբաղուել ենք նաեւ մենք՝ նուիրելով դրան մի շարք աշխատութիւններ⁵: Քննութեան արդիւնքում մենք եկել ենք այն եզրակացութեան, որ Աշխարհացոյց-ը Ե դարի ստեղծագործութիւն է եւ պատկանում է Մովսէս Խորենացու գրչին: Հաշուի առնելով հարցի սկզբունքային նշանակութիւնը՝ մենք կը փորձենք լուսաբանել դրա առաւել կարեւոր հարցադրումները՝ կապուած փաստաթղթի ստեղծման ժամանակի եւ հեղինակի անձնաւորութեան հետ:

Աշխարհացոյց-ի ստեղծման ժամանակը որոշելիս ուսումնասիրողների կողմից առաւել կարեւոր կռուաններ են համարուած փաստաթղթում չորս Հայքերի յիշատակութիւնը, հեղինակի կողմից Կոստանդին Անտիոքացու (Կոսմա Հնդկաչուի) Քրիստոնէական տեղագրութիւն աշխատութեան օգտագործումը, Մաւրիկապոլսի գոյութիւնը, Մաւրիկիոսի վարչական վերակառուցուածքի առկայութիւնը եւ այլն եւ այլն: Հարկ ենք համարում

- 1 Գ. Պետրոսեան, «Աշխարհացոյց»-ի հեղինակի առեղծուածը, «Լրաբեր» (հաս. գիտ.), 1971, թիւ 10, էջ 54-60. Գ. Պետրոսեան, VII դարի հայկական «Աշխարհացոյց»-ի մասին, ՊԲՀ, 1979, թիւ 2, էջ 241-246. Գ. Պետրոսեան, VII դարի հայկական «Աշխարհացոյց»-ի նոր լուսաբանութեան մի փորձի մասին, «Լրաբեր» (հաս. գիտ.), 1986, թիւ 6, էջ 59-65: Գ. Պետրոսեանի մասնաւորապէս վերջին աշխատութիւնը սուր քննադատութեան ենթարկուեց Ս. Երեմեանի կողմից (Ս. Երեմեան, Գ. Պետրոսեանի «VII դարի հայկական «Աշխարհացոյց»-ի նոր լուսաբանութեան մի փորձի մասին» յօդուածի առթիւ, «Լրաբեր» (հաս. գիտ.), 1986, թիւ 7, էջ 53-58), սակայն հարկ է խոստովանել, որ նրա փաստարկները միշտ չէ, որ հիմնաւոր էին, որովհետեւ, եթէ Պողոսեոսի երկը մեզ հասած չլինէր, ապա Աշխարհացոյց-ի տուեալներով, եթէ չասեմք անհնարին, ապա առնուազն խիստ դժուար կը լինէր անգամ աշխարհի քարտէզի կազմումը: Անշուշտ, Մեծ Հայքի նկարագրութիւնը իր մանրամասնութեամբ քարտէզ կազմելու հնարաւորութիւն կարող է ընդհանրել, սակայն այն ոչ այնքան քարտէզ կը լինէր, որքան երկրագրական սխեմայ:
- 2 Անանիա Շիրակացի, Մատենագրութիւն, թարգմանութիւնը, առաջաբանը եւ ծանօթագրութիւնները Ա. Արրահամեանի եւ Գ. Պետրոսեանի, Երեւան, 1979
- 3 Э. Л. Даниелян, *Армянские космографические труды VII века о строении Вселенной*, Ереван, 1978.
- 4 В. Ф. Бутва, *К семантике болгарских ээтнонимов "Ашхарацуйца" (опыт реконструкции процесса формирования общности)*, տե՛ս ՊԲՀ, 1989, թիւ 4, էջ 169-181:
- 5 Բ. Յ. Յարութիւնեան, «Աշխարհացոյց»-ը եւ չորս Հայքերի խնդիրը, Երեւան, 1997. Բ. Յ. Յարութիւնեան, Մեծ Հայքի վարչա-քաղաքական քաղաքական համակարգն ըստ «Աշխարհացոյց»-ի, Երեւան, 2001

նշել, որ աշխարհագրական այս կոթողը մեզ անաղարտ չի հասել եւ մասնաւորապէս՝ է դարում եւ հետագայ ժամանակաշրջանում ենթարկուել է լուրջ խմբագրութեան, որը եւ ծնել է այն պատրանքը, թէ «Աշխարհացոյց»-ը ստեղծուել է է դարում: Իրականում Աշխարհացոյց-ը բնորոշող եւ նրա ստեղծման ժամանակաշրջանը հաւաստող նիւթերը Ե դարի են: Այսպէս, Կակպոհ քաղաքի նկարագրութեան մէջ հաղորդուել է, որ այն բաղկացած է 13 աշխարհներից, սակայն դրանք թուարկելիս յիշատակուած են 14-ը¹: Հասկանալի է, որ մէկը աւելացուել է հետագայում խմբագրողների կողմից եւ, ի բարեբախտութիւն մերօրեայ ուսումնասիրողի, խմբագրողը հետեւողական չի եղել իր գործունէութեան մէջ, այլապէս յիշատակութեան սկզբնամասում նոյնպէս աշխարհների քանակը կարող էր դարձնել 14, եւ այդ դէպքում ամէն ինչ կը ծածկուէր պատմական շղարշով: Քննութիւնը ցոյց տուեց, որ աւելացուածը ոչ թէ Շանճանն է (այժմ՝ Ջենջան), այլ Միսականը, որն առանձին աշխարհ կարող է վերածուել 571 թ. յետոյ, երբ Վահան Սիւնի իշխանը իր տիրոջթիւները մտցրեց Փայտակարանի աշխարհագրի մէջ²: Այս իրողութեան բացայայտումը ինքնըստինքեան անհնարին է դարձնում Աշխարհացոյց-ի ստեղծումը 571 թ. յետոյ:

Առաջին հայեացքից խիստ ծանրակշիռ փաստարկ է հեղինակի կողմից Կոստանդին Անտիոքացու աշխատութիւնից օգտուելը: Սակայն բանասիրական ոչ մեծ քննութիւնը ցոյց է տալիս, որ հեղինակը դրա գոյութեան մասին չի էլ իմացել, եւ նշուած աշխատութեան յիշատակութիւնը լոկ խմբագիրների՝ քրիստոնէական գաղափարախօսութեանը տուրք տալու հետեւանք է: Հեղինակը հէնց սկզբից խոստովանում է, որ՝ «Յաստուածաշունչ գիրս ոչ գտանի կատարեալ գիտութիւն աշխարհաց որպիսութեանց, վասն որոյ հարկաւորիմք ձեռնարկել յարտաքինսն, արք գաշխարհագրութիւն յարմարեցին ի ճանապարհորդութենէ եւ ի նաւարկութենէ եւ ստուգեցին յերկրաչափութենէ եւ ինքն երկրաչափութիւն գտաւ յաստեղաբաշխութենէ»³: Սակայն տառացիօրէն երկու էջ անց նա դիմում է Կոստանդին Անտիոքացու աշխատութեանը: Այսուհանդերձ խմբագիրները այնպէս կոպիտ են կատարել ընդմիջարկութիւնը, որ անգամ անփորձ աչքի համար էլ պարզ է դառնում Կոստանդին Անտիոքացու աշխատութեան հատուածների անյարիբութիւնը բնագրին: Միտքը հիմնաւորելու համար բերում ենք մէկ օրինակ.

«... եւ աստի անտի նորա Ովկիանոս ընդմիջելով գնա ի բնակութենէս եւ ի հարաւային կիսագնդէն, գոր ընդդէմ երկիր կոչեցին բնակեցելոյ երկրիս. մեծութեամբ ոչ ըստ սմա՝ այլ ըստ հիւսիսային կիսագնդին, գոր կոչեն գօսացեալ. քանզի նմա ասեն փոքրագոյն գծագրել, վասն անձուկ գոլոյ բոլորակին. եւ ընդդէմ նա, նմանապէս նորին ի հարաւային եզրն, գոր կոչեն ցամաքեալ: Եւ ոչ միայն գայրեցեալ գօ-

«... եւ աստի անտի նորա Ովկիանոս ընդմիջելով գնա ի բնակութենէս եւ ի հարաւային կիսագնդէն, գոր ընդդէմ երկիր կոչեցին բնակեցելոյ երկրիս. մեծութեամբ ոչ ըստ սմա՝ այլ ըստ հիւսիսային կիսագնդին, գոր կոչեն գօսացեալ. քանզի նմա ասեն փոքրագոյն գծագրել, վասն անձուկ գոլոյ բոլորակին. եւ ընդդէմ նա, նմանապէս նորին ի հարաւային եզրն, գոր կոչեն ցամաքեալ: Եւ ոչ միայն գայրեցեալ գօ-

1 «Աշխարհացոյց» Մովսիսի Խորենացու, էջ 40
 2 Պատմութիւն Սերէոսի, աշխատասիրութեամբ Գ. Վ. Արգարեանի, Երեւան, 1979, էջ 67-68
 3 «Աշխարհացոյց» Մովսիսի Խորենացու, էջ 5

տեաւն, այլ եւ զամենայն աշխարհաւ շուրջ ասեն բնակեալ. գոր եւ Կոստանդիանոս Ամտիրոբացի ի Քրիստոնէական Տեղագրութեան, որ ասաց գտապանն յարեւելեան երկրէն առ մեզ անցեալ: Բայց Պտղոմէոս՝ որոյ արք բազմաշրջութեամբ զամենայն երկիր չափեցին, ոչ ասացին զՈվկիանոս շուրջ լինել, այլ ի մի կողմանէ անգեակ հիւսիսային յարեւմտից, եւ ընդ հիւսիսի յարեւելս կոյս տարածել յերից մասանց մասն մի. եւ ընդ արեւմուտս ի հարաւ կոյս՝ ի չորից մասանց յերիս մասունս. եւ ի նմանէ սկսեալ զանծանօթ երկրէ ասէ շրջապատեալ զբնակութիւն մարդկան...¹»

տեաւն, այլ եւ զամենայն աշխարհաւ շուրջ ասեն բնակեալ. Բայց Պտղոմէոս՝ որոյ արք բազմաշրջութեամբ զամենայն երկիր չափեցին, ոչ ասացին զՈվկիանոս շուրջ լինել, այլ ի մի կողմանէ անգեակ հիւսիսային յարեւմտից, եւ ընդ հիւսիսի յարեւելս կոյս տարածել յերից մասանց մասն մի. եւ ընդ արեւմուտս ի հարաւ կոյս՝ ի չորից մասանց յերիս մասունս. եւ ի նմանէ սկսեալ զանծանօթ երկրէ ասէ շրջապատեալ զբնակութիւն մարդկան...»

Դժուար չէ տեսնել, թէ տապանի յիշատակութիւնը որքան բռնագբօսիկ է ընդմիջարկուած, որովհետեւ դրա հանելուց յետոյ նրա գոյութիւնն անգամ չի զգացուում, իսկ յաջորդող նախադասութիւնը պարզապէս օրգանապէս կապուում է նախորդող նախադասութեանը: Կոստանդին Անտիրօքացին, որին Ք. Պատկանեանն իրաւացիօրէն նոյնացնում է Կոսմա Հնդկաչուի հետ, անտարակոյս Ջ դարի հեղինակ է, հետեւաբար, երբ ապացուցուում է, որ նրա աշխատութիւնը չէր կարող յիշատակուել Աշխարհացոյց-ի սկզբնական բնագրում, փաստաթուղթը է դարի յուշարձան հռչակողները զրկում են այդ կարեւոր կռուանից:

Է դարի կողմնակիցների անխոցելի կռուաններից մէկը Աշխարհացոյց-ում չորս Հայքերի առկայութեան փաստն է: Դրանք, որպէս վարչական միաւորներ, ստեղծուել են Յուստինիանոս Ա կայսեր օրօք (527-565) եւ վերածեւման են ենթարկուել Մաւրիկիոս կայսեր շրջանում (582-602): Կասկածից վեր է, որ եթէ չորս Հայքերը եղել են Աշխարհացոյց-ի սկզբնական բնագրում, ապա փաստաթուղթը է դարով թուագրողները հուժկու փաստարկ են ձեռք բերում: Սակայն Աշխարհացոյց-ի ձեռագրերի համեմատական քննութիւնը ցոյց է տալիս, որ աշխարհագրական երկում սկզբնապէս չորս Հայքեր չէին կարող նկարագրուել: Խնդիրն այն է, որ Առաջին եւ Երկրորդ Հայքերը իրենց վարչատարածական ընդգրկումով ոչ թէ նոյնանում են Յուստինիանոս կամ Մաւրիկիոս կայսեր Առաջին եւ Երկրորդ Հայքերին, այլ Թէոդոսիա Մեծ կայսեր ստեղծած պրովինցիաներին, որոնք նոյնպէս կոչուում էին Առաջին եւ Երկրորդ Հայք: Ուստի միանգամայն տեղին է մտածել, որ ոչ մի հեղինակ չէր մատուցի թէոդոսեան Առաջին եւ Երկրորդ Հայքերը, իսկ այնուհետեւ յուստինիանոսեան կամ մաւրիկիոսեան Երրորդ եւ Չորրորդ Հայքերը: Չեռագրերի համադրումից պարզուում է², որ նրանց մեծ մասում եղել է «Երկրորդ Հայք» կամ «անթուակիր Հայք», «Առաջին Հայք» եւ «Երկրորդ Հայք» Փոքր Հայքի նկարագրութեան բաժնում: Երբ է դարում Աշխարհացոյց-ը ենթարկուել է լուրջ խմբագրման, խմբագիրները՝

1 Անդ, էջ 7-8
 2 Մանրամասն տե՛ս Բ. Յ. Յարութիւնեան, «Աշխարհացոյց»-ը եւ չորս Հայքերի խնդիրը:

ազդուելով իրենց ժամանակի վարչական իրողութիւններից, Մոփքը տուել են Չորրորդ Հայք անունով, սակայն որեւէ փոփոխութիւն չեն կատարել Փոքր Հայքի հատուածում: Դրա հետեւանքով ստացուել են Առաջին, Երկրորդ եւ Չորրորդ Հայքեր, որն աւելի ուշ ժամանակներում գրիչներին ստիպել է Փոքր Հայքի տարածքում յիշուող անթուակիր Հայքը կամ առաջին Երկրորդ Հայքը դարձնել Երրորդ Հայք: Արդիւնքում Հայքերը թուլարկուում եւ նկարագրուում են ոչ թէ Առաջին, Երկրորդ եւ Երրորդ հերթափոխութեամբ, ինչպէս պէտք է սպասել, այլ Երրորդ, Առաջին եւ Երկրորդ դասաւորութեամբ, որն, աշխարհագրական դիրքից ելնելով, ոչ մի հիմնաւորում չունի: Ըստ որում, այդ սրբագրումը կատարուած է ոչ բոլոր ձեռագրերում, որը եւ հնարաւորութիւն է տալիս հետեւել բնագրի աղաւաղմանը: Եթէ խմբագիրներն առաջնորդուէին բոլոր իրողութիւնների իրար հետ ամբողջ բնագրում յարմարեցնելու սկզբունքով, ապա նշուած փոփոխութիւնը կը կատարուէր բոլոր ձեռագրերում, եւ մենք այժմ գրկուած կը լինէինք աղբիւրագրիտական այս կարեւոր կռուանից, սակայն, բարեբախտաբար, նրանք դրանով չէին առաջնորդուում, եւ դրա հետեւանքով մասնակի խմբագրումները այնպիսի հակասութիւններ են առաջացրել Աշխարհացոյց-ում, որ դրանց լուսաբանումը լոյս է սփռում փաստաթղթի ստեղծման ժամանակի եւ հեղինակի հարցի վրայ:

Ե դարի օգտին վկայող փաստարկները, բնականաբար, սրանցով չեն սահմանափակուում եւ հասնում են տասնեակների: Անիմաստ է բոլորը մէջբերել եւ քննարկել, սակայն աւելորդ չենք համարում ընթերցողի դատին յանձնել դրանցից մի քանիսը: Այսպէս, Աշխարհացոյց-ում ասուած է, որ «(Իտալիան) Ունի եւ մայրաքաղաքս երկուս՝ զՏոյակապն Ռաւեննայ եւ գմեծն Հռոմ»¹: Այս տեղեկութիւնը է դարի կողմնակիցների կողմից համարուում է կարեւոր եւ արժանահաւատ փաստ, ըստ որի Ռաւեննան, լինելով էկզարխատի կենտրոն, միայն է դարում կարող էր համարուել Իտալիայի մայրաքաղաք: Իրականում, Ռաւեննան արդէն Ե դարում, Արեւմտա-Հռոմէական կայսրութեան մայրաքաղաքն էր, իսկ Հռոմը աւանդոյթի ուժով շարունակում էր դիտուել մայրաքաղաք: Այլ խօսքով՝ Աշխարհացոյց-ը արտացոլում է Ե դարի վարչա-քաղաքական կացութիւնը: Փայտակարան քաղաքը, ըստ մեր աշխարհագրական երկի, գտնուել է «առ եզերքն Կասբից, ի մուտս Երասխայ»², այսինքն՝ քաղաքը հեղինակի օրերում տեղակայուում էր Երասխի գետաբերանում՝ Կասպից ծովի ափին: Սակայն Միդնաչափ-ում, որ է դարի փաստաթուղթ է, Փայտակարանը տեղադրուում է Կասպից ծովից 60 մղոն հեռաւորութեան վրայ³: Այդ իրօք համապատասխանում է պատմական ճշմարտութեանը, որովհետեւ Ե դարում Կասպից ծովի մակարդակը բաւականին բարձր էր, իսկ Զ դարում եւ է դարի սկզբներին՝ ծովի հերթական իջեցման հետեւանքով, ջուրը նահանջեց, եւ Փայտակարանը յայտնուեց նրանից նշանակալից հեռաւորութեան վրայ:

Աշխարհացոյց-ի մեզ հասած ձեռագրերը, ի բարեբախտութիւն ուսումնասիրողի, պահպանել են Ե դարի բազմաթիւ իրողութիւններ, որոնք ոչ մի կերպ չէին կարող տեղ գտնել է դարի հեղինակի երկում: Կարելի է, անշուշտ, վերը բերուած վկայութիւնների շարքը շարունակել, բերել ոչ միայն զուտ պատմա-աշխարհագրական կռուաններ, այլեւ այլ բնոյթի փաստեր, որոնց անդրադարձել են հարցիս ուսումնասիրողները, սակայն

1 К. П. Патканов, *Армянская География VII Века по р. X.*, стр. 9.

2 «Աշխարհացոյց» Մովսիսի Խորենացու, էջ 29

3 Ա. Գ. Արքախաւմեան, *Անանիա Շիրակացու մատենագրութիւնը*, էջ 355

դրանք գալիս են լուկ ապացուցելու, որ աշխարհագրական տրակտատը Ե դարի ստեղծագործություն է, եւ է դարին աղերստող մի քանի իրողություններ բնագրային չեն, այլ խմբագրութեան արդիւնք, ուստի եւ չեն կարող փաստաթղթի թուագրման հիմքում դրուել: Հասկանալի է, որ այս եզրայանգման դէպքում այլեւս խօսք չի կարող գնալ Անանիա Շիրակացուն Աշխարհացոյց-ի հեղինակութիւն վերագրելու մասին: Աշխարհագրական երկը, ինչպէս հաւաստում են գործնականում բոլոր ձեռագրերը, իրօք պատկանում է հանճարեղ Մովսէս Խորենացու գրչին: Չի բացառում, որ Աշխարհացոյց-ի ստեղծման գաղափարը, ինչպէս Պատմութիւն Հայոց-ի դէպքում, ծնուել է Սահակ Բագրատունու ուղեղում եւ միս ու արիւն էր ստացել Հայոց ՊատմաՏօր կողմից: Եթէ Պատմութիւն Հայոց-ը գաղափարական զէնք էր հայ ապստամբների ձեռքում, որը նրանց ազատագրական պայքարի էր մղում յանուն Հայաստանի անկախութեան վերականգնման, ապա Աշխարհացոյց-ը, ի դէմս Մեծ Հայքի նկարագրութեան, իրենից ներկայացնում էր քաղաքական ծրագիր, որը ապստամբներին մատուցում էր վերականգնելիք Հայոց թագաւորութեան յստակ եւ որոշակի սահմանները:

Աշխարհացոյցի համառօտ եւ ընդարձակ բնագրերը յաջորդաբար վերահրատարակւում հետեւեալ հրատարակութիւններից ա) Աշխարհացոյց Մովսէսի Խորենացու յաւելուածովք նախնեաց, Վենետիկ, 1881, բ) *К. П. Патканов*, Армянская География VII века по р. X. СПб., 1877, էջ 85- գ) Ա. Գ. Աբրահամեան, Անանիա Շիրակացու մատենագրութիւնը, Երեւան, 1944, էջ 336-354:

Բաբկէն Յարութունեան

Ա. ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՅՑ ՄՈՎԱԵՍԻ ԽՈՐԵՆԱՑԻՈՅ ՅԱԻԵԼՈՒԱԾՈՎԸ ԵՎ ԵՆԵՄԵՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՅՑ

1 Յաստուածաշունչ գիրս ոչ գտանի կատարեալ գիտութիւն աշխարհաց որպիսութեանց, վասն որոյ հարկաւորիմք ձեռնարկել յարտաքինսն, որք զաշխարհագրութիւն յարմարեցին ի ճանապարհորդութենէ եւ ի նաւարկութենէ, եւ ստուգեցին յերկրաչափութենէ. եւ ինքն երկրաչափութիւն գտաւ յաստեղաբաշխութենէ:

2 Քանզի ուշ եղեալ խոկացին, թէ ո՛ր տեղիք երկրի ընդ որո՛վք իցեն կարգեալ յերկնային բոլորակին, եւ զմեծութիւնն տուրնջեան եւ գիշերացն. եւ զոր ի վերայ երկրի եւ զոր ի ներքոյ երկրի՝ միշտ բերելով՝ յայտնեն եւ զբնակութիւնն մարդկան, ի մէջաւրէական գծէն զդիրսն առնելով, ասպարիսական չափով. ի նաւարկութենէ եւ ի ճանապարհորդութենէ իմացեալ զկայանսն եւ զփոփոխեալսն, եւ զայլ՝ այլուր այլապէս երեւեալն: 3 Քանզի ի վերայ Այրեցածին բերին կենդանատեսակքն, մտանեն եւ ծագեն. բայց փոքր Արջն գերիվերոյ կալով երկրի, ի հիւսիսային կողմանն ասպարիսաւք հինգհարիւր եւ երկու հինգերեկաւք. եւ անդէն զթուլիս կղզի, որ մեկնէ զհիւսիսականացն անց եւ զծանուցելոյ երկրիս՝ զգրբստ լայնութեանն վաթսուոն եւ երեք եւ եաւթնեւտասն, որպէս միջաւրէական շրջանակն երեքհարիւր վաթսուոն եւ երեք բիւրաւք, եւ վեց հազարեկիւք մասամբք հինգհարիւր չափուց ասպարիսաց մերձ շուրջունողութեամբ:

4 Իսկ հարաւայինն խոնարհի ի սուգականն, եւ այլակերպ զայլս երեւեցուցանեն. որպէս Դիոդորոս Սամիացի ասէ զՀնդկաց, եթէ ի Լիմիրիկոն նաւելով, ունելով զՏաւուոն միջնեակնայ, եւ զՊղաւղա ընդ մէջ Կեռեայ: 5 Իսկ յԱզանիա նաւելով առ Միջերկրականն, զԿանաբուս աստղ, որ է Իպպոս ի նոցանէ երեւեալ. եւ ի մէջ նոցա

Ապոտիկոն հնձական, եւ այլ բազում ինչ ասացեալ. մինչեւ Յամաքեալ գաւտին, բերելով ընդդէմ տիեզերականին, առ Եթովպացոց ճանապարհորդութեանն յԱկիսիմբայ աշխարհէն. եւ զՊուասոն ծայր ընդ ձմեռնային շաւղովն յաներեւակն եւ ի սուգականն կոյս:

6 Քանզի յեաւթն նահանգացն զառաջինն տուեալ է ըստ հարաւոյ միջաւրեայ գծին. եւ գերեքն ի նմանէ յԱրջն կոյս, այսպէս. երկրորդն ընդ Սիւնիս՝ ժամս ունելով երեքտասան եւ կէս. իսկ երրորդն ընդ Աղեքսանդրիա կիսաժամաւ յառաջ մատուցեալ, որպէս եւ ամենայնք. չորրորդ Ռոդոս՝ որ է միջին նահանգաց. եւ կարեւոր ի համաչափութիւնս ըստ գնդական յայտնութեանցն. իսկ հինգերորդն՝ ընդ Հոռոմ. վեցերորդն՝ ընդ Կոստանդնուպաւլիս. եաւթներորդն՝ ընդ Սկիւթիա, եւ ամենայն աշխարհ որ ըստ դոցին դասեցան:

7 Յորս նախ առնելի է գտիեզերաց ստորագրութիւն՝ նմանութեամբ գնդականաց պատկերին, եւ ապա ձեւել ըստ նորին նմանութեանն, երկրորդ գնդաւն աստեղականաւ, զմեծ կէս շրջանակին, ունելով հարիւր ութսուն բնակութեան մարդկան. եւ զվերաչափութիւնն առնելով ժամադիտականն, ի ձեռն երեւեցելոց աստուղաբոն եւ սկիւթոնն գործարանացն. բայց կարեւոր է դիտուողայ առ ի ցամաքաչափութիւն:

8 Իսկ Իպառքոս զքաղաքս ծովական չափով աւանդեաց, եւ զլուսնի պակասութիւն յԱռբիւլայ ութ ժամ աւանդեալ, ի Կարքեդոն երկոտասան արժանաւորեալ:

9 Բայց Մառին տիւրեսացի յերկրական բոլորակէն ուղղեալ՝ որչափ կարէ ցուցանել ժամադիտակն, առնէ գտիեզերագրութիւն ըստ ճանապարհակցութեանն ընդ աւղղ անցանելով, ի ձեռն գործարանացն

նկատելով զնշոյլս արեգական եւ լուսնի եւ աստեղաց, ըստ անցնիւր եաւթն նահանգաց փոփոխման սահմանաց:

10 Եւ սահման է բան կարճառուտ յայտնիչ բնութեան ենթակայ իրացն, որ զիւրն ի ներքս փակէ, եւ զայլոցն ի բաց որոշէ: 11 Եւ չափն է մասն. եւ մասն ասի հինգ հարիւր ասպարէզ. եւ ասպարէզն հեռակցութիւն վտաւանի, եւ ըստ աւդաչափութեանն հարիւր եաւթն քայլ. եւ քայլն վեց ոտն, եւ ոտն վեչտասան մատն. եւ լինի ասպարէզն վեցհարիւր քառասուն եւ երեք ոտն միով պակաս: 12 Եւ մղոնն է եաւթն ասպարէզ. իսկ Պարսիցն ասպարէզն է հարիւր քառասուն եւ չորս քայլ. եւ գետնաչափութեամբ՝ հազար քայլ. եւ հրասախն է երեք մղոն: 13 Եւ երկրաչափութեամբ, մասն է հինգ հարիւր ասպարէզ չորեքիւսի. որպէս զի լինել մասինն եաւթնասուն եւ մի մղոն. եւ չորեակ եաւթնեակ եւ քսան եւ ութեկ մի:

14 Արդ այսպէս չափեցին զերկիր եւ զծով, սկսեալ յԱյրեալ գաւտուոյն, յորում ոչ ինչ բուսանի, արեգականն ընդ այն զնալոյ յեղանակէն ամարան՝ մինչեւ ի ձմեռնայինն, եւ անդէն վերադառնայ: 15 Վասն որոյ ասացին զարեգակն շատ փոքր քան զերկիր. քանզի վաթսուն եւ վեց մասն ասեն զարեգակն, զերկուս նահանգս ասելով զբովանդակութիւն արեգական, այսինքն աւթեւանս քառասուն. յորմէ ըստ հեղման շողոյն նրբացելոյ բորբութեան՝ ասացին զայրեցական գաւտուոյն, եւ աստի անտի նորա Ովկիանոս ընդմիջելով զնա ի բնակութենէս եւ ի հարաւային կիսագնդէն, զոր Ընդդէմ-երկիր կոչեցին բնակեցելոյ երկրիս. մեծութեամբ ոչ ըստ սմա՝ այլ ըստ հիւսիսային կիսագնդին, զոր կոչեն Գաւսացեալ. քանզի նմա ասեն փոքրագոյն գծագրիլ, վասն անձուկ գոլոյ բոլորակին. եւ ընդդէմ նա, նմանապէս նորին ի հարաւային եզրն, զոր

կոչեն ցամաքեալ: 16 Եւ ոչ միայն զայրեցեալ գաւտեաւն, այլ եւ զամենայն աշխարհաւ շուրջ ասեն բնակեալ. զոր եւ Կոստանդիանոս Անտիոքացի ի Քրիստոնէական Տեղագրութեան, որ ասաց զտապանն յարեւելեան երկրէն առ մեզ անցեալ: 17 Բայց Պտղոմէոս՝ որոյ արք բագմաշրջութեամբ զամենայն երկիր չափեցին, ոչ ասացին զՈվկիանոս շուրջ լինել, այլ ի մի կողմանէ անգեան հիւսիսային յարեւմտից, եւ ընդ հիւսիսի յարեւելս կոյս տարածել յերից մասանց մասն մի. եւ ընդ արեւմուտս ի հարաւ կոյս՝ ի չորից մասանց յերիս մասունս. եւ ի նմանէ սկսեալ զանձանաւթ երկրէ ասէ շրջապատեալ զբնակութիւն մարդկան. եւ զերից ծովուցն՝ զՀնդկացն եւ զՅունացն եւ զԿասբիցն որ է Վրկանի, բնակութիւն մարդկան ասէ լինել շուրջ զնոքաւք. եւ ճշմարիտ է: 18 Քանզի զՅունականաւն եւ զԿասբիցն՝ եւ ի մէնջ մարդիկ շուրջ անցին. նոյնպէս վարկանիմ եւ զՀնդկայինն. եւ ոչ որպէս արտաքինքն Դիոնեսիոս եւ Ապոլոն եւ ընկերք իւրեանց ասեն, պարունակել Ովկիանոսի զամենայն: 19 Որում եւ Կոստանդին Անտիոքացի հանդիպի վիճել ընդ ընկերս իւր յաստուածային գրոց, յորմէ ոչ տեսաք հատումն ինչ բան բանի պատասխանելով. զի երկրքին գտանին յաստուածային գիրս, եզաբար եւ հոգնաբար ասացեալ, Ժողովեսցի՞ն ջուրքի ի ժողով մի. եւ ի ժողովս իւրեանց՝, եւ թէ Զժողովս ջուրցն կոչեաց ծովս:՝

20 Իսկ յաղագս երկրի բնակելոյ մարդկան՝ երկայնութեամբ յարեւելից յարեւմուտս, վասն բարեխառնութեան. եւ ի հարաւոյ եւ ի հիւսիսոյ՝ անբնակ լինել, վասն սաստիկ ջերմոյ եւ սառնամանեաց: 21 Նոյնպէս վիճել յաստուածային գրոց բան առ բան պատասխանի, այսպիսի ինչ.

՝ Լ. 55. Ծ. 9:

՝ Ծ. 10

ասէ Աստուած ցՅոր, թէ՛ Խելամո՞ւտ իցես լայնութեան առ ի ներքոյ երկնից, ո՞րչափ իցէ. զինչ երկիր իցէ յորում լոյսն ազանիցի^ա: 22 Իբրեւ տարակուսեալ զնա, յադագս Հարաւոյ անբնակին եւ Հիւսիսոյ լեւրանց ձմեռնացելոցն, ընդ որով թագեալ կարծեմ զարեգակն. քանզի յառաջագոյն Սովփարայ Մինեցոյ ասացեալ էր, թէ «Երկայն է չափ երկրի» որպէս զգիտակ բնակութեան մարդկան: 23 Իսկ ընդդէմ այդոցիկ պատասխանեցին յեսայեայ, թէ՛ Հաստատեաց գերկիր բնակել ի նմա^բ. եւ դարձեալ՝ թէ Ոչ ի գուր ինչ արար զնա, այլ ի բնակութիւն ստեղծ զնա^գ: 24 Իսկ ընդդէմ դոցա պատասխանի Դաւթեայ. թէ՛ Ձաշխարհ լրիւ իւրով դու հաստատեցեր, զհիւսիս եւ զհարաւ^դ. եւ Սաղոմոն ասէ. Տէր արար զշէմս եւ զանշէմս եւ զեզրս բնակեալս^ե. եւ այլդ նոյնպիսի: 25 Բայց Հաւանեալ եմ զարանցն Պտլոմեայ, որք շուրջ եկին զայրեցեալ գաւտեանն, եւ զաղբսն շուրջ գրեցին ճշդիւ, եւ զսահմանս ճարակաց նոցա. չափել յԱկիսիմբայ եւ զԼուսնի լեռոն, եւ անդր եւս անծանաւթ երկիր. եւ շրջեալ առ անծանաւթ երկրեալ՝ յովկիրանոսէ մինչեւ յովկիրանոս, եւ զեւս առաւելն լռեցին. զոր ոչ կոխեաց ոտն մարդոյ. ըստ որում ասի ի Յորն, թէ՛ Ձգեաց զհիւսիսի գոչընչիւ^զ եւ թէ՛ Հրաման պատեաց զեքսաւք ջուրցէ, այսինքն թէ Աստուծոյ հրամանն բաւական է ունել զեզեր ջրոյն անծանաւթ ծովու՝ ոչ պիտոյացեալ երկրի, եւ զեզերս սպառուածի անծանաւթ երկրի՝ ոչ պիտոյացեալ ջրոյ: 26 Բայց եթէ շուրջ զանծանաւթ երկրեալ ծով, եւ շուրջ զանծանաւթ ծովով երկիր,

մեք որպէս զանծանաւթեալ լռեմք. եւ գրեմք միայն զոր ետես ակն եւ կոխեաց ոտն մարդոյ. եւ զառաւելսն հրամանին Աստուծոյ վարկանիմք Հաւատովք. որպէս ի վերայ երկրի զոր տեսանեմք, նոյնպէս եւ ի ներքոյ երկրի, ըստ Յորայ, եթէ՛ Ձերկիր ի վերայ ոչընչի հաստատեաց^բ. զոր եւ Լուսաւորիչն Հաստատէ, ի վերայ ոչընչի կառուցեալ գերկիր. եւ զբան Սաղմոսին որ ասէ, Ի վերայ ծովու հիմունս արկ նմա, եւ ի վերայ գետոց պատրաստեաց զնա^բ, վարկանիմք ծակիլ ի միմեանս ծովուցդ, ընդ սրբոյն Բարսղի. եւ ընդ ամենայն հիմունս երկրի ջուրց ունել, ըստ այնմ թէ՛ Խորի որպէս զգեստ վերարկու է նորա^գ: 27 Եւ որպէս Աստուածաբանն ասէ, «Խորչք ծովայինք ընդ երկիր եւ ընդ միմեանս միաւորեալք»:

28 Արդ սկսցուք ըստ Պապայ Աղեքսանդրացոյ երկրագրութեան, որ ըստ ինքնագիր բողոքակին Կղաւղեայ Պտղոմեայ տիեզերագրութեանցն չափուց. զոր սկսեալ յԱյրեալ գաւտոյն, կրկնակի ի հիւսիսի եւ ի հարաւ. եւ Այրեալ գաւտին սկսանի յանծանաւթ յերկրէ Մինէացոց, անցանելով ըստ հիւսիսոյ Սատիրացոց ծայրին. եւ ի նորին կղզեաց անցանելով ընդ Տապուպիոյ կղզոյն ստորոտն, եւ անցանէ ընդ Կալոսի լիճ եւ Ասապուս գետոյ աղունք. եւ ընդ Պիղեալ լեռոն եւ ընդ Նեղոսի գետով վտակս եւ ընդ Եթովպիայս, ըստ Հարաւոյ կողմանէ, եւ Թէոքիմա լերինն որ կոչի Աստուածոց աթոռք, ընդ Իւքիս լեռոն՝ ընդ Ձկնակեր Եթովպացիս, յանծանաւթ երկիր: 29 Եւ յադագս Ովկիրանոսի՝ որպէս յառաջագոյն ասացի, է զկողմամբ Ձեփիոոս հողմոյ. սկսանի ի քսան եւ մի մասնէ լայնութեան առ Ձկնակեր Եթովպացուք, եւ առ լերամբքն՝ որ

^ա Յժ. Լ. Ը 18-19

^բ Հմմտ. Ե. Խ. Ե 18:

^գ Ե. Խ. Ե 18

^դ Սաղմ. 2Ը(2Թ) 12

^ե Ե. Խ. Ը 26

^զ Յժ. Ի. Գ 7

^է Յժ. Ի. Գ 10

^բ Հմմտ. Յժ. Ի. Գ 7:

^գ Սաղմ. Ի. Գ(Ի. Գ) 3

^դ Սաղմ. Ը. Գ(Ը. Գ) 6

Թէպէրմայն անուանեն, եւ պատէ զարեւմուտս մինչ ի սպառ լայնութեամբ չափոյ. եւ դառնայ ընդ հիւսիսի՝ յարեւելս կոյս, մինչեւ վաթսուն մասն երկայնութեան. որ է հանդէպ Կարկինիտէն ծոցոյն Պոնտոսի, առ Քեռսոնիւ, կշիռ Տիոս քաղաքի՝ Անուրիատ աշխարհի, եւ Հեռապաւլսի՝ Սալուտառիս Փոքրացոց, եւ Դեղաղա տեղոյ, որ կայ առ եզր ծովուն Լիբոյ, արդակմար է, որ է Եգիպտոս:

³⁰ Արդ որպէս ասացաք ցվաթսուն մասն Ովկիանոս եկեալ դադարէ, եւ ի նմանէ յառաջ առնու յԱնծանաւթ երկիր, եւ պատէ զմնացեալ մասունս հիւսիսոյ եւ զարեւելս եւ զհարաւ, եւ քսան մասն յարեւմտից, մինչեւ ցնոյն Ովկիանոս. իսկ արտաքոյ այս չէ ուրուք տեսեալ. վասն որոյ Անծանաւթ կոչի երկիր եւ Ովկիանոս. եւ է յՈվկիանոս ծանաւթ նաւագնացութեան կղզիք վեց ըստ հարաւոյ, որ Երանելեաց կղզիք կոչին. հանդէպ մտիցդ եւ նոցա՝ ըստ արեւմտից՝ վեց կղզի. եւ կան կղզիքս այս հանդէպ ներքսագոյն Լիբիայ. եւ դոցա ի հիւսիսեան՝ չորս կղզիք:

³¹ Եւ գետք որ մտանեն յարեւմտեան Ովկիանոս են այսք. Միսիթլոս, որ գայ ի Թէոքիմ լեռնէ. եւ Նիկաս՝ որ գայ ի Սպիտակ Եթէովպացոց. եւ Ստաքիո՝ որ գայ ի Ռիւսիտառիա լեռնէ, առնէ լիճ մի եւ ապա ելանէ եւ մտանէ ի ծով. եւ Դաուդոս, որ ի վեց գետոյ եւ լճից միացեալ մտանէ ի Մեծն կոչեցեալ նաւահանգիստ. եւ Մասաս եւ Ովփսիս եւ Կուսարիուս եւ Սաղաթոս, որք գան ի Մանդոռն լեռնէ, եւ Սերոս մեծ գետ: ³² Եւ ի Մեծ Ատլաս, մինչեւ ի Փոքր Ատլաս մտանեն գետքս այս. նախ՝ Սագաս, ապա Ագնոս, Փուդդիոու, Սանաս, Կուսաս. իսկ ընդ Փոքր Ատլաս եւ ընդ Տինգին քաղաք, մտանեն գետք Լիոս, Սուբու, Լիկբս, Զիգաս, Կատնդի. առ որ (միջոցն) կոչի Սեփտէ, որ է եւթնեկ. զի եաւթն մղոն ունի լայնութիւն տեղոյն, որ

գետաբար մտանէ յՈվկիանոսէ յԻբիոիկոն պեղագոս՝ որ է սկիզբն Յունաց ծովուն, որ է հանդէպ յարեւմուտս կոյս Սագադիոն կղզի Ովկիանոսի: ³³ Այն նեղուց բաժանէ ընդ Տիւգինի եւ ընդ Սպանիա աշխարհն:

³⁴ Իսկ Ովկիանոս երթեալ ընդ հիւսիսի, դառնայ ընդ արեւելս, եւ առնէ կղզիս մեծս երկու, որ կոչին Վիոնիա եւ Ալեիոն, եւ կոչին Բերիտանացոց աշխարհ: ³⁵ Եւ Թուլիս կղզի՝ որոյ հասարակն արտաքոյ չափուց անծանաւթ երկիր համարեալ է, եւ որ գնմանէ զրոյցք, անհաւատալիք: ³⁶ Ունի եւ կղզի մի այլ հանդէպ սահմանի Սարմատայ եւ Գերմանեայ, որ Սկանդէ կոչի. յորում Գուդք լեալ են, եւ այլ ազգք բազումք. եւ քան զայս կղզիս այլ նաւագնացութիւն ոչ կայ, եւ ոչ հասեալ է մարդոյ ուրեք, եւ վասն այնորիկ կոչի Անծանաւթ ծով:

³⁷ Եւ ծովք են երեք մեծք, զորովք երկիր շուրջէ. առաջին Հնդկացն՝ որ ասի Կարմիր ծով, որոյ երկայնութիւն՝ մասունք հարիւր երեքսասան. յորոյ ծոցոյ ելանէ Պարսայ եւ Արաբացոց ծովքն. թէ ի հիւսիսի յարեւմտից կոյս՝ Պարսայն, սակաւ ինչ իբրեւ զաղիւսակ. եւ Արաբացուցն՝ ազխոյդ նման. եւ սահմանեալ ի հարաւոյ անբնակ եւ անծանաւթ երկրաւ. իսկ յարեւելից՝ Սինէացուց աշխարհաւն, եւ ի հիւսիսոյ Հնդկաւք, եւ Կրման եւ Պարսկական եւ Արաբացուց աշխարհաւք. իսկ յարեւմտից կողմանէ՝ Եգիպտացուց եւ Եթէովպացուց աշխարհաւք, որք են ի Լիբիոյ բաժնի:

³⁸ Երկրորդ ծով՝ Յունացն, որ ծնանի յՈվկիանոսէ, ի վեցերորդ մասին երկայնութեան, եւ երեսուն եւ վեց մասին լայնութեան, զոր տեղի Սեփտ կոչեն, որ է Եւթնեկ. զի եաւթն մղոն ունի լայնութիւն տեղոյն, յորում ըստ մտիցն Գատիոռն կղզի յՈվկիանոս է. բայց առաւել լայնացեալ ի հիւսիսի եւ ի հարաւ՝ ձգի մինչեւ

յԱսորիս՝ մասունս երեսուն. եւ սահմանեալ է յարեւելից կողմանէ Ասորեոց եւ Փիւնիկեցեոց աշխարհաւք: 39 Իսկ յարեւելից հարաւու՝ Հրէաստանիւ մինչեւ յեգիպտոս. իսկ յարեւելից հիւսիսոյ՝ Կիլիկիոյ եւ Սաւրիոյ եւ Պանփիլայ եւ Լիկիա եւ Կառիա եւ Միւսիա, եւ Ելիսպոնտոս եւ Բիւթանիա՝ մինչեւ ցՔաղկեդոն, յորմէ ծոցոյ ելանէ Պոնտոսի ծովն, եւ ձգի մինչեւ յեգիպտացեոց աշխարհն, մասունս ութեւտասան. իսկ ի հիւսիսոյ կողմանէ Եւռոպիա սահմանէ մինչեւ ցՍեփտէ. իսկ ի հարաւոյ կողմանէ Լիբիա սահմանէ մինչեւ ցնոյն Սեփտէ:

40 Երրորդ ծով՝ Վրկանին է, որ կոչի Կասբից. եւ ձգի երկայնութիւն նորա ի բերանոյ Երասխայ եւ ի Կուր գետոյ մինչեւ ցՊաւլիտիմիտոս գետոյ որ թարգմանի բազմապատիկ, մասունս քսանեւերեք. եւ սահմանէ յարեւմտից՝ աշխարհաւք. եւ յարեւմտից հիւսիսոյ՝ Աղուանիւք առ Կեսիոս գետով, ապա մուտք Գեռաս եւ Սոնդաս եւ Ալանդաս եւ Ուոն գետովք հոմանուն ազգաց, որ ի Կաւկասայ ելանեն եւ մտանեն ի ծով եւ են ազգքն այն հոմանուն չորիւք գետովքն ի Սկիւթիայ համար, որ են Ապխտարք: 41 Իսկ ի հիւսիսոյ կողմանէ սահմանի ազգաւն որ կոչի Անարիական նոմարս առ մտիւքն Յոստոս գետոյ, եւ գաւառն կոչի Սագառուկէ, եւ մտիւք գետոյն որ կոչի Պոլիտիմիտէս՝ զոր նախն ասացաք, որ ելանէ յԱլգսիա լեռնէ, առ որովք Սիանի գաւառ. եւ մուտք Ոքսոս գետոյ. առ որովք Ռուքիու ազգ. եւ քաղաքք երեք, մին կոչի Ասպաղովտա, եւ միւսն Ոքսիա, եւ միւսն Դիւաբա: 43 Եւ յարեւելից հարաւոյ սահմանի Դեքսիա ազգաւ. առ որով գետն Մառգիւ ի Մարդանի աշխարհի. որ ինձ թուի՝ Մըլ եւ

Մըվուտ լինել. եւ Աստաւանի ազգ, եւ Մաքսիոա գետ եւ հոմանուն գաւառ, մինչեւ ցՔոնդաս գետ, որք են Վրկանի աշխարհ. առ որով ձգի երկրորդ Ագոն լեռն: 44 Իսկ ըստ հարաւոյ սահմանի Մեդաց աշխարհաւն, որ են Մարք, առեալ ի նոյն Քոնդաս գետոյ. եւ յարեւմուտս կոյս ազգաւն՝ որ կոչի Անարական Մարք. եւ մտովք գետոյն որ կոչի Սառաուովր, յորում Դերպիկէս գաւառ, զոր կարծեմ Դիլումս. եւ Գեղաւք՝ յորում մուտք գետոյն որ ասի Ոմդաս, մինչեւ ցմուտս գետոյն որ ասի Կուրոս, եւ Կադշաւք, յորում Գաբառու-Բագինք, մինչեւ ի մուտս գետոյն որ կոչի Կամբիսեւս: 45 Եւ են ըստ արեւմտից երկու կղզիք որ կոչին Դովդէիւք, եւ միւս կղզի յարեւելից որ կոչի Սաղա:

46 Նոյնպէս եւ գերկիր բաժանեալ յերիս, յԵւրոպէ, ի Լիբիա, յԱսիա: 47 Եւ ունի զարեւմտական կողմն՝ Եւրոպէ. եւ զհիւսիսայինն մինչեւ ցՏայանիս գետ, որ ի Ռիա լեռնէ ելանէ եւ գայ մտանէ ի Միովտին ծով, Եւրոպիայ է մասն: 48 Իսկ Լիբիա՝ զհարաւայինն, մինչեւ ցԿարմիր ծովն. եւ ի Կարմիր ծովէ եւ յԱնթիդոն քաղաքէ որ կայ ի մէջ քաղաքացն Ռինկորուրայ եւ Գազայ՝ եզեր Փիւնիկեցոց ծոցուն, որ ընդ մէջ ծովուն հատանելով անցանէ ընդ կղզիս՝ մինչ ցՏենդոս ի Քաղկեդոն Բիւթանացեոց, մինչ ի Տաւնալիս գետ: 49 Իսկ յարեւելս կոյս՝ զհարաւ եւ զհիւսիսի եւ զմէջն՝ Ասիա ունի մինչեւ ցԱնծանաւթ երկիր. վասն որոյ մեծագոյն է քան գայլ հատածսն. եւ սա է առաջին բաժին աշխարհի. եւ զի Լիբիա մեծագոյն է սահմանաւք քան զԵւրոպիա, սա երկրորդ է Ասիայ, եւ երրորդ Եւրոպիա: 50 Ինձ թուի Սեմայ, Քամայ, եւ Յաբեթի:

51 Եւ յազգս միջոցի աշխարհի բնակութեան մարդկան, Պողոմէոս ասէ զԵրջանիկն Արաբիա՝ առ հարաւային եզեր Պարսայ ծովուն, որ Զինակերաց ծոցն կո-

չի. բայց ոչ հաւանիմ. քանզի Աւետարանն ծագ երկրի կոչէ զԵրջանիկն Արաբիա, ուստի եկն դշխոյն Սաբայ, կամ Եթովպացւոց՝ յաղագս մերձաւորութեան անձուկ անցիցն. եւ մէջ լսի Երուսաղէմ, որ միաչափ հեռակցութիւն ունի ի ծայրից եւ յեզերաց երկրէ զոր Տէրն ասէ. եւ Դաւիթ ասէ, Արար փրկութիւն ի մէջ երկրի⁵²: Եւ Եւսեբ մեկնելով ասէ, Ոչ վասն Հրէիցն, այլ զի ի մէջ է Երուսաղէմ ազգաց ընտրելոց, խաչեցաւ Տէրն, զի ամենայն ազգաց է տէր. ըստ որում ասէ, Աստուած թագաւոր յառաջ քան գլխաւորեանս⁵³: Արդ է ճշմարիտ. Երուսաղէմ մէջ ամենայնի. թէպէտ ըստ չափուցն Պտղոմեայ երկայն տարածէ յարեւելս կոյս. այլ զերկուս չափսն ի մի դնելով՝ նկարագրեսցուք. զի այսպէս եւ հարաւայինն ութ աւելի գայ ըստ Պտղոմեայ. մեք զերկայնութեան չափն վաթսուն ամբողջ պահեսցուք. զի նեղ է բնակութեամբ, եւ երեքհարիւր ութսուն եւ մի. նոյն եւ անդր զհարիւր կրկնեսցուք, եւ լինի յիսուն? նոյնգունակ եւ ըստ հարաւային կողմանն յայրեցայ գաւառոյն, զուրթն ի չորս, եւ բերէ ստուգապէս գնմանութիւն պտղոմական երկրագրութեան:

⁵⁴ Եւ արդ որովհետեւ բովանդակեցաք զհասարակախաւսութիւնս, սկսանիմք պատմել զառանձնութիւն նոցա ըստ դրից Պապայ Աղէքսանդրացւոյ. սկսեալ յարեւմտից յՈվկիանոսէ յառաջին մասնէ երկայնութեան, ի Սպանիայ, ի Ծայրէն որ կոչի Յեռոն, այսինքն մեծ եւ հրաշալի. որ ծայրն ի ներքս գայ ի յՈվկիանոս, առաւել քան զայլ երկիր. մասունս երիս, որ լինի ասպարէզք հազար հինգհարիւր յիսուն. որպէս եւ է իսկ ի ներքոյ ստորագրեալ:

ԱՇԽԱՐՀ ԵՒՐՈՊԱՅ

¹ Առաջին բնաշխարհ Եւրոպիայ՝ Սպանիա է. երեքանկիւնի ձեւով, կալով ի մէջ ծովուց որպէս կղզի: ² Սահմանի յարեւմտից Ովկիանոսիւ առեալ յԵռիոն Ծայրէն, որ կայ յառաջին մասին յերկայնութեան, յերեսունեւութ մասին լայնութեանն, մինչեւ ցմիւս Ծայրն որ կոչի Նեռիոն՝ որ կայ ի հինգ մասին երկայնութեանն. իսկ յարեւելից սահմանի, նոյնպէս Պեռինեայ լերամբ. իսկ հարաւոյ՝ սահմանի Յունաց ծովուն, առեալ ի նոյն Պեռինայ: ³ Գետ ունի զԴուբաս եւ զՎիոլիոս: ⁴ Բայց դրեմք զգետս միայն անուանիս, եւ զքաղաքս հոյակապս, զանց արարեալ զաննշանաւքն:

⁵ Բ. Բնաշխարհ Եւրոպիայ Բերիտոնացւոցն է. եւ են երկու կղզիք, ի հիւսիսայինն Ովկիանոս. ի վերոյ կողմանէ Սպանիոյ եւ Գալիոյ. անուն արեւմտեայ կղզւոյն՝ Ուբեռնիա է, զարեհատածեւ ճնճղկեան, յարեւմտեայ հարաւային ծայրին ութ մասին երկայնութեան, եւ յիսուն եւ ութ լայնութեան: ⁶ Գետք հզաւրք վեշտասան եւ ազգք յոլով: ⁷ Անուն մի(ւս)ոյ կղզւոյն Ալլիոն: ⁸ Եւ ի մէջ երկուց կղզեացն փոքունք կղզիք չորս:

⁹ Գ. Բնաշխարհ Գալիոս է, որ կոչի Գելտ-Գաղատիա. յարեւելից կալով Սպանիոյ. երեսուն մասն լայն եւ քառասուն եւ եւթն երկայն. եւ են ի Գալիոս լերինք մեծամեծք եւ գետք քսան եւ ինն. զուրթ ի Յունաց ծովն արձակէ. եւ զքսան եւ մի յՈվկիանոս. լինի ի նմա սպիտակ եւ սպանող գոմէչ: ¹⁰ Եւ ունի զհզաւր ազգն Փռանկաց. որոց հասարակն ի Գալիոս, եւ հասարակն ի Գերմանիա բնակեն:

¹¹ Դ. Բնաշխարհ Գերմանիա է, յարեւելից կալով Գալիոյ, եւ ի հիւսիսի սահմանի Գերմանիա նոյն Դանոբ գետով, առեալ ի նոյն դարձուածէ. բայց ունի լերինս անուանիս երիս, եւ գետս հզաւրս

⁵² Հմմտ. Սաղմ. ՀԳ.(ՀԳ) 12:

⁵³ Սաղմ. ՀԳ.(ՀԳ) 12

մետասան. գերկուսն ի Դանոբ արձակէ. ունի եւ անտառս չորս, յոյժ մեծածառք. ունի եւ զՍատրաբէն դաշտն, եւ զԻլիմաց-լոց անապատն. ունի եւ ձի վայրի:

12 Ե. Բնաշխարհ Դաղմատիա. յարեւելից հարաւոյ ծայրէն Գալլիոյ, քառասուն եւ երեք մասին երկայնութիւն, եւ քառասուն եւ ութ լայնութիւն: 13 Յարեւելից սահմանի Դանոբ գետով. ունի փոքր աշխարհս վեց. լինի անդ բոնոսոս գագանն՝ որպէս գեզն, գկոյն ձգէ եւ գորսորդն այրէ: 14 Ունի եւ կղզիս չորս: 15 Ընդ Մակեդոնիա Պաքարաւ, որ կոչին Ստուգոն եւ Իսա, որ է հանդէպ փոքր Դաղմատիայ, մինչեւ ցԿոսկիդա եւ Մելանա, հանդէպ Պոնտոսի ծոցոյն, եւ մտիցն Դիդոն գետոյ. յայս կղզի անգեալ էր երանելի Առաքեալն:

16 Զ. Բնաշխարհ Իտալիա, յանկեան Գալլիոյ. սկսեալ առ երի Դաղմատիոյ ի հարաւ կոյս. յորում ջրաբնակ գաւառն Վենետիոյ, եւ այլք գաւառք ցամաքայինք քառասուն եւ հինգ. աշխարհս վեց. յորոց մին Բիու-Գալու, յորում հոյակապ քաղաքն Ռաւէնա. եւ գետք հզաւրք երեք, որ կոչին Ատիւնոս, Պադոս, Ռիպոնիկոն, որ մտանեն առ նմին ի Յունիոս ծոց: 17 Իսկ ըստ հարաւոյ Սատեռինա աշխարհք, եւ Լատինա աշխարհ, յորում մեծն Հոռոմ. Հելլէնք Մեծք, առ որով ցանկալին Կամպանիա, հուպ կալով ընդ նա եւ ընդ Սիկիլիա կղզին. գետս ունի երեքտասան, եւ լերինս՝ այլ ոչ անուանիս:

18 Է. Բնաշխարհ Սարդիոնի մեծ կղզի, հուպ կալով ի Կիոս կղզի. յորում գաւառք քսան, եւ կղզիք մանուկք. եւ շրջապատութիւն նորա իննհարիւր ութսուն մղոն:

19 Ը. Բնաշխարհ Սիկիլիա մեծ կղզի, յարեւելից Սարդոնի. հեռի ի նմանէ երեքհարիւր յիսուն մղոնաւ. ունի եւ կղզիս մանուկս, եւ է երեքանգիւնի ձեւով. ծայրէ

ի ծայր հարիւր մղոն ունի, եւ գաւառս հինգ, գետք ութեւտասան. լերինք երկու, Պարթենոս եւ Բոռնոս, որոյ կատարն հանապազ հրով տոչորի:

20 Արդ գայս կարգ ի բուն հանելով՝ դարձցուք ի հիւսիսի, ի մնացեալ մասնէն Ովկիանոսի եւ անծանալթ երկրի. այլ աշխարհատող գերոպիա ածցուք ի հարաւ կոյս մինչեւ ցՅունաց ծովն:

21 Թ. Բնաշխարհ Եւրոպիայ Սարմատացւոց աշխարհին հասարակն է, յարեւելից կալով Գերմանացւոց, առեալ ի Խիստուղա գետոյ եւ ի հոմանուն իւրեանց լերանց. առ հիւսիսայինն Ովկիանոսիւ մինչեւ ցանծանալթ երկիր եւ ցծայր արեւելեայ Ռիպայ լերինն, յորում ելանէ Տանայիս գետ. բայց զամենայնդ ի միջաւրեայ կոյս բաժանէ Սարմատիա յերկուս. գելիցն՝ յԱսիա, եւ զարեւմտիցն յԵւռոպիա, մինչեւ մտանէ ի Մէոտիս ծովակ. նաւով գնոյն գործելով, մինչեւ ցՊոնտոս ծով. եւ ապա Պոնտոսիւ եւ Տիւրաս գետով սահմանի. ըստ հարաւոյ կուսէ որոչէ զԴակիացւոց աշխարհն ի Սարմատիոյ: 22 Եւ ունի Սարմատիա աշխարհս փոքունս. ի քրիստոնէից՝ զՏաւրական ցամաք կղզին, այսինքն զՔեռսոն, որ կայ ի մէջ Բիւկեան լճին եւ Մէոպոնիս ծովակի եւ Պոնտոսի, եւ մտիցն Կարկինիտեայ գետոյ ի հոմանուն ծոց: 23 Իսկ ի հեթանոսաց բազումս, յորոց մին կոչի Ամաքսարիու՝ որ են Սայլակենցաղք: 24 Ունի լերինս բոլորս եւլթն. արձակէ եւ ի Պոնտոս գետս բազումս, որք յիւրեարս անգեալ, անուանեն զմինն Կոչոյ. ունի փոքր լիճ մի եւ կղզիս երկու, եւ երկու բազին:

25 Ժ. Բնաշխարհ Թրակացւոց աշխարհն, յարեւելից Դաղմատիայ եւ առ երի Սարմատիոյ, առեալ ի Տառոս գետոյ մինչեւ ի Դանոբ: 26 Ունի փոքր աշխարհ հինգ, եւ այլ աշխարհ որ կոչի Վեռիւմուս, եւ Դաուդանիա չորեքքաղաքեան. իսկ ի

միջաւրեայ կուսէ զինքն զԹռակիա: 27 Իսկ ըստ արջնային կողմանէն մեծ աշխարհ Դակիա, յորում բնակեն Սլաւք քսանեւհինգ ազգք, յորոց փոխանակաւ մտին պատերազմաւ Գուդք՝ եկեալ ի Սկանիոյ կղզւոյ որ կոչի Եմիոս Գերմանացոց. իսկ Սկլաւքն անցին ընդ Դանայ գետ եւ կալան այլ աշխարհ ի Թրակիոյ եւ ի Մակեդոնիոյ, եւ անցին յԱք(այ)իա եւ ի Դաղմատիա: 28 Բայց յառաջ Թրակ գաւրավարութիւնք էին այսոքիկ. Թանդիդիկեանք, Սառգիկեանք, Սիկիլիտեանք, եւ այլք: 29 Եւ լերինք երկու, եւ գետս. մի է Դանոբ որ բաժանի ի վտակս վեց, եւ առնէ լիճ մի եւ կղզի, որ կոչի Պիւկի. ի կղզիս այս բնակեալ է Ասպար-Տրուկ որդին Խուբրաթայ, որ փախեալ ի Խազրաց ի Բուլխարաց լեռնէն, եւ գնաց հալածեաց ի մուտս կոյս գԱւառն ազգ, եւ բնակեցաւ անդ: 30 Սառնի գերջանիկն Կոստանդնուպալիս ի բերան մտից ծովագետոյն Պոնտոսի, որ կոչի Թրակական Պոսպորոն: 31 Ի Կոստանդնուպալսէ քսան մղոն է քաղաքն Երակլէա, յորում կայ թէատրոնն՝ որ մի է յեաւթն հրաշիցն. եւ ըստ հիւսիսոյ ի Հռոմ՝ երկու հարիւր մղոն:

32 ԺԱ. Բնաշխարհ Մակեդոնիա է յելից կալով Յունական պեղագոսին, առ երի Դաղմատիոյ եւ Թրակայ. ունի լերինս վեց, յորոց մինն Կիտառիոն, եւ միւսն Ոլիմբիս. գետք մեծամեծք վեց, եւ գաւառս երեսուն, եւ զմեծն Թեսաղիա, յորմէ Հայք: 33 Ունի մարմար կանաչ եւ սպիտակախայտ. ունի ծոցս վեց. յերկայնն մասունս եաւթն, իսկ ի լայն հինգ:

34 ԺԲ. Բնաշխարհ Ելլադա, առ երի կալով Մակեդոնիոյ. եւ ունի փոքր աշխարհ զԱքայիա, զՊիւսիոմ. եւ յԱքայիա՝ Կորնթոս քաղաք. եւ ունի զԱթէնս: 35 Լերինք երեք եւ գետք հինգ, քաղաք երեսուն եւ ութ. գաւառս երեսուն. զԱռանձնական Աքայիա, զԱռկադիա, զԱռգիա,

զԼակոնիկէ, զԻլիա, զՄիսիւնիա, Սիկոնիա, յորում մեհենք Պիսիդոնի: 36 Ունի Պելլոպոնեսոս ծայրս բազումս եւ անգիւնս, որք ունին հոմանուն ծոցս. լերինք չորս, գետք վեց, քաղաքք վաթսուն. յորոց մինն է Լակեդամոն. լինի մարմար կանաչ: 37 Եւ ունի Ելլադա այլ քաղաքս բազումս ի բազում գաւառս, եւ այլ լերինս ինն, յորոց է Պառնասոս, Ելիկին, Թոթոն, զորոց առասպելն պատմէ: 38 Ունի կղզիս քառասուն եւ չորս, յորոց է Կրիտն. ի նմ է Շանթական լեառն, եւ Ելեւսինա քաղաք: 39 Եւ բիու մեծ կղզի, եւ Ատալանդ փոքրիկ կղզեակ ի մէջն. զոր ասեն գտեալ գաւրացն Արտաշեսի Հայոց արքայի, զի մի նաւք ոռոճկացն յամիցեն, մինչեւ պաշարեալն էր զղղեակն Ջարմանալի. զի ջուրք յանպատճառս այսր անդր հոսէին. եւ ասեն անդ մեռեալ Արտաշեսի. եւ Արիստոտէլ անդ եղեւ խորասոյգ. Եւռոպոս է անուն նորա:

40 Կատարեցաւ եւոռպիա, երրորդ մասն աշխարհի:

ԼԻԲԻԱ
ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏԱԾ ԱՇԽԱՐՀԻՍ

- 1 Սկիզբն լայնութեան չափոյն աստի է:
- 2 Առաջին բնաշխարհ Լիբիոյ է Մաւրիտանիա, որ կոչի Տինգոնիա, յաղագս Տիգին քաղաքի որ ի նեղցին Հերակլեան ծովամիջոցին, որ է Սեպտ. յելից Գադիւրոն կղզւոյ, ուստի ելանէ Յունաց ծովն յՈվկիանոսէ. քսան եւ վեց մասին յերկայնութեան, եւ երեսուն եւ վեց լայնութեան:
- 3 Ունի լերինս հինգ. զՓոքր Ատլաս նանաւորն եւ զայլս, եւ զհասարակն Դուռդոն լերին. եւ գետս երկոտասան, զորս յՈվկիանոս արձակէ, եւ այլ եւս չորս զորս ի Յունաց ծովն. եւ ունի ազգս վեշտասան, եւ զՊիւոնոն-պեդոն որ է Հրագոյն-գաշտ:
- 4 Բ. Բնաշխարհ Երկրորդ Մաւրիտանիա, որ կոչի Կեսարինա. սա յելից կալով

Տինգանիոյ, եւ տարածի ի հարաւ կոյս. ունի գետս եաւթնեւտասն, եւ լիճս երեք, լեւրինս եաւթն. եւ ունի գաւառս ազգաց քսանեւեւթն, եւ պղնձափորանոցս: 5 Ասեն թէ կայ ի լեւրինս այս որք ընդիր կինաբառիս հանեն, այսինքն դեզ կարմիր:

6 Գ. Բնաշխարհ Ափրիկէ, յելից կալով Մաւրիտանեայ Կեսարինայ. ունի լեւրինս ութ, գետս իննեւտասն, լիճս ութ, գաւառս քառասուն եւ մի. ծոցք հինգ, յորոց երկու կոչին Սիւռու: 7 Կայ բանճար ինչ լաւտաս անուն, զոր թէ ոք ուտէ, զհայրենիան մոռանայ, ասէ Հոմերոս: 8 Ունի եւ այլ եւս կղզիս վեց, յորոց է Մէլէտի. ուստի ասէ Եգեկիէլ ասր բերել ի Տիւրոս, այսինքն ծովու բուրդ, որ է պիսինոն. լինի սաթ, բոյս փափուկ, որ ի ծովէ ելեալ յարեւ քարանայ, եւ լինի անդ կարմիր յակունթ. եւ մայրաքաղաք Կարքեղոն. եւ Տրոպոլիք՝ որ է երեք-քաղաք, Գիովբի, Կալանիա, Եւսի. թէպէտ եւ երեք այլ շինեցին Տիսոբա, Իդիսիա, Պոնդիկա, որոց իշխանացաւ իմաստունն Ներսեհ Կամսարական, պատրիկն Շիրակայ եւ Աշորունեաց տէրն:

9 Դ. Կիււենական որ կոչի Պենտապալիք՝ յելից Ափրիկոյ, ուր կան Երեկորնական պարտէզքն. ունի գաւառս մետասան. յորոց մինն Լուք կոչի. ունի եւ կղզիս երկու. գետս երիս, որ ի մի եկեալ անուանին Ալաթոն, եւ մտանեն ի ծով. եւ լիճ մի որ կոչի Լիւառիա. ունի եւ քարայրս Լասինիկացոց, յորում են նորակերպ գազանք, որք են մարդակերք, կենդոս՝ որոյ ազին թուչնոյ նման է. լինգնաս, սպուռինք, արջամկունք եւ այլ բազում սքանչելի գազանք:

10 Ե. Մարմառական Լիբիա եւ ամենայն Եգիպտոս ի մի աշխարհ է համարեալ. յելից կայ Կեռինականին, հոմանուն պեղագոսին, ցԱնթիթոն քաղաք, որ կայ ի մէջ ծովեզերն Ռինոկորոբայ եւ Ասկալոնի. եւ անդի յարեւմտեայ խորշն երկճիզ

Կարմիր ծովուն հանդէպ Քաջաց քաղաքի: 11 Ունի լեւրինս երկոտասան, յորոց մինն կոչի Ծիրամակամ. ունի գուբս երկու շինուածոյս, եւ լիճս երիս ինքնեղս. են եւ երիս լիճս այլ զոր Նեղոսի վտակքն առնեն. յորոց մինն հուպ է ի մեծն Աղեքսանդրիա, որ կոչի Ռաւանիտենիա, զոր կարծեմ զՄարեայ լիճն լինել: 12 Բայց գետ ունի Եգիպտոս մի՝ զՆեղոս որ է Գեհոն, բղիւ է ի Լուսնի լեռնէ, առ Անծանաւթ երկրի հարաւոյ. եւ դէպ ուղիղ գնալով ի յԵգիպտոս, առնէ ի նմա չորս կղզիս. եւ բաժանի ապա ի բազում վտակս, որք դարձեալ միացեալ առնեն կղզիս բազումս, եւ զառաջասացեալ լիճսն. եւ մին զատուցեալ անգանի յԵռոպոլիտիտոս ծոց, որ է արեւմտային խորշ Կարմիր ծովուն. եւ զայլ վտակսն ի Յունաց ծով: 13 Ունի Եգիպտոս գաւառս քառասուն եւ մի. միւսն Տանիա կոչի. եւ առ Կարմիր ծովովն Արաբացոց ծոցովն բնակեն Չկնակեր ազգն, որ կոչին Արաբ-Եգիպտացիք. ունի Եգիպտոս կղզիս մանուս մետասան՝ Յունաց ծովուն, յեզեր հոմանուն պեղագոսին:

14 Զ. Աշխարհ ընդհանուր Լիբիոյ է Ենդոս-Լիբիա, որ թարքմանի ներսագոյն Լիբիա, յելից կալով արեւմտեան Ովկիանոսի, առեալ յԱտաղոս մեծ լեռնէ, առ երի կալով երկուց Մաւրիտանացն եւ Ափրիկոյ. ձգի մինչեւ ցԹէնքայիմայ լեռն որ ասի Աստուածոց աթոռ, որ ըստ հիւսիսոյ է կարմրագոյն... Ունի լեւրինս ութ, գետս տասն, զոր յարեւմտեայ Ովկիանոս արձակէ. եւ այլ երկուս գետս զԲագուազաս եւ զԿիււնոփս: 15 Եւ ճարակեն զԵնտոս-Լիբիա ազգք երեքտասան, յորոց մին կոչի Սպիտակ-Եթէովպացիք, եւ միւսն Փայտեղէն-Եթէովպացիք. եւ անդ ասեն զԹզուկ ազգն, զոր ոմանք Պիքիթս կոչեն, եւ այլք Թոբիփիքս. են ի սմա եւ Սպիտակալերինք, յորոց հողն իբրեւ զձիւն սպիտակ է. թէպէտ Պտղոմէոս ոչ յիշէ: 16 Եւ զոնգնեղ-Ջիւր գազանէն ասեն թէ յՈվկիանոսէ ան-

ցանեն ընդ Ենտոս-Լիբիա մինչեւ ցնեղոս, եւ նման են գետաձիոյ եւ ամենեքեան որձ են. եւ թէ ուստի ծնանին՝ ոչ ոք գիտէ. եղջիւր մի ունի յոնգունսն, որ զորձաքար պատառէ, եւ զփիւղ սպանանէ դիւրաւ: 17 Են եւ այլ գազանք մարդակերպք եւ գինեսէրք: 18 Անդ ասեն վեց կղզիս, ուր կան որդիքն Ռաքաբիմայ՝ նախ քան գաւերն Երուսաղէմի գնացեալ անդ. զոր ասեն թէ գնաց Զոսիմոս միայնակեացն. բայց կարծեմ թէ զրոյցն այլաբանութիւն է, զոր պատմեն գնմանէ:

19 Է. Աշխարհ Լիբիոյ Եթէովպիա է, որ Ներքին Եգիպտոս կոչին, յերի Եգիպտոսի առ Կարմիր ծովովն Արաբացոց ծոցոյն, անցանելով զԱյրեցեալ գաւառովն ի հարաւ կոյս. ունի գետս երկու, զՆեղոսի վտակսն, որք յիրեար անգանին. եւ դարձեալ բաժանեալք առնեն զՄեմնոս կղզի, եւ անդրէն միաւորին. եւ միւս գետ որ կոչի Սատապոս որ ելանէ ի Կողովի լճէ, եւ անգանի ի Նեղոս, առ կղզւոյն: 20 Ունի եւ լերինս ութ. ունի եւ փոքր աշխարհս երեք, զԲարբառիա՝ առ Բարբառական ծոցովն, եւ զԱգոնիա՝ յորում լինին փեղք բազմաշատք, եւ զՏոովք: 21 Ունի եւ գաւառս ազգաց երեսունեւվեց, յորոց մինն կոչի Բաբելացիք եւ Արմատակերք, եւ մինն Ոքսոմոնտացիք. յորում կայ թագաւորութիւն մեծ հանդէպ Պոռնեայ ծայրին, որ բաժանէ ընդ Ատողիտէ եւ ընդ Երջանիկն Արաբիա. գայս տեղոյ ասել թուի ի Յոր. Saba f գնանապարհս Թեմնացոց, որք ի շաւիղս Սաբայ հայրի՞: 22 Կան եւ անդ Թգուկք եւ ազգն Զագակերք, եւ Վրանաւորք, եւ ի Միջին-Եթէովպացիք: 23 Ունի եւ կղզիս յԱրաբացոց ծոցին քսան եւ եաւթն. եւ այլ կղզի որ կոչի Մոգուց, եւ այլ որ Հաւուց. ունի եւ զԽնդաբեր երկիրն եւ Զմոսաբերն, ունի եւ զԱւազուտն եւ զԱնանձրեւ երկիրն:

24 Ը. Աշխարհ Լիբիայ Ներքսագոյն Եթէովպիա է. որ սկսանի յարեւմտականէ յանձանաւթ յերկրէ, յերի կալով Ինդոս-Լիբիոյ, եւ Ենտոս-Եթէովպիայ. եւ ըստ հարաւոյ՝ սահմանի անձանաւթ երկրաւ. առ որով բնակեն Երեկորնական-Եթէովպացիք. եւ ի հարաւոյ կողմանէ մերկ Վիշապամարդք. եւ ըստ հիւսիսոյ՝ Զկնակեր Եթէովպացիք, յորում առիւծաշուն գազանն. եւ ի կողմանէ նոցա Փրփրեղջիւր Եթէովպացիք, յորում կենդանի ինչ նման անլթոյ, մարդամարտ եւ անուշահոտ. յորում քաղ ծառասէր եւ մարդամարտ, եւ ընծուղտք, եւ փեղք սպիտակք եւ եղջիւրակնճիթք եւ վագերք եւ վագերածիք եւ այժամարդք՝ որք զպատկեր մարդոյ ունին, եւ են թաւք եղջիւրաւորք եւ կճղակաւորք, եւ ինձք գեղեցկախայտք յոյժ: 25 Եւ ի հարաւոյ աշխարհ մի է, որ Ակիսամբայ կոչի, յորում լինի գազան ինչ՝ կանացի ունելով դէմս եւ ձեռս եւ մէջս, եւ անձն չորքոտանի գազանի. եւ այլ մարդակերպք գազանք, շնակնճիթք եւ մերկք, մեծականջք եւ ագեւորք, որպէս գառիւծակապիկ: 26 Յորոյ յելից կուսէ Բարձրագագթունք Եթէովպացիք, եւ այլ ի ներքս Մարդակեր Եթէովպացիք: 27 Եւ գետակ մի որ կոչի Ռապտոս, յորում լինի գազան ինչ հրաշունչ վարագանման, եւ սալամանտր գազան՝ որ նման է կովիդէաց, որ անցանէ ընդ հուր եւ շիջուցանէ: 28 Լինի յաշխարհն այն եւ գեսուբէս գազանն որպէս զոչխար խարտեշ, եւ յոյժ սիրելի ձկանց, երկակենցաղ գոլով, զժողովեալ առ ինքն ձկունսն ուստ յորժամ լողայ ի ջուրն:

29 Կատարեցաւ երկրորդ հատածն:

ԱՍԻԱ

1 Առաջին բաժին երկրի բնակութեան մարդկան ընդհանուր Ասիա է. որ սահմանի ի մտից կուսէ Եւրոպեաւ, իսկ ի հիւսի-

սոյ, յեւրից եւ ի հարաւոյ՝ անծանաւթ երկրաւ եւ Լիբեաւ. եւ մտանեն ի մի մի աշխարհք կողման. եւ է նախակողմն Միջերկրայք, որք մտանեն ընդ մէջ Յունաց ծովուն եւ Պոնտոսի, վասն որոյ եւ Միջերկրէ կոչին:

2 Ա. Աշխարհ Ասիայ Բիւթանիա. յեւրից Կոստանդնուպաւսի, հանդերձ մտիւք ծովագետին Պոնտոսի որ կոչի Թրակական Փաւսփոռոս, մասամբ ինչ Պրոպոնտեայ. առեալ ի մեհենէն Արտեմեայ, որ կայ յելան Պոնտոսի, մինչեւ ցմուտ Ռոդանգայ գետոյ, եւ զՈլոնպիոս լեառն. եւ ունի զՍելինոն լեառն եւ գետս զԵլադաս եւ զՋոպիտս եւ զհզաւրն Սագառիս, եւ մանունս որք ի նա անգանին. զՍիւնաս լիճ ունի մերձ Նիկոմիդեայ եւ զԱսկանիդէս. ունի կղզիս հինգ ի Պոնտոս ծովուն, յորոց երկուքն կոչի Կիանիա. ունի եւ լիճ մի այլ Պուամա քաղաք: 3 Ունի եւ մայրաքաղաքս երկուս զՔաղկեդոն եւ զՆիկոմիդիա, որք ունին ընդ ինքեանս քաղաքս չորեքտասան, եւ Եմպոռիոնս բազումս, այսինքն քաղաքս ծովեզերայս, վաճառատեղիս. լինի առ եզերսն Դակայ գետոյ հող սպիտակ առգեղ անուն՝ զոր աղացեալ ցանեն ի վերայ ցորենոյ. վեց կայթն կապիճ մի. եւ պահի ազնիւ եւ ճճի չուտէ:

4 Բ. Աշխարհ Մուսիա Մեծ եւ Փոքր, որ կոչի Ելեսպոնտոս առ երի Բիւթանիոյ. ունի գետս չորս եւ մայրաքաղաք զԿիզիկոն, յորում տաճար, եւ այլ շինուած մի յեաւթն հրաշիցն: 5 Եւ երեք են քաղաքք, Իլիոն, Դառգանոն, Տրովադա. զորոց պատերազմէ Տիքտիոն պատմէ եւ առասպելքն Հոմերոնի. ունի եւ այլ քաղաքս երեսուն եւ ութ:

6 Գ. Աշխարհ Առանձնակ Ասիա, յերի կալով Միւսիայ առ ծովով, յորում մայրաքաղաք Եփեսոս, Ջմիւռնիա, Պեռգանոս, Տուալիս. որք ունին ընդ ինքեանս քաղաքս քառասուն եւ ութ. եւ ունի փոքր աշխարհ

զԼիւդիա, յորում մայրաքաղաք Սառդոս, զՆոլիս, զԷոնիա, որք են Յոյնք, զԿառիա, եւ գետս հինգ: 7 Ունի կղզի զՔիոս հոմանուն քաղաքաւ, եւ Պոսիդա որ լինի անդ մագղղիկ՝ խիժ ծառոյ. եւ զԿառոս եւ զՍամոս հոմանուն քաղաքաւ, եւ զԿով, զոր Ղուկաս ասէ ի Գործսն: 8 Եփեսոս հարկատու էր Արտեմեայ. անդ է Յոհաննու աւետարանչի գերեզմանն, եւ միւս Յոհաննու՝ որ կոչեցաւ Մարկոս. եւ այլք զայլ ոմն Յովհան ասեն:

9 Դ. Աշխարհ Ասիոյ՝ Լիկիա, որոյ մայրաքաղաք է Ջմիւռնիա. ունի լերինս երկուս եւ գետս չորս, եւ կղզի զՌոդոս, հոմանուն պեղագոսին: 10 Լինի անդ խունկ զուկին՝ զոր Հայք արուս կոչեն, ի ծառոյ ծորելոյ որպէս մեղր կամ մրուր թանձր:

11 Ե. Բնաշխարհ Ասիոյ՝ Փռիւզիա է, յեւրից կալով Առանձնակն Ասիոյ եւ յերի Լիկիոյ. ունի յինքեան աշխարհս երեք, զՊիսիդիա՝ յորում մայրաքաղաքն Անտիոք, եւ այլ քաղաքս քսանեւեկեց. յորոց մին կոչի Կիւտոս, այսինքն տեղի տապանին Նոյի շինելոյ, եւ եթէ առասպել է եւ եթէ ճշմարիտ ոչ գիտեմ, եւ Պակատիանի, յորում մայրաքաղաք Լաւոզիկէ, եւ այլ քաղաքս քառասուն. եւ Սաղուտառիս, յորում մայրաքաղաք է Սիւննադա. եւ այլ քաղաքս երեսուն. եւ ունի լիճս երեքտասան:

12 Զ. Աշխարհ Պափղագոնիա՝ յեւրից կալով Ոնոռատայ աշխարհի, առ երի ծովուն Պոնտոսի, որ կոչի Պոնտոս Գաղատական. ունի գետս Ջալիքոս եւ զՈլիս. եւ մայրաքաղաք զԳերմանուպաւսիս, որոյ բերդ Գանգրայ. ունի եւ գաւառս երեքտասան:

13 Է. Աշխարհ Ասիոյ՝ Գաղատիա Առաջին, յեւրից Փռիւզիայ, եւ առ երի Պամփիլագոնեայ. գետ զնոյնսդ ունի:

14 Ը. Աշխարհ Երկրորդ Գաղատիա, յեկից Փռիւզիոյ, եւ առ երի առաջին Գաղատիոյ, մինչեւ ցՊամփիլիա. եւ գետս ունի որ յառաջ ասացեալ գետսդ անգանին եւ լիճս առնեն:

15 Թ. Աշխարհ Սաւրիա՝ յեկից կալով (Պիսիդիոյ), առ երի ծովուն հանդէպ Կիպոսս կղզւոյ. ունի լեառն զՏաւրոս. լինի անդ խոնգս ստիրակ, կուճուճ, բոգոմբիթ, կաղամիտա, ամենեքեան ի ծառոց ծորելոց, ի կերածէ ճճոյ միոյ՝ որ է դեղին, սեւ խայտուց ունելով, նման թրթրոյ. ունի մայրաքաղաք զՍելեւկիա, ընդ որով այլ քաղաքք քսան եւ երեք:

16 [Եւ զխոնգսն ոչ է պարտ միայն ծխել, զի ոչ տայ ազնիւ հոտ. այլ խոնգեալ ընդ այլ՝ յոյժ անուշ է. եւ արժէ լիտրն դահեկան մի. բայց զազնիւն ժողովեն ավճք եւ դնեն ի բոյնս, ի կտապս իւրեանց, զոր սպանեալ առնուն. եւ ծառք ուստի ծորին՝ բարակք են. ստուարն լինի որպէս լուծ, ընդ որ մտեալ ճճին ընդ տակն, երթայ ուտելով մինչեւ ցծայրն՝ գտանէ, եւ ապա մեռանի, եւ թափին խոնգքն ի խնամոցն Աստուծոյ]:

17 Ժ. Աշխարհ Լիկոնիա է, յեկից կալով Գաղատիոյ Երկրորդի, առ երի Սաւրիոյ. ունի արձակ դաշտս անջուր եւ մանունս լերանց:

18 ԺԱ. Ելիոն-պոնտոս յեկից նոյն Պոնտոսի, եւ յեկից Պափլագոնայ առ երի Երկրորդ Գաղատիոյ:

19 ԺԲ. Աշխարհ Պոնտոս Պոլեմոնական յեկից կալով Ելիոն-պոնտոսի, առ երի Պոնտոս ծովու:

20 ԺԳ. Աշխարհ Ելիոն-պոնտոսի առ երի Լիկայոնիոյ:

21 ԺԴ. Աշխարհ առաջին Կապադոկիա, յեկից կալով Երկրորդ Կապադոկիայ, որ եւ նա աշխարհասամարն է: 22 Ունի լեառն զԱնտիտաւոսս եւ զայլ փոքունս.

եւ գետս Մելաս եւ զԱլիս, եւ զայլս մանունս որք ի նա խառնին:

23 ԺԵ. Աշխարհ՝ Առաջին եւ Երկրորդ Կիլիկայք են, յեկից կալով Լիկոնիայ եւ Սաւրեայ, յերի Կապադոկացւոց յեզր ծովուն իւրեանց, եւ Սիսիկեան ծոցոյն:

24 Լեառն ունի զՏաւրոս եւ գետս վեց, զԱռիմակիս, զԿալիգոս, զԴամոս, զԿիւնդնոս, Չաւոս, զՊիռամոս. որոց մայրաքաղաքք են Տարսոն, եւ Անարգաբա. ընդ որովք աշխարհք բազումք եւ բերդք. եւ երկու դրունք Մալիս եւ Պատան, ելանելոյ յԱսորիս. եւ է ամենաբեր հանգոյն երկրին Յորդանանու:

25 ԺԶ. Աշխարհ Կիպոսս կղզի յեկից կալով Պամփիլիական պեղագոսին, առ երի Կիլիկոյ մինչեւ ցՓիւնիկական պեղագոսն. եւ ունի լեառն զՈլիմբոս. եւ գետս չորս. երեք մասն երկայն եւ մի լայն: 26 Լինի անդ լատան՝ ցաւղ անկեալ զխոտով, կռեալ ի վարիչս եւ ի մորթս քաւից... ժողովեն ի խոնկ:

27 ԺԷ. Աշխարհ Երկրորդ Հայք, որ արդ կոչին Առաջին Հայք, յեկից կալով Կիլիկիոյ առ Տաւրոս լերամբ յերի Ամանոս լերին, որ բաժանէ ընդ նա եւ ընդ Կոմագենի Ասորւոց մինչեւ ցԵփրատ: 28 Ունի եւ այլ լերինս. զԻգոն եւ զԲասիլիկոն եւ զԿոռմանդոն. եւ գետ գնոյն զՊիռամիս եւ զՊառատիս եւ զԿաւկաւա եւ զԿառոմոսոս, եւ դրունս երկու ելանելոյ Ասորւոց:

29 [Առաջին Հայք յեկից կալով Առաջին Կապադոկիոյ առ երի Բ Հայոց. եւ սահմանի յեկից Եփրատաւ. եւ լեառն ունի զԱռգէոս. եւ գետ երեսուն, զԱլիս, եւ այլ մանունս:

30 Երրորդ Հայք են որ կան յարեւելից Կապադոկիոյ, եւ երկայն տարածի մինչեւ ցԵփրատ. եւ ունի այլ գետս երկու, եւ լերինս բազումս մեծամեծս քսանեւերկու:]

31 ԺԸ. Աշխարհ Ասիոյ՝ Սարմատացւոց հասարակն է. որ բարձանի արեւելեան

ծայրիւ Ռիպեայ լերամբ եւ Տանայիս գետով, եւ Մեռոտիս ծովակաւ մտիւքն յԵւբսինոս Պոնտոս ծով. եւ անտի նոյն ծովեզերքն յելս կոյս, մինչեւ ցմուտ Կուռաքի գետոյ՝ որ կոչի Ագուաւ, եւ անտի առ Կաւկասին լերինսն՝ առ Վրաւք եւ Աղուանիւք, մինչեւ ցԿասբից ծովն, ի մուտս Սըւանաս գետոյ (Սըւանաս գետ չլսի ուրեք):
 32 Եւ ունի լերինս զՇանթայինն եւ զԶիականն, որ արձակէ գետս Հինգ ի Միովիտ ծով. եւ Կաւկաս արձակէ գետս երկու՝ զՎալդանիս մինչեւ ցԿուաքս լեռն, որ սկսանի Հանդէպ Կաւկասայ, եւ ձգէ գերկայնութիւն իւր ի մուտս կոյս զՀիւսիսեաւ, մինչեւ ի մէջ մտանէ ընդ Մէտովտիս (եւ) ընդ Պոնտոս ծով. որ արձակէ գետ մի Փսեւքոսս անուն, որ մեկնէ ընդ Փոսփորոնն եւ ցբուն սահմանն յորում քաղաքիկն Նիկոփս: 33 Որ ըստ Հիւսիսոյ են ազգ թուրքաց եւ Բուլղարաց, ըստ անուանց գետոցը կոչեցեալ, Կուփի Բուլղար, Դուչի Բուլղար, Ողխոնտոր Բլկար եկն, Չդար Բուլղար. աւտար այժմ ի Պտղոմէականն են այս անուանք: 34 Եւ ի Զիական լեռնէն փախեալ որդին Խուրբադրայ: 35 Եւ ընդ մէջ Պուլղարաց եւ ծովուն Պոնտոսի բնակեն ազգք, Գարչք եւ Քութք եւ Սւանք մինչեւ ցՊիսինուն (քաղաք) ծովեզերային՝ Սեւաստուպալիք, եւ անդր եւս մինչեւ ցգետն որ կոչի Դուակոն որ է վիշապ, որ հոսի յԱղուանաց, եւ բաժանի ընդ Ափխազս եւ ընդ Եգր աշխարհ. եւ ունի ազգագաւառս քառասուն եւ վեց: 36 Եւ ի Հիւսիսոյ՝ առ Անծանաւթ երկրաւ բնակեն թագաւորական Սարմատք եւ Զիակերք. իսկ առ մտիւքն Տանայիս գետոյ՝ բնակին Նախճամատեանք, եւ ազգ մի այլ որ են Կղարչք. եւ ապա Սիւուակացիք, ապա Միզոսդեսէն գաւառն. եւ ապա յարեւելից կուսէ Շանթային լերանցն բնակեալ են Ամագունք, որք են կանայք պատերազմողք, մինչեւ ցգետն որ կոչի Իուա, որ երկակի բղխէ ի Հիւսիսոյ Անծանաւթ երկրի, եւ միանան. եւ հասեալ մերձ Զիական լերանցն արձակէ վտակ մի ի Տանայիս գետոյ որ ի Միովիտ ծովակ իջանէ. եւ այլն դառնայ յարեւելս կոյս մինչեւ հանդէպ Շանթային լերանցն. եւ ապա գան այլ երկու գետք յարեւելից կուսէ ի Հիւսիսոյ լեռնէն որ կոչի Ռիմիկա, եւ առնեն գնա Եաւթանասնավտակեան, զոր կոչեն Թուրքք Աթլ գետ. որոյ մէջն է կղզի, յոր մտեալ ամրանայ Բասլաց ազգն, ի հզաւր ազգէն Խազրաց եւ Բւլխաց, ճարակելոց յելից եւ ի մտից, եկելոց անդ ի ձմերոց. եւ կոչեն Սեւ կղզի. զի յաղաքս բազմութեանն ազգին Բասլաց՝ մարդոյ եւ անասնոյ անդ մտելոցն՝ սեւ երեւի. զոր Պտղոմէոս Գուա կղզի կոչէ: 37 Եւ վտակքն Աթլ գետոյ անցեալ (ընդ) կղզին դարձեալ միանան եւ մտանեն ի Կասբից ծովն, բաժանելով ընդ Սարմատիա եւ ընդ Սիւլիթիոյ աշխարհն: 38 Որոյ ըստ մտից, ասէ Պտղոմէոս, զԱդոն եւ զԱղանդան եւ զՍոնդաս եւ զԳեռուա ազգս հոմանուն գետաւք որ ի Կաւկասայ հոսի ի ծով, մինչեւ ցԱղուանից սահմանն: 39 Եւ են ի Սարմատիոյ համարեալ, այսպէս, սկսեալ ի մտից յելս կոյս. նախ ազգ Աղուանաց, Աշտիգոր որ ըստ հարաւոյ. համաբնակ նոցա Խբուրք եւ Քութեք եւ Արգուել եւ Մարդոյլ, եւ Թակոյր. եւ Ալանք են յետ Դիքորին, յԱրդոգ աշխարհի Կաւկասին լերանցն. ուստի հոսի գետն Արմնայ, եւ գնալով ընդ Հիւսիսի՝ ընդ դաշտ անբաւս, խառնի յԱթլ. եւ ի նոյն լերինն՝ յետ Արդոգեան ազգին բնակեն Դաջանք, Դուալք, Ծըխոյք, Փուրքա, Ծանարքայ՝ յորում Ալանաց դուռն. եւ միւս դուռն որ ասի Քծեքեն, հոմանուն ազգի. եւ ապա Դուծք եւ Խուժք եւ Խիստք մարդակերք. ապա Զղաւատք, ապա Գուգամակարք, ապա Դուրծկք, ապա Դիդոք, ապա Լեկք, ապա Տապոտարանք, ապա Յադուտականք, ա-

տերազմողք, մինչեւ ցգետն որ կոչի Իուա, որ երկակի բղխէ ի Հիւսիսոյ Անծանաւթ երկրի, եւ միանան. եւ հասեալ մերձ Զիական լերանցն արձակէ վտակ մի ի Տանայիս գետոյ որ ի Միովիտ ծովակ իջանէ. եւ այլն դառնայ յարեւելս կոյս մինչեւ հանդէպ Շանթային լերանցն. եւ ապա գան այլ երկու գետք յարեւելից կուսէ ի Հիւսիսոյ լեռնէն որ կոչի Ռիմիկա, եւ առնեն գնա Եաւթանասնավտակեան, զոր կոչեն Թուրքք Աթլ գետ. որոյ մէջն է կղզի, յոր մտեալ ամրանայ Բասլաց ազգն, ի հզաւր ազգէն Խազրաց եւ Բւլխաց, ճարակելոց յելից եւ ի մտից, եկելոց անդ ի ձմերոց. եւ կոչեն Սեւ կղզի. զի յաղաքս բազմութեանն ազգին Բասլաց՝ մարդոյ եւ անասնոյ անդ մտելոցն՝ սեւ երեւի. զոր Պտղոմէոս Գուա կղզի կոչէ: 37 Եւ վտակքն Աթլ գետոյ անցեալ (ընդ) կղզին դարձեալ միանան եւ մտանեն ի Կասբից ծովն, բաժանելով ընդ Սարմատիա եւ ընդ Սիւլիթիոյ աշխարհն: 38 Որոյ ըստ մտից, ասէ Պտղոմէոս, զԱդոն եւ զԱղանդան եւ զՍոնդաս եւ զԳեռուա ազգս հոմանուն գետաւք որ ի Կաւկասայ հոսի ի ծով, մինչեւ ցԱղուանից սահմանն: 39 Եւ են ի Սարմատիոյ համարեալ, այսպէս, սկսեալ ի մտից յելս կոյս. նախ ազգ Աղուանաց, Աշտիգոր որ ըստ հարաւոյ. համաբնակ նոցա Խբուրք եւ Քութեք եւ Արգուել եւ Մարդոյլ, եւ Թակոյր. եւ Ալանք են յետ Դիքորին, յԱրդոգ աշխարհի Կաւկասին լերանցն. ուստի հոսի գետն Արմնայ, եւ գնալով ընդ Հիւսիսի՝ ընդ դաշտ անբաւս, խառնի յԱթլ. եւ ի նոյն լերինն՝ յետ Արդոգեան ազգին բնակեն Դաջանք, Դուալք, Ծըխոյք, Փուրքա, Ծանարքայ՝ յորում Ալանաց դուռն. եւ միւս դուռն որ ասի Քծեքեն, հոմանուն ազգի. եւ ապա Դուծք եւ Խուժք եւ Խիստք մարդակերք. ապա Զղաւատք, ապա Գուգամակարք, ապա Դուրծկք, ապա Դիդոք, ապա Լեկք, ապա Տապոտարանք, ապա Յադուտականք, ա-

պա Խենաւք, ապա Շիղպք, ապա Ճիղբք, ապա Փիւք: ⁴⁰ Եւ ապա Կաւկաս բաժանի յերկուս բազուկս, մինն գնայ դէպ ուղիղս կոյս, յորում Շրւան եւ Խորւան ազգ՝ մինչեւ ցԽորսովքմ. եւ միւս բազուկն արձակէ նախ վտակ մի գԱրմ գետ, որ է դէպ ուղիղ ի հիւսիսի՝ յԱթլ գետ, եւ ապա նոյն բազուկն գնայ զելիւք հիւսիսոյ, յորում բնակեալ են Թաւասպարք, Հեծմատակք, Իժմախք, Փասխք, Փուսխք, Փւքանակք, Բագանք, ուստի առնու պարիսպն երկայն՝ որ կոչի Ապգուտկաւատ, մինչեւ ցԱլղմինոն մաւրս? եւ ցծով: ⁴¹ Որոյ ըստ հիւսիսոյ՝ Մասքուլթան ազգն բնակեալ են, ի Վարդանեան դաշտին, մինչեւ ցԿասբից ծովն, յոր բազուկն Կաւկասայ հպի, յորմէ ածեալ է զպարիսպն Դարբանդայ, այսինքն Կապ եւ դուռն՝ քաղաք պահակին Ճորայ. աշտարակ ահագին ի ներքս ի ծովուն կացուցեալ: ⁴² Իսկ ի հիւսիսոյ նորա՝ թագաւորութիւն Հոնաց հուպ ի ծով. եւ ի մտից նորա առ Կաւկասով Վարաջան քաղաք նոցին Հոնաց եւ Չունգարս Մսրնդոն: ⁴³ Եւ յարեւելից բնակեն Սաւիրք ցԹալդ գետ, որ մեկնէ ընդ Ասիական Սարմատք եւ ընդ Սիլիթիա աշխարհք. որ են Ապախթարք, այսինքն Թուրքաստանք, եւ Խաքան թագաւոր նոցա, եւ Խաթունն՝ դշխոյ նոցա կին Խաքանայ:

⁴⁴ ԺԹ. Աշխարհ Ասիոյ Կողբիս է, որ է Եգր. յելից կալով Պոնտոս ծովուն առ երի Սարմատիոյ, ի մտիցն Դռակոն գետոյ մինչեւ ցԿաւկաս լեռոն եւ ցնորին բազուկ, որ բաժանէ ընդ նա եւ ընդ Վիրս. եւ անտի սահմանի մասամբ ինչ Մեծ Հայոց մինչեւ ցԿապպադակիան Պոնտոս: ⁴⁵ Եւ բաժանեալ է յինքեան չորս աշխարհս փոքունս, ի Մանկիլ, ի յԼգոնեւ, ի Կի, որ է Առանձնակ Եգերայ, ի խաղ իւրում Փասխ գետ, առ հոմանուն քաղաքաւ, եւ ի Ճանիւս որ են Խաղտիք, յորում գետ Մեգաղու Պոտամիա: ⁴⁶ Ունի եւ այլ գետս. զԱկամսիս որ է Յոհ, որ գայ ի Մեծ Հայոց:

⁴⁷ Ունի հինգ քաղաքս, Իանի, Կոտա, Ռոդիւպաւլիս, Աթինա, Ռիզոն. եւ այլ բազում եմպոռոնս այսինքն գեղաքաղաքս ծովեզերեայս, յորոց է Տրապիզոն:

⁴⁸ Ի. Աշխարհ Վիրք, յելից կալով Եգերայ, յերի Սարմատիոյ առ Կաւկասով, մինչեւ ցԱղուանից սահման, եւ մինչեւ ցՀայոց սահմանն՝ առ Կուր գետովն:

⁴⁹ Եւ գաւառք են այս, սկսեալ ի Վոհ գետոյ եւ ի հիւսիսոյ Տայոց. Կարճք, զոր ի Հայոց հանեալ է, եւ Շաւշէթ. Արտահան գաւառ, զոր առեալ է ի Հայոց, ընդ որ անցանէ գետն հզաւր Կուր, որ ի Տայոց գալով, ի Կող գաւառէ ընդ ստորոտս Զաւախաց, իջանէ ի Սամցիս եւ դառնայ յարեւելս՝ անցանելով ընդ Վերին աշխարհն Վրաց, բաժանելով զգաւառսն, զԳոռոթիսիսեւ, զՏունիսիսեւ, որոյ ի գլուխն Դեկիցիսէ բերդ, եւ զՄանգլեացփոր, եւ զԲողնոփոր՝ մինչեւ ցՊարուար գաւառ, որ պատէ զՏիսիս քաղաքաւ. բայց երեք փորակդ ի Հայոց հանեալ է: ⁵⁰ Իսկ ըստ հիւսիսոյ գետոյն մեծին Կուրայ, հանդէպ Թար գաւառի՝ Արգէթու լեռունք, եւ ի նոյն կողմանէ դաշտին Դւան, եւ Աչէլէտիսիսեւ եւ Քորդիթիսիկոսիսեւ, մինչեւ ցՍացիսումէթ, որ ի ստորոտս Կովկասու. յորմէ հոսի Լէխ գետ, եւ անցեալ ի հարաւ կոյս իջանէ ի Կուր. եւ առ նովաւ Խառնիսիսեւ ի Յիրասսամայա, մինչեւ յԱրագւ գետ, որ հոսի ի Կաւկասայ, եւ գնալով ընդ հարաւ ընդ Ախալցիսիս բերդ, եւ անցանէ ընդ մէջ Մցիսիթայ քաղաքի եւ լլրոյ Սուրբ խաչին, իջանէ ի Կուր, եւ բովանդակի ի Վերին աշխարհ Վրաց. յորմէ յառաջ խաղացեալ Կուր՝ գայ ի Տիսիս մայրաքաղաք Վրաց. գնա թողլով Պարուարաւ, եւ զԾոփոփոր եւ զԿողբոփոր եւ զՉորոփոր հոմանուն գետաւք, մինչեւ ցՀնարակերտ քաղաք, զորս ի Հայոց հանեալ է. որոց ըստ հարաւոյ լեռանադաշտքն Զաւախաց բազում լճաւք լի գանազան ձկամբք, եւ Թուղք եւ Տա-

չիր. որոց ի հարաւ Գանկարքա. զարմէնդ ի Հայոց հանեալ է: ⁵¹ Իսկ հանդէպ զոցա ըստ հիւսիսոյ կողմանէ Կուրայ՝ գաւառք, Խւէթ, Խերկ, Էրծւոյ, Թիանէթ, Ծորէնոր:

⁵² ԻԱ. Աշխարհ Աղբանիա, այսինքն Աղուանք, յելից Վրաց, յերի Սարմատիոյ առ Կաւկասով, մինչեւ ցՀայոց սահմանաւ, առ Կուր գետով. թէպէտ եւ աստի ցԿուր զամենայն սահմանս հանեալ է ի Հայոց:

⁵³ Բայց մեք ասացուք զբուն աշխարհն Աղուանից որ ընդ մէջս է մեծի գետոյս Կուրայ եւ Կովկաս լերինն: ⁵⁴ Նախ առ Վրաւք, Եխնի գաւառ առ Աղուան գետովն, եւ Քամբէճան առ Կուրաւ. եւ ըստ հարաւոյ նորա բերդն Վարազմանաւառ, հանդերձ Կուրբաթ գեղաքաղաքաւ, եւ վայրքն անապատ մինչեւ ցԿուր գետ. յորոյ յելից կողմանէ Գըւգաւ քաղաք, առ Աղուան գետով, եւ Բիխ գաւառ առ Կաւկասաւ, եւ յելից նորա, Շաքէ, եւ Դէդառու գետ. առ որով հոմանուն գաւառ՝ առ Սանի գետով: ⁵⁵ Այս ամենայն հոսին ի Կովկասայ, եւ խառնեալ ի յԱղուան գետ՝ անկանին ի Կուր գետ. իսկ ի յելից կուսէ Քավաղակ քաղաք Աղուանից մերձ ի Կաւկաս. ընդ որոյ մէջ գետն Սէքոջ դէպ ի հարաւոյ ըստ փոքր (?) Հայոց:

⁵⁶ ԻԲ. Ունին Մեծ Հայք շուրջ զիւրեւ գաւառս հնգետասան, որք են այսք:

⁵⁷ Առաջին աշխարհ Բարձր Հայք, այսինքն Կարնոյ քաղաք. երկրորդ աշխարհ՝ Չորրորդ Հայք. երրորդ՝ Աղձնիք առ Տիգրիս գետով. չորրորդ՝ Տարուբերան որ է Տարաւն. հինգերորդ՝ Մոգք որ առ Ասորեստանեաւ. վեցերորդ աշխարհ՝ Կորճէք. եաւթներորդ աշխարհ՝ Պարսկահայք, որ առ Ատրպատականիւք. ութերորդ աշխարհ՝ Վասպուրական, որ ըստ մտից հիւսիսոյ նորա է. իններորդ աշխարհ Սիւնիք՝ որ առ Երասխաւ, տասներորդ՝ Արձախ որ յերի նորա կայ. մետասաներորդ աշխարհ՝ Փայտակարան քաղաքով որ առ եզերքն

Կասբից, ի մուտս Երասխայ. երկոտասաներորդ աշխարհ՝ Ուտէացոց, որ առ Աղուանիւք եւ Կուր գետով. երեքտասաներորդ աշխարհ՝ Գուգարք՝ որ առ Վրաւք. չորեքտասաներորդ աշխարհ՝ Տայք, որ առ Եգերք. հնգետասաներորդ աշխարհ՝ Արաւրատ, ի մէջ նոցա:

⁵⁸ Արդ ունի առաջին աշխարհ գաւառս ինն. Դարանաղի, Աղիւն, Մզուր, Եկեղեց, Մանանաղի, Դերջան, Սպեր, Շաղգամք, Կարին. եւ բարձր ոչ միայն քան զՀայք, այլ եւ քան զամենայն երկիր. վասն որոյ Կատար երկրի կոչեցին զնա, զի ի չորս կողմ աշխարհի ջուր արձակէ. զի բոլի չորս գետս գաւրեղս, զԵփրատ՝ յարեւմուտս, եւ զԵրասխ՝ յարեւելս, զԳայլ՝ ի հարաւ, զԱկամսիս որ է Վոհ ի հիւսիս:

⁵⁹ Ունի լերինս մեծս երիս. ունի երէս, եղջերու, այծ եւ քաղս, առն եւ արտի, վիթ, եւ կրկիթ եւ խոզ. եւ ի հաւուց ճարակաւորս, զորս կաքաւ, զարաւշ, զանիդ եւ զայլս. ունի եւ ջերմուկս եւ աղտս եւ զամենայն պարարտութիւնս երկրի:

⁶⁰ Բ. Աշխարհ Հայոց. Չորրորդ Հայք, որ է Ծոփաց կողմն, յերի բարձր Հայոց, Մելտինէ քաղաքաւ սահմանի ըստ մտից, եւ ըստ հարաւոյ՝ Միջագետովք, եւ ըստ ելից Տարաւնով: ⁶¹ Ունի գաւառս ութ. զԽորձայն՝ յելից հիւսիսոյ, ընդ որ իջանէ միւս Գայլ գետ առ Կողոբերդովն. զՀաչտէնս, յորմէ բոլսն աղբիւրք Տիգրիս գետոյ. իսկ ի մտից Խորձայնոյ՝ է Պաղնատուն գաւառ, հանդէպ հոմանուն բերդով. եւ հանդէպ նորա ի հարաւ՝ Բալխովիտ գաւառ. եւ ի մտից նոցա Ծոփք, եւ Անձիթ գաւառ՝ ի հարաւ, յորում Ծովք եւ Հոռէ բերդ. եւ ի մտից նոցա Դէգիկ գաւառ, յորում բերդք Կունի եւ Քըլիկ եւ Սոկ, որոց հանդէպ ի հարաւ է Գաւրէգ գաւառ, ընդ որս եկեալ Արածանի խառնի յԵփրատ ի քաղաքն Լուսաթառիճ, եւ երթալով զմտիւք՝ ելանէ ի սահմանս Փոքր Հայոց,

յելից Մելտինէ. եւ ապա խառնի ի նա Կաւկաս, գալով ի մտից կուսէ ի լեռնէն որ կոչի Զիգոն Վասիթէոն, եւ նախ քան զանգանել նորա յԵփրատ՝ խառնի ի նա գետն Կառամինոն, որ գայ ի Տորոս լեռնէ եւ ընկալեալ յԵփրատ գնայ ընդ հարաւ, հատանէ զլեռն Տորոս. յորում տեղոջ գտանի ակն բիւրեղ. եւ ունի Զորրորդ Հայք էրէս եւ հաւս, եւ ի գազանաց գառիւծ:

62 Գ. Աշխարհ Աղծնիք յելից կայ Միջագետաց, եւ հիւսիսեալ առ Դիզաթով. ունի գաւառս տասն. զՆփոետ, զԱղծն, ընդ որոց մէջն իջանէ գետն Քաղիթ, զոր Շիթմա կոչեն Տաճիկք, այսինքն՝ արիւնարբու. յետ որոյ Քաղ գաւառ, եւ ի լեռինն ունի զԿէթիկ, զՏատիկ, զԱզնուացձոր, զԵրիսթս, զՍտլաձոր, զՍանասուն. ունի երկաթ քաջ, եւ գլթոր եւ ի հաւուց՝ դեհուկ:

63 Դ. Աշխարհ՝ Տարուբերան, յելից Զորրորդ Հայոց. ունի գաւառս վեցտասան. զԽոյթ, զԱսպականունեաց ձոր, զՏարաւն, յորում գայ գետն Մեղ եւ անկանի յԵփրատ. որ ըստ հիւսիսոյ՝ Աշմունիք՝ առ Սրմանց լերամբ, որ կոչի Կատար երկրի. յորմէ յոյժ բղխեն աղբիւրք. որոց ըստ հիւսիսի՝ Մարդաղի՝ առ Մեղեդուխ լերամբ, մինչեւ ցնոյն Այծպտկունս որ բաժանէ ընդ Կարին եւ ընդ նա. յորում գտանի սալակ եւ ձիղկ եւ նաւթ սեւ եւ սպիտակ. յորոյ յելից բխէ Մուրց գետ, գնալով ընդ հիւսիսի՝ իջանէ ի Բասեն գաւառ, եւ խառնի յԵրասխ, եւ գետացուցանէ զնա:

64 Յելից Մարդաղոյ է Գաստովոր գաւառ. եւ նորա յելից Տուարածատափ. նորա յելից Դալառ. եւ ի հարաւոյ նոցա Հարք եւ Վաթնունիք, մինչեւ ցԱրածանի, որ իջանէ յԱպահունեաց. որոց ի հարաւոյ՝ Սարակ ի Բզնունեաց գաւառի, ի Նեխ Մասեաց սկսանելով՝ պատէ զարեւմտեայ եզր հոմանուն ծովուն, մինչեւ ցբերդն Բաղէշ, եւ

անդր եւս ի հարաւ կոյս ցերէվարդ գաւառի սահման: 65 Եւ Բզնունիք ունի յիւր հոմանուն ծովէն կղզիս երեք. զԱրձկէոյն, զՄիպանին եւ զՏոքեանն. որոյ ըստ հարաւոյ ի մէջ լեռինն Տորոսի եւ ծովու՝ գաւառ Երէվարք, յորում լիճ ինչ՝ որ կոչի Եղիգի, յուխից. զի ի վարելն յակաւան ջուր ըմպէ եզն, եւ սերմանեալն քառասուն աւրն հասանէ, եւ բերէ ընդ միոյ՝ յիսուն: 66 Եւ ծովն Բզնունեաց յերկայնն հարիւր մղոն է, եւ լայնն վաթսուն: 67 Որոյ ըստ հիւսիսոյ Աղիտովիտ գաւառ, եւ զմտիւք նորա Ապահունիք. ընդ որոյ մէջն անցանէ Արածանի յեզրն Բզնունեաց: 68 Գտանի պտակ, եւ կաստանոն որ է մաշկամիրդ, եւ մեղր անոյշ քան զամենայն երկրի եւ երկաթ: 69 Ասեն թէ նհանգ կայ յԱրածանի, որպէս յԵփրատ, զոր հաւաստի գիտեմք, կենդանի քարքաշամ զուգեալ, գարիւնն ծծեալ եւ թողեալ, զոր ոմանք ասեն թէ գազան է եւ չէ դեւ, այլ գազան զոր Յոհան վասն դստերն Հերողիաղայ ասէ թէ քան զնհանգսն ծովայինս արիւնարբու էր:

70 Ե. Աշխարհ Մոկք, յելից կան Աղծնեաց, ի լեռինն Տորոս: 71 Ունի գաւառս ինն, զԻշայր, (զմիւս Իշայր), զԻշուց գաւառն, զԱւվենէից ձոր, զՎիջաց, զԱռանձնական Մոկաց գաւառն, յորում գետն Որբ, զԱրքայից գաւառ, զԱրգովտեաց ուվիտ, Զերմաձոր, յորում գետն Մերմ: 72 Ունի ի մրգաց զարչատ եւ մանրագոր. եւ ի գազանաց՝ ինձ գեղեցկախայտ:

73 Զ. Կորճէք յելից կան Մոկաց: 74 Ունի գաւառս մետասան. զԿորդուս, յորում թման՝ առ Ասորեստանեալ. զԿորդիս Վերի, զԿորդի Միջի, զԿորդիս Ներքի, զԱյտլանս, զԱյգառս, զՈթողանս, զՈրիսանս, զՍարապոնիս, զՃահուկ, զՓոքր Աղբակք: 75 Ունի զառիկ, եւ ի պտղոց շահգանակ, այսինքն գանգար փշոյ սերմն:

76 Է. Պարսկահայք յելից Կորճէից, եւ ցազիտատաբար (?) մտանէ ընդ մէջ Ատրպատականի, եւ լերինն Տաւրոսի այնր կողման որ կոչի Կոհի-Նիհորական, մինչեւ ցերասիս գետ: 77 Ունի գաւառս ինն՝ զԱյլի, որ կոչի Կուռիճան, զՄարի գաւառ, զԹրաբի գաւառ, զԱրիսի որ է Ովէա, զԱռնա, Տամբէթ, Ջարէհլան, զՋարաւանդ, զՀեր: 78 Ունի յերէոց զցիւռ եւ զայծեամն:

79 Ը. Վասպուրական ի մտից Պարսկահայոց, եւ առ երի Կորճէից. ունի գաւառս երեսունեւհինգ. զՌշտունիս՝ որ է ընդ Մոկաց եւ ծովուն Բզնունեաց, յորում կղզիք երկու, Ախթամար եւ Արտի եւ ցամաքակղզին Մանգկերտ, եւ Տոսպ յելից Բզնունեաց. զԲողոնիս, զԱրճիշահովիտ, զԴառնի մինչեւ ցգաւառն Կոգովիտ՝ որ յտիրնն Ազատ Մասեաց. զԱռբերան՝ յելից ծովուն Բզնունեաց, յորում կղզիք Ջրատան եւ Լիմն, ցամաքակղզին Ամիկ, եւ Առեստովան, ուստի ելանէ ձուկն. եւ յելից դոցա Բուժունի, զԱնձովացիս, զՏրպատունիս, զԵրուանդունիս, զԱռնոյ-ոտն, զՄարդաստան, զԱրտագ մինչ ի Կոգովիտ: 80 Եւ յելից դոցա զԱկէ, զԱղբակ մեծ, զԱնձահիճոր, զԹոնրաւան, զՃաշոտ մինչեւ ցերասիս, զԿրկունիս, զՎժնունիս, զՊալունիս, զԳոկան, զԱղանդոստ, զՊասպարունիս, զԱրտաշեզան, զԱրտաւանան, զԲագան, զԳաւեթան, զԳազրիկանս, զՏագրեանս, զՎաժնունիս, զՆախճաւան, յորում հոմանուն քաղաք:

81 Թ. Աշխարհ Սիւնիք, ընդ մէջ կալով Երասխայ եւ Արձախայ, յելից Այրարատոյ. ունի գաւառս երկոտասան. զԵրնջակ, զՃահուկ, զՎայոցճոր, զԳեղարքունի՝ հոմանուն ծովովն, զՍոսթս, զԱղահէճ, զԾղուկն, զՀաբանդ, զԲաղս, զՁորայ, զԱրեւիս, զԿաւսական մինչեւ ցՆակորգեան քաղաք, անցնիւր հոմանուն գետովք, եւ Աղաւնոյ գետ: 82 Լինի մուրտ եւ երբրի եւ նուռն ազնիւ:

83 Ժ. Արցախ յերի կալով Սիւնեաց. ունի գաւառս երկոտասան. զՄիւսն Հաբանդ, զՎակունիս, զԲերճոր, զՄեծիրանս, Մեծկուանս, զՀարճղաւանս, զՄուխանս, զՊիանս, զՊաճկանս, զՍիսականիս, զԿոտակ, զՔուստիփառէնս, զԿոխտ, յորում լինի քարախունկ. զայս ամենայն Աղուանք ունին հանեալ ի Հայոց:

84 [ԺԱ. Փայտակարան յելից կայ Ուտիոյ առ Երասխաւ. գաւառս ունի երկոտասան, զոր այժմ Ատրպատական ունի. Հրաքոտպերոժ, Վարդանակերտ, Եւթնփորակեան բագինք, Ռոտիբաղա, Բաղանոտ, Առոսպիժան, Հանի, Աթլի, Բագաւան, Սպանդարանպերոժ, Որմզդպերոժ, Ալեւան: 85 Լինի ի նմա բամբակ անբաւ, եւ գարի ինքնաբոյս:

86 ԺԲ. Ուտի առ մտից կայ Երասխայ ընդ մէջ Արցախայ եւ Կուր գետոյ. ունի գաւառս զոր Աղուանք ունին՝ Եւթն. Արանոտ, Տուր, Ռոտպացեան, Աղուէ, Տուէքատակ, Գարդման, Շիկաշէն, Ուտի առանձնակ՝ յորում Պարտաւ քաղաք: 87 Լինի ի նմա ձիթենի, վարընկենի, եւ ի հաւուց՝ կատակ:]

88 ԺԳ. Աշխարհ Այրարատ ի մէջ կալով նախասացեալ աշխարհացդ, ունի գաւառս վեշտասան, ըստ Բարձր Հայոց, զԲագսեն, ընդ որ անցանէ Երասիս՝ գետացեալ ի Մուրցամաւր գետոյ, որ բաժանէ զԳաբեղեանս ի հարաւ, եւ զԱբեղեանս եւ զՀաւունիս՝ ի հիւսիսի, գնալով ընդ մէջ Արշարունեաց. որոց Բագրեւանդ եւ Ծաղկունի ի հարաւոյ, եւ Վանանդ եւ Շիրակ ի հիւսիսի. յորոց եկեալ գետն Ախուրէն՝ հանդերձ Մեծագետովն, անցանելով յելից կուսէ Մաւրիկոպալսի, այսինքն Շիրակաշատ աւանի եւ Մրենոյ եւ Երուանդաշատ քաղաքի, իջանէ Երասիս: 89 Եւ Արածանի գսկիզբն ունի ի Ծաղկոտնէ, ի տեղուջէն որ կոչի Ոսկիք, եւ գնալով ընդ հիւսիսի պատելով զՆպատական լերամբն՝ առ

Բագլան գեղուղն, խառնի ի Բագրեան գետ: 90 Եւ Երասխ թողլով զԱրմաւեր քաղաք ի հիւսիսի եւ զԱրագածոտն, յորմէ բղխեն աղբիւրք Մեծամաւր գետոյ, եւ զինքն զԱրագած: 91 Եւ է ըստ յելից Նիգ, յորմէ բղխեն աղբիւրք Քարսախ գետոյ. զինքն իսկ լեառնագագաթ Մասխ՝ ի հարաւ թողու Երասխ. յորոյ թիկանց տարածեալ Կոգովիտ գաւառ. եւ անցանէ Երասխ յելից կուսէ Վաղարշապատ քաղաքի. յորում մայր եկեղեցեաց կաթողիկէ, եւ մարտիրոսուհեացն մատրուներն. յորոց յելից բղխեն աղբիւրք Ասպահեն գետոյ որ է Խաղամաւր, եւ խառնի ի Մեծամաւր. եւ ապա յելից նորա գետն Ազատ, եւ արդարեւ ազատ. որոյ աղուներն բխեն ի Գեաւղ լեառնէ, ի Սախուրակ տեղոյ, որ իջանելով ընդ Դուին, արբուցանէ զամենայն Ոստանն Հայոց, եւ անցեալ ընդ հարաւ անկանի յԵրասխ. յորոց ի մէջ շինեալ է Արտաշատ քաղաք, ուր յառաջին ժամանակն խառնուրդք Մեծամաւրի. իսկ այժմն փոխեալ զգնացսն Մեծամաւրայ՝ խառնի ի մտից կուսէ: 92 Իսկ յելից կուսէ Դունայ են գաւառք Ուրծաձոր եւ Արածոյ կողմն, ընդ մէջ կալով Վայոց Ձորոյ եւ Շարուր դաշտի, ընդ որ հոսի գետն Արտաւանկն, առ Մարենայ քաղաքով, անցանելով ի հարաւ՝ խառնի յԵրասխ: 93 Լինի որդն սիգաբերեալ յարմատոյ՝ առ ի զարդ կարմրութեան:

94 ԺԴ. Գուգարք ի մտից Ուտիացոց. ունի գաւառս ինն. զՁորոփոր, զԿողբափոր, զԾորափոր, զՏաշիր, զԹուեղս, զԿանկարս, զՋովախս Վերի, զԱրտահան, զԿալարջս: 95 Լինի անալուծ, եւ հաճար ծառ եւ սորովիլ եւ տաւսախ: 96 Ունին արդ Վիրք հանեալ ի Հայոց:

97 ԺԵ. Տայք ունի գաւառս ութ, զԿող՝ յելից կուսէ, յորմէ բխեն աղբիւրք գետոյն Կուրայ ի գեղջէն որ ասի Կրի-ակունք. եւ ի մուտս կոյս ըստ երկայնանիստ գաւա-

ռին գնայ եւ դառնայ առ հիւսիսի, ընդ Արտահան, իջանէ ընդ Սամցխէ, եւ ապա դառնայ յելս՝ մինչ ի Կաղբից ծովն. իսկ ըստ մտից Կողայ՝ Բերդացփոր, Պարտիգացփոր, Ճակատք՝ յելս, եւ ըստ հարաւոյ՝ Բուխա եւ Ազորդացփոր, իւրեանց գետակաւք, որք յիրար անկեալ իջանեն ի Յոհ. որոց ըստ մտից Արսեացփոր առ Պարխար լերամբն, ընդ որ իջանէ Յոհ, գալով ի Սպերայ, անցանէ առ Թուխարս բերդով ի Կարճս, եւ անտի յԵզր, ընդ Նիգալ, ընդ Մրուղ եւ ընդ Մրիտ գաւառս՝ ի Պոնտոս ծով, զոր Եգերացիք կոչեն Ակամսիս, եւ Խաղտիք Կակամար: 98 Լինի ի նմա թուզ, նուռն թթու, աղտոր, սորովիլ, պալախուկ եւ նշաւ:

99 ԻԳ. Յաղագս Ասորոց: 100 Աշխարհ ընդհանուր Ասիոյ՝ Ասորիք, յելից կալով իւրեանց ծովուն հոմանուն պելագոսին. առեալ ի Սիսոնէ քաղաքէ եւ Կիլիկեայ դրանցն՝ մինչեւ ցԹուասիա գետամտունս, զոր կոչեն եւ Քոռսէաս, եւ անտի ցԻպպոս լեառն ըստ հարաւոյ. եւ սահմանի Հրէաստանիւ եւ մասամբ ինչ առ Ապառաժ Արաբիա մինչեւ ցԱնապատն Արաբիա, մինչեւ ցկրկնուածն Եփրատայ՝ յարեւելս կոյս, հանդէպ Թափսակ քաղաքի. եւ գետովն ի վեր մինչեւ ցԱմանուս լեառն, որ բաժանէ ըստ հիւսիսոյ զԿիլիկիա եւ զԿապադոկիա, այսինքն, զՓոքր Հայս՝ յԱսորոց, ի Կոմագէնէ աշխարհէ փոքուէ: 101 Քանզի ունին Ասորիք փոքր աշխարհս ինն. զգրեալդ յորում քաղաք Շամուշատ եւ զԿիււեփստիկի, յորում քաղաք Հերոպոլիս՝ որ է Մաբուկ. եւ Բեռիա՝ որ է Խաղազ. Լիկիդիզի, յորում քաղաք Քալկիսա, որ է Նկորիա. եւ Աւազն Անտիոք իւր գատուցեալ աշխարհաւ, որ կոչի Սելեւկիա. զԱպամիս, յորում քաղաք Ապամիա, եւ Եպիփանիա՝ որ է Հեմաթ եւ Եմաժ, եւ այլք. զԿասիոտի՝ յորում Առատոզ կղզի. զԿիլիկիսիա՝ յորում Դամասկոս քաղաք. զԲագանա ըստ անապատի. զՊալմիրունի, յորում է Հաւա-

ըին քաղաք ըստ Անապատ Արաբիոյ, եւ զԲալբանիտիս ըստ Եփրատայ: 102 Ունին լերինս զՊիեռա, զԿասիմոն, զԼիբանանոս, զԱնդոլիբանանոս՝ որ է Սանիր, զԱսլամոս, զԿարմեղոս. եւ գետս անուանիս, զՈւէնտիս, որ բղխէ ի Լիբանանէ, անցանելով առ Եպիփանով՝ մտանէ ի ծով՝ հուպ յԱւագն Անտիոք. եւ Ելեւթոս, որ ասի Ազատ գետ. եւ նա ելանէ ի Լիբանանէ, եւ մտանէ ի ծով մերձ յԱնդանդոն քաղաք. եւ Ադոնիս, որ եւ նա ելանէ ի Լիբանանէ, եւ բաժանէ ընդ մէջ Բիբղոս եւ Բիւռիտոս քաղաքաց, եւ իջանէ ի ծով. եւ Յորդանան որ ելեալ ի Պանիադայ՝ մտանէ ի Գալիլիացոց ծովն. եւ (անտի) եւս ելեալ երթայ մտանէ յԱսիաղտիտէս ծով: 103 Ունի եւ այլ գետս եւ լերինս, որպէս զԴամասկոսին, զԲանաս գետ՝ որ անցանէ ընդ մէջ քաղաքին, եւ զԲառադա՝ որ յարեւելից կուսէ անցանէ, զոր աստուածային գիրն Բանա եւ Փարփարա կոչէ. եւ որպէս գետակն որ բղխէ ի Ռափնոս Անտիոքացոց, զորմէ Կաստաղայ առասպելքն յաւդեն:

104 ԻԴ. Աշխարհ Ասիոյ՝ է Հրէաստան, յելից կալով Փիւնիկական պեղագոսին, առեալ յարտահանութեանցն Թուէաս գետոյ՝ որ առ Կեսարիա Պաղեստինեայ, մինչեւ ց Գազացոց նաւահանգիստն. եւ սահմանի մասամբ ինչ Եգիպտոսիւ՝ ի մտից, իսկ ի հարաւոյ եւ յելից՝ Ապառաժիւ, եւ ի հիւսիսոյ՝ Ասորւովք: 105 Ունի աշխարհս երեք, զԳալիլիա, զՍամարիա, զԻդոմիաս, եւ լիճ՝ զՏիբերական ծովակն եւ զԱսիաղտիտէս որ է Մեռեալ ծովն, եւ գետ զՅորդանան. յերկայնն է մասն երեք, եւ ի լայնն՝ երկու: 106 Ունի մայրաքաղաք զսուրբն Երուսաղէմ, որ խաչածեւ ունի ի չորից կողմանց գտիեզերս, եւ ինքն ի մէջ նոցա խորհրդովն իւրով սրբէ զամենեսեան զհաւատացեալսն:

107 ԻԵ. Աշխարհ Ասիոյ՝ Ապառաժն Արաբիա, յելից Եգիպտոսի եւ ի նորին ծո-

ցոյ, որ է Քաջաց քաղաք ասացեալ, յարեւմտեայ ձեղ Կարմիր ծովուն, ընդ որ անց Իսրայէլ: 108 Եւ սահմանի ի հարաւոյ՝ Երջանիկն Արաբիա, յարեւելից՝ Անապատ Արաբեալ, ի հիւսիսոյ Ասորաւք եւ Հրէաստանիւ, յերի կալով նոցա: 109 Ունի փոքր աշխարհս հինգ. առ Եգիպտոսիւ՝ զՏաճկաստան, եւ զՄոնիքիտոս ծոց առ Կարմիր ծովովն, եւ զՓամանիտէ՝ յորում Փառան աւան, զոր կարծեմ ի Տաճկաց Մաքա կոչել. որոյ կշիռ սկսանի լեառն որ կոչի Մելանա, եւ ձգէ գերկայնութիւնն ի հիւսիսի սակաւ ինչ գելիւք: 110 Յետ որոյ Եդանիտէ, եւ կայ առ լեառնադաշտաւն: 111 Երջանիկն Արաբիա ունի զԹռաթենոն գետ, աղբիւր եւ ոչ մի. եւ է վեց մասն երկայն, եւ երկու լայն:

112 ԻԶ. Աշխարհ Միջագետք՝ յելից Ասորոց, յերի մեծ Հայոց. սահմանի նովաւ ըստ հիւսիսոյ, Բաբելոնիւն եւ Անապատաւն Արաբեալ: 113 Ունի լերինս երկու, ասէ Պաղոմէոս, զմինն կոչէ Սեգառոս, զոր ոչ գիտեմ ո՛վ է. եւ զմիւսն կոչէ Մասիոն, յորմէ ասէ երկու գետս բղխեալ, զմիւսն կոչէ Քաբառոն, զոր կարծեմ Խաբոր լինել. բայց սա ոչ ի լեռնէ այլ ի դաշտէ բխէ, հուպ յՌաշտինա քաղաք, որ անկանին յԵփրատ. եւ ի հոմանունն լեառնէ բխէ Թրթար, եւ գնայ դէպ ուղիղ յարեւելս, եւ միանայ յԵփրատ: 114 Զայս երկու գետս գիտեմ Միջագետաց Ասորոց. եւ լերինս երկու զԿոհի-Շնգար, եւ զմիւս լեառն երկայն՝ յորում Մարդէ բերդ, եւ Տուռապդին գաւառ եւ Բզաբդէ. եւ երկու այլ փոքունք լերինք, մի Ամադ, քաղաք իւր կոչի Ագիսուն. եւ միւս լեառն կոչի Բեմադա: 115 Եւ Եփրատ բաժանէ ի Միջագետաց զԱսորիս, եւ զԱնապատն Արաբիա եւ զԲաբելացոց աշխարհ: 116 Եւ Տիգրիս երթալով ընդ հարաւ՝ պատահէ լերինն, եւ ի հարաւոյ ի դառնալ յարեւելս կոյս՝ բաժանել ի Միջագետաց, թողու զհիւսիսեալ զԱղձնիս Հայոց, որ է Արձն, յորում քա-

ղաք Կոլտեմուան, որ է Քղմար, եւ Քիշ եւ Շոկառաբա. եւ ամենայն քամի լերանց Հայոց ի Դիլաթ իջանէ. նախ Քաղիրթ, որ բղխէ ի լերանց Սալնայ եւ Սանասնոյ, եւ իջեալ կտրէ յիրերաց զՆփրկերտ եւ զՔղիմար, որով բաժանեցան Հոռոմք եւ Պարսիկք, եւ կոչի այժմ Շիթիթմա, որ է արիւնարբու: 117 Եւ Դիլաթ երթայ ընդ Նինուէ. եւ պատահէ նախ քաղաքիկ մի՝ որ կոչի Բղաթ, որ կոչի թուք, զի անդ ասեն թքանել զՅունան: 118 Եւ է երկու աշխարհ ընդ մէջ Դիլաթայ եւ Եփրատայ նորաշէն ի Պարսից, Կաւատ եւ Կաշար: 119 Եւ է Միջագետք ութ մասն երկայն, եւ երեք լայն:

120 Ի՛նչ. Աշխարհ Բաբելացոցն յերի Միջագետաց առ Դիլաթաւ, մինչեւ ցՊարսկային ծոցն, սահմանի յարեւելից Խոթաստանաւք. իսկ ի հիւսիսոյ եւ յարեւմտից Եփրատով եւ մասամբ ինչ Անապատ Արաբեաւ: 121 Ունի փոքր աշխարհ՝ զԱւառինտիա եւ զԱմառոպէ եւ զՈտտոփէ եւ զՔաղղեայ, որպէս Պտղոմէոսն ասէ: 122 Ունի գետ զԵփրատու վտակս տասն զաւրաւորս, յորոց եւ այլք յորով բաժանին, յարբուցումն երկիրն ի սպառ. բայց ի չորից վտակաց, որք ուժով մնացեալ, երեքն անգանին ի Դիլաթ, եւ մին ի լիճ նորին, որք կոչին՝ մինն Սոր, միւսն Սորիտ. միւսն ընդ մէջ Բաբելոնի անցանէ, եւ միւսն ասի Քութայիր. որք յիրեարս եկեալ անցանեն յելից Ակաղաղի բնակեալ բանակի Տաճկաց: 123 Բայց կարծեմ զայս վտակ, որ այժմ Քութայս անուանի, սա կոչել Աբիլթենայ՝ Արմակաղէս. քանզի «Առեալ, ասէ, զիշխանութիւն Նաբուգոդոնոսոր, զԲաբելոն պարսպէ երեքկին պատուարով հնգետասան աւր, եւ զգետն Արմակաղէս յԱրածանույ հանեալ տանէր, եւ զՂրհորն բարձրաւանդակին որ առ Միպարացոց քաղաքին՝ շուրջ փորեաց քառասուն հրասախ, եւ խորութիւն քսան գիրկ, եւ զբունս եզ որք բանայցեն, եւ զբնաւ դաշտ

ոռոգեսցեն, եւ անուանս կոչեաց դրանցն Եգետոգնոմոնաս, որպէս թէ կամս ինչ ունիցին»: 124 Եւ է Բաբելոնի աշխարհ երկայն եաւթն մասն, եւ երեք լայն. գտանի ի սահմանս նորա ակն սարդիոն, լինի անդ եւ քոսսելիթիս, որ է ոսկէքարն: 125 Որ ասեն հիացման արժանի է բան, եթէ ամենայն գիշերատուի երկիցս բարձրանայ շուր ի ծոցոյն Պարսկաց:

126 Ի՛ւ. Աշխարհ Ասիոյ է Արաբիա Եւրեմոն, որ է Երջանիկ. յերի կալով Անապատ եւ Ապառաժ Արաբիոյ, մտեալ ի մէջ խորշիցն Կարմիր ծովուն, իբրեւ ցամաքակղզի. սահմանի ի մտից Արաբացոց ծովուն, առ երկճղից մինչեւ ցնեղուց նորա. իսկ ի հարաւոյ ի Պաղինդիոս ծայրէ մինչեւ ցՎարազ ծայր. եւ ունի մինչեւ ցնեղուցն Կրմանայ, որ է ելք Պարսային ծոցոյն, սահմանի յելից կուսէ, եւ նովիմբ ծովեղերն սահմանի ըստ հիւսիսոյ, մինչեւ ցնոյն Անապատն Արաբիա. յորում բնակեն ազգագաւառք յիսուն եւ չորս. յորոց մինն է Սաբաացոց ազգն. Նիկիփառ, եւ Միւսիտին՝ որ է Խնգաբեր երկիրն եւ Զմուսաբեր երկիրն. եւ միւսն է ազգ Զկնակեր, եւ մի Վրանաւորք: 127 Ունի լերինս տասն, յորոց մինն Կլիմաքս, որ է Սանդուղք, եւ մինն Կնդրկի լեառն: 128 Գետս ունի չորս. եւ ազբիւր մի, յոր ազբիւր դիքն երդնուին վասն անչափ ցրտութեան, Ստեղոս անուն: 129 Ունի կղզի մի, երկայնութեամբ մղոնս երկուհարիւր քառասուն, եւ լայնութեամբ քառասուն, որ կոչի Դիոսկոռիդոն. եւ այլ եւս կղզիս մանուսս երեսուն եւ ինն. յորոց մին կոչի Գագանաց կրայից: 130 Իսկ ըստ յելից կուսէ Սաբելիտեան ծոցին՝ կղզիք ութ: 131 Եւ ունի զսահմանս իւր ընդ ծով եւ ընդ ցամաք յերկայնութիւն մասունս քսանեութ, իսկ ի լայնութիւն մասունս քսան եւ մի. եւ է ըստ հարաւային ծայրի նորա Անծանաւթ երկիր, եւ Բարբառիկոն պեղագոսն. եւ է երկիր ամենաբեր ոսկուոյ եւ ականց, արծա-

թոյ եւ մարգարտի, ուստի եկն տիկինն առ Սողոմոն բերելով փայտս անտաշս, անփուտս, քաջահնչողս, եւ որ ինչ ամենայն երկրի պատուականք են, ի ձեռն նաւուց որ անդր երթան, գտանի. ի ձեռնաց գտանի կարճոյ ընդ ծովն Հնդկաց եւ Պարսից նոյնպէս: 132 Արդ ամենայն բարեաց ընդունիչ է նա, եւ յամենայն վնասակարաց ազատ, ի թշնամեաց եւ ի գազանաց, ծովուն շրջապատութեամբ ամրացեալ: 133 Բայց ասեմ թէ ըստ դիպուածոյ անցանէ անդ պասկուճ հաւ, որում ոչ հաւատացաք, եւ բնակիչք աշխարհին երեք կերպս գոյնս ունին, ոմանք քաջասեւք են, եւ ոմանք կիսասեւք, որոց ազգ որ կոչի Ասկիտէ՝ որ է կրաւնաւորք, եւ ոմանք սպիտակք սակաւ ինչ գատեալք ի մերոյս: 134 Անոյշ եղք խառնուածոյք որ լինին անդ. խաղամի, որ է մշկեղ. երկու՝ ջաբրիկ. երեք՝ մաղաղ. չորս՝ խաշուկ, որ է քրքմեղ. հինգ՝ քեղի. վեց՝ հունաղհունար. եաւթն՝ խատար եփածոյ հոռոմ ճիթով. ութ՝ բուխտակ. ինն՝ նարդին, ի նարդոստաքոնէ եփածոյ. տասն՝ յասմիկ, սնուցեալ ի յասմիկ ծաղկէ. մետասան՝ նրան իւղ՝ սնուցեալ ի նրան ծաղկէ. երկոտասան՝ մարդիգոչ:

135 ԻԹ. Աշխարհ Պարսից: 136 Պարսից աշխարհ ընդ չորս բաժանի այսպէս. Քուստի Խորասան, որ է կողմ արեւմտեայ, յորում աշխարհք ինն. Մայմասպտան, Միհրանքատակ, Քարշկար, Պարմական, Երան, Սանքար-Կաւատ, Նոտարտայ, Շիրական, Մայճինըստեհ:

137 Քուստի Նմռոջ, որ է կողմն միջաւրեայ որ է հարաւ, յորում աշխարհ իննեւտասն. Պաղ, Խուժաստան, Ասպահան, Միեղնհագար, Անատրշիր, Կուրման, Տուրան, Մագււհան, Մնդասրման, Սպետ, Վաշտ, Սակաստան, Զապլաստան, Գեր, կղզի գոլով ծովուն. Մէշմակհիկ, եւ սա կղզի է. Մաագուն, Խուժիհրստան, Սպահլ,

ի Հնդկաց հանեալ, Դեբուհը՝ նոյնպէս ի Հնդկաց հանեալ:

138 Քուստի Խորասան, որ է կողմ արեւելից. յորում է աշխարհ քսան եւ վեց, այսինքն զոր ասեմ. Ահմադան, Կոչմ, Վարկան, Ապրշահր, Մրվ, Մուտ, Հրա, Կատաշան, Նսաի, Միանակաբժին, Տաղկան, Գոզկան, Անդապղ, Վեպտ, Հրու, Մագամբ, Պարոզ, Նահրճիր, Դգինագակ, Վարճան, Մաշան, Գճակստան, Բակլիբամիկ, Դրմատավարիման, Կանչէր, Իբամիկան, Գոզբոն:

139 Քուստի Կապկոհ, որ է կողմն Կաւկասու լեռանց, յորում են աշխարհ երեքտասան. Ատրապատական, Արմն (որ է) Հայք, Վարջան՝ որ է Վիրք, Ռան՝ որ է Աղուանք, Բալասական, Սիսական. Առէ, Գեղան, Շանճան, Դլմունք, Դմբաւանդ, Տապրըստան, Ռւան, Ամլ, զոր պատմել առաջի կայ մեզ:

140 Լ. Աշխարհ Ասիոյ է Մարք, զոր ասեն ի Մաղեայ որդւոյ Կողքացւոց թագաւորին գաւակին սերեալ են, որոյ քոյր Մաղա է. որ Յասոնի տուփեալ գոսկեկիզն մորթին մատնեաց. բայց պատճառ գալոյն այսր՝ ոչ ասի: 141 Այլ ասի թէ Արտաշէս Ոքող մասն ինչ ի Հռոմայեցոցն եւ ի Հրէից առեալ բնակեցոյց վրանաւք առ Կասբից, որ այժմ ոչ է յայտնի. բայց Պողոմէոս զՄարս յելից (եւ ի հարաւոյ) եւ Կասբից ասէ բնակել. եւ զոր ասեն ընդ մի իշխանութեամբ, եւ ոչ ուրեք գտանին Մարք. բայց Պողոմէոս ասէ զաշխարհս սոցա՝ Կասբ, Քազագուչ, Գելք, Դիլուք. եւ Ռէ եւ Ասպահան քաղաքք են Մարաց:

142 ԼԱ. Աշխարհ Ասիոյ ելիմացւոցն է, որ է Խուժաստան, որում Յոյնք Շաւշանիկ կոչեն, յաղագս Շաւշան քաղաքի, եւ Տաճիկք՝ Բժրա: 143 Սահմանի ի մտից կուսէ Դկլաթով, որ բաժանէ ընդ Բաբելոն եւ ընդ Խուժաստան. իսկ ի հարաւոյ՝ Պարսկային ծոցովն. եւ ի հիւսիսոյ՝ Ասորես-

տանիւք: ¹⁴⁴ Ունի գետս երեք. ունի ոստանս հինգ, այսինքն աշխարհք՝ յորս քաղաքք այսոքիկ. Որմշիր, Սուլուուա, Շաւշ, զոր Դանիէլ յիշէ, Գունդիր-Շապուրհ, յորում ազնիւ շաքար գործեն. բարի աշխարհ եւ ամենագիւտ. ունի երկու կղզի հանդէպ իւր ի Պարսկային ծոցոյն:

¹⁴⁵ ԼԲ. Աշխարհ Ասիոյ է Պարսք, յելից Խոնժաստանի, առ երի Մարաց. ունի քաղաք զՍտահր, ուստի Արտաշիր որդի Սասանայ ի Ստեհ գեղջէ. եւ ըստ ելից հիւսիսոյ է՝ Պարսա քաղաք. յորում եւ գաւառն Քոբար, թէ արգեաւք զսա յիշէ Եգէկիէլ: ¹⁴⁶ Ունի կղզիս երկու, զոր Պտղոմէոս զմինն Աղեքսանդրի կոչէ, եւ զմիւսն Սոբաթ. եթէ զսա՞ յիշէ Երեմիա, Ոսկի եկեալ ի Սոփաթայ: ¹⁴⁷ (Լինի տասն գոհարք. ա, աղար որ վեցդանեկան է, արժէ դրամ քառասուն. բ, ոսմիա. գ, մէշիա. դ, անքա. ե, պարմուշա որ է անգոյն. զ, պարմուշիտ. է, հալտադրամ. ը, շաշտադրամ. թ, նոյնադրամ. ժ, դասադրամաքարթա, զոր մեք անիծ կոչեմք):

¹⁴⁸ ԼԳ. Աշխարհ Ասիոյ՝ Արիք են, յելից կալով Մարաց եւ Պարսից, եւ ձգին մինչեւ ի Հնդիկս, յերի Վրկանի եւ մասին Սկիւթայ: ¹⁴⁹ Ունին աշխարհս մետասան. յորում Կարճաբեր աշխարհն, Դէմոն եւ Կարմանջերմ, Կրանապատ, զոր Պարսիկ ցուրտ Կրման կոչեն. որոյ ի հիւսիսոյ Պարթեւաց աշխարհն, ասէ Պտղոմէոս՝ ընդ մէջ ցուրտ Կրմանայ եւ Վրկանի. բայց Պարսիկ կոչեն այժմ յաղագս Բահլ քաղաքի զնա Բահլի-Բամիկք, որ է Բահլ-առաւաւտին. եւ աստուածային գիրն զամենայն Արեաց աշխարհն Պարթեւք կոչէ. ինձ թուի վասն թագաւորութեան ի նոցանէ լինելոյ: ¹⁵⁰ Բայց Պարսիկք կոչեն զկողմանքս զայս Խորասան, այսինքն արեւելեայ. յորում ասեն զաշխարհս զայս.

Կոշմայ, Վրկան, Ապրշահ, Ամր, Մոռոտ, Հրեւ, Գաղշան, Գոգկան. յորում լինի ձի արքունական, Գոգբոն, մինչեւ ցգետն զոր կոչեն Արանգ. զորմէ առասպելեն թէ ծծումք բերէ. լայն է եւ անհուն, որ թուի թէ Փիսոն է, զոր Պարսիկք Վեհոտո կոչեն. եւ անհուն ասելն առ ի միտս է. վասն զի հզաւր ազգացդ Պարսից եւ Հնդկաց անճանապարհ եւ անանց է՝ պայմանաւ. եւ Հրեւ դաշտն եզր արեւելեայ Վրկան աշխարհին, ուր է Վանդգէս գաւառն, ուր վկայեցին սուրբքն մեր առաջնորդ: ¹⁵¹ Խոնպի-Տուխարստան աշխարհ ասեն, եւ լինի անդ մուշկ՝ թէպէտ ոչ ազնիւ. եւ թուի թէ գերութիւն Հրէից ի յայս Կողական աշխարհս բնակեցան, զոր գիր ասէ բնակել առ գետովն Գոգանայ:

¹⁵² Եկեալք յարեւելս՝ դարձցուք առ հիւսիսի:

¹⁵³ ԼԴ. Աշխարհ Ասիոյ Սկիւթիա է, որ սկսանի յԱթլ գետոյ, եւ գերկայնութիւն իւր առ ի շեղ յելս հարաւոյ մինչեւ ցեմաւոն լեռն. եւ որպէս թէ Եմաւոն լեռամբն յերկուս բաժանեալ է Սկիւթիա, որ են Ապխտարք որ են Թուրքաստանք. ըստ հիւսիսոյ Անճանաւթ երկրաւ, եւ ըստ մտից Սարմատացոց աշխարհաւ, առ յԱթլ գետով. եւ ի հարաւ Վրկան ծովն, եւ Արեւաւք եւ Հնդկաւք առ հարաւային բազկաւն Եմաւոն լերինն, եւ անդր եւս մինչեւ ցեմոդա լեռն. որ եւ նա բաժանէ զՍկիւթիա ի Հնդկաց. իսկ ըստ յելից կուսէ՝ սահմանի ի ձենաց: ¹⁵⁴ Եւ ազգք են նորա քառասուն եւ երեք, յորոց մինն է Ձկնակեր, եւ մինն Կաթնկեր. եւ մին է Հեռիբացիս որ է Հրեաւ աշխարհն, զոր Պարսից հանեալ է ի նոցանէ: ¹⁵⁵ Եւ զայլ ազգ ասէ խոնժական անուամբ, զոր չէ հարկ ասել. զի այժմ այլազգ ոչ գիտեմք, բայց միայն զԲուշխն ազգ, որ ճարակի գերկիրն զայն: ¹⁵⁶ Եւ ունի Սկիւթիա լերինս եւ դաշտս, անապատս եւ անջուր: ¹⁵⁷ Ունի աշխարհս

հինգ, զՍողդիանի՝ որ է Սագաստան, եւ զՍակէ. ընդ երկուսին են ազգ հնգետասան, հարուստք արուեստաւորք վաճառականք՝ որ բնակեն ի մէջ Թուրքաստանի եւ Արեաց (առ) Եմաւոն լերամբն. որ է բարձր եւ երկայն քան զամենայն լերինս եւ ձեւով որպէս կարակին, եւ որպէս գլին գիր Հայոց. որ ունի արմունկն յարեւելից հարաւակոյս. եւ բազուկ մի ձգէ ի մուտս կոյս, մղոնս հազար երկու հարիւր ութսուն. եւ զմին բազուկն ի հիւսիւս, մղոն հազար հինգ հարիւր յիսուն, եւ այլ եւս երթայ ընդ Անձանաւթ երկիր: 158 Բայց երեքհարիւր մղոնաւ յարմկանէն ըստ հիւսիսոյ՝ ի վերայ լերինն ճանապարհ եւ աւթեւան է, որ ի ձենս երթան, գալով ի Սագաստանեայ, ճանապարհորդել ընդ Քարէբուրգն, որ ի զարմանալի դաշտին է: 159 Եւ ի հնգետասան ազգաց կոչի մին Մասագետացիք, յորոց դշխոյն՝ որ զկիւրոսն եսպան. եւ Բխուխ ազգն, եւ միւս ազգ Խորոզմի վաճառականք, ի հիւսիսոյ յարեւմուտս. եւ ի նոսա լինի Խորոզմի քարն, ի Տուր գաւառի նոցա, եւ աղեղն ազնիւ: 160 Եւ միւս ազգ..... եւ միւս ազգ Թուխարիք. բայց ի քառասուն եւ երեք ազգէդ մին Հեփթաղք եւ մին Ալխոն եւ միւսն Վալխոն, ըստ հոմանուն քաղաքացն առ մեծ գետովն որ կոչի Դումոս. եւ այլ եւս տասն գետ ի երանց նոցա հոսին:

161 ԼԵ. Աշխարհ Ասիոյ՝ Հնդկաստան է, յերի կալով Արեաց եւ Սկիւթացոց, առ Եմաւոն լերամբ, եւ անդր եւս քան զնա մինչեւ ցիմադա լեառն եւ ցձենաց սահման. եւ բաժանեալ են Հնդիկք յերկուս. յարեւելից եւ յարեւմտից Գանգէս գետոյ. եւ ցուցանէ Պտղոմէոս թէ եաւթն գետք են յատուկ անուամբք, որ ի մի եկեալ կոչին Փիսոն, առ Մերկիմաստակաւքն: 162 Բայց երեք են գետք բոլսեալ առ Մերկիմաստակաւքն. նախ Դամոնաս գետ, ապա Գանգէս, ապա Սառաբոս, եւ խառնեալ ապա Իմոյն կոչին: 163 Են ընդ աջմէ Ինդոս գե-

տոյն ազգ յիսուն եւ եաւթն: 164 Լինի անդ հրեաշիր եւ դահանակ, եւ անագ ազնիւ: 165 Եւ ազգն Մերկիմաստանոց ոչ ուտեն այլ ինչ՝ բայց միայն միրգ եւ բրինձ եւ շաքար. եւ կոչեն զնոսա Պարսիկք Շամն եւ Բրամն ազգ. եւ ընդ վայր թողեալ է նոցա զկանայս հանդերձ հաւտիւք. եւ ընդ առաւաւտն արեգականն երկիր պագանեն ասելով, Մեք զքեզ կարծեմք, թէ այլ ոք է վերագոյն քո՝ նմա լիցի ծունրս մեր: 166 Լինի անդ ընձուղտք, Պարսիկք կոչեն շտրպաշանք: 167 Եւ են եաւթանասուն եւ երկու ազգ, յարեւելից Ընդոս գետոյ մինչեւ ցՍիւնացոց աշխարհն: 168 Կոչի անդ գաւառ մի Ոսկի եւ գաւառ մի Արծաթի: 169 Եւ ի թագաւորանիստ նոցա լինի կորանգոս եւ պապկաս սպիտակ, եւ աքաղաղս փետրամուրուս: 170 Եւ երկու գաւառք այլ են զոր կոչեն Ոսկի եւ Արծաթի, եւ մի Պղնձի գաւառ: 171 Եւ լինին եւ փեղք եւ վագերք, զոր ասեն դիւթութեամբ հնագանդեն ի լուծ, որ երազ են որպէս հողմածինս: 172 Լինի պպել եւ ոռոմտոց, որ է բոաճառս, ախիրիբոյեկ, գոգիբոյեկ, ագսիբոյեակ, կասիմոն, դըւաղակ, շահաւորսար, քակողակ, հալւա, փաղանգամուշկ, կափուր, ճանդան, նայիբոյեակ, եւ բազում դեղք, եւ բաժարք, եւ մկունք որ կոչին բէշմաշկ, որ յաղագս բիշմահացու արմատ ուտելոյ՝ լինի անդեղեայք. եւ մեծ մրջմունք՝ ուր ոսկի փոշիքն լինին: 173 Լինի անդ գազան շաւարշան, որ լեզուաւն զփեղ սպանանէ, եւ բառնայ ի ճանկն՝ զոր յողինն ունի եւ գնայ, զորոց զգոչիւն լսեն ամենայն չորքոտանիք եւ արիւն մզեն: 174 Լինի եւ միեղջերու, եւ գայ պասկուճ ի Սիւնացոցն անդ, զոր բեռամբ սայլի եւ երկաթեղէն գառագղիւ սպանանեն. եւ զփագրէ ասեն թէ վագէ ի պասկուճն, եւ առ ի չժուժալն՝ անկանին երկոքեանն ի ծովն եւ հեղձնուն: 175 Եւ ասեն անդ վայրենի ազգ մարդկան, կաշիացեալ խտրատեալ, որ նետիւ ոչ խո-

ցին: 176 Եւ Գնդանիարք որ ոչ երկու եւ երեք կոչին Հնդիկք, այլ եաւթն. Դէպուխք, Սպահլաբաղորա, որ ասեն կարմիր յակունթ նրային. ապա Չնգղիբալոս, յորում դրտապող եւ մշկերէ չափով եւ ձեւով չորքամասն ուլոյ այծեման, բայց ի ժանեաց. զի որպէս աղուեսու ասեն, զի մկնկեր է. եւ նափակ ասեն ոմանք թէ որձիքն են. եւ այլ ասեն առաջի ձուռոցն է մուշկն: 177 Այլ աշխարհ ասեն զՔալա՝ յորս լինի էջ եղջերաւոր: 178 Այլ աշխարհ Հաքեր, ուր լինի գարիշատ, որ է փայտ անփուտ, եւ սնկրուեղ: 179 Կան բազում կղզիք մերկամարդք, մարդակերք. եւ առ Բաթիու կղզեաւ ոսկէշատ արծաթի մայրաքաղաքն, մինչեւ ցԿանաչուտ ծով, յորում գհալուախունկն ասեն. զոր Հոռոմք երեք (ազգ) ասեն. մին կոչի նինգրէ, որ է սեւագոյն, լինի եւ գեղբագոյն, սանդրատարազ, ժեռաւոր, ծակոտկէն. արժէ լիտրն հինգ դահեկան, է որ վեց, է որ եաւթն. երկրորդն կոչի ծամթի, է սեւ մարախանման ծանր, արժէ լիտրն չորս դահեկան. երրորդն կոչի քալայի, շիկագոյն եւ թեթեւ, արժէ լիտրն երեք դահեկան:

180 ԼԶ. Աշխարհ Տապոբանիա, է մեծ կղզի Հնդկաց քան զամենայն կղզիս ընդհանուր տիեզերաց. ունելով գերկայնութիւն ի հիւսիսոյ ի հարաւ հազար հարիւր մղոնաւ, եւ հինգհարիւր տասն մղոնաւ զլայնութիւն, յելից ի մուտս կոյս. յերի կալով Հնդկաց. եւ սահմանի յամենայն կողմանց Հնդկային պեղագոսաւն: 181 Եւ լինի ի նմա հրիզոն, որ է կորեակ եւ սնկրելի եւ բիւրեղ, եւ յակունթ եւ այլ գոհար ակունք. եւ արծաթ եւ ոսկի շատ, փեղք եւ վագերք: 182 Եւ ունի լերինս երկու ի միջոցի, մին կոչի Դալիուբա, որ արձակէ երկու գետս: 183 Եւ միւսն կոչի Մալիա, որ արձակէ երեք գետս: 184 Եւ լինի անդ փայտ անփուտս, եւ սնկրուելի եւ մարգարիտ ազնիւ, եւ ակն ամենագոհար: 185 Քանգի ասեն թէ կայ երկու քաղաք

հեռի ի միմեանց հարիւր յիսուն մղոնաւ, մին կոչի Մանակոր. եւ մին կոչի Ռոյան. եւ ի մէջ նոցա լեռուն մի Գայլասէ անուն, յորմէ բղխէ գետ. ակն ամենագոհար անդ գտանի: 186 Եւ երկոտասան ազգ են հիւսիւսային կողմամբն, որ հանապազ զգլուխս իւրեանց վարսիւք կնոջ պսակեալ ունին. յորոց երկու ազգն կոչին Հացածանք եւ Հացայինք: 187 Իսկ ի հարաւ կոյս դաշտք են փղուց ճարակք. եւ ասեն թէ մին ազգն էգք են բնակիչք աշխարհին, եւ ի փղաց կուսէ ժամանակ ինչ ի տարւոջն շունք անցանին, եւ խառնակին ընդ կանայսն, եւ յղացեալ ծնանին երկուորիս, զմիւսն կորիւն եւ զմիւսն աղջիկ. եւ կորիւնք անցանեն ընդ գետն առ հարսն. եւ աղջկացն մնալով առ մարսն. բայց ես այլաբանութիւն կարծեմ. որպէս վասն Ամագոնացն պատմի յԱղեքսանդրի գիրսն, զոր Թւրասլաց (?) ազգ են այլաբանեալ: 188 Եւ Պտղոմէոս մեհեանս ասէ լուսնին յեզր հարաւ կղզուոյս այսմ: 189 Բայց ունի Տապոբանի այլ կղզիս մանունս, հազար երեք հարիւր եաւթանասուն եւ ութ շուրջ գիւրեւ, եւ է որ բնակաւորք են, է որ անբնակ. բայց որոց անուանք են՝ ինն եւ տասն են, եւ Այրեցած գաւտին անցանէ ընդ հարաւային կողմն մեծի այսորիկ կղզուոյ:

190 ԼԷ. Աշխարհ Ասիոյ Սիւնիկիա է, որ է ձենք, յելից կալով Սկիւթիոյ. սահմանի նովաւ ի մտից, իսկ ի հիւսիսոյ եւ յելից՝ Անծանաւթ երկրաւ. եւ ի հարաւոյ՝ Հնդկաւք եւ Սիւնեցոց աշխարհաւք. եւ է ձենաստան ընդարձակ դաշտս բնակեալ ազգս քսանեւինն, յորոց մին մարդակերք, առ Անծանաւթ երկրաւ: 191 Ունի լերինս վեց. եւ լինի անդ դարիճենիկ եւ կասիմոն, ի Կասիա լեռնէ, եւ սկիւթիկոն՝ որ է ատրագոյն ինքնեղ. եւ ունի հրէշ, եւ մուշկ. եւ շիրամարդ շատ, եւ այլ հաւս պիտանիս, եւ քրքումս անբաւս. մինչ զի հեծեալ ոք ի սպիտակ գերդակ ձիով, սպիտակ բագէիւ

երթեալ յորս՝ դառնայ դեղնացեալ ամենեւին: ¹⁹² Լինի ապրիլում շատ եւ ազնիւ քան զամենայն երկիր. վասն որոյ բնակիչք երկրին արուեստաւորք կերպասագործք ընչաւէտք, յորոց արքայն ձենբակուր նստի ի քաղաքին Սիւռայ՝ որ է ի հարաւային արեւելեայ ծայրի աշխարհին:

¹⁹³ ԼԸ. Աշխարհ Ասիոյ Սիւնեցւոցն է, առ երի ձենաց. սահմանի նովաւ ի հիւսիսոյ, իսկ ի յելից եւ ի հարաւոյ Անձանաւթ երկրաւ. իսկ ի մտից՝ Հնդկաւք եւ Կանաչուտ ծովովն, մինչեւ յԱնձանաւթ երկիր:

¹⁹⁴ Յորում բնակեն ազգ հինգ հոմանուն գետովքն. եւ ընդ մէջ գետոց եւ ծովու բնակեն ազգն Ձկնակեր որ կոչին Եթէովպացիք. թուին թէ անդի եկեալք. իսկ առ ծանաւթ երկրաւ բնակեն, ասեն, մարդակերպք, կիսանձունք երկդիմիք, վեցձեռնիք, փոկոտունք, վիշապոտունք, կիսահաւք, կիսագազանք, կիսամարդք, անգլուխք, շանագլուխք, եւ որ ինչ սոցին նմանք. ինձ անհաւատալիք, այլոց որպէս կամք իցեն:

Բ. ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՅՑ Ե ԴԱՐՈՒ

1 Յաղագս աշխարհագրութեան յաստուածային գիրս ոչ ուրեք գտանեմք ոճով ասացեալ, այլ դոյզն ինչ դուն ուրեք, եւ այն դժուարահաս եւ տաժանելի: 2 Արդ վասն զի անհասք դոցա եղեալ մեր՝ յարտաքինսն հարկաւորիմք ձեռնարկել. որով զաշխարհագրութիւնն յարմարեցին ի ճանապարհորդութենէ եւ ի նաւարկութենէ, եւ ստուգեցին յերկրաչափութենէ. եւ ինքն երկրաչափութիւնն գտաւ յաստեղաբաշխութենէ: 3 Քանզի ուշ եղեալ առաջինքն խոկային, թէ ո՛ր տեղիք երկրի ընդ որո՛վք իցեն կացեալ մասամբք երկնային բոլորակին. եւ զմեծութիւն տուրնջեան եւ գիշերոյ, եւ զոր ի վերայ երկրի եւ զոր ի ներքոյ երկնից միշտ բերելով յայտնեն: 4 Եւ զբնակութիւն մարդկան ի միջաւրէական գծէն զդիրն առնելով ասպարիզական չափով ըստ նաւարկութեան եւ ըստ ճանապարհորդութեան իմացեալ զկայանսն եւ զփոփոխելն, զայլ՝ այլուր այլպէս երեւեալ: 5 Քանզի որ ի վերայ այրեցածին բերին կենդանատեսակքն, մտանեն եւ ծագեն. բայց փոքր արջն գեր ի վերոյ կացեալ լինի երկրի ի հիւսիսային կողմանսն ասպարիզաւք հինգ հարիւր եւ երկու հինգերեկաւք: 6 Աւանդէն զթուլիս կղզի՝ որ մեկնէ զհիւսիսականացն եւ ծանուցելոյ երկրի՝ իբրեւ զգետ, ըստ լայնութեանն չափ վաթսունեւերեք (կամ ութսուն եւ եւթն), մասամբք որպէս ի միջաւրէական շրջանակն երեք հարիւր վաթսուն են այսինքն երեք բիւրովք եւ հինգ հարիւր եւ հազարաւք ասպարիզաց, մասին հինգ հարիւր չափուց ասպարիզաց մերձ շուրջունելութեամբ: 7 Իսկ հարաւայինն խոնարհի ի սուզականն եւ այլակերպ զայլսն երեւեցուցանէ. որպէս Դիոդորոս Սամէացի պատմէ մեզ զՀնդկաց՝ թէ ի Լիմեռիկոնն նաւելով յերկիրն՝ ունելով գտաւուսն մէ-

ջերկնեայ եւ զպղայիդա ընդ մէջ կեռեայ: 8 Իսկ յԱզանիա ընդ մէջ նաւելով երկրականն, զկանաբոս աստղ՝ որ է իպպոս ի նոցանէ երեւեալ. եւ ի մէջ նոցա ապոհիկիկոն հնչական, եւ այլ բազում ինչ: 9 Եւ զցամաքեալ գաւտին բերելով ընդ մէջ տիեզերականին, առ եթովպացուց ճանապարհորդութեան յԱկիսիմբայ աշխարհէն, եւ զՊուստոն ծայր ընդ ձմեռնային շաղաւք յաներեւականն եւ ի սուզականն կոյս: 10 Քանզի եւ յեւթնէ նահանգէն գառաջինն տուեալ է հարաւային միջաւրէական գծին, եւ զայլ եւս զվեցն ի նմանէ յարջայինն կոյս. եւ է այսպէս. երկրորդն ընդ Սիւնիա, ժամս ունելով երեքտասան եւ կէս. երրորդն ընդ Ադեքսանդրիա, կիսաժամաւ յառաջ մատուցեալ որպէս եւ ամենեքին. չորրորդն Ռոդոս՝ որ է միջին նահանգացն կարեւոր ի համաչափութիւն ըստ գնդական յայտնութեանցն. հինգերորդն ընդ Հոռոմ. վեցերորդն ընդ Կոստանդինուպալիս. եւթներորդն ընդ Սիլիւթիա. եւ ամենայն աշխարհս ըստ դոցին դասեցան: 11 Յորս նախ առնելի է գտիեզերաց ստորագրութիւնս նմանութեամբ զընդական պատկերին, եւ ապա ձեւեալ ըստ նորին նմանութեան, երկրորդ գնդական աստղականաւ, զկէս շրջանակին մեծի ունելով հարիւր ութսուն բնակութիւն մարդկան, եւ զվերաչափութիւն առնելով ժամադրտականաւ ի ձեռն երեւելոյ աստուղաբոն եւ սկիթոն գործարանաց. բայց կարեւոր է դիտպտուայ առ ի ցամաքաչափութիւնն: 12 Որպէս Պտղոմէոս Կղաւղէոս չափեալ ասպարիզաւք զամենայն բնակութիւն մարդկան երկայնութեամբ՝ յարեւմտից սկիզբն արարեալ, որ է ծով անձանաւթ Ովկիանոս, ի ծայրէ Սպանիա աշխարհին մինչեւ յարեւելս յեզր սինէացուց աշխարհին անձանաւթ երկրի՝ մասունս հարիւր

ութսուն: 13 Սոյնպէս եւ լայնութեան սկիզբն արարեալ յայրեալ գաւտուոյն՝ չափեալ զհիւսիսի ցանձանաւթ ծով եւ երկիր՝ մասունս վաթսունեւերիս: 14 Եւ դարձեալ յայրեալ գաւտուոյն ի հարաւակոյս չափեալ յանձանաւթ երկիր՝ մասունս եւթնեւտասն. որպէս՝ զի լինել ամենայն լայնութեանն մասունս ութսուն: 15 Եւ առաւել յարտաքս կոյս քան զայս չէ ուրուք զեզր երկրի տեսեալ եւ կամ գիտացեալ, որպէս ասէ Պտղոմէոս. այլ անձանաւթ կոչի երկիր եւ Ովկիանոս: 16 Յորոյ ինքնազիր բոլորակին տիեզերագրութեանցն առեալ Պապայ աղեքսանդրացւոյ համառատաբար երկրագրութեամբ, յորմէ մեր ծայրաքաղ արարեալ գրեցաք զմեծամեծսն եւ զնշանաւորսն միայն. եւ զչափս որչափութեանցն ոչ ըստ յատակի երկրի, այլ ըստ յարաբարձր լերանց տեսութեանց ընդ աւզս անցանելով ի ձեռն գործարանաց, նկատելով՝ զնշոյլս արեգական եւ լուսնի եւ աստեղաց ըստ անցնիւր եւթն նահանգացն փոփոխման սահմանաց: 17 Եւ է սահմանն բան կարճառատ յայտնիչ բնութեան ենթակայ իրողութեան, որ զիւրն ի ներքս փակէ եւ զայլն ի բաց որոչէ, եւ չափէ զմասն: 18 Եւ է մասն հինգ հարիւր ասպարէզ, եւ ասպարէզն է հեռագնացութեամբ՝ այս ինքն է վտաւան մի: 19 Եւ է ասպարէզն ըստ աւղաչափութեան քայլս հարիւր, եւ քայլն վեց ոտն, եւ ոտն վեշտասան մատն. եւ լինի ասպարէզն վեցհարիւր քառասուն եւ երեք ոտն միով պակաս. մղոնն ասպարէզ եւթն: 20 Իսկ ասպարիզաց ասպարէզն է հարիւր քառասունեւերեք քայլ. եւ մղոնն է եւթն ասպարէզ, որպէս՝ զի լինել գետնաչափութեամբ մղոնն հազար քայլ. եւ փարսախն երեք մղոն է: 21 Բայց աւղաչափութեամբ է մասն հինգ հարիւր ասպարէզ ի լայնն երկրաչափութեան, եւ նոյնչափ երկայն չորեքկուսի. որպէս զի լինել մասինն եւ-

թանասունեւմի մղոն, չորք եւթն է քսանեւութ:

22 Արդ այս չափովս չափեցին գերկիր եւ զծով, սկիզբն արարեալ յայրեալ գաւտուոյն՝ զոր կոչեն միջաւրէական գիծ, յորում բնաւին ոչ ինչ բուսանի յաղագս միշտ յաճախելոյ ընդ նմա արեգականն, յամառնային յեղանակ զյեղանակն ձմերային փոփոխեալ, եւ անդէն դարձեալ: 23 Վասն որոյ ասացին զարեգակն շատ փոքրագոյն քան զերկիրս զայս լինել. քանզի վեցերորդ, կամ երրորդ, լինել չափ արեգական, զերկուս նահանգսն ասելով բովանդակութիւն արեգական, այս ինքն է աւթեվանս քառասուն. յորմէ ըստ հեղման շողոյն նրբացեալ բորբոքութեան՝ ասացին զայրեցական գաւտին: 24 Եւ աստի անտի նորա զՈվկիանոս ընդմիջելով ի բնակութեանն եւ ի հարաւային կիսագնդէն զոր ընդդէմերկիր կոչեցին՝ բնակելոյ երկրիս մեծութեամբ, ոչ ըստ սմա, այլ հիւսիսային կիսագնդին, զոր կոչեն գաւսացեալ: 25 Քանզի ի նմա ասացին փոքրագոյն գծագրեալ վասն անձուկ գոլոյ բոլորակին. եւ զգէման նմանապէս նորին ի հարաւային եզրն, զոր կոչեն ցամաքեալ: 26 Եւ ոչ միայն զայրեցեալ գաւտեաւն ասեն զՈվկիանոս, այլ եւ զամենայն իսկ երկրաւս շուրջ գոլ. զոր եւ Կոստանդինոս անտիոքացի ի Քրիստոնէական Տեղագրութեան ասէ յաղագս տապանին անցանելոյ յարեւելեան երկրէս առ մեզ ի մէջս կոյս: 27 Բայց Պտղոմէոս՝ որոյ արք բազմաշրջութեամբ զամենայն չափեցին, ոչ ասեն շուրջ լինել զՈվկիանոս, այլ ի մի կողմանէ յանկեան հիւսիսոյ յարեւմտից. եւ տարածի ընդ հիւսիսի յարեւելս կոյս յերկուց մասանցն մասն մի ընդ արեւմուտս. ի հարաւակոյս ի չորից մասանցն երեք մասունք, որ ի նմանէ սկսեալ, զանձանաւթ երկրէ ասէ շրջապատեալ զբնակութեամբ մարդկային բնութեանս: 28 Եւ զերից ծովուցն մեծամեծաց, զհնդկայնոյն ասեմ եւ

գյուճականէն, եւ զկասբիականն՝ որ է Վրկանին ծով, եւ երկիր բնակութիւն մարդկան ասէ շուրջ լինել զնոքաւք. եւ է ճշմարիտ:

ԱՇԽԱՐՀԱԳԻՐ

Հատած երկրորդ

1 Քանզի գյուճականաւն եւ զկասբիականաւն մերոց իսկ արանց պատահեաց շուրջ անցեալ. յորս վարկանիմ եւ զհնդկայնոյն նոյնպէս լինել. եւ ոչ որպէս ոմանք ասացին, Ովկիանոսի պարունակեալ գամենայն: 2 Այլ հաւանեալ եմ Պտղոմեայ պատմութեանն, որոյ արք զայրեալ գաւտեաւն անցին ի հարաւոյ կոյս, եւ զազգան՝ զայն ճշգրտեցին, եւ զսահմանս ճարակաց նոցա չափեալ յԱկիսիմբայ մինչեւ ցլուսնի լեռն, եւ անդր եւս յանձանաւթ երկիր: 3 Եւ շուրջ եկեալ գանձանաւթ երկրաւն՝ յՈվկիանոսէ մինչեւ յՈվկիանոս, եւ զեւս առաւելն լեռաց, զոր ոչ երբէք կոխեաց ոտն կամ ետես ակն մարդոյ. որում աստուածային գրոց ի ճահ գան վկայութիւնք. որպէս եւ Յոբ ասէ. Զգեաց զհիւսիսի գոչընչիւ՞. եւ եթէ Հրաման պատեաց զերեսս ջրոց՞, այս ինքն թէ հրամանն աստուածային բաւական է ունել զեզր ջրոց անձանաւթ ծովու՝ ոչ պիտոյացեալ երկրի. եւ զեզր սպառուածի անձանաւթ երկրի, ոչ պիտոյացեալ ջրոց: 4 Բայց թէ եւ է գանձանաւթ երկրաւ ծով, կամ շուրջ գանձանաւթ ծովու երկիր, մեք որպէս անհաս եղեալ մեծութեան՝ լեռնք, եւ գրեմք զայս միայն զոր կոխեաց ոտն կամ ետես ակն մարդոյ:

5 Արդ սկսցուք ըստ Պապայ աղեքսանդրացոյ երկրագրութեանն որ ըստ ինքնաղբի բոլորակին Կղաղեայ Պտղոմէի տիեզերագրութեանցն չափուց, զոր սկսեալ յայրեալ գաւտուոյն կրկնակիւ զհիւսիսի եւ

զհարաւ: 6 Բայց սկսանի այրեալ գաւտին յանձանաւթ երկրէն սինէացոց անցանելով ընդ Տապոբանիայ կղզոյ ստորոտն եւ ընդ Նեղոս գետոյ վտակսն եւ ընդ ամենայն եթովպացիս ըստ հարաւոյ կողմանէ Թէոքիմաց լերինն՝ որ կոչի Աստուածոց աթոռ, եւ ընդ ձկնակեր եթովպացիս ցանձանաւթ երկիր: 7 Իսկ Ովկիանոս զկողմամբք զեփիւռոս հողմոյ սկսանի. քսանեւմի մասն է երկայնութիւնն առ ձկնակեր եթովպացուքն, եւ Թէոքիմաց լերամբ. եւ պատէ զարեւմուտս մինչեւ ի սպառ երկայնութեամբ չափուց. եւ դառնայ ընդ հիւսիսի՝ յարեւելս մինչեւ ի վաթսուն մասն երկայնութիւն, որ է հանդէպ կարկինիտեան ծոցին Պոնտոսի, առ Քեուսոնիւ: 8 Եւ անտի յառաջ անձանաւթ երկիր՝ որ պատէ զմնացեալ մասունս հիւսիսոյ եւ զարեւելս եւ զհարաւ, եւ քսան մասն յարեւմտից մինչեւ ցնոյն Ովկիանոս: 9 Իսկ զաւելիսն քան զայս չէ ուրուք տեսեալ կամ ծանուցեալ. վասն անձանաւթ կոչի երկիր: 10 Եւ է Ովկիանոս ծանաւթ նաւագնացութեամբ կղզիք վեց հանդէպ ներքսագոյն Լիբիոյ՝ որ Երանելեաց կղզիք կոչին. եւ դոցա ըստ արեւմտից վեց կղզի այլ է, եւ դոցա ըստ հիւսիսոյ են չորս կղզիք հանդէպ Մաւրիտանեայ. եւ միջոցն որ կոչի Սեփտէ, այս ինքն եւթնեակ, քանգի եւթն մղոն ունի լայնութիւն տեղւոյն, որ գետաբար ելանէ յՈվկիանոսէ, եւ ծնանի զՅունաց ծովն, որոյ յարեւմտից կայ այլ կղզի մի: 11 Իսկ Ովկիանոս երթեալ ընդ հիւսիսի եւ դարձեալ ընդ արեւելս, առնէ երկու կղզիս մեծամեծս՝ որ կոչին Բրիտանացոց աշխարհք, եւ զԹուլիս մեծ կղզի՝ որոյ հասարակն յանձանաւթ երկիր համարեալ է. եւ կղզի մի այլ՝ որ Սկանդէ անուանի, յորում Գուրք լեալ է: 12 Եւ քան զայս կղզիս այլ նաւագնացութիւն չիք, եւ ոչ հասեալ է մարդոյ. վասն այնորիկ կոչի Անձանաւթ ծով: 13 Մտանեն եւ գետք քսանեւերկու յՈվկիանոս յարեւմտէ:

Պ Յ. Բ. Գ 7

Է Յ. Բ. Գ 10

14 Իսկ երեք ծով զորովք երկիր շուրջ է. մի ծով հնդկայինն՝ որ կոչի Կարմիր ծով. յորմէ ծոցոյ ելանեն Պարսից եւ արաբացոց ծովք. եւ սահմանի ի հարաւոյ անբնակ եւ անծանալթ երկրաւ. իսկ յարեւելից սինէացոց աշխարհաւն, եւ ի հիւսիսոյ հնդկաւք եւ պարսկաւք եւ արաբացւովք. իսկ յարեւմտից եգիպտացւովք եւ եթէովպացւովք:

15 Երկրորդ ծով Յունացն, որ ծնանի յՈվկիանոսէ, եւ լայնացեալ ձգի մինչեւ ցԱսորիս, եւ սահմանի յարեւելից Ասորւովք եւ փիւնիկեցւովք. իսկ յարեւելից հարաւոյ հրէաստանիւ մինչեւ ցԵգիպտոս. իսկ յարեւելից հիւսիսոյ միջնեակովքս մինչեւ ցՔաղկեդոն, յորմէ ծոցոյ ելանէ Պոնտոսի ծովն եւ ձգի ցԵգեր. իսկ ի հիւսիսոյ Եւրոպիւ մինչեւ ցՍեփոտէ. իսկ ի հարաւոյ Լիբէիւ մինչեւ ցնոյն Սեփոտէ:

16 Երրորդ ծով Վրկանի, որ կոչի Կասբից ծով. եւ ձգի երկայնութիւն նորա ի բերանոյ Երասխայ եւ Կուր գետոյ մինչեւ ցմուտս Պաւլիտիմետոս գետոյ. եւ սահմանի յարեւմտից Հայաւք. յարեւմտից հիւսիսոյ՝ Աղուանիւք եւ Մասքթաւք. իսկ յարեւելից հիւսիսոյ սկիւթացւովք. եւ յարեւելից՝ ազգաւն որ կոչին Արականք ամբոստակէք. եւ յարեւելից հարավոյ Վրկան աշխարհաւն, Մարաւք, Գելաւք, Դելմաւք եւ Կասբիւք մինչեւ ի մուտս Երասխ գետոյ:

17 Նոյնպէս եւ գերկիր բաժանեն յերիս, յԵւրոպիա, ի Լիբիա, յԱսիա. եւ ունի զարեւմտական հիւսիսային կողմն՝ Եւրոպիա մինչ ի Տաւնաւիս գետ, եւ զարեւմտականն հարաւային կողմն Լիբիա մինչեւ ի Կարմիր ծովն՝ իսկ այսոցիկ սահմանեալ յարեւելս կոյս՝ զհիւսիսի եւ զհարաւ եւ զմէջն՝ Ասիա ունի մինչեւ ցանծանալթ երկիր. վասն որոյ մեծագոյն է քան զայլ հատածսք: 18 Իսկ միջոց աշխարհի բնակութիւն մարդկան՝ Պտղոմէոս զերջանիկն

Արաբիա ասէ, բայց ես ոչ հաւատամ. քանզի գերջանիկն Արաբիա Աւետարանն ծագս երկրի կոչէ, ուստի եկն դշխոյն հարավոյ:

19 Այլ մէջ լսի, որ միաչափ հեռակցութիւն ունի ծայրքն յեգերացն. եւ այն է Երուսաղէմ, որում աստուածային գիրք վկայեն. թէպէտ ըստ չափուցն Պտղոմէի երկայնատարած յարեւելս կոյս, այլ գերկու չափս ի մի դնելով նկարագրեսցուք:

20 Սապէս եւ հարաւայինն ութ աւելի գայ քան զհիւսիսայինն ըստ պտղոմէական չափուցն. զոր երկու ի մի դնելով կերպագրեսցուք. զերկայնութիւն չափուցն ութսուն ամբողջ պահեսցուք, վասն զի նեղ է. եւ զհարիւր կրկնեսցուք, եւ լինի յիսուն. եւ այնպէս նմանագրեսցուք: 21 Դոյնգունակ եւ ըստ հարաւոյ այրեցական գաւտուովն կրկնեսցուք զութ ի չորս, եւ բերէ ստուգապէս զնմանութիւն պտղոմէական երկրագրութեանն:

22 Եւ արդ որովհետեւ բովանդակեցաք զհասարակախաւսութիւնն, այսուհետեւ սկսցուք պատմել աշխարհ աշխարհ առանձինն ըստ դրիցն տեղագրութեանց Պապայ աղեքսանդրացոյ, սկիզբն արաբեալ յարեւմտեայ յՈվկիանոսէ ի ծայրէն Սպանիոյ աշխարհին:

ԱՇԽԱՐՀ ԵՒ ԵՐԿՐ

1 ա. Սպանիա է երեքանկիւնի իմն ձեւով, եւ կայ ի մէջ ծովուց որպէսջ կղզի:

2 Սահմանի յարեւմտից եւ ի հիւսիսոյ Ովկիանոսիւ. իսկ յարեւելից՝ Պիււնէնէ լեռամբ. իսկ ի հարաւոյ՝ Յունաց ծովուն:

3 Բովանդակի ի նմա երիս աշխարհս փոքունս, որք եւ ունին գաւառս բազումս եւ քաղաքս, զոր անուամբ յայտնել աշխատութիւն անշահ համարեցաք:

4 Եւ ոչ միայն զգաւառս եւ զքաղաքս, այլ եւ խորհեցաք միայն գրել զլերինս անուանիս եւ զգետս հզաւրս եւ զքաղաքս հոյակապս, եւ եթէ այլ ինչ նշանաւոր իցէ,

թողլով ի բաց զթիւս եւ զչափս եւ զման-
րամասնաբար պատմութիւնս:

5 բ. Բրիտանացւոցն, որ են երկու
կղզիք ի Հիւսիսային Ովկիանոսին ի վերոյ
կողմանէ Սպանիոյ: 6 Եւ անուն արեւմ-
տեան կղզւոյն Իբեռնիա. եւ է գարեհատա-
ձեւ ճղճղկէն. յուրում գետք հզաւրք վեշ-
տասան, եւ ազգք բազումք: 7 Իսկ անուն
արեւելեան կղզւոյն Ալուրոն, որ է մեծ
քան զնա. եւ է տղրկաձեւ բազմաճիւղ. յո-
րում գետք հզաւրք քսանեւ հինգ, եւ յոյժ
մեծածառ անտառս. եւ շուրջ զկղզեաւն
մանունք կղզիք քառասունեւերկու, եւ
թուլիս մեծ կղզի:

8 գ. Գաղղիա, յարեւելից գոլով Սպա-
նիոյ. եւ սահմանի յարեւմտից եւ ի Հիւսի-
սոյ Ովկիանոսիւ. իսկ ի հարաւոյ յարեւե-
լից՝ Յունաց ծովովն: 9 Եւ բաժանի Գաղ-
ղիա յաշխարհս երիս. յորում լերինք մե-
ծամեծք երկու, եւ գետք հզաւրք քսանեւ-
ինն, եւ կղզիք շուրջ զերեւ երեքտասան:
10 Ունի քաղաքս եւ ազգս բազումս եւ
հզաւրս, եւ զազգն Փռանգաց: 11 Լինի ի
նմա գոմէջ սպիտակ եւ սպանող:

12 դ. Գերմանիա յելից կալով Գաղ-
ղիոյ առ Հիւսիսային Ովկիանոսին մինչեւ
ցարմատացւոց լերինսն եւ զԴանոք գե-
տաւ: 13 Գայ եւ մտանէ ի Պոնտոս ծովն.
եւ սա մեծ է քան զՏոնաւիս: 14 Ունի
ազգս եւթն, յորոց մին Գուդք: 15 Ունի
լերինս անուանիս երիս, եւ գետս հզաւրս
մետասան. եւ կղզիս ինն, եւ անտառս մե-
ծածառս յոյժ, եւ երկաթակտրութիւնս:

16 ե. Դաղմատիա յարեւելից կայ
Գաղղիոյ եւ առ երի Գերմանիոյ: 17 Սահ-
մանի յարեւմտից ակամբ Դանոք գետոյ.
Իսկ ի Հիւսիսի յարեւելից նոյն Դանոբայ
դարձուածովքն. իսկ ի հարաւոյ Յունաց
ծովովն: 18 Ունի աշխարհս վեց, քաղաքս
եւ գաւառս բազումս. ունի եւ լերինս չորս,
գետս քսան, կղզիս եւթն: 19 Լինի ի
Դաղմատիա գազան որպէս զեզն՝ բոնոսոս

անուն, որ զկոյն իւր ձգէ որսորդացն եւ
այրէ զնոսա:

20 զ. Իտալիա, յարեւելից է Գաղղիոյ
եւ առ երի Դաղմատիոյ ի հարաւոյ կուսէ:
21 Եւ սահմանի ըստ արեւմտից Հիւսիսոյ
ալպիացւոյք եւ Ոկուս լեռամբ. իսկ ըստ
Հիւսիսոյ արեւելից՝ յունական եւ աղբիա-
կան խորշիւն. իսկ ըստ յարաւոյ՝ տիւրե-
նական պեղագոսիւն: 22 Ունի աշխարհս
վեց, գաւառս եւ քաղաքս բազումս. ունի
լերինս, եւ գետս վեշտասան. կղզիս եւթ-
նեւտասան, յորոց մին Պոնտիա, ուստի Պի-
դատոս էր: 23 Ունի եւ մայրաքաղաքս եր-
կուս՝ զհոյակապն Բաւեննայ եւ զմեծն
Հոմ: 24 Բայց է յիտալիա եւ այլ աշխարհ
Կորսիկա անուն ի Կիււնոս կղզւոյն, չորս
հարիւր մղոնաւ շրջապատելով. յորում
գաւառք երեքտասան, եւ գետք վեց, եւ մի
Ոսկի անուն լեառն, ուր ոսկի եւ արծաթ
հատանի երկրաբոյս իբրեւ զծնէբեկ:

25 է. Սարդիոնիա է մեծ կղզի՝ հուպ
կալով ի Կիււնոս կղզի ըստ հարաւոյ եր-
կայն ձեւովն ի Հիւսիսոյ ի հարաւ: 26 Ու-
նի գետս հինգ, եւ լերինս դժուարանունս
եւ փոքունս, եւ ամուր տեղիս. յորում քա-
ղաքս ինն, գաւառս քսան, մանունք
կղզիք ինն. եւ շրջապատութիւն Սարդո-
նիոյ եւթն հարիւր ութսուն մղոն է:

27 ը. Սիկիլիա է մեծ կղզի յարեւելից
կուսէ Սարդոնիոյ: 28 Եւ է Սիկիլիա երե-
քանկիւնի ձեւով ծայրէ ի ծայր հարիւր
մղոնաւ. յորում՝ գաւառք եւթն, քաղաքք
ինն, գետք իննեւտասան, կղզիք վեշտասան,
լերինք երկու՝ Պաւթէնիոս յորմէ գետք
բղխեն եւ Ուուկանոս, որ եւ Յայտնեայ, ո-
րոյ կատարն հանապազ հրով տոչորի:
29 Եւ է Սիկիլիա յոյժ արգաւանդ:

30 թ. Սարմատացւոցն՝ որոյ հասա-
րակն յարեւելից կալով Գերմանիոյ առ
Հիւսիսային Ովկիանոսիւ մինչեւ յան-
ծանաւթ երկիր եւ ցլիպիա լեառն. յորմէ
եղանէ Տաւնաւիս գետ: 31 Ունի Սարմա-

տիա աշխարհս փոքունս, ի քրիստոնէից՝
զՔեռսոն տաւրական ցամաք կղզի, եւ ի
Հեթանոսաց՝ բազումս: 32 Ունի լերինս
Հինգ, գետս երեքտասան, փոքր լիճ մի, եւ
կղզիս երկու: 33 Ունի եւ բազինս երկու,
մին կոչի Աղեքսանդրու, եւ միւսն Կեսա-
րու:

34 ժ. Թրակացւոց աշխարհն յարեւելից
կալով Դաղմատիոյ առ երի Սարմատիոյ:
35 Եւ ունի Թրակիա փոքր աշխարհս
Հինգ, եւ մի մեծ՝ յորում են սկլաւային
ազգք՝ քսանեւհինգ, որոց փոխանակ մտին
Գուղքն: 36 Ունի լերինս եւ գետս եւ քա-
ղաքս եւ լիճս եւ կղզիս, եւ մայրաքաղաք՝
գերջանիկն Կոստանդինուպալիս:

37 ժա. Մակեդոնիա յելից կալով յու-
նական պեղագոսին, առ երի Դաղմատիոյ
եւ Թրակիոյ, ի Հարաւ թողով գելլադա:
38 Ունի լերինս վեց, գետս տասն, գեղս ե-
րեսուն, քաղաքս վեշտասան, ծովս վեց,
կղզիս երիս: 39 Լինի ի նմա մարմարիոն
կանաչ սպիտակախայտ:

40 ժբ. Ելլադա առ երի կալով Մակե-
դոնիոյ ի մէջ պեղագոսացն, ունի փոքր
աշխարհս վեց, զԱլիոնոս, զԱքայիա, զԱտ-
տիկէ, զԵւբիա ապառաժ, եւ զԿրիտ մեծ
կղզի, եւ զՊեղոպոնեսոս ցամաք կղզի:
41 Ունի լերինս եւ գետս, գաւառս, քա-
ղաքս, եւ կղզիս բազումս յոյժ: 42 Ունի
մեհեանս երիս, զԻռա եւ զԱրտեմիս եւ
զՊիսիդոնի. քաղաք զՏոյակապն զԱթէնս.
ունի եւ ջուր ի կղզւոջն Միւռտոս, որ ան-
պատճառս այսր անդր հոսի, ուր խորա-
սոյգ եղեւ Արիստոտէլ:

ԱՇԽԱՐՀ ԼԻԲԻԱՅ

1 ա. Մաւրիտանիա Տինգիտանիա, որ
տարածի ի Սեփոէէ առ Հարաւակոյս առ
արեւմտեայ Ուվկիանոսի: 2 Ունի լերինս
վեց, գետս վեշտասան, ազգս վեշտասան,
եւ զՊիւռոն Պեղիոն որ է հրագոյն դաշտ:

3 բ. Մաւրիտանիա, Կեսարինիա յելից
կալով Տինգիտանիոյ տարածի ի Հարաւ
կոյս առ շեղ գելիւք: 4 Ունի գետս եւթ-
նեւտասան, փոքր լիճս երիս, լերինս եւթն,
քաղաքս բազումս, գաւառս քսան եւ
Հինգ, եւ զպղնձափորանոց երկիրն: 5 Լի-
նի ի լերինս յայսոսիկ ընտիր կինաբառիս,
որ է գեղ կարմիր:

6 գ. Ափրիկէ յելից կալով Մաւրիտա-
նեայ Կեսարինիոյ առ ծովեզերքն: 7 Բա-
ժանի Ափրիկէ յերկուս աշխարհս, եւ մի
այլ առանձնակ որ Տրապաւլիս անուանի:
8 Ունի Ափրիկէ լերինս ութ, գետս իննեւ-
տասան, գաւառս քառասունեւմի, լիճս ութ,
ծոցս եւթն, եւ կղզիս վեշտասան, եւ քա-
ղաքս բազումս, եւ զԿարքեդոնիա մայրա-
քաղաք: 9 Լինի յԱփրիկէ բանջար ինչ
լուտաս անուն, զոր թէ ուտէ ոք՝ զհայրե-
նիսն մոռանայ: 10 Լինի անդ եւ կարմիր
յակինդ. լինի անդ սեւ սաթ՝ բոյս փափուկ
ի ծովու, որ ելեալ յարեւ եւ յաւդ՝ կարծ-
րացեալ քարանայ:

11 դ. Կիււենականն՝ որ է Պենտա-
պաւլիս, յելից կալով Ափրիկոյ. գաւառս
ունի մետասան, գետս երիս, կղզիս ութ, եւ
լիճ մի, եւ քաղաքս բազումս, եւ զՀերակ-
ղեայ լերինս, զանգուժատաբեր երկիրն, եւ
տեղիս ինչ նորակերպ գազանուտս, եւ զե-
րեկորնական պարտէզսն, եւ քարայրս լա-
կանացւոց:

12 ե. Մաւրիտանիան, Լիբիա եւ ամե-
նայն Եգիպտոս յելից կալով Կիււենական
աշխարհին առ երի ծովեզերն. յարեւմտից
է խորշ երկճղի Կարմիր ծովուն: 13 Եւ ու-
նի Եգիպտոս լերինս երկոտասան, եւ
գուբս երկու շինուածոյս, եւ լիճս երիս
ինքնեղս, եւ երիս լիճս այլ՝ զոր Նեղոսի
վտակքն առնեն. գետ ունի զՆեղոս՝ որ է
Գեհոն: 14 Ունի գաւառս քառասունեւմի,
եւ քաղաքս բազումս, եւ մայրաքաղաք
զմեծն Աղեքսանդրիա: 15 Ունի եւ կղզիս
ի Յունաց ծովուն մետասան եւ ի կարմիր

ծովուն երիս: 16 Ունի եւ զաւագուտ եւ զանանձրեւ երկիրն:

17 Վ. Ենտոս Լիբիա, որ թարգմանի ներքսագոյն Լիբիա, յելից կալով արեւմտական Ովկիանոսի, առ երի Ափրիկոյ, եւ սահմանի ներքսագոյն Եթովպիա առ այրեալ գաւտեաւն: 18 Եւ ունի լերինս ութ, գետս քսանեւմի, կղզիս վեշտասան, լիճս վեց: 19 Եւ ճարակեն գենտոս Լիբիա ազգք վեշտասան: 20 Լինի եւ թզուկ մաւտ յՈվկիանոս ի սպիտակ լերինն: 21 Անցանեն ընդ Ենտոս Լիբիա ուրեղջեր գազանք յՈվկիանոսէ ի Նեղոս, ուր կրողդիղոս գազանն. եւ այլ գազանք անցանեն ընդ Ենտոս Լիբիա՝ որ կոչին սփինգք, մարդակերպք եւ գինեսէրք:

22 Է. Վերին Եթովպիա յելից կալով Ենտոս Լիբիոյ եւ վերին Եգիպտոսի առ Կարմիր ծովուն, անցանելով զայրեալ գաւտեաւն ի հարաւոյ կոյս առ ներքսագոյն Եթովպացւոյն ցնոյն սահմանս Ենտոս Լիբիոյ: 23 Եւ ունի Եթովպիա փոքր աշխարհս երիս, գրարբառիա եւ զԱզանիա եւ զՏրոգլոդիտիկէ: 24 Ունի գաւառս ազգաց երեսունեւվեց, գետս երիս, լերինս տասն, կղզիս յարաբացւոց ծոցին քսանեւեւթն: 25 Ունի եւ գմուբեր երկիրն եւ զինկաբեր եւ զկինամոմոնաբեր գաւառս:

26 Ը. Ներքին Եթովպիա սկսանի յարեւմտական անծանաւթ երկրէ՝ յերի կալով Ովկիանոսի եւ Ենտոս Լիբիոյ. եւ ի հարաւոյ սահմանի անծանաւթ երկրաւ, առ որով բնակեալ են երեկորնականք Եթովպացիք, ի հարաւոյ կողմանէ այրեալ գաւտւոյն մերկք վիշապամարդք: 27 Եւ յերի նոցա ըստ հիւսիսոյ առ Ովկիանոսիւ ձկնակեր Եթովպացիք. յորում է կենդանի ինչ սուբոս անուն ոչխարանման երկակենցաղ եւ ձկնակեր: 28 Առ որով Աթակեանք Եթովպացիք. յորում առիւծաշուն գազանն: 29 Որոց ըստ հիւսիսոյ փրփրեղջիւր Եթովպացիք. յորում կենդանի ինչ

նման յանալութ մարդամարտ եւ անուշահոտ: 30 Առ որով Դեոբիկէ եւ Դեոմոնայք ազգք. յորում քաղ ծառասէր եւ մարդամարտ, եւ ընձուղտք: 31 Որոց ի հարաւոյ մինչեւ ցնիղոս աշխարհ մի է Եթովպացւոց. յորում փիղք սպիտակք եղջերակնձիթք եւ վագերք. որոց յարեւելից լերինք, յորում վագերաձիք եւ այծամարդք եւ ինձք գեղեցկախայտուցք: 32 Եւ սոցա ի հարաւոյ աշխարհ մի առ անծանաւթ երկրաւ, յորում է գազան ինչ՝ կանացի ունելով գլուխ եւ ձեռս, եւ անձն չորքոտանի. եւ այլ մարդակերպ ինչ մերկ գազան շանակնձիթ եւ մեծականջք, ագեւորք որպէս առիւծակապիկք: 33 Որոյ յելից բարձրագաթունք Եթովպացիք. եւ այլք մինչեւ ցԼուսնի լեռն, յորում լինին քաւք սպիտակք զաւրաւորք եւ բռնաւորք: 34 Որոց յելից կուսէ ռափսացիք, եւ ի ներքոյ սոցա մարդակեր Եթովպացիք. յորում գազան ինչ հրաշունչ վարազանման. եւ սաղամանդր գազան՝ որ նման է կովդիեցի, անցանէ ընդ հուր եւ շիջուցանէ:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐՔ ԱՍԻՈՑ

1 Բաժանի ընդհանուր Ասիա ի կողմանս կողմանս. եւ նախ գկողմն միջերկրեայս, որ մտանեն ի մէջ Յունաց ծովուն եւ Պոնտոսի:

2 ա. Բիւթանիա, յելից կալով թագաւորական քաղաքին Կոստանդինուպալսի: 3 Ունի Բիւթանիա լերինս եւ գետս, կղզիս եւ լիճս, եւ մայրաքաղաքս երիս, գնիկիա, գՔաղկեդոն, գՆիկոմիդա. որք ունին ընդ ինքեանս քաղաքս չորեքտասան, եւ գեղաքաղաքս ծովեզերեայս, եւ վաճառատեղս: 4 Լինի ի Բիւթանիա հող սպիտակ, զոր մանր աղացեալ եւ ցանեալ ի քանդուկս ի վերայ ցորենոյ՝ ճճի չուտէ:

5 ք. Միւսիա՝ որ կոչի Եղեսպոնտոս, առ երի կայ Բիւթանիոյ. ունի լերինս երիս, գետս երկու, կղզիս երկու, քաղաքս քա-

ուսուցանեմի, եւ մայրաքաղաք ծովեզերեայ զԿիզիկոն, յորում տաճարն աստուծոյ՝ անուանեալ Տրաշից:

6 Գ. Ասիա առանձնակ, յերի կալով Միւսիոյ առ ծովուն, եւ ունի Ասիա փոքր աշխարհս չորս, զԼիւդիա, զՅուդիա, զՅոյնս, զԿառիա: 7 Ունի լերինս, եւ կղզիս տասն, եւ գետս եւթն, քաղաքս եւթնեւտասն. մայրաքաղաք զԵփեսոս, եւ այլ եւս վեց: 8 Լինի ի նմա մագտաքէ՝ խիժ ի ծառոց:

9 Դ. Լիկիա յելից կալով Ասիոյ, ունի լերինս երկու, գետս երիս, կղզիս հինգ, քաղաքս երիս, եւ մայրաքաղաք զՄիււա: 10 Լինի ի Լիկիա խունկ զիւզին եւ տրատէ ի ծառէ ծորելոյ որպէս զխիժ, լոյծ որպէս մեղր կամ որպէս մրուր:

11 Ե. Փռիւզիա յելից կալով առանձնակ Ասիոյ եւ յերի Լիկիոյ, ունի յինքեան աշխարհս երիս, զՊիսիդիա՝ որ ունի մայրաքաղաք զԱնտիոքիա, ուր ասեն շինեալ գտապանն Նոյի, եւ այլ քաղաքս քսանեւվեց. երկրորդ աշխարհն Պակատիանէ, որոյ մայրաքաղաք Ղաւոզիկէ, եւ այլ քաղաքս վեց. երրորդ աշխարհն Սաղուտառիա, որոյ մայրաքաղաք Սիւննադա, եւ այլ քաղաքս երեսուն: 12 Եւ ունի Փռիւզիա լեառն զԴիդիմոն, եւ գետս հինգ, լիճս երեքտասան, եւ դաշտս մեծամեծս:

13 Կ. Ոնորիա յելից կալով Բիւթանիոյ առ երի Փռիւզիոյ մինչեւ ցՊոնտոսի ծովն: 14 Ունի Ոնորիա մայրաքաղաք զԿղաւդիուպալիս, ընդ որով եւ այլ եւս քաղաքս հինգ. եւ գետ ունի զՊարթենիոս երեքվտակեանն, յայսմ աղբեր երդնուին դեւքն վասն անչափ ցրտութեանն:

15 Է. Պափղագոնիա յելից կալով Ոնորիատէ աշխարհին եւ առ երի ծովուն Պոնտոսի, ունի գետս երկու, եւ մայրաքաղաք զԳերմանիուպալիս, որոյ բերդն Գանդրայ. ունի եւ այլ քաղաքս եւթն, եւ բերդս մետասան, եւ գաւառս վաթսուցեմի:

16 Ը. Գաղատիա առաջին յելից կալով Փռիւզիոյ առ երի Պափղագոնիոյ. լեառն ունի զերկրորդ Դիդիմոն, եւ գետս զնոյն որք յառաջասացեալ աշխարհս թափին:

17 Թ. Գաղատիա երկրորդ յելից կալով Փռիւզիոյ առ երի առաջին Գաղատիոյ մինչեւ ցՊամփիլիա, ունի լերինս եւ գետս մանունս, որք յառաջասացեալ գետս անկանին եւ որք զլիճս առնեն:

18 Ժ. Պամփիլիա յելից կալով Լիկիոյ առ երի Գաղատիոյ, ունի յինքեան աշխարհս փոքունս հինգ, եւ լեառն մի եւ գետս չորս, կղզիս երկու եւ քաղաքս բազումս: 19 Լինի ի նմա խունկ՝ ստիւրակ ի թփոյ ի փորոյ ի կերուածէ ճճոյ:

20 Ժա. Սաւրիա՝ յելից կալով Պամփիլիոյ, առ երի ծովուն հանդէպ Կիպրոս կղզւոյ. եւ ունի լեառն զՏաւրոս, եւ գետ զՈւռիմակդիոս: 21 Է ի նմա մայրաքաղաք Սելեւկիա եւ այլ քաղաքս քսանեւհինգ: 22 Լինի յաշխարհիս յայսմիկ խունկս զիւրակոճոպս, սպուգոմփիտ, կաղամբիտ. ամենքեան ի ծառոյ ծորելոյ՝ ի ճճոյ միոյ կերուածոյ:

23 Ժբ. Լիկոնիա յելից կալով Գաղատիոյ եւ առ երի Սաւրիոյ ունելով տարածումն ի դաշտս ընդարձակս, եւ փոքունս լերինս, եւ զնոյն գետս եւ լիճս:

24 Ժգ. Կապադովկիա երկրորդ յելից կալով Գաղատիոյ եւ առ երի Լիկոնիոյ, ունելով մանունս լերինս եւ գետս, եւ լայնութիւն տարածեալ ի դաշտս ընդարձակս:

25 Ժդ. Լինոպոնտոս յելից կալով Պափղագոնիոյ եւ առ երի Կապադովկիոյ եւ ծովու, ունի լերինս բազումս մանունս, եւ գետս հզաւրս՝ զԻուիս եւ այլ մանունս:

26 Ժե. Պոնտոս պողիմոնական յելից կալով Լինոպոնտոսի եւ յերի Պոնտոսի ծովուն, ունի լերինս փոքունս դժուարավայրս, եւ գետս զԹերմոզոն եւ այլ մանունս:

27 ժգ. Կապաղովկիա առաջին յելից կալով երկրորդ Կապաղովկիոյ եւ առ երի պողիմոնական Պոնտոսի. որ ունի լեառն զԱնտիտաւրոս եւ այլ փոքունս, եւ գետս զՄելլաս եւ զԱլիս:

28 ժէ. Կիլիկիա ըստ ինքեան՝ առաջին եւ երկրորդ՝ յելից կալով Լիկոնիոյ եւ Սաւրիոյ, յերի Կապաղովկիոյ առաջնոյ. լեառն ունի զՏաւրոս, եւ գետս վեց՝ զՈւրիմակդիս, զԿալիդոս, զԼամոս, զԿիւզնոս, զՍարոս, զՊիռամոս, եւ մայրաքաղաքս երկու զՏարսոն, եւ զԱնարզաբա եւ այլ քաղաքս բազումս եւ բերդս, եւ դրունս երկու ելանելոյ Ասորւոց: 29 Եւ է Կիլիկիա ամենաբեր հանգոյն երկրին Յորդանանու:

30 ժը. Կիպրոս կղզի յելից կալով պամփիլական պեղագոսին առ երի Սաւրիոյ եւ Կիլիկիոյ, ունի լեառն զՈղիմպոս, եւ այլ եւս երիս: 31 Եւ լինի ի նմա լատան ի ցաւոյ անկեալ զխոտով խռուի, ի թափիչ վարոցս եւ ի մաւրոս քաւչից: 32 Եւ ունի սահմանս յերկայնն չորս հարիւր երեսուն մղոն, եւ ի լայնն՝ մասն մի:

33 ժթ. Երկրորդ Հայք յելից կալով Կիլիկիոյ առ Տաւրոս լեռամբն, ունի լեռինս երիս, եւ գետս չորս, եւ դրունս երկու ելանելոյ Ասորւոց:

34 ի. Առաջին Հայք, յելից կալով առաջին Կապաղովկիոյ առ երի երկրորդ Հայոց, եւ սահմանի յելից Եփրատայ. եւ լեառն ունի զԱռգէոս, եւ գետ երեսուն՝ զԱլիս եւ այլ մանունս:

35 իա. Երրորդ Հայք են՝ որ կան յարեւելից Կապաղովկիոյ, եւ երկայն տարածի մինչեւ ցԵփրատ. եւ ունի այլ գետս երկու, եւ լեռինս բազումս մեծամեծս քսանեւերկու:

36 իբ. Պոնտոս Կապաղովկիոյ յելից կալով պողիմոնական պեղագոսին առ երի ծովուն ցՄոսքական լեռինսն, որ բաժանեն ընդ նա եւ ընդ մեծ Հայք: 37 Ունի լեռինս, եւ գետս երիս:

38 Ահա կատարեցան միջերկրեայք կոչեցեալք:

39 իգ. Սարմատացւոց աշխարհին հասարակն է՝ որ բաժանեալ է արեւելեան ծայրին Ռիպիա լեռամբ եւ Տաւնաւիս գետով եւ Միովտիս ծովակաւ. եւ անտի ընդ կովկասային լեռինս առ Վրաւք եւ Աղուանիւք մինչեւ ցԿասբից ծովն: 40 Եւ ունի Սարմատիա լեռինս զՇանթայինն եւ զԶիականն, եւ այլ լեռինս եւ գետս բազումս, եւ գեւթանասնավտակեանն էթիլ, յորում ամրանան ազգ Բասլաց: 41 Եւ բնակին ի Սարմատիա ազգք բազումք որք են այսոքիկ. Խազիրք, Բուշք, Բասլիկք, Ապշեղք, Ապխազք, Թագաւորական Սարմատք, Զիակերք, Նախճամատեանք, Որջլակերք, Սիւռիկացիք, Միթռիկացիք, Ամագոնք, Ալանք, Խեբարք. Քուգետք, Սկիւմիք, Արգաւետք, Մարգոլք, Թակոցիկք, Արգոզք, Դաճանք, Փինճք, Դուալք, Հոնք, Ափուլք, Ծանարք յորում Ալանաց դուռն, եւ Ծեքան դուռն, Թուշք, Խուշք, Քուստք, Մարդակերք, Յիւաւատք, Գուդամակարք, Դուրիճիկք, Դիդոցք, Ղեկք, Կատապաստիանք, Աղուտականք, Խենուկք, Շիդեայք, Ծիւղայք, Խեղայք, Կասբք, Փուխք, Շրուանք, Խարանք, Թաւասպարք, Հեճմատակք, Իժամախք, Փասխք, Փուսխք, Փիքոնակք, Բաքանք, Մասքութք, մինչեւ ցԿասբից ծովն՝ յոր եւ բազուկն Կովկասայ հպի, ուր ածեալ է զպարիսպն Դարբանդայ՝ աշտարակ ահագին ի ծովուն կացեալ: 42 Իսկ ի հիւսիսոյ նոցա Հոնք, եւ քաղաք նոցա Վառաչան, եւ այլք ընդ նմա. եւ Թագաւորն հիւսիսոյ է Խաքանն՝ որ է տէր Խազրաց, եւ ղշխոյն Թագուհի կին Խաքանայ ի Բասլաց ազգէն:

43 իդ. Կողքիսէ, այս ինքն է Եգեր, յելից կալով Պոնտոս ծովուն առ երի Սարմատիոյ, առ Վրաւք եւ մեծ Հայովք. եւ ունի Եգեր փոքր աշխարհս չորս. զՄանուիդի, զԵգուելիկա, զՂազիւ, զՃանեթ որք են

Խաղտիք: 44 Ունի լերինս բազումս, եւ գետս եւ քաղաքս եւ բերդս, եւ այլ գաւառս եւ գեղաքաղաքս եւ վաճառատեղս:

45 Իե. Վեռիա, այս ինքն է Վիրք, յելից կալով եգերայ, առ Սարմատեաւ առ Կովկասու մինչեւ ցԱղուանից սահմանն առ Կուր գետով: 46 Եւ գաւառք են ի Վիրք այսոքիկ. Կղարջք, Արտահան, Շաւշեղք, Ջաւախք, Սամցխէ, Աճարա, Գորգովաթիսի, Տոռնիսիսեի, Մանգղեացիոր, Քուրչափոր, Բոզնոփսր, Թեղք, Կանգարք, Տաշիր եւ Աչալի եւ Գուան, Երիսիք, Քուրդիդ, Կոսիս, Սացխումէթ, Խանիցիս. եւ քաղաք Տիգիս, Շամշուղէ, Մցխիթայ՝ ուր խաչն է: 47 Ունի գետս լի ձկամբք:

48 Իգ. Աղբանիա, այս ինքն է Աղուանք, յելից կալով Վրաց, առ երի Սարմատիոյ առ Կաւկասաւ մինչեւ ցԿասբից ծովն եւ ցՀայոց սահմանն առ Կուր գետով: 49 Ունի դաշտս արգաւանդս, քաղաքս եւ բերդս եւ գեղաքաղաքս, գետս բազումս, եղեգունս հզաւրս: 50 Եւ գաւառք են այսոքիկ. Եխնի, Բեիս, Քամբէճան, Շաքէ, Ոստանի Մարծպան, Դաշտի Բալասական. եւ այլ գաւառս զորս ի Հայոց հանեալ է, Շիկաչէն, Գարդման, Կողթ, Ջաւէ, եւ այլ քսան գաւառ մինչեւ ցխառնումն Երասխայ ի Կուր գետ:

51 Իէ. Մեծ Հայք յելից կալով Կապադովկիոյ եւ փոքր Հայոց առ Եփրատ գետով մերձ ի Տաւրոս լեռոն, որ բաժանէ զնա ի միջագետաց. եւ ի հարաւոյ սահմանի Ասորեստանիւ, եւ դառնայ առ Ատրպատականաւ ընդ Մարս մինչեւ ի մուտս Երասխայ ի Կասբից ծով. իսկ ըստ հիւսիսոյ առ երի կայ Աղուանից եւ Վրաց եւ Եգերայ մինչեւ ցնոյն դարձուածն Եփրատայ ի հարաւ կոյս: 52 Եւ ունի Հայք լերինս անուանիս, եւ գետս մեծամեծս եւ մանուէնս, եւ ծովակս վեց: 53 Եւ ունի մեծ Հայք փոքր աշխարհս հնգետասան՝ որ են

այսոքիկ. Բարձր Հայք, որ է կողմ Կարնոյ, չորրորդ Հայք, Աղձնիք, Տուրուբերան, Մոկք, Կորճայք, Պարսկահայք, Վասպուրական, Արցախ, Սիւնիք, Փայտակարան, Ուտիա, Գուգարք, Տայք, Այրարատ: 54 Արդ կամիմ գրոսս մանրամասնաբար պատմել, թէ եւ սակաւ ինչ աշխատիցիմ ի գիր եւ ի քարտէս:

55 Արդ ունի Բարձր Հայք գաւառս ինն. Դարանաղի, Առիւծ, Մընձուր, Եկեղեաց, Մանանաղի, Դերջան, Սպեր, Շատգոմք, Կարին: 56 Եւ ըստ անուանդ արդարեւ բարձր է Հայք քան գամենայն երկիրքանգի ընդ չորս կողմունս գետս արձակէ: 57 Ունի եւ լերինս երիս, եւ էրէս բազումս, եւ հաւս պիտանիս, եւ ջերմուկս եւ աղտս, եւ գամենայն պարարտութիւն, եւ քաղաք գթէոգուպաւլիս:

58 Չորրորդ Հայք յերի կայ բարձր Հայոց. եւ գաւառք են ի նմա ութ. Խորձէն, Հաշտեանք, Պաղնատուն, Բալահովիտ, Ծոփք, Հանձիթ, Գորեք, Դէգիք: 59 Ունի բերդս եւ գետս եւ լերինս եւ բիւրեղ. ունի եւ էրէս եւ հաւս, եւ ձկունս, եւ ի գաղանաց գառեւծ:

60 Աղձնիք առ Տիգրիս գետով կայ. եւ գաւառս ունի տասն. զԱրզն, զՆփրկերտ, զՔեղ, զԿէթիկ, զՏատիկ, զԱզնուածոր, զՆերհեթս, զԳոգեղ, զՍանոճոր, զՍասունս: 61 Ունի նավթ եւ երկաթ առաւել, եւ գղթոր, եւ հաւ՝ դեզուկ:

62 Տուրուբերան յերի կայ Չորրորդ Հայոց. գաւառք են ի նմա վեշտասան. Խոյթ, Ասպակունիք, Տարաւն, Աշմունիք, Մարդաղի, Դասնաւորք, Տուարածատափ, Դալառ, Հարք, Վարաժնունիք, Բզնունիք, Երեւարք, Աղիովիտ, Ապահունիք, Կոր, Խորխոռունիք: 63 Ունի եւ ծով զբզնունեացն յերկայն հարիւր մղոն, եւ ի լայն վաթսուն: 64 Ունի եւ գազպէն եւ մեղր եւ մաշկամիրգ, եւ սպիտակ նավթ եւ երկաթ:

65 Մոկք յելից կալով Աղճնեաց յամուրս Տաւրոս լերինն, գաւառս ունի ինն. զԻշայր, զմիւս Իշայր, զԻշոց գաւառ, զԱռուենից ձոր, զՄիջա, գառանձնակ Մոկս, զԱրքայից գաւառ, զԱրգաստովիտ, զՋերմածոր: 66 Եւ ունի ի մրգոց գահրչակ եւ մանրագոր, եւ ի գազանաց զինձ գեղեցկախայտուց, եւ ի հաւուց գկաքաւ:

67 Կորճայք յելից կայ Մոկաց առ ասորեստանիւ. գաւառս ունի մետասան. զԿորգուս, զԿորգրիս վերին, զԿորգրիս միջին, զԿորգրիս ներքին, զԱյտուանս, զԱյգառս, զՄոթողանս, զՈրսիրանս, զԿարաթուենիս, զՃահուկ, զփոքր Աղբակ: 68 Ունի գառիկ, եւ ի պտղոց շահնդակ (.....):

69 Պարսկահայք յելից կայ Կորճէից առ Ատրպատականաւ, եւ ունի գաւառս ինն. Այլի՛ որ է Կուռիճան, Մարի, Թրափի, Ացուերս, Ըռնա, Տամբերս, Ջարեհաւան, Ջարաւանդ, Հեր: 70 Ունի էրէ՛ գցիւ եւ գայծեամն:

71 Վասպուրական ի մտից կայ Պարսկահայոց եւ առ երի Կորճէից. ի նմա գաւառք են երեսունեւվեց. Ռըշտունիք, Տոսք, Բուզունիք, Արճիշակովիտ, Աղովիտ, Կուղանովիտ, Առբերանի, Դառնի, Բուժունիք, Առնոյտն, Անձեւացիք, Ատրպատունիք, Երիթունիք, Մարգաստան, Արտագ, Ակէ, Աղբակ մեծ, Անձախաճոր, Թոռնաւան, Ճուաշ, Ռոտկրճունիք, Մեծնունիք, Պալուենիք, Գուկան, Աղուանդուտ, Պատսպարունիք, Արտաշէգեան, Արտաւանեան, Բաքան, Գաբիթեան, Գազրիկան, Տանկրիայն, Վարաժնունիք, Գողթն գինեւէտ, Նախճուան՝ յորում քաղաքն, եւ Մարանդ:

72 Միւնիք յելից կայ Այրարատոյ ընդ մէջ Երասխայ եւ Արցախայ. ունի գաւառս երկոտասան. Երնջակ, Ճահուկ, Վայոց ձոր, Գեղաքունի եւ ծովն, Սոտք, Աղահէճք, Ծղակ, Հաբանդ, Բաղք, Ջորք, Արեւիք,

Կուսական: 73 Լինի ի նմա մուրտ եւ գերերի եւ նուռն, եւ ամուր տեղիք :

74 Արցախ յերի կայ Միւնեաց. գաւառք են ի նմա երկոտասան, զոր Աղուանք ունին. Միւս Հաբանդ, Վակունիք, Բերդաճոր, Մեծկուանք, Մեծիրանք, Հարճլանք, Մուխանք, Պիանք, Պանծկանք, Միսական ոստանն, Քուստիփառնէս, Կողթ՝ յորում լինի քարախունկ:

75 Փայտակարան յելից կայ Ուտիոյ առ Երասխաւ. գաւառս ունի երկոտասան, զոր այժմ Ատրպատական ունի. Հրաքոտպերոժ, Վարդանակերտ, Եթնփորակեան բագինք, Ռոտիբաղա, Բաղանուտ, Առոսպիժան, Հանի, Աթլի, Բագաւան, Սպանդարանպերոժ, Որմզդպերոժ, Ալեւան: 76 Լինի ի նմա բամբակ անբաւ, եւ գարի ինքնաբոյս:

77 Ուտի առ մտից կայ Երասխայ ընդ մէջ Արցախայ եւ Կուր գետոյ. ունի գաւառս զոր Աղուանք ունին՝ եւթն. Արանուտ, Տուի, Ռոտպացեան, Աղուէ, Տուչքատակ, Գարգման, Շիկաշէն, Ուտի առանձնակ՝ յորում Պարտաւ քաղաք: 78 Լինի ի նմա ձիթենի, վարընկենի, եւ ի հաւուց՝ կատակ:

79 Գուգարք ի մտից կայ Ուտիոյ, եւ ունի գաւառս ինն զոր Վիրք ունին. Ջորոփոր, Ծորոփոր, Կողբոփոր, Տաշիր, Թուեղք, Կանգարք, Արտահան, Ջաւախք, Կղարջք:

80 Լինի ի նմա անալութ, եւ հաճարածառ եւ սերկեւիլ եւ տաւախ:

81 Տայք առ երի կայ Գուգարաց, ամրոցաւք եւ բերդաւք կառուցեալ. եւ ունի գաւառս ինն, զԿող, զԲերդացփոր, զՊարտիզացփոր, զՃակս, զԲուխա, զՈքաղէ, զԱզորդ, զԿափոր, զԱսեացփոր: 82 Եւ լինի ի Տայս թուգ եւ նուռն, աղտոր, սերկեւիլ, պտղախունկ եւ նուշ:

83 Այրարատ ի մէջ կայ յառաջասացեալ աշխարհացդ. եւ գաւառք են ի նմա քսան. Բասեան, Գաբեղեանք, Աբեղեանք,

Վահաւուներք, Արշարուներք, Բագրեւանդ, Ծաղկոտն, Շիրակ, Վանանդ, Արագածոտն, Ճակատք, Մասեացոտն, Կոգովիտ, Աշոցք, Նիգ, Կոտայք՝ Մազազ, Վարաժնունիք, ոստանն Դենայ՝ մինչեւ ցղաշտն Շարուր: 84 Եւ ունի Այրարատ լերինս եւ դաշտս, եւ զամենայն պարարտութիւն, եւ ծովակն Գայլատոյ, եւ որդն յարմատոյ սիզոյ առ ի զարդ կարմրութեան գունոյ. եւ զմայր եկեղեցեացն ի թագաւորաբնակ եւ յարքայանիստ Վաղարշապատ քաղաքի:

85 Ահա կատարեցան ամենայն Հայք:

86 Իւ. Ասորիք յելից կալով իւրեանց ծովուն եւ հիւսիսոյ հրէաստանի. եւ ունի Ասորիք փոքր աշխարհս ինն, լերինս անուանիս զԼիբանան եւ զԿարմեղոս, եւ գետ հզաւր զՅորդանան, եւ քաղաքս բազումս, եւ մայրաքաղաք զԱնտիոք եւ զԴամասկոս, զԿըրիմ եւ զՍամարիա, եւ դրունս երկու, եւ վայրս ընդարձակս եւ բարիս:

87 ԻԹ. Հրէաստան յելից կալով փիւնէական պեղագոսին, եւ սահմանի Եգիպտոսի եւ ապառաժ Արաբիաւ: 88 Եւ ունի Հրէաստան աշխարհս փոքունս երիս, զԳալիլիա, զՍամարիա, զԻդումիաս, եւ լիճս երկու՝ զՏիբերիդայ եւ զՄեռեալ ծովն, եւ գետ զՅորդանան, եւ քաղաքս բազումս, եւ մայրաքաղաք զսուրբն Երուսաղէմ: 89 Եւ է Հրէաստան քաղցրաբեր եւ պտղալից եւ անուշահոտ, եւ բղխէ զկաթն եւ զմեղր:

90 Լ. Ապառաժ Արաբիա յելից կալով Եգիպտոսի եւ արեւմտեան ճղիւ Կարմիր ծովուն՝ ընդ որ անցն Իսրայէլ, յերի կալով Ասորւոց եւ Հրէաստանի: 91 Եւ ունի փոքր աշխարհս երկու՝ զՏաճկաստան եւ զՓառնիտիս, ուր գտունն Աբրահամու բաղադեն լինել. եւ այլ եւս երեք աշխարհք. քաղաք եւ գետ՝ եւ ոչ մի:

92 Լա. Միջագետք յելից կալով Ասորւոց եւ Եփրատ գետոյ եւ մտից Ասորեստա-

նի առ Դիղաթ գետով, յերի կալով մեծ Հայոց. եւ ունի լերինս երկու, եւ գետս երկու, եւ քաղաքս բազումս, յորոց մի է Ուռհա՝ ուր անձեռագործ պատկերն է Փրկչին:

93 Լբ. Բաբելոն յերի կալով Միջագետաց առ Դիղաթաւ մինչեւ ցպարսկական ծոցն, եւ ունի աշխարհս չորս. զԱկողա, զՊասրա, զՏիսբոն, զԲաբելոն. եւ գետ ունի զԵփրատայ վտակսն եւ զԴիղաթայ. եւ ունի այլ քաղաքս եւ գաւառս բազումս: 94 Լինի ի սահմանս այսորիկ ակն սարդիոն եւ ոսկէքար: 95 Եւ է Պասրա ամենալից վաճառաւք, եւ եկք նաւաց ի հնդկաց եւ յամենայն կողմանց արեւելից:

96 Լգ. Անապատ Արաբիա յերի կայ Միջագետաց ըստ հիւսիսոյ, յելից կալով ապառաժ Արաբիոյ եւ ի մտից խոժաստանի: 97 Եւ ունի ազգս ինն. լեառն եւ գետ՝ եւ ոչ մի:

98 Լդ. Երջանիկն Արաբիա յերի կալով անապատ եւ ապառաժ Արաբիոյ, մտանէ ընդ մէջ խորշից Կարմիր ծովուն որպէս ցամաք կղզի: 99 Եւ ունի ազգ մի, եւ գաւառս յիսունեւերիս, լերինս երկոտասան, գետս երիս, աղբեւր մի, կղզիս բազումս: 100 Եւ աշխարհ ամենաբեր եւ ամենագիւտ է, է որ յիւրմէ աշխարհէն, եւ է որ ի վաճառաց եկաց ի ձեռնաց եւ ի Հնդկաց: 101 Գտանի անդ ոսկի եւ ականք պատուականք, խունկք բազումք եւ եւղք անուշունք եւ փայտք անփոտք. անտի էր եւ տիկինն Սաբայ: 102 Եւ բնակիչք աշխարհին ոմանք քաջասեւք, եւ այլք կիսասեւք, ոմանք սպիտակասեւք թխագոյն քան զմեզ: 103 Եւղք անոյշք ի նմա, եւ ծաղիկք վեշտասան՝ հալի, ջափու, մաղապ, խալսի, քթի, աղխունա, խալար, բուխտակ, նարդոս, բալասան, բան, յասմիկ, նարան, վարդ, մանուշակ, մարգգոշ:

104 Լե. Մարք, որ կոչին Քուստիկ Քապկողք, յելից կալով Հայոց եւ առ երի Կասբից ծովուն. եւ ունի աշխարհս զայսո-

սիկ. զԱտրպատական, զՌէ, զԳեւան, զՄուկան, զԴիլումն, զԱհմադան, զԴամբվար, զՏապարաստան, զԱմաղ, զՌուան: 105 Ունի լերինս եւ գետս, եւ զծովակն որ կոչի Կապուտան՝ ուր զքուռամղիղն գործեն: 106 Ունի քաղաքս բազումս, յորոց մինն Գանձակ շահաստան:

107 լգ. Արուաստան, որ կոչի Ասորեստան՝ այս ինքն Մուծղ, յելից կալով Միջագետաց առ երի Հայոց. ունի լերինս եւ գետս, եւ քաղաք զՆինուէ:

108 լե. Եղիմացիք, որ կոչին Քուստիկք խորայարանք, յելից կալով Դիզաթայ եւ ի մտից՝ Պարսից: 109 Եւ ունին Եղիմացիքն աշխարհս փոքունս զայսոսիկ. զԽուժաստան, զՄաժ, զՄասպան, զՄիհհրան, զՔրտակ, զՔաշքար, զԳարմական, զԵրանաստան, զԿարկաւատ, զՆոտատր, զՇիրական, զՄարձին, զԱրհեն: 110 Ունի գետս երիս, քաղաքս հինգ՝ յորոց մին է Գունդիշապուհ, յորում զազնիւ շաքարն գործեն. եւ կղզիս երկու հանդէպ իւր ի պարսկային ծոցին:

111 լւ. Պարսք, որ կոչին Քուստի Նեմուզք, յելից կալով Խուժաստանի եւ առ երի Մարաց, ունի յինքեան աշխարհս փոքունս զայս. զՊարս, զԱսպահան, զՄէշուն, զՀակար, զԱնայիդ, զԿրման, զԿուրան, զՄակուրան, զՄնդ, զՄրան, զՊէտվաշտ, զՍագաստան, զԱպլաստան, զԳեր, զՄեղ, զՄահիկ, զՄառն, զԽոճէհրաստան, զՊալհ: 112 Ունի գետս եւ կղզիս եւ քաղաքս բազումս, յորոց մի է Ռէշիր ի Պահրսան քաղաք՝ յորում ազնիւ մարգարիտն ելանէ, եւ գոհարք:

113 լթ. Արիք, որ կոչին Քուստի Խորասանք, յելից կալով Մարաց եւ Պարսից մինչեւ ի Հնդիկս եւ յերի Վրկանի ծովուն. եւ աշխարհք են Արեաց այսոքիկ. Կոշմ, Վրկան, Ապրշահր, Մրում, Արուաստհրեւ, Կատեղան, Նմանիմակ, Բժին, Սաղկան, Գողկան, Անապլահ, Հրում, Ջամ, Պերոզ,

Նախճեր, Դիլուաղակ, Վարջան, Մանշան, Զակստան, Բահլ որ են Պարթեւք, Գովմատ, Վարիմանակ, Շիրի, Բարիկան, Դովբոն: 114 Ունի Արիք լերինս եւ գետս բազումս: 115 Լինի հրամուշկ չպէտ եւ ոչ ազնիւ: 116 Եւ կղզի մի է հանդէպ Արեաց ի հնդկաց ծովուն, յորում թզուկք լինին երեքթգեան հասակաւ, որք պատերազմին ընդ խորդուց հաւուց վասն ճարակելոյ նոցա զանդաստանս թզկացն:

117 խ. Սկիւթիա, որք են Ապախտարք այս ինքն Թուրք. որ սկսանին յէթիլ գետոյն. մինչեւ ցեմաւոն լեառն եւ անդր, եւ ձգի մինչեւ ցձենս: 118 Եւ Եմաւոն լեառն է բարձր եւ երկայն քան զամենայն լերինս: 119 Եւ ունի Սկիւթիա ազգս քառասունեւչորս. Սաւդիք, Թուխարիք, Հեփթաղք, եւ այլ խոժաղուժ անուանք: 120 Եւ ունի Սկիւթիա լերինս եւ գետս հզաւրս, եւ զդաշտս անապատս եւ Ջերմ երկիր եւ անջուր. ի նմա հրազոյն դաշտն: 121 Եւ են Սաւդիք հարուստք եւ արուեստաւորք, վաճառականք, որ բնակեալ են ի մէջ Թուրքաստանի եւ Արեաց աշխարհին:

122 խա. Հնդկաստան յերից կալով Արեաց աշխարհին եւ յերի Սկիւթիոյ. եւ են Հնդիկք բաժանեալ յերկուս աշխարհս զոր բաժանէ Գանդէս գետ՝ որ է Փիսոն. եւ ունի յարեւմտեան կողմանն ազգս յիսունեւհինգ, իսկ յարեւելեանն եւթանասունեւերկու, ոմանք ի նոցանէ մարդակերք են, եւ այլք վայրենակերք. ոմանք ազեւորք են, եւ այլք կարճահասակք, տափաքիթք, լայներեսք, սպիտակք. եւ ոմանք մերկիմաստակք, որք գործս անիրաւս ոչ գործեն, եւ զմարմինս կենդանեաց ոչ ուտեն: 123 Ունի հնդիկք լերինս եւ գետս եւ կղզիս բազումս: 124 Լինի ի հնդիկս էրէ յամոյրանման սրեղջիւր՝ որ սպանանէ զառիւծ, եւ հրեշերէ, եւ այլ զազան նման առիւծու, բայց կնճիթն սուր եւ երկայն. եւ ընծուղտք եւ կորեանք եւ կապիկք, եւ աքա-

ղաղք փետրամալրուսք, եւ փիղք եւ վագերք եւ վիշապք, եւ մրջմունք մեծամեծք եւ մրջմնառիւծք եւ մկունք, բէշկ մշկոյ եւ կոկորդիլ գազան, եւ միեղջերու՝ որ է մեծ գազան, եւ ի վերայ ողինն ճանկ, եւ զփիղ լեզուաւն սպանանէ. եւ պասկուճ հաւ եւ մուշկ էրէ եւ էշ եղջերաւոր: 125 Լինի անդ ոսկի եւ արծաթ եւ պղինձ, անագ մարգարիտ եւ ակն ամենագոհար. պղպիղ եւ սնդրուէզ եւ ամենայն բովիճայք, հալուէ, փաղանգամուշկ, քափուր, ճանդան, նայիրեակ, հրբուակ, գագերբուակ, գոյիբուակ, կասիմոն, գովողակ, շահաւոր մարգաշիղա, եւ բազում դեղք բժշկականք. եւ գոհարք հալուէից չորս, ինդրէ, սանդրատարագ, ժեռաւոր, ծակոտկէն:

126 Խբ. Տապառբանիա է մեծ կղզի քան գամենայն կղզիս, հազար հարիւր մղոն յերկայնն, հինգ հարիւր տասն ի լայնն, յելից կալով. ունի այլ կղզիս մանունս շուրջ զիւրեւ հազար երեք հարիւր եւթանասունեւութ: 127 Ունի լերինս եւ գետս, եւ ազգս երկոտասան: 128 Լինի ի նմա ոսկի եւ արծաթ եւ ակունք պատուականք եւ բովիճայք. լինի անդ փիղք եւ վագերք. եւ արք աշխարհին վարսիւք կնոջ պսակեն զգլուխս իւրեանց:

129 Խգ. Ճենաստան յելից կալով Սկիւթիոյ մինչեւ ցանձանաւթ երկիրն: 130 Եւ է Ճենաստան ընդարձակ դաշտս տարածեալ. եւ են ի նմա ազգք քսանեւինն, յորոց մին մարդակերք են. եւ ունին լերինս եւ գետս բազումս: 131 Լինի ի Ճենաց աշխարհին դարիճենիկ եւ հոշիբուակ եւ բուիճենիկ եւ կասիմոն եւ սրիկոն: 132 Ունի եւ հրէշ եւ մուշկ եւ սիրամարգ շատ, քրքում անբաւ, ապրիշում շատ եւ ազնիւ. վասն որոյ եւ բնակիչքն արուեստաւորք կերպասագործք հարուստ ընչեղք, որոյ թագաւոր Ճենբակուր կոչի, որ ի քաղաքին Սիւուիայ նստի առ անձանաւթ երկրաւ:

133 Խդ. Սինէացւոց առ երի կալով Ճենաց մինչեւ ցանձանաւթ երկիր, յորում բնակեալ են ազգք եւթն. ունի լերինս եւ գետս բազումս: 134 Բայց անտի յանձանաւթ երկիրն որ ինչ պատմի՝ անհաւատալի է. գազանք անձանաւթ մարդակերպք կիսանձնեայք երկդիմիք վեցձննիք փոկոտունք վիշապատտունք կիսահաւք կիսանդամք, անգլուխք:

135 Ահա կատարեցան ամենայն տիեզերք եւ պատմութիւնք խաւսից:

Գ. ՅԱՂԱԳԱ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՏՈՅԳ

1 Յաղագս աշխարհագրութեանց յաստուածային գիրս ոչ ուրեք գտանեմք ոճով ասացեալ, այլ դոյզն ինչ դուն ուրեք, եւ այն դժուարահաս եւ տաժանելի: 2 Արդ վասն զի անհասք դոցա եղեալ, մեք հարկաւորիմք յարտաքինս ձեռնարկել, որք զաշխարհագրութիւնս յարմարիցին ի ճանապարհորդութենէ եւ ի նաւարկութենէ եւ ստուգեցին յերկրաչափութենէ: 3 Եւ ինքն երկրաչափութիւնն¹ գտաւ յաստեղաբաշխութենէ: 4 Քանզի ուշ եղեալ առաջինքն խոկային² թէ որ տեղիք երկրի ընդ որով կացեալ իցեն մասամբք երկնային բոլորակին: 5 Եւ զմեծութիւն տուրնջեան եւ գիշերաց, եւ զոր ի վերայ երկրի, եւ զոր ի ներքոյ երկրի, միշտ բերելով յայտնեն: 6 Եւ զբնակութիւն մարդկան ի միջաւրէական³ գծէն զգիրն առնելով ասպարիսական չափով ըստ նաւարկութեան եւ ըստ ճանապարհորդութեան իմացեալ զկայանսն եւ զփոփոխելն զայլ՝ այլուր այլակերպ երեւեալ: 7 Քանզի որ⁴ ի վերայ այրեցածին բերին կենդանատեսակքն, ամենեքեան մտանեն եւ ծագեն, բայց փոքր արջն գեր ի վերոյ գոլով երկրի ի հիւսիսական կողմանն ասպարիսաւք հինգ հարիւր եւ երկու հինգերեկաւք: 8 Աւանդեն զԹուղիս կղզի, որ մեկնէ զհիւսիսականացն եւ ծանուցանելոյ երկրի զգէտ ըստ լայնութեան վաթսուն եւ երեք եւ յիսուն եւ եւթն, որպէս եւ միջաւրէական շրջանակն երեք հարիւր վաթսուն եւ երեք թիւ բիւրովք եւ վեց հազարեկաւք մասամբ՝ հինգ հարիւր չափուց ասպարիսաց մեծ շուրջունողութեամբ: 9 Իսկ հարաւայինն

խոնարհի ի սուգականն եւ այլակերպ զայլսն երեւեցուցանեն: 10 Որպէս Դիողորոս⁵ Սամեացի պատմէ զՀնդկաց՝ թէ Ղիմեոսիկոնն նաւելով՝ յերկիրն ունելով զՏաւռոնն Միջերկնայ եւ զՊղայիդա⁶ ընդ մէջ Կիսեայ: 11 Իսկ զՏալիս նաւելով ընդ Միջերկրական զԿանաբոս⁷ աստղ, որ է Իպպոս, ի նոցանէ երեւեալ. եւ ի մէջ նոցա Ապոտիկոն հնչական, եւ այլ բազում ինչ: 12 Եւ զցամաքեալ գաւտին բերելով ընդդէմ տիեզերականին առ ի եթոպացուց ճանապարհորդութեան յԱկիւսիբա⁸ աշխարհն, եւ զՊուսոն ծայր ընդ ձմեռնային շաւղաւք յերեւակն եւ ի սուգականն⁹ կոյս: 13 Քանզի յեւթնէ նահանգացն զառաջինն¹⁰ տուեալ է հարաւային միջաւրեական գծին, եւ զայլ եւս վեցն ի նմանէ յառաջնային կոյս: 14 Եւ է այսպէս: 15 Երկրորդն՝ ընդ Սիւնիս¹¹, ժամս ունելով երեքտասան եւ C Գ: 16 Իսկ երրորդն¹² ընդ Աղեքսանդրիա, կիսաժամաւ յառաջ մատուցեալ, որպէս եւ ամենեքեան: 17 Չորրորդն¹³ ընդ Ռոդոս¹⁴, որ է միջին նահանգացն եւ կարեւոր ի համաչափութիւնս ըստ գնդական յայտնութեանցն: 18 Հինգերորդն՝ ընդ Հոռոմ: 19 Վեցերորդն՝ ընդ Կոստանդինուպաւլիս: 20 Եւթներորդն՝ ընդ Սկիւթիա: 21 Եւ ամենայն աշխարհ ի դոսին դասեցան: 22 Յորս նախ առնելի է, զտիեզերաց ստորադրութիւնս նմանութեամբ գնդական պատկերին, եւ

1 E երկրաչափութիւն
2 E խոկասցիւն
3 E մէջաւրեական
4 E չի՞ որ

5 E Դիողորոս
6 E գլայիդա փխ զՊղայիդա
7 E Տաւաբոս
8 E յԱկիւսիբա
9 E սուսական
10 E գմիւն փխ գառաջիւն
11 E ընկալ գաւնեալ? փխ ընդ Սիւնիս
12 E Իսկ զ եւ C փխ երրորդ
13 E զ փխ Չորրորդն
14 E Պոռոս փխ Ռոդոս

ապա ձեւեալ ըստ նորին նմանութեան: 23 Երկրորդ գնդակն աստղականաւ զկէս շրջանակին մեծի ունելով հարիւր ութսուն եւ երեք բնակութիւն մարդկան. եւ զվերնաչափութիւն¹ առնելով ժամագիտական ի ձեռն երեւելոց աստուղաբոն եւ զսկիաթիւռովն գործարանաց: 24 Բայց կարեւոր է դեռ պատուեայ առ ցամաքաչափութիւնն, որով Պտղոմէոս Կղաւղէոս չափեալ ասպարիսաւք ամենայն բնակութիւն մարդկան երկայնութեամբ, յարեւմտից սկիզբն արարեալ, որ է ծով անձանաւթ Ովկիանոսի², ի ծայրէն Սպանիա աշխարհէն մինչեւ յարեւելս, զեզեր Սիւնացոց աշխարհին, յանձանաւթ երկիր, մասունս հարիւր ութսուն: 25 Սապէս եւ լայնութիւն սկիզբն արարեալ յայրեալ գաւտեան, չափեալ զհիսիւսի յանձանաւթ ծով եւ երկիր՝ մասունս եւթնեւտասն, որպէս լինել ընդամէնը լայնութեան մասունս ութսուն: 26 Եւ առաւել արտաքս կոյս քան զայն, չէ ուրեք զեզր երկրի տեսեալ կամ գիտացեալ, որպէս ասէ Պտղոմէոս, այլ անձանաւթ³ կոչի երկիր եւ ովկիանոս: 27 Յորում ինքնագիր բոլորակին տիեզերագրութեանց առեալ Պապայ Աղեքսանդրացոյ համառաւտաբար երկրագրութիւն, յորմէ մեր եւ այլ ծայրաքաղ արարեալ գրեցաք զմեծամեծան եւ զնշանաւորսն միայն. եւ զչափս որչափութեանց չափուցն ոչ ըստ յատակի, այլ ըստ կատարաց բարձր լերանց տեսութեան՝ ընդ աւղսն անցանելով ի ձեռն գործարանացն, կատարելով զնշոյլս արեգական եւ լուսնի եւ աստեղաց ըստ անցնիւր եւթն նահանգացդ փոփոխման սահմանաց: 28 Եւ է սահմանն բան կարճառաւտ՝ յայտնիչ բնութեան իրակայ իրողութեան, այսինքն որ զիւրն ի ներքս փակէ եւ զայլոցն ի բաց որոշէ, եւ չափէ

զմասնն: 29 Եւ մասն է հինգ հարիւր ասպարէս⁴, եւ ասպարէսն է հեռակացութիւն՝ այսինքն է վտաւան մի: 30 Եւ է ասպարէսն ըստ աւղաչափութեան քայլս հարիւր, եւ քայլն է վեց ոտն. եւ ոտն՝ վեցտասան մատն⁵. մղոնն է ասպարէս մի: 31 Իսկ ասպարիսաց ասպարէսն է հարիւր քառասուն եւ երեք քայլ, միով պակաս. եւ մղոնն է եւթն ասպարէզ, որպէսզի լինել գետնաչափութեամբ մղոնն հազար քայլ. եւ խրասախն երեք մղոն է⁶: 32 Բայց աւղաչափութեամբ երկրաչափութեան մասն՝ հինգ հարիւր ասպարէս՝ ի լայնն եւ նոյնչափ յերկայնն չորեքկուսի, որպէսզի լինել մասինն եւթանասուն եւ մի մղոն, չորք, եւթն, քսան եւ ութ:

33 Արդ չափով չափեցին զերկիր եւ զծով, սկիզբն արարեալ յայրեալ գաւտուոյն՝ զոր կոչեն միջաւրէական գիծ, յորում բնաւին ոչ բուսանի ինչ յաղագս միշտ յաճախելոյ ընդ այն արեգականն, յեղանակէն ամրանոյ, եղանակ ձմեռնային փոխանցեալ եւ անդրէն վերադարձեալ: 34 Վասն որոյ ասացին զարեգակն շատ փոքրագոյն քան զերկիրս զայս լինել, քանզի վեցերորդ, վաթսներորդ մասին լինել չափ արեգական, զերկուս նահանգսն ասելով բովանդակութիւն արեգական, այսինքն աւթեւանս քառասուն. յորմէ ըստ հեղման շողոյն նրբացելոյ բորբուրութեան ասացին զայրեցական գաւտին: 35 Եւ աստի անտի նորա զՈվկիանոս ընդմիջելով ի բնակութենէս եւ խաւարային կիսագնդէն, զոր ընդդէմ երկրի կոչեցին՝ բնակելոյ երկրիս մեծութեամբ, ոչ ըստ սմա, այլ ըստ հիւսիսային կիսագնդին, զոր կոչեն գաւտացեալ, քանզի նմա ասեն փոքրագոյն գծագրեալ վասն անձուկ գոլոյ բոլորակին. եւ զգէմսն նմանապէս նորին ի հարաւա-

¹ E վերնափութիւն փխ վերնաչափութիւն

² E Օվկիանոս

³ E ծանաւթ փխ անձանաւթ

⁴ E չիֆ ասպարէս

⁵ E չիֆ մատն

⁶ E չիֆ է

յին եզրն, զոր կոչեն ցամաքեալ: 36 Եւ ոչ միայն զայրեցեալ գաւտեաւն ասեն զՈվկիանոս, այլ եւ զամենայն երկրաւ շուրջ գոլ. զոր եւ Կոստանդիանոս Անտիոքացի¹ ի Քրիստոնէական տեղագրութեան ասէ յազգս տապանակին անցանելով յարեւելս երկրէն առ մեզ ի մէջս կոյս: 37 Բայց Պտղոմէոս, որոյ արք բազմաշրջութեամբ զամենայն չափեցին, ոչ ասեն շուրջ լինել, այլ ի մի կողմանէ յանգեան հիւսիսոյ յարեւմտից. եւ տարածի ընդ հիւսիսի յարեւելս կոյս. յերից մասանց մասն մի ընդ արեւմուտս ի հարաւակոյս ի չորից մասանց երեք մասունք: 38 Եւ ի նմանէ սկսեալ զանծանաւթ երկրէ ասէ շրջապատել զբնակութիւն մարդկային բնութեանս: 39 Եւ զերից ծովուցն մեծամեծաց, զՀնդկայնոյն ասեմ եւ զՅունականէն, եւ զԿասբիականն, որ է Վրկանի ծով: 40 Եւ զերկիր բնակութիւն մարդկան ասէ շուրջ լինել զնոքաւք. եւ ճշմարիտ է:

ԱՅԽԱՐՀԱԳԻՐ ՀԱՏԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

1 Քանզի զՅունականաւն եւ զԿասբիականաւն² մերոց իսկ արանց պատահեաց³ շուրջ անցանել, յորմէ վարկանիմք եւ Հնդկականն նոյնպէս լինել, եւ ոչ որպէս ոմանք ասացին՝ Ովկիանոսի պարունակել զամենայն. այլ հաւանեալ մեր Պտղոմէոյ պատմութեանն, որոյ արք զայրեալ գաւտեաւն անցին ի հարաւակոյս եւ զազգն զայնոսիկ ճշդիւ գրեցին եւ սահման ճարակաց նոցա չափեալ յԱկիւսիմբեայ մինչեւ ի Լուսնի լեռնն, եւ անդր եւս՝ յանծանաւթ երկիր եւ շուրջ եկեալ զանծանաւթ երկրաւ յՈվկիանոսէ մինչեւ զՈվկիանոս. եւ զեւս առաւելսն լռեաց, զոր ոչ երբեք կոխեաց ոք եւ կամ ետես ակն մարդոյ: 2 Որում եւ աստուածային գրոց ի

ճահ գան վկայութիւնք: 3 Որպէս Յոբ ասէ. Զգեաց զհիւսիսի գոչընչիւ՝ եւ հրաման պատեաց զերեսս ջուրցէ, այսինքն է հրաման աստուածային բաւական՝ ունել զեզր ջրոյ անծանաւթ ծովու: 4 Ոչ պիտաց երկրի եւ եզեր սպառուածին անծանաւթ երկրի, ոչ պիտոյացեալ ջրոյ: 5 Բայց թէ եւ է շուրջ զանծանաւթ երկրաւ ծով, կամ շուրջ զանծանաւթ ծովու երկիր, մեք, անհաս եղեալ մտածութեանց, լռեմք եւ գրեմք զայս միայն, զոր կոխեաց ոտն եւ ետես ակն մարդոյ:

6 Արդ՝ սկսեսցուք ըստ Պապայ Աղեքսանդրացուց Երկրագրութեան, որ ըստ ինքնագիր բոլորակն Կղաւղէոս Պտղոմէոյ Տիեզերագրութեանցն չափուց, սկսեալ յայրեալ գաւտոյն կրկնակի ի հիւսիսի եւ հարաւ: 7 Բայց սկսանի այրեալ գաւտին յանծանաւթ երկրէ Սիւնացուցն, անցանելով ընդ Տապուբանիա կղզոյ ստորոտն եւ ընդ Նիւղոս գետոյ վտակսն, եւ ընդ ամենայն Եթովպայսն, ըստ հարաւոյ կողմանէ Թէոքիմաց լերինն, որ կոչի աստուածոց արթոն, ձկնկեր եթովպացիսն, յանծանաւթ երկիր: 8 Իսկ ովկիանոս է զկողմամբք զեփիւռոս հողմոյ: 9 Սկսանի քսան եւ մի մասնէ զլայնութիւնն, առ ձկնկեր եթիոպացիս, եւ Թէոքիմաց լերամբք, եւ պատէ զարեւմուտս մինչեւ ի սպառ լայնութիւն չափոյ՝ դառնայ ընդ հիւսիսի յարեւելս մինչեւ ի վաթսուն մասն լայնութեան, որ է հանդէպ Կարկինեան ծոցոյն Պոնտոսի առ Քեռսոնիւ: 10 Եւ անտի յառաջ՝ անծանաւթ երկիր. եւ պատէ զմնացեալ մասունս հիւսիսոյ, եւ զարեւելս, եւ զհարաւ եւ քսան մասն յարեւմտից՝ մինչեւ ցնոյն Ովկիանոս: 11 Իսկ զաւելիսն քան զայս չափ, չէ ուրեք տեսեալ կամ ծանուցեալ, վասն այնորիկ անծանաւթ կոչի երկիր եւ Ովկիանոս: 12 Եւ է Ովկիանոս ծանաւթ

¹ Ե Անդիոքացի

² Ե չի՞ գԿասբիականաւն

³ Ե պահեաց փխ պատահեաց

՝ Յ.Ք. Ի.Չ. 7

է Յ.Ք. Ի.Չ. 10

նաւազնացութեամբ կղզիք վեց հանդէպ ներքսագոյն Լիբիոյ, որ Երանելեաց կղզիք կոչին: 13 Եւ դոցա ըստ արեւմտից՝ վեց կղզի այլ է: 14 Եւ սոցա ի հիւսիսոյ են չորս կղզիք հանդէպ Մաւրիտանիա¹, եւ նեղուցն, որ կոչի Սեփտէ, այսինքն է եւթնեակ քան գելթն մղոն ունի լայնութիւն տեղոյն, որ գետաբար ելանէ յովկիրանոսէ եւ ծնանի զՅունաց ծովն, որոյ յարեւմտից կայ այլ կղզի մի: 15 Իսկ Ովկիրանոս երթեալ ընդ հիւսիսի եւ դարձեալ ընդ յարեւելս առնէ երկու կղզիս, որ կոչին Բրիտանացոց աշխարհք: 16 Եւ կղզի մի այլ, որ զՍկանդրէ անուանի, յորում Գուլթը լեալ են: 17 Եւ քան զայս կղզիս, այլ նաւազնացութիւն չիք² եւ ոչ հասեալ է մարդ անդ. վասն այնորիկ կոչի անծանալթ ծով: 18 Մտանեն եւ գետք քսան եւ մի յարեւմտեայ յովկիրանոս:

19 Իսկ երեք³ ծովք զորով երկիր շուրջ է: 20 Առաջին ծով Հնդկայինն, որ կոչի Կարմիր ծով, յորմէ ծոցոյ ելանեն Պարսից եւ Արաբացոց ծովք: 21 Իսկ յարեւելից Սիւնացոց աշխարհաւն, եւ ի հիւսիսոյ՝ Հնդկաւք եւ Պարսիւք եւ Արաբացովք. իսկ յարեւմտից՝ Եգիպտացովք եւ Եթովպացովք:

22 Երկրորդ ծով՝ Յունաց, որ ծնանի յովկիրանոսէ եւ լայնացեալ ձգի մինչեւ յԱսորիս. Եւ սահմանի՝ յարեւելից Ասորովք եւ Փիւնիկեցովք. իսկ յարեւելից հարաւոյ՝ Հրէաստանիւ մինչեւ ցԵգիպտոս. իսկ յարեւմտից հիւսիսոյ՝ Մէջնեակայք մինչեւ զՔաղկեդոն, յորմէ ծոցոյ ելանէ Պոնտոսի ծովն եւ ձգի մինչեւ ցԵգեր⁴. իսկ հիւսիսոյ՝ Եւռոպի մինչեւ զՍեփտէ. իսկ հարաւոյ՝ Լիբիա⁵ մինչեւ ցնոյն Սեփտէ:

23 Երրորդ ծովն՝ Վրկանի, որ կոչի Կասբից ծով: 24 Զգի երկայնութիւն նորա ի բերանոյ Երասխայ եւ Կուր գետոյ՝ մինչեւ ցմուտս Պողիտովմետեայ գետոյն: 25 Եւ սահմանի յարեւմտից Հայովք. իսկ յարեւմտից հիւսիսոյ՝ Աղուանովք. իսկ հիւսիսոյ՝ Սկիւթացովք. իսկ յարեւելից՝ ազգաւն, որ կոչի Արա Ոմբաստակեք. իսկ յարեւելից հարաւոյ՝ Վրկան աշխարհաւն. իսկ հարաւոյ՝ Մարաւք⁶, Գեղաւք եւ Դիդմովք եւ Կասբիւք՝ մինչեւ ի մուտս Երասխ գետոյ:

26 Նոյնպէս յերկիր բաժանեալ յերիս՝ յԵւռոպէ, ի Լիբիա, եւ յԱսիա: 27 Եւ ունի զարեւմտական հիւսիսային կողմն Եւռոպի⁷ մինչեւ Տաւնաիս գետ. եւ զարեւմտական հարաւային կողմն Լիբիա մինչեւ ի Կարմիր ծով: 28 Իսկ յայտոցիկ սահմանաց յարեւելակոյս հիւսիսի եւ զհարաւ զՄէջն Ասիա ունի մինչեւ ցանծանալթ երկիր, վասն որոյ մեծագոյն է քան զայլ հատածսդ: 29 Իսկ միջոց աշխարհի բնակութիւն մարդկան Պտղոմէոս զԵրջանիկն Արաբիա⁸ ասէ, բայց ես ոչ հաւատամ, քանզի զԵրջանիկն Արաբիա Աւետարանն ծագս երկրի կոչէ, ուստի եկն դշխոյն հարաւոյ: 30 Բայց մէջ լսի, որ մի չափ հեռակացութիւն ունի ի ծայրիցն եւ յեզերացն, եւ այն է Երուսաղէմ, որում աստուածային գիրք վկայեն, թեպէտ եւ ըստ չափուցն Պտղոմեայ երկայնատարած է յարեւելս կոյս: 31 Այլ գերկու չափս ի մի դնելով նկարագրեսցուք: 32 Սապէս եւ հարաւայինն ութ աւելի գայ քան զհիւսիսայինն ըստ Պտղոմէական չափուն, զոր երկու ի մի եղեալ կերպագրեսցուք զերկայնութիւն չափիցն. ութսուն ամբողջ պահեսցուք, վասն զի⁹ նեղ է, եւ զհարիւր կրկնեսցուք.

1 Ե Մորիտանիա
2 Ե չկայ փխ չիք
3 Ե երկրորդ փխ երեք
4 Ե ցեգր
5 Ե Լիբի

6 Ե Մարաւք
7 Ե Եւրոպի
8 Ե չիք ասէ ... Աւետարանն
9 Ե չիք գի

եւ լինի յիսուն, այնպէս նման գրեսցուք: 33 Նոյն գունակ եւ ըստ հարաւոյ այրեցական գաւտովն կրկնեսցուք զուլթն՝ չորս, եւ բերէ ստուգապէս ըստ նմանութեան Պտղոմէական երկրագրութեանց:

34 Եւ արդ՝ որովհետեւ¹ բովանդակեցաք զհասարակախաւսութիւնն², այսուհետեւ սկսեսցուք պատմել աշխարհ աշխարհ³ առանձինն ըստ գրից դեղագրից Տեղագրութեանց Պապայ Աղեքսանդրացւոյ, սկիզբն արարեալ յԱրեւմտեայ Ովկիանոսէ, ի Սպանիա աշխարհէ:

ԱՍՏՄԱԽՈՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀ ԵՒՐՈՊԵԱՅԻՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ

1 Առաջին⁴ Սպանիա երեքանկիւնի իմն⁵ ձեւով կալով ի մէջ ծովուց որպէս կղզի, սահմանի յարեւմտից եւ ի հիւսիսոյ Ովկիանոսիւ, իսկ յարեւելից՝ Պիւռնէ⁶ լեւամբ. իսկ ի հարաւոյ՝ Յունաց ծովու: 2 Բաժանի նա փոքր աշխարհս երիս, որք ունին գաւառս բազումս եւ զքաղաքս, զորս անուամբ յիշատակել աշխատութիւն անշահ համարեցաք: 3 Եւ ո՛չ միայն⁷ զգաւառս եւ զքաղաքս՝ այլ խորհեցաք միայն գրել զլերինս անուանիս եւ զգետս հզաւրս եւ զքաղաքս հոյակապս: 4 Եւ թէ այլ ինչ նշանաւոր՝ թողլով ի բաց զթիւս եւ զչափս եւ զմանրամասնաբար⁸ պատմութիւնս:

5 Երկրորդ՝ Բրիտանացւոցն է, որ են երկու կղզիք ի հիւսիսային Ովկիանոսէ, ի վերոյ կողմանէ Սպանիոյ: 6 Եւ անուն արեւմտեան կղզոյն Իւոբառնիա⁹. եւ է դա-

րեհատածեւ ճղճղկէն, յորում գետք հզաւրք վեշտասան եւ ազգք բազումք: 7 Իսկ անուն արեւելեան կղզոյն՝ Աղուիոն, որ է մեծ քան զնա: 8 Եւ է տղրկածեւ բազմաճիւղք, յորում գետք հզաւրք քսան եւ հինգ եւ յոյժ մեծածառ անտառ: 9 Եւ շուրջ կղզեաւն մանունք կղզիք¹⁰ քառասուն եւ մի. եւ Թուղիս մեծ կղզի:

10 Երրորդ՝ Գաղիոս է, յարեւելից կալով Սպանիոյ: 11 Եւ սահմանի ի հիւսիսոյ եւ յարեւմտից Ովկիանոսիւ. իսկ ի հարաւոյ եւ յարեւելից՝ Յունաց ծովուն: 12 Եւ բաժանի Գաղիոս յաշխարհս չորրիս, յորում են լերունք մեծամեծք երկուս, գետք հզաւրք քսան եւ ինն, եւ կղզիք շուրջ չորեքտասան: 13 Ունի եւ քաղաքս եւ ազգս բազումս: 14 Ազգն փրանդ լինի եւ ի նմա. եւ հզաւրս գոմէջ սպիտակ եւ սպանող մարդոյ¹¹:

15 Չորրորդ՝ Գերմանացւոցն է, յելից կալով Գաղիոյ, առ հիւսիսային Ովկիանոսիւ մինչեւ զՍարմատացւոց լերունս եւ ցԴանուբ գետն: 16 Ունի Գերմանիա ազգս հինգ, յորոց մի՝ Գուլթ¹²: 17 Ունի եւ լերունս անուանիս երիս: 18 ¹³Ունի գետս հզաւրս մետասան եւ կղզիս ինն: 19 Ունի անտառ չորս՝ յոյժ մեծածառս: 20 Ունի եւ երկաթկտրութիւնս:

21 Հինգերորդ՝ Դաղմատիա է, յարեւելից Գաղիոսի եւ առ երի Գերմանիոյ: 22 Եւ սահմանի. յարեւելից Դանուբ գետոյ ակամբքն, իսկ ի հիւսիսոյ յարեւելից նոյն Դանբոյ դարձովքն. իսկ ի հարաւոյ Յունիոն ծոցաւն: 23 Եւ ունի Դաղմատիա աշխարհս վեց, եւ ¹⁴քաղաքս եւ գաւառս բազումս: 24 Ունի եւ լերունս վեց, եւ

1 E որով փխ որովհետեւ
2 E չի՛ք բովանդակեցաք գիտարակախաւսութիւնն
3 E գաշխարհի փխ աշխարհի
4 E չի՛ք Առաջին
5 E մի փխ իմն
6 E Պիւռնէ
7 E չի՛ք միայն
8 E բազմաբար փխ զմանրամասնաբար
9 E Նիոբրաոնիա

10 E կղզիս
11 E չի՛ք մարդոյ
12 E գունդի
13 E չի՛ք Ունի գետս ... կղզիս ինն
14 E չի՛ք քաղաքս ... լերունս վեց

գետս քսան եւ կղզիս հինգ: 25 Եւ լինի ի Դաղմատիոյ գազան մի որպէս եղն մեծ, բոնոս անուս, որ¹ զկոյն ձգէ որսորդացն եւ այրէ:

26 Վեցերորդ՝ Իտալիա է, յարեւելից Գաղիոյ եւ առ երի Դաղմատիոյ՝ ի հարաւոյ կուսէ: 27 Եւ սահմանի. ըստ արեւմտից եւ հիւսիսոյ Ալպիացովքն² եւ Ոկուէ լեռամբքն. իսկ ի հիւսիսոյ եւ յարեւելից Յունական եւ Ագրիական խորշիւն. իսկ ի հարաւոյ Տիւրքական պիւղազոսիւն: 28 Եւ ունի Իտալիա աշխարհս վեց, եւ քաղաքս, եւ գաւառս բազումս: 29 Ունի լեռունս եւ գետս վեշտասան, եւ կղզիս եւթնեւտասան, յորոց մինն՝ Պոնդիա, ուստի՝ Պիդատոսն: 30 Ունի եւ մայրաքաղաքս՝ զհոյակապն Ռաւինա եւ զմեծն Հոռոմ: 31 Բայց է Իտալիա համար եւ այլ աշխարհ մի Կաւսիկ³ անուս՝ ի Սկիւռնիայ կղզւոջն՝ չորս հարիւր մղոնաւ շրջապատելով, յորում գաւառք երեքտասան, եւ գետք վեց, եւ մի Ոսկի անուն լեռուն, ուր ոսկի եւ արծաթն հատանի, երկրաբուսակ ծնեբեկ:

32 Եւթներորդ՝ Սաուդոնիա է, մեծ կղզի հուպ կալով ընդ Խոնիոս կղզին ըստ հարաւ կոյս երկայն ձեւով՝ ի հիւսիսոյ ի հարաւ կոյս: 33 Եւ ունի գետս հինգ, եւ լեռունս դժարս, եւ ամուր տեղիս, յորում քաղաքս ինն, եւ գաւառս քսան. մանր կղզիք՝ ինն: 34 Եւ շրջապատելութիւն Սարդոնիայի՝ ինն հարիւր ութսուն:

35 Ութերորդ՝ Սիկիլիա է, մեծ կղզի, յարեւելից կալով Սարդոնիոյ կղզոյն: 36 Եւ է Սարդոնիա երեքանկիւնի ձեւով ծայրէ ի ծայր հարիւր մղոն, յորում գաւառք հինգ, քաղաքք ինն, գետք իննեւտասան, կղզիք վեշտասան, լեռունս երկուս՝ Պառթենոս, յորմէ գետք բղխեն եւ

Բաուկանոս, որ կատարն հանապազ հրով տոչորի: 37 Եւ է Սիկիլիայ յոյժ արգաւանդ:

38 Իններորդ՝ Սարմատացւոց հասարակն է, յարեւելից կալով Գերմանացւոց՝ առ հիւսիսային Ովկիանոսիւ մինչեւ յանձանաւթ երկիր եւ ցՌոպիա լեռուն, յորմէ ելանէ Տաւնայիս⁴ գետն: 39 Եւ ունի Սարմատիա աշխարհս փոքունս՝ ի քրիստոնէից⁵ զՔոստն ցամաք կղզի եւ ի հեթանոսաց բազումս: 40 Ունի եւ զլեռունս եւթն, եւ գետս երեքտասան, եւ փոքր լիճ մի, եւ կղզիս երկուս: 41 Ունի եւ բազինս երկուս, մին կոչի Աղեքսանդրու եւ միւսն՝ Կեդարու:

42 Տասներորդ՝ Թրակացւոց աշխարհն յարեւելից կալով Դաղմատիոյ: 43 Եւ ունի Թրակիայ փոքր աշխարհս եւթն, մի մեծ, յորում են Սկղաւանիացւոց ազգն քսան եւ հինգ, որոց փոխանակ մտին գուլթքն⁶: 44 Ունի եւ լեռինս եւ կղզիս եւ լիճս, եւ քաղաքամայր գերջանիկն Կոստանդինուպաւլիս:

45 Մետասաներորդ՝ Մակեդոնիա<է>, յելից կալով Յունական պեղազոսին, առ երի Դաղմատիոյ եւ Թրակիոյ՝ ի հարաւ թողլով զԵլլադա: 46 Եւ ունի Մակեդոնիա լեռինս վեց, եւ գետս տասն, եւ գաւառս երեսուն, քաղաքս վեշտասան, ծովս վեց, եւ կղզիս չորս: 47 Եւ լինի ի Մակեդոնիա մարմարիոն կանաչ սպիտակախայտ:

48 Երկոտասաներորդ՝ Ելլադա է, առ երի կալով Մակեդոնիոյ⁷ ի մէջ պեղազոսից: 49 Եւ ունի Ելլադա փոքր աշխարհս վեց՝ զԵպիւռիա, զԱքիա, զԱտտիկէ, զԵբիա⁸ ապառաժ եւ զԿրետ⁹ մեծ կղզի եւ

¹ Ե եւ փխ որ

² Ե Ապիացովքն

³ Ե Կաւսիկ

⁴ Ե Գանիս փխ Տաւնաիս

⁵ Ե Իֆոնէից փխ ի քրիստոնէից

⁶ Ե գուլթքն

⁷ Ե Մակեդոնիա

⁸ Ե զԻոիա

⁹ Ե չիֆ գկրետ

զՊեղոպոնեոս¹ ցամաք կղզիս: 50 Ունի եւ լերունս, եւ գետս, եւ գաւառս, եւ քաղաքս եւ կղզիս բազումս յոյժ: 51 Ունի եւ մեհեանս երիս՝ զԻւռիա, եւ զԱրտեմիա եւ զՊոսիտինոս: 52 Եւ ունի մայրաքաղաք հոյակապն զԱթէնս: 53 Ունի ջուր ի կղզոջն զՄիւռտիոյ, որ անպատճառ այսր² եւ անդր հոսի, ուր խորասոյգ եղեւ Արիստոտէլ:

ԱՇԽԱՐՀ ԼԻԲԻԱ ՈՒԹ

1 Առաջին՝ Մաւրատանիա Տինգիտանիա³ է, որ տարածի ի Սեփտիոյ, առ հարաւ կոյս, առ Արեւմտեայ ովկիանոսիւ: 2 Եւ ունի Մաւրիտանիայս լերունս վեց, գետս վեշտասան, ազգս վեշտասան եւ Պիւռոն Պոնդիոն, որ է հրագոյն դաշտ:

3 Երկրորդ՝ Մաւրատանիա է Կեսառնիսեան⁴, յելից կալով Տինգոտանեոյ, տարածի ի հարաւոյ կոյս, առ ի շեղ զելիւք: 4 Եւ գետս ունի եւթնեւտասն եւ փոքրալիճս երիս, եւ լերինս հինգ, քաղաքս բազումս, եւ գաւառս քսան՝ եւ հինգ եւ պղնձփողանոցս երկրին: 5 Լինին սյանս եւ ընտիր կինաբառիս, այսինքն դեղ կարմիր:

6 Երրորդ՝ Ափրիկէ է, յելից կալով Մաւրատանիոյ, առ ծովեզերքն: 7 Եւ բաժանի Ափրիկէ յերկուս աշխարհս եւ մի այլ առանձնական, որ Տոբպալիսն անուանի: 8 Եւ ունի Ափրիկէ լերունս ութ, գետս ութեւտասն, գաւառս քառասուն եւ մի, լիճս ութ, ծովս հինգ, կղզիս վեշտասան, եւ քաղաքս բազումս. եւ զԿարկեդոնիա մայր քաղաքաց: 9 Լինի եւ յԱփրիկէ բանճար ինչ լուտաս անուն, զոր եթէ ուտէ ոք՝ զհայրենիսն մոռանայ: 10 Լինի անդ եւ կարմիր յակուսդ: 11 Լինի անդ եւ սաթ,

բոյս փափուկ ի ծովու, որ ելեալ յարեւ եւ յաւդ՝ կարծրացեալ քարանայ:

12 Չորրորդ՝ Կիւռենական, որ է Պաւնդապաւլիս, յելից կալով Ափրիկոյ, յերի ծովեզերք: 13 Ունի գաւառս մետասան եւ գետս երիս, եւ լիճ մի, եւ կղզիս երկուս, քաղաքս բազումս, եւ Հերակլեան լերունս, եւ զանգժտաբեր երկիրն, եւ տեղիս ինչ նորակերպ գազանուտս, եւ զերէ կորնական, պարտէզսն եւ քարայրս Ղակենիկացոցն:

14 Հինգերորդ՝ Մարմառական է. Լիբի եւ ամենայն Եգիպտոս, յելից կալով Կիւռենական աշխարհին, առ երի ծովեզերն արեւմտեայ խորշ երկճղին Կարմիր ծովուն: 15 Եւ ունի Եգիպտոս լերինս երկուտասան եւ գուբս երկուս շինուածոյս եւ լիճս երիս ինքնեղս, եւ երիս լիճս այլ, զոր Նեղոսի վտակքն առնեն: 16 Եւ գետս ունի զՆեղոս, որ է Գեհոն: 17 Ունի եւ գաւառս քառասուն եւ մի, եւ քաղաքս բազումս եւ մայրաքաղաք զմեծն Աղեքսանդրիա: 18 Ունի եւ կղզիս ի Յունաց ծովուն մետասան, եւ ի Կարմիր ծովուն երիս: 19 Ունի եւ կղզիս գաւազուտ եւ զանանձրեւ⁵ երկիր:

20 Վեցերորդ՝ Ենտոս⁶ Լիբի, որ թարգմանի⁷ Ներ[ք]սագոյն Եթէոպիա, յելից կալով յԱրեւմտական ծովուն Ովկիանոսի, առ այրեալ գաւտեաւն: 21 Եւ ունի Ենտոս Լիբի լերունս ութ, եւ գետս քսան եւ մի, լիճս վեց, եւ կղզիս երեքտասան: 22 Եւ ճարակեն զԵնտոս Լիբիա ազգս վեշտասան, աճեալ եւ բաժանեալ յետ աշտարակին: 23 Եւ են բնակիչք աշխարհի սաստիկ սեաւք, եւ ձկնակերք, եւ մարախակերք. որ են գլխաւոր ազգս՝ նաւապին, փուն, քաւթական, կըրնաւապին եւ այլ բազումք: 24 Լինին եւ թղուկ[ք] մաւտ ի

1 E զՊեղոսնեոս
 2 E այրս փխ այսր
 3 E ամենուրեք այսպէս՝ Տիւգամիա
 4 E Կեսառնիսեան

5 E զանանձրեւ
 6 E Ենտոս
 7 E թարգմանի

յՈվկհանոս Սպիտակ լերինն: 25 Անցանեն ընդ Լիբի եւ ըռնգեղջիւր գազանք յՈվկհանոսէ ի Նիլոս, ուր կոկորդիլոս գազանն անցանեն ընդ Լիբի եւ այլ գազանք, որ կոչին ասիրնդք, մարդակերք են եւ գինեսէրք:

26 Եւթներորդ՝ Վերին Եթոպիա է, յելից կալով Ենտոս Լիբիոյ եւ յերի Եգիպտոսի առ Կարմիր ծովուն, Արաբացւոց ծովուն, անցանելով գայրեալ գաւտեաւն Հարաւակոյս առ Ներքսագոյն Եթոպացիովք ցնոյն սահմանէ Ենտոս Լիբի: 27 Եւ ունի Եթոպիայս այս փոքր աշխարհս երիս՝ գրարբառնա, եւ զԱզանիա եւ զՏրոգլոդիթայիկոն¹ եւ գաւառս ազգաց երեսուն եւ վեց: 28 Ունի գետս երիս, եւ լերունս տասն: 29 Ունի եւ կղզիս յԱրաբացոց ծոցին քսան եւ եւթն: 30 Ունի եւ զմռաբեր երկիր եւ խնկաբեր եւ զկինամոնաբեր գաւառս:

31 Ութերորդ՝ Ներքին Եթոպիա է, որ սկսանի յԱրեւմտական անձանաւթ երկրէ՝ յերի կայով Ովկհանոս եւ Ենտոս Լիբիոյ: 32 Ի Հարաւոյ սահմանի անձանաւթ երկրաւն, առ որով բնակեալ են երկորականքն Եթոպացիք. ի Հարաւոյն կողմանէ յայրեալ գաւտոյն մերկք վիշապամարդք: 33 Եւ յերի նոցա ըստ Հիւսիւսոյ, առ Ովկհանոսիւ, Զինկեր Եթոպացիք, յորում կենդանի ինչ տոբոս անուն՝ ոչխարանման երկակենցաղ եւ ձկնկեր: 34 Առ որով Սթակեանք Եթոպացիք, յորում առեւծաշուն գազանն: 35 Որոյ ըստ Հիւսիւսոյ փոքրեղջերք Եթոպացիք, յորում կենդանի ինչ նման զանալուտ մարդամարտ եւ անուշահոտ: 36 Առ որով դեռբեկէ եւ դեմոնայք, յորում քաղծասէր եւ մարդամարտք եւ ընծուղտք: 37 Որոց ի Հարաւոյ մինչեւ ցՆիլոս աշխարհն մի Եթոպացոց, յորում փիղք սպիտակք, եւ եղջիւրակնջիթք եւ վագերք: 38 Որոց արեւելից լե-

րունք՝ յորում վագերածիք, եւ այծամարդք եւ ինձք գեղեցկախալտուցք: 39 Եւ սոցա ի Հարաւոյ աշխարհ մի առ անձանաւթ երկրաւ, յորում գազան ինչ կանացի ունելով գլուխ եւ ձեռս, ապա անձն՝ չորքոտանի գազանի: 40 Այլ մարդակերպ գազան ինչ՝ մերկք, շանկնճիթք, եւ մեծականջք, ագեւորք որպէս առիւծակապիկք: 41 Որոց ելից բարձրագագաթունք Եթոպացիք, եւ այլք մինչեւ ցԼուսնի լեառն, յորում լինի քաւշք սպիտակք, գաւրաւորք եւ բեռնաւորք: 42 Որոց յելից կուսէ են գաբասացիք: 43 Եւ ի ներքոյ սոցա՝ մարդակեր Եթոպացիք, յորում գազան ինչ Հրաշունչ² վարազանման: 44 Եւ սաղմանդար գազան, որ նման կովդից է³, անցանէ ընդ հուր եւ շիջուցանէ:

ԱՇԽԱՐՀՔ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՍԻԱՑԻՈՑ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԵՒ ԶՈՐՍ

1 Առաջին բաժին Ասիա է: 2 Եւ ունի Ասիա կողմունս կողմունս: 3 Եւ նախ զկողմն Մէջերկրեայս, որք մտանեն ի մէջ Յունաց ծովուն եւ Պոնտոսի:

4 Առաջին Բիւթանիա⁴ է, յելից կալով Թագաւորական քաղաքին Կոստանդնուպաւլսի: 5 Եւ ունի Բիւթանիա լերինս, եւ գետս վեց⁵, եւ լիճս մի⁶, եւ կղզիս: 6 Ունի եւ մայրաքաղաքս երիս՝ զՆիկիա, զՔաղկեդոն, զՆիկոմիդա, որք ունին⁷ ընդ ինքեանս քաղաքս երեքտասան⁸ եւ զեղաքաղաքս ծովեզրայինս եւ վաճառատեղիս: 7 Լինի ի⁹ Բիւթանիա հող սպիտակ, զոր մանր աղացեալ եւ ցանեալ ի վերայ ցորենոյ ի քանդուկս ճիճի չուտէ:

¹ Ե Տոլոդիտիկի

² Ե ահրաշունց
³ Ե կոզից է փխ կովդից է
⁴ Ե Բիւրգիմիա փխ Բիւթանիա
⁵ Ե չի՛ վեց
⁶ Ե չի՛ մի
⁷ Ե չի՛ ունին
⁸ Ե երեք փխ երեքտասան
⁹ Ե չի՛ ի

8 Երկրորդ՝ Միւսիա է, որ կոչի Ելիսպոնտոս, առ երի կալով Բիւթանիոյ: 9 Եւ ունի Միւսիա լերինս երիս, գետս երկուս, կղզիս երկուս, քաղաքս քառասուն եւ մի, եւ մայրաքաղաքս ծովեզերեայ¹ զԿիւղիկոն², յորում տաճարն է Աստուծոյ անուանեալ Հրաշից:

10 Երրորդն՝ Ասիա առանձնակ է, յերի կալով Միւսիոյ, առ ծովուն: 11 Եւ ունի Ասիա փոքր աշխարհս չորս՝ զԼիւզիա, զԵւոզիա, զՅոյնս, զԿառիա: 12 Ունի Ասիա լերինս Հինգ, եղզիս տասն, գետս Հինգ, քաղաքս Հնգետասան³, մայրաքաղաքս զԵփեսոս, եւ այլ եւս՝ վեց: 13 Լինի յԱսիա մագդիկ խիթ⁴ ի ծառոց:

14 Զորրորդ՝ Լուսիա է, յելից կալով Ասիոյ: 15 Ունի Լուսիա լերունս երկուս, գետս երիս, կղզիս Հինգ, քաղաքս երիս եւ մայրաքաղաքս Զմիւռնիա⁵: 16 Եւ լինի ի Լուսիա խունկ, զիւզին, եւ տրատէ՝ ի ծառոյ ծորելոյ որպէս զխիթ լոյծ, որպէս մեղր կամ որպէս մրուր:

17 Հինգերորդ՝ Փռիւզիա է, յելից կալով Առանձնակ Ասիոյ, յերի Լուսիոյ: 18 Եւ ունի յինքեան Փռիւզիա աշխարհս Պիսիդիա, որոյ մայրաքաղաքն՝ Անտիոք եւ այլ քաղաքք քսան եւ վեց, ուր ասեն շինեալ տապանն Նոյի, մայրաքաղաք Լաւոզոկիա, եւ այլ քաղաքս քառասուն: 19 Եւ աշխարհս Մաղատառիա, որոյ մայրաքաղաք Իզինիա եւ այլ քաղաքք երեսուն: 20 Եւ ունի Փռիւզիա լեառն Դիդոն, եւ գետս Հինգ, եւ լիճս չորեքտասան եւ դաշտս մեծամեծս:

21 Վեցերորդ՝ Ոնոռիա⁶ է, յելից կալով Բիւթանիոյ եւ առ երի Փռիւզիոյ մին-

չեւ ցՊոնդոսի ծով: 22 Եւ ունի Ոնոռիա մայրաքաղաք Կղաւիղիպալիս, ընդ որս⁷ այլ քաղաքս Հինգ: 23 Եւ գետ ունի զՊառթենոս զերեքամատեան:

24 Եւթներորդ՝ Պափղագոնիա է, յելից կալով Ոնոռիա աշխարհին եւ առ երի ծովուն Պոնտոսի: 25 Ունի գետս երկուս, մայրաքաղաք զԳերմանիապալիս, որ բերդն Գանգրեայ: 26 Ունի եւ այլ քաղաքս Հինգ, եւ բերդս մետասան եւ գաւառս վաթսուն եւ մի:

27 Ութերորդ՝ Գաղատիա Առաջին է, յելից կալով Փռիւզիոյ եւ առ երի Պափղագոնիոյ: 28 Եւ լեառն ունի զերրորդն Դիդիոմս⁸: 29 Եւ գետս զնոյն, որք յառաջասացեալ աշխարհս թափին:

30 Իններորդ՝ Գաղատիա⁹ Երկրորդ է, յելից կալով Փռիւզիոյ եւ առ երի առաջին Գաղատիոյ մինչեւ ցՊանփիւլիա: 31 Ունի լերինս եւ գետս անուանիս, որ յառաջասացեալ գետքն անկանին եւ որք զլիճս առնեն:

32 Տասներորդ՝ Պանփիւլիա է, յելից կալով Լիւսիոյ եւ առ երի Գաղատիոյ: 33 Ունի յինքեան փոքունս աշխարհս Հինգ, եւ լեառն մի, գետս չորս, կղզիս երկուս, եւ քաղաքս բազում: 34 Լինի ի նմա խունկս ստիւրակի թփոյ միոյ ի կերուածէ ճճոյ:

35 Մետասաներորդ՝ Իսաւռիա¹⁰ է, յելից կալով Պանփիւլիոյ, առ երի ծովուն Հանդէպ Կիպրոս¹¹ կղզոյ: 36 Եւ ունի լեառն զՏաւրոս, եւ գետս Ոռիմակոս. ¹²ի նմա մայրաքաղաք Սելեւկիա, եւ այլ քաղաքս քսան եւ Հինգ: 37 Եւ լինի յաշխարհիս խունկ ստիւրակ, կուճաբոս, գոմ-

1 Ե ծովեզրացիս

2 Ե Կղոզիկոն

3 Ե Ծե փիս հնգետասան

4 Ե խիթ փիս խիթ

5 Ե Սիմուցիա

6 Ե Ոնոռիատ

7 Ե ընդ որով փիս ընդ որս

8 Ե գերորդ Իռիմոս փիս Դիդոմոս

9 Ե Գաղատիա փիս Գաղատիա

10 Ե Իստոռիա

11 Ե Կիւոս փիս Կիպրոս

12 Ե չիթ ի նմա... եւ այլ

փետ, կալամիտ, ամենեքեան ի ծառոյ ծո-
րելոյ՝ ի ճճոյ միոյ կերուածոյ:

38 Երկուտասաներորդ՝ Լիկայոնիա է,
յելից կալով Գաղատիոյ եւ առ երի Իսաւ-
ռիոյ¹, ունելով զտարածուամն իւր ի դաշտս
ընդարձակս, ²եւ լերունս, եւ զնոյն գետս
եւ լիճս:

39 ³Երեքտասաներորդ՝ Կապադովկիա
Երկրորդ է, յելից կալով Գաղատիոյ եւ առ
երի Լիկայոնիոյ, ունելով մանունս լերինս
եւ գետս. եւ լայնութիւն տարածեալ ի
դաշտս ընդարձակս:

40 Չորեքտասաներորդ՝ Լինոպոնտոս
է, յելից կալով Պափղագոնիոյ եւ առ երի
Կապադովկիոյ ծովու: 41 Ունի եւ լերինս
փոքունս եւ բազումս, եւ գետս հզաւրս
գիւռինս⁴, եւ այլ մանունս:

42 Հինգետասաներորդ՝ Պոնտոս Պոլե-
մենական է, յելից Պոնտոսի եւ առ երի
Պոնտոս ծովու: 43 Ունի լերունս փոքունս
եւ դժուարավայրս, եւ գետս զԹեոմոնտոն,
եւ մանունս⁵:

44 Վեցտասաներորդ՝ Կապադովկիա
Առաջին է, յելից կալով Երկրորդ Կապա-
դովկիոյ, առ երի Պելոմենական Պոնտոսին,
որ ունի լեառն զԱնտիտաւրոս, եւ այլ փո-
քունս, եւ գետ զՄելրաս եւ այլ՝ զԱղիւս է:

45 Եւթեւտասաներորդ՝ Կիւլիկիա, յերի
Առաջին եւ Երկրորդ Կապադովկիոյ, յելից
կալով Ղիկոնիոյ եւ Իսաւռիոյ: 46 Լե-
րունս ունի զՏաւրոս, եւ գետս վեց, եւ
մայրաքաղաքս երկուս՝ զՏարսոն եւ զԱ-
նարզաբա. եւ այլ քաղաքս բազումս, եւ
բերդս, եւ դրունս երկուս՝ ելանելոյ Ասո-

րեաց: 47 Եւ Կիլիկիա է⁶ ամենաբեր հան-
գոյն երկրին Յորդանանու:

48 Ութեւտասաներորդ՝ Կիպրոս կղզի է,
յելից կալով Պանփիւլական պաղեգոսին,
առ երի Իսաւռիոյ եւ Կիւլիկիոյ: 49 Եւ ու-
նի Կիպրոս լեառն զՈվղիմպոս, եւ գետս ե-
րիս: 50 Լինի ի նմա լատան⁷ ի ցողոյ ան-
կեալ զխոտոյ կռուի ի Թափիչն զվարոցս,
եւ մաւրուս քաւչից: 51 Եւ ունի Կիպրոս
զսահմանս իւր ի յերկայն մասունս երիս
եւ մասն մի, իսկ լայնն՝ մասն մի⁸:

52 Իննեւտասաներորդ՝ Հայք են, յելից
կալով Լիկիոյ, առ Տաւրոս լերինն: 53 Եւ
ունի⁹ լերինս երիս, եւ գետս երիս, եւ
դրունս երկուս՝ ելանելով յԱսորոց:

54 Քսաներորդ՝ Առաջին Հայք են, յե-
լից կալով Կապադովկիոյ, առ երի Երկրորդ
Հայոց: 55 Եւ սահմանի յելից Եփրատու.
եւ լեառն ունի Առգէնոս, եւ գետ զԱլիւս
եւ այլ մանունս:

56 Քսան եւ միերորդ՝ Երկրորդ Հայք
են, որ կայ յելից Կապադովկիոյ. եւ եր-
կայն տարածի մինչեւ յԵփրատ: 57 Եւ ու-
նի այլ գետս երկուս, եւ լերինս բազումս
եւ ¹⁰մեծամեծս:

58 Քսան եւ երկուերորդ՝ Պոնտոս Կա-
պադովկիա է, յելից կալով Պողոմենական
Պոնդոսի, առ ի ծովուն ցՄոսքական լե-
րունս, որ բաժանեն ընդ նա եւ ընդ Մեծ
Հայս: 59 Ունի լերինս երեք, եւ գետս
չորս:

60 Ահա կատարեցան ի Միջերկրայֆս
կոչեցեալ:

61 Քսան եւ երեքերորդ՝ Սարմատաց-
ւոց աշխարհն հասարակն է, որ բաժանեալ
է արեւելեան ծայրիւն Ռիպիա¹¹ լերամբ եւ

1 E Կապակ (?) Ստաւոիոյ փխ Սաւոիոյ
2 E չի՞ք եւ լերունս... լիճն
3 E Տասներեքերորդ ամբողջ հատուածը բացա-
կայում էր ձեռագրում. լրացուած է W-ից:
4 E գնիւտինս փխ գիւռնինս
5 E մասունս փխ մանունս

6 E ի Կիլիկա փխ եւ Կիլիկիա է
7 E Ղանգանս փխ լաղան
8 E մանն մի փխ մասն մի
9 E չի՞ք եւ ունի
10 W մեծամեծս քան եւ երկու
11 E Ուպիա փխ Ռիպիա

Տանայիս գետով եւ Միոտիս ծովակաւ. եւ անտի ընդ Կովկասային լեռինս՝ առ Վրաւք եւ Աղուանիւք՝ մինչեւ ցԿասբից ծովն: 62 Եւ ունի Սարմատիա լեռունս գՇանթայինն եւ գՁիականն, եւ այլ լեռինս եւ գետս բազումս, եւ գեւթանասնավտակեանն Աթրլ, յորում ամրանայ ազգն Բասլաց: 63 Եւ բնակին ի Սարմատիա ազգք բազումք, որք են այսոքիկ¹. Խազիրք, Բուխք, Բարսիւք, Ապչեղք, Ափխազք, Թագաւորական Սարմատք. Ձիակերք, Նախճամատակեանք, Որջլակերք, Սիսիկացիք, Միթոսիկացիք², Ամազոնք, Ալանք, Խեբուրք, Քուզեւոք, Սիլիմք, Արգաւետք, Մարգոյլք, Թակոյիք, Արգոյլք, Գաճանք, Փինճք, Դուաղք, Խոնք, Ափուրք Ծանաւք՝ յորում Ալանաց դուռն, եւ Ծիծեն դուռն, Թուժք, Խուժք, Քիսք, Մարդակերք, Յիսաւատք, Գուդամակարք, Դուրցուկք, Դիդոյք³, Ղեկք, Տապաստաւանք, Աղուտականք, Խենաւկք, Շիպղք, Ճիղք, Խեղայք, Կասք⁴, Փուխք, Շրուանք, Խարանք, Թաւասպարոտք, Հեճմատակք, Իժմախք, Փասխս, Քոսխ, Փոքոնակ, Բաքանք, Մագքութք, մինչեւ ցԿասբից ծովն՝ յորս բազումն Կովկասու⁵ հպի, ուր ածեալ է զպարիսպն Դարբանդայ՝ աշտարակ ահագին՝ ի ծովուն կացուցեալ: 64 Իսկ ի հիւսիսոյ նորա՝ Հոնք. եւ քաղաք նոցա Վառաչան, եւ այլք ընդ նմա. եւ Թագաւորն հիւսիսոյ է հականն՝ որ է տէր Խազրաց, եւ դշխոյն Թագուհի է, Խաթունն, որ է կին հականայ ի Բարսլաց ազգէն:

65 Քսան եւ չորսերորդ՝ Կողքիս է, այսինքն Եգեր, յելից կալով Պոնտոս ծովու, առ երի Սարմատիոյ, առ Վրաւք եւ մեծ Հայովք. եւ ունի Եգեր փոքր աշ-

խարհս չորս՝ զՄառնիւղիւ, զԵգուեւիկիւ, զԽազիւ, զՃանիւ, որք են Խազտիք⁶: 66 Ունի լեռինս բազումս, եւ գետս, եւ գաւառս, եւ քաղաքս, եւ բերդս, եւ գեղաքաղաքս եւ վաճառատեղիս:

67 Քսան եւ հինգերորդ՝ Վեռիա է, այսինքն Վիրք, յելից կալով Եգեր, առ երի Սարմատիոյ, առ Կաւկասաւ մինչեւ ցԱղուանից սահմանն, եւ Հայոց սահմանն առ Կուր գետով: 68 Եւ գաւառք են ի Վիրս այսոքիկ. Կաղարջք, Արտահանք, Շաւչեթ, Ջաւախք⁷, Սամցխէ, Աճարա, Թորգով, Աթիսիս, Տառնիսիս, Մանգղեաց փոր, Քուեշ փոր, Բողնա փոր, Թուեղք, Կանգարք, Տաշիր, եւ Աչաւ, եւ Գուան⁸, Երիսիս⁹, Քուդիթ, Կաւկիսիս, Սացխուճեթ, Խանիսիս, Յիւրաս, Չմա, Բալգալեթ, Կիսուեթ, Երցոյ, Խերկ, Թիանեթ, Ծուփա, Քեթ, Չելթ, Վեղիս, Յիսուքուէլդա, Շուշք, Պարուար, Ծոբափոր, Չորոփոր եւ քաղաք Վրաց Տիսիք, Սամշուղէ, Մծիսեթի, ուր սուրբ խաչն է: 69 Ունի եւ բերդս եւ գետս լի ձկամբք:

70 Քսան եւ վեցերորդ՝ Աղբանիս¹⁰ է, այսինքն Աղուանք, յելից կալով Վրաց առ երի Սարմատիոյ առ Կաւկասաւ մինչեւ ի Կասբից ծովն եւ ցՀայոց սահմանն առ Կուր գետով: 71 Եւ ունի Աղուանք դաշտս արգաւանդս, եւ գետս բազումս, եւ եղեգունս հզաւրս, եւ քաղաքս, եւ բերդս, եւ գեղաքաղաքս: 72 Եւ գաւառք են այսոքիկ. Եխնի, Բեխ, Քամբեճան, Հողմաղ, Շաքէ, Գեգաւու, Ոստան, Հաբանդ, Իմարժ, Պանան, Քաղաց դաշտ, Իբազկան. եւ այլ գաւառք, զոր ի Հայոց հանեալ է. Շակաչէն, Գարդման, Քուստիփառնես, Կողթ, Ազուէ, Թուշքատակ, Ռառոստակ, Ռոտ-

1 E չի՞ որք են այսոքիկ
 2 E չի՞ Միթոսիկացիք
 3 E չի՞ Դիդոյք
 4 E չի՞ Խեղայք, Կասք
 5 E Կովկաս փ/ս Կովկասայ

6 E Խազտիկ փ/ս Խազտիք
 7 E Շաւախք փ/ս Ջաւախք
 8 E Գուան փ/ս Գուան
 9 E Երիսիս փ/ս Երիսիս
 10 E Աղբիան

պահակ, Մեծ Կուսանք, Մեծ Իրանք, Պիանք, Հարճլանք, Պածանք, Մոխանք, Վակուենիք, Փոքր Հաբանդ, Սիսական, Ռոտաստակ, Բերձոր, Ասոռոտ մինչեւ ի խառնումն Երասխայ ի Կուր գետ:

73 Քսան եւ եւթներորդ՝ Մեծ Հայք են, յելից կալով Կապադոկիոյ եւ Փոքր Հայոց, առ Եփրատ գետով, մերձ Տաւրոս լեռոն, որ բաժանէ զնա ի Միջագետաց:

74 Եւ ի հարաւոյ սահմանի Ասորեստանիւ եւ դառնայ առ Ատրպատականիւ ընդ Մարս մինչեւ ի մուտս Երասխայ եւ Կասբից ծով. իսկ ըստ հարաւոյ առ երի կալով Աղուանից՝ եւ Վրաց եւ Եգեր մինչեւ ցնոյն դարձուածք Եփրատայ ի հարաւակոյս: 75 Եւ ունին Հայք² լերունս անուանիս եւ գետս մեծամեծս եւ մանունս³. եւ ծովակս երիս: 76 Եւ ունի Մեծ Հայք փոքր աշխարհս հնգետասան, որ են այսոքիկ. Բարձր Հայք, այսինքն Կարնոյ կողմն, Չորրորդ Հայք, այսինքն Աղձնիք, Տուրուբերանք, Մոկք, Կորճայք, Պարսկահայք, Վասպուրական, Սիւնիք, Արցախ⁴, Փայտակարան, Ուտիացիք, Գուգարք, Տայք, Այրարատ: 77 Արդ կամիմ զդոսս մանրամասնաբար պատմել, թէ եւ սակաւ ինչ աշխատիցիմ ի գիր եւ ի քարտեզ:

78 Արդ ունին Բարձր Հայք գաւառս ինն. Դարանաղի, Առիւ, Մզուր, Եկեղեաց, Մանանաղի, Դերձան, Սպեր⁵, Շատգոմք, Կարին: 79 Եւ ըստ անուանդ, արդարեւ բարձր քան զամենայն երկիր, քանզի ի չորս կողմանս արձակ է: 80 Գետս ունի, եւ լերունս, եւ երէս բազումս, եւ հաւս պիտանիս, եւ ջերմուկս, եւ աղս, եւ զայլ պարարտութիւնս, եւ քաղաք զԿարնոյն:

81 Երկրորդ՝ Չորրորդ Հայք յերի կայ Բարձր Հայոց. եւ գաւառք են ի նմա ութ. Խորճեան, Հաշտեանք, Պաղնատուն, Բաղահովիտն, Ծոփք, Անծիթք, Գորիք, Գեգիք: 82 Եւ ունի Չորրորդ Հայք բերդս, եւ գետս, եւ լերինս եւ բերեղ: 83 Ունի եւ երիս, եւ հաւս, եւ ձկունս, եւ ի գազանաց՝ գառեւծ:

84 Երրորդ՝ Աղձնիս առ Տիգրիս գետոյ կայ. եւ գաւառս ունի տասն. զԱրզն, զՆփրկերտ, զՔեղ, զԿեղթիկ, զՏատիկ, Սաղու, Վանաց ձոր, զԽերհեթս, զԳեղ, զՍալնոյ ձոր, զՍանասուն: 85 Ունի նաւթ⁶ եւ երկաթ, առաւել եւ զղթոր, եւ հաւ՝ զդեղհուկ:

86 Չորրորդ՝ Տուրուբերան յելից կայ Չորրորդ Հայոց: 87 Գաւառք են նորս վեշտասան. Խոյթ, Ասպակունիք, Տարաւն⁷, Արշամունիք, Մարդաղի, Դաստարաւորք, Մուրաձատափ⁸, Դալառ, Հարք, Վարաժնունիք, Բզնունիք, Երեւարք, Աղիովիտ, Ապահունիք, Կորի, Խորխորունիք: 88 Ունի եւ ծովն Բզնունեաց երկայն հարիւր մղոն եւ ի լայն՝ վաթսուն: 89 Ունի եւ գազպեն, եւ մեղր եւ մաշկամիրգ եւ պիտակ, եւ երկաթ, եւ նաւթ:

90 Հինգերորդ՝ Մոկք յելից կալով Աղձնեաց, յամուրս Տաւրոս լերինն: 91 Գաւառս ունի ինն. զԻշայր, զԻշայր միւս եւ զԻշոց գաւառ, զԱռուենից ձոր, զՄիջա, զԱռանձնակ Մոկս⁹, զԱրքայից գաւառ, զԱղաստեայ ովիտ, զՋերմածոր: 92 Եւ ունի ի մրգոց արշակ եւ մանրագոր եւ ի գազանաց՝ ինձ գեղեցկախայտուց, եւ հաւուց՝ կաքաւս:

93 Վեցերորդ՝ Կորճէք յելից կայ Մոկաց առ Ասորեստանիւ: 94 Եւ գաւառս

1 Ե Առուանից
2 Ե չի՛ք Հայք
3 Ե մասունն փխ մանունն
4 Ե Արձախ
5 Ե Պղիբ փխ Սպեր

6 Ե նոյնի փխ նաւթ
7 Ե Տարուն
8 Ե Մարկատափ
9 Ե Մոկս

ուների մետասան. ¹զԿորդիս, զԿորդիս վերին, զԿորդիս միջին, զԿորդիս ներքին, զԱյտուանս, զՄոթղանս, զՈրսիրանս, զԿարատունիս, զՃահուկ, զՓոքր Աղբակ: ⁹⁵ Եւ ունի զառիկ. եւ ի պտղոց՝ շահգանակ:

⁹⁶ Եւթներորդ՝ Պարսկահայք յելից կայ Կործէից առ Ատրպատականիւ: ⁹⁷ Ունի գաւառս ինն, որ է. Կուռիճան, Մարի, Թրափի, Ացուերս, Ըռնա, Տաբերս, Ջարեհաւան, Ջարեւանդ, Հեր: ⁹⁸ Եւ ունի երէս, զիւր եւ այծեամն:

⁹⁹ Ութերորդ՝ Վասպուրական² ի մտից է Պարսկահայոց եւ առ երի Կործէից: ¹⁰⁰ Գաւառք նորա երեսուն եւ հինգ. եւ այսոքիկ Ռշտանիք, Տոսք, Բողունիք, Արծիշահոփիտ, Բոտիղոփիտ, Կուզանովիտ, Դառնի, Առբերանի, Բժունիք, Առնիոյտ, Անձաւացիք, Տրապատունիք, Երուանթունիք, Մարդաստան, Արտազ, Ակէ, Աղբակ մեծ, Անձախի ձոր, Թոռնաւան, Ճուաշ, Առոտ, Կրճունիք, Մեծնունիք, Պալունիք, Գուկան, Աղանտոտ, Պատսպարունիք, Արտաշեան, Արտաւանեան, Բաքեան, Գաբիթան, Գազրիկեան, Տագրեան, Վարաժնունիք, Գողթն գինեւէտ, Նախճաւան, յորում քաղաքն, եւ Մարանդն³:

¹⁰¹ Իններորդ՝ Սիւնիք⁴ յելից կայ Այրարատոյ ի մէջ Երասխայ եւ Արցախայ: ¹⁰² Ունի գաւառս երկոտասան. Երնջակ, Ճահուկ⁵, Վայու ձոր, Գեղարքունի, եւ ծովն, Սոտք, Աղահէճ, Ծղուկք, Խաբանդ, Բաղք, Չորք, Արեւիք, Կաւսական: ¹⁰³ Լինի ի նմա՝ մուրտ, եւ գերեր, եւ նուռն, եւ արմտիք⁶:

¹⁰⁴ Տասերորդ՝ Արցախ յերի կայ Սիւնեաց: ¹⁰⁵ Եւ գաւառք են նորա երկոտաս-

ան, զոր Աղուանքն ունին. մեւս Խաբանդ, Վակունիք, Բերձոր, Մեծիրանք, Մեծկուանք, Հարջլանք, Մուխանք, Պիանք, Պածկանք, Սիսականք, Քուակք, Քուստիփառնէս, Կողթ, յորում լինի քարախունկ:

¹⁰⁶ Մետասաներորդ՝ Փայտակարան յելից կայ Ուտիոյ առ Երասխաւ: ¹⁰⁷ Ունի գաւառս⁷ երկոտասան. Հրաքոտպերոժ, Վարդանակերտ, Եւթնփորակեան Բագինն, Քոնեկեան, Ռովտիբաղա, Քաղանոտ, Բոռոսպիճան, Հանի, Աթլի, Բագաւան, Սպանդարանպերոժ, Որմզգեպերոժ, Ալաւան: ¹⁰⁸ Լինի ի նմա բամբակ անբաւ եւ գարի ինքնաբոյս:

¹⁰⁹ Երեքտասաներորդ⁸՝ Ուտի է, մտից կայ Երասխայ, ի մէջ Արցախայ եւ Կուր գետոյ: ¹¹⁰ Եւ ունի գաւառս, զոր Աղուանք ունին, եւթն. Արանուփտ, Տոի, Ռոտպտակ, Աղաւե, Տուչկատակ, Գարդմուն, Շակաշէն, Ուտի առանձնակ, յորում Պարտաւ քաղաք: ¹¹¹ Եւ լինի նմա ձիթենի, վարանդենի եւ յամիկ եւ հաւոց կատակ:

¹¹² Չորեքտասաներորդ՝ Գուգարք ի մտից կայ Ուտիոյ: ¹¹³ Եւ ունի գաւառս, զոր Վիրքն ունին, ինն՝ զՉորոփոր, զԿողբափոր⁹, Ծորոփոր, Տաշիր, Թոեղք, Կանգարք, Արտահանք, Ջավախք, Կաղարջք: ¹¹⁴ Լինի ի նմա անալուտ, եւ հաճար ծառ, եւ սրովիլ եւ տաւսախ:

¹¹⁵ Հնգետասաներորդ՝ Տայք առ Եգերք կայ ամրոցաւք եւ բերդաւք կառուցեալ: ¹¹⁶ Եւ ունի գաւառս ութ. զԿողբերաց փոր, զՊարտիզաց փոր, զՃակատաս, զԲոխա, զՈքաղէ, զԱզորդափոր, զԱրսեաց-

1 E չի՞ գԿորդիս... գԿորդիս Անրփի
2 E Կասրորական փիս Վասպուրական
3 E մարմանտո՞ փիս Մարանդ
4 E Սունիք
5 E Ճակուկ
6 E ամուրտեիք

7 E Գաւառս բառից յետոյ ընդմիջարկուած է՝ զոր այժմ Ատրպատականն ունի
8 E Մի գյուիս սխալմամբ աւել է նշանակել. թողնում ենք նոյնութեամբ
9 E գԿող, գԲիրաց փոր

փոր: 117 Եւ լինի Տայս՝ թուզ, եւ նուռն, ազատոր, սրովիլ պողախուռնկ նուշ¹:

118 Վեշտասաներորդ՝ Այրարատ ի մէջ կայ յառաջասացեալ աշխարհացդ: 119 Եւ գաւառք են ի նմա քսան. Բասեան, Գաբեղեանք, Աբեղեանք, Հաւուսիք, Արշարունիք, Բագրաւանդ, Ծաղկոտն, Ճակատք, Մասեացոտն, Կոգայաւիտ, Աշոց, Նիգ, Կոտայք, Մաղաղ, Վարժնունիք, Ոստանն, Դուռայ քաղաքն, Արածոյ կողմն մինչեւ զգաշտն Շարուր: 120 Եւ ունի Այրարատ լերունս, գետս, եւ դաշտս պիտանիս, եւ երես, եւ հաւս եւ գամենայն պարարտութիւն, եւ զծովակն Գայլատու, եւ որդն սիգաբերեալ արմատոց առ ի զարդ կարմրութեանս գունոյ. եւ գմայր եկեղեցեացն ի թագաւորաբնակ եւ յարքայանիստ Վաղարշապատ քաղաքի:

121 Ահա կատարեցան ամենայն ձայի:

122 Քսան եւ ութերորդ՝ Ասորիք յելից կալով իւրեանց ծովուն եւ հիւսիսոյ Հրէաստանիւ: 123 Եւ ունի Ասորիք փոքր աշխարհս ինն, լերունս անուանիս՝ զԼիբանան եւ զԿարմեղոս, եւ գետս հզաւրս զՅորդանան, եւ քաղաքս բազումս, եւ մայրաքաղաք զԱնտիոք, եւ զԴամասկոս, զԿն(ս)րիմ² եւ զԱմասիա³. եւ զգրունս երկունս, եւ վայրս ընդարձակս, եւ պիտանիս եւ բերրիս:

124 Քսան եւ իններորդ՝ Հրէաստան է, յելից կալով Փիւնիկական պեղագոսին: 125 Եւ սահմանի Եգիպտոսիւ եւ ապառաժ Արաբիաւ: 126 Եւ ունի Հրէաստան աշխարհս երիս՝ զԳալիլիա, զՍամարիա եւ զԻզրամիաս, եւ լիճս երկու՝ զՏիբերազայ եւ զՄեռեալ ծովն, եւ գետ զՅորդանան: 127 Ունի եւ քաղաքս բազումս, եւ մայրաքաղաք զսուրբն Երուսաղէմ: 128 Եւ է

Հրէաստան քաղցրաբեր, պտղալից եւ անուշահոտ, որ բղխէ զկաթն եւ զմեղր:

129 Երեսներորդ՝ Ապառաժ Արաբիա, յելից կալով Եգիպտոսի եւ արեւմտից ճղի Կարմիր ծովուն՝ ընդ որ անցն Իսրայէլ, յերի կալով Ասորոց եւ Հրէաստանի: 130 Եւ ունի Ապառաժ Արաբիա փոքր աշխարհս երկու⁴՝ զՏաճկաստան եւ զՓառանիտիս՝ յորում գտունն Աբրահամու բաղադեն լինել⁵. եւ այլ եւս երիս աշխարհս. եւ գետս՝ եւ ոչ մի:

131 Երեսն եւ միերորդ՝ Միջագետք են, յելից կալով Ասորոց առ Եփրատ գետով, եւ ի մտից Ասորեստանիւ առ Դիզաթ գետով, յերի կալով մեծ Հայոց: 132 Ունի լերունս երկու, եւ գետս երկու, եւ քաղաքս բազումս, յորոց մինն է Ուռհա՝ ուր անձեռագործ պատկերն է Փրկչին:

133 Երեսն եւ երկուերորդ՝ Բաբելացիք, յերի կալով Միջագետաց առ Դիզաթաւ մինչեւ ցՊարսկային ծոցն. եւ ունի աշխարհս չորս՝ զԱկոդա, զԲասրա, զԲաբելոն, զՏիւբոն: 134 Եւ գետ ունի զԵփրատայ վտակսն եւ զԴիզաթայ: 135 Եւ ունի այլ քաղաքս եւ գաւառս բազումս: 136 Եւ լինի ի սահմանս այսորիկ ակն սարդիոն եւ ոսկէքար: 137 Եւ է Բասրա ամենալից վաճառաւք, եւ եկք նաւաց Հնդկաց եւ ամենայն կողմանց արեւելից:

138 Երեսն եւ երեքերորդ՝ Անապատ Արաբիա է, յերի կալով Միջագետաց ըստ հիւսիսի, յելից կալով Ապառաժ Արաբիոյ եւ ի մտից Խոռաստանի: 139 Եւ ունի Անապատ Արաբիա ազգս ինն, բայց լեռոն եւ գետ՝ ոչ մի:

140 Երեսուն եւ չորրորդ՝ Երջանիկն Արաբիա է յերի կալով ապառաժ Արաբիոյ մտանէ ընդ մէջ խորշից Կարմիր ծովուն որպէս ցամաք կղզի: 141 Եւ է աշխարհս

¹ E նշաւշ փիս նուշ

² W կշրիմ

³ W Սամարի փիս զԱմասիա

⁴ E չիմ երկու

⁵ E զՓառանիտիս յորում Մաբալ

⁶ E չիմ լինել

ամենաբերա: 142 Եւ ունի յինքեան ազգա-
գաւառս յիսուն եւ չորիս, լերունս տասն,
գետս չորս, աղբիւր մի, եւ կղզիս բա-
զումս: 143 Եւ է աշխարհս ամենաբերս եւ
ամենագիւտս, է որ իւրմէ աշխարհէն. եւ է
որ ի վաճառուց եկելոցն՝ ի ձեռնաց եւ ի
Հնդկաց: 144 Գտանի անդ ոսկի եւ ա-
կունք պատուականք, խունկք բազումք եւ
եղք անուշուք, եւ փայտք անփուտք.
անտի էր եւ ի տիկիւնն Սաբայ: 145 Եւ
բնակիչք աշխարհին ոմանք քաջասեւք
են, եւ ոմանք սիկասեւք, ոմանք սպիտա-
կասեւք, տխրագոյն քան զմեզ: 146 Եւ զք
անոյշ ի նմա, եւ ծաղիկք¹ Հնգե-
տասան՝ Հալի, ջափրի, մաղապ, խալսի,
քեղխալհունա, խալարա, բուխտակ, նար-
դին, բալասան, բան, յասմիկ, նարդան²,
վարդ, մանուշակ, միզագոշ:

147 Երեսն եւ հինգերորդ՝ Մարք են,
որ կոչին Քուստի Քապկոխ, յելից կալով
Հայոց եւ յերի Կասբից ծովուն: 148 Ունի
աշխարհս գայտոսիկ. զԱտրպատական,
զՌէ, զԳեղան, զՄոկան, զԴիղումն, զԱՏ-
մաղան, զԴաբաւան, զՏապարաստան, զԱ-
մեղ, զՌուան: 149 Ունի լեռունս եւ գետս,
եւ գծովակն, որ կոչի Կապուտան: 150 Ու-
նի քաղաքս բազումս, յորոց մինն է Գան-
ձակ Շահաստան:

151 Երեսն եւ վեցերորդ՝ Արուաստան,
որ կոչի Ասորեստան, այսինքն Մուծղ, յե-
լից կալով Միջագետաց առ երի Հայոց:
152 Ունի լերունս, եւ գետս, եւ քաղաք
զՆինուէ:

153 Երեսն եւ եւթներորդ՝ Եղիմացիք
են, որ կոչին Քուստի Խորասարան, յելից
կալով Դիզաթայ եւ ի մտից՝ Պարսից:
154 Եւ ունին Եղիմացիք աշխարհս փո-
քունս, գայտոսիկ. զԽուժաստան, զՄայ,
զՄասպան, զՄիհրանքատակ, զՔաչկար,
զՊարմական, զԵրանասան, զՔարկաւատ,

զՆոտարտաշիրական, զՄարձինսհեն:
155 Ունի գետս երիս եւ քաղաքս հինգ՝
յորոց մին է Գունդիշապուրհ, յորում գագ-
նիւ շաքարն գործեն: 156 Ունի կղզիս եր-
կու հանդէպ իւր ի պարսկային ծոցին:

157 Երեսն եւ ութերորդ՝ Պարսք են,
որ կոչին Քուստի Նեմեռոս, յելից կալով
Խուժաստանի եւ առ երի կալով Մարաց:
158 Ունի յինքեան փոքր աշխարհս՝
զՊարս, զԱսպահան, զՄէշուք, զՀակար,
զԱնախտ, զԿրման, զՏուրան, զՄակուրան,
զՄնդ, զՄրան, զՍպետվաշտ, զՍագաստան,
զԱպղաստան, զԳեր, զՄեշմիհահիկ, զՄա-
գուն, զԽուճիխրոյտան, զՊահլան, զԿեբու-
հա: 159 Ունի եւ գետս, եւ կղզիս եւ քա-
ղաքս բազումս, յորոց մին է Ռէշիր ի Պար-
սան քաղաք՝ յորում ազնիւ մարգարիտն
ելանէ եւ գոհարք՝ մարգարիտ այս է.
դրակ, վեցդանկեան արժէ ԽՌ դոմախ Ը
միշխոյ, Գ դանքա, Դ պարմուշքա պարու-
շիա, հաւթա դրամ, հաշթա դրամ, դահա
դրամ:

160 Երեսն եւ իններորդ՝ Արիք են, որ
կոչին Քուստի Խորասան, յելից կալով
Մարաց եւ Պարսից մինչեւ զՀնդիկս եւ յե-
րի Վրկանի ծովուն: 161 Եւ աշխարհք են
Արեաց այսոքիկ. Կոմշ, Վրական, Ապր-
շահր, Մրու, Մրումոտ, Հրեւ, Կանդչան,
Նասիմանակ, Բժին, Սաղկան, Գողկան, Ա-
պրտհրամ, Հրում Զամպ, Պերոզնահճեր,
Դղինուազակ, Վարջան, Ման, Շանջակս-
տան, Բահլ, որ են Պարթեւք, Դովմատ,
Վարիմանակ, Շերեմբամիկան, Դոզբոն:
162 Եւ ունի Արիք լերունս եւ գետս եւ
կղզիս բազումս: 163 Լինի հրա եւ մուշկ,
թէպէտ եւ ոչ ազնիւ: 164 Եւ կղզի մի՝
հանդէպ Արեաց ի Հնդկաց ծովու, յորում
թզուկք լինի երեքթգեան, եւ պատերագ-
մին ընդ խորոց հաւուց՝ վասն ճարակե-
լոյ նոցա զանդաստանս Հնդկաց:

¹ Ե չիբ եւ ծաղիկք

² Ե նասրան փխ նարդան

165 Քառասներորդ՝ Սկիւթիա¹ է, որ են նախապատարք, այսինքն՝ Թուրք. որք սկսանին յԱթլ² գետոյ մինչեւ ցեմաւոն³ լեառն բարձր, եւ անդր եւս՝ ձգի մինչեւ ցձենս: 166 Եւ Եմաւոն լեառն բարձր եւ երկայն քան զամենայն լերունս: 167 Եւ ունի Սկիւթիա ազգս քառասուն եւ երեք. Ծաւղիկք, Թուխարիկք, Հեփթաղք, եւ այլ⁴ խոժաղուժ անուանք: 168 Եւ ունի⁵ Սկիւթիա լերունս եւ գետս բազումս եւ հզաւրս, եւ զդաշտս անապատս եւ ջերմ երկիր եւ անջուր. ի նմա՝ հրագոյն դաշտն: 169 Եւ են Սողիք հարուստ արուեստաւորք, վաճառականք, որ բնակեալ են ի մէջ Թուրքաստանի եւ Արեաց աշխարհին:

170 Քառասուն եւ միերորդ՝ Հնդկաստան յեկից կալով Արեաց աշխարհին եւ յերի Սկիւթացւոց. եւ են հնդիկք բաժանեալ յերկուս աշխարհս, զոր բաժանէ Հոն⁶ գետ. եւ ունի⁷ արեւմտակողմ ազգս յիսուն եւ ութն, իսկ արեւելակողմն ազգս եւթանասուն եւ երկու: 171 Ոմանք ի նոցանէ մարդակերք են, այլք ազեւորք եւ այլք կարճահասակք, տափակաքիթք, լայներեսք, սպիտակք. եւ ոմանք մերկիմաստակք, որք գործս անիրաւս ոչ գործեն եւ զմարմինս կենդանեաց ոչ ուտեն: 172 Ունի Հնդիկք լերունս, եւ գետս եւ կղզիս բազումս: 173 Լինի ի Հնդիկքս⁸ երէ յամոյրանման սրեղջիւր, որ սպանանէ զառիւծ. եւ հրեշ երէ, եւ այլ գազան նման առիւծոյ, բայց կնճիթն սուր եւ երկայն. եւ ընձուղտք, եւ կորեանք, եւ պապկայք, եւ աքաղաղք փետրամաւրուսք, եւ փիղք, եւ վագերք, եւ վիշապք, մեծ մրջմունք, եւ մկունք, բեշմշ-

կոյ, եւ կորկորդիլ⁹ գազան, եւ միեղջիւրի, որ է մեծ գազան, եւ ի վերայ ողինն ճագք, եւ զփիղ լեզուաւն սպանանէ. եւ պասկուճ հաւ, եւ մուշկ երէ, եւ էշ եղջերաւոր: 174 Լինի անդ ոսկի եւ արծաթ, եւ պղինձ, եւ անագ, եւ մարգարիտ եւ ակն ամենագոհար: 175 Լինի պղպեղ, լինի եւ սնգրուբիղ, եւ ամենայն բովոճայք, հալուէ, փաղանգամուշկ, քափուր, ճանդան, նայիրոսակ, հիրիբոսակ, գոզիբոսակ, գոյիբոսակ, կասիմոն, գովաղակ, շահաւարմար, դարիշակ, եւ բազում դեղք բժշկականք: 176 Եւ գոհարք հալուէից երեք՝ ինդրսանտրազ՝ ժեռաւոր է ծաղկոտն, լիտրն արժէ դահեկան հինգ, ծամփի, մարխա նման է, ծանր, արժէ լիտրն չորս դահեկան, քաղաքիծեկէ, թեթեւ, արժէ լիտրն երեք դահեկան:

177 Քառասուն եւ երկրորդ՝ Տապոբանիա է, մեծ կղզի, քան զամենայն կղզիս, հազար հարիւր մղոն յերկայնն, հինգ հարիւր տասն ի լայնն երի կալով: 178 Եւ ունի կղզիս այս շուրջ զիւրեւ մանունս հազար երեք հարիւր եւթանասուն եւ ութ: 179 Ունի լերունս, եւ գետս, եւ ազգս երկոտասան: 180 Լինի ի սմա ոսկի, եւ արծաթ, եւ ակունս պատուականս եւ բովոճայք: 181 Լինի անդ եւ¹⁰ փիղք, եւ վագերք: 182 Եւ արք աշխարհին վարսիւք կնոջ պսակեն զգլուխս իւրեանց:

183 Քառասուն եւ երեքերորդ՝ Ճենաստան է, յեկից կալով Սկիւթիոյ մինչեւ յանձանաւթ երկիրն: 184 Եւ է ձենաստան ընդարձակ դաշտս տարածեալ: 185 Եւ են ի նմա ազգս քսան եւ ինն, յորոց մինն մարդակերք են: 186 Եւ ունին ձենք լերունս եւ գետս բազումս: 187 Լինի ի ձենաց աշխարհին՝ դարածենիկ, եւ հոշիբոսակ, եւ բոիճենիկ, եւ կասիմոն, եւ սուկոն: 188 Ունի եւ հրէշ, եւ մուշկ, եւ սիրամարգ շատ, քրքում անբաւ: 189 Լինի անդ

1 E Սկիթիա
 2 E Յաղթ փ/ս յԱթլ
 3 E ցՄաւոն փ/ս ցեմաւոն
 4 E չի՛բ այլ
 5 E չի՛բ ունի
 6 E ի հոն
 7 E չի՛բ ունի
 8 E Հանդիկք

9 E կրկորդ փ/ս կորկորդիլ
 10 E չի՛բ լինի անդ եւ

ապրիչում շատ եւ ազնիւ, վասն որոյ եւ բնակիչքն արուեստաւոր կերպասագործք, հարուստք, ընչեղք, որոց արքայն կոչի ձեմբակուր, որ նստի ի քաղաքն Սիոիայ առ անծանաւթ երկրաւ:

190 Քառասուն եւ չորսերորդ՝ Սինչացւոց, առ երի կալով ձենաց մինչեւ ցանծանաւթ երկիր, յորում բնակեալ են ազգք հինգ: 191 Ունի եւ լերունս եւ գետս բազումս: 192 Բայց անտի յանծանաւթ

երկիրն, որ ինչ պատմեն՝ անհաւատալիք են, զազանք անծանաւթք, մարդակերք, կիսանձնեայք, երկդիմիք, վեցձեռնիք, փոկոտունք, վիշապատտունք, կիսահաւք, կիսամարդք, անգլուխք:

193 Ահա կատարեցան ամենայն տիեզերք եւ պատմութիւնք խաւսից եւ ահա կամիմ զչափ դորա համառաւտել մղոնախաղաց ոտնաչափութեամբ աւժանդակաբար ասպարիզածէմ դիտաւորութեամբ:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ

1 Յաղագսս զանազան տեղեաց եւ գնացից եւ վարուց սրբոց Հռիփսիմեանցն, որ ոչ երեւին գրեալ¹ ի յօլովից ճոխաբան պատմութեանց, ի բազմաց մատենագրաց Յունաց արարեալ քննութիւն եւ իմացեալ զմիտս ճառից որ հեռի էր ի ստութենէ եւ լի ճշմարթեամբ, կարգեցի քեզ ի գիրս յայսմ. որում ոչ զոք կարծեմ ընդգրիմանալ ի միտս ունողացն. բայց միայն եթէ ոք ստութեան հաճեալ, զոճ պատմութեանս քակել ջանայցէ: 2 Զատենաբանութիւնս իմաստնոց յեկաղացւոց յԱտտիկէ իմ ընթերցեալ, բազում անգամ գտի զոճ գրոցս, որ ի ճահ գայր պատմութեանս մերոյ հիւսման: 3 Յոյժ պիտանի եւ յաւգտութիւն մեզ լսի՝ որ անուն գրոցն կոչի Դաւթի հռովմայեցւոյ գիրս եկլեսիաստէս. զոր կամեցեալ իմ թարգմանել, եւ ոչ ժամանեցի. մնաց այլում տեղւոյ եւ կամ իմաստնոյ: 4 Զի ես մահկանացու գոլով, ծեր եւ հիւանդոտ, երկուցեալ ոչ հրեշտակ գոլով, կամ որդի բարձրելոյ, որպէս աստուածայինն ասէ բան, սակաւ մի երկրորդեցի ի նոյն գրոցս, զոր քաջ քարտուղարն թողեալ Ագաթանգեղոս, որ եւ ոչ կարէր գամենայն զբանս եւ զգործս ի միտսն ծովացուցանել, մնալով եւ այլոց եւս:

5 Եւ արդ ի նոյն գիրս պատմի, ի նոյն թագաւորական տոհմէ գոլով սրբոյն, լինել Աւգոստոս կայսեր՝ ցեղապետ թագաւորաց: 6 Լինի եւ Գայիանէ ի նոյն ցեղէ, առաքինի եւ զարմանալի հաւր եւ մաւր դուստր: 7 Նախանձ ունելով առաքելական դասուցն, գրէ որպէս տեսութեամբ նոքա էին մաւտագոյնք առ նոսա. որոց ոչ հին համբաւով ի մոռացումն ինչ էին եկեալ գործք նոցա, ընդելեալ կամ յուլա-

ցեալ, որպէս առ մերովք ժամանակաւքս աստուածաշտութիւնն նուազեալ, սրբութիւն լուեալ, եւ տնկեալ մեղք: 8 Այլ արքն որպէս թէ առաքեալք, լաւութեան նախանձ ունէին, եւ կանայքն զգաստանային նախանձ ունելով Աստուածածնին, Քրիստոսի լինելով մարք, որպէս ասաց ոմն ի հարցն: 9 Յայսցանէ գոլով եւ ծնողքն սրբոյն Հռիփսիմեայ, սան յաւազանէն լեալ սրբոյն Գայիանեայ, որ էր մայր կուսից վանականաց ի Հռովմ ի վանս սրբոյ առաքելոյն Պաւղոսի. զոր իւր տեղի որոշեալ երանելոյն, պատշաճ եւ պարտ գոլով, հրաման յառաքելոյն առեալ աղաւթել. որ եւ այլք յետ նորա աշակերտեցան, լինելով անձինս երեք հարիւր, պահելով զհրամանս առաքելոյն: 10 Եւ այսմ տեղոջ տեսուչ գոլով Գայիանեայ, սնուցանէ առ ինքեան զՀռիփսիմէ ի մէջ զգաստացելոց կուսանացն. որ եւ պտուղ աղաւթից նորա յարբունս հասեալ, տեսեալ ի նմա զհոգւոյն մեծանձնութիւնն, անուանէ զնա աղախին գոլ սրբոյ Աստուածածնին, եւ տայ զնա ուխտիւք եւ աղաւթիւք ծառայել Աստուածածնին: 11 Արկանէ եւ ի նմին պարանոցն խաչ զսրբոյն Յակովբայ զմածեալն տէրունական արեամբն, ի կենաց փայտէն հատեալ վասն խնդրոյն Պատրոնիկեայ տիկնոջ, որ եւ ինքեան գոլ պահապան ի ձեռն նմին եղբաւր տեառն, առաւել փափաքմամբ եւ երկիւղիւ առեալ արկանէր ի պարանոց սրբոյ մեծին Հռիփսիմեայ, որպէս եւ յայնժամ յականջսն Ռեբեկայ զգինդսն, հարսնանալ հաւրն հաւատոց Աբրահամու, թէպէտ եւ ոչ նման, այլ երկոքին ի խորհուրդ եկեղեցւոյ. եւ այս այսչափ:

12 Այլ ի հասանել յուզման ժամանակին, վասն ազնուական ազգին եւ սքանչե-

¹ Միւսն առ բազումս ի ցահ պատմութեան բանից

լատեսիլ¹ գեղոյն, որ եւ յաշխարհի փայլէր հոգևով, խորհչին առնուլ ի պատիւ տանն հռոմայեցւոց ի թագուհութիւն տիեզերապետութեան: 13 Եւ Գայիանեայ իմացեալ հոգւոյ ակամբ, առեալ զնա փախչի յԵփպտոս յԱղեքսանդրիա. եւ անտի ելանէ յԵրուսաղէմ երկրպագեալ սրբոյ տեղեացն որ անդ: 14 Եւ երթեալք ի յայրն, աղաւթս եւ պաղատանս մատուցանէին առաջի սրբուհւոյն, աւգնել կուսին վտանգելոյ եւ փախուցելոյ, որ եղեւ նորա աղախին ի մանկութենէ: 15 Եւ գնացեալ անտի ի Գեթսեմանի ի գերեզման Աստուածածնին, եւ անդ աղաւթելով ասէր. Մայր լուսոյ կոյս անարատ, որ կուսութեանց ես վերակացու, եւ սրբութեան աւգնական, ընկալ զաղաչանաց աղաւթս յանարժան աղախնոյս. եւ զորդի հոգւոյ իմոյ զոր սնուցի քեզ տուեալ աղախին, զգաստացեալ արդարացո արժանաւորապէս, եւ մի՛ տար փորձել աւտարին, եւ մի՛ տացես աղտեղանալ անձամբ ՚ի ձեռն պիղծ թագաւորացն, զի մի՛ ուխտս մեր որ առ քեզ է, խափանեսցի: 16 Այլ յիշեա զպանդխտութիւն իմ եւ զծովս ի կենցաղս մեր որ վասն քո, յիշեա եւ զչարհարանս որդւոյ քո եւ Աստուծոյ մերոյ, եւ ողորմեա մեզ. վասն որոյ զքեզ աւրհնեմք: 17 Եւ երկրպագելով Աստուածածնին եւ բազում արտասուս հեղեալ, մնալով անդ ամսաւրեայ ժամանակաւ: 18 Ապա տեսիլ երեւեալ սրբոցն, եւ հրաման առեալ զնալ ի Հայք յերկիրն Արարատեան ի բաժին Թադէոսի առաքելոյն: 19 Եւ զպատկերն փայտեղէն որ եղեալ է յերեսս իմ յաւուր փոխման իմոյ, զնա խնդրեսջիք, կատարեալ զընթացս ձեր արեամբ:

20 Եւ դարձեալ անտի խնդութեամբ եկին յԵղեսիա քաղաք, եւ երկրպագեալք փրկչական պատկերին՝ լցան ուրախութեամբ, համարեցան տեսեալ զԲանն մար-

մին եղեալ: 21 Դարձեալ սքանչելի տեսիլ երեւեալ յորդորէին ի ճգունս: 22 Եւ այլ կանայք ի նոցանէ մեկնեալք մնացին ի նմին քաղաքի ի մեծ եկեղեցւոյն Աբգարու, ի հիման սրբոյն Թադէոսի կրաւնաւորեալք: 23 Սապէս եւ անտի ի Դարանաղեաց գաւառին կացեալ ի խորշ լերինն Սեպուհ կոչեցեալ, որ անուանեցաւ Մանեայ այրք:

24 Աւելի քան զեաւթանասուն հոգի զսրբոցն ասէ պատմագիրս ելեալ ընդ նոսա ի հռովմայեցւոց քաղաքէն, որք բնակեցան ի տեղիս տեղիս: 25 Իսկ զտեղին կալեալ այլոց քերցն, եւ քոյր Գայիանեայ Եւզոյի անուն, միաբանեալ քերքն կատարեցան բարի վկայութեամբ ի Դիոկղետիանոսէ ամբարշտէ, զթոյնս չարութեանն ի նոսա թափելով, որք եղեն վկայք Քրիստոսի, յաղազս ոչ ըմբռնելոյ ի վարկս մահու զմեծ առաքելուհին: 26 Եւ բազում տառապանաւք գնացեալ եկին ի Բզնունեաց գաւառ, ի քաղաքն Խլաթ, երեկաւթս արարեալ: 27 Եւ անտի փոխին, եւ գնացեալ ի գաւառն Մոկաց, Սուրբ խաչ կոչեցեալ տեղի. որ եւ մեծ սքանչելիս կատարեաց Աստուած ի ձեռն նոցա պատուական սուրբ խաչին Եսայեայ եւ Դանիէլի, որում ես եւ դու հասու, եւ մեզ երկրորդել զի՞ է: 28 Կճաւն կոչեցեալ տեղի՝ դիւաց լցեալ պաշտմամբ, հասեալ անդ առաքելանման քահանայիցն եւ սրբոց կուսանացն, զընդդիմամարտն² արգելուին զձիոցն. յորում զայրագնեալ դիւացն՝ դիմեալ ի վերայ խեղէին, ծռէին, պնչատէին զպաշտանեայս իւրեանց. որ եւ անդ առաքելանշան քահանայքն հալածեալ զնոսա, եւ քանդեալ զպաշտամունս նոցա, բժշկէին զխեղեալսն. վասն որոյ տեղին կոչեցաւ Կճաւ. յորում թողու զխաչն իւր սուրբն Գայիանէ ախոյեան դիւաց՝ որ էր

¹ Միւսն սփանչելատեսալ

² Միւսն գղիւսոսնիցն մարտ

աւագակիրն. որ եւ գտեղին յետոյ հաստատէ վանս սուրբն Գրիգոր:

29 Եւ վասն յայտնի անուանն նորա գաղտ գնացեալ ընդ մէջ Կորդուաց ընդ լեառն Սողոփ, ի Բերկրացուոց գաւառին եւ ախտ աչացաւութեան զնոսա տագնապեալ, եւ կացեալ յաղաւթս, երկու աղբերք բղխեցան, որ է ժանգ ջրոյն կարմիր եւ սպիտակ. եւ մինչեւ ցայսաւր աւգնէ աչացաւաց յանուն սրբուհեացն: 30 Բայց այսր լերին ասի յԱսորուոց, թէ ի նուագել ջուրցն հեղեղաց, եհաս տապանն ի գլուխ լերինն, որ է Սարարադայ. եւ ընդ մէջ անցեալ սղոցածուկնն արգելու գնանն. եւ անուն քաղաքագեղջն կոչեցաւ Թըմնիս, այսինքն թէ ութ ոգիք ելին ի տապանէն:

31 Իսկ սրբոցն յապահովացեալք, խրճիթս շինեալ բնակեցան: 32 Եւ անտի գնացեալ եւ աւթեվանս արարեալ ի վտակս գետոյն մաւտ ի կամուրջն ի կողմն Տմորեաց, ի ծառաւէտ ընկուզուտ տեղիս: 33 Եւ անտի փոխեալ ելանեն ի Հայաստան գաւառ, ի խորին խորշ լերին Մշկունեաց: 34 Ի սմա ասի այծեմունս մշկապորտս լինել, ուր եւ բազում ուրուկս հալածականս գտեալ, բժշկեն զնոսա սուրբ խաչին ընտրեալ քահանայքն, ուր եւ ի տեառնէ աղբեր շնորհեալ նոցա. եւ յայսմ տեղու յային ծեր կանայքն մինչեւ ցաւր կատարման իւրեանց: 35 Եւ չուեալ անտի եւ կացեալ յեզր Բժունեաց, կային անդ բազում աւուրս. եւ անտի փոխեալ բնակեցան յայնկոյս գետոյն մաւտ ի յակն յորդաբուղիս, յորդորեալք ի շնորհաց Սուրբ Հոգւոյն, բազում աւուրք անցուցանելով, գուարձացեալք ի տեղւոյն բարեհամբաւութիւնն: 36 Եւ ապա աստ այլք ի նոցանէ կացեալք. որ անուանի տեղին Սուրբ տիկին:

37 Եւ անտի յառաջ անցեալ ուստի հոսի գետն բովանդակ. որ փոքրագոյն չար ջուրքն հոսեալ ի լերանց Կանգուարայ, որ

կոչի Ագուաւաքար. եւ գարնանային ուղիսքն գետացեալ, գան յաւժընդակութիւն գետոյն մեծի, որ կոչի Տիգրիս, հասին ի տեղի մի, եւ գտին սակաւ ինչ քրիստոնեայս՝ ձեւանշան ունելով զպատկեր Տիրամաւրն, որում երկրպագեցին ուրախացեալք, եւ տային գոհութիւն սրբուհւոյն: 38 Եւ սակաւ աւուրս կացեալ, ոչ կամեցեալ հաւատացեալքն, երկուցեալք ի կասկածանացն, եւ նոքա գնացին ի գլուխ լերինն Պաղատոյ, զոր ասէին սաստիկ յոյժ ի նմա լեալ դիւացն, տուն Արամագղայ եւ Աստղկայ մեծարէին: 39 Եւ յաճախ պաշտամամբք տաւն կարդային, որ է Պաղատ: 40 Եւ անտի գնացեալք ի Խորածոր գառ ի վայր լեռնէն յարեգականն կոյս, սակաւ մի առ ի կողմն հարաւոյ, ի կատար լերինն, որ ի վայր իջանէ, տուն կրակի, անյագ հրոյ, անդադար այրման աստուածոցն. եւ քորինս հոսեալ յակն յորդաբուղիս աղբերն, որ բղխէ յոտն լերինն, որ է յառաջս խորավիմին, որ կոչի տեղին Բութ: 41 Քանզի վառէին զկրակն քոյրն, եւ զաղբերն եղբայրն:

42 Եւ յայրս քարին ողջացեալ կային վիշապք երկու, դիւացեալք եւ սեւացեալք, որոց աղջիկ կոյս եւ պատանիս անմեղս զենուին: 43 Այնոցիկ արեամբն գուարձացեալ դեւքն եւ բագնաւքն, հրովն եւ աղբերքն, ահագին իմն տեսիլ եւ փայլումն եւ թնդմունս եւ կայթմունս գործէին: 44 Եւ ի մէջ Խորածորոցն աւճք եւ կարիճք լի թիւնաւոր մահաբերին լցեալք: 45 Անդ հասեալ սուրբ կանանցն, եւ աղաւթիւք եւ արտասուաւք ի յերկինս հայեցեալ, առեալ գսուրբ նշանն եւ ի վերայ կացեալ աղբերն, եւ փախստական եղեալ դիւացն ի բագինն անկանէին, վայ զվայիւ աղաղակեալ: 46 Եւ ի լեռնէ ի լեռն ոչ այլ ինչ լսիւր, բայց վայ զվայիւ ճիչեալ: 47 Եւ նոքա ընդ մէջ ձորոյն անցեալ, աւճք մարմնաւորք քարացեալք կան մինչեւ յայսաւր: 48 Եւ ի բագնացն փախուցեալք

դեւքն անկանէին յերկիրն Մարաց: 49 Եւ զպատկերն փշրեալ զաւրութեամբ սուրբ խաչին. զոր տեսեալ գեղջն, հաւատացին ի Քրիստոս ի ձեռն սուրբ երանելեացն:

50 Եւ անտի ելեալ եւ ընդ հիւսիսով իջեալ, եկին ի գեաւղն որ կոչի Կորիթ: 51 Զկուռսն փշրեցին, եւ զաւճսն թիւնաւորս սպանին, նշանաւ սուրբ խաչիւն, եւ զաղբիւր դիւացն ցամաքեցուցին, զոր եւ յետոյ զտեղին սուրբն Գրիգոր շինեաց եկեղեցիս երկուս: 52 Եւ ի Կորիթ փայտեղէն սեղան կազմէ, եւ նշան թողու անդ զգաւտին եւ զգաւագանն իւր: 53 Իսկ սրբոցն ի Տոսք գաւառ ելեալ, զսուրբ նշանն թողուն հանդէպ Վանի, ի հարաւակուսէ լերինն, փոքրագոյն խրճիթս շինեալ վանաց. եւ եղին անդ վասն կասկածի հաւածանաց ի վերայ կացելոց: 54 Եւ անդ ի լեռն Վարագ ամրացեալք. զի լուան խնդիր լինել ինքեանց, ցան եւ ցիր ի խորշ լերինն բնակեցան, արարեալ իւրեանց գետնափոր դադարս: 55 Այսպէս երկուք ոմանք ի քահանայիցն սրբոց բնակեցան ի նմին տեղոջ մինչեւ ցաւր կոչման եւ կատարման իւրեանց առ Քրիստոս: 56 Եւ

տեղիք նոցա կոչին Ուրբաթայրք. քանզի ի յուրբաթէ յուրբաթ մատուցանէին զսրբութեամբ պատարագն, եւ բաշխէին արժանաւորապէս սուրբ կանանցն զմարմին եւ զարիւնն տեառն:

57 Արդ ո՞վ պատմեսցէ զգաւրութիւնս տեառն, լսելի լինել սքանչելեաց նորա: 58 Որ ի ձեռն ողորմութեան իւրոյ ծագեաց մեզ լոյս գերագանց յարեւմտից՝ արեւելից Հայաստան երկրի, մանաւանդ ՚ի ձեռն կանանց, յորոց մտին մեզք յաշխարհ: 59 Որ ամենայն ինչ կարելի է նմա, եւ տկարանայ առ ի նմանէ եւ ոչ ինչ: 60 Արդ վասն կատարման եւ չարչարանաց եւ նահատակութեան երանելեացն, յԱյրարատեան գաւառ ի Վաղարշապատ քաղաքի ուսցիս ի յԱգաթանգեղայ պատմութեանցն: 61 Յորոց ձեռն ծագեաց մեզ անստուեր արեգակն ի բարձանց, լուսաւորելով զմեզ լուսով աստուածգիտութեամբ. պայծառացուցանելով զսիրտս հաւատացեալ ժողովրդոց տաւնասիրաց եւ աստուածասիրաց. վասն զի Քրիստոսի վայելէ փառք եւ զաւրութիւն եւ իշխանութիւն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՅԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ԹՈՒՂԹ

ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՑԻ ԵՒ ԻՐ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՈՑ»-Ը

Հեղինակի անունն ու մականունը յիշատակում են աշխատութեան առաջաբանում «... հասեալ հրաման առ իս Ղազար Փարպեցի որ եւ սնեալ եւ ուսեալ առ ոտս առաքինակրօն երանելոյն Աղանայ...», միաժամանակ հեղինակի մասին մանրամասն տեղեկութիւններ է պարունակում մարզպան Վահան Մամիկոնեանին ուղղուած նրա Թուղթը: Այն եզակի է հայոց մատենագրութեան մէջ, ուր հեղինակը շրջանցում է միջնադարեան գրականութեան կանոնները եւ հանդէս գալիս որպէս իրական անձ, ներկայացնում իր կեանքի հանգամանքները, բացում իր ներքին էութիւնը: Թղթի անանուն խմբագրի առաջաբանից իսկ կուահելի է, որ նամակը ստանալով՝ մարզպանը հրաւիրել է Ղազարին անցնել սոյն պատմական երկի շարադրութեանը:

Հեղինակն անուանում է իր աշխատութիւնը Հայոց Երրորդ պատմութիւն (Ագաթանգեղոսի Առաջին եւ Փաւստոս Բուզանդի Երկրորդ պատմութիւններից յետոյ): Առաջաբանի եւ երեք դրուագների ընդգրկմամբ այդ երկն ամփոփում է 387-485 թթ. անցքերը: Առաջին դրուագում Ղազարը ներկայացնում է Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիայի միջեւ բաժանուած Հայաստանի վիճակը, Կորիւնից քաղելով՝ պատմում Հայոց գրերի ստեղծման մասին, նկարագրում երկիրը թագաւորական իշխանութեան վերացումից յետոյ եւ մանրամասն ներկայացնում Սահակ կաթողիկոսի պատկերը: Ի դէպ, այս դրուագից ծաւալուն մի բեկոր թարգմանուել է նախ՝ յունարէնի, ապա եւ՝ յունարէնից՝ վրացերէնի: Երկրորդ դրուագը նուիրուած է 450-451 թթ. պատերազմներին: Հեղինակի ծանօթութիւնը Եղիշէի երկի հետ բնագրական քաղումներով չի դրսեւորւում (մանրամասնութիւնները ներկայացուած են տարբեր եղանակով), մինչդեռ ընդհանուր ուղղուածութիւնը նոյնն է: Գր. Խալաթեանցի համոզմամբ, այնուամենայնիւ, ճանաչել է Եղիշէի երկը: Երրորդ դրուագի հիմնական առարկան 482-484 թթ. ապստամբութիւնն է: Շարադրանքի հիմքում ընկած են հեղինակի յուշագրութիւնները:

Ղազարը շարադրում է առանց շեղումների՝ միշտ հետեւելով դէպքերի իսկական հերթականութեանը:

Թէ՛ պատմական երկի երեք դրուագները եւ թէ՛ Թուղթը չափազանց կարեւոր են՝ որպէս Ե դարի պատմութեան աղբիւրներ, ընդ որում 482-484 թթ. համար դրանք հանդէս են գալիս իբրեւ եզակի սկզբնաղբիւր:

Կարէն Իւզբաշեան, Պարոյր Մուրադեան

Ստորեւ վերահրատարակում է Ղազար Փարպեցու Պատմութեան եւ Թղթի Գալուստ Տէր-Մկրտչեանի եւ Ստեփան Մալխասեանի կազմած գիտա-քննական բնագիրը (տե՛ս Ղազարայ Փարպեցոյ Պատմութիւն Հայոց եւ Թուղթ առ Վահան Մամիկոնեան, աշխատասիրութեամբ Գ. Տէր-Մկրտչեանի եւ Ստ. Մալխասեանի, Տփղիս, 1904):

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Ղազար Փարպեցի**, Մատենագիտութիւն, կազմեց Տիգրան Գույումեան, Երեւան, 1999 (Ար. Մեսրոպ Մաշտոց դպրատան մատենաշար թիւ 4)
2. The History of Lazar P'arpec'i. Translated by Robert W. Thomson, Atlanta, Georgia, Scholar Press, 1991, pp. 277-282 (Columbia University Program in Armenian Studies. Suren D. Fesjian Academic Publications, N 4)
3. **Ա. Մաթեոսեան**. Ղազար Փարպեցիին Մաշտոցեան գրերի մասին, «Պատմա-բանասիրական հանդէս», 2002, թիւ 2, էջ 93-111

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹՅ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

- Ձ. - ՄՄ ձեռ. թիւ. 2639, ժամանակ՝ 1672 թ
- ԲՁ.- ՄՄ ձեռ. թիւ. 1891, ժամանակ՝ 1774 թ
- Վ.- Վիեննայի Մխիթարեանների օրինակ թղթի
- Ճառ. - ՄՄ, ձեռ. թիւ 933, Ճառընտիր, ժամանակ՝ ԺԵ դ.
- Ա.տ. - Առաջին տպագիր Պատմութեան, Վենետիկ 1793¹
- Ա.տ. - Առաջին տպագիր թղթի, Մոսկուա, 1853
- Բ, Գ.տ. - Երկրորդ եւ Երրորդ տպագիր Պատմութեան եւ թղթի, Վենետիկ, 1873, 1891
- Պայմանական նշաններ
- () - փակագիծ գործածուած է որոշելու համար Ստ. Մալխասեանցի աւելացրած բառերը, որոնք չկան Ձ.-ում:
- [] - անկիւնաւոր գործածուած է որոշելու համար այն բառերը, որոնք կան Ձ.-ում, բայց Ստ. Մալխասեանցը համարել է ընդմիջարկութիւն:
- * - աստղ գործածուած է կասկածելի ուղղագրական ձեւ ունեցող բառերի առաջ ցոյց տալու համար, որ այդ ձեւը տպագրական վրիպակ չէ:
- ' կամ ' , նշանների մէջ են դրուում այն բառերը կամ հատուածները, որոնց վերաբերում է ծանօթութիւնը:

¹ Հրատարակութիւնն արուել է Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան Ձեռագրատան թիւ 2569 եւ 2419 ձեռագրերի հիման վրայ (տե՛ս Հ. Ս. Ծեմճեմեան, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարեանց ի վեճետիկ, հտ. Ձ, Վեճետիկ, 1996, էջ 247): Միաժամանակ Հ. Ս. Ծեմճեմեանը իր կողմից աւելացնում է, որ առաջին ձեռագրի 35-65 եւ երկրորդ ձեռագրի 50-65 էջերը՝ «ուր կայ Սահակ Պարթեի տեսիլը, սրբագրուած է Ձեռագրի մը համաձայն, սակայն չէ նշանակուած Ձեռագրին թուականը կամ վայրը», կամ «ուր կայ Սահակ Պարթեի տեսիլը, սրբագրուած է Ձեռագրի մը համաձայն, սակայն չէ նշանակուած թէ ինչ Ձեռագրի հետեւելով»:

ՂԱԶԱՐԱՅ ՓԱՐՊԵՑՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ¹

Ա. Սկիզբն առաջին գրոց պատմութեանն Հայոց, որում սկիզբն արարեալ պատմեաց ստուգիւ այրն երանելի Ագաթանգեղոս, սկսեալ² ի մահուն³ Արտեւանայ յԱրտաշէլ յորդոյ Սասանայ⁴ բռնաւոր Ստաւրացոյն⁵. եւ զգարձ աշխարհիս Հայոց յանգիտութենէ կռապաշտութեան յաստուածգիտութեան ճշմարտութիւն ի ձեռն սրբոյ նահատակին Գրիգորիսի. որոյ անուն եւ զգիրսն անուանեալ կոչեն Գրիգորիսի: 2 Երկրորդ գրոց սկիզբն արարեալ պատմելոյ ի կարգէ առաջին գրոցն՝ զիրս բազմափոփոխ աշխարհիս Հայոց, զբարեաց եւ զչարեաց, զվարս եւ զգործս զարանց սրբոց եւ զպղծոց, զժամանակի պատերազմաց եւ զխաղաղութեան: 3 Պատմեալ զայս ամենայն Փոստոս ոմն Բուզանդացի, մինչեւ ցթագաւորութիւնն Արշակայ (որդոյ Պապայ, որդոյ Արշակայ)⁶, որդոյ Տիրանայ. առ որով թագաւորութեամբ բաժանեալ աշխարհս Հայոց՝ պատառեցաւ յերկուս ծուէնս, ըստ աւրինակի

Հնացեալ ճորճոյ: 4 Եւ աւարտեալ աստանաւր զբան պատմութեան իւրոյ՝ մնացուցեալ Հանգոյց. զոր անուանեալ կոչեն զանուն գրոցն Հայոց պատմութիւն:

5 Երրորդ Պատմութիւնս այս ի կարգէ նորին գրոց շարագրեալ⁷ տկարութեանս մերում. յոր հարկաւորեալ հրամանաւ իշխանաց եւ բանիւ սուրբ վարդապետաց՝ տուաք զանձինս յայսպիսի գործ կարեւոր, չիչխեցեալ ընդգիմանալ. յիշելով ի Սուրբ Գրոց զսպառնալիսն անհնազանդից որդւոցն՝ եւ զորս գրէ ներողութիւն Հնագանդից եւ հաւանելոց. կարել մի ըստ միոջէ զիրս եւ զգործս, զբազմայեղանակ դիպմունս Հայաստան աշխարհիս, բաժանմանց յերկուս թագաւորութիւնս. եւ ի վիճակէ բաժնոյ անաւրինացն⁸ արանց քաջաց, ի տոհմէ նախարարացն Հայոց, տալ զանձինս անհամարս ի նահատակութիւնս ի վերայ ուխտին սրբոյ⁹ եկեղեցոյ, եւ կիսոց համբերել¹⁰ կապանաց եւ բանդից վասն երկնաւոր յուսոյն բազմաժամանակ տեղութեամբ. հեղուլ եւ քահանայից ընտրելոց Աստուծոյ եւ ճշմարտապէս հովուաց¹¹ զարիւն ի պարանոցաց իւրեանց ի վերայ ընտրեալ բանաւոր հաւտին Քրիստոսի. եւ ոմանց յընկերակցաց նախարարացն եւ յայլ ազատ մարդկանէ՝ դառնալ յետս յուխտէ սրբութեանն եւ անշէջ յաւիտենից հրոյն լինել լուցկիք, պատրաստելոյն¹² սատանայի եւ նորին արբանեկացն: 6 Եւ գրել զայս ամենայն մինչեւ ցաւր սկզբան մարգպանութեանն Հայոց Վահանայ Մա-

1 ԲՁ. ունի այսպիսի վերնագիր. Պատմութիւն Ղազարու Փարպեցոյ, զոր արարեալ է վասն անցից Հայաստան աշխարհիս, առ ժամանակօք երանելի եւ սուրբ հայրապետացն մերոց եւ թարգմանչաց Սահակայ եւ Մեսրոպայ մինչեւ ցոր մարգպանութեան Վահանայ Մամիկոնոյ: Արտագրեցեալ ի սրբագիր օրինակէ ի սուրբ աթոռս Էջմիածին: Հրամանաւ գերբնտիր գահակալի սորին, Տեսոն Սիմէոնի Սրբազան կաթողիկոսի. ի թուոջ Փրկչին ՌէճճՅ, իսկ ի մեր թուականիս ՌԲՃԻԳ: Զ. (նոր գրչով) եւ Ատ. ունին այսպիսի վերնագիր. Պատմագրութիւն Ղազարայ Փարպեցոյ: Արարեալ ի խնդրոյ գորավարին հայոց, եւ մարգպանին տեսոն Վահանայ Մամիկոնոյ: Վերնագրից յետոյ Ատ. դնում է նախերգանք. ԲԳտ. դնում են Յառաջարան:

2 ՏՏ. չի՛ սկսեալ. Զ. սկսել
3 Զ. նախ գրուած՝ ի մահն, յետոյ՝ ուղղած այսպէս
4 Զ. յԱրտաշէլ յորդոյ Սասանայ ունի լուսանցփում
5 Զ. նախ՝ ստարիացոյն, յետոյ՝ ուղղած այսպէս
6 ԶԱտ. չի՛ որդոյ Պապայ, որդոյ Արշակայ. այսպէս՝ ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

7 ՏՏ. շարադրեալ
8 Հմմտ. Ընդ. ԺԳ. 1. Եւ. Գ. 1-3. Կ. Գ. 205:
8 ԶԱտ. օրինացն
9 ՏՏ. սուրբ
10 Զ. համբերեալ
11 Զ. հովաց
12 Զ. պատրաստելոցն

միկոնէից տեառն եւ մեծի զաւրավարին Հայոց եւ մարզպանի. եւ դադարեալ հանգուցից¹ յայնմ տեղւոջ զբան վաստակոց պատմութեանցս այսոցիկ:

Բ. Ընդ բազում ճառս մատենից առաջնոցն պատմագրացն Հայոց անցի. յորոց ըստ յերկար ընթերցողութեան գտի ի նոցանէ գժամանակաց եւ զդարուց աշխարհիս Հայոց բազմադիմի յեղափոխութիւնս, յստոյգ² եւ յանսխալ կարգաւորութիւնէ Առաջին գրոցն, զոր յարմարապէս պատմեալ ծանոյց մեզ երանելին Ագաթանգեղոս, այր բանիբուն գիտութեամբ եւ լի ամենայն հրահանգիւ, ստուգաբան ի կարգադրութիւն ճառից եւ յարմարագիր ի պատմութիւնս ասացուածի իւրոյ: 2 Սա զնուագումն³ թագաւորութեան Արշակունւոյն Արտաւանայ եւ զզաւրանալն Ստահրացւոյն⁴ Արտաշրի որդւոյ Սասանայ՝ ստուգապէս յաւրինուածով կարգեալ դրոշմեաց. զքինսխանդրութիւնն ինսորովու եւ զտարակուսանս գոռոզացեալ Ստահրացւոյն. զխորհուրդն եւ զխոստմունսն⁵ զտողի հնարս յաղաքս մահուն ինսորովու. զխորամանկութեանն զմտածութիւնն Անակայ եւ զսպանումն ի նմանէ գնորուն⁶ ինսորովու՝ նենգաւոր խաբէութեամբ. զմատնումն յայնմհետէ զաշխարհիս⁷ Հայոց ի ձեռս թագաւորութեան աւտարի. զփախուցանել դայեկացն զորդիս ինսորովու յաւտարութիւն առ ի յապրումն. զհսկայաբար միւսանգամ զդարձն Տրդատայ եւ զյաղթող⁸ մարտիւ ունելն զիւրոյին զնախնեացն քաջաբար զթագաւորու-

թիւնն. զդիմելն առ նա⁹ սրբոյն Գրիգորի՝ զհեշտ պաշտաման տենչիւ¹⁰, զնահատակութիւն նորին սրբոյն, եւ թէ ո՛րպէս տարաւ անպատումն եւ անբաւ բազում չարչարանացն. զառաւելապէս աւգնականութիւնն Քրիստոսի, որ ցուցաւ ի վերայ սրբոյն, ի հիացումն դեռեւս մոլորեալ մարդկան. զհամբերութիւն տեւողութեանն այնչափ ամս ի վիրապին, ըստ կանխագէտ տնտեսութեանն վերնոյն, որ պահէր զնահատակն ի գործն Հայոց. զեկս սուրբ կուսանացն ի Հռովմայեցոց քաղաքէն, եւ զհեղումն մարտիրոսական արեանն ի Վաղարշապատ քաղաքի, յոռոգումն դաւարութեան զաւսացելոց դիոց¹¹ մարդկան. զելն սրբոյն Գրիգորի ի խոր վիրապէն, եւ զհանումն Հայաստան աշխարհիս ի խաւարէ անգիտութեանն յաստուածային արքայութեանն լոյս. զյորդորումն յայնմհետէ վարդապետութեան կենաց աշխարհիս¹² Հայոց. զկտակս¹³ մկրտութեան լուսոյ, զոր Փրկիչն Քրիստոս ի ձեռն մեծի նահատակին Գրիգորի, բարեխաւսութեամբ եւ սուրբ¹⁴ կուսանացն, ծաւալեցոյց յաշխարհիս մերում. զչինութիւն եկեղեցեաց, զպայծառութիւն քահանայից, զխումբս բազմամբոխ ժողովրդոց ի տաւնս Փրկչին եւ ի ժողովմունս¹⁵ յիշատակաց սրբոց: 3 Զայս ամենայն, եւս առաւել քան զսոյն գիտութիւն, յիւրում հաստատուն եւ անսխալ կարգադրութիւնսն¹⁶ պատմեաց մեզ երանելի այրն Աստուծոյ սուրբն¹⁷ Ագաթանգեղոս:

1 Ձ. յանկուցից
2 Ձ. ստոյգ
3 Ձ. գնուադումն
4 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ ստարիացւոյն
5 Ձ. զխոստումսն
6 ԲԳտ. չի՞ գնորուն
7 ՁՏՏ. գաշխարիս. այսպէս ըստ նոր. Բիւզ.
8 ՏՏ. զյաղթող. Ձ. խառն ո եւ օ գրոսթիւն

9 ՏՏ. գրիմելն ի նմա: - Ձ. նախ գրիմելն նմա, յետոյ ուղղած՝ գրիմելն ի նմա. այսպէս՝ ըստ շատ.
10 Ձ. նախ՝ տենչի, ապա՝ ուղղած այսպէս. քերեսս՝ ըստ հեշտ պաշտաման տենչի
11 Թերեսս՝ ուլոց (ոզիոց)
12 Թերեսս՝ յաշխարհիս (ն. Բ.)
13 Թերեսս՝ զկտակս (ն. Բ.)
14 ՏՏ. բարեխոսութեամբն եւս սուրբ
15 ՁԱտ. ի ժողովումս
16 ՏՏ. կարգաւորութիւնսն
17 ՏՏ. չի՞ սուրբն

Ք. Իսկ զհետ սորա, ըստ այլայլման ի-րաց եւ ժամանակաց եւ դիպելոյ աշխարհիս Հայոց բազմամբոխ դարուց, երբեմն խաղաղութեան եւ երբեմն սաստիկ եւ անբաւ շփոթմանց, միաբանութեան առ միմեանս եւ երկպառակութեամբ ճեղքելոյ ի միմեանց՝ կալ ոմանց ըստ աստուածային հրամանատուութեան¹ ի հնազանդութիւն բնիկ իւրեանց Արշակունի թագաւորացն, եւ այլոց ծառայել կամաւ աւտար թագաւորացն՝ ի կորուստ անձանց եւ աշխարհիս. որք ի միաբանելն տեսանէին զԱստուծոյ աւգնականութիւնն յանձինս եւ յաշխարհս, եւ ի քակտելն եւ ի պառակտելն² զվնաս եւ զկորուստ յանձինս եւ յաշխարհս³:

2 Որում երկրորդ գրոցն անուանեն զոմն պատմագիր, կոչեցեալ Փաւստոս⁴ Բուզանդացի. եւ վասն զի կարգելոցն առ ի նմանէ⁵ ի տեղիս ուրեք կարծեցին ոմանք բանք ինչ ոչ յարմարք եւ դիպողք, որպէս առաջնոյն ճշգրտաբանութիւն⁶, Ազաթանգեղոսն կոչեցելոյ՝ յերկուացեալ հարկաւորին չասել զայնպիսի անպատշաճ կարգումն բիւզանդացւոյ⁷ ուսելոյ: 3 Քանզի Բիւզանդիոսս այս փոքրիկ քաղաքիկ էր, յառաջագոյն շինեալ յառնէ ումեմնէ Բիւզաս անուն կոչեցելոյ, մերձակայ Թրակացւոց սահմանակցութեանն. զոր եւ ի գալն աստուածակամ հրամանով սրբոյն Կոստանդիանոսի ի վերայ անթիւ բազմութեանն Գլթաց⁸ ի պատերազմ, եւ առ եզերքն Ղեկովբ գետոյ արարեալ զիւր

զաւրու բանակատեղս, որ եւ⁹ աստուածային տեսչութեանն լինէր արժանի, աւրինակեալ նմա յայտնապէս յերկնից աստեղեայ լուսատեսիկ¹⁰ նշան կենսատու խաչին, բերելով շուրջ զինքեամբ ճառագայթից նշանագիրս, թէ «այսու յաղթեսցես». եւ նորա զարթոցեալ՝ յուսով¹¹ երեւցելոյ նմա սուրբ նշանին աւգնականութեան¹² յաղթեալ վանէր զթշնամեացն բանակն, եւ խնդիր փութապէս գիւտիս այսմ հոգացեալ՝ ճեպով¹³ զիւր մայրն զերանելին Հեղինէ յերուսաղէմ առաքէր: 4 Եւ թէ ո՛րպէս անդ ի ձեռն ջերմ խնդրոյ սրբոյ մարդոյն յայտնեցաւ կենաց փայտն՝ զիտէ ամենայն անձն, ի նորին գրոց տեղեկացեալ զգիւտ փրկութեան մերոյ:

5 Եւ ինքն թագաւորն եկեալ ի յառաջագրեալ քաղաքիկն, որ անուանեալ կոչէր Բիւզանդիոս¹⁴, եւ տեսեալ զսքանչելատեսիլ զամրութիւն տեղւոյն, թէպէտ եւ ծանրագոյն եւ բազում աշխատութիւն ի տեղւոյն ցուցանիւր՝ ոչ ինչ վեհերէր վասն աւգտակարութեան կղզւոյն. վասն զի շրջափակեալ յամենայն կողմանց՝ ծովածիր էր տեղին, բայց խուն ինչ ցամաքայտակ ճանապարհ, առանց շրջագայութեանց ջրոցն, որ ելանէր յարեւմուտս կոյս կաղաքին: 6 Վաղվաղակի զձեռն ի գործ արկեալ՝ տայր հրաման հարթել զբարձրաբերձ զբլուրսն, որ ի ներքս¹⁵ ի կղզւոյն էին, եւ շինեալ քաղաք մեծապայծառ, զոր ըստ իւրում անուանակոչութեանն Կոստանդնուպալիս¹⁶ անուանէր, որ թարգմանի հայերէն՝ Կոստանդիանոսի քաղաք.

1 Ձ. հրամանատութեան
 2 Ձ. նախ՝ երեւի ի փակտելն եւ ի պառակտելն. ապա՝ ջնջած ե-երի վրայ գրուած են ի-եր. ՏՏ. ի փակտիլն եւ ի պառակտիլն
 3 Ն. Բ. այստեղ ենթադրում է պակասորդ:
 4 ՏՏ. Փոստոս
 5 Ձ. առ ի նմանէն
 6 ՏՏ. նշմարտութիւն
 7 Ձ. նախ՝ բուզանդացւոյ, յետոյ ուղղած այսպէս
 8 Ձ. զգաց

9 ԲԳտ. որ աստուածային. թերեւս՝ ուր եւ (Ն. Բ.)
 10 Ձ. աստեղա լուսատեսիկ
 11 Ատ. եւ յուսով
 12 Ձ. օգնականութեամբ Ն. Բ. այստեղ ենթադրում է պակասորդ:
 13 Ձ. այսմ առնել նեպով. թերեւս՝ առնել հոգացեալ՝ նեպով
 14 Ձ. բուզանդիոս
 15 Ձ. որ ի ներս. ԱԲտ. որք ի ներս. Գտ. որք ի ներս
 16 Ձ. կոստանդիանուպոլիս

զոր ոմանք ըստ հռովմայեցի¹ բարբառոյն² Պաղատն³ ասեն, որ թարգմանի⁴ արքունի: 7 Իսկ որ յառաջագոյն շինեալ Բիւզանդիոսն էր՝ է⁵ թաղ մի յեզեր նորին քաղաքի, որ մինչեւ ցայսաւր նորին անուամբ կոչի Բիւզանդիոս: 8 Եւ յայնմհետէ վտակք գիտութեան, որպէս ի թագաւորանիստ վայրի, յորդեալ բղխեն ի քաղաքէն. որպէս եւ յամենայն կողմանց յաշխարհէն Յունաց քաջ ուսեալքն անդ փութան հանդիսանալ, եւ մինչեւ ցայսաւր առաւելեալ տարածին յամենայն կողմանս նորա իմաստութեան վտակք:

9 Արդ յայնպիսումն քաղաքի եւ ի մէջ այնչափ բազմութեանն ուսելոյ վարժեալ այրն Փաւստոս⁶ այնպիսի ինչ արդեաւք անհաճոյս լսողաց բանս կարգէ՞ր ի պատմութեան իւրում: 10 Քա՛ւ եւ մի՛ լիցի: 11 Ուստի եւ անհաւատալի իմում տկարամտութեանս կարծեցեալ գործն՝ ասեմ, թէ գուցէ այլ ոք յանդուգն⁷ եւ անհրահանգ բանիւ լրբաբար ձեռն արկեալ յիւրն՝ գրեաց զինչ պէտս ըստ կամի. եւ կամ զի ուրուք անկարեալ⁸ զիպողս՝ այլաբանեալ⁹ վնասեաց, եւ անուամբ Փաւստոսին¹⁰ զիւրոյ յանդգնութեանն սխալանս¹¹ համարեցաւ ծածկել. եւ այն յայտնի ցուցանի ամենայն հայեցողաց¹². քանզի են ոմանք¹³ ի Յոյնս, այլ մանաւանդ առաւել յԱսորիս, բազումք սպրդեցին գալ յայսպիսի յայրատութիւնս. արք տգէտք եւ

յանդգունք գրեցին յինքեանց ճառս ընդունայնս եւ անպիտանաբանս եւ խառնեալ եղին ի գիրս գիտուն լսողաց. այլ ընտրող¹⁴ մտաց ճանաչի յայտնապէս գիտնոցն¹⁵ բանք եւ անմտացն շաղփաղփութիւնք:

Դ. Որում արթնամիտ խորհրդականութեամբ ուշադրեալ այսմ ամենայնի մտաւոր եւ քաջ այրն Վահան տէրն Մամիկոնէից, զաւրավարն Հայոց եւ մարզպանն, որ բազում եւ անհամար ուղղութեանց աշխարհիս Հայոց ի ժամանակս իշխանութեան իւրոյ եղեւ արարող, անձամբ եւ գայլս յորդորելով զբազումս: 2 Սա որպէս եւ այլ ամենայն բարւոյ իրաւք հոգացեալ զՀայաստան աշխարհի իրս՝ առաւել եւս գայս ի դէպ եւ պատշաճ համարեցաւ. ի մնացեալ տեղոյ պատմութեան Երկրորդ գրոցն աճեցուցանել յառաջ եւ գրել յայնմհետէ զեղեալս յաշխարհիս Հայոց: 3 Բազում զգուշութեամբ գրել եւ կարգել մի ըստ միովէ զամենայն զհոգեւորացն զառաքինութիւնս եւ զարանց քաջաց զլաւութիւնն: 4 Որպէս զի զհոգեւորացն զբարի վարսն լուեալ բազմութեան ժողովրդոցն՝ նմանողք լինել ցանկասցին մարդիկ ճգնութեանց նոցա, եւ քաջքն լսելով զայլոց զգործսն յառաջագոյն քաջացելոցն՝ յաւելեալ յանձանց քաջութիւն¹⁶՝ անուանի յիշատակ թողցեն զկնի իւրեանց՝ անձանց եւ ազգի: 5 Իսկ ծոյլքն եւ վատքն հայելով յանձինս եւ լսելով զայլոց զպարսաւանս՝ ի բարի նախանձն կրթեալք ջանասցին լաւանալ:

6 Ըստ այսմ աւրինակի զգուշացեալ ստիպեցուցանէ զմեզ տէրն Մամիկոնէից Վահան, զաւրավարն Հայոց եւ մարզպան. որոյ հասեալ հրաման առ իս Ղազար Փարպեցի. որ եւ սնեալ եւ ուսեալ առ ոտս

1 Ատ. հոսմայեցի
 2 Ձ. բարբառովն
 3 Գտ. պալատն
 4 Ձ. թարգմանի
 5 ՏՏ. չի՛ք է
 6 Ատ. Փոստոս
 7 Ձ. յանդուգն
 8 Ձ. եւ կամ գուրուփն նկարեալ. Գտ. անկարացեալ
 9 Ձ. այլաբանեալս
 10 ՁԱտ. փոստոսիմ
 11 Ձ. սղխալանս
 12 ՁԱտ. հայցողաց
 13 Ձ. քանզի եւ ոմանք

14 Ձ. ընտրող. Ատ. ընտրող
 15 Ձ. գիտնոցն
 16 ՏՏ. չի՛ք յաւելեալ յանձանց քաջութիւն

առաքինակրան երանելոյն Աղանայ, որ էր ազգաւ ի հոյակապ եւ յակնաւոր տոհմէն Արծրունեաց, որդի Վասակայ, եղբար Տաճատայ եւ Գոտորզի: 7 Որ մինչդեռ էր ի տիս մանկութեանն, եւ այն ինչ դեռ տէգ մուրուացն ի վերայ գեղեցկատեսիլ վարդափթիթ ծնաւտիցն բուսանէր՝ ի բաց ընկեցեալ արհամարհէր զամենայն վայելս անցաւոր¹ կենցաղոյս, եւ գերկնաթուիչ զճանապարհէն² յաւիտենից բարութեանցն ընտրեալ հետեւիւր, կեցեալ յանապատս ընդ արս ընտիրս ի ճգնութիւնս³ մեծամեծս: 8 Զորոյ եւ ոչ բաւական ոք է բանիւ բովանդակել զանբաւ վարուցն զառն նահատակութիւնն. այլ այսքան միայն ասացեալ մնացուցուք զբանս, որպէս թէ պատճառանաւք գոլով ի մարմնի՝ տքնութեամբ եւ պահաւք եւ անդադար աղաւթիւք զցայգ եւ զցերեկ միշտ հոգեւոր անսպառ վաստակաւք զանմարմնոցն զվերին զաւրացն բերէր յանձին զքաղաքավարութիւն. որ ոչ երբէք ի կեանս իւրում ընտրեաց ժամ աղաւթից. այլ զտիւ եւ զգիշեր անհանգիստ նմա ժամ աղաւթից էր, եւ կեցեալ այսպէս, մինչեւ առաւելեալ ծագկէր հեր գլխոյն սպիտակն քան զխարտէչն, եւ կատարեալ⁴ զընթացս նահատակութեան իւրոյ՝ հանգչէր: 9 Եւ եղեալ ի մատրանն ի Հաղամակերտի⁵. որոյ յիշատակարանն ընդ անուանս վկայիցն սրբոց պատմեալ քարոզի մինչեւ ցայսաւր եւ յաւիտեան անուն սրբոյն՝ յամենայն եկեղեցիս Հայաստանեայց⁶ աշխարհիս, Վրաց եւ Աղուանից:

10 Եւ արդ՝ այսպէս հարկաւորեալ բռնադատեաց զտկարութիւնս մեր տէրն Մամիկոնէից Վահան, սպարապետն Հայոց

եւ⁷ մարզպան, զձեռն արկանել⁸ ի գործ, որ ի վեր քան զկար գիտութեան մերոյ էր, քանզի⁹ էր քան զքան...¹⁰

11 ... եւ պարտեալ¹¹ եռանդեանն չարութիւնն¹²՝ անդէն եւ անդ դադարեալ ցածնուն: 11 Այսպէս եւ բան հզաւրին Աստուծոյ վճարէ զամենայն զոր կամի. ցասուցեալ ըստ չարի մեր գործոց՝ խրատէ ողորքեալ. զբարի դարձ¹³ տեսանելով՝ ողորմի փութով:

Ե. Եւ արդ՝ յահագին այսպիսի մահուս¹⁴ զերծեալ անձինք շահատողով ընչասիրացն եւ հասեալք եւեթ խնդրոյն տենչիցն, որում ուշ արարեալ բաղձան, մոռացեալ զվիշտսն՝ բերկրեալ աւգտիւքն զուարճանան: 2 Իսկ ո՞րչափ եւս առաւել գտանիցին զանձուն յաւիտենից ժառանգաւորք՝ որք եւ գյաւրինուածս բանից ստուգապատում կարգեալ պատմագրեցին, չառնել մարդահանութեան բանից յաւելուածս, ի ցրումն ոսկերացս՝, ըստ ասացածի¹⁵ սաղմոսերգին. այլ զգուշական երկիւղիւն¹⁶ ընդ բազմաց լայնածաւալս¹⁷ գիտնական բանի նաւեցին¹⁸ անվթար, ի սուրբ Հոգւոյն շնորհսն յուսով ապաւինեալք. ունեալով փոխանակ փայտամած տախտա-

1 ՏՏ. չիք անցաւոր
2 Թերեւս՝ զնամապարհն (Ն. Բ.)
3 ՁԱտ. եւ նգնութիւնս
4 Ձ. Բան գիտարտէչն կատարեալ
5 ԱՏ. ի յաղամակերտի. ԲԳտ. ի յԱղամակերտի
6 Ձ. հայաստանեայց

7 Ատ. չիք եւ
8 Ատ. զձեռն արկել. ԲԳտ. ձեռնարկել Ձ. զձեռն արկեալ. այսպէս ըստ շատ.
9 ՏՏ. Բանգի ոչ էր Բան գրան. այսպէս ըստ Ձ. եւ շատ.
10 Այստեղ խօսքի պակասորդ կայ (ինչպէս ընդունում է եւ Ն. Բ.), որ նկատուում է եւ նախընթաց բառերի աղաւորութիւնից: Պակասած մասում երեւի Ղ. Փարպեցի, հետեւելով Ագաթանգեղոսի յառաջաբանին՝ նմանեցնում է մատենագրի վիճակը ծովային վանատականի վտանգայից վիճակին:
11 Ձ. նախ՝ պատեալ, յետոյ՝ ուղղած այսպէս
12 Ձ. չարութիւնն ունի լուսանցումն որ գրչով
13 ՏՏ. դարձեալ
14 Ձ. նախ՝ մահ, յետոյ ջնջած եւ գրուած այսպէս
* Հմմտ. Ս. Պ. Գ. Ե. Գ. 6:
15 ՏՏ. ասացուածի
16 Ձ. երկիւղիւն
17 «Թուի պիտոյ լայնածաւալ ծովս» (ծնթ. Գտ.)
18 Ձ. նաւիցն

կացն՝ զհիմն ուղղափառ հաւատոյ, եւ փոխանակ ի նմա բազմայարմար կազմութեանն հնարիցն՝ զերբեակ ինքնութեանն միութիւնն զանբաժան¹ սուրբ Երրորդութեանն: 3 Եւ զի նաւազն տախտակք առանց բազմաց սատարելոյ չհնարին լինել յանաւթ պիտանացու, քանի՞² եւս առակել այսպիսի մեծ եւ հոգեւոր գործոյ ձեռնարկութիւնն, ուր բազում կարեւոր պէտք էին² առաքիւնի արանց աւգնականութեան³: 4 Զի ոչ փոքր ինչ կասկած է՝ աներկիւղ այսպէս ումեք տալ⁴ զանձն յայսպիսի վաստակս, ուր պիտոյ են յարմարութիւնք բանից, որոշեալ կարգադրութիւնք ըստ հրամանի կանոնեալ գիտութեանն, բերել պատկառելով ստուգադրութիւնն անպարսաւ յականջս իմաստասէր լսողաց. չյաւելուլ զանեղեալսն՝ յընդունայն աճմունս բանից. չնուագեցուցանել զեղեալսն եւ կարճակտուր պատմել բանիւք անփութութեամբ. այլ զբնաւն ողջախոհ զգուշութեամբ բերել ի յայտնութիւն: 5 Եւ վասն զի են աստ պէտք բազում երկիւղագին պատրաստութեան⁵՝ արդ նպաստեալ⁶ իմում տկար խորհրդոյս՝ աղաչեմ, սատարեցէ՛ք ամենայն աղաւթասէր անձինք, ձերովք առ Աստուած ինդրուածովք աւգնականութեամբք: 6 Որովք արդարապա-

տումն ճշգրտաբանեալ զեղեալ ի վեր քան զիս գործոյս հարկաւորութիւն՝ ընդ յորձանս մեծապատումն ծաւալացս նաւեալ մտաւոր ստուգաբանութեամբ՝ հասից բարեխաւսութեամբ սրբոց յանալէկոծ եւ յապահով նաւահանգիստն:

7 Աւրհնեալ է Աստուած:⁷

1 ՏՏ. ըստ անբաժան. Զ. զանբաժին
 2 Զ. նախ՝ պէտք են, այսա՝ ուղղած այսպէս
 3 Զ. օգնականութիւն
 4 Գտ. ուրով տալ
 5 Ն. Բ. պատրաստութեան-ից յետոյ ենթադրում է պակասորդ:
 6 Զ. որք նաւաստեալ. Ատ. որք նպաստեալ. այսպէս ըստ ԲԳտ.

7 1. Փարպեցու յառաջարանք, նախնական ձեռագրի մէջ թղթերի տեղափոխութեան եւ թերութեան պատճառով, աղաւաղուած է:
 Մեր ընդունած դասաւորութեան հետ համեմատելու համար՝ դնում ենք Զ.-ի դասաւորութիւնը (որին համեմատ են եւ Ա.Բ.տ.) եւ Գ.-ի դասաւորութիւնը:
 ԶԱԲտ. 1. «Ակիզբն առաջին գրոց պատմութեանն»... - ...«եւ երկպառակութեամբ նեղելոյ ի միմեանց» (Ա 1 - Գ 1).
 2. «Բագումք սպրդեցին գալ յայսպիսի յայրատութիւնս»... - ...«նմանողի լինել ցանկացին մարդիկ նգնութեանց նոցա» (Գ 11 - Գ 4).
 3. «Եւ պարտեալ եռանդեանն չարութիւնն»... - ...«պէտք էին առաքիւնի արանց օգնականութեան» (Գ 11 - Ե 3).
 4. «Կալ ոմանց ըստ աստուածային հրամանատուութեան»... - ...«մանգի են ոմանք ի յոյնս, այլ մանաւանդ յասորիս» (Գ 1-11).
 5. «Եւ քաջքն լսելով գայլոցն զգործսն»... - ...«մանգի էր քան գման» (Գ 4-10).
 6. «Գի ոչ փոքր ինչ կասկած է»... - ...«յանալէկոծ եւ յապահով նաւահանգիստն: Օրինեալ է Աստուած» (Ե 4-7).
 Գտ. 1. «Ակիզբն առաջին գրոց պատմութեանն»... - ...«այլն Աստուծոյ սուրբն Ազաթանգեղոս» (Ա 1 - Բ 3).
 2. «Որում երկրորդ գրոցն անուանեն»... - ...«այլ մանաւանդ յասորիս» (Գ 2-11).
 3. «Իսկ զհետ սորա ըստ»... - ...«եւ երկպառակութեամբ նեղելոյ միմեանց» (Գ 1-22).
 4. «Բագումք սպրդեցին գալ յայսպիսի յայրատութիւնս»... - ...«ցանկացին մարդիկ նգնութեանց նոցա» (Գ 11 - Գ 4).
 5. «Եւ պարտեալ եռանդեանն չարութիւնն»... - ...«պէտք էին առաքիւնի արանց օգնականութեան» (Գ 11 - Ե 3).
 6. «Կալ ոմանց ըստ աստուածային հրամանատուութեան»... - ...«զվնաս եւ զկորուստ յանձինս եւ յաշխարհս» (Գ 1).
 7. «Եւ քաջքն լսելով գայլոց զգործսն»... - ...«մանգի էր քան գման» (Գ 4-10).
 8. «Զի ոչ փոքր ինչ կասկած է»... - ...«յանալէկոծ եւ յապահով նաւահանգիստն: Օրինեալ է Աստուած» (Ե 4-7):

1 ԴՐՈՒԱԳ Ա.

²Չ. Եւ ի բաժանելն³ զթագաւորութիւն Արշակունւոյն յերկուս, առ ի հնագանդեցուցանել զկողմն արեւմտից աշխարհիս Հայոց՝ թագաւորին Յունաց ընդ իշխանութեամբ իւրոյ տէրութեանն, եւ զկողմն արեւելից խոնարհեցուցանելով դառն եւ բռնաւոր ծառայութեամբ՝ արքային Պարսից՝ երթեալ այնուհետեւ նախարարքն⁴ Հայոց ի վիճակէ մասին արքային Պարսից՝ խնդրէին իւրեանց թագաւոր ըստ բնիկ նախնի կարգին⁵ յազգէն Արշակունեաց: 2 Եւ արքային Պարսից Շապուհ կատարեալ զհայցուածս նոցա՝ շնորհէր նոցա թագաւոր խոսրով անուն յազգէն Արշակունեաց:

3 Քանզի նախդոյն⁶ թագաւորն Հայոց Արշակ ունէր միահեծան զթագաւորութիւնն ի վերայ ամենայն աշխարհիս Հայոց: 4 Իբրեւ ետես, թէ խախտեալ քայքայեալ⁷ մատնեցաւ ի բաժանումն մեծ իշխանութիւն թագաւորութեան ազգին իւրեանց՝ մեծաւ տրտմութեամբ խռովեալ տարակուսէր յանձն իւր. տեսանէր նախ զանկանելն⁸ ընդ լծով ծառայութեան երկուց թագաւորաց զաշխարհս Հայոց. եւ դարձեալ՝ զմեծ մասն, զլաւն եւ զպիտանին եւ զարգաւանդն աշխարհիս Հայոց ունել ի բաժին արքային Պարսից. քանզի թէպէտեւ հասեալ բազում գաւառք այլ ի ժառանգութիւն մասին թագաւորին Յունաց՝ սակայն համեմատէին այն միայն

Այրարատեան⁹ գաւառին: 5 Խորհուրդ բազմածուփ հանդերձ իւրովք սիրելեալք ի մէջ առեալ թագաւորն Արշակ՝ մտայոյզ լինէր ի սիրտ իւր ասելով. «Թէպէտ երբէք¹⁰ մինչեւ ցայժմ կամ հակառակութեամբ կամ սիրով եղեալք մեք ընդ միմեանս՝ զգացուցեալ¹¹ էր մեր նոցա գործով պատերազմի, որպէս եւ պարտ էր ճանաչել առն զփորձ միւսոյ եւս լաւագունի քան զինքն. եւ թէ խոնարհեալ զիպէաք ի սէր առ միմեանս՝ սակայն եղբայր լինէաք հաշուեալ նոցա, պատուով եւ գահակցութեամբ ըստ կրսերագոյն մասին, եւ ոչ բնաւ անկեալք ի բաժին՝ զանուն ծառայութեան ստացեալ կրէաք յանձինս: 6 Իսկ այժմ, յաղազս ցասուցանելոյ մեր եւ մերոց առաջնոցն զերկայնամիտ եւ զքաղցր Աստուած՝ մատնեալ անկաք ի ստրկութիւն, եւ խոնարհեալք յանարգութիւն՝ անողորմութեամբ գտեալք ի բաժանումն. այլ եւ զգեղեցիկ տեղիս¹² հանգստի¹³ մերոյ եւ բնակութեան տեսաք ժառանգեալ ամբարհաւած եւ անաստուած ազգին Պարսկաց: 7 Վասն որոյ ընտրելագոյն լիցի ինձ թողուլ զանձկալի եւ զամենատենչ վայրս երկրիս¹⁴ Այրարատոյ¹⁵, զբնիկ եւ զսեպհական¹⁶ տեղիս նախնեաց իմոց, եւ զնալ զկնի աղքատութեան եւ կեալ բաղձալի կարաւտանաւք՝ քան թէ սիրել զկենցաղս աշխարհիս, զոր իբրեւ թողլոց եմք ակամայ. եւ ընտրել զբնակութիւն մասին այսորիկ՝ քան բնակել անարգանաւք ի

1 ՁԱտ. չի՛ Դրուագ Ա.

2 ԲՁ. յուսանցում՝ գլխ. Ա.

3 Ձ. նախ՝ բաժանելն. նոր գրչով աւելացրած՝ ի

4 Ձ. եւ նախարարքն

5 Ձ. կարգէն

6 ԲՁ. որ նախդոյն

7 ՏՏ. եւ քայքայեալ

8 Ձ. զանգանելն

9 Ձ. նախ՝ արայրատեան, ապա՝ ուղղած այսպէս

10 ԲԳտ. այստեղ եւ յետոյ միշտ՝ երբեք

11 Ձ. զգայացուցեալ

12 ՏՏ. տեղի

13 Ձ. նախ՝ ի հանգստի, ապա՝ առաջին ի-ն ջնջած

14 ՏՏ. չի՛ երկրիս

15 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ արայրատոյ, արայրատ

16 Ձ. սեփական

մէջ անաւրինաց եւ կեալ միշտ ցաւաւք մտաց զյերկար եւ կամ զկարծ կեանս անյայտ կենցաղոյս, եւ վախճանել անարգութեամբ, ըստ որում ոչ արժանի՜ թագաւորական պատուոյ եւ շքեղութեան»:

Է. Եւ խորհելով զայս ամենայն Արշակ թագաւորն ի միտս իւր՝ լքեալ մերժեալ թողոյր զբարի եւ զբնիկ ժառանգութիւն նախնեաց իւրոց, զգաւառն Այրարատու, զհոյակապն եւ զհռչակաւորն եւ զականաւորն². զամենաբոյսն, զամենաբուրհիսն³, զամենալին, զամենագիւտն ի շահս եւ ի դարմանս մարդկային պիտոյիցս կենաց եւ վայելչութեան եւ սթափութեան. զդաշտս մեծատարածս եւ որսալիցս. զլերինս շուրջանակի գեղեցկանիստս եւ պարարտաբաւտս, զհոծեալս էրէտվքն կճղակաբաժնիւք եւ որոճայնովքն, եւ այլովք եւս բազմաւք ընդ նոսին: 2 Յորոց ի վերուստ ի կատարացն⁴ ջրոց հոսմունք, անկարաւտ ոռոգման արբոցանելով զդաշտս՝ մատակարարէ անբաւ բազմութեամբ յոստանն, կանամբք, արամբք եւ ընտանեաւք⁵, զանպակասութիւն հացի եւ գինւոյ, զանուշահոտ⁶ զմեղրահամ քաղցրութիւն բանջարացն եւ զզանազանումն իւղաբուրհիս⁷ սերմանցն: 3 Իսկ ի լանջակողմանսն կամ ի սարահարթ տեղիս սփռեալ⁸, յոր⁹ դիպեցուցեալ զհայեցած նորոգատեսիլ մարդոց՝ հանդերձս ինչ եւ ոչ ծաղկաբոյս¹⁰ գոյնս կարծեցուցանեն սփռեալքս պարարտաբոյսք եւ պարարտ արաւտք պարարտա-

համբ¹¹. որոց թանճրախիտ աճմունք խոտոցն զանթիւ արաւտականս ընդանի¹² իշանց¹³ եւ զանհամբոյր բոյլս վայրենի էրէոցն յագեցուցեալ¹⁴ թանճրաթաղանթս, առոգազաւակս¹⁵, սոնքացեալս գիրութեամբ զբնաւ մարմինն ցուցանեն: 4 Իսկ սաստկաբուրումն¹⁶ անուշահոտ ծաղկանցն, որ զարանցն քաջաց որսասէր նետողացն եւ զհաւտարած¹⁷ բացաւթէգացն¹⁸, ընձեռելով առողջութիւն՝ զաւրացուցանեն զզգայութիւն¹⁹ խեղացն եւ նորոգեն: 5 Անդ գտանին եւ ազգի ազգի արմատք բուսոց ի պէտս աւգտակարութեան դեղոց, ըստ ճարտարագէտ ճանաչողութեան ստուգահմուտ բժշկացն յաւրինուածոցն, երագահաս ախտահալած սպեղանիք, եւ կամ արբամբ²⁰՝ յերկարելոցն ի ցաւս պատահացուցանեն առողջութիւն:

6 Իսկ դաշտացն²¹ ամենալրութիւն զկամս աշխատասիրացն կորզելով յինքեանց²² իբրեւ բանիւ, եւ առլցեալ որ գինչ եւ է բարով՝ եւս առաւել փութանակի զդարձն առ ինքեանս հրաւիրեն միանգամայն: 7 Որք ոչ միայն երեւելութեամբն ցուցանեն, վերաբերեալ զհահաւորութիւն աւգտից մարդկան, այլ առաւել յորդորախոյզ աշխատողացն՝ զառ ընդ երկրաւ ծածկեալ աւգուտս ուսուցանեն, գանձել անձանց շահս²³ եւ զվայելս այսր աշխարհիս ի մեծութիւն թագաւորաց եւ ի հաստատութիւն հարկահանաց, զոսկի եւ զպղինձ եւ զերկաթ եւ զպատուական քա-

1 ՏՏ. ըստ որում որ ոչ արժանի. Զ. ըստ որ ոչ արժանի. որ-ի վերեւից գրուած՝ որում
2 Զ. գլականաւորն
3 Զ. գամենաբուրիսն. Բտ. գամենաբուրիսն. Գտ. գամենաբուրիսն
4 ԶԱտ. ի կատարածն. այսպէս ըստ ԲԳտ. ուղղագրութեան
5 Զ. արամբ եւ ընդանեոթ
6 Զ. գանուշահաս. բուի գանուշահամ
7 Զ. եւ գանագանութիւն իւղաբուրիս
8 ՏՏ. չի՛ սփռեալ
9 Զ. գոր
10 Զ. ծաղկաբոյսս

11 ՏՏ. պարարտարօտ
12 Գտ. ընդունի
13 Զ. արօտական ընդան իշխանց
14 Զ. յայգեցուցեալ
15 Զ. առուագաւակս
16 Զ. գաստկաբուրումն
17 Զ. գիտարած է
18 ԲԳտ. բացօթեգացն
19 Զ. զգայութիւն
20 Զ. սրբմամբ
21 Զ. զդաշտացն
22 Զ. յինքեանցս
23 ՏՏ. զշահս

ըինս. զոր ընկալեալ արուեստող ձեռաց՝ զարդարեն զթագաւորս մեծատեսիլ¹ զարդեաւքն յաւրինուածովքն, զոր ի խոյրան եւ ի թագսն եւ ի հանդերձսն յոսկէհոռոս² պաճուճեալս ընդելուզանեն: 8 Այլ եւ ածամաբ ջրոց՝ համածին անուշութիւնս մատուցանեն կերողացն³ զխորտկացն որոշութիւնս: 9 Նաեւ զարմատս եղէգնասեր⁴ բոլսոցն ոչ ընդունայն սնուցանէ յինքեան ամենաբաղձ դաշտն⁵ Այրարատոյ, այլ եւ ի նմանէ ծնեալ որդունս, ի զարդ կարմրատեսիլ գունոց, ընծայէ⁶ աւգտասիրացն շահս եւ շքեղութիւնս: 10 Եւս եւ գետոցն զնացք բազմակերպ ձկամբք⁷ մեծամեծաւք եւ փոքումբք, զանազանեալ համովք եւ այլ եւ այլ տեսովք⁸՝ ուրախացուցեալ⁹ լցուցանէ զչնորս ընչից եւ յազուրդ որովայնից ժրացելոցն եւ անվեհեր ջանացողացն:

11 Սնուցանէ յինքեան երկիրն ջրովք արուեստիւք եւ գառաւելութիւն հաւուցն յուրախութիւն եւ ի սթափումն որսատենչ ազատացն. զկրկջաձայն քաղցրաձայն առապարասէր վիմասոյց սորամուտ երամս¹⁰ կաքաւացն եւ սալամբացն, եւ կամ զեղէգնաքնակ¹¹ թփամուտ մացառաղաւղ պարտամարմին զանուշահամ ազգ արարացն¹² վայրենեաց. այլ եւ զջրասուզակ¹³ մամռախնդիր¹⁴ խաւզակեր մեծանձունք¹⁵ եւ յաղթամարմինք հաւքն, փորն եւ

թանձրն եւ սագն, եւ կամ այլ բազում եւ անհամար ցամաքայնոցն եւ ջրայնոցն ջուկք¹⁶ թռչնոցն: 12 Իսկ թակարդացն¹⁷ շրջափակութեամբք, երագազիւքն¹⁸ եւ գահողովքն, ելեալ ի յորս գունդք նախարարացն որդուովքն ազատացն. ուր ոմանք զհետ ցուցն եւ այծեմանցն արշաւելով՝ զխիզախական զաղեղնաձայնն եւեթ բարբառիցին¹⁹. եւ այլք զհետ բուլից եղջերուացն եւ եղանց ձիարձակ եղեալ՝ զգործ կորովածիգ արանցն²⁰ ցուցանեն. եւ կէսք սուսերաւք իբրեւ զմենամարտիկս՝ զսաստկանդամ²¹ երամս վարագացն գլորեցուցեալ սպանեն: 13 Եւ շատք ի մանր մանկանց նախարարաց որդուցն դաստիարակաւք եւ ծառայիւք զայլ եւ այլ սեռս ի թռչնոցն որսացեալ բազայիւք՝ դարձեալ բերիցեն ի յաճումն ընթրեացն ուրախութեան²². եւ այսպէս առլցեալք իւրաքանչիւր որսով՝ գնան ուրախացեալք:

14 Որոց դէտ ահն կալեալ ըստ հանապազաւրեայ սովորութեան՝ ջրայոյց²³ ջրածուփ ձկնորսացն մանկունք²⁴, ընթացեալք ի յառաջս²⁵ նախարարագունդ որերոյն՝ ձկունս ի յորսոյ²⁶ եւ բազմազան վայրենի հաւուց ձագս եւ կամ²⁷ ձուս ի կղզեաց գետոյն բերեալ մատուցանեն ընծայս իշխանացն: 15 Յորոց ընկալեալ մասն ինչ նախարարացն ըստ կամի՝ պարգեւեն եւ նոքա²⁸ ի յիւրեանց բերոցն ըստ

1 Ձ. մեծատեսիլս
2 ՏՏ. ոսկէհոռոս
3 ՏՏ. չիֆ կերողացն
4 Ձ. եղէգնասեր
5 Ձ. դաշն
6 Ձ. ընծայէ
7 Ձ. ձկամամբք
8 Ձ. համովք... տեսովք
9 ՁԱտ. ուրախացեալ
10 Ձ. ստորամուտ երամով
11 Ձ. գեղէգնաքնակ
12 Բտ. ազարացն
13 Ձ. զջրա ուղղակիք
14 ՁԱտ. մամռախնդիր
15 Ձ. մեծայանձունք

16 Ձ. ջուք
17 ԲԳտ. քակարթացն
18 Ձ. շրջափակութեամբք երագազիւքն
19 ՏՏ. զխիզախականն եւ զաղեղնայինն եւ երբարբառեսցին. Ձ. զխիզախական զաղեղնաձայնն եւ երբարբառիցին
20 Թերեւս՝ կորովածիգ մատուցն
21 Ձ. գաստկանդամ
22 Ձ. ուրախութեամբ
23 Ձ. ջրայոյց
24 Ձ. մանկունք
25 ՏՏ. ի յառաջ
26 Ձ. ի յորս
27 ՏՏ. չիֆ կամ
28 Ատ. եւ նոքա

առաւելապէս բաւականի ընծայաւորացն. եւ հասեալք լի ամենայն բարութեամբ յիւրաքանչիւր յապարանս՝ շնորհեն եւ անպարապիցն մնացելոցն ի տան՝ զամբիծսն, առաւելապէս եւ առ աւտարսն: 16 Եւ տեսանել է՛1 յամենեցուն ընթրիս, որպէս եւ շեղջակոյտս ինչ ի վերայ միմեանց, գէրէոցն բազմութիւն եւ զնոցուն գլխոց կարգմանց զառաջադրութիւն. յորոց² ուրախացեալ բերկրին ձկնակերացն եւ մսակերացն անձինք. առաւել քան զխորտկաց անուշուրթեամբ՝ հոգեւոր ճաշակաւք, սաղմոսիւք եւ մարգարէական երգաւք աւրհնելով զպարգեւատուն Քրիստոս եւ զտուիչ եւ զլցուցիչ ամենայն բարութեանց:³

Ը. Եւ արդ՝ զայսպիսի զըզձակերտ գաւառ, զչնաշխարհիկ⁴ եւ զամենալի ըստ տուչութեան ամենախնամ արարչին Աստուծոյ, զԱյրարատեան գաւառ, որ է գլուխ աշխարհիս Հայոց, զգաւառն համբաւատենչ, զգաւառն ամենալի, որ բերէ յինքեան⁵ զաւրինակ լիութեան, ըստ բանի⁶ Գրոյն, զբերկրին Եգիպտացոց եւ զգրախտին Աստուծոյ, եւ զբնիկ սեպհական⁷ կալուածի ազգին Արշակունեաց զքաղաքն Վաղարշապատ, զբնակութիւն ոստանի Արշակունի թագաւորացն, զբարձրաբերձ⁸ շինուածս անթիւ ապարանացն, զանյազ զամենալի դաշտացն զբերկրումն⁹, զհրեշտակացոյց հիմնարկութիւնն¹⁰ սրբոյ տանն Աստուծոյ, մեծի եկեղեցւոյն կաթողիկէի¹¹, եւ զայնց վկայարա-

նաց ճգնազգեցիկ երանելի կուսանացն. որոց գտեալք անարժան՝ ազգն Արշակունեաց յաղագս անարժան գործոց իւրեանց, ըստ բանի սրբոյ առն Աստուծոյ Ներսէսի՝ գտան եղեալք ընկեցիկք յերեսաց Աստուծոյ. մատնեցան ի բաժանումն թագաւորին Պարսից եւ Յունաց, որոց վիճակեալ երկոցունց զմեծ զաշխարհս Հայոց՝ բաժանեալ ծառայեցուցին:

2 Յաղագս որոյ յուղի անկեալ գնայր յԱյրարատեան գաւառէն որպէս ի գերութիւն Արշակ թագաւորն Հայոց. լաւ համարեցաւ երթալ զհետ սուղ սակաւ բաժնի յերկիրն հաւատացեալ, եւ կալ ի հնագանդութիւն Յունաց թագաւորին, քան թէ կալ ի փափուկ գաւառի այսպիսի վայելչութեանց, եւ տեսանել հանապազաւր զայպանումն հաւատոց, զթշնամանս սուրբ եկեղեցւոյ, զնախատինս, զոր կրելոց էին պաշտաւնեայք աստուածային ուխտին յանաւրինաց մոգուցն¹², զթեթեւութիւն իւրոյ ազգին եւ զթագաւորութեան¹³՝ յամբարհաւաճ իշխանացն Պարսից տէրութեանն¹⁴. ընտրելագոյն հաշուեալ անցուցանել զնուազ եւ զթուով ժամանակ կենցաղոյս այսորիկ քրիստոնէութեամբ ի խաղաղութեան, քան թէ սուտ փառաւք որպէս զարհամարհոտ կեցեալ աստ եւ վրիպեալ յաւիտենից կենացս՝ մատնիլ յայրումն անշէջ հրոյն յաւիտենից: 3 Եւ խորհելով զայս ամենայն՝ յանկարծակի ի միտս իւր լքեալ տարակուսեալ¹⁵ զբարի ժառանգութենէ¹⁶ զնախնեացն իւրոց՝ գնայր ի ծառայութիւն թագաւորին Յունաց:

1 Ձ. չիբ է
 2 Ձ. որոց
 3 Ձ. աւելցնում է մեղայ ո. բերան
 4 Ձ. չնաշխարհիկ
 5 Գտ. բերէ յիբեան
 6 Ձ. զըստ բանի
 7 ՁՏՏ. սեփհական
 8 Ձ. զբարձրբերձ
 9 Ձ. զդաշտացն բերկրումն
 10 Ձ. հիմն արկութիւնն
 11 ՏՏ. չիբ կաթողիկէի. Ձ. կաթաղիկէի

12 ՏՏ. չիբ մոգուցն
 13 Ձ. եւ զթագաւորութեանց
 14 Ձ. տեսութեանն
 15 ԲԳտ. տարակուսեալ, լինալ...
 16 Ատ. լինալ տարակուսեալ զբարի ժառանգութիւն

Թ.¹ Իսկ յետ ժամանակի ինչ անցելոյ՝ բերեալ ատելութիւն նախարարացն Հայոց, որ ընդ Պարսից իշխանութեամբն էին, ընդ թագաւորին իւրեանց խորհրդով,- վասն երթալոյ տակաւին ի նուագումն² թագաւորութեան յազգէն Արշակունեաց, յազգս առաւելեալ ի նոսա գործոց իւրեանց չարաց, ըստ բանից սուրբ քահանայապետիցն առաջնոց եւ այլոց եւս բազում առաքինի արանց, որք անլուռ բերանով բողոք բարձեալ յանդիմանէին զանարժան գործս նոցա եւ զմատնումն³ ընդ լծով խիստ եւ անաւրէն ծառայութեանն Պարսից, եւ նախագոյն⁴ բարբառէին,- երթեալ այնուհետեւ առնէին բանսարկութիւնս առ Շապուհ արքայն Պարսից, եթէ «խորով⁵ զինքն կարծեցուցանէ քեզ սիրելի եւ հնազանդ, եւ այս ամենայն ցուցականութիւն նորա առ քեզ՝ ստութեամբ եւ ոչ ստուգութեամբ. վասն զի գաղտ ուխտ իւր եւ խորհուրդ ընդ թագաւորին Յունաց է, եւ միշտ հրովարտակաւք եւ երթեակ պատգամաւորաւք խաւսի ընդ նմա ի խաղաղութիւն: 2 Բայց դուք որպէս իմանայք հատուցանել նմա ըստ նորա խաբէութեանն՝ զայն դուք ոչ իշխէք»: 3 Եւ կարծէին բանսարկութեան ըստ իւրեանց անմիտ խորհրդոցն՝ կորուսանել զնա, եւ անձանց եւ աշխարհի բարւոյ իմիք շինութեան լինել պատճառ. եւ ոչ գիտէին, եթէ տակաւին ի մաշումն եւ ի չար ծառայութիւն վասն մեղաց իւրեանց մատնեալ լինին յԱստուծոյ:

4 Իսկ զայն լուեալ խնդրութեամբ եւ արտօմակ ունկնդրութեամբ Շապուհ արքային Պարսից՝ հրաման տայր վաղվաղակի հրովարտակաւ զխորով ի դուռն կոչել.

եւ նորա չգագեալ զբանսարկութիւն իշխանացն Հայոց⁶՝ վաղվաղակի որպէս առ իւր իշխան եւ բարեկամ⁷ ի դուռն հասանէր: 5 Եւ Շապուհ թշնամանեալ զնա պատուհասէր, այլ թերեւս եւ վասն յաւժարութեամբ մերժելոյ զնա ի թագաւորութեանէն, եւ ոչ յանդիման կամեցեալ առնել զնա չարախաւսացն՝ վաղվաղակի մերժեալ ընկենոյր⁸ զխորով յիշխանութենէ իւրոյ թագաւորութեանն⁹, եւ ուխտէր՝ այլ եւս ոչ տեսանել զաշխարհն Հայոց, անդէն կալեալ յաշխարհին Պարսից պահէր: 6 Իսկ իբրեւ մերժեալ լինէր խորով ի թագաւորութենէն՝ խնդրէին Հայք ընդ Շապուհ՝ ա՛յլ թագաւոր իւրեանց. եւ նա հաւանեալ թագաւորեցուցանէր նոցա զՎռամշապուհ զեղբայր նորին խորովով, յազգէն Արշակունեաց. եւ թագաւորեցուցեալ զՎռամշապուհ՝ արձակէր ի Հայս:

Ժ. Ի ժամանակս սորա թագաւորութեանն տուաւ շնորհ հոգողութեան¹⁰ յամենախնամէն Աստուծոյ առն միում ճշմարտի՝ Մաշտոց¹¹ անուն կոչեցելոյ, որ էր ի գաւառէն Տարունոյ, ի Հացեկաց գեղջէ, որդի առն, որում անուն էր Վարդան. ի տիս մանկութեան իւրոյ ուսեալ դպրութիւն գյոյն, զինուորեալ¹² ի դուռն Հայոց արքային խորովայ, կարգեալ յերամ մատենագիր արքունի դպրացն. վասն զի ասորի եւ յոյն գրով վճարէին յայնժամ զգործ թագաւորացն¹³ Հայոց՝ արքունի դպիրքն, զվճուցն¹⁴ եւ զհրովարտակացն: 2 Եւ սպասաւորեալ անդ ամս կարգաւորապէս առանց եպերանաց, յետ այնորիկ

1 ԲՁ. լուսանցում Գլխ. Բ.
 2 Ձ. ի նուաղումն
 3 Ձ. գմտանումն
 4 Ձ. նախ՝ պարսից, նախգոյն. ապա ուղղուած՝ պարսից, նախագոյն
 5 Ձ. պարսից եւ խորով

6 Ձ. հայոց իշխանացն
 7 ՏՏ. առ իւր իշխանս եւ բարեկամս
 8 Ձ. ընգենոյր
 9 Ձ. լուսանցումն նոյն գրչով՝ զխորով մերժեալ ի թագաւորութենէ
 10 Ձ. հոգողութեան. երկրորդ n-ի վրայ դրուած՝ լ
 11 ՏՏ. միշտ՝ մաշտոց. Ձ. մաշտոց եւ մաշտոց
 12 Ձ. զինուորեալ
 13 ՏՏ. թագաւորին
 14 Ձ. գվնացն

տենչացեալ կարգի վանականութեան՝ երթայ ի վանս բազմութեան եղբարց, եւ ընկալեալ զկերպարանս վանականութեան՝ լինէր ընտիր՝ յամենայնի եւ երեւելի. հրաժարէր յամենայն աշխարհազբաւս երկրաւոր զբազմանց: 3 Ապա յանապատական² կրաւնս փոխեալ՝ զարմանալի երեւէր եւ հռչակաւոր. եւ կայր յանապատս ի բազում տեղիս քարանձաւաց, մեծաւ առաքինութեամբ եւ խստամբեր վարիւք, բազում եւ այլ սուրբ վարուք կրաւնաւորաւք եւ աղաւթասէր եղբարք, մինչեւ յամս հինգերորդ՝ արքային Հայոց Վռամշապհոյ եղբաւր Խոսրովո: 4 Եւ զայս թէ կամիցի ոք գիտել հաւաստեալ՝ ի պատմութենէ զրոյց առն ցանկալի կորեան, աշակերտի նորին երանելոյն Մաշտոցի, կարգացեալ տեղեկասցի զվարս կենաց նորա եւ զիւր հայերէն նշանագրացն, թէ ե՛րբ կամ ո՛ւր եւ կամ յո՛յր ուրուք ձեռն գտանէ, թագաւորին³ Հայոց Վռամշապհոյ ջերմեռանդն խնդրելով. զոր կարգեաց զրելով ճշմարտապէս յառաջագրեալ այրն հոգեւոր Կորիւն. ուստի եւ մեր բազում անգամ կարգալով տեղեկացեալ հաւաստեալ:

5 Եւ այսպէս ⁴բազմաժամանակեայ մտածութիւնն երանելոյ առն Մաշտոցի ընկալեալ յամենախնամ մարդասիրէն Աստուծոյ՝ զաւրացոյց զնա հոգևով ողորմութեան իւրոյ: 6 Քանզի հոգացեալ յարժամ տրտմէր երանելի այրն Մաշտոց, տեսանելով զմեծ ջանն եւ զառաւելապէս ծախս՝⁵ մանկանցն⁶ Հայաստան աշխարհիս. որք բազում թոշակաւք եւ հեռագնաց ճանապարհաւք եւ բազմաժամանակեայ

դեգերմամբք մաշէին զաւուրս իւրեանց ի դպրոցս ասորի գիտութեան: 7 Քանզի պաշտաւն եկեղեցւոյ եւ կարգացմունք զրոյց ասորի ուսմամբ վարէին ի վանորայս եւ յեկեղեցիս հայաստան ժողովրդոցս. յորմէ ոչ ինչ էին կարող լսել եւ աւգտել ժողովուրդքն այսպիսի մեծ աշխարհի, ⁷եւ լինէր պաշտաւնէիցն աշխատութիւն եւ ժողովրդոցն անշահութիւն յանլրութենէ լեզուին ասորւոյ: 8 Չայս ի բազում ժամանակս զմտաւ ածեալ երանելի առն Մաշտոցի, եւ փղձկացեալ յանձն իւր, մանաւանդ թէ գոն նշանագիրք հայերէն լեզուոյս, որով հնար է՝ ինքեան ձայնիւ, եւ ոչ մուրացածոյ բարբառով, շահել զոգիս արանց եւ կանանց առ հասարակ յամենայն եկեղեցիս բազմութեանն⁸: 9 Չաւրացեալ ի սուրբ Հոգւոյն յորդորմամբ եւ եկեալ առ սուրբ կաթողիկոսն Հայոց Սահակ՝ զեկուցանէր նմա զիւրոյ բազմաժամանակեայ մտածութեան զխնդիրն⁹, եւ ընկալեալ ի նմանէ քաջալերութեան աւետիս, թէ «Չաւրացեալ պի՛նդ կաց, առեալ ընդ քեզ եւ այլ արս աւգնականս ի քահանայից՝ զոր ես պատուիրեմ. եւ ուր տկարանայք ի կարգել զհեգենայսն՝ բերեալ առ իս ուղղեմ զայն. քանզի յոյժ դիւրին է զիւտ իրացդ զոր հայցես: 10 Բայց նախ արժան է մեզ զգացուցանել թագաւորին զպէտս այսպիսի մեծ եւ կարեւոր խնդրոյ. վասն որոյ եւ քան զաւուրս ինչ յառաջ ոչ բազումս, առեալ բանք յեկեղեցւոյ յաղագս կարաւտութեան այդպիսի պիտոյից՝ ասացեալ է ուրումն¹⁰ ցարքայ, թէ տեսի նշանագիրս հայերէն առ ումեմն եպիսկոպոսի¹¹ ի գեաւղ միում. եւ թագաւորն յի-

1 Ձ. ընդիր
 2 Ձ. յանապական
 3 ԲՁ. օգնականութեամբ թագաւորին
 4 Ձ. զբազմաժամանակեայ. թերեւս՝ զբազմաժամանակեայ մտածութիւնն... ընկալեալ ամենախնամ մարդասիրին...
 5 ՏՏ. գլխաւոր ծախս
 6 Ձ. մանգանցն

7 ՏՏ. չի՛ եւ լինէր... անշահութիւն
 8 Ձ. առ հասարակ բազմութեանն
 9 Ձ. զխնդիրսն
 10 Ձ. որումն
 11 Ձ. նախ՝ եպիսկոպոսի, ապա՝ ուղղած այսպէս, յետոյ էլ յանախ նախ՝ եպիսկոպոս, ուղղած՝ եպիսկոպոս

չէր զասացեալսն¹, քանզի եւ ինձ նա պատմեաց»:

11 Եւ մտեալ սրբոյ կաթողիկոսին² Հայոց Սահակայ Հանդերձ երանելեաւն³ Մաշտոցիւ առ թագաւորն Վռամշապուհ եւ իմացուցեալ⁴ նմա զպէտս իրացն՝ յիշեաց եւ ինքն թագաւորն զխաւսեցեալսն վանականին վասն նորին իրացն ընդ նմա, զոր եւ նորա պատմեալ ուրախացոյց: 12 Եւ նոցա լուեալ զայս ի թագաւորէն՝ փութացուցանէին⁵ զնա ասելով, թէ «ձեպեա՛ յաղագս մեծ եւ աւգտաբեր աշխարհիս Հայոց գիւտիս⁶ այսորիկ՝ ի ժամանակս քո, որ շատ աւելի առ յապայսն բերէ քեզ շահ, յիշատակ անմոռաց եւ աւգուտ երկնաւոր վայելից, քան զիշխանութիւն թագաւորութեանդ քո, եւ կամ որպէս յառաջ քան զքեզ նախնիքն քո էին յազգէն Արշակունեաց»: 13 Եւ թագաւորին լուեալ զայս եւ ինզաւից եղեալ՝ ետ փառս Աստուծոյ, որ ի ժամանակս թագաւորութեան նորա զայսպիսի հոգեւոր կենաց փափաք ժառանգեաց յաշխարհիս Հայոց:

14 Վաղվաղակի ստիպով առաքեալ զեսպան զՎահրիճ ոմն անուն կոչեցեալ ի ծնողաց իւրոց Հանդերձ հրովարտակաւ առ այր մի երէց⁷ Հաբէլ անուն, որոյ ասացեալ էր յառաջագոյն ցարքայ, որ եւ մերձաւոր էր առն բարեպաշտի Դանիէլի եպիսկոպոսի, առ որում նշանագիրքն հայերէն կային: 15 Եւ երանելոյն⁸ Հաբէլի ընկալեալ զհրովարտակն ի Վահրիճէ եւ լուեալ զիրան՝ փութանակի հասանէր առ

սքանչելի եպիսկոպոսն Դանիէլ: 16 Եւ նախ անդէն ի նմին Դանիէլէ ինքն տեղեկանայր զկարգ նշանագրացն, եւ առեալ ի նմանէ առ թագաւորն եւ առ սուրբ հայրապետն Հայոց Սահակ եւ առ երանելին Մաշտոց հասուցանէր⁹: 17 Իսկ արքային¹⁰ Հայոց սուրբ կաթողիկոսաւն Սահակաւ եւ երանելեաւն Մաշտոցիւ զնշանագիրսն ի Հաբէլէ՝ ¹¹ուրախ լինէին:

9 SS. հասանէր

10 Ձ. արքայն

11 SS. ուրախ լինէին: Բայց տեղեկացեալ գիտացին՝ ոչ լինել բաւական այնու նշանագրոք ստոյգ հոլովել զհեզեմայ բառից հայկականաց հագներգարար, մուրացածին այնուիկ գծագրութեամբ:

Ձկնի այսորիկ իմեմին Մեսրոպը իջանէ ի Միջագետս հանդերձ աշակերտօք առ նոյն Դանիէլ, եւ ոչ աւելի ինչ գտեալ քան զառաջինն՝ անցանէ յեղեւսիս առ Պղատոս ոմն ցարտասան հեթանոս, իշխան դիւանին: Եւ նորա խնդութեամբ ընկալեալ՝ եւ գոր ինչ միանգամ ի միտ առնոյր բան հայերէն՝ յիմն առեալ եւ շատ ջանացեալ եւ ոչ օգտեալ, գտգիտութիւն խոստովանեաց հոնտորն. եւ զայլ ոմն ասելով յոյժ հասու՝ վարդապետ իւր լեալ յառաջագոյն, եւ ապա առեալ զմարտարացն գրեան ի նոյն դիւանէն եղեսեայ՝ եւ զմացեալ քրիստոնէութեան հաւատաց, որոյ անունն Եպիփանոս. գոր խնդրեալ՝ գտցես, լցուցանել զփափաքդ քո: Յայնժամ Մեսրոպայ օգնականութիւն ի Բարեխոսէ եպիսկոպոսէ գտեալ, եւ անցեալ ընդ Փիւնիկէ՝ ի Սամոս դիմէ: Քանզի Եպիփանոս վնարելով զկենցաղս՝ բողբոջել լինի աշակերտ մի անուանեալ Հոնութանոս, հրաշալի արուեստիւ հելլեն գրչութեան, որ ի Սամոս էր միայնացեալ: Առ սա երթեալ Մեսրոպայ եւ յայսմ եւս անշահ մնացեալ, յաղօթս ապաւինի. եւ տեսանէ ոչ ի քուն երազ եւ ոչ յարթութեան տեսիլ, այլ ի սրտին գործարանի երեսութեացեալ հոգւոյն՝ թաթ ձեռին աջոյ գրելով ի վերայ վիմի, զի որպէս ի ձեան՝ վերջէ գծին կուտակեալ ունէր քան: Եւ ոչ միայն երեսութեացաւ, այլ եւ հանգամանք ամենիցն՝ որպէս յաման ինչ ի միտս նորա հաւաքեցաւ: Եւ յարուցեալ յաղօթիցն՝ Եստեղծ զնշանագիրս մեր հանդերձ Հոնութանոսի, կերպածեալ գգիրն առ ձեռն պատրաստ Մեսրոպայ, փոխատրելով զհայերէն արութայսն ըստ անասյաբաբութեան սիդորայիցն ի հելլենացւոյն: Եւ այսպէս դիպեալ... Այս ընդարձակ հատուածը («բայց տեղեկացեալ գիտացին... սիդորայիցն ի հելլենացւոյն»), որ բառացի պատահում է Խորենացու Պատմութեան մէջ, չնչին ուղղագրական զանազանութիւններով (Խոր. Գ, ծր. ծգ.), վաղուց կասկածելի էր դարձել՝ իբրեւ Խորենացու Պատմութիւնից մուծուած անհարազատ յաւե-

1 Ձ. գասացողսն
2 Ձ. կաթողիկոսին. ուրիշ տեղերում՝ կաթողիկոս, կաթողիկոս, կաթուղիկոս: SS. կաթուղիկոսին. ուրիշ տեղերում՝ յանախ՝ կաթուղիկոս, սակա՝ կաթողիկոս
3 Ձ. երանելովն
4 Ատ. իմացեալ
5 Ձ. փութանակի ցուցանէին
6 ԲԳտ. գիւտից
7 ՁԱտ. էրէց
8 SS. երանելոյն

18 Եւ այսպէս դիպեալ գիւտի նշանա-
 գրացն՝ ձեռն ի գործ արկանէր երանելին
 Մաշտոց, յերկրելով զնա սուրբ հայրա-
 պետին Հայոց Սահակայ, դիւրահնար ճա-
 նապարհ ցուցանելով կարգադրութեան¹
 գրենոյս եւ հեգենային ուղղաձայնու-
 թեան. տալով նմա աւգնականս եւ այլ
 արս բանիբունս եւ մտացիս ի քահանա-
 յիցն Հայոց, որք էին սակաւ մի եւ նոքա,
 որպէս երանելին Մաշտոց, մերձաւորեալք
 ի յունարէն հեգենայինսն². որում առաջ-
 նոյն անուն էր Յոհանն³ ի գաւառէն Եկե-
 դեաց⁴, եւ երկրորդին Յովսէփ՝ ի Պաղանա-
 կան տանէն⁵, եւ երկրորդին Տէր՝ ի Խորձե-
 նոյ, եւ չորրորդին Մուշէ՝ ի Տարաւնոյ:
 19 Որոց աւգնելով զաւրէր երանելին
 Մաշտոց, հանդիպեցուցանէր զհայերէն ա-
 թուլթայսն⁶ ըստ կարգման սիւովբայիցն⁷
 Յունաց, ստէպ հարցմամբ եւ ուսանելով ի
 սուրբ կաթողիկոսէն Սահակայ⁸ զաթուլթա-
 յիցն գաղափար, ըստ անսայթաքութեան
 յունին: 20 Վասն զի ոչ լինէին բաւական
 ի վճարել անսխալ ուղղակի, առանց ա-
 ռաջնորդելոյ նոցա սրբոյ հայրապետին
 Սահակայ, որ յոյժ աւելեալ անցուցանէր
 վարժիւք զբազում գիտնովքն Յունաց, ե-
 դեալ կատարելապէս հմուտ⁹ երգողական
 տառիցն եւ հռետորական յորդասաց
 յայտնաբանութեան, եւս առաւել տեղեկա-
 ցեալ փիլիսոփայական արուեստիցն ցու-
 ցանիւր:

լուած: Գ. Տէր-Մկրտչեանը ցոյց տուեց, որ այս
 հատուածը առաջին անգամ մտցրած է Խորե-
 նացու Ամատերդամի տպագրութիւնից Բ. ձե-
 նագրի մէջ (տե՛ս «Արարատ» 1901, Թ. 11-12):

1 Ատ. կարգադրութեան
 2 Ձ. նախ՝ յունարէն ի հեգենային, յետոյ՝ ուղղած
 այսպէս. ԲԳտ հեգենայսն
 3 Ատ. յոհան
 4 Ձ. յեկեղեցաց
 5 Ձ. ի պաղատանէն
 6 Ձ. աթուրեայսն
 7 ՁԱտ. սալովբայիցն
 8 ՏՏ. Իսահակայ. թուի ի Սահակայ
 9 Ձ. հմուտ

21 Կարգեալ այնուհետեւ, Փրկչին ա-
 ռաջնորդութեամբ, զգիր գրենոյն հայերէ-
 նի եւ հելլենացին¹⁰ ուղղեալ յաւրինուածս՝
 ցանկային կարգել զպրոցս եւ ուսուցանել
 բազմութիւն մանկտուոյ. քանզի ամենայն
 անձն յորդորեալ փափագէր¹¹ յուսումն
 հայերէն գիտութեան¹², որպէս ի խաւարէն,
 յասորի տանջանացն, զերծեալք ի լոյս՝
 խնդային: 22 Բայց տարակուսեալք կա-
 սէին յանչքութենէ Գրոց սրբոց. քանզի ոչ
 գոյին դեռ եւս հայերէն լսողութեամբ
 սուրբ կտակարանք եկեղեցւոյ: 23 Եւ ե-
 րանելին Մաշտոց եւ որ ընդ նմա պա-
 տուական քահանայքն էին¹³ ոչ զաւրէին
 համարձակել յայսպիսի սաստիկ եւ կարե-
 ւոր գործ, թարգմանել¹⁴ գիրս ի յոյն լե-
 գուոյն ի հայ բարբառս. վասն զի ոչ ինչ
 էին այնպէս տեղեակ գիտնապէս հրահան-
 զի յունարէն ուսմանն:

ԺԱ. Ապա ժողովեալ ամենայն աւագ
 քահանայք աշխարհին Հայոց հանդերձ ե-
 րանելեան Մաշտոցիւ¹⁵ եւ ամենայն նա-
 խարարաւք աշխարհիս Հայոց եւ մեծամեծ
 տանուտերաւք առ թագաւորն Հայոց
 Վռամշապուհ, եւ հանդերձ թագաւորաւն
 սկսան աղաչել զսուրբ կաթողիկոսն Սա-
 հակ, արկանել զանձն յաշխատութիւն հո-
 գեւոր եւ թարգմանել զաստուածաշունչ
 կտակարանս ի յոյն լեգուոյ ի հայ բար-
 բառս: 2 Եւ դասք աւագ քահանայիցն ա-
 սէին ցսուրբ քահանայապետն, թէ «Մեք
 որ կամքս առաջի քո, հանդերձ երանե-
 լեան Մաշտոցիւ, զոր զարթոյց աստուա-
 ծայինն շնորհ ի ցանկութիւն այս¹⁶՝ կար-
 գել զվաղընջուցն գրեալ շարագիրս տա-

10 Ձ. հելլենացին
 11 ՏՏ. փափաքէր
 12 Ձ. գիտութեամբ
 13 Ձ. յուսանցում՝ յոհան, խորձէն, յովսէփ, մուշէ
 14 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ թարգմանել
 15 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ Մաշտոց
 16 ՏՏ. յայս

ուիցն, զորս ոչ ուրուք¹ էր հոգացեալ արկանել ի կիր, այլ ասորի մեծաջան եւ անազուտ ուսմամբքն աշխատեալք յոխորտ. յորոց բազմութիւնք ժողովրդոց ունայնք եւ թափուրք հրաժարեալք գնային յեկեղեցւոյն. եւ ուսուցիչքն հանելով յոգւոց եւ հառաչելով՝ զղջանային զսնոտի ջանն իւրեանց, յորում ոչ զոք յուսումնասէր ժողովելոցն տեսանէին աւգտեալ ի վարդապետութենէ հոգեւոր խրատուցն, որ է կերակուր եւ պարարումն իմաստնախնդիր անձանց. մինչեւ գտաւ զիր եւ աջողելով² Քրիստոսի եկեալ յաճումն տակաւին զաւրանայ: 3 Համայն եւ զայս վաստակոյս կարգումն քոյին³ առաքինութեանդ գիտութեամբ⁴ եղիցի եւ կատարեալ⁵: 4 Արդ՝ որպէս եւ⁶ սուրբ նահատակն Քրիստոսի Գրիգորիոս պահեալ ի խոշտանգանսն⁷ անվնաս աջով հզարին՝ ի լուսաւորութիւն գիտութեան աշխարհիս Հայոց տուաւ՝ պահեալ շնորհեցաւ եւ քեզ, նորին շառաւելի⁸, վիճակ ժառանգութեան պայծառութեան պաշտամանս այսորիկ, սկիզբն առնել զործոյ մշակութեանս այսմիկ եւ լինել նմանող սուրբ նախնւոյն քում, որ յանգիտութենէ ի ճշմարիտ աստուածգիտութիւն առաջնորդեաց աշխարհիս Հայոց: 5 Արդ՝ եւ դու յանաւզուտ մուրողաբանութենէն ի ստոյգ հոգէշահ եւ եկեղեցազարդ բանաւորութիւնս առաջնորդեա բազում ժողովրդոց աշխարհիս մեծի, լնուլ զպակասութիւնս զայս, մնացեալ ի սուրբ նախնեացն քոց. զոր պահեաց քեզ Աստուած, զոր ոչ ումեք այլում ի Հայաստան աշխարհիս մարդկան գոյ

հնար ձեռն արկանել յայդպիսի գործ մեծ: 6 Վասն զի եւ ոչ կարացաք հմուտ լինել եւ տեղեկանալ այդչափ արուեստաւոր ուսմանցդ, որպէս եւ քեզ տուաւ զաւրութիւն ճարտարութեան ի վերին աւգնակաւութենէն յաղագս քո առաքինասէր եւ պարկեշտ հոգւոյդ, որ նմանեալ ճշգրտապէս աւրինակեցեր ի քեզ զվարս երանելւոյ⁹ հաւր քո ներսէսի»:

7 Եւ լուեալ զայս ամենայն բարեպաշտ կաթողիկոսն¹⁰ Հայոց սուրբն Սահակ ի թագաւորէն Հայոց¹¹ Վռամշապհոյ եւ յերանելոյն Մաշտոցէ եւ յամենայն ուխտէ քահանայիցն, եւս առաւել յաւագ տանուտերացն եւ յամենայն նախարարացն Հայոց՝ զուարճացաւ յոգի իւր, փառաւորելով զՓրկիչն ամենեցուն զտէր Յիսուս Քրիստոս: 8 Եւ կամաւոր յաւժարութեամբ ետ զանձն ի գործ, պանծացեալ յԱստուծոյ գործակցութիւնն, որ ետ նմա զայնպիսի շնորհս առաւելապէս գիտութեան. եւ անվեհեր ջանալով զցայգ եւ զցերեկ՝ թարգմանեաց զկտակարանս ամենայն, զխաւսեցեալս ճշմարիտ մարգարէիւք սուրբ Հոգւոյն¹², եւ հաստատեալ¹³ կնքեաց երջանիկ առաքելովքն զնորոց կտակարանացն զլուսաւոր եւ զկենսատուր քարոզութիւնս նովին Հոգւով:

9 Եւ տարեալ ի գլուխ սրբոյ¹⁴ հայրապետին Հայոց Սահակայ զգործ մեծ հոգեւոր վաստակոյն՝ կարգեցան վաղվաղակի յայնմհետէ զպրոցք հաւտին ուսմանց. բազմացան դասք զրչաց, ելեւելս առնելով զմիմեամբք. զարդարեցան պաշտամունք սուրբ եկեղեցւոյ. յորդորեցան բազմու-

1 Ձ. ուրեփ
2 ՏՏ. յաջողելով
3 ՏՏ. եւ փոյն
4 Ձ. գիտութիւն
5 Ձ. կատարեաց
6 Ատ. եւ որպէս
7 ՏՏ. խոշտանկանսն
8 ՏՏ. շառաւելի

9 ՏՏ. երանելոյ
10 Ձ. նախ՝ կաթողիկոսն, յետոյ՝ ուղղած այսպէս. Ատ. կաթուղիկոսն
11 Ձ. չիփ հայոց
12 ՏՏ. ի սուրբ Հոգւոյն
13 Ձ. գիաստատեալս
14 ՏՏ. սուրբ

թիւնք արանց եւ կանանց ժողովրդոց¹ ի տաւնս Փրկչին եւ ի ժողովս մարտիրոսաց:
 10 Որ շահեալք² լի հոգեւոր աւգտիւ՝ ընթանային խնդալիցք ի հաղորդմանէ մեծի խորհրդոյն, արձակեալք յիւրաքանչիւր³ ի տունս, մեծամեծք եւ տղայք, սաղմոսելով եւ կցորդս ասելով ընդ ամենայն տեղիս, ի հրապարակս եւ ի փողոցս եւ առտնին:
 11 Պայծառացան եկեղեցիք. շուք առին վկայարանք սրբոց, միշտ ծաղկելով ի նոսա ուխտ կտակարանաց ընծայիւք. հանապազարուդիս⁴ հոսէին վտակք յասողացն մեկնութեանց, որք զծածուկս մարգարէից բերելով ի յայտնութիւն՝ սեղանս ամենալիցս հոգեւոր խորտկաւ դնէին առաջի ամենայն ժողովրդեանն. յորոց նաշակեալ իմաստախնդիրն մարդոց՝ քաղցրանայ ի բիմն ցոցա, ըստ բանի սաղմոսերգին՝, բանք վարդապետութեան քան զխորիսիս մեղու:
 12 Եւ զի միանգամայն իսկ ասացից ըստ բանի սուրբ մարգարէին Եսայեայ, թէ Լցաւ երկիրս ամենայն Հայոց գիտութեամբ Տեառն ի հոգեւոր վտակաց⁵ սուրբ հայրապետին Սահակայ, իբրեւ զջուրս քաղումս որ ծածկեն զծովս⁶: 13 Եւ շնորհիւ ամենախնամ Փրկչին Քրիստոսի կատարեալ այս ամենայն ի ժամանակս Վռամշապհոյ⁷, ըստ յառաջագոյն Վրեղոց, եւ լուսաւորեալ աշխարհս Հայոց՝ եկաց յետ այսորիկ թագաւորն Վռամշապուհ ամս բազումս⁸, եւ հասեալ ի յերկար ծերութիւն՝ վախճանեցաւ յանկողնի իւրում

խաղաղական հանգստի⁹ յաշխարհիս Հայոց:

ԺԲ. Յետ այսորիկ մեռաւ եւ Շապուհ արքայն Պարսից, եւ թագաւորեաց Վռամ որդի նորա, որ էր Կրման արքայ. յորմէ խնդրեցին իւրեանց Հայք թագաւոր գնոյն միւսանգամ զԽոսրով¹⁰ զեղբայր Վռամշապհոյ, զոր յառաջնումն բանսարկութեամբ ետուն մերժել գնա Հայք՝ Շապհոյ արքային Պարսից ի թագաւորութենէ Հայոց: 2 Եւ նորա կատարեալ զխնդիրս նոցա՝ թագաւորեցուցանէր դարձեալ զԽոսրով¹¹, զայր յոյժ ծեր: 3 Եւ եկեալ Խոսրով յաշխարհս Հայոց եւ կեցեալ ամիսս ութ՝ վախճանէր, առ հարսն յաւելեալ:

4 Եւ յետ մահուան Վռամայ արքային Պարսից թագաւորէր Յագկերտ եղբայր Վռամայ որդի Շապհոյ ի վերայ աշխարհին Պարսից: 5 Եւ ոչ կամեցեալ Յագկերտի թագաւորեցուցանել ի վերայ աշխարհիս Հայոց յազգէն Արշակունեաց՝ թագաւորեցուցանէր ի վերայ սոցա զիւր զորդին, որում անուն էր Շապուհ, ըստ անուն հաւր իւրոյ. խորհեալ չարաչար իմացմունս առնն ի միտս իւր. առաջին՝ զայս, եթէ աշխարհն Հայոց մեծ է եւ աւգտակար, սահմանակից եւ դրակից է Յունաց իշխանութեանն, ընդ որոյ¹² ձեռամբ բազումք են հնազանդեալք¹³ յազգէն Արշակունեաց. որոց գուցէ գորովեալ առ միմեանս ազգացն, ըստ աւրինի եղբարց, որք ընդ մերով եւ ընդ Յունաց իշխանութեամբն են,¹⁴ եւ հաւանեալ երբէք սիրով ընդ միմեանս եւ եկեալք ի միաբանութիւն՝ խաւսեսցին ի խաղաղութիւն ընդ թագաւորին Յունաց, եւ ընդ նորա հնազանդութեամբ յաւժարեալք՝ ապստամբեսցին ի մէնջ: 6 Եւ որ-

1 «Թուի ժողովելոց» (ծմբ. ԲԳտ.)
 2 ՏՏ. որ շահեալք
 3 ՏՏ. իւրաքանչիւր
 4 Ձ. ընծայիւք, հանապազարուիս
 * Հմմտ. Սաղմ. ԺԲ 11:
 5 Ձ. վաստակոց
 6 Հմմտ. Լու. ԺԼ 9:
 7 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ Վռամշապուհոյ
 8 ՏՏ. գրեցելոց... զաշխարհս
 9 ՏՏ. ամս քսան եւ մի. Ձ. նախ՝ ամս քաղումս, յետոյ քերած եւ ուղղած՝ ամս իա. լուսանցումս Վռամշապուհի մեռանի

9 ՁՏՏ. հանդիսիւ. այսպէս ըստ ն. Բ.
 10 ԲԳտ. Խոսրով
 11 Ձ. լուսանցումս՝ Խոսրով դարձեալ թագաւորի
 12 Ձ. ընդ որ
 13 Ձ. հնազանդեալ
 14 ՏՏ. չիք եւ հաւանեալ... ընդ միմեանս

պէս կալեալ է զմեզ բազում անգամ յաշխատութեան՝ առաւել եւս յաւելուածով նոցա՝ անհանգիստ առնիցեն զմեզ պատերազմաւ: 7 Եւ երկրորդ՝ զի յաւերինացս մեր աւտար են եւ ատեցողք, եւ միահաւան ունին զպաշտաւն նոցա եւ զաւրէնս: 8 Արդ՝ ի թագաւորել յազգէս մերմէ ի վերայ աշխարհին Հայոց՝ յամենայն այդպիսի կասկածանաց անհոգացեալ լինի թագաւորութիւնս մեր. եւ նոքա ցանկ երկիրդիւ եւ դողութեամբ ծառայեն մեզ եւ աւտարոտիս ինչ եւ վնասակարս ինչ ոչ խորհին: 9 Է զի եւ սովորութիւն առնուն յանկէն¹ յաւրէնս մեր, հանապազ խաւսիւք ընդ միմեանս եւ ընդեկական բարեկամութեամբ, ի զբաւսմունս որսոց եւ ի խաղս², որ լինին ի միջի նոցա. այլ եւ ամուսնութեանց տուրեւառիւք հաղորդեալք առ միմեանս՝ զատուցեալք այնուհետեւ որոշին ի սիրոյ նոցա եւ յաւերինացն:

10 Եւ սորա խորհելով զայս այսպէս՝ չգիտեր զբան սուրբ Հոգւոյն, որ ասէր, թէ Տէր Բանաչէ գիտրիւրդս մարդկան, զի են ընդունայն՝: 11 Որ փութանակի եւ արդեամբք վճիռ հտուն գրեալքն՝ իրացն եղելոցն. քանզի չեւ եւս յերկարեալ ի թագաւորութեանն՝ մեռանէր Յագկերտ: 12 Ի նմին աւուր եւ զորդի նորին զՇապուհ, զոր ի տեղի Արշակունւոյն թագաւորեցոյց ի վերայ աշխարհիս՝ անդրէն ի դրանն մարդկանէ դաւով յարքունիքն սատակեցին: 13 Եւ յետ մահուանն Յագկերտի որդւոյ Շապուհոյ թագաւորին Պարսից թագաւորեաց Վռամ որդի նորա ի վերայ աշխարհին Արեաց: 14 Եւ եկեալ³ իշխանք աշխարհին Հայոց առաջի Վռամայ արքային Պարսից, խնդրեցին իւրեանց թագաւոր յազգէն Արշակունեաց: 15 Եւ նա թագա-

ւորեցոյց ի վերայ նոցա զԱրտաշէս որդի Վռամշապուհոյ, յազգէ թագաւորացն Հայոց:

ԺԳ. Եւ էր Արտաշէս այր մանուկ եւ իգամոյ, եւ բազում անառակութեամբ վարէր զթագաւորութիւնն: 2 Եւ չկարացեալ այսպիսի գեղիս եւ մոլեկան⁴ վարուց թագաւորին Արտաշէսի տանել նախարարքն Հայոց՝ ժողովեցան միահամուռ առ մեծ քահանայապետն Հայոց առ սուրբն Սահակ, որ էր յազգէն Պարթեւաց, որդի սրբոյն Ներսէսի, եւ ասեն ցնա. «Ոչ եւս կարեմք այսպիսի անաւրէն եւ պիղծ գործոց թագաւորին համբերել. վասն զի լաւ համարիմք մեռանել՝ քան եթէ զայսպիսի գործ աղտեղութեան հանապազաւր տեսանել եւ լսել: 3 Այլ եւ մեծի պատուական եւ երկնաւոր խորհրդոյն⁵ հաղորդել ոչ կարեմք ի խղճէ մտաց, զաւր ամենայն տեսանելով զայսպիսի պղծագործութիւն, եւ լուի⁶. քանզի ուսեալ եմք ի քէն եւ ի քոց նախնեացն⁷ վարդապետութենէ, թէ ոչ միայն որ գործենն պարտական են, այլ եւ որ յանձն առնուն: 4 Արդ՝ քեզ նախ պարտ է այսպիսի անհնարին աղէտից խնդրել հնարս եւ բառնալ ի միջոյ զայնպիսի ամբարշտեալ թագաւոր, որ այսպէս յայտնի իբրեւ զանհաւատ արհամարհանաւք առ ոտն հարկանէ զսրբութիւնն եւ աներկիւղ կամակարութեամբ գործէ զաղտեղի գիծութիւնս»:

5 Եւ լուեալ զայսպիսի բանս սրբոյ⁸ քահանայապետին Հայոց Սահակայ ի նախարարացն Հայոց՝ պատասխանի տուեալ ասէ. «Իբրեւ ոչ եթէ նոր ինչ լսելով այսաւր ի ձէնջ, ճանաչեմ զասացեալսդ ձերարդ գիտեմ, զի զկծեալ սրտիւք խաւսիք

1 Ձ. յակչել
2 ՏՏ. որսոց, ի խաղս
3 Սաղմ. ՎԳ. 11. Ը ԿՊ. Գ. 20
4 Ձ. եկեալի

4 Ձ. գիտեմ եւ գմոլեկան. ԲԳտ. գեղիս մոլեկան
5 Ձ. խորհրդոյն
6 ՏՏ. եւ լսել
7 ՏՏ. ի բո նախնեացն
8 ՏՏ. սուրբ

զայսպիսի խաւսս: 6 Եւ ինձ անհնար է ասել, եթէ այլաբանք ինչ եւ ոչ ստուգութեամբ պատմին ասացեալքդ ի ձէնջ. բայց արդ՝ ո՛րպիսի հնարիւք ըստ արժանի հոգեւոր մարդկան պարտ է զելս իրացդ գտանել՝ զայն արժան է խորհել ամենեցուն եւ առնել»:

7 Եւ նոցա առ հասարակ պատասխանի տուեալ ասեն ցտուրբ կաթողիկոսն Սահակ, թէ «Մեք եւ ոչ մի ինչ ելս այլ եւ հնարս իրացն գտանել կարող եմք, բայց բողոքել թագաւորին Պարսից՝ ի բաց բառնալ ի թագաւորութենէ այտի¹, որում ինքն իսկ ինքեամբ չեղեւ արժանի ժառանգելոյ. այլ մեզ քան զայդ ո՛չ իմանալ ինչ է եւ ոչ առնել: 8 Այլ զքեզ աղաչեմք միաբանել այսմ խորհրդոյ մեզ. եւ չէ պարտ² այսպիսի անսրբութեանց այլ եւ պղծութեանց³ գործոյ թագաւորին հաղորդ լինել»:

9 Իսկ սուրբ հոգեւոր կաթողիկոսն Հայոց Սահակ, իբրեւ լսէր զայս ամենայն ի նախարարացն Հայոց, եւ ստուգիւ ճանաչէր, եթէ ի նոյն միտս եւ ի նոյն խորհուրդս հաստատեալ են բովանդակ աւագանի աշխարհին՝ ի մեծ տրտմութիւն եւ յանմխիթար սուգ⁴ ընկղմեալ լինէր. եւ հեղեալ արտասուաց վտակս առաջի բազմութեան նախարարացն Հայոց՝ հրաժարէր առնել պատասխանի բանիցն մինչեւ յաւուրս բազումս: 10 Եւ արգելեալ զինքն ի սենեակ՝ ողբոց միայն եւ արտասուաց լսէին ձայնս, մերձեալ ի դուրս սենեկին. քանզի տեսանող ակամբ ի զաւրութենէ⁵ սուրբ Հոգւոյն տեսանէր այրն Աստուծոյ ի սպառ ի սպուռ զկործանումն աշխարհիս Հայոց: 11 Իսկ յետ բազում աւուրց համարձակեալ ոմանք յեպիսկոպոսաց, որք

հանապազ պարապէին առ դուրս սրբոյն, չկարացեալք եւ առ վայր մի տեւել⁶ յառատաբուղիս⁷ եւ ի շնորհալից վարդապետութենէ առնն, որ քաղցր էր ի նաշակելիս խորհրդոց հոգեւոր եւ իմաստուն լսողաց, ըստ բանի մարգարէիմ Դաւթի՝, քան զխորիսի մեղու, եւ այլք ի պատուական երիցանց եւ ի սարկաւագաց, որք ի նորին ի սուրբ⁸ ուխտէ հայրապետին էին, եւ ոմանք յազատ աւագանւոյն Հայոց՝ համարձակեալ մտանէին ի ներքս եւ խաւսէին ընդ նմա բանիւք ողորջանաց: 12 Ընդ որս սփոփեալ սակաւ մի սուրբ քահանայապետն՝ ըստ հոգեւոր գիտութեան⁹ եւ խրատու, զոր միացեալ ունէր¹⁰ ի յինքեան ի մանկութենէ իւրմէ՝ լուեալ դարէր առ վայր մի:

13 Իսկ յետ բազում աւուրց դարձեալ ժողովեալ առ նա միաբան ամենայն ազատագունդք աշխարհիս Հայոց, եւ զնոյն բանս երկրորդեալ առաջի սրբոյ կաթողիկոսին Հայոց՝ խնդրէին ստիպով ի նմանէ եւ զնորա միաբանութիւնն ընդ ինքեանս: 14 Իսկ սուրբն իբրեւ տեսանէր, եթէ ոչ ինչ ամենեւիմբ են կասեալք յառաջին կամացն եւ խորհրդոցն, վասն զի յաւելուած աւր ըստ աւրէ աղտեղի¹¹ գործոց թագաւորին առաւել քան զառաւել անցեցողացնէր ի կորուստ¹² անձին իւրոյ զմիաբանութիւն իշխանացն, ձայն բարձեալ մեծագոյն¹³ ողբալով ասէր ցամենեսեան առ հասարակ. «Եթէ ես, ասէր, եթէ դուք իսկ, որպէս ուսեալք յԱստուծոյ խաւսիք հոգեւորապէս. եւ տարեալ վայր մի թերութեան առնն՝

1 Ատ. այդի
2 Գտ. եւ ոչ պարտ
3 Ձ. սրբութեան խորհել զայլ, եւ պղծութեանց
4 Ձ. սուգ
5 ՏՏ. եւ ի գորութեանէ

6 Գտ. առ վայր տեւել
7 Ձ. յառատաբուլիս
8 Գտ. ի նորին սուրբ
9 Ձ. գիտութեամբ
10 ՁՏՏ. չի՞ ունէր. այսպէս ըստ ճատ.
11 Գտ. աղտելի
12 Ձ. զկորուստ
13 Թուի մեծաւայն

արտասուաւք եւ թախանձեցուցանելով
 զամենողորմ զՓրկիչն մեր զտէր Յիսուս
 Քրիստոս՝ յաղագս գիւտի կորուսելոյն
 խնդրեցէ՛ք¹ հնարս. զի ըստ աւագանի
 ծննդեանն, թէպէտ² մեղաւոր է, սակայն
 եղբայր եւ մարմին մեր է. յիշելով զվար-
 դապետութիւն սուրբ առաքելոյն Պաւղոս-
 սի, զոր աւանդեալ ուսոյց ձեզ հոգեւոր
 հայրն ձեր եւ քահանայապետն սուրբն
 Գրիգոր. Զի եթէ վշտանայ ինչ մի անդամն՝
 ասէ, վշտանամ ամենայն անդամք ընդ նմա.
 եւ եթէ փառաւորի մի անդամն՝ խնդան ան-
 մենայն անդամք ընդ նմա՝: 15 Յիշել
 պարտ է եւ զմտաւ ածել զվիշտան եւ զնե-
 դութիւնս, զբանդան եւ զկապանս զսրբոյն
 Գրիգորի, զպաղատանս եւ զաղաւթս, զոր
 վասն ամենայն աշխարհիս փրկութեան
 խնդրեալ յԱստուծոյ եգիտ եւ զամենե-
 սեան յանհաւատութենէ, շնորհիւ սուրբ
 Հոգւոյն, հաւատացեալս արար. զդիւաց
 մոլորութիւնս փախստական արարեալ հա-
 լածեաց ի ձէնջ. զճշմարիտ հաւատ սերմա-
 նեալ աստուածգիտութեան՝ ի միջի ձերում
 ծաղկեցոյց: 16 Եւ ձեզ ըստ նմին աւրինա-
 կի պարտ է ի վերայ մեղուցեալ անգամոյն
 խնդրել զողորմութիւն, եւ ոչ անաւրինաց
 մատնելով՝ ի ծաղր եւ յայպանումն տալ
 զսուրբ խորհուրդ հաւատոյս մերոյ:
 17 Յիշեցէ՛ք զսուրբ հայրն իմ³ եւ զձեր եւ
 զվարդապետն, որ եւ զփոխեալն յանաս-
 նական բնութեանն կերպարանս, հառաչա-
 նաւք եւ անգաղար խնդրուածովք զցայգ
 եւ զցերեկ ածեալ ի գութս⁴ զամենեցուն
 արարիչն Քրիստոս⁵ ի նոյն հաստատեաց
 ի մարդկային բնութիւնս: 18 Եւ դուք ա-
 շակերտեալք նորին հոգեւոր վարդապե-

տիւք⁶ միաբանութեամբ առ հասարակ
 արք եւ կանայք, ծերք եւ տղայք
 զխնդրուածս եւ զարտասուս⁷ ի մէջ առեալ
 հաշտեցուցէ՛ք զամենահնարն Աստուած,
 որում հնարաւորն է ամենայն, եւ ոչ ինչ
 տկարանայ առաջի ահեղ հրամանաց զաւ-
 րութեան նորա. եւ նա վճարէ մարդասի-
 րապէս՝ զոր ի յոյժ դժուարինս կարծեցեալ
 է մեզ. որ եւ ետ իսկ վճիռ միամիտ եւ ան-
 թերահաւատ խնդրողացն, ասելով ան-
 սուտն Աստուած, թէ Ուր իցեմ երկու եւ ե-
 րեք ժողովեալ յանուն իմ՝ ամենայն զոր ինչ
 եւ խնդրեսցեմ ի Հաւրէ իմմէ՝ տացի նոցա⁸:
 19 Իսկ արդ՝ եթէ երկուցն եւ երեցն ա-
 ներկմիտ խնդրողացն զամենայն հայ-
 ցուածսն կատարէ Աստուած, ո՞րչափ եւս
 առաւել զայսչափ բազմութեան խնդիրսն
 շնորհէ Աստուած փութով, մանաւանդ թէ
 անձանձրոյթ եւս⁹ լինիցին խնդիրքն եւ
 ջերմ հառաչանաւք եւ անթերահաւատ
 յուսով. զիա՞րդ ոչ առաւել եւս քան զհայ-
 ցուածսն մեծամեծ իրս վճարիցէ:

20 «Այլ վասն իմ որ ասէքդ⁹, եթէ
 միաբանեա՛ ընդ մեզ՝ ինձ քաւ լիցի մատ-
 նիչ լինել ճշմարիտ հաւատոյն մերոյ եւ
 անհաւատից զիմ հաւտի¹⁰ զմոլորեալ ոչ-
 խարն մատնել յայպանումն: 21 Զի թէ-
 պէտ եւ մեղաւոր է, այլ դրոշմեալ է սուրբ
 աւագանին ծննդեամբ, հմուտ է փրկու-
 թեան խնդրոյն, լուեալ է զլուր քարոզու-
 թեան Աւետարանին կենաց: 22 Արդ՝ եթէ
 էր տանել առ բժիշկ առողջ զվիրաւոր եկե-
 ղեցւոյս իմոյ զոչխար¹¹՝ փութայի եւ ոչ
 յապաղէի. այլ յամենախտալից¹² ատեան
 մատուցանել զիմ հիւանդացեալ հոգւոյ

1 Ձ. նախ՝ խնդրէի, յետոյ՝ վերեւից ուղղած այս-
 պէս
 2 Ճառ. թէպէտ եւ
 3 Ը Վ Կ Բ. Ժ Բ՝ 26
 4 Ձ. զհայրն իմ
 5 ՁՏՏ. ածեալ ի գիտութիւն. այսպէս ըստ Ճառ.
 6 ԲԳտ. ամենեցուն արարչին Քրիստոսի

6 Թերեսս՝ վարդապետութեան
 7 ՏՏ. չի՛ք եւ զարտասուս
 8 Մ Կ Բ. Ժ Բ՝ 20
 9 ՏՏ. չի՛ք եւս
 10 ՁՏՏ. վասն որ ասէիդ. այսպէս ըստ Ճառ.
 11 Ձ. զհօտի
 12 Ձ. նախ՝ յամէնախտ, յետոյ աւելացրած՝ ալից.
 Ատ. յամէնախտալից

որդի¹ ես ոչ երբէք առնում յանձնս²:
 23 Զի եթէ էր հաւատացեալ թագաւորի ա-
 ռաջի տանել ³զայսպիսի յանդիմանու-
 թիւն՝ թերեւս համարձակէի, յուսով գիւտի
 կորուսելոյն. այլ կշտամբել զհաւատա-
 ցեալս յաղագս մեղաց առաջի անհաւա-
 տիցն՝ ոչ հաւանիմ, որ հանապազ ուսու-
 ցիչ լեալ եմ բողոքոյն Պաղոսի, որ ասէ.
 Իշխէ՞ ո՞ք ի ձեռք, եթէ իրք ինչ իցեն ընդ ըն-
 կերի իւրում՝ դատել առաջի անարիմաց,
 եւ ոչ առաջի սրբոց. եթէ ո՞չ գիտէի, եթէ
 սուրբք զաշխարհս դատիմ. եւ եթէ ձեռք
 դատի աշխարհ՝ ապա ոչ էի արժանի ա-
 նարգ ատենից: 24 Ո՞չ գիտէի, եթէ զիրեշ-
 տակս դատիմ⁴, թող թէ զերկրաւորս.
 զերկրաւոր ատեանս⁵ եթէ յանձն առնուի,
 զանարգս՝ եկեղեցւոյ դատաւոր նստուցա-
 նեմք. առ ամաւթոյ ձերոյ ասեմ: 25 Եւ այն-
 պէս, ասէ, ո՞չ ոք գոյ իմաստուն ի ձեզ, որ
 կարիցէ իրաւունս ընտրել ի մէջ եղբար
 իւրոյ. այլ եղբայր ընդ եղբար դատի, եւ
 զայն ի մէջ անհաւատից⁶: 26 Եւ արդ՝ որ
 ուսուցի զբազումս, զանձն իմ ընդէ՞ր ոչ
 ուսուցից⁷: 27 Այլ ինձ լաւ լիցի մեռանել,
 քան եթէ զոք ի հաւատացելոց վասն ա-
 նարժան գործոյ մատնել անաւրիանաց:
 28 Զի թէպէտ եւ իցէ պոռնիկ, այլ զկնիք
 հաւտին Քրիստոսի կրէ յանձին իւրում.
 զիճացեալ է մարմնով, այլ ոչ անհաւատ
 եւ հեթանոս. զեղիս⁸, այլ ոչ կրակապաշտ-
 տկարացեալ է ի կանայս, այլ ոչ ծառայէ
 տարերց. միով ախտանայ ցաւով, այլ ոչ
 վարակեալ ամենայն ախտիւք իբրեւ զամ-

բարիշտ: 29 Եւ զիա՞րդ զսակաւամեղն՝ ա-
 մենայնիւ ամբարշտելոցն մատնել խորհի-
 ցիմք⁹ ի սատակումն: 30 Քա՛ւ ձեզ, որդիք,
 մի՛ խորհիք զխորհուրդդ զայդ, եւ զբնիկ
 զձեր¹⁰ զտեսարդ, որպէս եւ ոմանք ի ձեր
 նախնեացն¹¹, կորուսանել մի՛ ջանայք»:

31 Զայս եւ առաւել եւս քան¹² զսոյն
 բանս եւ խրատ բազում արտասուաւք եւ
 աղերսանաւք խաւսեցեալ անձանձրոյթ
 սրբոյ կաթողիկոսին ընդ աւագանին Հա-
 յոց՝ ոչ ինչ կարաց զնոսա յառաջին միա-
 բանութենէն եւ ի խորհրդոյն¹³, զոր հաս-
 տատեալ էին ի միտս իւրեանց, ի բաց
 դարձուցանել: 32 Քանզի եկեալ հասեալ
 էր ի վերայ նոցա նզովք սրբոյ առն Աս-
 տուծոյ Ներսէսի՝ անկանել նոցա ընդ լծով
 չար ծառայութեան հեթանոսաց, եւ ոչ դա-
 դարէր մինչեւ ի գլուխ զգործն հանէր:
 33 Միաբանութեամբ պատասխանի արա-
 բեալ ամենեցուն քահանայապետին սրբոյ՝
 ասացին, թէ «Փոխանակ զի ոչ լուար բա-
 նից մերոց, եւ ի միաբանութենէ մերմէ
 զանձն քո ի բաց մերժեցեր՝ զիտասջիր, զի
 որպէս եղեալ է ի մտի չթագաւորել սմա եւ
 այլ եւս ի վերայ մեր՝ խոստանամք¹⁴ չքա-
 հանայանալ եւ ոչ քեզ առ յերկարս ի վե-
 րայ աշխարհիս մերում»: 34 Եւ զայս այս-
 պէս ասացեալ ամենայն աւագաց տանու-
 տերանց¹⁵ աշխարհիս Հայոց առաջի հայ-
 րապետին Սահակայ՝ ելին զայրազնեալք ի
 խրատուէ սրբոյն, եւ այլ ոչ եւս կամեցան
 դառնալ առ երանելի քահանայապետն
 Սահակ. զի էր զնոսա շրջափակեալ եւ պա-
 չարեալ անիծից երանելոյ հայրապետին

1 Ձ. Բերուածի վրայ գրուած՝ հոգոյ որդի
 2 ՏՏ. որդի եւ ոչ երբեք յանձն առնում
 3 ԲԳտ. բաց են թողել «զայսպիսի յանդիմանու-
 քիւն... այլ կշտամբել»
 4 Ատ. դատեմք
 5 Ձ. նախ՝ թող թէ զերկրաւոր ատեանս, յետոյ՝
 լուսանցում լրացրած այսպէս
 6 Պէտք էր նստուցանէի
 7 Ը. Կ. Գ. 9. 1-6
 8 Ձ. ընդէ՞ր ոչ ուսուցի
 9 Ձ. գեղի

9 ՏՏ. չի՞ք խորհիցիմք
 10 ՏՏ. չի՞ք գնեք
 11 ՏՏ. գնեք նախնեացն
 12 ՏՏ. առաւել քան
 13 ՏՏ. ի խորհրդոցն
 14 Ձ. ի վերայ մեր, ստանամք. Ատ. եւ այլ եւս ի վե-
 րայ, խոստանամք ԲԳտ. եւ այլ եւս ի վերայ խոս-
 տանամք
 15 Ձ. տանուտերաց. վերելից աւելացրած ն՝ տա-
 նուտերանց

Ներսէսի, ի համարէն կորստեան խորհուրդս:

ԺԴ. Եւ այնուհետեւ միաբանեալ գնացին ի դուռնն, եւ երթեալք անդր յանդիման եղեն արքային Պարսից Վռամայ: 2 Ընդ որս էր եւ երէց¹ մի Սուրմակ անուն ի գաւառէն Բզնունեաց, ի գեղջէն որ կոչի Արծկէ, ի տոհմէ քահանայից գաւառին [մեկուսանայր]². որոյ միաբանեալ ընդ նախարարսն Հայոց, ճեղքեալ ի խրատուէ սրբոյ հայրապետին Սահակայ՝ խաւսէր բանս անհանձարս եւ առաւել աղտեղիս քան զամենայն նախարարսն Հայոց զթագաւորէն Արտաշեսէ առաջի աւագորերոյն Պարսից. շնորհ առնելով նախարարացն Հայոց՝ յաղագս խոստանալոյ նմա ոմանց յաւագանուոյն Հայոց զաթոռ կաթողիկոսութեան աշխարհին Հայոց: 3 Եւ ծանուցեալ նախագոյն³ զպատճառս տրտնջոյն իւրեանց Սուրենայ եւ այլ աւագանուոյն Պարսից. քանզի Սուրէնն պահլաւ՝ էր ի ժամանակին յայնմիկ հազարապետ դրանն արքունի. եւ հանդերձ նովաւ եւ այլ մեծամեծաւք դրանն հասուցին զբանս ամբաստանութեանն առ Վռամ արքայն Պարսից:

4 Եւ լուեալ արքային Պարսից այնպիսի բողոք յազատանուոյն՝ ոչ թոյլ տայր նոցա խաւսել առ վայր մի առանց գալոյ ոստիին ի դուռնն: 5 Վաղվաղակի դեսպան արարեալ զթագաւորէն Հայոց զԱրտաշեսէ⁴՝ առ ինքն ճեպով գալ հրամայէր. գալ ընդ նմա գրէր⁵ եւ մեծի քահանայապետին Հայոց Սահակայ: 6 Եւ եկեալ նոցա ի դուռն՝ հարցանէր նախ առանձին արքայն Պարսից զթագաւորն Հայոց զԱրտաշէս, եթէ «Զի՞նչ են իրքդ, յաղագս որոյ

ամբաստանեն զքէն նախարարքդ Հայոց»:

7 Եւ նորա պատասխանի տուեալ ասէր, եթէ «Ամենեւին ոչ գիտեմ, զի՛նչ խաւսին եւ չարախաւսեն դոքա զինէն. այլ որպէս սովոր են ի բնէ թշնամանել զտեարս իւրեանց՝ ըստ նմին աւրինակի եւ այժմ կամին կատարել զչար կամաց իւրեանց գիտեիրս. քանզի միշտ իշխանափոխք լեալ են եւ տիրատեացք»:⁸ 8 Եւ թագաւորն Արեաց Վռամ հրաման տայր՝ միայն ընդ միայն կոչել առ ինքն զսուրբ կաթողիկոսն Հայոց զՍահակ. քանզի մեծարէր զնա, նախ՝ վասն ազգականութեան առնն, եւ դարձեալ՝ զի առաջի անհաւատիցն յարգոյ եւ պատուական ցուցանէր զսուրբ ծառայս իւր Աստուած. եւ հարցեալ զերանելի կաթողիկոսն՝ կամէր լսել ի նմանէ զամենայն բանիցն զչարախաւսացն թագաւորացն Հայոց: 9 Իսկ նորա պատասխանի արարեալ ասէր, եթէ «Ոչ գիտեմ, զի՛նչ խաւսին նոքա զնմանէ. նոքին իսկ⁶ ասասցեն, եւ դուք լուարուք ի նոցանէ⁷. եւ որպէս ասենն առաջի ձեր՝ յանձինս իւրեանց ընդունին զհատուցումն. զիս ինչ այդպիսի⁸ խնդիրս բանից մի՛ հարցանէք. զի ոչ ինչ լսելոց էք յինէն յաղագս չարախաւսութեանդ այդորիկ չար ինչ եւ կամ բարի»:

10 Ապա կոչէր առ ինքն թագաւորն Վռամ զՍուրէն պալհաւն, զիւր զհազարապետն, որ ազգակից եւ տոհմակից էր մեծի քահանայապետին Սահակայ, որպէս զի միաբանեալ եւ նա ընդ այլ նախարարսն Հայոց՝ վկայեսցէ չարախաւսութեան նոցա, եւ պատուեալ բազում պարգեւաւք եւ մեծապէս շքեղութեամբ դարձցի յիշխանութիւն կաթողիկոսութեան իւրոյ եւ յաշխարհ: 11 Եւ Սուրենայ բերեալ զպատգամն զարքայի առ երանելին Սահակ՝

1 ՁԱտ. Էրէց

2 ՁԱտ. ի գաւառին մեկուսանայր. այսպէս ըստ ԲԳտ.

3 Ձ. նախգոյն

4 ՏՏ. Արտաշեսէ

5 ՁՏՏ. գալ նմա գրէր. այսպէս ըստ Ճառ.

6 Ճառ. սոքա զնմանէ. սոքին իսկ

7 Ատ. լուարուք զնոցանէ

8 Ձ. յայդպիսի

խոստանայր նմա ըստ ասացածին¹ Վռամայ շքեղութիւն մեծ եւ աւգոլտ գտանել ի թագաւորէն: 12 «Թէ հաւանեալ, ասէ, կամաց նորա, տացես վկայութիւն նախարարացն Հայոց՝ մեծարեալ բազում պատուովք դառնաս յիշխանութիւնդ. ապա եթէ այլազգազոյն ինչ խորհիս յամառեալ՝ եւ զքո կաթողիկոսական տունն կորուսանես ի քէն եւ յիշխանութենէդ զոր ունիս՝ մերժեալ լինիս. եւ ես վասն զի ազգակից քո եմ՝ եւ զբարին քո կամիմ, եւ ոչ թեթեւութեամբ² տամ քեզ այսպիսի սիրոյ խրատ»: 13 Եւ այսպիսի բանիւք ջանայր հաւանեցողացնել զսուրբ հայրապետն զՍահակ. քանզի կամէին բառնալ ի միջոյ զթագաւորութիւնն Հայոց:

14 Իսկ սուրբն եւ բնաւ իսկ յանձն ոչ առնոյր այսպիսի բանից՝ տալ վկայութիւն իշխանացն Հայոց. այլ հաստատեալ ի նոյն միտս՝ ասէր, եթէ «Ես զԱրտաշեսի զայդպիսի ինչ զվատթարութիւն ոչ գիտեմ, որով թէ արժան է ի ձէնջ դատելոյ եւ անարգանաց³. զի թէպէտ եւ ըստ սրբասէր մերոց աւրինաց անարգանաց արժանի է եւ անգոսնելոյ, այլ ըստ հրամանի ձեր աղտեղասէր աւրինացդ՝ գովութեան արժանի է եւ մեծարանաց»:

15 Եւ լուեալ զայս պատասխանի Սուրենայ ի մեծ հայրապետէն Հայոց Սահակայ յիւրմէ տոհմակցէն, եւ պատմեալ թագաւորին Արեաց՝ ի ցասումն զայրացման զրգռեալ թագաւորն՝ հրաման տայ այնուհետեւ յանդիման բազմամբոխ⁴ ատենին հարցանել զնախարարսն Հայոց եւ զԱրտաշէս: 16 Եւ կուտեալ իշխանացն Հայոց բազում աղտեղաբանութիւնս եւ ազգի ազգի խաւսս անարժանութեան ի վերայ թագաւորին իւրեանց. քանզի ոչ եթէ ի

նմա եղեալ զիրսն⁵ խաւսէին, այլ եւս յաւելուածովք ըստ աւրինի թշնամութեան կուտէին ի վերայ նորա բազում վնաս. որ թէպէտ եւ յուրաստ եղեալ Արտաշեսի⁶, թէ չէ այդպէս՝ ոչ հաւատացին լսողքն, եղեալ զկամս իւրեանց՝ բառնալ ի միջոյ զթագաւորութիւնն յԱրշակունեաց ազգէն: 17 Մանաւանդ զի լուաւ թագաւորն Արեաց ամենայն աւագանեաւք զբանն ի դատախազացն Արտաշեսի, թէ բնաւ զի՞ իսկ եւս պիտոյ է թագաւոր. այլ իշխան պարսիկ ըստ ժամանակի եկեալ վերակացու լիցի մեզ, որ եւ զիւրաքանչիւր ուրուք ի մէնջ ծանուցեալ զհպատակութիւն եւ զանհպատակութիւն՝ ցուցցէ⁷ ձեզ:

18 Եւ լուեալ զայս Վռամայ հանդերձ աւագանեով զբանն՝ ոյժ ուրախանայր. եւ այնուհետեւ հրաման տայր վաղվաղակի ի բաց առնուլ զթագաւորութիւնն յԱրտաշեսէ. ընդ նմին եւ զտունն կաթողիկոսական ի սրբոյն Սահակայ՝ յարքունիս ունել, փոխանակ զի ոչ միաբանեցաւ տալ վկայութիւն ընդ նախարարսն Հայոց: 19 Եւ այսպէս վճարեալ՝ հրաման Պարսից թագաւորին ի գլուխ ելանէր: 20 Յայնմհետէ բարձաւ թագաւորութիւն յազգէն Արշակունեաց ի վեցերորդ⁸ ամի Արտաշեսի, ըստ բանի երանելոյ առն Աստուծոյ մեծի քահանայապետին Ներսէսի, եւ անկաւ աշխարհս Հայոց ընդ լծով ծառայութեան⁹ անաւրէն իշխանութեան Պարսից: 21 Եւ առեալ զինս իշխանացն Հայոց ի թագաւորէն Պարսից, ընդ մատնութեանն Արտաշեսի, պատիւս¹⁰ եւ մեծութիւնս, նման արծաթոյն զոր առին ընդ Յովսեփայ եղբարքն, ընդ մատնութեանն իսմայէլացի

1 ՉՏՏ. ըստ ասածին. այսպէս ըստ Ճառ.
 2 Չ. քեթեուրիւն
 3 ՉՏՏ. չի՞ անարգանաց. այսպէս ըստ Ճառ.
 4 ՉՏՏ. այնուհետեւ ի բազմամբոխ. այսպէս ըստ Ճառ.

5 Չ. ի նմա գեղեալ իրսն
 6 ՉԱտ. անխտիր արտաշէսի եւ արտաշեսի
 7 Չ. ցուցէ
 8 Չ. նախ՝ ի կ(?) յերրորդ. յետոյ՝ թիւր (կ?) քերած եւ ուղղած՝ ի. գ. երրորդ
 9 Ճառ. չար ծառայութեան
 10 ՏՏ. պատիւ

վաճառականացն, եւ այսպէս հրաժարեալք ի դրանէ՝ եկին յաշխարհն իւրեանց:

ԺԵ. Եւ տանուտերացն Հայոց, որոց խոստացեալ էր զկաթողիկոսութիւնն Սուրմակայ արծկեցի երիցուն¹՝ նստուցին զնա յաթոռ կաթողիկոսութեան Հայոց: 2 Որում, յետ² սակաւ ինչ³ ժամանակի անցելոյ, ընդդիմացեալ ոմանց ի զաւրավար իշխանացն Հայոց՝ մերժեալ ընկեցին զնա յիշխանութենէ կաթողիկոսութեանն: 3 Եւ յայնմհետէ առաքեցաւ նախ ի Վռամայ արքայէն Պարսից յաշխարհս Հայոց մարգպան պարսիկ. եւ յայնմհետէ եղեն ի սպառ ի սպառ անկեալք ընդ լծով ծառայութեան անաւրէն ազգին Պարսից: 4 Եւ կատարեալ ել ի գլուխ բանն անիծից մեծի քահանայապետին Ներսէսի, զոր յաղագս առաւելապէս⁴ աճեցեալ աւր քան զաւր ի թագաւորական տոհմին Արշակունեաց գործք⁵ անաւրէնութեան չարեացն, զոր կամակար համարձակութեամբ միշտ գործէին անամալթեալք: 5 Մանաւանդ յորժամ ետես սուրբն Ներսէս եւ զմահն⁶ արդար⁷, զոր հասոյցն նենգութեամբ Արշակ ի վերայ Գնելայ եղբաւորորդւոյն իւրոյ, եւ չկարացեալ հանդուրժել այնպիսի անաւրէն գործոց սուրբ այրն Աստուծոյ Ներսէս՝ զայրագնեալ սրտիւ, ըստ գրելոցն⁸ ի պատմութեան երկրորդումն, ի ճառին⁹ հնգետասաներորդի¹⁰, ասաց, թէ «Փոխանակ զի յաճախեցեր ի չարիս մեծամեծս առաւել քան զհայրն քո Տիրան եւ քան զայլ նմանիսն

քո, որք եղեն չարք եւ ամբարիշտք¹¹ յագէդ Արշակունեաց, եւ ոչ նմանեալ նախանձեցար լաւացն եւ առաքինի արանց եղելոց ի տոհմին քում, որոց ժառանգեալ զպատիւ թագաւորութեան հարց իւրեանց՝ առաւել եւս փութացան լինել ժառանգաւորք բարի գործոց արքայութեանն. այլ աւր քան զաւր աճեցուցեալ ի քեզ առանց պատկառանաց զամենայն պղծագործութիւնս լցեալ կատարեցեր. ի վերայ ամենայնի այդորիկ գտար պատճառս հեղման արդար արեան եղբաւորորդւոյն քո Գնելոյ. արդ եղիցիս դու հեղեալ յերկիր իբրեւ զՂուր լուալեաց, եւ ի լարել աղեղան Բարձրելոյն տկարասջիր: 6 Եւ կործանումն, որ բերանով մարգարէին ասացաւ՝ հասցէ ի վերայ ձեր,- ¹²ըմպել ազգիդ՝ Արշակունեաց զյետին բաժակն. արբջիք, արբեսջիք եւ կործանեսջիք, եւ այլ մի՛ հաստատեսջիք»¹³: 7 Հանդերձ եւ այլ եւս ծանր եւ ահագին յաւելուածովք, զոր ասացեալ է սրբոյ քահանայապետին ի վերայ ազգին Արշակունեաց:

8 Խնդրեցին այնուհետեւ իւրեանց նախարարքն Հայոց յարքունուստ կաթողիկոս, եւ թագաւորն Վռամ ետ նոցա զԲրքիշոյ¹⁴ զոմն անուն, այր յագգէ Ասորւոց¹⁵. որ եկեալ յաշխարհն Հայոց իւրովք գաւառակցաւք, որք կէին լոյժ կրաւնիւք, եկեալք ընդ նմա յԱսորեստանէ, ըստ սովորութեան իւրեանց աշխարհին՝ տանտիկնաւք. եւ ոչ կէին ըստ սուրբ եւ ամբիծ¹⁶ կրաւնիցն, զոր եղեալ էր¹⁷ եւ կարգեալ յամենայն եկեղեցիս Հայոց՝ սրբոյ նահատակին Գրիգորի: 9 Եւ տաղտկացեալ

1 Ձ. իրիցուն. ՏՏ. երիցոյն
2 ՁՏՏ. չի՛ր յետ. այսպէս ըստ ճառ.
3 Ձ. ինչ սակաւ
4 ՏՏ. զոր առաւելապէս Ձ. նախ՝ զոր յաղագս առաւելապէս. յետոյ քերած՝ յաղագս. այսպէս ըստ ճառ.
5 Պէտք էր գործոց
6 ՁԱԲտ. ետես եւ սուրբն Ներսէս զմահն. այսպէս ըստ Գտ.
7 ԲԳտ. փոխել եմ զմահն անարդար
8 ՏՏ. ըստ գրեցելոց
9 ՏՏ. ճառին (չի՛ր ի)
10 Ձ. հնգետասան երկրորդի

11 ՏՏ. ամպարիշտք
12 Ձ. ըմբել ազգիս
*** Հմմտ. Սաղմ. Եւ 8:
13 Փաւստ. Բիւզ. դպր. Գ, գլ. ԺԵ
14 Ճառ. այստեղ եւ յետոյ՝ զԲաբրիշոյ
15 ՁՏՏ. զԲրքիշոյ զոմն անուն, ասորի յագգէ այր. այսպէս ըստ ճառ. Ատ. այստեղ զԲրքիշոյ
16 ՏՏ. սուրբ ամբիծ
17 ՁԱտ. եղեալ էին. այսպէս ըստ ԲԳտ.

մեծամեծ տանուտեարքն Հայոց եւ աւագ սեպուհքն եւ ամենայն ժողովրդոցն բազմութիւնք ընդ վարս մարդկան, որք եկեալ էին ընդ կաթողիկոսին Բրքիշոյի, որ ոչ հաւասարեալ հանգոյն էին կանոնի եւ վարդապետութեան հրեշտակակրան կարգաւորութեամբ սրբոյ նահատակին Գրիգորի, որով վարժեալ զամենեսեան սնոյց եւ հաստատեաց ըստ վերին քաղաքավարութեանն: 10 Առաւել եւս սուգ¹ առեալ հեծէին անմխիթար սքանչելի քահանայք սուրբ եկեղեցւոյ, որ յառաքելանման աջոյ սուրբ հայրապետին Սահակայ ձեռնադրեալք էին: 11 Եւ չկարացեալք հանդուրժել առ ի յերկարս այսպիսի զեղխ² եւ անարժան կարգի՝ խոտեալ մերժեցին զԲրքիշոյն³ ի քահանայապետութենէն Հայոց, ծանուցանելով⁴ թագաւորին Վռամայ, եթէ «Ոչ են կարգք սորա եւ վարք ըստ կարգի մերոյ աշխարհի ուսման. բայց ա՛յլ այր տուր մեզ առաջնորդ ըստ մերում բնիկ կարգիս, որ եղեալ վերակացու՝ կալցի հաստատուն զկարգ սուրբ եկեղեցւոյ»:

12 Եւ Վռամայ արքային հաւանեալ կամաւ խնդրոյն նոցա՝ տայր նոցա դարձեալ կաթողիկոս այլ ասորի, որում անուն էր Շամուէլ⁵: 13 Որ եկեալ յաշխարհս Հայոց՝ կայր եւ նա նոյնպէս ըստ կրաւնիցն Բրքիշոյի, եւ սակաւ ինչ կացեալ ժամանակս՝ վախճանէր յաշխարհս Հայոց:

ԺԶ. Եւ ապա ժողովեալ⁶ աւագ սեպուհեացն⁷ եւ բովանդակ բազմութեան ուխտին եկեղեցւոյ եւ ժողովրդոց ի միասին արանց եւ կանանց՝ ողբային⁸ զսուրբ եւ զանարատ եւ զառաքելաշնորհ վարդապե-

տութիւնն, զոր սերմանեալ աճեցոյց ի նոսա սուրբն Գրիգորիոս եւ նորին զաւակքն, որք ուսուցին զճշմարիտ եւ զարդար ուսումն ամենայն լսողաց. զոր ինքեանք, նման երանելի առաքելոցն, ընկալան ոչ ի մարդկանէ եւ ոչ ի ձեռն մարդոյ, այլ յագդեցութենէ սուրբ Հոգւոյն շնորհաց: 2 Եւ դարձեալ ժողովեցան միահամուռ, եւ դիմեալք բուռն հարկանէին զոտից սրբոյ առն Աստուծոյ Սահակայ, աղերս թախանձանաց եւ բազմազեղ արտասուս արկեալ առաջի ճշմարիտ քահանայապետին եւ ասեն. «Մեղաք յերկինս եւ առաջի քո. թո՛ղ մեզ մեղուցելոցս եւ ձեւացո՛ր զքեզ ըստ աւրինակի նախնւոյն քո բարեպաշտի սրբոյն Գրիգորի, որ ոչ յիշեաց զայնչափ տանջանս եւ զքերանս, զոր անցուցին ընդ նա նախնիքն մեր. այլ նմանեալ Արարչին ամենեցուն՝ հատոյց փոխարէնս բարի փոխանակ չարեացն, զոր հասուցին ի վերայ նորա, եւ ծանուցեալ եցոյց ամենայն բանիւ հաւանելոց նմա՝ վարս երկնաթռիչս եւ ճանապարհս աստուածագիւտս. եւ ուսոյց ամենեցունց ասել⁹ հանապազ. «Թո՛ղ մեզ զպարտիս մեր, ըստ մեր թողլոյ մերոց պարտապանաց»:

3 Արդ՝ որ եղեր դու անդադար վարդապետ մեր՝ զնորին փառաւորութիւն¹⁰ տպաւորեա՛ եւ դու ի քոյին անձնդ¹¹, զնոյն համբերութեան աւրինակ, եւ թո՛ղ մեզ զպարտիս մեր: 4 Եւ մեք ջանամք եւ խնդրեմք ի դրանէ՝ հաստատել զքեզ ի բնիկ հայրենի աթոռ կաթողիկոսութեան սուրբ եկեղեցւոյ, յորմէ լուսաւորեալ՝ տեսաք զայն անմատոյց արդարութեան արեգակն: 5 Եւ մի՛ խառնեսցի պղտոր ուսումն ընդ յստակ եւ ականակիտ վարդապետութիւն սրբոյ եւ առաքելանման հայրապետին Գրիգորի. քանզի ահա դեռ թուլացեալ մեղկի ի լոյծ առաջնոր-

1 Ձ. սուխ

2 Ձ. գեխ

3 Ձ. գրոփշոյն

4 Ձ. ծանուցանել

5 Ճառ. շամուէլ

6 Ձ. լուսանցում ունի ապա ժողովեալ

7 Ձ. նախ՝ սեպուհացն, ապա վերեւից աւելացրած՝ ե-սեպուհեացն

8 Ձ. լուսանցում ունի ուրիշ գրչով ողբային

9 Ձ. չիքասել

10 Ձ. նորին փառաւորութեան կամ՝ փառաւորութեան (անորոշ պատուագրութեամբ)

11 Ձ. անձն

դաց¹ կնիք աւանդոց անարատ քարոզութեան սրբոյն², եւ ահա կորնչիմք մեք եւ ծնեալք ի մէնջ զյաւիտենական կորուստ»:

6 Սոյնպէս³ եւ առաւել եւս քան զսոյն բանս աղաչանաց խաւսեալ միաբանութեամբ ամենայն բազմութեանն ի բազում առուրս ընդ սրբոյն ի տուէ եւ ի գիշերի անդադար՝ ամենեւին ոչ կարէին խոնարհեցուցանել զմիտս առնն ճշմարտի ի բանս խանդաղատականս պաղատանաց իւրեանց: 7 Այլ խաղաղական պատասխանատուութեամբ⁴ ասէր ցամենեսեան, թէ ես ոչ ուսայ յերկնաւոր Արարչէն եւ ի վարդապետէն Քրիստոսէ բարկանալ ումեմ, որ եւ ի խաչին յաղագս խաչահանուացն աղաչէր զՀայր՝ չհամարել նոցա զմեղսն.⁵ Հայր, թո՛ղ դոցա, զի ոչ գիտեմ զի՛նչ գործեմ.⁶ Տէ՛ր, մի՛ համարիր դոցա զայս մեղս. որ եւ մեզ ցանկ բողոքէ ասելով. Աւրինեցէ՛ք գիտածիչս ձեր, բարի արարե՛ք ատելեաց ձերոց⁷: 8 Այլ քահանայանալ ի վերայ տիրանենդ եւ տիրասպան եւ մատնիչ ժողովրդոց ոչ կարեմ. քանզի սուրբ Հոգին, որ ծնաւ զմեզ վերստին սուրբ աւագանաւն, ժառանգակից լինել Քրիստոսի՝ նոյն ասաց երկնաքաղաքացի արամբն Պաւղոսիւ, թէ Մի՛ դատիք, զի մի՛ դատապարտեսցիք.⁸ Եւ եթէ, Դուք որ կարողդ է՛ք զտկարութիւն տկարացն բարձե՛ք. եւ դարձեալ ասէ, թէ Իմ եմ վրէժննդրութիւնմ, եւ ես հատուցից, ասէ Տէր⁹: 9 Արդ՝ դուք ձեզէն գիտէք. եղէք վրէժննդիր թագաւորին ձերոյ գործոց, եւ զայրացեալք նմա՝

զսուրբ հաւատ ուխտին մերոյ մատնեալ՝ ծաղր ետուք առնել անաւրինացն: 10 Ի՞նչ զիս արդեաւք⁵ ջանայցէք մխիթարել, եւ կամ ո՞ւմ թախանձեցուցանէք զիս քահանայանալ, որ զվիրաւոր ոչխար հաւտին Քրիստոսի տեսանեմ⁶ ոչ պատեալ, եւ ձիթով եւ գինևով աւծեալ զվէրսն եւ եղեալ ի վերայ գրաստու եւ տարեալ ի պանդոկի. այլ յաւշեալ⁷ յանխնայ եւ առաջի գիշակեր գազանաց ընկեցեալ յաւցտումն: 11 Երթա՛յք յինէն ի բաց, եւ թո՛յլ տուք ինձ ողբալ զընդհանուր⁸ կորուստ աշխարհիս Հայոց, զոր տեսանեմ աչաւք մտացս ի զարութենէ վերին ցուցակութեանն. մի՛ բռնադատէք մխիթարել զիս ի վերայ բեկման ժողովրդեան իմոյ: 12 Վասն զի գանցս աղէտիս այսորիկ յառաջ քան զձեռնադրելն զիս յեպիսկոպոսութիւն՝ եցոյց ինձ վերին կանխասացութիւն, գիտելութիւն յանուրջս, ըստ աւրինակի մարգարէական տեսլեանն, որ ցուցաւ սուրբ նահատակին Գրիգորի, գիտելութիւն իրաց առ ի յապայ եղելոցս: 13 Զոր եւ ձեզ պատմել այսաւր բռնադատիմ առ նեղել⁹ սրտի իմոյ, եւ ցուցանիմ անզգամ որպէս եւ սուրբ առաքեալն Աստուծոյ Պաւղոս, որ յաղաքս սուտ առաքելոցն եւ անաւրէն մշակացն՝ գրեաց պարծելով առ Կորնթացիսն զիւր ձգնութեանցն զհանդէսն: 14 Արդ՝ ունկնդիր լերուք ինձ մտադիւրութեամբ ամենայն բազմութիւնք ժողովրդոց, եւ պատմեցից ձեզ:

Ժէ. «Յառաջ քան զամս բազումս խորհուրդք անմխիթարք նեղէին զիս, անդադար զմտաւ ածելով եւ աղաչելով զԲարձրեալն՝ շնորհել ինձ արու որդի, որպէս եւ նախնեացն¹⁰ իմոց¹, որք յառաջ

1 Զ. թողացեալ մեղկի լոյծ առաջնորդաց
2 Զ. սրբոցն
3 Զ. այնպէս
4 Զ. պատասխանատութեամբ
5 Հմմտ. Գուգ. ԻԳ. 34:
6 Գուգ. Ի. 59
7 Մարթ. Ե. 44
8 Մարթ. Ի. 1. Հուսմ. Բ. 1
9 Հուսմ. Ժ. 1
10 Հուսմ. Ժ. Բ. 19

5 Զ. արդեւք
6 Զ. տեսանեմք
7 Ատ. օշեալ
8 Զ. զընթանուր
9 Զ. առ նեղեալ
10 Ատ. որպէս նախն...

քան զիս էին ամուսնացեալք յաղագս որ-
դէծնութեան: 2 Եւ արդ՝ վասն զի մատա-
կարարումն հզաւրին առ իւրաքանչիւր ոք
արդար է եւ ճանաչող առաւել քան եթէ
զոր մեք իմանամք եւ խորհիմք. եւ էի ես ի
մեծի² հինգշաբաթոջն ի զատկի աղուհա-
ցիցն ի հսկման, հաղորդեալ ի ժամ երեկո-
յին պաշտաման՝ սրբոյ եւ մեղսաքաւիչ
խորհրդոյ կենարարին³, ճաշակեալ այլ
բնաւ աւելի ինչ ոչ՝ բայց հաց եւ ջուր եւ
աղ, ըստ կանոնելոյ մեծի եւ սուրբ ժողո-
վոյն երեք հարիւր ութ եւ տասանցն, որք
ի Նիկիացեաց քաղաքին այսպէս կանոնա-
գրեալ հաստատեցին, զորոց կանոնադրու-
թիւն⁴ կնքեալ սուրբ Հոգին սահմանեաց:
3 Եւ կատարեալ կանոն յերկարման առա-
ջին⁵ գորողայիցն⁶, եւ դասք պաշտաւ-
նէիցն ընդ նստելն, ծանր նիրհամբ, ի
սաստկութենէ բազմաւրեայ տքնու-
թեանցն՝ որպէս կիսամեռք եղեն. որոց զա-
ւուրս քառասնորդացն⁷ ուժգին պահաւք
եւ անդադար աղաւթիւք զցայգ եւ զցերեկ
հանեալ էր. եւ մանաւանդ ի մեծի շաբա-
թուն առաւել եւս յաւելուածով գնոյնս ա-
ճեցուցանել փութային, ուշադրեալք ու-
րախալից վաստակով հասանել վարձուցն
հատուցման: 4 Եւ լոյս ճրագացն եւ կան-
թեղացն բորբոքեալ տոչորէր. եւ ընթեր-
ցողն կամաւ յերկարէր զկարդացմունսն,
յաղագս սակաւ մի առնլոյ ոգի եւ բաւելոյ
պաշտանէիցն առաջարկութեան կանո-
նին. մնային եւ ժողովրդոցն բազմութեան
ժողովելոյ ըստ սովորութեանն ի պաշտան
գիշերոյն. քանզի յորդոր կամաւորու-
թեամբն փափաքէր իւրաքանչիւր ոք, այր
եւ կին առ հասարակ, ժամանել արթնու-

թեամբ անձին փրկութեան: 5 Եւ ես նստէի
մերձ⁸ առ սեղանն Աստուծոյ ի սուրբ եկե-
ղեցւոջն Վաղարշապատ քաղաքի⁹:

6 ¹⁰Տեսիլ սրբոյն Սահակայ Պարթեւի,
զոր ետես ի Վաղարշապատ քաղաքի,
յորժամ նստէր ի սուրբ եկեղեցւոջն ի
վերայ բեմին մերձ ի սեղանն Աստու-
ծոյ ի սուրբ կաթողիկէիմ: 7 Արդ՝
գրեսցուք գտեսիլն, որ եմ բանք Հաւր
եւ Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյ եւ
Հոգւոյն սրբոյ:

8 «Եւ ահա յանկարծակի բացաւ հաս-
տատութիւնն երկնից¹¹, ընդ որ ծագեաց¹²
լոյսն սաստիկ եւ ելից զամենայն երկիր:
9 Եւ կանգնեալ երեւեցաւ ինձ յերկրի
բեմ¹³ չորեքկուսի ամպեղէն, որոյ բարձ-
րութիւնն հասանէր մինչեւ յերկինս, եւ
լայնութիւնն տարածեալ լնոյր զամենայն
երկիր: 10 Եւ ի վերայ բեմբին երեւէր
տետրասկեղ¹⁴ յոսկւոյ սրբոյ՝ խորանարդ,
ըստ արժանի սպասաւորութեան Տեառն,
ծածկեալ յոյժ բարակ կտաւով սպիտակա-
փայլ գունով: 11 Եւ ի վերայ խորանածեւ
ծածկութեանն¹⁵՝ յայտնապէս նշան տէրու-
նական խաչին երեւէր, որոյ երեւելու-
թիւնն ոչ նիւթեղէն, այլ լուսեղէն ցուցա-
նիւր: 12 Եւ յանկարծակի եղեւ շնչիւն
խաղաղասիգ¹⁶ աւդոյ, եւ բացաւ փեղկ մի
ծածկութի¹⁷ կտաւոյն. ընդ որ հայեցեալ
տեսի, եւ ահա կայր ի վերայ բեմբին սե-
ղան չորեքկուսի ականակապ, ի բազմա-
գունի ականց պատուականաց¹⁸ ընդելու-
գեալ: 13 Եւ ի վերայ սեղանոյն կայր հաց

1 Ձ. չի՞ որպէս եւ նախնեացն իմոց
2 ՁԱտ. եւ ես ի մեծի
3 Ձ. կենարար
4 Ատ. կանոնագրութիւն
5 Ձ. առաջի
6 ԲԳտ. գուրուղայիցն
7 Ատ. քառասնորդացն ԲԳտ. քառասնորդացն

8 ՁԱտ. չի՞ մերձ
9 Ձ. գկնի Վաղարշապատ քաղաքի ունի որում
վայ
10 ԲԳտ. չունին այս վերնագիրը
11 ԲԳտ. հաստատութիւնն վերին
12 ԲԳտ. ծագեալ
13 ԲԳտ. այստեղ եւ յետոյ՝ միշտ բեմ, բեմի...
14 Ատ. այստեղ՝ տետրակ սկեղ
15 Ձ. ծածկութիւն (վրան պատիւ). գուցէ՝ ծածկութիւն
16 Ձ. խաղաղասիգ
17 Ձ. ծածկութիւն (պատուով)
18 ՁԱտ. չի՞ պատուականաց

մի սուրբ եւ ողկոյց մի խաղողոյ¹, ըստ պատուականութեան² խորհրդոյ երկնաւոր փրկութեան: 14 Եւ մերձ ի սուրբ³ խորհուրդն երեւէր ծառ մի ձիթենի վարսաւոր, պտղալից յոյժ, գորոյ ոչ կարէի առնուլ զչափ բարձրութեանն եւ զլայնութեանն⁴. որոյ բերն էր բազմապտուղ եւ ատոք, եւ տեսիլն եւ գեղեցկութիւն՝ անպատում եւ սքանչելի: 15 Եւ որոշեալ⁵ չորք ոստք ճիթենւոյն՝ ի խոնարհ կողմ երկրի ձկտեալ մաւտէին. որոց երեք ոստք միաչափք եւ հասարակապտուղք երեւէին, եւ չորրորդն ի նոցանէ որպէս կիսաբաժին եւ նուազապտուղ⁷ ըստ երկայնաչափութեան երիցն երեւէին: 16 Եւ պտուղք⁸ չորեցունց ոստոցն ոչ ինչ բնաւ էին նմանք եւ կամ հաւասար պտղաբերութեան պտղաբոյժ ատոքութեանն այլ պտղոյ ձիթենւոյն, այլ նուազք⁹ առաւել թուով եւ վտիտք¹⁰ ատոքութեամբ, որպէս թէ¹¹ ծնկեալք էին:

17 «Եւ ընդ ահեկէ¹² բեմբին տեսի¹³ ատոն մի բարձր չորեքկուսի, ծովագոյն սառնակերպ, եւ ծածկեալ թանձր կտաւով թխագունիւ¹⁴: 18 Եւ վերացեալ կտաւն ի շնչմանէ քաղցր աւոյն եկելոյ՝ տեսի¹⁵, եւ ահա սկուտեղ արծաթի¹⁶ մեծ ի վերայ ատոնոյն: 19 Եւ ի վերայ սկտեղն¹⁷ կայր նափորտ մի բեհեգեայ ծալեալ եւ եղեալ¹⁸,

եւ առ նմին գունդ մի ոսկի բոլոր, եւ մագաղաթ հատուածաձեւ չորեքկուսի, գրեալ ի սկզբանն¹⁹ կարգս ինչ սակաւ՝ ոսկէտեսիլ գրով սքանչելապէս, իբր թէ²⁰ ձեռամբ գրչի ճարտարի. եւ ի միջոյ կողման մագաղաթին, հեռի յոսկէգիր կարգացն, երեւէին այլ կարգք ինչ²¹ եղծեալք ջնջագիրք, որոց ոչ ինչ բնաւ երեւէր տեսիլ գրոյն²² եւ կամ կերպարան²³: 20 Եւ հուսկ յեզր մագաղաթին²⁴, հեռի ի ջնջագիր կարգացն, դարձեալ տեսանէի այլ եւս կարգ մի եւ կէս կարգի, գրեալ²⁵ ոսկէգիր գրով առաւել սքանչելապէս, ըստ²⁶ տեսոյ առաջին կարգացն գրելոց ի սկզբանն մագաղաթին: 21 Եւ կիսագիր կարգին մինչեւ ցմիջոց գրոյն՝ եւս առաւելագոյն էր²⁷ ոսկուով, եւ այլն կարմրադեղով էր²⁸: 22 Եւ կային շուրջ զծնաւտիւք սկուտեղն անթիւ բազմութիւնք²⁹ տղայոց³⁰ արուաց, այլ սակաւ եւ իգաց. ամենեքեան պայծառացեալք³¹ լուսազգեստք³² էին: 23 Բայց ճառագայթք փայլատակման³³ պատմուճանաց նոցա՝ էր որ կարմրագոյն արծակէին նշոյլս³⁴, եւ էր որ այլ երփն երփն եւ գոյնս³⁵ ազգի ազգիս երեւէր³⁶: 24 Եւ դէմք ամենեցուն ի սուրբ սեղանն հայէին, չզարձուցեալ բնաւ ու-

1 Ձ. խաղող
2 ԲԳտ. ըստ պատուական
3 ԲԳտ. առ սուրբ
4 ՏՏ. լայնութեանն
5 Ձ. որոշել
6 ՁԱտ. միաչափ ձիթենւոյն... ձգեալ
7 Ձ. նուազապտուղ
8 Ձ. պտուղ
9 Ձ. նուազ
10 ԲԳտ. վտիտ
11 Ձ. որպէս (չի՛ք թէ)
12 Ձ. ահեկ
13 ԲԳտ. չի՛ք տեսի
14 Ձ. քիսագոյն. Ատ. քիսագոյն
15 Ատ. եւ տեսի
16 ԲԳտ. սկտեղ արծաթի
17 ՁԱտ. սկուտեղն
18 Ձ. չի՛ք եւ եղեալ

19 Ձ. հատաձեւ չորեքկուսի գրեալ սկզբմանն
20 Ձ. չի՛ք իբր թէ
21 ՁԱտ. կարգ ինչ
22 Ատ. գրոցն
23 Ձ. տեսիլ գրոյն կերպարան
24 Ատ. մագաղատին
25 ՁԱտ. չի՛ք գրեալ
26 Ձ. ոսկէգիր գրով առաւելապէս ըստ
27 ԲԳտ. եւ եւս առաւելագոյն էր. Ձ. չի՛ք էր
28 ՏՏ. եւ այլն (Ատ. մինչեւ) ցկատարումն կարմրադեղով երեւէր
29 ԲԳտ. բազմութիւն
30 Ձ. անթիւ տղայոց
31 Ձ. պայծառացեալ
32 ԲԳտ. լուսազգեցիկ
33 ԲԳտ. ճառագայթ փայլման
34 ՁԱտ. նշոյլք
35 Ձ. գոյն
36 ԲԳտ. չի՛ք երեւէր

րեք¹ գաչս իւրեանց ի խորհրդոյն փրկութեան:

25 «Եւ սկսաւ յանկարծակի սաստկապէս դղրդամբ շարժել աթոռն²: 26 Եւ զմանկտին, զոր տեսանէի ի տիս տղայութեան՝ առժամայն վաղվաղակի փոփոխեալք³ ի հասակ երիտասարդութեան՝ կատարեալք լինէին, եւ եղեալք թեւազգեցիկք՝ ի վեր ի սուրբ սեղանն, որ էր ընդելուզեալ⁴ ի բազմագունի ականց՝ թռուցեալ բնակէին եւ զՍուրբ Աստուածն երգէին⁵: 27 Եւ համբարձեալ սուրբ սեղանն հանդերձ նաւքաւք ի վեր քան զբարձրութիւն հաստատութեան երկնից՝ ծածկէր: 28 ⁶Եւ այսպէս եղեալ աներեւոյթ՝ տեսիլն ամփոփէր. եւ ես ի մեծ զարհուրումն ընկղմեալ ափշէի:

29 «Եւ ահա յանկարծակի կերպարան մարդոյ⁷ երեւէր ինձ յերկնից այր լուսեղէն⁸, որոյ տեսութիւն սաստկութեան լուսոյն մռայլեցուցեալ ծածկէր զարեգականն զլոյս⁹: 30 Եւ սլացեալ այրն հասանէր ուր եսն էի¹⁰: 31 Եւ իմ առաւել եւս հիացմամբ ափշեալ ի փայլակնացայտ երեւմանէ առնն՝ անկայ վաղվաղակի դողալով¹¹ ի վերայ երեսաց իմոց յերկիր¹². եւ նորա բուռն հարեալ կանգնեաց զիս եւ հաստատեալ կացոյց ի վերայ ոտից իմոց, եւ ասէցիս¹³. «Քաջալերեաց¹⁴, զաւրացի՛ր եւ մի՛

երկնչիր. այլ հաստատեա՛ զսիրտ¹⁵ քո յանուն հզաւրին, որ արար զամենայն եւ եցոյց քեզ¹⁶ զմեծ խորհուրդ յառաջատես արարչութեան իւրոյ»: 32 Եւ իմ ուշաբերեալ զաւրացայ ի բանէ նորա եւ կանգնեալ կացի ի վերայ ոտից իմոց¹⁷: 33 Եւ ասէցիս. «Վասն է՞ր ես տրտում, եւ կամ ընդէ՞ր զբազմունք ¹⁸նանրութեան պղտորեն զմիտս քո եւ զյատակ խորհրդոց քոց: 34 Վասն զի անգիտական խորհրդովք յածեցուցեալ զմիտսդ՝ խռովէիր վասն չլինելոյ քեզ արու որդի. որ քաջածանալթ էիր¹⁹ կամաց հզաւրին, որ գիտելութեամբ բաշխէ զիւրաքանչիւր աւզուտ, եւ ոչ զլացութեամբ խափանեալ²⁰ արգելու յուժեքէ զարժանն: 35 Եւ արդ՝ զթալով ի քեզ Բարձրեալն վասն սիրելոյ զքեզ՝ կամեցաւ հեռացուցանել ի քէն զայդպիսի ընդունայն մտածութիւնս²¹, եւ մխիթարեաց զքեզ տեսլամբդ այդուիկ²², որ ցուցաւ քեզ յայտնութիւն մեծ, ոչ միայն յառաջիկայս, այլ եւ ²³առ յապա ամենայն իրաց, որ լինելոց են²⁴ մինչ ի վախճան աշխարհիս, ծանոյց քեզ եւ²⁵ ամենայն հաւատացելոց ի բան նորա, որպէս ճշմարիտ նախնւոյն²⁶ քում²⁷, առն Աստուծոյ սրբոյն Գրիգորի. իսկ քեզ մինչ ի կատարած աշխարհի որ ինչ միանգամ լինելոց է՝ եցոյց զամենայն: 36 Եւ արդ՝ լո՛ւր, եւ պատմեցից

1 ԲԳտ. եւ ոչ ուրեք
2 Ձ. աթոռոցն. Ատ. աթոռոյն. այսպէս ըստ ԲԳտ.
3 ԲԳտ. փոփոխեալս
4 Գտ. որ ընդելուզեալ
5 ԲԳտ. չի՛ք եւ զՍուրբ Աստուածն երգէին
6 ՁԱտ. չի՛ք եւ այսպէս եղեալ աներեւոյթ... ընկղմեալ ափշէի
7 Թուի ուղղելի ի կերպարան մարդոյ
8 Ձ. այլ եւ լուսեղէն
9 ԲԳտ. լոյս
10 ԲԳտ. եսն կայի
11 Ձ. չի՛ք դողալով
12 ՁԱտ. չի՛ք յերկիր
13 ՁԱտ. չի՛ք ցիս
14 Ձ. քաջալերեա

15 Ձ. գսիրտս
16 ԲԳտ. զամենայն երեսելիս եւ աներեւոյթս եւ շնորհեալ եցոյց քեզ
17 ՁԱտ. չի՛ք եւ կանգնեալ կացի ի վերայ ոտից իմոց
18 ՁԱտ. ճանճութեան պղտորեն զխորհուրդս քո
19 Ձ. որ քաջամօթ էր
20 ՁԱտ. չի՛ք խափանեալ
21 ԲԳտ. դարձուցանել ի քէն զայդպիսի մտածութիւնս
22 Ձ. մխիթարեաց տեսլամբդ *այդուիկ
23 ԲԳտ. առ ի յապա... ի վախճան ժամանակի
24 ՁԱտ. այլ եւ առ յապա ամենայն լինելոցն
25 Ձ. չի՛ք քեզ եւ
26 Ատ. նշմարիտ առ նախնոյն
27 Ձ. նշմարիտ նախնոյն քո սրբոյն

քեզ զմեկնութիւն մեծի յայտնութեանդ¹, որպէս ինձ հրամայեցաւ ի վերին զաւրութենէն²՝ ծանուցանել քեզ զամենայն. եւ դու ունկնդիր եղեալ բազում զգուշութեամբ՝ գրեա՛ ի տախտակս սրտի քո անմոռաց. զոր եւ ի մագաղաթի դրոշմեալ թողցես³ հաւատացեալ ժողովրդոց զգուշութիւն անսխալ⁴ մինչեւ⁵ ի վախճան աշխարհի⁶:

37 Մեկնութիւն տեսեալ սրբոյն Սահակայ ի հրեշտակէ Աստուծոյ. գոր եցոյց յայտնի ըստ իւրաքանչիւր գլխոց եւ միոյ միոյ տանց, վասն կեանաց մարդկան եւ կատարածի աշխարհի:

38 Տեսիլ սրբոյն Սահակայ:

39 «⁸Ջբանալ հաստատութեան երկնից զոր տեսեր եւ գտարածել լուսոյն սաստիկ ընդ ամենայն երեսս երկրի. քանզի ահա ի գալստենէ⁹ կենարարի Որդւոյն¹⁰ Աստուծոյ բացեալ է դուռն շնորհի ողորմութեան նորա առ ամենեսեան, որ սիրեն զնա եւ պահեն զբան հրամանի նորա¹¹, յորս ծագեալ լուսաւորէ լոյս փառաց վարդապետութեան նորա: 40 Եւ բեմքն չորեքկուսի կանգնեալ որ երեւեցաւ քեզ, բարձր յերկրէ մինչեւ յերկինս՝ հաւատն ճշմարտութեան է, որով վերանան արդարքն ի ծանրութենէ աշխարհիս կենաց ի թեթեւութիւն երկնից բնակութեանն: 41 Եւ զի ամպեղէն գունով երեւեցաւ բեմքն՝ վասն զի որ վերացաւ ամպով¹²՝ նոյն գալոց է վերացուցանել ընդ իւր զարդարս, ուր բա-

զում աւթեւանք են¹³ ի տան արքայութեանն Հաւր. զոր եւ դու տեղեկացեալ ուսար¹⁴ ի սուրբ Հոգւոյն, որ խաւսէր ընտիր¹⁵ արամբն Պաւղոսի, թէ Ամպով¹⁶ յափշտակիմք ընդ առաջ Տեառն յաւդս¹⁷: 42 Եւ տետրասկեղն ոսկի, որ ի վերայ բեմքին, զորով էր արկեալ մաքուր կտաւն բարակ¹⁷, որով ծածկեալ էր սուրբ սեղանն եւ որ ի նմա խորհուրդն՝ գիտեա՛ եւ ծանի՛ր, զի ծածուկ եւ անյայտ է խորհուրդ աստուածային գիտութեանն, պատուականութեամբ եւ մաքրութեամբ՝ ըստ պատուականութեան մաքուր¹⁸ ոսկւոյն եւ լուսափայլ մաքրութեան կտաւոյն¹⁹. յորոյ վերայ կանգնեալ²⁰ նշան²¹ կենդանացուցիչ խաչին որ երեւէր՝ կենդանացեալ²² կանգնեցան ամենայն արարածք, գլորեալք մեղաւք. եւ դարձեալ, զի նախ խաչն երեւի ի գալստեանն Քրիստոսի, եւ ապա յայտնի խորհուրդ դատաստանին եւ հատուցման ըստ իւրաքանչիւր գործոց:

43 «Եւ զի եղեալ աւղ քաղցրաշունչ, որ եբաց զմասն ինչ կտաւոյն՝ ի մի՛տ առ, զի ցուցաւ²³ քեզ ի սուրբ Հոգւոյն²⁴ քաղցր խաղացմունք, որ յայտնէ սրբոց իւրոց խորհուրդ ծածկեալ՝ աստուածութեան իւրոյ: 44 Ընդ որով կայր սեղանն ոսկի ի պատուական ականց ընդելուզեալ - սրբոյ Երրորդութեանն ծանուցանի միասնակա-

1 ՁԱտ. չի՛ մեծի յայտնութեանդ
2 ՁԱտ. չի՛ ի վերին գորութենէն
3 ՁԱտ. գրով թողցես
4 Ձ. անսխալ. ՏՏ. անսխալ
5 ՏՏ. մինչ
6 ԲԳտ. ի վախճան ժամանակի
7 ԲԳտ. չունին վերնագիր
8 Ձ. բանալ... եւ տարածեալ լոյսն
9 Ձ. գալստեան. Ատ. ի գալստեան
10 ՁԱտ. կենդանի որդւոյն
11 ՁԱտ. չի՛ նորա
12 Ձ. վասն զի վերացաւ ամպով

13 ԲԳտ. բազում են եւ անթիւ օթեանք
14 ՁԱտ. գոր եւ քո ուսեալ
15 Ձ. չի՛ ընտիր
16 Ձ. ամպով
17 Ը թէ... Գ. 16
17 Ձ. գմափուր կտաւն գրարակ. Ատ. եւ բարակ
18 Ձ. չի՛ մափուր
19 Ատ. լուսափայլութիւն մափուր կտաւոյն
20 Ատ. տեսանէիր կանգնեալ
21 ՁԱտ. գնշան
22 Ձ. խաչին երեւեր կենդանացեալ. Ատ. խաչին որ երեւեր, յոր կենդանացեալ. ԲԳտ. խաչին՝ որով երեւեր, կենդանացեալ
23 ԲԳտ. իմա զի ցուցաւ
24 Ձ. սուրբ հոգւոյն

նութիւն¹. որ զվարս եւ զճգնութիւն ար-
դարոցն որպէս զպատուական ականց զա-
նազանումն առ ինքեան տպաւորեալ
²զուարճացուցանէ, որք զմարմին եւ զա-
րիւն Փրկչին արժանաւորապէս ճշմարտու-
թեամբ, բազմեալք ընդ նմա, ճաշակեն ի
սուրբ սեղանոյն. ըստ երեւելոյ քեզ հացն
եւ ողկոյզն ի վերայ սեղանոյն՝ աւրինակ
մարմնոյ եւ արեան կենարար չարչարա-
նացն Տեառն ցուցանի³:

45 «Իսկ երեւումն քեզ սքանչելատե-
սիլ⁴ ձիթենւոյն, որ էր հուպ առ տէրու-
նեան խորհուրդն, բարձր եւ վարսաւոր
բազմաբեր պողպից՝ զտուրս եւ զողոր-
մութիւն եւ զսէր մարդկան⁵ որ առ մի-
մեանս՝ եցոյց քեզ: 46 Քանզի մաւտ եւ ա-
ռաւել եւս պատուական է աստուածու-
թեանն աղքատսիրութիւն⁶ յամենայն բա-
րեգործութիւնս, որով եւ առաջին ար-
դարքն ընտիրք երեւեցան, Աբրահամ, Ի-
սահակ եւ Յակոբ⁷. առանց որոյ եւ կուսա-
նացն արհամարհեալ վաստակք կուսու-
թեան՝ արտաքոյ հարսանեացն ընկեցան:
47 Սովաւ ճանաչի յանձինս մարդկան⁸
կնիք քարոզութեանն Քրիստոսի, որ ա-
սացն, թէ Յայսմ ծանիցեն ամենեքեան⁹ թէ
իմ աշակերտք է՞ եթէ սիրիցէք զմիմեանս՝.
եւ մանաւանդ որ առատապէս զուարթա-
մտութեամբ կամաւ կատարեսցէ¹⁰ զսիրոյն

պատուիրան, ոչ միայն յաղքատս, այլ եւ
յրնկերս եւ յեղբարս եւ առ ամենեսեան, ո-
րով¹¹ հաստատի խաղաղութիւն աշխար-
հիս, եւ տէրն փառաց բնակէ¹² ի մէջ նոցա,
չնորհելով զհանգիստ ¹³եւ զառատաբերու-
թիւն երկրի, որպէս տեսանէիր բարձր զձի-
թենին լիապտուղ եւ վարսաւոր:

48 «Եւ ոստք չորք ձիթենւոյն, որ ի
խոնարհ կողմ երկրի ձգտէին երեւելովն¹⁴,
երեք ոստք հասարակատեսք չափով, եւ
այն առաւել¹⁵ միաթիւք պտղովք, եւ չոր-
րորդն¹⁶ ի նոսա, զոր կիսաչափ ըստ հասա-
րակութեան երիցն եւ պակասաւոր ըստ
պտղաբերութեանն¹⁷ տեսեր, որոց¹⁸ չորե-
ցունց պտուղքն վտիտք էին եւ թառամք,
եւ բերքն պակասք եւ անմանք քան զայլ
ատոքատեսիլ պտուղս¹⁹ ձիթենւոյն - արդ
ամփոփեա՛ զունկնդրութիւն մտաց քոց,
լուր եւ ասացից քեզ²⁰՝ զոր ինչ սահմա-
նեացն²¹ Բարձրեալն. յայսմ հետէ մինչեւ ի
վախճան աշխարհիս՝ երեք տեսներեակք
ամաց²² եւ կէս տասներեկի համառաւտես-
ցի ի վերայ ամենայն աշխարհի, մինչեւ
յերեւումն պղծոյն անապատի, զոր Դանիէլ
մարգարէի ասացեալ է սուրբ Հոգւոյն²³. եւ
լինին սոքա յայտնապէս թոռով ամք երեք
հարիւր յիսուն, ըստ միազոյգ պտղոց երից

1 Ատ. գարբոյ երրորդութեանն ծանուցանէ զմիասն...
2 ԲԳտ. գուարեմանայ, որք գնաշակ կենաց զմար-
մին... արժանապէս
3 ԲԳտ. չարչարանացն ծանուցաւ
4 Ձ. սփանչելի տեսիլ
5 Ձ. եւ զողորմութիւն ամենայն մարդկան. Ատ. եւ
սէր մարդկան
6 ԲԳտ. եցոյց քեզ ընդունողն: Քանզի մօտ եւ ա-
ռաջին եւ պատուական աստուածութեանն է
աղիատսիրութիւն
7 ՁԱտ. արդարքն արբահամ, իսահակ եւ յակոբ
ընտիր երեւեցան
8 Ձ. յամուան մարդկան
9 ԲԳտ. ամենեքեան զճեզ
՝ Յ՝ՎՃ. Ժ՝Գ՝ 34
10 ՁԱտ. զուարթութեամբ կատարեսցէ

11 ՁԱտ. եւ յամենայն որով
12 Ձ. բնակեալ
13 ԲԳտ. եւ զառատաբար պտղաբերութիւն երկ-
րի... եւ լիապտուղ
14 ԲԳտ. ձգտեալ երեւելով
15 ՏՏ. եւ էին առաւել. «Հին օր. անառաւել» (ծմբ.
ԲԳտ.)
16 ԲԳտ. զչորրորդն
17 Ձ. պակասաւորութեան ըստ պտղ...
18 ԲԳտ. յորոց
19 Ատ. պտուղք
20 ԲԳտ. չիք քեզ
21 Ձ. զոր սահմանեաց
22 ՁԱտ. երեւտասան երեք ամաց
23 ՁԱտ. զոր ի Դանիէլէ մարգարէէ. թուի մարգա-
րէի կամ ի սուրբ Հոգւոյն...

ոստոցն եւ կիսոյն¹: 49 Եւ զի տեսեր զպտուղ ոստոցն թառամս եւ ծնկեալս եւ ոչինչ բնաւ նմանս ա՛յլ պտղոցն որ ի ձի- թենւոջն էին. տե՛ս ճշգրտապէս եւ ծանի՛ր, զի բարձեալ է սէր եւ արդարութիւն յամե- նայն մարդոց², որք ստույթեամբ եւ ոչ ստուգութեամբ կարծեցուցանեն զանձինս սիրունս³ եւ պատուիրանապահս. եւ այն յայտնի գրեալ կայ եւ կնքեալ ի դպրու- թեան⁴ ամենագիտին Աստուծոյ, որ ներէ երկայնմտութեամբ եւ հատուցանէ անա- չառութեամբ:

50 «Եւ ընդ ահեկէ բեմբին որ ցուցաւ քեզ աթոռ չորեքկուսի ծովագոյն սառնա- կերպ՝ զնստումն գահու քահանայու- թեանն⁵ եւ թագաւորութեանն ցուցանէ, զոր արդարեւ Բանն Աստուած⁶ հաստատէ: 51 Յորոյ վերայ կայր սկուտեղն⁷ արծաթի. քանզի իբրեւ զարծաթ ընտիր եւ փորձ լուսափայլ՝ յամենայն ազգս⁸ ընդունողաց սփռեալ տարածեցաւ բանն. զոր եւ սաղմո- սերգն⁹ վարդապետէ սուրբ Հոգւովն¹⁰, յա- սելն, թէ Բանն Տեսոն որպէս զարծաթ¹¹ ընտրեալ եւ փորձեալ յերկրէ՝. եւ զասելն յերկրէ՝ գիտասցես, եթէ գերեւումն Որդ- ւոյն Աստուծոյ մարմնով¹² ի սուրբ կուսէն յայտ առնէ մարգարէն: 52 Եւ զի երեւե- ցաւ քեզ ծովագոյն սառնանման տեսիլ ա- թոռոյն՝ նշանակեալ ցուցանէ զժփումն ա-

լէկոծութեան աշխարհիս Հայոց: 53 Քան- զի եւ թխագոյն թանձր կտաւոցն ծած- կումն՝ զաւրինակ բերէ զթանձրամած սգոյն, որ ունելոց է զաշխարհս ամենայն. վասն զի տեսիլդ ի վախճան է: 54 Եւ նա- փորտն բեհեզեայ, զոր տեսանէիր ծալեալ եւ եղեալ ¹³ի վերայ սկտեղն, եւ գունդն ոսկի որ կայր մերձ նափորտանն՝ նշանակէ մինն զքահանայութիւնն, եւ միւսն զթա- գաւորութիւնն: 55 Եւ զի ոչ ոք էր արկեալ զիւրեաւ զնափորտն, եւ ոչ այն ոք էր որ զգունդն ունէր ի ձեռին՝ լո՛ւր ստուգա- պէս, զի լուսցէ մերձ ընդ մերձ թագաւո- րութիւն յազգէդ Արշակունեաց, եւ քահա- նայութիւն ի ցեղէ արժանաւոր քահանա- յապետին Գրիգորի:

56 «Եւ մագաղաթն¹⁴ հատուածածեւ¹⁵, որ ցուցաւ քեզ գրեալ ի սկզբանն կարգս ինչ ոսկեղէն գրով՝ զձեռնադրութիւն ա- րանց սրբոց եցոյց քեզ շնորհք Հոգւոյն սրբոյ, որք ի գաւակէ երանելոյն¹⁶ Գրիգո- րի յաջորդեսցեն¹⁷ արժանապէս զաթոռ քահանայապետութեան. նոքա են արք ըն- տիրք, գրեալք ոսկետեսիլ գրով ի դպրու- թիւն կենաց: 57 Եւ զի երեւեցաւ ի միջոյ կողմն մագաղաթին, հեռի յոսկէգիր կար- գացն, կարգք ինչ խանգարեալք¹⁸ եւ ջնջագիրք¹⁹՝ գիտեա՛, զի նստելոց են քա- հանայապետք ոմանք յաթոռ սրբոյն Գրի- գորի, ²⁰որք ոչ ըստ հրամանի սրբոց առա- քելոցն եւ ոչ ըստ կանոնի սուրբ ժողովոյն երեքհարիւր ութուսասանիցն²¹ լինին ձեռնադրեալք յերկնաւոր պատիւ²², այլ

1 Զ. ըստ միագուց պտղոյ երից ոստոցն եւ պտղոց եւ կիսոց. Ատ. ... երից ոստոցն եւ պտղոց եւ կիսոյն
2 Զ. մարդոյ
3 ԶԱտ. սիրուն
4 ԶԱտ. ի դպրութիւն
5 ԶԱտ. զնստել քահանայութեան
6 Զ. զարդարել բանն աստուծոյ. Ատ. զոր արդա- րել բանն աստուծոյ
7 ԲԳտ. սկտեղն
8 Զ. ազգ
9 ԶԱտ. սաղմոսերգուն
10 Զ. սուրբ հոգւոյն. Ատ. ի սուրբ հոգւոյն
11 ԶԱտ. իբրեւ զարծաթ
12 Սաղմ. ԺԼ՝ 7
13 Զ. չի՛ մարմնով

13 ԶԱտ. ի վերայ սկտեղիւն... կայր ի վերայ նա- փորտին
14 ԶԱտ. այստեղ եւ յետոյ՝ մագաղաթ
15 Զ. հատածեւ. ԲԳտ. հատածածեւ
16 ՏՏ. երանելոյն
17 ԲԳտ. յաջորդեն
18 Զ. կարգ ինչ *հանգարեալք...
19 Ատ. կարգ ինչ խանգարեալ եւ ջնջագիր
20 ԲԳտ. որ ոչ... պատուական սուրբ ժողովոյն
21 ԲԳտ. ութուսասանցն
22 ԲԳտ. յերկնաւոր պաշտօն

ըստ փառաց աշխարհիս ¹ձգտին ի պատիւն² յանդգնութեամբ, որք են արծաթասէրք առաւել քան աստուածասէրք: 58 Եւ վասն զի խոտան է քահանայութիւնն³ եւ ոչ ըստ Հաճոյից⁴ Բարձրելոյն՝ ջնջեալ են նոքա ի դպրութենէ երկնից բարութեանն⁵, տալով դատաստան⁶, գեհնինն այրմամբ, զանձանց եւ զժողովրդոցն⁷ կորստեան: 59 Եւ այլ կարգն եւ միւս եւս կէս կարգին⁸, որ երեւեցաւ քեզ զրեալ սքանչելապէս ոսկի գրով ի ստորին եզեր մագաղաթին՝ ծանի՛ր Հաւաստեաւ, զի մերձ յերեւոմն պղծոյն անապատի դարձեալ յառնէ թագաւոր յազգէդ⁹ Արշակունեաց, եւ նորոգի աթոռ Հայրապետութեան ի շառաւեղէ¹⁰ սրբոյն Գրիգորի: 60 Եւ վասն զի¹¹ ոչ էին արհամարհեալք եւ ընկեցեալք յերկիր ի կոխումն, այլ յայտական երեւմամբ կայր գունդն¹², եւ ծալեալ պատուականութեամբ ցուցաւ նափորտն¹³, որ եւս առաւել Հաստատապէս¹⁴ ցուցաւ քեզ. եւ ծանոյց զայս¹⁵ վերին ազդեցութիւնն սքանչելատեսիլ ոսկէգիր կարգովն եւ կարգակիսաւն¹⁶, որ ի ժամանակս գոռոզացելոյ թշնամւոյն արդարութեան նստի¹⁷ քահանայապետ արդար, ի ցեղէ¹⁸ սրբոյն Գրիգորի. եւ քահանայացեալ առաջինն կատարէ

զաւուրս իւր¹⁹, կրեալ²⁰ ճգնութիւնս բազումս ի սուտ առաքելոց իշխանին կորստեան, եւ վախճանի խաղաղական Հանգստիւ²¹ եւ ոչ սրով: 61 Եւ միւս զաւակ նորին յաջորդեալ զաթոռ քահանայապետութեանն՝ ²²բազում եւ ազգի ազգի Համբերեալ քերանաց եւ գանից, սովոյ եւ հալածանաց²³ եւ դառն նեղութեան²⁴ ժամանակս բազումս՝ յանաւրէն իշխանին²⁵ դահճացն սրով ընկալցի զվճիռ մարտիրոսութեան²⁶: 62 Այն զի ցուցաւ քեզ ի կարգին մասն մի ի գրելոցն²⁷ կարմրադեղով՝ ստուգեալ Հաւատարմութեամբ դաւանեաց զկատարումն մարտիրոսութեանն, որ դիպելոց է սրբոցն:

63 «Եւ որ երեւեցաւ քեզ բազմութիւնք²⁸ տղայոց շուրջ կալով ի վերայ արծաթի սկտեղն²⁹, զուարթացի՛ր ցնծալից³⁰ ուրախութեամբ. զի ահա յարգանդէ զաւակիրդ, որ տուաւ քեզ յԱրարչէն, ելցեն բազում շառաւեղք³¹, արք ընտիրք զաւրութեամբ. ընդ որս³² միաբանեալ³³ եւ այլ բազմութիւնք լաւ արանց³⁴, յազգէ նախարարացդ Հայոց. որք զաւրացեալք սուրբ բանիւն Աստուծոյ եւ գյարուցմունս³⁵ թագաւորաց եւ զսպառնալիս իշխանաց առ ոչինչ Համարեալ³⁶՝ միացուցանեն՝ զան-

1 Ձ. ձփտին... որք արծաթասէրք առաւել են քան
 2 ՁԱտ. չի՛ք ի պատիւն
 3 ԲԳտ. խոտան եւ օտար է քահանայապետութիւնն
 4 Ձ. ոչ հաճոյից
 5 ԲԳտ. բարութեանն
 6 Ձ. դատաստանաւ
 7 ԲԳտ. ժողովրդեանն
 8 ՁԱտ. կարգ մի եւ կէս կարգին
 9 Ձ. յազգէտ
 10 ՏՏ. ի շառաւիղէ
 11 ԲԳտ. Գրիգորի: Վասն զի
 12 Ձ. կայ գունդն
 13 ԲԳտ. ցուցաւ քեզ նափ...
 14 Ձ. չի՛ք հաստատապէս
 15 Ատ. չի՛ք զայս
 16 ՁԱտ. կարգակիսովն
 17 ՏՏ. նստցի
 18 ԲԳտ. ի ցեղաբնիկ վիճակէ ցեղին

19 ՁԱտ. կատարէ զկեանս իւր
 20 Ձ. կրել
 21 ՁԱտ. հանգստեամբ
 22 ԲԳտ. եւ բազում... եւ սովոյ
 23 Ատ. եւ գանից, սովոյ եւ հալած...
 24 Ձ. եւ գանից, սովոյ, նեղութեան
 25 ՁԱտ. չի՛ք իշխանին
 26 ԲԳտ. զվախճանմարտիր...
 27 ԲԳտ. գրելոցն
 28 ՁԱտ. բազմութիւն
 29 ՁԱտ. սկտեղն
 30 ԲԳտ. արծաթ սկտեղն, զուարթատեսիլ ցնծալից
 31 ՏՏ. շառաւիղք
 32 Ձ. ընդ որ
 33 ԲԳտ. միաբանեալք
 34 Ձ. չի՛ք լաւ արանց
 35 Ձ. աստուծոյ, գյարուցմունս
 36 Ձ. համարել

ձինս ընդ յոյսն բաղձալի երկնաւոր կոչմանն, չհայեղով ի մեծութիւնս սնոտիս եւ ոչ ի փառս առժամայնս. ընդ որոյ վաճառեալ ոմանց² զփառս անեղծին Աստուծոյ, ընդ սնոտի եւ ապականացու կենաց աշխարհիս՝ ուրացողք³ լինին. վասն զի մաւտ է առ դուրս վաճառ՝ թուլացելոցն ի կորուստ, եւ հասեալ կայ հուպ աւգնութիւն՝ զաւրացելոցն ի փրկութիւն: 64 Յորս եւ դու⁴ հայեցեալ տեսեր⁵ շուրջ զաստուածային սեղանովն պարելով զտղայսն, չհայեղով բնաւ⁶ ի սայթաքմունս սնոտի հեթանոսական պաշտամանն. յորոց ոմանք կատարելութեան հասեալք՝ մարտիրոսական պսակին լինին արժանիք⁷: 65 Եւ այլք յարանց բազմաց⁸, եւ ոչ միայն յարանց⁹, այլ զտանին եւ ի կանանց, որք թէպէտ եւ ոչ սրով, այլ ի շնորհաց սուրբ Հոգւոյն զաւրացեալք¹⁰ բազում բարեգործութեամբք կատարին: 66 Որպէս երեւէին¹¹ քեզ լուսափայլ նշոյլք արձակեալք ի մանկտոյն. յորոց ոմանց կարմրագոյն փայլմամբ երփն երփն էր գոյնն¹²՝ զկատարելոցն արեամբ գուշակէ¹³ զնահատակութիւն¹⁴. եւ զայլոցն պէսպէս ճառագայթիւք ցուցանէր¹⁵ զշողումն¹⁶՝ որպէս զբազմափայլ¹⁷

գոյնս լուսաւորութեան առաքինի մարդոց¹⁸. վասն զի բազում եւ անթիւ են ճգնութիւնք¹⁹ եւ վաստակք արանց արդարոց²⁰:

67 «Եւ վասն զի շարժեցաւ սաստիկ դժոխքմամբ աթոռն զոր տեսեր, եւ որ երբեմն տղայք քեզ երեւէին, յաճումն կատարելութեան բովանդակեալք, յերկրէ յերկիրս թուլցեալ համբարձան²¹՝ բովանդակապէս²² զերկրիս կենցաղս արդարոցն եւ ի յերկիրնս զլինելոց նոցա զհրեշտականման փոխումն եցոյց քեզ պարզեատուն²³ բարեաց: 68 Քանզի իբրեւ զտղայս կացին յաշխարհիս արդարքն անմեղութեամբ²⁴, չդարձուցանելով ուրեք²⁵ զհայեցուածս մտաց իւրեանց՝ ի զբազմունս նանրութեան, այլ ուշադրեալք ի հրաւիրումն երկնաւոր կոչմանն ուրախութեան հային²⁶: 69 Քանզի բազում եւ խիստ դժոխքմունք²⁷ յայսմ հետէ լինելոց են յաշխարհիս. յարուցմունք թագաւորաց ի վերայ միմեանց, սովք եւ սասանութիւնք եւ բազում նեղութիւնք²⁸, որք զգալուստ²⁹ որդւոյն կորստեան նշանակեն, որ եկեալ նստիցի ըստ գրեցելումն³⁰ ի տեղւոջն սրբութեան, ցուցանելով զինքն Աստուած³¹. որ հաշի եւ մաշի ի վերին զաւրութենէն. զոր տէր Յիսուս սատակեսցէ³²

1 ԲԳտ. համարեալ արհամարհեսցեն, միացուցեալ
 2 Ձ. չի՞ ոմանց
 3 ՁԱտ. ուրացող
 4 ՁԱտ. յորում եւ դու
 5 ԲԳտ. հայեցեալ շնորհի ակամբ տեսեր
 6 Ձ. չպահելով բնաւ
 7 ՁԱտ. արժանաւորք
 8 Ատ. եւ այլ արանց բազմ...
 9 Ձ. չի՞ եւ այլ յարանց բազմաց, եւ ոչ միայն յարանց
 10 ՁԱտ. զօրացեալ
 11 ՁԱտ. երբեիմ
 12 ԲԳտ. յորոց կարմրագոյն փայլմամբ երփնէր գոյնն. ՁԱտ. յոմանց (չի՞ յորոց)... երփն երփն ներկոյն
 13 ԲԳտ. ցուցանէ գուշակելով
 14 ՁԱտ. զկատարելութիւն եւ զնահատակութիւն
 15 ՁԱտ. ծանուցանէր
 16 Ձ. զշաւղումն
 17 ԲԳտ. որպէս եւ զբազմափայլ

18 ՁԱտ. մարդոյ
 19 ԲԳտ. բազում են եւ անթիւ նզովութիւն
 20 ԲԳտ. արդարոց եւ սրբոց
 21 ՁԱտ. ի յերկիրնս համբարձային
 22 ԲԳտ. բովանդակապէս քեզ
 23 ԲԳտ. փոփոխումն եցոյց պարզեատուն
 24 ԲԳտ. յաշխարհի կացին արդարքն անմեղութեամբ
 25 ԲԳտ. չդարձուցանելով եւ ոչ ուրեք
 26 ԲԳտ. երկնաւոր ուրախութեանն եւ եք հային
 27 Ձ. բազում եւ խիստ թագաւոր դժոխքմունք. Ատ. բազում եւ խիստ թագաւորք դժոխքմունք
 28 Ձ. նեղութիւնք-ի փոխանակ ունի ընկղմելութիւնք. «Չիմ օր. ընկղմելութիւնք» (ծնք. ԲԳտ.)
 29 ԲԳտ. զմտաւոր գալուստ
 30 ԲԳտ. ըստ գրեցելոցն
 31 Ձ. սաստուածս
 32 Ձ. սատակեսցէ զնոսա

Հոգևով բերանոյ իւրոյ: 70 Եւ յայնժամ կատարեալ վարուք առաքինութեամբ թուիցեն¹ արդարքն ի յաւիտենից² յարկան եւ այնպէս յամենայն ժամ ընդ Տեառն լինիցին: 71 Եւ ապա յայտնապէս կատարի³ առ նոսա բանն Տեառն⁴, որ ասէ, թէ Ուր եսն եմ՝ անդ եւ պաշտաւնեայն իմ եղիցի⁵: 72 Եւ դու կնքեա՛ զտեսիլդ, որ ցուցաւ քեզ յայտնութիւն⁶ ի բարձանց. քանզի ոչ վրիպեսցի այտի բան մի⁷՝ մինչեւ կատարեսցի ամենայն:

73 «Եւ ես որպէս ի քնոյ⁸ զարթուցեալ ի տեսլենէն, զոր եցոյց ինձ Բարձրեալն որպէս արթնութեամբ⁹ յայտնապէս, եւ ի զարմացման մեծի եղեալ՝ փառաւորեցի զմարդասէրն Աստուած, որ արժանի արար զանարժանութիւնս իմ այսպիսի ահաւոր տեսլեան⁹: 74 Եւ լռեալ¹⁰ դադարեցի յայտնել զայս¹¹ ումեք մինչեւ ցայսաւր: 75 Եւ արդ պատմեցի ձեզ ոչ միայն առ նեղել սրտիս, այլ եւ թաքուցանել երկուցեալ. զի մի երբէք¹² իբրեւ զլացող¹³ պատուհասեալ դատեցայց¹⁴ ի ցուցողէ յայտնութեանս այսորիկ¹⁵. որ եւ գրով իսկ հրամայեաց ինձ¹⁶ զաւանդս զայս թողուլ աշխարհի»:

ԺԸ. Եւ լռեալ զայս ամենայն խաւսս բազմութեան աւագացն¹⁷ Հայոց, տանուտերացն եւ սեպհացն եւ միահամուռ ժողովրդոցն բազմութեան ի սուրբ Հայրապետէն Սահակայ՝ յարտասուս հարեալ զարհուրեցան: 2 ¹⁸Եւ այնուհետեւ ոչ ոք ինչ իշխէր յաղագս այսպիսի բանից ասել ինչ ընդ սրբոյն եւ կամ ճառել:

3 Եւ յայնմհետէ ամփոփեալ զինքն առաքինւոյն¹⁹ յամենայն աշխարհածուփ զբաւսանաց՝ աղաւթից միայն պարապէր եւ վարդապետութեան. վասն զի բազումք յեպիսկոպոսաց եւ յայլոց պատուական²⁰ քահանայից ոչ երբէք²¹ ժուժէին տեւել եւ մեկուսանալ ի մշտաբուղիս²² աղբերէ²³ վարդապետութեան²⁴ սրբոյն, ո՛ւր ուրեք եւ դիպէր ի տեղիս²⁵, ի յոստանի եւ կամ ի հովս²⁶: 4 Եւ կեցեալ²⁷ ամս բազումս եւ հասեալ ի յերկար ծերութիւն՝ վախճանեցաւ խաղաղական հանգստիւ ի զաւառին Բագրեւանդայ, ի գիւղն²⁸ որ անուանեալ կոչի Բլուր, ի սկզբան ամին երկրորդի Յագկերտի որդւոյ Վռամայ թագաւորին Պարսից, յամսեանն նաւասարդի, որ աւր երեսուն էր ամսոյն, յերկրորդ²⁹ ժամու³⁰ աւուրն. որ եւ զաւր ծննդեան սրբոյն ի ստոյգ գիտողաց³¹ եւ ի Պատմութենէ երա-

1 ԲԳտ. քոչիմ
 2 ՁԱտ. արդարքն յաւիտենից
 3 Ձ. չի՛ կատարի
 4 ԲԳտ. բանն տէրուցեան բարբառոյն
 5 Յ՝ՎԸ. ԺԻ 26
 6 ԲԳտ. ցուցաւ քեզ թուով յայտնութիւն
 7 ՁԱտ. չի՛ մի
 8 ԲԳտ. իբրեւ ի քնոյ
 9 ՁԱտ. որպէս եւ արթնութեամբ
 9 ԲԳտ. այսպիսի մեծ եւ ահաւոր տեսչութեան
 10 ԲԳտ. դադարեցի ի յայտնելոյ... մինչեւ ցայսօր ժամանակի
 11 ՁԱտ. զայս յայտնել
 12 ԲԳտ. չի՛ երբէք
 13 Ձ. մի՛ երբէք զլացող
 14 Ձ. դադարեցայց
 15 ՁԱտ. չի՛ այսորիկ
 16 ՁԱտ. հրամայեցաւ ինձ

17 ԲԳտ. աւագանւոյն
 18 ՁԱտ. ունիմ՝ եւ այնուհետեւ ոչ ոք (Ձ. չի՛ ոք) իշխէր ինչ յաղագս այսպիսի բանից խօսել ընդ նմա: Ապա վերնագիր՝ Մահն սահակայ եւ մեսրոբայ: Ապա կրկնութեամբ՝ եւ այնուհետեւ ոչ ոք ինչ իշխէր յաղագս այսպիսի բանից եւն:
 19 ՁԱտ. առաքինւոյն
 20 ԲԳտ. ի պատուական
 21 ՁԱտ. եւ ոչ երբէք. ԲԳտ. ոչ երբեք
 22 ՁԲԳտ. ի մշտաբուլիս
 23 ՁԱտ. աղբերէ
 24 Ձ. վարդապետութեան
 25 ԲԳտ. չի՛ ի տեղիս
 26 ՁԱտ. ի հովս
 27 ԲԳտ. եւ կացեալ
 28 Ձ. ի գեւղն
 29 Ձ. այսպէս՝ «Հին օր. մի յերկրորդ» (ծնթ. ԲԳտ.)
 30 ՏՏ. յերկրորդ ժամու
 31 Ատ. գիտացողաց

նելւոյ¹ առն կորեան՝ հաստատեալ գիտացաք լինել² նոյն աւր եւ ծննդեան³ սրբոյն, ի նմին ամսեան⁴:

5 Եւ⁵ վասն զի ոչ գոյր իւր արու որդի, բայց միայն դուստր մի, զոր էր տուեալ կնութեան Համագասպայ տեառն Մամիկոնէից եւ Հայոց սպարապետի, որ ծնաւ ի Համագասպայ երիս արու⁶ որդիս, զսուրբն Վարդան եւ զսուրբն Հմայեակ եւ գերանելին Համագասպեան. որոց ետ եւ կնքեաց սուրբ այրն Աստուծոյ Սահակ զստացուածս գեաւդից իւրոց եւ ագարակաց, եւ որ ինչ միանգամ էր իւր⁷ ետ նոցա ի ժառանգութիւն եւ զաւակի նոցա մինչեւ ցյաւիտեան: 6 Եւ ամբարձեալ զձեռս իւր՝ աւրհնեաց զնոսա աւրհնութեամբ բազմաւ, եւ պատուիրեաց նոցա պահել զվարդապետութիւն պատուիրանի սրբոյն Գրիգորի, զոր ուսոյց եւ աւանդեաց ճշմարտութեամբ ամենայն աշխարհիս Հայոց, ծառայել եւ երկիր պագանել միումն միայնոյ ճշմարտին Աստուծոյ, Տեառն մերոյ եւ Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի:

7 Որոց առեալ գտենչալի նշխարս սրբոյն⁸, բազմութեամբ⁹ քահանայից եւ ազատաց, տարան ի գաւառն Տարաւնոյ, ի բնիկ գիւղն¹⁰ իւր սեպհական¹¹, յանուանեալն Աշտիշատ. եւ անդ կազմեալ զհանգստարանն¹² սրբոյն՝ պատեցին զպարկեշտ մարմինն արդարոյն ըստ ար-

ժանի կայանից¹³ ճշմարտին: 8 Ուր եւ¹⁴ շինեալ եկեղեցի մեծապայծառ եւ վկայարան սրբոց¹⁵՝ զարդարեցին պատուական եւ մեծագին սպասուք. հիմնացուցեալ կանգնեցին ի տեղւոջ վանս բազմութեան¹⁶ պաշտաւնէից, կարգեալ դարման¹⁷ անպակաս պտղոց ի հանգիստ առաւելեալ եղբայրութեանն. ժողովս տարեւորականս աշխարհայորդոր բազմութեամբ հաստատեցին ի տեղւոջն, որ ըստ ժամանակի բազմամբոխ ժողովրդաւք կամաւոր յաւժարութեամբ ազատք եւ քահանայք գաւառին, այլ եւ կարի յոյժ ի հեռաւոր¹⁸ տեղեաց դիմեալք յաւր կարգադրութեան նորա կատարեն¹⁹: 9 Որ եւ բազում աւզնականութիւնս առողջութեան ըստ իւրաքանչիւր խիտից շահէին²⁰ ի նշխարաց սրբոյն եւ ուրախալից²¹ սրտիւ դառնային²² ի բնակութիւն յիւրաքանչիւր²³:

ԺԹ. Եւ յետ վեց ամսոյ կատարման նորին տարւոյ²⁴ հանգստեան սրբոյն Սահակայ՝ վախճանեցաւ երանելին Մաշտոց²⁵ ի Վաղարշապատ քաղաքի, զոր եւ Նոր քաղաք անուանեն, յերեքտասաներորդի աւուր ամսոյն մեհեկանի. զոր առեալ իշխանին Ամատունեաց Վահանայ ²⁶զմարմին առաքինւոյն՝ տարաւ յիւր ի գեաւղն, որ անուանեալ կոչի Աւշական: 2 Եւ յոյժ մեծարանաւք զդիր երանելւոյն կազմեալ՝ տաւն յիշատակի առնեն ամենափոյթ պա-

1 ՏՏ. երանելոյ
2 ՋՏՏ. գրեցաք լինել
3 ԲԳտ. լինել եւ նոյն օր ծննդեան
4 Ատ. չի՞ ի նմին ամսեան
5 Ջ. չի՞ եւ
6 ՋԱտ. արու երիս
7 ՋԱտ. միանգամ իւր
8 Ջ. սրբոցն
9 ՋԱտ. բազմութեան
10 Ջ. գեաւղն
11 ՏՏ. սեփական
12 ԲԳտ. հանգստարան

13 ՋԱտ. կայեցից
14 ՋԱտ. որ եւ
15 ԲԳտ. վկայարան սրբոցն
16 Ջ. վասն բազմութեան
17 ԲԳտ. դարմանս
18 ԲԳտ. յոյժ հեռաւոր
19 ԲԳտ. նորա տօնեն
20 ԲԳտ. շահին
21 Ջ. ի նշխարաց սրբոցն ուրախալից
22 ԲԳտ. դառնան. «Յօր. դառնային» (ծնք. ԲԳտ.)
23 ԲԳտ. ի բնակութիւնս իւրաքանչիւր
24 ՋԱտ. տարոյ
25 ԲԳտ. մաշթոց
26 Ջ. առն առաքինւոյն... ի գեաւղն

տուով ամենայն բազմութիւնք ժողովրդոցն Այրարատոյ¹:

³ Զորոյ զհետ յաջորդեաց զաթոռ հայրապետութեան աշխարհիս Հայոց, հրամանաւ երանելոյն Մաշտոցի², սուրբն Յովսէփ, որ էր ի գաւառէն Վայոց³ ձորոյ,

ի գեղջէն որում անունն էր Խողոցիմք:

⁴ Եւ ի բարեխաւսութենէ սուրբ հանգուցելոցն արանց՝ շնորհեցաւ աշխարհիս Հայոց պաշտաւն ուղղափառ հաւատոց, մինչեւ ցամն երկոտասաներորդ Յազկերտի արքային Պարսից որդւոյ Վռամայ:

⁵ Վերջ բանիս այս:⁴

1 Զ. արայրատոյ

2 ՏՏ. այստեղ՝ մաշտոց

3 Զ. վայոյ

4 Զ. օրհնեալ է աստուած: Վերջ՛ է բանիս այս:

1 ԴՐՈՒԱԳ Բ.

Ի. Եւ էր Յագկերտի արքայի² հազարապետ մի Միհրներսեհ անուն, այր չարահար եւ դժնամիտ. որոյ արկեալ ի միտս ի շատ ամաց³ զխորհուրդս անաւրէնութեան, ի կործանումն եւ ի կորուստ թուլամիտ ոգւոց. որում գտեալ աւժանդակ⁴ չար եւ սաղրիչ անաւրէն թիւնաւոր բազմաժամանակեայ մտածութեան իւրում՝ այր մի ի տոհմէն Սիւնեաց, որոյ անունն էր Վարազվաղան. որով ըստ նմանութեան սատանայի, որ ի դրախտին աւճիւն խաբեաց զնախաստեղծին հաղորդն՝ նոյնպէս եւ նա նովաւ զիւրոյ դառն կամացն վճարել ջանայր զհաճոյսն: 2 Եւ էր Վարազվաղանս այս փեսայացեալ իշխանին Սիւնեաց Վասակայ. որ եւ ըստ համբաւոյ ոմանց՝ ատելութեամբ մեծաւ ասէին զկեալն ընդ միմեանս զՎարազվաղանայ եւ զդստեր իշխանին Սիւնեաց. յաղագս որոյ ծանր քինու հայէր հայր աղջկանն⁵ ընդ փեսային իւրում եւ հնարէր սպանմամբ խնդրել զվրէժս թշնամանաց դստերն⁶ իւրոյ, մինչեւ հալածեալ հանէր զնա⁷ յաշխարհէս Հայոց:

3 Եւ չարիմացին Վարազվաղանայ գիտացեալ զանհնարին ռիսութիւնն Վասակայ⁸, եւ զի ոչ կարէր հանդուրժել սաստիկ բռնութեան աներոյն, յաղագս հզաւրապէս ճոխութեանն, որով վարէր ի ժամանակա իշխանութեան իւրոյ՝ փախուցեալ յերկիրն Պարսից առ Միհրներսեհ հազարապետն Արեաց անկանէր: 4 Եւ վաղվա-

ղակի խորհուրդ գիւական ի միտս արկեալ՝ առաջնորդ կորստեան աշխարհիս լինէր, ճանաչելով ի նոյն խորհուրդ չարութեան յորդոր եւ զկամսն Միհրներսեհի. մտածութիւն անաւրէն ի միաբանութիւն բանասարկուին ի մէջ առեալ՝ ուրանայր զճշմարտութիւնն եւ տարերց հաստատելոց⁹ յԱրարչէն ի սպասաւորութիւն մարդկան, արեգական եւ լուսնի՝ երկիր պագանէր. եւ ճեղքեալ ինքնակամ յաւժարութեամբ ի սուրբ եւ յարդար քարոզութենէն կենաց, զոր նահատակն եւ առաքեալն Հայոց Գրիգորիոս բազում եւ մեծամեծ վիշտս կրելով՝ անձանձրոյթ աղաւթիւք եւ անգրաւ խնդրուածովք¹⁰ զցայգ եւ զցերեկ վարդապետեալ սերմանեալ յամենայն ոգի¹¹, արհամարհեալ մերժէր ինքենէ անաւրէնն Վարազվաղան: 5 Եւ մտեալ ի տուն մոխրանոցին զկրակն ասաց գոլ աստուած, եւ ուրացեալ յանքակ եւ ի միասնական սուրբ Երրորդութենէն՝ եղեւ դեղագործ մահու եւ մատուակ կորստեան ոգւոց, անաւրինաւն Միհրներսեհի¹², ամենայն տկարամիտ անձանց: 6 Որում այնուհետեւ եղեալ վարդապետ՝ ուսուցանէր փութապէս ի տուէ եւ ի գիշերի դառն իշխանն Միհրներսեհ զպիղծ¹³ սեպուհն Սիւնեաց զՎարազվաղան, ասելով այսպէս, թէ «Հայեաց մտաց աչաւքդ եւ տե՛ս թագաւորութիւն մի այսպիսի, որ ահաւոր է եւ ի վեր քան զամենայն թագաւորութիւնս, եւ սաստկութիւն առնեւճիոյ եւ հրահանգի եւ կամ կազմութիւն զինու, որ սարսեալ դողացուցանէ զամենայն տեսողս եւ զլսողս¹⁴,

1 ՁԱտ. չի՛ դրուագ Բ. ԲԳտ. դրուակ Բ

2 Բտ. արեայ

3 Ձ. ի միտս շատ ամաց

4 ՁԱտ. օժընդակ

5 Ձ. աղնկանն

6 ՁՏՏ. խնդրել զվրէժս ի բշնամեաց դստերն

7 Ձ. չի՛ գնա

8 ՁՏՏ. ուրախութիւնն վասակայ

9 Ձ. հաստատելոյ

10 Ձ. խնդրուածովք

11 ՏՏ. զամենայն ոգի

12 Ձ. ոգւոյց անօրինաւն միհրներսեհի

13 Ձ. պիղծ

14 ՏՏ. լսողս

զհնազանդս եւ զանհնազանդս. ընդ նմին եւ զաւրինացս յայտնապէս¹ ըստ արժանի մեծ թագաւորութեանս զընտրողութիւնս, զստոյզն եւ զվայելուչն: 7 Քանզի ո՞վ ոք ոչ տեսանէ յամենայն տիեզերս զարեգականն զփառաւորութիւնն, որոյ ճառագայթիւք լուսաւորին ամենայն եղեալք խաւսնոց² եւ անասնոց. եւ կամ զհրոյ աւգտակարութիւն, որով կերակրին եւ վայելեն ամենայն բանաւորքս. եւ կամ տարերքս եւ քաղցրախառն աւդոց շնչմունք, որով բոյսք եւ սերմունք ատոքացեալք եւ հասեալք ի կատարելութիւն՝ մատուցանեն մարդկան զկեալն բարի եւ զօրախանալն: 8 Արդ՝ թէպէտ եւ անհնազանդ են մեզ այնոքիկ, տեսանեն զայս ամենայն եւ ոչ իմանան, վասն զի ոչ ունին իբրեւ զմեզ մեծ իմաստս եւ խոհականութեան խրատս: 9 Եւ վասն զի չկարացեալ ճանաչել այնպիսեացն³ զաստուածս եւ ոչ զաւգուտսն⁴, որ յիւրաքանչիւր ումեքէ յաստուածոցն բաշխին ի մարդիկ՝ յայտնի է եւ ստուգապէս, թէ եւ աստուածոցն ցասուցեալ՝ չկամեցան զիւրեանց բարութիւնսն, որ ի միոյ միոյ որոշողութեամբ պարգեւի յաշխարհս՝ ծանուցանել անմտացն: 10 Իսկ որք ընդ մերով մեծ իշխանութեամբս հնազանդեալ են ազգք եւ ընդ ձեռամբ այսպիսի ասեղ եւ սաստիկ կարգեալք են ընդ թագաւորութեամբ՝ կորնչին զյաւիտենական կորուստն, եւ մեք մեղադրեալք յաստուածոց⁵՝ պատուհասիցիմք»:

11 Զորոյ անմիտ վարդապետութիւն զխորամանգ ուսուցչին Միհրնբերսեհի լուեալ խելացնոր աշակերտ նորա⁶ Վարազվաղան՝ չկարաց զգալ յապշութենէ սատանայագէն պղտորեալ մտացն, եւ առ-

նել անդրէն պատասխանի անզգայեալ վարդապետին, թէ «Աստուած, որ ինքն յինքեան պակաս է եւ թերակատար, զիա՞րդ կարէ տալ այնպիսին այլում զկատարելութեան խնդիրս: 12 Քանզի զգոյսն իւր ոք կարէ տալ խնդրողին. իսկ որ ինչ իւր ոչ գոյ ուրուք, այլ որպէս մասն ինչ ի բազում մասանց յումեքէ առեալ ունիցի յանձին՝ կարէ տալ յայնմ մասնէ գոր ինչ ունի. իսկ զոր ինքն ոչ ունի՝ յայտնի է թէ եւ այլում շնորհել զայն ոչ կարէ: 13 Վասն զի թէ տապացեալ ոք կարաւտեսցի զօվանալոյ, եւ մատուցեալ զայն խնդրեսցէ դարձեալ ի ջերմութենէ՝ չպատահէ խնդրոյն. այլ եւ խնդրողն յոյժ անմիտ ճանաչի յամենեցուն⁷ եւ արժանի ծաղու: 14 Քանզի եւ նոյն ինքն խնդրողն հաւաստեալ գիտէ, թէ որ ինչ ինձս պիտի, յորմէ կամիմն խնդրել՝ նորա չիք, եւ ոչ տալ կարէ. եւ բազում թախանձանաւք⁸ եւ յերկար դեգերմամբ խնդրեսցէ յայնպիսւոյն՝ անմիտ է եւ լի է ապաշաւութեամբ. որպէս թէ ի ջրոց ոք խնդրիցէ ցամաքութիւն, եւ ի հրոյ հայցիցէ ոք գիծութիւն, եւ կամ զարեգակն աղաչեսցէ ոք յաղագս զօվացուցանելոյ, եւ կամ ի գիշերոյ պահանջեսցէ ոք լոյս: 15 Այլ զեղեալն ի նոսա յԱստուծոյ մասունս՝ կան եւ ունին, սահմանեալ զնոյն եւ մատակարարեալ ըստ իւրաքանչիւր մասին, հարկաւորին անդադար հատուցանել աշխարհի, ոչ իւրեանց կամաւ, այլ ըստ հրամանի Արարչին իւրեանց, որ էն Աստուած ճշմարիտ, արարիչ ամենայն լինելութեան ժամանակաց եւ տարերց, ջերմութեան եւ ցրտութեան, ցամաքութեան⁹ եւ խոնաւութեան, լուսոյ եւ խաւարի. եւ ունի յինքեան զամենայն բովանդակապէս. եւ որք խնդրեն ի նմանէ արժանաւորապէս՝ տայ եւ լնու զա-

1 Ձ. յայտնապէսս

2 ԲԳտ. եւ անխօսնոց

3 ՁԱտ. այսպիսեացն

4 ՏՏ. զօգուտն

5 ՏՏ. յաստուծոյ

6 Ձ. լուսանցիում ունի նորս

7 Ձ. ամենեցուն. ԲԳտ. յամենեցունց

8 ԲԳտ. եւ (թէպէտ) բազում բախանձաւօք

9 ՏՏ. եւ ցամաքութեան

մենայն կատարելապէս ըստ իւրաքանչիւր ուրուք պիտոյից եւ կամաց»:

16 Զոր եւ իւր իսկ¹ ուսեալ զայս ամենայն ի մանկութենէ² իւրմէ անաւրէնն Վարազվաղան՝ քաջ գիտէր. բայց ի նախանձ անաւրէնութեան ընկղմեալ ընդ աներոյն՝ խորհէր ի միտս իւր այրն աստուածուրաց, սաղրելով նմա դիւին, որ միացեալ ներկեալ էր ի սրտի նորա, թէ «իմաստս այս իմ եւ ջանս եւ արարուած՝ երկուց իրաց առիթ է ինձ բարւոյ. կա՛մ հաւանի աշխարհն Հայոց եւ ուրանայ՝ մեծաց պարգեւաց եւ պատուոյ արժանի լինիմ յԱրեաց, որպէս հաւատարիմ նախագիւտ եւ աւգտացոյց այսպիսի կարեւոր եւ մեծ իրաց. եւ կամ չհաւանին յանձն առնուլ եւ ընդգիմանան, (եւ) չկարացեալ³ կալ առաջի այսպիսի մեծի ուժոյ՝ կորնչին ամենեւիմբ տամբք եւ կարասեաւ. կորնչի թերեւս եւ իմ թշնամին յիրիս յայսմիկ: 17 Եւ ես թէպէտ եւ ոչ միոյ այլ իմիք չհանդիպիմ բարւոյ՝ սակայն շատ իսկ է ինձ եւ բաւական լուրն եւ տես կորստեան թշնամւոյ իմոյ քան զամենայն աւգուտս եւ մեծութիւնս որ են⁴ յաշխարհի»:

18 Եւ զայս ամենայն չար իմացմունս անձին իւրում եւ զաւակի, իմացեալ Սիւնւոյ սեպհին անաւրինի եւ տարեալ ի գլուխ՝ չմոռացաւ եւ աստուածային տեսչութիւնն. այլ աստէն իսկ նախ ընկալեալ յարգար դատաստանէն Աստուծոյ զվճիռ հատուցման ըստ արժանի գործոց իւրոց. քանզի տեսիլ նշաւակի եղեւ ամենայն տոհմին իւրոյ եւ զաւառին մարդկան:

19 Վասն զի ի խորհրդակցէն, ի դիւէն իւրմէ, տանջեալ ամս բազումս առաջի ամենեցուն հանապազաւր նշաւակաւք, զգետնեալ փրփրէր անզգայութեամբ, եւ

չկարացեալ ասել, թէ մեղայ: 20 Վասն որոյ գտեալ դիւին ամենաթափուր զայրն ի խնամոց մարդասիրին՝ յետոյ ապա սաստիկ եւ անհնարին⁵ խայտառականաւք մինչ ի բազում ժամանակս չարալուկ կտտանաւք զարկուցեալ՝ հեղձոյց: 21 Որ եւ զմնացորդս ժահահոտ չարահամ խորտկին իւրոյ եթող զաւակին իւրում, ըստ գրեցելումն ի վեշտասաներորդումն սաղմոսին. Յագեցան կերակրաւք, ասէ,- որ միւս եւս թարգման⁶ խոզեմեաւ ասէ,- եւ թողիմ զմնացուածս⁷ տղայոց իւրեանց⁸: 22 Եւ այսպէս նորա աստէն ընկալեալ զհատուցումն մեղաց իւրոց՝ պահի եւ անչէջ գեհենոյն ի տարտարոսին՝ մատնել յաւիտենից եւ անանց բոցոյն: 23 Յորոց ձեռն սկիզբն առեալ գայր տակաւ յերեւումն⁸ կանխաւ տեսութիւն մարգարէական սուրբ նահատակին Գրիգորի տեսլեանն, որ երեւեցաւ նմա յԱստուծոյ. աղբիւրն կենաց, յորում լուացեալ դասք սեւադոյն այծեացն, ի սպիտակակիզն⁹ գոյն¹⁰ աւղեաց դարձեալք՝ արեգակնանման լուսափայլեալք երեւէին. յորոց կէսք ի լուացելոցն յետս դարձեալք ընդ կրունկն¹¹՝ անցանէին ընդ ջուրն, եւ փոխեալք ի նմանութենէ սպիտակացեալ գառանցն ի գոյն սեւացեալ գայլոցն՝ յարձակէին ի վերայ գառանցն եւ արեան ճապաղիս¹² հանէին: 24 Որոց նախ եւ առաջին յառաջատեսութեանն սրբոյն, ի գառնութենէ¹³ ի գայլութիւն փոփոխման՝ այն այր ի տոհմէն Սիւնեաց եղեւ պատճառ կորստեան բազմաց եւ կոտորածի աշխարհիս Հայոց:

5 SS. սաստիկ անհնարին
6 SS. թարգմանիչ
7 Զ. թողիմ զանցուածս
8 Ս. Ս. Ժ. Գ. 14
9 Աստ. երեւումն
10 Զ. քրուածի վրայ գրուած՝ ի սպիտակակիզն
11 SS. ընդ կրունկս
12 Զ. ճապաղիս
13 Զ. եւ ի գառնութեմէ

1 SS. չի՞ իսկ
2 Զ. ի մանգութեմէ
3 ԶSS. եւ ընդդիմանան, չկարացեալ
4 Զ. որ էն

ԻԱ. Եւ լուեալ զայս ամենայն բանս՝ անաւրինին Միհրնեբսեհի եւ խնդալից եղեալ, քանզի եգիտ սատար մահաթոյն եւ զրգոիչ անաւրէն իւրում մտածութեանն զայրն զդիւազգեաց զՎարազվաղան, մտեալ խնդալից առ թագաւորն Յագկերտ՝ սկսաւ խաւսել ընդ նմա առանձինն եւ ասէ. «Ոչ միայն զվայելչութենէ՜¹ շահից, եթէ ո՛րպէս ի դէպ է տերանց աւգտել ի ծառայից, զայն եւեթ հոգալ պարտ է տերանց, այլ եւ յաղագս զիւտի ոգւոց արժան է զմտաւ ածել, որով ոգիք ծառայից մի՛ կորիցեն: 2 Վասն զի որպէս դու վասն քո շահիցն եւ հարկաց փոյթ յանձին ունիս զի աւգտեսցիս՝ նոյնպէս եւ աստուածք զողոցն զիւտս² ջերմագոյն եւս զրեն³ եւ կամին տեսանել: 3 Եւ աստուածոցն արժանի առնել՝ չկարէ ոք ասել զպարգեւս եւ զպատիւս, որ անպիսւոյն յաստուածոցն մթերեալ պահին. թող թէ որ ոք բազում ոգիս հնարի ի մոլորութենէ ի ճանապարհ ածել եւ զանէծս անցուցանել ընդ արդարս. փառք եւ շքեղութիւնք որ այնպիսեացն ոգւոցն ընձեռին յաստուածոցն⁴՝ ոչ ոք կարէ բանիւ ասել զայն եւ պատմել եւ կամ ընդ զրով բովանդակել: 4 Արդ՝ քանի՞ աշխարհք են⁵, որում դուք իշխէք աստուածաբար, եւ զոր սպանանել կամիք իշխէք⁶ եւ զորս կեցուցանել: 5 Եւ նախ առաջին՝ որպէս Հայոց մեծ աշխարհն պիտոյ է եւ աւգտակար, եւ առ նմին Վրաց եւ Աղուանիցն. եւ միայն աւգտիցն եւեթ հայիք, զոր ընդունիք յաշխարհացն. եւ որ մեծն է եւ կարեւոր՝ յաղագս այնչափ կորուսեալ ոգւոց զիւտի⁷՝ զայն բնաւ եւ զմտաւ իսկ չածէք եւ ոչ հոգայք. եւ զայս

ոչ գիտէք, եթէ ընդ ամենայնի այնչափ անձինն⁸ համար տալոց էք աստուածոցն: 6 Զի եթէ հոգայք ընդ այնչափ ոգւոյ փրկութեան՝ գիտացէ՛ք, զի աւելի քան զաստի թագաւորութեանդ մեծութիւնդ զոր ունիք, ոգւոցն բարի եւ մեծութիւն որ լինէր անդ՝ շատ աւգուտ էր ձեզ եւ պիտոյ: 7 Ես առաւել⁹ այլ աւգուտս մեծամեծս եւ կարեւոր իրս տեսանեմ յիրս յայս Արեաց աշխարհիս: 8 Վասն զի դուք ինքնին գիտէք եւ ամենայն Արիք՝ զաշխարհն Հայոց, թէ ո՛րպէս մեծ է եւ պիտանի, եւ մաւտ եւ սահմանակից է կայսեր իշխանութեանն, եւ զաւրէնս եւ պաշտաւն զնոյն ունի, զի կայսր զիշխանութիւն¹⁰ նոցա ունի: 9 Եւ եթէ եւ մերոց աւրինաց ընտանեցուցանէք զնոսա, եւ ընդելնուն, եւ կարեն ճանաչել, եթէ ցայժմ մոլորեալք էին, եւ արդ ի ճանապարհ եկեսցեն՝ այնուհետեւ զձեզ սիրեն եւ զԱրեաց աշխարհս¹¹, եւ ի կայսերէ եւ յաւրինաց նորա եւ յաշխարհէն մերժին եւ հեռանան ի բաց: 10 Եւ լինի այնուհետեւ աշխարհն ընդ մեր սերտ սիրով եւ միաբանութեամբ: 11 Եւ յորժամ Հայք սերտիւ¹² մեր լինին՝ Վիրք եւ Աղուանք այնուհետեւ մեր իսկ են: 12 Եւ իմ թէպէտ եւ էր յառաջագոյն հոգացեալ զայսպիսի մեծ իրս եւ զմտաւ ածեալ ցուցանել ձեզ՝ առաւել եւս հաստատեալ յառնէն, որ ի Սիւնեաց տոհմէն՝ գիտաց հեռանալ ի մոլար աւրինացն զոր ցայժմն ունէր, եւ ընտրել զճշմարիտ եւ զհաստատուն աւրէնս մեր, զոր կամաւ եւ արտրժելով յանձն էառ. զոր ի նմանէ¹³ աւելագոյն ծանեայ եւ հաստատեցի զաւգուտ զհոգեւոր¹⁴ եւ զմարմնաւոր, որ յիրացս յայսցանէ լի-

1 ՏՏ. ի վայելչութեմէ
 2 Ատ. գիւտի
 3 Թերեւս՝ եւս խնդրեմ
 4 Ատ. յաստուծոցն
 5 ՁԱտ. աշխարհի են
 6 ՏՏ. կամիք յիշէք
 7 ՁԱտ. զիւտի ոգւոց

8 ՁԱտ. անձինն
 9 ՁԱտ. եւս առաւել
 10 Ձ. նախ՝ զի կայսեր իշխանութիւն, յետոյ՝ ուղղած այսպէս
 11 Ձ. գարեաց զաշխարհս
 12 Ձ. նախ՝ սրտիւ, յետոյ՝ ուղղած այսպէս
 13 ՁԱտ. յոր ի նմանէ
 14 ՏՏ. զօգուտ հոգեւոր

նելոց է ձերու՞մ թագաւորութեանդ եւ առ հասարակ ամենայն Արեաց աշխարհիս: 13 Այլ եւ որ սերտ սիրով ետ զանձն իւր այրն եւ ընտրեաց զլաւն՝ արժան է զիպել երեւելի փառաց եւ առաւելապէս պատուոյ քան զամենայն ընկերակիցս իւր եւ տոհմակիցս, որպէս զի տեսեալ տոհմին նորա եւ ամենայն Հայոց աւագանւոյն զմեծամեծ բարիս եւ զչքեղութիւն, որ ի ձէնջ ի վերայ նորա յայտնի լինի, ի նախանձ գրգռեալ եւ նոքա այսպիսի կենաց եւ բարւոյ հանդիպել¹՝ յաւժարութեամբ յանձն առնուն զձեր հրաման, եւ մի զմիով ելեւելեալք փութան կատարել² զկամս ձեր: 14 Եւ եթէ այս այսպէս լինի՝ միշտ ի խաղաղութեան եւ յանհոգութեան կայ թագաւորութիւն Արեաց աշխարհիս. ապա թէ ոչ լինիցի այս այսպէս՝ կասկածեմ յառաջիկայսն, մի՛ գուցէ որում աւրինացն են հաստատուն՝ նոցին եւ ծառայութիւն առնել ցանկան, եւ լինի ոչ փոքր կասկած Արեաց աշխարհիս յիրացն յայնցանէ»:

15 Եւ իբրեւ զայս ամենայն յարմարումն բանից լսէր Յագկերտ արքայն Պարսից ի չարախորհուրդ եւ ի դժնամիտ հագարապետէն իւրմէ Միհրներսեհէ, հաճեալ ընդ իմաստն եւ գովեալ՝ յայտնէր մոգուցն եւ այլ աւագանւոյն Արեաց զբանս ամենայն Միհրներսեհի: 16 Եւ ամենայն Արեաց առ հասարակ զարմացեալ եւ գովեալ զխրատն՝ վաղվաղակի կոչէր զմոգսն, եւ գրեալ զաւրէնս մոգութեանն՝ տայր բերել ի Հայս: 17 Եւ արարեալ հրովարտակս առ ամենայն Հայոց աւագանին եւ գրէր այսպէս.-

Ի Բ. «Թագաւորացն առաջնոց, որ նախ քան զիս իմ նախնիքն էին եւ զայս թագաւորական գահ ունէին, ոչ գիտեմ եթէ յաղագս այլ ինչ մեծ անպարապութեանց, եւ թէ չխորհելով զայսպիսի ծանր եւ կա-

րեւոր պէտս՝ չհոգացան իրացս: 2 Իսկ իմ զմտաւ ածեալ, ի մոգուցն եւ յայլ իմաստուն եւ յաւագ մարդկանէ Արեաց աշխարհիս տեղեկացեալ, թէ որ միանգամ ընդ իշխանութեամբ մերոյ թագաւորութեանս³ են, որպէս աւգտիւք եւ այլ հպատակութեամբ վայելեմք ի նոցանէ՝ եւս առաւել պարտիմք ընդ փրկութիւն եւ ընդ գիւտ ամենեցուն հոգւոց հոգալ եւ գտանել. եւ եթէ յանկարծ ծուլացեալ գտանիմք յայսպիսի մեծ հոգողութենէ՝ տեղեկացաք յաւրինաց մերոց, թէ ծանր պատուհաս կրելոց եմք յաստուածոցն⁴: 3 Արդ՝ եթէ մեք պատուհասիմք վասն չբողոքելոյ ումեք ի ձէնջ՝ ձեզ առաւել աւելի եւս արժանի է երկնչել, թէ հեղգայք ինչ յիւրաքանչիւր հոգւոյ աւգտէ, զի ի մէնջ պատուհասիք եւ յաստուածոց: 4 Վասն որոյ եւ զաւրէնս մեր գստոյգ եւ զարդար գրեցաք եւ տուաք բերել առ ձեզ. եւ կամիմք, եթէ որպէս դուք աւգտակար աշխարհ էք⁵ եւ մեր սիրելի՝ զմեր արդեաւք զարդար եւ զկշիռ⁶ աւրէնս ուսանէիք եւ ունէիք, եւ չպաշտէիք զայնպիսի աւրէնս⁷, որ ամենեցուն մեզ յայտնի են, թէ սուտ են եւ անաւգուտ: 5 Արդ՝ լուեալ ձեր զմեր հրամանսդ՝ կամաւ եւ սիրով յանձն առէք, եւ բնաւ ամենեւիմք զմիտս ընդ այլ ինչ մի՛ տանիք: 6 Այլ եւ այս կամ եղեւ մեզ⁸, զի եւ զկարծեցեալ⁹ զձեր աւրէնսդ առ մեզ գրել հրամայեցաք ձեզ, եթէ¹⁰ ո՛րպէս կորուսեալ էիք մինչեւ ցայսաւր: 7 Եւ յորժամ դուք իբրեւ զմեզ ճանաչողք ճշմա-

3 Ձ. Թագաւորութեամբս
 4 Առ. այստեղ եւ յետոյ՝ յաստուածոց
 5 ՏՏ. աշխարհի էք
 6 Ձ. գարդարեւ զկշիռ. Թերեւս՝ զմեր արդ եւ գարդար...
 7 Առ. օրէն
 8 ՏՏ. կայ մեղ եւ մեզ. Ձ. կա մեղ եւ մեզ. այսպէս ուղղեցիմք ըստ ն. Բ., Բ. ՊԱՏԿ., Գ. Տ.-Մ.
 9 ՏՏ. զի զկարծեցեալ
 10 Ձ. գրել հրամայեցաք յորոց հրամայեցաք ձեզ եթէ

1 Ձ. նախ՝ հանդիպեալ, յետոյ ուղղած՝ հանդիպիլ
 2 ՏՏ. մի զմիով ելեալ փութով կատարեմ

ըիտ մեր ակրինացս լինիք՝ Վիրք եւ Աղուանք ըստ մեր եւ ձեր կամս չիշխեն եւ լանել»:

ԻՔ. Եւ ընկալեալ զայսպիսի հրովարտակ ամենայն Հայոց ակազանուոյն եւ ընթերցեալ զամենայն գրեալսն ի հրովարտակին, եւ զայն եւս իմացեալ, թէ զաւրէնս անաւրէնութեան իւրեանց գրով առաքէ առ նոսա, ծանուցեալ եւ զառ ի ծածուկ նետս թշնամուոյն, զոր ձգէր խորամանկութեամբ յանարատ հաւտն Քրիստոսի՝ տրտմեալ առողջախորհուրդ ժողովուրդք սուրբ հաւտին Քրիստոսի ի կորկործանեցան, թէ ընդէ՞ր իսկ բնաւ այնպիսի դառն եւ լի՞ թիւնաւք ծնեալ ի նոցանէ ճառեցան իրքս: 2 «Մի՞ գուցէ, ասեն, անցեալ ի պակասամիտ եւ ի փառախնդիր անձինս թերահաւատ մարդոց, չարաչար ձգտեալ արմատս՝ կորնչիցին բազումք, վրիպեալք ի ճշմարիտ եւ յարգար հաւատոցն Քրիստոսի»:

3 Ժողովեցան այնուհետեւ ըստ հրամանի տանուտերացն² Հայոց սուրբ եպիսկոպոսք ըստ գաւառաց աշխարհին Հայոց, եւ պատուական երիցունք եւ վանականք, որք են այսոքիկ. Եւ Յովսէփ³, որ թէպէտ եւ երէց էր ըստ ձեռնադրութեան՝ այլ զկաթողիկոսութեան Հայոց զաթոռն ունէր ի ժամանակին. տէր Անանիա՝ Սիւնեաց եպիսկոպոս, տէր Մուշէ՝ Արծրունեաց եպիսկոպոս, տէր Սահակ՝ Տարաւնոյ եպիսկոպոս, սուրբն Սահակ՝ Ըռչտունեաց եպիսկոպոս, տէր Մելիտէ՝ Մանձկերտոյ եպիսկոպոս, տէր Եղնիկ՝ Բագրեւանդեայ եպիսկոպոս, տէր Սուրմակ՝ Բզնունեաց եպիսկոպոս, տէր Թաթիկ՝ Բասենոյ եպիսկոպոս, տէր Երեմիա՝ Մարդաստանի եպիսկոպոս, տէր Գազ՝ Վանանդեայ եպիսկոպոս, տէր Բասիլ՝ Մոկաց եպիսկոպոս, տէր Եղ-

բայր՝ Անձեւացեաց եպիսկոպոս, տէր Տաճատ՝ Տայոց եպիսկոպոս, տէր Քասուն՝ Տարբերունոյ եպիսկոպոս, տէր Զաւէն⁴՝ Մանանդուոյ եպիսկոպոս, տէր Եղիշէ՝ Ամատունեաց եպիսկոպոս, տէր Երեմիա՝ Ապահունեաց եպիսկոպոս: 4 Այսոքիկ ամենեքեան եպիսկոպոսք⁵. եւ ի պատուական երիցանց՝ սուրբն Ղեւոնդ, եւ Խորէն ի Մրենեայ⁶, եւ Դաւիթ, եւ այլ պատուական երիցունք, եւ ակազ վանականք բազումք, հանդերձ սքանչելի եւ հրեշտակակրան տերամբն Աղանաւ, որ⁷ էր յազգէն Արծրունեաց: 5 Եւ որք ի նախարարացն էին ժողովեալք՝ տէրն Սիւնեաց Վասակ, եւ տէրն Արծրունեաց Ներշապուհ⁸, Վրիմ Մաղխազ, տէրն Մամիկոնէից եւ սպարապետն Հայոց Վարդանն, տէրն Վահեւունեաց Գիւտ, տէրն Մոկաց Արտակ, տէրն Անձեւացեաց Շմաւոն, տէրն Ապահունեաց Մանէճ, տէրն Վանանդեայ Առաւան, տէրն Արշարունեաց⁹ Արշաւիր, տէրն Ամատունեաց Վահան, տէրն Գնունեաց Ատոմ, տէրն Պալունեաց Վարազշապուհ, տէրն Աշոցայ¹⁰ Հրահատ, տէրն Դիմաքսենից Հմայեակ, տէրն Աբեղենից Գազրիկ, տէրն Առաւելենից Փափագ¹¹, Վրէն Զիւնական: 6 Այսոքիկ¹² ամենեքեան ակազ տանուտեարք, հանդերձ ակազ սեպհաւք եւ բարեպաշտ եպիսկոպոսաւք եւ ակազ քահանայիւք¹³ եւ վանականաւք, պատասխանի հրովարտակին¹⁴ գրէին առ թագաւորն Յազկերտ եւ առ ամենայն ակազանին զրանն այսպէս.-

4 Ձ. տէր գաւ

5 Ձ. այսոք ամենեքեան եպիսկոպոս. այսոք-ի վերեւից աւելացրած՝ իկ

6 Ձ. եւ խորէն մրենեայ

7 Ձ. տրն (վրան պատիւ) աղանա որ

8 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ մերշապուհ

9 Ձ. տէրն արշակունեաց

10 Ձ. տէրն աշոտայ

11 ՁԱտ. փապագ

12 Ձ. այսոք

13 Ձ. քահանայք

14 Ձ. լուսանցիւմ՝ պատասխանի բղթին այսպէս

1 ԲԳտ. դառն լի

2 Ատ. տանուտերացն

3 ԲԳտ. ուղղագրում եմ սուրբն յովսէփ

ԻԴ. «Ի լուսաւոր եւ ի ճշմարիտ աւրէնս մեր գրեալ է, որ ձեր ընդունայնութիւն եւ բարբաճմունք թուին, թէ Ծառա՛յբ, հնազանդ լերուբ մարմնաւոր տերանց ձերոց՝ որպէս Աստուծոյ՞. եւ մեր ըստ կարի զաւրութեան մերոյ երկուցեալ նախ ի հրամանէ աւրինաց մերոց, եւ ապա ի ձեր ի մեծ՝ թագաւորութենէդ, եդեալ ի մտի՝ ոչ միայն ըստ երկիւղի մարդկան, որպէս առ աղանէ, ըստ աւրինի չար ծառայից ծառայել ձեզ, այլ կամաւ իսկ եւ յաւժարութեամբ՝ յամենայնի զձեր կամս եւ զհրաման կատարել. եւ ծառայել ձեզ ոչ միայն կարասւոյ ծախիւք, այլ եւ զարիւն անձանց մերոց եւ որդւոց ի վերայ ձեր՝ զնել: 2 Բայց վասն հոգւոց մերոց զիւտի եւ կամ կորստեան՝ զձեզ ինչ ամենեւին այդ հոգ մի՛ աշխատեսցէ: 3 Եւ վասն պարգեւի եւ պատուհասի որ երկնչիքդ յաստուածոցդ յաղագս մերոյ ոգւոց՝, որպէս ասէքդ՝ ի մեր անձինս եւ յոգիս հասցէ յԱստուծոյ աւգուտն այն եւ կամ պատիժ: 4 Բայց դուք զիրսդ եւեթ զայդ լուեալ ներեցէք մեզ. քանզի որպէս անհնար է մարդկային բնութեանց փոխել զերկնից տեսչութիւնն յայլ տեսութիւն՝ նոյնպէս եւ անհնար է՝ որ ի բնէ ուսեալ եմք եւ հաստատեալ յաւրէնս յայս՝ անսալ այդպիսի հրամանի եւ հաւանել. զոր եւ լով բանիւք անգամ լսել ոչ կարեմք, քանզի եւ կամիմք իսկ ոչ:

5 «Այլ վասն աւրինաց ձերոց, զոր գրեալ էր եւ տուեալ բերել առ մեզ՝ մեք ձեզ ոչ երբէք լսեմք: 6 Մինչ որ՝ այդր լինիմք ի դրանն, եւ կամ ի մոգուցդ, որ ձեր աւրէնստւոյցքդ՝ իմն կոչին, այպն արարեալ արհամարհեմք. թող թէ եւ գրոց եւս

յաւժարեցուցանէք զմեզ կարդալ եւ լսել, որ ինչ ոչ է մեզ պիտոյ եւ խնդիր: 7 Այլ յառաւել եւս պատուելոյ զթագաւորութիւնդ ձեր՝ եւ բանալ անգամ զգրեալսդ եւ կամ տեսանել՝ ոչ կամեցաք. զի զաւրէնս, զոր ճանաչեմք եթէ սուտ են եւ անմիտ մարդոյ բարբաճմունք, զոր բազում անգամ մեր լուեալ է ի ձեր անուանեալ սուտ վարդապետացդ, եւ տեղեակ եմք իբրեւ զձեզ՝ զայն ոչ կարդալ պարտ է եւ ոչ լսել: 8 Վասն զի ընդ կարդալն՝ հարկիմք եւ ծաղր առնել, ուստի աւրէնքն եւ աւրէնսդիքն եւ որք պաշտեն զայդպիսի խաբէութիւնս՝ ի միասին թշնամանին: 9 Յաղագս որոյ եւ ոչ զմեր աւրէնս գրել եւ տալ բերել առ ձեզ, ըստ հրամանիդ ձերոյ, ի դէպ եւ պատշաճ համարեցաք: 10 Զի եթէ զձեր սուտ եւ զարժանի ծաղու աւրէնսդ չհամարեցաք արժանի կարդալոյ եւ մատուցանելոյ ի մեզ, զի մի՛ թշնամանեսցուք զձեզ, ծաղր առնելով զաւրինաւքդ,- զոր ըստ ձերում իսկ մեծի խրատոյդ պարտ էր զմտաւ ածել ի գրելն եւ ի տալ բերելն առ մեզ,- մեք զիս՞րդ զայսպիսի զաստուածասէր եւ զճշմարիտ աւրէնսն զրիցեմք առ ձեր անգիտութիւնդ յայպանումն եւ ի թշնամանս: 11 Բայց այս եւեթ ձեզ ի հաւատոյս մերոյ յայտնի լիցի, զի տարերց ոչ ծառայեմք, արեգական եւ լուսնի, հոգմոց եւ կրակի, որպէս դուքդ՝. եւ բազում աստուածոցդ, զոր անուանէքդ դուք ի յերկրի եւ ի յերկնի՝ պաշտաւն ոչ մատուցանեմք: 12 Քանզի ուսաք եւ հաստատեալ ծառայեմք միումն միայնոյ ճշմարտին Աստուծոյ, որ արար զերկինս եւ զերկիր եւ զամենայն որ ինչ՝ ի նոսա, եւ նա միայն է անուանելոցդ ի ձէնջ աստուածոցդ Աստուած եւ արարիչ, թագաւոր թագաւորաց եւ տէր տերանց. եւ

՝ Կ... Գ- 22
 1 ՁԱտ. ի մեծի
 2 ԲԳտ. չի՞ ձեր
 3 ՁՏՏ. յաղագս սիրոյ ոգւոց
 4 Ձ. մինչ-ի վերելից գրած՝ որ
 5 ՁԱտ. օրէնուոյցիդ

6 ՏՏ. գգրեալսդ կամ տեսանել
 7 Ձ. որպէս եւ դուրդ
 8 ՏՏ. զամենայն ինչ որ

նմա միայնոյ վայել է ամենայն բանաւորաց՝ մատուցանել երկրպագութիւն եւ պաշտաւն»:

ԻՆ. Եւ գրեալ զայս ամենայն բանս ի նամակին սուրբ քահանայից ժողովոյն, եւ հանդերձ ամենայն նախարարաւքն Հայոց ետուն տանել առ թագաւորն Արեաց Յագկերտ: 2 Եւ նորա հրամայեալ կոչել զմոզսն եւ զամենայն աւագսն դրանն՝ ետ բանալ զնամակն զոր առաքեցին Հայք, եւ կարգալ առաջի ամենեցուն: 3 Եւ լուեալ զբանս նամակին թագաւորն հանդերձ մոզաւքն եւ ամենայն աւագանեաւ դրանն, եւ սրտմտութեամբ բարկութեան գրգռեալ՝ հարցանէր ցմոզսն եւ ցամենայն՝ Արեաց աւագանին, թէ «Ձեզ զիա՞րդ թուի, ծառայից՝ այդպիսի աներկիւղ համարձակութեամբ գրել առ իւրեանց տէրն»: 4 Իսկ դասք մոզուցն եւ ամենայն մեծամեծացն աւագանւոյն դրանն՝ յոտն կացեալ ասացին, թէ «Նոցա զկորուստն՝ անձանց իւրեանց եւ աշխարհի գրեալ է առ ձեզ. բայց ձեզ թէ ո՞րպէս պարտ է ծանուցանել նոցա զձեր տէրութիւն եւ զնոցա ծառայութիւն՝ զայն դուք իշխէք»: 5 Առաւել եւս գրգռեալ զթագաւորն եւ զամենայն աւագանին ասելով՝. «Եթէ ոչ ուստեք ունէին նոքա յայլուստ աւգնականութեան յոյս՝ զայդպիսի բանդ ի միտս իսկ իւրեանց նկատել չիշխէին, թող թէ նամակաւ առ ձեր թագաւորութիւնդ առաքել»: 6 Ձայս չարախորհուրդն Միհրնբրսեհ ասէր:

7 Եւ թագաւորն Յագկերտ⁵ իբրեւ լուաւ զայս ամենայն ի մոզուցն եւ յամենայն դրան աւագանւոյն՝ սրտմտութեամբ զայրացեալ՝ հրաման ետ վաղվաղակի հրո-

վարտակա առնել յաշխարհն Հայոց եւ Վրաց եւ Աղուանից: 8 Եւ հրամայէր գրել յերեսին հրովարտակսն, զի ամենայն տանուտեարքն եւ աւագ սեպուհքն երեցունց⁶ աշխարհացն փութով եւ անխափան ի դուռն եկեսցեն. «Եւ որ ոք, ասէ, ծուլացեալ յապաղեսցէ՝ առանց ամենայն թողութեանց մահու պատուհաս կրեսցէ»: 9 Եւ հասեալ հրովարտակա այս յերեսին յաշխարհսն⁷, Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից, եւ ընթերցեալ առաջի նոցա, իբրեւ լուան զայնպիսի ստիպով զկոչումն⁸ զամենեցունց՝ անդէն եւ անդ գիտացին զպատճառս իրացն, թէ չէ խաղաղութեամբ, այլ կորստեան ոգւոց է ստիպումն կոչմանս այսորիկ⁹. տրտմեալք աղմկէին եւ յԱստուծոյ աւգնականութիւնն ապաստանեալ ապաւինէին:

10 Պատգամաւորութիւն այնուհետեւ երեքին աշխարհքն առ միմեանս առնէին եւ ուխտադրութիւնս, եւ բազում երգմամբ Աւետարանին հաստատէին: 11 Խորհէին՝ զչերթալն¹⁰ որպէս ապստամբութիւն¹¹ կարծեցուցանել, եւ զերթալն խռովեալք տարակուսէին. հաշուէին զերթալն լաւագոյն, եւ ելից իրացն զԱստուած կոչէին աւգնական: 12 Բայց զիւրեանց զմիտս եւ զբանս եւ զխորհուրդս, միջնորդութեամբ սրբոյ¹² Աւետարանին, անքակ եւ աներկեւան առ միմեանս հաստատէին, թէ երթամք, այո՛, այլ ուրանալ գԱրարիչն երկնի եւ երկրի ոչ հաւանիմք: 13 Եւ այս կատարի մեզ յԱստուծոյ, յորժամ ցուցանեմք զմեզ Քրիստոսի մի մարմին եւ մի հոգի. յիշելով զսուրբ գառաբալսն, զբարոզմն սուրբ եկեղեցւոյ, որոց էր սիրտ մի եւ ոգի մի. որոց

1 Ձ. յամենայն
2 ՁՏՏ. ի ծառայից
3 ՁՏՏ. զնոցա կորուստն
4 Ձ. ԻԳ 12 - Ին 5 պարունակող սիւնակի տակ ունի ծնթ. «ի թղթէս էր պակաս, եւ ի յօրինակս այսպէս էր գրած»:
5 Ձ. ազկերտ

6 Ատ. երիցունց
7 Ձ. աշխարհն. Ատ. յաշխարհն
8 ՏՏ. կոչումն
9 Ձ. կոչմանս այսոսիկ
10 ՏՏ. չերթալն
11 Ձ. *ապստամբութիւն
12 Ձ. սրբոց

բարեխաւսութեամբ ուղղեսցէ զմեր պատասխանիս առաջի ահեղ թագաւորին Փրկիչն մեր եւ Տէր Յիսուս Քրիստոս, եւ պահեսցէ զմեզ յարձակմանէ չար գազանին, որ դիմեալ գայ ի վերայ մեր. քանզի ոչ երբէ՛ք Աստուած զմիաբանեալսն ի բարի կամս՝ եթող ի ձեռաց: 14 Իսկ եթէ ո՛ր որոշեալ նեղիքս յայս ուխտէս միաբանութեան՝ եւ Որդի մարդոյ, որպէս եւ ինքն իսկ ասէ, ուրացեալ ընկեսցէ զայնպիսին յերեսաց իւրոց առաջի Հաւր եւ հրեշտակաց երկնից՝:

15 Եւ այսպէս միաբանեալք ուխտիւք² եւ երգմամբ երեքեան աշխարհքն, Հայք, Վիրք, Աղուանք, գնացին ի դուռն:

16 Եւ որք ի ժամուն ի մեծամեծ աւագանւոյն Հայոց յուղի անկեալ ճանապարհորդեցան՝ աշտօքիկ են. ի տոհմէն Սիւնեաց Վասակ Սիւնեաց տէրն, որ եւ ի ժամուն մարգպանն էր Հայոց. եւ ի տոհմէն Արծրունեաց Ներշապուհ. ի տոհմէն Ռշտունեաց³ Արտակ. ի տոհմէն Խորխոռունեաց⁴ Գաղիշոյ. ի տոհմէն Մամիկոնէից Վարդան, Հայոց ասպարապետ եւ տէրն Մամիկոնէից. ի տոհմէն Մոկաց Արտակ. ի տոհմէն Ապահունեաց Մանէճ. ի տոհմէն Ամատունեաց Վահան. ի տոհմէն Վահեռունեաց Գիւտ. ի տոհմէն Անձեւեցեաց Շմաւոն⁵: 17 Եւ յաշխարհէն Վրաց՝ բղեշխն⁶ Աշուշայ եւ այլ տանուտեարք աշխարհին:

ԻՉ. Եւ հասեալք ամենեքեան սոքա ի դուռն՝ յանդիման եղեն նախ մեծամեծացն դրան արքունի եւ ապա թագաւորին Յագկերտի: 2 Հրաման տուեալ արքային Պարսից Յագկերտի առ վաղիւն, որպէս զի ա-

մենայն⁷ աւագանին դրանն հանդերձ երեւելի մոգաւքն առաջի նորա լիցին ի խորանին: 3 Եւ ասացեալքն ի թագաւորէն կատարէին առ վաղիւն:

4 Ապա հրամայէր զուղեկեալսն⁸ ի Հայոց, ի Վրաց եւ յԱղուանից գառաջեաւածել: 5 Եւ նախդոյն հարցեալ ցՀայոց տանուտեարան եւ ցսեպուհսն՝ ասէր, եթէ «Նախ եւ առաջին կամիմ լսել ի ձէնջ, եթէ զի՛նչ համարեալ եմ ես ձեզ, եւ կամ թէ դուք⁹ ո՛րպէս կարծէք զձեր անձինս լինել մի՛¹⁰»: 6 Եւ նոցա պատասխանի արարեալ միաբան ասացին, եթէ «Այդ հրամանիդ¹¹ տեսութիւն եւ գիտելութիւն՝ եւ առանց պատասխանի լսելոյ ի մէնջ՝ յայտնի է ամենայն Արեաց եւ անարեաց»: 7 Եւ թագաւորն անդրէն երկրորդեալ ասաց, եթէ «Յայտնի եւ անծածուկ են այնոցիկ, որ ընդ իմով իշխանութեամբ են եւ հրամանի իմում ընդդիմանալ չիշխեն ամենեւին. բայց ես ի ձէնջ կամիմ լսել, եւ զձեր ճանաչողութիւնդ կամիմ գիտել, եթէ զի՛նչ հաշուեալ կարծէք զիս. ասացէ՛ք ցիս»: 8 Եւ նոցա պատասխանի արարեալ ասացին, եթէ «Մեք զձեզ թագաւոր գիտեմք, որպէս ամենեցունց՝ առաւել եւս մեր. իշխանութիւն ունիս նման Աստուծոյ ի վերայ մեր եւ ամենայն մարդոյ որ է ի թագաւորութեան քում՝ սպանանել եւ կեցուցանել»:

9 Եւ Յագկերտի արքայի լուեալ ի նոցանէ եւ ամենայն դրանն աւագանւոյն զայսպիսի պատասխանիս՝ ասէ ցնոսա թագաւորն Յագկերտ. «Այդ պատասխանիք ձեր ի նամակէն, զոր ետուք բերել առ իս՝ շատ հեռի են եւ աննմանք: 10 Վասն զի ի նամակին յայտ արարեալ էր, եթէ է իւրեք,

1 ԲԳտ. միշտ՝ երբեք
 ** Մատթ. Ժ 33. Վ. 1-4. Ժ 1-9
 2 Ձ. ուխտիւ
 3 ՏՏ. ըորշտունեաց
 4 Ատ. խորխորունեաց
 5 ՁԱտ. շմաւոն
 6 Ձ. բեղեշխն

7 Ձ. ամենայն, լուսանցում աւելացրած՝ գ
 8 Ձ. զուղեկեալսն (Ֆերուածնեքով)
 9 ՏՏ. ձեզ, կամ թէ դուք
 10 ԲԳտ. ուղղագրում են լինել իմ
 11 Ձ. նախ՝ հրամանդ, յետոյ ուրիշ գրչով աւելացրած ի՝ հրամանիդ

որովք¹ ծառայեմք քեզ եւ կամաց քոց եւ հրամանի չընդդիմացեալք հաւանիմք. եւ է ինչ, զոր ոչ քեզ պարտ է ասել եւ ո՛չ մեզ հնար է² հնազանդել եւ յանձն առնուլ: 11 Արդ՝ ի մեր թագաւորութենէս եւ ամենայն Արեաց՝ ի ձէնջ նախ եւ առաջին կարեւոր եւ պիտոյ խնդիր այդ է, եւ այդու ճանաչի մեր առ ձեզ տէրութիւն եւ խնամարկութիւն, եւ ձեր առ մեզ արդարամտութեամբ ծառայութիւն եւ հնազանդութիւն. զի զվաստակոյ եւ զաւգտէ, որ մինչեւ ցայսաւր ձեր առ մեզ թագաւորս եւ առ Արեաց աշխարհս ցուցեալ՝ գոհ եմք. եւ արդ կամիմ պատուով եւ մեծամեծ փառաւք արձակել զձեզ յաշխարհն ձեր. միայն եթէ զայդ եւս զիմ զկամս³, որ վասն ձեր հոգւոյ փրկութեան հոգացաք՝ յանձն առնուք եւ դառնայք ի կորստեան ճանապարհէն, յորում ցայժմ իբրեւ զկոյր մի ի խաւարի շրջեալ էիք: 12 Ապա եթէ այլազգագոյն ինչ խորհիք, եւ արդարեւ յորում միտս եւ մոլոր աւրէնս ցայժմ կեցեալ էք եւ ի նմին յամառեալ պնդիք դուք, Հայք, Վիրք եւ Աղուանք՝ առ ոչինչ համարիմ զայնչափ ի ձէնջ աւգուտս եւ զվաստակս⁴, այլ կնաւ եւ որդւովք եւ ազգաւ կորուսանեմ ի միջոյ»:

13 Եւ լուեալ զայս ամենայն բանս, պատուոյ եւ խոստմանց եւ մահու սպառնալեաց, ի թագաւորէն Պարսից Յազկերտէ երեցունց⁵ աշխարհաց ազատանւոյն՝ լռեցին առ վայր մի այլքն. բայց յառաջ կացեալ աներկիւղ եւ քաջասիրտ մտաւք Վարդանայ Մամիկոնէից տեառն եւ Հայոց սպարապետի⁶՝ պատասխանի ետ թագաւո-

րին Յազկերտի առաջի ամենայն բազմութեանն եւ ասէ, եթէ «Բազումք են յայս երից⁷ աշխարհաց յազատորերոյ, որք են աւագ քան զիս եւ գահու եւ աւուրքք, եւ շատ են, որ ի խոնարհ են: 14 Զվաստակ եւ զհպատակութիւն, զոր ծառայից պարտ է առ իւրեանց տեարսն եւ առ թագաւորսն⁸ առնել՝ զայն նախ դու, որ ամենեցուն տէրդ ես, եւ ապա ամենայն Արիք, զիմ եւ զիւրաքանչիւր ի նոցանէ⁹ մինչեւ ցայժմ՝ քաջ գիտէք, եւ ոչ ինչ պիտոյ է ինձ եւ կամ ումեք ի սոցանէ զիւր զվաստակ եւ զսպաս ծանուցանել ձեզ: 15 Յայսմ հետէ եւ յառաջ ի մտի այսպէս եղեալ իմում անձինս, զի եթէ եւ դոյ հնար առնել զմի անձն իմ բազում անձինս, զոյժ եւ զյաւժարութիւն կամաց առաւել եւս քան զնոյնս, զկեանս եւ զկարասի, որ գամ մի յիմում տանս կայ, ձեր առնելով, եւ ի վերայ Արեաց տեառն եւ ի վերայ Արեաց աշխարհի եղեալ է ի մտի մաշել: 16 Բայց զաւրէնս, զոր ուսայ յԱստուծոյ ի մանկութենէ իմմէ, թողուլ եւ ընդ երկիւղի մարդոյ¹⁰ փոխանակել՝ չէ հնար: 17 Զի եթէ ի մարդոյ ընկալեալ էր զարդար վարդապետութիւնն, զոր հաստատեալ է ի միտս իմ¹¹, գիտէի թէ ճշմարիտ են, եւ ուրանայի՝ ողորմելի զանձն¹² համարէի. թող թէ աւրէնս, զոր ընկալայ եւ ուսայ ի բերանոյ Աստուծոյ՝ վաճառել ընդ երկիւղի մարդոյ եւ սնոտի փառաց. քա՛ւ լիցի: 18 Իմ պատասխանիք այդ են, յորում ցանկամ մեռանել, քան թէ կալ ուրացութեամբ առանց Աստուծոյ: 19 Իսկ այլքս, որ կան առաջի ձեր ամենեքեան, որ են ի քրիստոնէական կարգէ՝ բաւական է իւրաքանչիւր ոք ընդ անձին իւրոյ տալ պատասխանի»:

1 SS. եթէ իւիֆ իւիֆ՝ որովք. 2. այսպէս՝ ֆերուածներով
 2 SS. չիք հնար է
 3 Ատ. միայն թէ զայդ եւս իմ զկամս. ԲԳտ. միայն թէ զայդ եւս զիմ կամս
 4 SS. եւ վաստակս
 5 Ատ. երիցունց
 6 Զ. նախ՝ ասպարապետի, յետոյ՝ ա-ն ֆերուած

7 ԶԱտ. այս երից
 8 SS. առ թագաւորն
 9 SS. ի նոցանէ
 10 Զ. մարդոյ
 11 Զ. գոր հաստատեալ ի միտս իմ
 12 SS. զանձն իմ

20 Եւ լուեալ այլ ազատանւոյն, որք էին յերից աշխարհաց¹, Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից, զպատասխանիսն աներկիւղութեամբ զսպարապետին Հայոց Վարդանայ եւ զսաստիկ սրտմտութիւն զտեսլեան թագաւորին՝ ետուն պատասխանի եւ ասեն. «Ներեսցէ մեզ արքայ աւուրս ինչ խորհել ընդ միմեանս, եւ առնել ձեզ պատասխանիս հաստատապէս միաբանութեամբ. վասն զի յաղագս հոգւոց ընտրողութեան խնդրին ի մէջ պատասխանիքդ, յորում կայ առաջի գիւտ եւ կամ կորուստ յաւիտենական: 21 Եւ ոչ է պարտ. ստիպով եւ անքնին մտաւք առաջի ձեր առնել այդպիսի մեծի խնդրոյ դարձուած բանից. քանզի զնախնի եւ զսովորական հայրենի աւանդութեան մերոյ խնդրէք զքակտումն, եւ զյանձնառութիւն բռնադատէք աւրինաց՝ որոց ոչ եմք եղեալ մեք եւ կամ հարք մեր² ընդունողք եւ սիրողք»: 22 Եւ թագաւորին ամենայն աւագանեան յանձն առեալ հաւանեցան բանիցն, եւ շնորհեալ նոցա զժամակալութեան խնդիրն՝ արձակեցին զատեանն:

Իէ. Յայնժամ ի մի վայր ժողովեալ նախարարացն ամենեցուն, որք էին յերեցունց աշխարհացն, Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից, եւ տարակուսեալք յանձինս իւրեանց, խորհուրդ ի մէջ առեալ, թէ զի՛նչպիսի հնարիւք եւ մտածութեամբ ելս իրացն կարասցեն գտանել: 2 Եւ յածեցուցեալ զմիտս ի բազում յուզմունս խնդրոց զսակաւ աւուրս՝ յայս միտս առ վայր մի հաւանեցան եւ հաստատեցան, եթէ «այլ ոչ ինչ գոյ մեզ հնար գերծանել յորոգայթէս, զոր ձգեալ չար որսորդին սատանայի պաշարեաց զմեզ՝ բայց եթէ առ ժամ մի յանձն առնումք պատճառանաւք զհրամայեալս նոցա. եւ երթեալ յիւրաքանչիւր

յաշխարհ³՝ այնուհետեւ կա՛մ կեամք, ծառայելով ճշմարիտ հաւատոյն Քրիստոսի, յոր ծնաք աւագանին նորոգութեամբ ի ձեռն ամենասուրբ վարդապետութեան նահատակին Գրիգորի եւ նորին զաւակի, եւ կամ թողեալ զաշխարհ՝ գնամք իւրաքանչիւր յաւտարութիւն⁴ կնաւ եւ որդւովք, ապաւինեալք եւ հաստատեալք ի բան կենարար Փրկչին, որ ասէ, թէ Յորժամ հալածեսցեն զանկ ի քաղաքս յայսմանէ՝ փախիջիք ի միւսն⁵: 3 Ապա եթէ գանձանց միայն զփրկութիւն եղեալք ի մտի, ընդդիմանամք անաւրէն հրամանաց իշխանին՝ անթիւ բազմութեան արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց լինիմք պատճառ յաւիտենից կորստեանն. զորս խաղացուցեալ այսր՝ զքնաւս ծառայեցուցանեն անաւրէնութեանց պաշտամանց ազգաց յազգս»:

4 Արդ՝ թէպէտ եւ ածեալ ուրուք զմտաւ զայսպիսի որոշողութեամբ առանձինն, եւ զնոյնս դարձեալ խորհեալք միաբանութեամբ առ միմեանս զաւուրս սակաւս զցայգ եւ զցերեկ՝ սակայն ոչ իշխէին յայտնել զաւրավարին Հայոց Վարդանայ տեառն Մամիկոնէից զմտածութիւն միաբանութեան իւրեանց. ճանաչելով ի միտս իւրեանց, թէ նմա ոչ է հնար յանձն առնուլ եւ հաւանել այսպիսի խորհրդոյ, ունելով անշարժ⁶ զհաւատ հոգւոյն իւրոյ ի վերայ հաստատնոյ վիմին Քրիստոսի: 5 Բայց սակայն զչյայտնելն⁶ նմա եւ չպատմել զայս ամենայն՝ չկարէին հանդուրժել. քանզի գիտէին, եթէ առանց նորա ամենայն խորհեալքն ի նոցանէ եւ պատճառադրութիւնք եւ արարուածք՝ թերիք են եւ անկատարք: 6 Ձի թէպէտ եւ կարծէին լինել կարող, ըստ պատճառախն-

1 Ձ. յ. գ. եք աշխարհէ. Ատ. յերեք աշխարհէ
2 Ձ. մեք կամ հարք մեր

3 ՏՏ. իւրաքանչիւր յաշխարհ
4 Ձ. յիւրաքանչիւր յօտարութիւն
5 Մարթ. Ժ 23
6 Գտ. զանշարժ
6 Ատ. չյայտնելն. ԲԳտ. ուղղագրել են չյայտնել

զիր խորհելոցն, գերծանել խաբէութեամբ եւ գողանալ զմիտս թագաւորին եւ զամենայն Արեաց հրապարակին, եւ դառնալ յիւրաքանչիւր յերկիր¹ սակայն գիտէին, թէ² թերակատար եւ ոչ լիապէս լինի նոցա գործ խորհրդոյն եւ իրացն առաջարկութիւն: 7 Վասն զի տեսեալ էր ամենեցուն եւ լիով ի գրոց ճանաչէին, եթէ ամենայն իրք այնպիսի գործոյ ի բնէ յուրով Մամիկոնէիցն ազգաւ եւ նոցա միաբանութեամբ ելեալ էին ի գլուխ:

8 Որոց ածեալ զայս ամենայն զմտաւ նախարարացն ամենեցուն եւ սեպհացն, որք էին ի դրանն ժողովեալք՝ միաբան եկին առ տէրն Մամիկոնէից եւ Հայոց զաւրավարն Վարդան, եւ յայտնեալ նմա զխորհուրդն՝ պատմեցին զիւրեանց զիմաստս ամենայն³ եւ զոր խորհեալ էին առնել. յաւելեալ⁴ ի նոյնս թախանձումն եւ աղերս ամենեցունց՝ ասէին. «Հայեաց, ասեն, ի մեզ անընդոստ մտաւք. հայեաց, ասեն, եւ յառաջիկայ դիպմունս բազմութեան բիւրոց մարդկան պատահելոց չարաչար աղետից⁵. յիշեա՛ զհառաչանս մարց, զմտա՛ւ ած զտղայոց ողբումն, զծերոց ստիպով եւ զպառաւանց վարելոց յաւտարութիւն, եւ այլ ամենեցունց⁶ դիպելոց այսպիսի անհնարին եւ չար վշտաց: 9 Թէ լոկ միայն մարմնոյ աշխատութեամբ եւ մահուամբ էր կրել զայս ամենայն՝ համայն ծանր էր եւ դառն եւ արժանի լալոյ. թող թէ առ հասարակ առաջի հոգւոյ⁷ եւ մարմնոյ գայթակղութիւն եւ կորուստ: 10 Եւ ոչ եթէ լոկ հարեւանցի լինի հասելոյ վտանգիս վախճան, այլ ցանկ մածեալ խաւար ամբարշտութեան՝ թանձրամածու-

թեամբ ունելոց է զսուրբ եկեղեցիս մեր եւ զժողովուրդս, զկանայս եւ զծնունդս մինչեւ յաւիտեան: 11 Եւ եթէ դու միաբանելով մերում խորհրդոյս, կարասցես առ վայր մի հաւանեցուցանել զքո միտսդ՝ գիտեմք զի ողորմութեան դիպիմք բազումքս, այլ եւ ոչ ընդհանուր⁸ եկեղեցիք երեցունց⁹ աշխարհացն մատնին յաւեր, եւ ոչ վարին ի գերութիւն բովանդակ աշխարհացն բնակիչք. զի ոչ շարժի սուրբ հաւատն ի հիմանէ, այլ թէ եւ առ վայր մի դղորդ հասանէ¹⁰ կանգնէ հաստատ անդրէն եւ հաստատէ աջ Ամենակալին: 12 Եւ այս լինի հաստատ այսպէս, եթէ կարասցես վայր մի հիւանդանալ վասն մեր, որպէս զի ողջացուցէ զմեզ քեւ հանդերձ ամենագթածն բժիշկ Բանն Աստուած»:

13 Եւ լուեալ զայս ամենայն բանս զաւրավարին Հայոց Վարդանայ տեսուն Մամիկոնէից ի նախարարացն Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից՝ ամենեւին ոչ առնու յանձն լսել եւ հաւանել այսպիսի բանից եւ կամ բնաւ հաղորդ լինել այսպիսի խորհրդոյ. այլ յոյժ խռովեալ մեծաձայն գոչմամբ ասէր ցամենեսեան, թէ «Մի լիցի ինձ ստել Արարչին իմում՝ պատճառանաւք եւ կամ ճշմարտութեամբ, եւ մի՛ ուրանալ զայն առաջի անաւրէն եւ մահկանացու ազգի, որ ուրանայ զուրացողս իւր առաջի Հաւր եւ հրեշտակաց սրբոց: 14 Քա՛ւ լիցի ինձ յաղագս զմտաւ ածելոյ¹¹ զկարիս եւ զվիշտս զկնոջ եւ զորդւոց եւ զազգի՝ տալ ի մոռացումն զոր ասէն¹², թէ Որ սիրէ զկիմ եւ զորդիս առաւել քան զիս՝ չէ ինձ արժանի»¹³: 15 Այլ դուք, որ այժմ յերեցունց աշխարհաց եկեալդ էք տանուտեարք եւ սեպուհք, շնորհիւ ողոր-

1 SS. երկիր

2 Ձ. չի՛թէ

3 SS. գամնայն

4 Ձ. յաւելեալս

5 SS. աղէտից

6 Ձ. եւ այս ամենեցունց

7 Թերեւս՝ առաջի կայ հոգւոյ եւն

8 Ձ. ընթանուր

9 Ատ. այստեղ եւ յետոյ՝ երիցունց

10 ՁԱտ. հասանի

11 Ձ. մտաւ ածելոյ

12 Ձ. որ ասէն

¹³ Մատթ. Ժ 37

մութեամբն Քրիստոսի լի էք ամենայն զաւրութեամբ եւ լաւութեամբ. զի ըստ ազատութեան արուեստի առաւելեալ էք ամենայն հրահանգիւ, եւ ճանաչիք երեւելի ի մէջ սպայիս¹ եւ ի մէջ ամենայն ազգաց՝ ի մարտս եւ ի բոլոր կարգս քաջութեամբ². Իսկ զճշմարիտ եւ զարդար հաւատն ուսեալ էք յԱստուծոյ ի ձեռն առաքելանման հովուին սրբոյ նահատակին Գրիգորի եւ նորին զաւակի. բաւական էք ընդ իւրաքանչիւր անձին տալ պատասխանի, եւ որպէս խորհիք՝ կարիցէք արդեաւք³ եւ առնել⁴: 16 Այլ ինձ ոք ի ձէնջ՝ զոր ինչ անհնար է ինձ լսել բանիւք, թող թէ եւ առնել արդեամբք՝ մի՛ ասէք»:

17 Եւ լուեալ զայս ամենայն զխաւսս՝ բազմութեան նախարարացն աշխարհաց երեցունց⁵ ի զաւրավարէն Հայոց ի տեառնէն Մամիկոնէից Վարդանայ, թէպէտ եւ յանհնարին տրտմութիւն ընկղմեալք խռովէին՝ այլ սակայն ոչ ինչ թոյլ տուեալ լինէին ի բանիցն առաջարկելոցն, իմացեալ եւ առ կարիս վտանգին եւ այլ հնարս մաղթանաց: 18 Եւ ժողովեալք ի մի վայր՝ կոչէին առ ինքեանս զիշխանն Մոկաց զԱրտակ եւ զնա առաւել փութացուցանէին՝ անձանձրոյթ խանդաղատանաւք նստել առանձինն եւ խաւսել ընդ սպարապետին⁶ իւրեանց տեառն Մամիկոնէից տոհմին: 19 Եւ նա ինքն էր այր համեստ, մտացի եւ քաջ, եւ տէրն Մամիկոնէից Վարդան առաւելապէս պատուով սիրէր զԱրտակ: 20 Որ եւ հաւանեալ հրամանի նախարարացն Հայոց՝ յանձն առնոյր ամենայրորդոր փութով ջանալ ընդ նմա յարա-

ժամ եւ աղաչել⁷, զոր եւ առնէր իշխանն Մոկաց Արտակ, մերթ առանձինն եւ մերթ հանդերձ աւագանեալն Հայոց, ըստ յանձնառութեանն իւրոյ. որք ոչ դադարէին զցայգ եւ զցերեկ խաւսել ընդ նմա զնոյն բանս եւ զաղերս ի բազում աւուրս: 21 Զորս եւ ստիպագոյնս եւ անհանգիստս⁸ ի նոյն խորհուրդս ճեպեցուցանէր զամենեսեան բղեշխն Վրաց Աշուշայ, որ էր այր խելացի եւ խորհրդական եւ ունէր կին յազգէն Արծրունեաց, զքենի մեծի սեպհին Մամիկոնէից, եղբաւրն Վարդանայ⁹. որ եւս առաւել յորդորէր յառաջագրեալն Աշուշայ զամենայն բազմութիւն նախարարացն Հայոց եւ գտէրն Մոկաց զԱրտակ, խաւսել ընդ զաւրավարին Հայոց Վարդանայ զայս ամենայն առանց յապաղելոյ: 22 Եւ ինքն զնոյն խաւսել ընդ նմա ոչ կասէր, անձանձրոյթ բողոքելով եւ ստէպ հայեցուցանելով յիրսն, թէ ո՛րչափ յանհաւանելն քո՝ կորուստ երեցունց աշխարհացն լինի, եւ ի հաւանելն եւ յանձն առնուլն՝ զիւտ բազմաց եւ անձին ապաշխարութեան ակնկալութիւն:

23 Եւ տեսեալ նախարարացն եւ սեպհացն երեցունց աշխարհացն զկամս սպարապետին Հայոց Վարդանայ այնպէս անշարժս եւ անհաւանս ի յորդորմունս խաւսից նոցա եւ աղաչանաց՝ բերեալ հարկաւորէին յանուհետեւ մատուցանել նմա եւ¹⁰ ի սուրբ Գրոց առակս դիպողս, ըստ պատշաճի հանդիպելոյ ի ժամանակին, որք տեղեկագոյնք էին ի նոսա զրոց սուրբ եկեղեցոյ, յիշեցուցանելով նմա, որպէս առն ուսելոյ եւ տեղեկի,- քանզի յոյժ հմուտ էր եւ ընդել զրոց վարդապետութեան, ուսեալ

1 Ձ. նախաչիփ երեւեալ սպայիս, լուսանցեում՝ ի մէջ. Գտ. սպայից
 2 ՏՏ. եւ ի մարտս եւ ի կագս քաջութեամբ
 3 Ձ. արդեաւ...
 4 ՏՏ. կարիցեմ առնել
 5 Ատ. եւ երիցունց
 6 Ձ. նախ՝ ասպարապետին, յետոյ՝ ա-ն քերուած. այսպէս եւ յետոյ

7 ՏՏ. յարածամ աղաչել
 8 ՏՏ. եւ անհանգիստ
 9 ՁԱԲտ. մեծի սեպհին մամիկոնէից վարդանայ. Գտ. ուղղագրել էր այսպէս ըստ վկայութեան հեղինակին (տե՛ս գլ. 4Բ). թերեւս ուղղելի է մեծի սեպհին Մամիկոնէից Հմայեկայ
 10 ՏՏ. չիփ եւ

եւ խրատեալ ի սուրբ հայրապետէն Սահակայ¹ ի հաւոյն իւրմէ,- զգրեալսն սրբոյն Պաւղոսի յաղագս Արարչին, թէ Որ ոչն գիտէր զմեղս² վասն մեր մեղս արար³։

24 Եւ դարձեալ գինքեան իսկ Պաւղոսի գիջանելն եւ նզով զանձն տենչացեալ լինել վասն ազգատոհմին փրկութեան, զոր գրեալ ասէր ի թղթի Հռոմայեցոց, եթէ Ուխտիւք խնդրէի եւ իսկ ինքն նզովեալ լինել ի Քրիստոսէ վասն եղբարց իմոց եւ զաւակաց եւ ազգականաց ըստ մարմնոյ, որք եմ Իսրայէլացիք, որոց որդէգրութիւնն եւ փառքն եւ կտակարանքն եւ աւրեմադրութիւնն եւ պաշտանն եւ աւետիքն⁴։

25 Ա՛ն յանձն, ասեն, եւ դու լինել վասն մեր առակաւորս, նզովս. չես մեծ եւ առաւելեալ ի հաւատս արդարութեան քան զսուրբ առաքեալն Քրիստոսի Պաւղոս. բայց ժողովուրդքն Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից յոյժ շատ են եւ առաքինի³ քան զժողովուրդս⁴ խաչահանուացն Հրէից»։

26 Եւ յորժամ զայսպիսի բազում բանս եւ ստէպ թախանձանաւք զաղաչանս դնէին առաջի զաւրավարին Հայոց Վարդանայ երեցունց աշխարհաց աւագ տանուտեարքն⁵ եւ սեպուհքն՝ բերէին այնուհետեւ եւ զսուրբ Աւետարանն, եղեալ ամենեցունց առ հասարակ գծեռս ի վերայ՝ երդնուին ասելով. «Եթէ դու եւեթ առ վայր մի կարասցես յանձն առնուլ պատճառանաւք զասացեալս թագաւորին եւ գերծուսցես զմեզ յորոգայթադիր թշնամւոյն յարձակմանց՝ ամենայն ասացելոց ի քէն լուիցուք եւ արասցուք, դնելով զանձինս մեր ի վերայ ուխտին սրբութեան եւ հեղիով զարիւնս մեր ի վերայ ամենայն

աշխարհին փրկութեան։ 27 Եւ եթէ⁶ դիպեսցի մեզ թողուլ զաշխարհ եւ զամենայն ստացուածս եւ փախչել յաւտարութիւն՝ ընտրեսցուք հանդերձ կանամբք եւ որդւովք, եւ սիրով յանձն առցուք զաղքատութիւն եւ զմոլորողութիւն. միայն ի բարկութենէս եւեթ ապրեսցուք։ 28 Եւ որ ոք թուլացեալ⁷ ի բանիցս յայսցանէ ստեսցէ ուխտիս այսմ, եւ նենգութեամբ որոշեսցի յերդմանէ սուրբ Աւետարանին եւ ի միաբանութենէ բազմութեանս այսորիկ՝ որոշեալ ճեղքեսցի եւ նա նման Յուդայի, որ ճեղքեալ մեկնեցաւ ի գնդէն սուրբ առաքելոցն. եւ բաժին այնպիսւոյն առանց ապաշխարութեան եւ թողութեան ընդ նմին լիցի մատնեալ անշէջ բոցոյն, զոր պատրաստեաց Աստուած սատանայի եւ արբանեկաց նորա։ 29 Եւ որ ինչ վնասք եւ կամ գերութիւնք եւ դրդմունք աշխարհաց երեցունց հասցեն՝ յանձնէ այնպիսւոյն եւ միաբանելոցն ընդ նմա խնդրեսցէ վրէժխնդիրն մինչեւ ցյաւիտեան։ 30 Իսկ զբարի եւ զաւագտակար պահպանութիւնն, զոր շնորհեալ Փրկչին Քրիստոսի պարգեւեսցէ բազում ոգւոց երեցունց աշխարհացս, վասն քո առ վայր մի հաւանելոյդ մեզ՝ եղիցի մնացեալ ժառանգութիւնն այն ի փրկութիւն թողութեան ոգւոյ քո եւ ազգի մինչեւ ցյաւիտեան»։

31 Եւ լուեալ զայս ամենայն բանս ի բերանոյ երից աշխարհաց ազատանւոյն՝ զաւրավարին Հայոց Վարդանայ տեսան Մամիկոնէից, տեսեալ եւ զկնքեալ⁸ ամենեցուն ահաւորապէս երդմամբ զսուրբ Աւետարան ուխտին, որոյ առաջի ուխտեցին եւ աւանդեցին կնքով՝ յարտասուս հարեալ յանձն առ առ վայր մի⁹ զպատճառա-

1 ՏՏ. ի Սահակայ
 2 ՏՏ. մեղս
 3 ԻՒՊ. Ե 21
 4 Հ.Պ.Մ. Թ 3-4
 5 ՏՏ. չիք եւ առաքինի
 6 ՏՏ. քան զսուրբ
 7 ՏՏ. զկնքեալ
 8 ՏՏ. յանձն առ վայր մի

6 Ձ. չիք եքէ
 7 Ձ. թողացեալ
 8 ՏՏ. զկնքեալ
 9 ՏՏ. յանձն առ վայր մի

նաւք վիրաւորիլն վասն երեցունց աշխարհացն եւ բազմութեանց ի նոսա արանց եւ կանանց:

ԻԸ. Եւ այնպէս միաբանեալք ամենեքեան յանձն առնուին կատարել խաբէութեամբ զհրաման թագաւորին, եւ երթեալք ի տուն մոխրանոցին՝ կէսքն ի նոցա ցուցանէին, այլ ոչ ամենեքեան, զպատճառանաւք եւ ոչ ճշմարտութեամբ զխոնարհումն գլխոց իւրեանց սնոտի պաշտամանն: 2 Եւ ոմանք թէպէտ եւ զիտէին զանյարական գլորումն, այլ ցանկացեալք¹ աշխարհիս փառաց՝ փոխանակէին² զփառս անեղծին Աստուծոյ ընդ եղծանելի եւ անցաւոր կենաց աշխարհիս:

3 Եւ զայն տեսեալ թագաւորին Պարսից եւ ամենայն մեծամեծաց զբանն եւ մոգուցն՝ նուէրս ազգի ազգի բազում խնդութեամբ մատուցանէին աստուածոց իւրեանց: 4 Խրախ մեծ ուրախութեան առնէին յաւուրն յայնմիկ, հաշուելով այն աւր լինել անշարժ հաստատութիւն թագաւորութեան իւրեանց, կեալ խաղաղութեամբ աներկիւղ այնուհետեւ յամենայն թշնամեաց: 5 Եւ ազուցեալ գտանուտեարսն եւ զսեպուհսն զերեցունց աշխարհացն, զՀայոց, զՎրաց եւ զԱղուանից, ի հանդերձս թագաւորականս զարդարէին. այլ եւ բազում եւ այլ ազգի ազգի պարգեւաւք եւ պատուաւք, զիւղաւք³ եւ ագարակաւք, ըստ իւրաքանչիւր ուրուք պիտոյից, լցուցանէին զամենեսեան. զորս եւ⁴ ի հրաժեշտի⁵ կացուցեալ՝ փութացուցանէին հասանել յիւրաքանչիւր յաշխարհս⁶: 6 Տուեալ ընդ նոսա բազմութիւն սուտ վարդապետաց, զոր եւ մոգ անուանեն, յորդորէին ուսանել զուսմունս ծաղրելի

չնչմանց եւ ընդունչսարկու քարթնջմանց խաւսսն, որպէս զաւճակոչսն եւ զորովայնախաւսս. պատուէր տային՝ յերեսին յաշխարհսն կարգել զխաբէութեան դպրոցս եւ ուսուցանել առ հասարակ զբնաւս, զարս եւ զկանայս, զուսմունս մոգուցն:

7 Որոց առեալ ի յանձն՝ զբազմութիւն մոգուցն տանել ընդ ինքեանս յաւժարէին: 8 Երթեալք այնուհետեւ հրաժարեալք ի թագաւորէն Յագկերտէ եւ ի մեծամեծ աւագանւոյն զբանն՝ գովութիւնս⁷ սուտս եւ շնորհակալութիւնս խաբէութեամբ իւրաքանչիւր ոք ի պատճառելոցն առ վայր մի ըստ իւրում զաւրելոյ իմաստից մատուցանէին թագաւորին եւ ամենայն աւագանւոյն Արեաց, մանաւանդ առաւելագոյն չարաթունին Միհրնբսեհի: 9 Եւ էր պատճառ շնորհակալութեանն յամենեցունց մտաց այս, եթէ «Ամենայն թագաւորք, որ յառաջ քան զձեզ էին ի գահուդ յայդմ, ձեր նախնիքն՝ սիրէին զմեզ, հոգալով զմեր շինութիւնս եւ զաւգուտս մարմնաւորս. բայց դուք առաւել ցուցիք⁸ զսէրն որ էր առ մեզ, զի զյաւիտենական կենդանութիւնն մեր զմտաւ ածիք⁹ ծանուցանել մեզ եւ պարգեւել: 10 Եւ եթէ նախնեացն քոց ծառայեցաք յամենայնի յաւժարութեամբ եւ կամաւ յամենայն պէտս, յոր եւ հրամայէին մեզ. իսկ քեզ՝ ամենայն անձին պարտ է ոչ իբրեւ զմի անձն սպասս մատուցանել, այլ որպէս զբազում անձինս զմի անձն առնել եւ անձանձրոյթ հպատակել զցայգ եւ զցերեկ աւգտախնդիր թագաւորութեանդ. քանզի յաղագս գիւտի մոլորեալ ոգւոյս մերոյ փութալ հոգացար¹⁰»:

11 Եւ սոքա իւրաքանչիւր անձին այսպիսի ինչ եւ եւս առաւել, ըստ իւրա-

1 ՁԱտ. ցանկացողք
2 ՏՏ. փոխանակեցին
3 Ձ. գելոգ
4 Ատ. չիք եւ
5 Ձ. ի հրաժեստի
6 Ատ. յիւրաբանչիւր աշխարհս. ԲԳտ. ...աշխարհ

7 Ձ. գովութիւն
8 Ձ. ցուցեք
9 Ձ. ածեք
10 ՏՏ. փութով հոգացար

քանչիւր կարի, ասացեալ գովութիւնս՝ լուեալ դադարէին: 12 Իսկ սպարապետն Հայոց Վարդան տէրն Մամիկոնէից կարգեալ զիւրն զառանց պատճառանաց զանսուտ բանս եւ զլինելոց իրս, որպէս ի դէմս գովութեան թագաւորին եւ ամենայն բազմութեան աւագանւոյն Արեաց՝ ասէր այսպէս, թէ «Զիմոց¹ զնախնեացն զՀպատակութիւն եւ զվաստակ, զոր յայս դուրս եւ առ ձեր թագաւորութիւնդ արարեալ է, ի ժամանակէ յորմէ հետէ կարգեալ եմք ի ձեր ծառայութիւնդ՝ դուք ամենեքեան քաջագոյն զիտէք, եւ ինձ ոչ է պիտոյ յազագս այդպիսի իրաց մի ըստ միողէ տեղեկացուցանել զձեզ², զոր ստուգագոյն առաւել ճանաչէք քան զիս: 13 Իսկ թէպէտ եւ շատ նուազ եմ քան զիմ նախնիսն՝ սակայն որչափ կարն էր յիս՝ եղեալ էր ի մտի արդար վաստակաւք հաճել զմիտս ձեր. եւ ուր հասեալ էի ի գործ ի ձեր հրամանէ՝ տեսեալ էր զաւրագլխաց ձերոց եւ իմ ընկերաց ըստ իմ ուժոյ միամտութեամբ զիմ զգործն եւ զվաստակն: 14 Բայց արդ յայսմ հետէ այսպէս կամք են, ջանամ, զի թէ ցայժմ գործեալ ինչ իցէ, եւ ոչ արժանի անուան կամ գովութեան՝ յայսմ հետէ հնարիմ³ ամենայն զաւրութեամբ եւ ուժով, աւգնականութեամբն Աստուծոյ, գործել գործ այնպիսի, զոր ոչ միայն առաջի ձեր Արեաց, այլ եւ ի կայսեր դրանն եւ յայլ ազգս պատմեսցի համբաւն այն մինչեւ ցյաւրտեան»:

15 Եւ զայս բանս⁴ որպէս ի շնորհէ Աստուծոյ սպարապետին⁵ Հայոց Վարդանայ տեսառն Մամիկոնէից ասացեալ⁶, զոր հռչակելոց էր զնահատակութիւնն որ առ

Աստուած ի դարս յաւիտենից: 16 Եւ զայսպիսի ասացմունս լուեալ թագաւորին Պարսից եւ ամենայն աւագանւոյ⁷ դրանն՝ մեծաւ շնորհակալութեամբ զարմացեալք գովեցին զնա եւ գոհացան. քանզի ծածկեաց Աստուած զբան խոստմանցն, զոր ասաց գործել սպարապետն Հայոց Վարդան՝ յազագս մեծի անուան համբաւոյ, զոր պարգեւեաց նմա Աստուած զանուն նահատակութեան յազգս յաւիտենից:

17 Եւ հրաժարեալք այնուհետեւ յամենեցունց⁸ երեքեան աշխարհքն, Հայք, Վիրք եւ Աղուանք, առեալ ընդ ինքեանս⁹ զդասս բազմութեան մոզուց՝ դարձան յիւրաքանչիւր աշխարհս, հաստատեալ բազում անգամ եւ ի ճանապարհին զնոյն ուխտ երգման Աւետարանին սրբոյ: 18 Հրաժարեալք եւ ի միմեանց՝ զնացին յիւրաքանչիւր յաշխարհս¹⁰, ազդ առնել միմեանց ի ժամանակի ըստ Աստուծոյ հրամանատրութեանն՝ զպէտս գործոցն, զոր խորհեցան կատարել: 19 Բայց զբողեշխն Վրաց զԱշուշայ եւ զերկու որդիս իշխանին Սիւնեաց Վասակայ, զԲաբելի եւ զԱմիրներսեհ¹¹, ոչ արձակեաց թագաւորն Պարսից Յագկերտ ընդ այլ նախարարացն Հայոց. հայելով ի յառաջիկայ իրացն անյայտութիւն՝ կասկածեալ զգուշացաւ:

Իթ. Արդ՝ եկեալ հասանէին տանուտեարքն Հայոց հանդերձ սեպհաւքն որ ընդ ինքեանս¹²՝ յաշխարհս Հայոց, ողջք եւ ոչ ողջք, կենդանի կիսամեռք. որք ոչն տեսանէին ըստ յառաջ լուսաւոր եկիցն ողջամբ յայնպիսի հեռաւոր ճանապարհէ: 2 Եւ ելեալ ընդ առաջ նոցա դասք պաշտաւնէիցն Քրիստոսի, բերելով ընդ ին-

1 Ձ. զիմոյ

2 Ձ. ձեզ

3 Ձ. յայսմ հնարիմ

4 ՏՏ. գայս բան

5 Ձ. սպարապետին

6 ՁԱտ. վարդանայ ասացեալ տեսառն մամիկոնցից

7 Ձ. աւագայնոյ

8 Ձ. ամենեցունց

9 Ձ. ընդ ինքեանս

10 ՏՏ. աշխարհս

11 Թերեւս ուղղելի՝ զԱտրներսեհ

12 ՁԱտ. որն եւ ընդ ինքեանս. ԲԳտ. եւ որ ընդ ինքեանս

քեանս զնշան կենսատու խաչին եւ զնշխարս սրբոյ առաքելանման նահատակին Գրիգորի, զձայն սաղմոսաց, զորս երգեաց՝ մարգարէն Դաւիթ սուրբ Հոգւոյն շնորհիւ, որում եւ ինքեանք երբեմն ձայնակից եղեալ²՝ առաւելագոյն քան զպաշտանեայսն նուազէին զերգս երկնաւոր ցնծալից ուրախութեամբ։³ Այլ անդ էր լսել զձայնս լալոյ³ եւ զձայնս գուժի, գոչիւնս ողբոց եւ բարբառ ճչոյ. տղայք անձկութք ի գրկաց հարց իւրեանց պակուցեալք փախչէին, կարծելով այլափոխեալս իմն, եւ ոչ զնոյնս նկատելով կերպարանս՝ զարհուրէին, ստէպ հայելով յերեսս մարցն, զորս տեսանէին կողկողագինս⁴ միշտ եւ արտաւարաբուղիս⁵. յաղագս որոյ եւ ինքեանք յարտասուս հարեալ տղայքն՝ ոչ ոք կարէր լռեցուցանել ի դայեկացն կամ ի դաստիարակացն։⁴ Ընդ որ հայեցեալ այնոցիկ, որք պատմառանաւ եւ ոչ նշմարտութեամբ ուրացողքն էին՝ փութանակի եւ առ ժամայն կամէին յառնել եւ ընդ ինքեանց սուրն ելանել. որոց ոչ պիտէր եւ առ վայր մի կեայն, քան թէ գայնպիսի տեսանել գաղէտս, եւ ժուժկալել. որք զկերպուրս ուրախութեան, ըստ բանի սաղմոսերգին՝, իբրեւ զմոխիր ուտէին, եւ զըմպելի իւրեանց արտասուաւք խառնէին. քանզի ոչ ոք հաւանէր ընդ նոսա կամակից լինել սեղանոյ, ոչ կին, ոչ որդի, ոչ ազատ, ոչ ծառայ ոք եւ ոչ սպասաւորք։

5 Եւ էր այնուհետեւ տեսանել զամենեսեան քակտեալս ի միմեանց եւ պատանեալս. եւ զորոց քաղցր եւ ախորժակ բարբառ Փրկչին Քրիստոսի ասէր⁶, թէ «եմ եւ

այլ ոչխարք, որ ոչ եմ յայսմ գաւթէ⁷, պարտ է եւ զնոսա⁸ ածել այսր, զի եղիցիմ մի հաւտ միոյ հովուի»⁸ ճշմարտի, զոր Աստուած միացոյց, եւ կատարէր զասացեալսն՝ յանկարծակի աքցոտեալ⁹ թշնամւոյն՝ ցրուեաց վեր ի վայր եւ արար իբրեւ զհաւտ՝ որոյ¹⁰ ոչ գուցէ հովիւ։ 6 Վասն ամենայնի այսորիկ սուգ առեալ կոծէին կանայք աւագ ազատացն եւ այրիք ի հրապարակս, մանկամարդ առնականայք եւ աւրիորդք¹¹ ի սրահս դռնափակեալս, հարսունք ի սենեակս¹²։ 7 Սուրբ եպիսկոպոսք, պատուական քահանայիւք եւ եկեղեցական ուխտիւ, ծերովք եւ տղայովք եւ ամենայն ժողովրդոցն բազմութեամբ՝ կառաչ բարձեալ լային ի տանն Աստուծոյ։ 8 Եւ էր տեսանել¹³ ծեփեալ արեանց հոսմամբք զամենայն դէմս ուղղափառ մարդոց։

9 Իսկ մոգուցն գունդք ստիպով բռնադատէին տանել զկրակս ի տաճար սրբութեանց Տեառն, եւ յայլ յակնաւոր եւ ի գեղեցիկ¹⁴ տեղիս շինել ատրուշանս, եւ կարգել բռնակիրս փայտակրաց ի պէտս կիզման չաստուածոյն¹⁵ անյագի. որոյ յուտելն յանգագայս¹⁶՝ ոչ ինչ շնորհ ունի պաշտանէիցն, եւ ի կրել արտաքս զաւելորդ թրքածս մոխրոցացն՝ ճանճրացուցանէ զգազախաղէմ զկրողսն պակշտեալս։

Լ. Եւ արդ՝ տեսեալ զայս ամենայն չարիս տեառն Մամիկոնէից եւ Հայոց

1 ՏՏ. գոր երգեաց
2 ՏՏ. եղեալք
3 ՏՏ. զձայն լալոյ
4 ՏՏ. կողկողագին
5 Ձ. արտօսարբուլիս
6 Հմմտ. Սաղմ. ՃԼ 10:
7 ՁՏՏ. քրիստոսի որ ասէր

7 Ձ. գաւթի
8 ՁԱտ. զնոսա
9 ՅՎԸ. Ժ 16
10 Ձ. որոց
11 ՏՏ. առնականայք, օրիորդք
12 Ձ. ի սինեակս
13 Ձ. տեսեալ
14 ՏՏ. յայլ ակնաւոր եւ գեղեցիկ
15 ՏՏ. չաստուծոյն. Ձ. չաստուածոցն
16 Ձ. անգագայս

սպարապետին Վարդանայ, կոչեալ առ ինքն զամենայն ընտանիս իւր, զեղբարս եւ զազատս եւ զծառայս եւ¹ զամենայն միահամուռ զբազմութիւն զրանն իւրոյ՝ սկսաւ խաւսել ընդ նոսա եւ ասել. Ես ոչ ուրացայ զԱրարչին իմ եւ զտէր Յիսուս Քրիստոս՝ կամաւ եւ կամ առ երկիւղի. քա՛ւ լիցի. եւ ոչ զվարդապետութիւն եւ զհաւատս սրբոյ Աւետարանին, զոր ուսոյց եւ հաստատեաց յիս ճշմարիտ հաւն իմ տէր Սահակ, մերժեցի յինէն. այլ առ վայր մի մինչեւ ի ժամս յայս յաղագս ձեր ամենեցուն գիւտի կորեայ պատճառանաւք, զի գտեալ զիս ձեաւք հանդերձ՝ ապաշխարեցից եւ կեցից: 2 Վասն զի ուսեալ եմ եւ յիշեմ զքարոզութիւն սուրբ մարգարէիցն, թէ Ոչ կամիմ զմահ մեղաւորին, այլ զդառնալ նորա եւ զկեպլն^ա, եւ զոր ի միւսում վայրի սուրբ Հոգին ասէ, թէ Յորժամ դարձցիս եւ հեծեսցես՝ յայնժամ կեցցես^բ: 3 Արդ՝ փոխանակ զի թողի զնա պատճառանաւք առ վայր մի վասն ձեր՝ կամիմ ստուգութեամբ փոխանակ այնր թողուլ զամենայն ինչ իրս կենցաղոյս այսորիկ մինչեւ ի սպառ: 4 Եւ որ ոք ի ձէնջ կամակից կարող էք լինել, արհամարհելով զամենայն սնտոի կեանս աշխարհիս, յանձն առեալ ձեաւք հանդերձ վասն անուան Քրիստոսի՝ ընտրեմ զնալ յաւտարութիւն»:

5 Եւ նորա խաւսեցեալ զամենայն այսպէս ընդ ընտանիս տանն իւրոյ՝ պատասխանի ետ նմա երանելի եղբայրն Հմայեակ եւ ասէ. «Փութա՛ կատարել զոր խորհրտք, եւ մի՛ յապաղեր. քանզի ոչ ոք կարէ լինել երաշխաւոր անձին իւրում եւ ոչ ժամ մի: 6 Աստուծով եթէ կեցցուք²՝ եւ ա-

ռանց խղճի մտաց վախճանի աւուրն դիպեսցուք, զամ մի չկարացեալք վաղ եւ կամ անագան զերծանել ի մահուանէ. թէ՛ մուրողութեամբ իցէ եւ թէ աւտարութեամբ՝ նովաւ եւեթ կեցցուք եւ անուամբ նորա պարծեսցուք զաւրհանապագ: 7 Զուրացութեանն եւեթ զանունն ի բաց ընկեսցուք ի մէնջ, եւ խառնեալ ի հաւտն Քրիստոսի՝ կամաւ յանձն առցուք զամենայն վիշտս՝ որ եւ հասանէ ի վերայ մեր, եթէ սով, եթէ սուր, եւ կամ թէ յաւտարութեան՝ մուրողութիւն եւ վախճան»:

8 Եւ այսպէս միաբանութեամբ արհամարհեալ զամենայն սնտոի մեծութիւն կենցաղոյս այսորիկ՝ առ ոչինչ համարեցան. այլ հանդերձ հաւանելովք³ ընդ ինքեանս դրամբ եւ ընտանեաւք դէմ եղեալ անցանել⁴ ի կողմանս իշխանութեանն Յունաց ձեպէին, ուր եւ թագուցանել միաբանութեամբ եւ կամ աստ անդր⁵ ցրուել⁶ զանձինս կարասցեն: 9 Եւ եկեալ հասանէին ի գիւղ⁷ մի, որոյ անունն էր Արամանայ, ի նահանգին Բագրաւանդայ, մերձակայ սահմանակից Բասենոյ եւ Տուարձատափո⁸. ուր եւ⁹ սակաւ ինչ աւուրս կամեցեալ հանգչել, եւ գուշ եղեալ ճանապարհն գնալ պատրաստէին ստիպով:

10 Յանկարծակի իրազգաց եղեալ այսպիսի խորհրդոյ եւ գնացից յաշխարհէս Հայոց՝ զմեծէ սպարապետէն Հայոց, գտեառնէն¹⁰ Մամիկոնէից Վարդանայ, հանդերձ եղբարք իւրովք, դրամբ եւ ամենայն ախիւ՝ իշխանին Սիւնեաց Վասակայ, որ եւ մարզպան էր Հայոց ի ժամա-

1 SS. չի՛ գամենայն ընտանիս իւր, զեղբարս եւ զազատս եւ զծառայս եւ
 ա Եւզէ. Ժ՛ 23
 բ Եւ. 1 15
 2 ՁԱտ. աստուծով է թէ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ. (աստուծով՝ եթէ կեցցուք,)

3 ՁԱտ. հաւանելով
 4 SS. անցեալ
 5 SS. աստ անդ. Ձ. աստ անտր
 6 Ձ. ցրուելով
 7 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ ի գեաւղ
 8 SS. տուարձատափայ
 9 ՁԱտ. որ եւ
 10 Կամ ըստ Ձ. գտեռնէն

նակին, եւ ամենայն տանուտերացն¹ Հայոց եւ սեպհացն՝ խորտակեալ սրտիւ զարհուրէին. զմտաւ ածեալ ամենեցուն, որք ի փրկութիւն անձանց իւրեանց ի խնդիր էին², թէ արդ գիտեմք, զի կորեաք ի սպառ, եւ ոչ է հնար մեզ զերծանել ի չարէս յայսմանէ մինչեւ ի սպառ: 11 Քանզի տեղեկացեալ ճանաչէին ամենեքեան, թէ առանց առաջնորդութեան ազգին այնորիկ եւ ոչ մի ինչ իրք եւ գործք աշխարհիս Հայոց երթեալ էին ի գլուխ: 12 Խորհուրդ ի մէջ առեալ իշխանին Սիւնեաց Վասակայ հանդերձ ամենայն տանուտերամբք Հայոց եւ աւագ սեպհաւք, եւ զմիտս ամենեցուն յիւր կամսն հաւանեցուցանէր, ասելով թէ «Պարտ է փութով զհետ զաւրավարին Հայոց Վարդանայ Մամիկոնէի քահանայս առաքել ընտիրս եւ արս աւագս ի տանուտերացս Հայոց, եւ աղաչանաւք դարձուցանել զնա այսրէն. զի առանց նորա մեր այս ամենայն կամք եւ խորհուրդք եւ ոչ մի ինչ վճարին»:

13 Եւ արարեալ նամակ իշխանին Սիւնեաց Վասակայ իւրով մատանեալ՝ հրամայէր նամականի առնել եւ այլ ամենայն աւագ տանուտերացն Հայոց, եւ կնքեալ զնամականին³ իւրաքանչիւր ուրուք մատանեալ՝ տայր բերել եւ զկնքեալ Աւետարանն ուխտին. եւ արս պատուականս յայտ արարեալ ի քահանայից, զերանելին Ղեւոնդ երէց⁴, եւ զերանելի երէցն զԵրեմիա ի Նոր քաղաքէ, եւ զերանելի երէցն Խորէն ի Մրենոյ, եւ արս աւագս ի տանուտերացն Հայոց, զիշխանն Արշարունեաց Արշաւիր, զիշխանն Դիմաքսենից զՀմայեակ եւ զիշխանն Աբեղենից զԳագրիկ. եւ տուեալ ցնոսա իշխանին Սիւնեաց Վասակայ զամենայն նամականին եւ զԱւետարանն

երդման՝ դեսպանս արձակէր զկնի նորա: 14 Որք հասեալ գտանէին զնա եւ որք ընդ նմայն էին՝ յառաջագրեալ գեաւղն Արամանայ:

15 Եւ ազդ արարեալ՝ մտանէին զառաջեալ, պատմէին երանելոյն Վարդանայ տեառն Մամիկոնէից եւ Հայոց սպարապետին եւ առաջի եղբարցն իւրոց Հմայեկայ եւ Համագասպայ զպատճառս իւրեանց փութանակի հասանելոյն առ նոսա, զխորհուրդն եւ զխաւսս⁵ հանդերձ երդմամբ որ եղեն ամենայն Հայոց՝ միաբանութեամբ իշխանին Սիւնեաց Վասակայ. յառաջ բերեալ եւ զԱւետարանն երդման՝ ունէին առաջի երանելոյն Վարդանայ եւ եղբարց նորա: 16 Տային ի ձեռս նորա եւ զնամակն Վասակայ գտեառն Սիւնեաց եւ զայլոց ազատացն Հայոց, եւ զեպիսկոպոսացն եւ զսեպհացն, եւ պատգամ կարճառաւոր⁶ ամենեցուն բան, եւ ասէին ցերանելին, թէ «Դու աւագիկ⁷ հանդերձ եղբարբքդ եւ հաւանեալ ընտանեալքդ, որք հոգացեալ են ապրեցուցանել ընդ քեզ զինքեանս՝ անձնապուրք լինիք. բայց մեք ամենեքեան կորնչիմք զանվախճան կորուստն: 17 Վասն զի ոչ է հնար մեզ առանց ձեր, եւ ոչ զաւակի մերում՝ երբէք պատահել փրկութեան եւ կեալ: 18 Բայց որպէս հոգացեալ ինամ տարէք ձեզ՝ նոյնպէս եւ զայսչափ զբազմութեան ոգիս մի՛ թողուք կորնչել. քանզի եմք աստ բազումք, որք եւ ազգախառն եւ արիւն ձեր եմք. պսակեցարո՛ւք եւ ընդ մեզ ի Քրիստոսէ, որպէս ցանկացեալ Չանայք ընդ ձեր միայն պսակիլն»:

19 Եւ զայս ամենայն բանս լուեալ ի քահանայիցն եւ ի նախարար պատգամաւորացն եկելոց՝ սուրբ սպարապետին Հայոց տեառն Մամիկոնէից Վարդանայ հան-

1 Ատ. տանուտերացն
2 ՏՏ. իւրեանց խնդրէին
3 Ատ. նամականին
4 ՁԱտ. այստեղ եւ յետոյ էրէց

5 Ատ. գիտրիւրդն գիտսս
6 Ձ. կարճառորի
7 ՏՏ. աւագիկ

դերձ երանելի եղբարքքն իւրովք, եւ զսուրբ Աւետարան ուխտին տեսեալ, եւ զնամականին կարգացեալ զիշխանին Սիւնեաց Վասակայ զմարգպանին¹ Հայոց եւ զայլոց զիւրաքանչիւր ուրուք զընկերակցացն՝ պատասխանի ետ միաբանութեամբ ամենեցուն եւ ասէ. «Ես եւ եղբարք իմ եւ ընտանիք կարեւոր ընտրելագոյն քան զամենայն ինչ որ է յաշխարհի՝ հաստատեալ եմք ընտրել եւ գտանել զողոցն փրկութեան զիւտ, եւ ուսեալ եմք հաստատուն եւ զանշարժ բանն, որ ասէ,- յոր եւ հաւատացեալ եմք անշարժութեամբ,- թէ Զի՞նչ աւգուտ է մարդոյ, թէ գաշխարհ ամենայն շահեսցի, եւ գանձն իւր կորուսցէ. եւ կամ զի՞նչ տացէ մարդ փրկանս ընդ անձին իւրոյ²։ 20 Եւ ոչ զմեր եւեթ զողոց խնդրեմք զաւգուտն, այլ եւ ընդ այլոցն խնդամք ընդ փրկութիւնն²։ 21 Եւ ոչ՝ որ փախուցեալս եմք՝ յերկիւղէ ոք ինչ սրոյ կարծիցէ³ զայս զմէնջ, յորմէ ոչ ոք երբէք զանգիտեալ յազգիս մերում, եւ ոչ երբէք⁴. եւ թէ ո՛րպէս ի վերայ ընկերի բարւոյ առաւել քան յանձինն⁵ միշտ հոգալով զանձն եղեալ է այսմ տոհմի՝ զայն եւ ամենայն դուք, Հայք, գիտէք ստուգութեամբ ի պատմութենէ գրոց եւ ի լսելոյ ձեր յաւագաց։ 22 Բայց ի նենգաւոր խաբէութենէ ձերմէ, զոր արարեալ է ձեր ընդ նախնիսն մեր հանապազ՝ զայն ամենայն յիշելով զնացեալ եմք լինել անձնապուրծք. որպէս ցանկ ձեր մղեալ է զմեզ ի նեղ, եւ զձեր անձինս ի բաց ունելով՝ մեր միայն ազգս պատահեալ է վշտաց մեծաց եւ մահուց։ 23 Բայց սուրբ եւ երկնաւոր հրաւիրակիդ Աւետարանի ոչ կացեալ ոք է ընդդէմ ի

մեր ազգէս, եւ ոչ մեք կամք. քա՛ւ լիցի։ 24 Դուք թէ միամտութեամբ վարիք եւ կամ երկմտութեամբ՝ դուք գիտէք եւ սուրբ Աւետարանդ, որ ճանաչէ զամենայն եւ դատի ըստ իւրաքանչիւր գործոցն»։

ԼԱ. Եւ զայս ասացեալ սրբոյ առնն Վարդանայ տեսուն Մամիկոնէից եւ Հայոց սպարապետի՝ կամակցութեամբ երանելի եղբարցն իւրոց եւ սիրելեաց դարձան անդրէն առ ընկերսն իւրեանց ի բանակն Հայոց⁶։ 2 Եւ եկեալք ի միաբանութիւն բազմութեանն՝ ոչ առնէին դուլ եւ դադար խորհուրդք սրբոյ սպարապետին Հայոց Վարդանայ՝ լոկ միայն առտնին կատարել քահանայիւք եւ այլ բազմութեանն պաշտանէիւք դրանն իւրոյ զպաշտան կարգեալ ժամուցն, զոր զցայգ եւ զցերեկ բազում փութով վճարէին անյապաղ. այլ միաբանութեամբ ամենայն Հայովք երթալ յեկեղեցի ցանկայր։ 3 Բայց թէպէտ եւ նեղէր չեթալով, այլ եւ կամաւ արգելեալ՝ առ վայր մի համբերէր իրացն, հոգալով եւ զպէտս ընկերացն, որպէս իւրոյ տանն եւ անձին. մանաւանդ յաղագս Աշուշայի Վրաց բղեշխի եւ որդոց իշխանին Սիւնեաց Վասակայ, զորս արգելեալ պահեաց անդրէն ի դրան թագաւորն Պարսից Յագկերտ⁷։ 4 Եւ զայս խորհէր սուրբն Վարդան, իբրեւ ոչ առ ի պէտս ինչ աւգնակաւութեան իւրում առաջադրեալ գործոյն, քանզի չխորհէր զյաղթութեան ինչ անուն գտանել, այլ զհեղումն արեան անձինն ի վերայ շինութեան ուխտի եկեղեցւոյ մնչէր ըմբռնել⁸. բայց հոգայր իբրեւ զբարեսէր, թէ մի՛ գուցէ դժուար⁹ ինչ արանցն ի թագաւորէն դիպիցի¹⁰, եւ վնասիցին։

1 Զ. զպարգպանին
 2 Մարտ. Բ 36-37
 3 Ատ. խնդրեմք ընդ փրկութեան. Բտ. խնամք ընդ փրկութեան. Գտ. խնդամք ընդ փրկութեան. Զ. այսպէս
 4 Գտ. կարծեցի
 5 Գտ. յազգիս մերում, ոչ երբեք
 6 ՏՏ. քան զանձինն

6 Զ. ի բանակն հայոց-ից յետոյ ունի ժոյ (վրան պատիւ)
 7 Ատ. ազգկերտ
 8 ԲԳտ. ուղղագրում եմ տեղէն ըմբռնել
 9 Զ. դժար
 10 ՏՏ. դիպի

5 Բայց իշխանն Ամատունեաց Վահան ոչ տայր դուլ եւ դադար զաւրավարին Հայոց Վարդանայ. այլ մերթ ինքեամբ եւ մերթ այլովք ստիպէր՝ վաղվաղակի յայտնել զիրս ապստամբութեանն, կարծեցուցանելով որպէս հոգւոյ եւեթ հոգալ զգիւտ փրկութեան¹. Բայց ոչ հոգալով ինչ կարի յայն միտս՝ ըստ խաւսիցն փութացուցանէր զյայտնել իրացն, այլ վասն մթերից առաջին ռիսկութեանն, զոր ունէին առ միմեանս իշխանն Սիւնեաց Վասակ եւ տէրն Ամատունեաց Վահան: 6 Բայց ըստ ծանր խոհականութեանն իւրոյ հայեցեալ նկատէր, թէ կա՛մ չհաւանեալ ապստամբել իշխանն Սիւնեաց Վասակ՝ մեռանի յիւրոցն ընկերաց անարժան մահուամբ, կամ թէ հաւանեալ առ վտանգին ապստամբել՝ արգելեալ անդրէն ի դրանն որդիքն երկոքեան չարաչար կենալք վտանգեալ պատահեն մահու եւ կամ բազմաժամանակեայ կարեւոր կապանաց եւ բանդից դիպեալք՝ տանջին անխնայ: 7 Իսկ սուրբ այրն Աստուծոյ Վարդան տէրն Մամիկոնէից եւ Հայոց զաւրավարն ոչ ի բանս ինչ ուրուք հայէր, այլ զհոգ ընկերացն հոգայր եւ ի նահատակութիւնն ցանկացեալ ընթանայր: 8 Եւ այնպէս ձգեալ բռնի զաւուրս գարնանոյն յերկար, մինչեւ յաւուրս տաւթոյն մաւտելոյ. եւ հասեալ ամիսք տաւթոյն ջերմութեան՝ չու արարեալ ամենայն բազմութիւնն Հայոց ի տեղիս հովոց՝ գային հասանէին ի գաւառն որ կոչի Մաղկուտն, մերձ ի բերդն ամուր, զոր Անգղն անուանեն. զայն տեղեալք արարեալ բանակետեղս արանց²՝ դադարէին անդ զաւուրս տաւթոյն:

ԼԲ. Իսկ մոգքն, որ ի դրանէն նախարարքն Հայոց ուսուցիչս ածեալ էին ընդ ինքեանս, իբրեւ տեսին, թէ արհամարհեալ

են յաչս նոցա ինքեանք եւ աւրէնք նոցա, քանզի կանայք նախարարացն, զորս կարծէին մոգքն աշակերտել՝ այնք եւ տեսանել անգամ գարչէին զնոսա, այլ զորդիս իւրեանց եւ զգոտերս՝ պատուիրէին ստէպ դաստիարակացն՝ չանցուցանել երբէք առ նոքաւք մաւտ. իսկ արքն, որք պատճառանաւք կարծեցուցանէին զինքեանս ուրացողս՝ սուտ վարդապետացն եւ հաց ուտել առաջի իւրեանց չտային թոյլ, եւ շրջէին ողորմելի սովամահէք.՝ գնալ ի բաց եւ փախչել չիշխէին, եւ կալն առ նոսա՝ զմահ ծանուցանէր նոցա եւ զկորուստ. եւ տակաւին գրել գաղտ ի դուռն զիրս ապստամբութեանն փութանային:

2 Ապա իմացեալ սպարապետին Հայոց Վարդանայ, թէ կարի հռչակին իրք ապստամբութեանն, եւ ի կարի հեղգալոյն մեծամեծ գործէին վնասք, խորհուրդ ի մէջ առեալ զաւուրս բազումս եւ ժողովեալ զպատուական եպիսկոպոսս եւ զականաւոր երիցունս եւ զաւագ տանուտեարսն Հայոց եւ զսեպուհսն առանձինն,՝ չեւ դեռ եւս յայնմ ժամու կամեցեալ յայտնել զբանսն իւրեանց մարգպանին Հայոց Վասակայ, գիտելով ոչ միայն լոկ վասն որդւոցն եւեթ զկասուամն առն ի փրկութեան դարձէն, այլ զառաւել փառասէր աստուածատեաց խորհրդոց նորա ճանաչեալ զորոճմունս՝ - ասէր ցամենեսեան այնուհետեւ յայտնապէս այրն երանելին Վարդան, թէ «Մինչեւ ցե՞րք հանդուրժեմք թագուցանել զճշմարտութիւնն եւ կորնչիմք. եւ այս համբաւ ելեալ տարածեալ ելից զամենայն տեղիս. այլ յայտնի լուսով գնասցուք իբրեւ ի տուրնջեան եւ որդիս լուսոյ կոչեսցուք»:

3 Մի ոմն յՈստանեայ տանէն, որում անունն Զանդաղան, սերմն ժանդ, որդի անաւրէնութեան, որ բազում եւ անապաշխար չար գործեալ էր ի կեանս իւրում՝

1 ՁՏՏ. գգուք փրկութեան

2 Ձ. գրանակետեղս. քերեսու՝ բանակետեղս իւրեանց

լսէր յոմանց զխորհեալսն¹ Հայոց եւ երթեալ վաղվաղակի գուշակէր² նմանուոյն իւրում Վասակայ: ⁴ Որոյ բանից իրազգած եղեալ նենգաւոր քսուին աւագ նախարարքն Հայոց՝ կալեալ զնա ի գեաւղն որ կոչի Արծակ՝ տարեալ կապեցին ի միւսում եւս ի գեաւղ յանուանեալ Բերդկունս, ի նմին Բագրեւանդ գաւառի. զոր եւ ոչ յետ բազում աւուրց ըստ արժանի գործոց իւրոց անաւրէնութեանց քարկոծեալ սատակեցին:

⁵ Եւ ապա յայտնապէս ժողովեալ միաբանութեամբ ամենայն տանուտեարքն Հայոց եւ սեպուհք, եպիսկոպոսաւքն եւ բազմութեամբ ամենայն քահանայիւրք եւ ժողովրդովք, առ երանելի սպարապետն Հայոց տէրն Մամիկոնէից Վարդան, եւ հանդերձ նովաւ մտին թափ ըստ գրոց հրամանին³ բոլորեքեան առ իշխանն Սիւնեաց Վասակ, առ մարզպանն Հայոց. եւ յայտնեալ նմա միաբան ամենեցուն զխորհուրդն, թէպէտ ջանայր յապաղել նա⁴, մի՛ վասն որդւոցն իւրոց, որք ի դրանն էին, եւ դարձեալ՝ զի եւ կեանքն իւր⁵ իսկ ի խնամս չարին միտէին հանապաղ՝ ոչ ինչ այնուհետեւ թոյլ տային սայթաքել խորհրդոց նորա այսր անդր. այլ թէպէտ եւ ոչ կամաւ, սակայն ի հարկէ յանձն առեալ միաբանէր ընդ նոսա: ⁶ Բերել դարձեալ հրամայէին նախարարքն Հայոց սուրբ եպիսկոպոսացն եւ երիցանցն՝ զԱւետարան ուխտին սրբոյ. եւ երդուեալ ամենայն բազմութիւն զաւրացն ազատաց եւ անազատաց, հանդերձ իշխանաւն Սիւնեաց Վասակաւ եւ ամենայն տանուտեարարքն եւ սեպուհաւք՝ հաստատէին զերդումն. եւ որոց մատանեաւ չեւ եւս էր կնքեալ զԱւետարանն՝ կնքէին. եւ համ-

բարձեալ առ հասարակ զձեռս ընդ երկինս՝ բարբառելով ասէին այսպէս ամենայն բազմութիւնն, այր եւ կին միաբան խնդալիցք.

«Զքեզ, սուրբ Հայր, արարիչ երկնի եւ երկրի, եւ զՈրդիդ քո միածին զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս, եւ զսուրբ Հոգիդ⁶ կենդանարար, զանորիչ եւ զանքակ Երրորդութեանդ միութիւն, խոստովանիմք արարիչ երկնի եւ երկրի, տեսակաց եւ անտեսից. որ միայնդ ես Աստուած, եւ չիք այլ ոք բաց ի քէն: ⁷ Որ եւ ըստ մարդասիրութեան յաղագս փրկութեան տիեզերաց՝ ի վախճան աւուրցս մի⁷ ի սրբոյ Երրորդութենէդ ծնար ի սուրբ կուսէն Մարիամայ, եւ զամենայն կարիս բարձեալ քոյին մարմնովդ, զոր ի սուրբ եւ յաստուածածին կուսէն առեր՝ տարեալ բեւեռեցեր ի խաչին փայտի⁸. յորում հեղեալ զսուրբ արիւնդ քո՝ ազատեցեր զաշխարհս ի ծառայութենէ մեղաց անիծից. մեռար, թաղեցար եւ յարեար, եւ վերացեալ յերկինս՝ ետուր աւետիս խոստման՝ տանել առ քեզ զամենեսեան, որ խոստովանին առ քեզ, Աստուած ճշմարիտ, թագաւոր թագաւորաց եւ տէր տէրանց: ⁸ Եւ մեք վկայեմք եւ խոստովանիմք զքեզ Աստուած աստուծոց եւ տէր տէրանց, Աստուած քաւիչ մեղաց մերոց. ուրացեալքս՝ եւ զղացեալքս, յանցուցեալքս՝ եւ յողորմութիւնդ ապաւինեալքս, զլորեալքս՝ եւ կանգնեալքս: ⁹ Ընկալ զմեզ որպէս զորդին ուրացող, որ⁹ ծախեալ աղտեղեցաք զհանդերձ սուրբ մկրտութեանն, զոր զգեցուցեր մեզ աւազանին լուացմամբ, անառակ անաւրէնութեամբ թաւալեցաք ի տղմի ուրացութեանց իբրեւ զդասակսն խոզաց:

1 ՏՏ. գիտրիեալն

2 ԲԳտ. վաղվաղակի պատմէր Ատ. չի՛ գուշակէր

3 Զ. գգրոյ հրամանին. Ատ. գգրոց հրամանին

4 ԶԱտ. յապաղել նմա

5 Թուի ուղղելի կամֆն իւր

6 Զ. գտուրբ հոգիտ

7 Զ. չի՛ մի

8 ՏՏ. ի խաչափայտի

9 Զ. չի՛ որ

10 Եւ արդ՝ դարձեալ առ նշմարիտ Հայրդ երկնաւոր աղաղակեմք ասելով. Մեղաք յերկինս եւ առաջի քո՞. շնորհեա՛ մեզ բարեխաւսութեամբ լուսաւորիչ առաքելոցն եւ վաստակովք սուրբ՝ նահատակին Գրիգորի նոցին նմանոյն եւ գործակցի՝ զթողութիւն մեղաց մերոց. եւ զգեցո՛ մեզ զառաջին պատմութեանն եւ մաքրեա զոտս զմեր ի խոչիցն չարեաց, որով ծակոտեալ թշնամւոյն² կաղացոյց զմեզ: 11 Եւ ազո՞³ մեզ կաւչիկս պահպանութեան՝ Աւետարանին սրբոյ. եւ դի՛ր զմատանին, զգծած խաչի քո, ի մատին աջոյ ձեռին մերոյ, որով կնքեալք⁴ զբոլոր անդամս մեր՝ սարսեալ բանսարկուն փախիցէ ի մէնջ: 12 Եւ որպէս հեղեր դու զարիւնդ քո սուրբ ի վերայ մեղաւորաց, ի փրկութիւն յանցաւորաց՝ պարգեւեա՛ եւ մեզ հեղուլ զարիւնս մեր ի վերայ խոստովանութեանս այսորիկ եւ իւրաքանչիւր թողութեան մեղաց: 13 Եւ որ ոք հեռացեալ յուխտէ երգմանցս այսոցիկ ցուցցի ուխտագանց եւ ի միաբանութենէս⁵ մերմէ որոշեսցի՝ ելցէ նա արտաքս ընդ Յուդայի, որ մերժեալ ընկեցաւ ի գնդէ սուրբ առաքելոցն, եւ առանց ամենայն թողութեան կացեալ ի ձախու կողմանն՝ լուիցէ ի քէն զահագին բարբառն, զոր ասես յաւուրն հատուցման, թէ Երթա՛յք յինէն, անիծեալք, ի հուրն յաւիտեանից, որ պատրաստեալ է սատանայի եւ արբանեկաց նորաք՝:

14 Եւ ասացեալ զամենայն խոստովանութիւն զաւրհնութեանն եւ զանիծիցն միաբանութեամբ ամենայն բազմութեանն ի ձայն մեծ արանց եւ կանանց՝ հնչեաց երկիրն ամենայն ի բարբառոյ զաւրացն

բազմութեան: 15 Եւ գրեալ զայս ամենայն բանս հաւատոյ ուխտին, եւ կնքեալ նախ մատանեաւ իշխանին Սիւնեաց Վասակայ եւ ապա մատանեաւք ամենայն տանուտերացն⁶ Հայոց եւ աւագ սեպհացն, եւ եղեալ ի սուրբ Աւետարանի երգմանն՝ ետուն ցպատուական եպիսկոպոսսն⁷ եւ ցաւագ քահանայութիւնն որ էին անդ: 16 Եւ կատարեալ զայս ամենայն այսպէս՝ դիմեցին մեծաւ ցնծութեամբ եւ հոգեւոր երգովք ի տուն Տեառն, եւ երկրպագեալ միոյն միայնոյ ճշմարտին Աստուծոյ՝ լի անձկով եւ յերկար եւ անձանձրոյթ ծունրդրութեամբ կատարեցին զաղաւթսն:

17 Եւ արձակեալք յաղաւթիցն՝ ումիկ զաւրացն բազմութիւնն դիմեցին ի տուն մոխրանոցին, չմնալով բնաւ աւագացն հրամանի, եւ առեալ զկրակարանն՝ վարեցին ի ջուրսն զկրակսն, որպէս ի գիրկս եղբաւր, ըստ ասելոյ սուտ վարդապետացն Պարսից. զոր ըմբռնեալ ջրոցն թշնամաբար եւ ոչ եղբայրաբար՝ ծախեցին: 18 Բայց զմոգուցն բազմութիւն պահել առ աւրն հրամայեցին զգուշութեամբ. եւ ի վաղիւն ընդ ծագել⁸ արեւուն արս ի նոցանէ թուով սպանին սրով ի գիւղն, որ կոչի Զարեհաւան:

ԼԳ. Եւ կատարեալ զայս ամենայն գործս ըստ ասելոցս կարգաւ՝ դադարեցին անդէն զաւուրս տաւթոյն: 2 Եւ ապա փութացան իջանել յԱյրարատ⁹ գաւառ. քանզի լուան, թէ Միհրներսեհ Արեաց հազարապետ եկեալ ի Փայտակարան քաղաք՝ գունդ կազմէ¹⁰ եւ ընդ Աղուանս արձակէ ի Հայս. զոր եւ Աղուանից ազատքն, որ ուխտակիցք էին Հայոց՝ ստէպ փութացուցանէին հասանել առ ինքեանս եւ անդէն

՞ Գլ. 4. Ժ. Ե 21
 1 ՁԱտ. առաքելոցն վաստակովք եւ սուրբ
 2 ՏՏ. ի թշնամւոյն
 3 Ձ. ազոյ
 4 Ձ. կքեալ
 5 ՁԱտ. եւ ուխտագանց ի միաբանութենէս
 6 Մ. արք. Ի. Ե 41

6 Ձ. տանուտերոցն
 7 ԲԳտ. եպիսկոպոսն
 8 ՏՏ. ի ծագել
 9 Ձ. միշտ արայրատ
 10 Ձ. գունդ կազմ

յԱղուանս¹ ի դիմի հարկանել նոցա պատե-
րազմաւ:

3 ²Եւ արդ եկեալք յԱյրարատ գաւառ,
եւ գայս համբաւ լուեալ ի կողմանցն Ա-
ղուանից՝ ստիպէր գերանելի սպարապետն
Հայոց Վարդան զտէրն Մամիկոնէից իշ-
խանն Սիւնեաց Վասակ՝ գնալ պատահել
նոցա գնդաւ. եւ զինքն մնացուցանէր ան-
դէն պատճառանաւք, ասելով, թէ «Ես աս-
տէն պատրաստիմ. գուցէ, ասէր, այլ ինչ
իմացեալ չարախորհուրդն Միհրնբերսեհ՝
գործիցէ ընդ մեզ³»: 4 Այլ ինքն Վասակ
զխաբէութեան ճանապարհն կազմեալ նիւ-
թէր ի սրտի իւրում, ունելով կամակիրցս եւ
այլ աստուածանենդ արս խորհրդոցն իւ-
րոց՝ յագատացն Հայոց: 5 Իսկ երանելի
սպարապետն Հայոց, տէրն Մամիկոնէից
Վարդան, ասէր ցիշխանն Սիւնեաց Վա-
սակ, թէ «Որպէս ածաք զմտաւ՝ պարտ է
մեզ նախ զորս առաքեմքն առ կայսր՝ ար-
ձակել, եւ ապա զոր ինչ հրամայեսցես
ինձ՝ առնեմ անխափան»: 6 Եւ նորա յա-
ղագս ձեպով զիւր առաջի եղեալ զխոր-
հուրդն կատարելոյ՝ յանձն իւր առնոյր
զասացեալսն յերանելի սպարապետէն ի
Վարդանայ կատարել:

7 Եւ վաղվաղակի նամականի արա-
րեալ առ կայսր եւ առ ամենայն աւագանի
դրանն Յունաց եւ առ այլ իշխանս եւ
կողմնակալս, առ բղեշխն Աղձնեաց եւ առ
իշխանն Անգեղ տան, ի Ծոփս եւ ի Հաշ-
տեանս եւ յԵկեղեաց եւ այլ իշխանաց իւ-
րաքանչիւր տեղեաց, եւ առ մեծ սպարա-
պետն Անտիոքայ: 8 Եւ գայս ամենայն
թղթեան⁴ կնքէր նախ ինքն իշխանն Սիւ-
նեաց Վասակ իւրով մատանեաւ, եւ ապա
ամենայն տանուտեարքն Հայոց: 9 Եւ
պատրաստեալ ճանապարհին Յունաց կազ-

մէին զիշխանն տանն Ամատունեաց Վա-
հան, որպէս զայր մտացի եւ խորհրդական,
եւ զսուրբ սեպուհն⁵ զՀմայեակ, զեղբայրն
երանելի⁶ զաւրավարին Հայոց Վարդանայ
ի Մամիկոնէից տոհմէն, եւ գերանելին
Մերհուստան զեղբայր սրբոյն Աղանայ՝ ի
տոհմէն Արծրունեաց: 10 Յորոց ձեռն
տուեալ զնամականին⁷ իշխանին Սիւնեաց
Վասակայ եւ ամենայն նախարարաց աշ-
խարհին Հայոց՝ յուղարկէին առ կայսր եւ
առ այլ ամենայն յառաջագրեալսն⁸ աւա-
գանին Հայոց:

ԼԴ. Եւ սպարապետն Հայոց տէրն
Մամիկոնէից երանելին Վարդան, առեալ
ընդ իւր ի տանուտեարցն Հայոց, որք ջեր-
մեռանդն⁹ սիրով ձեպէին մարտիրոսու-
թեան ժամուն պատահել, որք էին այսո-
քիկ. Խորէն Խորխոռունի¹⁰, Արշաւիր Կամ-
սարական, եւ Թաթուլ Դիմաքսեան¹¹, եւ
Արտակ Պալունի, եւ Գիւտն Վահեռու-
նեաց¹², եւ Հմայեակ Դիմաքսեան, եւ այլ
տանուտեարք եւ սեպուհք, եւ բազումք ի
զաւրացն Հայոց, որք ինքնայաւժար¹³
փութով փափագէին լինել վրէժխնդիր
ուխտի սուրբ եկեղեցւոյ, եւ տալ զանձինս
ի մահ ի վերայ սուրբ եւ ճշմարիտ¹⁴ հաւա-
տոյն Քրիստոսի. եւ այլ գունդք ի զաւ-
րացն Մարդպետական¹⁵ այրուծիոյ, փոյթք
ի գործ պատերազմին առաքինութեան.
զորս եւ չարախորհուրդ իշխանին Սիւ-
նեաց Վասակայ ծանուցեալ ոչ հաւանս
իւրոյ չար մտածութեանն՝ կազմեալս ա-
ռաքէր ընդ նմա. եւ զորոց գիտէր զհոլո-

1 ՏՏ. առ Աղուանս
2 Ձ. յուսանցիւմ ԺԷ
3 Ձ. գործիցէ մեզ ընդ այլ
4 Ձ. քիթքեան

5 ՏՏ. եւ սուրբ սեպուհն
6 Ձ. երանելւոյն
7 Ատ. նամականի
8 ՏՏ. յառաջագրեալ
9 ՏՏ. ջերմեռանդ
10 ՏՏ. խորխոռունի
11 ՁԱտ. դիմակսեան
12 Ձ. եւ գունդն վահեռ...
13 Ձ. որ ինքնայոժար
14 ՏՏ. սուրբ ճշմարիտ
15 Ձ. մարդպետական

վումն ի վատթար կողմն, եւ ոչ ուղղակի ի խորհուրդ ուխտապահութեանն՝ ի տանուտերացն¹ Հայոց եւ ի սեպհացն, որք էին երեւելագոյնք, եւ յայլ ուսմիկ բազմութենէն՝ զայնս արգելեալ առ իւր պահէր:

2 Եւ հրաժարեալ երանելի զաւրավարն Հայոց տէրն Մամիկոնէից Վարդան, հանդերձ ընկերակցաւքն իւրովք եւ այլ զաւրուսն արամբք որ էին ընդ նմա, յիշխանէն Սիւնեաց Վասակայ եւ յայլ մնացելոցն ընդ նմա աւագանւոյն՝ ողջախորհուրդ մտաւք զնային ի գործ պատերազմի: 3 Եւ մտեալ ի տուն Տեառն, որ է սուրբ եկեղեցի, երկիր պագանել տեառն Աստուծոյ ամենակալի, առեալ զսուրբ Աւետարանն եւ զնշան կենսատու խաչին՝ ողջունէր, զնելով անյագ ի վերայ բբաց աչացն եւ ճակատու: 4 Զնոյն առնէին ջերմեռանդն սիրով եւ որք ընդ նմայն էին ամենեքեան. եւ ողջամբ զնային ամենեքեան յորդորմամբ² սիրոյ: 5 Եւ չեւ եւս հեռացեալ[ք, տեսանէր]³ աւթեւանս⁴ ոչ բազումս յԱյրարատոյ երանելի սպարապետն Հայոց Վարդան⁵՝ եւ իշխանն⁶ Սիւնեաց Վասակ վաղվաղակի գաղտ դեսպանս առնէր առ Միհրնբրսեհ հագարապետն Արեաց եւ զիւր նենգաւոր խորհուրդն նամակաւ ծանուցանէր նմա: 6 Նոյնպէս արար նամակ եւ առ⁷ Նիխորական Սերուխտ եւ առ այլ աւագս, զորս արարեալ էր Միհրնբրսեհի ի վերայ Հայոց, եւ զՎեհհապուհ հաւատարիմ վերակացու արար, որ էր ի ժամուն սենեկապան ար-

քունի, յետ այնորիկ ապա եւ զպրապետ եղեւ Արեաց, յորում գրեալ եցոյց նոցա նենգաւոր իշխանն Սիւնեաց Վասակ զիւր խաբէութեանն կամս. «Դուք, ասէ, անհոգ լերուք յեկելոցդ ընդ Վարդանայ ի վերայ ձեր, եւ մի՛ ինչ զարհուրիք. վասն զի շատք այն են՝ զորս ես աստէն պահեցի առ իս. եւ զայլս բազումս ընդ այսր ընդ այնր⁸ ցրուեցի. եւ դա յոյժ սակաւուք է եւ ոչ բազմաւք»: 7 Եւ զայն ոչ յիշէր անաւրէնն, թէ սիրտք իշխանաց ի ձեռս Աստուծոյ են. քանզի որով կարծէր չարախորհուրդն շնորհ ինչ առնել նոցա՝ առաւել եւս զաւրութիւնն Աստուծոյ ի բարկութիւն սրտմտութեան փոխէր, եւ այնու գրգռէր զնոսս ի վերայ նորա. որ եւ ի ժամուն կատարեալ՝ կուտեցաւ ի գլուխ նորա ցուցակութեամբ:

ԼԵ. Եւ հասեալ յԱղուանս երանելոյ զաւրավարին Հայոց Վարդանայ տեառն Մամիկոնէից⁹՝ ազդե եղեւ զաւրագլխացն Պարսից եկք Հայոց. որոց լուեալ՝ փութացան անցանել ընդ գետն մեծ, զոր կուր գետն կոչեն, եւ ընդ առաջ եկին նոցա մինչեւ ի գեաւդն որ կոչի Խաղխաղ, յերկրին Աղուանից: 2 Եւ տեսեալ սրբոյ սպարապետին Հայոց¹⁰ Վարդանայ զանթիւ բազմութիւն զնդին Պարսից, եւ յինքեանս հայեցեալ, թէ յոյժ սակաւք են՝ սկսաւ խաւսել ընդ զաւրն Հայոց եւ յիշեցուցանել զբան սուրբ Հոգւոյն, զոր մայրն մարգարէին Սամուէլի ցնծութեամբ քաջալերեալ ի Քրիստոս՝ երգելով ասէր, թէ Մի՛ պարծեսցի հզարն ի գարութեան իւրում, եւ մի՛ պարծեսցի մեծն ի մեծութեան իւրում. այլ որ պարծելոցն իցէ՝ յԱստուած պարծեսցի¹¹: 3 Քանզի ոչ ինչ է ի նուագս

1 Զ. ի տանուտերանցն
2 Զ. յորդորմամբ
3 Փակագծի մէջ դրինք (Բ, տեսանէր), որ աղաւաղութիւն է բունում:
4 ՉՏՏ. եւ չեւ եւս հեռացեալք, տեսանէր օրեւանս եւն. ԲԳտ. ունին ծանօթութիւն՝ «Խառնակ կամ պակաս է ի բանիդ»
5 Զ. Վարդան-ից յետոյ լուսանցումն մոր գլխի նշան՝ Ֆ:
6 Ատ. սպարապետն հայոց վարդան: եւ իշխանն. Գտ. սպարապետն Հայոց Վարդան. եւ իշխանն
7 ԶԱտ. նոյնպէս եւ արար նամակ առ

8 Զ. ընդ այս ընդ այնր
9 Զ. Մամիկոնէից-ից յետոյ ունի գմալն յաղուանս վարդանայ
10 ՏՏ. չի՛ք հայոց
11 Լ. Թ. Գ. Բ. 9. տե՛ս նաեւ Ե. Բ. Բ. Թ. 23-24. Լ. Կ. Բ. Լ. 31:

եւ ի բազումս յաղթուածիւն եւ պարտումն, այլ¹ յԱստուծոյ ակնարկութեանն հրամանի»:⁴ Եւ զայս ասացեալ երանելոյ² զաւրապետին Հայոց տեառնն Մամիկոնէից Վարդանայ, հայեցեալ եւ ի կամս ընկերակցաց իւրոց եւ ամենայն գնդին որ ընդ նոսա, թէ ո՞րպէս ջերմեռանդն սիրով զաւրացեալք էին եւ քաջալերեալք՝ խրախալից մտաւք փառաւորէր զՓրկիչն ամենեցուն զտէր Յիսուս Քրիստոս:

5 Եւ հասեալք ի ժամ մարտին՝ հայեցեալ տեսանէին ըստ աւրինի կարգման նկատելոյ զգոռնդսն Պարսից: 6 Կարգէր եւ զիւր գոռնդն երանելի զաւրավարն Հայոց Վարդան, ըստ բաւականին այրուծիոյն իւրոյ, ընդդէմ նոցա. յերիս առաջս³ բաժանեալ՝ տայր ի ձեռս իւրաքանչիւր զաւրագլխի. որում աջոյ կողմանն կացուցանէր զաւրագլուխ զիշխանն Արշարունեաց զԱրշաւիր Կամսարականն, որ էր եւ փեսայ զաւրավարին Հայոց սրբոյն Վարդանայ տեառնն Մամիկոնէից, ունելով զգոռստր նորա ի կնուծեան. եւ նիգակակից տայր նմա զՄուշ զաւագ սեպուհ՝ յագգէն Դիմաքսենից. եւ զահեակ կողմն տայր ի ձեռն խորենայ խորխոռունոյ, եւ զաւրավիգն ընդ նմա կացուցանէր զՀամայեակ Դիմաքսեանն. եւ ինքն սուրբ զաւրավարն Հայոց Վարդան պատրաստէր զինքն միջոյ տեղոյն յարձակման: 7 Եւ այսպէս յաւրինեալ զճակատն եւ յԱստուծոյ խնամսն ապաւինեալք՝ յարձակեցան ի վերայ թշնամեացն:

8 Յորս նախագոյն յառաջեալ ի տեղի մարտին՝ Կամսարականն Արշաւիր եւ Մուշ սեպուհն Դիմաքսենից, որք յանգիտութենէ տեղեացն՝ դիպեցան թանձրախոր սաստիկ մաւրից. Կամսարականն Արշաւիր եւ Մուշ ի յառաւելապէս դիմեցմանէն ե-

րիվարացն՝ անկեալք ի տիղմն⁴ հանդերձ երիվարաւքն խրէին. անդ կատարեալ պսակէր երանելի սեպուհն Դիմաքսենից Մուշ ի Նիխորականայ⁵: 9 Իսկ Կամսարականն Արշաւիր իջեալ յերիվարէն՝ ի հետիոտս սպանանէր զՎուրկն, զեղբայր Լփնաց թագաւորին, եւ իւր⁶ ի բաց ձգեալ զերիվարն ի սաստիկ խոր տղմոյն, ուր եւ մոյկ մի զերծեալ յոտանէն թաղեալ մնայր անդէն ի մաւրին. եւ ինքն Կամսարականն միամոյկ, տղմաթաթաւ, հանդերձ ամենայն զինուոն, հանեալ զերիվարն ի ցամաք՝ անվեհեր քաջաբար նման թռչնոյ⁷ յերիվարն հեծանէր, եւ զարհուրեցուցեալ զթեւ իւրոյ կողման թշնամեացն՝ փախստական առնէր: 10 Եւ հայեցեալ տեսանէր զերանելի սպարապետն Հայոց զտէրն Մամիկոնէից Վարդան՝ հանդերձ ընկերակցաւքն իւրովք եւ ամենայն Հայոց գնդաւն, զի արարեալ փախստականս եւ նոցա՝ անէին առաջի իւրեանց զբազմութիւն զաւրացն Պարսից. յորոց զկէսն սրովք իւրեանց դիաթաւալս յերկիր կործանէին եւ զկէսն գետավէժս⁸ արարեալ հեղձամղձուկս⁹ առնէին. եւ զայլսն ի նոցանէ դաշտացն եւ անտառախիտ մայրեացն ցրուեալս վատնէին:

11 Իսկ ոմանք յաւագորերոյ Պարսիցն ելեալք ի նաւս՝ յայնկոյս գետոյն մեծի փախստեայք լինել ճեպէին: 12 Որ եւ զԿամսարականն Արշաւիր զիշխանն Արշարունեաց ստիպով փութացուցանէր երանելի զաւրավարն Հայոց Վարդան՝ զկնի փախստէից նաւացն նետաձիգ լինել, ի հաստատաձգութիւն եւ յանվրէպ դիպո-

1 Գտ. չի՛բ այլ
2 ՏՏ. երանելի
3 Ատ. երիս յառաջս

4 Զ. ի տիղմն
5 ՏՏ. մուշն՝ ի խորականայ. ԲԳտ. ունիմ ծնք. «գուցէ ի Նիխորականայ» Զ. մուշիմի խորականայ
6 ՏՏ. չի՛բ իւր
7 ՏՏ. բոչնոց
8 Ատ. գետավեժս
9 ՏՏ. հեղձամղձուկ

զուլթիւն առնն վստահեալ: 13 Իսկ Կամսարականն Արշաւիր, որպէս եւ միշտ կամակատար էր բանի սրբոյ զաւրավարին, վաղվաղակի հաւանեալ առ ի նմանէ հրամանին՝ զկնի նաւավարացն եւ փախստէիցն նետաձիգ լինէր: 14 Եւ խոցեալ զնաւավարսն¹ եւ զայլս բազումս ի նաւսն՝ կարէվէրս առնէր. որոց ընդ տապալել վիրաւորացն կործանէին նաւքն. եւ բազումք ի նաւավարացն եւ ի գլխաւորացն² Պարսից գետասոյց եղեալ կորնչէին: 15 Եւ այսպէս շնորհեալ նոցա զյաղթութիւն վերին աւգնութեանն՝ դառնային ի բանակս իւրեանց, գոհանալով եւ աւրհնելով զԱստուած:

16 Եւ դադարեալք անդէն ի տեղւոջն զաւրն զայն՝ ի վաղիւն չուեալք անցանէին ընդ գետն մեծ, անուանեալն Կուր գետ, եւ հասանէին ի պահակ որմոյն, որ է ընդ մէջ իշխանութեանն Աղուանից եւ Հոնաց. եւ գտեալ անդ զպահապանս պահակին եւ այլ զաւրականս պարսիկս բազումս, յորոց սուր ի վերայ եղեալ կոտորէին. եւ զպահակն յանձն առնէին թաղաւորագնի միում Աղուանի, որում անուն էր Վահան, եւ զնոյն արձակէին դեսպան ի Հոնս եւ առ այլ³ ամրականս տեղեացն, զորս հաւանեցուցէ միաբանել նոցա զնդաւ. որոց կամաւ եւ յաւժարութեամբ զաւգնելն յանձն առեալ՝ հաստատէին երդմամբ⁴:

ԼԶ. Եւ մինչդեռ այս ամենայն կատարէր այսպէս յաջողութեամբն Աստուծոյ ըստ կամաց նոցա՝ յանկարծակի դեսպան հասանէր առ երանելի զաւրավարն Հայոց Վարդան եւ առ ամենայն գունդն որ ընդ նմա էին. գոյժ տրտմութեան եւ համբաւ

չարաչար տայր նոցա⁵, ասելով, թէ «Ստեաց⁶ անաւրէնն Վասակ ուխտին Աստուծոյ եւ նենգեալ դրժեաց⁷ Աւետարանին երդմանն, եւ ի յետս կացեալ ապստամբեաց ի միաբանութենէ ճշմարտութեանն. նոյնպէս եւ մնացեալքն անդէն առ նմա աւագանին Հայոց յետս կացեալ՝ ընդ նմա ապստամբեցին, եւ դարձուցեալ զերեսս իւրեանց ի ճանապարհէն արդարութեան՝ մոլորեցան զկնի սատանայի. դեսպան արձակեցին ի Պարսս եւ նամակաւք⁸ ուխտադրեցին ընդ նոսս. եւ զբերդեան ամրոցացն Հայոց ի բաց կալան, եւ զիւրեանցն բերդակալս արարեալ՝ զգուշացուցին: 2 Եւ զորդիս տոհմին Մամիկոնէից եւ Կամսարականաց եւ զայլոց տանուտերացն ժողովեալ յիւրաքանչիւր⁹ դայեկաց՝ յամուրս բերդից¹⁰ իշխանութեանն Սիւնեաց ետ անցուցանել, եւ հրամայեաց պահել զամուրսն զգուշութեամբ. եւ ապա նենգաւորն¹¹ Վասակ տայ տանել զտղայսն առ թագաւորն Պարսից: 3 Եւ որք խոտորեցան զկնի սատանայի ընդ ուխտանենգին Վասակայ՝ են այսոքիկ. իշխանն Բագրատունեաց՝ Տիրոց, իշխանն Խորխոռունեաց՝ Գաղիչոյ, իշխանն Ապահունեաց՝ Մանէճ, իշխանն Վահեւունեաց՝ Գիւտ, իշխանն Պալունեաց՝ Վարագչապուհն¹², իշխանն Աբեղենից՝ Արտէն¹³, իշխանն Ուրծայ՝ Ներսէհ¹⁴, եւ այլք յոստանկաց եւ սեպուհք¹⁵ ոմանք յիւրաքանչիւր տոհմէ»:

1 Ձ. գնաւավարն
2 ՏՏ. եւ գլխաւորացն
3 Ատ. առ եւ այլ
4 Ձ. երդմամբ-ից յետոյ ունի ժԸ

5 ՏՏ. չի՛ տայր նոցա
6 ՏՏ. արդ ստեաց
7 Ատ. դժբեաց
8 Գտ. ի Պարսս. նամակոփ
9 Ձ. իւրաքանչիւր
10 ՁԱտ. յամուր բերդից
11 Ձ. պահել *մուրսն զգուշութեամբ, եւ *պա նենգաւորն
12 Ձ. վարչապուհն
13 Ձ. արմէն
14 Գտ. ներսեհ
15 Ձ. սեպուհոյ

4 Եւ լուեալ զայս ամենայն գործ ազէտից, զոր էր գործեալ նենգաւոր իշխանն Սիւնեաց Վասակ եւ այլ նախարարացն որ ընդ նմա, երանելոյ սպարապետին Հայոց տեառն Մամիկոնէից Վարդանայ, հանդերձ նախարարաւքն եւ զաւրուսն որ ընդ նմայն էին՝ չտրտմել ոչ կարէին. եւ զանձինս եւ զգերեալ տղայսն ի պահպանութիւն ամենահար աջոյն յանձն արարեալ նուիրէին, ասելով այսպէս. «Ահա առեալ հեծանոց ի ձեռն Փրկիչն ամենեցուն Քրիստոս՝ սրբել զկալ իւր եւ ընտրել՝ զցորենահատն, ժողովել յերկնից ի շտեմարանսն, եւ զյարդն մատնել անշէջ բոցոյն կիզուց անխնայ: 5 Եւ եղիցուք մեք սրբեալք ցորենահատ, եւ ցանկութեամբ սպասեսցուք աւուր նահատակութեան մերոյ, յորում թէ արժանի եղեալ դիպեսցուք մասին սրբոցն՝ վախճան մեր բարի զմեզ պսակէ, եւ զտղայս պահպանեալ սնուցանէ եւ ի տեղիս իւրաքանչիւր եւ յիշխանութիւն ածեալ հասուցանէ, եւ զարբանեակսն սատանայի բազում զղջմամբք ամահեցուցեալ նշաւակէ աստ եւ ի հանդերձելումն»:

6 Եւ ասացեալ զայս երանելոյն՝ չուեցին միաբան ամենեքեան յաշխարհէն Աղուանից յերկիրն Հայոց ի գաւառն Այրարատոյ. եւ անդ զաւուրս դառնաշունչ աւգոյ ձմերայնուոյն² ըստ սովորութեան իւրեանց դադարեալք՝ փութային առ հասարակ անձկով զաւուրս գարնանային ամսոյն տեսանել եւ յաւր իւրեանց նահատակութեան պսակին հասանել: 7 Քանզի ոչ եւս ինչ այլ բնաւ ածէր զմտաւ ոք զյաղթութիւն եւ կամ զպարտումն, այլ ցանկացեալք, որպէս ծարաւիք, բաժակին փրկութեան՝ իւրեանց կատարմանն պատահել եւ ընդունել մնային:

8 Իսկ նենգաւոր իշխանն Սիւնեաց Վասակ ոչ երբէք դադարէր գրել նամականի առ իշխանս եւ շինականս եւ քահանայս աշխարհիս Հայոց. ցուցանէր իմն բերեալս ի դրանէ ուխտս սուտս ի վկայութիւնս ընդունայնս, թէ «Արքայից արքայ զքրիստոնէութիւն շնորհեաց աշխարհի, եւ զվնաս կոտորածի մոգուցն չխնդրէ. եւ զապստամբութենէն ասէ, թէ «բնաւ եւ յիշեմ իսկ ոչ, միայն թէ ի բաց դառնայք ի խրատուէ եւ ի բանից Վարդանայ, եւ մի՛ կորնչիք ընդ դմա³»: 9 Եւ զինքենէ գրէ ուխտանենգն Վասակ, թէ «ես լինիմ միջնորդ այսմ ամենայնի, եւ անվնաս պահեմ զաշխարհս Հայոց»: 10 Եւ տուեալ ի ձեռս սուտ քահանայից զգրեալսն՝ նենգաւորին Վասակայ, որոց անուանքն են չքահանայիցն այս. Զանգակ մի ոմն, Սահակ Զայնող, եւ միւս ոմն⁴ Պետրոս Երկայթի: 11 Եւ էին Սահակն եւ Պետրոսն ի գաւառէն Սիւնեաց. յորոց ձեռս տայր զաղտ յերանելի սպարապետէն Վարդանայ նենգաւորն Վասակ զգրեալսն շրջեցուցանել ընդ աշխարհս Հայոց. զոր լուեալ թուլացելոցն ի հաւատս եւ անյուսիցն, հաւատացեալ բանից նենգաւորին՝ կորնչէին: 12 Իսկ պինդքն եւ մարտիրոսութեան տենչողքն իբրեւ լսէին զայս ամենայն բանս ցնորից՝ եւս առաւել պնդեալք զաւրանային, եւ աւուր աւետաբեր փրկութեան իւրեանց սպասէին յուսով:

ԼԷ. Եւ կատարեալ զաւուրս ձմեռնային⁵ ցրտաշունչ աւգոցն եւ հասեալ ի տաւն մեծ գատկին բովանդակ ուխտապահքն, եւ ամենայն աշխարհի եղեւ խնդութիւն, հրեշտակաց եւ մարդկան. քանզի խառնուրդք խաղաղութեան եղեն ընդ միմեանս աւետաւոր յարուցեամբ կե-

1 ՁԱտ. ընդրել

2 Ատ. Գմեռայնոյն

3 Ձ. ընդ դմայ. Գտ. ընդ նմա

4 ԲԳտ. մի ոմն-ի մասին ունին ծնթ. «Թուի խանգարեալ մականուն Զանգակին»: Թուի ուղղելի մի ոմն Սահակ Զայնող, եւ միւս ոմն...

5 ՏՏ. Գմեռայնոյն

նարարին. զոր տաւնեալ ուրախութեամբ գուարճանային:

2 Եւ յետ սակաւ¹ ինչ աւուրց անցելոց լուան, եթէ զաւր եհաս բազում ի Հեր եւ ի Զարեանդ² գաւառ: 3 Եւ երանելի սպարապետն Հայոց տէրն Մամիկոնէից Վարդան ազդ առնէր ուխտապահացն, որք յազազ տաւնի աւուրցն երթեալք էին³ ի տունս իւրեանց՝ կատարել գտաւնն գատկի առ ընտանիս իւրեանց, եթէ «Գունդ բազում հասեալ գայ, բերելով աստուածասիրացն պսակս երկնաւորս. արդ՝ որ ոք ցանկայ առնուլ՝ աճապարեցէ՛ք, զի մի՛ վրիպեսցի ոք եւ զղջանայցէ: 4 Եւ եթէ ոք խորհի այլազգ ինչ, որպէս եւ այլքն, որք խոտորեցան զկնի սատանայի՝ դադարեալ հանգիցէ՛ ուր եւ թուեսցի հաճոյ ումեք: 5 Քանզի ոչ ոք պսակի ընդ ընկերաց իւրոց՝ թէ ոչ տանջի. այլ իւրաքանչիւր ոք անձին իւրում գանձէ զհողեղէնսս եւ գյաւիտենականսն»:

6 Եւ զայս լուեալ ճշմարտասիրացն եւ զանմահութիւն սիրողացն՝ դղրդեցան, ելեւելս առնելով զմիմեամբք, որպէս հաւտք, որ ի ձայն աղի փութայցեն զկնի հովուացն: 7 Թուի ինձ⁴, ոչ այնպէս ընթացեալ երագունս Աբրահամայ ի տանել զորթն հրեշտակացն, որք խոստացան տալ նմա զորդին՝ որպէս ճեպեալ ընթանային զաւրքն Հայոց զհետ երանելւոյն Վարդանայ սպարապետին Հայոց, երթալ յընթրիսն Քրիստոսի եւ ուտել զհաց հրեշտակաց:

8 Եւ այսպէս եղեալք ըստ նմանութեան սուրբ առաքելոցն ամենեքեան մի սիրտ եւ մի հոգի՝ առաքէր երանելի սպարապետն Հայոց Վարդան, միաբանութեամբ աւագանւոյն որ ընդ նմայն էին,

սեպուհ մի յազգէն Ամատունեաց, որում անուն էր Առանձար, իբրեւ երեք հարիւր հեծելով՝ երթալ լրտեսել զբազմութիւն զաւրացն Պարսից, եւ տալ զրզիռս, եթէ հնար իցէ⁵, առ ի փութապէս, ասէ, զալ բերել մեզ զպսակս արքայութեան, զոր ի ձեռն նոցա պարգեւէ մեզ Փրկիչն Քրիստոս, յաւիտենից բարութեանցն տուիչ: 9 Եւ երթեալ Առանձար եւ գունդն որ ընդ նմա՝ այնպէս շնորհեցաւ նմա յԱստուծոյ, որպէս զի տեսին զբանակն Պարսից. եւ զհաւար վերջապահ թեւով միով անկեալ՝ զբազումս հանէին ընդ սուր, եւ զայլս փախստականս արարեալ արկանէին ի գաւրն Պարսից. եւ ինքեանք դարձեալ ողջանդամք հասանէին ուրախութեամբ ի գունդն Հայոց եւ պատմէին նոցա զԱստուծոյ զաւրութիւնն, զոր յաջողեաց նոցա Փրկիչն:

10 Եւ լուեալ երանելւոյ⁶ սպարապետին Վարդանայ հանդերձ միահամուռ զաւրաւքն՝ գոհանային եւ աւրհնէին զամենահաւարն Աստուած: 11 Պատմէին եւ վասն զաւրազլխացն, թէ Մուշկանն Նիւսալաւորտ եւ Դողվճն⁷ են. տային գիտել եւ զայն եւս սթափութեամբ հասանել⁸ ի միջոյ կողման⁹ աշխարհիս: 12 Զոր լուեալ երանելւոյ սպարապետին Հայոց եւ որ ընդ նմայն էին՝ եւս առաւել ճեպէին երթալ ընդդէմ նոցա. նախ՝ վասն վաղվաղակի պատահելոյ նոցա ժամու մարտիրոսութեան. քանզի անձանձրոյթ աղաւթէին հանապազ¹⁰ ի տուէ եւ ի գիշերի, լինել արժանի¹¹ այնպիսի մասին երկնաւորի. եւ երկրորդ՝ ասէին, թերեւս անդէն ի տեղ-

1 Ձ. զհետ սակաւ
2 Ձ. գարւանդ
3 Ձ. երթեալ էին
4 Ձ. քուի ինչ

5 Ձ. քէ հնար իցէ
6 ՏՏ. երանելի
7 Ձ. դողովն
8 ԲԳտ. ծանօթութեան մէջ լրացնում են այսպէս՝ «եթէ կամին սթափութեամբ հասանել»
9 Թուի ի միջոյ կողմն կամ՝ ի միջակողմն
10 Ձ. չի՛հ հանապազ
11 Ձ. չի՛հ արժանի

ւոջն ի Հեր եւ ի Զարեւանդ գաւառին վճարին եւք գործոյն պատերազմին, եւ ոչ ոք լինէր¹ արգել զաւրուեն Պարսից հասանել յաշխարհն Հայոց սպանութեամբ եւ գերելով յարձակել եւ վնասել: 13 Եւ սոցա թէպէտ եւ ածեալ զայսպիսի ինչ զմտաւ կամէին փութալ՝ սակայն եւս առաւել ստիպով եկեալ հասանէին գունդն Պարսից ի գաւառն Արտագ, հուպ ի գեաւղն որ կոչի Աւարայր, ի շրջափակ² տեղի Տղմուտ դաշտին, զոր ընտրեաց յաղագս երկիրդի զաւրացն Հայոց. ամուր³ ապաստանի անձանց համարէին պատշաճ, եւ ի միջի նորա ածեալ զակիչ բանակէին:

ԼԸ. Իսկ ի յաւուր ուրբաթու մեծի տաւնին պենդէկոստէին դիմեալ հասանէին մերձ ի նոյն տեղիս զաւրքն Հայոց, գտեալ անպատրաստագոյն զզաւրսն Պարսից. որոց թէ կամեցեալ էին՝ կարող էին մասնաւորապէս⁴ վնասել երամակարձակ ծուլացելոցն. բայց թոյլ տուեալ դադարեցին յայնմ աւուր. քանզի ոչ էր եղեալ ի մտի նահատակութեան փափաքողաց՝ այնուհետեւ յաղթել, վասն տեսանելոյ հանապազաւր զհոգեկորուսացն զապականումն⁵, այլ միշտ եւ հանապազ ի կէտ կոչման եւ տենչալի մարտիրոսութեանն փութանային հասանել:

2 Եւ ժողովեալք այնուհետեւ մաւտ առ զաւրսն Պարսից բանակէին⁶, մինչ եղեալ սահմանն ընթացից տուրնջեանն կատարէր: 3 Եւ հասեալք ի ժամ երեկոյին եւ զկանոն պաշտաման ժամու աղաւթիցն ըստ սովորութեանն լցեալ՝ զուարճանային չափաւոր ուրախութեամբ կերակրովքն: 4 Եւ կատարեալ զամենայն՝ առնուին հրաման ի սուրբ քահանայիցն՝ արթուն

խնդրուածովք կատարել զգիշերն յաղաւթս: 5 Եւ զցայգն ամենայն դասք քահանայիցն, մերթ սաղմոսարանին գորդայիւք, մերթ վարդապետական բանիւք, քաջալերէին զբազմութիւն զաւրացն՝ վայր մի քաջանալ, եւ անսպառ բարեացն լինել ժառանգաւոր: 6 Իսկ սուրբ երէցն Յովսէփ, որ եւ զկաթողիկոսութեանն Հայոց ունէր զաթոռ, հրաման տայր երանելոյն առն Աստուծոյ Ղեւոնդի խրատել զժողովուրդն եւ քաջալերել: 7 Եւ սուրբ երէցն Ղեւոնդ զամենայն զգիշերն անձանձրոյթ առաքելական վարդապետութեամբ զաւրացուցեալ ուսուցանէր զամենեսեան յորդաբուրիս⁷ իմաստութեամբ, առակաց մեկնութեամբք, հոգէշնորհ վարդապետութեամբ. որոյ բանքն նման քաղցրութեան մեղու բղխէին ի բերանոյ արդարոյն, որ էր լսողացն ցնծութիւն. եւ ախորժաբար զնա ծանուցանէր վերին ազդեցութեամբ լուսաճաճանչ⁸ պայծառութիւնն ի նմա ներքին մարդոյն եւ տեսակութիւն հրեշտականման երեսացն կերպարանի: 8 Զոր եւ յառաջագոյն ժամանակի, կալով ի քուն սրբոյն, այրն Աստուծոյ Մաշտոց վարդապետն նորին՝ հանդերձ եւ այլ աշակերտաւք⁹ իւրովք, երանելեաւն Կորեամբ եւ Արձանաւ, տեսանէին արթնութեամբ ճառագայթեալ շուրջ զնովաւ լոյս սաստիկ. որք անդէն եւ անդ ծանեան երանելի արքն սուրբ Հոգևով զվախճան սրբոյն, թէ նահատակութեամբ կատարի. զոր թէպէտ եւ նմա ոչ յայտնեցին զսքանչելագործութեան գտեսութիւնն, սակայն ի բազում շշնջելն՝ պատմեալ հռչակեցաւ բան երեւմանս այսորիկ: 9 Որ յուսուցանելն իւրում բազում բանս հոգեւորս՝ յիշեցուցանէր աւանեցուն զվարս եւ զժուժկալութիւն առաջնոցն, եւ նախ զանպատումն զհամբե-

1 Թերեւս՝ եւ որով լինէր
 2 Զ. աւար այրի շրջափակ
 3 Ատ. ապուր, որ ԲԳտ. ուղղագրել են ամուր
 4 Զ. մասնաւորութեամբ
 5 Զ. գապտակումն
 6 Ատ. բանակին

7 ԶԳտ. յորդարուիս
 8 Զ. գլուսանանանչ
 9 Ատ. հանդերձ եւ աշակերտոք. ԲԳտ. հանդերձ աշակերտոք

րուծիւն սրբոյն Գրիգորի, ապա զայլոցն ամենեցուն. «Որոց գիտացեալ, ասէ, զվաղ եւ զանագան կենցաղոյս զվախճան՝ ընտրեցին ըմբռնել զյաւիտենից կեանսն: 10 Ոմանք տանջանաւք եւ մահուամբ, ոմանք պահաւք եւ գետնատարած անկողնաւք, այլք աղքատսիրութեամբք¹ եւ աւտարասիրութեամբք² յանգէտս ընդունել զհրեշտակս արժանի եղեն. եւ կէսք աշխարհաշինութեամբք եւ արդար դատողութեամբ երեւեալ՝ ընտիր գտան Աստուծոյ: 11 Քանզի ոչ բոլորեցունց դիպի մարտիրոսութեան³ վիճակն, այլ ըստ ժամանակի որպէս եւ բաշխէ վերին տեսչութիւն: 12 Եւ պարտին առողքն՝ արդար վաճառականութեամբ գնել ընդ անցաւորիս⁴ զանանցն, ընդ ապականացուիս զանանց բարութիւնսն: 13 Իսկ պահեալքդ այժմ մեծի եւ պատուական բաժակի՝ փութասցուք լինել արժանի հասանել ի մասն ժառանգութեան սրբոցն ի լոյս. զորոց զպատուականութիւնն սաղմոսերգուն գոչէ ասելով. Պատուակամ է առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց»⁵: 14 Ահա եւ ճգնասէրն Գրիգորիոս վարդապետն ձեր կոչէ զձեզ յերկնային քաղաքն Երուսաղէմ⁶, յամենատենչ եւ յանուշահոտ⁶ ընթրիսն Քրիստոսի, ուստի մերժեալ են ցաւք եւ տրտմութիւնք եւ հեծութիւնք»:

15 Բազում եւ այլ բանիւք հոգեղինաւք եւ շնորհաւք վարդապետութեամբք քաջալերէր զիւրաքանչիւր ոք ի մեծամեծ աւագանւոյն Հայոց սուրբն Ղեւոնդ, հանդերձ երանելեալն Յովսէփաւ. որ թէպէտ եւ զձեռնադրութիւն երիցութեան ունէր՝

սակայն յաթոռ կաթողիկոսութեանն էր վիճակեալ արժանաւորապէս: 16 Որոց խրատեալ եւ զաւրացուցեալ հոգեւոր բանիւք զամենայն գիշերն՝ լինէր ամենայն մարդ ի կամաւոր լսողացն վառեալ, որպէս աներկիւղ ամբուլթեամբ, սուրբ Հոգւոյն զինու: 17 Որք զաւրինադրեալ ժամս գիշերոյն⁷ կարծէին երկայնագոյն քան զայլ գիշերացն, եւ⁸ տեսանել զառաւաւտ փրկութեանն բաղձային, որպէս զի հասեալք արբեցեն զբաժակ արքայութեանն երկնից:

18 Որոց աստուածաշնորհ բանից եւ մարտիրոսայորդոր վարդապետութեան հրեշտականման⁹ տեսուն Յովսէփայ եւ Ղեւոնդի մտադիւրութեամբ լուեալ երանելւոյն¹⁰ Վարդանայ տեսուն Մամիկոնէից՝ տայր պատասխանի, թէ «Սուր քահանայից եկեղեցւոյ պատիւ ձեռնադրութեան ոչ է ի մարդկանէ, այլ ի սուրբ Հոգւոյն յաջորդեալ շնորհէ. նոյնպէս եւ բանք սոցա զամենայն առողջ խորհուրդս լսողացն ի յերկինս հայեցուցանէ. որպէս եւ այժմ իսկ զամենայն գիշերս անհանգիստ ձայնիւ յորդորէին զամենեսեան¹¹ յերկնաւոր ընթրիսն, յիշեցուցանելով մեզ զչարչարանսն սրբոյն Գրիգորի. յորոց բազումք որ աստ կամք, ոչ միայն աշակերտք, այլ ազգախառնութեամբ եմք հաղորդեալք: 19 Փութասցո՛ւք ժամանել ի հարսանիսն Քրիստոսի եւ ի հրաւիրակսն, ի գունդ սուրբ առաքելոցն, եւ ընթրատուն Քրիստոս, որ բացեալ զգունն արքայութեանն՝ սպասէ ընդունել զամենեսեան եւ ուրախ առնել. որոյ ուրախութիւնն մշտնջենաւոր է եւ անանց եւ անվախճան¹²: 20 Փութասցո՛ւք առանց յապաղելոյ, եւ մի՛ ոք նման

1 Ձ. աղբատասիրութեամբ
 2 ՏՏ. չի՛ք եւ օտարասիրութեամբք
 3 ՁԱԲտ. մարդասիրութեան. Գտ. ուղղագրել է այսպէս ըստ (Ն. Բ.)
 4 Ձ. ընդ անցաւորս
 * Սաղմ. ճժԵ 15
 5 Ձ. երուսաղիմ
 6 ՏՏ. անուշահոտ

7 Ձ. գիշերւոյն
 8 ՏՏ. չի՛ք եւ
 9 Ձ. գիրեշտակաման
 10 ՏՏ. երանելոյն
 11 ՁԱտ. գամնեայն
 12 Ձ. անվաղեան

Յուդայի, որ յառաքելական դասուէն քակտեցաւ՝ նման նմա գտցի. որպէս եւ յայսմ գիշերի տեսէք, որք մեղկեալ զկնի սատանայի ընթացան: 21 Այլ ես բաժակին, որում վաղնջուցն ցանկացեալն էի՝ փափաքանաւք ընդունիմ, եւ ըստ գրեցելումն գոչեմ. Զբաժակ փրկութեան ընկալայց եւ զանուն Տեսոն կարդացից՝:

22 Եւ զայս ամենայն այսպէս խաւսեցեալ սրբոյ զաւրավարին՝ ի ժամ հաւուն ասելոյ հրաման տային սուրբն Յովսէփ եւ Ղեւոնդ, հանդերձ ամենայն քահանայիւքն, զպաշտաւն կանոնին կատարել, որով նպարակեալ վառեալ զինու չորհոյն յուղարկէին յաստուածատունկ վայելչութեան դրախտն: 23 Եւ հաղորդեալ զաւրացն Հայոց ի պատուական խորհրդոյն մարմնոյ եւ արեան՝ ի գործ առաջիկայ երկնաւոր² իրացն փութային³:

ԼԹ. Վասն զի մերձեալ էր այնուհետեւ ժամ ելից արեգական, եւ գունդն Պարսից ճակատել ի պատերազմն պատրաստէին եւ վառէին, եւ սուրբն Վարդան տէրն Մամիկոնէից բաժանեալ զիւր գունդն յերիս առաջ⁴՝ միջոցի գնդին կարգէր գլխաւոր զտէրն Արծրունեաց, եւ զմարդպետն Միհրչապուհ՝ հանդերձ իշխանաւն Արշարունեաց Արշաւրաւ⁵ եւ երանելի արամբն Արտակաւ, իշխանաւն Մոկաց, եւ այլ աւագ նախարարաւքն. եւ կողմանն աջոյ կարգէր աւագ՝ գերանելին Մախազ Խորէն, հանդերձ երանելեան Թաթլաւ, տեսոն Վանանդայ, եւ սուրբ արամբն Ներսէհիւ Քաջբերունոյ եւ այլ աւագ նախարարաւքն. եւ ընդ ահեկէն կողմանէ պատրաստէր զինքն իւրով գնդովն

եւ իշխանաւն Առաւելեանից Փափագաւ եւ այլ իշխան նախարարաւքն Հայոց. քանզի յայն կողմանէ առաւելապէս երեւէր դակիչ⁶ գնդին Սիւնի զաւրուն եւ այլ զաւրաւոր արանց նշանք դրաւչիցն: 2 Եւ զՀամագասպեան զիւր եղբայրն թողոյր վերջապահ, եւ պատուիրէր նմա՝ մի՛ զոք բռնադատել, այլ յորդորել միայն բանիւք՝ յաղագս իւրեանց փրկութեան:

3 Եւ այսպէս բաժանեալ յերիս առաջս զզաւրսն Հայոց սրբոյն Վարդանայ, եւ աւրհնեալք ի բերանոյ սուրբ քահանայիցն, աւրհնաբանելով զԱստուած՝ յարձակէին ի վերայ միմեանց երկոքին կողմանքն⁷, Հայոց եւ Պարսից: 4 Եւ ելեւելս արարեալ այնուհետեւ՝ յառաջէին արք ցանկացաւդք մարտիրոսութեան պսակին, եւ զզաւրսն Պարսից ի փախուստ դարձուցանէին զառաջինն: 5 Իսկ այլ բազմութիւն զաւրացն Հայոց, որք առ հարկի եւ ոչ կամաւ, մանաւանդ զի եւ զայլս⁸ յերկուանալոյ եւ դարձուցանելոյ յետս, որք երկնից բարութեանց ցանկացեալք էին⁹՝ անդէն ի փախուստ դարձեալ կորնչէին զյաւիտենից կորուստն: 6 Եւ տեսեալ զաւրացն Պարսից զգունդն Հայոց լքեալս եւ պարտասեալս առ ի կոտորել զազգն իւրեանց, հայեցեալ եւ յայն եւս, զի փախուցեալ¹⁰ երթային զաւրքն Հայոց՝ ի մէջ առեալ շուրջ զնաւքաւք պատեալ ծովանային. ուր եւ ցանկալի խնդրոյն դիպեալք՝ կատարէին այնոքիկ: 7 Ստիպով այնուհետեւ զհետ փախստէիցն Հայոց անցանէին զաւրքն Պարսից. որոց հասեալ՝ զոմանս կոտորէին, եւ զայլ ոմանս արգելեալ ի տե-

Պատմ. ՆՃԻԿ 13
 1 ԲԳտ. ծանօթութեան մէջ լրացնում են «արեան տեսոն կամ փրկչին»
 2 ՏՏ. չիք երկնաւոր
 3 ՏՏ. փութանային
 4 ՏՏ. այստեղ եւ յետոյ՝ յառաջս
 5 Ձ. արշորաւ

6 ՁԱտ. կատիշ, որ ԲԳտ. ուղղագրել են այսպէս
 7 ՁԱտ. կողմանցն
 8 Ատ. զի եւ զայս. ԲԳտ. ուղղագրել են այսպէս եւ ծանօթութեան մէջ դնում են «պակասին բառի ինչ»: Ձ. այսպէս. լրացնելու է թերեւս այսպէս՝ որք առ հարկի եւ ոչ կամաւ եկեալք էին, մանաւանդ զի եւ յաղագս զայս յերկուացուցանելոյ...
 9 Ձ. ցանկացեալ էին
 10 Ձ. փախուցեալս

զի ինչ ամրոց արգելուին. որոց ոմանք հատեալ զնիզակափակ գիշերոյն¹ պահապանացն եւ զբազումս ի նոցանէ կոտորեալ՝ զնացին ողջանդամք: 8 Եւ այգոյն ի փախստէիցն Հայոց ձերբակալ² արարեալ ածին ի բանակն եւ կոտորեցին սրով, եւ զայլս բազումս արկեալ զփղաւք սպանանէին. եւ մնացորդք³ փախստէիցն յայլ եւ այլ տեղիս⁴ Հայաստան աշխարհիս ցրուեցան:

9 Բայց որ ի ժամուն երանելի եւ երկնաւոր կոչմանն եղեն արժանաւորք ընդ սրբոյն Վարդանայ եւ նահատակեցան՝ են այսոքիկ. յազգէն Խորխոռունեաց՝ երանելին Խորէն. յազգէն Պալուսեաց՝ երանելի սեպուհն Արտակ. յազգէն Գնդունեաց՝ երանելին Տաճատ. յազգէն Դիմաքսենից՝ երանելին Հմայեակ. յազգէն Քաջբերունեաց՝ երանելին Ներսէհ. յազգէն Գնունեաց՝ երանելին Վահան. յազգէն Ընծայնուոյ՝ երանելին Արսէն. յազգէն Սրուանձտայ՝ երանելին Գարեգին: 10 Եւ որպէս շատ խուզիւ եւ բազում քննութեամբ հարցեալ եւ ուսաք զնահատակելոցն թիւս, որք ի տեղոջ պատերազմին պսակեցան ընդ աւագ նախարարսն՝ երկերիւր եաւթանասուն եւ վեց այր: 11 Եւ զորս յամրոցացն իջուցեալ սպանին սրով եւ կամ փղաւք կոխեցին՝ եաւթն հարիւր եւ յիսուն այր. որք լինին միահամուռ հազար երեսուն եւ վեց այր. զորոց իւրաքանչիւր անուն վարձահատոյցն Քրիստոս գրեալ պահէ ի դպրութեան կենաց: 12 Իսկ ի զաւրացն Պարսիցն, որք անկան ի պատերազմին յաւուրն յայնմիկ, զոր ստուգիւհամարեալ պատմեցին մեզ, տեղեկացեալք

ի զաւրագլխացն Պարսից, երեք հազարք հինգ հարիւր քառասուն եւ չորս⁵ այր:

10. Եւ յետ վճարելոյ այսպէս գործոյ պատերազմին, եւ մարդասիրին Աստուծոյ գիւր սիրելիսն առ ինքն կոչելոյ՝ հրովարտակ առնէր Մուշկան Նիւսալաւուրտ առ թագաւորն Արեաց Յագկերտ, եւ զելս գործոյ պատերազմին գիտել տայր, գրեալ զյաղթութեանն աւետիս եւ յանուանէ զհամար անկելոցն յերկոցունց կողմանցն պատերազմին: 2 Զոր լուեալ արքային Յագկերտի զկոտորումն⁶ լաւ արանց ի գնդէն Պարսից եւ զմահ առն Վարդանայ՝ յահաւոր սուգ ընկղմեալ խռովէր, յիշելով զքաջութիւն առնն եւ զլաւութիւնն՝ զոր արարեալ⁷ ընդ թշնամիս բազում անգամ ի վերայ աշխարհին Արեաց եցոյց: 3 Պատասխանի առնել հրամայէր հրովարտակին, եւ զՄուշկան Նիւսալաւուրտ հանդերձ գնդաւն ի դուռն կոչէր: 4 Եւ զԱտրորմիզդ ոմն անունն, յաշխարհէն Հայոց, մարզպան հրամայէր թողուլ, որում յանձն առնէր հրովարտակով զմարդիկն⁸ Հայոց չընդոստուցանել, այլ սիրով նուաճել, եւ զպաշտաւն քրիստոնէութեանն համարձակապէս ունել ամենեցուն⁹: 5 Եւ տեսեալ Մուշկանայ զհրովարտակն թագաւորին Յագկերտի, եւ լուեալ զբանսն ի հրովարտակէն՝ կացուցանէր ի Հայս մարզպան զԱտրորմիզդ Արշական, եւ զիրս ամենայն ըստ գրեցելոցն ի հրովարտակէն թագաւորին՝ նմա յանձն առնէր: 6 Դառնայր Մուշկանն հանդերձ աւագանւովն եւ այլ ամենայն գնդիւն յերկիրն Պարսից: 7 Եւ մնացեալ Ատրորմիզդ մարզպան աշխար-

1 Ձ. գիշերոյն
2 Ատ. ձեռքակալ
3 Ձ. զմնացորդք
4 Ձ. չի տեղիս

5 Ձ. բաներով գրուած թուից առաջ ունի քերուած շ. թուից յետոյ էլ ունի քերուած վշտդ. Ձ. երեսի ներքեի լուսանցքում ունի՝ աւաղ գիպի յայնմ արիւ եւ առ յայսպայ

6 ԱՖտ. գկատարումն. Գտ. ուղղել է զկոտորումն (ըստ Ն. Բ.). Ձ. այսպէս

7 ՏՏ. արարեալ էր

8 Ատ. այստեղ եւ ընդհանրապէս՝ մարդիկն

9 ՏՏ. առնել ամեն...

հիս Հայոց՝ բազում թուղթս խաղաղութեան առնէր ի տեղիս տեղիս Հայոց աշխարհին, թէ «Եկա՛յք շինեցարո՛ւք աներկիւղութեամբ, եւ մի՛ ինչ զարհուրիք»։ յորս գրէր եւ կնքէր աւետաւոր բանս, շնորհել ամենեցուն զկարգ քրիստոնէութեան, որպէս եւ կամիցի ըստ իւրաքանչիւր կամաց։⁸ Որք ի համբաւն՝ խնդութեամբ ի Պարսից եւ ի Սիւնեաց ժողովեցան ամենեքեան։

ԽԱ. Սա եւ ի վերայ ժողովելոցն առ երանելին Հմայեակ յամուրսն Տայոց՝ գունդ կազմէր այրընտիր բազմութեամբ ի Պարսից եւ ի Սիւնեաց. եւ յերկուս բաժանեալ զգունդն՝ կարգէր նոցա զաւրագլուխս զԱրտէն Գաբեղեան եւ զՎարագշապուհ՝ Պալունի։² Քանզի բազմութիւն փախստէիցն Հայոց, նախարարք եւ սեպուհք, ոստանիկք եւ ռամիկք, դիմեալ ի յերկիրն Տայոց՝ ժողովէին առ Հմայեակ եղբայր սրբոյ զաւրավարին Վարդանայ, որ էր յամեալ յաշխարհին Յունաց, խնդրել զաւրս ի թագաւորէն, ըստ յառաջագոյն գրելոցն ի կարգի։³ Որք երթեալք յանդիման եղեն թագաւորին Թէոդոսի. որոյ լուեալ² զպատճառ նոցա երթիցն՝ սիրով լսէր ի նոցանէ, եւ յանձն առնոյր աւգնել նոցա գնդիւ. եւ մինչդեռ պատրաստէր զիրս խոստմանն՝ հասեալ վախճան սրբոյն՝ վճարէր ի կենցաղոյս։⁴ Եւ թագաւորէ փոխանակ նորա Մարկիանոս, որոյ եւ տեղեկացեալ նորա զպէտս խնդրոյն³ իրացն Հայոց՝ հարցանէր զաւագս դրանն, թէ ո՛րպիսի թուի ձեզ պատասխանի⁴ առնել արանցդ եկելոց յաշխարհէն Հայոց առ ձեզ։⁵ Պատասխանի տուեալ Անատոլեայ, որ ի ժամուն ասպարապետ էր Անտիոքայ, եւ Փղորենտի⁵ ու-

րումն⁶ առն՝ ասորի ազգաւ, որ էր աւագ դրանն թագաւորին, եւ ասեն. «Մեզ ոչ թուի հաճոյ արհամարհել զուխտ եւ զհաստատութիւն, զոր ի բազում ժամանակաց գրեալ եւ կնքեալ է առաջին թագաւորացն, եւ գրգռել պատերազմաւ իրս մի խաղաղացեալս, եւ ի բաց հանել զաշխարհ մի ի ծառայութենէ թագաւորին իւրեանց։⁶ Այլ եւ զելս անյայտ իրացդ պարտ է ածել զմտաւ, զոր ոչ ոք կարէ գիտել, թէ ո՛րպէս, դիւրեա՞ւ եւ կամ սաստիկ պղտորմամբ պատերազմդ եղեալ վճարեսցի»։⁷ Եւ զայս այսպէս ասացեալ՝ կասեցուցին զմիտս թագաւորին, եւ վնասեցաւ ակնկալութիւն Հայոց, որում ուշ եղեալ մնային, եւ ոչ պատահեցաւ։⁸ Եւ մինչդեռ յապաղեալ էր զրոյց պատասխանոյն այսպէս՝ հասեալ գործ պատերազմին Հայոց եւ Պարսից կատարէր։

9 Եւ տանուտեարքն⁷ Հայոց եւ նախարարք, որք երթեալն էին յաշխարհն Յունաց, իբրեւ տեսին, թէ ոչ ինչ աւգտեցան յաղագս որոյ աշխատն եղեն՝ դարձան եւ փութային գոնեայ ի յուսոյ փրկութենէն չվրիպել, այլ զի արժանի լիցին ընդ ընկերս իւրեանց ըմպել զմարտիրոսութեան բաժակն։¹⁰ Եւ ոչ ժամանեալ ի գործ ժամու պատերազմին՝ առ վայր մի առ լերամբն որ կոչի Պարխար, մերձ առ սահմանակցութիւնն Խաղտեաց, ամբագոյն տեղի մի գտեալ դադարեցին, թէ ո՛րպէս առաջիկայ իրացն մարթասցեն պատրաստել։¹¹ Յորոց վերայ տեղեակ առաջնորդաւք եկեալ զցայգն⁸, եւ ընդ ծագել առաւաւտուն պատրաստքն զինուք անկանէին ի վերայ այնց նորին ընկերաց Հմայեկայ Մամիկոնէի, ի գիւղն որ անուանի Որջնհաղ, ի գաւառին⁹ Տայոց.

1 Ձ. զվարաշապուհ

2 Ձ. որոց լուեալ

3 Ձ. խնդրոյն

4 ՏՏ. պատասխան

5 ԲԳտ. փղորենտի. ՁԱտ. փղորէնտի

6 Ձ. նախ՝ որումն, յետոյ աւելացրած՝ և

7 Ձ. տանուտեար

8 Ձ. զցայքն

9 Ձ. ի գաւառին

քանզի ի ժամուն իջեալ էին ի յամրոցացն լերինն Պարխարայ. արք փախստէիցն¹ ձեպով յիւրաքանչիւր երիվարս հասանէին: 12 Ոմանք մերկանդամք եւ ոմանք զինեալք հարկանէին ի գաւրացն Պարսից. եւ դարձուցեալ ընդ կրունկն՝ անդէն փախստականս առնէին. յորոց զբազումս անդէն ի շինամիջին եւ զայլս ի մէջ այգեստանոյն² յերկիր կործանէին: 13 Անդ զկատարելութեան պսակն ընդունէր, զոր երանելի սեպուհն Հմայեակ փափագանաւք³ եւ բազում ցանկութեամբ խնդէր՝ ժամանել զկնի սուրբ եղբարն իւրոյ եւ վաղվաղակի լսելի լինէր. զի հայեցեալ Աստուծոյ ի փափագ առնն՝ կատարէր զհայցուածսն եւ պսակէր զսուրբն:

14 Իսկ զաւրն ուխտապահացն, որք առ սրբոյն Հմայեակի ժողովեալ էին, իբրեւ տեսանէին զիրան՝ ի սուգ⁴ մեծ մտեալ ի վայր կործանէին, չունելով ամենեւին յոյս մխիթարութեան. այլ անձամբ անձին այր իւրաքանչիւր զվճիռ վատ մահու եւ չարաչար կորստեանն կատարեալ տեսանէր. զարհուրեալք անդէն ի վեր ի լեառն դառնային ի Պարխար, հայթայթանս⁵ իմն առ չարի ի սուգ պատճառանաց մեծի եւ ահաւոր հասելոյ տրտմութեան հաշուէին: 15 Եւ լուեալ Ատրորմզդին մարգպանին Հայոց զայնչափ լաւ արանց զծախս ի գնդէն Պարսից եւ Սիւնեաց, թէպէտ եւ սաստիկ տրտմութեամբ խռովէր, այլ յորժամ լսէր զվախճան հրաժարելոցն սրբոյն⁶ Վարդանայ եւ Հմայեակի՝ մխիթարեալ ուրախանայր մեծապէս, ճանաչելով զբարձումն սպառ սպուռ քաջ զաւրավարացն:

ԽԲ. Խորհուրդ ի մէջ առեալ, թէ ո՛րպէս հնարեսցին որսալ զարսն փախստականս առանց Արեաց կռուոյ, եւ ըմբռնել ըստ կամաց եւ ի հարկատրութեան կացուցանել զաշխարհս Հայոց. եւ յայս միտս հաստատեալ կային, թէ բայց միայն սուտ երդմամբ եւ սնոտի խոստմամբ հաւանեցուցանել զմիտս որերոյն կարասցեն, առանց կռուոյ: 2 Առաքէր առ նոսա մարգպանն Ատրորմիզդն ի բանէն արքային Յագկերտի, եւ երդնոյր նոցա դաւով, թէ ոչ զոք սպանանեմք ի ձէնջ, եւ ոչ զտէրութիւնդ եւ զպատիւ հանեմք յուձեքէ: 3 Եւ այսպէս նենգով նուաճեալ զմարդիկն՝ կալաւ զամենեսեան, եւ տայր խաղացուցանել ի դուռն Արեացն՝ զիշխանն մեծ Արծրունեաց զՆերշապուհ, եւ զիշխանն տանն Ամատունեաց⁷, եւ զիշխանն տանն Վանանդեայ, եւ զիշխանն⁸ տանն Արշարունեաց զԱրշաւիր, եւ զիշխանն տանն Անձեւացեաց զՇմաւոն, եւ զիշխանն տանն Ամատունեաց զՎահանն, եւ զիշխանն Գնթունեաց, եւ զիշխանն Աշոցաց եւ զիշխանն Առաւելդենից զՓափաք⁹, եւ զիշխանն Տաշրայ զՎրէն, եւ զիշխանն Արծրունեաց զԱպրսամ¹⁰, եւ զայլս ի տանուտերացն եւ յաւազ սեպհացն, խաղացուցանէին ի դուռն թագաւորին Յագկերտի: 4 Կամեցեալ չու առնել գնալ ի դուռնն եւ ինքն նենգաւոր իշխանն Սիւնեաց Վասակ, բայց նախ տայր խաղացուցանել յառաջագոյն քան զինքն:

5 Իսկ ի սուրբ քահանայիցն¹¹ Հայոց, զորս կալեալ էր նախագոյն եւ եղեալ ի տեղիս տեղիս յամուրս բերդիցն Սիւնեաց՝ զսուրբ երէցն¹² Յովսէփ, որ զկաթողիկոսութեանն ունէր զաթոռ ի ժամուն, եւ

1 ԲԳտ. ուղղագրել էիմ որք փախստէիցն. ՁԱտ. այսպէս. աղաւաղուած է
 2 Ձ. այգեստանոյն
 3 Թերես՝ ընդունէր երանելի սեպուհն Հմայեակ, զոր փափագանով. ՏՏ. փափաքանով
 4 Ձ. ի սուգ
 5 Ձ. ի հայթաթանս
 6 Ձ. սրբոյն

7 ԲԳտ. չիք եւ զիշխանն տանն Ամատունեաց
 8 Ձ. վանանդեայ, զիշխ...
 9 Ձ. գփափաք
 10 Ձ. գապրըսամ
 11 Ձ. իսկ սուրբ քահան...
 12 ՁԱտ. այստեղ եւ յետոյ՝ էրէց

զտէր Ղեւոնդ, եւ զքահանայսն Արածայ՝
 զտէր Սամուէլ եւ զտէր Աբրահամ. ընդ
 որս կալեալ տանէին եւ զսուրբ եպիսկոպոսն
 Ընչտունեաց զտէր Սահակ, եւ զղբան
 երէցն իշխանին Արծրունեաց Ներշապհոյ՝
 զտէր Մուշէ, եւ զսուրբ երէցն զԱրշէն¹
 եւ զսուրբ սարկաւազն զՔաջալ: 6 Բայց
 զսուրբ եպիսկոպոսն Բասենոյ զտէր Թաթիկ՝
 էր յառաջագոյն տուեալ տանել զաւրազլիսացն
 Պարսից ի Խոժաստան, ըստ քսելոյ
 իշխանին Սիւնեաց, եւ անդ խիստ
 կապանաւք պահէր²: 7 Տայր խաղացուցանել
 եւ զտղայսն, զոր կալեալ էր իւր ի
 տոհմէն Մամիկոնէից եւ Կամսարականաց
 եւ ի յայլ տոհմէ³ իշխանացն Հայոց.
 կարծեցեալ առնել մեծապէս սպաս թագաւորին
 Յագկերտի եւ ամենայն աշխարհին
 Արեաց, եւ առնուլ զպատիւ թագաւորութեան
 եւ զպարգեւս: 8 Որ եւս առաւելապէս
 եղեւ նմա յԱստուծոյ աճումն ձաղանաց
 յաւուր թշնամանաց⁴ իւրոց, յորժամ
 նշաւակեալ խայտառակեաց զնա Յագկերտ՝
 ամենայն աւագանւով դրանն, ըստ
 աներեւոյթ սաղբելոյ նոցա ի վերուստ
 ազդեցութենէն⁵ արդարադատին Աստուծոյ:

9 Արդ խաղացուցեալ զամենեսեան զնոսա⁶
 առաջի իւր յերկիրն Պարսից նենգաւորն
 Վասակ, յերեքտասաներորդում ամի
 Յագկերտի արքային Պարսից, եւ ինքն
 չու արարեալ սաստիկ կազմութեամբ եւ
 ուժգին ախիւք, մերձ ի հասանելն առ
 թագաւորն Պարսից, եւ զկարծեցեալ զխաբէական
 զիւր զմիամտութիւնն ծանուցեալ թագաւորին
 եւ աւագանւոյն Արեաց՝ եւ

առնուլ վարձս ըստ մոլեկան խորհելոյն
 իւրոյ զթագաւորութիւնն իսկ Հայոց: 10
 «Ապա թէ յայնմանէ վրիպեալ ինչ, ասէ,
 գտանիմ՝ համայն զայլն ամենայն, զպատիւ
 եւ զգահս, առանց ամենայն երկբայութեան
 եւ յերկուանալոյ գտանեմ, եւ իմ են»:
 11 Եւ զտէր Աստուած ոչ հարցեալ, որ
 ասէ մարգարէիւն, թէ Թագաւորեցիմ,
 եւ ոչ իմեւ, եւ դաշիմս կոնցիմ, եւ ոչ իմով
 կամաւ: 12 Որում ի ժամ պատահելոյ
 նենգաւորին, ըստ իւրում կարծեաց,
 այսպիսի մեծամեծ պատուոյ, յառաջեալ
 արդարախնդիր բանն Աստուծոյ, եւ զդիմակս
 նենգաւոր խորհրդոց նորա մերկացեալ
 ցրուեալ⁸ վեր ի վայր տապալեաց զամենայն
 դառն մտածութիւնս առն, որպէս զվայրաթոյց
 խորհուրդն Ակիտովիւն լայ⁹:

13 Եւ արդ ելեալ սա զմիջոցաւ ճանապարհին,
 ուր զսուրբ քահանայսն Աստուծոյ⁹ տանէին
 կապեալս, նստուցեալս ի վերայ ջորւոց,
 եւ բազմութիւնք չուելոցն, որ էինն ընդ
 անաւրիւնին¹⁰ Վասակայ՝ հասին նահատակացն
 Քրիստոսի: 14 Եւ նոցա հարցեալ, եթէ
 «ո՞ր է բազմութիւնս այս¹¹»՝ լուան ի
 մարդկանէ, թէ «Սիւնեաց տեսունն է».
 եւ նոքա ասեն. «Աւագիկ մաւտ առ մեզ
 գայ»: 15 Լուեալք ի հարցանելոյ¹² սուրբքն՝
 ճանապարհին ուշադրէին. եւ սուրբն
 Յովսէփ հարցանէր ցայրն Աստուծոյ
 Ղեւոնդ¹³, թէ «Գիտեմ թէ հասեալ
 գայ ի մեզ Վասակ՝ լրբի անամալթութեամբ
 սրտիւ զալ առ մեզ յողջոյն. եւ քոյ
 զմտաւ ածեալ՝ ո՛րպէս պարտ է առնել

1 SS. Արշէն
 2 Ձ. պահեր-ից յետոյ ունի պահէիմ մոզն, որ Բերած եւ ուղղած է պահեր ցյ. մոզն (յ-ի վրայ երեմ կէտ).- Տայր-ից առաջ նոր գլխի նշան՝ §
 3 Ձ. եւ այլ ի տոհմէ
 4 Ատ. յաւուր թշնամեաց
 5 SS. ազդեցութեան
 6 SS. գնոսա զամենեսեան
 7 Ձ. մերձ հասանել... խաբէական

8 Լ. 1. 1
 8 Ձ. ցրուեաց
 9 Հ. Գ. Բ. Թ. Գ. Ժ. Ե. 31:
 9 SS. չիք Աստուծոյ
 10 Ձ. ընդ անօրէնիմ
 11 Ձ. այս բազմութիւնս
 12 ՁԱԲտ. լուեալք ի հարցանելոյ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան Գտ. (ըստ Ն. Բ.)
 13 Ձ. դեւոնս

մեզ հրամայեա՛լ, եւ այնպէս առնեմք մեք»։ 16 Եւ սրբոյն Ղեւոնդի պատասխանի տուեալ ասէ. «Զվարդապետութիւն Փրկչին մի՛ խնդրեր ուսանել ի մարդոյ. Յոր քաղաք կամ ի գեաւղ² մտանիցե՛ք՝ ողջոյն ասացե՛ք. եւ ուր գտցի³ որդի ողջունի՛ հանգիցե՛ ողջոյնն ձեր ի վերայ նորա, ապա թէ ոչ իցե՛ արժանի՛ առ ձեզ դարձցի ողջոյնն»։ 17 Եւ այն ինչ կատարեալ նոցա զհարցուածսն առ միմեանս՝ եկեալ հասանէր առ նոսա նենգաւորն Վասակ Սիւնեաց տէր. եւ տեղեկացեալ ի նոցանէ՛⁴ վաղվաղակի իջանէր յերկվարէն⁵ եւ ողջունէր զսուրբսն. որոց ոչ ինչ բնաւ կարծեցուցեալ թշնամութիւն ընդ նմա՝ յոյժ խնդալից սիրով տեսանէին զնա։ 18 Եւ մանաւանդ սուրբն Ղեւոնդ, որոյ անտրտում եւ զուարթերես միշտ տեսակ իւր, եւ ախորժակ բանիւ լրջմտութեամբ խաւսէր երկարս ընդ Վասակայ Սիւնեաց իշխանին։ 19 Որ իբրեւ լսէր զքաղցրաբանութիւնն եւ զչնորհալից⁶ բանս երանելոյն՝ խելացնորեալ ի դիւէն՝ կարծեաց, թէ սոքա ոչ գիտեն իսկ զիմ արարեալ ի սոսա զհարիս⁷. յազագս որոյ եւ առաւելագոյն մխիթարեալ ի բանից առն Աստուծոյ Ղեւոնդի՝ երթայր ընդ նոսա երկարագոյնս։

20 Եւ յետ կատարման խաւսիցն՝ կամեցեալ կոչել զնոսա Սիւնեաց տէրն, զորս եւ յաւուրն յայնմիկ աղաչեաց զսուրբսն՝ ճաշել ընդ նմա յաւթեանին։ 21 Եւ յառաջեալ սակաւ մի նենգաւորին Վասակայ ի նոցանէ՛ ձայն զկնի եղեալ սրբոյն Ղեւոնդի՝ կոչէր զնա պատուոյն անուամբ մեծաձայն. «Սիւնեաց տէր, Սիւնեաց

տէր»։ 22 Եւ նորա յաւժարապէս պատասխանի արարեալ. «Տեա՛րք, զի՛նչ ասէք»։ 23 Եւ սրբոյն ասացեալ. «Զամենայն ինչ մեր ասացեալ ընդ քեզ՝ զպիտոյսն եւ զառաւել աւգտակարսն մոռացաք հարցանել, թէ ո՞ւր երթաս»։ 24 Եւ նենգաւորին Վասակայ լուեալ զայս եւ ի մեծ տրտմութիւն ընկղմեալ՝ ասէր զարմացմամբ. «Առ տէրն իմ երթամ, գտանել ի նմանէ ըստ արժանի մեծ վաստակոցն զհատուցումն մեծ»։ 25 Եւ սրբոյն Ղեւոնդի պատասխանի տուեալ ասէ. «Կարծեցուցանէ զքեզ դեւդ, որ պատրեալ սաղրեաց զքեզ նենգել սուրբ Աւետարանին ուխտի, թէ արդ միայն թագաւորութեամբ աշխարհին Հայոց կարեն Արիք տալ քեզ ըստ արժանի վաստակոց քոց զհատուցումն. այլ եւ ոչ մի ինչ է որ կարեն տալ քեզ փոխարէնս. բայց թէ արդարեւ դու կենդանութեամբ զգլուխդ ի վերայ ուսոցդ⁸ ի Հայս տանիս՝ ապա ընդ իս տեսուն Աստուծոյ չէ խաւսեցեալ»։ 26 Եւ զայս լուեալ նենգաւոր իշխանին Վասակայ՝ վհատեալ խզեցաւ ամենայն սնոտի յոյսն իւր, եւ անդէն ծանեաւ զբեկումն անձին իւրոյ, որ մերձ ընդ մերձ հասանելոց էր⁹ ի վերայ նորա։ 27 Քանզի ոչ վրիպէր բան սրբոյն, մինչեւ կատարէր ամենայն։

ԽԳ. Եւ արդ՝ հասեալ ի դուռնն նենգաւոր իշխանն Սիւնեաց, եւ տեսեալ նախ գաւազանի դրանն արքունի՝ մտանէր եւ առաջի թագաւորին Յագկերտի. ընդունէին զնա թագաւորն եւ ամենայն մեծամեծքն արքունի առ վայր մի մեծարանաւք եւ շքեղութեամբ։ 2 Զի թէպէտ եւ գիտէին զվնաս նորա եւ զերդումն, եւ զուխտն զոր ուխտեալ էր նենգութեամբ ընդ սրբոյն Վարդանայ եւ ընդ ամենայն իշխանս¹⁰ աշխարհին Հայոց, յազագս զնոսա կորու-

1 Զ. հրամայեաց
2 ՏՏ. կամ գեօղ
3 Զ. որ գտցի
* Մատթ. Ժ 11-13
4 Զ. նոցանէ (չի՛ր ի)
5 Զ. նախ՝ իջանէր յանդրուարէն, յետոյ՝ քերած եւ ուղղած այսպէս
6 ՏՏ. զնորհալի
7 Զ. ի սոցա զհարիս

8 Զ. ուսոցդ բառի դէմ յուսանցում ունի անձինդ
9 ԶԱտ. հասանելոց էին
10 ՏՏ. եւ ամենայն իշխանաց

սանելոյ եւ զինքն հաւատարիմ ցուցանելոյ՝ սակայն ոչ ինչ զգացուցեալ տային զհետել նմա. այլ լռութեամբ¹ որպէս զանգէտս պատուէին զնա՝ որպէս զայր² հաւատարիմ եւ զբարեգործ³, մինչեւ ածեալ հասուցանէին ի դուռն զսուրբ քահանայսն Աստուծոյ եւ զաւագս ի տանուտերացն Հայոց, ի սեպհացն՝ որ ապստամբն էին, ընդ նոսին եւ ի տոհմէն Մամիկոնէից եւ Կամսարականաց եւ յայլ ազգաց զտղայ մանկունսն ապստամբացն, զորս նախագոյն տարեալ նենգաւորին կացուցանէր առաջի հազարապետին Միհրներսեհի եւ այլ աւագանւոյ դրանն:

3 Եւ անաւրէն հազարապետն Արեաց հրամայէր նախ զքահանայսն ածել գառաջեաւ. եւ հարցանէր զսուրբ երէցն Արածայ զՍամուէլ, եւ զնորին զհոգւոյ որդին, զսուրբ սարկաւազն զԱբրահամ, որոյ զկրակն անցուցեալ էր զԱրտաշատու. «Ո՞րպիսի համարձակութեամբ եւ ո՞յր հրամանաւ իշխեցէք գործել զայդպիսի մահապարտութեան գործ, եւ ոչ ածէք զմտաւ զհա թագաւորաց եւ զերկիւղ իշխանաց, եւ այնպիսի մեծ կրակի իշխեցէք ձեզ զձեռս ձեր⁴. զի թէ մարդոյ եղեալ էր այնպիսի յանդգնութիւն՝ համայն արժանի մահու էր գործն, թող թէ յաստուածսն»:
4 Եւ լուեալ զայս սրբոցն երկոցունց, տեառն Սամուէլի եւ Աբրահամայ՝ ետուն պատասխանի միաբանութեամբ, էր ինչ որ ստուգախաւսութեամբ, եւ էր որ եպերանաւք, ցուցանելով զիւրեանց աներկիւղ համարձակութիւնն եւ լսողացն զանզապար հարցմամբն ծիծաղելով:
5 Ասեն. «Երկնչել զերկիւղ զարժանն եւ զարդար ի թագաւորաց եւ իշխանաց՝ նոյն աւրէնքն մեր հրամայեն. բայց զԱստուծոյ երկիւղն

փոխանակել ընդ երկիւղի մարդոյ՝ ոչ առնումք յանձն: 6 Իսկ յաղագս կրակիդ որ ասէք ցմեզ, թէ սպանէք՝ մեք զկրակն ոչ զան հարկանելով եւ ոչ չարաչար խոչտանգանս ածելով նմա՝ վնասեցաք ինչ. այլ հայեցեալ ի ժամանակ ամբոխին եւ ի սպասաւորաց վատթարութիւնս, որք առ ոչինչ⁵ համարեալ զերկիւղ աստուածոցն⁶ իւրեանց, թողին զնա որպէս զոչինչ⁷ արհամարհանաւք, եւ ինքեանք զնացին. եւ մեր տեսեալ միայն զկրակն, առանց մարդոյ մոխրեալ, եւ այնպէս կացեալ ի բազում աւուրս առանց ուրուք խնամ տանելոյ՝ առաք զմոխիրն հեղաք ի բաց. վասն զի զայն ի նորին⁸ սպասաւորացն տեսանէաք հանապազաւր, կրելով ցանկ⁹ զմոխիրն եւ հեղլով յերկիր: 7 Բայց որպէս չարախաւսացն մերոց իմացուցեալ է ձեզ զմէնջ, թէ առեալ զկրակն ի ջուր վարեցին՝ յայդմ բնաւ իսկ չէ արժան արդարադատութեանդ ցասնուլ մեզ եւ առ մահապարտս ունել, այլ զովութեան եւ պատուի առնել արժանի: 8 Զի թէ արդարեւ ըստ ձեր բանիցդ, զոր լուեալ է յուսուցչացն ձերոց՝ խաւսիք, եւ ճշմարիտ է վկայութիւնն այն, [եւ] զի եղբայր է ջուր կրակի՝ մեր ոչ միայն զի անցուցեալ չէ եւ վնասեալ զկրակն, այլ եւ մեծարեալ է զնա եւ բարի արարեալ: 9 Արդ՝ թէ արժանի մահու են՝ այնքիկ են արժանի, որ թողին եւ արհամարհեցին զկրակն եւ զնացին, եւ ոչ մեք, որ առաք եւ յեղբայր նորին տուաք, զի պահեսցէ սիրելապէս եւ բազում շքեղութեամբ, եւ ի ժամու տացէ ի բաց»:

ԽՊ. Ըստ սմին աւրինակի պատուհասեալ հարցանէին եւ զայլ սուրբ քահանայսն Աստուծոյ, զսուրբն Յովսէփ, զարդարեւ զկաթողիկոսն Հայոց, եւ զսուրբ ե-

1 ՏՏ. լաւութեամբ. Զ. այսպէս. ԲԳտ. ծանօթութեան մէջ ուղղում են «գուցէ լոռութեամբ»

2 Բտ. որպէս զհայր

3 ՏՏ. եւ բարեգործ

4 Զ. ձեռս ձեր

5 Զ. որք առ ինչ

6 Ատ. այստեղ եւ յետոյ՝ աստուծոցն

7 ՏՏ. որպէս ոչինչ

8 Զ. զնորին

9 Զ. ցանկ

պիսկոպոսն Ընդհատունեաց զտէր Սահակ, եւ զամենասուրբ երէցն զտէր Ղեւոնդ, եւ զայլ սուրբ քահանայսն, որք էին ընդ նոսա ի հարցմանն. զսուրբն Մուշէ Աղբակացի, որ էր դրան երէց իշխանին Արծրունեաց Ներշապհոյ, եւ զսուրբն զԱրշէն երէցն, որ էր ի գաւառէն Բագրեւանդայ¹, ի գեղջէն որ կոչի Եղեգեակ, եւ զսուրբ սարկաւազն զՔաջաջ, որ էր եւ նա ի գաւառէն Ռատունեաց, աշակերտ սրբոյ եպիսկոպոսին Սահակայ, թէ «Ո՞րպիսի աներկիւղ համարձակութեամբ, անձամբ ի վերայ թշուառացեալ անձանց ձերոց զայդչափ բազում մահապարտութիւնն դիգեալ կուտեցէք². աւերեցէք զատրուշանսն. սպանեցէք զայնպիսի ճոխ կրականի³, որ յաստուածոց շնորհեալ Արեաց աշխարհիս ի պահպանութիւն վատ եւ վնասակար իրաց, որ ի թշնամեաց ուստեք դիմեալ⁴ յարձակէին ի վերայ մեր եւ ամենայն կողմանց՝ այն կրականւոյն անվնաս պահեալ էր զմեզ եւ պահէին: 2 Սպանէք զմոգեանն. կորուսէք ձերով կախարդութեամբ զայնպիսի քաջ այր զՎարդան, զի յաւգտակարութիւն էր⁵ Արեաց տեառն. եւ զմեծամեծ գործոց նորա յիշումն առ Արեաց աշխարհին, զոր բազում զաւրագլուխք եւ այլ Արիք յիշեն, ընդ որս նորա կռիւ⁶ եղեալ էր, այլ եւ զոր իւր իսկ աստուածաման տեառն իւրովք աչաւք տեսեալ էր ի Մարվիռոտ՝ զնորա քաջասրտութիւնն՝ սակաւ մարդիկ են յԱրեաց աշխարհիս, որ կարեն ասել ըստ արժանի գովութեան յայրն եւ ի նորա արարած. եւ դուք ձերով անպիտան եւ վնասակար ուսմամբ թշուառացողցեալ կորուսէք զայնպիսի այր: 3 Եւ յայնպիսի

աշխարհի հեղան անթիւ արիւնք բազում⁷ Արեաց եւ անարեաց: 4 Եւ արդ՝ ոչ կարէք արդեաւք ձեզն ձերոյն անձանցդ զտանել հնարս մահու եւ վճարիլ ի բարերար լուսոյն, զոր անարժանութեամբ եւ ոչ իրաւացի տեսանէք այսաւր, քան թէ սաստիկ եւ ըստ արժանի ձերոց գործոցդ պատահեալ բազում տանջանաց վատամահ լինիք»:

5 Եւ լուեալ զայս ամենայն խաւսս սպառնալիցս⁸ եւ զբանս պատուհասալիցս զչարաթոյն հազարապետին Արեաց Միհրներսեհի, եւ զամենայն դրան աւագանւոյն՝ յառաջ կացեալ այրն Աստուծոյ Ղեւոնդ ետ պատասխանի եւ ասէ. «Սոքա ամենեքեան, որ կանս ի հարցմանս առաջի իշխանութեանդ ձերոյ, ընդ որս դուք⁹ զբանս երկարեալ խաւսիք, ըստ աւրինաց մերոց եւ ըստ աստուածատուր հրամանի կարգադրութեան եկեղեցւոյ՝ որոշութիւն ունին ըստ քահանայութեան պատուոյ»:

6 Եւ ծանուցանելով զմի մի ի սրբոց՝ ցուցանէր նոցա զիւրաքանչիւր ոք, թէ ո՞րք է, եւ կամ զի՛նչ է անուն ուրուք նոցա, եւ թէ ո՞րպիսի աստիճանաւ ըստ քրիստոնէական կարգի պատուեալ է: 7 Քանզի թէպէտ եւ¹⁰ ըստ համբաւոյ լուեալ էր նոցա զանուանս սրբոցն եւ զգործ զիւրաքանչիւր ուրուք, զոր¹¹ գործեալ էր յաշխարհին Հայոց՝ սակայն եւ անծանալթ էին անուանք սրբոցն, եւ ըստ քրիստոնէութեան աւծմանն անտեղեակ էին իւրաքանչիւր պատուոյ: 8 Եւ զսրբոյն Յովսեփայ ասէր. «Ձսա զոր տեսանէքս, թէպէտ եւ մանկագոյն քան զիս տեսանէք տիովք¹², այլ պատուով կարգեալ է արժանաւորապէս, եւ զլուիս է ամենայն Հայոց քահանայու-

1 Ձ. բագեւանդայ
 2 Ձ. կուտէք
 3 Ձ. կրակնի
 4 ՏՏ. չի՞ր դիմեալ
 5 ՏՏ. օգտակարութիւն էր
 6 Ատ. ընդ որս նորա եւ կռիւ. ԲԳտ. ընդ որս եւ նորա կռիւ

7 ՏՏ. արիւնք եւ բազում
 8 Ձ. սպառնալից
 9 ՏՏ. ընդ որս եւ դուք
 10 ՏՏ. քանզի եւ թէպէտ
 11 Ձ. չի՞ր գոր
 12 ՏՏ. տիով

թեանց»։ 9 Եւ գտուրբն Սահակ ցուցեալ ասէր. «Սա զկարգ աւծման ըստ ճշմարիտ եւ արդարեւ¹ քրիստոսատուր ձեռնադրութեան մերոյ աւրինաց՝ զկատարեալն ունի. իսկ այլքս եւ ես միապէս եմք ըստ կարգի քահանայութեանն։ 10 Իսկ թէ եւ ոք նուազ հաղորդելով այսմ ժամուս, մանաւանդ դիպելով եւս խնդրոյ կատարելութեան եւ գտցի արժանի, եւ մեծ եւս է այնպիսին յաննախանձ արքայութեանն Աստուծոյ. եւ ոչ է իմ բանս՝ այլ որ արարիչն է մեր եւ վարդապետ՝ նա ասաց, թէ Որ ախորժելով սպասաւորէ ամենեցուն՝ մեծ կոչեսցի յարմարութեանն Աստուծոյ»։ 11 Որք եւ զպատասխանիս ձերոց ընդ մեզ այդչափ բանից եւ սպառնալեաց հրամայեցիք առնել մեզ ինչ. քանզի ոչ իբրեւ զանգէտս գործեցաք անխորհուրդ զայնպիսի մեծ եւ ահաւոր գործ, եւ զղջացեալ եմք, եւ կամ այժմ կարծիցիմք յոմանց՝ երկիւղիւ եւ ոչ ուրախութեամբ կալ առաջի ահաւորութեանդ ձերոյ. այլ ի վերայ գործելեացն ուրախ եմք եւ ցնծամք. այլ մեք պատահալ եմք ազգի ազգի վշտաց, եւ մահու եւս փափաքելով սպասեմք՝ զի արժանի լիցուք։

12 «Իսկ յաղագս ատրուշանացն աւերելոյ որ ասէքդ, եւ կամ կրակին սպանանելոյ՝ ասէ ի մեր Գրի, թէ² Աստուածք, որ գերկինս եւ գերկիր ոչ արարին՝ կորիցեն ի ներքոյ երկրի»։ 13 Վասն զի կրակ ի բազում նիւթոց լինի. եւ է զի յորոց նիւթոց լինի՝ ի նոցունց եւ շիջանի, եւ է յորմէ լինի՝ ի նոցունց աճեալ բորբոքի։ 14 Արդ՝ ծնանի հուր յերկաթոյ, եւ ի քարէ, եւ ի ջրոյ, եւ ի փայտէ. այլ է եւ ուլն սպիտակ, որ ի նմանէ լինի հուր. լինի ի կաւարծա-

թոյ³ հուր, յորժամ ընդդէմ արեգական ոք շողացուցեալ դիցէ։ 15 Եւ ծնեալն յերկաթոյ հուրն, թէ կուտեսցես ի վերայ նորա երկաթ՝ կորնչի. եւ եղեալն ի քարէ, եթէ ծածկեսցես զնա քարամբք՝ անցանէ. ⁴նոյնպէս որ ի ջրոյն եւ յայլ նիւթոյ. իսկ ելեալն ի փայտէ հուր՝ ի փայտէ վառեալ զաւրանայ. արդ ոչ հուրն, այլ փայտն արժանի է անուանել աստուած, որ ե՛ւ ծնանի ե՛ւ կենագործէ։ 16 Արդ՝ ո՞չ արդեաւք իցէ յետին մոլորութիւնն չար, զթշնամիսն միմեանց՝ եղբարս անուանել եւ զմարդկան հաստուածս՝ աստուած։ 17 Որ⁵ զիւր զեղբայր եւ զծնող որպէս թշնամիս ծախէ, զիւրդ նա զթշնամանիչս իւր եւ կամ զերկրպագունս⁶ զիտէ պատուել եւ կամ⁷ թշնամանել. եւ դարձեալ յորմէ ծնանին՝ զնոյն ուտեն եւ անխնայ⁸։ 18 Ոչ պակասէ յամենայն նիւթս⁹ հուր. ապա ուրեմն ամենայն նիւթք երկրի¹⁰ աստուածք. ապա թէ այդպէս զիտէք, ընդէ՞ր կուրացեալ մտաւք զկէս մասն անուանէք աստուածք, եւ զկէսն յաղտեղի գործ ծախեալ թշնամանէք. որպէս յաղիւսոց¹¹ եւ ի քարանց զկէսս ապարանս շինէք, եւ եւ զկէսս տունս դաշտանաց աղտեղութեան շինէք. եւ յարծաթոյ զկէսս ըմպելիս կազմէք, եւ զկէսս անաւթս աղտեղութեան կազմէք։ 19 Հրով՝ աստուածոցն զարջառս եւ զոչխարս խորովէք եւ եփէք, եւ ջրով՝ զդաշտանս եւ զթարախս եւ զաղբս լուանայք, եւ զկէսն առանձինն եւ կամ խառնեալ¹² ընդ գինի՝ ըմպէք, եւ ոչ զարհուրիք եւ

1 Ձ. արդար
 * Մատթ. Ե 19
 2 ՏՏ. չիք թէ
 3 Երեմ. Ժ 11

3 Ձ. յոր ի նմանէ լինի հուր, լինի կաւ յարծաթոյ
 4 Ձ. եւ նոյնպէս... եւ յայլ նիւթ
 5 Ձ. եւ մարդկան աստուածս: աստուած որ Ատ. նոյնպէս մարդկան
 6 Ձ. գերկրպագունս
 7 ՏՏ. պատուել կամ
 8 Թերեւս ուղղելի՝ գնոյն ուտէ նա անխնայ
 9 Ձ. ոչ պատկառէ յամենայն նիւթ
 10 Ձ. նիւթք յերկրի
 11 ՁԱԲտ. յաղուսոց
 12 Ձ. խառնել

սոսկայք: 20 Եւ զի¹ եւս մի ըստ միողէ՛ հարկաւորիցիմք ասել եւ կամ թուել զանգագայութիւնդ ձեր. զոր արթուն եւ քաջ նահատակն Վարդան եւ նոցունց նմանիքն, որք ոչ կարացեալք այսպիսի խաբէութեան ծառայել՝ բողոքէին ձեզ հանապազաւր, թէ սուտ են պաշտամունքդ ձեր եւ անմտաց վարդապետութիւնք, եւ չլսէիք. զի բռնութիւնք՝ զիրաւունս ոչ տան ճանաչել, որպէս եւ այժմ: 21 Յազազս որոյ ոչ հանդուրժեալք՝ ետուն զանձինս իւրեանց ի մահ եւ պսակեցան, որոց եւ մեք քաջալերիչք էաք եւ արդարեւ ճշմարիտ վարդապետք նոցա»:

22 Եւ ասացեալ զայս ամենայն սրբոյ առն Աստուծոյ Ղեւոնդի՝ որպէս ընդ մի բերան գովեցին սուրբ քահանայքն մեծաձայն բարբառով եւ ուրախ եղեն յոյժ: 23 Եւ լուեալ զմեծաբարբառ գովութիւն սրբոցն, եւ զբերկրումն երեսաց նոցա տեսեալ անաւրէն Միհրնբերսեհի եւ այլ աւագանւոյն Արեաց, որ նստէին առաջի նորա՝ ի ցասումն բարկութեան եղեալ, ասէ ցնոսա. «Ոչ հրամայեն ձեզ արէնքն մեր ցասնու ումեք, մինչ չեւ ինչ լուեալ ի բերանոյ նորա. արդ՝ զուարթացեալս իմն տեսաք զձեզ ընդ խաւսս աշխարհակորուսիդ այդորիկ, զորոյ քաջ տեղեկացեալ լուեալ է մեր զամենայն գործս եւ զկախարդասար վարդապետութիւն դորա, որով կորոյս զպիտանի այրն զքաջն Վարդան եւ զընկերս նորին. ըստ որոյ արժանի պատրաստեալ պահին² դմա չարաչար հատուցմունք եւ մահք: 24 Բայց դուք գիտել տուք ձեզ, թէ եւ ձեր նո՞յն բանք են³, զոր մահապարտդ այդ իշխեաց աներկիւղ համարձակութեամբ յանդգնել եւ խաւսել առաջի մեր»:

25 Եւ սուրբն Յովսէփ եւ սուրբն Սահակ⁴ ետուն պատասխանի եւ ասեն. «Զամենայն բանսդ եւ զպատասխանիսդ, զոր ըստ արժանի իւրոյ սրբութեանդ արար, Աստուծոյ աւգնականութեամբն քաջալերեալ, եւ խաւսեցաւ ընդ ձեզ տէրդ Ղեւոնդ՝ ի յերկար ժամանակաց բազում անգամ զմտաւ ածեալ հասարակաց մեր ամենեցուն, զոր այսաւր դա ըստ իւր աստուածաշնորհ գիտութեանդ զեղեցկապէս յաւրինեալ կարգեաց առաջի ձեր՝ խորհեալ էր մեր եւ խաւսեալ. որք ի դոյն միտս ամենեքեան եւ ի դոյն կամս ամենեքեան կամակիցք եմք, եւ խնդրեմք զի արժանի լիցուք վճարիլ ի դմին: 26 Իսկ դու ախտիւ դառնութեան առ զայրացմանդ թշնամանեցեր զդա: 27 Երանի՛ այնոցիկ, որ մտաց աչաւք սրատեսք իցեն եւ արդարահայեացք. այլ մարմնական ախտիւ մեծամեծք ըմբռնեալ տկարանան, է զի եւ կրսերք. եւ դուք զոք⁵ այդպիսի ախտիւ մի՛՛ զայրագնեալ⁶ թշնամանէք, զի դուք էք արժանի եպերանաց բազմաց»:

28 Եւ զայրագնեալ ի վերայ սրբոցն անաւրէն իշխանն յազազս թշնամանացն, որպէս թէ ի թագաւորն կողմն դարձուցին սուրբքն զքրքանսն՝ հրաման ետ դահճացն հարկանել խստապէս շղթայիւք զբերանսն երանելեացն, մինչեւ լցեալ բերանք նոցա արեամբ՝ հոսէր արտաքս: 29 Եւ այսպէս վճարեալ արձակեաց զատեանն. իսկ սուրբքն ըստ աւրինակի սուրբ առաքելոցն՝ զնացին խնդութեամբ յերեսաց ատենին, զի արժանի եղեն վասն անուանն Քրիստոսի անարգանաց եւ զանից եւ պատասխանատուութեան⁷:

ԽՆ. Իսկ զայլս ի կապելոց, որք էին ի տանուտերացն եւ յաւազ սեպչացն, որք

1 ՉՏՏ. մի եւս մի ըստ միողէ. այսպէս ըստ ն. Բ.
2 ՉԱԲտ. պատրաստեալ պատահին. այսպէս ըստ ուղղագրութեան Գտ. (ըստ ն. Բ.)
3 Չ. ձերոյն բանք են

4 ՏՏ. սուրբն Իսահակ
5 ՏՏ. չի՞ գո՞
6 Չ. գայրագնել
7 Չ. պատասխանատուութեան

էին ի նմին ատենի՝ հրամայէր Միհրներսեհ դահճացն՝ տանել զնոսա եւ խիստ կապանաւք պահել, մինչեւ ինքնին թագաւորն, ասէ, առաջի իւր հարցցէ եւ լուիցէ զոր ինչ խաւսին: 2 Եւ մտեալ ի վաղիւն անաւրէնն Միհրներսեհ առաջի թագաւորին Յազկերտի՝ տալ նմա գիտել զամենայն հարցուածսն իւր եւ զպատասխանիս քահանայիցն Հայոց: 3 Եւ սրտմտեալ թագաւորն՝ հրամայեաց ի վաղիւն ատեան մեծ լինել առաջի իւր, եւ ամենայն՝ այր, Արի եւ անարի, եւ զոր ինչ եւ ունէր ոք զպատիւ թագաւորին՝ կազմ առաջի իւր եկեցցեն, եւ զկապեալսն զամենեսեան անել առաջեալ: 4 Բայց զտղայսն եւ զմանկունսն ի տոհմէն Մամիկոնէից եւ Կամարականացն եւ որք յայլ տոհմէն՝ հրամայէր անաւրիսին Միհրներսեհի տալ ի բաց՝ ում եւ կամեսցի:

5 Եւ լուեալ զայս ամենայն զինուորքն՝ որ ոք ունէր զպատիւ թագաւորին՝ վաղ անդր հասանէին յատեանն: 6 Իսկ ուխտանենդ իշխանն Սիւնեաց Վասակ, արկեալ զիւրեալ զամենայն պատիւս, զոր ունէր ի թագաւորէն՝ գայր մտանէր ի խորանսն արքունի մեծաւ շքեղութեամբ. քանզի բաց ի պատուոյ՝ թագաւորացն որ նուագէր նմա՝ այլ ոչ ինչ ի պատուոյ արքունի պիտոյ էր՝ զոր ոչ ունէր. եւ կարծէր այնուհետեւ առնուլ զթագաւորութիւնն մեծ աշխարհին Հայոց: 7 Եւ զայն ոչ գիտէր թշուառացեալն, եթէ Տէր հեռացեալ՝ էր ի նմանէ, եւ այսն պիղծ խեղդէր զնա. եւ բան սրբոյ առն Աստուծոյ Ղեւոնդի ի նմին ժամու կատարէր ի վերայ թշուառականին: 8 Եւ լցեալ Արեաւք եւ անարեաւք՝ ամենայն խորանն՝ հրաման տայր

թագաւորն զապստամբսն Հայոց կապանաւք անել առաջեալ:

9 Եւ անեալ կացուցանէին զնոսա առաջի թագաւորին: 10 Եւ հարցեալ թագաւորին՝ ասէ ցնոսա. «Ո՞րպիսի համարձակութեամբ եւ կամ զի՞նչ զմտաւ անեալ եւ կամ ո՞ր պատրանաւք՝ եւ կամ զի՞նչ ոյժ աւգնականութեան տեսեալ՝ դիմեցէք՝ յայնպիսի ահաւոր գործ, յորում տեսանէիք զկորուստ անձանց ձերոց եւ զաշխարհին, որպէս եղեւ իսկ եւ տեսէք»: 11 Եւ լուեալ զայս ամենայն նախարարացն Հայոց՝ լուռ եղեն առ վայր մի եւ ոչ ինչ ետուն պատասխանի: 12 Եւ երկրորդեալ զբանսն թագաւորին ըստ առաջին հարցմանն՝ խնդրէր ի նոցանէ ստիպով պատասխանի: 13 Եւ նոցա տուեալ պատասխանի՝ ասեն. «Շնորհեցէ մեզ բարերարութիւնդ ձեր գայր մի, զոր մեք ի մէնջ ցուցանեմք, լսել ի նմանէ զամենայն ի բնէ զմերոց իրաց զաճումն, զխորհելն եւ զառնելն. վասն զի ոչ է պարտ ամենեցուն մեզ անկարգ ամբոխիւ խաւսել առաջի քո»:

14 Եւ թագաւորին եւ ամենայն աւագանւոյն՝ յաւժարութեամբ յանձն առեալ՝ հրամայեաց: 15 Եւ նոցա յառաջ մատուցեալ զԿամարականն Արշաւիր՝ ասացին լսել ի նմանէ բովանդակապէս զամենայն. եւ Կամարականն Արշաւիր, զաւրացեալ ի սուրբ Հոգւոյն, յառաջ մատուցեալ, աներկիւղաբար սկսաւ խաւսել առաջի թագաւորին եւ ամենայն աւագանւոյն եւ ասէ.

«Ի սկզբան իսկ զիրացդ զայդոցիկ զպատճառս. յորժամ ի ձեր թագաւորացդ ի միտս ծնեալ՝ յայտնեցաւ մեզ բանն, եւ զիրացդ բուռն հարէք, որում մեզ ծառայել հրամայէիք, եւ աւրէնս իմն հարկաւորէիք ունել մեզ, զոր ոչ մեք եւ ոչ նախնիք

1 ՏՏ. չի՞ ամենայն

2 Զ. ի բաց ի պատուոյ

3 Ատ. հեռացուցեալ

4 ՏՏ. չի՞ եւ անարեալ

5 ԲԳտ. բաց եւ թողել եւ կամ ո՞ր պատրանոք

6 Զ. դիմիցէք

7 ՏՏ. այստեղ եւ յետոյ՝ աւագանոյն

նախնեաց մերոց գիտէին՝ եւ կամ ծառայեալ էր. եւ բազում անգամ բողոքեցաք, թէ անհնար է մեզ յանձն առնուլ եւ ծառայել աւրինաց, որոց նախնիքն մեր ոչ ծառայեցին, որ եւ մտաց մերոց ծանր թուի եւ արհամարհանք. եւ այսպիսի ի մէնջ բողոքելոյ՝ ձերոյին իսկ վկայէ անսուտ հրապարակդ: 16 Եւ իբրեւ ոչ կամեցաք լսել, ըստ բռնաւոր կամացդ ձերոց՝ եւ հարկաւորութեամբ յանձն ետուք առնուլ զպաշտաւնն. զոր շրթամբք առ երկիւղի մեծարեցաք սուտ, կամեցեալ գողանալ վայր մի խաբէութեամբ զերկիւղ ձեր, եւ սրտիւք զարշելի համարեցաք զգործն եւ ատէաք, եղեալ ի մտի զերծանել հնարիւք եւ երթալ յաշխարհն մեր եւ թողուլ զաշխարհն մեր եւ գնալ կնաւ եւ որդւովք, եւ երթալ կորնչել յաւտար երկիր: 17 Զոր նախ քան զամենեսեան ըստ ամենեցուն խորհրդոցն երեւելին ըստ աշխարհին իշխանաց, ծառայն ձեր վարդան արար, զոր գիտեն եւ վկայեն բանից իմոց արք պարսիկք յաւագ տոհմաց, որ այժմ ողջ են եւ աստ են առ ձեզ: 18 Առեալ լոկ զիւր կին եւ զընտանիս իւր՝ դէմ եղեալ գնաց փախստեայ ի ձերոյ երկիւղէ յերկիրն Յունաց:

19 «Եւ զգացեալ³ զայս տեառնդ Սիւնեաց Վասակայ՝ փութով զհետ դեսպանս արար զաւագ տանուտեարսն եւ սեպուհան եւ զսուրբ քահանայսն, եւ զսուրբ գիրս աւրինաց մերոց կնքեալ իւրովք մատանուով⁴, որով եւ երդուան իսկ՝ ետ տանել առ նա. ընդ որս⁵ յղեաց եւ զիս: 20 Եւ զրեաց ի նամակին առ նա այսպէս, թէ «Զի՞ ես փախուցեալ, եւ կամ զի՞նչ է երկիւղդ⁶ քո, յորմէ դուդ երկնչիս, եւ ինչ ոչ յայտնեցեր. արդ մի՛ փախչիր եւ մի՛ երկնչիր յու-

մեքէ. զի թէ յԱրեաց տեառնէն⁷ եւ ի նորին ուժոյ զարհուրեալ ես՝ մի՛ երկնչիր. դարձի՛ր, եւ նամակ առնեմք առ կայսր, եւ զանձինս մեր նմա ի ծառայութիւն տամք. եւ նա հաւատայ, թէ զայսպիսի մեծ աշխարհ նմա մե՛ր կամաւ ի ծառայութիւն տամք՝ խնդութեամբ եւ կամաւ յանձն առնուլ, եւ զաւր տայ մեզ. եւ նոքա եւ մեք միաբանեալք՝ միշտ աշխատ ունիմք զտէրն Արեաց եւ զԱրիս: 21 Ապա թէ կայսր այլագագոյնս ինչ խորհի եւ չճանաչէ զիւր աւագուտսն⁸՝ եւ ես մինչ Վրաց մարզպանն էի եւ դուռն Աղուանից յիմում ձեռին էր՝ բազում զաւրագուլսք Հոնաց⁹ ընդ իս բարեկամացան ուխտիւ եւ երդմամբ, եւ այսաւր նովին երդմամբ երթեւեկեն առ իս. եւ հարկքս¹⁰ ամենայն աշխարհիս Հայոց առ իս են, եւ գործակալք ամենայն յիմում ձեռին են, եւ այլ եւս բազում կարասի, զոր ի պարսիկ գործակալացն հանի՝ որ աստ ի Հայս էին, ի յիմում գանձի կայ. յորմէ թէ զմի մասն Հոնաց տամ տանել՝ անտի ա՛յնչափ սաստիկ հանեմ Հոնս, որչափ զի հողն Պարսից չբաւիցէ նոցա յաւարի»:

22 «Եւ զրեալ զայս ամենայն երդմամբ Վասակայ Սիւնեաց տեառն՝ դարձոյց բռնի¹¹ զՎարդան, որ էր մաւտեալ յաւտար իշխանաց իշխանութիւն, որք ոչ են¹² հնազանդեալ ձերում իշխանութեանդ: 23 Եւ նամակն զոր զրեաց առ Վարդան Սիւնեաց տէրդ՝ ողջ է, եւ կնիք աստ առ մեզ: 24 Տեսանել հրամայեցէք: 25 Եւ յազագս որդւոցն իւրոց այսպէս ասէր, թէ «Որ ի Հայս¹³ Պարսիկ է՝ զամենեսեան կա-

1 ՁԱտ. գիտեն
 2 Ատ. ընդ ամենեցուն... ընդ աշխարհին
 3 ՏՏ. գագացեալ
 4 Ատ. մատանով
 5 ՁԱտ. ընդ որ
 6 Գտ. զի՞նչ երկիւղդ

7 Կամ ըստ Ձ. յարեաց տեռնէն
 8 ՏՏ. օգուտն
 9 Ատ. այստեղ եւ ներքեւը՝ յունաց, յոյնս. այսպէս ըստ Ձ.: ԲԳտ. ուղղագրել են մոյմպէս
 10 Ատ. հարկս
 11 Ձ. բռնի
 12 ՏՏ. էր մօտեալ օտար իշխանաց, որք ոչ են
 13 ՏՏ. եթէ ոք ի Հայս

պանաւք յամուր բերդս դնեմ, մինչեւ հարկաւ արքայն զիմ որդիսն ի բաց արձակիցէ»։²⁶ Յորս կալաւ¹ արս սակաւս ի Պարսկաց, առ վայր մի կապեաց. եւ յորժամ ինքն նենգաւորութեամբ զմերոյ կորստեան խորհուրդ ի միտ արկեալ տարաւ ի գլուխ՝ ապա զնոսս ի բաց արձակեաց։²⁷ Նամականի արարեալ առ կայսր եւ առ այլ աւագանի դրանն եւ առ սպարապետն Անտիոքայ. եւ զՎազան Ամատունի եւ զայլս ի նախարարացն յերաքանչիւր տոհմէ ի Հոռոմս արձակեաց. եւ զՎարդան եւ զմեզ գնդաւ յԱղուանս ի կոիւ գումարեաց. եւ ինքն յանգգայս² մեզ նենգեալ³ յայս չար մղեաց. եւ զայնպիսի պիտանի զձեր ծառայ սպան, եւ այնչափ բազմութեան Պարսից եւ Հայոց կոտորածի եւ աշխարհին կորստեան եղեւ պատճառ։²⁸ Եւ արդ՝ ինքն զարդարեալ աւաղիկ որպէս գարեգործ նստի ի միջի ձերում անհոգութեամբ։²⁹ Բայց դուք զնամականին զամենայն, զոր գրեալ եւ կնքեալ է առ կայսր եւ առ ամենայն աշխարհն⁴ Հոռոմոց եւ կամ առ այլս բազումս՝ տեսանել հրամայեցէք զայն եւ որպէս ձեզ Արեաց կամ է՝ հրաման տուեալ կատարեցէք ի վերայ մեր։³⁰ Զի ուր գրեալք եւ կնքեալք ի միջի են, որպէս ձեր արդարութիւնդ խնդրէ⁵, աւելորդ բանից եւ շատախաւսութեան պէտք անդ ոչ են»։

³¹ Եւ լուեալ զայս ամենայն կարգաւ ի Կամսարականէն Արշաւրայ արքային Պարսից եւ ամենայն աւագանւոյն դրանն, տեսեալ եւ զնամականին⁶, զոր գրեալն էր Վասակայ Սիւնեաց տեսառն, եւ ի վերայ հասեալ՝ մեծապէս հիացեալ թագաւորն

Յազկերտ եւ ամենայն իշխանք դրանն զարմացան։

ԽԶ. Յայնժամ յառաջ կոչեցեալ թագաւորին զիշխանն Սիւնեաց Վասակ՝ սկսաւ սաստիկ եւ առաւելապէս զայրացեալ սրտիւ խաւսել ընդ նմա եւ ասել. «է արդարեւ լուեալ մեր զայդ ամենայն նենգաւոր իրս քո եւ զարարուածս. բայց արդ ա՛ղէ ասա՛. զի՞նչ խորհելով եւ կամ ո՞րպիսի ինչ զմտաւ ածեալ զայդպիսի⁷ իրս վնասից իշխեցեր ձեռնարկել եւ գործել. քանզի դու էիր իշխան եւ գլուխ աշխարհին Հայոց. նախ քաջալերել բանիւ զմարդիկն, զոր եւ նամակացն գրելոց ի քէն, զոր տուեալ մեր կարգալ՝ ստուգութեամբ տեղեկացաք⁸. երդմնեցուցեալ զվաստակաւոր եւ զայնպիսի պիտանի ծառայն մեր զքաջն Վարդան եւ զընկերակիցս նորա՝ խաբեցեր նամականիւ առ կայսր եւ առ նորին սպարապետն. երդմնեցուցեալ նենգով զայնպիսի քաջ եւ պիտանի զվաստակաւորն մեր զՎարդան եւ զայլ ընկերս. եւ դարձեալ գումարեալ զնա զաւրու յԱղուանս՝ ի վերայ Պարսկաց գումարտակին համարձակեցուցեր երթալ. նենգութեամբ մատնեալ զաշխարհն Արեաց կորուսեր եւ կոտորածի այնչափ իմոց ծառայից Արեաց եւ անարեաց եղեր պատճառ։ 2 Զի զայնպիսի ծառայ մի զմեր, որպէս զՎարդան, եւ կայսր եւ կամ Հոնաց արքայ բռնութեամբ յինէն հանել կամէին՝ ամենայն Արեաց ուժովս կռուէի, եւ չտայի հանգչել՝ մինչեւ այսրէն յիս հանէի. եւ արդ՝ դու ընդ քո ձեռն զայնպիսի աւգտակար⁹ ծառայն սպաներ, եւ զմեծ եւ զպիտանի աշխարհ մի կորուսեր, եւ դու իշխեցեր լրբաբար առ մեզ, իբրեւ անգէտս քո նենգաւոր գործոյդ¹⁰, գալ եւ զմեզ տեսանել։ 3 Բայց

1 ԲԳտ. ուղղագրել էին յորոց կալաւ. այսպէս ըստ ՁԱտ. (Յորս=ի բերդս)

2 Գտ. յանգգայ

3 ՏՏ. գլեզ նենգեալ

4 Ձ. աշխարհին

5 ՏՏ. չի՞ խնդրէ

6 ՏՏ. տեսեալ զնամականին

7 Ձ. յայդպիսի

8 Ձ. տեղեկացեալ

9 ՏՏ. չի՞ օգտակար

10 Ձ. գործոյտ

զայս գիտեա՛, զի յայսմ հետէ Սիւնեաց տէր չես. եւ զհարիսն ամենայն¹, զոր խորհեցար եւ կատարեցեր՝ կուտեսցի ամենայն ի վերայ չար գլխոյ քո: 4 Եւ զհարկեր զիմոյ աշխարհին Հայոց եւ կամ զՊարսկացն զոր սպաներն, եւ զկարասին այնչափ զոր հաներ՝ հրամայեցաք խնդրել ի տանէ քումմէ եւ յորդուց քոց՝ մինչեւ վճարեսցի ամենայն»:

5 Իսկ ողորմելի ուխտադրուծն Վասակ թէպէտ եւ կամէր խաւսել ինչ եւ տալ պատասխանին՝ չղնէր ոք բնաւ² ունկն բանից եւ կամ ախորժէր. վասն զի ուխտանենգութիւնն սրբոյ Աւետարանին եւ բանն անիծից երանելոյն առն Աստուծոյ Ղեւոնդի եկեալ հասեալ ի վերայ նորա՝ պատեալ փակեալ պաշարեցին զնա: 6 Որ թէպէտ եւ կայր ինչ վաստակս առնն առ Պարսիկս, եւ ջանայր ցուցանել ի ժամուն՝ եւ այն ոչ ինչ էր աւգուտ, այլ առաւել եւս ի դատախազութիւն եղեալ վնասէին նմա: 7 Եւ կատարէր առ նա բան սաղմոսերգին, թէ Ի դատաստանէ իւրմէ ելցէ դատապարտեալ, եւ աղաւթք մորս ի մեղս դարձցիմ³: 8 Հրաման տայր թագաւորն Յագկերտ անդէն զառաջեալ կողոպտել ի նմանէ թշնամանաւք զամենայն պատիւն զոր ունէր. եւ ձողկեալ զնա պայկացն մերկացուցին զնա. մերկացուցեալ ի նմանէ զզարդարանս³ պատուոյ տէրութեանն՝ հանէին⁴ խայտառականաւք արտաքս քան զհրապարակն արքունի: 9 Եւ ի նմին աւուր զթշնամին նորա, զսեպուհն սիւնի, զուրացողն զՎարազվաղան՝ տէր ի վերայ աշխարհին Սիւնեաց կացուցանէին, որոյ որքան ժամանակս կալեալ զիշխանութիւնն Սիւնեաց՝ բազում արարեալ անիրաւութիւնս եւ բազում տունս մոխրանոցս

չինեալ յաշխարհին Սիւնեաց, ի գայթակղութիւն տանն իւրոյ, բազմաժամանակեայ տանջեալ ի դիւէ ըստ յառաջագրելոցն՝ դառն մահուամբ սատակեցաւ չարաչար:

10 Եւ նենգաւորն Վասակ կացեալ ի դրանն ամս ինչ կարի վշտագին եւ նեղութեամբ բազմաւ՝ մաշէր զաւուրս իւր հաւաչելով եւ յոգւոց⁵ հանելով զամենայն աւր եւ զժամ. մինչեւ թշնամանակերպ ձաղանաւք սփռեալ զթաթս ձեռաց իւրոց՝ ինքնին զիւրոյին ծեծէր զղէմսն, ասելով. «Ահա ընկա՛լ զայս ձաղսս, ասէր, զոր ետ բերել քեզ ուխտանենգութիւն սրբոյ Աւետարանին եւ արիւն նահատակութեան սրբոյն Վարդանայ Մամիկոնէի եւ այլոցն ցանկալի հաղորդելոցն ընդ նմա, որոց ժառանգեալ զյաւիտենից կեանսն՝ ընկալան զանուն բարի յերկիր⁶ եւ անանց ազգաց յազգս⁷ իւրեանց: 11 Իսկ դու, ասէ, մեղաւոր անձն իմ, կեաս խղճիւ եւ ցաւովք⁸ մտաց զսակաւաթիւ զաւուրս կենցաղոյս, եւ պատրաստեալ պահիս մշտնջենաւոր եւ անանց գեհենին»:

12 Եւ զայսպիսի բանս հառաչանաց նորա եւ լալոյ մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ՝ խաւսէին ընդ մեզ զայս արդարապատումն սպասաւորք նորին իշխանին Վասակայ: 13 Որոյ եւ վախճանն իւր անդէն յերկիրն Պարսից վճարէր, ըստ բանի սրբոյ առն Աստուծոյ Ղեւոնդի⁹:

Խէ. Իսկ զսուրբ քահանայսն Աստուծոյ, զտէր Յովսէփ կաթողիկոս, եւ զտէր Սահակ Ռչտունեաց եպիսկոպոս, եւ զերանելի երէցն զտէր Ղեւոնդ, եւ զտէր Մուշէ, զդրան երէցն¹⁰ ներշապհոյ Արծրունեաց տեառն, եւ զտէր Սամուէլ երէցն Արածայ, եւ զտէր Աբրահամ սարկաւազ, եւ զտէր

1 Ատ. գշարիսն գաւմնայն
2 ՏՏ. չիք բնաւ
3 Սաղմ. ճԼ 7
4 Ձ. գարդարանս
5 ՏՏ. հանիմ

5 ՁԱտ. յոգոց
6 Ձ. յերկիր
7 ՏՏ. յազգաց յազգս
8 ՏՏ. ցաւով
9 ՏՏ. ըստ բանի առն Աստուծոյ սրբոյն Ղեւոնդի
10 ՏՏ. տէր Ղեւոնդ, եւ զտէր Մուշէ դրան երէցն (Ատ. Էրէցն)

Արչէն երէց Եղեգեկի, եւ զտէր Քաջաջ սարկաւազ,- զսոսա ութ քահանայս. եւ զքրիստոսասէր կապեալ նախարարսն¹ Հայոց, որոց անուանք են այսոքիկ. ի տոհմէն Սիւնեաց երկու եղբարք՝ Բաբկէն եւ Բակուր, ի տոհմէն Արծրունեաց Ներշապուհ եւ Շաւասպ եւ Շնգին² եւ Պարգեւ եւ Տաճատ, ի տոհմէն Մամիկոնէից Համագասպեան եւ ՀԱմագասպ եւ Արտաւազդ եւ Մուշեղ, ի տոհմէն Կամսարականաց Արշաւիր եւ Թաթ եւ Վարձայ, ի տոհմէն Ամատունեաց Վահան եւ Առանձար եւ Առնակ³, ի տոհմէն Գնունեաց Ատոմ, ի տոհմէն Դիմաքսենից Թաթուլ եւ Սատոյ, երկու եւս այլովք տոհմակցովք, ի տոհմէն Անձեւացեաց Շմաւոն եւ Առաւան, ի տոհմէն առաջին Առաւելեղենից Փափակ եւ Վարազդեն եւ Դատ⁴, ի տոհմէն Արծրունեաց Ապրսամ, ի տոհմէն Մանգակունեաց Սահակ եւ Փարսաման, ի տոհմէն Տաշրացեաց Վրէն, ի տոհմէն Ռոփսենից Բաբիկ⁵ եւ Յոհան⁶.- եւ զսոսա երեսուն եւ մի այր ի նախարարացն Հայոց՝ հրաման տայր թագաւորն Յազկերտ խիստ կապանաւք պահել անդէն ի Վրկանի⁷, մինչեւ յամս վեշտասաներորդ թագաւորութեանն իւրոյ:

ԽԸ. Եւ յամի վեշտասաներորդի թագաւորութեանն իւրոյ Յազկերտ չու արարեալ ամենայն բազմութեամբ իւրով խաղայր ի պատերազմ ի վերայ Քուչանաց. հրամայէր եւ զկապեալսն Հայոց, զքահանայսն եւ զնախարարսն խաղացուցանել ընդ իւր ի Վրկանի: 2 Եւ ելեալ յԱպար աշխարհ, եւ եկեալ ի շահաստանն որ ա-

նուանեալ կոչի Նիւշապուհ՝ հրամայէր պահել անդ զկապեալսն Հայոց, զքահանայսն եւ զնախարարսն, ի դղեակ⁸ շահաստանին Նիւշապուհ: 3 Բայց գերանելի գերկու քահանայսն, զտէր Սամուէլ եւ զԱբրահամ⁹, հրամայէր ընդ իւր խաղացուցանել. զոր չարաչար վշտով եւ բուռն կապանաւք եւ գանիւ տայր նեղել հանապազաւր, ահ եւ երկիւղ արկանել ի վերայ քրիստոնէիցն, որք ընդ նմա ի կարաւանին էին: 4 Եւ հասեալ ի սահմանս թշնամեացն՝ եւ ոչ սակաւ մի մասամբք կատարէին խնդիրք թագաւորին, այլ ամենայնիւ¹⁰ նկուն եղեալ դառնայր ամաւթալից, կորուսեալ ի զաւրաց իւրոց արս ընտիրս եւ ականաւորս, նոյնպէս եւ յայլ ուամիկ այրութիոյ: 5 Քանզի ոչ դէմ յանդիման ճակատեալ թշնամեացն պատերազմէին¹¹ ընդ զաւրսն Պարսից, այլ յեղակարծումն անկեալք ի վերայ միոյ միոյ թեւի՝ հանէին ընդ սուր զբազումս, եւ ինքեանք դարձեալ անվնասք աներեւոյթք լինէին: 6 Եւ այսպէս ի բազում աւուրս արարեալ՝ վատնէին¹² սաստիկ հարուածովք զզաւրսն Պարսից:

7 Եւ թագաւորին Յազկերտի տեսեալ զայնպիսի թեթեւութիւն ծանկանաց իւրոց, յանհնարին տրտմութիւնս ընկղմեալ մաչէր. մտայոյզ եղեալ խնդրէր գիտել, թէ վասն որո՞յ պատճառանաց եղև զիպեալ նմա այնպիսի ծանր թեթեւութիւն: 8 Եւ կացեալ ի տարակուսի՝ ձգէր զպատճառսն մերթ յանմիաբանութիւն գնդին իւրոյ եւ մերթ ի մոգուցն ծուլութիւն, թէ «Ուրեմն ոչ կարացին ընծայիւք եւ արժանաւորապէս զոհիւք հաճել զմիտս աստուածոցն.

1 ՏՏ. քրիստոսասէր կապեալ նախարարքն. 2 գրիստոսասէր կապեալ նախարարքն
 2 ՁԱտ. եւ շնդիմ. ԲԳտ. Շնգին-ից յետոյ աւելացնում են Մեհրուժան
 3 ՁԱտ. առանձար եւ սոնակ
 4 Ձ. եւ վարազ դեմդադ. Ատ. վարազդեն եւ դադ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 5 Ձ. բարիկ
 6 Ատ. յոհան
 7 Ձ. ի վրանի

8 Ձ. ի դղեկ
 9 Ատ. գապրահամ
 10 Կամ ըստ Ձ. յամենայնի
 11 Ձ. պատերազմին
 12 Ձ. բնագրում վատնէին (տն-ի վրայ ջնջման նշաններով), լուսանցում ուղղած՝ ըն (ը-ի վրայ ջնջման նշանով). =վանէին

որոց ցասուցեալ՝ ոչ կամեցան աւգնել մեզ, այլ թողեալ ի ձեռանէ՝ զաւրացաւ կողմն թշնամւոյն, եւ մեք վատնեալք զարձաք լի ամաւթով»։⁹ Եւ մոգուցն իմացեալ գտրտմութիւն¹ թագաւորին, խորհուրդ ի մէջ առեալ, խրատու անաւրէն հազարապետին Միհրնեբսեհի՝ սկսան խաւսել ընդ թագաւորին եւ ասեն. «Արեանց քաջ, մի՛ յածեսցին միտք քո յայլ խորհուրդս² վասն վատ պատահմանց, որ զիպեցաւ մեզ ի թշնամեացն. այլ ի ցասմանէ աստուածոցն, որ կարի խիստ զայրացեալ են մեզ յաղագս աստուածասպան քահանայիցն Հայոց, որ վաղ արժանի էին մահու, եւ ձեր անփոյթ արարեալ՝ կան կենդանի մինչեւ ցայսաւր։¹⁰ Զի եթէ լուր մարդասպանք իսկ էին, եւ դուք այդքան յերկարեալ պահէիք առանց մահու՝ սակայն կարի ծանր էր եւ արժան մեղադրութեան գործն. թող թէ յաստուածս³ իշխեցին ձգել զձեռս՝ սպանանել, եւ նոքա կեան եւ զարեւ տեսանեն. յիրաւի պատժեալք մեք յաստուածոցն գտանիմք անխնայ»։

¹¹ Եւ լուեալ զայս թագաւորն ի մոգուցն, եւ կարծեցեալ ստոյգ զսուտ պատճառս նոցա, եւ ի մեծ սրտմտութիւն⁴ զբզբեալ ընդ կապեալ քահանայսն, հաշուելով թէ արդարեւ վասն նոցա եղեւ այսչափ կոտորած զաւրացն իւրոց՝ վաղվաղակի հրաման տայր՝ նախ զնոսա, որ ընդ իւր քահանայքն էին, զսուրբ երէցն Սամուէլ եւ զսուրբ սարկաւազն Աբրահամ, յաներեւոյթ տեղի ինչ տանել, շատ ի կարաւանէն հեռի, եւ անդ գլխատել⁵, յաղագս չգտանելոյ ուրուք ի քրիստոնէից ի պատուելոյ զոսկերս նոցա։¹² Բայց յա-

ռաջ քան զսպանանելն զնոսա՝ հրաման տայր՝ զաջ ձեռն կտրել զսրբոյն Սամուէլի եւ դնել ի ձեռին տեառն Աբրահամու, նոյնպէս հրամայեաց՝ եւ զսրբոյն⁶ Աբրահամու կտրել զաջ ձեռնն եւ դնել ի ձեռին տեառն Սամուէլի, «Փոխանակ, ասէ, զի իշխեցին ձգել զձեռս իւրեանց ի պատուական կրակն եւ սպանանել», եւ ապա սրով կտրել զգլուխս նոցա։¹³ Եւ այսպէս վկայեցան սուրբքն յամսեանն հրոտից⁷, որ աւր եաւթն էր ամսոյն, ի գաւառին որ անուանեալ կոչի Վարդգէս։

ԽԹ. Յետ այսորիկ զեսպանս հրամայէր առնել թագաւորն Յազկերտ վաղվաղակի եւ յոյժ փութով յաղագս երանելոյ եպիսկոպոսին Բասենոյ Թաթկայ, որ կայր ի կապանս յԱսորեստանի, ի բազում ժամուց տանջեալ չարալլուկ տանջանաւք. եւ հրամայէր սպանանել անդէն եւ անհետ առնել զմարմին սրբոյն, յաղագս չգտանելոյ ուրուք ի քրիստոնէից, ի պատիւ տանելոյ զոսկերս նորա։² Եւ հասեալ զեսպանին անդ՝ կատարեալ մոգուցն զհրամանն եւ լցեալ ինդութեամբ. բայց յառաջ քան զվախճան սրբոյն՝ քերեցին նախ տանջանաւք զաւուրս բազումս զմարմինն սրբոյն յոսկերացն, եւ ապա ըստ հրամանի թագաւորին հատեալ սուսերաւ զգլուխն եւ սպանին։

Ծ. Նոյնպէս տայր հրաման եւ վասն⁸ այլ քահանայիցն սրբոց, զորս թողին կապեալս ի Նիւշապուհ ի դղեկին։² Տայր հրաման Վեհդենշապետոյ⁹ ամբարապետի¹⁰ առնուլ ընդ իւր երկուս եւս այլ աւգնականս յաւազանւոյն, զՋնիկան մայպետն արքունի, եւ զՄովան անդերձապետ՝ ի

1 ՏՏ. գարտմութիւն

2 ՏՏ. յայլ խորհուրդ

3 ՏՏ. յաստուած

4 ՁԱտ. ի մեծ տրտմութիւն. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

5 Ձ. գլխատեալ

6 ՏՏ. սրբոյն

7 Ձ. բնագրում՝ հրոտից, լուսանցում ուղղած՝ հրորից

8 ՁԱտ. նոյնպէս եւ տայր հրաման վասն

9 ՁԱտ. վեհդէն շապիոյ

10 Ձ. նախ՝ ամբարակապետի, յետոյ՝ քերած է կա-

ձեռանէ մովպետան¹ մովպետի, երթալ փռլթով յառաջ քան զինքն, եւ հանել զսուրբ քահանայսն ի բանտէն, ուր էին կապեալք նոքա եւ նախարարքն Հայոց, եւ տանել զնոսա հեռի ի քաղաքէն յանկոխ եւ յանապատ տեղի, եւ անդ չարալլուկ տանջանաւք, որպէս եւ կամեսցի, բարձցէ զնոսա ի կենացս: 3 Բայց յոյժ պատուիրանաւ զգուշացուցանէր թագաւորն Վեհդենչապհոյ՝ ոչ տալ ումեք գիտել, ո՛չ զառնուլ եւ զգնալ զնոսա ի քաղաքէն, եւ ոչ զճանապարհն ընդ որ տանիցին, եւ ոչ զտեղի մահուանն ուր սպանանիցեն զնոսա: 4 «Քանզի լուեալ է, ասէ, մեր ստուգուեթեամբ, թէ աւելի, ասէ, վասն այսր կարի խնդան ի մահ՝ որք ի մոլար աղանդն են քրիստոնէից. զի այդպէս ասեն, թէ ոսկերք այնոցիկ, որք յաղագս Աստուծոյն իւրեանց մեռանին, եւ որ ոք, ասէ, յիւրում տանն ունիցի ինչ անտի, թէ եւ փոքր խրխոր ինչ ունի՝ եւ վատ ինչ եւ խորամանկ ի նա եւ ի նորա տունս եւ ի սիրելիս ոչ մերձենայ: 5 Այլ եւ զայս եւս, ասէ², ասեն, թէ ի բանս ատենի աջողութիւնս³ տան եւ իմաստս եւ քաջութիւնս գտանել եւ պահպանութիւն: 6 Եւ մինչեւ ի մահ ջանան անձամբ եւ կարասուով գոնէ ատամն մի կամ եղունկն մի գտանել յայնպիսեացն, եւ ի տունս իւրեանց տանել: 7 Այլ եւ զայն եւս ի հաւատարիմ մարդկանէ, որք ի մոլար աղանդին նոցա են եղեալ, ասպ զմեր լուսաւոր եւ զարդար աւրէնս ունին, տեղեկացեալ եմք, թէ կանայք նոցա, ուստերք եւ դստերք, եւ զգարդս ոսկւոյ եւ արծաթոյ եւ մարգարտոյ⁴ տարեալ ուրուք նոցա, թէ կարի փոքր ինչ յոսկերաց այնր մեռելոց տայր նոցա՝ զայն մեծարգոյ եւ պատուական համարին: 8 Եւ զի՞նչ եւս այլ աւելի ասեմ. եւ զհարց եւ

զմարց զարդս, զոր յանուն նոցա արարեալ է մեծաւ աշխատութեամբ, ճիտակս եւ կամ գտակս ինչ մարգարտոյ կարի մեծագնոյ՝ կանայք քրիստոնէիցդ չհամարին ինչ հանել յանձանց եւ տալ եւ դնել փխրանս ինչ յոսկերաց այնպիսեացն: 9 Այլ դուք ուշիմ⁵ լերուք, եւ յայնմ վայրի եղիցի սպանումն նոցա, ուր յայնպիսեաց կարծեաց եւ պատուոյ՝ սպանեալքն եւ որք սպասեն ոսկերացն՝ վրիպեալ լիցին»:

10 Եւ զայս ամենայն բանս լուեալ ի թագաւորէն ամբարապետին Վեհդենչապհոյ յԱպար աշխարհին, եւ մտեալ ի դղեկ շահաստանի Նիւշապհոյ՝ խաւսէր բանս սուտս, եւ տայր աւետիս նենգութեամբ, թէ «Արքայից արքայ հրամանս ետ ինձ՝ զհայ երիցունսդ որ աստ ի կապանս են՝ արձակել յաշխարհն⁶ իւրեանց, եւ վասն այլ ազատանուոյն⁷ որ ի Հայոց են՝ պայման արար, թէ ես յորժամ գամ՝ արձակեմ ի կապանաց»: 11 Եւ լուեալ զայս բազմութեանն որ էին ի շահաստանին՝ կարծէին զոյ արդար զխաւսեցեալսն ի Վեհդենչապհոյ: 12 Բայց սուրբ քահանայքն իբրեւ լուան՝ իսկոյն գիտացին ազդեցութեամբ սուրբ Հոգւոյն զհասեալ բարի ժամ յուսոյ նահատակութեան իւրեանց. սկսան խաւսել ընդ նախարարսն Հայոց, ընդ որս կապեալն էին, եւ ասեն. «Թէպէտ եւ կամէր արդեաւք Վեհդենչապուհ թաքուցանել զճշմարտութեան բանն՝ ոչ կարաց. քանզի երկոքեան մեր այդ իրք այդպէս կատարելոց են, որպէս եւ լուանն իսկ ի նմանէ ամենեքեան. զի եւ դուք⁸ իբրեւ ողորմութեամբն Քրիստոսի արձակելոց էք ի կապանացդ, եւ մեք զաւրութեամբ սուրբ Հոգւոյն կատարեալ գտաղտուկ զաւուրս կենցաղոյս պանդխտանոցիս՝ գնալոց եմք

1 ՁԱտ. մովպետետան
 2 ՏՏ. չի՛ր ասէ
 3 ՏՏ. յաջողութիւնս
 4 Ձ. մարգարտուոյ

5 Ատ. ուշիմն
 6 Ձ. յաշխարհս
 7 ՏՏ. ազատանոյն
 8 ՏՏ. զի դուք

ի բնիկ աշխարհն մեր եւ յընտանիս, ուր դասք առաքելոցն են եւ աւթեւանք սրբոցն, ի բանակ տանուտեառնն եւ արարչին ամենեցուն Քրիստոսի¹, որ ասացն. Ուր եսն եմ՝ աճող եւ պաշտաւնեայն իմ եղիցի²:

ԾԱ. Եւ սոցա դեռ եւս խաւսելով զայս այսպէս՝ մի ոմն ի դահճացն, որ սիրելապէս ընդունելութիւնս ունէր ընդ կապեալ նախարարս Հայոց, լուեալ ճշգրտապէս յերանելի Խոսովէն՝ եկեալ յայտնէր նոցա զստոյգ խորհուրդն, եւ տայր գիտել զարդարն, թէ ո՛րպէս տուեալ է հրաման թագաւորին յաղագս սպանման քահանայիցն: 2 Ձոր ստուգեալ նախարարացն՝ լային դառնապէս. իբրեւ ոչ եթէ ոչ կամելով զնահատակութիւն սրբոցն, որում եւ ինքեանք իսկ փափաքէին լինել արժանի, այլ վասն² մնալոյ ի նոցանէ որբք եւ անմխիթարք:

3 Իսկ սրբոցն եւ յառնէն իսկ ճշգրտեալ զիւրեանց հաստատապէս աւետիսն՝ զաւրացեալք զուարճանային ցնծութեամբ, եւ տուեալ փառս Աստուծոյ՝ իսկոյն երեկոյին պաշտամանն պատրաստէին. քանզի եւ անագանագոյն իսկ էր այնուհետեւ ըստ այլ աւուրց պաշտամանն ժամ: 4 Որ քանզի եւ եկք ամբարակապետին³ ի շահաստանն⁴ ոչ ինչ էին վաղ, վասն որոյ կալ զգիշերն անդէն հարկաւորեցաւ ի շահաստանին: 5 Եւ սրբոցն կատարեալ զկանոն երեկոյին պաշտամանն՝ վայելէին սուղ ինչ եւ դոյզն ոռճկովն որպէս բազմախորտիկս անուշահոտութեամբ. եւ անուշակ ընթրեացն ուրախութեանն յերկարեալ զուրախութիւն ճաշակմանն մխիթարութեան շնորհիւ, զաւրութեամբ

Աստուծոյ սուրբ Հոգւոյն, եւ յարուցեալ յընթրեացն, փառաւորելով եւ աւրհնելով զԱստուած՝ կատարէին զաղաւթսն: 6 Հրաման տային սուրբ քահանայապետքն Աստուծոյ կապելոցն նախարարաց՝ աղաւթից եւ տքնութեան պարապելոյ ըստ կարգի իւրաքանչիւր ուրուք զգիշերն զայն, ասելով ցամենեսեան այսպէս. «Ձի եթէ զոք ի ձէնջ այսաւր յուղարկէիք⁵ ի Հայս⁶, ո՞չ ապաքէն առ իւրաքանչիւր սիրելիս թուղթս⁷ ողջունացոյցս եւ պատգամս ուրախալիցս յղէին խնդութեամբ. նաեւ յաղագս ճանապարհորդելոյ ի ձէնջ ուրուք խնդրէիք յԱստուծոյ՝ ողջամբ հասանել առ իւրաքանչիւր ընտանիս եւ զեղեալ ձեզ նմա զբանն կատարել: 7 Եւ արդ՝ աւասիկ յուղարկիմք մեք ի ձէնջ առ Աստուած. խնդրեցէ՛ք⁸ ամենեքեան ի Փրկչէն Քրիստոսէ եւ ի սուրբ նորա Հոգւոյն՝ լինել աներկիւղ քաջալերութեամբ ամենեցուն մեզ արժանի երկնաթռիչ ցանկալի ուղւոյն, տանել ձեզ ողջոյն եւ զյանձնարարութիւն⁹ առ բազումողորմն Քրիստոս եւ առ սուրբ գունդն առաքելոց եւ մարգարէից եւ ամենայն սրբոց: 8 Որոց միշտ բարեխաւսութեամբ թախանձեսցի գորովալից գութ բազումողորմ արարչին Քրիստոսի՝ լինել ձեզ մխիթարիչ եւ փրկիչ. եւ արձակեսցէ զձեզ յերեւելի կապանացդ յորում էքդ, եւ ամաչեցուցանէ զնախանձորդս ձեր եւ զթշնամիս: 9 Տացէ՛ ձեզ տեսանել զաշխարհն Հայոց եւ զընտանիս ձեր, եւ անդ ամփոփեալ զոսկերս իւրաքանչիւր ուրուք զձեր՝ առ ոսկերս հարց ձերոց ժողովեսցէ, եւ յաներեւոյթ կապանաց սատանայի արձակեալ զոգիս

1 ՏՏ. յարարիչն ամենեցուն Քրիստոս
2 Յ՝ՎՃ. ԺԲ 26
3 ՏՏ. չի՛ վասն
4 Ձ. ամբարակարպետին
5 ՁԱտ. ի շահաստանն

5 ՁԱտ. յուղարկեալք. ԲԳտ. ուղղագրել էին յուղարկեալ էիք
6 Գտ. այսր
7 Ձ. բուղտ
8 ՁԱտ. խնդրեցաք
9 Ձ. անճնարարութիւն

ձեր՝ պահեսցէ անվնաս յաւր տեառն Յիսուսի Քրիստոսի»:

10 Եւ լուեալ զայնպիսի հրաման ի սուրբ քահանայիցն Քրիստոսի ամենայն նախարարացն՝ ետուն պատասխանի եւ ասեն. «Ո՞ւմ արդեաւք յաղթիցէ քուն յարքայութեանն¹, ուր ոչ գոյ տքնութիւն եւ ոչ ծանրութիւն տաղտկութեան. եւ կամ ո՞ւր արդեաւք ախտացեալ տրտմեացի յանանց բարութեանն, ուստի մերժեալ են ցաւք եւ տրտմութիւնք եւ հեծութիւնք: 11 Եւ մեզ աւրս այս կարապետ եւ առիթ է աւուրն այնմիկ², ուր վարդապետութիւնք սուրբ քահանայիցն Աստուծոյ քարոզեալ լսելի լինէր ի միջի մերում: 12 Եւ տրտմութիւն³ ընդէ՞ր իսկ բնաւ ծնանիցի ի սիրտս ուրուք, որք արժանի եղաք ցանկ⁴ զծնողս մեր եւ զհոգեւոր վարդապետս ի կենդանութեան մերում ի մարմնի իբրեւ զհրեշտակս տեսանել, եւ ի վախճանի իբրեւ զգուարթունս: 13 Բայց որ արտասուեմքս փղձկալով՝ որպէս Փրկչին ամենեցուն Քրիստոսի զԵրուսաղէմ տեսեալ կամ զՂազար, զոր յարոյցն ի մեռելոց, թէ ընդէ՞ր իսկ անմահ եւ անախտ ստեղծուածս յԱրարչէն, գերեալ ի խաբէութենէ թշնամւոյն, դարձեալ ի հող՝ անկաւ ընդ ախտիւ եւ մահուամբ»:

14 Եւ այսպիսի բանս աւետալիցս լուեալ ի նախարարացն սուրբ քահանայիցն Աստուծոյ՝ մեծաւ ուրախութեամբ սկսան ամենեքեան տարածել զձեռս ի յերկինս, գոհանալ զԱստուծոյ եւ ասել. «Գոհանամք զքէն, Աստուած, որ ի շնորհէ քարոզութեան սուրբ առաքելոցն բազումս ծնար առաքեալս, եւ ի շնորհէ ճգնազգեցիկ մարտիրոսացն անթիւս ծնար նահատակս. որպէս առաքեալն եւ խոստովա-

նողն տէրն Գրիգորիոս, արարողն ուղիղ գործոց եւ ուսուցիչն յստակ եւ անհեղձ վարդապետութեան⁵, նախանձեցուցեալ զամենեսեան ի բարի նախանձս՝ ծնաւ վարդապետս եւ անթիւ նահատակս, յոլով միանձուռնս, անչափ դասս կուսանաց, զամենայն անձն բնաւ տաճար բնակութեան սուրբ Երրորդութեանդ յաւրինեաց: 15 Գոհանամք զքէն, Փրկիչ, որ ի հոտէն սրբոյն Գրիգորիոսի զոչխարսն առաւել քան զհովիւս բանաւորս արարեր, եւ զաշակերտս ի ժողովրդենէն առաւել քան զվարդապետս յաւրինեցէր գիտունս: 16 Ահա եւ մեք այժմ զաւրացեալք քաջալերեցաք ի բանից շնորհալից հոգեւոր ծննդոցս մեր, հարք յորդոց, վարդապետք յաշակերտաց, քահանայք ի ժողովրդոց: 17 Եւ արդ՝ յուղարկիմք ի սոցանէ ուրախութեամբ, որոց արկեալ զմեզ յուղի՝ առքեզ առաքեն, եւ ինքեանք մնալով ի մարմնի՝ ընդ քեզ են եւ առ քեզ, եւ քեւ զաւրանան: 18 Պահեա՛ զսոսա ամենազաւր աջովդ քո, պարսպեա՛ զնոսա ամբողջութեամբ սուրբ Հոգւոյդ քո, մխիթարեա՛ զսոսա ուրախութեամբ բանի քո. զխաղաղութիւն քո տո՛ւր սոցա եւ աճեցո՛ ի սոսա զշնորհսն»:

19 Եւ այսպէս աւրհնեալք գերանելի կապեալսն եւ հզաւր ամենակալին յանձնեալ՝ ասեն. «Նա պահեսցէ զձեզ ողջս, եւ Հոգւովն իւրով սրբով մխիթարեսցէ զձեզ հանապազ: 20 Եւ դուք մի՛ տրտմիք, այլ ուրախութեամբ ուրախ լերուք յայն որ ասացն, թէ Ոչ թողից զձեզ որքս. գամ, ասէ առ ձեզ՝. որ եկեալ իսկ է եւ է ի միջի ձերում. որ արձակէ զձեզ ի կապանացդ յորում էքդ⁶, եւ պահեսցէ զձեզ յուսով աւգնականութեան իւրոյ եւ տայ ասել ձեզ համարձակաձայն պարծանաւք, թէ Վասն

1 Ձ. արխայութեանն

2 Ատ. կարապետ է եւ առիթ յաւուրն յայնմիկ. ԲԳտ. ...աւուրն յայնմիկ. այսպէս ըստ Ձ.

3 ՁԱտ. տրտմութիւնի

4 Ձ. ցանկ

5 Կամ ըստ Ձ. վարդապետութեամբ

՞ է՝ Վ. Դ. 18

6 Ատ. յորում էք

fn մեռանիմֆ գաւրիանապագ. համարեցաք որպէս գոչխար¹ ի սպանդ²: 21 Եւ ամենատէրն խորտակէ զսատանայ ի ներքոյ ոտից ձերոց, երեւելիս եւ պայծառս ցուցցէ զձեզ ի մէջ ազգիս ամբարշտի, եւ² դարձուցէ զձեզ ի յերկիր ձեր: 22 Պահեսցէ զտունս ձեր, սնուցէ զտղայս ձեր, ժառանգեցուցէ զաւակի ձերում զվիճակ հարց իւրեանց. նմա փառք եւ այժմ եւ յամենայն յաւիտեանս. ամէն»:

23 Եւ կատարեալ սրբոյն Ղեւոնդի զբանս վարդապետութեան եւ մխիթարութեանս այսորիկ՝ ըստ հրամանին սրբոյն Յովսէփայ³ եւ սրբոյն Սահակայ, որոց եւ նոցա աւրհնեալ զերանելի նախարարսն եւ զայլ ժողովեալսն ընդ նոսա՝ յանձնեցին զամենեսեան սրբոյ Երրորդութեանն, եւ կատարեցին զազաւթս: 24 Եւ եղեւ ամենայն անձն երանելի կապելոցն նախարարացն որպէս զանձինս այնոցիկ, որք ժողովեալ էին ի վերնատունն եւ բնակէին ընդ սուրբ առաքեալսն, լցեալք սուրբ Հոգւոյն շնորհիւ, քաջալերեալք եւ ապաւինեալք ի յոյսն երկնաւոր:

ԾԲ. Եւ մինչդեռ ուրախացեալ ցնծայր ամենայն խոհարան լսողացն, որպէս բազմախորտիկս անուշահոտ ճաշակաւք, հոգեշնորհ վարդապետութեամբ առաքելանման վարդապետացն՝ գային հասանէին յանկարծակի բազմութիւնք դահճացն յամբարապետէն, ջահիւք բազմաւք սաստկապէս լուցելովք. քանզի ըստ անանց եւ անփոփոխ ճայնարձակութեան յաստուածային հրամանատուութենէն⁴ թռչնոյ՝ ժամ էր այնուհետեւ հաւուն խաւսելոյ. ունելով ընդ ինքեանս բազմութիւն դարբնաց գործովք⁵ արուեստաւորութեան իւ-

րեանց, սալիւք եւ ուռամբք, կռանաւք եւ խարտոցովք, խարտել եւ կտրել եւ ի բաց հանել զերկաթան ի ձեռաց եւ յոտից եւ ի պարանոցէ սրբոցն. եւ զոր ոչն կարասցեն կտրել խարտոցաւքն՝ ուռամբք ջարդեալ զբեւեռս⁶ երկաթոյն, դնելով ի վերայ սալիցն, բեկեալ հանցեն ի բաց: 2 Քանզի ստուարք էին եւ ծանունք քան զբնութիւն ամենայն երկաթոյ, որովք զայլ մահապարտսն կապէին, զոր ի նոցա իսկ անուն տուեալ էր առնել մոգուցն, որպէս յանուն արանց վատախրատից եւ աշխարհակորուսաց եւ աստուածասպանաց, եւ մանաւանդ զշղթայս⁷ սրբոյ կաթողիկոսին Յովսէփայ. զոր եւս առաւել քան զսաստկութիւն այլոց շղթայիցն ստուարագոյնս ասէին զնորայն եւ անհեղեղս:

3 Եւ տեսեալ սուրբ քահանայիցն Աստուծոյ զեկեալս ի դահճացն ընդ Վեհդենշապհոյ⁸, եւ զբազմութիւն դարբնացն գիտացեալ՝ տրտմեալք խռովէին առ հասարակ. վասն զի ցանկանային երկնահարաւիրակ կոչմանն նոյն զարդու, զոր յաղագս անուանն Աստուծոյ արժանի եղեն կրելոյ զայնչափ ժամանակս կամաւ եւ ցնծութեամբ ի մարմնի իւրեանց, թէ եւ հասեալք նովիմբ ի տեղի նահատակութեանն, ուր եղեալք արժանիք յաւիտեանից փառացն, անդ ապա դնելով յետս միանգամայն զշղթայսն եւ զկապանս երկրային ծանրութեանց այսր աշխարհիս կամէին ախորժելով: 4 Քանզի զոր աւրինակ մոլեկան⁹ փառացն ցանկացողք, արք եւ կանայք, որք անյագութեամբն համակեալք ոսկւովք եւ պատուական ակամբք եւ մարգարտովք, կապեն ախորժելով զիւրոյին անձանց զձեռս եւ զոտս եւ զպարանոց. զորս թէ ոք ի թշնամեաց եւ կամ ի բռնա-

1 Ձ. որպէս գոչխարս
 2 Հ. Գ. Բ. 36
 3 ՁԱտ. չիք եւ
 4 ԲԳտ. այստեղ եւ յետոյ՝ Յովսէփայ
 5 Ձ. հրամանատուութեան
 6 Ձ. գործովք

6 ՏՏ. գրեւեռ
 7 Ատ. շղթայս. ԲԳտ. շղթայի. այսպէս ըստ Ձ.
 8 Ատ. վեհդէնշապհոյ
 9 ՏՏ. չիք մոլեկան

ւոր իշխանաց կապէր առ վտանգի եւ նո-
վիմբ տայր կալ եւ չհանել ի բաց՝ առա-
տանային փղձկալով, եւ չունէին ժոյժ եւ
առ վայր մի. եւ արդ ինքեանք զինքեանս
կապեն, եւ չհամարին ծանր եւ ոչ զգան,
այլ եւ զոր յայլսն տեսանեն յայնպիսի
նիւթոյ՝ նախանձին¹, թէ ընդէ՞ր ոչ եւ
այն² եւս ի մերում զարդուս չէ. բայց իբ-
րեւ այլոց կայ³, ես ի՞նչ երեւիմ քան զոք⁴
աւելի. եւ թէ կուտէր ոք զամենայն նիւթս
աշխարհիս պատուականութեան ի վերայ
այնպիսւոյն, մինչեւ հեղձամղձուկ եղեալ
խեղդէր՝ շատս չասէր: ⁵ Բայց եւ ոչ այն-
պիսիքն երեւէին պաճուճեալք անցաւոր
զարդուքն, այնպէս զեղեցիկք եւ շքեղք եւ
ամենայն տեսողաց պատուականք, որպէս
երեւէին հայրանման որդիք նահատակին
Գրիգորի ցանկալի շղթայիւքն՝ երջանիկք
եւ հրեշտականմանք, զոր ունէին պարծա-
նաւք եւ խնդութեամբ ի սուրբ ձեռս իւ-
րեանց եւ ի պարանոցի: ⁶ Յորս մատու-
ցեալ դարբինքն եւ ի բազում ժամս ջանա-
ցեալ խարտոցաւք եւ այլ ազգի ազգի
հնարիւք՝ եւ ոչ կարացին կտրել զստուա-
րութիւն բեւեռացն. յետոյ ապա եղեալ ի
վերայ սալիցն եւ ուռամբք ջարդեալ՝ հա-
զիւ գերծուցեալ հանէին գերկաթսն ի
մարմնոյ սրբոցն, չարաչար կոտորելով եւ
վիրաւորելով զմարմինս նոցա. որք զահա-
զին ցաւս վշտացն առ ոչինչ համարեալ.
այլ եւ ձգտեալ⁵ յերկարէր գործն մինչեւ
յերրորդ ժամ աւուրն, հանդերձ ընդ նոսա
կապելովք նախարարաւքն Հայոց աղաւ-
թիւք եւ փառաւորելով զցաւացածոյցն
զՔրիստոս աւրհնէին:

ԾԳ. Յայնժամ հրաման տայր Վեհ-
ղենշապուհ եւ որք ընդ նմա աւգնականքն
էին՝ կոչել ի ծածուկ ի գիշերի զականաւոր
արս շահաստանին, նոյնպէս եւ զերեւելիս
ոմանս ի մոգուցն. եւ պատուիրէին նոցա
հրամանաւ արքունի. «Դի՛ք, ասէ, զկեանս
ի մտի զիւրաքանչիւր անձին ի տան, եւ
յիշեցէ՛ք զերկիւղ թագաւորաց, որք նման
աստուածոց⁶ իշխեն սպանանել եւ կեցու-
ցանել, պատուել եւ անարգել. եւ մի՛ զոք
յաւրէս յայսմանէ մինչեւ ցբովանդակել
ամենայն կարաւանին արքունի եւ ի
Վրկան հասանել, զհայ այր, ուստի եւ իցէ,
կամ ի մանկուոյ կապելոց նախարարացն
Հայոց, որ ի շահաստանիս են, եւ կամ ի
մանկանց⁷ կապելոցս երիցանցս, զորս մեք
այսաւր ի բաց տանիմք⁸, եւ կամ բնաւ հայ
զոք, որ յանկարծ թէ եւ այլուստ ուստեք
եկեալ իցէ այսր բնակել⁹ թողուլ արտաքս
քան զդուռն շահաստանիս. եւ գտանիցիք
առանց ամենայն թողութեան ազգաւ հա-
րեալք եւ դառն մահու մեռանիցիք ի թա-
գաւորէն, եւ մեր անձինք անպարտ լիցին¹⁰
յայնպիսի չարեաց, որ ի վերայ ձեր հասա-
նիցեն. այլ զգուշացարո՛ւք երկիւղիւ եւ
հոգալով հասուցանել բարի շնորհակալու-
թիւն ի վերայ անձանց եւ մեր եւ ձեր հա-
սարակաց»: ² Քանզի ըստ հրամանի թա-
գաւորին երկնչէին, թէ մի՛ գուցէ ոք ի
մանկանց նախարարացն կապելոց, գաղտ
այլակերպեալ, հետագաւտիցէ զայն ճանա-
պարհ գնացից նոցա: ³ Զոր Փրկիչն
Քրիստոս ընդ նոսին իսկ առաքեալ էր
զցուցակ եւ զյայտնիչ¹¹ աշխարհի՝ գան-
ձուն մեծի, եւ նոքա, նման Հրէիցն, Պիղա-
տոսի զաւրուն հրամայէին պահել զգերեգ-

1 Ձ. նախանձին-ը նախ գրուած՝ տխատին, յետոյ
ուղղած այսպէս
2 ՏՏ. ընդէ՞ր ոչ այն
3 Թերեւս ուղղելի՝ բայց իբր եւ այլոց կայ, կամ
բայց իբրեւ եւ այլոց կայ
4 ՁԱտ. Բան գոճն. այսպէս ըստ ուղղագրութեան
ԲԳտ.
5 Ձ. ձկտեալ

6 ՏՏ. աստուծոյ
7 Ձ. ի մանգանց
8 Ատ. տանեմք
9 Ձ. բնակեալ
10 ՁԱտ. լիցի
11 ԲԳտ. զյայտնի

մանն, զոր Բանն Աստուած¹ հրեշտակաւ բացեալ յայտնէր զինքն հաւատացելոց յանուն նորա. որ եւ ասացն եւ կատարեալ երեւեցուցանէ անսուտ զասացեալս իւր հանապազ, թէ Որ հաւատայ յիս՝ գործն զոր եւ գործեմ² եւ² նա գործեսցէ, եւ առաւել եւս գործեսցէ³:

4 Եւ կատարեալ դահճացն զգործն ըստ հրամանին Վեհդենշապհոյ՝ խաղացուցանել այնուհետեւ ի շահաստանէն³ զսուրբսն փութային: 5 Եւ տեսեալ զայն նախարարացն Հայոց, որք անդէն ի դղեկի⁴ շահաստանին⁵ մնալոց էին ի կապանս՝ քաջալերեալք եւ ապաւինեալք ի յոյսն երկնաւոր, աներկիւղ համարձակութեամբ առաջի ամենայն բազմութեանն հրապարակին Պարսկաց, աւտարացն եւ որք անդ էին ի շահաստանին, անկեալք յոտս սուրբ քահանայիցն Աստուծոյ՝ խնդալից եւ ուրախասիրտք համբուրէին յերկար ողջունիւ զոտս նոցա, աղաչելով եւ ասելով, թէ «յիշես՛ջի՛ք զմեզ անմոռաց յուրախութեանն ձերում եւ յարքայութեանն»: 6 Նոյնպէս եւ սուրբ քահանայքն Աստուծոյ բերկրեալք սրտիւք եւ զուարթալից երեսաւք ընկալեալ⁶ զամենեսեան ի գիրկս իւրեանց՝ ասէին. «Աստուած զաւրութեանց աւրհնեսցէ զձեզ, եւ տացէ ձեզ տելոդութիւն համբերութեան⁷ ի փառս անուանն իւրոյ, եւ զաւրացուցէ զձեզ առաջի ազգացս հեթանոսականաց. եւ արձակեալ զմարմինս ձեր յերեւելի կապանացդ յորում էքդ՝ առաջնորդեսցէ ձեզ յաշխարհն ծննդեան ձերոյ, եւ ի գիրս հարցն ձերոց հանգուցէ զոսկերս ձեր, եւ

յաներեւոյթ կապանացն սատանայի⁸ արձակեալ զոգիս ձեր՝ անցէ զձեզ ի գաւառն, ուր զմեզ յուղարկեցէք, եւ բնակեցուցէ զմեզ ձեաւք հանդերձ յաւիտենից յարկսն, ուր Քրիստոս է ընդ աջմէ Աստուծոյ⁹ Հաւր»:

7 Եւ տեսեալ անաւրինացն զայնպիսի¹⁰ ուրախալից հրաժեշտ ի միմեանց սուրբ քահանայիցն եւ նախարարացն Հայոց՝ այպանէին ընդ միտս իւրեանց ծաղրելով. հաշուէին զնոսա լինել անգէտս հրամանի թագաւորին, եւ ասէին գաղտցմիմեանս. «Ձի թէ գիտէին երիցանիս զմահն, զոր պատրաստեալ է նոցա՝ ունէին արդեաւք բազում սատարս լալոյ զինքեանս, այլ այդպէս¹¹ ծիծաղել եւ ուրախանալ ոչ լինէին կարող»: 8 Եւ զայն ոչ գիտէին ամբարիշտքն, եթէ նոցա¹² այն էր ցնծութիւն եւ նոյն լուր ուրախութեան, եւ ընդ այն զուարճանային անյագ խնդութեամբ, հրաժարեալքն եւ մնացեալքն: 9 Եւ ողջունեալք զմիմեանս սուրբ քահանայիցն եւ նախարարացն Հայոց՝ յուղարկեալք գնային, կոչեցեալք ի պսակումն: 10 Եւ երթեալք սուրբ քահանայքն Աստուծոյ՝ կազմէին ճեպով եւ այլ մանկունք ի սպասաւորացն երանելեացն, որք եկեալ էին ընդ նոսա ինքնակամ յաւժարութեամբ յաշխարհէն Հայոց, արբանեկել նոցա եւ սպասաւորել ի կապանսն, որք եւ վիճակի բարւոյ մասինն լինել արժանիք տենչային: 11 Եւ մանաւանդ առաւել խորէն երէց, որ էր ի գաւառէն Այրարատու¹³, ի գեղջէն որում անուն էր Որկովի, եւ երանելին Աբրահամ երէց, որ էր ի գաւառէն Տայոց, ի գեղջէն որում անուն էր Ջենակս:

1 Գտ. Բանն Աստուծոյ
2 ԲԳտ. չի՛ք եւ
3 Յ.Վ.Ճ. Ժ.Գ. 12
4 ՁԱտ. ի շահաստանէն
5 ՁԱտ. եւ որք անդ էին ի դղեկի
6 ՏՏ. եւ որք անդ էին ի շահաստանին
7 ՏՏ. ընկալեալք
8 ՏՏ. չի՛ք համբերութեան

8 Ձ. սատանայի կապանացն
9 ՏՏ. չի՛ք Աստուծոյ
10 ՏՏ. այնպիսի
11 Ատ. այդպէս
12 ՏՏ. չի՛ք նոցա
13 Ձ. որ ի գաւառէն էր արայրատու

12 Զոր տարեալ¹ Վեհղենշապհոյ եւ որք ընդ նմայն էին, եւ հարցեալ թէ «դուք յո՞ կազմիք»: եւ լուեալ ի նոցանէ, թէ «ուր զհոգեւոր տեարսդ մեր եւ զվարդապետս տանիք՝ ընդ դոսա պատրաստ եմք երթալ, ի կեանս կամ ի մահ»: 13 Եւ սրտմտեալ Վեհղենշապհոյ՝ հրաման տայր բռնաբար ունել զնոսա եւ պահել անդէն ի շահաստանին. պատուէր տայր ըստ առաջին հրամանին զգուշանալ նոցա բազում պահպանութեամբ մինչեւ ցժամանակ մտանելոյ ամենայն զաւրացն արքունի յոստանն. «եւ ապա, ասեն, իշխեսցէ ծառայ ոք կապելոց նախարարացն Հայոց ելանել ի շահաստանէն ի պէտս արբանեկութեանն, ո՛ւր եւ առաքեսցեն տեարքն իւրեանց»: 14 Զոր իբրեւ տեսեալ երանելեաց քահանայիցն խորենայ եւ Աբրահամու զբռնաբար դահճացն արգելուլն զնոսա անդէն ի շահաստանին՝ մեծապէս խռովեալք տրտմէին, հաշուելով անարժան զանձինս այնպիսի երկնաւոր պսակի, զոր եւ առնլոց են սուրբ վարդապետք նոցա, որդիք նահատակին Գրիգորի:

ՄԻ. Զուէր այնուհետեւ ամբարապետն Վեհղենշապուհ հանդերձ քահանայիւքն ի Նիւշապհոյ, ի վեցերորդ ժամու աւուրն, ընդ ճանապարհն որ ելանէ ի Վրկանն: 2 Եւ լուեալ զայս առն միոյ վաճառականի, որ էր ազգաւ իսրայէլ, որոյ ըստ աւրինի վաճառականութեան շատ անգամ ճանապարհորդեալ էր ի Հայս, որ եւ զլեզու հայերէն խաւսից քաջ տեղեկաբար գիտէր. եւ էր ինքն այր ի մանկութենէ իւրմէ կեցեալ առաքինի վարուք, եղեալ որդի քրիստոսասէր եւ հաւատացեալ ծնողաց, որ եւ զերանելի քահանայսն Աստուծոյ եւ զնախարարսն Հայոց որ ի կապանսն էին՝ յոյժ ընտանութեամբ գիտէր. առ որս եւ բազում ծախս յընչից եւ սպասաւորութիւն արարեալ էր, մինչ ի Վրկա-

նին էին, ուշադրելով զամենայն աւր եւ ակն ունելով² մասին նշխարաց սրբոցն ի կատարումն նոցա լինել արժանի: 3 Սորա լուեալ զհրաման թագաւորին՝ ճեպով եւ անյապաղ, ոչինչ զգացուցեալ³ ումեք, թողոյր եւ զգրաստ իւր եւ զկարասի ի մանկունս իւր եւ յընկերս, եւ իւր առեալ ի գրաստուց իւրոց գրաստս տոկունս⁴ եւ ուժեղս, եւ նմանեալ առն կարաւանի՝ գնայր ընդ ճանապարհ որ երթայր յԱպար աշխարհն, եւ ուղեկցեալ⁵ ճանապարհորդէր ընդ ամբարապետին ընդ Վեհղենշապհոյ, ցուցանելով նմա, զճանապարհայնն եւ յաւթեւանս ուր հանգչէին՝ բազում արթնութեամբ շուտութիւնս. եւ հաճոյ եղեալ Վեհղենշապհոյ ամենայն գործ հպատակութեան խնովին՝ սիրէր զնա յոյժ եւ խնամարկելով ողջունէր. վասն զի Աստուած էր, որ յաջողէր զիրն:

4 Եւ եղեալ համարձակապէս յընդունելութեան մեծի իշխանին խնովին՝ հարցանէր⁶ առ ի սթափելոյ ամբարապետն զխնովին յաղագս զեղջն նորա եւ ծնողացն, թէ ո՞րպիսիք էին եւ ուստի՛: 5 Եւ խնովին պատճառադրելով խաւսէր ընդ նմա այլաբանութիւնս, սուտ⁷ պատճառս եւ դիպողս ըստ առաջարկելոյ իրացն գործոցն: 6 «Որդի եղեալ եմ ես, ասէ, ծնողաց աւրինաւորաց, որք ի նախնեաց իւրեանց կրակի եւ արեգական հաւատարմապէս եղեալ են ծառայք, որոց զիս ի նոսա յանձնեալ է ի մանկութենէ իմմէ, եւ նոցա պահպանութեամբն կացեալ եմ ի միջի մինչեւ ցայսաւր եւ կամ, ճանաչելով յայտնապէս յանձին իմում զաստուածոցն աւգնականութիւն»: 7 Յիշելով երանելոյ խնովին զպատճառադրութիւնսն վարդա-

2 Զ. ակն ունել

3 Զ. զգացուցեալ

4 Զ. տոկուն

5 ԶԱտ. ուղեկցեալ

6 ՏՏ. խնովին հարցանէր

7 Զ. սուտս

1 Թերես՝ զոր տեսեալ

պետին հեթանոսաց Պաւղոսի, որ երբեմն հաւատովն փարիսեցի լինէր, եւ դարձեալ այլուր հռոմայեցի. որ ոչ էր յայսցանէ ի ժամուն եւ ոչ մի, այլ հաւատովք՝ Աւետարանին քարոզ էր եւ վարդապետ, եւ քաղաքաւ՝ ի Կիւլիկեցոց՝ գաւառէն էր, տարսոնացի, մանաւանդ թէ սուրբ եւ հոգեղէն վերին զաւրացն էր դասակից. բայց զմիտս լսողացն առ վայր մի սայթաքեցուցանէր ախր անդր, զի զճշմարտութիւն անճեցուցեալ հաստատեցէ: 8 Այսպէս եւ երանելի Խուժիկն պատրողական բանիւք զմիտսն Վեհզենչապոլսոյ² խնդացուցանէր ի ժամուն, որպէս զի զիւր ընթացիցն տենչանս տարեալ ի գլուխ³ կատարեցէ ըստ կամի:

9 Իսկ ամբարապետն Վեհզենչապոլսոյ որպէս թէ յաստուածոց⁴ համարէր զպատահումն նմա Խուժիկին, տեսանելով զայրն յամենայնի աջողակ⁵, եւ առաւել վարկանէր հաւատարիմ եւ ըմբոն գործոց իրացն՝ յոր երթայր. վասն որոյ եւ ⁶չտայր թոյլ առն եւ ոչ ժամ մի հեռանալ յիւրմէ, այլ ի տուէ եւ ի գիշերի մաւտ ունէր առ իւր բազում յարգանաւք եւ սիրով. եւ հաւատայր⁷ նմա զխորհուրդ թագաւորին եւ զպէտս գործոյն՝ յոր երթայր. վասն զի ըստ յառաջագոյն ասացելոցն, Աստուած էր որ տնտեսէր զիրսն ըստ իւրոց կամացն, ի քակտումն եւ յամալթ դասու⁸ անաւրինացն, եւ յաւգուտ եւ ի փառս եկեղեցւոյ իւրոյ սրբոյ: 10 Եւ կատարէր բանն⁹ սուրբ Հոգւոյն որ ասէր, թէ Խորհեցան, եւ ոչ ինեւ, եւ դաշինս կոնցիմ, եւ ոչ իմով բա-

միւ՞. եւ սաղմոսերգն ասէ. Խորհեցան Խորհուրդ՝ զոր ոչ կարացիմ հաստատել^Է:

11 Ապա պատճառէր երանելի Խուժիկն պէտս ինչ զիւր տեսանել այլուր, եւ խնդրէր աղաչելով հրաժեշտ ի Վեհզենչապոլսոյ. որով յամենայն¹⁰ աւգտակար իրաց¹¹ եւ կարծեաց հեռացուցեալ զմիտս ամբարապետին՝ առաւել հաւատարմագոյն ցուցանէր նմա զինքն, զիտելով յագդեցութենէ սուրբ Հոգւոյն, եթէ ոչ տայ թոյլ¹² Աստուած արձակել զնա նմա: 12 Իսկ Վեհզենչապոլսոյ եւ բնաւ իսկ ոչ առնոյր յանձն՝ լսել բանից խուժիկին, այլ ասէր ցնա գաղտ, եթէ «Դու որ աւրինաւք սնեալ ես եւ կեաս ի փառս կրակաց, ո՞չ կաս առ իս յաւժարութեամբ եւ տեսանես զկորուստ անաւրէն կրակասպան մահապարտացն, եւ ուրախանաս»: 13 Եւ երանելոյ Խուժիկին լուեալ զայնպիսի բանս յամբարապետէն՝ մեծաւ երկրպագութեամբ շնորհ ունէր սիրոյն Վեհզենչապոլսոյ. այլ ի սրտի իւրում փառս տալով աւրհնէր զամենագաւրն եւ զյարդարիչն ամենայնի զԱստուած, որ տայրն խաւսել ամբարապետին եւ աղաչել զգուշակ նշխարացն սրբոցն՝ երթալ ընդ նոսա ի տեղի նահատակացն Աստուծոյ. այն որ լինելոց էր ցրիչ եւ խայտառակիչ թագաւորին հրամանի, եւ ցուցակ եւ բաշխիչ մեծի եւ երկնաւոր գանձու սրբոցն:

14 Իսկ երանելոյ Խուժիկին համբարձեալ առ տէր Աստուած զաղաւթս սրտի իւրոյ՝ խնդրէր ի բարձրելոյն շնորհել նմա ուչ եւ լայնութիւն սրտի, որով արժանի լիցի գրել հաւաստեալ ի տախտակս մտաց իւրոց, որպէս յարձանագրի, զամենայն

1 ՏՏ. ի Կիլիկեցոց
2 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ վեհեմնչապուլսոյ
3 Բտ. արարեալ ի գլուխ
4 ՁԱտ. յաստուածից
5 ՏՏ. յաջողակ
6 Ձ. չտայ թոյլ... ի գիշեր
7 Ատ. եւ սիրով հաւատայր
8 ՏՏ. չի՞ դասու
9 Ատ. գրան

Է Ե՞. 1. 1
Է Ս՞. 1. 12
10 Ձ. ամենայն
11 «Կամենայն օգտակար իրաց» աղաւաղուած է բունով
12 Ատ. եթէ տայ թոյլ. ԲԳտ. ուղղագրել էին չտայ. այսպէս ըստ Ձ.

Հարցմունս բռնաւորացն եւ զպատասխանիսն եւ զաղաւթսն, զոր իւրաքանչիւր ոք ի սրբոցն¹ ի ժամ կատարմանն մատուցանէր Աստուծոյ. որպէս զի պատմել ճշմարտապէս կարասցէ ի կարգի առ ի յիշումն ամենայն Հաւատացելոց լսողաց յազգս յաւիտենից: ¹⁵ Եւ ընկալեալ ի յախորժալուր ի տուչէն զգիւտ մաղթանաւք խնդրոյն իւրոյ՝ պատմել անդադար ցնծալից սրտիւ ամենայն ուղղափառ ժողովրդոց յամենայն տեղիս, ի զարմացումն եւ ի փառս անուանն Քրիստոսի:

ԾԵ. Իսկ Վեհզեհնչապհոյ ի սկզբանն ոչ համարէր արժանի պատմել Խուժիկին զսուրբ քահանայիցն, զոր ինչ գործելոց էր ընդ նոսա, այլ ասէր, թէ «ի Վրկան տանիմք եւ անտի արձակեմք»: ² Եւ երթային այն աւր ի գեաւղ մի, որում անուն էր Ռեւան, հեռի ի Նիւշապհոյ որպէս հրասախաւք վեցիւք եւ թէ աւելի եւս, ըստ չափոյ համարուց Պարսկացն, եւ դադարէին անդ մինչեւ ցառաւաւտուն պահն²: ³ Եւ յառաւաւտեան պահուն յարուցեալ փութով գաղտ, ոչինչ զգացուցեալ³ ումեք ի գեղջէն, այլ⁴ եւ ոչ ամենեցունց զորս ընդ ինքեանս, բայց միայն երանելի Խուժիկան եւ անաւրէն դահճաւքն, որովք սպանանելոց էին զսուրբսն ըստ հրամանի թագաւորին՝ գնային⁵ ի գեղջէն լուելեայն: ⁴ Եւ առեալ զսուրբսն դահճացն՝ գնացին զբովանդակ մնացեալ մասն ի գիշերոյն⁶ ընդ անկոխ անապատն, հեռի ի գեղջէն որպէս պարսիկ հրասախաւ միով եւ թէ աւելագոյն. եւ ընդ ծագել առաւաւտուն հասանէին ի տեղի մի քարուտ, յառապարածոր⁷

աւազուտ, ի տեղի՝ յոր ոչ հասանէր⁸ արաւտական եւ ոչ բնաւ անցանէր ընդ նա ուղեւոր, վասն ոչ գտանելոյ⁹ երբէք ի նմա ճանապարհ:

⁵ Եւ արկեալ աթոռս երեցունց իշխանացն՝ նստէին ամբարապետն Վեհզեհնչապուհ եւ Ջնիկան մայպետն արքունի եւ Մովան անդերձապետն: ⁶ Իսկ երանելոյ Խուժիկին համբարձեալ առ Արարիչն ամենայնի զուշն:

⁷ Եւ կացուցեալ զսուրբ նահատական յատենի՝ ասէ ցնոսա Վեհզեհնչապուհ. «Բազում եւ անհամար չարիս գործեալ է ձեր, եւ բազում Արեացն կոտորածի պարտաւոր էք. զի թէ լոկ միայն երկուց եւ կամ երից անձանց մահու պատճառ էիք՝ սակայն մեծ էր, եւ չէիք արժանի կելոյ, թող թէ այնպիսեոյ աշխարհի մեծի, որպէս Հայքն են, եւ այնչափ բազում արեանց որ անդ հեղան. եւ ամենայնի այնմ դուք եք պարտաւորք, եւ ձեր առնելով եւ խրատու գործեցաւ ամենայն գործն այն: ⁸ Եւ ի վերայ այդչափ ձերոյ յանցանաց եւ մահապարտութեան՝ արքայից արքայ առ ձեզ կարի բարերարութիւն արար, զի մեզ հրաման ետ եւ ասէ. «Թէ հաւանին արեգական եւ կրակի երկիր պագանել, եւ զմեր աւրէնս յանձն առնուն պաշտել՝ նոցա զմահապարտութիւնն թողում, զազատորեարսն զոր կապեալ է¹⁰ արձակեմ ի Հայս, եւ զիւրաքանչիւր ուրուք գտանուտէրութիւն տամ եւ զգահ եւ զպատիւ»: ⁹ Արդ՝ դուք յիշեցէ՛ք ե՛ւ զձեր անձինսդ զմտաւ ածել եւ զայնչափ կապելոց զոգիս որք ի բանտին էին, եւ [զի] զհրամանն արքայից արքայի կամաւ եւ ախորժելով յանձն առէք. եւ որպէս եղէք պատճառք բազում արեանց՝ լերո՛ւք այժմ պատճառք

1 SS. nf սրբոցն

2 SS. չի՛ք եւ յառաւօտեան պահուն

3 Ձ. զգացուցեալ

4 SS. չի՛ք այլ

5 SS. գնացին

6 Ձ. ի գիշերոյն

7 SS. առապարածոր

8 Ձ. որ ոչ հասանէր

9 SS. ոչ գիտելոյ. Ձ. ոչ գնալոյ, յետոյ ուղղած այսպէս

10 SS. որ կապեալ է

բազմաց կենդանութեան: 10 Ապա թէ ոչ առնուք յանձն, եւ տակաւին ի նմին ապշուութեան յամառեալ կեայք՝ դուք մեռանիք, եւ զնոսա հրամայէ սպանանել. եւ ամենայն արիւնքն որ յառաջն հեղան եւ որ այժմ հեղլոց են՝ ի ձեր յոգւոց խնդրին յաստուածոց»: 11 Եւ զայս ամենայն բանս խաւսեցաւ Վեհզենչապուհ հանդերձ ընկերաւքն իւրովք ընդ սուրբսն:

12 Հրաման տային երանելւոյն Սահակայ եպիսկոպոսին՝ թարգմանել սրբոյն Յովսեփայ եւ սրբոյն Ղեւոնդի եւ այլոց ընկերակցացն. քանզի սուրբ եպիսկոպոսն միայն գիտէր պարսկերէն, եւ այլ ոք ի սրբոցն ոչ գիտէր: 13 Որոյ անդրէն պատասխանի արարեալ սրբոյ եպիսկոպոսին Սահակայ՝ ասէ ց'Դենչապուհ եւ ցայլսն որ նստէին ընդ նմա. «Մի՛ տայք ինչ, ասէ, ասել ցղոսա բանս, որ ոչ են արժանի սոցա լսողութեան. վասն զի խաւսք, որ ինձ ատելի թուին եւ արժանի ծաղու, զի՞ եւս ասեմ ցնոսա, զոր գիտեմ թէ իբրեւ լսեն՝ եւ զձեզ եւ զյղելիսն ի միասին անգոսնեն¹: 14 Արարէ՛ք զինչ եւ կամիք, եւ մի՛ յերկարեալ խաւսիք ընդ մեզ բանս սնոտիս եւ պատգամս ընդունայնս»:

15 Եւ սրտմտեալ Դենչապուհոյ եւ այլոցն՝ ասեն ցսուրբն. «Դու հարկաւորութեամբ ասա՛ ցղոսա. թող գիտասցուք եւ զղոսա խաւսս² եւ զկամս»: 16 Եւ սրբոյ եպիսկոպոսին կարճառաւտիւ զբանսն եւ զպատգամս թագաւորին ասացեալ ցսուրբ ընկերակիցսն³ իւր, եւ սրբոցն լուեալ՝ մեծաձայն ծաղու անգոսնեցին զբանիւքն. զոր եւ իմացեալ անաւրէն իշխանացն՝ առաւելապէս զայրացան: 17 Սակայն պատասխանի տուեալ սրբոյ կաթողիկոսին Յովսեփայ՝ ասէ, թէ «Եղեւ հարցումնդ⁴

այդ ատենաւ ի դրան առաջի հազարապետին Արեաց Միհրնբերսեհի, եւ լուեալ ի մէնջ զբանս մեր եւ զկամս, զոր եւ թագաւորին գիտել ետ: 18 Նոյն են մեր ամենեցուն կամք եւ բանք, եւ ոչ փոփոխեմք զբանս մեր, որպէս երբեմն խաւսացեալք իբրեւ զանխորհուրդս՝ եւ այժմ զղջացեալ ապաշաւեմք իբրեւ զվնասակարս: 19 Այս եւեթ խորհուրդ եւ խնդիր աւր քան զաւր աճէ ի սիրտս մեր, թէ ընդէ՞ր ոչ այսաւր քան⁵ զերեկն եւ զեռանդն ցուցանի գործ յանձինս մեր լաւութեան եւ արարուած բարւոյ,- ի հաւատս յորում եմք՝ խորհել ի սոյն եւ կեալ սովաւ եւ ի միասին⁶ վախճանել: 20 Այլ յաղագս երկրպագութեան արեգականդ որ ասէք, թէ հրաման ետ թագաւորն, զոր թէ յանձն առեալ հաւանիք՝ ասէ, կեայք դուք⁷ եւ ազատորեարն որ ի կապանս են, եւ եթէ յամառեալ չկամիք առնուլ յանձն՝ եւ դուք մեռանիք եւ զնոսա հրամայեմք սպանանել.- մեզ մի՛ լիցի ուրանալ զճշմարտութիւն եւ ծառայել սուտ անուանելոց աստուածոց, որ ոչ են աստուածք. եւ մերով ուրացութեամբ ումեք ի հաւատացեալ կապելոցն մի՛ լիցի արձակումն եւ ի յաւիտենից անլոյծ կապանսն անկանել. զոր եւ նոքա այժմ առաւել եւս քան զմեզ խնդրեն յԱստուծոյ, զմեր վասն Աստուծոյ զվախճանն, քան թէ զկեալն մեր ուրացութեամբ: 21 Այլ թէ հնար էր ձեզ այժմ գիտել մարգարէութեամբ, թէ ո՛րպէս (վասն) պատգամիդ այդորիկ⁸, զոր բերէք առ մեզ հրամանաւ թագաւորին, թուիք մեզ⁹ անմիտք եւ կորուսեալք, եւ դուք եւ որ զձեզն յղեաց՝ ողորմելի զանձինս ձեր եւ զթագաւորին

1 Ձ. անկոսնեն
2 ՏՏ. գիսսս
3 Ձ. ցրնկերակիցսն
4 ՏՏ. հարցումնդ

5 Ձ. քան թէ
6 Թերեւս՝ եւ ի սմին
7 Ատ. եկայք դուք
8 ՁԱտ. թէ որպէս պատգամիդ այդորիկ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
9 ՁԱտ. թուիք զմեզ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

քան զամենայն թշուառացելոց ի մարդկանէ հաշուէիք: 22 Բայց զոր ինչ կամիք՝ արարէք վաղ, եւ կամ երբ կամիք»:

23 Եւ ասացեալ զայս սրբոյ կաթողիկոսին Յովսէփայ՝ սրտմտեալ զայրացաւ Վեհղենշապուհ եւ որք ընդ նմա հաւատարիմքն էին, եւ հրաման ետ սրբոյն Սահակայ ասել ցնա. «Ձի թէպէտ եւ թուին մեզ ծանր թշնամանքդ, որով թշնամանեալ ասացեր զմեզ անմիտս եւ կորուսեալս, սակայն առ համարձակապէսն յանդգնութեամբն, զոր իշխեցեր յաստուածանման թագաւորն ասել բանս անարժանս՝ իբրեւ գոչինչ¹ թուին ի մեզ կողմն թշնամանքդ մեր անձանց եւ թեթեւութիւն: 24 Բայց դու գիտեա՛, զի քեզէն զկորուստ անձինդ խնդրեցեր եւ առեր, եւ կեալ քեզ այսուհետեւ անհնար է. սակայն պարտ է մեզ եւ զիւրաքանչիւր զայլոց գիտել զկամս եւ զընտրողութիւն, վասն զի աւրէնք մեր այսպէս³ ասեն»:

ԾԶ. Եւ հրամայեաց սրբոյն Սահակայ ասել ցնոսա, թէ «Մի՛ անսայք անմիտ բանից դորա, եւ զանձինս ձեր յայդպիսի⁴ խաւ խրատուէ ի բա՛ց կալայք եւ մարդկաբար զկեանս ընտրեցէք քան զմահ: 2 Եւ դա որ ինքն այժմ իշխեաց խաւսել զայդպիսի բանս մահապարտութեան՝ վասն զի մեծամեղ է եւ չէ արժանի կելոյ՝ իւր իսկ վատ գործքն չտան դմա կեալ: 3 Իսկ դուք թէպէտ եւ էք տակաւին ինչ վնասակարք, եւ զկամս⁵ թագաւորին եւեթ առնէք եւ արեգականն երկիր պագանէք՝ հրամայեաց զվնասն թողուլ ձեզ եւ զձեզ պատուով եւ ողջանդամ⁶ ի տունս ձեր արձակել»:

4 Հրամայէին եւս Վեհղենշապուհ եւ այլ հաւատարիմքն որ ընդ նմայն⁷ էին՝ սրբոյն Սահակայ, ասել ցերանելի այրն Աստուծոյ Ղեւոնդ⁸, թէ «Մեր լուեալ է վասն քո, թէ աւրինաց քրիստոնէից իբրեւ զքեզ ոք տեղեակ չէ, եւ ի քո խրատուէ աւելի եւս կորեաւ աշխարհն Հայոց. արդ՝ այդպիսի մեծ եւ իմաստուն մտաց պարտ է ճանաչել զարքայից արքայի⁹ զբարերարութիւնն, զի զայնչափ զվնասն¹⁰ թողու ձեզ եւ ձեզ ճշմարիտ աստուած ծանուցանէ: 5 Արդ՝ որպէս եղեր խրատատու, եւ բազումք մեռան ի քո առնելոյ՝ լե՛ր այժմ խրատատու¹¹ կենաց, եւ թող կեան եւ դոքա եւ այլ բազում անթիւ անձինք. ասա՛ ցդոսա, զի պագցեն արեգականն երկիր եւ կեցցեն. եւ դու այնպիսի պատիւս գտանես ի թագաւորէն, որովք անուանի լինիս ի քում աշխարհին եւ յամենայն ազգս»:

6 Եւ սուրբ եպիսկոպոսն Սահակ երկայնամտութեամբ եւ ծաղրելով թարգմանէր առ վայր մի սրբոցն զամենայն բանս ամբարակապետին եւ զնորուն անաւրէն գործակցացն¹², որպէս զի ծանուցէ անաւրինացն պատասխանեաւք սրբոցն՝ զիւրաքանչիւր անձին զերանելեացն զկամս եւ զփափագ¹³ եւ զանշարժ հաստատութիւն նոցա ի հաւատն:

7 Եւ սրբոյ առն Աստուծոյ Ղեւոնդի¹⁴ սկսեալ խաւսել առանձինն ընդ սրբոյն Սահակայ՝ ասէ, թէ «Մեզ դոցա պատասխանի այնքան պարտ է առնել՝ որչափ արար պատասխանի Փրկիչն Պիղատոսի յատենին: 8 Բայց զի ծանուցուք աներկիւղ զցանկութեանս մերոյ զխնդիրն՝ ասա՛

1 ԲԳտ. իբրեւ ոչինչ
2 ՏՏ. գիտես. Ձ. գիտեսայ
3 Ձ. այդպէս
4 Ձ. այդպիսի
5 Ուղղելի՛ եթէ զկամս
6 ՏՏ. պատուով ողջանդամ

7 Ձ. ընդ նմա
8 Ձ. դեռնոս
9 Ձ. գարբայից արբայէ
10 ՏՏ. վնասն
11 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ խրատտու
12 Ձ. օրէն գործակցացն
13 ՏՏ. փափաք
14 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ դեռնոսի

ցդոսա. «Դուք ասացէք աւաղիկ՝ զոր ինչ լուեալ է ձեր վասն իմ, թէ աւրինացն մերոց տեղեակ եմ, եւ բազմութեան ժողովրդոց եղեալ եմ ուսուցիչ. ցուցանէ ձեզ տիոց իմոց՝ մերձաւորութիւն ի կատարումն: 9 Եւ արդ՝ զընտրողութիւն լաւ գիտութեան իմոյ, որում դուք իսկ վկայէք, զի ուսեալ եմ յԱստուծոյ եւ ոչ ի մարդոյ, այսաւր յաղագս երկիւղի մահկանացու եւ ապշեալ մարդոյ մոռացեալ փոխանակիցե՞մ եւ կորնչի՞մ - քաւ լիցի - եւ լուեալ յանդիմանիցիմ բանիւն, թէ Որ ուսուցեր² զբազումս՝ զամնն քո ոչ ուսուցեր³»: 10 Եւ վասն պատուի եւ փառաց զոր խոստանալքդ տալ՝ մեզ մի՛ լիցի³ առնուլ զպատիւ ի հողեղէն եւ ի մահկանացու մարդոյ, զոր ցեց եւ ուտիճ ապականէ եւ գող ական հատանէ եւ տանի. որ զգեցեալ եմք զփառս եւ զպատիւս յերկնաւոր եւ յանմահ աջոյն Բարձրելոյ, զոր ոչ երկինք եւ ոչ երկիր եւ կամ⁴ որ ի նոսա պատուականութիւնք են՝ արժև ոչ կարեն: 11 Մի ինչ պակաս է ի մեր յերանելի⁵ փառաւորութենէս,- բաժակ մահուդ, որում իբրեւ զպասքեալ ծարաւիս փութամք ըմպել: 12 Արբուցէ՛ք վաղվաղակի, եւ թող ուրախացեալք զերծանիմք յերերալից ախտարակաց կենցաղոյս. եւ մի՛ եւս այլ⁶ յերկարեալ ձգտէք զանմիտ եւ զվնասակար բանս բանդագուշեալ թագաւորին ձերոյ»:

13 Եւ սրբոյ առն Աստուծոյ Ղեւոնդի կատարեալ զիւր պատասխանիսն՝ աղաչեցին զսուրբ եպիսկոպոսն զՍահակ երանելի երէցն Մուշէ եւ երանելի երէցն Արշէն եւ երանելի սարկաւազն Քաջաջ՝ ասել ցա-

նաւրէն իշխանն եւ նոցա բանիւ, թէ «Զոր ինչ ասացին սուրբ վարդապետքն մեր եւ հոգեւոր հարքս տէր Յովսէփ եւ տէր Ղեւոնդ՝ դոյն են մեր կամք եւ խնդիրք. կատարեցէ՛ք վաղվաղակի յոր եկեալդ էք, եւ մի՛ յապաղէք. եւ խնդրեմք յԱստուծոյ պարգեւել մեզ եւ արժանի առնել զմեզ յաւիտեանական պատուոյն եւ երկնից արքայութեանն»:

14 Եւ լուեալ զայս Վեհզեհնչապուհ եւ անաւրէն գործակցացն եւ ի սրտամտութիւն բարկութեան գրգռեալք՝ կամեցան եւ այլ պատրողական բանս եւ խաւսս ընդունայնս խաւսել ընդ սուրբ նահատակսն, կարծեցեալք թերեւս կարացեն ձեղքել զոք ի գնդէ անքակ⁷ միաբանութեանն. որում անհնար էր լինել. սկսան ստիպել եւ այլ զսուրբ եպիսկոպոսն Սահակ, զի թարգմանեսցէ նոցա եւ այլ զոր ինչ կամիցին խաւսել ընդ սուրբսն: 15 Եւ սրբոյ եպիսկոպոսին Սահակայ պատասխանի տուեալ ասէ ցՎեհզեհնչապուհ եւ ցայլ գործակիցս նոցա, թէ «Ես որ մինչեւ ցայժմս կամակատար ծանուցայ ձեզ եւ զասացեալն ի ձէնջ թարգմանեցի սրբոցս՝ իբրեւ ոչ եթէ ձեզ եւ կամ պակշտեալ բանից թագաւորին ձերոյ կամեցայ արբանեկել. քանզի զի՞նչ արդեաւք հարկ ի վերայ կայ մարդոյ, որոյ միտք իւր առ իւր են եւ զգայ խելաց իւրոց, զայդպիսի զձեր զբանդագուշանաց⁸ բանս՝ իւր իսկ լսել, թող թէ եւ յականջա⁹ այսպիսի իմաստուն եւ խորհրդական մարդոց լսելի առնել. բայց այսքան միայն՝ զի առաւել եւս ծանիցի ձեր յիմարութեանդ նշաւականք, եւ ի մեզ գաւրացեալ հաստատեսցի ճշմարիտ եւ աստուածուսոյց քարոզութեանն մերոյ անշարժութիւնն»:

1 ՏՏ. տիոյ իմոյ
 2 ՁԱտ. որում ուսուցեր. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 3 Հուս. Բ 21
 4 Ատ. տալ մեզ, մի՛ լիցի
 5 ՏՏ. չի՞ կամ
 6 ՏՏ. երանելի
 7 ՏՏ. չի՞ այլ

7 Ատ. գանգակ
 8 ՏՏ. բանդագուշանաց
 9 ՏՏ. թող թէ յականջս

ԾԷ. Եւ սրտմտեալ անաւրէն երեցունց իշխանացն, ոչ եւս առ ի յերկարսն հանդուրժել կարացեալ սրբոցն, որպէս շնորհ առնելով թագաւորին ընդ այնչափ թշնամանելոյ զնա՝ յարուցեալ ինքնին Վեհզենչապուհ՝ առաջի գործակցաց իւրոց՝ հարկանէր սուսերաւ զուս սրբոյ եպիսկոպոսին Սահակայ, եւ հուպ ի գաւտին մերձեցուցանէր զվէրսն. եւ սրբոյ եպիսկոպոսին ի սաստիկ հարմանէն դրդուեալ՝ ոչ զլորեալ անկանէր յերկիր, այլ ի քարի մի յեցեալ հաստատէր. եւ որպէս ի բերանոյ ամենայն սրբոցն սկսաւ ասել այսպէս. «Գոհանամք զքէն, Քրիստոս, որ բազում անգամ կենդանարար գառնդ անմահական զենմամբ մատակարարեալ անծախութեամբ բաշխեցար ի ձեռաց մերոց. իսկ արդ եւ զմեզ իսկ մարդասիրապէս արարեալ զենուամն՝ ընկա՛լ զամենեսեանս արժանաւորապէս զպատարագեալսս՝ ի հոտ անուշից»։ 2 Եւ ասացեալ սրբոյ եպիսկոպոսին այսպէս, թէպէտ եւ յորդեալ հոսէին վտակք արեանն ի վիրէ սրբոյն՝ սակայն կայր զաւրացեալ ուժով շնորհաւք հզաւրին, որպէս զի բնաւ չիցէ վիրաւորեալ։

3 Եւ ապա հրամայէին զսուրբ³ կաթողիկոսն զՅովսէփ զլիսատել սրով. եւ մերկացուցեալ դահճացն զսուրբն՝ ասաց երիցս. Դա՛րձ աճձն իմ ի հող եւ ի հանգիստ Բո, զի Տէր բարի արար Բեգ՞. եւ այսպէս ընկալաւ սրով զվախճան կատարելութեանն։

4 Իսկ յաղագս սրբոյն Ղեւոնդի հրաման ետուն դահճացն անաւրէն իշխանքն՝ մերկացուցանել զսուրբն եւ քարչել ուժգին ընդ քարածեռ կոպճուտ տեղիս լանջակողմանցն։ 5 Եւ այնպէս քարչեցին յերկար ժամս, մինչեւ զամենայն մարմինս

սրբոյն, եւ զլանջացն⁴ եւ զթիկանցն, քանցեալ քերեցին ի մորթոյն, մինչեւ ոսկերացն մերկանալ ի մորթոյն. վասն զի զերանելի այրն Աստուծոյ զՂեւոնդ առաւելագոյն ասէին ամենայն Պարսիկք խրատատու եւ պատճառ լինել ամենայն իրացն Վարդանայ եւ գործոցն՝ որ ի ժամանակին յայնմ գործեցան յաշխարհիս Հայոց։ 6 Եւ մինչդեռ կէսքն ի դահճացն քարչէին զերանելին Ղեւոնդ՝ այլքն կտրեցին սրով զգլուխ սրբոյ երիցան Մուշէի եւ զսրբոյ երիցուն Արշենայ⁵ եւ զսրբոյ սարկաւագին Քաջաջայ. որոց ի ժամ վախճանին կատարմանն ասացեալ, Տէր Յիսուս, ընկա՛լ զոգիս մեր՞։

7 Եւ ապա աշխատեալ դահիճքն որ քարչէին զսուրբն Ղեւոնդ՝ ածին ի նոյն տեղիս սուղ ինչ ոգւով, ուր եւ այլ սուրբքն կատարեցան, եւ անդ հատին զգլուխ սրբոյն սուսերաւ. որ ի ժամ իւրոյ կատարմանն զուարթագին ձայնիւ ասաց. «Գոհանամ զքէն, Քրիստոս, որ բազում զթութեամբ քո աւգնեալ պահեցեր զիս ի մանկութենէ իմմէ եւ հասուցեր ի ժամս յայս, արժանի արարեր մասին սրբոց քոց. ի ձեռս քո, Փրկիչ, յանձն առնեմ զհոգի իմ»։ 8 Եւ սուրբ եպիսկոպոսն Սահակ կայր եւս սակաւ ոգւով⁶. զորոյ յետ վախճանելոյն ամենեցուն կտրեցին զգլուխն սուսերաւ. որոյ մատուցեալ նուազ ձայնիւ աղաւթս եւ ասացեալ զամէնն՝ աւանդեաց զոգին։

9 Եւ այսպէս ի վեշտասաներորդում ամի թագաւորութեան Յագկերտի, որ աւրքսան եւ եաւթն⁷ էր ամսոյն հրոտից՝ պսակեցան սուրբքն վեցեքեան. սուրբ կաթո-

1 Ձ. լուսանցումնոր գլխի նշան՝ §
 2 Ձ. լուսանցումնոր գլխի նշան՝ §
 3 ՏՏ. եւ զուրբ
 * Սաղմ. չժՎ. 7

4 ՏՏ. սրբոյն զլանջացն
 5 ՏՏ. սրբոյ երիցոյն Մուշէի եւ զսուրբ երիցոյն Արշենայ
 6 ՏՏ. ոգով. Ձ. հոգով
 7 ՏՏ. քսան եւ հինգ. Ձ. բնագրումն իե, լուսանցումն ուղղած այսպէս

զիկոսն Յովսէփ ի Վայոց¹ ձորոյ, սուրբ եպիսկոպոսն Սահակ յՌըշտունեաց, սուրբ երէցն Արշէն ի Բագրեւանդայ, սուրբ այրն Աստուծոյ Ղեւոնդ երէց ի Վանանդայ², սուրբ երէցն Մուշէ յԱղբակոյ³, սուրբ սարկաւազն Քաջաջ յՌըշտունեաց, յԱպար աշխարհի, մերձ ի գեաւղն մոգոց որ անուանեալ կոչի Ռեւան⁴: 10 Եւ որպէս ստուգիւ եւ ջերմ խնդրով Կամսարականին Արշաւրայ հարցեալ ցերանելի խոստիկն, եւ լուեալ ի նմանէ պատմեաց մեզ զխաւսս իւրաքանչիւր⁵ եւ զվախճան սրբոցն՝ գրեցաք հաւաստեալ:

11 Եւ գնացեալ ի բաց ի տեղւոջն Վեհղենշապհոյ եւ այլ իշխանացն որ ընդ նմա էին, ընտրեալ արս ինն⁶ թուով՝ թողին ի տեղւոջն կազմ գինու. ընդ որս նախ առաջին ըստ Աստուծոյ ազդեցութեանն գերանելի խոստիկն ընտրէր Վեհղենշապուհ եւ թողոյր աղաչելով, որպէս զկարի սեպհականագոյն եւ պիտոյ իւրում հրամանին: 12 Որոց հրաման տուեալ ասէին ցպահապանսն, թէ «Մինչեւ ցաւուրս տասն եւ կամ եւս աւելի պահեցէ՛ք⁷ զգուշութեամբ զգրիակունսդ, որպէս զի գիշատեալք ի թռչնոց՝ ընկեսցի այսր անդր ոսկրոտին, ի գլուխ լերանց եւ կամ ի խորածոր⁸ տեղիս քարանձաւաց, մինչեւ եկեալ անցցէ ի բաց կարաւանն արքունի. գուցէ, ասէ, ⁹եկեալ ոք ի քրիստոնէիցն, իւրազգած յումեքէ եղեալ՝ գտանիցէ զոսկերս դոցա եւ առեալ սփռիցէ յամենայն քրիստոնեայս, եւ մեք գտանիմք մահապարտք առաջի թագաւորին»:

13 Եւ մնացեալ անդ պահապանացն ըստ հրամանին Դենշապհոյ¹⁰ եւ Մովան անդերձապետի¹¹ եւ Ջնիկանայ մայրապետի, եւ կացեալք զայն աւուրս՝ խորհէր ի միտս իւր երանելի խոստիկն, եթէ զինչպիսի հնարիւք ցուցանիցէ Աստուած ճանապարհ առնն, որով արժանի լիցի գողանալոյ զնշխարս սրբոցն յայլոց պահապանացն: 14 Եւ մինչդեռ երանելի այրն յայնպիսի¹² խոհականութեան վտանգի կայր՝ յանկարծակի ի նմին աւուր յերեկորեայ գիշերոյն լինէր շարժումն մեծ ի տեղւոջն. բոմբիւնք սաստիկք եւ ձայնք ահագինք յանդնդոց հնչէին. կուտեալք բազմութիւնք ամպոց գերկիրն ծածկէին. ձայնք որոտմանց եւ փայլատակունք զլերինս դողացուցանէին: 15 Եւ սիւն լուսոյ ըստ աւրինակի ծիածանի իջեալ յերկնից՝ շուրջ պարուրեալ գնահատակաց զմարմինս ծրափակէր: 16 Եւ կործանեալ յերկիր պահապանքն՝ կիսամեռք լինէին, չգիտելով այր զընկեր բնաւ արդեաւք թէ ո՞ւր իցէ. որք եւ զլորեալք յերկիր՝ ոչ կարէին կալ հաստատուն. քանզի դողումն մեծի շարժմանն ի վեր ոստուցեալ զնոսա ընկենոյր յերկրէ. եւ այսպէս կքեալ ոտիւք եւ կարկեալ խաւսիւք՝ լինէին խորտակեալք ամենեքեան: 17 Իսկ գերանելի խոստիկն աջ հզաւորին պահէր անհոգս. ուրախալից մտաւք փառաւորէր զԱստուած, իմացեալ այնուհետեւ, թէ արդ հաստատ կատարին բազմաժամանակեայ յամենայն կամաց իւրոց խնդիրք: 18 Եւ կատարեալ միապէս երկիւղիւ զգիշերն ողջոյն եւ գտիւն բովանդակ եւ գերկորդ եւս գիշերն մինչեւ ի ժամ արեգականն ծագման՝ եւ ապա լուէին ձայնք անդնդոցն հնչմանց, եւ որոտմունք ամպոցն փարատեալ ցածնուին, եւ դադարէր երկիրն ի շարժելոյ, եւ ցայտմունք փայլատակ-

1 Ձ. ի վայոյ
 2 Գտ. ի Վանանդոյ
 3 Գտ. յԱղբակայ
 4 Ձ. ըռեւան
 5 ՏՏ. իւրաքանչիւր ուրով
 6 Կամ ըստ Ձ. տասն
 7 ՏՏ. պահեսցեն
 8 Ձ. ի խորածորս
 9 ՏՏ. եկեալք (չի՞ ոք)... գտանիցեն... սփռիցեն

10 ԲԳտ. վեհղենշապհոյ
 11 Ձ. անդրգապետի
 12 ՏՏ. երանելի մայրապետի

մանցն ամփոփէին յերեւելոյ. եւ լինէր այս լոկ շուրջ զտեղեաւն իբրեւ ասպարիսաւք երկուք: 19 Իսկ պահապանքն յահագին ապշութենէ թմրութեանն սակաւիկ մի ոգի առեալ՝ աչս ածէին փախչելոյ ի տեղւոջն. այլ ի յոյժ բեկմանէ սրտիցն երկիւղէ՝ ոչ կարէին կանգնել ի յերկրէն¹. լոկ հայէին եւեթ ընդ միմեանց դէմ, եւ խաւսել ինչ ոչ կարէին:

20 Բայց զինն ժամու² աւուրն երրորդի յարուցեալ երանելի Խուժիկն, որպէս թէ կամաւ կաղս ի կաղս, հայելով զկանի իւր՝ փախչէր ի տեղւոջն, զի զնոսա զաւրացուցէ ի կանգնել եւ զկնի իւր հեռացուցանել ի վայրացն: 21 Որոց տեսեալ զերանելի Խուժիկն, զի երթայր խեղճեկս յընթացի՝ ուշաբերեալք առ վտանգի զկնի նորա սրանային ի տեղւոյն, չիչխեցեալք բնաւ դառնալ եւ հայել ի տեղիսն առ երկիւղի. եւ պնդեալք զհետ Վեհղենշապհոյ եւ գործակցացն նորա փութային: 22 Բայց երանելի Խուժիկն ընդ այլ ճանապարհ որոշէր ի նոցանէն: 23 Եւ հասեալ պահապանացն առ իշխանսն յաւուրն վեցերորդի՝ պատմէին զամենայն անցս աղէտիցն, որ անցին ընդ նոսա զտիւն մի եւ զգիշերս երկուս. զորոց զգոյն երեսացն տեսեալ Դենշապհոյ եւ ընկերացն նորա, եւ զանցս ահագին իրացն մի ըստ միոջէ լուեալ՝ զարհուրէին, եւ ապշեալք ի բազում ժամս հիանային: 24 Խորհուրդ ի մէջ առեալ՝ ոչ ինչ կարէին իմանալ հնարս, բայց զպահապանսն եւեթ լոնցուցանել ջանային, չյայտնել ումեք ամենեւին եւ ոչ բնաւ յիշել առ ումեք³ զմահ քահանայիցն եւ կամ զայնպիսի նշանաց երեւմունս: 25 Բայց ինքեանք⁴ միայն խոճոճելով առանձինն զարմացմամբ որպէս յանզգայութիւն

ընկղմէին, ասելով Դենշապուհ եւ Ջնիկայ ցմիմեանս, եթէ «Ոչ են իրք քրիստոնէից թեթեւ իմն եւ դուզնաքեայ. այլ հաստատ մեծ է զաւրութիւն աւրինաց նոցա եւ հաւատոց. եւ մեք յանգիտութեան վնասեալ կորնչիմք եւ չզգամք»:

26 Իսկ երանելի Խուժիկն գիտացեալ, թէ ցածոյց Աստուած զամենայն կասկած յամենայն կողմանց, այլ եւ զպատասխանիսն իշխանացն լուաւ, զոր ինչ պահապանացն արարին, եւ թէ ոչ ոք առնէ փոյթ ոսկերացն սրբոց՝ առեալ ընդ իւր տասն եւս այլ ընկեր, զորոց կարի քաջ գիտէր զհաւատս⁵ քրիստոնէութեանն՝ առնուին ընդ ինքեանս եւ գրաստս, եւ ըստ իւրաքանչիւր անձին սրբոցն սապատս չորեքկուսիս, եւ գնացին լուեայն⁶ ի գիշերի յիրսն: 27 Եւ մերձեալք ի վայրն՝ վրիպէին ի տեղւոյն, ուր մարմինք սրբոցն կային, քանզի ոյժ աղջամղջին էր գիշերն. եւ աշխատեալք առ վայր մի՝ տրտմէին, անարժանս կարծեցեալ զանձինս գիւտի երկնաւոր գանձուն: 28 Եւ մինչդեռ նոքա խոսվեալք յածէին ընդ տեղիսն՝ եւ ահա յանկարծակի ի նմանութիւն լուսաւոր արծուոյ սլացեալ հասանէր յերկնից եւ իջեալ նստէր ի վերայ մարմնոյ սրբոյ առն Աստուծոյ Ղեւոնդի. եւ լուսաւորեալ տեղիքն առաւել եւս քան ի տուէ՝ երեւէին յայտնապէս մարմինք իւրաքանչիւրոց⁷ սրբոցն: 29 Եւ նոցա ուրախալից սրտիւք զուարճացեալք երկիր պագանէին տեսնն Աստուծոյ. եւ ձեռն ի գործ արկեալ՝ ժողովեցին զիւրաքանչիւր ոք յականէ ի մի մի սապատ, որպէս նշմարեալ երեւիւր⁸ իբրեւ գրով երանելի Խուժիկն. յորոց բուրեալ հոտ անոյշ ի մարմնոց սրբոցն՝ լցեալ

1 Կամ ըստ Զ. յերկրէն

2 Զ. գիւն ժամաւ

3 ՏՏ. յիշել ումեք

4 Զ. երեւումնս. բայց ինքեան

5 Զ. գիւտատ

6 Ատ. այստեղ եւ յետոյ՝ լուեայն

7 ՏՏ. իւրաքանչիւր

8 Զ. որպէս եւ նշմարեալ *երկիր

զուարթացուցանէր զամենեցուն զգայութիւն¹ խելացն:

30 Եւ բարձեալ վաղվաղակի գրաստուց՝ փոխէին յայլ տեղի յանապատին, հեռի ի տեղւոյն իբրեւ երիւք պարսիկ հրասախաւք. եւ դադարեալ աւուրս եաւթն, վասն քաջ ցածնլոյ իրաց երկիւղին՝ ապա մաքրեցին զոսկերս սրբոցն յանուշահոտ մարմնոցն. զոր եւ պատեալ արժանաւորապէս կտաւաւք՝ թաղէին պատուով անդէն յանապատին զգուշութեամբ. եւ զոսկերսն առեալ բերէին ի շահաստանն եւ աւուրս բագուծս ունէին առ ինքեանս ի ծածուկ: 31 Ապա լուեկայն սկսանէին տալ եւ ոմանց յառաքինի² քրիստոնէից որք ի կարաւանին էին. որք ընդունէին՝ հաշուելով գիւտ փրկութեան ոգւոց եւ մարմնոց: 32 Եւ ստիպով յիւրաքանչիւր աշխարհ³ տալին հասուցանել վաղվաղակի, յաւգուտ երկնաւոր կենդանութեան ընտանեաց միանգամայն եւ գաւառին: 33 Բայց զառաջին պտուղ աստուածաշնորհ մեծի գանձուն՝ բերեալ նախ երանելոյ խոստիցն մատուցանէր կապելոց նախարարացն Հայոց. որք իբրեւ արժանի եղեալք ընդունէին զայնպիսի փրկութեան իւրեանց զգիւտն⁴՝ անդէն եւ անդ ճանաչէին, թէ այցելութեամբ այց առնէ նոցա Աստուած, եւ երբ եւ է արձակին ի կապանացն, բարեխաւսութեամբ ոսկերաց սրբոցն, ըստ բանի սրբոյ առն Աստուծոյ Ղեւոնդի, զոր ի խրատելն իւրում ի գիշերին աւետարտեաց զգիւտելոց նոցա ի շնորհէն Աստուծոյ, տեսանել զաշխարհ իւրեանց. որք կատարելոցն էին ասացեալք սրբոյն ի ժամու իւրում:

34 Սկսեալ այնուհետեւ մի ըստ միոջէ պատմել կապելոց նախարարացն Հայոց ե-

րանելի այրն Աստուծոյ խոստիկն, զոր անուանել յայսմ հետէ խոստիկ՝ ծանրանամ, եւ զանուն սքանչելւոյն ոչ ոք հոգացեալ պատմեաց մեզ, այլ ամենագէտն գրեալ պահէ յաւր մեծ այցելութեանն եւ պարզեւէ առատապէս զվարձս վաստակոց⁵ նորա ընդ հաճոյս անուան իւրոյ: 35 Ասէր եւ ոչ լուէր զխնամս մեծամեծս եւ զաւգնութիւն հզաւրին զոր արարեալ էր նմա. եւ թէ ո՛րպէս ի Վարդգէս յայտնեալ Քրիստոսի զխորհուրդ թագաւորին ծանոյց նմա, եւ նոյն ուղեկցեալ⁶ առաջնորդեաց նմա յուսով: 36 «Մեծարոյ, ասէր, եւ հաւատարիմ առաջի Դենշապհոյ համբարակապետի երեւեցոյց զիս, մինչ զի աղաչելով զիս եւ բռնի տանելով անաւրինին ի ձեռն հզաւրին Աստուծոյ ի տեղի տենչալի⁷ նահատակութեան սրբոցն, որում կամաց հնարաւոր է ամենայն. որ եղէ արժանի տեսանել զամենայն, զոր ոչ կարծէի տեսանել, եւ լսել⁸ մի ըստ միոջէ, որում ոչ արժանի լսելոյ համարէի զանձն իմ. զհարցումն բռնաւորացն եւ զպատասխանին միոյ միոյ սրբոցն, զաղաւթս եւ զկատարումն զիւրաքանչիւր անձին տեսի կարգաւ եւ լուայ. ահա արդ եւ մեծի մասին, ձերոյ անձանձրոյթ խնդրելով՝ զիս անարժանս արժանի արար շնորհ սուրբ Երրորդութեանն, մինչեւ երկնաւոր գանձու նշխարացն սրբոցն գտայ լինել ձեզ բերող: 37 Փախոյց ամալթով զպահապանսն տազնապեալս, զարհուրեցոյց զանհաւատ զվերակացուացն զսիրտս, ցրուեաց զանմիտ թագաւորին զխորհուրդս եւ բարձրացոյց զանուն եկեղեցւոյ իւրոյ սրբոյ»: 38 Զայսպիսի բանս պարծանաց եւ խնդութեան պատմէր անձանձրոյթ երանելի վաճառականն՝ ամենայն հաւատացելոցն ի Քրիստոս. որ էր երբեմն վաճառական երկ-

1 Ձ. զգայութիւն
2 ՏՏ. առաքինի
3 ՏՏ. աշխարհս
4 ՏՏ. գիւտեանց գիւտն

5 Գտ. վաստակաց
6 Ատ. ուղեկցեալ
7 Բտ. տենչալի
8 ՁՏՏ. լսել եւ տեսանել

րաւոր գանձուն՝ եւ եղեւ յանկարծ վաճառական բարի գործովք պատուական մեծի երկնաւոր գանձուն մարտիրոսական նշխարաց:

39 Նոյն խաւք եւ մխիթարութիւն էր յաւէտ կապելոց նախարարացն Հայոց յելս եւ ի մուտս իւրեանց, ի նստել ի տան եւ յառնել, ի տաւնս եւ յամսագլուխս. զոր եւ պատմեալ անյագ¹ ցնծութեամբ՝ զուարճացունէին նորոգելով զամենայն մեղկեալ միտս լսողացն եւ հաստատէին ի հաւատս արդարութեան: 40 Եւ մանաւանդ տէրն Արշարունեաց Կամսարականն Արշաւիր, որ յամենայն ժամու ի տուէ եւ ի գիշերի՝ վարդապետութիւն սրբոցն, եւ մանաւանդ խաւք եւ հոգեւոր խրատ սրբոյն Ղեւոնդի, եւ պատասխանիք իւրաքանչիւր ուրուք ըստ հարցմանն սպանողացն, եւ աղաւթք միոյ միոյ ի ժամ կատարմանն եղեալք՝ այն էր նորա հոգւոյն կերակուր եւ որոճումն քաղցր, զոր ասէր² եւ ընդ գուրդայս սաղմոսին միաբանեալ՝ պատմէր անձանձրոյթ հանապագ: 41 Զոր եւ մեր յուրվագոյն լուեալ ի հրաշալի Կամսարականէն՝ գրեցաք յաւժարապէս հոգալով. զոր թէպէտ ըստ տկարամտութեան մերոյ ոչ եղեաք բաւական յիշել զբովանդակն³ ի կարգի, այլ եւ ոչ բնաւ գտեալ անյուշք՝ յապաղեալ մոռացաք ինչ ծուլանալով:

ԾԸ. Եւ մտեալ թագաւորին Յագկերտի ըստ կարգելոյ ժամանակին յոստանն ի Վրկան եւ միահամուռ ամենայն աւագանւոյն⁴ եւ զաւրացն որ ընդ նմա էին՝ համարձակութիւն այնուհետեւ տային բնակիչք շահաստանին որք ի Նիւշապուհն էին, ըստ հրամանին Դենշապուհոյ, նախարարացն Հայոց որք ի դղեկին ի կապանսն էին՝ արձակել զմանկունս իւրեանց եւ կամ

զայլ ոք որ ընդ նոսա լինէին՝ ի պէտս արբանեկութեան ուր եւ կամիցին: 2 Զոր իբրեւ լուան երանելի երիցունքն Խորէն եւ Աբրահամ՝ վաղվաղակի փութով ի Վրկան հասանէին, եւ անկեալք հրապարակաւ առաջի ամբարապետին Դենշապուհոյ՝ բողոք բարձեալ ասէին, եթէ «Դու յորժամ զհոգեւոր տեարսն մեր եւ զվարդապետս ի Նիւշապուհոյ առեր գնացեր, ընդ որս եւ մեք կազմեցաք⁵ ուղեկից⁶ լինել, եւ դու բռնաբար հրամայեցեր խիստ պահպանութեամբ արգելուլ զմեզ անդէն մինչեւ ցայժմ. արդ եթէ տարեալ ուրեք յերկիր աւտար եւ յանդարձ անցուցէք⁷ զնոսա՝ առնելով բարերարութիւն պատմեցէ՛ք զմեզ, երթալ եւ մեզ լինել անդարձ ընդ նոսա. այլ կեալ անդէն եւ վախճանիլ պատրաստ եմք, տեսանելով եւեթ զնոսա, ցանկամք⁸ արժանի լինել. եւ եթէ սպանէք զնոսա՝ կամեցարո՛ւք եւ ի վերայ մեր տալ զնոյն հրաման, զոր պատուական եւ մեծարգոյ համարէաք զմահն այնպիսի քան զամենայն զփառս եւ զմեծութիւնս աշխարհիս»:

3 Եւ Վեհեհենշապուհ լուեալ զայնպիսի բանս ի նոցանէն, եւ ընդ համարձակութիւն աներկիւղածութեան արանցն զարմացեալ ինքն եւ ամենայն բազմութիւն հրապարակին՝ պատասխանի տուեալ ասաց ցերանելիսն, թէ «Ձճանապարհ⁹ վարդապետացն ձերոց ոչ ոք ցուցանէ. բայց վասն ձեր հարցանեմք ցարքայից արքայնա իշխէ զոր ինչ հրաման տայ ի վերայ ձեր»: 4 Եւ մտեալ ի ներքս Դենշապուհ՝ պատմէր թագաւորին Յագկերտի զամենայն բանս եւ զխնդիրս երանելի երիցանցն: 5 Եւ թագաւորին¹⁰ հրաման տուեալ ասէ. «Թէ ի նոցա վերայ վնաս ինչ

1 Ձ. պատմել անյայգ

2 Ձ. գոր առ սէր

3 Ձ. գրաւանդակն

4 ՏՏ. աւագանոյն

5 ՏՏ. կամեցաք

6 Ատ. ուղեկից

7 ՏՏ. անդարձ անցուցէք

8 Ձ. ցանկամք

9 ՏՏ. քանապարհ

10 ՏՏ. եւ թագաւորն

ոք յայտ չառնէ, եւ դատախազ ոք չէ գհետ՝ երկիր պագցեն արեգական եւ պատուել¹ զկրակն յանձն առցեն, եւ ընկալեալ զպարգեւս մեծամեծս ի մէնջ՝ արձակեսցին յաշխարհն իւրեանց. ապա թէ չհաւանեսցին յանձն առնուլ զմեր հրաման՝ պատուհաս կրեսցեն խեղութեամբ, եւ երթեալ յԱսորեստան մշակութիւն արասցեն ընդ արքունի մշակսն, եւ ի հարկի կայցեն մինչեւ ցվախճան իւրեանց»։ 6 Եւ եկեալ Դենշապուհ ասաց ցերանելի երէցն Խորէն եւ ցերանելի երէցն² Աբրահամ գհրաման թագաւորին։ 7 Եւ լուեալ զայս պատուական քահանայիցն՝ ետուն պատասխանի որպէս ընդ մի բերան եւ ասեն. «Մեք ոչ միայն խեղանաց եւեթ պատրաստ եմք վասն անուանն Քրիստոսի, այլ եւ քերանաց եւ մահու։ 8 Այլ վասն արեգական երկրպագութեանդ որ ասէք՝ մեք ընդ ձեր մոլորութեանդ ապշութիւն տրտմեալք խռովիմք, եւ խնդրեմք յԱստուծոյ զգալ ձեզ³ ի թմրութենէ անգիտութեանդ այդորիկ, թող թէ մեզ նմանել ձեզ. եւ մի՛ լիցի՝ թողեալ զարարիչն՝ արարածոց երկիր պազանել»։

9 Եւ լուեալ զայսպիսի պատասխանիս աներկիւղ՝ իշխանացն ի բերանոյ⁴ երանելի երիցանցն՝ կատարեցին գհրամայեալսն ի թագաւորին։ 10 Եւ կտրեալ զերկոցունց զականջսն՝ ետուն տանել յԱսորեստան, ի գաւառն որ անուանեալ կոչի Շափուլ⁵, կալ անդ նոցա ի հարկի եւ առնել մշակութիւն արքունի։ 11 Եւ լուեալ զայս հաւատացելոցն աշխարհին որք յԱսորեստանին էին, զերթս երանելեացն անդր՝ ընդ առաջ ելին նոցա խնդութեամբ եւ պատուեցին զնոսա որպէս զնշխարս նահատակելոցն սրբոց. որք եւ արժանի իսկ էին այնպիսի

մեծարանաց. նա եւ զկարասի իւրաքանչիւր ուրուք զինչ եւ ունէր՝ բերեալ դնէին առ ոտս երանելեացն, առնուլ եւ մատակարարել ի պէտս հոգեւոր մասին ի փրկութիւն անձանց իւրեանց եւ ընտանեաց։ 12 Եւ երանելի երիցանցն ընկալեալ յընծայից⁶ հաւատացելոցն ըստ արժանի մասնինչ՝ նոցին իսկ տային տանել յԱպար աշխարհ կապելոց նախարարացն Հայոց. որք խնդութեամբ եւ բազում յաւժարութեամբ իւրաքանչիւր ոք աղաչէր զերանելիսն՝ առնել արժանի այնպիսի հոգեւոր ճանապարհի։ 13 Էր զի երանելի երէցն Աբրահամ, առեալ զտուրս հարաւային կողմանցն Ասորեստանեացն, տարեալ մատակարարէր կապելոց նահատակացն Հայոց ըստ իւրաքանչիւր պիտոյից. եւ արարեալ զայս այսպէս բազում անգամ կարգաւ⁷ քրիստոնէից աշխարհին, եւ ապա իսկ ինքն երանելի երէցն Աբրահամ բազում ամս, մինչեւ յարձակումն կապելոց նախարարացն Հայոց աշխարհին, անվեհեր լինէր նոցա թոշակատար ի հաւատացելոց աշխարհին տուողաց։ 14 Եւ կեցեալ ամս երանելոյ երիցուն⁸ Խորենայ անդէն յԱսորեստանի վախճանիւր։

15 Իսկ երանելի երէցն Աբրահամ, երաշխաւորութեամբ հաւատացելոց աշխարհին, որք զտունս իւրեանց եւ զարարս փոխանակ ընդ հարկի նորա գրեցին յարքունիս ցվախճան նորա, եւ կատարեցին զկարգեալսն անվեհեր յաղագս նորա, արձակեալ զերանելի այրն՝ եկն ի Հայս։ 16 Որոյ տեսն իսկ իւր առանց ամենայն երկբայութեան զկերպարանս հրեշտակի ցուցեալ ծանուցանէր ամենայն տեսողաց զայրն։ 17 Եւ ձեռնադրեալ յաստիճան եպիսկոպոսութեան աշխարհին Բզնունեաց՝ բազում ուղղութեանց աշխարհին մարդ-

1 ԲԳտ. պատուեալ
2 Ատ. այստեղ եւ յետոյ՝ էրէց
3 ՏՏ. գգալ ձեք
4 Զ. ի բերանոյ
5 ՏՏ. Շափուլ

6 Զ. յընծայից
7 ՏՏ. կարգաւ կարգաւ
8 ՏՏ. երիցոյն

կան լինէր ուսուցիչ, եւ վախճանէր ի նմին
կարգի ի բարւոք ծերութեան: 18 Որում
արժանի եղիցուք եւ մեք ի Քրիստոս Յի-

սուս ի տէր մեր, եւ նմա վառք յաւի-
տեանս. ամէն:¹

1 Ձ. ամէն-ից յետոյ ունի յիշատակարան. քրիս-
տոս աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց,
գրիգոր գրչիս եւ ձեզ կարդացողացդ եւ այսմ
տառի ստացողի առ հասարակ ողորմեսցի յա-
ւուրն դատաստանի ամէն:

1 ԴՐՈՒԱԳ Գ.

ԾԹ. Արդ՝ դարձեալք անդրէն² յառաջին դրուագն՝ գրեսցուք ի կարգի: 2 Իսկ յամին եաւթնեւտասներորդի³ Յագկերտի արքայի իշխանն Վրաց Աշուշայ աղաչէր զաւագս դրանն արքունի, բագում եւ անհամար կարասի ծախեալ իւրաքանչիւր ումեք, եւ մանաւանդ առաւել⁴ անաւրէն հագարապետին Միհրնբրսեհի. զոր մեծաւ ջանիւ եւ սաստիկ աշխատութեամբ հաւանեցուցեալ՝ տայր ասել ցթագաւորն Յագկերտ, զի շնորհեցէ նմա⁵ զորդիս երանելուոյ⁶ նահատակին Հմայեկայ, ի տոհմէն Մամիկոնէից, զորս առեալ էր նենգաւոր իշխանին Սիւնեաց Վասակայ ի դայեկաց՝ որպէս զորդիս մահապարտաց, եւ տարեալ էր ի դուռն⁷, զի մեռցին. որք էին յոյժ տղայք: 3 Եւ մարդասիրին Աստուծոյ, բարեխաւսութեամբ սրբոյ արեան հարց նոցա, հաւանեցուցեալ զմիտս թագաւորին՝ պարգեւեաց Աշուշայի, որպէս կարի առն սիրելուոյ եւ վաստակաւորի՝ զանհաւատալի ամենեցուն զմեծ նորա խնդիրն:

4 Եւ Աշուշայի տեսեալ զայն եւ ընկալեալ ի թագաւորէն զմեծն պարգեւ՝ յարուցեալ ի խորանին առաջի ամենեցուն անկեալ յերկիր հողովէր այսր եւ անդր⁸, եւ ապա հարկանէր զգլուխ ի գետինն. այսպէս կատարէր զերկրպագութիւնն: 5 Եւ տեսեալ զայս թագաւորին եւ ամենեցուն որ ի խորանին էին, եւ զարմացեալք մեծապէս, թէ զի՛նչ արար այրն, հարցանէր ցնա թագաւորն, թէ «Վրաց բղէշխ, զի՞նչ է

այդ նոր իմն գործ, զոր ցուցեր դու մեզ այսաւր»: 6 Եւ պատասխանի տուեալ Աշուշայի՝ ասաց, թէ «Բարերար արքայ, դուք ինձ նոր պարգեւ⁹ շնորհեցէք, զոր այլ իմ ընկերաց ծառայի ի ձէնջ¹⁰ չէր գտեալ. եւ ինձ արժանի է նոր երկրպագութեամբ երկիր պագանել ձեզ, զոր ձեր յայլ ծառայէ զայնպիսի երկրպագութիւն երբէք չէր տեսեալ»: 7 Եւ լուեալ զայսպիսի բանս թագաւորին յԱշուշայէ եւ ամենայն բազմութեան աւագանուոյն¹¹՝ յոյժ գովեցին զայրն եւ մեծապէս զարմացան:

Կ. Եւ կեցեալ Յագկերտի թագաւորին Պարսից զչափ ժամանակի կենաց իւրոց՝ վախճանէր ի Փառսսում¹²: 2 Եւ թագաւորեցին նորա երկու որդիքն, հակառակելով ընդ միմեանս. եւ դիմեալք ի վերայ միմեանց պատերազմաւ՝ յաղթահարեալ սպան կրսերն զաւագն եւ ինքն թագաւորեաց, որում անունն էր Պերոզ: 3 Եւ ի նմին ամի թագաւորութեանն իւրոյ առաքեաց զՅրզատովչնասպ զիւր դայեկորդին, զոր կարի յոյժ սիրէր առաւելապէս, եւ հրաման ետ արձակել զնախարարսն Հայոց ի կապանաց եւ կարգել նոցա ուճիկ ի Հրեւ¹³. «Կայցեն, ասէ, անդէն այրուճիով¹⁴ եւ կատարեսցեն զգործ՝ որ ինչ եւ դիցէ¹⁵ նոցա Աշտատ հայրն Յրզատովչնասպայ»: 4 Եւ եկեալ Յրզատովչնասպն՝ ետ նոցա աւետիս ասելով, եթէ «Արքայից արքայ

1 ՁԱտ. չի՞ Դրուագ Գ. ԲԳտ. Դրուակ Գ

2 Ձ. անդէն

3 ՏՏ. եօթնեւտասներորդի

4 ՏՏ. չի՞ առաւել

5 ՏՏ. շնորհեսցեն. Ձ. շնորհեսցես.- հիմն ձեռագրում, թուի, եղիւ է շնորհեսցենմա

6 ՏՏ. երանելոյ

7 ՏՏ. տարեալ ի դուռն

8 Ձ. այսր անդր

9 Ձ. նոր պարգեւս

10 Ատ. գոր այլ իմն ընկերաց ծառայի ի մէնջ. ԲԳտ. ուղղագրել են գոր այլ ումն ընկերաց ծառայից ի մէնջ

11 ՏՏ. աւագանոյն

12 Ատ. ի փառսս ո՞ւմ. ԲԳտ. ուղղագրել են ի փառսս ո՞ւմ, եւ ունին ծանօթութիւն. «Յօր. ի փառսս ո՞ւմ: Եթէ չիցէ ընդ հենգն ասացուած՝ իցէ յատուկ անուն տեղւոյ»

13 Ձ. ի հրէ

14 Ձ. այրուճիոջ

15 Ատ. որ ինչ որ ինչ

զմահապարտութիւնն եթող ձեզ, եւ ի կապանացո Տրամայեաց արձակել, եւ կարգեաց ձեզ ոռճիկ ի Հրեւ¹, եւ կանանց ձերոց յաշխարհի իւրեանց. եւ ձեզ հրաման ետ կալ ի գործ արքունի, եւ լսել ամենայն բանի եւ կատարել՝ զոր հայր իմ Աշտատ հրամայէ ձեզ»։⁵ Եւ լուեալ նախարարացն Հայոց զայս ամենայն բանս Յրգատվչնասպայ՝ ետուն փառս Աստուծոյ, հոգողին իւրեանց եւ բարերարի. յորմէ եւ կատարելապէս եւ այլ բարւոյ, բարեխաւսութեամբ նշխարաց սրբոցն, սպասէին երկայնատուութեամբ։

6 Եւ ի տեսանել զնախարարսն Հայոց Յրգատվչնասպայ եւ առ սակաւ սակաւ ընդելնուլ ընդ նոսա՝ շնորհեցաւ որպէս յաստուածայինն ակնարկութենէն, խնամարկեալ սիրեաց² զԿամսարականն Արշաւիր ըստ սիրոյն Յովնաթանայ զԴաւիթ. յաղագս եւ այլոց նախարարացն Հայոց հոգայր բարեխաւսութեամբ հանապազ։⁷ 7 Տարեալ այնուհետեւ զնախարարսն Հայոց ի Հրեւ³, եւ կարգեալ իւրաքանչիւր ումեք ոռճիկս՝ գումարէին զնոսա ի ձեռն Աշտատայ, ունել զնոսա ի գործ պատերազմի։⁸ 8 Ձորս մեծարեալ յարգեաց Աստուած⁴ առաջի զաւրագլխի գնդին՝ յաջողելով նոցա քաջութիւն երեւելապէս, այլ եւ առաջի ամենայն քաղաքացեացն Հրեւայ եւ գաւառին՝ շնորհելով աջոյ Բարձրելոյն բազում եւ ազգի ազգի բժշկութիւնս արտաժետաց ի նշխարաց սրբոցն, զոր ունէին քահանայքն որ առ նոսա էին՝ զաղտ առ ինքեանս. վասն որոյ հռչակեալ անուանեցան ի գաւրագլխէն եւ յամենայն գաւառին՝ քաջք եւ զարմանալիք։⁹ 9 Եւ իշխանն Հրեւայ Հրեւ-շնոմշապուհ սիրէր զկապեալսն Հայոց յոյժ, եւ զքաջութիւն

նոցա եւ զլաւ բարս եւ զմարթչուութիւնն բազում անգամ գրով ծանուցանէր մեծամեծացն ի դուռն եւ իւրոց սիրելեացն որք ի հրապարակին էին։

ԿԱ. Եւ վասն զի բազումք իշխէին խուզել զերանելի կապելոցն զտկարանալ ինչ մարմնով, զնոյն եւ հարցանել յանդգնէին. որոց մոռացեալ յիւրեանց ականն զգերանն, ըստ բանի Փրկչին՝ անձնահաճ սնապարծութեամբ մատուցեալ յայլոց ական զշիւղ կրկտեն։² Եւ իմ լուեալ զայս՝ դողացեալ զարհուրիմ. քանզի հայեցեալ ի կամաւոր նոցա յաղագս յաւիտենից յուսոյն զանազան տանջանացն մասունս, եւ տեսեալ զմեծ նոցա զտեւողութիւն համբերութեանն,- արհամարհելով զմեծութիւն, առ ոչինչ համարելով զիշխանութիւն, հեռանալով յընչից, տալով աներկիւղ զանձինս ի մահ, եւ բազմաժամանակեայ համբերել կապանաց, տարեալ բանդից եւ թշնամանաց, յանձն առնուլ զանարգութիւն քան զփառս, տանջիլ ի քաղցոյ, հաշիլ ի ծարաւոյ, ատել զընչից⁵ յղփութիւնս, արորժել զաղքատութեան վիճակն, անարգել զփափկութիւն, սիրեցեալ զխստամբերութիւն,- եւ զայլ բազում մասունս կարեաց զանհամարս եւ սաստիկս, զոր յիւրեանց մարմինս մարդիկն⁶ այն կրեցին արորժելով՝ չիշխեմ բնաւ եւ ոչ յիշել զտկարացեալ մասն ինչ յայնպիսեաց անձինս. որպէս զերանելի մարգարէիցն եւ զսուրբ առաքելոցն բազում ինչ տեսանելով ուղղութիւնս՝ չեմք արժանի եւ ոչ նկատել զմի ինչ մասն մարդկային ի նոսա, որք լցեալքս եմք բիւր չարեաւք, զոր անգամ եւ ոչ յիշեմք երբէք զմերն եւ կամ զմտաւ ածեալ զղջանամք։³ Մին միայն⁷

1 Ձ. ի հրէ

2 ՏՏ. խնամարկել. սիրեաց

3 Ձ. ի հրէ

4 ՏՏ. չի՛ք Աստուած

5 Ատ. ընչից

6 Ատ. մարդիկն

7 ՏՏ. մի միայն

է արդար եւ սուրբ, որ ասացն, թէ ես միայն յաղթեցի աշխարհի⁴։

4 Իսկ ոմանք ի կապելոց նախարարացն յայնցանէ, որում ականատես իսկ եղաք, արդարեւ յերկրի երկնաւորք էին եւ ի մարմնի հրեշտակք երեւէին։ 5 Որոց կարգեալ անձամբ անձանց դպրոց, եւ ուսեալ¹ զկտակարանս եկեղեցւոյ՝ հոգեւոր կրանիւք զանապատական² առաքինեաց զվարս տպաւորեալ յանձինս իւրեանց՝ անվեհեր կատարէին կարգեալ կանոնս գուրդայից³ եւ կարդացմունս ընթերցուածոց. զցայգ եւ զցերեկ յոլովէին ի նոյն անդադար, ի գումարտակի որպէս ի տան. երբեմն յայտնի եւ երբեմն ըստ ժամանակին ի ծածուկ գնոյն անցուցանել ոչ յապաղէին. վառեալք զինու՝ ընդ միտս իւրեանց պաշտէին. յարձակեալք ի վերայ թշնամեաց՝ յաղալթս կային ի սիրտս իւրեանց. եւ յամենայն կռուոյ, աւգնականութեամբ հզարին, ողջանդամք յաղթողք եւ անուանիք դառնային։ 6 Եւ որք յաղագս ծերութեան եւ կամ ծանրամտութեան, ըստ մարմնոյ բնութեան, ուսանել ոչ զաւրէին՝ համայն յերկար աղաւթիւք եւ անվաստակ յոտն կալով⁴ առաւել եւս կամաւոր յաւատարմութեամբ անքուն եւ անհանգիստք լինէին. եւ էր տեսանել զամենեսեան որդիս լուսոյ եւ մանկունս արքայութեան։

7 Նոյնպէս եւ կանայք, որոց նահատակեալ մարտիրոսացան արքն, եւ այլոց կանանց⁵, որոց էին ի կապանս արքն ի Հրեւ՝ բազում պարկեշտասէր առաքինութեամբ մի զմիով ելեւելս առնէին, զաւր

ամենայն մեռանելով ամենայն ախտից⁵. ըստ բանի մարգարէին կենդանի մարտիրոսք էին. առ որս յաղթի բան՝ ասել որոշողութեամբ⁶ զսաստիկ վարուցն նոցա ճգնութիւնս, որք անցուցին զբազում արամբք, եւ զբնական տկարութիւն մարմնոյ կանանց զաւրացուցեալ առաւել քան զարանց՝ քաջայաղթողք եղեն։ 8 Կանայք փափուկք, դստերք նախարարացն եւ կանայք աւագաց, փոխանակ նաշոյ կորեակ ուտէին, եւ փոխանակ պարզ գինւոյ ջուր չափով ըմպէին. փոխանակ կերպասեայ ոսկէհոռ⁷ զգեստուցն խոշոր բրդեայ զգենուին, եւ փոխանակ բազմադիմի անկողնոցն փրիսայիւք ի վերայ երկրի գետնատարածք լինէին. եւ որք յառաջագոյն յամրանային ի քուն՝ նմանեալք վերնոցն անքունք եղեն։ 9 Չաւճան իւղով, չարամարեցին սանտրով զհեր գլխոյ իւրեանց. եւ որում անհնար է յաղթել կանանց, շատխաւսութեան եւ ստէպ ընդ քաւղով այսր անդր⁸ հայեցողութեան զաչս յածելոյ⁹ ... ի ստէպ, եւ ցածուցին զլեզուս իւրեանց յաւելորդ խաւսից։

10 Յորոց խնդրուածս եւ ի վաստակս ի միասին արանց եւ կանանց ամենողորմն Աստուած հայեցեալ՝ յիշեաց զնահատակութիւն սրբոյն Վարդանայ եւ զամենայն միաբանելոցն ընդ նմա, եւ զբարեխաւսութիւն վկայելոց քահանայիցն Աստուծոյ, շնորհեալ պարգեւեաց դառնալ կապելոցն յաշխարհս Հայոց։ 11 Որք եկեալ ի տունս իւրաքանչիւր յամի վեցերորդի թագաւորութեանն Պերոզի, եւ կեցեալք իւրաքանչիւր ոք¹⁰ ըստ սահմանելոյ ի Տեառնէ՝ վախճանեալք թաղեցան ի դիրս հարց իւ-

⁴ Յ՝ՎԸ. Ժ.Գ. 33

¹ ՏՏ. եւ դպրոց, եւ ուսեալք

² Ատ. գամապական. Զ. այսպէս. այսպէս ուղղագրել եմ եւ ԲԳտ.

³ Զ. գուրբաղայից

⁴ Ատ. ոտն կալով

⁵ ԲԳտ. ուղղագրել էիմ յայլոցն կանանց

⁵ Հ՝ՄԳ. Ս.Պ. ԽԳ. 22:

⁶ Զ. որոշողութեամբ

⁷ Զ. սգեստուցն... զգենոյին

⁸ Զ. ընդ բողով այսր անտր

⁹ ՏՏ. գաչս ածելոյ- այստեղ ենթադրում ենք մի քանի բառի պակաստրոյ:

¹⁰ ՏՏ. իւրաքանչիւրոց

րեանց խաղաղութեամբ ըստ Աստուծոյ հաճոյիցն, աւրհնեալք ամենեքեան ի բերանոյ սուրբ կաթողիկոսին Գիւտայ:

ԿԲ. Քանզի յետ կատարման սրբոյ կաթողիկոսին¹ Յովսեփայ յաջորդեաց զկաթողիկոսութիւնն յաշխարհիս Հայոց տէր Մելիտէ, որ էր յազգէն Մանագկերտեցեացն. եւ զհետ նորա տէր Մովսէս, որ էր եւ նա ի նոյն ազգէ: 2 Եւ ապա ըստ Աստուծոյ տեսչութեանն յաջորդեաց զկաթողիկոսութիւնն աշխարհիս Հայոց տէր Գիւտ, որ էր ի գաւառէն Տայոց, ի գեղջէն Արահեգայ, այր լի զբիտութեամբ հայոյս եւ առաւելեալ յունիւն, յորդասաց բանիւ եւ առատաբուղի² վարդապետութեամբ. զոր ոչ երբէք արգելոյր անգիտութեանն տկարութիւնն, այլ զծածուկս ասացեալ Հոգւոյն՝ նոյն սուրբ Հոգւոյն շնորհ յայտ արարեալ նովալ՝ լուսաւորապէս ուսուցանէր բովանդակ ժողովրդոց. որոյ բանք իւր նման յորդառատ անձրեւի գամենայն լսողի ծաղկեցուցեալ պտղաբերէր զոգիս:

3 Եւ զմնացեալ դեռեւս ի տղայութեան հասակի³ զորդիս նահատակելոցն ընդ սրբոյն Վարդանայ, որք ի նոյն տոհմէ Մամիկոնէիցն էին եւ կամ որք ի տոհմէ Կամսարականացն եւ կամ յայլ ազգաց⁴, կանայք նահատակելոցն արանց եւ կապելոց ի դրանն, թէպէտ եւ ի նեղութեան էին, սակայն ուսուցեալ եւ բազում հոգողութեամբ ուսուցանել տուեալ եւ խրատեալ՝ ոչ իբրեւ զանփոյթս⁵ եւ զանպիտան կանայս, այլ իբրեւ զքաջայրս՝ զառաջիկայ զաւգտաբեր շքեղաբար հրահանգս մանկանցն հոգացեալ լնուին: 4 Եւ մանաւանդ կին նահատակին Հմայեկայ Մամիկոնէի եղբաւր սրբոյն Վարդանայ, որ եղեւ կին

անուանի եւ առաւելեալ ամենայն լաւ եւ մտաւոր մասամբք յամենայն կանայս ի Հայաստան աշխարհիս. որ սնոյց եւ խրատեաց զորդիսն իւր յաշխարհին Վրաց, ի տան Աշուշայի Վրաց բղեշխի, զորս բղեշխն Վրաց Աշուշայ խնդրեաց պարգեւս⁶ ի յարքայէն Պարսից Յագկերտէ, ըստ առաջագրելոցն կարգի, եւ ածեալ ետ ցմայրն իւրեանց, որում անունն էր Ձուիկ. վասն զի զքոյրն Ձըւկայ ունէր ի կնութեան բղեշխն Վրաց Աշուշայ, որում անունն էր Անուշվուամ: 5 Եւ սնուցեալ անդ մանկունքն եւ ուսեալ՝ յառաջադէմք էին յամենայնի եւ հռչակաւորք. որք մինչ դեռեւս ի տիս մանկութեան էին՝ ամենայն տեսանող մտաց երեւէին աջողակք եւ զարմանալիք. որում անունն էր առաջնոյն Վահան, եւ երկրորդին Վասակ, եւ երրորդին Արտաշէս: 6 Բայց էր նոցա միւս եւս եղբայր կրսեր, անունն Վարդ, որ էր մնացեալ տղայ ի դայեակս իւր ի Տայս:

ԿԳ. Զսոսա տեսանելով, որք ի ժամանակին իւրաքանչիւր ի տունս⁷ որպէս գաղտագողի հարանաւք իբրեւ զանպիտանս գտանէին, ի Պարսկաց գտանուտէրութիւնն գնեալ ուրացութեամբ ըստ անարժանութեանն, եւ ոչ տիրացեալք աստուածպաշտութեամբ իբրեւ զարժանաւորս, արք անմիտք եւ վնասակարք, անպիտանք եւ ոչ պիտանիք, վատք եւ ոչ քաջք. յորոց ոմանք⁸ ի լեռնախոյզ աւագակաց ի մէջ անցեալ ուրացութեամբ վերտէին, եւ ոմանք կատակութեամբ աստուածս դնէին, եւ զաստուածս եւ զանմիտ վաճառականսն ի միասին թշնամանէին. անմարդք ի ստոյգ մարդկանէ, եւ անարժանք եւ անծանաւթք յազգէ տոհմկաց: 2 Եւ էր այնուհետեւ տեսանել յաշխարհիս Հայոց զլաւութիւն հեռացեալ, զիմաստու-

1 ՏՏ. սուրբ կաթուղ...
2 Զ. առատաբուլիս
3 Զ. դեռ տղայութեան հասակիս
4 Զ. յայլ ազգեաց
5 ՏՏ. զանփոյթ

6 Զ. պարգեւ
7 Զ. իւրաքանչիւր ի տանց
8 ՏՏ. որոց ոմանք

թիւն կորուսեալ, գքաջութիւն հեռացեալ եւ մեռեալ, գքրիստոնէութիւն թաքուցեալ. եւ որ երբեմն քաջանուն զաւրքն Հայոց ի մէջ այլ զաւրացն ամենայնի երեւէին, եւ զաւրագլուխք անուանիք եւ յաղթողք՝ ապա ծաղր էին ամենեցուն եւ կատականք. մինչեւ ինքն իսկ թագաւորն Պերոզ յայտնապէս նախատելով երբեմն առաջի ամենայն ատենին ասէր, թէ «Այր անպիտան եւ գունդ յետին, որ գամ մի յիմ իշխանութիւնն է՝ Ասորոց է. բայց քան զԱսորի՝ Հայն է այր² յետին եւ անպիտան»։³ Եւ էր լուրն այն արժանի լալոյ եւ ողբալոյ։

4 Եւ այնպիսի անպիտան իշխանք ժամանակին իբրեւ տեսանէին աւր ըստ աւրէ զաճուամն յառաջագիւղութեան յորդիս ազգի նահատակելոց Մամիկոնէից, զոր ոչ ի տուչութենէ մարդոյ վստահեալ ունէին յանձինս, այլ աւզնութեամբ վերին խնամակալութեան, ի բարեխաւսութենէ սուրբ արեան նախնեացն իւրեանց, զոր ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյս Հայոց հեղին յաւժարութեամբ, կային աներկիրապէս ի մէջ անուանեալ իշխանացն Հայոց, որպէս ի մէջ թշնամեաց։⁵ Թէպէտ եւ արհամարհեալք էին առ նախանձու, սակայն լաւագոյնք էին եւ երեւէին յամենայնի, եւ ականաւորք ի խորհրդի, մտաւորք եւ իմաստնագիւտք. ի նետաձգութեանն գեղեցկաձիգք եւ զիպեցողցողք³, յորս՝ թեթեւաշարժք եւ նախասպանք, յերկոցունց ձեռաց աջողակք, եւ յամենայն կողմանս ուղղակիք եւ շնորհալիցք. զորոց ձանձրացուցանէին բազմաձառայքն զանձառայիցն զգուրսն, խնդրելով հանապազ զմիս այլ եւ այլ որսոց, եւ կամ այլ պատուական եւ մեծագին գիւտից խնդրովք ըստ իւրաքանչիւր աշխարհաց։⁶ Նոքաւք շքեղանային ընթրիք

ամենայն տանուտերանց Հայոց. նոքաւք զարդարէին յամենայն տունս աւտարք եւ ընտանիք։⁷ Նմանեցուցեալ ինքեանց ի յառաջանալ⁴ փութային եւ զորդիս երանելոյ⁵ Կամասրականին Արշաւրայ տեառնն Արշարունեաց, որք եւ ազգախառն իւրեանց էին ծնունդք դստեր մարտիրոսին Վարդանայ, խրատել եւ հրահանգել⁶ ըստ իւրեանց իմաստութեան եւ արուեստի ջանային։

8 Եւ զայսպիսի ինչ բարւոյ մասունս առնել առատ⁷ եւ հոգալ՝ առաւել եւս կամաւոր յաւժարութեամբ յորդորագոյն էր աւագ որդին սրբոյն Հմայեկայ, որում անուն էր Վահան։⁹ Քանզի էր այր մտացի, առողջախորհուրդ եւ բարեսէր. յոր գործ եւ ձեռն արկանէր⁸ գործել՝ Տէր յաջողէր ի ձեռն նորա, եւ զաւրանայր. նա եւ գործակալք Պարսիկք որ գային ի դրանէ, թէպէտ ոչ կամաւ, այլ ըստ Աստուծոյ սաղրելոյ սիրէին զնա եւ պատուէին։¹⁰ Որք եւ առաջի թագաւորին Պարսից գովէին զլաւութիւնն առնն եւ անմոռաց յիշէին. մինչեւ ինքն իսկ թագաւորն Պերոզ գլխովին ծանեաւ զնա եւ առ լաւս ունէր, եւ յանդիման ամենեցուն գովէր եւ արժանի պատուոյ հաշուէր։¹¹ Բայց արժանի ըստ նորա իմաստիցն եւ քաջութեանն թէպէտ եւ ածէր զմտաւ պատուել զնա, այլ յիշելով զհարցն եւ զնախնեացն նորա զիրս եւ զգործս, եւ ո՛րպէս հանապազ ընդդիմութեամբ եւ պատերազմաւ աշխատ կալեալ էր զնոսա՝ յապաղեալ կասէր, եւ լուեալ⁹ թագուցանէր զարժան պատիւ տալ նոցա. մանաւանդ իբրեւ հապստէպ լսէր զնախանձորդացն զբանսարկութիւնն, որք առ վտանգի ժամանակի տանուտեարք Հայոց

1 Ձ. գամ մի իմ իշխանութիւնն է
 2 Ձ. նախ՝ հայ այր, յետոյ՝ վերեւից լրացրած այսպէս
 3 Ձ. նախ՝ դիպողք, յետոյ՝ վերեւից լրացրած այսպէս

4 ՁԱտ. եւ յառաջանալ
 5 ՏՏ. երանելոյ
 6 Ձ. խրատեալ եւ հրահանգեալ
 7 Ձ. առնել առոմբ
 8 Ձ. արկանէր, ան-ի վրայ ջնջման նշան
 9 Թերեւս՝ եւ լուեալ

անուանեալ էին, զորս կարի առաւելապէս երկեցուցանէր աճումն յառաջագրիմութեան¹ Մամիկոնէին² Վահանայ. կասկածէր երկիւղիւ առ ի յառաջիկայսն՝ զանարժան գոռոզացելոցն բեկանել³ զսիրտս:

12 Իսկ լաւ ոք այր յանկարծ եւ կամ արժանաւոր թէպէտ եւ էր ի ժամանակին, որպէս լաւ այր Բաբելին Սիւնի եւ կամ սքանչելին Առնական Ամատունի եւ կամ այլ ոք նման նոցին, ի հոգէսպանութենէ մոլեկան թագաւորին եւ ի կատաղութենէ ամբարշտեալ ժամանակին իշխանացն, որպէս նապաստակք ի սլացմանէ գիշակեր արծուեաց, ի ծերպս վիմաց եւ կամ ի մացառուտ տեղիս⁴ մայրեաց դաւղեալք թաքչէին. կարեւոր համարէին համբերութեամբ ի քրիստոնէութեան⁵ կարգի վախճանել, քան թէ փառախնդիր յածմամբ պատահել ուրացութեան եւ կորնչել: 13 Լաւ համարէին ըստ բանի Գրոյն զնախատինս վասն Քրիստոսի, քան առ ժամանակ մի թաթաւել ընդ սնոտի փառս աշխարհիս, եւ յաւիտենից տանջանացն լինել ժառանգ⁶. որք իբրեւ գԲաբելոնի հնոցին բոց տեսանէին բարձրացեալ զամբարշտութեանն կիզումն, եւ ոչ ոք էր որ շիջուցանէր: 14 Ժողովեալք նստէին առ սուրբ քահանայապետին Հայոց Գիւտայ⁷, որ ոչ երբէք լռէր յարտասուելոյ զմոխրասիրացն զմոլորութիւնս, որ խնդրէր ճշտելեայն պաճարանս հայթայթանաց հանդերձ նոքաւք. երբեմն փախչել յաւտարութիւն, եւ երբեմն ի խնդիր լինել աւգնականութեան եւ ապստամբել: 15 Առաքէին գաղտ եւ պատգա-

մաւորս միանգամ եւ երկիցս առ թագաւորն Յունաց Լեւոն. որոյ թէպէտ եւ յանձն առեալ կամէր աւգնել՝ յերկարէր ժամն եւ խափանէին խորհեալքն:

ԿԳ. Սկսանէր այնուհետեւ սուրբ կաթողիկոսն Հայոց Գիւտ առ ի չժուժալ սրտին՝ յայտնապէս ոխութեամբ գրգռել ընդ անաւրէն ուրացելոցն, եւ սիրել եւ պատուել զկողմն տառապեալ հաւատացելոցն: 2 Եւ մանաւանդ առ վատթարս ունէր եւ արհամարհէր զՄախազն Գաղիչոյ, որ զաւրագլուխն եւ քաջալերիչն էր ամենայն ամբարշտելոցն դասու: 3 Որոյ չկարացեալ տանել արհամարհանաց սրբոյ կաթողիկոսին Հայոց Գիւտայ՝ զաւղեալ բիւր բանս թշնամութեան՝ ամբաստան լինէր զնմանէ առ թագաւորն Պարսից Պերոզ, ասելով, եթէ «Ձմարդիկ, որ զկամաց քոց զհրաման կամին կատարել եւ զքո աւրէնս խորհին⁹ յանձն առնուլ եւ սիրել՝ կոչէ առ ինքն, եւ է որ ինչ տալով, եւ է զորս քաղցր բանիւք պատրէ, եւ յիրացն ի բաց դարձուցանէ»: 4 Վասն զի բազումք եկեալ են առ իս եւ յանձն առեալ ունել զաւրէնս քո. եւ նորա կոչեալ առ ինքն՝ պատրանաւք ի բաց տուեալ է թողուլ զիրսն եւ արհամարհել. այլ եւ զմեզ, որ զքեզ սիրեմք եւ արեգական եւ կրակի երկիր պագանեմք եւ կամաց քոց ծառայեմք՝ ատեայ եւ թշնամանէ: 5 Եւ ինքն ընդ կայսեր խաւսի եւ պատուական ընծայիւք հպատակէ նմա եւ մեծամեծացն որ ի դրան նորա են»: 6 Եւ այլ բազում բանիւք ըստ աւրինի թշնամուոյ խաւսէր ըստ կամի:

7 Եւ լուեալ զայսպիսի բանս ամբաստանութեան թագաւորին Պարսից Պերոզի ի Մախազէն Գաղիչոյէ՝ զայրացեալ սրտմտութեամբ հրաման տայր՝ սրբոյ կաթողիկոսին Հայոց ի դուռն հասանել եւ անդ պատասխանի առնել բանից դատախագին: 8 Իսկ երանելի կաթողիկոսն Հա-

1 ՏՏ. յաջողումն յառաջադիմութեան
2 Զ. մամիկոնէիցն
3 ԶԱտ. բեկանէր. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
4 Զ. ի տեղիս
5 Զ. բնագրում՝ ի քրիստոնէական. լուսանցում ուղղած այսպէս. ՏՏ. ի քրիստոնէական
6 ՏՏ. լինել արժանաւոր
7 ՏՏ. Գիւտեայ. Զ. նախ՝ գիւտեայ, յետոյ՝ Ե-ն Բերած
8 Զ. լոնլեան... հայքաբանաց

9 ՏՏ. խորիել

յոց Գիւտ կամաւ եւ յաւժարութեամբ ի դուռն երթայր եւ յանդիման լինէր աւագաց դրանն: 9 Որոց առաջի շքեղացուցեալ զսուրբ այրն զաւրութեան վերնոյն¹ տեսանէր ամենայն մարդ գերեսս նորա իբրեւ գերեսս հրեշտակի. յորմէ² եւ հեթանոսք մեծաւ զգուշութեամբ խորշեալ պատկառէին ի նմանէ: 10 Այլ քրիստոնեայքն եւ եպիսկոպոսն Տիգրեոնի եւ Խուժաստանի եւ Հրեւեայ, եւ ամենայն կողմանցն այնոցիկ երիցունք եւ սարկաւագունք երկուցեալ դողային ի սրբոյն որպէս ի մարգարէէ տեառն Աստուծոյ³:

11 Եւ լուեալ թագաւորին Պերոզի գերթալ սրբոյն Գիւտայ⁴ յղէր առ նա մի ըստ միոջէ զամենայն բանս ամբաստանութեանն Մախազու, զՅրգատվչնասպն զորդի Աշտատայ ի Միհրան տանէ: 12 Եւ սրբոյ կաթողիկոսին Գիւտայ պատասխանի արարեալ բանից թագաւորին՝ ասէր. «Ոչ են ամենայն ասացեալքդ Մախազու զինէն առ ձեզ՝ սուտ⁵. այլ են որ արդար են, եւ են որ ոչ են ստոյգ արդար: 13 Քանզի սիրել զքրիստոնէութիւն եւ որ ոք քրիստոնեայ է՝ զայդ ոչ այսաւր ընտրեալ պահեմ յանձին իմում, այլ ի մանկութենէ իմմէ. եւ զամենայն մարդ որ վրիպեալ է ի ճշմարտութենէն՝ ատեմ. եւ կամիմ, թէ ամենայն, որ ի ճշմարտութենէն մոլորիլ կամէր եւ գնալ զճանապարհ որ ոչ է ուղիղ, եւ գոյր հնար բռնութեամբ եւ կամ աղաչելով, այլ թէ եւ կարասով կարէի հաւանեցուցանել՝ ջանայի անվեհեր մտաւք եւ ոչ տայի կորնչել այնպիսւոյն զանգիւտ կորուստն: 14 Այլ որ ասենդ, թէ

երթեւեկք նորա ի Հոռոմս⁶՝ ոչ ըստ դորա կարծեաց եւ խաւսիցն այդպէս են իրքն, քանզի սուտ է. այլ վասն զի զդպրութիւն գիտութեանս մերոյ եւ զիմաստ բանաւոր ուսմանց յաշխարհին Հոռոմոց ուսեալ եմ, եւ են իմ անդ ծանաւթք բազում եւ ուսումնակիցք. այլ եւ զկերպարան հանդերձիցս զոր ունիմք մեք՝ անտի⁷ գնեմք, վասն զի եւ ոչ յայլ աշխարհի գտանի սա ուրեք, բայց անդ՝ հարկաւորիմք անտի գնել զայս ըստ ժամանակին պիտոյից: 15 Այլ զհնազանդութիւն ծառայութեան՝ աւրէնք իսկ մեր պատուիրեն հատուցանել տերանց, զդիպողսն եւ զարժանաւորս»:

16 Եւ տարեալ զայս ամենայն բանս պատգամաւորին առ թագաւորն՝ իսկոյն ծանեալ թագաւորն, թէ ստոյգ⁸ եւ մտացէբար են խաւսք սրբոյն, եւ սուտ եւ առ քինաւորութեանն խաւսի Մաղխազ գնմանէն, զոր ինչ եւ ասէ: 17 Վասն զի եւ Աստուած ըստ հաճոյից սրբոյ առնն տայր լսել⁹ թագաւորին զխաւսս¹⁰ նորա. բայց զի մի՛ թեթեւացուցեալ զկարգ աւրինացն իւրոց երեւեցուցէ քրիստոնէից՝ լուեալ թողոյր զխաւսս Մաղխազին եւ չհարցանէր ինչ ծանունս: 18 Բայց յղէր առ երանելի կաթողիկոսն Գիւտ, թէ «Միհնչեւ ցայժմ քո զիշխանութիւնդ¹¹ առանց իմ հրամանի կալեալ է, եւ ծառայ մարդիկ են, որոց քեզ զայդպիսի մեծ գործ տուեալ է, եւ ոչ ինչ յինէն ունիս վստահութիւն: 19 Բայց այժմ եթէ զիմ կամս առնես, եւ զիմ աւրէնս ունիս եւ արեգական երկիր պագանես՝ զգործդ զայդ քեզ եւ քում ազգի եւ որում դու կամիս՝ պատըշրաւ տամ մինչեւ յաւիտեանս, եւ զքեզ պատուով այնպէս արձա-

1 Ատ. չիբ վերնոյն. ԲԳտ. լրացրել են զօրութեան չոգւոյն Սրբոյ
 2 Զ. նախ՝ յորմանէ, յետոյ՝ ան-ը բերած
 3 Զ. տեառն եւ աստուծոյ
 4 ՏՏ. Գիւտեայ
 5 ԶԱտ. զի են առ ձեզ սուտ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

6 ՏՏ. ի Հոռոմս. Գտ. լրացրել է երթեւեկի նորա (են)
 7 Զ. անդի
 8 Զ. ստոյգ
 9 ԶԱտ. մնայր լսել. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 10 Զ. զխոս
 11 ՏՏ. իշխանութիւնդ

կեմ ի Հայս, զի Հայոյ ուրուք ի մեր դրացս պատիւ եւ շքեղութիւն այնպիսի չիցէ գտեալ, որպէս դու գտանես: 20 Ապա թէ յամառեալ չհաւանիս կատարել զկամս իմ՝ զեպիսկոպոսութիւնդ ի բաց առնում ի քէն եւ ի գործոցդ ի բաց հանեմ¹, եւ դու անարգանաւք եւ թեթեւութեամբ երթաս ի տուն քո եւ յաշխարհն»:

21 Եւ երանելի այրն Աստուծոյ կաթողիկոսն Հայոց Գիւտ լցեալ զաւրութեամբ սուրբ Հոգւոյն՝ ասաց ցպատգամաբերն արքունի. «Կամէի թէ այդպիսի բանից պատասխանիս ես ինձէն առնէի առաջի թագաւորին. քանզի ոչ է հնար քեզ, եւ ոչ իշխես համարձակապէս պատմել թագաւորին լիով զամենայն լուեալսն ի բերանոյ իմմէ²»: 22 Եւ պատգամաւորին պատասխանի տուեալ ասէ ցսուրբն. «Համարձակութիւն տուեալ է³, ասէ, թագաւորաց՝ ասել զարդար լուրն ի մէջ երկուց կողմանց. զոր⁴ եւ լսեն պատգամաւորք, եւ չիշխեն եթէ չասեն»:

23 Եւ սուրբ այրն Աստուծոյ ետ պատասխանի եւ ասէ. «Ասա՛ ցթագաւորն, թէ յաղագս գործոյս, զոր ասես. թէ ցայժմ քո ի ծառայից եւ ոչ յինէն կալեալ գործակալութիւն՝ թէ ⁵դու կամ թէ ոք ի ծառայիցն քոց որ ետուն, եւ առնուք յինէն՝ ուրախ եմ եւ կամիմ. վասն զի յաշխարհատանջ հոգոյ եւ կարեաց ապրեալ՝ անձին պարապեմ եւ աղաւթից: 24 Իսկ յաղագս եպիսկոպոսական ձեռնադրութեանս որ ասես, թէ ի բաց առնում ի քէն՝ զայս երկնաւոր ձեռնադրութեան պատիւ առնուլ յինէն ոչ թագաւորք եւ ոչ յիշխանաց ոք, այլ մահ, ոչ իշխէ, քանզի եւ կարէ իսկ ոչ. եւ ոչ բնաւ երկնչիմ ի մահկանացու մարդոյ՝ տալ զպատիւս զայս ինձ⁶

եւ կամ առնուլ յինէն: 25 Բայց վասն աւրինացդ քոց որ ինձ ունել հրամայես, յաղագս որոյ եւ պատիւս եւ պարգեւս խոստանաս տալ ինձ՝ ոչ ուրուք է յերկրաւորացս պատիւ մեծ եւ իշխանութիւն հզաւր առաւել քան զքոյդ որ ունիս. բայց վասն անպիտան եւ գարշելի աւրինացդ քոց զոր ունիսդ՝ դու ինքնին գլխովին որ թագաւորդ ես, եւ ամենեքեան որ զայդ աւրէնս ունիք՝ մեռեալ համարեալ էք յաչս իմ, եւ ոչ կենդանիք. եւ զպատիւս քո եւ զփառս՝ անարգանս համարիմ եւ մանկուտոյ ծաղր եւ կատականս»:

26 Եւ լուեալ զայսպիսի բանս պատգամաւորին ի սրբոյ կաթողիկոսէն Հայոց Գիւտայ՝ ասէ ցերանելին. «Թէ արդարեւ ի վերայ դորին բանից պնդեալ կաս՝ ապա արդար ասէիր⁷, թէ չիշխես տանել զասացեալս իմ առ թագաւորն, եւ իրաւ ասէիր. զի ոչ ուրուք երբէք այդպիսի բանս ստամբակութեամբ յղեալ է առ այր թագաւոր. բայց տե՛ս, թէ հնար է փոխել զխաւսսդ⁸, ուշիմ լեր»:

27 Եւ սրբոյն պատասխանի արարեալ ասէր. «Տեսանե՛ս, զի դու ընդդիմանաս պատուիրանին Աստուծոյ, եւ չերկնչիս. վասն զի դուք ասէք, թէ որ ոք զհրաման⁹ թագաւորին լուծանէ՝ զԱստուած անարգէ. եւ դու ասացեր, թէ թագաւորաց աւրէնք են՝ չիշխել պատգամաւորի նուագեցուցանել բան մի ի բանից առաքողին եւ կամ առաւելուլ: 28 Արդ՝ ե՛րթ ասա՛ զոր լուար յինէն. քանզի ինձ ոչ է հնար խորհել այլ ինչ եւ կամ ասել»:

29 Եւ երթեալ պատգամաւորն առաջի թագաւորին՝ ասէ ցթագաւորն. «Ոչ իշխեմ ես զխաւսեցեալս առն յանդգնաբար երկրորդել առաջի ձեր, բայց եթէ ի ձէնջ հրաման առնում»:

30 Եւ հրամայեալ թագա-

1 ՏՏ. ի բաց առնեմ

2 Ձ. ի բերանոյ իմէ

3 Ձ. չի՞ք է

4 ԲԳտ. չի՞ք գոր

5 Ձ. դու եւ կամ թէ ոք... եւ առնուլն յինէն

6 Ձ. զպատիւս զայս ինչ

7 Ձ. նախ՝ արդարասէր էիր, ապա՝ նոյն գրչով ուղղած այսպէս

8 Ձ. գիտող

9 Ձ. գիրամանս

ւորին ասել համարձակապէս զամենայն լուեալսն առանց երկիւղի, եւ ի պատմել¹ այնուհետեւ մի ըստ միոջէ զամենայն բանս առն Աստուծոյ Գիւտայ, եւ լուեալ թագաւորին² զամենայն աներկիւղապէս խաւսեցեալսն³ Գիւտայ՝ ի զայրացումն սրտմտութեան գրգռեալ, կամեցաւ տալ հրաման խստութեամբ. եւ յանկարծակի⁴ դադարեցուցեալ զինքն՝ առ վայր մի լուեաց. եւ ապա սկսաւ խաւսել եւ ասէ. «Ձէ հնար. եթէ ոչ՝ կատարին⁵ կամք խնդրոյ նորա, զոր նայն կամի. եւ ոչ տամ համբուրել քրիստոնէից զկապանս նորա, եւ ոչ երկիր պագանել ոսկերաց նորա, որպէս սովորութիւնն: 31 Լուեալ է իմ զպաշտամանց նոցա, թէ չառնեն զայն պատիւ կենդանեաց, զոր այդպիսի մեռելոյ առնեն: 32 Բայց ասա՛ ցնա⁶, թէ այդմ պատուոյ չտամ քեզ պատահել, զոր դու ցասուցանելով զիս՝ գտանել կամիս յինէն: 33 Կա՛ց ուր եւ կամիս, բայց ի գործոյ կաթողիկոսութեանդ հեռի ես, եւ չէ քո»:

34 Եւ լուեալ զայս սրբոյ կաթողիկոսին Հայոց Գիւտայ՝ մասամբ միով ուրախացաւ, եւ միւսով եւս մասամբ տրտմեցաւ մինչեւ ի մահ. քանզի լուեալ, թէ ի գործոյն⁷ ի բաց եղեւ՝ ուրախացաւ, հանգչելով ի զբաւսանաց աշխարհիս. եւ լուեալ, թէ ոչ կապանաց ել հրաման ի թագաւորէն վասն նորա եւ ոչ մահու, որում ցանկանայր ի բազում ժամանակաց, տենչայր լինել արժանի՝ խռովեալ տրտմէր անմխիթար վասն չպատահելոյ ցանկալի եւ մեծ խնդրոյն, որում փափագեալն էր⁸ հասանել:

35 Կացեալ այնուհետեւ ի դրան ըստ իւրում կամելոյ սուրբ կաթողիկոսն Հայոց Գիւտ, բազում համարձակութեամբ պատուեալ, ոչ միայն ի քահանայիցն եւ ի քրիստոնէիցն, այլ եւ առաւել ի հեթանոսացն, որ իւրաքանչիւր ախտից գտանէին զբժշկութիւնն⁹ յաղաւթից սրբոյն. եւ այլք ի քրիստոնէիցն կողմանցն այնոցիկ ցանկանային ի սուրբ աջոյ առն Աստուծոյ գտանել ձեռնադրութիւն: 36 Յորոց զմասնս ձեռնադրէր յեպիսկոպոսութիւն, եւ զայս բազումս յաստիճան երիցութեան կարգէր: 37 Եւ այսպէս պատուեալ յամենեցունց՝ ուրախալից շքեղութեամբ հրաժարէր գնալ յաշխարհն Հայոց. աւրհնեալ զամենեսեան յանձն առնէր Աստուծոյ, յուղի անկեալ գնայր յաշխարհն Հայոց: 38 Եւ կեցեալ առաւելապէս պատուովք քան զառաջինն ի Հայս՝ հանգչէր երկայն ծերութեամբ, եւ եղեալ ի դիրս հարց իւրոց խաղաղութեամբ ի գեաւղն, որ կոչի Ողմսու գեաւղ, ի գաւառին Վանանդայ: 39 Եթող աւրհնութեամբ զամենայն ժողովուրդն սուրբ եկեղեցեացս Հայոց:

ԿԵ. Եկեալ ի դրանէ եւ Մաղխազն Գաղիչոյ, եւ ժողովեալք առ նա դասք ուրացողացն. որ թէպէտ եւ ուրախանային զառժամանակեայ թաղծալից ուրախութիւն կենցաղոյս՝ սակայն իբրեւ տեսանէին զՄամիկոնեանն Վահան այնպէս երեւելի յաճմունս¹⁰ բարւոյ համակեալ՝ ներկեալք¹¹ խամրէին եւ ծնկեալք թարչամէին: 2 Խնդրէին ի վերայ նորա հնարս պատճառանաց, որով զնա եւ զեղբարս նորա կորուսանել կարասցեն: 3 Տային զիտել մեծամեծաց դրանն, այլ էր ինչ որ եւ¹² թագաւորին, թէ ոչ է հնար սմա առանց ապստամբութեան կալ¹³ ի Հայս: 4 Յիչե-

1 SS. եւ պատմել
2 SS. քագաւորն
3 Ձ. խօսեցեալ
4 Գտ. խստութեամբ. յանկարծակի
5 Ատ. չէ հնար եթէ՝ ոչ կատարին. ԲԳտ. չէ հնար եթէ ոչ կատարին
6 ՁՏՏ. բայց ասաց նա
7 SS. եթէ ի գործոյն
8 SS. որում փափաքէր

9 SS. բժշկութիւն
10 Կամ ըստ Ձ. յերեւելի անմունս
11 Թերեւս՝ ներկեւեալք (Ն. Բ.)
12 SS. էր ինչ եւ որ
13 SS. կեալ. Ձ. նախ՝ կեալ, ապա՝ ե-ն քերած

ցուցանէին Արեաց եւ զնախնեացն նորա զմիոյ միոյ, թէ ո՛վ ի նոցանէ ոչ խռովեցոյց զԱրեաց աշխարհ եւ ոչ արար մեծամեծ վնասս եւ մահունս. արդ՝ երբ եւ է, ասեն, եւ սա¹ զնոյն խռովութիւնս յարուցանելոց է ի վերայ ձեր: 5 Որոց լուեալ զայս ամենայն բանս քսութեան ի ստէպն բանսարկուաց՝ կասկածէին ի համբաւոյն, եւ հայելով յառն յաջողակութիւն եւ յիմաստն՝ տրտմէին առ սէրն:

6 Տեսեալ այնուհետեւ Վահանայ զայնչափ յարուցմունս նախանձաւորացն ի վերայ նորա, թէ ոչ երբէք կասեալ լուեն ի չար նախանձալից խաւսիցն՝ չկարացեալ տանել հանապազաւրեայ բանսարկութեանն, երթեալ ի դուռն՝ տկարանայր ի հաւատն. եւ եկեալ ի Հայս, սակայն եւ այնպէս ինոլ զբերանս չարախաւսացն ոչ կարէր: 7 Զի որ ոք բան ուղիղ ի հրապարակի առաջի իշխանի չգիտէր խաւսել՝ զնա ատեալր. եւ որ ոք յորս կամ ի թիւրախ նետ չգիտէր ձգել՝ զնա պարտաւորէր. «Նստի, ասէին, եւ ամենեցուն ունչս առնէ»:⁸ 8 Եւ որ ոք անմտութեամբ զգործս արքունի չմարթէր գործել՝ ի նա բերէր զպատճառն. «Նա, ասէին, յառաջէ յամենայն ի գործս, եւ չտայ ինչ ումեք գործել կամ աւգտել»:⁹ 9 Վասն զի էր նորա գործակից², որում անուռն էր վրիւ, անանուռն ըստ ազգի եւ անփորձ իրի, որդի առն Ասորուոյ, բայց շատխաւսութեամբ եւ ընդվայրաբանութեամբ առաւելեալ նմանէր ազգի Ասորուոց. որոյ չմարթացեալ գործել զգործ արքունի՝ երթեալ լինէր ամբաստան զՎահանայ առաջի թագաւորին Պերոզի, ասելով, թէ «Ինձ ի գործ ոսկէհատին չետ ինչ մաւտ երթալ³. եւ իւր ժողովեալ զամենայն ոսկի աշխարհին՝ խորհի երթալ առ

կայսր եւ կամ յաշխարհն Հոնաց, եւ տուեալ զոսկին՝ կամի խնդրել գուռդ եւ ապստամբել»:

10 Եւ լուեալ զայս ամենայն բան ամբաստանութեան⁴ զինքենէ իմաստախորհին Վահանայ, առաւել փութանակի զբազմութիւն ոսկւոյն՝ հասանէր⁵ ի դուռն: 11 Եւ լուեալ թագաւորին Պերոզի զձեպով երթալն Վահանայ՝ զարմացեալ ասէր, թէ «Եկդ Վահանայ այդպէս երագ՝ շատ ընդդէմ է բանիցն Վրուայ, մանաւանդ թէ բերեալ եւս ինչ է»:⁶ 12 Եւ եղեալ յանդիման թագաւորին՝ տեղեկանայր ի նմանէ թագաւորն Պերոզ, թէ արդարեւ բերեալ ինչ է. եւ լուեալ ի Վահանայ⁶ զքանիաւնութիւն բազմութեան ոսկւոյն զոր բերեալ էր՝ եւ ուրախանայր յոյժ: 13 Ապա եւ յանդիման Վահանայ տայր ասել Վրուայ զբանսն, զոր ասէր զնմանէ յառաջագոյն: 14 Եւ լուեալ Վահանայ զամենայն ասացեալսն Վրուայ՝ ետ պատասխանի առաջի թագաւորին եւ ասէ. «Գիտեմ եւ ես զանիմաստութիւն անձին իմոյ, ըստ ցուցանելոյ զիս ձեզ Վրուայ. բայց սակայն այնքան կոյր չեմ, թէ զԱրեաց⁷ ոյժ եւ տեսանել անգամ չգիտեմ. որոյ ուժոյ զբազում ազգս ապստամբաց⁸ հարեալ է սաստիկ երկիւղիւ, եւ հնազանդեցուցեալ ընդ ձեռամբ իւրեանց ունին: 15 Իսկ ես, որ ապստամբելս կամիմ ըստ դորա ասելոյդ՝ դոյն իսկ ինքն⁹ գիտէ, զի մի ծառայ չգտանի իմ, որ ինձ խոհեբութիւն առնէ, եւ ոչ երկուց կամ երից պատանեաց իշխեմ տիրաբար, որ ինձ երկիւղիւ սպաս ունին. զնդի¹⁰ իմ ոյժ այդ է: 16 Բայց եթէ նեղ

1 ԲԳտ. ասեն, սա

2 ՁԱտ. էր նա գործակից. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

3 ՁԱտ. չետ ինձ մտն (Ձ. ի մտն) երթալ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

4 ՏՏ. ապստամբութեան

5 ՏՏ. եւ հասանէր

6 ՏՏ. զՎահանայ

7 Ձ. գարեաց-ի փոխարէն նախ՝ գարթեայց, ապա՝ յ-ն ջնջած

8 Ձ. ապստամբաց (երկրորդ ա-ի վրայ ջնջման նշանով)

9 ՏՏ. դոյն իսկ ինքն

10 Ձ. գնտի

ինչ էր ինձ ի ձէնջ, եւ ուրեք յաւտար երկիր գնալ եւ կորնչել կամէի, զայդչափ ոսկի այսր զի՞ բերէի, որ մինչեւ ցմահ իմ, թէեւ կարի շատ կէի՝ իմում անձինս, այլ եւ տասանց եւս ընդ իս, թոչակ շատ էր եւ բաւական. եւ զայլ ոք ոստիկան ձեր յիմ վերայ չէր կացուցեալ, որ թէ ինձ՛ ի հարկէ տայր բերել այսր զայդչափ բազմութիւն ոսկւոյ: 17 Բայց թէ վաստակել գիտեմ ձեզ՝ դուք կարող էք որ զիս թէ կամիք կեցուցանել, վաղվաղակի եւ առ ժամայն մեծացուցանել, որպէս եւ կամիք»:

18 Եւ լուեալ զայս թագաւորին Պերոզի եւ այլ աւագանւոյն զայնպիսի իմաստութեան² զխաւսս ի Վահանայ՝ ամենեքեան իրաւացուցին զխաւսսն Վահանայ քան զխաւսսն Վրուայ: 19 Եւ ելանէր Վահան արդարացեալ յատենէն, եւ որդի Ասորւոյն Վրիւ ելանէր ամաչեցեալ եւ արհամարհեալ: 20 Եւ հրաժարեալ Վահանայ ի դրանէ՝ մեծարանաւք եւ բազում շքեղութեամբ եկեալ հասանէր յաշխարհս Հայոց:

21 Եւ քանզի ոչ էր խաղաղութիւն մտաց նորա զամենայն աւր վասն վատ աւուան ուրացութեանն, զոր նման նահատակեալ հարցն իւրոց պատճառանաւք եւ ոչ ճշմարտութեամբ կրէր յինքեան, եւս առաւել ի գալն պայծառութեամբ ի դրանէ՝ տարակուսէր յանձն իւր, թէ մի՛ գուցէ պատրեալ ի փառս աշխարհիս՝ յամեալ մոռանայցէ զերկիւղ հանդերձելոյ աշխարհին, եւ վնասիցի: 22 Եւ այսպէս ցանկ մաշելով ի միտս իւր՝ ծանուցանէր առ Չերմ սիրողաց զիւրն հոգալ, եւ հնարս հայցէր եւ անդադար խնդրէր ի Փրկչէն Քրիստոսէ՝ շնորհել նմա ժամ բարի, ասելով ընդ միտս իւր, թէ «Միշտ ընդ քեզ³, տէր Աս-

տուած, ամենայն ինչ հնարաւոր է, եւ տկարանայ քեզ եւ ոչ ինչ. դու, տէր, ապաւէն իմ լեր. շնորհեա՛ ինձ ժամանակ դարձի խոստովանութեան, եւ ուսո՛՛ ինձ առնել զկամս քո, զի դու ես Աստուած իմ»:

ԿԶ. Եւ մինչդեռ Վահան յայսպիսի յուզմունս մտաց կայր տարակուսեալ՝ լինէր յանկարծակի խռովութիւն յուզմանց յաշխարհին Վրաց. Վախթանգ սպանանէր զբոլորն զանաւրէնն Վազգէն յամի քսաներորդի հինգերորդի Պերոզի արքայի: 2 Ձոր լուեալ Հայոց աշխարհիս մարդկան, յորոց բազումք այն ամ յԱղուանս էին, յապտամբ ամրականացն կռուի, որոց բովանդակին գաւրագլուխ էր Զարմիհր Հագարաուուխտ, եւ Հայոց աշխարհիս Ատրվչնասպ Յոզմանդեան էր մարզպան. իսկ քրիստոնեայ մարդիկն Հայոց, որ այն ամ անդ ի կռուին էին՝ հարեալք մաշէին առաւել եւս յարհամարհանաց եւ ի նախանձուէ ի յետին իշխանացն Հայոց, որք ուրացութեամբն գոռոզացեալ ամբարհաւածէին ի ժամանակին, քան թէ ի բռնութեանէ պարսիկ գաւրագլխացն գործոց: 3 Որք ի ժամանակին իբրեւ լուան զապտամբութիւնն Վրաց արքային՝ ցնծային ուրախալից սրտիւ: 4 Վասն զի գայր առ նոսա համբաւ, թէ Վրաց արքայ ասէ, թէ «Ես միում ումեք զկռիւ չտամ տեսանել, այլ այնչափ հանեմ Հոնս, որում ոչ կարիցեն հարկանել ի դիմի գաւրքն Պարսից»:

5 Զաւրացեալք յայնպիսի համբաւոց⁵ քրիստոսասէրքն՝ եւ անձանց ակն ունէին աւգտի եւ բարի այցելութիւն գտանել ի Բարձրելոյն. բայց երկնչէին, թէ մի՛ գուցէ առեալ զգունդն Հայոց գաւրագլխացն Պարսից՝ ընդ նոյն ի դուռն գումարիցեն:

6 Այլ Քրիստոս յայնպիսի կարծեացն գերծուցեալ զնոսա՝ գային ի Հայս. եւ ե-

1 ԲԳտ. որ քէ ինչ
2 Զ. իմաստարանութեան զխօսս. ԲԳտ. իմաստութեամբ
3 ԲԳտ. ուղղագրել են միշտ բեզ

4 Զ. ուսոյ
5 ՏՏ. համբաւոյ

կեալք ի գաւառն Շիրակայ, ի դաշտն, ուր բանակէր¹ մարգպանն Հայոց Ատրվշնասպ Յոզմանդեան, եւ առ նմին հազարապետն Հայոց Վեհվեհնամ. աստ խորհուրդ ի մէջ առեալ արանց ոմանց նախարարացն Հայոց, որք գտրտմելն եւ գտարակուսելն ի բազում ժամանակաց գիտէին զՄամիկոնէին Վահանայ յաղագս մոգութեանն անուան, եւ ասէին, թէ «Կարի պատեհ էր եւ մեզ եւ նմա ժամս այս փրկութեան. նմա՝ ապրել ի խղճէ մտացն իւրոց, եւ մեզ՝ գերծանել ի հանապազորդեայ կասկածանացն եւ յարածամ հարանացս, որոց ծառայեմքս ի հարկէ հեղձամղձուկս նախանձու: 7 Եւ արքայդ Վրաց Վախթանգ այրացի² է. ո՛ր գիտէ, եւ բազումողորմն Աստուած հայեսցի ի վտանգս մեր եւ աւգնեսցէ մեզ, եւ հանդերձ Վրաւք թերեւս կարող լինէաք առ սակաւ մի աշխատ առնել զՊարսիկս»: 8 Եւ խորհեալ այսպէս սակաւ ոմանց ի Հայ նախարարացն՝ լսելի լինէր խորհուրդն եւ յայլս ոմանս. եւ որպէս յԱստուծոյ առաջնորդութենէ՝ միաբանէին կամաւ եւ յաւժարութեամբ ամենեքեան որք լսէին զխորհեալսն:

9 Յայտնէին այնուհետեւ համարձակեալք ի գիշերի միում զբանս մտածութեանն իւրեանց Մամիկոնէին Վահանայ. որոյ իբրեւ լուեալ՝ ասէր ցամենեսեան. «Գիտեն ոմանք, թէպէտ եւ ոչ ամենեքեան³ որք էք ի խորհրդիս յայս, թէ ո՛րպէս վտանգեալ տագնապիմ յամենայն ժամու յաղագս սուտ անուանս, զոր ատելութեամբ կրեմ յանձին իմում. զի մերձեալ յերեկոյն՝ կասկածեմ ցառաւաւտն, եւ հասեալ յառաւաւտն՝ երկնչիմ ցերեկոյն, հայելով ի փութանակի եւ յանյայտ⁴ կենցաղոյս վախճան, որ երագահաս է եւ յան-

կարծակի, թէ գուցէ այսպիսի անուամբ գնալ յաշխարհէս. ապա կամէի եւ ընտրելաբոյն էր ինձ, թէ բնաւ եւ ծնեալ իսկ չէր զիս մաւր իմոյ յայս աշխարհս. եւ գտանել հնարս՝ գերծանել⁵ ինձ ի խղճէս որ նեղէն զիս՝ աղաչեմ զԱստուած անդադար: 10 Բայց միաբանել խորհրդոյդ զոր դուքդ խորհիք, եւ ասել ձեզ, թէ լաւ է իմաստդ եւ արարէք՝ ոչ կարեմ ասել եւ չիշխեմ. վասն զի զԱրեաց ոյժն⁶ եւ ստամբակութիւնն քաջ գիտեմ, եւ զՀոռոմոց զթուրութիւնն եւ զխաբէութիւնն. եւ զձեր ծանուցեալ է փորձիւ իմ, թէ ո՛րպէս հարանց մերոց ուխտեցին երդմամբ, եւ ստեցին: 11 Եւ վասն Վրաց արքայի եւ Հոնացդ զորս ասէք՝ Վիրք առանձին թեթեւ ինչ⁷ աշխարհ են եւ այրուծիով սակաւաւորք. բայց վասն Հոնաց ո՞ր գիտաց, հաւանի՞ն գալ թէ ոչ, որք չենն ի միջի եւ չերեւին: 12 Բայց քան զամենայն՝ եւս առաւել յանձանց երկերուք, վասն զի մարդիկ⁸ սուտք էք եւ անվստահք: 13 Բայց եթէ զիս հարցէք, եւ զբանն իմ առնէք եւ հաւանիք՝ թողէ՛ք ի բաց զբաներդ, եւ զԱստուած աղաչեցէք միայն՝ գտանել հնարս իրացդ, որում դիւրին է առնել զոր ինչ եւ կամի. այլ յընդունայն եւ յանպիտան խորհուրդս ձեր զիս մի՛ աշխատ առնէք»:

14 Եւ լուեալ զայս ամենայն բանս նախարարացն Հայոց ի Մամիկոնենէն Վահանայ՝ ետուն պատասխանի միաբանութեամբ եւ ասեն, թէ «Չամենայն զոր ասացերդ՝ լի ասացեր, որպէս վայել է քում իմաստութեանդ. ճշմարիտ ասացեր⁹ եւ արդար. բայց զյոյս՝ մեր ոչ ի Հոռոմս եղեալ է եւ ոչ ի Հոնս, բայց նախ յողորմութիւնն Աստուծոյ, բարեխաւսութեամբ

1 SS. բնակէր
2 SS. արեացի
3 ԲԳտ. ամենայնք
4 SS. անյայտ

5 SS. եւ գերծանել

6 SS. ուժն

7 ԲԳտ. քեթեւ ինձ

8 ՁԱտ. մարդիկ

9 Ձ. ճշմարիտ ասացեր-ի փոխանակ՝ նշտ, եւ վերեւից՝ ասէր (ը-ն քերուածով)

սրբոյն Գրիգորի, եւ ի մահ նախնեացն, որ նահատակութեամբ իւրեանց հաճոյ եղեն Փրկչին Քրիստոսի, եւ ապա ի մահ անձանց մերոց. քանզի լաւ համարիմք մի ժամ մեռանել, քան թէ գամենայն աւր գեկեղեցւոյ եւ գքրիստոնէութեան¹ զարհամարհանս տեսանել եւ գքակտումն»:

15 Եւ լուեալ զանուն մահուան Մամիկոնէին Վահանայ եւ քաջի եղբաւր նորա Վասակայ՝ քաջալերեալք զաւրացան, եւ լցեալք սուրբ Հոգւոյն շնորհիւ յորդորեցան: 16 Սկսաւ խաւսել Մամիկոնեանն Վահան եւ ասէ. «Դուք գիտէք, զի Վարդ իմ եղբայր ի դրանն է. եւ գիտեմ, թէ լուեալ է զխորհուրդս մեր Պարսկաց՝ կապեն զնա եւ վշտացուցանեն. բայց ի մահ յաւժար եմ քան թէ այսպէս կեալ ուրացութեամբ. եւ յա՛յդ բան² հաւանիմ ձեզ, որ ոք կարէք առնել: 17 Եւ ամենագիտին հայեցեալ ի դարձս իմ, եւ ծանուցեալ, թէ արդարեւ յամենայն սրտէ է իմ դարձիս կամք՝ արասցէ յիս նշան բարի եւ դարձուցէ առ իս զանձկալի³ եղբայրն իմ զՎարդ ողջ, եւ տացէ տեսանել զնա աչաց իմոց⁴ եւ ուրախանալ. եւ ապա կատարեցէ ի վերայ իմ զհաճոյսն իւր, որ ինչ թուիցի յաչս նորա»:

18 Եւ զայս ասացեալ՝ յառնեն ամենեքեան միաբանութեամբ, քրիստոնեայքն եւ ուրացեալքն, եւ յաղաւթս կացեալ խնդրեն զԱւետարանն սուրբ: 19 Եւ մատուցեալ յառաջ սրբոյ⁵ քահանային, որում անուն էր Աթիկ⁶, որ էր ընդ նոսա ի բանակին, այր բանիբուն բանիւ եւ խորհրդապահ սրտիւ, յերեւելի գեղջէն որ կոչի Բճնի, եւ բերեալ սուրբ Աւետարան՝ ողջունէին ամենեքեան, եւ եգեալ իւրաքանչիւր ուրուք

զձեռս ի վերայ՝ ասէին, թէ «Որ ոք խոստովանեսցի զհաւատս զայս, զոր Փրկիչն ամենեցուն եւ տէր Յիսուս Քրիստոս վարդապետեալ գրեաց ի սմա՝ եւ Որդի մարդոյ խոստովանեալ տարցի զնա⁷ առաջի Հաւր իւրոյ, ժառանգեցուցանել⁸ նմա գերկնից բարութիւնսն: 20 Եւ որ ոք խոտորեալ ուրասցի ի հաւատոյս յայսմանէ եւ նենգեալ ստեսցէ Աւետարանիս երդման՝ եւ Որդի մարդոյ ուրացեալ հանէ զնա ի խաւարն արտաքին, ուր լալ աչացն է եւ կրճել ատամանցն»:²¹ Եւ այսպէս երդուեալք ի գիշերին եւ հաստատեալք ի հաւատն Քրիստոսի եւ հրաժարեալք ի միմեանց՝ յիւրաքանչիւր վանս⁹ զնացին հանգչել:

Կէ. Մի ոմն անդէն եւ անդ ի նախարարացն հայոց, որում անուն էր Վարագ-չապուհ, ի տոհմէն Ամատունեաց, ելեալ ի խորհրդենէ միաբանութեանն, որպէս մերժեցաւ Յուդա ի գնդէն սուրբ առաքելոցն՝ զնաց ի նմին գիշերի եւ պատմեաց մարգպանին եւ այլոցն ամենեցուն զխորհուրդ միաբանութեանն, եւ գերդումն Աւետարանին, եւ զխաւսս ամենայն նախարարացն Հայոց: 2 Ձոր իբրեւ լսէր մարգպանն Ատրվշնասպն եւ այլ պարսիկ մարդիկն եւ ջոկք ուրացողացն Հայոց՝ սրտաբեկեալք զարհուրէին եւ անքունք լինէին զմացորդ մասն գիշերոյն¹⁰ յերկիւղէ: 3 Հասեալք ի ժամ առաւաւտուն՝ չուէին ի տեղւոյն եւ երթեալ բանակէին մաւտ ի պարիսպ բերդին, որ անուանեալ կոչի Անի. եւ առ աղէտի՝ խրատատուք¹¹ խաբէութեանն եւ մարգպանն կասկածանաւք կային զտիւն զայն անդէն, ծանուցանելով այլոցն ստուգիւ, թէ եւ վաղիւն անդէն լինին: 4 Եւ ի նմին գիշերի հեծեալք յիւրա-

1 ՏՏ. գրիստոնէից
2 ՁԱտ. ցայդ բան
3 Ձ. զգանձկալի
4 Ձ. աչաց իմոց զնա
5 Գտ. չի՛ք սրբոյ
6 ՏՏ. որում անուն Աթիկ

7 Ձ. տարցի զնոսա
8 Ձ. եւ ժառանգեցուցանել
9 Ձ. յիւրաքանչիւր վանս
10 Ձ. գիշերոյն
11 Ձ. խրատատուք

քանչիւր յերիվարս¹ մարգպանն եւ հագարապետն եւ որք ընդ նոսա միաբանք էին՝ փախստականք լինէին: ⁵ Զոր զգացեալ նախարարացն Հայոց՝ հետամուտ լինէին զկնի փախստէիցն. եւ վասն տեղեակ առաջնորդաւք փախչէին մարգպանն եւ հագարապետն, որ ընդ ուղղորդ տեղիս ճանապարհացն, այլ ընդ այլ եւ այլ տեղիս՝ զերծեալք անկանէին ի բերդն Արտաշատու. որոց ոչ կարէին հասանել նախարարքն Հայոց: ⁶ Բայց զգրաստ ամենայն Պարսկացն կասեալ ըմբռնէին ի ճանապարհին, եւ զՄախագն Գաղիչոյ ձերբակալ² արարին, ածէին ընդ ինքեանս. եւ հասեալք ի Դուին՝ երթեալ պաշարէին զբերդն Արտաշատու: ⁷ Իսկ մարգպանն եւ հագարապետն գաղտ ի գիշերի ելեալ ի բերդէն փախստեայ գնային ի կողմանս Ատրպատականի: ⁸ Եւ սեպուհ մի ուրծացի, որում անունն էր Վարազներսեհ³, որդի Կողթեկայ իշխանին Ուրծայ, որ էր յերդմանն ընդ նախարարսն Հայոց, նենգեալ ուխտին սրբոյ՝ երթեալ աւերէր զհաստանն Բռնավիթի, եւ առեալ զամենայն կարասի շահաստանին՝ դիմեալ ամրանայր ի բերդն որ անուանեալ կոչի Սագրայ բերդ, որ էր բերդ ամուր իշխանութեանն իւրեանց:

⁹ Իսկ ոմանք ի հայ նախարարացն ամբարշտելոցն խրատ տուեալ մարգպանին Հայոց Ատրվչնասպայ՝ ասէին, թէ «Թագաւորն Վրաց ապստամբեալ է եւ Հոն կամի հանել, բայց հանեալ⁴ չեւ եւս է. եւ դարձեալ՝ Հայոց առ կայսր զգնդէ յղեալ է, եւ դեռ չեւ եւս երեւի ի միջի. եւ ինքեանք չեւ եւս քաջ կազմեալ են, որպէս արժան է. եւ դու թէ այժմ փութով հասանես ի վերայ նոցա՝ դիւրով եւ թեթեւով

վճարես զգործ մի կարի մեծ, եւ լաւ անուն յանձն առեալ՝ պատիւս եւ շատ պարգեւս գտանեմք յարքայից արքայէ եւ դու եւ մեք: ¹⁰ Ապա թէ ծուլացեալ հեղգաս՝ երկնչիմք, մի՛ գուցէ զաւերացեալ անձամբ եւ կամ ուստեք աւգնականութիւն գտանելով՝ ոչ գիտեմք⁵, թէ ո՛րպէս պատահեալ իրացն աշխատիցիմք եւ զղջանայցեմք»:

¹¹ Եւ հաճոյ թուեցաւ⁶ բանն մարգպանին եւ ամենեցուն որ ընդ նմայն էին. եւ վաղվաղակի յԱտրպատականէ գունդ առեալ, եւ ի Կոպրեաց մարգպանէն, եւ զգունդն Կատչաց որ գայն տեղաւքն էին՝ գայր հասանէր յաշխարհն Հայոց, ի գետեզերն Երասխայ. կամեցան անցանել ի գեաւդն որ կոչի Նախճաւան, ի սահմանակցութեանն Սիւնեաց:

ԿԸ. Ազգ եղեւ առ տէրն Բագրատունեաց Սահակ, զոր Հայք եւ զաւերավարն Հայոց Վահան ի ժամանակին յայնմ մարգպան կարգէին Հայոց. ասպետն Սահակ՝ զմարգպանութիւնն, եւ Վահան՝ գտէրութիւնն Մամիկոնէից⁷ եւ զսպարապետութիւնն Հայոց. որք նախ հաստատապէս ի վերնոյն հրամանէ եւ ապա ի Հայոց ընկալան զգործակալութիւնն. առ որս եւ եկք Պարսից զնդին լսելի եղեն: ² Եւ տեսեալ դեռ եւս անկազմազոյն զպատրաստութիւն զաւրուն իւրեանց՝ խորհէին առ վայր մի յամուր տեղիս գաւառին Տայոց չուել: ³ Եւ դարձեալ զամենայաղթ աւգնութիւնն Աստուծոյ յիշելով՝ ասէին, թէ «Ոչ է յաղթութիւն ի բազումս եւ ի սակաւս⁸, այլ ի վերին կշռողութեան ձեռինն, եւ մանաւանդ մեր գործս, որ ամենեւեմք ի նորա աջողութիւնն⁹ հայի: ⁴ Արդ՝ պարտ է այլ ոչ ինչ¹⁰ խորհել բնաւ, բայց ստիպով

5 ՏՏ. գտանելով որպէս գիտեմք

6 Զ. թուեցեալ

7 Զ. այստէղ եւ յետոյ մեծ մասամբ՝ մամիկոնեցից

8 ԲԳտ. եւ ի սակաւ

9 ՏՏ. յաջողութիւնն

10 Զ. ոչինչ այլ

1 ՏՏ. երիվարս

2 Զ. ձերբակալ

3 Զ. վարազներսեհիս

4 Զ. քայց հանել

ընդդէմ նոցա գնալ, եւ զգաւրութիւն յաղթութեանն ի Փրկչէն բոլորեցունց հայցել»։ 5 Խորհչին եւ զայս եւս Աստուծոյ մտարկութեամբ, մնալ մարգպանին Սահակայ եւ սպարապետին Հայոց Վահանայ Մամիկոնենի եւ ոմանց յայլ նախարարացն անդէն յոստանին, ի քաջալերութիւն եւ ի բարի յոյս երթելոցն յառաջ, ի զարհուրումն եւ ի բեկումն սրտից կողման անաւրինացն։ 6 Եւ որք պատրաստեալք այնուհետեւ ի պատերազմն կազմեցան՝ Սիւնին Բաբգէն, զոր անուանեցին ի ժամուն իշխան տէրութեան Սիւնեաց, եւ ամենալաւ քաջ սեպուհն Մամիկոնէից Վասակ, եղբայր սպարապետին Վահանայ, եւ Գարջոյն¹ Մաղխազ², եւ երկոքեան որդիքն երանելոյ Կամսարականին Արշաւրայ, Ներսէս տէր Շիրակայ եւ Հրահատ նորին եղբայր, եւ երկու արք ի Գնունեաց տոհմէն, Ատոմ իշխանն Գնունեաց եւ եղբայր նորին Առաստոմ, եւ գունդ ընդ նոսա, որ էին թուով ընդ բնաւ չորեք հարիւր այր։

7 Եւ մտեալ նոցա յեկեղեցին՝ երկիր պագանէին տեառն Աստուծոյ եւ արարչին ամենայնի եւ զաւրացուցչի, եւ խնդրէին ի նմանէ առաքել աւգնականս ընդ նոսա զճգնութիւն սուրբ նահատակին Գրիգորի եւ զամենայն սրբոց եւ զարդիս նահատակելոց քրիստոսասիրացն Հայոց, եւ զգաւրութիւն սուրբ խաչին։ 8 Եւ Փրկչին Քրիստոսի զթացեալ մարդասիրապէս եւ հայեցեալ յարժանաւոր խնդրուածս նոցա՝ առաքէր ընդ նոսա աւգնականս զոր խնդրեցին ի նմանէ, եւ յուղարկէր խաղաղութեամբ։ 9 Երկիր պագանէին նախարարքն եւ ամենայն արք զաւրուեն որք ընդ նոսայն էին՝ եւ հրեշտակակրաւն սրբոյ կաթողիկոսին³ Յոհանայ, որոյ նպարակեալ յուղարկեաց զնոսա իւր ստոյգ եւ

արդար ոգւոյն աւրհնութեամբ ի գործ պատերազմին։

10 Եւ ապա հրաժարէին յասպետէն Սահակայ մարգպանէն եւ ի զաւրավարէն Հայոց Վահանայ Մամիկոնենէ եւ յայլ ընկերակցաց իւրեանց, որ անդէն յոստանին առ նոսա մնալոց էին. եւ գնացին ստիպով խնդալից յաւժարութեամբ։ 11 Եղեալ ի մտի՝ ասէին, թէ «Ո՛վ գիտէ, կարեմք հասանել ի հունն, ուր գունդքն Պարսից անցանել կամին. եւ դարձեալք յաներեւոյթ տեղւոջ ուրեք սպասեմք. եւ յորժամ գիտեմք, եթէ կէս գնդին անցեալ է ընդ գետն՝ անկանիմք ի վերայ անցելոցն, եւ թերեւս վնասել ինչ կարեմք. նոյնպէս եւ մնացելոցն ի նոցանէ դարձեալ դիւրով կարեմք լինել գամագիւտ»։

12 Եւ եկեալք ի գիւղն⁴ որ անուանի Վարազկերտ, լուան եթէ գունդքն Պարսից⁵ անցին ընդ գետն ամենեքեան, եւ են թուով եաւթն հազար։ 13 Եւ քաջ սեպուհն Մամիկոնէից Վասակ, քանզի առաջապահ էր այն աւր՝ գնայր յառաջ ի գեաւղն որ անուանի Կոռակք. թերեւս լինիցի ինչ հնար, ասէ, ջանամ առնուլ զգնդին Պարսից զհանգամանս, թէ ե՞ն ինչ եթէ ոչ։ 14 Եւ երթեալ ի Կոռակս յաւթ՝ յանկարծակի յառաւաւտուն ծագել հասեալ ի նոյն գեաւղ եւ մարգպանն պարսիկ Ատրվշնասպ՝ լսէր զՄամիկոնենէն Վասակայ, թէ անդ է։ 15 Եւ քաջ սեպուհն Մամիկոնէից Վասակայ գիտացեալ զԱտրվշնասպայ եւ զնոցանէն որ անդ էին՝ Հնարս⁶ փրկութեան քաջութեամբ խորհեցաւ, որով զգունդն իւր ապրեցուցանել կարասցէ ի ժամուն։ 16 Հրաման տայր երկուց երկուց զոյգ, եւ կամ երից եւ կամ եւս յոլովից, ընդ այլ եւ այլ անյայտ տեղիս եւ ընդ փողոցս ելանել ի շինէն, եւ զատ ի միմեանց

1 Ատ. գայրջոյլն
2 Ձ. մաղխազի
3 Ձ. կաթողիկոսին

4 Ձ. ի գեւղն
5 ՏՏ. գունդն Պարսից
6 ՏՏ. հնար

փութալ հասանել ի գեաւղն Վարազկերտ, ուր նախարարք եւ այրուծի Հայոց էին, եւ տայր գիտել նոցա: 17 Եւ ինքն քաջ սեպուհն Մամիկոնէից Վասակ պատրողական բանիւք բանդագողչացուցանէր պատգամաւորաւք զԱտրվչնասպ սսելով, թէ «Ես պատգամ ունիմ առ քեզ զՀայոց, զորս լուեալ քո եւ որք ընդ քեզ են՝ հաստատ հաճոյ համարիք եւ աւգուտ գայնպիսի լուր ե՛լ Արեաց տեառն ե՛լ Հայոց աշխարհիս»: 18 Եւ Ատրվչնասպայ լուեալ, թէպէտ եւ գաղտ ի միտս ուրախանայր, կարծեցեալ, թէ հաստատ նուաճումն գան՝ այլ սակայն առ նա խստագոյնս յղեալ սսէր, թէ «Աշխարհ մի ապստամբ առ իս զի՞նչ պատգամ յղեն»:

19 Եւ քաջի սեպհին Մամիկոնէից Վասակայ գիտացեալ զիւրոյ այրուծիոյն զերծեալք անվնասք, եւ թէ չիք ինչ կասկած այնուհետեւ՝ պատասխանի արարեալ եկելոցն յԱտրվչնասպայ՝ ասաց, թէ «Մեր ցայժմ ոչ վատ ինչ գործեալ է եւ արքունի իրաց վնաս արարեալ. բայց դու ինձ հրամայեա՛ ասել զպատգամն, եւ ձեր լուեալ՝ ապա հայեցարո՛ւք յարժանն, եւ ծաներո՛ւք զոր ինչ պարտ է առնել»: 20 Եւ արձակեալ զպատգամաւորսն¹, եւ ինքն հեծեալ յերիվարն՝ ասաց ցայլ Պարսիկսն որ կային անդ, թէ «Ես ծաղր առնելով ընդ ձեզ խաւսեցայ զբանսն առ պատգամաւորսն. այլ զիս ուրուք առ ձեզ պատգամ չէ յղեալ. բայց ես տեսանել զձեզ² եկի, թէ ո՛րպիսի ինչ էք. այլ դուք էք մարդիկ³ վատք եւ անպիտան, եւ եկեալ էք ի վատի խնդիր, եւ պատահէք չարի եւ կորնչիք»: 21 Ասացեալ այսպէս քաջի առն՝ գնաց ինքն ի բաց անհոգութեամբ եւ յաներկիւզս⁴: 22 Եւ եկեալ քաջն ի գունդն Հա-

յոց՝ պատմեաց նոցա, թէ գունդ բազում է, բայց յոլովք ի նոսա անպիտանք են եւ քերթաքաղ իշավարեան⁵:

23 Եւ լուեալ զայսպիսի բանս ի քաջ Մամիկոնեան սեպուհէն միաբանութեամբ արք զաւրուն Հայոց՝ խորհուրդ ի մէջ առեալ ասաց, թէ պարտ է զի ի⁶ դաշտէն ի լեռնակողմն փոխել. խորհելով միաբան⁷ գայս. «Զի եթէ հարեալք, ասէ, ի դիմի, աւգնականութեամբն Աստուծոյ զաւրեմք՝ այն աջող իսկ է եւ բարի. եւ եթէ այլազգ ինչ դիպի՝ պահպանութիւն է մեր ամրութիւն⁸ լեռնակողմանն եւ աւգուտ մեզ»: 24 Եւ եկեալ չուեալք բանակեցան ի գեաւղն Մասեաց, որում անուն էր Ակոռի:

ԿԹ. Եւ լուեալ, թէ առ վաղիւ գունդն Պարսից գայ ի վերայ նոցա ի պատերազմ՝ կանխեցին ըստ սովորութեան աւուրցն ի պաշտաւն զիշերոյն⁹. Եւ կատարեալ զաղաւթս առաւաւտուն՝ կազմէին եւ նոքա որ անդ էին՝ ընդդէմ նոցա ի պատերազմ: 2 Եւ բաժանեալ¹⁰ զչորեք հարիւրսն ի չորս առաջս՝ միջին վայրին կարգէին զաւրագլուխս ի ժամուն զիշխանն Սիւնեաց Բաբգէն եւ զքաջ սեպուհն Մամիկոնէից Վասակ, եւ ահեակ կողմանն¹¹ զԳարջոյն Մաղխագ¹², եւ կողմանն աջոյ զԳնունիսն երկոսին, զիշխանն Գնունեաց Ատոմ եւ զնորուն զեղբայրն զԱռաստոմ. եւ ընդ մէջ¹³ երկոցունց մասանցն զքաջն եւ զընտիրն զիշխանն Շիրակայ զՆերսէհն¹⁴ Կամսարական եւ զնորուն եղբայրն զՀրահատն պատրաստական յաւրինէին: 3 Զի

1 ՏՏ. գպատգամաւորն

2 ՏՏ. տեսանել ձեզ

3 Ատ. մարդիկի

4 ՏՏ. աներկիւզս

5 ՁԱտ. քերթաքաղի շաւարեան. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ. (ըստ Ն. Բ.)

6 Թերեսս՝ պարտ է մեզ ի...

7 Զ. ի լեռնակողմն... խորհելով մի բան

8 Զ. ամրութեան

9 Զ. զիշերոյն

10 Զ. բաժանել

11 ՏՏ. ահեակ կողմանն

12 Զ. մախագ

13 Զ. եւ ընդ մէջս

14 Զ. զՆերսէսն

ո՛ր կողմն տկարացի՝ ասեն, նոցա հասեալ փութով զաւրացուցեալ աւգնեսցեն, եւ յամենայն կողմանց ոյժ լինիցին. քանզի ամենեքեան վատահ էին ի յարսն՝ որպէս ի լաւս եւ յարդարս եւ յուխտապահս¹:

4 Եւ այսպէս յաւրինեալ զչորեք հարիւր² արսն, եւ տուեալ փառս Աստուծոյ՝ աղաղակէին միաբան ասելով. Աւգնեալ³ մեզ, Աստուած փրկիչ մեր, վասն փառաց անուան քո. մի՛ երբեք⁴ ասացեմ ի հեթանոսս, թէ ո՞ւր է Աստուած նոցա⁵: 5 Եւ ելեալ կային ճակատեալք ի վերայ բարձրավանդակի լանջակողմանցն յայտնաւորին: 6 Ձորոց այնքան զսակաւութիւնն Հայոց տեսեալ զաւրացն Պարսից՝ ոչ ինչ այլ կարծեցին, բայց եթէ կամաւ խելացնորեալ ի խնդիր մահու են եկեալք: 7 Եւ քաջ ի հեռաստանէ այրընտիր ի զաւրացն Պարսից յարձակեալք ի վերայ զաւրացն Հայոց՝ բազումք յեստէին վատածիոցն Պարսից, եւ քաջածիքն յառաջեալ հասանէին ի տեղի պատերազմին: 8 Յորս եւ ի ժամուն Մաղխազն Գարջոյ, առեալ զիւրեւ զհարիւրսն, նենգեալ ուխտի Աւետարանին՝ ի գունդն Պարսից անկանէր⁶. եւ մնային ջոկք ըստ հրամանին Աստուծոյ երեք հարիւրն Հայոց, ըստ ընտրութեան երեք հարիւրոցն ընդ Գէդէովնի: 9 Որք դիմեալք ի վերայ զաւրացն Պարսից, աւգնականութեամբ Բարձրելոյն յառաջեալ զընտիր ընտիր⁷ արս⁸ պատերազմին անդէն եւ անդ ի տեղւոջն դիտաւալ յերկիր կործանէին. եւ

զայլ բազմութիւն գնդին Պարսից ձորոց եւ առապար տեղեացն ցրուեալ վատնէին: 10 Անդ ի կողմանն քաջին Վասակայ սեպհին Մամիկոնէից եւ Սիւննոյն Բաբգենայ անկեալ սատակէր Ատրվշնասպն մարզպանն եւ այլ արք աւագ եւ նախարարք յուրացողացն Հայոց եւ այլ բազում Պարսիկք. նոյնպէս եւ ի կողմանն⁹ Ատոմայ եւ Առաստոմայ բազումք մեռանէին ի քաջ արանց: 11 Որ եւ զտէրն Սիւնեաց¹⁰ զԳրիհոն պահելով միւտում եւս չար ժամու՝ գերծեալ ապրեցուցանէր թշնամին¹¹ արդարութեան մազապուր¹² ի ձեռացն Ատոմայ եւ Առաստոմայ: 12 Բայց նախ զյառաջեալ այր ի գնդէն Պարսից՝ Հրահատ որդի Երանելոյ¹³ Կամսարականին Արշաւրայ հարեալ նիգակաւ սատակէր:

13 Եւ մինչդեռ նոքա այսպէս քաջալերեալք աջով հզաւրին գործամխեալք էին՝ առեալ Գարջոլայն Մախագու զգունդն Կատչաց հանդերձ եւ այլ ապստամբաւք Հայ որերով եւ այնու եւս գնդաւ որ ընդ իւրն էին, եւ յայլ կողմն կարթեալ ըստ աներեւոյթ ձորոցն խորութեան՝ հասեալ կայր զկնի ուխտապահ զաւրացն Հայոց ի կողմանէ. կարծեցեալ անմտադիւր գնոսա յայնմ պարապութենէ¹⁴ կոտորելոյ զթշնամիսն Աստուծոյ, կամէր ի թիկանց կուսէ անկանել ի վերայ զաւրացելոցն ի Քրիստոս, եւ տանել զյաղթութիւնն խաբէութեամբ եւ անուն մեծ ժառանգել: 14 Իսկ ուրումն¹⁵ յանկարծակի զձայն խողխողման զՀայ սպանանելոյ¹⁶ ի Կատչացն լուեալ՝ բողոք արկանէր առ արսն Կամսարականս. որոց ցասուցեալ

1 ԲԳտ. ի լաւս եւ յարդարսն յուխտապահսն. Ատ...եւ յուխտապահսն. 2. ի լաւս եւ յարդարս եւ յուխտապահսն
2 2. չորսհարիւր
3 2. օգնեալ
4 2. եւ մի երբեք
5 2. Աստուած նոցա-ից յետոյ՝ յամենայնի աւրինեալ է աստուած
6 2. Սաղմ. 29-10
7 2. անգամէր
8 2. զընդիր ընդիր
8 ՏՏ. զընտիր արս

9 2. նոյնպէս եւ կողմանն
10 ՏՏ. տէրն Սիւնեաց
11 ՏՏ. զթշնամիսն
12 ՏՏ. մազապուրծ
13 ՏՏ. երանելոյ
14 ԲԳտ. մտադիւր. թերեւս ուղղելի՝ անմտադիւր գնոսա՝ յանպարապութենէ...
15 2. որումն, առաջին ո-ի վերեւից աւելացրած՝ ւ
16 ԲԳտ. սպանելոյ

առնն՝ կամէին սպանանել զնա, թէ գուցէ մեր է, եւ դու խաբէութեամբ զմեծ իրս կորուսանես: 15 Եւ ապա հաստատեալ Ներսէհի ի լրտեսելն եղբաւրն իւրոյ Հրահատայ, եթէ գուցէն՝ թշնամեաց է՝ դիմեալ յարձակէին ի վերայ անչափ բազմութեան երկոքին եղբարքն սակաւ արամբք: 16 Անդ հասեալ հայրանման Կամսարականն Ներսէհ՝ զգաւրագլուխն Կատշաց, զայր հզաւր եւ զմարտիկ, հարեալ նիզակաւ անդէն ի տեղւոջն սատակէր, եւ զայլ ամենայն գուցէն արկեալ առաջի՝ բազում արանց դիակունս, առաւել քան զայլ մեռեալս պատերազմին՝ կործան յերկիր վարէին¹: 17 Եւ լինէր աւրն այն աւր նշանաւոր ուրախութեան հաւատացելոցն ի Քրիստոս, եւ աւր ամաւթոյ եւ կորանաց ամենայն ուրացելոցն ի Քրիստոսէ, եւ ճշմարտապէս կատարեալ հաստատէր բան մարգարէին որ ասէ, թէ Որոց Աստուած աւգնէ՝ մի զհագարս հալածէ, եւ երկուս զքիւրս շարժէ²:

18 Եւ տեսեալ այնպիսի փառաւորապէս վճարումն գործոյ թշնամւոյն արդարութեան սատանայի, եւ ի կոր կործանեալ, խորհեալ, թէ կարի անհնարին ամենայն ինչ ընդդէմ իմոց կամացս գործեցան, եւ արդ՝ յայլ ինչ² չեղէ ձեռնհաս եւ նկուն գտայ՝ գոնէ առ վայր մի տրտմեցուցանեմ զսիրտս քաջացն, որք դեռ եւս ոչ գիտեն զանցս աղէտիցս իմոց³ եւ զկործանման: 19 Եւ գտեալ իւր արս երկուս արբանեկեալս, զմին ի տոհմէն Գնթունեաց, որում անուն էր Վառգոշ, եւ զմիւսն⁴ ի տոհմէն Սահառունեաց, որում անուն էր Վասակ. եւ եկեալ արքն երկոքեան ի վաղիւն ձեպով ընդ ծագել առաւաւտուն՝ գոյժ աղա-

ղակի լսելի առնէին յականջս հայրապետին սրբոյ Յոհաննու եւ երկոցունց աւագ իշխանացն Հայոց, մարզպանին Սահակայ⁵ եւ Վահանայ Մամիկոնէի: 20 «Խառնեցան, ասեն, սաստկապէս կողմանքն⁶ երկոքեան ի պատերազմ,- որոց բնաւ եւ տեսեալ չէր զգործ⁷ պատերազմին,- եւ զաւրացաւ կողմն Պարսից, եւ ի պարտութիւն մատնեցաւ գուցէն Հայոց, ի փախուստ դարձան. եւ անկեալ զաւրաւորքն ի սուր թշնամեացն՝ մեռաւ քաջն Մամիկոնեան Վասակ եւ լաւ Սիւնին Բաբգէն եւ երկոքեան արքն անուանիք, տէրն Շիրակայ Ներսէհ, սիրելի եղբարքն իւրով հանդերձ Հրահատաւ: 21 Եւ արքն Գնունիք Ատոմ եւ Առաստոմ եւ այլ ամենայն զաւրքն Հայոց ի լանջակողմանս Ակոռայ տապաստ անկեալ դիակնացան⁸. եւ մեք միայն մնացաք ի գուժկացն Յոբայ⁹, եւ եկեալք պատմել ձեզ»:

22 Եւ չեւ եւս սփռեալ տարածանէր համբաւս այս ի Դուին¹⁰, զի մի՛ շատագոյն ուրախացի աղմկելով զքաղաքն չար դեւն՝ զայր հասանէր վաղվաղակի հրեշտակ աւետաւոր ի տոհմէն Գնունեաց, որում անուն էր Առաստոմ. ձայն բարձեալ գոչելով ասէր. «Յաղթեաց զաւրութիւն սուրբ խաչին, եւ միշտ յաղթէ»: 23 Տայր զրոյց եւ զսքանչելիսն Աստուծոյ, զոր արար սրբոցն¹² բարեխաւսութեամբ առ իւր սիրելիսն, եւ զչարաչար բեկումն եւ զամաւթն, զոր գտեալ ժառանգեցին փաղանդ ուրացողացն: 24 Եւ լուեալ զայս ձայն աւետեաց հայրապետին Հայոց Յոհաննու¹³

1 ՁԱտ. կործանէր յերկիր վարէին. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 2 ԲՕԲ. ԼԲ 30
 3 Ձ. այլ ինչ
 4 ՏՏ. աղէտիցս իմոյ
 5 ՏՏ. եւ միւսն

5 Ձ. մարգպանին սահակայ ունի լուսանցումն և նոր գրչով
 6 ՏՏ. կողմունիք
 7 ՁԱտ. գործ
 8 Ձ. դիակնացն
 9 Ձ. յովբայ
 10 Ձ. ի դրւին
 11 Ձ. լուսանցումն և նոր գլխի նշան՝ §
 12 ՏՏ. սրբոյն
 13 Ձ. յովհաննու

եւ աւագ իշխանացն, մարզպանին Սահակայ եւ սպարապետին Հայոց Վահանայ, եւ ամենայն նախարարացն Հայոց եւ ռամկացն՝ դիմեալք միաբանութեամբ ի տունն Աստուծոյ, որոյ հզար է գաւրութիւն իւր՝ գոհանային, երկիր պագանէին միայնոյ՝¹ ճշմարտին Աստուծոյ եւ անընդդիմակայ² հրամանի կամաց իւրոց: 25 Եւ երանելի կաթողիկոսն Հայոց Յոհան տայր սաղմոսել ի սաղմոսէն քսաներորդէ իններորդէ. Լուաւ ինձ տէր եւ ողորմեցաւ, եւ տէր եղիւ Յինձ աւգնական: 26 Դարձոյց գտուգ իմ յուրախութիւն. գերծ յինէն գփուրձ, եւ ինձ գգեցոյց գուրախութիւն: 27 Որպէս սաղմոս ասացեմ քեզ փառք իմ, եւ այլ մի՛ եւս գղջացայց, տէր Աստուած իմ, յաւիտեան խոստովան եղէց քեզ՝: 28 Եւ կատարեալ գպաշտաւանն՝ գատիկ ուրախութեան առնէին. նախ հոգալով գաղքատացն յագուսն նկատէին, եւ ապա ինքեանք ուրախանային ցնծալից ուրախութեամբ:

29 Եկեալ հասանէին եւ գաւրքն ի պատերազմէն, պատմելով զնորոգ Աստուծոյ գաւրութեանն⁴ յաղթութիւն, շնորհեալ նոցա զմեծ յաղթութեանն անուն, եւ զթշնամեացն տալ զխորտակման եւ գամալթոյ գվիճակն. եւ փառաւորելով գՔրիստոս՝ համբուրէին զմիմեանս ողջունիւ ուրախութեան, եւ անհոգ խաղաղութեան ի հանգիստ ձմերանւոյն⁵ մտանէին. հոգային առ գարունն գպատրաստութիւն պատերազմին:

Հ. Եւ դեսպան ստիպով առ թագաւորն Վրաց Վախթանգ առնէին, տալ նոցա Հոն ըստ բանի խոստմանցն իւրոց: 2 Եւ նա ժամավաճառ բանիւք երկայնէր գասացեալսն իւր. եւ ապա ուստեք ժողովէր

Հոնս երեք հարիւր եւ առաքէր ի Հայս. եւ չեւ եւս անցեալ ամիս մի ի ձմերանւոյն՝ փոյթ պատճառադրութեամբ անդրէն առ ինքն կոչէր: 3 Եւ մնայր աշխարհիս Հայոց գաւրութիւն աւգնութեան՝ Քրիստոս, յոր ապաւինեալն էին եւ յուսային. այլ ի մարդկանէ ոչ ոք էր որ աւգնէր նոցա:

4 Առաքէր գաւրավարն Հայոց Մամիկոնեանն Վահան յերեւելի եւ յականաւոր ազգն Արծրունեաց, եւ յազգս գաւառին Անձեւացեաց եւ Մոկաց, եւ առ ազատորեարն Ռըշտունեաց. տայր գիտել, եթէ ո՛րպէս⁶ յառաջնումն աւգնեաց Աստուած յուսացելոց իւրոց, եւ ասէր, թէ «Ձճմարիտ եւ գարդար աւրինացս մերոց գհաւատ եւ գքարողութիւն իւրաքանչիւր⁷ ոք ի ձէնջ քաջ գիտէք, եւ ոչ էք կարաւտ յումեքէ ուսանել, այլ եւ գտոչորումն իբրեւ գհնոց մոլորութեան մոգուցն տեսէք, թէ ո՛րպէս վառեալ այրեաց⁸ գամենեցուն ոգիս բաց ի սակաւուց: 5 Արդ՝ աւաղիկ եհաս ժամ արդար մշակին Քրիստոսի, որոյ առեալ գհեծանոցն սրբել գկալ իւր, եւ գցորեանն մաքրեալ՝ յերկնից շտեմարանս ժողովէ, եւ գյարդն անշէջ յաւիտենից հրոյն մատնէ յայրումն: 6 Եւ արդ՝ որ ոք կամի լինել ցորենահատ՝ ընծայեացէ գինքն Աստուծոյ, եւ կեցցէ. եւ որ ոք յետս ընկրկեալ յարգեսցի⁹՝ յաւիտենից եւ անանց գեհենին եղեալ լուցկիք այրեսցի¹⁰ եւ մի՛ շիջցի: 7 Եւ ես ոչ գոք բռնաբարելով քարչեմ յաւգուտ իւրաքանչիւր անձին, այլ յորդորելով յիշեցուցանեմ ամենեցուն գփրկութիւն եւ գկորուստ, որ դիպի յայցելութեան աւուրն: 8 Քանզի որ ոք խոստովանի գճշմարտութիւնն՝ փրկի

1 Ձ. միայնոյ
 2 ՏՏ. անընդդիմակ. Ձ. անընդդիմակաց
 3 Ձ. իմ օգնական... գտուք իմ... գփուրց
 * Սաղմ. ԻԹ 11-13
 4 Ձ. բգորութեանն (ը-ի վրայ ջնջման նշանով)
 5 ՏՏ. այստեղ եւ յետոյ՝ ամերանոյն

6 Ձ. եւ թէ ո՛րպէս
 7 ՁԱտ. եւ իւրաքանչիւր
 8 ՏՏ. առեալ այրեաց. Ձ. գտեալ այրեաց. այսպէս ըստ Գ. Տ.-Մ.
 9 Ձ. ընկղմեալ յարգեսցի
 10 Ձ. այրեսցէ

եւ գեհնէն, եւ որ ոք սայթաքեալ¹ մուրրի յուղղորդ ճանապարհէն՝ զանգիւտ կորուստն կորնչի: 9 Արդ՝ որ ոք հոգացեալ խնդրէ զգիւտ անձին եւ տենչի անմահ կենացն լինել ժառանգորդ՝ եկա՛յք խնդրել զվրէժ եկեղեցւոյ թշնամանաց, որով թշնամանեցաւ ի բազում ժամանակաց եւ ամաց յարհամարհող ուրացողացն: 10 Եւ որ ոք խորհիք² զմարմնոյ երկիւղ եւ ծառայել ցանկայք մուրրութեանն բարբաճմանցն՝ բնակեցէ՛ք ի խաւարի, չեղեալք արժանիք³ հայել յարդարութեան արեգակն Քրիստոս. այլ ինձ հոգողապէս բողոքոյս հատուցէ վարձս արդար⁴ վարձահատոյցն Քրիստոս⁵:

11 Եւ լուեալ զայս պատգամ չորեցունց գաւառաց նախարարացն, կէսքն փափաքեալք աջոյ կողմանն՝ գրոհ⁶ տուեալ ընթանային ի հաւտ ոչխարացն ժամանել. եւ այլք ընդ դասակա այծեաց ձախակողմեան հաղորդեալք՝ գնային անդարձութեամբ ի խաւարն արտաքին: 12 Ոմն յԱնձաւացեաց նախարարացն սեպուհ⁷, որում անուն էր Յոհան⁸, եւ միւս եւս Երուանդունի, Ներսէս անուն, միաբանեալ ի խնդիր բարի ցանկութեան, ընդ որս եւ հաւանեալ եւ այլ արք ճշմարտութեան նուիրիչք՝ գնային խառնել⁹ ի գունդն զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնենի: 13 Եւ մինչդեռ ժողովեալ գնային ի ճանապարհի, մերձեալք ի քաղաքագեաւղն¹⁰ որ կոչի Առեստ, ի ժամանակի քառասնորդացն պահոց, ի մեծի շաբաթու գատկին, յանկարծակի յանգգաս-

տից եկեալ հասանէին ի վերայ նոցա իշխանն Անձեւացեաց Սեւուկ անուն եւ իշխանն Մոկաց Յոհան անուն, բազում այրուծիով, ընդ առաւաւտուն ծագել¹¹: 14 Եւ սոցա զգացեալ¹² կէսքն զինեալք եւ կէսքն թէպէտ անպատրաստք էին, այլ աւգնութեամբն Բարձրելոյն քաջալերեալք՝ հարկանէին ի դիմի աներկիւղապէս. եւ նախ Ներսէս Երուանդունի¹³ յարձակէր ի վերայ իշխանին Մոկաց Յոհանայ, եւ հարեալ նիգակաւ, աւգնելով նմա եւ Անձեւացւոց սեպհին Յոհանայ՝ յերկիր կործանէին: 15 Որոյ ասացեալ էր երբեմն հպարտաբար պարծելով զԱնձեւացի սեպհէն Յոհանայ, թէ «Նմա, որպէս կովու, բայց թէ անուր եւեթ պիտի արկանել. այլ նա ումպիտոյ է յայլ իրս, յաւգուտ կամ ի վնաս»: 16 Եւ լուեալ պատասխանի յագգակցէն Յոհանայ, յիշխանէն Անձեւացեաց Սեւուկ, թէ «Ձանուրն ե՛ս բերեմ, բայց արկջիր դո՛ւ ի պարանոցն»: 17 Որ յաղազս ամբարտաւանութեան բանիցն, հարեալ կովուն եղջերբն չարաչար՝ ընկեաց յերկիր յերիվարէն եւ կոխեաց: 18 Եւ զայն տեսեալ զաւրացն բազմութեանն՝ ի փախուստ դառնային. զորոց զհետ եղեալ՝ գոմանս սպանանէին եւ զմնացեալսն փախտականս արարեալ ցրուէին աստ եւ անդր¹⁴: 19 Եւ անդէն յայտնապէս ճանաչեալ եւ փառաւորեալ զԱստուծոյ զաւրութիւնն, որ անկազմ սակաւութն զայնչափ բազմութիւն զաւրացն ցրուեաց, վեր ի վայր պատմեալ հնչէր լուր անկարծելի գործոյս այսորիկ յամենայն աշխարհիս Հայոց ահ հզաւրին Աստուծոյ:

20 Եկեալ այնուհետեւ սեպուհն Անձեւացւոցն¹⁵ Յոհան եւ Ներսէս Երուանդունի եւ արքն որ ընդ նոսա, յորոց ձեռն

1 Ձ. եւ որ սայթաքեալ
 2 ՏՏ. որք խորհիք
 3 ՏՏ. արժանի
 4 ՏՏ. չիք արդար
 5 Ձ. վարձահատոյցն աստուած
 6 Ձ. գոռ
 7 ՏՏ. ոմն յԱնձաւացի նախարարացն սեպուհ մի
 8 Ձ. յոհան
 9 Ձ. խառնիլ, ի-ն գրուած ֆերուածքի վրայ
 10 Ձ. ի ֆաղափախեղն

11 Ատ. ընդ առաւուտն ծագել
 12 ՏՏ. զգացեալք
 13 ՁԱտ. այստեղ եւ յետոյ՝ երուանդունի
 14 Ձ. անտր
 15 ՏՏ. Անձեւացոցն

արար Աստուած զնշանսն եւ զգաւրութիւնսն, եւ տեսեալ զնոսս սրբոյ կաթողիկոսին Յովհաննոս՝ տաւն ուրախութեան եւ պատարագս ընդունելիս մատուցանէին տեառն Աստուծոյ, որ շնորհեացն զյաղթութիւնն եւ բարձրացոյց զպարծանս եկեղեցւոյ միոյ՝ սրբոյ, եւ ողջունեալ զնոսս ուրախանային ի Քրիստոս:

ՀԱ. Եւ անցուցեալ զաւուրս դառնաշունչ ձմերայնւոյ ցրտոյն՝ հասանէին զարնանային² ժամանակի աւզոյն բարեխառնութեան. լսէին, թէ զաւր բազում խաղացեալ գայ ի Պարսից. եկեալ հասեալ են ի սահմանս Հերայ եւ Զարաւանդ գաւառի բազում զաւրագլուխք, որք էին այսորքիկ. Սուրէն պալհաւ, եւ Ատրնեքսեհ, փուշտիպանան³ սաղար, եւ Վին-ի-Խոռեան, եւ Ատրվշնասպն-ի-Տապեան⁴, եւ Գդիհոն Սիւնեաց տէր. եւ ի սոսա թէպէտ եւ ըստ գահոյ էր ոք ի վեր՝ այլ հրամանատու եւ աւագ զաւրուն՝ փուշտիպանան⁵ սաղար էր:

2 Փութացաւ եւ զաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան, առեալ ընդ իւր եւ զսուրբ հայրապետն Հայոց զտէր Յոհան, յուսալով յաղալթս առնն, թէ ամենայն ինչ ըստ նորա կամելոյ կատարի յԱստուծոյ. եւ զումարեալ զզաւրսն Հայոց՝ ճեպէր հարկանել նոցա⁶ 7ի դիմի անդէն զայն տեղեալք. «Թերեւս ոչ, ասէր, լիցի անցանել բազմութեանն Պարսից ի միջոց կողմն աշխարհիս Հայոց»: 3 Եւ առեալ ընդ իւր զնախարարսն եւ զազատս եւ զայլ ամենայն ռամիկն, որք կամաւոր խնդութեամբ

երթային ի գործ պատերազմին, եւ չուեալք ի Դունայ⁸ զաւրքն Հայոց՝ ըստ աւուրս աւթեւանացն երթեալ հասանէին ի գաւառն յԱրտազ, եւ մաւտեալք ի գունդն Պարսից՝ բանակէին ի գիւղ⁹ մի, որում անուն էր Ներսէհապատ:

4 Եւ սուրբ կաթողիկոսն Յոհան հրաման տայր ամենայն զնդին Հայոց՝ ջերմեռանդն խնդրով պարապել¹⁰ աղաւթից զգիշերն ողջոյն եւ խնդրել ի մարդասէր Փրկչէն՝ բարձր առնել զանուն իւր մեծ ի մէջ բազմութեան ժողովելոցն հեթանոսաց, տալ բաժին պարծանաց ծառայից իւրոց, եւ զմասն ամաւթոյ՝ ուրացողացն դասու:

5 Եւ այնպէս զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնեանի, սքանչելի ասպետաւն Սահակաւ¹¹ մարգպանաւ եւ ամենայն զաւրաւքն Հայոց, յորդոր սրտիւ խնդրելով յԱստուծոյ աւգնութիւն՝ կատարէին զսահմանեալ ժամս գիշերոյն¹². Եւ հասեալք ի լոյս առաւաւտուն՝ սուրբ կաթողիկոսն Հայոց Յոհան աւրհնէր զամենեւեան, քաջալերեցուցանելով ասէր. «Յուսացեալքն յԱստուած ոչ երբէք ամաչեցին. եւ ընտիր անաւթ սուրբ Հոգւոյն Պաւղոս¹³ գոչէ համարձակաձայն բարբառով եւ ասէ. Յոյս երբեք ոչ ամաչեցուցանէ, յորոց սիրտս¹⁴ սէրն Աստուծոյ սփռեալ է»: 6 Զաւրացարո՛ւք ի տէր եւ ի զաւրութիւն բազկի նորա, եւ կարող լինիք զամենայն նետս¹⁵ մուխս չարին շիջուցանել, գերեւելիս եւ զաներեւոյթս¹⁶: 7 Եւ մի՛ ոք ի բազմութիւն զաւրու անաւրինացն հայեցեալ

1 ԲԳտ. միոյ-ի մասին ունին ծնթ. «Թերեւս՝ մերոյ կամ իւրոյ»:
2 Ձ. ի գարնանային
3 ՏՏ. փուշտիպանացն. Ձ. փուշտիպանաւն
4 ՏՏ. Վինի-Խոռեան եւ Ատրվշնասպն-իտապեան. Ձ. վինի խոռեան եւ ատրվշնասպն իտապեան
5 ՏՏ. փուշտիպան. Ձ. այսպէս. վերջին ա-ն լուսանցում ուղղած՝ յ
6 ՏՏ. չիք նոցա
7 ՁՏՏ. Ի դիմի, եւ անդէն զայն տեղեոք բերես...

8 Ձ. միշտ դրւին, դրւնայ
9 Ձ. ի գետ
10 Ձ. պարապել (պատուով)
11 Ձ. սահակայ
12 Ձ. գիշերոյն
13 ՏՏ. չիք Պաւղոս
14 ՏՏ. սիրտ
15 Ձ. գնետս
16 ՏՏ. զաներեւոյթ
17 Ձ. մի. Եւ մի. Գ. 10. 16:

զարհուրիցի ինչ. վասն զի լինելով ընդ ձեզ Աստուած՝ բազմագոյնս զձեզ ցուցանէ նոցա, եւ շարժեալ իբրեւ զխուիւ ի սաստիկ հողմոյ, ցրուեալ ընդ երեսս դաշտացդ եւ բլրոց՝ վեր ի վայր կորուսանէ: 8 Արդ՝ աւրհնեսցէ զձեզ աջ հզաւրին եւ զաւրացուցէ զձեզ, առաջնորդեսցէ եւ յաղթող արասցէ. նմա փառք եւ Որդւոյ իւրում եւ սուրբ Հոգւոյն յամենայն յաւիտեանս. ամէն»:

9 Եւ ասացեալ ամենեցուն զամէնն՝ պատրաստեցան ի պատերազմն. եւ զինեալ գունդքն Հայոց ընդդէմ թշնամեացն՝ լինէր եւ երանելին Յոհան յաղաւթս: 10 Սկսանէր այնուհետեւ զաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան յաւրինել ըստ պատշաճի իւրաքանչիւր կողմն ճակատուն: 11 Զմիջոց կողմնն բազում այրուծիովն տայր ի ձեռն լաւի առն Սահակայ մարզպանին ասպետի. եւ ի կողման աջոյ թեւին կարգէր զԲաշղ Վահեւունի զԲաբգէնն Սիւնի եւ զԱտոմն Գնունի եւ զՓապակն Պալունի, իւրաքանչիւր այրուծիով եւ այլ եւս յաւելուածով. եւ յահեկէ կողմանէ հանդերձ ուխտասէր Կամսարականաւքն եւ իւր սիրելի եղբարբքն, Վահանաւ, Ներսէհիւ եւ Հրահատաւ. եւ ընդ աջմէ՛ իւրաքանչիւր այրուծիով զնդացն՝ կազմէր զինքն: 12 Պատրաստէր եւ զայլ արս աւագս ընտիրս այրուծիով հանդերձ եւ Վրենաւ Վանանդացւով². առ որս եւ առաքէր զՊապ Արտակունեաց, զայր ոստանիկ, զորդի Բաբոցի, ասել ցիւրաքանչիւր կողմանց³ աւագս, թէ «Ձնչանս հզաւրագոյն արանց, զոր յառաջագոյն տեղեակ եմք զարանց Պարսկաց եւ զԿատչաց եւ զգնդին Սիւնեաց՝ տեսանեմ զի դէպ ի մեզ դիմեալ գան. արդ՝ դուք մեղմով երթայք, եւ ուշադրեալ հայեցարո՛ւք ի մեզ. թող

մեզ նախ լինի յարձակել. եւ եթէ շնորհիւն Քրիստոսի մեք զմեր կողմնն շարժեալ⁴ փախուցանեմք՝ ապա այլ կողմանքն մեր եւ ձեր առաջի ոչ կարեն կալ»:

13 Եւ Պապայ տարեալ զպատգամն սպարապետին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի առ իւրաքանչիւր աւագս կողմանցն, թէպէտ եւ կամէին ըստ հրամանի զաւրավարին առնել, այլ ստիպով հասեալ գունդն Պարսից իւրաքանչիւր թեւ կողմանցն՝ ոչ տային պարապել, այլ դղրդեալ⁵ զկողմն աջոյ, ուր Բաշղն Վահեւունի էր՝ փախուցանէին: 14 Եւ տէր Սահակ⁶ ասպետ յարձակեալ նիզակաւ ի վերայ փուշտիպանաց սաղարի՝ վրիպեցին ի միմեանց⁷ զնիզական երկոքեան, եւ մաւտեալ առ միմեանս երիվարացն՝ բուռն հարեալ զմիմեանց հերաց եւ կռուէին: 15 Եւ տեսեալ զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնեանի, թէ աղմկեցան զաւրքն Հայոց եւ տկարացան առաջի թշնամեաց, ձայն արարեալ առ Վրէն Վանանդացի՝ «Յառաջեա՛, ասէ, ի վերայ թշնամեացն եւ ձեռն ի գործ արա պատերազմել»: 16 Եւ նորա զարհուրեալ՝ ասաց, եթէ «Ոչ եմ կարող. յիս ինչ ապաստան յայսմ ժամու դու մի՛ լինիր»: 17 Եւ զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի զաւրացեալ սրտիւ, եւ նշանաւ խաչին կնքեալ զինքն՝ հանդերձ Կամսարականաւքն երկոքումբք յարձակէին ի վերայ հասելոց սոցա թշնամեացն. եւ ոչ ինչ բնաւ տուեալ⁸ կալ առաջի, այլ շարժեալ սաստկապէս⁹ զկողմն իւրեանց՝ ի փախուստ դարձուցանէին. եւ առեալ զթեւն զայն՝ արկանէին զմիւս եւս թեւովն զմիջոցի կողմանն. եւ արկեալ առաջի զկող-

1 Ձ. ընդ յաջմէ

2 ՏՏ. Վանանդացով

3 ՏՏ. չի՞ կողմանց

4 Ձ. շարժել

5 Ձ. դղրդեալ

6 ՁԱտ. գտէր սահակ

7 Ձ. միմեանց (չի՞ ի)

8 ՏՏ. տեսեալ. Ձ. տրեալ, ը-ի վերեւից գրուած՝ ե

9 Ձ. սաստիկապէս

մանցն երկոցունց զգունդսն՝ անթիւ բազմութիւն արանց քաջաց ի փոքր լանջակողմանն դիւթաւալ յերկիր կործանէին եւ սաստիկ արեանց հանէին ճապաղիս¹: 18 Բայց միայն Վինն խոռեան երկուք եւս այլ² զաւրաւոր նիզակակցաւք զաւրու³ դարձեալ ընդդէմ խիզախէր. ուր անդէն⁴ առ նմին քաջ զաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան սատակէր հզաւրեղապէս. եւ զԱտրվչնասպն Տապեան տէրն Շիրակայ ներսեհն Կամսարական, եւ այլքն ամենեքեան իւրաքանչիւր զբազում արս քաջս ընկեցեալ⁵ յերկիր կործանէին: 19 Եւ հայեցեալ յայն՝ գունդն Բարչղի եւ այլ փախստէիցն Հայոց, եւ տեսեալ, թէ բեկաւոյժ զաւրու գնդին Պարսից, եւ երթան փախստական առաջի գնդին զաւրավարին Հայոց Վահանայ՝ ոգի առեալ զաւրանային. եւ դարձեալք անդրէն եւ գկնի հալածչացն եղեալք՝ զբազումս սպանանէին, եւ զբազումս արկեալ առաջի՝ հալածականս առնէին: 20 Եւ լինէր առաւելագոյն թիւ կոտորելոցն ի գնդէն Պարսից, քան թէ գերծելոցն փախստէիցն. վասն զի շատ եւս լինէր համար մեռելոցն ի տեղիս տեղիս վիրաւորացն, քան թէ կոտորելոցն ի գնդէն Պարսից անդէն ի տեղւոջն պատերազմի:

21 Եւ դարձեալ գունդն Հայոց բարի անուամբ եւ բազում փառաւք, լաւ աւարաւ եւ սաստիկ ընչիւք առ պատուական կաթողիկոսն Հայոց Յոհան ի բանակն, փառաւորելով եւ ակրհնելով գտուիչն այնպիսի յաղթութեան զՔրիստոս. որոյ ընդ առաջ ելեալ յաղթող գնդին՝ ցնծալից սրտիւ ակրհնէր գնոսա ակրհնութեամբ բազմաւ, եւ զուարճացեալ ոգւով զաւրու-

թեան⁶ սուրբն, եւ ասէր ցամենեսեան. «Ուրախ եմ յոյժ, եւ բանիւ վճարել զխնդութիւնս սրտի ոչ կարեմ: 22 Բայց եւս առաւել զուարճացեալ բերկրիմ, տեսանելով զԱստուած հաշտ ընդ ձեզ. քանզի յաղթութիւնս խնդացուցանէ զիս, այլ եւս առաւել բերկրիմ՝ զՔրիստոս տեսանելով գործակից ձեզ, որ ետ ձեզ՝ յաղթել, եւ ամաչեցոյց զհակառակորդս արդարութեան: 23 Եւ Աստուած որ զաւրացոյցն զձեզ այժմ՝ նա զաւրացուցէ զձեզ հանապազ, եւ եղեալ ընդ ձեզ՝ մի՛ թողցէ զձեզ մինչեւ ի սպառ»:

ՀԲ. Եւ մինչդեռ զաւրացեալք ցնծալից սրտիւք դարձեալք գային ի գործոյ պատերազմին, զոր վճարեալ եհան ի գլուխ ազդեցութիւն վերնոյն ըստ կամաց հայրապետին սրբոյն Յոհաննու⁷ եւ ամենայն զաւրացն Հայոց՝ երկրորդ⁸ ուրախութիւն մեծ եւ լուր անկարծակի աւետեաց տարածեալ քարոզէր ընդ ամենայն բանակն Հայոց: 2 Եւ եկն Վարդ ողջ, գերծեալ ի կապանացն զաւրութեամբն Աստուծոյ, եղբայր զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի. եւ լցեալ յայսպիսի աւետաւոր համբաւով ընդհանուր⁹ աշխարհս Հայոց՝ ¹⁰գրոհ տուեալ փութայր ամենայն ոք ի մեծ այցելութիւնն, զոր արար Աստուած աշխարհիս Հայոց. յորոց բազումք առ խնդին¹¹, իբրեւ տեսանէին գանհաւատալի տեսիլն՝ յերկուացեալք կերպարան եւ ոչ ճշմարտութիւն զիրան կարծէին: 3 Բայց յիշելով զԱստուծոյ զաւրութեանն¹² գանընդդիմակայ սքանչելիս՝ փառս միայն եւ երկրպագութիւն¹³

1 Ձ. նաղպախիս
2 Ատ. երկուս այլ. ԲԳտ. երկու այլ
3 Ձ. գորաւ
4 ԲԳտ. ձնթ. մէջ ուղղագրում են գոր անդէն
5 Ձ. ընկեցեալս

6 ՏՏ. գորութեամբ
7 Ձ. յովհաննու
8 Ձ. երրորդ. Ատ. երրորդ
9 Ձ. ընթանուր
10 Ձ. գոռի... զվեծ
11 Ձ. առ խնդիր
12 Ձ. գորութեանն
13 ՏՏ. երկրպագութիւնս

մատուցանէին ամենահարին, որոյ կամելութեան եւ հրամանի ամենայն դժուարինք եւ անհնարինքն դիւրինք են եւ հնարաւորք. յիշելով զցողադարձութիւն հնոցին ի Բաբելոնի¹, եւ զսառնաչէն պարիսպն եգիպտական Կարմիր ծովուն, զդառնալն ընդ կրունկն Յորդանանու, եւ զանկմունսն Երիքովի պարսպացն՝ աղաղակաւ: ⁴ Այս ամենայն յիշմունք հաւատացեալ խորհրդոց դրուատիս միայն գովութեան ընդունելի աղաւթիւք մատուցանել յաւժարեցուցանէին ամենահարին. որ առաւելագոյնս² քան առ սուրբ³ առաքեալն Պետրոս արար զզաւրութիւնսն. վասն զի զնա անձամբ միայն հանեալ հրեշտակին՝ արձակեաց զերծանել, յաճումն քարոզութեան կենաց. իսկ զայրն Մամիկոնեան⁴ զՎարդ ոչ միայն լոկ անձամբ, այլ եւ ծառայիւք, դրամբ եւ կազմածով, յամուր տեղեաց շահաստանին, ի բարձրաբերձ⁵ պարսպացն եւ յասպարափակ⁶ բազմութենէ պահապանացն, ընկալեալ իբրեւ զարծուի ի թեւս իւր եւ ընդ բազում անցուցեալ աւթեւանս՝ ածեալ հասուցանէր խաղաղութեամբ ի յերկիրս Հայոց:

⁵ Յայնժամ ծանուցեալ յիշէին ուխտակիցք, արք աստուածասէրք, զերզումն Մամիկոնէին Վահանայ,- զընդունելութիւն Աստուծոյ դարձին նորա եւ վկայութեան եւ հաւատոց,- զոր ասաց յաւուր միաբանութեան առաջի սրբոյ Աւետարանին. «Թէ արգարեւ, ասէ, ծանուցեալ Աստուծոյ զբազմաժամանակեայ զթախանձ եւ զփղձկումն սրտի իմոյ, զոր հառաչէի յողոց⁷ հանելով ի մոլորութեանն, եւ ըն-

կալաւ զպտուղ շրթանց խոստովանութեան իմոյ, եւ հաճոյ եղեւ ամենագիտին խորհուրդս իմ եւ ուխտ՝ ապա ըստ իւրում զաւրեղ տէրութեանն արարեալ յիս նշան⁸ բարի՝ տացէ ինձ մերձ ընդ մերձ տեսանել ինձ զեղբայրն իմ զՎարդ եւ ուրախանալ»:⁶ Եւ էր այնուհետեւ լսել յամենայն եկեղեցիս Հայաստանեայց⁹ աշխարհիս, ի վկայարանս սրբոց, ի տաւնս եւ ի ժողովմունս¹⁰ միաբանութեան, ի բերանոյ քահանայից եւ միաբան ամենայն ժողովրդոց, յարանց եւ ի կանանց առ հասարակ, թէ Զի՞նչ բարի, կամ զի՞նչ վայելուչ, այլ բնակել եղբարց ի միասին¹¹: ⁷ Եւ առ սաստկապէս բեկումն թշնամեացն եւ բարձրանալ սրբոյ եկեղեցոյ՝ ասէին սաղմոսելով. նոքա խափանեցան եւ անկան, մեք յարեաք եւ ուղիղօք եղաք¹². եւ ամենայն եղջիր¹³ մեղաւորաց փշրեցան, եւ բարձր եղեւ եղջիր արդարոյն¹⁴: ⁸ Եւ շնորհակալութեամբ գովութիւն ի մէջ առեալ ասէին. Այլ մեք ժողովուրդք եւ խաշն արաւտի բո, խոստովան եղիցուք առ քեզ յաւիտեան. ազգէ յազգ պատմեցուք զաւրեմութիւնս բո¹⁵:

ՀԳ. Իսկ յետ աւուրց ինչ բազմաց¹³ անցելոց, տեսեալ իմաստախնդիր մարդոց եւ հանճարեղ անձանց զպսակումն քաջ սեպհին Մամիկոնէից զսրբոյն Վասակայ, զեղբաւր զաւրավարին Հայոց Վահանայ՝ անդէն եւ անդ ծանեան, թէ վասն զի մերձ ուրեմն էր կատարումն սրբոյն. որ եւ խնդրեաց յԱստուծոյ սուրբն Վասակ՝ տե-

1 Ձ. ի բաբելոնի. ՏՏ. ի Բաբելոնի
 2 Գտ. ոք առաւելագոյնս
 3 ՏՏ. քան գուրք
 4 Ձ. զմամիկոնեան
 5 ԲԳտ. եւ բարձրաբերձ
 6 Ձ. պարսպացն յասպարափակ
 7 ՏՏ. յողոց

8 ԲԳտ. յիս այս նշան
 9 Ձ. հայաստանեաց
 10 Գտ. ի տունս ի ժողովմունս
 11 Սաղմ. ՃԼԲ 1
 12 ՏՏ. եղեաք
 13 Սաղմ. ԺԹ 9
 14 Ձ. եղջերք... եղջեր
 15 Սաղմ. ՀԳ 11
 16 Սաղմ. ՀԼ 13
 17 Թերեւս՝ ոչ բազմաց

սանել ի մարմնի զեկս անձկալի եղբաւրն իւրոյ Վարդայ, եւ ապա զաւր ըղձի խնդրոյ իւրոյ ըմբռնել ցնծալով: 2 Եւ ամենահազաւրն Աստուած եղեւ փութով կատարիչ խնդրոյ սրբոյն իւրոյ, ոչ ինչ յերկարեալ յապաղեաց զկամս առնն, այլ վաղվաղակի եւ ճեպով ընկալեալ զխնդիրն, եւ ածեալ զեղբայրն զՎարդ եւ ցուցեալ նմա եւ ամենեցուն՝ եթող ողջամբ առ մնացեալ կենդանի ծառայսն իւր, եւ զսուրբ վկայն իւր զՎասակ փոխեալ առ ինքն՝ պսակեալ բնակեցոյց յարքայութեան խորանսն, ընդ հրեշտակս յերկինս¹:

3 Գային հասանէին այնուհետեւ ի Ծաղկէտոն. եւ կամեցեալք առ վայր մի հանգչել ի ջերմկին որ կոչի Վարշակի՝ գայր հասանէր դեսպան ի թագաւորէն Վրաց Վախթանգայ², թէ «Գունդ սաստիկ եհաս յերկիրս Վրաց, եւ իմ տեսեալ, թէ ոչ եմ կարող կալ առաջի՝ խոյս տուեալ ի լեւրինս Հայոց, մաւտ ի սահմանակցութեանն Վրաց՝ մնամ ձեզ»: 4 Եւ նամակ ունէր տուեալ ի լեւրինս Հայոց, մաւտ ի սահմանակցութեանն Վրաց՝ մնամ ձեզ»: 5 Եւ նամակ ունէր գրեալ ի Վախթանգայ խաբէութեամբ, թէ «Հոն գնդի հրաման ետու գալ, եւ չեւ եւս հասին. բայց մինչ դուք գայք՝ հասանեն, եւ այնուհետեւ դուք եւ մեք եւ Հոնք գնոսա կորուսանեմք: 6 Բայց թուի ինձ, թէ յորժամ Հոն հասանէ, մեզ բնաւ եւ աշխատել ինչ ոչ հասանէ. նոքա իսկ վճարեն զգործն. զի անչափ բազմութեան հրաման ետու գալ»:

7 Եւ զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի եւ ամենայն աւագ տանուտերացն եւ սեպհացն Հայոց, վասն զի երդումն էր³ Աւետարանաւ եւ խաչիւ ընդ թագաւորին Վրաց Վախթանգայ՝ յարու-

ցեալ վաղվաղակի եւ անյապաղ ամենայն զաւրքն Հայոց առ արքայն Վրաց հասանէին, եւ բանակեալք առ վայր մի ի գաւառին Կանգարաց դադարէին: 8 Ուր պատրողական բանիւք խաբէութեան թարթափեցուցանէր թագաւորն Վրաց Վախթանգ զմիտս զաւրավարին Հայոց⁴ Վահանայ Մամիկոնէի եւ զայլ աւագ տանուտերացն Հայոց. մերթ ասելով, թէ «Միհրանայ գձեր եկի⁵ լուեալ՝ խոյս ետ ի սահմանաց Վրաց, եւ յԱղուանս փախեաւ առ երկիւղի. եւ դարձեալ՝ թէ⁶ «Զերկուս աւուրս՝ եւ գունդք Հոնաց հասանեն». եւ անցեալ երկու աւուրք ժամադիր խաբէութեանն՝ ապա յերրորդ եւ ի չորրորդ աւր ձգէր զպատճառադրութիւնն, եւ յետ այնորիկ յայլ ի վեց եւ յեաւթն աւր: 9 Դարձեալ լրտեսս տայր արձակել արս ի գնդէն Վրաց եւ Հայոց. որք իջեալ ի տեղիս ինչ դաշտացն՝ տայր երեւեցուցանել լոյսս կրակաց բազմաց եւ կոճեղս ծառոց զինեալս այրանմանս, ըստ խաբէութեան Մակեդոնացւոյ⁷ Աղէկսանդրի⁸: 10 Դարձեալ ասէր. «Ոչ գայ գունդն Հոնաց առ մեզ ի լեւրինսս, այլ ասեն, թէ աստ ի դաշտիս անձ ցոյց մեզ զՀայս, եւ ամենայն բանից քոց հաւատամք, զոր քո խաւսեալ է ընդ մեզ եւ երդուեալ. եւ այնուհետեւ զոր ինչ եւ հրամայես առնուլ մեզ՝ զամենայն կատարեմք. ապա թէ ոչ՝ չհաւատամք, թէ Հայք ընդ քեզ միաբան են. բայց թէ արդարեւ գայս տեսանեմք՝ այնուհետեւ զՊարսիկս ի մեզ թողէք, եւ ձեզ փոյթ մի՛ լիցի: 11 Արդ՝ թէ դուք ի դաշտն չիջանէք, եւ Հոն գունդքն, վասն ինձ չհաւատալոյ, ի վեր ի յաշխարհէն չչարժին ուրեք, եւ Միհրան դառնայ եւ զՎիրս աւերէ՝ ինձ ձեր եկք զի՞նչ աւգուտ է»:

1 Ձ. ի յերկինս
2 ՏՏ. խտն՝ Վախթանկ եւ Վախթանգ. Ձ. միշտ այսպէս
3 Ձ. յերդումն էր

4 ՏՏ. չիք Հայոց
5 Ձ. եկտ
6 Ձ. եւ դարձեալ եթէ
7 Ձ. մակեդովնացւոյ
8 ԲԳտ. Ալէքսանդրի

12 Եւ Հայոց գուռնդն, վասն զի ուխտադիր էր ընդ թագաւորին Վրաց՝ զոր ինչ գամ մի ասէր ստոյգ¹ կամ սուտ՝ ջանային վասն Աւետարանին երկիրդի գամենայն կատարել: 13 Զի թէպէտ եւ տաւթ էր ժամանակն, հարկաւորեցան իջանել ի դաշտն ձարմանայնու: 14 Եւ յիշխանացն Հայոց ոմանք ոչ յաջող համարէին զէջս գնդին Հայոց ի Վիրս. զոր թէպէտ եւ բազում անգամ ասացին՝ չհաւատացեալ բանի ասողացն² լռեցին:

15 Եւ իջեալ գուռնդն Հայոց ի Վիրս եւ բանակեալք յառաջագրեալ տեղիսն, եւ չեւ եւս անցեալ աւուրք³ երեք կամ չորք՝ գայր հասանէր Միհրան եւ բանակէր դէմ յանդիման բանակին Հայոց, մաւտ ի բանակն յայնկոյս գետոյն, զոր Կուր գետն անուանեն. եւ բանակն Հայոց չուեալ յայ տեղի հեռագոյն ի բանակէն Պարսից, եւ առնէին զիւրեանց աւթեւանին տեղին: 16 Եւ բազմաց ի գնդէն Հայոց ի գիշերին յայնմիկ, մոռացեալ զերկիրդ ուխտին Աստուծոյ, եւ զահաւոր երդումն Աւետարանին առ ոտն հարեալ՝ պատգամագնացութեամբ գաղտ խաւսեցան ընդ իւրաքանչիւր ոք սիրելիս գաւրացն Պարսից, թէ «Մեր ի բռնութենէ գաւրավարիս Հայոց Վահանայ եւ ոչ սրտի կամաւ անկեալ եմք յիրս յայս, արք թուով. բայց միտք մեր եւ խորհուրդք առ ձեզ են. եւ գիտեմք, եթէ ի ձերմէ ծառայութենէ չեմք ելանելոց, այլ վատ անձանց մերոց որսացեալ աճեցուցաք ցայժմ զվնասս ի մեզ: 17 Բայց արդ՝ եթէ չյիշիցէք զայս բանս մեր երբէք, եւ առնիցէք մեզ թողութիւն՝ դուք իշխեցէք: 18 Այլ մեր վաղիւն, յորժամ ի կռուոյն տեղին գամք՝ զմեր անձինս եւ զբազումս եւ այլս ընդ մեզ փախուցանեմք ի

գնդէս»: 19 Եւ ընկալեալ երգմամբ ուխտի Պարսկացն՝ հաստատեցին զբանսն:

20 Եւ հասեալ ի վաղիւն ի տեղի պատերազմին՝ խաւսէր եւ յայն ժամու արքայն Վրաց ընդ գաւրավարին Հայոց Վահանայ եւ ընդ այլ աւագ տանուտեարս եւ ընդ սեպուհս Հայոց եւ ասէ. «Լաւ եղեւ մեզ կռուելս այսաւր ընդ գաւրս Պարսից. քանզի մեր իսկ բաւական եմք սոցա, եւ չկարեն կալ առաջի. բայց թէ այսաւր եւս հեղգացեալ էր մեր՝ գալոց էին Հոնք եւ գանուռն յաղթութեանն եւ զաւգուտ աւարիս նոքա տանելոց էին»: 21 Եւ մինչեւ ցայն ժամ եւս յերկարեալ խաբէր պատիր բանիւք:

ՀԳ. Ապա սրտմտեալ ընդ սուտ եւ անպիտան խաւսս արքային Վրաց գաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան, ծանուցեալ եւ զթուլութիւն գնդին Հայոց, զոր տեսանէր լքեալս եւ մեղկեալս եւ ոչ ինչ բնաւ նմանս այլոց ժամանակաց փութոյն եւ յաւժարութեան, սակայն զգուռնդն գաւրացն կազմէր Մամիկոնեանն Վահան ըստ աւրինի ճակատուն պատրաստութեան. եւ տուեալ զկողմն աջոյ ի ձեռս Բարչղի⁴ Վահեւուհու եւ Սատոնի Գաբեղինի⁵, եւ զողմնն ահեակ տայր Վախթանգայ արքային Վրաց, եւ զմիջոյ կողմնն կազմէր զինքն երեքուամբ⁶ արամբքն որդուովք երանելոյն⁷ Արշաւրայ, եւ երանելեալ տերամբն Գնունեաց. եւ զերանելին ասպետն Սահակ եւ զՍիւնին Բաբգէն ընդ մէջ իւր եւ Բարչղի կացուցանէր:

2 Եւ մինչ չեւ դիմեալք ի կռիւն, այլ կային ճակատեալք երկոքեան կողմանքն⁸ դէմ ընդդէմ միմեանց, Պարսից եւ Հայոց, եւ որ գնահատակութեան պսակն ընդու-

1 Ձ. ստոյգ

2 ՁԱտ. րան ասողացն. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

3 ՏՏ. աւուրս

4 ԲԳտ. Բարչղի. Ձ. քաղի, վերելից՝ ր

5 Գտ. գաբեղեմի

6 Ձ. երեմուժ

7 ՏՏ. երանելոյն

8 ՏՏ. կողմուհի

նեւոց էին յաւուրն՝ եցոյց վերին զաւրու-
թիւնն հայեցող աչաւք մտացն. եւ յառաջ
քան զկատարումն՝ յայտնապէս անծա-
ծուկ¹ զահագնափոխութիւն երեսացն ի
մահականացու բնական տեսչութենէս² ի
լուսափայլութիւն վերին զաւրութեանցն
կերպարանի³, եւ մանաւանդ զքաջութիւնն
առնն զՎասակայ Մամիկոնէի, զեղբար
զաւրավարին Հայոց Վահանայ. որոյ փա-
ռաւորեալ երեսքն լուսով փառացն Աս-
տուծոյ, մինչեւ բազումք յընկերակցացն
որք նիզակակիցք⁴ սրբոյն էին՝ հայել յե-
րեսսն⁵ փայլակնացայտ, ըստ փառաւորե-
լոյ երեսացն մեծի մարգարէին Մովսէսի,
ոչ հանդարտէին⁶: 3 Զոր եւ իւր իսկ եղ-
բարն մեծի զաւրավարին Հայոց Վահա-
նայ տեսեալ եւ մեծապէս զարհուրեալ՝
անդէն եւ անդ գիտաց, թէ սա յինէն եւ ի
զազրալի կենցաղոյս այսաւր առաւ եւ փո-
խեցաւ յայն բանակ զուարթնոցն, որոյ
բանակի զաւրացն տեսիլ եւ կերպարան
այս է:

4 Եւ յարձակեալք ի վերայ միմեանց
Հայք եւ Պարսիկք, թէպէտ եւ զաւրավարն
Հայոց Վահան երիւք Կամսարական եղ-
բարք հարեալ ի դիմի իւրոյ թշնամւոյն
կողմանն, դիր եւ տար արարեալ դարձու-
ցանէին ի փախուստ, մինչեւ տարեալ ան-
ցուցանէին զբազումս ի զաւրացն Պարսից
յայնկոյս Կուրն գետոյն⁷, եւ զբազումս ի
զաւրացն Պարսից յերեւելի⁸ արանց զաւ-
րուն կոտորէին քաջաբար: 5 Անդ քաջի
սեպհին⁹ Մամիկոնէից Վասակայ հարեալ
նիզակաւ ուժեղապէս զայր ոմն հզար ի
զնդէն Պարսից յերկիր կործանէր. որ եւ

բեկանէր նիզակն իւր յանկարծակի. եւ
քաջին Մամիկոնենի Վասակայ ելեալ ի
խնդիր այլում նիզակի եւ գտեալ՝ դառ-
նայր անդրէն փութանակի ուրախալից:
6 Եւ պատահեալ նմա Կամսարականին
Ներսէհի տեառն Շիրակայ, որոյ եւ նորա
բեկեալ նիզակն՝ ի խնդիր էր այլում նի-
զակի. եւ քաջի Մամիկոնենին Վասակայ
ձայն ի վերայ եղեալ ասէր. «Փութա՛, Ներ-
սէհ, գտանել նիզակ, եւ դարձի՛ր ե՛կ ա-
րագ. քանզի ոչ երբէք կարեմք գտանել
ժամ սքանչելի¹⁰ այսպիսի վաճառու, ուր
մահ զանմահութիւն եւ առժամանակեայս
զյաւիտենականն եւ ապականացուս զա-
նապականելի կեանսն. վաղվաղեա՛, քանզի
չեմք կալոց անմահք. գուցէ վրիպեալ յա-
նուանի եւ ի փառաւորեալ կատարմանէս՝
անանուն եւ անպիտան մահուամբ ելանի-
ցեմք ի կենցաղոյս»: 7 Եւ զայս լուր ի
սրբոյ առնէն Վասակայ Մամիկոնենէ՝ հա-
ւաստի երդմամբ պատմէր մեզ բազում
անգամ ինքն տէրն Շիրակայ Ներսէհ Կա-
մսարականն:

8 Եւ մինչդեռ զաւրավարն Հայոց
Մամիկոնեանն Վահան այսպէս մրցէր
հանդերձ երանելի եղբարքն Վասակաւ եւ
երկուքումք¹¹ որդւովքն Կամսարականին
Արշաւրայ՝ յանկարծակի փախուցեալք առ
հասարակ սրանային գունդքն ամենայն
Հայոց եւ Վրաց. որոց բազումք ի նենգա-
ւորացն աղաղակէին առ միմեանս անհան-
գիստ, թէ «Փախեան Հայք, անձնապուրք
լերուք»: 9 Եւ վասն զի ոչ ըստ փութոյ եւ
յորդոր խնդրոյ շնորհէր¹² ի ժամուն վիճակ
մարտիրոսութեան ի վերին զուգակչուող
աջոյ ամենագիտին, ըստ ծածուկ եւ ան-
քնին¹³ իւրոյ կանխատեսութեանն՝ քաջի
զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկո-

1 Ձ. անծուկ
2 Ձ. տեղնչութեանէս
3 Ձ. կերպարան
4 ՏՏ. նիզակակից
5 ՏՏ. յերեսսն
6 Թերեւս՝ ոչ հանդարտէին
7 Ձ. գետուոյն
8 ՏՏ. երեւելի
9 ՏՏ. սեպուհին

10 Ձ. գոհանչելի
11 Ձ. երկուքումք
12 Ձ. նախ՝ շնորհէր, այսպէս թերած եւ ուղղած՝ շնոր-
հիւր. ՏՏ. շնորհիւր
13 Ատ. անքնին

նէի եւ այլոց ընդ նմա ուխտապահ ընկերացն, որ ախորժեղով տենչէին¹ բաժակի մարտիրոսութեանն, եւ չգտան արժանիք, դարձուցեալ այնուհետեւ զերասականս երիվարացն՝ գնային եւ նոքա զհետ փախստէիցն Հայոց: 10 Եւ զաւերավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի եկեալ պատահէր Բաբգենայ Սիւնուոյ, անկելոյ ի զաւերացն Պարսից կարէվէր. զոր հեծուցեալ ի վերայ իւրոյ նժուգի եւ հանեալ ի պատերազմէն ապրեցուցանէր: 11 Բայց որք ընտրութեանն ցանկացողք եղեն եւ արժանիք ընդ սրբոյ ասպետի Սահակայ եւ ընդ սրբոյ քաջին Վասակայ Մամիկոնենի, եւ կատարեցան յաւուրն՝ եւ անուանքն են այսոքիկ...²

12 Իսկ զաւերքն ամենայն Հայոց, ընդ որս եւ անպիտան զաւերքն Վրաց, հանդերձ թագաւորաւն իւրեանց Վախթանգաւ, վատնեալք ցրուէին. զորոց³ զկնի հետամուտ եղեալ գունդքն Պարսից՝ զբազումս կոտորէին, եւ բազումք յայլ եւ այլ տեղիս զերծեալ ապրէին:

13 Բայց զՀրահատն Կամսարական, սաստկապէս վազս առեալ երիվարին իւրոյ՝ ընկենոյր, եւ հասեալ Պարսկացն, մինչդեռ էր հետիոտս՝ կալեալ անէին առ Միհրան. զոր տեսեալ Միհրանայ՝ մեծապէս ուրախացաւ: 14 Պատուհասէր զնա բանիւք խստութեան, եւ կապեալ⁴ տայր պահել զգուշութեամբ. եւ ուր երթայր յաշխարհիս Հայոց՝ ընդ իւր շրջեցուցանէր: 15 Ընդ որս կալան եւ սեպուհ մի⁵ Սիւնի, որում անուն էր Յազդ, եւ զայլս ումանս ի Վրաց աշխարհէն:

ՀԵ. Իսկ զաւերավարն Հայոց Վահան⁶ Մամիկոնեան երթայր առ վայր մի յամրագոյն տեղիսն Տայոց, ուր եւ սինլքորք փախստէիցն Հայոց առ նա ժողովէին եւ այլք յաւագ նախարարացն⁷ Հայոց. այլ Կամսարականքն երկոքեան ընդ նմա իսկ էին միշտ, եւ անքակ ի նմանէ եւ միաբան: 2 Զորոց զհետ եկեալ Միհրան գնդաւ իւրով եւ ջանայր կամ սպանանել պատերազմաւ, եւ կամ ունել հնարիւք, եւ կամ հաւանեցուցանել եւ նուաճել:

3 Եւ էր բանակ սաստկութեան զաւրուն Արեաց ի գեաւղն որ անուանի Դու, ի սահմանակցութեան Պարսից եւ Հոռոմոց⁸. եւ զաւերավարն Հայոց Մամիկոնեանն Վահան մերձ ի նա իբրեւ երկուք հրասախաւք, ի գեաւղ մի որ կոչի Միհրանիւն, արամբք որպէս թէ հարիւրովք եւ թերեւս սակաւուք եւ կամ յոլովիւք: 4 Եւ Միհրան այնչափ հազարաւքն առ նա բանակեալ էր մաւտ, եւ տեղին ուր զաւերավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան էր՝ յիշխանութեանն Պարսից թագաւորին էր: 5 Եւ այնչափ սաստկապէս զեղեալ էր Աստուծոյ զմեծ շնորհ զաւրութեան իւրոյ ի վերայ քաջի առն Վահանայ Մամիկոնէի, զի ի մէջ այնչափ բազմութեան գնդի եւ ի զաւրաւոր քաջորերոյ՝ դողացեալ սարսեալ կայր Միհրան գնդաւն, փակեալ ընդ երկիւղագին ահիւ վերնոյն, եւ չիշխէր դիմել ի վերայ եւ սպանանել զորս կամէր⁹, եւ հալածել եւ կորուսանել¹⁰ զմնացեալ փախստեայսն. այլ բանիւ ողորջանաց պատգամաւորէր ընդ նմա հանապազաւր ի խաղաղութիւն, ասելով, թէ «Մի՛ կորնչիր, եւ յարքայից արքայի¹¹ ի ծառայութեանէ

1 Բտ. տեղիցն. Գտ. տեղիցն

2 «Ոչ միայն անուանին պակասին, այլ եւ դէպք մահու Սահակայ ասպետի եւ նորին իսկ Վասակայ մամիկոնենի» (ծնթ. ԲԳտ.)

3 Զ. գորոյ

4 Զ. նախ՝ կապեալ, ապա՝ վերջին ա-ն բերած

5 ԶԱտ. ընդ որս եւ կալան սեպուհ մի

6 Զ. գորավարին (ի-ն յետոյ աւելացրած) հայոց վահանայ

7 ՏՏ. այլ ի նախարարացն

8 Ատ. հոռոմոց. Զ. հոռոմոց

9 ՏՏ. գոր կամէր

10 Զ. կորուսել

11 Զ. յարքայից արքայէ

մի՛ ելաներ, եւ զաշխարհս Հայոց մի՛ տար ի վատնումն. ի հնազանդութիւն եկ թագաւորին, եւ ես միջնորդ լինիմ. քանզի վասն իւրոյ բարերարութեան սիրէ զիս, եւ բանից իմոց լսէ. եւ ես աղաչեմ զթագաւորն, եւ հաշտեցուցանեմ ընդ քեզ, եւ ինչ որ արժան է տալ քեզ՝ ջանամ զի տայ»:

6 Եւ սպարապետին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի պատասխանի արարեալ ասէր ցՄիհրան, եթէ «Արեաց տէր որ լինի՝ արդար աչաւք պիտի նայել յամենայն մարդ իբրեւ զթագաւոր, եւ արդարապէս տեսանել եւ արդարապէս լսել, ըստ արժանի թագաւորի: 7 Բայց այր թագաւոր, որ ուղիղ աչաւք չհայի ի ծառայս եւ ուղիղ լսողութեամբ չլսէ ուրուք զբանս, այլ համակ ըստ իշխանութեան վարի, եւ ոչ ըստ արժանի իրաւանց քննութեան, այլ առաւել եւս որ կարի դժնդակագոյն է եւ աշխարհի կորստեան՝ պատճառ, եւ հանապազ զայն առնէ, եւ կամի տեսանել այլոյ աչաւք եւ լսել այլոյ ականջաւք՝ ծանր է ծառայութիւնն այն եւ դառն, եւ վտանգ՝ որում ոչ ոք կարէ կալ առաջի: 8 Վասն զի տէր, որ յիւր ի ծառայից զլաւ եւ զվատթար չգիտէ ընտրել, եւ ըստ արժանի իւրաքանչիւր ումեք մատակարարել զպիտոյսն ոչ կամի՝ այնպիսին լաւ ծառայի տէր դժուարաւ կարէ լինել: 9 Արդ՝ Հայոց աշխարհս սրպիսի մեծ եւ պիտոյի աշխարհ է. եւ արդ ցոյց ինձ այր մի յայսպիսի աշխարհի, որ թէ առաւելաւ թագաւորութեամբ արժանաւորապէս հասեալ է ի տանուտէրութիւն². այլ որեար աւազակ եւ անպիտան, հացկատակք եւ վատտոհմիկ³, որ գան զայնպիսի մեծ թագաւորութիւն խաբեն, եւ ընդ կրակի փառս գնեն⁴ եւ տէրութիւն. եւ ի ձէնջ ըստ կողմն ելեալ սակաւ մի՝ մի-

զեն ի կրակն, եւ յանթեղ⁵ զաղբ իւրեանց արկանեն, եւ զվաճառականն եւ զվաճառն ի միասին թշնամանեն: 10 Եւ այլ լաւութիւն եւ քաջութիւն եւ միտք եւ զիտութիւն, որով աշխարհ չիւնի եւ միջի լինի՝ այն չխնդրի եւ արհամարհեալ է. այլ անպիտան եւ վատտոհմակ մարդկան պատրուցութիւնն ի մէջ անցեալ յարգի, եւ դուք առ ճանաչողս⁷ ունիք զձեզ: 11 Լուեալ է քո, որ Միհրանդ ես, եւ ամենայն Պարսից՝ զբանս զայս յԱրեաց տեսունէն ի Պերոզէ⁸ առաջի ամենեցունց յատենի, թէ «Այր վատ եւ գունդ անպիտան Ասորի է. բայց քան զԱսորի այր՝ Հայ մարդ շատ վատթար է եւ անպիտան»: 12 Եւ ո՞չ արդեաւք լաւ էր մահ քան զայն լուր յայնպիսի թագաւորէ: 13 Եւ արդ՝ իմ երկուս կոխուս արարեալ է ընդ Արի մարդկան, եւ երրորդն այս է որ ընդ քեզ արարաք. եւ ընդ որս զերկուս կոխուս արարաք՝ ընդ այնպիսի երեւելի եւ քաջ մարդկան կռուեցաք, զոր ինքն Արեաց տէրն եւ ամենայն Արիք ճանաչէին, թէ սրպիսի որեար⁹ էին: 14 Եւ աւտար մարդոյ մեզ չէր աւգնեալ, Հոնի կամ Հոռոմի¹⁰ եւ կամ այլ ազգի ուստեք մարդոյ. բայց միայն այս Հայոց, զոր դուք գիտէք, սոցա վճարեալ է զայնպիսի մեծ գործ, զոր դուք ամենայն Արիք լուայք եւ տեսէք. եւ ոչ բազում այրուծիոյ, այլ հարիւր արամբ եւ կամ եւս նուազիւ զհազար եւ զերկուս հազարս այր փախուցեալ է սոքաւք: 15 Եւ յայսմ կռուի մի՛ զայս զմտաւ ածեալ¹¹ պարծիք¹², թէ աւելի ինչ քաջութեամբ յաղթեցէք մեզ. այլ ի մեր երկպառակութենէ եւ ի նենգելոյ եղեւ մեզ

1 Ձ. կորստի
2 ՏՏ. հասեալ ի տանուտէրութիւն
3 ՏՏ. վատտոհմիկ
4 ՁԱտ. փառս դնեն. այսպէս ըստ ԲԳտ.

5 Ձ. անթեղ
6 Ձ. միտք եւ պիտուքիւն... չի խնդրի
7 ՏՏ. առ ճանաչող
8 Ձ. ի պիրոզէ. Ատ. ի պիրոզէ. այսպէս ըստ ԲԳտ.
9 Ձ. որար
10 ՏՏ. Հոռոմի
11 Ձ. գմտաւ ածել
12 ԲԳտ. պարծիս

վնաս: 16 Զի թէ էր այս հայ գուռը, յորոյ վերայ ահ եւ երկիրը էր, որպէս¹ Արեաց տեառն յիւր ծառայի վերայ, եւ յիմում ձեռին այնպէս² էին, որպէս ընդ իմ նախնեացն ձեռամբ, եւ համարձակապէս իշխէի զվատացեալսն ի կռուի տամբ եւ կենաւք հարցանել եւ գլխով պատիժ առնել, եւ քաջացելոցն կարէի բարի առնել եւ պատիւ տալ՝ ցուցանէի Արեաց տեառն եւ ձեզ ամենեցուն, թէ ո՞ր կարի գուռը յԱրիս անուանի էր եւ լաւ բայց եթէ լաւագոյնք եւս եւ քաջք չերեւէին³՝ այլ ի խոնարհ սակաւ մի եւ նուազ չտայի երեւել: 17 Բայց արդ՝ զոր ձեր ի վատ տոհմէ եւ յանպիտան ի մարդկանէ աշխարհիս Հայոց իշխան կարգեալ էք՝ դոքա ըստ իւրեանց յետնութեան կորուսին յաշխարհէս Հայոց գրաջութիւն եւ զանուն բարի եւ զլաւութիւն: 18 Զի գնդի, որոյ զաւերագլուխն վատ է՝ գնդին լաւ լինել չէ հնար, եւ աշխարհի, որոյ իշխանքն յետին են՝ աշխարհին այնմ անհնար է յառաջադէմ եւ անուանի լինել:

19 «Իսկ յաղագս իմ դուք ամենեքեան գիտէք, զի ի հարցն իմոց եւ տղայ մնացի. ոչ զվաստակս նոցա որ առ Արեաց աշխարհն լեալ է՝ գիտեմ, եւ ոչ յանցման նոցա հաղորդ ինչ էի⁴: 20 Բայց մինչ ես յանձինս զգացի, եւ ձեզ Արեաց տեառնն արբանեկութեան արժանի եղէ՝ ի մտի եղի առաջի Աստուծոյ եւ մարդկան՝ արդար մտաւք տեառն եւ ձեզ ծառայութիւն առնել եւ արդար վաստակս վաստակել: 21 Եւ որչափ ես զլաւն հոգայի եւ ի լաւ վաստակսն յաւելուի՝ եւ վատ անարժան իշխանքդ Հայոց զինչպէտ բանսարկութիւնս առնէին, եւ դուք անքնին մտաւք⁵ լսէիք

եւ ընդ իս չհայէիք ուղիղ⁶. ածի զմտաւ, թէ զի՞նչ արդեաւք այլ հնար գոյր, որով ես կարող լինէի զԱրեաց տեառն եւ զաւագացն զմիտսն ուղղել ընդ իս. եթէ գտանէի ինչ ոչ պարգեւս⁷՝ գոնեա լոկ աչաւք ուղիղ հայէին ընդ իս, եւ շատ էր ինձ: 22 Եւ իբր ի վաստակսն, զոր վաստակէի ըստ իմում գիտելոյ, թերութիւն ինչ ոչ տեսանէի⁸, եւ առաւելս ինչ յաւելուլ եւ վաստակել չգտանէի հնարս, եւ զթշնամեացն բերանս ի բանսարկութեանէ խնուլ ոչ կարէի, եւ տեառն եւ ձեր ականջք ի բաց էին ի լսել զստութիւն եւ չխորհել վասն իմ ուղղակի, եւ իբրեւ ոչ ինչ գտի պատճառանս ծանր տրտմութեանն⁹ որ կրէր յանձին իմում ի սպառ, եւ փախչել յաշխարհէս չկարէի՝ խորհուրդ չար ի մտի արկի, եւ անձամբ զանձն սպանի. եւ երանի՜ եթէ¹⁰ լոկ զմարմինս էր սպանեալ. այլ ես զհոգիս եւ զմարմինս ի միասին կորուսի: 23 Քանզի ուրացայ զճշմարտութիւնն զոր գիտէի, թէ ստոյգ Աստուած է արարիչ եւ տէր ամենայնի, եւ երկիր պագի ստութեան եւ մոլորութեան. զոր այսաւր առաջի ձեր եւ առաջի ամենայն աշխարհիս խոստովանիմ, թէ ստութիւն է եւ աղտեղի խաբէութիւն: 24 Եւ յետ կործանմանն յորում կործանեցայ՝ մաշէի յերկիրդէ զամենայն ակր, թէ գուցէ մեռանիցիմ սովին մեղաւք եւ կորնչիցիմ¹¹ զյաւիտենական կորուստն. կալեալ ի բռին զոգի իմ՝ ի բաց մերժեցի զերկիրդ թագաւորաց, ընկեցեալ յանձնէ կոխեցի զուրացութեանն խիղճ եւ լուսաւորեցայ: 25 Այսուհետեւ ուրախ եմ եւ պատրաստ հալածանաց, աղքատութեան, վշտի եւ մահուան. զի որում եւ դի-

1 Զ. որպէս եւ

2 ԶՏՏ. այսպէս

3 ԶՏՏ. քաջ երեւէին

4 Զ. հաղորդողի չէի

5 ՏՏ. իմքնին մտով

6 Զ. ուղիղ

7 Զ. պարգեւ

8 ՏՏ. քերութիւն ոչ տեսանէի

9 Զ. ծաղր տրտմութեանն

10 ՏՏ. երանի թէ

11 Ատ. կորնչիցեմ

պիմ քրիստոնէութեամբ՝ ուրախ եմ եւ ա- նահա՛:

26 «Բայց դու զոր խաւսիսդ՝ եւ ար- դարեւ կարես առնել, եւ հաւանի թագա- ւորն նուաճել զմեզ՝ եւ նախ քան զամե- նայն՝ զքրիստոնէութիւն շնորհէ աշխար- հիս Հայոց, եւ զաղտեղի վաճառդ հատանէ յաշխարհէս մերմէ, զոր անպիտան եւ վատ մարդիկ գնեն ի ձէնը խաբէութեամբ, եւ ընկալեալ ծաղր առնեն եւ զձեզ² եւ զմո- խիրն. եւ զմարդ ճանաչէք զլաւն եւ զան- պիտան, եւ գործ խնդրէք յիւրաքանչիւր ումեքէ³, եւ ոչ կատակաբանութիւն⁴. եւ ի գործ հայիք՝ տալ ըստ վաստակոց զհա- տուցումն, եւ ոչ ի լկտէբանութեան⁵ խա- բէութիւն. եւ կարէք գրել եւ կնքել, թէ ի մերմէ բռնութենէ եղեւ ձեր յանցումնդ, եւ ոչ ի ձեր ստահակելոյ եւ յանդգնութենէ, եւ թողուք. եւ զտոհմիկն առ տոհմիկս ու- նիք եւ զվատտոհմակսն առ անտոհմակս. եւ թէ այդպէս նուաճէք զմեզ՝ մեր բնիկ տեարք էք եւ հարցն մերոց եւ նախնեաց, եւ մեք ծառայութիւն առնեմք եւ հպատակ լինիմք: 27 Ապա եթէ նոյնպէս գլխտինսն առ լաւսն ունիք եւ զլաւսն յետս տանիք, եւ աղտեղի մեղաց վաճառէք զիշխանու- թիւն աշխարհիս, եւ ոչ ըստ իրաւանց հա- յել յարժանաւորսն եւ ի պիտանիսն տայք՝ մեք որ ապստամբեցաքն՝ ոչ եթէ գիտէք, եթէ մեք Արեաց առաջի ինչ կարեմք կալ⁶, զի եւ զմեր տառապանացս ոյժ գիտեմք եւ զԱրեաց այնպիսի մեծ եւ անհամար⁷ գնդի եւ ուժոյ զսաստկութիւն. բայց միայն զմե- ռանելն եղաք առաջի, եւ նմին պատրաստ եմք. եւ առաւել եւս ուրախ եմք, զի զա- նուանի եւ զլաւ մահ մեռանիմք քրիստո-

նէութեամբ, քան թէ ուրացութեամբ գնել զանցաւոր⁸ փառս, եւ զյաւիտենից կո- րուստն ժառանգել»:

ՀԶ. Եւ մինչդեռ Միհրան եւ զաւրա- վարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան զայս- պիսի բանս ընդ միմեանս խաւսէին՝ յան- կարծակի դեսպան հասանէր ի դրանէ եւ ստիպով զՄիհրան ի դուռն կոչէին: 2 Եւ նորա չուեալ ամենայն բազմութեամբն գնայր ճեպով⁹ ի դուռն, առեալ ընդ իւր զկապեալն Հրահատ եւ զերանելին Յազդ եւ զայլ կապեալսն: 3 Զորոց զհետ երթայր տրտմութեամբ եւ բազում փութով սիրելի եղբայր նորուն, տէրն Շիրակայ Ներսէհ, արամբք ընտրելովք, որոց տեսեալ զան- հնարին անսպառ ողբումնն Ներսէհի, սի- րով խանդաղատեալ, զբարիս նոցա յիշե- լով՝ երթային ընդ նմա: 4 Որոյ յաւրէ ու- նելոյ զՀրահատն¹⁰ Պարսկացն՝ ոչ էր եղ- բաւր նորա Ներսէհի տեսնն Շիրակայ դա- դարեալ ի լալոյ, եւ ոչ էր հանգուցեալ ի վերայ անկողնոյ, եւ ոչ ճաշակեալ հաց ա- ռանց արտասուաց. այլ եւ զոր ճաշակէրն՝ առ չարի դառնացեալ լինէր բերան նորա: 5 Եւ երթայր զհետ գնդին Պարսկաց, ածե- լով զմտաւ, թէ ո՞ գիտէ, լրտեսեալ ուրեք ի զատագոյն թեւի գնդին՝ անկեալ ի վերայ կարասցէ գնա զերծուցանել. եւ կամ թէ ոչ՝ գոնեայ ես դիպեալ մահու՝ հան- գեայց¹¹ յանմխիթար տրտմութենէս: 6 Եւ երթեալ բազում անգամ աւթս զհետ, եւ ոչ ինչ կարացեալ գտանել հնարս, եւ մեր- ձեալք որպէս թէ աւթեւանաւ միով ի սուրբ տեղի տան¹² նահատակին Գրիգորի ¹³ի գեաւդն որ անուանեալ կոչի Բագա- ւան, եւ տեսեալ Կամսարականին Ներսէհի

1 Ձ. եւ անմահ
2 ՏՏ. ծաղր առնեն զձեզ
3 Ձ. յումեմէ
4 ԲԳտ. ումեմէ, ոչ կատակաբանութիւն
5 Գտ. զհատուցումն, ոչ ի լկտեբանութեան
6 Ձ. առաջի չկարեմք կալ
7 Ձ. զանհամար

8 Ձ. անցաւոր
9 ՏՏ. բազմութեամբ ցեպով
10 Ձ. գիրատն
11 Ձ. հանգեաց
12 Թերեւս՝ ի սուրբ տեղի մատրան
13 ՏՏ. չի՞ ի գեղն որ անուանեալ կոչի... գտեղին ցահատակին Գրիգորի

զտեղին նահատակին Գրիգորի, եւ յիշելով զտրտմակցութիւն սրբոց ընդ վշտացեալս, եւ զհամարձակութիւն սրբոյ առն Գրիգորի առ Աստուած՝ ձայն սաստիկ բարբառոյ հանդերձ արտասուեալք արձակեալ առ այրն Աստուծոյ՝ աղաղակեաց ասելով. «Տէ՛ր Գրիգոր, որ զսաստիկ մէզ ամբարշտութեանն մեղաց մերոց մերժեալ¹ փարատեցէր յաշխարհէս Հայոց, փարատեա՛2 եւ զիմ սաստիկ մէզս տրտմութեանս ի սրտէս, եւ շնորհեա՛ ինձ զանձկալի³ զեղբայրն իմ տեսանել առողջ առ իս. քանզի հնարաւոր է Աստուծոյ ամենայն, եւ զքո խնդիր քաջ ախորժելով կամի լսել եւ կատարէ»։ 7 Եւ այսպէս մեծաձայն բարբառով եւ ողբալով աղաղակեաց Կամսարականն Ներսէ՛ս առ այրն Աստուծոյ Գրիգորիոս. ոչ թէ բերանով բարբառէր, այլ սրտիւն աղաղակէր։ 8 Եւ նորա լուեալ վաղվաղակի ասաց ցՔրիստոս. եւ Փրկչին Աստուծոյ անդ եւ անդ հանեալ զկապեալն Հրահատ ի շրջափակ զգուշութենէ պահապանացն, արձակէր խաղաղութեամբ առ սիրելի եղբայրն իւր եւ յաշխարհ։

9 Յայնժամ տեսեալ զաներկիւղապէս եւ զքաջաբար ելս Կամսարականին Հրահատայ՝ զաւրազլիսին Արեաց Միհրանայ եւ այլ աւագանւոյն որ ընդ նմա էին՝ հրաման տային ածել զբերանելի սեպուհն Սիւնեաց զՅազդ ի նմին աւուր զառաջեալ իւրեանց։ 10 Եւ սկսան սաստիկ⁴ խաւսել ընդ նմա եւ պատուհասել. «Ոչ է, ասեն, հնար կեալ մարդոյ, որ բազում վնասս եւ չարիս առ իւր իսկ նմանի մարդիկ⁵ գործեալ իցէ, թող թէ առ տէրն Արեաց, որ աստուածանման է եւ իշխանութիւն ունի ի վերայ ամենայն մարդոյ սպանանել եւ կե-

ցուցանել։ 11 Արդ՝ զվնասակարն Հրահատ եւ զարժանին բազում մահուց, զոր ըստ նորա չար գործոցն պաշարեալ մեծ փառացն արքայից արքայի՝ ետ ի ձեռս մեր, զոր եւ մեք թէպէտ եւ խնայել կամեցաք եւ ապրեցուցանել, սակայն իւր մահապարտութեան գործոցն որսացեալ զայրն՝ չետուն լինել նմա արժանի թողութեան, այլ վաղ եւ կամ անագան կորուսանեն զնա. քանզի ի մեծ եւ ի հզաւր իշխանէ ոք փախուցեալ՝ հազիւ կարէ զանձն թաքուցանել⁶, թող թէ փախուցեալն յաստուածոցն ո՞ւր կարէ թաքչել եւ ապրել։ 12 Արդ՝ եւ դու ընկեր նորին չար գործովք մահապարտութեամբ՝ ոչ իւրք կարես գտանել հնարս փրկութեան անձինդ եւ ապրել, բայց թէ ապաւինեալ ի կրակ՝ պահանիցես երկիր արեգական, եւ նոցա բարեխաւսութեամբ գտանիցես⁷ թողութիւն ի թագաւորէն, եւ կեցցես։ 13 Եւ մեք խնայելով ի քեզ՝ տամք զայսպիսի խրատ քեզ. վասն զի կամիմք զկեանս քո եւ ո՛չ մեռանել»։ 14 Ի սոյն միտս յաւժարեցուցեալ զբզուէր բազում անգամ պատգամաւորաւք եւ թղթովք, էր երբէք եւ յորժամ ինքն առ աւագան Պարսից լինէր ի բանակի, անաւրէն իշխանն Սիւնի Գդիհոն, ի վերայ երանելի Սիւնւոյն⁸ սեպհին Յազդայ⁹, իբրեւ զչարկամ եւ զնախանձոտ եղբարց, եւ ոչ զի ուրացեալ ապրեսցի, այլ զի ուրացութեամբ մեռցի վատանուն։

15 Եւ լուեալ զայս ամենայն բանս երանելւոյն¹⁰ Յազդայ ի Միհրանայ եւ յայլ ամենայն աւագանւոյն Պարսից, ծանուցեալ զկամս եւ զխորհուրդս զանաւրէն զեղբարց նոյն իւրոյ Գդիհոնի՝ պատասխանի տուեալ ասաց, թէ «Ձժամանակաւոր զմարմնոյ կեանսս թէ վաճառէր ոք, եւ

1 Ձ. որ զսաստիկ ամբարշտութեան մեղաց մէզ մերժեալ

2 Ձ. փարատեալ

3 Ձ. շնորհեալ ինձ զանձկալի

4 ՏՏ. չի՛ սաստիկ

5 ՁԱտ. մարդիկ

6 Ատ. քազուցանել

7 Ձ. գտանես

8 ՏՏ. Սիւնոյն

9 Գտ. Յազդայ

10 ՏՏ. շատ յանախ՝ երանելոյն... աւագանոյն

Հասանէր ինձ գնել¹ եւ կեալ, յաղագս ցա-
լոց² մարմնոյ եւ սիրոյ կենցաղոյս՝ տայի
արդեաւք զամենայն ինչ ըստ աղքատու-
թեան իմոյ գիւտի եւ գնէի. բայց զյաւի-
տենից պատուհասն եւ զանչէջ գեհնին
սպառնալիսն գնել ընդ կարասւոյ՝ յոյժ
անմտութիւն է. մանաւանդ զի անյայտ է
երեւումն վաճառուն. քանզի ոչ ոք գիտէ
զկեալն իւր, զհեռին եւ զմատեալն ի
դուրս. գուցէ գնեալ խնդայցէ, եւ ի վա-
ղիւն վախճանեալ յուղարկիցի ի խաւարն
արտաքին: 16 Այլ զայսպիսի աղտեղի եւ
կորստական վաճառ, թէ ուրացեալ էր իմ,
ընդէ՞ր այժմ գնէի զդա վասն կելոյ, այլ
վաղ իսկ առնուի Հանդերձ փառաւք եւ
մեծամեծ պատուովք. այլ զայս ընտրեցի
յորում եմս, եւ զսոյն Համարեալ լաւ եւ
պատուական³՝ ասէ, ուրախ եմ եւ խնդամ
վախճանել քրիստոնէութեամբ, քան թէ
զհազար Հազարս⁴ ամաց կեալ ուրացու-
թեամբ, եւ յաւիտենից անվախճան պա-
տուհասին լինել ժառանգաւոր»:

17 Եւ լուեալ զայսպիսի բանս անաւ-
րէն դատաւորացն ի սրբոյն Յազգայ՝ սրով
կտրել⁵ զգլուխ երանելւոյն հրամայեցին,
մերձ ի տեղի սուրբ մատրանն⁶ առաքե-
լանման նահատակին սրբոյն⁷ Գրիգորի, ի
գեաւղն որ կոչի Բագաւան, ի նահանգին
Բագրեւանդայ, ի լանջակողման լերինն որ
անուանի Նպատ. մաւտ ի սուրբ տեղի
մատրանն որպէս երկու քարընկեցաւք:
18 Եւ կատարեալ սրբոյ Սիւնի սեպհին
Յազգայ զընթացս նահատակութեան իւ-
րոյ յամսեանն Հոռի, որ աւր վեշտասան էր
ամսոյն, եւ ամփոփեալ նշխարք նորա ե-
ղան անդէն ի սուրբ մատրանն Գրիգորի:

Հէ. Եւ զաւրաւարն Հայոց Վահան
Մամիկոնեան չուեալ զայր Հասանէր յԱյ-
րարատ⁸ գաւառ, եւ կատարեալ զուխտ
պատարագաց ի Վաղարշապատ քաղաքին,
Հանդերձ ընդ իւր ուխտապահ նախարա-
րաւքն եւ այլ զաւրաւքն Հայոց, ի տանն
Աստուծոյ եւ ի վկայարանս նահատակեալ
կուսանացն, զուխտս պատարագաց եւ
զսովորական նուէրս ընծայիցն⁹ Աստուծոյ.
Եւ նախ հոգացեալ զաղքատաց դարմանս՝
ապա մեծաւ ցնծութեամբ ուրախանային
եւ ինքեանք, փառաւորելով զԱստուած:
2 Եւ չուեալք անտի երթեալք Հանգչէին ի
բնական ոստանին Հայոց ի Դուռնի, մինչ
զաւուրս ցրտաշունչ ձմերայնւոյն¹⁰ սառ-
նամանեացն անցուցանէին:

3 Եւ մինչդեռ կամէին Հանգչել առ
սակաւ մի եւ ոգի առնուլ յաշխատութե-
նէն՝ գային յանկարծակի ի կողմանց
Վրաց արք ղիւազգեցիկ¹¹ եւ խելա-
շուրջք, խաւսելով բանս սուտս եւ տեսիլս
խաբէութեան, զոր ոչ էր տեսեալ, ի կործա-
նումն եւ յերկպառակութիւն զաւրաց նո-
րին՝ առ զաւրավարին Հայոց Վահանայ
յոստանին. եւ ասէին ցամենեսեան, թէ
«Ողջ են եւ կենդանի սքանչելի ասպետն
Սահակ եւ քաջ սեպուհն Մամիկոնեան
Վասակ. եւ զմեզ յղեցին առ ձեզ, թէ «ի
փախչելն ձեր ի կռուոյն Վրաց՝ մնացաք
մեք ի կռուատեղն, խոցեալք կարէվէրք. եւ
ըստ Աստուծոյ ազդեցութեանն, ի սաստ-
կութենէ եւ ի կարեւոր վիրացն, զոր ու-
նէաք¹² ի մարմնի մերում՝ մերթ ի սող եւ
մերթ անձնքարչութեամբ¹³ Հասաք առ մի-
մեանս, եւ հոլովեալք¹⁴ անկաք ի խիստ¹⁵

1 Ատ. հանէր ինձ գնել. Զ. հանէր գնել ինձ
2 ՏՏ. ցաւոյ
3 ՏՏ. լաւ պատուական
4 Զ. զհազար հազար
5 Զ. կտրեալ
6 Զ. մատրանին
7 Զ. սրբոյն

8 Զ. յարայրատ
9 ՏՏ. ընծայիցն իւր. եւ
10 ՏՏ. ձմերայնոյն
11 Զ. ղիւազգեցիկ
12 Գտ. ունեալ
13 ՏՏ. ի յանձն քարչութեամբ
14 ՏՏ. հոլովեալ
15 Զ. խիստ-ի ս-ն յետոյ աւելացրած

Թաւուտ թուփս¹ դժնկաց². եւ կացեալ ի վերայ մեր ըստ Աստուծոյ ցուցակութեանն առն միոյ քահանայի հոգեւորի ի Տեղացն անապատէ, եւ ի նմին ժամու բարձեալ ի մէնջ զմի մի ըստ անձին՝ տարաւ հեռի ի տեղեացն³ որպէս պարսկաւ միով հրասախաչափաւ⁴. Հեւ եւս գիտելով, թէ ո՛րք⁵ Իցեմք եւ կամ յորմէ՛ գաւառէ, այլ ըստ առաքինութեան իւրոյ՝ իբրեւ զարս յաղագս Աստուծոյ վիրաւորեալս՝ ապրեցուցանել զմեզ կամեցեալ, եւ կամ դիպեալս վախճանի՝ ամփոփել զոսկերս մեր յաւգուտ հոգւոյ իւրոյ տենչացեալ. եւ ապա⁶ որպէս յանկասկած տեղի հեռացուցեալ⁷ զմեզ ի տեղւոյնն առն՝ եւ լինէր անհոգացեալ: 4 Երթեալ այնուհետեւ ի վանկունսն իւր՝ բերէր մեզ կերակուր ինչ դուզնաքեայ եւ ջուր, ածեալ ընդ իւր եւ մանուկ մի միւս եւս այլ, եւ մատուցեալ մեզ աղաչէր ճաշակել. եւ մեր ընկալեալ ըստ կարի զկերակուրն ի ձեռանէ սրբոյն ջամբելով՝ զաւրացաք սակաւ մի: 5 Եւ նորա գիտացեալ, թէ սակաւ մի բերեալ ոգի բացաք զաչս՝ սկսաւ նա այնուհետեւ⁸ հարցանել⁹ զմեզ, թէ ուստի՞ էք եւ կամ յորմէ՞ գաւառէ. քանզի ձեռդ ձեր եւ կերպարան¹⁰ ազատս կարծեցուցանէ զձեզ: 6 Եւ մեր զառաքինութիւն զառնն տեսեալ՝ զստոյգ իսկ ինչ¹¹ պատմեալ ասացաք նմա զմէնջ յայնուանէ. եւ նորա լուեալ՝ ետ փառս Աստուծոյ. եւ թողեալ առ մեզ զմանուկն, զնայր ի մէնջ ի վանկունսն իւր: 7 Եւ ի

միւսում եւս գիշերին ածեալ զբաստ, միւս եւս այլ մանկամբ՝ հանէին զմեզ ի գրաստն, եւ աւժանդակելով մեզ¹² երեքեան տանէին յանապատն, ուր ինքեանք բնակեալ էին. եւ թագուցեալ զմեզ անդ առ իւր¹³ աւուրս բազումս՝ բժշկեալ ողջացաք զաւրութեամբն Աստուծոյ: 8 Եւ որպէս սովորութիւն է հակառակորդ գիւրին՝ շնչեալ¹⁴ յականջս ոմանց աստուածատեաց մարդոց¹⁵՝ որսալ զմեզ սկսեալ են անձանձրոյթ եւ կամին սպանանել, եւ անձանց փառս գտանել ի Պարսկաց եւ պատիւս: 9 Եւ սուրբ վանականս ընդ բազում անապատ տեղիս եւ ընդ բազում խորածորս քարանձաւաց շրջեցուցանէ¹⁶ զմեզ ի ծածուկ. բայց ածել այդր առ ձեզ երկնչի. գուցէ, ասէ, քննեալ¹⁷ ուրուք զհետս՝ գտանիցէ զմեզ եւ սպանանիցէ: 10 Բայց արդ՝ փութացարո՛ւք արձակել այտի¹⁸ գունդ սաստիկ եւ զաւրագլուխ հաւատարիմ, եւ տանել զմեզ առ ձեզ, որպէս զի հասեալք առ ձեզ՝ լիցուք ի միասին վրէժխնդիրք հաւատոցն ճշմարտութեան»:

11 Եւ լուեալ զայսպիսի սատանայական խաւսս արանց անմտաց՝ իսկոյն հաւատացեալ ասէին, թէ «Արդ փութալ եւեթ պիտի. զի յորժամ նոքա ողջամբ ի Հայս գան, եւ Պարսիկք զայն լսեն, թէ արդարեւ նոքա ողջ են՝ խորտակին¹⁹ ամենայն զաւրութիւնք նոցա, եւ լքանին: 12 Այլ մանաւանդ յորժամ յականջս կանանց եւս եհաս բան արանցն իւրեանց, եւ լուան թէ ողջ են,- քանզի եւ զխաւսս անգամ ի գիշերի զառն եւ զկնոջ խաւսէին նշանաւ դիւազգեցիկ արքն եւ հաւատալի առնէին,-

1 թուփս-ի մասին ԲԳտ. ունին ծնթ. «Այլ օր. տեղիս»:
 2 ՏՏ. դժնրկաց. Ձ. դժնկաց
 3 ՏՏ. չի՛ր ի տեղեացն
 4 Ձ. հրասխաչափաւ. ՏՏ. հրասախաչափու
 5 ՏՏ. ո՞վ ո՞ք
 6 Ձ. ապայ
 7 Ձ. հեռացուցանել
 8 Ձ. սակայն այնուհետեւ
 9 ՁԱտ. եւ հարցանել
 10 ՏՏ. ձեռն ձեր եւ կերպարանս. Ձ. ձեռն ձեր եւ կերպարանս
 11 Ձ. զստոյգ իսկ ինձ

12 Գտ. օժանդակելով զմեզ
 13 ՏՏ. բախուցեալ զմեզ առ իւր
 14 ՏՏ. շնչել
 15 Ձ. մարդոյ
 16 Ձ. շրջեցուցանել
 17 Ձ. քննել
 18 ՏՏ. այդի
 19 ՁԱտ. խորտակի

չառնէին այնուհետեւ դուր կանայքն ի տուէ եւ ի գիշերի¹, ըստ սայթաք եւ անհաստատ բնութեան կանանց, այլ գրգռէին զսիրելիս իւրեանց եւ զագգականս, զգայեակս նոցա եւ զծառայս՝ փութալ ձեպել հասանել վաղվաղակի եւ ածել զնոսա:

13 Եւ զայս ամենայն բանս դիւազգեցիկ արանցն եկելոց ի Վրաց, եւ զկամս եւ զհաւանութիւն² բազում արանցն ի Հայ մարդկանէ, եւս առաւել զանդուլութիւն կանանց եւ զձեպս եւ զանժուժկալութիւն, որ նման բոցոյ տոչորէին ի խորհուրդս նոցա, եւ ոչ ոք զաւրէր ցածուցանել³, լուեալ ամենիմաստի⁴ եւ զգայուն մտաց Մամիկոնեանն Վահանայ զաւրավարին Հայոց՝ ասէր. «Այդ բանք եւ խորհուրդք՝ արանց վատախորհրդաց են եւ որք չարաչար են իմաստիւք: 14 Քանզի գիտացեալ զեկս պարսիկ գումարտակի գարնանի յերկիրս⁵ Հայոց՝ խորհեալ իմացան զայլ⁶, թէ քայքայել կարեմք եւ պառակտել զժողովումն զաւրաց Հայոց որ յոստանին էին, եւ այսր եւ անդր ցրուել. ապա թէ կարի սակաւ գունդ կայ ի Պարսից՝ թէպէտ եւ ձերբակալ արարեալ կորուսանեն զնոսա: 15 Այլ թէ ընդդէմ ոմանց բանքս իմ ոչ թուին⁷՝ ես աշխարհակորուստ արանցն ողջ ոչ տայի գնալ յաշխարհէս Հայոց: 16 Վասն զի զերանելի զեղբաւրն իմոյ զնահատակութիւն յաւուր կատարման իւրոյ, եւ յառաջ քան զպսակելն⁸ նորա տեսի զպսակն. եւ նախ քան զվախճանն՝ ցուցաւ ինձ գոյնն եւ կերպարան բանակի այնր եւ զաւրու,

յոր բանակ նախադնելոց եւ վերանալոց էր. քանզի վաղագոյն քան զյարձակելն մեր եւ հասանելն առ միմեանս՝ լուսաւորեցան երեսք նորա լուսով, զորոյ զնմանութիւն լուսոյն ոչ կարեմ ասել. եւ զարմացեալ ընդ նորա տեսիլն՝ կամեցայ միւսանգամ հայել ընդ նա, եւ յեւս առաւել ճառագայթարձակ լուսոյ երեսացն զարհուրեալ՝ ոչ եւս կարացի հայել: 17 Որ թուի թէ եւ այլոց⁹ երեւեցաւ նոյն տեսիլ սքանչելութեան գունոյ նորա ի ժամուն. եւ ես անդէն եւ անդ գիտացի, թէ նա առաւ¹⁰ յինէն եւ յայլ զաւրս խառնեցաւ, որոյ զաւրաց այն կերպարան է եւ լուսաւորութիւն: 18 Եւ ես ասեմ, թէ զնա մի՛ խնդրէք եւ վասն ասպետի մի՛ աշխատիք: 19 Ապա թէ որպէս զորդիս մարգարէիցն կամիք թարթափել յընդունայնս, որք զեղիայն խնդրէին ապշեալք, որոց բողոքէր Եղիշայ՝ չաշխատել, եւ չլսէին՝ դառնայք ամալթով նոյնպէս եւ դուք, որպէս եւ նոքա դարձան ամալթալից եւ ունայնք: 20 Բայց զի¹¹ մի՛ երեւեցայց ումեք բարենախանձ՝ առաջի ձեր են արք զաւրուդ Հայոց եւ նախարարքդ. եւ որ ոք կամի երթալ՝ չարգելում. բայց յիշես՛իք եւ գիտաս՛իք, թէ ո՛րքան կորուստ յանաւգուտ երթիցդ յայդոցիկ հասանէ աշխարհիս Հայոց»:

21 Յայնժամ հաւանեցուցեալ անխորհուրդ եւ թեթեւամիտ մարդոց, եւ մանաւանդ կանանց նահատակելոցն եւ նոցունց ընտանեաց եւ դայեկաց, զսեպուհն Մամիկոնէից զՄուշեղ՝ բազում այրընտիր գնդաւ արձակէին ընդ արսն չաղաւաչուրթս¹² եւ խաբեբայս յիրս անաւգուտս եւ ի ճանապարհս զոր ոչ գիտէին: 22 Որոց տարեալ զնոսա ի սահմանս Վրաց՝ յածե-

1 ՁԱտ. եւ կամ ի գիշերի
 2 ՏՏ. գիւսանութիւնս
 3 Ձ. ցածուցանել-ից յետոյ ունի. որոց աղօթիւքն ողորմի քրիստոս վարդան վարդապետի ծնողացն եւ ինձ մեղապարտ գրիգոր գրչիս եւ ձեզ ամէն:
 4 ՁԱտ. ամէնիմաստի
 5 ՁԱտ. գումարտակի դառնան ի յերկիրս. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 6 Ձ. խորհել. քերեսս՝ խորհեալ իմացան զայս
 7 Գտ. բանիս իմ թուին
 8 Ձ. զպսակիլն, ի-ն քերուածի վրայ ՏՏ. զպսակիլն

9 Ատ. եւ թուի թէ այլոց. ԲԳտ. եւ թուի թէ եւ այլոց
 10 Ձ. նայ առաւ
 11 Գտ. չի՛ք զի
 12 Ձ. շաղաւաչուրթս-ի ւս-ն վերելից գրուած

ցուցանելին զկնի սատանայի, որոյ եւ ինքեանք արբանեկեալք¹ իսկ էին. եւ բազում պատրողական կարկատելով պատճառս՝ ասէին ցնոսա. «Փախուցեալք ի սպանողացն՝ ի թաքստոց էին, փոփոխելով յայլ եւ այլ խորածորս քարանձաւաց եւ ի ծառախիտ կատարս բարձր լերանց»։²³ Եւ այսպէս ի բազում աւուրս խելացնորեցուցեալ յածեցուցանելին զսեպուհն Մամիկոնէից զՄուշեղ եւ զգունդն որ ընդ նմա, մինչեւ ցվախճանել ցրտաշունչ հողմոց ձմերանւոյն² սառնամանեաց։

ՀԼ. Եւ եկեալ ժամանակ ծաղկոցաց դարնանւոյն աւուրոյն³ շնչմանց, աւետաւոր ջերմութեանց մերկոցն չքաւորաց՝ եկեալ հասանէր յանկարծակի յերկիրս Հայոց⁴ Զառմիհր Հազարաւուխտ, սաստիկ եւ բազում այրընտիր գաւրաւք. դիմեալ անցանէր ստիպով ընդ կամուրջ գետոյն⁵ Երասխայ, եւ ի գիւղաքաղաքին⁶ որ կոչի Արտաշատ՝ բանակէր այն աւր։² Քանզի զգացուցեալ էր նմա քաջ տեղեկութեամբ ուխտանենգացն յաշխարհէս Հայոց՝ զերթն կիսոյ գնդին Հայոց ի Վիրս, եւ թէ սպարապետն Հայոց Վահան Մամիկոնեան լոկ թուով նախարարաւք եւ սակաւ այրուծիով ի յոստանիդ. «Յորոց վերայ հասեալ քո այսչափ ընտիր բազմութեամբ, թէպէտ եւ եղեալ նոցա զանձինս ի մահ, չկարիցես առնել ձերբակալս այդչափ բազմութեամբ այրուծիոյ՝ այլ երեքկնակի եւ չորեքկնակի պատեալ պաշարեալ գնոսա՝ հանես ընդ սուր զամենեսեան. եւ կատարեալ տանիս ի գլուխ զիրս գործոյս աշխատութեան, եւ դու պատուեալ փառաւորիս ի թագաւորէն, եւ մեք հանգչիմք յերերագին աշխատու-

թենէս յայսմանէ»։³ Եւ լուեալ զայսպիսի բանս Հազարաւուխտոյ եւ այլ աւագացն որ ընդ նմայն էին՝ առաւել եւս ուրախանային, եւ ճեպով ի վաղիւն դիմէր ի վերայ գաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի եւ գաւրացն որ ընդ նմայն էին ի ժամուն։⁴ Եւ հասեալք մաւտ ի քաղաքն Դուրին՝ յաւրինէր Հազարաւուխտ զճակատն ըստ աւրինի գործոյ պատերազմին, եւ կարգեալ⁷ զազմն ի միջոցէ մայրւոյն, որում խոսրովակերտն ասեն՝ անցուցանէր ի վերայ դաստակերտին⁸, մինչեւ ի լեռնակողմնն զոր Զրվէժն կոչեն։

5 Եւ տեսեալ սպարապետին Հայոց Վահանայ զայսչափ բազմութիւն գաւրացն Պարսից, եւ այլ նախարարացն Հայոց որ ընդ նմա էին, եւ այլ ռամիկ այրուծիոյն Հայոց, թէպէտ եւ զանընդդիմակայ չափաւորութիւն իւրեանց գիտէին, տեսանելով ծովացեալ գնդաւն Պարսից զամենայն դաշտն⁹ առհասարակ՝ այլ սակայն եւ ոչ կարի վարհուրեալք փախչել փութային. այլ ըստ բաւականի զաւրուս իւրեանց բաժանեալ ի մի մի եւ յերկուս նախարարս՝ յարձակէին ի վերայ։⁶ Եւ առեալ քաջասրտաբար մասն ի գնդէն Պարսից՝ բազում արս ընտիրս դիւթաւալ յերկիր կործանէին, եւ իւրեանց դարձուցեալ զերասանակա երիվարացն՝ գնացին ի բաց քաջաբար։⁷ Վասն զի եւ քաջաբար փախուստ առն հզաւրի՝ սաստիկ ահ երկիրդի գուշակէ առ միւսանգամ գործ թշնամեացն գնդի. որ եղեալ առ յապա երեւեցաւ բազմաց, եւ ճաշակեալ առին զհամ եւ զարմացան.¹⁰ մանաւանդ առաւել էր քան զայսն. զոր եւ գիտաց քաջագոյն սնապարծ իշխանն Սիւնեաց Գրիհոն։

1 Ատ. արբանեկեայի. ԲԳտ. ուղղագրել են այսպէս. այսպէս եւ 2.

2 ՏՏ. անբայնոյն

3 2. օրւոյն

4 ՏՏ. չի՞ Հայոց

5 2. գետւոյն

6 2. ի գեղաբաղաւթին

7 2. եւ կարգել

8 2. դասակերտին

9 2. դաշտսն

10 «Թուի հատուած ինչ բանի պակաս» (ծնթ. ԲԳտ.)

8 Բայց անդէն ի տեղւոջն որք ընտրեցին կամաւոր յաւժարութեամբ զմահ անձանց եւ նահատակեցան՝ երկուք արք ի նախարարացն Հայոց կռուեալք լաւաբար, եւ զքաջութիւն գործոյ ցուցեալ՝ երանելին Որդի ի տոհմէն Դիմաքսենից, եւ երանելին Քաջաջ ի տոհմէն Սահառունեաց, երեալ զանձինս ի վերայ ուխտին սրբոյ՝ պսակեցան: 9 Անդ չարաչար խոցոտին եւ փախչին զաւրքն Պարսից: 10 Եւ զսուրբ հայրապետն Հայոց տէր Յոհան ընկեցեալ ի ձիոյն՝ թողին կիսամահ: 11 Վասն զի այնպէս ճեպով հասուցին սաղրիչքն անաւրէնութեանն զՀազարաւուխտ ի վերայ Հայոց, զի եւ ոչ աւուրբ միով յառաջ ժամանեցին խոյս տալ ի քաղաքէն եւ անձին հոգալ, եւ ոչ ինքն կաթողիկոսն Յոհան: 12 Այլ ամենագաւր գթութիւն Փրկչին Քրիստոսի ողորմեալ խնայեաց յուխտասէր հաւտն իւր, եւ ամեալ ողջ զհայրն սուրբ՝ եցոյց խաղաղութեամբ ժողովրդեան իւրում եւ ուրախացոյց:

13 Եւ ի նմին աւուր, յետ վճարելոյ գործոյ պատերազմին, գայր հասանէր սեպուհն Մամիկոնից Մուշեղ հանդերձ այրուծիովն որ էին² ընդ նմա. եւ իբրեւ ոչ ինչ ժամանեալ յանբաւկ³ գործոյ պատերազմին պիտոյից՝ դարձեալ ընդ այլ փախստէիցն գնային ի բաց:

ՀԹ. Եւ այսպէս⁴ ցրուեալ այսր եւ ⁵անդր զաւրքն Հայոց իւրաքանչիւր սփռէին: 2 Եւ գնայր զաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան ինքն եւ նախարարքն Հայոց որք ընդ նմա էին, հանդերձ իւրաքանչիւր ուրուք դայեկաւք եւ սիրելի ծառայիւք, ուչ եղեալ երթալ դադարել առ վայր մի յամուր տեղիս սահմանացն Խաղտեաց, ոգի առնուլ եւ հանգչել առ վայր մի, եւ մնալ յուսով եւ սպասել փրկութեան Տեառն: 3 Ջորոց զկնի հետամտեալ ճեպով անհանգիստն Հազարաւուխտ՝ երթայր դիմեալ ամենայն զաւրաւքն հանդերձ. եւ զբազում տեղիս ամրոցացն Հայոց ընդ երթալն առեալ հարկանէր, քակէր աւերէր եւ անցանէր. եւ զբազումս կոտորեալ՝ հանէր արեանց ճապաղիս. խնդրէր հնարս, փքալով մեծամեծս, կա՛մ առնել ձերբակալս զքաջ Մամիկոնեանն Վահան եւ կամ սպանանել պատերազմաւ, եւ ապա հանգչել:

4 Եւ երթեալ յՈքաղն՝ բանակէր մաւտ ի գեաւղն, որում անուն էր⁶ միւումն Գիւղիկ⁷ եւ միւսումն Վարդաշէն. եւ բանակեալ անդ զաւրն զայն՝ լսէր ի վաղիւն, թէ Մամիկոնեանն Վահան մաւտ է ի նա ի Վարայրվարոյն⁸ ի Հոռոմ տան, ի գաւառին որ կոչի Շաղագոմ: 5 Եւ կարծեցեալ անդ լինել զիմաստախորհուրդ Մամիկոնեանն յանհոգս, որպէս ի Հոռոմ տուն⁹ անկեալ՝ պնդեալ¹⁰ յանկասկածս զցայգ ի տեղին՝ տեղեակ առաջնորդաւք հասանէր ընդ առաւաւտուն ծագել: 6 Եւ գտեալ անդ բազմութիւն այլ մարդկան, ընդ որս զիպեցան եւ կանայք երկուց Կամսարականացն, տեառնն Շիրակայ Ներսէհի եւ Հրահատայ, յորոց վերայ անկեալ յանգաւստս զաւրացն Պարսից՝ զբազումս ի ռամիկ մարդկանէն Հայոց սպանանէին. եւ զկանայս երկուց Կամսարականացն եղ-

4 Եւ երթեալ յՈքաղն՝ բանակէր մաւտ ի գեաւղն, որում անուն էր⁶ միւումն Գիւղիկ⁷ եւ միւսումն Վարդաշէն. եւ բանակեալ անդ զաւրն զայն՝ լսէր ի վաղիւն, թէ Մամիկոնեանն Վահան մաւտ է ի նա ի Վարայրվարոյն⁸ ի Հոռոմ տան, ի գաւառին որ կոչի Շաղագոմ: 5 Եւ կարծեցեալ անդ լինել զիմաստախորհուրդ Մամիկոնեանն յանհոգս, որպէս ի Հոռոմ տուն⁹ անկեալ՝ պնդեալ¹⁰ յանկասկածս զցայգ ի տեղին՝ տեղեակ առաջնորդաւք հասանէր ընդ առաւաւտուն ծագել: 6 Եւ գտեալ անդ բազմութիւն այլ մարդկան, ընդ որս զիպեցան եւ կանայք երկուց Կամսարականացն, տեառնն Շիրակայ Ներսէհի եւ Հրահատայ, յորոց վերայ անկեալ յանգաւստս զաւրացն Պարսից՝ զբազումս ի ռամիկ մարդկանէն Հայոց սպանանէին. եւ զկանայս երկուց Կամսարականացն եղ-

1 «Անդ չարաչար խոցոտին եւ փախչին գորբն Պարսից». Թում է անհարագատ յաւելուած: Սրա մասին ԲԳտ. ունին ծմթ. «Այսպէս անյարիր դնի աստ տունս այս»:
 2 ՁԱտ. որք էին
 3 ՁԱտ. յանբաւ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 4 ԲԳտ. չի՛ք այսպէս
 5 Ձ. անտր... յիւրաքանչիւր

6 Ձ. որում անուն է
 7 ՁԱտ. գեղիկ
 8 Ձ. ի վար այր վարոյն. Գտ. ի նա Վարայրվարոյն
 9 ՏՏ. ի Հոռոմ տան
 10 Ձ. պնդել

բարց, զներսեհի եւ զՀրահատայ, ըմբռնեալ տանէին ի բանակն Պարսից:

7 Բայց զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնենի եւ այլ ումեք ի նախարարացն որք ընդ նմայն էին, ոչ պատահեալ՝ դառնայր ոչ եւս քաջ դիւրասրտութեամբ, յաղագս ոչ կատարելոյ խնդրոյն՝ որում հասանելն ցանկայր, եւ վրիպեցաւ:

8 Ստուգեալ վասն կանանցն Կամսարականաց, թէ արդարեւ նոցա կանայքն են՝ զուարճացեալ ուրախանայր ընդ միտս իւր. խորհելով այսպէս, թէ արդ նոքաւք հաստատ կարեմ որսալ եւ ըմբռնեմ զՎահան. քանզի նոքա են նորա սիրտ եւ հաւաստապէս միանձնապէս միութիւն. եւ թէ քակտեալ նոքա ի նմանէ լինին գամ մի¹, եւ նա միայն մնայ առանց այն արանց՝ կա՛մ նուաճեալ հնազանդի² մեզ, որպէս եւ կամիմք, եւ կամ փախուցեալ³ յաւտար երկիր՝ կորնչի միայն առանձինն: 9 Բայց զկանայս նոցա, երկուց Կամսարականացն, հրամայէր ըստ աւրինացն քրիստոնէիցն, որպէս լուեալ էր հաստատապէս, պահել սրբութեամբ եւ ամենայն զգուշութեամբ:

10 Եւ ինքն չուեալ յՈքաղայ⁴՝ իջանէր ի գաւառն Բասեան եւ բանակէր մաւտ ի գեաւղն որ անուանի Դու, ի դաշտին աղբերականց⁵, զոր Արծաթաղբերսն կոչեն:

11 Եւ կացեալ անդ աւր մի՝ դեսպան ի զրանէ հասանէր առ նա հրովարտակաւ. յորում գրեալ էր թագաւորին Պերոզի՝ տալ գիտել⁶ նոցա զիւր ամենայն Արեաց ուժով ի վերայ Հեփթաղին զգիմեցումն. եւ նմա հրամայէր երթալ ի Վիրս, եւ զթագաւորն Վրաց զՎախթանգ⁷ կամ ունել եւ կամ սպանանել եւ կամ ի բաց փախուցանել

յաշխարհէն, եւ զՇապուհն ի Միհրան տոհմէն անդէն յաշխարհին Հայոց թողուլ զնդաւ մարգպան:

2. Եւ Հագարաւուխտոյ ընկալեալ զհրովարտակն, եւ լուեալ զհրաման թագաւորին՝ թողոյր աստէն զՇապուհն պարսիկ այրուձիով, այրելուիք զնդաւ, զտէրն Սիւնեաց զԳրիհոն առ նմա ամենայն գաւառին Սիւնեաց զնդաւ, եւ ինքն փութով գնայր ի Վիրս: 2 Եւ երթեալ անդ՝ ժողովէր առ ինքն զուխտանենդաց դասս⁸, որոց նենգեալ թագաւորին Վախթանգայ եւ երդման Աւետարանին ստեալ՝ առ Հագարաւուխտ գային. ժողովէին առ նա եւ այնք եւս որք ընդ արքայից արքայի միաբանութեամբ էին: 3 Եւ նա ումեմն թագաւորութիւն խոստանայր, եւ ումեմն գահ եւ պատիւ եւ պարգեւ բազում, եւ այլոց բազմաց զպէտս իւրաքանչիւր, եւ միաբանեցուցեալ զշատս յաշխարհէն Վրաց՝ գունդ կազմէր: 4 Եւ գայն տեսեալ թագաւորին Վախթանգայ, թէ իւրոցն ստեալ՝ թողին զնա եւ զնացին առ Հագարաւուխտ, եւ Հայք դեռ եւս ինքեանք անձեռնհաս են եւ վտանգեալք՝ խոյս տուեալ յաշխարհէն Վրաց՝ ի կողմանս Եգեբ աշխարհին հասանէր առ վայր մի:

5 Իսկ Շապուհոյ տարեալ զկանայս Կամսարականացն յամուր բերդն Բասենոյ, զոր Բողբերդն կոչեն՝ անդ թողոյր. եւ յանձն արարեալ Յրգատ-Վչնասպայ⁹ բերդակալի զկանայս Կամսարականաց՝ պատուիրէր նմա բազում զգուշութեամբ պահել ըստ աւրինացն քրիստոնէից զնոսա, սրբութեամբ: 6 Քանզի կանայքն իսկ Կամսարականացն զնոյն ասէին բազում անգամ համարձակապէս բողոքով. «Թէ զարսն մեր արդարեւ կամիք նուաճել՝ գայդ եւ եթ տուք լսել նոցա, թէ մեք խաղաղութեամբ եմք, ապա զոր ինչ հրամա-

1 Զ. գան մի

2 Զ. հնագանդիմ

3 Զ. փախուցեալի

4 ԲԳտ. յՈքաղայ

5 ՏՏ. Արբերականաց

6 Զ. տայր գիտել

7 ԶՏՏ. այստեղ՝ զՎախտանկ

8 ՏՏ. դասն

9 ԶԱտ. յըզտա վչնասպայ. այսպէս ըստ ԲԳտ.

յէք նոցա՝ լսեն եւ կատարեն: 7 Քանզի ամենայն Հայոց գիտելով ասեմք զայս, եւ վկայեն որ աստ առ ձեզ Հայ մարդիկ են, զի քան զմեզ զայլ կին նոքա ոչ գիտեն. ապա թէ այլ ինչ լսեն վասն մեր՝ ի նախատանաց իսկ եւ յամաւթոց¹, թո՛ղ ի մեղաց եւ ի գարչութենէ՝ ըստ մերոց աւրինացն, առաւել դնեն զանձինս ի մահ, կորնչին»:

8 Քանզի եւ ինքն իսկ Շապուհ ոչ միայն ի լրոյ² եւեթ գիտէր զնոցա պնդութիւն յաղագս քրիստոնէութեան, այլ ³ինքն իսկ որպէս իսկ ձեռնասուն որդւոյ՝ տեղեակ էր նոցա ամենայն իրաց, եւ քրիստոնէութեան պնդութեան⁴, եւ յայլս ամենայն հրահանգս եւ ի միտս: 9 Որ վասն⁵ առաւել սուրբ պահելոյ զկանայսն՝ բազում անգամ յանձն առնէր բերդակալին, եւ զնոյն համբաւ եւ պատուէր ստէպ տայր լսել⁶ Կամսարականացն. առ որս յղէր հանապազ, թէ «Մի՛ կորնչիք, եւ արքայից արքայի ի ծառայութենէ մի՛ ելանէք. այլ եկա՛յք նուաճեցարո՛ւք, եւ զկանայս ձեր առ ձեզ առէք, եւ իմով միջնորդութեամբ զվնասո՞ւթ թողուլ տամ արքայից արքայի. զոր ինչ արժանն է՝ շնորհել տամ ձեզ, եւ զքրիստոնէութիւնդ զոր սիրէքդ, որպէս ցայժմ⁸ կալեալ էք Հաստատութեամբ՝ եւս առաւել յայսմ հետէ կալարուք, եւ մի՛ երկնչիք. եւ ես վասն զի սիրեմ զձեզ իբրեւ զորդիս՝ զաւակաբար⁹ խրատ տամ ձեզ, որով կեալ կարէք եւ ի միջի լինել: 10 Ապա թէ խորհել կամիք, եւ կարէք ինչ լաւ սպաս ցուցանել արքայից արքայի, եւ հնարէք զՎահան սպանանել՝ գտանիցէք ի

Թագաւորէն պարգեւս եւ պատիւս, զոր ոչ է գտեալ ձեր ուրուք ի նախնեաց ի Թագաւորաց. յորում վայելեալ ուրախանայք խաղաղութեամբ, դուք եւ ձեր որդիքն մինչեւ յաւիտեան»:

11 Եւ լուեալ զայսպիսի պատգամս երկոցունց Կամսարականացն ի Զաւրագլխէն Պարսից Շապուհոյ, թէպէտ այլ եւ այլ պատասխանիս առնէին բանիցն, խաբելով զՇապուհ ի բազում աւուրս, ապա զլուխ հաստատապէս պատգամին Շապուհոյ, երկոքեան անշարժ հաստատեալք ի հաւատս, տէրն Շիրակայ Ներսէս եւ Հրահատ¹⁰, զայս յղէին, թէ «Մեր գործ եւ աշխատութիւն չէ վասն երկրաւոր ինչ վայելից, եւ ոչ վասն կնոջ եւ որդւոյ, որ ձեզ ծանր թուի եւ կարեւոր. բայց խորհուրդ է հաւատոյս մերոյ մեծ եւ պատուական: 12 Մեզ, առ ահաւոր այնպիսի խորհրդոյն¹¹ սիրով՝ ամենայն ինչ կենցաղոյս վայելչութիւնք փոքր թուին եւ ոչինչ, աշխարհ եւ կին եւ ստացուածք եւ մեծութիւն: 13 Զի եթէ ոչ հաւաստեալ տեսանէաք, եթէ երկինք եւ երկիր եւ ամենայն որ ի նոսա է, չէ համեմատ այնմ պատուականութեան, որում մեք ցանկամք՝ չէաք այնքան անզգայք, թէ ոչ կարէաք խաբել զձեզ, որպէս եւ այլ հացկատակեանդ որ առ ձեզ են, եւ առնուլ կապի՞մ մի մոխիր եւ տալ ցաղախին մի մեր, որպէս նա զայն կամէր՝ պղծել. եւ մեք սնոտի փառաւք ի ձէնջ առ վայր մի վայելէաք եւ պայծառք երեւէաք, եւ ապա զյաւիտենից կորուստն կորնչէաք չարաչար: 14 Այլ վասն կանանցդ մերոց տամք ձեզ նշան ինչ, եւ ձեր փորձեալ քաջ քննեցէք. զի եթէ արդարեւ մեք յաղագս հաւատոյն, զոր սիրեմք եւ ունիմք հաստատապէս, եւ վասն այնր տենչալի յուսոյն եւ փառացն կրեմք զայս վիշտս, եւ հաճոյ է գործս մեր ճշմարտին Աստուծոյ եւ ընդու-

1 Ձ. յամօթից
 2 Ձ. ոչ միայն լրոյ
 3 Ձ. ինի իսկ... որդոյ
 4 Ձ. պնդութիւն
 5 Ձ. վասն որ
 6 ԲԳտ. չի՛ լսել
 7 Ձ. զվնասս
 8 ՁԱտ. որպէս եւ ցայժմ
 9 Ձ. զաւկաբեր (աւ-ի վրայ օ). քերեսս՝ զաւգտաբեր (Գ. Տ.-Մ.)

10 Ձ. հրատ
 11 Ձ. խորհրդոյն

նելի՝ զմեզ փրկէ ի նեղութենէս, եւ զկանայսդ մեր պահէ ամենայն սրբութեամբ եւ տայ ցմեզ. ապա թէ ոչ այդպէս լինի՝ մերում թերահաւատութեան մեղադրեսցուք, եւ մի՛ ինչ ձերում բռնութեանդ եւ սաստից»:

15 Եւ զայս բանս այսպէս յղեալ երկոցուն¹ Կամսարական եղբարցն առ Հագարաւուխտ՝ ինքեանք եւս առաւել քան զառաջինն, անձամբ եւ զայլս յորդորելով, փոյթք եւ պատրաստք էին արբանեկութեան² զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնենի՝ զամենայն գործ, զոր եւ³ հրամայէր նոցա:

ՁԱ. Եւ զհետ գնացիցն Հագարաւուխտոյ ի Վիրս՝ մնայր Շապուհ յՈրդալս, եւ ջանայր կատարել զհրամանն Հագարաւուխտոյ, եւ որսայր զՄամիկոնեանն Վահան՝ գտանել զնա ի գեղծի եւ սպանանել. եւ ոչ ինչ լինէր ձեռնհաս. քանզի ամբողջիւն վերնոյն շուրջ գնովաւ պարսպեալ պահէր զնա: 2 Բայց Մամիկոնեանն Վահան զամենայն աւր ոչ տայր դուլ առնուլ զաւրաւք իւրովք Պարսկաց⁴ ի զակչին. այլ զցայգ ամենայն⁵ նետածիգ լինելով ի ներքս՝ էր զոր ինքեանց Հայոց խոցոտեալ⁶ նետիւ⁷ սպանանէին, եւ էր զոր ինքեանք Պարսիկքն զինքեանս ի վերայ միմեանց կուտակելով հեղձամաղձուկս առնէին: 3 Եւ երթեալ զաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեանն հանդերձ արամբքն որ ընդ նմա էին՝ բանակէր ի գիւղ⁸ մի մերձ, որ էր ընդ իշխանութեամբն Մամիկոնէից, որում անուն էր Ծաղիկ. կամեցեալ անցանել ի

կողմն սահմանակցութեանն Հաշտենից, յաղագս գտանելոյ ի նոցանէ աւզնութիւն:

4 Ազդ եղեւ Շապուհ զաւրավարին Պարսից, եթէ ահաւասիկ Մամիկոնեանն Վահան բանակեալ է ի գիւղ մի, եւ արք են ընդ նմա թուով յոյժ սակաւք: 5 Եւ կանխեալ վաղագոյն ընդ առաւաւտն զաւրագլուխն Պարսից Շապուհ, ամենայն բազմութեամբն որ ընդ նմա՝ յանկարծակի ի վերայ ելանէր գնդին Հայոց: 6 Եւ գունդն Հայոց իբրեւ հանապազազգոյշս, վասն ցանգ⁹ անծոյլս յաւրինելոյ գնոսս զաւրավարին¹⁰ Հայոց Վահանայ Մամիկոնենի, լինելով պատրաստք՝ գնային ի տեղոյն անվնասք. սակայն գունդք զաւրացն Պարսից ոչ ինչ փոյթ առնէին այլոցն, զկնի զաւրավարին Հայոց Վահանայ անցանէին. քանզի ասէին. «Թէ նմա միայն գտանեմք հնարս՝ ամենայն իրք մեր վճարեալ են եւ յանգ¹¹»: 7 Եւ զաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան երթայր ընդ կողմն արեւելից ծովուն Կարնոյ, եւ գունդք զաւրաւորացն Պարսից զկնի նորա երթային անհասութեամբ: 8 Եւ Մուշեղ ի տոհմէն Մամիկոնէից¹² եւ Ներսէհ Կամսարական տէրն Շիրակայ, ընդ կողմանն հիւսիսոյ¹³ ծովուն, վրիպեալք առ փոյթ ժամուն ի զաւրավարէն Հայոց Վահանայ Մամիկոնենէ¹⁴, սակաւ արամբք երթային խռովեալք. եւ մերձեալք ի գիւղ մի Կարնոյ, որում անուն էր Արծաթի, եւ հասեալք ի հեղեղատ մի որ մերձ էր ի գիւղ մի, եւ կամեցեալք յեզեր հեղեղատին առ վայր մի հանգչել, ուր եւ հնձողքն արտորայոցն շուրջ զտեղաւքն գործէին: 9 Եւ իբրեւ գիտացին Պարսիկքն, թէ ոչ եղեն նոցա հա-

1 ՏՏ. երկոցունց
2 Ձ. առբանեկութեան
3 ՏՏ. որ եւ
4 Ձ. ի պարսկաց
5 ՏՏ. գամենայն
6 Ձ. զորոց ինքեանց հայոց խոցոտել
7 ՏՏ. չի՛ք նետիւ
8 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ ի գեղ

9 Ձ. վասն զցանգ
10 Ձ. գորավարն
11 Ձ. հանգ առանց վերջակէտի, բայց լուսանցում մոր գլխի նշանով՝ §
12 Ձ. մամիկոնենից
13 Ձ. հիւսիսոյ
14 Ձ. մամիկոնենի

սու՝ կամեցան մշակացն տեղեացն¹ վնասել, թէ «Ընդէ՞ր բնաւ ծառայից արքայից արքայի տայք շրջել² յաշխարհի ձերում»:

10 Եւ տեսեալ Խուրսայ, որ էր ի գաւառէն Արշամունեաց³, ի գեղջէն Շիրմաց, դայեակորդի տեսունն Շիրակայ Կամսարականին, զոմն ի Պարսից գաւրացն, զի կամէր սպանանել զայր մի կարնացի ի մշակացն. եւ մշակն շուրջ գալով զբարդիւ միով՝ խուսափէր ի սպանողէն. եւ տեսեալ զայն Խուրսայ դայեակորդուոյն Կամսարականին Ներսեհի, զայրացեալ ընդ սեպհին Մամիկոնէից⁴ Մուշեղի եւ ընդ Կամսարականին Ներսեհի՝ ասէ⁵ աներկիւղապէս. «Ո՞չ ապաքէն մահ այլ աշխարհաց առնն⁶, թէ մեռանի ի Պարսկէն՝ ի մէնջ պահանջէ վրէժխնդիրն Աստուած»:

11 Եւ յարձակեալ նիգակաւ Խուրսն ի վերայ Պարսկին՝ անդէն ի տեղուջն սատակէր, եւ գերծուցեալ ապրեցուցանէր զկարնացին ի սպանողէն: 12 Եւ գրգռեալք ընդ բանսն Խուրսայ սեպուհն Մամիկոնէից Մուշեղ եւ Կամսարականն տէրն Շիրակայ Ներսեհ, եւ ընդ գործն հայեցեալ ընդ Խուրսայ, զոր գործեաց քաջաբար, տեսեալ եւ զհետամուտսն զկնի նոցա, թէ չեն կարի բազումք՝ յարձակեցան ի վերայ Պարսկացն սակաւ արամբք որ ընդ նոսա էին, եւ գաւրացեալ աւգնականութեամբն⁷ Աստուծոյ՝ բազում արեանց ճապաղիս ի տեղուջն հանէին, եւ զայսն փախստականս արարեալ՝ դարձուցանէին ընդ կրունկն ամալթով:

13 Եւ եղեւ թիւ մեռելոց ի տեղուջն եաւթանասուն եւ երկուց արանց: 14 Եւ

լուեալ զայսպիսի յաջողութեան գործ գաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի՝ ետ փառս Աստուծոյ, որ եւ առանց նորա կորացուցեալ խորտակէր Աստուած զգաւրութիւն թշնամուոյն: 15 Եւ ինքն գնայր ի սահմանս Հաշտենից, ըստ յառաջադրեալ խորհրդոյն իւրոյ, եւ հասեալ բանակէր ի գաւառին Արշամունեաց, ի գիւղն որ կոչի Երէզ⁸. կամեցեալ⁹ հանգչել աւուրս երկուս:

ՁԲ. Եւ գաւրավարն Սիւնեաց Գղիհովն փութացուցանէր ստիպով զգաւրագլուխն Պարսից գնդին զՇապուհն ասելով, թէ «Առնն Վահանայ Մամիկոնէից փորձ քաջութեանն եւ դո՛ւ առեր եւ ամենայն աշխարհն Արեաց. եւ ես իրաց եւ գործոց առնն իմանալ ինչ ես ոչ կարեմ. զի թերեւս գունդն ամենայն ի Դունի առ նմա միաբանեալ էր՝ նա մեզ անդէն զիւր¹⁰ քաջութեանն գործ ցուցանէր. բայց արքայից արքայի թագն եւ Արեաց փառքն մեզ այնպէս յաջողեցին, զի նորա իրք այնպէս դիպեցան, որպէս տեսաքն, եւ մեզ բարի վճարումն եղեւ: 2 Եւ արդ՝ տեսէք, այդչափ սակաւ արամբք¹¹ զի՞նչ գործ գործէ այրն, եւ աւր քան գաւր նուազեցուցեալ զգունդս մեր եւ վատնէ: 3 Արդ՝ թէ ուստեք եւս այլուստ կարէ գտանել աւգնական՝ տեսջիք, զի նա ամալթով զմեզ դարձուցէ եւ սակաւաւորս. այլ եւ դառնալոյ իսկ մեզ անդէն անվստահ եմ շատ: 4 Բայց փութա՛ եւ մի՛ տար առն հանգիստ առնուլ. գուցէ թէ մեք ծուլանամք¹², եւ նա առնիցէ զմեզ աշխատ, եւ ամաչիցեմք¹³: 5 Եւ եթէ յիս միայն թողուք զնա՝ ցուցանեմ ձեզ յաւուրս հինգ իմով իսկ գնդաւս,

1 Ձ. տեղացն
2 Ձ. տայք ասէ շրջել. տե՛ս ՁԱ. 10 (... Ներսեհի՛ ասէ)
3 Ձ. արշակունեաց
4 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ մամիկոնեցից
5 ՁԱտ. չի՛ք ասէ. ԲԿտ. լրացրել են այսպէս: Այստեղ պէտք է լինէր Ձ.-ի աւելորդ ասէ-ն (տե՛ս ՁԱ. 10):
6 ՏՏ. չի՛ք առնն
7 Ձ. օգնութեամբն

8 ՁԱտ. որ կոչի Էրէջ
9 ՏՏ. կամեցաւ
10 ՏՏ. իւր
11 ՏՏ. արամբ
12 Ձ. ծուլանամք-ի լ-ն լուսանցում ուղղած՝ վ
13 ՁՏՏ. առնիցէ զմեզ աշխատել ամաչիցեմք

թէ ո՛րպիսի մատնեալ վատի կորուսանեմ զնա եւ որք ընդ նմայն են»:

6 Եւ վասն զի ոչ էին գործք առնն Գդիհոնի մաքուր հոգւոյ արժանի, այլ այսն պիղծ որ էր ի նմա՝ գուշակէր նմին զանձնէ իւրմէ, թէ յետ հինգ աւուր չար մահուամբ սատակելոց ես ի յարանցն, որք են ընդ Մամիկոնենին Վահանայ. քանզի թափուր գտեալ ամենեւիմբ դիւին յԱստուծոյ խնամոցն զայրն՝ այնուհետեւ նման Սաւուղայ ո՛ւր կամէր սպանանէր զնա: 7 Եւ լուեալ զայս ամենայն բանս զաւրագլխին Պարսից Շապհոյ՝ ոչ տայր դուլ անձինն եւ ոչ զաւրացն որ ընդ նմայն էին, այլ փութով զհետ առնն երթայր սրտմտեալ, եւ հասեալ ի տեղիս բանակէր¹. կարծէր ի տեղիսն ուրեք անյայտս գետառուին² թաքչել:

8 Եւ զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի եւ իւր եւս զաւրուն որ ընդ նմա, գոնեայ զայն գիշեր հանգստիւ յագեալ³ քնով, եւ հաւանեցուցեալ զարսն ի գեղջ Երիզայ⁴. քանզի ամենայն անձն երկիւղիւ եւ կամաւ լսէր հրամանի⁵ նորա, իբրեւ թագաւորի, որ կարգեալ⁶ իցէ յԱստուծոյ ի վերայ երկրի. եւ ինքն Աստուած ընդ նմա էր յամենայն ի գործ՝ ուր եւ ուղղէր զկամս իւր: 9 Եւ առեալ ընդ իւր զարս զաւրուն իւրոյ եւ զշինականսն զԵրիզայիսն՝ զայր հասանէր ի վերայ դակշին⁷ ի գիշերի. եւ սպարափակ արարեալ Երիզայաւքն զտեղի կռուոյն իւրեանց, եւ ինքեանք ըստ նմանութեան տեղատարափ շառաչման՝ նետաձիգ սաստկութեամբ զգունդս Պարսկացն ահաբեկէին: 10 Եւ

խառնեալ ընդ միմեանս զամբոխն զաւրացն որ ի դակշին էին՝ այլ եւս առաւել ինքեանք զինքեանս Պարսիկք առաթուր հարեալ կոտորէին. եւ լինէր ձայն լալոյ եւ ձայն գուժի ի բանակէ անաւրինացն: 11 Բայց ի Հայոց գնդէն Գաբաղ միայն, սեպուհն Գաբեղեան, կամաւորութեամբ կռուեալ եւ մեծ արութիւն ցուցեալ՝ խոցեցաւ. յորոյ վիրաց եւ կատարելութեան պսակի յետ սակաւ ինչ աւուրց արժանի եղեւ ընդունել յԱստուծոյ:

ՁԳ. Եւ զաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան դարձեալ ի կոտորածէ թշնամեացն՝ երթեալ հանգչէր զմնացեալ մասն ի գիշերոյն⁸ յՈղին գեղջն, զոր Շտեայ անուանեն, ի գոմս տեղեացն, մինչեւ յառաւաւտուն ծագել. եւ ի ծագել լուսոյն՝ երթեալ բանակէր⁹ ի գիւղն Շտէոյ: 2 Եւ մինչ կամեցեալ հանգչել առ վայր մի զաւրացն Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի ի ծանրութենէ գիշերոյն աշխատութեանց՝ զաչս ի վեր առեալ տեսանէին, եւ ահա հասեալ կայր ի վերայ նոցա զաւրագլուխն Պարսից Շապուհ. զայրագնեալ սրտիւ մոմոայր իբրեւ զգազան: 3 Վասն զի առաւել քան զամենայն աւուրց՝ ա՛յն գիշերոյն վնասք չարութեան առաւել թուէր նմա եւ կարեւոր. որ եղեւն իսկ արդարեւ այնպէս, այլ ոչ ինչ նման առաջիկայ մեծ բեկմանն, զոր առժամայն էր տեսանելոց եւ ի սպառ բեկանելոց¹⁰: 4 Եւ տեսեալ զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի զյանկարծահաս զիմեցմունս զաւրագլխին Պարսկաց Շապհոյ ամենայն բազմութեամբ զաւրուն ի վերայ նոցա, թէպէտ եւ անպատրաստ տեսանէր զիւր գունդն ի ժամուն եւ կամ ի նուագս, ըստ սաստկութեան¹¹ թշնամեաց զաւրուն՝ սա-

1 ԲԳտ. ունիմ ծմբ. «Թուի պակաս անուց տեղւոյն»:
2 Ձ. գետառ
3 Ձ. յագել
4 Թերեւս՝ ի գեղջէ Երիզայ
5 ՏՏ. գիրաման
6 Ձ. գոր կարգեալ
7 ՁԱտ. դակիշին

8 Ձ. այստեղ եւ յետոյ՝ գիշերոյն
9 ՏՏ. բնակէր
10 Ձ. բեկանելոյ
11 ԲԳտ. առ սաստկութեամբ

կայն զանգիտէր եւ բնաւ իսկ ոչ. այլ հրաման տուեալ՝ փութանակի կազմէր որքան իսկ էին. ի ձայն բարձր¹ գոչէր առիւծաբար, ասելով, թէ «Մարդոյ հաւատացելոյ միում յերկուց² վրիպել անհնար է³, եւ դիպմունք երկոքեան մեծարգոյ են եւ պատուական. այլ սակայն մինն յերկոսեան առաւել եւս մեծ ի վեր է⁴ եւ բաղձալի քան զմիւսն. եւ ոչ անյաւժարք եւ անխորհուրդ դիպմունք, որում եւ պատահեմք յերկոցունց. եւ որ ցանկացայք կեալ ժուժկալութեամբ եւ մեռանել յուսով, այլ կեալն եւ մեռանելն մասն է պարծանաց. եւ մեռանել ի վերայ ուխտի սրբոյ՝ վիճակ է մարտիրոսութեան: 5 Արդ՝ յաղթութեան մասամբն բազում անգամ պայծառացոյց զմեզ Աստուած, եւ գոհ եմք. իսկ որ առաւել մեծն է եւ քան զամենայն ի վեր՝ զայն եւս պարգեւեալ շնորհեսցէ մեզ հզաւրն եւ պսակեսցէ: 6 Բայց եւ այժմ մի՛ զանգիտեալ⁵ ոք զարհուրեսցի թերահաւատութեամբ. վասն զի սուրբ Հոգին որ ասաց, թէ Զորս տէր Աստուած հարկանէ եւ ի ձեռքս իւրոց սիրելեացն ցուցանէ՝ մին գիտարարս հալածէ, եւ երկուս զքիւրս շարժէ՞, արդ՝ եւ մեք Աստուծոյ, եւ Աստուած հայի ի մեզ աւգնել: 7 Եմք մեք թուով ⁶սակաւ, բազում հարիւր առաւել, թէ եւս յոլովք եւ կամ նուազք. եւ եթէ խոստմունս ասացե-

լոցն կատարել ի մեզ կամի հզաւրն՝ ապա նոցա յերեք հարիւր հազարս զաւրուցն շատ մարդկան բազմութիւնք պիտին. քանզի ոչ գոյ ի նոսա, ըստ կշռելոյ ական, աւելի քան զչորս հազար⁷ արանց: 8 Բայց մեք Աստուծով պարծեսցուք զաւրիանապագ, եւ անուան նորա խոստովան եղիցուք յաւիտեանք:

9 ⁸Եւ ասացեալ զայս ամենայն բանս զաւրավարին Հայոց Վահանայ⁹ Մամիկոնենի¹⁰, բաժանեալ որքան իսկ էին արք զաւրուն ընդ նմա՝ տայ իւրաքանչիւր զաւրագլխացն, զորոց կարծէր եթէ ի դէպ է եւ պատշաճս: 10 Եւ մինչ դեռ եւս նա¹¹ կազմէր յարձակմանն, եւ զաւրքն Պարսից ճակատեալք կարգամբ գային սաստկապէս ի պատերազմ՝ հայեցեալ տեսանէ, զի գունդն ամենայն Հայոց, դարձուցեալ գերեսս յուխտէն երդմանն Աւետարանին եւ ի խրատուէ զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի՝ երթային փախստեայք ամենեքեան: 11 Եւ մնաց ինքն եւ յուխտապահացն Մուշեղ ի տոհմէն Մամիկոնէից եւ երեքեան Կամսարականքն, որդիք երանելոյ Արշաւրայ, ինքեանց երկուք կամ երեք դայեկաւք, եւ այլ թուով արք, որք ի յազատաց եւ որ իւր իսկ ի Մամիկոնէից¹² տանէն, ընդ բնաւ որպէս¹³ թէ քառասնիւք կամ նուազիւք եւս: 12 Որոց եւս տեսեալ¹⁴ զփախուստն ամենայն գնդին Հայոց առհասարակ եւ զարհուրեալք՝ ասէր ոմն ցզաւրավարն Հայոց ցՎահան¹⁵ Մամիկոնեան, թէ «Յո՛ւշ, տէր, յո՛ւշ».

1 ՏՏ. ձայն բարձեալ. 2. ի ձայն բարձեալ
 2 2. որում յերկուց. քերեսս ուղղելի՛ մարդոյ հաւատացելոյ որումն (ուրումն)
 3 ԲԳտ. ունիմ ծնթ. «Պակաս բուի»:
 4 2. եւս մեծի վիրէ
 5 2. զանգիտել
 * ԲՕբ. ԼԲ 30
 6 ԲԳտ. ունիմ ծնթ. «շփոթ եւ պակաս երեսի ի բանսդ»:
 Թուի ուղղելի «սակաւ, գ. հարիւր առաւել, քէ եւս (կամ՝ քերեսս) յոլովք եւ կամ նուազք. եւ եթէ զխոստմունս» եւն. այսինքն՝ մենք էջուր եմք, առ առաւելներեք հարիւր մարդ. կամ գուցէ քիչ աւելի կամ պակաս. եւ եթէ Աստուած կամենայ իւր խոստմունքը կատարել (այսինքն՝ որ մեզանից մէկը թշնամիներէց հազարին հալածէ)՝ ապա թշնամիներին շատ բազմութիւն է պակասում, որ երեք հարիւր հազար դատնան (մեր երեք հարիւրին դէմ):

7 2. չորս հազար-ից յետոյ ղնում է տ
 8 ՍՊՊՏ. ԽԳ. 9
 9 2. յուսանցում նոր գլխի նշան՝ §
 10 Ատ. չիք վահանայ
 11 ԲԳտ. մամիկոնէի
 12 ՏՏ. մինչդեռ նա
 13 2. մամիկոնեանից
 14 2Ատ. ընդ բնաւորապէս
 15 2. որոց տեսեալ
 16 ՏՏ. վահան

սինքն թէ հնար ինչ է ի ժամուս¹ տեղի տալ եւ անձին զգուշանալ: 13 Եւ զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի տեառնագրեալ զինքն՝ բարձր ձայնիւ ասէր, թէ «Յիս² արդ ոք յուշ մի՛ ասէք. զի ինձ յուսալ ի մարդ եւ կամ պարծել մարդով՝ քա՛ւ լիցի, բայց միայն ի խաչն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի»:

14 Եւ քաջաբար ի մէջ ամենայն զաւրացն Պարսից յարձակէր հանդերձ լաւ ուխտապահ արամբքն սակաւուք, որ մնալին առ նմա: 15 Եւ ապշեալ ընդ ահաւոր աներկիւղ³ ուժին զաւրավարին Հայոց Վահանայ եւ ընդ այլ սակաւ այնքան արանցն որ ընդ նմա, զաւրագլխին⁴ Պարսից Շապհոյ՝ ճեպով ցիշխանն Սիւնեաց առ Գդիհոն յղէր, ասէ. «Ձե՛ռն տուր յիս կողմն, վասն զի իրս անպատումն իմն եւ⁵ նորոգս ցուցաւ. զի թէ արդարեւ զաւրութիւն իմն աներեւոյթ այլ է, որ աւգնէ նոցա եւ մեզ չերելի՝ զայն ես ոչ գիտեմ. բայց եթէ անմտութեամբ ցանկան անձնամահք⁶ լինել՝ ապա ի մէջ արարեալ զամենեսեան զնոսա աշաւար ձերբակալս առնեմք»: 16 Եւ իշխանն Սիւնեաց Գդիհոնն խնդալից եղեալ ընդ կոչն Շապհոյ՝ նշկահելով փութանակի ի տեղին արշաւէր: 17 Եւ զաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան, հանդերձ ընդ իւր միասիրտ սակաւ արամբք, աւգնութեամբ աջոյ հզաւրին յարձակեալ՝ հերձանէր զբովանդակ գունդն Պարսից, որպէս յորդահոսանք բազմութիւնք⁷ ջրոց, որ հեղեղատեն⁸ գերկիր եւ անցանեն: 18 Եւ ինքն հզաւրաբար

քաջ ուխտակցաւքն նման առիւծու⁹ ընդ մէջ ամենեցուն յայնկոյս ելանէր. եւ սպանեալ իւր եւ արանցն որ ընդ նմա բազում արս հզաւրս պատերազմողս ի զաւրացն Պարսից՝ հարեալ խոցէին նիզակաւ ընդ անութ կարէվէր եւ զհպարտ իշխանն Սիւնեաց զԳդիհոն, եւ զահաւորալուր ամբութիւնն զինուն, յոր պանծացեալ յուսայր անաւրէնն՝ ցելեալ վեր ի վայր թափ ընդ լեարդն զնիզակատէգն հասուցանէին: 19 Որոյ դառնակոռոչ¹⁰ չարալուկ հեծմամբ յաւուրս սակաւս վճարեալ¹¹ զոգին՝ սատակէր անխոստովան. որ պարծէրն ամբարտաւանութեամբ¹² եւ ասէր, թէ «Ես ընդ Վահանայ եւ ընդ այլ Հայերդ¹³ ոչ եթէ նետիւ կռուիմ, այլ գզգրկով պուղեալ¹⁴ զբոլորս ցնդեմ, աւ՛ն եւ անդր¹⁵ ցիր եւ ցան արկից ձորոցդ¹⁶ եւ դաշտացդ»: 20 Եւ եղեւ բան հպարտութեան նորա բեկումն նմին. զոր մատնեալ Աստուծոյ ի ձեռս արանց զաւրուն Վահանայ Մամիկոնէի մի անգամ եւ երկիցս զիշխանն Սիւնեաց զԳդիհոն, եւ դարձեալ երկայնամտեալ ի նա Աստուծոյ իբրեւ զմարդասէր՝ ներէր խնայելով¹⁷, զի թերեւս զզջացեալ գտցէ ժամ դարձի եւ ապաշխարութեան, եւ կեցցէ: 21 Եւ իբրեւ ոչ զգաստացաւ, այլ բնաւ ամենեւիմբ արհամարհեաց¹⁸ զճշմարտութիւն եւ եղեալ անպատասխանի յաստուածային¹⁹ հարցմանն՝ ընկալաւ զսատակումն ամաւթոյ իւրոյ զաստիս եւ²⁰ զհան-

1 Ատ. ի ժամոյս
 2 ԲԳտ. յիս
 3 ՏՏ. աներկիւղած. Ձ. նախ՝ աներկիւղած, ապա՝ ան-ը ֆերուած
 4 ՉՏՏ. որ ընդ նմա, զհետ զօրագլխին
 5 ՏՏ. չի՛ք եւ
 6 Գտ. անձնամահ
 7 Ատ. բազմութիւն. ԲԳտ. բազմութեան. այսպէս ըստ Ձ. - թուի յորդահոսան բազմութիւնի
 8 Ձ. նախ՝ հեղեղատիցեմ, ապա՝ ից-ը ֆերուած

9 ՏՏ. առիւծոյ
 10 Ատ. դառնակոռոչ
 11 Ձ. վնարեալ-ի ցն վերելից աւելացրած
 12 ՏՏ. անբարտաւանութեամբ
 13 ՏՏ. եւ այլ հայերդ
 14 ՏՏ. պողեալ. Ձ. նախ՝ պողեալ, ապա՝ վերելից աւելացրած
 15 Ձ. աղաւաղութեամբ զբոլորոցն դիմաւն եւ անդր
 16 Ձ. ձորոցս
 17 Ձ. խնայելով
 18 ՏՏ. արհամարհեալ
 19 Ձ. ի յաստուածային
 20 Ատ. չի՛ք եւ

դերձելոցն¹: 22 Եւ զաւրքն Պարսից զկնի փախստէիցն Հայոց անցեալ երթային, յորոց եւ արս բազումս սպանին ի թուլացեալ² մեղկացելոցն:

23 Բայց զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնենի³ հանդերձ իւրովք⁴ գործակցաւքն զգործ քաջութեանն վճարեալ Աստուծոյ զաւրութեամբն՝ երթայր այնուհետեւ յանհոգս⁵, որպէս թեւակից զաւրուն Պարսից. եւ գունդք ամենայն զաւրացն Շապհոյ եւ հայել ի նոսա լոկ ոչ իշխէին:

24 Քանզի այնպէս արկեալ էր⁶ Աստուծոյ զահ եւ զերկիր զաւրավարին Հայոց Վահանայ⁷ Մամիկոնէի ի վերայ զաւրացն Պարսից, զի կարծէին, թէ ի հայեցուածէ⁸ լոկ առն Մամիկոնենի եւ յարանցն որ ընդ նմայն էին՝ չզերծանիցին առանց վտանգի: 25 Բայց ուխտապահ զաւրացելոց արանցն, որք ընդ զաւրավարին Հայոց Վահանայ յարձակեալք նահատակեցան ի ժամուն՝ երանելին Քոնթ Առաւելենեան⁹, եւ երանելին Ներս Յովսեպեան, եւ երանելին Ատգէն սեպուհն Վանանդացի, եւ երանելին Ղերպարզոս որ էր ազգաւ յոյն:

ՁԴ. Իսկ Սիւնեաց զաւրուն թափեալ զփորոտի իշխանին իւրեանց յերկիր, վասն կարի զազրապէս հոտելոյն, եւ պատեալ եղեգամբ՝ առեալ գնացին¹⁰ ազգականք իւր եւ ծառայք յաշխարհն Սիւնեաց: 2 Եւ զայն տեսեալ Սիւնեաց այրուծիոյն բովանդակի, քամակակոտոր¹¹ խորտակմամբ

ցրուեալք եւ քայքայեալք՝ ընդ այլ եւ այլ ճանապարհս գնացին յիւրաքանչիւր տեղիս:

3 Եւ Շապուհ պարսիկ գնդին զաւրազուլին իբրեւ տեսանէր զքակտումն¹² Սիւնի գնդին եւ զահաւոր զաւրութիւն հակառակորդին Վահանայ Մամիկոնենի¹³՝ զմտաւ ածեալ յիշէր զանընդդիմակայ զաւրութիւնն, սրտմեռեալ զարհուրէր, եւ թէ¹⁴ զի՞նչ առնիցէ՝ չիմանայր. զի ասէր. «Թէ ի կենդանութեանն այնպիսւոյ¹⁵ առն, որպէս Գրիհոն էր, եւ այրընտիր գնդաւ յաղթեալ գտաւ նա եւ որ ընդ նմայն էին, յաւելուածով եւ այսոցիկ եւս որ աստ են առ իս, եւ համարեալ առ ոչինչ Վահանայ, երեսուն միայն արամբք ի վերայ երից եւ չորից հազարաց յարձակեալ՝ խորտակեաց զամենեցունց զսիրտս, եւ պատառեալ վեր եւ ի վայր զայնչափ զաւրաց բազմութիւն՝ զայնպիսի մեծամեծ¹⁶ գործեաց վնասս. իսկ այժմ ո՞րպիսի վստահութեամբ կարասցուք զայնպիսի քաջորերոյ ունել զդէմ սակաւացեալքս: 4 Այլ եւ զայս զմտաւ ածեալ երկնչիմ, մի՛ գուցէ ըստ բազմահնար իւրոյ իմաստութեանն, առաքեալ ի մերձակայ սահմանակից տեղեացս առ հայ մարդիկդ¹⁷ գաւառին Անձտայ եւ կամ¹⁸ Ծոփաց եւ Հաշտենից, եւ առեալ ի նոցանէ աւգնականս, որպէս յիւրոց¹⁹ ազգականաց՝ չկարիցեմք եւ զապրումն անձանց, որ մնացեալքս եմք՝ գտանել այնուհետեւ: 5 Այլ եկա՛յք փութասցո՛ւք երթալ յոստանին Հայոց ի տեղիս, եւ ճեպաւ դեսպանաւք զգացուցո՛ւք արքայից արքայի: 6 Վասն զի եւ նորա, թէ աստուածոց աւգ-

1 SS. գիւնդերձելոյ
2 ՁԱտ. ի թողացեալ
3 Ձ. մամիկոնէի
4 SS. իւրով
5 SS. անհոգս
6 Ձ. չի՛ք էր
7 ՁԱտ. չի՛ք Վահանայ
8 Ձ. նախ՝ ի հայեցածէ, ապա վերելից աւելացրած՝ ու
9 Գտ. ի ժամուն, Քոնթ առաւելենան
10 Կամ ըստ Ձ. գնային
11 Ձ. նախ՝ փամակակոր, ապա՝ վերելից լրացրած այսպէս

12 SS. զփակումն
13 Գտ. մամիկոնէի
14 SS. սրտմեռեալ զարհուրէր. եթէ
15 SS. այնպիսի
16 SS. մեծամեծս
17 Ատ. մարդիկդ. ԲԳտ. մարդիկ
18 SS. չի՛ք կամ
19 Ձ. յիւրոց-ի փոխանակ յիւնց (պատուով), թերեւ՝ յիւրայնոց

նութեամբն վճարեալ է զիւր գործն՝ ժամ է յոստանն դառնալոյ: 7 Եւ այնուհետեւ թէ բուռն գնդաւ, եւ կամ իւր իսկ գլխով՝ նա իշխէ որպէս եւ գտանէ առնել զլուրս Հայոց գործոյս: 8 Այլ եւ գեռանդի գործոյն տեսչութիւնն իբրեւ գմտաւ ածեալ յիշեմ՝ ոչ գաւրեմ բնաւ խորհել ինչ եւ կամ իմանալ. զի թէպէտ եւ ոչ ինչ աւագ եմ ժամանակաւ, սակայն եւ ոչ երբէք յԱրեաց լուայ ի գաւրագլխաց, եւ կամ ես այժմու ժամանակաւս եւ կամ յանցեալ դարս նախ ի պատերազմողաց, եթէ տասն արամբ ոք ի վերայ երից հազարաց այրընտիր արանց յարձակեալ եւ գայնպիսի գործեալ գործ՝ զնաց ինքն գերծեալ անվնաս»:

ՁԵ. Եւ գայս ամենայն գմտաւ ածեալ այսպէս Շապհոյ՝ չուէր վաղիւն ի գաւառն Բասենոյ, եւ եկեալ ի գիւղն, զոր Ալուարն¹ կոչեն: 2 Եւ մինչդեռ տարակուսեալ տանջէին խորհուրդք զնա յերկիւղէ գաւրավարին Հայոց Վահանայ² Մամիկոնենի՝ եկեալ հասանէր³ յանկարծակի դեսպան ի Պարսից, ունելով գոյժ⁴ չարաչար եւ նամականի բազում անողջոյն, զոր գրէր առ Շապուհ ի Պարսից աւագորերոյ, եւ յայլ իւրաքանչիւր⁵ ազգականաց եւ սիրելեաց, որք յանթիւ սաստիկ կոտորածէ Հեփթաղին գերծեալք էին: 3 Եւ ընկալեալ Շապհոյ զնամականին, եւ հասեալ ի վերայ ծանր եւ կարեւոր չարեաց, եւ գայնպիսի ահաւոր զբեկումն գաշխարհին Արեաց ծանուցեալ ի գրելոցն՝ ի մեծ տրտմութիւն ապշութեան ընկղմեալ գարհուրէր: 4 Եւ կացեալ ժամանակս ինչ անխաւսս⁶, իբրեւ թալկացեալ՝ ոչ ինչ բան կարէր հարցանել զայրն թղթաբեր, եւ ոչ անձին զգալ: 5 Եւ

զգացեալ⁷ յետ բազում ժամուց, որպէս յապշութենէ եւ ի թմրութեանց, եւ կոչեցեալ զայրն՝ առանձինն⁸ հարցանէր, թէ ո՞րպէս եւ կամ զիա՞րդ սպառնալու եհասայնպիսի վախճան եւ կործանումն Արեաց աշխարհին. եւ կամ ո՞ կարացեալ գերծանել եբեր⁹ զհամբաւ կոտորածին¹⁰ գայնչափ անթիւ բազմութեան գաւրացն բովանդակի, եւ կամ թէ զիա՞րդ արդեաւք մեռաւ աստուածանման տէրն Պերոզ, եւ կամ ո՞րպիսի մահու:

6 Եւ դեսպանին պատասխանի արարեալ ասէր, թէ «Քո հարցանելդ պատշաճ եւ ի դէպ է, որպէս ամենայն մարդ, որ կամի լսել ի պատգամաւորացն զիրս պիտոյիցն եւ գտեղեկութիւնն. բայց ինձ կարի ծանր է խաւսել զվատ բանս, եւ տալ զրոյց գայնպիսի չար աղէտից ի գերծելոց փախստէիցն. եւ մանաւանդ որում¹¹ ոք այնչափ վնասուց եւ բեկման չէ պատճառ՝ բայց ինքն աստուածանման տէրն Արեաց Պերոզ. եւ իբրեւ ոչինչ առն ծառայի գաստուածոց ասել վատ ինչ՝ մահ է եւ կորուստ: 7 Բայց վասն զի ի ժամուս յաստուածոցն ցասմանէ վատ պատահումն եղեւ տեառնն Արեաց եւ բնաւի աշխարհին, եւ պատճառ¹² ոչ ոք եղեւ այլ, բայց ինքն տէրն իւրում անձինն եւ Արեաց՝ ասել գտեսեալսն եւ զլուեալսն¹³ հարկ է, եւ չվճարի առանց ասելոյ: 8 Նախ մինչդեռ այդքէն իսկ էր ի Վրկանի Պերոզ, եւ գաւրաժողով արարեալ յամենայն կողմանց¹⁴, կամէր խաղալ ի վերայ Հեփթաղին, խորհեալ¹⁵ առանձին միայն, եւ ոչ զոք հարցանէր ի մարդկանէ զարժանն եւ զանար-

1 ՏՏ. Ալվարն
 2 Ձ. գորավարէն հայոց *վվահանայ
 3 ՁԱտ. եւ եկեալ հասանէր
 4 Ատ. գուժ
 5 ՏՏ. եւ հայ իւրաքանչիւր
 6 ՏՏ. անխոս

7 Ձ. գագալ եւ գագացեալ
 8 Ձ. առանձինն գայրն
 9 ՏՏ. եւ եբեր
 10 Գտ. կոտորածից
 11 ՏՏ. յորում
 12 Ձ. պատճառի
 13 ԲԳտ. զլուեալն
 14 ԲԳտ. յամենայն կողմանս
 15 Ձ. խորհել

ժանն. բայց զայս եւեթ գիտէր՝¹ ամենայն գնդին մարդ, եթէ ընդ Հեփթաղին կամի կռուել: ⁹ Լքեալ եւ սրտաբեկեալ ամենայն մարդ՝ տեսանել լոկ սիրով չկարէր զայրն Հեփթաղ եւ կամ զանունն լոկ լսել, թող թէ կռուով ընդդէմ Հեփթաղի երթալ եւ կամ յայտնի ելանել, յիշելով զահ եւ զպաշարումն, զոր անցին² ընդ տէրն Արեաց եւ ընդ Պարսիկս: ¹⁰ Եւ յայտնի աղաղակէր ամենայն բերան. «Եթէ մահապարտ եմք, եւ արքայից արքայ զմեզ սպանանել կամի՝ ինքն իսկ աստէն սուր ի վերայ եղեալ հրամայեսցէ սպանանել, քան եթէ սրով Հեփթաղին³ տայ կորուսանել⁴ զԱրիս, որ զործ մինչեւ ցյաւիտեանս զանձն եւ զԱրեաց աշխարհ վատանուն առնէ»: ¹¹ Զսոյն բանս եւ ամենայն աւագանի դրանն⁵ խաւսէին առ միմեանս հանապազ, եւ մանաւանդ սպարապետն Արեաց առաւել⁶ Վահրամ. զոր եւ համարձակապէս յականջս Պերոզի բազում անգամ հասուցեալ՝ եւ հրապարակաւ բողոքէր. եւ նա ոչ լսէր ումեք, եւ ոչ զգայր⁷ եւ ոչ յիշէր բնաւ զառաջին թշնամանս խայտառականաց իւրոց, զոր եգիտ անձամբ եւ ամենայն Արեաւք ի Հեփթաղէն: ¹² Դիմեալ ի վերայ այնչափ բազմութեամբ Արեաւք եւ անարեաւք՝ գնաց. որք իբրեւ զմահապարտ ի մահ, եւ ոչ իբրեւ զպատերազմողս ի կռուել երթային: ¹³ Տային զրոյց ապրեալքն անտի եւ զայս եւս, թէ յորժամ մաւտն հասաք անդր՝ առաքեաց առ Պերոզ Հեփթաղն, թէ «Քո ընդ իս ուխտ է երդմամբ, գրով եւ կնքով, թէ չկռուիմ ընդ քեզ. եւ սահմանս կարգեցաք, զորովք չիշխեսցուք թշնամութեամբ անցանել առ մի-

մեանս. արդ՝ յիշեա՛⁸ զուխտն եւ զնեղութեան պաշարումնն, յորմանէ ողորմեալ իմ արձակեսցի զքեզ, եւ ոչ սպանի, եւ ի բաց դարձիր խաղաղութեամբ, եւ մի՛ մեռանիր. ապա թէ ոչ լսես բանից իմոց՝ գիտա՛⁹, զի կորուսանեմ զքեզ եւ զամենայն զանալիտան բազմութիւնդ, յոր դու յուսացեալ ես: ¹⁴ Քանզի ես եւ արդարութիւն¹⁰ ուխտապահութեան ի միասին կռուիմք¹¹, եւ դու եւ ուխտագանցութեանն ստուծիւն ի միասին էք. եւ արդ՝ դու ինձ զիա՛¹²րդ կարես յաղթել»: ¹⁵ Եւ լուեալ Արեաց զբանսն Հեփթաղին՝ ասէին ցՊերոզ, թէ «Նա արդար է, եւ մեք սուտ կռուիմք»: ¹⁶ Եւ Պերոզի սաստկապէս զայրացեալ Արեաց աւագանւոյն՝ պատասխանի արար հպարտութեամբ Հեփթաղին եւ ասէ, թէ «Զայս բազմութիւն գնդին, զոր դուք¹² տեսանէք՝ կիսովս ընդ ձեզ կռուիմ եւ կորուսանեմ, եւ կիսովս զհոգ տեղեացդ, ուր դու լինիս՝ կրել տամ, ո՛ր ի ծովն եւ որ ի փոսն¹³, զոր հատին՝ լնում»: ¹⁷ Եւ առ անզգայութեան սրտին ոչ իմանայր, թէ դիակամբ ծառայից իւրոց ընդ է¹⁴ զփոսն, զոր փորեաց ի կորուստ անձին իւրոյ եւ ամենայն Արեաց աշխարհին: ¹⁸ Եւ հասեալք առ¹⁵ միմեանս եւ հարեալք ի դիմի՝ կորեաւ ինքն ամենայն որդուովք իւրովք եւ աշխարհաւ: ¹⁹ Եւ զերծեալք ի կործանմանէն արք սակաւ, եւ հասեալք ի Վրկան¹⁶՝ պատմեցին ամենեցուն զամենայն անցս չարեացս այսոցիկ, եւ զամենայն արս աւագս եւ զայլ մարդիկն որ ի Վրկանին էին՝ փախուցին յԱսորեստան:

1 Ատ. գայս եթէ գիտէր
2 Թերեսու ուղղելի՝ գոր անցուցիմ
3 Զ. յուսանցիւմ ունի «Հեփթաղի» մասին ծնթ. «թուրքի է բառս»:
4 Զ. կորուսել
5 ԶԱտ. աւագ ի դրանն
6 ԲԳտ. չի՞ առաւել
7 ԲԳտ. եւ ոչ գայր

8 Զ. յիշեալ
9 ՏՏ. արդ գիտես. Զ. գիտես՝ ե-ի վրայ ջնջման նշանով
10 Զ. քանզի եւ ես արդարութիւն
11 Ատ. կռուեմք
12 Զ. դու
13 ԲԳտ. ո՛ր ի ծովն ո՛ր ի փոսն
14 ԶԱտ. լնելոց է
15 ԶԱտ. եւ ինչեպիւք առ
16 Զ. ի միկան

20 Դեսպան արարին ի Վիրս առ Հազարա-
լուխտ, եւ զիս այսր առ ձեզ արձակեցին,
փութալ ժողովել զձեզ առ միմեանս, եւ
գտանել զհնարս, որով լինիցին ի միջի ե՛լ
ձեր անձինք եւ Արեւաց աշխարհն»:

ՁԶ. Եւ լուեալ զայս ամենայն բանս
Շապհոյ ի դեսպանէն՝ պատասխանի
տուեալ ասաց, թէ «Իմ եւ զգուռնդս զոր
այժմ դու ընդ իս տեսանես, թէպէտ եւ այդ
լուր չարեաց չէր հասեալ, խնդրէաք պատ-
ճառս զերծանելոյ ի գործոյս յորում եմքս:
2 Վասն զի այնպէս զարհուրեցուցեալ
ապշեցոյց եւ վատնեղեալ աշխատեաց
զմեզ ապստամբն Վահան, որոյ իւր իւրք եւ
արարածք՝ չեն որպէս զայսր ժամանակի
մարդկան, զոր մեր տեսեալ եւ գիտեմք,
այլ իբրեւ զառաջին քաջացն, զոր ի վէպան
պատմեն եւ լսեմք: 3 Քանզի թո՛ղ զայլ
ժամանակաց զնորա եւ զարանցն որ ընդ
նմա են յիշել զգործս եւ զաներկիւղու-
թիւն, զոր իմ եւ կամ այլ աւագորերոյ՛ որ
տեսեալ է, այլ յառաջ քան զաւուրս
տասն՝ թուով երեսուն արամբ ոչ միայն ի
վերայ այսր բազմութեան, որ այժմ աստ
են եւ տեսանես, յարձակեալ կռուեցաւ,
այլ աւելի եւս գնդաւ իշխանն Սիւնեաց
Գդիհոզն իւր գաւառին այրելնտիր ձիով
աստ էր. եւ Վահան դէմ յանդիման այն ե-
րեսուն արամբ յարձակեալ ի վերայ, եւ
նման արծուոյ², յորում ժամու ի կաքա-
լուց երամ սլանայցէ, իցէ զոր սպանանիցէ
եւ զայլ զամենեսեան ընդ ծերպս եւ ընդ
սորս վիմաց տեղեաց ցրուիցէ՝ ըստ նմին
աւրինակի այսր անդր զայնչափ բազմու-
թիւն զաւրացն արկեալ վեր ի վայր ցրուե-
ցին³. սպանին եւ զսկայանման զայրն
զԳդիհոզն, եւ այլ բազումս կոտորեալ ի
զնդէն՝ գնային ինքեանք անվնասք, չեր-
կուցեալք բնաւ յումեքէ: 4 Եւ արդ՝ ո՞չ

անճանաչող եւ արհամարհոտ հպարտու-
թեան Պերոզի հանեալ զայնպիսի որեար եւ
զայսպիսի մեծ եւ զաւգտակար զաշխարհ
յԱրեւաց ի ծառայութենէ. զոր թէ այժմ
զայնպիսի զայր⁴, որպէս եւ յառաջագոյն
զՎահանն⁵ գիտէի⁶ եւ այժմ քաջագոյն եւս
գիտացի, եւ զնորուն զընկերսն որ առ նմա
են, եւ մանաւանդ զերիս եղբարսն որ ի
Կամսարականն տոհմէն են, եւ հնարէի
նուաճել եւ մեր առնել՝ որպէս մեծ մասն
մխիթարութեան համարէի հասելոյ ծանր
բեկմանն ի վերայ Արեւաց աշխարհին»:

5 Եւ խաւսեցեալ զայս Միհրանեանն
Շապհոյ եւ դեսպանին ընդ միմեանս՝ հրա-
ման տային զաւրուն, եւ ըստ կարի աւր
ըստ աւրէ չուոցն ճեպեալք՝ հասանէին
յաշխարհն Պարսից: 6 Բայց զկանայս
Կամսարականացն թողեալ Շապհոյ անդէն
ի Բողբերդի՝ յանձն առնէր բերդակալին,
ստէպ պատուիրելով՝ բազում զգուռու-
թեամբ պահել եւ առաւելապէս սրբու-
թեամբ, ըստ աւրինի քրիստոնէից կարգի:
7 Եւ զաւրավարին Հայոց Վահանայ Մա-
միկոնենի լուեալ զայս ամենայն բանս եւ
զհամբաւս՝ յԱստուծոյ այցելութիւն ընկե-
նոյր ե՛լ զիրս համբաւոյն եւ զիւր զաշ-
խարհիս Հայոց զպէտս եւ զհոգողութիւն,
որ գիտէն զիւրաքանչիւր ուրուք զպատ-
շած եւ զաւգուտ, եւ մատակարարէ ողոր-
մութեամբ իւրով ըստ ողջախոհութեան
խնդրողացն: 8 Եւ եկեալ հասանէր այնու-
հետեւ ի Վաղարշապատ քաղաք հանդերձ
ողջախորհուրդ եւ աննենգ ուխտապահ
նախարարաւքն Հայոց. կատարէր զսովո-
րական ուխտ եւ զպատարագս ի սուրբ ե-
կեղեցուոյն կաթողիկէի, զոր հիմնարկեալ
նորոգեաց մեծապայծառ շքեղութեամբ
զհնացեալ գործ նախնեացն իւրոց, քաջ
զաւրավարն Հայոց Մամիկոնեանն Վա-

1 Ձ. աւագաւրեբոյ

2 ԲԳտ. արծույ

3 Ձ. ցրեցին

4 ՏՏ. զայնպիսի այր

5 ՏՏ. չի՞ գՎահանն

6 Ձ. գիտէի

Հան՛: 9 Եւ ի տեղիս վկայարանացն նախ
հատուցանելով զաղքատացն զպէտս՝ եւ
ապա ինքեանք ուրախացեալք զուարճա-
նային խնդուլթեամբ: 10 Եւ անտի չուեալ՝
յոստանն ի Դուին մտանէին, եւ դադա-
րեալ անդ աւուրս՝ սպասէին եւ ակն ու-
նէին հրամանի առաջնորդութեանն Քրիս-
տոսի:

ՁԷ.² Եւ լուեալ Հազարաւուխտոյ յաշ-
խարհին Վրաց զսպանուամ Պերոզի եւ
զանթիւ կոտորած բազմութեանն Պարսից՝
զարհուրեալ տարակուսէր յանձն իւր,
զնալ վաղվազակի երթալ հասանել յեր-
կիրն Պարսից: 2 Եւ հասեալ ի դուռն՝ ժո-
ղովէին³ առ նմա մնացորդք Արեաց աւա-
զանւոյն, ուրումն⁴ որդի եւ այլոյ եղբայր,
ըստ գիւտից ապրելոց ի ժամուն: 3 Խոր-
հուրդ ի մէջ առեալ, թէ զո՞ արժանի թա-
գաւորութեան նմանեցուցանել կարասցեն.
եւ խորհեալ զայս ի բազում աւուրս՝ հաս-
տատէին միաբանութեամբ զիրոսն ի վերայ
Վաղարշու, որ էր եղբայր թագաւորին Պե-
րոզի, որպէս ի վերայ առն բարերարի եւ
հեզոյ: 4 Եւ ժողովեալք⁵ ամենեքեան առ
Վաղարշ՝ սկսանէր խաւսել Հազարաւուխտ
եւ յայտնել նմա զխորհեալսն ամենեցուն,
յիշեցուցանելով նմա⁶ զանձնահաճութիւն
եւ կամակորութիւն⁷ զթագաւորին Պերոզի:
5 «Որ բռնութեամբ միայն, ասէր⁸, ըստ
կամի, եւ թէ բնաւ համարելով ինչ զոք եւ
կամ խորհելով ընդ ումեք՝ առնէր՝ զոր
ինչ եւ կամէր առնէր, եւ բռնաւոր կամա-
ւորութեամբ գործէր զինչ եւ կամէր: 6 Ո-
րոց ելք անհարց զոք նորա իմաստիցն՝ ոչ

միայն նորա անձինն, այլ ընդհանուր⁹ աշ-
խարհիս Արեաց բերին զկործանումն եւ
զբեկումն: 7 Եւ արդ՝ կամաւ¹⁰ յաւժարեալ
ամենեքեան մեք ընտրեցաք զքեզ, որպէս
զայր քաղցր եւ աշխարհաչէն, կանգնել
քեւ եւ հաստատել զգահ թագաւորութեան
աշխարհիս Արեաց, ունել քեւ շէն զմասն
մնացեալ Արեաց աշխարհիս, եւ զայլ եւս
աշխարհս, որ ընդ թագաւորութեամբս¹¹
այսուիկ հնազանդեալ են. քաղցրաբանու-
թեամբ¹² եւ սիրով ածել ի հաւան զագգս,
որ ընդդէմ եւ ապստամբ. ճանաչել զիւրա-
քանչիւր ոք յԱրեաց եւ յանարեաց¹³ ըստ
իւրում արժանաւորութեան. գիտել ընտրել
զպիտանին եւ զանպիտանն. խորհել ընդ
իմաստունս, սիրել զընկերասէրս, ատել եւ
կորուսանել զնախանձոտս եւ զբանասար-
կուս. հայել յամենեսեան, ճանաչել զբարե-
գործս, հատուցանել վաստակաւորաց զար-
ժանի հատուցումնն վաստակոց իւրեանց»:
8 Զայս ամենայն եւ զսոցին նման խրատս
խաւսեցեալ ընդ նմա եւ եղեալ վկայու-
թիւնս՝ բազմացուցանէին զնա ի գահու
թագաւորութեանն Պարսից:

ՁԸ. Խորհուրդ ի մէջ առեալ այնուհե-
տեւ Հազարաւուխտոյ միաբանութեամբ
աւազանւոյն յերկրորդումն աւուր թագա-
ւորութեանն Վաղարշու՝ խաւսէր առաջի
թագաւորին Վաղարշու եւ ասէր¹⁴. «Պերոզ
արքայից արքայ ձեր եղբայր, որպէս եւ
դուք իսկ գիտէք, զի բուռն եւ անձնակամ
եւ անհաւան, եւ բազումք յարհամարհոտ
նորա կամակորութենէն փախուցեալք են
յԱրեաց թագաւորութենէ, որք շատ եւ ոչ
սակաւ մասամբ վնասեցին Արեաց աշխար-
հին: 2 Եւ նախ առաջին, որպէս մեծ աշ-

1 Ձ. վահան մամիկոնեանն
2 Ձ. ունի վերնագիր՝ մահն պերոզի պղծոյ
3 ՁԱտ. ժողովիւն
4 Ձ. որումն
5 ՏՏ. ժողովեալք (առանց եւ-ի). Ձ. միայն՝ Վ
6 ԲԳտ. բաց են բողիվ զխորհեալսն ամենեցուն,
յիշեցուցանելով նմա
7 Ձ. կամակարութիւն
8 Ձ. ասեն

9 Ձ. ընթիւնուր
10 Ձ. կամաւ
11 Ձ. բագաւորութեանս
12 Ձ. քաղցրաբանութեամբ
13 ՏՏ. Արեաց եւ Անարեաց
14 ՁԱտ. չիք ասէր. այսպէս ըստ ուղղագրութեան
ԲԳտ.

խարհս Հայոց, որ եւ այսաւր ի ձեր ծառայութենէ ի բաց կացեալ են. եւ այրն որ զաշխարհն ի բաց ունի ի ձէնջ՝ ի չճանաչելոյ զայր եւ զպիտանութիւն նորա, Պերոզ կորուսեալ եհան յԱրեաց ծառայութենէ զայր լաւ եւ զայնպիսի աշխարհ. եւ թէ ո՛րքան ինչ յայնմ առնէ վնասք եւ հարումն Արեաց աշխարհիս եղեւ՝ գիտեն ամենեքեան. բայց թուի թէ եւ ձեր լուեալ է զամենայն եւ տեղեակ էք: 3 Բայց աւելի Շապուհ-Միհրան, զոր դուք¹ կարգեցէք՝ առ զնորա քաջութեան փորձ եւ զխրատու. եւ թէ հարցանէք եւ լսել կամիք՝ դոյն ինքն ասէ² ձեզ»:

4 Եւ թագաւորին Վաղարշու հարցեալ զՄիհրան-Շապուհ զգործոյն Հայոց, թէ «Զի՞նչ կարացեր գործել գործ յաշխարհին Հայոց, եւ Վահանայ զի՞նչ միտք են եւ ոյժ, եւ ո՞րպէս կարաց այսքան ամս զդէմ ունել Արեացս»: 5 [Աստուծոյ զաւրութեամբն]³: 6 Եւ Միհրանայ պատասխանի տուեալ ասաց, թէ «Արանց քաջ, զկուրծն⁴ զոր Հազարաւուխտ մեաւք հանդերձ ընդ Վահանայ արար, եւ թէ Վահանայ իւր զաւրքն բովանդակ անդ եղեալ էին՝ թուի թէ տանէր զյաղթութիւնն. այլ թէպէտ եւ յաղթէաք մե՛ք՝ զայս գիտեմ, զի անթիւ բազմութեան ի մէնջ կոտորած⁵ առնէին: 7 Այլ ձեր թագ այնպէս արարին, զի զնդին Հայոց կէս, այրընտիր որեարն⁶ այլուր դիպեցան ի գործ: 8 Սակայն սակաւ արամբք ո՛րպիսի ինչ վնաս արար՝ գիտէ ինքն Հազարաւուխտ եւ այլ պարսիկ որեար որ անդ էին աւագք: 9 Իսկ յորժամ Հազարաւուխտ ի Վիրս գնաց եւ զիս ան-

դէն զաւրագլուխ եթող զնդին, եւ յայնմ հետէ զի՛նչ Վահան զմեզ աշխատ կալաւ կարի սակաւ արամբք,- զոր երբեմն թէ հարիւրաւք ասեմ՝ չստեմ, եւ վկայեն ինձ զնդիս մերոյ աւագորեար⁷ որ անդ էին եւ այժմ աստ են,- կարի ծանր է ասել եւ անհաւատալի բանք, թէ այնքան սակաւուք դէմ յանդիման կուուել աներկիւղութեամբ, եւ զաւր ամենայն ի զակչի վերայ գալ եւ մեծամեծ վնաս առնել⁸: 10 Բայց զմիոյ աւուր գործն ես իսկ յիշեմ որ անդ էի. սակայն նոր համարիմ եւ ի վեր քան զմարդկան իրս, թո՛ղ թէ որ լսէ՝ զիա՞րդ կարէ հաւատալ: 11 Քանզի թուով երեսուն արամբք ի վերայ երից հազարաց առն յաներկիւղս յարձակեալ, եւ զայնպիսի գործ վճարեալ, զոր ամենայն որ անդէն էին տեսողքն այսաւր յիշեն. թուի թէ երկիւղ գործոյն չելանէ ի մտաց: 12 Զի եւ ոչ ինչ այլ իմիք նման չէին այն նորոգ իրք, բայց եթէ յորժամ ժիր մշակք քաջ սուր մանգաղաւ⁹ եւ գերանդեաւ զխոտ հարկանիցեն, եւ բագում որայս մաւտ ի մաւտ առ ի միմեանս կուտեալ թողուցուն¹⁰, եւ ինքեանք ուրախալից ցնծութեամբ անհոգ յիւրաքանչիւր տունս գնայցեն. ստոյգ ըստ այնմ աւրինակի յարձակեալք ի վերայ Միհրանայ այնքան արամբք՝ հերձին վեր ի վայր զբովանդակ գունդն, եւ շատ լաւ որեար կոտորեցին: 13 Եւ զահաւոր այրն զԳրիհոն զՍիւնեաց տէրն սպանին. զոր յիմ միտս այսպէս ասէի, թէ լոկ Գրիհոն միայն ինքն տասն արամբ յիւր զնդէն պատահէր այնչափ առն՝ այն միայն առնէր. եւ զայնպիսի այր եւ զայլ ականաւոր¹¹ եւ քաջ արս ի պարսիկ մարդկանէ հանին ընդ սուր. եւ ինքեանք ոչ ինչ խոյս տուեալ ի բաց վարեցին զձիանս իւրեանց,

1 Ձ. շապուհ զոր դուք միհրան
 2 ՏՏ. դոյն իսկ ասէ
 3 ՁԱտ. գրէմ ունել արեացս աստուծոյ գորութեամբն. ԲԳտ. ուղղագրել են աստուծոց:- «Աստուծոյ գորութեամբն» դրիմք անկիւնաւորների մէջ՝ իբրեւ ընդմիջարկութիւն:
 4 Ձ. գկուրծն
 5 Ձ. կոտորածի
 6 Ձ. որեարն

7 Ձ. աւագորեար
 8 Ձ. առնէր
 9 Ձ. մանկաղաւ
 10 Ձ. թողուցու
 11 Ձ. յականաւոր

այլ մաւտ¹ ի մեզ թեւակից երթային յանհոգս ի բազում ժամս: 14 Եւ ի մեր գնդէն ոչ ուրուք իշխեցեալ հայել ի նոսա. վասն զի աստուածք, եւ ո՛չ մարդիկ կարծեցեալ ամենեցուն թուէին մեզ: 15 Վասն որոյ թէպէտ եւ առաջի ձեր² յանդգնութիւն թուին³ բանքս իմ՝ սակայն յաղագս կարծեաց ժամուս համարձակիմ ասել, զի զաշխարհին Հայոց զմեծութիւն եւ զաւգուտն զայն դուք իսկ քաջ գիտէք. բայց այրն Վահան եւ այլ որեարն որ ընդ նմա են, եւ այսաւր խաղաղութեամբ ի ձեր ծառայութեան էին՝ մեծ մասն բարեոյ եւ մխիթարութեան կարեւոր հասելոյ տրտմութեանս մերոյ համարէի զիրսն զայն: 16 Զի յորժամ Հայք այնպիսի որերով⁴ մեր էին՝ Վիրք եւ Աղուանք չիշխէին բնաւ թիւրել զանձինս եւ այլազգագոյնս ինչ խորհել»:

17 Եւ լուեալ զայսպիսի կարգեալ բանս թագաւորին Վաղարշու ի Միհրանայ եւ Հազարաւուխտոյ, եւ այլ ամենայն Արեաց աւագանւոյն՝ միաբան ամենեքեան զասացեալսն ի Միհրանայ գովէին, թէ արդարեւ որպէս են իսկ՝ նոյնպէս ասացեր լաւաբար իմաստութեամբ զարդարն: 18 Եւ վաղվաղակի եւ փութով զՆիխոր⁵ զՎշնասպազատ, զայր հեզ եւ զմտացի⁶ եւ աշխարհաչէն, բազում այրընտիր արամբք ի Հայս արձակէին: 19 Պատուիրէր նմա ինքն իսկ թագաւորն, այլ եւս առաւել հոգաբարձութեամբ Հազարաւուխտ եւ այլ զբանն աւագանին, թէ «Ե՛րթ ի Հայս, եւ որ ինչ աւրինակաւ եւ է՝ ամենայն քաղցրութեամբ եւ սիրով ըստ կամացն Վահանայ եւ նորուն ընկերակցացն՝ նուաճեալ

զորեարն եւ յԱրեաց ի ծառայութիւն⁷ ա՛ծ: 20 Բայց զգոյշ լեր նախ ժողովել առ քեզ զայրուծին Ատրպատականի որ մաւտ ի Հայս իցեն, եւ զայրուծին Հեր եւ Զարաւանդ գաւառի. մի՛ գուցէ յղեալ քո առ Վահան, եւ նա պատճառանաւք քաղցր խաւսելով ընդ քեզ՝ խաբիցէ զքեզ եւ վնաս ինչ առնիցէ: 21 Վասն զի այրն ինքն քաջ է եւ բազմամիտ է. քանզի եւ ցայժմ ոչ այնքան զայնպիսի⁸ գործեան վճարեաց նա եւ որք ընդ նմա էին՝ լոկ քաջութեամբ. այլ դու քաջ պատրաստեալիր: 22 Բայց թուի թէ արդ Վահան չխորհի զայդպիսի ինչ⁹. զի զայդ գործ, զոր համարձակեցաւ Վահան գործել եւ որք ընդ նմայն էին՝ յանճանաչողութենէ Պերոզի զմարդկութիւնն, ըստ հպարտ եւ անճանակամ բարուցն իւրոց, եւ չկարացեալ Վահանայ եւ մարդկանն որ միաբանեցան ընդ նմա, տանել արհամարհանաց, դնելով զանձինս ի մահ՝ դիմեցին առնել զայսպիսի իրս առ հարկի»:

23 Եւ խաւսեալ զայս ամենայն բանս տեսուն Արեաց Վաղարշու եւ ամենայն աւագանւոյն ընդ Վշնասպազատայ Նիխորոյ, եւ հրաժարեալ զնա արձակեցին ի Հայս:

ԶԹ. Եւ եկեալ Նիխոր յաշխարհն Հայոց՝ ոչ իշխեաց միջամխել¹⁰ ի Հայոց տեղիսս, այլ դադարեալ ի գաւառին որ կոչէր Հեր, ի գեաւդն որում անուն էր Նուարսակ¹¹, առաքեաց նա պատգամաւորս առ Մամիկոնեանն Վահան զՇապուհ խորհրդեան դպիր եւ զՄիհր-Վշնասպ ձուարչացի, որովք տայր գիտել նմա զիրս¹² գալոյն իւրոյ ի Հայս, եւ թէ «Հրովարտակ ունիմ առ ձեզ ի թագաւորէն Վաղարշու՝ նուաճել զձեզ խաղաղութեամբ, եւ զամենայն

1 Զ. յայլ մօտ
 2 ՏՏ. եւ թէպէտ առաջի ձեր
 3 ՏՏ. չիքթուիմ
 4 Զ. արեւրով. ՏՏ. որեարով
 5 ԶԱտ. եւ Գիսոր. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 6 ՏՏ. մտացի

7 ՏՏ. յարեաց ծառայութիւն
 8 ՏՏ. այնպիսի
 9 ՏՏ. այդպիսի ինչ
 10 Զ. միջամխաղ՝ (դ-ն փշիկով)
 11 ՏՏ. Երւարսակ
 12 Ատ. զգիրս

աւագորերոյ որ յԱրիս են՝ պատգամ ունիմ առ ձեզ. արդ՝ արի՛ք եկա՛յք եւ լուարո՛ւք. եւ որպէս է ձեզ հաճոյ եւ խորհիք՝ ընտրեցէ՛ք որ բարին է¹»:

2 Եւ տեսեալ Վահանայ Մամիկոնէի զպատգամաւորսն Նիխորոյ, եւ լուեալ զայս ամենայն բանս պատգամին ի նոցանէն՝ ժողովէր առ ինքն զամենայն հաւատարիմ ուխտապահացն գունդ, զնախարարս եւ զազատս եւ զամենայն այրեւծիոյ. եւ հրամայէր Մամիկոնեանն Վահան եկելոցն ի Նիխորոյ՝ ասել առաջի ամենեցուն զբանս թագաւորին Վաղարշու եւ զբանս ամենայն Արեաց աւագանւոյն: 3 Եւ տուեալ լսել Մամիկոնեանն Վահանայ ամենայն Հայորերոյն միահամուռ զպատգամն Նիխորոյ՝ ասէր ցպատգամաւորսն Պարսից՝ առ վաղիւն առնել նոցա պատասխանի:

4 Եւ ժողովեալ ի վաղիւն ամենայն Հայորերոյն առ Մամիկոնեանն Վահան, եւ խորհեալ նախ ընդ միմեանս զվաղնջոց զպէտս եւ զխնդիր իրացն, եկեալ եւ պատգամաւորացն Նիխորոյ յատեանն՝ սկսաւ խաւսել Մամիկոնեանն եւ առնել պատասխանի բանիցն Նիխորոյ. «Եւ մեր ապստամբութեան² իրացն, եւ յայսպիսի կարեւոր եւ մահաբեր գործ տալ զանձինս՝ բազում են բանք եւ կարեւոր. եւ չէ հնար գրող³ վճարել եւ կամ պատգամաւ, բայց եթէ յանդիման խաւսել ընդ նմա՝ որ Արեաց տէրն է, եւ ընդ ձեզ՝ որ դրանն աւագանի էք: 5 Բայց երիս բանս ասեմ ձեզ, որ թէ այս երից բանիցս պատասխանի առնէ ինձ, որպէս ես կամիմ եւ ամենեքեան սոքա որ աստէն իսկ են, եւ կարէ զայս երիս խնդիրս տալ մեզ գրող եւ կնքող թագաւորին՝ զամենայն զոր ինչ ասէք, զպատեհն եւ զարժանն՝ առնեմք, եւ բանի ձերոյ

լսեմք՝ որպէս եւ նախնիքն մեր լուան: 6 Քանզի ոչ ի՛մ բանքս, զոր խաւսիմս ես ընդ ձեզ այժմս, այլ նոցա ամենեցուն, աւագի եւ կրտսերոյ⁴, որ այժմ ձեր առաջի են. եւ ոչ եթէ⁵ այսաւր ինչ խորհեալ եւ կամ⁶ իմացեալ է մեր զբանս զայս, այլ յաւուր, յորում տուաք զանձինս ի մահ՝ նախ զայս երիս ընտրութիւնս խորհեալ եղաք այր ամենայն առաջի: 7 Եթէ յանձն առցեն Պարսիկք թողացուցանել մեզ զայս երիս իրս՝ ծառայեսցուք նոցա որպէս զբնիկ եւ զհաւատարիմ ծառայս. եւ եթէ ոչ հաւանին յանձն առնուլ, եւ խստանան՝ ելցուք ըստ աշխարհ եւ կորիցուք եւ խնդութեամբ մեռցուք, այլ Պարսկի առն երկիր ոչ պագցուք:

8 «Եւ է մին յերիցն՝ նախ եւ առաջին⁷ խնդիրս այս կարեւոր եւ պիտանի. եթէ զհայրենի եւ զբնիկ աւրէնս մեր ի մեզ թողուք, եւ զՀայ այր զոք մի՝ մոգ ոչ առնէք, եւ ումեք յաղագս մոգութեան գահ եւ պատիւ չտայք, եւ զկրակարանն⁸ յաշխարհէս Հայոց ի բաց տանիք, եւ զեկեղեցւոյ թշնամանս յաղտեղի եւ յանպիտան մարդկանէ, որ ցայժմ լինէր, յայսմ հետէ մեզ չտայք տեսանել. եւ քրիստոնեայ մարդկան եւ քահանայից զկարգ եւ զպաշտաւնն քրիստոնէութեան համարձակութեամբ եւ աներկիւղ տայք պաշտել՝ ուր եւ կամին. ապա բարի է, եւ առաջին խնդիրն մեր այդ է:

9 «Եւ երկրորդ⁹ խնդիրն այս է, թէ զմարդ ոչ իշխանաբար ճանաչէք, այլ իրաւաբար գիտել զլաւն եւ զվատթարն, ընտրել զպիտանին եւ զանպիտանն, իմանալ զտոհմիկն եւ զանտոհմիկն, ունել առ

1 Ձ. որ բարին է: Օրհնեալ է աստուած
2 Ձ. ապստամբութեամբ
3 Ձ. ի գրող՝ ի-ի վրայ ջնջման նշանով

4 Ձ. կրտսերոյ
5 Ձ. եւ ոչ թէ
6 ՏՏ. խորհեալ կամ
7 Ձ. լուսանցիում՝ ա
8 Ձ. զկրական
9 Ձ. լուսանցիում՝ բ

լաւսն եւ պատուականս՝ գքաջն¹ եւ զաւգտակարն, արհամարհել եւ առ ոչինչ համարել զվատն եւ զանպիտանն. սիրել զվաստակաւորսն եւ ատել զանվաստակն, ունել ի մաւտ զիմաստունս եւ խորհուրդս առնել², եւ զանմիտն ոչ մաւտեցուցանել, այլ եւ ի հրապարակէ եւս հալածել: 10 Եւ յորժամ այս ամենայն այսպէս լինի՝ ամենայն իրք Արեաց աշխարհիս աջող լինի եւ անսխալ. ապա եթէ զընդդէմն սիրէք, որպէս եւ ցայժմ, եւ ոչ զդէպսն՝ եւ գործքն այդպէս ընդդէմ լինին, որպէս եւ եղենդ իսկ, եւ տեսէք³:

11 «Եւ երրորդ⁴ խնդիր մեր այս է. որ տէրն է Արեաց եւ աշխարհի⁵ թագաւոր՝ կամիմք, զի ինքն տեսցէ իւրովք աչաւք, եւ ինքն լուիցէ իւրովք ականջաւք⁶, եւ ինքն գիտասցէ եւ Դինքն խաւսեսցի իւրով բերանով. եւ մի՛ այլոյ աչաւք տեսցէ եւ այլոյ ականջաւք լուիցէ եւ այլովք հանապագ գիտասցէ գմարդ լաւ եւ զանլաւ, եւ այլոյ բերանով⁸ խաւսեսցի զպէտսն: 12 Յաղագս որոյ չլինի ուղիղ հայեցուածն⁹, եւ ոչ արդար լսողութիւնն. այլ յոլով սուտ խաւսքն ճանաչին եւ հրամանքն ընդունայնք, եւ բնաւ այլ ընդ այլոց լինի իմաստն ամենայն: 13 Եւ յորժամ այս ամենայն այսպէս լինի՝ կործանեալ ամենայն վաստակք՝ ծառայելքն¹⁰ կորնչին, եւ ոչ կարէ կալ աշխարհ եւ ի նմա բնակեալք անշարժ եւ հաստատուն: 14 Բայց թագաւոր, որ իւրովք առողջ աչաւքն հայի

եւ աննախանձ լսողութեամբ լսէ եւ արդար բանիւ խաւսի ընդ իւր ծառայս՝ կենդանացեալ ծառայքն՝ չյագին վաստակով, այլ յաւելեալ ի վաստակն՝ աւր քան զաւր անեցուցանել ջանան զբարին: 15 Այսպէս աշխարհ¹¹ չինի, եւ տէրն չքեղացեալ պայծառանայ հանապագ:

16 «Արդ՝ եթէ զայդ այդպէս կարէք խոստանալ, զխոստացեալսն գրով եւ կնքով հաստատեալ տայք ցմեզ՝ ապա կոչեա՛, եւ գամք կամաւ եւ լսեմք բանից ձերոց, եւ հրամանի թագաւորին հաւանիմք զոր ինչ ասէ: 17 Ապա եթէ զայս երիս խնդիրս ոչ կարէք տալ մեզ, եւ գիտէք թէ չէ հնար՝ որպէս եղեալ մեզ մահ առաջի՝ պատրաստ եմք մեռանել¹², այլ ծառայութիւն առնել Արեաց տեառն չկարեմք: 18 Եւ այլ բանք, որ ինչ են, թէ ինձ լինի գալ՝ ինձէն իսկ խաւսիմ ընդ նմա, ապա թէ ոչ լինի դէպ գալ՝ մնասցէ բանն եւ իրքն¹³»:

Ղ. Եւ խաւսեսցեալ զայս ամենայն բանս Մամիկոնենին Վահանայ ընդ Շապհոյ խորհրդեան դպրի եւ ընդ ՄիհրՎչնասպայ ճուարչացւոյ՝ յուղարկեաց¹⁴ զնոսա. առաքեաց եւ Մամիկոնեանն Վահան ընդ պատգամաւորսն Նիխորոյ եւ յիւր ուխտակցացն զՅաչկուր Արծրունի եւ զՍահակ Կամսարականն, զերանելւոյ զԱրշաւրայ զորդի, եւ զՎասաւուրտ¹⁵ Կարքային¹⁶, եւ զԱռաւան¹⁷ Աղբերկացի եւ զՊաճոկ ի Մարդպետական գնդէն: 2 Եւ հրատարեալ զամենեսեան զնոսա Մամիկոնենին Վահանայ՝ արձակէր¹⁸ խաղաղութեամբ առ Նիխոր:

1 SS. գպատուականն եւ գփաջն. Ձ. եւ գպատուականն գփաջն
2 ՁԱտ. եւ ի խորհուրդս
3 SS. տեսիմ
4 Ձ. լուսանցում՝ գ
5 ԲԳտ. աշխարհի (չիմ եւ)
6 Ձ. ականջով
7 SS. չիմ եւ իմնն խօսեսցի իւրով բերանով... հաւնապագ գիտասցէ
8 ԲԳտ. ուղղագրել են եւ ոչ այլոյ բերանով
9 Ձ. հայեցածն
10 SS. եւ ծառայելն

11 ՁԱտ. որպէս աշխարհ
12 Ձ. մեռանիլ՝ իլ-ը նոր գրչով
13 Ձ. բանն եւ իրքն: Օրինեալ է աստուած
14 SS. ուղարկեաց
15 SS. վասաւուրտ
16 ԲԳտ. ուղղագրել են Հարփային
17 Ատ. գառավան
18 SS. արձակեալ

3 Եւ երթեալ նոցա առ Նիխոր ի գալառն ի Հեր¹, եւ տեսեալ Նիխորոյ զՀայերն, որ չոքան առ նա ի Մամիկոնենէն Վահանայ՝ ամենայաւժար սրտիւ խնդութեամբ ուրախացաւ: 4 Եւ հրաման տուեալ ընթրեացն՝ ընկալաւ զնոսա բազում գոհութեամբ եւ յոյժ սիրով, յիշելով հանապազ ըստ ամենայն բաժակի զքաջ Մամիկոնեանն Վահան. եւ կատարեալ զուրախալից ընթրիսն՝ գնալին² յիւրաքանչիւր վանս: 5 Եւ ընդ առաւաւտն ժողովեցան ամենայն ատեանն Պարսկաց առաջի Նիխորոյ, եւ աստուածուրաց մարդիկն³ որ անդ էին. եկեալ եւ պատգամաւորքն որ ի Նիխորոյ առ Մամիկոնեանն Վահան երթեալ էին, Շապուհ եւ Միհր-Վշնասպն, եւ հայ նախարարքն եւ այլ արքն ի Մամիկոնենէն⁴ Վահանայ որ ընդ նոսա էին: 6 Եւ տուեալ զպատգամն Մամիկոնեանն Վահանայ՝ Շապուհ եւ Միհր-Վշնասպայ առաջի ամենայն ատենին յայտնապէս: 7 Եւ լուեալ Նիխորոյ զամենայն զբանսն եւ զխաւսս Մամիկոնենին Վահանայ, եւ խնդալից եղեալ՝ ասաց առաջի ամենեցուն, թէ «Ամենայն բանքդ այդ եւ պատգամդ զոր յղեալ է Վահանայ՝ արդարեւ աստուածոց արժանի. քանզի որպէս անմեղ են մարդիկն այն, զորս բռնի տարաւ Պերոզն եւ Հեփթաղին կոտորեալ ետ, եւ զամենայն զարիւնն զայն աստուածքն ի Պերոզի գլխոյն խնդրելոց են՝ նոյնպէս անվնաս է Վահանն յամենայն իւր իրքս, զոր խորհեցաւ եւ գործեաց. զի ի բռնութենէ չարութեանն⁵ Պերոզի գործեաց, եւ ոչ իւրով կամաւ: 8 Եւ ես մինչեւ ցայսաւր չէի մխիթարեալ ի մեծ բեկմանէն

որ եհաս Արեաց աշխարհին⁶. բայց այդ լուր⁷ ուրախացուցեալ մխիթարեաց զիս այսաւր: 9 Բայց տացեն աստուածքն եւ զաւրն տեսանել, որ Վահան յիմ ձեռն նուաճեալ՝ Արեաց ի ծառայութիւն հնազանդի»:

10 Եւ խաւսեցեալ զայս այսպէս Նիխորոյ առաջի ամենայն ատենին, եւ լուեալ զայս ուխտապահ նախարարացն Հայոց եւ այլ արանց, որ եկեալ էին ի Վահանայ Մամիկոնենէն՝ տային փառս Աստուծոյ, յորոյ ձեռս են սիրտք իշխանաց, եւ որպէս ինքն կամի՝ տայ բարբառել նոցա: 11 Կոչէր այնուհետեւ վաղվաղակի Նիխոր զնոյն պատգամաւորս, զՇապուհ խորհրդեան դպիր եւ զՄիհր-Վշնասպ ձուարչացի, եւ գրէր նամակ առ Մամիկոնեանն Վահան աւրինակ զայս.

«Լուայ, ասէ, զամենայն զխաւսեցեալսն քո ի պատգամաւորացն⁸, զոր ես առաքեցի առ քեզ. եւ գրեցի բովանդակ զնոյն բանս քո ի նամակիդ, ծանուցանել քեզ, թէ արդարեւ խաւսեցան ընդ իս զամենայն, եւ լուայ: 12 Արդ՝ արի՛ ե՛կ առ իս վստահութեամբ, եւ զամենայն խնդիրս քո, զոր ի ձեռն⁹ դոցա յղեցեր առ իս, եւ այլ ինչ զոր դու ասես՝ ուխտեալ է Արեաց տեսառնն եւ ամենայն Արեաց աւազանւոյ՝ տալ լիով եւ կատարել. եւ զքեզ եւ որ ընդ քեզ են, որպէս քո կամք են՝ Արեաց տէրն շքեղ առնէ եւ արձակէ ի Հայս»:

13 Եւ գնախարարսն որ եկեալ էին ի Մամիկոնենէն¹⁰ Վահանայ՝ սիրով ընկալեալ Նիխորայ եւ պատուեալ՝ արձակէր ընդ պատգամաւորս իւր առ Մամիկոնեանն Վահան. մեծաւ պատուիրելով յանձնէր նոցա՝ վաղվաղակի եւ անյապաղ

1 ՁԱտ. ի հէր

2 ՏՏ. գային

3 ՁՏՏ. որ անդ էին եկեալ, եւ պատգամաւորքն որ ի Նիխորոյ որ առ...

4 Ձ. ի մամիկոնէն

5 ՏՏ. չարութեանէն

6 ՁԱտ. արեաց իշխանին

7 Ձ. այտ լուր

8 Գտ. քո՝ պատգամաւորացն

9 ՏՏ. որ ի ձեռն

10 Ձ. ի մամիկոնէն

ածել¹ զՄամիկոնեանն Վահան. եւ հրաժարեալ զնոսա Նիխորոյ՝ արձակէր սիրով: 14 Եւ տեսեալ զայն աստուածուորաց խաբեբայիցն², որք ի միաբանութեան Պարսկացն էին, թէ ո՛րպէս յապստամբացն եկեալ Հայք ի Նիխորոյ³ պատուեալք եւ մեծարեցան ի Պարսկացն, եւ ինքեանք արհամարհեալք են իբրեւ զանպիտանս՝ զարձեալք լի ամալթով յերկիր կործանէին: 15 Եւ տեսեալ զայն ուխտապազ նախարարացն Հայոց եւ այլոցն որ ընդ նոսա էին՝ ակն արկեալ ցուցանէին միմեանց զկորանս նոցա: 16 Իսկ մի ոմն ի յուխտապազացն ասէ ցնոսա. «Զի եթէ լոկ ի բանիցն խաւսելոյ ընդ մեզ սիրով Նիխորոյ զձեալք այդպէս ամպ մթազին եւ շափառուկ անկաւ, եւ չերեւիք⁴ ի գետնոյդ, իսկ յորժամ շնորհեսցէ Քրիստոս, եւ տեսանիցէք փառաւորեալ զՄամիկոնեանն Վահան եւ զայլ ուխտապազսն որ ընդ նմա են փառաւքն, զոր տալոց է Քրիստոս՝ խորտակիցիք իսկ արդեալք եւ հեղձանիցիք. այլ ի մեծի աւուր յանշէջ գեհենին զի՞նչ արդեալք գործիցէք հէքքդ եւ թշուառականքդ»:

17 Եւ զայս ասացեալ առն՝ գնային ընդ պատգամաւորսն Նիխորոյ առ Մամիկոնեանն Վահան: 18 Եւ հասեալ պատգամաւորացն Նիխորոյ առ Մամիկոնեանն Վահան եւ մատուցեալ զնամակն Նիխորոյ, եւ յայնմանէ⁵ գիտաց ի գրեւոցն, թէ լուեալ տեղեկացաւ Նիխոր ի պատգամաւորացն զամենայն յղեալսն իւր առ նա, եւ ոչ էր բան յամենայն խաւսիցն Մամիկոնեանին Վահանայ՝ զոր թէ չէր թուեալ Նիխորոյ: 19 Ի պատգամաւորացն տեղեկացեալ

ծանեալ եւ զայն⁶, թէ ո՛րպէս խնդութեամբ եւ սիրով ընկալեալ զնախարարսն մեծարեաց Նիխոր. պատմեցին եւ զչարաչար կորանս ուրացողացն ջոկոյ, եւ թէ ո՛րպէս կարի եւ փուլթով զերթս քո խնդրէ փափաքելով. զոր եւ պատգամաւորացն Նիխորոյ ստիպով հաւանեցուցանէին զնա⁷ երթալ:

ՂԱ. Եւ չուեալ այնուհետեւ զաւարավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնենի⁸ ամենայն ուխտապազ նախարարաւք հանդերձ եւ այլ բազում եւ կազմ գնդաւ. որոց լուեալ զուխտիւք⁹ զխնդիրն ի Նիխորոյ Մամիկոնեանն Վահանայ՝ կամաւ եւ ցնծալից սրտիւ երթային առ նմա: 2 Եւ եկեալ Մամիկոնեանն Վահան ի գաւառն որ կոչի Արտագ, ի գեաւղն որ անուանեն Եղինդ՝ զադարէր անդ ինքն եւ ամենայն գունդքն որ էին ընդ նմա. եւ առաքէր առ Նիխոր եւ զիւր եկն տայր գիտել նմա: 3 Եւ ասէր ցՆիխոր Մամիկոնեանն Վահան. «Արդ՝ եթէ թուի քեզ գալ իմ եւ տեսանել զքեզ՝ տո՛ւր ածել առ իս արս աւազս Արիս եւ յականաւոր տոհմաց, որ եկեալ կացցեն աստ առ իմ որեար, մինչեւ եկեալ ես տեսից զքեզ, եւ խաւսեցեալ իմ եւ քո ընդ միմեանս՝ լուիցուք ի միմեանց՝ զոր ինչ ի դէպն թուի մեզ առնել»:¹⁰ 4 Եւ Նիխորոյ լուեալ զեկն եւ զկամս խնդրոյն Մամիկոնենին Վահանայ՝ վաղվաղակի տայր տանել ցԿամսարական տէրն Շիրակայ Ներսէհն զԲագէ զԱտրպայական շահապ¹¹ եւ զՎեհ-Վեհնամ¹² զՀայոց հազարապետ, եւ զՆերսչապուհ զՄիհրանայ զեղբայր, եւ հինգ¹² եւս այր այլ աւագ Պարսիկս: 5 Եւ Մամիկոնենին Վահանայ

1 Ձ. ածեալ
2 Ձ. խաբէրիցն. Ատ. խաբէրայիցն
3 ՉՏՏ. էին՝ յապստամբացն եկեալ հայք, թէ ո՛րպէս ի Նիխորոյ
4 Ձ. չերեւիք
5 Ձ. յայմանէ

6 ՏՏ. չէր լուեալ. ԲԳտ. չէր լուեալ Նիխորոյ ի պատգամաւորացն: Տեղեկացեալ ծանեալ եւ գայն. կէտադրութիւնն այստեղ ըստ ՁԱտ.
7 ՏՏ. նմա
8 ՁԱտ. մամիկոնեանն
9 ՏՏ. ուխտիւք
10 ՁԱտ. բազէ... շահապապ
11 ԲԳտ. եւ զվեհնամ
12 ՏՏ. զհինգ

տեսեալ զաւագորեարն զոր առաքեալ էր Նիխորոյ՝ ընդունէր զնոսա խնդութեամբ. եւ ի միասին ուրախացեալք այն աւր՝ ի վաղիւն թողոյր զութեանն¹ զնոսա առ իւր հաւատարիմ արս. որոց հրաման տայր՝ պատուել զնոսա արժանաւորապէս եւ զգուշանալ. եւ ինքն չուեալ² զնդաւ եւ կազմութեամբ գնայր առ Նիխոր: 6 Մերձեալք ի գիւղն ուր Նիխոր էր՝ հրամայէր զաւրուսն որ ընդ նմա էին՝ վառել³ ըստ աւրինի պատրաստութեան պատերազմի. որք ընդ լսել ի Մամիկոնենէն⁴ Վահանայ զհրամանն՝ պատրաստեալք յամենայնի⁵ կազմ ցուցանէին նմա զանձինս: 7 Տայր հրամանն Մամիկոնեանն Վահան հնչեցուցանել զփողսն պատերազմականս⁶. եւ ի սաստկութենէ փողոցն ձայնից հնչեալ երկիրն թնդէր. յորմանէ զարհուրեալք արք զաւրուսն Նիխորոյ՝ կարծեցին, թէ խաբէութեամբ⁷ ի վնասել զնոսա եկն Մամիկոնեանն Վահան, եւ ոչ սիրով ի նուաճումն խաղաղութեան:

8 Եւ Նիխոր առաքեալ ընդ առաջ նորա արս աւագս՝ տայր ասել ցՄամիկոնեանն Վահան, եթէ «Ոչ ըստ կարգի Արեաց առնես դու զայդ, այլ նորոգ իրաւք այլ իմն ձեւանաս. յորում յայսմ հետէ քեզ կարի զԱրեաց զկարգն պարտ է ունել եւ հաւանել. քանզի ի չուր՝ փողով յԱրեաց բանակ⁸ սպարապետն միայն Արեաց իշխէ մտանել, եւ այլ ոք զայդ համարձակութիւն ի Պարսիկս ոչ ոք իշխէ առնել»: 9 Եւ Մամիկոնենին Վահանայ պատասխանի տուեալ Նիխորոյ՝ ասէր. «Նախ արա՛ զիս Արեաց տեառն ծառայ, ապա եւ առանց ի

քէն իսկ ուսանելոյ՝ թուի թէ եւ ես իսկ գիտեմ զԱրեաց աշխարհի զկարգ եւ զարժանն. մի՛ թուեսցի քեզ հաշուել զիս կարի մոռացկոտ. քանզի եւ ոչ բազում ինչ ամաւք գնացեալ եմ ի ձէնջ»:

10 Եւ զայս բանս այսպէս ի ձեռն պատգամաւորի խաւսեցեալ Մամիկոնենին Վահանայ ընդ Նիխորոյ՝ ապա ինքն իսկ եկեալ տեսանէր զնա յատենի ժամու. վասն զի ընդ ծագել արեւուն եկն Մամիկոնեանն առ Նիխոր: 11 Եւ Նիխորոյ տեսեալ զՄամիկոնեանն Վահան եւ զայլ նախարարսն զուխտակիցսն ընդ նմա՝ ցնծալից ուրախութեամբ բազում ժամս ընկալեալ ի գիրկս իւր՝ ողջունէր զնա. տայր եւ զողջոյն զԱրեաց տեառնն Վաղարշու եւ զամենայն աւագանւոյն. մի ըստ միոջէ յանուանէ ողջունէր եւ զեկեալ նախարարսն Մամիկոնենին Վահանայ՝ յոյժ սիրով, նոյնպէս զամենայն արս գնդին, զաւագս եւ զկրսերս: 12 Եւ լուեալ Մամիկոնենին Վահանայ զողջոյն Արեաց տեառնն եւ զողջոյն ամենեցունց զբանն աւագանւոյն՝ շնորհակալութեամբ զոհանայր երկրպագելով եւ խնդալից ուրախութեամբ ընդունէր: 13 Եւ հրաման տուեալ Նիխորոյ՝ զամենայն արս զաւրուսն Վահանայ Մամիկոնենի ի ներքս թողուլ, նոյնպէս եւ աւագ Պարսիկ որերոյ¹⁰ ի ներքս կալ յատենին հրամայէր: 14 Եւ կատարեալ զամենայն ասացեալք Նիխորոյ, եւ լցեալ ամենայն տեառնն արամբք որ ընդ Մամիկոնենին Վահանայ էին, եւ այլ Պարսիկ որերով՝ սկսանէր խաւսել Նիխոր ընդ Մամիկոնենին Վահանայ եւ ասէր.

«Թէպէտ եւ աշխարհակցութեան բնութեամբ չես կեցեալ ընդ իս, այլ ըստ բազում անգամ տեսանելոյ զքեզ ի դրան եւ լսելոյ յաշխարհի մարդկանէ, ի Հայոյ¹¹ եւ

1 ՏՏ. գուրեսիմ

2 Ձ. չուել

3 Ձ. վառեալ

4 Ձ. ի մամիկոնէն

5 Կամ ըստ Ձ. ամենայնի

6 Ձ. պատերազմողականս

7 ՏՏ. կարծէին խաբէութեամբ

8 Ձ. արեաց բանակ

9 Ձ. գողջւոյն... գողջւոյն

10 ՁԱտ. որբարոյ

11 Ատ. ի հայոց

ի Պարսկէ, ոչ յանճանաչող եւ յանպիտան¹ մարդկանէ, այլ ի լաւ եւ ի հայեցող եւ յիմաստուն որերոյ, զոր այժմ յայտնապէս փորձիւ ի միտ առեալ գիտացաք ամենեքեան. զի գործ պատերազմի որպէս քաջութեամբ² նոյնպէս եւս առաւել խոհականութեամբ եւ իմաստիւք վճարի. որպէս եւ դու գերկոսեանն զայդ ի քում անձին լիով ետուր տեսանել ամենայն Արեաց աշխարհի եւ ճանաչել: 15 Քանզի գրաջութիւն ցուցեր սակաւ արամբք. քանզի ցանկ կաս կռուելով³ սակաւուք ընդ բազումս, եւ մեծամեծ զայդպիսի վնասանի առնելով եւ աշխատ ունելով: 16 Եւ զիմաստութիւն յայտ արարեր՝ գիտելով զժամ կռուոյն եւ զտեղի տալոյ, եւ անվնաս զգուռնդն ի միջի ունելոյ, եւ միւսում եւս ժամու գործոյ պատրաստ լինել եւ չերկնչել: 17 Զի եթէ ոչ երկու այդ իրք ի քեզ լի եղեալ էին՝ զի՞րդ հնար լինէր քեզ այդչափ կարի սակաւ եւ թուով արամբք կալ ընդդէմ այնչափ անթիւ բազմութեան պատերազմող որերոյ, եւ երբեմն մեծապէս յաղթել, եւ երբեմն զարհուրեցուցանել եւ աշխատել: 18 Յաղագս որոյ զմտաւ ածեալ⁴ իմ զքո այդպիսի արարուած եւ զմտաւորութիւն՝ կարի քաջ ճանաչեմ զամենայն պատասխանիս, զոր առնելոց ես դու մեզ ամենայն բանի, զոր լսես ի մէնջ: 19 Վասն զի թէ զապստամբութենէդ քումմէ հարցանեմք, թէ զի՞րդ իշխեցեր խորհել, թող թէ եւ առնել⁵՝ պատասխանի տուեալ ասես, թէ չճանաչողութիւնն Պերոզի եւ ի յետսահարութիւնն⁶ բռնադատեաց զիս մեռանել. որ զճառա-

յութիւնն եւ զվաստակ որպէս զաստուած խնդրէր, եւ զվաստակոյն զհատուցումն առնել՝ եւ ոչ իբրեւ զմի յանմիտ մարդկանէ խորհէր հատուցանել: 20 Զի քաջի առնքան զբազում ժամս հարանաւք կեցեալ՝ շատ լաւ է մի աւր ծանուցանել զլաւութիւն անձին եւ մեռանել: 21 Եւ ոչ ոք յԱրեաց կարէ քեզ մեղադիր լինել՝ խորհել քեզ այդպէս խորհուրդ եւ առնել, ո՛չ որ այժմ Արեաց տէրն է, եւ ոչ աւագանի դրանն, որ զամ մի ի միջի են, եւ դու գիտես: 22 Վասն զի Պերոզ արքայից արքայ իբրեւ իւրում անձինն եւ որդւոց չմարթաց հոգ տանել՝ բարի ծառայի առ նա լաւ ինչ զի՞րդ կարէր խորհել եւ առնել: 23 Զի զայդ գործ, զոր դու գործեցեր՝ բայց զի չկարէր ոք⁷ եւ զի չիշխէր գործել յայնժամ. այլ ամենայն ծառայ այր, տեսանելով զնորս ստամբակութեանն զանչափութիւն՝ զամենայն աւր առնել խորհէր, եւ չկարացեալ մեռանել՝ կասէր⁸»:

24 «Բայց քո եւ արանց որ ընդ քեզ եղեն միաբան, առ ոչինչ համարեալ զմահ անձին՝ դիմեցին յիրսդ քաջաբար. եւ որ մեռան ի ձէնջ՝ ի Պերոզի յամբարտաւանութենէն⁹ խնդրեն աստուածք զարիւնն զայն, եւ որք ապրելդ կարացայք¹⁰ եւ ի միջի լինել՝ անպարտ էք եւ անվնաս էք: 25 Վասն զի որ այժմ Արեաց տէրն է եւ ամենայն աւագանին՝ զայդ եւեթ խաւսին հանապազ, եւ անմխիթար ողբան եւ տրտմին, յիշելով զՊերոզի զանհաւան¹¹ եւ զանբարհաւաճ¹² զբարսն, զոր ոչ ունէր նման մարդոյ, այլ նման չար եւ վայրենի գազանի: 26 Որ կորոյս զինքն եւ զամենայն Արեաց աշխարհի գոյժ եւ զգաւրու-

1 ՏՏ. եւ ոչ յանպիտան
 2 ՏՏ. գործ պատերազմի ունի քաջութեամբ. Զ. գործ պատերազմի ունի (?), բերուած, վրան պատիւ) քաջութեամբ
 3 ՏՏՏ. ցանկաս կռուելով. այսպէս ըստ Ն. Բ.
 4 Զ. անել
 5 ՏՏ. թող թէ առնել
 6 ԶԱտ. ի յետս ահաւորութիւն. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

7 ԶԱտ. բայց զինչ կարէր ոք. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 8 ՏՏՏ. չկարացեալ՝ մեռանել կասէր
 9 ՏՏ. ամբարտաւանութ.
 10 Զ. կարացալք
 11 Ատ. անհաւան
 12 ՏՏ. զանբարհաւան

թիւն, եւ զթագաւորութիւն մի մեծ եւ գազատ ի ծառայութիւն ետ Հեփթաղին. յորմէ ի դառն ծառայութենէ, մինչ կենդանի է Արեաց աշխարհն՝ գերծանել ոչ կարէ: 27 Բայց դու թէ հաւանեալ նուաճիս, եւ բնիկ քո նախնեացն տեառն ծառայութիւն առնես, եւ որ ինչ վատթարն եղեւ ի մէնջ եւ ի ձէնջ՝ մոռանաս եւ ի բաց թողուս, գայս առնես իմով միջնորդութեամբ՝ դու աստէն ի Հայս կաս, մինչեւ թագաւորն կնքէ եւ տայ բերել առ քեզ. եւ եկեալ բարեաւ առ տէրն Արեաց, գամենայն որ ինչ բարի եւ արժան է, ե՛ւ քում անձինդ եւ որում դու կամիս՝ տայ սիրով եւ կամաւ եւ կատարէ»:

Ղ.Բ. Եւ խաւսեցեալ գայս ամենայն բանս Նիխորոյ յատենին ընդ Մամիկոնենին Վահանայ եւ ընդ ուխտակից նախարարսն Հայոց որ ընդ նմա էին, եւ լուեալ Մամիկոնենին Վահանայ՝ տայր պատասխանի բանիցն Նիխորոյ եւ ասէր. «Աստուծոյ հաշտութիւն յորժամ է ընդ աշխարհի՝ յառաջահայեաց եւ իմացող մտաց դիւրին է անաշխատ ճանաչել: 2 Յորժամ զիշխանս բարեւէրս տայ եւ լաւածանաւթս եւ աշխարհաչէնս՝ անդէն եւ անդ արժան է նուագամտին գիտել զբարերարութեանն՝ Աստուծոյ այցելութիւն, զոր² սփռելոց է յաշխարհ եւ նորոգելոց, որպէս եւ այժմս ինձ երեւի եւ ամենեցուն: 3 Զի գտէրն Արեաց իմ չեւ եւս է տեսեալ. բայց կամիմ տեսանել, եթէ տայ ինձ Աստուած միջնորդութեամբ քո, տեսանել այնպէս՝ որպէս եւ ամենայն քրիստոնեայ անձն կամի³ եւ ասորժայ⁴: 4 Սակայն զքեզ տեսանելով, զոր նոր խաղաղարար եւ առիթ բարւոյ այնպիսւոյ աշխարհի միոյ առաքեալ է, որպիսի Հայքն, եւ մեզ որ աշխարհին մարդիկ

եմք՝ կարի հայեցող ակամբ տեսանել, եւ ամենեցուն զխնաման եւ զբարիսն, զոր տալոց է աշխարհին եւ մարդկան որ⁵ յաշխարհին են. քանզի տեսանեմք զքեզ կամաւոր բարւոյ եւ սիրիչ, անձին համարելով զբարի գիւտն եւ զաշխարհին: 5 Իսկ վասն Պերոզի արքայից արքայի բարուցն եւ անձնահաճութեանն զոր ասացեր, անընտրող մտաւք ունելով զծառայս, չընտրել զլաւն ի վատթարէն, զքաջն ի վատէն, զիմաստունն յանմտէն, զվաստակաւորն յանվաստակէն՝ շատ իսկ եւ բաւական լիցի քո տեառն բանն եւ լիով ասացածն: 6 Եւ ես գոհանամ զԱստուծոյ, զի զիս անաշխատ պահեցէք յառնելոյ զըստ հարցման քո զպատասխանիսն: 7 Բայց իմ թէպէտ էր այդ ամենայն տրտունջ զՊերոզէ, ո՛րպէս հանապազ խաբէին զնա եւ գամենայն Արիս արք անպիտանք, ատեցեալք յամենայն սրբասէր մարդկանէ, փախտականք յաշխարհէն ըստ աղտեղի գործոց իւրեանց, լեռնախոյսք⁶, աւաղակապետք, արիւնապարտք, հացկատակք⁷, բանորսողք, խաբեբայք, շաղակրատք, անյարուչք, վատատոհմակք, ճանաչելով զանձինս թէ ոչինչ են, եւ կալ իւրիք չկարեն, կասեալք յիրէ, լքեալք յորսոյ՝ գային անկանէին ի մոխիրն. եւ ձեր տուեալ զխնդիրն՝ խնդալով յուղարկէիք⁸, պարգեւելով գահ եւ պատիւ եւ զայլոց⁹ գտունս եւ զկեանս եւ զմեծութիւնս. եւ նոցա սակաւ մի խոյս եղեալ ի ձէնջ, լռեցից զայլ մեծամեծ թշնամանսն, որով թշնամանէին զկրակն յիւրաքանչիւր ի տունս՝ այլ դատս եւ նախատինս¹⁰ աւելորդ աղտոյ իւրեանց զկրակն առնէին: 8 Եւ վասն զի

1 Ձ. գրաբերարութիւն
 2 ՁԱտ. գորս
 3 ՏՏ. որպէս ամենայն քրիստոնեայ կամի
 4 Ձ. ասորժայ

5 Ձ. եւ մարդկան եւ որ
 6 ՏՏ. լեռնախոյսք
 7 Ձ. հացկատակ
 8 ՏՏ. ուղարկէիք
 9 ՏՏ. այլոց
 10 Ձ. դատս եւ նախատինս. «Թուի այլազգ ինչ ընթեռնի» (ծնթ. ԲԳտ.):

զայս գիտէ ամենայն ոք, եւ յայտնի է, զի ամենայն արուեստաւոր, որ զիւր¹ արուեստն ինքն գիտէ եւ աւգտեալ է յարուեստէն՝ զնոյն եւ որդւոց իւրոց կամի ուսուցանել, զի կեցցեն. եւ այնպիսի խաբեբայ մարդկան ծանուցեալ, թէ ոչ իմաստիւ եւ քաջութեամբ կեցեալ եւ մեծացեալ, այլ սուտ վաճառականութեանն մոխրով՝ զնոյն փութային եւ որդւոցն իւրեանց ուսուցանել: ⁹ Վասն որոյ բարձեալ էր յաշխարհէն Հայոց եւ կորուսեալ վաստակք, միտք², քաջութիւն, տոհմակութիւն³ եւ արդարութիւն⁴. եւ ի մէջ անցեալ⁵ փերեւերտին դէմքն այդր ամենայնի⁶. եւ ձեր Արեաց տեսանելով զայն ամենայն, եւ չծանուցեալ, թէ մե՛ր զայն հրահանգ եղեալ նոցա, եւ թէ չեն ուսեալ ինչ եւ չգիտեն⁷՝ չեն մեղադրելի, այլ եւ յատենի եւս այլանելով՝ ամենայն վատաց եւ ի կռուոյ յետնելոյ զՀայս ածէիք աւրինակ, նախ Ասորւոց, ապա լքելոց, ապա լուծելոց, ապա անդամալուծաց: ¹⁰ Եւ բայց թէ ապա եւ որ նոցա իսկ նման մարդ էր, որ ձեր խարող⁸ հացկատակաց ջոկն էր՝ եւ ոչ կորացեալ մտանէր ընդ գետին. վասն նոցա եւ խնդութիւն եւս թուէր այնպիսի լուրն: ¹¹ Այլ որ մարդ էր, եւ ամաւթ կայր ի սրտի, եւ զայնպիսի բանս յԱրեաց տեսանէն լսէր՝ ոչ միայն միանգամ եւ երկիցս եւեթ ի դէպ էր մեռանել, այլ թէ եւ տասն անգամ կեայր, եւ հանապազ զնոյն լսէր՝ տասն անգամ արժանի էր մեռանել:

¹² «Վասն որոյ եւ մեք իբրեւ զխորհուրդս զայս ի միտ արկեալ իշխեցաք խորհել, եւ զայդպիսի ճաղանաց բանս, որ ի վերայ աշխարհիս եղեալ էր Արեաց տեսունն եւ կայր ի նմին հաստատեալ. եւ թէպէտ ածաք զմտաւ երթալ ըստ աշխարհ ելանել եւ կորնչել, ճանաչելով զԱրեաց ոյժ եւ զբազմութիւն,- քանզի չէաք այնքան յիմարք եւ խելացնորք, թէ մեք Արեաց առաջի, թուով տառապեալ մարդիկ, այնչափ անթիւ բազմութեան զաւրաց, ոչ կարեմք կալ ընդդէմ եւ կորնչիմք⁹, քաջ տեղեկութեամբ գիտէաք.- բայց ապա զայս ածաք զմտաւ, թէ գաղտ բնաւ յանգագաստուց զարհուրեալ զնամք՝ առաւել եւս ստուգապէս հաստատեալ ժառանգեմք զանուն վատութեանն որ կայր ի վերայ մեր, թէ մարդիկ, որ այնպէս յետին եւ անպիտան էին՝ յիրաւի կորեան, եւ անհետ եղեալ չերեւին ուրեք. արդ նոցա լինել ի միջի, ասէիք, եւ չլինել՝ զնոյն վճարէ: ¹³ Ապա ընտրեցաք՝ նախ ծանուցանել զանձինս, եւ ապա կամ մեռանել եւ կամ կորնչել: ¹⁴ Եւ եթէ էաք կացեալ միաբանք, եւ չէաք պառակտեալք եւ քայքայեալք՝ ծանուցանէաք եկելոցն ի վերայ մեր, թէ արդարեւ որպէս զԱրի¹⁰ այր եմք, եւ կամ թէ որպէս զԱսորի: ¹⁵ Բայց զայս նշան մի տամ ձեզ, եւ փորձեցէք. զի զորեարն զայն, որ գամ մի Պերդի յիւրում թագաւորութեանն մոգութեամբ տէր է արարեալ, եւ այժմ գահ ունին եւ պատիւ, եւ յիւրաքանչիւր գաւառի իշխան են, եւ ձիոյ տէր են եւ զինու եւ գնդի՝ հրաման տուք, զի ժողովեացին միաբան ամենայն իւրեանց այրուծիով. եւ մեք այս սոյն արք թուով, զոր դուք գիտէք, որոց ոչ գոյ ո՛չ տուն եւ ոչ ծառայ, ո՛չ գունդ եւ ոչ տանուտէրութիւն. եւ դուք որ¹⁰ Արիք էք՝ զձեր աւգնութիւն վայր մի ի բաց կալաք,

1 ՁԱտ. ամենայն արուեստաւորք գիւր. ԲԳտ. ուղղագրել եմ ամենայն արուեստաւոր ոք գիւր
 2 ՏՏ. եւ միտք
 3 ՏՏ. տոհմականութիւն
 4 ՁԱտ. տոհմակութիւն, արդարութիւն
 5 Ձ. ի մէջ անցեալ
 6 Թերեւս՝ ընդդէմ այդր ամենայնի (Ն. Բ.)
 7 ՏՏ. չեն ուսեալ ինչ՝ չգիտեն
 8 Խարող-ի մասին ԲԳտ. ունին ծնք. «Գուցէ խորող կամ խարող». Թերեւս ուղղելու է (ՂԲ 9-10) անդամալուծաց, եւ ապա եւ որ նոցա իսկ նման մարդ էր: Բայց (թէ) որ ձեր խարող (?) հացկատակաց ջոկն էր՝ ոչ կորացեալ մտանէր եւն:

9 Ատ. կորնչեմք
 10 Ձ. եւ դու որ

եւ զաշխարհս Հայոց ի մեզ եւ ի նոսա թողէք. եւ որ ոք կարասցէ ի միւսմէն հանել՝ նմա տալիք, եւ ձեզ ծառայութիւն արասցէ:

16 «Եւ արդ՝ զի մի բազմաբանութեամբ զերագալուր ձեր միտս ձանձրացուցից, այլ լուել զաւգուտն բազմաց եւ չասել անհնար է. քանզի՛ յաղագս մեծի աշխարհի են բանքս իմ՝ գիւտի եւ կամ կորստեան, եւ հարկ է լիով ասել: 17 Զի մեք, որ զանձինս ի մահ եղաք եւ յԱրեաց տեառնէն ի բաց կացաք՝ զայդ երիս ինչ ի ձեռն պատգամաւորացն գրեցի առ քեզ, եւ դու նոյնպէս գրով երկրորդեալ ի թագաւորէն. մեզ այդ խնդիրք միայն պիտին, եւ շնորհեցէ՛ք մեզ գրով եւ կնքով ի թագաւորէն: 18 Զայլ ինչ պարգեւ, զչքեղութիւն², որ ոք վաստակել մարթասցէ, եւ տեսանիցէ՛ք՝ հայեսլի՛ք եւ ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութեան հատուսլի՛ք. եւ մեր բնիկ տեարք էք, եւ մեք ձեր բնիկ ծառայք եմք. ընկալա՛յք զմեզ սիրով, եւ ծառայեցուցէ՛ք խնայելով. եւ զյանցումն, զոր ի բռնութենէ յանցանել ետուք՝ թողութիւն արարեալ շնորհեցէ՛ք մեզ»:

ՂԳ. Եւ Նիխորոյ լուեալ զայսպիսի կարգումն բանիցն ի Մամիկոնենէն Վահանայ՝ մեծապէս խնդալից սրտիւ ուրախացեալ ասաց առաջի ատենին, թէ «Զորտմութիւն մեծ բեկման Արեաց աշխարհին որ եհաս, եւ զթանձրամած խաւարն որ եհաս եւ մածեալ նստէր ի վերայ սրտիս իմոյ՝ համարձակապէս եւ արդար խաւսք Վահանայ եւ նուաճմանս աւետիք փարատեալ զամենայն՝ մխիթարեալ ուրախացուցին զիս»:

2 Հրամայէր արձակել զատեանն: 3 «Եւ որ ինչ, ասէ, պէտք են ինձ եւ Վահանայ՝ այլ եւս բանից՝ խաւ-

սիմք աւր ըստ աւրէ, եւ աւուրս⁴ քանի մի ուրախանամք առ միմեանս»:

4 Եւ այն աւր հրամայէր Նիխոր Վահանայ՝ առ նմա ուրախանալ ամենայն նախարարաւքն ուխտակցաւքն եւ բովանդակ գնդաւն որ ընդ նմա էին. բայց զուխտանեհան ի Հայոց եւ զուրացողսն հանին արտաքոյ ընթրեացն ամաւթալիցս:

5 Եւ ուրախացեալք այն աւր ըստ աւրինի մեծապէս ընթրեաց, եւ հրաժարեալք ի Նիխորոյ՝ գնացին հանգչել ի վանս իւրաքանչիւր:

6 Եւ ի վաղիւն ժողովեալ ամենայն բազմութիւն մարդկան ի հրապարակն՝ հրաման տայր Նիխոր, մինչդեռ ինքն առանձինն էր, զՄամիկոնեանն Վահան տանել ի ներքս ի սենեակ: 7 Եւ խաւսեցեալ ըստ ժամուն ընդ նմա միայն ընդ միայն զբազում⁵ ժամս զպէտս կարեւոր իրաց աշխարհի, ըստ իշխանաց հոգողութեան՝ դային երկոքեան ի միասին ի տուն ատենին:

8 Հրաման տայր Նիխոր ամենայն եկելոցն ընդ Մամիկոնենին Վահանայ, նախարարաց եւ ուսմիաց, մտանել յատեանն առ նոսա, եւ արանց Պարսիկ աւագաց գալ առ նոսա յատեանն: 9 Բայց զարսն, որ զինքեանս հաւատարիմս Պարսկացն կացուցանէին, հրաման առեալ նուիրակացն՝ եւ ոչ ի դուրսն մաւտել տային, ասելով, թէ «Գործոյ ինչ դուք չէք իմաստուն բանից, եւ լսել իսկ չգիտէք. արդ՝ զտեղի ատենին յարժանաւոր առնէ ընդէ՞ր խափանէք. զի թող նստի անդ մարդ այն՝ որ զխաւսս⁶ աւագացն եւ զբանս իմաստնոցն լսել զիտէ եւ աւգտել»:

10 Եւ էր այնուհետեւ տեսանել յայտնի Աստուծոյ արդարաքնին⁷ հատուցումն, սիրելի ուխտակատարացն իւրոց տալ զպարծանս եւ զհամարձակութիւն, եւ խա-

1 ՏՏ. եւ քանզի

2 ՏՏ. պարգեւի շքեղութ.

3 ԶԱտ. պէտք են ինչ եւ վահանայ

4 ՏՏ. յաւուրս

5 Կամ ըստ Զ. ի բազում

6 Զ. գիտս

7 Ատ. արդարաքնին

բեբայ ուրացողացն դասու զգեցուցանել զամաւթ եւ զանարգանս. եւ գայր ի յատկութիւն բան Գրոյն ճշմարտապէս, թէ Աստուած լոյս է՞: 11 Վասն որոյ ըստ նմին լուսաւորեալ ծագէին եւ երեսք աստուածասէր պաշտաւնէիցն իւրոց ըստ նմանութեան լուսոյն, զոր ընտրեցին ինքեանք եւ լուսաւորեցան: 12 Իսկ ի վերայ երեսաց մոխրապաշտացն նոյն կերպարան մոխրոյն իջեալ՝ նստէր ի վերայ ամբարշտացն, որով մերկացեալ դիմաւք՝ պատրողական հացկատակացն երեւեցան կերպարանք, ցուցակ ստոյգ¹ լի ամաւթալից ձաղանաւք: 13 Եւ էին գոյնք² ամենեցուն արգարեւ, ըստ ասացածի եկեղեցական հռետորին³, ծիւրեալք, ծնկեալք, երիթացեալք, պատկերի նմանեալք. զորս արգարեւ յայտ յանդիման առաջի երբեմն գերչացն⁴ խայտառակեալ նշաւակեաց խաչելութիւնն Քրիստոսի: 14 Եւ կատարեալ առ նոսա ելանէր ի գլուխ բան սաղմոսերգին. Ոչ այսպէս եմ ամբարիշտք եւ ոչ այնպէս՞, որպէս էին թշուառացեալք եւ ողորմելի մարդիկն այն⁵, որոց ատրուչանն շնորհ չունէր, եւ յեկեղեցոյ սրբոյ անձամբ մերժեալ արտաքս ընկեցան: 15 Ժողովեալ նստէին առ միմեանս ապշեալք, քամակաբեկք, զարթուցեալք որպէս յերագոյ ցնորից գիշերոյ: 16 Եւ ընդ Աստուծոյ զաւրութեան գործ զարհուրեալ ապշէին՝ փութանակի եւ յանկարծ առնել զնոսա այնպէս դժմիտս եւ ձաղաղէմս առաջի սիրելեացն իւրեանց. ցանկային բազում գնոց առնուլ, թէ գոյր հնար, զապստամբութեանն անուն, եւ ոչ ոք տայր նոցա: 17 Վասն զի որ ոք յայն-

պիսի անծանաւթիցն կամէր երբէք մտանել յատեանն՝ ի բազմութեան ասէր ցնուիրակսն, թէ «Յապստամբացն զնդէն եմ», եւ վաղվաղակի թողուին ի ներքս. այլ ոչ ոք տայր մաւտել ի դուրս ատենին, եւ ոչ լսել զխաւսս իշխանացն որ զինչ խաւսէին: 18 Յայնժամ յայտնի տեսանէր յատակ ակն խորհրդոյ ճշմարտասիրացն զպայծառաբար յաջողութեան ճախրումն զսրբոյն Գրիգորի⁶, ամենայն ճգնազգեցիկ ընկերովքն իւրովք⁷, ի վերայ յերկարահամբեր ուխտապահացն բանակին, որ զամենայն երեսս Պարսիկ մարդկանն եւ զայլսն՝ ահիւ եւ խնդութեամբ հայեցուցանէր ի Մամիկոնեանն Վահան. որում տայր Քրիստոս իմաստ շնորհալից պատրաստաբան, աջողակ ի գիւտ խոհականութեան, ձայնարձակութիւն պատուեալ խաւսիւք. եւ կատարեալ ելանէր ի գլուխ բան Փրկչին Քրիստոսի, գրեալն յԱւետարանն. Ոչ եթէ դուք իցէք որ խաւսիցիք, ասէ՞, այլ Հոգին Հաւր ձերոյ, որ խաւսիցի ի ձեզ՞:

19 Եւ երկրորդեալ յատենին զնոյն բանս Մամիկոնեանն Վահանայ՝ սկսանէր միւսանգամ խաւսել ընդ Նիխորոյ եւ ասէր. «Յաղագս իւրաքանչիւր ուրուք խնդրոյ եւ աւգտի, որ այժմ աստ են առաջի ձեր նախարարք եւ ազատք եւ այլք յոստանիկ մարդկանէ եւ յայրուծիոյ որերոյ՝ ճանաչող էք եւ կարող, եւ գիտէք հատուցանել զարժանն. բայց ես եւ որ ընդ իս ուխտապահ նախարարքն են, զոր ինչ խնդրեցաք ի քէն պատգամաւորաւք եւ գրելովքն, զոր եւ երէկ⁹ եւ այսաւր դէմ յանդիման խաւսեցայ ընդ քեզ, եւ դու հրամանաւ Արեաց տեսունն եւ հրամանաւ ամենայն աւագանւոյ դրանն գրով եւ

՞ ԸՅ՝ՎԸ. Ը 5
 1 Ձ. ստոյգ
 2 ԲԳտ. գոյն
 3 «Եւսեբիոս, յեկեղ. Պտմ. գուրացողաց ոմանց» (ծմբ. ԲԳտ.)
 4 Ձ. գերչաց իւրեանց
 ՞ Մաղ՝. Ը 4
 5 ՏՏ. չիք այն

6 ՏՏ. սրբոյն Գրիգորի. Ձ. սրբոյն զգրիգորի
 7 Ձ. ընկերքն իւրովք
 8 ԲԳտ. չիք ասէ
 9 Մաղ՝. Ը 20
 9 ՁԱտ. երէկ

կնքով խոստացար տալ մեզ, առանց որոյ անհնար է կեալ մեզ եւ ծառայութիւն առնել ձեզ.- հաւատոյ քրիստոնէութեան հաստատութիւն, մոգութեան եւ¹ ատրուշանաց յաշխարհէս Հայոց բարձումն, գեկեղեցւոյ ըստ մեր կամաց զպայծառութիւն եւ զպաշտանն², - այդ որ կարեւոր է մեզ եւ հարկաւորապէս պիտոյի՝ կնքով թագաւորին հաստատեա՛ մեզ. եւ այլ զոր ինչ³ գրեալ է ի նամակին՝ գիտես զամենայն, եւ ոչ ինչ է պիտոյ բազմաբանել առաջի քո: 20 Բայց յաղագս գահու եւ պատուոյ եւ շքեղութեան, հայելով յիւրաքանչիւր ուրուք վաստակս՝ տաջի՛ք անհոգութեամբ եւ մի՛ զրկիցէք»:

ՂԴ. Եւ զայս ամենայն խաւսեցեալ Մամիկոնենին Վահանայ՝ սիրով լսէր զամենայն Նիխոր, եւ արտրժելով յանձն առնոյր: 2 Խնդրէր Նիխոր ի Վահանայ զքնիկ Հայոց զայրուծին. «Կազմեա՛, ասէ, փութով եւ արձակեա՛ ի դուռն. քանզի Զարեհ որդի Պերոզի, ընդդիմացեալ Արեաց արարուածի՝ գունդ դեռ կազմէր ի կորուստ անձին իւրոյ եւ հաւանելոցն ընդ իւր. եւ դու փութա՛ արձակել զՀայ այրեւծի, որ նախ քան զքո երթալն ի դուռն՝ եւ սպաս մի քո մեծ ծանուցանի արարուածքդ առաջի թագաւորին եւ ամենայն Արեաց: 3 Վասն զի եւ ինձ հրաման ետ թագաւորն՝ վաղվաղակի մտանել ի դուռն. վասն զի աստուածք զայս իրս յաջող եւ բարերարութեամբ վճարեցին, զի եւս առաւել վաղագոյն երթամ անդր, ի դէպ է եւ պատշաճ»: 4 Եւ ուրախացեալ⁴ Նիխորոյ եւ Մամիկոնեանն Վահանայ⁵ առ միմեանս ոչ բազում ինչ աւուրս՝ կազմէր ստիպով⁶

գործոյն պիտոյից: 5 Հրաժարեալք ի միմեանց՝ չուէին խաղաղութեամբ, Նիխոր առ թագաւորն ի դուռն, եւ զաւրավարն Հայոց Մամիկոնեանն Վահան ի Դուռն:

6 Եւ հասեալք յեզր գետոյն սաստկապէս ըստ ժամանակի իւրոյ պղտորութեանն, եւ զկամուրջն Արտաշատու գտին⁸ աւերեալ. եւ էր ինչ որ ի տեղեացն բնակչացն, եւ էր ինչ որ ի սաստկութենէն ջուրցն դիմեցմանց. եւ տարակուսեալ⁹ զաւրքն՝ խնդրէին տեղիս անցի, եւ ոչ գտանէին. եւ փորձելով ոմանց զբազում տեղիս՝ ընկղմեալք ի ջուրսն, եւ հազիւ գտեալ անդրէն ելս ապրէին: 7 Իսկ քաջ զաւրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան մերձեալ ի տեղի մի յեզր գետոյն, եւ տեառնագրեալ զինքն նշանաւ խաչին սրբոյ կենսատուի՝ իջանէր ի գետն, եւ որպէս ընդ յոյժ տեղի ծանծաղ՝ անցանէր խաղաղութեամբ ընդ ջուրսն, որ եւ տեղին ամենայն գնդին լինէր ճանապարհ անցից անհոգութեամբ: 8 Եւ լինէր այս նշան մեծ յայտնի, որ եւ առ ոյժ¹⁰ կացածի արանց լինէր անցանել¹¹ դիւրաւ ըստ կամի եւ ամենայն այրեւծիոյն. ի ճշմարիտ հիմնացեալ հաւատոյն քաջ զաւրավարին Հայոց Վահանայ՝ լինէր նշան որպէս Իսրայէլեան ժողովրդոցն՝ յանցանելն իւրեանց ընդ Յորդանան: 9 Եւ ապա մտեալ յոստանն ի Դուռն, եւ զչնորհակալութեան զպատարագն մատուցեալ Աստուծոյ արժանաւորապէս, եւ նախ զաղքատացն ողորմածութեամբ ըստ սովորութեան կատարեալ գտուրս՝ ուրախանային եւ ինքեանք ըստ Աստուծոյ հաճոյիցն խնդալից սրտիւ:

1 Ձ. հոգութեան եւ
 2 Ձ. զպաշտոնայոյ
 3 Ձ. գայլ որ ինչ
 4 Գտ. պատշաճ: Ուրախ...
 5 Ձ. վահան
 6 ՁԱտ. կամէր ստիպով. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

7 ՁԱտ. այստեղ եւ գետեղում՝ «եւ կազմեալ Մամիկոնեանն Վահանայ... փողոստիմ յանիւնայ» հատուածը (ՂԴ 10-14). այսպէս ըստ դասաւորութեան ԲԳտ.
 8 Ձ. գետին
 9 Ձ. *տարակուրեալ
 10 Ձ. որ եւ առ յոյժ կացայցի արանց? ԲԳտ. առ ոյժ-ի մասին ունին ծնթ. «գուցէ անոյժ»:
 11 Ձ. *անցանել

10 Եւ կազմեալ Մամիկոնենին Վահանայ գայրեւձին Հայոց՝ արձակէր ի դուռն, կարգեալ զգուռնդն ի ձեռն Վրենայ Վանանդացւոյ. ընդ որս կազմեալ արձակէր եւ զիւր եղբարորդի մի, զորդին նահատակին Վասակայ զԳրիգոր: 11 Որոց հասեալ ի դուռն ժամանք՝ երթային պատրաստութեան գործոյ պատերազմին, եւ հարեալք ի դիմի միմեանց գուռնդքն երկոքեան, եւ մատնեալ ի պարտութիւն գուռնդն Ջարեհի՝ փախստական լինէին, եւ բազում վիրաւորք անկեալ յերկիր կործանէին: 12 Անդ քաջացեալ հայրանման սեպուհն Մամիկոնէից՝ Գրիգոր, ցուցեալ մեծ քաջութիւն՝ յայտնի լինէր զաւրավարին եւ զաւրացն ամենեցուն, եւ հռչակեալ նորա լաւութեան անուն՝ հասանէր մինչ ի թագաւորն Վաղարշ: 13 Լաւացեալ եւ սեպուհն Վանանդացի Վրէն, գործ երեւեցուցեալ² քաջանայր: 14 Իսկ Ջարեհն փախուցեալ ի լեռնակողմն տեղիս ամրանայր. զոր ձերբակալ արարին եւ ածին ի հրապարակն արքունի, եւ անդ նման անասնոյ փողոտէին յանխնայ:

ՂԵ. Եւ յետ սակաւ աւուրց ստիպով ժողովեալ Մամիկոնենին Վահանայ գայրեւձին³ Հայոց, եւ ինքն եւ ամենայն ուխտակից նախարարքն ընդ նմա՝ չուեալ զնայր առ թագաւորն Վաղարշ. եւ զնացեալք ըստ պատեհի աւուրց աւթեւանաց ճանապարհին՝ երթեալ հասանէր ի դուռն: 2 Եւ լուեալ թագաւորին եւ ամենայն Արեաց աւագանւոյն զերթսն Վահանայ ի դուռն, վաղվաղակի եւ ճեպով ժամ արարեալ՝ յանդիման լինէր թագաւորին եւ ամենայն Արեաց աւագանւոյն: 3 Եւ ածեալ զմտաւ զճանապարհորդութեանն աշխատութիւն թագաւորին Վաղարշու զՄամիկոնենին Վահանայ՝ միայն ստէպ սիրով

հարցեալ զողջոյն ուրախանայր, այլ ոչ ինչ աւելի քան զայն հարցանէր զնա այն աւր: 4 Եւ ի վաղիւն⁴ ժողովեալ ամենայն աւագանի դրանն արքունի եւ այլ ամենայն բազմութիւն Արեացն՝ եւ լինէր խորան մեծ, լցեալ սաստիկ որերով⁵:

5 Սկսանէր խաւսել թագաւորն Վաղարշ ընդ Մամիկոնենին Վահանայ. «Լուաք, ասէ, լիով զամենայն խաւսեցեալսն ընդ Նիխորոյ, զոր ինչ պատգամաւորաւք էիր ասացեալ, եւ զոր ինչ նամակաւ, եւ զոր ինչ դէմ յանդիման⁶ քո եւ նորա խաւսեցեալ էր ընդ միմեանս՝ պատմեաց մեզ. եւ ոչ էր քո ստեալ ի բանիցն զոր խաւսեցեալ էր՝ եւ ոչ բան մի: 6 Վասն զի Պերոզի իմ եղբարն անձնահաճութիւն կամացն եւ անհաւանութիւն խորհրդոյն եւ անլսողութիւն ումեք եւ ամբարտաւանութիւն⁷ եթէ զքեզ միայն էր կորուսեալ յԱրեաց՝ թեթեւ ինչ էր վնասն. ծառայ մի կորնչէիր, որում թերեւս փոխանակ գտանէր. բայց նա իւրով հպարտութեամբն այնչափ անթիւ բազմութիւն լաւ որերոյ կորոյս, որոց այսաւր փոխանակ չիք. յետոյ ապա եւ զինքն կորոյս եւ զորդիս իւր⁸ եւ զկանայս: 7 Արդ՝ եթէ դո՛ւ եղեալ ես պատճառ քո կորստեանդ եւ այնչափ բազմութեանն որ կորեան ընդ քո ձեռն՝ դու այսաւր հարցման արժանի էիր, եւ պատուհասի⁹ եւ հարաչար մահու. բայց իբրեւ ա՛յլ է պատճառ ամենայն գործոյդ¹⁰ այդմ եւ կորստեան, զոր դու գործեցեր՝ զքեզ ընդ այլոց բռնութեան եւ վնասու պատուհասել կարի ծանր է, եւ աւրէնք մեր չհրամայեն: 8 Քանզի այդ գործ, զոր

1 Ձ. մամիկոնենից
2 Կամ՝ գործ երեսիլի ցուցեալ (ըստ Բ. Ն.)
3 ՏՏ. գայրեւզին

4 ՏՏ. եւ վաղիւն
5 Ձ. արեքով
6 Ձ. գոր դէմ յանդիման
7 Ատ. անբարտաւանութիւն
8 ՏՏ. չիք իւր
9 Ձ. պատուհասի
10 ՁԱտ. գործիցդ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

դուդ կարացեր գործել՝ առ Պերոզի արհամարհոտ եւ կամակոր բարուցն՝ բազումք խորհէին յԱրիս գործել, բայց չեղեն ձեռնհաս¹. զի չկարացին զանձինս ի մահ տալ այդպէս աներկիւղ՝ որպէս դուքդ ետուք, քաղցր համարելով զկենցաղոյս տեսիլ. բայց դուք բնաւ առ ոչինչ համարելով զայս աշխարհ՝ քաջաբար մեռան որք մեռանն, եւ եւս առաւել քաջաբար կեցայք, որ ապրեցայքդ եւ ի միջի էք: ⁹ Այլ երանի՛ թէ եւ այլ որերոյն, զորս ի դուրն տարաւ կորոյս Պերոզ՝ կարացեալ էր առնել զայդպիսի քաջասրտութիւն, զոր դուքդ² արարէք, եւ թերեւս այսաւր կենդանի էին իբրեւ զձեզդ եւ ի միջի եւ առ մեզ»:

¹⁰ Եւ պատասխանի տուեալ Մամիկոնեանին Վահանայ թագաւորին Վաղարշու, առաջի ամենայն բազմութեանն՝ ասէ. «Խաւսել առաջի Աստուծոյ եւ առաջի ձեր թագաւորաց երկայն բանիւք՝ չէ արժան: ¹¹ Քանզի ես զամենայն զխաւսս մեր եւ զխնդիր եւ զհամարձակութիւն գործոյն, զնել զանձինս ի մահ, ցուցի ձեզ եւ ամենայն դրանն աւագանւոյ ի ձեռն Նիխորոյ գրով եւ կնքով. զնոյն բազում անգամ ասել՝ յերկարումն է խաւսից եւ ձանձրութիւն: ¹² Վասն զի զկամս եւ զանհաւան բնութիւն³, զոր ասացէք դուք զեղբաւրէն ձերմէ զՊերոզէ⁴՝ շատ էր եւ առն թագաւորի անպատշաճ⁵: ¹³ Բայց ի յայլ ոք արդեաւք, յոր լինէր ի նմանէ բռնութիւն՝ տամք էր արդեաւք եւ կամ կենաւք եւ կամ պատուհասիւ ինչ այլով. իսկ զմեզ՝ հոգւովք հարկանէիք. որում կարեաց եւ վտանգի ո՛չ մեր նախնիքն եւ ոչ մեք առաջի չկարացաք կալ: ¹⁴ Եւ հանապազ բողոքեալք եւ բողոքեմք, եթէ սուտ թուին

մեզ աւրէնքդ ձեր, եւ մարդոց⁶ անմտաց բարբառնջմունք են. եւ մի՛ բռնադատէք զմեզ թշնամանել՝ զոր կամաւ եւ խորհրդով⁷ պատուել ոչ կարեմք եւ ոչ սիրել, զի ծաղր թուին մեզ եւ չհաւատամք. եւ իշխանաբար եւ ըստ բռնութեան չլսեալ⁸ բողոքոյն մերոյ՝ եւ կամէիք կորուսանել զմեզ, եւ կորուսաք: ¹⁵ Քանզի աւրեմք մեր գարբութիւն խնդրեմ, եւ զամենայն աղտեղութիւն, որով հոգիք մարդոյ կորնչին՝ չառնուն յանձն եւ չկամին. եւ տերանց հրամայեմ ծառայել եւ հնազանդ լինել, որպէս Աստուծոյ՞: ¹⁶ Եւ արդ ա՛ղէ ցուցէք այր մի որ ի Պերոզէ արքայից արքայէ¹⁰, որ զձեր աւրէնս կատարեալ է եւ պատուեալ են, թէ վասն պիտոյութեան եւ կամ ի կռուի վաստակ եւ գործ ցուցանելոյ գտեալ է: ¹⁷ Վասն զի ձեր Արեաց զաւրագլուխք բազում եղեալ ի տեղիս տեղիս, ասացեն զմիոյ ուրուք ի դոցանէ գերեւելի գործ ինչ, զոր նոցա արարեալ է եւ ձեր զաւրագլխաց տեսեալ, եւ վասն այնպիսի վաստակոյ նոցա՝ ձեր հատուցումն արարեալ է: ¹⁸ Իսկ զաղտեղի գործս նոցա եւ զմահապարտութիւն յայտնապէս գիտեն գաւառակիցք նոցա եւ այլ ¹¹մարդիկ աշխարհին Հայոց, թէ ո՛րպիսի մարդիկ են, լի ամենայն աղտեղութեամբք, սուտք, անպիտանք, աղտեղագործք, գաղտաշուրջք, գողք, լեռնախոյսք¹², գերեզմանակրկիտք, խաբեբայք. եւ ընդ որս կրսեր շինականք մարդիկ աշխարհին Հայոց հաց գարշէին ուտել ընդ նոսա, եւ կամ բնաւ ի մաւտ իսկ երթալ առ նոսա, զի մի՛ պղծի-

1 Ձ. ձեռնապատ
 2 ՏՏ. գորս դուք
 3 Ձ. բռնութիւն
 4 Ձ. զեղբորէն ձեր մեզ պերոզէ
 5 Ձ. եւ անպատշաճ

6 Ձ. մարդոյ
 7 ՏՏ. կամաւ խորհրդով
 8 Ձ. չլսել
 9 Ձ. ի պերոզի. թուի ուղղելի ցուցեմ այր մի, որ գձեր օրէնս կատարեալ է եւ (որ) ի Պերոզէ արքայից արքայէ պատուեալ՝ եթէ
 10 ՏՏ. որ Պերոզի արքայից արքայի
 11 Ատ. մարդիկ... մարդիկ
 12 ՏՏ. լեռնախոյսք

ցին գուցէ ըստ հրամանի աւրինաց մերոց՝ գային ի ձէնջ խաբէութեամբ զձեր աւրէնսդ ունէին, եւ ըստ կամի աղտեղեալ զկրակն՝ զձեզ առ անմիտս ունէին:

19 «Յաղագս որոյ համարձակապէս ձայնիւ բարբառով առաջի ձեր ասեմ այսաւր. ի բաց բարձէք զխաբէութեան զվաճառդ գայդ յաշխարհէն Հայոց, զոր չունիմք առ արդարս, եւ չպատուէ ոք իբրեւ՝ Աստուած: 20 Այլ յետինն զառաջինն, վատքն զլաւն, եւ անպիտանն զպիտանին, եւ որդի ստամբակ զհայր, եւ ծառայ չարագործ զտէր իւր, յորժամ ի յետս տանել (կամի) կամ կորուսանել՝ զձեր սուտ³ աւրէնսդ ի ձեռն առեալ՝ զամենայն չարիս զոր եւ կամի գործել՝ դովաւ վճարէ: 21 Բայց ա՛ղէ, դուք ի մէնջ որպէս ի ծառայից զձեր տերանց զպատիւն խնդրեցէ՛ք⁴, զգործ եւ զվաստակ եւ զհպատակութիւն, զաւգուտ, զարդարմտութիւն, եւ աստուածաբար անզրկող⁵ մտաւք զիւրաքանչիւր մարդոյ ըստ իւրաքանչիւր վաստակոյ զարժանն հատուցէ՛ք: 22 Մեր ամենեցուն այդ բանք են եւ այդ խնդիր. եթէ շնորհեալ հաստատէք⁶ զխնդիրդ գայդ մեզ, եւ ի ծառայութենէ ձերմէ զմեզ ի բաց չկամիք հանել՝ որպէս աւրէնքն են թագաւորաց՝ գրով եւ կնքով գայդ մեզ հաստատուն արարէք, եւ ի մէնջ որպէս ի ծառայ որերոյ գործ խնդրեցէք եւ հպատակութիւն. եւ ձեր մտացի եւ ամենահայեաց աւամբ հայեցարո՛ւք յայր եւ ի գործ նորուն եւ հատուցէ՛ք զարժանն»:

23 Եւ խաւսեցեալ զայս ամենայն բանս Մամիկոնենին Վահանայ առաջի թագաւորին Վաղարշու եւ առաջի ամենայն աւագանւոյ դրանն՝ եւ բարձր ձայ-

նիւ գովեցին ամենեքեան⁷ եւ առ լաւս կալան, զարմացեալ ամենեքեան ընդ իմաստութիւնն Մամիկոնենին եւ ընդ շնորհ աւոյնութեանն բանիցն որ ելանէին ի բերանոյ նորա: 24 Քանզի ոչ միայն հաւատացելոցն, այլ եւ անհաւատիցն երեւէր բղխումնն պարգեւեալ յԱստուծոյ բանիցն առն Մամիկոնենի, որ ախորժակ քաղցրութեամբ լսելի լինէր յականջս ամենեցուն:

25 Որում պատասխանի տուեալ թագաւորին Վաղարշու՝ ասէր ցՄամիկոնեանն Վահան եւ ցամենայն⁸ հայ նախարարսն ուխտակիցս Մամիկոնենին. «Եւ զամենայն զոր ինչ խորհեալ է ձեր եւ իմացեալ, եւ խաւսեցաւ առաջի մեր ձեր Վահանն՝ տուեալ եղիցի ձեզ մեր գրով⁹ եւ կնքով զամենայն խնդիրդ ձեր այսաւր մինչեւ ցյաւիտեանս: 26 Եւ զգործս ապստամբութեանդ, զոր ի բռնութենէն Պերդի, եւ ոչ ի ձեր կամաց գործեցէք՝ թողեալ լիցի¹⁰ ձեզ այսաւր, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ ի թագաւորաց որ զայս գահ ունին, եւ կամ Արի այր՝ յիշել գայդ¹¹ կա՛մ առանձինն յիւրեանց խաւսս եւ կամ առաջի առն Հայոց յայսմ հետէ մինչեւ յաւիտեան: 27 Բայց դուք հպատակութիւն, զոր արժան է ծառայից առ տեարս առնել՝ հատուցէ՛ք առ մեզ լիով եւ կատարեցէ՛ք»:

28 Եւ զայս ասացեալ արձակեցին զատեանն:

ՂԶ. Իսկ ի վաղիւն խորհեալ աւագանւոյ դրանն թագաւորին Վաղարշու, զոր գիտէին թէ եւ նա ինքն կարի սիրով ախորժէ եւ կամի լսել եւ առնել, տալ Մամիկոնենին Վահանայ զտէրութիւն Մամի-

1 Թերեւս՝ եւ չպատուեմք իբրեւ
2 ՉՏՏ. ի յետս տանել կամ կորուսանել
3 ՏՏ. եւ գձեր սուտ
4 ԲԳտ. խնդրէ՛ք
5 Ձ. եւ անզրկող
6 ՏՏ. հաստատեալ

7 Ձ. ամենեքին
8 Ձ. յամենայն
9 Ձ. մեր ձեզ գրով
10 ՏՏ. բողեալ իցէ
11 ՁԱտ. իշխել գայդ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.

կոնենից եւ ¹զսպարապետութիւնն Հայոց՝ եւ թագաւորն կամաւ եւ սիրով յանձն առեալ՝ ծանուցանէին Մամիկոնենին Վահանայ զկամս թագաւորին Վաղարշու, միաբանութեամբ դրանն աւագանւոյ: 2 Եւ Մամիկոնենին Վահանայ պատասխանի արարեալ ասէր. «Ընդդիմանալ կամացն ձերոց եւ հրամանին՝ չունիմ իշխանութիւն, եւ յիս կողմն կամք ձեր եւ արարուած կարի մեծ է եւ առաւել: 3 Բայց կամէի այսպէս, թէ սակաւ մի գործ ցուցանէի եւ սպաս, որով ձեզ ըստ արժանի հաճոյ եղեալ՝ հայէիք ի վերայ, եւ ապա որ ինչ թուէր ձեզ եւ կամէիք առնել՝ առնէիք. բայց առ այս նուազ՝ կամէի թէ ներէիք ինձ»:

4 Եւ թագաւորին եւ ամենայն Արեաց աւագանւոյն լռեցուցեալ զբանս Մամիկոնենին Վահանայ՝ բազմեցուցանէին զնա ի գահու տէրութեանն Մամիկոնէից, տուեալ ցնա, ըստ աւրինի նախնեաց իւրոց, եւ զսպարապետութիւն Հայոց աշխարհին: 5 Ծնորհէին եւ այլոց ուխտապահ նախարարացն Հայոց, որք ի միաբանութեանն էին ընդ տեառն Մամիկոնենից եւ սպարապետին Հայոց Վահանայ, իւրաքանչիւր ումեք ի ժամուսն՝ որ ինչ պէտք էին պատշաճ ըստ անձին արժանաւորութեան: 6 Եւ ընկալեալ զամենեսին թագաւորին Վաղարշու եւ ամենայն աւագանւոյն լի սիրով եւ կամաւոր պատուով ի հրաժեշտի՝² կացուցանէին երթալ խաղաղութեամբ յաշխարհն Հայոց:

7 Եւ եկեալ տէրն Մամիկոնենից եւ սպարապետն Հայոց Վահան հրաժարել³ ի թագաւորէն Արեաց Վաղարշու եւ յամենայն դրանն աւագանւոյն՝ հարցանէր թագաւորն Վաղարշ զնա եւ ասէր. «Վահան

սպարապետ Հայոց, գո՞հ ես զմէնջ, ⁴քա՞ջ կալաք, թէ պիտի եւ այլ եւս ինչ. ասա՛»:
8 Եւ զաւրավարին Հայոց տեառն Մամիկոնենից Վահանայ պատասխանի տուեալ՝ ասէր ցթագաւորն Վաղարշ. «Ձոր ինչ ձեր բարերարութիւնդ առ մեզ արար՝ բայց Աստուածն, որ ամենեցուն արարիչն է եւ զամենայն մարդոյ կամի զբարի եւ զաւգուտ, նմա միայն հնար եւ վայելուչ էր առնել զայդ առ մարդ, զոր եւ դուք առ մեզ անարժան ծառայիցս արարէք. այլ մարդոյ մահկանացուի անհնար էր: 9 Քանզի զվնասն թողէք, գահ եւ պատիւ տուեալ մեծարեցէք, մեռելութեան յարուցիչ եղայք⁵, զգլորեալ եւ զկորուսեալ աշխարհ մի գտեալ կանգնեցէք: 10 Բայց որովհետեւ հարցէք եւ համարձակեցուցէք զարդարն ասել՝ որպէս եղէք աստուածաբար կենդանացուցիչ մեռելութեանս իմոյ, եւ յարուցեալ ի միջի արարէք⁶՝ կամէի, թէ զբովանդակ անձնս յարուցեալ էր, եւ ոչ զկէսս. վասն զի զկէսս մեռեալ տեսանեմ դեռ»:
11 Եւ թագաւորին Վաղարշու հարցեալ ասէր. «Աղէ, յայտնապէս ծանո՞ւմեզ զպէտս բանիդ, զի գիտասցուք»:
12 Եւ սպարապետին Հայոց տեառն Վահանայ Մամիկոնէից ասացեալ⁸. «Ձի թէ էր եւ հնար էր շնորհել ձեզ զտանուտէրութիւնն Կամսարականին՝ ապա բովանդակապէս շնորհեալ ի ձէնջ՝ տեսանէի զմեռելութիւն ամենայն անդամոցս կենդանացեալ:

13 Եւ թագաւորին Վաղարշու պատասխանի արարեալ սպարապետին Հայոց տեառն Մամիկոնենից Վահանայ⁹՝ ասէր. «Յաղագս ոչ կարի տրտմեցուցանելոյ զքեզ ի ժամուս, եւ դարձեալ՝ վասն զի

4 Ձ. քաջ կալո՞ւ... ասայ. եւ գորավարն

5 Ձ. եղաք

6 ՁՏՏ. եւ յարուցեալ իմ ի միջի արարէք. այսպէս ըստ ն. Բ.

7 Ձ. ծանոյ

8 Ձ. մամիկոնենից

9 ՏՏ. չի՞ք Վահանայ

1 Ձ. զսպարապետութիւնն հայոց տոհմին կալեալ էր մամիկոնենից գաշխարհին հայոց

2 ՁԱտ. ի հրաժեշտ

3 ՁՏՏ. հրաժարեալ. այսպէս ըստ ն. Բ.

նախ եւ առաջին զայդ պարզեւ խնդրեցեր ի մէնջ՝ եղիցի վասն քո տուեալ գտէրութիւն Կամսարականին: 14 Իսկ յաղագս տէրութեանն Արծրունւոյն թո՛ղ վայր մի, զի գիտասցեն մարդիկն [թէ] որ ի տոհմէն են, սպաս ինչ արժանաւորապէս ցուցանել առ մեզ եւ վաստակս ինչ յաւգուտ Արեաց աշխարհիս վաստակել. հայեսցուք ապա եւ մեք յարժանն: 15 Բայց դու այժմու ի մէնջ պարզելիդ գոհ լեր, եւ ջանա՛1 ամենայն ուժով տիրասէր լինել յայսմ հետէ եւ արդարամիտ եւ աշխարհաշէն. եւ ե՛րթ բարեաւ ի քո ընտանիս եւ յաշխարհն. եւ հասելոյ երբէք ի մէնջ հրամանի կազմ կաց եւ պատրաստ»:

ՂԷ. Եւ հրաժարեալ թագաւորին Վաղարշու՛2 զսպարապետն Հայոց գտէրն Մամիկոնէից զՎահան եւ զամենայն նախարարս Հայոց՝ արձակէր խաղաղութեամբ: 2 Եւ եկեալ զաւրավարն Հայոց տէրն Մամիկոնենից Վահան յաշխարհս Հայոց, ամենայն ուխտապահ նախարարաւքն Հայոց. որում ընդ առաջ ելանէր սուրբ այրն Աստուծոյ կաթողիկոսն Հայոց Յոհան, պատուական նշանաւ խաչին եւ սուրբ նշխարաւք ճգնագգեաց նահատակին Գրիգորի, որովք եւ յուղարկեացն իսկ ի դուռն զամենեսեան: 3 Եւ պատահեալ սրբոյն Յոհանու կաթողիկոսին զաւրավարին Հայոց տեառն Մամիկոնենից Վահանայ եւ այլ նախարարացն Հայոց որ ընդ նմա եւ ամենայն զաւրուռն բազմութեանն՝ ողջունէր զնոսա աւրհնութեան համբուրիւ, եւ ասէր ուրախալից սրտիւ. Յնծասցէ անձն իմ ի Տէր, զի զնգնեալ որդւոց եկեղեցւոյ իւրոյ ջնջեաց գիրտն, որ վասն անուանն Քրիստոսի ֆրտնեցան. հանգոյց գաշխատութիւնն, մաքրեաց գաղտ զինուցն, լուաց զոգիսն հաւատարմացդ ուխտապահութեան ջրովն, եւ զգեցոյց ամենեցուն հան-

դերձ փրկութեան եւ պատմունան ուրախութեան. եւ որպէս փեսայից եդ պսակս, եւ որպէս հարսն արփայութեան իւրոյ զարդարեաց զձեզ զարդու՛: 4 Շնորհեսցէ՛ բարեխաւութեամբ սրբոց իւրոց՝ զարդարեալ զձեզ եւ այնու զարդու, որով զարդարին առաքեալն եւ մարգարէն յաւուրն Քրիստոսի. զորոյ զարդու պայծառութեան տեսչութիւն, զոր ակն ոչ ետես, եւ ունկն ոչ լուաւ, եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց՝:

5 Եւ ասացեալ զայս ամենայն սրբոյ կաթողիկոսին, եւ աւրհնեալ զամենեսեան՝ նախ գային ի քաղաքն Վաղարշապատ որ այժմ անուանի Նոր քաղաք: 6 3 Եւ ըստ սովորութեան իւրում սպարապետն Հայոց Վահան, ուխտակից նախարարաւքն Հայոց որ ընդ նմա էին՝ կային անդ աւուրս, եւ կատարէին զուխտս եւ զնուէրս ի սուրբ եկեղեցւոջն Կաթողիկէի, եւ ապա յիւրաքանչիւր տեղիս նահատակելոց կուսանաց, եւ հոգացեալ նախ զպէտս դարմանոյ աղքատացն՝ լցեալք կատարէին: 7 Փային միաբան ամենայն նախարարքն Հայոց եւ այլ բազմութիւն՝ զամենայն աւր մեծապէս ցնծութեամբ, սաղմոսիւք եւ ճառիւք հոգեւոր վարդապետաց եկեղեցւոյ սրբոյ. ուրախ լինէին զուարճացեալք առ զաւրավարին Հայոց տեառնն Մամիկոնէից Վահանայ եւ առ միմեանս: 8 Եւ կացեալ անդ աւուրս՝ ապա չուեալ զաւրավարին Հայոց տեառն Մամիկոնէից Վահանայ՝ գայր մտանէր ամենայն Հայոց բազմութեամբն ի բուն ոստանն Հայոց ի Դուին՝4, աւրհնելով եւ փառաւորելով զսուրբ Երրորդութեանն զաւրութիւնն:

1 Ձ. ջանայ
2 Ձ. լուսանցում ունի՝ վահան թագաւորէ

՝ Հմմտ. Եւ. ԿԼ 10:
Է Հմմտ. Բ Կոր. Բ 8:
3 Ձ. նոր քաղաք: Օրհնեալ է աստուած
4 ՁԱտ. ոստանն ի Դուին (Ատ. ի դւին) հայոց

ՂԸ. Յայնժամ գայ յերկիրս Հայոց մարգպան, որում անուն էր Անդեկան, այր խելացի, մտադիր, իմաստահայեաց, որ գիտէր ճանաչողութեամբ որոշել զիմաստունն յանմտէն եւ զլաւն ի վատթարէն: 2 Որոյ տեսեալ աւր ըստ աւրէ գաւրավարին¹ Հայոց գտեառնն Մամիկոնենից Վահանայ զիմաստից զառաջատեսութիւն, զարդարախոհութիւն, զաշխարհահոգութիւն, զքաջութիւն սրտի, զգիպողութիւն պատշաճ յամենայն իրս, ի բնաւի զյառաջադիմութիւն, տեսանէր եւ գայն, թէ յո՛ր գործ եւ յաւժարեցուցանէր զինքն, թէպէտ եւ կարի ի դժուարինսն՝ Տէր յաջողէր ի ձեռս² նորա, եւ ամենայն դիւրաւ վճարի եւ անաշխատութեամբ: 3 Եւ ընդ այսչափ աստուածատուր իմաստուն աջողութիւնս, որ բնակեալ էին ի գաւրավարին Հայոց տեառնն Մամիկոնենից Վահանայ, զամենայն աւր ըստ աւրէ տեսանելով Անդեկանն եւ զմտաւ ածելով՝ զարմանայր ի միտս իւր ի ծածուկ եւ ըստ բարեսէր մտաց իւրոց ուրախանայր:

4 Սիրէր զնոյն Անդեկանն, եւ ի դուռն ամենայն աւագանւոյն դրանն ստէպ եւ իւրոց սիրելեաց զիմաստալից միտսն առնն ծանուցանէր, տայր գիտել եւ թագաւորին Վաղարշու լիով զամենայն: 5 Ճանապարհորդեալ³ յաշխարհէս Հայոց եւ ինքն Անդեկանն ի դուռնն՝ զամենայն աջողութիւնս գաւրավարին Հայոց գտեառնն⁴ Մամիկոնէից Վահանայ (խաւսէր)⁵ ընդ թագաւորին Վաղարշու, առաջի ամենայն դրանն աւագանւոյն, յոյժ զարմանալով, թէ «Եւ յամենայն այդպիսի լաւ իմաստունս⁶, զոր իմ առ ձեզ բազում անգամ

գրեալ էր եւ այժմ ինձէն ասացի, առաւելապէս եւ աւր քան զաւր լինէր տեսանել աճեցեալ, եւ ոչ փոքր ինչ երբէք նուազեալ ի նմանէ գսոյն յառաջադիմութիւնն⁷: 6 Յաղագս որոյ համարձակիմ առաջի ձեռ ասել յայտնապէս, թէ աւելի՛ ձեզ եւ անդէպ՝ ա՛յլ մարգպան կացուցանել: 7 Քանզի այլ մարգպան որ երթայ յաշխարհն⁸ Հայոց՝ նախ եւ առաջին գայն խրատ չունի՝ զոր այրն այն ունի. զի յո՞ւմ անձին⁹ այնչափ շնորհ եւ աջողակ խորհրդակալութիւն բնակեալ¹⁰, բայց ի ձէնջ, որ աստուածամանքդ¹¹ էք եւ քան զմարդկային բնութիւնս ի վեր. այլ ոք ի մարդկանէ, համարձակապէս ասեմ, թէ սակաւ ոք է որ համեմատ է նմա:

8 «Եւ դարձեալ՝ աւտար մարգպանն որ երթայ յաշխարհն Հայոց՝ աշխարհն մեծ է, յամս երկուս եւ երիս հազիւ կարէ ճանաչել նախ զիրս աշխարհին, զդիւրն եւ զդժուարն, ապա զմարդիկ աշխարհին, զլաւն եւ զվատթարսն, զպպիրատսն եւ զպիտանիսն, եւ վարելով ըստ անգիտութեան խառն ի խուռն՝ ոգւոց շատ ծանր լինի: 9 Իսկ նա, զի բնիկ ի յաշխարհէն է՝ զամենեսեան ի յականէ ճանաչէ, եւ զլաւն առ լաւս¹² ունի եւ զանպիտանս առ յետինս: 10 Առաւել եւս որ լինի յիրացն, զոր ես ասեմ ձեզ. մարգպանն պարսիկ որ երթայ յաշխարհն՝ կնաւ երթայ եւ որդուվք, դրամք եւ սիրելուվք, ծառայիւք եւ աղախնեաւք. եւ այնք ամենեքեան թէ զԱրեաց տեառն¹³ զոռճիկ ուտեն՝ չէ սակաւ ծախսն, եւ թէ զաշխարհին ուտեն՝ շատ վտանգ հասանէ աշխարհին մարդկան: 11 Իսկ նա թէ լինի՝ զիւր տանն

1 Ձ. քօրավարն

2 ՏՏ. ի ձեռն

3 ՏՏ. ծանուցանէր: Տայր գիտել եւ թագաւորին Վաղարշու լիով զամենայն, նամապարհորդ...

4 ՏՏ. տեսունն

5 ՁՏՏ. չի՛ր (խօսէր)

6 Թերեւս՝ իմաստս

7 ՏՏ. ի սոյն յառաջադիմութիւն

8 ՏՏ. ի յաշխարհն

9 Ձ. զի իմում անձին

10 Ձ. բնակել

11 ՏՏ. աստուածամամն

12 ՏՏ. զլաւն առ լաւն. Ձ. զլաւսն առ լաւն

13 ՏՏ. արեաց տեսունն

համբար ուտէ, եւ այն¹ ամենայն յարքունի գանձ համարի, եւ արքունի իրաց աւգոստ լինի: 12 Ես յառն Վահանայ² ի լաւութիւն հայելով եւ յաջողակութիւն, ի բազում ժամուց խորհելով ի միտս իմ³ եւ լաւ համարելով աշխարհին իրաց եւ արքունի՝ համարձակեցայ ասել: 13 Խորհել զարժանն եւ առնել՝ դուք գիտէք, եղբարք»:

14 Եւ լուեալ զայս ամենայն բանս յԱնդեկանայ թագաւորն Վաղարշ եւ ամենայն դրանն աւագանւոյն՝ հաճեալ ընդ բանսն ամենայն Անդեկանայ՝ զարմացան ամենեքեան որք լուանն⁴, եւ մեծաւ գովութեամբ առ լաւսն կալան զԱնդեկան, որպէս զայր տիրասէր եւ աշխարհաչէն:

ՂԹ. Վաղվաղակի հրամայէր թագաւորն Վաղարշ, միաբանութեամբ ամենայն աւագանւոյ դրանն եւ Արեաց՝ հրովարտակ առնել ի Հայս, եւ գտէրն մամիկոնենից եւ զգաւրավարն⁵ Հայոց Վահան՝ մարզպան ի վերայ աշխարհին Հայոց կարգել: 2 Եւ բերեալ զհրովարտակ մարզպանութեանն՝ տային ցգաւրավարն Հայոց ցտէրն Մամիկոնենից⁶ Վահան, եւ աջով հգաւրին Աստուծոյ մարզպան գնա⁷ ի վերայ աշխարհին Հայոց կարգեալ հաստատէին:

3 Իսկ տէրն Մամիկոնենից Վահան, գաւրավարն Հայոց եւ մարզպան, ընկալեալ զհրովարտակն մարզպանութեանն ի ձեռաց դեսպանին, թէպէտ եւ զխանտածութիւն Հայ մարդկան ճանաչելով ծանրանայր ընդ իրս՝ այլ սակայն եւ ոչ ընդդիմանալ հրամանի թագաւորին իշխէր⁸ եւ անհնազանդ լինել: 4 Առեալ զհրովար-

տակն՝ խնդրէր վաղվաղակի անդրուվար՝ երթալ⁹ ի տունն Աստուծոյ: 5 Եւ լուեալ զայս մարդկանն որ ի քաղաքին էին¹⁰, գրոհ տուեալ առ հասարակ ամենայն մարդոյ, նախարարաց եւ ազատաց, ոստանկաց եւ ռամկաց, արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, այլ եւ հարսուք անգամ յառագաստաց, մոռացեալ առ վայր մի առ խնդին զամալթ հարսնութեան՝ դիմեալ ընթանային յեկեղեցին: 6 Եւ ոչ բաւեալ¹¹ ընդունել զամենեսեան տանն Աստուծոյ՝ ընդունել արտաքոյ սրահք եկեղեցւոյն եւ փողոցք եւ ամենայն տեղիք հրապարակացն շուրջանակի: 7 Եւ էր այն աւր անյագ խնդութիւն եւ անսպառ ուրախութիւն աստուածասէր բարեսիրացն եւ ողջախորհուրդ մտաց լաւահայեցաց¹², եւ սուգ թախանձալից եւ տրտմութիւն անմխիթար՝ խաւթամտացն եւ խարդախաց:

8 Եւ սրբոյ կաթողիկոսին Հայոց Յովհաննու տեսեալ զանկարծելի աւետաւորութիւնն, շնորհեալ յԱստուծոյ ի ժամանակս երանելւոյն, բերկրեալ ցնծալից սրտիւ՝ տայր սաղմոսել ի ժամուն. Յեկեղեցիս արհնեցեմ գԱստուած, եւ զՏէր յաղբերացն Իսրայէլի՝. եւ կարդացմունս հրամայէր՝ զտեղի ելիցն Իսրայէլի ի ծառայութենէն Փարաւովնի, եւ ի Թագաւորութենէն՝ զընթերցուածն՝ ուր թագաւորեցոյց Դաւիթ զորդին իւր զՍողոմոն: 9 Եւ եկեալ ինքն ի տեղի լսողութեանն աստիճանին, եւ տուեալ զխաղաղութեան ողջոյնն՝ ասէ¹³.

Ճ. «Բագում կերպարանաւք եւ ազգի ազգի ցուցակութեամբք Փրկիչն մեր եւ տէր Յիսուս Քրիստոս զիւրոյ գալստեանն եւ մարդանալոյն ի սուրբ եւ յաստուածա-

1 ՏՏ. չի՞բ այն
2 ՏՏ. եւ յառն վահանայ
3 Կամ քստ Զ. ընդ միտս իմ
4 Զ. որ լուանն
5 Զ. ըզօրավարն
6 Զ. տէրն մամիկոնենից
7 ՏՏ. չի՞բ գնա
8 Զ. չիշխէր (չ-ն ևնոր գրած, վերելից)

9 Զ. երթեալ
10 ՏՏ. չի՞բ էին
11 Զ. բաւել
12 Զ. լաւահայեաց
Պատմ. ԳԼ 27
13 ՏՏ. եւ ասէր

ծին կուսէն ծրագրեալ՝ յայտաբերէր մեզ զաւրինակն ի սկզբանէ։- մորենեաւն՝ զերանելի կոյսն, եգիպտական նշանագործութեամբքն՝ զանագատուութիւն հրէական աւրինացն, զենմամբ զառինն՝ զազատաբերութիւնն Իսրայէլի, որոյ ճշմարիտ գառինն զենմամբ փրկելոց էին ամենայն արարածք. ծովուն ճանապարհորդութեամբն՝ զաւագանին զնորածնութիւն. հեղձմունս Եգիպտացւոցն՝ զհնոյ մարդոյն մեռելութիւն. ի Յորդանան ճանապարհորդելոյ ժողովրդեանն պատահումն, ըստ գրելոյ ի կարգին, երկոտասան բղխեցելոցն աղբերցն, եւ եաւթանասուն արմաւենեաց ծառոցն, [Ուտրեաց, ասէ, Փրկիչն այլ եւս եաւթամասունն, զորս եւ առաքեաց ի բժշկութիւն հիւանդաց¹]. որոց թէպէտ եւ պտղոցն ճաշակմունք զհամս քաղցրութեան ունէին յինքեանս, այլ անդէն² տնկագործեալ ի տեղւոջն՝ ցուցան աղբերս: 2 Իսկ ելք երկոտասան աղբերացն յորդաբուղի³ ականց ի բացարձակ տեղիս ծաւալեալ՝ զբազումս ծաւալեալ անդաստանս⁴ ցուցանեն ծաղկալիցս եւ պտղալիցս եւ պտղաբերս. որք զերանելի երկոտասանից առաքելոցն ունէին զկերպարանս. զորոց եւ այսաւր սաղմոսերզն յայտնեաց զճշմարտութիւն, ըստ ասելոյն. Յեկեղեցիս արհմեցե՛ք զԱստուած, եւ զՏէր յաղբերացն Իսրայէլի⁵: 3 Այս յորդաբուղիս աղբերաց շնորհ, նման Եղեմեան դրախտին աղբեր, զորմանէ ասէ, Ելանէր յերկրէ եւ ոռոգանէր զամենայն երեսս երկրի⁶, ծծեալ սուրբ առաքելոցն ի կուսածին աղ-

բերէ Բանին՝ լցեալ յուռթեցին⁵ զամենայն երեսս երկրի: 4 Ի սոցա քարոզութեան ծովուն՝ մեղք մեռանին, արարածք կենդանանան. Փարաւոն ընկղմի, Իսրայէլ ապրի. ծառայութիւնն սպառի, ազատութիւնն հաստատի. գառն բաշխի, ազինք անմահանան. ճաշակողք գառինն երկնաճանապարհորդք լինին, անճաշակողք ծովասոյգք կորնչին. հեթանոսք իսրայէլանան, սատանայ փարաւոնակերպ ի Յորդանանու⁶ յորձանսն սուզեալ կիզու:

5 «Մ նոր եւ անպատումն սքանչելեաց գործ: 6 Երեք անարատ մանկուքն՝ զբոց հնոցին ցաւազացւոցին, եւ վտակք երկոտասան աղբերցս քարոզութեան՝ զՉուրսն մկրտութեան աւագանին հրացուցին: 7 Այլ մի եւ նոյն բարեձեւ Բաբելոնի⁷ հնոցն եւ բաբելացի անաւրինացն բոցանայր. եւ աստ զոմանց ճաւագանին Չուրք լուացեալ զաղտ զոգւոց մկրտելոցն՝ լուսագարդեալ նորոգեն⁹, եւ զարդարութեան թշնամին հանդերձ գործովք հին մարդոյն¹⁰՝ յայրիչ հուր անանցական փոխեալ կիզու:

8 Եկեղեցւոյ սիրիչք, առաքելոցն որդիք, Քրիստոսի արեան գիմք. մի՛ ծառայեցուցանէք զոգիս ձեր երկիւղի մարդկան. «տո՛ւմ զկայսերն կայսեր, եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ»⁷. յեկեղեցիս արհմեցե՛ք զԱստուած, եւ զՏէր յաղբերացն Իսրայէլի⁵: 9 Ահա սիրեցէք զեկեղեցի¹¹, եւ սիրեցայր յեկեղեցւոյ. զթագաւորս քաղցրացոյց եկեղեցի. զգազանս ընդելացոյց, զգայլս գա-

¹ Ղազար. Ժ 1, 9
² Այս հատում անկրկնաւորների մէջ ենք դնում այն հատումները, որ համարում ենք ընդմիջարկութիւն՝ իբրև մեկնութիւն բնագրի մէջ եղած խօսքերին:
³ ԲԳտ. ունին ծնթ. «Այլազգ ինչ պիտի»:
⁴ Ձ. աղբերցն յորդաբուղիս
⁵ Թուի ծարաւեալ անդաստանս
⁶ Սաղմ. ԿԷ 27
⁷ Իս. Բ 10

⁵ ՁԱտ. ուռթեցին
⁶ Ձ. փարաւոնակերպի յորդանանու
⁷ Ձ. զմի եւ զնոյն բարեձեւ բաբելոնի
⁸ Ձ. զաւագանին... ոգւոց
⁹ ՁԱտ. նորոգին
¹⁰ Ձ. մարդոյն
⁷ Մաղթ. ԻԲ 21. Մաղթ. ԺԲ 17
⁵ Սաղմ. ԿԷ 27
¹¹ ՏՏ. զեկեղեցիս

ռինս արար. զձեզ պայծառացոյց, զթշնամիս ճշմարտութեան ամաչեցոյց:

10 «Այլ ես այսաւր առ ցնծալ սրտիս եւ ուրախանալ մտացս, Համբարձեալ զձեռս ի յերկինս՝ ընդ ծերոյն Դաւթայ աղաղակեմ առ Աստուած՝ զոր ինչ դրուատեաց գոհութեամբ նա յաղագս որդւոյն իւրոյ Սողոմոնի մատուցանէր Աստուծոյ բարձրելոյ¹. Աւրհնեալ է² տէր Աստուած³ Իսրայէլի, որ ետ ինձ ի գաւակէ իմմէ նստել յաթոռ իմ, եւ աչք իմ տեսանեմ⁴: 11 Ձայնակցելով ընդ մարգարէին՝ ասեմ զնոյն եւ ես. «Աւրհնեալ տէր Աստուած Իսրայէլի, որ ետ ինձ տեսանել զորդիս եկեղեցւոյս որ ինձ հաւատացաւ՝ պատուով շքեղութեամբ պայծառացեալ ի Քրիստոսէ: 12 Հրեայքն պապանձեսցին, ուրացողք ամաչեսցեն: 13 Փախեալ Ադոնիա, որ առանց Աստուծոյ կարծէր թագաւորել. աւգնականացն զգեցեալ զամալթ՝ սալարեալք ընդ սեղանովն թագչին: 14 [Թագաւորեցին, ասէ, եւ ոչ ինեւ, դաշինս կոնցին՝ եւ ոչ իմով կամաւ⁵]: 15 Ո՞ւր են առանց Աստուծոյ գոռոզացեալքն. ո՞ւր են առանց Աստուծոյ իշխանացեալքն. ո՞ւր են արիւնահեղքն. ո՞ւր են պոռնկասէրքն. [Տո՛ւր ինձ, ասէ, զԱրիսակ Սոմնացի⁶, եւ զԱստուած ոչ խնդրեցին, եւ զՏէր զարութեանց ոչ մանաչէին⁷]. ո՞ւր են եկեղեցւոյ թշնամանիչքն, առոտնհարութեալ⁸ աւրինացն, սրբութեանն պղծիչք, շինիչք մոխրատանցն, մոռացողք ճշմարտութեանն, հայ-

հոյողք արդարութեան.- փախեան, կորացան⁹, ամաչեցին:

16 Ո՞ տայր զգլուխս իմ ի ջուր, եւ գաչս՝ յաղբերս արտասուացէ, եւ նստեալ լայի զհիգացելոցն կորուստ: 17 Ահա տեսէք, ահա մեռանի իգատենչն. այլ մի՛ տայք մեռանել: 18 Սատակի առաջի սեղանոյն արիւնահեղն. այլ աւգնել փութացարուք: 19 Գլխատի Սիմէի, այլ ձեռն տուք զթալով. «չէ՛ աստ», ասացէք Սողոմոնի. եւ ոչ ի քարեղէն սալս գրեալ անթողութիւնք աւրինացն: 20 Քրիստոս է աստ, [Ծափս հարէի, ամենայն հեթանոս¹⁰], որ ասէ, թէ եկա՛յք առ իս, ամենայն աշխատեալք եւ ոյք ունիք բեռինս¹¹ ծանուցս, եւ ես հանգուցանեմ զձեզ, եւ դարձեալ՝ թէ՛ Ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն¹²:

21 Այլ եւ ձեզ պատուիրեաց, հզարագունիցդ եւ կարողացդ, թէ Դուք որ կարողդ է՞ք՝ զտկարութիւն տկարացն բարձե՛ք. կոչեցեալք¹³ դուք ի Քրիստոսէ եւ բազմեալք, պատրաստեալք ուտել զհացն երկնաւոր՝ կոչեցէ՛ք եւ ընդ ձեզ զկաղսն եւ զկոյրսն եւ զհիւանդս. եւ մի՛ տայք թոյլ նոցա ընդ Ադոնեայ եւ ընդ Յովաբայ՝ զեղջերաց սեղանոյն բուռն հարկանել, ¹⁴[որ է անդամ մարմին, անբեղուն ըստ բուսոյ եւ անհամ ըստ ճաշակոյ, յունեւրէն]: 22 Դիել կաթն¹⁵ յաւժարեցուցէք զտգէտսն ի սննդականութիւն, եւ յուրախարար բաժակէն ըմպել ուսուցէք, յանու-

1 ԲԳտ. բարձրելոյ՝ բան
2 ՏՏ. չի՛ք ես
3 Ձ. օրհնեալ ես տէր աստուած
4 Գ. Թ. Գ. Ը 48
5 Ու. Ը. Ը 4. Ե. Ը. 1
6 Գ. Թ. Գ. Բ 17
7 Ե. Ը. Ը 13
8 Ձ. առոտնհարու

5 ՁԱտ. փախեան, երացան. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
6 Ե. Ը. Ը. Ը 1
7 Ս. Գ. Ը. Ը 2
8 ՏՏ. գրեռինս
9 Ս. Գ. Ը. Ը 29
10 Ս. Գ. Ը. Ը 13
11 Հ. Ը. Ը. Ը 1
12 Ձ. կոչեցեալ
13 ԲԳտ. ունին ձեռք. «Աստանոր պակաս թուի բան, եւ յետագայդ՝ խառնակ իմն»:
14 Ձ. գիղել կաթն

չարար ուրախութիւն ոգւոցն փրկութեանն. յայնմ կաթնէ եւ ի գինւոյ, զոր յառաջաձայնեալ իմաստնաբանն¹ Սողոմոն շնորհաւք սուրբ Հոգւոյն յերգս երգոցն ասաց. Քանզի գեղեցկացան ստինք քո, քոյր իմ հարսն, քանզի գեղեցկացան ստինք քո ի գինւոյ՞: 23 Բայց ի թմբրական գինւոյն հրաժարեցուցէ՛ք զտխեղծան եւ զհիւանդացեալսն ոգւով զընկերսն, զոր ի հրէական ժողովրդոցն արբեալ անառակութեամբ՝ Արարած գիրք² մեծ մարգարէին յանդիմանեալ յիշատակէ այժմ եւ մինչ ի վախճանն. նստաւ, ասէ, ժողովուրդն յուտել եւ յըմպել, եւ յարեան ի խաղալ՞: 24 Եւ մի՛ դարձեալ ի գինւոյն յայնմանէ, զոր Ղովտ եւ Նոյ արբին: 25 Եւ մի՛ ընդ Սիմէի ելանել տայք արտաքս քան գերուսաղէմ, եւ մանաւանդ յածել ի խնդիրս որդւոց³ Հագարու: 26 ԶԻսահակայ տուք սերել զգաւակ, եւ ի նորա խնդրել ի գաւակէ զմարդացեալն Աստուած: 27 Քանզի զհարձորդէգիրն ի քարեղէն գրեալ սալսն՝ համակ խստութիւն քարոզէ քարասրտացն եւ չարաց. զոր եւ Պաւղոս ըստ այլաբանութեանն առակախաւսեալ ասաց. Քանզի Հագար, ասէ, լեառն Սիմեա է յԱրաբիա⁴, հաւասար է այսմ Երուսաղէմի, եւ ծառայէ որդւովքն իւրովք հանդերձ. այլ վերին Երուսաղէմ ազատ է՞. եւ թողութեան Քրիստոսի վարդապետութիւնն գրեալ յընդունողացն եւ միացեալ ոչ ի քարեղէն սալսն, այլ ի տախտակս սրտի մարմնեղէնս՞:

28 Բազում են եկեղեցւոյ սրբոյ բժիշկք. եկա՛յք այսր ամենայն աշխատեալք եւ ոյք ունիք, ըստ յառաջագոյն ասացելոցն, բեռինս⁵ ծանուցն, եւ աստ ի բաց ընկեցեալ հանգերո՛ւք՞: 29 Իսկ դուք՝ որ այժմդ ի ներքսդ էք, լերո՛ւք կոչնականք եւ հրաւիրակք արտաքոյ անցաւորացն. ելէ՛ք ի հրապարակս եւ ի փողոցս. ժողովեալ զամենայն ախտացեալս ոգւովք եւ զբեկեալս մեղաւք՝ ածէ՛ք այսր, եւ բժշկին ամենեքեան, բերելով ընդ ինքեան զխոստովանութիւն եւ զարտասուս [պահանջէ]: 30 Եւ ըստ իւրաքանչիւր ախտից՝ բժիշկքն յայտնի են եւ պատրաստ: 31 Զմաքսաւորն առ Մատթէոս⁷ աւետարանիչ ածէք եւ Զաքէոս. զպոռնիկս առ կինն պոռնիկ, որ այսաւր դուստր է Քրիստոսի. զաւազակս՝ առ աւազակն դրախտաբաց. զուրացողս՝ առ արքայութեան դռնապանն եւ փակակալ Պետրոս: 32 Եւ գին աւելի ինչ ոք քան զաղաւթս եւ զարտասուս ոչ պահանջէ. բայց միայն ի դոյաւորացն հայցի ողորմածութիւնն⁸ առ դատաստանաւն:

33 «Եւ արդ՝ ո՞վ ոք քան զայնպիսին կայցէ հէք եւ թշուառական, որ վասն խոն արտասուաց՝ յերկնից արքայութեանէն վրիպեալ գտանիցին. եւ կամ քան զմիւսն եւս հրաշալի եւ երջանիկ, որ ընդ սակաւ աւր ըստ աւրէ արտասուաց՝ զյաւիտենից բարութիւնսն ժառանգիցէ: 34 Քանզի եթէ զկին⁹ սիրելի եւ կամ զորդի¹⁰ եւ կամ զայլ ոք ի կարեւոր բարեկամաց տեսանէիր մեռեալ, ո՞չ ապաքէն լայիր չարաչար, եւ լռել երբէք եւ ոգի առ-

1 ՏՏ. իմաստաբանն

ժ Լբգ. Գ. 10

2 Զ. մարգարէն:- Արարած գիրք-ի մասին ԲԳտ. ունին ծնթ. «Այսինքն Գիրք Ծննդոց. բայց ոչ ի մաս՝ այլ յելից գիրս (ԼԲ, 6) գրեալ է բանդ»:

՞ Եւ. ԼԲ 6. Ե Կ. Գ. Ժ 7

3 Զ. որդւոյ

4 Զ. արաբիա

՞ Գ. Կ. Գ. 25-26

՜ Բ Կ. Գ. Գ. 3

5 ԶԱտ. գրեռինս

՞ Տէ՛. Մ. Գ. Ժ. Ե. 29:

6 ԶԱտ. որ ի ներքսդ (Զ. ի ներքսդ) էք... յանցաւորացն

7 Զ. մաթէոս

8 ԶԱտ. հացի ողորմ...

9 Զ. կին

10 Գտ. չիք եւ կամ զորդի

նույն ոչ կամէիր: ³⁵ Եւ արդ՝ զքոյին իսկ զհոգիդ¹ տեսանես հանապազ մեռեալ առաջիդ. եւ անշէջ հրոյն երկիւղ եւ գեհեներն սպառնալեացն յիշումն միշտ զխորհուրդսդ խոցոտէ, եւ դու յորսայս անկեալ² հեղգաս. զի ա՞րդ հանդարտել իսկ եւ կամ առ վայր մի կարիցես լռել եւ ոգի առնուլ:

³⁶ «Հաւատացէ՛ք, զի ես ընդ բանսս իսկ զարհուրեալ դողամ: ³⁷ Վասն որոյ զձեզ աղաչեմ, զջոկս³ հաստատնոցդ դեռ եւս եւ անգայթիցդ. մի՛ նմանեցուցանէք զաղաւթս ձեր փարիսեցւոյն, թէպէտ եւ բիւր բարեաց զանձինս գտանիցէք եղեալ պատճառ, այլ ասացէք, եթէ Ծառայք անպիտանք եմք⁴. եւ մի՛ առանց իւր բառնալոյ ընդ անմիտ կուսանսն ճանապարհորդիցէք ի հարսանիսն. գուցէ փակիցի⁴

դուռնն, եւ մնայցէք ամաւթալից արտաքոյ: ³⁸ Եւ մանաւանդ դուք, որ ⁵զամենայն ցերեկութեանն աշխատութիւն, զտաւթոյ, զքրտան⁶, զվաստակոյ եւ զտելոդութեան յաստուածային այգեգործութեան տնկելոյ յոգւոջ ուրուք՝ յամենայնէ վրիպիցիք, եւ զբնաւն կորուսանիցէք:

³⁹ Արդ՝ եղիցի ձեզ ընդ այդպիսի զարդու՝ եւ զերկնից փափաքելի զգենուլ զզարդն, եւ ընդ այսպիսի⁷ ուրախարար պսակի, որ թուով աւուրս պայծառացուցանէ զստացողս իւր՝ զլուսատեսիկ եւ զերկնաւոր պսակն, զանապականն եւ զմշտնջենաւոր ընդունել յաջոյ Փրկչէն մերոյ եւ Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի, լսել զփառաւորեալ եւ զերանելի բարբառն, թէ եկա՛յք արհնեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէ՛ք զպատրաստեալ ձեզ արքայութիւնն ի սկզբանէ աշխարհի⁸:

⁴⁰ «Որում լիցի մեզ արժանի լինել եւ ամենեցուն, շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ եւ Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, ընդ որում Հաւր միանգամայն եւ Հոգւոյն սրբոյ վայելէ փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն»:

1 ՏՏ. գոգիդ
2 Զ. յորայս անկեալ
3 ԶԱտ. չի՛ք զջոկս
4 Ղ. Կ. Ժ. Է 10
5 ՏՏ. փակ իցէ

5 Լրացնելու է գամեմայն ցերեկութեանն աշխատութիւն բարձիք, գտօթոյ եւն
6 ՏՏ. եւ զքրտան
7 Գտ. եւ անդ այսպիսի
8 Մատթ. Ի. Է 34

ԹՈՒՂԹ ՂԱԶԱՐԱՅ ՓԱՐՊԵՅՈՅ ՄԵՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱԽԱՄ ԱԲԵՂԱՅԻՑ ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ ԹՂԹՈՅՍ¹ ԱՌԱՔԵԱԼ ՅԱՄԻԹ² ՔԱՂԱՔԷ

Լուսաւորէ միշտ շնորհ աստուածային
զսիրողս արդարութեան եւ մանաւանդ
զայնոսիկ, որ աստուածային բանին պա-
րապեցին քննութեան. քանզի ուսան ի
Քրիստոսէ որ ասէ. «Քննեցէ՛ք զգիրս»¹: 2 Զի
չա՛հ մեծ անձանց համարելով զերկնաւոր
բանն, միշտ կիրթ ունելով զնոյնն³, զի թե-
ւաւորեցեն զոգիս իւրեանց եւ զլսողացն՝
այնպիսի մասանց առաքինութեան. քանզի
պատճառ զաւրութեան եւ իմաստութեան
ընկալան, ուսեալ ի մարգարէէն. Որ համէ
զպատուականն յանարգէ՝ բերան իմ եղի-
ցի⁴: 3 Քանզի բան ճշմարիտ, արդար եւ
աւրինաւոր ի խրատաբանութիւն ժողովր-
դոց՝ ծաղկեալ պողաբերէ զոգիս լսողացն
երկնաւոր լուսովն: 4 Սոքա զաւրէն վա-
ճառականաց ընդ ծով եւ ընդ ցամաք աշ-
խատասիրեալք՝ վասն յոլով առնելոյ
զխորհուրդս մտացն անապական երկնա-
ւոր գանձուն, տալ որոց խնդրէ ի նոցանէ
զբանն աստուածային ի գիւտս փրկու-
թեան անձին:

5 Յորոց մի յայսպիսեացս երանելին
Ղազար, նախանձաւոր եւ աշխատասէր
այսպիսի երկնաւոր արուեստի, անդստին ի
մանկական տիոցն սկիզբն արարեալ բա-
նական գիտութեան՝ Յունաց յաշխարհն⁴
ճանապարհորդէր, եւ անդ քաջաց եւ առա-
քինի մարդոց պարապեալ՝ լիով զմարգա-

րիտն, զբանն աստուածային, ընկալեալ
յինքեան՝ եկեալ հասանէր յիւր աշխարհն:

6 Եւ քանզի սովորեաց մարդկայինս
բնութիւն, զի⁵ իմաստունքն եւ մեծամեծքն
գնեն ի վաճառականաց զմարգարիտն եւ
զպատուականս հանդերձիցն, զի երեւելիք
եւ պայծառք⁶ երեւեսցին ամենայն մարդ-
կան յերեւելիսս՝ ⁷սոյնպէս եւ զսորա զգի-
տութիւն բանի լուեալ իմաստուն եւ գի-
տուն⁸ մարդոց ընթերցուածոց պատուիրա-
նացն Աստուծոյ՝ գովեցին, եւ խնդացին
նովաւ յամենայն ժամ եկեղեցիք եւ վկա-
յարանք սրբոց եւ տեղիք վարդապետա-
րանք. ծաղկեալք⁹ լինէին հոգիք լսողացն
ի շնորհացն որ ելանէին ի բերանոյ նորա.
եւ ի մէջ հայրապետացն եւ եպիսկոպո-
սացն իբրեւ զարուսեակ¹⁰ պայծառացեալ
երեւէր բանական գիտութեամբն:

7 Կամեցեալ մեծի իմաստութեանն¹¹
Վահանայ մարգարանին, զաւրավարին Հա-
յոց տեառն Մամիկոնէից, զնա իւր առաւել
մերձաւոր եւ սիրելի առնել՝ շնորհէր նմա
զհոյակապ եւ զականաւոր¹² տեղին ի նոր
քաղաքի, որում անուն էր սուրբ Կաթողի-
կէ եկեղեցի, վանաւքն. եւ նորա ընկալեալ
զբանն մարգարանին՝ խնամածէր զտեղին:

8 Պատահեաց նմա կրել տրտմութիւն
ի վայրապար մարդկանց, զի ի հրոյ վնա-
սեալ փայտակերտն եկեղեցւոյն: 9 Վասն

1 Զ. ունի վերնագիր. «Ղազարու վարդապետի
փարպեցոյ աշակերտի աղանայ վարդապետի
սո վահան տէրն մամիկոնէից մեղադրութիւն
ստախոս արեղայից»: - Վ. չունի ամբողջ Յառա-
ջարանը
2 Զ. ի համիթ
3 Յ.Վ. Լ. 39
4 ԶԱ. զնոյնն
5 Լ. Ե. Բ. 19
6 Զ. աշխարհն

5 ԶԱ. չի՛ր գի
6 Զ. պայծառ
7 ԲԳ. սոյնպէս եւ սորա գիտութիւնն բանի.
լուեալ...
8 Զ. ի գիտուն
9 Զ. ծաղկեալ
10 Զ. զարիւսեակ
11 Զ. յիմաստութն (պատուով). Ա. յիմաստու-
թեանն
12 Զ. զյականաւոր

որոյ ածեալ¹ զմտաւ եւ յիշելով զբանն Պաւղոսի, զի յամենայն ժամ աստուածասէրքն առանց խղճի մտաց կեցցեն, որպէս աղաւթս առնէր ասելով. Խնդրեմք յԱստուծոյ, զի մի՛ չար ինչ պատահեսցէ ձեզ՝. յայսմանէ կամ եղեւ նմա գնալ ի կողմանս Յունաց. հասանէր յԱմիթ քաղաք, եւ անդ առ ժամանակ մի գտեղի առնոյր: 10 Տեսանելով զայս² չարանախանձ մարդկան՝ յաւելուին բանս սուտս գտեղւոյն եւ զուսմանէն եւս գնորա, զի զբարձր անունն խոնարհեցուցանել կարասցեն:

11 Լուեալ զայս ամենայն Ղազարու՝ իբրեւ զքաջ պատերազմող զինեալ զինքն, զի բանիւ զաւրութեան զիւր ոգւոյն եւ զքաջալիբրութեան եւ զպատկեր կերպարանաց ի ձեռն գրոյ Թղթոյս այսորիկ ծանուցէ նոցա, զվաստակ բանի իւրոյ որ առ նոսա յառաջագոյն լուսափայլեալ, զի կարճեսցին բերանք չարախաւսացն զնմանէ. զի այսպէս, ասէ³, ի ձեռն անիմաստ եւ վայրապար մարդոց եհաս հալածումն լաւաց եւ պիտանի մարդկան աշխարհիս Հայոց: 12 Եւ մանաւանդ զի վստահ եղեալ յամենիմաստ մարդպանն, եթէ գիտէ ճարտարութեան բանի լինել չլսող եւ գիտել զիրաւունս, զի անմեղազրելի զինքն արասցէ ի ձեռն գրոյս:

13 Եւ առեալ ի ձեռն զգէն⁴ գիտութեան, զի յաղթող երեւեսցի. եւ առաքէ զգրեալս ի ձեռն բարեսէր⁵ մեծի եւ պատուական նախարարին Մամիկոնենին⁶ Համազասպայ, որ եւ պատճառ իսկ եղեւ նմա այսրէն դարձին. զի յաղբերէն գիտութեան նորա արբցեն միւսանգամ մարդիկ

եւ պողաբերք լիցին Աստուծոյ զարդարութիւն:

14 Վասն որոյ եւ զերրորդ Պատմութիւնս Հայոց երանելի իմ Ղազար պատմագրեաց: 15 Ընդ նմին գրեցաք եւ զԹուղթս, զի ընթերցասէրքն զՊատմութիւնս կարդալով, ընդ նմին եւ զԹուղթս ընթերցեալ՝ շփոթձ առցեն նորա լաւութեան բանին:⁸

16 Փրկիչն⁹ մեր¹⁰ եւ Տէր Յիսուս Քրիստոս քաջ զգուշացուցանելով պատուիրէր առաքելոցն, թէ Յորժամ գամեցայն արդարութիւնս կատարիցէ՞ք ասացի՛ք, եթէ ծառայք անպիտանք եմք¹¹: 17 Իսկ ընդէ՞ր եւ հոգեւոր մշակն Աստուծոյ սուրբն Պաւղոս, զկծեալ իմն երբեմն վասն արանց խանդացելոց ընդ մեծ շնորհն որ էր ի նմա, եւ բանս անհանձարս խաւսելոյ¹² ընդ նորադարձ աշակերտեալսն, ի կործանումն լսողացն, - գորս անուանագրեալ¹³ սուտ մշակս կոչէ, - եւ չկարացեալ տանել գայթակղութեանն՝ արտաքոյ Քրիստոսի կանոնին վարեցաւ, եւ անձամբ զանձին լաւութիւնս եւ զճգունս մեծամեծ պարծանաւք գրեալ մի ըստ միոջէ կարգեաց. եւ ոչ իմն ըստգտեալ խոտեցաւ, այլ կաց մնաց ի նմին առաքելութեան պայծառապէս: 18 Եւ եթէ ընդէ՛ր այս այսպէս լի-

1 Ձ. ածել
 * Ի Կ. Դ. Ժ. Գ. 7
 2 ՏՏ. գայն
 3 Ատ. փակագծում ունի ասէ.
 4 Ձ. ըզէն
 5 Ձ. բարեւէր
 6 ՏՏ. մամիկոնէին

7 Ձ. Յառաջարանից յետոյ անընդհատաբար շարունակում է Թուղթը՝ զփոթձ առցեն նորա լաւութեան բանին: փրկչին տեսոն մեր եւն:
 8 Ձ. ներքեւի լուսանցում ունի նգնաւոր էր աղան յազգէն արծրունեաց, բնակեալ ի յայրն աղանայ ի յանբերդ
 9 Ձ. փրկիչն-ից առաջ իսաւանշան, եւ ներքեւի լուսանցում ծանօթութիւն՝ նոր, շղագիր տառերով՝ այս է սկիզբն թղթոյն դազարու փարպեւոյ. Վ. այստե՛ղ ունի վերնագիր՝ Թուղթ Ղազարու վարդապետի... Մեղադրութիւն ստախոս արեղայից, գոր առաքեալ է յամիթ քաղաքէ
 10 Ձ. նախ՝ փրկչին տեսոն մեր, ասպա ուղղած՝ փրկիչն մեր
 11 Վ. անպիտան եմք
 Թ Ղ. Կ. Ժ. Գ. 10
 12 Վ. խոսելոց
 13 Վ. գայս անուանադրեալ. Ձ. անուանագրեալ

նէր՝ ծանիցէ քննողն, թէ կարասցէ, ապա թէ ոչ՝ լռեսցէ:

19 Արդ՝ դու, տէր, այր քաղցր ես եւ խոնարհամիտ եւ արդարահայեաց եւ կշռաքնին¹, եւ հաւատոց Աստուծոյ առաւել ընտանի², որպէս եւ ամենայն նախնիքն քո: 20 Եւ ես անպիտանս եւ ամենեցուն կղկղանք, թէպէտ եւ երեւիցիմ³ առաջի տեառն, առն եղեալ որդի, իբրեւ զանգ-գամ⁴, որպէս մեծ առաքեալն Պաւղոս՝ այլ քո տեառն, քրիստոսանմանութեամբ տարեալ, ներելով անզգամութեանս իմում՝ ընկա՛լ զիս իբրեւ զանգգամ⁵:

21 Զկեալ զիմ⁶ ի տղայութեանն՝ զայն տէրդ իսկ ինքնին քաջ գիտէ: 22 Տարեալ զիս ըստ վարդապետաց իմոց հրամանի ի Հռոմս՝ ժամանակեցի անդ ամս⁷. եւ եկեալ անտի⁸ կեցի առ Կամսարականսդ յամենայն ամբոխսն, մինչեւ յամս նուաճման ձերոյ: 23 Եւ գհետ այնորիկ, որպէս թէ ճանճրացեալ յաշխատութենէ շփոթիցն՝ կամեցայ⁹ պարապել¹⁰ աղաւթից եւ հանգ-չել: 24 Եւ երթեալ ի Սիւնիս՝ կեցի անդ ամս երկուս, զձմեռն ի քարայրի, առ առն միում հոչակելոյ ի բնակչաց գաւառին յամենայն կրաւնաւորութիւնս, որում անուն էր Մովսէս, եւ տեղին անձուկ. եւ զամառն, յաղազս տաւթոյ¹¹ տեղւոյն, քահանայապետ¹² աշխարհին տէր Մուշէ տանէր զիս առ ինքն՝ ո՛ւր եւ լինէր ի հովու:

25 Արդ՝ զառաջին կելոյն իմոյ զվարս տէր Ներսէս եւ Հրահատ¹³ Կամսարական գիտեն. զՍիւնեացն՝ յառաջագրեալ եպիսկոպոսն աշխարհին: 26 Եւ դու յայց ելեալ¹⁴ խնդրել զիս, եւ գտեալ յաշխարհին յայնմ՝ ածեր ի տուն, ոչ իբրեւ զաղքատ զոք ի կազմածէն եւ ի մանկտւոյն, եւ ոչ իբրեւ աւտար զոք¹⁵ ի քէն եւ կամ զծառայ ուրուք. քանզի պարեգաւտաւորք ազատեալ են ի Քրիստոս: 27 Իսկ որ զատոյցն զիս պարեգաւտիւք ի ծառայութենէ¹⁶ աշխարհիս եւ ազատութեան եղեւ մեզ¹⁷ առիթ, տէր Աղան¹⁸՝ քո տեառն քեռի էր: 28 Ըստ այդմ¹⁹ մասին ի Հայս քեզ տեառն անկ էի:

29 Դարձեալ՝ երանելի մայրն քո յորժամ առ բղեշխն²⁰ ած զձեզ, յորում դրան եւ զմեզ ուսուցանէին, սակայն թէպէտ եւ ըստ տիոց աւագագոյնք քան զձեզ²¹ էաք, այլ սննդակիցք էաք ձեզ եւ խաղակիցք, կրելով ի խաղու գարկանելիս ձեր զկնի ձեր. սնուցանէ մայրն ձեր աւրհնեալ եւ Անուշ-Վռամ²² ըստ իւրեանց հոգեսիրութեանն²³ եւ զմեզ ընդ ձեզ՝ որպէս եւ զձեզ²⁴: 30 Այլ ըստ այնմ ամենայնի քեզ տեառն անկ էի²⁵: 31 Իսկ ըստ առաւելեալ շնորհիս, զոր ետ ինձ Քրիստոս,- եթէ արժանաւորի կամ անարժանի՝ զայն տուիչն քաջ գիտաց,- ապա արդարեւ²⁶ քեզ իսկ եւ արժանի:

1 Վ. կշռաքնին
2 ՁՏՏ. ընդանի
3 Վ. երեւիցեմ
4 Ձ. *սրդի իբրեւ զանգգամ. շղագրով ուղղած՝ որդի
5 Ձ. զանգգամ
6 Վ. զկեալ զիս
7 ՏՏ. չի՛բ ամս
8 Ձ. անդի
9 Ձ. կամեցա
10 ՏՏ. պարապիլ
11 Վ. տօթոց
12 Վ. ֆահաւայ

13 ՁՎԱտ. Հրատ
14 Վ. հարց ելեալ
15 Վ. եւ ոչ օտար գո՛բ
16 Ատ. ի ծառայութեան
17 Վ. մեզ եղեւ
18 Ձ. տէր պան
19 Վ. ֆո ֆեոի էր: Լաւ այդմ
20 Վ. բղեշխն
21 Վ. անգգագոյն ֆան զձեզ
22 Վ. Անոյշ Վռամ
23 Վ. հոգեսիրութեամբ
24 ՏՏ. որպէս զձեզ
25 Վ. անկ էյի
26 Վ. *սա արդարեւ

32 Վասն զի ի դարուս յայսմ գքո գքաջուլթիւնդ¹ զաւրացուցեալ պայծառացոյց վերին խնամակալութիւնն քան զամենեցունց, որք էին եւ կամ որ այժմ են ի Հայս, եւ զիմ շնորհս՝ քան զբազումս² պարեգաւտաւորաց,- ահա անզգամեցայ եւ ճառեմ. ներեա՛, աղաչեմ, փոքր մի անզգամութեանս իմոյ,- ապա ստոյգ առաւել քեզ իսկ էի արժանի:

33 Եւ եմ ես այն Ղազար, ըստ առ ի քէն տեառնէ³ եւ այլոց բազմաց ասացի, որում ոչ ոք գոյ փոխանակ: 34 Իսկ այժմ, առ նախանձու աղետի⁴, բազումք նկրտէին լինել իմ փոխանակ. բայց եթէ իցեն:

35 Քանզի ի սկզբանէ արարածոց բազում աւճիրս գործեաց նախանձ յաշխարհի⁵: 36 Անդէն եւ անդ ի սկզբանն զնախաստեղծն ընկճեալ⁶ նախանձու բանսարկուին՝ դարձոց զնա⁷ ի Հող. եւ վկայէ Գիր ի Կաթողիկէսն⁸, եթէ⁹ նախանձու բանսարկուին եմուտ մահ յաշխարհ¹⁰՞: 37 11Երկուցն միայնոյ¹² դեռ եւս յԱղամայ ծնելոց յաշխարհ, Կայենի եւ Հաբելի, որպէս ի փոքրիկ եւ ի նեղ՝ յանբաւ բնակութիւն տիեզերաց Հայեցուցեալ զԿայէն նախանձարկու զիւրն՝ եղբայրասպանութեամբ զաւակաց: 38 Ի ձեռն նախանձու գրգռեալ Եսաւ ի վերայ Յակովբայ՝ մահ խորհէր: 39 Ի ձեռն նախանձու գանմեղն Յովսէփ

մոլեգնութեամբ եղբարքն ի ստրկութիւն վաճառեցին: 40 Եւ ի ձեռն նախանձու գերկուս Հոգեշնորհ անձինս, զԱհարաւն եւ զՄարիամ, յանարժան խորհուրդ յանդգնեցուցեալ՝ բորոտեցուցանէր զմարգարէ կինն: 41 Ի ձեռն նախանձու զախոյեանաբեկ եւ զժողովրդակեցոյց զայրն զԴաւիթ՝ անհանգիստ որսայր Սաւուղ ի կորուսանել:

42 13Եւ արդ՝ զի՞նչ ես ասեմ զարարածոցս առ միմեանս¹⁴, ուր եւ զամենեցունս¹⁵ զարարիչն եւ զՏէր Յիսուս Քրիստոս առ նախանձու ժողովուրդք¹⁶ Հրէիցն եւ քահանայապետք նախ ժամանակաւք ձաղեալ այպանէին, կոչելով զնա երբեմն կախարդ, յասելն, թէ Բեդգեբուղաւ¹⁷ իշխանաւն դիւաց հանէ դա զդեւս¹⁸. եւ դարձեալ՝ գինեմոլ անուանէին եւ զեխասէր, ասելով ցաշակերտսն, թէ Ընդէ՞ր վարդապետն ձեր խառն ընդ մեղաւորս եւ ընդ մաքաւորս¹⁹ ուտէ 19Եւ ըմպէ²⁰: 43 Այլ եւ Հպահեցողութեամբ եւ անժամակերութեամբ եպերէին. ասեն. Ընդէ՞ր աշակերտն Յովիաննու եւ փարիսեցիքն պահեն, եւ քո աշակերտդ խառն ուտեն²¹: 44 Կոչեցին զնա եւ զԻւահար. Ո՛չ, ասեն, ստոյգ ասեմք, թէ Սամարացի ես դու, եւ դե գոյ ի քեզ²²: 45 Եւ ժողովեալ սուտ վկայս՝ առ մոլեգնութեան²³ քինուն զինչպէտս տային խաւսել, եւ բրբուռէին խրախացեալք առաջի դատո-

1 Վ. Բաբուրիւնդ
 2 Վ. շնորհէ Բան զբազում
 3 ՏՏ. չի՞ տեառնէ
 4 ՏՏ. աղետի
 5 Վ. աշխարհի
 6 ՁՎԱտ. ընկճեալ զնա. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 7 Ձ. չի՞ զնա
 8 Ձ. ի կաթողիկէնն. Վ. ի կաթողիկէսայց
 9 ՏՏ. թէ
 10 Վ. աշխարհս
 11 Իմաստ. Բ՝ 24
 12 Վ. չի՞ երկուցն միայնոյ... Սաւուղ ի կորուսանել (Թուղթ, 41)
 13 Ձ. միայնոյ

13 Վ. եւ արդ թողից զարարածոցս առ միմեանս, եւ որ
 14 Ատ. առ միմեանս
 15 ՁԱտ. որ եւ զամեն... ԲԳտ. բաց են թողել զարարածոցս առ միմեանս, ուր եւ զամենեցուն
 16 Ատ. ժողովուրդ
 17 ՁԱտ. բեդգեբուղաւ. ԲԳտ. բեդգեբուղաւ
 18 Վ. Իւ. Բ՝ 15
 19 ՏՏ. չի՞ եւ ընդ մաքաւորս
 20 Վ. եւ ըմպէ եւ որ ի կարգին. այնուհետեւ չի՞ մինչեւ զհաղորն եւ զբազումողորմն (Թուղթ, 47)
 21 Մատ. Բ՝ 11. Վ. Իւ. Բ՝ 30
 22 Մատ. Բ՝ 18
 23 Ի՞նչ. Բ՝ 48
 24 Ձ. առ մոլեգնութեան

դացն. ուր ծանուցեալ Պիղատոսի, ըստ վկայութեան աւետարանչին, թէ առ նախանձու մատնեցին զնա՞, լուսցեալ զձեռս՝ ասէ. Անպարտ եմ ես յարեմէ առնդ, զի ոչ ինչ գտի ի դմա վնաս արժանի մահու. դուք առե՛ք, ասէ՛, եւ ըստ ձերոց² աւրինաց դատեցարո՛ւք: 46 Եւ ընկեցեալ զնա յաւրէնսն եւ ի ժողովուրդս, որք էին երկոքեանն մահապարտք, ե՛ւ ժողովուրդք չրէիցն ե՛ւ աւրէնքն: 47 Որոց չհանդուրժեալ դիւամոլ նախանձուն՝ վիճակեցին մահու, եւ ոչ ուղղոց, այլ անիծից, իբրեւ զչարագործ եւ մարդասպան, այսինքն՝ խաչի, զարարիչն եւ զնորոգիչ, զկենսատուն եւ զմահասպան, զերախտաւորն առ ամենեսեան, զքաղցրն եւ զբազումորմն³:

48 Եւ զայս ամենայն կարիս կրեալ յանձն իւր յաղագս⁴ մեր՝ զսոյն⁵ եւ իւրոց աշակերտացն ստէպ զգուշացուցանէր, թէ եւ ձեզ դիպելոց է այս ամենայն. յորում մի՛ իբրեւ զանկագմս եւ զանպատրաստ գտեալք հասելոց ի վերայ ձեր վշտացն՝ զանգիտիցէք: 49 Եթէ զիս սիրեցին՝ ապա եւ զձեզ սիրեսցեն. եթէ զիս ընկալան⁶ ապա եւ զձեզ⁷ ընդունին. ապա թէ զիս հալածեցին՝ եւ զձեզ հալածեն. եթէ⁸ զիս ատեցին՝ եւ զձեզ ատեն. եւ եթէ զիս որ տանուտէր էի⁹, Բեեդգբբուդ կարդացին՝ ո՞րչափ եւս առաւել զձեզ եւ զընտանիս իմ²:

50 Դորին նմանեալք¹⁰ ըստ ժամանակի որսացեալ առ նախանձու՝ կուտէին եւ¹¹

ի վերայ իմ բազում բանսարկութիւնս, ասելով, եթէ «Ղազար ասէ, թէ պոռնկութիւն մեղք չեն. զսոյն եւ մարգպանին սաղրէ¹²»: 51 Եւ եթէ ընդէ՛ր այդ այդպէս՝ դու, տէր, քաջ գիտես քան զսուտ կարծողսն: 52 ¹³Եւ ընդունէին զեղիս¹⁴ եւ անսուրբ անձինք քաղցր ախորժելով զլուր այդպիսի բանից, ի սատարութիւն բունելոց¹⁵ յինքեանս չար գործոցն:

53 Արդ՝ ո՞ր ոք յանաւրինաց, թող թէ ի քրիստոնէից, ի միտս իւր խորհել զայսպիսի ինչ բան, ¹⁶թող թէ եւ առ այլում զայսպիսի չչնջել բանս¹⁷. ո՞ր անմիտ, ո՞ր տգէտ, ո՞ր չրեայ, ո՞ր այլագանդ: 54 Եւ Ղազար՝ զայդ քարոզէր. ո՞ւմ, եւ կամ ո՞ւր, եւ կամ ե՞րբ.- որ տգէտն է գրոց, որ անհրահանգն է յուսմունս, որ մոխիսական աւրինացն աւտար է եւ քրիստոսատուր շնորհին անտեղեակ: 55 Եւ չիցե՞ն արդեաւք արեղեանս Հայոց արժանի ողբոց արտասուաց եւ բազում սգոյ - ¹⁸համբաւել զանպիտանս խաւսել առ նախանձու զանարժանս:

56 Քանզի ո՞ արդեաւք զերկայնամիտն եւ զանցասումն Աստուած դրդուեալ՝ յայնպիսի ահաւոր շարժեաց ի բարկութիւն,- ածել ջրհեղեղն ի վերայ ամենայն երեսաց երկրի, մինչեւ զամենայն ծածկել զլերինս. ո՞չ ապաքէն բորբոքեալքն¹⁹ ի պոռնկութիւն: 57 Տեսեալ, ասէ, որդւոցն Աստուծոյ զդասերս մարդկան՝ խառնակեցան ընդ նոսա՞: 58 Յաղագս որ ո՞յ իրիք համարեցաւ այնպէս մեծ արդա-

՞՞ Մարտի 10
 1 ՏՏ. չի՛ք ասէ
 2 ԲԳտ. ըստ ձեր
 3 Մարտի 1-է 24. Գ. Կ. 14. 3-վ. 1-է 38
 4 ՏՏ. զբազմողորմն
 5 Վ. Այլ գայս ամենայն կրեալ յանձնէր յաղագս
 6 ԲԳտ. զնոյն
 7 Զ. թէ զիս ընկալան
 8 ԶՏՏ. զիս ընկալան՝ եւ զձեզ
 9 Վ. հալածեն, եւ եթէ
 10 Վ. եթէ զիս տանուտէր էի
 11 Տէ՛՞ Մարտի 1-է 25. 40. 3-վ. 1-է 18. 20:
 12 Վ. դորին նմանեալք

11 ՏՏ. չի՛ք եւ
 12 ԶԱտ. մարգպանին սա գրէ. Վ. մարգպանին գրեն. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 13 Վ. չի՛ք եւ ընդունէին... չար գործոցն
 14 Զ. գեխդ
 15 ԶԱտ. բունելոյ
 16 Վ. չի՛ք թող թէ եւ առ այլում... չչնջել բանս
 17 ՏՏ. բան
 18 Վ. չի՛ք համբաւել զանպիտանս... եւ զլոկ պատմաոս տեղից (Թողթ, 66)
 19 ՏՏ. բորբոքեալքն
 20 Եւ. 2

րուծիւն Ահարոնեան Փենեհեզի¹ ազգէ յազգ մինչեւ յաւիտեան՝ եթէ ոչ յազազս հարկանելոյ գեղարդեամբն եւ ցցելոյ ընդ գետինն զՋամբրի՝ հանդերձ Մադիանացի բողիւն, եւ ցածուցանելոյ զբարկուծիւնն Աստուծոյ: 59 Յորո՞ւմ պատուհասի քան եւ չորք հազարք արանց ի միում աւուր² անկան ի ժողովրդեանն Տեառն՝: 60 Ամոն ո՞չ ապաքէն վասն անհանճար խաւսիցն³ բազմաժամանակեայ քինակալութեամբ սպանաւ յեղբաւրէն:

61 Կամիցի⁴ զսոցուն անդստին ի Մովսիսագիր պատմութենէն եւ յայլոց մարգարէից ⁵լսել զհակառակսն. հայեսցի՛ն ընդ առաջին ճանապարհ հարցն ապաշխարութեան: 62 - Այրն Աստուծոյ ենովք, ընդ ամուսնացեալսն աւրինաւորութեամբ եւ գտեալ հաճոյ Աստուծոյ՝ յանմահական փոխեցաւ վիճակն: 63 Նոյ բազմաժամանակեայ⁶ պահելով զկուսութիւն մինչեւ ի հինգ հարիւր ամ, եւ զկնի այսորիկ յազազս որդեծնութեան ամուսնացեալ սրբութեամբ՝ երկրորդ աշխարհիս սերելոյ⁷ գտաւ պատճառս: 64 Ըստ սմին եւ մեծն ի մարգարէս Մովսէս. սոյնպէս եւ պաշտաւնեայ նորին, պարկեշտասէր կուսութեամբ պատուեալն Յեսու: 65 Իսկ զարմանալի զառնէն զԵղիայէ⁸ ո՞ ոք բաւական իցէ ասել բանիւ զգովութիւն, որ ի մարմնի զանմարմնոցն բերելով զքաղաքավարութիւն՝ հրեղէն կառաւք ի հոգեղէնսն վերացաւ ի կեանս: 66 Իսկ եթէ ի Քրիստոսատուր շնորհէն զսոցունց բաղձայցեն զնմանս՝ զխստագոյնս գտցեն եւ զզարհուրելիս. որ

զբնաւ գործելոցն մեկուսի ընկեցեալ զմեղանչականութիւնս⁹, եւ զլոկ ի պատճառս¹⁰ տենչից ¹¹՝ հայեցմունսն ընդ կատարեալ շնութեանն՝ լծեաց Փրկիչն ասելով, թէ Որ հայի ի կին մարդ ի պատճառս ցանկութեան՝ անդէն շնացաւ ընդ նմա ի սրտի իւրում¹²:

67 Այլ եւ զհեթանոսաց եւս զվարդապետին¹² յաւելեալ ի սոյնս զքարոզութիւն՝ լուեալ լուեսցեն լիրբքն եւ անամաւթքն, որ այլոց բանիւ զիւրեանց կամացն խաւսին զախորժս, եւ չսոսկան արամբն, որով Քրիստոս խաւսէր ընդ աշխարհի, որ զմնացորդս չարչարանաց Փրկչին յիւրում ի ճգնափորձալից ի մարմնի¹³ կրէր, Տարսոնացի սերովբէն Պաւղոս: 68 Սա զորինչ¹⁴ յազազս պոռնկացելոցն չժառանգելոյ զարքայութիւն գրեաց յամենայն յիւր ի Թուղթսն՝ ¹⁵յոյժ բազում են, եւ գրել զբնաւն մի ըստ միոջէ շատ աշխատութիւն համարիմ եւ աւելորդս. քանզի ընդ գիտնոյ աւրինաց են խաւսքս: 69 Այլ սակաւ բանիւք զոր յերկրորդումն Թղթին գրէ ի Կորնթացւոցն՝ ճանաչի եւ այլն ամենայն, թէ Ընդէ՞ր իսկ բնաւ եւ անուանի ի միջի ձերում պոռնկութիւն¹⁵: 70 Եւ առ Եփեսացիսն՝ թէ Պոռնկութիւն եւ ամենայն պղծութիւն եւ կամ ազատութիւն մի՛ անուանես-

1 ԲԳտ. Փենեհիզի
 2 ՏՏ. ի միում պատերազմի
 3 Հմմտ. Լ. Կոր. Ժ. 8:
 4 Ջ. աննար խօսիցն
 5 ՏՏ. կամիցի⁴
 6 Ջ. լսես... ընդ յառաջին
 7 Ջ. բազում ժամանակեայ
 8 Ջ. սէրելոյ
 9 Ատ. զեղիսայէ

9 ԲԳտ. մեղանչականութիւնս
 10 ՏՏ. զպատճառս
 11 Վ. բաց թողած հատուածից յետոյ ունի Արդ թողեալ զհինն՝ եւ եկեցում ի նոր քրիստոսատուր պատուիրանն. եթէ բաղձանայցեն զխստագոյնս եւ զգարիւրելիս գտցեն, որ զբնաւ գործելոցն հայեցմունս ընդ կատարեալ շնութեան եւն:
 12 Մատթ. Լ. 28
 13 Ատ. զհեթանոսաց եւ զվարդապետին. ԲԳտ. զհեթանոսաց զվարդ...
 14 Վ. ի նզնափորձալից մարմնի
 15 Վ. նա զոր ինչ
 16 Վ. համառօտել է յոյժ բազում են. թողից գրել մի ըստ միոջէ, քանզի ընդ գիտնոց օրինաց են խաւսքս: Արդ աղէ... (Թուղթ, 72)
 17 Լ. Կոր. Լ. 1

ցի ի միջի ձերում⁷¹։ 71 Եւ անդէն առ¹ նմին՝ թէ Զայս գիտասցի՛ք, գի ամենայն պոռնիկ կամ պիղծ կամ ագահ, որ է կոպարիչտ, ոչ ունի ժառանգութիւն յարեալութեանն Քրիստոսի²։

72 Արդ՝ ա՛ղէ ասացեն հէգք² եւ թշուառականք. ընդէ՞ր առ նախանձ արկանիցեն զանձինս ընդ անապաշխար մեղաւք, զորոց եւ Յովհաննէս յիշէ³ ասելով⁴, թէ եմ մեղք՝ որ մահու չափ եմ⁵. զոր եւ յաւետարանչացն կարգան ցանգ եւ զանց առնեն իբրեւ զարհամարհոտս⁵, թէ Որ հայիոյնսցէ գձոգիմ սուրբ՝ մի՛ թողցի մմա, մի՛ յայսմ աշխարհի եւ մի՛ ի հանդերձելումն⁶։ 73 Այլ գործէ ոք մեղս ըստ թուլութեան⁶ մարմնոյ, որպէս եւ եսս, որ մեղաւորս եմ քան զամենայն կենդանիս. 74 Այլ ասել զմեղան չգոլ մեղս՝ ո՞րպիսի արհամարհոտ եւ ամբարիշտ հոգի կարիցէ ածել զմտաւ։ 74 Իսկ որ ճանաչէ զյանցանսն⁸ եւ զարհուրեալ սրտիւ կարող լինիցի փութալ ի գղջումն՝ վաղվազակի պատահի թողութեան. իսկ որ կամիցի ապաքինել⁹ ըստ ձեւոյ անմիտ կուսանացն՝ չդիպի ողորմութեան։

75 Այլ ասեն. «Աղանդաւոր է»։ 76 Եւ զայս ստէպ ծանուցանել ամենեցունց ձեպէին. զորս հաւատացուցեալ ի տկարա-

մտաց՝ թեր ի վարդապետութիւն¹⁰ շնորհին որ էր ի յիս՝ հայեցուցանէին։ 77 Որ եւ զանուն անգամ աղանդոյն, որով բամբասէին յանդգնեալքն՝ կարի յոյժ համարիմ աղտեղի՝ նշանակել գրով։ 78 Այլ նկատումն հայհոյանացն¹¹ զնոցունց իսկ զյառաջադրելոցն բերէ զնմանս,- թեթեւս եւ չնչինս¹² համարել զպոռնկացելոցն զգործս։

79 13Բայց իմ ըստ կարի պարապեալ յունական ուսմանցն, եւ ըստ զաւրելոյ տկարամտութեանս իմոյ կարգացեալ զգիրս արանց սրբոց, որք վառեալք սուրբ Հոգւոյն զինու՝ զսուրս հոգեփողոտս աղանդաւոր ուսմանցն դարձուցանէին անդրէն ի սիրտս նոցունց, եւ զաղեղունս նոցա փշրեցին, եւ զփրկագործ վարդապետութիւնն՝ իւրեանց գրով մեզ աւանդեցին, հոգացեալ իբրեւ զարդարեւ¹⁴ ոգեսէր հարս՝ զամենայն տգէտիւրհոտուր մարդոց զաւգուտն. զորոց յերկար ոք¹⁵ եւ ջերմ սիրով ընթերցեալ զգրեալս՝ անվնաս եւ դիւրագերծ կարէ լինել հրարձակ նետից չար ձգողացն. զսրբոցն ասեմ զԱթանասէ Աղեքսանդրացւոյ, եւ զերկուց միանուն արանցն՝ զԿիւրղէ Աղեքսանդրացւոյ եւ զԿիւրղէ Երուսաղեմացւոյ¹⁶, եւ զԲարսղէ¹⁷ Կեսարացւոյ, եւ զԳրիգորէ Նազազացւոյ, որ եւ յաղագս առաւելեալ ի նմա շնորհի ուղղափառ գիտութեան¹⁸ Աստուածաբան

⁷¹ Եւսեւ. Ե 3
1 Զ. անդէն եւ առ
² Եւսեւ. Ե 5
2 ԶՏՏ. հէքք
3 Վ. գորոց եւ Պաւղոս յիշէ
4 ՏՏ. գորոց եւ յիշէ ասելով. Զ. գորոց եւ պօղոս յիշէ ասելով.- պօղոս-ի վերեւից նոր ասելաց-րած՝ յինս (պատուով)
⁵ Եւսեւ. Ե 17
5 Ատ. գարիամարոտս
⁶ Մարգ. ԺԲ՝ 31-32. Մարգ. Գ՝ 28. Ղ. Գ. ԺԲ՝ 10
6 Զ. թողութեան. յետոյ Զ. ուղղել է թուլութեան
7 Վ. բաց է թողել այլ ասել զմեղան... չդիպի ողորմութեան (Թուղթ, 74)
8 Զ. զանցանսն
9 ԶՏՏ. ապաքինիլ. Զ. վերջին ի-ն ֆերուածի վրայ

10 ԶՎԱտ. թերի վարդապետութիւն. ԲԳտ. ուղղագրել եմ թերի զվարդապետութիւն
11 Վ. հայիոյոցացն
12 Վ. թեթեւ եւ չնչինս
13 Վ. չիք բայց իմ ըստ կարի... ուղղափառ ժողովրդոց (Թուղթ, 79)
14 ԶԱտ. զարդար եւ. ԲԳտ. զարդար
15 Զ. յերկարուք. այսպէս ըստ ուղղագրութեան Ա.(եւ ԲԳ)տ.
16 ԶԱտ. եւ զԿիւրղէ աղեքսանդրացւոյ՝ զերկուց միանուն արանցն, զԿիւրղէ (Զ. զԿիւրղի) երուսաղիմացւոյ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
17 ԲԳտ. զբարսղէ (չիք եւ)
18 ՏՏ. չիք ուղղափառ գիտութեան

յորջորջեցաւ. եւ զմերոյին¹ առաքելանման նահատակին Գրիգորի, զվարդապետէն Հայոց, եւ զնոցունց նմանեացն, որք զնոյն շաւիղ առողջմտութեանն հետեւեալ վարդապետեցին...² Յաղագս որոյ եւ գայլսն ամենայն եւ զորս առ նոսա արանցն՝ ծառայք նորա ունին զամենայն գրեալսն³, զԱրիոսի Աղեքսանդրացւոյ եւ զԱպողիւնարոսի Լաւողիկեցւոյ⁴, եւ զՆեստորի զԱնտիոքացւոյ, եւ զԵւտիքեայ Կոստանդինուպալսեցւոյ⁵, եւ զԿուսմբրիկայ ստրկի, որ եւ յետոյ Մանի գինքն անուանափոխեաց, ուստի եւ Մանիքեցիք կոչեցան աշակերտեալքն նմա. եւ գայլոցն բազմաց զնոյնանման կորստեան ճանապարհին ուղեկցաց, զորս սուրբ կաթողիկէ եւ առաքելանման եկեղեցւոյ նգովեալ եւ արտաքս ընկեցեալ՝ յամենայնէ ի բաց եւ մեկուսացեալք ի յԱստուծոյ ⁶ուղղափառ ուխտէն, մինչեւ ցայսաւր վարին ներկեալք իւրաքանչիւր ախտիւ⁷, անծածուկքն միմեանց, եւ յայտնի են ամենայն ուղղափառ ժողովրդոց:

80 Եւ արդ՝ թէպէտ եւ զթեալ սոքա անբժշկութեամբ կաղան ի հաւատն՝ այլ սակայն բանիւ⁸, եւ ոչ գործով. զի ըստ մարմնոյ պարկեշտութեան յամենայն ճգնութիւնս մի զմիով⁹ ելեւելս առնեն, եւ մանաւանդ ի կերակուրս եւ յըմպելիս¹⁰ եւ ի գիշութեան ժուժկալութիւնս. ¹¹եւ զայս տեղեակ գիտեն յամեալքն ի Յոյնս:

1 SS. գմբրոյն
 2 Ենթադրում ենք խօսքի պակասորդ:
 3 ԲԳտ. գամենայն գրեալսն-ից յետոյ ունին ծնթ. «Պակասէ կամ խառնակեալ է բանն»:
 4 ՁԱտ. գապողիւնարոսի զգատիկեցւոյ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 5 Ձ. կոստանդինուպոլսացւոյ
 6 Ձ. ուղափառ... ուղափ.
 7 SS. աղիտիւ. Ձ. աղիտիւ
 8 Վ. սակի բանիւ
 9 ՁՎԱտ. գմի միով
 10 SS. ըմպելիս
 11 SS. չի՞ եւ գայս տեղեակ... ի յոյնս. Վ. եւ գայս տեղեակի են յամեալքն ի յայնս

81 Իսկ Հայոց աշխարհի աղանդ զոր ասեն՝ անանուէն է ըստ վարդապետի եւ անգիր ըստ բանի¹²: 82 Ի հաւատոյ եւ յուսմանէ տգէտք երեւին, եւ ի գործս ծոյլք եւ անժոյժք. յորոց, ըստ անգիտութեանն որ է ի նոսա, եւ անկարգ ըստ վարուց¹³՝ այդպիսի իսկ արդարեւ աղանդոց վայել էր բուսանել, ըստ յաւերժութեան¹⁴ առասպելաբանութեանն, թէ «Ըստ խոզի հարսնացելոյ՝ կոյաջուր¹⁵ բաղանիք»:
 83 Մի՛ արդարեւ պատմեսցի այս ի Գէթ¹⁶, ըստ բանի ողբոյն, եւ մի՛ լուիցի¹⁷ ի դրուես¹⁸ Ասկաղովնի՞. իսկ որ ընթեռնուն¹⁹ ի միտ առցէ:

84 ²⁰Բայց ես թէ եւ գիտէի զոք յայնպիսեացն՝ ընդ լրոյ դատել զոք եւ կամ²¹ պարտաւորել ամենեւիմք ոչ կամէի. վասն որոյ կարծէին չարաթոյնքն²², թէ եւ ես նմանիցիմ²³ նոցա:
 85 Քանզի ուսեալ էի ի Փրկչէն, որ ոչ հրամայէ ամենեցունց՝ յոխորտ խլել զորումն ի ցորենոյն մինչեւ ի ժամանակ հնձոցն, եւ առաքել գիրեշտակս իւր ի ժամանակի հնձոցնէ. զորս կամ հրեշտակս իսկ ասէ, եւ կամ ճշմարիտ վարդապետս. որպէս սովոր են զվարդապետս հրեշտակս անուանել աստուածեղէն Գիրք, որպէս եւ զիշխանս՝ աստուածս ասացին մարգարէքն:
 86 Իսկ ես, ոչ հրեշտակս՝ եւ

12 Ձ. ըստ բնի (պատուով)
 13 ԲԳտ. ուղղագրել են ըստ անկարգ վարուց. Վ. եւ անկարգս վարուց
 14 Ձ. յողուածոց
 15 Վ. ըստ խոզի՛ հուր, զնաւելոյ *կսածաշուր
 16 Այսպէս ըստ ՁՎԲԳտ. Ատ. ուղղագրել է պատմեսցի այս գէթ
 17 ՁՎԱտ. մի լուիցի
 18 ՁԱտ. ի դրուեսս. այսպէս ըստ ԲԳտ. բերեսս՝ լաւագոյն մի լուիցի ոք...
 * Ի Թ. ա. գ. Լ՝ 20
 19 Ձ. ընթեռնոյն
 20 Վ. չի՞ բայց ես թէ եւ գիտէի... եւ ոչ երբէք (Թուղթ, 86)
 21 SS. դատել եւ կամ
 22 Ձ. չարայթոյնքն
 23 Ձ. նմանիցիմ-ի վերջին ի-ն ֆերուածի վրայ
 է Լ՝ մ. գ. Մ. ա. գ. Ժ. Գ. 29-30:

վարդապետ եւ ոչ երբէք իսկ չեմ եղեալ բանիս այս, ըստ երբէք ի հարցողաց ուրուք կամաց գործոյ իշխանութեան, եւ ոչ երբէք: 87 1Քանզի յաղագս ատելոյ զիս, թերեւս արդեաւք եւ ըստ անարժանութեան, սուրբքդ եւ անարատք եւ յամենայն մեղաց ազատ ուսուցիչքդ Հայոց, թո՛ղ ի մեծամեծսն ձգտեցուցանել² զիս, յեպիսկոպոսութիւն եւ կամ ի նոցին³ յառաջին զգաստութիւն⁴, եւ կամ յեկեղեցւոյ դատաւորութիւնս՝ այլ եւ քորեպիսկոպոս ոք չարար, զոր Պարսիկք եւ արք անարժանք գործեն եւ այսաւր:

88 Ինձ անձամբ գանձն յանդգնեցուցանել ի վարդապետութիւն, որպէս եւ զբազումս⁵ տեսանէի յանպիտանաց՝ այնպէս յագահին առնէն սարսէի, ի Յակովբոսէ, որ բողոքէն⁶ ցանկ, թէ Մի՛ բազում վարդապետս լինիմ, եղբարբ. գիտասջիբ զի մեծ դատաստան ընդունիմ⁷. 7Եւ ոչ դարձեալ իբրեւ զլցեալսն⁸ պիղծ եւ վատթար գործովք⁹, որոց չհայեցեալ յիւրեանց գերանն՝ յայլոց մատուցեալ յակնն¹⁰՝ զննեն հանել շիւղ: 89 Եւ այսպիսի կեղծեաւք¹¹ հնարեն կարծեցուցանել աշխարհի գանձինս արդարս. եւ այն ոչ երբէք ծածկի, այլ եւս առաւելեալ յաւելուածովք կուտեն անձանց բարկութիւն յաւուրն բարկութեան. եւ չլսեն զՊաւղոսի բողոքն, եթէ

Զանձինս դատեալք: 90 Եւ այլք ագահութեան ախտիւ վարակեալք՝ արկանեն ընդ պարտեաւք զարդարս եւ զոչ արդարս, եւ կարացեալ եւեթ ըմբռնել զմամոնայն, յաղագս որոյ խուենն՝ այնուհետեւ զամենեւեան արդարս անուանեն եւ անմեղս, եւ զմարգարէին Ամբակումայ ստունկանեն զաղաղակ, մանաւանդ թէ նովաւ զսուրբ Հոգւոյն, թէ Վա՛յ որ պահէ զագահութիւն չար ի տան¹² իւրում¹³:

Ք Հւոմ. Ժ. Գ. 22
 12 ՁԱտ. ի չար տան
 13 Ըմբ. Բ. 9

1 ԲԳտ. ունին ծնթ. «Պակասի ինչ կամ խառնակեալ է, իսկ իմաստն յայտնէ չլինել փափագող կամ հետամուտ աւագութեան»:
 2 ՎՏՏ. ձկտեցուցանել
 3 Վ. եւ կամ նոցին
 4 Ձ. սգաստութիւն
 5 Վ. որպէս բազումս
 6 Վ. ի Յակովբոսէ, որ բողոքէ նա
 7 Յւլ. Գ. 1
 8 Վ. չիք եւ ոչ դարձեալ... կարէի ումեք հանոյ լինել (Թուղթ, 103)
 9 ԲԳտ. լցեալսն
 10 Ձ. վատ գործովք
 11 ԲԳտ. յակնն
 12 Ձ. կեղծաւք

91 ¹Դարձեալ ասէին, թէ «Գամ մի պիղծ ոք է եւ չարագործ՝ Ղազարայ վանք անդ են, եւ սիրէ զնոսա»: 92 Եւ զայնպիսի բանից զասացողաց զգործս ես ահա լուեմ, զի ոչ ինչ է ինձ հարկ ասել. բայց

աւր ահագին եւ անաչառ Քրիստոսի ատենին² չլուէ, այլ անչէջ բոցոյն մատնէ: 93 Եւ անուանէին բարեկամս ինձ եղբարսդ սրբոյ զգին գրուանին³ զքո տեառն եղբարորդուով⁴: 94 Եւ ունին երեքեան արքդ զամենայն⁵ աննդեան եւ խրատու մասն եւ զհրահանգ հոգեպէս եւ մարմնապէս, ⁶եւ զծանալթութիւնս ուղղափառ հաւատոյ՝ ⁷յաւրհանելոյ ի մաւրէն քումմէ⁸ եւ ի քէն ի տեառնէ: 95 Եւ են արք ոչ թերակատարք ինչ հասակաւ եւ կամ տխեղծք⁹, այլ յամենայն մտաւորութիւնս եւ յիրս արիութեան լիք եւ կատարեալք: 96 Ընդ նոսին եւ զԱբեղեներից տէր, որ եւ նա ի քո տեառն սիրոյն եւ յամենընկալ բարերարութենէդ ունի զամենայն յարգանաց իւրոց եւ լինելոյ ի միջի զպատճառ, եւ առ ի Տեառնէ. եւ են ի Քրիստոսի շնորհէն ամենեքեան ողջ եւ միջի: 97 Հարցցին ըստ մարմնոյ զհայրութեան իմոյ խրատս եւ զըստ հոգւոյ զվարդապետութեան իմոյ զբան, եւ զոր ինչ լուեալ է յինչն¹⁰՝ չունելով պարտաւորութիւն¹¹ յոգիս իւրեանց՝ ասասցեն անսուտ:

98 Բայց սիրէին երեքեան¹² եղբարքն զվանսն սրբոյ Կաթողիկէի՝ պտղովք եւ ամենայն պիտոյիւք. որոց իւրաքանչիւր ու-

1 Ղ. Փարպեցու թղթում եւս խօսքի աղաւաղութիւն կայ, որ առաջ է եկել մայր ձեռագրի մէջ քղթերի տեղափոխութիւնից, որից այդ աղաւաղութիւնը անցել է Ձ.ին, Վ.ին եւ ՏՏ.ին: ԲԳտ. մեծ մասամբ ուղղագրել են այս աղաւաղութիւնները՝ տեղափոխուած հատուածները իրե նց բնական տեղերում գետեղելով: Այս դասաւորութեան համեմատ է եւ ներկայ տպագրում: Համեմատութեան համար դնում ենք տեղափոխուած հատուածների դասաւորութիւնը՝ ըստ ՁԱտ.ի եւ ըստ Վ.ի:
ՁԱտ. 1. Իսկ անձամբ գանձն յանդգնեցուցանել... ստունկանեն գաղաղակ մանաւանդ թէ նովաւ (Թուղթ, 88-90)
2. Եւ կամաւ եւս խորհիցիս գիշելոյ... եւ կամ թաղեա. մի գուցէ զգացեալ ուրում (Թուղթ, 121-132)
3. գտուրք ձոգւոյն, թէ վայ որ պառտ... զպտղատրութիւն տեղոյն հատուցանելով (Թուղթ, 90-99)
4. Զի տրտում եմ անմխիթար... մանաւանդ թէ ըստ ի քեզ հոգասիրութեանդ (Թուղթ, 112-121)
5. Բանգի յոյով նորս արբանեկեալ էր... ընդ օձտելոյն եւեթ այսր անդր (Թուղթ, 104-111)
6. Եւ ուրոյն զիմ պէտս եւ զկարօտութիւն... առ Անդրոյ է. նա առաւել գիտէ (Թուղթ, 99-104)
7. Եւ զիս ընդ քեզ թաղիցէ (Թուղթ, 132 մինչեւ վերջ)
Վ. 1. Իսկ անձամբ գանձն յանդգնեցուցանել... զի մեծ դատաստան ընդունիմ (Թուղթ, 88). այնուհետեւ չիմ որոց հետամտեալ այնուհետեւ... վաճ վաճ, տեսին աչք մեր (Թուղթ, 126-129)
2. Եւ կամաւ եւս խորհիցիս գիշելոյ... եւ ի մարդոյ չարէ փրկեա զիս (Թուղթ, 121-126). այնուհետեւ չիմ որոց հետամտեալ այնուհետեւ... վաճ վաճ, տեսին աչք մեր (Թուղթ, 126-129)
3. Եւ զի ոչ լոկ բանից... եւ կամ թաղեա՛ (Թուղթ, 129-132)
4. Արդ՝ դու տէր այր յերկարայուչ ես եւ անմոռաց, մանաւանդ թէ ըստ ի քեզ հոգասիրութեանդ (Թուղթ, 121)
5. Բանգի յոյելով (=յոյով) նորս արբանեկեալ էր... եւ կամ գայլս լուսաւորիցեն (Թուղթ, 104-107). այնուհետեւ չիմ եւ դու տէր... ի քեզ հոգասիրութեանդ (Թուղթ, 108-121)
6. Բայց ես եւ այլ նոր իմն բանս... նա առաւել գիտէ (Թուղթ, 103-104) եւ զիս ընդ քեզ թողիցէ որ աներկիւղութեամբ քաջ հովիւ է (Թուղթ, 132-133)
7. Եւ արդ իցէ՞ ոք ի ժամանակս (Թուղթ, 154) մինչեւ վերջ՝ բաց բողմելով հատուածս՝ Ո՞ւր հոգողութիւն արդար ուսուցչի... զղժոխս ժամանգեցուցանէ (Թուղթ, 133-153)

2 ՏՏ. չիմ ատենին
3 Ձ. դրուանին
4 ԲԳտ. եղբորորդով-ից յետոյ ունի ձեթ. «Խառնակ եւ սխալ կայ ի բանիդ. թերեւս զգին պարտ իցէ ընթեռնու զերեսին եւ եղբորորդիս գ՛նդբորորդուով»:
Թերեւս ուղղելի է եւ անուանելն բարեկամս ինձ՝ զեղբարսդ զերկոսին, հանդերձ քո տեառն եղբորորդուով». զին-ի գ-ն ղնելով եղբարսդ-ի վրայ. սրբոյ զգին-ը զերկոսին, եւ դրուանին կամ գրուանին-ը հանդերձ կարդալով:
5 ՏՏ. երեքեանք գամ...
6 Ձ. եւ զծանօթուե (պատուով) ուղափառ... օրհնելոյ ի մօրէն քումմէ եւ ի քեզ տեռնէ
7 Ատ. օրհնելոյ... քումմէ
8 Գտ. քումմէ
9 ՁԱտ. տխեղծք
10 ՏՏ. լուեալ է քո յինչն
11 Ձ. պարտաւորութիւն
12 ԲԳտ. երեքին

րուք տուրն յայտնի էր, եւ գրով մնաց ի տեղւոջն. որք արդարեւ քո տեառն¹ կամացդ դոքա երեւեցան կամակատարք: 99 Վասն զի յաւրէ, յորմէ հետէ դու, տէր, ըստ քո անարգամեծար խնամոցդ յանձնեցեր զիս քո ընտանեաց՝ դոքա երեւեցան յիս հրամանակատարք բանի քում, ուրոյն ըստ կամի զպտղատրութիւն² տեղւոյն հատուցանելով, եւ ուրոյն զիմ պէտս եւ զկարատուութիւն³ հոգալով. այլ եւ զբանս իմ յոյժ ախորժիւք եւ պատուականութեամբ ընդունէին, որպէս եւ զառողջ վարդապետի, եւ պատուէին որպէս եւ զհայր. եւ մանաւանդ առաւել տէր Համագասպ, որում տացէ Տէր ողորմութիւն, որպէս եւ տանն Ոնեսիփորայ⁴, բարեխաւսութեամբ ասողի զբանդ. զի բազում անգամ հանգոյց զիս եւ ի հալածմանն կերակրիչ իմ եղեւ:

100 ⁵Իսկ ոմանց ⁶ի տանդ տեառն ես իբրեւ զանաւթ⁷ էի յաւելորդ: 101 Քանզի յաղագս որոյ արուեստի դու, տէր, զիս սպասաւորեալ մեծարէիր՝ այսմ ինչ դոքա չէին տենչողք. արծաթ եւ ոսկի, զոր թէ իմ ի շատ ումեքէ գտեալ էր, որում թէ ոք ի խնդիր էր՝ զայն ի պէտս տեղւոյդ ծախէի: 102 Խոհակերութիւն ուսեալ իսկ չէի, եթէ ձկան աղիս ըստ ուրուք⁸ ճաշակելեացն մարթէի յաւրինել, եւ կամ զհաւուց փորոտիս, որովք թերեւս կարէի ումեք հաճոյ լինել:

103 ⁹Բայց ես եւ այլ նոր իմն բանս ասեմ տեառնդ, զոր եթէ թուիցի¹⁰ արդարախնդիր մտացդ՝ նախ քան զամենայն աղաչեմ զտէրդ՝ քննել զայդ. յորոյ ճշգրտիւ հասեալ ի վերայ՝ կամ զարմասջի՛ր եւ կամ խոտեալ իբրեւ զոչ արդար¹¹՝ անգոսնեսջի՛ր¹²: 104 Քանզի յաւրէ, յորմէ հետէ տարար դու, տէր, զիս ի տեղիդ, մինչեւ յաւր հալածման իմոյ, ի մտից տեղւոյդ եւ կամ ¹³յերախայրեաց մինչեւ ցզրամ մի յանձն իմ ոչ էր յարեալ, եւ յիրս իմոց պիտոյից ումեք ինչ ոչ էր տուեալ. եւ զիտեն զայս բնակեալքն ընդ իս, այլ առաւելագոյն այր մի Ակիթ անուն, որ եկեալ ի տեղիդ ի Գարդմանայ վանաց ի նմին աւուր, յորում հիմն արկաւ տեղւոյդ, եւ մինչեւ ցզնալն իմ ի տեղւոջդ էր, եւ արդ լուայ, թէ առ Անդլոյ է. նա առաւել զիտէ, ¹⁴քանզի յորով նորա¹⁵ արբանեկեալ էր զպէտս տեղւոյդ. հարցցի, թէ կա՞յ ուրեք եւ ասասցի: 105 Այլ կարգեալքն ինձ ըստ տարւոյ ի տեառն Ներսէզէ եւ Հրահատայ¹⁶ ի պէտս դարմանոյ եւ հանդերձոյ եւ ձիոյ՝ յայտնի է, նոյնպէս եւ ի քո տեառն յեղբաւորդեացդ. եւ այն իսկ շատ լինէր ինձ եւ բաւական, այլ երբէք եւ յաւելորդացն ի պէտս տեղւոյդ ծախէր¹⁷ յիմոցն: 106 Բայց բերեալքն իմ յԱղուանից եւ ի Վրաց եւ ի Սիւնեաց եւ յԱրշարունեաց, եւ որ ի դոցունց իսկ ի քո տեառն եղբաւորդեացդ՝ ամենայն իւրաքանչիւր ուրուք տուրն ո-

1 Գտ. ոՒ Տեառն
 2 ՏՏ. գպտղաքերութիւն
 3 ԲԳտ. գկարօտութիւնս
 4 ՏՏ. Ոնիսիփորայ
 5 ԲՏԷԿ. Ը 16
 6 ԲԳտ. բաց եմ թողել այս հատուածը՝ «իսկ ոմանց ի տանդ տեառն... հանոյ լինել» (Թուղթ, 102):
 7 Ատ. ունի չակերտով. «Ի տանդ Տեառն ես իբրեւ անօթ էի յաւելորդ, քանզի յաղագս որոյ՞ արուեստի՞ դու Տէր, զիս սպասաւորեալ մեծարէիր»: Այսմ ի՞նչ դոքա չէին տենչողք... (Թուղթ, 100-101):
 8 Ատ. իբրեւ անօթ
 9 Ատ. ըստ որում

9 Վ. ուրիշ տեղ է դնում՝ բայց ես եւ այլ նոր իմն... նա առաւել զիտէ (Թուղթ, 104) եւ զիս ընդ քեզ *թողիցէ որ աներկիւղութեամբ քաջ հովի է
 10 Վ. բուսցի
 11 ՉՎԱտ. եւ կամ խոտորեալ իբրեւ զոչ արդար. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 12 Ատ. անգոսնեսջիփ
 13 ՏՏ. երեխայրեաց... ոչ է յարեալ. Չ. երախայրեաց. Վ. յերեխայրեաց
 14 Վ. ուրիշ տեղ է դնում՝ հատուածս քանզի յղելով նորա արբանեկեալ էր... կամ զայս լուսաւորիցն (Թուղթ, 107):
 15 Վ. քանզի յղելով նորա
 16 Ատ. Հրատայ
 17 Չ. նախ՝ ծախէր, յետոյ ուղղած՝ ծախիւր

ըոչողութեամբ մնաց ի տեղւոջն գրով. եւ զիս հանին մերկ եւ թշնամանաւք յամենայն արարելոց իմոց, զոր ի մանկութենէ արարեալ էի¹: 107 Զի անգամ եւ զհոռոմ² գրեանդ ոչ ետուն զկնի իմ. որք կան այդր ընկեցեալ ի կերակուր ցեցոյ³. բայց արդեաւք կարգացեալ լուսաւորիցի⁴ն ի դոցանէ բնակեալդ ի տեղւոջդ, եւ կամ գայլս լուսաւորիցե⁵ն⁴:

108 ⁵Եւ դու, տէր, գայս եւ մի ինչ ոչ գիտացեր, բայց գիտել արժան էր. քանզի լուայ, եթէ ասէին զկնի իմ, եթէ չգոյր ինչ ի տեղւոջն: 109 Զի ամենայն կահիւ կազմածով եթէ սակաւ մի երեւէի նուազեալ քան զայնոսիկ, որք յերկերիւր ամէ շինեալ վանորայքն՝ չհամարէի զանձնս արժանի կալոյ: 110 Զի թէպէտ եւ միանգամ⁶ եւ երկիցս ջարդեցաւ բոլոր կահն յանհաստատութենէ շինուածոյն, այլ զվերջինսն թէ ⁷գիտացեալ էր տեառնդ, եւ պահանջեալ յինէն համարս, դէմ յանդիման գերեւելիս գոյ առաջի քո ընտրութեան, գովութեան եւ կամ պարսաւանաց էի արժանի: 111 Բայց ես ընդ աւժտելոյն եւեթ այսր անդր.....⁸:

112 Զի տրտում եմ անմխիթար մինչեւ ի մահ, որ նման գայլոց յարձակեցան յարարս իմ եւ գիշատեցին յանխնայ, տեսեալ զիս՝ եթէ մերժեցայ⁹ յաչաց քոց: 113 Եւ արդ իմով ընչիւք չըջին պճնեալք, ծաղր առնելով զիս: 114 Այլ որ ինչ ի

տեղւոջդ մնաց իմ՝ ուրախ եմ եւ ցնծամ, զի ի սուրբ¹⁰ եւ ի հոգեւոր տեղւոջ մնաց:

115 Դարձեալ այլ շոգմոգ¹¹ բանիւք զայրացուցանել զքեզ, տէր, ընդ իս փութային, թէ «Մանուկ մի՝ հոգաբարձ տեղւոյն չկարէ առնել»: 116 Եւ ինձ հրեշտակ ոք ոչ մարմնացաւ, որ թերեւս ըստ հոգեդէն բնութեանն տեսեալ զառ ի ծածուկ ձգեալ զորոգայթ թշնամեացն՝ մարթէր զգուշանալ եւ ¹²յանձն առնոյր լինել ինձ երկրորդ: 117 Մարդ, զոր եւ առնէի՝ անդէն եւ անդ հասեալ մաւտ անկանէին ի դաւաճանութիւն¹³ նենգիչքն, եւ արբուցեալ¹⁴ հրապոյրս պղտորս՝ ասէին. «Ո՛վ անմիտ մարդիկ, ընդէ՞ր վաստակիք յանաւգուտս. հի՞մ լայք¹⁵ ի գուր ի խորշակահար տեղւոջդ, եւ խաւովութեամբ անձնամահք լինիք: 118 Զի են ի Մամիկոնէից տանէ աւագ ծառայք ոմանք, եւ այլ քահանայ աւագ¹⁶ որ է ի տանն, որոց¹⁷ ընդ մեզ բանք են երդմամբ, թէ երբ եւ է՝ Ղազարայ իսկ չտամ հանգչել այդր, թող թէ նորա ումեք»: 119 Եւ այսպիսի բանիւք թուլացեալ¹⁸ լսողքն՝ այնուհետեւ ի շալկս իւրեանց առաւել քան ի տեղիդ փութային համբարել¹⁹: 120 Սակայն ես նման մեղուի բերելով յամենայն կողմանց՝ բաւական լինէի ե՛ւ ծախողացն ե՛ւ մթերից տեղւոյն:

121 Բայց դու, տէր, այր յերկարայուշ ես եւ անմոռաց, մանաւանդ թէ ըստ ի քեզ

1 Գտ. արարեալ էր
 2 Վ. հոռոմ
 3 Վ. ցեցւոյ
 4 ՉՏՏ. լուսաւորեցիցին
 5 Վ. չի՞ եւ դու, տէր, գայս եւ մի ինչ... եւ ծախողաց եւ մթերից տեղւոյն (Թուղթ, 120)
 6 ԲԳտ. քէպէտ միանգամ
 7 ԲԳտ. գիտեցեալ էր... համար
 8 ԲԳտ. այսր անդր-ից յետոյ ունի ծնթ. «Աստէն թուի թուղթ անկեալ»:
 9 ՉԱտ. քէ մերժեցայ

10 Զ. գի սուրբ. Ատ. գ՛ի սուրբ. այսպէս ըստ ԲԳտ.
 11 Զ. շոգմոգ
 12 ՏՏ. յանձն առնոյր լինել ինձ երկրորդ մարդ, զոր եւ առնէի: Անդէն եւ անդ հասեալ...
 13 Զ. ի դաւաճանութեք (պատուով, բ-ի վրայ ջնջման (?) նշանով). Ատ. ի դաւաճանութեամբ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 14 Զ. արբուցեալս
 15 Թուի ուղղելի հի՞մ կայք
 16 ՉԱտ. փահանայն Աւագ
 17 Գտ. ուղղել է որոյ
 18 Զ. նախ՝ թողացեալ, յետոյ՝ ուղղած այսպէս
 19 ՉԱԲտ. համբարել. Գտ. ուղղագրել է այսպէս (ըստ Ն. Բ.)

Տոգասիրութեանդ՝ եւ կամաւ եւս խորհի-
ցիս գլխելդ¹, գտուեալ պատգամն երանել-
ւոյն Յովհաննու², Գիւտայ կաթողիկոսի
եղբաւորդւոյն, քեզ տեառն ի Սեւկոյ
դրախտին՝ յարանց ոմանց, որք խոստա-
նալով քեզ տեառն կարասի՝ խնդրէին
գտեղիդ: 122 Եւ քո տեառն կոչեցեալ
գտէր Վարդ, գքո եղբայր, եւ զՀայդիկ եւ
զիմ անարժանութիւնս՝ հրամայեցեր միւ-
սանգամ³ երկրորդել տեառն Յովհաննու
զպատգամսն. յոր ասացեալ քո տեառն եւ
այլ բազում ինչ բանս՝ գլուխ պատգամի
պատասխանւոյն արարեալ, եթէ «Պարտ էր
նոցա իսկ ածել⁴ գմտաւ, եւ զայդպիսի ինչ
չյղել առ իս. բայց որովհետեւ նոքա անգ-
գամեցան՝ սակայն ես զայսպիսի քրտամբ
մեծ զվաստակս եւ բազում աշխատու-
թեամբ գծախս՝ վատ վաճառականու-
թեամբ ընդ թեթեւ ընչի տալ ոչ կարեմ, եւ
ոչ զհոգեւոր եւ զյաւիտենական գանձ՝
անպիտոյ⁵ եւ անցաւոր կարասւոյ փոխա-
նակել»: 123 Եւ ընդ տեառն Յովհաննու⁶
զայրացար, թէ «Բնաւ իբրեւ քեզ առն լսել
իսկ է՞ր արժան⁷ զայդպիսի բանս, թող թէ
առ իս բերել»:

124 Եւ ես վասն զի տկարամիտ եւ
անզգուշացող այր եմ յերկրաւոր միտս՝ ոչ
զգացի ժամոյն⁸ դաւոյն. այլ պարտ էր
փութով եւ⁹ երազ երազ անկանել ի
յոտսդ¹⁰ արտասուաւք եւ աղաչելով, եւ ի
բաց փախչել ի հոգաբարձութենէ տեղ-
ւոյդ: 125 Եւ ահա լինէի պրծեալ ի չարա-
թոյն ժանեաց զազանացն, որք յայնմ հե-
տէ դարանամտեալք ի ծածուկ, եւ ըստ

անհամար մեծութեան իւրեանց սաստիկ
կարասաւ գնեալ բազում յեսան՝ «սրեցին
որպէս սուսեր զլեզուս իւրեանց, եւ թոյնք
իժից էին ի ներքոյ շրթանց»: 126 Եւ իմ ոչ
մարթացեալ¹¹ աղաւթել իբրեւ զսաղմո-
սերգն, թէ Պաեեա՛, Տէր, ի ձեռաց մեղաւո-
րի, եւ ի մարդոյ չարէ փրկեա՛ զիս՞. 127 Եւ որոց
հետամտեալ այնուհետեւ խափանեցին
զգնացս իմ, եւ հասեալ խոցոտեցին զիս ի
մահ: 127 Այլ խնդամ ցնծացեալ, զի այն
վիրաւք եւ որ յառաջագոյն խոցոտեալ իմ
հոգիս մեղաւք՝ առողջացեալ զաւերացաւ:

128 Եւ այսպէս վճարեալ զամենայն
կամաց խնդիր ի վերայ իմ՝ այնուհետեւ
ուրախ լինէին որպէս ի կատարելում տաւ-
նի զուարճացեալք: 129 Որոց պարտն էր
լալ զիս իբրեւ զանցուցեալ, նստեալ շուրջ
զինեւ ի սենեկի¹³, եւ արտասուել պատել¹⁴
իբրեւ զվիրաւոր եւ դեղ դնել. այլ զսո-
ցունց հատուցին զհակառակն. այսն առ-
նելով պատեցին շուրջ զինեւ, ի սիրտս իւ-
րեանց խնդալիցք. Բացիմ ի վերայ իմ գրե-
րանս իւրեանց եւ ասացիմ. վա՛շ, վա՛շ, տե-
սիմ աչք մեր՞: 130 Եւ զի ոչ լոկ բանից
ընդվայրախաւսութիւն է զոր ասեմս, այլ
ճշարտապէս արդիւնաւոր փորձիլ՝ յան-
դիման կացուցանեմ տեառնդ զբանս:

131 Զերեւելի սեպուհ մի յականաւոր
տոհմէ առաքեցի առ գլխաւորդ Հայոց
քահանայութեան, առ հիւանդտեսդ¹⁵ հոգ-
ւոց, ասեմ. «Առ ի բժշկութիւն վիրաւորաց
փութա՛, հա՛ս յաւգնել. խոցոտեցայ ի
թշնամւոյն անթիւ նետիւք. կարեվէր¹⁶ եմ
մերձ ի մահ. քեզ է այսուհետեւ հարկ՝

1 Վ. գլխելով
2 Զ. յոհաննու
3 Վ. միանգամ
4 Վ. նոցա ածել իսկ
5 Վ. անպիտոյ
6 ՉՏՏ. յովհաննայ
7 Ատ. ուղղագրել էր լսել իսկ չէր արժան
8 Վ. առ ժամոյն
9 Վ. չի՞ փութով եւ
10 ՏՏ. յոտսդ

11 ԶՎԱտ. եւ իմոյ չմարթացեալ. այսպէս ըստ ԲԳտ.
՞ Սաղմ. ՃԼԹ 5
12 Վ. չի՞ որոց հետամտեալ այնուհետեւ... վաշ վաշ
տեսիմ աչք մեր (Թուղթ, 129)
13 Զ. ի սենեկի
14 ՏՏ. չի՞ պատել
Է Սաղմ. ԼՂ 21
15 Վ. հիւանդատեսդ
16 Զ. կարեվէր

դնել դեղ եւ բժշկել. կամ թէ մեռանել՝ տանել ի շիրիմ եւ թաղել»։ 132 Եւ նորա՛ պատասխանի արարեալ 2ասաց,- եւ պատգամաբերն շնորհելով Քրիստոսի ողջ է, եւ այրն ոչ ինչ թեթեւ,- եթէ «Ես եւ տեսանել՝ 3 իսկ չիշխեմ գքեզ առ երկիւղի. դու ասես, եթէ գամ բժշկեմ՛, եւ կամ թաղեա. 5մի՛ գուցէ զգացեալ ուրուք՝ եւ զիս ընդ քեզ թաղիցէ»։

133 Ո՛ւր աներկիւղութիւն՝ քաջ հովուի է. ո՛ւր հոգողութիւն արդար ուսուցչի. ո՛ւր քրիստոսանմանութիւն առողջ հայրապետի՛։ 134 Արարածոց արարիչն՝ 8 յաղագս մեղաւորաց զիւտի մարդ եղեւ. բազում թշնամանաց համբերեաց, կոփանաց եւ թուք յերես առնլոյ, եւ փշեղէն պսակի, հանդերձ այլովք եւս մեծածածաքն. դա եւ ջուր անգամ սրսկել ընդ երեսս թալկացելոյ վիրաւորի՛ 9 ոչ իշխեաց՝ ի մարդկան երկիւղէ։ 135 Առեալ լիաբուռն զդահեկանս ի Շամարտացի գթածէն, զգինս դարմանոց հիւանդաց՝ ի սապատս համբարէ, եւ զհիւանդս հանեալ ի պանդոկոյն՝ ընկենու արտաքս բազում անփութութեամբ։ 136 Փրկիչն Քրիստոս բարձր կոչմամբ գամենայն աւր խնդրէ զմեղաւորս. եկա՛յք առ իս, ամենայն աշխատեալք եւ վաստակեալք, եւ որք ունիք գրեռինս ծանուցս, եւ ես հանգուցանեմ զձեզ՝. եւ Պաւղոս զանյարական զարկումն զանյայտ դիպեցման յաշխարհիս՝ չեւ եւս զլո-

րելոցն զգուշացուցանէ, զբելով առ Գաղատացիսն. եղբարք, ասէ, եթէ յանկարծ ըմբռնեսցի ոք ի ձեզ յինչ եւ իցէ յանցանս՝ դուք որ հոգեւորք եք՝ հաստատեցէ՛ք զայնպիսին հոգուով հեզութեան. զգոյշ լինիցիք անձանց, զի մի՛ եւ դուք փորձիցիք. զմիմեանց բեռն բարձէք, եւ այնպէս կատարեցէք զարեւմսն Քրիստոսի՛։ 137 Իսկ դա զնորին հակառակն աղաղակէ, թէ «Յո՞ գաս. չկամիմ, չիշխեմ տեսանել՛»։ 138 Արդեաւք տարա՛ւ զիս ի սենեակ միանգամ եւ երկիցս, եւ խաւսեցա՛ւ ընդ իս, որպէս հրամայէ Փրկիչն՛, միայն ընդ միայն, եւ կամ միով եւ կամ երկու ընկերաւք, եւ գտեալ անհաւան, համարեալ իբրեւ զմեղաւոր եւ զմաքսաւոր՝ հալածէր։

139 Յիշեալ, ասէ, ուրումն՛ երբեմն առն աւագի՛ զանուն իմ առաջի ոմանց պարեգաւտաւորաց՝ ասաց տրտմազին հառաչմամբ, եթէ «Ոչ եղեւ իրաւացի հեռանալ առն յաշխարհէս, քանզի զարդ էր եկեղեցւոյ»։ 140 Եւ ոչ այլ ինչ կարացեալ ասել լսողացն՝ զայս եւ եթ՛ ի տուն պատասխանի, եթէ «Յաղագս հալածման նորա մեք չեմք ինչ պարտաւորք. բայց վասն գիտութեանդ որ ասէքք՝ արդարեւ յառաջնում քաջ համեղս ասէր եւ զաւրաւորս, բայց ապա յարդի՛ ժամս բնաւ վատ ասէր»։ 141 Եւ զայս ոչ կարացին գիտել, թէ ի յանդիմանութիւն եւ յամալթ անձանց իւրեանց խաւսէին զայնպիսի բանս։

142 Այլ ա՛ղէ՛ ասասցեն, յաղագս ո՞ր շնորհեալ պարգեւէի վարդապետութեան բանս։ 143 Ասողի՞.- ո՞չ ապաքէն վասն

1 ԲԳտ. եւ նա
 2 ՁՎ. ասաց եւ պատգամաբերն... ողջ լեր: եւ այրն... Ատ. ուղղագրել է առ պատգամաբերն. ԲԳտ. ուղղագրել են առ պատգամաբերն... եւ այլն ոչ ինչ բեթեւ. այսպէս ըստ Յ. Տաշեանի
 3 ՏՏ. ի տեսանել
 4 Վ. գամ եւ բժշկեմ
 5 Վ. չի՛ մի գուցէ զգացեալ ուրում... զգոյշս ժառանգեցուցանէ (Թուղթ, 153)
 6 ՁԱտ. որ աներկիւղութիւն. այսպէս ըստ ԲԳտ.
 7 ՏՏ. արդար հայրապետի
 8 ՁԱտ. արարչին
 9 ՁԱտ. վիրաւոր
 * Մատթ. ԺԼ՝ 29

Է Գաղ. Գ 1
 10 ՏՏ. տեսանեմ
 11 Ձ. հրամայէ արարիչն
 12 Ձ. որումն
 13 ՁՏՏ. առ աւագի (ԱԲտ. առ Աւագի)
 14 Ձ. եւ եղ
 15 Ձ. յարգի. այսպէս ըստ ուղղագրութեան Ա(եւ ԲԳ)տ.
 16 ՏՏ. արդ աղէ

ուսկնդրացն ախորժալրութեան¹ եւ խնդրուածոյ: ¹⁴⁴ Նայեցարո՛ւք ընդ ժողովուրդն Յունաց. յորժամ քարոզն լուեալ աղաղակէ, եւ որ կամին ասել՝ ի կարգեալ տեղիսն մատչի՝ ամենեցուն² զարթուցեալ զսիրտս առ Աստուած վերացուցանեն. տարածեալ ձեռաւք խաչանմանք լինին. միաձայն խնդրուածովք եւ արտասուալից գոչմամբ զՓրկիչն թախանձեցուցանեն. «Տո՛ւր, ասեն, բան. առաքեա՛ շնորհ. դու իսկ ինքն դովաւ, որպէս սրբովն Պաւղոսիւ, խաւսեա՛ ընդ մեզ. նմա՛³ ծանո՛ զհաշտութիւն քո ընդ ծառայս քո: ¹⁴⁵ Մի՛ նմանեսցէ դա յաղագս մերոց մեղաց՝ ստերջ ամբոց. այլ անձրեւահոս բղխմամբ յորդեսցէ յանդաստանս հոգւոց մերոց⁴, որովք ծաղկեալք՝ պտուղք արժանիս հաճութեան⁵ կամաց քոց բերեալ մատուցուք»:

¹⁴⁶ Եւ արդ՝ ո՞ր ուրուք ի տգիտաց, թող թէ սակաւ մի եւ ի հետեւելոց բանի, ոչ զարթնուցու միտք, չվառիցի խոհարանն, չվերաբերիցէ ի գանձուն սուրբ Հոգւոյն զնոր եւ զհինս. մանաւանդ որ ըստ խոնարհութեան ոք, եւ ոչ հպարտական գիտութեամբ մատչիցի յասելն, ի լսողացն յաղաւթս, եւ ոչ յանձինն պանծայցէ գիտութիւն: ¹⁴⁷ Զի եթէ ընտիր Աստուծոյ անաւթն Պաւղոս առ իւր աշակերտեալսն յեփեսոս գրէր, աղաչելով, Աղաւթս արարեմ, ասէ, եւ վասն իմ, զի ինձ տացի բան ի բանալ բերանոյ իմոյ՞, եւ արդ՝ եթէ որ հազարապետն էր խորհրդոցն Աստուծոյ, աղաւթից կարաւտէր եւ աղաչէր՝ ո՞րչափ եւս առաւել այժմու մարդիկս, զգածեալ բազում տկարութեամբ:

¹⁴⁸ Թիսկ Հայոց աբեղէնքս⁷ առ դառնաշունչ նախանձու, որ միացեալ է ի սիրտս նոցա՝ զնոցունց հակառակսն երկնեն, եւ արդարեւ ըստ ասացածի մարգարէին՝ Յղանան զցաւս եւ ծնանին⁸ զանարեւութիւնք: աղաւթս իսկ չառնեն ի վերայ ասողին. այլ եւ եթէ յանկարծ շնորհի բան ի մարդասիրէն՝ հեղձնուն ի նախանձուէ: ¹⁴⁹ Եթէ զոք տեսանեն ի ժողովրդենէն եթէ գովէ՝ ծաղր առնելով ամաչեցուցանեն. «Արդ լուել ինչ, ասեն, չգիտէ, եւ ընդ վայր աղաղակէ եւ քրքուի»: ¹⁵⁰ Իսկ Յունաց ժողովուրդսն եւ տղայքն անգամ ի վերայ ուսոց ծնողացն, շարժեալ զձեռներն ի գովութիւն այլոցն՝ ձայնս անյաւղակապս⁹ արձակեալ¹⁰ յայթուեն¹¹: ¹⁵¹ Եւ դոքա նստին գլխարկեալք, պատատեալք երեսաւք¹², որպէս առ հոտեալ դիական, պապանծեալք որպէս համր դեւ: ¹⁵² Եւ եթէ գթացեալ մարդասիրին, կամիցի տալ բան խրատու ի ժողովրդոցն փրկութիւն, հայեցեալ ի դառն խորհրդոցն նոցա որոճմունս՝ յինքն ամփոփեալ արգելու զշնորհն: ¹⁵³ Անդիմակայ արդարեւ, ըստ գրելումն յԱւրհնութիւնս ակրհնութեանց, երկոքին սոքա, սէր եւ նախանձ. Թոնիջ ևնրա թոնիջ բոցոյ հրոյ՞. յորոց իւրաքանչիւր ոք յայսց ի բարի վարողացն՝ արքայութիւն առթէ, եւ ի չարիս անեցուցչացն՝ զգոթիս ժառանգեցուցանէ:

¹⁵⁴ Եւ արդ՝ իցէ՞ ոք ի ժամանակս նմանող մարգարէին Երեմիայի, որ ասէր ողբալով, թէ՞¹³ Ո՞ տայր զգլուխս իմ ի ջուր,

1 ՉՏՏ. ախորժս լրութեան. այսպէս ըստ ն. Բ.
 2 ՉԱտ. ամենեցունց
 3 Չ. մեզ զի նմա. թերեւս ի նմա
 4 Կամ ըստ Չ. ոգւոց մերոց
 5 Չ. հանդուրեան
 * Եփէ. Գ 18-19

6 Չ. լուսանցումն նոր զլիսի նշան՝ §
 7 Չ. արեղեփս (թերեւս լաւագոյն, = արեղայփս)
 8 Ատ. ծնանեն
 † Ե. Ն. Կ. Թ. 4
 9 ԲԳտ. անյոդակապէս
 10 ՉԱտ. յարձակեալ. այսպէս ըստ ԲԳտ.
 11 Ատ. եմբադրում է՝ արձակեալ կայթոնեմ
 12 Թերեւս ուղղելի՝ պոստեալք երեսոփ
 ‡ Ե. Գ. Լ. 6
 13 ՏՏ. չի՛ք թէ

եւ գաչս յաղբերս արտասուաց, եւ թող նստեալ լայի գթշուառութիւն աշխարհիս⁷:

155 Եւ ասեն. «Ի նախնուն գիտնաբար խաւսէր Ղազար, եւ այժմ անգիտաբար»: 156 Մինչ ի դոսս դեռ եւս լռեալ էր նախանձն՝ յասողս զաւրացեալ էր շնորհն. իսկ յորժամ տեսին զբազմութիւն ժողովրդոցն յաւժարեալս¹ ի լսել, յորդորեալս ի գովութիւնս², պատմելով միմեանց զշնորհին յորդորմունս³, յարգելով եւ անմոռաց զարմանալով զլուսաւոր եւ զանգայթ բանին⁴ բղխումն, ի հրապարակս եւ ի փողոցս յայս եւեթ հռչակելով առ միմեանս խայտացեալք՝ ի կոր կործանեցան, եւ այնուհետեւ սկսան յղանալ զոխակալութիւնն եւ ծնանել զնախանձ: 157 Իսկ յորժամ ի դոսս այնպիսի առաւելաւ չարակամութիւն՝ լռեալ արգելաւ բանն, եւ ոչ թէ յասողէն, քա՛ւ լիցի, քանզի անգեղջ է շնորհն, եւ անպակաս են պարգեւքն, այլ ի դոցանէ, զի մի՛ լուիցեն զբան փրկութեան իւրեանց: 158 Առ որս կատարի բան Հոգւոյն, որ ասէ, թէ Տաց ձեզ⁵ սով, ո՛չ սով հացի, եւ ո՛չ ծարաւ ջրոյ, այլ սով⁶ լսել զպատգամս Տեառն⁷:

159 Սահեցուցեալ զմտածութիւնսն ի բազում յածմունս⁷՝ եւ զայս եւս յաւրեալ յայլ չարախորհութիւնսն՝ ասէին. «Այդ⁸ զիր ոչ կարդայ, եւ զընթերցուածն այնպէս ասէ անսայթաք՝ որպէս թէ գրոցն»: 160 Եւ յայս ոչ հայեցան գիտել, թէ որք քաջ գիտեն՝ զսաղմոսն Դաւթի պաշտել միայն պիտոյ է ի ժամուն անսխալ, եւ ոչ

միշտ զգիրսն ի ձեռին ունելով՝ խաւսել զայլայլս իբրեւ զբանդագուշեալս⁹: 161 Իսկ մեր¹⁰ երանելի վարդապետքն զամենայն զկտակարանս եկեղեցւոյ երիցս եւ չորիցս ուսուցեալ մեզ ի սկզբանէ մինչեւ ի կատարած գրոցն՝ համարս պահանջէին ի մէնջ զնոյնս, եւ իբրեւ զԴաւթի սաղմոսն¹¹ պաշտել մեզ հարկաւորէին: 162 Իսկ այժմ յոլովք ի լիրբ մախողաց՝ եւ զանուանս անգամ եւ կամ զքանաւնութիւնս կանոնեալ¹² եկեղեցական գրենոյ հագիւ կարեն գիտել, եւ գրգռութեամբ նախանձարկու դիւին, նստեալք առ միմեանս՝ լու ի լու այլոցն զինչպէտս խաւսին:

163 Եւ արդ՝ զի՞նչ եւս ասեմ. զի չէ բաւական ժամանակս՝ համարելոյ զանթիւ յիս ի նետաձգութենէ¹³ թշնամւոյն զվէրս, զոր աւուր աւուր եւ ժամու ժամու ընկալեալ վտանգիւ՝ տանէի ամենայնի ի հարկէ: 164 Քանզի եւ կծկեալ, որպէս սաստիկ եւ պինդ կապով¹⁴, քաղցր եւ ամենահեշտ քո տեսուն ախորժակ սիրովս, զորոյ եթէ գամ ճաշակեալ¹⁵ ուրուք առցէ զհամ անուշութեան՝ կամէի մեռանել¹⁶ քան թէ յայսմանէ վրիպել¹⁷:

165 Բայց այժմ եկեալ յաւարտումն բանիս՝ ի դէպ եւ ի պատշաճ համարիմ յիշել զզարմանալոյ¹⁸ եւ զերիցս երանելոյ աւագակին զբան, զոր ի խաչին սաստելով ասէր ցեղկելի յիւր ընկերն, թէ «Մեք ըստ

7 ԼՅԷԲ. Թ 1
1 Ձ. յօժարելս
2 Վ. ի գովութիւն
3 Ատ. յորդորմունս-ը ուղղագրել էր յորդութիւնս Վ. յարդարմունս
4 Վ. զանգուս բանիս
5 Վ. չի՛ք ձեզ
6 ՏՏ. չի՛ք ոչ սով հացի, եւ ոչ ծարաւ ջրոյ, այլ սով
7 ԼԲ. Բ 11
8 ՁԱտ. յամմունս. Վ. անմունս
9 ԲԳտ. ենթադրում են այրոյ այդ. թերեւս՝ արդ

9 Ձ. գրանդագգուշեալս
10 Վ. երանելի հարապետն... զկտակարան
11 Վ. զնոյն, եւ իբրեւ զսաղմոսն Դաւթի
12 ՁՎ. գրանունութիւն կանոնել. Ատ. նոյնպէս կանոնել
13 Վ. յիս նետաձգութենէ
14 ՁԱտ. ի սաստիկ եւ պինդ կապով. Վ. կալով. ԲԳտ. ուղղագրել են ի սաստիկ եւ պինդ կապոյ
15 ՁՎՏՏ. նաշակել
16 ԲԳտ. կամէի տեսանել. ՁԱտ. զմեռանել. այսպէս ըստ Վ.
17 Վ. յայսմանէ լոել
18 Վ. զարմանալոյ

արժանի զոր գործեցաքն¹՝ ընդունիցիմք զհատուցումն»։ Եւ ի Փրկիչն հայեցուցանելով՝ թէ Իսկ սա ընդէ՞րք²։ 166 Արդ՝ ես ահա ըստ արժանի որոց գործեցին՝ ընկալայ զպատուհասն, եւ խոստովանիմ առաջի հրեշտակաց եւ մարդկան. իսկ այլ առաքելանման մարդիկն ընդէ՞ր այսպիսուսն եւ եւս առաւել քան զսոյնս² դիպեալք ի յաշխարհիս ի յայսմ՝ խստագոյն վշտիւ վախճանեցան։

167 Երանելի փրկիսոփոսն³ Մովսէս, որ արդարեւ մինչդեռ էր ի մարմնի՝ ցանկ երկնային զաւրացն էր քաղաքակից. ո՞չ ապաքէն ի տեղւոյն է ի տեղի բարեկեանդ Հայոց հալածական արարին։ 168 Ո՞չ զլուսաւորիչն եւ զտգիտահալած զգրեանն նորա՝ առ անգիտութեան փաթաղ-իկէս⁴ կոչէին. եւ այլ բազում ինչ իրաւք թշնամանեալ⁵՝ յետոյ ապա յաղագս այլոց ամալթոյ՝ զխաբէական⁶ զեպիսկոպոսութիւնս նման դեղոց մահու արբուցեալ սրբոյն՝ հեղձուցին։ 169 Որոյ⁷ ի ժամ վախճանին զինչպիսի ահաւոր նզովս գրով ի վերայ գլխաւորաց քահանայութեանդ ասացեալ է՝ ձեզն իսկ զիտէք տեղեկացեալք...⁸։

170 ... զտեառնէ, զնա կացոյց ի վերայ անչափ անհանգիստ աշխատութեանց եւ վաստակոյն՝ զցայգ եւ զցերեկ, ի լուսաւորութիւն աշխարհիս Հայոց։ 171 Զոս-

կերան ի գերեզմանէն հանել⁹ տային եւ ի գետ արկանել։ 172 Զհրեշտականման¹⁰ այրն զՏէր՝ նոյն¹¹ անհանգիստ հալածանաւք վախճանեցուցին, որք եւ այժմ դեռ եւս¹² անյագութեամբ քինով¹³ ընդ մեռելոյն կազին։

173 Անարատ եւ յամենեցունց յարգելի¹⁴ յոյսն տէր Խոսրովիկ, չեւ եւս հասեալ ի սահմանս մեր, մինչդեռ գայր ի ճանապարհի, եւ լուան՝ որպէս ի վերայ թշնամւոյ ընդդէմ զինեցան, ասելով. «Ահա ո՞ւր գայ միւս եւս թարգմանն¹⁵»։ 174 Եւ աւրհնելոյն¹⁶ ի հեռաստանէ լուեալ զդռնչիւն մահաձայն աղեղանցն՝ աղաւթեաց առ Բարձրեալն, եւ վաղվաղակի ընկալաւ զինչդերն. որում եւ տենչալի նշխարացն այլք, եւ ոչ մեք, արժանի եղեն¹⁷ ընդունակութեան։

175 Այլ ի դէպ համարիմ ընդ նոսին յիշել եւ զտէր Աբրահամ զեպիսկոպոսն¹⁸, որում ըստ ձայնի¹⁹ խորհրդոյն²⁰ եւ չհանգուցանէր ի ծերութեանս²¹, եւ կարող լինէի առ նմա²² զոնեա²³ սուղ ինչ ժամանակ մնալ. թէպէտ եւ ոչ թերակատար գոլով սուրբ եւ ստոյգ²⁴ հաւատ, զոր ուսեալ ի տղայութեանն յերանելոյ Աղանայ²⁵՝

1 Վ. արժանի չարագործեցամն
 2 Ղ. Կ. Ի. Գ. 41
 2 ԲԳտ. Բան գայնս. Վ. գնոյնս
 3 Վ. փրկիսոփան
 4 փաթաղ-իկէս՝ ըստ ստուգաբանութեան ն. Մանոհ
 5 Վ. թշնամանեալի
 6 Զ. գլխաբարեական. Վ. գլխաբերական
 7 ԶՎԱտ. որոց
 8 Զ. տեղեկացեալի-ից յետոյ բնագրում միեւնոյն գրչով մանր գրերով. «մի թուղթ յայս տեղացս է պակաս». նոյնպէս ունի եւ Վ.: Ատ. ունի ծնթ. «Որպէս յորինակսն մեր՝ նոյն եւ ի բուն գրչագիրն երկու թերթի պակասին աստէն»։ ԲԳտ. ունեն ծնթ. «Երկու թուղթ ի բնագրէն ի բաց անկեալ (կամ ընկեցեալ) նշանակէ (Ա.) Տպագիրն»։

9 ԶՎ. հանեալ
 10 Վ. զհրեշտակական
 11 ԶՎԱտ. գտեր նոյն (վերջակէտով). այսպէս ըստ ուղղագրութեան ԲԳտ.
 12 Զ. դեռ եւ
 13 Ատ. գինով
 14 ԶՎ. եւ անյամենեցունց արգելի
 15 ՏՏ. միւս թարգմանն
 16 Վ. օրհնելոյն
 17 Վ. արժանի եղաք
 18 Վ. եպիսկոպոսն
 19 ՏՏ. ըստ ձայնի. ԲԳտ. ենթադրում են ըզմայի. այսպէս ըստ ԶՎ., բայց իմաստը դարձեալ մնում է մուր:
 20 Վ. խորհրդոցն
 21 ԶՏՏ. ի ծերութիւնս
 22 Զ. եւ առ նմա
 23 Ատ. գոնեայ
 24 Վ. թերակատար փղով ոպ (պատուով) եւ ստոյգ
 25 ԶՎԱտ. ալանայ

կեամ նովիմբ ի նմին անփոփոխութեամբ մինչեւ ի վախճան կենցաղոյս իմոյ. այլ յաղագս իմաստաւոր բանի, ըստ նորա տեառն մեծ հրահանգին, շահեալ ի նմանէն՝ հանգոյն մեծի գանձու ամփոփելոյ հաշուէի զպարապումն¹ զայն²: 176 - Յորոյ վերայ տեսեալ պարեգաւտաւորաց զայրազնեալ իմն զաւրհնելոյ տիկնոջ աւագի զմիտան՝ ոչ ծանուցին առ ժամայն, նա աղաչելով³ գերանելի մայրն՝ հոգացեալ իբրեւ զեղբարս ի վերայ եղբաւր. այլ առաւելս զայրացուցեալ զրգուելով⁴՝ զկամացն իւրեանց նովաւ կատարեցին զհաճոյսն:

177 Եւ այսք այսպէս թշնամանեալք եւ հայհոյանաւք հալածեալք, ոչ յերեկոյս ինչ⁵ ժամանակաց⁶ զրուցատրութեամբք յումեքէ համբաւուց⁷ ծանուցաւ մեզ, այլ առ մեաւք իսկ եւ ի մերում ժամանակի եղեալ տեսաք զայս ամենայն: 178 Իսկ զյառաջագոյն գրելոցս սուրբ արանցն, զորս ի Պատմութեանն նահատակին Գրիգորի զրոշմեալ յիշատակէ, զի՞նչ եւս ասացից,- զարդար եւ զարժանաւոր բարեպաշտ կաթողիկոսէն՝ զսրբոյն Ներսիսէ, եւ զկրաւնաւոր առաքինւոյն⁸ եւ զմեծ լուսաւորչէն Հայոց՝ զտէր Սահակայ, եւ զայլոց բազմաց, որոց ոչ բացեալ ի բարեբան զբերանս իւրեանց ի վերայ աշխարհիս այսորիկ⁹՝ վախճանեցան:

179 Յաղագս որոյ երկնչիմ զարհուրեալ, մի՛ գուցէ եւ ի դոսս յարիցեն Աւետարանին սպառնալիքն, որ ասէ. Ահաւասիկ ես առաքեմ առ ձեզ մարգարէս եւ ի-

մաստունս եւ դպիրս, եւ ի նոցանէ սպանանիցէք եւ խաչիցէք եւ տանջիցէք ի ժողովուրդս ձեր, եւ հալածիցէք ի քաղաքս ի քաղաքս. որպէս զի եկեսցէ ի վերայ ձեր¹⁰ ամենայն արիւն արդար հեղեալ յերկիր, յարեմնէն Արեւի արդարոյ մինչեւ ցարիւնն Ջաֆարիայ որդոյ Բարեբայ¹¹, զոր սպանէք ի մէջ տանարին եւ սեղանոյն¹². այո՛ ասեմ ձեզ, զի ինդրեցից յազգէդ յայդմանէ՞: 180 Այլ մխիթարիցիմք ի տգիտաց՝ առ ժողովուրդն միայն Հրէից կարծեցեալ զբանիդ¹³ ասացումն: 181 Խոկասցի այնպիսին ուշադրելով. «Յարենէն, ասաց, Հաբելի¹⁴ արդարոյ», որպէս զի հայեցեալ ի ժամանակ սպանման նորա՝ ծանիցէ երկիւղիւ¹⁵, թէ առ ամենեսեան է բանդ¹⁶, որ նոյնպիսի գործոց լինին¹⁷ նամանողք:

182 Համարձակիմ ասել ի սոյնս¹⁸ յանդգնութեամբ եւ զայս եւս.- եւ եթէ¹⁹ ոչ իցեն ստոյգ կարծեցեալքս²⁰ յինէն, դու տէր, քաղցրութեամբ զանց արարեալ՝ ներեսջի՛ր ինձ որպէս տկարամտի.- զի քոյում իսկ ամենասքանչ անձինդ, յորմանէ ամենայն²¹ մարդ ի Հայս, յաւագ եւ ի կրտսեր, հասեալ է մեծապէս աւգտակարութիւն եւ գահ եւ փառք, իսկ ոմանց՝ եւ ի մահուանէ ի կեանս, եւ ի կորստենէ²² գտանել²³ եւ ի միջի լինել, դու տէր, եղեալ ես պատճառ: 183 Եւ արդ՝ տեսանելով

1 Վ. զգարարումն
 2 ՁԱտ. զպարարումն գայն
 3 Ձ. նայ աղաչելով. թերեւս՝ ոչ ցածուցին առ ժամայն, աղաչելով...
 4 Ձ. գոգոելով
 5 Ձ. յերեկոյս ինչ
 6 Վ. յերկար ինչ ժամանակաց
 7 Վ. յումեմնէ համբաւուց
 8 Վ. եւ զձեռնաւոր առաքինւոյն
 9 Վ.ՏՏ. չի՞ք ի վերայ աշխարհիս այսորիկ

10 ԲԳտ. չի՞ք ի վերայ ձեր
 11 Վ. չի՞ք որդոյ բարեբայ. Ձ. բարեբայ
 12 Ձ. սեղանոյն
 13 Մարգ. ԻԳ. 34
 14 ԲԳտ. գրանից
 15 ՁՎ. արեւի
 16 ՁՎ. առ երկիւղիւ
 17 Ձ. առ ամենեսեան բանդ. այսպէս ըստ ուղղագրութեան Ա. (եւ ԲԳ)տ.
 18 ՁՎ. լինի
 19 Վ. ի սոյն
 20 ՁՎ. եւ թէ. ՏՏ. եթէ (առանց եւ-ի)
 21 Վ. կարծեցեալք
 22 Վ. ի կորստէ
 23 Ձ. գտանիլ

զայդպիսի աւր ըստ աւրէ գքո տեառն յԱստուծոյ փառաւորութեանն լցեալ¹ զհատուծիւն, որ պարգեւեալ առ նոսա բերեալ շքեղութիւնս եւ պարծանս, եւ թէ էր՝ կամէին² գտանել Հնարս՝ շատք էին, որ առ նախանձու չհատուցանէին զբարի փոխարէնս³ փոխանակ քո տեառնդ բարւոյն, այլ զնոցուն հակառակսն: 184 Իսկ վերին արդարատես ակնարկումն չհայի ի չար կամացն խնդիրս, այլ իւր խնամակալութեանն յաջողութեամբ՝ կատարէ հանապազ⁴ անփոփոխութեամբ⁵ ի բարիս, ի փառաւորութիւն անուան իւրոյ սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:⁶

1 Վ. փառաբանութեանն լցեալ

2 Ձ. եւ կամէին

3 Վ. չհատուցանէին գերի փոխարէնս

4 Գտ. հանպազ

5 Ձ. անփոփոխեամբ

6 Ձ. յաւիտենից ամէն: Այս սուրբ վարդապետ, զոր ինչ ասացեր ճշմարիտ է, եւն. տե՛ս Յառաջաբանում. Վ. ունի այս յիշատակարանը՝ Աւարտեցաւ գիրքս այս Ղազարու վարդապետի Փարպեցոյ ձեռամբ բազմավեր եւ անարժան գրիգոր երիցուն ի հարկէ սրբազան եւ քաջ վարդապետին վարդանայ դիտապետի: Արդ՝ օրինակեցաւ գիրքս այս ի թուին հայոց ողա. ի բաղէ ի վանսն յոհաննու կարապետի:

ՑԱՆԿԵՐ

ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՅԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՏՈՅՄԱՆՈՒՆՆԵՐ

ሀብተሰርዓተኛ

ኮ.ሀ. 1 501	ኮ.ሀ. 9 1114, 451	ኮ.ሀ. 34 88
ኮ.ሀ. 2 40	ኮ.ሀ. 10 1438	ኮ.ሀ. 10 952, 1476, 1485, 1501, 1509
ኮ.ሀ. 3 1123	ኮ.ሀ. 11 1438	ኮ.ሀ. 11 1125, 1476
ኮ.ሀ. 8 1129	ኮ.ሀ. 16 450	ኮ.ሀ. 6 88
ኮ.ሀ. 10 1129	ኮ.ሀ. 19 450	ኮ.ሀ. 14 17, 1477
ኮ.ሀ. 27 1747	ኮ.ሀ. 19 547	ኮ.ሀ. 2 1114
ኮ.ሀ. 11 982	ኮ.ሀ. 22 1438	ኮ.ሀ. 21 476
ኮ.ሀ. 14 482, 490, 1520	ኮ.ሀ. 114	ኮ.ሀ. 22 453
ኮ.ሀ. 16 490	ኮ.ሀ. 9 1114	ኮ.ሀ. 22 992, 1122
ኮ.ሀ. 16-17 481	ኮ.ሀ. 2 2482	ኮ.ሀ. 2 123
ኮ.ሀ. 17 482	ኮ.ሀ. 3 473	ኮ.ሀ. 1 962
ኮ.ሀ. 20 1118	ኮ.ሀ. 5 1562	ኮ.ሀ. 3 476
ኮ.ሀ. 26 443, 1026, 1342, 1427, 1434, 1540	ኮ.ሀ. 6 1444	ኮ.ሀ. 1 476
ኮ.ሀ. 27 20, 474, 1427, 1432, 1457	ኮ.ሀ. 12 1444	ኮ.ሀ. 2 982, 983
ኮ.ሀ. 28 951, 1441, 1443	ኮ.ሀ. 17 920	ኮ.ሀ. 10 984
ኮ.ሀ. 29 1428	ኮ.ሀ. 21 443	ኮ.ሀ. 17 1015
ኮ.ሀ. 30 1026	ኮ.ሀ. 94	ኮ.ሀ. 123
ኮ.ሀ. 31 36	ኮ.ሀ. 1, 7 1441	ኮ.ሀ. 9 1449
ኮ.ሀ. 23 1621	ኮ.ሀ. 3 507	ኮ.ሀ. 5 547, 582
ኮ.ሀ. 5 489	ኮ.ሀ. 6 498	ኮ.ሀ. 7 506
ኮ.ሀ. 7 484, 1065, 1432	ኮ.ሀ. 4 1597, 1599	ኮ.ሀ. 13 506
ኮ.ሀ. 10 2472	ኮ.ሀ. 7 1596	ኮ.ሀ. 13-15 506, 1219
ኮ.ሀ. 15 482	ኮ.ሀ. 2 29	ኮ.ሀ. 13, 15 1218
ኮ.ሀ. 16-17 547	ኮ.ሀ. 14 503	ኮ.ሀ. 14 506
ኮ.ሀ. 17 451, 473	ኮ.ሀ. 6 124	ኮ.ሀ. 14 498
ኮ.ሀ. 17, 9 11 1340	ኮ.ሀ. 6, 16 1848	ኮ.ሀ. 28 1204
ኮ.ሀ. 18 1434	ኮ.ሀ. 24 29	ኮ.ሀ. 5 212, 506
ኮ.ሀ. 23-24 1434	ኮ.ሀ. 16-17 1271	ኮ.ሀ. 15 209
ኮ.ሀ. 24 453, 509	ኮ.ሀ. 17 950, 951, 1221	ኮ.ሀ. 19 506
ኮ.ሀ. 1 452, 1436	ኮ.ሀ. 104	ኮ.ሀ. 55
ኮ.ሀ. 4 451	ኮ.ሀ. 27 1115	ኮ.ሀ. 211 30
ኮ.ሀ. 5 1437	ኮ.ሀ. 88	ኮ.ሀ. 6 2474
ኮ.ሀ. 6, 23 1283	ኮ.ሀ. 38 1533	ኮ.ሀ. 13 1449, 1458
ኮ.ሀ. 8 1437	ኮ.ሀ. 8 1675	ኮ.ሀ. 20 857, 1458
	ኮ.ሀ. 3 872	ኮ.ሀ. 20-23 1449
	ኮ.ሀ. 15 1454	

ቴራሊብ 6 18	ቶ ዐቶሊብ 8 461, 817	ቶ ሆኔ.ዓ 3 185
ቴራሊብ 14 547	ቶ ዐቶሊብ 9 1447	ቶ ሆኔ.ታ 2 1239
ቴራሊቤ 2 503	ቶ ዐቶሊብ 22 510, 1568	ቶ ሆኔ.ታ 37 1239, 1245
ባህረ-ታሪ 24 1105, 1117	ቶ ዐቶሊብ 30 2420, 2445	ቶ ሆኔ.ዓ 1 1699
ባህረ-ታሪ 45 82	ቶ ዐቶሊብ 34 510	ቶ ሆኔ.ዓ 2 1702
ባህረ-ታሪ 19-33 1069	ቶ ዐቶሊብ 35 1203, 1217	ከክረምት 11 1339
ባህረ-ታሪ 11-12,14 507	ቶ ዐቶሊብ 39 66, 122, 1605	ሀላፊ.ሪ 2 248, 267, 1729
ባህረ-ታሪ 2 82	ቶ ዐቶሊብ 41 1605	ሀላፊ.ሪ 3 1611
ባህረ-ታሪ 12 507	ቶ ዐቶሊብ 6 879	ሀላፊ.ሪ 3 33, 75
ባህረ-ታሪ 18 506	ጳውሎስ 7 1271	ሀላፊ.ሪ 4 2463
ባህረ-ታሪ 37 45	ጳውሎስ 13 1455	ሀላፊ.ቶ 3 1548
ባህረ-ታሪ 26 82	ጳውሎስ 3 937	ሀላፊ.ቶ 45 1548
ታሪ-ታሪ 3 1272	ጳውሎስ 12 482, 942	ሀላፊ.ቶ 6 1549
ታሪ-ታሪ 6 128	ጳውሎስ 24 941	ሀላፊ.ቶ 7 899, 992, 1484
ታሪ-ታሪ 17 843, 956	ጳውሎስ 1 185	ሀላፊ.ቶ 9 1549
ታሪ-ታሪ 16 498	ባህረ-ታሪ 6 1395	ሀላፊ.ቶ 10-12 1549
ቶ ዐቶሊብ 24 457	ባህረ-ታሪ 1 185	ሀላፊ.ቶ 12 80
ቶ ዐቶሊብ 36 185	ሪ.ታሪ.ቶ 9 2361	ሀላፊ.ባ 6 977
ቶ ዐቶሊብ 9 547, 582	ሪ.ታሪ.ቶ 25 1248	ሀላፊ.ባ 34 1548
ቶ ዐቶሊብ 10 18	ሪ.ታሪ.ባ 56	ሀላፊ.ባ 5 1277
ቶ ዐቶሊብ 17 506	ሪ.ታሪ.ባ 7 1206	ሀላፊ.ባ 57 108
ቶ ዐቶሊብ 17-19 506	ሪ.ታሪ.ታ 5 184	ሀላፊ.ቤ 11 86
ቶ ዐቶሊብ 32 1276	ሪ.ታሪ.ታ 23 1268	ሀላፊ.ዓ 1 1258
ቶ ዐቶሊብ 5 506, 1262	ሪ.ታሪ.ታ.ዓ 14 1247	ሀላፊ.ዓ 6 94
ቶ ዐቶሊብ 67 1195	ሪ.ታሪ.ታ.ዓ 15 1288	ሀላፊ.ዓ 67 1550
ቶ ዐቶሊብ 23 507	ሪ.ታሪ.ታ.ቤ 36 1395	ሀላፊ.ዓ 9 1264
ቶ ዐቶሊብ 9 892	ሪ.ታሪ.ታ.ቤ 20 185	ሀላፊ.ዓ.ታ 4 790
ቶ ዐቶሊብ 3 1267	ቶ.ታሪ.ሪ 20 2484	ሀላፊ.ቤ 3 1236
ቶ ዐቶሊብ 11 1271	ቶ.ታሪ.ታ.ቤ 13 1237	ሀላፊ.ቤ 10 1436
ቶ ዐቶሊብ 15 936	ቶ.ታሪ.ታ.ቤ 31 2372	ሀላፊ.ቤ 12 1550
ቶ ዐቶሊብ 6 506	ባህረ-ታሪ.ሪ 48 2473	ሀላፊ.ቤ 13-15 1550
ቶ ዐቶሊብ 25-26 122	ባህረ-ታሪ.ቶ 17 2473	ሀላፊ.ቤ 15 1507, 1577
ቶ ዐቶሊብ 19 1187	ባህረ-ታሪ.ባ 27 1470	ሀላፊ.ባ 2 1452
ቶ ዐቶሊብ 21 507	ባህረ-ታሪ.ታ 55	ሀላፊ.ባ 23 697
ቶ ዐቶሊብ 17 940	ባህረ-ታሪ.ታ.ቤ 19-22 1269	ሀላፊ.ባ 4 697
ቶ ዐቶሊብ 26 1265	ባህረ-ታሪ.ቶ 11 55	ሀላፊ.ታ 3 1535
ቶ ዐቶሊብ 19-24 1731	ባህረ-ታሪ.ታ.ባ 88	ሀላፊ.ታ 5 885
ቶ ዐቶሊብ 1 1533	ባህረ-ታሪ.ታ.ባ 37 1862	ሀላፊ.ታ 7 938
ቶ ዐቶሊብ 7 1443	ባህረ-ታሪ.ታ 10 482	ሀላፊ.ታ 9 892

ሀላፊ ገቢ 5 215, 892	ሀላፊ ገቢ 6 1526	ሀላፊ ገቢ 13 1185
ሀላፊ ገቢ 7 1564	ሀላፊ ገቢ 8 322	ሀላፊ ገቢ 8 1561
ሀላፊ ገቢ 8 1564	ሀላፊ ገቢ 8 322	ሀላፊ ገቢ 3 695
ሀላፊ ገቢ 15 1535	ሀላፊ ገቢ 3 776	ሀላፊ ገቢ 22 2405
ሀላፊ ገቢ 6 1278	ሀላፊ ገቢ 4 1107	ሀላፊ ገቢ 23 1404
ሀላፊ ገቢ 7 2331	ሀላፊ ገቢ 11-13 2421	ሀላፊ ገቢ 9 2445
ሀላፊ ገቢ 7 1466	ሀላፊ ገቢ 12 1528	ሀላፊ ገቢ 3 1486
ሀላፊ ገቢ 10 1523	ሀላፊ ገቢ 6 253, 262, 1256, 1522	ሀላፊ ገቢ 4 1486
ሀላፊ ገቢ 8 1486	ሀላፊ ገቢ 2 891	ሀላፊ ገቢ 7 885, 1486
ሀላፊ ገቢ 8 322	ሀላፊ ገቢ 5 108	ሀላፊ ገቢ 8 1486
ሀላፊ ገቢ 14 2339	ሀላፊ ገቢ 9 1335	ሀላፊ ገቢ 10 1503
ሀላፊ ገቢ 2 897	ሀላፊ ገቢ 6 127, 1032, 1471	ሀላፊ ገቢ 11 243, 1704
ሀላፊ ገቢ 35 896	ሀላፊ ገቢ 9 484	ሀላፊ ገቢ 11-12 1504
ሀላፊ ገቢ 9 1130	ሀላፊ ገቢ 14 1398	ሀላፊ ገቢ 17 1590, 1717
ሀላፊ ገቢ 2 781, 800, 1032	ሀላፊ ገቢ 15 1495, 1506	ሀላፊ ገቢ 2 2473
ሀላፊ ገቢ 5 1604, 1632	ሀላፊ ገቢ 18 891	ሀላፊ ገቢ 6 967, 1489, 1530
ሀላፊ ገቢ 7 126, 483	ሀላፊ ገቢ 12 122	ሀላፊ ገቢ 15 1414, 1477
ሀላፊ ገቢ 56 323	ሀላፊ ገቢ 221 731	ሀላፊ ገቢ 23 1632
ሀላፊ ገቢ 812 323	ሀላፊ ገቢ 8 855, 1411, 1453	ሀላፊ ገቢ 12 943
ሀላፊ ገቢ 11 2316, 2318	ሀላፊ ገቢ 12 607	ሀላፊ ገቢ 13 889
ሀላፊ ገቢ 9 2426	ሀላፊ ገቢ 21 2489	ሀላፊ ገቢ 13, 21 206
ሀላፊ ገቢ 7 322	ሀላፊ ገቢ 7 957	ሀላፊ ገቢ 35 1532
ሀላፊ ገቢ 12 2391	ሀላፊ ገቢ 9 1562	ሀላፊ ገቢ 5 1535
ሀላፊ ገቢ 2 1522	ሀላፊ ገቢ 10 1488, 1562	ሀላፊ ገቢ 8 1635
ሀላፊ ገቢ 10 897	ሀላፊ ገቢ 11 1562	ሀላፊ ገቢ 14 1635
ሀላፊ ገቢ 16 1522	ሀላፊ ገቢ 11-13 705	ሀላፊ ገቢ 12 118
ሀላፊ ገቢ 17-18 720	ሀላፊ ገቢ 86	ሀላፊ ገቢ 16 1264
ሀላፊ ገቢ 23 66, 1580	ሀላፊ ገቢ 15 900	ሀላፊ ገቢ 19 892, 896
ሀላፊ ገቢ 23-24 135	ሀላፊ ገቢ 25 1191	ሀላፊ ገቢ 19 1195
ሀላፊ ገቢ 28 1490	ሀላፊ ገቢ 28 1365	ሀላፊ ገቢ 6 2305
ሀላፊ ገቢ 30 1356	ሀላፊ ገቢ 5 212	ሀላፊ ገቢ 7 1588
ሀላፊ ገቢ 5 1535	ሀላፊ ገቢ 6 1115	ሀላፊ ገቢ 12 1188
ሀላፊ ገቢ 6 1535	ሀላፊ ገቢ 8 1213	ሀላፊ ገቢ 23 865
ሀላፊ ገቢ 2 484, 485	ሀላፊ ገቢ 14 1345	ሀላፊ ገቢ 5 116
ሀላፊ ገቢ 7 1017	ሀላፊ ገቢ 3 1526	ሀላፊ ገቢ 7 343
ሀላፊ ገቢ 4 1363	ሀላፊ ገቢ 6 1036	ሀላፊ ገቢ 8 2323
ሀላፊ ገቢ 5 1395	ሀላፊ ገቢ 1 1180	ሀላፊ ገቢ 910 1547
ሀላፊ ገቢ 1 457, 696		ሀላፊ ገቢ 10 1547
ሀላፊ ገቢ 24 1343		

- Սաղմ. ԿԳ 6 48
 Սաղմ. ԿԵ 10 1601
 Սաղմ. ԿԵ 10-12 1602
 Սաղմ. ԿԵ 12 1603
 Սաղմ. ԿԶ 18 1264
 Սաղմ. ԿԷ 2 887
 Սաղմ. ԿԸ 10 1561, 1562, 1567
 Սաղմ. ԿԹ 19 885
 Սաղմ. ԿՁ 27 2471, 2472
 Սաղմ. ԿՐ 22 1521
 Սաղմ. ԿՐ 22 998
 Սաղմ. ԿՐ 32 507
 Սաղմ. ՆՆ 6 944, 1010
 Սաղմ. ՆՆ 9 944
 Սաղմ. ՆՆ 16 1611
 Սաղմ. ՆՆ 17 1481, 1611
 Սաղմ. ՆԳ 2 494
 Սաղմ. ՆԳ 13 460
 Սաղմ. ՆԳ 15 1560
 Սաղմ. ՆԳ 19 2102
 Սաղմ. ՆԳ 11 2426
 Սաղմ. ՆԵ 5 898
 Սաղմ. ՆԵ 6 1473
 Սաղմ. ՆԷ 5 1733
 Սաղմ. ՆԸ 39 1096
 Սաղմ. ՆՐ 7 912
 Սաղմ. ՆՐ 910 695, 2419
 Սաղմ. ՆՐ 13 1398, 2426
 Սաղմ. ՆԹ 34 1395
 Սաղմ. Չ 13 1414
 Սաղմ. ՉՆ 6 451, 962
 Սաղմ. ՉՆ 7 451
 Սաղմ. ՉԳ 11 821
 Սաղմ. ՉԳ 13 821
 Սաղմ. ՉԵ 15 1417
 Սաղմ. ՉԶ 1 1258
 Սաղմ. ՉԶ 6 240, 1731
 Սաղմ. ՉԷ 6 1523
 Սաղմ. ՉՐ 28 1485
 Սաղմ. ՉՐ 30 1485
 Սաղմ. ՉՐ 37-38 1485
 Սաղմ. ՉԹ 4 1622
 Սաղմ. ՉԹ 15-16 1399
 Սաղմ. Ղ 13 1630
 Սաղմ. Ղ 15 215
 Սաղմ. ՂՆ 11 1283
 Սաղմ. ՂՆ 13-14 1606
 Սաղմ. ՂԳ 11 2317
 Սաղմ. ՂԳ 11 951
 Սաղմ. ՂԵ 24 1604
 Սաղմ. ՂԵ 5 472, 1604
 Սաղմ. ՂԶ 5 505
 Սաղմ. ՂԶ 7 883
 Սաղմ. ՂԷ 13 1480
 Սաղմ. ՂԸ 8 1135
 Սաղմ. ՂՐ 5 1018
 Սաղմ. ՃՆ 10 2353
 Սաղմ. ՃՆ 14 887
 Սաղմ. ՃՆ 19 240, 1312, 1731
 Սաղմ. ՃՆ 23 1590
 Սաղմ. ՃՆ 28 1392, 1477
 Սաղմ. ՃՆ 5 1239
 Սաղմ. ՃՆ 7 1239
 Սաղմ. ՃԲ 10 1162
 Սաղմ. ՃԲ 13 1589
 Սաղմ. ՃԲ 20 456
 Սաղմ. ՃԲ 5 1627
 Սաղմ. ՃԳ 2 772
 Սաղմ. ՃԳ 4 456, 485, 883, 915, 1063, 1455
 Սաղմ. ՃԳ 8 1302
 Սաղմ. ՃԳ 9 41
 Սաղմ. ՃԳ 15 843
 Սաղմ. ՃԳ 20 485
 Սաղմ. ՃԳ 24 1032
 Սաղմ. ՃԳ 30 98
 Սաղմ. ՃԶ 32 1659
 Սաղմ. ՃԳ 810 1492
 Սաղմ. ՃԳ 14-15 1447
 Սաղմ. ՃԵ 5 1583
 Սաղմ. ՃԵ 35-36 1459
 Սաղմ. ՃԵ 37-38 1459
 Սաղմ. ՃԵ 41-42 1461
 Սաղմ. ՃԵ 43-47 1462
 Սաղմ. ՃԶ 4 1015
 Սաղմ. ՃԶ 33 1560
 Սաղմ. ՃԶ 34 23
 Սաղմ. ՃՐ 24 994
 Սաղմ. ՃՐ 4 1515
 Սաղմ. ՃՐ 7 2381
 Սաղմ. ՃԹ 1 887, 992, 1116, 1509
 Սաղմ. ՃԹ 3 882
 Սաղմ. ՃԹ 4 1117
 Սաղմ. ՃԺԳ 58 1336
 Սաղմ. ՃԺԳ 1 1400
 Սաղմ. ՃԺԳ 7 2396
 Սաղմ. ՃԺԳ 9 71
 Սաղմ. ՃԺԵ 1 695
 Սաղմ. ՃԺԵ 13 2368
 Սաղմ. ՃԺԵ 15 2367
 Սաղմ. ՃԺԵ 6(15) 85
 Սաղմ. ՃԺԶ 7 1255
 Սաղմ. ՃԺԷ 1 611
 Սաղմ. ՃԺԸ 810 682
 Սաղմ. ՃԺԸ 20 1516
 Սաղմ. ՃԺԸ 27 960, 1526, 1528
 Սաղմ. ՃԺՐ 49 798
 Սաղմ. ՃԺՐ 68 1551
 Սաղմ. ՃԺՐ 103 1551
 Սաղմ. ՃԺՐ 113 108, 116
 Սաղմ. ՃԻԵ 6 1359
 Սաղմ. ՃԻԶ 2 213
 Սաղմ. ՃԼՆ 1729

ሀገራዊ ጽሑፍ 11 1485	ሀገራዊ ጽሑፍ 21 802	የግብር 127
ሀገራዊ ጽሑፍ 7 1018	ሀገራዊ ጽሑፍ 1 1227	የግብር 3 857
ሀገራዊ ጽሑፍ 1 2426	ሀገራዊ ጽሑፍ 10 1245	የግብር 8 1474
ሀገራዊ ጽሑፍ 7 485, 489	ሀገራዊ ጽሑፍ 20 1283	የግብር 28-30 489
ሀገራዊ ጽሑፍ 16-18 1336	ሀገራዊ ጽሑፍ 29-30 1226	የግብር 1 778
ሀገራዊ ጽሑፍ 6 484	ሀገራዊ ጽሑፍ 29 884	የግብር 3 778
ሀገራዊ ጽሑፍ 17-18 611	ሀገራዊ ጽሑፍ 56 483	የግብር 2 857
ሀገራዊ ጽሑፍ 78 1438	ሀገራዊ ጽሑፍ 2 1253	የግብር 23 1457
ሀገራዊ ጽሑፍ 8 82	ሀገራዊ ጽሑፍ 30 478	የግብር 5 1457
ሀገራዊ ጽሑፍ 11-16 1148	ሀገራዊ ጽሑፍ 9 1135	የግብር 1 1533
ሀገራዊ ጽሑፍ 5 2489	ሀገራዊ ጽሑፍ 4 1617	የግብር 2 453
ሀገራዊ ጽሑፍ 21-22 1239	ሀገራዊ ጽሑፍ 5 918	የግብር 3 1335
ሀገራዊ ጽሑፍ 8 965	ሀገራዊ ጽሑፍ 5, 7 1066	የግብር 9 951
ሀገራዊ ጽሑፍ 10 1398	ሀገራዊ ጽሑፍ 7 98	የግብር 11 1635
ሀገራዊ ጽሑፍ 13 1414	ሀገራዊ ጽሑፍ 1 849	የግብር 19 44, 477
ሀገራዊ ጽሑፍ 15 1471	ሀገራዊ ጽሑፍ 13 1504	የግብር 20 1456
ሀገራዊ ጽሑፍ 35 97	ሀገራዊ ጽሑፍ 2 1108	የግብር 6 1268
ሀገራዊ ጽሑፍ 6 484	ሀገራዊ ጽሑፍ 10 2473	የግብር 9 121
ሀገራዊ ጽሑፍ 9 215	ሀገራዊ ጽሑፍ 2 886	የግብር 10 887
ሀገራዊ ጽሑፍ 16 489	ሀገራዊ ጽሑፍ 5 1504	የግብር 8 1243, 1244
ሀገራዊ ጽሑፍ 28 484	ሀገራዊ ጽሑፍ 6 2491	የግብር 11 1284
ሀገራዊ ጽሑፍ 4 772	ሀገራዊ ጽሑፍ 13 451	የግብር 20 1255
ሀገራዊ ጽሑፍ 5 484	ሀገራዊ ጽሑፍ 23 451, 1432	የግብር 22 1225
ሀገራዊ ጽሑፍ 6 484	ሀገራዊ ጽሑፍ 24 451, 1436, 2480	የግብር 1 978
ሀገራዊ ጽሑፍ 1 184	ሀገራዊ ጽሑፍ 1 85, 90	የግብር 12 1453
ሀገራዊ ጽሑፍ 7 1518, 1604	ሀገራዊ ጽሑፍ 6 105	የግብር 14 1475
ሀገራዊ ጽሑፍ 2 238, 260	ሀገራዊ ጽሑፍ 3 1621	የግብር 1 240, 1731
ሀገራዊ ጽሑፍ 3 125	ሀገራዊ ጽሑፍ 31 1204	የግብር 18 101, 170, 1579
ሀገራዊ ጽሑፍ 7 91	የግብር 21 1212	የግብር 1 893
ሀገራዊ ጽሑፍ 26 1548	የግብር 8 231	የግብር 2, 10 7 888
ሀገራዊ ጽሑፍ 9 853, 1184, 1188, 1195	የግብር 6 1288	የግብር 13 2473
ሀገራዊ ጽሑፍ 10 1195	የግብር 14 480	የግብር 20 527
ሀገራዊ ጽሑፍ 12 1410	የግብር 7 1519	የግብር 6 878, 1484
ሀገራዊ ጽሑፍ 17 1109	የግብር 34 1244	የግብር 16-19 1573
ሀገራዊ ጽሑፍ 31 454, 1235	የግብር 13 900	የግብር 17 1573, 1577
ሀገራዊ ጽሑፍ 1 2301	የግብር 16 1552	የግብር 19 1592
ሀገራዊ ጽሑፍ 3 492	የግብር 13 445	የግብር 1 1032, 1484
ሀገራዊ ጽሑፍ 16 167, 1149	የግብር 7 483, 484, 485	የግብር 8 899
	የግብር 20 1547	የግብር 9 1563, 2316

Ե․․ժԸ 12 1599	Ե․․ԽԲ 6 1530	Ե․․ԿԸ 1 1533
Ե․․ժԳ 12 94	Ե․․ԽԲ 8 646, 1392	Ե․․ԿԸ 8 116
Ե․․ԻԴ 16 834, 880	Ե․․ԽԳ 26 1162	Ե․․ԿԸ 9 205
Ե․․ԻԵ 8 1523, 1582	Ե․․ԽԳ 24 1474	Ե․․ԿԸ 10 2469
Ե․․ԻԶ 9 1489	Ե․․ԽԳ 26 1475	Ե․․ԿԲ 34 1612
Ե․․ԻԸ 12 1246	Ե․․ԽԵ 9 476	Ե․․ԿԳ 1 890
Ե․․ԻԸ 13 1397	Ե․․ԽԵ 13 1457	Ե․․ԿԳ 11 1523
Ե․․ԻԸ 17 1599	Ե․․ԽԸ 10 1463	Ե․․ԿԳ 1 505
Ե․․ԻԸ 17-18 1599	Ե․․ԽԸ 11 1392	Ե․․ԿԳ 5 1113
Ե․․ԻԸ 19 1525, 1561	Ե․․ԽԸ 11-12 646	Ե․․ԿԵ 17 505
Ե․․ԻԸ 20 1525	Ե․․ԽԸ 16 1496	Ե․․ԿԵ 23 1589
Ե․․ԻԸ 1 46	Ե․․ԽԸ 17 1456	Ե․․ԿԸ 13 1470
Ե․․ԻԸ 7 1284	Ե․․ԽԹ 1 1487	Ե․․ԿԸ 3 1184, 1187
Ե․․ԻԸ 16 1522	Ե․․ԽԹ 6 1530	Ե․․ԿԸ 15 1518
Ե․․ԻԹ 6 893	Ե․․ԽԹ 18 890	Ե․․ԿԸ 16 510
Ե․․ԻԹ 9 46	Ե․․ԽԹ 21 1461	Ե․․ԿԸ 22 136
Ե․․Լ 1 2372, 2391, 2473	Ե․․Ն 21 2120	Ե․․ԿԸ 24 27, 48, 113
Ե․․Լ 8 240, 1731	Ե․․Ն 8 1508	Ե․․ԿԸ 29 57
Ե․․Լ 15 237, 260, 1440, 1699, 2354	Ե․․ՆԸ 21 46	Ե․․ԿԸԶ 802
Ե․․Լ 27 1134	Ե․․ՆԲ 11 1239	ՈՎ․․Բ 19, 7 1503
Ե․․Լ 28 1134	Ե․․ՆԲ 13 1489, 1494	ՈՎ․․Բ 24 1733
Ե․․ԼԳ 12 1615	Ե․․ՆԳ 4 1508	ՈՎ․․Գ 8 213
Ե․․ԼԳ 4 505	Ե․․ՆԳ 67 1514	ՈՎ․․Ե 14 884
Ե․․ԼԷ 38 1862	Ե․․ՆԳ 7 1404	ՈՎ․․Ը 3 1523
Ե․․Խ 2 121	Ե․․ՆԳ 9 1513	ՈՎ․․Ը 5 1465
Ե․․Խ 6 456	Ե․․ՆԸ 5 135	ՈՎ․․Ը 6 1509
Ե․․Խ 914 1498	Ե․․ՆԸ 7 1589	ՈՎ․․Ը 4 2473
Ե․․Խ 10 1489, 1499, 1506	Ե․․ՆԷ 16 1063, 1065	ՈՎ․․ԺԲ 10 1453
Ե․․Խ 11 1506, 1507	Ե․․ՆԷ 16 484, 915, 917	ՈՎ․․ժԳ 4 1455
Ե․․Խ 12 1126, 1430	Ե․․ՆԷ 20 118	Մ․․Գ 12 1150
Ե․․Խ 12-13 1508	Ե․․ՆԸ 14 1456	Մ․․Գ 7 1457
Ե․․Խ 22 483, 772	Ե․․ՆԸ 7 203	Մ․․Գ 13 485, 1483
Ե․․Խ 24 1604	Ե․․ՆԸ 79 1180	Մ․․Ե 8 489
Ե․․Խ 28 1529	Ե․․ՆԸ 9 1174, 1185	Մ․․Ե 24 1561
Ե․․Խ 31 1349	Ե․․ՆԹ 4 2491	Մ․․Ը 9 1520
Ե․․ԽԸ 16 1604	Ե․․Կ 2 1576	Մ․․Ը 11 2492
Ե․․ԽԸ 19 1283	Ե․․Կ 24 1575	Մ․․Թ 1 1453
Ե․․ԽԲ 3 998	Ե․․Կ 8 1589	Մ․․Թ 6 772, 1530
	Ե․․Կ 17 1590	Մ․․Թ 11-12 1485

ሆኔት. ቱ 4 1526	ዲሙት. ቱ 9 1457	ኩሮት. ቱ 27 1577
ሆኔት. ቱ 8 1534	ዲሙት. ቱ 8 1470	ኩሮት. ቱ 11 1221, 1234
ሆኔት. ቱ 2 1481, 1483	ዲሙት. ቱ 23 1515	ኩሮት. ቱ 12 123
ሆኔት. ቱ 8 1635	ዲሙት. ቱ 16 1126	ኩሮት. ቱ 22 295
ሆኔት. ቱ 7 1465	ዲሙት. ቱ 11 1563	ኩሮት. ቱ 8 889
ቆህ. ቱ 4 1552	ዲሙት. ቱ 12 987	ኩሮት. ቱ 20 1339
ቆህ. ቱ 6 1625	ዲሙት. ቱ 13 1591	ኩሮት. ቱ 23 1470
ቆህ. ቱ 10, 9-15 1521	ዲሙት. ቱ 1 484, 915, 1063, 1065	ኩሮት. ቱ 3 1457
ቆህ. ቱ 17 695	ዲሙት. ቱ 5 1619	ኩሮት. ቱ 7 1616
ቆህ. ቱ 21 1550	ዲሙት. ቱ 6 1620	ኩሮት. ቱ 1 1003, 1159, 1261, 2473, 2491
ቆህ. ቱ 22 1550	ዲሙት. ቱ 10 1620	ኩሮት. ቱ 23-24 2361
ቆህ. ቱ 24-26 1551	ዲሙት. ቱ 12 989	ኩሮት. ቱ 11 2376
ቆህ. ቱ 28-32 1621	ዲሙት. ቱ 12-14 1004	ኩሮት. ቱ 11-14 1439
ቆህ. ቱ 30 1624, 1624	ዲሙት. ቱ 1 241	ኩሮት. ቱ 13 489
ቆህ. ቱ 31 490, 1625, 1626	ዲሙት. ቱ 45 1514	ኩሮት. ቱ 4 1470
ቆህ. ቱ 13-14 1551	ዲሙት. ቱ 6 1010, 1520	ኩሮት. ቱ 19 2477
ቆህ. ቱ 16 1521	ዲሙት. ቱ 20 995	ኩሮት. ቱ 11 202, 1244
ቆህ. ቱ 2 989	ሆሚ. ቱ 23 476, 478	ኩሮት. ቱ 13 337
ቆህ. ቱ 1 1499	ሆሚ. ቱ 610, 13 1183	ኩሮት. ቱ 24 1066
ቆህ. ቱ 8 1162	ሆሚ. ቱ 9 1457	ኩሮት. ቱ 23-25 1437
ቆህ. ቱ 11 813	ሆሚ. ቱ 11 494	ኩሮት. ቱ 7 1470
ኩሙ. ቱ 3 1560	ሆሚ. ቱ 14 1183, 1243	ኩሮት. ቱ 6 1595
ኩሙ. ቱ 4 1560	ሆሚ. ቱ 2 1197	ኩሮት. ቱ 22 1470
ኩሙ. ቱ 56 1524	ሆሚ. ቱ 23 1183	ኩሮት. ቱ 1 1470
ኩሙ. ቱ 7 1524	ሆሚ. ቱ 3 1197	ኩሮት. ቱ 25, 44 994
ኩሙ. ቱ 9 1521	ሆሚ. ቱ 7 120, 1205	ኩሮት. ቱ 38 1470
ጊሮት. ቱ 14 1039	ሆሚ. ቱ 1 1454	ኩሮት. ቱ 14-15 1485
ጊሮት. ቱ 15-16 1552	ሆሚ. ቱ 7 28, 86	ኩሮት. ቱ 1, 9 102
ጊሮት. ቱ 1 1465	ሆሚ. ቱ 16 1477	ኩሮት. ቱ 1 102
ጊሮት. ቱ 2 240, 1731	ሆሚ. ቱ 2 1567	ኩሮት. ቱ 18 1066
ጊሮት. ቱ 9 2485	ኩሮት. ቱ 5 126, 477, 477, 807, 897, 1487	ኩሮት. ቱ 10 102
ጊሮት. ቱ 8 885, 1563	ኩሮት. ቱ 16 489	ኩሮት. ቱ 19 884
ሆሚ. ቱ 18 1339	ኩሮት. ቱ 6 1456	ኩሮት. ቱ 27 1811
ሆሚ. ቱ 8 1525	ኩሮት. ቱ 5 1473	ኩሮት. ቱ 35 1470
ጊሮት. ቱ 14 295	ኩሮት. ቱ 19 1440	ኩሮት. ቱ 23 1485
ጊሮት. ቱ 7 1572	ኩሮት. ቱ 20 1461	ኩሮት. ቱ 5 1149
ጊሮት. ቱ 9 995	ኩሮት. ቱ 21 478	ኩሮት. ቱ 44 1485
ዲሙት. ቱ 10 1124		ኩሮት. ቱ 80
ዲሙት. ቱ 2 472		

- Գան. Գ 4 22
 Գան. Գ 22 102
 Գան. Գ 45 1392
 Գան. Գ 57 127
 Գան. Գ 6 1533
 Գան. Գ 27 1180
 Գան. Ե 21 1392
 Գան. Զ 18 22
 Գան. Է 9 899
 Գան. Թ 23 895
 Գան. Թ 26 1520
 Գան. ԺԳ 102
 Գան. ԺԳ 102
 Գան. ԺԳ 32-36 1118
 Եղեկ. Ա 4 1559
 Եղեկ. Ա 10 884
 Եղեկ. Բ 34 295
 Եղեկ. Գ 17 102
 Եղեկ. Գ 18 1199
 Եղեկ. Գ 26 1345
 Եղեկ. Է 19 1339
 Եղեկ. Ը 14 1101, 1113
 Եղեկ. Թ 4 103
 Եղեկ. ԺԱ 20 1470
 Եղեկ. ԺԲ 25 477
 Եղեկ. ԺԳ 11 1470
 Եղեկ. ԺԶ 49 831
 Եղեկ. ԺԸ 2 49
 Եղեկ. ԺԸ 4 122
 Եղեկ. ԺԸ 13 1187
 Եղեկ. ԺԸ 19 49
 Եղեկ. ԺԸ 20 44, 49
 Եղեկ. ԺԸ 21-22 1258
 Եղեկ. ԺԸ 23 123, 1255, 2354
 Եղեկ. ԺԸ 32 476
 Եղեկ. Ի 40 1498
 Եղեկ. ԻԲ 26 1197
 Եղեկ. ԻԳ 8 1197
 Եղեկ. ԻԳ 18 994
 Եղեկ. ԻԸ 3 231
 Եղեկ. Լ 4 168
 Եղեկ. ԼԱ 5 1123
 Եղեկ. ԼԳ 78 49
 Եղեկ. ԼԳ 11 44, 476
 Եղեկ. ԼԳ 17 1196
 Եղեկ. ԼԳ 3 1197
 Եղեկ. ԼԶ 28 1470
 Եղեկ. ԼԶ 33 1581
 Եղեկ. ԼԷ 98
 Եղեկ. ԼԷ 13 1534
 Եղեկ. ԼԷ 12 1525
 Եղեկ. ԼԷ 23, 27 1470
 Մարթ. Ե 25 1212
 Մարթ. Ա 18 1287
 Մարթ. Ա 20 888
 Մարթ. Ա 21 1481
 Մարթ. Ա 23 1475
 Մարթ. Ա 25 1701
 Մարթ. Բ 2 883, 1487
 Մարթ. Բ 3 888
 Մարթ. Բ 6 1481
 Մարթ. Բ 15 1488
 Մարթ. Գ 10 1615
 Մարթ. Գ 14 1491
 Մարթ. Գ 15 1046, 1132, 1491, 1581
 Մարթ. Գ 17 874, 1132, 1134, 1496, 1639
 Մարթ. Գ 2 1131, 1475, 1508
 Մարթ. Գ 7 889
 Մարթ. Գ 89 1614
 Մարթ. Գ 9 1127
 Մարթ. Գ 3 452
 Մարթ. Գ 10 1678
 Մարթ. Գ 17 1131
 Մարթ. Գ 19 1037
 Մարթ. Ե 3 59, 1194
 Մարթ. Ե 4 60
 Մարթ. Ե 5 59, 71, 857
 Մարթ. Ե 6 60
 Մարթ. Ե 7 60, 506, 1181
 Մարթ. Ե 8 47, 61
 Մարթ. Ե 9 26, 61
 Մարթ. Ե 10 61
 Մարթ. Ե 11-12 62, 1398, 1631
 Մարթ. Ե 12 62
 Մարթ. Ե 13-14 1630, 1631
 Մարթ. Ե 14-16 67
 Մարթ. Ե 16 25, 79, 101, 1383
 Մարթ. Ե 17 506, 512, 1488, 1513
 Մարթ. Ե 18 1218
 Մարթ. Ե 19 2376
 Մարթ. Ե 19 51, 102, 1198, 1218, 1265
 Մարթ. Ե 20 1178
 Մարթ. Ե 20 453
 Մարթ. Ե 22 506
 Մարթ. Ե 23 89
 Մարթ. Ե 23-24 1212
 Մարթ. Ե 26 1218
 Մարթ. Ե 28 506, 1175, 2482
 Մարթ. Ե 29 47
 Մարթ. Ե 33 507
 Մարթ. Ե 33-34 506
 Մարթ. Ե 33-36 1220
 Մարթ. Ե 34-36 1220
 Մարթ. Ե 34, 37 1244
 Մարթ. Ե 34, 37 507
 Մարթ. Ե 37 1220
 Մարթ. Ե 44 2325
 Մարթ. Ե 44-45 1588

Մայրն. Ե 45 1347	Մայրն. Ժ 23 1377, 2347	Մայրն. ԺԳ 22 1113
Մայրն. Ե 48 35	Մայրն. Ժ 25, 40 2481	Մայրն. ԺԳ 25 75
Մայրն. Զ 14 1186	Մայրն. Ժ 26 62	Մայրն. ԺԳ 29-30 2484
Մայրն. Զ 3 203	Մայրն. Ժ 28 1097, 1109, 1512, 1585	Մայրն. ԺԳ 43 10
Մայրն. Զ 9 955, 1388	Մայրն. Ժ 33 581, 2345	Մայրն. ԺԳ 43 84
Մայրն. Զ 10 956	Մայրն. Ժ 34-36 945	Մայրն. ԺԳ 45-46 1383
Մայրն. Զ 11 957	Մայրն. Ժ 37 201, 2348	Մայրն. ԺԳ 52 103
Մայրն. Զ 12 958	Մայրն. Ժ 38 1147	Մայրն. ԺԳ 28-33 80
Մայրն. Զ 13 481, 959	Մայրն. Ժ 40 120, 1204, 1570	Մայրն. ԺԵ 11 508, 509
Մայրն. Զ 19-20 1106	Մայրն. Ժ 41 1099	Մայրն. ԺԵ 13 201
Մայրն. Զ 20 30, 208, 875	Մայրն. ԺԵ 10 1454	Մայրն. ԺԵ 17-18 509
Մայրն. Զ 22 116	Մայրն. ԺԵ 11 963	Մայրն. ԺԵ 19 47
Մայրն. Զ 23 1186	Մայրն. ԺԵ 12 105	Մայրն. ԺԵ 24 985
Մայրն. Զ 24 1278	Մայրն. ԺԵ 25 1105	Մայրն. ԺԶ 4 326
Մայրն. Զ 33 327	Մայրն. ԺԵ 27 19, 504, 1023	Մայրն. ԺԶ 13 964
Մայրն. Է 1 1203, 2325	Մայրն. ԺԵ 28-30 130	Մայրն. ԺԶ 13-15 1516
Մայրն. Է 2 1239	Մայրն. ԺԵ 29 15, 35, 100, 2473, 2474, 2490	Մայրն. ԺԶ 15 964
Մայրն. Է 5 1203	Մայրն. ԺԵ 29-30 1507	Մայրն. ԺԶ 16 964, 1516
Մայրն. Է 6 975, 1061	Մայրն. ԺԵ 30 1696	Մայրն. ԺԶ 17 1516
Մայրն. Է 7 1173	Մայրն. ԺԻ 7 1509	Մայրն. ԺԶ 18 182, 1048
Մայրն. Է 6 63	Մայրն. ԺԻ 18 1497	Մայրն. ԺԶ 18-20 103
Մայրն. Է 13-14 1585	Մայրն. ԺԻ 25 527	Մայրն. ԺԶ 19 1689
Մայրն. Է 16, 18 505	Մայրն. ԺԻ 26 454, 945	Մայրն. ԺԶ 21 964, 1522, 1530
Մայրն. Է 22-23 1263	Մայրն. ԺԻ 28 454	Մայրն. ԺԶ 22 964
Մայրն. Է 23 1264	Մայրն. ԺԻ 29 472	Մայրն. ԺԶ 23 119
Մայրն. Ը 4 506	Մայրն. ԺԻ 31-32 2483	Մայրն. ԺԶ 24 62
Մայրն. Ը 17 1508	Մայրն. ԺԻ 32 994	Մայրն. ԺԷ 2 973
Մայրն. Ը 29 36, 119, 472, 1059	Մայրն. ԺԻ 33 464	Մայրն. ԺԷ 5 874
Մայրն. Թ 3 453	Մայրն. ԺԻ 34 889	Մայրն. ԺԷ 20 454, 480
Մայրն. Թ 11 2480	Մայրն. ԺԻ 40 507, 1522	Մայրն. ԺԷ 22 1522, 1530
Մայրն. Թ 13 1509, 2473	Մայրն. ԺԻ 48 200	Մայրն. ԺԷ 5 966, 1097
Մայրն. Թ 17 992	Մայրն. ԺԻ 50 1578	Մայրն. ԺԸ 3 1507
Մայրն. Թ 37-38 1592	Մայրն. ԺԻ 35 63	Մայրն. ԺԸ 10 91, 461
Մայրն. Թ 38 1593	Մայրն. ԺԳ 8 119	Մայրն. ԺԸ 12-13 885
Մայրն. Ժ 8 1273	Մայրն. ԺԳ 12 1101, 1308	Մայրն. ԺԸ 18 120
Մայրն. Ժ 11-13 2373		Մայրն. ԺԸ 20 2319
Մայրն. Ժ 16 1586, 1587		Մայրն. ԺԹ 5 453, 509, 1434
Մայրն. Ժ 20 2463		

- Մասըն. ժ.թ. 6 453, 509
 Մասըն. ժ.թ. 10 509
 Մասըն. ժ.թ. 12 509
 Մասըն. ժ.թ. 18 506, 506
 Մասըն. ժ.թ. 27-29 1379
 Մասըն. ժ.թ. 29 1086
 Մասըն. Ի 116 13
 Մասըն. Ի 19 1522
 Մասըն. Ի 28 1199
 Մասըն. ԻՄ 19 1614
 Մասըն. ԻԲ 4 1346
 Մասըն. ԻԲ 13 86
 Մասըն. ԻԲ 14 1278
 Մասըն. ԻԲ 17 900
 Մասըն. ԻԲ 21 2472
 Մասըն. ԻԲ 24 1103, 1115
 Մասըն. ԻԲ 30 90
 Մասըն. ԻԲ 32 88
 Մասըն. ԻԲ 37 58, 506
 Մասըն. ԻԲ 37-40 118
 Մասըն. ԻԲ 39 506
 Մասըն. ԻԲ 40 506, 1598
 Մասըն. ԻԲ 41-45 1509
 Մասըն. ԻԳ 3 64
 Մասըն. ԻԳ 27 85
 Մասըն. ԻԳ 34 2494
 Մասըն. ԻԳ 3 1517
 Մասըն. ԻԳ 14 1637, 1731
 Մասըն. ԻԳ 26 1269
 Մասըն. ԻԳ 28 886
 Մասըն. ԻԳ 29 10
 Մասըն. ԻԳ 29-30 1518
 Մասըն. ԻԳ 30 1004
 Մասըն. ԻԳ 32 1606, 1615
 Մասըն. ԻԳ 36 1517
 Մասըն. ԻԳ 38 48
 Մասըն. ԻԳ 42 1232
 Մասըն. ԻԳ 51 64
 Մասըն. ԻԵ 131
 Մասըն. ԻԵ 3 1283
 Մասըն. ԻԵ 8 1283
 Մասըն. ԻԵ 21 24, 134, 1261
 Մասըն. ԻԵ 23 1261
 Մասըն. ԻԵ 23 38, 116
 Մասըն. ԻԵ 29 1308
 Մասըն. ԻԵ 34 15, 71, 107, 133, 1052, 1163, 1210, 2475
 Մասըն. ԻԵ 35 27
 Մասըն. ԻԵ 35-36 1182
 Մասըն. ԻԵ 40 27
 Մասըն. ԻԵ 41 15, 38, 116, 119, 510, 1263, 2359
 Մասըն. ԻԵ 46 15, 32, 52, 86, 510
 Մասըն. ԻԶ 13 240, 1731
 Մասըն. ԻԶ 17 885
 Մասըն. ԻԶ 26 958
 Մասըն. ԻԶ 30 882
 Մասըն. ԻԶ 31 990
 Մասըն. ԻԶ 39 968
 Մասըն. ԻԶ 75 112
 Մասըն. ԻԷ 2 995
 Մասըն. ԻԷ 36 993
 Մասըն. ԻԷ 9 994
 Մասըն. ԻԸ 24 2481
 Մասըն. ԻԸ 34 998, 1521
 Մասըն. ԻԸ 48 1521
 Մասըն. ԻԸ 46 1521, 1522
 Մասըն. ԻԸ 57 1013
 Մասըն. ԻԸ 60 1014
 Մասըն. ԻԸ 63 1022, 1522
 Մասըն. ԻԸ 4 1524
 Մասըն. ԻԸ 18 894
 Մասըն. ԻԸ 18-19 1026
 Մասըն. ԻԸ 19 240, 1530, 1619, 1644, 1731
 Մասըն. ԻԸ 19-20 111, 186, 889
 Մասըն. ԻԸ 20 1281, 1348
 Մասըն. ԻԸ 28 888
 Մասըն. Մ 2 1454
 Մասըն. Մ 14 506
 Մասըն. Մ 15 1475
 Մասըն. Մ 17 1037
 Մասըն. Մ 24 452
 Մասըն. Բ 18 2480
 Մասըն. Բ 22 992
 Մասըն. Գ 11 480
 Մասըն. Գ 12 481
 Մասըն. Գ 24-25 527
 Մասըն. Գ 27 472
 Մասըն. Գ 28 2483
 Մասըն. Գ 29 994
 Մասըն. Գ 34-35 1578
 Մասըն. Ե 41 1104, 1116
 Մասըն. Ե 15 508
 Մասըն. Ե 31 964
 Մասըն. Ը 27-29 1516
 Մասըն. Ը 31 1522
 Մասըն. Ը 36-37 2356
 Մասըն. Թ 1 973
 Մասըն. Թ 6 874, 1496, 1639, 966
 Մասըն. Թ 28 454, 480
 Մասըն. Թ 30 1522
 Մասըն. Թ 42 510
 Մասըն. Թ 47 510
 Մասըն. Թ 48 1627
 Մասըն. Ժ 7 1434
 Մասըն. Ժ 9 453
 Մասըն. Ժ 15 892, 1507
 Մասըն. Ժ 17 506
 Մասըն. Ժ 19 506, 506
 Մասըն. Ժ 21 1179
 Մասըն. Ժ 23 1194
 Մասըն. Ժ 25 1179
 Մասըն. Ժ 45 962

Մարկոսի յԵ 1 1120	Ղարսի Գ 34 452	Ղարսի յԵ 9 1173
Մարկոսի յԵ 10 1124	Ղարսի Գ 42 480	Ղարսի յԲ 4 1512
Մարկոսի յԲ 13 898	Ղարսի Ե 14 506	Ղարսի յԲ 9 581, 2345
Մարկոսի յԲ 17 2472	Ղարսի Ե 30 2480	Ղարսի յԲ 10 994, 2483
Մարկոսի յԲ 35-37 1509	Ղարսի Ե 32 44	Ղարսի յԲ 33 1106
Մարկոսի յԳ 21-22 1269	Ղարսի Ե 37 992	Ղարսի յԲ 45 64
Մարկոսի յԳ 32 1100, 1112	Ղարսի Զ 20, 24 506	Ղարսի յԲ 47 1240
Մարկոսի յԳ 35 1711	Ղարսի Զ 21 60	Ղարսի յԲ 47-48 559
Մարկոսի յԳ 37 1711	Ղարսի Զ 24-25 1230	Ղարսի յԲ 48 65, 89
Մարկոսի յԳ 9 1731	Ղարսի Զ 26 1398	Ղարսի յԲ 50 890
Մարկոսի յԳ 22 958	Ղարսի Զ 35 1190	Ղարսի յԲ 54-55 482
Մարկոսի յԳ 27 990	Ղարսի Զ 43-44 505	Ղարսի յԳ 32 1517
Մարկոսի յԳ 38 251	Ղարսի Զ 48 572	Ղարսի յԳ 12 1185
Մարկոսի յԳ 44 987	Ղարսի Ի 11-15 1104, 1116	Ղարսի յԳ 12-14 1184
Մարկոսի յԵ 1 995	Ղարսի Ի 27 1454	Ղարսի յԵ 89 885
Մարկոսի յԵ 10 2481	Ղարսի Ի 43 504	Ղարսի յԵ 10 35, 77
Մարկոսի յԵ 43 1013	Ղարսի Լ 46 1035	Ղարսի յԵ 18 1231, 1237
Մարկոսի յԶ 17 455	Ղարսի Թ 18-20 1516	Ղարսի յԵ 21 2359
Ղարսի Ե 12 1642	Ղարսի Թ 22 1522, 1530	Ղարսի յԶ 9 1179
Ղարսի Ե 2 1643	Ղարսի Թ 27 965	Ղարսի յԶ 10 1219
Ղարսի Ե 34 1531	Ղարսի Թ 28 965	Ղարսի յԶ 13 933
Ղարսի Ե 26-27 231	Ղարսի Թ 35 1639	Ղարսի յԶ 22-23 506
Ղարսի Ե 28 1475	Ղարսի Թ 35 966, 1109	Ղարսի յԶ 31 1526
Ղարսի Ե 32 1481	Ղարսի Թ 60 85	Ղարսի յԻ 10 2475, 2478
Ղարսի Ե 32-33 1475	Ղարսի յԺ 1, 9 2472	Ղարսի յԻ 26 123
Ղարսի Ե 35 1475	Ղարսի յԺ 16 131, 342, 1204	Ղարսի յԻ 17 892
Ղարսի Ե 37 1495	Ղարսի յԺ 18 452	Ղարսի յԻ 33 1522
Ղարսի Ե 73-74 1492	Ղարսի յԺ 18 65	Ղարսի յԹ 39 1126
Ղարսի Ե 80 899	Ղարսի յԺ 19 455, 1630	Ղարսի յԹ 40 1129
Ղարսի Բ 11 1483	Ղարսի յԺ 20 186	Ղարսի Ի 36 509
Ղարսի Բ 12 1483	Ղարսի յԺ 22 1100, 1111	Ղարսի Ի 41-44 1509
Ղարսի Բ 14 1605	Ղարսի յԺ 22 504, 1497	Ղարսի ԻԲ 15 510
Ղարսի Բ 21 1487	Ղարսի յԺ 23-24 1463	Ղարսի ԻԲ 19 958
Ղարսի Բ 40 899	Ղարսի յԺ 25 506	Ղարսի ԻԲ 31 480
Ղարսի Գ 7 889	Ղարսի յԺ 28 504	Ղարսի ԻԲ 43 901
Ղարսի Գ 22 1639	Ղարսի յԵ 2 1388	Ղարսի ԻԲ 46 1711
Ղարսի Գ 8 1127	Ղարսի յԵ 15 2480	Ղարսի ԻԳ 1 995
Ղարսի Գ 3 1040	Ղարսի յԵ 17 527	Ղարսի ԻԳ 14 2481
Ղարսի Գ 25 1221	Ղարսի յԵ 41 1182	Ղարսի ԻԳ 28 1004

- Ղարսի ԻԳ 34 1043, 2325
 Ղարսի ԻԳ 41 2492
 Ղարսի ԻԳ 46 1009
 Ղարսի ԻԳ 46 1522
 Ղարսի ԻԳ 50 1013
 Ղարսի ԻԳ 44 1529
 Ղարսի ԻԳ 45-46 1530
 Ղարսի ԻԳ 49 1530
 Ղարսի ԻԳ 50 1530
 Ղարսի ԻԳ 53 882
 Յովն ԺԻ 21-22 1898
 Յովն Ը 1 899, 1643, 1644
 Յովն Ը 1 981
 Յովն Ը 12 1480, 1639, 1643
 Յովն Ը 17 1496
 Յովն Ը 9 1508, 1632, 1637
 Յովն Ը 10 956
 Յովն Ը 11 504, 1511
 Յովն Ը 12 453, 1579
 Յովն Ը 13 15
 Յովն Ը 14 94
 Յովն Ը 15 1494
 Յովն Ը 18 901, 1497, 1641
 Յովն Ը 23 1131
 Յովն Ը 27 1147
 Յովն Ը 29 1136, 1506
 Յովն Ը 30 1498
 Յովն Բ 19 991
 Յովն Գ 3 511
 Յովն Գ 5 511, 1510
 Յովն Գ 6 1511
 Յովն Գ 8 1511
 Յովն Գ 12 1636
 Յովն Գ 13 1511, 1641
 Յովն Գ 14 1008, 1519
 Յովն Գ 19 16
 Յովն Գ 19-21 1511
 Յովն Գ 28-29 1503
 Յովն Գ 28-36 1502
 Յովն Գ 29 1504
 Յովն Գ 30 1505
 Յովն Գ 31 1505
 Յովն Գ 36 1506
 Յովն Գ 10 1488
 Յովն Գ 12 878
 Յովն Գ 23 1509, 1726
 Յովն Գ 24 457, 1100, 1112, 1641
 Յովն Գ 34 477, 1497
 Յովն Գ 37-38 1636
 Յովն Ե 14 453
 Յովն Ե 17 780
 Յովն Ե 19 1505
 Յովն Ե 21 977
 Յովն Ե 29 1107
 Յովն Ե 30 1515
 Յովն Ե 39 2477
 Յովն Զ 38 1478, 1640
 Յովն Զ 39 477
 Յովն Զ 40 477
 Յովն Զ 41 894
 Յովն Զ 49 957
 Յովն Զ 51 958
 Յովն Զ 51-52 1247
 Յովն Զ 54 1247
 Յովն Զ 55 1249
 Յովն Զ 57 1247, 1249
 Յովն Զ 71 36
 Յովն Է 42 1487
 Յովն Ը 28 1515
 Յովն Ը 46 1513
 Յովն Ը 48 2480
 Յովն Ը 49 1213
 Յովն Ը 58 1509
 Յովն Թ 2 453
 Յովն Թ 3 453
 Յովն Թ 11 993
 Յովն Ժ 11 1507, 1513, 1523
 Յովն Ժ 12 455
 Յովն Ժ 16 1587, 2353
 Յովն Ժ 17-18 1513
 Յովն Ժ 18 1478
 Յովն Ժ 34 451
 Յովն Ժ 36 1487
 Յովն Ժ 38 885, 901, 1505
 Յովն Ժ 18 886
 Յովն ԺԸ 1 1095, 1107
 Յովն ԺԸ 3 1095, 1108
 Յովն ԺԸ 4 453, 1096
 Յովն ԺԸ 7 1096, 1109, 1122
 Յովն ԺԸ 8 1096, 1097
 Յովն ԺԸ 9 1096
 Յովն ԺԸ 11 1097
 Յովն ԺԸ 12 1098
 Յովն ԺԸ 15 1097, 1098
 Յովն ԺԸ 16 1098
 Յովն ԺԸ 17 1098
 Յովն ԺԸ 20 1098
 Յովն ԺԸ 21-22 1099
 Յովն ԺԸ 23-24 1100
 Յովն ԺԸ 25 1096, 1100, 1586
 Յովն ԺԸ 26 1100
 Յովն ԺԸ 27 1100
 Յովն ԺԸ 28 1101
 Յովն ԺԸ 29 1101
 Յովն ԺԸ 31 1101, 1113
 Յովն ԺԸ 32 1101
 Յովն ԺԸ 33 1102, 1113
 Յովն ԺԸ 34 1102
 Յովն ԺԸ 36 1102
 Յովն ԺԸ 36-37 1114
 Յովն ԺԸ 37 1102
 Յովն ԺԸ 38 1103, 1115

ጳጊረ. ታሪ 39 1103	ጳጊረ. ታዮ 19-21 1584	ጳጊረ. ታረ 20 1519
ጳጊረ. ታሪ 39-40 1103	ጳጊረ. ታዮ 20 1645	ጳጊረ. ታረ 28 995
ጳጊረ. ታሪ 41-42 1104	ጳጊረ. ታዮ 23 68, 130, 1580, 1593	ጳጊረ. ታረ 37 882
ጳጊረ. ታሪ 42 1105	ጳጊረ. ታዮ 23-24 134	ጳጊረ. ታረ 38 2481
ጳጊረ. ታሪ 43-44 1105	ጳጊረ. ታዮ 27 1125	ጳጊረ. ታጽ 28 1520
ጳጊረ. ታሪ 44 1105	ጳጊረ. ታዮ 30 113	ጳጊረ. ታጽ 29-30 1521
ጳጊረ. ታሪ 45 1111	ጳጊረ. ታዮ 6 797	ጳጊረ. ታጽ 36 1012
ጳጊረ. ታሪ 48-49 991	ጳጊረ. ታኔ 1 1125	ጳጊረ. ታጽ 37 1011, 1520
ጳጊረ. ታሪ 50 1514	ጳጊረ. ታኔ 12 118	ጳጊረ. ታጽ 38 1013
ጳጊረ. ታቶ 2 1108	ጳጊረ. ታኔ 13 1618	ጳጊረ. ታ 17 1022
ጳጊረ. ታቶ 20 1898	ጳጊረ. ታኔ 14-15 1580	ጳጊረ. ታ 19 1526
ጳጊረ. ታቶ 23 1515	ጳጊረ. ታኔ 15 1512	ጳጊረ. ታ 22 15, 802, 1125, 1529, 1601
ጳጊረ. ታቶ 24 1221	ጳጊረ. ታኔ 16 1580	ጳጊረ. ታ 22-23 1026
ጳጊረ. ታቶ 24 1540	ጳጊረ. ታኔ 18 2481	ጳጊረ. ታ 23 65
ጳጊረ. ታቶ 26 38, 72, 82, 92, 1159, 2334, 2385	ጳጊረ. ታኔ 20 2481	ጳጊረ. ታ 24 1027
ጳጊረ. ታቶ 28 885, 1497	ጳጊረ. ታኔ 22-24 1530	ጳጊረ. ታ 26-28 1028
ጳጊረ. ታቶ 31 36, 452	ጳጊረ. ታኔ 26 1512, 1640, 1641	ጳጊረ. ታ 28 1028
ጳጊረ. ታቶ 32 66, 886, 1043	ጳጊረ. ታዲ 7 1512	ጳጊረ. ታ 29 322, 1030
ጳጊረ. ታቶ 44 1498	ጳጊረ. ታዲ 7, 14 1618	ጳጊረ. ታሪ 3 1037
ጳጊረ. ታቶ 44-45 1519	ጳጊረ. ታዲ 8 1533	ጳጊረ. ታሪ 5 1037
ጳጊረ. ታቶ 48 68	ጳጊረ. ታዲ 813 1513	ጳጊረ. ታሪ 15 1050, 1197
ጳጊረ. ታዮ 2 480, 986	ጳጊረ. ታዲ 11 452	ጳጊረ. ታሪ 17 1197
ጳጊረ. ታዮ 26 987	ጳጊረ. ታዲ 12-13 1637, 1642	ዮጥጥ. ሪ 1 102, 251, 261, 1198, 1531, 1636, 1710, 1711
ጳጊረ. ታዮ 27 455, 480	ጳጊረ. ታዲ 13 122	ዮጥጥ. ሪ 4 1530
ጳጊረ. ታዮ 34 1207	ጳጊረ. ታዲ 13-15 1640	ዮጥጥ. ሪ 5 1045
ጳጊረ. ታዮ 34 2330	ጳጊረ. ታዲ 14 1497, 1662	ዮጥጥ. ሪ 7 1517
ጳጊረ. ታዮ 35 136, 1207, 1208	ጳጊረ. ታዲ 15 1644	ዮጥጥ. ቶ 14 1532
ጳጊረ. ታዮ 10 1505, 1515, 1640	ጳጊረ. ታዲ 20 1231	ዮጥጥ. ቶ 2 1532
ጳጊረ. ታዮ 9 322, 1467, 1479	ጳጊረ. ታዲ 28 900, 1512, 1640	ዮጥጥ. ቶ 24 1623
ጳጊረ. ታዮ 911 1641	ጳጊረ. ታዲ 33 2405	ዮጥጥ. ቶ 3 1535
ጳጊረ. ታዮ 12 2389	ጳጊረ. ታኒ 1 1497	ዮጥጥ. ቶ 8 1632
ጳጊረ. ታዮ 15 1207	ጳጊረ. ታኒ 3 1433	ዮጥጥ. ቶ 15 1535
ጳጊረ. ታዮ 16 1580	ጳጊረ. ታኒ 5 885	ዮጥጥ. ቶ 17-21 1621
ጳጊረ. ታዮ 17 1583, 1584	ጳጊረ. ታኒ 21 10, 63	ዮጥጥ. ቶ 19 1624, 1626
ጳጊረ. ታዮ 18 2386	ጳጊረ. ታኒ 24 1643, 1645	ዮጥጥ. ቶ 20 1625, 1626
		ዮጥጥ. ቶ 21 91

Գործ. Բ 24 1523	Գործ. ԺԷ 28 81, 122	Հասմ. Ե 20 639, 1002
Գործ. Բ 27 958	Գործ. ԺԷ 30 1634	Հասմ. Ջ 3 890
Գործ. Բ 45 210	Գործ. ԺԹ 17 1180	Հասմ. Ջ 4 44, 88
Գործ. Գ 18 1488	Գործ. Ի 20-21 1637	Հասմ. Ջ 5 726
Գործ. Գ 22 967	Գործ. Ի 26-27 1637	Հասմ. Ջ 68 1145
Գործ. Գ 11 1697	Գործ. Ի 6 1182	Հասմ. Ջ 8 1147
Գործ. Գ 24 484	Գործ. Ի 28 169	Հասմ. Ջ 9 1528
Գործ. Գ 34-35 959	Գործ. Ի 34 79	Հասմ. Ջ 14 105
Գործ. Ե 32 1636	Գործ. Ի 35 216	Հասմ. Ջ 16 477
Գործ. Է 2 1458	Գործ. ԻԸ 25 1047	Հասմ. Լ 19 1159
Գործ. Է 11 869	Հասմ. Ը 2 125	Հասմ. Լ 26 976
Գործ. Է 22 1272	Հասմ. Ը 18 103	Հասմ. Լ 5, 9 511
Գործ. Է 58 253, 2396	Հասմ. Ը 18, Բ 5 12	Հասմ. Լ 15 1633
Գործ. Է 59 2325	Հասմ. Ը 20 120, 1454	Հասմ. Լ 16 98
Գործ. Թ 38 926	Հասմ. Ը 21 50, 488	Հասմ. Լ 17 11, 45, 118
Գործ. Թ 15 200	Հասմ. Ը 25 491	Հասմ. Լ 19-21 1464
Գործ. Ժ 13 1045	Հասմ. Ը 26-27 1235	Հասմ. Լ 21 320
Գործ. Ժ 14 1045	Հասմ. Ը 27 46	Հասմ. Լ 24-26 96
Գործ. Ժ 15 1045	Հասմ. Ը 29 65	Հասմ. Լ 26 1711
Գործ. Ժ 31 1045	Հասմ. Ը 32 119	Հասմ. Լ 28 128
Գործ. Ժ 34 477	Հասմ. Բ 1 2325	Հասմ. Լ 29 108
Գործ. ԺԸ 7 1045	Հասմ. Բ 2 83	Հասմ. Լ 29 477
Գործ. ԺԸ 8 1045	Հասմ. Բ 4 124	Հասմ. Լ 30 126
Գործ. ԺԸ 9 1045	Հասմ. Բ 9 43	Հասմ. Լ 32 506
Գործ. ԺԸ 16 1642	Հասմ. Բ 10 29, 1122	Հասմ. Լ 33 232
Գործ. ԺԸ 22 185	Հասմ. Բ 11 477	Հասմ. Լ 35 1212
Գործ. ԺԳ 22 1452	Հասմ. Բ 14 50	Հասմ. Լ 35 889
Գործ. ԺԳ 27-28 1519	Հասմ. Բ 21 2395	Հասմ. Լ 36 2387
Գործ. ԺԳ 29 1521	Հասմ. Բ 24 204	Հասմ. Լ 38-39 1389
Գործ. ԺԳ 33 992	Հասմ. Գ 17 125	Հասմ. Թ 2 259
Գործ. ԺԳ 99	Հասմ. Գ 23 124	Հասմ. Թ 23 235
Գործ. ԺԵ 6 47	Հասմ. Գ 25 446	Հասմ. Թ 5 1575
Գործ. ԺԵ 17 1387	Հասմ. Գ 29-30 477	Հասմ. Թ 11 476
Գործ. ԺԵ 20, 29 1047	Հասմ. Գ 15 851	Հասմ. Թ 16 476
Գործ. ԺԵ 29 507	Հասմ. Գ 17 128	Հասմ. Թ 18 476
Գործ. ԺՋ 17 456, 481	Հասմ. Ե 5 2423	Հասմ. Թ 20 24
Գործ. ԺՋ 5 185	Հասմ. Ե 6 1514	Հասմ. Թ 20 476
Գործ. ԺԼ 3 1530	Հասմ. Ե 8 1514	Հասմ. Թ 20-21 476
Գործ. ԺԼ 26-27 1454	Հասմ. Ե 14 1463	Հասմ. Թ 22 476

ኢትዮጵያ 24 477	ጊዜያዊ 20 2317	ጊዜያዊ ጋራ 26 89, 1055
ኢትዮጵያ 34 2350	ጊዜያዊ 22 44, 45	ጊዜያዊ ጋራ 27 1250
ኢትዮጵያ ጋራ 4 1513	ጊዜያዊ 1 1620	ጊዜያዊ ጋራ 30 1242, 1250, 1271
ኢትዮጵያ ጋራ 14 102	ጊዜያዊ 6 1265	ጊዜያዊ ጋራ 4 502
ኢትዮጵያ ጋራ 18 1632	ጊዜያዊ 15 101	ጊዜያዊ ጋራ 13 1643
ኢትዮጵያ ጋራ 33 86	ጊዜያዊ 1 2482	ጊዜያዊ ጋራ 23 118
ኢትዮጵያ ጋራ 5 1179	ጊዜያዊ 5 49, 1288	ጊዜያዊ ጋራ 26 2319
ኢትዮጵያ ጋራ 17, 20 1217	ጊዜያዊ 11 1238, 1239, 1240	ጊዜያዊ ጋራ 28 13, 183, 950
ኢትዮጵያ ጋራ 18 203	ጊዜያዊ 22 1007	ጊዜያዊ ጋራ 3 1208
ኢትዮጵያ ጋራ 19 132	ጊዜያዊ 16 2320	ጊዜያዊ ጋራ 4 58
ኢትዮጵያ ጋራ 19 2325	ጊዜያዊ 78 1223	ጊዜያዊ ጋራ 9 10
ኢትዮጵያ ጋራ 1 64	ጊዜያዊ 9 48	ጊዜያዊ ጋራ 912 494
ኢትዮጵያ ጋራ 15 713	ጊዜያዊ 10 1203, 1224, 1225, 1244	ጊዜያዊ ጋራ 11 494
ኢትዮጵያ ጋራ 2 131	ጊዜያዊ 13 1277	ጊዜያዊ ጋራ 12 1589
ኢትዮጵያ ጋራ 2 508	ጊዜያዊ 15-16 48	ጊዜያዊ ጋራ 1 233, 1179
ኢትዮጵያ ጋራ 23 508	ጊዜያዊ 16 48	ጊዜያዊ ጋራ 36-38 1711
ኢትዮጵያ ጋራ 10 1203	ጊዜያዊ 18 1234, 1277	ጊዜያዊ ጋራ 3 1522
ኢትዮጵያ ጋራ 21 508	ጊዜያዊ 19-20 1070	ጊዜያዊ ጋራ 34 511
ኢትዮጵያ ጋራ 22 2485	ጊዜያዊ 20 132	ጊዜያዊ ጋራ 22 1581
ኢትዮጵያ ጋራ 1 2325, 2473	ጊዜያዊ 36 509	ጊዜያዊ ጋራ 23-25 504
ኢትዮጵያ ጋራ 19 1634	ጊዜያዊ 13 508	ጊዜያዊ ጋራ 24 505
ጊዜያዊ ጋራ 12 1248	ጊዜያዊ 8 508	ጊዜያዊ ጋራ 25 505
ጊዜያዊ ጋራ 18 1648	ጊዜያዊ 1 1642	ጊዜያዊ ጋራ 28 10, 1414
ጊዜያዊ ጋራ 19 18	ጊዜያዊ 13 213	ጊዜያዊ ጋራ 28 99
ጊዜያዊ ጋራ 21 1041	ጊዜያዊ ጋራ 4 967	ጊዜያዊ ጋራ 29 511
ጊዜያዊ ጋራ 21 486	ጊዜያዊ ጋራ 7 2474	ጊዜያዊ ጋራ 32 206
ጊዜያዊ ጋራ 24 900	ጊዜያዊ ጋራ 8 2482	ጊዜያዊ ጋራ 35 1096
ጊዜያዊ ጋራ 31 2361	ጊዜያዊ ጋራ 8 49	ጊዜያዊ ጋራ 39 1282
ጊዜያዊ ጋራ 6 125	ጊዜያዊ ጋራ 9 49	ጊዜያዊ ጋራ 39-40 457
ጊዜያዊ ጋራ 68 1638	ጊዜያዊ ጋራ 13 127, 481	ጊዜያዊ ጋራ 41 458
ጊዜያዊ ጋራ 9 25	ጊዜያዊ ጋራ 16 1055	ጊዜያዊ ጋራ 41 90
ጊዜያዊ ጋራ 9 502, 1341, 1645	ጊዜያዊ ጋራ 25 508	ጊዜያዊ ጋራ 43 1359
ጊዜያዊ ጋራ 12 1638	ጊዜያዊ ጋራ 27 508	ጊዜያዊ ጋራ 44 511
ጊዜያዊ ጋራ 2 892, 1635	ጊዜያዊ ጋራ ጋራ 1 1199	ጊዜያዊ ጋራ 50 510, 511
ጊዜያዊ ጋራ 16 27	ጊዜያዊ ጋራ ጋራ 3 1023	ጊዜያዊ ጋራ 52 512, 1518
ጊዜያዊ ጋራ 16 48	ጊዜያዊ ጋራ ጋራ 7 1432	ጊዜያዊ ጋራ 53 510
ጊዜያዊ ጋራ 16, 19 1387	ጊዜያዊ ጋራ ጋራ 23 1643	ጊዜያዊ ጋራ 53-55 512
ጊዜያዊ ጋራ 17 48		ጊዜያዊ ጋራ 55 1582
ጊዜያዊ ጋራ 19 499		

- Բ Կոթ.Չ 5 130
 Բ Կոթ.Ն 10 1464
 Բ Կոթ.Բ 8 2469
 Բ Կոթ.Բ 14 232
 Բ Կոթ.Բ 15 116
 Բ Կոթ.Գ 3 2474
 Բ Կոթ.Գ 11 1576
 Բ Կոթ.Գ 16 118
 Բ Կոթ.Ե 10 510
 Բ Կոթ.Ե 18 1570
 Բ Կոթ.Ե 21 2350
 Բ Կոթ.Չ 2 960
 Բ Կոթ.Չ 14 1241
 Բ Կոթ.Չ 15 472
 Բ Կոթ.Չ 16 82, 130, 1241
 Բ Կոթ.Չ 18 82, 122, 1589
 Բ Կոթ.Ը 14 1180, 1190
 Բ Կոթ.Թ 10 1246
 Բ Կոթ.Թ 15 1646
 Բ Կոթ.Ժ 10 889
 Բ Կոթ.Ժ 4 22, 129
 Բ Կոթ.ԺԵ 2 1503
 Բ Կոթ.ԺԲ 2 502, 918
 Բ Կոթ.ԺԲ 34 1642
 Բ Կոթ.ԺԲ 4 499, 500, 502
 Բ Կոթ.ԺԲ 9 93, 250, 1708
 Բ Կոթ.ԺԲ 10 250, 261, 268, 1708
 Բ Կոթ.ԺԳ 7 2478
 Բ Կոթ.Թ 9 1179
 Գ Կոթ.Բ 16 1437
 Գաղ.Ն 8, 9 1265
 Գաղ.Ն 12 1642
 Գաղ.Ն 15-16 477
 Գաղ.Բ 78 1634
 Գաղ.Բ 19 1147
 Գաղ.Բ 20 32, 45, 1147
 Գաղ.Գ 12 1463
 Գաղ.Գ 19 1464
 Գաղ.Գ 23 1464
 Գաղ.Գ 27 15, 111, 890, 1627
 Գաղ.Գ 27-28 1623
 Գաղ.Գ 28 873, 1628
 Գաղ.Գ 4 547, 1466
 Գաղ.Գ 45 1488
 Գաղ.Գ 46 1474
 Գաղ.Գ 10-11 1269
 Գաղ.Գ 18 233
 Գաղ.Գ 19 1626
 Գաղ.Գ 25-26 2474
 Գաղ.Ե 10 83, 130
 Գաղ.Ե 24 28, 52, 89
 Գաղ.Չ 1 2490
 Գաղ.Չ 8 511, 1540
 Եփես.Ն 23 7, 45
 Եփես.Ն 4 477, 807, 881
 Եփես.Բ 12 489
 Եփես.Բ 2 489
 Եփես.Բ 3 32
 Եփես.Բ 6 89
 Եփես.Գ 812 1466
 Եփես.Բ 12 493
 Եփես.Բ 14 512
 Եփես.Գ 5 90, 182
 Եփես.Գ 56 477
 Եփես.Գ 13 233, 1644, 1674
 Եփես.Գ 16 1662
 Եփես.Գ 18 21
 Եփես.Գ 22-24 52
 Եփես.Գ 22, 25 44
 Եփես.Գ 25 191
 Եփես.Գ 26 1212
 Եփես.Գ 26-27 1277
 Եփես.Ե 12 15
 Եփես.Ե 18 1226
 Եփես.Ե 2 114, 899
 Եփես.Ե 3 2483
 Եփես.Ե 5 2483
 Եփես.Ե 6 121
 Եփես.Ե 23 1278
 Եփես.Ե 28 1231
 Եփես.Ե 30 890
 Եփես.Ե 32 838
 Եփես.Չ 13 2301
 Եփես.Չ 5 530, 1329, 1330, 2466
 Եփես.Չ 10, 16 2423
 Եփես.Չ 12 480, 489
 Եփես.Չ 18-19 2491
 Փլյ.Ն 23 510
 Փլյ.Ն 29 1274
 Փլյ.Բ 2 119, 131
 Փլյ.Բ 3 131
 Փլյ.Բ 5 233
 Փլյ.Բ 6 1643
 Փլյ.Բ 710 647
 Փլյ.Բ 8 135, 505
 Փլյ.Բ 9 887
 Փլյ.Գ 18-19 32
 Փլյ.Գ 19-20 1224
 Կող.Ն 12 1412
 Կող.Ն 15 1134
 Կող.Ն 16 68, 320
 Կող.Ն 18-20 321
 Կող.Ն 28 133
 Կող.Բ 11 923
 Կող.Բ 18 76
 Կող.Բ 19 1662
 Կող.Գ 1 113
 Կող.Գ 13 15
 Կող.Գ 3 63
 Կող.Գ 4 10, 104
 Կող.Գ 205 2301
 Կող.Գ 22 2343
 Կող.Գ 22 530
 Կող.Գ 25 477

ሀ ቅጽ 18 480	ከደብዳቤ 1 1467	ጸሐፊው 17 65, 125
ሀ ቅጽ 3 1248	ከደብዳቤ 13 1462	ጸሐፊው 11 1203
ሀ ቅጽ 6 114	ከደብዳቤ 3 89	ጸሐፊው 12 1203
ሀ ቅጽ 12 85, 1253, 1256	ከደብዳቤ 7 456	ጸሐፊው 10 1631
ሀ ቅጽ 13 886	ከደብዳቤ 14 127, 461, 775, 1455	ጸሐፊው 10-11 233
ሀ ቅጽ 16 1588, 2329	ከደብዳቤ 14 89	ጸሐፊው 11 1631
ሀ ቅጽ 23 1233	ከደብዳቤ 3 1643	ጸሐፊው 12 507, 1221
ሀ ቅጽ 10-11 1268	ከደብዳቤ 12 1603	ጸሐፊው 14-15 1263
ሀ ቅጽ 2 1271	ከደብዳቤ 16 1179	ጸሐፊው 19-20 1196
ሀ ቅጽ 34 32	ከደብዳቤ 9 6 1248	ጸሐፊው 20 1162
ሀ ቅጽ 8 1518	ከደብዳቤ 9 16 1221	ሀ ግጥም 15 1387
ሀ ቅጽ 10 1277	ከደብዳቤ 22 100	ሀ ግጥም 7 1231
ሀ ስነ-ምግባር 4 45, 108, 476	ከደብዳቤ 26 89	ሀ ግጥም 18 454
ሀ ስነ-ምግባር 6 506	ከደብዳቤ 30 1203	ሀ ግጥም 23 1635
ሀ ስነ-ምግባር 1 1197	ከደብዳቤ 4 87	ሀ ግጥም 23 1200
ሀ ስነ-ምግባር 6 1272	ከደብዳቤ 13 88	ሀ ግጥም 4 169
ሀ ስነ-ምግባር 35 508	ከደብዳቤ 20 841	ሀ ግጥም 16-18 1639
ሀ ስነ-ምግባር 5 508	ከደብዳቤ 40 322, 965	ሀ ግጥም 4 1263
ሀ ስነ-ምግባር 13-16 248, 1730	ከደብዳቤ 15 478	ሀ ግጥም 21-22 1252
ሀ ስነ-ምግባር 17 1197	ከደብዳቤ 16 478, 841	ሀ ግጥም 9 108
ሀ ስነ-ምግባር 22 1272	ከደብዳቤ 2 107, 233	ሀ ጸሐፊው 1 1643
ሀ ስነ-ምግባር 8 848	ከደብዳቤ 6 1246	ሀ ጸሐፊው 12 1477, 1634
ሀ ስነ-ምግባር 16 2486	ከደብዳቤ 7 454	ሀ ጸሐፊው 2 1643
ሀ ስነ-ምግባር 12 1576, 1623	ከደብዳቤ 7 233	ሀ ጸሐፊው 5 2462
ሀ ስነ-ምግባር 26 120	ከደብዳቤ 8 1529	ሀ ጸሐፊው 7 890
ሀ ስነ-ምግባር 4 477	ከደብዳቤ 17 130, 213, 1204	ሀ ጸሐፊው 18 1518
ሀ ስነ-ምግባር 12-14 61	ከደብዳቤ 20 1523	ሀ ጸሐፊው 15 1209, 1231
ሀ ስነ-ምግባር 8 1361	ጸሐፊው 7 130	ሀ ጸሐፊው 9 1470
ሀ ስነ-ምግባር 16 461	ጸሐፊው 20 1213, 1277	ሀ ጸሐፊው 18 1276
ሀ ስነ-ምግባር 7 172	ጸሐፊው 34 1185	ሀ ጸሐፊው 8 1207
ሀ ስነ-ምግባር 13-14 1644	ጸሐፊው 10 104	ሀ ጸሐፊው 17 2483
ሀ ስነ-ምግባር 6 122	ጸሐፊው 13 1181	ሀ ጸሐፊው 20 1644
ሀ ስነ-ምግባር 14 1197	ጸሐፊው 20 91	ጸሐፊው 9 472
ሀ ስነ-ምግባር 10 63	ጸሐፊው 23 506	ጸሐፊው 5 186
ሀ ስነ-ምግባር 18-19 1526	ጸሐፊው 1 2485	

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՑԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ա

ԱԲԻԻԹԵՆՈՍ 2156
ԱԲԽԱԶԻԱ 2132
ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ԳՈԳ 2115
ԱԲՐԱՀԱՄՈՒ ՏՈՒՆ 2124, 2173, 2189
(տե՛ս նաեւ ՄԵՔՔԱ)
ԱԲՐՀԱՄԱՍՏԱՆ 1800 (տե՛ս ԱՄԱ-
ՐԱՍՏԱՆ)
ԱԳԱՐԱԿ 303, 828, 1111, 1339, 1703
ԱԳԱՐՈՍ 1870 (տե՛ս ԵԻԱԳԱՐՈՍ)
ԱԳՂ 584 (տե՛ս ԱՆԳՂ զիղաքաղաք)
ԱԳՆՈՍ (զեւո) 2140
ԱԳՌԱՍ 1804 (տե՛ս նաեւ ԱԳՌԻՍ)
ԱԳՌԱԻ 2149
ԱԳՌԱԻԱՔԱՐ 2195
ԱԳՌԻՍ 1804 (տե՛ս ԱԳՌԱՍ)
ԱԳՌՈՆ 2141
ԱԴԱՄԱԿԵՐՏ 1856, 2205 (տե՛ս նաեւ
ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ, ՀԱՆԴԱՄԱԿԵՐՏ)
ԱԴԱՍՏԵԱՅ ՈՎԻՏ 2187 (տե՛ս նաեւ
ԱՐԳԱՍՏՈՎԻՏ, ԱՐԳՈՎՏԵԱՅ ՈՎ-
ՎԻՏ)
ԱԴԴԱ 766
ԱԴԵՆԱՅ ԴՈՒՌՆ 695, 828 (տե՛ս նաեւ
ԵԴԵՄ)
ԱԴՈՆ 2149
ԱԴՈՆԻԱ 2373
ԱԴՈՆԻՍ 2155
ԱԴՐԻԱԿԱՆ ԽՈՐԾ 2166, 2181
ԱԴՐԻԱՆԻՊՕԼԻՍ 2049 (տե՛ս ԱԴՐԻԱ-
ՆՈՒՊԱԻԼԻՍ)
ԱԴՐԻԱՆՈՒՊԱԻԼԻՍ 1109, 2049 (տե՛ս
նաեւ ԱԴՐԻԱՆԻՊՕԼԻՍ, ԱԴՐԻԱ-
ՆՈՒՊՕԼԻՍ, ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ)
ԱԴՐԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ 2049, 2113 (տե՛ս
ԱԴՐԻԱՆՈՒՊԱԻԼԻՍ)
ԱԶԱՆԻԱ 2137, 2162, 2168, 2183

ԱԶԱՏ

1. Գեւո 1885, 2016, 2154-2155 (տե՛ս
նաեւ ՏՂԱՏ)
2. Լեւո 1829, 1941, 2153
ԱԶԵԿ 942
ԱԶԻՍՈՒՆ 2155
ԱԶՆԱՐԱԶՈՒՆ 529 (տե՛ս ԱՐԶՆԱՐ-
ԶԻՒՆ)
ԱԶՆՈՒԱԶՈՐ 2171 (տե՛ս նաեւ ԱԶ-
ՆՈՒԱՅԶՈՐ)
ԱԶՆՈՒԱՅԶՈՐ 2152 (տե՛ս նաեւ Ա-
ԶՈՐԴ, ԱԶՆՈՒԱԶՈՐ)
ԱԶՈՆԻԱ 2146
ԱԶՈՎ 1632
ԱԶՈՎՏ 1632
ԱԶՈՐԴ 2172 (տե՛ս նաեւ ԱԶՈՐԴԱՅ-
ՓՈՐ, ԱԶՈՐԴԱՓՈՐ)
ԱԶՈՐԴԱՅՓՈՐ 2154 (տե՛ս նաեւ ԱԶՈՐ-
ԴԱՓՈՐ)
ԱԶՈՐԴԱՓՈՐ 2188 (տե՛ս նաեւ ԱԶՈՐԴ,
ԱԶՈՐԴԱՅՓՈՐ)
ԱԶՈՒԷ 2186
ԱԹԵՆՔ 487 (տե՛ս նաեւ ԱԹԷՆՔ)
ԱԹԷՆՔ 1047, 1634, 1946, 2101, 2144,
2167, 2182 (տե՛ս նաեւ ԱԹԵՆՔ)
ԱԹԸԼ 2186 (տե՛ս նաեւ ԱԹԸ)
ԱԹԻՆԱ 2150
ԱԹԻՍԻ 2186
ԱԹԸ 2149-2150, 2158, 2191 (տե՛ս նաեւ Ա-
ԹԸԼ)
ԱԹԼԻ 2153, 2172, 2188
ԱԺԱՆԱԿԱՆ 1828 (տե՛ս ԱԺԴԱՆԱ-
ԿԱՆ)
ԱԺԴԱԿԱՆ 1828 (տե՛ս ԱԺԴԱՆԱԿԱՆ)
ԱԺԴԱՀԱԿԱՆ 1828 (տե՛ս ԱԺԴԱՆԱ-
ԿԱՆ)

- ԱԺԴԱՆԱԿԱՆ 1828 (տե՛ս նաեւ ԱԺԱՆԱԿԱՆ, ԱԺԴԱԿԱՆ, ԱԺԴԱՀԱԿԱՆ)
- ԱԼԱԹՈՆ 2145
- ԱԼԱՆԴԱՍ 2141
- ԱԼԱՆՔ 285, 357, 757, 1316, 1705, 1842, 1925-1928, 1930-1931, 1937, 1984, 2149, 2170, 2186, 2379, 2393 (տե՛ս նաեւ ԱՂԱՆՔ)
- ԱԼԱԻԱՆ 2188 (տե՛ս նաեւ ԱԼԵԻԱՆ)
- ԱԼԵԻԱՆ 2153, 2172 (տե՛ս նաեւ ԱԼԱԻԱՆ)
- ԱԼԻՈՍ 1870 (տե՛ս ԱԼԻԻՍ)
- ԱԼԻՍ 1870-1871, 2148, 2170 (տե՛ս նաեւ ԱԼԻԻՍ)
- ԱԼԻՍՈՍ 1870 (տե՛ս նաեւ ԱԼԻԻՍ)
- ԱԼԻԻՍ 1870-1871, 2185 (տե՛ս նաեւ ԱԼԻՈՍ, ԱԼԻՍ, ԱԼԻՍՈՍ)
- ԱԼԽՈՆ 2159
- ԱԼԿԻ 1932
- ԱԼՂՄԻՆՈՆ 2150
- ԱԼՈՒԱՐ 2348 (տե՛ս նաեւ ԱԼՎԱՐ)
- ԱԼՈՒԻՈՆ 2166
- ԱԼՊԻԱՑԻՈՑ ԼԵՐԻՆՔ 2181 (տե՛ս նաեւ ԱՊԻԱՑԻՈՑ ԼԵՐԻՆՔ)
- ԱԼՎԱՐ 2348 (տե՛ս ԱԼՈՒԱՐ)
- ԱԼԻԻՈՆ 2140, 2142
- ԱԽԱԼՑԻԽԷ 2150
- ԱԽԱՆԻ 348 (տե՛ս նաեւ ԷՐԱԽԱՆԻ)
- ԱԽԹԱՄԱՐ 2153
- ԱԽՈՒՐԱՆ 1915 (տե՛ս ԱԽՈՒՐԵԱՆ)
- ԱԽՈՒՐԵԱՆ 1914, 1919, 1924 (տե՛ս նաեւ ԱԽՈՒՐԱՆ, ԱԽՈՒՐԵՆ, ԱԽՈՒՐԷՆ, ԱՀՈՒՐԵԱՆ)
- ԱԽՈՒՐԵՆ 1915, 1924 (տե՛ս ԱԽՈՒՐԵԱՆ)
- ԱԽՈՒՐԷՆ 2153 (տե՛ս ԱԽՈՒՐԵԱՆ)
- ԱԿԱՂԱՂ 2156
- ԱԿԱՄՍԻՍ 2150-2151, 2154
- ԱԿԷ 626, 2153, 2172, 2188
- ԱԿԷԱՑԻՔ 635, 1863 (տե՛ս նաեւ ԱԿԵԱՑԻՔ, ԱԿԷՑԻՔ, ԷԱԿԱՑԻՔ)
- ԱԿԷՑԻՔ 635 (տե՛ս ԱԿԷԱՑԻՔ)
- ԱԿԻՍԱՄԲԻԱ 2146 (տե՛ս ԱԿԻԻՍԻՄԲԻԱ)
- ԱԿԻՍԻՄԲԻԱ 2137, 2139, 2162, 2164 (տե՛ս ԱԿԻԻՍԻՄԲԻԱ)
- ԱԿԻԻՄՍԻՄԲԻԱ 2176 (տե՛ս ԱԿԻԻՍԻՄԲԻԱ)
- ԱԿԻԻՍԻԲԻԱ 2176 (տե՛ս ԱԿԻԻՍԻՄԲԻԱ)
- ԱԿԻԻՍԻՄԲԻԱ 2178 (տե՛ս նաեւ ԱԿԻՍԱՄԲԻԱ, ԱԿԻՍԻՄԲԻԱ, ԱԿԻԻՄՍԻՄԲԻԱ, ԱԿԻԻՍԻԲԻԱ)
- ԱԿԿԱՐՈՆ 954
- ԱԿՈՂԱ 2126, 2173, 2189
- ԱԿՈՌԻ 2318, 2320
- ԱԿՌԱԶԱՆԻՍ 1806 (տե՛ս նաեւ ԱԿՐԱԶԱՆԷՍ)
- ԱԿՌԱՏԻՆԻՍ 1806 (տե՛ս նաեւ ՓՈՒԱՏԻՆԻՍ)
- ԱԿՐԱԶԱՆԷՍ 1806 (տե՛ս ԱԿՌԱԶԱՆԻՍ)
- ԱՀՄԱԴԱՆ 2157, 2174, 2190 (տե՛ս նաեւ ԱՀՄԱՏԱՆ)
- ԱՀՄԱՏԱՆ 1936 (տե՛ս նաեւ ԱՀՄԱԴԱՆ)
- ԱՀՈՒՐԵԱՆ 1914-1915, 1919, 1924 (տե՛ս ԱԽՈՒՐԵԱՆ)
- ԱՂԱՀԷԾ 2153, 2188 (տե՛ս նաեւ ԱՂԱՀԷԾՔ)
- ԱՂԱՀԷԾՔ 2172 (տե՛ս նաեւ ԱՂԱՀԷԾ)
- ԱՂԱՆԴԱՆ 2149
- ԱՂԱՆԴԱՍՏ 2153 (տե՛ս նաեւ ԱՂԱՆՏՈՒՑ, ԱՂՈՒԱՆԴՈՒՑ)
- ԱՂԱՆՏՈՒՑ 2188 (տե՛ս նաեւ ԱՂԱՆԴԱՍՏ, ԱՂՈՒԱՆԴՈՒՑ)
- ԱՂԱՆՔ 1842, 1926 (տե՛ս ԱԼԱՆՔ)
- ԱՂԱԻԷ 2188
- ԱՂԱԻՆՈՑ ԳԵՏ 2153
- ԱՂԲԱԳ 733 (տե՛ս ԱՂԲԱԿ (1))

- ԱՂԲԱԿՔ 1683, 1745, 1814, 1896, 2011, 2151-2152, 2155, 2171-2172, 2187, 2260
1. 733, 2297 (տե՛ս նաեւ ԱՂԲԱԳ)
 2. Մեծ 2153, 2172, 2188
 3. Փոքր 2152, 2172, 2188
- ԱՂԲԱՆԻԱ 2151, 2171, 2186 (տե՛ս նաեւ ԱՂԲԻԱՆ, ԱՂՈՒԱՆՔ)
- ԱՂԲԻԱՆ 2186 (տե՛ս նաեւ ԱՂԲԱՆԻԱ)
- ԱՂԵԳԵԿ 733 (տե՛ս ԵՂԵԳԵԿ)
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ 1750 (տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ, քաղաք)
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ
1. Կղզի 2158
 2. Քաղաք 1750 (տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ)
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ 1046, 2098-2099, 2137, 2145, 2162, 2167, 2176, 2182, 2194 (տե՛ս նաեւ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ)
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒ ԲԱԳԻՆ 2167, 2181
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ 1750 (տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ)
- ԱՂԷՈՎԻՏ 1942-1943 (տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ)
- ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԻԱ 2098-2099 (տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ)
- ԱՂԹԱՄԱՐ
1. Կղզի 286
 2. Վաճք 1741
 3. Ամրոց 2026
- ԱՂԻՈՎԻՏ 1884, 1940, 1942-1943, 2035-2036, 2171, 2187 (տե՛ս նաեւ ԱՂԷՈՎԻՏ, ԱՂԻՏՈՎԻՏ, ԱՂՈՅՆՈՎԻՏ, ԱՂՈՅՆՈՎԻՏ, ԱՂՈՅՆՈՎԻՏ, ԱՂԻՈՅՆՈՎԻՏ, ԱՂԻՈՅՆՈՎԻՏ, ԱՂԻՈՅՆՈՎԻՏ, ԱՂԻՈՅՆՈՎԻՏ, ԱՂԻՈՅՆՈՎԻՏ, ԱՂԻՈՅՆՈՎԻՏ)
- ԱՂԻՈՐՍՔ 305
- ԱՂԻՏՈՎԻՏ 2152 (տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ)
- ԱՂԻԻՆ 2151
- ԱՂԻԻՍ 2185
- ԱՂՁՆ 1862 (տե՛ս ԱՐՁՆ)
- ԱՂՁՆԻՔ 287, 297, 300, 345, 349, 355, 358, 364, 390, 395, 529, 577, 627, 675,
- 1683, 1745, 1814, 1896, 2011, 2151-2152, 2155, 2171-2172, 2187, 2260
- ԱՂՋՔ 356
- ԱՂՈՅՆՈՎԻՏ 372 (տե՛ս նաեւ ԱՂԻՈՎԻՏ)
- ԱՂՈՅՆՈՎԻՏ 1943 (տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ)
- ԱՂՈՎԻՏ 1943-1943, 2172 (տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ)
- ԱՂՈՒԱՄՔ 675 (տե՛ս ԱՂՈՒԱՆՔ)
- ԱՂՈՒԱՆ 2151
- ԱՂՈՒԱՆԴՐՈՒՏ 2172 (տե՛ս նաեւ ԱՂԱՆԴՐՈՒՏ, ԱՂԱՆՏՐՈՒՏ)
- ԱՂՈՒԱՆՔ 246-247, 249, 261, 265, 267, 281-283, 380, 383-384, 390, 404, 424, 426, 428, 528-529, 539, 577, 591, 599, 604-606, 608-609, 612, 627, 629, 670, 675-677, 756-757, 1075-1078, 1081-1082, 1087, 1316, 1680, 1825, 1845, 1859, 1885, 1978, 1980, 2006, 2010, 2014, 2021, 2058, 2082-2083, 2123, 2126-2127, 2130, 2141, 2149-2151, 2153, 2157, 2165, 2170-2172, 2179, 2186-2188, 2205, 2240, 2242, 2244-2248, 2250-2252, 2259-2261, 2263-2264, 2279-2280, 2313, 2327, 2353, 2387 (տե՛ս ԱՂՈՒԱՄՔ, ԱՂՈՒՎԱՆ, ԱՂԻԱՆՔ, ԱՌՈՒԱՆՔ, նաեւ՝ ԱՂԲԱՆԻԱ, ԲՈՒՆ ԱՂՈՒԱՆՔ, ՌԱՆ)
- ԱՂՈՒԷ 2153, 2172
- ԱՂՈՒԻՈՆ 2180
- ԱՂՈՒՎԱՆ 2082 (տե՛ս ԱՂՈՒԱՆՔ)
- ԱՂՈՒՏԱԿԱՆՔ 2170, 2186
- ԱՂՑՔ 2041
- ԱՂԻԱՆՔ 1316 (տե՛ս ԱՂՈՒԱՆՔ)
- ԱՂԻՈՅ ՈՎԻՏ 1884 (տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ գաւառ)
- ԱՂԻՈՅՆՈՎԻՏ 1884, 1940, 1942-1943, 2035-2036 (տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ գաւառ)
- ԱՂԻՈՎԻՏ 1940, 1942, 2035 (տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ գաւառ)
- ԱՃԱՐԱ 2171, 2186
- ԱՄԱԴ 2155

- ԱՄԱԶՈՆՔ 2160, 2170, 2186 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱԶՈՒՆՔ)
- ԱՄԱԶՈՒՆՔ 2149 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱԶՈՆՔ)
- ԱՄԱՆՈՍ 2148 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱՆՈՒՍ)
- ԱՄԱՆՈՐԱԲԵՐ ԴԻՔ 1702 (տե՛ս ԱՄԱՆՈՐՈՅ ԴԻՔ)
- ԱՄԱՆՈՐԱՅ ԴԻՔ 1702 (տե՛ս ԱՄԱՆՈՐՈՅ ԴԻՔ)
- ԱՄԱՆՈՐՈՅ ԴԻՔ 1702 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱՆՈՐԱՅ ԴԻՔ, ԱՄԱՆՈՐԱԲԵՐ ԴԻՔ)
- ԱՄԱՆՈՒՍ 2154 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱՆՈՍ)
- ԱՄԱՌԴՈՎԷ 2156
- ԱՄԱՍԻԱ(Յ) 2189
- ԱՄԱՐԱԶ 283 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱՐԱՍ)
- ԱՄԱՐԱՍ 428, 2011 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱՐԱՍ, ԱՄԱՐԵՆ, ԱՄԱՐԷՆ)
- ԱՄԱՐԵՆ 2011 (տե՛ս ԱՄԱՐԱՍ)
- ԱՄԱՐԷՆ 2011 (տե՛ս ԱՄԱՐԱՍ)
- ԱՄԱԻՂ 2174
- ԱՄԱԻՔՆ 420
- ԱՄԴԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 290, 1706 (տե՛ս նաեւ ԱՄԹԱՑՈՑ)
- ԱՄԵՂ 2190
- ԱՄԵՆԱՓՐԿԻԶ ՎԱՆՔ (Նոր ԶՈՒՂԱ) 4
- ԱՄԹԱՑՈՑ ՔԱՂԱՔ 1706 (տե՛ս ԱՄԴԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ)
- ԱՄԻԴ 227, 237, 259, 1293 (տե՛ս նաեւ ԱՄԴԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԱՄԻԹ)
- ԱՄԻԹ 2378 (տե՛ս նաեւ ԱՄԴԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԱՄԻԴ)
- ԱՄԻԿ 2153
- ԱՄԼ 2157
- ԱՄՈՒՐ 610
- ԱՄՍՏԵՐԴԱՍ 1741, 2123, 2213
- ԱՄՐ 2158
- ԱՅԼԻ 2153, 2172 (տե՛ս նաեւ ԿՈՒՈՒՅՆ)
- ԱՅԾՊՏԿՈՒՆՔ 2152
- ԱՅՏՈՒԱՆ 2172, 2188 (տե՛ս նաեւ ԱՅՏԻԱՆ)
- ԱՅՏԻԱՆ 2152 (տե՛ս նաեւ ԱՅՏՈՒԱՆ)
- ԱՅՐԱՅՐԱՏԵԱՆ
1. Աշխարհ (գաւառ) 292, 356, 386, 418, 1674, 1682, 1687, 1694, 1704, 1726 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ, աշխարհ)
 2. Տէրութիւն 287
- ԱՅՐԱՅՐԱՐՏ 1317 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ, աշխարհ)
- ԱՅՐԱՏ 612, 1940 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ, աշխարհ)
- ԱՅՐԱՏԵԱՆ 1811 (տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ, թագաւորութիւն)
- ԱՅՐԱՐԱԴ 733 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ, աշխարհ)
- ԱՅՐԱՐԱԹ 810 (տե՛ս ԱՐԱՐԱՏ, լեռ)
- ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ
1. Աշխարհ (գաւառ) 239, 241, 247, 254, 262, 270, 284-285, 296, 339, 356, 411, 549, 612, 733, 1317, 1321, 1366, 1379, 1674, 1682, 1687, 1694, 1704, 1723, 1726, 1884, 1940, 1948, 1965, 2034-2035, 2071, 2092, 2095, 2153, 2171-2173, 2187-2189, 2196, 2207-2208, 2210, 2236, 2259-2261, 2264, 2289, 2335 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԱՐԱԴ, ԱՅՐԱՅՐԱՏԵԱՆ (աշխարհ), ԱՅՐԱՏ)
 2. Դաշտ 1794, 1796, 2173, 2209 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՐԱԴ, ԱՐԱՐԱՏ, դաշտ)
 3. Թագաւորութիւն 1811, 2064 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ (թագաւորութիւն), ԱՅՐԱՏԵԱՆ)
- ԱՅՐԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 686 (տե՛ս ԱՐԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԱՆԱԻՏ 2190 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՅԻԴ)
- ԱՆԱԽԻՏԱ 1328 (տե՛ս ԱՆԱՀՏԱՅ ՄԵՀԵԱՆ)
- ԱՆԱԽՏԻԱ 1328 (տե՛ս ԱՆԱՀՏԱՅ ՄԵՀԵԱՆ)

ԱՆԱՀՏԱՅ ՄԵՀԵԱՆ (ՊԱՏԿԵՐ, Ա-
ԹՈՐ) 1332, 1336, 1369 (տե՛ս նաեւ Ա-
նԱԽԻՏԱ, ԱՆԱԽՏԻԱ)

ԱՆԱՅԻԴ 2174 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱԻՏ)

ԱՆԱՊԼԱՀ 2174

ԱՆԱՏՐԾԻՐ 2157

ԱՆԱՐԱԿԱՆ ՄԱՐՔ 2141 (տե՛ս նաեւ
ՄԱՐՔ)

ԱՆԱՐՁԱԲԱ 2148, 2170, 2185

ԱՆԱՐԻԿԱՆ ՆՈՄԲԱՍ 2141

ԱՆԱՐԻՔ 550, 2039, 2351

ԱՆԲԵՐԴ 2378

ԱՆԳԵՂ 355, 388

ԱՆԳԵՂ ՏՈՒՆ 354-355, 388, 390, 1683,
1723, 1745, 1814-1815, 1860, 2260 (տե՛ս
նաեւ ԱՆԿԵՂ ՏՈՒՆ)

ԱՆԳՂ

1. Գիւղաքաղաք 584 (տե՛ս նաեւ ԱԳՂ,
ԱՆԿՂ)

2. Բերդ 2257

ԱՆԴԱՆԴՈՆ 2155

ԱՆԴԱՊԻ 2157

ԱՆԴԻՈՔ 1519 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ)

ԱՆԴՄԸԾ 369-370, 386-388 (տե՛ս նաեւ
ԱՆՅՈՒԾ, ԱՆՈՒԾ)

ԱՆԴՈԼԻԲԱՆԱՆՈՍ 2155 (տե՛ս ՍԱ-
ՆԻՐ)

ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՈԼԻՍ 2049 (տե՛ս ԱԴ-
ՐԻԱՆՈՒՊԱԽԼԻՍ)

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ 2130

ԱՆԹԻԴՈՆ 2141 (տե՛ս նաեւ ԱՆԹԻ-
ԹՈՆ)

ԱՆԹԻԹՈՆ 2145 (տե՛ս նաեւ ԱՆԹԻ-
ԴՈՆ)

ԱՆԹԻԼԻԱՍ 1093, 1156

ԱՆԻ 291, 355, 597, 1679, 1869, 1873, 1913,
1932, 1950, 1965, 2003, 2019, 2040-2041,
2067, 2315 (տե՛ս նաեւ ՀԱՆԻ (2))

ԱՆԾԱՆԱԻԹ

1. ԵՐԿԻՐ 2140, 2161

2. ՈՎԿԻԱՆՈՍ 2177 (տե՛ս նաեւ ՕՎ-
ԿԻԱՆՈՍ)

ԱՆԾԱՏ 2026 (տե՛ս ԱՆԾԻՏ)

ԱՆԾԻԹՔ 2187 (տե՛ս նաեւ ԱՆԾԻՏ,
ԱՆՁԻԹ, ԱՆՁԻՏ,

ԱՆԾԻՏ 2026 (տե՛ս նաեւ ԱՆԾԱՏ, ԱՆ-
ԾԻԹՔ, ԱՆՁԱԻ, ԱՆՁԻԹ, ԱՆՁԻՏ)

ԱՆԿԵՂ ՏՈՒՆ 355 (տե՛ս ԱՆԳԵՂ
ՏՈՒՆ)

ԱՆԿԻԻՐԻԱՅ 2097

ԱՆԿՂ 584 (տե՛ս ԱՆԳՂ, գիւղաքաղաք)

ԱՆՁԱԽԱՁՈՐ 2172 (տե՛ս նաեւ ԱՆՁԱ-
ԽԻ ՁՈՐ, ԱՆՁԱՀԻՁՈՐ)

ԱՆՁԱԽԻ ՁՈՐ 2188 (տե՛ս նաեւ ԱՆՁԱ-
ԽԱՁՈՐ, ԱՆՁԱՀԻՁՈՐ)

ԱՆՁԱՀԻՁՈՐ 2153 (տե՛ս նաեւ ԱՆՁԱ-
ԽԻ ՁՈՐ, ԱՆՁԱԽԱՁՈՐ)

ԱՆՁԱԻ 2026 (տե՛ս ԱՆԾԻՏ)

ԱՆՁԻԹ 2151 (տե՛ս նաեւ ԱՆԾԻԹՔ,
ԱՆԾԻՏ, ԱՆՁԻՏ)

ԱՆՁԻՏ 292, 355, 364, 391, 2026, 2347
(տե՛ս նաեւ ԱՆԾԻԹՔ, ԱՆԾԻՏ, ԱՆ-
ՁԻԹ)

ԱՆՁՆ 1862 (տե՛ս ԱՐՁՆ)

ԱՆՅԻԾԵԼԻ ԱՄՐՈՑ 2084 (տե՛ս նաեւ
ԱՆԴՄԸԾ, ԱՆՅՈՒԾ, ԱՆՈՒԾ)

ԱՆՅՈՒԾ 370, 387-388 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴ-
ՄԸԾ, ԱՆՅԻԾԵԼԻ ԱՄՐՈՑ, ԱՆՈՒԾ)

ԱՆՈՒԲ 1964 (տե՛ս ԴԱՆՈՒԲ)

ԱՆՈՒԻԱՏ 2140

ԱՆՈՒԾ 367, 369, 388, 2052, 2075, 2084
(տե՛ս նաեւ ԱՆԴՄԸԾ, ԱՆՅԻԾԵԼԻ
ԱՄՐՈՑ, ԱՆՅՈՒԾ)

ԱՆՈՒՊ 1964 (տե՛ս ԴԱՆՈՒԲ)

ԱՆՏԻՈՔ 488, 507, 641, 675, 1519, 1889,
1990, 2002, 2013-2014, 2050, 2097, 2147,
2154-2155, 2173, 2184, 2189, 2260, 2270,
2280 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴԻՈՔ, ԱՆՏԻՈ-
ՔԻԱ, ԱՆՏԻՈՔՈՍ, ԱՆՏԻՈՔ, ԱՆ-
ՏՈՔ, ՊԻՍԻԴԱՑԻՈՑ)

ԱՆՏԻՈՔԻԱ 2169 (տե՛ս նաեւ ԱՆՏԻՈՔ)

- ԱՆՏԻՈՔՈՍ 675 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ)
- ԱՆՏԻՏԱԻՌՈՍ 2148 (տե՛ս նաեւ ԱՆՏԻՏԱԻՐՈՍ)
- ԱՆՏԻՏԱԻՐՈՍ 2170, 2185 (տե՛ս նաեւ ԱՆՏԻՏԱԻՌՈՍ)
- ԱՆՏՈՔ 2050 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ)
- ԱՆՏՐՊԱՏԱԿԱՆ 611 (տե՛ս ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ)
- ԱՆՏԻՈՔ 1889, 2097 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ քաղաք)
- ԱՇԱՐՈՒՆԻՔ 2048, 2059, 2065, 2105 (տե՛ս ԱՐՇԱՐՈՒՆԻՔ)
- ԱՇՅԻՈՑ ԳԱԻԱՌ 1716 (տե՛ս ԱՇՈՑԱՑ ԳԱԻԱՌ)
- ԱՇՄՈՒՆԻՔ 2152, 2171
- ԱՇՆԱԿ 610
- ԱՇՈՏՔ 2242 (տե՛ս ԱՇՈՑՔ)
- ԱՇՈՐՈՒՆԻՔ 2145 (տե՛ս նաեւ ԱՐՇԱՐՈՒՆԻՔ)
- ԱՇՈՑ 2189 (տե՛ս նաեւ ԱՇՈՑՔ)
- ԱՇՈՑԱՅ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ 1859 (տե՛ս նաեւ ԱՇՈՑՔ)
- ԱՇՈՑԱՅ ԳԱԻԱՌ 1716, 1974 (տե՛ս նաեւ ԱՇՈՑՔ, ԱՇՅԻՈՑ, ԱՇՈՑԱՅԻՈՑ, ԱՇՈՑՈՒԱՅ, ԱՇՈՑԻԱՅ, ԱՇՈՑԻՈՑ)
- ԱՇՈՑԱՅԻՈՑ 1716 (տե՛ս ԱՇՈՑԱՅ ԳԱԻԱՌ)
- ԱՇՈՑՈՒԱՅ 1716 (տե՛ս ԱՇՈՑԱՅ ԳԱԻԱՌ)
- ԱՇՈՑԻԱՅ 1716 (տե՛ս ԱՇՈՑԱՅ ԳԱԻԱՌ)
- ԱՇՈՑԻՈՑ 1716 (տե՛ս ԱՇՈՑԱՅ ԳԱԻԱՌ)
- ԱՇՈՑՔ 1716, 2105, 2173, 2189, 2242, 2271 (տե՛ս նաեւ ԱՇՈՏՔ, ԱՇՈՑ, ԱՇՈՑԱՅ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ, ԱՇՈՑԱՅ ԳԱԻԱՌ)
- ԱՇՏԻԳՈՐ 2149
- ԱՇՏԻՇԱՏ 252-253, 279, 296, 303, 315, 339, 1690, 1723, 1869, 2027, 2098, 2111, 2235 (տե՛ս նաեւ ՅԱՇՏԻՇԱՏ)
- ԱՉԱՅԻ 2171 (տե՛ս նաեւ ԱՉԱԻ)
- ԱՉԱԻ 2186 (տե՛ս նաեւ ԱՉԱՅԻ)
- ԱՉԷԻԷՏԻՍԽԵԻ 2150
- ԱՊԱԽԹԱՐՔ 2150 (տե՛ս նաեւ ԱՊԱԽՏԱՐՔ, ԱՊԽՏԱՐՔ, ԹՈՒՐՔ, ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆՔ, ՆԱԽԱՊԱՏԱՐՔ)
- ԱՊԱԽՏԱՐՔ 2174 (տե՛ս ԱՊԱԽԹԱՐՔ, ԱՊԽՏԱՐՔ, ԹՈՒՐՔ, ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆՔ, ՆԱԽԱՊԱՏԱՐՔ)
- ԱՊԱՀՈՒՆԻՔ 305-306, 550, 2105, 2152, 2171, 2187, 2242,
- ԱՊԱՄԻԱ 2154 (տե՛ս նաեւ ՀԵՄԱԹ)
- ԱՊԱՄԻՍ 2154
- ԱՊԱՏՐԱԿԱՆ 599 (տե՛ս ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ)
- ԱՊԱՐ 528, 685, 688, 738, 2282, 2284, 2290, 2297, 2301 (տե՛ս նաեւ ԱՊՐ)
- ԱՊԶՈՒՏԿԱԻԱՏ 2150
- ԱՊԸՏՀՐԱՄ 2190
- ԱՊԻԱՑԻՈՑ ԼԵՐԻՆՔ 2181 (տե՛ս նաեւ ԱԼՊԻԱՑԻՈՑ ԼԵՐԻՆՔ)
- ԱՊԼԱՍՏԱՆ 2174 (տե՛ս նաեւ ԱՊԼԱՍՏԱՆ)
- ԱՊԽԱԶՔ 2170 (տե՛ս նաեւ ԱՓԽԱԶՔ)
- ԱՊԽՏԱՐՔ 2141, 2158 (տե՛ս նաեւ ԱՊԱԽԹԱՐՔ, ԱՊԽԱՏԱՐՔ, ԹՈՒՐՔ, ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆՔ, ՆԱԽԱՊԱՏԱՐՔ)
- ԱՊԼԱՍՏԱՆ 2190 (տե՛ս նաեւ ԱՊԼԱՍՏԱՆ)
- ԱՊՇԵՂՔ 2170, 2186
- ԱՊՌԻԿԻԿՈՆ 2162 (տե՛ս նաեւ ԱՊՌՈՒՏԻԿՈՆ)
- ԱՊՌՈՏԻԿՈՆ 2137, 2176 (տե՛ս նաեւ ԱՊՌԻԿԻԿՈՆ)
- ԱՊՐ 528, 685, 688, 738 (տե՛ս ԱՊԱՐ)
- ԱՊՐՇԱՀ 2158 (տե՛ս ԱՊՐՇԱՀՐ)
- ԱՊՐՇԱՀՐ 2157, 2174, 2190 (տե՛ս նաեւ ԱՊՐՇԱՀ)
- ԱՌԱՆՋՆԱԿ
1. ԱՍԻԱ 2147, 2184
 2. ԵԳԵՐԱՅ 2150 (տե՛ս նաեւ ԿԻ)
- ԱՌԱՆՋՆԱԿԱՆ

1. ԱՔԱՅԻԱ 2144
 2. ՄՈԿՍ 2152, 2187 (տե՛ս նաև ՄՈԿՍ, ՄՈԳՍ)
 ԱՌԱՍԱՆ 577
 ԱՌԱՏՈՋ 2154
 ԱՌԱԻԻՏՈՑ ԳԵԻՂ 341
 ԱՌԱՔԵԼՈՑ ՎԱՆՔ 1093
 ԱՌԲԵՐԱՆԻ 1884, 1940, 1942-1943, 2035, 2153, 2172, 2188 (տե՛ս նաև ԱՌԲՐԱՆ, ԱՐԲԵՐԱՆ)
 ԱՌԲԻԻԼԱՅ 2137
 ԱՌԲՐԱՆ 1942 (տե՛ս ԱՌԲԵՐԱՆԻ)
 ԱՌԳԷՆՈՍ 2185 (տե՛ս ԱՌԳԷՆՈՍ)
 ԱՌԳԷՆՈՍ 2148, 2170 (տե՛ս նաև ԱՌԳԷՆՈՍ)
 ԱՌԳԻԱ 2144
 ԱՌԵՍՏ 286, 353, 2322 (տե՛ս նաև ԱՌԵՍՏՈՎԱՆ)
 ԱՌԵՍՏՈՎԱՆ 2153 (տե՛ս ԱՌԵՍՏ)
 ԱՌԵԻԾ ԼԵՆԻ 314, 394
 ԱՌԻՄԱԿԴԻՍ 2148
 ԱՌԻՈՎԻՏ 1942 (տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ)
 ԱՌԻԻ 2187 (տե՛ս նաև ԱՌԻԻԾ)
 ԱՌԻԻԾ 2171 (տե՛ս նաև ԱՌԻԻԻ)
 ԱՌԿԱԴԻԱ 2144
 ԱՌՆԱ 2153 (տե՛ս նաև ԸՌՆԱ)
 ԱՌՆԻ 610 (տե՛ս ԳԱՌՆԻ)
 ԱՌՆԻՈՅՏ 2188 (տե՛ս ԱՌՆՈՅՈՅՏՆ)
 ԱՌՆՈՅՈՅՏՆ 2153 (տե՛ս ԱՌՆՈՅՈՅՏՆ)
 ԱՌՆՈՅՈՅՏՆ 2172 (տե՛ս նաև ԱՌՆԻՈՅՏ, ԱՌՆՈՅՈՅՏՆ)
 ԱՌՈՍՊԻԺԱՆ 2153, 2172
 ԱՌՈՏ 2188 (տե՛ս ԾՈՒԱԾՈՒՈՏ)
 ԱՌՈՏՍ ՏԱԿՆ 242 (տե՛ս ՌՈՏԱՍՏԱԿ)
 ԱՌՈՏՍ ՏԱՆՆ 242 (տե՛ս ՌՈՏԱՍՏԱԿ)
 ԱՌՈՏՍՏԱԿ 1695, 1704 (տե՛ս ՌՈՏԱՍՏԱԿ)
 ԱՌՈՒԵՆԷԻՑ ԶՈՐ 2172, 2187 (տե՛ս նաև ԱՌՎԵՆԷԻՑ ԶՈՐ)
 ԱՌՈՒՆ գետ 1943
 ԱՌՎԵՆԷԻՑ ԶՈՐ 2152 (տե՛ս նաև ԱՌՈՒԵՆԷԻՑ ԶՈՐ)
 ԱՍԱՊՈՒՍ 2139
 ԱՍԵԱՑՓՈՐ 2172 (տե՛ս նաև ԱՐՍԵԱՑՓՈՐ, ԱՐՍԵԱՑՓՈՐ)
 ԱՍԻԱ
 1. 1046, 1632, 1771, 1850, 1868, 1870, 2097, 2123, 2128, 2141, 2143, 2146-2148, 2150, 2154-2161, 2165, 2168-2169, 2179, 2183-2184
 2. Արեւմտեան 2125
 3. Հոսմէական 2125
 4. Պարսկական 2125
 5. Տե՛ս նաև ԱՌԱՆՁՆԱԿ ԱՍԻԱ 2147, 2169, 2184
 6. ՄԷՋՆ 2179
 ԱՍԻԱԿԱՆ
 1. ՍԿԻԹԻԱՅ 2123
 2. ՍԱՐՄԱՏԻԱ 2150
 3. Ծոյ 1791
 ԱՍԼԱՄՈՍ 2155
 ԱՍԿԱԼՈՆ 2145
 ԱՍԿԱՂՈՎՆ 892, 2384
 ԱՍԿԱՆԻԳԷՍ 2147
 ԱՍԿԻՏԷ 2157
 ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ 306, 310, 350, 373, 388, 472, 733, 739, 743-745, 882, 1296, 1316, 1318, 1367, 1402, 1462, 1769, 1789-1791, 1800-1801, 1809-1810, 1814, 1844, 1851, 1862, 1904, 1917, 1932, 1939, 1957-1958, 1961, 1975, 1985, 2013-2014, 2053, 2151-2152, 2157, 2171, 2173-2174, 2187, 2189-2190, 2223, 2283, 2349 (տե՛ս նաև ԱՍՈՐԻՔ, ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ, ԱՐՈՒԱՑԱՍՏԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԱՆ, ՄՈՒԾՂ)
 ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԵԱՅՑ
 1. Երկիր (աշխարհ, կողմանք) 310, 1573, 1723, 1939, 1952, 2301 (տե՛ս ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ)
 2. Թագաւորութիւն 1808 (տե՛ս ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ)

- ԱՍՈՐԵՍԱՆԵԱՅՔ 310, 474, 882, 1573, 1723, 1743-1744, 1749, 1752, 1771, 1788-1789, 1797, 1810, 1814, 1833, 1904, 1913, 1952 (տե՛ս նաև ԱՍՈՐԻՔ)
- ԱՍՈՐԻՔ 189, 237-238, 247, 259-260, 445, 1322, 1706, 1771, 1787, 1790, 1849, 1875-1876, 1877-1879, 1883, 1886, 1889-1890, 1896, 1913, 1935, 1938, 1946, 1955, 2061, 2067, 2088, 2090, 2141, 2148, 2154-2155, 2165, 2170, 2173, 2179, 2185, 2189, 2195, 2204, 2223, 2307, 2312, 2331, 2361 (տե՛ս նաև ԱՍՈՐԵՍԱՆԵԱՅՔ)
- ԱՍՈՐԻՈՑ
1. Աշխարհ (կողմանք) 1879, 2088, 2141
 2. Տե՛ս ՄԻՋԱԳԵՏՔ ԱՍՈՐԻՈՑ 265, 352, 2156
- ԱՍՊԱԿԱՆՈՒՆԵԱՑ ՁՈՐ 2152 (տե՛ս նաև ԱՍՊԱԿԱՆՈՒՆԻՔ)
- ԱՍՊԱԿՈՒՆԻՔ 2171, 2187 (տե՛ս նաև ԱՍՊԱԿԱՆՈՒՆԵԱՑ ՁՈՐ)
- ԱՍՊԱՀԱՆ
1. Աշխարհ 2157, 2174, 2190
 2. Քաղաք 2053, 2157
- ԱՍՊԱՀԵՆ 2154 (տե՛ս նաև ԽԱԻՋԱՄԱԻՐ)
- ԱՍՊԱՂՈՎՏԱ 2141
- ԱՍՌՈՑ 2187
- ԱՍՏԱԻԱՆԻ ԱԶԳ 2141
- ԱՍՏՂԿԱՆ ԴԻՔ 1300, 1691
- ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
1. Եկեղեցի 518
 2. Վանք Արղնայ 1294
- ԱՍՏՈՒԱԾՈՑ ԱԹՈՒՔ 2139, 2145, 2164 (տե՛ս ԹԷՆՔԻՄ)
- ԱՍՓԱՂՏԻՏԷՍ 2155 (տե՛ս նաև ՄԵՌԵԱԼ ԾՈՎ)
- ԱՏԱԼԱՆԴ 2144
- ԱՏԱՂՈՍ 2145
- ԱՏԻՌԻՆՈՍ 2143
- ԱՏՈՂԻՏԷ 2146
- ԱՏՏԻԿԷ 1870, 2101, 2167, 2187 (տե՛ս նաև ԵՏՏԻԿԷ)
- ԱՏՐԱՊԱՏԱԿԱՆ 2157 (տե՛ս ԱՏՐԱՍԱԿԱՆ)
- ԱՏՐԱՅԱԿԱՆ 357, 364, 374, 378-379, 383-384, 389, 411, 2357 (տե՛ս նաև ԱՏՐԱՍԱԿԱՆ)
- ԱՏՐԱՍԱԿԱՆ 282, 284, 303-304, 345, 352, 355-357, 361-362, 377-378, 426, 599, 604, 611, 629, 1402, 1706, 1772, 1851, 1858, 1885, 1917, 1961, 2013, 2110, 2151, 2153, 2171-2172, 2174, 2187-2188, 2190, 2316, 2353 (տե՛ս նաև ԱՊԱՏՐԱԿԱՆ, ԱՏՐԱՊԱՏԱԿԱՆ, ԱՏՐԱՏԺԱՑ ԳԱԻԱՌ, ԱՏՐԱՅԱԿԱՆ, ԱՏՐԱՊԱՏՐԿԻ, ՀԴՐԲՋԱՆ)
- ԱՏՐԱՏԺԱՑ ԳԱԻԱՌ 389 (տե՛ս ԱՏՐԱՍԱԿԱՆ)
- ԱՏՐԱՏՈՒՆԻՔ
1. Գալատ 2172
 2. Տե՛ս ՏՐԱՏՈՒՆԻՔ 635
- ԱՏՐԱՏՐԿԻ 2013 (տե՛ս ԱՏՐԱՍԱԿԱՆ)
- ԱՐԱ ԲԱԲԵԼՈՆ 1776 (տե՛ս ԱՐԱՐԱԴ, ԵՐԿԻՐ)
- ԱՐԱԲԵԳԻՊՏԱՑԻՔ 2145 (տե՛ս նաև ՋԿՆԱԿԵՐ ԱԶԳ)
- ԱՐԱԲԱՑԻՔ 2124, 2129, 2140, 2145-2146, 2156, 2165, 2179, 2183
- ԱՐԱԲԻԱ
1. Երկիր 871, 873, 2125, 2374
 2. ԱՆԱՊԱՏ 2154-2156, 2173, 2189
 3. ԱՊԱՌԱԺ 2154-2156, 2173, 2189
 4. ԵՐՋԱՆԻԿ 2141-2142, 2146, 2155-2156, 2165, 2173, 2179, 2189 (տե՛ս նաև ԱՐԱԲԻԱ ԵԻԴԵՄՈՆ)
 5. ԵԻԴԵՄՈՆ 2156 (տե՛ս ԱՐԱԲԻԱ ԵՐՋԱՆԻԿ)
- ԱՐԱԲԱՑԻՈՑ
1. Աշխարհ 2140
 2. Ծոյ 2140, 2156, 2165, 2179, 2183
 3. Ծոց 2145-2146, 2168, 2183

- ԱՐԱԳԱԾ 356, 610, 1783-1784, 1919, 2033, 2041, 2154
- ԱՐԱԳԱԾՈՏՆ 2154, 2173
- ԱՐԱԳԻ 2150
- ԱՐԱԾ 733, 2154, 2189, 2272, 2274, 2281 (տե՛ս նաև ԱՐԱՐԱԾ)
- ԱՐԱԾԱՆԻ 927, 2151-2153, 2156
- ԱՐԱԿԱՆՔ 2165
- ԱՐԱՀԵԶ 2306
- ԱՐԱՄ 237, 259
- ԱՐԱՄԱԶԳԱՅ ԴԻՔ 1932 (տե՛ս ԱՐԱՄԱԶԳԱՅ ԴԻՔ)
- ԱՐԱՄԱԶԳԱՅ
1. ԳԱԻՏԻ 813
 2. ԴԻՔ (պատկեր) 1932, 1983 (տե՛ս նաև ԱՐԱՄԱԶԳ)
- ԱՐԱՄԱՆԱՅ ԳԻԻՂ 2254-2255
- ԱՐԱՄԱՆԵԿԱՅ ՍԱԻՍԻՔ 1808 (տե՛ս նաև ԱՐԱՄԵՆԱԿԱՅ, ԱՐԱՄԵՆԵԱԿԱՅ, ԱՐՄԱՆԵԿԱՅ)
- ԱՐԱՄԵԱ 1791 (տե՛ս ԱՐՄԵՆԻԱ)
- ԱՐԱՅԻ ԴԱՇՏ 1794 (տե՛ս նաև ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ, դաշտ)
- ԱՐԱՅՐԱՏԵԱՆ (գաւառ) 420, 1317, 1366, 1379, 1674, 1682, 1687, 1694, 1704, 1723, 1884, 1940, 1948, 1965, 2034-2035, 2092, 2207, 2236, 2259, 2289, 2335 (տե՛ս նաև ԱՅՐԱՐԱՏ, ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ գաւառ)
- ԱՐԱՆԳ (գետ) 2158
- ԱՐԱՆՌՈՎՏ 2188 (տե՛ս նաև ԱՐԱՆՌՈՏ)
- ԱՐԱՆՌՈՏ 2153, 2172 (տե՛ս նաև ԱՐԱՆՌՈՎՏ)
- ԱՐԱՐԱ 1776 (տե՛ս ԱՐԱՐԱԴ ԵՐԿԻՐ)
- ԱՐԱՐԱԴ
1. Դաշտ 1794 (տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏ դաշտ)
 2. Երկիր 1776-1777 (տե՛ս նաև ԱՐԱԲԱԲԵԼՈՆԻ, ԱՐԱՐԱ, ԱՐԱՐԱՏ)
 3. Լեռ 809 (տե՛ս նաև ԱՐԱՐԱՏ ԿՈՐԴՈՒԱՅՆ, ՍԱՐԱՐԱԴ)
- ԱՐԱՐԱԾ 733 (տե՛ս ԱՐԱԾ)
- ԱՐԱՐԱՏ
1. Աշխարհ (գաւառ) 1317, 1776-1777, 1884, 1940, 1948, 1965, 2034, 2064, 2071, 2151 (տե՛ս նաև ԱՅՐԱՐԱՏ գաւառ)
 2. Դաշտ 1794, 1796 (տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏ դաշտ)
 3. Լեռ 809-810 (տե՛ս նաև ԱՅՐԱՐԱԹ, ՄԱՍԻՍ, ՍԱՐԱՐԱԴ)
 4. ԳԱՄԻՐՔԻ 810
 5. ԿՈՐԴՈՒԱՅՆ 810 (տե՛ս ԱՐԱՐԱԴ)
 6. ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ 810
- ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ
1. Գաւառ 260, 2092 (տե՛ս նաև ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ գաւառ)
 2. Երկիր 2194
 3. Թագաւորութիւն 1811 (տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ թագաւորութիւն)
- ԱՐԲԵՐԱՆԻ 1884, 2035 (տե՛ս ԱՌԲԵՐԱՆԻ)
- ԱՐԳԱՍՏՈՎԻՏ 2172 (տե՛ս նաև ԱԴԱՍՏԵԱՅ ՈՎԻՏ, ԱՐԳՈՎՏԵԱՅ ՈՎԻՏ)
- ԱՐԳԱԻԵՏՔ 2170, 2186
- ԱՐԳՈԶՔ 2170 (տե՛ս նաև ԱՐԳՈՂՔ)
- ԱՐԳՈՂՔ 2186 (տե՛ս նաև ԱՐԳՈԶՔ)
- ԱՐԳՈՎՏԵԱՅ ՈՎԻՏ 2152 (տե՛ս նաև ԱՐԳԱՍՏԵԱՅ ՈՎԻՏ, ԱՐԳԱՍՏՈՎԻՏ)
- ԱՐԳՈՒԵԼ 2149
- ԱՐԳԻԷԹՈՒ ԼԵՐՈՒՆՔ 2150
- ԱՐԴԱԶԱՆ 1932 (տե՛ս ԱՐՏԱԶ գաւառ)
- ԱՐԴԱԶԵԱՆ 1932 (տե՛ս ԱՐՏԱԶ գաւառ)
- ԱՐԴԵԱՆԻՔ 610 (տե՛ս ԱՐԴԵԱՆՔ)
- ԱՐԴԵԱՆՔ 386, 610 (տե՛ս նաև ԱՐԴԵԱՆԻՔ, ԱՐԴԵԱԻՆՔ, ԱՐԴԵՕՆՔ)
- ԱՐԴԵԱԻՆՔ 610 (տե՛ս ԱՐԴԵԱՆՔ)
- ԱՐԴԵԱԻՔ 1977 (տե՛ս ԱՐԻՔ)
- ԱՐԴԵՕՆՔ 610 (տե՛ս ԱՐԴԵԱՆՔ)
- ԱՐԴԵՕՔ 1977 (տե՛ս ԱՐԻՔ)

- ԱՐԴՈՋ 2149
- ԱՐԴՈՋԱՆ 1932 (տե՛ս ԱՐՏԱՋ գաւառ)
- ԱՐԴՈՋԵԱՆ 1932 (տե՛ս ԱՐՏԱՋ գաւառ)
- ԱՐԴՈԿ 1931 (տե՛ս ԱՐՏԱՋ գաւառ)
- ԱՐԴՈՂ 1931 (տե՛ս ԱՐՏԱՋ գաւառ)
- ԱՐԴՈՂԵԱՆ 1932 (տե՛ս ԱՐՏԱՋ գաւառ)
- ԱՐԵԱՑ
- Աշխարհ (երկիր) 615, 676, 686, 756, 1936, 1972, 2158, 2174, 2190-2191, 2217, 2240-2241, 2246, 2269, 2272, 2275, 2280, 2312, 2332, 2343, 2348-2352, 2355-2356, 2358-2359, 2362, 2368 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԵԱՑ աշխարհ)
 - Թագաւորութիւն 388, 2241, 2351
- ԱՐԵԳ
- Դուռն վաղարշապատ քաղաքի 1397
 - Քաղաք 2061
- ԱՐԵԳԱԿԱՆ
- Տես ԱՐԵԳԱԿԱՆ ԶԵԻՔՍԻՊՈՆ 1989
 - Մեհեան 2050 (տե՛ս նաեւ ԱՐԵԳԱԿԱՆ (2))
- ԱՐԵԳԱԿԱՆ 1770
- ԶԵԻՔՍԻՊՈՆ 1989
 - Տե՛ս ԱՐԵԳԱԿԱՆ (մեհեան) 2050
- ԱՐԵԻԱՍՏԱՆ 1723 (տե՛ս ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ)
- ԱՐԵԻԻՔ 2153, 2172, 2188
- ԱՐԵԻՄՏԱՀՌՈՄԵԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻԻՆ 2135
- ԱՐԵԻՄՏԱԿԱՆ
- ԾՈՎ 2182
 - ԱնժանԱիթ ԵՐԿԻՐ 2183
- ԱՐԵԻՄՏԵԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍ 2180, 2182
- ԱՐՁԱԽ 666 (տե՛ս ԱՐՁԱԽ)
- ԱՐՁՆ 2171, 2187
- ԱՐՁՆԱՐԱՋՈՒՆ 529 (տե՛ս ԱՐՁՆԱՐՁԻՆ)
- ԱՐՁՆԱՐՁԻՈՒՆ 529 (տե՛ս ԱՐՁՆԱՐՁԻՆ)
- ԱՐՁՆԱՐՁԻՆ 529 (տե՛ս նաեւ ԱՋՆԱՐԱՋՈՒՆ, ԱՐՁՆԱՐԱՋՈՒՆ, ԱՐՁՆԱՐՁԻՈՒՆ)
- ԱՐՁՆԻ 598 (տե՛ս ԱՐԽՆԻ)
- ԱՐՁՐՈՒՄ 2006 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԱՐԻՍԻ 2153 (տե՛ս ՈՎԷԱ)
- ԱՐԻՔ 213, 350, 368-369, 380, 385, 388, 412, 464, 528, 550, 615, 629, 655, 657, 662, 676, 686, 756-757, 1824, 1894, 1917, 1936, 1961, 1972, 1977, 2039, 2103, 2158-2159, 2174, 2190-2191, 2217, 2221-2222, 2237, 2239-2241, 2244-2246, 2248, 2251-2252, 2259, 2261, 2269, 2271-2272, 2274-2275, 2277-2280, 2283, 2292-2293, 2312, 2314, 2318, 2330-2334, 2340, 2343, 2348-2356, 2357-2368, 2370-2371 (տե՛ս նաեւ ԱՐԴԵԱԻՔ, ԱՐԴԵԻՔ, ԱՐԴԵՕՔ, ԱՐԵՕՔ, ԱՐԻԱԿԱՆ ԱՋԳ, ԱՐԻՈՎՔ, ՊԱՐՍԻԿՔ)
- ԱՐԽՆԻ 598 (տե՛ս նաեւ ԱՐՁՆԻ, ԱՐԽԸՆԻ, ԱՐՀՆԻ)
- ԱՐԾԱԹԱԲԵՐՔ 2340
- ԱՐԾԱԹԻ
- Գաւառ 2159
 - Գիրդ 2342
- ԱՐԾԱԽ 669 (տե՛ս ԱՐՁԱԽ, ԱՐՑԱԽ)
- ԱՐԾԱԿ 2258
- ԱՐԾԿԷ 2221
- ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 671
- ԱՐՀԵՆ 2174
- ԱՐՀՆԻ 598 (տե՛ս ԱՐԽՆԻ)
- ԱՐՁԱՂ 629 (տե՛ս ԱՐՁԱԽ, ԱՐՑԱԽ)
- ԱՐՁԱՆ 1322
- ԱՐՁԿԷՈՅ 2152
- ԱՐՁՆ 1862, 2155 (տե՛ս նաեւ ԱՆՁՆ, ԱՂՁՆ)
- ԱՐՂՆԻ 1294
- ԱՐՃԻՇԱԿՈՎԻՏ 2172 (տե՛ս նաեւ ԱՐՃԻՇԱՀՈՎԻՏ)

- ԱՐՃԻԾԱՀՈՎԻՏ 2153, 2188 (տե՛ս նաև ԱՐՃԻԾԱԿՈՎԻՏ)
- ԱՐՄԱԻՍ 818 (տե՛ս ԱՄԱՍԻԱ նախապետ)
- ԱՐՄԱԿԱՂԷՍ 2156
- ԱՐՄԱՏԱԿԵՐՔ 2146
- ԱՐՄԱՐՈՒԻՐ 610 (տե՛ս ԱՐՄԱԻՐ)
- ԱՐՄԱԻՐ 610, 1784-1786, 1788, 1808, 1851, 1863, 1868, 1877, 1913, 1914-1915, 1926, 1966, 2047-2048, 2154 (տե՛ս նաև ԱՐՄԱՐՈՒԻՐ, ԱՐՄՕՐ)
- ԱՐՄԵՄԱՅ 1868 (տե՛ս ԱՐՏԵՄԻԴԵԱՅ ԴԻՔ)
- ԱՐՄԵՆ 1787 (տե՛ս ԱՐՄԷՆ)
- ԱՐՄԵՆԵԱ 1791 (տե՛ս ԱՐՄԵՆԻԱ)
- ԱՐՄԵՆԻԱ 1791 (տե՛ս նաև ԱՐԱՄԵԱ, ԱՐՄԵՆԵԱ, ՀԱՅՔ ԱՌԱՋԻՆ)
- ԱՐՄԷՆ 1787 (տե՛ս նաև ԱՐՄԵՆ, ԱՐՄԷՆԻԿՔ, ՀԱՅՔ)
- ԱՐՄԷՆԻԿ 1787 (տե՛ս ԱՐՄԷՆԻԿՔ)
- ԱՐՄԷՆԻԿՔ 1787 (տե՛ս նաև ԱՐՄԷՆ, ԱՐՄԷՆԻԿ, ԱՐՄԸՆԻԿ, ԱՐՄՆԻԿ, ԱՐՄՆԻՔ)
- ԱՐՄԸՆԻԿ 1787 (տե՛ս ԱՐՄԷՆԻԿՔ)
- ԱՐՄԸՆԻՔ 1787 (տե՛ս ԱՐՄԷՆԻԿՔ)
- ԱՐՄՆ 2157 (տե՛ս նաև ՀԱՅՔ)
2. Տե՛ս ԱՐՀՄՆ 546
- ԱՐՄՆԱՅ ԳԵՏ 2149
- ԱՐՄՆԻԿ 1787 (տե՛ս ԱՐՄԷՆԻԿՔ)
- ԱՐՄՆԻՔ 1787 (տե՛ս ԱՐՄԷՆԻԿՔ)
- ԱՐՄՕՐ 610, 1914, 1926, 1966 (տե՛ս ԱՐՄԱԻՐ)
- ԱՐԾԱԿԱՆ 2041 (տե՛ս ԱՐԾԱԿԱԻԱՆ)
- ԱՐԾԱԿԱԻԱՆ 335-338, 2003, 2040-2041, 2044, 2047 (տե՛ս նաև ԱՐԾԱԿԱՆ, ԱՐԾԱԿԵՐՏ ԱԻԱՆ, ԱՐԾԱԻԱՆ)
- ԱՐԾԱԿԵՐՏ ԱԻԱՆ 2041 (տե՛ս ԱՐԾԱԿԱԻԱՆ)
- ԱՐԾԱԿՈՒՆԵԱՑ
1. Երկիր 370, 2105 (տե՛ս ԱՐԾԱՐՈՒՆԻՔ)
2. Գալստ 2343 (տե՛ս ԱՐԾԱՄՈՒՆԻՔ)
ԱՐԾԱՄՈՒՆԻՔ 345, 1155, 2187, 2343 (տե՛ս նաև ԱՐԾԱԿՈՒՆԵԱՑ գալստ)
ԱՐԾԱՏ 597 (տե՛ս ԱՐՏԱԾԱՏ)
ԱՐԾԱՐՈՒՆԻՔ 291, 307, 313, 334, 348, 370, 1993, 2048, 2059, 2065, 2105, 2153, 2173, 2189, 2242, 2255, 2262, 2268, 2271, 2300, 2307, 2387 (տե՛ս նաև ԱԾԱՐՈՒՆԻՔ, ԱՐԾԱԿՈՒՆԵԱՑ (երկիր), ԱՇՈՐՈՒՆԻՔ)
ԱՐԾԱԻԱՆ տե՛ս ԱՐԾԱԿԱԻԱՆ 2003, 2040
ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ 1723, 2174, 2190 (տե՛ս նաև ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ, ԱՐԵԻԱՍՏԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՄՈՒԾՂ)
ԱՐՈՒԱՍՏՀՐԵԻ 2174
ԱՐՈՒԱՑԱՍՏԱՆ 349 (տե՛ս նաև ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ)
ԱՐՈՒԵՍՏԱՆ 352 (տե՛ս նաև ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ)
ԱՐՈՒԾ 610
ԱՐՍԵԱՑՓՈՐ 2154 (տե՛ս նաև ԱՍԵԱՑ ՓՈՐ, ԱՐՍԵԱՑ ՓՈՐ)
ԱՐՏԱԳԵՐԱՆՍ 598 (տե՛ս ԱՐՏԱԳԵՐՍ)
ԱՐՏԱԳԵՐՍ (աւրոս) 348, 370, 597-598, 2047, 2052 (տե՛ս նաև ԱՐՏԱԳԵՐԱՆՍ, ԱՐՏԱԳԷՐՍ, ԱՐՏԱԳԻՐՍ, ԱՐՏԱՐԱԳԷՐՍ, ԱՐՏԱՔԵՐՍ)
ԱՐՏԱԳԷՐՍ 2047 (տե՛ս ԱՐՏԱԳԵՐՍ)
ԱՐՏԱԳԻՐՍ 598 (տե՛ս ԱՐՏԱԳԵՐՍ)
ԱՐՏԱԶ
1. Գալստ 1842, 1905, 1930-1932, 1961, 2153, 2172, 2188, 2266, 2323, 2357 (տե՛ս նաև ԱՐԴԱԶԱՆ, ԱՐԴՈԶԱՆ, ԱՐԴՈԶԵԱՆ, ԱՐԴՈԿ, ԱՐԴՈՂ, ԱՐԴՈՂԵԱՆ, ԱՐՏԱԶԱՆ, ԱՐՏԱԶԱՅՆ, ԱՐՏԱԻԱԶ, ԱՐՏՈՂ, ԱՐՏՈՒԱԶ, ԱՐՏՕԱԶ, ԾԱԻԱՐԾԱՆ)
2. Դաշտ 635, 1961-1962
ԱՐՏԱԶԱՅՆ 1932 (տե՛ս ԱՐՏԱԶ գալստ)

- ԱՐՏԱԶԱՆ 1932 (տե՛ս ԱՐՏԱԶ գաւառ)
- ԱՐՏԱՀԱՆՔ 2150, 2154, 2171-2172, 2186, 2188
- ԱՐՏԱՆԴԱՆ 411
- ԱՐՏԱՇԱՏ
1. Քաղաք (քերդ) 285, 292, 371, 373, 550, 597, 634, 671, 1296, 1311, 1322, 1366, 1397, 1406-1408, 1675, 1705, 1829, 1842, 1925-1926, 1929, 1931, 1940, 1966, 2017, 2053-2154, 2274, 2316, 2338, 2364 (տե՛ս նաեւ ԱՇՏԱՐԱԿ)
 2. Նահանգ 610
 3. Տե՛ս ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ 1723
- ԱՐՏԱՇԵԱՆ 2188 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԱՇԵ-
ՋԱՆ, ԱՐՏԱՇԷՋԱՆ)
- ԱՐՏԱՇԵՋԱՆ 2153 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԱ-
ՇԵԱՆ, ԱՐՏԱՇԷՋԱՆ)
- ԱՐՏԱՇԷՋԵԱՆ 2172 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԱ-
ՇԵԱՆ, ԱՐՏԱՇԵՋԱՆ)
- ԱՐՏԱՇԻՐԱԿ 1966 (տե՛ս ԱՐՏԱՇԻՐԱ-
ԿԱՆ)
- ԱՐՏԱՇԻՐԱԿԱՆ 1966 (տե՛ս նաեւ ԱՐ-
ՏԱՇԻՐԱԿ)
- ԱՐՏԱՐԱԳԷՐՍ 371 (տե՛ս ԱՐՏԱԳԵՐՍ)
- ԱՐՏԱԻԱԶ 1961 (տե՛ս ԱՐՏԱԶ գաւառ)
- ԱՐՏԱԻԱՆԱՆ 2153 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԱ-
ԻԱՆԵԱՆ)
- ԱՐՏԱԻԱՆԵԱՆ 2172, 2188 (տե՛ս նաեւ
ԱՐՏԱԻԱՆԱՆ)
- ԱՐՏԱԻՆԿ 2154
- ԱՐՏԱՔԵՐՍ 598 (տե՛ս ԱՐՏԱԳԵՐՍ)
- ԱՐՏԵՄԵ 1868, 2050, 2147 (տե՛ս ԱՐՏԵ-
ՄԻՍ)
- ԱՐՏԵՄԵՂԻ 1868-1869 (տե՛ս ԱՐՏԵՄԻՍ)
- ԱՐՏԵՄԻՂԻ 1868-1869, 1874, 1926, 1939
(տե՛ս ԱՐՏԵՄԻՍ)
- ԱՐՏԵՄԻՍ (մեհեաճ) 2167 (տե՛ս նաեւ
ԱՐՄԵՄ, ԱՐՏԵՄԵ, ԱՐՏԵՄԵՂԻ, ԱՐ-
ՏԵՄԻԱ, ԱՐՏԵՄԻՂԻ)
- ԱՐՏԻ 2153
- ԱՐՏԻՄԵՏ 1948 (տե՛ս ԱՐՏԻՄԷՂԻ)
- ԱՐՏԻՄԷՂԻ 1948 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԻՄԵՏ,
ԱՐՏԻՄԻՂԻ)
- ԱՐՏԻՄԻՂԻ 1948 (տե՛ս ԱՐՏԻՄԷՂԻ)
- ԱՐՏՈՒԱԶ 1931 (տե՛ս ԱՐՏԱԶ գաւառ)
- ԱՐՏՕԱԶ 1930 (տե՛ս ԱՐՏԱԶ գաւառ)
- ԱՐՏՕԱԶ 1931 (տե՛ս ԱՐՏԱԶ գաւառ)
- ԱՐՑԱԽ (ԱՐՁԱԽ) 629, 666, 1077, 2153,
2171-2172, 2187-2188 (տե՛ս ԱՐՁԱԽ,
ԱՐԾԱԽ, ԱՐՁԱՂ)
- ԱՐՓԱՆԵԱԼ 598
- ԱՐՔԱՅԻՑ ԳԱԻԱՌԻ 2172
- ԱՑՈՒԵՐՍ 2172, 2188
- ԱԻԱԳ ԱՆՏԻՈՔ 2154-2155
- ԱԻԱԶՈՒՏ ԵՐԿԻՐ 2146
- ԱԻԱՆԳԹՆՈՅ (ԿԹՆՈՅ) 1368
- ԱԻԱՌ 2144
- ԱԻԱՌԻՆՏԻԱ 2156
- ԱԻԱՐԱՅՐ
1. Դաշտ 517, 746
 2. Գիւղ 2266
- ԱԻԳՈՍՏ 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏԻՈՆ)
- ԱԻԳՈՍՏԻՈՆ 2094 (տե՛ս նաեւ ԱԻԳՈՍ-
ՏԻ, ԱԻԳՈՒՍՏԻՍ, ՕԳՈՍՏԻՆ, Օ-
ԳՈՍՏԻՈՆ, ՕԳՈՍՏԻՍ, ՕԳՈՍՏՈՍԻ,
ՕԳՈՒՍՏԻՍ)
- ԱԻԳՈՒՍՏԻՍ 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏԻՈՆ)
- ԱԻԳՍԻԱ 2141
- ԱԻՇԱԿԱՆ
1. Գիւղ 255, 263, 271, 2235
 2. Ամրոց 284, 610 (տե՛ս նաեւ ՈՒՇԱ-
ԿԱՆ)
 2. Տե՛ս ՈՂԱԿԱՆ ամրոց 1977
- ԱՓԽԱԶՔ 2149, 2186 (տե՛ս նաեւ ԱՊ-
ԽԱԶՔ)
- ԱՓՇԻԼՔ 2149
- ԱՓՈՒԼՔ 2170 (տե՛ս նաեւ ԱՓՈՒՐՔ)
- ԱՓՈՒՐՔ 2186 (տե՛ս նաեւ ԱՓՈՒԼՔ)
- ԱՓՐԻԿԱՅԻՔ 1804 (տե՛ս ԱՓՐԻԿԵ-
ՑԻՔ)

ԱՓՐԻԿԵՑԻՔ 1804 (տե՛ս նաև ԱՓՐԻ-
ԿԱՑԻՔ, ԱՖՐԻԿԱՑԻՔ)

ԱՓՐԻԿԷ 2145, 2167-2168, 2182 (տե՛ս
նաև ԱՖՐԻԿԱ)

ԱՔԱԴ 925

ԱՔԱԶԵԱՆ ԱՊԱՐԱՆՔ 482

ԱՔԱՅԻԱ

1. Աշխարհ 2144, 2167

2. Տե՛ս ԱՌԱՆՋՆԱԿԱՆ ԱՔԱՅԻԱ
2144

ԱՖՐԻԿԱ 2123, 2125 (տե՛ս նաև ԱՓՐԻ-
ԿԷ)

Բ

ԲԱՐԵԼ 1574 (տե՛ս ԲԱՐԵԼՈՆ)

ԲԱՐԵԼԱՑԻՔ 448, 474, 487, 884, 887, 919,
1067, 1221, 1392, 1405, 1812, 2146, 2189,
2372 (տե՛ս նաև ԲԱՐԻԼԱՑԻՔ)

ԲԱՐԵԼԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 744 (տե՛ս ԲԱՐԵ-
ԼՈՆ)

ԲԱՐԵԼՈՆ 230, 458, 533, 1118, 1299,
1462, 1776-1777, 1781, 1811, 1848-1849,
1851, 1870, 1904, 2000, 2124, 2156-2157,
2173, 2189, 2326, 2372 (տե՛ս նաև ԲԱ-
ՐԵԼ, ԲԱՐԵԼԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ, ԲԱՐԵ-
ԼՈՎՆ, ԲԱՐԵԼՕՆ, ԲԱՐԷԼ, ԲԱՐԷ-
ԼՕՆ, ԲԱՐԻԼՈՆ, ԲԱՐԻԼՕՆ, ԲԱԻԲ-
ԼՕՆ)

ԲԱՐԵԼՈՆԵԱՆ ԱՇՏԱՐԱԿ 1297

ԲԱՐԵԼՈՎՆ 151, 1297, 1462, 1574, 1776-
1777, 1781, 1811, 1848-1849, 1851, 1904,
2000, 2326, 2372 (տե՛ս ԲԱՐԵԼՈՆ)

ԲԱՐԵԼՕՆ 1776-1777, 1849, 1851, 2000
(տե՛ս ԲԱՐԵԼՈՆ)

ԲԱՐԵՐԴ 1911, 1912 (տե՛ս ԲԱՅՐԵՐԴ)

ԲԱՐԷԼ 925 (տե՛ս ԲԱՐԵԼՈՆ)

ԲԱՐԷԼՕՆ 1777 (տե՛ս ԲԱՐԵԼՈՆ)

ԲԱՐԻԼՈՆ 230, 533, 1777, 1811, 1849,
1851, 1870, 1904, 2155, 2326 (տե՛ս ԲԱ-
ՐԵԼՈՆ)

ԲԱՐԻԼՈՎՆ 1848, 1870, 2000 (տե՛ս ԲԱ-
ՐԵԼՈՆ)

ԲԱՐԻԼՕՆ 1777, 1781, 1841, 1848-1849,
1870 (տե՛ս ԲԱՐԵԼՈՆ)

ԲԱԳԱՅԱՌԻԾ 1682 (տե՛ս նաև ԲԱԳԱ-
ՌԻԾ, ԲԱԳԱՌԻՋ)

ԲԱԳԱՅԱՌԻՆՋ 1874 (տե՛ս նաև ԲԱ-
ԳԱՌԻՆՋ, ԳԱՐԱՌԻՆՋ)

ԲԱԳԱՆ 2153

ԲԱԳԱՌԻԾ 1682 (տե՛ս ԲԱԳԱՅԱՌԻԾ)

ԲԱԳԱՌԻՆՋ 1874 (տե՛ս ԲԱԳԱՅԱ-
ՌԻՆՋ)

ԲԱԳԱՌԻՋ 1682 (տե՛ս ԲԱԳԱՅԱՌԻԾ)

ԲԱԳԱՐ 1926 (տե՛ս ԲԱԳԱՐԱՆ, Ախու-
րեան գետի վրայ)

ԲԱԳԱՐԱՆ

1. Ախուրեան գետի վրայ 1915, 1924,
1926, 1935, 1966 (տե՛ս նաև ԲԱԳԱՐ)

2. Մասիսի ստորոտին 1842, 1924 (տե՛ս
նաև ԲԱԳԱՐՈՒՆ)

ԲԱԳԱՐՈՒՆ 1924 (տե՛ս ԲԱԳԱՐԱՆ,
Մասիսի ստորոտին)

ԲԱԳԱԻԱՆ 341, 379, 1694, 1966, 2153,
2172, 2188, 2333, 2335 (տե՛ս նաև
ԲԱԳՆԱԻԱՆ, ԲԱԳՆԱՑ ԱԻԱՆ,
ԲԱԳՐԱԻԱՆ, ԲԱԳՈՒԱՆ, ԲԱԳ-
ԻԱՆ)

ԲԱԳԵԻԱՆԴ 2275 (տե՛ս ԲԱԳՐԵ-
ԻԱՆԴ)

ԲԱԳԻՆՆ ԵԻԹՆՓՈՐԱԿԵԱՆ 2188

ԲԱԳՆԱՑ ԱԻԱՆ 1935, 1951, 2110 (տե՛ս
ԲԱԳԱԻԱՆ)

ԲԱԳՆԱԻԱՆ 1966 (տե՛ս ԲԱԳԱԻԱՆ)

ԲԱԳՈՒԱՆ 412, 1694, 1966 (տե՛ս ԲԱ-
ԳԱԻԱՆ)

ԲԱԳՈՒԴԱՍ 2145

ԲԱԳՐԱՏ 285, 1850, 1863 (տե՛ս ԲԱԳԱ-
ՐԱՏ (1, 3))

ԲԱԳՐԱԻԱՆ 1694 (տե՛ս ԲԱԳԱԻԱՆ)

ԲԱԳՐԱԻԱՆԴ 252, 262, 334, 379, 401,
412, 549, 733, 1951, 2048, 2189, 2254
(տե՛ս ԲԱԳՐԵԻԱՆԴ)

ԲԱԳՐԵԻԱՆ 2154 (տե՛ս ԲԱԳՐԵԻԱՆԴ)

- ԲԱԳՐԵԻԱՆԴ 252, 269, 372, 374, 549, 733, 1951, 2048, 2109, 2153, 2173, 2234, 2242, 2258, 2275, 2297, 2335 (տե՛ս նաեւ ԲԱԳԵԻԱՆԴ, ԲԱԳՐԱԻԱՆԴ, ԲԱԳՐԵԻԱՆ)
- ԲԱԳԻԱՆ 1694, 1966, 2154 (տե՛ս ԲԱԳԱԻԱՆ)
- ԲԱԹԱԲՐԷ 1114 (տե՛ս ԲԵԹԱԲՐԷ)
- ԲԱԹԻՈՒ 2160
- ԲԱԻԲԼՕՆ 1904 (տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ)
- ԲԱԼԱԽՈՎԻՏ 2151 (տե՛ս նաեւ ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ, ԲԱՂԱՀՈՎԻՏ)
- ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ 2171 (տե՛ս նաեւ ԲԱԼԱԽՈՎԻՏ, ԲԱՂԱՀՈՎԻՏ)
- ԲԱԼԱՍԱԿԱՆ 2157, 2171 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԱԿԱՆ, ԲԱՂԱՍԱԿԱՆ, ԲԱՂՍԱԿԱՆ)
- ԲԱԼԶԱԼԵԹ 2186
- ԲԱԼԽ 1848 (տե՛ս ԲԱՀԼ, քաղաք)
- ԲԱԼՀ 1848, 1953, 1959, 1961 (տե՛ս ԲԱՀԼ, քաղաք)
- ԲԱԼՀԱՌԱԻՈՏԻՆ 1848 (տե՛ս ԲԱՀԼ, քաղաք)
- ԲԱԼՍԻՔ 1937 (տե՛ս ԲԱՍԻԼՔ)
- ԲԱԼՂ 1848 (տե՛ս ԲԱՀԼ, քաղաք)
- ԲԱԽԻԾՆ 377, 380
- ԲԱԿ 662
- ԲԱԿԼԻԲԱՄԻԿ 2157
- ԲԱԿՈՒՐԱԿԵՐՏ 1939
- ԲԱԿՏԻՐԱՑԻՔ 1766 (տե՛ս ԲԱԿՏՐԻԱՑԻՔ)
- ԲԱԿՏՐԱՑԻՔ 1769 (տե՛ս ԲԱԿՏՐԻԱՑԻՔ)
- ԲԱՀԸ 1848 (տե՛ս ԲԱՀԼ (2))
- ԲԱՀԼ
 1. Գառառ 2174, 2190
 2. Քաղաք 1848, 1953, 1959, 1961, 2158 (տե՛ս նաեւ ԲԱՀՂ, ԲԱԼԽ, ԲԱԼՀ, ԲԱԼՂ, ԲԱԼՀԱՌԱԻՈՏԻՆ, ԲԱՀԸ, ԲԱՂԽ, ԲԱՂՀ, ԲԱՂՂ, ԲԱՀՂԱՌԱԻԱԻՏԻՆ)
- ԲԱՀԼԱՌԱԻԱԻՏԻՆ 2158 (տե՛ս ԲԱՀԼԻԲԱՄԻԿ)
- ԲԱՀԼԻԲԱՄԻԿ 2158 (տե՛ս նաեւ ԲԱՀԼԱՌԱԻԱԻՏԻՆ)
- ԲԱՀՂ 1953, 1959, 1961 (տե՛ս ԲԱՀԼ, քաղաք)
- ԲԱՀՂԱՌԱԻԱԻՏԻՆ 1848 (տե՛ս ԲԱՀԼ, քաղաք)
- ԲԱՂԱԿԱՆ 2095 (տե՛ս ԲԱԼԱՍԱԿԱՆ)
- ԲԱՂԱՀՈՎԻՏ 2187 (տե՛ս նաեւ ԲԱԼԱԽՈՎԻՏ, ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ)
- ԲԱՂԱՆՌՈՏ 2153, 2172
- ԲԱՂԱՍԱԿԱՆ 247, 2095 (տե՛ս նաեւ ԲԱԼԱՍԱԿԱՆ)
- ԲԱՂԷԾ 520, 2152, 2394
- ԲԱՂԽ 387 (տե՛ս ԲԱՀԼ, քաղաք)
- ԲԱՂՀ 405 (տե՛ս ԲԱՀԼ, քաղաք)
- ԲԱՂՍԱԿԱՆ 2095 (տե՛ս նաեւ ԲԱԼԱՍԱԿԱՆ)
- ԲԱՂՔ 2153, 2172, 2188
- ԲԱՂՂ 1848 (տե՛ս ԲԱՀԼ, քաղաք)
- ԲԱՅԲԵՐԴ 1911-1912 (տե՛ս նաեւ ԲԱԲԵՐԴ)
- ԲԱՆԱ 2155
- ԲԱՆԱՍ 2155
- ԲԱՌԱԴԱ 2155
- ԲԱՌԱԷԶ 297
- ԲԱՌԿԱՆՈՍ 2181
- ԲԱՍԱՆ 820
- ԲԱՍԱՆ 280, 281, 1707 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԷՆ)
- ԲԱՍԵԱՆ 1843, 1933, 1948, 2172, 2189, 2340 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԵՆ, ԲԱՍԷՆ)
- ԲԱՍԵԱՆ ԱՆՓԱՅՏ 1854
- ԲԱՍԵԱՆ ՎԵՐԻՆ 1854
- ԲԱՍԵՆ 287, 307, 344, 354, 356, 420, 422, 549, 1707, 1843, 1854, 1860, 1933, 1948, 2152, 2242, 2254, 2272, 2283, 2340, 2348 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԵԱՆ, ԲԱՍԷՆ)
- ԲԱՍԷՆ 1843, 1854, 1948 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԵԱՆ, ԲԱՍԵՆ)

- ԲԱՍԻԼԻԿՈՆ 2148
 ԲԱՍԻԼՔ 1937, 1845, 1949, 1980, 2149, 2170, 2186 (տե՛ս նաեւ ԲԱԶԻԼՔ, ԲԱԶԻՂՔ, ԲԱՍԻՂՔ, ԲԱՍԼԻԿՔ, ԲԱՐՍԻԼՔ)
 ԲԱՍՐԱ 2123-2124, 2126, 2189 (տե՛ս նաեւ ՊԱՍՐԱ)
 ԲԱՏ 1911
 ԲԱՐԲԱՌԱԿԱՆ ԾՈՑ 2146
 ԲԱՐԲԱՌԻԱ 2146, 2168 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐԲԱՌՆԱ)
 ԲԱՐԲԱՌԻԿՈՆ 2156
 ԲԱՐԲԱՌՆԱ 2183 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐԲԱՌԻԱ)
 ԲԱՐԻԿԱՆ 2174
 ԲԱՐՁՐԱԲՈՂ 598 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐՁՐԱԲՈՒՂ)
 ԲԱՐՁՐԱԲՈՒՂ 598 (տե՛ս ԲԱՐՁՐԱԲՈՂ)
 ԲԱՐՇԱՄԻՆԱՅ ՊԱՏԿԵՐ 1874
 ԲԱՐՇԱՄԻՆԱՅ ՍՊԻՏԱԿԱՓԱՌ ԴԻՔ 1300, 1678 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐՇԻՄՆԻԱ, ԴԱՐՇԱՄԻՆԱ)
 ԲԱՐՇԻՄՆԻԱ 1678 (տե՛ս ԲԱՐՇԱՄԻՆԱՅ ՍՊԻՏԱԿԱՓԱՌ ԴԻՔ)
 ԲԱՐՍԻԼՔ 2186 (տե՛ս ԲԱՍԻԼՔ)
 ԲԱՔԱՆ 2172 (տե՛ս նաեւ ԲԱՔԵԱՆ)
 ԲԱՔԱՍԵՐ 336
 ԲԱՔԵԱՆ 2188 (տե՛ս նաեւ ԲԱՔԱՆ)
 ԲԴԱՄԲԱԻԸՆԴԻ 1834 (տե՛ս ԴԸՄԲԱԻԸՆԴԻ)
 ԲԴԵՄԲԱԻԸՆԴԻ 1834 (տե՛ս ԴԸՄԲԱԻԸՆԴԻ)
 ԲԴԸՄԲԱԻԸՆԴԻ 1834 (տե՛ս ԴԸՄԲԱԻԸՆԴԻ)
 ԲԴՄԲԱԻՆԴԻ 1834 (տե՛ս ԴԸՄԲԱԻԸՆԴԻ)
 ԲԵԴԳՈՒԲԻՆ 1896 (տե՛ս ԲԵԹՔՈՒԲԻՆ)
 ԲԵԴԵԼ 860 (տե՛ս ԲԵԹԷԼ)
 ԲԵԴԷԼ 859 (տե՛ս ԲԵԹԷԼ)
 ԲԵԴՂԱԷՄ 860, 877, 887 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԴՂԱՀԵՄ 1483 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԴՂԱՀԷՄ 1481 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԴՂԵՄ 1481, 1483, 1484, 1487 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԴՂԵՄ 1131 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԴՂԵՀԷՄ 877, 887 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԴՂԷՄ 860, 861, 877, 1481, 1483, 1484, 1487 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԴՂԷՀԷՄ 1481, 1483 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԴՔՈՒԲԻՆ 1896 (տե՛ս ԲԵԹՔՈՒԲԻՆ)
 ԲԵԴՔՈՒԳԻՆ 1896 (տե՛ս ԲԵԹՔՈՒԲԻՆ)
 ԲԵԹԱԲՐԷ 1102 (տե՛ս նաեւ ԲԱԹԱԲՐԷ)
 ԲԵԹԱՆԻԱ 986, 1095, 1098, 1102, 1107-1110, 1114, 1117, 1120, 1121, 1127, 1128
 ԲԵԹԳՈՒԲԻՆ 1896 (տե՛ս ԲԵԹՔՈՒԲԻՆ)
 ԲԵԹԵԼ 849, 859, 881 (տե՛ս ԲԵԹԷԼ)
 ԲԵԹԵՂ 855 (տե՛ս ԲԵԹԷԼ)
 ԲԵԹԷԼ 849, 859-860, 942 (տե՛ս նաեւ ԲԵԴԵԼ, ԲԵԴԷԼ, ԲԵԹԵԼ, ԲԵԹԵՂ)
 ԲԵԹԼԱՀԷՄ 1483, 1487 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԹԼԷՀԷՄ 1128 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԹԽԷՀԵՄ 1481 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԹՀԵԶԴԱ 986
 ԲԵԹՂԱՀԵՄ 1128 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԹՂԱՀԷՄ 1481, 1483-1484, 1487 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԹՂԵՄ 928, 1483 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԹՂԵՄ 1481 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
 ԲԵԹՂԵՀԷՄ 1042, 1481, 1483, 1484 (տե՛ս նաեւ ԲԵԴՂԱԷՄ, ԲԵԴՂԱՀԵՄ, ԲԵԴՂԱՀԷՄ, ԲԵԴՂԵՄ, ԲԵԴՂԵՄ, ԲԵԴՂԵՀԷՄ, ԲԵԴՂԷՄ, ԲԵԴՂԷՄ)

- ՀԷՄ, ԲԵԹԼԷՀԷՄ, ԲԵԹՂԱՀԷՄ, ԲԵԹՂԱՀԷՄ, ԲԵԹՂԵՄ, ԲԵԹԼԱՀԷՄ, ԲԵԹԽԷՀԷՄ, ԲԵԹՂԵՄ, ԲԵԹՂԷՄ, ԲԷԴՂԷՀ)
- ԲԵԹՂԷՄ 1481 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
- ԲԵԹՓԱԳԷ 1120
- ԲԵԹՔՈՒԲԻՆ 1896 (տե՛ս նաեւ ԲԵԴՔՈՒԲԻՆ, ԲԵԴՔՈՒԲԻՆ, ԲԵԴՔՈՒԳԻՆ, ԲԵԹՔՈՒԲԻՆ)
- ԲԵԽ 2171, 2186 (տե՛ս նաեւ ԲԻԽ)
- ԲԵՂԲԵԳՈՎՐ 951
- ԲԵՄԱԴԱ 2155
- ԲԵՌԻԱ 2154 (տե՛ս նաեւ ԽԱԶԱԶ)
- ԲԵՌԼԻՆ 2125
- ԲԵՐԳԻՏԻՈՆ 2043 (տե՛ս նաեւ ԲԵՐԳԻՏՈՆ, ԲԵՐԴԻՏԻՈՆ)
- ԲԵՐԳԻՏՈՆ 2043 (տե՛ս ԲԵՐԳԻՏԻՈՆ)
- ԲԵՐԴԱԶՈՐ 2172 (տե՛ս նաեւ ԲԵՐԶՈՐ)
- ԲԵՐԴԱՑՓՈՐ 2154, 2172
- ԲԵՐԴԻՏԻՈՆ 2043 (տե՛ս ԲԵՐԳԻՏԻՈՆ)
- ԲԵՐԴԿՈՒՆՔ 2258
- ԲԵՐԻՏԱՆԱՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 2140 (տե՛ս նաեւ ԲԵՐԻՏՈՆԱՑԻՈՑ ԲՆԱՇԽԱՐՀ, ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀՔ)
- ԲԵՐԻՏՈՆԱՑԻՈՑ ԲՆԱՇԽԱՐՀ 2142 (տե՛ս նաեւ ԲԵՐԻՏԱՆԱՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀՔ)
- ԲԵՐԿՐԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ 2195
- ԲԵՐԶՈՐ 2153, 2187-2188 (տե՛ս նաեւ ԲԵՐԴԱԶՈՐ)
- ԲԶԱԲԴԷ 2155
- ԲԶՆՈՒՆԵԱՑ
1. Ծոյլ 549, 2152-2153, 2171, 2187
 2. Գաւառ (աշխարհ) 2152, 2194, 2221, 2242, 2301 (տե՛ս նաեւ ԲԶՆՈՒՆԻՔ)
 3. Եպիսկոպոսութիւն 2104
- ԲԶՆՈՒՆԻՔ 339, 549, 2152, 2171, 2187 339, 2152, 2171, 2187 (տե՛ս նաեւ ԲԶՆՈՒՆԵԱՑ, գաւառ)
- ԲԷԴՂԷՀ 1487 (տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ)
- ԲԸԴԸՄԲԱԻԸՆԴ 1834 (տե՛ս ԴԸՄԲԱԻԸՆԴ)
- ԲԺԻՆ 2174
- ԲԺՈՒՆԻՔ 2188, 2195 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԺՈՒՆԻՔ)
- ԲԻԲՂՈՍ 2155
- ԲԻԽ 2151 (տե՛ս նաեւ ԲԵԽ)
- ԲԻՈՒԳԱԼՈՒ 2143
- ԲԻՐԱՑ ՓՈՐ 2188
- ԲԻԻԶԱՆԴ 2003, 2032, 2043, 2087 (տե՛ս նաեւ ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ)
- ԲԻԻԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻԻՆ 275 (տե՛ս նաեւ ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ)
- ԲԻԻԶԱՆԴԱՑԻՔ 2046, 2097 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԻԶԱՆԴԱՑԻՔ)
- ԲԻԻԶԱՆԴԵԱ 2063 (տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ)
- ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ 2030, 2046, 2060, 2116, 2199 (տե՛ս նաեւ ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ, ԵՐԿԻՐ)
- ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ
1. Քաղաք 2050 (տե՛ս նաեւ ԲԻԻԶԱՆՏԻՈՆ)
 2. Երկիր 266, 1989, 2003, 2004, 2006, 2023, 2027, 2032, 2043, 2063, 2079, 2087, 2088, 2089, 2094, 2096, 2101, 2116 (տե՛ս նաեւ ԲԻԻԶԱՆԴ, ԲԻԻԶԱՆԴԵԱ, ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՎՆ, ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ, ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ, ԲԻԻԶԱՆՏՈՆ)
- ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՍ 2203-2204
- ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՎՆ 1989, 2006, 2043, 2050, 2088, 2089 (տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ)
- ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ 1989, 2003, 2004, 2006, 2023, 2027, 2032, 2050, 2063, 2079, 2087, 2088, 2089, 2094, 2096, 2101 (տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ)
- ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ 2003, 2004, 2030, 2116 (տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ)
- ԲԻԻԶԱՆՏԻՈՆ 267 (տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ, քաղաք)

- ԲիհՋԱՆՏՈՆ 2027 (տե՛ս ԲիհՋԱՆ-
 Դիոն)
 ԲիհԹԱՆԱ, 2029 (տե՛ս ԲիհԹԱՆԻԱ)
 ԲիհԹԱՆԻԱ, 1632, 2029, 2141, 2147,
 2168-2169, 2183-2184 (տե՛ս նաեւ
 ԲիհԻՐԳԻՆԻԱ, ԲիհԹԱՆԱ)
 ԲիհԿԵԱՆ ԼԻՃ 2143
 ԲիհՌԻՏՈՍ 2155
 ԲիհՍԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԲիհՍԱՑԻՔ)
 ԲիհՏԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս նաեւ ԲիհՍԱ-
 ՑԻՔ, ԲիհՏԻԱՑԻՔ)
 ԲիհՏԻԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԲիհՏԱՑԻՔ)
 ԲիհԻՐԳԻՆԻԱ, 2183 (տե՛ս ԲիհԹԱՆԻԱ)
 ԲԼԿԱՐ ՈՂԽՈՆՏՈՐ 2149
 ԲԼՈՒՐ 269, 2110, 2234 (տե՛ս նաեւ
 ԲԼՐԱՑԻՈՑ ԳԻԻՂ, ԲԼՐՈՑԱՑ
 ԳԻԻՂ)
 ԲԼՐԱՑԻՈՑ ԳԻԻՂ 252, 262 (տե՛ս Բ-
 ԼՈՒՐ)
 ԲԼՐՈՑԱՑ ԳԻԻՂ 252 (տե՛ս ԲԼՈՒՐ)
 ԲԾՐԱ 2157 (տե՛ս նաեւ ԵԼԻՄԱՑԻՈՑ
 ԱՇԽԱՐՀ, ԽՈՒԺԱՍՏԱՆ, ՇԱԻՇԱ-
 ՆԻԿ)
 ԲՂԱԹ 2156
 ԲՃՆԻ 2315
 ԲՆԱԲԵՂ 293, 388
 ԲՈԴՈՆԻՍ 2153 (տե՛ս նաեւ ԲՈԴՈՒ-
 ՆԻՔ, ԲՈՒԴՈՒՆԻՔ)
 ԲՈԴՈՒՆԻՔ 2188 (տե՛ս նաեւ ԲՈԴՈՒ-
 ՆԻՍ, ԲՈՒԴՈՒՆԻՔ)
 ԲՈԶՊԱԻՏ 688 (տե՛ս ԲՈԶՊԱՅԻՏ)
 ԲՈԶՊԱՅԻՏ 688 (տե՛ս նաեւ ԲՈԶՊԱԻՏ)
 ԲՈԼԿԱՐ ԶԴԱՐ 2149
 ԲՈԽԱ 2188 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԽԱ)
 ԲՈՂԲԵՐԴ 2340, 2350
 ԲՈՂՆԱ ՓՈՐ 2186 (տե՛ս նաեւ ԲՈՂՆՈՒ-
 ՓՈՐ)
 ԲՈՂՆՈՓՈՐ 2150, 2171 (տե՛ս նաեւ
 ԲՈՂՆԱ ՓՈՐ)
 ԲՈՌՆՈՍ 2143
 ԲՈՌՈՍՊԻՃԱՆ 2188
 ԲՈՏԻՂՈՎԻՏ 2188
 ԲՈՒԳՆԱՆ 1891 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԴ-
 ՆԱՆ)
 ԲՈՒԴՆԱՆ 1891 (տե՛ս ԲՈՒԳՆԱՆ)
 ԲՈՒԴՈՒՆԻՔ 2172 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒՈՒ-
 ՆԻՔ, ԲՈՒՈՆԻՍ)
 ԲՈՒԶԱՆԴԱՑԻՔ 2097 (տե՛ս նաեւ Բիհ-
 ՋԱՆԴԱՑԻՔ)
 ԲՈՒԹ 2195
 ԲՈՒԺՈՒՆԻՔ 2153, 2172 (տե՛ս նաեւ
 ԲԺՈՒՆԻՔ)
 ԲՈՒԼԱՐ 1855 (տե՛ս ԲՈՒԼՂԱՐ)
 ԲՈՒԼԽԱՐԱՑ ԼԵՌ 2144
 ԲՈՒԼԿԱՐ 1855 (տե՛ս ԲՈՒԼՂԱՐ)
 ԲՈՒԼԿԱՐ ԴՈՒԶԻ 2149
 ԲՈՒԼԿԱՐԱՑ 1865 (տե՛ս ԲՈՒԼՂԱՐԱՑ
 ԱՇԽԱՐՀ)
 ԲՈՒԼՂԱՐ ԿՈՒՓԻ 2149
 ԲՈՒԼՂԱՐ տե՛ս ՎՈՒՆԴ (ՎԻՆԴ) (տե՛ս
 նաեւ ԲՈՒԼԱՐ, ԲՈՒԼԿԱՐ, ԲՈՒՂԱՐ,
 ԲՈՒՂԿԱՐ, ԲՈՒՂՂԱՐ)
 ԲՈՒԼՂԱՐԱՑ 1865 (տե՛ս ԲՈՒԼՂԱՐԱՑ
 ԱՇԽԱՐՀ)
 ԲՈՒԼՂԱՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 1865 (տե՛ս
 նաեւ ԲՈՒԼԿԱՐԱՑ, ԲՈՒԼՂԱՐԱՑ)
 ԲՈՒԼՂԱՐՔ 2149
 ԲՈՒԽԱ 2154, 2172 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԽԱ)
 ԲՈՒԽՔ 2186 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԾՔ)
 ԲՈՒՂԱՐ 1855 (տե՛ս ԲՈՒԼՂԱՐ)
 ԲՈՒՂԿԱՐ 1855 (տե՛ս ԲՈՒԼՂԱՐ)
 ԲՈՒՂՂԱՐ 1855 (տե՛ս ԲՈՒԼՂԱՐ)
 ԲՈՒՆ ԱՂՈՒԱՆՔ 1075-1076 (տե՛ս նաեւ
 ԱՂՈՒԱՆՔ)
 ԲՈՒՇԽ 2149, 2158
 ԲՈՒՇՔ 2170 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԽՔ)
 ԲՌՆԱՎԷԺ 2316
 ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀՔ 2164, 2166,
 2179-2180 (տե՛ս նաեւ ԲԵՐԻՏԱՆԱ-

- ՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ԲԵՐԻՏՈՆԱՑԻՈՑ ԲՆԱՇԽԱՐՀ)
 ԲՐՕԴՕՆ 1791 (տե՛ս ՊՈՒՈՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ)
- Գ**
- ԳԱԲԱՌԻՆՋ 1874 (տե՛ս ԲԱԳԱՅԱՌԻՆՋ)
 ԳԱԲԱՌՈՒԲԱԳԻՆՔ 2141
 ԳԱԲԻԹԱՆ 2188 (տե՛ս նաեւ ԳԱԲԻԹԵԱՆ)
 ԳԱԲԻԹԵԱՆ 2172 (տե՛ս նաեւ ԳԱԲԻԹԱՆ)
 ԳԱԴԱՐՈՎՆ 1087 (տե՛ս ԳԱԴԻՐՈՎՆ)
 ԳԱԴԵՐՈՆ 602 (տե՛ս ԳԱԴԵՐՈՎՆ)
 ԳԱԴԵՐՈՎՆ 602 (տե՛ս նաեւ ԳԱԴԵՐՈՆ, ԳԱԴԻՐՈՆ, ԳԵԴԵՐՈՎՆ, ԳԱԴԻՐՈՎՆ, ԿԱԴԻՐՈՎՆ)
 ԳԱԴԻՈՆ 1087 (տե՛ս ԳԱԴԻՐՈՎՆ)
 ԳԱԴԻՐՈՆ 602, 1087, 2144 (տե՛ս ԳԱԴԵՐՈՎՆ, ԳԱԴԻՐՈՎՆ)
 ԳԱԴԻՐՈՎՆ 1087 (տե՛ս նաեւ ԳԱԴԱՐՈՎՆ, ԳԱԴԵՐՈՎՆ, ԳԱԴԻՈՆ, ԳԱԴԻՐՈՆ)
 ԳԱԴՇԱՆ 2158
 ԳԱԶԱ 950, 2141
 ԳԱԶԱՑԻՔ, ցեղ 2155
 ԳԱԶՐԻԿԱՆ, գաւառ 2153, 2172 (տե՛ս նաեւ ԳԱԶՐԻԿԵԱՆ)
 ԳԱԶՐԻԿԵԱՆ, գաւառ 2188 (տե՛ս նաեւ ԳԱԶՐԻԿԱՆ)
 ԳԱԷԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 1719 (տե՛ս ԳԱՂԻԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ)
 ԳԱԹՔ, ցեղ 284
 ԳԱԼ 1328 (տե՛ս ԳԱՅԼ)
 ԳԱԼԱՏՈՒՆԱՅ ԾՈՎ 1943 (տե՛ս ԳԱՅԼԱՏՈՒ)
 ԳԱԼԻԱ 2142-2143 (տե՛ս նաեւ ԳԱԼԼԻԱ, ԳԱՂԻԱ)
 ԳԱԼԻԼԱՅ 1884 (տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱՅ)
 ԳԱԼԻԼԵԱՅ 231, 893, 973, 1032, 1035, 1041-1042, 1884 (տե՛ս ԳԱԼԻԼԻԱՅ, նաեւ՝ ԳԱՂԻՂԵԱՅ, ԳԱԼԻԼԱՅ)
 ԳԱԼԻԼԷ 995 (տե՛ս ԳԱԼԻԼԻԱՅ)
 ԳԱԼԻԼԻԱՅ 1020, 1884, 2155, 2173, 2189 (տե՛ս նաեւ ԳԱԼԻԼԵԱՅ, ԳԱԼԻԼԷ)
 ԳԱԼԻՈՒՍ 2142 (տե՛ս նաեւ ԳԵԼՏԳԱՂԱՏԻԱ)
 ԳԱԼԼԻԱ 2126, 2143 (տե՛ս նաեւ ԳԱԼԻԱ, ԳԱՂԻԱ, ԳԱՂՂԻԱ)
 ԳԱԼԼԻՈՒ 1988 (տե՛ս ԳԱՂՂԻՈՒ)
 ԳԱԼԼԻՈՒՍ 1988 (տե՛ս ԳԱՂՂԻՈՒՍ)
 ԳԱԼԼՈՍ 1960 (տե՛ս նաեւ ԳԱՂԻՈՍ, ԳԱՑԻՈՍ, ԳԱԼԻՍ, ԳԱԼԻՈՍ)
 ԳԱՂԱԱԴ, լեռ 854, 870, 1269 (տե՛ս նաեւ ԳԱՂԱՅԱԴ)
 ԳԱՂԱՅԱԴ, լեռ 854 (տե՛ս նաեւ ԳԱՂԱԱԴ)
 ԳԱՂԱՏԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 1632, 1849, 1890, 2013 (տե՛ս ԴԱՂՄԱՏԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ)
 ԳԱՂԱՏԻԱ տե՛ս նաեւ ԳԱՂԻԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ
 1. ԱՌԱՋԻՆ 2147, 2169, 2184-2185
 2. ԵՐԿՐՈՐԴ 2148, 2169, 2184-2185 (տե՛ս նաեւ ԴԱՂՄԱՏԻԱ)
 ԳԱՂԳԱՂ 936, 940, 942
 ԳԱՂԷԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 1719 (տե՛ս ԳԱՂԻԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ)
 ԳԱՂԻԱ 2180-2181 (տե՛ս ԳԱԼԻԱ, ԳԱԼԼԻԱ)
 ԳԱՂԻԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 1719 (տե՛ս նաեւ ԳԱԷԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ, ԳԱՂԱՏԻԱ, ԳԱՂԷԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ, ԳԱՂԻՏԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ)
 ԳԱՂԻՂԵԱՅ 1884 (տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱՅ)
 ԳԱՂԻՈՍ, կղզի 1960, 2180 (տե՛ս ԳԱԼԼՈՍ)
 ԳԱՂԻՈՒՍ 1988 (տե՛ս ԳԱՂՂԻՈՒՍ)
 ԳԱՂԻՏԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 1719 (տե՛ս ԳԱՂԻԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ)

- ԳԱՂՂԻԱ 2124, 2166 (տե՛ս նաեւ ԳԱԼ-
 ԼԻԱ)
 ԳԱՂՂԻՈՍ 1988 (տե՛ս ԳԱՂՂԻՈՒՍ)
 ԳԱՂՂԻՈՒՍ 1988 (տե՛ս նաեւ ԳԱԼ-
 ԼԻՈՒԻ, ԳԱԼԼԻՈՒՍ, ԳԱՂԻՈՒՍ,
 ԳԱՂՂԻՈՍ, ԳԱՂՂՆՈՒՍ, ԴԱԼ-
 ԼԻՈՒՍ, ԴԱՂՂԻՈՒՍ)
 ԳԱՂՂՆՈՒՍ 1988 (տե՛ս ԳԱՂՂԻՈՒՍ)
 ԳԱՃԱՆՔ, ցեղ 2186 (տե՛ս նաեւ ԴԱ-
 ԾԱՆՔ, ԴԱԶԱՆՔ)
 ԳԱՄԻՐՔ 292, 301, 311, 314, 328, 334,
 810, 815, 1632, 1969
 ԳԱՄՐԱՑԻՈՑ, ցեղ 1684 (տե՛ս ԳՈՒԳԱ-
 ՐԱՑԻՔ)
 ԳԱՅ ԼՈՒՏՈՒ 1943 (տե՛ս ԳԱՅԼԱ-
 ՏՈՒԱՅ)
 ԳԱՅԼ, գեո 1328, 1680, 2151 (տե՛ս նաեւ
 ԳԱԼ)
 ԳԱՅԼԱՏՈՒ, ծովակ 1943, 2173, 2189
 (տե՛ս նաեւ ԳԱԼԱՏՈՒ, ԳԱԼԱՏՈՒ-
 ՆԱՅ ԾՈՎ, ԳԱՅ ԼՈՒՏՈՒ, ԳԱՅԼՈՏ)
 ԳԱՅԼՈՏ 1943 (տե՛ս ԳԱՅԼԱՏՈՒ)
 ԳԱՆԳԷՍ, գեո 2159, 2174
 ԳԱՆԳՐԵԱՅ ԲԵՐԴ 2147, 2169, 2184
 ԳԱՆԻՍ 2181 (տե՛ս ՏԱԻՆԱՅԻՍ)
 ԳԱՆԿԱՐՔԱ 2151
 ԳԱՆՁԱԿ 284, 352, 377, 383, 384, 386, 403
 ԳԱՆՁԱԿՇԱՀԱՍՏԱՆ 2174, 2190
 ԳԱՆՈՒՆԻՔ, ցեղ 1814 (տե՛ս ԳՆՈՒ-
 ՆԻՔ)
 ԳԱՌԻ 597 (տե՛ս ԳԱՌՆԻ)
 ԳԱՌՆԻ 285, 597, 610, 1786, 1846, 1991,
 1993 (տե՛ս ԱՌՆԻ, ԳԱՌԻ, ԳԱԻԱ-
 ՌԻՆ)
 ԳԱՍՏՈՎՈՐ, գաւառ 2152
 ԳԱՏԻՌՈՆ, կղզի 2140
 ԳԱՐԳԱՄԱՆԱՑԻՔ, ցեղ 2065, 2095
 (տե՛ս ԳԱՐԳՄԱՆԱՑԻՔ)
 ԳԱՐԳԱՐԱՑԻՈՑ, ցեղ 1684, 2095 (տե՛ս
 ԳՈՒԳԱՐԱՑԻՔ)
 ԳԱՐԳՄԱՆԱՅ ՁՈՐ 2095 (տե՛ս ԳԱՐԴ-
 ՄԱՆԱՅ ՁՈՐ)
 ԳԱՐԳՄԱՆԱՑԻՔ, ցեղ 2095 (տե՛ս
 ԳԱՐԴՄԱՆԱՑԻՔ)
 ԳԱՐԴՄԱՆ 247, 2153, 2171-2172, 2186,
 2387 (տե՛ս նաեւ ԳԱՐԴՄՈՒՆ)
 ԳԱՐԴՄԱՆԱԿԱՆ ՁՈՐ 247 (տե՛ս նաեւ
 ԳԱՐԴՄԱՆԱՁՈՐ, ԳԱՐԴՄԱՆԱՅ
 ՁՈՐ, ԳԱՐԴՄԱՆԱՑ ՁՈՐ)
 ԳԱՐԴՄԱՆԱՁՈՐ 364 (տե՛ս նաեւ
 ԳԱՐԴՄԱՆԱԿԱՆ ՁՈՐ, ԳԱՐԴՄԱ-
 ՆԱՅ ՁՈՐ, ԳԱՐԴՄԱՆԱՑ ՁՈՐ)
 ԳԱՐԴՄԱՆԱՅ ՁՈՐ 390, 2095 (տե՛ս
 նաեւ ԳԱՐԳՄԱՆԱՅ ՁՈՐ, ԳԱՐԴ-
 ՄԱՆԱԿԱՆ ՁՈՐ, ԳԱՐԴՄԱՆԱ-
 ՁՈՐ, ԳԱՐԴՄԱՆԱՑ ՁՈՐ)
 ԳԱՐԴՄԱՆԱՅ ՁՈՐ 301 (տե՛ս նաեւ
 ԳԱՐԴՄԱՆԱԿԱՆ ՁՈՐ, ԳԱՐԴՄԱ-
 ՆԱՁՈՐ, ԳԱՐԴՄԱՆԱՅ ՁՈՐ)
 ԳԱՐԴՄԱՆԱՑԻՔ, ցեղ 1859, 2065, 2095
 (տե՛ս նաեւ ԳԱՐԳԱՄԱՆԱՑԻՔ,
 ԳԱՐԳՄԱՆԱՑԻՔ)
 ԳԱՐԴՄՈՒՆ 2188 (տե՛ս նաեւ ԳԱՐԴ-
 ՄԱՆ)
 ԳԱՐԻՁԻՆ, լեռ 940-941
 ԳԱՐՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ 2174
 ԳԱՐԾՔ, ցեղ 2149
 ԳԱԻ 629 (տե՛ս ԳՂՈՒԱՐ)
 ԳԱԻԱՌԻՆ 1991 (տե՛ս ԳԱՌՆԻ)
 ԳԱԻԵԹԱՆ 2153
 ԳԱԻԷՃ, աւան 297 (տե՛ս ԲԱՌԱԷՁ)
 ԳԱԻՐԷԳ, գաւառ 2151 (տե՛ս նաեւ ԳՈ-
 ՐԵՔ, ԳՈՐԻՔ)
 ԳԴԱՑ, ցեղ 1325, 1327, 2044 (տե՛ս
 ԳՈԹՔ)
 ԳԴԱՑՆ, աշխարհ 529 (տե՛ս ԴԱՍՆ)
 ԳԵԲԱՂ 940-941
 ԳԵԳԱԻ, գաւառ 2186
 ԳԵԳԻՔ, գաւառ 2187
 ԳԵԹՍԵՄԱՆԻ 2194

- ԳԵԼՏԳԱՂԱՏԻԱ 2142 (տե՛ս նաեւ ԳԱ-
ԼԻՈՒՍ)
- ԳԵԼՔ, աշխարհ 2157, 2165, 2174
- ԳԵՀՈՆ, գետ 783, 2145, 2167, 2182
- ԳԵՂ 1785 (տե՛ս նաեւ ԳԵՂՄԱՆՑ ԼԵՌ)
- ԳԵՂԱՄԱՑ ԾՈՎ 1919, 2069
- ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻ 1785, 1867, 2153, 2188
(տե՛ս նաեւ ԳԵՂԱՔՈՒՆԻ)
- ԳԵՂԱՔՈՒՆԻ 1785, 1867, 2172 (տե՛ս
ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻ)
- ԳԵՂՄԱՆՑ ԼԵՌ 1931 (տե՛ս նաեւ ԳԵՂ,
ԳԻՂՄԱՑ, ԴԻԼՄԱՑ, ԴԻՄԱՑ, ԴԻՂ-
ՄԱՆՑ, ԴԻՂՄԱՑ)
- ԳԵՂՔ, ցեղ 654, 2141, 2179
- ԳԵՌԱՍ, գետ 2141
- ԳԵՌՈՒԱ, ցեղ 2149
- ԳԵՍԵՄ 871, 873
- ԳԵՐ 2157, 2174, 2190
- ԳԵՐԳԵՍԱՑԻՔ, ցեղ 986, 1000
- ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՔ, ցեղ 1891, 2143, 2144,
2181
- ԳԵՐՄԱՆԻԱ 2140, 2142, 2166, 2180
- ԳԵՐՄԱՆԻԱՊԱԻԼԻՍ 2184 (տե՛ս նաեւ
ԳԵՐՄԱՆԻՈՒՊԱԻԼԻՍ, ԳԵՐՄԱ-
ՆՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԳԵՐՄԱՆԻՈՒՊԱԻԼԻՍ 2169 (տե՛ս նաեւ
ԳԵՐՄԱՆԻԱՊԱԻԼԻՍ, ԳԵՐՄԱ-
ՆՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԳԵՐՄԱՆՈՒՊԱԻԼԻՍ 2147 (տե՛ս նաեւ
ԳԵՐՄԱՆԻԱՊԱԻԼԻՍ, ԳԵՐՄԱ-
ՆԻՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԳԶԵՂ, գաւառ 2171, 2187
- ԳԷՆՆԵՍԱՐԵԹ, ծովակ 1048
- ԳԸԴԱՑ, ցեղ 2044 (տե՛ս ԳՈԹՔ)
- ԳԸԻԳԱԻ 2151
- ԳԹԱԾ, ցեղ 1325 (տե՛ս ԳՈԹՔ)
- ԳԻՂՄԱՑ ԼԵՌ 1931 (տե՛ս ԳԵՂՄԱՆՑ)
- ԳԻՆԱՑ, գետ 1941
- ԳԻՈՎԲԻ 2145
- ԳՂԱԻՈՐ 629 (տե՛ս ԳՂՈՒԱՐ)
- ԳՂՈՒԱՐ 284, 629 (տե՛ս նաեւ ԳԱԻ,
ԳՂԱԻՈՐ, ԳՈՂՈՒԱՐ)
- ԳՃԱԿՍՏԱՆ 2157
- ԳՆԴԱՆԻԱՐՔ, ցեղ 2160
- ԳՆԴԱՑ, ցեղ 2044 (տե՛ս ԳՈԹՔ)
- ԳՈԴՈՐԵԱՑ 364 (տե՛ս ԳՈՒԳԱՐՔ)
- ԳՈԶԱՆ, գետ 2158
- ԳՈԶԲՈՆ 2157, 2158
- ԳՈԶԿԱՆ 2157, 2158, 2174
- ԳՈԹՔ, ցեղ 529, 1296, 1325, 1327, 2044,
2203 (տե՛ս նաեւ ԳԴԱՑ, ԳԸԴԱՑ,
ԳԹԱԾ, ԳՆԴԱՑ, ԳՈՒԴՔ, ԳՈՒԹՔ,
ԶԳԱՑ)
- ԳՈԿԱՆ 2153
- ԳՈՂԳՈԹԱ 1002, 1006, 1042
- ԳՈՂԹԱՆ 235, 242, 258, 292, 1695, 1715,
1827-1828, 1925, 1932, 1941, 2070 (տե՛ս
նաեւ ԳՈՂԹՆ)
- ԳՈՂԹՆ 264, 2095, 2112, 2172, 2188 (տե՛ս
նաեւ ԳՈՂԹԱՆ)
- ԳՈՂԿԱՆ 2190
- ԳՈՂՈՒԱՐ 629 (տե՛ս ԳՂՈՒԱՐ)
- ԳՈՄԿՈՒՆՔ, գիւղ 345
- ԳՈՄՈՐ 29, 48, 121, 951
- ԳՈՄՈՐԱՑԻՔ, ցեղ 830, 1474 (տե՛ս նաեւ
ԳՈՎՄՈՐԱՑԻՔ)
- ԳՈՌՈԹԻՍԽԵԻ 2150
- ԳՈՎՄԱՏ 2174
- ԳՈՎՄՈՐԱՑԻՔ, ցեղ 1474 (տե՛ս ԳՈՄՈ-
ՐԱՑԻՔ)
- ԳՈՐԵՔ, գաւառ 2171 (տե՛ս նաեւ ԳԱԻ-
ՐԷԳ, ԳՈՐԻՔ)
- ԳՈՐԻՔ, գաւառ 2187 (տե՛ս նաեւ ԳԱԻ-
ՐԷԳ, ԳՈՐԵՔ)
- ԳՈՒԱՆ, գաւառ 2171, 2186 (տե՛ս նաեւ
ԴՈՒԱՆ)
- ԳՈՒԳԱՐԱՑԻՔ, ցեղ 1684, 1860, 2013,
2095 (տե՛ս նաեւ ԳԱՄՐԱՑԻՈՑ, ԳԱՐ-
ԳԱՐԱՑԻՈՑ, ԳՈՒՐԱՑԻՈՑ, ԳՈՒՐ-
ԳԱՐԱՑԻՈՑ, ԳՈՒՐԳԱՑԻՈՑ)

- ԳՈՒԳԱՐՔ 284, 364, 390, 2151, 2154, 2171-2172, 2187-2188 (տե՛ս նաև ԳՈՒԴՈՐԵԱՑ, ԳՈՒԴՈՐԵԱՑ)
- ԳՈՒԴԱՄԱԿԱՐՔ, ցեղ 2149, 2170, 2186
- ԳՈՒԴՈՐԵԱՑ 364 (տե՛ս ԳՈՒԳԱՐՔ)
- ԳՈՒԴՔ, ցեղ 1964, 2140, 2144, 2164, 2166-2167 (տե՛ս նաև ԳՈԹՔ, ԳՈՒԹՔ, ԳՈՒՆԴՔ)
- ԳՈՒԹՔ, ցեղ 1968, 2179-2180 (տե՛ս նաև ԳՈԹՔ, ԳՈՒԴՔ, ԳՈՒՆԴՔ, ԳՈՒՆԹՔ)
- ԳՈՒԿԱՆ 2172, 2188
- ԳՈՒՆԴՔ, ցեղ 1964, 2180 (տե՛ս ԳՈՒԴՔ, ԳՈՒԹՔ)
- ԳՈՒՆԹՔ, ցեղ 1968 (տե՛ս ԳՈՒԹՔ)
- ԳՈՒԾԱՆԱՑ, ցեղ 1959 (տե՛ս ՔՈՒԾԱՆՔ)
- ԳՈՒՐԱՑԻՈՑ, ցեղ 2095 (տե՛ս ԳՈՒԳԱՐԱՑԻՔ)
- ԳՈՒՐԳԱՐԱՑԻՈՑ, ցեղ 1684, 2013, 2095 (տե՛ս ԳՈՒԳԱՐԱՑԻՔ)
- ԳՈՒՐԳԱՑԻՈՑ, ցեղ 2013 (տե՛ս ԳՈՒԳԱՐԱՑԻՔ)
- ԳՌԱԻ, կղզի 2149
- ԳՌԵԱԼ, առան 598
- ԳՏՉԱՎԱՆՔ 1077
- Դ**
- ԴԱԲԱԻԱՆ 2190
- ԴԱԺԳՈՅՆՔ, ցեղ 1827
- ԴԱԼԱՌ 2152, 2171, 2187
- ԴԱԼԱՐԻՍ 306
- ԴԱԼԻՈՒԲԱ 2160
- ԴԱԼԼԻՈՒՍ 1988 (տե՛ս ԳԱՂՂԻՈՒՍ)
- ԴԱԿԱՅ ԳԵՏ 2147
- ԴԱԿԻԱ 2144
- ԴԱԿԻԱՑԻՔ, ցեղ 2143
- ԴԱՀՈՆԱԿԵՐՏ 1992 (տե՛ս ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ)
- ԴԱՂՂԻՈՒՍ 1988 (տե՛ս ԳԱՂՂԻՈՒՍ)
- ԴԱՂՄԱՏԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 1632, 1723 (տե՛ս նաև ԳԱՂԱՏԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ)
- ԴԱՂՄԱՏԻԱ 2143-2144, 2166-2167, 2180-2181, 2184
- ԴԱԾԱՆՔ, ցեղ 2170 (տե՛ս նաև ԳԱԾԱՆՔ, ԴԱՋԱՆՔ)
- ԴԱՄԱՍԻՈՍ 2050 (տե՛ս նաև ԴԱՄԱՍԿՈՍ, ԴԱՄԱՍՈՍ)
- ԴԱՄԱՍԿ 2050 (տե՛ս ԴԱՄԱՍԿՈՍ)
- ԴԱՄԱՍԿՈՍ 1046, 1876, 1889, 2050, 2154-2155, 2173, 2189 (տե՛ս նաև ԴԱՄԱՍԻՈՍ, ԴԱՄԱՍԿ, ԴԱՄՈՍԿ)
- ԴԱՄԱՍՈՍ 2050 (տե՛ս ԴԱՄԱՍԻՈՍ)
- ԴԱՄԲԱԻԸՆԴ, լեռ 1834 (տե՛ս ԴԸՄԲԱԻԸՆԴ)
- ԴԱՄԲՎԱՐ 2174
- ԴԱՄՈՍ, գետ 2148
- ԴԱՄՈՍԿ 2050 (տե՛ս ԴԱՄԱՍԿՈՍ)
- ԴԱՄՈՒՆԱՍ 2159
- ԴԱՆԱՑ ԳԵՏ 184, 893, 947, 2144
- ԴԱՆՈՐ 1964, 2142, 2143, 2144, 2166 (տե՛ս ԴԱՆՈՒՐ)
- ԴԱՆՈՒՐ 1964, 2124, 2180 (տե՛ս նաև ԱՆՈՐ, ԱՆՈՒՊ, ԴԱՆՈՐ)
- ԴԱԾՏԻ 2171
- ԴԱՋԱՆՔ, ցեղ 2149 (տե՛ս նաև ԳԱԾԱՆՔ, ԴԱԾԱՆՔ)
- ԴԱՌԴԱՆԻԱ 2143
- ԴԱՌԴԱՆՈՆ 2147
- ԴԱՌԴՈՍ 2140
- ԴԱՌՆԻ 2153, 2172, 2188
- ԴԱՍԱՆ 577 (տե՛ս ԴԱՍՆ)
- ԴԱՍՀՈՆԱԿԵՐՏ 1992 (տե՛ս ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ)
- ԴԱՍՆ 529, 577 (տե՛ս նաև ԴԱՍԱՆ, ԴԱՐՍԱՆ, ԴԱՐՍՍ)
- ԴԱՍՆԱԻՈՐՔ 2171
- ԴԱՍՏԱՐԱԻՈՐՔ 2187
- ԴԱՏԱՔԷ 1942

- ԳԱՐԱՆԱՂԵԱՑ ԳԱԻԱՌԻ 278, 291, 293, 296, 355, 377, 1368, 1678, 1716, 1994, 2194
 ԳԱՐԱՆԱՂԻՔ 339, 355, 2061, 2151, 2171, 2187
 ԳԱՐԱԽՆԻՑ ԲԵՐԴ 377 (տե՛ս ԳԱՐԵԻՆԻՑ ԲԵՐԴ)
 ԳԱՐԲԱՆԴ 2150, 2170, 2186
 ԳԱՐԵԻՆԻՑ ԲԵՐԴ 284 (տե՛ս նաև ԳԱՐԱԽՆԻՑ ԲԵՐԴ, ԳԱՐԻԻՆԱՑ ԲԵՐԴ)
 ԳԱՐԻԻՆԱՑ ԲԵՐԴ 361 (տե՛ս ԳԱՐԵԻՆԻՑ ԲԵՐԴ)
 ԳԱՐՍԱՆ 577 (տե՛ս ԳԱՍՆ)
 ԳԱՐՍՍ 577 (տե՛ս ԳԱՍՆ)
 ԴԵՔՈՒՀԸԼ 2157
 ԴԵԴԱՂԱ 2140
 ԴԵԼՄՔ 2165
 ԴԵԿԻՑԽԷ, բեքո 2150
 ԴԵՌԲԻԿԷ, ցեղ 2168
 ԴԵՌՄՈՆԱՅՔ, ցեղ 2168
 ԴԵՐՊԻԿԷՍ, գաւառ 2141 (տե՛ս նաև ԴԻԼՈՒՄՔ)
 ԴԵՐՋԱՆ, գաւառ 244, 1293, 1681, 2089, 2095, 2151, 2171, 2187 (տե՛ս նաև ԴԷՐՋԱՆ, ԹԵՐՋԱՆ)
 ԴԵՔՍ, գետ 2141
 ԴՋԻՆԱՋԱԿ 2157 (տե՛ս նաև ԴՋԻՆՈՒԱՋԱԿ)
 ԴՋԻՆՈՒԱՋԱԿ 2174, 2190 (տե՛ս նաև ԴՋԻՆԱՋԱԿ)
 ԴԷԳԻԿ, գաւառ 2151 (տե՛ս նաև ԴԷԳԻՔ)
 ԴԷԳԻՔ, գաւառ 2171 (տե՛ս նաև ԴԷԳԻԿ)
 ԴԷԴԱՌՈՒ, գետ 2151
 ԴԷՄՈՆ 2158
 ԴԷՈՔՍԻԱ, ցեղ 2141
 ԴԷՊՈՒԽՔ, ցեղ 2160
 ԴԷՐՋԱՆ 2089 (տե՛ս ԴԵՐՋԱՆ)
 ԴԸՄԲԱԻԸՆԴ, լեռ 1834 (տե՛ս նաև ԲԴԱՄԲԱԻԸՆԴ, ԲԴԵՄԲԱԻԸՆԴ, ԲԴԸՄԲԱԻԸՆԴ, ԲԴՄԲԱԽԵՆԴ, ԲԸԴԸՄԲԱԻԸՆԴ, ԴԱՄԲԱԻԸՆԴ, ՏԱՄԲԱԻԸՆԴ)
 ԴԸԻԻՆ 2320, 2323 (տե՛ս ԴՈՒԻՆ)
 ԴԻԴԻՄՈՆ, լեռ 2169
 ԴԻԴՈՅՔ, ցեղ 2186
 ԴԻԴՈՆ, գետ 2143
 ԴԻԴՈՅՔ, ցեղ 2170
 ԴԻԴՈՔ, ցեղ 2149
 ԴԻԼՄԱՑ ԼԵՌ 1931 (տե՛ս ԳԵՂՄԱՆՑ ԼԵՌ)
 ԴԻԼՈՒՄՆ, գաւառ 2174, 2179 (տե՛ս նաև ԴԻՂՈՒՄՆ)^o
 ԴԻԼՈՒՄՔ, գաւառ 2141, 2157 (տե՛ս նաև ԴԵՐՊԻԿԷՍ)^o
 ԴԻՂՄԱՆՑ ԼԵՌ 1931 (տե՛ս ԳԵՂՄԱՆՑ ԼԵՌ)
 ԴԻՂՄԱՑ ԼԵՌ 1931 (տե՛ս ԳԵՂՄԱՆՑ ԼԵՌ)
 ԴԻՂՈՒՄՆ, գաւառ 2190 (տե՛ս նաև ԴԻԼՈՒՄՆ)
 ԴԻՄԱՑ ԼԵՌ 1931 (տե՛ս ԳԵՂՄԱՆՑ ԼԵՌ)
 ԴԻՍՄՈՆ 257 (տե՛ս ԿՐՄԱՆ)
 ԴԻՑԱԻԱՆ 1694 (տե՛ս նաև ԴԻՑՆԱԻԱՆ)
 ԴԻՑՆԱԻԱՆ 1694 (տե՛ս ԴԻՑԱԻԱՆ)
 ԴԻԻԱԲԱ 2141
 ԴԻՔՈՐԻՆ 2149
 ԴԼՄՈՒՆՔ 2157
 ԴԿԼԱԹ, գետ 2156-2157 (տե՛ս նաև ԴԿՂԱԹ)
 ԴԿՂԱԹ, գետ 2152, 2173-2174, 2189-2190 (տե՛ս նաև ԴԿԼԱԹ)
 ԴՄԲԱԻԱՆԴ 2157
 ԴՈՋԲՈՆ 2190
 ԴՈՎԲՈՆ 2174
 ԴՈՎԴԷԻՍՔ, կղզի 2141
 ԴՈՎՄԱՑ 2190

ԳՈՐԹԱՆ 1678 (տե՛ս ԹՈՐԴԱՆ)

ԳՈՒԱԼՔ, ցեղ 2149, 2170 (տե՛ս Աաաա ԳՈՒԱՂՔ)

ԳՈՒԱՂՔ, ցեղ 2186 (տե՛ս Աաաա ԳՈՒԱԼՔ)

ԳՈՒԱՆ, գաաաա 2186 (տե՛ս ԳՈՒԱՆ)

ԳՈՒԲԱՍ, գեա 2142

ԳՈՒԻԺԻԿՔ, ցեղ 2170

ԳՈՒԻԻՆ 285, 2017, 2154, 2173, 2316, 2320, 2335, 2338, 2343, 2351, 2364, 2369 (տե՛ս Աաաա ԴԸԻԻՆ, ԴՎԻՆ, ԴՐԻԻՆ, ԴԻՆԱՅ)

ԳՈՒԻՑՈՒԿՔ, ցեղ 2186 (տե՛ս Աաաա ԴՈՒԾՔ, ԴՈՒՐԾՔ)

ԳՈՒԾՔ, ցեղ 2149 (տե՛ս Աաաա ԴՈՒԻՑՈՒԿՔ, ԴՈՒՐԾՔ)

ԳՈՒՄՈՍ, գեա 2159

ԳՈՒՆԱՅ 2154, 2189, 2323

ԳՈՒՉԻ ԲՈՒԼԿԱՐ, ցեղ 2149

ԳՈՒԻՌԴՈՆ, լեա 2144

ԳՈՒՐԾՔ, ցեղ 2149 (տե՛ս Աաաա ԴՈՒԻՑՈՒԿՔ, ԴՈՒԾՔ)

ԴՌԱԿՈՆ 2149, 2150

ԴՎԻՆ 2017 (տե՛ս ԴՈՒԻՆ)

ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ 610, 1992 (տե՛ս Աաաա ԴԱՀՈՆԱԿԵՐՏ, ԴԱՍՀՈՆԱԿԵՐՏ, ԴՐՈՆԱԿԵՐՏ, ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ, ԴՐԱՀԱՆԱԿԵՐՏ, ԴՐԱՍՆԱԿԵՐՏ, ՏՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ)

ԴՐՄԱՏԱՎԱՐԻՄԱՆ 2157

ԴՐՈՆԱԿԵՐՏ 610 (տե՛ս ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ)

ԴՐՈՒՆՔ

1. Տե՛ս ԱԼԱՆԱՅ 702, 757, 1316, 1705, 1984, 2149, 2170, 2186
2. Տե՛ս ԾԻԾԵՆ 2186
3. Տե՛ս ԿԱՍԲԻՑ 1984, Աաաա՝ ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ
4. Տե՛ս ՓՈՍԻՑ 1323

ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ 610 (տե՛ս ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ)

ԴՐԱՀԱՆԱԿԵՐՏ 610 (տե՛ս ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ)

ԴՐԱՍՆԱԿԵՐՏ 610 (տե՛ս ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ)

ԴՐԻԻՆ 2017 (տե՛ս ԴՈՒԻՆ)

ԴԻԱՆ ԴԱԾՏ 2150

ԴԻՆԱՅ 2173 (տե՛ս ԴՈՒԻՆ)

Ե

ԵԲԻԱ 2181

ԵԲՈՒՍԱՑԻՔ 1124

ԵԲՐԱՅԻԿ 1569, 1713, 1998 (տե՛ս ԵԲՐԱՅԻՑԻՔ)

ԵԲՐԱՅԻՑԻՔ 119, 230, 445, 501, 941-942, 983, 1107, 1110, 1170, 1423, 1448, 1569, 1643, 1713, 1745, 1754, 1771, 1804, 1812, 1987, 1998, 2011 (տե՛ս Աաաա ԵԲՐԱՅԻԿ, ՀԵԲՐԱՅԻՑԻՔ)

ԵԳԲԱՏԱՆ 1845, 1985-1986 (տե՛ս ԵԿԲԱՏԱՆ)

ԵԳԲԱՏՈՆ 1985 (տե՛ս ԵԿԲԱՏԱՆ)

ԵԳԵՊՏՈՍ 1632 (տե՛ս ԵԳԻՊՏՈՍ)

ԵԳԵՍԻԱ 1867 (տե՛ս ԵԴԵՍԻԱ)

ԵԳԵՏՈԳՆՈՄՈՆԱՍ 2156

ԵԳԵՐ 2150-2151, 2165, 2170-2171, 2179, 2186-2188, 2340 (տե՛ս Աաաա ԵԳՐ)

ԵԳԵՐԱՑԻՔ 284, 1853, 2154 (տե՛ս Աաաա ԵԳԵՐՍՈՒԱՆՔ)

ԵԳԵՐՍՈՒԱՆՔ 284 (տե՛ս ԵԳԵՐԱՑԻՔ)

ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ 88, 472, 476, 487, 643, 644, 820, 823-825, 832, 867-868, 871, 873, 875-876, 897, 946, 983-984, 992, 1004, 1047, 1272, 1447, 1450, 1459, 1473, 1488, 1556, 1750, 1751, 1752, 1756, 1762, 1770, 1870, 1883, 1934, 2140, 2141, 2145, 2165, 2179, 2210, 2372 (տե՛ս Աաաա ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ, ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ, ԵԳԻՏԱՑԻՔ)

ԵԳԻՊՏՈՍ

1. ԵԳԻՊՏՈՍ 147, 230, 289, 507, 815, 820, 823, 825, 828, 838, 841, 854, 859, 863, 866-869, 871-876, 885, 888, 897, 900, 927, 941, 951-953, 967, 973, 984-

- 985, 998, 1012, 1109, 1131, 1297-1298, 1448, 1488, 1556, 1563, 1632, 1762, 1877, 1883, 1885, 1908, 1958, 2099, 2140-2141, 2145-2146, 2155, 2167-2168, 2173, 2179, 2182-2183, 2189, 2194(տե՛ս նաև ԵԳԵՊՏՈՍ, ԵԳԻՊՏՈՍ, ԵԳԻՏՈՍ, ԵԳԻՒՊՏՈՍ)
2. Ներքին 2146
3. Վերին 2168
- ԵԳԻՏԱՑԻՔ 1756 (տե՛ս ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ)
- ԵԳԻՒՊՏԱՑԻՔ 1870 (տե՛ս ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ)
- ԵԳԻՒՊՏՈՍ 1632 (տե՛ս ԵԳԻՊՏՈՍ)
- ԵԳՈՒՇԻԻԿԱ, 2170, 2186
- ԵԳՐ 2149-2150, 2154, 2179 (տե՛ս ԵԳԵՐ)
- ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ 1750, 1770, 1934 (տե՛ս ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ)
- ԵԳԻՊՏՈՍ 1877, 1883, 1885 (տե՛ս ԵԳԻՊՏՈՍ)
- ԵԳԻՏՈՍ 1958 (տե՛ս ԵԳԻՊՏՈՍ)
- ԵԴԵԱ, 2080 (տե՛ս ԵԴԵՍԻԱ)
- ԵԴԵՄ՝ 801, 919, 1012, 2372 (տե՛ս նաև ԱԴԵՆ, ԵԴԵՆ, ԵԴՈՎՄ, ԵԴՈՄ)
- ԵԴԵՆ 695(տե՛ս ԵԴԵՄ)
- ԵԴԵՍԱ, 1895, 1899, 1901, 1905, 1907, 1950, 1963, 1991, 2081, 2096 (տե՛ս ԵԴԵՍԻԱ)
- ԵԴԵՍԱՑԻՔ 237, 247, 260, 1899, 2099
- ԵԴԵՍԵԱ, 259, 266, 1840-1841, 1866-1867, 1892, 1895, 1899, 1901, 1905-1907, 1910, 1913, 1950, 1963, 1991, 2081, 2096, 2213 (տե՛ս ԵԴԵՍԻԱ)
- ԵԴԵՍԻԱ, 227, 237, 1840, 1841, 1866-1867, 1892, 1895, 1899, 1901, 1905-1907, 1910, 1913, 1950, 1963, 1991, 2080-2081, 2096, 2194, 2213 (տե՛ս նաև ԵԴԵՍԻԵԱ, ԵԴԵՍԵԱ, ԵԴԵՍԱ, ԵՂԵՍԵԱ)
- ԵԴԵՍԻԵԱ, 2096 (տե՛ս ԵԴԵՍԻԱ)
- ԵԴՈՄ՝ 839, 844, 862, 890 (տե՛ս ԵԴԵՄ)
- ԵԴՈՎՄ՝ 695, 839, 890 (տե՛ս ԵԴԵՄ)
- ԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻՔ 882, 1881
- ԵԶՐԱՅԵԼԱՑԻՔ 978 (տե՛ս ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ)
- ԵԹԵՈՊԱՑԻՔ 460 (տե՛ս ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ)
- ԵԹԼՈՊԻԱ, 2182 (տե՛ս ԵԹՈՎՊԻԱ)
- ԵԹԼՈՎՊԱՑԻՔ (տե՛ս ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ)
1. Ամենայն 2165
 2. Բարձրագագաթունք Եթովպացիք 2146
 3. Երեկորնական-Եթովպացիք 2146
 4. Զկնակեր Եթովպացիք 2146, 2161
 5. Մարդակեր Եթովպացիք 2146
 6. Միջին-Եթովպացիք 2146
 7. Սպիտակ-Եթովպացիք 2140, 2145
 8. Փայտեղէն-Եթովպացիք 2145
 9. Փրփրեղջիր Եթովպացիք 2146
- ԵԹԼՈՎՊԻԱ, Ներքսագոյն 2146, 2182-2183 (տե՛ս ԵԹՈՎՊԻԱ)
- ԵԹԻՈՊԱՑԻՔ 925, 1832-1833, 2178 (տե՛ս ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ)
- ԵԹՈՊԱՑԻՔ 1987, 2176, 2183 (տե՛ս ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ)
- ԵԹՈՊԻԱ, 815, 2183 (տե՛ս ԵԹՈՎՊԻԱ)
- ԵԹՈՊԻԱՑԻՔ 2183 (տե՛ս ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ)
- ԵԹՈՎՊԱ, 1807, 2178 (տե՛ս ԵԹՈՎՊԻԱ)
- ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ (տե՛ս նաև ԵԹՈՊԱՑԻՔ, ԵԹԼՈՎՊԱՑԻՔ, ԵԹՈՊԻԱՑԻՔ)
1. Աթակեանք Եթովպացիք 2168
 2. Ամենայն Եթովպացիք 1746, 1807, 1832-1833, 1872, 1987, 2137, 2142, 2162, 2164
 3. Բարձրագագաթունք Եթովպացիք 2168
 4. Երեկորնական Եթովպացիք 2168
 5. Զկնակեր Եթովպացիք 2139, 2164, 2168, 2178-2179
 6. Մարդակեր Եթովպացիք 2168
 7. Փրփրեղջիր Եթովպացիք 2168
- ԵԹՈՎՊԻԱ
1. ԵԹՈՎՊԻԱ, 1046, 2139 (տե՛ս նաև ԵԹԼՈՎՊԻԱ, ԵԹՈՊԻԱ, ԵԹՈՎՊԱ)

- 2. Ներքին 2168, 2183 (տե՛ս նաև Եթե՛ն ՎՊԻԱ Ներքսագոյն, ԵՆՏՈՍ Եթե՛ն ՎՊԻԱ, ԵՆՏՈՍ ԼԻԲԻԱ)
- 3. Վերին 2183 (տե՛ս նաև Եթե՛ն ՎՊԻԱ)
- ԵԼԱԴԱ 2147 (տե՛ս ԵԼԼԱԴԱ)
- ԵԼԵՆԱՑԻՔ 1833 (տե՛ս ՀԵԼԼԵՆԱՑԻՔ)
- ԵԼԵՍՊՈՆՏՈՍ 2147
- ԵԼԵԻԹԵՐՈՅՊԱԻԼԻՍ 1896 (տե՛ս նաև ԵԼԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ԵԼԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ԵՐԵԻԹԵԼՈՅՊՈԼԻՍ, ՀԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ՀԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ՀԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊԱԻԼԻՍ, ԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊԱԻԳԻՍ, ԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ԵԼԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ, ԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՈԼԻՍ)
- ԵԼԵԻԹՐՈՍ 2155
- ԵԼԵԻՍԻՆԱ 2144
- ԵԼԷՍՊՈՆՏՈՍ 1872 (տե՛ս ԵԼԻՍՊՈՆՏՈՍ)
- ԵԼԻԿԻՆ 2144
- ԵԼԻՄԱՑԻՈՅ ԱՇԽԱՐՀ 2157 (տե՛ս նաև ԲԾՐԱ, ԽՈՒԺԱՍՏԱՆ, ՇԱԻՇԱՆԻԿ)
- ԵԼԻՈՆ 2148
- ԵԼԻՍՊՈՆՏՈՍ 2141, 2184 (տե՛ս նաև ԵԼԷՍՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԷՍՊՈՆՏՈՆ, ԵԼԷՍՊՈՆՏՈՆ, ԵԼԵՆՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԼԵՆՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԵՆՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԼԵՆՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԵՆՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԼԵՆՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԵՆՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԼԵՆՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԵՆՊՈՆՏՈՍ, ԵԼԼԵՆՊՈՆՏՈՍ)
- ԵԼԼԱԴԱ 487, 1869, 1872, 2061, 2101, 2144, 2167, 2181 (տե՛ս նաև ՀԵԼԼԱԴԱ, ԵՂՂԱԴԱՅ)
- ԵԼԼԱԴԱՑԻՔ 2061
- ԵԼԼԵՆԱՑԻՔ 1752, 1807, 1833 (տե՛ս ՀԵԼԼԵՆԱՑԻՔ)
- ԵԼՈՆ 942
- ԵԼՓԱ 851
- ԵԽՆԻ 2151, 2171, 2186
- ԵԿԲԱՏԱՆ 1985 (տե՛ս նաև ԷԳԲԱՏՈՆ, ԵԳԲԱՏԱՆ, ԵԳԲԱՏՈՆ, ԵՐԿԲԱՏԱՆ, ԵՐԿԲԱԿԱՆ, ԲԵՐԿԱՊԱՏԱՆ)
- ԵԿԵՂԵԱՑ, գաւառ 238, 278, 291, 296-297, 339, 355, 393-394, 418, 1328, 1679, 1939, 1943, 1995, 2009, 2059, 2069, 2095, 2171, 2187, 2214, 2260 (տե՛ս նաև ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌԻ, ԵԿԵՂԵՑԱԳԱԻԱՌԻՆ, ԵԿԵՂԵՑ)
- ԵԿԵՂԵՑ 462, 2151 (տե՛ս ԵԿԵՂԵԱՑ)
- ԵԿԵՂԵՑԱԳԱԻԱՌԻՆ 291 (տե՛ս ԵԿԵՂԵԱՑ)
- ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌԻ 238, 260 (տե՛ս ԵԿԵՂԵԱՑ)
- ԵՂԱՆԻՏԷ 2155
- ԵՂԵԳ 733 (տե՛ս ԵՂԵԳԵԿ)
- ԵՂԵԳԵԱԿ 2275 (տե՛ս ԵՂԵԳԵԿ)
- ԵՂԵԳԵԿ 733, 2282 (տե՛ս նաև ԵՂԵԳԵԱԿ)
- ԵՂԵԳՆԻԿ 733 (տե՛ս ԵՂԵԳԵԿ)
- ԵՂԵՍԵԱ 2080 (տե՛ս ԵԳԵՍԻԱ)
- ԵՂԵՍՊՈՆՏՈՍ 2168 (տե՛ս ԵԼԻՍՊՈՆՏՈՍ)
- ԵՂԻԱՅ 1939 (տե՛ս ՀԵՂԻԱՅ)
- ԵՂԻԳԻ, լիճ 2152
- ԵՂԻՆԳ 2357
- ԵՂՈՆԱՅ 482
- ԵՂՋԵՐՔ 412
- ԵՄԱԹ 2141
- ԵՄԱԾԱ 2154 (տե՛ս ԵՊԻՓԱՆԻԱ)
- ԵՄԱՌՈՆ 2158 (տե՛ս ԵՄԱԻՈՆ)
- ԵՄԱԻՈՆ 2158-2159, 2174, 2191 (տե՛ս նաև ԵՄԱՌՈՆ)
- ԵՄԱԻՈՒՍ 1529 (տե՛ս ԵՄՄԱԻՈՒՍ)
- ԵՄԵՍ 2097 (տե՛ս ՀԵՄԵՍ)
- ԵՄԻՈՍ 2144
- ԵՄՄԱԻՈՒՍ 1529 (տե՛ս նաև ԵՄԱԻՈՒՍ)
- ԵՆԱ 1741 (տե՛ս ՎԻԵՆՆԱ)
- ԵՆԴՈՍ 2145 (տե՛ս ԵՆՏՈՍ ԼԻԲԻԱ)
- ԵՆՏԱ 2182 (տե՛ս ԵՆՏՈՍ ԼԻԲԻԱ)
- ԵՆՏՈՍ
 - 1. Եթե՛ն ՎՊԻԱ 2146 (տե՛ս Եթե՛ն ՎՊԻԱ)

2. ԼԻԲԻԱ 2145-2146, 2168, 2182, 2183
(տե՛ս ԵԹՈՎՊԻԱ, ԱՄԵՆ ԵՆԴՈՍ, ԵՆՏԱ)
- ԵՈՒԼԻՍ 2147
- ԵՊԻՌՈՍ 2167
- ԵՊԻՒՐՈՒՍ 2181
- ԵՊԻՓԱՆԻԱ 2154 2154 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՄԱՇՄԱ, ՀԵՄԱԹ)
- ԵՌԱՆԴ 377, 379
- ԵՌԱՊՐ 2179 (տե՛ս ԵԻՐՈՊԱ)
- ԵՌԻՈՆ 2142
- ԵՌՈՊՈՒԼԻՏԻՏՈՍ 2145
- ԵՏԵՍԵԱ 1907 (տե՛ս ԵԴԵՍԻԱ)
- ԵՏԵՍԻԱ 1899 (տե՛ս ԵԴԵՍԻԱ)
- ԵՏԻՍԽ 2186 (տե՛ս ԵՐԻՍԽ)
- ԵՐԱԶԱՄՈՅՆ 1675
- ԵՐԱԿԼԵԱ 2144
- ԵՐԱՄԱՅԻՆՍ 610 (տե՛ս ԵՐԱՄԱԻՆՍ)
- ԵՐԱՄԱՅԻՍ 610 (տե՛ս ԵՐԱՄԱԻՆՍ)
- ԵՐԱՄԱՆՍ 610 (տե՛ս ԵՐԱՄԱԻՆՍ)
- ԵՐԱՄԱԻՆՍ 610 (տե՛ս ԵՐԱՄԱԻՆՍ)
- ԵՐԱՄԱԻՆՍ 610 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՐԱՄԱԻՆՍ, ԵՐԱՄԱՅԻՆՍ, ԵՐԱՄԱՅԻՍ, ԵՐԱՄԱՆՍ)
- ԵՐԱՆ 2157
- ԵՐԱՆԱՍԱՆ 2190
- ԵՐԱՆԱՍՏԱՆ 2174
- ԵՐԱՆԵԼԵԱՅ, ԿՂՂԻՔ 2140, 2164, 2179
- ԵՐԱՍԽ 1322, 1784-1785, 1851, 1859, 1913-1914, 1925, 1929, 1948, 2135, 2141, 2151, 2152, 2153-2154, 2165, 2171-2172, 2179, 2187, 2188, 2316, 2338
- ԵՐԱՍԽԱԶՈՐ 1993
- ԵՐԵՋ 1679
- ԵՐԵԿՈՐՆԱԿԱՆ
1. Եթեովպացիք 2146 (տե՛ս ԵԹՈՎՊԱՅԻՔ)
2. Պարտեզք 2145
- ԵՐԵՎԱՐՔ, գաւառ 2152 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՐԵՎԱՐՔ, ԵՐԵՒԱՐՔ)
- ԵՐԵՒԱՆ 3, 157, 227, 228, 517, 766, 910, 911, 1077, 1078, 1141, 1144, 1156, 1157, 1292, 1740, 2123, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2136, 2200
- ԵՐԵՒԱՐՔ 2171, 2187 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՐԵՎԱՐՔ, ԵՐԵՎԱՐՔ)
- ԵՐԵՒԵԱԼ 353
- ԵՐԵՒԵԼ 2069
- ԵՐԵՔՈՎ 1876 (տե՛ս ԵՐԻՔՈՎ)
- ԵՐԷՋ 2343 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԷՐԷՋ)
- ԵՐԷՎԱՐՔ, գաւառ 2152 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՐԵՎԱՐՔ, ԵՐԵՒԱՐՔ)
- ԵՐԻԶԱՅ, գիղ 1328, 1874, 1939, 2344
- ԵՐԻԹՈՒՆԻՔ 2172
- ԵՐԻՍԽ 2186 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՏԻՍԽ)
- ԵՐԻՍԽՔ 2171
- ԵՐԻՔՈՎ, քաղաք 504, 646, 813, 936, 938-940, 954, 986, 1876, 2326 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՐԵՔՈՎ)
- ԵՐԽԵԹՍ 2152
- ԵՐԿԲԱԿԱՆ 1985 (տե՛ս ԵԿԲԱՏԱՆ)
- ԵՐԿԲԱՏԱՆ 1985 (տե՛ս ԵԿԲԱՏԱՆ)
- ԵՐԿՈՒԾԱՏ 1913 (տե՛ս ԵՐՈՒՄԱՆԴԱՇԱՏ)
- ԵՐՆԶԱԿ 2153, 2172, 2188
- ԵՐՈՒՄԱՆԴԱԿԵՐՏ 1842, 1915 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՐՈՒՄԱՆԴԱՅԿԵՐՏ)
- ԵՐՈՒՄԱՆԴԱՅ ՔԱՂԱՔ 1841, 1921, 1924, 1926, 1992 (տե՛ս ԵՐՈՒՄԱՆԴԱՇԱՏ)
- ԵՐՈՒՄԱՆԴԱՅԿԵՐՏ 1915 (տե՛ս ԵՐՈՒՄԱՆԴԱԿԵՐՏ)
- ԵՐՈՒՄԱՆԴԱՇԱՏ 372, 1841, 1913, 2047, 2153 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՐՈՒՄԱՆԴԱՅ ՔԱՂԱՔ, ԵՐԿՈՒԾԱՏ)
- ԵՐՈՒՄԱՆԴԱՎԱՆ 1817, 1829, 1921
- ԵՐՈՒՄԱՆԴՈՒՆԻ 2153, 2322
- ԵՐՈՒՄԱՆԹՈՒՆԻՔ 2188, 2322
- ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ 504, 507, 815, 833, 861, 1042, 1046, 1067, 1111, 1498-1499, 1514, 1517, 1521, 1619-1620, 1634, 1880, 1883, 1908, 2097, 2267 (տե՛ս ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ)

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ 88, 113, 157, 460, 789, 836, 849, 851, 882-884, 887, 894, 916, 919, 928, 963, 965-968, 990, 995, 1002, 1004, 1043, 1046, 1052, 1053, 1064, 1066, 1093-1094, 1098, 1107, 1110-1111, 1120, 1122-1124, 1126-1129, 1149, 1156, 1220-1221, 1270-1271, 1285-1286, 1293-1294, 1298, 1399, 1488, 1499, 1513, 1517, 1519, 1530, 1619-1620, 1741, 1814, 1877, 1880-1881, 1883, 1884, 1897-1898, 1903, 1908, 1939, 1987, 1990, 2050, 2097, 2142, 2146, 2155, 2165, 2173, 2179, 2189, 2194, 2203, 2267, 2286, 2374 (տե՛ս նաև ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ)

ԵՐՋԱՆԻԿՆ ԱՐԱԲԻԱ, 2141-2142, 2146, 2155-2156, 2173, 2179, 2189 (տե՛ս ԱՐԱ-ԲԻԱ)

ԵՐՑՈՅ 2186

ԵՐՓԱՏ 1401 (տե՛ս ԵՓՐԱՏ)

ԵՐՓՐԱԹ 1483 (տե՛ս ԵՓՐԱՏ)

ԵԻԲԻԱ, 2167

ԵԻԲԻՈՒ 2144

ԵԻԹԵՓՈՐԱԿԵԱՆ ԲԱԳԻՆՔ 2153, 2172, 2188

ԵԻԻԼԱՅ աճապատք 838

ԵԻՅԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊՕԼԻՍ 1896 (տե՛ս Ե-ԼԵԻԹԵՐՈՅՊԱԻԼԻՍ)

ԵԻՈՂԻԱ, 2169, 2184

ԵԻՌՈՂԷ 2179 (տե՛ս ԵԻՐՈՊԱՅ)

ԵԻՌՈՊԻ 2179 (տե՛ս ԵԻՐՈՊԱՅ)

ԵԻՌՈՊԻԱ, 2141, 2143-2144 (տե՛ս ԵԻՐՈ-ՊԱՅ)

ԵԻՌՈՊՈՍ 2144 (տե՛ս ԵԻՐՈՊԱՅ)

ԵԻՍԻ 2145

ԵԻՐՈԲԷ 1850 (տե՛ս ԵԻՐՈՊԱՅ)

ԵԻՐՈՊԱՅ 2012, 2123, 2125, 2128, 2142, 2146, 2165 (տե՛ս նաև ԵԻՐՈԲԷ, ԵԻՐՈ-ՊԻԱՅ, ԵԻՐՈՂԷ, ԵԻՐՈՎՊԷ, ԵԻՐՈ-ՊԵ, ԵԻՌՈՊԷ, ԵԻՌՈՊԻ, ԵԻՌՈՊԻԱ, ԵԻՌՈՊՈՍ)

ԵԻՐՈՊԵ 489 (տե՛ս ԵԻՐՈՊԱՅ)

ԵԻՐՈՂԷ 601, 1850, 2141 (տե՛ս ԵԻՐՈ-ՊԱՅ)

ԵԻՐՈՊԻԱՅ 1850, 2012, 2141-2143, 2165, 2180 (տե՛ս ԵԻՐՈՊԱՅ)

ԵԻՐՈՎՊԷ 601 (տե՛ս ԵԻՐՈՊԱՅ)

ԵԻՓՐԱՏ 380, 1690-1691, 1695, 1700, 1707, 1709, 1878, 1892, 1968, 2093, 2022 (տե՛ս ԵՓՐԱՏ)

ԵԻՔՍԻՆՈՍ 2149

ԵՓԵՍՈՍ, քաղաք 181, 227, 269, 1047, 2006, 2097-2098, 2147, 2169, 2184, 2391

ԵՓՐԱԹ 860, 1483 (տե՛ս ԵՓՐԱՏ)

ԵՓՐԱՏ 280, 340, 379, 414, 423, 783, 883, 1300, 1368, 1401, 1483, 1690-1691, 1695, 1700, 1707, 1709, 1877-1878, 1883, 1892, 1968, 2022, 2061-2062, 2093, 2148, 2151-2152, 2154-2156, 2170-2171, 2173, 2185, 2187, 2189 (տե՛ս նաև ԵՐՓԱՏ, ԵՐՓ-ՐԱԹ, ԵԻՓՐԱՏ, ԵՓՐԱԹ)

ԵՔՏԻՓՈՆ 1880 (տե՛ս նաև ԷՔՏԻՊՈՆ)

ԵՖՐԱՏ 1968 (տե՛ս ԵՓՐԱՏ)

2

ԶԱԼԻՔՈՍ 2147

ԶԱՊԼԱՍՏԱՆ 2157

ԶԱՐԱՆԴ 605 (տե՛ս ԶԱՐԵԻԱՆԴ)

ԶԱՐԱՍՊ 1788

ԶԱՐԱԻԱՆԴ 285, 605, 641, 1684, 2153, 2172, 2323, 2353 (տե՛ս նաև ԶԱՐԵ-ԻԱՆԴ)

ԶԱՐԵՀԱԻԱՆ 372, 374, 675, 2172, 2188, 2259 (տե՛ս նաև ԶԱՐԵՀԱԻԱՆԴ, ԶԱ-ՐԵՀՎԱՆ, ԶԱՐԵԻՀԱՆ, ԶԱՐԷԻԱՆ)

ԶԱՐԵՀԱԻԱՆԴ 412 (տե՛ս ԶԱՐԵՀԱ-ԻԱՆ)

ԶԱՐԵՀՎԱՆ 374 (տե՛ս ԶԱՐԵՀԱԻԱՆ)

ԶԱՐԵԻԱՆԴ 605, 641, 1684, 2188, 2265, 2266 (տե՛ս նաև ԶԱՐԱՆԴ, ԶԱՐԱ-ԻԱՆԴ, ԶԱՐԻԱՆԴ, ԶԱԻԱՆԴ)

ԶԱՐԵԻՀԱՆ 675 (տե՛ս ԶԱՐԵՀԱԻԱՆ)

ԶԱՐԷԻԱՆ 2153 (տե՛ս ԶԱՐԵՀԱԻԱՆ)

ԶԱՐԻՇԱՏ

1. Աղիոպտի 372, 2036

2. Վաճառքայ 2105
 ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ 2144
 ԶԱՐՈՒԱՆ 1769 (տե՛ս ԶԱՐՈՒԱՆԴ)
 ԶԱՐՈՒԱՆԴ 1769 (տե՛ս նաեւ ԶԱՐՈՒԱՆ, ԶՐՈՒԱՆԴ)
 ԶԱՐԻԱՆԴ 2265 (տե՛ս ԶԱՐԵԻԱՆԴ)
 ԶԱԻԱՆԴ 605 (տե՛ս ԶԱՐԵԻԱՆԴ)
 ԶԱԻԷ 2171
 ԶԱԻՌՈՍ 2148
 ԶԵԿՍԻՊՈՆ 1989 (տե՛ս ԶԵԻՔՍԻՊՈՆ)
 ԶԵՆԱԿՔ 2289
 ԶԵՆՁԱՆ 2133 (տե՛ս նաեւ ԾԱՆՃԱՆ)
 ԶԵԻՔՍԻՊՈՆ 1989 (տե՛ս նաեւ ԱՐԵԳԱԿՆ ԶԵԻՔՍԻՊՈՆ, ԶԵԿՍԻՊՈՆ, ԶԵՔՍԻՊՈՆ, ԶԵՕՔՍԻՊՈՆ, ԶՔԵԻՍԻՊՈՆ)
 ԶԵՔՍԻՊՈՆ 1989 (տե՛ս ԶԵԻՔՍԻՊՈՆ)
 ԶԵՕՔՍԻՊՈՆ 1989 (տե՛ս ԶԵԻՔՍԻՊՈՆ)
 ԶԻԲԷԱՑԻՔ 1868 (տե՛ս ԼԻԻԴԱՑԻՔ)
 ԶԻԳՈՆ ՎԱՍԻԹԷՈՆ 2152
 ԶԻԶԱՍ 2140
 ԶՄԻԻՌՆԻԱ 2147, 2184 (տե՛ս նաեւ ՍԻՄՈՒՆԻԱ)
 ԶՄՌՍԱԲԵՐ ԵՐԿԻՐ 2146, 2156 (տե՛ս նաեւ ՄԻԻՌՆԻՏԻՆ)
 ԶՈՊԻՏ 2147
 ԶՐՈՒԱՆԴ 1769 (տե՛ս ԶԱՐՈՒԱՆԴ)
 ԶՔԵԻՍԻՊՈՆ 1989 (տե՛ս ԶԵԻՔՍԻՊՈՆ)

Է

ԷԱԿԱՑԻՔ 635 (տե՛ս ԱԿԷԱՑԻՔ)
 ԷԳԲԱՏՈՆ 1985 (տե՛ս ԵԿԲԱՏԱՆ)
 ԷԹԻԼ 2174
 ԷԼԵՆԱՑԻՔ 1833 (տե՛ս ՀԵԼԼԵՆԱՑԻՔ)
 ԷԼԻԱ 1939 (տե՛ս ՀԵՂԻԱՑ)
 ԷԼԻԱՑ 1939 (տե՛ս ՀԵՂԻԱՑ)
 ԷՂԻԱՑ 1939 (տե՛ս ՀԵՂԻԱՑ)
 ԷՈՆԻԱ 2147

ԷԶՄԻԱԾԻՆ 3, 905, 1093, 1143, 1300, 1646, 1747, 2121, 2123, 2125, 2201
 ԷՐԱԽԱՆԻ 348 (տե՛ս նաեւ ԱԽԱՆԻ)
 ԷՐԷԶ 2343 (տե՛ս ԵՐԷԶ)
 ԷՐԹՕՆՈՍ 1804 (տե՛ս ԹԱԻՆՈՍ)
 ԷՐԾԻՈՑ 2151
 ԷՔՏԻՊՈՆ 1880 (տե՛ս ԵՔՏԻՊՈՆ)

Ը

ԸԳՌԵԻ 2150
 ԸՆԴՈՍ 2159
 ԸՆԾԱՔԻԱՐՍ 289 (տե՛ս ԸՆԶԱՔԻՍԱՐ)
 ԸՆԾԱՔԻՍԱՐ 289 (տե՛ս ԸՆԶԱՔԻՍԱՐ)
 ԸՆԶԱՔԻՍԱՐ 289 (տե՛ս նաեւ ԸՆԾԱՔԻԱՐՍ, ԸՆԾԱՔԻՍԱՐ)
 ԸՌԵԻԱՆ 2297 (տե՛ս ՌԵԻԱՆ)
 ԸՌԸՇՏՈՒՆԵԱՑ
 1. ԱՇԽԱՐՀ 1684 (տե՛ս ՌՇՏՈՒՆԵԱՑ ԳԱԻԱՌ (ԱՇԽԱՐՀ))
 2. ԾՈՎ 289
 ԸՌԸՇՏՈՒՆԻՔ 289, 2275 (տե՛ս նաեւ ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ, ՌՇՏՈՒՆԻՔ)
 ԸՌՆԱ 2172, 2188
 ԸՌՇՏՈՒՆԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 1684 (տե՛ս ՌՇՏՈՒՆԵԱՑ ԳԱԻԱՌ)
 ԸՌՇՏՈՒՆԻՔ 286, 408, 1863, 2242, 2272 (տե՛ս նաեւ ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ, ՌՇՏՈՒՆԻՔ)
 ԸՍՊԵՐ 1945 (տե՛ս ՍՊԵՐ)
 ԸՐՄԷՍ 1943 (տե՛ս ՉԸՐՄԷՍ)

Թ

ԹԱԲԱԻՐ 893, 899 (տե՛ս նաեւ ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ, ԹԱԲՈՐ, ԹԱԲՈՎՐ, ԹԱՓՈՎՐ)
 ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ 251, 1710 (տե՛ս նաեւ ԹԱԲԱԻՐ, ԹԱԲՈՐ, ԹԱԲՈՎՐ, ԹԱՓՈՎՐ ԹԱԲՈՎՐԱԿԱՆ, ԹԱՓՈՎՐԱԿԱՆ, ԹԱՓՕՐԱԿԱՆ)

- ԹԱԲՈՎՐ 977 (տե՛ս նաեւ ԹԱԲԱԻՐ, ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ, ԹԱԲՈՐ, ԹԱՓՈՎՐ)
- ԹԱԲՈՎՐԱԿԱՆ 1710 (տե՛ս ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ)
- ԹԱԲՈՐ 964, 1097 (տե՛ս նաեւ ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ, ԹԱԲԱԻՐ, ԹԱԲՈՎՐ, ԹԱՓՈՎՐ)
- ԹԱԼԴ 2150
- ԹԱԿՈՅԻՔ 2186 (տե՛ս նաեւ ԹԱԿՈՅՐ, ԹԱԿՈՅԻԿՔ)
- ԹԱԿՈՅՐ 2149 (տե՛ս նաեւ ԹԱԿՈՅԻՔ, ԹԱԿՈՅԻԿՔ)
- ԹԱԿՈՅԻԿՔ 2170 (տե՛ս նաեւ ԹԱԿՈՅԻՔ, ԹԱԿՈՅՐ)
- ԹԱՄՆԱ 864
- ԹԱՄՆԱՍԱՔԱՐ 937
- ԹԱՆԴԻՂԻԿԵԱՆՔ 2144
- ԹԱՐ 2150
- ԹԱՐՍԻՍ 1804
- ԹԱԻԱՍՊԱՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 284, 670 (տե՛ս նաեւ ԹԱԻՍՊԱՐԱՑ, ԹԵԻԱՍՊԱՐԱՑ, ԹՕՍՊԱՐԱՑ, ԹՕՍՓԱՐԱՑ)
- ԹԱԻԱՍՊԱՐՈՏՔ 2186 (տե՛ս նաեւ ԹԱԻԱՍՊԱՐՔ)
- ԹԱԻԱՍՊԱՐՔ, ցեղ 2150, 2170 (տե՛ս նաեւ ԹԱԻԱՍՊԱՐՈՏՔ)
- ԹԱԻԱՍՓԱՐԱՆ ԶՕՐՔ 629 (տե՛ս նաեւ ԹԱԻԱՍՊԱՐԱՆ, ԹԱԻԱՓՍԱՐԱՆ, ԹԱԻՍՊԱՐԱՆ, ԹԱԻՏՈՄՊԱՐԱՆ, ԹՕՍՊԱՐԱՆ)
- ԹԱԻԱՓՍԱՐԱՆ 629 (տե՛ս ԹԱԻԱՍՓԱՐԱՆ ԶՕՐՔ)
- ԹԱԻՍՊԱՐԱՆ 629 (տե՛ս ԹԱԻԱՍՓԱՐԱՆ ԶՕՐՔ)
- ԹԱԻՍՊԱՐԱՑ 670 (տե՛ս ԹԱԻԱՍՊԱՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԹԱԻՏՈՄՊԱՐԱՆ 629 (տե՛ս ԹԱԻԱՍՓԱՐԱՆ ԶՕՐՔ)
- ԹԱԻՐԷԺ 361 (տե՛ս նաեւ ԹԱԻՐԷՇ)
- ԹԱԻՐԷՇ 357, 378 (տե՛ս նաեւ ԹԱԻՐԷԺ)
- ԹԱՓԱԻՐ 893 (տե՛ս ԹԱԲԱԻՐ)
- ԹԱՓՈՎՐ 1109 (տե՛ս նաեւ ԹԱԲԱԻՐ, ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ, ԹԱԲՈՐ, ԹԱԲՈՎՐ)
- ԹԱՓՈՎՐԱԿԱՆ 1710 (տե՛ս ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ)
- ԹԱՓՈՐԱԿԱՆ 1710 (տե՛ս ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ)
- ԹԱՓՍԱԿ 2154
- ԹԱՓՕՐԱԿԱՆ 1710 (տե՛ս ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ)
- ԹԵԲԷ 1870
- ԹԵԹԱՂԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս նաեւ ԹԵՏԱԼԱՑԻՔ, ԹԵՏԱՂԱՑԻՔ, ԹԵՏԵՂԱՑԻՔ, ԹԷՏԱԼԱՑԻՔ, ԹԷՏԵՂԱՑԻՔ)
- ԹԵՄՆԱՑԻՈՑ ԺԱՆԱՊԱՐՀ 2146
- ԹԵՈՄՈՆՏՈՆ 2185 (տե՛ս նաեւ ԹԵՐՄՈՆՆ)
- ԹԵՍԱՂԻԱ 2144
- ԹԵՍԱՂՈՆԻԿ 2060 (տե՛ս նաեւ ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԷ)
- ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԵՑԻՔ 1588 (տե՛ս նաեւ ԹԵՍԱՂՈՎՆԻԿԵՑԻՔ)
- ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԷ 2060 (տե՛ս նաեւ ԹԵՍԱՂՈՆԻԿ)
- ԹԵՍԱՂՈՎՆԻԿԵՑԻՔ 1588 (տե՛ս ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԵՑԻՔ)
- ԹԵՏԱԼԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԹԵԹԱՂԱՑԻՔ)
- ԹԵՏԱԼԻԱ 1771 (տե՛ս նաեւ ԹԵՏԱՂԻԱՅ, ԹԷՏԱԼԻԱՅ, ԹԻՏԱԼԻԱՅ, ԹԻՏԱՂԻԱՅ, ԻՏԱԼԻԱ (2))
- ԹԵՏԱՂԱՑԻՔ 1771, 1872 (տե՛ս ԹԵԹԱՂԱՑԻՔ)
- ԹԵՏԱՂԻԱՅ 1771 (տե՛ս ԹԵՏԱԼԻԱ)
- ԹԵՏԵՂԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԹԵԹԱՂԱՑԻՔ)
- ԹԵՐՄՈՆՆ 2169 (տե՛ս նաեւ ԹԵՈՄՈՆՏՈՆ)
- ԹԵՐԶԱՆ 244 (տե՛ս ԴԵՐԶԱՆ)

- ԹԵԽԱՍՊԱՐԱՑ 670 (տե՛ս ԹՄԻԱՍՊԱՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԹԶՈՒԿ, ցեղ 2145 (տե՛ս նաեւ ԹԻԻՓԻՔՍ, ՊԻՔԻԹՍ)
- ԹԷԱՔԻՄԱՅՆ 2140
- ԹԷԴՈՍԻ ՊՕԼԻՍ 2093, 2094 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՍԻ ՊԱԻԼԻՔ 2093 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՍԻ ՊՈԼԻՍ 2093 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՍԻ ՊՕԼԻՍ 2093 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՍԻԱ 518
- ԹԷՆԴՈՍԻՊԱԻԼԻՍ 2006 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՍԻՊՕԼԻՍ 2006 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՍՈ ՊՕԼԻՍ 2006 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՍՈՒՊԱԻՂԻՔ 2006 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՍՈՒՊՈՂԻՔ 2093 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՍՈՒՊՕԼԻՍ 2006 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ 2006, 2093, 2094, 2171 (տե՛ս նաեւ ԱՐԶՐՈՒՄ, ԹԷՆԴՈՍԻՊԱԻԼԻՍ, ԹԷՆԴՈՍԻ ՊԱԻԼԻՔ, ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ, ԹԷՆԴՈՍԻ ՊՕԼԻՍ, ԹԷՆԴՈՍՈ ՊՕԼԻՍ, ԹԷՆԴՈՍՈՒՊԱԻՂԻՔ, ԹԷՆԴՈՍՈՒՊՈՂԻՔ, ԹԷՆԴՈՍՈՒՊՕԼԻՍ, ԹԷՆԴՈՒՊՕԼԻՍ, ԹԷՆՊՈՍԻՊՕԼԻՍ, ԿԱՐԻՆ)
- ԹԷՆԴՈՒՊՕԼԻՍ 2006 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆՊՈՍԻՊՕԼԻՍ 2006 (տե՛ս ԹԷՆԴՈՒՊԱԻԼԻՍ)
- ԹԷՆՔԱՅԻՄԱՅ ԼԵՆԻ 2145 (տե՛ս ԹԷՆՔԻՄ)
- ԹԷՆՔԻՄ 2140 (տե՛ս նաեւ ԱՍՏՈՒԱՄՈՑ ԱԹՈՒՔ, ԹԷՆՔԱՅԻՄԱՅ, ԹԷՆՔԻՄԱ, ԹԷՆՔԻՄԱՅ ԼԵՆԻ)
- ԹԷՆՔԻՄԱ ԼԵՆԻ 2139 (տե՛ս ԹԷՆՔԻՄ)
- ԹԷՆՔԻՄԱՅ ԼԵՆԻ 2164, 2178 (տե՛ս ԹԷՆՔԻՄ)
- ԹԷՏԱԼԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԹԵԹԱՂԱՑԻՔ)
- ԹԷՏԱԼԻԱՅ 1771 (տե՛ս ԹԵՏԱԼԻԱ)
- ԹԷՏԵՂԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԹԵԹԱՂԱՑԻՔ)
- ԹԸՄՆԻՍ 2195
- ԹԻԱՆԵԹ 2186 (տե՛ս նաեւ ԹԻԱՆԷԹ)
- ԹԻԱՆԷԹ 2151 (տե՛ս նաեւ ԹԻԱՆԵԹ)
- ԹԻԼ 278, 297, 394, 1680, 1874, 1995, 2009, 2059 (տե՛ս նաեւ ԹԻԼՔ, ԹԻՂՔ)
- ԹԻԼՔ 1680, 1874, 1995, 2009, 2059 (տե՛ս ԹԻԼ)
- ԹԻՂՔ 2059 (տե՛ս ԹԻԼ)
- ԹԻՏԱԼԻԱՅ 1771 (տե՛ս ԹԵՏԱԼԻԱ)
- ԹԻՏԱՂԻԱՅ 1771 (տե՛ս ԹԵՏԱԼԻԱ)
- ԹԻՐԱԿԷ 1872 (տե՛ս ԹՐԱԿԷ)
- ԹԻՖԼԻՍ 228, 531, 1156, 1293, 1740
- ԹՄԱՆ 2152
- ԹՈԹՈՆ 2144
- ԹՈՆՐԱԻԱՆ 2153 (տե՛ս նաեւ ԹՈՆՆԱԻԱՆ)
- ԹՈՆՆԱԻԱՆ 2172, 2188 (տե՛ս նաեւ ԹՈՆՐԱԻԱՆ)
- ԹՈՐԳՈՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ 294
- ԹՈՐԳՈՎ 2186
- ԹՈՐԳԱՆ 278, 291, 293, 296, 1368, 1678, 1874, 1996, 2021, 2024 (տե՛ս նաեւ ԴՈՐԹԱՆ, ԹՈՐԹԱՆ, ԹՐԿԱՆ)
- ԹՈՐԹԱՆ 1678 (տե՛ս ԹՈՐԳԱՆ)
- ԹՈՒԺՔ 2186
- ԹՈՒԼԱՍ 2062 (տե՛ս նաեւ ԹՈՒՂԻՍ)
- ԹՈՒԼԻՍ 2137, 2140, 2162, 2164, 2166 (տե՛ս ԹՈՒՂԻՍ)

ԹՈՒԽԱՐԻԿՔ 2191 (տե՛ս նաեւ ԹՈՒԽԱՐԻԿ)

ԹՈՒԽԱՐԻԿ 2159, 2174 (տե՛ս նաեւ ԹՈՒԽԱՐԻԿՔ)

ԹՈՒԽԱՐՔ 2154

ԹՈՒՂԱՍ 2062 (տե՛ս ԹՈՒՂԻՍ)

ԹՈՒՂԻՍ 2062, 2176, 2180 (տե՛ս նաեւ ԹՈՒԼԱՍ, ԹՈՒԼԻՍ, ԹՈՒՂԱՍ)

ԹՈՒԾՔ 2170

ԹՈՒՉՔԱՏԱԿ 2186

ԹՈՒՐՔ 2126, 2149, 2174, 2191, 2349 (տե՛ս նաեւ ԱՊԱԽԹԱՐՔ, ԱՊԱԽՏԱՐՔ, ԱՊԽՏԱՐՔ, ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆՔ, ՆԱԽԱՊԱՏԱՐՔ)

ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆ 2159, 2174, 2191

ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆՔ 2150, 2158 (տե՛ս նաեւ ԱՊԱԽԹԱՐՔ, ԱՊԱԽՏԱՐՔ, ԱՊԽՏԱՐՔ, ԹՈՒՐՔ, ՆԱԽԱՊԱՏԱՐՔ)

ԹՌԱԹԵՆՈՆ 2155

ԹՌԱԿԻԱ 2144 (տե՛ս նաեւ ԹՐԱԿԻԱ)

ԹՌԱՍԻԱ 2154 (տե՛ս նաեւ ՔՈՌՍԷԱՍ)

ԹՌԵՂՔ 2150, 2154, 2171, 2172, 2186, 2188

ԹՌԷԱՍ 2155

ԹՐԱԲԻ 2153 (տե՛ս նաեւ ԹՐԱՓԻ)

ԹՐԱԿ 2144 (տե՛ս ԹՐԱԿԻԱ)

ԹՐԱԿԱԿԱՆ ՊՈՍՊՈՐՈՆ 2144 (տե՛ս նաեւ ԹՐԱԿԱԿԱՆ ՓԱԻՍՓՈՌՈՍ)

ԹՐԱԿԱԿԱՆ ՓԱԻՍՓՈՌՈՍ 2147 (տե՛ս նաեւ ԹՐԱԿԱԿԱՆ ՊՈՍՊՈՐՈՆ)

ԹՐԱԿԱՅ ԿՈՂՄ՝ 1632 (տե՛ս նաեւ ԹՐԱԿԻԱ)

ԹՐԱԿԱՑԻՔ 1751, 1891, 1989, 2203 (տե՛ս նաեւ ԹՐԱՑԻՔ)

ԹՐԱԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ (ԿՈՂՄ՝) 1632, 2143, 2167, 2181 (տե՛ս նաեւ ԹՐԱԿԻԱ)

ԹՐԱԿԷ՛ 1872, 1969 (տե՛ս նաեւ ԹԻՐԱԿԷ՛, ԹՐԱԿԻԱ)

ԹՐԱԿԻԱ 2128, 2144, 2167, 2181 (տե՛ս նաեւ ԹՌԱԿԻԱ, ԹՐԱԿ, ԹՐԱԿԱՅ)

ԿՈՂՄ, ԹՐԱԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ (ԿՈՂՄ), ԹՐԱԿԷ՛)

ԹՐԱՑԻՔ 1891 (տե՛ս ԹՐԱԿԱՑԻՔ)

ԹՐԱՓԻ 2172, 2188 (տե՛ս նաեւ ԹՐԱԲԻ)

ԹՐԹԱՐ 2155

ԹՐԿԱՆ 2024 (տե՛ս ԹՈՐԴԱՆ)

ԹԻՐԱՍԼԱՑ ԱԶԳ 2160

ԹՕՍՊԱՐԱՆ 629 (տե՛ս ԹԱԻԱՍՓԱՐԱՆ ԶՕՐՔ)

ԹՕՍՊԱՐԱՑ 670 (տե՛ս ԹԱԻԱՍՊԱՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ԹՕՍՓԱՐԱՑ 670 (տե՛ս ԹԱԻԱՍՊԱՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ժ

ժՆԵԻ 431

Ի

ԻԱՆԻ 2150

ԻԱՔՍԱՐՏ 2141

ԻԲԱԶԿԱՆ 2186

ԻԲԱՄԻԿԱՆ 2157

ԻԲԵՌՆԻԱ 2166

ԻԲԻՌԻԿՈՆ 2140

ԻԳԻՆԻԱ 2184

ԻԳՈՆ 2148

ԻԴԻՍԻԱ 2145

ԻԴՈՒՄԻԱՍ 2155, 2173, 2189

ԻԺԱՄԱԽՔ 2170 (տե՛ս նաեւ ԻԺՄԱԽՔ)

ԻԺՄԱԽՔ 284, 2150, 2186 (տե՛ս նաեւ ԻԺՄԱԽՔ)

ԻԼԻԱ 2144

ԻԼԻՄԱՑԻՈՑ ԱՆԱՊԱՏ 2143

ԻԼԻՈՆ 2147

ԻԼԻՈՒ 2050 (տե՛ս նաեւ ԻԼՈՒԶ)

ԻԼՈՒԶ 2050 (տե՛ս ԻԼԻՈՒ)

ԻԿՈՆԻԱ 2050

ԻՄԱԴԱ 2159

ԻՄԱՐԾ 2186

- ԻՄՈՅՆ 2159
- ԻՆԴՈՍ 2159
- ԻՆԴՈՍԼԻԲԻԱ 2146
- ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ ՏԵՂԻՔ 1322
- ԻՇԱՅՐ 2152, 2172, 2187
- ԻՇՈՑ ԳԱԻԱՌ 2172, 2187 (տե՛ս նաև ԻՇՈՒՑ ԳԱԻԱՌ)
- ԻՇՈՒՑ ԳԱԻԱՌ 2152 (տե՛ս նաև ԻՇՈՑ ԳԱԻԱՌ)
- ԻՊԱՌՔՈՍ 2137
- ԻՊՊՈՍ 2154
- ԻԶԱԻԱՆԱՑ ԳԻԻՂ 733 (տե՛ս ԻԶԱԻԱՆԻՑ ԳԻԻՂ)
- ԻԶԱԻԱՆԻՑ ԳԻԻՂ 733 (տե՛ս նաև ԻԶԻԱՆԻՑ, ԻԶԱԻԱՆԱՑ, ԻԶԵԻԱՆԻՑ ԳԻԻՂ)
- ԻԶԵԻԱՆԻՑ ԳԻԻՂ 733 (տե՛ս ԻԶԱԻԱՆԻՑ ԳԻԻՂ)
- ԻԶԻԱՆԻՑ ԳԻԻՂ 733 (տե՛ս ԻԶԱԻԱՆԻՑ ԳԻԻՂ)
- ԻՌԱ
1. Մեմբրա 2167 (տե՛ս նաև ԻՌՌԻԱ)
2. Գեո 2149
- ԻՌԻԱ 2181
- ԻՌԻՍ 2169 (տե՛ս նաև ԻՌԻՆԻՍ)
- ԻՍԱ 2143
- ԻՍԱՅԵԼ 2010 (տե՛ս ԻՍՐԱՅԵԼ)
- ԻՍԱՅԷՂ 2118 (տե՛ս ԻՍՐԱՅԷԼ)
- ԻՍԱԻՌԻԱ 2184-2185 (տե՛ս նաև ԻՍՏՈՌԻԱ)
- ԻՍՄԱՅԵԼԱՑԻՔ 863, 2222 (տե՛ս նաև ԻՍՄԱՅԷԼԱԿԱՆՔ)
- ԻՍՄԱՅԷԼԱԿԱՆՔ 833 (տե՛ս նաև ԻՍՄԱՅԵԼԱՑԻՔ)
- ԻՍՄԱՅԷԼԵԱՆՔ 828 (տե՛ս նաև ԻՍՐԱԷԼԵԱՆՔ)
- ԻՍՏՈՌԻԱ 2184 (տե՛ս ԻՍԱԻՌԻԱ)
- ԻՍՐԱԵԼ 843
- ԻՍՐԱԷԼԵԱՆՔ 828 (տե՛ս ԻՍՄԱՅԷԼԵԱՆՔ)
- ԻՍՐԱԷՂ 185, 200 (տե՛ս ԻՍՐԱՅԷԼ)
- ԻՍՐԱԷՂԱՑԻՔ 204
- ԻՍՐԱՅԵԼ 645, 646, 867, 881, 886, 887, 1234, 1297, 1377, 1450, 1451, 1466, 1481, 1483, 1485, 1499, 1532, 1533, 1556, 1573, 1577, 2010 (տե՛ս նաև ԻՍԱՅԵԼ, ԻՍՐԱՅԵՂ)
- ԻՍՐԱՅԵԼԱԿԱՆ ԱԶԳ 1488, 1499 (տե՛ս նաև ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ)
- ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ 1103, 1448-1449 (տե՛ս ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ)
- ԻՍՐԱՅԵՂ 231, 472, 476, 507, 645, 646 (տե՛ս նաև ԻՍՐԱՅԵԼ)
- ԻՍՐԱՅԷԼ 55, 102, 185, 231, 299, 858, 861, 898-899, 936-937, 942-943, 946-948, 951-952, 954, 956, 984-985, 989-990, 992, 994, 1004, 1122, 1131, 1150, 1187, 1206, 1221, 1377, 1447, 1492, 1573, 1767, 2010, 2118, 2155, 2173, 2189, 2371-2373 (տե՛ս նաև ԻՍԱՅԷՂ, ԻՍՐԱԷՂ)
- ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ 204, 503, 848, 866, 870, 942, 984, 1044, 2250 (տե՛ս նաև ԻՍՐԱՅԵԼԱԿԱՆ ԱԶԳ, ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ, ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՔ)
- ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՔ 2364 (տե՛ս ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ)
- ԻՍՐԱՅԷՂ 453, 1767
- ԻՎԵՐԻԱՑԻՔ 1860 (տե՛ս ՎԵՐԻԱՑԻՔ)
- ԻՏԱԼԱԿԱՆ 538 (տե՛ս ԻՏԱՂԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ)
- ԻՏԱԼԱՑԻՈՑ 1723 (տե՛ս ԻՏԱԼԻԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԻՏԱԼԻԱ
1. 2101, 2135, 2143, 2166, 2181 (տե՛ս նաև ԻՏԱԼԻԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ԻՏԱՂԻԱ, ԻՏԱՂԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ, ՏԱԼԻԱ)
2. Տե՛ս ԹԵՏԱԼԻԱ 1771
- ԻՏԱԼԻԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 1723 (տե՛ս նաև ԻՏԱԼԱՑԻՈՑ, ԻՏԱՂԱՑԻՈՑ, ԻՏԱՂԻԱՑԻՈՑ, ԻՏԱՂԻԱՑԻՈՑ, ԻՏԱԼԻԱ (1))

ԻՏԱՂԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ 538 (տե՛ս Գառն ԻՏԱԼԱԿԱՆ, ԻՏԱԼԻԱ (1), ԻՏԱՂԱԿԱՆ, ԻՏԱՂԻԱԿԱՆ)	ԼԱՊԵԹԱՅՔ 1945 (տե՛ս ՂԱՊԻԹԵԱՅՔ)
ԻՏԱՂԱՑԻՈՑ 1723 (տե՛ս ԻՏԱԼԻԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)	ԼԱՊԻԴԵԱՅՔ 1945 (տե՛ս ՂԱՊԻԹԵԱՅՔ)
ԻՏԱՂԻԱ 1016, 2101 (տե՛ս ԻՏԱԼԻԱ (1))	ԼԱՊԻԹԵԱՅՔ 1945 (տե՛ս ՂԱՊԻԹԵԱՅՔ)
ԻՏԱՂԻԱԿԱՆ 538 (տե՛ս ԻՏԱՂԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ)	ԼԱՍԻՆԻԿԱՑԻՈՑ ՔԱՐԱՅՐ 2145 (տե՛ս Գառն ԼԱԿԱՆԱՑԻՈՑ ՔԱՐԱՅՐ)
ԻՏԱՂԻԱՑԻՈՑ 1723 (տե՛ս ԻՏԱԼԻԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)	ԼԱՏԻՆԱ ԱՇԽԱՐՀ 2143
ԻԻՈՔԱՌՆԻԱ 2180 (տե՛ս Գառն ՆԻՈՔԱՌՆԻԱ)	ԼԱԻԿՈՒԱՐՏՔ 2061 (տե՛ս ՂԱՆԿՈՒԱՐՏՔ)
ԻԻՌԻԱ 2181 (տե՛ս Գառն ԻՌԻԱ, մեհեաճ)	ԼԱԻՈՂԻԿԷ 2147 (տե՛ս Գառն ԼԱԻՈՂԻԿԷ)
ԻԻՌՆԻԱ 2185 (տե՛ս Գառն ԻՌԻԱ, ՆԻՌՆԻԱ)	ԼԱԻՈՂԻԿԻԱ 2184 (տե՛ս Գառն ԼԱԻՈՂԻԿԷ)
ԻԻՔԻԱ 2139	ԼԲԻՆՔ 629 (տե՛ս ԼՓՆԻՔ)

L

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ԾԵՄԱՐԱՆ 1293, 1741	ԼԲՆԱՍ 607 (տե՛ս ԼՈՓՆԱՍ)
ԼԱԶԻԿԱՅ 1852 (տե՛ս ՂԱԶԻԿԱՅ)	ԼԲՆԱՑ 529 (տե՛ս ԼՓՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
ԼԱԶԻԿԵԱՅ 1852 (տե՛ս ՂԱԶԻԿԱՅ)	ԼԵԿՔ 2149
ԼԱԶԻԿԻԱՅ 1852 (տե՛ս ՂԱԶԻԿԱՅ)	ԼԵՀԱՍՏԱՆ 1293
ԼԱԼԵՏՂ 942	ԼԷԽ 2150
ԼԱԿԱՆԱՑԻՈՑ ՔԱՐԱՅՐ 2167 (տե՛ս Գառն ԼԱՍԻՆԻԿԱՑԻՈՑ ՔԱՐԱՅՐ)	ԼԸՓԻՆՔ 1316 (տե՛ս ԼՓԻՆՔ)
ԼԱԿԵԴԱՄՈՆ 2144	ԼԻՔԱՆԱՆ 934, 1093, 1606, 2155, 2173, 2189
ԼԱԿԵԴԵՄՈՆԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս Գառն ԼԱԿԵԴՈՄՆԱՑԻՔ, ԼԱԿԵԴՈՄՈՆԱՑԻՔ, ԼԱԿԻԴԵՄՆԱՑԻՔ)	ԼԻՔԱՆԱՆՈՍ 2155
ԼԱԿԵԴՈՄՆԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԼԱԿԵԴԵՄՈՆԱՑԻՔ)	ԼԻՔԱՆՈՍ 2050 (տե՛ս Գառն ԼԻՔԵԻՆՈՍ, ԼԻՔԱՆՈՍ)
ԼԱԿԵԴՈՄՆԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԼԱԿԵԴԵՄՈՆԱՑԻՔ)	ԼԻՔԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԼԻԻԴԱՑԻՔ)
ԼԱԿԵԴՈՄՈՆԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԼԱԿԵԴԵՄՈՆԱՑԻՔ)	ԼԻՔԱՑԻՔ 1868, 1871-1872 (տե՛ս ԼԻԻԴԱՑԻՔ)
ԼԱԿՈՆԻԱ 1632 (տե՛ս Գառն ԼԱԿՈՎՆԻԱ, ԼԻԿՈՎՆԻԱ, ՂԱԿՈՆԻԱ)	ԼԻՔԵԷ 1850 (տե՛ս ԼԻՔԻԷ)
ԼԱԿՈՆԻԿԷ 2144	ԼԻՔԵԻՆՈՍ 2050 (տե՛ս ԼԻՔԱՆՈՍ)
ԼԱԿՈՎՆԻԱ 1632 (տե՛ս ԼԱԿՈՆԻԱ)	ԼԻՔԷԱ 2165 (տե՛ս ԼԻՔԻԱ)
ԼԱՄՈՍ 2170	ԼԻՔԷԱՑԻՔ
ԼԱՅՊՑԻԳ 1741	1. Տե՛ս ԼԻԻԴԱՑԻՔ 1868, 1870-1872
ԼԱՆԿՈՒԱՐՏՔ 2061 (տե՛ս ՂԱՆԿՈՒԱՐՏՔ)	2. Տե՛ս ԼԻՔԻԱՑԻՔ 1860 (1)
	ԼԻՔԷԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄ՝ 1632 (տե՛ս Գառն ԼԻՔԻԱ)
	ԼԻՔԷԷ 1850 (տե՛ս ԼԻՔԻԷ)
	ԼԻՔԻ 2182-2183 (տե՛ս Գառն ԼԻՔԻԱ)

- ԼԻԲԻԱ 2123, 2140-2141, 2144-2147, 2165, 2167 2168, 2179, 2182 (տե՛ս Գառն ԼԻԲԵՆԱՅԻՆՑ ԿՈՂՄ, ԼԻԲԻ, ԼԻԲԻԷ, ԼԻԲԵԱ, ԼԻԲԻ)
- ԼԻԲԻԱՅ ՆԵՐՔՍԱԳՈՅՆ 2140, 2164, 2179
- ԼԻԲԻԱՆՈՍ 2050 (տե՛ս ԼԻԲԱՆՈՍ)
- ԼԻԲԻԱՑԻՔ
1. Տե՛ս Գառն ԼԻԲԵԱՑԻՔ (2) 1860
 2. Տե՛ս ԼԻԲԻԱՑԻՔ 1871
- ԼԻԲԻԷ 1850 (տե՛ս Գառն ԼԻԲԵԷ, ԼԻԲԵԷ ԵՆ ԼԻԲԻԱ)
- ԼԻԲՈՅ ԾՈՎ 2140
- ԼԻԴԱՑԻՔ 1870 (տե՛ս ԼԻԴԱՑԻՔ)
- ԼԻԴԵԱՑԻՔ 1870 (տե՛ս ԼԻԴԱՑԻՔ)
- ԼԻԿԱՅՈՆԻԱ 2148, 2185
- ԼԻԿԱՑԻՔ 2022 (տե՛ս ԿԻԼԻԿԵՑԻՔ)
- ԼԻԿԲՍ 2140
- ԼԻԿԵԱՑԻՔ 2022 (տե՛ս ԿԻԼԻԿԵՑԻՔ)
- ԼԻԿԻԱ 2141, 2147, 2169, 2185
- ԼԻԿԻԳԻԳԻ 2154
- ԼԻԿՈՆԻԱ 2148, 2169-2170
- ԼԻԿՈՎՆԻԱ 1632 (տե՛ս ԼԱԿՈՆԻԱ)
- ԼԻՄ 518, 2153
- ԼԻՄԵՆԻԿՈՆ 2162 (տե՛ս Գառն ԼԻՄԻՐԻԿՈՆ)
- ԼԻՄԻՐԻԿՈՆ 2137 (տե՛ս Գառն ԼԻՄԵՆԻԿՈՆ)
- ԼԻՆՈՊՈՆՏՈՍ 2169, 2185
- ԼԻՈՍ 2140
- ԼԻԻԱՌԻԱ 2145
- ԼԻԻԲԻ 2179 (տե՛ս ԼԻԲԻԱ)
- ԼԻԻԴԱՑԻՔ 1868, 1870-1872 (տե՛ս Գառն ԼԻԲԱՑԻՔ, ԼԻԲԵԱՑԻՔ, ԼԻԲԵԱՑԻՔ, ԼԻԲԻԱՑԻՔ (2), ԼԻԴԱՑԻՔ, ԼԻԴԵԱՑԻՔ, ԼԻԲԵԱՑԻՔ, ԼԻԲԵԷԱՑԻՔ, ԼԻԴԵԱՑԻՔ)
- ԼԻԻԴԻԱ
1. Քաղաք 1044
 2. Աշխարհ 2147, 2169, 2184
- ԼԻԻՈՌԵՆՈ 2123
- ԼԻԻՍԻԱ 2184 (տե՛ս Գառն ԼՈՒՍԻԱ)
- ԼԻԻՐԻԿԱՅ 1634 (տե՛ս ԼԻԻՐԻԿԻԱ)
- ԼԻԻՐԻԿԵԱ 1634 (տե՛ս ԼԻԻՐԻԿԻԱ)
- ԼԻԻՐԻԿԻԱ 1634 (տե՛ս Գառն ԼԻԻՐԻԿԱՅ, ԼԻԻՐԻԿԵԱ, ԼԻԻՐԻԿԻԱՅ, ԼԻԻՐԻԿՈՆ)
- ԼԻԻՐԻԿԻԱՅ 1634 (տե՛ս ԼԻԻՐԻԿԻԱ)
- ԼԻԻՐԻԿՈՆ 861, 1046 (տե՛ս Գառն ԼՈՒՐԻԿԷ, ԼԻԻՐԻԿԻԱ)
- ԼՈՆԳՈՆ 2123
- ԼՈՎԿՐԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ՂՈՎԿՐԱՑԻՔ)
- ԼՈՒԶ 848 (տե՛ս Գառն ՈՒՂՄԱԻՈՒՍ)
- ԼՈՒԻՆԱՍ 607 (տե՛ս ԼՈՓՆԱՍ)
- ԼՈՒՍԱԹԱՌԻԺ 2151
- ԼՈՒՍԻԱ 2184 (տե՛ս ԼԻԻՍԻԱ)
- ԼՈՒՍՆԻ ԼԵՌ 2139, 2145, 2164, 2168, 2178, 2183
- ԼՈՒՐԻԿԷ 861 (տե՛ս ԼԻԻՐԻԿՈՆ)
- ԼՈՒՔ 2145
- ԼՈՓԻՆՔ 608 (տե՛ս ԼՓԻՆՔ)
- ԼՈՓՆԱՍ 607 (տե՛ս Գառն ԼԲՆԱՍ, ԼՈՒՐՆԱՋ, ԼՈՒՐՆԱՍ, ԼՈՒԻՆԱՍ, ԼՓՆԱՍ)
- ԼՍԻՆ 343
- ԼՓԱՆԱՑ 670 (տե՛ս ԼՓՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԼՓԱՆՔ 577 (տե՛ս ԼՓԻՆՔ)
- ԼՓԻՆՔ 608, 629, 670, 1316, 2262 (տե՛ս Գառն ԼԲԻՆՔ, ԼՈՓԻՆՔ, ԼՓԱՆՔ, ԼՓՆԻՔ, ՓԼՆԻՔ)
- ԼՓՆԱՍ 607 (տե՛ս ԼՈՓՆԱՍ)
- ԼՓՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 529, 577 (տե՛ս Գառն ԼԲՆԱՑ, ԼՓԱՆԱՑ, ՓԼՆԱՑ)
- ԼՓՆԻՔ 1316 (տե՛ս ԼՓԻՆՔ)
- Խ**
- ԽԱԲԱՆԳԻ (տե՛ս Գառն ՀԱԲԱՆԳԻ)
1. Սիւնաց գաւառ 2188
 2. Միւս 2188
- ԽԱԲՈՐ 2155 (տե՛ս ՔԱԲԱՌՈՆ)
- ԽԱԶԱԶ 2154 (տե՛ս Գառն ԲԵՆԻԻԱ)

- ԽԱԶԻԻ 2186
- ԽԱԶՐԱՑ ԼԵՌ 2144
- ԽԱԼԱՆԴԱՐԱՑ 685 (տե՛ս ԽԱՅԼԱՆԴԱՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱԼԱՆԴՐԱՑ 685 (տե՛ս ԽԱՅԼԱՆԴՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱԽ 393, 394, 2059 (տե՛ս նաեւ ԿԱԽ)
- ԽԱԽՏԵԱՑ 629, 2067(տե՛ս ԽԱՂՏԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱՂԱՂ 606, 1320 (տե՛ս ԽԱՂԽԱՂ, քաղաք)
- ԽԱՂԱՆԴՐԱՑ 757 (տե՛ս ԽԱՅԼԱՆԴՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱՂԱՆԴՐԱՑԻՈՑ 685, 757 (տե՛ս ԽԱՅԼԱՆԴՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱՂԽԱՂ
 - 1. Քաղաք 606, 1320 (տե՛ս նաեւ ԽԱՂԱՂ)
 - 2. Գիղ 2261
- ԽԱՂՏԵԱՑ
 - 1.Աշխարհ (երկիր, կողմ) 375, 629, 666, 668, 1300, 1679, 1705, 1852, 2067, 2270, 2339 (տե՛ս նաեւ ԽԱԽՏԵԱՑ, ԵԱՂՏԵԱՑ, ԽԱՏԵԱՑ, ԽԱՂՏԻՔ)
 - 2. Լերիք 668
- ԽԱՂՏԻՔ 1965, 2150, 2171, 2186 (տե՛ս նաեւ ԽԱՂՏԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱՂՏԻՔ ԿԱԿԱՄԱՐ 2154
- ԽԱՅԼԱՆԴՐԱՑ 757 (տե՛ս ԽԱՅԼԱՆԴՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱՅԼԱՆԴՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 685, 757 (տե՛ս նաեւ ԽԱԼԱՆԴԱՐԱՑ, ԽԱԼԱՆԴՐԱՑ, ԽԱՂԱՆԴՐԱՑ, ԽԱՂԱՆԴՐԱՑԻՈՑ, ԽԱՅԼԱՆԴՐԱՑ, ԽԱՅՂԱՆԴՐԱՑ, ԾԱԼԱՆԴՐԱՑՈՑ, ԾԱՂԱՆԴՐԱՑԻՈՑ)
- ԽԱՅԼԱՆԴՐՈՑ 757 (տե՛ս ԽԱՅԼԱՆԴՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱՅԼՆԴՐՈՒՔ 531 (տե՛ս նաեւ ԽԱՅԼՆԴՐՈՒՔ)
- ԽԱՅԼՆԴՐՈՒՔ 531 (տե՛ս ԽԱՅԼՆԴՐՈՒՔ)
- ԽԱՅՂԱՆԴՐԱ 757 (տե՛ս ԽԱՅԼԱՆԴՐԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱՆԻՍԽ 2186 (տե՛ս նաեւ ԽԱՆԻՑԽ, ԽԱՌՆԻՍԽ)
- ԽԱՆԻՑԽ 2171 (տե՛ս նաեւ ԽԱՆԻՍԽ, ԽԱՌՆԻՍԽ)
- ԽԱՌԱՆ 819, 1908, 1963
- ԽԱՌՆԻՍԽ 2150 (տե՛ս նաեւ ԽԱՆԻՍԽ, ԽԱՆԻՑԽ)
- ԽԱՏԵԱՑ 666 (տե՛ս ԽԱՂՏԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԽԱՐԱՍՓԱՐԱՆ 629 (տե՛ս ԽՐՍԱՆ)
- ԽԱՐՏԻՋԱՆ 354
- ԽԱԻԶՄԱԻՐ 2154 (տե՛ս նաեւ ԱՍՊԱՀԵՆ)
- ԽԵԲԱՐՔ 2170 (տե՛ս նաեւ ԽԵԲՈՒՐՔ)
- ԽԵԲՈՒՐՔ 2149, 2186 (տե՛ս նաեւ ԽԵԲԱՐՔ)
- ԽԵՂԱՅՔ 2170, 2186
- ԽԵՆԱԻԿՔ 2186 (տե՛ս նաեւ ԽԵՆԱԻՔ, ԽԵՆՈՒԿՔ)
- ԽԵՆԱԻՔ 2150 (տե՛ս նաեւ ԽԵՆԱԻԿՔ, ԽԵՆՈՒԿՔ)
- ԽԵՆՈՒԿՔ 2170 (տե՛ս նաեւ ԽԵՆԱԻԿՔ, ԽԵՆԱԻՔ)
- ԽԵՐԿ 2151, 2186
- ԽԵՐՀԵԹ 2171, 2187
- ԽԻԲԻՈՎԱՆ 670 (տե՛ս նաեւ ԽԻԲԻՍՎԱՆ, ԽԻԲՈՎԱՆ)
- ԽԻԲԻՍՎԱՆ 670 (տե՛ս ԽԻԲԻՈՎԱՆ)
- ԽԻԲՈՎԱՆ 670 (տե՛ս ԽԻԲԻՈՎԱՆ)
- ԽԻՍՏՈՒՂԱ 2143
- ԽԻՍՏՔ 2149
- ԽԻՐ 605 (տե՛ս ՀԵՐ)
- ԽԼԱԹ 2194
- ԽՆԳԱԲԵՐ ԵՐԿԻՐ 2156 (տե՛ս ՄԻԻՌԻՏԻՆ)
- ԽՆԳԱԲԵՐ ԵՐԿԻՐ 2146 (տե՛ս ՄԻԻՌԻՏԻՆ)

- ԽՈՒՆՆԵՐԻ ՔԱՐ 2159
 ԽՈՂՈՑԻՄՔ 2113, 2236 (տե՛ս նաև ԽՈՂՈՑԻՑ, ԽՈՑՈՑԻԿ, ՀՈՂՈՑ, ՀՈՂՈՑԻՄ)
 ԽՈՂՈՑԻՑ 2113 (տե՛ս ԽՈՂՈՑԻՄ)
 ԽՈՃԷՀՐԱՍՏԱՆ 2174
 ԽՈՑԹ 2152, 2171, 2187
 ԽՈՑՈՑԻԿ 2113 (տե՛ս ԽՈՂՈՑԻՄ)
 ԽՈՆՔ 2186 (տե՛ս նաև ՀՈՆՔ)
 ԽՈՐԱԿՈՒՆԻՔ 1828 (տե՛ս ԽՈՐՈՒԿՈՒՆԻՔ)
 ԽՈՍՐՈՎԱԿԵՐՏ 285, 2338
 ԽՈՐ ՎԻՐԱՊ 1366-1368, 1372-1373, 1406, 1413, 1419-1420, 1690, 2202
 ԽՈՐԱԶՈՐ 2195
 ԽՈՐԱՆԱՆԻՍ 598 (տե՛ս ԽՈՐԱՆԻՍ)
 ԽՈՐԱՆԻՍ 598 (տե՛ս նաև ԽՈՐԱՆԱՆԻՍ)
 ԽՈՐԱՍԱՆ 2055 (տե՛ս նաև ԽՈՐԱՍՏԱՆ)
 ԽՈՐԱՍՏԱՆ 2055 (տե՛ս ԽՈՐԱՍԱՆ)
 ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻՔ 2171 (տե՛ս նաև ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻՔ)
 ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻՔ 2187 (տե՛ս նաև ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻՔ)
 ԽՈՐՁԱՅՆ 2151 (տե՛ս նաև ԽՈՐՁԵԱՆ, ԽՈՐՁԵՆԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ԽՈՐՁԷՆ)
 ԽՈՐՁԵԱՆ 2187 (տե՛ս նաև ԽՈՐՁԱՅՆ, ԽՈՐՁԵՆԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ԽՈՐՁԷՆ)
 ԽՈՐՁԵՆԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ 242 (տե՛ս նաև ԽՈՐՁԱՅՆ, ԽՈՐՁԵԱՆ, ԽՈՐՁԷՆ)
 ԽՈՐՁԷՆ 2171, 2214 (տե՛ս նաև ԽՈՐՁԱՅՆ, ԽՈՐՁԵԱՆ, ԽՈՐՁԵՆԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ)
 ԽՈՐՈՒԿՈՒՆԻՔ 1828 (տե՛ս նաև ԽՈՐՈՒԿՈՒՆԻՔ)
 ԽՈՐՈՋՄ 2159
 ԽՈՐՍՎԷՄ 2150
 ԽՈՒ 402
 ԽՈՒԺԱՍՏԱՆ 373, 386-387, 573, 745, 1632, 2052, 2156-2158, 2173-2174, 2189-2190, 2272, 2309 (տե՛ս նաև ԲԾՐԱ, ԵԼԻՄԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՇԱԽՇԱՆԻԿ)
 ԽՈՒԺԻԿ 709, 734, 736-737, 2285, 2290-2292, 2297-2299
 ԽՈՒԺԻՀՐԱՍՏԱՆ 2157
 ԽՈՒԺՔ 2149, 2186 (տե՛ս նաև ԽՈՒԺՔ)
 ԽՈՒՇԻԽՐՈՑՏԱՆ 2190
 ԽՈՒՊԻՏՈՒԽԱՐՍՏԱՆ 2158
 ԽՌՆԻՈՍ 2181
 ԽՐԱՄ 1828
 ԽՐՍԱՆ 629 (տե՛ս նաև ԽԱՐԱՍՓԱՐԱՆ)
 ԽԻԷԹ 2151
- Ծ**
- ԾԱԽԱՅՆԻՍ 598 (տե՛ս ԾԱԽԱՆԻՍ)
 ԾԱԽԱՆԻՍ 598 (տե՛ս նաև ԾԱԽԱՅՆԻՍ, ԾԽԱՆԻՍ)
 ԾԱԽՆՈՏԱՅ 1155
 ԾԱՂԿԱՑ ԼԵՐԻՆՔ 2036
 ԾԱՂԿԷՈՏՆ 2327 (տե՛ս նաև ԾԱՂԿՈՏՆ)
 ԾԱՂԿՈՏՆ 2153, 2173, 2189 (տե՛ս նաև ԾԱՂԿԷՈՏՆ)
 ԾԱՂԿՈՒՆԻ 2153
 ԾԱՂԿՈՒՏՆ 2257
 ԾԱՅԳԱՆԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 978
 ԾԱՆԱՐՔ 2149, 2170 (տե՛ս նաև, ԾԱՆԱԻՐՔ)
 ԾԱՆԱԻՐՔ 2186 (տե՛ս ԾԱՆԱՐՔ)
 ԾԱԻԳԱՑԻՔ 1859 (տե՛ս ԾԱԻԳԷԱՑԻՔ)
 ԾԱԻԳԷ 529 (տե՛ս ԾԱԻԳԷԻՑ ԱՇԽԱՐՀ)
 ԾԱԻԳԷԱՑԻՔ 1859 (տե՛ս նաև ԾԱԻԳԱՑԻՔ, ԾՈՎԳԷԱՑԻՔ, ԾՕԳԱՑԻՔ, ԾՕԳԷԱՑԻՔ)
 ԾԱԻԳԷԻՑ ԱՇԽԱՐՀ 529, 577, 1684 (տե՛ս նաև ԾԱԻԳԷ, ԾՕԳԷ, ԾՕԳԷԻՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՋՕԳԷԻՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ԾԱԻԴԻԿՔ 2191
 ԾԸԽՈՅՔ 2149
 ԾԻԾԵՆ ԴՈՒՌ 2186
 ԾԻՊԱՆԻՆ 2152
 ԾԻՐԱՆԱԿԱՆ ԼԵՌ 2145
 ԾԽԱՆԻՍՏ 598 (տե՛ս ԾԱԽԱՆԻՍՏ)
 ԾՂԱԿ 2172 (տե՛ս նաեւ ԾՂՈՒԿՔ)
 ԾՂՈՒԿՔ 2153, 2188 (տե՛ս նաեւ ԾՂԱԿ)
 ԾՆՆԴՈՑ ԱՆՏԱՌ 1841, 1915
 ԾՈՐ 1859 (տե՛ս նաեւ ԾՈՓ)
 ԾՈՐԱՓՈՐ 2154, 2186 (տե՛ս նաեւ ԾՈՐՈՒՓՈՐ, ԾՈՓՈՓՈՐ)
 ԾՈՐԷՆՈՐ 2151
 ԾՈՐՈՓՈՐ 2172, 2188 (տե՛ս նաեւ ԾՈՐԱՓՈՐ, ԾՈՓՈՓՈՐ)
 ԾՈՎԴԷԱՑԻՔ 1859 (տե՛ս ԾԱԻԴԷԱՑԻՔ)
 ԾՈՎՓԱՑ 1684 (տե՛ս ԾՈՓՓԱՑ, աշխարհ)
 ԾՈՎՔ 2151
 ԾՈՒՓԱ 2186
 ԾՈՓ 1859 (տե՛ս ԾՈՐ)
 ԾՈՓՓԱՑ
 1. Աշխարհ 1684, 1979, 2018-2019, 2067 (տե՛ս նաեւ ԾՈՎՓԱՑ, ԾՈՓՔ)
 2. Գաւառ 278, 293, 396, 1995, 2023, 2347
 3. Երկիր 388, 395
 4. Կողմ 2151
 5. Նախապետութիւն (նախարարութիւն) 1861
 ԾՈՓՈՓՈՐ 2150 (տե՛ս նաեւ ԾՈՐԱՓՈՐ, ԾՈՐՈՓՈՐ)
 ԾՈՓՔ (տե՛ս նաեւ ԾՈՓՓԱՑ աշխարհ, ՀԱՅՔ ՉՈՐՐՈՐԴ)
 1. ՄԵԾ 287, 292, 300, 313, 339, 355, 364, 390, 395, 2011, 2135, 2151, 2171, 2187, 2260
 2. ԾԱՀԷԻ (ԾԱՀՈՒՆՈՑ) 287, 292, 355
 ԾՕԴԷ 529 (տե՛ս ԾԱԻԴԷԻՑ ԱՇԽԱՐՀ)
 ԾՕԴԷԻՑ 1684 (տե՛ս ԾԱԻԴԷԻՑ ԱՇԽԱՐՀ)

Կ

ԿԱԽ 2059 (տե՛ս ԽԱԽ)
 ԿԱԲՔ 1842 (տե՛ս նաեւ ԿԱԶԲՔ, ԿԱՍԲՔ, ԿԱՍՊՔ)
 ԿԱԳԱՅՈՎԻՑ 2058 (տե՛ս ԿՈԳԱՅՈՎԻՑ)
 ԿԱԴԱՅՈՎԻՑ 2058 (տե՛ս ԿՈԳԱՅՈՎԻՑ)
 ԿԱԴԱՈՎԻՑ 2058 (տե՛ս ԿՈԳԱՅՈՎԻՑ)
 ԿԱԴԻՐՈՎՆ 602 (տե՛ս ԳԱԴԵՐՈՎՆ)
 ԿԱԴՇԱԻՔ 2141
 ԿԱԶԲԻՑ (տե՛ս նաեւ ԿԱՍԲԻՑ)
 1. Աշխարհ 364
 2. Ծով 2154
 3. Դրուճք 1705
 ԿԱԶԲՔ 1842, 1931 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍԲՔ)
 ԿԱԼԱՆԻԱ 2145
 ԿԱԼԱՐՁՔ 2154 (տե՛ս նաեւ ԿԱՂԱՐՁՔ)
 ԿԱԼԻԳՈՍ 2148 (տե՛ս նաեւ ԿԱԼԻԳՈՍ)
 ԿԱԼԻԳՈՍ 2170 (տե՛ս նաեւ ԿԱԼԻԳՈՍ)
 ԿԱԼՈՍԻ ԼԻՃ 2139
 ԿԱԿԱՄԱՐ տե՛ս ԽԱՂՏԻՔ ԿԱԿԱՄԱՐ
 ԿԱՂԱՐՁՔ 1705, 2186, 2188 (տե՛ս նաեւ ԿԱԼԱՐՁՔ)
 ԿԱՄԲԻՍԵԻՍ 2141
 ԿԱՄԲՐԷ 1446 (տե՛ս ՄԱՄԲՐԷ)
 ԿԱՄՊԱՆԻԱ 2143
 ԿԱՄՐՁԱԶՈՐ 1141
 ԿԱՆԱ 1000
 ԿԱՆԱԶՈՒՑ ԾՈՎ 2160-2161
 ԿԱՆԳԱՐՔ 1859, 2171, 2172, 2186, 2188, 2327 (տե՛ս նաեւ ԿԱՆԿԱՐՔ, ՄԹԻՆ ԼԵՌ)
 ԿԱՆԳՈՒԱՐԱՅ ԼԵՐԻՆՔ 2195
 ԿԱՆԴՇԱՆ 2190 (տե՛ս նաեւ ԿԱՏԱՇՇԱՆ, ԿԱՏԵՇՇԱՆ)
 ԿԱՆԿԱՐՔ 2154 (տե՛ս նաեւ ԿԱՆԳԱՐՔ)
 ԿԱՆՇԷՐ 2157
 ԿԱՇԱՐ 2156

- ԿԱՊԱՌՈՒԿԱՑԻՔ 2148 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱՌՈՒԿԱՑԻՔ, ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊԱՌՈՒԿԻԱ ԱՌԱՋԻՆ 2148
- ԿԱՊԱՌՈՒԿԻԱՅ 2154, 2185, 2187 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻԱ)
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ 1324, 1684, 1716, 1790, 1825, 1844, 1962, 1969 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ, ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԵՑԻՔ, ԿԱՊԱԿՈՎԿԱՑԻՔ, ԿԱՊԱՏՈՎԿԱՑԻՔ, ԿԱՊԵՌՈՒՎԿԵՑԻՔ, ԿԱՊՈՒՌԱԿԱՑԻՔ, ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ, ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 1324
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԵՑԻՔ 1324, 1790, 1825, 1844, 1962, 1969 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ, ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ, ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ, ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻԱ 1632, 1684, 2169, 2170, 2171, 2185 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻԱՅ, ԿԱՊՈՎՏԿԻԱ, ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻԱ)
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻԱ ԱՌԱՋԻՆ 2148, 2170, 2185
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻԱ ԵՐԿՐՈՐԴ 2169, 2170, 2185
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻՈՑ ԾՈՎ 2185
- ԿԱՊԱԿ 2185
- ԿԱՊԱԿՈՎԿԱՑԻՔ 1790 (տե՛ս ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊԱՏՈՎԿԱՑԻՔ 1790 (տե՛ս ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊԵՌՈՒՎԿԵՑԻՔ 1790 (տե՛ս ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊԿՈՒՄԻ ԼԵՐԻՆՔ 609 (տե՛ս ԿԱՊԿՈՒՄԻՆԻ ԼԵՐԻՆՔ)
- ԿԱՊԿՈՂ 2133, 2157
- ԿԱՊԿՈՂԻ ԼԵՐԻՆՔ 609
- ԿԱՊՈՅՑ 598
- ԿԱՊՈՅՑ ԼԵՌ 666 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊՈՒՏ ԼԵՌ)
- ԿԱՊՈՎՏԿԻԱ 1632, 1684 (տե՛ս ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻԱ)
- ԿԱՊՈՒՌԱԿԱՑԻՔ 1962 (տե՛ս ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊՈՒՏ ԼԵՌ 666 (տե՛ս ԿԱՊՈՅՑ ԼԵՌ)
- ԿԱՊՈՒՏԱՆ 2174, 2190
- ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ 1684, 1716, 1790 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ, ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ, ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԵՑԻՔ, ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՆ տե՛ս ՊՈՆՏՈՍ ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՆ
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ 1684, 1716, 1825, 1969 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԱՑԻՔ, ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԵՑԻՔ, ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻԱ 1632 (տե՛ս ԿԱՊԱՌՈՒՎԿԻԱ)
- ԿԱՌԱՄԻՆՈՆ 2152
- ԿԱՌԻԱ 2141, 2147, 2169, 2184
- ԿԱՌՈՄՈՍՈՍ 2148
- ԿԱՌՈՍ 2147
- ԿԱՍԲ 2157, 2165, 2179
- ԿԱՍԲԻԱԿԱՆ ԾՈՎ 2010, 2164 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍԲԻՑ ԾՈՎ, ԿԲԻԱԿԱՆ ԾՈՎ, ՎՐԿԱՆԻ ԾՈՎ)
- ԿԱՍԲԻՑ (տե՛ս նաեւ ԿԱՍՊԻՑ)
1. ԾոՎ 2135, 2138, 2141, 2149-2151, 2165, 2170-2171, 2173, 2179, 2186-2187, 2190 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍԲԻԱԿԱՆ ԾՈՎ, ՎՐԿԱՆԻ ԾՈՎ)
 2. Երկիր 1706, 1932 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍՓՔ)
 3. Դրուճք 1984 (տե՛ս նաեւ ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ)
- ԿԱՍԲՈՐԱԿԱՆ 2188 (տե՛ս ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ)
- ԿԱՍԲՔ 390, 1842, 1931, 2170, 2186 (տե՛ս նաեւ ԿԱԲՔ, ԿԱՋԲՔ, ԿԱՍՊՔ)
- ԿԱՍԻԱ 2160
- ԿԱՍԻՄՈՆ 2155
- ԿԱՍԻՈՏԻ 2154
- ԿԱՍՊԻԱՆԷ 2131

- ԿԱՍՊԻՑ (տե՛ս նաև ԿԱՍՐԻՑ)
1. Ծով 1771, 2135
 2. Երկիր 1705-1706, 1931 (տե՛ս նաև ԿԱՍՓՔ)
 3. Դրուճք 1984 (տե՛ս նաև ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ)
- ԿԱՍՊՔ 1316, 1842 (տե՛ս նաև ԿԱՐՔ, ԿԱԶՐՔ, ԿԱՍՐՔ)
- ԿԱՍՏԱՂԱՅ 2155
- ԿԱՍՓՔ 1706 (տե՛ս նաև ԿԱՍՐԻՑ, ԿԱՍՊԻՑ երկիր)
- ԿԱՏԱՆԴԻԱ 1767 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻԱ)
- ԿԱՏԱՇԱՆ 2157 (տե՛ս նաև ԿԱՆԴՇԱՆ, ԿԱՏԵՇԱՆ)
- ԿԱՏԱՊԱՍՏԻԱՆՔ 2170
- ԿԱՏԱՐ ԵՐԿՐԻ 2151 (տե՛ս ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ), 2152 (տե՛ս ԱՇՄՈՒՆԻՔ)
- ԿԱՏԵՇԱՆ 2174 (տե՛ս նաև ԿԱՆԴՇԱՆ, ԿԱՏԱՇԱՆ)
- ԿԱՏՆԴԻ 2140
- ԿԱՐԱԹՈՒՆԻՍ 2172 (տե՛ս նաև ԿԱՐԱՏՈՒՆԻՍ)
- ԿԱՐԱՏՈՒՆԻՍ 2188 (տե՛ս նաև ԿԱՐԱԹՈՒՆԻՍ)
- ԿԱՐԻՆ 334, 2105, 2151, 2152, 2171, 2187, 2342
- ԿԱՐԿԱԻԱՏ 2174
- ԿԱՐԿԵԴՈՆԻԱ 2182 (տե՛ս նաև ԿԱՐՔԵԴՈՆ, ԿԱՐՔԵԴՈՆԻԱ)
- ԿԱՐԿԻՆԵԱՆ ԾՈՑ ՊՈՆՏՈՍԻ 2178 (տե՛ս նաև ԿԱՐԿԻՆԻՏԵԱՅ ԾՈՑ, ԿԱՐԿԻՆԻՏԵԱՆ ԾՈՑ, ԿԱՐԿԻՆԻՏԵՆ՞ ԾՈՑ)
- ԿԱՐԿԻՆԻՏԵԱՅ
1. Գեո 2143
 2. Ծոց 2143 (տե՛ս նաև ԿԱՐԿԻՆԵԱՆ ԾՈՑ ՊՈՆՏՈՍԻ, ԿԱՐԿԻՆԻՏԵԱՆ ԾՈՑ, ԿԱՐԿԻՆԻՏԵՆ)
- ԿԱՐԿԻՆԻՏԵԱՆ ԾՈՑ ՊՈՆՏՈՍԻ 2164 (տե՛ս նաև ԿԱՐԿԻՆԵԱՆ ԾՈՑ ՊՈՆՏՈՍԻ, ԿԱՐԿԻՆԻՏԵԱՅ ԾՈՑ, ԿԱՐԿԻՆԻՏԵՆ ԾՈՑ)
- ԿԱՐՃԱԲԵՐ 2158
- ԿԱՐՄԱՆՋԵՐՄ 2158
- ԿԱՐՄԵՂՈՍ 2155, 2173, 2189
- ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎ 147, 1391, 2140-2141, 2145-2146, 2155-2156, 2165, 2167-2168, 2173, 2179, 2182-2183, 2189, 2326 (տե՛ս նաև ՀՆԴԿԱՅԻՆ)
- ԿԱՐՄՆՈՅ ՄԱՐԳՔ 2031 (տե՛ս ԿԱՐՆՈՅ ՄԱՐԳՔ)
- ԿԱՐՆՈՅ
1. Գաւառ 415, 2093
 2. Դաշտ 407
 3. Ծով 2342
1. Կողմ 2171, 2187
 5. Մարզք 2031 (տե՛ս նաև ԿԱՐՄՆՈՅ ՄԱՐԳՔ)
 6. Քաղաք 2006, 2187, 2093, 2151
- ԿԱՐՔԵԴՈՆ 2137, 2145 (տե՛ս նաև ԿԱՐԿԵԴՈՆԻԱ, ԿԱՐՔԵԴՈՆԻԱ)
- ԿԱՐՔԵԴՈՆԻԱ 2167 (տե՛ս նաև ԿԱՐԿԵԴՈՆԻԱ, ԿԱՐՔԵԴՈՆ)
- ԿԱԻԱՏ 2156
- ԿԱԻԿԱՍ 1771, 1933, 2141, 2149-2152, 2171, 2186 (տե՛ս նաև ԿՈՎԿԱՍ, ԿՕԿԱՍ, ԿՕՎԿԱՍ)
- ԿԱԻԿԱՍՈՒ ԼԵԱՌ (ԼԵՐԻՆՔ) 1300, 1676, 1854, 1859, 1865, 1885, 2017, 2040, 2150, 2157 (տե՛ս նաև ԿԱԻԿԱՍՈՒ ԼԵՐ, ԿՈՎԿԱՍ(ԱՅ) ԼԵՐ (ԼԵՐԻՆՔ), ԿՕՎԿԱՍՈՅ ԼԵՐ)
- ԿԱԻԿԱՍՈՒ ԼԵՐ 1865 (տե՛ս ԿԱԻԿԱՍՈՒ ԼԵԱՌ (ԼԵՐԻՆՔ))
- ԿԱԻԿԱԻԱ 2148
- ԿԱԻԿԻՍԻ 2186
- ԿԱԻՍԱԿԱՆ 2153, 2188 (տե՛ս նաև ԿՈՒՍԱԿԱՆ)

- ԿԱԻՍԻԿ 2181 (տե՛ս ԿԱԻՐՍԻԿ)
- ԿԱԻՐՍԻԿ 2181 (տե՛ս նաեւ ԿԱԻՍԻԿ)
- ԿԱՓԱՌՆԱ 986, 1059
- ԿԱՓՈՐ 2172
- ԿԲԻԱԿԱՆ ԾՈՎ 2010 (տե՛ս ԿԱՍԲԻԱ-ԿԱՆ ԾՈՎ)
- ԿԵԲՈՒՀԱ 2190
- ԿԵԴԱՐ 2181
- ԿԵՂԹԻԿ 2187
- ԿԵՂՄՈՎՆԱՑԻՔ 927
- ԿԵՆԱՑԻՔ 927
- ԿԵՆԵԶԱՑԻՔ 927
- ԿԵՌԵԱՅ 2137
- ԿԵՌԻՆԱԿԱՆ 2145
- ԿԵՍԱՌՆԻՍԵԱՆ տե՛ս ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՌՆԻՍԵԱՆ
- ԿԵՍԱՐԱՑԻՔ 333, 1691
- ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 292, 311, 331, 399, 1684, 1688-1689, 1693, 1716, 1967, 1974 (տե՛ս նաեւ ԿԵՍԱՐԻԱՅ (Կապադոկացի), ԿԵՍԱՐՈՒ ՔԱՂԱՔ)
- ԿԵՍԱՐԻ 1791 (տե՛ս նաեւ ԿԵՍԱՐԻԱՅ, Կապադոկացի)
- ԿԵՍԱՐԻԱՅ
1. ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՑ 292, 301, 313, 314, 327, 329-331, 398, 401, 1044, 1300, 1301, 1324, 1366, 1685-1686, 1698, 1744, 1789-1791, 1839, 1844, 1878, 1934, 1962, 1969-1971, 1973, 2026, 2030, 2050, 2060, 2082, 2090, 2096 (տե՛ս նաեւ ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԿԵՍԱՐԻ, ԿԵՍԱՐՈՒ ՔԱՂԱՔ, ՄԱԺԱՔ)
 2. ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՅ 2155
- ԿԵՍԱՐԻՆԱ 2144-2145 (տե՛ս նաեւ ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻՆԱ, ՄԱԻՌԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻՆԱ)
- ԿԵՍԱՐԻՆԻԱ 2167 (տե՛ս ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻՆԻԱ)
- ԿԵՍԱՐՈՒ
1. Կողմանք 1689, 1886, 1918, 1933
 2. Քաղաք 331, 1689 (տե՛ս նաեւ ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԿԵՍԱՐԻԱՅ (Կապադոկացի))
 3. Մեզադէ 1696
 4. Բազիմ 2167
- ԿԵՍԻՈՍ 2141
- ԿԵՏԱՌՆԻՍԵԱՆ 2182 (տե՛ս ԿԵՍԱՌՆԻՍԵԱՆ)
- ԿԵՓԱԼԻՈՆ 1763, 1802 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՆ, ԿԵՓԱՂԻՈՎՆ)
- ԿԵՓԱՂԻՄՈՍ 1763 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՎՆ)
- ԿԵՓԱՂԻՄՍ 1763 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՎՆ)
- ԿԵՓԱՂԻՈՆ 1763, 1802 (տե՛ս նաեւ ԵՓԱԼԻՄՈՍ, ԵՓԱԼԻՄ, ԵՓԱԼՍԻՄ, ԵՓԱԼՄՈՆ, ԷՓԱԼԻՄ, ԿԵՓԱԼԻՈՆ, ԿԵՓԱՂԻՈՎՆ, ԿԵՖԱՂԻՈՆ)
- ԿԵՓԱՂԻՈՎՆ 1763 (տե՛ս նաեւ ԿԵՓԱԼԻՈՆ, ԿԵՓԱՂԻՄՈՍ, ԿԵՓԱՂԻՄՍ, ԿԷՖԱՂԻՄՈՍ, ԵԻՓԻԼԷՈՍ)
- ԿԵՖԱՂԻՄՈՍ 1763 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՎՆ)
- ԿԵՖԱՂԻՈՆ 1802 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՆ)
- ԿԷԹԻԿ 2152, 2171
- ԿԷՖԱՂԻՄՈՍ 1763 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՎՆ)
- ԿԻ 2150 (տե՛ս նաեւ ԱՌԱՆՁՆԱԿ ԵԳԵՐԱՅ)
- ԿԻԱՆԱ 2147
- ԿԻԶԻԿՈՆ 2147, 2169 (տե՛ս նաեւ ԿԻԻՂԻԿՈՆ)
- ԿԻԼԻԿԱ 2148, 2185 (տե՛ս ԿԻԼԻԿԻԱ, ԿԻԻԼԻԿԵԱ, ԿԻԻԼԻԿԻԱՅ)
- ԿԻԼԻԿԱՅՔ 2148
- ԿԻԼԻԿԵԱՅ ԴՐՈՒՆՔ 2154
- ԿԻԼԻԿԵՑԻՔ 1995, 2013-2014, 2022, 2121 (տե՛ս նաեւ ԿԻՂԻԿԵՑԻՔ, ԿԻԻԼԻԿԵՑԻՔ)
- ԿԻԼԻԿԵՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ 2291 (տե՛ս ԿԻԻԼԻԿԵՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ)

- Կիլիկիա 1093, 1156, 1964, 2141, 2148, 2154, 2170, 2185 (տե՛ս նաև Կիլիկիա, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 1964 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2013 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2126
- Կիլիկիացիներ 966
- Կիլիկիացիներ 2148 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 1767 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2169, 2170, 2184, 2185 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2143 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2176
- Կիլիկիացիներ 2144
- Կիլիկիացիներ 924
- Կիլիկիացիներ 2170 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2022 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 1199, 2022 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 1995, 2013-2014, 2022 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ Գալատի 2291 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ Գալատի)
- Կիլիկիացիներ 1964, 2022, 2185 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2154
- Կիլիկիացիներ 1964 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 1964 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 1995, 2014 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 1964, 2022 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2184 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2148 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2145
- Կիլիկիացիներ 2147
- Կիլիկիացիներ 2145, 2167, 2182 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2154
- Կիլիկիացիներ 2166 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2184 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ Կիլիկիացիներ 1632
- Կիլիկիացիներ 2150, 2154 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2156
- Կիլիկիացիներ 2186
- Կիլիկիացիներ 2169 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2184 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 1984, 2171, 2149, 2172 (տե՛ս Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2184 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2194
- Կիլիկիացիներ 2189 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2156
- Կիլիկիացիներ 2173 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 335, 377, 412 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2189 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2035, 2058 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2058 (տե՛ս Կիլիկիացիներ)
- Կիլիկիացիներ 2035, 2153-2154, 2173 (տե՛ս նաև Կիլիկիացիներ, Կիլիկիացիներ)

- Կոդի 629 (տե՛ս ԿՈՐԴԻՔ)
 Կոդի 629 (տե՛ս ԿՈՐԴԻՔ)
 ԿՈՋԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ 2158
 ԿՈԼՈՆԻԱ 1852 (տե՛ս ԿՈՂՈՆԻԱՅ)
 ԿՈՒՏ 2153
 ԿՈԿՈՍ 2186 (տե՛ս ԿՈՎԿԱՍ(ԱՅ) ԼԵՌ
 (ԼԵՐԻՆՔ))
 ԿՈՀԻՆԻՀՈՐԱԿԱՆ 2153
 ԿՈՀԻՇՆԳԱՐ 2155
 ԿՈՂ 1854, 1865, 2150, 2154, 2172, 2188
 ԿՈՂԱՆԻԱՅ 1852 (տե՛ս ԿՈՂՈՆԻԱՅ)
 ԿՈՂԲ
 1. Գիղ 247, 2096
 2. Գալառ 364, 1859
 ԿՈՂԲԱՑԻՔ 292
 ԿՈՂԲԱՓՈՐ 2154, 2188 (տե՛ս ԱՄԵՐԿԱՆ
 ԿՈՂԲԱՓՈՐ)
 ԿՈՂԲԵՐԱՑ ՓՈՐ 2188
 ԿՈՂԲՈՓՈՐ 2150, 2172 (տե՛ս ԱՄԵՐԿԱՆ
 ԿՈՂԲԱՓՈՐ)
 ԿՈՂԹ 390, 2171, 2172, 2186, 2188
 ԿՈՂԹԱՆ 1941 (տե՛ս ԳՈՂԹԱՆ)
 ԿՈՂԾԷՔ 1947 (տե՛ս ԿՈՐԾԷՔ)
 ԿՈՂՄԱՆԻԱՅ 1852 (տե՛ս ԿՈՂՈՆԻԱՅ)
 ԿՈՂՈՐԵՐԴ 2151
 ԿՈՂՈՆԻԱՅ 1852 (տե՛ս ԱՄԵՐԿԱՆ
 ԿՈՂՈՆԻԱՅ, ԿՈՂԱՆԻԱՅ, ԿՈՂՄԱՆԻԱՅ)
 ԿՈՂՈՎԻ ԼԻԾ 2146
 ԿՈՂՔԱՑԻՔ 2157
 ԿՈՂՔԻՍ 2130, 2150, 2170, 2186
 ԿՈՄԱԳԷՆԷ 2148, 2154
 ԿՈՄԾ 2190 (տե՛ս ԱՄԵՐԿԱՆ ԿՈՄԾ)
 ԿՈՆ ԿՈՂԵՌՈՍ 1745 (տե՛ս ԱՄԵՐԿԱՆ
 ԿՈՆԿՈՂԵՌՈՍ)
 ԿՈՆԿՈՋԵՐՈՍ 1804 (տե՛ս ԿՈՆԿՈՂԵ-
 ՐՈՍ)
 ԿՈՆԿՈԼԵՌՈՍ 1745, 1804 (տե՛ս ԿՈՆ-
 ԿՈՂԵՐՈՍ)
 ԿՈՆԿՈՂԵՌՈՍ տե՛ս ԹՈՆՈՍ ԿՈՆԿՈ-
 ՂԵՌՈՍ (ԱՄԵՐԿԱՆ ԿՈՂԵՌՈՍ, ԿՈՅՆԿՈ-
 ՂԻՐՈՍ, ԿՈՆԿՈՂԻՌՈՍ)
 ԿՈՇՄ 2157-2158, 2174 (տե՛ս ԱՄԵՐԿԱՆ
 ԿՈՇՄ)
 ԿՈՍԽ 2171
 ԿՈՍԿԻԴԱ 2143
 ԿՈՍՏԱՆԴ ՊՕԼԻՍ 1989 (տե՛ս ԿՈՍ-
 ՏԱՆԴՆԱՆՈՒ ՔԱՂԱՔ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻԱ 1767 (տե՛ս ԱՄԵՐԿԱՆ
 ԿՈՍՏԱՆԴԻԱ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍԻ ՊՕԼԻՍ 1987 (տե՛ս
 ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍԻ ՔԱՂԱՔ 2203
 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՒ ՊՕԼԻՍ 1845 (տե՛ս
 ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ), 1985, 1987
 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՒ ՔԱՂԱՔ 1989 (տե՛ս
 ԱՄԵՐԿԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴ ՊՕԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆ-
 ԴՆՈՒ ՔԱՂԱՔ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒ ՔԱ-
 ՂԱՔ և ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ 2050, 2097,
 2203 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔ 244, 248,
 1723 (տե՛ս ԱՄԵՐԿԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈ-
 ԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒ ՊԱԼԼԻՍ 1845 (տե՛ս
 ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒ ՊԱԻԼԻՍ 1845 (տե՛ս
 ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒ ՊԸԼԻՍ 1987 (տե՛ս
 ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒ ՊՕԼԻՍ 1990 (տե՛ս
 ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒ ՔԱՂԱՔ 1989 (տե՛ս
 ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՒ ՔԱՂԱՔ)
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 1285, 2162,
 2167-2168, 2176, 2181 (տե՛ս ԱՄԵՐԿԱՆ
 ԿՈՍ-
 ՏԱՆԴՆՈՒ ՊԸԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒ-
 ՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕ-
 ԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ)

- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 267 (տե՛ս
ճառ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍ-
ՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻ-
ՆՈՒՊՈԼԻՍ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 1987, 2050,
2090, 2097 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻ-
Ս)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 1285 (տե՛ս ԿՈՍ-
ՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 1285 (տե՛ս
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 1285 (տե՛ս
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 1285, 1987,
1990, 2050, 2090, 2097, 2137, 2144, 2147,
2183, 2203 (տե՛ս ճառ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒ-
ՆՈՒ ՔԱՂԱՔ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒ
ՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 227, 513, 518,
1368, 1845, 2123 (տե՛ս ճառ ԿՈՍՏԱՆԴ-
ՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 518, 1292, 1987,
1990, 2088 (տե՛ս ճառ ԿՈՍՏԱՆԴԻ-
ՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ,
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒ ՔԱՂԱՔ 1989 (տե՛ս ԿՈՍ-
ՏԱՆԴԻՆՈՒ ՔԱՂԱՔ)
- ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՒ ՊՈՂՍ 1845 (տե՛ս
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ)
- ԿՈՎ 2147
- ԿՈՎԳ 284 (տե՛ս ճառ ԿՈՎ)
- ԿՈՎԳԱՅՈՎԻՏ 2035 (տե՛ս ԿՈՎԱՅՈՎ-
ՎԻՏ)
- ԿՈՎԳԱՅՈՆՏ 2035 (տե՛ս ԿՈՎԱՅՈՎԻՏ)
- ԿՈՎԳԱՅՈՎԻՏ 2035 (տե՛ս ԿՈՎԱՅՈՎ-
ՎԻՏ)
- ԿՈՎԳԱՅՈՎԻՏ 2035 (տե՛ս ԿՈՎԱՅՈՎ-
ՎԻՏ)
- ԿՈՎԿԱՍ 1771, 1933, 2017, 2040, 2151,
2171 (տե՛ս ճառ ԿԱԿԱՍ)
- ԿՈՎԿԱՍ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ 2132
- ԿՈՎԿԱՍ(ԱՅ) ԼԵՌ (ԼԵՐԻՆՔ) 609,
1854, 1859, 1865, 1885, 2150-2151, 2170,
2186 (տե՛ս ճառ ԿԱԿԱՍՈՒ ԼԵԱՌ
(ԼԵՐԻՆՔ), ԿՈՎՈՍ, ԿՈՎԿԱՍԱՅԻՆ
ԼԵՐԻՆՔ)
- ԿՈՎԿԱՍԱՅԻՆ ԼԵՐԻՆՔ 2170, 2186
(տե՛ս ճառ ԿԱԿԱՍՈՒ ԼԵԱՌ (ԼԵ-
ՐԻՆՔ), ԿՈՎԿԱՍ(ԱՅ) ԼԵՌ (ԼԵ-
ՐԻՆՔ))
- ԿՈՏԱ 2150
- ԿՈՏԱԿ 2153
- ԿՈՏԱՅՔ 2173, 2189
- ԿՈՐ 2171 (տե՛ս ճառ ԿՈՐ)
- ԿՈՐԳԱՅ ԼԵՐԻՆՔ 1909 (տե՛ս ԿՈՐ-
ԴՈՒԱՅ ԼԵՐԻՆՔ)
- ԿՈՐԴԻՔ 364, 389, 629 (տե՛ս ճառ ԿՈ-
ԴԻՐ, ԿՈՐԻՔ, ԿՈՐԴՈՒՔ, ԿՈՐԴ-
ՐԻՔ)
- ԿՈՐԴԻՔ ՄԻՋԻՆ 2152, 2188
- ԿՈՐԴԻՔ ՆԵՐՔԻՆ 2152, 2188
- ԿՈՐԴԻՔ ՎԵՐԻՆ 2152, 2188
- ԿՈՐԴՈՎՏԱՅ ԱՇԽԱՐՀ 1684 (տե՛ս
ճառ ԿՈՐԴՈՒԱՅ ԱՇԽԱՐՀ, ԿՈՐ-
ԴՈՒԱՅԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ԿՈՐԴՈՒՔ)
- ԿՈՐԴՈՒԱՅ
 1. Աշխարհ 810, 1684 (տե՛ս ԿՈՐԴՈՎ-
ՏԱՅ ԱՇԽԱՐՀ)
 2. Լեռիճք 1909 (տե՛ս ճառ ԿՈՐԴՈՒԱՅ
ԼԵՐԻՆՔ)

ԿՈՐԴՈՒԱՑԻՔ 1863 (տե՛ս նաեւ ԿՈՐԴՈՒԱՑԻՔ)	ԿՈՒԿԱՅ ԱՌԻՉ 2105 (տե՛ս ԿՈՒԿԱՅԱՌԻՃ)
ԿՈՐԴՈՒԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 1684 (տե՛ս ԿՈՐԴՈՎՏԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)	ԿՈՒԿԱՅ ԱՌԻՃ 2105 (տե՛ս ԿՈՒԿԱՅԱՌԻՃ)
ԿՈՐԴՈՒԻՔ 629 (տե՛ս ԿՈՐԴԻՔ)	ԿՈՒԿԱՅԱՌԻՉ 2105 (տե՛ս ԿՈՒԿԱՅԱՌԻՃ)
ԿՈՐԴՈՒՔ 287, 300, 345, 364, 389, 395, 529, 577, 1706, 1790, 1961, 2152, 2172, 2195 (տե՛ս նաեւ ԿՈՐԴՈՎՏԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)	ԿՈՒԿԱՅԱՌԻՃ 2105 (տե՛ս նաեւ ԿՈՒԿԱՅ ԱՌԻՉ, ԿՈՒԿԱՅ ԱՌԻՉ, ԿՈՒԿԱՅԱՌԻՉ, ԿՈՒԿԱՅԱՌԻՃ)
ԿՈՐԴՐԻԿ 1932 (տե՛ս ԿՈՐԴՐԻՔ)	ԿՈՒՂԱՆՈՎԻՑ 2172
ԿՈՐԴՐԻՔ 1932 (տե՛ս նաեւ ԿՈՐԴՐԻԿ ԵՆ ՏՄՈՐԻՔ)	ԿՈՒՌԱՔԻ 2149
ԿՈՐԴՐԻՔ 629 (տե՛ս ԿՈՐԴԻՔ)	ԿՈՒՌԻՃԱՆ 2153, 2172, 2188 (տե՛ս նաեւ ԱՅԼԻ)
ԿՈՐԴՐԻՔ ՄԻՋԻՆ 2172	ԿՈՒՍԱԿԱՆ 2172 (տե՛ս նաեւ ԿԱԻՍԱԿԱՆ)
ԿՈՐԴՐԻՔ ՆԵՐՔԻՆ 2172	ԿՈՒՍԱՍ 2140
ԿՈՐԴՐԻՔ ՎԵՐԻՆ 2172	ԿՈՒՍԱՐԻՈՒՍ 2140
ԿՈՐԻ 2187 (տե՛ս նաեւ ԿՈՐ)	ԿՈՒՏԵՌՄԱՆ 2156 (տե՛ս նաեւ ՔՂՄԱՐ)
ԿՈՐԻԹ 2196	ԿՈՒՐ 284, 390, 427, 606, 1859, 1926, 1949, 2141, 2150-2151, 2153-2154, 2165, 2171, 2172, 2179, 2186-2188, 2261, 2263, 2328-2329
ԿՈՐԻՄԻՆՈՍ 248 (տե՛ս ԿՈՐԻՆ)	ԿՈՒՐԱՆ
ԿՈՐԾԷՔ 1947 (տե՛ս ԿՈՐԾԷՔ)	1. Տե՛ս նաեւ ՏՈՒՐԱՆ 707
ԿՈՐԾԱՅՔ 2171-2172, 2187 (տե՛ս նաեւ ԿՈՐԾԷՔ)	2. Աշխարհ 2174
ԿՈՐԾԷՔ 363, 412, 415, 1947, 2151-2153, 2172, 2187-2188 (տե՛ս նաեւ ԿՈՂԾԷՔ, ԿՈՐԾԷՔ, ԿՈՐԾԱՅՔ)	ԿՈՒՐՄԱՆ 2157
ԿՈՐՆԹԱՑԻՔ 502, 950, 1155, 1642, 2225, 2382 (տե՛ս նաեւ ԿՈՐԸՆԹԱՑԻՔ)	ԿՈՒՓԻ 2149 (տե՛ս ԲՈՒԼՂԱՐ ԿՈՒՓԻ)
ԿՈՐՆԹՈՍ 2144	ԿՌԱՔՍ ԼԵՌ 2149
ԿՈՐԾ 610 (տե՛ս ԿՈՒԱՇ)	ԿՌՆԻ 2151
ԿՈՐՍԻԿԱ 2166	ԿՌՈՐՄԱՆԴՈՆ 2148
ԿՈՒԱՆՔ ՄԵԾ 2187	ԿՌՈՒԱԿՔ 2317
ԿՈՒԱՇ 2033-2035 (տե՛ս նաեւ ԿՈՐԾ, ԿՈՒԷՇ)	ԿՐԱՆԱՊԱՏ 2158 (տե՛ս նաեւ ԿՐՄԱՆ ՑՈՒՐՏ)
ԿՈՒԴՈՍ 2141	ԿՐԵՏ 2181 (տե՛ս նաեւ ԿՐԻՏ, ԿՐԵՏԷ)
ԿՈՒԴՐԱԹ 2151	ԿՐԵՏԷ 1793, 1801 (տե՛ս նաեւ ԿՐԵՏ, ԿՐԵՏԷՍ, ԿՐԷՏԷՆ, ԿՐԷՏԷՍ, ԿՐԻՏ, ԿՐԻՏԷ, ԿՐԻՏԷՍ)
ԿՈՒԶԱՆՈՎԻՑ 2188	ԿՐԵՏԷՍ 1793, 1801 (տե՛ս ԿՐԵՏԷ)
ԿՈՒԷՇ 2033-2034 (տե՛ս ԿՈՒԱՇ)	ԿՐԷՏԷՆ 1793 (տե՛ս ԿՐԵՏԷ)
ԿՈՒԿԱՅԱՌԻՃ 2105 (տե՛ս ԿՈՒԿԱՅԱՌԻՃ)	ԿՐԷՏԷՍ 1801 (տե՛ս ԿՐԵՏԷ)

ԿՐԻԱԿՈՒՆՔ 2154
 ԿՐԻՏ 2144, 2167 (տե՛ս նաև ԿՐԵՏ, ԿՐԵՏԷ)
 ԿՐԻՏԷ 1793 (տե՛ս ԿՐԵՏԷ)
 ԿՐԻՏԷՍ 1793, 1801 (տե՛ս ԿՐԵՏԷ)
 ԿՐԿՃՈՒՆԻՔ 2153 (տե՛ս ԿՐՃՈՒՆԻՔ)
 ԿՐՃՈՒՆԻՔ 2188 (տե՛ս նաև ԿՐԿՃՈՒՆԻՔ)
 ԿՐՄԱՆ 2140, 2156, 2174, 2190
 ԿՐՄԱՆ ՑՈՒՐՏ 2158 (տե՛ս ԿՐԱՆԱՊԱՏ)
 ԿՐԻՊՐԱՑԻՔ 1767 (տե՛ս ԿԻՊՐԱՑԻՔ)
 ԿՕԿԱՍ 1771, 2017 (տե՛ս ԿԱԻԿԱՍ)
 ԿՕՎԿԱՍ 2017 (տե՛ս ԿԱԻԿԱՍ)
 ԿՕՎԿԱՍՈՅ ԼԵՌ 1854, 1859 (տե՛ս ԿԱԻԿԱՍՈՒ ԼԵԱՌ (ԼԵՐԻՆՔ))

Հ

ՀԱԱՍՏԱՆ 1384 (տե՛ս ՀԱՅԱՍՏԱՆ)
 ՀԱՐԱՆԴ Ե՛ս նաև ԽԱՐԱՆԴ
 1. Գաւառ 283, 428, 2153, 2172, 2186
 2. ՄԻԻՍ 2153, 2172
 3. ՓՈՔՐ 2187
 ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ 1856, 2205 (տե՛ս նաև ԱԴԱՄԱԿԵՐՏ, ՀԱՆԴԱՄԱԿԵՐՏ)
 ՀԱԿԱՇԷՆ 1777 (տե՛ս ՀԱՅԿԱՇԷՆ)
 ՀԱԿԱՐ 2174, 2190
 ՀԱՅԱՍՏԱՆ
 1. ԱՇԽԱՐՀ 192, 197, 227, 229, 239, 248, 252, 260, 262, 264, 267, 270, 275, 277-278, 280, 282-283, 288, 290, 296, 302, 306-307, 311, 314, 318, 350, 355-358, 360-361, 363, 383, 385, 425, 428, 431, 545, 1291, 1296, 1300, 1311-1313, 1323, 1383-1384, 1404, 1406, 1419, 1646-1647, 1674, 1678, 1684, 1690, 1727-1728, 1739, 1744, 2123-2124, 2126, 2136, 2196, 2199, 2201-2202, 2204, 2212, 2215, 2269, 2306 (տե՛ս նաև ՀԱԱՍՏԱՆ, ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՀԱՅՔ ԵՐԿԻՐ)
 2. Ազգ 236, 241, 259 (տե՛ս նաև ՀԱՅՔ)

3. Գաւառ 2195
 ՀԱՅԵԱՑ ԴՐԱԽՏ 2024 (տե՛ս ՀԱՅԵԱՑ ԴՐԱԽՏ)
 ՀԱՅԿ, դաստակերտ 1781 (տե՛ս ՀԱՅՔ ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ)
 ՀԱՅԿԱԶԱՆԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 1808, 1819
 ՀԱՅԿԱՇԷՆ 1777 (տե՛ս նաև ՀԱԿԱՇԷՆ)
 ՀԱՅԿՔ 1781 (տե՛ս ՀԱՅՔ)
 ՀԱՅՈՑ
 1. ԱՇԽԱՐՀ 3, 147, 152, 234, 236-237, 241, 244-246, 248-249, 256, 258-259, 261, 264-268, 271, 275, 277, 280-281, 283-289, 290-292, 294, 301-311, 313-315, 317-319, 323-325, 333-334, 336-339, 345-381, 383-393, 398-413, 415-424, 460, 517-518, 521, 524-525, 528, 532, 537, 543, 567-568, 570-571, 574, 577-580, 583-585, 593, 600, 602, 604-607, 609-611, 613-614, 618-619, 624-625, 627-633, 641, 652-654, 656, 658, 662-664, 668, 670-672, 676-678, 680-681, 684-685, 702, 709, 711, 713, 720, 737, 739, 744-747, 749-750, 754, 757-759, 761, 1075-1077, 1079-1080, 1155, 1291, 1295-1296, 1300-1301, 1311, 1313, 1315, 1317, 1320, 1323, 1327-1328, 1336, 1353, 1357, 1366, 1368-1370, 1379-1380, 1384, 1389, 1674, 1677, 1679, 1684, 1694, 1705-1707, 1712-1713, 1716-1717, 1722, 1725-1726, 1739, 1744, 1748, 1771-1773, 1786, 1789, 1794-1795, 1800, 1825, 1831, 1838-1840, 1844, 1850-1851, 1853, 1865, 1867-1868, 1870, 1875, 1877-1886, 1890-1892, 1896, 1901-1906, 1910, 1913, 1920, 1922, 1925, 1927, 1935-1937, 1942, 1945, 1949, 1951, 1953, 1957, 1960, 1964-1965, 1966-1967, 1974, 1978, 1981, 1995, 2002, 2004-2007, 2009, 2011-2014, 2018-2020, 2026-2027, 2029-2030, 2032, 2041-2042, 2052, 2054-2056, 2058, 2061-2065, 2067, 2069-2074, 2076-2078, 2083, 2084, 2086-2090, 2092, 2098, 2101, 2103-2107, 2110, 2112-2113,

- 2123, 2144, 2150-2151, 2153-2156, 2173-2174, 2190, 2201-2205, 2207, 2210-2218, 2220-2225, 2231-2232, 2234-2237, 2239-2242, 2244-2275, 2278-2285, 2288-2290, 2294, 2296, 2299-2301, 2303-2308, 2310-2311, 2313-2335, 2337-2348, 2350-2357, 2360-2378, 2381, 2384-2385, 2389, 2391-2393 (տե՛ս նաև ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՀԱՈՑ, ՀԱՅՔ, ՀՈՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
2. Տե՛ս ՀՈՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 669
3. Թագաւորութիւն 253, 310, 358, 364-365, 1905, 1913, 2054, 2103, 2136, 2216
4. ԶՈՐ 1781
5. Ոստան 2154, 2335, 2347
6. Սահման 283, 307, 310, 315-316, 357, 359-360, 368, 376, 383-384, 391, 398, 400, 403, 408, 411, 428, 621, 1296, 1382, 1690, 1704, 1787-1788, 1924, 2033, 2150-2151, 2155, 2171, 2186
- ՀԱՅՍՔ 579 (տե՛ս ՀԱՅՔ, ազգ)
- ՀԱՅՔ
1. ԱՌԱԶԻՆ 1791, 2131, 2134-2135, 2148, 2170, 2185
2. ԵՐԿՐՈՐԴԻ 1791-1792, 2131, 2134-2135, 2148, 2170, 2185 (տե՛ս նաև ՀԱՅՔ Բ.)
3. ԵՐՐՈՐԴԻ 2134-2135, 2170
4. ԶՈՐՐՈՐԴԻ 1791-1792, 2067, 2134-2135, 2151-2152, 2171, 2187 (տե՛ս նաև ԾՈՊՔ)
5. ՄԵԾ 234, 236, 239, 246-247, 255, 258-260, 262, 271, 284, 286, 289-292, 296, 301, 311, 314-315, 317, 349, 363, 369, 378, 517, 529, 545, 747, 1314, 1368, 1371, 1380, 1384, 1686, 1690, 1695, 1702, 1716-1717, 1722, 1739, 1746, 1823, 1825, 1833, 2001-2002, 2012, 2036, 2045, 2126, 2130-2132, 2136, 2150-2151, 2155, 2170-2171, 2173, 2185-2187, 2189
6. ՓՈՔՐ 2134, 2151, 2154, 2171, 2187
7. ԲԱՐՁՐ 2151, 2153, 2171, 2187
8. ՍՏՈՐԻՆ 628
9. ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ 1781 (տե՛ս նաև ՀԱՅԿ ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ)
10. ԵՐԿԻՐ 124, 265, 283, 308, 337, 361, 368, 372, 376, 386-388, 411, 428, 579, 586, 591, 619, 628, 669-670, 783, 815, 1117, 1295, 1744-1745, 1765-1766, 1768, 1781, 1791, 1795-1796, 1800-1802, 1804, 1808, 1827, 1844, 1862, 1869, 1873, 1878, 1891, 1893, 1905, 1909, 1932, 1946, 1962, 1965, 1971-1972, 1974, 1977, 1982, 1987, 1993, 2004, 2020, 2028-2030, 2032, 2040, 2044, 2052, 2054-2055, 2059, 2073, 2075, 2079, 2083-2084, 2108-2109, 2127, 2131, 2132, 2134-2135, 2144, 2147, 2151, 2157, 2259, 2269, 2171, 2173, 2179, 2187-2188, 2189, 2194, 2211, 2216, 2240-2241, 2244-2246, 2252, 2256, 2279, 2285, 2290, 2292, 2301, 2310-2313, 2316, 2321, 2327, 2329, 2336, 2340, 2353, 2356-2358, 2360-2361, 2371, 2379-2380, 2394 (տե՛ս նաև ԱՐՄԷՆ, ԱՐՄԷՆԻԿՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇԽԱՐՀ, ՀԱՅԿՔ, ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
11. Բ. 2148 (տե՛ս ՀԱՅՔ ԵՐԿՐՈՐԴԻ) ՀԱՅՔ, ազգ 3, 147, 152, 189, 236-237, 241, 244-246, 259, 264-266, 268, 277, 279-281, 283-288, 290, 292, 301-308, 310, 313-314, 317-319, 323-325, 333-334, 336, 338-339, 345-372, 374, 376-381, 383-393, 398-399, 401-406, 408-413, 416, 418, 420-424, 427, 460, 517-518, 521, 523-524, 532, 537, 543, 571, 578-580, 603-607, 612, 614, 624-625, 628, 633, 652, 654, 658, 662, 664, 668, 670, 672, 677-678, 680-681, 702, 709, 737, 739, 744, 758, 761, 976, 1075-1077, 1079, 1155, 1291, 1295, 1314-1315, 1317, 1320, 1323, 1327, 1357, 1368, 1380, 1674, 1677, 1679, 1706-1707, 1713, 1722, 1725, 1739, 1744, 1772, 1786, 1789, 1805, 1835, 1838-1840, 1844, 1851, 1865, 1867-1868, 1870, 1877-1880, 1882-1885, 1892, 1896, 1901-1906, 1910, 1913, 1918, 1920, 1925, 1942, 1945, 1949, 1951, 1953, 1957, 1960, 1964, 1966-1967, 1974, 1978, 1981, 2002, 2004-

- 2007, 2011-2014, 2018-2020, 2026-2027, 2029-2030, 2032, 2036, 2041-2042, 2045, 2052, 2054-2056, 2058, 2061-2065, 2067, 2069-2074, 2076-2077, 2084, 2086-2090, 2092, 2101, 2103-2105, 2107, 2110, 2113, 2123, 2136, 2144, 2150-2151, 2201-2202, 2204-2205, 2207, 2210-2218, 2220-2224, 2232, 2234-2235, 2237, 2241-2242, 2244-2250, 2252-2272, 2274-2275, 2278, 2282-2285, 2288-2290, 2299-2301, 2303-2304, 2307-2308, 2310-2311, 2313-2333, 2335, 2337-2348, 2350, 2356-2357, 2360, 2362, 2364, 2367-2371, 2377, 2381, 2384-2385, 2394 (տե՛ս նաև ՀԱՅԱՍՏԱՆ ազգ. ՀԱՅՍՔ)
- ՀԱՆԳԻՍ ԱՌԱՔԵԼՈՑ 296
- ՀԱՆԴԱՄԱԿԵՐՏ 1856 (տե՛ս ԱԴԱՄԱԿԵՐՏ, ՀԱԴԱՄԱԿԵՐՏ)
- ՀԱՆԻ
1. Գաւառ 2153, 2172, 2188
 2. Տե՛ս ԱՆԻ 1925, 2067
- ՀԱՆՁԻԹ, գաւառ 2171
- ՀԱՇԵՆ 2047 (տե՛ս ՀԱՇՏԵԱՆՔ)
- ՀԱՇՏԵԱՆՔ, գաւառ 287, 292, 1864, 1884, 1908, 1942, 1943, 2011, 2035, 2047, 2171, 2187, 2260, 2342, 2343, 2347 (տե՛ս նաև ՀԱՇԵՆ, ՀԱՇՏԷՆՔ)
- ՀԱՇՏԷՆՔ 2151 (տե՛ս ՀԱՇՏԵԱՆՔ)
- ՀԱՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 524, 539, 1311, 1327, 1357, 1366, 1725 (տե՛ս ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ՀԱՐՃԼԱՆՔ, գաւառ 2172, 2187 (տե՛ս նաև ՀԱՐՃՂԱԻՆՍ, ՀԱՐՋԼԱՆՔ)
- ՀԱՐՃՂԱԻՆՍ 2153 (տե՛ս ՀԱՐՃԼԱՆՔ)
- ՀԱՐՋԼԱՆՔ 2188 (տե՛ս ՀԱՃԼԱՆՔ)
- ՀԱՐՔ
1. Գաւառ 1781, 2152, 2171, 2187
 2. Դաշտ 1776, 1781-1782
- ՀԱՑԱԾԱՆՔ, ցեղ 2160
- ՀԱՑԱՅԻՆՔ, ցեղ 2160
- ՀԱՑԵԱՑ
1. Աղբիւր 297, 300, 2024 (տե՛ս նաև ՀԱՑԵԱՑ ԴՐԱԽՏ)
 2. Տե՛ս նաև ՀԱՑԵԿԱՑ 303
- ՀԱՑԵԿԱՑ, գիղ 234, 258, 264, 303, 2070, 2211 (տե՛ս նաև ՀԱՑԵԱՑ, ՀԱՑԻԿ)
- ՀԱՑԻԿ 2070 (տե՛ս ՀԱՑԵԿԱՑ)
- ՀԱԻԱՐԻՆ, քաղաք 2154
- ՀԱԻԵՆՈՒՆԻՔ 1857 (տե՛ս ՀԱԻՈՒՆԻՔ)
- ՀԱԻՆՈՒՆԻՔ 1857 (տե՛ս ՀԱԻՈՒՆԻՔ)
- ՀԱԻՈՒՆԻՔ, գաւառ 1857, 2153, 2189 (տե՛ս նաև ՀԱԻԵՆՈՒՆԻՔ, ՀԱԻՆՈՒՆԻՔ)
- ՀԱԻՈՒՑ, կղզի 2146
- ՀԱՔԵՐ 2160
- ՀԴՐԲՋԱՆ 604 (տե՛ս ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ)
- ՀԵԼԵՆԱՑԻՔ 2082 (տե՛ս ՀԵԼԼԵՆԱՑԻՔ)
- ՀԵԼԼԵՆԱՑԻՔ 1751-1752, 1807, 1833, 1872, 2082 (տե՛ս նաև ԵԼԵՆԱՑԻՔ, ԵԼԼԵՆԱՑԻՔ, ԵՂՂԵՆԱՑԻՔ, ԷԼԵՆԱՑԻՔ, ՀԵԼԵՆԱՑԻՔ, ՀԵՂՂԵՆԱՑԻՔ, ՅՈՅՆՔ)
- ՀԵԼԼԷՆ 1704 (տե՛ս նաև ՀՈՒՈՄ)
- ՀԵԼԼԷՆՔ 487 (տե՛ս նաև ՅՈՅՆՔ)
- ՀԵԼԼԷՆՔ ՄԵԾՔ 2143
- ՀԵՂԲԻՈՎԱՆ 670 (տե՛ս ԽԻԲԻՈՎԱՆ)
- ՀԵՂԻՆՈՍ 487 (տե՛ս նաև ԵԼԼԱԴԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ՀԵՂՂԵՆԱՑԻՔ, ազգ 264-265, 1807, 2082 (տե՛ս ՀԵԼԼԵՆԱՑԻՔ)
- ՀԵԾՄԱՏԱԿՔ, ցեղ 284, 629, 670, 2150, 2170, 2186 (տե՛ս նաև ՀԵԾՄԱՏԱՆ, ՀԷՐԾՄԱՏԱԿՔ)
- ՀԵԾՄԱՏԱՆ 629 (տե՛ս ՀԵԾՄԱՏԱԿՔ)
- ՀԵՄԱԹ, քաղաք 2154 (տե՛ս նաև ԱՊԱՄԻԱ)
- ՀԵՄԵՍ 2097 (տե՛ս նաև ԵՄԵՍ)
- ՀԵՌԱՊԱԻԼԻՍ 2140
- ՀԵՌԻԲԱՑԻՔ, ցեղ 2158

- ՀԵՐ, գաւառ 605, 641, 1684, 1911, 2153, 2172, 2188, 2265-2266, 2323, 2353, 2355 (տե՛ս նաեւ ԽԻՐ, ՀԷՐ, ՀԻՐ)
- ՀԵՐԱԿԼԵԱՆ
1. Լէրուճք 2167, 2182
 2. Մեհեան 296-297
 3. Նեղուց 2144
- ՀԵՐԱԿԼԻ ԱՐՁԱՆՔ 491
- ՀԵՐԵԻԹԵՐՈՅՊԱԻԼԻՍ 1896 (տե՛ս Ե-ԼԵԻԹԵՐՈՅՊԱԻԼԻՍ)
- ՀԵՐԵԻԹԵՐՈՊՕԼԻՍ 1896 (տե՛ս ԵԼԵԻԹԵՐՈՅՊԱԻԼԻՍ)
- ՀԵՐՈՊՈԼԻՍ 2154 (տե՛ս նաեւ ՄԱԲՈՒԿ)
- ՀԵՓԹԱՂՔ, ցեղ 2159, 2174, 2191, 2340, 2348-2349, 2356, 2359
- ՀԷՐ 1684, 2355 (տե՛ս ՀԵՐ)
- ՀԷՐԾՄԱՏԱԿՔ 629 (տե՛ս ՀԵԾՄԱՏԱԿՔ)
- ՀԻՍՊԱՆԻԱՑՏՔ 1849 (տե՛ս ՍՊԱՆԱՑԻՔ)
- ՀԻՐ 605, 1911 (տե՛ս ՀԵՐ)
- ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ
1. ՈՎԿԻԱՆՈՍ 2142-2143, 2165-2166, 2180-2181
 2. ԿՈՎԿԱՍ 2132
- ՀԻՒՍԻՍՈՅ
1. ԾՈՎ 283, 428, 1782, 2342 (տե՛ս նաեւ ՀԻՒՍԻՍԱԿԱՆ ԾՈՎ)
 2. ԾՈՎԱԿ 1855
- ՀԻՒՍԻՍԱԿԱՆ ԾՈՎ 428 (տե՛ս ՀԻՒՍԻՍՈՅ ԾՈՎ)
- ՀԻՒՐԸՆԿԱԼ ԴԻՑ ՎԱՆԱՏԱՐԻ 1301, 1702 (տե՛ս նաեւ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼ ՈՐՄԻՋԴԱԿԱՆ ԴԻՑ ՎԱՆԱՏԱՐԻ)
- ՀԻՒՐԸՆԿԱԼ ՈՐՄԻՋԴԱԿԱՆ ԴԻՑ ՎԱՆԱՏԱՐԻ 1702 (տե՛ս ՀԻՒՐԸՆԿԱԼ ԴԻՑ ՎԱՆԱՏԱՐԻ)
- ՀԻՒՐԿԱՆԵԱՆՔ 1882 (տե՛ս նաեւ ՀԵՐԿԱՆԵԱՆՔ)
- ՀՆԱՐԱԿԵՐՏ 1859, 2150 (տե՛ս նաեւ ՀՈՒՆԱՐԱԿԵՐՏ)
- ՀՆԴԻԿՔ
1. Ազգ 473, 2137, 2140, 2157-2158, 2160-2162, 2165, 2137, 2176, 2179, 2189-2191 (տե՛ս նաեւ ՀԱՆԴԻԿՔ)
 2. Երկիր 587, 1745, 1976, 1990, 2158-2160, 2174, 2190-2191 (տե՛ս նաեւ ՀՆԴԿԱՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ)
- ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ 2159, 2174, 2191 (տե՛ս նաեւ ՀՆԴԿԱՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՀՆԴԻԿՔ)
- ՀՆԴԿԱՑ
1. ԱՇԽԱՐՀ 147, 1295, 1307, 1632, 1960, 2190 (տե՛ս ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ)
 2. ԾՈՎ 2138, 2140, 2157, 2178-2179, 2190 (տե՛ս նաեւ ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎ)
 3. Մեծ կղզի 2160
- ՀՆՈՑ, ցեղ 757, 2095 (տե՛ս ՀՈՆՔ)
- ՀՈՂԱՑՄԱՆՑ 733 (տե՛ս ՀՈՂՈՑՄԱՆՑ)
- ՀՈՂՈՑՄԱՆՑ 733 (տե՛ս նաեւ ՀՈՂԱՑՄԱՆՑ)
- ՀՈՆԱՑ
1. ԱՇԽԱՐՀ 530, 600, 609, 629, 669, 1981, 2312 (տե՛ս նաեւ ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՀՈՆՔ, ՅՈՒՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՅՈՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
 2. Տե՛ս ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 613
 3. ԱՇԽԱՐՀ 676 (տե՛ս ՅՈՒՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
 4. Պառակ 567, 609, 686
 5. Թագաւորութիւն 2150
- ՀՈՆՔ
1. Ցեղ 285, 531, 566, 612, 629, 757, 2095, 2170, 2186, 2279-2280, 2313-2314, 2321, 2327-2328 (տե՛ս նաեւ ԽՈՆՔ, ՀԱՅՔ, ՀՆՈՑ, ՅՈՅՆՔ)
 2. Երկիր 2263, 2279, 2314 (տե՛ս նաեւ ՀՈՆԱՍՏԱՆ, ՀՈՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՅՈՅՆՔ)
- ՀՈՌԷ 2151
- ՀՈՌՈՄ
1. ՏՈՒՆ 2339 (տե՛ս նաեւ ՀՈՌՄ տուն)
 2. Տե՛ս ՀԵԼԼԷՆ 1704
- ՀՈՌՈՄՈՑ

1. ԱՇԽԱՐՀ 529, 548, 1402, 1404, 2280, 2309 (տե՛ս նաև ՀՈՒՄԱՅԵՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՀՌՈՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՀՌՈՎՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)

2. Տե՛ս ՀՌՈՎՄԱՅԵՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 1312

ՀՈՌՈՄՔ

1. Ազգ 189, 244, 289, 377, 420, 513, 531, 619, 677, 991, 2160, 2331 (տե՛ս նաև ՀՌՈՄ, ՀՈՌՈՎՄՔ, ՌՈՄՔ)

2. Երկիր 2156, 2280, 2314, 2330, 2379 (տե՛ս նաև ՀՌՈՄՔ)

ՀՈՌՈՎՄՔ

1. Տե՛ս ՀՈՌՈՄՔ, ազգ 189, 244

2. Տե՛ս ՀՈՌՈՄՔ, երկիր 2330

ՀՈՎԻՏ ՏՐՏՄՈՒԹԵԱՆ 942

ՀՈՐՁԵՆԱԿԱՆ, գաւառ 242 (տե՛ս ԽՈՐ-ՁԵՆԱԿԱՆ)

ՀՈԻՆ 2054 (տե՛ս ՅՈՅՆՔ)

ՀՈԻՆԱՐԱԿԵՐՏ 1859 (տե՛ս ՀՆԱՐԱ-ԿԵՐՏ)

ՀՌԱՄԱԹ 1269

ՀՌՈՄ

1. ՄԵԾ 147, 152, 512, 602, 1046, 1081, 1309, 1323, 1869, 1877, 1881-1882, 1889, 1892, 1934, 1968, 1975, 1977, 1987, 1989-1990, 2050, 2060, 2063, 2097, 2135, 2137, 2143, 2144, 2162, 2166, 2176, 2181 (տե՛ս նաև ՀՌՈՎՄ, ՀՌՕՄ)

2. Տե՛ս ՀՈՌՈՄ ՏՈԻՆ 2339

3. Տե՛ս ՀՈՌՈՄ 2331

ՀՌՈՄՔ 189, 531, 619, 677, 2309 (տե՛ս ՀՌՈՌՈՄՔ)

ՀՌՈՄԱՅԵՑԻՔ 996, 1048, 1396, 1723, 1838-1840, 1842, 1844, 1848, 1875, 1877-1878, 1882, 1884, 1886, 1890-1892, 1895, 1901-1903, 1913, 1924, 1928, 1934, 1938, 1942, 1946, 1950, 1955, 1958-1959, 1970, 1989, 2090, 2101, 2157, 2202, 2250 (տե՛ս նաև ՀՌՈՎՄԱՅԵՑԻՔ, ՀՌՕՄԱՅԵՑԻՔ)

ՀՌՈՄԱՅԵՑԻՈՑ

1. Թագաւորութիւն 1900, 1960, 1988-1989

2. Տէրութիւն 1924, 1933, 2023, 2029-2030

3. ԱՇԽԱՐՀ 529, 1296, 1404, 1312 (տե՛ս նաև ՀՈՌՈՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՀՌՈՎՄԱՅԵՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)

4. Տե՛ս ՀՈՌՈՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 1402

ՀՌՈՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 548, 1402 (տե՛ս ՀՌՈՌՈՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ՀՌՈՎԴԴԱՅԻ 1967 (տե՛ս ՀՌՈՂԱՅԻ)

ՀՌՈՎՄ 602, 1048, 1081, 1309, 1368, 1291, 1295, 1719, 1845, 1869, 1877, 1882, 1889, 1892, 1934, 1975, 1977, 1989, 2060, 2193 (տե՛ս նաև ՀՌՈՄ, ՀՌՕՄ)

ՀՌՈՎՄԱՅԵՑԻՈՑ

1. Ազգ 1723, 1848, 1892, 1958, 2101, 2202

2. ԱՇԽԱՐՀ 1312 (տե՛ս նաև ՀՈՌՈՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՀՌՈՄԱՅԵՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ՀՌՈՎՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 1402 (տե՛ս ՀՈՌՈՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ՀՌՕՄ 1845, 1869 (տե՛ս ՀՌՈՄ, ՀՌՈՎՄ)

ՀՌՕՄԱՅԵՑԻՔ 1842, 1877, 1891 (տե՛ս ՀՌՈՄԱՅԵՑԻՔ)

ՀՐԱ ԱՇԽԱՐՀ 2157

ՀՐԱԶԴԱՆ 1786, 1867 (տե՛ս նաև ՀՐԱԶՆԴԱՆ, ՀՐԱՍԴԱՆ, ՀՐԱՍՏԱՆ)

ՀՐԱԶՆԴԱՆ 1867 (տե՛ս ՀՐԱԶԴԱՆ)

ՀՐԱՍԴԱՆ 1786 (տե՛ս ՀՐԱԶԴԱՆ)

ՀՐԱՍՏԱՆ 1786, 1867 (տե՛ս ՀՐԱԶԴԱՆ)

ՀՐԱՔՈՏՊԵՐՈԺ 2153, 2172, 2188

ՀՐԵԱՅՔ, ազգ 371, 372, 452, 460, 472, 477, 481, 503, 966, 974, 996-997, 1004, 1011, 1100-1101, 1114, 1238, 1245, 1254, 1257, 1505, 1518, 1522, 1632, 1812, 1898, 1900-1901, 1904, 1938, 2009, 2053, 2373, 2381 (տե՛ս նաև ՀՐԷԱՅՔ)

ՀՐԵԱՍՏԱՆ 887 (տե՛ս ՀՐԷԱՍՏԱՆ)

ՀՐԵԱԻ ԱՇԽԱՐՀ 2158 (տե՛ս ՀՐԷԱՍՏԱՆ)

ՀՐԵԻ

1. ԱՇԽԱՐՀ 2158, 2190, 2303-2305, 2309 (տե՛ս նաև ՀՐԷ)
 2. Դաշտ 2158
 ՀՐԷ 2303 (տե՛ս ՀՐԵԻ ԱՇԽԱՐՀ)
 ՀՐԷԱՅՔ, ազգ 47, 49, 298, 372, 563, 883, 899, 962, 970, 984, 996-997, 1013, 1019, 1025, 1241, 1254, 1381, 1487, 1505, 1512, 1623, 1636-1637, 1814, 1839, 1850, 1855, 1863, 1875, 1877, 1879-1880, 1882, 1887, 1892, 1902-1903, 1926, 1936, 1939, 1949, 2142, 2157-2158, 2250, 2288, 2380-2381, 2394 (տե՛ս նաև ՀՐԵԱՅՔ)
 ՀՐԷԱՍՏԱՆ 887, 919, 961, 985, 1004, 1036-1037, 1046, 1067, 1096-1097, 1109, 1124, 1488, 1636, 1876, 1882, 1884, 1887, 1889, 1891, 2141, 2154-2155, 2173, 2179, 2189 (տե՛ս նաև ՀՐԵԱՍՏԱՆ, ՀՐԵԱԻ ԱՇԽԱՐՀ)
 ՀՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ 2157
 ՀՐՈՒՄ 2174, 2190
 ՀՐՍԻՋՈՐ 333

Ձ

ՁԱԳԱԿԵՐՔ 2146
 ՁԱԻՂԱԿԵՐՏ 610 (տե՛ս ՁՈՂԱԿԵՐՏ)
 ՁԻ ԱԻԻՐԱԻ 2055 (տե՛ս ՁԻՐԱԻ)
 ՁԻ ԻՐԱԻ 2055 (տե՛ս ՁԻՐԱԻ)
 ՁԻԱԿԱՆ ԼԵՐԻՆՔ 2149, 2170, 2186
 ՁԻԱԿԵՐՔ 2149, 2170, 2186
 ՁԻԹԱՍՏԱՆԱՑ 1514, 1517, 1710 (տե՛ս ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑ ԼԵԱՌ)
 ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑՑ ԼԵԱՌ 1122, 1710 (տե՛ս նաև ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑ, ՁԻԹԵՆԵԱՑ ԼԵԱՌ)
 ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑ ԼԵԱՌ 251, 1130, 1514, 1517, 1710 (տե՛ս նաև ՁԻԹԱՍՏԱՆԱՑ, ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑՑ, ՁԻԹԵՆԵԱՑ ԼԵԱՌ)
 ՁԻԹԵՆԵԱՑ ԼԵԱՌ 564, 806, 882, 1042, 1120, 1298, 1514, 1530 (տե՛ս նաև ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑՑ, ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑ ԼԵԱՌ)

ՁԻՐԱԻ 1076, 2004, 2055, 2056 (տե՛ս նաև ՁԻ ԻՐԱԻ, ՁԻ ԱԻԻՐԱԻ, ՁԻՐԱԻ)
 ՁԻԻՆԱԿԱՆ 1857
 ՁԿՆԱԿԵՐ ԱԶԳ (ՁԿՆԱԿԵՐ ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ) 2139, 2145, 2146, 2156, 2158, 2161 (տե՛ս նաև ՁԿՆԿԵՐ ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ, ԱՐԱԲԵԳԻՊՏԱՑԻՔ)
 ՁԿՆԱԿԵՐԱՑ ԾՈՑ 2141 (տե՛ս նաև ՊԱՐՍԱՑ ԾՈՎ)
 ՁԿՆԿԵՐ ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ 2183 (տե՛ս նաև ՁԿՆԱԿԵՐ)
 ՁՄԱ 2186
 ՁՈՂԱԿԵՐ 610 (տե՛ս ՁՈՂԱԿԵՐՏ)
 ՁՈՂԱԿԵՐՏ 610 (տե՛ս նաև ՁԱԻՂԱԿԵՐՏ, ՁՈՂԱԿԵՐ, ՁՈՂԿԵՐ, ՁՈՂԿԵՐՏ)
 ՁՈՂԿԵՐ 610 (տե՛ս ՁՈՂԱԿԵՐՏ)
 ՁՈՂԿԵՐՏ 610 (տե՛ս ՁՈՂԱԿԵՐՏ)
 ՁՈՐ 1859
 ՁՈՐԱՑ ԳԱԻԱՌ 364, 2153 (տե՛ս նաև ՁՈՐՔ)
 ՁՈՐՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 292
 ՁՈՐՈՓՈՐ 2150, 2154, 2172, 2186, 2188
 ՁՈՐՔ 2172, 2188 (տե՛ս նաև ՁՈՐԱՑ ԳԱԻԱՌ)
 ՁՕԴԷԻՑ ԱՇԽԱՐՀ 529 (տե՛ս ԾԱԻԴԷԻՑ ԱՇԽԱՐՀ)

Ղ

ՂԱԶԻԻ, աշխարհ 2170
 ՂԱԿԵՆԻԿԱՑԻՔ 2182
 ՂԱՅԻԴԱ 2176 (տե՛ս ՊՂԱՅԻԴԱ)
 ՂԱՆԿՈՒԱՐՏՔ, ցեղ 2061 (տե՛ս նաև ԼԱՆԿՈՒԱՐՏՔ, ԼԱԻԿՈՒԱՐՏՔ)
 ՂԱՊԻԹԱՅՔ 1945 (տե՛ս ՂԱՊԻԹԵԱՅՔ)
 ՂԱՊԻԹԵԱՅՔ, ցեղ 1945 (տե՛ս նաև ԼԱՊԻԹԵԱՅՔ, ԼԱՊԻԴԵԱՅՔ, ԼԱՊԻԹԵԱՅՔ, ՂԱՊԻԹԱՅՔ)
 ՂԱԻՈԴԻԿԷ 2169
 ՂԵԿՈՎՔ, գետ 2203
 ՂԵԿՔ, ցեղ 2057, 2059, 2170, 2186

Ղեկավարի, ցեղ 1872 (տե՛ս Ղո՛վկարԱ-
 Ցի-Ք)
 Ղեկավարի, ցեղ 2022 (տե՛ս Կի՛լիկե-
 Ցի-Ք)
 Ղեկո՛նիԱ, 2185
 Ղե՛ՄԵՆիԿո՛ն 2176
 Ղո՛վկարԱ, ցեղ 1872 (տե՛ս Ղո՛վկարԱ-
 Ցի-Ք)
 Ղո՛վկարԱ, ցեղ 1872 (տե՛ս Ղո՛վկարԱ-
 Ցի-Ք)
 Ղո՛վկարԱ, ցեղ 1872 (տե՛ս Ղո՛վկարԱ-
 Ցի-Ք)
 Ղո՛վկարԱ, ցեղ 1872 (տե՛ս Գա՛նա
 Լո՛վկարԱ, Ղե՛կավարի, Ղո՛վ-
 կարԱ, Ղո՛վկարԱ, Ղո՛վկարԱ-
 Ցի-Ք)
 Ղո՛վկարԱ, ցեղ 1401 (տե՛ս Ո՛ղի՛Մ-
 ՊիԱ, Գի-Ք)
 Ղո՛րի՛Մ 2124-2125 (տե՛ս Գա՛նա ՏԱ՛հրի-
 կեԱն Թե՛րԱկՂճի, Բե՛նիՍի՛ն, Բե՛նի-
 Սո՛ն)

Ճ

ՃԱ՛կԱՏԱՍ 2188 (տե՛ս ՃԱ՛կԱՏՔ)
 ՃԱ՛կԱՏՔ 2154, 2173, 2189 (տե՛ս Գա՛նա
 ՃԱ՛կԱՏԱՍ, ՃԱ՛կԱՍ)
 ՃԱ՛կՈՒԿ 2188 (տե՛ս ՃԱ՛կՈՒԿ)
 ՃԱ՛կԱՍ 2172 (տե՛ս ՃԱ՛կԱՏՔ)
 ՃԱ՛նեԹ, աշխարհ 2170
 ՃԱ՛նիԻ 2186 (տե՛ս ՃԱ՛նիԻՍ)
 ՃԱ՛նիԻՍ 1965, 2150 (տե՛ս Գա՛նա ՃԱ՛նիԻ)
 ՃԱ՛րՄԱՆԱՅՆՈՒ ԳԱ՛ՇՏ 2328
 ՃԵ՛նԱՍՏԱՆ 2160, 2175, 2191 (տե՛ս Գա՛նա
 ՃԵ՛նԱՍ ԱՇԽԱՐՀ)
 ՃԵ՛նԱՑ
 1. ԱՇԽԱՐՀ 384, 406-407, 1973, 2157,
 2173, 2175, 2190-2192 (տե՛ս ՃԵ՛նԱՍ-
 ՏԱՆ)
 2. Սա՛հմա՛ն 2158-2159, 2161
 3. Ցեղ 1971-1972
 ՃԵ՛նՔ, աշխարհ 2159-2160, 2174, 2191

Ճի՛ՂԱՔ, ցեղ 2186
 Ճի՛ՂԲՔ, ցեղ 1316, 2150 (տե՛ս Գա՛նա
 Ճի՛ՂՊՔ)
 Ճի՛ՂՊՔ, ցեղ 1316 (տե՛ս Գա՛նա Ճի՛ՂԲՔ,
 Ճի՛ՂՓՔ)
 Ճի՛ՂՓՔ, ցեղ 1316 (տե՛ս Ճի՛ՂՊՔ)
 Ճի՛հՂԱՅՔ, ցեղ 2170
 ՃՂԲԱՅ ԱՇԽԱՐՀ 670 (տե՛ս Գա՛նա ՃՈ՛-
 ԲԱՅ, ՓԸՂԲԱՅ)
 ՃՂԲի՛Ք, ցեղ 284, 629 (տե՛ս Գա՛նա
 ՃՂՓի՛Ք)
 ՃՂՓի՛Ք, ցեղ 629 (տե՛ս ՃՂԲի՛Ք)
 ՃՈ՛ԲԱՅ ԱՇԽԱՐՀ 670 (տե՛ս ՃՂԲԱՅ
 ԱՇԽԱՐՀ)
 ՃՈ՛Ր 604, 606 (տե՛ս Գա՛նա ՃՈ՛ՐՈՑ, ՋՈ՛Ր)
 ՃՈ՛ՐԱՅ ՊԱ՛ՀԱԿ 531, 629, 757, 1316, 1949,
 2021, 2150 (տե՛ս Գա՛նա ԴՐՈՒՆՔ ԿԱՍ-
 ԲիՑ, ՃԱ՛ՐԱՅ, ՃՕՐԱՅ, ՉՃՈ՛ՐԱ, ՉՈ՛-
 ՐԱ, ՉՈ՛ՐԱՅ, ՉՕՐԱՅ)
 ՃՈ՛ՐՈՑ 606 (տե՛ս ՃՈ՛Ր)
 ՃՈ՛հԱՇ 1858, 2188 (տե՛ս ՃՈ՛հԱՇՈՒՈՏ)
 ՃՈ՛հԱՇՈՒՈՏ, գա՛նա 2172 (տե՛ս Գա՛նա Ա՛-
 ՌՈՏ, ՃՈ՛հԱՇ)
 Ճի՛ԱՇՈՏ 2153
 ՃՕՐԱՅ 2021 (տե՛ս ՃՈ՛ՐԱՅ ՊԱ՛ՀԱԿ)

Մ

ՄԱ՛ԱՋՈՒՆ 2157
 ՄԱ՛ԲՈՒԿ 2154 (տե՛ս Գա՛նա ՀԵ՛ՐՈՊՈՂԻՍ)
 ՄԱ՛ԳՓԱՆ 2157
 ՄԱ՛ԴիԱՆԱՑի՛Ք, ցեղ 863, 944, 2382
 ՄԱ՛ՋԱՋ 2173
 ՄԱ՛ՋԱՄԲ 2157
 ՄԱ՛ՋՈՒՆ 2190
 ՄԱ՛ՋՔՈՒԹՔ, ցեղ 281, 283-285, 424, 427,
 757, 1705, 1723, 1984 2186 (տե՛ս Գա՛նա
 ՄԱՍՔՈՒԹՔ)
 ՄԱ՛Ժ 2174
 ՄԱ՛ԺԱԳ 1839, 1852-1853, 1873, 1876
 (տե՛ս ՄԱ՛ԺԱՔ)

- ՄԱԺԱԿ 1839, 1852-1853, 1875 (տե՛ս ՄԱ-
ժԱՔ)
- ՄԱԺԱԿՔ 1684, 1791, 1839, 1873 (տե՛ս
ՄԱԺԱՔ)
- ՄԱԺԱՆՔ 1684 (տե՛ս ՄԱԺԱՔ)
- ՄԱԺԱՔ 1684, 1791, 1839, 1852-1853,
1873, 1875-1878 (տե՛ս նաև ԿԵՍԱՐԻ,
ԿԵՍԱՐԻԱՅ, ՄԱԺԱԳ, ՄԱԺԱԿ, ՄԱ-
ժԱԿՔ, ՄԱԺԱՆՔ)
- ՄԱԼԻԱ 2160
- ՄԱԼԻՍ 2148
- ՄԱԼԽԱԳԱՆ 1911 (տե՛ս ՄԱՂԽԱԶԱՆ)
- ՄԱԽԱԶԵԱՆ 358
- ՄԱԿԵՂ 942
- ՄԱԿԵՂՈՆ 2004, 2046-2047, 2050 (տե՛ս
նաև ՄԱԿԵՂՈՆԱՑԻ, ՄԱԿԵՂՈՎՆ,
ՄԱԿՈՂՈՎՆ)
- ՄԱԿԵՂՈՆԱՑԻՔ, ցեղ 1750, 1771, 1831-
1832, 1838, 1848-1853, 1953 (տե՛ս նաև
ՄԱԿԵՂՈՎՆԱՑԻՔ)
- ՄԱԿԵՂՈՆԻԱ 233, 318, 2143, 2144, 2167,
2181
- ՄԱԿԵՂՈՎՆ 2046-2047, 2050 (տե՛ս ՄԱ-
ԿԵՂՈՆ)
- ՄԱԿԵՂՈՎՆԱՑԻՔ, ցեղ 1771, 1832,
1838, 1848-1849, 1850-1853, 1953 (տե՛ս
նաև ՄԱԿԵՂՈՆԱՑԻՔ)
- ՄԱԿՈՂՈՎՆ 2046 (տե՛ս ՄԱԿԵՂՈՆ)
- ՄԱԿՈՒՐԱՆ 707, 2174, 2190
- ՄԱՀԻԿ 2174
- ՄԱՀԿԵՐՏՈՒՆ 364 (տե՛ս
ՄԱՀՔՐ-ՏՈՒՆ)
- ՄԱՀՔՐ-ՏՈՒՆ 1706 (տե՛ս նաև ՄԱՀ-
ԿԵՐՏՈՒՆ, ՄԱՍՔԹՈՒՆ, ՄԱՔՐ-
ՏՈՒՆ)
- ՄԱՂԱՂ 2189
- ՄԱՂԽԱԶԱՆ 363, 1911 (տե՛ս նաև
ՄԱԼԽԱԳԱՆ)
- ՄԱՄՈՒԾԵՂ, գետ 395-396
- ՄԱՅ, աշխարհ 2190
- ՄԱՅՁԻՆԸՍՏԵՀ 2157
- ՄԱՅՄԱՍՊՏԱՆ 2157
- ՄԱՆ 2190
- ՄԱՆԱԶԿԵՐՏ 398, 549
- ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԵՑԻՔ 2306
- ՄԱՆԱԿՈՐ 2160
- ՄԱՆԱՅԱՅՐ 1716 (տե՛ս ՄԱՆԵԱՅ
ԱՅՐՔ)
- ՄԱՆԱՅԱՐՔ 1716 (տե՛ս ՄԱՆԵԱՅ
ԱՅՐՔ)
- ՄԱՆԱՆԱՂԻ 2067-2068, 2151, 2171,
2187, 2242
- ՄԱՆԱՐԴ 1939 (տե՛ս ՄԱՐԱՆԴ)
- ՄԱՆԱԻԱԶԿԵՐՏ 419
- ՄԱՆԳԼԵԱՑՓՈՐ 2150 (տե՛ս նաև
ՄԱՆԳՂԵԱՑՓՈՐ, ՄԱՆԳՂԵԱՑ
ՓՈՐ)
- ՄԱՆԳՂԵԱՑ ՓՈՐ 2186 (տե՛ս նաև
ՄԱՆԳԼԵԱՑՓՈՐ, ՄԱՆԳՂԵԱՑ-
ՓՈՐ)
- ՄԱՆԳՂԵԱՑՓՈՐ 2171 (տե՛ս նաև
ՄԱՆԳԼԵԱՑՓՈՐ, ՄԱՆԳՂԵԱՑ
ՓՈՐ)
- ՄԱՆԴՈՒՆ, լեռ 2140
- ՄԱՆԵԱՅ ԱՅՐՔ 510, 511, 1368, 1716,
1846, 1993-1995, 2194 (տե՛ս նաև ՄԱ-
ՆԱՅԱՅՐ, ՄԱՆԱՅԱՐՔ, ՄԱ-
ՆԷԱՅՐՔ)
- ՄԱՆԶԿԵՐՏ, կղզի 2153
- ՄԱՆԷԱՅՐՔ 1716, 1995 (տե՛ս ՄԱ-
ՆԵԱՅ ԱՅՐՔ)
- ՄԱՆԶԿԵՐՏ 2242
- ՄԱՆԾԱՆ 2174
- ՄԱՆՈՒՂԻ 2170
- ՄԱՆԻԻԼ 2150
- ՄԱՇԱՆ 2157
- ՄԱՈՒՆ 2174
- ՄԱՌԳԻԻ, գետ 2141
- ՄԱՌՄԱՌԱԿԱՆ 2167
- ՄԱՌՆԻԻՂ 2186
- ՄԱՍԱԳԵՏԱՑԻՔ, ցեղ 2159

- ՄԱՍԱԳԱՆ 1881 (տե՛ս նաեւ ՄԱՍԱՆ-
ԴԱՆ, ՄԱՍԱՆԴԱՐԱՆ, ՄԱՍԴԱ-
ԴԱՆ)
- ՄԱՍԱՆԴԱՆ 1881 (տե՛ս ՄԱՍԱԳԱՆ)
- ՄԱՍԱՆԴԱՐԱՆ 1881 (տե՛ս ՄԱՍԱ-
ԴԱՆ)
- ՄԱՍԱՍ, գեղ 2140
- ՄԱՍԴԱԴԱՆ 1881 (տե՛ս ՄԱՍԱԳԱՆ)
- ՄԱՍԵԱՑՈՏՆ, գաւառ 2173, 2189
- ՄԱՍԵՓԱՏ 942
- ՄԱՍԻՈՆ, լեռ 2155
- ՄԱՍԻՍ, լեռ 147, 152, 305, 810, 898, 1670,
1785, 1829, 1924-1925, 1931, 1941, 2035,
2040, 2152-2154, 2318
- ՄԱՍՊԱՆ 2174, 2190
- ՄԱՍՔԹՈՒՆ 1706 (տե՛ս
ՄԱՀՔՐ-ՏՈՒՆ)
- ՄԱՍՔՈՒԹՔ, ցեղ 427, 757, 1705, 1723,
1872, 1984, 2150, 2165, 2170 (տե՛ս նաեւ
ՄԱԶՔՈՒԹՔ)
- ՄԱՏՈՒԻՆ 1286
- ՄԱՐԱԳԱՅ 334
- ՄԱՐԱԿԵՐՏ 1829
- ՄԱՐԱՆԴ 1939, 2172, 2188 (տե՛ս նաեւ
ՄԱՆԱՐԴ)
- ՄԱՐԱՍՏԱՆ 1823
- ՄԱՐԳՈՂՔ, ցեղ 2170 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐ-
ԳՈՅԼՔ)
- ՄԱՐԳՈՅԼՔ, ցեղ 2186 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐ-
ԳՈՂՔ)
- ՄԱՐԳՔ 2031
- ՄԱՐԴԱԱՂԻ 550 (տե՛ս ՄԱՐԴՈՅԱՂԻ)
- ՄԱՐԴԱԿԵՐՔ, ցեղ 2146, 2170, 2186
- ՄԱՐԴԱՂԻ 550, 2152, 2171, 2187 (տե՛ս
ՄԱՐԴՈՅԱՂԻ)
- ՄԱՐԴԱՅԱՂԻ 550 (տե՛ս ՄԱՐԴՈՅԱ-
ՂԻ)
- ՄԱՐԴԱՆԻ 2141
- ՄԱՐԴԱՍՏԱՆ 550, 2153, 2172, 2188,
2242
- ՄԱՐԴԱԻՂԱՆ 550 (տե՛ս ՄԱՐԴՈՅԱ-
ՂԻ)
- ՄԱՐԴԷ, բերդ 2155
- ՄԱՐԴՈՅԱՂԻ 550 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐ-
ԴԱԱՂԻ, ՄԱՐԴԱՂԻ, ՄԱՐԴԱՅԱ-
ՂԻ, ՄԱՐԴԱԻՂԱՆ, ՄԱՐԴՈՅՈՒՂԻ,
ՄԱՐԴՈՒՂԻ)
- ՄԱՐԴՈՅԼ, ցեղ 2149
- ՄԱՐԴՈՅՈՒՂԻ 550 (տե՛ս ՄԱՐԴՈՅԱ-
ՂԻ)
- ՄԱՐԴՈՒՂԻ 550 (տե՛ս ՄԱՐԴՈՅԱՂԻ)
- ՄԱՐԵԱՅ, լիճ 2145 (տե՛ս նաեւ ՌԱԻԱ-
ՆԻՏԵՆԻԱ)
- ՄԱՐԻԿԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 1882 (տե՛ս
ՄԱՐԻՍԱՑԻՔ ՔԱՂԱՔ)
- ՄԱՐԻՍԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 1882 (տե՛ս
նաեւ ՄԱՐԻԿԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ՍԱ-
ՄԱՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ)
- ՄԱՐԾՊԱՆ 2171
- ՄԱՐԿԱՏԱՓ 2187 (տե՛ս ՄՈՒՐԱԾԱ-
ՏԱՓ)
- ՄԱՐՁԻՆ 2174
- ՄԱՐՄԱՌԱԿԱՆ ԼԻՔԻԱ 2145, 2182
- ՄԱՐՄԵՏ 1922 (տե՛ս ՄԱՐՄԷՏ)
- ՄԱՐՄԷՏ 1922 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐՄԵՏ)
- ՄԱՐՈՔ, ցեղ 1939 (տե՛ս ՄԱՐՔ)
- ՄԱՐՍԷԼ 2123 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐՍԻԼԻԱ)
- ՄԱՐՍԻԼԻԱ 2123 (տե՛ս ՄԱՐՍԷԼ)
- ՄԱՐՎԻՌՈՏ 2275
- ՄԱՐԻՆԱՅ ՔԱՂԱՔ 2154
- ՄԱՐՔ, ցեղ 235, 242, 259, 264, 356, 364,
389, 1632, 1706, 1746, 1800, 1810-1812,
1815, 1817-1818, 1823, 1828-1830, 1838,
1858, 1889, 1912, 1921-1922, 1939, 1944,
2070, 2141, 2157-2158, 2165, 2171, 2173-
2174, 2179, 2187, 2190, 2196 (տե՛ս նաեւ
ԱՆԱՐԱԿԱՆ ՄԱՐՔ, ՄԱՐՈՔ, ՄԱԻ-
ՐԱԻՔ)
- ՄԱԻՈՆ, լեռ 2191 (տե՛ս ԵՄԱԻՈՆ)
- ՄԱԻՌԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻՆԱ 2145
(տե՛ս նաեւ ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՌ-

- նիսեան, ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻ-
 ՆԱ)
- ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՌՆԻՍԵԱՆ 2182
 (տե՛ս նաեւ ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱ-
 ՐԻՆԱ, ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻՆԱ,
 ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻՆԻԱ)
- ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ ՏԻՆԳԻՏԱՆԻԱ 2182
 (տե՛ս նաեւ ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ՏԻՆԳՈՒ-
 ՆԻԱ)
- ՄԱԻՐԱԻՔ, ցեղ 2179 (տե՛ս ՄԱՐՔ)
- ՄԱԻՐԻԿԱՊՈԼԻՍ 2132 (տե՛ս նաեւ
 ՄԱԻՐԻԿՈՊԱԿԼԻՍ)
- ՄԱԻՐԻԿԻՈՍ 2126, 2132, 2134
- ՄԱԻՐԻԿՈՊԱԿԼԻՍ 2153 (տե՛ս նաեւ
 ՄԱԻՐԻԿԱՊՈԼԻՍ)
- ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻՆԱ 2144
 (տե՛ս նաեւ ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱ-
 ՐԻՆԱ, ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՌՆԻ-
 ՍԵԱՆ, ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻ-
 ՆԻԱ)
- ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻՆԻԱ 2167
 (տե՛ս նաեւ ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱ-
 ՐԻՆԱ, ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՌՆԻ-
 ՍԵԱՆ, ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ԿԵՍԱՐԻ-
 ՆԱ)
- ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ՏԻՆԳԻՏԱՆԻԱ 2167
 (տե՛ս նաեւ ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ ՏԻՆԳԻ-
 ՏԱՆԻԱ)
- ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ ՏԻՆԳՈՒՆԻԱ 2144-
 2145, 2164, 2179 (տե՛ս նաեւ ՄԱԻՐԱ-
 ՏԱՆԻԱ ՏԻՆԳԻՏԱՆԻԱ, ՄՈՐԻՏԱ-
 ՆԻԱ)
- ՄԱԻՐՍՆ 2069 (տե՛ս ԳԵՂԱՄԱՅ ԾՈՎ,
 նաեւ՝ ՄՈՒՐՍՆ)
- ՄԱՔԱ 2155, 2189 (տե՛ս նաեւ ՓԱՌԱՆ,
 ՓԱՌԱՆԻՏԻԱ)
- ՄԱՔՍԻՌԱ, գաւառ եւ գետ 2141
- ՄԱՔՐՏՈՒՆ 1706 (տե՛ս
 ՄԱՀՔՐ-ՏՈՒՆ)
- ՄԵԳԱՂՈՒ Պոտամփա, գետ 2150
- ՄԵԳԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 1766, 2141
- ՄԵԼԱՆԱ 2143, 2155
- ՄԵԼԱՍ, գետ 2148, 2170, 2185
- ՄԵԼԵՏԻՆԷ 2097 (տե՛ս ՄԵԼԻՏԻՆԷ)
- ՄԵԼԻՏԻՆԱՑԻՈՑ քաղաք 244 (տե՛ս
 նաեւ ՄԵԼԻՏՈՆԱՑՈՑ)
- ՄԵԼԻՏԻՆԷ 2089, 2097 (տե՛ս նաեւ ՄԵ-
 ԼԵՏԻՆԷ, ՄԵԼԻՏԻՆԻ, ՄԵԼՏԻՆԷ,
 ՄԵՂԵՏԻՆԷ, ՄԵՂԻՏԻՆԷ, ՄԻԼԻՏԻ-
 ՆԷ, ՄԻԼԻՏԻՈՆԷ)
- ՄԵԼԻՏԻՆԻ 2089 (տե՛ս ՄԵԼԻՏԻՆԷ)
- ՄԵԼԻՏՈՆԱՑՈՑ քաղաք 244 (տե՛ս ՄԵ-
 ԼԻՏԻՆԱՑԻՈՑ)
- ՄԵԼՏԻՆԷ 2089, 2151-2152 (տե՛ս ՄԵԼԻ-
 ՏԻՆԷ)
- ՄԵԾ 2147 (տե՛ս ՄՈՒՍԻԱ ՄԵԾ)
- ՄԵԾԱԳԵՏ 2153
- ՄԵԾԱՄԱԻՐ 285, 1322, 1403, 1925, 2154
- ՄԵԾԻՐԱՆՔ, գաւառ 2153, 2172, 2188
- ՄԵԾԿՈՒԱՆՔ 2153, 2172, 2188
- ՄԵԾՆ ՏՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ 1093, 1156
- ՄԵԾՆՈՒՆԻՔ, գաւառ 2172, 2188
- ՄԵԾՐԱԻՄ 1762 (տե՛ս ՄԵԾՐԱՅԻՄ)
- ՄԵԾՐԱՅԻՄ 1762 (տե՛ս նաեւ ԵԳԻՊ-
 ՏՈՍ, ՄԵԾՐԱԻՄ, ՄԵՍՏՐԱՅԻՄ,
 ՄԵՍՏՐԻՄ)
- ՄԵԾՔ տե՛ս ՀԵԼԼԷՆՔ 2143
- ՄԵՀՐԱԿԱՆ, մեհեան 1682 (տե՛ս ՄՐՀԱ-
 ԿԱՆ)
- ՄԵՂ, աշխարհ 2174
- ՄԵՂ, գետ 2152
- ՄԵՂԵԴՈՒԽ, լեռ 2152
- ՄԵՂԵՏԻՆԷ 2097 (տե՛ս ՄԵԼԻՏԻՆԷ)
- ՄԵՂԻՏԻՆԷ 2089, 2097 (տե՛ս ՄԵԼԻՏԻ-
 ՆԷ)
- ՄԵՇՄԻԱՀԻԿ 2190
- ՄԵՈՏԻՍ, ծովակ 2149
- ՄԵՋԵՐԿՐԱՅՔ 1946 (տե՛ս ՄԻՋԵՐԿ-
 ՐԵԱՅՔ)
- ՄԵՋԵՐԿՐԱՅՔ 1873 (տե՛ս ՄԻՋԵՐԿ-
 ՐԵԱՅՔ)
- ՄԵՌԵԱԼ, ծով 2173, 2189

- ՄԵՐՄ, գեա 2152
- ՄԵՔՔԱ, 2124 (տե՛ս նաեւ ՏՈՒՆ ԱՐՐԱ-
ՀԱՄՈՒ)
- ՄԶՈՒՐ 355, 2151, 2187
- ՄԷՇՄԱԿՀԻԿ, կղզի 2157
- ՄԷՇՈՒՆ 2174, 2190
- ՄԷՈՎՏԻՍ, ծովակ 2143, 2149 (տե՛ս նաեւ
ՄԷՈՏԻՍ)
- ՄԷՈՏԻՍ, ծովակ 2143 (տե՛ս նաեւ
ՄԷՈՎՏԻՍ)
- ՄԷՋԵՐԿՐԱՅՔ 1873, 1875, 1889, 1946,
2012, 2021, 2029, 2039, 2179 (տե՛ս ՄԻ-
ՋԵՐԿՐԵԱՅՔ)
- ՄԷՋԵՐԿՐԵԱՅՔ 1875, 1946, 2012, 2021,
2029, 2183 (տե՛ս ՄԻՋԵՐԿՐԵԱՅՔ)
- ՄԷՋՆ ԱՍԻԱ 2179
- ՄԸՆՋՈՒՐ, գաւառ 2171
- ՄԹԻՆ, լեռ 1859 (տե՛ս նաեւ ԿԱՆԳԱՐՔ)
- ՄԻԱՆԱԿԱԲԺԻՆ 2157
- ՄԻԳՈՍԳԵՍԷՆ, գաւառ 2149
- ՄԻԳՈՒԼԱՆՈՆ 2063 (տե՛ս նաեւ ՄԻԱ-
ԳՈՒԼԱՆՈՆ, ՄԻՋՈՒԳԱՆՈՆ, ՄԻ-
ՋՈՒԼԱՆՈՆ, ՄԻԻԳՈՒԳԱՆՍՆ,
ՄԻԻՋՈՒԳԱՆՈՆ, ՄԻԻՋՈՒԳԱՆՍՆ)
- ՄԻԵՂՆՀԱԳԱՐ 2157
- ՄԻԹՈՒԿԱՑԻՔ, ցեղ 2170, 2186
- ՄԻԼԻՏԻՆԷ 2089 (տե՛ս ՄԵԼԻՏԻՆԷ)
- ՄԻԼԻՏԻՈՆԷ 2089 (տե՛ս ՄԵԼԻՏԻՆԷ)
- ՄԻԿԱՆ 2349 (տե՛ս ՎՐԿԱՆ)
- ՄԻՀՐԱՆՔԱՏԱԿ 2157, 2190
- ՄԻՈՎՏԻՍ, ծովակ 2141, 2149, 2170 (տե՛ս
ՄԻՈՏԻՍ)
- ՄԻՈՏԻՍ, ծովակ 2186 (տե՛ս նաեւ ՄԻՈՎ-
ՏԻՍ)
- ՄԻՋԱ, գաւառ 2172, 2187
- ՄԻՋԱԳԵՏՔ 265, 352, 819-820, 845-847,
849, 852, 854, 861, 878, 896, 919, 937,
1067, 1632, 1771, 1841, 1874, 1884-1886,
1889, 1891, 1896, 1908, 1912-1913, 1918,
1920, 1938, 1963, 2013, 2022, 2044, 2063,
2079-2080, 2096, 2151-2152, 2155-2156,
2171, 2173-2174, 2187, 2189-2190, 2213
(տե՛ս ՄԻՋԵՐԿՐԵԱՅՔ, նաեւ՝ ՄԻՋԱ-
ԳԷՏՔ)
- ՄԻՋԱԳԷՏՔ 1913 (տե՛ս ՄԻՋԱԳԵՏՔ)
- ՄԻՋԵՐԿՆԵԱՅ տե՛ս ՏԱԻՌՈՆ ՄԻ-
ՋԵՐԿՆԵԱՅ
- ՄԻՋԵՐԿՐԱՅՔ 1771, 1873, 1889, 1946,
2012, 2021, 2147, 2185 (տե՛ս ՄԷՋԵՐԿ-
ՐԱՅՔ, ՄԻՋԵՐԿՐԵԱՅՔ)
- ՄԻՋԵՐԿՐԵԱՅՔ 1771, 1873, 1875, 1889,
1946, 2012, 2021, 2029, 2168, 2170 (տե՛ս
նաեւ ՄԵՋԵՐԿՐԱՅՔ, ՄԵՋԵՐԿ-
ՐԵԱՅՔ, ՄԷՋԵՐԿՐԱՅՔ, ՄԷՋԵՐԿ-
ՐԵԱՅՔ, ՄԻՋԱԳԵՏՔ, ՄԻՋԵՐԿ-
ՐԱՅՔ, ՄԻՋՆԵՐԿՐԵԱՅՔ)
- ՄԻՋԵՐԿՐԷ 2147
- ՄԻՋԻ 2152 (տե՛ս ԿՈՐԴԻ ՄԻՋԻ)
- ՄԻՋԻՆ 2146 (տե՛ս ՄԻՋԻՆ-ԵԹԷՈՎ-
ՊԱՑԻՔ)
- ՄԻՋՆԵՐԿՐԵԱՅՔ 1946, 2029, 2165
(տե՛ս ՄԻՋԵՐԿՐԵԱՅՔ)
- ՄԻՍԻԹԼՈՍ, գեա 2140
- ՄԻՍԻՆԻԱ, գաւառ 2144
- ՄԻԻՌԱ 2169
- ՄԻԻՌԻՏԻՆ 2156, 2182 (տե՛ս ՋՄՌՍԱ-
ԲԵՐ, ԽՆԳԱԲԵՐ, ԽՆԳԱԲԵՐ)
- ՄԻԻՌՏԻ, կղզի 2182 (տե՛ս նաեւ ՄԻԻՌ-
ՏՈՍ)
- ՄԻԻՌՏՈՍ, կղզի 2167 (տե՛ս նաեւ
ՄԻԻՌՏԻ)
- ՄԻԻՍԻԱ 2141, 2147, 2168, 2184 (տե՛ս Ե-
ՂԵՍՊՈՆՏՈՍ)
- ՄԻՔԻՌԻՌՈՆ 1828 (տե՛ս ՔԻՄԻՌԻՌՈՆ)
- ՄԾԲԻԾ 1841 (տե՛ս ՄԾԲԻՆ)
- ՄԾԲԻՆ 287, 525, 1706, 1771, 1774, 1841,
1855, 1864-1866, 1892, 1908, 1991, 2014,
2039, 2110 (տե՛ս նաեւ ՄԾԲԻԾ, ՄԾԻՆ,
ՄԾՄԻ, ՄԾՄԻՆ, ՄԾՈՒԻՆ, ՆԾԲԻՆ)
- ՄԾԻՆ 525 (տե՛ս ՄԾԲԻՆ)
- ՄԾՄԻ 2039 (տե՛ս ՄԾԲԻՆ)

- ՄԾՄԻՆ 1892, 1908, 1991, 2014, 2039, 2110 (տե՛ս ՄԾԲԻՆ)
- ՄԾՈՒԻՆ 1866, 1892 (տե՛ս ՄԾԲԻՆ)
- ՄԾՈՒՐՔ 340
- ՄԿՆԱՌԻՆԸ 2330
- ՄՀՐԱԿԱՆ, մեհեան 1300 (տե՛ս ՄՐՀԱԿԱՆ)
- ՄՂԶԿՈՒԹ 816
- ՄՇԿՈՒՆԵԱՑ ԼԵՌ 2195
- ՄՈԳՍ 2187 (տե՛ս ՄՈԿՍ)
- ՄՈԴՈՒՑ, կղզի 2146
- ՄՈԹՂԱՆՍ, գաւառ 2172, 2188
- ՄՈՒՍԱՆՔ 2187
- ՄՈԿԱՆ 2190
- ՄՈԿՍ 2172, 2187 (տե՛ս ԱՌԱՆՋՆԱԿԱՆ, նաե՛ւ ՄՈԳՍ)
- ՄՈԿՔ 2085, 2152-2153, 2171-2172, 2187, 2194, 2321
- ՄՈՄՓԵՍԻ 2022 (տե՛ս ՄՈՄՓՍԻԵՍԻ)
- ՄՈՄՓԵԻՍԻ 2022 (տե՛ս ՄՈՄՓՍԻԵՍԻ)
- ՄՈՄՓՍԻԵՍԻ, քաղաք 2022 (տե՛ս նաե՛ւ ՄՈՄՓԵՍԻ, ՄՈՄՓԵԻՍԻ, ՄՈՄՓՍԻԵՍԻ, ՄՍԻՍՓԵԻՍԻ)
- ՄՈՆԻՔԻՏՈՍ, ծոց 2155
- ՄՈՍԿՈՒԱ 2200
- ՄՈՍԲԱԿԱՆ, լեռ 2170, 2185
- ՄՈՎԱՐԱՑԻՔ, ցեղ 882 (տե՛ս նաե՛ւ ՄՈՎԱՐԱՑԻՔ)
- ՄՈՎԱՐԱՑԻՔ, ցեղ 836 (տե՛ս նաե՛ւ ՄՈՎԱՐԱՑԻՔ)
- ՄՈՐԻՏԱՆԻԱ 2179 (տե՛ս ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ)
- ՄՈՒԽԱՆՔ, գաւառ 2153, 2172, 2188
- ՄՈՒԾՂ 2174, 2190
- ՄՈՒԿԱՆ 2174
- ՄՈՒՍԻԱ, 2147 (տե՛ս ՄԵԾ)
- ՄՈՒՐԱԾԱՏԱՓ 2187 (տե՛ս նաե՛ւ ՄԱՐԿԱՏԱՓ)
- ՄՈՒՐՑ, գետ 1948, 2152
- ՄՌՈՏ 2157, 2158
- ՄՌՈՒՂ, դաշտ 2020
- ՄՍԸՆԴՌ 2150
- ՄՍԻՍՓԵԻՍԻ 2022 (տե՛ս ՄՈՄՓՍԻԵՍԻ)
- ՄՐԱՆ 2174, 2190
- ՄՐԻՑ, գաւառ 2154
- ՄՐՀԱԿԱՆ, մեհեան 1682 (տե՛ս նաե՛ւ ՄՀՐԱԿԱՆ, ՄՀՐԱԿԱՆ, ՍՐՀԱԿԱՆ)
- ՄՐՈՒՂ, գաւառ 2154
- ՄՐՈՒՄ, աշխարհ 2174, 2190
- ՄՐՈՒՄՈՏ, աշխարհ 2190
- ՄՐՎ 2157
- ՄՐՎՌՈՏ 2141
- ՄՐԻ 2141
- ՄՑԽԻ(Է)Թ 2150, 2171
- ՄՔԵՌԻՆՈՆ 1828 (տե՛ս ՔԻՄԻՒՌՈՆ)

Յ

- ՅԱԳԴԻՈՇԱՆ 1844, 1969 (տե՛ս ՅԱԳՌՈՇԱՆ)
- ՅԱԳՂԻՇԱՆ 1969 (տե՛ս ՅԱԳՌՈՇԱՆ)
- ՅԱԳՌՈՇԱՆ 1969 (տե՛ս ՅԱԳՌՈՇԱՆ)
- ՅԱԳՌԻՇ ԱԻԱՆ 1844 (տե՛ս ՅԱԳՌՈՇԱՆ)
- ՅԱԳՌՈՇԱՆ 1844, 1969 (տե՛ս նաե՛ւ ՅԱԳՌՈՇԱՆ, ՅԱԳՂԻՇԱՆ, ՅԱԳՌՈՇԱՆ, ՅԱԳՌԻՇ ԱԻԱՆ, ՅԱԳՌՈՇԱՆ, ՅԱԳՏԻՈՇԱՆ, ՅԱՌԳԻՇ ԱԻԱՆ, ՅԱՐԳԻՇ ԱԻԱՆ)
- ՅԱԳՌՈՇԻՆ 1969 (տե՛ս ՅԱԳՌՈՇԱՆ)
- ՅԱԳՏԻՈՇԱՆ 1969 (տե՛ս ՅԱԳՌՈՇԱՆ)
- ՅԱՂԹԱՄԱՐ 2026 (տե՛ս ԱՂԹԱՄԱՐ)
- ՅԱՄՍԹԷԼՕՏԱՄ 2123
- ՅԱՄՍԵԼՕԴԱՄ 1740
- ՅԱՇՏԻՇԱՏ 270, 1690 (տե՛ս ՀԱՇՏԻՇԱՏ)

ՅԱՌԳԻԾ ԱԻԱՆ 1844, 1969 (տե՛ս ՅԱԳ-
ՌՈՃԱՆ)

ՅԱՌԳԻԾ ԱԻԱՆ 1844 (տե՛ս ՅԱԳՌՈՒ-
ՃԱՆ)

ՅԱԻՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 2105 (տե՛ս ՅՈՒ-
ՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ՅԵՌՈՆ 2142

ՅՈԶՈՒ, գեո 2124 (տե՛ս ԴԱՆՈՒԲ)

ՅՈՀ, գեո 2150, 2154 (տե՛ս ԱԿԱՄՍԻՍ)

ՅՈՅՆՔ, ազգ 50, 189, 266, 290, 306-310,
318-319, 333, 340, 346, 348-349, 352, 364,
370, 376-377, 379-381, 383-386, 392, 401-
404, 408-409, 416, 418, 434, 461-462, 464,
486-487, 490, 495-497, 528, 530-531, 566,
628, 675, 750, 815, 903, 1085, 1296, 1312,
1316, 1323-1325, 1330, 1367-1370, 1384,
1401, 1749-1751, 1753, 1764, 1768, 1787,
1791, 1815, 1839, 1844, 1866, 1869, 1873,
1890, 1934, 1943, 1946-1947, 1955-1956,
1963-1965, 1968, 2003, 2005, 2019-2020,
2022, 2028, 2038, 2042-2043, 2048, 2054,
2067, 2069-2071, 2075, 2087, 2102, 2147,
2157, 2164, 2169, 2184, 2204, 2206, 2279,
2384 (տե՛ս նաև ՀԵԼԼԷՆՔ, ՀՈՅՆՔ,
ՀՈՆՔ, ՅՈՆՔ, ՅՈՒՆՈՒՔ)

ՅՈՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 609, 612 (տե՛ս ՀՈ-
ՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ՅՈՆՔ 1367 (տե՛ս ՅՈՅՆՔ)

ՅՈՊՊԷ 1044

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԱՏՈՒՌ 279, 296, 301

ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ՏՈՒՆ 877

ՅՈՐԴԱՆ 563, 820 (տե՛ս ՅՈՐԴԱՆԱՆ)

ՅՈՐԴԱՆԱՆ, գեո 220, 563, 820, 855,
883-884, 899, 936-937, 944, 954, 960, 978,
1046, 1095, 1108, 1131, 1134-1136, 1735,
2148, 2155, 2170, 2173, 2185, 2189, 2326,
2364, 2372 (տե՛ս նաև ՅՈՐԴԱՆ)

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԾՈՎ 2144, 2178-2179, 2181
(տե՛ս նաև ՅՈՒՆԱՑ ԾՈՎ)

ՅՈՒՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 244, 248, 266-267,
284, 307-309, 334, 336, 344, 376, 396,
408, 418, 525, 527-528, 530, 600, 602,

613, 627-628, 676, 1088, 1291, 1295-1296,
1312, 1322-1324, 1328, 1369, 1380, 1382,
1393, 1402, 1404, 1687, 1691, 1723, 1750,
2029-2031, 2039-2040, 2042, 2044-2045,
2051-2052, 2056-2058, 2062-2064, 2066,
2071-2073, 2079, 2082, 2084, 2087, 2101,
2105-2106, 2110, 2140, 2142-2145, 2147,
2165-2168, 2179-2180, 2182-2183, 2193,
2204, 2207, 2210-2211, 2214, 2216, 2254,
2260, 2270, 2279, 2308, 2377-2378, 2390-
2391 (տե՛ս ՀՈՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՀՈՒՈՒ-
ՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ՅՈՒՆԱՑ ԾՈՎ 2138, 2164, 2179 (տե՛ս
նաև ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԾՈՎ)

ՅՈՒՆԻՈՆ, ծոց 2180 (տե՛ս նաև ՅՈՒ-
ՆԻՈՍ)

ՅՈՒՆԻՈՍ, ծոց 2143 (տե՛ս նաև ՅՈՒ-
ՆԻՈՆ)

ՅՕԶՈՒ ՌՈՒՍԱՑ 2125

Ն

ՆԱԲԱԻ, լեո 972, 976

ՆԱԲՈՎԹ 978

ՆԱԶԱՐԵԹ 899, 928, 1000, 1038, 1042,
1128, 1488 (տե՛ս ՆԱԶԱՐԷԹ)

ՆԱԶԱՐԷԹ 984, 1298, 1488 (տե՛ս նաև
ՆԱԶԱՐԵԹ)

ՆԱԻԴ, երկիր 801

ՆԱԽԱՊԱՏԱՐՔ 2191 (տե՛ս նաև Ա-
ՊԱԽԹԱՐՔ, ԱՊԱԽՏԱՐՔ, ԱՊԽ-
ՏԱՐՔ, ԹՈՒՐՔ, ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆՔ)

ՆԱԽՃԱՄԱՏԱԿԵԱՆՔ, ցեղ 2186 (տե՛ս
ՆԱԽՃԱՄԱՏԵԱՆՔ)

ՆԱԽՃԱԻԱՆ 372, 1827, 1828, 1858, 1929,
2049, 2153, 2188, 2316 (տե՛ս նաև
ՆԱԽՃՈՒԱՆ, ՆԱԽՋՈՒԱՆ, ՆԱԽ-
ՋԱԻԱՆ, ՆԱԽՋԵԻԱՆ)

ՆԱԽՃԵՐ, աշխարհ 2174

ՆԱԽՃՈՒԱՆ 1827, 1828, 2049, 2172(տե՛ս
ՆԱԽՃԱԻԱՆ)

ՆԱԽՋԱԻԱՆ 1827-1828, 2049 (տե՛ս
ՆԱԽՃԱԻԱՆ)

- ՆԱԽՋԵԻԱՆ 1827 (տե՛ս ՆԱԽՃԱԻԱՆ)
 ՆԱԽՋՈՒԻԱՆ 1827 (տե՛ս ՆԱԽՃԱԻԱՆ)
 ՆԱԿՈՐՋԵԱՆ 2153
 ՆԱՀՐՃԻՐ, աշխարհ 2157
 ՆԱՅԻՆ, քաղաք 986, 1097, 1104, 1107, 1109, 1116
 ՆԱՆԷԱԿԱՆ, մեհեան 1300, 1680 (տե՛ս մաեա ՆԱՆԵԱԿԱՆ)
 ՆԱՆԵԱԿԱՆ, մեհեան 1680 (տե՛ս ՆԱՆԷԱԿԱՆ)
 ՆԱԻԱՀԱՆԳԻՍՏ 2140
 ՆԵԽ ՄԱՍԵԱՑ 2152 (տե՛ս ՄԱՍԻՍ)
 ՆԵՂՈՍ 868, 2099, 2139, 2145-2146, 2164, 2167-2168, 2182 (տե՛ս մաեա ՆԻԼՈՍ, ՆԻՂՈՍ)
 ՆԵՌԻՈՆ 2142
 ՆԵՏԱՌԻՈՍ 2050 (տե՛ս ՆԵՔՏԱՌԻՈՍ)
 ՆԵՐՍԷՀԱՊԱՏ, գիւղ 2323
 ՆԵՔՏԱՌԻՆՈՍ 2050 (տե՛ս ՆԵՔՏԱՌԻՈՍ)
 ՆԵՔՏԱՌԻՈՍ 2050 (տե՛ս մաեա ՆԵՏԱՌԻՈՍ, ՆԵՔՏԱՌԻՆՈՍ)
 ՆԸԻԱՐՍԱԿ, գիւղ 2353 (տե՛ս ՆՈՒԱՐՍԱԿ)
 ՆԻԳ 2154, 2173, 2189
 ՆԻԳԱԼ 2154
 ՆԻԼՈՍ 2183 (տե՛ս ՆԵՂՈՍ)
 ՆԻԿԱՑ 1846 (տե՛ս ՆԻԿԻԱ)
 ՆԻԿԱՍ 2140
 ՆԻԿԵԱՑ 1846, 1991 (տե՛ս ՆԻԿԻԱ)
 ՆԻԿԻԱ 289, 1281, 1301, 1727, 1845, 1846, 1990, 1991, 1994, 2168, 2183 (տե՛ս մաեա ՆԻԿԱՑ, ՆԻԿԵԱՑ)
 ՆԻԿԻԱՑԻՔ 1727, 1991, 2226
 ՆԻԿԻՓԱՌ 2156
 ՆԻԿՈՒԵՄԱՑԻՔ 1989 (տե՛ս ՆԻԿՈՄԻԳԱՑԻՔ)
 ՆԻԿՈՄԵԳԱՑԻՔ 1989 (տե՛ս ՆԻԿՈՄԻԳԱՑԻՔ)
 ՆԻԿՈՄԻԳԱ, քաղաք 1975, 2168, 2183 (տե՛ս մաեա ՆԻԿՈՄԻԳԻԱ, ՆԻԿՈՄԻԳԵԱՑ)
 ՆԻԿՈՄԻԳԱՑԻՔ 1989 (տե՛ս մաեա ՆԻԿՈՄԵԳԱՑԻՔ, ՆԻԿՈՄԵԳԱՑԻՔ)
 ՆԻԿՈՄԻԳԵԱՑ 2147 (տե՛ս ՆԻԿՈՄԻԳԱ)
 ՆԻԿՈՄԻԳԻԱ 2147 (տե՛ս ՆԻԿՈՄԻԳԱ)
 ՆԻԿՈՓՍ 2149
 ՆԻՀՈՐԱԿԱՆ 364 (տե՛ս ՆԻԽՈՐԱԿԱՆ)
 ՆԻՂՈՍ 868, 2168 (տե՛ս ՆԵՂՈՍ)
 ՆԻՆՈՒԷ 813, 1237, 1270, 1771, 1773, 1788, 1789, 1793, 1796, 1800-1801, 1810, 1904, 2156, 2174, 2190
 ՆԻՆՈՒԷԱՑԻՔ 123, 473, 477, 1162, 1169, 1773, 1274, 1744, 1774 (տե՛ս մաեա ՆԻՆՈՒՆԷ)
 ՆԻՆՈՒՆԷ 813 (տե՛ս ՆԻՆՈՒԷ)
 ՆԻԾԱՊՈՒՀ, քաղաք 738 (տե՛ս ՆԻԻԾԱՊՈՒՀ)
 ՆԻՈՐԱՌՆԻԱ 2180 (տե՛ս ԻԻՈՐԱՌՆԻԱ)
 ՆԻԻՂՈՍ 2178 (տե՛ս ՆԵՂՈՍ)
 ՆԻԻԾԱՊՈՒՀ, քաղաք 685, 733, 738, 2282, 2283, 2284, 2290, 2292, 2300 (տե՛ս մաեա ՆԻԾԱՊՈՒՀ)
 ՆԻԻՌԻՆՍ 2185 (տե՛ս ԻԻՌԻՆԻՍ)
 ՆԾՔԻՆ 352, 525, 1706 (տե՛ս ՄԾՔԻՆ)
 ՆԿՈՐԻԱ 2154
 ՆՈՄՔԱՍ, ազգ 2141 (տե՛ս ԱՆԱՐԻԱԿԱՆ)
 ՆՈՅԱԿԱՆ, ազգ 1170
 ՆՈՅԾԻՐԱԿԱՆ 1723 (տե՛ս ՆՈՇԻՐԱԿԱՆ)
 ՆՈՇԻՐԱԿԱՆ, աշխարհ 364, 389, 1723 (տե՛ս մաեա ՆՈՐ ՇԻՐԱԿԱՆ, ՆՈՐՇԻՐԱԿԱՆ, ՆՈՒՇԻՐԱԿԱՆ, ՆՈՅԾԻՐԱԿԱՆ)
 ՆՈՏԱՏՐ, աշխարհ 2174 (տե՛ս մաեա ՆՈՏԱՐՏԱՇԻՐԱԿԱՆ, ՆՈՏԱՐՏԱՑ)

ՆՈՏԱՐՏԱՅ, աշխարհ 2157 (տե՛ս նաև ՆՈՏԱՐՏԱԾԻՐԱԿԱՆ, ՆՈՏԱՏՐ)

ՆՈՏԱՐՏԱԾԻՐԱԿԱՆ, աշխարհ 2190 (տե՛ս նաև ՆՈՏԱՏՐ, ՆՈՏԱՐՏԱՅ)

ՆՈՐ ԾԻՐԱԿԱՆ 1706, 1723 (տե՛ս ՆՈՐԾԻՐԱԿԱՆ)

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅ 4

ՆՈՐ ՔԱՂԱՔ 239, 246, 254, 260, 262, 270, 1843, 1948-1949, 2235, 2255, 2369, 2377 (տե՛ս նաև ՎԱՂԱՐԾԱՊԱՏ)

ՆՈՐԱՔԱՂԱՔՆ 1379, 1380 (տե՛ս նաև ՎԱՂԱՐԾԱՊԱՏ)

ՆՈՐԾԻՐԱԿԱՆ 364 (տե՛ս ՆՈՐԾԻՐԱԿԱՆ)

ՆՈՐՔԱՂԱՔ 1379 (տե՛ս նաև ՎԱՂԱՐԾԱՊԱՏ)

ՆՈՒԱՐՍԱԿ, գիղ 2353 (տե՛ս նաև ՆԸԻԱՐՍԱԿ)

ՆՈՒԿԱՅ 1723

ՆՈՒԾԻՐԱԿԱՆ 1706, 1723 (տե՛ս ՆՈՐԾԻՐԱԿԱՆ)

ՆՊԱՏ, լեռ 380-381, 1695, 2057, 2335 (տե՛ս նաև ՆՊԱՏԱԿԱՆ)

ՆՊԱՏԱԿԱՆ 380, 1695, 2153 (տե՛ս ՆՊԱՏ)

ՆՍԱԻ 2157

ՆՍԱԻՄԱՆԱԿ 2190

ՆՓՈՒԵՏ, գաւառ 2152 (տե՛ս ՆՓՐԿԵՐՏ)

ՆՓՐԿԵՐՏ, գաւառ 2156, 2171, 2187 (տե՛ս նաև ՆՓՈՒԵՏ)

Շ

ՇԱՔՈՒԼ, գաւառ 2301 (տե՛ս ՇԱՓՈՒԼ)

ՇԱԼԱՆԴՐԱՑՈՑ 685 (տե՛ս ԽԱՅ-ԼԱՆԴՐԱՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ՇԱԿԱՇԷՆ, գաւառ 390, 2186, 2188

ՇԱՀԱՊԻՎԱՆ 341, 1723, 2036 (տե՛ս նաև ԱՀԱՊԻՎԱՆ)

ՇԱՀԷԻ տե՛ս ԾՈՓՔ ՇԱՀԷԻ

ՇԱՀՈՂ 744 (տե՛ս ՇԱՀՈՒՂ)

ՇԱՀՈՒՂ, գաւառ 744, 745 (տե՛ս նաև ՇԱՀՈՒՂ, ՇԱԻՈՒՂ, ՇԱԻԻՂ, ՇԱՊՈՒԽ)

ՇԱՀՈՒՆՈՑ տե՛ս ԾՈՓՔ ՇԱՀԷԻ

ՇԱՂԱՆԴՐԱՑԻՈՑ 685 (տե՛ս ԽԱՅ-ԼԱՆԴՐԱՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)

ՇԱՂԳԱՄՔ 2151 (տե՛ս ՇԱՏԳՈՄՔ)

ՇԱՂԳՈՄՔ 2094 (տե՛ս նաև ՇԱՂԳՈՒՄՔ)

ՇԱՂԳՈՒՄՔ 2094 (տե՛ս ՇԱՂԳՈՄՔ)

ՇԱՄԲԱՏ, քաղաք 1883 (տե՛ս ՇԱՄՇԱՏ)

ՇԱՄԻՐԱՄԱՅ ՔԱՂԱՔ 1863, 1882

ՇԱՄՆ, ցեղ 2159

ՇԱՄՇԱԴ 1840, 1883 (տե՛ս ՇԱՄՇԱՏ)

ՇԱՄՇԱԹ 1840 (տե՛ս ՇԱՄՇԱՏ)

ՇԱՄՇԱՏ, քաղաք 1840, 1883 (տե՛ս նաև ՇԱՄՇԱԴ, ՇԱՄՇԱԹ, ՇԱՄՇԸԹ, ՇԱՄՈՒՇԱՏ, ՇԱՄԲԱՏ, ՇՄԲԱՏ, ՇՄՇԱՏ)

ՇԱՄՇԸԹ 1840 (տե՛ս ՇԱՄՇԱՏ)

ՇԱՄՇՈՒԴ 2171 (տե՛ս ՇԱՄՇԱՏ)

ՇԱՄՈՒՇԱՏ 2154 (տե՛ս ՇԱՄՇԱՏ)

ՇԱՄՐԻՆ 894, 940

ՇԱՆԹԱԿԱՆ, լեռ 2144 (տե՛ս նաև ՇԱՆԹԱՅԻՆ)

ՇԱՆԹԱՅԻՆ, լեռ 2149, 2170, 2186 (տե՛ս նաև ՇԱՆԹԱԿԱՆ)

ՇԱՆՃԱՆ 2133, 2157 (տե՛ս ԶԵՆԶԱՆ)

ՇԱՆԶԱԿԱՍՏԱՆ, աշխարհ 2190

ՇԱՊՈՒԽ, 744 (տե՛ս ՇԱՀՈՒՂ)

ՇԱՏԱԽ 2125

ՇԱՏԳՈՄՔ, գաւառ 2171, 2187 (տե՛ս նաև ՇԱՂԳՈՄՔ)

ՇԱՐՈՒՐ, դաշտ 1829, 2154, 2173, 2189

ՇԱԻԱԽՔ 2186 (տե՛ս ԶԱԻԱԽՔ)

ՇԱԻԱՐՇԱԿԱՆ, գաւառ 1931 (տե՛ս ՇԱԻԱՐՇԱՆ)

ՇԱԻԱՐՇԱՆ, գաւառ 1905, 1931 (տե՛ս ԱՐՏԱԶ, նաև ՇԱԻԱՐՇԱԿԱՆ)

ՇԱԻԻՂ 745 (տե՛ս ՇԱՀՈՒՂ)

- ՇԱԻՇ, քաղաք 2158 (տե՛ս նաեւ ՇԱԻ-
ՇԱՆ)
- ՇԱԻՇԱՆ, քաղաք 2157 (տե՛ս նաեւ
ՇԱԻՇ)
- ՇԱԻՇԱՆԻԿ 2157 (տե՛ս նաեւ ԲԾՐԱ, Ե-
ԼԻՄԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ԽՈՒԺԱՍ-
ՏԱՆ)
- ՇԱԻՇԵԴ ԳԱՐԱՊ 2171 (տե՛ս նաեւ ՇԱԻ-
ՇԷԹ, ՇԱԻՇԵԹ)
- ՇԱԻՇԵԹ ԳԱՐԱՊ 2186 (տե՛ս նաեւ ՇԱԻ-
ՇԵԹ, ՇԱԻՇԵԴ)
- ՇԱԻՇԷԹ 2150 (տե՛ս նաեւ ՇԱԻՇԵԹ,
ՇԱԻՇԵԴ)
- ՇԱԻՈՒՂ 745 (տե՛ս ՇԱՀՈՒՂ)
- ՇԱՓՈՒԼ, գաւառ 2301 (տե՛ս նաեւ ՇԱ-
ԲՈՒԼ)
- ՇԱՔԷ, գաւառ 2151, 2171, 2186
- ՇԵՄԱԿԱՑ 1405 (տե՛ս ՓԱՌԱԿԱՆ ՇԵ-
ՄԱԿԱՑ)
- ՇԵՐԵՄԲԻԿԱՆ 2190
- ՇԻԹԻԹՄԱ, գետ 2156 (տե՛ս նաեւ ՇԻԹ-
ՄԱ)
- ՇԻԹՄԱ, գետ 2152 (տե՛ս նաեւ ՇԻԹԻԹ-
ՄԱ)
- ՇԻԿԱՇԷՆ 2153, 2171, 2172
- ՇԻՂԵԱՅՔ, ցեղ 2170
- ՇԻՂՊՔ, ցեղ 2150 (տե՛ս նաեւ ՇԻՂՊՔ)
- ՇԻՊՂՔ, ցեղ 2186 (տե՛ս նաեւ ՇԻՂՊՔ)
- ՇԻՐԱԿ, գաւառ 291, 313, 348, 1784, 1992,
2059, 2065, 2145, 2153, 2173, 2314, 2317-
2318, 2320, 2325, 2329, 2333, 2339, 2341-
2343, 2357
- ՇԻՐԱԿԱՆ, աշխարհ 1706, 1723, 2157,
2174 (տե՛ս ՆՈՇԻՐԱԿԱՆ)
- ՇԻՐԱԿԱՇԱՏ, աւան 2153
- ՇԻՐԻ, աշխարհ 2174
- ՇԻՐՄԱՑ, գիւղ 2343
- ՇՄՇԱՏ 1883 (տե՛ս ՇԱՄՇԱՏ)
- ՇՆԳԱՐ, լեռ 2155 (տե՛ս ԿՈՀԻՇՆԳԱՐ)
- ՇՈՒԿԱՌԱԲԱ, քաղաք 2156
- ՇՈՒՇՔ, գաւառ 2186
- ՇՉԲԱՑ զօրք 284
- ՇՏԵԱՅ 2344 (տե՛ս նաեւ ՇՏԷՈՅ)
- ՇՏԷՈՅ, գիւղ 2344 (տե՛ս ՇՏԵԱՅ)
- ՇՐԷՇ 194, 1948
- ՇՐՈՒԱՆ 2124
- ՇՐՈՒԱՆՔ, ցեղ 2170, 2186 (տե՛ս նաեւ
ՇՐԻԱՆ)
- ՇՐԻԱՆ, ցեղ 2150 (տե՛ս ՇՐՈՒԱՆՔ)

Ո

- ՈԴՄՍՈՒ, գիւղ 2311
- ՈԴՈՆ 2141
- ՈԶՈՄ, գաւառ 1911 (տե՛ս նաեւ ՈՂՈՄ)
- ՈԹՈՂԱՆ, գաւառ 2152
- ՈԼԻՄԲԻՍ 2144 (տե՛ս ՈԼԻՄՊՈՍ)
- ՈԼԻՄԲՈՍ 2148 (տե՛ս ՈԼԻՄՊՈՍ)
- ՈԼԻՄՊՈՍ, լեռ 1767 (տե՛ս նաեւ ՈԼՈՄ-
ՊԻՈՍ, ՈԼԻՄԲԻՍ, ՈԼԻՊՈՍ, ՈՂԻՄ-
ՊՈՍ, ՈԼՈՄՊԻՈՍ)
- ՈԼԻՊՈՍ 1767 (տե՛ս ՈԼԻՄՊՈՍ)
- ՈԼՈՄՊԻՈՍ 1767, 2144 (տե՛ս ՈԼԻՄՊՈՍ)
- ՈԼՈՆՊԻՈՍ, լեռ 2147
- ՈԼՈՊԻՈՍ 1767, 2144 (տե՛ս ՈԼԻՄՊՈՍ)
- ՈՍՍԱ, գիւղ 354 (տե՛ս ՈՍՍԱ)
- ՈԿՌԱ, լեռ 2166 (տե՛ս նաեւ ՈԿՌԷ)
- ՈԿՌԷ, լեռ 2181 (տե՛ս ՈԿՌԱ)
- ՈՂԱԿԱՆ 379, 598, 1977 (տե՛ս նաեւ ՈՂՈ-
ԿԱՆ, ՈՂՈՐԿԱՆ, ՈՂԿԱՆ)
- ՈՂԻՄՊՈՍ 1767, 2170 (տե՛ս ՈԼԻՄՊՈՍ)
- ՈՂԻՆ, գիւղ 2344
- ՈՂԻՍ, գետ 2147
- ՈՂԽՈՆՏՈՐ տե՛ս ԲԼԿԱՐ ՈՂԽՈՆՏՈՐ
- ՈՂԿԱՆ 598, 1977 (տե՛ս ՈՂԱԿԱՆ)
- ՈՂՈԿԱՆ 598 (տե՛ս ՈՂԱԿԱՆ)
- ՈՂՈՄ 1911 (տե՛ս ՈԶՈՄ)
- ՈՂՈՐԿԱՆ 598 (տե՛ս ՈՂԱԿԱՆ)
- ՈՂՈՔ 2340 (տե՛ս ՈՔԱՂ)
- ՈՂՈՔ 2340 (տե՛ս ՈՔԱՂ)
- ՈՄԴԱՍ, գետ 2141
- ՈՆՈՌԱՏ 2147 (տե՛ս ՈՆՈՒՒԱ)

ՈՆՈՌԻԱ 2184 (տե՛ս նաև ՈՆՈՌԱՏ, ՈՆՈՌԻԱՏ, ՈՆՈՐԵԱՅ, ՈՆՈՐԻԱ, ՈՆՈՐԻԱՏ)

ՈՆՈՌԻԱՏ 2184 (տե՛ս ՈՆՈՌԻԱ)

ՈՆՈՐԵԱՅ 2063 (տե՛ս ՈՆՈՌԻԱ)

ՈՆՈՐԻԱ 2169 (տե՛ս ՈՆՈՌԻԱ)

ՈՆՈՐԻԱՏ 2169 (տե՛ս ՈՆՈՌԻԱ)

ՈՌԵՆՏԻՍ գետ 2155

ՈՌԻՄԱԿԴՈՍ 2184

ՈՍԽԱ, գիղ 307, 354 (տե՛ս նաև ՈՍՍԱ, ՏՈՍԱ)

ՈՍԿԻ

1. Գաւառ 2158, 2159

2. Լէո 2166, 2181

ՈՍԿԻՈՂԱՅ 1827

ՈՍԿԻՔ 423, 2153

ՈՍՏԱՆ 2171, 2186, 2189 (տե՛ս ՈՍՏԱՆԻ ՄԱՐԾՊԱՆ)

ՈՎԷՏ 2153

ՈՎԿԻԱՆՈՍ 773, 1002, 1719, 1791, 1869, 2133-2134, 2138-2140, 2142-2145, 2162-2168, 2177-2183

ՈՎՂԻՄՊՈՍ, լէո 2185

ՈՎՓՍԻՍ 2140

ՈՏՏՈՓԷ 2156

ՈՐԲ, գետ 2152

ՈՐԴԱՆԱՆ 874

ՈՐԴՈՐՈՒ, գիղ 280

ՈՐԻՍԱՆՔ, գաւառ 2152 (տե՛ս նաև ՈՐՍԻՐԱՆՔ)

ՈՐԿՈՎԻ, գիղ 2289

ՈՐՄՋԴԵՊԵՐՈԺ 2188 (տե՛ս ՈՐՄՋԴԵՐՈժ)

ՈՐՄՋԴԵՐՈժ, գաւառ 2153, 2172 (տե՛ս նաև ՈՐՄՋԴԵՐՈժ)

ՈՐՄԾԻՐ, քաղաք 2158

ՈՐՈՏ, աւան 598

ՈՐՋԼԱԿԵՐՔ 2170, 2186

ՈՐՋՆՀԱՂ, գիղ 2270

ՈՐՍԻՐԱՆՔ 2172, 2188 (տե՛ս ՈՐԻՍԱՆՔ)

ՈՒԲԵՌԵՆԻԱ 2142

ՈՒՂՄԱԻՈՒՍ 848 (տե՛ս նաև ԼՈՒԶ)

ՈՒՂՏՈՒ ալյուճք 1932

ՈՒՇԱԿԱՆ 610 (տե՛ս ԱՒՇԱԿԱՆ)

ՈՒՊԻԱ, լէո 2185 (տե՛ս ՌԻՊԻԱ)

ՈՒՌԻՄԱԿԴՈՍ, գետ 2169

ՈՒՌԿԱՆՈՍ, լէո 2166

ՈՒՌՀԱ, քաղաք 401, 1866, 2173, 2189 (տե՛ս նաև ՈՒՌՀԱ)

ՈՒՏԱՑԻՔ 1684 (տե՛ս ՈՒՏԻԱՑԻՔ)

ՈՒՏԵԱՑԻՔ 1684 (տե՛ս ՈՒՏԻԱՑԻՔ)

ՈՒՏԵՑԻՔ 1684 (տե՛ս ՈՒՏԻԱՑԻՔ)

ՈՒՏԷՍՑԻՔ 1859, 1917-1918, 1961, 2151

ՈՒՏԻ գաւառ 390, 1320, 2153, 2172, 2188 (տե՛ս նաև ՅԱԻՏԻ, ՅՕՏԻ, ՅՈՏԻ, ՅՈՒԽՏԻ)

ՈՒՏԻԱ, աշխարհ 2171-2172, 2188 (տե՛ս նաև ՈՒՏԻԱՑԻՔ)

ՈՒՏԻԱՑԻՔ, աշխարհ 1684, 2154, 2187 (տե՛ս նաև ՈՒՏԻԱ)

ՈՒՐԲԱԹԱՅՐՔ 2196

ՈՒՐԻՄԱԿԴՈՍ 2170

ՈՒՐԾ 605, 626, 2263, 2316

ՈՒՐԾԱԶՈՐ, գաւառ 2154

ՈՒՐՀԱՅ 1866 (տե՛ս ՈՒՌՀԱ)

ՈՔԱՂ, գաւառ 2339, 2340, 2342 (տե՛ս նաև ՈՂՈՔ, ՈՔՈՂ)

ՈՔԱՂԷ 2172, 2188

ՈՔՈՂ 2157 (տե՛ս ՈՔԱՂ)

ՈՔՍԻԱ, քաղաք 2141

ՈՔՍՈՄՈՆՏԱՑԻՔ 2146

ՈՔՍՈՍ, գետ 2141

Չ

ՉԴԱՐ տե՛ս ԲՈԼԿԱՐ ՉԴԱՐ

ՉԵԼԹ, գաւառ 2186

ՉԸՐՄԷՍ, աւան 1943 (տե՛ս նաև ԸՐՄԷՍ)

ՉԻՐԱԻ 2004 (տե՛ս ԶԻՐԱԻ)

ՉՆԳՂԻԲԱԼՈՍ, աշխարհ 2160
 ՉՈՐԱՅ 1949, 2021 (տե՛ս ՃՈՐԱՅ)
 ՉՈՒՆԳԱՐՍ ՄՍԸՆԴԻՌ 2150
 ՉՔԱՏԱՆ 2153
 ՉՕՐԱՅ 2021 (տե՛ս ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ)

Պ

ՊԱԴ, աշխարհ 2157
 ՊԱԴՈՍ, գետ 2143
 ՊԱԼԵՍՏԻՆ 1839 (տե՛ս ՊԱՂԵՍՏԻՆ)
 ՊԱԼԻՍՏԻՆ 1839 (տե՛ս ՊԱՂԵՍՏԻՆ)
 ՊԱԼՀԱԽ, աշխարհ 1992, 1996 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԽ)
 ՊԱԼՀԱԽԻԿ 1844, 1953, 1955, 1957-1958, 1993, 2076 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԽԻԿ)
 ՊԱԼՀԱԽԻԿ 1953 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԽԻԿ)
 ՊԱԼՀԱԽԻՆ, քաղաք 1319, 1961 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԽԻ)
 ՊԱԼՀԱԽԻԿ 1894, 1953 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԽԻԿ)
 ՊԱԼՀՕՔ 1953 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԽԻԿ)
 ՊԱԼՈՒՆԻՆԻԿ գաւառ 2153, 2172, 2188
 ՊԱԾԱՆՔ, գաւառ 2187 (տե՛ս նաեւ ՊԱԾԿԱՆՔ)
 ՊԱԾԿԱՆՔ, գաւառ 2188 (տե՛ս նաեւ ՊԱԾԱՆՔ)
 ՊԱԿԱՏԻԱՆԷ 2169 (տե՛ս ՊԱԿԱՏԻԱՆԻ)
 ՊԱԿԱՏԻԱՆԻ, աշխարհ 2147 (տե՛ս նաեւ ՊԱԿԱՏԻԱՆԷ)
 ՊԱՀ, դրոմ 527, 757 (տե՛ս նաեւ ՊԱՀԼ, ՊԱՀԼԱ)
 ՊԱՀՂԱԽԻԿ 1894 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԽԻԿ)
 ՊԱՀԼ, դրոմ 757 (տե՛ս ՊԱՀ)
 ՊԱՀԼԱ, դրոմ 527 (տե՛ս ՊԱՀ)
 ՊԱՀԼԱԽ
 1. Աշխարհ 1321, 1992, 1996 (տե՛ս նաեւ ՊԱԼՀԱԽ, ՊԱՂՀԱԽ)
 2. Քաղաք 1319, 1961
 ՊԱՀԼԱԽԻԿ 1894, 1953, (տե՛ս նաեւ ՊԱԼՀԱԽԻԿԻԿ, ՊԱԼՀԱԽԻԿ, ՊԱԼՀԱԽԻԿ, ՊԱԼՀՕՔ, ՊԱՀԼԱԽ, ՊԱՀՂԱԽԻԿ,

ՊԱՀՂԱԽԻԿ, ՊԱՂՀԱԽԻԿ, ՊԱՀԼԱԽԻՈՒՆԻԿ)
 ՊԱՀՂԱԽ 1992 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԽ)
 ՊԱՀՂՆ 2190
 ՊԱՀՐՍԱՆ, քաղաք 2174
 ՊԱՂԱՏ, լեռ 2195
 ՊԱՂԵՍՏԻՆ 810, 857, 888, 1771, 1839, 1873, 1879, 1938, 2021, 2155 (տե՛ս նաեւ ՊԱԼԵՍՏԻՆ, ՊԱՂԻՍՏԻՆ)
 ՊԱՂԵՍՏԻՆԱՑԻՔ 371, 1875, 1879, 1888, 1896, 1901, 1934, 1946, 2099
 ՊԱՂԻՆԴԻՈՍ 2156
 ՊԱՂԻՍՏԻՆ 1839 (տե՛ս ՊԱՂԵՍՏԻՆ)
 ՊԱՂՆԱԿԱՆ 238, 260 (տե՛ս ՊԱՂՆԱՏՈՒՆ)
 ՊԱՂՆԱՏՈՒՆ, գաւառ 2151, 2171, 2187 (տե՛ս նաեւ ՊԱՂԱՆԱԿԱՆ, ՊԱՂԱՏՈՒՆ, ՊԱՂՆԱԿԱՆ)
 ՊԱՄՓԻԼԱԳՈՆԵԱՅ 2147
 ՊԱՄՓԻԼԻԱ 2148 (տե՛ս ՊԱՄՓԻԼԻԱ)
 ՊԱՄՓԻԼԻԱԿԱՆ ՊԵՂԱԳՈՍ 2148 (տե՛ս նաեւ ՊԱՆՓԻԼԱԿԱՆ ՊԵՂԱԳՈՍ)
 ՊԱՄՓԻՂԻԱ 2169 (տե՛ս ՊԱՆՓԻԼԻԱ)
 ՊԱՆԱՆ, գաւառ 2186
 ՊԱՆԻԱԴԱՅ 2155
 ՊԱՆԾԿԱՆՔ, գաւառ 2172
 ՊԱՆՓԻԼԱՅ 2141 (տե՛ս ՊԱՄՓԻԼԻԱ)
 ՊԱՆՓԻԼԱԿԱՆ ՊԵՂԱԳՈՍ 2185 (տե՛ս նաեւ ՊԱՄՓԻԼԻԱԿԱՆ ՊԵՂԱԳՈՍ)
 ՊԱՆՓԻԼԻԱ 1632, 2184 (տե՛ս նաեւ ՊԱՄՓԻԼԻԱ, ՊԱՄՓԻՂԻԱ, ՊԱՆՓԻԼԱՅ)
 ՊԱՌԹԵՆՈՍ
 1. Գետ 2184 (տե՛ս նաեւ ՊԱՌԹԵՆԻՈՍ)
 2. Լեռ 2181 (տե՛ս նաեւ ՊԱՌԹԷՆԻՈՍ, ՊԱՌԹԵՆՈՍ)
 ՊԱՌԹԷՆԻՈՍ 2166 (տե՛ս ՊԱՌԹԵՆՈՍ, Լեռ)
 ՊԱՌՆԱՍՈՍ, լեռ 2144

- ՊԱՍՐԱ, 2124, 2173 (տե՛ս ԲԱՍՐԱ)
- ՊԱՏԻԺԱՀԱՐ, գաւառ 1931
- ՊԱՏՍՊԱՐՈՒՆԻՔ, գաւառ 2172, 2188
- ՊԱՏՐԻԱՑԻՔ 1895
- ՊԱՐԳԵ 1878 (տե՛ս ՊԵՐԳԷ)
- ՊԱՐԹԱՑ
1. Ազգ 1952 (տե՛ս ՊԱՐԹԵՒԱՑ)
 2. Աշխարհ 1955 (տե՛ս ՊԱՐԹԵՒԱՑ)
- ՊԱՐԹԵՆՈՍ 2169 (տե՛ս ՊԱՌԹԵՆՈՍ)
- ՊԱՐԹԵՆՈՍ լեռ 2143 (տե՛ս ՊԱՌԹԵՆՈՍ)
- ՊԱՐԹԵՒԱԿԱՆՔ 1844 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐԹԵՒՔ)
- ՊԱՐԹԵՒԱՑ
1. Ազգ 1952-1953, 1957, 1958 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐԹԵՒՔ)
 2. Տէրութիւն 1295, 1315, 1317, 1319, 1369, 1402, 1771, 1786, 1811, 1936, 1951, 1955 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐԹԵՒՔ)
- ՊԱՐԹԵՒՔ 1848-1849, 1993 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐԹԵՒԱԿԱՆՔ, ՊԱՐԹԵՒԱՑ (ազգ))
- ՊԱՐԹԵՒՔ, աշխարհ 1632, 1848, 1996, 2158, 2174, 2190 (տե՛ս ՊԱՐԹԵՒԱՑ)
- ՊԱՐԽԱՐ, լեռ 1853, 2154, 2270, 2271
- ՊԱՐՄԱԿԱՆ, աշխարհ 2157, 2190
- ՊԱՐՈՋ, աշխարհ 2157
- ՊԱՐՈՒՄԱՐ, գաւառ 2150, 2186
- ՊԱՐՍ 124, 370, 384, 386
- ՊԱՐՍ 271, 285, 377, 1075, 1895, 1924, 1935, 1939, 1974, 1975, 1985, 2002, 2019, 2020, 2023, 2027, 2043, 2063, 2073, 2079, 2087, 2263 (տե՛ս ՊԱՐՍԻՑ տէրութիւն, ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, ՊԱՐՍՔ)
- ՊԱՐՍԱ, քաղաք 2158 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԱՆ)
- ՊԱՐՍԱՅ ԾՈՎ 2140-2141, 2156 (տե՛ս նաեւ ԶԿՆԱԿԵՐԱՑ ԾՈՑ)
- ՊԱՐՍԱՆ, քաղաք 2190 (տե՛ս ՊԱՐՍԱ)
- ՊԱՐՍԻԿՔ 305, 356, 370, 377, 381, 408, 410, 597, 608-609, 1749, 1787, 1860, 1907, 2005, 2025, 2039, 2063, 2156, 2158, 2159, 2207, 2223, 2237, 2281, 2296, 2307, 2314, 2318-2319, 2327-2328, 2329, 2336, 2342, 2344, 2349, 2354, 2357-2358, 2362-2363, 2385
- ՊԱՐՍԻՑ
1. Ծով 2157, 2165, 2179, 2190
 2. Տէրութիւն 252, 262, 286-287, 290, 296, 303-309, 348, 353-354, 356-360, 367, 369, 372-374, 380, 387-390, 403-405, 415, 418-419, 461-462, 464, 550, 578, 587-588, 619, 622, 628, 667, 669, 1296, 1315-1316, 1321, 1323, 1328, 1367, 1371, 1830, 1840, 1844, 1857, 1867, 1883, 1886, 1891-1893, 1897, 1904, 1931, 1934, 1936, 1952, 1955, 1964-1965, 1969, 1971, 1973, 1981, 1985, 2007, 2012, 2027, 2029, 2054, 2065, 2067-2068, 2071, 2073, 2078-2079, 2082, 2110, 2138, 2156-2158, 2174, 2179, 2211, 2216, 2222, 2237, 2268-2270, 2272, 2279-2281, 2320, 2323, 2328, 2330, 2331, 2334, 2337, 2348, 2350-2351, 2354 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, ՊԱՐՍԿԱՑ, ՊԱՐՍ, ՊԱՐՍՔ)
- ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՔ 2151, 2153, 2171-2172, 2187-2188
- ՊԱՐՍԿԱՅԻՆ ԾՈՑ 2156-2158, 2189 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԿԱՑ)
- ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ 275, 2123, 2126, 2199 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԻՑ տէրութիւն, ՊԱՐՍԿԱՑ տէրութիւն, ՊԱՐՍ, ՊԱՐՍՔ)
- ՊԱՐՍԿԱՑ
1. ԾՈՑ 2156 (տե՛ս ՊԱՐՍԿԱՅԻՆ ԾՈՑ)
 2. Տէրութիւն 377-378, 402, 410, 531, 667, 675, 2280-2281, 2289, 2306, 2315, 2316, 2330, 2336, 2343, 2357, 2362 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԻՑ տէրութիւն, ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, ՊԱՐՍՔ)
- ՊԱՐՍՔ 286, 1785, 1938, 1946, 1956, 1959, 2127, 2158, 2174, 2190 (տե՛ս նաեւ

- ՊԱՐՍ, ՊԱՐՍԻՑ տէրութիւն, ՊԱՐՍ-
ԿԱՍՏԱՆ)
- ՊԱՐՏԱԻ, քաղաք 2153, 2172, 2188
- ՊԱՐՏԻԶԱՑ ՓՈՐ 2188 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐ-
ՏԻԶԱՑՓՈՐ)
- ՊԱՐՏԻԶԱՑՓՈՐ 2154, 2172 (տե՛ս նաեւ
ՊԱՐՏԻԶԱՑ ՓՈՐ)
- ՊԱԻԼԻՏԻՄԵՏՈՍ 2141, 2165
- ՊԱԻՆԴԱՊԱԻԼԻՍ 2182 (տե՛ս նաեւ
ԿԻԻՆԵՆԱԿԱՆ, ՊԵՆՏԱՊԱԻԼԻՍ,
ՊԵՆՏԱՊԱԻԼԻՔ)
- ՊԱՓԼԱԳՈՆԱՅ 2148 (տե՛ս ՊԱՓՂԱ-
ԳՈՆԻԱ)
- ՊԱՓՂԱԳՈՆԻԱ 2147, 2169, 2184-2185
(տե՛ս նաեւ ՊԱՓԼԱԳՈՆԱՅ)
- ՊԱՔԱՐԱԻ 2143
- ՊԴԻՐ 2187 (տե՛ս նաեւ ՍՊԵՐ)
- ՊԵԴԻՈՆ 2167 (տե՛ս ՊԻՈՆ ՊԵԴԻՈՆ)
- ՊԵԼԵՍ Է ՊՈՆՏԱՑԻՔ 1967 (տե՛ս ՊԵ-
ՂՈՊՈՆԵՍԱՑԻՔ)
- ՊԵԼԼԵՍԷ ՊՈՆՏԱՑԻՔ 1967 (տե՛ս ՊԵ-
ՂՈՊՈՆԵՍԱՑԻՔ)
- ՊԵԼԼՈՊՈՆԵՍՈՍ 2144
- ՊԵԼՈՄԵՆԱԿԱՆ 2185 (տե՛ս ՊԵԼՈՄԵ-
ՆԱԿԱՆ ՊՈՆՏՈՍ)
- ՊԵՂԵՍ Է ՊՈՆԴԱՑԻՔ 1967 (տե՛ս ՊԵ-
ՂՈՊՈՆԵՍԱՑԻՔ)
- ՊԵՂԵՍԷ ՊՈՆԴԱՑԻՔ 1967 (տե՛ս ՊԵ-
ՂՈՊՈՆԵՍԱՑԻՔ)
- ՊԵՂԵՍԷՊՈՆԴԱՑԻՔ 1967 (տե՛ս ՊԵ-
ՂՈՊՈՆԵՍԱՑԻՔ)
- ՊԵՂԵՍՊՈՆՏԱՑԻՔ 1967 (տե՛ս ՊԵՂՈ-
ՊՈՆԵՍԱՑԻՔ)
- ՊԵՂԷՍ ՊՈՆՏԱՑԻՔ 1967 (տե՛ս ՊԵՂՈ-
ՊՈՆԵՍԱՑԻՔ)
- ՊԵՂՈՊՈՆԵՍԱՑԻՔ 1967 (տե՛ս ՊԵԼԼԵ-
ՍԷ ՊՈՆՏԱՑԻՔ, ՊԵՂԵՍԷՊՈՆԴԱ-
ՑԻՔ, ՊԵՂԵՍՊՈՆՏԱՑԻՔ, ՊԵՂԵՍԷ
ՊՈՆԴԱՑԻՔ, ՊԵՂԷՍ ՊՈՆՏԱՑԻՔ,
ՊԵԼԵՍ Է ՊՈՆՏԱՑԻՔ, ՊԵՂԵՍ Է
ՊՈՆԴԱՑԻՔ)
- ՊԵՅՐՈՒԹ 275
- ՊԵՆՏԱՊԱԻԼԻՍ 2167 (տե՛ս նաեւ ԿԻԻ-
ՆԵՆԱԿԱՆ, ՊԱԻՆԴԱՊԱԻԼԻՍ,
ՊԵՆՏԱՊԱԻԼԻՔ)
- ՊԵՆՏԱՊԱԻԼԻՔ 2145 (տե՛ս նաեւ ԿԻԻ-
ՆԵՆԱԿԱՆ, ՊԱԻՆԴԱՊԱԻԼԻՍ,
ՊԵՆՏԱՊԱԻԼԻՍ)
- ՊԵՌԳԱՆՈՍ 2147
- ՊԵՌԻՆԱՅ 2142 (տե՛ս ՊԵՌԻՆԵԱՅ)
- ՊԵՌԻՆԵԱՅ, լեռ 2142(տե՛ս նաեւ ՊԵՌԻ-
ՆԱՅ)
- ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ 1078, 1293, 2127
- ՊԵՐԳԵ 1878 (տե՛ս ՊԵՐԳԷ)
- ՊԵՐԳԵԱՅ 1878 (տե՛ս ՊԵՐԳԷ)
- ՊԵՐԳԷ, քաղաք 1878 (տե՛ս նաեւ ՊԵՐ-
ԳԵ, ՊԵՐԳԵԱՅ, ՊԱՐԳԵ, ՊԵՐՔԵ)
- ՊԵՐՈԶ 2174, 2190 (տե՛ս նաեւ ՊԵՐՈԶ-
ՆԱՀԺԵՐ)
- ՊԵՐՈԶՆԱՀԺԵՐ 2190 (տե՛ս ՊԵՐՈԶ)
- ՊԵՐՔԵ 1878 (տե՛ս ՊԵՐԳԷ)
- ՊԷՆՆԱԴԱ 986
- ՊԻԱՆՔ 2172, 2187, 2188
- ՊԻՂԵԱԼ, լեռ 2139
- ՊԻՍԻԴԱՑԻՈՑ ԱՆՏԻՈՔ 1519 (տե՛ս նա-
եւ ԱՆՏԻՈՔ)
- ՊԻՍԻԴԻԱ, աշխարհ 2147-2148, 2169,
2184
- ՊԻՍԻԴՈՆԻ, սեփեամ 2144, 2167
- ՊԻՍԻՆՈՆ, քաղաք 2149
- ՊԻԻԿԻ, կղզի 2144
- ՊԻԻՆԵՆԷ 2165
- ՊԻԻՆԻՆԷ, լեռ 2180 (տե՛ս նաեւ ՊԻՆԻ-
ՆԱ)
- ՊԻՆՈՆ ՊՈՆԴԻՈՆ 2182 (տե՛ս նաեւ
ՊՈՆԴԻՈՆ)
- ՊԻՔԻԹՍ 2145 (տե՛ս ԹԶՈՒԿ)
- ՊԼԱՏԱՆ 2148
- ՊՈԼԵՄԵՆԱԿԱՆ 2185 (տե՛ս ՊՈՆՏՈՍ,
աշխարհ)

ՊՈԼԵՄՈՆԱԿԱՆ 2148 (տե՛ս ՊՈՆՏՈՍ, աշխարհ)

ՊՈԼԻՏԻՄԻՏԷՍ, գեո 2141

ՊՈՂԻՏՈՎՄԵՏԵԱՅ 2179

ՊՈՂՈՄԵՆԱԿԱՆ 2185 (տե՛ս ՊՈՆՏՈՍ, աշխարհ)

ՊՈՆԴԱՑԻՔ 1851, 1853, 1865, 1890, 1913, 1965, 1967, 1988 (տե՛ս ՊՈՆՏԱՑԻՔ)

ՊՈՆԴԻԱ, կղզի 2181

ՊՈՆԴԻԿԱ, քաղաք 2145

ՊՈՆԴԻՈՆ 2182 (տե՛ս ՊԻՒՌՈՆ ՊՈՆԴԻՈՆ)

ՊՈՆԴՈՍ

1. Աշխարհ 1632, 1852, 1866, 1876, 1964 (տե՛ս ՊՈՆՏՈՍ)
2. Ծով 1860-1861, 1868, 1958, 2184-2185 (տե՛ս ՊՈՆՏՈՍ)

ՊՈՆՏԴԱՑԻՔ 1865 (տե՛ս ՊՈՆՏԱՑԻՔ)

ՊՈՆՏԻԱ, կղզի 2166

ՊՈՆՏՈՍ

1. Աշխարհ 1632, 1852, 1866, 1876, 1964, 2148, 2150, 2169-2170, 2185 (տե՛ս նաեւ ԵԼԻՈՆ ՊՈՆՏՈՍ, ՊՈՆՏՈՍ ՊՈԼԵՄՈՆԱԿԱՆ)
2. Լեռ 2185 (տե՛ս ՊՈՆՏՈՍ ԿԱՊԱԴՈՎԿԻԱ)
3. Ծով 1771, 1860-1861, 1868, 1958, 2140-2141, 2143-2144, 2147, 2148-2150, 2154, 2164-2166, 2168-2170, 2178-2179, 2183-2186

ՊՈՍԻԴԱ, կղզի 2147

ՊՈՍԻՏԻՆՈՍ, մեհեաճ 2182 (տե՛ս ՊԻՍԻՒԴՈՆ)

ՊՈՍՊՈՐՈՆ 2144

ՊՈՏԱՄԻԱ, գեո 2150

ՊՈԻԼՂԱՐՔ 2149 (տե՛ս նաեւ ԲՈԻԼՂԱՐՔ)

ՊՌԱՄԱ, քաղաք 2147

ՊՌԻՋՄՈՆ, ծոց 2143

ՊՌԻԻՆԱ, լեռ 2180 (տե՛ս ՊԻՒՌՈՆԵԷ)

ՊՌՈՂՈՍ 2176 (տե՛ս ՌՈՂՈՍ)

ՊՌՈՆԵԱՅ 2146

ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ 1875 (տե՛ս նաեւ ՊՏՂՈՎՄԱՅԻԴ, ՊՏՈՂԸՄԱՅԻԴ, ՊՏՈԼԷՄԱՅԻՏ)

ՊՏՂՈՎՄԱՅԻԴ 1875 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ, քաղաք)

ՊՏՈՂԸՄԱՅԻԴ 1875 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ, քաղաք)

ՊՏՈԼԷՄԱՅԻՏ 1875 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ, քաղաք)

ՊՐՈՊՈՆՏԵԱՅ 2147

Ջ

ՋԱԿՍՏԱՆ 2174

ՋԱՆՋԱՆԱԿ 285

ՋԱՎԱԽՔ 2188 (տե՛ս նաեւ ՋԱԻԱԽՔ, ՋՈՎԱԽՔ ՎԵՐԻ)

ՋԱԻԱԽՔ 1859, 2150, 2171, 2172, 2186 (տե՛ս նաեւ ՋԱՎԱԽՔ, ՋԱԻԱՂՔ, ՇԱԻԱԽՔ, ՋՈՎԱԽՔ ՎԵՐԻ)

ՋԱԻԱՂՔ 1859 (տե՛ս ՋԱԻԱԽՔ)

ՋԵՐՄԱՋՈՐ 2152, 2172, 2187

ՋՈՂԱՅ 1828 (տե՛ս ՋՈՒՂԱՅ)

ՋՈՎԱԽՔ ՎԵՐԻ 2154 (տե՛ս ՋԱԻԱԽՔ)

ՋՈՐ 604 (տե՛ս ՇՈՐ)

ՋՈՒՂԱՅ 1828 (տե՛ս նաեւ ՋՈՂԱՅ)

ՋՐԱԲԱՇԽԻՔ 285

ՋՐՎԷԺ 2338

Ռ

ՌԱՀ 240

ՌԱՆ 2157 (տե՛ս նաեւ ԱՂՈՒԱՆՔ)

ՌԱՇՏԻՆԱ 2155

ՌԱՊՏՈՍ 2146

ՌԱԻԱՆԻՏԵՆԻԱ 2145 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԵԱՅ ԼԻԾ)

ՌԱԻԵՆՆԱՅ 2135, 2166 (տե՛ս նաեւ ՌԱԻԷՆԱ, ՌԱԻԻՆԱ)

ՌԱԻԷՆԱ 2143 (տե՛ս նաեւ ՌԱԻԵՆՆԱՅ, ՌԱԻԻՆԱ)

- ՌԱԻԻՆԱ 2181 (տե՛ս նաև ՌԱԻԵՆ-
ՆԱՅ, ՌԱԻԷՆԱ)
- ՌԱՓՆՈՍ ԱՆՏԻՈՔԱՑՈՑ 2155
- ՌԵԻԱՆ 2292, 2297 (տե՛ս նաև ԸՌԵ-
ԻԱՆ)
- ՌԷ 2157, 2174, 2190
- ՌԷՇԻՐ 2174, 2190
- ՌԸՇՏՈՒՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ (ԱՇԽԱՐՀ)
407, 1684 (տե՛ս նաև ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ,
ՌՇՏՈՒՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ)
- ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ 550, 671, 677, 733, 2172,
2297, 2321 (տե՛ս նաև ԸՌԸՇՏՈՒՆԻՔ,
ԸՌՇՏՈՒՆԻՔ, ՌԸՇՏՈՒՆԵԱՅ ԳԱ-
ԻԱՌ (ԱՇԽԱՐՀ), ՌՇՏՈՒՆԻՔ)
- ՌԻԱ 2141 (տե՛ս նաև ՌԻՊԱՅ, ՌԻ-
ՊԵԱՅ, ՌԻՊԻԱ, ՌՈՊԻԱ)
- ՌԻԶՈՆ 2150
- ՌԻՄԻԿԱ 2149
- ՌԻՄՈՍ 2141
- ՌԻՆԿՈՐՈՒՐ 2141
- ՌԻՆՈԿՈՐՈՒՐԱՅ ԾՈՑ 2145
- ՌԻՆՈՎՆ 1968 (տե՛ս ՅՌԻՆՈՎՆ)
- ՌԻՊԱՅ 2143 (տե՛ս նաև ՌԻԱ, ՌԻ-
ՊԵԱՅ, ՌԻՊԻԱ, ՌՈՊԻԱ)
- ՌԻՊԵԱՅ 2149 (տե՛ս նաև ՌԻԱ, ՌԻ-
ՊԱՅ, ՌԻՊԻԱ, ՌՈՊԻԱ)
- ՌԻՊԻԱ 2166, 2170, 2185 (տե՛ս նաև
ՌԻԱ, ՌԻՊԱՅ, ՌԻՊԵԱՅ, ՌՈՊԻԱ,
ՌԻՊԻԱ)
- ՌԻՊՌԻԿՈՆ 2143
- ՌԻԻՍԻՏԱՌԻԱ 2140
- ՌԻՇՏՈՒՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ (ԱՇԽԱՐՀ) 375,
1684, 2275 (տե՛ս նաև ԸՌԸՇՏՈՒ-
ՆԵԱՅ ԱՇԽԱՐՀ, ԸՌՇՏՈՒՆԵԱՅ
ԱՇԽԱՐՀ, ՌԸՇՏՈՒՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ,
ՌՌԻՇՏՈՒՆԵԱՅ ԱՇԽԱՐՀ, ՌՇՏՈՒ-
ՆԻՔ)
- ՌՇՏՈՒՆԻՔ 671, 677, 727, 733, 2153,
2188, 2281 (տե՛ս նաև ԸՌԸՇՏՈՒՆԻՔ,
ԸՌՇՏՈՒՆԻՔ, ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ,
ՌՇՏՈՒՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ (ԱՇԽԱՐՀ))
- ՌՈԴԱՆԳԱՅ 2147
- ՌՈԴԻԻՊԱԻԼԻՍ 2150
- ՌՈԴՈՍ 2137, 2147, 2162, 2176 (տե՛ս
նաև ՊՌՈԴՈՍ)
- ՌՈՅԱՆ 2160
- ՌՈՊԻԱ 2181 (տե՛ս նաև ՌԻԱ, ՌԻՊԱՅ,
ՌԻՊԵԱՅ, ՌԻՊԻԱ)
- ՌՈՎՏԻԲԱՂԱ 2188 (տե՛ս նաև ՌՈՏԻ-
ԲԱՂԱ)
- ՌՈՏԱՍՏԱԿ
1. Գողթամ 242
 2. Այրարատ գաւառի 1704 (տե՛ս նաև
ԱՌՈՏԱՍՏԱԿՆ, ԱՌՈՏ ՏԱԿՆ, Ա-
ՌՈՏ ՏԱԿՆ, ՈՌՈԴԱՍՏԱԿ, ՌՈ-
ԴԱՍՏԱԿ, ՌՈՅՏԱՍՏԱԿ, ԸՌՈՏՍ-
ՏԱԿ, ԸՌՈՏՈՏԱԿ, ԸՌՈՏԱՆՏԱԿ)
 3. Գաւառ Աղուաճից 2187
- ՌՈՏԻԲԱՂԱ 2153, 2172 (տե՛ս նաև
ՌՈՎՏԻԲԱՂԱ)
- ՌՈՏԿՐՇՈՒՆԻՔ 2172
- ՌՈՏՊԱԵԱԿ 2186 (տե՛ս նաև ՌՈՏՊԱ-
ՑԵԱՆ, ՌՈՏՊՏԱԿ)
- ՌՈՏՊԱՑԵԱՆ 2153, 2172 (տե՛ս նաև
ՌՈՏՊԱԵԱԿ, ՌՈՏՊՏԱԿ)
- ՌՈՏՊՏԱԿ 2188 (տե՛ս նաև ՌՈՏ-
ՊԱԵԱԿ, ՌՈՏՊԱՑԵԱՆ)
- ՌՈՒԱՆ 2174, 2190
- ՌՈՒԲԻՌԻ ԱԶԳ 2141
- ՌՈՒՇՏՈՒՆԵԱՅ ԱՇԽԱՐՀ 1684 (տե՛ս
ՌՇՏՈՒՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ (ԱՇԽԱՐՀ),
նաև ՌՈՒՇՏՈՒՆԻՔ)
- ՌՈՒՇՏՈՒՆԻՔ 1863 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒ-
ՆԻՔ, նաև ՌՈՒՇՏՈՒՆԵԱՅ ԱՇ-
ԽԱՐՀ)
- ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ 1078, 1293
- ՌՏՌՈՍՏԱԿ 2186
- ՌԻԱՆ 2157

Ս

- ՍԱԲԱԱՑԻՔ, ազգ 2156
- ՍԱԲԷԼԻՏԵԱՆ ԾՈՑ 2156

- ՍԱԳԱԴԻՈՆ 2140
 ՍԱԳԱՌԻՍ 2147
 ՍԱԳԱՌՈՒԿԷ 2141
 ՍԱԳԱՍ 2140
 ՍԱԳԱՍՏԱՆ 573, 2084, 2159, 2174, 2190
 (տե՛ս նաեւ ՍԱԿԱՍՏԱՆ)
 ՍԱԳՐԱՅ ԲԵՐԴ 2316
 ՍԱԼԱԶՈՐ 2152 (տե՛ս նաեւ ՍԱԼՆՈԶՈՐ,
 ՍԱԼՆՈՅ ԶՈՐ)
 ՍԱԼՆՈԶՈՐ 2171 (տե՛ս նաեւ ՍԱԼԱԶՈՐ,
 ՍԱԼՆՈՅ ԶՈՐ)
 ՍԱԼՆՈՅ ԼԵՐԻՆՔ 2156
 ՍԱԼՆՈՅ ԶՈՐ 2187 (տե՛ս նաեւ ՍԱԼԱ-
 ԶՈՐ, ՍԱԼՆՈԶՈՐ)
 ՍԱԽՈՒՐԱԿ 2154
 ՍԱԿԱՍՏԱՆ 573, 2157 (տե՛ս ՍԱԳԱՍ-
 ՏԱՆ)
 ՍԱԿԷ 2159
 ՍԱՂԱԹՈՍ 2140
 ՍԱՂԱՄԱՍ 363
 ՍԱՂԻՄ 820, 821, 858, 1131
 ՍԱՂԿԱ, կղզի 2141
 ՍԱՂԿԱՆ, աշխարհ 2174, 2190
 ՍԱՂՈՒ, գաւառ 2187
 ՍԱՂՈՒՏԱՌԻԱ 2169 (տե՛ս նաեւ ՍԱ-
 ՂՈՒՏԱՌԻՍ)
 ՍԱՂՈՒՏԱՌԻՍ 2147 (տե՛ս նաեւ ՍԱ-
 ՂՈՒՏԱՌԻԱ)
 ՍԱՄԱՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 1882 (տե՛ս
 ՄԱՐԻՍԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ)
 ՍԱՄԱՐԻ 2189 (տե՛ս ԱՄՄԱՍԻԱ)
 ՍԱՄԱՐԻԱ 2155, 2173, 2189
 ՍԱՄԱԻՍ 2081 (տե՛ս ՍԱՄՈՍ)
 ՍԱՄՇՈՂԴԷ 2186
 ՍԱՄՈՍ 2081, 2213, 2147, 2213, (տե՛ս
 նաեւ ՍԱՄԱԻՍ, ՍԱՄՈՎՍ, ՍԱՄՕՍ)
 ՍԱՄՈՍՏԱԿԱՆ, քաղաք 260 (տե՛ս
 նաեւ ՍԱՄՈՍՏԱԿԱՆ, ՍԱՄՈՍՏԱ-
 ՑԱՑԻՈՑ)
 ՍԱՄՈՍՏԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 238 (տե՛ս
 ՍԱՄՈՍՏԱՑԱԿԱՆ)
 ՍԱՄՈՍՏԱԿԱՆ, քաղաք 237 (տե՛ս ՍԱ-
 ՄՈՍՏԱՑԱԿԱՆ)
 ՍԱՄՈՍՏԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 260 (տե՛ս
 ՍԱՄՈՍՏԱՑԱԿԱՆ)
 ՍԱՄՈՎՍ 2081 (տե՛ս ՍԱՄՈՍ)
 ՍԱՄՈՒՍԱՑԱԿԱՆ 237 (տե՛ս ՍԱՄՈՍՏԱ-
 ՑԱԿԱՆ)
 ՍԱՄՑԽԷ 2150, 2154, 2171, 2186
 ՍԱՄՕՍ 2081 (տե՛ս ՍԱՄՈՍ)
 ՍԱՆԱՍ 2140
 ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ 1293
 ՍԱՆԱՍՆՈՅ ԼԵՐԻՆՔ 2156
 ՍԱՆԱՍՈՒՆ 2152, 2187
 ՍԱՆԴՈՒՂՔ, լեռ 2156 (տե՛ս նաեւ ԿԼԻ-
 ՄԱՔՍ)
 ՍԱՆԻ, գետ 2151
 ՍԱՆԻՐ, լեռ 2155 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴՈՂԻ-
 ԲԱՆԱՆՈՍ)
 ՍԱՆՔԱՐԿԱԻԱՏ 2157 (տե՛ս նաեւ ԿԱ-
 ԻԱՏ)
 ՍԱՊԱՆԱՑԻՈՑՆ 1849, 1903 (տե՛ս ՍՊԱ-
 ՆԻԱՑԻՈՑ)
 ՍԱՌԱԲՈՍ 2159
 ՍԱՌԱՌՈՎՐ 2141
 ՍԱՌԴԻԿԵԱՆՔ 2144
 ՍԱՌԴՈՆԻԱ 2181
 ՍԱՌԴՈՍ 2147
 ՍԱՌՈՒՏԱՌԻՍ 2140
 ՍԱՍԱՆԱԿԱՆՔ 474
 ՍԱՍԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ 1075
 ՍԱՍԱՆԵԱՆՆԵՐ 517
 ՍԱՍՈՒՆՔ 2171
 ՍԱՏԱՂ 284, 307, 1076 (տե՛ս ՍԱՏԱ-
 ՂԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ)
 ՍԱՏԱՂԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 1705 (տե՛ս
 ՍԱՏԱՂ)
 ՍԱՏԱՊՈՒՍ 2146
 ՍԱՏԵՌԻՆԱ 2143

- ՍԱՏԻՐԱՑԻՈՑ ԾԱՅՐ 2139
 ՍԱՏՐԱԲԷՆ, դաշտ 2143
 ՍԱՐԱԿ 2152
 ՍԱՐԱՊՈՆԻՔ 2152
 ՍԱՐԱՍԱՐԱՅ ՏՈՒՆ 1862
 ՍԱՐԱՐԱԴԵԱՆ ԼԵՌ 287, 289, 809, 2195
 ՍԱՐԴԵԱԻՆՍ 610 (տե՛ս նաև ՍԱՐԴԵՕՍՆ)
 ՍԱՐԴԵՕՍՆ 610 (տե՛ս նաև ՍԱՐԴԵԱԻՆՍ)
 ՍԱՐԴԻՈՆԻ 2143 (տե՛ս նաև ՍԱՐԴԻՈՆԻՆԻ, ՍԱՐԴԻՈՆԻՍ, ՍԱՐԴԻՈՆԻԱՅ)
 ՍԱՐԴԻՈՆԻԱ 2166, 2181 (տե՛ս նաև ՍԱՐԴԻՈՆԻ, ՍԱՐԴԻՈՆԻՍ, ՍԱՐԴԻՈՆԻԱՅ)
 ՍԱՐԴՈՆԻ 2143 (տե՛ս նաև ՍԱՐԴԻՈՆԻՆԻ, ՍԱՐԴԻՈՆԻՍ, ՍԱՐԴԻՈՆԻԱՅ)
 ՍԱՐԴՈՆԻԱՅ 2181 (տե՛ս նաև ՍԱՐԴԻՈՆԻ, ՍԱՐԴԻՈՆԻՍ, ՍԱՐԴԻՈՆԻ)
 ՍԱՐՄԱՏԱՅ 2140 (տե՛ս ՍԱՐՄԱՏԻԱ)
 ՍԱՐՄԱՏԱՅ[Ի]ՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 2143, 2148, 2158, 2166, 2170, 2181, 2185
 ՍԱՐՄԱՏԱՑԻՈՑ ԼԵՐԻՆՔ 2180
 ՍԱՐՄԱՏԻԱ 2149-2151, 2166-2167, 2170-2171, 2181, 2186
 1. ԱՍԻԱԿԱՆ 2128, 2143,
 2. ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ 2128, 2143,
 ՍԱՐՄԱՏՔ
 1. ԹԱԳԱԻՐԱԿԱՆ 2149, 2170, 2186
 2. ԱՍԻԱԿԱՆ 2150
 ՍԱՐՈՍ, գետ 2170
 ՍԱՑԽՈՒՄԷԹ 2150, 2171, 2186
 ՍԱԻԴԻՔ 2174
 ՍԱԻԻՐՔ 2150
 ՍԱԻՌԵԱՅ 2148
 ՍԱԻՌԻԱՅ 2185 (տե՛ս նաև ԻՍԱԻՌԻԱՅ)
 ՍԱԻՐԻԱ 2141, 2148, 2169, 2170 (տե՛ս նաև ՍԱԻՌԵԱՅ)
 ՍԵՐԱՍՏԱՑԻՈՑ քաղաք 1689, 1971 (տե՛ս նաև ՍԵՐԱՍՏԻԱ)
 ՍԵՐԱՍՏԻԱ 1689 (տե՛ս նաև ՍԵՐԱՍՏԱՑԻՈՑ քաղաք)
 ՍԵՐՈՍ, գետ 2140
 ՍԵԳԱՌՈՍ 2155
 ՍԵԳՈՎՐԱ 832
 ՍԵՆՐԱՅ 602 (տե՛ս ՍԷԻՐԱՅ ՍԱՀՄԱՆՔ)
 ՍԵԹԵԱՆ, ցեղ 1442 (տե՛ս նաև ՍԵԴԵԱՆ)
 ՍԵԻՐ 855 (տե՛ս ՍԷԻՐ)
 ՍԵԼԵԻԿԻԱ 2148, 2154, 2169, 2184
 ՍԵԼԻՆՈՆ, լեռ 2147
 ՍԵԼԼԱՅՆ 766
 ՍԵԼՈՎԱՅ 1124 (տե՛ս նաև ՍԵԼՈՎՀԱ)
 ՍԵԼՈՎՀԱ 993 (տե՛ս նաև ՍԵԼՈՎԱՅ)
 ՍԵՄԱՅ ՏՈՒՆ 815
 ՍԵՄԱՅ ՑԵՂ 783, 815, 940, 1759
 ՍԵՆԱՅԱՐ 815 (տե՛ս ՍԻՆԱԱՐ)
 ՍԵՆԵԱՐ 1573 (տե՛ս ՍԵՆԷԱՐ)
 ՍԵՆԷԱՐ 1573 (տե՛ս նաև ՍԵՆԵԱՐ, ՍԷՆԷԱՐ)
 ՍԵՊՈՒՀ, լեռ 2194
 ՍԵՐԱՅ 602 (տե՛ս ՍԷԻՐ)
 ՍԵՐԱՅ ՍԱՀՄԱՆՔ 602 (տե՛ս ՍԷԻՐԱՅ ՍԱՀՄԱՆՔ)
 ՍԵՐԱՊՏԻՈՆ 1977 (տե՛ս նաև ՍԵՐԱՊԻՈՆ, ՍԵՐԱՊԻՏՈՆ, ՍՈԿՐԱՏԻՈՆ)
 ՍԵԻ Կղզի 2149
 ՍԵԻԱՍՏԱՑԻՈՑ 1971 (տե՛ս ՍԵՐԱՍՏԱՑԻՈՑ)
 ՍԵԻԱՍՏՈՒՊԱԻԼԻՔ 2149
 ՍԵՓՏԷ 2140-2141, 2164-2165, 2167, 2179, 2182
 ՍԷՐՈԶ, գետ 2151
 ՍԷԻՐԱՅ ՍԱՀՄԱՆՔ 602, 862 (տե՛ս նաև ՍԵՆՐԱՅ, ՍԵՐԱՅ)
 ՍԷՆԷԱՐ 1573 (տե՛ս ՍԵՆԷԱՐ)
 ՍԷՆԷԱՐ, երկիր 1573 (տե՛ս ՍԵՆԷԱՐ)
 ՍԸՄԱՏԱԻԱՆ 1911 (տե՛ս ՍՄԱՏԱԻԱՆ)

- ՍՐԸԻԱՆԱՍ, գետ 2149
- ՍԹԱԿԵԱՆՔ, ազգ 2183 (տե՛ս ԵԹՈՊԱՑԻՔ)
- ՍԻԱՆԻ 2141
- ՍԻԴՈՆ 892, 1885 (տե՛ս Գառնի ՍԻԴՈՎՆԷ)
- ՍԻԴՈՎՆԷ 1885 (տե՛ս Գառնի ՍԻԴՈՆ)
- ՍԻԿԵԼԻԱ, 1868 (տե՛ս ՍԿԻԻՂՈՍ)
- ՍԻԿԵՄ 878 (տե՛ս Գառնի ՍԻԻՔԵՄ)
- ՍԻԿԷԻԼԻԱ, 1868 (տե՛ս ՍԿԻԻՂՈՍ)
- ՍԻԿԻԼԻԱՅ, կղզի 1868, 2143, 2166, 2181 (տե՛ս ՍԿԻԻՂՈՍ)
- ՍԻԿԻԼԻՏԵԱՆՔ 2144
- ՍԻԿԻՄ 878, 896 (տե՛ս Գառնի ՍԻԻՔԱՐ)
- ՍԻԿԻԻՂԵԱՅ 1868 (տե՛ս ՍԿԻԻՂՈՍ)
- ՍԻԿՈՆԻԱ 2144
- ՍԻՄՈՒՆԻԱ, 2184 (տե՛ս ԶՄԻԻՌՆԻԱ)
- ՍԻՅԻՄՔ, ազգ 2186
- ՍԻՆԱ, 558, 1001 (տե՛ս Գառնի ՍԻՆԷ, ՍԻՆԵԱ[Յ], ՍԻՆԷԱԿԱՆ)
- ՍԻՆԱԱՐ 815 (տե՛ս Գառնի ՍԵՆԱՅԱՐ)
- ՍԻՆԵ 1448 (տե՛ս ՍԻՆԵԱ[Յ])
- ՍԻՆԵԱ[Յ] ԼԵՌ 1448, 2374 (տե՛ս Գառնի ՍԻՆԱ, ՍԻՆԵ, ՍԻՆԷ, ՍԻՆԷԱԿԱՆ)
- ՍԻՆԷ 558, 1448 (տե՛ս Գառնի ՍԻՆԱ, ՍԻՆԵԱ[Յ], ՍԻՆԷԱԿԱՆ)
- ՍԻՆԷԱԿԱՆ ԼԵՐԻՆՔ 239, 260, 288, 936, 1274, 1448, 1500, 1559 (տե՛ս Գառնի ՍԻՆԱ, ՍԻՆԷ, ՍԻՆԵԱ[Յ])
- ՍԻՆԷԱՑՈՑ ԵՐԿԻՐ 2139 (տե՛ս Գառնի ՍԻՆԷԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ՍԻՆԷԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 2140, 2162, 2164-2165, 2175, 2192 (տե՛ս Գառնի ՍԻՆԷԱՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ՍԻՆՈՊ 1866, 1913
- ՍԻՈՆ 839, 887, 1124-1125, 1498-1499, 1521-1522, 1840 (տե՛ս ՍԻՂՈՆ, Գառնի ՍԻՈՎՆ)
- ՍԻՈՎՆ 963, 1037, 1466, 1840 (տե՛ս ՍԻՂՈՆ, Գառնի ՍԻՈՆ)
- ՍԻՊԱՐԱՑՈՑ ՔԱՂԱՔ 2156
- ՍԻՌԻԱՅ 2192 (տե՛ս Գառնի ՍԻՌԻԱՅ, ՍԻՌԻԻԱՅ)
- ՍԻՌՏՈՒ 2145
- ՍԻՍԱԿԱՆՔ
1. ԱՇԽԱՐՀ 1786, 1863, 2133 (տե՛ս Գառնի ՍԻՌԻՆՔ)
 2. ՏՈՒՆ 1790, 1786, 1851, 1858
 3. Գառն 2153, 2157, 2187-2188
 4. Ոստան 2172
- ՍԻՍԱԿԵԱՆՔ, տոհմ 1790, 1851
- ՍԻՍԻԿԱՑԻՔ 2186
- ՍԻՍԻԿԵԱՆ ԾՈՑ 2148
- ՍԻՍՈՆԷ 2154
- ՍԻՒՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ 242 (տե՛ս Գառնի ՍԻՒՆԵԱՑ, ՍԻՒՆԻՔ)
- ՍԻՒՆԱՍ, լիճ 2147
- ՍԻՒՆԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 2159, 2177, 2178, 2179
- ՍԻՒՆԵՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 2160-2161 (տե՛ս Գառնի ՍԻՒՆԵԱՑ ԵՐԿԻՐ)
- ՍԻՒՆԻԿԻԱ 2160 (տե՛ս Գառնի ՃԵՆՔ)
- ՍԻՒՆԻՍ 2137, 2162, 2176
- ՍԻՒՆԻՔ 1785, 2151, 2153, 2171, 2172, 2187, 2188, 2379
1. Տե՛ս Գառնի ՓՈՔՐ 2011
- ՍԻՒՆՆԱԴԱ, 2147, 2169
- ՍԻՒՌԱԿԱՑԻՔ 2149 (տե՛ս Գառնի ՍԻՒՌԻԿԱՑԻՔ)
- ՍԻՒՌԱՅ 2161 (տե՛ս Գառնի ՍԻՒՌԻԱՅ)
- ՍԻՒՌԻԱՅ 2175 (տե՛ս Գառնի ՍԻՒՌԻԱՅ)
- ՍԻՒՌԻԿԱՑԻՔ 2170 (տե՛ս Գառնի ՍԻՒՌԻԿԱՑԻՔ)
- ՍԻԻՍ 342, 343
- ՍԻԻՍԵԱՑՆ 341 (տե՛ս ՍԻՒՆԵԱՑ)
- ՍԻԻՔԱՐ 878 (տե՛ս Գառնի ՍԻԿԻՄ)
- ՍԻԻՔԵՄ 859, 878 (տե՛ս Գառնի ՍԻԿԵՄ)
- ՍԻԻՔԻՄ 858, 859, 860, 878 (տե՛ս Գառնի ՍԻՔԷՄ)
- ՍԻՔԷՄ 878 (տե՛ս ՍԻԻՔԻՄ)
- ՍԼԱԻՔ 2144

- ՍԼԿՈՒՆԻ տե՛ս ԱՅՐՈՒԿ ՍԼԿՈՒՆԻ, ԳԻՆԴ ՍԼԿՈՒՆԻ, ՍՂՈՒԿ ՍԼԿՈՒՆԻ, ԸՍՏԻ՝ ՍՂԿՈՒՆԻ
- ՍԼԿՈՒՆԻՔ, տոհմ 1845, 1862, 1965, 1977-1979, 2031 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍՂԿՈՒՆԻՔ, ՈՂԿՈՒՆԻՔ)
- ՍԿԱՄԱՆԴՐՈՍ, գետ 2062
- ՍԿԱՆԴԷ կղզի 2140, 2164 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍԿԱՆԴԷ)
- ՍԿԱՆԴՐԷ, կղզի 2179 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍԿԱՆԴԷ)
- ՍԿԱՆԻՈՅ կղզի 2144 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍԿԱՆԴԷ, ԸՍՏԻ ԵՄԻՈՍ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՈՅ)
- ՍԿԻԹԻԱ, 2191 (տե՛ս ՍԿԻԹԻԱ)
- ՍԿԻԹՄԱՅ 2158 (տե՛ս ՍԿԻԹԻԱ)
- ՍԿԻԹՄԱՑԻՔ, ցեղ 1872, 2165, 2179
- ՍԿԻԹՄԱՑԻՈՅ ԱՇԽԱՐՀ 2141, 2159, 2191 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍԿԻԹԻԱ)
- ՍԿԻԹԻԱ, 2123, 2128, 2137, 2141, 2149-2150, 2158, 2160, 2162, 2174-2176, 2191 (տե՛ս ԸՍՏԻ ԱՍԻԱԿԱՆ ՍԿԻԹԻԱ)
- ՍԿԻԼԻԱՅ 1868 (տե՛ս ՍԿԻԼՈՍ)
- ՍԿԻԼԻԱՅ 1868 (տե՛ս ՍԿԻԼՈՍ)
- ՍԿԻԼՈՍ 1868 (տե՛ս ԸՍՏԻ ԻՍԻԼԻԱՅ, ՍԻԿԷԼԻԱ, ՍԻԿԷԼԻԱՅ, ՍԻԿԻՆՎԵՍՅԱՅ, ՍԿԻԼԻԱՅ, ՍԿԻԼԻԱՅ)
- ՍԿԻՄԻՔ 2170
- ՍԿԻՆԻՆԻԱ, կղզի 2181
- ՍԿԼԱԻԱՅԻՆ ազգք 2167 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍԿԼԱԻՔ, ՍԿՂԱԻԱՆԻԱՑԻՔ)
- ՍԿԼԱԻՔ 2144 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍԿԼԱԻԱՅԻՆ, ՍԿՂԱԻԱՆԻԱՑԻՔ)
- ՍԿՂԱԻԱՆԻԱՑԻՔ, ազգ 2181 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍԿԼԱԻՔ, ՍԿԼԱԻԱՅԻՆ)
- ՍՂԿՈՒՆԻ տե՛ս ԱՅՐՈՒԿ ՍՂԿՈՒՆԻ, ԾԵՆԱԶՆ ՄԱՄԳՈՆ 1977, ԳԻՆԴ ՍՂԿՈՒՆԻ, ԸՍՏԻ՝ ՍԼԿՈՒՆԻ
- ՍՂԿՈՒՆԻՔ, տոհմ 1862, 1965 (տե՛ս ՍԼԿՈՒՆԻՔ)
- ՍՄԲԱՏԱԻԱՆ 1911 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍՄԲԱՏՈՒՆԻ)
- ՍՄԲԱՏՈՒՆԻ 1911 (տե՛ս ՍՄԲԱՏԱԻԱՆ)
- ՍՆԴ 2174, 2190
- ՍՆԴԱՍՐՄԱՆ 2157
- ՍՈԲԱԹ, կղզի 2158
- ՍՈԳԴԻԱՆԻ 2159 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍԱԳԱՍՏԱՆ)
- ՍՈԴԻՔ 2191
- ՍՈԴՈՄ 29, 48, 115, 121, 231, 457, 801, 820-821, 831-832, 834, 875, 936, 939-940, 951, 991, 1235, 1271, 1551, 1553 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍՈԴՈՎՄ)
- ՍՈԴՈՄԱՅԵՑԻՔ 121, 123, 792, 800, 991, 1170, 1196, 1237, 1243, 1298, 1562 (տե՛ս ԸՍՏԻ ԸՍՏԻ ՍՈԴՈՄԱՑԻՔ, ՍՈԴՈՎՄԱՑԻՔ, ՍՈԴՈՎՄԷԱՑԻՔ)
- ՍՈԴՈՄԱՑԻՔ 337, 800, 820, 814, 815, 830, 991, 1446, 1474, 1562 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍՈԴՈՄԱՑԵՑԻՔ, ՍՈԴՈՎՄԱՑԻՔ)
- ՍՈԴՈՎՄ 813-814, 1551, 1553 (տե՛ս ՍՈԴՈՄ)
- ՍՈԴՈՎՄԱՑԻՔ 820, 1474 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍՈԴՈՄԱՑԵՑԻՔ, ՍՈԴՈՄԱՑԻՔ)
- ՍՈԴՈՎՄԷԱՑԻՔ 1562 (տե՛ս ՍՈԴՈՄԱՑԵՑԻՔ)
- ՍՈԿ, բերդ 2151
- ՍՈՀՈՎՈՒՆԴ 1939 (տե՛ս ՍՈՀՈՒՆԴ)
- ՍՈՀՈՒՆԴ 1939 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՍՈՀՈՎՈՒՆԴ, ՍՈՒՀՈՒՆԴ)
- ՍՈՂՈՓ, լեռ 2195
- ՍՈՅԶՆ 1323 (տե՛ս ԸՍՏԻ ՈՅԾՔՆ, ՍՈՅԾՔ)
- ՍՈՅԾՔ 1323 (տե՛ս ՍՈՅԶ)
- ՍՈՆԴԱՍ, գետ 2141, 2149
- ՍՈՍԹՔ 2153
- ՍՈՏՔ 2172, 2188
- ՍՈՐ, լիճ 2156
- ՍՈՐԻՏ, լիճ 2156
- ՍՈՐՈՆԻՄ 942
- ՍՈՒԱՆԵԱՆՔ 284 (տե՛ս ԵԳԵՐՍՈՒԱՆԱՑ)

- ՍՈՒԲՈՒՌ, գեո 2140
 ՍՈՒԼՈՒՌԱ, 2158
 ՍՈՒՀՈՒՆԴ 1939 (տե՛ս ՍՈՀՈՒՆԴ)
 ՍՈՒՐ 838, 892
 ՍՈՒՐԵՆԱԿԱՆ, ցեղ 1996
 ՍՈՓԱԹ 2158
 ՍՊԱՀԼ 2157
 ՍՊԱՀԼԱԲԱՂՈՐԱ, 2160
 ՍՊԱՆԱՑԻՈՑ 1849, 1903 (տե՛ս ՍՊԱ-
 ՆԻԱՑԻՈՑ)
 ՍՊԱՆԳՈՒՆԻՍՊԻ, տոհմ 2087 (տե՛ս Ս-
 ՊԱՆԳՈՒՆԻՍԻ)
 ՍՊԱՆԴԱՐԱՆՊԵՐՈԺ 2153, 2172, 2188
 ՍՊԱՆԴՈՒՆԻՔ, տոհմ 1857, 2087 (տե՛ս
 ԳԱՆԴԱՆԻՍՊԻ, ՍՊԱՆԳՈՒ-
 ՆԻՍՊԻ)
 ՍՊԱՆԻԱՑ 2140, 2142, 2162, 2165-2166,
 2177, 2180
 ՍՊԱՆԻԱՑԻՈՑ (տե՛ս ԳԱՆԱՑԻ-
 ՈՑ, ՍՊԱՆԱՑԻՈՑ, ՍԱՊԱՆԱՑ-
 ԻՈՑՆ, ՀԻՍՊԱՆԻԱՑԻՈՑ)
 1. Կողմ 1632,
 2. Երկիր 1719, 1849,
 3. Պատերազմ 1903
 ՍՊԱՆԱՑԻՈՑ 1849, 1903 (տե՛ս ՍՊԱ-
 ՆԻԱՑԻՈՑ)
 ՍՊԵՏ 2157
 ՍՊԵՏՎԱՇՏ 2190
 ՍՊԵՐ 415, 1911, 1944-1945, 2066, 2095,
 2151, 2154, 2171, 2187 (տե՛ս ԳԱՆԱՑԻՈՑ
 ՍՊԵՐ, ՅՍՊԵՐ (1945, 2095), ՊԻՐ)
 ՍՊԻՏԱԿ 2140, 2145 (տե՛ս ԵԹԷՆՎՊԱ-
 ՑԻՔ)
 ՍՊԻՏԱԿԱԼԵՐԻՆՔ 2145, 2183 (տե՛ս
 ԳԱՆԱՑԻՈՑ ԱԼԵՐԻՆՆ)
 ՍՏԱՀՐ 1315, 2158 (տե՛ս ԳԱՆԱՑԻՈՑ)
 ՍՏԱՐՀ 1315 (տե՛ս ՍՏԱՀՐ)
 ՍՏԱՔԻՌ, գեո 2140
 ՍՏԵՀ 2158
 ՍՏԵՂՈՍ 2156
 ՍՏՈՒԱԳՈՆ, կղզի 2143 (տե՛ս ԳԱՆԱՑԻ
 ՊԱՐԱՒ)
 ՍՏՐԱՏՈՆԵԱՆՑ տե՛ս ԿԵՍԱՐԻԱ
 ՍՏՐԱՏՈՆԵԱՆՑ
 ՍՐՄԱՆՑ ԼԵՐԻՆՔ 2152 (տե՛ս ԳԱՆԱՑԻ
 ՍՏԱՐ ԵՐԿՐԻ)
 ՍԻԱՆՔ 2149
- Վ**
- ՎԱԺՆՈՒՆԻՔ 2152, 2153
 ՎԱԼԴԱՆԻՍ, գեո 2149
 ՎԱԼԽՈՆ, ցեղ 2159
 ՎԱԿՈՒՆԻՔ 2153 (տե՛ս ԳԱՆԱՑԻ
 ՎԱԿՈՒՆԻՔ)
 ՎԱԿՈՒՆԻՔ 2172, 2187, 2188
 ՎԱՀԱՆԱՆՔ, տոհմ 1155
 ՎԱՀԱԻՆԻՔ 2173
 ՎԱՀԵՎԱՆԵԱՆ ՄԵՀԵԱՆ 1300 (տե՛ս
 ՎԱՀԵՎԱՆԵԱՆ ՄԵՀԵԱՆ)
 ՎԱՀԵՎԱՆԵԱՆ ՄԵՀԵԱՆ 1690 (տե՛ս
 ԳԱՆԱՑԻ ՎԱՀԵՎԱՆԵԱՆ, ՎԱՀԵՎԱ-
 ՆԵԱՆ)
 ՎԱՀԵՎԱՀԵԱՆ 1690 (տե՛ս ՎԱՀԵՎԱ-
 ՆԵԱՆ)
 ՎԱՀԵՎԱՆԵԱՆ 1690 (տե՛ս ՎԱՀԵՎԱ-
 ՆԵԱՆ)
 ՎԱՀԵՎԱՆԵԱՆ ՄԵՀԵԱՆ 1300, 1690
 (տե՛ս ԳԱՆԱՑԻ ՎԱՀԵՎԱՀԵԱՆ, ՎԱՀԵ-
 ՎԱՀԵԱՆ)
 ՎԱՀՆՈՒՆԻՔ 1831, 1862 (տե՛ս ՎԱՀՈՒ-
 ՆԻՔ)
 ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ 284, 372, 1077, 1296,
 1318, 1321-1322, 1366, 1379-1380, 1382,
 1408, 1647, 1652, 1664, 1675, 1682, 1687,
 1694, 1705, 1723, 1726, 1949, 1992, 2018,
 2041, 2053, 2109, 2111-2112, 2154, 2173,
 2189, 2196, 2202, 2210, 2226, 2235, 2335,
 2350, 2369 (տե՛ս ԳԱՆԱՑԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔ,
 ՆՈՐԱՔԱՂԱՔ, ՆՈՐՔԱՂԱՔ)
 ՎԱՂԱՐՇԱԻԱՆ 1948
 ՎԱՅԿՈՒՆԻՔ 1875 (տե՛ս ԳԱՆԱՑԻ
 ՎԱՅԿՈՒՆԻՔ)

- վաթիվ ջուր 733 (տե՛ս վաթոց ջուր)
- վաթոց ջուր 733, 2113, 2236, 2297 (տե՛ս վաթոց ջուր)
- վաթոց ջուր 733, 2113, 2153, 2154, 2172, 2188, 2236, 2297 (տե՛ս նաև վաթոց ջուր, վաթոց ջուր, վաթոց ջուր)
- վաթոց ջուր 2188 (տե՛ս վաթոց ջուր)
- վա՛ն 372, 375, 408, 520, 598, 905, 2053, 2196,
- վա՛նԱ՛նԳ 733 (տե՛ս վա՛նԱ՛նԴ)
- վա՛նԱ՛նԴ 292, 297, 353, 422, 550, 733, 1855, 2069, 2087, 2105, 2153, 2173, 2242, 2268, 2271, 2297, 2311
- վա՛նԱ՛նԴԱ՛ՑԻՔ, տոհմ 2005, 2066, 2067
- վա՛նԱ՛Ց ջուր 2187
- վա՛նԴԳԷՍ, գաւառ 2158
- վա՛նԸ՛նԴԱ՛Ց 550 (տե՛ս վա՛նԱ՛նԴԱ՛Ց)
- վա՛ՐԱ՛ԿԱ՛ՐԱ՛Ց 598 (տե՛ս նաև վա՛ՐԱ՛ԿԱ՛ՐԱ՛Ց)
- վա՛ՐՑ 2157
- վա՛ՐԱ՛ԶԱ՛ն, քաղաք 2170, 2186
- վա՛ՍԻԹԷ՛Ն, լեռ 2152 (տե՛ս ԶԻԳՈ՛Ն վա՛ՍԻԹԷ՛Ն)
- վա՛ՍՊՈ՛ՒՐԱ՛ԿԱ՛ն 1943, 2151, 2153, 2171, 2172, 2187, 2188
- վա՛Տ՛ն, ցեղ 629
- վա՛Տ՛ՆԱ՛Ց ԴԱ՛ՐՑ 428 (տե՛ս վա՛Տ՛ՆԵԱ՛ն)
- վա՛Տ՛ՆԵԱ՛Ց ԴԱ՛ՐՑ 283 (տե՛ս վա՛Տ՛ՆԵԱ՛ն)
- վա՛Տ՛ՆԵԱ՛ն ԴԱ՛ՐՑ 2010 (տե՛ս նաև վա՛Տ՛ՆԱ՛Ց, վա՛Տ՛ՆԵԱ՛Ց)
- վա՛Տ՛ՆԻԱ՛ՆԵԱ՛ն 2010 (տե՛ս վա՛Տ՛ՆԵԱ՛ն)
- վա՛Տ՛ՆԻԱ՛ՐԵԱ՛ն 2010 (տե՛ս վա՛Տ՛ՆԵԱ՛ն)
- վա՛ՐԱ՛Գ, լեռ 2196
- վա՛ՐԱ՛ԴԱ՛ՆԱ՛ՐԱ՛Ց 610 (տե՛ս նաև վա՛ՐԱ՛ՐԱ՛ՐԱ՛Ց)
- վա՛ՐԱ՛Զ, լեռ 413
- վա՛ՐԱ՛Զ, ծայր 2156
- վա՛ՐԱ՛ԶԿԵ՛ՐՑ, գիւղ 2317, 2318
- վա՛ՐԱ՛ԶՄԱ՛ՆԱ՛ԻԱ՛Ռ 2151
- վա՛ՐԱ՛ԺՆՈ՛ՒՆԻ ՏՈՒՆ 1786, 1867 (տե՛ս նաև վա՛ՐԱ՛ԺՆՈ՛ՒՆԻ)
- վա՛ՐԱ՛ԺՆՈ՛ՒՆԻՔ 2171-2173, 2187-2188 (տե՛ս նաև վա՛ՐԱ՛ԺՆՈ՛ՒՆԻՔ)
- վա՛ՐԱ՛ԶԱ՛ն 2150
- վա՛ՐԴԱ՛ՆԱ՛ԿԵ՛ՐՑ 2153, 2172, 2188
- վա՛ՐԴԱ՛ՆԱ՛նՔ, տոհմ 517-519, 633, 1075
- վա՛ՐԴԱ՛ՆԵԱ՛ն ԴԱ՛ՐՑ 2150
- վա՛ՐԴԱ՛ՐԱ՛Ց 610 (տե՛ս նաև վա՛ՐԱ՛ԴԱ՛ՆԱ՛ՐԱ՛Ց)
- վա՛ՐԴԱ՛ՐԷ՛Ն 2339
- վա՛ՐԴԳԷՍ
1. Աւաճ 1877, 1948 (տե՛ս նաև վա՛ՐԳԵՍ, վա՛ՐԳԷ՛Ս, վա՛ՐԴ վԷՍ)
 2. Գաւառ 2283, 2299
- վա՛ՐԺՆՈ՛ՒՆԻՔ 2189 (տե՛ս վա՛ՐԱ՛ԺՆՈ՛ՒՆԻՔ)
- վա՛ՐԻՄԱ՛ՆԱ՛Կ 2174, 2190
- վա՛ՐԾԱ՛ն 2157
- վա՛ՐՇԱ՛ԿԻ 2327
- վա՛ՐԶԱ՛ն
1. Տե՛ս նաև վա՛ՐԻՔ, 2157,
 2. Ա՛ՐԵԱ՛ՐԶ Ա՛ՐԵԱ՛Ց 2174, 2190
- վա՛ՐԶԱ՛ն
1. 2157 (տե՛ս վա՛ՐԻՔ)
 2. 2174, 2190 (տե՛ս Ա՛ՐԵԱ՛Ց Ա՛ՐԵԱ՛ՐԶ)
- վա՛Է՛ՆՈ՛Ց 2158
- վա՛ԴԻՍ 2186
- վա՛ՆԵՏԻԿ 3, 228, 229, 275, 518-520, 571, 901-902, 905, 911, 919, 1093, 1142-1143, 1156-1157, 1293-1294, 1322, 1701, 1707, 1740, 1742, 2121, 2123, 2125, 2127, 2136, 2200
- վա՛ՊՑ 2157
- վա՛ՌԻԱ 2171, 2186 (տե՛ս վա՛ՐԻՔ)
- վա՛ՌԻԱ 2171, 2186, (տե՛ս նաև վա՛ՐԻՔ)
- վա՛ՌԻԻՄՈՍ 2143
- վա՛ՐԻԱ՛Ց 1860

ՎԵՐԻԱՑԻՔ, ազգ 1860, 1868 (տե՛ս նաև
ԻՎԵՐԱՑԻՔ, ՎԵՐՀԱՑԻՔ)

ՎԵՐՀԱՑԻՔ 1860 (տե՛ս ՎԵՐԻԱՑԻՔ)

ՎԺՆՈՒՆԻՔ, տոհմ 2153

ՎԻԵՆՆԱ 147, 275, 1077, 1292, 1742,
2128, 2131, 2200

ՎԻՋԱՑ, գաւառ 2152

ՎԻՌԻՈՍ, գետ 2142

ՎԻՌՆԻԱ կղզի 2140

ՎԻՐԱՊ 1291, 1296-1297, 1328, 1366-1368,
1371-1373, 1405-1407, 1413, 1415, 1419-
1420, 1652, 1690, 2202

ՎԻՐՔ 629, 1885, 1983, 2123, 2127, 2130,
2149, 2150, 2151, 2154, 2157, 2170, 2171,
2172, 2186, 2188, 2240, 2242, 2245, 2246,
2252, 2314, 2327, 2328, 2338, 2340, 2342,
2349, 2352 2353 (տե՛ս նաև ՎԱՐՋԱՆ,
ՎԵՌԻԱ)

ՎՃԵՆՔ 1947 (տե՛ս նաև ՃԵՆՔ)

ՎՐԱԺՆՈՒՆԻ 1786 (տե՛ս ՎԱՐԱԺՆՈՒ-
ՆԻ)

ՎՐԱԿԱՆ 2190 (տե՛ս ՎՐԿԱՆ)

ՎՐԱՆՋՈՒՆԻՔ 1827

ՎՐԱՑ

1. Կողմանք 243, 249, 261, 267, 281, 282,
424, 426, 528, 529, 2335,

2. Տեղիք 244,

3. Աշխարհ, երկիր 247, 265, 390, 424,
529, 539, 575, 577, 629, 675, 677, 678,
684, 1825, 1831, 1845, 1858, 1878, 1926,
1933, 1981, 1982, 2006, 2013, 2040,
2096, 2150, 2151, 2171, 2186, 2187,
2205, 2240, 2244, 2245, 2247, 2250,
2151, 2306, 2313, 2314, 2316, 2321,
2327, 2328, 2329, 2330, 2335, 2337,
2340, 2351, 2387 (տե՛ս նաև ՎՐԱ-
ՑՈՒՑ)

4. Սահման 604, 606, 627, 629, 2327, 2337,

5. Բդեշխ 1867, 2245, 2249, 2252, 2256,
2303, 2306,

6. Գաւառք 1984,

7. Մարզպան, Մարզպանութիւն 2126,
2279,

8. Եկեղեցիք 2130

9. Նախարարք 2248

ՎՐԿԱՆ, աշխարհ 685, 2141, 2158, 2165,
2174, 2179, 2282, 2288, 2290, 2292, 2300,
2348, 2349

ՎՐԿԱՆԻ ԾՈՎ 2138, 2141, 2158, 2164,
2165, 2174, 2178, 2179, 2190, (տե՛ս
ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎ, ԿԱՍՊԻԱԿԱՆ)

ՎՐՆՋՈՒՆԻՔ 1827

S

ՏԱԲԵՐԱԿԱՆ ԾՈՎ 1710 (տե՛ս ՏԻԲԵ-
ՐԱԿԱՆ)

ՏԱԲԵՐՍ 2188

ՏԱԳՐԵԱՆՍ, տոհմ 2153, 2188

ՏԱԼԻԱ 2176 (տե՛ս նաև ԻՏԱԼԻԱ)

ՏԱՂԿԱՆ 2157

ՏԱԺԱԿՏԱՆ 1968 (տե՛ս ՏԱԺԿԱՍՏԱՆ)

ՏԱԺԱՐ ՄԱՅՐԻ 285, 581

ՏԱԺԻԿՔ 1318, 2152, 2155-2157

ՏԱԺԿԱՍՏԱՆ 529, 589, 1402, 1968, 2155,
2173, 2189 (տե՛ս նաև ՏԱԺԿԱՍՏԱՆ)

ՏԱԺԿԱՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 1401

ՏԱՄԱՍ 1827 (տե՛ս նաև ԲԱՄԱՐԱՆ)

ՏԱՄԱԻԸՆԴԻ 1834 (տե՛ս ԴԸՄԱԻ-
ԻԸՆԴԻ)

ՏԱՄԲԵՐՍ 2172 (տե՛ս նաև ՏԱՄԲԷԹ)

ՏԱՄԲԷԹ 2153 (տե՛ս նաև ՏԱՄԲԵՐՍ)

ՏԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 302, 310, 422, 549, 668,
1853, 2067, 2150, 2242, 2270, 2289, 2306,
2316, 2330 (տե՛ս նաև ՏԱՅՔ)

ՏԱՅՔ 347, 2151, 2154, 2171, 2172, 2187,
2188, 2189, 2306 (տե՛ս նաև ՏԱՅՈՑ
ԱՇԽԱՐՀ)

ՏԱՆԱՅԻՍ, գետ 2143, 2149, 2186

ՏԱՆԻԱ 2145

ՏԱՆԿՐԻԱՅՆ 2172

ՏԱՇԻՐ 1859, 2150, 2154, 2171, 2172, 2186,
2188

ՏԱՇՐԱՑ

1. Տոհմ 751 (տե՛ս ՏԱՇՐԱՑԻՔ)

2. Գաւառ 2096

ՏԱՇՐԱՑԻՔ, տոհմ 247, 751, 2282 (տե՛ս
նաեւ ՏԱՇՐԱՑ, ՏԱՇՐՈՒՆԵԱՑ)ՏԱՇՐՈՒՆԵԱՑ, տոհմ 751 (տե՛ս ՏԱՇ-
ՐԱՑԻՔ)

ՏԱՊԱՍՏԱԻԱՆՔ, ցեղ 2186

ՏԱՊԱՐԱՍՏԱՆ 2174, 2190

ՏԱՊԵՐԱԿԱՆ, կամուրջք 1322 (տե՛ս ՏԱ-
ՓԵՐԱԿԱՆ)

ՏԱՊՈՏԱՐԱՆՔ, ցեղ 2149

ՏԱՊՌԱԲԱՆԻ 2160 (տե՛ս ՏԱՊՌԱԲԱ-
ՆԻԱ)ՏԱՊՌԱԲԱՆԻԱ (ՏԱՊՌԱԲԱՆԻ) 2160,
2178 (տե՛ս նաեւ ՏԱՊՌԱԲԱՆԻ, ՏԱՊ-
ՌԱՊԻԱՑ, ՏԱՊՌՈՐԱՆԻԱ)ՏԱՊՌԱՊԻԱՑ 2139 (տե՛ս ՏԱՊՌԱԲԱ-
ՆԻԱ)ՏԱՊՌՈՐԱՆԻԱ 2164, 2175, 2191 (տե՛ս
նաեւ ՏԱՊՌԱԲԱՆԻԱ)

ՏԱՊՐԸՍՏԱՆ 2157

ՏԱՌԱՅ, գետ 2141 (տե՛ս նաեւ ԵՄԱԹ)

ՏԱՌՆԻԱԽ 2186

ՏԱՌՈՍ, գետ 2143

ՏԱՍԵՕՆՔ 1943 (տե՛ս ՏԱՏԵԱԻՆՔ)

ՏԱՏԵԱՆՔ 1943 (տե՛ս ՏԱՏԵԱԻՆՔ)

ՏԱՏԵԱԻՆՔ 1943 (տե՛ս նաեւ ՏԱ-
ՏԵԱՆՔ, ՏԱՍԵՕՆՔ)

ՏԱՏԻԿ, գաւառ 2152, 2171, 2187

ՏԱՐԱԻՆ

1. Աշխարհ 279, 300, 303, 379, 1690

2. Նախանգ 242, 296, 345, 2214 (տե՛ս
ՏԱՐՈՒԲԵՐԱՆ)3. Գաւառ 253, 258, 264, 270, 301, 303,
315, 339, 345, 422, 423, 549, 1769, 1864,
1869, 1961, 1978, 2009, 2027, 2047,
2070, 2098, 2111-2112, 2151-2152, 2152,
2171, 2187, 2214, 2235, 2242 (տե՛ս
նաեւ ՏԱՐԱԻՆԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ՏԱ-
ՐՈՆ, ՏԱՐՕՆ)ՏԱՐԱԻՆԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ 234 (տե՛ս նաեւ
ՏԱՐԱԻՆ, ՏԱՐՕՆ)

ՏԱՐԲԵՐՈՒՆԻ 2242

ՏԱՐՈՅԲԵՐԱՆ 549 (տե՛ս ՏՈՒՐՈՒԲԵ-
ՐԱՆ)

ՏԱՐՈՆ 1769 (տե՛ս ՏԱՐԱԻՆ)

ՏԱՐՈՒԲԵՐԱՆ 549, 2151, 2152 (տե՛ս
ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ, նաեւ՝ ՏԱՐԱԻՆ)

ՏԱՐՈՒՆ 2187, 2211 (տե՛ս ՏԱՐԱԻՆ)

ՏԱՐՍՈՆ 1199, 1965, 2148, 2170, 2185

ՏԱՐՕՆ 234, 1093, 1707, 1769, 2027, 2111-
2112 (տե՛ս ՏԱՐԱԻՆ, ՏԱՐԱԻՆԱ-
ԿԱՆ ԳԱԻԱՌ)

ՏԱՐՕՈՍ 1690 (տե՛ս ՏԱԻՐՈՍ)

ՏԱԻՆԱԻՍ 2179 (տե՛ս ՏԱԻՆԱԻԻՍ)

ՏԱԻՆԱՅԻՍ 2181 (տե՛ս նաեւ ԳԱՆԻՍ,
ՏԱԻՆԱԻԻՍ)ՏԱԻՆԱԻԻՍ 2141, 2165, 2166, 2170, 2181
(տե՛ս նաեւ ՏԱԻՆԱԻՍ, ՏԱԻՆԱՅԻՍ)

ՏԱԻՌՈՆ ՄԻՋԵՐԿՆԵԱՅ 2137, 2176

ՏԱԻՐԱԿԱՆ, կղզի 2143 (տե՛ս նաեւ
ՏԱԻՐԻԿԵԱՆ, ՔԵՌՍՈՆ)ՏԱԻՐԱՑԻՔ 1920 (տե՛ս նաեւ ՏՈՒՐԱ-
ՑԻՔ, ՏՕՐԱՐԱՑԻՔ, ՏՕՐԱՑԻՔ)

ՏԱԻՐԱԻՍ 1690 (տե՛ս ՏԱԻՐՈՍ)

ՏԱԻՐԻԿԵԱՆ, թերակղզի 2124-2125
(տե՛ս նաեւ ՂՐԻՄ, ՏԱԻՐԱԿԱՆ,
ՔԵՌՍԻՆ, ՔԵՌՍՈՆ)ՏԱԻՐՈՍ 1690, 1862, 1995, 2148, 2153,
2169-2172, 2184-2185, 2187 (տե՛ս նաեւ
ՍԻՄ, ՏԱՐՕՈՍ, ՏԱԻՐԱԻՍ, ՏՈՐՈՍ,
ՏՕՐՈՍ)ՏԱՓԵՐԱԿԱՆ, կամուրջք 1322 (տե՛ս
նաեւ ՊԱՏԵՐԱԿԱՆ, ՏԱՊԵՐԱԿԱՆ,
ՏԱՓԵՐԱՅ)ՏԱՓԵՐԱՅ, կամուրջ 292, 371 (տե՛ս նաեւ
ՏԱՓԵՐԱԿԱՆ)

ՏԵՆՈՂՈՍ 2141

ՏԵՍԲՈՆ 1956 (տե՛ս ՏԻՋԲՈՆ)

ՏԷՐՈՒՆԵԱՆ, եկեղեցի 979

ՏԸՍՊՈՆ 1316 (տե՛ս ՏԻՋԲՈՆ)

- ՏԻՔԵՐԱԴԱՅ, լիճ 2189 (տե՛ս նաեւ ՏԻՔԵՐԻԴԱՅ)
- ՏԻՔԵՐԱԿԱՆ, ծով 251, 1298, 1529, 1710, 2155, 2173, 2189 (տե՛ս նաեւ ՏԱՔԵՐԱԿԱՆ, ՏԻՔԵՐԱՅ, ՏԻՔԵՐԵԱՅ)
- ՏԻՔԵՐԱՅ, ծով 820 (տե՛ս նաեւ ՏԻՔԵՐԱԿԱՆ, ՏԻՔԵՐԵԱՅ)
- ՏԻՔԵՐԱՑԻՈՑ, ծով 1036-1037, 1039
- ՏԻՔԵՐԵԱՅ, ծով 978, 1038, 1902 (տե՛ս նաեւ ՏԻՔԵՐԱԿԱՆ, ՏԻՔԵՐԱՅ)
- ՏԻՔԵՐԻԴԱՅ, լիճ 2173 (տե՛ս նաեւ ՏԻՔԵՐԱԴԱՅ)
- ՏԻԳԻՆ 2144 (տե՛ս նաեւ ՏԻՆԳԻՆ)
- ՏԻԳՐԱԿԵՐՏ 1827 (տե՛ս ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ)
- ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ 355, 396, 1746, 1827, 2002-2003, 2039, 2041-2042 (տե՛ս նաեւ ՏԻԳՐԱԿԵՐՏ, ՏԻԳՐԱՆԱՅԿԵՐՏ)
- ՏԻԳՐԱՆԱՅԿԵՐՏ 1827 (տե՛ս ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ)
- ՏԻԳՐԻՍ 783, 1862, 2151, 2155, 2171, 2187, 2195
- ՏԻԶԲՈՆ 256, 350, 525, 1956, 1975, 2004, 2006, 2075-2076, 2309 (տե՛ս նաեւ ՏԵՍԲՈՆ, ՏԸՍՊՈՆ, ՏԻԶԲՈՎՆ, ՏԻԶՊՈՆ, ՏԻՍԲՈՆ, ՏԻՍԲՈՎՆ, ՏԻՍՊՈՎՆ, ՏԻՍՊՈՆ)
- ՏԻԶԲՈՎՆ 525 (տե՛ս ՏԻԶԲՈՆ)
- ՏԻԶՊՈՆ 1956 (տե՛ս ՏԻԶԲՈՆ)
- ՏԻԿՆՈՒՆԻ ապարանք 285
- ՏԻՆԳԱՆԻԱ 2145, 2182 (տե՛ս ՏԻՆԳԻՏԱՆԻԱ)
- ՏԻՆԳԻՆ 2140 (տե՛ս նաեւ ՏԻԳԻՆ)
- ՏԻՆԳԻՏԱՆԻԱ տե՛ս ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ ՏԻՆԳԻՏԱՆԻԱ նաեւ՝ ՏԻՆԳԱՆԻԱ
- ՏԻՆԳՈՆԻԱ 2144 (տե՛ս նաեւ ՄԱԻՐԱՏԱՆԻԱ)
- ՏԻՈՍ 2140
- ՏԻՍԲՈՆ 256, 525, 1316, 1956, 1975, 2006, 2075, 2076, 2087, 2173, 2189 (տե՛ս ՏԻԶԲՈՆ)
- ՏԻՍԲՈՎՆ 1316 (տե՛ս ՏԻԶԲՈՆ)
- ՏԻՍՈՐԱ, քաղաք 2145
- ՏԻՍՊՈՆ 346, 525, 1316, 1956 (տե՛ս ՏԻԶԲՈՆ)
- ՏԻՍՊՈՎՆ 271 (տե՛ս ՏԻԶԲՈՆ)
- ՏԻՍՓՈՆ 367 (տե՛ս ՏԻԶԲՈՆ)
- ՏԻՐԱՆԱ 2003
- ՏԻԻԲԻՆԳԵՆ 1741
- ՏԻԻԳԻՆ 2140
- ՏԻԻՌԱՍ, գետ 2143
- ՏԻԻՌԵՆԱԿԱՆ, ծով 2181
- ՏԻԻՐ, դիրք 1675 (տե՛ս ՏՐԻ)
- ՏԻԻՐՈՍ 1885, 2145
- ՏՂԱՏ, գետ 1855 (տե՛ս ԱԶԱՏ)
- ՏՂՄԱՍ 655 (տե՛ս ՏՂՄՈՒՏ)
- ՏՂՄՈՐԻՔ 629 (ՏՄՈՐԻՔ)
- ՏՂՄՈՒՏ 655, 2266 (տե՛ս նաեւ ՏՂՄԱՍ)
- ՏՄԱԻՐԵԱՅ ԳԱԻԱՌԻՆ 364
- ՏՄՈՐԵԱՅ
1. Ամուրք 666-667
 2. Կողմ 2195
- ՏՄՈՐԻՔ 389, 629, 1932, 2025 (տե՛ս նաեւ ՏՂՄՈՐԻՔ, ԿՈՐԳՐԻՔ)
- ՏՈԶԲ 372 (տե՛ս ՏՈՍՊ)
- ՏՈԼՈԴԻՏԻԿԻ 2183 (տե՛ս ՏՐՈԳԼՈԴԻԱՅԻԿՈՆ)
- ՏՈԽԱՅ 307 (տե՛ս ՈՍԽԱՅ)
- ՏՈՌԻՍԽԵՆԻ 2171
- ՏՈՍԲ 375, 2172, 2188, 2196 (տե՛ս ՏՈՍՊ)
- ՏՈՍՊ 2053, 2153 (տե՛ս նաեւ ՏՈՍԲ, ՏՈԶԲ)
- ՏՈՍՊԱՅ ԵՐԿԻՐ 408
- ՏՈՐՈՍ 1690, 1862, 2152 (տե՛ս նաեւ ՏԱԻՐՈՍ)
- ՏՈՐՈՒԲԵՐԱՆ 549 (տե՛ս ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ)
- ՏՈՒԱՐԱԾԱՏԱՓ 2152, 2171, 2254 (տե՛ս նաեւ ՏՈՒԱՐԾԱՏԱՓ)
- ՏՈՒԱՐԾԱՏԱՓ 2254 (տե՛ս նաեւ ՏՈՒԱՐԱԾԱՏԱՓ)

ՏՈՒԽԱՐՍՏԱՆ 2158 (տե՛ս ԽՈՒՊԻՏՈՒ-
ԽԱՐՍՏԱՆ)
ՏՈՒՀԱՑ, գաւառ 1948 (տե՛ս Աաւա ԽՈՒՐ-
ՀԱՑ, ՏՈՒՀԵԱՑ)
ՏՈՒՀԵԱՑ 1948 (տե՛ս ՏՈՒՀԱՑ)
ՏՈՒԶԿԱՏԱԿ 2188 (տե՛ս ՏՈՒԶՔԱՏԱԿ)
ՏՈՒԶՔԱՏԱԿ 2153, 2172 (տե՛ս Աաւա
ՏՈՒԶԿԱՏԱԿ)
ՏՈՒՌԱՊԴԻՆ, գաւառ 2155
ՏՈՒՐ, գաւառ 2159
ՏՈՒՐԱՆ
1. Աշխարհ 2157, 2190
2. Տե՛ս ԿՈՒՐԱՆ 707
ՏՈՒՐԱՑԻՔ 1920 (տե՛ս ՏԱԻՐԱՑԻՔ)
ՏՈՒՐԱԲԵՐԱՆ 549 (տե՛ս ՏՈՒՐՈՒԲԵ-
ՐԱՆ)
ՏՈՒՐԱԲԵՐՈՒՆ 549 (տե՛ս ՏՈՒՐՈՒԲԵ-
ՐԱՆ)
ՏՈՒՐԱԲԵՐՈՒՆ 549 (տե՛ս ՏՈՒՐՈՒԲԵ-
ՐԱՆ)
ՏՈՒՐԱԲՈՒՐԻՆՈՒՆ 549 (տե՛ս ՏՈՒՐՈՒ-
ԲԵՐԱՆ)
ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ 549, 2171, 2187 (տե՛ս
Աաւա ՏԱՐՈՅԲԵՐԱՆ, ՏԱՐՈՒԲԵ-
ՐԱՆ, ՏՈՐՈՒԲԵՐԱՆ, ՏՈՒՐԱԲԵՐԱՆ,
ՏՈՒՐԱԲՈՒՐԻՆՈՒՆ, ՏՈՒՐՈՒԲԵ-
ՐԱՆՔ, ՏՐՈՒԲԵՐԱՆ, ՏՈՒՐԱԲԵ-
ՐՈՒՆ)
ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆՔ 2187 (տե՛ս Աաւա ՏՈՒ-
ՐՈՒԲԵՐԱՆ)
ՏՈՒԼԻՍ 2147
ՏՈՒ 2153, 2172, 2188
ՏՈՒՊԱԻԼԻՍ 2182 (տե՛ս Աաւա ՏՐԱՊԱԻ-
ԼԻՍ)
ՏՐԱՊԱՏՈՒՆԻՔ 2188
ՏՐԱՊԱԻԼԻՍ 2167 (տե՛ս Աաւա ՏՈՒՊԱԻ-
ԼԻՍ)
ՏՐԱՊԻՋՈՆ 2150
ՏՐԻ, դիք 1300, 1675 (տե՛ս Աաւա ՏԻԻՐ)
ՏՐՈՊՈԼԻՔ, քաղաք 2145
ՏՐՈՎԱԴԱ, քաղաք 2147

ՏՐՈՒԲԵՐԱՆ 549 (տե՛ս ՏՈՒՐՈՒԲԵ-
ՐԱՆ)
ՏՐՈՒՆԻՔ 1923
ՏՐՊԱՏՈՒՆԻՔ 635, 2153
ՏՐՍԽԱՆԱԿԵՐՏ 610 (տե՛ս ԴՐԱՍԽԱ-
ՆԱԿԵՐՏ)
ՏՓԽԻՍ 3, 1740, 2150 (տե՛ս Աաւա
ՏՓՂԻՍ)
ՏՓԽԻՔ, գաւառ 2186
ՏՓՂԻՍ 517, 1291, 1294, 2171, 2199 (տե՛ս
Աաւա ՏՓԽԻՍ)
ՏՕՐԱՐԱՑԻՔ 1920 (տե՛ս ՏԱԻՐԱՑԻՔ)
ՏՕՐԱՑԻՔ 1920 (տե՛ս ՏԱԻՐԱՑԻՔ)
ՏՕՐՈՍ 1690, 1862, 1995 (տե՛ս ՏԱԻՐՈՍ)

Ր

ՐԱՇՇԱՆ 380

Ց

ՑԻՒՐԱՍ 2186
ՑԼՈՒ ԳԼՈՒԽ, լէռ 284-285 (տե՛ս Աաւա
ՑՈՒԼ)
ՑԽԱԻԱՏՔ, ցեղ 2170, 2186
ՑԽՐԱՍՁՄԱՅԱ 2150
ՑՈԼԱԿԵՐՏ 610, 1785
ՑՈՒԼ, լէռ 297 (տե՛ս Աաւա ՑԼՈՒ ԳԼՈՒԽ)
ՑՐԱԻՆՔ 1769 (տե՛ս Աաւա ՑՐԻԱՆՍ)
ՑՐԻԱՆՍ 1769 (տե՛ս ՑՐԱԻՆՔ)

Փ

ՓԱԽՍՆ 629 (տե՛ս ՓՈՍԽ)
ՓԱՄԱՆԻՏԷ 2155
ՓԱՅՏԱԿԱՅԱՆ 2010 (տե՛ս ՓԱՅՏԱ-
ԿԱՐԱՆ)
ՓԱՅՏԱԿԱՐԱՆ 390, 621, 630, 1706, 2010,
2011, 2014, 2133, 2135, 2151, 2153, 2171,
2172, 2187, 2188, 2259 (տե՛ս Աաւա
ՓԱՅՏԱԿԱՅԱՆ, ՓԱՅՏԱՐԱԿԱՆ)
ՓԱՅՏԱՐԱԿԱՆ քաղաք 1706, 2011
(տե՛ս ՓԱՅՏԱԿԱՐԱՆ)
ՓԱՌԱԽՈՏ 610, 1785

- ՓԱՌԱԿԱՆ 1405 (տե՛ս նաեւ ՓԱՌԱԿԱՆ ԸԵՄԱԿԱՑ)
- ՓԱՌԱԿԱՆ ԸԵՄԱԿԱՑ 1405
- ՓԱՌԱՆ 2155
- ՓԱՌԱՆԻՏԻՍ 2189 (տե՛ս նաեւ ՓԱՌԱՆԻՏԻՍ)
- ՓԱՌՆԻՏԻՍ 2173 (տե՛ս նաեւ ՓԱՌԱՆԻՏԻՍ)
- ՓԱՌՍՍՈՒՄ^o 2303
- ՓԱՍԻՍ գէտ 2150
- ՓԱՍԽՔ, ցեղ 629, 2150, 2170, 2186 (տե՛ս նաեւ ՓԱՐԽՆ)
- ՓԱՐԻԶ 228, 1292, 1293
- ՓԱՐԽՆ, ցեղ 629 (տե՛ս ՓԱՍԽՔ)
- ՓԱՐՓԱՐԱ 2155
- ՓԱԽՍՓՈՌՈՍ 2147
- ՓԸՂԲԱՑ, ցեղ 670 (տե՛ս ԺԻՂԲՔ)
- ՓԻԲԻՈՆԱՆ 670 (տե՛ս ԽԻԲԻՈՎԱՆ)
- ՓԻԲՐԻՈՆԱՆ 670 (տե՛ս ԽԻԲԻՈՎԱՆ)
- ՓԻԼՔԱԻՆԱՆ 629 (տե՛ս ՓԻԻՔՈՒԱՆ)
- ՓԻՆԺՔ, ցեղ 2170, 2186
- ՓԻՍՈՆ, գէտ 783, 838, 2158, 2159, 2174 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՆԳ, ԳԱՆԳԷՍ, ՎԵՀՌՈՏ)
- ՓԻԻՆԷԱԿԱՆ ՊԵՂԱԳՈՍՆ 2173 (տե՛ս նաեւ ՓԻԻՆԻԿԱԿԱՆ)
- ՓԻԻՆԻԿԱԿԱՆ ՊԵՂԱԳՈՍՆ 2148, 2155, 2189 (տե՛ս նաեւ ՓԻԻՆԷԱԿԱՆ)
- ՓԻԻՆԻԿԵՑԻՔ 487, 1048, 1751, 1896, 2165, 2179
- ՓԻԻՆԻԿԵՑՈՑ ԾՈՑ 2141
- ՓԻԻՆԻԿԵՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 2141
- ՓԻԻՆԻԿԷ 838, 2081, 2213
- ՓԻԻՐՔՕՆԱՆ 629 (տե՛ս ՓԻԻՔՈՒԱՆ)
- ՓԻԻՔ, ցեղ 2150
- ՓԻԻՔԱՅԻՆԱՆ 629 (տե՛ս ՓԻԻՔՈՒԱՆ)
- ՓԻԻՔԱԻՆԱՆ 629 (տե՛ս ՓԻԻՔՈՒԱՆ)
- ՓԻԻՔՈՒԱՆ 629 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼՔԱԻՆԱՆ, ՓԻԻՐՔՕՆԱՆ, ՓԻԻՔԱՅԻՆԱՆ, ՓԻԻՔԱԻՆԱՆ)
- ՓԻՓՐԻՈՆԵԱՆ 670 (տե՛ս ԽԻԲԻՈՎԱՆ)
- ՓԻՔԱՆԱԿ, ցեղ 629 (տե՛ս նաեւ ՓԻՔՈՆԱԿ)
- ՓԻՔՈՆԱԿՔ, ցեղ 2170 (տե՛ս նաեւ ՓՈՔՈՆԱԿ)
- ՓԼՆԱՑ 577 (տե՛ս ԼՓԻՆՔ)
- ՓԼՆԱՑ 670 (տե՛ս ԼՓԻՆՔ)
- ՓԼՆԻՔ 1316 (տե՛ս ԼՓԻՆՔ)
- ՓԼՈՐԵՆՏ 2270 (տե՛ս ՓՂՈՐԵՆՏ)
- ՓՂՇՏԱՑԻՔ 882, 893 1387
- ՓՂՈՐԵՆՏ 2270
- ՓՂՕՐԷՆՏ 2270 (տե՛ս ՓՂՈՐԵՆՏ)
- ՓՈՒՍՆ 629 (տե՛ս ՓՈՍՆ)
- ՓՈԿԵԱՑԻՔ 1872
- ՓՈՍԻՑ 1323 (տե՛ս ԴՐՈՒՆՍ ՓՈՍԻՑ)
- ՓՈՍՆ 629 (տե՛ս նաեւ ՓՈՒՍՆ, ՓԱՒՍՆ)
- ՓՈՍՓՈՐՈՆ 2149
- ՓՈՒԴԴԻՈՒՌ 2140
- ՓՈՒԽՔ, ցեղ 2170, 2186
- ՓՈՒՍԽՔ, ցեղ 2150, 2170
- ՓՈՒՐՔԱ, ցեղ 2149
- ՓՈՔՈՆԱԿ, ցեղ 2186 (տե՛ս նաեւ ՓԻՔԱՆԱԿ)
- ՓՈՒՆԳԱՑ, ազգ 2166 (տե՛ս նաեւ ՓՈՒՆԿԱՑ)
- ՓՈՒՆԿԱՑ, ազգ 2142 (տե՛ս նաեւ ՓՈՒՆԳԱՑ)
- ՓՈՒԳԱ 1851, 1852 (տե՛ս ՓՈՒԻԳԻԱ)
- ՓՈՒԳԱՑՈՑ 2140 (տե՛ս ՍԱԼՈՒՏԱՌԻՍ ՓՈՒԳԱՑՈՑ)
- ՓՈՒԳԻԱՑ 2147
- ՓՈՒԻԳԱՑԻՔ 487
- ՓՈՒԻԳԻԱ 1632, 1851, 1852, 1964, 2147, 2148, 2169, 2184 (տե՛ս նաեւ ՓՈՒԵԻԳԻԱՑ, ՓՈՒԳԱ, ՓԻԻՌԻԳԱՑ)

- ՓՍԵԻՔՌՈՒՍ 2149
 ՓՐՓՐԵՂՋԻԻՐ 2146 (տե՛ս ԵԹԷՆՎՊԱՑԻՔ)
 ՓԻՔԱՆԱԿՔ 2150
- Ք**
- ՔԱԲԱՌՈՆ, գետ 2155
 ՔԱԳԱԳՈՒԾ 2157
 ՔԱԼԱ 2160
 ՔԱԼԿԻՍԱ 2154
 ՔԱՂ 2152
 ՔԱՂԱՆՌՈՏ 2188
 ՔԱՂԱՑ ԴԱԾՏ 2186
 ՔԱՂԴԵԱՑ 2156
 ՔԱՂԴԷԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 819, 1774 (տե՛ս ՔԱՂԴԷԱՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
 ՔԱՂԴԷԱՑԻՔ 533, 817, 919, 1067, 1221, 1743, 1745, 1749, 1751, 1752, 1764, 1774, 1804, 1807, 1805, 1810, (տե՛ս ՔԱՂԹԵԱՑԻՈՑ)
 ՔԱՂԴԷԱՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 819 (տե՛ս ՔԱՂԴԷԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
 ՔԱՂԹԵԱՑԻՔ 925 (տե՛ս ՔԱՂԴԷԱՑԻՔ)
 ՔԱՂԹԵԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 925 (տե՛ս ՔԱՂԴԷԱՑԻՈՑ)
 ՔԱՂԹԷԱՑԻՔ 1743, 1749, 1804 (տե՛ս ՔԱՂԴԷԱՑԻՔ)
 ՔԱՂԻՐԹ 2152, 2156
 ՔԱՂԿԵԴՈՆ 2141, 2165, 2168, 2179, 2183
 ՔԱՄԲԵՇՄԱՆ 2186 (տե՛ս)
 ՔԱՄԲԷՇՄԱՆ 2151, 2171 (տե՛ս)
 ՔԱՆԱՆ, երկիր 783, 859, 869, 872, 928, 952, 998, 1459 (տե՛ս նաև ՔԱՆԱՆԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ)
 ՔԱՆԱՆԱՑԻՔ 815, 822, 836, 848, 863-864, 882, 887, 901, 927, 940-942, 951, 954, 1387, 1450, 1804, 1851, 1856
 ՔԱՆԱՆԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 825 (տե՛ս նաև ՔԱՆԱՆ)
 ՔԱՇԿԱՐ 745, 2174, 2190
 ՔԱՇՔԱՐ 2174 (տե՛ս նաև ՔԱՇԿԱՐ)
 ՔԱՋԱՑ ՔԱՂԱՔ 2145, 2155
 ՔԱՋԲԵՐՈՒՆԵԱՑ տե՛ս ՆԵՐՍԵՀ ՔԱՋԲԵՐՈՒՆԻ 659, 2269
 ՔԱՍԱԼ 1948 (տե՛ս ՔԱՍԱՂ)
 ՔԱՍԱԼ, գետ 1948 (տե՛ս ՔԱՍԱՂ)
 ՔԱՍԱԽ, գետ 1948 (տե՛ս ՔԱՍԱՂ)
 ՔԱՍԱՂ, գետ 1948, 1949, 1877, 2154 (տե՛ս նաև ՔԱՍԱԽ, ՔԱՐՍԱԽ, ՔԱՐՍԱՀԱՂ, ՔԱՍԱԼ)
 ՔԱՍՂ 1877 (տե՛ս ՔԱՍԱՂ)
 ՔԱՎԱՂԱԿ, քաղաք 2151
 ՔԱՐԴԷԱՑԻՈՑ 1774 (տե՛ս ՔԱՂԴԷԱՑԻՔ)
 ՔԱՐԿԱԻԱՏ 2190
 ՔԱՐՇԿԱՐ, աշխարհ 2157
 ՔԱՐՍԱԽ, գետ 2154 (տե՛ս ՔԱՍԱՂ)
 ՔԱՐՍԱՀԱՂ 1877 (տե՛ս ՔԱՍԱՂ)
 ՔԱՐՍԱՀԱՂ, գետ 1877 (տե՛ս ՔԱՍԱՂ)
 ՔԱՐՔԷ, լեռ 1690
 ՔԱԻՇԱՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 1958 (տե՛ս ՔՈՒՇԱՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
 ՔԱՓՐԱԹԱ 860, 877
 ՔԵԲՐՈՆ 861, 878, 950
 ՔԵԹ 2186
 ՔԵՂ 2171, 2187
 ՔԵՌԻՆՈՍ 773
 ՔԵՌՈՆԵՍՈՍ կղզի 773
 ՔԵՌՈՆՈՍ 773 (տե՛ս ՔԵՌՈՆԵՍՈՍ)
 ՔԵՌՍԻՆ 2125 (տե՛ս ՔԵՌՍՈՆ)
 ՔԵՌՍՈՆ, կղզի 2125, 2126, 2140, 2143, 2164, 2167, 2178 (տե՛ս ՏԱԻՐԱԿԱՆ, նաև՝ ՔԵՌՍԻՆ)
 ՔԻՈՍ 2147
 ՔԻՍՔ, ցեղ 2186
 ՔԾԵՔԵՆ 2149
 ՔՂԻՄԱՐ 2156
 ՔՂՄԱՐ 2156 (տե՛ս ԿՈՒՏԵՄՌԱՆ)
 ՔՈՇԿԵԱՆ 2188
 ՔՈՒՍԷԱՍ 2154

ԲՈՍԽ, ցեղ 2186
 ԲՈՍՈՆ կղզի 2181
 ԲՈՐԴԻԹԻՐԻԿՈՍԽԵԻ 2150
 ԲՈՐԵԲԱԿԱՆ, լեռ 1448 (տե՛ս ԲՈՐԵ-
 ԲԱՆ, ԲՈՐԵՓ, ԲՈՐԷԲ)
 ԲՈՐԵԲԱՆ 1448 (տե՛ս ԲՈՐԵԲԱԿԱՆ)
 ԲՈՐԵՓ 1448 (տե՛ս ԲՈՐԵԲԱԿԱՆ)
 ԲՈՐԷԲ 1448 (տե՛ս ԲՈՐԵԲԱԿԱՆ)
 ԲՈՒԱԿՔ 2188
 ԲՈՒԳԵԻՈՔ, ցեղ 2186
 ԲՈՒԴԵՏՔ, ցեղ 2170
 ԲՈՒԴԻԴ 2171
 ԲՈՒԴԻԹ 2186
 ԲՈՒԵՇ ՓՈՐ 2186
 ԲՈՒԹԱՅԻՐ, լիճ 2156
 ԲՈՒԹՔ, ցեղ 2149
 ԲՈՒԻՇԱՓՈՐ 2171
 ԲՈՒՇԱՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 527, 528, 530,
 575, 587, 685-686, 1317, 1848, 1952-1953,
 1958, 1961, 2282
 ԲՈՒՍՏԻ ԽՈՐԱՍԱՐԱՆՔ 2157, 2174, 2190
 (տե՛ս ԲՈՒՍՏԻ ԽՈՐԱՍԱՐԱՆ, ԲՈՒՍՏԻԿՔ
 ԽՈՐԱՅԱՐԱՆՔ, Գաե՛ս՝ ԱՐԻՔ)
 ԲՈՒՍՏԻ ԽՈՐԱՍԱՐԱՆ 2190 (տե՛ս
 ԲՈՒՍՏԻ ԽՈՐԱՍԱՐԱՆՔ, ԲՈՒՍՏԻԿՔ
 ԽՈՐԱՅԱՐԱՆՔ, Գաե՛ս՝ ԵՂԻՄԱՑԻՔ)
 ԲՈՒՍՏԻ ԿԱՊԿՈՂ 2157
 ԲՈՒՍՏԻ ԿԱՊԿՈՂ 2157 (տե՛ս ԲՈՒՍՏԻԿ
 ՔԱՊԿՈՂՔ, Գաե՛ս՝ ՄԱՐՔ)
 ԲՈՒՍՏԻ ՆԵՄԵՌՈՍ 2190 (տե՛ս ԲՈՒՍ-
 ՏԻ ՆՄՌՈՋ, ԲՈՒՍՏԻ ՆԵՄԵՌՈՋՔ,
 Գաե՛ս՝ ՊԱՐՍՔ)
 ԲՈՒՍՏԻ ՆԵՄԵՌՈՋՔ 2174 (տե՛ս ԲՈՒՍ-
 ՏԻ ՆՄՌՈՋ, ՈՒՍՏԻ ՆԵՄԵՌՈՍ,
 Գաե՛ս՝ ՊԱՐՍՔ)

ԲՈՒՍՏԻ ՆՄՌՈՋ 2157 (տե՛ս ԲՈՒՍՏԻ
 ՆԵՄԵՌՈՋՔ, ԲՈՒՍՏԻ ՆԵՄԵՌՈՍ,
 Գաե՛ս՝ ՊԱՐՍՔ)
 ԲՈՒՍՏԻ ՔԱՊԿՈՒՍ 2190
 ԲՈՒՍՏԻԿ ՔԱՊԿՈՂՔ 2173
 ԲՈՒՍՏԻԿ ՔԱՊԿՈՂՔ 2173, 2190 (տե՛ս
 ԲՈՒՍՏԻ ԿԱՊԿՈՂ, Գաե՛ս՝ ՄԱՐՔ)
 ԲՈՒՍՏԻԿՔ ԽՈՐԱՅԱՐԱՆՔ 2174
 (տե՛ս ԲՈՒՍՏԻ ԽՈՐԱՍԱՐԱՆՔ, ԲՈՒՍ-
 ՏԻ ԽՈՐԱՍԱՐԱՆ, Գաե՛ս՝ ԵՂԻՄԱ-
 ՑԻՔ)
 ԲՈՒՍՏԻՓԱՌԷՆՍ 2153 (տե՛ս Գաե՛ս
 ԲՈՒՍՏԻՓԱՌՆԵՍ, ԲՈՒՍՏԻՓԱՌ-
 ՆԷՍ)
 ԲՈՒՍՏԻՓԱՌՆԵՍ 2186 (տե՛ս Գաե՛ս
 ԲՈՒՍՏԻՓԱՌԷՆՍ, ԲՈՒՍՏԻՓԱՌ-
 ՆԷՍ)
 ԲՈՒՍՏԻՓԱՌՆԷՍ 2172, 2188 (տե՛ս
 Գաե՛ս ԲՈՒՍՏԻՓԱՌԷՆՍ, ԲՈՒՍՏԻ-
 ՓԱՌՆԵՍ)
 ԲՈՒՍՏՔ, ցեղ 2170
 ԲՈՒՖ 2124 (տե՛ս ԲՈՒՖԱՀ)
 ԲՈՒՖԱՀ 2124 (տե՛ս ԲՈՒՖ)
 ԲՌՆԴԱՍ 2141
 ԲՐՏԱԿ 2174

Օ

ՕՇԱԿԱՆ 1977 (տե՛ս ՈՂԱԿԱՆ)
 ՕՇԱԿԱՆ 610, 2018, 2019, 2112 (տե՛ս
 ԱԻՇԱԿԱՆ ՋԱՄՈՒՐՆ)
 ՕՎԿԻԱՆՈՍ 2177 (տե՛ս ՈՎԿԻԱՆՈՍ)
 ՕՏԵԱՑԻՈՑ 1859, 1918 (տե՛ս ՈՒՏԷԱՑ-
 ԻՈՑ)
 ՕՏԷԱՑԻՈՑ 1859, 1918 (տե՛ս ՈՒՏԷԱՑ-
 ԻՈՑ)
 ՕՐԹԱԳԻԻՂ 1292

Ֆ

ՖՐԱՆՍԻԱ 1292, 1741

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՏՈՅՄԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ա

ԱԱՐԾԱԿ 1771 (տե՛ս ԱՐԾԱԿ Բ. Մեծ)

ԱԲԱ ԳՆՈՒՆԻ 292

ԱԲԱԳԱՐՈՍ 1890 (տե՛ս ԱԲԳԱՐ)

ԱԲԱՍ տե՛ս ՄԱՐ ԱԲԱՍ

ԱԲԳԱՐ 1840-1841, 1867, 1886, 1890, 1893, 1895-1911, 1954, 2194 (տե՛ս նաեւ ԱԲԳԱՐԻՈՍ, ԱԲԳԱՐԷՍ, ԱԲԳԱՐՈՍ, ԱԲԱԳԱՐՈՍ)

ԱԲԳԱՐԵԱՆ տե՛ս ԳԵԻՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

ԱԲԳԱՐԷՍ 1890 (տե՛ս ԱԲԳԱՐ)

ԱԲԳԱՐԻՈՍ 1890, 1895-1896, 1903, 1905 (տե՛ս ԱԲԳԱՐ)

ԱԲԳԱՐՈՍ 1895-1896, 1905, 1908 (տե՛ս ԱԲԳԱՐ)

ԱԲԴԵՆՈՍ 1763 (տե՛ս ԱԲԻԻԴԵՆՈՍ)

ԱԲԴԻՈՍ 1900

ԱԲԴԻՈՒ 1900 (տե՛ս նաեւ ԱԲԴԻՈՍ, ԱԲԻՈՒ)

ԱԲԵԴԵՆՈՍ 1763 (տե՛ս ԱԲԻԻԴԵՆՈՍ)

ԱԲԵԹ 814, 1762 (տե՛ս ՅԱԲԵԹ)

ԱԲԵԼ 1856 (տե՛ս ԱԲԷԼ, սպասարար)

ԱԲԵԼԵԱՆՔ, տոհմ 1856 (տե՛ս նաեւ ԱԲԵՂԵԱՆՔ)

ԱԲԵՂ

1. Երեց 236, 259 (տե՛ս ՀԱԲԷԼ, Երեց)

2. Որդի Ադամի 1757

ԱԲԵՂԱՅ 1939 (տե՛ս ԱԲԵՂՈՅ)

ԱԲԵՂԵԱՆ տե՛ս ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂԵԱՆ

ԱԲԵՂԵԱՆՔ, տոհմ 1856, 1939, 2153, 2172, 2189, 2242, 2255, 2263, 2386 (տե՛ս նաեւ ԱԲԵԼԵԱՆՔ, ԱԲԻՆԻՑ)

ԱԲԵՂՈՅ 1939 (տե՛ս նաեւ ԱԲԵՂԱՅ, ԱՂԲԵՂՈՅ)

ԱԲԷԼ

1. Որդի Ադամի 35, 87-88, 114, 148, 800, 947, 1017, 1114, 1256, 1270, 1441, 1757,

1759, 1761, 2001, 2394 (տե՛ս նաեւ ԱԲԵՂ (2), ՀԱԲԷԼ)

2. Սպասարար 1856 (տե՛ս նաեւ ԱԲԵԼ)

3. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ, որդի Անեբայ 1761

4. Տե՛ս ՀԱԲԷԼ, Երեց 237, 2079

5. Տե՛ս ԲԷԼ, Տիտանեան 1759

ԱԲԻԱԹԱՐ 994

ԱԲԻԱՄ 1805

ԱԲԻԴ 1763 (տե՛ս ԱԲԻԻԴԵՆՈՍ)

ԱԲԻԴԵՆՈՍ 1755, 1763 (տե՛ս ԱԲԻԻԴԵՆՈՍ)

ԱԲԻՄԵԼԷՔ 494, 832-833, 859, 889 (տե՛ս նաեւ ԱԲՐԻՄԵԼԷՔ)

ԱԲԻՄԵԼԻՔ 1805 (տե՛ս ԱԲՐԻՄԵԼԷՔ)

ԱԲԻՄԷԼԷՔ 1805 (տե՛ս ԱԲՐԻՄԵԼԷՔ)

ԱԲԻՆԻՑ 1939 (տե՛ս ԱԲԵՂԵԱՆՔ)

ԱԲԻՈՒ 1900 (տե՛ս ԱԲԴԻՈՒ)

ԱԲԻՍԱԿ ՍՈՄՆԱՑԻ 2373

ԱԲԻՍՈՂՈՄ 894

ԱԲԻՐՈՆ 813, 879, 1204, 1270

ԱԲԻԻԴԵՆՈՍ 1755, 1763, 1860 (տե՛ս նաեւ ԱԲԴԵՆՈՍ, ԱԲԵԴԵՆՈՍ, ԱԲԻԴ, ԱԲԻԴԵՆՈՍ, ԱԲՈՒԴԵՆՈՍ)

ԱԲՈԿ 1971 (տե՛ս ԱՐԲՈԿ ՇԵՆԲԱԿՈՒՐ)

ԱԲՈՒԴԵՆՈՍ 1755, 1763, 1860 (տե՛ս ԱԲԻԻԴԵՆՈՍ)

ԱԲՐԱՄ

1. Նահապետ 457, 481, 487, 494, 506, 643, 671, 687, 767, 785, 800-801, 811, 815, 818-819, 821-839, 841, 843, 846, 850, 852, 855, 857-858, 861, 865, 873-874, 878, 882-883, 885, 889, 898, 904, 909, 926-928, 1551, 1614, 1743, 1759-1762, 1764, 1803, 1848, 1952-1953 (տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ, նահապետ)

2. Սարկաւազ 733 (տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ)

3. Տե՛ս ԱՊՐՍԱՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 751

ԱՐՐԱՀԱՄ

- 1. Նախապէս 35, 88, 124, 231, 457, 574, 643, 671, 687, 739, 741, 745, 767, 819, 821-822, 825, 828, 928, 935, 939, 946-947, 950-952, 954, 966, 977, 983, 1001-1002, 1017, 1127, 1220, 1256, 1297, 1331, 1379, 1387, 1423, 1445-1447, 1451, 1453-1454, 1456, 1458, 1487, 1491-1492, 1501, 1505, 1509, 1516, 1551, 1553, 1614, 1711, 1743, 1759-1762, 1764, 1803-1804, 1848, 1952-1953, 2115, 2193, 2230, 2265, 2272 (տե՛ս նաեւ ԱՐՐԱՄ, ԱՐՐԱՄ, ԱՄՐՐԱՀԱՄ)
- 2. Սարկաւազ 733, 2274, 2281, 2283 (տե՛ս նաեւ ԱՐՐԱՄ)
- 3. Երէց 2282, 2289-2290, 2300-2301 (տե՛ս նաեւ ԱՊՐԱՀԱՄ)
- 5. Վարդապէտ 1646
- 6. Եպիսկոպոս 2393
- ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ տե՛ս ԱՇՈՏ ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ
- ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ, տոհմ (ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆՔ) 951, 974, 1447
- ԱՐՐԱՄ 767, 818, 827, 925-926, 928, 1761 (տե՛ս ԱՐՐԱՀԱՄ, նախապէս)
- ԱՐՐԻՄԵԼԷՔ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱՐԻՄԵԼԻՔ, ԱՐԻՄԷԼԷՔ)
- ԱԳԱԱԲ 645 (տե՛ս ԱՔԱԲ)
- ԱԳԱԲՈՍ 1908
- ԱԳԱԳ 1270
- ԱԳԱԴԱՆԳԵՂՈՍ 1309, 1324 (տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)
- ԱԳԱԹ ԱԳԵՂՈՍ 1951 (տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)
- ԱԳԱԹԱԳԵՂՈՍ 1951 (տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)
- ԱԳԱԹԱՆԳԵՂ 1292, 1302, 1322, 1328, 1373, 1719, 1402, 1646, 2196 (տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)
- ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ 3, 227, 1076, 1289, 1291-1293, 1295, 1302, 1309, 1315, 1368, 1378, 1436, 1493, 1502, 1504, 1533, 1554,

- 1571, 1594, 1607, 1610, 1633, 1642, 1647, 1650, 1663, 1666, 1683, 1684, 1689, 1696-1699, 1701, 1705-1708, 1710-1712, 1714, 1717, 1719, 1722-1725, 1729-1730, 1733-1735, 1739, 1843, 1951-1952, 1962, 1969, 1971, 1977, 1984, 2193, 2199, 2201-2203, 2205-2206 (տե՛ս նաեւ ԱԳԱԴԱՆԳԵՂՈՍ, ԱԳԱԹ ԱԳԵՂՈՍ, ԱԳԱԹԱԳԵՂՈՍ, ԱԳԱԹԱՆԳԵՂ, ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ, ԱԳԱԹԱՆԿԵԼՈՍ, ԱԳԱԹԱՆԿԵՂ, ԱԳԱԹԱՆԿԵՂՈՍ, ԱԳԵՂՈՍ, ԱԿԱԹԱՆԳԵՂՈՍ, ԱԿԱԹԱՆԿԵՂ, ԱԿԱԹԱՆԿԵԼՈՍ)
- ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ 1952 (տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)
- ԱԳԱԹԱՆԿԵԼՈՍ 1969 (տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)
- ԱԳԱԹԱՆԿԵՂ 1302 (տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)
- ԱԳԱԹԱՆԿԵՂՈՍ 1969 (տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)
- ԱԳԱՅՊԵՍ 1707 (տե՛ս ԱԳԱՊԷՍ)
- ԱԳԱՊ 161, 178, 195
- ԱԳԱՊԷՍ 1707 (տե՛ս նաեւ ԱԳԱՅՊԵՍ)
- ԱԳԱՐ 825-826, 789, 904, 927-928
- ԱԳԷ 2056 (տե՛ս ԱԴԷ)
- ԱԳԻԵՂՂԷՍ 1833 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
- ԱԳՐԻՊԱՍ 1886 (տե՛ս ԱԳՐԻՊՊԱՍ)
- ԱԳՐԻՊՊԱՍ տե՛ս ՀԵՐՈՎԴԷՍ ԱԳՐԻՊՊԱՍ (տե՛ս նաեւ ԱԳՐԻՊԱՍ)
- ԱԴԱԴ 1581 (տե՛ս ԱԴԱՄ)
- ԱԴԱՄ 16, 56, 451, 457, 476, 482, 497-498, 500-501, 766, 774-775, 777, 780, 782-788, 790-791, 794-799, 801-802, 811-812, 814, 817-818, 823, 834-835, 837, 848, 853, 858, 863, 865, 883-884, 889-891, 896, 903-905, 921-923, 938-939, 947-948, 951, 953, 958, 960, 1095, 1107-1108, 1114, 1116, 1118-1119, 1128, 1147-1148, 1151, 1170, 1192, 1209, 1218, 1256, 1261, 1270-1271, 1276, 1283, 1297, 1308, 1433-1436, 1438, 1440-1443, 1445, 1453, 1463-1464, 1577, 1581-

- 1582, 1743, 1755-1757, 1952, 2380 (տե՛ս
Ճառն Արարի, ԱրարաՄ, Արիւն, Ա-
րարի)
- ԱրարաՄ 473 (տե՛ս ԱրարաՄ)
- Արարնոս 1873 (տե՛ս Աթենաս)
- Արարի
1. Խոյրարար 1901, 1906-1907 (տե՛ս
Ճառն Արարի)
2. Կոմս 2056 (տե՛ս Ճառն Արարի, Արարի)
- Արարի
1. Խոյրարար 1901 (տե՛ս Արարի)
2. Կոմս 376-377, 401 (տե՛ս Ճառն Արարի)
- Արարի 401
- Արարի 1148, 1435 (տե՛ս Ճառն Արարի)
- Արարնոս տե՛ս Նիկոլայեան Արարնոս
Արարի 1952 (տե՛ս Արարի)
- ԱրարաՄեւ 1814 (տե՛ս ԱրարաՄեւեթ)
- ԱրարաՄեւեթ 1814 (տե՛ս Ճառն Արարա-
Մեւ, ԱրարաՄեւ, ԱրարաՄեւեթ)
- ԱրարաՄեւ 1814 (տե՛ս ԱրարաՄեւեթ)
- ԱրարաՄեւեթ 1814 (տե՛ս ԱրարաՄե-
ւեթ)
- Արարիանոս 1935, 1938-1939 (տե՛ս Ճառն
Արարիանոս, Հարարիանոս)
- Արարեւ 2115 (տե՛ս Ճառն Արարեւ)
- Արարեւ 2115 (տե՛ս Արարեւ)
- Արարնոս 2051 (տե՛ս Արարնոս-
նոս)
- Արարասար 1805 (տե՛ս Արարասար)
- Արարի
1. Որդի Սարայի 1888
2. Տե՛ս վարարի 1945
- Արարիեան, տոմս 1866 (տե՛ս Երիւ-
րանեան)
- Արարասար 1805 (տե՛ս Արարասար-
ի)
- Արարեւ 570, 755-756, 2082, 2084, 2087,
2110, 2244, 2256 (տե՛ս Յարարեւ)
- Արարի 2026 (տե՛ս Արարի)
- Արարեան տե՛ս Երիւրանեան
- Արարասար 300, 303, 2026 (տե՛ս
Ճառն Արարի, Արարասար, Ա-
րարասար, Արարի, Արարի-
նոս, Արարի, Արարի, Արարի-
նոս)
- Արարասար 300, 303, 311, 1691, 1702,
2026, 2030, 2074 (տե՛ս Արարասար-
նոս)
- Արարասար 1702, 2026, 2030, 2074
(տե՛ս Արարասար)
- Արարասար 303, 1691, 1702, 2026,
2030, 2074 (տե՛ս Արարասար)
- Արարասար 281, 295, 424, 1300-
1301, 1691, 1702, 2026 (տե՛ս Ճառն Ա-
րարասար)
- Արարասար 2026 (տե՛ս Արարասար-
նոս)
- Արարասար
1. Արարասար 905, 1155, 1285,
2383 (տե՛ս Ճառն Արարասար)
2. Չարարի 1873, 2025 (տե՛ս Ա-
թենաս)
- Արարի 2074 (տե՛ս Արարի)
- Արարասար 1869, 1873, 2025 (տե՛ս Ճառն Ա-
րարասար, Արարասար, Արարասար)
- Արարասար 294, 1049, 1998
- Արարասար 2025 (տե՛ս Արարասար)
- Արարի 2315
- Արարի
1. Թարարի 1745-1746, 1812,
1817-1820, 1823-1828, 1830, 1858, 1889,
1918, 1925, 1941 (տե՛ս Ճառն Արարի-
նոս, Արարի, Արարի)
2. Բիւրարի 1746, 1833, 1835, 1837
- Արարասար 2051 (տե՛ս Արարասար-
նոս)
- Արարասար 2052 (տե՛ս Արարասար-
նոս)
- Արարասար 2051 (տե՛ս Արարասար-
նոս)

ԱԼԱՆԱՈՋԱՆ 2051-2052 (տե՛ս նաեւ Ա-
 ջանոճան, ԱԼԱՆԱՋԱՆ, ԱԼԱՆ-
 ջոճան, ԱԼԱՆՍՈՋԱՆ, ԱԼԱՆԱՅ
 ոճան, ԱԼԱՆԱՅՈՋԱՆ, ԱԼԱՆՈ-
 ջան, ԱՂԱՆԱՅՈՋԱՆ, ԱՂԱՆԱՈ-
 ջան, ԱՂԱՈՋԱՆ, ԱՆԱԼԱՅ ՈՋԱՆ)
 ԱԼԱՆՋՈՂԱՆ 2052 (տե՛ս ԱԼԱՆԱՈ-
 ջան)
 ԱԼԱՆՈՋԱՆ 2051-2052 (տե՛ս ԱԼԱ-
 նԱՈՋԱՆ)
 ԱԼԱՆՍՈՋԱՆ 2051-2052 (տե՛ս ԱԼԱ-
 նԱՈՋԱՆ)
 ԱԼԲԻՆՈՆ 1707 (տե՛ս ԱՂԲԻԱՆՈՍ)
 ԱԼԲԻՆՈՍ 1707 (տե՛ս ԱՂԲԻԱՆՈՍ)
 ԱԼԲԻՈՍ 1707 (տե՛ս ԱՂԲԻԱՆՈՍ)
 ԱԼԲՈՍ 1722 (տե՛ս ԱՂԲԻԱՆՈՍ)
 ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ 1077
 ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ 1870 (տե՛ս ԱՂԵՔ-
 ՍԱՆԴՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՅԻ)
 ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՅԻ տե՛ս ՊԱՊՈՍ ԱԼԵՔ-
 ՍԱՆԴՐԱՅԻ
 ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ 2327 (տե՛ս ԱՂԷԿ-
 ՍԱՆԴՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՅԻ)
 ԱԼԻԾԱՆ տե՛ս ՂԵԻՈՆԴ ԱԼԻԾԱՆ
 ԱԼՖՐԵԴ ՖՈՆ ԳՈՒՏՇՄԻԴ 2126, 2128
 ԱԽԱԲ 645 (տե՛ս ԱՔԱԲ)
 ԱԽԱՅԱԲ 645 (տե՛ս ԱՔԱԲ)
 ԱԾՈՒՂ 306
 ԱԿԱԹԱՆԳԵՂՈՍ 1405 (տե՛ս ԱԳԱ-
 թԱՆԳԵՂՈՍ)
 ԱԿԱԹԱՆԿԵՂ 1302 (տե՛ս ԱԳԱԹԱՆ-
 ԳԵՂՈՍ)
 ԱԿԱԹԱՆԿԷԼՕՍ 1951 (տե՛ս ԱԳԱ-
 թԱՆԳԵՂՈՍ)
 ԱԿԱԿ 155, 157, 223, 1285, 2089, 2097
 (տե՛ս նաեւ ԱԿԱԿԻՈՍ (Եպիսկոպոս
 Մելիտիմէի), ՍԱՀԱԿ)
 ԱԿԱԿԻՈՍ
 1. Եպիսկոպոս Ամդայ 237, 259, 1714
 2. Եպիսկոպոս Մելիտիմէի 157, 244
 (տե՛ս նաեւ ԱԿԱԿ)

ԱԿԵԱՅԻՔ 626 (տե՛ս նաեւ ԱԿԷԱՅԻՔ)
 ԱԿԻԹ 2387
 ԱԿԻՆԵԱՆ տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆ
 ԱԿԻՏՈՎՓԷԼ 2272
 ԱԿՈՒԿ 1472
 ԱԿՈՎՐ 1991 (տե՛ս ՅԱԿՈՐ, Մծքնայ Ե-
 պիսկոպոս)
 ԱԿՈՎՐՈՍ 200 (տե՛ս ՅԱԿՈՐՈՍ առա-
 քեալ)
 ԱԿՈՒՄԻՏ 244
 ԱՀԱՊԻՎԱՆ 1723 (տե՛ս ԾԱՀԱՊԻՎԱՆ)
 ԱՀԱՐԱԻՆ 2380 (տե՛ս նաեւ ԱՀԱՐՈՆ
 նախապէտ)
 ԱՀԱՐՈՆ
 1. Եպիսկոպոս Արշակունէաց 422
 2. Նախապէտ 123, 147, 1197, 1205, 1499,
 1500, 1553 (տե՛ս նաեւ ԱՀԱՐՈՎՆ, Ա-
 ՀԱՐԱԻՆ)
 ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ տե՛ս ՓԵՆԵՀԷՋ ԱՀԱՐՈ-
 ՆԵԱՆ
 ԱՀԱՐՈՎՆ 148, 1218, 1226, 1274, 1499-
 1501, 1553 (տե՛ս նաեւ ԱՀԱՐՈՆ նա-
 խապէտ)
 ԱՀՐՄՈՅՆ 546 (տե՛ս ԱՐՀՄՆՈՅՆ
 ԳԵԻՔ)
 ԱՋԻԱՋ 2050 (տե՛ս ՆԱՋԻԱՆՋ)
 ԱՂԱԴԱՍ 1805 (տե՛ս ԱՂՏԱԴՈՍ)
 ԱՂԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 2199, 2205, 2242,
 2260, 2377-2379, 2393
 ԱՂԱՆԱՅՈՋԱՆ 360, 2051-2052 (տե՛ս
 ԱԼԱՆԱՈՋԱՆ)
 ԱՂԱՆԱՈՋԱՆ 2051 (տե՛ս ԱԼԱՆԱՈ-
 ջան)
 ԱՂԱՈՋԱՆ 2051 (տե՛ս ԱԼԱՆԱՈՋԱՆ)
 ԱՂԱԻՆՔ 539, 605 (տե՛ս ԱՂՈՒԱՆՔ)
 ԱՂԱԻՐ 1755 (տե՛ս ԱՂՈՎՐՈՍ)
 ԱՂԱԻՐՈՍ 1755 (տե՛ս ԱՂՈՎՐՈՍ)
 ԱՂԱԿԱՅԻ տե՛ս ՄՈՒԾԷ ԱՂԱԿԱՅԻ
 ԱՂԱԵՂՈՅ 1939 (տե՛ս ԱԲԵՂՈՅ)
 ԱՂԱԵՈՍ 1707, 1722 (տե՛ս ԱՂԲԻԱՆՈՍ)

ԱՂԲԵՒՈՍ 1722 (տե՛ս ԱՂԲԻԱՆՈՍ)

ԱՂԲԵՒՐԿԱՑԻ տե՛ս ԱՌԱԻԱՆ ԱՂԲԵՒՐԿԱՑԻ

ԱՂԲԷՈՍ 1708 (տե՛ս ԱՂԲԻԱՆՈՍ)

ԱՂԲԻԱՆՈՍ 280, 301, 398, 419, 1707-1708, 1714, 1722, 2059, 2062 (տե՛ս նաեւ ԱԼԲԻՆՈՆ, ԱԼԲԻՆՈՍ, ԱԼԲԻՈՍ, ԱԼԲՈՍ, ԱՂԲԵՈՍ, ԱՂԲԵՒՈՍ, ԱՂԲԷՈՍ, ԱՂԲԻՈՍ, ԱՂԲՈՍ)

ԱՂԲԻՈՍ 1707-1708, 1722 (տե՛ս ԱՂԲԻԱՆՈՍ)

ԱՂԲՈՍ 1708, 1722 (տե՛ս ԱՂԲԻԱՆՈՍ)

ԱՂԴԱՏՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՂՏԱԴՈՍ)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ

1. ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ (ՄԵԾ) 1774, 1831, 1847-1848, 1860, 1868, 1870, 1989, 2008, 2016, 2099, 2160 (տե՛ս նաեւ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ, ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ, ԱՂԷԿՍԱՆԴՐ, ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ)
2. Հայր Հիւրկանու 1876 (տե՛ս նաեւ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ)
3. Որդի Յովհաննու 1875 (տե՛ս նաեւ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ)
4. Որդի Հեռովդի 1889
5. Առասպելայիմ 147, 152, 460, 796 (տե՛ս նաեւ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ տե՛ս ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԱՐԻՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԿԻԻՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ՊԱՊՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՔ 1963

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ 1875 (տե՛ս նաեւ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԻԱ)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ

1. Եպիսկոպոս Աղեքսանդրի 1990 (տե՛ս նաեւ ԱՂԷԿՍԱՆԴՐ, ԱՂԷԿՍԱՆԴՐՈՍ, ԱՂԷՔՍԱՆԴՐՈՍ)
2. Եպիսկոպոս Կոստանդնուպօլսի 1990
3. Առասպելայիմ (անմահ) 460, 796 (տե՛ս նաեւ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ առասպելայիմ)

ԱՂԷԿՍԱՆԴՐ

1. ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 1847, 1860, 2327 (տե՛ս նաեւ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ, ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ)
2. Տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ, Եպիսկոպոս Աղեքսանդրի 1990

ԱՂԷԿՍԱՆԴՐԱՑԻ տե՛ս ԱՐԻՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

ԱՂԷԿՍԱՆԴՐՈՍ 1990 (տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ, Եպիսկոպոս Աղեքսանդրի)

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ

1. Քահանայ 1761
2. Տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 1774, 1831, 1847-1848, 1860, 1868, 1870, 1989, 2008, 2016
3. Տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ, որդի Յովհաննու 1875
4. Տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ, հայր Հիւրկանու 1876

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ տե՛ս ԱՐԻԱՆՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ՊԱՊՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԻԱ 1875 (տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ)

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐՈՍ 1990 (տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ, Եպիսկոպոս Աղեքսանդրի)

ԱՂՈՎՐՈՍ 1755 (տե՛ս նաեւ ԱՂԱԻՐ, ԱՂԱԻՐՈՍ, ԱՂՕՐՈՍ)

ԱՂՏԱԳՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՂՏԱԴՈՍ)

ԱՂՏԱԴՈՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱԶՏԱԳՈՍ, ԱՂԱԴԱՍ, ԱՂԴԱՏՈՍ, ԱՂՏԱԳՈՍ, ԱՏԱԳՈՍ, ԶԱՏԱԳՈՍ)

ԱՂՑԵՑԻ տե՛ս ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ

ԱՂՕՐՈՍ 1755 (տե՛ս ԱՂՈՎՐՈՍ)

ԱՃԱՌԵԱՆ տե՛ս ՀՐԱԶԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

ԱՄԱՂԵԿ 843, 862, 956 (տե՛ս ԱՄԱՂԷԿ)

ԱՄԱՂԷԿ 847, 954, 2057 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱՂԵԿ)

ԱՄԱՄԻԹՌԵՆՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՌՄԱՄԻԹՌԵՆՈՍ)

ԱՄԱՆԵԱՆՔ 1998 (տե՛ս ԱՐԱՄԵԱՆՔ)

ԱՄԱՌԱՍԷՆՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՄԻՆՏԷՍ)

ԱՄԱՍԻԱ(Յ) 818, 1761, 1763, 1784-1785, 1988 (տե՛ս նաեւ ԱՄԻՍԻՐ, ԱՐՄԱԻՍ, ՍԱՄԱՐԻ)

ԱՄԱՏԷՆՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՄԻՆՏԷՍ)

ԱՄԱՏՈՒՆԻ տե՛ս ԱՌԱՆՁԱՐ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԱՌՆԱԿ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԿԱՐԷՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԿԵՆԱՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ՊԱՐԳԵԻ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ՎԱՀԱՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ՎԱՐԱԶՇԱՊՈՒՀ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ՕՏԱՅ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ՄԱՆԱԺԻՀ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ՄԱՆԷՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԱՄԱՏՈՒՆԻՔ, տոհմ 255, 262, 271, 285, 297, 313, 518, 550, 567, 626, 641, 751, 1407, 1843, 1936, 1965, 1977, 1981, 2013, 2018, 2065, 2076, 2107, 2235, 2242, 2245, 2257, 2260, 2265, 2271, 2315

ԱՄԱՔՍԱԲԻՈՒ 2143 (տե՛ս նաեւ ՍԱՅԼԱԿԵՆՑԱՂՔ)

ԱՄԲԱԿ 1806 (տե՛ս ԱՄՊԱԿ)

ԱՄԲԱԿՈՒՄ 885, 1105, 1118, 2385

ԱՄԲԱՐՏՔԱԾ 688 (տե՛ս ԱՄՊԱՐՏՔԱԾ)

ԱՄԲՐԱՀԱՄ 1387 (տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ նախապէս)

ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԳՈՒԹԻՒՆ 8, 68, 69, 73-74, 77-80, 85, 88-100, 104, 111, 119

ԱՄԹԵՑԻ տե՛ս ՄԻՆԱՍ ԱՄԹԵՑԻ

ԱՄԻԱՄ 1804 (տե՛ս ԱՄՐԱՄ)

ԱՄԻԴՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՄԻԹՈՍ)

ԱՄԻՆՏԱՍ 1805 (տե՛ս ԱՄԻՆՏԷՍ)

ԱՄԻՆՏԷՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱՌԱՍԷՆՈՍ, ԱՄԱՏԷՆՈՍ, ԱՄԻՆՏԱՍ, ԱՐՄԱՏԱՍԷՆՈՍ)

ԱՄԻՍԻՐ 1988 (տե՛ս ԱՄԱՍԻԱՅ, նախապէս)

ԱՄԻՐՆԵՐՍԵՀ 2252 (տե՛ս նաեւ ԱՏՐՆԵՐՍԵՀ)

ԱՄԻԻՌԻՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՄԻԻՌՈՍ)

ԱՄԻԻՌՈՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱՄԻԻՌԻՈՍ, ԱՄԻԻՐՈՍ, ՍԻՌԱՍԻՍ, ՍԻԻՌԻՈՍ, ՍՈՒՌԱՍԻՍ, ՍՈՒՍԱՌԻՆ, ՍՈՒՍԱՌԻՍ)

ԱՄԻԻՐՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՄԻԻՌՈՍ)

ԱՄԼՈՐԴԻ 563 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ)

ԱՄՈՆ 864, 919, 946, 1067, 2382 (տե՛ս նաեւ ԱՄՈՎՆ, ԱՄՈՎՆ, ԵՄՈՆ)

ԱՄՈՎՆ 989, 1004 (տե՛ս ԱՄՈՆ)

ԱՄՈՎՍ 485, 1242, 1520 (տե՛ս նաեւ ԱՄՈՆ, ԱՄՈՎՆ)

ԱՄՈՒՍԱՌԻՍ 1806 (տե՛ս ՍՈՒՍԱՌԻՍ)

ԱՄՊԱԿ 1806 (տե՛ս նաեւ ԱՄԲԱԿ)

ԱՄՊԱՐՏՔԱԾ 688 (տե՛ս նաեւ ԱՄԲԱՐՏՔԱԾ)

ԱՄՊԱԻՏԷՍ 1805 (տե՛ս ՂԱՄՊԱՌԻՏԷՍ)

ԱՄՐԱՄ 1804 (տե՛ս նաեւ ԱՄԻԱՄ, ԱՐԱՄ)

ԱՄՐԱՄԻԹԷՍ 1805 (տե՛ս ԱՌՄԱՄԻԹՌԵՆՈՍ)

ԱՄՓԻԼԻՔՈՍ 2050 (տե՛ս ԱՆՓԻԼԼՈՔՍԻՈՍ)

ԱՄՓՍՈՆ 1284 (տե՛ս ՍԱՄՍՈՆ)

ԱՅԳԵԿՑԻ տե՛ս ՎԱՐԳԱՆ ԱՅԳԵԿՑԻ

ԱՅԾԵՄՆԻԿ 317, 1044

ԱՅՆՆԱՅ 206 (տե՛ս ԱՆՆԱ)

ԱՅՐՈՒԿ ՍՂԿՈՒՆԻ 635

ԱՆԱ 206 (տե՛ս ԱՆՆԱ)

ԱՆԱԼԱՅ ՈԶԱՆ 2051 (տե՛ս ԱԼԱՆԱՈԶԱՆ)

ԱՆԱԿ ՊԱՐԹԵԻ 278, 1291, 1295-1296, 1319, 1366, 1844, 1952, 1960-1962, 1974, 1996, 2202

ԱՆԱՀԻՏ 394, 1296, 1300, 1328, 1330, 1675, 1679-1680

ԱՆԱՆ

1. 1896, 1899 (տե՛ս նաև ԱՆԱՆԷ (1), ԱՆԱՆԷՍ, ԵՆԱՆ, ԷՆԱՆ)
2. Տե՛ս ԱՆԱՆՈՒՆ 1905
- ԱՆԱՆԵԱՆ տե՛ս ՊՕՂՈՍ ԱՆԱՆԵԱՆ ԱՆԱՆԷ
1. Տե՛ս ԱՆԱՆ (1) 1896
2. Տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ՍԻԻՆԵՑԻ 1144
- ԱՆԱՆԷՍ 1899 (տե՛ս ԱՆԱՆ (1))
- ԱՆԱՆԻԱ
1. ՄՈԿԱՑԻ 1075, 1141-1142
2. ՆԱՐԵԿԱՑԻ 1141-1142
3. ԾԻՐԱԿԱՑԻ 1141, 1142, 1143, 2123, 2127-2132, 2135-2136
4. ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ 905, 1141-1144
5. ՍԻԻՆԵՑԻ (ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ, վարդապետ) 1141-1145 (տե՛ս նաև ԱՆԱՆԷ (2))
6. Եպիսկոպոս Սիմեոս 550, 2083, 2242
7. Սուրբարայիճ 1027, 1179, 1270, 1536
- ԱՆԱՆԻԱՆՔ 1866
- ԱՆԱՆԻԱՍ 243
- ԱՆԱՆՈՒՆ 1905 (տե՛ս նաև ԱՆԱՆ (2))
- ԱՆԱՍԱՐ 2086 (տե՛ս ՍԱՆԱՍԱՐ)
- ԱՆԱՍԵԱՆ տե՛ս ՅԱԿՈՔ ԱՆԱՍԵԱՆ
- ԱՆԱՏԱԻԼ 2091 (տե՛ս ԱՆԱՏՈԼ)
- ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ 266, 525, 603, 2088-2089, 2091, 2093, 2105, 2270 (տե՛ս նաև ԱՆԱՏԱԻԼ, ԱՆԱՏՈԼԷՈՍ, ԱՆԱՏՈԼԻ, ԱՆԱՏՈԼԻՍ, ԱՆԱՏՈՂԷՈՍ, ԱՆԱՏՈՂԻ, ԱՆԱՏՈՂԻՍ, ԱՆԱՏՈՂԻՍ, ԱՆԱՏՈՂԻՍ, ԱՆԱՏՈՂԻՍ, ԱՆԱՏՈՂԻՍ, ԱՆԱՏՈՂԻՍ, ԱՆԱՏՈՂԻՍ)
- ԱՆԱՏՈԼԷՈՍ 2088-2089 (տե՛ս ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ)
- ԱՆԱՏՈԼԻ 266, 2088, 2091 (տե՛ս ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ)
- ԱՆԱՏՈԼԻՍ 2088-2089 (տե՛ս ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ)
- ԱՆԱՏՈՂԻՈՍ 244, 525, 603, 2089, 2091, 2093, 2105 (տե՛ս ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ)
- ԱՆԱՏՈՂԷՈՍ 2088 (տե՛ս ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ)
- ԱՆԱՏՈՂԻՍ 244 (տե՛ս նաև ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ, ԱՆԱՏՈՂԻՈՍ, ԱՆՏԵՍԻՍ, ԱՆՏԻՈՒՍ, ԱՆՏԻՈՔ, ԱՆՏԻՍԻ)
- ԱՆԱՏՈԼ 2089, 2091, 2093 (տե՛ս ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ)
- ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ 2006 (տե՛ս ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ)
- ԱՆԱՏՈԼԻՍ 2088 (տե՛ս ԱՆԱՏՈԼԻՈՍ)
- ԱՆԳԵՂ 1860 (տե՛ս ՏՈՒՐՔ)
- ԱՆԳԷԱՍ 995
- ԱՆԴԵԿԱՆ 2369-2371 (տե՛ս նաև ԱՆԴԻԿԱՆ)
- ԱՆԴԻԿԱՆ 353, 357 (տե՛ս նաև ԱՆԴԻԿԱՆ, ԱՆԴԵԿԱՆ)
- ԱՆԴԻՈՔԱՑԻ 2178 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ)
- ԱՆԴԻՈՔԷՍ 1707 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՔԷՍ)
- ԱՆԴԻՊԱՏՐՈՍ 1878 (տե՛ս նաև ԱՆԹՊԱՏՐՈՍ, ԱՆԹԻՊԱՏՐՈՍ, ԱՆԴՐԻՊԱՏՐՈՍ, ԱՆՏԻՊԱՏՐՈՍ)
- ԱՆԴԿԱՆ 357 (տե՛ս ԱՆԴԻԿԱՆ)
- ԱՆԴՈՅԿ 351 (տե՛ս ԱՆԴՈՎԿ ՍԻԻՆԻ)
- ԱՆԴՈՆԻՆՈՍ
1. Տե՛ս ՏԻՏՈՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ 1946
2. Տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ 1840
- ԱՆԴՈՎԿ ՍԻԻՆԻ 291, 301, 307-308, 313, 340, 350-351 (տե՛ս նաև ԱՆԴՈՅԿ, ԱՆԴՈՒԿ)
- ԱՆԴՈՒԼ 2385, 2387
- ԱՆԴՈՒԿ 348, 351, 365, 374 (տե՛ս ԱՆԴՈՎԿ ՍԻԻՆԻ)
- ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ 1144
- ԱՆԴՐԷԱՍ 894, 1046-1047, 1298, 1508, 1630, 1761, 1898
- ԱՆԴՐԻԱՆՈՍ 1935, 1938-1939 (տե՛ս ԱԴՐԻԱՆՈՍ)

ԱՆԴՐԻՊԱՏՐՈՍ 1878 (տե՛ս ԱՆԴԻ- ՊԱՏՐՈՍ)	ԱՆՆԱ 206, 966, 993, 1037, 1173 (տե՛ս ճառ ԱՅՆՆԱՅ, ԱՆԱ)
ԱՆԵԲԻՍ 818, 1761, 1763 (տե՛ս ճառ Ա- ՆԷԱԲ, ԱՆԷԲ, ԱՆԷԲԲ)	ԱՆՈՅԾ 1746, 1827-1828, 1830 (տե՛ս ճառ ԱՆՈԾ)
ԱՆԵՐԱՆ 545 (տե՛ս ճառ ՏԱՆԵՐԱՆ, ՏԱՆՐԵՐԱՆ, ՏԱՐԵՐԱՆ)	ԱՆՈՅԾ ՎՌԱՄ 2379 (տե՛ս ԱՆՈՒԾՎ- ՌԱՄ)
ԱՆԷԱԲ 1763 (տե՛ս ԱՆԵԲԻՍ)	ԱՆՈԾ 1830 (տե՛ս ԱՆՈՅԾ)
ԱՆԷԲ 1763 (տե՛ս ԱՆԵԲԻՍ)	ԱՆՈՏ 1909 (տե՛ս ՍԱՆՈՏ)
ԱՆԷԲԲ 1763 (տե՛ս ԱՆԵԲԻՍ)	ԱՆՈՒԾՎՌԱՄ 2379 (տե՛ս ճառ ԱՆՈՅԾ ՎՌԱՄ, ԱՆՈՒԾՎՌԱՄ)
ԱՆԹԱԲԵԱՆ տե՛ս ՓԱՅԼԱԿ ԱՆԹԱ- ԲԵԱՆ	ԱՆՈՒԾԱԽԱՆ ՍԱԽՍԱՆՈՒԷՐ 1745, 1806-1808
ԱՆԹԻՊԱՏՐՈՍ 1878 (տե՛ս ԱՆԴԻ- ՊԱՏՐՈՍ)	ԱՆՈՒԾԻՐՈՒԱՆ 2124 (տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ)
ԱՆԹԻ ՊԱՏՐՈՍ 1878 (տե՛ս ԱՆԴԻ- ՊԱՏՐՈՍ)	ԱՆՈՒԾՎՌԱՄ 2306 (տե՛ս ճառ Ա- ՆՈՒԾՎՌԱՄ)
ԱՆՁԱԽԱՆՁԻՔ, տոհմ 751 (տե՛ս ԱՆ- ՁԱԽԱՑԻՔ, ԱՆՁԵԽԱՑԻՔ)	ԱՆՏԱՆԻԳՈՆ 1883 (տե՛ս ԱՆՏԻԳՈ- ՆՈՍ ԱՐԻՍՏԱԲՈՒՂԵԱՆՑ)
ԱՆՁԱԽԱՑԻ տե՛ս ԸՆՁԱՅԵՑԻ, ԾՄԱ- ԻՈՆ ԱՆՁԱԽԱՑԻ, ՅՈՂԱՆ ԱՆՁԱ- ԽԱՑԻ, ճառ՝ ԱՆՁԵԽԱՑԻ	ԱՆՏԵՍԻՍ 244 (տե՛ս ԱՆԱՏՈՂԻՍ)
ԱՆՁԱԽԱՑԻՔ, տոհմ 550, 567, 659, 751, 1943, 2060, 2188, 2322 (տե՛ս ճառ ԱՆ- ՁԱԽԱՆՁԻՔ, ԱՆՁԱԽԵՑԻՔ, ԱՆՁԵ- ԽԱՑԻՔ, ԱՆՁՈՎԱՑԻՔ, ԱՆՁՕԱ- ՑԻՔ)	ԱՆՏԻ ՊԱՏՐՈՍ 1878 (տե՛ս ԱՆԴԻ- ՊԱՏՐՈՍ)
ԱՆՁԱԽԵՑԻՔ, տոհմ 751 (տե՛ս ԱՆՁԱ- ԽԱՑԻՔ, ԱՆՁԵԽԱՑԻՔ)	ԱՆՏԻԳՈՆ 1879-1881, 1883 (տե՛ս ԱՆ- ՏԻԳՈՆՈՍ ԱՐԻՍՏԱԲՈՒՂԵԱՆՑ)
ԱՆՁԵԽԱՑԻ ԱՐՍԷՆ ԸՆՁԱՅԵՑԻ, ԳՆԷԼ ԱՆՁԵԽԱՑԻ, ԾԱՀԷՆ ԱՆՁԵ- ԽԱՑԻ, ԾՄԱԻՈՆ ԱՆՁԵԽԱՑԻ (տե՛ս ճառ ԱՆՁԱԽԱՑԻ)	ԱՆՏԻԳՈՆԵԱՆՔ 1880-1881
ԱՆՁԵԽԱՑԻՔ, տոհմ 292, 333, 386, 402, 550, 567, 659, 751, 1863, 1943, 2060, 2172, 2242, 2245, 2271, 2282, 2321-2322 (տե՛ս ճառ ԱՆՁԱԽԱՑԻՔ, ԱՆՁՈՎԱ- ՑԻՔ, ԱՆՁՕԱՑԻՔ)	ԱՆՏԻԳՈՆՈՍ 1. ԱՐԻՍՏԱԲՈՒՂԵԱՆՑ 1879-1884 (տե՛ս ճառ ԱՆՏԱՆԻԳՈՆ, ԱՆՏԻ- ԳՈՆ, ԱՆՏԻՈՔՈՍ) 2. Որդի Դեմետրեայ 1849
ԱՆՁԻԱՆՁ 2050 (տե՛ս ՆԱՁԻԱՆՁ)	ԱՆՏԻՆՈՍ 1946 (տե՛ս ՏԻՏՈՍ ԱՆՏՈ- ՆԻՆՈՍ ԱԻԳՈՍՏՈՍ)
ԱՆՁՈՎԱՑԻՔ, տոհմ 2153 (տե՛ս ճառ ԱՆՁԱԽԱՑԻՔ, ԱՆՁԵԽԱՑԻՔ)	ԱՆՏԻՈՒ 244 (տե՛ս ԱՆԱՏՈՂԻՍ)
ԱՆՁՕԱՑԻՔ, տոհմ 550 (տե՛ս ԱՆՁԱ- ԽԱՑԻՔ)	ԱՆՏԻՈՍ 2037, 2039 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ, ճառապետ Սիմեոս)
ԱՆՅԱՂԹ տե՛ս ԴԱԻԻԹ ԱՆՅԱՂԹ	ԱՆՏԻՈՔ 1. Նառապետ Սիմեոս 2037, 2039 (տե՛ս ճառ ԱՆՏԻՈՍ, ԱՆՏԻՈՔՈՍ) 2. Տե՛ս ԱՆԱՏՈՂԻՍ 244

ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԱՆ-
ՏԻՈՔԱՑԻ, ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ԱՆ-
ՏԻՈՔԱՑԻ, ՆԵՍՏՈՐ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ
(տե՛ս ճառ ԱՆԴԻՈՔԱՑԻ)

- ԱՆՏԻՈՔԱՑԻՔ 641, 1890, 2155 (տե՛ս
 Գաեւ ԱՆՏՈՒՈՔԱՑԻՔ)
- ԱՆՏԻՈՔԷՍ 1707 (տե՛ս Գաեւ ԱՆԴԻՈՒ-
 ՔԷՍ, ԱՆՏԻՈՔՈՍ)
- ԱՆՏԻՈՔԻՈՍ 1849 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՔՈՍ
 ՍԻԴԻԱՑԻ)
- ԱՆՏԻՈՔՈՍ
1. ԵՊԻՓԱՆ 2115 (տե՛ս Գաեւ ԱՆՏԻՈՒ-
 ՔՈՍ)
 2. ԹԵԻՈՍ 1848
 3. ՍԻԴԻԱՑԻ 1771, 1849, 1953 (տե՛ս
 Գաեւ ԱՆՏԻՈՔԻՈՍ, ՏԻՈՔՈՍ)
 4. ՍԱԻՏԷՐ 1848
 5. Յարդարիչ 2002, 2012-2014 (տե՛ս
 Գաեւ ԱՆՏԻՈՔՈՍ)
 6. Եպիսկոպոս 1707 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՒ-
 ՔԷՍ)
 7. Նահապետ Սիւնեաց 2037, 2039 (տե՛ս
 ԱՆՏԻՈՔ)
 8. Տե՛ս ԱՆՏԻՓՈՆՈՍ 1880
- ԱՆՏԻՍԻ 244 (տե՛ս ԱՆԱՏՈՂԻՍ)
- ԱՆՏՈՆ
1. Տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՈՍ 1840, 1882, 1884-
 1885
 2. Տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ, որդի Սեւերայ
 1963
- ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
1. ԱԻԳՈՍՏՈՍ 1885-1886, 1946 (տե՛ս
 Գաեւ ՏԻՏՈՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ)
 2. Որդի Սեւերայ 1950, 1963 (տե՛ս Գաեւ
 ԱՆՏՈՆ)
 3. Տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՈՍ 1840, 1882-1885
- ԱՆՏՈՆԻՈՍ 1840, 1882-1885 (տե՛ս Գաեւ
 ԱՆԴՈՆԻՆՈՍ (2), ԱՆՏՈՆ, ԱՆՏՈՒ-
 ՆԻՆՈՍ (3), ԱՆՏՈՆՈՆԻՈՍ)
- ԱՆՏՈՆՈՆԻՈՍ 1840 (տե՛ս ԱՆՏՈՒ-
 ՆԻՈՍ)
- ԱՆՏՈՒՈՔԱՑԻՔ 1890 (տե՛ս ԱՆՏԻՈՒ-
 ՔԱՑԻՔ)
- ԱՆՏԻՈՔՈՍ
1. Տե՛ս ԱՆՏԻՈՔՈՍ ԵՊԻՓԱՆ 2115
 2. Տե՛ս ԱՆՏԻՈՔՈՍ, յարդարիչ 2002,
 2012
- ԱՆՓԻԼԱՔՍԻՈՍ 2050 (տե՛ս ԱՆՓԻԻ-
 ԼՈՔՍԻՈՍ)
- ԱՆՓԻԻԼԱՔՍԻՈՍ 2050 (տե՛ս ԱՆՓԻԻ-
 ԼՈՔՍԻՈՍ)
- ԱՆՓԻԻԼԻՔՍԻՈՍ 2050 (տե՛ս ԱՆՓԻԻ-
 ԼՈՔՍԻՈՍ)
- ԱՆՓԻԻԼՈՔՍԻՈՍ 2050 (տե՛ս Գաեւ ԱՄՓ-
 ՓԻԻԼԻՔՈՍ, ԱՆՓԻԼԱՔՍԻՈՍ, ԱՆՓ-
 ՓԻԼԱՔՍԻՈՍ, ԱՆՓԻԻԼԻՔՍԻՈՍ,
 ԱՆՖԻԻԼԱՔՍԻՈՍ)
- ԱՆՖԻԻԼԱՔՍԻՈՍ 2050 (տե՛ս ԱՆՓԻԻ-
 ԼՈՔՍԻՈՍ)
- ԱՇԱՏ 751 (տե՛ս ԱՇՈՏ ԿԱՄՍԱՐԱ-
 ԿԱՆ)
- ԱՇԱՐՈՒՆԻ 634 (տե՛ս ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ)
- ԱՇԴԱՀԱԿ 1745, 1817-1818, 1823, 1826,
 1838, 1858, 1918, 1925, 1941 (տե՛ս ԱԺ-
 ԴԱՀԱԿ)
- ԱՇԴԱՀԱՐ 2066 (տե՛ս ԱՇԽԱԴԱՐ ԴԻՄ-
 ՄԱՔՍԵԱՆ)
- ԱՇԷԶ 1880 (տե՛ս ԱՐՏԱՇԷԶ (1))
- ԱՇԷՍ 1880 (տե՛ս ԱՐՏԱՇԷԶ (1))
- ԱՇԽԱԴԱՐ
1. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ 2066-2068 (տե՛ս Գաեւ
 ԱՇԴԱՀԱՐ, ԱՇԽԱՐԱԴ (1), ԱՇԽԱ-
 ՐԱԴԱՐ, ԱՇԽԱՐԱՅԱԴ, ԱՇՏԱ-
 ՀԱՐ)
 2. Անէր Տրդատի 1975, 2005 (տե՛ս Գաեւ
 ԱՇԽԱՐԱԴ (2))
- ԱՇԽԱՐԱԴ
1. Տե՛ս ԱՇԽԱՐԱՐ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ
 2066-2067
 2. Տե՛ս ԱՇԽԱՐԱԴ, անէր Տրդատի
 1975, 2005
- ԱՇԽԱՐԱԴԱՐ 2066 (տե՛ս ԱՇԽԱԴԱՐ
 ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ)
- ԱՇԽԱՐԱՅԱԴ 2068 (տե՛ս ԱՇԽԱԴԱՐ
 ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ)
- ԱՇԽԵՆ 1668, 1700 (տե՛ս ԱՇԽԷՆ)

ԱՇԽԷՆ 1668-1669, 1682, 1686, 1694-1695, 1700, 1845, 1975 (տե՛ս նաեւ ԱՇԽԵՆ, ԱՇԽԻՆ)

ԱՇԽԻՆ 1668 (տե՛ս ԱՇԽԷՆ)

ԱՇՈՏ

- 1. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ 2123, 2129, 2131-2132, 2135-2136
- 2. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 751 (տե՛ս նաեւ ԱՇՈՏ, ԱՐՇՈՏ)
- 3. ՏԵ՛ս ԱՍՈՒԴ 1945
- 4. ՍԱՐԳՍԵԱՆ 1740

ԱՇՈՑԱՅ 1967 (տե՛ս ԱՇՈՑԱՆ ԱԶԳ)

ԱՇՈՑԱՆ ԱԶԳ 1967 (տե՛ս նաեւ ԱՇՈՑԱՅ)

ԱՇՈՒՇԱՅ

- 1. Իշխան Տաշրացի 247
- 2. Բդեշխ Գուգարացի 2095
- 3. Բդեշխ Վրաց 2245, 2249, 2252, 2256, 2303, 2306

ԱՇՏԱՀԱՐ 2066 (տե՛ս ԱՇԽԱԴԱՐ)

ԱՇՏԱՏ 2303-2304, 2309

ԱՇՕՐ 1892 (տե՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ)

ԱՊԱԿԱՆ ՎՍԵՄԱԿԱՆ 359

ԱՊԱՀՈՒՆԻ տե՛ս ՄԱՆԷՃ ԱՊԱՀՈՒՆԻ, ՇԱՄՇԱԳՐԱՄ ԱՊԱՀՈՒՆԻ

ԱՊԱՀՈՒՆԻՔ, տոհմ 567, 605, 626, 1862, 1896, 2049, 2245, 2263 (տե՛ս նաեւ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՔ)

ԱՊԱՂՈՆ 1085 (տե՛ս ԱՊՈՂՈՎՆ)

ԱՊԱՌԹԷՈՍ 1805 (տե՛ս ՍՊԱՐԵԹՈՍ)

ԱՊԱՐԱՀԱՐԻԿ 654 (տե՛ս ԱՊԱՐՀԱՑԻ ԳՈՒՆԴ)

ԱՊԱՐԱՀԻԿ 654 (տե՛ս ԱՊԱՐՀԱՑԻ ԳՈՒՆԴ)

ԱՊԱՐԹԷՈՍ 1805 (տե՛ս ՍՊԱՐԵԹՈՍ)

ԱՊԱՐՀԱՑԻԿ 654 (տե՛ս ԱՊԱՐՀԱՑԻ ԳՈՒՆԴ)

ԱՊԱՐՀԱՑԻ ԳՈՒՆԴ 654 (տե՛ս նաեւ ԱՊԱՐԱՀԱՐԻԿ, ԱՊԱՐԱՀԻԿ, ԱՊԱՐՀԱՑԻԿ, ԱՊԱՐՀԻԿ)

ԱՊԱՐՀԻԿ 654 (տե՛ս ԱՊԱՐՀԱՑԻ ԳՈՒՆԴ)

ԱՊԱԻՂՈՎՆ 1085 (տե՛ս ԱՊՈՂՈՎՆ)

ԱՊԵՏՈՍԹԵԱՆ 1775 (տե՛ս ՅԱՊԵՏՈՍԹԵԱՆ)

ԱՊԵՏՈՍԹԷ 1774 (տե՛ս ՅԱՊԵՏՈՍԹԷ)

ԱՊԻՈՆ 2027 (տե՛ս ԱՍՊԻՈՆ)

ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻ 2384

ԱՊՈՂՈՆ 487, 1085, 1868, 1926, 2138 (տե՛ս նաեւ ԱՊՈՂՈՎՆ)

ԱՊՈՂՈՎՆ 1085 (տե՛ս նաեւ ԱՊԱՂՈՆ, ԱՊԱԻՂՈՎՆ, ԱՊՈՂՈՆ)

ԱՊՐԱՀԱՄ 2282 (տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ, ԵՐԷԳ)

ԱՊՐԱՄ 2087 (տե՛ս ԱՊՐՍԱՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ)

ԱՊՐԸՍԱՄ 2271 (տե՛ս ԱՊՐՍԱՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ)

ԱՊՐԿԱՄ 2087 (տե՛ս ԱՊՐՍԱՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ)

ԱՊՐՈԴԻՏԷ

- 1. ՏԵ՛ս ԱՓՐՈԴԻՏԷ 1869
- 2. ՏԵ՛ս ՊՐՈԴԷԻԱԴ 2100

ԱՊՐՈՅԻԴ 2100 (տե՛ս ՊՐՈԴԷԻԱԴ)

ԱՊՐՈՅԻՏ 2100 (տե՛ս ՊՐՈԴԷԻԱԴ)

ԱՊՐՍԱՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 635, 751, 2087, 2271, 2282 (տե՛ս նաեւ ԱԲՐԱՄ (3), ԱՊՐԱՄ, ԱՊՐԸՍԱՄ, ԱՊՐԿԱՄ, ԱՊՐՏԱՄ, ՎԱՀԱՊՐՍԱՄ)

ԱՊՐՏԱՄ 751 (տե՛ս ԱՊՐՍԱՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ)

ԱՌԱԻԿԱՍ 1812 (տե՛ս ԱՌՏԻԿԱՍ)

ԱՌԱԼԻՈՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱՌԱԼԻՈՍ, ԱՌԱԻԼՈՍ, ԱՌԻԼԻՈՍ, ԱՌԱԼԻՈՍ)

ԱՌԱԼԻՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՌԱԼԻՈՍ)

ԱՌԱՆ

- 1. Որդի Թարայի 818-819
- 2. ՏԵ՛ս ԱՌԱԻԱՆ ԱՆՁԵԻԱՑԻ 751
- 3. Նախապետ 1859

- ԱՌԱՆՁԱՐ ԱՄԱՏՈՒՆԻ 642, 751, 2265, 2282 (տե՛ս նաեւ ԱԻԱՆ, ԱԻԱՆՁԱՐ, ՍՈՒԱՆՁԱՐ)
- ԱՌԱՆԾԱՀԻԿՆԵՐ 1076
- ԱՌԱՍՏԱԿԷՍ 1716, 1719 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
- ԱՌԱՍՏԱԻՆ 1719 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
- ԱՌԱՍՏՈՄ ԳՆՈՒՆԻ 2317-2320
- ԱՌԱՎԱՆ 2355 (տե՛ս ԱՌԱԻԱՆ ԱՂԲԵԻՐԿԱՑԻ)
- ԱՌԱՎԱՆ 2355 (տե՛ս ԱՌԱԻԱՆ ԱՂԲԵԻՐԿԱՑԻ)
- ԱՌԱՏԷՍ 1806 (տե՛ս ՈՓՌԱՏԻՈՍ)
- ԱՌԱՏՈՂԻՈՍ 2088 (տե՛ս ԱՆԱՏՈՂԻՈՍ)
- ԱՌԱԻԱՆ
1. ԱՂԲԵԻՐԿԱՑԻ 2355 (տե՛ս նաեւ ԱՌԱՎԱՆ)
 2. ԱՆՁԵԻԱՑԻ 751, 2282 (տե՛ս նաեւ ԱՌԱՆ)
 3. ՏԷՐԱ ՎԱՄԱՆՊԵՅԱՅ 2242
 4. ԱՌԱՆՏԵՄԱՆՆԵՆ ԳՐԱՅԵՆ 1831 (տե՛ս նաեւ ԱՌԱԻԷՆ, ՌԱԻԱՆ)
 5. ՀԱՊԱՐԱՅԵՆ 234, 258
- ԱՌԱԻԱՍՏԱՍ 2066 (տե՛ս ՌԸՍՏՈՄ ԱՌԱԻԵՆԵԱՆ)
- ԱՌԱԻԱՍՏՈՍ 2066 (տե՛ս ՌԸՍՏՈՄ ԱՌԱԻԵՆԵԱՆ)
- ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ տե՛ս ԴԱՏ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ, ՎԱՐԱԶԴԷՆ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ, ՓԱՊԱԳ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ
- ԱՌԱԻԵՂԵԱՆՔ, տոհմ 751, 1843, 1937, 2066-2067, 2242, 2268, 2271 (տե՛ս նաեւ ԱՌՈՒԵՂԵԱՆՔ)
- ԱՌԱԻԵՆԵԱՆ տե՛ս ՌԸՍՏՈՄ ԱՌԱԻԵՆԵԱՆ, ՔՈՆԹ ԱՌԱԻԵՆԵԱՆ
- ԱՌԱԻԵՆԵԱՆՔ, տոհմ 1831, 1862 (տե՛ս նաեւ ԱՌԱԻԷՆԵԱՆՔ, ԱՌԱԻԵՂԵԱՆՔ, ԱՐԱԻԵՀԵԱՆ)
- ԱՌԱԻԷՆ 1831 (տե՛ս ԱՌԱԻԱՆ, ԱՌԱՆՏԵՄԱՆՆԵՆ ԳՐԱՅԵՆ)
- ԱՌԱԻԷՆԵԱՆՔ 1831 (տե՛ս ԱՌԱԻԵՆԵԱՆՔ)
- ԱՌԱԻԼՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՌԱԼԻՈՍ)
- ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ տե՛ս ՎԱՐԱԳ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
- ԱՌԵՍՏԱԿԷՍ 1846 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
- ԱՌԸՍՏԱԿԷՍ 1714, 1991 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
- ԱՌԻԼԻՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՌԱԼԻՈՍ)
- ԱՌԻՈՍ
1. Ժամամակագիր 1764
 2. ՏԵՍ ԱՌԻՈՍ 1805
- ԱՌԻՍՍԱ 1805 (տե՛ս ԱՐԻՈՍ)
- ԱՌԻՍՏԱԿԷՍ 423-424, 1714, 1716-1717, 1719, 1722, 1727, 1846, 1991-1995, 2009 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
- ԱՌՄԱՄԵԹՈՒԷՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ)
- ԱՌՄԱՄԻԹԷՌՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ)
- ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ, ԱՄՐԱՄԻԹԷՍ, ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ, ԱՌՄԱՄԻԹԷՌՈՍ, ԱՌՄԱՄԻԹԷՌՈՍ, ԱՌՄԱՄԻԹՐԷՈՍ, ԱՌՄԱԹՐԻԴԷՍ, ՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ)
- ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ)
- ԱՌՄԱՄԻԹՐԷՈՍ (տե՛ս ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ)
- ԱՌՆԱԿ
1. ԱՄԱՏՈՒՆԻ 751, 2282, 2308 (տե՛ս նաեւ ՈՒՆԱԿ, ՍՈՆԱԿ)
 2. Արայեան Արայի սերնդից 1807
- ԱՌՈՍ 1805 (տե՛ս ՍՓԵՐՈՍ)
- ԱՌՈՍՏՈՄ 420
- ԱՌՈՒԱՆՔ 2187 (տե՛ս ԱՂՈՒԱՆՔ)
- ԱՌՈՒԵՂԵԱՆՔ, տոհմ 751, 1843, 1937 (տե՛ս ԱՌԱԻԵՂԵԱՆՔ)
- ԱՌՍՏԱԿԷՍ 1991 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
- ԱՌՏԻԿԱՍ 1812 (տե՛ս նաեւ ԱՌԱԻԿԱՍ, ԱՌՏԻԿԻՍ, ԱՌՏՈՒԿԱՍ, ԱՐՏԻԿԱՍ,

ԿԱՌՏԻԿԻՍ, ԿԱՐԴԻԿԵԱՍ, ԿԱՐԴԻ-ԿԷՍ)
 ԱՌՏԻԿԻՍ 1812 (տե՛ս ԱՌՏԻԿԱՍ)
 ԱՌՏՈՒԿԱՍ 1812 (տե՛ս ԱՌՏԻԿԱՍ)
 ԱՍԱԲ 1145
 ԱՍԱՅ 1805
 ԱՍԱՆԵԹ 874 (տե՛ս նաեւ ԱՍԱՆԷԹ)
 ԱՍԱՆԷԹ 868 (տե՛ս նաեւ ԱՍԱՆԵԹ)
 ԱՍԱՏՈՒՐ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ 1077
 ԱՍԵՐ 851, 894
 ԱՍԻԱՑԻՔ 601, 1849
 ԱՍԿԱՏԱՂԷՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱԶԳԱՏԱԳԷՆՍ, ՍԿԱՏԱՂԷՍ)
 ԱՍՈՂ 1945 (տե՛ս ԱՍՈՒՂ)
 ԱՍՈՂԻԿ 1155, 1856, 1862
 ԱՍՈՐԻ տե՛ս ԵՓՐԵՄ ԱՍՈՐԻ, ԴԱՆԻԷԼ ԱՍՈՐԻ, ՄԻԽԱՅԻԼ ԱՍՈՐԻ
 ԱՍՈՐԻԿ-Ք 189, 1787 (տե՛ս ԱՍՈՐԻՔ)
 ԱՍՈՒՂ 1874, 1945 (տե՛ս նաեւ ԱՇՈՏ, ԱՍՈՂ, ԱՍՈՒՏ)
 ԱՍՈՒՏ 1945 (տե՛ս ԱՍՈՒՂ)
 ԱՍՈՒՐ 818
 ԱՍՈՒՐԿ 336
 ԱՍՊԱՀԱՊԵՏ ՊԱՀԼԱԻ 1894, 1954, 1957-1958 (տե՛ս նաեւ ԱՍՊԱՊԵՏ, ԱՍՊԱՏԵՀ)
 ԱՍՊԱՊԵՏ 1894 (տե՛ս ԱՍՊԱՀԱՊԵՏ)
 ԱՍՊԱՏԵՀ 1954 (տե՛ս ԱՍՊԱՀԱՊԵՏ)
 ԱՍՊԱՐՀՐՈՒԿ 2144
 ԱՍՊԱՐՈՒԽ 2132
 ԱՍՊԻՈՆ 2027 (տե՛ս նաեւ ԱՊԻՈՆ)
 ԱՍՊՈՒՐԱԿ ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԱՑԻ 419, 422 (տե՛ս նաեւ ԱՍՊՈՒՐԱԿԷՍ)
 ԱՍՊՈՒՐԱԿԷ 2073 (տե՛ս ԱՍՊՈՒՐԱԿԷՍ)
 ԱՍՊՈՒՐԱԿԷԶ 2063 (տե՛ս ԱՍՊՈՒՐԱԿԷՍ)
 ԱՍՊՈՒՐԱԿԷՍ 2063, 2073 (տե՛ս նաեւ ԱՍՊՈՒՐԱԿ ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԱՑԻ, ԱՍՊՈՒՐԱԿԷ, ԱՍՊՈՒՐԱԿԷԶ)

ԱՍՏՂԻԿ

- 1. Չաստուածուի 2195
- 1. Քոյր Զրուանայ 1766-1767

ԱՍՏՈՒԱԾ

- 1. Հայր 7-56, 58, 60-140, 142, 145, 147-152, 162, 166-167, 170, 172, 177, 181-183, 185, 187-188, 191-192, 198-200, 202, 204-207, 209, 212, 216, 219-222, 224, 229-236, 238-239, 241-243, 246-247, 249-251, 253-254, 256-271, 277, 279-284, 286-300, 302-303, 311-315, 317-323, 325-331, 334, 336-338, 340, 342-343, 345, 354, 356, 362, 365-366, 370-371, 372, 376, 381-384, 391, 393-397, 399-400, 413-416, 420-427, 436-457, 460-462, 464, 466-472, 474-481, 483-484, 486-502, 504-510, 513, 521-522, 530, 536, 547-548, 550-565, 570, 572, 576, 582-584, 586, 594-596, 599, 601, 604, 609, 613-614, 617, 620, 624-625, 628, 633, 636-639, 641-647, 649, 652, 663, 666-678, 681-682, 693-695, 704, 706, 713-714, 717-719, 721-723, 725-728, 741-742, 746-750, 753-754, 762, 764, 766-767, 769-773, 775-803, 805-811, 813-848, 850-862, 864-901, 904, 906, 909-910, 912-913, 915, 917-922, 924-928, 932-933, 936-951, 953-972, 974, 976-981, 984-985, 987-989, 992-994, 996-1014, 1016-1026, 1028-1041, 1044-1048, 1050, 1052-1053, 1055-1057, 1059-1066, 1069-1071, 1075, 1079-1080, 1083-1884, 1086-1088, 1095-1103, 1105, 1108-1119, 1122, 1124, 1127, 1129-1132, 1134-1136, 1145-1148, 1150, 1152, 1159-1160, 1162-1163, 1165-1180, 1182-1192, 1194-1200, 1202-1226, 1228-1234, 1236-1249, 1252-1278, 1280, 1284, 1287-1288, 1295-1300, 1307-1308, 1310-1314, 1324, 1329-1334, 1345, 1359-1362, 1364-1365, 1368, 1373, 1375-1377, 1379-1380, 1383, 1389, 1391-1396, 1399, 1401, 1406-1407, 1409-1411, 1413-1430, 1432-1470, 1472, 1474-1475, 1477-1478, 1480-1484, 1486-1489, 1491, 1493-1508, 1510-1511,

- 1514-1516, 1521-1522, 1526, 1529-1530, 1532-1534, 1538, 1540, 1542, 1544-1545, 1548, 1550-1551, 1558, 1560-1561, 1565-1567, 1569-1576, 1578-1581, 1584-1587, 1589, 1591-1592, 1596, 1601-1603, 1605-1606, 1612, 1614, 1618-1622, 1624, 1626, 1630, 1633-1639, 1641-1651, 1653-1654, 1658-1660, 1662, 1664, 1667-1668, 1671-1674, 1677-1678, 1680-1681, 1683, 1685-1690, 1692-1693, 1695-1697, 1699-1705, 1707-1709, 1716, 1718-1720, 1724-1727, 1729, 1732-1735, 1747, 1755-1758, 1767-1768, 1803, 1877, 1891, 1897-1898, 1900-1904, 1906, 1962, 1969, 1974, 1976-1977, 1983-1984, 1987-1988, 1994, 1996-2000, 2012, 2015, 2018, 2022, 2035, 2037, 2047, 2050, 2052, 2063, 2074, 2076, 2089, 2091, 2097, 2107, 2115, 2119, 2139, 2142, 2148, 2184, 2194, 2201-2203, 2205-2207, 2210-2213, 2215, 2218-2226, 2228-2229, 2231-2235, 2238-2239, 2243-2246, 2249-2254, 2258-2259, 2261-2263, 2265-2269, 2271-2278, 2281 2284-2287, 2289-2299, 2301, 2303-2307, 2309-2311, 2313-2314, 2316-2330, 2332, 2334-2336, 2341, 2343-2347, 2350, 2352, 2356, 2360, 2362-2364, 2366-2369, 2371-2374, 2377-2379, 2381-2382, 2384, 2390-2391, 2394 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՐԻՉ ԱՍՏՈՒԱԾ, ԱԻՐԻՆԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾ, ՀԱՅՐ)
2. Որդի 90, 141, 219-220, 244, 464, 472, 481, 513, 521, 549, 867, 894, 898, 900, 942, 962, 1002, 1014, 1023, 1054, 1058, 1107, 1159, 1275, 1302, 1332, 1452, 1470, 1474, 1539, 1646, 1664, 1733, 2009, 2121 (տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ)
3. Հոգի 60, 90, 220, 456, 896, 898, 1023, 1302, 1332, 1467, 1480, 1566, 1641, 1733-1734 (տե՛ս ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻ)
- ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ (ՆԱԶԱԶԱՑԻ)
- ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ 196, 513, 2193-2194 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԻԱՄ)
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ 518
- ԱՍՏՈՒԱԾՈՐԴԻ 1480, 1482, 1491, 1494-1495, 1501, 1503, 1511, 1516, 1570, 1578, 1584-1585, 1591, 1600, 1603, 1605, 1623, 1633, 1660-1661 (տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ)
- ԱՍՐՈՒԿԵՍ 1707 (տե՛ս ԱՐՍՈՒԿԷՍ)
- ԱՍՔԱՆԱԶԵԱՆ ԳՈՒՆԴ 1811
- ԱՏԱԳՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՂՏԱԴՈՍ)
- ԱՏԱԿ 626 (տե՛ս ԱՐՏԱԿ ՌՇՏՈՒՆԻ)
- ԱՏԱՄ 292 (տե՛ս ԱՏՈՄ, ԻՉԽԱՄ Գողթամ)
- ԱՏԱՏ ԳՆՈՒՆԻ 2065 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԱԿ (4))
- ԱՏԳԷՆ ՎԱՆԱՆԴԱՑԻ 2347
- ԱՏՈՄ
1. ԻՉԽԱՄ Գողթամ 292 (տե՛ս նաեւ ԱՏԱՄ)
 2. Յազգէն Սիւնեաց (Սուրբ) 751 (տե՛ս ԱՏՈՄ ԳՆՈՒՆԻ)
 3. ԳՆՈՒՆԻ 601, 634, 675, 751, 2242, 2282, 2317-2320, 2324 (տե՛ս նաեւ ԱՏՈՎՄ, ԱՏՈՄ (2))
 4. ՄՈԿԱՑԻ 2085
- ԱՏՈՎՄ 634 (տե՛ս ԱՏՈՄ ԳՆՈՒՆԻ)
- ԱՏՈՐՄԻԶԴԻ 670 (տե՛ս ԱՏՐՈՐՄԻԶԴԻ)
- ԱՏՏԻԿ 2090 (տե՛ս ԱՏՏԻԿՈՍ)
- ԱՏՏԻԿՈՍ 244, 266, 2006, 2088, 2090 (տե՛ս նաեւ ԱՏՏԻԿ, ԱՏՏԻՈՍ)
- ԱՏՏԻՈՍ 2088 (տե՛ս ԱՏՏԻԿՈՍ)
- ԱՏՐՆԵՐՍԵՀ
1. Բաբիկի որդի 2252 (տե՛ս նաեւ ԱՄԻՐՆԵՐՍԵՀ)
 2. Փուշտիպանան սաղար 2323
- ԱՏՐՈՐՄԻԶԴԻ 670 (տե՛ս ԱՏՐՈՐՄԻԶԴԻ ԱՐՇԱԿԱՆ)
- ԱՏՐՈՐՄԻՍ 670 (տե՛ս ԱՏՐՈՐՄԻԶԴԻ ԱՐՇԱԿԱՆ)
- ԱՏՐՈՐՄԵԶԴԻ 671 (տե՛ս ԱՏՐՈՐՄԻԶԴԻ ԱՐՇԱԿԱՆ)
- ԱՏՐՈՐՄԻԶԴԻ ԱՐՇԱԿԱՆ 670-671, 2269, 2271 (տե՛ս նաեւ ԱՏՐՈՐՄԻԶԴԻ,

ԱՏՐՈՄԻԶՐ, ԱՏՐՈՐՄԵԶՐ, ԱՏՐՈՒՄԻՍ, ԱՐԴՈՐՄԻՍԴ)

ԱՏՐՎՇՆԱՍՊ ՅՈԶՄԱՆԴԵԱՆ 2313-2319

ԱՏՐՎՇՆԱՍՊԻՏԱՊԵԱՆ 2323, 2325

ԱՐԱԼԻՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՌԱԼԻՈՍ)

ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ տե՛ս ԳԻԻՏ ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ ԱՐԱՄ

1. ՀԱՅԿԵԱՆ (Նախապետ) 818, 1743, 1759-1764, 1787-1788, 1790-1791, 1793, 1806, 1829 (տե՛ս նաեւ ԱՐՄԱՅ, ԱՐԵՄ)

2. ՔԷՇԻՇԵԱՆ 1093

3. ՏԵ՛ս ԱՐՄԱՄ 1804

4. ՏԵ՛ս ԱՐԱՄԱՅԻՍ 1763

5. ԹՈՓՉԵԱՆ 1740

ԱՐԱՄԱԶ 1679 (տե՛ս ԱՐԱՄԱԶԴ)

ԱՐԱՄԱԶԴ

1. Չաստուած 300, 545-546, 1330, 1336, 1369, 1679, 1680, 1682, 2025, 2195 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՄԱԶ, ԱՐԱՄԱՍԶՐ, ԱՐԱՄԱՍԴ, ԱՐԱՄԱՍՏ, ԶԵԻՍ, ԶՐՈՒԱՆ, ՈՐՄԻԶՐ)

2. ՏԵ՛ս ԿՈՒՆԴԻ ԱՐԱՄԱԶԴ 1830

ԱՐԱՄԱԶՆԵԱՅՔ 1769

ԱՐԱՄԱԻՍ 1761, 1763 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՅԻՍ)

ԱՐԱՄԱՅԻՍ 1761, 1763, 1783-1784 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՄ, ԱՐԱՄԱԻՍ, ԱՐԱՄԱԻՍ, ԱՐԱՄՈՍ, ԱՐԱՄՈՒՍ, ԱՐԱՄՕՍ, ԱՐՄԱՅԻՍ, ԱՐՄԱՍԻԱ)

ԱՐԱՄԱՆԵԱԿ 1761, 1763, 1775-1776, 1780-1783 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՄԱՆԵԿ, ԱՐԱՄԵՆԱԿ, ԱՐԱՆԵԿ, ԱՐԵՄԱՆԵԿ, ԱՐՄԱՆԵԱԿ, ԱՐՄԱՆԵԿ, ԱՐՄԵՆԱԿ, ԱՐՄԵՆԵԱԿ)

ԱՐԱՄԱՆԵԿ 1761 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)

ԱՐԱՄԱՍԴ 1336 (տե՛ս ԱՐԱՄԱԶԴ, չաստուած)

ԱՐԱՄԱՍԶՐ 1330 (տե՛ս ԱՐԱՄԱԶԴ, չաստուած)

ԱՐԱՄԱՍՏ 1330, 1336 (տե՛ս ԱՐԱՄԱԶԴ, չաստուած)

ԱՐԱՄԱԻՍ 1763 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՅԻՍ)

ԱՐԱՄԵԱՆ ԱԶՆ 2045 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՄԵՆԵԱՆ)

ԱՐԱՄԵԱՆՔ 1998 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱՆԵԱՆՔ)

ԱՐԱՄԵՆԱԿ 1783 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)

ԱՐԱՄԵՆԱԿԱՅ 1808 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԿԱՅ ՍԱԻՍԻՔ)

ԱՐԱՄԵՆԵԱԿԱՅ 1808 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԿԱՅ ՍԱԻՍԻՔ)

ԱՐԱՄԵՆԵԱՆ 2045 (տե՛ս ԱՐԱՄԵԱՆ)

ԱՐԱՄՈՍ 1763 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՅԻՍ)

ԱՐԱՄՈՒՍ 1763 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՅԻՍ)

ԱՐԱՄՕՍ 1763 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՅԻՍ)

ԱՐԱՅ

1. ԳԵՂԵՑԻԿ 1739, 1744, 1760-1763, 1793-1796, 1803, 1806-1808

2. ՏԵ՛ս ՇԱՐԱՅ 1784

3. ԱՐԱՅԵԱՆ 1745, 1806-1808 (տե՛ս նաեւ ԿԱՐԴՈՍ (2))

ԱՐԱՅԵԱՆ տե՛ս ԱՐԱՅ ԱՐԱՅԵԱՆ

ԱՐԱՆԵԿ 1782 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)

ԱՐԱՆՅ 385 (տե՛ս ԱՐԻՔ)

ԱՐԱՍՏ 1784 (տե՛ս ԵՐԱՍՏ)

ԱՐԱՐԻՉ ԱՍՏՈՒԱԾ 7, 1314, 1821, 2425, 33, 50, 74, 89, 95, 101, 114, 119, 126, 319, 337, 366, 373, 552, 693, 718, 728-729, 773, 775, 780, 884, 889, 913, 916-918, 1114, 1132-1133, 1135, 1335, 1358, 1410, 1413, 1425, 1432-1433, 1439, 1441, 1443, 1451, 1456, 1468, 1470, 1478, 1539, 1542, 1544-1545, 1550, 1584, 1596, 1602, 2244, 2292 (տե՛ս ԱՍՏՈՒԱԾ Հայր)

ԱՐԱԻԵՀԵԱՆ, տոհմ 1862 (տե՛ս ԱՌԱԻԵՆԵԱՆՔ)

ԱՐԲԱԿ 1806

ԱՐԲԱԿԻՍ 1812 (տե՛ս ՎԱՐԲԱԿԷՍ)

ԱՐԲԱՔՍԱԹ 818

- ԱՐԲԵԵԼ 1763 (տե՛ս ԱՐԲԷԼ, որդի Աճեքայ)
- ԱՐԲԵԷՂ
1. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ, որդի Աճեքայ 1763
 2. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ, որդի Քայաղայ 1763
- ԱՐԲԵԼ
1. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ, որդի Աճեքայ 1763
 2. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ, որդի Քայաղայ 1763
- ԱՐԲԵՂ
1. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ որդի Աճեքայ 1763
 2. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ որդի Քայաղայ 1763
- ԱՐԲԷԵԼ
1. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ որդի Աճեքայ 1763
 2. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ որդի Քայաղայ 1763
- ԱՐԲԷԵՂ 1763 (տե՛ս ԱՐԲԷԼ, որդի Քայաղայ)
- ԱՐԲԷԷԼ 1763 (տե՛ս ԱՐԲԷԼ, որդի Աճեքայ)
- ԱՐԲԷԼ
1. Որդի Աճեքայ 818, 1761, 1763 (տե՛ս նաև ԱԲԷԼ (3), ԱՐԲԵԵԼ, ԱՐԲԵԼ (1), ԱՐԲԵՂ (1), ԱՐԲԷԵԼ (1), ԱՐԲԷԵՂ (1), ԱՐԲԷԷԼ, ԱՐԷԵՂ)
 2. Որդի Քայաղայ 1761, 1763 (տե՛ս նաև ԱԲԷԼ (4), ԱՐԲԵԷՂ, ԱՐԲԵԼ (2), ԱՐԲԵՂ (2), ԱՐԲԷԵԼ (2), ԱՐԲԷԵՂ, ԲԷԼ (4))
- ԱՐԲՈԿ ԾԵՆԲԱԿՈՒՐ 1971 (տե՛ս նաև ԱԲՈԿ, ԾԵՄԲԱԿՈՒՐ)
- ԱՐԲՈՒՆ 1807
- ԱՐԳԱՄ ՄՈՒՐԱՑԵԱՆ 1842, 1918-1920, 1922, 1928-1930 (տե՛ս նաև ԱՐԳԱՆ, ԱՐԳԱԻԱՆ)
- ԱՐԳԱՄՈՋԱՆ 1814 (տե՛ս ԱՐԳԱՄՈՋԱՆ)
- ԱՐԳԱՆ 1842 (տե՛ս ԱՐԳԱՄ ՄՈՒՐԱՑԵԱՆ)
- ԱՐԳԱԻ 1828 (տե՛ս ԱՐԳԱԻԱՆ)
- ԱՐԳԱԻԱՆ 1828-1829, 1930 (տե՛ս նաև ԱՐԳԱՄ ՄՈՒՐԱՑԵԱՆ, ԱՐԳԱԻ)
- ԱՐԳԻԱՑԻ տե՛ս ԿԵՐԱՍՈՍ ԱՐԳԻԱՑԻ
- ԱՐԴԱՄՈՋԱՆ 1814 (տե՛ս նաև ԱՐԳԱՄՈՋԱՆ, ԱՐԴԱՄՈՒԼԱՆ, ԱՐԴՈՒՄՈՒՋԱՆ)
- ԱՐԴԱՄՈՒԼԱՆ 1814 (տե՛ս ԱՐԴԱՄՈՋԱՆ)
- ԱՐԴԵԻՔ 1977 (տե՛ս ԱՐԻՔ)
- ԱՐԴԻԱՑԻ 1967 (տե՛ս ԱՐԳԻԱՑԻ)
- ԱՐԴՈՂԵԱՆ ԱԶԳ 2149
- ԱՐԴՈՐՄԻՍԴ 670 (տե՛ս ԱՏՐՈՐՄԻՋԴ)
- ԱՐԴՈՒՄՈՒՋԱՆ 1814 (տե՛ս ԱՐԴԱՄՈՋԱՆ)
- ԱՐԵԲԱՆՈՍ 1907 (տե՛ս նաև ԱՐԵԲՈՆՈՍ, ԱՐԵԻԲԱՆԻ, ԱՐԵԻԲԱՆՈՍ, ԱՐԵԻԲԵՆՈՍ, ԱՐԵԻՍԲՈՆՈՍ)
- ԱՐԵԲՈՆՈՍ 1907 (տե՛ս ԱՐԵԲԱՆՈՍ)
- ԱՐԵՄ 1763 (տե՛ս ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԵԱՆ)
- ԱՐԵՄԱՆԵԿ 1782 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)
- ԱՐԵՏ 1840, 1895-1896 (տե՛ս նաև ԱՐԵԻԱԵՏ, ԱՐԵԻԱՏ, ԱՐԵԻԵՏ)
- ԱՐԵԻԱԵՏ 1895 (տե՛ս ԱՐԵՏ)
- ԱՐԵԻԱՏ 1895 (տե՛ս ԱՐԵՏ)
- ԱՐԵԻԲԱՆԻ 1907 (տե՛ս ԱՐԵԲԱՆՈՍ)
- ԱՐԵԻԲԱՆՈՍ 1907 (տե՛ս ԱՐԵԲԱՆՈՍ)
- ԱՐԵԻԲԵՆՈՍ 1907 (տե՛ս ԱՐԵԲԱՆՈՍ)
- ԱՐԵԻԵԼՑԻ տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԵԻԵԼՑԻ
- ԱՐԵԻԵՏ 1895 (տե՛ս ԱՐԵՏ)
- ԱՐԵԻՍԲՈՆՈՍ 1907 (տե՛ս ԱՐԵԲԱՆՈՍ)
- ԱՐԵՕՔ 1977 (տե՛ս ԱՐԻՔ)
- ԱՐՋԻԼ 2096 (տե՛ս ԱՐՋԻԼ)
- ԱՐՋՎԱՂԷՆ 2083 (տե՛ս ԱՐՍՎԱՂԷՆ)
- ԱՐԷԵՂ 1763 (տե՛ս ԱՐԲԷԼ, որդի Աճեքայ)
- ԱՐԷՆ 2017 (տե՛ս ԱՐԷՍ)
- ԱՐԷՍ 2017 (տե՛ս նաև ԱՐԷՆ, ԱՐԻԻՆ)
- ԱՐԻԱԿԱՆ ԱԶԳ 464 (տե՛ս ԱՐԻՔ)
- ԱՐԻԱՆՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 289, 324, 329 (տե՛ս նաև ԱՐԻՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ)

ԱՐԻԱՆՈՍՔ 319, 324, 328-330, 779, 1992
 ԱՐԻՈՍ
 1. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ (ԱՂԷԿՍԱՆԴՐԱՑԻ) 1845, 1990, 1992, 2046, 2384 (տե՛ս նաև ԱՐԻԱՆՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ)
 2. ՔԱՂԴԷԱՑԻՈՑ 1805 (տե՛ս նաև ԱՐԻՈՍ, ԱՐԻՍԱՅ, ԱՌԻՍՍԱ, ՆԻՆՈՒԱՍ)
 ԱՐԻՍՏԱՔԻԻԼԵԱՆՔ 1879 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱՔՈՒՂԵԱՆՔ)
 ԱՐԻՍՏԱՔՈՒԼ 1876 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱՔՈՒՂ)
 ԱՐԻՍՏԱՔՈՒԼԵԱՆՔ 1979 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱՔՈՒՂԵԱՆՔ)
 ԱՐԻՍՏԱՔՈՒԼՈՍ 1876 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱՔՈՒՂ)
 ԱՐԻՍՏԱՔՈՒՂ 1876 (տե՛ս նաև ԱՐԻՍՏԱՔՈՒԼ, ԱՐԻՍՏԱՔՈՒԼՈՍ)
 ԱՐԻՍՏԱՔՈՒՂԵԱՆՔ 1879 (տե՛ս նաև ԱՐԻՍՏԱՔԻԻԼԵԱՆՔ, ԱՐԻՍՏԱՔՈՒԼԵԱՆՔ)
 ԱՐԻՍՏԱԳԵՍ 1727 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
 ԱՐԻՍՏԱԳԷՍ 423 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
 ԱՐԻՍՏԱԿԵՍ 1716-1717, 1727 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
 ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ 278, 281, 289, 296, 423, 1141, 1301, 1714, 1716-1717, 1719, 1722, 1727, 1846, 1995, 2009 (տե՛ս նաև ԱՐԱՍՏԱԿԷՍ, ԱՐԱՍՏԱԻՆ, ԱՐԵՍՏԱԿԷՍ, ԱՐԸՍՏԱԿԷՍ, ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ, ԱՐՍՏԱԿԷՍ, ԱՐԻՍՏԱԳԵՍ, ԱՐԻՍՏԱԳԷՍ, ԱՐԻՍՏԱԿԵՍ, ԸՌԸՍՏԱԿԷՍ, ԸՌԻՍՏԱԿԷՍ, ԸՌՍՏԱԿԷՍ, ԸՍԸՍՏԱԿԷՍ, ՌԱՍՏԱԿԷՍ, ՌԸՍՏԱԿԷՍ)
 ԱՐԻՍՏՈՆ ՓԵՂՂԱՑԻ 1938
 ԱՐԻՍՏՈՏԷԼ 773, 2144, 2167, 2182
 ԱՐԻԻՆ 2017 (տե՛ս ԱՐԷՍ)
 ԱՐԽԸՆԻ 598 (տե՛ս ԱՐՀՆԻ)
 ԱՐԾԿԵՑԻ 2102 (տե՛ս ԱՐԾԿԷԱՑԻ)

ԱՐԾԿԷԱՑԻ տե՛ս ՍՈՒՐՄԱԿ ԱՐԾԿԷԱՑԻ (տե՛ս նաև ԱՐԾԿԵՑԻ, ԱՐՁԿԵՑԻ, ԱՐՁԱԿԵՑԻ)
 ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՑ, ազգ (տոհմ, տոհմ) 302, 340, 359, 374, 567, 659, 671, 751, 2205, 2242, 2245, 2249, 2260, 2282, 2321, 2378 (տե՛ս նաև ԱՐԾՐՈՒՆԻՔ)
 ԱՐԾՐՈՒՆԻ տե՛ս ԱՂԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ԱՊՐՍԱՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ԳՈՏՈՐՁ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ԽՈՍՐԵՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՄԵՀՐՈՒԺԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՄԻՀՐԾԱՊՈՒՀ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՅԱԾԿՈՒՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՆԵՐԾԱՊՈՒՀ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ԾԱԻԱՍՊ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ԾՆԳԻՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՎԱԶԷ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՎԱՍԱԿ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՏԱՃԱՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
 ԱՐԾՐՈՒՆԻՔ, տոհմ 302, 339-340, 354, 359, 361, 363-364, 374, 380, 409-410, 412-413, 415, 550, 567, 626, 634, 635, 654, 659, 671, 751, 1684, 1745, 1814-1815, 1856-1857, 1895, 1907, 1909, 2045, 2052, 2073, 2086, 2205, 2242, 2249, 2268, 2271-2272, 2275, 2281, 2321, 2355, 2368, 2378 (տե՛ս նաև ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՑ ԱԶԳ)
 ԱՐԿԱԴ 244, 2063, 2069, 2073-2075, 2078-2079, 2082 (տե՛ս նաև ԱՐԿԱԴԷՈՍ, ԱՐԿԱԹ)
 ԱՐԿԱԴԷՈՍ 2073 (տե՛ս ԱՐԿԱԴ)
 ԱՐԿԱԹ 2063, 2079 (տե՛ս ԱՐԿԱԴ)
 ԱՐՀՄ 546-547 (տե՛ս ԱՐՀՄՆ)
 ԱՐՀՄԻՆ ՀՐՄՆՈՑ 546 (տե՛ս ԱՐՀՄՆՈՑՆ ԴԵԻՔ)
 ԱՐՀՄՆ 462, 464-470, 520, 546-547, 554 (տե՛ս նաև ԱՐՀՄ, ԱՐՀՄՐՆ, ԱՐՀՆ)
 ԱՐՀՄՆՈՑՆ ԴԵԻՔ 546 (տե՛ս նաև ԱՐՀՆՈՑ, ԱՀՐՄՈՑՆ, ԱՐՀՐՄՆՈՑ, ԱՐՀՄԻՆ ՀՐՄՆՈՑ, ԱՐՄՆՈՑ, ԽԱՐԱՄԱՆԻՈՑՆ)
 ԱՐՀՄՐՆ 546 (տե՛ս ԱՐՀՄՆ)
 ԱՐՀՆ 546, 554 (տե՛ս ԱՐՀՄՆ)

ԱՐՀՆՈՅ 546 (տե՛ս ԱՐՀՄՆՈՅՆ ԴԵԻՔ)	ԱՐՄՈԴ 1831 (տե՛ս ԱՐՄՈԳ)
ԱՐՀՐՄՆՈՅ 546 (տե՛ս ԱՐՀՄՆՈՅՆ ԴԵԻՔ)	ԱՐԾԱԿ
ԱՐՁԱԽ (ԱՐՑԱԽ) 364, 389, 629, 666, 669, 2151, 2153, 2187 (տե՛ս ԱՐՁԱԽ, ԱՐԾԱԽ, ԱՐՁԱՂ)	1. Ա. Հայոց 1838, 1864-1867
ԱՐՁԱԿԵՑԻ 2102 (տե՛ս ԱՐԾԿԷԱՑԻ)	2. Բ. Հայոց 302, 305, 308, 310-312, 314, 318, 325, 333-336, 339-341, 343-370, 376-377, 379, 381, 385-389, 406, 412, 524, 2003-2004, 2023, 2028-2030, 2032-2041, 2043-2049, 2051-2055, 2059, 2201, 2223
ԱՐՁԱՆ 2096, 2266	3. Գ. Հայոց 408-409, 413, 415-416, 418-420, 2005, 2062-2069, 2071, 2201, 2207-2208, 2210
ԱՐՁԻԼ 2096 (տե՛ս նաեւ ԱՐՁԻԼ, ԱՐՁԻԴ, ԱՐՁԻԼ, ԱՐՁԻՂ)	4. Ա. Քաջ, Պարթեւաց 1848, 1953
ԱՐՁԻՂ	5. Բ. Մեծ, Պարթեւաց 1744, 1771-1773, 1831, 1847, 1849-1852, 1890, 1895, 1936, 1953 (տե՛ս նաեւ ԱՐԾԱԿ, ԱՐԾԱԿԱՆ, ԱՐԾԱԿԻԱՆ)
1. Թագաւոր Վրաց 247	5. Գ. Վերջին, յաջորդ Դարեհի 1931, 1955
2. 2096 (տե՛ս ԱՐՁԻԼ)	6. 1867, 1873, 1953 (տե՛ս ԱՐԾԱԿԱՆ, արքայ Պարթեւաց)
ԱՐՁԿԵՑԻ 2102 (տե՛ս ԱՐԾԿԷԱՑԻ)	7. Տե՛ս ԱՐԾԱՄ 1897
ԱՐՃԻԾԵՑԻ տե՛ս ԵՂԻԱ ԱՐՃԻԾԵՑԻ	8. Տե՛ս ԱՐԾԱՆԱԿ 1953
ԱՐՄ 1889 (տե՛ս ԱՐԾԱՄ)	9. Տե՛ս ԱՐՏԱԾԷՍ Գ. Հայոց 2006
ԱՐՄԱԹՐԻԴԷՍ 1805 (տե՛ս ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԼՈՍ)	10. Տե՛ս ՎԱՂԱՐԾԱԿ 1774
ԱՐՄԱՅ	ԱՐԾԱԿԱՆ
1. 1787 (տե՛ս ԱՐԱՄ նախապետ)	1. Արքայ Պարթեւաց (Յաջորդ Արշակ Բ. Մեծի) 1867, 1873, 1953 (տե՛ս նաեւ ԱՐԾԱԿ 6., ԱՐԾԱՆԱԿ)
2. 1889 (տե՛ս ԱՐԾԱՄ)	2. Տե՛ս ԱՏՐՈՐՄԻՋԴ ԱՐԾԱԿԱՆ
ԱՐՄԱՅԻՍ 818, 1761, 1763, 1783-1784 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՄԱՅԻՍ)	2. Տե՛ս ԱՐԾԱԿ Ա. Հայոց 1867
ԱՐՄԱՆԵԱԿ 818, 1761, 1775 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)	3. Տե՛ս ԱՐԾԱԿ Բ. Մեծ 1849
ԱՐՄԱՆԵԿ 1776, 1782-1783 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)	ԱՐԾԱԿԵԱՆՔ, տոհմ 1949 (տե՛ս ԱՐԾԱԿՈՒՆԻՔ (1))
ԱՐՄԱՆԵԿԱՅ 1808 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԿԱՅ ՍԱԻՍԻՔ)	ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ տե՛ս ԱՐԾԱՆՈՒԾ ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ, ԱՐՏԱԻԱՆ ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ, ԳՆԵԼ ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ, ԵՐՈՒԱՆԻ Բ. ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ, ԽՈՍՐՈՎ Գ. ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ, ՎԱՐԱՋԴԱՏ ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ, ՎԱՉԱԳԱՆ Ա. ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ
ԱՐՄԱՍԻԱ 1763 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՅԻՍ)	ԱՐԾԱԿՈՒՆԻՔ, տոհմ
ԱՐՄԱՏԱՍԷՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՄԻՆՏԷՍ)	
ԱՐՄԵՆԱԿ 1761, 1763, 1775-1776, 1780-1783 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)	
ԱՐՄԵՆԵԱԿ 1761 (տե՛ս ԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)	
ԱՐՄԷՆ 2263 (տե՛ս ԱՐՏԷՆ, Աբեղեմից իշխան)	
ԱՐՄՆՈՅ 546 (տե՛ս ԱՐՀՄՆՈՅՆ ԴԵԻՔ)	
ԱՐՄՈԳ 1831 (տե՛ս նաեւ ԱՐՄՈԴ)	

- 1. 124, 234, 258, 264, 277, 283, 285, 290-291, 325, 339, 341, 343, 346, 355-356, 360, 365, 371, 377, 387-389, 391, 403, 405-406, 408, 415-416, 418-419, 427, 517, 524, 827, 838, 909, 1076, 1295, 1310, 1318, 1371, 1677, 1722, 1847, 1850, 1864, 1884, 1910, 1912, 1916, 1942, 1947, 1949, 1953, 1964-1965, 1996, 2005, 2007-2008, 2010-2011, 2035, 2047, 2061, 2063-2065, 2070, 2072-2073, 2107, 2113, 2203, 2207, 2210-2211, 2213, 2216-2217, 2222-2223, 2231-2232 (տե՛ս նաեւ ԱՐՇԱԿԵԱՆՔ)
- 2. Տե՛ս ԱՊԱՀՈՒՆԻՔ, տոհմ 2049
- 3. Տե՛ս ԱՐՇԱՐՈՒՆԻՔ, տոհմ 370, 2048, 2105, 2242
- 4. Տե՛ս ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՔ, տոհմ 1886
- ԱՐՇԱԿԻԱՆ 1849 (տե՛ս ԱՐՇԱԿ Բ. ՄԵԾ)
- ԱՐՇԱՄ 1840, 1886-1890, 1897, 1899 (տե՛ս նաեւ ԱՐՄԱՅ (2), ԱՐՇԱԿ, ԱՐՇԱԻ, ԱՐՇԱԻԱՆ, ԱՐՇԱԻԻՐ, ԱՐՇՈՐ, ԱՐՇՈՐ, ԱՐՋԱՄ, ՇԱՐՈՐ)
- ԱՐՇԱՆԱԿ
 - 1. Արքայ Պարթևաց (Յաջորդ Արշակացուհի) 1953 (տե՛ս նաեւ ԱՐՇԱԿ 8.)
 - 2. Տե՛ս ԱՐՇԱԿԱՆ, արքայ Պարթևաց 1873
- ԱՐՇԱՆՈՒՇ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ 2072
- ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ տե՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ (ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ) (տե՛ս նաեւ ԱՇԱՐՈՒՆԻ)
- ԱՐՇԱԻ 1890 (տե՛ս ԱՐՇԱՄ)
- ԱՐՇԱԻԱՆ 1890 (տե՛ս ԱՐՇԱՄ)
- ԱՐՇԱԻԻՐ
 - 1. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ (ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ) 291, 301, 307-308, 313, 607, 634, 655, 751, 1992, 2019-2020, 2047, 2242, 2255, 2260, 2262-2263, 2268, 2271, 2278, 2280, 2282, 2297, 2300, 2304, 2307, 2317, 2319, 2328-2329, 2345, 2355 (տե՛ս նաեւ ԱՐՇՈՐ, ԱՐՇՈՒՐ, ԱՐՇՈՐ, ԱՐՏԱՇԻՐ, ԱՐՏԱՇԷՍ (17))

- 2. Արքայ Պարսից 1886, 1890, 1892-1894, 1953, 1955 (տե՛ս նաեւ ԱՐՇՈՐ, ԱՐՇՈՒՐ, ԱՐՇՈՐ, ԱՐՏԱՇԷՍ (16), ԱՐՏԱՇԻՐ (5))
- 3. Տե՛ս ԱՐՇԱՄ 1890
- 4. Տե՛ս ԱՐՏԱՇԻՐ Ա. 1957
- ԱՐՇԷ 1879, 1953 (տե՛ս ԱՐՇԷՋ)
- ԱՐՇԷՋ
 - 1. Թագաւոր 1879-1880, 1886, 1953 (տե՛ս նաեւ ԱՐՇԷ, ԱՐՇԷՍ, ԱՐՏԱՇԷՋ, ԱՐՏԱՇԷՍ (14))
 - 2. Տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. Հայոց 1839
 - 3. Տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ, եղբայր Տիգրանայ 1839
- ԱՐՇԷՆ 667, 671, 719-720, 733, 2272, 2275, 2282, 2295, 2297 (տե՛ս նաեւ ԱՐՍԷՆ)
- ԱՐՇԷՍ
 - 1. Տե՛ս ԱՐՇԷՋ 1879-1880, 1886, 1953
 - 2. Տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Բ. Հայոց 1935
- ԱՐՇԻՂ 2096 (տե՛ս ԱՐՋԻԼ)
- ԱՐՇՈՏ 751 (տե՛ս ԱՇՈՏ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ)
- ԱՐՇՈՐ
 - 1. Տե՛ս ԱՐՇԱՄ 1890
 - 2. Տե՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 1886, 2047
- ԱՐՇՈՒՐ
 - 1. Տե՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 2047
 - 2. Տե՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ արքայ Պարսից 1886, 1955
- ԱՐՇՈՐ
 - 1. Տե՛ս ԱՐՇԱՄ 1890
 - 2. Տե՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 2019-2020, 2047, 2268
 - 3. Տե՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ Գ. արքայ Պարսից 1886, 1892-1894, 1955
- ԱՐՈՒԱՆԴ 152
- ԱՐՈՒԱՆՋՏԱ 659
- ԱՐՈՒԿԷՍ 1707 (տե՛ս ԱՐՍՈՒԿԷՍ)

- ԱՐՁԻԼ 2096 (տե՛ս ԱՐՁԻԼ)
 ԱՐՋԱՄ 1886, 1890 (տե՛ս ԱՐՇԱՄ)
 ԱՐՍԵԱՑ ՓՈՐ 2188 (տե՛ս Գառն ԱՍԵԱՑ ՓՈՐ, ԱՐՍԵԱՑՓՈՐ)
 ԱՐՍԷՆ
 1. ԸՆՁԱՅԱՑԻ 635, 659, 2269
 2. ՍՈՒՔՐԵԱՆ 901, 2127
 2. ՏԵ՛ս ԱՐՇԷՆ 667, 719-720, 733
 ԱՐՍՈՒԿԷՍ 1707 (տե՛ս Գառն ԱՍՐՈՒԿԵՍ, ԱՐՈՒԿԷՍ)
 ԱՐՍՎԱՂ 246, 2083 (տե՛ս Գառն ԱՐՍՎԱՂԷ, ԱՐՍՎԱՂԷՆ)
 ԱՐՍՎԱՂԷ 246 (տե՛ս ԱՐՍՎԱՂ)
 ԱՐՍՎԱՂԷՆ 2083 (տե՛ս Գառն ԱՐՋՎԱՂԷՆ, ԱՐՍՎԱՂ)
 ԱՐՏԱԺԱՄԱՅ 1867 (տե՛ս ԱՐՏԱՇԱՄՍԱՅ)
 ԱՐՏԱԿ
 1. ՄՈԿԱՑԻ 567, 2242, 2245, 2249, 2268
 2. ՊԱԼՈՒՆԻ 634, 659, 697, 2260, 2269
 3. ՌՇՏՈՒՆԻ 567, 626, 2245
 4. ՏԵ՛ս ԱՏԱՏ ԳՆՈՒՆԻ 2065
 5. ՏԵ՛ս ԱՐՏԷՆ ԳԱԲԵՂԵԱՆ 626
 ԱՐՏԱԿՈՒՆԻ տե՛ս ՊԱՊ ԱՐՏԱԿՈՒՆԻ
 ԱՐՏԱՇԱՄԱՅ 1867 (տե՛ս Գառն ԱՐՏԱԺԱՄՍԱՅ)
 ԱՐՏԱՇԵՍ 1842 (տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Բ, Հայոց)
 ԱՐՏԱՇԷՋ
 1. ՏԵ՛ս ԱՐՇԷՋ թագաւոր 1879-1880, 1879, 1953
 2. ՏԵ՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Բ. Հայոց 1828, 1917, 1932, 1935
 3. ՏԵ՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. Հայոց 1939, 1864-1865, 1872
 4. ՏԵ՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Գ. Պարսից 1844, 1892-1894
 5. ՏԵ՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ հայր Ներսէհի 1904
 6. ՏԵ՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. Պարթեւաց 1953
 7. ՏԵ՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Գ. Հայոց 2092
 8. ՏԵ՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ եղբայր Տիգրանայ 1839
 ԱՐՏԱՇԷԼ 1844 (տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Գ. Պարսից)
 ԱՐՏԱՇԷՍ 246, 2157
 1. Ա. Հայոց 1786, 1839, 1856, 1864-1865, 1867-1873, 1886
 2. Բ. Հայոց 1828-1829, 1841-1843, 1910-1912, 1917-1942, 1966, 1992 (տե՛ս Գառն ԱՐՇԷՍ, ԱՐՏԱՇԵՍ, ԱՐՏԱՇԷՋ, ԱՐՏԱԻԱԶԴ (6))
 3. Գ. Հայոց 524, 2084, 2091-2092, 2101, 2217, 2221-2222 (տե՛ս Գառն ԱՐՇԱԿ, ԱՐՏԱՇԷՋ, ԱՐՏԱՇԻՐ (Հայոց))
 4. Ա. Պարթեւաց 1849, 1953 (տե՛ս Գառն ԱՐՏԱՇԷՋ)
 5. Բ. Պարթեւաց 1886, 1953 (տե՛ս ԱՐՇԷՋ)
 6. Գ. Պարսից 1840, 1844, 1879, 1892-1896, 1904, 1909, 1953-1955, 1957 (տե՛ս Գառն ԱՐՏԱՇԷԼ, ԱՐՏԱՇԷՋ, ԱՐՏԱՇԷՍ)
 7. Դ. Պարսից 1931, 1955 (տե՛ս Գառն ԱՐՇՕՐ)
 8. ՄԱԹԵԻՈՍԵԱՆ 227, 229, 766, 2200
 9. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 407
 10. Եղբայր Տիգրանայ 1839 (տե՛ս Գառն ԱՐՇԷՋ, ԱՐՏԱՇԷՋ)
 11. Որդի Տիգրանայ 2023 (տե՛ս Գառն ԱՐՏԱՇԻՐ (7))
 12. Որդի Հմայեկայ 2306
 13. Հայր Ներսէհի 1904 (տե՛ս Գառն ԱՐՏԱՇԷՋ)
 14. ՏԵ՛ս ԱՐՇԷՋ (1) 1879, 1886
 15. ՏԵ՛ս ԱՐՏԱՇԻՐ Բ., որդի Ծապհոյ 2084
 16. ՏԵ՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ, արքայ Պարսից 1955
 17. ՏԵ՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ (ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ) 1992
 ԱՐՏԱՇԻՆ 405
 ԱՐՏԱՇԻՐ

1. Ա. որդի Սասանայ (ՊԱՊԱԿԱՆ) 657, 1291-1292, 1295, 1315, 1317, 1844, 1936, 1951-1952, 1955-1961, 1964-1966, 1968, 1971-1972, 1985-1986, 2158, 2201-2202 (տե՛ս նաև ԱՐՇԱԻԻՐ (4))
2. Բ. որդի Ծապրոյ 1981, 2075-2078, 2084, 2107 (տե՛ս նաև ԱՐՏԱՇԷՍ (15))
3. Հայոց 1966, 2006, 2091-2092, 2101-2104 (տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Գ. Հայոց)
4. Որդի Մանուէլի 415
5. Տե՛ս ԱՐՇԱԻԻՐ, արքայ Պարսից 1955
6. Տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Բ. Հայոց 1842, 1992
7. Տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ, որդի Տիրանայ 2023
- ԱՐՏԱՇԷՍ 1841 (տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Գ., Պարսից)
- ԱՐՏԱԻԱԶԴ
1. Որդի Տիգրանի 1840, 1884-1885, 1890
2. Որդի Արտաշէսի 147, 152, 460, 1828, 1843, 1928-1930, 1932-1933, 1935, 1940-1943, 1951 (տե՛ս նաև ԱԻԱԶԴ)
3. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 1716, 1964, 1966-1967, 1974, 1981, 2013
4. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 280, 284, 291, 302, 751, 2282
5. Մանուկ, որդի Վաչէ Մամիկոնեանի 413-415
6. Տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ Բ. Հայոց 1942
- ԱՐՏԱԻԱՆ
1. ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ 1295, 1315-1316, 1844, 1950-1951, 1955, 1957, 2202 (տե՛ս նաև ԱՐՏԵԻԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ)
2. Իշխան Վանանդայ 297
3. Սպարապետ 1365
- ԱՐՏԱԻԱՆԴ 152
- ԱՐՏԵՄԻԱ 2182 (տե՛ս ԱՐՏԵՄԻՍ)
- ԱՐՏԵԻԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ 369, 1315-1316, 1844, 1957, 2201 (տե՛ս նաև ԱՐՏԱԻԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ)
- ԱՐՏԷ 626 (տե՛ս ԱՐՏԷՆ ԳԱԲԵՂԵԱՆ)
- ԱՐՏԷՆ
1. ԳԱԲԵՂԵԱՆ 626, 2270 (տե՛ս նաև ԱՐՏԱԿ 5., ԱՐՏԷ)
2. Աբեղեմից իշխան 2263 (տե՛ս նաև ԱՐՄԷՆ)
- ԱՐՏԻԹԷՍ 420, 1707, 1844, 1969
- ԱՐՏԻԿԱՍ 1812 (տե՛ս ԱՌՏԻԿԱՍ)
- ԱՐՏՈՅՏ 423
- ԱՐՏՈՒՆԻՍ 1812 (տե՛ս ՓՌԱԻՈՐՏԻՍ)
- ԱՐԻՈՎՔ 1977 (տե՛ս ԱՐԻՔ)
- ԱՐՓԱՔՍԱԴ 818 (տե՛ս նաև ԱՐՓԱՔՍԱԹ)
- ԱՐՓԱՔՍԱԹ 1760 (տե՛ս նաև ԱՐՓԱՔՍԱԴ, ՓԱՔՍԱԹ)
- ԱՐՓԱՔՍԱՓ 1760 (տե՛ս ԱՐՓԱՔՍԱԹ)
- ԱՐՔԱՅԱՄԱՆՈՒԿ 1966 (տե՛ս ՇԱՊՈՒՀ)
- ԱՐՔԵՂԱՅՈՍ
1. Վերակացու 1892 (տե՛ս նաև ԱՐՔԵՂԱԻՈՍ (1))
2. Որդի Հերովդի 1995 (տե՛ս նաև ԱՐՔԵՂԱԻՈՍ (2))
- ԱՐՔԵՂԱԻՈՍ
1. Վերակացու 1892 (տե՛ս ԱՐՔԵՂԱԻՈՍ (1))
2. Որդի Հերովդի 1995 (տե՛ս ԱՐՔԵՂԱԻՈՍ (2))
- ԱԻԱԶԴ 1928 (տե՛ս ԱՐՏԱԻԱԶԴ որդի Արտաշէսի)
- ԱԻԱՆ 751 (տե՛ս ԱՌԱՆՁԱՐ ԱՄԱՏՈՒՆԻ)
- ԱԻԱՆՁԱՐ 751 (տե՛ս ԱՌԱՆՁԱՐ ԱՄԱՏՈՒՆԻ)
- ԱԻԳԱԻՍՏՈՍ 1892 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ կայսր)
- ԱԻԳԵՐԵԱՆ տե՛ս ՄԿՐՏԻՉ ԱԻԳԵՐԵԱՆ
- ԱԻԳԷ 1909 (տե՛ս նաև ՕԳԷ, ՕԴԷ)
- ԱԻԳՈՍՏ 1891, 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ)
- ԱԻԳՈՍՏԻՆՈՍ 1058
- ԱԻԳՈՍՏՈՍ 1890-1892, 2094, 2193 (տե՛ս նաև ԱԻԳԱԻՍՏՈՍ, ԱԻԳՈՍՏ, ԱԻ-

ԳՈՒՍՏ, ԱԻԳՈՒՍՏՈՍ, ՕԳՈՍՏ, ՕԳՈՍՏՈՍ, ՕԳՈՒՍՏ)
 ԱԻԳՈՒՍՏ 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ)
 ԱԻԳՈՒՍՏՈՍ 1890 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ)
 ԱԻԴԱ 1407 (տե՛ս ԱԻՏԱՅ)
 ԱԻԵՏԵԱՅ ԵՐԿԻՐ 88, 951, 1297, 2115 (տե՛ս նաեւ ԻՍՐԱՅԷԼ)
 ԱԻԹԱԼ 1991 (տե՛ս ԵԻԹԱՂ)
 ԱԻՆԱՆ 821, 863
 ԱԻՈՎԴ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱԻՈՎԹ)
 ԱԻՈՎԹ 1805 (տե՛ս ԱԻՈՎԴ)
 ԱԻՏԱՅ 1407-1408, 1965, 1974, 1977 (տե՛ս նաեւ ԱԻԴԱ, ՕՏԱՅ)
 ԱԻՐԵՂԻԱՆՈՍ 1964 (տե՛ս նաեւ ԱԻՐԵՂԻՈՍ, ՕՐԵԼԻԱՆՈՍ, ՕՐԵՂԻՈՍ, ՕՐԻՋԻԱՆՈՍ)
 ԱԻՐԵՂԻՈՍ 1964 (տե՛ս ԱԻՐԵՂԻԱՆՈՍ)
 ԱՓԱՏԻԱ 1945 (տե՛ս ՍԱՓԱՏԻԱ)
 ԱՓԹԱՅԻ 1805 (տե՛ս ԵՓԹԱՅԻ)
 ԱՓԾԱԳԱՐ 1910 (տե՛ս ԱՓԾԱԴԱՐ)
 ԱՓԾԱԴԱՐ 1910 (տե՛ս նաեւ ԱՓԾԱԳԱՐ)
 ԱՓՐԻԿԱՆՈՍ 1866
 ԱՓՐՈՂԻՍԷՍ 1691 (տե՛ս ԱՓՐՈՂԻՏԷ)
 ԱՓՐՈՂԻՏԷ (տե՛ս ԱՓՐՈՂԻՏԷ)
 ԱՓՐՈՂԻՏԷՍ
 1. Չաստուածուի 1300, 1691, 1869, 1874, 2050 (տե՛ս նաեւ ԱՊՐՈՂԻՏԷ, ԱՓՐՈՂԻՍԷՍ, ԱՓՐՈՂԻՏՈՍ, ԱՖՐՈՂԻՏԷ)
 2. Տե՛ս ՊՐՈՂԷԻԱԴ 2100
 ԱՓՐՈՂԻՏՈՍ 1691 (տե՛ս ԱՓՐՈՂԻՏԷ)
 ԱՔԱԱԲ 481, 768, 813, 940, 966, 1250, 1269 (տե՛ս նաեւ ԱՔԱԲ, ԱՔԱՐ)
 ԱՔԱԲ 645, 939 (տե՛ս նաեւ ԱԳԱԱԲ, ԱԽԱԲ, ԱԽԱՅԱԲ, ԱՔԱԱԲ, ԱՔԱՅԱԲ, ԱՔԱՐ)
 ԱՔԱՅԱԲ 645, 813-814 (տե՛ս ԱՔԱԲ)
 ԱՔԱՅԵՑԻՔ 233, 318

ԱՔԱՐ 940, 1271 (տե՛ս նաեւ ԱՔԱԱԲ, ԱՔԱԲ)
 ԱՔԵՂՂԱ 2030 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԵՂՂԵԻՍ 2030 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԵՂՂԷՍ 2062 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԵՂՂՈՎՍ 2030 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԵԻՂՈՍ 2030 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԶՂԱՍ 2030 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԼԵԻՍ 2062 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԼԼԱՍ 2030 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԼԼԵԻՍ 2030, 2062 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԼԼԷՍ 1833, 2062 (տե՛ս նաեւ ԱԳԻԵՂՂԵՍ, ԱՔԵՂՂԱ, ԱՔԵՂՂԵԻՍ, ԱՔԵՂՂԷՍ, ԱՔԵՂՂՈՎՍ, ԱՔԵԻՂՈՍ, ԱՔԻԶՂԱՍ, ԱՔԻԼԵԻՍ, ԱՔԻԼԼԱՍ, ԱՔԻԼԼԵԻՍ, ԱՔԻՂՂԷՍ, ԱՔԻԻԶՂՈՍ, ԱՔԻԻՂԱՍ, ԱՔԻՂԵԻՍ, ԱՔԻԻԼԵԻՍ, ԱՔԻԻԼԷՍ ԱՔԻԻԼԼԷՍ ԱՔԻԻՂԵԻՍ, ԱՔԻԻՂՂԷՍ)
 ԱՔԻՂԵԻՍ 2062 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻՂՂԷՍ 1833 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԻԶՂՈՍ 2030 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԻԼԵԻՍ 2030, 2062 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԻԼԷՍ 1833 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԻԼԼԷՍ 1833 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԻՂԱՍ 2030 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԻՂԵԻՍ 2030 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՔԻԻՂՂԷՍ 1833 (տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ)
 ԱՖՐԻԿԱՅԻՔ 1804 (տե՛ս ԱՓՐԻԿԵՑԻՔ)
 ԱՖՐՈՂԻՏԷ 1874 (տե՛ս ԱՓՐՈՂԻՏԷ)

Բ

ԲԱԲ
 1. Քամի սերնդից 818, 1761, 1763
 2. Տիգրան Մեծի որդին 1830 (տե՛ս նաեւ ԲԱԲՏԻՐԱՆ)
 ԲԱԲԳԷՆ ՍԻԻՆԻ 751, 2063, 2317, 2318-2320, 2324, 2328, 2330 (տե՛ս նաեւ ԲԱԲԷՆ, ԲԱԲԿԷՆ ՍԻԻՆԻ)
 ԲԱԲԵԼՈՍ 2081, 2213 (տե՛ս ԲԱԲԻԼԱՍ)

ԲԱԲԵՂՈՍ 2081 (տե՛ս ԲԱԲԻԼԱՍ)
 ԲԱԲԷՆ 751 (տե՛ս ԲԱԲԳԷՆ)
 ԲԱԲԻԼԱՍ 237, 1714 (տե՛ս նաեւ ԲԱԲԵ-
 ԼՈՍ, ԲԱԲԵՂՈՍ, ԲԱԲԻԼՈՍ, ԲԱԲԻ-
 ՂԱՍ, ԲԱԲԻՂՈՍ, ՐԱԲԻԼԱՍ)
 ԲԱԲԻԼԱՑԻՔ 1812, 2156 (տե՛ս ԲԱԲԵ-
 ԼԱՑԻՔ)
 ԲԱԲԻԼՈՍ 2081 (տե՛ս ԲԱԲԻԼԱՍ)
 ԲԱԲԻԿ
 1. ՍԻԻՆԻ 411 414, 2308
 2. Ռափսոմեան (Ռոփսեան) տոմսից
 751, 2282 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐԻԿ)
 3. Վասակ Սիւնու որդի 2252
 ԲԱԲԻՂԱՍ 237, 259 (տե՛ս ԲԱԲԻԼԱՍ)
 ԲԱԲԻՂՈՍ 2081 (տե՛ս ԲԱԲԻԼԱՍ)
 ԲԱԲԿԷՆ
 1. ՍԻԻՆԻ 2063, 2065, 2282 (տե՛ս ԲԱԲ-
 ԳԷՆ ՍԻԻՆԻ)
 2. ՅԱՐՈՒԹԻԻՆԵԱՆ 2132, 2134, 2136
 ԲԱԲՈՅ ԱՐՏԱԿՈՒՆԻ 2324
 ԲԱԲՏԻՐԱՆ 1830 (տե՛ս ԲԱԲ (Տիգրան
 Մեծի որդի))
 ԲԱԳԱ
 1. Տե՛ս ԲԱԳԱԴԻԱ 1945
 2. Տե՛ս ԲԱԳԱՐԱՏ ԾԱՄԲԱՏԱՅ 1851
 ԲԱԳԱԴԻԱ 1945 (տե՛ս նաեւ ԲԱԳԱ (1),
 ԲԱԳԱՏԻԱ, ԲԱԳՐԱԴԻԱ)
 ԲԱԳԱՄ 1831
 ԲԱԳԱՆՔ 2150
 ԲԱԳԱՍ 353 (տե՛ս ԲԱԳՈՍ)
 ԲԱԳԱՏԻԱ 1945 (տե՛ս ԲԱԳԱԴԻԱ)
 ԲԱԳԱՐ 2013 (ԲԱԳԱՐԱՏ, ասպետ)
 ԲԱԳԱՐԱՏ
 1. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 313 (տե՛ս նաեւ
 ԲԱԳՐԱՏ)
 2. Անուն 1945
 3. ԾԱՄԲԱՏԱՅ, Բազրասունիների
 նախնին 1850-1851, 1855, 1863, 1865
 (տե՛ս նաեւ ԲԱԳԱ (2), ԲԱԳՐԱՏ)

4. Ասպետ, Սմբատ Ասպետի որդի
 1975, 1981, 2013-2014, 2017, 2019, 2056
 (տե՛ս նաեւ ԲԱԳԱՐ)
 ԲԱԳԷՆՔ 333
 ԲԱԳՈՍ 353-354 (տե՛ս նաեւ ԲԱԳԱՍ)
 ԲԱԳՈՒՐ 2002 (տե՛ս ԲԱԿՈՒՐ, Աղծ-
 նաց բղեղի)
 ԲԱԳՐԱԴԻԱ 1945 (տե՛ս ԲԱԳԱԴԻԱ)
 ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ տե՛ս ԲԱԳԱՐԱՏ ԲԱԳ-
 ՐԱՏՈՒՆԻ, ԲԻՒՐԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒ-
 ՆԻ, ՍԱՀԱԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ
 ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՔ, տոմս 604, 626, 1812-
 1813, 1840, 1850, 1874, 1886, 1899, 1907,
 1910, 1943, 1945, 2056, 2129, 2263, 2316
 ԲԱԶ 1782
 ԲԱԶԱԲՐԱՆ 1887 (տե՛ս ԲԱՐԶԱՓ-
 ՐԱՆ)
 ԲԱԶԱՓՐԱՆ 1879-1882, 1887, 2053 (տե՛ս
 ԲԱՐԶԱՓՐԱՆ)
 ԲԱԶԷ 2357
 ԲԱԶԻԼՔ 1980 (տե՛ս ԲԱՍԻԼՔ)
 ԲԱԶԻՂՔ 1980 (տե՛ս ԲԱՍԻԼՔ)
 ԲԱԶՈՒԿ 1807
 ԲԱԶՐԱՓՐԱՆ 1881, 2053 (տե՛ս ԲԱՐ-
 ԶԱՓՐԱՆ)
 ԲԱԹԱՆԻՔԱՂ 1892 (տե՛ս ԲԱԹՆԻ-
 ՔԱՂ)
 ԲԱԹՆ Ի ՔԱՂ 1892 (տե՛ս ԲԱԹՆԻ-
 ՔԱՂ)
 ԲԱԹՆԻՔԱՂ 1892 (տե՛ս նաեւ ԲԱԹԱ-
 ՆԻՔԱՂ, ԲԱԹՆ Ի ՔԱՂ)
 ԲԱԹՈՒԷԼ 767, 836 (տե՛ս նաեւ ԲԱ-
 ԹՈՒԷԼ)
 ԲԱԹՈՒԷԼՂ 767-768 (տե՛ս նաեւ ԲԱ-
 ԹՈՒԷԼ)
 ԲԱԼԷՈՍ
 1. 1805 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԷԱՍ, ԲԱՂԷՈՍ
 (2))
 2. Տե՛ս ԲԱՂԷՈՍ (1) 1805
 ԲԱԼԼԱ 851

ԲԱԿՈՐ 2011 (տե՛ս ԲԱԿՈՒՐ, Աղձնեաց բղեշխ)	ԲԱՄԲԻԾՆ 300, 303, 311
ԲԱԿՈՒՐ	ԲԱՆ 1768 (տե՛ս ԲԱՆԱՆ)
1. Սիւնեաց նահապետ 1944	ԲԱՆԱՆ 1768 (տե՛ս նաեւ ԲԱՆ, ԲԱՆՈՒԱՆ)
2. Սիւնեաց տոհմից 751, 2282	ԲԱՆԹՈՒՐԱԿ 547, 562 (տե՛ս նաեւ ՓԱՆԴՈՒՐԱԿ, ՓԱՆԹՈՒՐԱԿ)
3. Վրաց արքայ 243, 2083	ԲԱՆԵՆ ԱՍՏՈՒԱԾ 94, 183, 513, 841, 967, 1118, 1147, 1275, 1984, 2231, 2248, 2289 (տե՛ս նաեւ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ)
4. Աղձնեաց բղեշխ 287, 2002, 2011, 2014 (տե՛ս նաեւ ԲԱԳՈՒՐ, ԲԱԿՈՐ)	ԲԱՆՈՒԱՆ 1768 (տե՛ս ԲԱՆԱՆ)
ԲԱԿՏՐԻԱՑԻՔ 1766, 1769 (տե՛ս նաեւ ԲԱԿՏՐԱՑԻՔ, ԲԱԿՏՐԱՑԻՔ, ԲԱԿՐՏԱՑԻՔ)	ԲԱԾՂ ՎԱՀԵԻՈՒՆԻ 2324 (տե՛ս ԲԱՐԾՂ ՎԱՀԵԻՈՒՆԻ)
ԲԱԿՐՏԱՑԻՔ 1769 (տե՛ս նաեւ ԲԱԿՏՐԻԱՑԻՔ)	ԲԱՌՆԱԲԱՍ 99, 317, 502, 1630
ԲԱՀԱՂ 832, 954	ԲԱՍԻԼ
ԲԱՂԱԱՄ 919, 937, 1067, 1205 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԱՄ)	1. Մոկաց եպիսկոպոս 550, 2242 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԻՂ (Մոկաց եպիսկոպոս), ԲԱՐՍԵՂ (Մոկաց եպիսկոպոս), ՎԱՍԻԼ)
ԲԱՂԱԿ 937	2. ԿԵՍԱՐԱՑԻ 1282, 1285 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ)
ԲԱՂԱՄ 867 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԱԱՄ)	ԲԱՍԻԼԻՈՍ
ԲԱՂԱՍԱԿԱՅ 607, 676 (տե՛ս ԲԱՂԱՍԱԿԱՆ)	1. ԿԵՍԱՐԱՑԻ 330, 332 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ)
ԲԱՂԱՍԱԿԱՆ 247, 607, 676-677 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԱՍԱԿԱՅ)	2. Ամասիոյ Պոմտացոց եպիսկոպոս 1988 (տե՛ս նաեւ ՎԱՍԻԼԻՈՍ)
ԲԱՂԱՍԾԻՔ 284-285	3. Կեսարոյ եպիսկոպոս 2050 (տե՛ս ԳԵՂԱՍԻՈՍ)
ԲԱՂԱՏՈՐԷՍ 1805 (տե՛ս ԲԱՂՈՏՈՐԷՍ)	ԲԱՍԻԼԻՍԿՈՍ 2050 (տե՛ս ԳԵՂԱՍԻՈՍ)
ԲԱՂԴԱՍԱՐ 1533 (տե՛ս ԲԱՂՏԱՍԱՐ)	ԲԱՍԻՂ
ԲԱՂԷԱՍ 1805 (տե՛ս ԲԱԼԷՈՍ (1))	1. Մոկաց եպիսկոպոս 550 (տե՛ս ԲԱՍԻԼ, Մոկաց եպիսկոպոս)
ԲԱՂԷՈՍ	2. ԿԵՍԱՐԱՑԻ 1285 (տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ)
1. 1805 (տե՛ս նաեւ ԲԱԼԷՈՍ, ԳԱՂԷՈՍ, ՂԱՂԷՈՍ, ՎԱՂԷՈՍ, ՔՍԵՐՔՍԷՍ)	ԲԱՍԻՂՔ 1937, 1845, 1949 , 1980 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԻԼՔ)
2. Տե՛ս ԲԱԼԷՈՍ (1) 1805	ԲԱՍԼԻԿՔ 2170 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԻԼՔ)
ԲԱՂԻԾԵՑԻ տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ԲԱՂԻԾԵՑԻ	ԲԱՍՈՍ 1707 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍՈՒ)
ԲԱՂՈՏԱՌԷՍ 1805 (տե՛ս ԲԱՂՈՏՈՐԷՍ)	ԲԱՍՈՒ 1707 (տե՛ս ԲԱՍՈՍ)
ԲԱՂՈՏՈՐԷՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԱՏՈՐԷՍ, ԲԱՂՈՏԱՌԷՍ, ԲՈՂՈՏՈՐԷՍ)	ԲԱՏ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ 403, 405-406, 408
ԲԱՂՏԱՍԱՐ 1533 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԴԱՍԱՐ)	ԲԱՐԱԲԱՍ 1630 (տե՛ս ԲԱՐՍԱԲԱՍ)
ԲԱՄԲԱՆ 1827 (տե՛ս ՏԱՄԲԱՏ)	

ԲԱՐԱԲԱՍ 997, 999
 ԲԱՐԱԲԱՍ 1630 (տե՛ս ԲԱՐՍԱԲԱՍ)
 ԲԱՐԱԿ 1805
 ԲԱՐԴԱԾԱՆ 1950 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐԴԱՅԾԱՆ, ԲԱՐԴԷԾԱՆ, ԲԱՐԷԾԱՆ, ԲԱՐՏԷԾԱՆ)
 ԲԱՐԴԱՅԾԱՆ 1950 (տե՛ս ԲԱՐԴԱԾԱՆ)
 ԲԱՐԴԷԾԱՆ 1950 (տե՛ս ԲԱՐԴԱԾԱՆ)
 ԲԱՐԴՈՂԷՄԷՆՈՍ 1906 (տե՛ս ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ)
 ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ 1906 (տե՛ս ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ)
 ԲԱՐԴՈՂՈՄԷՆՈՍ 1630, 1906 (տե՛ս ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ)
 ԲԱՐԴՈՂՈՎՄԷՆՈՍ 1906 (տե՛ս ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ)
 ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՆՈՍ 1906 (տե՛ս ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ)
 ԲԱՐԴՈՒՂՈՎՄԷՆՈՍ 1906 (տե՛ս ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ)
 ԲԱՐԵՔ 1004, 2394
 ԲԱՐՋԱՓՐԱՆ ՌԵՇՏՈՒՆԻ 1879-1882, 1887, 2053 (տե՛ս նաեւ ԲԱՋԱԲՐԱՆ, ԲԱՋԱՓՐԱՆ, ԲԱՋՐԱՓՐԱՆ)
 ԲԱՐԷԾԱՆ 1950 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐԴԱԾԱՆ)
 ԲԱՐԹՈՂՈՄԷՆՈՍ 1630 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ)
 ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ 1739, 1906 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐԴՈՂԷՄԷՆՈՍ, ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ, ԲԱՐԴՈՂՈՄԷՆՈՍ, ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՆՈՍ, ԲԱՐԹՈՂՈՄԷՆՈՍ)
 ԲԱՐԻԿ 2282 (տե՛ս ԲԱԲԻԿ, Ռափսոնաճաճ տոմսից)
 ԲԱՐՇԱՄ 1790
 ԲԱՐՇԼ 2328 (տե՛ս ԲԱՐՇՂ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ)
 ԲԱՐՇՂ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 2325, 2328 (տե՛ս նաեւ ԲԱՇՂ, ԲԱՐՇԼ)

ԲԱՐՍԱԲԱՍ 1630 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐԱԲԱՍ, ԲԱՐԱԲԱՍ)
 ԲԱՐՍԵՂ
 1. ԿԵՍԱՐԱՑԻ 314, 328-331, 333, 766, 901-902, 1157, 1282, 1285, 2139, 2383 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԻԼ, ԲԱՍԻԼԻՈՍ, ԲԱՍԻՂ, ԲԱՐՍԻԼԻՈՍ, ԲԱՐՍԻՂ, ԲԱՐՍԻՂԻՈՍ)
 2. Վրդ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ 519, 1143, 1155, 1157
 3. Մոկաց եպիսկոպոս 550 (տե՛ս ԲԱՍԻ, Մոկաց եպիսկոպոս)
 ԲԱՐՍԻԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ 327-331 (տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ)
 ԲԱՐՍԻՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ 1282 (տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ)
 ԲԱՐՍԻՂԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ 314 (տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ)
 ԲԱՐՍՈՒՄԱՅ 1955-1956
 ԲԱՐՏԷԾԱՆ 1950 (տե՛ս ԲԱՐԴԱԾԱՆ)
 ԲԱՐՔՈՒՄԱՅ 1938
 ԲԱՔԱՆՔ 2170, 2186
 ԲԱՔՐԻՇՈՅ 2223 (տե՛ս ԲՐՔԻՇՈՅ)
 ԲԵԴԵԳՈՍ 1882 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)
 ԲԵԼ 1779 (տե՛ս ԲԷԼ, Տիտանեան)
 ԲԵԼԻԱՐ 472
 ԲԵԼՈՔՈՍ 1805-1806 (տե՛ս նաեւ ԲԵԼՈՔՈՍՈՍ, ԲԵՂՈՔՈՍ, ԲԷԼՈՔՈՍ, ԲՈՂՈՔՈՍ)
 ԲԵԼՈՔՈՍՈՍ 1805 (տե՛ս ԲԵԼՈՔՈՍ)
 ԲԵԿԵՆԴԻ 1990 (տե՛ս ԲԻԿԵՆԴԻ)
 ԲԵԿԵՆԴԻ 1990 (տե՛ս ԲԻԿԵՆԴԻ)
 ԲԵՂՋԷՔՈՒՂ 2380 (տե՛ս ԲԷԵՂՋԵՔՈՒՂ)
 ԲԵՂՈՔՈՍ 1805 (տե՛ս ԲԵԼՈՔՈՍ)
 ԲԵՆԳԵԳՈՍ 1882 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)
 ԲԵՆԴԵԳԷՆՈՍ 1882 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)
 ԲԵՆԴԵԳԻՈՍ 1840, 1882-1883 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)
 ԲԵՆԴԵԳԻՍ 1883 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)

ԲԵՆԴԵԿԻՈՍ 1840 (տե՛ս ԲԵՆԴԻ-ԴԻՈՍ)	ԲԵՐՄԵԼԻԻԱՆՈՍ 1962 (տե՛ս ՓԵՐՄԵ-ԼԻԱՆՈՍ)
ԲԵՆԴԷԳԻՈՍ 1840, 1882-1883 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	ԲԵՐՈՍՈՍ 1750, 1755, 1766 (տե՛ս նաև ԲԵՌՈՍ, ԲԵՐԻՈՍ, ԲԵԻՌԻՈՍ, ԲԵԻՌՈՍ, ԲԻԻՌԻՈՍ, ԲԻԻՌԻՈՍ)
ԲԵՆԴԷԳՈՍ 1882 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	ԲԵՐՍԱԲԷ 184, 947
ԲԵՆԴԷԻԳԷՈՍ 1883 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	ԲԵԻՌԻՈՍ 1750 (տե՛ս ԲԵՐՈՍՈՍ)
ԲԵՆԴԻԳԷՈՍ 1883 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	ԲԵԻՌԻՈՍ 1766 (տե՛ս ԲԵՐՈՍՈՍ)
ԲԵՆԴԻԳԻՈՍ 1840, 1882 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	ԲԵԻՐԱՍՊ 1836-1837 (տե՛ս ԲԻԻՐԱՍՊԻ)
ԲԵՆԴԻԳՈՍ 1882 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	ԲԵԻՐԱՏ 1911 (տե՛ս ԲԻԻՐԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ)
ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ 1840, 1882-1883 (տե՛ս նաև ԲԵՌԵԳՈՍ, ԲԵՆԳԵԳՈՍ, ԲԵՆԴԵԳԷՈՍ, ԲԵՆԴԵԳԻՍ, ԲԵՆԴԵԿԻՈՍ, ԲԵՆԴԷԳԻՈՍ, ԲԵՆԴԷԻԳԷՈՍ, ԲԵՆԴԻԳԷՈՍ, ԲԵՆԴԻԳԻՈՍ, ԲԵՆԴԻԳՈՍ, ԲԵՆԵԴԻԳԷՈՍ, ԲԵՆԵՏԻԳԻՈՍ, ԲԵՆՏԵԳԻՈՍ, ԲԵՆՏԻԳԻՈՍ, ԲԷՆԴԻԳԷՈՍ)	ԲԶԻՆՈՒՆԷՆ, տոհմ 1862 (տե՛ս ԲԶՆՈՒՆԱԿԱՆ)
ԲԵՆԵԴԻԳԷՈՍ 1883 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	ԲԶՆՈՒՆԱԿԱՆ, տոհմ 1862, 2009 (տե՛ս նաև ԲԶՆՈՒՆԵԱՆ, ԲԶՆՈՒՆԵԱՑ ՏՈՂՄ, ԲԶԻՆՈՒՆԷՆ)
ԲԵՆԵՏԻԳԻՈՍ 1882 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	ԲԶՆՈՒՆԵԱՆ, տոհմ 1862, 2009 (տե՛ս նաև ԲԶՆՈՒՆԱԿԱՆ, ԲԶՆՈՒՆԵԱՑ ՏՈՂՄ, ԲԶԻՆՈՒՆԷՆ)
ԲԵՆԻԱՄԷՆ	ԲԶՆՈՒՆԵԱՑ, տոհմ 285-286, 1942, 1782 (տե՛ս նաև ԲԶՆՈՒՆԱԿԱՆ, ԲԶՆՈՒՆԵԱՆ, ԲԶԻՆՈՒՆԷՆ)
1. Աղոսան Երեց 245	ԲԷԵՂԶԵԲՈՒՂ 2380-2381 (տե՛ս նաև ԲԵՂԶԵԲՈՒՂ, ԲԷՂԶԵԲՈՒՂ)
2. Սուրբգրայիմ 861, 869, 872 (տե՛ս նաև ԲԵՆԻԱՄԻՆ, սուրբգրայիմ)	ԲԷԼ
ԲԵՆԻԱՄԻՆ	1. Տիտանեան (Նեբրովթ) 816, 818, 1744, 1759, 1762-1764, 1766, 1770, 1776-1781, 1789 (տե՛ս նաև ԱԲԷԼ (5), ԲԵԼ, ԲԷԼԴ, ԲԷԼԹ)
1. Թարգման 2083	2. Ազգութեամբ հոմ 685-686
2. Սուրբգրայիմ 861, 869, 870-871 (տե՛ս նաև ԲԵՆԻԱՄԷՆ, սուրբգրայիմ)	3. Կուրք Աբգարու 1892 (տե՛ս նաև ԲԷՂ)
ԲԵՆՏԵԳԻՈՍ 1882 (տե՛ս նաև ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	4. Տե՛ս ԱՐԲԷԼ (2) 1763
ԲԵՆՏԻԳԻՈՍ 1882 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)	ԲԷԼԴ 1744, 1770 (տե՛ս ԲԷԼ, Տիտանեան)
ԲԵՌՈՍ 1766 (տե՛ս ԲԵՐՈՍՈՍ)	ԲԷԼԹ 1770 (տե՛ս ԲԷԼ, Տիտանեան)
ԲԵՍԵԼԻԷԼ 30	ԲԷԼՈՔՈՍ 1805-1806 (տե՛ս ԲԵԼՈՔՈՍ)
ԲԵՐԻՈՍ 1750, 1755, 1766 (տե՛ս ԲԵՐՈՍՈՍ)	ԲԷՂ 1892 (տե՛ս ԲԷԼ, Կուրք Աբգարու)
	ԲԷՂԶԵԲՈՒՂ 2380 (տե՛ս ԲԷԵՂԶԵԲՈՒՂ)
	ԲԷՆԴԻԳԷՈՍ 1883 (տե՛ս ԲԵՆԴԻԴԻՈՍ)

ԲԻԿԵՆԴԻ 1990 (տե՛ս նաեւ ԲԵԿԵՆԴԻ, ԲԵԿԵՆԴԻԻ, ԲԻԿԷՆԴԻ, ԲԻԿԷՆՏ)
 ԲԻԿԷՆԴԻ 1990 (տե՛ս ԲԻԿԵՆԴԻ)
 ԲԻԿԷՆՏ 1990 (տե՛ս ԲԻԿԵՆԴԻ)
 ԲԻԿՈՆ 1990 (տե՛ս ԲԻՏՈՆ)
 ԲԻԿՈՎՆ 1990 (տե՛ս ԲԻՏՈՆ)
 ԲԻԿՏՈՆ 1990 (տե՛ս ԲԻՏՈՆ)
 ԲԻՏՈՆ 1990 (տե՛ս նաեւ ԲԻԿՈՆ, ԲԻԿՈՎՆ, ԲԻԿՏՈՆ, ԲԻՏՈՎՆ)
 ԲԻՏՈՎՆ 1990 (տե՛ս ԲԻՏՈՆ)
 ԲԻՐԱՍՊԻ 1835 (տե՛ս ԲԻԻՐԱՍՊԻ)
 ԲԻԻԶԱՆԴԻ տե՛ս ՓԱԻՍՏՈՍ ԲԻԻԶԱՆԴԻ (տե՛ս նաեւ ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ, ԲՈՒԶԱՆԴ, ԲՈՒԶԱՆԴԱՅԻ)
 ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ տե՛ս ՆՈՐԱՅՐ ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ, ՓԱԻՍՏՈՍ ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ (տե՛ս նաեւ ԲԻԻԶԱՆԴԻ, ԲՈՒԶԱՆԴԻ, ԲՈՒԶԱՆԴԱՅԻ)
 ԲԻԻԶԱՍ 2203
 ԲԻԻԹԱՆԱՅԻՔ 1727, 1990, 2141 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԹԱՆԱՅԻՔ)
 ԲԻԻՌԻՈՍ 1750, 1755 (տե՛ս ԲԵՐՈՍՈՍ)
 ԲԻԻՌՈՍ 1750, 1755, 1766 (տե՛ս ԲԵՐՈՍՈՍ)
 ԲԻԻՐԱՍ 1945 (տե՛ս ԲԻԻՐԱՏ, աճուճ)
 ԲԻԻՐԱՍՊ 1945 (տե՛ս ԲԻԻՐԱՏ, աճուճ)
 ԲԻԻՐԱՍՊԻ տե՛ս ԱԺԴԱՀԱԿ (տե՛ս նաեւ ԲԵԻՐԱՍՊ, ԲԻՐԱՍՊԻ ԱԺԴԱՀԱԿ)
 ԲԻԻՐԱՏ
 1. Աճուճ 1945 (տե՛ս նաեւ ԲԻԻՐԱՍ, ԲԻԻՐԱՍՊ)
 2. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 1909, 1911 (տե՛ս նաեւ ԲԵԻՐԱՏ)
 ԲԻՍՈՒԽ 2159
 ԲՂԴՈՒԽ 1971 (տե՛ս նաեւ ԲՂԴՈՒԽԱՅ, ԲՂԴՈՒԽԱ)
 ԲՂԴՈՒԽԱ 1971 (տե՛ս ԲՂԴՈՒԽ)
 ԲՂԴՈՒԽԱՅ 1971 (տե՛ս ԲՂԴՈՒԽ)
 ԲՈՂՈՏՈՒԷՍ 1805 (տե՛ս ԲԱՂՈՏՈՒԷՍ)
 ԲՈՂՈՔՈՍ 1806 (տե՛ս ԲԵԼՈՔՈՍ)

ԲՈՅԵԿԱՆ 361
 ԲՈՍՏՐԱՅԻ տե՛ս ՀԻՊՈՂԻՏԷՍ ԲՈՍՏՐԱՅԻ
 ԲՈՒԴԱԲ 1969 (տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ)
 ԲՈՒԶԱՆԴԻ տե՛ս ՓԱԻՍՏՈՍ ԲՈՒԶԱՆԴԻ նաեւ՝ ԲԻԻԶԱՆԴԻ, ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ
 ԲՈՒԶԱՆԴԱՅԻ տե՛ս ՓԱԻՍՏՈՍ ԲՈՒԶԱՆԴԱՅԻ, նաեւ՝ ԲԻԻԶԱՆԴԻ, ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ, ԲՈՒԶԱՆԴԻ
 ԲՈՒԶՐ 1959, 1985 (տե՛ս ԲՈՒՐԶ)
 ԲՈՒԹԱՆԱՅԻՔ 1990 (տե՛ս նաեւ ԲԻԻԹԱՆԱՅԻՔ)
 ԲՈՒՆԴԱՐ 1969 (տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ)
 ԲՈՒՏԲԱ տե՛ս ՎԱԼԵՐԻ ԲՈՒՏԲԱ
 ԲՈՒՐԴԱԻ 1969 (տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ)
 ԲՈՒՐԴԱՐ 1322, 1969 (տե՛ս ԲՈՒՐԴԱԲ, ԲՈՒՆԴԱՐ, ԲՈՒՐԴԱԻ)
 ԲՈՒՐԶ 1959, 1985 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԶՐ)
 ԲՐԳԻՇՈՅ 2223 (տե՛ս ԲՐՔԻՇՈՅ)
 ԲՐԻԱՄՈՍ 1833 (տե՛ս ՊՈՒԱՄՈՍ)
 ԲՐՔԻՇՈՅ 2104, 2108, 2223-2224 (տե՛ս նաեւ ԲԱՔՐԻՇՈՅ, ԲՐԳԻՇՈՅ, ԲՐՔԻՇՈՒ)
 ԲՐՔԻՇՈՒ 2108 (տե՛ս ԲՐՔԻՇՈՅ)

Գ

ԳԱԲԱ 1856 (տե՛ս ԳԱԲԱՂ)
 ԳԱԲԱՂ ԳԱԲԵՂԵԱՆ 1856, 2344 (տե՛ս նաեւ ԳԱԲԱ)
 ԳԱԲԱՂԵԱՆ 634 (տե՛ս ԳԱԲԵՂԵԱՆ)
 ԳԱԲԱՂԵԱՆՔ, տոհմ 605, 626 (տե՛ս ԳԱԲԵՂԵԱՆՔ)
 ԳԱԲԱՍԱՅԻՔ, տոհմ 2183
 ԳԱԲԱԻՈՆ 482, 941, 942
 ԳԱԲԱԻՈՆԱՅԻՔ, տոհմ 815, 940
 ԳԱԲԵԼԵԱՆՔ, տոհմ 626 (տե՛ս ԳԱԲԵՂԵԱՆՔ)
 ԳԱԲԵՂԵԱՆ տե՛ս ԱՐՏԷՆ ԳԱԲԵՂԵԱՆ, ԳԱԲԱՂ ԳԱԲԵՂԵԱՆ, ԽՈՍՐՈՎ ԳԱԲԵՂԵԱՆ, նաեւ՝ ԳԱԲԱՂԵԱՆ

- ԳԱԲԵՂԵԱՆՔ, տոհմ 605, 1856, 2153, 2172, 2189 (տե՛ս նաև ԳԱԲԱՂԵԱՆՔ, ԳԱԲԵՂԷՆՔ)
- ԳԱԲԵՂԷՆ 1856, 2328 (տե՛ս ՍԱՏՈՆ)
- ԳԱԲԵՂԷՆՔ, տոհմ 605, 626 (տե՛ս ԳԱԲԵՂԵԱՆՔ)
- ԳԱԲԻԱՆՈՍ 1839, 1877 (տե՛ս նաև ԳԱԲԻՆՈՍ)
- ԳԱԲԻՆՈՍ 1839 (տե՛ս ԳԱԲԻԱՆՈՍ)
- ԳԱԲՐԻԵԼ 1502 (տե՛ս նաև ԳԱԲՐԻԷԼ)
- ԳԱԲՐԻԷԼ 119, 882, 960, 1135, 1495, 1502 (տե՛ս նաև ԳԱԲՐԻԵԼ)
- ԳԱԳ 2011 (տե՛ս ԴԱՏ, իշխան Հաշտեմից)
- ԳԱԴ
1. Տե՛ս ԴԱՏ, իշխան Հաշտեմից 2011
 2. Որդի Յակոբի 851, 863, 870, 894, 911,
 3. ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ 550, 2242 (տե՛ս նաև ԳԱԴԷ, ԳԱՏ, ԽԱԴ)
- ԳԱԴԵԾ 567, 626 (տե՛ս ԳԱԴԵԾՈՅ, ԳԱԴԻԾՈՅ)
- ԳԱԴԵԾՈՅ ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻ 567, 626 (տե՛ս նաև ԳԱԴԵԾ, ԳԱԴԻԾ, ԳԱԴԻԾՈՅ)
- ԳԱԴԷ 550 (տե՛ս ԳԱԴ ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ)
- ԳԱԴԻԾ ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻ 567 (տե՛ս նաև ԳԱԴԵԾՈՅ)
- ԳԱԴԻԾՈՅ
1. ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻ 567, 626, 2245, 2263 (տե՛ս նաև ԳԱԴԵԾ, ԳԱԴԵԾՈՅ, ՌԾՏՈՒՆԻ)
 2. ՄԱԽԱԶ 2308-2309, 2311, 2316
- ԳԱԶԱԻՈՐ
1. Որդի Հրահատի 2084, 2107 (տե՛ս նաև ԳԱԻԱԶՈՐ)
 2. Որդի Սպանդարատի 2047, 2065, 2069-2073, 2075 (տե՛ս նաև ԳԱԶԱԻՈՎՆ, ԳԱԶԱԻՈՐ)
- ԳԱԶԱԻՈՎՆ 2047, 2065, 2069-2070 (տե՛ս ԳԱԶԱԻՈՐ, որդի Սպանդարատի)
- ԳԱԶԱԻՈՐ 2069 (տե՛ս ԳԱԶԱԻՈՆ, որդի Սպանդարատի)
- ԳԱԶՈՒԲԱՆԱ 860
- ԳԱԶՐԻԿ
1. ԱԲԵՂԵԱՆ 2242, 2255
 2. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ 607, 634 (տե՛ս նաև ԳԱԶՐԻԿԱՆ)
- ԳԱԶՐԻԿԱՆ 607 (տե՛ս ԳԱԶՐԻԿ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ)
- ԳԱԹ 2011 (տե՛ս ԴԱՏ, իշխան Հաշտեմից)
- ԳԱԻԱՆԵԱ 1374-1375, 1390 (տե՛ս նաև ԳԱՅԻԱՆԷ)
- ԳԱԼԻՈՍ 1960 (տե՛ս ԳԱԼԼՈՍ)
- ԳԱԼԻՍ 1960 (տե՛ս ԳԱԼԼՈՍ)
- ԳԱԼՈՒՍ
1. ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ 157
 2. ԾԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆ 1294
 3. ՏԷՐՄԿՐՏՉԵԱՆ 238, 1156, 1291, 2199
- ԳԱՂ 751 (տե՛ս ԴԱՏ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ)
- ԳԱՂԱՏՈՍ 380
- ԳԱՂԷՈՍ 1805 (տե՛ս ԲԱՂԷՈՍ)
- ԳԱՄԱՂԻԷԼ 1130
- ԳԱՄԵՐ 1761, 1786 (տե՛ս նաև ԳԱՄԻՐ)
- ԳԱՄԻՐ 818, 1761, 1775, 1786 (տե՛ս ԳՈՄԵՐ, նաև՝ ԳԱՄԵՐ)
- ԳԱՅԻԱՆԷ 296, 1296-1297, 1374-1375, 1378, 1385-1386, 1390, 1393-1394, 1396, 1401-1405, 1646, 1657, 1666, 1669-1670, 2193-2194 (տե՛ս նաև ԳԱԻԱՆԵԱ, ԳԱՅԻՆԵԱ, ԳԱՅԻԱՆԷԱ)
- ԳԱՅԻՈՍ 1960 (տե՛ս ԳԱԼԼՈՍ)
- ԳԱՅԼԱՍԷ 2160
- ԳԱՅՐՋՈՅԼ 2317 (տե՛ս ԳԱՐՋՈՅԼ)
- ԳԱՆԱՆ 2095 (տե՛ս ԴԱՆԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱՑԻ)
- ԳԱՆԳԱՆ 2095 (տե՛ս ԴԱՆԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱՑԻ)
- ԳԱՆԳՈՆ 2095 (տե՛ս ԴԱՆԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱՑԻ)

ԳԱՆԳՍՆ 2095 (տե՛ս ԴԱՆԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱՑԻ)	ԳԵԴԷՆՎՆ 646, 1173, 1454, 1805 (տե՛ս ԳԵԴԷՆՆ)
ԳԱՆԴԱՆ 2095 (տե՛ս ԴԱՆԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱՑԻ)	ԳԵՀԵԶ 144, 204 (տե՛ս ԳԵՀԵԶ)
ԳԱՌՆԻԿ	ԳԵՂԱՄ 818, 1761, 1763, 1784-1786, 1851, 1856, 1867
1. ԳԵՂԱՄԵԱՆ 1786, 1867, 1856	ԳԵՂԱՄԻՈՍ 2050 (տե՛ս ԳԵՂԱՄԻՈՍ)
2. ՃԳՄԱՄՐ 1368, 1996	ԳԵՂԱՆ 2157, 2190
ԳԱՏ 550 (տե՛ս ԳԱԴ ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ)	ԳԵՂԱՍԻՈՍ 2050 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԲԱՍԻ-ԼԻՍԿՈՍ, ԲԱՍԻԼՈՍ, ԳԵՂԱՄԻՈՍ, ԳԵՂԱՍՈՍ)
ԳԱՏԻԿԵՑԻ 2384 (տե՛ս ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻ)	ԳԵՂԱՍՈՍ 2050 (տե՛ս ԳԵՂԱՍԻՈՍ)
ԳԱՐԴՄԱՆԱՑԻ տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԳԱՐԴՄԱՆԱՑԻ 2086, ԽՈՒՐՄ ԳԱՐԴՄԱՆԱՑԻ 2095, ԱՄԵՆ՝ ԳԱՐԳՄԱՆԱՑԻ	ԳԵՂՏՈՒՆ 1815 (տե՛ս ԱՆԳԵՂ ՏՈՒՆ)
ԳԱՐԵԳԻՆ	ԳԵՆԷՈՍ 1883 (տե՛ս ԴԻՈՆԷՍ)
1. ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ 2123	ԳԵՐՄԱՆԻԿՈՍ 1892
2. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ 1157	ԳԵԻՈՐԳ
3. ՌԾՏՈՒՆԻ (ԸՌԾՏՈՒՆԻ) 285, 375, 407-408	1. ԱԲԳԱՐԵԱՆ 2133
4. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՑ 533, 659, 2269	2. ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ 275
ԳԱՐԶՈԼ 2019 (տե՛ս ԳԱՐԶՈՅԼ)	ԳԶԱԿ 1807 (տե՛ս ԳՂԱԿ)
ԳԱՐԶՈՅԼ ՄԱՂԽԱԶ ԽՈՐԽՈՒՌԻՆԻ 333, 409, 414-415, 2019, 2317-2319 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԱՅՐԶՈՅԼ, ԳԱՐԶՈԼ, ԳԱՐԶՈՒԼ)	ԳԷԴԵԻՆՎՆ 1454 (տե՛ս ԳԵԴԷՆՆ)
ԳԱՐԶՈՒԼ 2019 (տե՛ս ԳԱՐԶՈՅԼ)	ԳԷԴԷՆՆ 1454 (տե՛ս ԳԵԴԷՆՆ)
ԳԱԻԱԶՈՆ	ԳԷԴԷՆՎՆ 2319 (տե՛ս ԳԵԴԷՆՆ)
1. ՏԵ՛ս ԳԱԶԱԻՈՆ, յոթի Հրահատի 2084, 2107	ԳԷԵԶ 144, 204 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԵՀԵԶ, ԴԷԷԶ)
2. ՏԵ՛ս ԳԱԶԱԻՈՆ, յոթի Սպանդարատի 2065, 2071-2073, 2075	ԳԷՈԴՈՐ 2008 (տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ)
ԳԴԻՀՈՆ ՍԻՆԻ 2319, 2323, 2334, 2338, 2340, 2344, 2346-2347, 2350, 2352 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԴԻՀՈՎՆ)	ԳԸԹՈՒՆԻ 634 (տե՛ս ԳՆԹՈՒՆԻ)
ԳԴԻՀՈՎՆ ՍԻՆԻ 2343, 2350 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԴԻՀՈՆ)	ԳԹՆՈՒՆԵԱՑ 1887 (տե՛ս ԳՆԹՈՒՆԻ)
ԳԵԴԵՐՈՎՆ 602 (տե՛ս ԳԱԴԵՐՈՎՆ)	ԳԹՈՒՆԵԱՑ 1887 (տե՛ս ԳՆԹՈՒՆԻ)
ԳԵԴԷՆՆ 147, 646, 893, 942 945, 947, 1454, 1805 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԵԴԷՆՎՆ, ԳԷԴԵԻՆՎՆ, ԳԷԴԷՆՆ, ԳԷԴԷՆՎՆ)	ԳԻՆ ԳՆՈՒՆԻ 1857
	ԳԻՆԴ
	1. ԴԵՐԶԱՆՑԻ 2089, 2095 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԻՆԹ, ԳՆԻԹ)
	2. ՍԼԿՈՒՆԻ 2031 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՍՂԿՈՒՆԻ)
	3. ՏԱՐՕՆՑԻ 422-423
	ԳԻՆԷՈՍ 1883 (տե՛ս ԴԻՈՆԷՍ)
	ԳԻՆԹ 244, 2089, 2095 (տե՛ս ԳԻՆԴ ԴԵՐԶԱՆՑԻ)
	ԳԻՍԱԿ 1920, 1923
	ԳԻՏ
	1. ՏԵ՛ս ԳԻԻՏ, յոթի Շաբիթայ 2095

2. Տե՛ս ԳԻԻՏ ՎԱՀԵԻՈՒՆԻ 567, 626
 ԳԻԻՂԻԿ 2339
 ԳԻԻՏ
1. ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ 1073, 1075-1077, 1079, 1087
 2. Կաթողիկոս 1155, 2306, 2308-2311, 2388
 3. Որդի Ծափթալ 2095 (տե՛ս նաև ԳԻՏ)
 4. ՎԱՀԵԻՈՒՆԻ 567, 626, 634, 2242, 2245, 2260, 2263 (տե՛ս նաև ԳԻՏ)
- ԳԼԱԿ տե՛ս ԶԵՆՈՒԲ ԳԼԱԿ
 ԳԼԱՓԻԻՌԱ 1988 (տե՛ս նաև ԳԼԱԹԵԻՒԱ, ԳԼԱԹԻՌԱ, ԳԼԱԹԻԻՌԱ, ԳԼՕԹԻՌԱ, ԳԼՕԹՐԱ, ԳԼԱՓԻԻԼԱ, ԳԼԱՓԻԻՐԱ, ԳԼԱՖԻԻԼԱ, ԳՂԱԹԻՐԱ)
 ԳՂԱԿ 1807 (տե՛ս նաև ԳԶԱԿ, ԴՂԱԿ)
 ԳՆԱԼ 1881 (տե՛ս ԳՆԷԼ, տակառապետ Տիգրանայ)
 ԳՆԴՈՒՆԵԱՑ, տոհմ 1804 (տե՛ս ԳԵԹՈՒՆԻՔ)
 ԳՆԴՈՒՆԻ տե՛ս ՏԱՃԱՏ ԳՆԴՈՒՆԻ, նաև՝ ԳՆԹՈՒՆԻ
 ԳՆԵԱԼ 1880 (տե՛ս ԳՆԷԼ, տակառապետ Տիգրանայ)
 ԳՆԵԼ ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ 325, 343 (տե՛ս նաև ԳՆԷԼ, ԳՆԷՂ)
 ԳՆԷԱԼ 1880 (տե՛ս ԳՆԷԼ, տակառապետ Տիգրանայ)
 ԳՆԷԼ
1. ԱՆՁԵԻԱՑԻ 386, 402, 2060
 2. ԳՆՈՒՆԻ 2036
 3. ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ, որդի Տրդատայ՝ եղբոր Արշակայ 325, 333, 340-344, 347, 350, 362, 376, 2003, 2032-2038, 2223 (տե՛ս նաև ԳՆԵԼ, ԳՆԷՂ)
 4. Տակառապետ Տիգրանայ 1880-1881 (տե՛ս նաև ԳՆԱԼ, ԳՆԵԱԼ, ԳՆԷԱԼ)
- ԳՆԷՂ 2035 (տե՛ս ԳՆԷԼ ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ)
 ԳՆԹՈՒՆԻ տե՛ս ԴԵՄԵՏ ԳՆԹՈՒՆԻ, ԶՕՐԱՑ ԳՆԹՈՒՆԻ, ՎԱՌԳՈՇ ԳՆԹՈՒՆԻ, ՏԱՃԱՏ ԳՆԹՈՒՆԻ, նաև՝ ԳԸԹՈՒՆԻ, ԳԹՆՈՒՆԵԱՑ, ԳԹՈՒՆԵԱՑ, ԳՆԴՈՒՆԻ, ԳՆՈՒՆԵԱՑ, ԿՆԹՈՒՆԻ, ՔԹՈՒՆԻ, ՔՆԹՈՒՆԻ
 ԳՆԹՈՒՆԻՔ, տոհմ 333, 659, 1804, 1856, 1887, 2271, 2320 (տե՛ս նաև ԳՆԴՈՒՆԵԱՑ)
 ԳՆԻԹ
1. Տե՛ս ԳԻՆԴ ԴԵՐՋԱՆՑԻ 2089, 2095
 2. Իշխան Հաշտեմից 292
- ԳՆՈՒՆԵԱՑ 1887 (տե՛ս ԳՆԹՈՒՆԻ)
 ԳՆՈՒՆԻ տե՛ս ԱԲԱ ԳՆՈՒՆԻ, ԱՌԱՍՏՈՄ ԳՆՈՒՆԻ, ԱՏԱՏ ԳՆՈՒՆԻ, ԱՏՈՄ ԳՆՈՒՆԻ, ԳԻՆ ԳՆՈՒՆԻ, ԳՆԷԼ ԳՆՈՒՆԻ, ՄԱՆՈՒԿՆ ՎԱՀԱՆ ԳՆՈՒՆԻ, ՎԱՀԱՆ ԳՆՈՒՆԻ, նաև՝ ԳՈՒՆԵԱՑ, ԿՆՈՒՆԵԱՑ
 ԳՆՈՒՆԻՔ, տոհմ 292, 311, 601, 659, 675, 751, 1745, 1782, 1814-1815, 1857, 1880, 1887, 2009, 2065, 2242, 2269, 2282, 2317-2318, 2320, 2328 (տե՛ս նաև ԳԱՆՈՒՆԻՔ)
 ԳՈՒՆԻԷԼ 1804 (տե՛ս ԳՈՒՆԻԷԼ)
 ԳՈՒՆԵԱՑԻՔ, տոհմ 1863 (տե՛ս ԳՈՂԹՆԵՑԻՔ)
 ԳՈՒՆԻԷԼ 1804 (տե՛ս նաև ԳՈՒՆԻԷԼ, ԿՈՐԴՈՒՆԻԷԼ)
 ԳՈՂԱՐ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ 1292
 ԳՈՂԹՆԱՑԻՔ, տոհմ 1863 (տե՛ս ԳՈՂԹՆԵՑԻՔ)
 ԳՈՂԹՆԵԱՑԻՔ, տոհմ 1863 (տե՛ս ԳՈՂԹՆԵՑԻՔ)
 ԳՈՂԹՆԵՑԻՔ, տոհմ 1863 (տե՛ս նաև ԳՈՒՆԵԱՑԻՔ, ԳՈՂԹՆԱՑԻՔ, ԳՈՂԹՆԵԱՑԻՔ)
 ԳՈՂԻԱԴ 803, 882, 888, 994 (տե՛ս նաև ԳՈՂԻԱԹ)
 ԳՈՂԻԱԹ 2018 (տե՛ս նաև ԳՈՂԻԱԴ)
 ԳՈՄԵՐ 1775 (տե՛ս նաև ԳԱՄԻՐ)
 ԳՈՌԱԿ 1807 (տե՛ս նաև ԳՌԱԿ)
 ԳՈՏՈՐԶ 2205

ԳՈՐԳԻ 1768	1300-1301, 1315, 1322, 1324, 1328-1329,
ԳՈՐԳԻԱՆՈՍ 2056 (տե՛ս ԳՈՐԳՈՆՈՍ)	1344, 1359, 1366, 1368, 1405-1408, 1410,
ԳՈՐԳՈՆՈՍ 2056 (տե՛ս մաեւ ԳՈՐԳԻԱ- ՆՈՍ, ԳՈՐԳԻԱՆՈՍ, ԳՈՐԳՈՆՈՍ)	1421, 1425, 1470, 1483, 1486, 1513,
ԳՈՐԳՈՎԱԹԻՍԽ 2171	1526, 1530, 1532, 1565, 1605, 1627,
ԳՈՐԳԻԱՆՈՍ 2056 (տե՛ս ԳՈՐԳՈՆՈՍ)	1646-1647, 1652, 1654-1655, 1664-1666,
ԳՈՐԳՈՆՈՍ 2056 (տե՛ս ԳՈՐԳՈՆՈՍ)	1668, 1670-1673, 1675-1676, 1680-1681,
ԳՈՐՈՒԹ 292 (տե՛ս մաեւ ԳՈՒԹ)	1683-1684, 1686-1694, 1698, 1700-1702,
ԳՈՒԹ 292 (տե՛ս ԳՈՐՈՒԹ)	1714, 1716, 1719, 1722, 1724-1725, 1727-
ԳՈՒՄԱՆԴ ԸԱՊՈՒՀ 358-359, 411	1728, 1730, 1733, 1739, 1844, 1893-1894,
ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ ԳՈՒ- ՅՈՒՄՃԵԱՆ	1960, 1969-1970, 1974, 1983, 1990-1994,
ԳՈՒՆԴԻԸԱՊՈՒՀ 2174, 2190 (տե՛ս մաեւ ԳՈՒՆԴԻԸԱՊՈՒՀ)	1996, 2002, 2007-2008, 2010, 2024, 2027,
ԳՈՒՆԴԻԸԱՊՈՒՀ 2158 (տե՛ս մաեւ ԳՈՒՆԴԻԸԱՊՈՒՀ)	2030, 2053, 2070, 2074, 2078, 2091,
ԳՈՒՆԵԱՅ 601 (տե՛ս ԳՆՈՒՆԻ)	2109, 2113, 2121, 2195-2196, 2202, 2219,
ԳՈՒՆԸԱՐԱՅ 1967 (տե՛ս ԳՈՒԸԱՐԱՅ)	2223-2225, 2228, 2231-2232, 2235, 2239,
ԳՈՒԸԱՐԱՅ ՀԱՅԿԱԶՆ 1851, 1859, 1967 (տե՛ս մաեւ ԳՈՒՆԸԱՐԱՅ, ԴՈՒ- ԸԱՐԱՅ, ԶՈՒԸԱՐԱՅ, ՂՈՒԸԱՐԱ, ՔՈՒԸԱՐԱՅ)	2247, 2249, 2253, 2259, 2267, 2288,
ԳՈՒՏԸՄԻԴ տե՛ս ԱԼՖՐԵԴ ՖՈՆ ԳՈՒՏԸՄԻԴ	2290, 2302, 2315, 2317, 2333-2335, 2337,
ԳՌԱԿ 1807 (տե՛ս ԳՈՌԱԿ)	2363-2365, 2369, 2383-2384, 2394 (տե՛ս մաեւ ԳՐԻԳՈՐԻԷ, ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ, ԳՐԻԳՈՐԻՍ)
ԳՐԱՏԻԱՆՈՍ 2045 (տե՛ս մաեւ ԳՐԱ- ՑԻԱՆՈՍ)	3. ԽԱԼԱԹԵԱՆՑ 2128, 2199
ԳՐԱՑԻԱՆՈՍ 2045 (տե՛ս ԳՐԱՏԻԱ- ՆՈՍ)	4. ՆԱԶԱԶԱՑԻ 2383 (տե՛ս մաեւ ԱՍ- ՏՈՒԱԾԱԲԱՆ, ՆԱԶԻԱՆՁԻ)
ԳՐԻԳՈՐ	5. ՆԱԶԻԱՆՁԻ 2050, 2383 (տե՛ս մաեւ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ, ՆԱԶԱԶԱՑԻ)
1. ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ 901 903, 905, 907, 910-911, 1076, 1080, 1117, 1155, 1157, 1285, 2139 (տե՛ս մաեւ ՆԱԶԱԶԱՑԻ, ՆԱԶԻԱՆՁԻ)	6. ՆԱՐԵԿԱՑԻ 519
2. ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ 1, 3, 7-8, 17, 19, 25, 33, 39, 45, 51, 57, 67, 81, 86, 92, 95, 99, 101, 104, 108, 114, 124, 126, 128, 137, 139, 141, 147, 157, 192, 198, 270, 277-279, 281-283, 289, 291-293, 295-297, 299-301, 303, 311-314, 339, 341, 401, 423-425, 428, 517, 1080, 1291-1292, 1295-1297,	7. ՆԻՒՍԱՑԻ 1285, 2050
	8. ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ 1285, 2050
	9. Հայր Գրիգոր Աստուածաբանի 1846
	ԳՐԻԳՈՐԻԷ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ 1655 (տե՛ս մաեւ ԳՐԻԳՈՐ)
	ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ 189, 192, 1080, 1324, 1329-1330, 1334, 1338, 1358- 1363, 1365, 1367, 1371-1372, 1406-1410, 1416-1418, 1650, 1652-1653, 1655, 1665, 1667-1668, 1672, 1676, 1679-1680, 1683- 1684, 1686-1687, 1689-1695, 1701, 1708, 1716-1717, 1719, 1722, 1724, 1727, 1845, 1894, 1990-1991, 1993-1995, 2002, 2050, 2215, 2224, 2237, 2267, 2286, 2334 (տե՛ս մաեւ ԳՐԻԳՈՐ, ԳՐԻԳՈՐԻՍ)
	ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ 192, 281- 283, 285, 296, 423-426, 428, 1291, 1365, 1371-1372, 1845, 1990, 1995, 2002, 2009-

2010, 2201 (տե՛ս նաեւ ԳՐԻԳՈՐ, ԳՐԻ-ԳՈՐԻՈՍ)
ԳՐԻԳՈՐԻՍ, թոռն Լուսաւորչի 281-283
ԳՐՈՒԱՍՊ 1943 (տե՛ս ԴՐՈՒԱՍՊ)

Դ

ԴԱԴԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱՑԻ 801, 813, 879, 1204, 1270, 2095 (տե՛ս նաեւ ԴԱՆԱՆ)

ԴԱԺԴԱՀԱԿ 1830 (տե՛ս ԱԺԴԱՀԱԿ)
ԴԱՂ 550, 751 (տե՛ս ԴԱՏ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ, ԵԻՂԱՂ)
ԴԱՆ 851, 893
ԴԱՆԱՆ 246, 2095 (տե՛ս ԴԱՆԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱՑԻ, նաեւ՝ ԳԱՆԱՆ, ԳԱՆԳԱՆ, ԳԱՆԳՈՆ, ԳԱՆԳՍՆ, ԳԱՆԴԱՆ, ԴԱԴԱՆ, ԶԱՆԳՈՆ)

ԴԱՆԷԼ 236 (տե՛ս ԴԱՆԻԷԼ ԱՍՈՐԻ)
ԴԱՆԻԵԼԵԱՆ 2006, 2079 (տե՛ս նաեւ ԴԱՆԻԵՂԵԱՆ, ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ, ԴԱՆԻԻՂԵԱՆ)

ԴԱՆԻԵՂԵԱՆ 2006, 2079 (տե՛ս ԴԱՆԻԵԼԵԱՆ)

ԴԱՆԻԵՂԷ 2024, 2079 (տե՛ս ԴԱՆԻԷԼ ԱՍՈՐԻ, ԴԱՆԻԷԼ ՔՈՐԵՊԻՍԿՈՊՈՍ)

ԴԱՆԻԷԼ
1. ԱՍՈՐԻ, քորեպիսկոպոս 236, 259, 265, 296-297, 299-300, 394-395, 420, 422, 2003, 2023-2024, 2035, 2079-2080, 2213 (տե՛ս նաեւ ԴԱՆԷԼ, ԴԱՆԻԵՂԷ, ԴԱՆԻԻՂԷ)

2. Իշխան Ծոփաց 313
3. Մարգարէ 22, 102, 230-231, 455, 479, 855, 867, 875, 895, 1168, 1180, 1391, 1453-1454, 1485, 1520, 1533, 2194, 2230
4. Հեղինակ 2158

ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ 227, 2006, 2079, տե՛ս ԴԱՆԻԵԼԵԱՆ, ԷԴԻԿ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ, նաեւ՝ ԴԱՆԻԷՂԵԱՆ

ԴԱՆԻԻՂԵԱՆ 2006 (տե՛ս ԴԱՆԻԵԼԵԱՆ)

ԴԱՆԻԻՂԻ 2003, 2023, 2035, 2080 (տե՛ս ԴԱՆԻԷԼ ԱՍՈՐԻ, ԴԱՆԻԷԼ ՔՈՐԵՊԻՍԿՈՊՈՍ)

ԴԱՆՈՒՆ 408
ԴԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԴԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ, նաեւ՝ ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ

ԴԱՏ
1. ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ 751, 2282 (տե՛ս նաեւ ԳԱՂ, ԴԱՂ)
2. Ի զաւակէ Գառնկայ 1856, 1867 (տե՛ս նաեւ ԲԱՏ, ԴԱՏԱԻՈՐ, ԶԱՏ, ՏՐԴԱՏ)
3. Իշխան Հաշտեմից 287, 2011 (տե՛ս նաեւ ԳԱԳ, ԳԱԴ, ԳԱԹ)
4. Արքայի կարապետ 1716

ԴԱՏԱԲԷՆ 285-286 (տե՛ս նաեւ ԽՈՍՐՈՎ ԲԶՆՈՒՆԻ)

ԴԱՏԱԻՈՐ 1856 (տե՛ս ԴԱՏ, Ի զաւակէ Գառնկայ)

ԴԱՐԱ ՍԻԻՆԻ 2065, 2069

ԴԱՐԵՀ
1. ՎՇՏԱՍՊԵԱՆՑ 1872, 1889
2. ԿՈՂՈՄԱՆ 1860, 1867, 1870, 1989
3. ՊԱՐԹԵԻ 1910-1911, 1922, 1924, 1955

ԴԱՐՇԱՄԻՆԱ 1678 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐՇԱՄԻՆԱՅ ՍՊԻՏԱԿԱՓԱՌԻ ԴԻՔ)

ԴԱԻԹԵԱՆ 1302, 2018 (տե՛ս նաեւ ԴԱԻԻԹԱՅՆ)

ԴԱԻԹԵԱՆՔ, տոհմ 827

ԴԱԻԻԹ
1. ԱՆՅԱՂԹ 1093-1094
2. ԲԵԿ 4
3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, երէց 517, 521, 765-766, 2242
4. Թագաւորմարգարէ 35, 48, 63, 71-72, 80, 88, 112, 230, 240-241, 460, 472, 474, 483-485, 489, 493, 507, 645, 769, 772, 790, 798-799, 825, 836, 843, 856, 862, 873-874, 882-883, 885, 887-888, 891, 894, 896-897, 912-913, 915, 938, 942, 944, 965, 967, 977, 989, 994, 998, 1004,

- 1010, 1018, 1032, 1063, 1096, 1120, 1124, 1130, 1134-1135, 1145, 1148, 1162, 1173, 1213, 1231, 1251, 1256, 1270, 1283, 1297, 1395-1396, 1452-1453, 1475, 1483-1488, 1509, 1538, 1620, 1805, 2139, 2142, 2193, 2218, 2253, 2304, 2371-2372, 2380, 2392 (տե՛ս նաև ԹԱԻԻԹ)
- 5. Գրիչ 1630, 1731, 1768
- 6. Ամեր սուրբ Գրիգորի 1970
- ԴԱԻԻԹԱՅՆ 2018 (տե՛ս ԴԱԻԹԵԱՆ)
- ԴԱԻՈՍԹԵՆԷՍ 1806 (տե՛ս ՂԱԻՈՍԹԵՆԻՍ)
- ԴԳՂԱԿ 379 (տե՛ս նաև ԴՂԱԿ)
- ԴԵԲՈՎՐԱ 860, 894, 1393 (տե՛ս նաև ԴԷԲՈՎՐԱ)
- ԴԵԿՈՍ 1960 (տե՛ս նաև ԴԵԿՈՍ, ԴԷՉԻՈՍ, ԴԻԿՈՍ)
- ԴԵԿՈՍ 1962 (տե՛ս նաև ԴԵԿՈՍ, ԴԷՉԻՈՍ, ԴԻԿՈՍ, ԴԻՉԻՈՍ)
- ԴԵՀԿԱՆ 359
- ԴԵՄԵՏ ԳՆԹՈՒՆԻ 333
- ԴԵՄԵՏՐ 1849 (տե՛ս նաև ԴԵՄԷՏՐ, ԴԵՄՏՐ, ԴԷՄԵՏՐ, ԴԷՄԷՏՐ)
- ԴԵՄԷՏՐ 1849 (տե՛ս ԴԵՄԵՏՐ)
- ԴԵՄՏՐ 1849 (տե՛ս ԴԵՄԵՏՐ)
- ԴԵՆՇԱՊՈՒ 543 (տե՛ս ԴԵՆՇԱՊՈՒՀ)
- ԴԵՆՇԱՊՈՒՀ 543, 687, 705-706, 708, 711, 719-720, 722, 726-728, 730-731, 733, 2293, 2297-2301 (տե՛ս նաև ԴԵՆՇԱՊՈՒ, ԴԵՆՇԱՊՈՒՐՀ, ԴԵՆՇԱՓՈՒՀ)
- ԴԵՆՇԱՊՈՒՐՀ 543, 687 (տե՛ս ԴԵՆՇԱՊՈՒՀ)
- ԴԵՆՇԱՓՈՒՀ 687, 720 (տե՛ս ԴԵՆՇԱՊՈՒՀ)
- ԴԵՈԴՈՐ 2008, 2098 (տե՛ս ԹԷՈԴՈՐ, ԴԻՈԴՈՐ)
- ԴԵՈԴՈՐՈՍ 2098 (տե՛ս ԹԷՈԴՈՐ)
- ԴԵՈԿԻՍ 1812 (տե՛ս ԴԷՈՎԿԻՍ)
- ԴԵՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ 1373, 1380, 1720 (տե՛ս ԴԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ)
- ԴԵՌԿԻԻՂՈՍ 1806 (տե՛ս նաև ԴԵՐԿԻԻՂՈՍ, ԴԵՐՈՒՍՈՍ)
- ԴԵՐԴՈՐՈՍ 2176 (տե՛ս ԴԻՈԴՈՐՈՍ)
- ԴԵՐԿԻԻՂՈՍ 1806 (տե՛ս ԴԵՌԿԻԻՂՈՍ)
- ԴԵՐՈՒՍՈՍ 1806 (տե՛ս ԴԵՌԿԻԻՂՈՍ)
- ԴԷԲՈՎՐԱ 1393 (տե՛ս ԴԵԲՈՎՐԱ)
- ԴԷԷԶ 144 (տե՛ս ԳԷԵԶ)
- ԴԷԻՈԿԻՍ 1812 (տե՛ս ԴԷՈՎԿԻՍ)
- ԴԷՄԵՏՐ 1849 (տե՛ս ԴԵՄԵՏՐ)
- ԴԷՄԷՏՐ 1849 (տե՛ս ԴԵՄԵՏՐ)
- ԴԷՈԴՈՐ 2008, 2098 (տե՛ս ԹԷՈԴՈՐ, ԴԻՈԴՈՐ)
- ԴԷՈԿԻՍ 1812 (տե՛ս ԴԷՈՎԿԻՍ)
- ԴԷՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ 1973, 1975-1976 (տե՛ս ԴԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ)
- ԴԷՈԿՂԻՏԻԱՆՈՍ 1720 (տե՛ս ԴԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ)
- ԴԷՈՎԿԻՍ 1812 (տե՛ս նաև ԴԵՈԿԻՍ, ԴԷԻՈԿԻՍ, ԴԷՈԿԻՍ)
- ԴԷՉԻՈՍ 1960 (տե՛ս ԴԵԿՈՍ)
- ԴԻԴԻՈՄՍ 2184 (տե՛ս նաև ԴԻԴՄՈՍ, ԻՌԻՄՈՍ)
- ԴԻԴՄՈՍ 2184 (տե՛ս ԴԻԴԻՈՄՍ)
- ԴԻԴՈՆ 2184
- ԴԻԴՈՎՄ 1145
- ԴԻԴՈՐ 2008 (տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ)
- ԴԻԿՈՍ 1960, 1962 (տե՛ս ԴԵԿՈՍ)
- ԴԻՄԱԿԻՍԵԱՆ 1923 (տե՛ս ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ)
- ԴԻՄԱԿՍԵԱՆ 1923, 2067, 2260 (տե՛ս ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ)
- ԴԻՄԱԿՍԵՆ 2066-2067 (տե՛ս ԴԻՄԱՔՍԵՆ)
- ԴԻՄԱՔԵՆ 2067 (տե՛ս ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ)
- ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ տե՛ս ԱՇԽԱԴԱՐ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ, ԳԱԶՐԻԿ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ, ԹԱԹՈՒԼ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ, ՀՄԱՅԵԱԿ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ, ՄՈՒՇ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ, ՍԱՏՈՅ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ, ՎԱՐԱԶ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ,

ճառ՝ ԳԻՄԱԿԻՍԵԱՆ, ԳԻՄԱԿ-
ՍԵԱՆ, ԳԻՄԱՔԵՆ, ԳԻՊԱՔՍԵԱՆ
ԳԻՄԱՔՍԵԱՆՔ, տոհմ 297, 607, 659,
751, 2066, 2242, 2255, 2262, 2269, 2282,
2339
ԳԻՆԱ 858
ԳԻՈԴՈՐ 2008 (տե՛ս ճառ ԳԷՈԴՈՐ,
ԳԵՈԴՈՐ, ԴԷՈԴՈՐ, ԴԻԴՈՐ)
ԳԻՈԴՈՐՈՍ ՍԱՄԻՔՍԻ 2137, 2162, 2176
(տե՛ս ճառ ԳԵՐԴՈՐՈՍ, ՍԱՄԵՔՍԻ,
ՍԱՄԷՔՍԻ)
ԳԻՈԿԼԵՏԻԱՆՈՍ 1380, 1720 (տե՛ս
ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ)
ԳԻՈԿԼԵՑԻԱՆՈՍ 1963, 1969, 1973, 1976
(տե՛ս ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ)
ԳԻՈԿԼԻՑԻԱՆՈՍ 1975 (տե՛ս ԳԻՈԿՂԵ-
ՏԻԱՆՈՍ)
ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆԷՍ 1969 (տե՛ս ԳԻՈԿ-
ՂԵՏԻԱՆՈՍ)
ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ 1296, 1373, 1380,
1720, 1963, 1969, 1973, 1975-1976, 2194
(տե՛ս ճառ ԳԵՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ,
ԴԷՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ, ԴԷՈԿՂԻՏԻԱ-
ՆՈՍ, ԳԻՈԿԼԵՏԻԱՆՈՍ, ԳԻՈԿԼԵ-
ՑԻԱՆՈՍ, ԳԻՈԿԼԻՑԻԱՆՈՍ, ԳԻՈԿ-
ՂԵՏԻԱՆԷՍ, ԳԻՈԿՂԻԼԷՏԻԱՆՈՍ,
ԳԻՈԿՂԻՏԻԱՆՈՍ, ԳԻՈԿՂԼԷՏԻԱ-
ՆՈՍ, ԹԷՈԿԼԵՏԻԱՆՈՍ)
ԳԻՈԿՂԻԼԷՏԻԱՆՈՍ 1373 (տե՛ս ԳԻՈԿ-
ՂԵՏԻԱՆՈՍ)
ԳԻՈԿՂԻՏԻԱՆՈՍ 1720, 1963, 1973,
1975-1976 (տե՛ս ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ)
ԳԻՈԿՂԼԷՏԻԱՆՈՍ 1373 (տե՛ս ԳԻՈԿ-
ՂԵՏԻԱՆՈՍ)
ԳԻՈՆ 1869 (տե՛ս ԳԻՈՍ)
ԳԻՈՆԵՍԻՈՍ ԿՐՏՍԵՐ 2138
ԳԻՈՆԷՍ 1875, 1883 (տե՛ս ճառ ԳԵ-
ՆԷՈՍ, ԳԻՆԷՈՍ)
ԳԻՈՍ 1869, 1873 (տե՛ս ճառ ԳԻՈՆ)
ԳԻՈՍԿՈՌԻԴՈՆ 2156
ԳԻՉԻՈՍ 1962 (տե՛ս ԳԵԿՈՍ)

ԳԻՊԱՔՍԵԱՆ 634 (տե՛ս ԳԻՄԱՔ-
ՍԵԱՆ)
ԳԻՊԻՆՈՍ ԿՐԵՏԱՑԻ 1868
ԳԻՕՔԼԷՊԱՏՐԱՅ 1875 (տե՛ս ԿՂԷՈ-
ՊԱՏՐԱՅ ՊՏՂՈՄԱՑԻԴ)
ԳՂԱԿ 386-387, 1807 (տե՛ս ԳՂԱԿ, ճառ՝
ԴԳՂԱԿ)
ԴՄԱԻՈՒՆԴ ՎՍԵՄԱԿԱՆ 358
ԴՈՂՎԺ 2265 (տե՛ս ԴՈՂՎԺ)
ԴՈՂՎԺ 2265 (տե՛ս ճառ ԴՈՂՎԺ)
ԴՈՄԵՏ 1934 (տե՛ս ճառ ԴՈՄԵՏԵԱ,
ԴՈՄԵՏԸ, ԴՈՄԵՏՆ, ԴՈՄԷՏ)
ԴՈՄԵՏԵԱ 1934 (տե՛ս ԴՈՄԵՏ)
ԴՈՄԵՏԸ 1934 (տե՛ս ԴՈՄԵՏ)
ԴՈՄԵՏԻԱՆՈՍ 1843, 1933-1934
ԴՈՄԵՏՆ 1934 (տե՛ս ԴՈՄԵՏ)
ԴՈՄԷՏ 1934 (տե՛ս ԴՈՄԵՏ)
ԴՈՒՇԱՐԱՅ 1859, 1967 (տե՛ս ԳՈՒՇԱ-
ՐԱՅ)
ԴՈՒՍՏՐ 253
ԴՈՒՐԵԱՆ տե՛ս ԵՂԻՇԷ ԴՈՒՐԵԱՆ
ԴՍՏԻԿ 2111 (տե՛ս ԴՍՏՐԻԿ)
ԴՍՏՐԻԿ 2111 (տե՛ս ճառ ԴՍՏԻԿ)
ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻ տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ-
ՆԷՍ ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻ
ԴՐԱՍՏԱՄԱՏ 387-389
ԴՐՈՒԱՊ 1943 (տե՛ս ԴՐՈՒԱՍՊ)
ԴՐՈՒԱՍՊ 1943 (տե՛ս ճառ ԳՐՈՒԱՍՊ,
ԴՐՈՒԱՊ)

Ե

ԵԲԵՐ 818, 1760
ԵԳԱՆԵԱՆ 1144 (տե՛ս ՕՆՆԻԿ ԵԳԱ-
ՆԵԱՆ)
ԵԶԱԲԵԼ 814, 832, 995 (տե՛ս ճառ ՅԵԶԱ-
ԲԷԼ)
ԵԶԵԱՆՑ տե՛ս ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԶԵԱՆՑ
ԵԶԵԿԱ 1814 (տե՛ս ԵԶԵԿԻԱ)
ԵԶԵԿԻԱ

1. Արքայ 88, 473, 1814 (տե՛ս նաև ԵԶԵ-
ԿԱ, ԵԶԵԿԻԷԼ)

2. Մարգարէ 482, 954, 1173 (տե՛ս ԵԶԵ-
ԿԻԷԼ)

ԵԶԵԿԻԵԼ 884, 1458, 1534, 1559, 1564
(տե՛ս ԵԶԵԿԻԷԼ, մարգարէ)

ԵԶԵԿԻԷԼ

1. Արքայ 2145 (տե՛ս ԵԶԵԿԻԱ)

2. Մարգարէ 98, 102, 172, 457, 1070,
1187, 1458, 1559, 1564 (տե՛ս նաև Ե-
ԶԵԿԻԵԼ, ԵԶԵԿԻԱ, ԵԶԷԿԻԷԼ)

ԵԶԷԿԻԷԼ 2158 (տե՛ս ԵԶԵԿԻԵԼ)

ԵԶՆԱԿ

1. ԿՈՂԲԱՑԻ 3, 248 (տե՛ս ԵԶՆԻԿ)

2. Եպիսկոպոս Բագրեւանդայ 549 (տե՛ս
ԵԶՆԻԿ)

ԵԶՆԻԿ

1. Եպիսկոպոս Բագրեւանդայ 549, 2242
(տե՛ս նաև ԵԶՆԱԿ)

2. ԿՈՂԲԱՑԻ 157, 227, 247-248, 266-267,
431, 905, 2096 (տե՛ս նաև ԵԶՆԱԿ,
ԵՂՆԻԿ)

ԵԷՐԻՆՈՍ 1285 (տե՛ս ԵՐԷՆԻՈՍ)

ԵԼԵՆԷ 1976 (տե՛ս ՀԵՂԵՆԷ, մայր Կոս-
տանդիսմոսի)

ԵԼԻԱԿԱՆ 1974(տե՛ս ԵՂԻԱՆԱՆ)

ԵԼԻԱՆԱՆ 1974(տե՛ս ԵՂԻԱՆԱՆ)

ԵԼԻԶԱՐԵԱՆՔ 1866 (տե՛ս ԵՂԻԱԶԱ-
ՐԵԱՆՔ)

ԵԼՈՎՆ 1805(տե՛ս ԵՂՈՎՆ)

ԵԼՕՆ 1805(տե՛ս ԵՂՈՎՆ)

ԵԽՓԱՐԻ 603 (տե՛ս ԵՂՓԱՐԻՈՍ)

ԵԽՓԱՐԻՈՍ 603 (տե՛ս ԵՂՓԱՐԻՈՍ)

ԵԽՓԱՐԻՍ 603 (տե՛ս ԵՂՓԱՐԻՈՍ)

ԵԿԵՂԵՑԱՅԻՆ 2082 (տե՛ս ՅՈՂԱՆ ԵԿԵ-
ՂԵՑԱՅԻ)

ԵԿԵՂԵՑԱՅԻ 185, 2082 (տե՛ս ՅՈՂԱՆ Ե-
ԿԵՂԵՑԱՅԻ)

ԵՂԱՆԱՆ 1974 (տե՛ս ԵՂԻԱՆԱՆ)

ԵՂԲԱՅՐ 2242

ԵՂԵԱՆ 1945 (տե՛ս ԵՂԵԱՆԱՆ)

ԵՂԵԱՆԱՆ 1945 (տե՛ս նաև ԵՂԵԱՆ, Ե-
ՂԷԱՆԱՆ, ԷՂԻԱՆ)

ԵՂԷԱԶԱՐ 1956 (տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ, յոյճ)

ԵՂԷԱՆԱՆ 1945 (տե՛ս ԵՂԵԱՆԱՆ)

ԵՂԻԱՅ

1. ԱՐԺԻՇԵՑԻ 1076-1077

2. Հայր Վարդան Բաղիշեցու 1646

3. Մարգարէ 55, 147, 152, 450, 460, 644,
832, 868, 952-953, 964-973, 975-980,
1017, 1100, 1169, 1171, 1173, 1194,
1274, 1516, 1709, 2048, 2115, 2337, 2382
(տե՛ս նաև ԷՂԻԱ, ԷԼԻԱ)

ԵՂԻԱԶԱՐ

1.Սուրբգրայիճ 824-825, 836

2. Յոյճ 1956 (տե՛ս նաև ԵՂԷԱԶԱՐ)

ԵՂԻԱԶԱՐԱՆՔ 1866 (տե՛ս ԵՂԻԱԶԱ-
ՐԵԱՆՔ)

ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆՔ 1866 (տե՛ս նաև ԱԶԱ-
ՐԻԵԱՆՔ, ԵՂԻԱԶԱՐԱՆՔ, ԵԼԻԶԱ-
ՐԵԱՆՔ)

ԵՂԻԱՆԱՆ 1974 (տե՛ս նաև ԵԼԻԱՆԱՆ,
ԵԼԻԱԿԱՆ, ԵՂԱՆԱՆ)

ԵՂԻԷ 1761

ԵՂԻԷՈՍ 2115 (տե՛ս ԵՂԻՍԷ)

ԵՂԻՄԱՑԻՔ 2174, 2190

ԵՂԻՇ 766 (տե՛ս ԵՂԻՇԷ)

ԵՂԻՇԱ

1. Եպիսկոպոս Ամատունեաց 550 (տե՛ս
նաև ԵՂԻՇԷ)

2. Մարգարէ 922, 928, 976, 2337

ԵՂԻՇԷ

1. ԴՈՒՐԵԱՆ 1156

2. Եպիսկոպոս Ամատունեաց 2242 (տե՛ս
ԵՂԻՇԱ)

3. Պատմիչ 147, 515, 517-518, 521, 550,
571, 765-767, 769, 776, 901-915, 919,
959, 1069, 1075, 1077, 1093, 2199 (տե՛ս
նաև ԵՂԻՇԵ)

ԵՂԻՈՒՍ 494

ԵՂԻՍԱ 2382 (տե՛ս ԵՂԻՍԷ)

ԵՂԻՍԱԲԵԹ 960-961(տե՛ս ԵՂԻՍԱԲԷԹ)

- ԵՂԻՍԱԲԷԹ 147, 1135 (տե՛ս նաև ԵՂԻՍԱԲԵԹ)
- ԵՂԻՍԵ 855 (տե՛ս ԵՂԻՍԷ)
- ԵՂԻՍԷ, մարգարե 940, 1100, 1112, 2009, 2048, 2115 (տե՛ս նաև ԵՂԻՍԷ, ԵՂԻԷՈՍ, ԵՂԻՍԵ, ԵՂԻՍԷՈՍ)
- ԵՂԻՓԱԶ 862
- ԵՂՈՎՆ 1805(տե՛ս նաև ԵԼՈՎՆ, ԵԼՕՆ)
- ԵՂՓԱՐԻՈՍ 603 (տե՛ս նաև ԵԽՓԱՐԻ, ԵԽՓԱՐԻՍ, ԵՓԼԱՐԻՈՍ, ՓՂԱՐԻՈՍՆ, ՓՂՈՐԵՆՏԻՈՍ)
- ԵՄԱՆՈՒԷԼ 1475 (տե՛ս ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ)
- ԵՄՄԱՆՈՒԷԼ 1475 (տե՛ս ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ)
- ԵՄՈՆ 919, 1067 (տե՛ս ԱՄՈՆ)
- ԵՄՈՎՐԱ 858
- ԵՄՐԱՆ 1953
- ԵՆԱԿ 948
- ԵՆԱՆ
1. Ասպետ 1887 (տե՛ս ԵՆԱՆՈՍ)
 2. Սուրհանդակ Աբգարու 1899 (տե՛ս ԱՆԱՆ)
- ԵՆԱՆՈՍ 1886-1888,1945(տե՛ս նաև ԵՆՆԱՆՈՍ, ԷՆՆԱՆՈՍ, ԵՆԱՆ)
- ԵՆԵՐՈՎԹ 1770 (տե՛ս ՆԵՐՈՎԹ)
- ԵՆՆԱՆՈՍ 1945 (տե՛ս ԵՆԱՆՈՍ)
- ԵՆՈՆՈ 1887 (տե՛ս ԵՆԱՆՈՍ)
- ԵՆՈՎԱ տե՛ս ԵՆՈՎՔ
- ԵՆՈՎՔ
1. Աշակերտ Մեսրոպայ 246, 2095
 2. Սուրբգրայիմ 35, 87, 147, 152, 451, 460, 766, 808, 817-818, 834, 947, 953, 1017, 1341-1443, 1756, 1758, 2382 (տե՛ս նաև ԵՆՈՔ, ԵՆՈՎՍ)
- ԵՆՈՔ 1341 (տե՛ս ԵՆՈՎՔ)
- ԵՆՈՔՏԱՆԵՐՈՍՍ 1870 (տե՛ս ՆԵՔՏԱՆԵՐՈՍ)
- ԵՊԻՓԱՆՈՍ
1. Աշակերտ Ռամիելի 300, 394, 395-398
 2. Եպիսկոպոս Կիպրացոց 906, 909, 911, 1767, 2155, 2213 (տե՛ս նաև ԵՊԻՓԱՆԷՍ)
3. Հայր եւ տեսուչ եղբայրանոցաց 2031
 4. Ուսուցիչ Հոռփամոսի 265, 2081, 2213 (տե՛ս նաև ԵՊԻՓԱՆԻՈՍ)
- ԵՊԻՓԱՆԷՍ 1767 (տե՛ս ԵՊԻՓԱՆՈՍ)
- ԵՊԻՓԱՆԻՈՍ 2081 (տե՛ս ԵՊԻՓԱՆՈՍ)
- ԵՍԱԻ 1521-1522 (տե՛ս ԵՍԱՅԻ)
- ԵՍԱՅԻ, Մարգարե 88, 483-485, 772, 878, 887, 890, 893, 899, 917, 950, 961, 978, 998, 1032-1033, 1065, 1134, 1180, 1187, 1283-1284, 1484, 1507, 1521-1522, 1525, 1530, 1533, 1612, 1615, 2139, 2194, 2216 (տե՛ս նաև ԵՍԱԻ, ԵՍԻԱ, ԻՍԱՅԻ)
- ԵՍԱԻ 104, 476, 478, 840-848, 855-857, 861-862, 864-865, 895, 900, 1115, 1270, 2380
- ԵՍԱԻԵԱՆՔ 862
- ԵՍԵՐՈՆ 1805 (տե՛ս ԵՍԵՐՈՎՆ)
- ԵՍԵՐՈՎՆ 1805 (տե՛ս նաև ԵՍԵՐՈՆ)
- ԵՍԻԱ 1530 (տե՛ս ԵՍԱՅԻ)
- ԵՍԻՈՂՈՍ 496
- ԵՍՈՆ 646
- ԵՍՔՈՂ 821
- ԵՐԱԶՄԱԿ 342
- ԵՐԱԽՆԱԻ 1943 (տե՛ս ԵՐԱԽՆԱԻՈՒ)
- ԵՐԱԽՆԱԻՈՒ 1943 (տե՛ս նաև ԵՐԱԽՆԱԻ, ԵՐԱԽՆԱԻՈՒՍ)
- ԵՐԱԽՆԱԻՈՒՍ 1943 (տե՛ս ԵՐԱԽՆԱԻՈՒ)
- ԵՐԱԿԼԵԱ 1831, 1861, 1874 (տե՛ս ՀԵՐԱԿԼԷՍ 1)
- ԵՐԱԿԼԷՍ 1860 (տե՛ս ՀԵՐԱԿԼԷՍ 1)
- ԵՐԱԿՂԵԱ 1831, 1861, 1874 (տե՛ս ՀԵՐԱԿԼԷՍ 1)
- ԵՐԱՆ 545
- ԵՐԱՆԵԱԿ, դուստր Տիրամայ 1944
- ԵՐԱՍՏ 1784 (տե՛ս նաև ԱՐԱՍՏ)
- ԵՐԲՈՏ 230 (տե՛ս ՆԵՐՈՎԹ)
- ԵՐԲՕՏ 230 (տե՛ս ՆԵՐՈՎԹ)
- ԵՐԵՄ 822-823, 919, 925, 1067
- ԵՐԵՄԵԱՆ տե՛ս ՍՈՒՐԷՆ ԵՐԵՄԵԱՆ
- ԵՐԵՄԻԱ

1. Աշակերտ Մաշտոցի 253, 270
 2. Եպիսկոպոս Ապահունաց 550, 2242
 3. Եպիսկոպոս Աղուանից 246, 2083
 4. Եպիսկոպոս Մարդաստանի 2242
 5. Երեց 2255
 6. Մարգարե 102, 477, 807, 884, 889, 897, 918, 964, 994, 1065, 1270, 1536, 1615, 1811, 2118, 2158, 2242, 2391(տե՛ս նաև ԵՐԵՄԻԱՍ)
 7. Սարկաւագապետ Մեծիմ Սահակայ 2111
- ԵՐԵՄԻԱՆԴ 1919 (տե՛ս ԵՐՈՒԱՆԴ)
- ԵՐԵՄԻԱՆՑԻ տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԵՐԵՄԻԱՆՑԻ, ՈՍԿԱՆ ԵՐԵՄԻԱՆՑԻ, ՍԻՄԷՈՆ ԵՐԵՄԻԱՆՑԻ
- ԵՐԵՓԻԿԱ 1387 (տե՛ս նաև ՀՌԵԲԵԿԿԵԱՑ, ՌԵԲԵԿԿԱՑ (2))
- ԵՐԷՆԻՈՍ 1285 (տե՛ս նաև ԵՐԻԱՆՈՍ, ԵՐԻՆՈՍ, ԷՐԷՆԻՈՍ, ԵԷՐԻՆՈՍ, ԵՐԻՈՍ, ԵՐԻՆԻՈՍ)
- ԵՐԻԱՆՈՍ 189 (տե՛ս ԵՐԷՆԻՈՍ)
- ԵՐԻԶԱՑԻՔ 2344
- ԵՐԻՆԻՈՍ 1285 (տե՛ս ԵՐԷՆԻՈՍ)
- ԵՐԻՆՈՍ 1285 (տե՛ս ԵՐԷՆԻՈՍ)
- ԵՐԻՈՍ 1285 (տե՛ս ԵՐԷՆԻՈՍ)
- ԵՐԿԱԹԻ 2264 (տե՛ս ՊԵՏՐՈՍ ԵՐԿԱԹԻ)
- ԵՐՈՒՏԱ 606 (տե՛ս ՍԵՐՈՒՏ)
- ԵՐՈՒԱԶ 1842, 1910, 1915, 1924
- ԵՐՈՒԱՆ 1813 (տե՛ս ԵՐՈՒԱՆԴ)
- ԵՐՈՒԱՆԴ
1. Ա, Սակաւակեաց 1813, 1841-1842, 1910, 1924, 1949(տե՛ս նաև ԵՐՈՒԱՆ)
 2. Բ, Արշակունի 147, 1867, 1910-1913, 1915-1923(տե՛ս նաև ԵՐԵՄԻԱՆԴ)
 3. ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ 517
- ԵՐՈՒԱՆԴԵԱՆ տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ ԵՐՈՒԱՆԴԵԱՆ
- ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑԻ 2383 (տե՛ս ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ)
- ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ 1897 (տե՛ս նաև ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑԻ)
- ԵՐՐԱԿԼԵԱ 1861 (տե՛ս ՀԵՐԱԿԼԷՍ)
- ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ 513, 523, 611, 779, 843, 853, 898, 921, 932, 960, 965, 977, 989, 1024, 1029, 1032, 1038, 1040, 1046, 1057, 1081, 1104, 1116-1117, 1122, 1125-1127, 1222-1223, 1253, 1274, 1297, 1299-1300, 1414, 1425-1426, 1469, 1479, 1597, 1618-1619, 1641, 1693, 1725, 1733-1735, 1739, 1791, 2007-2008, 2071, 2097, 2206, 2229, 2237, 2258, 2286-2287, 2299, 2369
- ԵԻԱ 56, 783, 786, 787, 797, 858, 1055, 1116, 1147, 1343
- ԵԻԱԳԱՐՈՍ 1870
- ԵԻԱԳԱՐՈՍ 1870 (տե՛ս նաև ԱԳԱՐՈՍ)
- ԵԻԱԳՐԻՈՍ 1147
- ԵԻԴԵՄՈՆ 2156 (տե՛ս ԱՐԱԲԻԱ)
- ԵԻԶՈՑԻ 2194
- ԵԻԹԱՂԻՈՍ
1. Եղբայր Սոփեայ՝ ստնտուի Լուսաւորչիմ 1969
 2. Եպիսկոպոս Եղեսիոյ 227, 1991
- ԵԻԹԻՓՈՒՈՆ 901
- ԵԻԼԱԼԻ 550 (տե՛ս ԵԻՂԱՂ)
- ԵԻՂԱՂ, Եպիսկոպոս Մարդոյաղոյ 550 (տե՛ս նաև ԵԻԼԱԼԻ, ԵԻՎԱՂ, ՂԱՂԱՊ, ԴԱՂ)
- ԵԻՄԱՄՈՍ 1806 (տե՛ս ՏԵԻՏԱՄՈՍ)
- ԵԻՊԱԼՄՈՍ 1806 (տե՛ս ԵԻՊԱՂՄՈՍ)
- ԵԻՊԱՂՄԷՍ 1806 (տե՛ս ԵԻՊԱՂՄՈՍ)
- ԵԻՊԱՂՄՈՍ 1806 (տե՛ս նաև ԵԻՊԱԼՄՈՍ, ԵԻՊԱՂՄԷՍ)
- ԵԻՍԵՐԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ 314, 327-330, 1285, 1301, 1707, 1724, 1866, 2142, 2363 (տե՛ս նաև ԵԻՍԵՐ)
- ԵԻՍՏԱԹԷՈՍ 1990 (տե՛ս ԵԻՍՏԱԹԻՈՍ)
- ԵԻՍՏԱԹԻՈՍ Անտիոքու 1990 (տե՛ս նաև ԵԻՍՏԱԹԷՈՍ, ՍՏԱԹԷՈՍ)
- ԵԻՍՏԱԼԻՈՍ 1707 (տե՛ս ԵԻՍՏԱՂԻՈՍ)
- ԵԻՎԱՂ 550 (տե՛ս ԵԻՂԱՂ)
- ԵԻՏԱՂԻՈՍ 1707 (տե՛ս ԵԻՍՏԱՂԻՈՍ)

ԵԻՏԱՂԻՈՍ 1707 (տե՛ս Գաեւ ԵԻՍՏԱ-
ԼԻՈՍ, ՏԱՂԻՈՍ, ԵԻՏԱՂԻՐՍ, ԵԻ-
ՏԱՂԻՈՍ)
ԵԻՏԱՂԻՐՍ 1707 (տե՛ս ԵԻՍՏԱՂԻՈՍ)
ԵԻՏԻՔԷՍ Կոստանդինոպոլսէցի 2384
ԵՓԱԼԻՄՈՍ 1802 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՆ)
ԵՓԱԼԻՄՍ 1802 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՆ)
ԵՓԱԼԻՄՍ 1802 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՆ)
ԵՓԱԼՄՈՆ 1802 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՆ)
ԵՓԱԼՄԻՄ 1802 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՆ)
ԵՓԵՍԱՑԻՔ 2382
ԵՓԵՍՏՈՍ 1770, 1869, 1874 (տե՛ս ՀԵ-
ՓԵՍՏՈՍ)
ԵՓԹԱՅԻ 230, 646, 894, 946-947, 1805,
1183 (տե՛ս Գաեւ ՅԵՓԹԱՅԻ)
ԵՓԼԱՐԻՈՍ 603 (տե՛ս ԵՂՓԱՐԻՈՍ)
ԵՓԼԱՐԻՈՍ 603 (տե՛ս ԵՂՓԱՐԻՈՍ)
ԵՓՂԽԱՐԻՍՆ 603 (տե՛ս ԵՂՓԱՐԻՈՍ)
ԵՓՈՍՏՈՍ 1770 (տե՛ս ՀԵՓԵՍՏՈՍ)
ԵՓՐԵՄ
1. Ասորի 766, 901-911, 1146, 1258, 1676
2. ԹԱՊԱԳԵԱՆ 1156
3. Հայր Եղբայրանոցաց 2031
4. Սուրբգրայիմ 88, 860, 878
5. Վարդապետ, Ադրիանոպոլսոյ առաջ-
նորդ 2113
ԵՓՐԵՄԵԱՆ, տոհմ 877, 898
ԵՖԵՍՏՐՈՍ 1874 (տե՛ս ՀԵՓԵՍՏՈՍ)

2

ԶԱԲՈՂՈՆ 870 (տե՛ս ԶԱԲՈՒՂՈՆ)
ԶԱԲՈՒՂՈՆ 851, 870, 892-894 (տե՛ս
Գաեւ ԶԱԲՈՂՈՆ)
ԶԱԲՈՒՂՈՆԱՑԻՔ 893
ԶԱԿԻԱՆՈՍ 1845 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆՈՍ,
թագաւոր)
ԶԱՄԱՍ 1803 (տե՛ս ԶԱՄԵՍ)
ԶԱՄԲՐԻ 859, 880, 1270, 2382
ԶԱՄԵՍ 1803, 1808 (տե՛ս Գաեւ ԶԱՄԱՍ,
ԶԱՄԵՍ, ԶԱՄՈՍ, ԶԱՐ-
ՄԱՍ, ԶԵՄԵՍ)

ԶԱՄԵՍ 1803 (տե՛ս ԶԱՄԵՍ)
ԶԱՄՈՍ 1803 (տե՛ս ԶԱՄԵՍ)
ԶԱՄՕՍ 1803 (տե՛ս ԶԱՄԵՍ)
ԶԱՅՐՄԱՅՐ 1807 (տե՛ս ԶԱՐՄԱՅՐ)
ԶԱՆԳԱԿ 627, 2265 (տե՛ս Գաեւ ԶԱՆ-
ԿԱԿ)
ԶԱՆԳՈՆ 2095 (տե՛ս ԴԱՆԱՆ)
ԶԱՆԴԱՂԱՆ 2257
ԶԱՆԿԱԿ 627 (տե՛ս ԶԱՆԳԱԿ)
ԶԱՌՄԻՀՐ ՀԱԶԱՐԱԻՈՒԽՏ 2338 (տե՛ս
Գաեւ ՀԱԶԱՐԱԻՈՒԽՏ)
ԶԱՏԱԳՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՂՏԱԳՈՍ)
ԶԱՐԱ 865
ԶԱՐԱՅ 2026 (տե՛ս ԶԱԻՐԱՅ ՌՇՏՈՒ-
ՆԻ)
ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ տե՛ս ԳԱՐԵԳԻՆ
ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ
ԶԱՐԳՄԱՆ 1932 (տե՛ս ԶԱՐԳՄԱՆՈՍ)
ԶԱՐԳՄԱՆ 1932 (տե՛ս ԶԱՐԳՄԱՆՈՍ)
ԶԱՐԳՄԱՆՈՍ 1932 (տե՛ս Գաեւ ԶԱՐԳ-
ՄԱՆ, ԶԱՐԳՄԱՆ, ԶԱՐՄԱՆ, ԶԱՐ-
ՄԱՆՈՍ)
ԶԱՐԵՀ ԱԻԱԻԱՆԻՑ 1831 (տե՛ս ԶԱՐԵ-
ՀԱԻԱՆԻՑ ԱԶԳՔ)
ԶԱՐԵՀ
1. Ծոփաց Գաեւապետ 292
2. Սուրբգրայիմ 862
3. Որդի Ներսէսի 1831
4. Որդի Արտաշէսի 1933, 1935
5. Որդի Պերոզի 2364-2365
6. Տե՛ս ԶԱՐՈՒՀԻ 1824
ԶԱՐԵՀԱԻԱՆԵԱՆՔ 1831, 1862 (տե՛ս
Գաեւ ԶԱՐԵՀԱԻԵԱՆ, ԶԱՐԵՀՆԱ-
ԻԱՆՑ, ԶԱՐԵՀ ԱԻԱԻԱՆԻՑ)
ԶԱՐԵՀԱԻԵԱՆ 1862 (տե՛ս ԶԱՐԵՀԱ-
ԻԱՆԵԱՆՔ)
ԶԱՐԵՀՆԱԻԱՆԵՑ 1831 (տե՛ս ԶԱՐԵ-
ՀԱԻԱՆԵԱՆՔ)
ԶԱՐԵՀՆԱԻԱՆՑ 1831 (տե՛ս ԶԱՐԵՀԱ-
ԻԱՆԵԱՆՔ)

ԶԱՐՄԱՅՐ 1746, 1807, 1832, 1833 (տե՛ս
 նաև ԶԱՅՐՄԱՅՐ)
 ԶԱՐՄԱՆ 1932 (տե՛ս ԶԱՐԴՄԱՆՈՍ)
 ԶԱՐՄԱՆԴՈՒԽՏ 408-410
 ԶԱՐՄԱՆՈՍ 1932 (տե՛ս ԶԱՐԴՄԱՆ-
 ՆՈՍ)
 ԶԱՐՄԱՍ 1803, 1808 (տե՛ս ԶԱՄԵՍ)
 ԶԱՐՄԻՀՐ ՀԱԶԱՐԱԻՈՒԽՏ 2313 (տե՛ս
 նաև ՀԱԶԱՐԱԻՈՒԽՏ)
 ԶԱՐՈՒՀԻ 1824 (տե՛ս նաև ԶԱՐԵՀ (6))
 ԶԱԻԱՆ 1806
 ԶԱԻԵԼՆԱ 2063 (տե՛ս ԶԱԻԷՆ (1))
 ԶԱԻԷՆ
 1. Եպիսկոպոս, որդի Աղբիսանոսի 419,
 422, 2062-2063 (տե՛ս նաև ԶԱԻԵԼՆԱ,
 ԶԱԻՆ)
 2. Եպիսկոպոս Մամանադույ 2242
 ԶԱԻՆ 2063 (տե՛ս ԶԱԻԷՆ (1))
 ԶԱԻՐԱԲԱԲԷԼ 887, 995, 2115 (տե՛ս նաև
 ԶԱԻՐԱԲԱԲԷԼ, ԶՈՐԱԲԱԲԷԼ)
 ԶԱԻՐԱԲԱԲԷՂ 2115 (տե՛ս ԶԱԻՐԱԲԱ-
 ԲԷԼ)
 ԶԱԻՐԱՅ
 1. ՌՇՏՈՒՆԻ 2003, 2024, 2026 (տե՛ս
 նաև ԶԱՐԱՅ, ԶՈՒՐԱՅ, ԶՈՒՐԻԱՅ)
 2. ԳՆԹՈՒՆԻ 1887 (տե՛ս նաև ԶՈՒ)
 ԶԱՔԱՐԷ 1585
 ԶԱՔԱՐԻԱՅ
 1. Մարգարէ 484, 800, 825, 987, 995,
 1004, 1455, 1491, 1499, 1520, 2001,
 2118, 2394 (տե՛ս նաև ԶԱՔԱՐԻԱՍ)
 2. Քահանայապետ, հայր Յովհաննէս
 Մկրտչի 960-961
 3. Սարկաւազ, պատմագիր 520, 636,
 1343, 1535, 1733
 4. ԶԱԳԵՑԻ 1141-1142
 ԶԱՔԱՐԻԱՍ 825, 1124, 1455, 1520, 2118,
 2218 (տե՛ս ԶԱՔԱՐԻԱ, մարգարէ)
 ԶԱՔԷՆՈՍ 2374
 ԶԵԲԵԹԷՆՈՍ 891, 1112 (տե՛ս նաև ԶԵԲԵ-
 ԹԷՆՈՍ)

ԶԵԲԵԹԷՆՈՍ 1100 (տե՛ս ԶԵԲԵԹԷՆՈՍ)
 ԶԵՄԵՍ 1808 (տե՛ս ԶԱՄԵՍ)
 ԶԵՆՈՐ ԳԼԱԿ 1322
 ԶԵՆՈՆ 1368
 ԶԵՆՈՎԲ 1285 (տե՛ս ԶԷՆՈՐ)
 ԶԵԻՍ 1679 (տե՛ս նաև ԱՐԱՄԱԶԴ)
 ԶԵՓՈՒՈՍ 1805 (տե՛ս ՍՓԵՐՈՍ)
 ԶԵՓՐՈՍ 1805 (տե՛ս ՍՓԵՐՈՍ)
 ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ տե՛ս ԱՆԴՐԱՆԻԿ
 ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ
 ԶԷՆԷՆՈՎՊԱՅ 1945 (տե՛ս ՊԵՆԵԼՈ-
 ՊԱՅ)
 ԶԷՆՈՐ 1285 (տե՛ս նաև ԶԵՆՈՎԲ, ԶԻ-
 ՆՈՎԲ)
 ԶԻԿ 360, 370, 374, 377, 418
 ԶԻՆԴԱԿԱՊԵՏ 362 (տե՛ս նաև
 ԶՆԴԱԿԱՊԵՏ)
 ԶԻՆՈՎԲ 1285 (տե՛ս ԶԷՆՈՐ)
 ԶԻՈԿՂԻՏԻԱՆՈՍ 1969 (տե՛ս ԴԻՈԿՂԵ-
 ՏԻԱՆՈՍ)
 ԶՆԴԱԿԱՊԵՏ 362 (տե՛ս ԶԻՆԴԱԿԱ-
 ՊԵՏ)
 ԶՈՍԱՌՄՈՍ 1806 (տե՛ս ՍՈՍԱՌՄՈՍ)
 ԶՈՍԻՄՈՍ 2146
 ԶՈՐԱԲԱԲԷԼ 2115 (տե՛ս ԶԱԻՐԱԲԱ-
 ԲԷԼ)
 ԶՈՐԹ 419
 ԶՈՐԹՈՒԱԶ 422
 ԶՈՒ 1887 (տե՛ս ԶԱԻՐԱՅ ԳՆԹՈՒՆԻ)
 ԶՈՒԱՐԷՆ ԱՆՁԵԻԱՑԻ 751 (տե՛ս նաև
 ԶՈՒՐԷՆ)
 ԶՈՒԹԱՅ 2053 (տե՛ս ԶՈՒԻԹԱՅ)
 ԶՈՒԻԹ 371, 373 (տե՛ս նաև ԶՈՒԻԹԱՅ)
 ԶՈՒԻԹԱՅ 2053 (տե՛ս նաև ԶՈՒԻԹ,
 ԶՈՒԹԱՅ)
 ԶՈՒՐԱՅ 2026 (տե՛ս ԶԱԻՐԱՅ ՌՇՏՈՒ-
 ՆԻ)
 ԶՈՒՐԷՆ ԱՆՁԵԻԱՑԻ 751 (տե՛ս ԶՈՒԱ-
 ՐԷՆ)

ԶՈՒՐԻԱՅ 2003, 2024 (տե՛ս ԶԱԻՐԱՅ ՌԾՏՈՒՆԻ)
 ԶՐԱԴԱԾ 1766 (տե՛ս ԶՐԱԴԱԾՏ, արքայ Բակտրիացոց)
 ԶՐԱԴԱԾՏ
 1. Մոզ, նահապետ Մարաց 469, 712, 1744, 1800-1802 (տե՛ս նաեւ ԶՐԱԴԵԾ, ԶՐԱԴԵԾՏ)
 2. Արքայ Բակտրիացոց (Մեդաց) 1766 (տե՛ս նաեւ ԶՐԱԴԱԾ)
 ԶՐԱԴԵԾ 712 (տե՛ս ԶՐԱԴԱԾՏ, մոզ)
 ԶՐԱԴԵԾՏ 712, 1744, 1800-1802 (տե՛ս ԶՐԱԴԱԾՏ, մոզ)
 ԶՐԱՆ 1769 (տե՛ս ԶՐՈՒԱՆ)
 ԶՐՈՒԱՆ
 1. ՍԵՄ 1769 (տե՛ս նաեւ ԶՐԱՆ)
 2. Չաստուած 462-467, 468, 545-546, 463, 466, 1766, 1767, 1774 (տե՛ս նաեւ ԿՈՒՆՈՍ)
 ԶՐՈՒԱՆԴՈՒԽՏ 418

Է

ԷԱԿԱՆ 435, 1448 (տե՛ս ԱՍՏՈՒԱԾ)
 ԷԳԷՍՈՍ 1946 (տե՛ս ՎԱՂԵԳԵՍՈՍ)
 ԷԴԻԿ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ 2132
 ԷՂԻԱ 644 (տե՛ս ԵՂԻԱ)
 ԷՂԻԱՆ 1945 (տե՛ս ԵՂԵԱՆԱՆ)
 ԷՄԱՆՈՒԻԷԼ 888 (տե՛ս ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ)
 ԷՄԻՆ տե՛ս ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆ
 ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ 961, 1123, 1127, 1475 (տե՛ս նաեւ ԵՄԱՆՈՒԷԼ, ԵՄՄԱՆՈՒԷԼ, ԷՄԱՆՈՒԻԷԼ)
 ԷՆ ԱՍՏՈՒԱԾ 7, 17, 434, 649, 1389
 ԷՆԱՆ 1899 (տե՛ս ԱՆԱՆ)
 ԷՆՆԱՆՈՍ 1945 (տե՛ս ԵՆԱՆՈՍ)
 ԷՈՔՍԵՐ 1805 (տե՛ս ՔՍԵՐՔՍԷՍ)
 ԷՐԷՆԻՈՍ 1285 (տե՛ս ԵՐԷՆԻՈՍ)
 ԷՓԱԼԻՄ 1802 (տե՛ս ԿԵՓԱՂԻՈՆ)

Ը

ԸՄԲՈՍԵԱՆ 604 (տե՛ս ՌՄԲՈՍԵԱՆ)

ԸՄՊԵՆԷՈՎՊԱՅ 1945 (տե՛ս ՊԵՆԵԼՈՎՊԱՅ)
 ԸՆԾԱԿ 1807 (տե՛ս ԸՆԶԱԲ)
 ԸՆԾԱՅԻՆ
 1. ՏԵՍ ԸՆԶԱՅԱՑԻ 635
 2. Խորէն Խորխոռունու նիզակակից 655 (տե՛ս նաեւ ԸՆՂԶԱԼԻՆ)
 ԸՆԾԱՅՆՈՑ ԱԶԳ 659 (տե՛ս նաեւ ԸՆԾԱՅՆՈՒՑ, ԸՆԾԱՅՆԻՈՑ, ԸՆԶԱՅՆՈՑ, ԸՆԶԱՆՈՑ)
 ԸՆԾԱՅՆՈՒՑ 659 (տե՛ս ԸՆԾԱՅՆՈՑ ԱԶԳ)
 ԸՆԾԱՅՆԻՈՑ 2269 (տե՛ս ԸՆԾԱՅՆՈՑ ԱԶԳ)
 ԸՆԾԱՅՈՒՆԻ 635 (տե՛ս ԸՆԶԱՅԱՑԻ)
 ԸՆԾԱԲ 1807 (տե՛ս ԸՆԶԱԲ)
 ԸՆԶԱՅԱՅԻՆ 635 (տե՛ս ԸՆԶԱՅԱՑԻ)
 ԸՆԶԱՅԱՅԻ տե՛ս ԱՐՍԷՆ ԸՆԶԱՅԱՅԻ (տե՛ս նաեւ ԸՆԾԱՅԻՆ, ԸՆԾԱՅՈՒՆԻ, ԸՆԶԱՅԱՅԻՆ, ԸՆԶԱՅԻՆ)
 ԸՆԶԱՅԻՆ 635 (տե՛ս ԸՆԶԱՅԱՑԻ)
 ԸՆԶԱՅՆՈՑ 659 (տե՛ս ԸՆԾԱՅՆՈՑ ԱԶԳ)
 ԸՆԶԱՆՈՑ 659 (տե՛ս ԸՆԾԱՅՆՈՑ ԱԶԳ)
 ԸՆԶԱԲ 1807 (տե՛ս նաեւ ԸՆԾԱԿ, ԸՆԾԱԲ)
 ԸՆԶՏԱՅԻ տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԸՆԶՏԱՅԻ
 ԸՆՂԶԱԼԻՆ 655 (տե՛ս ԸՆԾԱՅԻՆ, Խորէն Խորխոռունու նիզակակից)
 ԸՆԾՈՒՂ 626 (տե՛ս ԸՆԶՈՒՂ)
 ԸՆՊԵՆԵՍՊԱՅ 1945 (տե՛ս ՊԵՆԵԼՈՎՊԱՅ)
 ԸՆՊԵՆՈՎՊԱՅ 1945 (տե՛ս ՊԵՆԵԼՈՎՊԱՅ)
 ԸՆՊԷՆԷՈՊԱ 1945 (տե՛ս ՊԵՆԵԼՈՎՊԱՅ)
 ԸՆԶՈՒՂ 626 (տե՛ս նաեւ ԸՆԾՈՒՂ)
 ԸՊԵՆԵՍՊԱՅ 1945 (տե՛ս ՊԵՆԵԼՈՎՊԱՅ)

ԸՊԻՆԵՆՈՊԱՅ 1945 (տե՛ս ՊԵՆԵԼՈՊԱՅ)
 ԸՌԱԳԱԻ 1760 (տե՛ս ՌԱԳԱԻ)
 ԸՌԱՄՇԱՊՈՒՀ 2084 (տե՛ս ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ)
 ԸՌԱՓԱՅԻՄՔ 1768 (տե՛ս ՌԱՓԱՅԻՄՔ)
 ԸՌԱՔԵԼ 861 (տե՛ս ՌԱՔԵԼ)
 ԸՌԵԲԵԿԱ 768 (տե՛ս ՌԵԲԵԿԱՅ)
 ԸՌԵԵԿԱ 845 (տե՛ս ՌԵԲԵԿԱՅ)
 ԸՌԸՄԲՈՍԵԱՆ 604 (տե՛ս ՌՄԲՈՍԵԱՆ)
 ԸՌԸՇՏՈՒՆԵԱՑ, տոհմ 567, 1879, 2245 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒՆԵԱՑ, տոհմ)
 ԸՌԸՇՏՈՒՆԻ 1887, 2053 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒՆԻ)
 ԸՌԸՇՏՈՒՆԻՔ, տոհմ 626, 1723, 2013, 2024 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ)
 ԸՌԸՍՏԱԿԷՍ 1719, 1722, 1991, 1992, 1994, 1995 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
 ԸՌԻՍՏԱԿԷՍ 1991 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
 ԸՌԹՏՈՒՆԵԱՑ, տոհմ 1879 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒՆԵԱՑ տոհմ)
 ԸՌԹՏՈՒՆԻ 1887, 2053 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒՆԻ)
 ԸՌԹՏՈՒՆԻՔ, տոհմ 1981, 2013, 2024 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ)
 ԸՌՌԻՇՏՈՒՆԻ 2053 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒՆԻ)
 ԸՌՌԻՇՏՈՒՆԻՔ, տոհմ 1981 (տե՛ս ՌԹՏՈՒՆԻՔ)
 ԸՌՍՏԱԿԷՍ 1717, 1991, 1993 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
 ԸՍԸՍՏԱԿԷՍ 1991 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
 ԸՍՏԱՀԱՍՇԱՊՈՒՀ 524 (տե՛ս ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ)

Թ

ԹԱԳՂԱԴԻ 1775 (տե՛ս ԹԱԿԼԱԴԻ)
 ԹԱԳՂԱԹ 1775 (տե՛ս ԹԱԿԼԱԴԻ)
 ԹԱԴԴԷ 1900, 1905 (տե՛ս ԹԱԴԷՆՈՍ)
 ԹԱԴԴԷՆՈՍ 1630 (տե՛ս ԹԱԴԷՆՈՍ)

ԹԱԴԷ 1841, 1899, 1900-1901, 1905, 1961, 1993 (տե՛ս ԹԱԴԷՆՈՍ)
 ԹԱԴԷՆՈՍ 278, 292, 299, 313, 1046, 1630, 1739, 1841, 1899, 1900-1901, 1905, 1961, 1993, 2194 (տե՛ս նաև ԹԱԴԷ, ԹԱԴԴԷ, ԹԱԴԴԷՆՈՍ)
 ԹԱԴԻԿ 254, 256, 262-263 (տե՛ս նաև ԹԱԹԻԿ (արքանական Ս. Մեսրոպայ), ԹՈՂԻԿ (Մաշտոցի աշակերտ))
 ԹԱԹ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 751, 2282 (տե՛ս նաև ԹԱԹՈՒԼ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ)
 ԹԱԹԻԿ
 1. Եպիսկոպոս Բասենոյ 549, 733, 2242, 2272, 2283 (տե՛ս նաև ԹՈՂԻԿ)
 2. Արքանական Ս. Մեսրոպայ 2113 (տե՛ս նաև ԹԱԴԻԿ, ԹԱՓԻԿ, ԹՈՂԻԿ (Մաշտոցի աշակերտ))
 ԹԱԹՈՒԼ
 1. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ 634, 751, 2260, 2282
 2. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 751 (տե՛ս ԹԱԹ)
 3. ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ 655, 2268
 ԹԱԿԼԱԴԻ 1775 (տե՛ս նաև ԹԱԳՂԱԴԻ, ԹԱԳՂԱԹ, ԹԱԿԼԱԹ, ԹԱԿՂԱԹ)
 ԹԱԿԼԱԹ 1775 (տե՛ս ԹԱԿԼԱԴԻ)
 ԹԱԿՂԱԹ 1775 (տե՛ս ԹԱԿԼԱԴԻ)
 ԹԱՄԱՄՇԵԱՆ տե՛ս ՄԻՔԱՅԷԼ ԹԱՄԱՄՇԵԱՆ
 ԹԱՄԱՐ 863-865, 885, 889, 939
 ԹԱՄՈՒԶ 954, 1101, 1113
 ԹԱՊԱԳԵԱՆ տե՛ս ԵՓՐԵՄ ԹԱՊԱԳԵԱՆ
 ԹԱՐԱՅ 487, 818-819, 1760-1761
 ԹԱՐԱԹԱՅ 1892
 ԹԱԻԱՍՊԱՐԱՆ 629 (տե՛ս ԹԱԻԱՍՓԱՐԱՆ ԶՕՐՔ)
 ԹԱԻԻԹ 1283 (տե՛ս ԴԱԻԻԹ, թագաւոր-մարգարէ)
 ԹԱԻՆՈՍ ԿՈՆԿՈՂԵՐՈՍ 1804 (տե՛ս նաև ԵՐԹՈՆՈՍ, ԷՐԹՕՆՈՍ, ԹՈՆՈՍ, ԹՈՎՆԱՍ, ԹՈՎՆՈՍ, ԹՕՆՈՍ, ԹՕՎՆԱՍ)

- ԹԱՓԻԿ 2113 (տե՛ս ԹԱԹԻԿ (արքայազնայ
Ս. Մեսրոպյայ))
- ԹԵԵՂՈՍՏՈՍ 2097 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՆՏԻՆՈՍ)
- ԹԵԶԱՆԵԱՅ 862
- ԹԵԿՂԷ 331-332
- ԹԵՆԵԻՍ 1806 (տե՛ս ԹԻՆԵԻՍ)
- ԹԵՈՒՂՈՍ 2089-2090 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՍ,
Փոքր)
- ԹԵՈՓԻԼՈՍ 1531 (տե՛ս ԹԷՈՓԻԼԷ)
- ԹԵՏԵԱՅ 1871 (տե՛ս ՊԻԻԹԻԱՅ)
- ԹԵՐԻՍԻՏԷՍ 2030 (տե՛ս ԹԵՐՍԻՏԷՍ)
- ԹԵՐՍԻՏԷՍ 2030 (տե՛ս նաեւ ԹԵՐԻՍԻՏԷՍԷՍ)
- ԹԵԻՈՒԵՏՈՆ 2097 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՍՏԻՆՈՍ)
- ԹԵԻՈՒՂՈՐՈՍ 2098 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՐՈՍ ՄԱՄՈՒԵՍԱՑԻ)
- ԹԵԻՈՍ տե՛ս ԱՆՏԻՈՔՈՍ ԹԵԻՈՍ
- ԹԵԻՏԵԱՅ 1871 (տե՛ս ՊԻԻԹԻԱՅ)
- ԹԵԻՏԻԱՅ 1871 (տե՛ս ՊԻԻԹԻԱՅ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՍ 252 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՐՈՍ ՄԱՄՈՒԵՍԱՑԻ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՍՆ 781, 2097 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՍՏԻՆՈՍ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՒ 2090 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՍ, Փոքր)
- ԹԷՂՈՒՂՈՍ 473, 806
1. Մեծ 2004-2005, 2032, 2049, 2055-2056, 2059-2063 (տե՛ս նաեւ ԹԷՂՈՒՂՈՐՈՍ (Մեծ), ԹԷՂՈՒՂՈՍԻԱ)
 2. Փոքր 244, 265-266, 525, 601, 603, 2006, 2082, 2088, 2090, 2094, 2101, 2270 (տե՛ս նաեւ ԹԵՈՒՂՈՍ, ԹԷՂՈՒՂՈՒ, ԹԷՂՈՒՂՈՐՈՍ (Փոքր), ԹԷՂՈՒՂՈՍ)
 3. Այր հոռոմ 262
 4. Զարթալար 2045
- ԹԷՂՈՒՂՈՍԻԱ 2125, 2134 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՍ, Մեծ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՍՏԻՆՈՍ 2097 (տե՛ս նաեւ ԹԵԵՂՈՍՏՈՍ, ԹԵԻՈՒԵՏՈՆ, ԹԷՂՈՒՂՈՍՆ, ԹԷՂՈՒՂՈՍՏԻՆՈՍ, ԹԷՂՈՒՂՈՍՏՈՍ, ԹՈՒՂՈՍՏԻՆՈՍ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՍՏՈՍ 2097 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՍՏԻՆՈՍ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՍՏՈՍ 2097 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՍՏԻՆՈՍ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՐ 2098 (տե՛ս նաեւ ԴԵՈՒՂՈՐ, ԴԵՈՒՂՈՐՈՍ, ԴԷՂՈՒՂՈՐ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՐԻՏՈՍ 1104, 1116
- ԹԷՂՈՒՂՈՍ 525, 601, 603 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՍ, Փոքր)
- ԹԷՂՈՒՂԵՏԻԱՆՈՍ 1380 (տե՛ս ԴԻՈՒՂԵՏԻԱՆՈՍ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՒԼԷ 1531 (տե՛ս ԹԷՂՈՓԻԼԷ)
- ԹԷՂՈՒՂՈՒԼՈՍ 1531 (տե՛ս ԹԷՂՈՓԻԼԷ)
- ԹԷՂՈՓԻԼԷ 1531 (տե՛ս նաեւ ԹԵՈՓԻԼՈՍ, ԹԷՂՈՒՂՈՒԼԷ, ԹԷՂՈՒՂՈՒԼՈՍ, ԹԷՂՈՓԻԼՈՍ)
- ԹԷՂՈՓԻԼՈՍ 1531 (տե՛ս ԹԷՂՈՓԻԼԷ)
- ԹԻՆԵԻՍ 1806 (տե՛ս նաեւ ԹԵՆԵԻՍ, ՈՒԹԻՆԵԻՍ)
- ԹԻՐԱՍ 818, 1761-1762, 1775, 1786
- ԹԻՐԱՔԵԱՆ 1294
- ԹՇՐԻՆ 810
- ԹՈՒՂԻԿ
1. Եպիսկոպոս Բասեմոյ 733 (տե՛ս ԹԱԹԻԿ (1))
 2. Մաշտոցի աշակերտ 271 (տե՛ս ԹԱԹԻԿ)
 3. Ծգմատր 1368
- ԹՈՒՂՈՍՏԻՆՈՍ 2097 (տե՛ս ԹԷՂՈՒՂՈՍՏԻՆՈՍ)
- ԹՈՄԱՍ 1110, 1898 (տե՛ս ԹՈՒՂՄԱՍ)
- ԹՈՆՈՍ ԿՈՆԿՈՂԵՌՈՍ 1809 (տե՛ս ԹԱԻՆՈՍ ԿՈՆԿՈՂԵՐՈՍ)
- ԹՈՒՂԱ 1805 (տե՛ս ԹՈՒՂԱՅ)
- ԹՈՒՂԱՅ 1805 (տե՛ս նաեւ ԹՈՒՂՂԱՅ, ԹՈՒՂԱ, ԹՈՒՂՂԱ)
- ԹՈՒՂՂԱՅ 1805 (տե՛ս ԹՈՒՂՂԱՅ)
- ԹՈՒՂՄԱՅ
1. Վաճառդեցի 1740
 2. Սատաղ քաղաքից 1076
 3. Առաքեալ 1898 (տե՛ս ԹՈՒՂՄԱՍ)
- ԹՈՒՂՄԱՍ 1027, 1028, 1030, 1036, 1046, 1098, 1110, 1627, 1630, 1632, 1841, 1898,

1899 (տե՛ս նաև ԹՈՄԱՍ, ԹՈՎՄԱՅ (տառաքեալ), ԹՈՒՄԱ, ԹՈՒՄԱՍ, ԹՕՄԱՅ, ԹՕՄԱՍ)

ԹՈՎՆԱՍ 1745 (տե՛ս ԹԱԻՆՈՍ ԿՈՆԿԵՂԵՐՈՍ)

ԹՈՎՆՈՍ 1745 (տե՛ս ԹԱԻՆՈՍ ԿՈՆԿԵՂԵՐՈՍ)

ԹՈՐԳՈՄ 277, 818, 1761, 1775, 1786

ԹՈՐԳՈՄԱՅ ԱԶԳ (ՏՈՒՆ) 310, 376, 399, 1312, 1674, 1684, 1776 (տե՛ս նաև ԹՈՐՔՈՄԱՅ, ԹՈՐՔՈՎՄԱՅ)

ԹՈՐՔՈՄԱՅ 1674 (տե՛ս ԹՈՐԳՈՄԱՅ ԱԶԳ)

ԹՈՐՔՈՎՄԱՅ 1684 (տե՛ս ԹՈՐԳՈՄԱՅ ԱԶԳ)

ԹՈՒՂՂԱ 1805 (տե՛ս ԹՈՎՂԱՅ)

ԹՈՒՄԱ 1898 (տե՛ս ԹՈՎՄԱՍ)

ԹՈՒՄԱՍ 1630, 1898, 1899 (տե՛ս ԹՈՎՄԱՍ)

ԹՈՓՉԵԱՆ տե՛ս ԱՐԱՄ ԹՈՓՉԵԱՆ

ԹՈՒՓՈՒՔՍ 2145 (տե՛ս ԹՉՈՒԿ ԱԶԳ)

ԹՕՄԱՅ 1898 (տե՛ս ԹՈՎՄԱՍ)

ԹՕՄԱՍ 1898 (տե՛ս ԹՈՎՄԱՍ)

ԹՕՆՈՍ 1804, 1809 (տե՛ս ԹԱԻՆՈՍ ԿՈՆԿԵՂԵՐՈՍ)

ԹՕՎՆԱՍ 1745 (տե՛ս ԹԱԻՆՈՍ ԿՈՆԿԵՂԵՐՈՍ)

ԹՕՐՈՍԵԱՆ տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՕՐՈՍԵԱՆ

ԹԷՆՈՐՈՐՈՍ

1. Մեծ 2005, 2032 (տե՛ս ԹԷՆՈՐՈՍ (1))
2. ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՅԻ (Մոսպսուեստացի), հերթուածող 222, 252, 269, 2098 (տե՛ս նաև ԹԵՒՈՐՈՐՈՍ, ԹԷՆՈՐՈՍ)
3. Սուրբ 332
4. Փոքր 603 (տե՛ս ԹԷՆՈՐՈՍ (2))
5. Զարապար 2045

Ի

ԻՍՐԱՅԷԼ 35, 88, 847, 849, 857 (տե՛ս ՅԱԿՈՒՆ ՆԱՀԱՊԵՏ, նաև՝ ԻՍՐԱԷԼ)

ԻԲԱՍ 1866 (տե՛ս ՄԱՐ ԱԲԱՍ ԿԱՏԻՆԱՅ)

ԻԴԻՈԿՂԷՊԱՏՐԱՅ 1875 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ)

ԻԴԻՈՎԿՂԷՊԱՏՐԱՅ 1875 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ)

ԻԴՈՍ 487, 492

ԻԻԼԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)

ԻՀԱԲ 1896 (տե՛ս նաև ԻՀԱԲԴԵԱԼ)

ԻՀԱԲԴԵԱԼ 1896 (տե՛ս ԻՀԱԲ)

ԻՆԱՔ 2025 (տե՛ս նաև ՆԱՔԱՐ)

ԻՆՃԻՃԵԱՆ տե՛ս ՂՈՒԿԱՍ ԻՆՃԻՃԵԱՆ

ԻՌԻՄՈՍ 2184 (տե՛ս ԴԻԴԻՄՈՍ)

ԻՍԱԱԿ 846, 849 (տե՛ս ԻՍԱՀԱԿ, սուրբգրային)

ԻՍԱՀԱԿ

1. Սուրբգրային 35, 88, 104, 326, 507, 574, 815, 827, 830, 835-841, 843-846, 849, 855, 861, 872-873, 877, 882, 885, 896, 898, 904, 928, 946-947, 1103, 1115, 1127, 1256, 1387, 1446, 1804, 1953, 2230 (տե՛ս նաև ԻՍԱԱԿ, ՍԱԱԿ)
2. ՊԱՐԹԵԻ 159, 247, 518, 2005-2007, 2073-2076, 2090, 2108, 2214, 2277 (տե՛ս ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵԻ)
3. Կաթողիկոս 2059 (տե՛ս ՍԱՀԱԿ (կաթողիկոս), ՇԱՀԱՊ)

ԻՍԱՅԻ 1533 (տե՛ս ԵՍԱՅԻ)

ԻՍԱԻ 839, 840, 841, 862

ԻՍԱՔԱՐ 851, 893 (տե՛ս նաև ՍԱՔԱՐ)

ԻՍԿԱՐՈՎՏԱՅԻ տե՛ս ՅՈՒԴԱ ԻՍԿԱՐՈՎՏԱՅԻ

ԻՍՄԱՅԷԼ 827, 833, 835, 838, 847, 862

ԻՍՐԱԷԼ 149, 185, 200, 876, 885, 899, 910, 922, 1133 (տե՛ս ՅԱԿՈՒՆ ՆԱՀԱՊԵՏ, նաև՝ ԻՍՐԱՅԷԼ)

ԻՍՐԱՅԷԼ 901

ԻՍՐԱՅԷԼԱԿԱՆ ՏՈՒՆ 1533

ԻՍՐԱՅԷԼԱԿԱՆ, տոհմ 1452, 1459, 1592

ԻՍՐԱՅԷԼԻ 866

ԻՍՐԱՅԵՂ 453
 ԻՍՐԱՅԷԼ 860, 880, 893, 894, 897, 954,
 984, 994, 995, 1003, 1173, 1270, 2115
 ԻՍՐԱՅԷԼԷ 952
 ԻՍՐԱՅԷՂ 2115
 ԻԻԶԲԱՇԵԱՆ տե՛ս ԿԱՐԷՆ ԻԻԶԲԱՇԵԱՆ
 ԻԻՐԵԳԷՆԷՍ 1285 (տե՛ս ԻԻՐԵԳԻՆԷՍ)
 ԻԻՐԵԳԻՆԷՍ 1285 (տե՛ս Աաեւ ԻԻՐԵԳԷՆԷՍ,
 ԻԻՐԵԳԻՆԷՍ, ԻԻՐԷԳԷՆՈՍ)
 ԻԻՐԵԳԻՆԷՍ 1285 (տե՛ս ԻԻՐԵԳԻՆԷՍ)
 ԻԻՐԷԳԷՆՈՍ 1285 (տե՛ս ԻԻՐԵԳԻՆԷՍ)
 ԻԻՐՈՍ 1868 (տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ, Լիդացոց
 թագաւոր)

L

ԼԱԲԱՆ 767, 836, 848-849, 852-855, 859,
 901, 910
 ԼԱԲԱՆԵԱՆՔ 855
 ԼԱԲԴՈՆ 1805 (տե՛ս ՂԱԲԴՈՆ)
 ԼԱԳԱՐԴ 1706-1707
 ԼԱԿԻԴԵՄՆԱՑԻՔ 1872 (տե՛ս ԼԱԿԵՐԵՄՈՆԱՑԻՔ)
 ԼԱՄԲԱՌԻՍ 1806 (տե՛ս ՂԱՄԲԱՌԻՍ)
 ԼԱՄԲՈՒԴԷՍ 1805 (տե՛ս ՂԱՄՊԱՌԻՏԷՍ)
 ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ
 ԼԱՄՍՈՒՐ 816
 ԼԱԽՈՂԻԿԵՑԻ տե՛ս ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ
 ԼԱԽՈՂԻԿԵՑԻ
 ԼԱԽՈՍԹԵՆՆԻՍ 1806 (տե՛ս ՂԱԽՈՍԹԵՆՆԻՍ)
 ԼԵՉԻԱՆՈՍ 1968 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆՈՍ,
 թագաւոր)
 ԼԵԻՈՆ
 1. ԽԱՉԻԿԵԱՆ 3, 765
 2. Յուճաց թագաւոր 2308
 ԼԻԱ 850-851, 895
 ԼԻԿԱՆԷՍ 1327 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆԷՍ,
 կոմս)

ԼԻԿԻԱՆԷ 1323, 1326 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆԷՍ,
 կոմս)
 ԼԻԿԻԱՆԷՍ
 1. Թագաւոր 1720, 1987-1988 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆՈՍ,
 թագաւոր)
 2. կոմս 1323, 1326-1327, (տե՛ս Աաեւ ԼԻԿԱՆԷՍ,
 ԼԻԿԻԱՆԷ, ԼԻԿԻԱՆՈՍ,
 կոմս)
 ԼԻԿԻԱՆՈՍ
 1. Թագաւոր 1720, 1845, 1968, 1987-1988
 (տե՛ս Աաեւ ԶԱԿԻԱՆՈՍ, ԼԵՉԻԱՆՈՍ,
 ԼԻԿԻԱՆԷՍ (թագաւոր), ԼԻԿԻԱՆՈՍ,
 ԼԻՉԻԱՆԷՍ, ԼԻՉԻԱՆՈՍ,
 ՂԻԿԻԱՆՈՍ, ՂՈՒԿԻԱՆՈՍ)
 2. կոմս 1323 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆԷՍ, կոմս)
 ԼԻՉԻԱՆԷՍ 1987-1988 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆՈՍ,
 թագաւոր)
 ԼԻՉԻԱՆՈՍ 1987 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆՈՍ,
 թագաւոր)
 ԼԻԻԲԵԱՑԻՔ 1868, 1871 (տե՛ս ԼԻԻԴԱՑԻՔ)
 ԼԻԻԲԷԱՑԻՔ 1868, 1871 (տե՛ս ԼԻԻԴԱՑԻՔ)
 ԼԻԻԴԷԱՑԻՔ 1870 (տե՛ս ԼԻԻԴԱՑԻՔ)
 ԼԻԿԻԱՆՈՍ 1968 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆՈՍ,
 թագաւոր)
 ԼԻԻՍԱՆԻԱՅ 1895 (տե՛ս Աաեւ ԼԻԻՍԻՆԱՅ,
 ԼՈՒՍԻՆԱ)
 ԼԻԻՍԻՆԱՅ 1895 (տե՛ս ԼԻԻՍԱՆԻԱՅ)
 ԼՈՒՂԱՅ 1876 (տե՛ս ՂՈՒՂԻՈՍ)
 ԼՈՒՍԱԽՈՐԻՉ տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԽՈՐԻՉ
 ԼՈՒՍԻԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ 1155
 ԼՈՒՍԻՆԱ 1895 (տե՛ս ԼԻԻՍԱՆԻԱՅ)

Խ

ԽԱԴ
 1. Եպիսկոպոս Բագրեւանդայ, սուրբ
 334-337, 341, 392, 2004, 2031, 2047-
 2049 (տե՛ս Աաեւ ԽԱԴԻ, ԽԱԹ)
 2. Եպիսկոպոս Վաճաճայ 550 (տե՛ս
 ԳԱԴ ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ)

ԽԱԴԴ 2004, 2031, 2047, 2049 (տե՛ս ԽԱԴ, Եպիսկոպոս Բագրեւանդայ)
 ԽԱԴՈՒՆԻ տե՛ս ՎԱՀՐԻՃ ԽԱԴՈՒՆԻ (տե՛ս նաեւ ԽԱՂՈՒՆԻ)2080
 ԽԱԶԻԼՔ 1949 (տե՛ս ԽԱԶԻՐՔ)
 ԽԱԶԻՄՔ 1843 (տե՛ս ԽԱԶԻՐՔ)
 ԽԱԶԻՐՔ 1843, 1948-1949, 2170, 2186 (տե՛ս նաեւ ԽԱԶԻԼՔ, ԽԱԶԻՄՔ)
 ԽԱԹ 2004 (տե՛ս ԽԱԴ, Եպիսկոպոս Բագրեւանդայ)
 ԽԱԹՈՒՆ 2150, 2186
 ԽԱԼԱԹԵԱՆՅ տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԽԱԼԱԹԵԱՆՅ
 ԽԱՂՈՒՆԻ տե՛ս ԽԱԴՈՒՆԻ
 ԽԱԶԱՏՈՒՐ
 1. Եղբայր Վարդան վարդապետի 1646
 2. Բարուհասպետ 1646
 ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ 2131
 ԽԱԶԻԿԵԱՆ տե՛ս ԼԵԻՈՆ ԽԱԶԻԿԵԱՆ
 ԽԱՐԱՄԱՅՆ 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆ)
 ԽԱՐԱՄԱՅՆՈՅ 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)
 ԽԱՐԱՄԱՆ 470, 495, 571 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆ)
 ԽԱՐԱՄԱՆԵԱՅ 545 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)
 ԽԱՐԱՄԱՆՈՅ 545, 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)
 ԽԱՐԱՄԱՆԻՈՅ 545, 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)
 ԽԱՐԱՆՔ 2170, 2186
 ԽԱՐԱԻՄԱՆՈՅ 545, 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)
 ԽԱՐՀԱՄԱՆՈՅՆ 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)
 ԽԱՐՄԱՆՈՅ 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)
 ԽԱԻԱՐՄԱՆՈՅ 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)
 ԽԱԻՈՒՂ 1287 (տե՛ս ՍԱԻՈՒՂ)

ԽԱՔԱՄ ՎԶԸՐԿ 1986 (տե՛ս ԽԱՔԱՆ ՎԶԸՐԿ)
 ԽԱՔԱՆ ՎԶԸՐԿ 1986, 1990, 2150, 2170 (տե՛ս նաեւ ԽԱՔԱՄ ՎԶԸՐԿ, ՀԱԿԱՆ)
 ԽԵԼԱ 287 (տե՛ս ԽԵՇԱ)
 ԽԵՇԱ 287 (տե՛ս նաեւ ԽԵԼԱ)
 ԽԵՌԱՆ 676 (տե՛ս ՀԵՌԱՆ)
 ԽԵՍՈՒ 1804 (տե՛ս ՅԵՍՈՒ)
 ԽԻԼԱՅՆ 837
 ԽԻՐԱՆ 995
 ԽՈՌ ՀԱՅԿԱԶՆ 1782, 1856 (տե՛ս նաեւ ԽՈՒՌ)
 ԽՈՌԵԱՆ 676 (տե՛ս ՀԵՌԱՆ)
 ԽՈՌԵԱՆ տե՛ս ՎԻՆԻ ԽՈՌԵԱՆ
 ԽՈՌԵՆ 676 (տե՛ս ՀԵՌԱՆ)
 ԽՈՌԽՈՌԵՆԻ 2067 (տե՛ս ԽՈՐԽՈՌԻՆԻ)
 ԽՈՌԽՈՌԻՆԵԱՅ ԱԶԳ 659, 1782, 2269
 ԽՈՌԽՈՌԻՆԻ 1684 (տե՛ս ԽՈՐԽՈՌԻՆԻ)
 ԽՈՌՈՀԲՈՒՏ 1955 (տե՛ս նաեւ ԽՈՌՈՀԲՈՒՏ)
 ԽՈՍՏՐՈՎ 1315-1317 (տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ, Ա. թագաւոր Հայոց)
 ԽՈՍՐԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 1895 (տե՛ս նաեւ ԽՈՍՐԷՆ, ԽՈՍՐՈՆ, ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ԽՈՍՐՈՎԱՆ, ԽՈՐԱՆ, ԽՈՐԷՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ԽՈՒՐԷՆ)
 ԽՈՍՐԷՆ 1909 (տե՛ս ԽՈՍՐԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ)
 ԽՈՍՐՈՆ 1909 (տե՛ս ԽՈՍՐԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ)
 ԽՈՍՐՈՎ
 1. Ա., թագաւոր հայոց 278, 1291, 1295, 1310, 1315-1317, 1320, 1323, 1366, 1844, 1937, 1950-1952, 1957-1961, 1963-1966, 2078, 2202 (տե՛ս նաեւ ԽՈՍՏՐՈՎ, ԽՈՍՐՈՎՏ)

2. Բ. ԿՈՏԱԿ 275, 277-278, 280-281, 284-286, 290 292, 1975, 2002, 2005-2006, 2011-2016, 2018-2020
3. Գ. ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ 418-420, 424 2064-2069, 2071 2076, 2084, 2110, 2124, 2126, 2207, 2211-2212, 2216
4. ԳԱՐԳՄԱՆԱՑԻ 2086
5. ԳԱԲԵՂԵԱՆ 634
6. ԸՆՁՏԱՑԻ 635
7. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 1895 (տե՛ս ԽՈՍՐԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ)
- ԽՈՍՐՈՎԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 1895 (տե՛ս ԽՈՍՐԱՆ)
- ԽՈՍՐՈՎԻԴՈՒՅՍ 1297, 1368, 1406-1407, 1669, 1682, 1686, 1694-1695, 1700, 1965, 1974, 1977, 1993 (տե՛ս նաև ԽՈՍՐՈՎԻԹՈՒՅՍ)
- ԽՈՍՐՈՎԻԹՈՒՅՍ 1669 (տե՛ս ԽՈՍՐՈՎԻԴՈՒՅՍ)
- ԽՈՍՐՈՎԻԿ 2393
- ԽՈՍՐՈՎՏ 1960 (տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ Ա., թազաւոր հայոց)
- ԽՈՐԱԿԱՆ 2262 (տե՛ս ՆԻՒՐԱԿԱՆ)
- ԽՈՐԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 1895 (տե՛ս ԽՈՍՐԱՆ)
- ԽՈՐԱՇԵՏ 470
- ԽՈՐԵՆ 1747 (տե՛ս ԽՈՐԵՆԱՑԻ (1))
- ԽՈՐԵՆԱՑԻ
1. Տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ 253, 1715, 1805, 2121, 2213 (տե՛ս նաև ԽՈՐԵՆ, ԽՈՐԵՆՈՅ)
 2. Տե՛ս ԽՈՐՁԵՆԱՑԻ 2083
- ԽՈՐԵՆՈՅ 1847 (տե՛ս ԽՈՐԵՆԱՑԻ (1))
- ԽՈՐԷՆ
1. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 1895, 1909 (տե՛ս ԽՈՍՐԱՆ)
 2. ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ 634, 655, 659, 697, 2260, 2262, 2268-2269
 3. Վկայ, նահատակ 739, 740, 742, 745, 2242, 2255, 2289-2290, 2300-2301
- ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ 2067 (տե՛ս ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ)
- ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԵԱՑ, տոհմ 567, 1782, 2245
- ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ տե՛ս ԳԱԴԵ ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ, ԳԱ ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ, ԽՈՐԷՆ ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ, ՄԱՆԱՍՊ ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ, ՍՈՒՐԷՆ ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ (տե՛ս նաև ԽՈՒՒՆԻՆԻ, ԽՈՒՆԻՆԻ, ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻՆԻ, ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻՆԻ, ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻՆԻ)
- ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻՔ 605 (տե՛ս նաև ԽՈՒՈՒՆԻՆԵԱՑ ԱՋԳ, ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԵԱՑ տոհմ)
- ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԵԱՑ, տոհմ 1782
- ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ 2066-2067 (տե՛ս ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ)
- ԽՈՐՁԵՆԱՑԻ 2083 (տե՛ս նաև ԽՈՐԵՆԱՑԻ (2), ԽՈՐՁԵՆԵՑԻ)
- ԽՈՐՁԵՆԵՑԻ 2083 (տե՛ս ԽՈՐՁԵՆԱՑԻ)
- ԽՈՐՄ 2095 (տե՛ս ԽՈՒՐՄ, Իշխան Գարդմանից)
- ԽՈՐԻԱՆ 2150
- ԽՈՒԲՐԱԱԹ 2144 (տե՛ս նաև ԽՈՒԴՐԱԴՐԱՅ)
- ԽՈՒԴՐԱԴՐԱՅ 2149 (տե՛ս նաև ԽՈՒԲՐԱԱԹ)
- ԽՈՒԺԱԿԱՆ ԱՋԳ 2158
- ԽՈՒՂԱՑ 1876 (տե՛ս ՂՈՒՂԻՈՍ)
- ԽՈՒԾՔ 2170 (տե՛ս նաև ԽՈՒԺՔ)
- ԽՈՒՌ 1782 (տե՛ս ԽՈՒ ՀԱՅԿԱՋՆ)
- ԽՈՒՐ 635 (տե՛ս ԽՈՒՐՄ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՑ)
- ԽՈՒՐԷՆ 1909 (տե՛ս ԽՈՍՐԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ)
- ԽՈՒՐՄ
1. Իշխան Գարդմանից 247, 2095 (տե՛ս նաև ԽՈՐՄ)
 2. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՑ 635 (տե՛ս նաև ԽՈՒՐ)
 3. ԱՐՇԱՄՈՒՆԻ 2343
- ԽՈՒՐԱՑԻՔ 924

ԽոնոզբոնիՏ 1955 (տե՛ս ԽոնոնոզբոնիՏ)
ԽՕԾԽԱԲԱՐ 1646

Ծ

ԾԱՂԻԿ 2342
ԾՈՎԱԿԱՆ տե՛ս ՆՈՐԱՅՐ ՊՈՂԱ-
ՐԵԱՆ
ԾՕԴԱՑԻՔ 1859 (տե՛ս ԾԱԻԴԷԱՑԻՔ)
ԾՕԴԷԱՑԻՔ 1859 (տե՛ս ԾԱԻԴԷԱՑԻՔ)

Կ

ԿԱԴՄԱՅՆ 1858 (տե՛ս ԿԱԴՄԵԱՅ
ՏՈՒՆ)
ԿԱԴՄԱՆ 1858 (տե՛ս ԿԱԴՄԵԱՅ
ՏՈՒՆ)
ԿԱԴՄԵԱՅ ՏՈՒՆ 1777, 1791, 1858 (տե՛ս
ճառ ԿԱԴՄԱՅՆ, ԿԱԴՄԱՆ, ԿԱԴ-
ՄԵԱՆ)
ԿԱԴՄԵԱՅՆ 1858 (տե՛ս ԿԱԴՄԵԱՅ
ՏՈՒՆ)
ԿԱԴՄԵԱՆ 1858 (տե՛ս ԿԱԴՄԵԱՅ
ՏՈՒՆ)
ԿԱԴՄԵԱՆՔ 1851 (տե՛ս ճառ ԿԱԴ-
ՄԷԱԿԱՆՔ)
ԿԱԴՄԷԱԿԱՆՔ 1851 (տե՛ս ԿԱԴ-
ՄԵԱՆՔ)
ԿԱԴՄՈՍ
1. Որդի Արամյանեկայ 1776-1777, 1780-
1781
2. Տե՛ս ԿԱՐԴՈՍ (1) 1795
ԿԱԻԱՆԱՆ 1442 (տե՛ս ԿԱՅՆԱՆ)
ԿԱԻԱՓԱ 867 (տե՛ս ԿԱՅԻԱՓԱՅ)
ԿԱԻՆ 801 (տե՛ս ճառ ԿԱՅԷՆ, ԿԱՀԵԼ,
ԿԱՀԵՂ, ԿԱՀԷԼ, ԿԱՅԵՆ, ԿԱՅԻՆ)
ԿԱԻՆԱՆ 1760 (տե՛ս ԿԱՅԻՆԱՆ)
ԿԱՀԱԹ 1804
ԿԱՀԵԼ 1343, 1441, 1442 (տե՛ս ճառ
ԿԱԻՆ, ԿԱՀԵՂ, ԿԱՀԷԼ, ԿԱՅԵՆ,
ԿԱՅԷՆ)
ԿԱՀԵՂ 1441-1442 (տե՛ս ԿԱՀԵԼ)
ԿԱՀԷԼ 1441-1442 (տե՛ս ԿԱՀԵԼ)

ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ տե՛ս ՄՈՎԱԷՍ ԿԱ-
ՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ (ԴԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ)
ԿԱՂՆՈՍ 1968 (տե՛ս ԿԱՐԻՆՈՍ)
ԿԱՄԱԴՐՈՍ 1871 (տե՛ս ՍԿԱՄԱԴՐՈՍ)
ԿԱՄԱՐԴՈՍ 1871 (տե՛ս ՍԿԱՄԱԴՐՈՍ)
ԿԱՄԲԻՒՍԷՍ 1872
ԿԱՄԻՆԱԿԱՆ տե՛ս ՎԱՐԱԶ ԿԱՄԻՆԱ-
ԿԱՆ
ԿԱՄԻՆԱԿԱՆ, տոհմ 292
ԿԱՄՍԱՐ 1985-1987, 1992, 2044
ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ տե՛ս ԱԾՈՏ, ԱՐԾԱ-
ԻՒՐ, ԹԱԹ, ՀՐԱՀԱՏ, ՆԵՐՍԵՀ, ՍԱ-
ՀԱԿ, ՍՊԱՆԴԱՐԱՏ, ՎԱՀԱՆ
ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԱՑ, տոհմ 348, 751,
1916, 1960, 2047-2048, 2059, 2076, 2263,
2272, 2274, 2278, 2282, 2306, 2350 (տե՛ս
ճառ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԱՑ տոհմ,
ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆՔ)
ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆՔ 1893-1894, 2051, 2072,
2107, 2263, 2319, 2324, 2329-2330, 2339-
2342, 2345, 2350, 2368, 2379 (տե՛ս ճառ
ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԱՑ տոհմ)
ԿԱՄՐԶԱԶՈՐԵՑԻ տե՛ս ՍԱՄՈՒԷԼ
ԿԱՄՐԶԱԶՈՐԵՑԻ
ԿԱՅԱՓԱ 867 (տե՛ս ԿԱՅԻԱՓԱՅ)
ԿԱՅԵՆ 193, 204, 1183, 1186, 1343, 1442
(տե՛ս ճառ ԿԱԻՆ, ԿԱՀԵԼ, ԿԱՀԵՂ,
ԿԱՀԷԼ, ԿԱՅԷՆ, ԿԱՅԻՆ)
ԿԱՅԵՆԱԿԱՆՔ 242
ԿԱՅԷՆ 114, 148, 193, 204, 343, 339, 799,
801-802, 814, 896, 916, 922, 939, 1064,
1198, 1209, 1212, 1216, 1218, 1243, 1250,
1270-1271, 1343, 1441-1442, 1444, 2380
(տե՛ս ճառ ԿԱԻՆ, ԿԱՀԵԼ, ԿԱՀԵՂ,
ԿԱՀԷԼ, ԿԱՅԵՆ, ԿԱՅԻՆ)
ԿԱՅԻԱՆԱՆ 1442 (տե՛ս ԿԱՅՆԱՆ)
ԿԱՅԻԱՓԱՅ 206, 966, 974, 991, 993, 995,
1027, 1037, 1043, 1126, 1130 (տե՛ս ճառ
ԿԱԻԱՓԱ, ԿԱՅԱՓԱ, ԿԱՅԻԱՓԱՓԱ,
ԿԱՅԻՓԱ)
ԿԱՅԻԱՓԱՓԱ 206 (տե՛ս ԿԱՅԻԱՓԱՅ)

- ԿԱՅԻՆ 148, 193, 204, 797-799, 801, 845, 861, 1114, 1343 (տե՛ս նաև ԿԱԻՆ, ԿԱՀԵԼ, ԿԱՀԵՂ, ԿԱՀԷԼ, ԿԱՅԵՆ, ԿԱՅԷՆ)
- ԿԱՅԻՆԱՆ 1758, 1760, 1762 (տե՛ս նաև ԿԱԻՆԱՆ, ԿԱՆԱՅՆ, ԿԱՅՆԱՆ, ԿԱՅՆԱՆԱՅՆ, ԿԱՆԱՆԱՅՆ, ԿԱՆԱՆ)
- ԿԱՅԻՓԱ 206 (տե՛ս ԿԱՅԻՓԱՓԱՅ)
- ԿԱՅՆԱՆ 1442, 1758, 1760, 1762 (տե՛ս նաև ԿԱԻԱՆԱՆ, ԿԱՅԻԱՆԱՆ, ԿԱՅԻՆԱՆ)
- ԿԱՅՆԱՆԱՅՆ 1758 (տե՛ս ԿԱՅԻՆԱՆ)
- ԿԱՅՊԱԿ 1807
- ԿԱՅՍԻՐ 1878 (տե՛ս ԿԵՍԱՐ)
- ԿԱՆԱՅԵԱՆՑ տե՛ս ՍՏԵՓԱՆ ԿԱՆԱՅԵԱՆՑ
- ԿԱՆԱՅՆ 1760 (տե՛ս ԿԱՅԻՆԱՆ)
- ԿԱՆԱՆ 1758, 1760 (տե՛ս ԿԱՅԻՆԱՆ)
- ԿԱՆԱՆԱՅՆ 1758 (տե՛ս ԿԱՅԻՆԱՆ)
- ԿԱՇՏԱՑ 654 (տե՛ս ԿԱՏՇՈՒՑ ԳՈՒՆԴ)
- ԿԱՌԻՆՈՍ 1968 (տե՛ս ԿԱՐԻՆՈՍ)
- ԿԱՌԻՆԱԿ 1968 (տե՛ս ԿՈՌԻՆԱԿ, զօրավար Պարսից)
- ԿԱՌՈՍ 1968 (տե՛ս ԿԱՐՈՍ)
- ԿԱՌՏԻԿԻՍ 1812 (տե՛ս ԱՌՏԻԿԱՍ)
- ԿԱՍԱՆ 1956 (տե՛ս ՍԱՍԱՆ)
- ԿԱՍՍԻՈՍ 1839, 1878, 1892 (տե՛ս նաև ԿԱՐՍԵՈՐՍ, ԿԱՐՍԷՈՐՍ, ԿԱՐՍԻՈՍ, ԿԱՐՍԻՍՈՍ, ԿԱՐՍՈՍ, ԿԱԻՐԻՈՍ, ԿՈՐՍԻՈՍ, ԿՐԱՍԻՈՍ, ԿՐԱՍՈՍ (3))
- ԿԱՏԻՆԱՅ տե՛ս ՄԱՐ ԱՐԱՍ (տե՛ս նաև ԿԱՏԻՆԱՑ, ԿԱՏԻՆԵԱՅ)
- ԿԱՏԻՆԱՅ 1866 (տե՛ս ԿԱՏԻՆԱՅ)
- ԿԱՏԻՆԵԱՅ 1744, 1772, 1774 (տե՛ս ԿԱՏԻՆԱՅ)
- ԿԱՏՇՈՒՑ ԳՈՒՆԴ 654, 2316, 2319-2320, 2324 (տե՛ս նաև ԿԱՇՏԱՑ)
- ԿԱՐԱՊԵՏ
1. Տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ 1135-1136
 2. Տե՛ս ՄԿՐՏՉԵԱՆ 1157
 3. ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ 1157
 4. ԵԶԵԱՆՑ 1294
- ԿԱՐԲՈԹ 919, 1067 (տե՛ս ՌԱԲՈՎԹ)
- ԿԱՐԴԻԿԵԱՍ 1812 (տե՛ս ԱՌՏԻԿԱՍ)
- ԿԱՐԴԻԿԷՍ 1812 (տե՛ս ԱՌՏԻԿԱՍ)
- ԿԱՐԴՈՍ
1. Տե՛ս նաև ԿԱՐՄՈՍ (2) 1795
 2. Տե՛ս ԱՐԱՅԵԱՆ ԱՐԱՅ 1806
- ԿԱՐԵՆԵԱՆ ՊԱՀԼԱԻ 1893-1894, 1959-1960, 1985 (տե՛ս նաև ԿԱՐԵՆԵԱՆՔ, ԿԱՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ, ԿԱՐԷՆԵԱՆ ՊԱՀԼԱԻ, ԿԱՐԷՆԻ ՊԱՀԼԱԻ, ԿԱՐԵՆԱՆ ՊԱՀԼԱԻ)
- ԿԱՐԵՆԵԱՆՔ 1893, 1957, 1961 (տե՛ս նաև ԿԱՐԵՆԵԱՆ ՊԱՀԼԱԻ, ԿԱՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ, ԿԱՐԷՆԵԱՆՔ, ԿԱՐԻՆԵԱՆՔ, ԿԱՐՆԱՆՔ)
- ԿԱՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ 1894, 1954, 1957 (տե՛ս նաև ԿԱՐԵՆԵԱՆ ՊԱՀԼԱԻ, ԿԱՐԵՆԵԱՆՔ, ԿԱՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ, ԿԱՐՆ Ի ՊԱՀԼԱԻ)
- ԿԱՐԷՆ
1. ԱՄԱՏՈՒՆԻ 297
 2. ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ 634,
 3. Իշխան պարսիկ 374, 370, 377
 4. Որդի Արշարի 1894, 1954 (տե՛ս նաև ԿԱՐԸՆ, ԿԱՐՆ)
 5. ԻԻԶԱՇԵԱՆ 228, 275, 517, 1291, 1740, 2199
- ԿԱՐԷՆԵԱՆ ՊԱՀԼԱԻ 1894, 1959-1960 (տե՛ս ԿԱՐԵՆԵԱՆ ՊԱՀԼԱԻ)
- ԿԱՐԷՆԵԱՆՑ տե՛ս ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԷՆԵԱՆՑ 1740
- ԿԱՐԷՆԵԱՆՔ 1959 (տե՛ս նաև ԿԱՐԵՆԵԱՆ ՊԱՀԼԱԻ, ԿԱՐԵՆԵԱՆՔ, ԿԱՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ)
- ԿԱՐԷՆԻ ՊԱՀԼԱԻ 1894, 1954, 1957 (տե՛ս ԿԱՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ)
- ԿԱՐԷՏ 1806 (տե՛ս ՊԱՐԷՏ)
- ԿԱՐԸՆ 1954 (տե՛ս ԿԱՐԷՆ, որդի Արշարի)

ԿԱՐԻՆԵԱՆՔ 1961 (տե՛ս ԿԱՐԵ- ՆԵԱՆՔ)	ԿԵՆԱՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ 2065
ԿԱՐԻՆՈՍ 1968 (տե՛ս նաեւ ԿԱՂՆՈՍ, ԿԱՌԻՆՈՍ)	ԿԵՆԴՈՐՈՍ 1835 (տե՛ս ԿԵՆՏԱԻՐՈՍ ՊԻՒՌԻԴԱՅ)
ԿԱՐԼ ԿՐՈՒՄԲԱԽԵՐ 2123	ԿԵՆԴՈՒՐԱՅ 826, 838
ԿԱՐՆ 1954 (տե՛ս ԿԱՐԷՆ, որդի Արշաւ- րի)	ԿԵՆԴՐՈՍ 1835 (տե՛ս ԿԵՆՏԱԻՐՈՍ ՊԻՒՌԻԴԱՅ)
ԿԱՐՆ Ի ՊԱՀԼԱԻ 1954 (տե՛ս ԿԱՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ)	ԿԵՆՏԱԻՐՈՍ ՊԻՒՌԻԴԱՅ 1835 (տե՛ս նաեւ ԿԵՆԴՈՐՈՍ ԿԵՆԴՐՈՍ ԿԵՆ- ՏՈՌՈՍ ԿԵՆՏՈՐՈՍ ԿԵՆՏՈՐՈՍ)
ԿԱՐՆԱՆ ՊԱՀԼԱԻ 1959-1960, 1985 (տե՛ս ԿԱՐԵՆԵԱՆ ՊԱՀԼԱԻ)	ԿԵՆՏՈՌՈՍ 1835 (տե՛ս ԿԵՆՏԱԻՐՈՍ ՊԻՒՌԻԴԱՅ)
ԿԱՐՆԱՆՔ 1961 (տե՛ս ԿԱՐԵՆԵԱՆՔ)	ԿԵՆՏՈՐՈՍ 1835 (տե՛ս ԿԵՆՏԱԻՐՈՍ ՊԻՒՌԻԴԱՅ)
ԿԱՐՆԻ ՊԱՀԼԱԻ 1954 (տե՛ս ԿԱՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ)	ԿԵՆՏՈՐՈՍ 1835 (տե՛ս ԿԵՆՏԱԻՐՈՍ ՊԻՒՌԻԴԱՅ)
ԿԱՐՈՍ 1968 (տե՛ս նաեւ ԿԱՌՈՍ)	ԿԵՍԱՐ 1878, 1882 (տե՛ս նաեւ ԿԱՅՍՐ)
ԿԱՐՍԵՈՐՈՍ 1892 (տե՛ս ԿԱՍՍԻՈՍ)	ԿԵՍԱՐԱՅԻ տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱ- ՅԻ, ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՅԻ
ԿԱՐՍԷՈՐՈՍ 1892 (տե՛ս ԿԱՍՍԻՈՍ)	ԿԵՐԱՍՈՍ ԱՐԳԻԱՅԻ 1967 (տե՛ս նաեւ ԿՌՈՆՈՍ, ԿՐԱՍՈՍ ԱՐԳԻԱՅԻ, ԿՐԱԻՍՈՍ, ԿՐՕՆՈՍ, ԿՐՕՍՈՍ)
ԿԱՐՍԻՈՍ 1878 (տե՛ս ԿԱՍՍԻՈՍ)	ԿԵԻՐԵՂ 1285 (տե՛ս ԿԻԻՐԵՂ)
ԿԱՐՍՈՍ 1. Տե՛ս ԿՐԱՍՈՍ, զօրապար 1839, 1877 2. Տե՛ս ԿԱՍՍԻՈՍ 1878, 1892	ԿԵԻՐՍՈՍ 1868 (տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ)
ԿԱՐՍՈՍ 1870 (տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ, թագա- ւոր Լիդաւցոց)	ԿԵՓԱՍ 317 (տե՛ս ՊԵՏՐՈՍ, առաքեալ)
ԿԱՐՔԱՅԻՆ տե՛ս ՎԱՍԱԻՈՒՐՏ ԿԱՐ- ՔԱՅԻՆ	ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ 1812 (տե՛ս ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ)
ԿԱԻՈՍԱԿԱՆ ՏՈՀՄ 358	ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ 1812 (տե՛ս ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ)
ԿԱԻՐԻՈՍ 1839 (տե՛ս ԿԱՍՍԻՈՍ)	ԿԻԼԻՏՈՍ ՏՐՕՐՈՍ 1967 (տե՛ս ԿՂԻ- ՏՈՍՏՐԱՏՈՍ ՀՌՈՂԱՅԻ)
ԿԵԼԵՍՏԻԱՆՈՍ 2097 (տե՛ս ԿԵԼԵՍՏԻ- ՆՈՍ)	ԿԻԼԻՏՈՍՏՐԱԻՐՈՍ 1967 (տե՛ս ԿՂԻ- ՏՈՍՏՐԱՏՈՍ ՀՌՈՂԱՅԻ)
ԿԵԼԵՍՏԻՆՈՍ 2097 (տե՛ս նաեւ ԿԵԼԵՍ- ՏԻԱՆՈՍ, ԿԵԼԻՍՏԻԱՆՈՍ, ԿԵՂԵՍ- ՏԻԱՆՈՍ, ԿԵՂԵՍՏԻՆՈՍ, ՉԷԼԷՍ- ՏԻՆՈՍ)	ԿԻԼԻՏՈՍՏՐՕՐՈՍ 1967 (տե՛ս ԿՂԻ- ՏՈՍՏՐԱՏՈՍ ՀՌՈՂԱՅԻ)
ԿԵԼԻՍՏԻԱՆՈՍ 2097 (տե՛ս ԿԵԼԵՍՏԻ- ՆՈՍ)	ԿԻՄ ՂԱՀՐԱՄԱՆԵԱՆ 1077
ԿԵՂԵՍՏԻԱՆՈՍ 2097 (տե՛ս ԿԵԼԵՍՏԻ- ՆՈՍ)	ԿԻՇԿԷՆ 333
ԿԵՂԵՍՏԻՆՈՍ 2097 (տե՛ս ԿԵԼԵՍՏԻ- ՆՈՍ)	ԿԻՊԵՐՏ տե՛ս ՀԵՆՐԻ ՔԻՊԵՐՏ
ԿԵՂԵՍՏԻՆՈՍ 2097 (տե՛ս ԿԵԼԵՍՏԻ- ՆՈՍ)	ԿԻՊՐԱՅԻ տե՛ս ԵՊԻՓԱՆ ԿԻՊՐԱՅԻ
ԿԵՂԵՍՏԻՆՈՍ 2097 (տե՛ս ԿԵԼԵՍՏԻ- ՆՈՍ)	ԿԻՍՈՍՏՐԱՏՈՍ 1967 (տե՛ս ԿՂԻՏՈՍՏ- ՐԱՏՈՍ ՀՌՈՂԱՅԻ)
	ԿԻՐԱԿՈՍ ՇԱՀԱՊ 422 (տե՛ս նաեւ ԿԻԻ- ՐԱԿՈՍ ՇԱՀԱՊ)
	ԿԻՐԱՔ 1812 (տե՛ս ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ)

ԿԻՐԻՂ 1285 (տե՛ս ԿԻՐԵՂ)

ԿԻՐՂՈՍ 2022 (տե՛ս ԿԻՐՂՈՍ, Երուսաղէմի եպիսկոպոս)

ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ տե՛ս ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ

ԿԻԻՆՏՈՍ 1964 (տե՛ս նաեւ ՏԻՏՈՍ (3))

ԿԻԻՌԵՂ 1285 (տե՛ս ԿԻՐԵՂ)

ԿԻԻՐԱԿՈՍ 1707-1708

ԿԻԻՐԱԿՈՍ ԸԱՀԱՊ 422 (տե՛ս նաեւ ԿԻՐԱԿՈՍ ԸԱՀԱՊ)

ԿԻԻՐԱՍՈՍ 1870 (տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ, թագաւոր Լիդացոց)

ԿԻԻՐԵՂ 908-910, 1141, 1285

1. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 2097, 2383 (տե՛ս նաեւ ԿԻՐՂՈՍ, Աղեքսանդրի եպիսկոպոս)
2. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ 2050, 2383 (տե՛ս ԿԻՐՂՈՍ, Երուսաղէմի եպիսկոպոս)

ԿԻԻՐԵՂՈՍ 2050 (տե՛ս ԿԻՐՂՈՍ, Երուսաղէմի եպիսկոպոս)

ԿԻԻՐԻՂՂՈՍ 2097 (տե՛ս ԿԻՐՂՈՍ, Աղեքսանդրի եպիսկոպոս)

ԿԻԻՐԻԻՆ 2096 (տե՛ս ԿՈՐԻԻՆ)

ԿԻԻՐԻԻՍՈՍ 1870 (տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ)

ԿԻԻՐՂԻՈՍ 2050 (տե՛ս ԿԻՐՂՈՍ (1))

ԿԻԻՐՂՈՍ

1. Երուսաղէմի եպիսկոպոս 2022, 2050 (տե՛ս նաեւ ԿԻՐԻՂ ԿԻՐՂՈՍ, ԿԻՐԵՂ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ, ԿԻԻՐԵՂՈՍ, ԿԻԻՐՂԻՈՍ)
2. Աղեքսանդրի եպիսկոպոս 2097 (տե՛ս նաեւ ԿԻՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԿԻԻՐԻՂՂՈՍ)

ԿԻԻՐՈՍ

1. Թագաւոր Պարսից 476, 1745, 1815, 1818, 1830, 1871-1873, 2159 (տե՛ս նաեւ ԿԻԻՐՍՈՍ, ԿՐԻԻՍՈՍ, թագաւոր Պարսից)
2. Թագաւոր Լիդացոց 1839, 1868-1873 (տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ, թագաւոր Լիդացոց)

ԿԻԻՐՍՈՍ 1839, 1868-1873 (տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ, թագաւոր Լիդացոց)

ԿԻԻՐՍՈՍ 1872 (տե՛ս ԿԻՐՈՍ թագաւոր Պարսից)

ԿԼԱԻԴԻՈՍ ՊՏՂՈՄԷՈՍ 2129

ԿԼԵՍՈՒՐ 1862 (տե՛ս ԿՂԵՍՈՒՐ)

ԿԼԷՈՊԱՏՐԱՅ 1885 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ, դշխոյ եգիպտացոց)

ԿԼԷՍՈՒՐ 1862 (տե՛ս ԿՂԵՍՈՒՐ)

ԿԼԷՕՊԱՏՐԱՅ 1883 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ, դշխոյ եգիպտացոց)

ԿԼԻՏՈՍՏՐԱՍՈՍ 1967 (տե՛ս ԿՂԻՏՈՍՏՐԱՍՈՍ ՀՌՈՂԱՑԻ)

ԿՂԱՍԸՂԴԷՈՍ 1908 (տե՛ս ԿՂԱԻԴԻՈՍ (1))

ԿՂԱԻԴԷՈՍ ՊՏՂՈՄԷՈՍ 2162, 2177, 2178 (տե՛ս նաեւ ԿՂԱԻԴԻՈՍ ՊՏՂՈՄԷՈՍ, ԿԼԱԻԴԻՈՍ ՊՏՂՈՄԷՈՍ)

ԿՂԱԻԴԻՈՍ

1. Ա. 1908 (տե՛ս նաեւ ԿՂԱՍԸՂԴԷՈՍ, ԿՂՕԴԷՈՍ, ԿՂՕԴԻՈՍ)
2. Բ. 1964
3. ՊՏՂՈՄԷՈՍ 2139, 2164

ԿՂԵՄԵՆՏՈՍ 1285 (տե՛ս նաեւ ԿՂԵՄԵՆՏՈՍ, ԿՂԷՄԷՆՈՍ, ԿՂԷՄԷՆՏԷՍ)

ԿՂԵՄԵՏՈՍ 1285 (տե՛ս ԿՂԵՄԵՆՏՈՍ)

ԿՂԵՍՈՒՐ 1862 (տե՛ս նաեւ ԿԼԷՍՈՒՐ, ԿԼԵՍՈՒՐ)

ԿՂԷՄԷՆՈՍ 1285 (տե՛ս ԿՂԵՄԵՆՏՈՍ)

ԿՂԷՄԷՆՏԷՍ 1285 (տե՛ս ԿՂԵՄԵՆՏՈՍ)

ԿՂԷՈՊԱՆՔ 1529 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԵԱՆՔ)

ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ

1. ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ 1875, 1883 (տե՛ս նաեւ ԴԻՕՔԼԷՊԱՏՐԱՅ, ԻԴԻՈԿՂԷՊԱՏՐԱՅ, ԻԴԻՈՎԿՂԷՊԱՏՐԱՅ, ԿՂԷՈՊԱՏՐԵԱՅ, ԿՂԷՈՎՊԱՏՐԱՅ (1), ՔԼԷՕՊԱՏՐԱՅ)
2. Դշխոյ եգիպտացոց 1883, 1885 (տե՛ս նաեւ ԿԼԷՈՊԱՏՐԱՅ, ԿԼԷՕՊԱՏՐԱՅ, ԿՂԷՈՊԱՏՐԵԱՅ, ԿՂԷՈՎ-

ՊԱՏՐԱՅ (2), ԿՂԷՊԱՏՐԵԱ, ԿՂԷՊԱՐԱՅ)	ԿՈՄԱՆ 257 (տե՛ս ԿՐՄԱՆ)
ԿՂԷՈՊԱՏՐԵԱՅ 1883 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ, դշխոյ եգիպտացիոց)	ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ 157
ԿՂԷՈՊԵԱՆՔ 1021, 1529 (տե՛ս Աաեա ԿՂԷՈՊԱՆՔ, ԿՂԻՈՊԵԱՆՔ)	ԿՈՄԸ 1894 (տե՛ս ԿՈՇՄ)
ԿՂԷՈՎՊԱՏՐԱՅ	ԿՈՄՍ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 405-406 (տե՛ս Աաեա ԿՈՆ)
1. Տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ 1875	ԿՈՅՆԿՈՂԻՐՈՍ 1809 (տե՛ս ԿՈՆԿՈՂԵՐՈՍ)
2. Տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ (դշխոյ եգիպտացիոց) 1883	ԿՈՅՍ տե՛ս ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍ
ԿՂԷՊԱՏՐԵԱ 1885 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ, դշխոյ եգիպտացիոց)	ԿՈՆ 405 (տե՛ս ԿՈՄՍ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ)
ԿՂԷՊԱՐԱՅ 1883 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ, դշխոյ եգիպտացիոց)	ԿՈՆԿՈՂԵՐՈՍ տե՛ս ԹԱԻՆՈՍ ԿՈՆԿՈՂԵՐՈՍ (Աաեա ԿՈՆ ԿՈՂԵՐՈՍ, ԿՈՆԿՈՋԵՐՈՍ, ԿՈՆԿՈՂԵՐՈՍ)
ԿՂԻՈՊԵԱՆՔ 1529 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԵԱՆՔ)	ԿՈՆԿՈՂԻՐՈՍ 1809 (տե՛ս ԿՈՆԿՈՂԵՐՈՍ)
ԿՂԻՍՈՍՏՐԱԴՈՍ 1967 (տե՛ս ԿՂԻՏՈՍՏՐԱՏՈՍ ՀՌՈԴԱՑԻ)	ԿՈՆԿՈՒԵԼՈՍ 1745 (տե՛ս Աաեա ԿՈՆԿՈՂԵՐՈՍ)
ԿՂԻՏՈՍ ՏՐԱՍՈՍ 1967 (տե՛ս ԿՂԻՏՈՍՏՐԱՏՈՍ ՀՌՈԴԱՑԻ)	ԿՈՇՄ 1894, 1954 (տե՛ս Աաեա ԿՈՂՄ, ԿՈՄԸ, ԿՈՇՄԱ, ԿՈՇՄԱԿԻՆ)
ԿՂԻՏՈՍՏՐԱՍՍՈՍ 1967 (տե՛ս ԿՂԻՏՈՍՏՐԱՏՈՍ ՀՌՈԴԱՑԻ)	ԿՈՇՄԱ 1894 (տե՛ս ԿՈՇՄ)
ԿՂԻՏՈՍՏՐԱՏՈՍ ՀՌՈԴԱՑԻ 1967 (տե՛ս Աաեա ԿԻԼԻՏՈՍՏՐԱԻՐՈՍ, ԿԻԼԻՏՈՍՏՐՕՐՈՍ, ԿԻՍՈՍՏՐԱՏՈՍ, ԿԼԻՏՈՍՏՐԱՍՈՍ, ԿՂԻՍՈՍՏՐԱԴՈՍ, ԿՂԻՏՈՍ ՏՐԱՍՈՍ, ԿՂԻՏՈՍՏՐԱՍՍՈՍ, ԿՐԻՍՈՍ (2))	ԿՈՇՄԱԿԻՆ 1894 (տե՛ս ԿՈՇՄ)
ԿՂՕԴԷՈՍ 1908 (տե՛ս ԿՂԱԻԴԻՈՍ (1)), 1964 (տե՛ս ԿՂԱԻԴԻՈՍ (2))	ԿՈՊՐԻՔ 2316
ԿՂՕԴԻՈՍ 1908 (տե՛ս ԿՂԱԻԴԻՈՍ (1)), 1964 (տե՛ս ԿՂԱԻԴԻՈՍ (2))	ԿՈՌԻՆԱԿ
ԿՆԹՈՒՆԻ 655 (տե՛ս ԳՆԹՈՒՆԻ)	1. Թազաւոր Հայոց 1813 (տե՛ս Աաեա ԿՈՌԻՆԱԿ)
ԿՆՈՒՆԵԱՑ 601 (տե՛ս ԳՆՈՒՆԵԱՑ)	2. Զօրավար Պարսից 1968 (տե՛ս Աաեա ԿԱՌԻՆԱԿ, ԿՈՌԻՆԱԿ)
ԿՆՈՒՆԻ 634 (տե՛ս ԳՆՈՒՆԻ)	ԿՈՌԻՆԻԷԼ 1537 (տե՛ս ԿՈՒՌԻՆԵԼԻՈՍ)
ԿՈՂԲԱՑԻ տե՛ս ԵԶՆԻԿ ԿՈՂԲԱՑԻ	ԿՈՌԻՆԱԿ 1968 (տե՛ս ԿՈՌԻՆԱԿ, զօրավար Պարսից)
ԿՈՂԵՐՈՍ 1809 (տե՛ս ԿՈՆԿՈՂԵՐՈՍ)	ԿՈՍՄԱ ՀՆԴԿԱԶՈՒ 2126, 2128, 2132, 2134 (տե՛ս Աաեա ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ)
ԿՈՂԹԵԿ 2316	ԿՈՍՏ 1976, 2022 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ՄԵԾ)
ԿՈՂՄ 1894 (տե՛ս ԿՈՇՄ)	ԿՈՍՏԱՆԴ
	1. Հայր Կոստանդիանոս Մեծի 1719, 1976 (տե՛ս Աաեա ԿՈՍՏԱՆՏ, ԿՈՍՏԱՍ)
	2. Բ. 308
	ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ

- 1. ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 2134, 2138, 2178 (տե՛ս նաեւ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՍ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ)
- 2. ՄԵԾ 289, 307, 806, 1295, 1301, 1312, 1719, 1722, 1724-1725, 1727, 1845, 1975-1977, 1985, 1987-1990, 2011-2012, 2020, 2050, 2203 (տե՛ս նաեւ ԿՈՍՏ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ (կայսր), ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՍ (կայսր), ԿՈՍՏԱՆՏԻԱՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԻՆ, ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՍ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ
 - 1. ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 2126, 2128, 2132-2134, 2138 (տե՛ս նաեւ ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ)
 - 2. Կայսր 1845, 1975, 1985, (տե՛ս նաեւ ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ՄԵԾ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՍ
 - 1. ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 2163 (տե՛ս նաեւ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ, ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ)
 - 2. Կայսր 1976 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ՄԵԾ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊԱԻԼՍԵՑԻ տե՛ս ԵԻՏԻՔԷՍ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊԱԻԼՍԵՑԻ
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՕԼՍԱՑԻ 2384 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊԱԻԼՍԵՑԻ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՍ 2011 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՍ)
- ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ տե՛ս ՊՐՈԿԿՂ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ
- ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ 806, 2002, 2011-2012, 2016, 2020-2022 (տե՛ս նաեւ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՏՈՍ)
- ԿՈՍՏԱՆՏ 1719 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴ, ճայր Կոստանդինոս Մեծի)
- ԿՈՍՏԱՆՏԻԱՆՈՍ 1992 (տե՛ս նաեւ ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ՄԵԾ)
- ԿՈՍՏԱՆՏԻՆ 1845 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ՄԵԾ)
- ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՍ 1722, 1724-1725, 1727 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ՄԵԾ)
- ԿՈՍՏԱՆՏՈՍ 2011-2012, 2016, 2020-2021 (տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ)
- ԿՈՍՏԱՍ 1719, 1975-1976 (տե՛ս նաեւ ԿՈՍՏԱՆԴ, ճայր Կոստանդինոս Մեծի)
- ԿՈՏԱԿ տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԿՈՏԱԿ
- ԿՈՐԴԱՑԻՔ 1863 (տե՛ս ԿՈՐԴՈՒԱՑԻՔ)
- ԿՈՐԴՈՆԻԷԼ 1804 (տե՛ս ԳՈԹՈՆԻԷԼ)
- ԿՈՐԸՆԹԱՑԻՔ 1642 (տե՛ս ԿՈՐՆԹԱՑԻՔ)
- ԿՈՐԻԻՆ
 - 1. Պատմիչ 225, 227-229, 234, 248, 258, 264, 267, 1093, 1291, 1294-1295, 1311, 1437, 1514, 1527, 1635, 1637, 1650, 1671, 1673-1674, 1677-1682, 1688-1690, 1695-1696, 1698-1700, 1702-1715, 1717-1720, 1723-1724, 1726-1733, 1739, 2096, 2199, 2212, 2235, 2266 (տե՛ս նաեւ ԿԻՒՐԻՆ, ԿՈՐԻՄԻՆՈՍ)
 - 2. ՍՈՒՏ 228
- ԿՈՐԽ 801, 813, 1204, 1270
- ԿՈՐՃԵԱՅ տե՛ս ՇԱՀԱԿ ԿՈՐՃԵԱՅ
- ԿՈՐՍԻՆՈՍ 1839 (տե՛ս ԿԱՍՍԻՆՈՍ)
- ԿՈՒԱՐԿՍ 1812 (տե՛ս ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ)
- ԿՈՒԱՔ 1812 (տե՛ս ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ)
- ԿՈՒՄԲՐԻԿՈՍ 2384 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԻ)
- ԿՈՒՆԴ ԱՐԱՄԱԶԴ 1830 (տե՛ս նաեւ ԿՈՒՆՏ)
- ԿՈՒՆՏ 1830 (տե՛ս ԿՈՒՆԴ ԱՐԱՄԱԶԴ)
- ԿՈՒՆԵԼԻՆՈՍ 1044-1046, 1537 (տե՛ս նաեւ ԿՈՒՆԵԻԼԷԼ)
- ԿՈՒՆԵԻԼԷԼ 1537 (տե՛ս ԿՈՒՆԵԼԻՆՈՍ)
- ԿՈՒՄԻՆՈՍ 1770 (տե՛ս ԿՈՒՆՈՍ)
- ԿՈՒՆԱԿ 1813 (տե՛ս ԿՈՒՆԱԿ, թագաւոր Հայոց)
- ԿՈՒՆՈՍ 1967 (տե՛ս ԿԵՐԱՍՈՍ ԱՐԳԻԱՑԻ)
- ԿՈՒՆՈՍ 545, 1770 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՄԱԶԴ, ԶՐՈՒԱՆ, ԿՈՒԱԿՆՈՍ, ԿՈՒՕՆՈՍ)

ԿՌՈՆՈՍ 1770 (տե՛ս ԿՌՈՆՈՍ)

ԿՎԱՔՍԱՏԻՍ 1812 (տե՛ս ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ)

ԿՐԱՍԻՈՍ

1. Տե՛ս ԿԱՍՍԻՈՍ 1878
2. Տե՛ս ԿՐԱՍՈՍ (զօրավար) 1839, 1877

ԿՐԱՍՈՍ

1. Զօրավար 1839, 1877 (տե՛ս նաեւ ԿԱՐՍՈՍ, ԿՐԱՍԻՈՍ, ԿՐԱՏՈՍ)
2. ԱՐԳԻԱՑԻ 1967 (տե՛ս ԿԵՐԱՍՈՍ ԱՐԳԻԱՑԻ)
3. Տե՛ս ԿԱՍՍԻՈՍ 1878, 1892
4. Տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ (թագաւոր Լիւդացւոց) 1870

ԿՐԱՏՈՍ 1877 (տե՛ս ԿՐԱՍՈՍ (զօրավար))

ԿՐԱԻՍՈՍ 1967 (տե՛ս ԿԵՐԱՍՈՍ ԱՐԳԻԱՑԻ)

ԿՐԵՏԱՑԻ տե՛ս ԳԻՊԻՆՈՍ ԿՐԵՏԱՑԻ

ԿՐԻՍՈՍ

1. Տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ (2) 1870
2. Տե՛ս ԿՂԻՏՈՍՏՐԱՏՈՍ ՀՌՈԳԱՑԻ 1967

ԿՐԻԻԳԱ 1871 (տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ)

ԿՐԻԻՍՈՍ

1. Թագաւոր Պարսից 1872 (տե՛ս ԿԻԻՐՈՍ, թագաւոր Պարսից)
2. Թագաւոր Լիւդացւոց 1839, 1868-1873 (տե՛ս նաեւ ԻԻՐՈՍ, ԿԱՐՍՈՍ, ԿԵԻՐՍՈՍ, ԿԻԻՐԱՍՈՍ, ԿԻԻՐԻԻՍՈՍ, ԿԻԻՐՍՈՍ, ԿՐԱՍՈՍ (4), ԿՐԻՍՈՍ, ԿՐԻԻԳԱ, ԿՐԻԻՐՍՈՍ, ԿԻԻՐՈՍ (թագաւոր Լիւդացւոց))

ԿՐԻԻՐՍՈՍ 1870 (տե՛ս ԿՐԻԻՍՈՍ)

ԿՐՄԱՆ տե՛ս ՎՌԱՄ ԿՐՄԱՆ

ԿՐՈՆՈՍ 473, 483, 487

ԿՐՈՊԵԱԻ 487

ԿՐՈՒՄԲԱԽԵՐ տե՛ս ԿԱՐԼ ԿՐՈՒՄԲԱԽԵՐ

ԿՐՕՆՈՍ 1967 (տե՛ս ԿԵՐԱՍՈՍ ԱՐԳԻԱՑԻ)

ԿՐՕՍՈՍ 546, 1967 (տե՛ս ԿԵՐԱՍՈՍ ԱՐԳԻԱՑԻ)

ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ 1812 (տե՛ս նաեւ ԿԻԱՔՍ, ԿԻԱՔՍԱՐԷՍ, ԿԻՐԱՔ, ԿՈՒԱՐԿՍ, ԿՈՒԱՔ, ԿՎԱՔՍԱՏԻՍ)

Հ

ՀԱԲԵԹ 1760 (տե՛ս ՅԱԲԵԹ)

ՀԱԲԵԼ

1. Որդի Ադամի 797-800, 811, 896 (տե՛ս նաեւ ԱԲԷԼ)
2. Տե՛ս ՀԱԲԷԼ, երէց 2079

ՀԱԲԵՂ 2079-2080 (տե՛ս ՀԱԲԷԼ, երէց)

ՀԱԲԷԼ

1. Որդի Ադամի 798-800, 811-812, 835, 861, 906, 939, 1441, 1757, 2380, 2394 (տե՛ս նաեւ ԱԲԷԼ)
2. Երէց 236-237, 259, 2079-2080, 2213 (տե՛ս նաեւ ԱԲԵՂ, ԱԲԷԼ, ՀԱԲԵԼ, ՀԱԲԵՂ)

ՀԱԲՈՒԺԵՆՔ 333

ՀԱԳԱՐ 833, 2374

ՀԱԶԱՐԱԻՈՒԽՏ 353, 358, 2313, 2338-2340, 2342, 2349, 2351-2352, 2353 (տե՛ս նաեւ ԶԱՌՄԻՀՐ ՀԱԶԱՐԱԻՈՒԽՏ, ԶԱՐՄԻՀՐ ՀԱԶԱՐԱԻՈՒԽՏ)

ՀԱԿԱՆ 2186 (տե՛ս ԽԱՔԱՆ ՎԶԸՐԿ)

ՀԱԿՔ 1777 (տե՛ս ՀԱՅԿ)

ՀԱՄԱԶԱՍՊ

1. Եղբայր Վարդանայ 751, 2235, 2255, 2282 (տե՛ս նաեւ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆ)
2. Սեպուր Մամիկոնէից 407-408 (տե՛ս նաեւ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆ)
3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, հայր Վարդանայ 2076-2078, 2084, 2235
4. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, «մեծ նախարար» 2378, 2386

ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆ

1. Եղբայր Վարդանայ 655, 2092, 2235, 2268 (տե՛ս նաեւ ՀԱՄԱԶԱՍՊ)
2. Սեպուր Մամիկոնէից 407-408 (տե՛ս նաեւ ՀԱՄԱԶԱՍՊ)

3. ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ, միւս 751, 2282
 ՀԱՄԱԶԱՍՊՈՒՀԻ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 375, 407-408
 ՀԱՄԱԿԴԵՆ 688, 706 (տե՛ս նաեւ ՀԱՄԱԿԴԵՆ)
 ՀԱՄԱԿԴԷՆ 688 (տե՛ս ՀԱՄԱԿԴԵՆ)
 ՀԱՄԱՐԱԿԱՊԵՏ 363 (տե՛ս նաեւ ՀԱՄԱՐԱՊԵՏ)
 ՀԱՄԱՐԱՊԵՏ 363 (տե՛ս ՀԱՄԱՐԱԿԱՊԵՏ)
 ՀԱՄԱՐՁՈՒՄ ՔԵՆԴԵՐԵԱՆ 1157
 ՀԱՄԻԹ 2377 (տե՛ս ԱՄԻԹ)
 ՀԱՄՐԱՅ 1763 (տե՛ս ՀԱՐՄԱՅ)
 ՀԱՅԴԻԿ 2388
 ՀԱՅԿ
 1. ՆԱՀԱՊԵՏ 816, 818, 1739, 1744, 1761, 1763, 1770, 1775-1781, 1783, 1786-1787, 1789, 1813, 1815, 1829, 1850, 1853, 1857, 1860, 1862 (տե՛ս նաեւ ՀԱՅԿԱԿ ՆԱՀԱՊԵՏ, ՀԱԿՔ, ՀԵՅԿ, ՅԱՊԵՏՈՍԹԵԱՆ)
 2. Տե՛ս ՀԱՅԿԱԿ ԳՆԹՈՒՆԻ 1806
 ՀԱՅԿԱԶՆ տե՛ս ԳՈՒԾԱՐԱՅ ՀԱՅԿԱԶՆ, ԽՈՒ ՀԱՅԿԱԶՆ, ՏԻԳՐԱՆ Ա. ՀԱՅԿԱԶՆ, նաեւ՝ ՀԱՅԿԱՅՆ
 ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ Ա. ՀԱՅԿԱԶՆ
 ՀԱՅԿԱԶՈՒՆՔ 830, 1838, 1947, 1949
 ՀԱՅԿԱԿ
 1. ԳՆԹՈՒՆԻ 1806 (տե՛ս նաեւ ՀԱՅԿ)
 2. Միւս 1813
 3. Տե՛ս ՀԱՅԿ ՆԱՀԱՊԵՏ 1815
 ՀԱՅԿԱՅ ԱԶԳ 1744, 1781
 ՀԱՅԿԱՅՆ 1856 (տե՛ս ՀԱՅԿԱԶՆ)
 ՀԱՅԿԱՆ 1787 (տե՛ս նաեւ ՀԱՅԿԵԱՆ)
 ՀԱՅԿԵԱՆ տե՛ս ԱՐԱՄ, նաեւ՝ ՀԱՅԿԱՆ
 ՀԱՅՆՐԻԽ ՀԻԻԲԾՄԱՆ 1706, 2128
 ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄԱՀԱՅՐ 2136 (տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՅԻ)
 ՀԱՅՐ

1. Տե՛ս ԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՅՐ 7-11, 13-17, 19, 21, 25, 26, 29, 31, 33-35, 37, 41, 44-45, 50-52, 55, 61, 63-64, 66-72, 76-79, 81-83, 89-96, 99-101, 105-106, 108, 111, 113-114, 122, 124, 128, 130-131, 133, 135-137, 148, 186, 219-220, 272, 298, 301-302, 313, 317, 319-322, 328, 330, 340, 382, 397, 461, 477, 481, 504-506, 513, 523, 532, 581, 620, 639, 693, 769, 778, 805, 823, 861-862, 870, 874, 877, 879, 882, 885, 887-889, 893-894, 897-901, 927, 929, 955-956, 960-966, 968-969, 974, 977, 987-990, 1001-1002, 1008-1009, 1022-1024, 1026, 1028-1029, 1032-1033, 1039-1040, 1042-1043, 1046-1047, 1050, 1052, 1055-1057, 1097, 1100, 1104-1105, 1108-1109, 1111-1112, 1114, 1116-1119, 1121-1126, 1128, 1130-1136, 1145, 1147, 1150, 1163, 1167-1168, 1177, 1186, 1202, 1207, 1210, 1213, 1217, 1222, 1237, 1239, 1246-1247, 1258-1259, 1274-1275, 1298-1299, 1344, 1354, 1368, 1383, 1411, 1421, 1425, 1433-1434, 1467, 1469, 1472, 1476, 1478-1482, 1486, 1494-1498, 1502-1506, 1508-1509, 1512-1513, 1515-1517, 1522-1523, 1527, 1530, 1548, 1567, 1570, 1578-1580, 1582-1586, 1588, 1593, 1599, 1618-1618, 1620, 1623, 1638-1641, 1643-1646, 1700, 1733-1735, 1858, 1990, 2050, 2097, 2219, 2225-2226, 2229, 2245, 2248, 2258-2259, 2289, 2315, 2363, 2375
 2. Մարդպետ 339-340, 371, 379, 393-394, 402, 2026
 ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ տե՛ս ԾԱՀԷ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
 ՀԱՅՐՄԵԱՅ 1763 (տե՛ս ՀԱՐՄԱՅ)
 ՀԱՆԴԻԿՔ 2191 (տե՛ս ՀՆԴԻԿՔ)
 ՀԱՆԴՐԻԱՆՈՍ 1935 (տե՛ս ԱԴՐԻԱՆՈՍ)
 ՀԱՈՑ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻԶ 1513 (տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻԶ)
 ՀԱՐԱՄԱՅՆՈՅ ԴԵԻՔ 545, 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)

ՀԱՐԱՄԱՆ 571 (տե՛ս նաեւ ԱՐՀՄՆ, ԽԱՐԱՄԱՆ, ՀԱՐԱՆ, ՀՐԱՄԱՆ)

ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ 545, 547 (տե՛ս նաեւ ԽԱՐԱՄԱՆՈՅ, ԽԱՐԱՄԱՆ-ԻՈՅ, ԽԱՐԱԽՄԱՆՈՅ, ԽԱՐՀԱՄԱՆՈՅՆ, ԽԱԽԱՐՄԱՆՈՅ, ՀԱՐԱՄԱՅՆՈՅ, ՀՐԱՄԱՆՈՅ)

ՀԱՐԱՆ 571 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆ)

ՀԱՐԵԻԾՂՈՄ ԾԱՊՈՒՀ 755 (տե՛ս նաեւ ՀԱՐԵԻԾՂՈՄՀԱՊՈՒՀ, ՀԱՐԾՂԱՄ-ԾԱՊՈՒՀ, ՀՐԵԻԾՆՈՄԾԱՊՈՒՀ, ՀՐԵԻԾՂՈՒՄ, ԾՂՈՄԱԾԱՊՈՒՀ, ԾՂՈՄԾԱՊՈՒՀ)

ՀԱՐԵԻԾՂՈՄԾԱՊՈՒՀ 755 (տե՛ս ՀԱՐԵԻԾՂՈՄ ԾԱՊՈՒՀ)

ՀԱՐՄԱՅ 818, 1761, 1763, 1785-1787 (տե՛ս նաեւ ՀԱՄՐԱՅ, ՀԱՅՐՄԵԱՅ, ՀԱՐՄԵԱՅ)

ՀԱՐՄԵԱՅ 1763 (տե՛ս ՀԱՐՄԱՅ)

ՀԱՐԾՂԱՄԾԱՊՈՒՀ 755 (տե՛ս ՀԱՐԵԻԾՂՈՄ ԾԱՊՈՒՀ)

ՀԱԽԱՆԱԿ 1806

ՀԱԽՈՒԿ 2105

ՀԱԽՐՈՅ 1807 (տե՛ս նաեւ ՀՈՒՐԱՅ, ՀՕՐԱՅ)

ՀԵՔՐԱՅԵՑԻՔ 936, 1569, 1575, 1614, 1713, 1813, 1987 (տե՛ս ԵՔՐԱՅԵՑԻՔ)

ՀԵԵՍՏԷՍ 1967 (տե՛ս ՀԻՓԻՏԷՍ)

ՀԵԼԱՅ 2014 (տե՛ս ՀԵԾԱՅ)

ՀԵԼԷՆԷ 1976 (տե՛ս ՀԵՂԷՆԷ, ՀԵՂԻՆԷ)

ՀԵՂԱՆԷ 1841 (տե՛ս ՀԵՂԻՆԷ, ԿԻճ Աբգարի)

ՀԵՂԷՆԷ 1976 (տե՛ս նաեւ ԵԼԷՆԷ, ՀԵԼԷՆԷ, ՀԵՂԻՆԷ, ՅԵԼԷՆԷ, ՅԵՂԷՆԷ)

ՀԵՂԻ 56, 839, 1200, 1205-1206, 1805

ՀԵՂԻԱՅ 1939 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻԱՅ, ԵՂԻԷԱՅ, ԷԼԻԱՅ, ԷՂԻԱՅ)

ՀԵՂԻԱՍ 893

ՀԵՂԻՆԷ

1. Կիճ Աբգարի 1841, 1907-1908 (տե՛ս նաեւ ՀԵՂԱՆԷ)

2. Մայր Կոստանդինոսի 1976, 1987, 2203 (տե՛ս նաեւ ԵԼԷՆԷ, ԵԼԻՆԷ, ՀԵԼԷՆԷ, ՀԵՂԷՆԷ)

ՀԵՅԿ 1789 (տե՛ս ՀԱՅԿ)

ՀԵԾԱՅ 2014 (տե՛ս նաեւ ՀԵԼԱՅ)

ՀԵՊԵՍՏՈՍ 1770 (տե՛ս ՀԵՓԵՍՏՈՍ)

ՀԵՊՈՂԻՏԱՅ 1866 (տե՛ս ՀԻԻՊՈՂԻՏԱՅ)

ՀԵՊՈՂԻՏԱՅ 1866 (տե՛ս ՀԻԻՊՈՂԻՏՈՍ)

ՀԵՌԱՆ ՀՈՆ 676 (տե՛ս նաեւ ԽԵՌԱՆ, ԽՈՌԵԱՆ, ԽՈՌԵՆ)

ՀԵՐԱԿԼԷՍ

1. Յունական դիցաբանութեան հերոս 1831, 1860-1861, 1868, 1874 (տե՛ս նաեւ ԵՐԱԿԼԷՍ, ԵՐԱԿՂԷՍ, ԵՐԵԿՂԷՍ, ԵՐՐԱԿԼԷՍ, ՀԵՐԱԿՐԷՍ)

2. Կայսր Բիզանդիոնի 2126

ՀԵՐԱԿԼԻՏՈՍ 921, 926

ՀԵՐԱԿՐԷՍ 1831 (տե՛ս ՀԵՐԱԿԼԷՍ)

ՀԵՐԿԱՆԵԱՆՔ 1882 (տե՛ս ՀԻԻՐԿԱՆԵԱՆՔ)

ՀԵՐԿԱՆՈՍ 1887 (տե՛ս ՀԻԻՐԿԱՆՈՍ)

ՀԵՐՄՈՆ 1833 (տե՛ս ՀՈՄԵՐՈՍ)

ՀԵՐՈՂԷՍ 861, 887 (տե՛ս ՀԵՐՈՎՂԷՍ ՄԵԾ)

ՀԵՐՈՂԻԱԴԱՅ 2152 (տե՛ս նաեւ ՀԵՐՈՎՂԻԱԴԱՅ)

ՀԵՐՈՂՈՏ 1849 (տե՛ս նաեւ ՀԵՐՈՎՂԻՈՏ, ՀԵՐՈՎՂՈՏ)

ՀԵՐՈՎՂԷՍ

1. ԱԳՐԻՊՊԱՍ 148, 863, 891, 900, 962, 1886 (տե՛ս նաեւ ԱԳՐԻՊՊԱՍ, ՀԵՐՈՎՂԻԱԴ)

2. ՄԵԾ 861, 887, 1015, 1134, 1199, 1271, 1840, 1878, 1880-1884, 1886-1892, 2015 (տե՛ս նաեւ ՀԵՐՈՂԷՍ, ՀԵՐՈՎՂԱՍ, ՀԵՐՈՎՂԷՍ)

3. Չորրորդապետ 1840, 1895-1896

- ՀԵՐՈՎՐԻԱԴԻ 962 (տե՛ս ՀԵՐՈՎՐԷՍ ԱԳՐԻՊՊԱՍ)
- ՀԵՐՈՎՐԻԱԴԱՅ 1895 (տե՛ս նաեւ ՀԵՐՈՎՐԻԱԴԱՅ)
- ՀԵՐՈՎՐԻՈՏ 1849 (տե՛ս ՀԵՐՈՎՐԻՈՏ)
- ՀԵՐՈՎՐԻՈՏ 1849 (տե՛ս ՀԵՐՈՎՐԻՈՏ)
- ՀԵՐՈՎՍ 1887 (տե՛ս ՀԵՐՈՎՐԷՍ ՄԵԾ)
- ՀԵՐՈՒԴԷՆ 1834 (տե՛ս ՀՐՈՒԴԷՆ)
- ՀԻՐԿԱՆՈՍ 1882, 1886-1888 (տե՛ս ՀԻՐԿԱՆՈՍ)
- ՀԻՐԿԻԱՆՈՍ 1887 (տե՛ս ՀԻՐԿԱՆՈՍ)
- ՀԻՓԵՍԹԷՍ 1967 (տե՛ս ՀԻՓԻՏԷՍ)
- ՀԻՓԵՍՏԷՍ 1967 (տե՛ս ՀԻՓԻՏԷՍ)
- ՀԻՓԵՍՏՈՍ 1770, 1869 (տե՛ս նաեւ ԵՓԵՍՏՈՍ, ԵՓԵՍՏՐՈՍ, ԵՓՈՍՏՈՍ, ԵՖԵՍՏՐՈՍ, ՀԵՊԵՍՏՈՍ, ՀԵՖԵՍՏՈՍ, ՓԵՍՏՈՍ)
- ՀԻՓԷՍԹԷՍ 1967 (տե՛ս ՀԻՓԻՏԷՍ)
- ՀԻՓԹԱԻ 894 (տե՛ս ՅԵՓԹԱՅԻ)
- ՀԻՖԵՍՏԷՍ 1967 (տե՛ս ՀԻՓԻՏԷՍ)
- ՀԻՖԵՍՏՈՍ 1869 (տե՛ս ՀԵՓԵՍՏՈՍ)
- ՀԷՐՈՎՐԷՍ 1891 (տե՛ս ՀԵՐՈՎՐԷՍ ՄԵԾ)
- ՀԻՊԵԼԻՏԱՅ 1866 (տե՛ս ՀԻՒՊՈՂԻՏԱՅ)
- ՀԻՊԵԼԻՏԱՅ 1866 (տե՛ս ՀԻՒՊՈՂԻՏՈՍ)
- ՀԻՊՈՂԻՏԱՅ 1866 (տե՛ս ՀԻՒՊՈՂԻՏԱՅ)
- ՀԻՊՈՂԻՏԱՅ 1866 (տե՛ս ՀԻՒՊՈՂԻՏՈՍ)
- ՀԻՊՈՂԻՏԷՍ ԲՈՍՏՐԱՅԻ 1291
- ՀԻՐԿԱՆՈՍ 1887 (տե՛ս ՀԻՐԿԱՆՈՍ)
- ՀԻՐԲՇՄԱՆ 1706, 2128 (տե՛ս ՀԵՐԲԵՐՏ)
- ՀԻՐԲՇՄԱՆ տե՛ս ՀԱՅՆՐԻԽ ՀԻՐԲՇՄԱՆ
- ՀԻՒՊՈԼԻՊԱ 1866 (տե՛ս ՀԻՒՊՈՂԻՏԱՅ)
- ՀԻՒՊՈԼԻՊԱ 1866 (տե՛ս ՀԻՒՊՈՂԻՏՈՍ)
- ՀԻՒՊՈՂԻՏՈՍ 1866 (տե՛ս նաեւ ՀԵՊՈՂԻՏԱՅ, ՀԻՊԵԼԻՏԱՅ, ՀԻՊՈՂԻՏԱՅ, ՀԻՒՊՈՂԻՏԱՅ, ՀԻՒՊՈՂԻՏՈՍ)
- ՀԻՒՍՆ 2131 (տե՛ս ՌՈԲԵՐՏ ՀԻՒՍՆ)
- ՀԻՐԿԱՆՈՍ 372 (տե՛ս նաեւ ՀԻՐԿԱՆՈՍ)
- ՀԻՐԿԱՆՈՍ 1839-1840, 1876, 1879-1882, 1886-1888 (տե՛ս նաեւ ՀԵՐԿԱՆՈՍ, ՀԵՐԿԱՆՈՍ, ՀԵՐԿԻԱՆՈՍ, ՀԻՐԿԱՆՈՍ, ՀԻՐԿԱՆՈՍ, ՀԻՐԿԱՆՈՍ, ՀԻՐԿԱՆՈՍ, ՀՈՒՐԿԱՆՈՍ, ՀՈՒՐԿԱՆՈՍ)
- ՀԻՐԿԻԱՆՈՍ 1840, 1879-1881, 1886-1887 (տե՛ս ՀԻՐԿԱՆՈՍ)
- ՀԻՐԿԻԱՆՈՒՄ 1840 (տե՛ս ՀԻՐԿԱՆՈՍ)
- ՀԻՓԻՏԷՍ 1967 (տե՛ս նաեւ ՀԵՍՏԷՍ, ՀԵՓԵՍԹԷՍ, ՀԵՓԵՍՏԷՍ, ՀԵՓԷՍԹԷՍ, ՀԵՖԵՍՏԷՍ)
- ՀՄԱՅԱԿ 634 (տե՛ս ՀՄԱՅԵԱԿ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ)
- ՀՄԱՅԵԱԿ
1. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ 634, 659, 2242, 2255, 2260, 2262, 2269 (տե՛ս նաեւ ՀՄԱՅԱԿ)
 2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 255, 262-263, 271, 407, 668, 2092, 2235, 2249, 2254-2255, 2260, 2270-2271, 2303, 2306-2307
 3. ՏԷՐ Ա₂ngwg 2105
- ՀՆԴԿԱԶՈՒ 2126-2128, 2132, 2134 (տե՛ս ԿՈՍՄԱ)
- ՀՈԳԻ ԱՍՏՈՒԱԾ 11, 19, 27, 76, 164, 169, 251, 271, 484-485, 495, 499, 513, 722, 778, 783, 809, 817, 843, 853, 877, 918, 926, 950, 960, 962-963, 976, 1023, 1028-1030, 1032, 1045, 1114, 1117, 1125, 1134, 1150, 1229, 1247, 1278, 1332, 1339-1340, 1361, 1398, 1411, 1420, 1425, 1434, 1456, 1459, 1465, 1467, 1469, 1475, 1480, 1492-1496, 1497, 1510, 1529, 1532-1534, 1548, 1556, 1559, 1568, 1578, 1580, 1584, 1587, 1589, 1592-1593, 1601, 1618, 1620, 1622, 1625, 1627, 1633, 1636-1638, 1640-1642, 1645, 1662, 1711, 1719, 1733-1734, 2225-

2226, 2254, 2258, 2345, 2363, 2383 (տե՛ս ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻ)

ՀՈՄԵՐՈՆ 1833, 2147 (տե՛ս ՀՈՄԵՐՈՍ)

ՀՈՄԵՐՈՍ 496, 1833, 2145 (տե՛ս Գաեա ՀԵՐՄՈՆ, ՀՈՄԵՐՈՆ, ՀՈՄԵՐՈՎՆ, ՀՈՄԵՐՈՒՆ, ՀՈՒՄԵՐՈՒՆ)

ՀՈՄԵՐՈՎՆ 1833 (տե՛ս ՀՈՄԵՐՈՍ)

ՀՈՄԵՐՈՒՆ 1833 (տե՛ս ՀՈՄԵՐՈՍ)

ՀՈՅ 1807 (տե՛ս Գաեա ՀՈՅԱԿ)

ՀՈՅԱԿ 1807 (տե՛ս ՀՈՅ)

ՀՈՆ 676 (տե՛ս ՀԵՌԱՆ ՀՈՆ)

ՀՈՎՈՒԱՆՑ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ 1770 (տե՛ս Գաեա ՀՐՎՈՒԱՑՆ)

ՀՈՒՄԵՐՈՒՆ 1833 (տե՛ս ՀՈՄԵՐՈՍ)

ՀՈՒՐԱՅ 1807 (տե՛ս ՀԱԻՐՈՅ)

ՀՈՒՐԿԱՆՈՍ 1839, 1880, 1882, 1887 (տե՛ս ՀԻՒՐԿԱՆՈՍ)

ՀՈՒՐԿԻԱՆՈՍ 1880 (տե՛ս ՀԻՒՐԿԱՆՈՍ)

ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՅ 1981 (տե՛ս ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՔ)

ՀՌԱՔԵԼ 147, 767

ՀՌԻԲՍԻՄԷ 1646

ՀՌԻՊՍԻՄԵԱՆՔ 1373 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ)

ՀՌԻՊՍԻՄԷ 1374 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԷ)

ՀՌԻԻՓՍԻՄԵԱՆՔ 1981 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ)

ՀՌԻԻՓՍԻՄԷ

1. Տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԷ, Կոյս 1374-1375, 1385-1386, 1390, 1392, 1657, 1666, 1669

2. Տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ 1994

ՀՌԻՓՍ. 1709 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԷ)

ՀՌԻՓՍԵԱՆՔ 1373 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ)

ՀՌԻՓՍԷ 1994 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ)

ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ 1291, 1295-1297, 1299-1300, 1368, 1373, 1404, 1647, 1981, 1994, 2130, 2193 (տե՛ս Գաեա ՀՌԻՊՍԻՄԵԱՆՔ, ՀՌԻՓՍԵԱՆՔ, ՀՌԻՓՍԷ, ՀՌԻՓՍԻՄԷ, ՀՌԻԻՓՍԻՄԵԱՆՔ,

ՀՌԻԻՓՍԻՄԷ, ՀՌՈՓՍԻՄԵԱ, ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՅ)

ՀՌԻՓՍԻՄԷ

1. Կոյս 296, 1296-1297, 1373-1375, 1368, 1378, 1384-1386, 1390-1394, 1396, 1399, 1401-1405, 1411-1412, 1657, 1666, 1669-1670, 2193 (տե՛ս Գաեա ՀՌԻՊՍԻՄԷ, ՀՌԻՓՍ., ՀՌԻԻՓՍԻՄԷ, ՀՌԻՍՓՍԻՄԷ, ՀՌԻՓԻՄԷ, ՀՌԻՓՍԻՄԷ)

2. Տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ 1981, 1994

ՀՌՈԴԱՑԻ 1967 (տե՛ս ԿՂԻՏՈՍՏՐԱՏՈՍ, Գաեա՝ ՀՌՈՎԴԱՑԻ, ՀՌՈՎՏԱՑԻ)

ՀՌՈՄՓԱՆՈՍ 2081 (տե՛ս ՀՌՈՓԱՆՈՍ)

ՀՌՈՎՏԱՑԻ 1967 (տե՛ս ՀՌՈԴԱՑԻ)

ՀՌՈՒԹ 889, 939

ՀՌՈՒՓԱՆՈՍ 2081, 2213 (տե՛ս ՀՌՈՓԱՆՈՍ)

ՀՌՈՒՓՈՆՈՍ 2081 (տե՛ս ՀՌՈՓԱՆՈՍ)

ՀՌՈՒՖԱՆՈՍ 2081 (տե՛ս ՀՌՈՓԱՆՈՍ)

ՀՌՈՓԱՆՈՍ 238, 260, 2081 (տե՛ս Գաեա ՀՌՈՄՓԱՆՈՍ, ՀՌՈՒՓԱՆՈՍ, ՀՌՈՒՓՈՆՈՍ, ՀՌՈՒՖԱՆՈՍ)

ՀՌՈՓՍԻՄԵԱ 1981 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ)

ՀՌԻՍՓՍԻՄԷ 1374 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԷ)

ՀՌԻՓԻՄԷ 1666, 1669-1670 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԷ)

ՀՌԻՓՍԻՄԷ 1374, 1391-1392, 1411, 1657 (տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԷ)

ՀՐԱԴ 1875 (տե՛ս ՄԻՀՐԴԱՏ ՄԵԾ)

ՀՐԱԴԱՏ

1. Տե՛ս ՀՐԱՀԱՏ, հայր Գազարոսի 2084

2. Տե՛ս ՄԻՀՐԴԱՏ ՄԵԾ 1839, 1875-1877

ՀՐԱՀԱՏ

1. Հայր Գազարոսի 2084-2085, 2107 (տե՛ս Գաեա ՀՐԱԴԱՏ)

2. ՏԷՐ Աշոցայ 2242

3. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 2317-2320, 2324, 2330, 2333-2334, 2339, 2341, 2379, 2387 (տե՛ս նաև ՀՐԱՏ, ՀՐԱՏՆ)

ՀՐԱՄԱՆ 571 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆ)

ՀՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ 545, 547 (տե՛ս ՀԱՐԱՄԱՆՈՅ ԴԵԻՔ)

ՀՐԱՆԴ 1807 (տե՛ս ՀՐԱՆՏ)

ՀՐԱՆՏ 1807 (տե՛ս նաև ՀՐԱՆԴ, ՀՐԱՏՆ)

ՀՐԱԾԱԿԵՐՏ 659 (տե՛ս ՆԵՐՍԵՀ ՔԱԶԲԵՐՈՒՆԻ)

ՀՐԱՉԵԱՅ

1. ԱՃԱՌԵԱՆ 571
2. ՍԿԱՅՈՐԴԻ 1812 (տե՛ս նաև ՀՐԱՉԵԱՅ)

ՀՐԱՏ 2333, 2341, 2379, 2387 (տե՛ս ՀՐԱՎԱՏ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ)

ՀՐԱՏՆ 1807 (տե՛ս ՀՐԱՆՏ)

ՀՐԴԱՏ 1875-1877 (տե՛ս ՄԻՀՐԴԱՏ ՄԵԾ)

ՀՐԵԻԾՆՈՄԾԱՊՈՒՀ 2304 (տե՛ս նաև ՀԱՐԵԻԾՂՈՄ ԾԱՊՈՒՀ, ՀՐԵԻԾՂՈՒՄ)

ՀՐԵԻԾՂՈՒՄ 360 (տե՛ս ՀՐԵԻԾՈՂՈՒՄ, նաև՝ ՀԱՐԵԻԾՂՈՄ ԾԱՊՈՒՀ, ՀՐԵԻԾՆՈՄԾԱՊՈՒՀ)

ՀՐԵԻԾՈՂՈՒՄ 360 (տե՛ս նաև ՀՐԵԻԾՂՈՒՄ)

ՀՐՈՐԱՆ 1834 (տե՛ս ՀՐՈՒԴԷՆ)

ՀՐՈՐՈՆ 1834 (տե՛ս ՀՐՈՒԴԷՆ)

ՀՐՈՒԴԷՆ 1834 (տե՛ս նաև ՀԵՐՈՒԴԷՆ, ՀԵՐՈՒԴԷՆ, ՀՐՈՐԱՆ, ՀՐՈՐՈՆ, ՀՐՈՒԴԷՆ, ՀՐՕՐՈՆ)

ՀՐՈՒԴԻՆ 1834 (տե՛ս ՀՐՈՒԴԷՆ)

ՀՐՉԵԱՅ 1812 (տե՛ս ՀՐԱՉԵԱՅ ՍԿԱՅՈՐԴԻ)

ՀՐՎՈՒԱՑՆ 1770 (տե՛ս ՀՈՎՈՒԱՑՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ)

ՀՐՕՐՈՆ 1834 (տե՛ս ՀՐՈՒԴԷՆ)

ՀՕՐԱՅ 1807 (տե՛ս ՀԱԻՐՈՅ)

Ձ

ՁԱԳԵՑԻ տե՛ս ՁԱՔԱՐԻԱՅ ՁԱԳԵՑԻ

ՁԱՅՆՈՂ տե՛ս ՍԱՀԱԿ ՁԱՅՆՈՂ

ՁԻԻՆԱԿԱՆ տե՛ս ՎՐԷՆ ՁԻԻՆԱԿԱՆ

ՁՂԱԻԱՏՔ 2149 (տե՛ս նաև ՑԽԱԻԱՅՔ)

ՁՈՒԻԿ 2306

Ղ

ՂԱԲԱՆ 767, 860 (տե՛ս նաև ԼԱԲԱՆ)

ՂԱԲԴՈՆ 1805 (տե՛ս նաև ԼԱԲԴՈՆ)

ՂԱԶԱՐ

1. Յարուցեալ 86, 193, 873, 986, 1000, 1021, 1032, 1093, 1095-1099, 1102-1111, 1113-1116, 1118-1119, 1127-1129, 2286 (տե՛ս նաև ՂԱԶԱՐՈՍ)
2. ՓԱՐՊԵՑԻ 275, 1155, 2197, 1291, 2199-2201, 2204, 2377-2378, 2380-2381, 2385, 2388, 2391, 2394
3. Բոբոս 977

ՂԱԶԱՐՈՍ, յարուցեալ 1097, 1107, 1119, 1127-1129 (տե՛ս նաև ՂԱԶԱՐ, ՂԱԶԱՐԷ)

ՂԱԶԻԿԱՅ 1852 (տե՛ս նաև ԼԱԶԻԿԱՅ, ԼԱԶԻԿԵԱՅ, ԼԱԶԻԿԻԱՅ)

ՂԱԶՊԻՆՑԻ 1405 (տե՛ս ՂԱԶՎԻՆՑԻ)

ՂԱԶՎԻՆՑԻ

1. Տե՛ս ՂՈՒԿԱՍ ՂԱԶՎԻՆՑԻ 1646
2. Տե՛ս ՅՈՀԱՆՆԷՍ ՂԱԶՎԻՆՑԻ 1646

ՂԱԿՈՆԻԱ 1632 (տե՛ս ԼԱԿՈՆԻԱ)

ՂԱՀՐԱՄԱՆԵԱՆ տե՛ս ԿԻՄ ՂԱՀՐԱՄԱՆԵԱՆ

ՂԱՂԱՊ 550 (տե՛ս ԵԻՂԱՂ)

ՂԱՂԷՈՍ 1805 (տե՛ս ԲԱՂԷՈՍ)

ՂԱՄ 818 (տե՛ս ՂԵԼՈՒՄ)

ՂԱՄԲԱՌԻՍ 1806 (տե՛ս նաև ԼԱՄԲԱՌԻՍ, ՂԱՄՊԱՌԻՍ, ՂԱՄՊԱՐԷՍ, ՂԱՄՊԱՐԻՍ)

ՂԱՄԲԱԻԻՏԷՍ 1805 (տե՛ս ՂԱՄՊԱՌԻՏԷՍ)

ՂԱՄԲԱԻԻՏԻԷՍ 1805 (տե՛ս ՂԱՄՊԱՌԻՏԻՏԷՍ)

ՂԱՄԲՏՈՒԷՍ 1805 (տե՛ս ՂԱՄՊԱՌԻՏԷՍ)
 ՂԱՄԲՏՈՒԻՍ 1805 (տե՛ս ՂԱՄՊԱՌԻՏԷՍ)
 ՂԱՄԵՔ 802, 1758 (տե՛ս նաեւ ՂԱՄԷՔ)
 ՂԱՄԷՔ 802, 1758 (տե՛ս նաեւ ՂԱՄԵՔ)
 ՂԱՄՊԱՌԻԴԷՍ 1805 (տե՛ս ՂԱՄՊԱՌԻՏԷՍ)
 ՂԱՄՊԱՌԻՍ 1806 (տե՛ս ՂԱՄԲԱՌԻՍ)
 ՂԱՄՊԱՌԻՏԷՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱՄՊԱԻՏԷՍ, ԼԱՄԲՈՒԴԷՍ, ՂԱՄԲԱԻՏԷՍ, ՂԱՄԲԱԻՏԻՏԷՍ, ՂԱՄԲՏՈՒԷՍ, ՂԱՄԲՏՈՒԻՍ, ՂԱՄՊԱՌԻԴԷՍ, ՂԱՄՊՐԻԴԷՍ)
 ՂԱՄՊԱՐԷՍ 1806 (տե՛ս ՂԱՄԲԱՌԻՍ)
 ՂԱՄՊԱՐԻՍ 1806 (տե՛ս ՂԱՄԲԱՌԻՍ)
 ՂԱՄՊՐԻԴԷՍ 1805 (տե՛ս ՂԱՄՊԱՌԻՏԷՍ)
 ՂԱՐԻՊ 1646, 1761
 ՂԱԻՈՍԹԵՆԻՍ 1806 (տե՛ս նաեւ ԴԱԻՈՍԹԵՆԷՍ, ԼԱԻՈՍԹԵՆԻՍ, ՂԱԻՈՍԹԵՆԻՍ)
 ՂԱԻՈՍԹԵՆԻՍ 1806 (տե՛ս ՂԱԻՈՍԹԵՆԻՍ)
 ՂԱԻՏ 1518 (տե՛ս ՂՈՎՏ)
 ՂԵՐՈՒԲՆԱՅ 1909 (տե՛ս նաեւ ՂԵՐՈՒԲՆԱՅ, ՂԵՐՈՒՆԵՄԱՅ, ՂԵՐՈՒՊՆԱՅ, ՂԵՐՈՒՓՆԱՅ)
 ՂԵԼՈՒՄ 818 (տե՛ս նաեւ ՂԱՄ)
 ՂԵՈՒԵ 881 (տե՛ս ՂԵԻԻ)
 ՂԵՐՈՒԲՆԱՅ 1909 (տե՛ս ՂԵՐՈՒԲՆԱՅ)
 ՂԵՐՈՒՆԵՄԱՅ 1909 (տե՛ս ՂԵՐՈՒԲՆԱՅ)
 ՂԵՐՈՒՊՆԱՅ 1909 (տե՛ս ՂԵՐՈՒԲՆԱՅ)
 ՂԵՐՈՒՓՆԱՅ 1909 (տե՛ս ՂԵՐՈՒԲՆԱՅ)
 ՂԵՐՊԱՐԳՈՍ 2347
 ՂԵԻԻ 850, 858-859, 879-880, 887, 900, 960, 984, 1499, 1804 (տե՛ս նաեւ ՂԵՈՒԵ)
 ՂԵԻՈՆԴ

1. Աշակերտ Մաշտոցի 227, 267, 2089, 2095-2096 (տե՛ս նաեւ ՂԵԻՈՆՏ)
 2. ՄԵԾ, Էպիսկոպոս Կեսարու 1991 (տե՛ս նաեւ ՂԵԻՈՆԴԷՈՍ, ՂԵԻՈՆԴԻՈՍ, ՂԵԻՈՆՏ)
 3. Երէց 585, 635, 642, 652, 663-664, 671, 677, 694, 712, 723, 732-733, 2242, 2255, 2266-2268, 2272-2273, 2275, 2277-2278, 2281, 2287, 2293-2300 (տե՛ս նաեւ ՂԵԻՈՆԴԷՈՍ, ՂԵԻՈՆՏ)
 4. Տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԻՈՍ, արքեպիսկոպոս 1300-1301
 ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՔ 229, 518-519, 685
 ՂԵԻՈՆԴԷՈՍ
 1. Երէց 244, 248 (տե՛ս նաեւ ՂԵԻՈՆԴ, ՂԵԻՈՆԴԷՍ)
 2. ՄԵԾ 1991 (տե՛ս ՂԵԻՈՆԴ, ՂԵԻՈՆԴԻՈՍ)
 ՂԵԻՈՆԴԷՍ
 1. Երէց 248 (տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԷՈՍ, Էրէց)
 2. Տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԻՈՍ, արքեպիսկոպոս 1686, 1696
 ՂԵԻՈՆԴԻՈՍ
 1. Արքեպիսկոպոս, ապա՝ մետրոպոլիտ 1300, 1686, 1688-1689, 1696 (տե՛ս նաեւ ՂԵԻՈՆԴ, ՂԵԻՈՆԴԷՍ, ՂԵԻՈՆԴԻՈՍ, ՂԵԻՈՆՏԻՈՍ, ՂԵԻՈՎՆՏԻՈՍ)
 2. ՄԵԾ 1991 (տե՛ս նաեւ ՂԵԻՈՆԴ, ՂԵԻՈՆԴԷՈՍ)
 ՂԵԻՈՆԴՈՍ 1688 (տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԻՈՍ, արքեպիսկոպոս)
 ՂԵԻՈՆՏ
 1. Տե՛ս ՂԵԻՈՆԴ, աշակերտ Մաշտոցի 2089
 2. Տե՛ս ՂԵԻՈՆԴ ՄԵԾ 1991
 3. Տե՛ս ՂԵԻՈՆԴ, Էրէց 652, 664, 671, 677, 694, 712, 732-733, 2272, 2294
 ՂԵԻՈՆՏԻՈՍ 1688-1689 (տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԻՈՍ, արքեպիսկոպոս)
 ՂԵԻՈՎՆՏԻՈՍ 1686 (տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԻՈՍ, արքեպիսկոպոս)

ՂԵԻՏԱՑԻՔ, տոհմ 167, 1001, 1009, 1569
 ՂԻԿԻԱՆՈՍ 1968 (տե՛ս ԼԻԿԻԱՆՈՍ)
 ՂՈՎԹ 1454, 1465, 1518 (տե՛ս ՂՈՎՏ)
 ՂՈՎՏ 48, 121, 457, 800, 820, 832, 865, 894, 919, 939, 1067, 1454, 1465, 1518, 1552-1553, 2374 (տե՛ս նաեւ ՂԱԻՏ, ՂՈՎԹ)
 ՂՈՒԶԱՅ 1876 (տե՛ս ՂՈՒՂԻՈՍ)
 ՂՈՒԻԱՄ 1833 (տե՛ս ՊՈՒԱՄՈՍ)
 ՂՈՒԿԱ 1891 (տե՛ս ՂՈՒԿԱՍ)
 ՂՈՒԿԱՆՈՍ 1946 (տե՛ս ՂՈՒԿԻԱՆՈՍ, կեսաք)
 ՂՈՒԿԱՍ

1. Աւետարանիչ 232-233, 865, 947, 965, 1517, 1531, 1630, 1642-1643, 1891, 2147 (տե՛ս նաեւ ՂՈՒԿԱ)
2. ՂԱԶՎԻՆՑԻ 1646
3. ԻՆՃԻՃԵԱՆ 2125

ՂՈՒԿԻԱՆՈՍ

1. կեսաք 1946 (տե՛ս նաեւ ՂՈՒԿԱՆՈՍ, ՂՈՒԿԻՈՍ, ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ)
2. ՏԵ՛ս ԼԻԿԻԱՆՈՍ 1720

ՂՈՒԿԻՈՍ 1946 (տե՛ս ՂՈՒԿԻԱՆՈՍ, կեսաք)

ՂՈՒՂԻՈՍ 1876 (տե՛ս նաեւ ԼՈՒՂԱՅ, ԽՈՒՂԱՅ, ՂՈՒԶԱՅ)

ՂՈՒՄԻԱՄ 1833 (տե՛ս ՊՈՒԱՄՈՍ)

ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ 1946 (տե՛ս ՂՈՒԿԻԱՆՈՍ, կեսաք)

ՂՈՒԾԱՐԱ 1851 (տե՛ս ԳՈՒԾԱՐԱՅ)

ՂՓԻՈՐԻԱՆՈՍ 1964 (տե՛ս ՓՂՈՐԻԱՆՈՍ)

Ճ

ՃԱՀՈՒԿ 2152-2153, 2172, 2188 (տե՛ս նաեւ ՃԱԿՈՒԿ)

ՃԱՆՃԻԿ 954

ՃԱՐԱՅ 629 (տե՛ս ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ)

ՃԵՄԲԱԿՈՒՐ 2192 (տե՛ս ԱՐԲՈԿ ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ)

ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ տե՛ս ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ

ՃԵՆ ԲԱԿՈՒՐ 1971 (տե՛ս ԱՐԲՈԿ ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ)

ՃԵՆԱԶՆ 1845, 1977 (տե՛ս ՃԵՆԱԶՆ ՄԱՄԳՈՆ)

ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ 2161, 2175 (տե՛ս ԱՐԲՈԿ ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ)

ՃԻՀՐԱԿԱՑԻ 2087 (տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ՃԻՀՐԱԿԱՑԻ)

ՃԻՃՐԱԿԱՑԻ 2087 (տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ՃԻՃՐԱԿԱՑԻ)

ՃՈՒԱՐԾԱՑԻ 2353, 2355-2356 (տե՛ս ՄԻՀՐՎԾԵԱՍՊ ՃՈՒԱՐԾԱՑԻ)

Մ

ՄԱԴԱ 2157

ՄԱԴԵԱՅ 1744, 2157 (տե՛ս ՄԱԴԷՍ)

ՄԱԴԵՍ 1788 (տե՛ս ՄԱԴԷՍ)

ՄԱԴԷՍ տե՛ս ՆԻԻՔԱՐ ՄԱԴԷՍ, նաեւ՝ ՄԱԴԵԱՅ, ՄԱԴԵՍ, ՄԱՐԴԵՍԵԱՅ

ՄԱԴԻԱՄ 893, 942, 944, 954

ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ տե՛ս ԱՐՏԱԾԷՍ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ

ՄԱԹԷՆՈՍ 1630, 1646, 1664, 2374 (տե՛ս ՄԱՏԹԷՆՈՍ)

ՄԱԹՈՒՍ 1758 (տե՛ս ՄԱԹՈՒՍԱՂԱՅ)

ՄԱԹՈՒՍԱՂԱՅ 1443, 1758 (տե՛ս նաեւ ՄԱԹՈՒՍ)

ՄԱԺԱՆ 1843, 1929, 1932, 1934-1935, 1951

ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ տե՛ս ՍՏԵՓԱՆ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ

ՄԱԽԱԶ 1856, տե՛ս ԳԱԴԻՇՈՅ ՄԱԽԱԶ, ԳԱՐԶՈՅԼ ՄԱԽԱԶ ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ, ԽՈՐԷՆ ՄԱԽԱԶ, նաեւ՝ ՄԱՂԽԱԶ

ՄԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ 1723 (տե՛ս ՄԱՂԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ)

ՄԱԽՂԱԶ 2318 (տե՛ս ՄԱՂԽԱԶ)

ՄԱԿԱԲԱՅԵՑԻՔ, տոհմ 35, 85, 640 (տե՛ս նաեւ ՄԱԿԱԲԷԱՑԻՔ)

ՄԱԿԱԲԷ 2115

1. ՄԱՏԱԹԻԱ 291
 2. ՅՈՒԴԱՅ 1875
 ՄԱԿԱԲԷԱՑԻՔ, տոմս 474 (տե՛ս նաեւ ՄԱԿԱԲԱՅԵՑԻՔ)
 ՄԱԿԱՐԻՈՍ 1990
 ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 1832, 2327, նաեւ՝ ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻ, ՄԱԿԵԴՈՆ
 ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻ 1831-1832, 1847, 1849, 1989, 2016, 2327 (տե՛ս նաեւ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ)
 ՄԱԿԻՏԻՍ 1844 (տե՛ս ՏԱԿԻՏՈՍ)
 ՄԱՀՄԵԱՅ ԴԵԻՔ 469
 ՄԱՀՈՒԱ 1936 (տե՛ս ՄԱՆՈՒԷ)
 ՄԱՂԱՂԱՅԷԼ 1442, 1758 (տե՛ս ՄԱՂԱՂԻԷԼ, նաեւ՝ ՄԱՂԱՂԱՅԷՂ, ՄԱՂԱՂԻԷԼ)
 ՄԱՂԱՂԱՅԷՂ 1758 (տե՛ս ՄԱՂԱՂԱՅԷԼ)
 ՄԱՂԱՂԻԷԼ 1442, 1758 (տե՛ս նաեւ ՄԱՂԱՂԱՅԷԼ)
 ՄԱՂԱՏԱՌԻԱ 2184
 ՄԱՂԱՔԻԱ 172, 1183
 ՄԱՂԽԱԶ տե՛ս ԳԱՐԶՈՅԼ ՄԱՂԽԱԶ ԽՈՒՄՈՒՄԻՆԻ 1856, 2242, 2309, 2311, նաեւ՝ ՄԱԽԱԶ, ՄԱԽՂԱԶ
 ՄԱՂԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ 1723 (տե՛ս նաեւ ՄԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ)
 ՄԱՂԽԱԶՈՒՆԵԱՆ ՏՈՒՆ 292
 ՄԱՃԻՀՐ 1981 (տե՛ս ՄԱՆԱՃԻՀՐ)
 ՄԱՄԲԳՈՆ 1978 (տե՛ս ՄԱՄԳՈՆ)
 ՄԱՄԲԳՈՒՆ 1845 (տե՛ս ՄԱՄԳՈՆ)
 ՄԱՄԲՐԷ 395, 396, 821, 828, 861, 872, 878, 1091, 1093-1095, 1107, 1130, 1137, 1446
 ՄԱՄԳ 1977 (տե՛ս ՄԱՄԳՈՆ)
 ՄԱՄԳՈՅՆ 1977 (տե՛ս ՄԱՄԳՈՆ)
 ՄԱՄԳՈՆ տե՛ս ՃԵՆԱԶՆ ՄԱՄԳՈՆ 1971-1973, 1978-1979, նաեւ՝ ՄԱՄԲԳՈՆ, ՄԱՄԲԳՈՒՆ, ՄԱՄԳ, ՄԱՄ-

ԳՈՅՆ, ՄԱՄԳՈՒՆ, ՄԱՄԿՈՆ, ՄԱՄԿՈՒՆ, ՄԱՆԳՈՒՆ, ՄԱՆՈՒԿ 3.
 ՄԱՄԳՈՆԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ 1979 (տե՛ս նաեւ ՄԱՄԳՈՒՆԵԱՆ)
 ՄԱՄԳՈՒՆ 1845, 1971-1973, 1977-1979 (տե՛ս ՄԱՄԳՈՆ)
 ՄԱՄԳՈՒՆԵԱՆ 1979 (տե՛ս ՄԱՄԳՈՆԵԱՆ)
 ՄԱՄԵԹՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՄԻԹՈՍ)
 ՄԱՄԵԼՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՄԻՂՈՍ)
 ՄԱՄԵՂՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՄԻՂՈՍ)
 ՄԱՄԻԴՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՄԻԹՈՍ)
 ՄԱՄԻԹՈՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ԱՄԻԴՈՍ, ՄԱՄԵԹՈՍ, ՄԱՄԻԴՈՍ)
 ՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ 1805 (տե՛ս ԱՌՄԱՄԻԹՈՒԷՈՍ)
 ՄԱՄԻԿՈՆ տե՛ս ԴԱԻԻԹ ՄԱՄԻԿՈՆ, ՎԱՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆ 2201, ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
 ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1684, 1707, տե՛ս ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ԱՐՏԱԻԱԶԴ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ԴԱԻԻԹ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ԿՈՄՍ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1. 2281, ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 2., ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 3., ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 4. 2377, ՀԱՄԱԶԱՍՊՈՒՀԻ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 374, ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 2308, ՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՄՈՒԾԵՂ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 369, 2281, 2340, 2344, 2346-2348, ՍԱՀԱԿ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 241, 1677, ՍԱՄՈՒԷԼ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 2067, 2073, ՎԱՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 364, 374-375, 2045, 2052, 2199, 2201, 2308, 2311, 2314-2318, 2320-2331, 2333, 2335, 2337, 2339-2340, 2342-2344, 2345-2348, 2350, 2353-2358, 2360, 2362-2368, 2370-2371, 2377, ՎԱԶԷ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՎԱՍԱԿ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 301, 345-346, 355, 357, 364, 369, 627, 2058, 2317-2319, 2329-2330, ՎԱՐԴ

- 2326, ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 270, 333, 341, 347, 2034, 2252, 2281, Գառն ՄԱՄԻԿՈՆ
- ՄԱՄԻԿՈՆԵՆԻՑ ՏՈՂՄ 310, 359, 567, 628, 659, 751, 2111, 2367-2371 (տե՛ս ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ ՏՈՂՄ)
- ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ ՏՈՂՄ 311, 403, 567, 627, 659, 751, 1845, 1971, 2108, 2201, 2204-2205, 2235, 2242, 2245-2250, 2252-2258, 2260-2265, 2267-2268, 2272, 2274, 2278, 2282, 2303, 2306-2307, 2316-2319, 2326, 2329, 2337-2339, 2342-2343, 2345, 2365, 2368-2370, 2377, 2388 (տե՛ս Գառն ՄԱՄԻԿՈՆԵՆԻՑ ՏՈՂՄ, ՄԱՄԻԿՈՎՆԵՆԻՑ ՏՈՂՄ)
- ՄԱՄԻԿՈՎՆԵՆԻՑ ՏՈՂՄ 659 (տե՛ս ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ ՏՈՂՄ)
- ՄԱՄԻՂՈՍ 1805 (տե՛ս Գառն ՄԱՄԵՂՈՍ, ՄԱՄԵԼՈՍ, ՍԱՄԻՂՈՍ)
- ՄԱՄԿՈՆ 1845, 1971 (տե՛ս ՄԱՄԳՈՆ)
- ՄԱՄԿՈՒՆ 1972 (տե՛ս ՄԱՄԳՈՆ)
- ՄԱՄՈՎՆԱ 933
- ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՈՐՈՍ ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ
- ՄԱՅԵՂԵԹ 862
- ՄԱՅՐ
 - 1. Աստուածածին 2194
 - 2. Եկեղեցի 518
- ՄԱՅՐԱԲԱՍ 1772 (տե՛ս ՄԱՐ ԱԲԱՍ ԿԱՏԻՆԱՅ)
- ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ
- ՄԱՆԱԶ 1782 (տե՛ս ՄԱՆԱԻԱԶ)
- ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԱՑԻ տե՛ս ԱՍՊՈՒՐԱԿ ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԱՑԻ
- ՄԱՆԱԿ 287
- ՄԱՆԱԺԷ 2105 (տե՛ս ՄԱՆԷՃ)
- ՄԱՆԱԺԷ ԱՄԱՏՈՒՆԻ 567, 626 (տե՛ս ՄԱՆԷՃ)
- ՄԱՆԱԺԷՐ ՌԵՏՈՒՆԻ 1981, 2002, 2013-2016, 2024 (տե՛ս Գառն ՄԱԺԷՐ, ՄԱՆԱԺԷՐԷ)
- ՄԱՆԱԺԷՐԷ ՌԵՏՈՒՆԻ 288-289, 1981, 2002, 2013-2016, 2024 (տե՛ս ՄԱՆԱԺԷՐԷ)
- ՄԱՆԱՅ 1994 (տե՛ս ՄԱՆԻ)
- ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ տե՛ս ՅԱԿՈԲ ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ
- ՄԱՆԱՍԵԱՆ, տոհմ 877
- ՄԱՆԱՍԷ 88, 878
- ՄԱՆԱՍՊ ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ 292
- ՄԱՆԱԻԱԶ
 - 1. Իշխան Կողբացոց 292, 1782 (տե՛ս Գառն ՄԱՆԱԶ)
 - 2. Տե՛ս Գառն ՄԱՆՈՎԱՅ 1886
- ՄԱՆԱԻԱԶԵԱՆՔ, տոհմ 280, 1782, 1862, 2009 (տե՛ս Գառն ՄԱՆԱԻԱԶՆԵԱՆՔ)
- ՄԱՆԱԻԱԶՆԵԱՆՔ, տոհմ 1782 (տե՛ս ՄԱՆԱԻԱԶԵԱՆՔ)
- ՄԱՆԳՈՒՆ 1972 (տե՛ս ՄԱՄԳՈՆ)
- ՄԱՆԴԱԳՈՒՆԻՔ, տոհմ 1862 (տե՛ս ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻՔ)
- ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԵՑԻ 1279 (տե՛ս ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ)
- ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ տե՛ս ԱՐՏԱԻԱԶՈՒՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ, ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ, ՓԱՐՍՄԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 1272, 1964, Գառն՝ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԵՑԻ, ՄԱՆԴԱՆԿՈՒՆԻ
- ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻՔ, տոհմ 751, 1844, 1862, 1966, 2282 (տե՛ս Գառն ՄԱՆԴԱԳՈՒՆԻՔ)
- ՄԱՆԴԱՆԿՈՒՆԻ 1279 (տե՛ս ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ)
- ՄԱՆԴԱԻԿԻՍ 1812 (տե՛ս ՄԱԻԴԱԿԻՍ)
- ՄԱՆԴՈՒ 1929
- ՄԱՆԵԹՈՍ 1870
- ՄԱՆԷՃ ԱՊԱՀՈՒՆԻ 567, 626, 2105, 2242, 2245, 2263 (տե՛ս Գառն ՄԱՆԱԺԷ, ՄԱՆԱԺԷԷ)
- ՄԱՆԷՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ 626 (տե՛ս Գառն ՄԱՆՈՒՆ)

- ՄԱՆԻ 463, 509, 1716, 1787, 1981, 1994, 2384 (տե՛ս նաեւ ԿՈՒՄԲՐԻԿՈՍ, ՄԱՆԱՅ, ՄԱՆՈՅ)
- ՄԱՆՈԴՈՐՈՍ 1910 (տե՛ս ՄԻՆՈՏՈՎՐՈՍ)
- ՄԱՆՈՅ 1994 (տե՛ս ՄԱՆԻ)
- ՄԱՆՈՎԱԶԱՅ 1886 (տե՛ս ՄԱՆՈՎԱՅ)
- ՄԱՆՈՎԱՅ 1886 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆՈՎԱԶԱՅ, ՄԱՆԱԻԱԶԱՅ)
- ՄԱՆՈՎԵԱՆՔ, տոհմ 1937 (տե՛ս ՄԱՆՈՒԵԱՆՔ)
- ՄԱՆՈՎԷ
1. ՏՈՒՆ ՄԱՆՈՎԷԻ 457
 2. Տե՛ս ՄԱՆՈՒԷ 1936 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆՈՒԷ)
- ՄԱՆՈՒԵԱՆՔ, տոհմ 1937 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆՈՎԵԱՆՔ)
- ՄԱՆՈՒԷ 147, 1936 (տե՛ս նաեւ ՄԱՀՈՒԱ, ՄԱՆՈՎԷ, ՄԱՆՈՒԵՆԷ)
- ՄԱՆՈՒԷԼ
1. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 405-418
 2. Որդի Պարգեայ 2075
- ՄԱՆՈՒԿ
1. ԱԲԵՂԵԱՆ 227
 2. ՎԱՀԱՆ ԳՆՈՒՆԻ 659
 3. Տե՛ս ՄԱՄԳՈՆ 1972
- ՄԱՆՈՒՆ 626 (տե՛ս ՄԱՆԷՆ)
- ՄԱՆՈՒՆԷ 1936 (տե՛ս ՄԱՆՈՒԷ)
- ՄԱՆՔԱՂԷՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՍՔԱՂԷՈՍ)
- ՄԱՇԴՈՑ 219, 258-259, 1866 (տե՛ս ՄԱՇՏՈՑ)
- ՄԱՇԹՈՑ 234, 237, 242, 249, 252-253, 256, 1866, 2211, 2235 (տե՛ս ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇԹՈՑ, նաեւ՝ ՄԱՇՏՈՑ)
- ՄԱՇՏՈՑ 234, 237, 256, 429, 513, 765, 1142, 1144, 1155, 1739, 1866, 2200, 2212, 2114-2215, 2235-2236, 2266 (տե՛ս ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ, նաեւ՝ ՄԱՇԴՈՑ, ՄԱՇԹՈՑ)
- ՄԱՌ տե՛ս ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՄԱՌ 1684, 1706-1707, 2137
- ՄԱՌԻՆԻՍ 1896 (տե՛ս ՄԱՌԻՆՈՍ)
- ՄԱՌԻՆՈՍ 1841, 1896 (տե՛ս նաեւ ՄԱՌԻՆԻՍ, ՄԱՌԻՆՈՍ)
- ՄԱՍՈՒ 549 (տե՛ս ՔԱՍՈՒ)
- ՄԱՍՔԱԼԷՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՍՔԱՂԷՈՍ)
- ՄԱՍՔԱԼԻՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՍՔԱՂԷՈՍ)
- ՄԱՍՔԱՂԷՈՍ 1805 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆՔԱՂԷՈՍ, ՄԱՍՔԱԼԷՈՍ, ՄԱՍՔԱԼԻՈՍ, ՄԱՍՔԱՂԻՈՍ, ՄԱՔՔԱՂԷՈՍ)
- ՄԱՍՔԱՂԻՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՍՔԱՂԷՈՍ)
- ՄԱՏԱԹԷԻ 641 (տե՛ս ՄԱՏԱԹԻ)
- ՄԱՏԱԹԻ 641 (տե՛ս նաեւ ՄԱՏԱԹԷԻ, ՄԱՏԱԹԻԷ, ՄԱՏԱԹԻԱՅ)
- ՄԱՏԱԹԻԱՅ 291, 641, 2115
- ՄԱՏԱԹԻԱՍ 1630
- ՄԱՏԱԹԻԷ 641 (տե՛ս ՄԱՏԱԹԻ)
- ՄԱՏԵԱՆ ԳՈՒՆԴ 654, 656
- ՄԱՏԹԷՈՍ
1. ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ 865, 887, 965, 1047, 1630, 2374 (տե՛ս ՄԱԹԷՈՍ)
 2. Գրիչ 1405
- ՄԱՐ
1. ԱԲԱՍ ԿԱՏԻՆԱՅ 1772-1774, 1792, 1802, 1838, 1866 (տե՛ս նաեւ ԻԲԱՍ, ՄԱՅՐԱԲԱՍ, ՄԱՐԱԲԱ, ՄԱՐԻԲ, ՄԱՐԻԲԱ, ՄԱՐԻԲԱԼ, ՄԱՐԻԲԱՍ)
 2. ԻՀԱՐ 1896
 3. Իշխան Ծոփաց 287, 2011
 4. ՎԱՐԲԱԿԷՍ 1812
- ՄԱՐԱԲԱ 1773, 1838 (տե՛ս ՄԱՐ ԱԲԱՍ ԿԱՏԻՆԱՅ)
- ՄԱՐԱԽ 423
- ՄԱՐԳԱՐԻՏ 1646
- ՄԱՐԴԵՍԵԱՅ 1744 (տե՛ս ՄԱՐԷՍ)

- ՄԱՐԴՊԵՏԱԿԱՆ, զօրք 2260, 2355
(տե՛ս նաև ՄԱՐԴՊԵՏՏԱԿԱՆ)
- ՄԱՐԴՊԵՏՏԱԿԱՆ 2260 (տե՛ս ՄԱՐԴՊԵՏԱԿԱՆ)
- ՄԱՐԵՄ 1095, 1101, 1676 (տե՛ս ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ, ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՑԻ)
- ՄԱՐԹԱՅ 1095, 1098-1100, 1103, 1108-1109, 1111-1112, 1115-1116, 1118-1119, 1127-1128
- ՄԱՐԻ
1. Երէց 346-347, 367
 2. ՎԱՐԲԱԿԱՅ 1745, 1808-1809
 3. Գաւառ 2153, 2172, 2188
- ՄԱՐԻԱՄ
1. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ 220, 320, 547, 562, 797, 836-837, 861, 885, 887-888, 960-961, 1003, 1021, 1109, 1297, 1480, 1500, 1676, 1970, 2097, 2258 (տե՛ս նաև ՄԱՐԵՄ, ՏԻՐԱԾԻՆ ԿՈՅՍ, ՏԻՐԱՄԱՅՐ)
 2. Կիմ Լուսաւորչի 1970,
 3. ԿղէնՎՊԵԱՆՑ 1021
 4. ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՑԻ 1003, 1018, 1020-1022, 1095-1099, 1101, 1108-1109, 1111-1113, 1118-1119, 1127-1128 (տե՛ս նաև ՄԱՐԵՄ)
 5. ՅԱԿՈՎԱԲԵԱՆՑ 1021
 6. Քոյր Մովսիսի 1202, 1556
 7. Քոյր Յոհաննէս Ղազվիմցու 1646
- ՄԱՐԻԲ 1773 (տե՛ս ՄԱՐ ԱԲԱՍ ԿԱՏԻՆԱՅ)
- ՄԱՐԻԲԱ 1773, 1802 (տե՛ս ՄԱՐ ԱԲԱՍ ԿԱՏԻՆԱՅ)
- ՄԱՐԻԲԱԼ 1773 (տե՛ս ՄԱՐ ԱԲԱՍ ԿԱՏԻՆԱՅ)
- ՄԱՐԻԲԱՍ 1744, 1772-1774, 1792, 1802, 1838 (տե՛ս ՄԱՐ ԱԲԱՍ ԿԱՏԻՆԱՅ)
- ՄԱՐԻԾ 361 (տե՛ս ՄԱՐԻԾԱՆ)
- ՄԱՐԻԾԱՆ 361 (տե՛ս նաև ՄԱՐԻԾ, ՄԱՐՈՒԾԱՆ)
- ՄԱՐԻՆՈՍ 1896 (տե՛ս ՄԱՐԻՆՈՍ)
- ՄԱՐԿԵՈՆ 431
- ՄԱՐԿԻԱՆՈՍ 603, 619, 1720, 2270 (տե՛ս նաև ՄԱՐԿԻՆՈՍ, ՄԱՐՏԻԱՆՈՍ)
- ՄԱՐԿԻՆՈՍ 603 (տե՛ս ՄԱՐԿԻԱՆՈՍ)
- ՄԱՐԿԻՈՆ 484, 497, 499-501, 503, 505, 509-512
- ՄԱՐԿՈՍ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ 965, 1046, 1630, 1646, 1844, 1939, 1969, 2100, 2147 (տե՛ս նաև ՅՈՎՀԱՆ)
- ՄԱՐՁԻՆՍՀԵՆ 2190
- ՄԱՐՈՒԾԱՆ 361 (տե՛ս նաև ՄԱՐԻԾԱՆ)
- ՄԱՐՏԵՆԻ 2124-2125 (տե՛ս ՍԵՆՄԱՐՏԵՆԻ)
- ՄԱՐՏԻԱՆՈՍ 1720 (տե՛ս ՄԱՐԿԻԱՆՈՍ)
- ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ 431
- ՄԱՐՔՈՒԱՐԹ 2128
- ՄԱԻԳԱԿԷՍ 1812 (տե՛ս ՄԱԻԳԱԿԻՍ)
- ՄԱԻԳԱԿԻՍ 1812 (տե՛ս նաև ՄԱՆԳԱԿԻՍ, ՄԱԻԳԱԿԷՍ, ՄԱԻԳԻԿԻՍ, ՄԱԻՐԱԿԻՍ, ՄՕԳԱԿԻՍ, ՄՕԳԱԿԻՍ, ՍՕԳԱԿԻՍ, ՕԳԿԻՍ)
- ՄԱԻԳԻԿԻՍ 1812 (տե՛ս ՄԱԻԳԱԿԻՍ)
- ՄԱԻՍԵՍ 882 (տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ)
- ՄԱԻՍԷՍ 850 (տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ)
- ՄԱԻՐԱԿԻՍ 1812 (տե՛ս ՄԱԻԳԱԿԻՍ)
- ՄԱՔԹԱՆ 888
- ՄԱՔՍԵՆՏԷՍ 1720 (տե՛ս ՄԱՔՍԵՆՏԻՈՍ)
- ՄԱՔՍԵՆՏԻՈՍ 1720 (տե՛ս նաև ՄԱՔՍԵՆՏԷՍ, ՄԱՔՍԻՆՏԻԱՆՈՍ, ՄԱՔՍԻՆՏԻՆՈՍ)
- ՄԱՔՍԻՄԵՆԱ 1975 (տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆԱ)
- ՄԱՔՍԻՄԻԱՆԱ 1975 (տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆԱ)
- ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ 1720, 1962, 1976, 2097
- ՄԱՔՍԻՄԻՆԱ 1845, 1975-1976 (տե՛ս նաև ՄԱՔՍԻՄԵՆԱ, ՄԱՔՍԻՄԻԱՆԱ, ՄԱՔՍԻՄԻՆԴԱ, ՄԱՔՍԻՄԻՆ՝)

ՏԱ, ՄԱՔՍԻՄԻՏԱ, ՄԱՔՍԻՆԴԱ, ՄԱՔՍԻՆՏԱ, ՄԱՔՍԻՆՏԻԱ)	ՄԵՀԵՆԴԱԿ ԸՌԸՇՏՈՒՆԻ 301, 2026 (տե՛ս նաեւ ՄԵՀԸՆԴԱԿ, ՄԵՀՈՒՆ- ԴԱԿ)
ՄԱՔՍԻՄԻՆԴԱ 1845, 1975-1976 (տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆԱ)	ՄԵՀԵՐ 1646
ՄԱՔՍԻՄԻՆՏԱ 1845, 1975-1976 (տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆԱ)	ՄԵՀԸՆԴԱԿ ԸՌԸՇՏՈՒՆԻ 302 (տե՛ս նաեւ ՄԵՀԵՆԴԱԿ, ՄԵՀՈՒՆԴԱԿ)
ՄԱՔՍԻՄԻՏԱ 1975 (տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻ- ՆԱ)	ՄԵՀՈՒԺԱՆ 751 (տե՛ս ՄԵՀՐՈՒԺԱՆ)
ՄԱՔՍԻՆԴԱ 1975-1976 (տե՛ս ՄԱՔՍԻ- ՄԻՆԱ)	ՄԵՀՈՒՆԴԱԿ ԸՌՇՏՈՒՆԻ 285 (տե՛ս նաեւ ՄԵՀԵՆԴԱԿ, ՄԵՀԸՆԴԱԿ)
ՄԱՔՍԻՆՏԱ 1975-1976 (տե՛ս ՄԱՔՍԻ- ՄԻՆԱ)	ՄԵՀՐ 715 (տե՛ս ՄԻՀՐ)
ՄԱՔՍԻՆՏԻԱ 1976 (տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻ- ՆԱ)	ՄԵՀՐԱՆ 756 (տե՛ս ՄԻՀՐԱՆ)
ՄԱՔՍԻՆՏԻԱՆՈՍ 1720 (տե՛ս ՄԱՔ- ՍԵՆՏԻՈՍ)	ՄԵՀՐԴԱՏ 1876 (տե՛ս ՄԻՀՐԴԱՏ ՄԵԾ)
ՄԱՔՍԻՆՏԻՆՈՍ 1720 (տե՛ս ՄԱՔՍԵՆ- ՏԻՈՍ)	ՄԵՀՐՆԵՐՍԵՀ 545 (տե՛ս ՄԻՀՐՆԵՐ- ՍԵՀ)
ՄԱՔՔԱՂԷՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՍՔԱ- ՂԷՈՍ)	ՄԵՀՐՈՒԺԱՆ 751, 2004, 2045, 2052- 2055, 2058, 2083, 2282 (տե՛ս նաեւ ՄԵ- ՀՈՒԺԱՆ, ՄԵՐՀՈՒԺԱՆ, ՄԵՐՀՐՈՒ- ԺԱՆ, ՄԵՐՈՒԺԱՆ)
ՄԵԴԱՑԻՔ 1788, 1825	ՄԵՂԷՏ 549 (տե՛ս ՄԵՂԷՏ)
ՄԵԼԷՏ 549 (տե՛ս ՄԵՂԷՏ)	ՄԵՂԻՏԷ 549 (տե՛ս ՄԵՂԷՏ)
ՄԵԼԻՏԵՆԱՑԻ 157 (տե՛ս ԱԿԱԿԻՈՍ)	ՄԵՂԻՏՈՍ 2050 (տե՛ս ՄԵԼԻՏՈՍ)
ՄԵԼԻՏԷ 549, 2242, 2306 (տե՛ս ՄԵՂԷՏ)	ՄԵՂՔԱ 819, 836
ՄԵԼԻՏՈՆ 2050 (տե՛ս ՄԵԼԻՏՈՍ)	ՄԵՂՔԻ 821 (տե՛ս նաեւ ՄԵՂԻ)
ՄԵԼԻՏՈՍ 1636, 2050 (տե՛ս նաեւ ՄԵԼԻ- ՏՈՆ, ՄԵՂԻՏՈՍ, ՄԻԼԻՏՈՍ, ՄԻՂԻ- ՏՈՍ)	ՄԵՂՔԻՍԵԴԵԿ 821, 839
ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ 494, 815, 820-821, 888, 939, 1017, 1116 (տե՛ս նաեւ ՄԵԼՔԻՍԵ- ԴԷԿ)	ՄԵՄՆԱՍ 2097 (տե՛ս ՄԵՄՆՈՆ)
ՄԵԼՔԻՍԵԴԷԿ 832 (տե՛ս ՄԵԼՔԻՍԵ- ԴԵԿ)	ՄԵՄՆՈՆ 2097 (տե՛ս նաեւ ՄԵՄՆԱՍ, ՄԵՄՆՈՍ)
ՄԵԾՆ տե՛ս ԱՐՇԱԿ 1772-1773, ԹԷՌՈՒ- ԴՈՍ 2004, ՄՈՎՍԷՍ 1533, ՆԱԻԱ- ՀԱՆԳԻՍՏ 2140	ՄԵՄՆՈՍ 2097, 2146 (տե՛ս ՄԵՄՆՈՆ)
ՄԵՀԱՆԴԱԿ 313 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒՆԻ)	ՄԵՆԵԴՈՎՐՈՍ 1910 (տե՛ս ՄԻՆՈՏՈՎ- ՐՈՍ)
ՄԵՀԱՌԱՆՋԵԻԱՑԻ 333	ՄԵՆՈՏՈՎՐՈՍ 1910 (տե՛ս ՄԻՆՈՏՈՎ- ՐՈՍ)
ՄԵՀԵՆ ՌՇՏՈՒՆԻ 333	ՄԵՇԼՈՆ 745 (տե՛ս ՄԵՇՈՎՆ)
	ՄԵՇՈՆ 745 (տե՛ս ՄԵՇՈՎՆ)
	ՄԵՇՈՎՆ 745 (տե՛ս նաեւ ՄԵՇԼՈՆ, ՄԵ- ՇՈՆ, ՄԵՇՈՒՐ, ՄԵՇՏՈՎՆ, ՄԷՋՈՆ)
	ՄԵՇՈՒՐ 745 (տե՛ս ՄԵՇՈՎՆ)
	ՄԵՇՏՈՎՆ 745 (տե՛ս ՄԵՇՈՎՆ)

ՄԵՍԱԼԻՆԱ 1875 (տե՛ս ՄԵՍԱՂԻՆԱՅ)	ՄԵՐՀՈՒԺԱՆ 751, 2260 (տե՛ս ՄԵՀՐՈՒԺԱՆ)
ՄԵՍԱՂԻՆԱՅ 1875 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՄԵՍԱԼԻՆԱ, ՄԵՐՄԱՂԻՆԱ)	ՄԵՐՀՐՈՒԺԱՆ 751 (տե՛ս ՄԵՀՐՈՒԺԱՆ)
ՄԵՍԻԱՅ 984, 1100, 1112 (տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ԲՐԻՍՏՈՍ)	ՄԵՐՆԵՐՍԵՀ 550, 670
ՄԵՍՏԻՄ 1761 (տե՛ս ՄԵՍՏՐԱՅԻՄ)	ՄԵՐԸԱՀ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 567 (տե՛ս ՄԵՐԸԱՊՈՒՀ)
ՄԵՍՏՐԱՅԻՄ 1761-1762, 1770 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՄԵԾՐԱՅԻՄ, ՄԵՍՏԻՄ, ՄԵՍՏՐԵՄ, ՄԵՍՏՐԻՄ, ՄԵՏՐԱՅԻՄ, ՄԵՐՏՐԱՅԻՄ)	ՄԵՐԸԱՊՈՒՀ 567, 601, 604, 634, 751, 2242 (տե՛ս ՆԵՐԸԱՊՈՒՀ)
ՄԵՍՏՐԵՄ 1761 (տե՛ս ՄԵՍՏՐԱՅԻՄ)	ՄԵՐԸԱՊՈՒՐՀ
ՄԵՍՏՐԻՄ 818, 1761-1762, 1770 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՄԵԾՐԱՅԻՄ, ՄԵՍՏՐԱՅԻՄ)	1. Արծրունի 751, 2242 (տե՛ս ՄԵՐԸԱՊՈՒՀ)
ՄԵՍՐԱՂ 1876 (տե՛ս ՄԵՏԵՂԻՈՍ)	2. Ռոմբուեան 601 (տե՛ս ՄԵՐԸԱՊՈՒՀ)
ՄԵՍՐՈՐ 252-253, 256, 2005-2007, 2070, 2074, 2079-2083, 2087-2092, 2094, 2096-2098, 2105, 2109-2110, 2113, 2234 (տե՛ս ՄԱԸԹՈՑ, ՄԵՍՐՈՊ)	ՄԵՐԸԱՓՈՒՀ 634 (տե՛ս ՄԵՐԸԱՊՈՒՀ)
ՄԵՍՐՈՊ 3, 225, 227-229, 259, 262-263, 518, 521, 1142, 2005-2007, 2070, 2074, 2079-2083, 2087-2092, 2094, 2096-2098, 2105, 2109-2111, 2113, 2200 (տե՛ս ՄԱԸՏՈՑ, ԱՄԵՆ՝ ՄԵՍՐՈՐ, ՄԵՍՐՈՎ, ՄԵՍՐՈՎԲ, ՄԵՍՐՈՎՊ, ՄԵՍՐՈՐ, ՄԵՍՐՈՊ)	ՄԵՐՈԳ 1775 (տե՛ս ՄԵՐՈԳ)
ՄԵՍՐՈՎ 2070 (տե՛ս ՄԵՍՐՈՊ)	ՄԵՐՈԳ 1775 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՄԵՐՈԳ)
ՄԵՍՐՈՎԲ 234, 249, 253, 264-270, 1715, 2005-2007, 2070, 2074, 2079-2083, 2087-2092, 2094, 2096-2098, 2105, 2109-2111, 2113, 2201, 2213 (տե՛ս ՄԵՍՐՈՊ)	ՄԵՐՈՒԺԱՆ 266, 354-356, 358-364, 374-375, 377-378, 380, 409-415, 751 (տե՛ս ՄԵՀՐՈՒԺԱՆ)
ՄԵՍՐՈՎՊ 229, 237, 258, 261-262, 1258, 2005, 2007, 2080 (տե՛ս ՄԵՍՐՈՊ)	ՄԵՐՄԱՂԻՆԱ 1875 (տե՛ս ՄԵՍԱՂԻՆԱՅ)
ՄԵՍՐՈՐ 2083, 2089 (տե՛ս ՄԵՍՐՈՊ)	ՄԵՐՏՐԱՅԻՄ 1770 (տե՛ս ՄԵՍՏՐԱՅԻՄ)
ՄԵՍՐՈՊ 518, 2007, 2080-2081, 2110 (տե՛ս ՄԵՍՐՈՊ)	ՄԷԼԷՏԻ 2145
ՄԵՎՏԱՄՈՍ 1806 (տե՛ս ՄԻԹՌԷՆՈՍ)	ՄԷԶՈՆ 745 (տե՛ս ՄԵԾՈՎՆ)
ՄԵՏԱՂԻՈՍ 1876 (տե՛ս ՄԵՏԵՂԻՈՍ)	ՄԸՌԿԱՆ 411
ՄԵՏԵՂԻՈՍ 1876 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՄԵՍՐԱՂԻՈՍ, ՄԵՏԱՂԻՈՍ, ՏԵՏԱՂԻՈՍ)	ՄԺԻԿ 2129 (տե՛ս ՖՈՆ)
ՄԵՏՐԱՅԻՄ 1762 (տե՛ս ՄԵՍՏՐԱՅԻՄ)	ՄԻԱԳՈՒԼԱՆՈՆ 2063 (տե՛ս ՄԻԳՈՒԼԱՆՈՆ)
ՄԵՐԿԻՄԱՍՏԱԿԲ, ցեղ 2159	ՄԻԱԾԻՆ 31, 94, 99, 231, 513, 811, 834, 855, 992, 1057, 1109, 1122, 1133-1134, 1136, 1238, 1274-1275, 1343, 1350, 1353, 1355, 1377, 1638-1639, 1711 (տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ԲՐԻՍՏՈՍ)
	ՄԻԱՆԴԱԿ 1862
	ՄԻԶՈՒԴԱՆՈՆ 2063 (տե՛ս ՄԻԳՈՒԼԱՆՈՆ)
	ՄԻԶՈՒԼԱՆՈՆ 2063 (տե՛ս ՄԻԳՈՒԼԱՆՈՆ)
	ՄԻԹՌԷՆՈՍ 1806 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՄԵՎՏԱՄՈՍ, ՄԻԹՐԷՆՈՍ)

- Միթրեոս 1806 (տե՛ս Միթրեոս)
- Միլիսոս 1636 (տե՛ս Մեկիսոս)
- Միսաթիլ ԱՍՈՐԻ 906-908
- Միսրան 1982 (տե՛ս Միչրան ԶՕՐԱՎԱՐ)
- Միչր 554, 558, 715, 741, 2028, 2353, 2355-2356 (տե՛ս նաև Մեչր, ՄիՐՀ, ՄիՐՀՐ)
- ՄիչրԱԳԱՏ 1873 (տե՛ս ՄիչրԱԳԱՏ ՄԵԾ)
- ՄիչրԱն
1. Աշխարհ 2174
 2. Զօրավար 1981-1982, 2013-2014, 2018-2019, 2327-2328, 2330-2331, 2333-2334, 2352-2353 (տե՛ս նաև Միսրան)
 3. ՄիչրԱնԸԱՊՈՒՀ 2352, 2357 (տե՛ս ՆԵՐՍԸԱՊՈՒՀ)
 4. Տոհմ 756, 2309, 2340 (տե՛ս նաև ՄեչրԱն)
- ՄիչրԱնեան տե՛ս ԸԱՊՈՒՀ 2350
- ՄիչրԱՏ 1878 (տե՛ս ՄիչրԱԳԱՏ ՄԵԾ)
- ՄիչրԱԳ 1875 (տե՛ս ՄիչրԱԳԱՏ ՄԵԾ)
- ՄիչրԱՏ
1. Բդեաշխ վրաց 1867
 2. ՄԱՆՈՒԿՆ 1876-1878
 3. ՄիչրԱՏ ՄԵԾ 1839, 1873, 1875-1878, 1918 (տե՛ս նաև ՀՐԱԴ, ՀՐԱԳԱՏ, ՀՐԱՏ, ՄեչրԱՏ, ՄիչրԱԳԱՏ, ՄիչրԱՏ, ՄիչրԱԳ)
 4. Նախարար 1860, 1867
- ՄիչրՆԵՐՍԵՀ 545, 550, 622, 624, 631, 670, 2237-2238, 2240-2241, 2244, 2251, 2259-2261, 2274-2275, 2277-2278, 2283, 2293, 2303 (տե՛ս նաև ՄեչրՆԵՐՍԵՀ, ՄիՐՀՆԵՐՍԵՀ, ՎԻՀՐՆԵՐՍԵՀ)
- ՄիչրԸԱՊՈՒՀ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 2268
- ՄիՂիՏՈՍ 1636 (տե՛ս ՄեկիՏՈՍ)
- ՄինԱՍ ԱՄԹԵՑԻ 1747, 1751, 1771, 2060, 2121
- ՄինԱՍԵԱՆ տե՛ս ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
- ՄինեՑԻ տե՛ս ՍՈՎՓԱՐ ՄԻՆԵՑԻ
- ՄինՈՏՈՎՐՈՍ 1910 (տե՛ս նաև ՄԱՆՈԴՈՐՈՍ, ՄԵՆԵԴՈՎՐՈՍ, ՄԵՆՈՏՈՎՐՈՍ, ՄՈՆՈԴՈՐՈՍ, ՄՈՆՈՏՈՎՐՈՍ)
- ՄիՋԱԿ ՊԱՏՄՈՒԹԻԻՆ 1739, 1838
- ՄիՋին 1839, 1873 (տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ Բ. ՄԻՋԻՆ)
- ՄիՐՀ 554, 715, 741, 2028 (տե՛ս Միչր)
- ՄիՐՀԵԱՆ 756
- ՄիՐՀՆԵՐՍԵՀ 545, 550, 622 (տե՛ս ՄիչրՆԵՐՍԵՀ)
- ՄիՐՀՐ 715 (տե՛ս Միչր)
- ՄիՐՆԵՐՍԵՀ 550, 622, 624, 631, 670
- ՄիԻԴՈՒԴԱՆՍԵՆ 2063 (տե՛ս ՄԻԴՈՒԼԱՆՈՆ)
- ՄիԻԶՈՒԴԱՆՈՆ 2063 (տե՛ս ՄԻԴՈՒԼԱՆՈՆ)
- ՄիԻԶՈՒԴԱՆՍԵՆ 2063 (տե՛ս ՄԻԴՈՒԼԱՆՈՆ)
- ՄիԻՍԵՆ 2153 (տե՛ս ՀԱԲԱՆԴ)
- ՄիՔԱՅԷԼ
1. Զօրավար 457
 2. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱՄԱՄԾԵԱՆ 1293
 3. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼ ՓԱԾԱ 571
- ՄիՔԵԱ 1481 (տե՛ս ՄիՔԻԱ)
- ՄիՔԵԵԱ 1481 (տե՛ս ՄիՔԻԱ)
- ՄիՔԷ 1533 (տե՛ս ՄիՔԻԱ)
- ՄիՔԻԱ 1269, 1481, 1533 (տե՛ս նաև ՄիՔԵԱ, ՄիՔԵԵԱ, ՄիՔԷ, ՄիՔԻԱՍ, ՄիՔԻԷ)
- ՄիՔԻԱՍ 1533 (տե՛ս ՄիՔԻԱ)
- ՄիՔԻԷ 1533 (տե՛ս ՄիՔԻԱ)
- ՄիսիթԱՐ 1685
- ՄԾԽԵԹ 1982, 2186
- ՄԿՐՏԻՉ
1. ԱԻԳԵՐԵԱՆ 901
 2. ԷՄԻՆ 1077
 3. ՏԵ՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ 150, 192, 503, 961, 1057, 1131-1132, 1135, 1143, 1194, 1516, 1691, 1702, 1709, 1896

- ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ տե՛ս ԱՍԱՏՈՒՐ
ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ
- ՄՇԱԿ 1791
- ՄՇԿԱՆ 361
- ՄՇՏՆՋԵՆԱԻՈՐՆ 7, 8, 434-435 (տե՛ս
ԱՍՏՈՒԱԾ)
- ՄՈԳԱՊԱՇՏԻ 1924 (տե՛ս ՄՈԳՊԱՇՏԷ)
- ՄՈԳՊԱՇՏԷ 1924 (տե՛ս նաև ՄՈԳԱ-
ՊԱՇՏԻ)
- ՄՈԳՊԵՏ 733
- ՄՈԳՔ 363, 550, 2151
- ՄՈԿԱՑ ՏՈՂՄ 550, 567, 654, 1684, 1723,
2065-2066, 2085, 2152-2153, 2172, 2187,
2194, 2242, 2245, 2249, 2268, 2321, 2322
- ՄՈԿԱՑԻ տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ՄՈԿԱՑԻ, Ա-
ՏՈՄ ՄՈԿԱՑԻ, ԱՐՏԱԿ ՄՈԿԱՑԻ,
ԲԱՍԻԼ ՄՈԿԱՑԻ, ԲԱՐՍԵՂ ՄՈԿԱ-
ՑԻ, ՅՈՂԱՆ ՄՈԿԱՑԻ, ՍՈՒՐԱՅ ՄՈ-
ԿԱՑԻ
- ՄՈՂՈՄՈՎՆ 185 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)
- ՄՈՄՊԷ 1875 (տե՛ս ՊՈՄՊԷ)
- ՄՈՆՈԳՐՈՐՈՍ 1910 (տե՛ս ՄԻՆՈՏՈՎ-
ՐՈՍ)
- ՄՈՆՈՏՈՎՐՈՍ 1910 (տե՛ս ՄԻՆՈՏՈՎ-
ՐՈՍ)
- ՄՈՍԷՍ 168 (տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ՄԱՐԳԱՐԷ)
- ՄՈՍՈՒԼ 2126
- ՄՈՎԱՆ 709, 715, 2283, 2292, 2297
- ՄՈՎՊԵՏԱՆ ՄՈՎՊԵՏ 709, 736
- ՄՈՎՍԵ 1707 (տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԵՊԻՍԿՈ-
ՊՈՍ)
- ՄՈՎՍԵՍ 855, 863 (տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ, մար-
գարե)
- ՄՈՎՍԷՍ
1. ԱՍՈՐԻ 912
 2. ԴԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ 1075-1078 (տե՛ս
նաև ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ)
 3. Եպիսկոպոս 243, 422, 1707, 2083
(տե՛ս նաև ՄՈՎՍԵ)
 4. ԽՈՐԵՆԱՑԻ 3, 1076, 1093, 1737,
1739-1740, 1743, 1746-1747, 1847, 1981,
2007-2008, 2113, 2123-2129, 2132-2133,
2135-2137 (տե՛ս նաև ՊԱՏՄԱՀԱՅՐ)
5. ԿԵՂԾ ՄՈՎՍԷՍ 2129 (տե՛ս ԽՈՐԵ-
ՆԱՑԻ)
6. Կրոնաւոր 2379,
7. ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԵՑԻ 2306,
8. Մարգարե 17-18, 35, 55, 72, 88, 122-
123, 132, 147-148, 168, 185, 231, 239-
241, 260, 288, 326, 457, 481, 484, 501,
506, 558, 643, 769-770, 801, 803, 817,
825, 847, 850, 855, 857, 863, 879-880,
882, 893, 895, 901, 909, 917, 936-938,
947, 953-954, 961-962, 965-968, 970,
972-973, 975-980, 982-984, 987, 992,
995, 1001, 1005-1009, 1012, 1017, 1031,
1040, 1043, 1055, 1064-1065, 1069-1070,
1102-1103, 1114-1115, 1125, 1129, 1134,
1150, 1169, 1171, 1173, 1187, 1195,
1197, 1202, 1204, 1206, 1213, 1220,
1231, 1256, 1270-1272, 1274, 1281, 1297,
1423, 1448-1451, 1455-1456, 1458, 1463,
1477, 1485, 1499-1501, 1509, 1511, 1526,
1529, 1533, 1556, 1559, 1569-1570, 1638,
1650, 1711-1712, 1731, 1744, 1762, 1764-
1765, 1770, 1804, 1996, 2015, 2057,
2115, 2329, 2382 (տե՛ս նաև ՄԱԻՍԷՍ,
ՄՈՍԷՍ, ՄՈՎՍԵՍ, ՄՕՎՍԷՍ)
9. ՓԻԼԻՍՈՓՈՍ 2392
10. ՏԵ՛ս ՅՈՎՍԷՓ 2096
- ՄՈՎՍԷՍԱԿ 2105 (տե՛ս ՄՈՎՍԻՍԻԿ)
- ՄՈՎՍԷՍԻԿ 2105 (տե՛ս ՄՈՎՍԻՍԻԿ)
- ՄՈՎՍԻՍԱԳԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻԻՆ 2382
- ՄՈՎՍԻՍԻԿ 2105 (տե՛ս նաև ՄՈՎՍԷ-
ՍԱԿ, ՄՈՎՍԷՍԻԿ, ՄՈՒՍԻՍԱԿ,
ՄՈՒՍԻՍԻԿ)
- ՄՈՐԹԻԻԼԻԿԵԱ 1852 (տե՛ս ՄՈՐԹԻԻ-
ՂԻԿԵԱՑ)
- ՄՈՐԹԻԼԻԿԵԱՑ 1838, 1852 (տե՛ս ՄՈՐ-
ԹԻԻԼԻԿԵԱՑ)
- ՄՈՐԹԻԿԵԱՑ 1838 (տե՛ս ՄՈՐԹԻՂԻ-
ԿԵԱՑ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 1838, 1852 (տե՛ս ՄՈՐ-
ՓԻԼՈԳԻԱ, նաև՝ ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ, ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ, 1852 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻ-
Ա)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ, 1852 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻ-
Ա)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 1852 (տե՛ս նաև ՄՈՐ-
ՓԻԼՈԳԻԱ, ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ, ՄՈՐ-
ՓԻԼՈԳԻԱ, ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ, ՄՈՐ-
ՓԻԼՈԳԻԱ, ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ, ՄՈՐ-
ՓԻԼՈԳԻԱ, ՓԻԼՈԳԻԱ, ՓԻԼՈԳԻԱ,
ՓԻԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 2124

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 607, 627, 2262
(տե՛ս նաև ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ, ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 550 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 751 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ

1. Եպիսկոպոս Բաղասակյան Կողմերի 247
2. Եպիսկոպոս Գողթան (տե՛ս նաև ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ) 2095
3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 370, 376-381, 383-386, 389-391, 393-394, 399, 401-408, 751, 2058, 2282, 2337-2339, 2342-2343, 2345 (տե՛ս նաև ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)
4. Տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ ՏԱՐՈՆԵՑԻ 242

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ ԳՈՒՆԻ 381, 386

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ

1. ԱՂԲԱԿԵՑԻ 671, 733, 2272, 2275, 2281, 2295-2297,
2. Եպիսկոպոս Արծրունեաց 550, 2242 (տե՛ս ԱՐԾՐՈՒՆԻ, նաև՝ ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)
3. ՄԱՆՈՒԿ 423
4. ՏԱՐՈՆԵՑԻ 242, 2083, 2214 (տե՛ս նաև ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ ՏԱՐՈՆԵՑԻ)
5. Քաղաքապետ Սիմեոն 2379
6. Տե՛ս Գողթան եպիսկոպոս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 2095

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ 333

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ ՆԻՍԱՆԱՆՈՒՐՏ 607, 632, 656-657, 660, 662, 664, 670, 675, 2265, 2269 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ, նաև՝ ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 607 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 632, 656-657, 660, 662, 664, 670, 675 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 2105 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 2105 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ տե՛ս ԳՈՂԹԱՆ ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ, ՊԱՐՈՅՐ ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ տե՛ս ԱՐԳԱՄ ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 341

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 2069 (տե՛ս ՄԱՒՐՄԱՆ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 2153

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 364, 411 (տե՛ս նաև ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 411 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 1852 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 2153, 2242, 2255

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 340, 345

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 1812 (տե՛ս ՄԱՒՐՄԱՆ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 1812 (տե՛ս ՄԱՒՐՄԱՆ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 168, 558, 643, 1448, 1450-1451, 1500, 2123

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 1281 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ ՄԱՐԳԱՐԻ)

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 2131

ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ 1852 (տե՛ս ՄՈՐՓՈԼՈԳԻԱ)

Յ

ՅԱԲԵՐ 1762 (տե՛ս ՅԱԲԵՐ)

ՅԱԲԵՐ 783, 814-815, 818, 1760-1762, 1766, 1771, 1775, 1786, 2141 (տե՛ս նաև ՀԱԲԵՐ, ՅԱԲԵՐ, ՅԱԲԵՐ, ՅԱՓԵՐ, ՅԱՓԵՐ, ՅԱՓԵՐ, ՅԱՓԵՐ, ՅԱՓԵՐ)

ՅԱԲԵՐԵԱՆ, տոմս 1740

ՅԱԲԵՐ 813, 1761-1762, 1766, 1771, 1786 (տե՛ս ՅԱԲԵՐ)

ՅԱԶԳ 2334 (տե՛ս ՅԱԶԳ)

- ՅԱԶԴ ՍԻՒՆԻ 2330, 2333-2335 (տե՛ս
 Գառն ՅԱԶԳ)
- ՅԱԶԿԵՐՏ 252, 257, 262, 269, 517, 524,
 570, 755-756, 1076, 2016, 2082, 2084,
 2087, 2110, 2216-2217, 2234, 2236-2237,
 2240-2242, 2244-2246, 2251-2252, 2256,
 2269, 2271-2273, 2278, 2280-2283, 2296,
 2300, 2303, 2306 (տե՛ս Գառն ԱԶԿԵՐՏ,
 ՅԵԶԿԵՐՏ)
- ՅԱԹՈՆ 231, 1231 (տե՛ս ՅՈԹՈՐ)
- ՅԱԿՈՐ
1. ԿԱՐԷՆԵԱՆՅ 1740
1. ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ 2123, 2125, 2129
2. ՄԾԲՆԱՅ 287-289, 1991, 2002, 2014-
 2016, 2121 (տե՛ս Գառն ԱԿՈՎԲ, ՅԱ-
 ԿՈՎԲ)
2. ՆԱՀԱՊԵՏ 104, 147, 326, 838, 840-
 865, 869, 872-874, 876, 878, 880-883,
 894-898, 900, 909-910, 947, 953, 956,
 972, 1035, 1103, 1115, 1256, 1297, 1446-
 1447, 1454, 1475, 1485, 1501, 1509,
 1804, 2230 (տե՛ս Գառն ՅԱԿՈՎԲ)
4. ՏԵ՛ս ՅԱԿՈՎՐՈՍ ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅՐ
 1036, 1298
5. ՔԵՕՍԷԵԱՆ 3, 157, 431, 768, 905,
 1094, 1144, 1157
- ՅԱԿՈՐԵԱՆ
1. ՏԵ՛ս ԱԼԵՔՍԱՆ 1077
2. ՏԵ՛ս ԳՐԻԳՈՐ 1157
3. ԹԱԴԷՆՈՍ 2130-2131
4. ՏԵ՛ս ՎԱԶԳԷՆ 3, 157, 910
- ՅԱԿՈՐՈՍ ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅՐ 200, 233,
 317-318, 965, 1037, 1044, 1221, 1630,
 2385 (տե՛ս Գառն ՅԱԿՈՎՐՈՍ)
- ՅԱԿՈՎԲ
1. ՄԾԲՆԱՅ 2002, 2014-2016, (տե՛ս
 Գառն ՅԱԿՈՐ)
2. ՆԱՀԱՊԵՏ 88, 476, 478, 487, 840,
 842, 1001, 1017, 1198, 1446, 1454, 1475,
 1485, 1492, 1501, 1804, 2380 (տե՛ս Գառն
 ՅԱԿՈՐ)
3. Պաթոնտեր 2121,
4. ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅՐ 1044, 1046, 2193,
 ՅԱԿՈՎՐՈՍ ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅՐ 200,
 1036, 1043-1044, 1508, 1630, 2385 (տե՛ս
 Գառն ՅԱԿՈՐ, ՅԱԿՈՐՈՍ)
- ՅԱԿՕՐ 2123
- ՅԱՂՈՒՏԱԿԱՆՔ, ազգ 2149
- ՅԱՅԷԼ 1393 (տե՛ս Գառն ԱՅԵԼ, ԱՅԷԼ)
- ՅԱՅՐՈՍ 1109
- ՅԱՆԷՍ 1270
- ՅԱՇԿՈՒՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 2355
- ՅԱՊԵՍՏՈՍԹԷ 1775 (տե՛ս ՅԱՊԵՍՏՈՍ-
 ԹԷ)
- ՅԱՊԵՏԵՍԹԵ 1766 (տե՛ս ՅԱՊԵՍՏՈՍ-
 ԹԷ)
- ՅԱՊԵՏԵՍԹԷ 1766, 1775 (տե՛ս ՅԱՊԵ-
 ՏՈՍԹԷ)
- ՅԱՊԵՏԵՍԹՈՐԷ 1775 (տե՛ս ՅԱՊԵ-
 ՏՈՍԹԷ)
- ՅԱՊԵՍՏՈՍԹԵԱՆ տե՛ս ՀԱՅԿ ՅԱՊԵ-
 ՏՈՍԹԵԱՆ, Գառն ԱՊԵՍՏՈՍԹԵԱՆ,
 ՅԱՊԵՍՏՈՒԹԵԱՆ
- ՅԱՊԵՍՏՈՍԹԷ 1766, 1774-1775 (տե՛ս
 Գառն ԱՊԵՍՏՈՍԹԷ, ՅԱՊԵՍՏՈՍԹԷ,
 ՅԱՊԵՏԵՍԹԵ, ՅԱՊԵՏԵՍԹԷ, ՅԱ-
 ՊԵՏԵՍԹՈՐԷ, ՅԱՊԵՍՏՈՍԹԷ, ՅՊՊԵ-
 ՏՈՍԹԷ)
- ՅԱՊԵՍՏՈՒԹԵԱՆ 1775 (տե՛ս ՅԱՊԵ-
 ՏՈՍԹԵԱՆ)
- ՅԱՊԵՍՏՈՍԹԷ 1774 (տե՛ս ՅԱՊԵՍՏՈՍ-
 ԹԷ)
- ՅԱՌԱՓՍՈՆԵԱՆ 751 (տե՛ս ՌԱՓՍՈՆ-
 ՆԵԱՆ)
- ՅԱՍՈՆ 2157
- ՅԱՐԵԴ 1758 (տե՛ս Գառն ՅԱՐԷԴ)
- ՅԱՐԷԴ 1442, 1758 (տե՛ս ՅԱՐԵԴ)
- ՅԱՐՈՒԹԻԻՆԵԱՆ տե՛ս ՍԵԹ ՅԱՐՈՒ-
 ԹԻԻՆԵԱՆ, ԲԱԲԿԷՆ ՅԱՐՈՒԹԻԻ-
 ՆԵԱՆ
- ՅԱԻԱՆԱՅ 487
- ՅԱՓԵԴ 922-923 (տե՛ս ՅԱԲԵԹ)
- ՅԱՓԵԹ 1771, 1762, 1786 (տե՛ս ՅԱԲԵԹ)

- ՅԱՓԷՂԻ 923 (տե՛ս ՅԱԲԵԹ)
- ՅԱՓԷԹ 924 (տե՛ս ՅԱԲԵԹ)
- ՅԵԶԱԲԷԼ 814, 832, 995
- ՅԵԶԿԵԼ 2084 (տե՛ս ՅԱԶԿԵԼՏ)
- ՅԵԼԷՆԷ 1976 (տե՛ս ՀԵՂԷՆԷ, մայր
Կոստանդիանոսի)
- ՅԵՂԷՆԷ 1976 (տե՛ս ՀԵՂԷՆԷ, մայր
Կոստանդիանոսի)
- ՅԵՂԻԷԱՅ 1939 (տե՛ս ՀԵՂԻԱՅ)
- ՅԵՆՈՎՔ 1758 (տե՛ս ԵՆՈՎՔ)
- ՅԵՇՈՎՆ 646, 1451 (տե՛ս Գաեա ՅԵՍՈՒ)
- ՅԵՇՈՒ 1083 (տե՛ս Գաեա ՅԵՍՈՒ)
- ՅԵՍԱԻ 864, 1083 (տե՛ս Գաեա ՅԵՍՈՒ)
- ՅԵՍԷ 1484 (տե՛ս ՅԵՍՍԷ)
- ՅԵՍՈՎ 1083 (տե՛ս Գաեա ՅԵՍՈՒ)
- ՅԵՍՈՒ տե՛ս ՆԱԻԵԱՅ ՅԵՍՈՒ, ՅԷՆԻ,
Գաեա՝ ԽԵՍՈՒ, ՅԵՇՈՎՆ, ՅԵՇՈՒ 457,
472, 498-499, 501-506, 509, 646, 815, 823,
843, 847, 862, 882, 885, 887, 936, 939,
950, 952, 995, 1032, 1035, 1083, 1451-
1452, 1455, 1484, 1804, 2115, 2382
- ՅԵՍՈՒՍ 504 (տե՛ս Գաեա ՅԻՍՈՒՍ)
- ՅԵՍՍԷ 1452, 1484 (տե՛ս Գաեա ՅԵՍԷ)
- ՅԵՍՔԱՅ 819
- ՅԵՐՈՒԱՆԻ 1915 (տե՛ս ԵՐՈՒԱՆԻ)
- ՅԵՓԹԱՅ 1805 (տե՛ս ԵՓԹԱՅԻ)
- ՅԵՓԹԱՅԻ 894, 946-947, 1183, 1805 (տե՛ս
Գաեա ԱՓԹԱՅԻ, ԵՓԹԱՅԻ, ՀԵՓԹԱԻ,
ՅԵՓԹԱԻ, ՅԵՓԹԱՅ)
- ՅԷՆԻ 2115 (տե՛ս Գաեա ԵՍՈՒ, ՅԵՍՈՒ)
- ՅԷՍՈՒ 940
- ՅԸԶԱՏՎՇՆԱՍՊ 2340 (տե՛ս Գաեա ՅԸ-
ԶԱՏՎՇՆԱՍՊ)
- ՅԸԶԱՏՎՇՆԱՍՊ 2303-2304, 2309 (տե՛ս
ՅԸԶԱՏՎՇՆԱՍՊ)
- ՅԻԽՈՒՔՈՒԷԼԴԱ 2186
- ՅԻՌԻՆՈՅՆ 1968 (տե՛ս ՅՌԻՆՈՎՆ)
- ՅԻՌԻՆՈՆ 1968 (տե՛ս ՅՌԻՆՈՎՆ)
- ՅԻՍԱԻ 840 (տե՛ս ԵՍԱԻ)
- ՅԻՍՈՒՍ 14-15, 17, 19, 24-26, 33, 39, 44,
47, 57, 61, 74, 80, 88-89, 95-97, 99-100,
102, 110, 115-116, 131, 135-137, 170, 183,
194, 207, 216-217, 219-220, 233, 249, 251,
253, 261, 268, 279-280, 297-298, 315,
318-319, 321, 323, 326-327, 330, 332, 340,
366, 373, 394, 396, 423, 428, 480-481,
503, 510, 521, 562-564, 596, 639, 647,
651, 692, 699, 702-704, 732, 764, 782,
842, 857, 861, 867, 882, 885-886, 890-891,
935-936, 953, 956, 961-962, 964-965, 980,
985, 991-993, 995-997, 1000, 1007-1008,
1010-1013, 1016-1017, 1020-1021, 1025,
1027-1028, 1036, 1038, 1042-1044, 1046-
1048, 1050, 1052, 1059, 1069, 1071, 1079,
1088, 1093, 1095-1096, 1098-1105, 1107-
1121, 1124-1126, 1128, 1130-1133, 1135,
1147, 1149, 1172, 1178, 1183-1184, 1187,
1196, 1198, 1214, 1217, 1219, 1224, 1227,
1231, 1233, 1241, 1252, 1260, 1271, 1287-
1288, 1298, 1302, 1338, 1345, 1347-1349,
1353, 1355, 1366, 1368, 1372, 1376-1377,
1391, 1398, 1421, 1466, 1481, 1487-1488,
1501, 1504, 1506, 1513, 1515-1516, 1520-
1521, 1523, 1529-1531, 1572, 1576, 1582,
1606, 1629, 1634, 1636-1637, 1639, 1642,
1644, 1659, 1664, 1676, 1689, 1697, 1706-
1708, 1710-1711, 1725, 1727, 1891, 1897-
1898, 1900-1901, 1903-1904, 2097, 2121,
2215, 2219, 2226, 2233, 2235, 2245, 2254,
2258, 2262, 2286, 2296, 2302, 2315, 2346,
2371, 2375, 2378, 2380 (տե՛ս Գաեա ԱՍ-
ՏՈՒԱԾ, ԱՍՏՈՒԱԾՈՐԴԻ, ԲԱՆՆ
ԱՍՏՈՒԱԾ, ՄԻԱԾԻՆ, ՅԵՍՈՒՍ, ՈՐ-
ԴԻ, ՏԷՐ ՅԻՍՈՒՍ, ՔՐԻՍՏՈՍ)
- ՅԻՒՌԻՆՈՆ 1968 (տե՛ս ՅՌԻՆՈՎՆ)
- ՅՈՒ 231, 233, 318, 778, 857, 862, 866, 900,
920, 1082, 1288, 1457, 1519, 1631, 1754,
2139, 2146, 2164, 2178, 2320 (տե՛ս Գաեա
ՅՈՎՔ)
- ՅՈՒԲԱՆ 1956 (տե՛ս Գաեա ՅՈՒԲԱՆՈՍ,
ՅՈՒԲՆԻՈՍ, ՅՈՐԲԻԱՆ, ՅՈՒԲԻԱՆ)
- ՅՈՒԲԱՆՈՍ 1956, 2027 (տե՛ս Գաեա ՅՈՒ-
ԲԻԱՆ, ՅՈՎԲԻԱՆՈՍ, ՅՈՒԲԻԱՆՈՍ)

ՅՈՒՐԱՎՈՒՄ 2097

ՅՈՒՐԱՆՈՒՄ 1956 (տե՛ս ՅՈՒՐԱՆ)

ՅՈՂՄԱՆԴԵԱՆ 2313-2314 (տե՛ս ԱՏՐՎՇՆԱՍՊ)

ՅՈՒՐՈՐ 231, 1231 (տե՛ս նաև ՅԱԹՈՆ)

ՅՈՒՐՄՊԻԱ 2061 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱ)

ՅՈՒՆԱՆ 751 (տե՛ս ՅՈՂԱՆ)

ՅՈՂԱՆ

1. ԱՆՁԱԻԱՑԻ 2322 (տե՛ս նաև ԱՆ-ՁԵԻԱՑԻ, ՅՈՂՆԱՆ)
2. ԱՆՁԵԻԱՑԻ 2322 (տե՛ս նաև ԱՆ-ՁԱԻԱՑԻ)
3. ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ, առաքեալ 1022, 1095, 2147
4. ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ 2147 (տե՛ս նաև ՄԱՐԿՈՍ, ՅՈՎՂԱՆ)
5. ՅԵԿԵՂԵԱՅ գաւառէն 2082, 2214 (տե՛ս նաև ՅՕՂԱՆ)
6. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆ, եղբորորդի Գիտայ կաթողիկոսի 2388
7. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆ, եպիսկոպոս 420-422
8. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆ, կաթողիկոս 2317, 2320-2321, 2323-2325, 2339, 2369
9. ԿԱՐԱՊԵՏ 231, 1135-1136, 1615, 2394 (տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ, նաև՝ ՄԿՐՏԻՉ)
10. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ 1285
11. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 1279, 1281, 2009
12. ՄԱՐԿՈՍ 2147 (տե՛ս նաև ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ)
13. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆ ՄԿՐՏԻՉ 1491, 1615, 2152, 2394 (տե՛ս նաև ԿԱՐԱՊԵՏ)
14. ՄՈԿԱՑԻ 2322
15. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 2079
16. Պարսից եպիսկոպոս 1991
17. ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ 751 (տե՛ս նաև ՅՈՒՆԱՆ, ՅՈՂՆԱՆ, ՅՈՎՂԱՆ, ՅՈՎՆԱՆ, ՅՈՒՆԱՆ, ՅՈՒՆԱՆ, ՌՈՓՍԵՆԵԱՆ)

18. ՌՈՓՍԵՆԵԱՆ 751, 2282 (տե՛ս նաև ՅՈՒՆԱՆ, ՅՈՂՆԱՆ, ՅՈՎՂԱՆ, ՅՈՎՆԱՆ, ՅՈՒՆԱՆ, ՅՈՒՆԱՆ, ՅՕՂԱՆ, ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ)

19. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆ, եղբորորդի Յուդայ Մակաբէի 1875

ՅՈՂԱՆԷՍ

1. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ, առաքեալ 200
2. ՄԿՐՏԻՉ 1475 (տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ)
3. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ 1285

ՅՈՂԱՆՆԷՍ

1. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 2097
2. ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ, առաքեալ 200, 1477, 1630, 1643-1644 (տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՍԷՍ)
3. ՂԱԶՊԻՆՑԻ 1405 (տե՛ս նաև ՂԱԶՎԻՆՑԻ)
4. ՂԱԶՎԻՆՑԻ 1646 (տե՛ս նաև ՂԱԶՊԻՆՑԻ)
5. ՄԿՐՏԻՉ 1095, 1506 (տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
6. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 2091
7. Քառամայ 1537, 1761
8. Հեղինակ 903

ՅՈՂՆԱՆ

1. ՏԵ՛ս ՅՈՂԱՆ ԱՆՁԱԻԱՑԻ 2322
2. ՏԵ՛ս ՅՈՂԱՆ ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ 751 (տե՛ս նաև ՌՈՓՍԵՆԵԱՆ)

ՅՈՍՏՈՍ 1886, 2141 (տե՛ս ՅՈՒՍՏՈՍ)

ՅՈՎԱԲ 2373

ՅՈՎԱԿԻՄ 888

ՅՈՎԱՆ

1. ՏԵ՛ս ՅՈՎՂԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ 1285
2. ՏԵ՛ս ՅՈՎՆԱՆ, մարգարէ 1391
3. ՄԿՐՏԻՉ 192, 341, 889, 1132-1133, 1135, 1491, 1495, 1501, 1691, 1702,

- 1709, 2009 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ)
4. Տե՛ս ՅՈՎՆԱԴԱՐ 1284
- ՅՈՎԱՆԷՍ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ 200 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ)
- ՅՈՎԱՆՆԵՍ 1475, 1491 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ)
- ՅՈՎԱՆՆԷՍ
1. ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ, առաքեալ 200, 1641 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՍԷՍ)
 2. Տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, Եպիսկոպոս 1707
 3. ՄԿՐՏԻՉ 1132, 1475, 1490, 1501, 1504, 1506, 1516, 1896 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ)
- ՅՈՎԱՍ 944
- ՅՈՎԲ 41, 150, 452, 455, 460, 480, 483-485, 489, 494, 1288, 1457, 1519, 1631, 1754, 2320 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒԲ)
- ՅՈՎԲԻԱՆՈՍ 2027 (տե՛ս ՅՈՒԲԻԱՆՈՍ)
- ՅՈՎԷԼ 1620
- ՅՈՎՀԱՆ
1. ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ, առաքեալ 981, 1022, 1038, 1093, 1143, 1298 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ)
 2. ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ 2147 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿՈՍ, ՅՈՂԱՆ)
 3. ՅԵԿԷՂԵԱՏՁ զաւատէմ 238, 256, 260, 2096 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՎՆԱՆ, ՅՕՀԱՆ)
 4. Եղբօրորդի ԳԻԻՏԱՅ կաթողիկոսի 2388 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
 5. Եպիսկոպոս 421 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
 6. Կաթողիկոս 2320, 2323, 2325, 2371 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
 7. ԿԱՐԱՊԵՏ 192, 231, 1135-1136, 1300-1301, 1615 (տե՛ս նաեւ ՄԿՐՏԻՉ, ՅՈՂԱՆ)
 8. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ 1285 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՎԱՆ, ՕՀԱՆ)
 9. ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ 1155, 1157
 10. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 1153, 1155-1157, 1279, 1281 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, ՈՎՀԱՆ)
 11. Մարգարէ 123
 12. ՄԿՐՏԻՉ 55, 192, 413, 503, 563, 961-962, 974, 1123, 1130-1131, 1136, 1143, 1298, 1300-1301, 1491, 1614-1615, 1691, 1702, 1709, 1896, 2009, 2380 (տե՛ս նաեւ ԿԱՐԱՊԵՏ, ՅՈՎԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, ՅՕՀԱՆ, ՕՀԱՆ)
 13. ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 2079 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
 14. Եղբօրորդի Յուդայ Մակարէի 1875 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
 15. Նախատակ 271
 16. Տե՛ս ՅՈՂԱՆ ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ 751
- ՅՈՎՀԱՆԷՍ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ 200 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ)
- ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ 1643 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ)
- ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
1. ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 2097 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆՆԷՍ)
 2. ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ, առաքեալ 200, 317, 890, 965, 981, 1022, 1036, 1497, 1038, 1045-1046, 1147, 1207, 1275-1276, 1477, 1497, 1508, 1630, 1641, 1643-1644, 2383 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆԷՍ, ՅՈՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎԱՆԷՍ, ՅՈՎԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՀԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ, ՅՈՎՍԷՍ, ՈՂԱՆՆԷՍ)
 3. ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻ 289, 1155
 4. Եպիսկոպոս 1707 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎԱՆՆԷՍ)
 5. ԹՕՐՈՍԵԱՆ 1157
 6. ԿԱՐԱՊԵՏ 231, 1135-1136, 1474 (տե՛ս նաեւ ՄԿՐՏԻՉ, ՅՈՂԱՆԷՍ, ՅՈՎԱՆՆԵՍ, ՅՈՎԱՆՆԷՍ)
 7. Տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 1155-1157
 8. ՄԿՐՏԻՉ 35, 149, 477, 960-963, 998, 1131-1133, 1194, 1298, 1475, 1490-1491, 1494, 1496, 1499, 1501-1502, 1504, 1506,

- 1516, 1581, 1642, 1896 (տե՛ս նաև ԿԱՐԱՊԵՏ, ՅՈՎԱՆ, ՅՈՂԱՆԷՍ, ՅՈՎԱՆՆԵՍ, ՅՈՎԱՆՆԷՍ, ՅՕՀԱՆ, ՕՀԱՆ)
9. ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 2091 (տե՛ս նաև ՅՈՂԱՆՆԷՍ)
10. ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ 1285 (տե՛ս նաև ՅՈՂԱՆԷՍ, ՕՀԱՆԷՍ)
11. ՕՋՆԵՑԻ 1574
12. Հեղինակ 903-904
- ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ տե՛ս ՊԵՏՐՈՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ 1740
- ՅՈՎՀՆԱՆ 265
- ՅՈՎՆԱԴԱՐ 1284 (տե՛ս նաև ՅՈՎԱՆ, ՅՈՎՆԱԴԱՓ, ՅՈՎՆԱԹԱՓ)
- ՅՈՎՆԱԴԱՓ 1284 (տե՛ս ՅՈՎՆԱԴԱՐ)
- ՅՈՎՆԱԹԱՆ 247, 2083, 2304
- ՅՈՎՆԱԹԱՓ 1284 (տե՛ս ՅՈՎՆԱԴԱՐ)
- ՅՈՎՆԱՆ
1. Տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ, յեկեղեաց գաւառէն 256
 2. Մարգարէ 813, 1391, 1522 (տե՛ս նաև ՅՈՎԱՆ, ՅՈՒՆԱՆ)
 3. Հայր Պետրոս առաքեալի 1516 (տե՛ս նաև ՅՈՒՆԱՆ)
 4. Տե՛ս ՅՈՂԱՆ ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ 751
- ՅՈՎՍԱՓԱԹ 989 (տե՛ս նաև ՅՕՍԱՓԱԹ)
- ՅՈՎՍԵԳԵԿ 472
- ՅՈՎՍԵՊԵԱՆ տե՛ս ՆԵՐՍ ՅՈՎՍԵՊԵԱՆ
- ՅՈՎՍԵՊՈՍ 1756, 1866, 1876, 1891, 1908 (տե՛ս ՅՈՎՍԷՊՈՍ, ՅՈՎՍԵՊՐՈՍ, ՅՈՎՍԵՓՈՍ, ՅՈՎՍԷՓՈՍ, ՈՎՍԷՊՈՍ)
- ՅՈՎՍԵՊՐՈՍ 1756 (տե՛ս ՅՈՎՍԵՊՈՍ)
- ՅՈՎՍԵՓ
1. ԳԵՂԵՑԻԿ, որդի Իսահակի 862-863, 867 (տե՛ս նաև ՅՈՎՍԷՓ)
 2. Կաթողիկոս 229
 3. Հայր Տեառն 888
4. Ռաքելի որդի 851 (տե՛ս նաև ՅՈՒՍԷՓ)
- ՅՈՎՍԵՓՈՍ 1866 (տե՛ս ՅՈՎՍԵՊՈՍ)
- ՅՈՎՍԷ 238, 476 (տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ)
- ՅՈՎՍԷՊ 601
- ՅՈՎՍԷՊՈՍ 1756, 1866, 1876, 1891, 1908 (տե՛ս ՅՈՎՍԵՊՈՍ, ՅՈՎՍԷՓ)
- ՅՈՎՍԷՍ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ 200 (տե՛ս նաև ՅՈՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ)
- ՅՈՎՍԷՓ
1. ԱՐԵՄԱԹԱՑԻ 886, 1013-1014
 2. ԳԵՂԵՑԻԿ, որդի Իսահակի 35, 88, 230, 326, 479, 843, 863, 865-878, 881, 885, 896, 894-900, 919, 1067, 1297, 1533, 1771, 2222, 2380 (տե՛ս նաև ՅՈՎՍԵՓ, ՅՈՒՍԷՓ)
 3. Եղբորորդի Հերովդի 1840, 1890-1891 (տե՛ս նաև ՅՈՎՍԷՊՈՍ, ՅՈՒՍԷՓ, ՅՈՒՍՈՒՓ, ՈՒՍԻՓ)
 4. ԽՈՂՈՑՄԵՑԻ տե՛ս նաև ՀՈՂՈՑՄԵՑԻ
 5. Կաթողիկոս 229, 2242, 2266-2268, 2271-2272, 2274-2275, 2277, 2281, 2287, 2293-2297, 2306
 6. Հայր Տեառն 547, 887-888, 947, 967, 1109, 1124 (տե՛ս նաև ՅՕՎՍԷՓ)
 7. ՀՈՂՈՑՄԵՑԻ, եպիսկոպոս 549-550, 567, 601, 635, 642, 663-664, 671, 677, 691, 701, 721, 732-733, 2236 (տե՛ս նաև ԽՈՂՈՑՄԵՑԻ, ՅՈՒՍԷՓ)
 8. ՂԱԶՎԻՆՑԻ 1646
 9. ՊԱՂՆԱՑԻ 238, 247, 254, 256, 260, 262, 266, 271, 2082, 2096, 2113-2214
 10. Տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ 200
- ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ տե՛ս ԳԱՐԵԳԻՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, ՍԱՐԳԻՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
- ՅՈՎՍԷՓՈՍ 1756 (տե՛ս ՅՈՎՍԵՊՈՍ)
- ՅՈՎՍԻԱ 1004
- ՅՈՐԲԻԱՆ 1956 (տե՛ս ՅՈՐԻԱՆ)
- ՅՈՒԲԻԱՆ 1956 (տե՛ս ՅՈՐԻԱՆ)

ՅՈՒՐԻՍԿՈՆՈՄ 2027 (տե՛ս ՅՈՒՐԻՍԿՈՆՈՄ)
ՅՈՒՐԿԱ

1. Երկիր, ազգ, տուն 474, 476, 860-861, 880-882, 884-885, 887-888, 895, 951, 960, 993, 1221, 1234, 1476, 1483, 1485, 1498, 1501, 1509, 1619-1620, 1987,
2. ԻՍԿԱՐՈՎՏԱՑԻ 144, 151, 200, 455, 480, 986, 993, 1113, 1204, 1250-1251, 1263, 1602, 2250, 2259, 2268, 2315 (տե՛ս նաև ՅՈՒՐԿԱՍ, ՍԿԱՐԻՈՎՏԱՑԻ)
3. ՄԱԿԱԲԷ 1875, 291
4. Որդի Յակովբի 487, 850, 863-864, 870-871, 873-874, 885
5. ՍԿԱՐԻՈՎՏԱՑԻ 1553 (տե՛ս նաև ԻՍԿԱՐՈՎՏԱՑԻ, ՅՈՒՐԿԱՍ)

ՅՈՒՐԿԱՅԵԱՆՔ, տոհմ 877

ՅՈՒՐԿԱՅԵԱՆ

1. Տե՛ս ԴԱԻԻԹ, ՅԻՍՈՒԿ 891
2. ՔԱՂԵՐ 882

ՅՈՒՐԿԱՍ 200, 1263, 1553 (տե՛ս ՅՈՒՐԿԱ)

ՅՈՒԼԱՆՈՍ 2002 (տե՛ս ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ)

ՅՈՒԼԻԱՆ 1956, 2002, 2022-2023, 2025 (տե՛ս նաև ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ, ՅՈՒՂԻԱՆ, ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ)

ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ 1955-1956, 2002-2003, 2022-2025, 2027 (տե՛ս նաև ՅՈՒԼԱՆՈՍ, ՅՈՒԼԻԱՆ, ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ)

ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ 1956, 2021, 2023 (տե՛ս ՅՈՒԼԻԱՆ)

ՅՈՒԽՆԱՆ 751 (տե՛ս ՅՈՂԱՆ)

ՅՈՒՂԻԱՆ 1956, 2022-2023 (տե՛ս ՅՈՒԼԻԱՆ)

ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ 1955-1956, 2002, 2022, 2024 (տե՛ս ՅՈՒԼԻԱՆ, ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ)

ՅՈՒՆԱՆ

1. Տե՛ս ՅՈՎՆԱՆ, ԲԱՅՐ ՊԵՏՐՈՍ առաքելի 1516
1. Մարգարե 507, 1173, 1391, 1522, 2156 (տե՛ս նաև ՅՈՎՆԱՆ)
2. Տե՛ս ՅՈՂԱՆ ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ 751

ՅՈՒՆՈՔ 2102 (տե՛ս ՅՈՅՆՔ)

ՅՈՒԾԿԱՊԱՐԻԿՔ 151, 458, 1945 (տե՛ս նաև ՅՈՒԾԿԱՊԻԿՔ, ՎԻԾԿԱՊԱՐԻԿՔ)

ՅՈՒԾԿԱՊԻԿՔ, ազգ 1945 (տե՛ս ՅՈՒԾԿԱՊԱՐԻԿՔ)

ՅՈՒՌԹՈՂԱՑ 1261

ՅՈՒՍԱԿ 1807

ՅՈՒՍԷՓ

1. Տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ ԳԵՂԵՑԻԿ, որդի Իսահակի 866
2. Տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ, ԵՂՔՕՐՈՐԴԻ ՀԵՐՈՎՈՂ 1840, 1890
3. Տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ ՀՈՂՈՑՄԵՑԻ, ԵՊԻԿՅԱՆՍ 642, 721
4. ՊԱՂՆԱՑԻ 265
5. Տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ, ՌԱՔԵԼԻ որդի 851

ՅՈՒՍԻԿ 281-282, 292-294, 295, 299-300, 303, 311, 313, 398, 423-426, 2002-2003, 2020-2021, 2023-2024, 2026, 2030, 2074

ՅՈՒՍՈՒՓ 1890 (տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ)

ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ 2125, 2134

ՅՈՒՍՏՈՍ 1886 (տե՛ս նաև ՅՈՍՏՈՍ)

ՅՊՊԵՏՈՍԹԷ 1766 (տե՛ս ՅԱՊԵՏՈՍԹԷ)

ՅՈՒՆՈՆ 1968 (տե՛ս ՅՈՒՆՈՎՆ)

ՅՈՒՆՈՎՆ 1968 (տե՛ս նաև ՅՈՒՆԻՆՈՅՆ, ՅՈՒՆԻՆՈՆ, ՅՈՒՆԻՆՈՆ, ՅՈՒՆՈՆ)

ՅՈՒՓԿԻՄԵԱՆ, տոհմ 751

ՅՈՒՓՍԵՆԵԱՆ, տոհմ 751

ՅՈՒՓԱՅԻՄՍ 1768 (տե՛ս ՌԱՓԱՅԻՄՍ)

ՅՕՀԱՆ

1. Տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ, լեկեղեաց գաւառէն 238, 256
2. Տե՛ս ՅՈՂԱՆ, լեկեղեաց գաւառէն 2214
3. Տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԿՐՏԻՉ 192
4. Տե՛ս ՅՈՂԱՆ ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ 2282

ՅՕՀԱՆԷՍ 2113

ՅՕՍԱՓԱԹ 1805 (տե՛ս նաև ՅՈՎՍԱՓԱԹ)

ՅՕՎՍԷՓ 547
ՅՕՐԱՄ 1805

Ն

ՆԱԲԱԳ 1892 (տե՛ս ՆԱԲՈԳ)
ՆԱԲԱՏ 898, 1892, 2115 (տե՛ս ՆԱԲՈԳ)
ՆԱԲԱԻԳՈԴՈՆՈՍՈՐ 867, 875 (տե՛ս ՆԱԲՈԻԳՈԴՈՆՈՍՈՐ)
ՆԱԲՈԳ 1892 (տե՛ս նաեւ ՆԱԲԱԳ, ՆԱԲԱՏ, ՆԱԲՈԿ)
ՆԱԲՈԳՈՂՈՆՈՍՈՐ 867 (տե՛ս ՆԱԲՈԻԳՈՂՈՆՈՍՈՐ)
ՆԱԲՈԿ 1892 (տե՛ս ՆԱԲՈԳ)
ՆԱԲՈԻ ԳՈՂՈՆՈՍՈՐ 1814 (տե՛ս ՆԱԲՈԻԳՈՂՈՆՈՍՈՐ)
ՆԱԲՈԻԳՈՂՈՆՈՍՈՐ 1180, 1405, 1810, 1812, 1814, 1860, 2156 (տե՛ս նաեւ ՆԱԲԱԻԳՈՂՈՆՈՍՈՐ, ՆԱԲՈԳՈՂՈՆՈՍՈՐ)
ՆԱԲՈԻՔՈՂՈՎՆՈՍՈՐ 1405 (տե՛ս ՆԱԲՈԻԳՈՂՈՆՈՍՈՐ)
ՆԱԲՈՔՈՂՈՆՈՍՈՐ 1405 (տե՛ս ՆԱԲՈԻԳՈՂՈՆՈՍՈՐ)
ՆԱԲՐՈՎԹ 1744, 1770 (տե՛ս ՆԵԲՐՈՎԹ)
ՆԱԲՐՈԻԹ 1744, 1770, 1835, 1836 (տե՛ս ՆԵԲՐՈՎԹ)
ՆԱԲՐՈԻԹ 1770 (տե՛ս ՆԵԲՐՈՎԹ)
ՆԱԶԱԶԱՑԻ 2383 (տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ)
ՆԱԶԱՐԱՑԻՔ 734 (տե՛ս ՆԱԶՈՎՐԵՑԻՔ)
ՆԱԶԱԻՐԵՑԻՔ 548 (տե՛ս ՆԱԶՈՎՐԵՑԻՔ)
ՆԱԶԻԱՆՁ 2050 (տե՛ս ՆԱԶԻԱՆՁ)
ՆԱԶԻՆԻԿ 1944
ՆԱԶՈՎՐԱՑԻՔ 548, 734 (տե՛ս նաեւ ՆԱԶԱԻՐԵՑԻՔ, ՆԱԶԱՐԱՑԻՔ, ՆԱԶՈՐԱՑԻՔ, ՆԱԶՕՐԱՑԻՔ, ՆԱԶՕՐԵՑԻՔ, ՆԱԾՐԱՑԻՔ, ՆԱՅԾՐԱՑԻՔ, ՆԱԾԱՐԵՑԻՔ)
ՆԱԶՈՎՐԵՑԻ 1017 (տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ)

ՆԱԶՈՐԱՑԻՔ 707 (տե՛ս ՆԱԶՈՎՐԵՑԻՔ)
ՆԱԶՕՐԱՑԻՔ 707, 734 (տե՛ս ՆԱԶՈՎՐԵՑԻՔ)
ՆԱԶՕՐԵՑԻՔ 548, 707, 734 (տե՛ս ՆԱԶՈՎՐԵՑԻՔ)
ՆԱԹԱՆ 799, 989, 1231
ՆԱԹԱՆԱՅԷԼ 231, 1036 (տե՛ս նաեւ ԳԱԼԻԼԵԱՑԻ)
ՆԱԽԱՎԿԱՅ տե՛ս ԱՏԵՓԱՆՆՈՍ ՆԱԽԱՎԿԱՅ
ՆԱԽՃԱՄԱՏԵԱՆՔ, ցեղ 2149, 2170 (տե՛ս նաեւ ՆԱԽՃԱՄԱՏԱԿԵԱՆՔ)
ՆԱԾԱՐԱՑԻՔ 548, 707, 734 (տե՛ս ՆԱԶՈՎՐԵՑԻՔ)
ՆԱԾՐԱՑԻՔ 548, 707, 734 (տե՛ս ՆԱԶՈՎՐԵՑԻՔ)
ՆԱՁԻԱՆՁ 2050 (տե՛ս ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ, նաեւ ԱՆՁԻԱՆՁ, ՆԱՁԻԱՁ, ՆԱՆՁԻԱՆ, ՆԱՆՁԻԱՆՁ)
ՆԱՆՁԻԱՆ 2050 (տե՛ս ՆԱՁԻԱՆՁ)
ՆԱՆՁԻԱՆՁ 2050 (տե՛ս ՆԱՁԻԱՆՁ)
ՆԱՐԵԿԱՑԻ տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ, ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ)
ՆԱԻԱԿԱՌՈՅՑ 1755 (տե՛ս ՆՈՅ)
ՆԱԻԱՐԴ 1807 (տե՛ս ՆՈՒԱՐԴ)
ՆԱԻԷ 482, 937, 938, 940, 941, 942, 1806 (տե՛ս ՅԵՍՈՒ ՆԱԻԵԱՅ)
ՆԱՔՈՎՐ 818, 819, 836, 1760 (տե՛ս նաեւ ՆԱՔՕՐ)
ՆԱՔՕՐ 1760 (տե՛ս ՆԱՔՈՎՐ)
ՆԵԲՐՈՎԴ 924-925, 1744 (տե՛ս ՆԵԲՐՈՎԹ)
ՆԵԲՐՈՎԹ 818, 1744, 1761-1762, 1770, 1835-1836 (տե՛ս նաեւ ԵՐԲՈՏ, ԵՐԲՕՏ, ՆԱԲՐՈՎԹ, ՆԱԲՐՈԻԹ, ՆԱԲՐՈՒԹ, ՆԵԲՐՈՎԴ, ՆԵԲՐՈՏ, ՆԵԲՐՈՒԴ, ՆԵԲՐՈԻԹ, ՆԵԻԲՐՈՎԹ)
ՆԵԲՐՈՏ 230 (տե՛ս ՆԵԲՐՈՎԹ)
ՆԵԲՐՈՒԴ 1744 (տե՛ս ՆԵԲՐՈՎԹ)

- ՆԵՐՐՈՒԹ 1744, 1761-1762, 1770, 1835-1836 (տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԹ)
- ՆԵՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ 1285 (տե՛ս ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)
- ՆԵՌ 32, 875, 1268
- ՆԵՍՏՈՐ-ԻՈՍ
1. ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 2384
 2. Եպիսկոպոս Կոստանդնուպոլսի 513, 2006, 2097, 2098
 3. Հերձուածող 269, 1104, 1282 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՆԵՍՏՈՐԻՈՍ)
- ՆԵՐԿԵՍԱՐԵԱՅ 1285 (տե՛ս ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)
- ՆԵՐՇԱՊՈՒՀ
1. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 567, 634, 751, 2242, 2245, 2271-2272, 2275, 2281-2282 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՄԵՐՇԱՊՈՒՀ, ՄԵՐՇԱՓՈՒՀ)
 2. ՌՄԲՈՍԵԱՆ 601, 604 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՄԵՐՇԱՊՈՒՀ, ՄԵՐՇԱՊՈՒՐՀ, ՄԵՐՇԱՀ)
- ՆԵՐՈՆ 1051
- ՆԵՐՈՒԱՍ 1934
- ՆԵՐՍ ՅՈՎՍԵՊԵԱՆ 2347
- ՆԵՐՍԵՆ 2318 (տե՛ս ՆԵՐՍԵՀ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ)
- ՆԵՐՍԵՀ
1. Արքայ Ասորեստանի 1841, 1904
 2. Արքայ Պարսից 304, 306-307, 310, 374, 1990
 3. Եղբայր Ծապրոյ Բ. արքայի 2020
 4. Երուանդունի 2322
 5. ԾԱՀԷԻ, իշխան Ծոփաց 287
 6. Իշխան Ուրծայ 626, 2263 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՆԵՐՍԵՀ, ՆԵՐՍՈՒՆ)
 7. Որդի Առաւանայ 1831
 8. Որդի Գիսակայ 1923 (տե՛ս ՆԵՐՍԵՍ)
 9. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 751, 2030, 2044, 2047, 2145, 2317-2318, 2320, 2324-2325, 2329, 2329, 2333-2334, 2339, 2341-2343, 2357, 2379, 2387
 10. ՔԱԶԲԵՐՈՒՆԻ 634, 655, 659, 2047, 2268 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՆԵՐՍԵՀ)
- ՆԵՐՍԵՍ
1. ՄԵԾՆ 334, 2003
 2. ԺԻՃՐԱԿԱՑԻ 2087 (տե՛ս ՆԵՐՍԵՍ)
- ՆԵՐՍԵՀ
1. ՔԱԶԲԵՐՈՒՆԻ 2269 (տե՛ս ՆԵՐՍԵՀ)
 2. Իշխան Ուրծայ 2263 (տե՛ս ՆԵՐՍԵՀ)
 3. Որդի Առաւանայ 1831 (տե՛ս ՆԵՐՍԵՀ)
- ՆԵՐՍԵՍ
1. ԱԿԻՆԵԱՆ 1076, 1156
 2. ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ 519
 3. ՄԵԾՆ 301, 303, 311-316, 318-319, 323-328, 330, 333-343, 345, 348, 365, 370, 373, 376-377, 380-382, 384, 391-395, 398-401, 416, 419-420, 423, 519, 1117, 1405, 1472, 1630, 1646, 1715, 1761, 2003-2005, 2026, 2030, 2032-2033, 2037, 2039, 2041, 2044-2048, 2050, 2055, 2057-2060, 2070, 2074, 2091, 2210, 2215, 2217, 2220-2223, 2394
 4. ԾՆՈՐՀԱԼԻ 519
 5. Որդի Գիսակայ 1923 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՆԵՐՍԵՀ)
 6. ԺԻՃՐԱԿԱՑԻ 2087 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՆԵՐՍԵՍ)
- ՆԵՐՍԵՍՈՒՀ 2357
- ՆԵՐՍՈՒՆ 626 (տե՛ս ՆԵՐՍԵՀ, իշխան Ուրծայ)
- ՆԵՒՐՐՈՎԹ 1744 (տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԹ)
- ՆԵՓՈՒՂԻՄ 851, 894
- ՆԵՓՐՈՎԴ 1770 (տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԹ)
- ՆԵՔՏԱՆԵՐՈՍ 1870, 1873
- ՆԷՐՐՈՎԹՍ 1744 (տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԹ)
- ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ, ԱՄԵՆ ՆԵՐԿԵՍԱՐԵԱՅ, ՆԻՅՅԿԵՍԱՐԻՈՅ, ՆԵՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ, ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ, ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻՅ, ՆԻԿԻՈԿԵՍԱՐԱՑԻՆ, ՆԻՈԿԵՍԱՐԻՈՅ, ՆԷՈՏԵՍԱՐԵԱՅ, ՆԷՈՏԵՍԱՐԱՑԻ, ՆԷՍԵՍ

ՆԷՈՑԿԵՍԱՐԱՑԻ 1285 (տե՛ս ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)	ՆԻՆՈՒԱՍ 1761-1762 (տե՛ս ՆԻՆՈՍ)
ՆԷՈՑԿԵՍԱՐԱՑԻՑ 1285 (տե՛ս ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)	ՆԻՆՈՒԱՍ 818, 1744, 1761, 1762, 1800, 1801, 1803, 1805
ՆԷՈՑՏԵՄԱՐԱՑԻ 1285 (տե՛ս ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)	ՆԻՆՈՒՍ 1761 (տե՛ս ՆԻՆՈՍ)
ՆԷՈՑՏԵՄԱՐԵԱՅ 1285 (տե՛ս ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)	ՆԻՈԲԷԷ 1802 (տե՛ս Աաեա ՆԻՆՈԲԷԷ, ՆԻՐՈՆԷԷ)
ՆԷՍՏԵՄ 1285 (տե՛ս ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)	ՆԻՈԿԵՍԱՐԻՈՅ 1285 (տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)
ՆԻԱՅԱՅ 2050 (տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԻՈՒՍԱՑԻ)	ՆԻՈՑԿԵՍԱՐԻՈՅ 1285 (տե՛ս ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)
ՆԻԱՍԱԼԱԻՈՒՐՏ 632 (տե՛ս ՄՈՒԹԿԱՆ ՆԻՒՍԱԼԱԻՈՒՐՏ)	ՆԻՍԱԼԱԻՈՒՐՏ 632, 656, 657, 660, 662, 664, 670, 675 (տե՛ս ՄՈՒԹԿԱՆ ՆԻՒՍԱԼԱԻՈՒՐՏ)
ՆԻԲՈՆԷ 1802 (տե՛ս ՆԻՈԲԷԷ)	ՆԻՍԱՆ 808, 810
ՆԻԼԱՍԱԻՈՒՐՏ 632 (տե՛ս ՄՈՒԹԿԱՆ ՆԻՒՍԱԼԱԻՈՒՐՏ)	ՆԻԻՍ 342 (տե՛ս ՍԻՈՒՍ)
ՆԻԽՈՐ ՎՇՆԱՍՊԴԱՏ 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2360, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366	ՆԻՒՍԱԼԱԻՈՒՐՏ 632, 656, 657, 660, 662, 664, 670, 675, 2265, 2269 (տե՛ս ՄՈՒԹԿԱՆ, Աաեա ՆԻԱՍԱԼԱԻՈՒՐՏ, ՆԻԼԱՍԱԻՈՒՐՏ, ՆԻԼԱՍԱԻՈՒՐՏ, ՆԻՒՍԱՂԱԻՈՒՐՏ, ՆԻՍԱԼԱԻՈՒՐՏ)
ՆԻԽՈՐԱԿԱՆ 2261-2262 (տե՛ս ՍԵՐՈՒԽՏ, Աաեա ԽՈՐԱԿԱՆ, ՆԻՀՈՐԱԿԱՆ)	ՆԻՒՍԱՂԱԻՈՒՐՏ 632 (տե՛ս ՄՈՒԹԿԱՆ ՆԻՒՍԱԼԱԻՈՒՐՏ)
ՆԻԿԱՆՈՎՐ 1848	ՆԻՒՍԱՑԻ տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԻՒՍԱՑԻ
ՆԻԿԻՈԿԵՍԱՐԱՑԻ 1285 (տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)	ՆԻԻՔԱՐ 1744, 1787-1788 (տե՛ս ՄԱԴԷՍ, Աաեա ՆԻՔԱՐ)
ՆԻԿԻՈՏԵՍԱՐԱՑԻ 1285 (տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈԿԵՍԱՐԵԱՅ)	ՆԻՔԱՐՆ 1787-1788 (տե՛ս Աաեա ՆԻԻՔԱՐ)
ՆԻԿՈԴԻՄՈՍ 886, 1014, 1126, 1130	ՆՈՎԵՌԻԱՆՈՍ 1968 (տե՛ս ՆՈՄԵՐԻԱՆՈՍ)
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՄԱՌ 2123, 2392	ՆՈՄԵՌԻԱՆՈՍ 1968-1969 (տե՛ս ՆՈՄԵՐԻԱՆՈՍ)
ՆԻԿՈՄԱՐՈՍ 1970 (տե՛ս ՆԻԿՈՄԱՔՈՍ)	ՆՈՄԵՐԻԱՆՈՍ 1968-1969 (տե՛ս Աաեա ՆՈՒՄԵՌԻԱՆՈՍ, ՆՈՄԵՌԻԱՆՈՍ, ՆՈՎԵՌԻԱՆՈՍ)
ՆԻԿՈՄԱՔՈՍ 1970	ՆՈՍ
ՆԻԿՈՄԱՔՈՍ 1970 (տե՛ս Աաեա ՆԻԿՈՄԱՐՈՍ)	1. Իշխան Ծոփասց 313
ՆԻՆԱՍ 1761 (տե՛ս ՆԻՆՈՍ)	2. Նախապետ 35, 48, 87, 94, 643, 766, 792, 801, 802, 804, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 813, 814, 815, 818, 822, 829, 835, 898, 920, 921, 922, 923, 924, 939, 947, 953, 1017, 1202, 1243, 1256, 1283, 1284, 1297, 1387, 1388, 1444, 1518,
ՆԻՆՈԲԷԷ 1802 (տե՛ս ՆԻՈԲԷԷ)	
ՆԻՆՈՍ 818, 1743, 1744, 1759, 1760, 1761, 1762, 1763, 1764, 1788, 1789, 1792, 1793, 1801, 1808 (տե՛ս Աաեա ՆԻՆԱՍ, ՆԻՆՈՒԱՍ)	

1573, 1739, 1743, 1755, 1756, 1758, 1759, 1760, 1762, 1764, 2147, 2169, 2184, 2374, 2382

ՆՈՐԱՅՐ

- 1. Արայեան Արայի սերնդից 1807
- 2. Բիւքարեստի 1156, 1294, 1437, 1499, 1536, 1594, 1629, 1702, 1708, 1712, 1724, 1749, 1814, 1964, 2098, 2202
- 3. Պոլսի 1156, 1157

ՆՈՒԱՐԴ 1807

ՆՈՒՄԵՆՈՒՄ 1968 (տե՛ս ՆՈՄԵՆՈՒՄ)

ՆՈՒՆԵ 1981-1983 (տե՛ս ՆՈՒՆԵ)

ՆՈՒՆԷ 1845, 1981, 1983-1984, 1994 (տե՛ս ԱՆՆՈՒՆԵ, ՆՈՒՆԻ)

ՆՈՒՆԻ 1981, 1984, 1994 (տե՛ս ՆՈՒՆԷ)

ՆՈՒՇԻՐՈՒՄ 2124 (տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԱՆՈՒՇԻՐՈՒՄ)

Շ

ՇԱԲԱԹ 242 (տե՛ս ՇԱԲԻԹ)

ՇԱԲԻԹ, 235, 258, 2070, 2095 (տե՛ս ԱՆՆՈՒՇԱԲԱԹ, ՇԱԲԻԹ, ՇԱԲԻՏ)

ՇԱԽՈՒՄ 635 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 635 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 635 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 635 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽ

- 1. Աղբիւսի տոհմից 301, 419, 2005, 2059, 2063 (տե՛ս ՇԱԽ Կաթողիկոս)
- 2. Կոնստանդնուպոլիս 419

ՇԱԽԱՊ

- 1. Եպիսկոպոս Տալոյ 422 (տե՛ս ԿԻՐԱԿՈՍ)
- 2. Իշխան Զարաւանդ եւ Հեր գաւառի 1684

- 3. Կաթողիկոս 2059, 2063 (տե՛ս ՇԱԽ Կաթողիկոս)

ՇԱԽԻ ԶԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ 766

ՇԱԽԻ, Իշխան Անճաւազեաց 292

ՇԱԽՈՒՄ 635 (տե՛ս ԱՆՆՈՒՇԱԽՈՒՄ, ՇԱԽՈՒՄ, ՇԱԽՈՒՄ, ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ տե՛ս ՎԱՐԱՋ ՇԱԽՈՒՄ

ՇԱԽՈՒՄ 2066 (տե՛ս ՎԱՐԱՋ ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 300, 394-395, 2031

ՇԱԽՈՒՄ 2390

ՇԱԽՈՒՄ 1812, 1813, 1850, 1863, 1945 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 1812, 1813, 1850 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 1863 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ տե՛ս ԲԱԳՐԱՏ, ԱՆՆՈՒՇԱԽՈՒՄ, ՇԱԽՈՒՄ, ՇԱԽՈՒՄ, ՇԱԽՈՒՄ, ՇԱԽՈՒՄ

ՇԱԽՈՒՄ 1945 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ, 242, 264, 2070 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 1744-1745, 1763, 1793-1797, 1800-1803, 1806-1808 (տե՛ս ԱՆՆՈՒՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 1896

ՇԱԽՈՒՄ 2105, 2007, 2105, 2108 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 2105, 2106, 2007-2108, 2105, 2109, 2224 (տե՛ս ԱՆՆՈՒՇԱԽՈՒՄ, ՇԱԽՈՒՄ, ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ 2224 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ, 2070 (տե՛ս ՇԱԽՈՒՄ)

ՇԱԽՈՒՄ

- 1. Ա, որդի Արտաշէի 524, 570, 587, 1845, 1966, 1971-1972, 1977, 1981, 1985-1987, 1990, 2002-2004, 2006 (տե՛ս ԱՆՆՈՒՇԱԽՈՒՄ)
- 2. Բ, Որմզեան 310, 345-360, 362, 364, 366-370, 372-375, 378, 380-381, 384-388, 404-405, 407, 1076-1977, 1955-1956, 2003, 2005, 2014, 2017, 2019, 2021,

2027-2030, 2037-2039, 2040-2045, 2051-2055, 2061, 2063-2066, 2068-2069, 2072, 2074, 2084-2087, 2207, 2211, 2216-2217, 2340-2344, 2346-2348, 2350

3. ԳՈՒՄԱՆԴԻ 358-359, 411

4. Դպիր 2355-2356

5. ՀԱՐԵԻԾՂՈՄ 755

6. Որդի Յազկերտի 2084-2085, 2216-2217

7. ՄԻՀՐԱՆ 2340-2343, 2347, 2350, 2352

8. ՎԱՐԱԶ 303-305, 308

ԾԱՊՈՒՐՀ 1966 (տե՛ս ԾԱՊՈՒՀ Ա, որդի Արտաշրի)

ԾԱՊՍՏԱՆ, տակառապետ 363

ԾԱՐԱՅ 1784, 1851, 1854, 1859

ԾԱՐԱԾԱՆ 1862 1862 (տե՛ս նաև ԾԱՐԵ-ԾԱՆ, ԾԱՐԷԾԱՆ)

ԾԱՐԵԾԱՆ 1862 (տե՛ս ԾԱՐԱԾԱՆ)

ԾԱՐԷԾԱՆ 1862 (տե՛ս ԾԱՐԱԾԱՆ)

ԾԱՐՕՐ 1890 (տե՛ս ԱՐԾԱՄ)

ԾԱԻԱԶԲ 751 (տե՛ս ԾԱԻԱՍՊ)

ԾԱԻԱԾՐ 1807 (տե՛ս ԾԱԻԱՐԾ)

ԾԱԻԱՍՊ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 302, 339-340, 751, 2086, 2282 (տե՛ս նաև ԾԱԻԱԶԲ)

ԾԱԻԱՐԾ

1. Նախապետ Հայոց 1807 (տե՛ս նաև ԾԱԻԱԾՐ)
2. Որդի Սպանդարատայ Կամսարակա-ցի 2047, 2075

ԾԱԻԽՈՒՌԱՊԵՏ 635 (տե՛ս ԾԱՀԽՈՒՌԱ-ՊԵՏ)

ԾԱԻՈՒՂ 1538 (տե՛ս նաև ԾԱԻՈՂ, ՍԱ-ԻՈՒՂ)

ԾԵՐԳԻՐ 2057 (տե՛ս ԳԵԾԳԻՐ)

ԾԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆ 1294 (տե՛ս ԳԱԼՈՒՍՏ ԾԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆ)

ԾԻՐԱԿԱՑԻ տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ԾԻՐԱԿԱ-ՑԻ

ԾՂՈՄԱԾԱՊՈՒՀ 755 (տե՛ս ՀԱՐԵԻԾ-ՂՈՄ ԾԱՊՈՒՀ)

ԾՂՈՄԾԱՊՈՒՀ 755 (տե՛ս ՀԱՐԵԻԾՂՈՄ ԾԱՊՈՒՀ)

ԾՄԱԻՈՆ

1. ԱՆՁԵԻԱՑԻ 567, 634, 751, 2242, 2245, 2271, 2282 (տե՛ս նաև ԾՄԱԻՕՆ)
2. Որդի Լիայի, եղբայր Յուդայի 849-850, 858-859, 863, 870, 877, 879-881, 896, 900, 989, 1050, 1537, 1875

ԾՄԱԻՕՆ 2245 (տե՛ս ԾՄԱԻՈՆ ԱՆՁԵ-ԻԱՑԻ)

ԾՄԲԱՏ 1745, 1812 (տե՛ս ԾԱՄԲԱՏ)

ԾՄՈՒԵԼ 2007 (տե՛ս ԾԱՄՈՒԷԼ)

ԾՄՈՒԵՂ 2105, 2108 (տե՛ս ԾԱՄՈՒԷԼ)

ԾՄՈՒԷԼ 2007, 2105-2106, 2108-2109 (տե՛ս ԾԱՄՈՒԷԼ)

ԾՄՈՒԷՂ 2109 (տե՛ս ԾԱՄՈՒԷԼ)

ԾՄՈՒԻՂ 2007, 2108 (տե՛ս ԾԱՄՈՒԷԼ)

ԾՆԳԻՆ, ԱՐԾՐՈՒՆԻ 751, 2282 (տե՛ս նաև ԾՆԳԻՆ)

ԾՆԳԻՆ 2282 (տե՛ս ԾՆԳԻՆ)

ԾՆՈՄԾԱՊՈՒՀ 2304 (տե՛ս ՀՐԵԻԾՆՈՄ-ԾԱՊՈՒՀ)

ԾՆՈՐՀԱԼԻ ՆԵՐՍԷՍ 519 (տե՛ս ՆԵՐ-ՍԷՍ ԾՆՈՐՀԱԼԻ)

ԾՈՂԱԿԱԹ 1664 (տե՛ս ԾՈՂՈԿԱԹ)

ԾՈՂՈԿԱԹ 1654 (տե՛ս նաև ԾՈՂՈԿԱԹ, ԾՈՒՂԱԿԱԹ)

ԾՈՒՂԱԿԱԹ 1652 (տե՛ս ԾՈՂՈԿԱԹ)

ԾՈՒԾԱՆ 866, 1271, 1392

Ո

ՈԳԻՍԵԻՍ 1944 (տե՛ս նաև ՈԳԻԻՍԵԻՍ)

ՈԳԻԻՍԵԻՍ 1944 (տե՛ս ՈԳԻՍԵԻՍ)

ՈԳՈՂՈՄԱՑԻ 863

ՈԹԻՆԵԻՍ 1806 (տե՛ս ԹԻՆԵԻՍ)

ՈԼԻՄՊԻԱԴԱՅ 2037 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱ-ԴԱՅ)

ՈԼԻՄՊԻՈԳՈՐ 1764, 1961 (տե՛ս ՈԼՈՄ-ՊԻՈԳՈՐ)

ՈԼԻՄՊԻՈԳՈՐՈՍ 1768 (տե՛ս ՈԼՈՄ-ՊԻՈԳՈՐ)

ՈԼԻՊԻԱԴԱՅ 1847 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻԱ-ԴԱՅ 1.)

ՈԼՈՄԲԻՈԴՈՐ 1764 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)	ՈՂԻՄԻԱԴԱՅ 2037 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱՒԱՅ)
ՈԼՈՄԲԻՈՅԴՈՐ 1764 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)	ՈՂԻՄՊ 340 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱԴԱՅ)
ՈԼՈՄԻՊԻԴԱՅ 1847 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻԱՒԱՅ 1.)	ՈՂԻՊ 1925 (տե՛ս ՈՂԻԻՄՊ)
ՈԼՈՄՊԻԱԴԱՅ 1744 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)	ՈՂԻԻՄՊ 1925 (տե՛ս Ըստ ՈՂԻՊ, ՈՂԻՊ, ՈՒՂԻԻՄՊ, ՈՒՂԻԱՊ, ՈՒՂԻԻՊ)
ՈԼՈՄՊԻԱԴԱՅ	ՈՂԿՈՒՆԻՔ 1862 (տե՛ս ՍԼԿՈՒՆԻՔ)
1. Կիճ Արշակայ Բ 2033, 2037 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱԴԱՅ)	ՈՂՈՄՊ 344, 2033 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱՒԱՅ)
2. Մայր մեծիճ Աղեքսանդրի 1847 (տե՛ս Ըստ ՈԼԻՊԻԱԴԱՅ, ՈԼՈՄԻՊԻՐԱՅ, ՈԼՈՊԻԱԴԱՅ, ՈԼՈՄՊԻՐԱՅ, ՈԼՈՄՊԻՐԱՅ)	ՈՂՈՄՊԻԱ 345, 2033 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱՒԱՅ)
ՈԼՈՄՊԻԱԴՈՍ 1768 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)	ՈՂՈՄՊԻԱԴԱՅ 2033, 2037 (տե՛ս Ըստ ՈԼՈՄՊԻԱԴԱՅ, ՈԼՈՒՄՊԻԱՅ, ՈՂՈՒՊԻԱՅ, ՈՒԼՈՒՊԵԱՅ, ՈՂՈՄՊԻԱ, ՈՂԻՄԻԱԴԱՅ, ՈՂԻՄՊ, ՈԼԻՄՊԻԱԴԱՅ, ՈՒԼՈՒՄՊԻԱԴԱՅ, ՈՒՂՈՒՄՊԻԱԴԱՅ)
ՈԼՈՄՊԻԱԴՈՐ 1744, 1764, 1961 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)	ՈՂՈՄՊԻԱԴՈՍ 1768 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)
ՈԼՈՄՊԻՐԱՅ 1847 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻԱՒԱՅ 1.)	ՈՂՈՄՊԻՐՈՍ 1768 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)
ՈԼՈՄՊԻՐԵԱՅ 1847(տե՛ս ՈԼՈՄՊԻԱՒԱՅ 1.)	ՈՂՈՄՊԻՐՈՒՐ 1961 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)
ՈԼՈՄՊԻՐՔՈՐ 1764 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻԱՒԱՒԱՅ)	ՈՂՈՄՊԻՐՈՐ 1744, 1961 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)
ՈԼՈՄՊԻՐՈՐ 1744, 1764, 1961 (տե՛ս Ըստ ՈԼՈՄԲԻՈՒՐ, ՈԼՈՄԲԻՈՅԴՈՐ, ՈԼՈՄՊԻԱԴԱՅ, ՈԼՈՄՊԻԱՒԱՒԱՅ, ՈԼԻՄՊԻՈՒՐ, ՈԼԻՄՊԻՈՒՐՈՍ, ՈԼՈՄՊԻԱԴՈՍ, ՈԼՈՄՊԻՐՔՈՐ, ՈՂՈՄՊԻՐՈՐ, ՈՂՈՄՊԻՐՈՍ, ՈՂՈՄՊԻՐՈՒՐ, ՈՂՈՄՊԻՐՈՒՐՈՍ, ՈՂՈՄՊԻՐՈՒՐՈՍ, ՈՂՈՄՊԻԱԴՈՍ)	ՈՂՈՄՊԻՐՈՍ 1768 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)
ՈԼՈՄՊԻՐՈՐՈՍ 1768 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻՈՒՐ)	ՈՂՈՒՊԻԱՅ 2033 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱՒԱՅ)
ՈԼՈՒՊԻԱՒԱՅ 1847 (տե՛ս ՈԼՈՄՊԻԱՒԱՅ 1.)	ՈՂԻՊ 1925 (տե՛ս ՈՂԻԻՄՊ)
ՈԼՈՒՄՊԻԱՅ 2033 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱՒԱՒԱՅ)	ՈՄԲԱՍՏԱԿԵՔ 2179 (տե՛ս ԱՐԱ ՈՄԲԱՍՏԱԿԵՔ)
ՈՀԱՆՆԷՍ 200 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՉ)	ՈՄԻՏԱՐ 1769 (տե՛ս ՏԱՐԲԱՆ)
	ՈՆԵՍԻՓՈՐ 2386 (տե՛ս Ըստ ՈՆԻՍԻՓՈՐ)
	ՈՆԻՍԻՓՈՐ 2386 (տե՛ս ՈՆԵՍԻՓՈՐ)
	ՈՌՆԱԿ 751 (տե՛ս ԱՌՆԱԿ)
	ՈՍԿԱՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ 2123
	ՈՍԿԵՐԵՐԱՆ 2091 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆ)

- ՈՍՐՈՒԱՆՁԵԱՑ 635 (տե՛ս ՍՐՈՒԱՆՁ-ՏԵԱՑ)
- ՈՎԲ 1288 (տե՛ս ՅՈԲ)
- ՈՎՀԱՆ 1279 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ)
- ՈՎՍԷԷ 915, 1063
- ՈՎՍԷՊՈՍ 1866 (տե՛ս ՅՈՎՍԵՊՈՍ)
- ՈՎՍԻԱ
1. Տե՛ս ՍՈՎՍԻՈՍ 1884
 2. Թագաւոր Իսրայէլի 989, 1004
- ՈՎՏԱՅ 1974 (տե՛ս ՕՏԱՅ)
- ՈՎՐԵՍՏԵՍ 825 (տե՛ս ԱԲՐԱԱՄ)
- ՈՏԱՅ 1974 (տե՛ս ՕՏԱՅ)
- ՈՐԴԻ
1. Աստուծոյ 8, 11, 14-17, 19, 21, 31, 33, 36-37, 45, 61, 63, 66, 76, 78-79, 83, 92, 106, 108, 119, 122, 137, 219-220, 317, 319-320, 322-323, 328, 331, 338, 452-453, 457, 468, 470, 472, 477, 481, 513, 546, 769, 778, 817, 861, 883-885, 889, 898-899, 901, 959, 963, 969, 992, 1022-1024, 1029, 1046, 1096-1097, 1100, 1108-1109, 1112, 1116-1117, 1119, 1122, 1132-1134, 1134, 1136, 1150, 1171, 1213, 1222, 1239, 1248, 1256, 1275, 1332, 1338, 1340, 1343, 1347, 1353, 1355, 1361, 1376-1377, 1383, 1410, 1415, 1420-1421, 1425, 1433-1434, 1462-1463, 1467, 1469-1470, 1472, 1474-1475, 1478, 1486, 1488, 1493-1498, 1502, 1504-1506, 1511, 1515-1517, 1522, 1529, 1534, 1548, 1554, 1569-1570, 1572, 1578-1581, 1583-1587, 1592, 1620, 1624, 1638, 1640-1641, 1662, 1719, 1733-1734, 1990, 2245, 2258, 2290, 2315 (տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ)
 2. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ 2339
- ՈՐԴՈՒՆԻ 1782, 1860, 2009
- ՈՐԴՈՒՆԻՔ 280
- ՈՐԹՔ 2041
- ՈՐՄՁԴԵԱՆ 2021 (տե՛ս ՇԱՊՈՒՀ Բ)
- ՈՐՄԸԶԴ 462, 464-470 (տե՛ս ՈՐՄԻԶԴ, որդի Զրուամայ)
- ՈՐՄԻԶ 546 (տե՛ս ՈՐՄԻԶԴ, որդի Զրուամայ)
- ՈՐՄԻԶԴ
1. Արքայ 551, 1675, 1990, 2011, 2016
 2. Որդի Զրուամայ 462, 468-470, 520, 545-546, 551, 554(տե՛ս մատն ՈՐՄԸԶԴ)
- ՈՐՄԻԶԴՈՒԽՏ 365, 375, 2054
- ՈՐՈԳԵՆԷՍ 1962 (տե՛ս ՈՐՈԳԻՆԷՍ)
- ՈՐՈԳԻՆԷՍ 1962 (տե՛ս մատն ՈՐՈԳԵՆԷՍ, ՈՒՐԻԳԵՆԷՍ, ՈՒՐՈԳԻՆԷՍ)
- ՈՒԻՍԹՈՆ 2123 (տե՛ս ՎԻՍՏՈՆ եղբայրներ)
- ՈՒԼՈՒՄՊԻԱԴԱՅ 2037 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱԴԱՅ)
- ՈՒԼՈՒՊԵԱՅ 2033 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱԴԱՅ)
- ՈՒԽՏԱՆԷՍ 1684, 1723-1724
- ՈՒՂԻԱՊ 1925 (տե՛ս ՈՂԻԻՄՊ)
- ՈՒՂԻԻՄՊ 1925 (տե՛ս ՈՂԻԻՄՊ)
- ՈՒՂԻԻՊ 1925 (տե՛ս ՈՂԻԻՄՊ)
- ՈՒՂՈՒՄՊԻԱԴԱՅ 2037 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱԴԱՅ)
- ՈՒՌԱՍԻՍ 1805 (տե՛ս ԱՄԻԻՌՈՍ)
- ՈՒՌՆԱՅՐ 380, 383-384, 404, 1076-1077, 1079-1081, 2058
- ՈՒՍԻՓ 1890 (տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ)
- ՈՒՏԵԱՅ 1871 (տե՛ս ՊԻԻԹԻԱՅ)
- ՈՒՐԻԳԵՆԷՍ 1962 (տե՛ս ՈՐՈԳԻՆԷՍ)
- ՈՒՐՈԳԻՆԷՍ 1962 (տե՛ս ՈՐՈԳԻՆԷՍ)
- ՈՒՐՈՒԱՆՁԵԱՑ 635 (տե՛ս ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՑ)
- ՈՓԱՌԱՏԷՍ 1806 (տե՛ս ՈՓՌԱՏԻՈՍ)
- ՈՓԱՏԱՆԷՍ 1806 (տե՛ս ՈՓՌԱՏԻՈՍ)
- ՈՓՌԱՏԻՈՍ 1806 (տե՛ս մատն ԱՌԱՏԷՍ, ՈՓԱՌԱՏԷՍ, ՈՓԱՏԱՆԷՍ, ՈՓՌԱՏԻՈՍ, ՈՓՐԱՏԷՈՍ, ՓԱՌԱՏԵՍ, ՍՓՌԱՏԷՍ, ՍՓԱՌԱՏԷՍ)
- ՈՓՌԱՏԻՈՍ 1806 (տե՛ս ՈՓՌԱՏԻՈՍ)
- ՈՓՐԱՏԷՈՍ 1806 (տե՛ս ՈՓՌԱՏԻՈՍ)

Չ

ՉԷԼԷՍՏԻՆՈՍ 2097 (տե՛ս ԿԵԼԵՍՏԻՆՈՍ)
 ՉՈՆԱԿ 345
 ՉՐԱՔԵԱՆ 1143

Պ

ՊԱԱՊԻՍ 1791 (տե՛ս ՊԱՅԱՊԻՍ ՔԱԱՂԵԱՅ)
 ՊԱԲԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՌԱԲԱՏՈՍ)
 ՊԱԼԱԴԻՈՆ 1989 (տե՛ս ՊԱՂԱԴԻՈՆ)
 ՊԱԼԱԴԻՈՎՆ 1989 (տե՛ս ՊԱՂԱԴԻՈՆ)
 ՊԱԼԱԻ 1957 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻ)
 ՊԱԼՀԱՆ 1952 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻ)
 ՊԱԼՀԱԻ 1894, 1952, 1954, 1957, 1959-1961, 1985, 2078, 2103, 2107, 2323 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻ)
 ՊԱԼՀԱԻԻԿ 1953, 1958, 1969, 2051 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱԼՀՕ 1894 (տե՛ս ՍՈՒՐԵՆ ՊԱՀԼԱԻ)
 ՊԱԼՈՒՆԵԱՅ, տոհմ 2269
 ՊԱԼՈՒՆԻ 2324 (տե՛ս ՓԱՊԱԿ ՊԱԼՈՒՆԻ)
 ՊԱԼՈՒՆԻ տե՛ս ԱՐՏԱԿ ՊԱԼՈՒՆԻ, ՎԱՐԱԶՇԱՊՈՒՀ ՊԱԼՈՒՆԻ
 ՊԱԿԱՐԿՈՍ 1879 (տե՛ս ՊԱԿԱՐՈՍ)
 ՊԱԿԱՐՈՍ 1879, 1883 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՊԱԿԱՐԿՈՍ, ՊԱԿՏՐՈՍ)
 ՊԱԿՏՐՈՍ 1883 (տե՛ս ՊԱԿԱՐՈՍ)
 ՊԱՀԱԻ 1959 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻ)
 ՊԱՀԼԱԻ
 1. ԱՍՊԱՀԱՊԵՏԻ 1894, 1954, 1957 (տե՛ս ԱՍՊԱՀԱՊԵՏԻ ՊԱՀԼԱԻ, ԱՄԵՆ ՊԱԼՀԱԻ, ՊԱՂՀԱԻ)
 2. ՏԵ՛ս ԿԱՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ
 3. ՏԵ՛ս ՍՈՒՐԵՆԻ ՊԱՀԼԱԻ (տե՛ս ԱՄԵՆ ՊԱԼՀՕ, ՊԱԼՀԱԻ, ՊԱՂՀԱԻ)
 4. Տոհմաճում 359-360, 1894, 1952, 1957 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՊԱԼՀԱԻ, ՊԱԼՀԱՆ, ՊԱՀՂԱԻ, ՊԱՀԼԱԻՈՒՆԻ, ՊԱՂՀԱԻ)

ՊԱՀԼԱԻԻԿ 1844, 1953, 1969, 2051 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՀԼԱԻԿՔ 838, 1844, 1953, 1955, 1957-1958, 1993, 2076 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՀԼԱԻՈՒՆԻ 1992 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻ)
 ՊԱՀԼԱԻՈՒՆԻՔ 838, 909 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՀՂՄԻ 1957 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՀՂՄԻԿ 1969, 2051 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՀՂԱԻ 1894, 1952, 1954, 1957, 1959-1960 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻ)
 ՊԱՀՂԱԻԿՔ, տոհմ 1953, 1957-1958, 1993 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՀՂԱԻՔ, տոհմ 1953, (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՀՂԱԻՔ, տոհմ 1894, 1953, 1955, 1993 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՂԱԴԻՈՆ 1989 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՊԱԼԱԴԻՈՆ, ՊԱԼԱԴԻՈՎՆ)
 ՊԱՂԱՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ 238, 2214 (տե՛ս ՊԱՂՆԱՏՈՒՆ)
 ՊԱՂԱՏՈՒՆ 2214 (տե՛ս ՊԱՂՆԱՏՈՒՆ)
 ՊԱՂԵՓԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՊԱՂԵՓԱՏՈՍ, ՓԱԼԵՓԱՏՈՍ, ՓԱԼԷՓԱՏՈՍ)
 ՊԱՂԵՓԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՂԵՓԱՏՈՍ)
 ՊԱՂՀԱԻ, տոհմ 1952, 1961, 1992 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻ)
 ՊԱՂՀԱԻԻԿ, տոհմ 1969 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՂՀԱԻՔ, տոհմ 1894, 1953, 1957-1958 (տե՛ս ՊԱՀԼԱԻՔ)
 ՊԱՂՆԱՅԻ 2082 (տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ ՊԱՂՆԱՅԻ)
 ՊԱԾՈԿ 2355
 ՊԱԾՈՅԾ 1813 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՊԱՅԾՈՅԾ, ՊԱՅՈՒԾ)
 ՊԱՅԱՊԱՅՆ 1744, 1789 (տե՛ս ՊԱՅԱՊԻՍ ՔԱԱՂԵԱՅ)

ՊԱՅԱՊԻՍ 1791 (տե՛ս ՔԱԱՂԵԱՅ, նաեւ ՊԱԱՊԻՍ, ՊԱՐԱՊԻՍ, ՊԱՊԻՍ, ՊԱՅԱՊԱՅՆ, ՏԻՏԱՆԵԱՆ)	ՊԱՐԱՊԻՍ 1791 (տե՛ս ՊԱՅԱՊԻՍ ՔԱԱՂԵԱՅ)
ՊԱՅԺՈՅԺ 1813 (տե՛ս ՊԱՇՈՅԺ)	ՊԱՐԳԵԻ
ՊԱՅՈՒԺ 1813 (տե՛ս ՊԱՇՈՅԺ)	1. Արծրունեաց 751, 2282
ՊԱՆՆԻԱՍ 1806	2. Իշխան Ամատունեաց 313, 2075
ՊԱՊ	ՊԱՐԵՏ 1806 (տե՛ս ՊԱՐԷՏ)
1. ԱՐՏԱԿՈՒՆԻ 2324	ՊԱՐԷՏ 1806 (տե՛ս նաեւ ԿԱՐԷՍ, ԿԱՐԷՏ, ՓԱՐԷՏ, ՓԱՐԵՏ, ՊԱՐԵՏ, ԿԱՐԵՍ)
2. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 2139, 2142, 2163-2165, 2177 2178, 2180 (տե՛ս նաեւ ՊԱՊՈՒՍ, ՊԱՊՈՍ)	ՊԱՐԹԵԻ տե՛ս ԱՆԱԿ ՊԱՐԹԵԻ, ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵԻ
3. Թագաւոր, որդի Արշակայ 344, 362, 370, 371, 376-386, 391-394, 398-399, 401-404, 406, 408, 410, 424, 1076, 2003-2005, 2037, 2043, 2045, 2047, 2052-2056, 2058-2062, 2201	ՊԱՐՈՅՐ
4. Որդի Յուսկան 281, 295, 300, 303, 2026	1. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ 228, 275, 517, 1291, 1740, 2199
ՊԱՊԱԿԱՆ տե՛ս ԱՐՏԱՇԻՐ Ա, ՊԱՊԱԿԱՆ	2. Որդի Սկայորդու 1739, 1745, 1808-1810, 1812
ՊԱՊԻՍ 1791 (տե՛ս ՊԱՅԱՊԻՍ ՔԱԱՂԵԱՅ)	ՊԱՐՈՆ ՏՈՒԱԾ 1537
ՊԱՊՈՍ 2124, 2127, 2129-2132 (տե՛ս ՊԱՊ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ)	ՊԱՐՈՆԻԿ ՌԱՅԻՍ 1537
ՊԱՊՈՒՍ 2123, 2163, 2164 (տե՛ս ՊԱՊ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ)	ՊԱՐՍԵՂ 1285 (տե՛ս ԲԱՍԻՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ)
ՊԱՌԱԲԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս նաեւ ՊՌՊԱՏՈՍ, ՊԱՌԱԻԱՏՈՍ, ՊԱՌԱՏՈՍ, ԲԱՌԱՏՈՍ, ՊԱԲԱՏՈՍ, ՊՌԱՊԱՏՈՍ, ՊՌՊԱՏՈՍ)	ՊԱՐՍԿԱԴԵՆ 688 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԿԱԴԵՆ)
ՊԱՌԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՌԱԲԱՏՈՍ)	ՊԱՐՍԿԱԴԵՆ 688 (տե՛ս ՊԱՐՍԿԱԴԵՆ)
ՊԱՌԱԻԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՌԱԲԱՏՈՍ)	ՊԱՐՓԻԻՐ 1955 (տե՛ս ՊՈՐՓԻԻՐ)
ՊԱՍԻՓԱՅ 1910 (տե՛ս նաեւ ՓԱՍԻՓԱՅ, ՓԱՍԻԲԱՅ, ՊԱՍԻՓԱՅԷԶ)	ՊԱԻՂԻԿՐԱՏԷՍ 1870 (տե՛ս ՊՈԼԻԿՐԱՏԷՍ)
ՊԱՍԻՓԱՅԷԶ 1910 (տե՛ս ՊԱՍԻՓԱՅ)	ՊԱԻՂՈՍ
ՊԱՍՔԱՄ 1745, 1814, 1815, 1860	1. Առաքեալ 13, 48, 99, 167, 183, 185, 200, 230, 232-233, 241, 251, 269, 317-318, 322, 472, 499, 502, 530, 775, 778, 801, 838, 841, 861, 873, 881, 886, 889, 892, 918, 947-948, 950, 971, 975, 977, 1001, 1046, 1055, 1066, 1070, 1096, 1121, 1122, 1126, 1130, 1133, 1179, 1197, 1199, 1200, 1202, 1205, 1208, 1212, 1221, 1224-1226, 1235, 1238, 1239-1242, 1244, 1248, 1250, 1253, 1256, 1268, 1270, 1272, 1274, 1412, 1503, 1514, 1518-1519, 1521-1522, 1526, 1528-1529, 1554, 1570, 1588, 1620, 1626, 1630, 1634-1636, 1638, 1642-1645, 1674, 1711, 1713, 1998, 2101, 2193, 2219-2220, 2225,
ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ տե՛ս ՔԵՐՈՎԲԷ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ	
ՊԱՏՄԷՆՈՍՆ 1750 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ ԵՂԲԱՅՐԱՍԷՐ)	
ՊԱՏՐՈՆԻԿԷ, կիճ Կղաւտեայ կայաւեր 1368, 2193	

2229, 2250, 2323, 2374, 2378-2379, 2382-2383, 2390-2391 (տե՛ս նաև ՊՕՂՈՍ, ՊՕՂՕՍ)

2. Եպիսկոպոս Հեմեսու 2097 (տե՛ս նաև ՊՕՂՈՍ)

ՊԵՂԱՏՈՍ 563 (տե՛ս ՊԻՂԱՏՈՍ)

ՊԵՌԻՏԳԻԱԴԷՍ 1806 (տե՛ս ՊԵՌԻՏԻԱԴԷՍ)

ՊԵՌԻՏԻԱԴԷՍ 1806 (տե՛ս նաև ՊԵՌԻՏԻՏԻԱԴԷՍ, ՊԵՌԻՏԻՏԻԱԴԷՍ, ՊԻՏԻԴԻԱԾԻՍ, ՊԵՌԻՏԱԴԷՍ)

ՊԵՌԻՏԻԱԴԻՍ 1806 (տե՛ս ՊԵՌԻՏԻՏԻԱԴԷՍ)

ՊԵՏԱՓՐԵԱ 863, 865, 869, 895 (տե՛ս նաև ՊԵՏԱՓՐԷ)

ՊԵՏԱՓՐԷ 865 (տե՛ս ՊԵՏԱՓՐԵԱ)

ՊԵՏՐԷ 990

ՊԵՏՐՈՍ

1. Առաքեալ 22, 80, 102-103, 112, 119, 182, 200, 317, 502, 894, 958, 964-965, 967, 970-971, 978, 988, 990, 1022, 1024, 1026-1027, 1036-1038, 1044-1046, 1048, 1050-1051, 1079, 1126, 1132, 1139, 1141-1145, 1148-1150, 1197, 1200, 1231, 1251, 1270, 1298, 1488, 1508, 1516, 1630, 1634, 1636, 1639, 1642, 2101, 2326, 2374 (տե՛ս նաև ԿԵՓԱՍ)
2. Եպիսկոպոս Աղեքսանդրացոց 1963
3. Երեց 627
4. ԵՐԿԱԹ 2264
5. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ 1740
6. ՏԷՐ-ՊՕՂՈՍԵԱՆ 1156

ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ տե՛ս ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՊԵՐԻԹԷՍ 1945(տե՛ս նաև ՊԷՐԹԷՍ)

ՊԵՐԻՏԱԴԷՍ 1806 (տե՛ս ՊԵՌԻՏԻԱԴԷՍ)

ՊԵՐՃ 1807

ՊԵՐՄԵԼԵԼԵԻԱՆՈՍ 1844, 1962 (տե՛ս ՓԵՐՄԵԼԻԱՆՈՍ, Եպիսկոպոս)

ՊԵՐՄԵԼԷԼԻԵԱՆՈՍ 1844 (տե՛ս ՓԵՐՄԵԼԻԱՆՈՍ, Եպիսկոպոս)

ՊԵՐՄԵԼԻԱՆՈՍ 1844, 1962 (տե՛ս ՓԵՐՄԵԼԻԱՆՈՍ, Եպիսկոպոս)

ՊԵՐՄԵԼԻԵԱՆՈՍ 1844, 1962 (տե՛ս ՓԵՐՄԵԼԻԱՆՈՍ, Եպիսկոպոս)

ՊԵՐՄԵՂԻԱՆՈՍ 1962 (տե՛ս ՓԵՐՄԵԼԻԱՆՈՍ, Եպիսկոպոս)

ՊԵՐՈԶ

1. Արքայ Պարսից 517, 756, 758, 1075, 1942, 1945-1946, 1955, 2303, 2305, 2307-2309, 2312-2313, 2331, 2340, 2348-2353, 2356, 2359-2361, 2364-2367 (տե՛ս նաև ՊԻՐՈԶ, ՊԻՐՕԶ)
2. ԳԱՐԴՄԱՆԱՑԻ 2065
3. Ոմն իշխան 1904

ՊԵՐՈԶԱՄԱՏ 1960, 1985

ՊԷՐԹԷՍ 1945 (տե՛ս ՊԵՐԻԹԷՍ)

ՊԻԼԷԶԻԿՃԵԱՆ տե՛ս ՊՕՂՈՍ ՊԻԼԷԶԻԿՃԵԱՆ

ՊԻՂԱՏՈՍ ՊՈՆՏԱՑԻ 563, 564, 882, 900, 993, 995, 996, 997, 1014, 1519, 1876, 1895, 1902, 1903, 2166, 2181, 2288, 2294, 2380 (տե՛ս նաև ՊԵՂԱՏՈՍ)

ՊԻՌԻԳԱՅ 1835 (տե՛ս ՊԻՒՌԻԳԱՅ)

ՊԻՍԱՍ 2061

ՊԻՍԻԴԷՍ 902

ՊԻՐՈԶ 2331 (տե՛ս ՊԵՐՈԶ, Արքայ Պարսից)

ՊԻՐՕԶ 2331 (տե՛ս ՊԵՐՈԶ, Արքայ Պարսից)

ՊԻԻԹԱԳՈՐ 783 (տե՛ս ՊԻԻԹԱԳՈՐԱՍ)

ՊԻԻԹԱԳՈՐԱՍ 487, 491-492 (տե՛ս նաև ՊԻԻԹԱԳՈՐ)

ՊԻԻԹԱԳՈՐԵԱՆՔ 487, 803

ՊԻԻԹԻԱՅ 1871 (տե՛ս նաև ԹԵԵԻՏԵԱՅ, ԹԵԻՏԻԱՅ, ԹԵՏԵԱՅ)

ՊԻՒՌԻԳԱՅ տե՛ս ԿԵՆՏԱԻՐՈՍ (տե՛ս նաև ՊՌԻՒՌԻԵԱՅ, ՊՌԻՒՌԱՅ, ՊՌԻՒՌԵԱ, ՊԻՌԻՌԱՅ)

ՊԼԱՏՈՆ 765, 783 (տե՛ս ՊՂԱՏՈՆ)

ՊՂԱՍՏՆ 2100 (տե՛ս ՊՂԱՏՈՆ վարդապետ)

ՊՂԱՏՈՆ

- 1. Յոյն փիլիսոփայ 492, 496-497, 783, 864, 901, 2080 (տե՛ս նաև ՊՂԱՏՈՍ)
- 2. Վարդապետ 2100 (տե՛ս նաև ՊՂԱՍՏՆ)
- ՊՂԱՏՈՍ 2080, 2213 (տե՛ս ՊՂԱՏՈՆ)
- ՊՂԵՏԵՆԻՈՍ 2100 (տե՛ս ՊՂՈՏԵՆԻՈՍ)
- ՊՂԵՏՈՆԻՈՍ 2100 (տե՛ս ՊՂՈՏԵՆԻՈՍ)
- ՊՂԵՏՈՆԻՈՍ)
- ՊՂԻՏԵՆԻՈՍ 2100 (տե՛ս ՊՂՈՏԵՆԻՈՍ)
- ՊՂՈՏԵՆԷՈՍ 2100 (տե՛ս ՊՂՈՏԵՆԻՈՍ)
- ՊՂՈՏԵՆԻՈՍ 2100 (տե՛ս նաև ՊՂՈՏԷՆԷՈՍ, ՊՂՈՏԵՆԷՈՍ, ՊՂՈՏԵՆԻՍ, ՊՂԵՏԵՆԻՈՍ, ՊՂԻՏԵՆԻՈՍ,
- ՊՂՈՏԵՆԻՍ 2100 (տե՛ս ՊՂՈՏԵՆԻՈՍ)
- ՊՂՈՏԷՆԷՈՍ 2100 (տե՛ս ՊՂՈՏԵՆԻՈՍ)
- ՊՈԼԻԿՐԱՏԷՍ 1870 (տե՛ս նաև ՊՈԼԻԿՐԱՏԷՍ, ՊՕՂԻԿՐԱՏԷՍ, ՊԱԻՂԻԿՐԱՏԷՍ, ՊՕՂՈՍԿՐԻՏԷՍ)
- ՊՈՂԱՐԵԱՆ 1094, 1156, 1157 (տե՛ս ՆՈՐԱՅՐ ՊՈՂԱՐԵԱՆ)
- ՊՈՄԷՈՍ 1876 (տե՛ս ՊՈՄՊԷՈՍ)
- ՊՈՄՊԷԻՈՍ 1876 (տե՛ս ՊՈՄՊԷՈՍ)
- ՊՈՄՊԷՈՍ 1839, 1875-1877 (տե՛ս նաև ՊՈՄՊԻՈՍ, ՊՈՄՊԷԻՈՍ, ՊՈՎՊԻՈՍ, ՊՈՄՊԷՈՍ, ՊՈՄՊԷԻՈՍ, ՊՈՊԻՈՍ, ՊՈՎԷ ՊԻՈՍ, ՊՕՄՊԷԻ)
- ՊՈՄՊԻՈՍ 1875-1877 (տե՛ս ՊՈՄՊԷՈՍ)
- ՊՈՆՏԱՅԻ 564, 1876 (տե՛ս ՊԻՂԱՏՈՍ ՊՈՆՏԱՅԻ)
- ՊՈՆՏԱՅԻՔ 512, 1791, 1851, 1853, 1865, 1876, 1890, 1913, 1965, 1967, 1988 (տե՛ս նաև ՊՈՆԴԱՅԻՔ, ՊՈՆՏԴԱՅԻՔ)
- ՊՈՊԻՈՍ 1875 (տե՛ս ՊՈՄՊԷՈՍ)
- ՊՈՌՈՏՈՆ 1791 (տե՛ս ՊՈՌՈՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ)
- ՊՈՎԷ ՊԻՈՍ 1875 (տե՛ս ՊՈՄՊԷՈՍ)
- ՊՈՎՊԻՈՍ 1875-1877 (տե՛ս ՊՈՄՊԷՈՍ)
- ՊՈՐՓԻԻՐ 1955 (տե՛ս նաև ՊԱՐՓԻԻՐ, ՊՈՐՖԻԻՐ)
- ՊՈՐՖԻԻՐ 1955 (տե՛ս ՊՈՐՓԻԻՐ)

- ՊՈՒԱՄ 1807, 1833 (տե՛ս ՊՈՒԻԱՄ)
- ՊՈՒԱՊԲԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՌԱԲԱՏՈՍ)
- ՊՈՒԱՄՈՍ 1807, 1833 (տե՛ս նաև ԲՐԻԱՄ, ՂՈՒԻԱՄ, ՂՈՒՄԻԱՄ, ՊՈՌԻՄ, ՊՈՒԱՄ, ՊՈՒԱՄ, ՊՈՒՄ, ՊՈՒԻԱՄ, ՊՈՌՈՒԱՄ, ՊՐԻԱՄ)
- ՊՈՒԴԱՅ 1835 (տե՛ս ՊԻՒՌԻԴԱՅ)
- ՊՈՒԴԵԱ 1835 (տե՛ս ՊԻՒՌԻԴԱՅ)
- ՊՈՒԴԻԱԾԻՍ 1806 (տե՛ս ՊԵՌԻՏԻԱԴԷՍ)
- ՊՈՒՄԻԹՈՍ 1770 (տե՛ս ՊՐՈՄԵԹԷՈՍ)
- ՊՈՒԻԴԵԱՅ 1835 (տե՛ս ԿԵՆՏԱՒԻՐՈՍ ՊԻՒՌԻԴԱՅ)
- ՊՈՌԲՈՍ 1965 (տե՛ս նաև ՊՈՌՎԲՈՍ, ՊՐՈԲՈՍ, ՓՌՕՊՈՍ)
- ՊՈՌՄԵԹՈՍ 1770 (տե՛ս ՊՐՈՄԵԹԷՈՍ)
- ՊՈՌՄԻԹԷՈՍ 1770 (տե՛ս ՊՐՈՄԵԹԷՈՍ)
- ՊՈՌՎԲՈՍ 1965 (տե՛ս ՊՈՌԲՈՍ)
- ՊՈՌՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ 1791 (տե՛ս նաև ԲՐՕԴՕՆ, ՊՌՕՏՕՍ, ՊՈՌՈՍՈՆ, ՊՌՕՏՈՍՈՆ, ՊՌՈՏՈՍՈՆ, ՊՈՌՈՏՈՆ, ՊՈՌՈՏՈՍՈՆ, ՊՌՈՏՕՍՕՆ)
- ՊՈՌՈՏՈՆ 1791 (տե՛ս ՊՈՌՈՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ)
- ՊՈՌՈՏՈՍՈՆ 1791 (տե՛ս ՊՈՌՈՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ)
- ՊՈՊԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՌԱԲԱՏՈՍ)
- ՊՈՊԲԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՌԱԲԱՏՈՍ)
- ՊՈՏՈՍՈՆ 1791 (տե՛ս ՊՈՌՈՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ)
- ՊՈՏՕՆ 1791 (տե՛ս ՊՈՌՈՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ)
- ՊՈՏՕՍ 1791 (տե՛ս ՊՈՌՈՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ)
- ՊՈՏՕՍՕՆ 1791 (տե՛ս ՊՈՌՈՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ)
- ՊՏԼՈՄԷՈՍ 2139, 2149

ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏՐԱՅ
 ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ (տե՛ս նաև ՊՏՂՈՄՆԱՅ, ՊՏՈՂՈՄԱՅԻԴ, ՊՏՈՂՈՄԱՅԻԴ, ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ (4), ՊՏՂՈՄԻԴԱՅ ՊՏՈԼՄԱՅԻՏ, ՊՏՈԼԷՄՈՍ)
 ՊՏՂՈՄԵԱՅ 1883 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ)
 ՊՏՂՈՄԵԱՆ 1750 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ ԵՂԲԱՅՐԱՍԷՐ)
 ՊՏՂՈՄԷ 2164-2165 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ ԿՂԱԻԴԻՈՍ)
 ՊՏՂՈՄԷԱՆՔ 1750
 ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ
 1. ԵՂԲԱՅՐԱՍԷՐ 1750 (տե՛ս նաև ՊՏՂՈՄԵԱՆ, ՊԱՏՄԷՆՈՍՆ, ՊՏՈՂՈՄԷՆՈՍՆ)
 2. ԺԱ 1877 (տե՛ս նաև ՊՏՈՂՈՄԷՆՈՍ)
 3. ԺԲ ԴԻՈՆԻՍԻ 1883 (տե՛ս նաև ԴԻՈՆԻՍԻ ՊՏՈՂՈՄԷՆՈՍ)
 4. Տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ 1883
 5. ԿՂԱԻԴԻՈՍ 1828, 2124, 2127-2132, 2134, 2138-2139, 2141, 2142, 2145, 2149, 2155-2160, 2162-2165, 2177-2179
 ՊՏՂՈՄԻԴԱՅ 1875 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ)
 ՊՏՈՂՄԱՅԻԴ 1875, 1883 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ)
 ՊՏՈՂՈՄԱՅԻԴ 1875, 1883 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ)
 ՊՏՈՂՈՄԷՆՈՍ 1877 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ ԺԱ)
 ՊՏՈԼԷՄՈՍ 1883 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ)
 ՊՏՈԼՄԱՅԻՏ 1883 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԱՅԻԴ)
 ՊՏՈՂՈՄԷՆՈՍՆ 1750 (տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ ԵՂԲԱՅՐԱՍԷՐ)
 ՊՐԻԱՄ 1807 (տե՛ս ՊՐԻԱՄ)
 ՊՐՈԲՈՍ 1968 (տե՛ս ՊՐՈԲՈՍ)
 ՊՐՈԳԷԻԱԴ 2100 (տե՛ս ՊՐՈԳԷԻԱԴ)
 ՊՐՈԳԷԻԱԴ 2100 (տե՛ս նաև ԱՊՐՈԳԻՏԷ (2), ԱՊՐՈՅԻԴ (2), ԱՊՐՈՅԻՏ (2), ԱՓՐՈԳԻՏԷ (2), ՊՐՈԳԷԻԱԴ)

ՊՐՈԿՂ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԵՑԻ 155, 157, 2097 (տե՛ս ՊՐՈԿՂՈՍ)
 ՊՐՈԿՂՈՍ 155, 219, 2097 (տե՛ս նաև ՊՐՈԿՂ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԵՑԻ)
 ՊՐՈՄԵԹԷՆՈՍ 1770 (տե՛ս նաև ՊՐՈՄԻԹՆՈՍ, ՊՐՈՄԵԹՆՈՍ, ՊՐՈՄԻԹԷՆՈՍ, ՊՐՈՄԻԹԷՆՈՍ)
 ՊՐՈՄԻԹԷՆՈՍ 1770 (տե՛ս ՊՐՈՄԵԹԷՆՈՍ)
 ՊՐՈՏՈՆ 1791 (տե՛ս ՊՐՈՏԻՆ ԱՐՄԵՆԻԱՆ)
 ՊՐՈԼԻԿՐԱՏԷՍ 1870 (տե՛ս ՊՈԼԻԿՐԱՏԷՍ)
 ՊՐՈՂԻԿՐԱՏԷՍ 1870 (տե՛ս ՊՈԼԻԿՐԱՏԷՍ)
 ՊՐՈՂՈՍ
 1. Առաքեալ 232, 909, 1526, 1528, 1630, 1635, 1646, 1998, 2101, 2323 (տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ, առաքեալ)
 2. ԱՆԱՆԵԱՆ 228
 3. Եպիսկոպոս Հեմեսու 2097 (տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ, Եպիսկոպոս Հեմեսու)
 4. ՊԻԼԷՋԻԿՃԵԱՆ 2128
 ՊՐՈՂՈՍԿՐԻՏԷՍ 1870 (տե՛ս ՊՈԼԻԿՐԱՏԷՍ)
 ՊՐՈՂՈՍ1998 (տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ, առաքեալ)
 ՊՐՈՄՊԷԻ 1839 (տե՛ս ՊՈՄՊԷՆՈՍ)

Ջ

ՋԱՂԱՅ 243, 2083
 ՋՆԻԿԱՆ 709, 733, 2283, 2292, 2297-2298
 ՋՈՆ 287

Ռ

ՌԱԲՈՎԹ 919, 1067 (տե՛ս նաև ԿԱՐԲՈԹ)
 ՌԱԳԱԻ 816, 818, 1760 (տե՛ս նաև ԸՌԱԳԱԻ, ՌԱԳԱԻԱ)
 ՌԱԳԱԻԱ 818 (տե՛ս ՌԱԳԱԻ)
 ՌԱԳՈՒԷԼ 862 (տե՛ս ՌԱՔՈՒԷԼ)
 ՌԱԽԱԲ 939
 ՌԱՀ 756 (տե՛ս ՌԱՀԱՄ)

ՌԱՀԱՄ 756 (տե՛ս նաև ՌԱՀ, ՌԱՀ-ՄԱՆ)
 ՌԱՀՄԱՆ 756 (տե՛ս ՌԱՀԱՄ)
 ՌԱՅԻՍ տե՛ս ՊԱՐՈՆԻԿ ՌԱՅԻՍ
 ՌԱՍ 2025
 ՌԱՍՏԱԿԷՍ 1994-1995 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
 ՌԱՍՏՈՄ 326
 ՌԱԻԱՆ 1831 (տե՛ս ԱՌԱԻԱՆ)
 ՌԱՓԱՅԻՄՔ 803, 1768 (տե՛ս նաև ԸՌԱՓԱՅԻՄՔ, ՅՌՓԱՅԻՄՔ, ՌԱՓՍԱՅԻՄՔ)
 ՌԱՓԻ 1946 (տե՛ս ՌՈՓԻ)
 ՌԱՓՍԱՅԻՄՔ 1768 (տե՛ս ՌԱՓԱՅԻՄՔ)
 ՌԱՓՍԱՅԻՔ 2168
 ՌԱՓՍԵԱՆ 1947 (տե՛ս ՌՈՓՍԵԱՆ ԱԶԳ)
 ՌԱՓՍՈՀՄԵԱՆ 751 (տե՛ս ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ ՏՈՒՆ (ՏՈՀՄ))
 ՌԱՓՍՈՄՆԵԱՆ 751 (տե՛ս ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ ՏՈՒՆ (ՏՈՀՄ))
 ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ ՏՈՒՆ (ՏՈՀՄ) 751 (տե՛ս նաև ՅԱՌԱՓՍՈՆԵԱՆ, ՅՌՈՓԿԻՄԵԱՆ, ՅՌՈՓՍԵՆԵԱՆ, ՌԱՓՍՈՀՄԵԱՆ, ՌԱՓՍՈՄՆԵԱՆ, ՌՈՓՍԵԱՆՔ)
 ՌԱՔԱԲԻՄ 2146
 ՌԱՔԵԼ 849-851, 854-855, 860-861, 869, 897-898, 910 (տե՛ս նաև ԸՌԱՔԵԼ, ՌԱՔԵԼ)
 ՌԱՔԷԼ 849, 850, 865, 873 (տե՛ս նաև ՌԱՔԵԼ)
 ՌԱՔՈՒԷԼ 862 (տե՛ս նաև ՌԱԳՈՒԷԼ)
 ՌԲՈՍԵԱՆ 604 (տե՛ս ՌՄԲՈՍԵԱՆ)
 ՌԵԲԵԿԱՅ
 1. Սուրբգրայիմ 836 839, 845, 846, 850, 854, 860, 928, 2193 (տե՛ս նաև ԸՌԵԵԿԱ, ԸՌԵԲԵԿԱ)
 2. Տե՛ս ԵՐԵՓԻԿԱ 1387
 ՌԵՔԵԲԱՅ 939

ՌԸՇՏՈՒՆԵԱՅ ՏՈՀՄ (ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻԻՆ) 302, 567, 1723, 1879 (տե՛ս նաև ԸՌԸՇՏՈՒՆԵԱՅ ՏՈՀՄ, ԸՌՇՏՈՒՆԵԱՅ ՏՈՀՄ, ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ, ՌՇՏՈՒՆԵԱՅ ՏՈՀՄ (ԱԶԳ), ՌՈՒՇՏՈՒՆԵԱՅ ՏՈՀՄ (ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻԻՆ))
 ՌԸՇՏՈՒՆԻ տե՛ս ԲԱՐՋԱՓՐԱՆ ՌԸՇՏՈՒՆԻ, ԳԱՐԵԳԻՆ ՌԸՇՏՈՒՆԻ, ՄԱՆԱՃԻՐՀ ՌԸՇՏՈՒՆԻ, ՄԵՀԱՆԳԱԿ ՌԸՇՏՈՒՆԻ (տե՛ս նաև ԸՌԸՇՏՈՒՆԻ, ԸՌՇՏՈՒՆԻ, ԸՌՈՒՇՏՈՒՆԻ, ՌՇՏՈՒՆԻ, ՌՈՒՇՏՈՒՆԻ)
 ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ 635, 1863, 2013, 2024 (տե՛ս նաև ԸՌՇՏՈՒՆԻՔ, ՌԸՇՏՈՒՆԵԱՅ ՏՈՀՄ (ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻԻՆ), ՌՇՏՈՒՆԻՔ, ՌՈՒՇՏՈՒՆԻՔ)
 ՌԸՍԱԿԷՍ 1141, 1714, 1716-1717, 1719, 1722, 1727, 1991-1995, 2009 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)
 ՌԸՍՈՄ
 1. ՍԱԳՃԻԿ 1860 (տե՛ս ՌՈՍՈՄ ՍԱԳՃԻԿ)
 2. ԱՌԱԻԵՆԵԱՆ 2066 (տե՛ս նաև ՌՍՈՄ ԱՌԱԻԵՆԵԱՆ, ԱՌԱԻԱՍՏԱՍ, ԱՌԱԻԱՍՈՍ)
 ՌՄԲՈՍԵԱՆ տե՛ս ՆԵՐՇԱՊՈՒՀ ՌՄԲՈՍԵԱՆ (տե՛ս նաև ԸՄԲՈՍԵԱՆ, ԸՌԸՄԲՈՍԵԱՆ, ՌԲՈՍԵԱՆ, ՌՈՍԲԵԱՆ)
 ՌՇՏՈՒՆԵԱՅ ՏՈՀՄ (ԱԶԳ) 567, 1981, 2245 (տե՛ս նաև ՌԸՇՏՈՒՆԵԱՅ ՏՈՀՄ (ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻԻՆ), ՌՇՏՈՒՆԻՔ)
 ՌՇՏՈՒՆԻ 1887, 2053 (տե՛ս ՌԸՇՏՈՒՆԻ)
 ՌՇՏՈՒՆԻՔ 333, 375, 626, 635, 1723, 2013, 2024 (տե՛ս նաև ԸՌԸՇՏՈՒՆԻՔ, ԸՌՇՏՈՒՆԻՔ, ԸՌՈՒՇՏՈՒՆԻՔ, ՌԸՇՏՈՒՆԻՔ, ՌՇՏՈՒՆԵԱՅ ՏՈՀՄ (ԱԶԳ))
 ՌՌԲԵՆ 850, 863, 900 (տե՛ս նաև ՌՌԲԷՆ, ՌՈՒԲԵՆ)

ՌՈՐԵՐՏ ՀԻԻՍՆ 2131
 ՌՈՐԷՆ 850-851, 861, 863, 870, 877-881 (տե՛ս Գառն ՌՈՐԵՆ, ՌՈՐԻՆ, ՌՈՒՐԵՆ, ՌՈՒՐԷՆ)
 ՌՈՐԻՆ 881 (տե՛ս ՌՈՐԷՆ)
 ՌՈՐՈՎԱՄ 1805, 2115 (տե՛ս Գառն ՐՈՐՈՎԱՄ)
 ՌՈԳԱՆՈՍ 2032 (տե՛ս ՌՈԴԱՆՈՍ)
 ՌՈԳՈՆՈՍ 2032 (տե՛ս ՌՈԴԱՆՈՍ)
 ՌՈԴԱՆՈՍ 2032 (տե՛ս Գառն ՌՈԳԱՆՈՍ ՌՈԳՈՆՈՍ ՌՈԴՈՆ)
 ՌՈԴՈՆ 2032 (տե՛ս ՌՈԴԱՆՈՍ)
 ՌՈՄՔ 531 (տե՛ս ՀՈՌՈՄՔ)
 ՌՈՍԲԵԱՆ 601, 604 (տե՛ս ՌՄՐՈՍԵԱՆ)
 ՌՈՍՏՈՄ ՍԱԳՃԻԿ 1860 (տե՛ս Գառն ՌԸՍՏՈՄ ՍԱԳՃԻԿ, ՌՈՒՍՏԱՄ, ՌՍՏՈՄ ՍԱԳՃԻԿ)
 ՌՈՒՐԵՆ 88, 850, 862 (տե՛ս Գառն ՌՈՐԵՆ, ՌՈՐԷՆ)
 ՌՈՒՐԷՆ 870 (տե՛ս ՌՈՐԷՆ)
 ՌՈՒԾՏՈՒՆԵԱՑ ՏՈՀՄ (ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ) 1879, 1981 (տե՛ս ՌԸԾՏՈՒՆԵԱՑ ՏՈՀՄ (ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ), ՌԾՏՈՒՆԵԱՑ ՏՈՀՄ (ԱԶԳ), Գառն ՌՈՒԾՏՈՒՆԻՔ)
 ՌՈՒԾՏՈՒՆԻ 1887 (տե՛ս ՌԸԾՏՈՒՆԻ)
 ՌՈՒԾՏՈՒՆԻՔ 2013, 2024 (տե՛ս ՌԸԾՏՈՒՆԻՔ, Գառն ՌՈՒԾՏՈՒՆԵԱՑ ՏՈՀՄ (ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ))
 ՌՈՒՍՆԵՐ 2124
 ՌՈՒՍՏԱՄ 1860 (տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ ՍԱԳՃԻԿ)
 ՌՈՒՓԱՆՈՍ 2081 (տե՛ս ՀՌՈՒՓԱՆՈՍ)
 ՌՈՒՓԻՆՈՍ 265 (տե՛ս Գառն ՀՌՈՒՓԱՆՈՍ)
 ՌՈՓԻ 1946-1947 (տե՛ս Գառն ՌԱՓԻ)
 ՌՈՓՍԵԱՆՔ 1947, 2282 (տե՛ս Գառն ՌԱՓՍԵԱՆ, ՌԱՓՍՈՆԵԱՆ ՏՈՒՆ (ՏՈՀՄ))
 ՌՍՏԱԿԷՍ 1117, 1716, 1727, 1992-1993 (տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ)

ՌՍՏՈՄ
 1. ՍԱԳՃԻԿ 1860 (տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ ՍԱԳՃԻԿ)
 2. ԱՌԱԻԵՆԵԱՆ 2065-2066 (տե՛ս Գառն ՌԸՍՏՈՄ ԱՌԱԻԵԱՆԵԱՆ)

Ս

ՍԱԱԿ 846 (տե՛ս ԻՍԱՀԱԿ)
 ՍԱԲԱՅ 2142, 2146, 2173, 2190
 ՍԱԲԱԻԱԻԹ 1458 (տե՛ս Գառն ՍԱԲԱԻՈՎԹ)
 ՍԱԲԱԻՈՎԹ 1458 (տե՛ս Գառն ՍԱԲԱԻԱԻԹ)
 ՍԱԲԵԿԱՅ 326, 835
 ՍԱԲԻՆՈՍ 1896
 ՍԱԳՃԻԿ տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ ՍԱԳՃԻԿ, Գառն՝ ՏԱՃԿԵԱ, ՏԱՃԿԻ
 ՍԱԴՈՎԿԱՑԻՔ, տոհմ 1133 (տե՛ս Գառն ՍԱԴՈՒԿԵՑԻՔ)
 ՍԱԴՈՒԿԵՑԻՔ, տոհմ 900, 1119 (տե՛ս Գառն ՍԱԴՈՎԿԱՑԻՔ)
 ՍԱԹԵՆԻԿ 1829, 1927-1928 (տե՛ս ՍԱԹԻՆԻԿ)
 ՍԱԹԻՆԻԿ 1829, 1925, 1927-1928, 1931, 1937 (տե՛ս Գառն ՍԱԹԵՆԻԿ, ՍԱՐԹԵՆԻԿ)
 ՍԱԼՕՄՈՆ 1805
 ՍԱԽԱՌՈՒՆԻ 634 (տե՛ս ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ)
 ՍԱԿՍՏԱՆ 362, 363
 ՍԱՀԱԿ
 1. ՊԱՐԹԵԻ 3, 155, 157, 159, 163, 181, 197-198, 207, 217, 219, 223, 236-237, 241, 244, 246-248, 252, 254, 259, 262, 265-267, 269-270, 518, 521, 671, 1155, 1715, 1739, 1743, 1747, 2005-2007, 2073-2080, 2082-2084, 2087-2088, 2090, 2092, 2096-2098, 2101-2106, 2108-2111, 2199-2201, 2212-2218, 2220-2222, 2224, 2226, 2229, 2234-2235, 2250, 2254, 2275-2276, 2293-2296, 2394 (տե՛ս Գառն ԻՍԱՀԱԿ, ՄԵԾՆ)

- 2. ԻՍԱՀԱԿ 88, 574, 877, 1001, 1017, 1387, 1446, 1492, 1804, 2088, 2089, 2277, 2287 (տե՛ս նաեւ ՍԱԿ)
- 3. Եպիսկոպոս Ռշտունեաց 550, 677, 712, 716, 733, 2242, 2272, 2275, 2281, 2297
- 4. Եպիսկոպոս Տարաւնոյ 549, 2242
- 5. ԱՄԱՏՈՒՆԻ 567
- 6. ՍԱՐԿԱԻԱԳ 627
- 7. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 751, 1677, 2282 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ)
- 8. [ԿԻՒՐԵՂ] ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ 1285
- 9. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 1739, 1743, 1746-1747, 2007, 2136, 2316
- 10. Կաթողիկոս 2005, 2059 (տե՛ս նաեւ ՇԱՀԱԿ, ՇԱՀԱՊ, ԻՍԱՀԱԿ)
- 11. ԱՍՊԵՏ 2005, 2063, 2066-2069, 2076, 2316, 2317, 2320-2321, 2323-2324, 2328, 2330, 2335
- 12. ԶԱՅՆՈՂ 2264
- 13. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 2355
- 14. ԺԵՄՃԵՄԵԱՆ 519, 2200
- ՍԱՀԱԿԱՆՈՅԾ 2076 (տե՛ս նաեւ ԻՍԱՀԱԿ ԱՆՈՅԾ)
- ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ տե՛ս ԲԱՏ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ, ԿԱՐԷՆ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ, ՄՈՒԾԿ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ, ՎԱՍԱԿ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ, ՔԱԶԱԶ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ
- ՍԱՂԱՄՈՆ 825
- ՍԱՂԱՄՈՎՆ 185 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)
- ՍԱՂԱՄՈՒԴ 2026 (տե՛ս ՍԱՂԱՄՈՒԹ)
- ՍԱՂԱՄՈՒԹ ՏԷՐ ԱՆԾՏԱՅ 2026 (տե՛ս նաեւ ՍԱՂԱՄՈՒԴ, ՍԱՂԱՄՈՒՏ, ՍԱՂԱՄՈՒԹ)
- ՍԱՂԱՄՈՒՏ 364 (տե՛ս նաեւ ՍԱՂԱՄՈՒԹ)
- ՍԱՂԱՅ 818, 1760
- ՍԱՂԱՄՈՒԹ 2026 (տե՛ս ՍԱՂԱՄՈՒԹ)
- ՍԱՂՈՄՈՆ 2139 (տե՛ս նաեւ ՍՈՂՈՄՈՆ)
- ՍԱՂՈՄՈՎՆ 185, 2010 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)
- ՍԱՄ 411
- ՍԱՄԱՐԱՑԻ 878, 1488, 2380
- ՍԱՄԱՏԱՅ 1812 (տե՛ս ՇԱՄԱՏԱՅ)
- ՍԱՄԲՍՈՆ 1861 (տե՛ս ՍԱՄՍՈՆ)
- ՍԱՄԲՍՈՎՆ 1284 (տե՛ս ՍԱՄՍՈՆ)
- ՍԱՄԵԱՑԻ տե՛ս ԴԻՈԴՈՐՈՍ ՍԱՄԵԱՑԻ, նաեւ՝ ՍԱՄԷԱՑԻ, ՍԱՄԻԱՑԻ
- ՍԱՄԵԼ 2067, 2068, 2073 (տե՛ս ՍԱՄՈՒԵԼ)
- ՍԱՄԷԱՑԻ տե՛ս ԴԻՈԴՈՐՈՍ ՍԱՄԷԱՑԻ, նաեւ՝ ՍԱՄԵԱՑԻ, ՍԱՄԻԱՑԻ
- ՍԱՄԻԱՑԻ տե՛ս ԴԻՈԴՈՐՈՍ ՍԱՄԻԱՑԻ, նաեւ՝ ՍԱՄԵԱՑԻ, ՍԱՄԷԱՑԻ
- ՍԱՄԻՂՈՍ 1805 (տե՛ս ՄԱՄԻՂՈՍ)
- ՍԱՄԻՍՈՆ 1805 (տե՛ս ՍԱՄՍՈՆ)
- ՍԱՄԻՐԱՄ 1793-1794, 1796, 1800, 1802, 1806 (տե՛ս ՇԱՄԻՐԱՄ)
- ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ, նաեւ՝ ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ
- ՍԱՄՈՒԷԼ
 - 1. Սուրբգրայիճ 56, 184-185, 477, 882, 1173, 1197, 1206, 1213, 1284, 1805, 2037, 2261 (ՍԱՄՈՒԷՂ)
 - 2. Եպիսկոպոս 243, 247
 - 3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 375, 414-415, 2067-2068, 2073 (տե՛ս նաեւ ՍԱՄԵԼ, ՍԱՄՈՒԵԼ)
 - 4. Երէց 671, 687, 733, 2272, 2274, 2281-2283 (տե՛ս նաեւ ՍԱՆՈՒԷԼ)
 - 5. ԿԱՄՐԶԱԶՈՐԵՑԻ 1141, 1142
- ՍԱՄՈՒԷՂ 184, 185, 1284 (տե՛ս ՍԱՄՈՒԵԼ)
- ՍԱՄՍՈՆ
 - 1. Սուրբգրայիճ 891, 893, 1284, 1805, 1861, 1936 (տե՛ս նաեւ ԱՄՓՍՈՆ, ՍԱՄԲՍՈՆ, ՍԱՄԲՍՈՎ, ՍԱՄԻՍՈՆ, ՍԱՄՍՈՒՆ, ՍԱՄՓՍՈՅՆ, ՍԱՄՓՍՈՆ, ՍԱՄՓՍՈՎՆ, ՍԱՆՓՍՈՆ)
 - 2. ՍԱՄՍՈՆ 265
- ՍԱՄՍՈՒՆ 1284 (տե՛ս ՍԱՄՍՈՆ)
- ՍԱՄՓՍՈՅՆ 1284 (տե՛ս ՍԱՄՍՈՆ)

- ԴԱՆԱՊՕԼԼՈՍ, ՍԱՐԴԱՆԱՊՕՈՍ, ՍԱՐԴՈՆԱՂ՝ՈՍ, ՍԱՐԴՈՆԱՊԱԼԼՈՍ, ՍԱՐԴՈՆԱՊԱՂՂ՝ՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԳՈՍ 1806, 1810 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ 1774, 1774, 1806, 1808 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊԱՂԼՈՒ 1809 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊԱՂՂԷՍ 1806 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊԱՂՂՈՍ 1745, 1774, 1808, 1809, 1810 (տե՛ս նաեւ ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊԱՂՂ՝ՈՍ 1804 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊԱՂՈՍ 1774-1745, 1806 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊԱՂՂ՝ՈՍ 1745, 1774, 1808, 1809, 1810 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊՕԼԼՈՍ 1745 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴԱՆԱՊՕՈՍ 1806 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴՈՆԱՂ՝ՈՍ 1806 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴՈՆԱՊԱԼԼՈՍ 1806 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԴՈՆԱՊԱՂՂ՝ՈՍ 1806 (տե՛ս ՍԱՐԴԱՆԱՊԱԼԼՈՍ)
- ՍԱՐԵԱՅ 1945 (տե՛ս ՍԱՐԻԱՅ)
- ՍԱՐԹԵՆԻԿ 1829 (տե՛ս ՍԱԹԻՆԻԿ)
- ՍԱՐԻ 1945 (տե՛ս ՍԱՐԻԱՅ)
- ՍԱՐԻԱՅ 1888, 1945 (տե՛ս նաեւ ՍԱՆԻԱ, ՍԱՐԵԱՅ, ՍԱՐԻ)
- ՍԱՐԻՊԻՆԴԷՍ 1849 (տե՛ս ՍԻՐԻՊԻՆԴԷՍ)
- ՍԱՐՍԱԴԱՅ 1862 (տե՛ս ՍԱՐԱՍԱՐ)
- ՍԱՐՐԱ 850, 927, 928 (տե՛ս նաեւ ՍԱՌԱ, ՍԱՐԱ)
- ՍԱԻՈՒՂ 72, 184, 862, 919, 950, 1043, 1247, 1265, 1067, 1251, 1270, 1287, 1538, 1805, 2037, 2344, 2380 (տե՛ս նաեւ ՇԱԻՈՒՂ, ՇԱԻՈՂ, ՍԱՈՒՂ)
- ՍԱԻՈՒՂԵԱՆՔ 827 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆՔ)
- ՍԱԻՍԱՆՈՒԷՐ 1807 (տե՛ս ՍԱԻՍԱՆՈՒԷՐ)
- ՍԱԻՍԱՆՈՒԷՐ տե՛ս ԱՆՈՒՇԱԻԱՆ ՍԱԻՍԱՆՈՒԷՐ, նաեւ ՍՕՍ, ՍՕՍԱՆԸՎԷՐ, ՍՕՍԱՆՈՒԷՐ
- ՍԱԻՍԱՐՄՈՍ 1812 (տե՛ս նաեւ ՍՕՍԱՐՄՈՍ, ՍՈՎԱՐՄՈՍ)
- ՍԱԻՏԷՐ ԱՆՏԻՈՔՈՍ 1848 (տե՛ս նաեւ ՍԱՏԵՐ, ՍԱՏԷՐ, ՍՕՏԻՐ, ՍՕՏԻՐԷ)
- ՍԱՓԱՏԻԱՅ 1888
- ՍԱՓԻՐԱՅ 1027, 1179, 1270, 1536
- ՍԱՔԱՐ 893 (տե՛ս ԻՍԱՔԱՐ)
- ՍԲԱՆԴԱՐԱՏ 2055 (տե՛ս ՍՊԱՆԴԱՐԱՏ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ)
- ՍԳԱՑՈՅՑ 1849 (տե՛ս ՍԻԴԻԱՑԻՈՅ)
- ՍԳԱՑԻՈՅ 1849 (տե՛ս ՍԻԴԻԱՑԻՈՅ)
- ՍԴԱՑԻՈՅ 1849 (տե՛ս ՍԻԴԻԱՑԻՈՅ)
- ՍԵԲԵՐԻԱՆՈՍ 1285, 1695 (տե՛ս նաեւ ՏԵԲԵՐԻԱՆՈՍ, ՍԵԻԲԵՐԻԱՆՈՅ, ՍԵԻԲԵՐԻԱՆՈՍ)
- ՍԵԲԷՈՍ 1405, 1706, 2133
- ՍԵԲՈՒՏԱՅ 606 (տե՛ս ՍԵԲՈՒՏ)
- ՍԵԲՈՒՏ 606, 2261 (տե՛ս նաեւ ՍԵԲՈՒՏՏԱՅ, ԵՐՈՒՏԱ, ՍԵՊՈՒՏ)
- ՍԵԴԵԱՆ, ցեղ 1442 (տե՛ս ՍԵԹԵԱՆ)
- ՍԵԴԵԿ 821, 2028 (տե՛ս ՍԵԴԵԿԻԱՅ)
- ՍԵԴԵԿԻԱՅ 1221, 1270, 2028, 2115 (տե՛ս նաեւ ՍԵԴԵԿ)
- ՍԵԹ 817, 1116, 1442, 1756 (տե՛ս նաեւ ՍԷԹ)
- ՍԵԼԵԿԷՈՍ 1848 (տե՛ս ՍԵԼԵԿԷՈՍ)
- ՍԵԼԵԿԻՈՍ 1848 (տե՛ս նաեւ ՍԵԼԵԿԷՈՍ, ՍԵԼԵՓԷՈՍ, ՍԵԼԵՖԷՈՍ)
- ՍԵԼԵՓԷՈՍ 1848 (տե՛ս ՍԵԼԵԿԻՈՍ)
- ՍԵԼԵՖԷՈՍ 1848 (տե՛ս ՍԵԼԵԿԻՈՍ)
- ՍԵԼՈՎ 986

- ՍԵԼՈՎՄԱՅ 864
- ՍԵՂԲԵՍՏՐՈՍ 1724, 1977, 1990 (տե՛ս ԵԻՍԵՐԻՈՍ)
- ՍԵՂՈՎՄ 863-864 (տե՛ս նաև ՍԵԼՈՎՄԱՅ)
- ՍԵՄ 815, 818, 1760, 1762, 1766-1769, 1771, 2141 (տե՛ս նաև ՍԷՄ, ՍԻՄ)
- ՍԵՆՄԱՐՏԵՆ 2124, 2125
- ՍԵՆՍԿՐՈՒԱ, բարոն 2123
- ՍԵՆԵՔԱՐԻՄ 1745, 1814-1815, 1853, 1857 (տե՛ս ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ)
- ՍԵՆԵՔԵՐԲԱՅ 1853 (տե՛ս ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ)
- ՍԵՆԵՔԵՐԻԲՈՍ 1814 (տե՛ս ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ)
- ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ 88, 1745, 1814-1815, 1853, 1857 (տե՛ս նաև ՍԵՆԵՔԱՐԻՄ, ՍԵՆԵՔԵՐԻԲՈՍ, ՍԵՆԵՔԻԲԱՅ, ՍԵՆԵՔԵՐԲԱՅ)
- ՍԵՆԵՔԵՐԻՄՈՍ 1814 (տե՛ս ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ)
- ՍԵՆԵՔԻԱՅ 1887, 1945
- ՍԵՆԵՔԻԲ 1853 (տե՛ս ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ)
- ՍԵՆԷՔԵՐԻՄ 1857 (տե՛ս ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ)
- ՍԵՆԻՔԱ 1945 (տե՛ս ՍԵՆԵՔԻԱ)
- ՍԵՊԾՈՒՂՆ 1858 (տե՛ս ՍԷՓԷԾՈՒԼՆ)
- ՍԵՊՈՒԽՏ 606 (տե՛ս ՍԵՐՈՒԽՏ)
- ՍԵՐԱՊԵԱՅ 2100 (տե՛ս նաև ՍԱՐԱՊԵՏ)
- ՍԵՐԱՊԻՈՆ 1977 (տե՛ս ՍԵՐԱՊՏԻՈՆ)
- ՍԵՐԱՊԻՏՈՆ 1977 (տե՛ս ՍԵՐԱՊՏԻՈՆ)
- ՍԵՐԻՊԻԳԷՍ 1849 (տե՛ս ՍԻՐԻՊԻՆԳԷՍ)
- ՍԵՐՈՒՔ 493, 818, 1760
- ՍԵԻՐԵՐԻԱՆՈՅ 1285 (տե՛ս ՍԵՐԵՐԻԱՆՈՍ)
- ՍԵԻՐԵՐԻԱՆՈՍ 1285 (տե՛ս ՍԵՐԵՐԻԱՆՈՍ)
- ՍԵԻԵՐԻՈՍ 1963, 1989 (տե՛ս նաև ՍԵԻԵՐՈՍ)
- ՍԵԻԵՐՈՍ 1963 (տե՛ս նաև ՍԵԻԵՐԻՈՍ)
- ՍԵԻՈՒԿ ԱՆՋԵԻԱՑԵԱՅ 2322, 2388
- ՍԵՓԷԾՈՒԼՆ 1858 (տե՛ս ՍԷՓԷԾՈՒԼՆ)
- ՍԵՓԾՈՒՂՆ 1858 (տե՛ս ՍԷՓԷԾՈՒԼՆ)
- ՍԵՓՈՒՍ 1805 (տե՛ս ՍՓԵՐՈՍ)
- ՍԷԹ
1. Սուրբգրայիմ 818, 1256, 1441-1442, 1756 (տե՛ս նաև ՍԵԹ)
 2. ՅԱՐՈՒԹԻԻՆԵԱՆ 1740
- ՍԷԻՐ ՔՈՈՒԵՑԻ 862
- ՍԷՄ 813, 815, 818, 922-924, 1760, 1766, 1767, 1768 (տե՛ս ՍԵՄ)
- ՍԷՐՈՒՔԱՅ 487
- ՍԷՓԷԾՈՒԼՆ 1858 (տե՛ս նաև ՍԵՓԷԾՈՒԼՆ, ՍԵՓԾՈՒՂՆ, ՍԵՊՏՈՒՂՆ)
- ՍԸԼՈՒԿ 1977 (տե՛ս ՍՂՈՒԿ)
- ՍԸՂՈՒԿ 1977 (տե՛ս ՍՂՈՒԿ)
- ՍԻԱԿԵԱՑՆ 1790 (տե՛ս ՍԻՍԱԿԵԱՆՔ)
- ՍԻԲԷԼԼԱՅ 1766 (տե՛ս ՍԻԲԻԼԼԱՅ)
- ՍԻԲԻԼԼԱՅ ԲԵՐՈՍԵԱՆ 1766 (տե՛ս նաև ՍԻԲԷԼԼԱՅ, ՍԻԲԻԼԼԵԱՅ, ՍԻԲԻՂՂԵԱՅ)
- ՍԻԲԻԼԼԵԱՅ 1766 (տե՛ս ՍԻԲԻԼԼԱՅ)
- ՍԻԲԻՂՂԵԱՅ 1766 (տե՛ս ՍԻԲԻԼԼԱՅ)
- ՍԻԳԱՑԻՈՅ 1849 (տե՛ս ՍԻԳԻԱՑԻՈՅ)
- ՍԻԳԻԱՑԻ տե՛ս ԱՆՏԻՈՔՈՍ ՍԻԳԻԱՑԻ 1849, նաև՝ ԶԳԱՑՈՅՑ, ԶԳԱՑԻՈՅՑ, ՍԳԱՑՈՅՑ, ՍԳԱՑԻՈՅ, ՍԻԳԱՑԻՈՅ
- ՍԻԼՕՆ 1840, 1871, 1882-1883 (տե՛ս ՍԻՂՈՆ, ՍՈՂՈՆ)
- ՍԻՂՈՆ 1840, 1871 1882-1883 (տե՛ս նաև ՍԻԼՕՆ, ՍԻՂՈՎՆ, ՍԻՈՆ, ՍԻՈՎՆ, ՍՈՂՈՆ)
- ՍԻՂՈՎՆ 1840, 1871, 1882-1883 (տե՛ս ՍԻՂՈՆ, ՍՈՂՈՆ)
- ՍԻՄ
1. ՏԵՍ ՍԵՄ 1768, 1769, 1862

- 2.Լեռ 1769, 1814, 1862, 1961, 1977 (տե՛ս նաև ՏԱԻՐՈՍ)
- ՍԻՄԵԻՈՆ, փակակալ 1373
- ՍԻՄԷԻ 2373, 2374
- ՍԻՄԷՈՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ 2201
- ՍԻՄԷՈՎՆ 1907 (տե՛ս ՍԻՄՈՎՆ)
- ՍԻՄՈՆ
1. Մոզ 144, 859, 1044, 1047-1048, 1270
 2. ՊԵՏՐՈՍ, առաքեալ 200, 916, 964, 1064, 1630, 1904, 1907 (տե՛ս նաև ՍԻՄՈՎՆ)
 3. Բորոտ 1108
 4. Տե՛ս ՏԻՄՈՆ 1889
- ՍԻՄՈՎՆ 1630, 1904, 1907 (տե՛ս նաև ՍԻՄԷՈՎՆ, ՍԻՄՈՆ ՊԵՏՐՈՍ)
- ՍԻՆԵԱՑ 2256 (տե՛ս ՍԻԻՆԵԱՑ)
- ՍԻՍԱԿ 1785, 1859
- ՍԻՍԱԿԱՆ տե՛ս ՎԱՍԱԿ ՍԻՍԱԿԱՆ
- ՍԻՍԱՐ 894
- ՍԻՐԱԴ 1775 (տե՛ս ՍԻՐԱԹ)
- ՍԻՐԱԹ 1775 (տե՛ս նաև ՍԻՐԱԴ)
- ՍԻՐԻՊԻՆԴԷՍ 1849 (տե՛ս ԱՐԾԱԿ Բ ՊԱՐԹԵԻ, նաև՝ ՍԵՐԻՊԻՆԴԷՍ, ՍԵՐԵՊԻՆԴԷՍ, ՍՐԻՊԻՆԴԷՍ, ՍԱՐԻՊԻՆԴԷՍ)
- ՍԻԻՆԵԱՑ
1. Մոնթե՛, քահանայապետ Սիմեոն 2379
 2. Գալատ 414, 1867, 2264, 2340 (տե՛ս նաև ՍԻՆԵԱՑ)
 3. Երկիր, իշխանություն, տէրություն 243, 341, 591, 678, 680, 1684, 1702, 1723, 1944, 2070, 2105, 2153, 2172, 2188, 2263, 2270-2271, 2281, 2316-2317, 2324, 2347, 2387 (տե՛ս նաև ՍԻԻՆԵՑՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
 4. Զօրք, գունդ 2268, 2347
 5. Տոմ 374, 411, 567, 751, 2034, 2043, 2237, 2239-2240, 2245, 2282
- ՍԻԻՆԵՑԻ տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ՍԻԻՆԵՑԻ, ԱՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻԻՆԵՑԻ
- ՍԻԻՆԻ 341, տե՛ս ԱՄԻՐՆԵՐՍԵՀ ՍԻԻՆԻ, ԱՆԱՆԻԱ ՍԻԻՆԻ, ԱՆԴՈՎԿ ՍԻԻՆԻ, ԱՆՏԻՈՔ ՍԻԻՆԻ, ԲԱԲԳԷՆ ՍԻԻՆԻ, ԲԱԲԻԿ ՆԱՀԱՊԵՏ ՍԻԻՆԻ, ԲԱԲԻԿ ՍԻԻՆԻ, որդի Վասակայ, ԲԱԿՈՒՐ ՍԻԻՆԻ, ԳԴԻՀՈՆ ՍԻԻՆԻ, ԴԱՐԱ ՍԻԻՆԻ, ՅԱԶԴ ՍԻԻՆԻ, ՎԱՀԱՆ ՍԻԻՆԻ, ՎԱՂԻՆԱԿ ՍԻԻՆԻ 242, ՎԱՍԱԿ ՍԻԻՆԻ 567, 623, 634, 680, 2083, ՎԱՐԱԶՎԱՂԱՆ ՍԻԻՆԻ, ՓԱՌԱՆՁԵՄ ՍԻԻՆԻ, ՓԻՍԱԿ ՍԻԻՆԻ, նաև՝ ՍԻՆԵԱՑ
- ՍԼԱՔ 1862
- ՍԼՈՒԿ 1977 (տե՛ս ՍՂՈՒԿ)
- ՍԿԱԴԱՏԷՍ 1805 (տե՛ս ԱՍԿԱԴԱՏԷՍ)
- ՍԿԱՄԱԴՐՈՍ 1871 (տե՛ս նաև ԿԱՄԱԴՐՈՍ, ԿԱՄԱՐԴՈՍ)
- ՍԿԱՅՈՐԴԻ 1739, 1745, 1807-1808, 1812, 1814 (տե՛ս նաև ՊԱՐՈՅՐ ՍԿԱՅՈՐԴԻ)
- ՍԿԱՐԻՈՎՏԱՑԻ տե՛ս ՅՈՒԴԱ ՍԿԱՐԻՈՎՏԱՑԻ, նաև՝ ՍԿԱՐՈՎՏԱՑԻ
- ՍԿԱՐՈՎՏԱՑԻ 1553 (տե՛ս ՍԿԱՐԻՈՎՏԱՑԻ)
- ՍԿԱԻՐՈՍ 1875-1876 (տե՛ս նաև ՍԿՈՐՈՍ, ՍԿՕՐԻՈՍ, ՍԿՕՐՈՍ, ՕԿՈՐՈՍ)
- ՍԿՈՐՈՍ 1875 (տե՛ս ՍԿԱԻՐՈՍ)
- ՍԿՕՐԻՈՍ 1876 (տե՛ս ՍԿԱԻՐՈՍ)
- ՍԿՕՐՈՍ 1875-1876 (տե՛ս ՍԿԱԻՐՈՍ)
- ՍՂՈՒԿ ՍԼԿՈՒՆԻ 1977 (տե՛ս նաև ՍԸԼՈՒԿ, ՍԼՈՒԿ, ՍԸՂՈՒԿ)
- ՍՄԲԱՏ
1. Անուն 1813, 1945 (տե՛ս նաև ՍՄԲԱԴ)
 2. Որդի Բիւրատայ 1745, 1842, 1911-1913, 1917-1924, 1927, 1930-1935, 1943 (տե՛ս նաև ՍՄՊԱՏ)
 3. ԱՍՊԵՏ, հայր Բազարատայ 1975
 4. ԱՍՊԵՏ, որդի Բազարատայ 2056, 2058, 2092 (տե՛ս նաև ՍՄՊԱՏ)

ՍՄԲԱՏԱՆՈՅԸ 1911 (տե՛ս նաև ՍԲԱՏԱՆՈՅԸ, ՍՊԱՏԱՆՈՒԸ, ՍՄԲԱՏԱՆՈՒԸ)

ՍՄԲԱՏՈՒՐՀԻ 1911, 1943 (տե՛ս նաև ՍՄԲԱՏՈՒՔԻ, ՍՄԲԱՏՈՒՔՐԻ, ՍԲԱՏՈՒՔԻ)

ՍՄՊԱՏ 1842, 1911, 1918, 1923, 1932, 1945, 2056, 2092 (տե՛ս ՍՄԲԱՏ)

ՍՆՈՒԱՆՁՏԵԱՑ 635 (տե՛ս ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՑ)

ՍՈԿՐԱՏԵՍ 864, 901, 1998, 2112

ՍՈԿՐԱՏԻՈՆ 1977 (տե՛ս ՍԵՐԱՊՏԻՈՆ)

ՍՈՂՈՄԸՆ 185 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)

ՍՈՂՈՄՈՆ

1. ԻՄԱՍՏՈՒՆ 184-185, 238, 260, 265, 474, 838, 856, 884, 944, 991, 995, 1148, 1150, 1195, 1226, 1469, 2010, 2157, 2371-2373 (տե՛ս նաև ՄՈՂՈՄՈՎՆ, ՍԱՂԱՄՈՎՆ, ՍԱՂՈՄՈՆ, ՍԱՂՈՄՈՎՆ, ՍՈՂՈՄԸՆ, ՍՈՂՈՄՈՎՆ, ՍՈՂՈՄՕՆ, ՍՈՂՈՍՈՎՆ, ՍՈՂՈՎՄՈՆ, ՍՈՂՈՎՄՈՎՆ, ՍՈՂՈՎՄՕՆ)

2. Տե՛ս ՍՈՂՈՆ ԱԹԵՆԱՑԻ

ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆՔ 827, 1617 (տե՛ս նաև ՍՈՂՈՎՄՈՆԵԱՆ, ՍԱԻՈՒՂԵԱՆՔ)

ՍՈՂՈՄՈՎՆ 1469 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)

ՍՈՂՈՄՈՎՈՆ 185 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)

ՍՈՂՈՄՕՆ 185 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)

ՍՈՂՈՆ ԱԹԵՆԱՑԻ 1871 (տե՛ս նաև ՍԻԼՕՆ, ՍԻՂՈՆ, ՍԻՂՈՎՆ, ՍՈՂՈՄՈՆ, ՍՈՈՂՆ)

ՍՈՂՈՆ ԱԹԵՆԱՑԻ 1871 (տե՛ս նաև ՍԻՂՈՆ, ՍԻԼՕՆ, ՍՈՂՈՄՈՆ, ՍՈՈՂՆ)

ՍՈՂՈՍՈՎՆ 185 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)

ՍՈՂՈՎՄՈՆ 185, 238, 884, 920, 2010 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)

ՍՈՂՈՎՄՈՆԵԱՆ 1617 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆՔ)

ՍՈՂՈՎՄՈՎՆ 185 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)

ՍՈՂՈՎՄՕՆ 185 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)

ՍՈՂՕՄՈՆ 1135 (տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ)

ՍՈՄՆԱՑԻ 2373 (տե՛ս ԱԲԻՍԱԿ ՍՈՄՆԱՑԻ)

ՍՈՈՂՆ 1871 (տե՛ս ՍՈՂՈՆ)

ՍՈՍԱՌՄՈՍ 1806 (տե՛ս նաև ՍՈՍԱՌՄՈՍ, ՋՈՍԱՌՄՈՍ)

ՍՈՍԱՌՄՈՍ 1806 (տե՛ս ՍՈՍԱՌՄՈՍ)

ՍՈՍՄԱՐԷՍ 1806 (տե՛ս ՍՈՒՍԱՌԻՍ)

ՍՈՎԱՐՄՈՍ 1812 (տե՛ս ՍԱԻՍԱՐՄՈՍ)

ՍՈՎՍԵԱ 1883, 1884 (տե՛ս ՍՈՎՍԻՈՍ)

ՍՈՎՍԻԱ 1883, 1884 (տե՛ս ՍՈՎՍԻՈՍ)

ՍՈՎՍԻՈՍ 1883, 1884 (տե՛ս ՍՈՎՍԻԱ, ՈՎՍԻԱ, ՍՈՎՍԵԱ)

ՍՈՎՓԱՐԱՑ ՄԻՆԵՑԻ 2139

ՍՈՐՄԱԿ 549, 2102, 2103, 2104, 2109 (տե՛ս ՍՈՒՐՄԱԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԲԶՆՈՒՆԵԱՑ)

ՍՈՒԱՆԾՏԵԱՑ 635 (տե՛ս ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՑ)

ՍՈՒԱՆՁԱՐ 751 (տե՛ս ԱՌԱՆՁԱՐ ԱՄՏՈՒՆԵԱՑ)

ՍՈՒԱՆՁՏԵԱՑ 635 (տե՛ս ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՑ)

ՍՈՒԲԱ 883

ՍՈՒԷՆ 2067 (տե՛ս ՍՈՒՐԷՆ)

ՍՈՒՆԵԱՑ 550 (տե՛ս ՍԻՒՆԵԱՑ)

ՍՈՒՆԷՆ 2066 (տե՛ս ՍՈՒՐԷՆ)

ՍՈՒՆԻՔ 2188 (տե՛ս ՍԻՒՆԻՔ)

ՍՈՒՌԱՍԻՍ 1805 (տե՛ս ԱՄԻԻՌՈՍ)

ՍՈՒՍԱՌԻՆ 1805 (տե՛ս ԱՄԻԻՌՈՍ)

ՍՈՒՍԱՌԻՍ 1805 (տե՛ս ԱՄԻԻՌՈՍ)

ՍՈՒՍԱՌԻՍ 1806 (տե՛ս նաև ԱՄՈՒՍԱՌԻՍ, ՍՈՍՄԱՐԷՍ)

ՍՈՒՏԿՈՐԻՒՆ 228 (տե՛ս նաև ԿՈՐԻՒՆ)

ՍՈՒՐ 1806

ՍՈՒՐԱՑ ՄՈԿԱՑԻ 2065

ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻ 164, 625, 1005, 1302, 1469, 1472, 2008, 2258 (տե՛ս նաև ՀՈԳԻ ԱՏՈՒԱԾ)

- ՍՈՒՐԵԱ 1894, 1961, 2078 (տե՛ս ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ)
- ՍՈՒՐԵՆԱՆ 1894, 1957, 2078 (տե՛ս ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ)
- ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ տե՛ս ՊԱՀԼԱԻ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ 1958, նաե՛լ ՍՈՒՐԵԱ, ՍՈՒՐԵՆԱՆ, ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ
- ՍՈՒՐԵՆԵԱՆՔ, տոհմ 1893
- ՍՈՒՐԷՆԻ (տե՛ս նաե՛լ ՍՈՒՐԵՆ) 2066,
 1. ՊԱՀԼԱԻ (ՊԱՐՄԻԿ) 359-360, 409, 410, 1894, 1954, 1957-1958, 2103, 2107, 2221-2323
 2. Որդի Արշարի արքայիմ Պարսից 1894, 1954,
 3. ԽՈՐԽՈՒՌԻՆԻ 2005, 2066-2068,
- ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ 1894, 1958, 2107 (տե՛ս ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ)
- ՍՈՒՐԻԿ ՆԱՀԱՊԵՏՆ ՀՐՄԻՁՈՐՈՅ 333
- ՍՈՒՐՀԱԿ 1949 (տե՛ս ՍՈՒՐՀԱՊ)
- ՍՈՒՐՀԱՊ 1949 (տե՛ս նաե՛լ ՍՈՒՐՀԱԿ)
- ՍՈՒՐՄԱԿ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԲԶՆՈՒՆԵԱՑ (ԱՐԾԿԷԱՑԻ) 549, 2102-2104, 2109, 2221, 2223, 2242 (տե՛ս նաե՛լ ՍՈՐՄԱԿ)
- ՍՈՒՔՐԵԱՆ տե՛ս ԱՐՍԷՆ ՍՈՒՔՐԵԱՆ 901, 2127-2128, 2130
- ՍՈՓԱՐ 862
- ՍՈՓԻ 1969 (տե՛ս նաե՛լ ՍՈՓԻԱՅ, ՍՈՖԻ)
- ՍՈՓԻԱՅ 1969 (տե՛ս ՍՈՓԻ)
- ՍՈՖԻ 1969 (տե՛ս ՍՈՓԻ)
- ՍՊԱՆԴԱՀԿԱՅ 1943 (տե՛ս ՍՄԲԱՏՈՒՀԻ)
- ՍՊԱՆԴԱՏԱՅ 2059 (տե՛ս ՍՊԱՆԴԱՐԱՏ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ)
- ՍՊԱՆԴԱՐԱԴԱՏԱՅ 2065 (տե՛ս ՍՊԱՆԴԱՐԱՏ 2.)
- ՍՊԱՆԴԱՐԱՏ
 1. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, որդի Արշարի 348, 2047, 2055, 2057, 2059 (տե՛ս նաե՛լ ՍԲԱՆԴԱՐԱՏ, ՍՊԱՆԴԱՏԱՅ, ՍՊԱՐԱՆԴԱՏԱՅ)
2. ՏԷՐ Ծիրակայ եւ Արշարունեսց 2065, 2069, 2105 (տե՛ս նաե՛լ ՍՊԱՆԴԱՐԱՏԱՅ)
- ՍՊԱՆԴԱԻՀԵԱՑ 1943 (տե՛ս ՍՄԲԱՏՈՒՀԻ)
- ՍՊԱՐԱՆԴԱՏԱՅ 2059 (տե՛ս ՍՊԱՆԴԱՐԱՏ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ)
- ՍՊԱՐԵԹՈՍ 1805 (տե՛ս նաե՛լ ԱՊԱՐԵԹԷՆՈՍ, ՍՓԱՌԷՏՈՍ, ՍՊԱՐԵԹՈՍ, ԱՊԱՌԵԹՈՍ, ՍՊԱՌԷԹՈՍ)
- ՍՊԱՐԷԹՈՍ 1805 (տե՛ս նաե՛լ ՍՊԱՐԵԹՈՍ)
- ՍՌԵՆԱԿ 751, 2282 (տե՛ս ԱՌԵՆԱԿ)
- ՍՎԱԶԵԱՆ 1078 (տե՛ս ՀԵՆՐԻԿ ՍՎԱԶԵԱՆ)
- ՍՏԱՀԱՐԱՑԻ 1955 (տե՛ս ՍՏԱՀՐԱՑԻ)
- ՍՏԱՀԱՑԻ 1955 (տե՛ս ՍՏԱՀՐԱՑԻ)
- ՍՏԱՀՐԱՑԻ տե՛ս ԱՐՏԱՇԻՐ ՍՏԱՀՐԱՑԻ 1316 (տե՛ս նաե՛լ ՍՏԱՀԱՐԱՑԻ, ՍՏԱՀԱՑԻ, ՍՏԱՐՀԱՑԻ)
- ՍՏԱՀՐՇԱՊՈՒՀ 524 (տե՛ս ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ)
- ՍՏԱՐՀԱՑԻ 2201, 2202 (տե՛ս ՍՏԱՀՐԱՑԻ)
- ՍՏԱԻՌԻԱՅ 2185 (տե՛ս ՍԱԻՌԻԱՅ)
- ՍՏԵՓԱՆ ԿԱՆԱՅԵԱՆՑ 1291
- ՍՏԵՓԱՆ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ 2199
- ՍՏԵՓԱՆ[Ն]ՈՍ
 1. ՆԱԽԱՎԿԱՅ 253, 269, 296, 317, 732, 869, 1043, 1213, 1457, 1554, 1555
 2. ՍԻՆԵՑԻ 766, 869
- ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ տե՛ս ԼՈՒՍԻԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
- ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՔ, տոհմ 1126
- ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԵԱՆՔ, տոհմ 1179
- ՍՏՈՐԳԵԻՍ 1896 (տե՛ս ԵԻՍՏՈՐԳԵԻՍ)
- ՍՏՐԱԲՈՆ 2131
- ՍՏՐԱԴԻՏ 1989 (տե՛ս ՍՏՐԱՏԻԳ)
- ՍՏՐԱՏԻԳ 1989 (տե՛ս նաե՛լ ՍՏՐԱՏԻԳԻՆ, ՍՏՐԱՏԻԳ, ՍՏՐԱԴԻՏ)
- ՍՏՐԱՏԻԳԻՆ 1989 (տե՛ս ՍՏՐԱՏԻԳ)

ՍՏՐԱՏԻԴ 1989 (տե՛ս ՍՏՐԱՏԻԳ)
 ՍՐԱԻԱՆՁՏԱՅ 659 (տե՛ս ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՅ)
 ՍՐԻՊԻՆԴԷՍ 1849 (տե՛ս ՍԻՐԻՊԻՆԴԷՍ) (տե՛ս ԱՐԾԱԿ Բ ՊԱՐԹԵԻԱՅ)
 ՍՐՀԱԿԱՆ 1682 (տե՛ս ՄՐՀԱԿԱՆ)
 ՍՐՈՒԱՆԾՏԱՅ 635, 659 (տե՛ս ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՅ)
 ՍՐՈՒԱՆՁԵԱՅ 635 (տե՛ս ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՅ)
 ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՅ տե՛ս ԳԱՐԵԳԻՆ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՅ, ԽՈՒՐՍ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՅ, նաե՛ս՝ ԸՆՁՏԱՑԻ, ՈՍՐՈՒԱՆՁԵԱՅ, ՈՒՐՈՒԱՆՁԵԱՅ, ՍԵՆՈՒԱՆՁՏԵԱՅ, ՍՈՒԱՆԾՏԵԱՅ, ՍՈՒԱՆՁՏԵԱՅ, ՍՐԱԻԱՆՁՏԱՅ, ՍՐՈՒԱՆԾՏԱՅ, ՍՐՈՒԱՆՁԵԱՅ, ՍՐԻԱՆԾՏԵԱՅ)
 ՍՐԻԱՆԾՏԵԱՅ 635 (տե՛ս ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՅ)
 ՍՓԱՌԷՏՈՍ 1805 (տե՛ս ՍՊԱՐԵԹՈՍ)
 ՍՓԵՐՈՍ 1805 (տե՛ս նաե՛ս ՋԵՓՈՒՈՍ, ՍԵՓՈՒՈՍ, ԱՌՈՍ, ՓԱՌՈՍ, ՋԵՓՐՈՍ, ՋՓԱՌՈՍ)
 ՍՕԴԱԿԻՍ 1812 (տե՛ս ՄԱԻԴԱԿԻՍ)
 ՍՕՍ 1745, 1807, 1808 (տե՛ս ՍԱԻՍԱՆՈՒԷՐ)
 ՍՕՍԱՆԸՎԷՐ 1808 (տե՛ս ՍԱԻՍԱՆՈՒԷՐ)
 ՍՕՍԱՆՈՒԷՐ 1745, 1808 (տե՛ս ՍԱԻՍԱՆՈՒԷՐ)
 ՍՕՍԱՐՄՈՍ 1812 (տե՛ս ՍԱԻՍԱՐՄՈՍ)
 ՍՕՏԻՐ 1848 (տե՛ս ՍԱԻՏԷՐ)
 ՍՕՏԻՐԷ 1848 (տե՛ս ՍԱԻՏԷՐ)

Վ

ՎԱԴԳԷԻՍ 1877 (տե՛ս ՎԱՐԴԳԷՍ)
 ՎԱԴԷՍ 733 (տե՛ս ՎԱՐԴԷՍ)
 ՎԱԶԱՐԻԱ 1945 (տե՛ս նաե՛ս ՎԱՂԱՐԻԱ)
 ՎԱԶԳԷՆ

1. ՅԱԿՈՒԲԵԱՆ 3, 157
 2. Բդէշխ 2313
 ՎԱԼԵՆՏԻՆԵԱՆՈՍ 2029 (տե՛ս ՎԱՂԵՆՏԻԱՆՈՍ)
 ՎԱԽԹԱՆԳ 2313-2314, 2321, 2327-2328, 2330, 2340 (տե՛ս ՎԱԽԹԱՆԿ)
 ՎԱԽԹԱՆԿ 2327, 2340 (տե՛ս նաե՛ս ՎԱԽԹԱՆԳ)
 ՎԱՀԱԳՆ 296, 1369, 1690, 1691, 1830, 1862, 1869
 ՎԱՀԱԿՆ 1830 (տե՛ս ՎԱՀԱԳՆ)
 ՎԱՀԱՅ 2067 (տե՛ս ՎԱՀԱՆ)
 ՎԱՀԱՆ 2005,
 1. ԱՄԱՏՈՒՆԻ 255-256, 262-263, 271, 285-286, 567, 414?, 634, 751, 1981, 2002, 2013, 2018-2019, 2029, 2112, 2235, 2242, 2245, 2257, 2260, 2269, 2271, 2280, 2282
 2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 364-365, 374-375, 2045, 2052-2053, 2199, 2201, 2204-2308, 2311-2317, 2320-2331, 2333, 2335, 2337-2348, 2350, 2352-2358, 2360, 2362-2371, 2377
 3. Թազաւորագն Աղուամից 609, 2263
 4. ԳՆՈՒՆԻ 659
 5. ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ 1831, 2066, 2067, 2068 (տե՛ս նաե՛ս ՎԱԾԱՆ)
 6. Արքամեակ Մեսրոպայ 2113
 7. ՍԻԻՆԻ 2133
 8. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 2324
 ՎԱՀԱՆՈՒՆԵԱՅ, տոհմ 605 (տե՛ս ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ)
 ՎԱՀԱՊՐՍԱՄ 751 (տե՛ս ԱՊՐՍԱՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ)
 ՎԱՀԱՐԻԾ 2080 (տե՛ս ՎԱՀՐԻԾ)
 ՎԱՀԱԻՈՒՆԵԱՅ, տոհմ 605, 626 (տե՛ս ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ)
 ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ տե՛ս ԲԱՐԾՂ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 2324, 2328
 ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ տե՛ս ԳԻԻՏ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 605, 626, 634, 2242, 2245, 2260, 2263 (տե՛ս նաե՛ս ՎԱՀԱՆՈՒՆԵԱՅ, ՎԱՀԱԻՈՒՆԵԱՅ, ՎԱՀՈՒՆԵԱՅ)

- վաճեցի՞նի՞նի՞, տոհմ 567, 2245
- վաճե՛ 1831
- վաճի՛ժ 236 (տե՛ս վաճի՛ժ)
- վաճո՞նե՛նե՛ս, տոհմ 605, 626, 1868 (տե՛ս վաճեցի՞նի՞նի՞)
- վաճո՞նե՛նի՞՛, տոհմ 1831, 1862, 1874 (տե՛ս նաե՛ն վաճո՞նի՞նի՞՛)
- վաճՍԱժԱՆ 1959 (տե՛ս նաե՛ն վեճՍժԱՆ)
- վաճՐԱՄ
1. ԲԱԲՈՒՆԻ 147, 905
 2. Սպարապետ 2349
- վաճՐԻժ՝ 236, 259, 358, 2080, 2213 (տե՛ս վաճԱՐԻժ՝, վաճի՛ժ, վաճի՛ժ, վաճի՛ժ նաե՛ն ԽԱԳՈՒՆԻ)
- վաճԱԿ 1953 (տե՛ս վաճԱՐԾԱԿ)
- վաճԱՐԺԱԿ 1857 (տե՛ս վաճԱՐԾԱԿ)
- վաճԱՐԻԱ 1945 (տե՛ս վաճԱՐԻԱ)
- վաճԱՐՁԱԿ 1863 (տե՛ս վաճԱՐԾԱԿ)
- վաճԱՐԾ
1. ԱՆԾՏԱՅ ԻՇԽԱՆ 292
 2. Հայր Արտաւաճայ 1315
 3. Արքայ Հայոց 1843, 1948, 1949, 1951, 1963 (տե՛ս վաճԱՐԾԱԿ 2.)
 4. Արքայ Պարսից 1948, 1955, 2351, 2352, 2353, 2354, 2358, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371 (տե՛ս նաե՛ն վաճԱՐԾԱԿ)
- վաճԱՐԾԱԿ
1. ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ 408-409, 413, 415
 2. Ա. Արքայ Հայոց 1744, 1771, 1772, 1774, 1786, 1831, 1838, 1847, 1850, 1851, 1852, 1853, 1857, 1859, 1863, 1864, 1865, 1890, 1895, 1937, 1948, 1949, 1951, 1963, 1966, 2005 (տե՛ս նաե՛ն վաճԱՐԺԱԿ, վաճԱՐԾ, վաճԱՐՁԱԿ)
 3. Բ. Արքայ Հայոց 1953 (տե՛ս նաե՛ն վաճԱԿ)
 4. Արքայ Պարսից 1948 (տե՛ս վաճԱՐԾ 4.)
 5. Որդի Պապայ 2062, 2063, 2066
- վաճԱՐԾԱՊՈՒՐՀ 626 (տե՛ս վաճԱՐԾԱՊՈՒՀ ՊԱԼՈՒՆԻ)
- վաճԳԵՍՈՍ 1946 (տե՛ս նաե՛ն վաճԳԵՍՈՍ, վաճԳԵՍՈՍ, ԷԳԵՍՈՍ, վաճԷԳԵՍՈՍ)
- վաճԳԵՍՈՍ 1946 (տե՛ս վաճԳԵՍՈՍ)
- վաճԳԷՍՈՍ 1946 (տե՛ս վաճԳԵՍՈՍ)
- վաճԵՆԱԿ ՍԻԻՆԻ 242, 287, 2029 (տե՛ս նաե՛ն վաճԻՆԱԿ)
- վաճԵՆԳԻԱՆՈՍ 1950, 2043 (տե՛ս վաճԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- վաճԵՆՏԻԱՆՈՍ
1. Աղանդապետ 1950 (տե՛ս նաե՛ն վաճԵՆԳԻԱՆՈՍ)
 2. Կայսր 2029, 2032, 2043 (տե՛ս նաե՛ն վաճԵՆՏԻՆԵԱՆՈՍ, վաճԵՆԳԻԱՆՈՍ, վաճԵՆՏԻՆ, վաճԵՆՏԻՆԵԱՆՈՍ, վաճԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- վաճԵՆՏԻՆ 2043 (տե՛ս վաճԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- վաճԵՆՏԻՆԵԱՆՈՍ 2043 (տե՛ս վաճԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- վաճԵՍ 2029, 2043-2045, 2049 (տե՛ս նաե՛ն վաճԷՍ, վաճԵՍՏ)
- վաճԵՍՏ 2029 (տե՛ս նաե՛ն վաճԷՍ)
- վաճԵՏԻԱՆՈՍ 2029 (տե՛ս վաճԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- վաճԵՐԻԱՆՈՍ 1960, 1964
- վաճԷԳԵՍՈՍ 1946 (տե՛ս վաճԳԵՍՈՍ)
- վաճԷՈՍ 1805 (տե՛ս ԲԱՂԷՈՍ)
- վաճԷՍ 308, 318-319, 325, 328, 330-333, 2005, 2043-2046 (տե՛ս նաե՛ն վաճԵՍ)
- վաճԻՆԱԿ ՍԻԻՆԻ 287, 411, 680, 2029, 2037, 2070 (տե՛ս նաե՛ն վաճԵՆԱԿ)
- վաճԿՈՆ 1875 (տե՛ս վաճԿՈՒՆ)
- վաճԿՈՒՆ 1875 (տե՛ս նաե՛ն վաճԿՈՆ)
- վաճ 1831 (տե՛ս վաճԱՆ)
- վաճԱԿԱՆ 905, 906

ՎԱՆԱՆԳԵՑԻ 655 (տե՛ս ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ)

ՎԱՆԱՆԴԱՑԻ

- 1. Տե՛ս ԱՏԳԷՆ 2347
- 2. ԹԱԹԼՈՅ 655
- 3. ԹՈՎՄԱՅ 1740
- 4. Տե՛ս ՎՐԷՆ 2324, 2364, 2365
- 5. ՎՈՐՈԹ 292

ՎԱՆԱՆՏ 2105 (տե՛ս ՎԱՆԱՆԴ)

ՎԱՆԱՏՈՒՐ, դիք 1301, 1702

ՎԱՇԱԿԱՇՏ 598 (տե՛ս ՎԱՇԱԿԱՇԱՏ)

ՎԱՇԱՆ 2066 (տե՛ս ՎԱՀԱՆ)

ՎԱՇԿԱՏ 1806 (տե՛ս ՎԱՇՏԱԿ)

ՎԱՇՏԱԿ 1806

ՎԱԶԱԳԱՆ

- 1. Ա, ՔԱԶ, ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ 1076, 1077
- 2. Բ, Բարեպաշտ 1075, 1076,

ՎԱԶԱԿ 423

ՎԱԶԱԿԱՆ 361

ՎԱԶԷ

- 1. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 302, 2105
- 2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, որդի Արտաազգայ 280, 284-287, 290-291
- 3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, նախապետ 405, 406, 413, 414, 415
- 4. ԱՂՈՒԱՆԻՑ (ԲՈՒՆ ԱՂՈՒԱՆՔԻ) թագաւոր Բ. 1073, 1075, 1076, 1079, 1087,
- 5. Ա. ՔԱԶ 1076,

ՎԱՌԳՈՇ ԳՆԹՈՒՆԻ 2320

ՎԱՍԱԿ 567?

- 1. Տե՛ս ՍԻՍԱԿԱՆՆ 243
- 2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 301-302, 310, 333-334, 345-365, 367, 369-370, 376-378, 406, 627, 628, 2038, 2058, 2306, 2315, 2317-2320, 2326-2327, 2329-2330, 2335, 2364
- 3. ՍԻՒՆԻ 517, 592-594, 601, 604, 606, 610, 612, 614, 624, 630, 632, 642, 652, 661-662, 664, 667, 669, 671-672, 675, 677-679, 682, 2083, 2237, 2242, 2245,

2252, 2254-2261, 2263-2264, 2271-2273, 2278-2281, 2303

4. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 2205

5. ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ 2320

ՎԱՍԱԻՈՒՐՏ ԿԱՐՔԱՅԻՆ 2355

ՎԱՍԻԼ 550 (տե՛ս ԲԱՍԻԼ)

ՎԱՍԻԼԷՈՍ 1988 (տե՛ս ԲԱՍԻԼԷՈՍ)

ՎԱՏԳԵՏՈՅՆ 733 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԴԷՍ)

ՎԱՏԳԷՏՄՆ 733 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԴԷՍ)

ՎԱՏԴԷՍ 733 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԴԷՍ)

ՎԱՐԱԳ

- 1. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ 1077,
- 2. Ծգնաւոր 1368

ՎԱՐԱԶ

- 1. Պարսից զօրավար 308, 411
- 2. ԿԱՄԻՆԱԿԱՆ 285
- 3. ՇԱՀՈՒՆԻ 292
- 4. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ 297
- 5. Տե՛ս ՎԱՐԱԶ [ՇԱՊՈՒՀ]

ՎԱՐԱԶ ՇԱՊՈՒՀ 303-306, 308 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԱԶ, [ՇԱՊՈՒՀ] ՎԱՐԱԶ)

ՎԱՐԱԶՇԱՊՈՒՀ ԱՄՍՏՈՒՆԻ 2315

ՎԱՐԱԶԳԷՆ 751 (տե՛ս ՎԱՐԱԶԳԷՆ)

ՎԱՐԱԶԴԱՏ 403, 404, 405, 406, 407, 408, 2005, 2061, 2062

ՎԱՐԱԶԴԵՆ 2282 (տե՛ս ՎԱՐԱԶԴԷՆ)

ՎԱՐԱԶԴԷՆ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ 751, 2282 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԱԶԳԷՆ, ՎԱՐԱԶԴԵՆ)

ՎԱՐԱԶԴՈՒԽՏ 300

ՎԱՐԱԶԻԱՅ 1945 (տե՛ս ՎԱԶԱՐԻԱ)

ՎԱՐԱԶՆԵՐՍԵԽ 2316 (տե՛ս ՎԱՐԱԶՆԵՐՍԵՀ)

ՎԱՐԱԶՆԵՐՍԵՀ ՈՒՐԾԱՑԻ 2316 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԱԶՆԵՐՍԵԽ)

ՎԱՐԱԶՇԱՊՈՒՀ ՊԱԼՈՒՆԻ 626, 2242, 2263, 2270 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐՇԱՊՈՒՀ, ՎԱՐԱՇԱՊՈՒՀ, ՎԱՐԱՇԱՊՈՒՐՀ, ՎԱՂԱՐՇԱՊՈՒՐՀ)

ՎԱՐԱԶՎԱՂԱՆ ՍԻԻՆԻ 2237-2240, 2281
 ՎԱՐԱԺ 1786, 1856, 1867 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԺ)
 ՎԱՐԱՅՐ ՎԱՐՈՅ 2339
 ՎԱՐԱՇԱՊՈՒՐՀ 626 (տե՛ս ՎԱՐԱԶՇԱՊՈՒՀ ՊԱԼՈՒՆԵԱՑ)
 ՎԱՐԲԱԿԱՅ ՄԱՐԻ 1745, 1808-1809, 1812 (տե՛ս ՄԱՐ ՎԱՐԲԱԿԷՍ, նաեւ ՎԱՐԿԱԲԱՄԱՐԻ)
 ՎԱՐԳԵՍ 1877 (տե՛ս ՎԱՐԴԳԷՍ)
 ՎԱՐԴ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 242, 1712, 2306, 2315, 2325-2327, 2388
 ՎԱՐԴ ՎԷՍ 1948 (տե՛ս ՎԱՐԴԳԷՍ)
 ՎԱՐԴԱԿԱՆ 242 (տե՛ս ՎԱՐԴԿԱՆ)
 ՎԱՐԴԱՆ
 1. Հայր Մաշտոցի 234, 258, 264, 1715, 2211,
 2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 242, 253, 266, 270, 310, 333, 341, 346, 347, 365, 375, 517-518, 521, 567, 571, 601, 604-606, 612, 631, 633-634, 654, 656-659, 668, 697, 1075, 1077, 2034-2036, 2038-2039, 2073, 2103, 2211, 2235, 2242, 2245-2250, 2252, 2254-2258, 2260-2265, 2267-2271, 2273, 2275, 2277, 2279-2281, 2296, 2305-2307 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԴ, ՎԱՐԴԿԱՆ, ՎԱՐԴԱԿԱՆ, ՔԱԶՆ)
 3. ԱՐԵԻԵԼՑԻ 289, 765-767, 902-907, 909, 911, 1155,
 4. Որդի Վարդան Մամիկոնեացի, ?հայր Սամուելի 348
 5. ԲԱՂԻՇԵՑԻ 1549, 1646, 1761, 2337, 2394
 6. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ստրատելաւտ 2087-2092, 2108
 ՎԱՐԴԱՆԴՈՒԽՏ 415-416
 ՎԱՐԴԱՆԷՍ, եղբայր Ներսէս ռաբունապետի 1646
 ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ 412
 ՎԱՐԴԳԵՍ 1949 (տե՛ս ՎԱՐԴԳԷՍ)
 ՎԱՐԴԳԷՍ

1. Տե՛ս ՎԱՐԴԷՍ 733 (տե՛ս նաեւ ՎԱՏԳԵՏՈՅՆ, ՎԱՏԳԷՏՄՆ, ՎԱՏԴԷՍ, ՎԱՐԴԳԷՍ, ՎԱՐԴԵԱՆ, ՎԱՐԴԵՍ, ՎԱՐԴԷՆ, ՎՐԴԵՄՆ, ՎՐԴԷՍՆ)
 2. ՄԱՆՈՒԿՆ 1948, 1949, (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԴՆԵՍ, ՎԱՐԴԳԵՍ)
 ՎԱՐԴԵԱՆ 733 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԴԷՍ)
 ՎԱՐԴԵՍ 733 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԴԷՍ)
 ՎԱՐԴԷՆ 733 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԴԷՍ)
 ՎԱՐԴԿԱՆ 242 (տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ)
 ՎԱՐԴՆԵՍ 1949 (տե՛ս ՎԱՐԴԳԷՍ)
 ՎԱՐԶ 751 (տե՛ս ՎԱՐԶ)
 ՎԱՐԹԱՆ 2030 (տե՛ս ՎՐԹԱՆԷՍ)
 ՎԱՐԺ 1856 (տե՛ս ՎԱՐԱԺ)
 ՎԱՐԿԱՆ 2157
 ՎԱՐՀԱՄ 1372
 ՎԱՐՀԻԺ 2080 (տե՛ս ՎԱՀՐԻԺ)
 ՎԱՐԶ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 751, 2282
 ՎԱՐԺԻԺ 2080 (տե՛ս ՎԱՀՐԻԺ)
 ՎԱՐՇԱՊՈՒՀ 2263 (տե՛ս ՎԱՐԱԶՇԱՊՈՒՀ)
 ՎԵՀՎԵՀՆԱՄ 2314, 2357 (տե՛ս նաեւ ՎԵՀՆԱՄ, ՎԵՀՎԵՀՆԱՄ)
 ՎԵՀԴԵՆՇԱՊՈՒՀ 2283-2284, 2287-2298, 2300 (տե՛ս նաեւ ՎԵՀԴԷՆՇԱՊՈՒՀ)
 ՎԵՀԴԷՆՇԱՊՈՒՀ 2287 (տե՛ս ՎԵՀԴԵՆՇԱՊՈՒՀ)
 ՎԵՀՄԻՀՐՇԱՊՈՒՀ 2104 (տե՛ս նաեւ ՎԵՀՄԻՀՐԱՇԱՊՈՒՀ, ՎԵՀ ՄԻ ՀՐԱՇԱՊՈՒՀ)
 ՎԵՀՇԱՊՈՒՀ 2261
 ՎԵՀՍԺԱՆ 1959 (տե՛ս ՎԵՀՍԱԺԱՆ)
 ՎԵՀՎԵՀՆԱՄ 2314
 ՎԵՆԵՏԵՈՅ 2143 (տե՛ս ՎԵՆԵՏԻԿ)
 ՎԵՍՊԱԶԻԱՆՈՍ 1913, 1939 (տե՛ս ՎԵՍՊԱՍԻԱՆՈՍ)
 ՎԵՍՊԱՍԻԱՆՈՍ 1939 (տե՛ս նաեւ ՎԵՍՊԻԱՆՈՍ, ՎԵՍՊԱԶԻԱՆՈՍ)
 ՎԵՍՊԱՍԻԱՆՈՍԵԱՆՔ 900

վեպոպուլյար 1913, 1939 (տե՛ս վեպոպուլյար)

վերին Ֆորա 1907 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին Բերեա 1907 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1907 (տե՛ս վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1907 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1093, 1094, 1137 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1986 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 545 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1986 (տե՛ս վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա, տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 545 (տե՛ս վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա, տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 545 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 545 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1986 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1986 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 545 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 545 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 357

վերին ֆորա 2323, 2325

վերին ֆորա 1925, 1942

վերին ֆորա 2146

վերին ֆորա 1690 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1945 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 2123, 2124 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1907 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1907 (տե՛ս վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա, վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1855 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 2353 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1889 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1855 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 608, 2262 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա

1. Վերին ֆորա 2340,
2. Վերին ֆորա 2353, 2355, 2356

վերին ֆորա 2353 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1889 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1855 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 608, 2262 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա

1. Վերին ֆորա 252, 257, 262, 269, 524, 2216,
2. Վերին ֆորա 2078-2079, 2216,
3. Վերին ֆորա 2087, 2092, 2102-2105, 2107, 2108, 2110, 2216, 2217, 2221-2224, 2234, 2236,
4. Վերին ֆորա 2379

վերին ֆորա 236-237, 239, 259, 260, 265, 524, 2006, 2074-2079, 2082, 2084, 2092, 2211-2217 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 2082 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1807 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1807 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 1805, 1807 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 2102, 2103, 2104, 2107 (տե՛ս վերին ֆորա)

վերին ֆորա 236, 237, 2006, 2078, 2079, 2082 (տե՛ս վերին ֆորա)

ՎՐԱՄՇԱՓՈՅ 2092 (տե՛ս ՎՌԱՄՇԱ-
ՊՈՒՀ)
 ՎՐԱՑՈՒՑ 1831 (տե՛ս ՎՐԱՑ)
 ՎՐԴԱՆԷՍ 1716 (տե՛ս ՎՐԹԱՆԷՍ)
 ՎՐԴԵՍՆ 733 (տե՛ս ՎԱՐԴԷՍ)
 ՎՐԴԷՍՆ 733 (տե՛ս ՎԱՐԴԷՍ)
 ՎՐԶԸՆԴԻՆ 1986 (տե՛ս ՎԶԸՐԿ)
 ՎՐԷՆ
 1. ԶԻԻՆԱԿԱՆ 2242
 2. ՎԱՆԱՆԴԱՑԻ 2324, 2364-2365
 3. ՏԱՇՐԱՑԻ 635, 751, 2271, 2282
 ՎՐԹԱՆԷՍ 277-282, 284, 286, 290-292,
 311, 423-424, 426, 1301, 1714, 1716,
 1995, 2002, 2009-2012, 2015, 2019-2021,
 2030, 2074 (տե՛ս նաև Ա. ՊԱՐԹԵԻ
 ՎՐԴԱՆԷՍ, ՎԱՐԹԱՆ)
 ՎՐԻԿ 303
 ՎՐԻՄ ՄԱՂԽԱԶ 2242
 ՎՐԻԻ 2312, 2313
 ՎՐԿԷՆ 333
 ՎՐՈՅՐ 1932 (տե՛ս ՎՐՈՐ)
 ՎՐՈՐ 1932 (տե՛ս ՎՐՈՅՐ)
 ՎՐՈՒԿ 608 (տե՛ս ՎՈՒՐԿ)

S

ՏԱԲԻԹԱ 1179, 1536 (տե՛ս նաև ՏԱՓԻ-
ԹԱՅ)
 ՏԱԹԵԻԱՑԻ տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱ-
ՑԻ
 ՏԱԼԻԹԱ 1104, 1116
 ՏԱԿԻՏՈՍ 1844, 1964-1965 (տե՛ս նաև
 ՄԱԿԻՏԻՍ, ՏԱԶԻՏՈՍ, ՔԿԻՏՈՍ)
 ՏԱՂԻՈՍ 1707 (տե՛ս ԵԻՏԱՂԻՈՍ)
 ՏԱՃ 655 (տե՛ս ՏԱՃԱՏ ԳՆԹՈՒՆԻ)
 ՏԱՃԱՏ
 1. ԱՇՈՑԱՆ 1967, 1974
 2. ԳՆԹՈՒՆԻ 634, 655, 659, 2269 (տե՛ս
 նաև ՏԱՃ, ԳՆԴՈՒՆԻ)
 3. ՅԱԳԳԷՄ Արծրունաց 751, 2205, 2282
 4. Որդի Մեհրնդակալ Ըրըշտունոյ 302

5. Փեսայ Արտաւանայ, իշխան Աշոցաց
 1365, 1716
 6. Եպիսկոպոս Տայոց 549, 2242
 ՏԱՃԱՏՈՒՀԻ 2073 (տե՛ս ՏԱՃԱՏՈՒԻ-
ՀԻ)
 ՏԱՃԱՏՈՒՀՐԻ 2073 (տե՛ս ՏԱՃԱՏՈՒԻ-
ՀԻ)
 ՏԱՃԱՏՈՒՐՀԻ 2073 (տե՛ս նաև ՏԱՃԱ-
ՏՈՒՀԻ, ՏԱՃԱՏՈՒՀՐԻ)
 ՏԱՃԿԵԱ 1860-1861 (տե՛ս ՍԱԳՃԻԿ)
 ՏԱՆԱՏՐԿՈՅ 1922 (տե՛ս ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ,
 աղքայ Հայոց)
 ՏԱՆԲԱՆ 1769 (տե՛ս ՏԱՐԲԱՆ)
 ՏԱՆԵՐԱՆ 545 (տե՛ս ԱՆԵՐԱՆ)
 ՏԱՆՐԵՐԱՆ 545 (տե՛ս ԱՆԵՐԱՆ)
 ՏԱՇԵԱՆ տե՛ս ՅԱԿՈՒՐՈՍ ՏԱՇԵԱՆ
 ՏԱՇՐԱՑԻ տե՛ս ՎՐԷՆ ՏԱՇՐԱՑԻ
 ՏԱԶԻՏՈՍ 1964 (տե՛ս ՏԱԿԻՏՈՍ)
 ՏԱՊԵԱՆ տե՛ս ԱՏՐՎՇՆԱՍՊԻՏԱ-
ՊԵԱՆ
 ՏԱՐԱԻՆԵՑԻ տե՛ս ՄՈՒՇԷ՝ ՏԱՐԱԻՆԵ-
ՑԻ, նաև՝ ՏԱՐՕՆԵՑԻ
 ՏԱՐԲԱՆ 1769 (տե՛ս նաև ՈՄԻՏԱԲ,
 ՏԱՆԲԱՆ, ՏԱՐԲԱՆԱԻՈՒՆ, ՏԱՐ-
ԲԱՆԻՏ, ՏԱՐԲԱՆՈՄԻՏԱԲ)
 ՏԱՐԲԱՆԱԻՈՒՆ 1769 (տե՛ս ՏԱՐԲԱՆ)
 ՏԱՐԲԱՆԻՏ 1769 (տե՛ս ՏԱՐԲԱՆ)
 ՏԱՐԲԱՆՈՄԻՏԱԲ 1769 (տե՛ս ՏԱՐ-
ԲԱՆ)
 ՏԱՐԵՐԱՆ 545 (տե՛ս ԱՆԵՐԱՆ)
 ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՏԱՐՍՈ-
ՆԱՑԻ
 ՏԱՐՕՆԵՑԻ 2083 (տե՛ս ՏԱՐԱԻՆԵՑԻ)
 ՏԱՓԻԹԱՅ 1536 (տե՛ս ՏԱԲԻԹԱ)
 ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅՐ տե՛ս ՅԱԿՈՒՐՈՍ
 ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅՐ
 ՏԵԲԵՐԻԱՆՈՍ 1285 (տե՛ս ՍԵԲԵՐԻԱ-
ՆՈՍ)
 ՏԵՏԱՂԱՅ 1876 (տե՛ս ՄԵՏԱՂԷՍ)
 ՏԵՐԵՆՏ 2055 (տե՛ս ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)

- ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ 2055, 2060 (տե՛ս նաև ՏԵՐԵՆՏ, ՏԵՐԷՆՏ, ՏԵՐԻՆՏԻԱՆՈՍ, ՏԷՐԵՆՏ, ՏԷՐԷՆԴ, ՏԷՐԷՆՏ, ՏԷՐԷՆՏԻԱՆՈՍ, ՏԷՐԻՆՏԻԱՆՈՍ, ՏԷՐՏԻԱՆՈՍ, ՏԻՐԷՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԵՐԷՆՏ 380, 385-386, 2055 (տե՛ս ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԵՐԻՆՏԻԱՆՈՍ 2055, 2060 (տե՛ս ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԵԻԻՈՍ 1806 (տե՛ս ՏԵԻՏԷՈՍ)
- ՏԵԻՄԱՄՈՍ 1806 (տե՛ս ՏԵԻՏԱՄՈՍ)
- ՏԵԻՏԱՄՈՍ 1746, 1806-1807, 1832-1833 (տե՛ս նաև ԵԻՄԱՄՈՍ, ՄԵԻՏԱՄՈՍ, ՄԵԻՏԱՌՄՈՍ, ՏԵԻՄԱՄՈՍ, ՏԻՏԱՄԵՈՍ, ՏԻՏԱՄԵՈՍ)
- ՏԵԻՏԷՈՍ 1806 (տե՛ս նաև ՏԵԻԻՈՍ, ՏԵԻՏԻՈՍ)
- ՏԵԻՏԻՈՍ 1806 (տե՛ս ՏԵԻՏԷՈՍ)
- ՏԷՐ ԽՈՐՁԵՆԱՑԻ 2083 (տե՛ս նաև ՏԻՐԱՅՐ Ի Խորձենակյան գաւառէն)
- ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ տե՛ս ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ
- ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ տե՛ս ԳԱԼՈՒՍՏ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ
- ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ տե՛ս ԳԵԻՈՐԳ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
- ՏԷՐԵՆՏ 376-377 (տե՛ս ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԷՐԷՆԴ 401-402, 2055 (տե՛ս ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԷՐԷՆՏ 401 (տե՛ս նաև ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԷՐԷՆՏԻԱՆՈՍ 2055, 2060 (տե՛ս ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԷՐԻՆՏԻԱՆՈՍ 2055, 2060 (տե՛ս ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԷՐՏԻԱՆՈՍ 2055 (տե՛ս ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԸՐԴԱՏԱ 1079 (տե՛ս ՏՐԴԱՏ թագաւոր Հայոց, որդի Խոսրովի)
- ՏԻՐԵՐ 1841, 1892, 1901-1903 (տե՛ս նաև ՏԻՐԵՐԻՈՍ 1901-1903 (տե՛ս նաև ՏԻՐԵՐ, ՏԻՐԵՐՈՍ ՏԻՐԷՐԷ))
- ՏԻՐԵՐՈՍ 1901-1903 (տե՛ս ՏԻՐԵՐԻՈՍ)
- ՏԻԳ 1877 (տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ Բ.)
- ՏԻԳՐԱՆ
1. ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ 371-372
 2. ԳՈՒՅՈՒՄՇԵԱՆ 2200
 3. Ա. ՀԱՅԿԱԶՆ (ՄԵԾՆ, ԲՆԻԿ, ԵՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ, ԲԱԶՄԱՀԱՄԲԻՐԱԿՈՐ) 1745-1746, 1813-1815, 1817-1818, 1821, 1823-1827, 1829-1830, 2042 (տե՛ս նաև ՏԻԳՐԱՆՔ)
 4. Բ. ՄԻՋԻՆ 1839, 1867, 1873, 1875, 1877-1880, 1882-1887, 1890, 1918, 1949, 2053 (տե՛ս նաև ՏԻԳ, ՏԻՐԱՆ)
 5. Գ. ՎԵՐՋԻՆ 1813, 1843, 1945-1948, 1951 (տե՛ս նաև ՏԻՐԱՆ)
 6. ՏԵ՛ս ՏԻՐԱՆ Ա. 1843, 1940, 1945
 7. ՏԵ՛ս ՏԻՐԱՆ, որդի Խոսրով Բ. Կոստայի 2002-2003
- ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ 1746, 1817, 1822-1827
- ՏԻԳՐԱՆՔ 1830 (տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ Ա.)
- ՏԻՐԷՐԷ 1902 (տե՛ս ՏԻՐԵՐԻՈՍ)
- ՏԻՄԵԹԻԱ 184 (տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՈՍ, վարդապետ)
- ՏԻՄԷԹԷՈՍ 1285 (տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՈՍ, վարդապետ)
- ՏԻՄԷՈՍ 901
- ՏԻՄՈԹԷՈՍ
1. Վարդապետ 184, 253, 477, 765-766, 1272, 1285 (տե՛ս նաև ՏԻՄԵԹԻԱ, ՏԻՄԷԹԷՈՍ, ՏԻՄՈՎԹԷՈՍ, ՏԻՄՈՒԹԵԱ, ՏԻՄՈՒԹԻԱՅ)
 2. Եպիսկոպոս Աղեքսանդրիոյ 2050
- ՏԻՄՈՆԷ 1889 (տե՛ս նաև ՍԻՄՈՆԷ, ՏԻՄՈՆԻ)
- ՏԻՄՈՎԹԷՈՍ 184, 1285 (տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՈՍ, վարդապետ)
- ՏԻՄՈՒԹԵԱ 184 (տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՈՍ, վարդապետ)

- ՏԻՄՈՒԹԻԱՅ 184 (տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՈՍ, վարդապետ)
- ՏԻՏԱՄԵՈՍ 1746 (տե՛ս ՏԵԻՏԱՄՈՍ)
- ՏԻՏԱՅԵԱՆ 1791 (տե՛ս ՏԻՏԱՆԵԱՆ 2.)
- ՏԻՏԱՆ 1766, 1774 (տե՛ս նաեւ ՏԻՏԻԱՆ)
- ՏԻՏԱՆԵԱՆ
1. Տե՛ս ԲԷԼ
 2. Տե՛ս ՊԱՊԱՅԻՍ նաեւ՝ ՏԻՏԱՅԵԱՆ, ՏԻՏԱՅԵԱՆ
- ՏԻՏԱՅԵԱՆ 1791 (տե՛ս ՏԻՏԱՆԵԱՆ 2.)
- ՏԻՏԻԱՆ 1766 (տե՛ս ՏԻՏԱՆ)
- ՏԻՏՈՍ
1. ԱՆՏՈՆԻՈՍ ԱԻԳՈՒՍՏՈՍ 1886, 1913, 1939, 1946 (տե՛ս նաեւ ՏԻՏՈՍ ՅՈՒՍՏՈՍ)
 2. ՅՈՒՍՏՈՍ 1886 (տե՛ս նաեւ ՏԻՏՈՍ ԱՆՏՈՆԻՈՍ ԱԻԳՈՒՍՏՈՍ)
 3. Տե՛ս ԿԻԻՆՏՈՍ 1964
- ՏԻՏՈՍԵԱՆՔ 900
- ՏԻՐ 2033 (տե՛ս ՏԻՐԱՆ, որդի Խոսրով Բ. Կոտակի)
- ՏԻՐԱԹ 2023 (տե՛ս ՏԻՐԻԹ)
- ՏԻՐԱԾԻՆ ԿՈՅՍ 513 (տե՛ս ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ)
- ՏԻՐԱՄԱՅԻՐ 231, 2195 (տե՛ս ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ)
- ՏԻՐԱՅ 2021 (տե՛ս ՏԻՐԱՆ, որդի Խոսրով Բ. Կոտակի)
- ՏԻՐԱՅԻ Ի Խորձեմական գաւառէն 242 (տե՛ս նաեւ ՏԷՐ ԽՈՐՁԵՆԱՅԻ)
- ՏԻՐԱՆ
1. Ա., 1843, 1933, 1935, 1940, 1942, 1944-1945 (տե՛ս նաեւ ՏԻԳՐԱՆ 6.)
 2. Որդի Խոսրով Բ. Կոտակի, թագաւոր Հայոց 281, 292-293, 295-297, 299, 302-306, 308-311, 339, 343, 379, 387, 420, 424, 2002-2003, 2019-2028, 2033, 2035, 2037, 2201, 2223 (տե՛ս նաեւ ՏԻԳՐԱՆ 7., ՏԻՐ, ՏԻՐԱՅ, ՏԻՐԹԱՅ)
 3. Որդի Տիգրանայ 1830
 4. Տե՛ս 1873 (տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ Բ.)
5. Տե՛ս 1945 (տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ Գ.)
6. Տե՛ս ՏԻՐՈՅ 626
7. Տե՛ս ՏՐԴԱՏ 524
- ՏԻՐԱՆԱՄ 326
- ՏԻՐԷՆՏԻԱՆՈՍ 2055 (տե՛ս ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ)
- ՏԻՐԹԱՅ 2033 (տե՛ս ՏԻՐԱՆ, որդի Խոսրով Բ. Կոտակի)
- ՏԻՐԻԹ 325, 332-333, 340-341, 343-344, 2003, 2023, 2033-2039 (տե՛ս նաեւ ՏԻՐԱԹ)
- ՏԻՐԻԿ 422
- ՏԻՐԻԿԷՍ 1707, 1708
- ՏԻՐՈՅ 626 (տե՛ս ՏԻՐՈՅ)
- ՏԻՐՈՅ 626, 2263 (տե՛ս նաեւ ՏԻՐԱՆ 6., ՏԻՐՈՅ)
- ՏԻՐՈՒԿ 2105
- ՏԻԻՏԱՄԵՈՍ 1746, 1832, 1833 (տե՛ս ՏԵԻՏԱՄՈՍ)
- ՏԻՔՏԻՈՆ 2147
- ՏՈՐՔ 1860 (տե՛ս ՏՈՒՐՔ ԱՆԳԵՂ)
- ՏՈՒԲԻԱՅ 1899, 1945
- ՏՈՒՐ 1923
- ՏՈՒՐԲ 1860 (տե՛ս ՏՈՒՐՔ ԱՆԳԵՂ)
- ՏՈՒՐՔ ԱՆԳԵՂԱՅ 1860 (տե՛ս նաեւ ՏՈՐՔ, ՏՈՒՐԲ)
- ՏՐԱԻԱՆՈՍ 1934-1935 (տե՛ս ՏՐԱՅԻԱՆՈՍ)
- ՏՐԱՅԱՆՈՍ 1843, 1935 (տե՛ս ՏՐԱՅԻԱՆՈՍ)
- ՏՐԱՅԻԱՆՈՍ 1934-1935 (տե՛ս նաեւ ՏՐԱԻԱՆՈՍ, ՏՐԱՅԱՆՈՍ, ՏՐԻԱՆՈՒ)
- ՏՐԴԱԾ, սարկաւազ 394 (տե՛ս նաեւ ՏՐԴԱՏ)
- ՏՐԴԱՏ
1. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 1843, 1943, 1944, 2086
 2. Թագաւոր Հայոց 1080, 1081, 1312
 3. Թագաւոր Հայոց, որդի Խոսրովի 277-279, 296, 302, 307, 339, 341, 401, 524,

517, 1076, 1079-1081, 1291-1292, 1295-1297, 1300-1301, 1310-1312, 1314, 1323-1324, 1326-1328, 1357, 1367-1368, 1371, 1380, 1384, 1389, 1392, 1402, 1527, 1654, 1667, 1669, 1678, 1684, 1694, 1699, 1704, 1713, 1715-1717, 1722, 1724-1725, 1727-1728, 1730, 1782, 1844-1847, 1916, 1937, 1951-1952, 1963-1964, 1966-1970, 1973-1981, 1983, 1985-1986, 1988, 1990, 1992-1996, 2001-2003, 2008-2013, 2023, 2053, 2061, 2070, 2078, 2109, 2202 (տե՛ս նաեւ ՏԸՐԴԱՏԱ, ՏԻՐԱՆ 7., ՏՐԴԱՏԷՍ, ՏՐԴԱՏԻՈՍ, ՏՐՏԱՏ)

- 4. Որդի Տիրամայ 2032, 2033
- 5. Սարկաւազ 423 (տե՛ս նաեւ ՏՐԴԱԾ)
- 6. Տե՛ս ԴԱՏ 1856, 1867
- 7. Տե՛ս ՍՄԲԱՏ 1945

ՏՐԴԱՏԷՍ 1323, 1326, 1327, 1695 (տե՛ս ՏՐԴԱՏ 2.)

ՏՐԴԱՏԻՈՍ 602, 1324, 1326, 1327, 1328, 1365, 1371, 1682, 1686, 1717, 1725, 1730 (տե՛ս ՏՐԴԱՏ 2.)

ՏՐԻԱՆՈՒ 1843, 1935 (տե՛ս ՏՐԱՅԻԱՆՈՍ)

ՏՐՏԱՏ 1323 (տե՛ս ՏՐԴԱՏ 2.)

Ր

ՐԱԲՈՒՆԻ տե՛ս ՎԱՀՐԱՄ ՐԱԲՈՒՆԻ
ՐԱՀԱԲ 230, 889

ՐՈՐՈՎԱՄ 898, 2115 (տե՛ս նաեւ ՌՈՐՈՎՎԱՄ)

ՐՈՒՓՈՍ 1938 (տե՛ս նաեւ ՐՈՓՈՍ, ՐՈՖՈՍ)

ՐՈՓՈՍ 1938 (տե՛ս նաեւ ՐՈՒՓՈՍ, ՐՈՖՈՍ)

ՐՈՖՈՍ 1938 (տե՛ս նաեւ ՐՈՓՈՍ, ՐՈՒՓՈՍ)

Ց

ՑՈԼԱԿ 1784-1785

Փ

ՓԱԼԵՓԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՂԵՓԱՏՈՍ)

ՓԱԼԷՓԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՂԵՓԱՏՈՍ)

ՓԱԼԷՖԱՏՈՍ 1955 (տե՛ս ՊԱՂԵՓԱՏՈՍ)

ՓԱԿԹՈՒՐԱԿ 562 (տե՛ս նաեւ ԲԱՆԹՈՒՐԱԿ, ՓԱՆԴՈՒՐԱԿ)

ՓԱՂԵԿ 1760 (տե՛ս նաեւ ՓԱՂԷԿ)

ՓԱՂԷԿ 818 (տե՛ս ՓԱՂԵԿ)

ՓԱՆԳՈՒՐԱԿ 562 (տե՛ս նաեւ ԲԱՆԹՈՒՐԱԿ, ՓԱՆԴՈՒՐԱԿ)

ՓԱՆԴՈՒՐԱԿ 562 (տե՛ս նաեւ ԲԱՆԹՈՒՐԱԿ, ՓԱՆԴՈՒՐԱԿ)

ՓԱՆԹՈՒՐԱԿ 562 (տե՛ս նաեւ ԲԱՆԹՈՒՐԱԿ, ՓԱՆԴՈՒՐԱԿ)

ՓԱՊԱԳ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ 2242 (տե՛ս ՓԱՊԱԳ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ)

ՓԱՊԱԿ

1. ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ 751

2. ՊԱԼՈՒՆԻ 2324

ՓԱՌԱԽ 1785 (տե՛ս ՓԱՌՈՒՍ)

ՓԱՌԱՅ 944

ՓԱՌԱՆԾԵՄ 2037, 2053 (տե՛ս ՓԱՌԱՆՁԵՄ)

ՓԱՌԱՆՁԵՄ 340, 343-345, 350, 362, 370-373, 379, 391, 2034, 2037, 2052-2053

ՓԱՌԱՆՁԵՄՈՆ 2034 (տե՛ս ՓԱՌԱՆՁԵՄ)

ՓԱՌԵՆ 301 (տե՛ս ՓԱՌԷՆ)

ՓԱՌԷՆ ԱՇՏԻՇԱՏԵՑԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ 301, 420, 421 (տե՛ս նաեւ ՓԱՌԵՆ)

ՓԱՌՆԱԿ 1806

ՓԱՌՆԱԿ 1806

ՓԱՌՆԱՍ 1806 (տե՛ս ՓԱՌՆԱԿ)

ՓԱՌՆԱԻԱԶ 1813

ՓԱՌՆԵՐՍԵՀ 2003, 2026-2027

ՓԱՌՆՈՒԱՍ 1813 (տե՛ս ՓԱՌՆԱՆԱԻԱԶ)

- ՓԱՌՈՒԽ 1784-1785
- ՓԱՌՈՒՍ 1805 (տե՛ս ՍՓԵՐՈՍ)
- ՓԱՌՈՒՍ 1805, 1813 (տե՛ս ՍՓԵՐՈՍ)
- ՓԱՌՈՒՍ 1813
- ՓԱՍԱՅԵԼ 1881 (տե՛ս ՓԱՍԱՅԵԼՈՍ)
- ՓԱՍԱՅԵԼՈՍ 1880 (տե՛ս ՓԱՍԱՅԵԼ, ՓԱՍԱՅԵՂՈՍ, ՓԱՍԱՅԷՂՈՍ, ՓԱՍԱՅԻԼՈՍ)
- ՓԱՍԱՅԵՂՈՍ 1880 (տե՛ս նաեւ ՓԱՍԱՅԵԼ)
- ՓԱՍԱՅԷՂՈՍ 1880 (տե՛ս ՓԱՍԱՅԵԼՈՍ)
- ՓԱՍԱՅԻԼՈՍ 1880 (տե՛ս ՓԱՍԱՅԵՂՈՍ)
- ՓԱՍԻԲԱՅ 1910 (տե՛ս ՊԱՍԻՓԱՅ)
- ՓԱՍԻՓԱՅ 1910 (տե՛ս ՊԱՍԻՓԱՅ)
- ՓԱՍՐՄԱՆ 635 (տե՛ս ՓԱՐՍՄԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ)
- ՓԱՐԱԻՈՆ 123, 825, 867, 871, 873, 919, 962, 1004, 1067, 1102, 1114, 1122, 1242, 1246, 1271, 2015, 2372
- ՓԱՐԷՍ 865
- ՓԱՐՈՒԽ 1785 (տե՛ս ՓԱՌՈՒԽ)
- ՓԱՐՈՆ 1989 (տե՛ս ՓՈՐՈՆ)
- ՓԱՐՍ 635 (տե՛ս ՓԱՐՍՄԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ)
- ՓԱՐՍԱՄ 635 (տե՛ս ՓԱՐՍՄԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ)
- ՓԱՐՍԻՄԱՆ 635 (տե՛ս ՓԱՐՍՄԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ)
- ՓԱՐՍՄԱՆ 1920
- ՓԱՐՍՄԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 635, 751, 2282 (տե՛ս նաեւ ՓԱՍՐՄԱՆ, ՓԱՐՍ, ՓԱՐՍԱՄ, ՓԱՐՍԻՄԱՆ, ՓԱՐՍՍՄԱՆ)
- ՓԱՐՍՄԱՆ, աղքատ վրաց 1920
- ՓԱՐՍՄԱՆ 751 (տե՛ս ՓԱՐՍՄԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ)
- ՓԱԻՈՍ 1813 (տե՛ս ՓԱՌՈՒՍ)
- ՓԱԻՌՈՍ 1813 (տե՛ս ՓԱՌՈՒՍ)
- ՓԱԻՍՏՈՍ ԲՈՒԶԱՆԴ 227, 273, 275, 309, 313, 394, 419, 420, 1076, 1594, 1693, 1699, 1701, 1703, 1706, 1707, 1711, 1713, 1714, 1722, 1724, 1725, 1729, 1739, 2199, 2203, 2204, 2223 (տե՛ս նաեւ ՓՈՍՏՈՍ, ՓՕՍՏՈՍ)
- ՓԱՓԱԳ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ 2242, 2268 (տե՛ս նաեւ ՓԱՊԱԳ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ)
- ՓԱՓԱԿ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ 2282 (տե՛ս նաեւ ՓԱՓԱՔ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ)
- ՓԱՓԱՔ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ 2271 (տե՛ս նաեւ ՓԱՓԱԿ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ)
- ՓԱՔՍԱԹ 1760 (տե՛ս ԱՐՓԱՔՍԱԹ)
- ՓԵԼԵՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԵԼԵՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԵԼԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԵԼԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԵՂԵՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԵՂԵՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԵՂԵՆԱՑԻ 1938 (տե՛ս ԱՐԻՍՏՈՆ ՓԵՂՂԱՑԻ)
- ՓԵՂԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԵՂԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԵՂՂԱՑԻ 1938 (տե՛ս ԱՐԻՍՏՈՆ ՓԵՂՂԱՑԻ)
- ՓԵՆԵՀԵԶ
1. Սորթգրայիմ 859, 880, 1201, 1213 (տե՛ս նաեւ ՓԵՆԵՀԷՍ)
 2. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ 2382
 3. Քախանայ 644, 2382 (տե՛ս ՓԵՆԵՀԷԶ)
- ՓԵՆԵՀԷԶ 880 (տե՛ս ՓԵՆԵՀԵԶ)
- ՓԵՆԵՀԷԶ 644 (տե՛ս ՓԵՆԵՀԵԶ)
- ՓԵՆԵՀԷՍ 880 (տե՛ս ՓԵՆԵՀԵԶ)
- ՓԵՍՏՈՍ 1770 (տե՛ս ՀԵՓԵՍՏՈՍ)
- ՓԵՐՄԵԼԻԱՆՈՍ 1844, 1962 (տե՛ս նաեւ ՊԵՐՄԵԼԻԱՆՈՍ, ՊԵՐՄԵԼԵԼԻԱՆՈՍ, ՊԵՐՄԵԼԻԱՆԷ, ՊԵՂԻԱՆԷ, ԲԵՐՄԵԼԻԱՆՈՍ)
- ՓԵՐՈՒՐ 1891
- ՓԵՐՈՒՐ 1891

- ՓԷԼԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԷԼԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԷՂԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԷՂԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԻԳՈՆԻՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓԻԼԵՄՈՆ 1955 (տե՛ս Գառնի ՓԵԼԵՄՈՆ,
ՓԷԼԷՄՈՆ, ՓԷՂԷՄՈՆ, ՓԻՂԷՄՈՆ,
ԻԻԼԷՄՈՆ, ՓԻԼԻՄՈՆ, ՓԵՂԵՄՈՆ,
ՓԵԼԷՄՈՆ, ՓԵՂԷՄՈՆ)
- ՓԻԼԷՆՍ 1763
- ՓԻԼԻՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԻԼԻՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԻԼԻՊՊՈՍ
1. Առաքեալ 1046, 1630, 1898,
 2. Կայսր 1844, 1958, 1960
 3. Հայր Աղեքսանդրի Մակեդոնացույ
1847
 4. Չորրորդապետ 1895,
- ՓԻԼԼԱՑԻ 1938 (տե՛ս ԱՐԻՍՏՈՆ ՓԵՂ-
ՂԱՑԻ)
- ՓԻԼՈՆ ԵԲՐԱՅԵՑԻ 517, 765, 766, 823,
886, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907,
908, 910, 911, 1142
- ՓԻՂԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԻՂԷՄՈՆ 1955 (տե՛ս ՓԻԼԵՄՈՆ)
- ՓԻՂԻԿԵԱՅ 1838, 1852 (տե՛ս ՄՈՐՓԻԻ-
ՂԻԿՈՍ)
- ՓԻՂԻՊՈՍ 1958 (տե՛ս ՓԻԼԻՊՊՈՍ)
- ՓԻՂԻՊՊՈՍ 1958 (տե՛ս ՓԻԼԻՊՊՈՍ)
- ՓԻՂԻՊՊՈՍ 1958 (տե՛ս ՓԻԼԻՊՊՈՍ)
- ՓԻՂԻԻԱՆՈՍ 1964 (տե՛ս ՓՂՈՌԻԱ-
ՆՈՍ)
- ՓԻՍԱԿ ՍԻԻՆԻ 303-305
- ՓԻՐՂԱԼԷՄԵԱՆ 1294 (տե՛ս ՂԵԻՈՆԻ
ՓԻՐՂԱԼԷՄԵԱՆ)
- ՓԻԻԼԻԿԵԱ 1852 (տե՛ս ՄՈՐՓԻԻՂԻ-
ԿՈՍ)
- ՓԻԻՂԻԱՆՈՍ 1964 (տե՛ս ՓՂՈՌԻԱ-
ՆՈՍ)
- ՓԻԻՂԻԿԵԱՅ 1852 (տե՛ս ՄՈՐՓԻԻՂԻ-
ԿՈՍ)
- ՓԻԻՌԻԳԱՅ 1851, 1964 (տե՛ս ՓԻԻԻ-
ԳԻԱ)
- ՓԼԵԳՈՆԻՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓԼԵԴՈՆԻՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓԼԻԳՈՆԻՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓԼՈՂԻՆՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓԼՈՐԻԱՆՈՍ 1965 (տե՛ս ՓՂՈՌԻԱ-
ՆՈՍ)
- ՓԼՈՐԻԱՆՈՍ 1964 (տե՛ս ՓՂՈՌԻԱ-
ՆՈՍ)
- ՓՂԱՐԻՈՍ 603 (տե՛ս ԵՂՓԱՐԻՈՍ)
- ՓՂԵԳՈՆԻՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓՂԵԳՈՆԻՍ 1872 (տե՛ս Գառնի ՓԼԵԳՈ-
ՆԻՈՍ, ՓԼԵԴՈՆԻՈՍ, ՓԼԻԳՈՆԻՈՍ,
ՓՂԵԳՈՆԻՈՍ, ՓՂԻԳՈՆԻՈՍ, ՓԼՈ-
ԴԻՆՈՍ)
- ՓՂԻԳՈՆԻՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓՂԻԳՈՆԻՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓՂԻԾՏ 1015
- ՓՂՈԳՈՆԻՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓՂՈԴՈՆԻՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓՂՈԴՈՆՆՈՍ 1872 (տե՛ս ՓՂԵԳՈՆԻՍ)
- ՓՂՈՌԻԱՆՈՍ 1964, 1965 (տե՛ս Գառնի
ՓՂԻԻԱՆՈՍ, ՖԼՈՐԻԱՆՈՍ, ՓԼՈ-
ՐԻԱՆՈՍ, ՓԻԻՂԻԱՆՈՍ)
- ՓՂՈՐԵՆՏԻՈՍ 603 (տե՛ս ԵՂՓԱՐԻՈՍ
ԱՍՈՐԻ)
- ՓՂՈՐԻԱՆՈՍ 1964 (տե՛ս ՓՂՈՌԻԱ-
ՆՈՍ)
- ՓՂԻԻԱՆՈՍ 1964, 1965 (տե՛ս ՓՂՈ-
ՌԻԱՆՈՍ)
- ՓՈՍՏՈՍ 2201, 2203, 2204 (տե՛ս ՓԱԻՍ-
ՏՈՍ ԲՈՒԶԱՆԻ)
- ՓՈՐՈՆ 1989 (տե՛ս Գառնի ՓԱՐՈՆ)
- ՓՌԱՏԷՍ 1806 (տե՛ս ՈՓՌԱՏԻՈՍ)
- ՓՌԱՏԻՆԻՍ 1806 (տե՛ս Գառնի ՌԵՏԻ-
ՆԻՍ, ՈՓԱՏԱՆԷՍ, ԱԿՌԱՏԻՆԻՍ)
- ՓՌԱԻՈՐՏԻՍ 1812 (տե՛ս Գառնի ՓՐԱ-
ԻՈՐՏԷՍ)
- ՓՌԵԻԳԻԱՅ 1632 (տե՛ս ՓՌԻԻԳԻԱ)
- ՓՌՕՊՈՍ 1965 (տե՛ս ՊՐՈՐՈՍ)

ՓՈՌՊՈՍ 1965 (տե՛ս ՊՐՈՔՈՍ)
 ՓՍՈՎՆԹՈՆՓԱՆԷ 868
 ՓՐԱԽՈՐՏԷՍ 1812 (տե՛ս ՓՌԱԽՈՐՏԻՍ)
 ՓՕՈՍ 1813 (տե՛ս ՓԱՌՈՍ)
 ՓՕՍՏՈՍ 2204 (տե՛ս ՓԱԻՍՏՈՍ)

Ք

ՔԱԱՂ 1744, 1789, 1791 (տե՛ս նաեւ ՔԱՅԱՂ)
 ՔԱԱՂ 1761, 1791 (տե՛ս ՔԱՅԱՂ)
 ՔԱԱՅԼ 1763 (տե՛ս ՔԱՅԱՂ)
 ՔԱՂԵԱՅ 1744, 1789, 1791 (տե՛ս ՔԱՅԱՂ)
 ՔԱՂԵԱՅ ՊԱՅԱՊԻՍ 1744, 1789, 1791 (տե՛ս ՔԱՅԱՂ)
 ՔԱՂԵԱՆՔ 635 (տե՛ս ՔՈՂԵԱՆՔ)
 ՔԱՂԷՐ 823, 860, 882
 ՔԱՂԹԵԱՅՍ 925
 ՔԱՄ 794, 813, 814, 818, 862, 922, 923, 924, 937, 939, 1202, 1218, 1270, 1760, 1761, 1762, 1766, 1767, 1770, 1771, 2141
 ՔԱՄԱՅ 1807 (տե՛ս ՏԵԻՏԱՄԱՅ)
 ՔԱՄԱԻՍԵԱՅ 954
 ՔԱՅԱԶ 1761 (տե՛ս ՔԱՅԱՂ)
 ՔԱՅԱԼԱՅ 1763 (տե՛ս ՔԱՅԱՂ)
 ՔԱՅԱԼԱՅ 1763 (տե՛ս ՔԱՅԱՂ)
 ՔԱՅԱՂ 1744, 1761, 1763, 1789, 1791 (տե՛ս նաեւ ՔԱԱՂ, ՔԱՅԱԶ, ՔԱՅԱԼԱՅ)
 ՔԱՆԱԻԴԱՍ 1804 (տե՛ս ՔԱՆԱՆԻԴԱՍ)
 ՔԱՆԱՅԻԴԱՍ 1804 (տե՛ս ՔԱՆԱՆԻԴԱՍ)
 ՔԱՆԱՆ 1804 (տե՛ս ՔԱՆԱՆԻԴԱՍ)
 ՔԱՆԱՆ 794, 813-814, 846, 858, 922, 924, 939, 1250,
 ՔԱՆԱՆԻԴԱՍ 1804 (տե՛ս ՔԱՆԱԻԴԱՍ, ՔԱՆԱՅԻԴԱՍ, ՔԱՆԻԴԱՍ)
 ՔԱՆԻԴԱՍ 1804 (տե՛ս ՔԱՆԱՆԻԴԱՍ)
 ՔԱԶԱԶ

1. ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ 2339

2. ՌԵՏՈՒՆԻ 671, 733, 2272, 2275, 2282, 2295-2297
 ՔԱՌԱՍՈՒ 549 (տե՛ս ՔԱՍՈՒՆ)
 ՔԱՌԿՈՒ 549 (տե՛ս ՔԱՍՈՒՆ)
 ՔԱՍՈՒՆ 549, 2242 (տե՛ս նաեւ ՔԱՌԱՍՈՒ, ՔԱՌԿՈՒ, ՔԱՐԿՈՒ, ՄԱՍՈՒ)
 ՔԱՐԿՈՒ 549 (տե՛ս ՔԱՍՈՒՆ)
 ՔԱՐԶԱՄ 1933
 ՔԱԻԾ 1761, (տե՛ս ՔՈՒԾ)
 ՔԱԻԾԱՆԱՅ, ցեղ 686 (տե՛ս ՔՈՒԾԱՆՔ)
 ՔԵՆԴԵՐԵԱՆ տե՛ս ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄ ՔԵՆԴԵՐԵԱՆ
 ՔԵՈՆԵԱ 2062 (տե՛ս ՔԻՈՆԵԱՅ)
 ՔԵՌԵԱՅ 2062 (տե՛ս ՔԻՈՆԵԱՅ)
 ՔԵՏ 846, 847, 856, 878
 ՔԵՏՈՒՐԱԿԱՆ 1848
 ՔԵՏՈՒՐԱՅ 909, 1953
 ՔԵՕՍԷԵԱՆ տե՛ս ՅԱԿՈՒՔ ՔԵՕՍԷԵԱՆ
 ՔԷԾԻԾԵԱՆ տե՛ս ԱՐԱՄ ԱՌԱԶԻՆ ՔԷԾԻԾԵԱՆ 1093
 ՔԷՈՆԵԱ 2062 (տե՛ս ՔԻՈՆԵԱՅ)
 ՔԷՈՔՍԵՐ 1805 (տե՛ս ՔՍԵՐՔՍԷՍ)
 ՔԷՍՔՍԵՐ 1805 (տե՛ս ՔՍԵՐՔՍԷՍ)
 ՔԹՈՒՆԻ 634, 655 (տե՛ս ՏԱԺԱՏ ԳՆԹՈՒՆԻ, նաեւ՝ ՔՆԹՈՒՆԻ)
 ՔԻՄԵՌԻՆՈՍ 1828 (տե՛ս ՔԻՄԻԻՌՈՆ)
 ՔԻՄԵՌԻՆՈՍ 1828 (տե՛ս ՔԻՄԻԻՌՈՆ)
 ՔԻՄԵՌՈՆ 1828 (տե՛ս ՔԻՄԻԻՌՈՆ)
 ՔԻՄԻԻՌՈՆ 1828 (տե՛ս նաեւ ՔԻՄԵՌԻՆՈՍ, ՔԻՄԵՌՈՆ, ՔԻՄԻԻՌՈՆԻՆՈՍ)
 ՔԻՄԻԻՌՈՆԻՆՈՍ 1828 (տե՛ս ՔԻՄԻԻՌՈՆ)
 ՔԻԾ 2156
 ՔԻՈՆԱՅ 2062 (տե՛ս ՔԻՈՆԵԱՅ)
 ՔԻՈՆԵԱՅ 2062 (տե՛ս նաեւ ՔԵՈՆԵԱ, ՔԵՌԵԱՅ, ՔԷՈՆԵԱ, ՔԻՈՆԱՅ, ՔԻՈՎՆԵԱՅ)
 ՔԻՈՎՆԵԱՅ 2062 (տե՛ս ՔԻՈՆԵԱՅ)

ՔիՓեՐԹ տե՛ս ՀԵՆՐԻ ՔիՓեՐԹ, Գառն՝ ԿԻՊԵՐՏ	232, 234-235, 237, 239-244, 246, 250, 253-258, 260, 262-264, 266, 269, 271-272,
ՔԼԷՕՊԱՏՐԱՅ 1883 (տե՛ս ԿՂԷՈՊԱՏ- ՐԵԱՅ)	281-283, 287-293, 296, 300, 311, 313, 317, 320, 322, 325, 328, 330-331, 337, 342-343, 364, 377, 391, 393, 400, 414, 416, 425- 427, 452, 454-455, 460, 472, 488, 494, 504-507, 511-513, 525-526, 532-533, 540, 542-543, 568-570, 573-574, 578, 580-581, 583-584, 592, 597-598, 602, 611, 613, 620, 621, 625-626, 638, 643, 645, 682, 697, 701, 714, 725, 727, 731, 733, 739, 748, 751-752, 759, 766, 771, 836, 838, 841, 853, 860, 873, 880, 883, 887, 889, 892, 894-895, 898, 900, 919, 923-928, 934, 957-958, 960, 967, 969-970, 972, 974-975, 978, 983, 999, 1003, 1009, 1014, 1018, 1022-1024, 1026, 1029, 1031-1032, 1035, 1045, 1051, 1053-1058, 1067, 1070, 1086- 1087, 1089, 1106, 1123, 1141, 1146, 1148, 1150, 1156, 1163, 1179, 1181-1182, 1185- 1186, 1190, 1192, 1194, 1199, 1201-1205, 1207-1208, 1210, 1212-1213, 1220, 1223, 1228-1230, 1236, 1238-1240, 1244-1245, 1247-1251, 1256, 1258, 1262-1266, 1269- 1270, 1272, 1274-1275, 1279, 1286, 1297, 1299-1301, 1308, 1311, 1313-1324, 1331, 1333-1334, 1363, 1373, 1379, 1386, 1389, 1393-1394, 1396, 1401, 1404, 1411-1413, 1420, 1424, 1463-1464, 1472-1474, 1486, 1493, 1500, 1502-1503, 1505, 1508, 1509, 1514, 1522, 1525-1527, 1535, 1554-1556, 1564, 1575, 1578, 1586, 1588, 1598, 1623, 1625, 1626-1628, 1630, 1633, 1635, 1638, 1645-1646, 1649-1650, 1652, 1654, 1659, 1660-1662, 1667-1669, 1671, 1673-1674, 1678-1681, 1683, 1685, 1687-1688, 1690- 1691, 1693-1696, 1698, 1701-1703, 1705, 1709, 1712-1713, 1717-1718, 1720, 1722, 1730-1732, 1735, 1754, 1761, 1841, 1845, 1896, 1902, 1906, 1970, 1973, 1981-1983, 1996-1999, 2001, 2009, 2022, 2025, 2052- 2053, 2100, 2115, 2193-2194, 2196, 2201- 2202, 2009-2210, 2216, 2220, 2225, 2229- 2230, 2242, 2244, 2247, 2249-2250, 2252-
ՔԿԻՏՈՍ 1964 (տե՛ս ՏԱԿԻՏՈՍ)	
ՔՆԹՈՒՆԻ 634, 655 (տե՛ս ՏԱՃԱՏ ԳՆԹՈՒՆԻ, Գառն՝ ՔԹՈՒՆԻ)	
ՔՆԹՈՒՆԻՔ, տոհմ 659 (տե՛ս ԳՆԹՈՒՆ- ՆԻ)	
ՔՆՔՈՒԾ 1646	
ՔՈՐԱՐ 2158	
ՔՈՂԵԱՆՔ 635	
ՔՈՆԹ ԱՌԱԽԵՆԵԱՆ 2347	
ՔՈՌԵՑԻՈՅ 862 (տե՛ս ՍԷԻՐ ՔՈՌԵՑԻ)	
ՔՈՒԹԱՅՍ 2156	
ՔՈՒԹԵՏՔ 2149	
ՔՈՒԾ 818, 924, 925, 1761, 1770 (տե՛ս Գառն ՔԱԻԾ)	
ՔՈՒԾԱՆ, ցեղ 686 (տե՛ս ՔՈՒԾԱՆՔ)	
ՔՈՒԾԱՆՔ, ցեղ 387, 388, 405, 538, 686 1862, 1959 (տե՛ս Գառն ՔԱԻԾԱՆԱՅ, ՔՈՒԾԱՆ)	
ՔՈՒԾԱՐ 1851, 1967 (տե՛ս ԳՈՒԾԱՐ)	
ՔՌԻՆՂԱՍ 2141	
ՔՍԵՆՈՓՈՆ 864	
ՔՍԵՐՔՍԵՐ 1805 (տե՛ս ՔՍԵՐՔՍԷՍ)	
ՔՍԵՐՔՍԷՍ	
1. Քաղղէացոց 1805 (տե՛ս Գառն ՔԷՈՔՍԵՐ, ՔԷՍՔՍԵՐ)	
2. Պարսից 1872	
ՔՍԵՐՔՍԷՐ 1805 (տե՛ս ՔՍԵՐՔՍԷՍ)	
ՔՍԷՍՔՍԵՐ 1805 (տե՛ս ՔՍԵՐՔՍԷՍ)	
ՔՍԷՐՔՍԵՐ 1805 (տե՛ս ՔՍԵՐՔՍԷՍ)	
ՔՍԷՐՔՍԷՍ 1805 (տե՛ս ՔՍԵՐՔՍԷՍ)	
ՔՍԻՍՈՒԹՐԷՍ 1756, 1765, 1766, 1768	
ՔՐԻՍՏՈՍ 10-11, 13, 20, 23, 27-28, 32, 34- 36, 38, 40, 42-43, 45, 48-49, 51-56, 58-59, 62-63, 65, 67-73, 74-79, 82-85, 90-94, 98, 101, 103-107, 109, 111, 113-114, 117-120, 127, 129-133, 141, 145, 149-151, 182, 184, 186-189, 191-192, 198, 208, 221, 223-224,	

2253, 2255, 2260-2261, 2264-2265, 2267, 2269, 2272, 2277, 2284-2285, 2288-2289, 2292, 2299, 2301, 2308, 2313, 2317, 2319-2325, 2337, 2339, 2351, 2357, 2363, 2369, 2372-2374, 2377, 2379, 2382-2383, 2386, 2389-2390 (տե՛ս ՅԻՍՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՍ)
 ՔՐԻՍՏՈՍԱՏՈՒՐ 2382
 ՔՐԻԻԿ 2151

Օ

ՕՐԵԼՈՒՄ 911
 ՕԳՈՍԵԱՅ տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ
 ՕԳՈՍԻ 2045, 2088, 2091, 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ)
 ՕԳՈՍԻՆ 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍԻՆ)
 ՕԳՈՍԻՈՆ 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍԻՈՆ)
 ՕԳՈՍԻՍ 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍԻՈՆ)
 ՕԳՈՍԻԻ 2091 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ)
 ՕԳՈՍՏՈՍ 1891, 1892, 1946, 2012, 2020, 2029, 2045, 2056, 2061, 2062 2088, 2090, 2091, 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ)
 ՕԳՈՒՍԻ 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ)

ՕԳՈՒՍՏԻՍ 2091 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ)
 ՕԳՈՒՍՏԻՍ 2094 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏԻՈՆ)
 ՕԳՈՒՍՏՈՍ 2090 (տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ)
 ՕԴԵԱՑԻՈՑ 1859 (տե՛ս ՈՒՏԷԱՑԻՈՑ)
 ՕԹԱՂԱՅ 1991 (տե՛ս ԵԻԹԱՂ)
 ՕԼԻՄՊԻԱ 2061 (տե՛ս ՈՂՈՄՊԻԱՅ)
 ՕԼԻՊ 1925 (տե՛ս ՈՂԻԻՄՊ)
 ՕՀԱՆՈՒ 192 (տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԿՐՏԻԶ)
 ՕՏԱՅ 1407, 1965, 1977 (տե՛ս ԱԻՏԱՅ)
 ՕՏԱՅ 1407, 1974 (տե՛ս ԱԻՏԱՅ)
 ՕՏԻՆ 1408 (տե՛ս ԱԻՏԱ)
 ՕՐԵԼԻԱՆՈՍ 1964 (տե՛ս ԱԻՐԵՂԻԱՆՈՍ)
 ՕՐԵՂԻՈՍ 1964 (տե՛ս ԱԻՐԵՂԻԱՆՈՍ)
 ՕՐԻՋԻԱՆՈՍ 1964 (տե՛ս ԱԻՐԵՂԻԱՆՈՍ)

Ֆ

ՖԻՇԵՐ Յ. 2130
 ՖԼՕՐԻԱՆՈՍ 1964, 1965 (տե՛ս ՓՂՈՒԻԱՆՈՍ)

ԿԱԶՄՈՂՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ

Այս հատորով հայագիտութեան բնագաւառում սկիզբ է առնում մի նոր մատենաշար՝ «Մատենագիրք Հայոց» խորագրով, որ, ծրագրի հեղինակ Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութեան Հայկական բաժնի գործադիր տնօրէն Զաւէն Եկաւեանի մտայղացմամբ, յաւակնում է իրականացնել հայ գրաւոր մշակոյթի համեմատաբար ամբողջական հրատարակութիւնը (ներառեալ անտիպ բնագրերի)՝ հաշուի առնելով հայագիտութեան արդի մակարդակը:

Մատենաշարը սկսւում է՝ նախօրինակ ունենալով հայագիտութեան երախտաւորների կողմից անցեալում գիտա-համեմատական սկզբունքով իրականացուած լաւագոյն հրատարակութիւնները՝ սկսած Մխիթարեան Հայրերի իրականացրած Մատենագրութիւնից մինչեւ Գալուստ Կիւլպէնկեանի շարքից մինչեւ Տիգրան Պատմագիրի Հայոց-ը, Երեւանի Հայ պատմագիրների, Հայ փիլիսոփայական մտքի յուշարձանների, Նիւթերի հայ ժողովրդի պատմութեան մատենաշարերը:

«Մատենագիրք Հայոց»-ի Ե դարն ընդգրկող առաջին հատորում զետեղուած են ոսկեդարեան հայ դասականների բոլոր գործերի ցայսօր եղած լաւագոյն գիտա-համեմատական կամ քննական հրատարակութիւնները: Վերջինիս բացակայութեան պարագայում առաջնութիւնը տրուել է հրատարակուած եղած հրատարակութիւններից գիտական առումով առաւել բարւոք նկատուածին: Հնարաւորութեան սահմաններում կազմուել են նոր գիտա-քննական բնագրեր (տե՛ս Գիւտ Արահեզացու Թուղթը) կամ հրատարակուել է նախկինում կազմուած, բայց ցայսօր անտիպ աշխատութիւնը (տե՛ս Եղիշէի Արարածոց Մեկնութիւնը): Բոլոր բնագրերին նախորդում են համառօտ առաջաբաններ, մատենագիտական համառօտ ցանկեր եւ բաղադրուած ձեւագրերի համարներ:

Ելնելով գիտութեան արդի պահանջներից՝ համարակալուել են տեքստերի բոլոր նախադասութիւնները, հայագիտական ուսումնասիրութիւններին առաւել օժանդակելու համար: Շտկուել են նախորդ հրատարակութիւններին կից տրուած վրիպակները, տեքստ են մոտեցուել բնագրի վերջում յաւելուած տարրնթերցումները: Բնագրերում ընդգծուած տառատեսակով առանձնացուել են սուրբգրային յղումները:

«Մատենագիրք Հայոց» մատենաշարում առաջին անգամ Ե դարի հայ դասականները ներկայացուած են մէկ միասնական ցանկերով՝ Սուրբգրային, Տեղանունների, ցեղանունների եւ Անձնանունների, տոհմանունների: Ցանկերը կազմուած են հետեւեալ սկզբունքներով՝

ա. Բուն բնագրում գործածուած անձնանունների եւ տեղանունների տարբերակները առանձնացուած են տարրնթերցումներից:

բ. Բառայօդուածի հիմնական ձեւի մօտ դրուած է տարրնթերցումը «տե՛ս նաեւ»-ով, իսկ տարրնթերցումը դրուած է առանձին տողով եւ փակագծի մէջ հիմնական ձեւին յղուած է «տե՛ս»-ով:

գ. Եթէ հիմնական ձեւը ունի իրեն համահասար գործածուած տարբերակներ, որոնք այս կամ այն բնագրում կարող են երեւալ նաեւ որպէս տարրնթերցում, նրանցից իւրաքանչիւրի մօտ փակագծի մէջ դրուած են միւս բոլոր ձեւերը «տե՛ս նաեւ»-ով:

դ. Անձնանունից յղուած է ազգանունը՝ փակագծում գրելով ամբողջական ձեւը՝ անուն-ազգանուն «տե՛ս»-ով, եւ պահելով անձնանունն էջերը: Իսկ ազգանունից անուն յղումը կատարուած է ազգանունը «տե՛ս»-ով՝ պահելով միայն այն էջերը, որտեղ երեւում է միայն ազգանունը:

* * *

Հատորը հրատարակութեան է պատրաստուել Հայ դասական մատենագրութեան թուային գրադարանում (www.digilib.am):

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՅՈՒՐԴ

Մերուժան Կարապետեան (համակարգող), Կարէն Իւզրաշեան, Պարոյր Մուրադեան, Գէորգ Տէր-Վարդանեան, Արամ Թոփչեան, Գոհար Մուրադեան, Բարկէն Յարութիւնեան, Յակոբ Քեօսեան, Լուսիկ Ստեփանեան, Արտաշէս Մաթեւոսեան, Ալեքսան Ծակոբեան:

Գեղարուեստական խմբագիր եւ ձեւաւորող՝ Յովհաննէս Կիզողեան

Տեխնիկական խմբագիր՝ Արէլ Ամիրբէկեան

Սրբագրիչներ՝ Անուշ Սիմոնեան, Նարինէ Ռաֆեան, Կարինէ Բաբաջանեան, Շուշան Վարդանեան

Ցանկերի կազմողներ՝ Անուշ Սիմոնեան, Նարինէ Ռաֆեան, Կարինէ Բաբաջանեան, Արտեօմ Վարդանեան

ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆԵՐ

Հայկ. բառ. — Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի

Ագաթ. — Ագաթանգեղոս

Կոր. — Կորիւն

Փաւստ. — Փաւստոս

Նոր. Բիւզ. — Նորայր Բիւզանդացի, Կորիւն վարդապետ եւ նորին թարգմանութիւնք. Նորայր Բիւզանդացի, Հայկական բառաբանութիւն եւ Քննասէր Ա. եւ Բ. պրակ

Սեբ. — Սեբէոս

Ուխտ. — Ուխտանէս

Եփր. — Եփրեմ

Սոկր. — Սոկրատ, եկեղեցական պատմութիւն

Եւս(եքիոս). — Եւսեքիոս Կեսարացի, Ժամանակագրութիւն

ՄՄ — Մաշտոցի անուն Մատենադարան

[] փակագիծը գործածուած է այլ ձեռագրերի յատուկ տարբերութիւնները նշանակելու համար:

չի՛ք – նշանակում է տուեալ ընթերցուածքը բացակայում է նշուած ձեռագրում:

փխ – փոխանակը գործածուած է, երբ մի ձեռագիր ընթերցուածքի փոխարէն ունի մէկ այլ ընթերցուածք:

- կամ ... նշանակում է՝ մինչեւ

միւսն. – միւս ձեռագրերը

հմմտ. – համեմատել

տ. – տող

հտ. – հատոր

* նշանը դրուած է կասկածելի գրչութեամբ, բայց ոչ տպագրական վրիպակ ունեցող ընթերցուածքի մօտ:

Ծանօթութիւն՝

էջ 1302-ից սկսած՝ տարընթերցումներում, բաղդատուած տառանիշերի մէջ, տեխնիկական պատճառով լատիներէն օ տառանիշի փոխարէն յաճախ սպրդել է աւ: